

Kobilerde ve Yeni Girişimlerde Başarınının Sırrı: İhracat Pazarlaması

Yazar:

Doç. Dr. Nihat Kamil ANIL

KOBİLERDE VE YENİ GİRİŞİMLERDE BAŞARININ SIRRI: İHRACAT PAZARLAMASI

Yazar: Doç. Dr. Nihat Kamil ANIL / ORCID: 0000-0002-2816-1450

ISBN 978-625-6452-69-5
E-ISBN 978-625-6452-70-1
1. Baskı Nisan 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Kobilerde ve Yeni Girişimlerde Başarının Sırrı: İhracat Pazarlaması

ANIL, Nihat Kamil

1. Basım 313, s. 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. KOBİ, 2. Yeni Girişimler, 3. İhracat,
4. İhracat Pazarlaması, 5. Dış Ticaret,

Dizgi
Kapak Tasarım

Befrin AKAN (befrin.musa@gmail.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efekademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

I. KISIM

1. KOBİLER VE İHRACAT.....	1
1.1. Firmaların İhracata Yönelme Nedenleri	4
1.2. İhracatın Yurtiçi Satışlardan Farkı	6
1.3. İhracatta Karşılaşılan Engeller/Güçlükler/Sorunlar	8
1.4. KOBİ'lerin Uluslararasılaşması	11
1.5. İhracat Çeşitleri:	15
1.5.1. Ön İzne Bağlı İhracat	15
1.5.2. Kayda Bağlı İhracat.....	15
1.5.3. Konsinye İhracat	16
1.5.4. Yurt Dışı Fuar ve Sergilere Katılım ve İhracat.....	16
1.5.5. İthal Edilmiş Malın İhracı	17
1.5.6. Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat.....	18
1.5.7. Diğer İhracat Şekilleri ve Transit Ticaret.....	18
2. İHRACATÇI SIFATINI KAZANMAK.....	19
3. FİRMA VE ÜRÜNÜN İHRACATA HAZIR OLDUĞUNU BELİRLEMEK.....	22
3.1. Firmanın İhracata Hazır Olduğunu Belirlemek	22
3.2. Ürünün İhracata Hazır Olduğunu Belirlemek	25
4. DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNDE KULLANILAN SÖZLEŞMELER	28
4.1. Uluslararası Satış Sözleşmesi	28

4.2. Taşıma Sözleşmesi.....	29
4.3. Sigorta Sözleşmesi.....	29
4.4. Finansal Sözleşmeler.....	29
4.5. İhracat Kredisi Sigorta Sözleşmesi.....	30
4.6. Teyit Sözleşmesi.....	30

5. DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNDE KULLANILAN BELGELERİ

(VESAİKLERİ) TANIMAK.....31

5.1. Ticari Belgeler (Commercial Documents)	32
5.1.1. Faturalar (Invoices)	32
5.1.1.1. Proforma Fatura (Proforma Invoice)	32
5.1.1.2. Fatura (Domestic Invoice)	38
5.1.1.3. Ticari Fatura (Commercial Invoice)	39
5.1.1.4. Ayrıntılı Fatura.....	44
5.1.1.5. Tasdikli Fatura (Legalized / Certified Invoice).....	44
5.1.1.6. Konsolosluk Faturası (Consular Invoice)	44
5.1.1.7. Navlun / Taşıma Faturası (Freight Invoice).....	44
5.1.2. Çeki Listesi (Packing List).....	45
5.2. Resmi Belgeler (Official Documents)	48
5.2.1. Gümrük Beyannamesi.....	48
5.2.2. Dolaşım Belgeleri.....	50
5.2.2.1. A.TR Dolaşım Belgesi (A.TR Movement Certificate)	50
5.2.2.2. EUR.1 Dolaşım Belgesi (EUR.1 Movement Certificate).....	51
5.2.2.3. EUR-MED Dolaşım Sertifikası (EUR-MED Movement Certificate)	53
5.2.3. Menşe Belgeleri	53
5.2.3.1. Menşe Şahadetnamesi (Certificate of Origin)	53

5.3.3.2. Form-A Belgesi (Generalized System of Preferences Certificate of Origin)	54
5.2.3.3. İnan Menşee İspat Belgesi	55
5.2.3.4. Malezya Menşee Belgesi	55
5.2.3.5. D-8 Menşee İspat Belgesi	55
5.2.3.6. Güney Kore Menşee Deklarasyonu	56
5.2.3.7. Singapur Menşee Deklarasyonu	56
5.2.4. Diğeer Resmi Belgeler	57
5.2.4.1. İmalatçı Analiz Belgesi	57
5.2.4.2. Gözetim Belgesi	57
5.2.4.3. Uygunluk Belgesi (Certificate of Conformity)	57
5.2.4.4. Sağılık Sertifikası (Health Certificate)	58
5.2.4.5. Uluslararası Orijin ve Bitki Sağılık Sertifika (Phytosanitary Certificate)	58
5.2.4.6. Hasat Belgesi	58
5.2.4.7. Kuru Meyve Sağılık Sertifikası	58
5.2.4.8. Aflatoksin ve Pestisit Analiz Raporu	59
5.2.4.9. Çekirdeksiz Kuru Üzüm Analiz Belgesi	59
5.2.4.10. Doğal Arı Balı Analiz Belgesi	59
5.2.4.11. Doğaa Mantarı İhracatında Hazırlanan Annex Sertifikası	60
5.2.4.12. Koşer Belgesi (Kosher Certificate)	60
5.2.4.13. Helal Belgesi (Halal Certificate)	60
5.2.4.14. Et Süt ve Kuru Meyveler Dışında Gıda ve Gıda Ambalaj Maddelerinin İhracatında Gıda Güvenliğı / Sağılık Sertifikası (Food Safety/Health Certificate)	60
5.2.4.15. Ticari Kalite Denetim Yeterlik Belgesi	60

5.2.4.16. Hayvan İhracına İlişkin Sağlık Raporu (Health Certificate for Animal Export).....	61
5.2.4.17. İşlenmiş Tarım Ürünleri Beyan Formu/Analiz Sonuç Raporu	61
5.2.4.18. Borsa Tescil Beyannamesi	61
5.2.4.19. Orman Nakliye Tezkeresi	61
5.2.4.20. CITES Belgesi	61
5.2.4.21. AQAP Belgesi.....	61
5.2.4.22. GMP (İyi Üretim Uygulamaları) Belgesi	62
5.2.4.23. Radyasyon Analiz / Sarı Belgesi (Radiation Certificate) ...	62
5.2.4.24. Spesifikasyon Belgesi (Certificate of Specification).....	62
5.2.4.25. Son Kullanıcı Belgesi (End User Certificate).....	62
5.2.4.26. Boykot-Kara Liste (Boycot/Black List Certificate).....	62
5.2.4.27. Ekspertiz Raporu (Expertise Report).....	63
5.2.4.28. Halı Ekspertiz Raporu.....	63
5.2.4.29. Hediyeleş Eşya İhracatında Ekspertiz Raporu	63
5.2.4.30. Lületaşı İhracatında Ekspertiz Raporu.....	63
5.2.4.31. E 1 Laminat Parke Belgesi	63
5.2.4.32. Orman Koruma Konseyi Sertifikası (FSC - Forest Stewardship Council)	64
5.2.4.33. Kimberley Süreci Sertifikası.....	64
5.2.4.34. ATA Karnesi (ATA Carnet)	64
5.2.4.35. TIR Karnesi (TIR Carnet).....	64
5.3. Taşıma Belgeleri (Transportation Documents).....	65
5.3.1. Konşimentolar (Bill of Lading, B/L)	66
5.3.1.1. Deniz Konşimentosu (Marine / Ocean B/L).....	67
5.3.1.2. Nama Yazılı Konşimento (Straight B/L)	67

5.3.1.3. Emre Yazılı Konşimento (To the Order of B/L)	67
5.3.1.4. Hamiline Yazılı Konşimento (Bearer B/L)	68
5.3.1.5. Temiz Konşimento (Clean B/L).....	68
5.3.1.6. Kirli Konşimento (Dirty B/L).....	68
5.3.1.7. Bayat Konşimento (Stale documents / B/L)	68
5.3.1.8. Switch Konşimento (Switch B/L).....	68
5.3.1.9. Kısa Konşimento: (Short Form/Blank Back B/L)	69
5.3.1.10. Düzgün Hat Konşimentosu: (Liner B/L)	69
5.3.1.11. Konteyner Konşimentosu: (Container B/L).....	69
5.3.1.12. Çok Amaçlı Taşıma Belgesi: (Multimodal / Combined Transport Document).....	69
5.3.1.13. Baştan Başa Konşimento: (Through B/L)	69
5.3.1.14. Navlun Sözleşmesine Dayalı Konşimento: (Charter Party B/L).....	70
5.3.1.15. Ciro Edilemez Denizyolu Taşıma Senetleri: (Non Negotiable Sea Waybill).....	70
5.3.1.16. Yükleme/Taşıma Ordinosu (Shipping Order).....	70
5.3.1.17. 2. Kaptan Makbuzu (Mate's Receipt)	70
5.3.1.18. Yük Beyanı/Manifestosu (Manifest).....	70
5.3.2. Havayolu Taşıma Senedi (AWB)	71
5.3.3. Demiryolu Hamule Senedi (CIM-CIV)	71
5.3.4. Karayolu Taşıma Senedi (CMR)	71
5.3.5. Nakliyecı Taşıma Belgesi / Ara Konşimento / Forwarder Konşimentosu - (House Bill of Lading).....	71
5.3.6. FIATA Tesellüm/Taşıma Belgeleri	72
5.3.6.1. Forwarder Teslim Alındı Belgesi--FCR-Forwarder's Certificate of Receipt,.....	72

5.3.6.2. Forwarder Taşıma Belgesi - FCT-Forwarder's Certificate of Transport,.....	72
5.3.6.3. FIATA Kombine Konşimentosu – FBL-Combined Bill of Lading	72
5.3.7. Posta Makbuzu (Postal Receipt)	72
5.4. Sigorta Belgeleri (Insurance Documents)	73
5.5. Finansman Belgeleri (Financial Documents)	77
5.5.1. Kambiyo Senedi (Bill of Exchange/Draft).....	77
5.5.2. Bono (Promissory Note)	78
5.5.3. Antrepo Makbuzu (Warehouse Receipt)	79
5.5.4. İhracat İşlemlerinde Kullanılan Döviz Alım ve Satım Belgeleri	79
6. TESLİM ŞEKİLLERİNİ BELİRLEMEK (INCOTERMS).....	80
6.1. ExWorks (EXW) - İşyerinde Teslim.....	81
6.2. FCA-Free Carrier (Taşıyıcıya Masrafsız Teslim).....	83
6.3. FAS - Free Alongside Ship (Gemi Doğrultusunda Teslim).....	86
6.4. FOB - Free on Board (Gemi Bordasında Teslim).....	87
6.5. CFR/CF/C&F - Cost and Freight (Mal Bedeli ve Navlun Ödenmiş).....	89
6.6. CIF - Cost Insurance and Freight (Mal Bedeli, Sigorta ve Navlun).....	91
6.7. CPT - Carriage Paid to (Varış Yerine Kadar Navlun Ödenmiş)	92
6.8. CIP - Carriage & Insurance Paid to (Varış Yerine Kadar Taşıma Ücreti ve Sigorta Ödenmiş).....	94
6.9. DAP- Delivered At Place (Belirtilen Yerde Teslimat).....	95
6.10. DPU- Delivered At Place Unloaded (Belirtilen Yerde Mal Boşaltılmış).....	97
6.11. DDP-Delivered Duty Paid (Gümrük Vergisi Ödenmiş Olarak)	99

7. ÖDEME ŞEKİLLERİNİ BELİRLEMEK	105
7.1. Peşin Ödeme (Advance Payment/Cash Payment/Cash in Advance).....	107
7.2. Mal Mukabili Ödeme (Cash Against Goods)	109
7.3. Vesaik Mukabili Ödeme (Cash Against Documents)	112
7.4. Akreditifler.....	115
7.4.1. Kabilirücu Akreditif (Cayılabilir-Revocable L/C)	119
7.4.2. Gayri Kabilirücu Akreditif (Cayılamaz-Irrevocable L/C).....	119
7.4.3. Teyitli Akreditif (Confirmed L/C).....	120
7.4.4. Teyitsiz Akreditif (Unconfirmed L/C).....	120
7.4.5. Rotatif-Döner Akreditif (Revolving L/C)	120
7.4.6. Red-Clause Akreditif (Kırmızı Şartlı/Peşin Ödemeli)	120
7.4.7. Green-Clause Akreditif (Yeşil Şartlı)	120
7.4.8. Karşılıklı Akreditif (Back-To-Back L/C)	120
7.4.9. Devredilebilir Akreditif (Transferable L/C)	121
7.4.10. Vadeli Akreditif (Deffered L/C)	121
7.4.11. Kabul kredili (Poliçe kabullü) Akreditif (Acceptance L/C)	121
7.4.12. Stand-by Akreditif (Stand-by L/C).....	121
7.5. Ödeme Şekilleri Karşılaştırılması.....	122
8. İHRACAT DESTEKLERİ.....	124
8.1. Pazara Giriş Belgesi Desteği (Md.3).....	126
8.2. Yurt Dışı Marka Tescil Desteği (Md.4)	126
8.3. Pazara Giriş Projesi Hazırlama Desteği	127
8.4. Yurt Dışı Pazar Araştırması Desteği	128
8.5. Yurt Dışı Fuar Desteği	129
8.6. Yurt İçi Fuar Desteği.....	130

8.7. Yurt Dışı Şirket ve Yurt Dışında Yerleşik Şirkete Ait Marka Alım Desteği	132
8.8. Küresel Tedarik Zinciri Desteği.....	132
8.9. Birim Kira Desteği.....	133
8.10. Tanıtım Desteği.....	133
8.11. Eximbank'ın Uyguladığı Faiz Oranı ile CIRR Arasındaki Farkın Desteklenmesi ve Eximbank İhracat Kredi Sigortası Tazmin Desteği	136
8.12. Tasarım ve Ürün Geliştirme Projesi Desteği	137
8.13. Tasarımcı Şirket ve Tasarım Ofisi Desteği	137
8.14. Gemi ve Yat Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlere Tasarım Desteği	138
8.15. Marka ve Turquality Destekleri.....	139
8.16. Çok Kanallı Zincir Mağaza Desteği	140

II. KISIM

9. İHRACAT PAZAR SEÇİMİ.....	143
9.1. İhracat Pazar Seçimi Süreci: Reaktif - Proaktif Yaklaşım	143
9.1.1. Reaktif İhracat Pazarı Seçim Yaklaşımı	143
9.1.2. Proaktif İhracat Pazarı Seçim Yaklaşım	143
9.1.2.1. İhracat Pazar Seçimi Süreci: Genişleyen/Yayılmacı (Expansive) - Daralan/Azaltan (Contractible) Yöntem	144
9.1.2.1.1. Genişleyen/Yayılmacı (Expansive) Yöntem	144
9.1.2.1.2. Daralan/Azaltan (Contractible) Yöntem	144
9.2. İhracat Hedef Ülke Seçme Modelleri	145
9.3. İhracat Pazarı Genişletme / Büyütme Stratejisi	150
9.4. Uluslararası Pazarlamada İşletmeleri İlgilendiren Çevre Faktörleri	154

9.4.1. Demografik ve Coğrafi Çevre.....	155
9.4.2. Ekonomik Çevre.....	156
9.4.3. Kültürel Çevre.....	156
9.4.4. Siyasi ve Yasal Çevre.....	157
9.4.5. Teknolojik Çevre.....	158
9.4.6. Rekabet.....	158
10. HEDEF PAZARA GİRİŞ STRATEJİSİNİ (YÖNTEMLERİNİ) BELİRLEMEK	160
11. İHRACAT PLANINI HAZIRLAMAK.....	166
12. İHRACAT PAZARLAMA STRATEJİSİNİ OLUŞTURMAK.....	170
12.1. Ürün.....	173
12.1.1. İhracat Pazarları İçin Ürün Geliştirme.....	174
12.1.1.1. Yeni Ürün Geliştirme	175
12.1.1.2. Mevcut Ürünlerde Değişiklik Yapma.....	176
12.1.1.3. Mevcut Ürünlerin Yeni Kullanım Alanlarını Keşfetmek	176
12.1.1.4. Ürün Eksiltme	177
12.1.2. Standardizasyon ve Adaptasyon (Uyarlama).....	177
12.1.3. Markalama	179
12.1.4. Ambalajlama	184
12.1.5. Etiketleme	185
12.1.6. Ülke Menşei Etkisi	186
12.2. Fiyat.....	186
12.2.1. İhracat Fiyatına Etki Eden Faktörler	187

12.2.2. Fiyatlama Politikalarının Seçimi	188
12.2.2.1. Fiyatlama Amaçları/Hedefleri	188
12.2.2.2. Rekabetçi Durum.....	189
12.2.2.3. Karar Kontrolü	189
12.2.2.4. Fiyatlama Esnekliği	190
12.2.3. Fiyatlama Stratejisinin/Yönteminin belirlenmesi	190
12.2.3.1. Standart Fiyat	190
12.2.3.2. Farklılaştırılmış Fiyat	191
12.2.3.2.1. Maliyet Esasına Göre Fiyatlama.....	191
12.2.3.2.1.1. Maliyet + Yöntemi.....	191
12.2.3.2.1.2. Marjinal/Değişken Maliyet Yöntemi	192
12.2.3.2.2. Pazar/Piyasa Esasına Göre Fiyatlama	194
12.2.3.3. Değişen Döviz Kurlarına Göre İhraç Fiyatının Belirlenmesi	195
12.3. Dağıtım.....	196
12.3.1. Doğrudan İhracatta Yer Alan Aracılar	198
12.3.1.1. Yurtiçi İhracat Departmanları	198
12.3.1.2. Yurtdışı Satış Şirketleri/Şubeleri veya Büroları.....	198
12.3.1.3. İthalatçı veya Yurtdışındaki Toptancılar	198
12.3.1.4. Yurtdışı Depolama Firmaları	198
12.3.1.5. Gezici Satış Elemanları	199
12.3.1.6. Yurtdışı Distribütörler ve Acenteler.....	199
12.3.1.7. İthalat Yapan Devlet Kurumları.....	199
12.3.2. Dolaylı İhracatta Yer Alan Aracılar	199
12.3.2.1. Yerli Tüccarlar	199
12.3.2.1.1. İhracat Tüccarı	200
12.3.2.1.2. İhracat Şirketleri (Ticaret Şirketleri).....	200

12.3.2.1.3. Transit Tüccar	200
12.3.2.2. Yerli Acenteler	200
12.3.2.2.1. İthalatçı Temsilcisi (İhracat Komisyon Kuruluşu).....	200
12.3.2.2.2. Daimi Alıcı.....	201
12.3.2.2.3. Broker (Komisyoncu)	201
12.3.2.3. Piggyback (Tamamlayıcı Pazarlama)	201
12.3.2.4. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ).....	201
12.3.2.5. Dış Ticaret Sermaye Şirketleri (DTSS).....	202
12.3.3. Yurtdışı Distribütör Seçimi	202
12.4. Tutundurma (Pazarlama İletişimi).....	207
12.4.1. Kişisel satış.....	211
12.4.2. Reklam.....	211
12.4.3. Halkla İlişkiler (PR)	212
12.4.4. Dijital / İnternet / Sosyal Medya Pazarlaması	213
12.4.5. Doğrudan Pazarlama	217
12.4.6. Satış Geliştirme	217

13. E-İHRACAT - MİKRO İHRACAT ve E-İHRACAT DEVLET DESTEKLERİ

13.1. E-İhracat – Micro İhracat	222
13.2. E-İhracat Destekleri.....	225
13.2.1. Pazara Giriş Rapor Desteği	228
13.2.2. Dijital Pazaryeri Tanıtım Desteği	228
13.2.3. E-İhracat Tanıtım Desteği.....	229
13.2.4. Sipariş Karşılama Hizmeti ve Depo Kira Desteği	230
13.2.4.1. Sipariş Karşılama Hizmeti	230

13.2.4.2. Depo Kira Desteği	231
13.2.5. Yurtdışı Pazaryeri Entegrasyon Desteği	232
13.2.6. Çevrimiçi Mağaza ve Hedef Ülke E-Ticaret Paydaşlarından Alınan Hizmet Desteği.....	232
13.2.7. Pazaryeri Komisyon Gideri Desteği	234
14. E-İHRACATTA WEB SİTESİ VE SOSYAL MEDYA HESAPLARININ ÖNEMİ VE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN KONULAR	237
14.1. İnternet ile İlgili Veriler ve Web Sitesi ile İlgili Dikkat Edilmesi Gereken Konular	237
14.2. Sosyal Medya ile İlgili Veriler ve Sosyal Medya Hesaplarında Dikkat Edilmesi Gereken Konular	251
15. KOBİ'LERİN İHRACATI AÇISINDAN BÜYÜK VERİ VE BLOK ZİNCİRİ.....	263
15.1. KOBİ'lerin İhracatında Büyük Veri	263
15.2. KOBİ'lerin İhracatında Blok Zinciri.....	266

KAYNAKLAR

- Acar, S., Gültekin-Karaka, D. (2017). Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler, Marmara İktisat 1, 21-35.
- Ağan, Y., Erdoğan, E. (2016). The Perception of Export Barriers by Turkish Manufacturing Firms, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 53 (614), 69-81.
- Akat, Ö., (2009), Uluslararası Pazarlama - Karması ve Yönetimi, Ekin Kitapevi, 7. Baskım, Bursa.
- Akın, H. (2020). Dış Ticarete Alternatif Para Kazanma Yolları, 9. Baskı, E-kitap.
- Akın, H. (2020). Yeni İşimiz Dış Ticaret, 13. Baskı, E-kitap.
- Albaum, G. and Tse, D.K. (2001). Adaptation of International Marketing Strategy Components, Competitive Advantage, and Firm Performance: A Study of Hong Kong Exporters, Journal of International Marketing, Vol. 9 (4), 59-81.
- Albaum, G. Jr, Tse, D.K., Hozier, G.C. and Baker, K.G. (2003). Extending Marketing Activities and Strategies From Domestic To Foreign Markets, Journal of Global Marketing, Vol. 16 (3), 105-129.
- Albaum, G., Duerr, E. and Josiassen, A. (2016). International Marketing and Export Management (2th Edition). Harlow, United Kingdom: Pearson Education
- Altay Topcu, B. ve Sümerli Sarıgül, S. (2020). Dünyada ve Türkiye’de Blok Zinciri Teknolojisi: Finans Sektörü, Dış Ticaret ve Vergisel Düzenlemeler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (18), 27-39.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. Ve Torlak, Ö. (2001). Modern Pazarlama, Değişim Yay, Adapazarı.
- Amstrong, G., Stewart A., Sara D., Volkov, M.& Kotler, P. (2018). Principles Of Marketing, 7th. Ed., Australia: Pearson
- Amstrong, G., Kotler, P., Harrer, M., Brennan, R. (2019). Marketing-An Introduction, 4th Ed., UK: Pearson.
- Andersen, O. (1993), “On The Internationalization Process Of Firms: A Critical Analysis”, Journal Of International Business Studies, Second Quarter, 209-231.
- Anıl, N.K. (2021). Uluslararası Pazarlama (Ed.: Burak, E.) Eğitim Yay., Konya

- Anıl, N.K. ve Sarıoğlu, K.K. (2021). Blok Zinciri: Dış Ticarete Uygulanması-Örnekler (Ed.: Tiyek, R. ve , Apan, M.). İKSAD Yay., İstanbul
- Anıl, N.K. ve Çağlayan, A. (2021). Pandemi Döneminde E-İhracat (Ed.: Emek, M.L.). İKSAD Yay., İstanbul
- Anıl, N.K. (2009). İhracat Performansını Belirleyen Faktörler Arasındaki İlişkiler ve İhracat Başarısına Etkileri: Türkiye Örneği, T.C.Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Manisa.
- Anıl N. K.,Shoham A., Pfajfar G. (2016). How Export Barriers, Motives, and Advantages Impact Export Performance in Developing Countries. *International Journal of Export Marketing*, 1(2), 117-141.
- Anıl, N. K.,Eti İçli, G. (2016). Kobi'lerin İhracat Performansını Belirleyen Faktörler. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 63-78.
- Ar, A. A. (2007). *Marka ve Marka Stratejileri*, 2. Baskı, Nobel, Ankara.
- Aspelund, A., Madsen, K.T. and Moen, Ø. (2007). A Review of the Foundation, International Marketing Strategies, and Performance of International New Ventures, *European Journal of Marketing*, Vol. 41 (11-12), 1423-1448.
- Assadina, S., Boso, N., Hultman, M. and Robson, M. (2019). Do Export Learning Processes Affect Sales Growth in Exporting Activities?”, *Journal of International Marketing*, Vol. 27 (3), 1-25.
- Assadina, S., Kadile, V., Golgeci, I. and Boso, N. (2019). The Effects of Learning Orientation and Marketing Programme Planning on Export Performance: Paradoxical Moderating Role of Psychic Distance, *International Small Business Journal*, Vol. 37 (5), 423-449.
- Aycı, A. (2022). Büyük Veri Analizinin Kobi'lerin Pazarlama Faaliyetlerinde Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma: Türkiye’de Kolay İhracat Platformu ve İşletme Değerlendirme Raporu Örneği. *Omer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 523-537.
- Aytaş, C. (2018). Konişmentonun Rolü ve İşlevi, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Uluslararası Ticaret Hukuku Ve Avrupa Birliği Anabilim Dalı Uluslararası Ticaret Hukuku Ve Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Azak, Ş., Saner, G. (2018). Türkiye’de İhracata Yönelik Devlet Yardımları Üzerine Bir Değerlendirme: Kuru Meyve ve Mamulleri Sektörü Örneği, *TEAD*, 4(2), 34-45.

- Azaria, A. C., and Hajidimitriou Y. A. (2010). A Stages Model of Internet Adoption by Exporting SMEs: An Empirical Investigation, 36th EIBA Annual Conference on "IB's Role in Building a Better and Stronger Global Economy, Porto, Portugal.
- Bağcıoğlu, R. (2019). Dış Ticarete Riskler III. Satınalma Dergisi, Haziran, 78, 52-57
- Bang, V.V., Joshi, S.L. and Singh, M.C. (2016). Marketing Strategy in Emerging Markets: A Conceptual Framework, Journal of Strategic Marketing, Vol. 24(2), 104-117.
- Bardakçı A. (2004). Uluslararasılaşma Teorilerinin Gelişmekte Olan Ülke Firmalarının İhracat Uygulamaları Çerçevesinde Geçerliliği: Denizli İmalat Sanayi Örneği, Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 22, 55-76.
- Baskıcı, Ç., Ercil, Y. (2019). İhracat Engellerinin Kurumsal Kuram Perspektifinden Değerlendirilmesi, İşletme Araştırmaları Dergisi, 11(3), 1854-1865
- Beck, R. (2018). Beyond Bitcoin: The Rise of Blockchain World. Computer 51(2), 54-58.
- Belch, G.E., Belch, M.A. (2018). Advertising and Promotion - An Integrated Marketing Communications Perspective - McGraw-Hill Education.
- Benli, V.F. ve Yaman, A.R. (2021). Blokzincir Teknolojisinin Dış Ticaretteki Uygulama Alanları ve Hukukî Durumu Blokzincir Dış Ticaret Finansman Uygulama Örneği, İstanbul Ticaret Üniversitesi Working Paper Series, Vol 2 Issue 3, 8-24
- Bianchi, C. (2014). Internationalisation of Emerging Market Firms: An Exploratory Study of Chilean Companies, International Journal of Emerging Markets, Vol. 9 (1), 54-78.
- Blythe, J. (2010). Trade Fairs as Communication: A New Model. Journal of Business and Industrial Marketing 25, 57-62.
- Boehe, D.M. and Jimenez, A. (2016). How Does The Geographic Export Diversification -Performance Relationship Vary at Different Levels Of Export Intensity?, International Business Review, Vol. 25 (6), 1262-1272.
- Boso, N., Debrah, Y.A. and Amankwah-Amoah, J. (2018). International Marketing Strategies of Emerging Market Firms: Nature, Boundary Conditions, Antecedents, And Outcomes, International Marketing Review, Vol. 35 (2), 202-214.
- Bowlus, A. (2019). 10 Key Steps To Building A Great Small Business Website, <https://www.forbes.com/sites/allbusiness/2019/05/25/small-business-website-tips/?sh=5eb7081121ad>, E.T.: 28-01-2022
- Bozgeyik, Y., Mete, M., Evis, V. (2019). Firmaların İhracatta Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Algılarındaki Farklılıklar: Gaziantep Örneği, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 22, 252-270.

- Bradley, F. (2005). *International Marketing Strategy*, 5Th Ed., FT/Prentice Hall.
- Brewer P., (2001). *International Market Selection: Developing a Model From Australian Case Studies*, *International Business Review*, 10, 155-174.
- Brouthers, L.E., Nakos, G., Hadjimarcou, J. and Brouthers, K.D. (2009), *Key Factors For Successful Export Performance For Small Firms*, *Journal of International Marketing*, Vol. 17 (3), 21-38.
- Burpitt, W.J. & Rondinelli, D.A., (2000), *Small Firms' Motivations for Exporting: To Earn and Learn?* *Journal of Small Business Management*, 1-14.
- Calantone, R.J., Kim, D., Schmidt, J.B. and Cavusgil, S.T. (2006). *The Influence of Internal and External Firm Factors on International Product Adaptation Strategy And Export Performance: A Three Country Comparison*, *Journal of Business Research*, Vol. 59 (2), 176-185.
- Casson, M. and Wadeson, N. (2018). *Emerging Market Multinationals and Internalisation Theory*, *International Business Review*, Vol. 27 (6), 1150-1160.
- Cengiz, E., Gegez, A.E., Arslan, M., Piritin, S., Tıǧlı, M. (2003). *Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejileri 2. Basım*, Beta, İstanbul.
- Chandra, A.A., Paul, J., Chavan, M. (2021). *Internationalization challenges for SMEs: evidence and theoretical extension*, *European Business Review*, Vol. 33 (2), 316-344.
- Chetty, S. ve Blankenburg Holm, D. (2000), "Internationalisation of Small to Medium-Sized Manufacturing Firms: A Network Approach," *International Business Review*, 9 (1): 77-93.
- Craig, C.S., Douglas, S.P. (2005). *International Marketing Research Third edition* John Wiley&Sons, Ltd.
- Czinkota, M.R., Ronkainen, I.A., Moffet, M.H., (2010), *International Business*, 8th Ed., Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Czinkota, M.R., Ronkainen, I.A. (2013). *International Marketing*. 10th. Ed. Mason, South-Western, OH, USA
- Çakır Yıldız, N. (2018). *Uluslararası Pazarlama*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul
- Çavuşgil, S.T. (1985). *Guidelines for export market research*, *Business Horizons*, Vol. 28 (6), 27-33.
- Çavuşgil, S.T., Zou, S. and Naidu, G.M. (1993). *Product and Promotion Adaptation in Export Ventures: An Empirical Investigation*, *Journal of International Business Studies*, Vol. 24 (3), 479-506.

- Çavuşgil, S.T. and Zou, S. (1994). Marketing Strategy-Performance Relationship: An Investigation of The Empirical Link In Export Market Ventures, *Journal of Marketing*, Vol. 58 (1), 1-21.
- Çavuşgil, S.T., Yeoh, P.-L. and Mitri, M. (1995). Selecting Foreign Distributors: An Expert Systems Approach, *Industrial Marketing Management*, 24, 297–304.
- Çavuşgil, S.T. (1996). Pricing for Global Markets, *Columbia Journal of World Business*, 31 (Winter), 67-78.
- Çavuşgil, S.T., Knight, G., ve Üner, M.M., (2011), *Türkiye’de Küresel Doğan İşletmeler*, Detay Yay., Ankara
- Çavuşgil, S.T., Knight, G., Riesenberger, J.R. (2017). *International Business The New Realities*, Fourth Edition, USA: Pearson Education Limited.
- Çetinkaya-Bozkurt, Tunç, H. (2018). Kobilerde Dış Ticaret Sorunları: Antalya İli Örneği, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14 (2), 381-398.
- Daniels, J. D., Radebaugh, L.H., Sullivan, D.P. (2004). *International Business*, Pearson Education International, New Jersey, USA.
- Daszkiewicz, N. & Wach, K. (2012). *Internationalization of SMEs: Context, Models and Implementation*, Gdańsk University of Technology Publishers. Gdansk.
- Delibal, Ö. (2019). Türk Girişimcilerin E-İhracat Faaliyetlerinde Global Elektronik Pazaryerlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Mikro İhracat Uygulaması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir.
- Diamantopoulos, A. (1995). Pricing, in Baker, M.J. (Ed.), *Marketing Theory and Practice*, 3rd. Ed., Macmillan Business London.
- Doğan, H. (2005). *İhracat Pazarlaması ve İşlemleri*, Detay Yay., Ankara.
- Doğan, M.C. (2021). Türkiye Pazarının Tutanamayanlar ı, <https://pazarlamasyon.com/turkiye-pazarinin-tutanamayanlari/> (E.T.: 21/11/2021).
- Doğan, Ö., Marangoz, M., Topoyan, M. (2003). İşletmelerin İç ve Dış Pazarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 114-138.
- Douglas, Susan P. and C. Samuel Craig (2011). Convergence and Divergence: Developing a Semiglobal Marketing Strategy’, *Journal of International Marketing*, 19 (1), 82–101.
- Duran, A. E. (2021). <https://www.ekonomist.com.tr/girisim-kobi/kobiler-icin-big-data-donemi.html> (E.T.: 05/05/2022).
- Erdil, T.S. ve Uzun, Y. (2010). *Marka Olmak*, 2. Baskı, Beta, İstanbul

- Eren-Erdoğmuş, I., Çobanoğlu, E., Yalçın, M. and Ghauri, P.N. (2010). Internationalization of Emerging Market Firms: The Case of Turkish Retailers, *International Marketing Review*, Vol. 27 (3), 316-337.
- Eren-Erdoğmuş, I., Bodur, M. and Yılmaz, C. (2010). International Strategies of Emerging Market Firms: Standardization in Brand Management Revisited, *European Journal of Marketing*, Vol. 44 (9-10), 1410-1436.
- Francioni, B., Pagano, A. Castellani, D. (2016). Drivers of Smes' Exporting Activity: A Review and a Research Agenda, *Multinational Business Review*, Vol. 24(3), 194-215
- Freeman, S. (2002) 'A comprehensive model of the process of small firm internationalization: a network perspective', Paper presented at the 18th Annual IMP Conference, September, Dijon, 1-22.
- Fuchs, M. & Köstner, M. (2016). Antecedents and Consequences of Firm's Export Marketing Strategy: An Empirical Study of Austrian SMEs (A Contingency Perspective), *Management Research Review*, Vol. 39 (3), 329-355,
- Gedik, Y. (2021). E-Ticaret: Teorik Bir Çerçeve, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 184-198.
- Gnizy, I. (2019). The Role of Inter-Firm Dispersion of International Marketing Capabilities in Marketing Strategy and Business Outcomes, *Journal of Business Research*, Vol. 105, 214-226.
- Górecka, D. & Szalucka, M. (2013). Country Market Selection in International Expansion Using Multicriteria Decision Aiding Methods, *Multiple Criteria Decision Making*, 8, 31-55.
- Gourdin, K. N. (2006). *Global Logistic Management* 2nd. Ed. Blackwell Publishing, Australia
- Gökçelik, C. (2020). Dış Ticaret İşlemlerinde Kullanılan Belgeler, <https://egitim.oaib.org.tr/TR,197/cahit-gokcelik-ile-dis-ticarete-kullanilan-belgeler.html>. Erişim Tarihi: 06.01.2021
- Gönen, Ç. (2013). *Transit Ticarete Lojistik Yönetimi Ve Taşıma Maliyeti Analizi*, T.C. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi Anabilim Dalı Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Griffin, R.W. & Pustay, M.W. (2007). *International Business*, 5th Ed., Pearson.
- Gülmez, M. (2019). *Uluslararası Pazarlama*. (Ed.: Tevfik Şükrü Yapraklı), Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum

- Gülşen, G. (2020). Dış Ticarete Ödeme Şekilleri, <https://egitim.oaib.org.tr/TR,195/gediz-gulsen-ile-dis-ticarete-odeme-sekilleri.html>. Erişim Tarihi: 06.01.2021
- Gündüz (2016). İhracatın Önündeki Engeller Saha Çalışması, Çerkezköy Sanayi ve Ticaret Odası
- Güt, A. (2021). Dijital Pazarlama (Ed.: G.ETİ İÇLİ ve N.K. ANIL). Türkmen Kitabevi, İstanbul
- Haddoud, M.Y, Onjewu, A.E., Witold Nowinski, W., Jones, P.(2021). The Determinants of SMEs' Export Entry: A Systematic Review of the Literature, *Journal of Business Research* 125, 262–278.
- Hayakawa, K. & Mukunoki, H. (2021). The Impact of COVID-19 on International Trade: Evidence from the First Shock, *Journal of The Japanese and International Economies*, 60, 1-12.
- He, X., Lin, Z. and Wei, Y. (2016). International Market Selection and Export Performance: A Transaction Cost Analysis, *European Journal of Marketing*, Vol. 50 (5-6), 916-941.
- Hofer, K.M., Niehoff-Hoeckner, L.M. and Totzek, D. (2019). Organizing and Implementing Export Pricing: Performance Effects and Moderating Factors, *Journal of International Marketing*, Vol. 27 (1), 74-94.
- Hofer, K.M., Niehoff-Hoeckner, L.M. and Totzek, D. (2019), Organizing and Implementing Export Pricing: Performance Effects and Moderating Factors”, *Journal of International Marketing*, 27(1), 74-94.
- Hollensen, S. (2012). *Essentials of Global Marketing*, 2nd. Edition, Pearson.
- Hollensen, S. (2015). *Marketing Management- A Relationship Approach*, Pearson.
- Hollensen, S. (2020). *Global Marketing*, 8th. Edition, Pearson.
- Hultman, M., Katsikeas, C.S. and Robson, M.J. (2011). Export Promotion Strategy and Performance: The Role of International Experience, *Journal of International Marketing*, Vol. 19 (4), 17-39.
- İhracat Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarih: 06.06.2006 – Resmi Gazete Sayı: 26190
- İpek, İ (2021). The Relevance of International Marketing Strategy To Emerging Market Exporting Firms: From A Systematic Review Towards A Conceptual Framework, *International Marketing Review*, Vol. 38 No. 2, 205-248
- Jain, S.C. (1989). Standardization of International Marketing Strategy: Some Research Hypotheses, *Journal of Marketing*, Vol. 53 (1), 70-79.

- Jimenez-Asenjo, N. and Filipescu, D.A. (2019). Cheers in China! International Marketing Strategies of Spanish Wine Exporters, *International Business Review*, Vol. 28 (4), 647-659.
- Jobber, D. & Ellis-Chadwick, F. (2020). *Principles and Practice of Marketing*, 9th Ed. USA: McGraw-Hill Education.
- Kahiya, E.T. (2018). Five decades of research on export barriers: Review and future directions. *International Business Review*, 27(6), 1172-1188.
- Kahraman, A.& Göral, S. (2022). *Pazarlama İlkeleri* (Ed.: N.K. ANIL ve G.ETİ İÇLİ), Eğitim Yay, İstanbul.
- Kalafsky, R. V. and. Gress, D. R. (2013). Trade Fairs as an Export Marketing and Research Strategy. *Geographical Research Journal*, 51(3), 304–317.
- Katsikea, E.S., Theodosiou, M., Morgan,R.E., Papavassiliou, N.(2005). Export Market Expansion Strategies of Direct-Selling Small and Medium-Sized Firms: Implications for Export Sales Management Activities *Journal of International Marketing* Vol. 13 (2) 57–92.
- Katsikeas, Constantine S. and Leonidas C. Leonidou (1996). “Export Market Expansion Strategy: Differences Between Market Concentration and Market Spreading,” *Journal of Marketing Management*, 12 (1–3), 113–34.
- Katsikeas, C.S., Samiee, S. and Theodosiou, M. (2006). Strategy Fit and Performance Consequences of International Marketing Standardization, *Strategic Management Journal*, Vol. 27 (9), 867-890.
- Katsikeas, C., Leonidou, L., ve Zeriti A. (2020). Revisiting International Marketing Strategy in a Digital Era. *International Marketing Review*, Vol. 37, No. 3, 405-424
- Katsioloudes, M. & Hadjidakis, S. (2007). *International Business: A Global Perspective*, Butterworth-Heinemann.
- Kaya, F. (2011). *Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi*, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul
- Kaya, F. (2017). *MYO için Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi*, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul
- Kayapınar, Ö. (2022). *Pazarlama İlkeleri* (Ed.: N.K. ANIL ve G.ETİ İÇLİ), Eğitim Yay, İstanbul.
- Kellezi, J. (2014). Trade Shows: A Strategic Marketing Tool For Global Vompetition, *Procedia Economics and Finance* 9, 466 – 471
- Kenneth D. W. (2004). *Building An Import / Export Business*, 2nd. Ed., John Wiley & Sons.

- Keskin, A. (2007). İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Bir Uygulama, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Koch, A.J. (2001). Selecting Overseas Markets and Entry Modes: Two Decision Processes or One? *Marketing Intelligence & Planning* 19/1, 65-75
- Koltan Yılmaz, Ş. (2021). Türkiye’de Büyük Veri İle Değer Yaratan İşletmeler: Özel Sektör Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar Bilimleri Dergisi* 5(1), 44 – 62.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Insights from A to Z - 80 Concepts Every Manager Needs to Know*, John Wiley&Sons.
- Kotler, P.& Keller, K.L. (2016). *A Framework for Marketing Management*, 6th. Ed., Global Ed. Pearson.
- Kotler, P. & Armstrong, G. (2016). *Principles of Marketing*, 16th, Global Ed., Pearson.
- Kozlu, C. (1996). *Uluslararası Pazarlama*, T.İşbankası Yayınları, İstanbul
- Külter, B. (2011). Mağaza Özelliklerinin Perakendeci Marka Tercihi Üzerindeki Etkisi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 163-182.
- Lages, L.F., Abrantes, J.L. and Lages, C.R. (2008). The STRATADAPT Scale: A Measure of Marketing Strategy Adaptation to International Business Markets, *International Marketing Review*, Vol. 25 (5), 584-600.
- Leonidou, L., (1995), Empirical Research on Export Barriers: Review, Assessment, and Synthesis, *Journal of International Marketing*, 3 (1), 29-43.
- Leonidou, L., (1995), Export Barriers: Non-Exporters’ Perceptions, *International Marketing Review*, 12 (1), 4-25.
- Leonidou, L., (2000) Barriers To Export Management: An Organizational and Internationalization Analysis, *Journal of International Management* 6, 121–148.
- Leonidou, L.C., Katsikeas, C. S. and Samiee (2002). “Marketing Strategy Determinants of Export Performance: a Meta-Analysis”, *Journal of Business Research*, 55(1), 51-67.
- Leonidou, L.C., Katsikeas, C.S., Palihawadana, D. and Spyropoulou, S. (2007), “An analytical review of the factors stimulating smaller firms to export: Implications for policy makers”, *International Marketing Review*, Vol. 24 No. 6, 735-770.
- Leonidou, L.C. and Katsikeas, C.S. (2010). Integrative Assessment of Exporting Research Articles in Business Journals During the Period 1960–2007, *Journal of Business Research*, Vol. 63 (8), 879-887.

- Li, M., He, X. and Sousa, C.M. (2017). A Review of The Empirical Research on Export Channel Selection Between 1979 and 2015, *International Business Review*, Vol. 26 (2), 303-323.
- Lin, J.C. and Chen, C. (2008). Determinants of Manufacturers' Selection of Distributors, *Supply Chain Management*, Vol. 13(5), 356-365.
- Mallick, S. and Marques, H. (2017). Export Prices, Selection into Exporting and Market Size: Evidence from China and India, *International Business Review*, Vol. 26 (6), 1034-1050.
- Marangoz, M. (2017). *Pazarlama Yönetimi*, Beta, İstanbul
- McBrayer, L. (2020). 3 Ways B2B social media marketing is different from B2C, <https://clickdimensions.com/marketing/3-ways-b2b-social-media-marketing-is-different-from-b2c/>
- Meral, Y. (). Uluslararası Ticaret, Ülke Riski ve Finansman Metodu Olarak Teyitli Akreditifler: Uygulamada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar, *InTraders International Trade Academic Journal*, 2 (1) 1-31
- Miečinskienė, A., Stasytytė, V., Kazlauskaitė, J. (2014). Reasoning of export market selection, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 110, 1166 – 1175.
- Musso, F. & Francioni, B. (2014). International strategy for SMEs: Criteria for Foreign Markets and Entry Modes Selection, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 21(2), 301-312.
- Mutlu, E.C. (2008). *Uluslararası İşletmecilik*, 3.bası, İstanbul: Beta
- Myers, M.B., Cavusgil, S.T. and Diamantopoulos, A. (2002). Antecedents and Actions of Export Pricing Strategy: A Conceptual Framework and Research Propositions, *European Journal of Marketing*, Vol. 36 (1-2), 159-188.
- Navarro, A., Losada, F., Ruzo, E. and Diez, J.A. (2010). Implications of Perceived Competitive Advantages, Adaptation of Marketing Tactics and Export Commitment on Export Performance, *Journal of World Business*, Vol. 45 (1), 49-58.
- Niittymies, A. and Pajunen, K. (2020). Cognitive Foundations of Firm Internationalization: A Systematic Review and Agenda for Future Research, *International Business Review*, Vol. 29, 1-22
- Onkvisit, S. and Shaw, J.J. (1989). The International Dimension Of Branding: Strategic Considerations and Decisions, *International Marketing Review*, 6(3), 22–34.
- Onkvisit, S. and Shaw, J.J. (2004). *International Marketing-Analysis and Strategy*, 4th Ed. Routledge.

- Oviatt, B.M. ve McDougall, P.P. (2005), “Defining International Entrepreneurship and Modeling the Speed of Internationalization”, *Entrepreneurship Theory & Practice*, 29(5), 537-553.
- Oyedele, A. and Firat, F. (2020), “Institutions, Small Local Firms’ Strategies, and Global Alliances in Sub-Saharan Africa Emerging Markets”, *International Marketing Review*, 37 (1), 156-182.
- Özcan, M. (2010). *Uluslararası Pazarlama*, 3.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Özdemir, Ş. (2019). *Uluslararası Pazarlama*. (Ed.: Tevfik Şükrü Yapraklı), Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum
- Özkanlı, Ö., Benek, S., Akdeve, E. (2006). Export Barriers of Small Firms in Turkey: A Study of Ankara-Ivedik Industrial District, *Problems and Perspectives in Management*, 4 (3), 78-90.
- Öztürk, A., Sandalcılar, A.R. (2018). Dış Ticaret İşlemlerinde Tercih Edilen Ödeme Yöntemleri: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir Uygulama, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (4), 201-218.
- Öztürk, A., Joiner, E., Çavuşgil, S.T. (2015). Delineating Foreign Market Potential: A Tool for International Market Selection, *Thunderbird International Business Review* 57(2), 1-23.
- Paliwoda, S.J. ve Thomas, M.J. (1998), *International Marketing*, (3rd. ed.), Bath: Butterworth-Heinemann.
- Paul, J. (2020). Marketing in emerging markets: a review, theoretical synthesis and extension, *International Journal of Emerging Markets*, Vol. 15 (3), 446-468.
- Paul, J., Parthasarathy, S. and Gupta, P. (2017). Exporting challenges of SMEs: a review and future research agenda, *Journal of World Business*, Vol. 52 (3), 327-342.
- Pegan, G., Vianelli, D., Luca, P. (2020), *International Marketing Strategy- The Country of Origin Effect on Decision-Making in Practice-*, Springer.
- Piercy, N.F. (1981). Export Strategy: Concentration on Key Markets Versus Market Spreading”, *Journal of International Marketing*, 1(1), 56-67.
- Piercy, N.F. (1981). British Export Market Selection and Pricing, *Industrial Marketing Management*, 10, 287-297.
- Piercy, N. F. (2015). *Export Strategy: Markets and Competition*, Routledge.
- Pirtini, S. ve Melemen, M. (2004). *İhracat Uygulamalarına Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım*, 1. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul

- Polat, A. (2008). Uluslararası Ticarete Akreditifli Ödemeler ve UCP600, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 13, 209-222.
- Powers, T. L. and Loyka, J.J. (2010). Adaptation of Marketing Mix Elements in International Markets, *Journal of Global Marketing*, 23, 65–79.
- Rialp, A., Rialp, J., Urbano, D. ve Vaillant, Y. (2005). “The born global phenomenon: A comparative case study research”, *Journal of International Entrepreneurship*, 3(2), 133-171
- Ryans, J.K. Jr, Griffith, D.A. and White, D.S. (2003). Standardization/Adaptation of International Marketing Strategy: Necessary Conditions for the Advancement of Knowledge, *International Marketing Review*, Vol. 20 (6), 588-603.
- Saeedi, M. R., Dadfar, H. ve Brege, S. (2012), “Rapid Internationalization of SMEs from Resource Based View: A longitudinal Study of a Pharmaceutical company in Iran”, Department of Industrial Marketing, Linköping University, Sweden.
- Sağlam, M. (2019). Türkiye'nin İhracatının Taşıma Modlarına Göre Dağılımı, Bütünleştirilmiş Lojistik Stratejisinin Türkiye'nin İhracat Performansına Olası Etkileri: Konya'da İhracat Yapan Firmalar Üzerinde Bir Çalışma, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Sağlam, M. (2019). Uluslararası Pazarlama Karması Stratejilerinin İhracat Performansı Üzerindeki Etkisi: Sektörler Arası Karşılaştırma. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(35), 433-459.
- Samiee, S. and Chirapanda, S. (2019). International Marketing Strategy in Emerging-Market Exporting Firms, *Journal of International Marketing*, Vol. 27(1) 20-37.
- Schmid, S. and Kotulla, T. (2011). 50 Years of Research on International Standardization and Adaptation - From A Systematic Literature Analysis To A Theoretical Framework, *International Business Review*, Vol. 20 (5), 491-507.
- Seçkin, N. (2017). Uluslararası Ticarete Kullanılan Belgelerin Elektronik Ortama Taşınma Süreci, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Uluslararası Ticaret Hukuku ve AB Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Seseni, L. & Mbohwa, C. (2021). The Significance of Big Data in the Success of SMEs in Emerging Markets: A Case of South Africa, Proceedings of the 11th Annual International Conference on Industrial Engineering and Operations Management Singapore.

- Sevim, B., Binici, İ. (2020). Serbest Bölgelerde Uygulanan Teşviklerin Değerlendirilmesi: Kayseri Örneği, Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11 (22), 557-581.
- Seyidoğlu, H., (1999), Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama, Güzem yay, 13. bası, İstanbul.
- Shoham, A. (1996). Marketing-Mix Standardization: Determinants of Export Performance, *Journal of Global Marketing*, 10 (2), 53–73.
- Shoham, A. (2003). Standardization of International Strategy and Export Performance: A Meta Analysis, *Journal of Global Marketing*, Vol. 16 (1-2), 97-120.
- Sousa, C.M. and Bradley, F. (2008). Antecedents of International Pricing Adaptation and Export Performance, *Journal of World Business*, Vol. 43 (3), 307-320.
- Sousa, C.M., Martinez-Lopez, F.J. and Coelho, F. (2008). The Determinants of Export Performance: A Review of the Research in the Literature between 1998 and 2005, *International Journal of Management Reviews*, Vol. 10 (4), 343-374.
- Steinhäuser, V. P.S., Paula, F. O. & de Macedo-Soares, T.D.L. (2020). Internationalization of SMEs: A Systematic Review of 20 Years of Research, *Journal of International Entrepreneurship*, 1-32.
- Stöttinger, B. (2001). Strategic Export Pricing: A Long and Winding Road, *Journal of International Marketing*, 9 (1), 40–63.
- Şahin, Ş. (2016). Kümelenmenin KOBİ'lerin İhracat Performansına Etkisi: Kuyumcukent Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.
- Şentürk, İ. (2019). Türkiye’de Kobi’lerin Yeni Piyasalara Açılmasını Engelleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (1), 420-437.
- Tan, Q. and Sousa, C.M. (2013). International Marketing Standardization: A Meta-Analytic Estimation of it’s Antecedents and Consequences, *Management International Review*, Vol. 53 (5), 711-739.
- Tan, Q. & Sousa, C.M.P. (2011). Research on Export Pricing: Still Moving Toward Maturity, *Journal of International Marketing*, American Marketing Association, 19(3), 1–35.
- Tanrıverdi, M., Uysal, M., & Üstündağ, M. T. (2019). Blokzinciri Teknolojisi Nedir? Ne Değildir ? : Alanyazın İncelemesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 12(3), 203-217.

- Theodosiou, M. and Leonidou, L.C. (2003). Standardization versus Adaptation of International Marketing Strategy: An Integrative Assessment of the Empirical Research, *International Business Review*, 12, 141–171.
- The Paypers (2020). Cross-border Payments and Commerce Report 2020 – 2021, How To Sell Successfully Across Borders, v 1.0
- Topal, İ.H. (2004). Dış Ticaret Şirketleri, *Mevzuat Dergisi*, 83.
- Toplu Yılmaz, Ö & Bayram O. (2020). COVID-19 Pandemi Döneminde Türkiye’de E-Ticaret ve E-İhracat, *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 37-54.
- Ulaş, D. (2009). Küreselleşme Sürecinde Dışa Açılma Stratejileri, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Usunier, J-C. and Lee, J.A. (2013). *Marketing Across Cultures*, 6th. Ed., Pearson.
- Uzun, H. (2020). İşletmelerin Blok Zinciri (Blockchain) Uygulamalarında Ticari Birliklerin Rolü. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 88-109.
- Vanegas-Lopez, J.G., Baena-Rojas, J.J., Lopez-Cadavid, D. A., Mathew, M. (2021). International Market Selection: An Application of Hybrid Multi-Criteria Decision-Making Technique in The Textile Sector, *Review of International Business and Strategy*, 31(1), 127-150.
- Vrontis, D. (2003), “Integrating Adaptation And Standardisation in International Marketing, the AdaptStand Modelling Process”, *Journal of Marketing Management*, Vol. 19 Nos 3/4, 283-305.
- Vrontis, D., Thrassou, A. and Lamprianou, I. (2009). International Marketing Adaptation versus Standardization of Multinational Companies. *International Marketing Review*, 26(4/5), 477–500.
- Wang, F. (2020). Digital Marketing Capabilities in International Firms: A Relational Perspective. *International Marketing Review*, 37(3), 559-577.
- Wansink, B. and Gilmore, J.M. (1999). New Uses That Revitalize Old Brands, *Journal of Advertising Research*, 39(2), 90-98.
- West, D. & Prendergast, G. (2009). Advertising and Promotions Budgeting and the Role of Risk, *European Journal of Marketing*, 43(11/12), 1457-1476.
- Wild, J.J. & Wild, K.L. (2016). *International Business, The Challenges of Globalization*, 8th. Ed. Pearson

- Wright, M., Westhead, P., & Ucbasaran, D. (2007). The Internationalization of SMEs and International Entrepreneurship: A Critique and Policy Implications. *Regional Studies*, 41(7), 1013-1029.
- Xu, S., Cavusgil, S.T., and White, J.C. (2006). The Impact of Strategic Fit Among Strategy, Structure, and Processes on Multinational Corporation Performance: A Multimethod Assessment, *Journal of International Marketing*, 14 (2), 1–31.
- Yaprak, A. and Karademir, B. (2010). The Internationalization of Emerging Market Business Groups: An Integrated Literature Review, *International Marketing Review*, Vol. 27 (2), 245-262.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2021). *Stratejik Yönetim*, İstanbul Üniversitesi AUEF Yay, İstanbul
- Yılmaz, M., Kırbıyık, M., Çiftci, Y. (2017). Armonize Sistem Neden, Nasıl ve Ne Zaman Güncellenir? Durum Çalışması: Biyodizel ve Gümrük Laboratuvarlarında Yapılan Analizler, *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 10, 99 - 105.
- Yılmaz, R. ve Akpınar, M. (2016). Pazar Şartlarında Maliyet-Kapasite-Fiyatlandırma ve Kar İlişkisinin Simülasyonu, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 131-148.
- Yiğit, S. (2015). İnovasyon Rekabet Gücü Elde Etmeyi Daha da Önemli Bunu Sürdürmeyi Sağlar, *Toprak İşveren Dergisi-İnovasyon*,108, 11-16.
- Zeriti, A., Robson, M.J., Spyropoulou, S. and Leonidou, C.N. (2014). Sustainable Export Marketing Strategy Fit and Performance, *Journal of International Marketing*, Vol. 22 (4), 44-66.
- Zou, S. and Cavusgil, S.T. (2002). The GMS: A Broad Conceptualization of Global Marketing Strategy and it's Effect on Firm Performance, *Journal of Marketing*, Vol. 66 (4), 40-56.
- Zou, S. and Stan, S. (1998). The Determinants of Export Performance: A Review of The Empirical Literature Between 1987 and 1997, *International Marketing Review*, Vol. 15 (5), 333-356.
- Zou, S., Andrus, D.M. and Norvell, D.W. (1997). Standardization of International Marketing Strategy by Firms From a Developing Country, *International Marketing Review*, Vol. 14 (2), 107-123.

İnternet Kaynakları

- Afşar, A. (Ed.). (2020). Dış Ticaretin Finansmanı ve Teşviki, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 4014, <https://yokdersleri.yok.gov.tr/#ders> Erişim Tarihi: 20. 12. 2020.
- Andrienko, O. (2020). E-commerce and Consumer Trends During Coronavirus. <https://www.semrush.com/blog/ecommerce-covid-19/> Erişim Tarihi: 20. 02. 2021.
- BCTR (2021). <https://bctr.org/bctr-calisma-grubu-raporlari/> Erişim Tarihi: 25-01-2022.
- Crozet, M., Demir, B., Javorcik, B. (2020). International trade and letters of credit: A double-edged sword in times of crises, <http://users.ox.ac.uk/~econ0247/TFpaper.pdf>, Erişim Tarihi: 22 Ocak 2021
- Devlet Yardımları Rehberi (2019). Ticaret Bakanlığı yay., Ankara
- Ekonomist (2020). Kobiler İçin Mikro İhracat Tüyoları, <https://www.ekonomist.com.tr/girisim-kobi/kobiler-icin-mikro-ihracat-tuyolari.html>. Erişim Tarihi: 12 Nisan2021
- Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası, <https://www.fto.org.tr> Erişim Tarihi: 07 Ocak 2021
- Gökbulut, R.İ. (2020) Dış Ticaretin Finansmanı ve Teşviki, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, <https://yokdersleri.yok.gov.tr/#ders> Erişim Tarihi: 20. 12. 2020.
- Forbes (2021). <https://www.forbes.com/sites/forbesagencycouncil/2021/05/17/gen-z-and-the-rise-of-social-commerce/?sh=18186d83251d> E.T:28-01-2022
- Forbes (2021). <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2021/01/11/how-to-use-social-media-to-build-thought-leadership/?sh=5c181dea7095> E.T:28-01-2022
- Fortune Türkiye (2020). E-İhracat Pandemi Sonrası Dünyada E-İhracat Alanında Beklenen Değişimler Raporu., <https://worlddef.net/raporlar/covid-19-e-ticaret-ve-e-ihracat-raporu-sayfasi/> Erişim Tarihi: 12 Nisan2021
- Hoosuit (2021). <https://blog.hootsuite.com/social-media-tips-for-small-business-owners/>; https://blog.hootsuite.com/b2b-social-media/#What_is_B2B_social_media_marketing E.T:28-01-2022
- Hoosuit (2021). <https://blog.hootsuite.com/social-media-metrics/> E.T:28-01-2022
- Hoosuit (2021). <https://blog.hootsuite.com/social-media-kpis-key-performance-indicators/> E.T:28-01-2022
- IDATE Digiworld (2020). <https://en.idate.org/> E.T:28-12-2021

İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri. <https://www.immib.org.tr/> Erişim Tarihi: 07.01.2021

İstanbul Sanayi Odası. www.iso.org.tr Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021

İzmir Ticaret Odası. <http://www.izto.org.tr/> 08 Ocak 2021

<https://acikders.ankara.edu.tr>

<https://www.akreditif.biz.tr/> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://www.albertsolino.com/turquality/> Erişim Tarihi: 25 Ocak 2021

<https://www.ama.org/> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://www.amzcozumleri.com/> Erişim Tarihi: 08 Nisan 2021

<http://www.arkasline.com.tr/> Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021

<https://www.avrupabelgelendirme.com/> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<http://www.beyoglulojistik.com/> Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021

<https://www.ceintelligence.com/> Erişim Tarihi: 20 Ocak 2021

<https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report/>Erişim Tarihi: 28 Ocak 2022

<https://www.disticaret.biz.tr/> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://dunyadaticaret.com/> Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021

<https://eihracatturkiye.com/> Erişim Tarihi: 08 Nisan 2021

<http://www.exportact.com/> Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021

<https://www.gumruk.com.tr/> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://gumrukrehberi.gov.tr/> Erişim Tarihi: 05 Ocak 2021

<https://www.igeme.com.tr/> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://www.ihracat.co/> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://www.inovanadolu.com/> Erişim Tarihi: 18 Mart 2021

<https://www.intracen.org> Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://www.isbank.com.tr/> Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021

<https://www.istekobi.com.tr/egitimler/e-ihracatta-sosyal-medyanin-etkin-kullanimi>
Erişim Tarihi: 28 Ocak 2022

<https://marketing-dictionary.org/>Erişim Tarihi: 08 Ocak 2021

<https://www.marmarafuar.com.tr/> Erişim Tarihi: 16 Mart 2021

<https://www.mevzuat.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04 Ocak 2021

<https://www.mevzuat.net/> Erişim Tarihi: 04 Ocak 2021

<https://www.sagacitysolutions.co.uk/about/news-and-blog/big-data-for-small-businesses/>

<https://www.sociallybuzz.com>

<http://www.thedtic.gov.za/> Erişim Tarihi: 26 Ocak 2021

<https://thunderbird.asu.edu/knowledgenetwork/> its-peach-not-stork-how-pg-turned-around-its-pampers-fail-japan).

https://www.tim.org.tr/files/downloads/Strateji_Raporlari/E-ihracat_ortak_akil_cal%C4%B1n%C5%9Ftay_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 18 Mart 2021

https://tim.org.tr/files/downloads/Strateji_Raporlari/%C4%B0hracat%202020%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 18 Mart 2021

<https://tradeport.org/> Erişim Tarihi: 26 Ocak 2021

<https://www.yamankoc.com/> Erişim Tarihi: 04 Ocak 2021

<https://yokdersleri.yok.gov.tr/#ders> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2020

Koç, Y. (2015). Uluslararası Pazarlama mı? İhracat Pazarlaması mı?(Porter ve Kotler'in Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Giriş), <https://egitim.oaib.org.tr/Eklenti/34.makalepdf.PDF> 26 Ocak 2022

KOSGEB. www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/7139/yurt-disi-pazar-destek-programi Erişim Tarihi: 26 Ocak 2021

Kosovalı, G. (2018). Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları ve Sık Yapılan Hatalar www.ktgegitim.com/ Erişim Tarihi: 26 Ocak 2021

KPMG (2021). <https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases/2021/05/blok-zinciri-ile-otuz-saniyede-ticaret.html>

Newberry, C. (2021). How to Use Social Media for Small Business: 12 Simple Tips, <https://blog.hootsuite.com/social-media-tips-for-small-business-owners/> Erişim Tarihi: 28 Ocak 2022

Newberry, C. (2021). Essential Tips and Tools for B2B Social Media Marketing, https://blog.hootsuite.com/b2b-social-media/#6_best_B2B_social_media_tools Erişim Tarihi: 28 Ocak 2022

Nuroğlu, E. (2020). E-ticaret pandemi döneminde büyük bir ivme kazandı, www.aa.com.tr/tr/analiz/e-ticaret-pandemi-doneminde-buyuk-bir-ivme-kazandi/ Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021

Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri. <https://www.oaib.org.tr/> Erişim Tarihi: 04 Ocak 2021

Naktiyok, A. (Ed.) (2020). Dış Ticarete Girişimcilik, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 4017, <https://yokdersleri.yok.gov.tr/#ders> Erişim Tarihi: 20 Ocak 2021.

Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04 Ocak 2021

Şişmanyazıcı, H. (2013). Yükleme Ordinosu Ve Kaptan Makbuzu Aynı Şey Midir? <https://www.denizhaber.com/yukleme-ordinosu-ve-kaptan-makbuzu-makale,100785.html>, Erişim Tarihi: 11.01.2021

Tarım ve Orman Bakanlığı. www.tarimorman.gov.tr Erişim Tarihi 11 Ocak 2021

Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04 Ocak 2021

TOBB, <https://www.tobb.org.tr/> Erişim Tarihi: 04 Ocak 2021

Türk Eximbank. <https://www.eximbank.gov.tr/> Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021

TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2021, Haber Bülteni, Sayı: 45685 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2021-45685>

Türkiye İhracatçılar Meclisi. www.tim.org.tr Erişim Tarihi: 28 Aralık 2020

Türkiye İhracatçılar Meclisi, E-İhracat Ortak Akıl Çalıştayı 2019, www.tim.org.tr Erişim Tarihi: 28 Aralık 2022

Türkiye Sigorta Birliği. <https://www.tsb.org.tr> Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021

Uludağ İhracatçı Birlikleri. <https://uib.org.tr> Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021

Uluslararası Gümrük Terimleri Sözlüğü (2017). <http://ab.gtb.gov.tr/data/5a2fb9bdddee7db258dbfdb3/DG%C3%96%20S%C3%96ZL%C3%96K.docx> Erişim Tarihi 04 Ocak 2021

Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği (UTİKAD). <https://www.utikad.org.tr/> Erişim Tarihi 11 Ocak 2021

Worlddef.net, <https://worlddef.net/>

World Trade Report (2016): Levelling the trading field for SMEs https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report16_e.pdf, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2020

YPulse (2020). <https://www.ypulse.com/article/2020/05/06/gen-z-millennials-5-favorite-social-media-platforms-now/> Erişim Tarihi 22 Ocak 2022

¹ 8 Haziran 2011 tarihli 637 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dış Ticaret Müsteşarlığının tüm hizmet birimleri ile İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) ve Hazine Müsteşarlığının Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlükleri birleştirilerek Ekonomi Bakanlığı kurulmuştur.

2011 yılına kadar, Gümrük Müsteşarlığı olarak 18 yıl faaliyetlerine devam eden kurum, 08 Haziran 2011 tarihli ve 27958 sayılı Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanan "Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığının iç ticaret ile ilgili dört Genel Müdür-

lüğünün birleştirilmesi suretiyle gümrük teşkilatı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı olarak yeniden bakanlık düzeyinde yapılandırılmıştır.

2011 yılından günümüze değin faaliyetlerini Ekonomi Bakanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı olarak sürdüren iki kurum birleştirilerek; 10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Ticaret Bakanlığı kurulmuş olup 10 Ocak 2019 tarihli ve 30651 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 27 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile teşkilat yapısı yeniden şekillendirilmiştir.2011 yılından günümüze değin faaliyetlerini Ekonomi Bakanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı olarak sürdüren iki kurum birleştirilerek; **10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Ticaret Bakanlığı kurulmuş olup 10 Ocak 2019 tarihli ve 30651 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 27 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile teşkilat yapısı yeniden şekillendirilmiştir.**

ii Türkiye İhracatçılar Meclisi’ne (TİM) bağlı 13 İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği ve bu Genel Sekreterliklere bağlı 61 İhracatçı Birliği Bulunmaktadır:

Akdeniz İhracatçı Birlikleri

Yaş Meyve - Sebze

Tekstil ve Hammaddeleri

Hazır Giyim ve Konfeksiyon

Demir ve Demir Dışı Metaller

Kimyevi Maddeler ve Mamulleri

Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri

Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller

Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri

Batı Akdeniz İhracatçılar Birliği

Denizli İhracatçılar Birliği

Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği

Doğu Karadeniz İhracatçılar Birliği

Ege İhracatçı Birlikleri

Ege Demir-Demir dışı Metaller İhracatçıları Birliği

Ege Deri ve Deri Mamulleri İhracatçıları Birliği

Ege Hazır giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği

Ege Hububat Bakliyat Yağlı Tohumlar ve Mamul. İhracatçıları Birliği

Ege Kuru Meyve ve Mamulleri İhracatçıları Birliği

Ege Maden İhracatçıları Birliği

- Ege Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği
- Ege Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller İhracatçıları Birliği
- Ege Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği
- Ege Tütün İhracatçıları Birliği
- Ege Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği
- Ege Zeytin-Zeytinyağı İhracatçıları Birliği
- Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri
 - Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği
 - Hububat Bakliyat Yağlı Tohumlar ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
 - Halı İhracatçıları Birliği
 - Kuru Meyve ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
- İstanbul İhracatçı Birlikleri
 - Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği
 - Fındık ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
 - Gemi, Yat ve Hizmetleri İhracatçıları Birliği
 - Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
 - Kuru Meyve ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
 - Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller İhracatçıları Birliği
 - Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği
- İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri
 - Elektrik ve Elektronik İhracatçıları Birliği
 - Çelik İhracatçıları Birliği
 - İstanbul Kimyevi Maddeler ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
 - İstanbul Demir ve Demir Dışı Metaller İhracatçıları Birliği
 - Mücevher İhracatçıları Birliği
 - İstanbul Maden İhracatçıları Birliği
 - Hizmet İhracatçıları Birliği
- İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
 - İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği
 - İstanbul Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği
 - İstanbul Deri ve Deri Mamulleri İhracatçıları Birliği
 - İstanbul Halı İhracatçıları Birliği
- Karadeniz İhracatçı Birlikleri
 - Karadeniz Fındık ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
 - Karadeniz Hububat-Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri İhracatçıları Birliği

Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri

Çimento, Cam, Seramik ve Toprak Ürünleri İhracatçıları Birliği

Orta Anadolu Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri İhracatçıları Birliği

Orta Anadolu Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği

Ankara Demir ve Demir Dışı Metaller İhracatçıları Birliği

Makine ve Aksamları İhracatçıları Birliği

Süs Bitkileri ve Mamulleri İhracatçıları Birliği

İklimlendirme Sanayi İhracatçıları Birliği

Savunma ve Havacılık Sanayi İhracatçıları Birliği

Uludağ İhracatçı Birlikleri

Uludağ Otomotiv Endüstrisi İhracatçıları Birliği

Uludağ Tekstil İhracatçıları Birliği

Uludağ Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği

Uludağ Meyve Sebze Mamulleri İhracatçıları Birliği

Uludağ Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği

iii Uluslararası İhracat Sözleşmesi ve yazışma örnekleri için: <https://www.oaib.org.tr/files/downloads/Bilgi-merkezi/ihracat-merkezi/yazisma-ornk-sozlesme/yazisma-ornekleri.doc> https://www.oaib.org.tr/files/downloads/Bilgi-merkezi/ihracat-merkezi/yazisma-ornk-sozlesme/ihracatta_%20yazisma_ornekleri.doc adreslerinden indirilebilir.

Ayrıca Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center) tarafından hazırlanan “Küçük İşletmeler için Sözleşme Örneği” <https://www.intracen.org/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=37603> adresinden indirilebilir.

iv Uluslararası ticaretin %98’ini gerçekleştiren Dünya Gümrük Örgütü’ne üye 182 ülkede kullanılmakta olan mal kodlama sistemine armonize sistem (Harmonized Commodity Description and Coding System, HS Code) denilmektedir. GTİP, Dünya Gümrük Örgütü’nün standart hale getirdiği armonize sistemden alınan ve dünyada malların tanımlanması ve sınıflandırılması için kullanılan 12 haneli bir koddur. Bu kodun ilk 6 rakamı armonize sistem tarafından belirlenmekte ve Dünya Gümrük Örgütü’ne üye ülkeler tarafından değişiklik yapılmasına izin verilmemektedir. Ardından gelen 2 rakamla birlikte oluşan ilk 8 rakam aynı bölge içinde yer alan ülkeler için (Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve Ortak Gümrük Birliği üyeliği sebebiyle Türkiye’de dahil) aynı olmaktadır. Devamındaki 2 rakam hangi ülkeye ait olduğunu göstermektedir. Son iki rakamla beraber malın tam istatistik kodu belirlenmiş olmaktadır.

Kobilerde ve Yeni Girişimlerde Başarının Sırrı: İhracat Pazarlaması

GTİP, basamakları itibarıyla şöyle adlandırılmaktadır:

-- (2 basamak) Fasıllık Numarası

--.-- (4 basamak) Pozisyon Numarası

----.-- (6 basamak) Alt Pozisyon Numarası (Armonize Sistem Nomanklatür - Adlar dizgesi- Kodu)

----.--.-- (8 basamak) Avrupa Birliği Kombine Nomanklatür - Adlar dizgesi- Kodu

----.--.--.-- (10 basamak) Milli Alt Açılım Kodu

----.--.--.--.-- (12 basamak) İstatistik Açılım

Bir başka ifadeyle,

İlk 4 Rakam Eşyanın Pozisyon Numarasını,

İlk 6 Rakam Dünya Gümrük Örgütü'ne üye ülkelere kullanılan armonize Sistem Nomanklatür kodunu,

7-8 inci rakamlar Avrupa Birliği ülkeleri tarafından kullanılan Kombine Nomanklatür kodunu,

9-10 uncu rakamlar farklı vergi uygulamaları nedeniyle açılan pozisyonları gösteren kodları,

11-12 inci rakamlar ise Gümrük Tarife İstatistik (GTİP) kodlarını oluşturmaktadır.

Örneğin: 08.04.20.90.00.19 GTİP nolu "Kuru incir" tarife cetveli yapısı

080420	90	00	19
AS Nom.Kodu	CN Kodu	Milli alt açılım kodu	İstatistik kodu

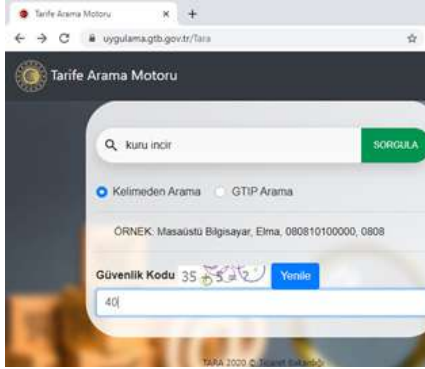
Armonize Sistem'de son 6 rakamı üye ülkeler kendi ihtiyaçlarına (daha detaylı istatistiksel bilgi elde etmek ve gümrük vergilerini daha detay mal bazında uygulamak amacıyla) uygun bir şekilde detaylandırabilmektedir. Türkiye'de ürünler en detaylı şekilde 12'li kodla sınıflandırılmaktadır.

"Armonize sistem;

- Vergilerin kontrolü,
- Ticaret politikaları,
- Kontrollü malların izlenmesi,
- Menşei kurallarının takibi,
- İstatistikler, ulusal hesaplar, araştırma,
- Fiyat izleme,

- Kota kontrolleri gibi birçok amaçlar için gümrükleme işlemlerinde, hükümetlerce, uluslararası örgütlerce ve özel sektör tarafından kullanılmaktadır.”

<https://uygulama.gtb.gov.tr/Tara> adresinden aramak istenilen kelime girilerek GTİP numarası bulunabilir.

Vi ATA Sözleşmesine Üye Ülkeler Listesi

ABD	Almanya	Andorra	Arnavutluk	Avusturya	Avusturya	Belçika/ Lüksemburg	Beyaz Rusya	BAE	Bosna Hersek
Bulgaristan	Cebelitarık	Cezayir	Çekya	Çin	Danimarka	Estonya	Fas	Fransa	Finlandiya
Fildişi Sahili	Güney Afrika	Hırvatistan	Hindistan	Hollanda	Hong Kong	İngiltere	İran	İrlanda	İspanya
İsrail	İsveç	İsviçre	İtalya	İzlanda	Japonya	Kanada	Karadağ	Kıbrıs	Kore
Letonya	Litvanya	Makao	Macaristan	Lübnan	Makedonya	Meksika	Malezya	Malta	Mauritius
Moğolistan	Moldova	Norveç	Pakistan	Polonya	Portekiz	Romanya	Rusya	Senegal	Sırbistan
Singapur	Slovakya	Slovenya	Sri Lanka	Şili	Tayland	Tayvan	Tunus	Türkiye	Ukrayna
Yeni Zelanda	Yunanistan								

Vi CMR Anlaşmasına Taraf Ülkeler Listesi

Almanya	Arnavutluk	Avusturya	Belçika	Belarus	Bosna Hersek	Bulgaristan	Çekya	Danimarka	Ermenistan
Estonya	Fas	Fransa	Finlandiya	Gürcistan	Hırvatistan	Hollanda	İngiltere	İran	İrlanda
İsviçre	İspanya	İsrail	İsveç	İtalya	Karadağ	Kazakistan	Kıbrıs	Kırgızistan	Letonya
Litvanya	Lübnan	Lüksemburg	Macaristan	Makedonya	Malta	Moğolistan	Moldova	Norveç	Özbekistan
Polonya	Portekiz	Romanya	Rusya	Sırbistan	Slovakya	Slovenya	Suriye	Suudi A.	Tacikistan
Tunus	Türkiye	Türkmenistan	Ukrayna	Ürdün	Yunanistan				

vi <https://www.ticaret.gov.tr/destekler/ihracat-destekleri/mulga-karar-teblig-bazinda-destek-mevzuati/mulga-2014-8-sayili-pazara-giris-belgesi-destegine-iliskin-genelge/destek-1-pazara-giris-belgeleri>

TEORİDEN PRATİĞE DİJİTAL İŞLETMECİLİK

Editörler

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

Doç. Dr. İnci ERDOĞAN TARAKÇI

Teoriden Pratiğe Dijital İşletmecilik

Editör
Mehmet BAŞ
ORCID (0000-0002-5443-7617)

Editör
İnci ERDOĞAN TARAKÇI
ORCID (0000-0002-4101-7111)

ISBN 978-625-6452-67-1
E-ISBN 978-625-6452-68-8
1. Baskı Nisan 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Teoriden Pratiğe Dijital İşletmecilik

BAŞ, Mehmet – ERDOĞAN TARAKÇI, İnci

1. Basım, 178 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

- Dijitalleşme,
- İşletmecilik,
- Pazarlama,
- Nöropazarlama,
- Dijital Pazarlama,
- Finans,
- Marka Yönetimi.
- Yapay Zeka Teknolojileri (ANN, DL)

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

DİJİTAL PAZARLAMA	5
<i>Mehmet BAŞ - Büşra KAVASOĞLU</i>	
FİNANSAL ZAMAN SERİSİ ANALİZLERİNDE YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİ VE EKONOMETRİK UYGULAMALAR.....	51
<i>Fikriye KARACAMEYDAN-Erhan ÇANKAL</i>	
DİJİTAL PAZARLAMA KAVRAMI VE DİJİTAL PAZARLAMA ARAÇLARI	77
<i>Kıvanç YANAR</i>	
DİJİTAL PAZARLAMADA ÖLÇÜMLEME, RAPORLAMA VE ROI (YATIRIMIN GERİ DÖNÜŞ ORANI)	99
<i>Kıvanç YANAR</i>	
NÖROPAZARLAMA UYGULAMALARI AÇISINDAN DİJİTALDE FARKLI BİR BAKIŞ: KELİMELERİN ETKİSİ.....	115
<i>Sibel DEMİRAĞ - Mehmet BAŞ</i>	
TÜRKİYE’ DE LÜKS MARKA.....	127
<i>Sibel DEMİRAĞ - Mehmet BAŞ</i>	
KİŞİSEL MARKALAŞMA.....	139
<i>Süheyla SÜER</i>	
STRATEJİK MARKA YÖNETİMİ.....	161
<i>Süheyla SÜER</i>	

DİJİTAL PAZARLAMA¹

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5443-7617
- ❖ Mail: mehmet.bas@hbv.edu.tr

Arş. Gör. Büşra KAVASOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Atılım Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-4904-8649
- ❖ Mail: busra.kavasoglu@atilim.edu.tr

¹ *Büşra Kavasoglu'nun tezinden türetilmiştir.*

KAYNAKLAR

- Akar, E., Topçu, B. (2013). An examination of the factors influencing consumers' attitudes toward social media marketing. *Journal Of Internet Commerce*, 18(21), 34-67.
- Akgünlü, G., H., Kurtaran B. (2020). Lokasyon bazlı mobil pazarlama uygulamalarının tüketici satın alma davranışları ile ilişkisi üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 15(53), 158-177.
- Alan, A. K., Kabadayi, E. T., Erişke, T. (2018). İletişimin yeni yüzü: dijital pazarlama ve sosyal medya pazarlaması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 493-504.
- Argan, M., Argan Tokay, M. (2006). Viral pazarlama veya internet üzerinde ağızdan ağıza reklam: Kuramsal bir çerçeve. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006/2, 231-249.
- Arya, V. Sethi, D. Paul, J. (2019). Does digital footprint act as a digital asset? – Enhancing brand experience through remarketing. *International Journal Of Information Management*, 49, 142-156.
- Aslan, R. (2021). Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde (KOBİ) dijital pazarlama. *Sosyal Bilimlerde Güncel Çalışmalar*, 62-80.
- Ateş, A., Erdem, B. (2021). Pazarlamada Güncel Yaklaşımlar. İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Bala, M., Verma, D. (2018). A critical review of digital marketing. *International Journal of Management, IT & Engineering*, 8(10), 321-339.
- Barford, P., Canadi, I., Krushevskaja, D., Ma, Q., Muthukrishnan, S. (2014). Adscape: harvesting and analyzing online display ads. In *Proceedings Of The 23rd International Conference On World Wide Web*. 597-608.
- Barutçu, S. (2011). Mobil viral pazarlama. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 2 (1), 5-14.
- Barutçu, S., Tomaş, M. (2013). Sürdürülebilir sosyal medya pazarlaması ve sosyal medya pazarlaması etkinliğinin ölçümü. *Journal Of Internet Applications and Management*, 4(1), 5-24 .
- Berthon, P. R., Pitt, L. F., Plangger, K., Shapiro, D. (2012). Marketing meets web 2.0, social media, and creative consumers: implications for international marketing strategy. *Business Horizons*, 55(3), 261-271.

- Bhandari, R. S., Bansal, A. (2018). Impact of search engine optimization as a marketing tool. *Jindal Journal of Business Research*, 7(1), 1-13.
- Bilge, A. (2016). Yeni pazarlama yaklaşımı içerik pazarlamasının incelenmesi ve turizm sektörüne uygulanabilirliği. *The Journal Of Academic Social Science Studiesnumber*, 44, 125-140.
- Boran, T. (2021). Sosyal medyada içerik pazarlaması: Boyner Grup Youtube kanalı örneği. *Intermedia International E-Journal*, June, 2021; 8(14): 138-154.
- Bozkurt, F. & Ergen, A. (2012). Pazarlama iletişiminde yeni bir mobil pazarlama aracı: 2 boyutlu barkodlar. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 5 (9), 43-64.
- Brown, D., Fiorella, S. (2013). Influence Marketing: How To Create, Manage, and Measure Brand Influencers in Social Media Marketing. USA: Que Publishing.
- Buryn A. D., Lilien G. L. (2008), A multi-stage model of word-of-mouth influence through viral marketing. *International Journal of Research in Marketing*, 25(3) (2008), 151-163.
- Canöz, K., Gülmez, Ö., Eroğlu, G. (2020). Pazarlamanın yükselen yıldızı influencer marketing: influencer takipçilerinin satın alma davranışını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23 (1), 73-91.
- Chapelle, O., Manavoglu, E., Rosales, R. (2014). Simple and scalable response prediction for display advertising. *Acm Transactions on Intelligent Systems and Technology*, 5(4), 1-34.
- Constantinides, E. (2014). Foundations of social media marketing. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 148 40-57.
- Cruz, D., Fill C. (2008). Evaluating viral marketing: isolating the key criteria. *Marketing Intelligence & Panning*, 26(7), 743-758.
- Çakır M. (2017). Tüketicilerin sosyal medyada markalı ürün tercihlerinin satın alma davranışları üzerindeki etkisi. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 4(3), 52-66.
- Çetin, C., Tiltay, M., A. (2021). E-posta pazarlaması alanında 1950-2019 yılları arasında yapılan çalışmalara yönelik bir şematik yazın taraması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (4), 1543-1587.

- Deal, M., Abel, P. (2001). Grass roots: the exponential power of one. *Brandweek*, 42(9), 30.
- Desai. V. (2019). Digital marketing: a review. *International Journal Of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD)*, 5(5), 196-200.
- Dinçer, C. (2022). İçerik Pazarlama. Mehmet Baş ve İnci Erdoğan Tarakçı (Ed.) *Pazarla-Ma Teoriden Pratiğe içinde (7-26)*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Dou, W. Lim, K. H. Su, C. Zhou, N. Cui N. (2010). Brand positioning strategy using search engine marketing. *MIS Quarterly*, 34(2), 261-279.
- Duffy, D.L. (2005). Affiliate marketing and its impact on e-commerce. *Journal Of Consumer Marketing*, 22(3), 161-163.
- Erkan, İ. (2020). Dijital pazarlamanın dünü, bugünü, geleceği: bibliyometrik bir analiz. *Akademik Hassasiyetler*, 7(13), 149-168.
- Filho, L., M., Tan, F., B. (2009). User-Generated Content and Consumer Empowerment in The Travel İndustry: A Uses & Gratifications and Dual-Process Conceptualization. Paper 28 Presented att The Pacific Asia Conference on Information Systems (Pacis).
- Gedik, Y. (2020). Bağlı kuruluş pazarlaması: kavramsal bir çerçeve. *Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 8 (2), 95-110.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal medyada yükselen bir trend: influencer pazarlama üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 362-385.
- Glucksman, M. (2019). The rise of social media influencer marketing on lifestyle branding: a case study of lucie fink. *Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 8(2), 77-87.
- Godes, D., Dina M. (2009). Firm-created word-of-mouth communication: evidence from a field test. *Marketing Science*, 28(4), 721-39.
- Godes, D., Dina M. (2005). Using online conversations to study word-of-mouth communication. *Marketing Science*, 23(4), 545-60.
- Göktaş, B., Erdoğan Tarakçı, İ. (2018). Bir tutundurma aracı olarak reklamın sosyal medyada uygulamalarına yönelik bir araştırma: instagram örneği. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 50-67.

- Gönülşen, G. (2020). Olumlu marka imajı yaratmada influencer pazarlama stratejisinin marka algısı üzerindeki etkisi: Foreo Türkiye markasının uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 9-34.
- Hafner, K. (2001). *The Well: A Story of Love, Death & Real Life in The Seminal Online Community*. Avalon Publishing Group.
- Handley, A., Chapman C.C. (2019). *Dijital Çağda İçerik Yönetiminin Kuralları*. İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Hanson, W. (1999). *Principles of Internet Marketing*. Cincinnati: South-Western College Publishing.
- Helm, S., (2000), Viral marketing: establishing customer relationship by word of mouse. *Electronic Markets*, 10(3), 158-161.
- Hui, Z., Shigang, Q., Jinhua, L., Jianli, C. (2012). Study on website search engine optimization. *2012 International Conference On Computer Science and Service System*.
- Isoraite M. (2019). Remarketing features. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 3(6), 48-51.
- Jin, S, V., Muqaddam, A., Ryu, E. (2019). Instafamous and social media influencer marketing. *Marketing Intelligence & Planning*.
- Jones, D. R. (2009), In *Understanding Digital Marketing*. London, UK & PA, USA: Kogan Page Limited.
- Kannan, P., K., Li, H., A. (2017). Digital marketing: A framework, review and research agenda. *International Journal of Research in Marketing*, 34(1), 22-45.
- Kaplan, A., M., Hainlein, M. (2010), Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53, 59-68.
- Karafil, A., Y. (2019). Spor tüketicilerinin spor merkezlerine yönelik hizmet kalitesi algıları ile ağızdan ağıza ve viral pazarlama algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Doktora Tezi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Karkar, A, (2016). Değer ve güven ağlarının yükselişinde içerik pazarlaması. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(1), 36.

- Kaya, R., Bayat, M. (2022). Çevrimiçi dünyada yükselen bir trend: Display (görüntülü) reklamlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(82), 779-770.
- Khan, S., F., Rehman, A., Khan, M., I., Khan, M., A. (2016). Influence of gender and nationality on consumers' perception towards email marketing: an exploratory study in oman. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 14(1), 457-464.
- Kinnard, S. (2002). *Marketing with E-Mail: A Spam-Free Guide to Increasing Sales, Building Loyalty, And Increasing Awareness*, Toronto: Maximum Press.
- Koçer, B., Y. (2021). Dijital etnografi perspektifinden Tiktok'ta müziğin kullanımı ve performans pratikleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(36), 1317-1332.
- Kotler, P. (2019). *Pazarlama 4.0.*, İstanbul: Optimist Yayınları.
- Kotler, P., Keller, K. L. (2006). *Marketing Management 12e*. Upper Saddle River, NJ: Pears Education.
- Köse, G., Yeygel Çakır S. (2019). Markaların dijital pazarlama çağında tüketicileri etkileşime ikna etme yolları: influencer pazarlama ve içerik pazarlamasına ilişkin kavramsal bir çalışma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi KOSBED*, 38, 205-222.
- Krishnamurthy, S. (2001), Viral marketing: what is it and why should every service marketer care?. *Journal of Services Marketing*, 15(6), 422–424.
- Kurum, B. (2020). *KOBİ'ler İçin Etkili Dijital Pazarlama Teknikleri*. İstanbul: Sumru Yayınevi.
- Leppäniemi, M., Sinisalo, J., Karjaluoto, H. (2006). A review of mobile marketing research. *International Journal of Mobile Marketing*, 1(1), 30-38.
- Libai, B., Biyalogorsky, E., Gerstner, E. (2003). Setting referral fees in affiliate marketing. *Journal of Service Research*, 5(4), 303–315.
- Looy A. V. (2015), *Social Media Management Technologies and Strategies For Creating Business Value*. Springer.
- Lopes, A., R., Porto, I., Casais, B. (2022). Digital content marketing: conceptual review and recommendations for practitioners. *Academy Of Strategic Management Journal*, 21(2), 1-17.

- Luh, C. J., Yang, S. A., Huang, T.-L. D. (2016). Estimating Google's search engine ranking function from a search engine optimization perspective. *Online Information Review*, 40(2), 1–29.
- Mariussen, A. (2012). A grounded theory of affiliate marketing performance measurement in the tourism and hospitality context, doctoral dissertation. *Oxford Brookes University*.
- Mcafee, R., P. (2011). The design of advertising exchanges. *Review of Industrial Organization*, 39(3), 169-185.
- Mert, Y. L. (2018). Dijital pazarlama ekseninde influencer marketing uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2, 1299-1328.
- Mills, A. J. (2012). Virality in social media: the spin framework. *Journal of Public Affairs*, 12(2), 162-169.
- Naikwade, S., Sippy, N. (2014). A review on the insights of social networking site (sns) in branding of hospital. *International Journal of Research in Business Management*, 2(5), 137-148.
- Nalina, K. G., Palanivelrajan, B. (2015). Micro level empirical study on viral marketing in Madurai. *International Journal of Management*, 6(1), 233-238.
- Narang, U., & Shankar, V. (2019). Mobile marketing 2.0: State of the art and research agenda. *Marketing in a Digital World*, 97–119.
- Nosrati, M., Karimi, R., Mohammadi, M., Malekian, K. (2013). Internet marketing or modern advertising! How? Why?. *International Journal of Economy, Management and Social Sciences*, 2(3), 56-63.
- O'connor P. (2008). E-Mail marketing by international hotel chains: An industry-practices update. *Cornell Hospitality Quarterly*, 49(1), 42-52.
- Olbrich, R., Bormann, P. M., Hundt, M. (2019). Analyzing the click path of affiliate-marketing campaigns: interacting effects of affiliates' design parameters with merchants' search-engine advertising. *Journal of Advertising Research*, 59(3), 342-356.
- Öztürk, D. (2019). Viral pazarlamanın tüketici davranışlarına etkisi üzerine bir araştırma. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 23-34.

- Palmer, D. E. (2005). Pop-Ups, cookies, and spam: toward a deeper analysis of the ethical significance of internet marketing practices. *Journal of Business Ethics*, 58(1-3), 271–280.
- Patrick, Z., Hee, O. C. (2021). Affiliate marketing in smes: the moderating effect of developmental culture. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 29(2), 1249-1271.
- Patrutiu-Baltes, L. (2016). Inbound marketing-the most important digital marketing strategy. *Bulletin of the Transylvania University of Brasov. Economic Sciences*, 9(2), 61-68.
- Persons A. J., Zeisser M., Waitman R., (1996). Organizing for digital marketing, current research. *The Mckinssey Quarterly*, 4, 185.
- Pescher, C., Reichhart, P., Spann, M. (2014). Consumer decision-making processes in mobile viral marketing campaigns. *Journal of Interactive Marketing*, 28(1), 43-54.
- Phouzder, K. (2015). Effectiveness of digital marketing in the challenging age: An empirical study. *International Journal of Management Science and Business Administration*, 1(5), 69-80.
- Pulizzi, J. (2012). The rise of storytelling as the new marketing. *Springer Science*, 28(2), 116-123.
- Sarıkaya, H. (2022). Dijital Pazarlama. Mehmet Baş ve İnci Erdoğan Tarakçı (Ed.) Pazarla-Ma Teoriden Pratiğe içinde (145-162). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Sarıtaş, E. (2019). Tüketici kuşak ve değerlerinin dijital pazarlama iletişimi üzerine etkileri. *Doktora Tezi: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Sawicki, A. (2016). Digital marketing. *World Scientific News*, 48, 82-88.
- Shankar, V., & Balasubramanian, S. (2009). Mobile marketing: A synthesis and prognosis. *Journal of Interactive Marketing*, 23(2), 118-129.
- Sjöblom, M., Törhönen, M., Hamari, J., Macey, J. (2019). The ingredients of twitch streaming: affordances of game streams. *Computers in Human Behavior*, 92, 20-28.
- Smutkupt, P., Krairit D., Esichaikul, E., (2010). Mobile marketig: implications for marketing strategies. *IJMM Winter*, 5(2), 126-140.
- Solomon, M., R. (2003). *Conquering Consumerspace: Marketing Strategies For A Branded World*. New York: Amacom.

- Stead, B. A., & Gilbert, J. (2001). Ethical issues in electronic commerce. *Journal of Business Ethics*, 34(2), 75–85.
- Tam, M., S. (2022). Türk tiktokerların içerik paylaşım pratikleri üzerine nicel bir araştırma. *Trt Akademi*, 7(14), 182-211.
- Tassabehji, R., Vakola M., (2005). Business email: The killer impact. *Communications of The ACM*, 48(11), 64-70.
- Thakur, A., Sangal, A. L., Bindra, H. (2011). Quantitative measurement and comparison of effects of various search engine optimization parameters on Alexa Traffic Rank. *International Journal of Computer Applications*, 26(5), 15-23.
- Tiago M., T., P., M., B., Veri´Ssimo J., M., K. (2014). Digital marketing and social media: Why bother?. *Business Horizons*, 703-708.
- Uydacı M. (2004), Pazarlamada elektronik posta kullanımı. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 4(1), 79-84.
- Varnali, K., Toker, A. (2010). Mobile marketing research: state-of-the-art. *International Journal of Information Management*, 30 (2), 144-151.
- Weijer, M. (2019). Providing trust in affiliate marketing through blockchain technology. *Utrecht University, Master's Thesis*.
- Yavaşçalı, A. H., Uğurhan, Y. Z. C. (2019). Neden kullanıcılar Twitch Tv üzerinde yayıncılara bağış yapar? Twitch Tv kullanıcıları üzerinde ampirik bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2), 646-678.
- Yeniçeri, B. (2020). Bir e-ticaret stratejisi: içerik pazarlaması. *Yeni Medya Hakemli Akademik E-Dergi*, 8, 25-40.
- Yurdakul, N. B., Bat M., (2011). Şirketler için rekabette sanal farkındalık: arama motoru pazarlaması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1, 44-60.
- Yüksel, D., Sümbültepek., Tolon M., (2020). Arama motoru optimizasyonu (SEO) analiz skoru ile sıralama ilişkisi: Google Lighthouse. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 2113-2125.
- Yüksel, D., Tolon, M., (2019). Dijital pazarlama stratejisi olarak arama motoru optimizasyonu (SEO). *International Journal of 3d Printing Technologies and Digital Industry*, 3(3), 236-243.
- Zahay. D. (2020). Digital Marketing Management: A Handbook For The Current (or Future) CEO (2. Bs.). New York: Business Expert Press.

<http://www.optimizareplus.ro/de-ce-este-necesara-prezenta-in-prima-pagina-din-google>

<https://icerikbulutu.com/icerik-pazarlamasi>

<https://support.google.com/chrome/answer/95647?hl=tr&co=genie.platform%3ddesktop>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/twitch>

<https://www.brandingturkiye.com/display-goruntulu-reklam-nedir-niye-onemlidir/>

<https://www.mmaglobal.com/>

<https://www.pazarlamasyon.com/display-ad-nedir>

<https://www.reuters.com/article/us-bytedancemusically/chinas-bytedance-scrubs-musically-brand-in-favor-of-tiktokidUSKBN1KN0BW>

FİNANSAL ZAMAN SERİSİ ANALİZLERİNDE YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİ VE EKONOMETRİK UYGULAMALAR¹

Dr. Fikriye KARACAMEYDAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-6010-0260
- ❖ Mail: fikriye.karacameydan@yok.gov.tr;
fikriye.karacameydan@hbv.edu.tr

Doç. Dr. Erhan ÇANKAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-5115-055X
- ❖ Mail: ecanikal@ybu.edu.tr

¹ Fikriye Karacameydan'ın "The Effectiveness of Artificial Intelligence in Financial Analysis: ISE100" başlıklı doktora tezinden uyarlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Akel, V., & Karacameydan, F. (2018). Yatırım Fonları Net Varlık Değerlerinin Yapay Sinir Ağları Yöntemi ile Tahmin Edilmesi. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 12(2), 87–106.
- Aladag, C. H., Egrioglu, E., & Kadilar, C. (2009). Forecasting Nonlinear Time Series with a Hybrid Methodology. *Applied Mathematics Letters*, 22(9), 1467–1470.
- Altan, Ş. (2008). Döviz Kuru Öngörü Performansı için Alternatif Bir Yaklaşım: Yapay Sinir Ağı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2).
- Altay, E., & Satman, M. H. (2005). Stock market forecasting: Artificial neural network and linear regression comparison in an emerging market. *Journal of Financial Management & Analysis*, 18(2), 18.
- Avcı, E. (2007). Forecasting Daily and Sessional Returns of the ISE-100 Index with Neural Network Models. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 8(2).
- Avcı, E. (2015). Stock Return Forecasts with Artificial Neural Network Models. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1).
- Benli, Y. K. (2005). Bankalarda Mali Başarısızlığın Öngörülmesi Lojistik Regresyon Ve Yapay Sinir Ağı Karşılaştırması. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 31–46.
- Bollen, N. P. B., & Busse, J. A. (2001). On the Timing Ability of Mutual Fund Managers. *The Journal of Finance*, 56(3), 1075–1094.
- Boyer, B., & Zheng, L. (2009). Investor Flows and Stock Market Returns. *Journal of Empirical Finance*, 16(1), 87–100.
- Cao, J., & Wang, J. (2020). Exploration of Stock index Change Prediction Model Based on The Combination of Principal Component Analysis and Artificial Neural Network. *Soft Computing*, 24(11), 7851–7860.
- Chakravarty, S. (2005). Stock Market and Macro Economic Behavior in India. *Institute of Economic Growth [Cited 20 May 2011].*, 15.
- Chen, A.-S., Leung, M. T., & Daouk, H. (2003). Application of Neural Networks to an Emerging Financial Market: Forecasting and Trading The Taiwan Stock Index. *Computers & Operations Research*, 30(6), 901–923.

- Chen, N.-F., Roll, R., & Ross, S. A. (1986). Economic Forces and the Stock Market. *The Journal of Business*, 59(3), 383–403.
- Chen, W., Zhang, Y., Yeo, C. K., Lau, C. T., & Lee, B. S. (2017). Stock market prediction using neural network through news on online social networks. 2017 International Smart Cities Conference (ISC2), 1–6.
- Cheng, D., Yang, F., Xiang, S., & Liu, J. (2022). Financial time series forecasting with multi-modality graph neural network. *Pattern Recognition*, 121, 108218.
- Chong, E., Han, C., & Park, F. C. (2017). Deep learning networks for stock market analysis and prediction: Methodology, data representations, and case studies. *Expert Systems with Applications*, 83, 187–205.
- Coşkun, M., Kiraci, K., & Muhammed, U. (2016). Seçilmiş Makroekonomik Değişkenlerle Hisse Senedi Fiyatları Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 616.
- Cowles, A. (1933). Can Stock Market Forecasters Forecast? *Econometrica*, 1(3), 309–324.
- Dase, R. K., & Pawar, D. D. (2010). Application of Artificial Neural Network for Stock Market Predictions: A Review of Literature. *International Journal of Machine Intelligence*, 2(2), 14–17.
- Diler, A. I. (2003). Forecasting the Direction of the ISE National-100 Index by Neural Networks Backpropagation Algorithm. *Istanbul Stock Exchange Review*, 7(25–26), 65–82.
- Donaldson, R. G., & Kamstra, M. (1999). Neural Network Forecast Combining with Interaction Effects. *Journal of the Franklin Institute*, 336(2), 227–236.
- Dutta, G., Jha, P., Laha, A. K., & Mohan, N. (2006). Artificial Neural Network Models for Forecasting Stock Price Index in the Bombay Stock Exchange. *Journal of Emerging Market Finance*, 5(3), 283–295.
- Fama, E. F. (1990). Stock Returns, Expected Returns, and Real Activity. *The Journal of Finance*, 45(4), 1089–1108.
- Fama, E. F., & French, K. R. (1996). Multifactor Explanations of Asset Pricing Anomalies. *The Journal of Finance*, 51(1), 55–84.

- Gonenc, H., & Karan, M. B. (2003). Do Value Stocks Earn Higher Returns than Growth Stocks in an Emerging Market? Evidence from the Istanbul Stock Exchange. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 14(1), 1–25.
- Gürsoy, A. (2019). Makroekonomik Değişkenlerin Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: Bankacılık Sektörü Örneği. *Ekonomi ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 1(1–2).
- Hsieh, C. (1993). Some Potential Applications of Artificial Neural Systems in Financial Management. *Journal of Systems Management*, 44(4), 12.
- Hu, M. Y., & Tsoukalas, C. (1999). Combining Conditional Volatility Forecasts Using Neural Networks: An Application to The Ems Exchange Rates. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 9(4), 407–422.
- Ilahi, I., Ali, M., & Jamil, R. (2015). Impact of Macroeconomic Variables on Stock Market Returns: A Case of Karachi Stock Exchange. *SSRN Electronic Journal*.
- Jing, N., Wu, Z., & Wang, H. (2021). A Hybrid Model Integrating Deep Learning with Investor Sentiment Analysis for Stock Price Prediction. *Expert Systems with Applications*, 178, 115019.
- Kaastra, I., & Boyd, M. (1996). Designing a Neural Network for Forecasting Financial and Economic Time Series. *Neurocomputing*, 10(3), 215–236.
- Karaçor, Z., & Alptekin, V. (2006). Finansal Krizlerin Önceden Tahmin Yoluyla Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13(2).
- Karan, M. B. (2013). *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi* (4th ed.). Gazi Kitapevi.
- Kaymaz, V., & Yılmaz, Ö. (2022). Impact of Macro Indicators on Istanbul Stock Exchange During Covid-19 Pandemic. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(1).
- Kim, T. Y., Oh, K. J., Sohn, I., & Hwang, C. (2004). Usefulness of Artificial Neural Networks for Early Warning System of Economic Crisis. *Expert Systems with Applications*, 26(4), 583–590.
- Kocabiyik, T., & Fattah, A. (2020). Makroekonomik Değişkenlerin Borsa Endeksleri Üzerine Etkisi: Türkiye ve ABD Karşılaştırması. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), 116–151.

- Liang, X., Zhang, H., Xiao, J., & Chen, Y. (2009). Improving Option Price Forecasts with Neural Networks and Support Vector Regressions. *Neurocomputing*, 72(13–15), 3055–3065.
- Lin, C.-C., Chen, C.-S., & Chen, A.-P. (2018). Using intelligent computing and data stream mining for behavioral finance associated with market profile and financial physics. *Applied Soft Computing*, 68, 756–764.
- Liu, M., & Shrestha, K. M. (2008). Analysis of The Long-Term Relationship Between Macro-Economic Variables and The Chinese Stock Market Using Heteroscedastic Cointegration. *Managerial Finance*, 34(11), 744–755.
- Markowitz, H. (1952). Portfolio Selection. *The Journal of Finance*, 7(1), 77–91.
- Mukherjee, T. K., & Naka, A. (1995). Dynamic Relations Between Macroeconomic Variables and The Japanese Stock Market: An Application of a Vector Error Correction Model. *Journal of Financial Research*, 18(2), 223–237.
- Nunes, M., Gerding, E., McGroarty, F., & Niranjana, M. (2019). A Comparison of Multitask and Single Task Learning with Artificial Neural Networks for Yield Curve Forecasting. *Expert Systems with Applications*, 119, 362–375.
- Panda, C., & Narasimhan, V. (2007). Forecasting Exchange Rate Better with Artificial Neural Network. *Journal of Policy Modeling*, 29(2), 227–236.
- Roll, R., & Ross, S. A. (1980). An Empirical Investigation of the Arbitrage Pricing Theory. *The Journal of Finance*, 35(5), 1073–1103.
- Sayilgan, G., & Süslü, C. (2011). Makroekonomik Faktörlerin Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: Türkiye Ve Gelişmekte Olan Piyasalar Üzerine Bir İnceleme. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 5(1).
- Schwert, G. W. (1990). Stock Returns and Real Activity: A Century of Evidence. *The Journal of Finance*, 45(4), 1237–1257.
- Treynor, J. L. (1965). How to Rate Management of Investment Funds. *Harvard Business Review: HBR*, 43(1), 63–75.
- Tsai, C. F., & Wang, S. P. (2009). Stock Price Forecasting by Hybrid Machine Learning Techniques. *Proceedings of the International Multiconference of Engineers and Computer Scientists*, 1(755), 60.

- Tseng, C.-H., Cheng, S.-T., Wang, Y.-H., & Peng, J.-T. (2008). Artificial neural network model of the hybrid EGARCH volatility of the Taiwan stock index option prices. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 387(13), 3192–3200.
- Vadlamudi, S. (2017). Stock Market Prediction using Machine Learning: A Systematic Literature Review. *American Journal of Trade and Policy*, 4(3), 123–128.
- Vui, C. S., Soon, G. K., On, C. K., Alfred, R., & Anthony, P. (2013). A Review of Stock Market Prediction with Artificial Neural Network (ANN). 2013 IEEE International Conference on Control System, Computing and Engineering, 477–482.
- Wongbangpo, P., & Sharma, S. C. (2002). Stock Market and Macroeconomic Fundamental Dynamic Interactions: ASEAN-5 Countries. *Journal of Asian Economics*, 13(1), 27–51.
- Wu, S.-I., & Lu, R.-P. (1993). Combining Artificial Neural Networks and Statistics for Stock-Market Forecasting. *Proceedings of the 1993 ACM Conference on Computer Science - CSC '93*, 257–264.
- Yao, J., Poh, H., & Jasic, T. (1996). Foreign Exchange Rates Forecasting with Neural Networks. 754–759.
- Yildiz, B. (2001). Prediction of Financial Failure With Artificial Neural Network Technology and an Empirical Application on Publicly Held Companies. *Istanbul Stock Exchange Review*, 5(17), 47–62.
- Yolcu, U., Egrioglu, E., & Aladag, C. H. (2013). A New Linear & Nonlinear Artificial Neural Network Model for Time Series Forecasting. *Decision Support Systems*, 54(3), 1340–1347.
- Yu, K., Tresp, V., & Schwaighofer, A. (2005). Learning Gaussian Processes from Multiple Tasks. *Proceedings of the 22nd International Conference on Machine Learning - ICML '05*, 1012–1019.
- Zhang, G. P. (2001). An Investigation of Neural Networks for Linear Time-Series Forecasting. *Computers & Operations Research*, 28(12), 1183–1202.

DİJİTAL PAZARLAMA KAVRAMI VE DİJİTAL PAZARLAMA ARAÇLARI

Kıvanç YANAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-0968-1418
- ❖ Mail: k.yanar91@gmail.com – mail@kivancyanar.com

KAYNAKLAR

- Aghei, S., Nematbakhsh, M. A., & Farsani, H. K. (2012, 1). Evolution of the World Wide Web: From Web 1.0 to Web 4.0. *International Journal of Web & Semantic Technology*, 1-10.
- Altındal, M. (2013). Dijital Pazarlamada Marka Yönetimi ve Sosyal Medyanın Etkileri. *Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (s. 1147-1151). Antalya: Akademik Bilişim .
- American Marketing Association. (2022, 12 24). *What is Digital Marketing*. <https://www.ama.org/pages/what-is-digital-marketing/> adresinden alındı
- Arora, S. (2021, 12 16). Spice Works: <https://www.spiceworks.com/marketing/marketing-automation/articles/personalization-and-optimization-will-be-the-focus-for-email-marketers-in-2017/> adresinden alındı
- Baltes, L. P. (2015). Content marketing - the fundamental tool of digital marketing . *Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series V: Economic Sciences*, 111-118.
- Bughin, J. (2009, 9 1). *How companies are benefiting from Web 2.0* . McKinsey: <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/how-companies-are-benefiting-from-web-20-mckinsey-global-survey-results> adresinden alındı
- Chaffey, D. (2022, 8 22). Smart Insights: <https://www.smartinsights.com/social-media-marketing/social-media-strategy/new-global-social-media-research> adresinden alındı
- Chen, C.-Y., Shih, B.-Y., Chen, Z.-S., & Chen, T.-H. (2011). The exploration of internet marketing strategy by search engine optimization: A critical review and comparison. *African Journal of Business Management*, 4644-4649.
- Choudhury, N. (2014). World Wide Web and Its Journey from Web 1.0 to Web 4.0. *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, 8096-8100.
- Content Marketing Institute. (2023, 1 6). Content Marketing Institute: <https://contentmarketinginstitute.com/what-is-content-marketing/> adresinden alındı

- Dean, B. (2022, 10 14). Backlinko: <https://backlinko.com/google-ctr-stats> adresinden alındı
- Finance Online. (2023, 1 2). Finance Online: <https://financesonline.com/seo-and-sem/> adresinden alındı
- Gupta, S., Agrawal, N., & Gupta, S. (2016). A Review on Search Engine Optimization: Basics. *International Journal of Hybrid Information Technology*, 381-390.
- Hartemo, M. (2016). Journal of Research in Interactive Marketing. *Journal of Research in Interactive Marketing* , 212-230.
- Houghton, S., Moss, M., & Casey, E. (2020). Affiliate marketing of sports betting – a cause for concern? . *International Gambling Studies*, 240-245.
- Jain, A. (2013). The Role and Importance of Search Engine and Search Engine Optimization. *International Journal of Emerging Trends and Technology in Computer Science*, 99-102.
- Mileva, G. (2022, 12 21). Influencer Marketing Hub: <https://influencermarketinghub.com/affiliate-marketing-strategies/> adresinden alındı
- Mohsin, M. (2022, 12 4). Oberlo: <https://www.oberlo.com/blog/email-marketing-statistics> adresinden alındı
- Moller, M. (2022, 1 9). Litmus: <https://www.litmus.com/blog/infographic-the-roi-of-email-marketing/> adresinden alındı
- Prussakov, G. (2019, 2 1). AM Navigator: <https://www.amnavigator.com/blog/2019/02/01/affiliate-marketing-explained/> adresinden alındı
- Ryan, D., & Jones, C. (2009). *Understanding Digital Marketing: Marketing Strategies for Engaging the Digital Generation* . London ve Philadelphia: Kogan Page.
- Semrush. (2022, 12 28). Semrush: <https://www.semrush.com/blog/search-engine-marketing/> adresinden alındı
- Sharma, D., Shukla, R., Giri, A. K., & Kumar, S. (2019). A Brief Review on Search Engine Optimization. *2019 9th International Conference on Cloud Computing, Data Science & Engineering (Confluence)* (s. 687-692). Noida: IEEE.

- Spivack, N. (2022, 12 21). Lifeboat.com: <https://lifeboat.com/ex/web.3.0> adresinden alındı
- Taboola. (2023, 1 6). Taboola: <https://www.taboola.com/native-advertising> adresinden alındı
- We Are Social. (2022, 12 17). <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> adresinden alındı
- Yanar, K., & Yılmaz, K. G. (2017). Sosyal Medyanın Satın Alma Öncesi ve Sonrası Tüketici Davranışına Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 24-40.

DİJİTAL PAZARLAMADA ÖLÇÜMLEME, RAPORLAMA VE ROI (YATIRIMIN GERİ DÖNÜŞ ORANI)

Kıvanç YANAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-0968-1418
- ❖ Mail: k.yanar91@gmail.com – mail@kivancyanar.com

KAYNAKLAR

- Dash This. (2023, 1 8). Dash This: <https://dashthis.com/blog/digital-marketing-kpis-and-metrics-ultimate-guide/> adresinden alındı
- DeLane, J. (2023, 1 8). Digital Branding Institute: <https://digitalbrandinginstitute.com/5-effective-ways-to-measure-your-digital-strategy/> adresinden alındı
- Earl, S. (2015, 7 7). Web Trends Optimize: <https://www.webtrends-optimize.com/blog/eight-steps-to-an-effective-digital-measurement-strategy/> adresinden alındı
- Frenkiel, T. (2022, 9 13). Funnel: <https://funnel.io/blog/digital-marketing-reporting-guide#introduction> adresinden alındı
- Glover, J. (2023, 1 5). Web Site Builder Expert: <https://www.websitebuilderexpert.com/grow-online/digital-marketing-roi-statistics/> adresinden alındı
- Hughes, D. (2022, 11 28). Digital Marketing Institute: <https://digitalmarketinginstitute.com/blog/digital-marketing-kpis-how-to-choose-and-track> adresinden alındı
- Klipfolio. (2023, 1 8). Klipfolio: <https://www.klipfolio.com/resources/kpi-examples/digital-marketing> adresinden alındı
- Lucid Advertising. (2023, 1 8). Lucid Advertising: <https://www.lucidadvertising.com/blog/digital-marketing-effectiveness/> adresinden alındı
- Piga, A. (2023, 1 8). Forbes: <https://www.forbes.com/sites/forbesagencycouncil/2022/04/14/5-important-digital-marketing-kpis-to-track/?sh=137c96954040> adresinden alındı
- Rock Content. (2023, 1 8). Rock Content: <https://rockcontent.com/blog/digital-marketing-kpis/> adresinden alındı
- Saura, J. R., Palos-Sánchez, P., & Suárez, L. M. (2017). Understanding the Digital Marketing Environment with KPIs and Web Analytics . *Future Internet*, 1-13.
- Scoro. (2023, 1 8). Scoro: <https://www.scoro.com/blog/digital-marketing-metrics-kpis/> adresinden alındı

- Smart Insights. (2022, 10 1). Smart Insights: <https://www.smartinsights.com/goal-setting-evaluation/goals-kpis/choosing-effective-digital-marketing-kpis/> adresinden alındı
- Twin, A. (2022, 8 17). Investopedia: <https://www.investopedia.com/terms/k/kpi.asp> adresinden alındı
- Usoroh, U.-A. I. (2022, 7 2). Porter Metrics: <https://portermetrics.com/en/articles/digital-marketing-kpis/> adresinden alındı
- Vaičiūnaitė, D. (2022, 8 2). Whatagraph: <https://whatagraph.com/blog/articles/kpis-digital-marketing> adresinden alındı
- Varagouli, E. (2021, 8 6). Semrush: https://www.semrush.com/blog/kpi-marketing/?kw=&cmp=EE_SRCH_DSA_Blog_EN&label=dsa_pagefeed&Network=g&Device=c&utm_content=622458442242&kwid=dsa-1753200725493&cmpid=18361923498&agpid=140825959345&BU=Core&extid=60162843102&adpos=&gclid=CjwKCAiA8OmdBhAgEiwAS adresinden alındı

NÖROPAZARLAMA UYGULAMALARI AÇISINDAN DİJİTALDE FARKLI BİR BAKIŞ: KELİMELERİN ETKİSİ

Sibel DEMİRAG

- ❖ Kurum Bilgisi:
- ❖ ORCID: 0000-0001-6196-7096
- ❖ Mail: sibeldemirag1@gmail.com

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme
- ❖ ORCID: 0000-0002-5443-7617
- ❖ Mail: mehmet.bas@hbv.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aslan, R., & Özbeyaz, A. (2022). Analysis of brand visibility on smartphone images with three-stage model using eye-tracking and EEG: a decision-making study in neuromarketing. *Middle East Journal of Management*, 9(4), 417-434.
- Boydak Öztaş, Y. B. (2017). Nöropazarlama kapsamında göz izleme tekniği; e-dergi kapak tasarımı karakteristiklerinin okurların satın alma niyetlerine etkileri üzerine deneysel bir uygulama. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat/İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Demirtürk, H. & Yücel, N. (2017). NÖROPAZARLAMA AÇISINDAN BİLGİLENMİŞ KULLANICILARIN KARAR SÜRECİ ÜZERİNDE KOKU ETKİSİNİN ÖLÇÜMLENMESİ. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)* , 7 (3) , 58-69 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ejovoc/issue/36667/417379>.
- Erdemir, K. O. ve Yavuz, Ö. (2016). Nöro Pazarlamaya Giriş. İstanbul: BrandMap.
- Erdoğan Tarakçı, İ. (2020). Dijital Markalar. Mehmet Baş (Ed.) Marka Yönetimi (2.Baskı) içinde (175-188). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gedik, H. Ve Kesek, H. (2017). Nöropazarlama Pazarlamada Yeni Bir Yaklaşım. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Girişken, Y. (2017). Gerçeği Algıla. İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş.
- Homo Economicus.(t.y.). Homo Economicus wiki içinde. 9 ocak 2023 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Homo_economicus adresinden erişildi.
- Kara, M., Yücel, N. ve Bozkurt Y. (2019). Nöropazarlama Perspektifinden Kokusal Pazarlama: Marka Mı Satın Alıyoruz Koku Mu?. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Kesek, H. (2017). *Nöropazarlama Yaklaşımının Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi: Malatya İnönü Üniversitesi Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Renoise, P. Ve Morin, C. (2018). Nöro Marketing Müşterinin Beynindeki Satın Alma Düğmesine Basmak. İstanbul: MediaCat Yayınları.

- Okay, S. (2021). *Nöropazarlama ve ambalaj tasarımı araştırması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Konya.
- Yorgancılar, N. (2015). Tüketici Davranışı Nörolojisi Nöroekonomi-EEG Yöntemi ile Nöromarketing Uygulaması. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yücel, N. (2016). Pazarlamada Yeni Bir Trend Nöropazarlama ve Örnek Uygulamaları. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Yücel, A. & Çubuk, F. (2013). Nöropazarlama ve Bilinçaltı Reklamcılık Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 172-183. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/niguiibfd/issue/19753/211441>.

TÜRKİYE' DE LÜKS MARKA

Sibel DEMİRAG

- ❖ Kurum Bilgisi:
- ❖ ORCID: 0000-0001-6196-7096
- ❖ Mail: sibeldemirag1@gmail.com

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme
- ❖ ORCID: 0000-0002-5443-7617
- ❖ Mail: mehmet.bas@hbv.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aaker, D. (2014). Markalama. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Baş, M. (2015). Marka Yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Deloitte Türkiye. (2016). Türkiye’de Lüks Sektörü. Erişim adresi: <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consumer-business/articles/global-powers-of-luxury-goods.html>.
- Deneçli, C. (2015). Marka Konumlandırma ve Algılama. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Göktaş, B. ve Erdoğan Tarakçı, İ. (2020). Marka Evangelizminin Satın Alma Bağımlılığı, Satın Alma Niyeti ve Tavsiyede Bulunma Üzerindeki Etkisi: Taraftar Ürünleri Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 126-145.
- Gümüş, S. ve Saraç, P. (2013). Pazarlamada Markalaşma Stratejileri. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Haigh, D. ve İlgüner, M. (2012). Marka Değeri. İstanbul: Markating Yayınları.
- Hollis, N. (2011). Küresel Marka. İstanbul: Brandage Yayınları.
- İslamoğlu, A., Fırat, D. (2016). Stratejik Marka Yönetimi. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Oral, S. G. (2014). Lüks Tüketim Algısı ve Lüks Tüketim Odaklı Tüketici Davranışları Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Paquot, T. (2010). Lükse Övgü. İstanbul: Can Yayınları.
- Silverstein, J. M. ve Fiske, N. (2019). Trading Up Tüketiciler Neden Lüks Ürün İster ve Şirketler Bu Ürünleri Nasıl Yaratır?. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Uzunkaya, T. (2019). Lüks Markalarda Sosyal Medya İlgilenimi ve Marka Değeri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zeybek, I. (2013). Lüks ve Markalama. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

KİŞİSEL MARKALAŞMA

Süheyla SÜER

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-5734-2552
- ❖ Mail: suheyla.suer@hbv.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aaker, David (2020). *İmza Hikayeler Yaratmak*. Çev., Taner Gezer. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.
- Baltezarević, Radoslav ve Milovanović, Svetislav (2014). *Personal branding, proceedings: management, marketing and communication, current and future trends*. Faculty of Business Economics and Entrepreneurship, Belgrade, 245-259.
- Deckers, Erik ve Lacy, Kyle (2013). *Branding Yourself How to Use Social Media to Invent or Reinvent Yourself*. USA: QUE.
- Doyle, Peter (2008). *Value-Based Marketing: Marketing Strategies for Corporate Growth and Shareholder Value*. England: John Wiley & Sons, Ltd., Publication.
- Gross, Philip (2014). *Growing Brands Through Sponsorship*. Hanover, Germany: Dissertation University of Hanover, Springer Gabler.
- Kahle, Lynn R. ve Kim Chung-Hyun (2006). *Creating Images and the Psychology of Marketing Communication*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Keller, K. Lane (2019). *Stratejik Marka Yönetimi*. Çev., Aykan Candemir. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Khedher, Manel (2018). *Conceptualizing and researching personal branding effects on the employability*. J Brand Manag.
- Kotler, Philip ve Armstrong, Gary (2018). *Principles of Marketing*. United Kingdom: Pearson Education Limited.
- Malik, M. Ehsan, Naeem, Basharat ve Munawar, Madiha (2012). *Brand image: past, present and future*. Journal of Basic and Applied Scientific Research, 2(12), 13069-13075.
- Morello, Gabriele (1983). *The Made in Issue: A Comparative Research on the Image of Domestic and Foreign Products*. Serie Research Memorana 18. Faculty of Economics, Business Administration and Econometrics VU University Amsterdam.
- Petruca, Irina (2016). *Personal branding through social media*. International Journal of Communication Research, 6(4), 389-392.
- Rampersad, Hubert K. (2008). *A new blueprint for powerful and authentic personal branding*. Performance Improvement, 47(6), 34-37.

Saleem, Salman, Rahman, Saleem U. ve Umar, Rana M. (2015). Measuring customer based beverage brand equity: investigating the relationship between perceived quality, brand awareness, brand image, and brand loyalty. *International Journal of Marketing Studies*, 7(1), 66-77.

Tuncel, Kürşat (2019). *Satış Küpü*. İstanbul: Ceres Yayınları.

Zabojnik, Rastislav (2018). Personal branding and marketing strategies. *European Journal of Science and Theology*, 14(6), 159-169.

STRATEJİK MARKA YÖNETİMİ

Süheyla SÜER

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-5734-2552
- ❖ Mail: suheyla.suer@hbv.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aaker, David A. (1991). *Managing Brand Equity: Capitalizing on the Value of a Brand Name*. New York: The Free Press.
- Aaker, A. David. (2018). *Markalama*. Çev., Nadir Özata. İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Bruce, Duncan ve Harvey, David (2010). *Marka Bilmecesi*. Çev., Aslı Özer. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Clifton, Rita (2014). *Markalar ve Markalaşma*. Çev., Meral Çıyan Şenerdi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Clow, Kenneth E. ve Baack, Donald (2016). *Bütünleşik Reklam, Tutundurma ve Pazarlama İletişimi*. Çev., R. Gülay Öztürk. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Davies, Warnock (2000). *Understanding strategy*. *Strategy & Leadership*, 28(5), 25-30, Purdue University Press.
- Farquhar, Peter H. (1989). *Managing brand equity*. *Marketing Research*. September, 24-33.
- Högström, C. vd. (2014). *Strategic brand management: Archetypes for managing brands through paradoxes*. *Journal of Business Research*, 1-14.
- İnternet: Türk Patent ve Marka Kurumu. Web: <https://www.turkpatent.gov.tr/marka>. Erişim Tarihi: 12.12.2022.
- İnternet: American Marketing Association. Web: <https://www.ama.org/topics/branding/>. Erişim Tarihi: 12.12.2022.
- İnternet: Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük. Web: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 12.12.2022.
- Kapferer, Jean-Noel (1992). *Strategic Brand Management*. New York: The Free Press.
- Kapferer, Jean-Noël (2012). *The New Strategic Brand Management: Advanced Insights and Strategic Thinking*. London: Kogan Page Limited.
- Keller, Kevin Lane (2013). *Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity*. England: Pearson Education Limited.

- Keller, K. Lane (2019). Stratejik Marka Yönetimi. Çev., Aykan Candemir. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Middleton, Simon (2010). Build A Brand In 30 Days. United Kingdom: Capstone.
- Moilanen, Teemu ve Rainisto, Seppo (2009). How To Brand Nations, Cities And Destinations. England: Palgrave Macmillan.
- Murphy, John (1990). Assessing the value of brands. Long Range Planning, 23(3), 23-29.
- Pearce, John A. ve Robinson, Richard (2020). Stratejik Yönetim, Geliştirme, Uygulama ve Kontrol. Çev., Mehmet Barca. Ankara: Nobel.
- Porter, Michael E. (1996). What is strategy?. Harvard Business Review, November–December: 37-55.

**AİLE
MAHKEMELERİNDE
SOSYAL İNCELEME**

Dr. Murat ERKOYUNCU

 **EFEKADEMI
YAYINLARI**

Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme

Murat ERKOYUNCU

ORCID: 0000-0001-8368-7685

ISBN 978-625-6452-65-7

E-ISBN 978-625-6452-66-4

1. Baskı Nisan 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme

ERKOYUNCU, Murat

1. Basım 131 s., 135 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. Sosyal Hizmet,
2. Sosyal İnceleme Raporu,
3. Sosyal İnceleme Süreci,
4. Aile Mahkemesi
5. Adli Sosyal Hizmet,
6. Boşanma

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖZET	3
ABSTRACT	5
ÖNSÖZ	7
İÇİNDEKİLER	9
KISALTMALAR DİZİNİ	11
GİRİŞ	13
1. AİLE	22
1.1. Aile Kurumunun Tanımlanması	22
1.2. Aile Kurumunun İşlevi	24
1.3. Aile Kurumunun Önemi	27
1.4. Sosyal Hizmet Odağında Aile Kurumu.....	30
1.5. Sistem Teorisi	31
1.6. Ekolojik Yaklaşım	33
1.7. Adli Sosyal Hizmetin Tanımlanması	36
1.8. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü	39
2. AİLE MAHKEMELERİ	42
2.1. Aile Mahkemelerinin Amacı	45
2.2. Aile Mahkemesinin Görevleri	46
2.3. Aile Mahkemesinde Yer Alan Görevliler	49
2.4. Sosyal Hizmet Odağında Aile Mahkemesinin Görev Alanına Giren Dava Çeşitleri.....	53
2.4.1. Boşanma	54
2.4.2. Velayet ve Kişisel İlişkinin Tesisi.....	56
2.4.3. Evlat Edinme	61
2.5. Aile Mahkemesine İlişkin Dünyadaki Örnekler	64
2.5.1. Amerika Örneği.....	64
2.5.2. İngiltere Örneği	74
2.5.3. Almanya Örneği	78

2.5.4. Aile Mahkemelerinde Sosyal Hizmet Mesleğinin Rol ve İşlevi.....	81
3. SOSYAL İNCELEME.....	85
3.1. Sosyal Hizmetin Mesleki Faaliyeti Olarak Sosyal İncelemenin Tanımlanması.....	85
3.2. Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme Sürecinin Yeri ve Önemi.....	85
3.3. Sosyal İnceleme Raporu	87
3.4. Sosyal İnceleme Sürecine İlişkin Dünyadan Örnekler..	91
3.4.1. ABD Örneği	94
3.4.2. Hindistan Örneği	98
3.4.3. Gana Örneği	102
3.4.4. Çekya Örneği.....	108
3.5. Sosyal İnceleme Sürecini Konu Alan Ders İçeriklerine İlişkin Dünyadan Örnekler	110
3.5.1. Singapore University Örneği.....	110
3.5.2. Kanada, Carleton University Örneği.....	113
3.5.3. Birleşik Krallık Queen’s University Belfast Örneği	114
3.5.4. Avustralya The University of Sydney Örneği	116
3.5.5. ABD Northeastern Illinois University Örneği.....	117
KAYNAKLAR.....	119
ÖZGEÇMİŞ.....	131

KAYNAKLAR

- Akıntürk, T. (2006). Türk Medeni Hukuku: ikinci Cilt Aile Hukuku. İstanbul: Beta Basım
- Akıntürk, T. & Ateş, D. (2019). Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku. İkinci Cilt, Yenilenmiş 21. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Aktaş, M. (2013). Ben ve Ailem. Konya: Atlas Akademi Yayınları 1. Baskı.
- Aktaş, M. A., (2005) Ailelerle Çalışma, Aile Danışmanlığı El Kitabı. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Yayını: 43
- Altındağ, Ö. & Sağlam, M. (2012). Boşanma Sürecinde Çocukların Haklarının Belirlenmesi ve Korunmasında Aile Mahkemesi Uzmanlarının Rol ve İşlevleri. Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları. 422-434.
- Akyüz, E. (2015). Çocuk Hukuku “Çocukların Hakları ve Korunması” 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Atalay, O., Özekes M.& Pekcanitez, H. (2007). Medeni Usul Hukuku 6. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Arslan, A. S. "Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü". Ankara Barosu Dergisi (2010): 0-0
- Ashman, K.K. & Grafton H. H. (1999). Understanding Generalist Practice. Second Edition. Nelson Hall Publishers. Chicago.
- Aybay, E. & Şen, B. (2016). Medeni Hukuk ve Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Birlikte Velayet Sorunu Prof. Dr. Turhan Erener'e Armağan Cilt 2. İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,15(1),589-615
- Aydos, S. & Köksal, A. A. (2020). Velayet kararlarında yürütülen süreç: uzmanlar ne düşünüyor? Ne yapıyor?. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi,31 (3), 904-930.
- Badur, E. (2009). Ailenin Korunması Hakkındaki Son Gelişmeler. TBB Dergisi, Sayı 84. (63)
- Baktır, Ç. S. (2000). Velayet Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.

- Baktır Ç. S. (2003). Aile Mahkemeleri. Ankara: Yetkin Yayınları
- Barker, Robert L. (2003) The Social Work Dictionary, Fifth Edition. Washington DC. NASW Press. National Association of Social Workers.
- Battes, R. (2018). Eherecht. Berlin: Springer Berlin Heidelberg.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4 (8). 101-129.
- Baygın, C. (2010). Soyabağı Hukuku 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Baykara-Acar, Y. (2014). Adli Sosyal Hizmet ve Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Tarihi. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı. 32-68.
- Baykara, Acar. Y. & Acar. H. (2002). Sistem Yaklaşımı, Eko-Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet; Temel Kavramlar. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 13 (1), 29-35.
- Bilgin, Ö. & Kılıç, M. (2018). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Bilirkişilik Uygulamalarına Dair Bir Araştırma. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2 (2), 149-180.
- Bingöl, E. (2014). Boşanmış Çiftlerin Ortak Velayet Hakkının Türk ve İsviçre Hukukları Bakımından Karşılaştırması. İstanbul Barosu Dergisi, 88 (2), 276-308.
- Buz S. & Düzyurt K. & Sağlam, M. (2015). Aile Mahkemesinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Sosyal İnceleme Raporlarına İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi Örneği. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 26 (2), 7-29.
- California rules of court: Title five rules. Appointment requirements for child custody evaluators. (2020).
- Canatan, K. & Yıldırım, E. (2013). Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi, Aile Sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Cansel, E. (1991). Sosyal Devlet ve Aile Yazıları II. Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme Bilim Serisi 5/2, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Carleton University, (2022). Bachelor of Social Work. Erişim Tarihi: 08.11.2022, <https://calendar.carleton.ca/undergrad/undergrad/programs/social-work/>

- Cılga, İ. (2002). Aile Mahkemesi Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Aile ve Toplum*, 2 (5), 1-18.
- Coşkun, U. H. & Coşkun, Y. & Sarıca Dolunay, A. (2019). Velayet Davalarında Çocukların Duruşma Salonunda Dinlenmesine İlişkin Hakim, Avukat ve Uzman Görüşleri. *Yaşar Hukuk Dergisi*, 1(2), 248-270.
- Çağan, K. (2011). Ailenin İşlevleri: Aile Hakkında Kurumsal Perspektifler. İstanbul: Açılım Kitap.
- Çakır, N. (2020). Boşanma Sonrası Ortak Velayet. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Çelikel, S. (2012). Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmeler Işığında Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çetinkaya, B. A. (2019). İntihar Girişimleri ve Retrespaktif Sosyal İnceleme, *Journal of Social Work*, 3(1), 28-46.
- Çevik, Y. (2020). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Hizmet ve Aile Danışmanlığı Uygulamaları. İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Çoban, İ. A. (2007) Ailelerin Yaşam Kalitelerinin Belirlenmesi: Ankara Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara.
- Dabanlı, D. & Bilir, Ş. (1991). Ailelerde Boşanma Vakaları Sonucu Çocukların Geliştirdikleri Tepkiler ve Bu Tepkileri Doğuran Faktörler, *Aile Yazıları III*. Birey, Kişilik ve Toplum, Bilim Serisi, 5, (3). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Davis, L. (2007). See you in court: A socialworker’s guide to presenting evidence in care proceedings. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Dural, M. Gümüş, M.A. & Öğüz, T. (2010). Türk Özel Hukuku Cilt III, Aile Hukuku, 15. Baskı. İstanbul: Filiz Kitapevi.

- Durğun, A. (2018). Türkiye’de Aile İçi Sorunlara Yönelik Sosyal Politikalar ve Şiddetin Önlenmesi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (1),1-12.
- Duyan, V. (2014). Sosyal Hizmet, Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 14 (2), 1-22.
- Elbruz, L. (1981). Ailenin Hukuk Açısından İncelenmesi İçin Teorik Çerçeve. Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Epik, T. M., Çiçek, Ö. & Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Roller. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 17 (38), 35-58.
- Erbay, İ. (2012). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Türk Medeni Kanunu’ndaki Velayet Hakkının Kaldırılması Hükümlerinin Değerlendirilmesi. İstanbul Hukuk Fakültesi Dergisi, 3, (2). 11-61.
- Erkal, M. (1991). Türk Ailesi ve Batı Avrupa’daki Bazı Değişimler, Aile Yazıları II. Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Bilim Serisi, 5, (2). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları. 407- 422.
- Erkoyuncu, M.& Aşkun, V. (2021) Sosyal İnceleme Raporlarının Bibliyometrik Analizi. 21. Yüzyılda Ekonomi, Siyaset ve Çevre Boyutlarıyla Dünya. Ufuk Üniversitesi I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı. Ankara: Ufuk Üniversitesi Yayınları, No: 2021/1
- Erkoyuncu, M. (2007). Boşanma Sürecindeki Bireylerin Mevcut ve Kök Aile Yaşamlarına İlişkin Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Erkoyuncu, M. (2021) Boşanma Sürecindeki Bireylerin Mevcut ve Kök Aile Yaşamlarına İlişkin Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. 21. Yüzyılda Ekonomi, Siyaset ve Çevre Boyutlarıyla Dünya. Ufuk Üniversitesi I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı. Ankara: Ufuk Üniversitesi Yayınları, No: 2021/2

- Evans, T. & Harris, J. (2004). Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion. *British Journal of Social Work*, 34(6), 871–895.
- Filiz, O. (2011). Türkiye’de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür Araştırma Dergisi*, 7(25), 73-96.
- Geer, T. M., Becker, J. V., Gray, S. R., & Krauss, D. (2001). Predictors of Treatment Completion in a Correctional Sex Offender Treatment Program: *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(3), 302–313.
- Gençcan, Ö. U. (2008). Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınevi
- Gençcan, Ö. U. (2020). Boşanma Hukuku Genişletilmiş 9. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Gerichts verfassungs gesetz (2009). GVG 2848-2864 GVG. Courts Constitution Acts.
- German Civil Code BGB. (1900). 27 Ağustos 2021 tarihinde, adresinden erişildi. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html
- GesamteRechtsvorschriftfürEhegesetz(1938).Bundesrechtkonsolidiert ,<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001871>
- Goldstein, J., Freud, A., & Solnit, A. J. (1973). Beyond the best interests of the child. New York: Free Press.
- Gönültaş, M.B. (2016). Adli Sosyal Hizmet: Adalet Mekanizmasındaki Yeri Ve Önemi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Green, P., Mills, C., & Read, T. (1994). The Characteristics and Sentencing of Illegal Drug Importers. *The British Journal of Criminology*, 34(4), 479–486.
- Gülgösteren, Z. A. (2017). Boşanma Sonucunda Ortak (Birlikte) Velayet. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 157-180.

- Güney, S. A., & Bağ, Ö. (2020). Protective and Supportive Injunctions for Children Exposed to Sexual Abuse: The First Data from Turkey. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(6), 627–637.
- Günindi, Y. & Giren, Y. S. (2011). Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31. 349-361.
- Güzel, B.&Selcik, O. (2017). Sosyal Çalışmacıların Karşılaştıkları Zorluklar ve Başa Çıkma Yolları: Rize Örneği. *Journal of Human Sciences Dergisi*, 14,(3), 2849-2850.
- Hagen, J. L. (1987). Proceedwithcaution: Advocating joint custody. *Social Work*, 32(1), 26–30.
- Hall, A. S. Pulver, C. A. &Cooley, M. J. (1996). Psychology of best interest standard: Fifty states and their theoretical antecedents. *American Journal of Family Therapy*, 24(2): 171–180.
- Hallaç, S. & Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 6,(2):142-153.
- Hanke, A. T. (2011). Custodyand Visitation Rights in Germany After the Decisions of the European Court on Human Rights. *Family Law Quarterly*, 45(3), 353–360.
- Hatemi, H. (2005). *Aile Hukuku I (Evlilik Hukuku) Ders Kitabı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Hepbenli, M. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde adli sosyal hizmet uygulamalarındaki sosyal inceleme hakkında bir derleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1509-1522. DOI: 10.33417/tsh.995004
- İl, S. (2001). *Aile Yaşamı ve Gereksinimler. Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları: Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan*(Yayına Hazırlayanlar: Veli Duyan, Aliye Mavili Aktaş): Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 008.
- Karagülmez, A. & Ural, S. S. (2003). *Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Karakuş, B. (2015). Sosyal Hizmet Mezunlarının Kadro ve Unvanı: Sosyal Hizmet Uzmanı/ Sosyal Çalışmacı. *Toplum ve Hizmet Dergisi*, 26(2). 169-190.
- Kelly, J. B. (1994). The determination of child custody in the USA. *The Future of Children*, 4(1), 121–142.
- King, R., Bird, S. M., Hay, G., & Hutchinson, S. J. (2008). Estimating current injectors in Scotland and their drug-related death rate by sex, region and age-group via Bayesian capture—recapture methods: *Statistical Methods in Medical Research*, 18(4), 341–359.
- King, R., Bird, S. M., Overstall, A., Hay, G., & Hutchinson, S. J. (2013). Injecting drug users in Scotland, 2006: Listing, number, demography, and opiate-related death-rates. *Addiction Research & Theory*, 21(3), 235–246.
- Koçhisarlıoğlu, C. (2004). Aile Hukuku Kavramlarının Farklılığı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53, (3). 19-39.
- Koçhisarlıoğlu, C. (2004). Boşanmada Birlikte Velayet ve Yasanın Aşılması. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Könezoğlu, B. (2006). Aile ve Ailenin Korunması. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- Kutoğlu, T. (2018). Üvey Ailede Hukuki İlişkiler Hısımlık ve Özellikle Üvey Çocukların Üvey Ebeveynlerince Evlat Edilmesi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Macallair, D. (2008). The History of the Presentence Investigation Report. *The Encyclopedia of Crime and Justice*. <http://www.cjcrj.org/news/5885>
- Mark H. Moore, Stewart Wakeling (1997). *Juvenile Justice: Shoring up the Foundations*. *Crime and Justice*, Vol. 22 (1997), pp. 253-301 (49 pages)
- Martiny, D., & Schwab, E. D. (2002). *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses: Germany*. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Divorce.pdf>
- Mason, M. A. (1994). *From fathers' property to children's rights: The history of child custody in the United States*. New York: Columbia University Press.

- McWilliams, W. (1985). The Mission Transformed: Professionalisation of Probation Between the Wars. The Howard Journal of Criminal Justice, 24(4), 257–274.
- McWilliams, W. (1986). The English Probation System and The Diagnostic Ideal. The Howard Journal of Criminal Justice, 25(4), 241–260.
- Megargee, E. I., & Martin J. Bohn, J. (1977). IV: Empirically Determined Characteristics of the Ten Types: Criminal Justice and Behavior, 4(2), 149–210.
- Mennel, R. (1973). Thoms and thistles. Hanover: New England Press.
- Moore, M. H., & Wakeling, S. (1997). Juvenile justice: Shoring up the foundations. M. Tonry (Ed.), Youth Violence, Crime, and Justice: A Review of Research (ss. 253–301). Chicago: University of Chicago Press.
- Mutlu, Z. (2015). Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme Raporu. Sosyal Hizmet Dergisi, 80.-88.
- Mutlu, Z. (2020). Aile Mahkemesinde Tedbir Kararlarının Çocuğun Psikososyal Sağlığına Etkisinin Vaka Analizi Yoluyla Değerlendirilmesi. III. International Health Science And Life Congress 04-06 June 2020 Burdur.
- Nazlı, S. (2001). Aile Danışmanlığı. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- New Hampshire Judicial Council. (1995). Resolution of family issues in the court study committee. New Hampshire.
- NOFSW. (1997). What is forensic social work? Erişim Adresi: https://nofsw.org/?page_id=10 Erişim Tarihi: 25.10.2022
- Northeastern Illinois University, (2022). Bachelor of Social Work. Erişim Tarihi: 08.11.2022, <https://www.neiu.edu/academics/college-of-arts-and-sciences/departments/social-work/social-work-bsw>
- Novotný, A. & Francová, H. (2009). The possibilities of elimination of some risks arising from the social investigation process. Educational & Didactic Communication, 1 (1), 121–128.
- Özateş, S. Ö., (2010). Sosyal Hizmet Etiğinin Felsefi Temelleri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 21 (1), 85- 86

- Özdemir, H. & Ruhi, A. C. (2021). Çocuk Hukuku Ders Kitabı 4. Baskı. İstanbul: On iki Levha Yayınları.
- Özel, Ç. & Tatar, E. (2008). Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Kararları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyo-ekonomi Dergisi*, 7 (7). 49-87.
- Özgülven, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özmen, İ. (2013). Açıklamalı-İçtihatlı Velayet Hukuku Davaları Çocuk Hakları Aile ve Çocuk Mahkemeleri. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Öztan, B. (2006). Türk Hukukunda Boşanmada Birlikte Velayet Sorunu (Birlikte Velayet), Prof. Dr. Tuğrul Ansay'a Armağan. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztürk, A. B. & Kayadibi, B. & Taşdemir, Z. D. (2021). Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü Kapsamında Gerçekleştirilen Uygulamalara Yönelik Bir Değerlendirme. *Sosyal Hizmet*, 2021/2, 95- 106.
- Özüğür, A.İ.(2004). Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Parker, J., & Bradley, G. (2003). Social work practice: Assessment, planning, intervention and review. *Learning Matters*.
- Parkinson, L. (2006). Child-inclusive family mediation. *Family Law*, 36, 483–489.
- Prerana ATC. (2020). The Process To Conduct A Social Investigation Report. https://www.fighttrafficking.org/best_practices/the-process-to-conduct-a-social-investigation-report-a-guide/
- Purutçuoğlu, E. (2018). Adli Sosyal Hizmet Ve Etik. *Social Sciences Studies Journal*, 4, (27). 5861- 5875.
- Queen's University Belfast, (2022). Bachelor of Social Work. Erişim Tarihi: 08.11.2022, <https://www.qub.ac.uk/courses/undergraduate/social-work-bsw-1500/>
- Satir, V. (2001) İnsan Yaratmak. (Çev. S. Yeniçeri). İstanbul: Beyaz Yayınları.

- SCIE, (2022). Social Work Recording. Erişim Tarihi: 08.11.2022, <https://www.scie.org.uk/social-work/recording#top-tips>
- Serim, T. (1972). Türkiye’de Aile Yapısı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. No: D-15
- Shields, I. (1884). The penal code of Pennsylvania (2. Edition). Philadelphia: Rees Welsh & Company.
- Singapore University, (2022). Bachelor of Social Work. Erişim Tarihi: 07.11.2022, <https://www.suss.edu.sg/programmes/detail/bachelor-of-social-work-bswk>
- Sosyal Çalışma Görevlileri El Kitabı (2011), Aileye Yönelik Planlı Değerlendirme ve Mesleki Müdahale Süreci, Ankara: Basılmamış El kitabı, 261-263.
- Sütçü, S. (2021). Türkiye’de Aile Mahkemesi Uzmanlarının Aile Kavramı ve Aile İçi Şiddet Olgusuna Yönelik Değerlendirmeleri: Nitel Bir Araştırma. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 5, (2). 140-155.
- Şahin, F, Duman, N. (2005). Güçler Perspektifi Açısından Ailelerle Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Uygulamaları, Aile Danışmanlığı El Kitabı, Ankara: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Eğitim Merkezi Yayını.
- Taney, R. B., & U.S., S. C. O. T. U.S. Reports: Barry v. Mercein et al. 46 U.S. 5 How. 103. (1847). USA.
- Tanrıver, S. (2000). Aile Mahkemeleri Üzerine Bazı Düşünceler, Fikret Eren’e Armağan. Ankara: Yetkin Yayınları.
- TAYA, (2011). Türkiye Aile Yapısı Araştırması. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Ankara: Uzerler Matbaacılık San. Ltd. Şti.
- Teater, B. (2015). Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama için Bir Giriş. Çev. Editörü: Abdullah Karatay, Ankara: Nika Yayınevi.
- Tercan, E. (2003). Türk Aile Mahkemeleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5, (3). 19- 53.

- Terzioğlu, R., & Şener, A. (2002). Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- The University of Sydney, (2022). Bachelor of Social Work. Erişim Tarihi: 09.11.2022, <https://www.sydney.edu.au/courses/courses/uc/bachelor-of-social-work0.html>
- The Vanier Institute of the Family. (2003). What is family? 8 Mayıs 2003, <http://www.vifamily.ca/library/publications/publications.html>.
- The United Nations. (1998). Basic facts about the United Nations. New York, U.S.A.
- Tolan, B. (1991). Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru Dünyada ve Türkiye’de Aile Yapısının Evrimi, Aile Yazıları II. Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Bilim Serisi 5/2. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- TUİK, (2021). Boşanma sayısı ve Kaba boşanma Hızı. Erişim: 24.10.2022 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568#:~:text=Bo%20Fanan%20C3%A7iftlerin%20say%20C4%B1s%20C4%B1%202021%20y%C4%B1%20C4%B1nda,binde%20%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>
- UNICEF Ghana. (2018). Probation Desk Manual. Accra-North.
- Uluğtekin S. (2004). Çocuk Mahkemeleri Ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/cocuk_mahkemeleri.pdf
- Uyar, S. (1999) Boşanmış Bireylerin Evlilik Süreci ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Tıp Akademisi Askeri Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlığı. Basılmamış Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Walsh, A., Wells, J., & Gann, S. M. (2020). Correctional Assessment, Casework, and Counseling (6. Edition). Cham: Springer.

- Walters, G. D., White, T. W., & Denney, D. (1991). The Lifestyle Criminality Screening Form: Preliminary Data. *Criminal Justice and Behavior*, 18(4), 406–418.
- Webb, D. (1984). More on Gender and Justice: Girl Offenders on Supervision. *Sociology*, 18(3), 367–381.
- Whitehouse, P. (1983). Race, Bias and Social Enquiry Reports: *Probation Journal*, 30(2), 43–49.
- Yıldırım, A. (2014). *Türk Aile Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüce, T. (2021). *Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Sosyal Çalışmacıların Evlilik Ve Aile Kurumuna Bakışları Üzerine Nitel Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yücel, M. (2016). Adli Sosyal Hizmet Anlayışında Gerçekçi Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4), 3715-3733.
- Zengin, O. & Çalış, N. (2017). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Uygulamaları ve Çalışma Koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 47-67.

PAZARLAMA TÜRRLERİ ve BİLİŞİM

Dr. Cevdet Özmen

Pazarlama Türleri ve Bilişim

Dr. Cevdet ÖZMEN
ORCID (0000-0002-8820-6032)

ISBN 978-625-6452-62-6

1. Baskı Nisan 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap bilimsel bir araştırmanın ürünüdür

KÜTÜPHANE KARTI

Pazarlama Türleri ve Bilişim

ÖZMEN, Cevdet

1. Basım, 473 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Pazarlama, 2. Bilişim, 3. E-Ticaret, 4. MarTech, 5. İş Otomasyonları

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	10
SUNUŞ	15
GİRİŞ	17
BİRİNCİ BÖLÜM	19
1. PAZARLAMA TÜRLERİ	19
1.1 Açık Hava Pazarlaması \ Outdoor Marketing	21
1.2 Ağ Pazarlama \ Network Marketing	23
1.3 Ağızdan Ağıza Pazarlama \ Word of Mouth Marketing (WOMM)	25
1.4 Aktarım Pazarlaması \ Transference Marketing.....	27
1.5 Algoritmik Pazarlama \ Algorithmic Marketing	28
1.6 Alışverişçi Pazarlama \ Shopper Marketing.....	30
1.7 Amaca Yönelik Pazarlama \ Cause-Related Marketing (CRM)	31
1.8 Ambiyans Pazarlama \ Ambient Marketing	33
1.9 Arama Motoru Optimizasyonu \ Search Engine Optimization (SEO)	35
1.10 Arama Motoru Pazarlaması \ Search Engine Marketing (SEM)	37
1.11 Arama Pazarlaması \ Search Marketing	39
1.12 Artırılmış Pazarlama \ Augmented Marketing.....	40
1.13 Bağlamsal Pazarlama \ Contextual Marketing.....	42
1.14 Bilgilendirici Pazarlama \ Informational Marketing	43
1.15 Bilimsel Pazarlama \ Scientific Marketing.....	45
1.16 Bilişsel Pazarlama \ Cognitive Marketing	46
1.17 Bir Sonraki En İyi Eylem Pazarlaması \ Next-Best-Action Marketing.....	49
1.18 Bireysel Pazarlama \ Individual Marketing.....	51
1.19 Bulut Pazarlama \ Cloud Marketing.....	53
1.20 Bülten Pazarlama \ Newsletter Marketing.....	55
1.21 Bütünleşik/Entegre Pazarlama \ Integrated Marketing.....	56
1.22 Büyüme Odaklı Pazarlama \ Growth Marketing	58
1.23 Coğrafi Pazarlama \ Geographic Marketing/GeoMarketing.....	60
1.24 Çağrı Merkezi Pazarlaması \ Call Centre Marketing.....	62
1.25 Çalışan Pazarlaması \ Employee/Internal Marketing.....	64
1.26 Çapraz Medya Pazarlaması \ Cross Media Marketing.....	66
1.27 Çapraz Pazarlama \ Cross Marketing	68
1.28 Çekme Pazarlama \ Pull Marketing.....	70
1.29 Çevik Pazarlama \ Agile Marketing	71
1.30 Çevrimdışı Pazarlama \ Offline Marketing	73
1.31 Çevrimiçi Pazarlama \ Online Marketing	75
1.32 Çizgi Altı Pazarlama \ Below The Line (BTL) Marketing.....	77
1.33 Çizgi Boyunca Pazarlama \ Through The Line (TTL) Marketing.....	78
1.34 Çizgi Üstü Pazarlama \ Above The Line (ATL) Marketing	78
1.35 Çok Hedefli Pazarlama \ Shotgun Marketing.....	80
1.36 Çok Kanallı Pazarlama \ Multichannel/Omnichannel Marketing	81
1.37 Çok Kültürlü Pazarlama/Çeşitlilik Pazarlaması \ Multicultural/Diversity Marketing.....	82
1.38 Çok Seviyeli Pazarlama \ Multi-level Marketing (MLM)	84
1.39 Damla Pazarlama \ Drip Marketing	86
1.40 Davranışsal Pazarlama \ Behavioural Marketing.....	87
1.41 Defansif Pazarlama \ Defensive Marketing.....	89
1.42 Deneyimsel Pazarlama \ Experiential Marketing.....	90
1.43 Dijital Pazarlama \ Digital Marketing.....	92

1.44	Dikey Pazarlama \ Vertical Marketing	94
1.45	Doğal Pazarlama \ Native Advertising/Marketing.....	95
1.46	Doğrudan Pazarlama \ Direct Marketing	97
1.47	Doğrudan Postayla Pazarlama \ Direct Mail Marketing	100
1.48	Dönüşim Oranı Pazarlaması \ Conversion Rate Marketing	102
1.49	Duyusal Pazarlama \ Sensory Marketing	104
1.50	Empresyonist/İzlenimci Pazarlama \ Impressionist Marketing.....	106
1.51	Endüstriyel Pazarlama \ Industrial Marketing.....	107
1.52	E-pazarlama \ E-marketing.....	109
1.53	E-posta Pazarlaması \ E-mail Marketing.....	111
1.54	E-ticaret Pazarlama \ E-commerce Marketing.....	114
1.55	Etkileşimli Pazarlama \ Interactive Marketing	116
1.56	Etkileyici Kişi Pazarlaması \ Influencer Marketing.....	117
1.57	Etkinlik Pazarlaması \ Event Marketing	119
1.58	Etnik Pazarlama \ Ethnic Marketing	120
1.59	Evanjelizm Pazarlama \ Evangelism Marketing.....	122
1.60	Facebook Pazarlama \ Facebook Marketing	125
1.61	Farklılaştırılmış Pazarlama \ Differentiated Marketing	126
1.62	Fiziki Mağazacılık Pazarlaması \ Brick and Mortar Marketing.....	128
1.63	Gelen Pazarlama \ Inbound Marketing	130
1.64	Geleneksel Olmayan Pazarlama \ Non-traditional Marketing.....	132
1.65	Genelkese Pazarlama \ Traditional Marketing	134
1.66	Gençlik Pazarlaması \ Youth Marketing.....	135
1.67	Gerçek Zamanlı Pazarlama \ Real-Time Marketing (RTM)	137
1.68	Gerilla Pazarlama \ Guerrilla Marketing	139
1.69	Giden Pazarlama \ Outbound Marketing.....	141
1.70	Girişimci Pazarlama \ Entrepreneurial Marketing.....	142
1.71	Gizli Pazarlama \ Stealth Marketing.....	143
1.72	Gölge Pazarlama \ Shadow Marketing.....	144
1.73	Görüntülü Reklamlar \ Display Advertising.....	145
1.74	Halkla İlişkiler Pazarlaması \ Public Relations (PR) Marketing.....	148
1.75	Harekete Geçirici Mesaj Pazarlaması \ Call to Action (CTA) Marketing.....	150
1.76	Hassas Pazarlama \ Precision Marketing	152
1.77	Hayırsever Pazarlama \ Philanthropic Marketing.....	154
1.78	Hedefli Pazarlama \ Targeted Marketing	155
1.79	Hesap Tabanlı Pazarlama \ Account-based Marketing (ABM)	158
1.80	Hesaplamalı Pazarlama \ Computational Marketing.....	160
1.81	Hikâye Anlatımı Pazarlaması \ Storytelling Marketing.....	161
1.82	Hizmet Pazarlaması \ Services Marketing	162
1.83	Hümanist Pazarlama \ Humanistic Marketing	165
1.84	İçerik Pazarlaması \ Content Marketing.....	166
1.85	İçgörüye Dayalı Pazarlama \ Insight Driven Marketing.....	168
1.86	İkna Pazarlaması \ Persuasion/ Persuasive Marketing.....	169
1.87	İlişkisel Pazarlama \ Relationship Marketing (RM)	171
1.88	İnsandan İnsana Pazarlama \ Human to Human (H2H) Marketing.....	172
1.89	İnternet Pazarlama \ Internet Marketing.....	174
1.90	İşlem Başına Maliyet Pazarlaması \ Cost Per Action (CPA) Marketing	176
1.91	İşlemsel Pazarlama \ Transactional Marketing	178
1.92	İşletmeden İnsanlara Pazarlama \ Business to People (B2P) Marketing.....	181
1.93	İşletmeden İşletmeye Pazarlama \ Business to Business (B2B) Marketing.....	182
1.94	İşletmeden Tüketiciye Pazarlama \ Business to Consumer (B2C) Marketing ..	184
1.95	İtme Pazarlama \ Push Marketing	187
1.96	İttifak Pazarlaması \ Alliance Marketing.....	188
1.97	İzinli Pazarlama \ Permission Marketing	189
1.98	Kampüs Pazarlaması \ Campus Marketing.....	191
1.99	Kanal Pazarlama \ Channel Marketing.....	192
1.100	Kapalı Döngü Pazarlama \ Closed Loop Marketing	195
1.101	Kapıdan Kapıya Pazarlama \ Door to Door Marketing.....	197

1.102	Karşı Pazarlama \ Countermarketing.....	198
1.103	Katalog Pazarlama \ Catalogue Marketing.....	199
1.104	Kazanılmış Medya \ Earned Media.....	201
1.105	Kazanım Pazarlaması \ Acquisition Marketing	203
1.106	Kesintili Pazarlama \ Interruption Marketing.....	205
1.107	Keşifsel Pazarlama \ Expeditionary Marketing	207
1.108	Kışkırtıcı Pazarlama \ Provocative Marketing	208
1.109	Kıtlık Pazarlaması \ Scarcity Marketing	209
1.110	Kişisel Pazarlama \ Self Marketing.....	211
1.111	Kişiselleştirilmiş Pazarlama \ Personalized Marketing.....	212
1.112	Kitlesel Pazarlama \ Mass Marketing.....	215
1.113	Kol Kola (Füzyon) Pazarlama \ Fusion Marketing.....	216
1.114	Konsantre Pazarlama \ Concentrated Marketing.....	217
1.115	Kooperatif Pazarlama \ Cooperative Marketing.....	218
1.116	Kullanıcı Tarafından Oluşturulan İçerik Pazarlaması \ User-generated Content (UGC) Marketing.....	219
1.117	Kurumsal Pazarlama \ Corporate Marketing.....	221
1.118	Kuşatma Pazarlaması \ Flanking Marketing.....	223
1.119	Kültürel Pazarlama \ Cultural Marketing.....	224
1.120	Küresel Pazarlama \ Global Marketing	226
1.121	Mağaza İçi Pazarlama \ In-Store Marketing	228
1.122	Makale Pazarlaması \ Article Marketing.....	229
1.123	Makro Pazarlama \ Macro Marketing.....	230
1.124	Marka Pazarlama \ Brand Marketing	231
1.125	Metaverse Pazarlama \ Metaverse Marketing.....	234
1.126	Mikro Pazarlama \ Micro Marketing.....	235
1.127	Mobil Pazarlama \ Mobile Marketing	236
1.128	Mobil Uygulama Pazarlaması \ Mobile App Marketing.....	238
1.129	Müşteri Pazarlaması \ Customer Marketing	241
1.130	Niş Pazarlama \ Niche Marketing.....	242
1.131	Nöropazarlama \ Neuromarketing	244
1.132	Organizasyon Pazarlama \ Organisation Marketing.....	246
1.133	Ortaklık Pazarlaması \ Partnership Marketing.....	247
1.134	Oyun İçi Pazarlama \ In-Game Marketing	249
1.135	Örtülü Pazarlama \ Undercover Marketing	250
1.136	Parazit Pazarlama \ Parasitic Marketing.....	252
1.137	Pazarlamama \ Demarketing.....	253
1.138	Perakende Pazarlama \ Retail Marketing.....	255
1.139	Performans Pazarlaması \ Performance Marketing.....	258
1.140	Postmodern Pazarlama \ Postmodern Marketing.....	259
1.141	Promosyonel Pazarlama \ Promotional Marketing	262
1.142	Radyo Pazarlama \ Radio Marketing	263
1.143	Rekabetçi Pazarlama \ Competitive Marketing.....	264
1.144	Reklam Panosu Pazarlaması \ Billboard Marketing	266
1.145	Reklamoyun Pazarlaması \ Advergame Marketing.....	269
1.146	Retro Pazarlama \ Retro Marketing.....	270
1.147	Sadakat Pazarlaması \ Loyalty Marketing	271
1.148	Saha Pazarlaması \ Field Marketing.....	274
1.149	Saldırgan Pazarlama \ Offensive Marketing.....	276
1.150	Sanal Pazarlama \ Virtual Marketing.....	278
1.151	Satın Alma Noktası Pazarlaması \ Point of Purchase (POP) Marketing.....	281
1.152	Satış Noktası Pazarlaması \ Point of Sale (POS) Marketing.....	284
1.153	Satış Ortaklığı Pazarlaması \ Affiliate Marketing.....	285
1.154	Senkro Pazarlama \ Synchro Marketing.....	287
1.155	Sesli Pazarlama \ Voice Marketing	288
1.156	Sezonluk Pazarlama \ Seasonal Marketing.....	290
1.157	Sinsi Pazarlama \ Ambush Marketing.....	293
1.158	Sivrisinek Pazarlama \ Moskito-Marketing.....	296

1.159	Siyah Şapka Pazarlama \ Black Hat Marketing (Black Hat SEO).....	296
1.160	SMS (Kısa Mesaj) Pazarlaması \ SMS Marketing.....	298
1.161	Sohbet Pazarlaması \ Conversational Marketing.....	300
1.162	Sokak Pazarlaması \ Street Marketing.....	302
1.163	Sol Beyinli ve Sağ Beyinli Pazarlama \ Left-Brained and Right-Brained Marketing	303
1.164	Sosyal Medya Pazarlaması \ Social Media Marketing (SMM).....	306
1.165	Sosyal Pazarlama \ Social Marketing.....	310
1.166	Spor Pazarlaması \ Sports Marketing.....	312
1.167	Sürdürülebilir Pazarlama \ Sustainable Marketing.....	314
1.168	Tartışmalı Pazarlama \ Controversial Marketing.....	316
1.169	Teknik Pazarlama \ Technical Marketing.....	319
1.170	Telepazarlama \ Telemarketing.....	321
1.171	Televizyon Reklamı \ Television Advertisement.....	323
1.172	Tersine Pazarlama \ Reverse Marketing.....	325
1.173	Test Pazarlaması \ Test Marketing.....	327
1.174	Tıklama Başına Ödeme Pazarlaması \ Pay-Per-Click (PPC) Marketing.....	331
1.175	Tıklama Sonrası Pazarlama \ Post Click Marketing.....	334
1.176	Ticari Pazarlama \ Trade Marketing.....	336
1.177	Topluluk Pazarlaması \ Community Marketing.....	338
1.178	Toplumsal Pazarlama \ Communal Marketing.....	341
1.179	Tüketici Pazarlaması \ Consumer Marketing.....	341
1.180	Uluslararası Pazarlama \ International Marketing.....	343
1.181	Uzun Kuyruk Pazarlama \ Long Tail Marketing.....	346
1.182	Ücretli Reklamcılık \ Paid Advertising.....	348
1.183	Ücretsiz Örnek Pazarlama \ Free Sample Marketing.....	351
1.184	Ücretsiz Ürün Pazarlama \ Freebie Marketing.....	353
1.185	Üç Yüz Altmış Derece Pazarlama \ 360-Degree Marketing.....	355
1.186	Ünlüler Üzerinden Pazarlama \ Celebrity Marketing.....	357
1.187	Ürün Pazarlama \ Product Marketing.....	359
1.188	Veritabanı Pazarlaması \ Database Marketing.....	361
1.189	Veriye Dayalı Pazarlama \ Data-Driven Marketing.....	364
1.190	Vızıltı Pazarlama \ Buzz Marketing.....	366
1.191	Video Pazarlama \ Video Marketing.....	368
1.192	Viral Pazarlama \ Viral Marketing.....	371
1.193	Yakın Alan Pazarlaması \ Close Range Marketing (CRM).....	372
1.194	Yakın İlgili Alanı Pazarlaması \ Affinity Marketing.....	373
1.195	Yanıt Pazarlama \ Reply/Direct Response Marketing.....	375
1.196	Yaşam Döngüsü Pazarlaması \ Lifecycle Marketing.....	376
1.197	Yatay Pazarlama \ Horizontal Marketing.....	378
1.198	Yeni Medya Pazarlaması \ New Media Marketing.....	379
1.199	Yeniden Pazarlama \ Remarketing/Retargeting.....	381
1.200	Yer Pazarlaması \ Place Marketing.....	383
1.201	Yerel Pazarlama \ Local Marketing.....	384
1.202	Yeşil Pazarlama \ Green Marketing.....	386
1.203	Yıkıcı Pazarlama \ Disruptive Marketing.....	389
1.204	Yönlendirme Pazarlaması \ Referral Marketing.....	391
1.205	Zaman Pazarlaması \ Time Marketing.....	393

İKİNCİ BÖLÜM..... 395

2. PAZARLAMA ve BİLİŞİM..... 395

2.1	MarTech.....	398
2.2	İş Otomasyonları.....	403
2.2.1	Robotik Süreç Otomasyonu (RPA) ve Faydaları.....	409
2.2.2	Pazarlama Otomasyonu ve Faydaları.....	410
2.2.3	SAP Otomasyonu ve Faydaları.....	412

2.3	Sosyal Medya Otomasyon Araçları	414
2.4	Sosyal Dinleme ve Araçları	417
2.5	Büyük Veri Analitiği	419
2.6	Web 3.0 ve Pazarlama.....	424
2.7	Metaverse ve Pazarlama.....	426
2.8	ChatGPT ve Pazarlama	428
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		429
3.	SONUÇ	429
KAYNAKÇA		434

KAYNAKÇA

BİRİNCİ BÖLÜM

- ¹ Barone, Adam. "Digital Marketing Overview: Types, Challenges, and Required Skills", 23 Haziran 2022. <https://www.investopedia.com/terms/d/digital-marketing.asp> (Erişim: 19.09.2022)
- ² Allouch, Nada. "8 Outdoor Marketing Strategies the Biggest Brands Are Using", 06 Kasım 2020. <https://penji.co/outdoor-marketing-strategies/> (Erişim: 29.07.2022)
- ³ Bülbül, Müberra. "Bir Ürünün Pazarlanmasında Açık Hava Reklamlarının Tüketici Üzerindeki Etkisi", *Aydın Sanat*, Yıl 4 Sayı 7 - Haziran (2018): 43
- ⁴ Piktora Production House. "Outdoor Reklam videoları: Yeni dijital Pazarlama Aracı", <https://www.piktora.com/outdoor-reklam-videolari-yeni-dijital-pazarlama-araci> (Erişim: 27.07.2022)
- ⁵ Allouch, Nada. (aynı kaynak).
- ⁶ Enkreatif digital agency. "Network Marketing Nedir? Nasıl Yapılır?", 24 Ekim 2019. <https://www.enkreatif.com/dijital-pazarlama/network-marketing-nedir/> (Erişim: 29.07.2022)
- ⁷ Software Advice. "MLM Software", <https://www.softwareadvice.com/mlm/> (Erişim: 01.08.2022)
- ⁸ Napoletano, E. ve Curry, Benjamin. "Understanding Multi-Level Marketing", *Forbes Advisor*, 10 Mayıs 2022. <https://www.forbes.com/advisor/investing/multi-level-marketing-mlm/> (Erişim: 01.08.2022)
- ⁹ Napoletano, E. ve Curry, Benjamin. (aynı kaynak).
- ¹⁰ Enkreatif digital agency. (aynı kaynak).
- ¹¹ SendPulse, "What is Word-of-Mouth Marketing: Basics". <https://sendpulse.com/support/glossary/word-of-mouth-marketing> (Erişim: 02.08.2022)
- ¹² Onurlubaş, Ebru ve Dinçer, Derya. "Tüketicilerin Ağızdan Ağıza Ve Viral Pazarlama Algılarına Etki Eden Faktörlerin Analizi", *GÜSBED, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 17, Yıl: 2016
- ¹³ D-help, "Ağızdan Ağıza Pazarlama (AAP) Nedir? Word Of Mouth Marketing (WOMM) Nedir?", <https://d-help.com/tr/agizdan-agiza-pazarlama-aap-nedir-word-of-mouth-marketing-wom-nedir/> (Erişim:01.08.2022)
- ¹⁴ Big Commerce, "Word-of-Mouth Marketing: How to Get Happy Customers to Advocate for Your Business", <https://www.bigcommerce.com/articles/ecommerce/word-of-mouth-marketing/> (Erişim: 02.08.2022)
- ¹⁵ Yotpo, "Word-of-Mouth Marketing: Building a Strategy That Really Works", <https://www.yotpo.com/resources/word-of-mouth-marketing/> (Erişim: 02.08.2022)
- ¹⁶ Yotpo, (aynı kaynak).
- ¹⁷ Morris, Jennifer. "Word of Mouth Marketing: A Guide To Build WOM Marketing Strategy", *taggshop*, <https://taggshop.io/blog/word-of-mouth-marketing/> (Erişim: 02.08.2022)
- ¹⁸ Morris, Jennifer. (aynı kaynak).
- ¹⁹ Lohrey, Jackie. "Transference Marketing Techniques", <https://smallbusiness.chron.com/effect-celebrities-advertisements-56821.html> (Erişim: 29.12.2022)
- ²⁰ Myers, Cynthia. "What Is Transfer Advertising?", <https://smallbusiness.chron.com/transfer-advertising-23214.html> (Erişim: 29.12.2022)
- ²¹ Myers, Cynthia. (aynı kaynak).
- ²² Dholakia, Utpal M. "The Perils of Algorithm-Based Marketing", 17 Haziran 2015. <https://hbr.org/2015/06/the-perils-of-algorithm-based-marketing> (Erişim: 05.12.2022)
- ²³ Dholakia, Utpal M. (aynı kaynak).
- ²⁴ C., Natala. "Algorithmic marketing and why you can't ignore it", 17 Ağustos 2021. <https://www.linkedin.com/pulse/algorithmic-marketing-why-you-cant-ignore-natala-constantine/> (Erişim: 05.12.2022)
- ²⁵ C., Natala. (aynı kaynak).
- ²⁶ Azapoğlu, Ata Befru. "Shopper Marketing Nedir? Firmalara Yararı Nelerdir?", 08 Eylül 2019. *Pazarlama Türkiye*, <https://pazarlamaturkiye.com/shopper-marketing-nedir-firmalara-yarari-nelerdir/> (Erişim: 23.08.2022)

- ²⁷ Marketing Schools, "Shopper Marketing", 27 Kasım 2020.
<https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/shopper-marketing/#section-0>
(Erişim: 23.08.2022)
- ²⁸ O'Donoghue, Deirdre. "Shopper Marketing 101: What It Is and How It Works", 18 Temmuz 2019.
Learn Hub, <https://learn.g2.com/shopper-marketing> (Erişim: 24.08.2022)
- ²⁹ O'Donoghue, Deirdre. (aynı kaynak).
- ³⁰ Candid Learning, "What is cause-related marketing?"
<https://learning.candid.org/resources/knowledge-base/cause-related-marketing/>
(Erişim: 15.11.2022)
- ³¹ Mailchimp, "How to Use Cause Related Marketing?",
<https://mailchimp.com/resources/what-is-cause-marketing/> (Erişim: 15.11.2022)
- ³² Shewan, Dan. "How to Save the World with Cause-Related Marketing (+6 Examples)", 20 Mayıs 2022. <https://www.wordstream.com/blog/ws/2018/02/22/cause-based-marketing>
(Erişim: 15.11.2022)
- ³³ Mayfield, Dayana. "17 Cause-Related Marketing Examples for Ecommerce",
<https://www.givz.com/blog/cause-related-marketing-examples> (Erişim: 15.11.2022)
- ³⁴ Mailchimp. (aynı kaynak).
- ³⁵ Marinaki, Alexandra. "Cause-Related Marketing: Pro Tips & Examples [2022]",
<https://moosend.com/blog/cause-related-marketing/> (Erişim: 15.11.2022)
- ³⁶ Urban Act, "Ambient Marketing", <https://www.urbanact.com/en/concept/ambient-marketing>
(Erişim: 08.12.2022)
- ³⁷ Arimetrics, "What is Ambient Marketing",
<https://www.arimetrics.com/en/digital-glossary/ambient-marketing> (Erişim: 08.12.2022)
- ³⁸ Abu Mandour, Hisham. "Ambient marketing",
<https://sites.google.com/site/marketingstorm/guerrilla-marketing/ambient-marketing>
(Erişim: 08.12.2022)
- ³⁹ Stroman, Akilah. "What is Ambient Advertising? Does It Truly Help Your Business?", 16 Mayıs 2022. <https://penji.co/what-is-ambient-advertising/> (Erişim: 08.12.2022)
- ⁴⁰ Chávez, Jorge. "Ambient Marketing", 19 Mart 2014.
<https://mijobrands.com/en/blog/2014/03/ambient-marketing/> (Erişim: 08.12.2022)
- ⁴¹ LaFleur, Griffin. "Search Engine Optimization (SEO)",
<https://www.techtarget.com/whatis/definition/search-engine-optimization-SEO>
(Erişim: 02.08.2022)
- ⁴² Hardwick, Joshua. "What is SEO? Search Engine Optimization Explained", *ahrefs blog*,
<https://ahrefs.com/blog/what-is-seo/> (Erişim: 02.08.2022)
- ⁴³ Heart Of Codes. "Develop an effective SEO strategy using the theme cluster model", 14 Nisan 2019. <https://heartofcodes.com/how-to-develop-an-effective-seo-strategy-using-the-theme-cluster-model/> (Erişim: 02.08.2022)
- ⁴⁴ Sempeak. "SEO Nedir, Nasıl Yapılır?", <https://www.sempeak.com/seo> (Erişim: 02.08.2022)
- ⁴⁵ Heart Of Codes. (aynı kaynak).
- ⁴⁶ Search Engine Land. "What Is SEO / Search Engine Optimization?",
<https://searchengineland.com/guide/what-is-seo> (Erişim: 03.08.2022)
- ⁴⁷ Freshmarketer. "The Power of Search Engine Marketing (SEM)",
<https://www.freshworks.com/crm/marketing/search-engine-marketing/> (Erişim: 03.08.2022)
- ⁴⁸ Freshmarketer. (aynı kaynak).
- ⁴⁹ Forsey, Caroline. "The Ultimate Guide to SEM (Search Engine Marketing)", *HubSpot*,
<https://blog.hubspot.com/marketing/search-engine-marketing> (Erişim: 03.08.2022)
- ⁵⁰ Varagouli, Erika. "What Is Search Engine Marketing & How Does It Work?", 13 Ağustos 2021.
Semrush Blog, <https://www.semrush.com/blog/search-engine-marketing/> (Erişim: 04.08.2022)
- ⁵¹ WordStream. "Search Engine Marketing (SEM): What It Is & How to Do It Right",
<https://www.wordstream.com/search-engine-marketing> (Erişim: 03.08.2022)
- ⁵² Hoory, Leeron ve Main, Kelly. "The Ultimate Guide To Search Engine Marketing (SEM) In 2022", 21 Haziran 2022. *Forbes Advisor*, <https://www.forbes.com/advisor/business/search-engine-marketing-sem/> (Erişim: 04.08.2022)
- ⁵³ Splash Copywriters. "Augmented marketing",
<https://www.splashcopywriters.com/blog/types-of-marketing/> (Erişim: 04.08.2022)
- ⁵⁴ Onlinemkt. "Augmented Marketing", <https://onlinemkt.org/augmented-marketing/>
(Erişim: 05.08.2022)

- ⁵⁵ Onlinemkt. (aynı kaynak).
- ⁵⁶ Browning, Daniel. "The Benefits of Augmented Reality Marketing", 08 Kasım 2021. Multi Channel Merchant, <https://multichannelmerchant.com/marketing/the-benefits-of-augmented-reality-marketing/> (Erişim: 05.08.2022)
- ⁵⁷ Gilliland, Nikki. "14 examples of augmented reality brand experiences", 12 Mayıs 2021. *Econsultancy*, <https://econsultancy.com/14-examples-augmented-reality-brand-marketing-experiences/> (Erişim: 05.08.2022)
- ⁵⁸ Terrell Hanna, Katie. "Contextual Marketing", *TechTarget*, <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/contextual-marketing> (Erişim: 24.08.2022)
- ⁵⁹ Durant, Iggy. "What Is Contextual Marketing?", 05 Kasım 2021. Peep Strategy, <https://peepstrategy.com/what-is-contextual-marketing/> (Erişim: 24.08.2022)
- ⁶⁰ Durant, Iggy. (aynı kaynak).
- ⁶¹ Marketing School, "Contextual Marketing: Explore the Strategy of Contextual Marketing", 16 Kasım 2020. <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/contextual-marketing/#section-0> (Erişim: 24.08.2022)
- ⁶² Simplilearn, "What Is Contextual Marketing and Why Do You Need It?", 06 Mayıs 2022. <https://www.simplilearn.com/what-is-contextual-marketing-advertising-article> (Erişim: 24.08.2022)
- ⁶³ Kenny, David ve Marshall, John F. "Technology And Analytics: Contextual Marketing: The Real Business of the Internet", Kasım-Aralık 2000 dergisinden, *Harvard Business Review*, <https://hbr.org/2000/11/contextual-marketing-the-real-business-of-the-internet> (Erişim: 24.08.2022)
- ⁶⁴ MyCustomer. "Informational marketing", <https://www.mycustomer.com/hr-glossary/informational-marketing> (Erişim: 25.08.2022)
- ⁶⁵ Marketing Schools. "Informational Marketing", <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/informational-marketing/> (Erişim: 25.08.2022)
- ⁶⁶ Wess, Sydney. "Digital Marketing", 04 Ekim 2021. *TheManifest*, <https://themanifest.com/digital-marketing/blog/informational-marketing> (Erişim: 25.08.2022)
- ⁶⁷ Wess, Sydney. (aynı kaynak).
- ⁶⁸ Moriarty, Ellen. "Use Informational Marketing to Grow Your Brand", *Shamrock Companies Inc.*, <https://shamrockcompanies.net/use-informational-marketing-to-grow-your-brand/> (Erişim: 25.08.2022)
- ⁶⁹ Bajaj, Supriya. "How Information Marketing can help your Business?", *Software Suggest*, <https://www.softwaresuggest.com/blog/how-information-marketing-help-business/> (Erişim: 25.08.2022)
- ⁷⁰ Lewis, Sarah. "What is 'scientific' marketing?", 03 Ağustos 2020. *Linkedin*, <https://www.linkedin.com/pulse/what-scientific-marketing-sarah-lewis-marketing-by-design> (Erişim: 26.08.2022)
- ⁷¹ Hung, Wilson. "The Scientific Marketing Strategy Behind Exponential Growth", 07 Nisan 2021. <https://sumo.com/stories/marketing-strategy> (Erişim: 26.08.2022)
- ⁷² Kotler, Philip (2016). *A'dan Z'ye Pazarlama*. (A. K. Bakkal, Çev.). İstanbul: MediaCat
- ⁷³ Nitin Blog. "Cognitive Marketing: What It Is and How Digital Marketers Use It", 15 Aralık 2016. *Zeta*, <https://zetaglobal.com/blog/cognitive-marketing-digital/> (Erişim: 26.08.2022)
- ⁷⁴ IBM Watson Advertising. "An introduction to cognitive advertising", 18 Kasım 2021. <https://www.ibm.com/watson-advertising/thought-leadership/an-introduction-to-cognitive-advertising> (Erişim: 26.08.2022)
- ⁷⁵ Insights For Professionals (IFP). "What is Cognitive Marketing and Why Should You Be Using It?", 28 Haziran 2017. <https://www.insightsforprofessionals.com/marketing/customer-experience/what-is-cognitive-marketing> (Erişim: 26.08.2022)
- ⁷⁶ Sem, Sunny. "What is Cognitive Marketing? How To Solve The Biggest Problems With Cognitive Marketing Strategies?", 16 Haziran 2017. <https://medium.com/analytics-vidhya/https-medium-com-what-is-cognitive-marketing-5e1164fade71> (Erişim: 26.08.2022)
- ⁷⁷ Tibco. "What is Next Best Action?", <https://www.tibco.com/reference-center/what-is-next-best-action> (Erişim: 09.12.2022)
- ⁷⁸ Stringfellow, Angela. "What is Next Best Action Marketing? Benefits, Challenges, Best Practices, and More", 06 Kasım 2017. <https://ngdata.com/what-is-next-best-action-marketing/>

(Erişim: 09.12.2022)

⁷⁹ Altexsoft. "Next Best Action Marketing: How to Implement Hyper-personalization with Machine Learning", 05 Şubat 2020. <https://www.altexsoft.com/blog/next-best-action-marketing-machine-learning/> (Erişim: 09.12.2022)

⁸⁰ Stringfellow, Angela. (aynı kaynak).

⁸¹ Tibco. (aynı kaynak).

⁸² Tibco. (aynı kaynak).

⁸³ Optimove. "Next Best Action Marketing", Ekim 2022.

<https://www.optimove.com/resources/learning-center/next-best-action-marketing> (Erişim: 09.12.2022)

⁸⁴ Stringfellow, Angela. (aynı kaynak).

⁸⁵ MBA Skool. "Individual Marketing - Meaning, Importance & Example", 14 Eylül 2021.

<https://www.mbaskool.com/business-concepts/marketing-and-strategy-terms/1731-individual-marketing.html> (Erişim: 24.10.2022)

⁸⁶ Hawthorne, Madison. "The Advantages of Individual Marketing",

<https://smallbusiness.chron.com/advantages-individual-marketing-31178.html> (Erişim: 24.10.2022)

⁸⁷ Indeed. "What Is Individual Marketing? (With Definition and Examples)", 07 Mayıs 2022.

<https://www.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-individual-marketing> (Erişim: 24.10.2022)

⁸⁸ Bhasin, Hitesh. "Individual marketing and its impact in today's business environment", 25 Aralık 2017. <https://www.marketing91.com/individual-marketing/> (Erişim: 24.10.2022)

⁸⁹ Upwork. "What is Cloud Marketing?", 10 Şubat 2021.

<https://www.upwork.com/resources/what-is-cloud-marketing> (Erişim: 31.08.2022)

⁹⁰ SendPulse. "What is Cloud Marketing: Basics", 18 Ağustos 2022.

<https://sendpulse.com/support/glossary/cloud-marketing> (Erişim: 31.08.2022)

⁹¹ BigCommerce. "What is newsletter marketing and why it's important for ecommerce",

<https://www.bigcommerce.com/ecommerce-answers/what-is-newsletter-marketing/> (Erişim: 01.09.2022)

⁹² BigCommerce. (aynı kaynak).

⁹³ Demeku, Amanda. "How to Create a Newsletter Marketing Strategy That Drives Big Results", 17 Eylül 2021. *LaterBlog*, <https://later.com/blog/newsletter-marketing-strategy/> (Erişim: 01.09.2022)

⁹⁴ DigitalMarketer. "14 Of The Best Marketing Newsletters You Should Be Subscribed To", 09 Eylül 2019. <https://www.digitalmarketer.com/blog/best-marketing-newsletters/> (Erişim: 01.09.2022)

⁹⁵ Marq. "Benefits of newsletter marketing", 28 Haziran 2017.

<https://www.marq.com/blog/why-newsletters-are-great-marketing-tools> (Erişim: 01.09.2022)

⁹⁶ Marketo. "Integrated Marketing Definition, Uses, and Examples",

<https://www.marketo.com/articles/integrated-marketing/> (Erişim: 02.09.2022)

⁹⁷ Allen, Robert. "What is integrated marketing?", 09 Şubat 2022. <https://www.smartinsights.com/traffic-building-strategy/integrated-marketing-communications/what-is-integrated-marketing/> (Erişim: 02.09.2022)

⁹⁸ Marketo. (aynı kaynak).

⁹⁹ Mailchimp. "Integrated Marketing",

<https://mailchimp.com/marketing-glossary/integrated-marketing/> (Erişim: 02.09.2022)

¹⁰⁰ Mailchimp. (aynı kaynak).

¹⁰¹ İş Bankası. "Büyüme Odaklı Pazarlama(Growth Marketing) Nedir?", 20 Nisan 2022.

<https://www.isbank.com.tr/blog/buyume-odakli-pazarlama-growth-marketing-nedir> (Erişim: 02.09.2022)

¹⁰² Iterable. "Growth Marketing", <https://iterable.com/solutions/growth-marketing/> (Erişim: 02.09.2022)

¹⁰³ Boyette, Zach. "Why Growth Marketing Is The Next Frontier Of Marketing", 16 Kasım 2021. *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2021/11/16/why-growth-marketing-is-the-next-frontier-of-marketing/> (Erişim: 02.09.2022)

¹⁰⁴ Housman, Drew. "What Is Growth Marketing? (And Why You Need It)", *Proof*,

<https://blog.useproof.com/what-is-growth-marketing> (Erişim: 02.09.2022)

¹⁰⁵ Bartolacci, Guido. "What is Growth Marketing?", 14 Şubat 2022. *New Breed*,

<https://www.newbreedrevenue.com/blog/what-is-growth-marketing> (Erişim: 02.09.2022)

- ¹⁰⁶ Bartolacci, Guido. (aynı kaynak).
- ¹⁰⁷ Pazarlamasyon. "GeoMarketing: Coğrafi Pazarlama", 29 Mayıs 2013. <https://www.pazarlamasyon.com/geomarketing-cograf-pazarlama> (Erişim: 06.09.2022)
- ¹⁰⁸ Başarsoft. "Geomarketing", <https://www.basarsoft.com.tr/geomarketing/> (Erişim: 06.09.2022)
- ¹⁰⁹ UrbiStat. "Geomarketing", <https://www.urbistat.com/geomarketing/> (Erişim: 06.09.2022)
- ¹¹⁰ Smappen. "Geomarketing", <https://www.smappen.com/geomarketing/> (Erişim: 06.09.2022)
- ¹¹¹ Pritts, Amy. "20 Successful Call Center Strategies to Implement Today", *Hitachi Solutions*, <https://global.hitachi-solutions.com/blog/call-center-best-practices/> (Erişim: 06.09.2022)
- ¹¹² Contextual Strategy Group (CSG). "Marketing and Call Center Strategy", <https://www.contextualstrategygroup.com/marketing-and-call-center-strategy/> (Erişim: 06.09.2022)
- ¹¹³ Contextual Strategy Group (CSG). (aynı kaynak).
- ¹¹⁴ Andrews, Marcus. "The 19 Best Call Center Software (& Features You Need) in 2022". 11 Temmuz 2022, *HubSpot*, <https://blog.hubspot.com/service/call-center-software> (Erişim: 06.09.2022)
- ¹¹⁵ P2P. "Employee Marketing: The Definitive Guide for 2022 and Beyond", <https://peertopeermarketing.co/employee-marketing/> (Erişim: 07.09.2022)
- ¹¹⁶ P2P. (aynı kaynak).
- ¹¹⁷ TestimonialHero. "The Complete Guide to Employee Marketing: All You Need to Know", <https://www.testimonialhero.com/blog/the-complete-guide-to-employee-marketing-all-you-need-to-know> (Erişim: 07.09.2022)
- ¹¹⁸ TestimonialHero. (aynı kaynak).
- ¹¹⁹ Bassett, Martyn. "Internal Marketing: What It Is and Why You Need It", <https://www.mbassett.com/blog/internal-marketing> (Erişim: 07.09.2022)
- ¹²⁰ Masters-in-marketing. "What is Cross-Media Marketing?", <https://www.masters-in-marketing.org/faq/what-is-cross-media-marketing/> (Erişim: 07.09.2022)
- ¹²¹ Zorraquino. "What is cross-media marketing?", <https://www.zorraquino.com/en/dictionary/digital-marketing/what-is-cross-media-marketing.html> (Erişim: 07.09.2022)
- ¹²² Arimetrics. "Qué es Cross Media Marketing", <https://www.arimetrics.com/glosario-digital/cross-media-marketing> (Erişim: 07.09.2022)
- ¹²³ Taylor, Ivana. "Cross Media Marketing is a Great Way to Get Customer Information", "*QuestionPro*", <https://www.questionpro.com/blog/707/> (Erişim: 07.09.2022)
- ¹²⁴ SendPulse. "What is Cross-Marketing: Basics", <https://sendpulse.com/support/glossary/cross-marketing> (Erişim: 08.09.2022)
- ¹²⁵ SendPulse. (aynı kaynak).
- ¹²⁶ SendPulse. (aynı kaynak).
- ¹²⁷ BAER Performance Marketing. "What is Cross-Marketing?", 29 Şubat 2012. <https://baerpm.com/2012/02/29/what-is-cross-marketing/> (Erişim: 08.09.2022)
- ¹²⁸ Intribe. "What is cross marketing? How it works and examples", 15 Temmuz 2021. <https://www.intribe.co/blog/what-is-cross-marketing> (Erişim: 08.09.2022)
- ¹²⁹ Deskera. "What is Pull Marketing?", <https://www.deskera.com/blog/pull-marketing/> (Erişim: 08.09.2022)
- ¹³⁰ Carmicheal, Kayla. "Push vs. Pull Marketing: Top Differences & How to Use Them", 09 Ağustos 2021. *HubSpot*, <https://blog.hubspot.com/marketing/push-vs-pull-marketing> (Erişim: 08.09.2022)
- ¹³¹ CFI Team. "Pull Marketing Strategy", 24 Haziran 2021. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/strategy/pull-marketing-strategy/> (Erişim: 08.09.2022)
- ¹³² CFI Team. (aynı kaynak).
- ¹³³ Adobe Communication Team. "Agile Marketing", 18 Mart 2022, *Adobe Experience Cloud Blog*, <https://business.adobe.com/blog/basics/agile-marketing> (Erişim: 09.09.2022)
- ¹³⁴ Fryrear, Andrea. "What is Agile Marketing: From Buzzword to Best-in-Class Way of Working", <https://www.atlassian.com/agile/agile-marketing/what-is-agile-marketing> (Erişim: 09.09.2022)
- ¹³⁵ Adobe Communication Team. (aynı kaynak).
- ¹³⁶ Leonard, Jay. "What is Agile Marketing: Everything You Need to Know", 18 Temmuz 2022. <https://www.business2community.com/marketing/what-is-agile-marketing-everything-you-need-to-know-02243917> (Erişim: 09.09.2022)
- ¹³⁷ Bhasin, Hitesh. "What is Offline Marketing? Advantages Of Offline Marketing", 26 Nisan 2019. <https://www.marketing91.com/what-is-offline-marketing/> (Erişim: 12.09.2022)

- ¹³⁸ Troncoso, Darya Jandossova. "Offline Marketing: What Works In 2022?", <https://marketsplash.com/offline-marketing/> (Erişim: 12.09.2022)
- ¹³⁹ Bhasin, Hitesh. (aynı kaynak).
- ¹⁴⁰ Troncoso, Darya Jandossova. (aynı kaynak).
- ¹⁴¹ Techopedia. "Online Marketing", 07 Haziran 2021. <https://www.techopedia.com/definition/26363/online-marketing> (Erişim: 12.09.2022)
- ¹⁴² WebFX. "What Is Internet Marketing?", <https://www.webfx.com/digital-marketing/glossary/what-is-internet-marketing/> (Erişim: 12.09.2022)
- ¹⁴³ VF. "What is Above the Line Marketing (ATL) vs Below the Line Marketing (BTL) vs Through the Line Marketing (TTL)?", <https://www.v-f-g.com/btl-vs-atl-ttl/> (Erişim: 13.09.2022)
- ¹⁴⁴ Farooq, Umar. "Above the Line ATL, Below the Line BTL, Through the Line TTL Marketing", <https://www.marketingtutor.net/atl-btl-ttl-marketing/> (Erişim: 13.09.2022)
- ¹⁴⁵ DSM. "What is Above The Line and Below The Line Advertising", <https://digitalschoolofmarketing.co.za/digital-marketing-blog/what-is-above-the-line-and-below-the-line-advertising/> (Erişim: 13.09.2022)
- ¹⁴⁶ EMM. "Below the Line Campaigns – How to Succeed with Subtle Advertising", <https://www.emediamonitor.net/en/below-the-line-campaigns/> (Erişim: 13.09.2022)
- ¹⁴⁷ COR. "ATL advertising vs BTL Pros and Cons: Which is Best for Your Business", <https://projectcor.com/blog/atl-advertising-vs-btl-pros-and-cons-which-is-best-for-your-business/> (Erişim: 13.09.2022)
- ¹⁴⁸ Hati, Sandeep. "All You Need to Know About ATL, BTL & TTL Marketing", 19 Nisan 2022. <https://www.sanketcommunications.in/all-you-need-to-know-about-atl-btl-ttl-marketing/> (Erişim: 13.09.2022)
- ¹⁴⁹ Sun Strategic. "Disadvantages Of TTL Marketing", 18 Aralık 2020. <https://sunstrategic.com/blog/disadvantages-of-ttl-marketing/> (Erişim: 13.09.2022)
- ¹⁵⁰ COR. (aynı kaynak).
- ¹⁵¹ DSM. (aynı kaynak).
- ¹⁵² DSM. (aynı kaynak).
- ¹⁵³ Farooq, Umar. (aynı kaynak).
- ¹⁵⁴ Cuofano, Gennaro. "What Is Shotgun Marketing And Why It Matters In Business", 04 Haziran 2022. <https://fourweekmba.com/shotgun-marketing/> (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁵⁵ Pahwa, Aashish. "What is Shotgun Approach in Marketing?", 05 Ocak 2022. <https://www.feedough.com/shotgun-approach/> (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁵⁶ Pahwa, Aashish. (aynı kaynak).
- ¹⁵⁷ Cuofano, Gennaro. (aynı kaynak).
- ¹⁵⁸ Singh, Karandeep. "Shotgun Approach In Marketing", 02 Kasım 2019. <https://www.marketingark.com/shotgun-approach.html> (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁵⁹ Sas. "Multichannel Marketing", https://www.sas.com/sk_sk/insights/marketing/multichannel-marketing.html (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁶⁰ Lutkevich, Ben. "Multichannel marketing", November 2021. <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/multichannel-marketing> (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁶¹ Marketing Evolution. "What is Multi-Channel Marketing", 20 Temmuz 2022. <https://www.marketingevolution.com/marketing-essentials/what-is-multi-channel-marketing> (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁶² Linchpin Team. "The Beginner's Guide To Diversity And Multicultural Marketing", 09 Ekim 2021. <https://linchpinseo.com/beginners-guide-to-diversity-marketing/> (Erişim: 09.09.2022)
- ¹⁶³ Fallek, Grace. "What Is Multicultural Marketing?", <https://elmntl.co/what-is-multicultural-marketing/> (Erişim: 09.09.2022)
- ¹⁶⁴ Wong, Sonny. "The future of ethnic marketing is bicultural", 12 Mart 2019. <https://strategyonline.ca/2019/03/12/the-future-of-ethnic-marketing-is-bicultural/> (Erişim: 27.09.2022)
- ¹⁶⁵ Chansky, Rachel. "How to Create a Multicultural Marketing Strategy", 17 Haziran 2022. <https://audiencex.com/insights/how-to-create-a-multicultural-marketing-strategy/> (Erişim: 09.09.2022)
- ¹⁶⁶ Linchpin Team. (aynı kaynak).

- ¹⁶⁷ Linchpin Team. (aynı kaynak).
- ¹⁶⁸ Fallek, Grace. (aynı kaynak).
- ¹⁶⁹ Marcene, Brandi. "Multicultural Marketing in 2021: Strategy, Best Practices, and Campaigns", 22 Ekim 2021. <https://www.myasbn.com/small-business/marketing/multicultural-marketing-in-2021-strategy-best-practices-and-campaigns/> (Erişim: 09.09.2022)
- ¹⁷⁰ Napoletano, E. ve Curry, Benjamin. "Understanding Multi-Level Marketing", 10 Mayıs 2022. <https://www.forbes.com/advisor/investing/multi-level-marketing-mlm/> (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁷¹ Fitzgibbons, Laura ve Wigmore, Ivy. "Multilevel Marketing (MLM)", <https://www.techtarget.com/whatis/definition/multi-level-marketing> (Erişim: 14.09.2022)
- ¹⁷² Napoletano, E. ve Curry, Benjamin. (aynı kaynak).
- ¹⁷³ Fitzgibbons, Laura ve Wigmore, Ivy. (aynı kaynak).
- ¹⁷⁴ Popupsmart. "What is Drip Marketing? - Drip Marketing Definition", <https://popupsmart.com/encyclopedia/drip-marketing> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁷⁵ SendPulse. "What is Drip Marketing: Benefits and Examples", 26 Ağustos 2022. <https://sendpulse.com/support/glossary/drip-marketing> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁷⁶ Grabowski, Pawel. "What is a Drip Campaign? Definition, Data, and Misconceptions", 27 Haziran 2016. <https://journeys.autopilotapp.com/blog/what-is-a-drip-campaign/> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁷⁷ SendPulse. (aynı kaynak).
- ¹⁷⁸ Popupsmart. (aynı kaynak).
- ¹⁷⁹ Mailchimp. "Drip Campaign", <https://mailchimp.com/marketing-glossary/drip-campaign/> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁸⁰ Moth, David. "What is behavioural marketing and why do you need it?", 19 Mayıs 2015. <https://econsultancy.com/what-is-behavioural-marketing-and-why-do-you-need-it/> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁸¹ Patel, Neil. "A Guide to Behavioral Marketing", <https://neilpatel.com/blog/behavioral-marketing/> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁸² Prebil, TJ. "What is Behavioral Marketing?", 16 Ekim 2020. <https://www.redpointglobal.com/blog/what-is-behavioral-marketing/> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁸³ Lane, Patrick. "What Is Behavioral Marketing? Types, Segmentation, & Examples", 10 Haziran 2022. <https://terakeet.com/blog/behavioral-marketing/> (Erişim: 15.09.2022)
- ¹⁸⁴ Lane, Patrick. (aynı kaynak).
- ¹⁸⁵ AnandNov, Ashesh. "What is Defensive Marketing and why is it important?", 25 Kasım 2021. <https://www.analyticssteps.com/blogs/what-defensive-marketing-and-why-it-important> (Erişim: 25.11.2022)
- ¹⁸⁶ Lapaas. "What is Defensive Marketing? Complete Guide", 09 Eylül 2020. <https://lapaas.com/defensive-marketing/> (Erişim: 25.11.2022)
- ¹⁸⁷ Lapaas. (aynı kaynak).
- ¹⁸⁸ Kuligowski, Kiely. "What Is Experiential Marketing?", 29 Haziran 2022. <https://www.businessnewsdaily.com/11334-experiential-marketing-defined.html> (Erişim: 16.09.2022)
- ¹⁸⁹ Limelight. "What Is Experiential Marketing?", 13 Kasım 2019. <https://www.limelightplatform.com/blog/what-is-experiential-marketing> (Erişim: 16.09.2022)
- ¹⁹⁰ Limelight. (aynı kaynak).
- ¹⁹¹ Limelight. (aynı kaynak).
- ¹⁹² Plumhoff, Katherine. "Experiential Marketing: What It Is, Why It Matters, and How It's Changing", 11 Ocak 2022. <https://hopin.com/blog/what-is-experiential-marketing> (Erişim: 16.09.2022)
- ¹⁹³ McCulloch, Fraser. "What Is Experiential Marketing? 22 Examples & Takeaways", 11 Mayıs 2022. <https://ahrefs.com/blog/experiential-marketing/> (Erişim: 16.09.2022)
- ¹⁹⁴ Kecsmar, Zsuzsa. "Experiential Marketing: Creating a Lasting Impression", 19 Temmuz 2022. <https://antavo.com/blog/experiential-marketing/> (Erişim: 16.09.2022)
- ¹⁹⁵ Marketo. "Digital Marketing: Your Complete Online Marketing Guide", <https://www.marketo.com/digital-marketing/> (Erişim: 19.09.2022)
- ¹⁹⁶ Marketo. (aynı kaynak).
- ¹⁹⁷ Digital Marketer. "The Ultimate Guide to Digital Marketing", <https://www.digitalmarketer.com/digital-marketing/> (Erişim: 19.09.2022)
- ¹⁹⁸ American Marketing Association. "What is Digital Marketing?", <https://www.ama.org/pages/what-is-digital-marketing/> (Erişim: 19.09.2022)

- ¹⁹⁹ Digital Marketer. (aynı kaynak).
- ²⁰⁰ Gillis, Alexander S. "Vertical Market", <https://www.techtarget.com/searchitchannel/definition/vertical-market> (Erişim: 19.09.2022)
- ²⁰¹ Buildd. "Vertical Marketing - Definition & Examples", <https://buildd.co/marketing/vertical-marketing> (Erişim: 19.09.2022)
- ²⁰² Rock Content. "The Ultimate Guide to Vertical Marketing System", 21 Aralık 2021. <https://rockcontent.com/blog/vertical-marketing-system/> (Erişim: 19.09.2022)
- ²⁰³ Gillis, Alexander S. (aynı kaynak).
- ²⁰⁴ Deshpande, Indrajeet. "What Is Native Advertising? Definition, Components, Benchmarks, & Best Practices with Examples", 16 Mart 2021. <https://www.spiceworks.com/marketing/programmatic-advertising/articles/what-is-native-advertising-definition-components-benchmarks-best-practices-with-examples/> (Erişim: 20.09.2022)
- ²⁰⁵ Palko, Ivona. "What is Native Advertising? Definition, Types & Examples", 16 Mart 2022. <https://shoutem.com/blog/native-advertising/> (Erişim: 20.09.2022)
- ²⁰⁶ Harris, Jodi. "How to Do Native Advertising Right: A Brief Guide With Great Examples", 02 Nisan 2019. <https://contentmarketinginstitute.com/articles/native-advertising-examples/> (Erişim: 20.09.2022)
- ²⁰⁷ Roberts, Shanon. "7 Best Examples of Native Advertising", 21 Şubat 2022. <https://www.cyberclick.net/numericalblogen/5-best-examples-of-native-advertising-2020> (Erişim: 20.09.2022)
- ²⁰⁸ Deshpande, Indrajeet. (aynı kaynak).
- ²⁰⁹ Rock Content Blog. "Check Out our Native Advertising Examples and Tips for Implementation", 13 Ağustos 2021. <https://rockcontent.com/blog/native-advertising-examples/> (Erişim: 20.09.2022)
- ²¹⁰ Palko, Ivona. (aynı kaynak).
- ²¹¹ Shopify. "Direct Marketing", <https://www.shopify.com/encyclopedia/direct-marketing> (Erişim: 20.09.2022)
- ²¹² Shopify. (aynı kaynak).
- ²¹³ SendPulse. "What is Direct Marketing: Strategies and Tips", <https://sendpulse.com/support/glossary/direct-marketing> (Erişim: 20.09.2022)
- ²¹⁴ Campos, Berta. "What Is Direct Marketing?", 21 Ocak 2022. <https://www.cyberclick.net/numericalblogen/what-is-direct-marketing-benefits-and-steps-to-campaign> (Erişim: 20.09.2022)
- ²¹⁵ Relay, Mail. "What is direct marketing?", 27 Ağustos 2022. <https://mailrelay.com/en/blog/2019/08/27/what-is-direct-marketing/> (Erişim: 20.09.2022)
- ²¹⁶ Nibusiness Info. "Direct marketing", <https://www.nibusinessinfo.co.uk/content/advantages-and-disadvantages-direct-marketing> (Erişim: 05.01.2023)
- ²¹⁷ Sendoso. "Direct Mail Marketing Overview", <https://sendoso.com/direct-mail-marketing/> (Erişim: 20.09.2022)
- ²¹⁸ Kuligowski, Kiely. "Direct Mail Marketing Guide for Small Businesses", 29 Haziran 2022. <https://www.businessnewsdaily.com/15776-direct-mail-marketing-guide-for-small-businesses.html> (Erişim: 20.09.2022)
- ²¹⁹ Gendusa, Joy. "Direct Mail Marketing Strategies to Target Boomers, Gen X, Millennials and Gen Z", 05 Ağustos 2022. <https://www.entrepreneur.com/growing-a-business/direct-mail-marketing-strategies-to-target-each-generation/430313> (Erişim: 20.09.2022)
- ²²⁰ Andrus, Aden. "What is Conversion Rate? How to Calculate and Improve Your Conversion Rate", 15 Nisan 2020. <https://disruptiveadvertising.com/conversion-rate-optimization/conversion-rate/> (Erişim: 21.09.2022)
- ²²¹ Reno, Giana. "Are Your Lead Conversion Rates Above Average?", 24 Mart 2022. <https://marketinginsidergroup.com/content-marketing/lead-conversion-rates-average/> (Erişim: 21.09.2022)
- ²²² Storm, Macy. "Conversion Rate Marketing: Everything You Should (And Need) to Know", <https://www.webfx.com/blog/marketing/conversion-rate-marketing/> (Erişim: 21.09.2022)
- ²²³ Storm, Macy. (aynı kaynak).
- ²²⁴ Reno, Giana. (aynı kaynak).
- ²²⁵ Barloso, Kim. "How To Use Sensory Marketing To Boost Brand Appeal", <https://thriveagency.com/news/sensory-marketing/> (Erişim: 16.11.2022)
- ²²⁶ Megan. "15 Ways to Use Sensory Marketing in 2022", 11 Ocak 2022. <https://brandastic.com/blog/sensory-marketing/> (Erişim: 16.11.2022)

- ²²⁷ Harvey, Steve. "Sensory marketing: Strategies for a sensational campaign", <https://fabrikbrands.com/sensory-marketing/> (Erişim: 16.11.2022)
- ²²⁸ Kaya, İsmail. "Empresyonist Pazarlama", 14 Ocak 2006. <https://pazarola.blogspot.com/2006/01/empresyonist-pazarlama.html> (Erişim: 21.09.2022)
- ²²⁹ GeekTonight. "Industrial Marketing", 02 Aralık 2020. <https://www.geektonight.com/industrial-marketing/> (Erişim: 22.09.2022)
- ²³⁰ Roland, Patrick. "What is an Industrial Market?", 04 Eylül 2022. <https://www.smartcapitalmind.com/what-is-an-industrial-market.htm> (Erişim: 22.09.2022)
- ²³¹ Roland, Patrick. (aynı kaynak).
- ²³² Thomas. "What Is Industrial Marketing?", 15 Ağustos 2022. <https://blog.thomasnet.com/what-is-industrial-marketing-examples> (Erişim: 22.09.2022)
- ²³³ Bhasin, Hitesh. "Industrial Marketing", 25 Ağustos 2021. <https://www.marketing91.com/industrial-marketing/> (Erişim: 22.09.2022)
- ²³⁴ Bhasin, Hitesh. (aynı kaynak).
- ²³⁵ Tyonote. "What is E-Marketing? Definition, Types, Pros, and Cons", <https://tyonote.com/e-marketing/> (Erişim: 23.09.2022)
- ²³⁶ Gotter, Ana. "Emarketing vs. Digital Marketing vs. Internet Marketing: What's the Difference?", 08 Ekim 2018. <https://disruptiveadvertising.com/marketing/emarketing-vs-digital-marketing/> (Erişim: 23.09.2022)
- ²³⁷ Chaffey, Dave. "Definitions of Digital marketing vs Internet marketing vs Online marketing", 21 Aralık 2016. <https://www.smartinsights.com/digital-marketing-strategy/online-marketing-mix/definitions-of-emarketing-vs-internet-vs-digital-marketing/> (Erişim: 23.09.2022)
- ²³⁸ Tyonote. (aynı kaynak).
- ²³⁹ BrandMentions. "Types of E Marketing", https://brandmentions.com/wiki/Types_of_E_Marketing (Erişim: 23.09.2022)
- ²⁴⁰ Shaw, Ahsan Ali. "What is E-Marketing? Definition & Types", <https://www.marketingtutor.net/what-is-e-marketing/> (Erişim: 23.09.2022)
- ²⁴¹ Pienaar, Adii. "Email Marketing Strategy Basic: Everything You Need To Know", 05 Mart 2019. *Oberlo*, <https://www.oberlo.ca/blog/email-marketing-strategy> (Erişim: 01.09.2022)
- ²⁴² Chen, Jenn. "How to effectively use email newsletters for marketing", 10 Haziran 2021. *sproutsocial*, <https://sproutsocial.com/insights/email-newsletters/> (Erişim: 01.09.2022)
- ²⁴³ Optinmonster. "Email Marketing", <https://optinmonster.com/beginners-guide-to-email-marketing/> (Erişim: 01.09.2022)
- ²⁴⁴ Pienaar, Adii. (aynı kaynak).
- ²⁴⁵ E-goi. "Easy and Powerful Email Marketing", <https://www.e-goi.com/email-marketing/> (Erişim: 01.09.2022)
- ²⁴⁶ Optinmonster. (aynı kaynak).
- ²⁴⁷ Zote, Jacqueline. "11 Free email marketing tools to save you time and money", 13 Ağustos 2020. *sproutsocial*, <https://sproutsocial.com/insights/free-email-marketing-tools/> (Erişim: 01.09.2022)
- ²⁴⁸ Patel, Neil. "Beginner's Guide to Email Marketing", <https://neilpatel.com/blog/beginners-guide-email-marketing/> (Erişim: 01.09.2022)
- ²⁴⁹ Marq. "8 tips to get more responses to your email marketing", <https://www.marq.com/blog/8-tips-get-more-responses-email-marketing/> (Erişim: 05.01.2023)
- ²⁵⁰ Zote, Jacqueline. (aynı kaynak).
- ²⁵¹ Keenan, Michael. "21 Proven Ecommerce Marketing Strategies to Try in 2022", 14 Nisan 2022. <https://www.shopify.com/blog/ecommerce-marketing> (Erişim: 26.09.2022)
- ²⁵² Keenan, Michael. (aynı kaynak).
- ²⁵³ Johnson, Jamie. "How to Develop a Solid E-Commerce Marketing Strategy", 29 Haziran 2022. <https://www.business.com/articles/ecommerce-marketing-strategy/> (Erişim: 26.09.2022)
- ²⁵⁴ Mody, Shivani. "What Is Interactive Marketing? Check Out These Strategies", 08 Haziran 2022. <https://learn.g2.com/interactive-marketing> (Erişim: 26.09.2022)
- ²⁵⁵ Wells, Jessica. "The Best Interactive Marketing Examples From Around the Web, Curated", 03 Ağustos 2022. <https://www.brafton.com/blog/content-marketing/the-best-interactive-marketing-examples-of-2018/> (Erişim: 26.09.2022)
- ²⁵⁶ Carpenter, David. "Interactive Marketing: What It Is and Why It Works", 03 Aralık 2021. <https://www.connectionmodel.com/blog/interactive-marketing-what-it-is-and-why-it-works> (Erişim: 26.09.2022)
- ²⁵⁷ Mody, Shivani. (aynı kaynak).

- ²⁵⁸ Big Commerce. "Word-of-Mouth Marketing: How to Get Happy Customers to Advocate for Your Business", <https://www.bigcommerce.com/articles/ecommerce/word-of-mouth-marketing/> (Erişim: 02.08.2022)
- ²⁵⁹ Newberry, Christina. "Influencer Marketing Guide: How to Work With Influencers", 14 Eylül 2022. <https://blog.hootsuite.com/influencer-marketing/> (Erişim: 26.09.2022)
- ²⁶⁰ Newberry, Christina. (aynı kaynak).
- ²⁶¹ Indeed. "What Is Event Marketing? (Definition and Strategy)", 06 Aralık 2021. <https://au.indeed.com/career-advice/finding-a-job/what-is-event-marketing> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁶² MasterClass. "Event Marketing: 5 Types of Event Marketing", 01 Mart 2022. <https://www.masterclass.com/articles/event-marketing> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁶³ Marketo. "Event Marketing: Everything You Need to Know", <https://www.marketo.com/event-marketing/> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁶⁴ Marketo. (aynı kaynak).
- ²⁶⁵ MasterClass. (aynı kaynak).
- ²⁶⁶ Shaw, Taylor. "23 Event Marketing Statistics You Need to Know", 20 Mart 2019. <https://www.avenri.com/blog/23-event-marketing-statistics-you-need-to-know> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁶⁷ Masters, Terry. "What Is Ethnic Marketing?", 06 Eylül 2022. <https://www.wise-geek.com/what-is-ethnic-marketing.htm> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁶⁸ Masters, Terry. (aynı kaynak).
- ²⁶⁹ Pinkerton, Shelby. "Ethnic Marketing? Turning Obstacles into Opportunities", 10 Eylül 2015. <https://www.languagetesting.com/blog/2015/09/10/ethnic-marketing-turning-obstacles-into-opportunities/> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁷⁰ Volkova, Anastasia. "Ethnic Marketing - Marketing of the Difference", 19 Ocak 2018. <https://www.linkedin.com/pulse/ethnic-marketing-difference-anastasia-volkova> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁷¹ Pokorná-Presch, Sarah ve Rybacka, Agata. "Ethnic Marketing", 24 Eylül 2018. <https://multilingual.com/articles/ethnic-marketing/> (Erişim: 27.09.2022)
- ²⁷² Pochhali, Soman. "Evangelism Marketing - What is it?", 01 Mayıs 2020. <https://www.linkedin.com/pulse/evangelism-marketing-what-soman-pochhali> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁷³ Study.com. "Evangelism Marketing: Definition, Examples & Strategy", <https://study.com/academy/lesson/evangelism-marketing-definition-examples-strategy.html> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁷⁴ Gupta, Janvi. "What Is Evangelism Marketing?", 21 Ekim 2021. <https://www.feedough.com/evangelism-marketing/> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁷⁵ Gupta, Janvi. (aynı kaynak).
- ²⁷⁶ Katai, Robert. "What is Evangelism Marketing?", 06 Kasım 2015. <https://robertkatai.com/evangelism-marketing/> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁷⁷ Gupta, Janvi. (aynı kaynak)
- ²⁷⁸ Lahey, Susan. "What is brand evangelism and how can you inspire it?", 23 Mart 2022. <https://www.zendesk.com/blog/what-is-brand-evangelism/> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁷⁹ TiyoApp. "How does Evangelism Marketing work?", 28 Şubat 2017. <https://medium.com/@mytiyoapp/how-does-evangelism-marketing-work-a775eda2fc6a> (Erişim: 28.08.2022)
- ²⁸⁰ SendPulse. "What is Facebook Marketing?", <https://sendpulse.com/support/glossary/facebook-marketing> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁸¹ Coursera. "A Guide to Facebook Marketing in 2022", 27 Ağustos 2022. <https://www.coursera.org/articles/facebook-marketing> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁸² Conley, Megan. "Facebook Marketing", <https://www.hubspot.com/facebook-marketing> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁸³ Martin, Michelle. "Facebook Marketing in 2022: A Very Complete Guide", 08 Ağustos 2022. <https://blog.hootsuite.com/facebook-marketing-tips/> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁸⁴ Conley, Megan. (aynı kaynak).
- ²⁸⁵ Marrs, Megan. "7 Ways to Use Facebook for Marketing", 22 Haziran 2022. <https://www.wordstream.com/blog/ws/2013/04/15/facebook-marketing> (Erişim: 28.09.2022)
- ²⁸⁶ Martin, Michelle. (aynı kaynak).
- ²⁸⁷ Buildd. "Differentiated Marketing: Definition, Overview and Examples",

- <https://build.co/marketing/differentiated-marketing> (Erişim: 16.09.2022)
- ²⁸⁸ Marketing Tutor. "Differentiated Marketing Explained", <https://www.marketingtutor.net/differentiated-marketing/> (Erişim: 16.09.2022)
- ²⁸⁹ Hofacker, Matt. "What Is Differentiated Marketing, Concentrated, and Undifferentiated Marketing?", <https://referralrock.com/blog/differentiated-concentrated-undifferentiated-marketing/> (Erişim: 16.09.2022)
- ²⁹⁰ Indeed. "Definitive Guide to Differentiated Marketing", 23 Şubat 2021. <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/differentiated-marketing> (Erişim: 16.09.2022)
- ²⁹¹ CFI. "Brick and Mortar", 17 Ekim 2022. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/brick-and-mortar/> (Erişim: 02.11.2022)
- ²⁹² Ward, Susan. "What Is a Brick-and-Mortar?", 26 Temmuz 2020. <https://www.thebalancemoney.com/a-definition-of-bricks-and-mortar-2947959> (Erişim: 02.11.2022)
- ²⁹³ Ward, Susan. (aynı kaynak).
- ²⁹⁴ Wallstreetmojo. "Brick and Mortar", <https://www.wallstreetmojo.com/brick-and-mortar/> (Erişim: 02.11.2022)
- ²⁹⁵ Marketo. "Integrated Marketing Definition, Uses, and Examples", <https://www.marketo.com/articles/integrated-marketing/> (Erişim: 02.09.2022)
- ²⁹⁶ Marketo. (aynı kaynak).
- ²⁹⁷ Salesforce. "What is Inbound Marketing?", <https://www.salesforce.com/resources/articles/inbound-marketing/> (Erişim: 05.09.2022)
- ²⁹⁸ HubSpot. "What Is Inbound Marketing?", <https://www.hubspot.com/inbound-marketing> (Erişim: 05.09.2022)
- ²⁹⁹ Marketing Schools. "Non-Traditional Marketing", 24 Kasım 2020, <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/non-traditional-marketing/> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰⁰ Woods, Laura. "Types of Non-Traditional Marketing", 26 Eylül 2017. <https://bizfluent.com/info-8075530-types-nontraditional-marketing.html> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰¹ Odell, Patty. "14 Non-Traditional Marketing Methods", 22 Mart 2018. <https://www.chiefmarketer.com/14-non-traditional-marketing-methods/> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰² K., Jason. "What is a Non-Traditional Form of Advertising?", 25 Mart 2021. <https://marketinghotshot.com/what-is-a-non-traditional-form-of-advertising/> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰³ Marketing Schools. (aynı kaynak).
- ³⁰⁴ Gaille, Brandon. "7 Great Non Traditional Marketing Examples", 28 Mart 2015. <https://brandongaille.com/7-great-non-traditional-marketing-examples/> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰⁵ Gaille, Brandon. (aynı kaynak).
- ³⁰⁶ MasterClass. "What Is Traditional Marketing? 4 Traditional Marketing Examples", 18 Nisan 2022. <https://www.masterclass.com/articles/traditional-marketing> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰⁷ Simplilearn. "Traditional Marketing vs. Digital Marketing: Which One Is Better?", 17 Ağustos 2022. <https://www.simplilearn.com/traditional-marketing-vs-digital-marketing-article> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰⁸ Durkee, Debra. "What is Youth Marketing?", 25 Eylül 2022. <https://www.wise-geek.com/what-is-youth-marketing.htm> (Erişim: 29.09.2022)
- ³⁰⁹ Almond Solutions. "What Is Youth Marketing", 21 Ağustos 2021. <https://www.almondsolutions.com/blog/what-is-youth-marketing> (Erişim: 29.09.2022)
- ³¹⁰ Ghosh, Indradip. "What is youth marketing and what are the top strategies?", <https://www.quora.com/What-is-youth-marketing-and-what-are-the-top-strategies> (Erişim: 29.09.2022)
- ³¹¹ Durkee, Debra. (aynı kaynak).
- ³¹² Dinca, Andreea. "The Importance of Youth Marketing with Jessica Pinkett, Voxburner", 02 Temmuz 2020. <https://www.brandingmag.com/2020/07/02/the-importance-of-youth-marketing-with-jessica-pinkett-voxburner/> (Erişim: 29.09.2022)
- ³¹³ Almond Solutions. (aynı kaynak).

- ³¹⁴ Riserbato, Rebecca. "What is Real-Time Marketing?", <https://blog.hubspot.com/blog/ta-bid/6307/bid/33696/7-inspiring-examples-of-real-time-marketing-in-action.aspx> (Erişim: 30.09.2022)
- ³¹⁵ Skyword. "Real-Time Marketing", 04 Şubat 2014.
<https://www.skyword.com/marketing-dictionary/real-time-marketing/> (Erişim: 30.09.2022)
- ³¹⁶ Skyword. (aynı kaynak).
- ³¹⁷ Rembulat, Jeremy. "What Is Real-Time Marketing? Take Advantage of the Here and Now", 22 Eylül 2021. <https://learn.g2.com/real-time-marketing> (Erişim: 30.09.2022)
- ³¹⁸ Aktuğ, Mehmet. "En İyi 5 Sosyal Medya Yönetimi Aracı - 2022", 04 Mart 2021.
<https://zeo.org/tr/kaynaklar/blog/en-iyi-5-sosyal-medya-yonetimi-araci> (Erişim: 30.09.2022)
- ³¹⁹ Soylu, Mehmet Emin. "En İyi Sosyal Medya Analiz Araçları", 08 Haziran 2022.
<https://www.mehmeteminsoylu.com/sosyal-medya-analiz-aracлари/> (Erişim: 30.09.2022)
- ³²⁰ Rembulat, Jeremy. (aynı kaynak).
- ³²¹ Fauvelle, Lorène. "Guerrilla marketing: definition, types and examples", 19 Şubat 2021.
<https://www.intotheminds.com/blog/en/guerrilla-marketing/> (Erişim: 30.09.2022)
- ³²² Coursera. "What Is Guerrilla Marketing? 4 Types and Examples to Delight Consumers", 26 Ağustos 2022. <https://www.coursera.org/articles/guerrilla-marketing> (Erişim: 30.09.2022)
- ³²³ Fauvelle, Lorène. (aynı kaynak).
- ³²⁴ Coursera. (aynı kaynak).
- ³²⁵ Airfocus. "Guerrilla Marketing", <https://airfocus.com/glossary/what-is-guerrilla-marketing/> (Erişim: 30.09.2022)
- ³²⁶ Ehrens, Tim. "outbound marketing", *TechTarget*, <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/outbound-marketing> (Erişim: 05.09.2022)
- ³²⁷ WordStream. "What Is Outbound Marketing?", <https://www.wordstream.com/outbound-marketing> (Erişim: 05.09.2022)
- ³²⁸ SproutSocial. "Outbound marketing", <https://sproutsocial.com/glossary/outbound-marketing/> (Erişim: 05.09.2022)
- ³²⁹ SharpSpring. "Entrepreneurial Marketing Tactics and Strategies", <https://sharpspring.com/entrepreneurial-marketing/> (Erişim: 03.10.2022)
- ³³⁰ Marketing Schools. "Entrepreneurial Marketing", 18 Kasım 2020.
<https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/entrepreneurial-marketing/> (Erişim: 03.10.2022)
- ³³¹ Startify7. "Entrepreneurial Marketing", 11 Ekim 2015.
<https://startify7.eu/wiki/entrepreneurial-marketing.html> (Erişim: 03.10.2022)
- ³³² Anand, Ashesh. "Stealth Marketing: Examples, Advantages and Disadvantages", 06 Haziran 2022.
<https://www.analyticssteps.com/blogs/stealth-marketing-examples-advantages-and-disadvantages> (Erişim: 03.10.2022)
- ³³³ Anand, Ashesh. (aynı kaynak).
- ³³⁴ Lobosco, Anthony. "Shadow Marketing", 21 Eylül 2018.
<https://lobosocial.com/shadow-marketing/> (Erişim: 04.10.2022)
- ³³⁵ Brinker, Scott. "Shadow IT vs. Shadow Marketing", <https://chiefmartec.com/2010/08/shadow-it-vs-shadow-marketing/> (Erişim: 04.10.2022)
- ³³⁶ BasuMallick, Chiradeep. "What Is Display Advertising? Definition, Targeting Process, Management, Network, Types, and Examples", 16 Mart 2021. <https://www.spiceworks.com/marketing/programmatic-advertising/articles/what-is-display-advertising/> (Erişim: 04.10.2022)
- ³³⁷ Muhammad, Fahad. "What is Display Advertising?", <https://instapage.com/blog/display-advertising> (Erişim: 04.10.2022)
- ³³⁸ Muhammad, Fahad. (aynı kaynak).
- ³³⁹ BasuMallick, Chiradeep. (aynı kaynak).
- ³⁴⁰ Google Ads Help. "About Display ads and the Google Display Network", <https://support.google.com/google-ads/answer/2404190?hl=en> (Erişim: 04.10.2022)
- ³⁴¹ Smith, Brad. "The 17 Best Display Ads We've Ever Seen (And Why They Work)", 23 Eylül 2022.
<https://www.wordstream.com/blog/ws/2020/09/30/best-display-ad-examples> (Erişim: 04.10.2022)
- ³⁴² Edwards, Kinga. "The Role of Public Relations in Marketing: How Does PR Fit In?", 16 Mart 2022.
<https://www.mediatoolkit.com/blog/the-role-of-public-relations-in-marketing-how-does-pr-fit-in/> (Erişim: 04.10.2022)

- ³⁴³ Berry, Tim ve Wilson, Doug. "Public Relations Marketing", 07 Ekim 2021. <https://www.zenbusiness.com/blog/startup-pr-tips/> (Erişim: 04.10.2022)
- ³⁴⁴ Edwards, Kinga. (aynı kaynak).
- ³⁴⁵ Planells, Angharad. "How Does Public Relations Support Marketing?", <https://www.weareradioactive.com/blog/pr-insights/how-does-public-relations-support-marketing> (Erişim: 04.10.2022)
- ³⁴⁶ Marketing Terms. "Call To Action", <https://www.marketingterms.com/glossary/call-to-action/> (Erişim: 05.10.2022)
- ³⁴⁷ Gube, Jacob. "Call to Action Buttons: Examples and Best Practices", 13 Ekim 2009. <https://www.smashingmagazine.com/2009/10/call-to-action-buttons-examples-and-best-practices/> (Erişim: 05.10.2022)
- ³⁴⁸ Gube, Jacob. (aynı kaynak).
- ³⁴⁹ Quadros, Mark. "15 Call To Action Examples (and How to Write the Perfect CTA)", 11 Mayıs 2021. <https://adespresso.com/blog/call-to-action-examples/> (Erişim: 05.10.2022)
- ³⁵⁰ Osten, Barbara von der. "What is a Call-to-Action? Examples and Reasons to Use Them in Marketing Strategies", 18 Ocak 2022. <https://rockcontent.com/blog/call-to-action/> (Erişim: 05.10.2022)
- ³⁵¹ Osten, Barbara von der. (aynı kaynak).
- ³⁵² Marketing Schools. "Precision Marketing", 25 Kasım 2020. <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/precision-marketing/> (Erişim: 28.09.2022)
- ³⁵³ Techfunnel. "What is Precision Marketing?", 22 Ekim 2021. <https://www.techfunnel.com/martech/precision-marketing/> (Erişim: 28.09.2022)
- ³⁵⁴ Kimler, Ashley. "Precision Marketing: How to Boost Sales By Staying Relevant to Your Customers", <https://www.allbusiness.com/precision-marketing-boost-sales-stay-relevant-to-your-customers-120771-1.html> (Erişim: 28.09.2022)
- ³⁵⁵ Kimler, Ashley. (aynı kaynak).
- ³⁵⁶ Boubacar Amadou, Adamou. "What Is Philanthropic Marketing?", 04 Aralık 2021. <https://www.insighteurs.com/philanthropic-marketing/> (Erişim: 06.10.2022)
- ³⁵⁷ Givinga. "5 Corporate Philanthropy Examples to Inspire Your CSR Strategy", 04 Aralık 2018. <https://www.givinga.com/insights/blog/5-corporate-philanthropy-examples-inspire-csr-strategy/> (Erişim: 05.10.2022)
- ³⁵⁸ Boubacar Amadou, Adamou. (aynı kaynak).
- ³⁵⁹ Ward, Susan. "What Is Target Marketing?", 13 Eylül 2022. <https://www.thebalancemoney.com/target-marketing-2948355> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶⁰ Sulcas, Adomas. "What is Targeted Marketing? Definition, Strategies & Examples", 28 Eylül 2021. <https://www.sender.net/targeted-marketing/> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶¹ Ward, Susan. (aynı kaynak).
- ³⁶² Qualtrics. "What Is Psychographic Segmentation?", <https://www.qualtrics.com/uk/experience-management/brand/psychographic-segmentation/> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶³ National Readership Survey. "Social Grade.", <https://www.nrs.co.uk/nrs-print/lifestyle-and-classification-data/social-grade/> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶⁴ WallStreetMojo. "Target Markets", <https://www.wallstreetmojo.com/target-markets/> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶⁵ WallStreetMojo. (aynı kaynak).
- ³⁶⁶ Ellering, Nathan. "Target Market: Definition, Purpose, Examples, Types, & Segments", 16 Ağustos 2022. <https://coschedule.com/marketing-strategy/target-market> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶⁷ Kristina. "Target Market: Examples, What it is & How to Define it", 12 Kasım 2021. <https://sixads.net/blog/target-market-examples/> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶⁸ Horwitz, Lauren. "Account-based Marketing (ABM)", <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/account-based-marketing-ABM> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁶⁹ Horwitz, Lauren. (aynı kaynak).
- ³⁷⁰ Baker, Kristen. "The Ultimate Guide to Account-Based Marketing (ABM)", <https://blog.hubspot.com/marketing/account-based-marketing-guide> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁷¹ Guy, Cliff. "Account-based marketing: What it is, why to do it, and how to do it right", 07 Nisan 2019. <https://www.b2bmarketing.net/en-gb/resources/blog/account-based-marketing-what-it-why-do-it-and-how-do-it-right> (Erişim: 07.10.2022)
- ³⁷² Lapaas. "What is Computational Marketing? Complete Guide", 08 Eylül 2020.

<https://lapaas.com/computational-marketing/> (Erişim: 17.10.2022)

³⁷³ Marketing Schools. "Computational Marketing", 16 Kasım 2020.

<https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/computational-marketing/> (Erişim: 17.10.2022)

³⁷⁴ Lapaas. (aynı kaynak).

³⁷⁵ Slice. "What is Storytelling Marketing?",

<https://slicecreates.com/5-reasons-why-you-need-storytelling-marketing/> (Erişim: 18.10.2022)

³⁷⁶ KrishaWeb. "Brand Storytelling: How Storytelling Benefits You in Marketing", 03 Eylül 2020.

<https://www.krishaweb.com/brand-storytelling-in-marketing/> (Erişim: 18.10.2022)

³⁷⁷ KrishaWeb. (aynı kaynak).

³⁷⁸ Slice. (aynı kaynak).

³⁷⁹ Wislow, Eva. "5 Advantages of Using Storytelling in Marketing",

<https://www.brandignity.com/2017/03/storytelling-in-marketing/> (Erişim: 18.10.2022)

³⁸⁰ Britannica. "Services marketing",

<https://www.britannica.com/topic/marketing/Economic-and-social-aspects-of-marketing> (Erişim: 18.10.2022)

³⁸¹ Shaw, Ahsan Ali. "Service Marketing – Meaning, Importance, Types and Examples",

<https://www.marketingtutor.net/service-marketing/> (Erişim: 18.10.2022)

³⁸² Indeed. "What Is Services Marketing? Definition and Tips", 09 Temmuz 2022.

<https://www.indeed.com/career-advice/career-development/services-marketing> (Erişim: 18.10.2022)

³⁸³ Rawat, Soumyaa. "What is Service Marketing? Features and Types", 20 Nisan 2021.

<https://www.analyticssteps.com/blogs/what-service-marketing-features-and-types> (Erişim: 18.10.2022)

³⁸⁴ Rawat, Soumyaa. (aynı kaynak).

³⁸⁵ Shaw, Ahsan Ali. (aynı kaynak).

³⁸⁶ Indeed. (aynı kaynak).

³⁸⁷ PrintSome. "5 types of marketing you've probably never heard of", 18 Aralık 2015.

<https://blog.printsome.com/5-types-of-marketing-you-had-never-heard-of/> (Erişim: 19.10.2022)

³⁸⁸ Wainwright, Corey. "12 Simple Ways Marketers Can Humanize Their Brand", 12 Ocak 2022.

<https://blog.hubspot.com/blog/tabid/6307/bid/33525/12-simple-ways-marketers-can-humanize-their-brand.aspx> (Erişim: 19.10.2022)

³⁸⁹ Content Marketing Institute. "What Is Content Marketing?",

<https://contentmarketinginstitute.com/what-is-content-marketing/> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹⁰ Content Marketing Institute. (aynı kaynak).

³⁹¹ Mailchimp. "Content Marketing",

<https://mailchimp.com/marketing-glossary/content-marketing/> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹² Steimle, Josh. "What Is Content Marketing?", 19 Eylül 2014.

<https://www.forbes.com/sites/joshsteimle/2014/09/19/what-is-content-marketing/> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹³ Marshall, Kimberly. "What is Content Marketing?",

<https://www.impactplus.com/what-is-content-marketing> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹⁴ Baker, Kristen. "The Ultimate Guide to Content Marketing in 2022",

<https://blog.hubspot.com/marketing/content-marketing> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹⁵ Baker, Kristen. (aynı kaynak).

³⁹⁶ Dopson, Elise. "Data vs. insights-driven marketing: what's the difference?", 23 Ağustos 2022.

<https://supermetrics.com/blog/insights-driven-marketing> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹⁷ McFarland, Jade. "The three essentials of insight-driven marketing", 02 Şubat 2016.

<https://www.mycustomer.com/community/blogs/jade-mcfarland/the-three-essentials-of-insight-driven-marketing> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹⁸ Chue, Melissa. "Definition: "Insight Driven Marketing" - Digital Marketing Advent Calendar", 13

Aralık 2016. <https://blog.digimind.com/en/insight-driven-marketing/definition-insight-driven-marketing-digital-marketing-advent-calendar> (Erişim: 20.10.2022)

³⁹⁹ Chue, Melissa. (aynı kaynak).

⁴⁰⁰ Stuart, Ryan. "What does it mean to be an insights-driven business?",

<https://www.kapiche.com/blog/what-does-it-mean-to-be-an-insights-driven-business/> (Erişim: 20.10.2022)

⁴⁰¹ QuestionPro. "Marketing Insight: Its Importance in Business Growth",

<https://www.questionpro.com/blog/marketing-insight/> (Erişim: 20.10.2022)

⁴⁰² Joran. "What is Persuasive Marketing? Persuasion Marketing Explained", 01 Ocak 2022. <https://saleslovesmarketing.co/blog/what-is-persuasive-marketing/> (Erişim: 20.10.2022)

⁴⁰³ Mycustomer. "Persuasion marketing", <https://www.mycustomer.com/hr-glossary/persuasion-marketing> (Erişim: 20.10.2022)

⁴⁰⁴ Israni, Navin. "A Primer on Persuasive Marketing Techniques", 06 Ocak 2020. <https://www.engagebay.com/blog/persuasive-marketing-techniques/> (Erişim: 20.10.2022)

⁴⁰⁵ Joran. (aynı kaynak).

⁴⁰⁶ Aberle, Laura. "Relationship Marketing", <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/relationship-marketing> (Erişim: 22.09.2022)

⁴⁰⁷ Blaney, Brianna. "What is Relationship Marketing? Authenticity and Honesty is What Sells", <https://tipalti.com/relationship-marketing/> (Erişim: 22.09.2022)

⁴⁰⁸ Kotler, Philip (2016). *A'dan Z'ye Pazarlama*. (A. K. Bakkal, Çev.). İstanbul: MediaCat

⁴⁰⁹ Kotler, Philip (2016). (aynı kaynak).

⁴¹⁰ Aberle, Laura. (aynı kaynak).

⁴¹¹ Dyakovskaya, Anastasia. "What's Human-to-Human Marketing? And How Can Today's Brands Achieve it?", 16 Şubat 2022. <https://www.studioid.com/springboard/pov/whats-human-to-human-marketing-and-how-can-todays-brands-achieve-it/> (Erişim: 21.10.2022)

⁴¹² Kassabov, Kalin. "Important Human-To-Human Marketing Tips For Businesses In 2020", 02 Mart 2020. <https://www.forbes.com/sites/theyec/2020/03/02/important-human-to-human-marketing-tips-for-businesses-in-2020/?sh=49a2b11372a3> (Erişim: 21.10.2022)

⁴¹³ Georgiane, Bárbara. "Human to human marketing: how to create a long-lasting relationship with your client", 25 Eylül 2020. <https://rockcontent.com/blog/human-to-human-marketing/> (Erişim: 21.10.2022)

⁴¹⁴ Georgiane, Bárbara. (aynı kaynak).

⁴¹⁵ Dyakovskaya, Anastasia. (aynı kaynak).

⁴¹⁶ Ugbaja, Lily. "10 Companies Winning with H2H (Human-to-Human) Marketing", 06 Haziran 2022. <https://literalhumans.com/10-companies-winning-the-game-with-h2h-marketing-strategy/> (Erişim: 21.10.2022)

⁴¹⁷ Benjamin, Laura. "What is H2H Marketing & How To Use It Successfully", <https://wpduo.com/blog/what-is-h2h-marketing-how-to-use-it-successfully/> (Erişim: 21.10.2022)

⁴¹⁸ Ward, Susan. "What Is Internet Marketing?", 05 Mart 2021. <https://www.thebalancemoney.com/internet-marketing-2948348> (Erişim: 23.09.2022)

⁴¹⁹ Gotter, Ana. "Emarketing vs. Digital Marketing vs. Internet Marketing: What's the Difference?", 08 Ekim 2018. <https://disruptiveadvertising.com/marketing/emarketing-vs-digital-marketing/> (Erişim: 23.09.2022)

⁴²⁰ WebFX. "What Is Internet Marketing?", <https://www.webfx.com/digital-marketing/glossary/what-is-internet-marketing/> (Erişim: 06.01.2023)

⁴²¹ IronSource. "Cost per action: Formula, marketing & how to", <https://www.is.com/glossary/cost-per-action/> (Erişim: 05.10.2022)

⁴²² Indeed. "What Is Cost-Per-Action? (Definition and Importance)", 29 Eylül 2022. <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-cost-per-action> (Erişim: 05.10.2022)

⁴²³ AppsFlyer. "Cost per action (CPA)", <https://www.appsflyer.com/glossary/cpa/> (Erişim: 05.10.2022)

⁴²⁴ AppsFlyer. (aynı kaynak).

⁴²⁵ Wrike. "What Does CPA Stand for in Marketing?", <https://www.wrike.com/marketing-guide/faq/what-does-cpa-stand-for-in-marketing/> (Erişim: 05.10.2022)

⁴²⁶ Mileva, Geri. "A Comprehensive Guide to CPA Marketing in 2022 (Cost Per Acquisition Marketing)", 22 Ağustos 2022. <https://influencermarketinghub.com/cpa-marketing/> (Erişim: 05.10.2022)

⁴²⁷ Grigoreva, Gala. "Cost-Per-Action Marketing Helps Maximize Growth, Minimize Risk", 08 Şubat 2022. <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2022/02/08/cost-per-action-marketing-helps-maximize-growth-minimize-risk/?sh=184592327187> (Erişim: 05.10.2022)

- ⁴²⁸ Edwards, Demetra. "Transactional vs. relationship marketing: Key differences", 24 Kasım 2020. <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/tip/Key-differences-between-transactional-and-relationship-marketing> (Erişim: 24.10.2022)
- ⁴²⁹ Agrawal, Khushi. "What Is Transactional Marketing?", 28 Şubat 2022. <https://www.feedough.com/what-is-transactional-marketing-examples-strategies/> (Erişim: 24.10.2022)
- ⁴³⁰ Walker, M. "What Is Transactional Marketing?", 23 Ekim 2022. <https://www.smartcapitalmind.com/what-is-transactional-marketing.htm> (Erişim: 24.10.2022)
- ⁴³¹ Ranjhaa, shaharYar Ahmad. "Transactional Marketing – Definition, Strategies & Examples", <https://www.marketingtutor.net/transactional-marketing/> (Erişim: 24.10.2022)
- ⁴³² Ranjhaa, shaharYar Ahmad. (aynı kaynak).
- ⁴³³ Harappa. "Transactional Marketing", 20 Ocak 2022. <https://harappa.education/harappa-diaries/transactional-marketing/> (Erişim: 24.10.2022)
- ⁴³⁴ Walker, M. (aynı kaynak).
- ⁴³⁵ Harappa. (aynı kaynak).
- ⁴³⁶ Marketing School. "Business-to-People Marketing", 14 Kasım 2020. <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/b2p-marketing/> (Erişim: 25.10.2022)
- ⁴³⁷ Blue Mail Media. "What is B2P Marketing?", <https://www.bluemailmedia.com/support/what-is-b2p-marketing/> (Erişim: 25.10.2022)
- ⁴³⁸ Spillane, James. "Business-to-Person Marketing in the Business-to-Business Space: Does it Work?", 25 Nisan 2016. <https://www.business2community.com/marketing/business-person-marketing-business-business-space-work-01524014> (Erişim: 25.10.2022)
- ⁴³⁹ Kearns, Steve. "What Is B2B Marketing: Definition, Strategy, and Trends", 04 Temmuz 2022. <https://www.linkedin.com/business/marketing/blog/content-marketing/what-is-b2b-marketing-definition-strategy-and-trends> (Erişim: 25.10.2022)
- ⁴⁴⁰ SendPulse. "What is B2B Marketing - Meaning", <https://sendpulse.com/support/glossary/b2b-marketing> (Erişim: 25.10.2022)
- ⁴⁴¹ Coursera. "B2B Marketing: Definition + Strategies", 22 Eylül 2022. <https://www.coursera.org/articles/b2b-marketing> (Erişim: 25.10.2022)
- ⁴⁴² Kajabi. "What Is B2C marketing & 9 examples of strategies to inspire you", <https://kajabi.com/blog/b2c-marketing> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁴³ Becker, Michael. "What is B2C Marketing? Definition, Challenges & Strategies", 24 Ocak 2022. <https://emarsys.com/learn/blog/what-is-b2c-marketing/> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁴⁴ Chai, Wesley. "B2C (Business2Consumer or Business-to-Consumer)", <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/B2C> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁴⁵ Kajabi. (aynı kaynak).
- ⁴⁴⁶ Becker, Michael. (aynı kaynak).
- ⁴⁴⁷ Chai, Wesley. (aynı kaynak).
- ⁴⁴⁸ Deskera. "What is Pull Marketing?", <https://www.deskera.com/blog/pull-marketing/> (Erişim: 08.09.2022)
- ⁴⁴⁹ Kayla Carmicheal, "Push vs. Pull Marketing: Top Differences & How to Use Them", 09 Ağustos 2021, *HubSpot*, <https://blog.hubspot.com/marketing/push-vs-pull-marketing> (Erişim: 08.09.2022)
- ⁴⁵⁰ Deskera. (aynı kaynak).
- ⁴⁵¹ Patidar, Manish. "Marketing Notes - Alliance Marketing Concept", 19 Mart 2017. <https://www.enotesmba.com/2013/03/marketing-notes-alliance-marketing.html> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁵² MBA Brief. "Marketing Alliance", https://www.mbabrief.com/what_is_marketing_alliance.asp (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁵³ Patidar, Manish. (aynı kaynak).
- ⁴⁵⁴ Ambrosio, Chris. "What Is Permission Marketing?", <https://www.acquire.com/blog/permission-marketing> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁵⁵ Godin, Seth. "Permission Marketing", 31 Ocak 2008. <https://seths.blog/2008/01/permission-mark/> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁵⁶ Marketing Tutor. "What is Interruption Marketing? – Definition, Types & Examples", <https://www.marketingtutor.net/what-is-interruption-marketing/> (Erişim: 05.09.2022)
- ⁴⁵⁷ Deskera. "What is Permission Marketing and How Does it Work?", <https://www.deskera.com/blog/permission-marketing/> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁵⁸ Deskera. (aynı kaynak).

- ⁴⁵⁹ Cubillas, Rachel Done. "Permission Marketing: Best Practices in a New Age of Data", 31 Ağustos 2022. <https://www.cmswire.com/digital-marketing/permission-marketing-best-practices-in-a-new-age-of-data/> (Erişim: 26.10.2022)
- ⁴⁶⁰ Commando, Jane "How Does Diversity Play a Role in Campus Marketing?", 23 Ağustos 2022. <https://www.campuscommandos.com/how-does-diversity-play-a-role-in-campus-marketing/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁶¹ ATN Event Staffing. "Campus Marketing", <https://atneventstaffing.com/campus-marketing/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁶² Campaign Creators. "How Campus Marketing Can Help Your Business Grow", 16 Haziran 2016. <https://www.campaigncreators.com/blog/how-campus-marketing-can-help-your-business-grow/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁶³ Astute. "using campus marketing to reach a younger audience", <https://astute.co/using-campus-marketing-to-reach-a-younger-audience/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁶⁴ Astute. (aynı kaynak).
- ⁴⁶⁵ DeMatas, Darren. "What Is Channel Marketing?", 14 Nisan 2020. <https://martechseries.com/mts-insights/guest-authors/what-is-channel-marketing/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁶⁶ Brooks, Annette. "What Is Channel Marketing? An Expert Guide", 17 Şubat 2021. <https://www.upwork.com/resources/channel-marketing-guide> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁶⁷ Brooks, Annette. (aynı kaynak).
- ⁴⁶⁸ Payne, Kevin. "20 Channel Marketing Strategies to Fuel Your Business Growth", <https://kevinpayne.com/channel-marketing-strategies/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁶⁹ Marketing Evolution. "Closed Loop Marketing: What it is and How to Get Started", 28 Nisan 2021. <https://www.marketingevolution.com/knowledge-center/what-is-closed-loop-marketing> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁷⁰ Kemmis, Amber. "What the Heck is Closed Loop Marketing & Why Do You Need It?", 28 Mayıs 2015. <https://www.smartbugmedia.com/blog/what-the-heck-is-closed-loop-marketing-why-do-you-need-it> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁷¹ Gaconnector. "What is closed loop marketing? (and how to implement it)", <https://gaconnector.com/blog/what-is-closed-loop-marketing/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁷² Outbrain. "What is Closed Loop Marketing and How Does it Work?", <https://www.outbrain.com/help/advertisers/closed-loop-marketing/> (Erişim: 27.10.2022)
- ⁴⁷³ Kemmis, Amber. (aynı kaynak).
- ⁴⁷⁴ Outbrain. (aynı kaynak).
- ⁴⁷⁵ Marketing Evolution. (aynı kaynak).
- ⁴⁷⁶ Revenuegrid. "Door-To-Door Sales: What Is It And Why Is It Still Effective?", 23 Aralık 2020. <https://revenuegrid.com/blog/door-to-door-sales-what-is-it> (Erişim: 28.10.2022)
- ⁴⁷⁷ Fulcrum. "Door To Door Marketing", <https://fulcrumresources.net/door-door-marketing/> (Erişim: 28.10.2022)
- ⁴⁷⁸ Cydcor. "Why Door-to-Door Sales is Still Effective", 08 Ocak 2020. <https://www.cydcor.com/blog/2020/01/why-door-to-door-sales-should-be-in-your-marketing-mix/> (Erişim: 28.10.2022)
- ⁴⁷⁹ Jain, Harshit "What is Door to Door Sales?", 25 Haziran 2022. <https://www.leadsquared.com/what-is-door-to-door-sales/> (Erişim: 28.10.2022)
- ⁴⁸⁰ Fulcrum. (aynı kaynak).
- ⁴⁸¹ Corrigan, William P. "What is Counter-marketing?", 02 Mayıs 2016. <https://www.linkedin.com/pulse/what-counter-marketing-bill-corrigan> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁸² Bhasin, Hitesh. "Counter Marketing – A demarketing tactic", 25 Ocak 2020. <https://www.marketing91.com/counter-marketing/> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁸³ Bhasin, Hitesh. (aynı kaynak).
- ⁴⁸⁴ Bhasin, Hitesh. (aynı kaynak).
- ⁴⁸⁵ MBA School. "Catalog Marketing", 20 Ocak 2022. <https://www.mbaskool.com/business-concepts/marketing-and-strategy-terms/1586-catalogue-marketing.html> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁸⁶ Marketing Tutor. "Catalogue Marketing", <https://www.marketingtutor.net/catalogue-marketing/> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁸⁷ Linton, Ian. "What Is Catalog Marketing?", <https://yourbusiness.azcentral.com/difference-between-promotional-push-strategies-promotional-pull-strategies-21934.html> (Erişim: 31.10.2022)

- ⁴⁸⁸ Tatum, Malcolm. "What Is Catalog Marketing?", 02 Ekim 2022. <https://www.wise-geek.com/what-is-catalog-marketing.htm> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁸⁹ Bhasin, Hitesh. "What is Catalog Marketing? Advantages and Disadvantages", 24 Mayıs 2020. <https://www.marketing91.com/catalog-marketing/> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁹⁰ Garman, Erica. "What Is Earned Media, Owned Media & Paid Media? The Difference Explained", <https://www.titangrowth.com/what-is-earned-owned-paid-media-the-difference-explained/> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁹¹ Cox, Lindsay Kolowich. "Earned Media, Explained in 400 Words or Less [Examples]", 02 Aralık 2021. <https://blog.hubspot.com/marketing/what-is-earned-media-faqs> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁹² Chen, Jenn. "What is earned media? 5 Tips for a successful earned media strategy", 21 Ekim 2021. <https://sproutsocial.com/insights/earned-media-strategy/> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁹³ Stefanski, Ron. "9 Examples of Earned Media", 21 Temmuz 2021. <https://burrelles.com/9-examples-of-earned-media/> (Erişim: 31.10.2022)
- ⁴⁹⁴ ChannelSight. "Acquisition Marketing: Everything You Need to Know in 2022", <https://www.channelsight.com/blog/acquisition-marketing> (Erişim: 01.11.2022)
- ⁴⁹⁵ ChannelSight. (aynı kaynak).
- ⁴⁹⁶ Lahunou, Illia. "Acquisition Marketing: What It is and All You Need to Know", <https://www.verfacto.com/blog/marketing/acquisition/> (Erişim: 01.11.2022)
- ⁴⁹⁷ Lahunou, Illia. (aynı kaynak).
- ⁴⁹⁸ Decker, Allie. "The Ultimate Guide to Customer Acquisition for 2022", <https://blog.hubspot.com/service/customer-acquisition> (Erişim: 01.11.2022)
- ⁴⁹⁹ Sorrentino, Dominick. "Interruption marketing: Does it have a place in your strategy?", 04 Ağustos 2020. *Brafton*, <https://www.brafton.com/blog/distribution/interruption-marketing/> (Erişim: 05.09.2022)
- ⁵⁰⁰ Marketing Tutor. "What is Interruption Marketing? – Definition, Types & Examples", <https://www.marketingtutor.net/what-is-interruption-marketing/> (Erişim: 05.09.2022)
- ⁵⁰¹ Sorrentino, Dominick. (aynı kaynak).
- ⁵⁰² Lapaas. "What is Expeditionary Marketing? Complete Guide", 12 Eylül 2020. <https://lapaas.com/expeditionary-marketing/> (Erişim: 05.12.2022)
- ⁵⁰³ Smith, Carli. "What is Expeditionary Marketing? And is it right for you and your business?", 20 Ekim 2010. <http://scaryworldofbusiness.blogspot.com/2010/10/what-is-expeditionary-marketing-and-is.html> (Erişim: 05.12.2022)
- ⁵⁰⁴ Smith, Carli. (aynı kaynak).
- ⁵⁰⁵ Songbird Marketing Communication. "How To Create a Provocative Marketing Strategy", 10 Haziran 2022. <https://www.songbirdmarketing.com/sb-spotlight/how-to-create-a-provocative-marketing-strategy> (Erişim: 02.11.2022)
- ⁵⁰⁶ Shpak, Krzysztof. "Should You Use Provocative Advertising?", 15 Ağustos 2019. <https://medium.com/forklog-consulting/should-you-use-provocative-advertising-958863ab40bc> (Erişim: 02.11.2022)
- ⁵⁰⁷ Songbird Marketing Communication. (aynı kaynak).
- ⁵⁰⁸ O'Keeffe, Chris. "Scarcity Marketing: How to Make More by Making Less", 25 Kasım 2021. <https://www.wordstream.com/blog/ws/2018/12/12/scarcity-marketing> (Erişim: 01.11.2021)
- ⁵⁰⁹ MyCustomer. "Scarcity marketing", <https://www.mycustomer.com/hr-glossary/scarcity-marketing> (Erişim: 01.11.2022)
- ⁵¹⁰ Thomsen, Rikke Berg. "Scarcity Marketing: 6 Innovative Tactics You Need to Know", 24 Mayıs 2022. <https://www.drip.com/blog/scarcity-marketing> (Erişim: 01.11.2022)
- ⁵¹¹ Thomsen, Rikke Berg. (aynı kaynak).
- ⁵¹² Hotmart. "Self Marketing: learn how to blow your own horn", <https://hotmart.com/en/blog/personal-marketing> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵¹³ Harris, Kerri. "The Art of Self Marketing", <https://www.writingassist.com/resources/articles-3/the-art-of-self-marketing/> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵¹⁴ Metcalf, Michael. "Personal Branding: Self-Marketing for the Modern Marketer", 15 Haziran 2018. <https://medium.com/@mjism/personal-branding-self-marketing-for-the-modern-marketer-8740a99f4ebc> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵¹⁵ Kayrak, Ebru Keser. "Self Marketing nedir? Ne değildir?", 15 Temmuz 2020. <https://www.egitimgelisim.com/post/self-marketing-nedir-ne-değildir> (Erişim: 03.11.2022)

- ⁵¹⁶ Otalvaro, Antonio. "What is One-To-One Marketing? Definition, Examples, and More", 02 Temmuz 2019. <https://www.vedia.ai/blog/one-to-one-marketing-definition/> (Erişim: 29.08.2022)
- ⁵¹⁷ SendPulse. "What is One-to-One Marketing: Basics", <https://sendpulse.com/support/glossary/one-to-one-marketing> (Erişim: 29.08.2022)
- ⁵¹⁸ Otalvaro, Antonio. (aynı kaynak).
- ⁵¹⁹ Peppers, Don, Rogers, Martha ve Dorf, Bob. "Is Your Company Ready for One-to-One Marketing?", *Harvard Business Review*, <https://hbr.org/1999/01/is-your-company-ready-for-one-to-one-marketing> (Erişim: 29.08.2022)
- ⁵²⁰ SendPulse. (aynı kaynak).
- ⁵²¹ Buildd. "One to One Marketing - Definition, How it Works & Examples", <https://buildd.co/marketing/one-to-one-marketing> (Erişim: 29.08.2022)
- ⁵²² MasterClass. "Mass Marketing Definition: 3 Examples of Mass Marketing", 02 Mart 2022. <https://www.masterclass.com/articles/mass-marketing> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵²³ Drake, Alexa. "What Is Mass Marketing and How It's Effective", 29 Temmuz 2019. <https://learn.g2.com/mass-marketing> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵²⁴ Shapiro. "Mass Marketing: The Theory an Strategies", <https://www.shapironegotiations.com/market-segmentation-vs-mass-marketing/> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵²⁵ Levinson, Jay Conrad ve Lautenslager, Al. "How Fusion Marketing Could Help Your Business", 17 Haziran 2014. <https://www.entrepreneur.com/growing-a-business/how-fusion-marketing-could-help-your-business/234201> (Erişim: 10.01.2023)
- ⁵²⁶ SendPulse. "What is Fusion Marketing: Benefits and Examples", 14 Nisan 2022. <https://sendpulse.com/support/glossary/fusion-marketing> (Erişim: 10.01.2023)
- ⁵²⁷ MXTR. "What is Fusion Marketing, and Why is It Important for Your Business?", <https://www.mxtrautomation.com/what-is-fusion-marketing-and-why-is-it-important/> (Erişim: 10.01.2023)
- ⁵²⁸ Osten, Barbara von der. "The Benefits of a Concentrated Marketing Strategy for Businesses" 17 Aralık 2021. <https://rockcontent.com/blog/concentrated-marketing/> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵²⁹ Osten, Barbara von der. (aynı kaynak).
- ⁵³⁰ Osten, Barbara von der. (aynı kaynak).
- ⁵³¹ Buildd. "Concentrated Marketing - Definition & Examples", <https://buildd.co/marketing/concentrated-marketing> (Erişim: 03.11.2022)
- ⁵³² MBA School. "Cooperative Marketing - Meaning, Importance & Example", 16 Eylül 2021. <https://www.mbaskool.com/business-concepts/marketing-and-strategy-terms/12992-cooperative-marketing.html> (Erişim: 04.11.2022)
- ⁵³³ Marketing School. "Cooperative Marketing", 16 Kasım 2020. <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/cooperative-marketing/> (Erişim: 04.11.2022)
- ⁵³⁴ Business Management Ideas. "Cooperative Marketing", <https://www.businessmanagementideas.com/marketing/cooperative-marketing/20692> (Erişim: 04.11.2022)
- ⁵³⁵ Just Great DataBase. "Cooperative Marketing", <https://jgdb.com/business/marketing/marketing-strategy/cooperative-marketing-an-inexpensive-marketing-technique-benefits-peculiarities-examples> (Erişim: 04.11.2022)
- ⁵³⁶ Beveridge, Claire. "What is User-Generated Content? And Why is it Important?", 13 Ocak 2022. <https://blog.hootsuite.com/user-generated-content-ugc/> (Erişim: 04.11.2022)
- ⁵³⁷ Camarce, Joanne. "Creating a User-Generated Content Strategy to Drive Sales", <https://www.foleon.com/blog/user-generated-content> (Erişim: 04.11.2022)
- ⁵³⁸ Big Commerce. "Word-of-Mouth Marketing: How to Get Happy Customers to Advocate for Your Business", <https://www.bigcommerce.com/articles/ecommerce/word-of-mouth-marketing/> (Erişim: 02.08.2022)
- ⁵³⁹ Camarce, Joanne. (aynı kaynak).
- ⁵⁴⁰ Camarce, Joanne. (aynı kaynak).
- ⁵⁴¹ Barysevich, Aleh "4 User-Generated Content Ideas (and Tools To Check If They Work)", 20 Aralık 2021. <https://contentmarketinginstitute.com/articles/user-generated-content-ideas/> (Erişim: 04.11.2022)
- ⁵⁴² Barysevich, Aleh. (aynı kaynak).
- ⁵⁴³ Lapaas. "What is Corporate Marketing? Complete Guide", 09 Eylül 2020.

<https://lapaas.com/corporate-marketing/> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁴⁴ Tatum, Malcolm. "What is Corporate Advertising?", 25 Ekim 2022. <https://www.smartcapitalmind.com/what-is-corporate-advertising.htm> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁴⁵ Lapaas. (aynı kaynak).

⁵⁴⁶ Shanley, N.M. "What Is a Corporate Marketing Strategy?", 05 Kasım 2022. <https://www.wise-geek.com/what-is-a-corporate-marketing-strategy.htm> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁴⁷ Shanley, N.M. (aynı kaynak).

⁵⁴⁸ Codeglia, Ana. "How to win over unconditional fans for your brand with corporate marketing", 08 Mart 2019. <https://hotmart.com/en/blog/what-is-corporate-marketing> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁴⁹ Tatum, Malcolm. (aynı kaynak).

⁵⁵⁰ Codeglia, Ana. (aynı kaynak).

⁵⁵¹ Lapaas. "What is Flanking Marketing? Benefits, Examples & Strategies", 10 Eylül 2020. <https://lapaas.com/flanking-marketing/> (Erişim: 29.11.2022)

⁵⁵² Cuofano, Gennaro. "Flanking Marketing", 01 Mayıs 2022. <https://fourweekmba.com/flanking-marketing/> (Erişim: 29.11.2022)

⁵⁵³ Lapaas. (aynı kaynak).

⁵⁵⁴ Shaw, Ahsan Ali. "Flanking Attack Strategy", <https://www.marketingtutor.net/flanking-attack-strategy/> (Erişim: 29.11.2022)

⁵⁵⁵ MBA Skool. "Cultural Marketing - Meaning & Definition", 31 Ekim 2014. <https://www.mbas-kool.com/business-concepts/marketing-and-strategy-terms/11253-cultural-marketing.html> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁵⁶ Carter, Beth. "Cultural marketing can update your content strategy", <https://www.gosquared.com/blog/cultural-marketing> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁵⁷ MBA Skool. (aynı kaynak).

⁵⁵⁸ French, Katy. "Culture Marketing 101: How to Turn Brand Culture into Content", <https://www.columnfivemedia.com/culture-marketing-101-how-to-turn-your-brands-culture-into-content/> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁵⁹ Gordon, Jason. "Cultural Factors Affect Marketing", 28 Eylül 2021. https://thebusinessprofessor.com/en_US/principles-of-marketing/cultural-factors-affect-marketing (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶⁰ French, Katy. (aynı kaynak).

⁵⁶¹ Luenendonk, Martin. "Global Marketing: Strategies, Definition, Issues, Examples", 23 Eylül 2019. <https://www.cleverism.com/global-marketing-strategies/> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶² SendPulse. "What is Global Marketing: Basics", 28 Eylül 2022. <https://sendpulse.com/support/glossary/global-marketing> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶³ Sengupta, Abhishek. "What is Global Marketing?", 08 Haziran 2022. <https://www.tutorialspoint.com/what-is-global-marketing> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶⁴ Luenendonk, Martin. (aynı kaynak).

⁵⁶⁵ Tokinomo. "In-Store Marketing in 2022", <https://www.tokinomo.com/in-store-marketing> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶⁶ Spectrio. "10 In-Store Marketing Strategies You Need to Start Today", 10 Temmuz 2018. <https://www.spectrio.com/marketing/10-in-store-marketing-strategies-you-need-to-start-today/> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶⁷ Advotics. "Importance of In-Store Marketing Documentation", 20 Eylül 2021. <https://www.advotics.com/en/importance-of-in-store-marketing-documentation/> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶⁸ Zhang, Yahong. "6 techniques that will make you an in-store marketing expert", 16 Şubat 2020. <https://hapticmedia.com/blog/in-store-marketing/> (Erişim: 08.11.2022)

⁵⁶⁹ Zhang, Yahong. (aynı kaynak).

⁵⁷⁰ Gupta, Aastha. "What is the right way of doing article marketing?", <https://www.quora.com/What-is-article-marketing> (Erişim: 10.11.2022)

⁵⁷¹ Hennessey, Jason. "How To Use Article Marketing To Improve SEO And Drive More Traffic", 04 Kasım 2021. <https://www.searchenginejournal.com/article-marketing-seo/423569/#close> (Erişim: 10.11.2022)

⁵⁷² Benkert, Mindy. "The Top 10 Benefits Of Article Marketing", https://www.streetdirectory.com/travel_guide/140931/marketing/the_top_10_benefits_of_article_marketing.html (Erişim: 10.11.2022)

⁵⁷³ Bhasin, Hitesh. "What is Macromarketing? Definition, Meaning and Examples", 18 Ekim 2019. <https://www.marketing91.com/macromarketing/> (Erişim: 10.11.2022)

- ⁵⁷⁴ Hofman, Joran. "Macro Marketing", 17 Kasım 2021. <https://saleslovesmarketing.co/glossary/macro-marketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁷⁵ Bhasin, Hitesh. (aynı kaynak).
- ⁵⁷⁶ Gordon, Jason. "What is Micromarketing and Macromarketing?", 19 Aralık 2021. https://thebusinessprofessor.com/en_US/principles-of-marketing/macro-marketing-vs-micro-marketing (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁷⁷ Product2Market. "Micro Marketing Vs Macro Marketing–Understanding The Differences", <https://product2market.walkme.com/micro-marketing-vs-macro-marketing-understanding-differences/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁷⁸ Rockcontent. "How Micromarketing Can Be the Key to Your Company's Success", 14 Ağustos 2021. <https://rockcontent.com/blog/micromarketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁷⁹ Amazon Ads. "What is brand marketing? A complete guide", <https://advertising.amazon.com/library/guides/brand-marketing> (Erişim: 11.11.2022)
- ⁵⁸⁰ Zeno. "Unveiling The 2020 Zeno Strength of Purpose Study", 17 Haziran 2020. <https://www.zenogroup.com/insights/2020-zeno-strength-purpose> (Erişim: 11.11.2022)
- ⁵⁸¹ Amazon Ads. (aynı kaynak).
- ⁵⁸² Berg, Ali. "What is brand marketing? And how to create a brand marketing strategy", <https://99designs.com/blog/marketing-advertising/brand-marketing/> (Erişim: 11.11.2022)
- ⁵⁸³ Hetler, Amanda. "Marketing in the metaverse: What marketers need to know", 28 Eylül 2022. <https://www.techtarget.com/whatis/feature/Marketing-in-the-metaverse-What-marketers-need-to-know> (Erişim: 11.11.2022)
- ⁵⁸⁴ P2P. "Metaverse Marketing: 2022 Ultimate Guide to Create an Immersive Brand Experience", <https://peertopeermarketing.co/metaverse-marketing/> (Erişim: 11.11.2022)
- ⁵⁸⁵ P2P. (aynı kaynak).
- ⁵⁸⁶ P2P. (aynı kaynak).
- ⁵⁸⁷ Rockcontent. "How Micromarketing Can Be the Key to Your Company's Success", 14 Ağustos 2021. <https://rockcontent.com/blog/micromarketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁸⁸ Gordon, Jason. "What is Micromarketing and Macromarketing?", 19 Aralık 2021. https://thebusinessprofessor.com/en_US/principles-of-marketing/macro-marketing-vs-micro-marketing (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁸⁹ Bhasin, Hitesh. "What is Macromarketing? Definition, Meaning and Examples", 18 Ekim 2019. <https://www.marketing91.com/macromarketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁹⁰ GoCardless. "What is micromarketing?", Haziran 2021. <https://gocardless.com/en-us/guides/posts/what-is-micromarketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁵⁹¹ Marketo. "Mobile Marketing New", <https://www.marketo.com/mobile-marketing/> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁵⁹² Adjust. "What is mobile marketing?", <https://www.adjust.com/glossary/mobile-marketing/> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁵⁹³ Marketo. (aynı kaynak).
- ⁵⁹⁴ Adjust. (aynı kaynak).
- ⁵⁹⁵ Marketo. (aynı kaynak).
- ⁵⁹⁶ Moengage. "21 App Marketing Strategies That will Drive Growth in 2021", <https://www.moengage.com/learn/app-marketing-strategies-that-will-drive-growth/> (Erişim: 23.12.2022)
- ⁵⁹⁷ Oragui, David Dj. "What Is Mobile App Marketing?", 07 Şubat 2018. <https://themanifest.com/app-development/what-is-mobile-app-marketing> (Erişim: 23.12.2022)
- ⁵⁹⁸ Subramaniam, Pia. "Top App Marketing Companies (2022)", 21 Aralık 2022. <https://www.businessofapps.com/marketplace/app-marketing/> (Erişim: 23.12.2022)
- ⁵⁹⁹ Combo App. "The Ultimate Guide To Mobile App Marketing: 30 Best Tips For 2022", <https://comboapp.com/services/marketing/mobile-app-marketing-ultimate-guide> (Erişim: 23.12.2022)
- ⁶⁰⁰ Moengage. (aynı kaynak).
- ⁶⁰¹ Optimist. "Mobil Uygulamalar İçin Dijital Pazarlama Kılavuzu", 11 Eylül 2019. <https://www.optimisthub.com/mobil-app-marketing-nedir.html> (Erişim: 23.12.2022)
- ⁶⁰² Rosen, Melissa. "Customer Marketing", <https://www.groovehq.com/blog/customer-marketing> (Erişim: 14.11.2022)

- ⁶⁰³ Fuchs, Jay. "The 5 Key Components of a Killer Customer Marketing Strategy", 18 Nisan 2022. <https://blog.hubspot.com/marketing/customer-marketing> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁶⁰⁴ Fuchs, Jay. (aynı kaynak).
- ⁶⁰⁵ Kline, Aly. "Customer Marketing: What You Need to Know to Get Started", <https://www.adroll.com/blog/customer-marketing-basics> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁶⁰⁶ Kline, Aly. (aynı kaynak).
- ⁶⁰⁷ Emma Email Marketing. "How to build a successful customer marketing program", <https://myemma.com/blog/how-to-build-a-successful-customer-marketing-program/> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁶⁰⁸ The Economic Times. "What is Niche Marketing", 13 Kasım 2022. <https://economictimes.india-times.com/definition/niche-marketing> (Erişim: 15.11.2022)
- ⁶⁰⁹ Darstaru, Ana. "What Is Niche Marketing? 8 Niche Product Examples You Can Learn From", 12 şubat 2021. <https://www.creatopy.com/blog/niche-marketing/> (Erişim: 15.11.2022)
- ⁶¹⁰ The Economic Times. (aynı kaynak).
- ⁶¹¹ Darstaru, Ana. (aynı kaynak).
- ⁶¹² Skyword. "Niche Marketing", 07 Mayıs 2014. <https://www.skyword.com/marketing-dictionary/niche-marketing/> (Erişim: 15.11.2022)
- ⁶¹³ Shaw, Ahsan Ali. "Niche Marketing – Definition & Explanation with Examples", <https://www.marketingtutor.net/niche-marketing/> (Erişim: 15.11.2022)
- ⁶¹⁴ Williams, Katherine. "Niche Market Meaning", 31 Ocak 2022. <https://study.com/learn/lesson/niche-market-overview-examples.html> (Erişim: 15.11.2022)
- ⁶¹⁵ Sönmez, Hande. "Neuromarketing (Neuropazarlama) Nedir?", 04 Kasım 2019. <https://compec.org/blog/neuromarketing-neuropazarlama-nedir> (Erişim: 16.11.2022)
- ⁶¹⁶ Dooley, Roger. "What is Neuromarketing?", <https://www.neurosciencemarketing.com/blog/articles/what-is-neuromarketing.htm> (Erişim: 16.11.2022)
- ⁶¹⁷ Harrell, Eben. "Neuromarketing: What You Need to Know", 23 Ocak 2019. <https://hbr.org/2019/01/neuromarketing-what-you-need-to-know> (Erişim: 16.11.2022)
- ⁶¹⁸ Harrell, Eben. (aynı kaynak).
- ⁶¹⁹ Lutkevich, Ben. "Neuromarketing", <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/neuromarketing> (Erişim: 16.11.2022)
- ⁶²⁰ Lutkevich, Ben. (aynı kaynak).
- ⁶²¹ Jerpi, Laura. "Organizational Marketing Activities", <https://smallbusiness.chron.com/organizational-marketing-activities-46037.html> (Erişim: 17.11.2022)
- ⁶²² Gryaznova, Svetlana. "Ultimate guide to partner marketing", 05 Ekim 2021. <https://supermetrics.com/blog/partner-marketing> (Erişim: 17.11.2022)
- ⁶²³ Figueroa, Rowena. "An Introduction to Partnership Marketing", 17 Mart 2022. <https://hinge-marketing.com/blog/story/an-introduction-to-partnership-marketing> (Erişim: 17.11.2022)
- ⁶²⁴ Figueroa, Rowena. (aynı kaynak).
- ⁶²⁵ Gryaznova, Svetlana. (aynı kaynak).
- ⁶²⁶ Tennison, Matt. "What Is Partnership Marketing and Why Is It Important?", 18 Temmuz 2022. <https://www.boostability.com/content/what-is-partnership-marketing-and-why-is-it-important> (Erişim: 17.11.2022)
- ⁶²⁷ P2P. "Partnership Marketing: The Ultimate Guide for 2022", <https://peertopeermarketing.co/partner-marketing/> (Erişim: 17.11.2022)
- ⁶²⁸ Haughey, Chris. "The Secrets to Marketing in the Gaming Industry", 22 Mayıs 2020. <https://digitalmarketinginstitute.com/blog/how-gaming-influencers-sway-marketing-in-the-gaming-industry> (Erişim: 17.11.2022)
- ⁶²⁹ Game Marketing Genie. "The Ultimate Guide to Game Marketing: Everything You Need to Know", 25 Ocak 2021. <https://www.gamemarketinggenie.com/blog/game-marketing-everything-you-need-to-know> (Erişim: 17.11.2022)
- ⁶³⁰ Game Marketing Genie. (aynı kaynak).
- ⁶³¹ Konnect Insights. "Is In-Game Marketing Relevant To Advertising?", 02 Eylül 2022. <https://blog.konnectinsights.com/is-in-game-marketing-relevant-to-advertising/> (Erişim: 17.11.2022)

- ⁶³² Konnect Insights. (aynı kaynak).
- ⁶³³ Mathur, Shrishti. "What Is Undercover Marketing? – Strategies & Examples", 28 Şubat 2022. <https://www.feedough.com/what-is-undercover-marketing-strategies-examples/> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶³⁴ Soni, Pragya. "What is Undercover Marketing and How is it done?", Şubat 2022. <https://www.analyticssteps.com/blogs/what-undercover-marketing-and-how-it-done> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶³⁵ Kanna, Nikitha. "Undercover Marketing", <https://www.studocu.com/in/document/symbiosis-international-university/brand-management/undercover-marketing-notes/21173516> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶³⁶ Mathur, Shrishti. (aynı kaynak).
- ⁶³⁷ Soni, Pragya. (aynı kaynak).
- ⁶³⁸ Design Rush. "10 Best Stealth Marketing Examples Of All Time", 11 Ocak 2022. <https://www.designrush.com/agency/ad-agencies/trends/stealth-marketing-examples> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶³⁹ Design Rush. (aynı kaynak).
- ⁶⁴⁰ Roundy, Antone. "Viral Marketing vs. Parasitic Marketing", <https://whitehatcrew.com/blog/viral-marketing-vs-parasitic-marketing/> (Erişim: 10.01.2023)
- ⁶⁴¹ Indeed. "What Is Demarketing?", 24 Kasım 2021. <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/demarketing> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶⁴² Ozan, Kemal Çetin. "Kaçan Kovalanır, Pazarlamamak Yeni Trend: Demarketing", <https://ceotudent.com/kacan-kovalanir-pazarlamamak-yeni-trend-demarketing> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶⁴³ Indeed. (aynı kaynak).
- ⁶⁴⁴ MBA Skool. "Demarketing - Meaning, Factors & Example", 13 ağustos 2021. <https://www.mbaschool.com/business-concepts/marketing-and-strategy-terms/11885-demarketing.html> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶⁴⁵ MBA Skool. (aynı kaynak).
- ⁶⁴⁶ Sy, Anne-Gaëlle. "Demarketing: How Marketing Backwards Is the New Solution", <https://www.sortlist.com/blog/demarketing/> (Erişim: 18.11.2022)
- ⁶⁴⁷ Farooq, Umar. "What is Retail Marketing?", <https://www.marketingtutor.net/retail-marketing/> (Erişim: 21.11.2022)
- ⁶⁴⁸ Sevin, Leigh. "Retail Marketing: What Is It and Why Is It Important?", 15 Temmuz 2022. <https://endearhq.com/blog/retail-marketing> (Erişim: 21.11.2022)
- ⁶⁴⁹ Sevin, Leigh. (aynı kaynak).
- ⁶⁵⁰ Farooq, Umar. (aynı kaynak).
- ⁶⁵¹ Meyer, Bernard. "What is retail marketing? Strategies, types, and examples", 11 Aralık 2021. <https://www.omnisend.com/blog/retail-marketing/> (Erişim: 21.11.2022)
- ⁶⁵² Keenan, Michael. "What is Retail Marketing? Benefits, Types, Strategies", 22 Haziran 2022. <https://www.shopify.com/retail/retail-marketing> (Erişim: 21.11.2022)
- ⁶⁵³ Sevin, Leigh. (aynı kaynak).
- ⁶⁵⁴ Treasure Data. "Retail Marketing", <https://www.treasuredata.com/glossary/retail-marketing/> (Erişim: 21.11.2022)
- ⁶⁵⁵ Simplilearn. "What Is Performance Marketing: How it Works, Channels, and Benefits", 18 Ekim 2022. <https://www.simplilearn.com/what-is-performance-marketing-article> (Erişim: 21.11.2022)
- ⁶⁵⁶ Simplilearn. (aynı kaynak).
- ⁶⁵⁷ Shopify. "What Is Performance Marketing? A Definition and Guide", 06 Nisan 2022. <https://www.shopify.com/blog/performance-marketing> (Erişim: 21.11.2022)
- ⁶⁵⁸ Ergezer, Çağrı. "Postmodern Pazarlama Nedir?", 24 Haziran 2018. <https://www.ergezer.net/postmodern-pazarlama.html> (Erişim: 22.11.2022)
- ⁶⁵⁹ NikKhah, Amir. "Postmodern marketing", 29 Ekim 2014. <https://www.slideshare.net/amirnikkhah/postmodern-marketing-40868055> (Erişim: 22.11.2022)
- ⁶⁶⁰ Uyar, Ahmet. "Postmodern Pazarlama", 22 Ağustos 2017. <https://pazarlamaturkiye.com/postmodern-pazarlama/> (Erişim: 22.11.2022)
- ⁶⁶¹ Thoo, Grace. "Postmodern Marketing and Beyond", 23 Eylül 2015. <https://prezi.com/ma3123wmt-an/postmodern-marketing-and-beyond/> (Erişim: 22.11.2022)
- ⁶⁶² Roth, Yannig. "After postmodern marketing, what would Altermodern marketing look like ?", 09 Mart 2010. <https://yannigroth.com/2010/03/09/postmodern-altermodern-marketing/>

(Erişim: 22.11.2022)

⁶⁶³ SendPulse. "What is Promotional Marketing: Definition and Tips", 28 Eylül 2022.

<https://sendpulse.com/support/glossary/promotional-marketing> (Erişim: 22.11.2022)

⁶⁶⁴ Gaj, Julia. "What is Promotion Marketing? Definition, Tips, and Examples", 07 Haziran 2022.

<https://www.voucherify.io/blog/promotion-marketing-everything-you-need-to-know>
(Erişim: 22.11.2022)

⁶⁶⁵ Konovalova, Anna. "What Is Promotional Marketing?", 25 Ekim 2019.

<https://learn.g2.com/promotional-marketing> (Erişim: 22.11.2022)

⁶⁶⁶ Gaj, Julia. (aynı kaynak).

⁶⁶⁷ SendPulse. (aynı kaynak).

⁶⁶⁸ Konovalova, Anna. (aynı kaynak).

⁶⁶⁹ Gaj, Julia. (aynı kaynak).

⁶⁷⁰ Mackeviciute, Camilla. "What is Promotional Marketing? Definition, Examples, Ideas", 29 Haziran 2022. <https://www.sender.net/blog/promotional-marketing/> (Erişim: 22.11.2022)

⁶⁷¹ Karanja, Rogers. "The Basics to Radio Marketing", 19 Mayıs 2021.

<https://bunnystudio.com/blog/the-basics-to-radio-marketing/> (Erişim: 22.11.2022)

⁶⁷² Karanja, Rogers. (aynı kaynak).

⁶⁷³ Indeed. "What Is Competition in Marketing? A Definitive Guide", 25 Nisan 2022.

<https://www.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-competition-in-marketing>
(Erişim: 10.01.2023)

⁶⁷⁴ Hogan, Matt. "Competitive Marketing Intelligence: A Complete Guide", 14 Ekim 2020.

<https://blog.intricately.com/the-guide-to-using-competitive-marketing-intelligence>
(Erişim: 10.01.2023)

⁶⁷⁵ Hoefflerle, Dawn. "Competitive marketing intelligence vs competitive intelligence", 24 Haziran 2022. <https://www.cronycle.com/what-is-competitive-marketing-intelligence/>

(Erişim: 10.01.2023)

⁶⁷⁶ Mishra, Prachi. "What is Billboard Advertising?", 12 Mayıs 2022.

<https://www.feedough.com/what-is-billboard-advertising/> (Erişim: 21.10.2022)

⁶⁷⁷ Mikhail, Sam. "Everything You Need to Know About Billboard and Outdoor Advertising", 27 Ocak 2022. <https://www.junglecommunications.com/everything-you-need-to-know-about-billboards-and-outdoor-advertising/> (Erişim: 21.10.2022)

⁶⁷⁸ Mishra, Prachi. (aynı kaynak).

⁶⁷⁹ Morones, Hilda. "5 rules of effective billboard design and advertising",

<https://99designs.com/blog/tips/billboard-design-tips/> (Erişim: 21.10.2022)

⁶⁸⁰ The Motion Monkey. "What Are Advergaming?",

<https://www.themotionmonkey.co.uk/definitions/advertgame/> (Erişim: 17.11.2022)

⁶⁸¹ Alcoverro, Helena. "What Is Advergaming? Uses and Examples", 24 Mayıs 2022. <https://www.cyberclick.net/numericalblogen/what-is-advertgaming-uses-and-examples>

(Erişim: 17.11.2022)

⁶⁸² The Motion Monkey. (aynı kaynak).

⁶⁸³ Seyhmus. "Everything You Should Know About Advergaming", 08 Haziran 2018. <https://appsamurai.com/blog/everything-you-should-know-about-advertgaming/>

(Erişim: 17.11.2022)

⁶⁸⁴ Şenlik, Deniz. "Missing the Past: Retro Marketing", 12 Mayıs 2021. <https://dijitalseruven.com/longing-for-the-past-retro-marketing/> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁸⁵ Retrowow. "Retro marketing", [https://www.retrowow.co.uk/retro_marketing/retro_marke-](https://www.retrowow.co.uk/retro_marketing/retro_marketing.php)

[ting.php](https://www.retrowow.co.uk/retro_marketing/retro_marketing.php) (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁸⁶ Retrowow. (aynı kaynak).

⁶⁸⁷ Harvey, Steve. "Passion for the past: Nostalgia marketing and the retro revolution", <https://fabrikbrands.com/nostalgia-marketing/> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁸⁸ Harvey, Steve (aynı kaynak).

⁶⁸⁹ Tran, Angie. "Nostalgia Marketing: What Is It and Why Is It Hot?",

<https://www.adroll.com/blog/nostalgia-marketing-what-is-it-and-why-is-it-hot>
(Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹⁰ Nnamani, Chidinma. "Nostalgia Marketing and How Brands Recreate a Time From the Past", <https://squareup.com/us/en/townsquare/nostalgia-marketing> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹¹ Friedman, Lauren. "Why Nostalgia Marketing Works So Well With Millennials, And How Your Brand Can Benefit", 02 Ağustos 2016.

<https://www.forbes.com/sites/laurenfriedman/2016/08/02/why-nostalgia-marketing-works-so-well-with-millennials-and-how-your-brand-can-benefit/> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹² Janse, B. "Loyalty Marketing", 26 Nisan 2022.

<https://www.toolshero.com/marketing/loyalty-marketing/> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹³ Janse, B. (aynı kaynak).

⁶⁹⁴ Woolnough-Rai, Mollie. "What is loyalty marketing? The importance of brand loyalty in modern marketing", 28 Ağustos 2022. <https://loyaltylion.com/blog/what-is-loyalty-marketing-the-importance-of-brand-loyalty-in-modern-marketing> (Erişim: 34.11.2022)

⁶⁹⁵ Cavet, Nathan. "Charm Your Customers' Hearts With Loyalty Marketing", 26 Mart 2021.

<https://www.appvizer.com/magazine/customer/customer-loyalty/loyalty-marketing> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹⁶ Bernazzani, Sophia. "Customer Loyalty: The Ultimate Guide", <https://blog.hubspot.com/service/customer-loyalty> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹⁷ Burnett, Sallie. "What is Loyalty Marketing?", <https://www.customerinsightgroup.com/loyaltyblog/loyalty-marketing/what-is-loyalty-marketing> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹⁸ Schiavini, Rodrigo. "Loyalty marketing: the way to generate loyal consumers to your brand", 10 Haziran 2022. <https://www.smarthint.co/en/loyalty-marketing/> (Erişim: 24.11.2022)

⁶⁹⁹ Schiavini, Rodrigo. (aynı kaynak).

⁷⁰⁰ Bernazzani, Sophia. (aynı kaynak).

⁷⁰¹ Brogie, Frank. "Field Marketing Definition",

<https://www.repsly.com/blog/consumer-goods/what-is-field-marketing> (Erişim: 25.11.2022)

⁷⁰² Bochicchio, Meisha. "What is field marketing? A Guide to the sharpest weapon in a B2B CMO's playbook", 10 Kasım 2022. <https://www.goldcast.io/blog-post/what-is-field-marketing> (Erişim: 25.11.2022)

⁷⁰³ Paperflite. "What is field marketing and Why does it matter?", 15 Ağustos 2019.

<https://www.paperflite.com/blogs/field-marketing> (Erişim: 25.11.2022)

⁷⁰⁴ Paperflite. (aynı kaynak).

⁷⁰⁵ Bochicchio, Meisha. (aynı kaynak).

⁷⁰⁶ Buckley, Cat. "Field Marketing: A Detailed Action Plan to Influence the Market", 30 Aralık 2021.

<https://memo.thevendry.com/what-is-field-marketing/> (Erişim: 25.11.2022)

⁷⁰⁷ Lapaas. "What is Field Marketing? Complete Guide", 13 Eylül 2020.

<https://lapaas.com/field-marketing/> (Erişim: 25.11.2022)

⁷⁰⁸ Marketing Schools. "Offensive Marketing", 20 Kasım 2020. <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/offensive-marketing/#section-0> (Erişim: 25.11.2022)

⁷⁰⁹ Bhasin, Hitesh. "Offensive marketing – Strategy and examples", 13 Şubat 2018.

<https://www.marketing91.com/offensive-marketing/> (Erişim: 25.11.2022)

⁷¹⁰ Prajapati, Siddhika. "Explore the Offensive Marketing Strategy" 19 Kasım 2021.

<https://www.analyticssteps.com/blogs/explore-offensive-marketing-strategy> (Erişim: 25.11.2022)

⁷¹¹ Bhasin, Hitesh. (aynı kaynak).

⁷¹² Frederiksen, Lee. "Virtual Marketing and Business Development for the Professional Services", 18 Mayıs 2020. <https://hingemarketing.com/blog/story/virtual-marketing-and-business-development-for-the-professional-services> (Erişim: 29.11.2022)

⁷¹³ Master Class. "All About Virtual Marketing: 4 Types of Virtual Marketing", 21 Mart 2022.

<https://www.masterclass.com/articles/virtual-marketing> (Erişim: 29.11.2022)

⁷¹⁴ Stella. "What is Virtual Marketing? A Comprehensive Guide", 23 Mart 2022. <https://www.notifyvisitors.com/blog/virtual-marketing/> (Erişim: 29.11.2022)

⁷¹⁵ Master Class. (aynı kaynak).

⁷¹⁶ Jain, Ishika. "Successful Virtual Marketing Trends for 2023", 24 Kasım 2022.

<https://www.wishup.co/blog/5-trends-of-successful-virtual-marketing-for-2021/> (Erişim: 29.11.2022)

⁷¹⁷ Gartenstein, Devra. "What Is Point-of-Purchase Marketing?", 01 Mart 2019.

<https://smallbusiness.chron.com/impact-visual-merchandising-sales-24397.html> (Erişim: 29.11.2022)

⁷¹⁸ Chhabra, Tanya. "What Is Point of Purchase? – POP Marketing Definition & Examples", 28 Şubat 2022. <https://www.feedough.com/point-of-purchase-pop/> (Erişim: 29.11.2022)

⁷¹⁹ Chhabra, Tanya. (aynı kaynak).

- ⁷²⁰ Yalch, Maria. "What is Point of Purchase Marketing?", 19 Ağustos 2022. <https://www.constant-contact.com/blog/point-of-purchase/> (Erişim: 29.11.2022)
- ⁷²¹ Ellsworth, Matt. "What is Point-of-Purchase Marketing?", 03 Kasım 2020. <https://blog.wiser.com/what-is-point-of-purchase-marketing/> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷²² Ellsworth, Matt. (aynı kaynak).
- ⁷²³ Ellsworth, Matt. (aynı kaynak)
- ⁷²⁴ Sills, Lisa. "Point of Purchase Displays: How to Increase Impulse Purchases with Point of Sale Marketing" 28 Haziran 2022. <https://www.lightspeedhq.com/blog/point-of-sale-marketing/> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷²⁵ Marketing Schools. "Point-of-Sale Marketing", 25 Kasım 2020. <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/point-of-sale-marketing/> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷²⁶ Nicasio, Francesca. "Point of Sale Marketing: How To Optimize Your POS Area For Increased Sales", 14 Ağustos 2019. <https://www.vendhq.com/blog/point-of-sale-marketing/> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷²⁷ Butlers. "Point of sale marketing material, why it is relevant?", <https://butlersposlogic.com/point-of-sale-marketing-material-why-it-is-relevant/> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷²⁸ Sills, Lisa. (aynı kaynak).
- ⁷²⁹ Hayes, Mark. "What Is Affiliate Marketing? A 2022 Guide to Getting Started", 20 Ocak 2022. <https://www.shopify.com/blog/affiliate-marketing> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷³⁰ Coursera. "Affiliate Marketing: What It Is and How to Get Started", 28 Temmuz 2022. <https://www.coursera.org/articles/affiliate-marketing> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷³¹ Hayes, Mark. (aynı kaynak).
- ⁷³² O'Brien, Sam. "What is Affiliate Marketing and How to Get Started", 17 Kasım 2022. <https://affise.com/blog/affiliate-marketing/> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷³³ Lahey, Connor. "What Is Affiliate Marketing: How to Start in 4 Easy Steps", 22 Temmuz 2020. <https://www.semrush.com/blog/affiliate-marketing/> (Erişim: 30.11.2022)
- ⁷³⁴ Levin, Alla. "What is Synchro Marketing?", <https://www.internetvibes.net/2018/09/25/what-is-synchro-marketing/> (Erişim: 23.09.2022)
- ⁷³⁵ Levin, Alla. (aynı kaynak).
- ⁷³⁶ Corrigan, William P. "What is Synchro Marketing?", 04 Mayıs 2016. <https://www.linkedin.com/pulse/what-synchro-marketing-bill-corrigan> (Erişim: 23.09.2022)
- ⁷³⁷ Cohen, Heidi. "Voice Marketing Definition: Why You Need To Make Your Audience Listen Now", 31 Temmuz 2019. <https://heidicohen.com/voice-marketing-definition/> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷³⁸ Jaworski, Ron. "What is voice marketing and why you should use it", 29 Kasım 2021. <https://www.trinityaudio.ai/what-is-voice-marketing-and-why-you-should-use-it> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷³⁹ Jaworski, Ron. (aynı kaynak).
- ⁷⁴⁰ Technology, Atz. "What is Voice Marketing: Definition, Strategy, Advertising", <https://atztechnology.com/voice-marketing/> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷⁴¹ Walden, Haley. "Voice Marketing Basics: What You Need to Know", 02 Temmuz 2020. <https://www.elegantthemes.com/blog/marketing/voice-marketing> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷⁴² Tran, Angie. "What is Seasonal Marketing?", <https://www.adroll.com/blog/what-is-seasonal-marketing> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷⁴³ Osten, Barbara von der. "Create New Opportunities for Success with Seasonal Marketing", 19 Nisan 2019. <https://rockcontent.com/blog/seasonal-marketing/> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷⁴⁴ Tran, Angie. (aynı kaynak).
- ⁷⁴⁵ Osten, Barbara von der. (aynı kaynak).
- ⁷⁴⁶ Thomsen, Rikke Berg. "9 Seasonal Marketing Ideas from Real Brands", 24 Mayıs 2022. <https://www.drip.com/blog/seasonal-marketing-strategies> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷⁴⁷ Osten, Barbara von der. (aynı kaynak).
- ⁷⁴⁸ Lishchuk, Ivan. "How to Ace Your Seasonal Marketing Campaign", 19 Ekim 2021. <https://www.gms-worldwide.com/blog/how-to-ace-your-seasonal-marketing-campaign/> (Erişim: 06.12.2022)
- ⁷⁴⁹ Walden, Haley. "How to Build a Seasonal Marketing Plan", 02 Ağustos 2021. <https://www.elegantthemes.com/blog/marketing/how-to-build-a-seasonal-marketing-plan> (Erişim: 06.12.2022)

- ⁷⁵⁰ Shewan, Dan. "Ambush Marketing: What It Is & Why It Works", 25 Şubat 2022. <https://www.wordstream.com/blog/ws/2018/04/04/ambush-marketing> (Erişim: 21.12.2022)
- ⁷⁵¹ Hilson, Shannon. "What is Ambush Marketing & Why it Causes so Much Controversy?", 20 Kasım 2021. <https://rockcontent.com/blog/ambush-marketing/> (Erişim: 21.12.2022)
- ⁷⁵² Hilson, Shannon. (aynı kaynak).
- ⁷⁵³ Shewan, Dan. (aynı kaynak).
- ⁷⁵⁴ Alexander, Schell. "Moskito-Marketing", <https://www.bildungshaus.it/de/bildungshaus/weiterbildung-kurse/detail/moskito-marketing/> (Erişim: 09.01.2023)
- ⁷⁵⁵ Leitherer, Johanna. "Was ist Moskito-Marketing?", 26 Mart 2019. <https://www.springerprofessional.de/guerillamarketing/marketingkommunikation/was-ist-moskito-marketing-/16568026> (Erişim: 09.01.2023)
- ⁷⁵⁶ WordStream. "What Is Black Hat SEO?", <https://www.wordstream.com/black-hat-seo> (Erişim: 28.10.2022)
- ⁷⁵⁷ WordStream. (aynı kaynak).
- ⁷⁵⁸ Rock Content. "What is Black Hat and how can this strategy harm your site?", 15 Eylül 2020. <https://rockcontent.com/blog/black-hat/> (Erişim: 28.10.2022)
- ⁷⁵⁹ Raja. "SMS Marketing: Definition, Benefits, and Best Practices for Top Results", 16 Ağustos 2022. <https://www.sendinblue.com/blog/what-is-sms-marketing/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶⁰ Gaylord, David. "A Beginner's Guide to SMS Marketing: Examples, Best Practices, and Tips", 11 Ağustos 2022. <https://www.shopify.com/blog/sms-marketing> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶¹ Gaylord, David. (aynı kaynak).
- ⁷⁶² Puckett, Tracy. "SMS marketing 101: Examples, best practices and how to start", 12 Eylül 2022. <https://www.omnisend.com/blog/sms-marketing/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶³ Newberry, Christina. "The Beginner's Guide to SMS Marketing: Everything You Need to Know", 07 Temmuz 2021. <https://blog.hootsuite.com/sms-marketing/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶⁴ Jantsch, John. "Conversational marketing, sohbet pazarlaması nedir?", 17 Ocak 2020. <https://tr.godaddy.com/blog/conversational-marketing-sohbet-pazarlamasi-nedir/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶⁵ Rajnerowicz, Kazimierz. "What Is Conversational Marketing? [Guide & Examples]", 17 Ağustos 2022. <https://www.tidio.com/blog/conversational-marketing/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶⁶ LaFleur, Griffin. "conversational marketing", <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/conversational-marketing> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶⁷ LaFleur, Griffin. (aynı kaynak).
- ⁷⁶⁸ Gennaro, Lisa. "The Ultimate Guide to Conversational Marketing (+Examples)", 01 Eylül 2020. <https://wpforms.com/ultimate-guide-to-conversational-marketing/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁶⁹ Tiinus, Kimi. "What is Conversational Marketing?", <https://www.giosg.com/blog/what-is-conversational-marketing> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁷⁰ Rajnerowicz, Kazimierz. (aynı kaynak).
- ⁷⁷¹ LaFleur, Griffin. (aynı kaynak).
- ⁷⁷² Arimetrics. "What is Street marketing", <https://www.arimetrics.com/en/digital-glossary/street-marketing> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁷³ Vistaprint. "7 street marketing tactics to drive more business", <https://www.vistaprint.com.au/hub/street-marketing-tactics> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁷⁴ Rieger, Emily. "9 Reasons Why Street Marketing is Effective", 24 Haziran 2021. <https://www.grassrootsadvertising.com/blog/street-advertising/9-reasons-why-street-marketing-is-effective/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁷⁵ Bathelot, B. "Street marketing", 01 Aralık 2021. <https://www.definitions-marketing.com/definition/street-marketing/> (Erişim: 07.12.2022)
- ⁷⁷⁶ Kingsnorth, Simon. "Right Brain Marketing vs. Left Brain Marketing", <https://simonkingsnorth.com/right-brain-marketing-vs-left-brain-marketing/> (Erişim: 08.12.2022)
- ⁷⁷⁷ Darling, Kayla. "Left-Brained vs. Right-Brained Marketing: How to Appeal to Both Types of Audiences", 17 Ağustos 2016. <https://visme.co/blog/left-brain-right-brain-marketing/> (Erişim: 08.12.2022)
- ⁷⁷⁸ Gola, Monika. "Let's talk about Left brain marketing strategy", 11 Aralık 2020. <https://www.curvearro.com/blog/lets-talk-about-left-brain-marketing-strategy/> (Erişim: 09.12.2022)
- ⁷⁷⁹ Alexander, Chris. "Left and Right Brain", 09 Mart 2022.

<https://hometreedigital.com/insights/left-and-right-brain/> (Erişim: 09.12.2022)

⁷⁸⁰ Alexander, Chris. (aynı kaynak).

⁷⁸¹ Fenton, Mai. "Should marketers be more 'left brain' or 'right brain'?", 09 Mart 2021. <https://www.linkedin.com/pulse/should-marketers-more-left-brain-right-mai-fenton> (Erişim: 09.12.2022)

⁷⁸² WordStream. "Social Media Marketing for Businesses", <https://www.wordstream.com/social-media-marketing> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁸³ Hayes, Adam. "Social Media Marketing (SMM): What It Is, How It Works, Pros and Cons", 22 Ekim 2022. <https://www.investopedia.com/terms/s/social-media-marketing-smm.asp> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁸⁴ Marketo. "The Definitive Guide to Social Media Marketing", <https://www.marketo.com/definitive-guides/the-definitive-guide-to-social-media-marketing/> (Erişim: 02.09.2022).

⁷⁸⁵ Hayes, Adam. (aynı kaynak).

⁷⁸⁶ Smith, Brad. "What is social media marketing?", 17 Kasım 2022. <https://searchengineland.com/what-is-social-media-marketing-389170> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁸⁷ Kenan, Jami. "Social media marketing: What it is and how to build your strategy", 22 Eylül 2022. <https://sproutsocial.com/insights/social-media-marketing-strategy/> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁸⁸ Baker, Kristen. "Social Media Marketing: The Ultimate Guide", 13 Ekim 2022. <https://blog.hubspot.com/marketing/social-media-marketing> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁸⁹ LaFleur, Griffin. "Social Media Marketing (SMM)", <https://www.techtarget.com/whatis/definition/social-media-marketing-SMM> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁹⁰ SendPulse. "What is Social Marketing: Basics", <https://sendpulse.com/support/glossary/social-marketing> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁹¹ nsmc. "What is Social Marketing?", <https://www.thensmc.com/content/what-social-marketing-1> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁹² Nasrudin, Ahmad. "Social Marketing: Meaning, Importance, Examples, Advantages", 14 Nisan 2022. <https://penpoin.com/social-marketing/> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁹³ Huhn, Jessica. "What Is Social Marketing? 10 Examples of How It Can Work for Your Business", 28 Ekim 2022. <https://referralrock.com/blog/social-marketing/> (Erişim: 12.12.2022)

⁷⁹⁴ Nasrudin, Ahmad. (aynı kaynak).

⁷⁹⁵ Nasrudin, Ahmad. (aynı kaynak).

⁷⁹⁶ Rana, Kanishk. "What Is Sports Marketing?", 03 Aralık 2021. <https://www.feedough.com/sports-marketing-101-what-is-sports-marketing/> (Erişim: 13.12.2022)

⁷⁹⁷ Colman, Zach. "The Sports Marketing Definition: Its impact on sports brands", 29 Ağustos 2022. <https://creativive.com/sports-marketing-definition-and-its-impact-on-sports-brand/> (Erişim: 13.12.2022)

⁷⁹⁸ Colman, Zach. (aynı kaynak).

⁷⁹⁹ Avada Blog. "What is Sports Marketing? History, Benefits, Fundamentals, and More", 12 Mayıs 2022. <https://blog.avada.io/resources/sports-marketing.html> (Erişim: 13.12.2022)

⁸⁰⁰ Yeung, Natalie. "What is Sports Marketing: Definition and Categories", 15 Kasım 2019. <https://www.profolus.com/topics/what-is-sports-marketing-definition-and-categories/> (Erişim: 13.12.2022)

⁸⁰¹ NBS. "What is Sustainable Marketing?", 12 Ekim 2022. <https://nbs.net/what-is-sustainable-marketing/> (Erişim: 11.01.2023)

⁸⁰² Wrigh, Gabrielle. "What is sustainable marketing and how should you use it?", 17 Kasım 2022. <https://www.smartinsights.com/online-brand-strategy/brand-positioning/sustainable-marketing-how-should-you-use-it/> (Erişim: 11.01.2023)

⁸⁰³ Bretous, Martina. "Sustainable Marketing: Key Principles & How to Leverage It", 12 Ağustos 2022. <https://blog.hubspot.com/marketing/sustainable-marketing> (Erişim: 11.01.2023)

⁸⁰⁴ Ilic, Petra. "Sustainable Marketing: What Is It And How To Use It", 14 Şubat 2022. <https://klient-marketing.com/sustainable-marketing/> (Erişim: 11.01.2023)

⁸⁰⁵ Koeder, Kerstin. "Sustainable marketing: Stats, definition, examples", 30 Kasım 2022. <https://www.the-future-of-commerce.com/2022/10/10/sustainable-marketing-definition-examples-benefits/> (Erişim: 11.01.2023)

⁸⁰⁶ Wrigh, Gabrielle. (aynı kaynak).

⁸⁰⁷ Bretous, Martina. (aynı kaynak).

- ⁸⁰⁸ Tú, Minh. "What is Sustainable Marketing? Definition & Principles", 11 Mart 2022. <https://en.hocmarketing.org/advanced-marketing/what-is-sustainable-marketing-definition-principles> (Erişim: 11.02.2023)
- ⁸⁰⁹ Middleton, Lorna "Controversial Marketing Campaigns – Are they worth it?" 18 Ocak 2021. <https://middleton-marketing.co.uk/blog/controversial-marketing/> (Erişim: 13.12.2022)
- ⁸¹⁰ Fornillos, Manuel. "Controversial Marketing: The Risk and The Payoff", 08 Aralık 2020. <https://returnnonnow.com/2020/12/controversial-marketing-risk-payoff/> (Erişim: 13.12.2022)
- ⁸¹¹ Thompson, Serenity. "Five Rules For Using Controversy In Your Marketing And Advertising", 17 Nisan 2020. <https://www.forbes.com/sites/forbesagencycouncil/2020/04/27/five-rules-for-using-controversy-in-your-marketing-and-advertising> (Erişim: 13.12.2022)
- ⁸¹² Agarwal, Vipul. "All you need to know about Controversial Marketing!", <https://marqueex.com/all-you-need-to-know-about-controversial-marketing/> (Erişim: 13.12.2022)
- ⁸¹³ Agarwal, Vipul. (aynı kaynak).
- ⁸¹⁴ Blackcoffer Insights. "Controversy as a Marketing Strategy", 28 Nisan 2020. <https://insights.blackcoffer.com/controversy-as-a-marketing-strategy/> (Erişim: 13.12.2022)
- ⁸¹⁵ Gupta, Vishal. "Is Controversy A Good Marketing Strategy?", 02 Haziran 2021. <https://www.bizain.com/controversy-marketing-strategy/> (Erişim: 13.12.2022)
- ⁸¹⁶ Appsembler. "What is Technical Marketing?", <https://appsembler.com/technical-marketing/> (Erişim: 14.12.2022)
- ⁸¹⁷ Indeed. "What Is Technical Marketing? (Definition and 6 Tips)", 10 Kasım 2021. <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-technical-marketing> (Erişim: 14.12.2022)
- ⁸¹⁸ Appsembler. (aynı kaynak).
- ⁸¹⁹ Hogan, Matt. "What Is Technical Marketing?", 18 Aralık 2018. <https://blog.intricately.com/what-is-technical-marketing-today> (Erişim: 14.12.2022)
- ⁸²⁰ ManpowerGroup. "Soft skills ve hard skills nedir? Soft skills örnekleri nelerdir?", <https://www.manpower.com.tr/blog/soft-skills-ve-hard-skills-nedir-soft-skills-ornekleri-nelerdir> (Erişim: 14.12.2022)
- ⁸²¹ Norris, Morgan. "10 Keys To Success As A Technical Marketing Manager", <https://www.trewmarketing.com/blog/technical-marketing-manager-success> (Erişim: 14.12.2022)
- ⁸²² Kenton, Will. "Telemarketing: Definition, What They Do, Example, and Types", 30 Temmuz 2022. <https://www.investopedia.com/terms/t/telemarketing.asp> (Erişim: 14.12.2022)
- ⁸²³ Kenton, Will. (aynı kaynak).
- ⁸²⁴ Kenton, Will. (aynı kaynak).
- ⁸²⁵ Shopify. "Telemarketing", <https://www.shopify.com/encyclopedia/telemarketing> (Erişim: 14.12.2022)
- ⁸²⁶ Pahwa, Aashish. "What Is Television Advertising? – Importance, Types, Examples", 07 Mayıs 2022. <https://www.feedough.com/television-advertising-definition-types-examples/> (Erişim: 15.12.2022)
- ⁸²⁷ Pahwa, Aashish. (aynı kaynak).
- ⁸²⁸ Cambridge Dictionary. "reverse marketing", <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/reverse-marketing> (Erişim: 15.12.2022)
- ⁸²⁹ Schneider, David "Reverse Marketing: Another View of Marketing", <https://ninjאותreach.com/reverse-marketing/> (Erişim: 15.12.2022)
- ⁸³⁰ Belyh, Anastasia. "How Does Reverse Marketing Work?", 19 Eylül 2019. <https://www.cleverism.com/how-reverse-marketing-work/> (Erişim: 15.12.2022)
- ⁸³¹ Belyh, Anastasia. (aynı kaynak).
- ⁸³² Black Sheep Community. "How to improve your brand with Reverse Marketing", 15 Aralık 2022. <https://www.theblacksheep.community/reverse-marketing/> (Erişim: 15.12.2022)
- ⁸³³ Black Sheep Community. (aynı kaynak).
- ⁸³⁴ Mehta, Hoshang "What is Test Marketing? Definition and Examples", 25 Haziran 2021. <https://conbi.io/test-marketing-definition-examples/> (Erişim: 16.12.2022)
- ⁸³⁵ Hanna, Katie Terrell. "Test Marketing", <https://www.techtarget.com/whatis/definition/test-marketing> (Erişim: 16.12.2022)
- ⁸³⁶ Commerce Mates. "Test Marketing: Meaning, Considerations, Procedure and Drawbacks", <https://commercemates.com/test-marketing/> (Erişim: 16.12.2022)

- ⁸³⁷ Ghenaiet, Abir. "Disadvantage Of Test Marketing: Definition, Aim & Benefits", <https://inkforall.com/ai-writing-tools/copy-testing/disadvantage-of-test-marketing/> (Erişim: 16.12.2022)
- ⁸³⁸ Mehta, Hoshang. (aynı kaynak).
- ⁸³⁹ Bytes, Waffle. "What is Test Marketing? Definition and Examples", 07 Eylül 2022. <https://wafflebytes.com/blog/test-marketing/> (Erişim: 16.12.2022)
- ⁸⁴⁰ Ghenaiet, Abir. (aynı kaynak).
- ⁸⁴¹ Fuel Cycle. "What is market testing?", <https://fuelcycle.com/blog/market-testing/> (Erişim: 16.12.2022)
- ⁸⁴² QuestionPro. "10 Reasons Why Test Marketing Helps Businesses Grow", <https://www.questionpro.com/blog/how-businesses-benefit-test-marketing/> (Erişim: 16.12.2022)
- ⁸⁴³ CFI. "Pay-Per-Click (PPC)", 05 Aralık 2022. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/valuation/pay-per-click-ppc/> (Erişim: 19.12.2022)
- ⁸⁴⁴ Brockbank, James. "What Is PPC (Pay Per Click)? An Introduction to PPC Marketing", 27 Temmuz 2020. <https://www.semrush.com/blog/what-is-ppc/> (Erişim: 19.12.2022)
- ⁸⁴⁵ Brockbank, James. (aynı kaynak).
- ⁸⁴⁶ Cardona, Laia. "PPC or Pay Per Click: How It Works, Advantages and Examples", 30 Mart 2022. <https://www.cyberclick.net/numericalblog/ppc-or-pay-per-click-how-it-works-advantages-and-examples> (Erişim: 19.12.2022)
- ⁸⁴⁷ Brockbank, James. (aynı kaynak).
- ⁸⁴⁸ Panther, Charley. "What is 'PPC' in digital marketing?", 17 Ekim 2022. <https://www.bidnamic.com/resources/what-is-ppc-in-digital-marketing> (Erişim: 19.12.2022)
- ⁸⁴⁹ Maxwell, Scott. "What is Post-Click Marketing?", 01 Mart 2011. <https://openviewpartners.com/blog/what-is-post-click-marketing/> (Erişim: 19.12.2022)
- ⁸⁵⁰ Mileva, Geri. "7 Key Elements of the Perfect Post Click Experience", 18 Kasım 2021. <https://influencermarketinghub.com/post-click-experience/> (Erişim: 19.12.2022)
- ⁸⁵¹ Mileva, Geri. (aynı kaynak).
- ⁸⁵² Quick, Tyson. "What is Landing page Optimization and How to Use it to Maximize Conversions", <https://instapage.com/blog/post-click-optimization> (Erişim: 19.12.2022)
- ⁸⁵³ Gartner. "Trade Marketing", <https://www.gartner.com/en/marketing/glossary/trade-marketing> (Erişim: 20.12.2022)
- ⁸⁵⁴ Sonntag, Melissa. "Trade Marketing: The Ultimate Guide [Example Strategies]", <https://www.repsly.com/blog/field-team-management/trade-marketing-everything-you-need-to-know> (Erişim: 20.12.2022)
- ⁸⁵⁵ Sonntag, Melissa. (aynı kaynak).
- ⁸⁵⁶ The Economic Times. "What is Trade Marketing", <https://m.economictimes.com/definition/trade-marketing?from=desktop> (Erişim: 20.12.2022)
- ⁸⁵⁷ Pink, Daniel. "Trade Marketing: 4 Trade Marketing Strategies", 03 Mayıs 2022. <https://www.masterclass.com/articles/trade-marketing> (Erişim: 20.12.2022)
- ⁸⁵⁸ Aktaş, Mert. "What Is Community Marketing and How You Can Get Started This Quarter", 18 Mayıs 2022. <https://userguiding.com/blog/community-marketing/> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁸⁵⁹ Hendricks, Beth. "Community Marketing: Definition, Strategies & Example", <https://study.com/academy/lesson/community-marketing-definition-strategies-example.html> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁸⁶⁰ Indeed. "What Is Community Marketing? Definition, Importance and Tips", 25 Mayıs 2021, <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/community-marketing> (Erişim: 14.11.2022)
- ⁸⁶¹ Indeed. (aynı kaynak).
- ⁸⁶² Harrower, Mike. "Everything you need to know about community marketing strategy", 24 Nisan 2021. <https://www.disciplemedia.com/engaging-your-community/community-marketing-strategy/> (Erişim: 20.12.2022)
- ⁸⁶³ Harrower, Mike. (aynı kaynak).
- ⁸⁶⁴ DX Adobe. "Consumer Marketing", 19 Nisan 2021. <https://business.adobe.com/blog/basics/consumer-marketing> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁶⁵ Carpena, Maria. "What Is Consumer Marketing?", 18 Eylül 2022. <https://www.webfx.com/blog/marketing/what-is-consumer-marketing/> (Erişim: 22.12.2022)

- ⁸⁶⁶ Carpena, Maria. (aynı kaynak).
- ⁸⁶⁷ Padua, Aileen. "What You Should Know about Consumer Marketing", 20 Eylül 2021. <https://www.techfunnel.com/martech/consumer-marketing/> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁶⁸ Padua, Aileen. (aynı kaynak).
- ⁸⁶⁹ Padua, Aileen. (aynı kaynak).
- ⁸⁷⁰ Leverkuhn, A. "What is a Consumer Marketing Strategy?", 12 Aralık 2022. <https://www.smartcapitalmind.com/what-is-a-consumer-marketing-strategy.htm> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁷¹ Business Jargons. "International Marketing", <https://businessjargons.com/international-marketing.html> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁷² Gomez, Jose. "International Marketing Types & Tips - Complete Guide [2022]", 15 Kasım 2022. <https://www.evinex.com/international-marketing/> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁷³ Edge Universe. "International Marketing: Definition, Examples, and Strategies", 20 Ekim 2020. <https://edgy.app/international-marketing> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁷⁴ Edge Universe. (aynı kaynak).
- ⁸⁷⁵ Usmani, Fahad. "International Marketing: Definition, Examples, and Strategies", 04 Şubat 2022. <https://parsadi.com/international-marketing/> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁷⁶ Usmani, Fahad. (aynı kaynak).
- ⁸⁷⁷ Edge Universe. (aynı kaynak).
- ⁸⁷⁸ Roberts, Shanon. "International Marketing: Strategies, Examples, and Tips", 28 Şubat 2022. <https://www.cyberclick.net/numericalblog/international-marketing-strategies-examples-and-tips> (Erişim: 22.12.2022)
- ⁸⁷⁹ Riserbato, Rebecca. "6 Ways to Use Long Tail Marketing in Your Content Strategy", 10 Aralık 2019. <https://blog.hubspot.com/blog/tabid/6307/bid/4723/6-ways-to-leverage-the-long-tail-in-your-marketing.aspx> (Erişim: 26.12.2022)
- ⁸⁸⁰ Hattangadi, Vidya. "What is Long Tail Marketing Strategy?", 26 Eylül 2022. <https://drvidyahattangadi.com/what-is-long-tail-marketing-strategy/> (Erişim: 26.12.2022)
- ⁸⁸¹ Pahwa, Aashish. "What Is Long Tail In Marketing? | Long Tail Theory Explained", 17 Temmuz 2021. <https://www.feedough.com/what-is-long-tail-in-marketing-long-tail-theory-explained/> (Erişim: 26.12.2022)
- ⁸⁸² Hattangadi, Vidya. (aynı kaynak).
- ⁸⁸³ Violino, Bob. "Long Tail Criticism Might Affect E-Business Strategies", 03 Kasım 2009. <https://cacm.acm.org/news/50534-long-tail-criticism-might-affect-e-business-strategies/fulltext> (Erişim: 26.12.2022)
- ⁸⁸⁴ Peterson, Sarah. "Paid Advertising in 2022: What it is (& How it Works)", 25 Temmuz 2022. <https://smartblogger.com/paid-advertising/> (Erişim: 26.12.2022)
- ⁸⁸⁵ Peterson, Sarah. (aynı kaynak).
- ⁸⁸⁶ Grow Hack Scale. "Paid Advertising", <https://growhackscale.com/glossary/paid-advertising> (Erişim: 26.12.2022)
- ⁸⁸⁷ Ostapenko, Alina. "What is paid advertising: types, examples, and features", 18 Ağustos 2020. <https://blog.ringostat.com/en/what-is-paid-advertising-types-examples-and-features/> (Erişim: 26.12.2022)
- ⁸⁸⁸ Cuddeford-Jones, Morag. "Offering a bit more than a free sample", 24 Mayıs 2012. <https://www.marketingweek.com/offering-a-bit-more-than-a-free-sample/> (Erişim: 27.12.2022)
- ⁸⁸⁹ Breeze People. "The Benefits of Giving Free Samples", 18 Ekim 2018. <https://www.breezepeople.co.uk/the-benefits-of-giving-free-samples/> (Erişim: 27.12.2022)
- ⁸⁹⁰ A1Dezine. "How to promote your product using free sample marketing", <https://www.a1de-zine.co.nz/how-to-promote-your-product-using-free-sample-marketing/> (Erişim: 27.12.2022)
- ⁸⁹¹ Ecwid. "How to use free samples in your marketing", <https://support.ecwid.com/hc/en-us/articles/360016416519-How-to-use-free-samples-in-your-marketing> (Erişim: 27.12.2022)
- ⁸⁹² Ecwid. (aynı kaynak).
- ⁸⁹³ Habeeb, Sameh. "What is freebie marketing?", 16 Ocak 2019. <http://samehhabeeb.uk/2019/01/16/what-is-freebie-marketing/> (Erişim: 28.12.2022)
- ⁸⁹⁴ Viiworks. "Freebie Marketing 101: What You Need to Know", <http://www.viiworks.com/blog/freebie-marketing-101-what-you-need-to-know/> (Erişim: 28.12.2022)

- ⁸⁹⁵ Boorer, Matt. "Does Giving Out Freebies Work In Marketing Your Brand?", 10 Mart 2021. <https://www.promotionproducts.com.au/blog/does-giving-out-freebies-work-in-marketing-your-brand/> (Erişim: 28.12.2022)
- ⁸⁹⁶ UCT Asia. "Freebie MArketing: How to maximize your sales with this technique", <https://uct-asia.com/freebie-marketing-how-to-maximize-your-sales-with-this-technique/> (Erişim: 28.12.2022)
- ⁸⁹⁷ Kelly, Christine. "Developing a 360-Degree Marketing Plan: A Look at the Why and the How", 18 Mart 2021. <https://viralsolutions.net/developing-a-360-degree-marketing-plan/> (Erişim: 28.12.2022)
- ⁸⁹⁸ Chou, Janice. "What Is 360 Marketing, And How Can You Build A Comprehensive Strategy?", 06 Mart 2019. <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2019/03/06/what-is-360-marketing-and-how-can-you-build-a-comprehensive-strategy> (Erişim: 28.12.2022)
- ⁸⁹⁹ Strasser, Elisabeth. "What is 360 Marketing and Why Use It?", 17 Kasım 2021. <https://designwizard.com/blog/360-marketing/> (Erişim: 28.12.2022)
- ⁹⁰⁰ Kelly, Christine. (aynı kaynak).
- ⁹⁰¹ Chou, Janice. (aynı kaynak).
- ⁹⁰² Vinikas, Immanuel. "Celebrity Endorsement: How to Use a Celebrity for Your Campaigns and Events [+ Examples]", 15 Mayıs 2022. <https://corp.kultura.com/blog/celebrity-endorsement/> (Erişim: 29.12.2022)
- ⁹⁰³ Sahu, Mansi. "Celebrity Marketing", 01 Ocak 2022, https://www.linkedin.com/pulse/celebrity-marketing-mansi-sahu?trk=public_profile_article_view (Erişim: 29.12.2022)
- ⁹⁰⁴ Simone et Nelson, "Comment définir le Celebrity Marketing ?", <https://simoneetnelson.com/a-propos-celebrity-marketing/regles-celebrity-marketing/definition-celebrity-marketing/> (Erişim: 29.12.2022)
- ⁹⁰⁵ Vinikas, Immanuel. (aynı kaynak).
- ⁹⁰⁶ Solomon, Aurelia. "Product Marketing: The Complete Guide", 03 Haziran 2022. <https://www.drift.com/blog/what-is-product-marketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁹⁰⁷ Agrawal, Pulkit. "What is Product Marketing in 2022? A Data-Backed Definition", <https://www.chameleon.io/blog/what-is-product-marketing> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁹⁰⁸ Makosiewicz, Mateusz. "Product Marketing: What It Is & How It Works", 22 Mart 2022. <https://ahrefs.com/blog/product-marketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁹⁰⁹ Aha. "What is product marketing?", <https://www.aha.io/roadmapping/guide/marketing-methodologies/what-is-product-marketing> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁹¹⁰ Shopify. "What Is Product Marketing? Definition and Guide", 07 Mart 2022. <https://www.shopify.com/blog/product-marketing> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁹¹¹ Chisel Blog. "Product Marketing", <https://chisellabs.com/blog/product-marketing/> (Erişim: 10.11.2022)
- ⁹¹² Gillis, Alexander S. "Database Marketing", <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/database-marketing> (Erişim: 30.12.2022)
- ⁹¹³ Gillis, Alexander S. (aynı kaynak).
- ⁹¹⁴ Bonnie, Emily. "What Is Database Marketing? Why It's Important and How to Do It Right", <https://clevertap.com/blog/database-marketing/> (Erişim: 30.12.2022)
- ⁹¹⁵ Bonnie, Emily. (aynı kaynak).
- ⁹¹⁶ Bonnie, Emily. (aynı kaynak).
- ⁹¹⁷ Adverity. "What is data-driven marketing?", <https://www.adverity.com/data-driven-marketing> (Erişim: 30.12.2022)
- ⁹¹⁸ Lennon, Rob. "What Is Data-Driven Marketing? – Definition, Examples and Case Studies", 08 Mayıs 2017. <https://www.makethunder.com/data-driven-marketing-definition-examples/> (Erişim: 30.12.2022)
- ⁹¹⁹ Lennon, Rob. (aynı kaynak).
- ⁹²⁰ Maryville University. "5 Winning Data-Driven Marketing Strategies", <https://online.maryville.edu/blog/5-winning-data-driven-marketing-strategies/> (Erişim: 30.12.2022)
- ⁹²¹ Andersen, Derek. "Data-Driven Marketing Trends for 2022: Why You Need to Update Your Strategy", 20 Aralık 2021. <https://www.invoca.com/blog/state-of-data-driven-marketing-update-your-strategy> (Erişim: 30.12.2022)

- ⁹²² Caveney, Laura. "What is buzz marketing? Strategies and examples", 17 Şubat 2020.
<https://www.thisisinfluential.com/blog/strategy/what-is-buzz-marketing-strategies-and-examples/> (Erişim: 23.11.2022)
- ⁹²³ Ilic, Petra. "What is Buzz Marketing – Explainers, Strategies, and Examples", 31 Ocak 2022.
<https://klintmarketing.com/buzz-marketing/> (Erişim: 23.11.2022)
- ⁹²⁴ Lutkevich, Ben. "buzz marketing", <https://www.techtarget.com/searchcustomerexperience/definition/buzz-marketing>
(Erişim: 23.11.2022)
- ⁹²⁵ Pahwa, Aashish. "What Is Buzz Marketing? – Strategies & Examples", 03 Ağustos 2022.
<https://www.feedough.com/buzz-marketing/> (Erişim: 23.11.2022)
- ⁹²⁶ Sharma, Gaurav. "What Is Buzz Marketing? How to Get Everyone Talking", 22 Aralık 2021.
<https://learn.g2.com/buzz-marketing> (Erişim: 23.11.2022)
- ⁹²⁷ Terra, John. "What is Video Marketing? Definition, How it Works, Examples, and Strategies", 24 Ağustos 2022. <https://www.simplilearn.com/what-is-video-marketing-working-examples-strategies-article> (Erişim: 03.01.2023)
- ⁹²⁸ Terra, John. (aynı kaynak).
- ⁹²⁹ SendPulse. "What is Video Marketing: Guide", 28 Ekim 2022.
<https://sendpulse.com/support/glossary/video-marketing> (Erişim: 03.01.2023)
- ⁹³⁰ SendPulse. (aynı kaynak).
- ⁹³¹ Hookle. "What Is Video Marketing And Why Is It Important for Small Businesses", 09 Aralık 2022. <https://www.hooke.net/post/what-is-video-marketing-and-why-is-it-important-for-small-businesses> (Erişim: 03.01.2023)
- ⁹³² Viñarás, Estela. "What Is Viral Marketing? Examples and Advantages" 26 Ocak 2022.
<https://www.cyberclick.net/numericalblogen/what-is-viral-marketing-advantages-and-examples>
(Erişim: 03.01.2023)
- ⁹³³ Barnhart, Brent. "What is viral marketing (and does it actually work in 2022)?", 16 Ocak 2020.
<https://sproutsocial.com/insights/viral-marketing/> (Erişim: 03.01.2023)
- ⁹³⁴ Taylor, Lauren. "Viral marketing definition and examples", 19 Aralık 2022.
<https://taplink.at/en/blog/what-is-viral-marketing-definition-and-examples.html>
(Erişim: 03.01.2023)
- ⁹³⁵ Vertical Rail. "What is Close Range Marketing?", 07 Ocak 2019.
<https://www.verticalrail.com/kb/close-range-marketing/> (Erişim: 04.01.2023)
- ⁹³⁶ Girish, Devika. "What is Proximity Marketing and How does it Work?", 16 Haziran 2022.
<https://blog.beaconstac.com/2015/01/what-is-proximity-marketing-and-how-does-it-work/> (Erişim: 04.01.2023)
- ⁹³⁷ Vertical Rail. (aynı kaynak).
- ⁹³⁸ Just Great DataBase. "What is close range marketing?", <https://jgdb.com/business/marketing/marketing-strategy/what-is-close-range-marketing>
(Erişim: 04.01.2023)
- ⁹³⁹ Streamline. "5 Ways to Boost the ROI of Your Affinity Marketing Program", 09 Aralık 2019,
<https://streamline-marketing.com/affinity-marketing/> (Erişim: 05.01.2023)
- ⁹⁴⁰ Streamline. (aynı kaynak).
- ⁹⁴¹ Bhasin, Hitesh "Affinity marketing and its benefits to Marketers", 09 Mart 2018.
<https://www.marketing91.com/affinity-marketing/> (Erişim: 05.01.2023)
- ⁹⁴² Marketing Schools. "Reply Marketing", 27 Kasım 2020.
<https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/reply-marketing/> (Erişim: 05.01.2023)
- ⁹⁴³ Adjust. "Direct response marketing explained", 01 Ekim 2021.
<https://www.adjust.com/blog/what-is-direct-response-marketing/> (Erişim: 05.01.2023)
- ⁹⁴⁴ Adjust. (aynı kaynak).
- ⁹⁴⁵ Successwise. "What is direct response marketing & why it works?",
<https://successwise.com/what-is-direct-response-marketing/> (Erişim: 05.01.2023)
- ⁹⁴⁶ Kovalenko, Irina. "What is Direct Response Marketing?", 06 Mayıs 2020.
<https://smartyads.com/blog/what-is-direct-response-marketing/> (Erişim: 05.01.2023)
- ⁹⁴⁷ Active Campaign. "Lifecycle Marketing",
<https://www.activecampaign.com/glossary/lifecycle-marketing> (Erişim: 06.01.2023)
- ⁹⁴⁸ Kirsch, Katrina. "The Complete Guide to Lifecycle Marketing", 06 Mayıs 2021.
<https://blog.hubspot.com/marketing/lifecycle-marketing> (Erişim: 06.01.2023)
- ⁹⁴⁹ Kirsch, Katrina. (aynı kaynak).

- ⁹⁵⁰ Fabrik Brands. "Planning a horizontal marketing system: A new angle for advertising", <https://fabrikbrands.com/horizontal-marketing-system/> (Erişim: 19.09.2022)
- ⁹⁵¹ The Keep It Simple. "Horizontal Marketing System", 19 Şubat 2021. <https://www.thekeepitsimple.com/horizontal-marketing-system/> (Erişim: 19.09.2022)
- ⁹⁵² Usmani, Fahad. "Horizontal Marketing System: Definition, Examples, Methodologies & Advantages", 03 Şubat 2022. <https://parsadi.com/horizontal-marketing-system/> (Erişim: 19.09.2022)
- ⁹⁵³ Fabrik Brands. (aynı kaynak).
- ⁹⁵⁴ The Keep It Simple. (aynı kaynak).
- ⁹⁵⁵ Cote, Joe. "What is New Media?", 23 Eylül 2022. <https://www.snhu.edu/about-us/newsroom/liberal-arts/what-is-new-media> (Erişim: 12.01.2023)
- ⁹⁵⁶ Morley, Miranda. "Key Principles of New Media Marketing Communications", <https://smallbusiness.chron.com/key-principles-new-media-marketing-communications-31177.html> (Erişim: 12.01.2023)
- ⁹⁵⁷ Mycustomer. "New media marketing", <https://www.mycustomer.com/hr-glossary/new-media-marketing> (Erişim: 12.01.2023)
- ⁹⁵⁸ Morley, Miranda. (aynı kaynak).
- ⁹⁵⁹ Grow Hack Scale. "Remarketing", <https://growhackscale.com/glossary/remarketing> (Erişim: 13.01.2023)
- ⁹⁶⁰ Jensen, Tim. "What Is Remarketing: 8 Types Of Remarketing To Consider", 26 Ağustos 2022. <https://www.searchenginejournal.com/remarketing-types-playbook/351074/> (Erişim: 13.01.2023)
- ⁹⁶¹ Cheikha, Elad. "The Remarketing Guide for Dummies", 25 Ağustos 2022. <https://www.outbrain.com/blog/remarketing-guide/> (Erişim: 13.01.2023).
- ⁹⁶² Bhasin, Hitesh. "What is Place Marketing? Definition, Meaning and variables", 06 Mart 2020. <https://www.marketing91.com/place-marketing/> (Erişim: 13.01.2023)
- ⁹⁶³ Vogt, Jamie. "What Is Place Marketing?", 19 Ocak 2022. https://www.linkedin.com/pulse/what-place-marketing-jaime-vogt-mpa?trk=articles_directory (Erişim: 13.01.2023)
- ⁹⁶⁴ Popli, Chitraansh. "Place marketing: Strategies & Real-World Examples", 28 Ocak 2022. <https://www.feedough.com/place-marketing/> (Erişim: 13.01.2023)
- ⁹⁶⁵ Popli, Chitraansh. (aynı kaynak).
- ⁹⁶⁶ Decker, Allie. "The Ultimate Guide to Local Marketing", 29 Ekim 2021. <https://blog.hubspot.com/marketing/local-marketing> (Erişim: 17.01.2023)
- ⁹⁶⁷ Uzialko, Adam. "Local Marketing Strategies for Success", 03 Ağustos 2022. <https://www.businessnewsdaily.com/15770-local-marketing-strategies-for-small-business.html> (Erişim: 17.01.2023)
- ⁹⁶⁸ Uzialko, Adam. (aynı kaynak).
- ⁹⁶⁹ Dopson, Elise. "Local Marketing: How to Drive Local Shoppers to Your Brick-and-Mortar Store", 30 Mart 2022. <https://www.shopify.com/retail/local-marketing> (Erişim: 17.01.2023)
- ⁹⁷⁰ Lopez, Irene. "Local Marketing 101: Everything You Need to Know About Marketing Locally", 19 Aralık 2022. <https://referralrock.com/blog/local-marketing/> (Erişim: 17.01.2023)
- ⁹⁷¹ Morrison, Stella. "14 Ways to Improve Your Local Marketing Strategy", 15 Kasım 2022. <https://www.business.com/articles/ways-to-improve-local-marketing/> (Erişim: 17.01.2023)
- ⁹⁷² B., Roshani. "Green Marketing", <https://www.economicsdiscussion.net/marketing-management/green-marketing/32399> (Erişim: 18.01.2023)
- ⁹⁷³ Ward, Susan. "What Is Green Marketing?", 20 Temmuz 2020. <https://www.thebalancemoney.com/green-marketing-2948347> (Erişim: 18.01.2023)
- ⁹⁷⁴ Shopify. "What Is Green Marketing? Definition and Examples (2022)", 28 Ekim 2022. <https://www.shopify.com/blog/what-is-green-marketing> (Erişim: 18.01.2023)
- ⁹⁷⁵ Vos, Lesley. "What Is Green Marketing? 5 Sustainable Examples to Know", 22 Ocak 2019. <https://learn.g2.com/green-marketing> (Erişim: 18.01.2023)
- ⁹⁷⁶ Pradhan, Tanish. "How Green Marketing Helps Brands Build Loyalty While Saving the Planet", 09 Aralık 2022. <https://emeritus.org/blog/sales-and-marketing-green-marketing/> (Erişim: 18.01.2023)
- ⁹⁷⁷ Vos, Lesley. (aynı kaynak).
- ⁹⁷⁸ B., Roshani. (aynı kaynak).
- ⁹⁷⁹ CopyPress. "Disruptive Marketing: What Is It?", 06 Ocak 2023.

<https://www.copypress.com/blog/disruptive-marketing-what-is-it/> (Erişim: 18.01.2023)

⁹⁸⁰ Bingham, Jon. "3 Disruptive Marketing Examples and Why They Work", 16 Haziran 2022. <https://www.bkacontent.com/3-disruptive-marketing-examples-and-why-they-work/> (Erişim: 18.01.2023)

⁹⁸¹ CopyPress. (aynı kaynak).

⁹⁸² Brenner, Michael. "The Content-Driven Guide to Disruptive Marketing", 01 Haziran 2022. <https://marketinginsidergroup.com/content-marketing/the-content-driven-guide-to-disruptive-marketing-with-examples/> (Erişim: 18.01.2023)

⁹⁸³ Colon, Geoffrey. "Disruptive Marketing Defined", <https://brandingstrategyinsider.com/disruptive-marketing-defined/> (Erişim: 18.01.2023)

⁹⁸⁴ Influencer Marketing Hub. "Referral Marketing", <https://influencermarketinghub.com/glossary/referral-marketing/> (Erişim: 23.11.2022)

⁹⁸⁵ Filos, Nik. "Referral Marketing 101: Guide with Templates, Tips & More", <https://viral-ops.com/referral-marketing> (Erişim: 23.11.2022)

⁹⁸⁶ Influencer Marketing Hub. (aynı kaynak).

⁹⁸⁷ Mosley, Megan. "How To Build the Best Referral Marketing Strategy", 22 Kasım 2022. <https://referralrock.com/blog/referral-marketing/> (Erişim: 23.11.2022)

⁹⁸⁸ Mosley, Megan. (aynı kaynak).

⁹⁸⁹ Patel, Sujan. "3 Referral Marketing Strategies to Earn You More Customers", 25 Kasım 2021. <https://www.wordstream.com/blog/ws/2019/05/06/referral-marketing> (Erişim: 23.11.2022)

⁹⁹⁰ SendPulse. "Referral Marketing: Types, Examples", 28 Ekim 2022. <https://sendpulse.com/support/glossary/referral-marketing> (Erişim: 23.11.2022)

⁹⁹¹ Marketing School. "Time Marketing", 30 Kasım 2020. <https://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/time-marketing/> (Erişim: 24.01.2023)

⁹⁹² Herman, Hannah. "When is It the Right Time for Right-Time Marketing?", 21 Eylül 2022. <https://keap.com/business-success-blog/marketing/digital-marketing/right-time-marketing> (Erişim: 24.01.2023)

⁹⁹³ Adobe Experience Cloud Blog. "Best Time to Send Emails: Your Complete Guide", 22 Temmuz 2022. <https://business.adobe.com/blog/basics/the-best-time-to-send-emails> (Erişim: 24.01.2023)

⁹⁹⁴ Carmicheal, Kayla. "The Best Time to Send an Email [Research]", 18 Temmuz 2022. <https://blog.hubspot.com/marketing/best-time-to-send-email> (Erişim: 24.01.2023)

⁹⁹⁵ Adobe Experience Cloud Blog. (aynı kaynak).

İKİNCİ BÖLÜM

¹ Mailchimp. "Digital Marketing", <https://mailchimp.com/marketing-glossary/digital-marketing/> (Erişim: 19.09.2022)

² Kotler, Philip, Kartajaya Hermawan, Setiawan, Iwan (2017). *Pazarlama 4.0: Gelenekselden Dijitale Geçiş*. (s. 49-50), (N. Özata, Çev.). İstanbul: Optimist

³ Kotler, Philip vd. (s. 65), (aynı kaynak).

⁴ Kotler, Philip vd. (s. 155), (aynı kaynak).

⁵ Kotler, Philip vd. (s. 170), (aynı kaynak).

⁶ Kotler, Philip (2016). *A'dan Z'ye Pazarlama*. (s. 9), (A. K. Bakkal, Çev.). İstanbul: MediaCat

⁷ Rock Content. "What is MarTech?", 10 Ekim 2021, <https://rockcontent.com/blog/martech/> (Erişim: 06.01.2023)

⁸ Muzyka, Bohdana. "Top 12 Marketing Technology Trends for Startups in 2023", 05 Mayıs 2022. <https://www.techmagic.co/blog/top-marketing-technology-trends/> (Erişim: 07.02.2023)

⁹ Muzyka, Bohdana. (aynı kaynak).

¹⁰ IBM. "Business process automation solutions", <https://www.ibm.com/business-automation> (Erişim: 02.02.2023)

¹¹ BOSS. "3 Business Automation Solutions You Should Consider for 2023", 28 Aralık 2022. <https://thebossmagazine.com/3-business-automation-solutions-for-2023/> (Erişim: 01.02.2023)

¹² Lawton, George. "robotic process automation (RPA)", <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/RPA> (Erişim: 03.02.2023)

- ¹³ Teknosol. "RPA (Robotik Süreç Otomasyonu)", <https://www.teknosol.com.tr/urunler/rpa-robotik-surec-otomasyonu> (Erişim: 03.02.2023)
- ¹⁴ Wade, Jessica. "The Ultimate Guide to Marketing Automation in 2023", 19 Aralık 2022. <https://readwrite.com/the-ultimate-guide-to-marketing-automation-in-2023/> (Erişim: 01.02.2023)
- ¹⁵ Wade, Jessica. (aynı kaynak).
- ¹⁶ <https://www.saponlinetutorials.com/what-is-sap-erp-system-definition/> (Erişim: 03.02.2023)
- ¹⁷ <https://www.saponlinetutorials.com/what-is-sap-erp-system-definition/> (Erişim: 03.02.2023)
- ¹⁸ <https://www.sap.com/about/company/what-is-sap.html> (Erişim: 03.02.2023)
- ¹⁹ <https://www.sap.com/about/company/what-is-sap.html> (Erişim: 03.02.2023)
- ²⁰ Raymond, Pierre. "10 Social Media Automation Tools to Scale Up Online Engagement", 02 Kasım 2022. <https://due.com/blog/social-media-automation-tools-to-scale-up-online-engagement/> (Erişim: 08.02.2023)
- ²¹ Rosenberg, Eric. "Tools to Automatically Share your Blog Content in Social Media", 17 Ocak 2022. <https://due.com/blog/tools-to-automatically-share-your-blog-content-in-social-media/> (Erişim: 08.02.2023)
- ²² Lutkevich, Ben. "social listening (social media listening)", <https://www.techtarget.com/search-customerexperience/definition/social-media-listening> (Erişim: 08.02.2023)
- ²³ Kimola. "Social Listening Tool", <https://kimola.com/social-listening> (Erişim: 08.02.2023)
- ²⁴ Roberts, Shannon. "What Is Social Media Listening? Definition, Benefits, and Steps", 25 Ağustos 2020. <https://www.cyberclick.net/numericalblogen/what-is-social-media-listening-definition-benefits-and-steps> (Erişim: 08.02.2023)
- ²⁵ Lutkevich, Ben. (aynı kaynak).
- ²⁶ Newberry, Christina ve Macready, Hannah. "What is Social Listening, Why it Matters + 14 Tools to Help", 01 Aralık 2022. <https://blog.hootsuite.com/social-listening-business/> (Erişim: 08.02.2023)
- ²⁷ Goworek, Krzysztof. "How using Big Data in marketing increases your company's revenue?", 11 Temmuz 2022. <https://tasil.com/insights/big-data-in-marketing/> (Erişim: 13.02.2023)
- ²⁸ Muskan. "4 Applications of Big Data in Marketing", 05 Haziran 2021. <https://www.analyticssteps.com/blogs/4-applications-big-data-marketing> (Erişim: 13.02.2023)
- ²⁹ talent. "Big Data in Marketing 101", <https://www.talend.com/resources/big-data-marketing/> (Erişim: 14.02.2023)
- ³⁰ Pathak, Ritesh. "Top 10 Big Data Analytics Tools", 26 Ocak 2021. <https://www.analyticssteps.com/blogs/top-10-big-data-analytics-tools> (Erişim: 14.02.2023)
- ³¹ Goworek, Krzysztof. (aynı kaynak).
- ³² Sas. "Big Data, Bigger Marketing", https://www.sas.com/en_us/insights/big-data/big-data-marketing.html (Erişim: 14.02.2023)
- ³³ Leighton, Nicholas. "How the Metaverse Will Transform the Way We Approach Marketing", 03 Aralık 2022. <https://www.entrepreneur.com/growing-a-business/how-the-metaverse-will-transform-marketing/438395> (Erişim: 03.02.2023)
- ³⁴ Malev, Milko. "Web3 marketing? What marketers need to know!", 01 Eylül 2022. <https://dmexco.com/stories/web3-marketing-what-marketers-need-to-know/> (Erişim: 06.02.2023)
- ³⁵ GrowthChain. "The Ultimate Web3 Marketing Guide For Every Brand", 09 Aralık 2022. <https://www.growthchain.io/blog/web3-marketing> (Erişim: 06.02.2023)
- ³⁶ Hetler, Amanda. "Marketing in the metaverse: What marketers need to know", 18 Kasım 2022. <https://www.techtarget.com/whatis/feature/Marketing-in-the-metaverse-What-marketers-need-to-know> (Erişim: 06.02.2023)
- ³⁷ Leighton, Nicholas. (aynı kaynak).
- ³⁸ Leighton, Nicholas. (aynı kaynak).
- ³⁹ Mileva, Geri. "A Deep Dive into Metaverse Marketing", 26 Nisan 2022. <https://influencermarketinghub.com/metaverse-marketing/> (Erişim: 06.02.2023)
- ⁴⁰ Mileva, Geri. (aynı kaynak).

ÇOCUK RESİMLERİNİN ANALİZİ

2

Editör
Recai AKAY

Çocuk Resimlerinin Analizi-2

Editör

Recai AKAY

(İstanbul Esenyurt Üniversitesi Çocuk Gelişimi)
ORCID (0000-0003-1729-3527)

ISBN 978-625-6452-58-9

E-ISBN 978-625-6452-59-6

1. Baskı Mart 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Çocuk Resimlerinin Analizi-2

AKAY, Recai

1. Basım, 378 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Çocuk, 2. Resim Analizi, 3. Psikoloji, 4. Psikoterapi, 5. Gelişim.

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
1. BÖLÜM ANALİZDE RENKLERİN ANLAMI	7
<i>Ramazan İNCİ</i>	
2. BÖLÜM İNSAN FİĞÜRLERİ ANALİZİ	21
<i>Çiğdem KAYA BAĞDAŞ</i>	
3. BÖLÜM ÖĞRETMEN ALGISI	37
<i>Nazan KAYTEZ</i>	
4. BÖLÜM ÇİZGİLERDE BAĞLANMA İZLERİ	51
<i>Samet ATA</i>	
5. BÖLÜM AİLE RESİMLERİ TESTLERİ ANALİZİ	67
<i>Buket ŞEN - Bahar YAZGAN</i>	
6. BÖLÜM BOŞANMANIN YANSIMASI	93
<i>Abdulkadir M.M. FAKİRULLAHOĞLU</i>	
7. BÖLÜM DOĞAL AFETLER	109
<i>Mehmet Akif KAY</i>	
8. BÖLÜM İSTİSMAR VE İHMAL İZLERİ	123
<i>Resul DURAN - Davut AÇAR</i>	
9. BÖLÜM KAYGI BOZUKLUKLARINDA RESİM ANALİZİ	143
<i>Hatice YALÇIN - Ramiye İlayda KAROĞLU</i>	
10. BÖLÜM DUYGUDURUM BOZUKLUKLARI	163
<i>Nurten ARSLAN IŞIK</i>	

11. BÖLÜM DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI.....	181
<i>Kübra KOÇ - Fatma Şükran KAPLAN - Neşe DURAN</i>	
12. BÖLÜM PANİK BOZUKLUK	197
<i>Orhan KOCAMAN</i>	
13. BÖLÜM UYKU BOZUKLUKLARI.....	213
<i>Kübra KOÇ - Merve OKTAY</i>	
14. BÖLÜM OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK	233
<i>Selman YILDIRIM</i>	
15. BÖLÜM OTİZM VE RESİM.....	249
<i>Erdi KULBAŞ</i>	
16. BÖLÜM BEDENSEL YETERSİZLİK.....	267
<i>İlkay KESER - Tuğçe KAPLAN UYAN</i>	
17. BÖLÜM DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU	291
<i>Gizem TURGUT</i>	
18. BÖLÜM ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ TANILI ÇOCUKLARIN RESİM ÇİZİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	303
<i>Muharrem AKA - Cenk SÖZEN</i>	
19. BÖLÜM ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARDA RESİM	331
<i>Nisa Gökden KAYA</i>	
20. BÖLÜM ÇİZGİLERDE KENTSEL ÇEVRE ALGISI	343
<i>Ceren UTKUGÜN - Ramazan YILDIRIM - Oğuz KAYA</i>	
21. BÖLÜM ÇOCUK RESİMLERİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ALGISI.....	365
<i>Tuğçe CAN</i>	

ANALİZDE RENKLERİN ANLAMI

Ramazan İNCİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Batman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-6855-4574
- ❖ Mail: incirmzn2255@gmail.com

KAYNAKLAR

- Afşaroğlu-Eren, E. (2017). Çocuğun Kendi Dili İçinden Resmini Değerlendirmek- Duygu ve Renk Çemberi ile Çocuk Resimlerinin Değerlendirilmesi. Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, 3(2), 158-182.
- Akay, R. (2022). Oyun Terapisi. Çocuğu Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım), 125.
- Akça, R. P., & Aydoğdu, F. (2021). Mülteci Çocukların Resimlerinde Oyun Algısı. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(1), 58-69.
- Arıkan, E. N. Y. (2021). Türk Resminde Göç Konulu Eserlerin Renk Yapısının İncelenmesi: Nuri İyem Örneği. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (51), 363-382.
- Arslan, R. (2022). Okul Dışı Eğitim Ve Öğrenme Nedir? Gülsüm Hoş ve Ebru Deretarla Gül (Ed.), Erken Çocuklukta Okul Dışı Öğrenme Ortamları. 7-20. İstanbul: Efe Akademi Yayınları
- Batı, D. (2012). 4-12 yaş: Çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Büyükkarabacak, O. (2008). Çocuk resimlerinde imgelerin yeri (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Çelik, C. (2007). Çocuk Resimlerinin Dili. Çoluk Çocuk, (71), 14-15.
- Çelik, O.T., Kay, M.A., & İnci, R. (2021). Çocuğun Sosyal Gelişimi. Dilek Atık ve Nuray Kılıç (Ed.), Sağlık Bilimleri Alanında Akademik Çalışmalar 2. 91-108. Ankara: Duvar Yayınları
- Dilci, T. (2018). Çocuk Resimlerini Okuyabilmek. Eğitim Yayınevi.
- Erkoç, M.F., Huysal, K., & Yarman, B. S. (2012). Öğrenme Yönetim Sistemleri (Öys) İçin Bir Karar Verme Modeli.
- Hilliard, B. (2013). Renk psikolojisi. Erişim adresi: [http://www. denizati danışmanlığı. com/DownloadableFiles/ColourPsychology. pdf](http://www.denizati-danışmanlığı.com/DownloadableFiles/ColourPsychology.pdf) .
- Koç, K., Yıldız, S., & Coşkun, R. (2015). Çocuklar Resimli Çocuk Kitaplarındaki Resimleri Nasıl Yorumluyor? Behiç Ak'ın" Uyurgezer Fil" Kitabı İle Yapılan Görsel Okuma Üzerine Bir Araştırma. Electronic Turkish Studies, 10(4).
- Metin, Ş. & ARAL, N. (2012). Dört-yedi yas çocuklarının resim gelişim özelliklerinin incelenmesi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(2), 55-69.
- Mol, S. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların doğa algılarının resimler yoluyla incelenmesi.
- Okyay, L. (2008). 6 yaş grubu çocukların aile resimlerinin sosyo-kültürel değişkenler ve davranış problemleri açısından karşılaştırılması (Master's thesis, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yavuzer, H. (2017). Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle çocuğu tanıma. İstanbul: Remzi Kitabevi.

İNSAN FİGÜRLERİ ANALİZİ

Öğr. Gör. Çiğdem KAYA BAĞDAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi/ Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-8307-3501
- ❖ Mail: cbagdas@erzincan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akay R. (2022). Çocuk resimlerinin analizi. Recai Akay (Ed.), Çocuk Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım) içinde (149-168). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Akkapulu F., (2010). İnsan Çizimlerinin Projektif Bir Yöntemle Değerlendirilmesi, Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi, sayı 14
- Altınköprü T., (2003). Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır? 11. Baskı, Hayat Yayıncılık
- Artut K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. s.223. 13 (1)
- Artut, K. (2004). Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri. 3.Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık
- Atasoy S., (2016), Resimler ve Çocuk, Tekirdağ Rehberlik Araştırma Merkezi ppt.
- Bostancı F. (2006) Çocuk Resmini Konu, Çizgi, Şekil ve Renk Açısından Değerlendirme (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Çankırlı A., (2011) Çocuk Resimlerinin Dili Zafer yayınları 4. Baskı
- Dilci T., (2014). Aile İçi Yaşamın Çocuk Resimlerindeki İz. İdeal Kültür Yayıncılık
- Halmatov S. (2018) Çocuk Resimlerinin Analizi ve Psikolojik Testleri, Pegem akademi Yayıncılık
- İlhan, A. Ç. (2005). Çocuğun sanatsal gelişim evreleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Karabacak, O., (2008). Çocuk Resimlerinde İmgelerin Yeri, Marmara Üniversitesi, Yüksek lisans tezi
- Ketenci, FM., (2015). 4-7 Yaş Çocukların Aile Konulu Resimlerinin Duygusal Yönleri, Selçuk Üniversitesi, Yüksek lisans tezi
- Naglieri JA., (1988) Draw a person: Aquantitative Scoring System. Newyork: Psychological Corporation
- Yavuzer, H. (2002). Çocuk psikolojisi, 25. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi. 26
- Yavuzer, H. (2007). Resimleriyle çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2017). Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma, Remzi Kitabevi.

ÖĞRETMEN ALGISI

Doç. Dr. Nazan KAYTEZ

- ❖ *Kurum Adı:* Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ *Orcid No:* 0000-0001-8232-8947
- ❖ *E-mail:* nznunal@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ahmetoğlu, E., Acar, İ. H., & Gıcı-Vatansever, A. (2021). Öğretmen etkileşim ölçeği (ÖEÖ) ve çocuk-öğretmen etkileşim ölçeği (ÇÖEÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1), 412-424.
- Artut, K. (2017). *Okul öncesinde resim eğitimi*. Anı Yayıncılık.
- Ası, D. Ş. & Karabay, Ş. O. (2018). Öğrenci-öğretmen ilişki ölçeği-kısa formu'nun Türkçe'ye uyarlanması. *Ege Journal of Education*, 19(1), 67-82.
- Atış-Akyol, N., Ata Doğan, S. & Durmuşoğlu, M. C. (2021). Okul öncesi eğitimde öğretmen'in iletişim becerilerinin önemi: Aile katılımı, iş birliği ve öğretmen-çocuk ilişkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 887-899.
- Aykaç, N. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Resimlerinde Öğretmen ve Öğrenme Süreci Algısı. *Eğitim ve Bilim*, 37(164),298-315.
- Bulotsky-Shearer, R. J., Fernandez, V. A., Bichay-Awadalla, K., Bailey, J., Futterer, J., & Qi, C. H. (2020). Teacher-child interaction quality moderates social risks associated with problem behavior in preschool classroom contexts. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 67, 1-12.
- Calkins, S. D. (2012). Temperament and its impact on child development: Comments on Rothbart, Kagan, Eisenberg, and Schermerhorn and Bates. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 1-6.
- Çankırlı, A. (2011). *Çocuk resimlerinin dili*. Uğurböceği Yayınları.
- Demir, T. & Şahin Ası, D. (2018). Sınıf yönetimi stratejileri, öz-yeterlik algısı ve çocuk-öğretmen etkileşimleri arasındaki ilişkiler. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 69-86.
- Demirkaya, P.N. & Bakkaloğlu, H. (2015). Examining the student-teacher relationships of children both with and without special needs in preschool classrooms. *educational sciences. Theory & Practice*, 15(1), 159 – 175.
- Ertürk, R. & Aydın, B. (2015). İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin örgütsel adalet ve içsel motivasyona yönelik algılarının incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 233-246.
- Ertürk-Kara, H.G., Gönen, M. S., & Pianta, R. (2017). The examination of the relationship between the quality of teacher-child interaction and children's self-regulation skills. *Hacettepe University Journal of Education*, 32(4), 880-895.
- Evcin, S. & Zembat, R. (2021). Okul öncesi öğretmen-çocuk etkileşimlerinin niteliğine etki eden faktörler. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 220-232.
- Geyik, Ş., Çalışkan, Y. M., & Bay, D. N. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının okul algılarının belirlenmesi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-17.

- Halmatov, S. (2022). Çocuk resimleri analizi ve psikolojik testler. Pegem Akademi.
- Harrison, L.J., Clarke, L. and Ungerer, J. A. (2007) Children's drawings provide a new perspective on teacher-child relationship quality and school adjustment. *Early Childhood Research Quarterly* (22), 55-71.
- Kardeş, S. & Güney Karaman, N. (2018). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin çocuğun cinsel eğitimine ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3) , 1554-1570.
- Rentzou, K. & Sakellariou, M. (2011). The quality of early childhood educators: children's interaction in Greek child care centers. *Early Childhood Education Journal*, 38, 367-376.
- Rudasill, K. M. (2011). Child temperament, teacher-child interactions and teacher-child relationships: A longitudinal investigation from first to third grade. *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 147-156.
- Şahin, D. & Anliak, Ş. (2008). Okul öncesi çocuklarının öğretmenleriyle kurdukları ilişkileri algılama biçimleri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 7(14), 215-230
- Tekin, J. (2011). *Okul öncesi eğitim almış ve almamış 1. sınıf çocuklarının yaptıkları resimleri ile öğretmen algılarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Walker, S., Dunbar, S., Meldrum, K., Whiteford, C., Carrington, S., Hand, K., Berthelsen, D., & Nicholson, J.(2012). The transition to school of children with developmental disabilities: Views of parents and teachers. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(3), 22-29.
- Yavuzer, H. (2017). *Resimleriyle çocuk*. Remzi Kitabevi
- Yıldız, H. & Arslan, M. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin öz yeterlik algıları ile çocuk sevgileri arasındaki ilişki. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(3), 370-399.

ÇİZGİLERDE BAĞLANMA İZLERİ

Samet ATA

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9212-1285
- ❖ Mail: atasamett@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. D. (1964). *Patterns of attachment behavior shown by the infant in interaction with his mother*. Merrill-Palmer Quarterly, 10, 51–58.
- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. Inc., Publishers, 144-53.
- APA (American Psychiatric Association). (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: Author.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health*. Geneva: WHO; London: HMSO; New York: Columbia University Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York, NY: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation*. New York: Basic Books.
- Brumariu, L. E. (2015). Parent–child attachment and emotion regulation. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2015(148), 31-45.
- Cassidy, J., & Berlin, L. J. (1994). The insecure/ambivalent pattern of attachment: Theory and research. *Child Development*, 65, 971 – 991.
- Demirbağ, B. (2016). *Bir kuş yuvası çiz testini Türkçey'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Hansburg, H. G. (1972). *Adolescent separation anxiety: Vol. 1. A method for the study of adolescent separation problems*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Green, J., Stanley, C., Smith, V., & Goldwyn, R. (2000). A new method of evaluating attachment representations in young school-age children: The Manchester Child Attachment Story Task. *Attachment and Human Development*, 2, 42–64.
- Kaiser, D. H. (1996). Indications of attachment theory in a drawing task. *The Arts in Psychotherapy*, 23(4), 333–340.
- Kaplan, N., & Main, M. (1986). *Instructions for the classification of children's family drawings in terms of representation of attachment*. Unpublished manuscript, University of California, Berkeley.
- Klagsbrun, M., & Bowlby, J. (1976). Responses to separation from parents: A clinical test for young children. *British Journal of Projective Psychology*, 21, 7–21.
- Kwiatkowska, H. Y. (1978). *Family therapy and evaluation through art*. Springfield, IL: Charles C Thomas.
- Lieberman, A. F., Weston, D. R., & Pawl, J. H. (1991). Preventive intervention and outcome with anxiously attached dyads. *Child Development*, 62, 199–209.

- Main, M., & Solomon, J. (1986). *Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern: Procedures, findings and implications for the classification of behavior*. In T. B. Brazelton, & M. Yogman (Eds.), *Affective development in infancy* (pp. 95-124). Norwood, NJ: Ablex.
- Neale, E. L., & Rosal, M. L. (1993). What can art therapists learn from the research on projective drawing techniques for children? A review of the literature. *The Arts in Psychotherapy*, 20(1), 37–49.
- Slough, N. M., & Greenberg, M. T. (1990). Five-year olds' representations of separation from parents: Responses from the perspective of self and other. In I. Bretherton & M. W. Watson (Eds), *Children's perspectives on the family*. *New Directions for Child Development* (Vol. 48). San Francisco: Jossey-Bass.

AİLE RESİMLERİ TESTLERİ ANALİZİ

Dr. Buket ŞEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Munzur Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-7285-7770
- ❖ Mail: buketsen@munzur.edu.tr

Uzman Bahar YAZGAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Doktora Öğrencisi
- ❖ ORCID: 0000-0003-0351-0455
- ❖ Mail: bbaharyazgan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Arı, M. (2012). Okan Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Yüksek Lisans Çocuk Resimlerinin Analizi Ders Notları.
- Altınköprü, T. (2004). Karakter Bilim ve İnsan Tanımada Testler. İstanbul Bilge Matbaacılık
- Burns, C. R. ve Kaufman, S. (1970). Kinetic Family Drawings. New York: Bruner/Mazel.
- Burns, C. R. ve Kaufman, S. H. (1972). Actions, Styles and Symbols in Kinetic Family Drawings (K-F-D): An Interpretative Manual. New York: Bruner/Mazel.
- Burns, C. R. (1982). Self Growth in Families. Kinetic Family Drawings (KFD) Research and Application. New York. Bruner/Mazel.
- Chandler, L., A. & Johnson, V., J., (1991), Using projective techniques with children: A guide to clinical assessment, Springfield, IL: Charles C., Thomas Publisher.
- DiLeo, J. (1973). Children's Drawings As Diagnostic Aids. New York: Bruner/Mazel.
- Graeser, B. L., (2001), München-Basel, Familie in Tieren, Ernst Reinhardt (8. Auflage).
- Handler, L. ve Habenicht D. (1994). The kinetic family drawing technique: a review of the literature. *Journal of Personality Assessment*, 62(3), 440-464
- Jourdan, C.(2000). Le Desin de la Famille. Editions et Applications Psychologiques. Paris.
- Kaya, A. F. (2004).Aile yapılanmasını anlamada aile çiz testinin kullanılması. *Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi*. 1-2, 126-132
- Koppitz, E. (1968). Psychological Evaluation of Children's Human Figure Drawings. New York: Grune & Stratton.
- Koppitz, E. M. (1983). Projective drawings with children and adolescents. *School Psychology Review*, 12(4), 421-427.
- Machover, K.(1949). Personality Projection in the Drawing of The Human Figure. (A Method of Personality Investigation). Charles C. Thomas Publisher.
- Metin, Ö. (2009). Ankara'da yaşayan altı yaşındaki yabancı uyruklu çocuklarla Türk çocuklarının aile resimlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Peterson, L. W., Hardin, M. ve Nitsch, M. J. (1995). The use of children's drawings in the evaluation and treatment of child sexual, emotional and physical abuse. *Archives of Family Medicine*, 4, 445-452.
- Saydam, R.B. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri. *Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi*. 1-2, 111-124.

- Telmaç, G., & Göksu, N. (2010). *Anne baba tutumlarının ve çocukların davranışsal özelliklerinin sihirli aile çizim testi ile incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Wegmann, P. M.D. ve Lusebrink V.B.(2000). Kinetic family drawing scoring method for cross cultural studies. *The Arts in Psychotherapy*. 27, 3,179-190.
- Weinstein, L. (1968). The mother child schema, anxiety, and academic achievement in elementary school boys. *Child Development*, 39, 257-264.

BOŞANMANIN YANSIMASI

Dr. Abdulkadir M.M. FAKİRULLAHOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı-Avcılar Rehberlik ve Araştırma Merkezi
- ❖ ORCID: 0000-0001-6941-199X
- ❖ Mail: abdulkadir_fakirullahoglu@outlook.com

KAYNAKLAR

- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of marriage and family*, 72(3), 650-666.
- Amato, P. R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 557-573.
- Anderson, S. A., & Sabatelli, R. M. (1990). Differentiating differentiation and individuation: Conceptual and operation challenges. *American Journal of Family Therapy*, 18(1), 32-50.
- Blechman, E. A. (1982). Are children with one parent at psychological risk? A methodological review. *Journal of Marriage and the Family*, 44, 179-195.
- Bohannon, P. (1970). The six stages of divorce. In P. Bohannon (Ed.), *Divorce and after*. Garden City, NY: Doubleday.
- Carter, B. & Mc Goldrick, M. (1999). *The expanded family life circle*. Boston: Allyn and Bacon.
- Demo, D. H., & Acock, A. C. (1988). The impact of divorce on children. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 619-648.
- Emery, R. E. (1988). Children in the divorce process. *Journal of Family Psychology*, 2(2), 141-144.
- Fisher, E. O. (1973). A guide to divorce counseling. *The Family Coordinator*, 22(1), 55-61.
- Gladding, S.T. (2016). *Aile Terapisi Tarihi Kuram ve Uygulamaları*. (İ. Keklik ve İ. Yıldırım Çev. Editörleri), Ankara: PDR Derneği Yayınları.
- Gregory, N. Ö. (2016). Boşanma mı yoksa çocuk için evliliği sürdürmek mi? Çocuğun psikolojik uyumu açısından önemli bir soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 275-289.
- Hockenberry, M. J., Wilson, D., Rentfro, A. R., & McCampbell, L. (2014). *Study Guide for Wong's Nursing Care of Infants and Children-E-Book*. Elsevier Health Sciences.
- Kelly, J. B. (1988). Longer-term adjustment in children of divorce: Converging findings and implications for practice. *Journal of Family Psychology*, 2(2), 119.
- Kessler, S. (1975). *The American way of divorce: Prescriptions for change*. Chicago: Nelson-Hall.
- Köseoğlu, S. A. (2023). Bir iletişim aracı olarak çocuk resmi ve özellikleri. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 137-145.
- Korkut, Y. (2003). Bir geçiş krizi olarak boşanma. *Psikoloji Çalışmaları*, 23, 99-112.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.

- Öngören, S. (2017). Boşanma ve Boşanmanın Erken Çocukluk Dönemi Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (13), 73-87.
- Rosen, R. (1979). Some crucial issues concerning children of divorce. *Journal of Divorce*, 3(1), 19-25.
- Shybunko, D. E. (1989). Effects of post-divorce relationships on child adjustment. *Journal of divorce*, 12(2-3), 299-313.
- Şirvanlı Özen, D. (1998). *Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Uyum ve Davranış Problemleri İle Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Türkarlan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11(11), 99-108.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).(2021). <https://data.tuik.gov.tr/>
- Wang, H., & Amato, P. R. (2000). Predictors of divorce adjustment: Stressors, resources, and definitions. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 655-668.
- Wiseman, R. S. (1975). Crisis theory and the process of divorce. *Social Casework*, 56(4), 205-212.
- Yavuzer, H. (2018). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

DOĞAL AFETLER

Dr. Mehmet Akif KAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Batman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Meslek Yüksekolu /Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-7996-9310
- ❖ Mail: mehmetakif.kay@batman.edu.tr

KAYNAKLAR

- Arıcı, B. (2006). Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim. *Sanat Dergisi*, (10), 15-22.
- Arslan, R. ve Pekşen Akça, R. (2014). Çeşitli Konularda Çevre Eğitimi Etkinlikleri. İçinde: Ogelman, H.G. (editör). *Çocuk ve Çevre Küçük Çocuklar ve Çevre Eğitimi El Kitabı*. Ankara, Eğiten Kitap, 125-132.
- Artut, K. (2013). Sanat eğitimi kuram ve yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayaydın, A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim. *Elektronik sosyal bilimler dergisi*, 10(37), 303-316.
- Balaban, V. (2006). Psychological assessment of children in disasters and emergencies. *Disasters*, 30(2), 178-198.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2020). Sanat Eğitimi ve Öğretimi (6. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can Yaşar, M. & Aral, N. (2009). Sanat Ürünü Olarak Çocuk Resimleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34 (365), 24-31.
- Çakmak, H., Ocaktan, M. E., & Akdur, R. (2018). Doğal afetler, eşitsizlikler ve sağlık sonuçları. *Eşitsizlikler ve Sağlık Sonuçları (Akan A, Editör), Türkiye Klinikleri, Ankara, 88, 94.*
- Çiçekler, C. Y., & Koruklu, N. Ö. (2013). 4-6 Yaş arasındaki çocukların serbest resim çalışmalarındaki resim özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-2), 551-563.
- Halmatov, S. (2016). Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri (Çocuklar ve Yetişkinler İçin). Ankara. Pegem akademi.
- Islam, M. Q. (2020). Children's vulnerability to natural disasters: Evidence from natural experiments in Bangladesh. *World Development Perspectives*, 19, 100228.
- Kadioğlu M., (2008), Modern, Bütünleşik Afet Yönetimi Temel İlkeleri, Kadioğlu M., Özdamar E. (editörler), Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri, JICA Türkiye Ofisi Yayınları, ss.1-34
- Kousky, C. (2016). Impacts of natural disasters on children. *The Future of children*, 73-92.
- Karabulut D., Bekler T., (2019)., Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri, *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368- 376
- Karabulut, R., Türksoy, E., Kasapoğlu, N. ve Kırat, H. (2020). Mülteci Çocukların Çizdiği Resimler Yardımıyla Okula Uyum Durumlarının İncelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3(6), 38-50.
- Kaya, E., & Özcebe, H. (2013). Afetlerin Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(4).

- Proulx, K., & Aboud, F. (2019). Disaster risk reduction in early childhood education: Effects on preschool quality and child outcomes. *International Journal of Educational Development*, 66, 1-7.
- Peek, L. (2008). Children and disasters: Understanding vulnerability, developing capacities, Sand promoting resilience—*An introduction*. *Children Youth and Environments*, 18(1), 1-29.
- Sadeghloo, T., & Mikhak, H. (2022). Analyzing the impacts and experiences of children in disaster. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 76, 103000.
- Sadık, F., Çakan, H., & Artut, K. (2011). Analysis of the environmental problems pictures of children from different socio-economical level. *Elementary Education Online*, 10(3).
- Sapsağlam, Ö. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarında doğal afet farkındalığı. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 38(1), 283-295.
- Shaw, J. A., Espinel, Z., & Shultz, J. M. (2007). *Children: Stress, trauma and disaster* (p. 141). Florida: Disaster Life Support Publishing.
- Tezelli, S. (2020). Resimlerle çocuk psikolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Yüksel, M. Y., Canel, N., Mutlu, N., Yılmaz, S., & Çap, E. (2015). Okul Öncesi Çağdaki Çocukların " İyi" ve " Kötü" Kavram Algılarının Resim Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 271-303.

İSTİSMAR VE İHMAL İZLERİ

Resul DURAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hakkari Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-149-834X
- ❖ Mail: resuldurannn@gmail.com

Davut AÇAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Hakkari Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-4877-9036
- ❖ Mail: davudacarr@gmail.com

KAYNAKLAR

- Atar Ö, Özen G. (2019). Yüzme Egzersizinin Serebral Palsili Hastaların Seçilmiş Fiziksel, Fizyolojik Ve Motorik Özellikler Üzerine Etkisi. (Ed. Koç, H). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Akçe, İ. & Doğan, H. (2020). Cinsel İstismara Maruz Kalmış Çocuklar Üzerine Bir Değerlendirme. Sosyal Çalışma Dergisi, 4 (1) , 12-20. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/scd/issue/54484/720555>
- Arslan, G. (2015). Psikolojik istismar, Psikolojik Sağlık, Sosyal Bağlılık ve Aidiyet Duygusu Arasındaki İlişki. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36 (47-58).
- Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve UNICEF-Türkiye (2010). Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması. Erişim Adresi <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/turkiyede-çocuk-istismari-ve-aile-içi-şiddet-arastirmasi-özet-raporu-2010>Erişim Tarihi 9.01.2023
- Batı, D. (2012). (4-12 Yaş) Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansımaları [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Bilgin, N.G., Toros, F., Çamdeviren, H., Şaşmaz, T. ve Mert, E. (2004). Evde fiziksel ve sözel olarak cezalandırılan çocukların sosyodemografik özellikleri. Yeni Symposium, 42(3), 131-139.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. ve Güneysu, S. (1991). 4-12 yaşları arasında 16100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme. E. Konaç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen (Ed.), Çocukların kötü muameleden korunması I. Ulusal kongresi içinde. Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. New/Yeni Symposium Journal. 44(2), 100-106.
- Büyükkarabacak, O. (2008). Çocuk Resimlerinde İmgelerin Yeri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Marmara Üniversitesi.
- Çakıcı, M. (2002). Çocuk istismarının madde kullanımına etkisi. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Çoban, S. (2015). Türkiye’de risk altındaki çocuklar ve çocuk suçluluğu üzerine bir değerlendirme. Sosyoloji Konferansları, 52, 791-810.
- Dinleyici, M. ve Şahin Dağlı, F. (2016). Duygusal İhmal, İstismar ve Çocuk Hekiminin Rolü. Osmangazi Tıp Dergisi/Osmangazi Journal of Medicine, 38 (2), 18-27 DOI: <http://dx.doi.org/10.20515/otd.20235>
- Dönmez, İ. & Doğan, H. (2020). Risk Altındaki Çocuklar Üzerine Bir İnceleme (Muş İli Örneği) . Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (36) , 455-489. DOI: 10.14520/adyusbd.720605
- Durmuşoğlu Saltalı, N. (2020). Çocuk İstismarı ve İhmali. S.S. Yıldırım Doğru (Ed.), Çocuk Hakları ve Koruma: Aile Refahı ve Koruma (4. Baskı) içinde (61-120 ss.), Ankara: Eğiten Kitap.

- Everson, M.D. and Boat, B.W. (1990). Sexualized doll play among young children: Implications for the use of anatomical dolls in sexual abuse evaluations. *Journal American Academy Of Child Adolescent Psychiatry*, 29(5), 736-742.
- Geçgil, E. (2017). Çocuklarda Fiziksel İstismar ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 129 – 139.
- Georgopoulou, H.A. (1991). Çocuklarını istismar eden anababalarla çalışma. E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen (Ed.), *Çocukların kötü muameleden korunması I. Ulusal kongresi içinde*. Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Gershoff, E.T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviours and experiences: A meta analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128(4), 539-579.
- Halmatov, S. (2015). *Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri*. Ankara: Pegem.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Kart, A. ve Türkçapar, H. (2019). The effects of childhood emotional abuse on aggressive obsessions among patients with obsessive compulsive disorder may be mediated by symptoms of depression and anxiety. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*. 29(4). 411-417.
- Kök, A.N. (2006). *Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Tıp Uygulamaları*. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, X(3-4), 3-13.
- Malchiodi, C. (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. (Çev. Tülin Yurtbay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2007). *Çocuk istismarı önleme ve rehabilitasyon (2. Baskı)*. İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- Polat, O. (2007). *Çocuk istismarı tanımlar*. İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- Sağır, M. ve Gözler, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri. *OPUS Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 67-102.
- Saka, N.E. (2005) *Çocuk İstismarı ve İhmalinde Önemli Bir Bileşen (Eylem-Kavram):“İhmal”*. Klinik Çocuk Forumu. Erişim Adresi https://www.researchgate.net/profile/Naiile-Esra-Saka/publication/366391304_COCUK_ISTISMARI_VE_IHMALINDE_ON_EMLI_BIR_BILESEN_EYLEM-KAVRAM_IHMAL_NEGLECTAS_AN_IMPORTANT_COMPONENT_CONCEPT-ACTIVELY_IN_CHILD_ABUSE_AND_NEGLECT/links/639ef2eb40358f78ebfd93ba/COCUK-ISTISMARI-VE-IHMALINDE-OeNEMLI-BIR-BILESEN-EYLEM-KAVRAM-IHMAL-NEGLECTAS-AN-IMPORTANT-COMPONENT-CONCEPT-ACTIVELY-IN-CHILD-ABUSE-AND-NEGLECT.pdf Erişim Tarihi 10.01.2023

- Şahin, F. (2002). Çocuk ihmali: Tanı ve tedavide hekimler için ipuçları. *Klinik Pediatri*, 1(3), 103-106.
- Şahin, F. ve Taşar, M.A. (2012). Sarsılmış bebek sendromu ve önleme programları. *Türk Pediatri Arşivi*, 47(3), 152-158.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4).
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Üstündağ, A. (2020). Duygusal İhmal ve İstismara Uzmanların Bakış Açısı . *Journal of Economy Culture and Society* , (61) , 125-140 . DOI: 10.26650/JECS2019-0038
- Webb, N. B. (2017). Çocuklarla sosyal hizmet uygulaması. (Çev. Ed. E. Erbay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Yavuzer, H. (1995). *Resimleriyle Çocuk* (5. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, E. (2019). *Çocuk koruma ve sosyal hizmet*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Zastrow, C. (2018). *Sosyal hizmete giriş*. (Çev. Ed. D.B. Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.
- Zeybekoğlu, Ö. (2016). Sosyal problem boyutuyla aile. N. Adak (Ed.), *Sosyal problemler sosyolojisi: dünyadan ve türkiye'den örnekler içinde* (35-65. ss.). Ankara: Siyasal.
- Ziyalar Kesim, N. (1993). *çocukta fiziksel istismar ve bunun adli tıp açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Adli Tıp Enstitüsü.

KAYGI BOZUKLUKLARINDA RESİM ANALİZİ

Doç. Dr. Hatice YALÇIN

- ❖ Kurum Bilgisi: KTO Karatay Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-0237-2978
- ❖ Mail: hatice.yalcin@karatay.edu.tr

Ramiye İlayda KAROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: KTO Karatay Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0009-0004-2170-3052
- ❖ Mail: ilaydakaroglu@outlook.com

KAYNAKLAR

- Adwas, A., Jbireal, J. M. & Azab, A. (2019). Anxiety: insights into signs, symptoms, etiology, pathophysiology, and treatment. *East African Scholars J Med Sci.* 2(10). 580-594
- American Psychiatric Association-APA (2013) Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 5th edn. American Psychiatric Publishing, Arlington <http://www.apa.org/topics/anxiety/index.aspx>. Accessed October 7.
- Alkın, T. (2014). Kaygının kayıp nesnesi, psikeart kaygı bunalıtı. *Anksiyete* 31, 6-14
- Ashlock, L. E., Miller-Perrin, C. & Krumrei-Mancuso, E. (2018). The effectiveness of structured coloring activities for anxiety reduction. *Art Therapy*, 35(4), 195–201.
- Bosman, Z. M., Bood, M., Scherer-Rath, H., Dörr, N. & Sprangers, H. M. (2021). The effects of art therapy on anxiety, depression, and quality of life in adults: a systematic literature review. *Supportive Care in Cancer.* 29, 2289–2298
- Cambridge English Dictionary (2018). Anxiety meaning in the Cambridge English Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/anxiety>.
- Chen, G., Yan, W.S. (2022). Utility of the Rorschach inkblot test in clinical psychological diagnosis. *China J Health Psychol.* 30, 475–80. doi: 10.13342/j.cnki.cjhp.2022. 03.031
- Deng, Y., Zhou, C.P., Wang, Y.F. (2017). An exploration of the correlation between drawing characteristics and depressive tendencies. *Ability Wisdom.* 31, 197-209
- Endler, N. & Kocovski, N. (2001). State and trait anxiety revisited. *Journal of Anxiety Disorders.* 15(3), 231-245
- Farokhi, M. & Hashemi, M. (2011). The analysis of children’s drawings: social, emotional, physical, and psychological aspects. *Procedia Soc Behav Sci.* 30, 2219-2224
- Guo, H., Feng, B., Ma, Y., Zhang, X., Fan, H., Dong, Z. et all. (2023). Analysis of the screening and predicting characteristics of the house-tree-person drawing test for mental disorders: A systematic review and meta-analysis. *Front. Psychiatry* 13, 1-15
- Jakobsson, S. & Jakobsson, N. (2022). The effect of mandala coloring on state anxiety: a systematic review and meta-analysis, *Art Therapy*,
- Julian, L.J. (2011). Measures of anxiety: State-Trait Anxiety Inventory (STAI), Beck Anxiety Inventory (BAI), and Hospital Anxiety and Depression Scale-Anxiety (HADS-A). *Arthritis Care Res.* 63, 467-472
- Jurovaty, P., Fabry, R., Majer, S. & Demuthova, S. (2022). Test of Human Figure Drawing: Drawing bizarreness and its relation to some parameters of personality. *Postmodern Openings*, 13(1), 57-77

- Lee, E.J. (2019). Correlations among depressive symptoms, personality, and synthetic house-tree-person drawings in South Korean adults. *Psychologia*. 61, 211– 220
- Malchiodi, C. A. (2005). *Cocukların resimlerini anlamak*. Istanbul: Epsilon.
- Maserati, M., D’Onofrio, R., Matacena, C., Sambati, L., Oppi, F., Poda, R., Matteis, M., Naldi, I., Liguori, R. & Capellari, S. (2018). Human figure drawing distinguishes Alzheimer’s patients: cognitive screening study. *Neurological Sciences*, 39, 851-855.
- Moghaddam, H.E., Badrizadeh, A., Farhadi, A. (2014). Study of anxiety symptoms in drawing-a-person test of Khorramabad 10 years old children. *Yafteh*. 15(5), 93-101
- Ottaviani, C., Thayer, J.F., Verkuil, B., Lonigro, A., Medea, B., Couyoumdjian, A. (2016). Physiological concomitants of perseverative cognition: a systematic review and meta-analysis. *Psychol Bull.* 142, 231-259
- Petrova, B., Mineva, K., Petkova, M., Nikolov, V., Minev, M. & Strebkova, R. (2018). Trait and state anxiety as factors of threshold and tolerance to experimentally induced pain. *Traja Journal of Science*, 3, 194-197
- Smeijsters, H. & Cleven, G. (2006). The treatment of aggression using arts therapies in forensic psychiatry: results of a qualitative inquiry. *Arts Psychother.* 33, 37– 58.
- Spitzer, R.L., Kroenke, K., Williams, J.B., Lowe, B. (2006). A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7. *Archives of Internal Medicine*, 166, 1092–1097.
- Tanaka, Y., Kobori, O. & Nakazato, m. (2015). Changes in picturing of ‘self’ in social anxiety disorder: a case report. *The Cognitive Behaviour Therapist*. 8(1), 1-17
- Uçar, A. & Akbıyık, D. (2022). The biopsychosocial usage of draw your family test in children in family medicine. *Anatol J Family Med.* 5(3), 142–148
- Uzunboylu, H. & Evram, G. (2017). Understanding children’s paintings in psychological counselling with children. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*. 3, 449-463
- Valencia, M. & Gracia, R. L. (2022). The moderating role of organizational identification in the relationship between job demands and burnout. *Journal of Stress, Trauma, Anxiety and Resilience*. 1(2), 28-39
- Velez-Meerbeke, A., Halliday, K. & Talero-Guetierrez, C. (2011). Validation study of human figure drawing test in Colombian school children population. *The Spanish Journal of Psychology*, 14(1), 464-477. https://doi.org/10.5209/rev_SJOP.2011.v14.n1.42
- Wang, C., Chudzicka-Czupala, A., Grabowski, D., Pan, R., Adamus, K., Wan, X., Hetnał, M., Tan, Y., Olszewska-Guizzo, A. (2020). The Association between physical and mental health and face: A comparison of two countries with different views and practices. *Front. Psychiatry*. 11,

- Wechsler, S.M., Oakland, T., Leon, C., et al. (2014). Test development and use in five Iberian Latin American countries. *International Journal of Psychology*, 49(4), 233-239
- Willis, J. & Kaiser, D. H. (2010). Draw-a-person-in-the- rain as an Assessment of Stress and Coping Resources. *The Arts in Psychotherapy*. 37(1), 23-36
- Yang, G., Zhao, L., Sheng, L. (2019). Association of synthetic house-tree-person drawing test and depression in cancer patients. *Biomed Res Int*. 1478634.
- Yavuzer, H. (1995). Resimleriyle Çocuk. Remzi Kitabevi A.Ş. İstanbul.
- Zhou, H.Q. (2021). Research on the relationship between rumination thinking of junior middle school students and drawing characteristics. Bohai University. Jinzhou.

DUYGUDURUM BOZUKLUKLARI

Nurten ARSLAN IŞIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakóltesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5192-6263
- ❖ Mail: nurtenarslanisik1@gmail.com

KAYNAKLAR

- American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (AACAP). (2013). Practice parameter for the assessment and treatment of children and adolescents with schizophrenia. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 52, 976–990
- Anning, A., & Ring, K. (2004). *Making sense of children's drawings*. McGraw-Hill Education (UK).
- APA (1968) Diagnostic and statistical manual of mental disorders (2nd Edition) (DSM-II). American Psychiatric Association Washington DC.
- Bao, A. M., & Swaab, D. F. (2019). The human hypothalamus in mood disorders: the HPA axis in the center. *IBRO reports*, 6, 45-53.
- Bhardwaj, A., & Goodyer, I. M. (2009). Depression and allied illness in children and adolescents: Basic facts. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 23(3), 176-184.
- Birmaher B, Ryan ND, Williamson D.E, Brent D.A, Kaufman J, Dahl RE, Perel J, Nelson B. Childhood and Adolescent Depression: A Review of the Past 10 Years. Part I. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1996; 35:1427–1439.
- Cash, R. E. (2010). Depression in Young Children. *Helping Children at Home and School III: Handouts for Families and Educators*, S5H10.
- Cullen, K.R., & Bortnova, A. (2016). *Mood Disorders in Children and Adolescents*.
- Dean, O. M., Gliddon, E., Van Rheenen, T. E., Giorlando, F., Davidson, S. K., Kaur, M., Ngo, T. T., & Williams, L. J. (2018). An update on adjunctive treatment options for bipolar disorder. *Bipolar disorders*, 20(2), 87–96. <https://doi.org/10.1111/bdi.12601>
- DeFilippis, M., & Wagner, K. D. (2014). Management of treatment-resistant depression in children and adolescents. *Paediatric drugs*, 16(5), 353–361. <https://doi.org/10.1007/s40272-014-0088-y>
- Dileo, J. (1983). *Interpreting children's drawings*. New York: Brunner.
- Farokhi, M., & Hashemi, M. (2011). The analysis of children's drawings: social, emotional, physical, and psychological aspects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 2219-2224.
- Freud, S. (1917). Mourning and melancholia. *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, 14(1914–1916), 237-258.
- Geller, B., & Luby, J. (1997). Child and adolescent bipolar disorder: a review of the past 10 years. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 36(9), 1168-1176.
- Golomb, C. (2003). *The child's creation of a pictorial world*. Psychology Press.
- Goodyer I, Cooper PJ (1993) A community study of depression in adolescent girls. II: The clinical features of identified disorder. *The British Journal of Psychiatry*. 163, 3, 374-380

- Hazell P (2003) Depression in children and adolescents. *Evidence-Based Mental Health*. 6, 4, 103-104.
- Huberty, T. J. (2012). *Anxiety and depression in children and adolescents: Assessment, intervention, and prevention*. Springer Science & Business Media.
- Hsu, Y. H. (2014, August). Analyzing children's drawings. In *21st Century Academic Forum Conference Proceedings 2014 Conference at UC Berkeley* (Vol. 2, No. 1, pp. 57-65).
- Lee, HJ., Kim, SH., Lee, MS. (2019). Understanding Mood Disorders in Children. In: Kim, YK. (eds) *Frontiers in Psychiatry. Advances in Experimental Medicine and Biology*, vol 1192. Springer, Singapore.
- Lowenfeld, V. & Brittain, W. L. (1987). *Creative and mental growth*. New York, NY: ABD: Macmillan Publishing Company.
- Luby, J. L., & Navsaria, N. (2010). Pediatric bipolar disorder: evidence for prodromal states and early markers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(4), 459-471.
- Lui J, Chen X, Lewis G (2011) Childhood internalizing behaviour: analysis and implications. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*. 18, 10, 884-894
- Malchiodi, C. A. (1998). *Understanding children's drawings*. Guilford Press.
- Mason, B. L., Brown, E. S., & Croarkin, P. E. (2016). Historical underpinnings of bipolar disorder diagnostic criteria. *Behavioral Sciences*, 6(3), 14.
- Maughan, B., Collishaw, S., & Stringaris, A. (2013). Depression in childhood and adolescence. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 22(1), 35.
- Miller, Jeffrey. (2002). *Çocuklarda Depresyon* (Çev. Işık, M.). İstanbul: Özgür Yayınları
- National Institute for Health and Care Excellence (2015) *Depression in Children and Young People: Identification and Management*. Clinical guideline No. 28. NICE, London.
- Ogundele M. O. (2018). Behavioural and emotional disorders in childhood: A brief overview for paediatricians. *World journal of clinical pediatrics*, 7(1), 9–26. <https://doi.org/10.5409/wjcp.v7.i1.9>
- Parker, G. F. (2014). *DSM-5 and psychotic and mood disorders*. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 42(2), 182-190.
- Sekhon, S., & Gupta, V. (2022). *Mood Disorder*. In *StatPearls*. StatPearls Publishing.
- Sönmez, B.A. (2011). Çocuk depresyonu, Yansıtma: Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi. 16(1):9-24. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Tidy, C. (2016). Different levels of evidence. *Evidence based medicine. Patient. co.uk*.

- Weller, E. B., Kloos, A. L., Weisbrot, J. L., & Weller, R. A. (2008). Mood disorders in children and adolescents.
- Wozniak, J., Biederman, J., Kiely, K., Ablon, J. S., Faraone, S. V., Mundy, E., & Mennin, D. (1995). Mania-like symptoms suggestive of childhood-onset bipolar disorder in clinically referred children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 34(7), 867-876.
- Varanka, T. M., Weller, R. A., Weller, E. B., & Fristad, M. A. (1988). Lithium treatment of manic episodes with psychotic features in prepubertal children. *The American journal of psychiatry*.

DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

Öğr.Gör. Kübra KOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-1019-4254
- ❖ Mail: kubra.koc@gedik.edu.tr

Öğr.Gör. Fatma Şükran KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-4723-8705
- ❖ Mail: sukran.yapici@gedik.edu.tr

Öğr.Gör. Neşe DURAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-8920-8577
- ❖ Mail: nese.duran@gedik.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alisinanoğlu, F., Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3 (1), 93-110.
- Aydın, C. H. (2000). Öğrenme ve öğretme kuramlarının eğitim iletişimine katkısı. *Kurgu Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 17(17), 183-197.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 198-210.
- Carson, R. C., Butcher, J. N. & Coleman, J. C. (1988). Abnormal psychology and modern life. *USA: Scott, Foresman and Company, Psychoanalytic Psychology*, 5(1), 83-93.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). "A review and reformulation of social informationprocessing mechanism in children's in social adjustment", *Psychological Bulletin*, S: 115.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2011) Anne-Baba Eğitimi. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çekici F. (2009). Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilişkili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi. (Doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından edinilmiştir. (Tez No:280931).
- Demirel Ö. (2003). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Duran, N., Ülküer, N. (2019). *Özel gereksinimli çocukların kaynaştırma eğitimindeki kabulü ve topluma kazandırılması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- Duran, N., Ülküer, N. (2021). Kaynaştırma uygulamasının gelişimsel boyutta değerlendirilmesi. *Turkish Special Education Journal: International*, 3(1), 70-91.
- Duyan, V., Gelbal, S. (2008). Sosyal Sorun Çözme Envanteri'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(1), 7-28.
- D' Zurilla, T.J., A.M., Nezu, A, Maydeu-Olivares (2004), Social Problem Solving: Theory and Assessment. Chang, E.C., D' Zurilla, T.J., Sanna, L.J. (Editors), Social Problem Solving: Theory, Research and Training, American Psychological Association, Washington, DC.
- Erden M, Akman Y. (1998). Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Eğitim Psikolojisi. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ergün M. (2004). Sınıfta Motivasyon. (Ed. Karip, Emin). Sınıf Yönetimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Ertmer, P. A., Newby, T. J. (1993). Behaviorism, cognitivism, constructivism: comparing critical features from an instructional design perspective. *Performance Improvement Quarterly*, 6(4), 50–72.
- Hannigan, LJ, Walaker, N, Waszczuk, MA, McAdams, TA. ve Eley, TC. (2017). Aetiological influences on stability and change in emotional and behavioural problems across development: A systematic review. *Psychopathology Review*, 4, 52-108.
- Kanlıkılıçer, P. (2005). Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kayaoğlu, F. (2006). *İlköğretim kurumlarında uygulanan yapılandırmacı öğrenme kuramı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Korkmaz İ. (2003). Sosyal Öğrenme Kuramı. (Ed. Yeşilyaprak, Binnur). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Korkmaz İ. (2014). Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları. Behçet Oral (Ed.), Bitişiklik Kuramları ve Eğitime Yansımaları. (ss.61-72). Ankara: Pegem Akademi
- Merrell, K. W. (1995). “An investigation of the relationship between social skill and internaziling problem in early childhood: construct validity of the preschool and kindergarten behavior scales”, *Journal of Psychoeducational Assesment*, S: 13(3).
- Neill, J., Fleming, M. (2003). Social Learning & Social Cognitive Perspectives on Personality–Lecture Notes.
- Owens, E. B., & Shaw, D. S. (2003). “Predicting growth curves of externalizing behavior across the preschool years”, *Journal of Abnormal Child Psychology*, S: 31(6).
- Öz İ. (1997). Çocuk Olmak Çocukta Uyum ve Davranış Bozuklukları. (2. Basım). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özbeş, S., & Alisinanoğlu, F. (2009). “A study on problem behavior of 60-72 months children who attending public early childhood education institution”, *The Journal of International Social Research*, S: 2 (6).
- Senemoğlu N. (2005). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya. (12. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu N. (2012). Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya. (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Stacks, A. & Goff, J. (2006). “Family correlates of internalizing and externalizing behavior among boys and girls enrolled in Head Start”, *Early Child Development and Care*, S: 176 (1).
- Strauss, S. (2000). Theories of cognitive development and their implications for curriculum development and teaching. In B. Moon, M. Ben-Peretz, and S. Brown (Eds.), *Routledge International Companion To Education*, London: Routledge. (pp. 33-50).

- Webster-Stratton, C., & Lindsay, D. W. (1999). Social competence and early-onset conduct problems: Issues in assessment. *Journal of Child Clinical Psychology*, 28(1), 28-38.
- Weikart, D. P. (1998). Changing early childhood development through educational development, *Preventive Medicine*, 27(2), 233-237 .
- Wolpe, J., Plaud, J. (1997). Pavlov's contributions to behavior therapy. *American Psychological Association*, 52(9), 966-972.
- Woolfolk A.E. (1993). *Educational Psychology*. Boston: Allyn and Bacon
- Yaşar, V. (2009). *Bu çocuk neden böyle?* İstanbul: Türdav Yayıncılık, (113).
- Yavuzer H. (2001). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. (4. Baskı). Ankara: Remzi Yayınevi.
- Yıldırım İ. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. (8. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yumuş, M. (2013). *Okul öncesi eğitimcilerin 36-72 ay aralığındaki çocukların davranış problemleri ile ilgili görüşlerinin incelenmesi ve başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yumuş, M., Metin, N. (2015). Kaynaştırma sınıflarında davranış problemlerinin nedenleri ve baş etme yöntemleri. *Hacettepe University, Faculty of Health Sciences Journal, Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale"*, 11-13 Mayıs 2015, H.Ü. Kültür Merkezi, Ankara, 474-482.

PANİK BOZUKLUK

Orhan KOCAMAN

- ❖ Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
- ❖ ORCID: 0000-0002-7504-5604
- ❖ Mail: dr_orhankocaman@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Angst, J. (1998). Panic disorder: history and epidemiology. *Eur Psychiatry*, *13*, 51–58.
- Bayğun, C. (2020). *Agorafobisi Olan Ve Olmayan Panik Bozukluk Hastalarının Çocukluk Çağı Travması İle Şizotipal Kişilik Özellikleri Yönünden Karşılaştırılması* [Tıpta Uzmanlık Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Chambless, D. L., Milrod, B., Porter, E., Gallop, R., McCarthy, K. S., Graf, E., Rudden, M., Sharpless, B. A., & Barber, J. P. (2017). Prediction and moderation of improvement in cognitive-behavioral and psychodynamic psychotherapy for panic disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *85*(8), 803–813. <https://doi.org/10.1037/CCP0000224>
- Dinçmen, K. (2001). Psikhiatria ve Mythos. In K. Dinçmen (Ed.), *İstanbul: Scala*.
- Doerfler, L. A., Connor, D. F., Volungis, A. M., & Toscano, P. F. (2007). Panic disorder in clinically referred children and adolescents. *Child Psychiatry and Human Development*, *38*(1), 57–71. <https://doi.org/10.1007/S10578-006-0042-5>
- Fyer, A. J., Mannuzza, S., & Coplan, J. (1995). Anxiety disorders. In B. Sadock (Ed.), *Kaplan & Sadock Comprehensive Textbook of Psychiatry* (6th ed., Vol. 6, pp. 1191–1203). Williams&Wilkins.
- Kabakçı, E. (2003). *Panik ve Yaygın Anksiyete Bozukluklarında Bilişsel Davranışçı Tedaviler* (I. Savaşır, G. Boyacıoğlu, & E. Kabakçı, Eds.). Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- KILIÇ, C. (2020). Türkiye’de Ruhsal Hastalıkların Yaygınlığı ve Ruhsal Tedavi İhtiyacı Konusunda Neredeyiz? *Toplum ve Hekim*, *35*(3), 179–187. <https://doi.org/10.3886/ICPSR06153.V1>.
- Knowles, J. A., Fyer, A. J., Vieland, V. J., Weissman, M. M., Hodge, S. E., Heiman, G. A., Haghghi, F., De Jesus, G. M., Rassnick, H., Preud’homme-Rivelli, X., Austin, T., Cunjak, J., Mick, S., Fine, L. D., Woodley, K. A., Das, K., Maier, W., Adams, P. B., Freimer, N. B., ... Gilliam, T. C. (1998). Results of a genome-wide genetic screen for panic disorder. *Wiley Online Library*, *81*, 139–147.
- Köroğlu, E. (2013). *DSM-5 Tam Ölçütleri Başvuru El Kitabı* (Beşinci). Hekimler Birliği Yayınları.
- Masi, G., Favilla, L., Mucci, M., & Millepiedi, S. (2000). Panic disorder in clinically referred children and adolescents. *Child Psychiatry and Human Development*, *31*(2), 139–151. <https://doi.org/10.1023/A:1001948610318>
- May, R. (1958). *Contributions of Existential Psychotherapy* (May R, E. Angel, & H. F. Ellenberger, Eds.). Basic Books.
- Öztürk, O., & Uluşahin, A. (2011). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (11th ed.). Hekimler Birliği Yayınları .

- Reed, V., & Wittchen, H. U. (1998). Dsm-iv panic attacks and panic disorder in a community sample of adolescents and young adults: how specific are panic attacks? *Journal of Psychiatric Research*, 32(6), 335–345. [https://doi.org/10.1016/S0022-3956\(98\)00014-4](https://doi.org/10.1016/S0022-3956(98)00014-4)
- Salkovskis, P. M. (2007). Cognitive-behavioural treatment for panic. *Psychiatry*, 6(5), 193–197. <https://doi.org/10.1016/J.MPPSY.2007.03.002>
- Shear, M. K., Cooper, A. M., Klerman, G. L., Busch, F. N., & Shapiro, T. (1993). A psychodynamic model of panic disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 150(6), 859–866. <https://doi.org/10.1176/AJP.150.6.859>
- Tükel, R. (2002). Panik Bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1(3), 5–13.
- Tükel, R., & Alkım, T. (2006). *Anksiyete Bozuklukları*.
- Weissman, M. M., Bland, R. C., Canino, G. J., Faravelli, C., Greenwald, S., Hwu, H. G., Joyce, P. R., Karam, E. G., Lee, C. K., Lellouch, J., Lépine, J. P., Newman, S. C., Oakley-Browne, M. A., Rubio-Stipec, M., Wells, J. E., Wickramaratne, P. J., Wittchen, H. U., & Yeh, E. K. (1997). The cross-national epidemiology of panic disorder. *Archives of General Psychiatry*, 54(4), 305–309. <https://doi.org/10.1001/ARCHPSYC.1997.01830160021003>

UYKU BOZUKLUKLARI

Öğr. Gör. Kübra KOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-1019-4254
- ❖ Mail: kubra.koc@gedik.edu.tr

Öğr. Gör. Merve OKTAY

- ❖ T.C. İstanbul Gedik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3769-9957
- ❖ Mail: merve.eregiz@gedik.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ağadayı E, Çelik N, Ayhan Başer D. (2020). *Çocuklar İçin Uyku Bozukluğu Ölçeğinin Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*, Journal of Turkish Sleep Medicine;2:65-66.
- Akçay D, Akçay B. D, Hekim Bozkurt Ö. (2020). *Çocuklarda Uyku Bozukluğu Ölçeğinin Türkçe güvenilirliği ve geçerliliği* Anadolu Psikiyatri Dergisi; 21(Ek sayı.1):71.
- Bora İ. H, Bican A. (2007). Uyku Fizyolojisi. *Turkiye Klinikleri J Surg Med Sci*, 3(23):1-3.
- Bülbül S, Kurt G, Ünlü E, Kırılı E. (2010). *Adolesanlarda Uyku Sorunları Ve Etkileyen Faktörler*, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi; 53(3): 205.
- Erüinali C. (2021). *Çocukların Salgın Sürecindeki Tepkileri İle Uyku Bozukluğu İlişkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi Hemşirelik Anabilim Dalı: 9-11.
- Gözün Kahraman, Ö, Ceylan, Ş. (2018). *0-3 Yaş Grubu Çocukların Uyku Alışkanlıklarının Belirlenmesi*, Journal of History Culture and Art Research, 7(3), 608.
- Güler N. (2016). *Çocuklarda Olası Obstrüktif Uyku Apne Sendromu'nun Okul Başarısına Etkisi*, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi.
- Günay N. (2015). *Kayseri İl Merkezinde 13-16 Yaş Arası Çocuklarda Huzursuz Bacaklar Sendromu Sıklığının Belirlenmesi*, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık Tezi.
- Karaçal Ş, *Konya İlinde Yaşayan 0-17 Yaş Grubu Çocuklarda Uyku Bozukluklarının Sıklığı*, T.C. Selçuk Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı; Uzmanlık Tezi, 2010:7-9.
- Keskin N., Tamam L., *Uyku Bozuklukları: Sınıflama ve Tedavi*, Arşiv Kaynak Tama Dergisi, 27(2): 241-260, 2018.
- Keskinoğlu A. (2007). *Çocuklarda Enürezis Noktürna*, İzmir Tepecik Hastanesi Dergisi, 17-(2) : 61-67.
- Küçük S. (2015). *Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitelerinde Kaliteli Uyku*. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi,8 (3),214.
- Manfredini D, Serra-Negra J, Carboncini F, Lobbezoo F. (2017). *Current Concepts of Bruxism. International Journal of Prosthodontics*; 30: 437-8.
- Matwiyoff G, Lee-Chiong T. (2010). *Parasomnias: an overview*, Indian J Med Res.; 131:333-7.
- Okur Fatih E, Köksal Akyol A. (2020). *Altı-On İki Aylık Bebeklerin Uyku Düzenlerine İlişkin Anne Görüşleri*, Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi (ASBD) Journal of Ankara Health Sciences (JAHS) ISSN:2146-328X (print) e-ISSN: 2618-5989 (online) DOI: <https://www.doi.org/10.46971/ausbid.759561>. s.173.

- Özgen F, Karadağ H, Ceyhun E. (2001). *Parasomnialar*, Türkiye Klinikleri Psikiyatri Dergisi;2:117-25.
- Patır Münevveroğlu A., Didinen S. (2016). *Çocuklarda Tüm Yönleriyle Bruksizm*, Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 16: 114-119.
- Splaingard M. (2004). *Sleep medicine*, Ped Clin North Am; 51:34-5.
- Yıldırım Sarı H, *Çocuklarda Uyku*, Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 28 (1) : 81-90, 2012:83-86.
- Yılmaz H, Tuncel D. (2014) *Uyku Bozukluklarında Tedavi Rehberi*, Ankara, Türk Nöroloji Derneği.
- Yılmaz G, Gürakan B. (2002). *Çocuklukta Uyku Düzeni Sorunları*, Sted, Cilt 11(8):289,290.
- Yüksel A. (2018). *Yaşlanma ve Uyku Fiziyojisi*, <https://www.researchgate.net/publication/346519928>: 223,224.

OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK

Dr. Selman YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3344-9774
- ❖ Mail: selmann.yildirim1@gmail.com

KAYNAKLAR

- Agarwal, V., Yaduvanshi, R., Arya, A., Gupta, P. K., & Sitholey, P. (2016). A study of phenomenology, psychiatric co-morbidities, social and adaptive functioning in children and adolescents with OCD. *Asian Journal of Psychiatry*, 22, 69–73. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2016.04.005>
- Akbaş, S. (2016). Anksiyete bozuklukları, obsesif kompulsif bozukluklar ve travma sonrası stres bozukluğunun dsm-5 tanılama sistemine göre sınıflandırılması ve epidemiyolojileri. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*, 2(3), 1–6.
- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. In *American Psychiatric Association: Washington, DC, USA*. <https://doi.org/10.1016/B0-12-657410-3/00457-8>
- Cilliçilli, A. S., Telcioğlu, M., Aşkin, R., Kaya, N., Bodur, S., & Kucur, R. (2004). Twelve-month prevalence of obsessive-compulsive disorder in Konya, Turkey. *Comprehensive Psychiatry*, 45(5), 367–374. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2004.06.009>
- Diler, R. S., & Avci, A. (2002). Sociodemographic and clinical characteristics of Turkish children and adolescents with obsessive-compulsive disorder. *Croatian Medical Journal*, 43(3), 324–329.
- Farrell, L., Waters, A., Milliner, E., & Ollendick, T. (2012). Comorbidity and treatment response in pediatric obsessive-compulsive disorder: A pilot study of group cognitive-behavioral treatment. *Psychiatry Research*, 199(2), 115–123. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2012.04.035>
- Garcia, A. M., Sapyta, J. J., Moore, P. S., Freeman, J. B., Franklin, M. E., March, J. S., & Foa, E. B. (2010). Predictors and moderators of treatment outcome in the pediatric obsessive compulsive treatment study (POTS I). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 49(10), 1024–1033. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2010.06.013>
- Heyman, I., Fombonne, E., Simmons, H., Ford, T., Meltzer, H., & Goodman, R. (2003). Prevalence of obsessive-compulsive disorder in the British nationwide survey of child mental health. *International Review of Psychiatry*, 15(1–2), 178–184. <https://doi.org/10.1080/0954026021000046146>
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime Prevalence and Age-of-Onset Distributions of. *Arch Gen Psychiatry*, 62(June), 593–602. <http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?doi=10.1001/archpsyc.62.6.593>
- Masi, G., Millepiedi, S., Perugi, G., Pfanner, C., Berloffia, S., Pari, C., Mucci, M., & Akiskal, H. S. (2010). A naturalistic exploratory study of the impact of demographic, phenotypic and comorbid features in pediatric obsessive-compulsive disorder. *Psychopathology*, 43(2), 69–78. <https://doi.org/10.1159/000274175>

- Mataix-Cols, D., Nakatani, E., Micali, N., & Heyman, I. (2008). Structure of obsessive-compulsive symptoms in pediatric OCD. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 47(7), 773–778. <https://doi.org/10.1097/CHI.0b013e31816b73c0>
- Ortiz, A. E., Morer, A., Moreno, E., Plana, M. T., Cordovilla, C., & Lázaro, L. (2016). Clinical significance of psychiatric comorbidity in children and adolescents with obsessive–compulsive disorder: subtyping a complex disorder. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 266(3), 199–208. <https://doi.org/10.1007/s00406-015-0642-9>
- Pauls, D. L. (2008). The genetics of obsessive compulsive disorder: A review of the evidence. *American Journal of Medical Genetics, Part C: Seminars in Medical Genetics*, 148(2), 133–139. <https://doi.org/10.1002/ajmg.c.30168>
- Pauls, D. L., Abramovitch, A., Rauch, S. L., & Geller, D. A. (2014). Obsessive-compulsive disorder: An integrative genetic and neurobiological perspective. *Nature Reviews Neuroscience*, 15(6), 410–424. <https://doi.org/10.1038/nrn3746>
- Rapoport JL, S. P. (2008). Obsessive compulsive disorder. In *Rutter's Child and adolescent Psychiatry* (5th editio, pp. 698–718). Blackwell Publishing.
- Stein, D. J., Costa, D. L. C., Lochner, C., Miguel, E. C., Reddy, Y. C. J., Shavitt, R. G., van den Heuvel, O. A., & Simpson, H. B. (2019). Obsessive–compulsive disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 5(1), 1–21. <https://doi.org/10.1038/s41572-019-0102-3>
- Stewart, S. E., Geller, D. A., Jenike, M., Pauls, D., Shaw, D., Mullin, B., & Faraone, S. V. (2004). Long-term outcome of pediatric obsessive-compulsive disorder: A meta-analysis and qualitative review of the literature. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 110(1), 4–13. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2004.00302.x>
- Watson, H. J., & Rees, C. S. (2008). Meta-analysis of randomized, controlled treatment trials for pediatric obsessive-compulsive disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 49(5), 489–498. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01875.x>

OTİZM VE RESİM

Dr. Erdi KULBAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0001-6104-2851
- ❖ Mail: erdikulbas@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Alter-Muri SB. (2017). Art education and art therapy strategies for autism spectrum disorder students. *Art Education Journal*, 70(5), 20–5. <https://doi.org/10.1080/00043125.2017.1335536>
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2001). *Ruhsal bozuklukların tanısai ve sayımsal elkitabı, Dördüncü Baskı (DSM-IV-TR)*, (Cev: Ertuğrul Koroğlu.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). *Ruhsal bozuklukların tanısai ve sayımsal elkitabı, beşinci baskı (DSM-5)*, (Cev: Ertuğrul Koroğlu.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Bodur, Ş. ve Soysal, A. Ş. (2004). Otizmin erken tanısı ve önemi. *Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi*, 13(10), 394-398.
- Carter, A.S., Ornstein Davis, N., Klin,A., & Volkmar, F.R. (2005). Social development in autism, F.R. Volkmar, R.Paul, A.Klin ve D.Cohen (Eds), *Handbook of autism and pervasive developmental disorders* (312-335). New Jersey:John Wiley & Sons, Inc.
- Casenhiser, D., Shanker, S. ve Stieben, J. (2011). Learning through interaction in children with Autism: Preliminary data from a social-communication-based intervention. *Autism*, 17(2), 220-241. <https://doi.org/10.1177/1362361311422052>
- Demir, Ş. (2013). Otizm spektrum bozukluğu olan cocuklara sosyal becerilerin öğretilimi, E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve öğitimleri* (367-420). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Fombonne, E. (2005). Epidemiology of autistic disorder and other pervasive developmental disorders. *Journal of Clinical Psychiatry*, 66(10), 3-8.
- Frank-Briggs, A. (2012). Autism in children: Clinical features, management and challenges. *The Nigerian Health Journal*, 12, 27-30.
- Geller, L. (2008). The changing face of autism. V. Starsia ve R. Day Gore (Eds.), *edited by the healing project. voices of autism. the healing companion: stories for courage, comfort and strength. "voices of" series book no. 5* (19-27). New York: LaChance Publishing LLC.
- Harjusola-Webb, S. ve Robbins, S. (2012). The Effects of teacher-implemented naturalistic intervention on the communication of preschoolers with autism. *Topics in Early Childhood Special Education*, 32(2), 99-110. <https://doi.org/10.1177/0271121410397060>
- <http://www.beslenmebulteni.com/otizm-salgini-neden-onlenemiyor/>, Prof. Dr. Ahmet Aydın'ın "*Taş Devri Diyeti*" kitabından alıntı. Erişim Tarihi: 2 Şubat 2023.
- Işık, S. (2013). *Art-Terapi Yönteminde Resimsel Dilin Kullanımı ve Anlatım Biçimlerinin Yorumlanması*. Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı. Yüksek Lisans tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

- Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (17-46). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Korkmaz, B. (2001). Otizm: Başlıca davranış sorunları ve pratik yaklaşım. *Yeni Symposium*, 39, 26-34.
- Korkmaz, B. (2010). Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler. (Cağrılı yazar), *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 45, 37-44.
- Kulbaş, E. (2015). *Grupla psikolojik danışma uygulamasının otizmli çocuğu olan annelerin özyeterlilik ve umutsuzluk düzeylerine etkisinin incelenmesi*(Yayın No: 410156)[Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Müller, E., Nutting, D., & Keddell, K. (2017). Understanding Artability: Using qualitative methods to assess the impact of a multi-genre arts education program on middle-school students with autism and their neurotypical teen mentors. *Youth Theatr Journal*, 31(1), 48-74. <https://doi.org/10.1080/08929092.2016.1225612>
- Patterson, P. H. (2011). Maternal infection and immune involvement in autism. *Trends in Molecular Medicine*, 17(7), 389-394. <https://doi.org/10.1016%2Fj.molmed.2011.03.001>
- Shi, L., Fatemi, S. H., Sidwell, R. W., & Patterson, P. H. (2003). Maternal influenza infection causes marked behavioral and pharmacological changes in the offspring. *Journal of Neuroscience*, 23(1), 297-302. <https://doi.org/10.1523/jneurosci.23-01-00297.2003>
- Siegel, B. (2003). *Helping children with autism learn: treatment approaches for parents and professionals*. New York: Oxford University.
- Şahbaz, Ü., Sarıdaş, B., Altun, M., Kunt-Erol, N., Genal, S., Balabanlı, B. ve Kanyılmaz, E. (2017). Otizm nedir? Otizmli çocuklar için teşhis nedir? Ü. Şahbaz (Çeviri Ed.). *100 soruda otizm*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özeren, G.S. (2013). Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve hastalığa kanıt penceresinden bakış. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 57-63.
- Troyb, E., Knoch, K., & Barton, M. (2011). Phenomenology of ASD: definition, syndrome and major features. (Ed: Deborah Fein). *The Neuropsychology of autism*. New York: Oxford University Press.
- Ünal, AE. (2006). *Sanat eğitiminin otizmli çocukların duyuşal problemleri üzerine etkisinin incelenmesi*(Yayın No: 206844)[Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Yosunkaya, E. (2013). Otizm etyolojisinde genetik ve güncel perspektif. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 76, 84-88.
- Williams, B. F., & Williams, R. L. (2011). *Effective programs for treating autism spectrum disorder: Applied behavior analysis models*. NY and London: Routledge Taylor & Francis Group.

BEDENSEL YETERSİZLİK

Doç. Dr. İlkay KESER

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, ANTALYA
- ❖ ORCID: 0000-0001-6595-4188
- ❖ Mail: ikeser@akdeniz.edu.tr

Arş. Gör. Tuğçe KAPLAN UYAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, ISPARTA
- ❖ ORCID: 0000-0003-4836-4834
- ❖ Mail: tugcekaplan@sdu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Açıkgöz S. (2009). İlköğretim Okullarında Öğrenim Gören Bedensel Engelli Öğrencilerin Resimlerinin Sanatsal Gelişim Aşamaları Yönünden İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Adler A.(2002) İnsanı Tanıma Sanatı Çeviren: Şipal K, Say Yayınları, İstanbul
- Altınköprü T. (2003). Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır? (11. Basım). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Bostancıoğlu, B., & Kahraman, M. E. (2017). Sanat Terapisi Yönteminin Ve Tekniklerinin Sağlık-İyileştirme Gücü Üzerindeki Etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 5(2), 150-162.
- Bulduk, S., Dinçer, Y., Usta E., & Bayram, S. (2017). Demanslı yaşlılara uygulanan sanat terapi yönteminin bilişsel durum üzerine etkisinin incelenmesi. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 7(1), 36-41.
- Çakır, B. (2017). DEHB Tanısı Almış Çocukların Aile Resmi Çizimlerinin Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Anksiyete Düzeyleri ile İlişkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çankırlı A. (2011). Çocuk Resimlerinin Dili. (1. Basım). Zafer Basın Yayın Ve Turizm Ve Bilg. Ürünleri San. Tic. Ltd. Şti.
- Dilci T. (2018). Çocuk Resimlerini Okuyabilmek. (2. Basım). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Doğru, Turcan, Arslan &Doğru. (2006). Çocukların Resimlerindeki Aileyi Tanılama Durumlarının Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 223-235.
- Foley YC, Mullis F. Interpreting Children's Human Figure Drawings: Basic Guidelines for School Counselors. Georgia School Counselors Association Journal, 2008;1(1), 28-37.
- Garrett JF(2004).Psychological Aspects of Physical Disability., Universty Pres of the Pacific, Hawaii, pp;1-96
- Göktepe K.A.(2015). Sanat terapi. Nesil Yayın Grubu. Çınar Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti. ISBN: 978-605-162-796-0, İstanbul
- Güleç, H., & Metin, E. N., (2000). özel sınıflara ve kaynaştırılmış sınıflara devam eden ilkökul düzeyindeki eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarla engelli olmayan çocukların benlik kavramlarının karşılaştırılması. çocuk gelişimi ve eğitimi dergisi , vol.1, 16-27.
- Güloğlu, F. K. (2022). Engellilik hakkında kavramsal karmaşanın nedenleri ve Türkiye'deki durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291-315.
- Halmatov S. (2021). Sanat Terapisi. (3. Basım). Ankara: Pegem Akademi.

- Kaner, S. (2000). Ortopedik engelli ve engelli olmayan erkek ergenlerde benlik saygısı ve beden imajı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(04).
- Keser, İ. (2013). *Atılğanlık eğitiminin bedensel engelli ergenlerin beden imajı, benlik saygısı ve kendilerine yönelik tutumları üzerindeki etkinliğinin değerlendirilmesi* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi).
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). *Sanatta Eğitim. Görmek, Öğrenme, Yaratmak*. (2.baskı). Ankara:Pegem.
- Kobal G(2003) Ortopedik Ve Sürekli Hastalığı Olan Çocuklar. (Editör A. Ataman) Özel Gereksinimli Çocuklar Ve Özel Eğitim. Eğitim Kitap, Ankara
- Köseoğlu, S. A. (2023). Bir İletişim Aracı Olarak Çocuk Resmi Ve Özellikleri. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 137-145.
- Kutluer G. (2015). Gelişim Süreçlerinde Çocuk Resminin Yeri. *Ekev Akademi Dergisi*, 19 (63), 403-410.
- Lebedeva, L. (2022). Sanat Terapisi ve Projektif Testlerdeki Şekil ve Simgeleri Yorumlama Ansiklopedisi. (Sultanberk Halmatov & Medera Halmatov, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Malchiodi A.C(2013)Çocukların resimlerini Anlamak. Çevr. Editörü: Tülin Yurtbay. ISBN 975-331-832-4 Epsilon Yayıncılık Hizmetleri. Tic. ve San. Ltd. Şti., İstanbul
- Mitra, S. and Yap, J. (2021). The Disability Data Report. Disability Data Initiative. Fordham Research Consortium on Disability: New York
- Okyay L. (2008). 6 Yaş Grubu Çocukların Aile Resimlerinin Sosyo-Kültürel Değişkenler Ve Davranış Problemleri Açısından Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Öz F.(2004).Sağlık Alanında Temel Kavramlar. Basım: İmaj İç ve Dış Ticaret AŞ, Ankara
- Paktuna Keskin S. (2007). *Çöp Çocuk*. (1. Basım). İstanbul: Boyut.
- Savaş, İ (2014). *Çocuk Resmi ve Bilinçaltı.Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Sayıl, F. M. (2004). Çocuk Çizimlerinin Klinik Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(14), 1-13.
- Taleporos G, McCabe MP.(2002). Body Image and Physical Disability Personal Perspectives. *Social Science and Medicine*. Mar;54(6) pp: 971-80.
- Tezelli, S., Zafer, Ba Ş., Tezelli, S., Kalafat, A., & Dilmaç, B. (2020) İlkokul Birinci Kademe Öğrencilerinin Resimlerinde Aile Algısının Değerlendirilmesi. *Öğretim Teknolojisi ve Hayat Boyu Öğrenme Dergisi*, 1 (1), 44-62.

- World Health Organization –WHO (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF. Erişim adresi: <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health> Erişim tarihi: 20.02.2023.
- World Health Organization-WHO (2011). World Report on Disability. Erişim adresi: <https://www.who.int/teams/noncommunicable-diseases/sensory-functions-disability-and-rehabilitation/world-report-on-disability> Erişim tarihi: 20.02.2023.
- Yavuzer, H. (2007). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi.
- Yazgan İB, Bilgin M, Kılıç AM. (2007). *Gelişim Psikolojisi, Çocuk ve Ergen Gelişimi* (3.Baskı), Pegem A Yayıncılık, Adana
- Yıldırım B.A. (2019) *Bedensel Yetersizliği Olan Öğrenciler*. (Editörler: S. Alptekin, N. Sönmez) Özel Gereksinimli Öğrenci Klavuz Kitabı ISBN:978-605-4483-56-3 Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

Gizem TURGUT

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Arel Üniversitesi FEF Psikoloji Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-3338-5555
- ❖ Mail: gizemturgut@arel.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aslan, F. (2013). *Farklı Sosyodemografik Özelliklere Sahip Olan Ailelerin Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu (Dehb) Olan Çocuklara İlişkin Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: T.C. Hacettepe Üniversitesi.
- C. Foley, Y. ve Mullis, F. (2008). Interpreting Children's Human Figure Drawings: Basic Guidelines for School Counselors. *Georgia School Counselors Association Journal*, 2008, Volume 1, No 1.
- Farokhi, M. ve Hashemi M. (2011). The Analysis Of Children's Drawings: Social, Emotional, Physical, And Psychological Aspects. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30 (2011), 2219 – 2224.
- Güçlü, O., Kamberyan, K., Kutlar, T. ve Yaman, M. (2002). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Anne Babalarında İki Uçlu Duygudurum Bozukluğu. *Düşünen Adam*; 2002; 15(3): 164-172.
- Güven, G. (2018). *Okul Öncesi Çocuklarının İnsan Ve Aile Resmi Çizimlerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Eğiten Yayıncılık.
- Haghighi, M., Khaterizadeh, M., Chalbiano, G., Toobaei, S. ve Ghanizadeh, A. (2014). Comparing the Drawings of Children with Attention Deficit Hyperactivity Disorder with Normal Children. *Iran J Psychiatry* 2014; 9:4: 222-227.
- K. Doğaroğlu, T. (2012). *Vanderbilt Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Aile Değerlendirme Ölçeği Türkçe Uyarlama Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Karadağ, Y. (2019). *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Olan Ve Olmayan Ergenlerin Öz-Yeterlik Düzeyleri İle Ebeveynlerinin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri Ve Öz-Yeterlik Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi: Ankara, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Ölçer, S. 4-7 Yaş Çocuklarının Çizdikleri Resimler Ve Bu Resimlere Yönelik Sözel Dışavurumları Yoluyla Zihinsel Ve Görsel Gerçeklik Durumlarının İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 23, Sayı: 1, Nisan 2019, Sayfa: 221 – 252.
- Yüksel, T. (2013). *Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Kalp Hızı Değişkenliği Ve Bu Değişkenlerin Klinik Parametrelerle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi: Malatya, T.C. İnönü Üniversitesi.

ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ TANILI ÇOCUKLARIN RESİM ÇİZİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Muharrem AKA

- ❖ Kurum Bilgisi: Kilise 7 Aralık Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-3195-8946
- ❖ Mail: muharrem.aka@kilis.edu.tr

Cenk SÖZEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bitlis Merkez - Şehit Mahir Ayabak Anaokulu
- ❖ ORCID: 0000-0003-0824-6593
- ❖ Mail: cenksozenn@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akın, A., & Sezer, S. (2010). Diskalkuli: Matematik öğrenme buzukluğu. *Bilim ve Akıl Aydınlığında Dergisi*(42), 126-127.
- Aksoy, Ş. (2019). Yaşam boyu özgül öğrenme güçlüğü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Tıp Dergisi*, 11(Ek Sayı), 34-39.
- APA. (1998). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-IV*. Washington DC: American Psychiatric Association.
- APA. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5*. Washington DC: American Psychiatric Association.
- Aral, N., & Gürsoy, F. (2009). *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. İstanbul: Morpa.
- Arıcı, B. (2006). Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim. *Sanat Dergisi*(10), 15-22.
- Artut, Ö. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 223-234.
- Asfuroğlu, B., & Fidan, S. (2016). Özgül öğrenme güçlüğü/spesific learning disorders. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(1), 49-54.
- Aşcıoğlu, G. (2013). *Bir Grup Okul Öncesine Devam Eden Çocuğun Aile Resimlerinin Yorumlanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, R., & Sayıl, M. (1989). Çocukların resimlerine ilişkin kuramsal görüşler ve derinlik çizimi. *Psikoloji Dergisi*, 6(22), 79-85.
- Bender, W. (2016). *Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler ve Eğitimleri*. (H. Sarı, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Canoğlu, H. (2022). *Özel öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda algılanan anne baba tutumlarının benlik saygısı ve öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Biruni Üniversitesi.
- Çankırılı, A. (2015). *Çocuk Resimlerinin Dili*. İstanbul: Zafer Yayıncılık.
- Diñç, V. (2022). *Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış bireylerde çalışan öğretmenlerin bilimsel dayanaklı uygulamalar hakkında görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Biruni Üniversitesi.
- Diñç, V. (2022). *Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış bireylerle çalışan öğretmenlerin bilimsel dayanaklı uygulamalar hakkında görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Biruni Üniversitesi .

- Erden, G., Kurdoğlu, F., & Uslu, R. (2002). İlköğretim okullarına devam eden Türk çocuklarının sınıf düzeylerine göre okuma hızı ve yazım hataları normlarının geliştirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 5-13.
- Fidan, D. (2022). *Özel öğrenme güçlüğü olan çocuklarda dengi egzersizi içeren oyunların dikkat üzerine etkisinin incelenmesi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. İğdır: İğdır Üniversitesi.
- Foley, Y., & Mullis, F. (2008). Interpreting children's human figure drawings: basic guidelines for school. *Georgia School Counselors Association Journal*, 1(1), 28-37.
- Freeman, J. (1991). *Bright as a Button*. London: Mcdonald and Co. Ltd.
- Freeman, N. (1975). Do Childern Draw Men With Arms Coming Out of the Head? *Nature*, 416-417.
- Galli, M., Vimercati, S., Stella, G., Caiazzo, G., Norveti, F., Onnis, F., et al. (2011). A new approach for the quantitative evaluation of drawings in children with learning disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 32(3), 1004-1010.
- Geçen, F. (2018). Çocuğun gelişim basamaklarına göre figürleri ele alma biçimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 60-83.
- Güney, M., Yavuz, E., & Taştepe, T. (2020). Öğrenme güçlüğü tanısı olan 7-12 yaş arasındaki çocukların insan figürü çizimlerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*(Özel Sayı), 462-472.
- Gür, G. (2013). Disleksili Biriylerde Erken Tanı Konmasının Önemi ve Disleksi Eğitimlerinde Yurt İçi ve Yurt Dışı Uygulamaların İncelenmesi ve Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Halmatov, S. (2016). *Çocuk Resimleri Analizi ve Testleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İlker, Ö., & Melekoğlu, M. (2017). İlköğretim döneminde özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yazma becerilerine ilişkin çalışmalrın incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(3), 443-469.
- Karabekiroğlu, K. (2012). *Aman Dikkat: Dikkat ve Öğrenme Sorunları*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kendrick, M., & McKay, R. (2004). Drawing as an alternative way of understanding young childern's construction of literacy. *Journal of Early Childhood Literacy*, 4(1), 109-128.
- Keskin, S. (2013). *Çocuk Çizgilerindeki Giz, Çöp Çocuk*,Annelik Akademisi. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Klepsch, M., & Logie, L. (1982). *Children Draw and Tell: An İntroduction to the Projective Uses of Children's Human Figure Drawings*. New York and London: Brunneer-Routledge.

- Kundakçı, R. (2022). *Özgül öğrenme güçlüğü olan çocuklarda el fonksiyonlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi.
- Lawler, C., & Lawler, E. (1965). Color-mood associations in young children. *The journal of genetic psychology: Research and Theory on Human Development*, 107(1), 29-32.
- Lowenfeld, V., & Britain, L. (1971). *Creative and Mental Growth*. New York: 1971.
- Malchiodi, C. (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. (T. Yurtbay, Çev.) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Özat, N. (2017). *Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda frostig görsel algı eğitim proramının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Özbek, M. (2007). *Dünden Bugüne İnsan*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Profice, C. (2018). Nature as a living presence: Drawings by tupinamba´ and new york children. *Plos One*, 13(10), 1-15.
- Salman, U., Özdemir, S., Salman, A., & Özdemir, F. (2016). Özel öğrenme güçlüğü "Disleksi". *İstanbul Bilim Üniversitesi, Florence Nightingale Tıp Dergisi*, 2(2), 170-176.
- San, I. (1979). *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sözen, A. (2021). *Çocuk Resimlerinin Analizi*. İstanbul: İstanbul Üniveristesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tezel-Şahin, F., & Özyürek, A. (2008). 5-6 Yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Tonyalı, N. (2022). *Özel Öğrenme güçlüğü olan çocukların anne ve babalarının anne baba tutumları ile süreklilik ve durumluluk kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Tuğ, S. (2011). *Özel öğrenme bozukluğu, özle öğrenme bozukluğu dikkat eksikliği hiperaktivite tanısı almış çocuklarda depresyon ve kaygı düzeylerinin nörogelişimsel, eğitsel, kültürel ve sosyal özellikleri temelinde araştırması*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Turgut, S. (2008). *Özgül öğrenme güçlüğünde nöropsikolojik profil*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ünlü, S. (2022). *Özel öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların dinleme becerileri ile okuma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yavuzer, H. (1995). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARDA RESİM

Dr. Öğretim Üyesi Nisa Gökden KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-6969-371X
- ❖ Mail: nisakay@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akay, R. (2022). Çocuk Resimlerinin Analizi. (Ed. Akay, R). *Çocuğu Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım)*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Avara, S. (2019). *Savaş nedeniyle göçe maruz kalmış 9-12 yaş arası Suriyeli mülteci çocuk resimlerinin psikolojik ve plastik açıdan yorumlanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Bildiren, A. (2011). *Üstün Yetenekli Çocuklar: Aileler ve Öğretmenler İçin Bir Kılavuz*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Brandon, J.B. (2000). *The Development of a Teacher Observation Profile for Gifted and Talented Children in the Visual Arts*. Master's thesis, Palmerston North: Massey University.
- Coşkun, B. (2007). *Görsel sanatlarda üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili öğretmen görüşleri ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Dağlıoğlu, H. E. (2010). Üstün yetenekli çocukların eğitiminde öğretmen yeterlikleri ve özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 40 (186) , 72-84.
- Dağlıoğlu, H. E. (2014). Erken çocuklukta üstün zekâ/üstün yetenek. Ayşegül Ataman (Ed.), *Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler Konusunda Bilinmesi Gerekenler içinde* (s. 46-81). Ankara: Vize.
- Di Leo, J. H. (2013). *Interpreting children's drawings*. Routledge.
- Durr, W. K. (1964). *The Gifted Student*. New York: Oxford University Press.
- Ersoy, Ö. & Avcı, N. (2004). Üstün zekalı ve özel yetenekli çocuklar. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu & A.E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* (ss. 195-201), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Halmatov, S. (2016). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri*. Ankara: Pegem.
- Lowenfeld, V. (1957). *Creative and mental growth* (3rd ed.). New York: Macmillan.
- Malchiodi, C. A. (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak* (Çev. Ed. Tülin Yurtbay). İstanbul: Epsilon.
- Matthews, M. (1992). Gifted students talk about cooperative learning. *Educational Leadership*, 50(2), 48-50.
- Mısırlı-Taşdemir, Ö. & Özbay, Y. (2004). Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik, sınav kaygısı, benlik saygısı, kontrol odağı, öz- yeterlik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *I. Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi seçilmiş makaleler kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Renzulli, J. S. (1999). What is this thing called giftedness, and how do we develop it? A twenty-five year perspective. *Journal for the Education of the Gifted*, 23(1), 3-54.

- Rogers, K. B., & Silverman, L. K. (1997). Personal, social, medical and psychological factors in 160+ IQ children. National Association for Gifted Children 44th Annual Convention, Little Rock, Arkansas.
- Sürücü, M., Konaş, H., Bacanlı, F., (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *Turkish Studies*, 10(15), 801-820, 2015. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8883>
- Torrance, E. P. (1974). Torrance Test of Creative Thinking, Verbal Tests Forms A And B (Figural A&B), : Scholastic Service Inc. II, Bensenville
- Tuna, S. (2012). Sanatsal yetenekli çocuklar ve özellikleri, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 29-34.
- Yavuzer, H. (2017). *Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız, E. (2020). *Kronik hastalığa sahip çocukların duygusal istismar ve ihmal belirtilerinin resim yöntemiyle incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

ÇİZGİLERDE KENTSEL ÇEVRE ALGISI

Ceren UTKUGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5911-9175
- ❖ Mail: cerendemirdelen@hotmail.com

Ramazan YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0001-5727-5134
- ❖ Mail: rmznyldrm@gmail.com

Oğuz KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Gençlik ve Spor Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002-3879-3363
- ❖ Mail: oguzkaya0303@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aliağaoğlu, A. ve Uzun, A. (2017). Üniversite öğrencilerinin şehir imajlarına yönelik bir araştırma: Balıkesir Üniversitesi örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 39-58.
- Alland, A. (1983). *Playing with form*, Columbia University Press, New York.
- Aydemir, D. (2011). *Sanatın terapötik (tedavi edici) süreçlerdeki rolü ve çocuk resimlerini çözümleme yöntemlerine katkısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Barraza, L. (1999). Children's drawings about the environment. *Environmental Education Research*, 5, 49-67. <http://dx.doi.org/10.1080/1350462990050103>
- Batı, D. (2012). *4-12 yaş çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. b.). (Çev. H. Aydın, Dü. Z. E. Özcan), Eğitim.
- Bilgin, N. (1984). Çocuk(lar) ve mekân(lar). *Mimarlık Dergisi*, 207(84/9), 18-22.
- Biol, G. (2009). Çocuk dostu kent neresidir?. *Megaron: Balıkesir Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*, 10-13.
- Bogdan, R.C. & Biklen, S.K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. (5th ed.). Boston: Pearson Education.
- Büyükekiz, M. (2009). *Okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin resim uygulamalarındaki farklılıklar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Çağlar Duman, G. (2006). *Çocuğun zihinsel gelişimi ile sanatsal gelişimi arasındaki ilgi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Çakırer Özservet, Y. (2015a). Kentli çocukların hayali sokakları: Beyoğlu Sütluçe Örnektepe bölgesi. M. Altunoğlu ve Ş. Geniş (Edt.), *I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde, (ss. 1146-1159).
- Çakırer Özservet, Y. (2015b). Okmeydanı PiriPaşa İlköğretim Okulunda risk altındaki çocuklar ve resmettikleri. Y. Çakırer Özservet (Edt.), *Çocukların kentsel mekân algısı* içinde, (ss. 77-97). Türkiye Alim Kitapları.
- Çakırer Özservet, Y. (2015c). Türkiye’de çocuk ve şehir ilişkisi üzerine yapılmış çalışmalar. Y. Çakırer Özservet ve E. Küçük (Edt.), *Çocukların şehri üzerine* içinde, (ss. 20-50), Marmara Belediyeler Birliği.
- Çakırer Özservet, Y. (2015d). Şehirle imtihan edilen çocuk. *İstanbul Şehir Üniversitesi III. Psikoloji Günleri*, İstanbul.
- Çakırer Özservet, Y. (2018). Kent havası çocuğu özgür kılar mı?. G. Uludağ ve M. Altunbay (Edt.), *Çocuk üzerine araştırmalar* içinde, (ss. 87-109), Astana.
- Çakırer Özservet, Y. (2019). Çocukların resimlerinden sokak ve mahalle ilişkilerini tartışmak: Sütluçe ve Örnektepe Mahalleleri. *Uluslararası Siyaset Bilimi ve*

- Deniz, L. (2020). *Okulöncesi (4-6 yaş grubu) çocuk resimlerinde çevre algısı ve çocuk çevrelerinin sağlanması gereken özellikler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Driessnack, M. (2005). Children's drawings as facilitators of communication: a metaanalysis. *Journal of Pediatric Nursing*, 20(6), 415-423.
- Duncan, P. A. (2013). *Drawing as a method for accessing young children's perspectives in research*. (Unpublished PHD Thesis), University of Stirling, Stirling.
- Gray, J. A. (1994). Personality dimensions and emotion systems. P. Ekman & R. J. Davidson (Eds.), *The nature of emotion* in (pp. 329-331), Oxford University.
- Isbel, T. R. & Shirley, C. R. (2003). *Creativity and the arts with young children*. Delmar Learning.
- Johnson, P. (1993). *Literacy through the book arts*. Heinemann.
- Karadağ, A. ve Turut, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin kentsel çevre algısı üzerine bir araştırma: İzmir örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 11(1), 31-51.
- Lewis, D. & Greene, J. (1983). *Your child's drawings... their hidden meaning*. Hutchinson.
- Lynch, K. (1960) *The image of the city*. The MIT.
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı: Etkileşimli bir yaklaşım*. M. Çevikbaş (Çev. Ed.). Nobel Akademik.
- MEB. [Milli Eğitim Bakanlığı]. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed.). Nobel.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. SAGE.
- Özdemir, Ş. ve Karaca, Y. (2009). Kent markası ve marka imajının ölçümü: Afyonkarahisar kenti imajı üzerine bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 113-134.
- Özgüç, N. ve Tümertekin, E. (2000). *Coğrafya, geçmiş, kavramlar, coğrafyacılar*. Çantay.
- Pekküçükşen, Ş., Güleç Solak, S. ve Oktay, E. (2018). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi öğrencilerinin Karaman kent algısı. *Electronic Turkish Studies*, 13(14), 153-174. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13699>
- Selçuk, G. N., Sağlık, E. ve Serçoğlu, N. (2010). *Şehir imajı Erzurum ölçeğinde bir uygulama*. Cemre.

- Seyhan, Ç. ve Kalın, A. (2022). Çocukların oyun mekanı olarak sokak algısı: Benim hayal sokağım. Ö. Demirel ve E. Düzgüneş (Edt.) *Peyzaj Araştırmaları II* içinde, (ss. 1-19), Livre de Lyon.
- Tandoğan, O. (2014). Çocuk için daha yaşanılır bir kentsel mekân: Dünyada gerçekleştirilen uygulamalar, *Megaron*, 9(1):19-33.
- Taştan, H. ve İflazoğlu, N. (2018). Hatay'ın Unesco gastronomi şehri olması ile ilgili yerel restoran işletmelerinin farkındalığının değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 384-393. <http://dx.doi.org/10.21325/jotags.2018.262>
- Temurçin, K. ve Keçeli, K. (2015). Bir davranışsal coğrafya çalışması: Isparta şehri örneğinde uluslararası öğrencilerin kentsel mekân algısı. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 117-138.
- Thomson, P. (2008). *Doing visual research with children and young people*. Routledge.
- Tolun, B. (1980). Davranışlara yönelik coğrafya, Anglo-Saksonların 'Behavioral Geography'si ve sosyo-ekonomik deneyimleri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 23, 257-278.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2015). *Beşeri coğrafya: İnsan, kültür, mekân*. Çantay.
- UNESCO. [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization]. (2019). Celebrates world cities day designating 66 new creative cities. <https://en.unesco.org/news/unesco-celebrates-world-citiesday-designating-66-new-creative-cities>.
- UNICEF. [United Nations International Children's Emergency Fund]. 2018. *Shaping urbanization for children: A handbook on child-responsive urban planning*, New York.
- Utkugün, C. (2021). Social studies teacher candidates' perception of urban environment: The example of Afyonkarahisar, Turkey. *European Journal of Education Studies*, 8(8), 81-105. <http://dx.doi.org/10.46827/ejes.v8i8.3840>
- Ward, C. (1990a) *The child in the city*. Architectural.
- Ward, C. (1990b) *The child in the county*. Bedford.
- White, R. T. & Gunstone, R. F. (1992). *Probing understanding*. Falmer.
- Yli-Panula, E. & Eloranta, V. (2011). The landscapes that Finnish children and adolescents want to conserve: A study of pupils' drawings in Basic Education. *Nordidactica*, 2, 35-63.

ÇOCUK RESİMLERİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ALGISI

Tuğçe CAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2837-3952
- ❖ Mail: tcan@agri.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aini, M.S. Laily, P. (2010). Preparedness of Malaysian Pre-school Educators for, *Pertanika J. Soc. Sci. & Hum.* 18 (2): 271 - 283.
- Anning, A., & Ring, K. (2004). Making sense of children's drawings. Open University Press.
- Artut, K. (2007). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Avcı, D. E., Demirekin, M., Hare, O., Özlü, S., & Özkan, İ. (2013). 8. Sınıf öğrencilerinin çevre sorunları algısının farklı tekniklerle incelenmesi. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 1(2), 50-66.
- Barraza, L. (1999). Children's drawings about the environment. *Environmental Education Research*, 5(1), 49-66.
- Bartlett, S. (2008). The implications of climate change for children in lower-income countries. *Children Youth and Environments*, 18(1), 71-98.
- Brown, J. M., Henderson, J., & Armstrong, M. P. (1987). Children's perceptions of nuclear power stations as revealed through their drawings. *Journal of Environmental Psychology*, 7(3), 189-199.
- Burke, S. E., Sanson, A. V., & Van Hoorn, J. (2018). The psychological effects of climate change on children. *Current psychiatry reports*, 20, 1-8.
- Burkitt, E. (2004). Drawing conclusions from children's art. *Psychologist*, 17(10), 566-569.
- Chang, C.-H., & Pascua, L. (2016). Singapore students' misconceptions of climate change. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 25(1), 84-96.
- Dawson, V. (2015). Western Australian high school students' understandings about the socioscientific issue of climate change. *International Journal of Science Education*, 37(7), 1024-1043.
- Ersoy, A. ve Türkkan, B. (2009). İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde internet algısı. *İlköğretim Online Dergisi*, 8(1), 57-73.
- Erten, S. (2012). Türk ve Azeri öğretmen adaylarında çevre bilinci. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 88-100.
- Fisher, S. R. (2016). Life trajectories of youth committing to climate activism. *Environmental Education Research*, 22(2), 229-247.
- Frappart, S., Moine, M., Jmel, S., & Megalakaki, O. (2016). Exploring French adolescents' and adults' comprehension of the greenhouse effect. *Environmental Education Research*, 24(3), 1-28.16 of 24LEEET AL.
- Halmatov, M., Sarıçam, H. ve Halmatov, S. (2012). Okul öncesi eğitimdeki 6 yaş çocukların çizdikleri çevre resimlerinin ve çevre kavramını algılayışlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2(1), 30-44

- Hendrickson Lohmeier, J., Thompson, S. R., Chen, R. F., & Mishol, S. (2021). Youth as Climate Change Messengers: A Picture Is Worth a Thousand Words. *Science Communication*, 43(6), 814-823.
- Kışlalıoğlu, M., & Berkes, F. (2009). *Çevre ve ekoloji* (11. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Koulaidis, V., & Christidou, V. (1999). Models of students' thinking concerning the greenhouse effect and teaching implications. *Science Education*, 83(5), 559–576.
- Laza, K. V., Lotrean, L., Pinte, A., & Zeic, A. (2009). Environmental risk perception, attitudes, and behaviors and educational strategies to shape friendly environmentally behavior. *Proceedings of the 5th WSEAS/IASME International Conference on Educational Technologies*, 110-116
- Özsoy, S., & Ahi, B. (2014). Elementary school students' perceptions of the future environment through artwork. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14, 1570–1582.
- Öztürk, K. (2012). Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22,1.
- Puttick, G., Kies, K., Garibay, C., & Bernstein, D. (2015). Learning and behavior change in a Girl Scout program focused on energy conservation: Saving energy to 'save the planet'. *Journal of Sustainability Education*, 8,1.
- Samur, A. Ö. (2018). A comparison of 60-72 month old children's environmental awareness and attitudes: TEMA Kids Program. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 10(4), 413-419.
- Stern, P. (2012). Psychology: Fear and hope in climate messages. *Nature Climate Change*, 2, 572–573.
- Türkeş, M. (1997). 'Hava ve İklim Kavramları Üzerine'. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 355: 36–37, Ankara.
- Türkeş, M., Sümer, U. M. ve Çetiner, G. (2000). Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri, Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları (13 Nisan 2000, İstanbul Sanayi Odası), 7-24, ÇKÖK Gn. Md., Ankara.
- Varma, K., & Linn, M. C. (2012). Using interactive technology to support students' understanding of the greenhouse effect and globalwarming. *Journal of Science Education and Technology*, 21(4), 453–464.
- Watts, N., Adger, W. N., Agnolucci, P., Blackstock, J., Byass, P., Cai, W., ... & Costello, A. (2015). Health and climate change: policy responses to protect public health. *The lancet*, 386(10006), 1861-1914.

ÇOCUK RESİMLERİNİN ANALİZİ

Editörler

Recai AKAY

Abdurrahman BAŞKURT

Çocuk Resimlerinin Analizi

Editör

Recai AKAY

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Çocuk Gelişimi

ORCID (0000-0003-1729-3527)

Editör

Abdurrahman BAŞKURT

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Çocuk Gelişimi

ORCID (0000-0002-3662-5411)

ISBN 978-625-6452-60-2

E-ISBN 978-625-6452-61-9

1. Baskı Mart 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Çocuk Resimlerinin Analizi

AKAY, Recai – BAŞKURT, Abdurrahman

1. Basım, 382 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Çocuk, 2. Resim Analizi, 3. Psikoloji, 4. Psikoterapi, 5. Gelişim.

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Önsöz

Erişkin insanlar duygu, düşünce ve ruh hallerini kelimelerle ifade ederken, çocuklar bu seviyede bir gelişime haiz olmadıkları için, konuşma ve anlatma becerilerinde yetersiz kalabilmektedir. Özellikle de psikolojik bir problem yaşadıklarında, bunu ifade etmek çocuklar için çok güç bir hale bürünmüş olacaktır. Böyle bir durumda çocuk kendini yalnız, çaresiz ve suçlu hissedecektir. İşte tam bu noktada çocuk resimleri çocuğa kendini ifade etme, terapistlere de bu ifade aracılığı ile çocuklara yardımcı olma bakımından engin bir fırsat kapısı aralamaktadır. Resim, çocuğa; dili ile anlatamadığı şeyleri, eli ile çizerek görsel bir tasvir imkanı sunar. Çocuğun duyulamayan dilinin, görülebilen anlamı olarak terapide doğal bir kolaylık sağlar.

Resim çizmek esasen çocuk için bir oyun türüdür. Çocuklar en doğal gelişim alanları olan oyun içerisinde, kendilerini çok rahat hisseder ve her bakımdan iletişime açık hale gelirler. Resim çizerken, yani aslında oyun oynarken, daha rahat hareket ederler ve korku, kaygı, stres gibi durumlardan uzak bir şekilde işlerine odaklanırlar. Ruh hallerini resimlere yansıtarak yaşadıkları problemleri somut bir şekilde görme fırsatı bulurlar. Çizgileri aracılığı ile hem terapistlere hem de kendilerine yardımcı olmaya başlarlar. Böylelikle yaşadıkları problemlerden en doğal yoldan ve hızlı bir şekilde kurtulmuş olurlar.

Çocukları tek bir pencereden incelemek, yapılan çalışmaların tam olarak amacına ulaşmasında zafiyetler meydana getirebilir. Bu bakımdan bu eser disiplinlerarası bir çalışmanın ürünü olarak ortaya konulmuştur. Eserde çocuk ve ergen psikiyatri uzmanı, klinik psikolog, gelişim psikoloğu, psikolojik danışman, psikiyatri hemşireliği, çocuk gelişimi, aile danışmanlığı, sosyal hizmet, sosyoloji, sınıf öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, resim öğretmenliği gibi alanlardan uzmanlar çocuk resimlerinin analizinde bütüncül bir bakış açısını sağlamak bakımından bir arada yer almıştır. 189 adet resim ve resim analizi içeren bu kitapta, çizimleri alınan çocukların mahremiyetleri konusunda hassasiyet gösterilerek, maskeleyen yöntemi kullanılmıştır. Siz değerli okurları çocukların dili olan çizimlerinin serüvenine hep beraber yolculuk yapmaya davet ediyoruz.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
1. BÖLÜM RESİM ANALİZİNİN TEMELLERİ	7
<i>Recai AKAY</i>	
2. BÖLÜM KARALAMA DÖNEMİ	41
<i>Metin KADİM</i>	
3. BÖLÜM ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM	63
<i>Mehmet AYHAN</i>	
4. BÖLÜM ÇOCUK RESİMLERİNDE ŞEMATİK DÖNEM (7-9 YAŞ)	81
<i>Çiğdem KAYA BAĞDAŞ</i>	
5. BÖLÜM GERÇEKÇİLİK (GRUPLAŞMA) DÖNEMİ	95
<i>Cumhur DEMİRALP</i>	
6. BÖLÜM GÖRÜNÜRDE DOĞALCILIK DÖNEMİ	105
7. BÖLÜM EV FİGÜRLERİ ANALİZİ	107
<i>Şule KARADUMAN</i>	
8. BÖLÜM ÇOCUK VE ÇEVRE ALGISI	119
<i>Rukiye ARSLAN</i>	
9. BÖLÜM HAYVAN FİGÜRLERİ ANALİZİ.....	135
<i>Sunay GÜNGÖR</i>	
10. BÖLÜM ÇOCUK ÇİZİMLERİNDE MESLEK ALGISI	161
<i>Raziye PEKŞEN AKÇA</i>	

11. BÖLÜM OYUNLARIN YANKILARI (GELENEKSEL OYUNLAR)	185
<i>Abdulhamit KARADEMİR</i>	
12. BÖLÜM DEĞERLERİN İZİ	215
<i>Esra SEVER SEREZLİ</i>	
13. BÖLÜM GÖÇ EDEN AİLELERİN ÇOCUKLARININ RESİMLERİ	243
<i>Buket ŞEN - Bahar YAZGAN</i>	
14. BÖLÜM SAVAŞIN YANKILARI	257
<i>Mahsum AVCI</i>	
15. BÖLÜM KARDEŞ KISKANÇLIĞI	271
<i>Emine Gülriş AKAROĞLU - Ulya TEKBAŞ - Hümeyra Nur ŞEN</i>	
16. BÖLÜM YEME BOZUKLUKLARI	307
<i>Gizem TURGUT</i>	
17. BÖLÜM İLETİŞİM BOZUKLUKLARI	321
<i>Ayşe BOSTAN - Kübra KOÇ - Tuğçe CEBECİ</i>	
18. BÖLÜM ÖFKE VE STRESİN İZLERİ.....	337
<i>Orhan KOCAMAN</i>	
19. BÖLÜM DEZAVANTAJLI ÇOCUKLARDA RESİM	351
<i>Erdem DİRİMEŞE - Betül GÖK</i>	

RESİM ANALİZİNİN TEMELLERİ

Recai AKAY

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık HMYO Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri (Çocuk Gelişimi) Bölüm Başkanı
- ❖ ORCID: 0000-0003-1729-3527
- ❖ Mail: recaiakay74@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abacı, O. (2014). Okul Öncesinde Sanatsal Gelişim. Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim. İçinde Ankara: Matsa Basımevi.
- Akay, R. (2022). Çocuk resimlerinin analizi. Recai Akay (Ed.), Çocuğu Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım) içinde (149-168). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Aksöz, M. (2010). *Sosyal çevrede iç ve dış mekân olgusunun 10-12 yaş grubu çocuk resimlerine yansımaları ve sanatsal gelişim evrelerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Arslan, R. (2022). Çocuk merkezli oyun terapisi. Recai Akay (Ed.), Oyun Terapisi içinde (67-80). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Artut, Ö. G. K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1).
- Aydemir, D. (2011). *Sanatın terapötik (tedavi edici) süreçlerdeki rolü ve çocuk resimlerini çözümleme yöntemlerine katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi.
- Batı, D. (2012). *(4-12 Yaş) Çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çankırlı, A. (2015). Çocuk Resimlerinin Dili. (6. Baskı). İstanbul: Zafer Yayınları
- Çapan Sözen, A. (2021). *Çocuk resimlerinin analizi* https://cdnackogretim.stanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_guz/cocuk_resmlern_n_analz/1/ndex.html adresinden edinilmiştir.
- Dilci, T. (2014). Aile içi yaşamın çocuk resimlerindeki izi. İdeal Kültür.
- Doğru, S. S. Y., Turcan, A. İ., Arslan, E., & Doğru, S. (2006). Çocukların resimlerindeki aileyi tanılama durumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 223-235.
- Göktaş, G.M. (2014). *Aile içi şiddeti algılama biçimlerinin çocuk resimlerine yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Halmatov, S. (2017). Çocuk Resimleri Analizi Ve Psikolojik Resim Testleri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Halmatov, S. (2018). Oyun Terapisinde Pratik Teknikler: Çocuklar İçin Psikoegzersiz Eğitim Programları. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- <http://renketkisi.com/renklerin-cocuklar-uzerindeki-etkileri.html>, (20.06.2022)
- <https://selcuksem.selcuk.edu.tr/Educations/uzaktan-egitimler/6> (22.02.2023)
- <https://www.haber7.com/yasam/haber/724536-cocuklarin-resimlerinde- renk-vecizginin-anlami>, 20.06.2022

- <https://www.rehberlikservisi.net/cocuk-resmini-yorumlamak-nedir-ne-degidir/>, (19.06.2022)
- Kadim, M. (2022). Oyunla tanıma. Recai Akay (Ed.), *Çocuğu Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım)* içinde (53-74). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Kaduson H.G.& Schaefer C.E.(2017). *En Popüler 101 Oyun Terapisi Tekniği*. (çev. ed.Demirci, H.) Ankara: Nobel Yayınları
- Kanıcıoğlu, A. (2009). *Cinsiyet farklılıklarının çocuk resmine yansımaları (10 yaş çocuk resimleri üzerine bir araştırma)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi
- Kantoğlu, Ő.(2016). 9-12 yaş çocuk resimlerinin figüratif, sanatsal kültürel değerler açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Karakoç Demirkaya, S. (2021). Oyun ve oyun terapisi (https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/21_22_Guz/oyun_ve_oyun_terapisi/1/index.html adresinden edinilmiştir.
- Paktuna Keskin, S.(2013). *Çöp Çocuk Çocuk Çizgilerindeki Giz*, İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Savaş, İ. (2015). *Anne Babalar Çocuğunuzun Resimleri Size Ne Anlatır?* İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Tanay, A.D. (2011). *Teknolojinin 7-9 yaş grubu çocuk resimlerine etkisi (Erzurum ili örneği)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2017). *Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yumrutepe, R. (2016). *Kum sanatının çocuk resimlerine etkisinin değerlendirilmesi (9-10 yaş)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KARALAMA DÖNEMİ

Öğr. Gör. Metin KADİM

- ❖ Kurum Bilgisi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Vezirköprü Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü/ Çocuk Gelişimi Programı, Samsun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5487-1966
- ❖ Mail: metin.kadim@omu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abacı, O. (2017). Okul öncesinde sanatsal gelişim. İlkay Ulutaş (Ed.), *Okul Öncesinde Görsel Sanat Eğitimi* içinde (31-54). Ankara: Hedef CS Yayıncılık.
- Akay, R. (2022). Çocuk resimlerinin analizi. Recai Akay (Ed.), *Çocuğu Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım)* içinde (149-168). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Arıcı, B. (2010). Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim. *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık Dergisi*, 2(19), 15-22.
- Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 223-234.
- Artut, K. (2017). *Okul Öncesinde Resim Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başay, A. C. ve Aytar, F. A. G. (2019). 3-9 Yaş arası çocukların resimlerinin değerlendirildiği çalışmaların incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 7(2), 38-59.
- Batı, D. (2012). *(4-12) yaş çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bolattaş Gürbüz, F. ve Deniz, Ü. (2017). Çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları belirleme aracı: Öğretmen formu: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 467-474.
- Büyükbakkal, B. (2019). *Okul öncesi dönemde olan çocukların ahlaki gelişimlerinin resim analizi ile incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakmak, A. ve Geçmiş, H. H. (2012). *Çocukta Sanat ve Yaratıcılık*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Çankırlı, A. (2015). *Çocuk Resimlerinin Dili*. İstanbul: Zafer Yayıncılık.
- Çetin, O. (2018). *7-11 yaş arası özel gereksinimli öğrencilerin aile içi ilişkilerinin resim analizi yoluyla betimsel olarak incelenmesi: Sultangazi örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, S. (2022). *Okul öncesi kaynaştırma sınıfında bulunan öğrencilerin özel gereksinimli akranlarına yönelik algılarının resim analizi tekniği ile belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Demirkol, M. (2021). Çocuk resimleri-yorumlama. http://diyarbakirarge meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_01/16003940_Resim_Analizi_Teknikleri.pdf, (05.03.2022).

- Dilci, T. (2017). *Çocuk Resimlerini Okuyabilmek: Sorunlar ve Çözümler* (2.Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Fox, J. E. ve Schirmacher, R. (2014). *Çocuklarda Sanat ve Yaratıcılığın Gelişimi* (çev. N. Aral ve G. Duman). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Göлтаş, S. (2021). *Resim analizi eğitiminin okul öncesi öğretmenlerinin çocuk resimlerini analiz etme becerileri üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Günaydın, A. Z. (2019). *4-15 yaş arası otizm spectrum bozukluğu olan çocukların öğretmen algılarının resim analizi aracılığı ile incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Malchiodi, C. A. (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak* (çev. T. Yurtbay). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Özet, B. (2022). *7-9 yaş çocukların pandemi sürecinde deneyimledikleri uzaktan eğitimin sosyal gelişimlerine etkisinin resim analizi aracılığıyla incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özönder Aydın, U. (2017). Okul öncesi resim eğitiminde çocuğun çizgisel gelişimi (2-7 yaş). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2215-2228.
- Öztürk, B. (2022). *Pıhtılaşma faktör eksikliği tedavisi uygulanan çocukların hemşirelik algısına yönelik resim analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2018). *Resimleriyle Çocuk (Resimleriyle Çocuğu Tanıma)* (23.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zee, M., Rudasill, M. K. ve Roorda, L. D. (2020). Draw me a picture. *The Elementary School Journal*, 4(120), 637-666.

ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM

Mehmet AYHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Şırnak Üniversitesi Silopi Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü Çocuk Gelişimi Programı
- ❖ ORCID: 0000-0002-0835-1820
- ❖ Mail: mehmetayhan@sirnak.edu.tr

KAYNAKLAR

- Altinköprü, T. (2008). *Çocuğun başarısı nasıl sağlanır?* (12. Baskı). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Arıcı, B. (2010). Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim. *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık Dergisi*, 2(19), 15-22. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/28886>
- Aşçıoğlu, G. (2013). *Bir grup okul öncesine devam eden çocuğun aile resimlerinin yorumlanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayhan, M. ve Tuğluk, M. N. (2021). Çocuk hakları programının ebeveynlerin çocuk hakları tutumuna olan etkisi. *The Journal of Academic Social Sciences*. 2021(115), 365-384. doi: [10.29228/ASOS.49676](https://doi.org/10.29228/ASOS.49676)
- Ayhan, M., Tuğluk, M.N., (2020). Okul öncesi eğitime devam eden beş yaşındaki çocukların korkularının çizdikleri resimlerine ve sözel anlatımlarına göre incelenmesi, *Turkish Studies - Social*, 15(3), 937-952. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.41761>
- Beyer, F. S., & Calvin, F. N. (1985). Familiarity influences how children draw what they see. *Visual Arts Research*, 11(2), 60-68. <https://www.jstor.org/stable/pdf/20715600.pdf>
- Brooks, M. (2005). Drawing as a unique mental development tool for young children: Interpersonal and intrapersonal dialogues. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 6(1), 80-91.
- Çankırlı, A. (2015). *Çocuk resimlerinin dili*. İstanbul: Zafer Yayınları
- Farokhi, M., & Hashemi, M. (2011). The analysis of children's drawings: Social, emotional, physical, and psychological aspects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 2219-2224. doi:10.1016/j.sbspro.2011.10.433
- Halmatov, S. (2016). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri* (3. baskı). Ankara: Pegem.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak*. Ankara: Nobel.
- Mayesky, M. (2011). *Creative activities for young children*. Cengage Learning.
- Ketenci, F. M. (2015). *4-7 Yaş çocukların aile konulu resimlerinin duygusal yönleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ölçer, S. (2019). 4-7 Yaş çocuklarının çizdikleri resimler ve bu resimlere yönelik sözel dışı vurumları yoluyla zihinsel ve görsel gerçeklik durumlarının incelenmesi . *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 23 (1) , 221-252 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/44605/461751>
- Piaget, J., & Inhelder, B. (1969). *Mental imagery in the child*. New York: Basic Books
- Silver, R.A. (1982). *Developing cognitive skills through art*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED207674.pdf>

Thomas, G. V. & Silk, A. M. S. (1990). *An introduction to the psychology of children's drawings*. Great Britain: Harvester Wheatsheaf.

Yavuzer, H. (2017). *Resimleriyle çocuk*. (21. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÇOCUK RESİMLERİNDE ŞEMATİK DÖNEM (7-9 YAŞ)

Öğr. Gör. Çiğdem KAYA BAĞDAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi/
Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-8307-3501
- ❖ Mail: cbagdas@erzincan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akay, R. (2022). Çocuk resimlerinin analizi. Recai Akay (Ed.), Çocuğu Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım) içinde (149-168). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1), 223-234.
- Artut, K. (2004). Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri. 3.Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık
- Bostancı F. (2006) Çocuk Resmini Konu, Çizgi, Şekil ve Renk Açısından Değerlendirme (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Buyurgan, S., Buyurgan, U. (2020). Sanat Eğitimi ve Öğretimi. Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle. (Geliştirilmiş 7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Çankırlı, A. (2015). Çocuk Resimlerinin Dili. (6. Baskı). İstanbul: Zafer Yayınları
- Çapan Sözen, A. (2021). Çocuk resimlerinin analizi https://cdnackogretim.stanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_guz/cocuk_resmlern_n_analz/1/ndex.html adresinden edinilmiştir.
- Çankırlı A., (2011) Çocuk Resimlerinin Dili Zafer yayınları 4. Baskı
- Çelik, OT., İnci R, Kay MA. (2021). Çocuklarda Yaratıcılık ve Yaratıcılığın Sanat ile Geliştirilmesi, İnternational Symposium On Current Developments In Science Technology and Social Sciences Proceeding Book. Ss 21-25
- Çiçekler Yıldız, C., Koruklu Öner N., (2013) 4-6 Yaşa Arasındaki Çocukların Serbest Resim Çalışmalarındaki Resim Özellikleri Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 28/ 2 ss. 551- 563
- Halmatov S. (2018) Çocuk Resimlerinin Analizi ve Psikolojik Testleri, Pegem akademi Yayıncılık
- Kutluer, G. (2015). Gelişim Süreçlerinde Çocuk Resminin Yeri, Ekev Akademi Dergisi Sayı: 63 ss 403-410
- Köseoğlu A. (2023), "Bir İletişim Aracı Olarak Çocuk Resmi ve Özellikleri", Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S.1 Mart 2023 s.137-145.
- Lark, Betty- Horovitz, Understanding Children's Art for Better Teaching, Charles E. Merrill Publishing Company, Ohio, 1973.
- Lowenfeld, V., Brittain, W. L. (1964). Creative and mental growth (Second Edition) s.s. 159-164

- Öztürk, A., Tanay D., Buyurgan, S. (2021). Teknolojinin 7-9 Yaş Grubu Çocuk Resimlerine Etkisi. Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(1): 111-125.
- Skybo, T., Ryan-Wengwe, N. & Su, Y. (2007). Human figure drawings as a measure of children's emotional status: critical review for practice. Journal of Pediatric Nursing, Vol 22, No 1 (February).
- Tekin Karagöz, C. ve Mamur, N. (2015). Risk altındaki kız çocukların gelecek ve meslek algılarının çizdikleri resimlere yansıma biçimleri. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education, 3(1), 26-53.
- Yavuzer, H. (2002). Çocuk psikolojisi, 25. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi. 26
- Yavuzer, H. (2007). Resimleriyle çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2017). Çocuk ve Resim. Çocuğu Tanımak ve Anlamak. İstanbul: Remzi Kitabevi

GERÇEKÇİLİK (GRUPLAŞMA) DÖNEMİ

Öğr. Gör. Dr. Cumhuri DEMİRALP

- ❖ Kurum Bilgisi: Hakkari Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü/ Çocuk Gelişimi Programı
- ❖ ORCID: 0000-0001-7138-2964
- ❖ Mail: cmhrdmrlp@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abacı, O. (2006). *Okul öncesi dönem çocuklarında görsel sanat eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Avcı, M. (2022). Travma durumuna göre çocukların nesne ilişkilerinin projektif testlerle incelenmesi. *New Era International Journal Of Interdisciplinary Social Researches*, Year 7 (2022). Vol: 16. Doi Number:10.5281/zenodo.7441910
- Charleroy, A., Frederikson, J. A. G., Jensen, A., McKenna, S. & Thomas, A. (2012). *Child Development and Arts Education: A review of Current Research and Best Practices*, The Collage Board: New York.
- Çankırlı, A. (2012). *Çocuk Resimlerinin Dili*. İstanbul: Zafer Yayınları
- Fox, J. E., & Schirmacher, R. (2011). *Art and creative development for young children*. Belmont, California, Wadsworth Cengage Learning.
- Halmatov, S. (2016). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri* (3. baskı). Ankara: Pegem.
- Hasırcı, Z. (2021). *İçdönük çocukların dışavurumcu resimlerinde psikolojik işlevler* (Yüksek lisans tezi) <http://hdl.handle.net/11452/19001> veri tabanından erişildi.
- Malchiodi, A. C. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak* (Çev. T. Yurtbay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- MEB. (2001): *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları*, Ankara: MEB basımevi.
- MEB. (2002): *İlköğretim Okulu Resim İş Programı*, İstanbul: MEB basımevi.
- Okyay, L. (2008). 6 yaş grubu çocukların aile resimlerinin sosyo-kültürel değişkenler ve davranış problemleri açısından karşılaştırılması. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Özsarı, E. & Aytar, A. G. (2019). Kentsel ve kırsal kesimde yaşayan çocukların “hayalimdeki şehir” resimlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 90-117. doi:10.21764/mauefd.532971
- Paktuna Keskin, S. (2012). *Çöp çocuk: Çocuk çizgilerindeki giz*. İstanbul: Boyut.
- Samurçay, N. (2006): “Çocuk ve Resim”, *ART_ST*, sayı: 6: 22-27.
- Serin, A. Y. (2003): “Bir İletişim Aracı Olarak Çocuk Resimleri”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, sayı: 28: 17-23.
- Tezelli, S. (2020). *Resimlerle çocuk psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yavuzer H. (1995). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zee, M., Rudasill, M. K., & Roorda, L. D. (2020). Draw me a picture. *The Elementary School Journal*, 4(120), 637-666.

GÖRÜNÜRDE DOĞALCILIK DÖNEMİ

Yazar Ad Soyad: Yazar isim ve bilgileri maskelenmiştir.

- ❖ Kurum Bilgisi:
- ❖ ORCID:
- ❖ Mail:

6 Şubat 2023 Pazartesi meydana gelen elim depremden etkilenme nedeniyle kıymetli hocalarımız bölüm yazarlığından son zamanda çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu vesile ile tüm Türkiye'ye geçmiş olsun dileklerimizi iletiyor yaralılara Allah'tan acil şifalar diliyoruz.

EV FİGÜRLERİ ANALİZİ

Şule KARADUMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Uşak Üniversitesi
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7202-201X>
- ❖ Mail: sule.dur@usak.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abut, M. (2005). İlköğretim dönemi (7–8 yaş) çocuklarında resim-iş derslerinde hikâye üretmenin resim becerilerine etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Akkoyun, F.(2005).*Projektif Teknikler*. Ankara:Nobel Yayınları.
- Artut, K. (2004). Okul öncesinde resim eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık
- Ayık, F. (1996). Çocuğunun Çağdaş Resim Sanatındaki Dışavurumcu Yansımaları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bell, J.E. (1972). Family therapy. New York: Jason Aronson Inc.
- Brown, E.V., (1990). Developmental characteristics of figure drawings made by boys and girls ages five through eleven. Perceptual and motor skills.
- Burkitt, E., Barrett, M. and Davis, A. (2009). Effects of different emotion terms on the size and colour of children's drawings. International Journal of Art Therapy.
- Büyükkarabacak, O. (2008). Çocuk Resimlerinde İmgelerin Yeri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çankırlı, A. (2011). *Çocuk resimlerinin dili*. Zafer Basın Yayın Ve Turizm Ve Bilg. Ürünleri San. Tic. Ltd. Şti.
- Demirsar, A. (1985). Çocuk ve anne-baba ilişkileri. İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- DiLeo, J. H. (1983). Interpreting children's drawing, Brunner. New York: Mazel.
- Dönmez, N. (2002). Resimsel gelişim aşamalarına göre ana sınıfı çocuk resimlerinin fon-figür özelliklerinin yorumlanması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Furth, G. M. (2002). The Secret World of Drawings: A Jungian Approach to Healing Through Art, Toronto: Inner City Boks, 2 edition.
- Gürtuna, S. (2007). Çocuk ve sanat eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Halmatov, S. (2015). Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri. Ankara: Pegem.
- Herberholz, B. and Hanson, M., (1990). Early childhood art. Dubuque, IA: Wm. C. Brown Publisher.
- Le Compte, G., Okman, G. ve Sükan, Z. (1979). Çocuğunuz ve siz: Anababaya kılavuz. Editör: Selçuk Özgediz, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Malchiodi, C. (2005). Çocukların Resimlerini Anlamak. (Çev. Tülin Yurtbay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Oktay, A. (2002). Yaşamın sihirli yılları. İstanbul: Epsilon Yayıncılık

- Özer, Ö. N. (2000). Çocuk resmi ve çocuk düşüncesi. I. Ulusal Çocuk Kurultayı Bildiri Kitabı, İstanbul: Umut Matbaası
- Özgüven, İ.E. (2001). Ailede iletişim ve yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özgüven, E. (2011). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM Yayınları.
- San, İ., (1979). Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- SCHULTZ, D., ve SCHULTZ, S. E.: 2007 Modern Psikoloji Tarihi, (Çev: Y. Aslay), İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Savaş, İ. (2014). Anne babalar çocuğunuzun resimleri size ne anlatır?. Ankara: Nesil yayıncılık
- Sayıl, M., ve Bayraktar, R. (1990). 4–10 Yaş çocuklarının çizimlerinde derinlik ilişkisi: kısmi saklama. V. Ulusal Psikoloji Kongresi
- Senemoğlu, N. (2005). Gelişim, öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya. Ankara: Gazi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2015). Resimleriyle çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi
- <https://egitimheryerde.net/resim-analizi-ev-agac-insan-testi/>. Erişim tarihi: 12.02.2023
- <https://pelineren.wordpress.com/2020/09/02/ornek-ev-agac-insan-resmi-yorumlama/>Erişim tarihi: 12.02.2023
- <https://aklinizikesfedin.com/ev-agac-insan-eai-bir-kisilik-testi/> Erişim tarihi: 13.02.2023

ÇOCUK VE ÇEVRE ALGISI

Dr. Rukiye ARSLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Batman Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Fakültesi/Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000 0002 2043 5664
- ❖ Mail: rukiye.arslan@batman.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aydoğdu, F. "Dijital Oyun Oynayan Çocukların Dijital Oyun Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi," *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, vol.6, no.31, pp.1-18, 2018.
- Ardoın, N. M. ve Bowers, A. W. (2020). Early childhood environmental education: A systematic review of the research literature. *Educational research review*, 31, 100353. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100353>.
- Arslan, R. ve Pekşen Akça, R. (2014). Çeşitli Konularda Çevre Eğitimi Etkinlikleri. İçinde: Ogelman, H.G. (editör). *Çocuk ve Çevre Küçük Çocuklar ve Çevre Eğitimi El Kitabı*. Ankara, Eğiten Kitap, 125-132.
- Aygün, A. ve Pekşen Akça, R. "Dijital Çağda Nomofobi Kavramı," In *Contemporary Trends in Education Sciences*, Ankara: Duvar Kitapevi, 2022, pp.157-164.
- Batı, D. (2012). *(4-12 Yaş) Çocuk Resimleri Ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansımaları*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Celiloğlu, B. (2022). Erken Çocukluk Döneminde Arttırılmış Gerçeklik ve Çevre Eğitimi. İçinde: Pekşen Akça, R. ve Arslan, R. (editörler). *Erken Çocukluk Döneminde Arttırılmış Gerçeklik*. Ankara, Eğiten Kitap, 153-182.
- Çabuk, B. (2019). Çevre Eğitimi. İçinde: Kahrıman Pamuk D (editor). *Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilirlik*. Ankara: Anı Yayıncılık, 1-38.
- Çelik, H. İ. (2016). *Preterm Bebeklerde Duyusal İşleme İle Motor Gelişim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- B. Deleş., Aydoğdu, F., Aral, N (2022). "Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlerin Dijital Oyunlara Yönelik Rehberlik Stratejilerinin İncelenmesi," *Dijital Dönüşüm Çağında Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 2022
- Geçmiş, H.H. ve Salı, G. (2014). Çevre Eğitimi Neden Önemlidir. İçinde: Ogelman, H.G. (editör). *Çocuk ve Çevre Küçük Çocuklar ve Çevre Eğitimi El Kitabı*. Ankara, Eğiten Kitap, 7-36.
- Gülay, H. (2011). Ağaç Yaş İken Eğilir: Yaşamın İlk Yıllarında Çevre Eğitiminin Önemi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 4 (3). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/tubav/issue/21524/615007>
- Kasım, D. (2010). *Duyusal İşleme Ölçeği-Sınıf Formu'nun Türk Çocuklarına Uyarlanması*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kaya, E., Akıllı, M., ve Sezek, F. (2009). Lise öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının cinsiyet açısından incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (18), 43-54
- Koşat, N. (2017). Çevre Eğitimi. Ankara, Eğiten Kitap.

- Kuo, F. E. ve Sullivan, W. C. (2001). Environment and crime in the inner city: Does vegetation reduce crime? *Environment and Behavior*, 33, 343-367.
- Kuo, F. E., ve Faber Taylor, A. (2004). A potential natural treatment for attention-deficit/hyperactivity disorder: evidence from a national study. *American journal of public health*, 94, 1580-1586.
- Abacı, O. (2015). Okul öncesinde sanat gelişimi.Okul öncesi görsel sanat eğitimi içinde (33-55). Ulutaş,İ. (Ed.). Hedef CS Yayıncılık.
- İnce, M. ve Uysal, S. (2020). Okul Öncesi Kurumuna Devam Eden 48-60 Aylık Çocukların Sanat Çalışmalarında Çevresel Unsurların Etkisine İlişkin Bir İnceleme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 542-559. DOI: 10.17679/inuefd.505724
- Pekşen Akça, R. ve Arslan, R. (2020). Ailelere Yönelik Film Önerileri. Aile Eğitiminde Güncel Konular içinde (355-379). Pekşen Akça, R ve Aydoğdu, F. (Ed.). Eğiten Kitap: Ankara.
- Pekşen Akça R, Aydoğdu F (2021). Mülteci Çocukların Resimlerinde Oyun Algısı. *Manas Journal of Social Studies*, 10(1), 58-69.
- Pekşen Akça R, Baran. (2016). Investigation of Game Perception of Syrian Refugee Children Attending to First Grade of Primary School by Using Picture Drawing Method. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 5(12), 16-23.
- Sadık, F., Çakan, H. ve Artut, K. (2011). Çocuk Resimlerine Yansıyan Çevre Sorunlarının Sosyo-Ekonomik Farklılıklara Göre Analizi. *İlköğretim Online*, 10 (3), 1066-1080. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8591/106795>.
- Yayla Ceylan, Ş. ve Ülker, P. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Çevre Eğitimi Neden Önemlidir. İçinde: Ogelman, H.G. (editör). *Çocuk ve Çevre Küçük Çocuklar ve Çevre Eğitimi El Kitabı*. Ankara, Eğiten Kitap, 37-58.
- Yıldız Bıçakçı, M ve Pekşen Akça, R. (2019). Görsel Sanat Eğitiminde İletişim. İçinde: Ulutaş, İ. (editör). *Okul Öncesinde Görsel Sanat Eğitimi*. Ankara: Hedef CS, 75-98.
- Yu, L. ve Nagai, Y. (2020). An Analysis of Characteristics of Children's Growth through Practical Art. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 8(2), 109. <https://doi.org/10.3390/healthcare8020109> <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 01.03.2023.
- Yurttaş, A. (2023). Okul Öncesi Beş Yaş Grubu Çocukların Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(1), 695-710.

HAYVAN FİGÜRLERİ ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Sunay GÜNGÖR

- ❖ Kurum Bilgisi: GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ / PSİKOLOJİ
- ❖ ORCID: 0000-0001-9804-0040
- ❖ Mail: sunaygungor@gumushane.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akalın, T. (2008). İlköğretim 2. sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimlerde aile içi yaşantılarının resimlerine yansması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Anning, A., & Ring, K. (2004). Making sense of children's drawings. Glasgow: Bell&Bain Ltd.
- Arad, D. (2004). If your mother were an animal, what animal would she be? Creating play – stories in family therapy: The animal attribution story – telling technique (AASTT). *Family Process*, 43, 249-263.
- Artut, K. (2002). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. s.214. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Bowker, R. (2007). Children's perceptions and learning about tropical rainforests: an analysis of their drawings. *Environmental Education Research*, 13(1), 75-96.
- Budak S. Psikoloji sözlüğü. 5. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları; 2019.
- Cox, M. (1992). Children's drawings. England: Penguin Books. Cox, M. V., Koyasu, M., Hiranuma, H., & Perara, J. (2001). Children's human figure drawings in the uk and japan: the effects of age, sex and culture. *British Journal of Developmental Psychology*, 19, 275-292.
- Doğru, S. S., Turcan, A. Ğ., Arslan, E. ve Doğru, S. (2006). Çocukların resimlerindeki aileyi tanılama durumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 222-235.
- Gräser, L. B. (2011). Familie in Tieren: Die Familiensituation im Spiegel der Kinderzeichnung. München: Ernst Reinhardt Verlag
- Halmatov, S. (2015). Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Halmatov, S. (2016). Oyun terapisinde pratik teknikler. Ankara: Pegem Akademi.
- Halmatov S. (2016).Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri.2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Haclo, M. (2009).Çocuk çizimlerinin analizi, çizimlerin sembolik anlamları ve unsurlarının analizi. Tahran: Qaseedah Yayınları, üçüncü baskı.
- Lee, D. S., & Kang, H. R. (2012). The categorization of “bad animal” and its relation to animal appearances: A study of 6 year old children's perceptions. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 6(1), 32-49.
- Melson, G. F., & Fine, A. H. (2001). Animals in the lives of children. In A. H. Fine (Ed.). *Animal – assisted therapy theoretical foundations and guidelines for practice*, 223-246. UK: Elsevier, Inc.
- Uğurlu, S. B. (2013). Resimli çocuk kitaplarında hayvan karakter kullanımı. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 1381 - 1393.

- Raine A, Dodge K, Loeber R, Gatzke-Kopp L, Lynam D, Reynolds C, Stouthamer-Loeber M, Liu J. Thereactive–proactive aggression questionnaire: Differential correlates of reactive and proactive aggression in adolescent boys. *Aggressive Behaviour*. 2006; 32(2): 159-71.
- Rio, L. M. (2001). “My family as animals”: A technique to promote inclusion of children in the family therapy process. *Journal of Family Psychotherapy*, 12(1), 75-85.
- Şansal, S.,(2014). Çocukların çizdiği hayvan resimlerinden aile ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tez. Hacettepe üniversitesi. Ankara.
- Venger A. (2002).Psikologicheskie risunocnhie testi. Moskva: Vldos-Press;.
- Yavuzer, H. (1995). Resimleriyle Çocuk, s.29. Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul.

ÇOCUK ÇİZİMLERİNDE MESLEK ALGISI

Doç. Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA

- ❖ Kurum Bilgisi: Kayseri Üniversitesi/Çocuk Gelişimi Programı
- ❖ ORCID: 0000-0003-1989-8212
- ❖ Mail: rpeksenakca@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abdi S, Jalili, B. Tavakoli, H. Naderpour, M. (2004). emotional changes in children undergoing cochlear implantation though evaluation of their drawinngs. *Iran Journal Medical Sciences*, 29(2): 62-66.
- Arslan, R. (2022a). Okul Dışı Eğitim ve Öğrenme Nedir? Erken Çocuklukta Okul Dışı Öğrenme Ortamları İçinde (7-20) Ed. Efe Akademi Yayınları, Gülsüm Hoş ve Ebru Deretarla.
- Arslan, R. (2022b). Erken çocukluk döneminde baba katılımı konusunda yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 7:2, 1-12. DOI: 10.37754/737103.2022.721
- Aydemir, D (2011). Sanatın terapötik (tedavi edici)süreçlerdeki rolü ve çocuk resimlerini çözümüleme yöntemlerine katkısı. Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Anabilim Dalı.
- Batı, D.(2012). 4-12 Yaş Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.
- Carole, F. (2011). Boys are doctor, girl are nurses: the resilience of gender as a determinant in thecareer aspirations of girls. Master Thesis, James Cook University.
- Chambers, N., Kashefpakdel, E. T., and Rehill, J. (2018). *Drawing the future: Exploring the career aspirations of primary school children from around the world*. London: Education and Employers.
- Coşkun, Y., ve Önem, A. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının meslek algıları ve geleceğe dönük mesleki hayalleri. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 289–330. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202152256>.
- Dizman H, Gültekin G, Akyol, A, (2005). Çocukları tanımada resimlerin önemi. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 2(2): 23-30.
- Genç, H. ve Alkan Ersoy, Ö. (2016). Altı Yaş Çocuklarının Gelecekte Ne Olmak İstedikleri Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:24 Sayı:5, 2221-2234. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/27735/317826>
- Golomb, C.(2011). Çocukların Hayal Dünyaları (Çev. Aksay E.). İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Hamamcı, Z., Bacanlı, F.ve Doğan, H.(2013). İlköğretim, ortaöğretim be üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (44), 284-299.
- Malchiodi, C. A. (2005). Çocukların Resimlerini Anlamak (Çev. Yurtbay, T.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

- Okuyay, L. (2008). 6 Yaş grubu çocukların aile resimlerinin sosyo- kültürel değişkenler ve davranış problemleri açısından karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim Öğretmenliği Anabilim Dalı
- Pekşen Akça, R. (2022). Çocuğun Yaşamında Sanat. Çocuğu Sanatla Tanıma Teknikleri (Akay, R.) Efe Akademi. İstanbul.
- Pekşen Akça, R. ve Arslan, R. (2021). Göç ve Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği. INSAC Academic Developments on Social and Education Sciences içinde (97-112). Temel, V. (Ed.). Duvar Kitapevi: Ankara.
- Pekşen Akça R, Aydoğdu F (2021). Mülteci Çocukların Resimlerinde Oyun Algısı. Manas Journal of Social Studies, 10(1), 58-69.
- Pekşen Akça R, Baran (2016). Investigation of Game Perception of Syrian Refugee Children Attending to First Grade of Primary School by Using Picture Drawing Method. International Journal of Humanities and Social Science Invention, 5(12), 16-23.
- Teker, E.(2009). Yöresel özelliklerin Şanlıurfa merkez okullarında okuyan (9-12 yaş) çocuk resimlerine yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Temiz, Z., Çetin, Ş.Ü. ve Yılmaz, S.(2020). Okul öncesi eğitim alan beş yaş çocukların meslek seçimleri ve cinsiyetlerine ilişkin düşüncelerinin incelenmesi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17 (1):318-350
- Van der Vleuten, M., Jaspers, E., Maas I., Van der Lippe T. (2016). Boys' and girls' educational choices in secondary education. The role of gender ideology. Educational Studies, 42(2),181-200.
- Yavuzer, H. (2007). Resimleriyle Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yağın Güder, S. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, A. ve Esenay, F (2020). İlkokul Çocuklarının Gözünden Hemşirelik: Bir İlkokul Örneği. Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 17(3), 252-257.

OYUNLARIN YANKILARI (GELENEKSEL OYUNLAR)

Abdulhamit KARADEMİR

- ❖ Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Muş/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3062-8547
- ❖ Mail: a.karademir@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Brown, R. (2014). The cultural significance of traditional children's games. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(2), 239-255.
- Carr, M., & Francis, B. (2000). The role of play in children's development: A review. *Child and Adolescent Mental Health*, 5(2), 67-72.
- Dill, K. E., & Ross, K. A. (1981). Children's Drawings as Measures of Perception. *Perceptual and Motor Skills*, 52(3), 767-772.
- Eggenberger, T. (1980). The Relationship of Originality in Children's Drawings to Creativity. *Creativity Research Journal*, 3(4), 431-439.
- Erickson, H., & Mavis, B. (1979). *Play: Its role in development and evolution*. San Francisco, CA: W. H. Freeman.
- Fehr, B. (1995). *Understanding Children's Drawings*. Guilford Press.
- Harms, T.J. (2014). *Play and culture studies: an introduction*. Routledge.
- Jegede, O. J. (2009). The role of traditional children's games in promoting social and cognitive development. *International Journal of Play*, 8(1), 1-14.
- Lillard, A. S. (2005). The impact of pretend play on children's development: A review of the evidence. *Psychological Bulletin*, 131(1), 308-317.
- Lowenfeld, V., & Brittain, W. L. (1987). *Creative and Mental Growth* (7th ed.). Macmillan Publishing.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Milbrandt, M. (1976). *The Child's World of Imagery*. American Guidance Service.
- O'Brien, F. (2017). *The History of Physical Education and Sport*. Sports Science.
- Papastergiadis, N. (2000) *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization, and Hybridity*. John Benjamins Publishing.
- Pellegrini, A. D. (2009). The role of play in children's development: An evolutionary perspective. *Developmental Review*, 29(2), 261-276.
- Pelling, C., & John W. (2016). *Sport, education, and society*. Routledge.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. New York: Norton.
- Roopnarine, J.L., & Jennifer E. J. (1994). *Play in childhood: From birth to twelve years*. Sage Publications.
- Saracho, O. N., & Spodek, B. (2009). *Contemporary perspectives on play in early childhood education*. Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- Serpell, Robert. *The significance of school playground games in Jamaica*. Ethos, 1989.
- Sutton-Smith, B. (1997). *The ambiguity of play*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Sutton-Smith, B., & Ray, M. (2000). "Childhood as cultural invasion." *Childhood in America*, edited by Cathy N. Davidson and Jane Ellen Hale, New York University Press, 2000, pp. 1-20.
- UNESCO. "Intangible Cultural Heritage." <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-cultural-heritage-00003>
- Van de Grift, M. (2010). *How to Read Children's Drawings: A Guide for Parents and Educators*. Jessica Kingsley Publishers.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Winner, E. (1982). *Invented Worlds: The Psychology of the Arts*. Harvard University Press.

DEĞERLERİN İZİ

Esra SEVER SEREZLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ahmet Erdoğan Sağlık Hizmetleri MYO Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-1378-6335
- ❖ Mail: esrasever.55@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aerila, J. A., & Rönkkö, M. L. (2015). Integrating literature with craft in a learning process with creative elements. *Early Childhood Education Journal* 43, 89–98. doi: 10.1007/s10643-013-0626-1
- Aral, N., & Kadan, G. (2018). 2013 Okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 113–131. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182159>
- Arnold, D. H., Lonigan, C. J., Whitehurst, G. J., & Epstein, J. N. (1994). Accelerating language development through picture book reading: Replication and extension to a videotape training format. *Journal of Educational Psychology*, 86(2), 235–243. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.86.2.235>
- Arthur, J. (2005). The re-emergence of character education in British education policy. *British Journal of Educational Studies*, 53(3), 239-254. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8527.2005.00293.x>
- Arthur, J. (2011). Personal character and tomorrow's citizens: Student expectations of their teachers. *International Journal of Educational Research*, 50(3), 184-189. doi: 10.1016/j.ijer.2011.07.001
- Barraza, L. (1999). Children's drawings about the environment. *Environmental education research*, 5(1), 49-66. <https://doi.org/10.1080/1350462990050103>
- Berkowitz, M. W. (2011). What works in values education. *International journal of educational research*, 50(3), 153-158. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2011.07.003>
- Brady, L. (2010). Classroom-based practice in values education. In T. Lovat, R. Toomey & N. Clement (Eds.), *International research handbook on values education and student wellbeing* (pp. 211-224). Springer Dordrecht. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-8675-4>
- Brownlee, J. L., Walker, S., Johansson, E., Scholes, L., & Ryan, M. (2018). Epistemic climates for active citizenship: Dialogically organised classrooms and children's internal dialogue. In Johansson, E., Emilson, A. & Puroila, A. M. (Eds.), *Values education in early childhood settings: Concepts, approaches and practices* (Vol. 23, pp. 69-87). Springer Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75559-5_2.
- Burgess, A. W., & Hartman, C. R. (1993). Children's drawings. *Child Abuse & Neglect*, 17(1), 161-168. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(93\)90015-W](https://doi.org/10.1016/0145-2134(93)90015-W)
- Cooper, M., Burman, E., Ling, L., Razdevsek-Pucko, C., & Stephenson, J. (1998). Practical strategies in values education. In Stephenson J., Ling L., Burman E. and Cooper M. (Eds.), *Values in education* (pp. 161-194). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203978757>

- Di Leo, J. H. (2013). *Interpreting children's drawings*. New York: Routledge.
- Durmaz, M., & Yorulmaz, B. (2022). Ödüllü resimli çocuk kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4 (7), 519-548.
- Eken, N. T., & Öksüz, H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401. <https://doi.org/10.16916/aded.543009>
- Erkuş, S., & Yazar, T. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 196-211. <https://dergipark.org.tr/en/pub/zgefd/issue/47944/606582>
- Farmer, R. (1988). Values education: an argument for the defense. *The Educational Forum*, 52(1), 69-75. <https://doi.org/10.1080/00131728709335462>
- Gardiner, H. W. (1974). Human figure drawings as indicators of value development among Thai children. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 5(1), 124-130. <https://doi.org/10.1177/002202217400500109>
- Hague, E. (2001). Nationalty and childrens' drawings–pictures 'about Scotland' by primary school children in Edinburg, Scotland and Syracuse, New York State. *Scottish Geographical Journal*, 117 (2), 77-99. <https://doi.org/10.1080/00369220118737114>
- Halstead, J. M. (1996). Values and values education in schools. In J. M. Halstead & M. J. Taylor (Eds.), *Values in education and education in values* (pp. 2-13). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203973554>
- Hargrave, A. C., & Sénéchal, M. (2000). A book reading intervention with preschool children who have limited vocabularies: The benefits of regular reading and dialogic reading. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(1), 75-90. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(99\)00038-1](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(99)00038-1)
- Hurwitz, A., & Day. M. (2007). *Children and their art*. New York: Hoarcourt Brace Jovanvich.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton University Press.
- Johansson E., Emilson A., & Puroila, A.M. (2018). Mapping the field: What are values and values education about? In Johansson, E., Emilson, A. & Puroila, A. M. (Eds.), *Values education in early childhood settings: Concepts, approaches and practices* (Vol. 23, pp. 13-31). Springer Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75559-5_2.
- Johansson, E. (2018). Values education in preschool. In E. Johansson & J. Einarsdottir (Eds.), *Values in early childhood education: Citizenship for*

tomorrow (pp. 1–16). New York: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315317007>

Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (2009). *Joining together: Group theory and research* (10th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2010). The impact of social interdependence on values education and student wellbeing. In T. Lovat, R. Toomey & N. Clement (Eds.), *International research handbook on values education and student wellbeing* (pp. 825-847). Springer Dordrecht.
<https://doi.org/10.1007/978-90-481-8675-4>

Kardaş, S., Kaya, M., & Görmez, E. (2022). Her Güne Bir Masal adlı eserin değer iletimi açısından önemi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 276-302. Doi: 10.48066/kusob.1164069

Ketenalp, B. (2020). İlkokul 1-4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler iletimi açısından incelenmesi (Bingöl ili örneği) (Yayın No.638700). [Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Kohlberg, L. (1975). The cognitive-developmental approach to moral education. *The Phi Delta Kappan*, 56(10), 670-677.

Kozikoğlu, İ. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutum ve görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2698-2720.

Küçüköğlü, A., Albayrak, F., & Serin, N. (2020). Değerler eğitimi bağlamında Türkçe dersi: Program ve ders kitaplarının karşılaştırmalı incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi*, 8(4).

Lever, R., & Sénéchal, M. (2011). Discussing stories: On how a dialogic reading intervention improves kindergarteners' oral narrative construction. *Journal of Experimental Child Psychology*, 108(1), 1–24.
<https://doi.org/10.1016/j.jecp.2010.07.002>

Lovat, T. (2010). The new values education: A Pedagogical imperative for student wellbeing. In T. Lovat, R. Toomey & N. Clement (Eds.), *International research handbook on values education and student wellbeing* (pp. 3-18). Springer Dordrecht. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-8675-4>

Malchiodi, C. A. (1998). *Understanding Children's Drawings*. New York: The Guilford Press.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Devlet Kitapları Müdürlüğü Yayınevi.
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>

- Raths, L. E., Harmin, M., & Simon, S. B. (1978). *Values and teaching: Working with values in the classroom* (2nd ed.). Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing.
- Rosenblatt, E., & Winner, E. (1988). The art of children's drawing. *Journal of Aesthetic Education*, 22(1), 3-15. <https://doi.org/10.2307/3332960>
- Schaefer, M. P. (2012). Determining methods for teaching character education in elementary schools (Unpublished PhD thesis). *Northcentral University, Arizona*.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Sever, E., Memiş, A., & Sever, S. (2015). Pertev Naili Boratav'ın zaman zaman içinde masal kitabının değerler açısından incelenmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 246-263.
- Sigurdardottir, I., Williams, P., & Einarsdottir, J. (2019). Preschool teachers communicating values to children. *International Journal of Early Years Education*, 27(2), 170-183. <https://doi.org/10.1080/09669760.2019.1602516>
- Sutrop, M. (2015). Can values be taught? The myth of value-free education. *TRAMES: A Journal of the Humanities and Social Sciences*, 19(2), 189–202.
- Thompson, M. (2011). Developing moral values in children: Observations from a preschool. *IFE Psychologia: An International Journal*, 19(2), 394-411. <https://hdl.handle.net/10520/EJC38871>
- Toomela, A. (2002). Drawing as a verbally mediated activity: A study of relationships between verbal, motor, and visuospatial skills and drawing in children. *International Journal of Behavioral Development*, 26, 234-247.
- Toomey, R. (2010). Values education, instructional scaffolding and student wellbeing in education. In T. Lovat, R. Toomey & N. Clement (Eds.), *International research handbook on values education and student wellbeing* (pp. 19-36). Springer Dordrecht. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-8675-4>
- Türkkahraman, M. (2014). Social values and value education. *Procedia-social and behavioral sciences*, 116, 633-638. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.270>
- Uzun, M., & Köse, A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 305-338.

- Ülavere, P., & Veisson, M. (2015). Values and values education in Estonian preschool child care institutions. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 17(2), 108-124. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1112471>
- Valdez-Menchaca, M. C., & Whitehurst, G. J. (1992). Accelerating language development through picture book reading: A systematic extension to Mexican day care. *Developmental psychology*, 28(6), 1106. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.28.6.1106>
- Whitehurst, G. J., Falco, F. L., Lonigan, C. J., Fischel, J. E., DeBaryshe, B. D., Valdez-Menchaca, M. C., & Caulfield, M. (1988). Accelerating language development through picture book reading. *Developmental psychology*, 24(4), 552. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.24.4.552>
- Yavuzer, H. (2009). *Resimleriyile Çocuk*. İstanbul: Remzi.
- Zaidi, S. H. (1979). Values expressed in Nigerian children's drawings. *International Journal of Psychology*, 14(1-4), 163-169. <https://doi.org/10.1080/00207597908246728>

GÖÇ EDEN AİLELERİN ÇOCUKLARININ RESİMLERİ

Dr. Buket ŞEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Munzur Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-7285-7770
- ❖ Mail: buketsen@munzur.edu.tr

Uzman Bahar YAZGAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Doktora Öğrencisi
- ❖ ORCID: 0000-0003-0351-0455
- ❖ Mail: bbaharyazgan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aksel, Ş., Gün, Z., Irmak, T. Y. ve Çengelci, B. (2007). Migration and psychological status of adolescent in Turkey. *Adolescence*, 42,589-602.
- Boyden, J. (2009). What place the politics of compassion in education surrounding non-citizen children?. *Educational Rewiew*, 61, 256-276.
- Burns, C. R. ve Kaufman, S. H. (1972). Actions, Styles and Symbols in Kinetic Family Drawings (K-F-D): An Interpretative Manual. New York: Brunnel/Mazel.
- Burns, C. R. (1987). Kinetic House Tree Person Drawings (KHTP) An Interpretative Manual. New York. Bruner/Mazel.
- Erol M, Ersever G (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1), 47 - 68.
- Güvenç, B. (1996). İnsan ve Kültür (7.baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Jolles, I. (1964). A Catalog for the Qualitative Interpretation of the House Tree Person (H-T-P).Western Psychological Services.
- Kanak, M., & Ozen, M. (2018). Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli ergenlerin geleceğe dair umut düzeylerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 455-476.
- Kesebir, S. (2011). Psychopathology in forced displacement: A comparison between threegenerations. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 12(1), 1-6.
- Levels, M.,& Dronkers, J. (2008). Educational performance of native and immigrant children from various countries of orijin. *Ethnic and Racial Studies*, 31, 1404-1425.
- MÜLTECİDER (2023). Ocak Ayı Suriyeli Mülteci Sayısı <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Polat, G. (2007). İç göçün çocuk ruh sağlığına etkisi ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(1), 89-106.
- Rogler, R. S. (1994). The immigration experience and mental health. *Health and Behavior*, 8, 72-84.
- Saydam, R.B. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri. *Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi*. 1-2, 111-124.
- Şahin, Y. (2001). Kentleşme Politikası. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- UNICEF (2016). Köklerinden Koparılanlar Raporu. <http://www.un.org.tr/unicef-dunya-da-koklerinden-koparilmis-nerede-yse-50-milyon-cocuk-var/> Erişim Tarihi: 01.02.2023
- Wegmann, P. M.D. ve Lusebrink V.B.(2000). Kinetic family drawing scoring method for cross cultural studies. *The Arts in Psychotherapy*. 27, 3,179-190.
- Yılmaz, T.T. (2005). Göçün kadın yaşamı üzerindeki etkileri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SAVAŞIN YANKILARI

Dr. Öğr. Üyesi Mahsum AVCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Bingöl Üniveristesi Psikoloji Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-9264-8079
- ❖ Mail: mavci@bingol.edu.tr

KAYNAKLAR

- Attanayake, V., McKay, R., Joffres, M., Singh, S., Burkle, F. & Mills, E. (2009). Prevalence of mental disorders among children exposed to war: a systematic review of 7,920 children. *Med Confl Surviv.* 25(1):4–19
- Betancourt, T.S., Meyers-Ohki, SE., Charrow, A.P. & Tol, W.A.(2013). Interventions for children affected by war: an ecological perspective on psychosocial support and mental health care. *Harv Rev Psychiatry.* 21(2):70–91.
- Calam, R. (2017). Public health implications and risks for children and families resettled after exposure to armed conflict and displacement. *Scand J Public Health,* 45(3):209–211
- Canetti, D., Kimhi, S., Hanoun, R., Rocha, G. A., Galea, S., & Morgan III, C. A. (2016). How personality affects vulnerability among Israelis and Palestinians following the 2009 Gaza conflict. *PLoS One,* 11(7).
- Charlson, F., van Ommeren, M., Flaxman, A., Cornett, J., Whiteford, H., & Saxena, S. (2019). New WHO prevalence estimates of mental disorders in conflict settings: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet,* 394(10194), 240-248.
- Chrisman, A.K. & Dougherty, J.G. (2014). Mass trauma: disasters, terrorism, and war. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am.* 23(2):257–279
- Derin, G. ve Öztürk, E. (2020). Savaş ve Terörizm: Psikotraumatojik Temelli Teorik Bir Yaklaşım. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi 2020;* 6(1): 11-36.
- ICD-11 <https://icd.who.int/browse11/lm/en#/http://id.who.int/icd/entity/2070699808>
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A., Lozano, R. (2002) Collective violence. In: *World Report on Violence and Health.* Geneva, Switzerland: World Health Organization
- Machel, G. (1996). The impact of armed conflict on children. UNICEF. www.unicef.org/graca/. Assessed on 01.09.2015
- Mueser KT, Salyers MP, Rosenberg SD, Goodman LA, Essock SM, Osher FC, et al. (2004). Interpersonal trauma and posttraumatic stress disorder in patients with severe mental illness: Demographic, clinical, and health correlates. *Schizophrenia Bulletin.* 30:45–57.
- Perkins, J. D., Ajeeb, M., Fadel, L., & Saleh, G. (2018). Mental health in Syrian children with a focus on post-traumatic stress: a cross-sectional study from Syrian schools. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology,* 53, 1231-1239.
- Pine, D. S., Costello, J., & Masten, A. (2005). Trauma, proximity, and developmental psychopathology: The effects of war and terrorism on children. *Neuropsychopharmacology,* 30(10), 1781-1792.
- Slone, M. ve Mann, S. (2016). Effects of war, terrorism and armed conflict on young children: a systematic review. *Child Psychiatry Hum Dev.* 47(6):950–965.

- Smith, D. (2001). Children in the heat of war. *Monitor on Psychology*, 32(8).
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration (2012). SAMHSA's working definition of trauma and principles and guidance for a trauma-informed approach. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration.
- Yule, W. (2003) Emanuel Miller lecture from pogroms to “ethnic cleansing”: meeting the needs of war affected children. *J Child Psychol Psychiatry* 41(6):695–702
- World Vision (2022). Five surprising ways war can harm children, <https://www.wvi.org/opinion/view/five-surprising-ways-war-can-harm-children>.

KARDEŞ KISKANÇLIĞI

Doç. Dr. Emine Gülriş AKAROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: KTO Karatay Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9940-9142
- ❖ Mail: gulriz.akaroglu@karatay.edu.tr

Ulya TEKBAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: KTO Karatay Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-2729-2459
- ❖ Mail: ulyatekbas01@gmail.com

Hümeıra Nur ŞEN

- ❖ Kurum Bilgisi: KTO Karatay Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-7398-1979
- ❖ Mail: humeyranursesenn@gmail.com

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K. (2003). *Etkili öğrenme ve öğretme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akan, Y. (2019). *Ergenlerin arkadaş kıskançlık düzeylerinin incelenmesi*. 21. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.
- Akduman, G. (2010). Erken çocukluk döneminde kardeş istismarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 115-126.
- Akgün, E., & Benli Karaman, G. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarda bibliyoterapi: Bir uygulama örneği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), 100-111.
- Armstrong, C. (2007). *Finding catharsis in fairy tales: A theoretical paper exploring the roles catharsis plays when fairy tales are used in drama therapy for children with anxiety*. Unpublished Doctoral Dissertation, Concordia University.
- Atli, S. (2019). *Anne görüşlerine göre kardeş kıskançlığının değerlendirilmesi*. Üsküp-Makedonya: 5. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi.
- Başar, H. (2006). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Begde, Z., & Özyürek, A. (2016). Öğretmen ve anne-baba tutumlarının okul öncesi dönem çocuklarının problem çözüme becerilerine etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 204-232.
- Bengisu, F., & Akkaynak, M. (2021). Bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların kardeş çizimlerinin incelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 5(1), 29-45.
- Bengisu, F., & Akkaynak, M. (2021). Bir okul öncesi kurumuna devam eden çocukların kardeş çizimlerinin incelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 5(1), 29-45.
- Bin Bin, C., Min, N., & Jing, L. (2022). Developmental trajectories of children's sibling jealousy after the birth of a sibling: Strict parental control, parenting stress and parental depression as pre-birth predictors. *Journal of Social and Personal Relationship*.
- Bostancıoğlu, B., & Kahraman, M. E. (2017). Sanat terapisi yönteminin ve tekniklerinin sağlık-iyileştirme gücü üzerindeki etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 5(2), 150-162.
- Buharalı, S. (2019). *Çocukların sosyal uyum ve duygu düzenleme düzeylerinin gelişiminde çocuk merkezli oyun terapisinin etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, T. C İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Candan, S. (2017). *3-10 yaş arası gelişimsel problemleri olan çocuklarda çocuk merkezli oyun terapisinin etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Creswell, J. W. (2007). Five qualitative approaches to inquiry. J. W. Creswell içinde, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among five Approaches* (s. 53-84). Thousands Oaks: Sage Publications.
- Demir, V., & Yıldırım, B. (2017). Sanatla terapi programının üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin depresyon, anksiyete ve stres belirti düzeylerine etkililiği. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 311-344.
- Demirtaş, H. A. (2004). *Yakın İlişkilerde Kıskançlık (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Denham, S., Bassett, H., & Wyatt, T. (2007). The socialization of emotional competence. J. Grusec, & P. Hastings içinde, *Handbook of socialization: Theory and research* (s. 614-637). Guilford Press.
- Dere Çiftçi, H. (2021). Kütüphanelerde çocuklarını desteklemeye yönelik aile eğitiminin incelenmesi: kütüphaneciler ve annelerin uygulamalar hakkındaki görüşleri. *Bilgi Dünyası*, 22(1), 31-64.
- Ekman, P. (2004). Emotions revealed: recognizing faces and feelings to improve communication and emotinal life . *New York: Henry Holt and Co.*
- Ersan, C. (2017). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Saldırganlık Düzeylerinin Duygu İfade Etme ve Duygu Düzenleme Açısından İncelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güder, S., Alabay, E., & Güner, E. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları davranış problemleri ve kullandıkları stratejiler. *Elementary Education Online*, 17(1), 414-430.
- Gander, J., & Gardiner, H. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Gordon, T. (2011). *Etkili anne-baba eğitimi*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Hall, K., & Pearson, J. (2007). *Using literature to promote children's resilience*.
- Hours, A. (2014). Reading fairy tales and playing: A way of treating abused children. *Journal of Infant Child and Adolescent Psychotherapy*, 13(2), 141-151.
- Işık, E., & Çetin, Z. (2016). Aile içi şiddetin bir türü: kardeş istismarı. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 2(2), 261-270.
- Üçok, D. (2019). Çalışanlardaki statü endişesi ve işbirliğine dayalı amaç yapılarının işyeri kıskançlığı üzerindeki etkilerine ilişkin kuramsal bir çalışma. *International Journal of Management and Administration*, 3(5), 1-12.
- Ilıcak, N., & Bal, F. (2019). Masal terapinin anaokulu öğrencilerinin sosyal iletişim becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 517-533.
- İnan, H. (2010). Anaokulu çağı çocukları olan anne-babaların karşılaştıkları problemler. *Milli Eğitim*(188), 218-229.
- Kıran, S. (2008). *Okul öncesi dönemi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engelleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kale, M., Karagöz, S., & Nur, İ. (2021). Eğitim ve sosyal bilimler alanında kardeş ilişkileri konusunda tezlerin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 148-160.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Keski, Y., & Aykaç, M. (2014). İletişim engellerinin aile içi iletişime etkisini incelemede yaratıcı drama yönteminin kullanımına ilişkin katılımcı görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmala Dergisi*, 183(183), 121-144.
- Ketenci, B. (2022). Çocuklarda Kardeş Kıskançlığı. E. G. Akaraoğlu içinde, *İyi Aile İyi Çocuk*. Konya: Nobel Yayınevi.
- Kishalı, Z., Akduman Gültekin, G., & Sarıbaş Şepitçi, M. (2022). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi dönem çocuklarının kardeş davranışları arasındaki ilişki. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(31).
- Koç, M., Koçtürk, N., & Zencir, T. (2022). Anne-baba eğitimi: ebeveynlerin eğitim deneyimleri ve gereksinimleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 111-120.
- Kolak, A., & Volling, B. (2010). Sibling jealousy in early childhood: longitudinal link to sibling relationship quality. *Infant and Child Development*, 20, 213-226.
- Kotil, Ç. (2010). *Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Yeni Başlayan 5 Yaş Çocukların Sosyal-Duygusal Uyum Düzeylerine Annenin Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı İle Okul Beklentilerine Uyum Düzeyinin Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kozarova, J., & Podhajecka, M. (2017). University of prešov in prešov analysis of behavior problems in preschool children illustrated in 2 case studies. *Pedagogika Przeszkolna i Wczesnoszkolna*, 5, 7-13.
- Martin, J., & Ross, H. (1995). the Development of aggression within sibling conflict. *Early Education and Development*, 6, 335-358.
- Mchale, S., Updegraff, K., & Whiteman, S. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913-930.
- Michalski, R., & Shackelford, T. (2002). An attempted replication of the relationships between birth order and personality. *Journal of research in personality*, 36, 182-188.
- Newland, R., & Crnic, K. (2011). Mother-child affect and emotion socialization processes across the late preschool period: Predictions of emerging behaviour problems. *Infant and Child Development*, 20(6), 371-388. <https://doi.org/10.1002/icd.729> adresinden alındı
- Ramsden, S., & Hubbard, J. (2002). Family expressiveness and parental emotional coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 657-667.
- Saarni, C., Campos, J., Camras, L., & Witherington, D. (2006). Emotional development: Action, communication and social understanding. W. Damon, &

- N. Eisenberg içinde, *Handbook of child psychology vol 3. social, emotional, and personality development* (s. 226-299). Wiley.
- Sezer, Ö., & Yıldırım, O. (2018). Üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre kendilerini değerlendirmelerinin ve kardeş ilişkilerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(1), 86-117.
- Shewark, E., & Blandon, A. (2015). Mother's and father's emotion socialization and children's emotion regulation: A within-family model. *Social Development*, 24, 266-284. <https://doi.org/10.1111/sode.12095> adresinden alındı
- Soylu, İ. (2020). *Memnuniyetsizliğin yarattığı öfkenin şikayet davranışı açısından karşılaştırılması: hava yolu taşımacılığı sektöründe bir araştırma*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şipal, R., & Yeğengil, C. (2012). Okul öncesi dönemde aralarında yaş farkı olan ve ikiz kardeşler arasındaki kıskançlığın karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 3(5), 55-68.
- Şipal, R., Toka, N., & Yeğengil, C. (2012). Okul öncesi dönemde aralarında yaş farkı olan ve ikiz kardeşler arasındaki kıskançlığın karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve İnsan Bilimler Dergisi*, 3(5), 55-68.
- Tarkoçin, S., Alagöz, N., & Boğa, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının pandemi sürecinde (COVID-19) davranış değişiklikleri ve farkındalık düzeylerinin anne görüşlerine başvurularak incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036.
- Temizel, B. (2019). *Çocuk merkezli oyun terapisinin 4-9 yaş arası çocuklarda görülen kaygı düzeylerine etkisi: Retrospektif bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tortamış özkaya, B. (2020). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara : Nobel Yayıncılık.
- Volling , B., McElwain, N., & Miller, A. (2002). Emotion regulation incontext: the jealousy complex between young sibling and its relations with child and family characteristics. *child Development*, 73(2), 581-600.
- Yüksek Usta, S., & Köçer, G. (2022). Kardeş kıskançlığı ve kardeşe uyum sorunu yaşayan çocuklar için bibliyoterapi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 204-228.
- Yıldırım, M. (2018). *Çocukta davranış problemlerine yönelik modüler aile eğitim programının geliştirilmesi*. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuz, S. (2016). *Sihirli öneriler*. İstanbul: Pedagoji Yayınları.
- Yeğen, H. İ. (2010). Öfke duygusu ve dini açıdan baş edebilme yolları. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 232-258.
- Yiğen, E. (2005). *Zonguldak il merkezinde yuvaya giden 3-6 yaş grubu çocuklarda kardeş kıskançlığının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

YEME BOZUKLUKLARI

Gizem TURGUT

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Arel Üniversitesi FEF Psikoloji Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-3338-5555
- ❖ Mail: gizemturgut@arel.edu.tr

KAYNAKLAR

- A. Ertekin, B. (2010). *Yeme Bozukluğu Hastalarında Aile Ortamının Ve Aile İşlevselliğinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi
- Baca, F. (2017). *Tikinircasına Yeme Bozukluğu Olan Ve Olmayan Obezite Cerrahisi Aday Hastalarda Nörokognitif İşlevlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C. İstanbul Gelişim Üniversitesi
- Baktıroğlu, G. (2019). *Yeme Bozukluğu Değerlendirme Ölçeği'nin Yetişkinler Üzerinde Geçerlik, Güvenirlik Ve Norm Çalışması*. Doktora Tezi, İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi.
- G. Erbay, L. ve Seçkin, Y. (2016). Yeme Bozuklukları. *Güncel Gastroenteroloji, Cilt: 20, Sayı: 4, Sayfa: 473 – 477*.
- Guez, J., Lev-Wiesel, R., Valetsky, S., K. Sztul, D. ve Pener, B.S. (2010). Self-Figure Drawings In Women With Anorexia; Bulimia; Overweight; And Normal Weight: A Possible Tool For Assessment. *The Arts In Psychotherapy (2010)*, doi:10.1016/j.aip.2010.09.001.
- Güven, G. (2018). *Okul Öncesi Çocuklarının İnsan Ve Aile Resmi Çizimlerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Eğiten Yayıncılık
- M. Siyez, D. (2006). Yeme Bozukluğu Olan Çocuklar ve Ergenler Etiyolojisi İle İlgili Çalışmalar, Müdahale, Değerlendirme ve Tedavi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 20: 21 – 27, 2006*.
- M. Prijatna, Z., P. Satiadarma, M. ve Wati, L. (2021). The Use Of Art Therapy In The Treatment Of Eating Disorders: A Systematic Review. *Advances in Health Sciences Research, Volume 41*.
- S. Devran, B. (2014). *Doğu Anadolu Bölgesinde Yaşayan Adölesan Ve Yetişkinlerin Beslenme Alışkanlıkları İle Yeme Tutum Ve Davranışlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Şentürk, Z. (2020). *Yeme Bozukluğu Hastalarında Tedavi Motivasyonu Ve Tedavide Bilişsel Davranışçı Terapi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

İLETİŞİM BOZUKLUKLARI

Öğr.Gör. Ayşe BOSTAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gebze Teknik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-7677-5556
- ❖ Mail: aysebostan@gtu.edu.tr

Öğr.Gör. Kübra KOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-1019-4254
- ❖ Mail: kubra.koc@gedik.edu.tr

Öğr.Gör. Tuğçe CEBECİ

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9544-8489
- ❖ Mail: tugce.cebeci@gedik.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acarlar, F. (2010). İletişim, dil ve konuşma bozuklukları olan çocuklar ve eğitimleri. N. Baykoç (Ed.). Öğretmenlik programları için özel eğitim (s. 255-275). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Acarlar, F. (2018). İletişim, dil ve konuşma bozuklukları olan çocuklar ve eğitimleri. N. Baykoç (Ed.). Öğretmenlik programları için özel eğitim kaynaştırma (s.275-295). Ankara: İzge Yayıncılık.
- Ak, A., Sarıkay, A., & Yayla, A. (2017). Konuşma sesi bozukluklarının düzeltilmesine yönelik eğitim platformu tasarımı. Bilişim Teknolojileri Dergisi, 10(3), 241-246.
- Akkurt, B. N., (2022). İletişim Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sağlık Kurumlarında Tıbbi Tanılama Süreci Deneyimleri. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamdiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akman, T. K. (2011). Genel iletişim. İlya İzmir Yayınevi.
- Aksoy,P., & Baran,G. (2018). Dil Gelişimi. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim II, 144-170.
- Aksoy,P. & Baran,G. (2019). Dil Gelişimi. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I, 267-294.
- Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., & Çimen, S. (2001). Çocuk Gelişimi (s.136-147). İstanbul: YA-PA Yayın.
- ASHA (American Speech Language Hearing Association) (1993). Definitions of Communication Disorders and Variations. <https://www.asha.org/policy/rp1993-00208/>. 01/02/2023.
- ASHA (American Speech Language Hearing Association) (2023). Preschool Language Disorders. <https://www.asha.org/public/speech/disorders/Preschool-Language-Disorders/>. 21/02/2023
- Aydın, B. (2014). 5-6 yaş grubu çocuklarda anadil kullanım düzeyi ve ifade becerisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(4), 16-17.
- Bayhan, P., & Artan İ. (2012). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları. 119-128.
- Bleile, M.K. (2004). Manuel of Articulation and Phonological Disorders: Infancy Through Adulthood. (2.Basım). Clifton Park, New York: Thomson Delmar Learning, 102.
- Demirel, E. (2016). Dil Gelişimi Ve Kuramlari. Eğitim Ve Psikolojiden Yansımalar, 125-134.
- Dökmen, Ü. (2001). Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati. Sistem yayıncılık.

- Erdem, İ. (2013). Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (11), 415-452.
- Erim, A., & Kılıç, M. (2022). İletişim Bozuklukları Bağlamında Erken Okuryazarlık Becerileri Üzerine Genel Bir Bakış. Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(2), 313-326.
- Hoff, E. (2013). Language development. Cengage Learning.
- Kardaş, B., Kardaş, Ö., & Erermiş, H. S. (2019). Konuşma (iletişim) bozukluklarında prognoz, prognostik faktörler ve erken tedavinin etkisi. Türkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics, 5(1), 46-52.
- Mangır, M., & Erkan, S. (1987). 0-4 yaş arasındaki çocuklarda dil gelişimi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- MEB (2013). Çocuk gelişimi ve eğitimi: Dil gelişimi. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Dil%20Geli%C5%9Fimi.pdf. 03/03/2023.
- Özgür, İ. (2003). Konuşma Bozuklukları ve Sağaltımı. Adana: Nobel Kitabevi.
- Reilly, S., McKean, C., Morgan, A., & Wake, M. (2015). Identifying and managing common childhood language and speech impairments. Bmj, 350.
- Tetik, E. (2022). Afazide Aile Yaşamı Etki Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Topbaş, S. (2015). Konuşma dilinin evrim sürecinde iletişim dil ve konuşma bağlantısı. İçinde: Topbaş, S. (Ed.), Dil ve Kavram Gelişimi. Ankara: Kök Yayıncılık; 13-29.
- Yavuzer, H. (2019). Çocuğunuzun İlk 6 Yılı. (37. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÖFKE VE STRESİN İZLERİ

Orhan KOCAMAN

- ❖ Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
- ❖ ORCID: 0000-0002-7504-5604
- ❖ Mail: dr_orhankocaman@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Camras, L. A. (1992). Expressive development and basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3-4), 269-283.
- Camras, L. A., Oster, H., Campos, J. J., & Bakemant, R. (2006). Emotional Facial Expressions in European-American, Japanese, and Chinese Infants. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1000(1), 135-151.
- Cüceloğlu, Doğan. (2021). *İnsan ve Davranışı*. (D. Cüceloğlu,Ed.) (7th ed.). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Drake, J. E., & Winner, E. (2013). How children use drawing to regulate their emotions. *Cognition & Emotion*, 27(3), 512-520.
- Filiz, B., & Aydemir, S. (1994). Uyum düzeyleri farklı olan üniversite öğrencilerinin öfke düzeylerinin cinsiyet ve yaş açısından karşılaştırılması. *Ankara Psikolojik Danışman ve Rehberlik Derneği Yayını*, 111-120.
- Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional Assessment of Emotion Regulation and Dysregulation: Development, Factor Structure, and Initial Validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41-54.
- İmamoğlu, S. (2003). *Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kocak, E. (2008). *Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı Ve Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*. Adana.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. (1. Baskı) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Liebmann, M. (2007). *Anger management group art therapy for clients in...* - Google Akademik. (Kaplan,Ed.), *Art Therapy and Social Action* (2016th ed.). UK: Jessica Kingsley Publisher.
- De Petrillo, L., Therapy, E. W.-A., & 2005, undefined. (n.d.). Does art improve mood? A test of a key assumption underlying art therapy. *Taylor & Francis*.
- Sitzer, D., & PStockwell, A. (2015). The art of wellness: A 14-week art therapy program for at-risk youth. *Elsevier*, 45, 69-81.
- Sullivan, M. W., & Lewis, M. (2003). Contextual Determinants of Anger and Other Negative Expressions in Young Infants. *Developmental Psychology*, 39(4), 693-705.
- Taylor, E. (1988). Anger intervention. *American Journal of Occupational Therapy*, 42(3), 147-155.
- Thomas, S. (1993). *Women and anger*. New York: Springer Publishing Company.

Togan, S. (2005). *Ergenlerde öfke değerlendirme ölçeği (Adolescent anger rating scale-AARS)'nin Türkçe Versiyonu*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , İstanbul.

Türk Dil Kurumu. (2017). (Erişim Tarihi:05/03/2023, Adres: <https://sozluk.gov.tr/>)

Türkçapar, H. (2012). *Bilişsel Terapi* (6. Baskı). Ankara: HYB Basım Yayın.

DEZAVANTAJLI ÇOCUKLARDA RESİM

Erdem DİRİMEŞE

- ❖ Kurum Bilgisi: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-1873-6425
- ❖ Mail: erdemdirimese@gmail.com

Betül GÖK

- ❖ Kurum Bilgisi: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
- ❖ ORCID: 0000-0002-9884-9808
- ❖ Mail: gokbetulgok@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ahi, B., Cingi, M., Kildan, A. O. (2016). 48-60 Aylık çocukların öğretmen kavramına yönelik algılarının çizimler aracılığıyla incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(1), 77-90.
- Akgün, E., Ergül, A. (2015). 55-74 Aylık çocukların resimlerinde aile algısının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(2), 209-228.
- Akçay, G. A. (2022). *Dezavantajlı bireyler ve ailelerinin gündelik hayatları: Fenilketonürlü aileler üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akkan, B. E., Deniz, M.B. ve Ertan, M. (2011). *Sosyal dışlanmanın Roman halleri*. Edirne Roman Derneği, Sosyal Politika Forumu, İstanbul: Anadolu Kültür Yayınları.
- Artut, K. (2001). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Atila Demir, S. (2021). Toplumsal cinsiyet, sosyal dışlanma ve dezavantajlılık. *Tezkire Dergisi*, (74), 41-56.
- Aykaç, N. (2012). İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde öğretmen ve öğrenme süreci algısı. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 298-315.
- Bağçeli Kahraman, P. & Arabacıoğlu, B. (2020). Türk ve Suriyeli beş yaş çocukların oyunlarının çizimleri yoluyla incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi Özel Sayı, 320-337.
- Büyükkarabacak, O. (2008). *Çocuk Resimlerinde İmgelerin Yeri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Civek, İ. & Çamlıbel Çakmak, Ö. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-71 aylık çocukların okul algılarının çizimler aracılığıyla incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 70-88.
- Çağlayan, E. (2021). Türkiye'deki dezavantajlı grupların ve roman vatandaşların eğitimi hakkında yapılan çalışmaların analizi/incelenmesi. *Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Çetin, B. I. (2017). Kimlikleriyle romanlar: Türkiye'deki roman vatandaşlara yönelik sosyal içerme ulusal strateji belgesi ve birinci aşama eylem planı'nın değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 85-112.
- Çeviker, A. , Mumcu, H. E. , Şekeroğlu, M. Ö. & Bayrak, M. (2018). Unicef'e göre Türkiye'de dezavantajlı kabul edilen grupların sportif etkinliklerle sosyal uyumun sağlanması. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 221-238.
- Demir. P. (2022). *Etnisite ve engellilik: Bir Çifte Dezavantajlılık Durumu Mu?* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Demircioğlu, H., Tezel Şahin, F. & Günindi, Y. (2011). Anne babaların görüşlerine göre aile işlevleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1) , 92-106.
- Eren, F. D. (2020). *5-7 yaş çocukların resim becerilerinin karşılaştırılması incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Erzurum.
- Erişti, S.D. & Kurt, A. A. (2011). Elementary school students' perceptions of technology in their pictorial representations. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 2(1), 24-37.
- Ersoy, A. & Türkkan, B. (2009). Perceptions about internet in elementary school children's drawings. *İlköğretim Online*, 8 (1), 57-73.
- Filiz, S. B., Cancan, D. A., Çelik, F. K. (2018). Suriyeli çocukların Suriye'ye bakış açılarına ilişkin resimlerinin analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 519-536.
- Güloğlu, T. & Güven Çepni, G. (2022). Dezavantajlı gruplar açısından yoksulluk profilleri . *Journal of Economics and Political Sciences*, 2(1), 80-101.
- Gündoğdu, Ş. M. & Asal, Ö. (2017). Ulusal gençlik ve spor politikasına göre dezavantajlı gençlerin belirlenmesine yönelik bir karar destek sistemi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 293-310.
- Hallaç S., Öz F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. psikiyatride güncel yaklaşımlar - *Current Approaches in Psychiatry*, 6(2): 142-153.
- Hsu, Y. (2014). Analyzing children's drawings, *Tteaching, learning and research in the 21st century proceedings book*, Vol. 2, No. 1 (57-65), Papers presented at *21st century academic forum conference*, , UC Berkeley University, Berkeley, USA, ISSN 2330-1236.
- Kahraman, A. B., Kahraman, F. (2017). Dezavantajlılığın çocuk halleri: Dünyada ve Türkiye'de dezavantajlı gruplarda yer alan çocukların durumu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 8 (20), 255-267.
- Kahya, Ö. (2017). Türkiye'de dezavantajlılığın mülteci halleri: Haklardan uzak "hakk"a bırakılmış yaşamlar. *Toplum ve Demokrasi*, 11(24) , 185-200.
- Karagöz, C. & Mamur, N. (2015). Risk altındaki kız çocukların gelecek ve meslek algılarının çizdikleri resimlere yansıma biçimleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 26-53.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Lefebvre, H. (2015). *Gündelik Hayat Eleştirileri II Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri*. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yay.
- Pekşen Akça, R. & Aydoğdu, F. (2021). Mülteci çocukların resimlerinde oyun algısı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 58-69.
- Pianta, R. C. & Longmaid, K. (1999). Attachment-based classifications of children's family drawings: Psychometric properties and relations with children's

adjustment in kindergarten, *Journal of Clinical Child Psychology*, 28(2), 244-255.

Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi* (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Taş, Y., Aslan, D. & Sayek, İ. (2006). Doktorluk mesleğini çocuklar resimlerine nasıl yansıtıyorlar? 7-12 yaş grubu çocuklar arasında yapılmış bir örnek. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(11), 184-191.

UNICEF (2018). 2018 Yıllık Raporu Özet Metin. Erişim Tarihi:14.02.2023. <https://www.unicef.org/turkiye/media/7351/file/UNICEF%20TÜRKİYE%20YILLIK%20RAPORU%20-%202018.pdf>

Yavuzer, Y. (1995). *Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, M. (2021). Gündelik hayat: Sosyo-kültürel bir yaklaşım. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 143-162.

Yolcu, E. (2004). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi.

**FARŞA VE ARAPÇA
KAYNAKLARDA TÜRÖ VE
MOĞOL DEVLETİ TARİHİ**

I

**(İLHANLILAR, TİMURLULAR,
AK-KOYUNLULAR VE KARA-KOYUNLULAR)**

Editör

Fatih BOSTANCI

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Farsça ve Arapça Kaynaklarda Türk ve Moğol Devleti Tarihi I
(İlhanlılar, Timurlular, Ak-Koyunlular ve Kara-Koyunlular)

Editör
Fatih BOSTANCI
ORCID: 0000-0003-3432-0320

ISBN 978-625-6452-54-1
1. Baskı Mart 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Farsça ve Arapça Kaynaklarda Türk ve Moğol Devleti Tarihi I
(İlhanlılar, Timurlular, Ak-Koyunlular ve Kara-Koyunlular)
BOSTANCI, Fatih
1. Basım, 250 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin var.

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
İBN HALDUN'UN EL-İBER ADLI ESERİNDE İLHANLILARA (İRAN MOĞOLLARINA) DAİR KAYITLAR	12
<i>Rakkeş KARADUMAN - Ahmet KORKMAZ</i>	
YAHYA B. ABDULLATİF KAZVİNÎ'NİN LÜBBÜ'T-TEVÂRÎH ADLI ESERİNDE İLHANLILAR (İRAN MOĞOLLARI)	40
<i>Ahmet KORKMAZ</i>	
ARAP TARİHÇİLERDEN SEHÂVÎ VE KARAMANÎ'DE TİMURLULARA DAİR KAYITLAR	68
<i>Abdullah KUBAT</i>	
SEYFEDDİN HACI B. NİZAM-I UKAYLÎ'NİN ASARU'L-VÜZERA ADLI ESERİNDE TİMURLU DEVLETİ VEZİRLERİ	96
<i>Fatih BOSTANCI</i>	
YAHYA B. ABDULLATİF KAZVİNÎ'NİN LÜBBÜ'T-TEVÂRÎH ADLI ESERİNE GÖRE TİMURLU DEVLETİ TARİHİ	128
<i>Fatih BOSTANCI</i>	
HVÂNDMÎR'İN TÂRÎH-İ HABÎBÜ'S-SİYER ADLI ESERİNDE AK- KOYUNLU DEVLETİ TARİHİ	176
<i>Kazım PAYDAŞ</i>	
KADI GAFFARÎ KAZVİNÎ'NİN TÂRÎH-İ CİHÂN-ÂRÂ ADLI ESERİNDE KARA-KOYUNLULAR	210
<i>Ahmet ÖZTURHAN</i>	

BÛDÂK MÜNŞÎ-Yİ KAZVİNÎ'NİN CEVÂHİRÜ'L-AHBÂR ADLI
ESERİNDE KARA-KOYUNLULAR..... 224
Ahmet ÖZTURHAN

DİZİN..... 243

**İBN HALDUN'UN EL-İBER ADLI
ESERİNDE İLHANLILARA (İRAN
MOĞOLLARINA) DAİR KAYITLAR**

Kaynakça

- Anonim, *Mu'izzü'l Ensâb fî Şeceretü'l Ensâb-ı Selâtin-i Moğol*, Bibliotheque Nationale Paris, Persian 67.
- Blair, Sheila S., "The Mongol Capital of Sultâniyya, "The Imperial", *Iran*, 24, (1986), s. 139-151.
- Bostancı, Fatih, "Altın Orda Devleti ve Memlûklü Devleti Arasında Diplomatik İlişkiler 1261-1264 (Berke Han ve Baybars Dönemi)", *Orta Çağ'da Diplomasi*, ed. Ercan Gördeğir, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2020, s. 85-111.
- Bostancı, Fatih, *Berke Han Dönemi Altın Orda Devleti Tarihi (1256-1266) (Siyaset-Kültür-Din)*, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2021.
- Ebü Zeyd 'Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldûn, el-İber (*Târih-i İbn Haldûn*), Farsça'ya çev. Abdül-Muhammed Âyetî, c. I-VI, Pejûhişgâh-ı 'Ulûm-ı İnsânî ve Mutâla'at-ı Ferhengî, Tahran 1383 h.ş.
- Ebu Zeyd Velîyyüddin Abdurrahman b. Muhammed b. İbn Haldûn, *Târih-i İbn Haldûn el-iber ve Dîvânü'l-Mübtede' ve'l-haber fî eyyâm'i-l 'Arabi ve'l Acemi ve'l Berberi ve men âsarabum min zevi's-sultâni'l-ekber*, tah. Ebû Sahîb el-Keremî, Beytü'l-Efkari'd-Devliyye, Amman ty.
- Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed el-Kâşânî, *Târih-i Olcaytu*, neşr. Mehîn Hembelî, Şirket-i İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, Tahran 1391 h.ş.
- Ebü'l-Ferece İbnü'l-İbrî, *Târihu Muhtasari'd-Düvel*, çev. Şerafeddin Yaltkaya, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Fischel, Walter J., "Ibn Khaldûn's Sources for the History of Jenghiz Khân and the Tatars", *Journal of the American Oriental Society*, 76/2, (Apr.-Jun. 1956), s. 91-99.
- Gördeğir, Ercan, "Olcaytu Han'ın Gilan Seferi (1306-1307)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 5/2, (Ağustos 2019), s. 335-343.
- Hâfız-ı Ebrû, *Zeyl-i Câmî'ü't-Tevârih-i Reşidî*, neşr. Hânâbâ Beyânî, Şirket-i Tezâmünî-ı İlmî, Tahran 1317 h.ş.

- Haykıran, Kemal Ramazan, *Moğollar Zamanında Yakın Doğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.
- İbnü't-Tıktaka, *El-Fabrî (Devlet İdaresi, Halifeler, Vezirler Tarihi, 632-1258)*, çev. Ramazan Şeşen, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2016.
- Kafalı, Mustafa, “Batu Han”, *DİA*, c. V, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 208-210.
- Kamalov, İlyas, *Moğolların Kafkasya Politikası*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2003.
- Kanat, Cüneyt, “Gazan Han Zamanında Memlûk Devletine İltica Eden Uyratlar”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XV/1, (Haziran 2000), s. 105-120.
- Özturhan, Ahmet, “Özbek Han Dönemi Altın Orda-İlhanlı Devletleri Münasebetleri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, V/II, (Aralık 2022), s. 430-439.
- Reşîdüddin Fazlullah, *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*, çev. İsmail Aka, Mehmet Ersan ve Ahmad Hesamipour Khelejeni, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- Reşîdüddin Fazlûllâh-ı Hemedânî, *Câmiu't-Tevârih (Târih-i Mübârek-i Gâzânî)*, neşr. Muhammed Ruşen ve Mustafa Musevî, c. I, Mirâs-ı Mektûb, Tahran 1394 h.ş.
- Reşîdüddin Fazlûllâh-ı Hemedânî, *Neseb-nâme-i Müllük (Şuâb-ı Pencgane)*, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, no: 2937.
- Safiyü'd-dîn Abdü'l-mümin b. Abdü'l-hakk el-Bağdâdî, *Merâsidi'l-İttılâ' alâ Esmâi'l-emkine ve'l-Bikâ'*, çev. Halil İbrahim Gök, c. I, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî, *Mesâliku'l Ebsâr (Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım)*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2019.
- Uludağ, Süleyman, “Giriş -İbn Haldun ve Mukaddime-”, İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, s. 15-154.

İbn Haldun'un El-İber Adlı Eserinde İlhanlılara (İran Moğollarına) Dair Kayıtlar

Uyar, Mustafa, "İlhan Ölceytü'ye Verilen Harbende İsmnin Kökeni ve Anlamı Hakkında Yeni Bir Yaklaşım", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXI/2, (Aralık 2016), s. 595-607.

Uyar, Mustafa, *İlhanlı Devleti'nin Askerî Teşkilatı (Ortaçağ Moğol Ordularında Gelenek ve Dönüşüm)*, TTK Yayınları, Ankara 2020.

Yılmaz, Metin, "Göreceli Tarih Anlayışına Bir Örnekleme: Bağdat Kütüphanesi Gerçekten Tahrip Edildi Mi?", *Ekev Akademi Dergisi*, 8/18, (Kış 2004), s. 319-342.

Yuvalı, Abdulkadir, *İlhanlı Tarihi*, Bilge Kültür-Sanat, İstanbul 2019.

**YAHYA B. ABDULLATÎF KAZVÎNÎ'NİN
LÜBBÜ'T-TEVÂRÎH ADLI ESERİNDE
İLHANLILAR (İRAN MOĞOLLARI)**

Kaynakça

- Baş, Derya, “Yâfiî”, *DİA*, TDV Yayınları, XLIII, İstanbul 2013, s. 175-177.
- Beyânî, Şîrîn, *Moğol Dönemi İran'ında Kadın*, çev. Mustafa Uyar, TTK Yayınları, Ankara 2015.
- Blair, Sheila S., “The Mongol Capital of Sultâniyya, “The Imperial”, *Iran*, 24, s. 139-151.
- Charles, Rieu, *Catalogue the Persian Manuscripts in the British Museum*, British Museum, I, London 1879.
- Dalkesen, Nilgün, “Sâtî Bîk (Sati Bek) and the Post-Ilkhânid Middle East”, *Fe Dergi*, 9/2, 2017, s. 71-80.
- Deniz, Şefaattin ve Hasan Asadi, “Safevî Tarihi (1501-1736) Kronikleri”, *İran'da Tarîh Kaynakları ve Tarîh Yazımı*, ed. Serhan Afacan, Şefaatin Deniz ve Abdulkadir Macit, İlem Yayınları, İstanbul 2021, s. 189-264.
- Dilek, Kaan, “Şerefeddin Ali Yezdî”, *DİA*, TDV Yayınları, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 550-552.
- Durak, Neslihan, “Çingizli Hatunları II: Töregene Hatun”, *Hindistan Türk Tarîhi Araştırmaları*, 2, Malatya 2001, s. 117-131.
- Emin, Şemis Şerik, *Ferheng-i Istılahât-ı Divân-ı Devrân-ı Moğol*, Edeb-i Hüner-i İran, Tahran 1357 h.ş.
- Hâfız-ı Ebrû, *Zeyl-i Câmî'ü't-Tevârîh-i Reşidî*, neşr. Hânâbâ Beyânî, Şirket-i Tezâmünî-i İlmî, Tahran 1317 h.ş.
- Hâfız-ı Ebrû, *Zübdetü'l-Tevârîh*, neşr. Seyyid Kemâl Hâc Seyyid Cevâdî, İntişârât-ı Esâtîr, I, Tahran 1395 h.ş.
- Hamdullah Müstevfî-yi Kazvîni, *Târîh-i Güzîde*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2018.
- Haykıran, Kemal Ramazan, *Moğollar Zamanında Yakın Doğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Harezmşahlar Devleti Tarihi (485-618/ 1092-1221)*, TTK Yayınları, Ankara 2000.

- Kelpetin, Mahmut, “Ma‘n b. Zâide”, *DİA*, TDV Yayınları, Ek-II, Ankara 2019, s. 191-192.
- Kurtuluş, Rıza, “Kazvîni, Mîr Yahyâ”, *DİA*, TDV Yayınları, XXV, Ankara 2002, s. 158.
- Mevlâna Şerefeddin Ali-yi Yezdî, *Zafernâme*, neşr. Muhammed Abbâsî, Müessesesi-i Matbûat-ı Emîr Kebîr, I-II, Tahran 1336 h.ş.
- Mîr Muhammed b. Seyyid Burhâneddin Hvândsah Mîrhvând, *Ravzatü's-Safâ fî Sîretü'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, neşr. Abbas Perviz, İntişârât-ı Kitâbfuruşihâyi, V, Tahran 1339 h.ş.
- Necmeddîn Dâye, *Mirsâdu'l-İbâd mine'l-mebde' ile'l-meâd*, haz. Halil Baltacı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2021.
- Okuyan, Mehmet, “Necmeddîn-i Dâye”, *DİA*, TDV Yayınları, XXXII, İstanbul 2006, s. 496-497.
- Özen, Firdevs, *İlhanlı Devleti'nin Dağılışı ve Halefi Olan Devletler (1335-1350)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2022.
- Özgüdenli, Osman Gazi, *Moğol İran'ında Gelenek ve Değişim Gâzân Han ve Reformları (1295-1304)*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2009.
- Özgüdenli, Osman Gazi, *Ortaçağ Türk-İran Tarihi Araştırmaları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2006.
- Özturhan, Ahmet, “İlhanlı Devleti'nin İnhitatından Sonra İlhanlı Tahtında Bir Kadın Hükümdar: Satı-bek Hatun'un Hayatı ve Faaliyetleri”, *Genel Türk Tarihi Dergisi*, 4/8, 2022, s. 547-554.
- Paydaş, Kazım, “Moğol ve Türk-İslâm Devletlerinde Suyurgal Uygulaması”, *Bilig*, 36, Kış 2006, s. 195-218.
- Reşîdüddin Fazlullah, *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*, çev. İsmail Aka, Mehmet Ersan ve Ahmad Hesamipour Khelejeni, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî, *Câmiu't-Tevârih (Târîh-i Mübârek-i Gâzânî)*, neşr. Muhammed Rûşen ve Mustafa Musevî, Mîrâs-ı Mektûb, I-VI, Tahran 1394 h.ş.

Yahya B. Abdullatif Kazvîni'nin Lübbü't-Tevârîh Adlı Eserinde İlhanlılar
(İran Moğolları)

- Spuler, Bertold, *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350*, çev. Cemal Köprülü, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Storey, Charles Ambrose, *Persian Literature: A Bio-bibliographical Survey*, Luzac & Co, I/II, London 1935.
- Şerefeddin Ali-yi Yezdî, *Târîh-i Pesendîde: Tabrîr-i ez Zafernâme-i Yezdî*, muharrir Rûhullâh Munşî, neşr. Cemşîd Kiyânfer, İntişârât-ı Esâtîr, I-II, Tahran 1389 h.ş.
- Şerefeddin Ali-yi Yezdî, *Zafernâme*, neşr. Seyyid Sa'îd Mîr Muhammed Sâdık ve Abdülhüseyn Nevâî, Kitâbhâne-i Müze ve Merkez-i Esnâd-ı Meclis-i Şûrâ-yı İslâmî, I, Tahran 1387 h.ş.
- Şirinov, Agil, "Nasîrüddin Tûsî", *DİA*, TDV Yayınları, XLI, İstanbul 2012, s. 437-442.
- Temir, Ahmet, "Türk-Moğol İmparatorluğu Devrinde Sosyal ve Askerî Teşkilat", *Türk Kültürü*, 118, Ankara 1972, s. 190-202.
- Tokmak, A. Naci, "İbn-i Yemin-i Tuğrâî", *DİA*, TDV Yayınları, XX, İstanbul 1999, s. 448-449.
- Tülücü, Süleyman, "Hâtim et-Tâî", *DİA*, TDV Yayınları, XVI, İstanbul 1997, s. 472-473.
- Vladimirtsov, B.Y., *Moğolların İctimai Teşkilâtı*, çev. Abdulkadir İnan, TTK Yayınları, Ankara 1995.
- Yahya b. Abdullatif el-Hüseynî el-Kazvîni, *Kitab-ı Lübbü't-Tevârîh*, neşr. Seyyid Cemâleddin-i Tahranî, İntişârât-ı Müesese-i Hâver, Tahran 1314 h.ş.
- Yahya b. Abdullatif Kazvîni, *Lübbü't-Tevârîh*, İntişârât-ı Bunyâd ve Gûyâ, Tahran 1363 h.ş.
- Yahya b. Abdullatif Kazvîni, *Lübbü't-Tevârîh*, neşr. Mîr Hâşim Muhaddis, Encümen-i Asâr ve Mefâhir-i Ferhengî, Tahran 1386 h.ş.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Ebû Müslim-i Horasânî", *DİA*, TDV Yayınları, X, İstanbul 1994, s. 197-199.

**ARAP TARİHÇİLERDEN SEHÂVÎ VE
KARAMANÎ'DE TİMURLULARA DAİR
KAYITLAR**

KAYNAKÇA

- Aka İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK Yay., Ankara 2017.
- Ayaz Fatih Yahya, *Memlükler'de Tarih ve Tarihçiler*, TTK Yayınları, Ankara 2020.
- Cantimer Mehmet Alper, *Cenabi Mustafa Efendi'nin El-'Aylemü'z-Zabir Fi Abvali'l-Evail Ve'l-Evahir Adlı Eserinin Önasya Kısımının Tenkidli Metin Neşri*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011.
- Çubukçu Asri, 'ed-Dav'ü'l-Lâmi', *TDVİA*, c. 9, TDV Yayınları, İstanbul 1994. s.56-57.
- el-Karamanî, Ahmet b. Yusuf, *Abbaru'd-Düvel ve Âsârul Uvel Fi't-Tarih*, tah., Fehmi Sa'd, Ahmet Hatit, Âlimü'l- Kütüb, Beyrut 1992.
- es-Sehâvî, Şemseddîn Ebü'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman, *ed-Dav'ü'l-Lâmi' li-Ehli'l-Karni't-Tâsi'*, Dâru'l- Ceyl, Beyrut 1992.
- Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyin-i H'ândmîr, *Târîb-i Habîbu's-Siyer fi Abbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, nşr. Celâleddin Humâyî, İntişârât-ı Hayyam, Tahran 1333 h.ş. c. III.
- Grousset Rene, *Bozğır İmparatorluğu Attila-Cengiz Han-Timur*, çev. M. Reşat Uzman, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.
- İbn Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, (*Bozğırdan Gelen Bela*), çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2012.
- İbni Tagrıberdi, *en-Nüccümü'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2013.
- Muhammed b. Havendşah b. Mahmud Mîrhvand, *Târîb-i Ravzatü's-Safa fi Sireti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, tah. Cemşid Kiyanfer, neşr. İntişarat-ı Esatir, Tahran 1380 c. IX.
- Muineddin Natanzî, *Müntehabü't-Tevârib-i Mu'înî*, haz. Pervîn İstiharî, İntişarat-ı Esatir, Tahran 1383 h.ş.
- Mustafa Şakir, *Tarihü'l-Arab ve'l- Muverribân*, c. 3, Darü'l-İlmu-l Melâyîn, Beyrut 1990.
- Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, çev. Necati Lugal, TTK Yay., Ankara 1987.

- Kemaleddin Abdurrezak-ı Semerkandî, *Matlan's-SAdeyn ve Mecman'ul-Bahreyn*, tash. Abdülhüseyn Nevaî, neşr. Pejohesgâh-ı Ulum-ı İnsanî ve Mutalaat-ı Ferhengî, Tahran 1383 h.ş., c. I-II.
- Sümer Faruk, *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cibin-Şab'a kadar)*, c. I, TTK Yay., Ankara 1992.
- Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2013.
- Şeşen Ramazan, *Müslümanlarda Tarîh-Coğrafya Yazıcılığı*, İsar Yayınları, İstanbul 1998.
- Taşagıl Ahmet, "Keş" TDV c. 25, 2002, s. 314-315.
- Yücel Yaşar, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, TTK Yay., Ankara 1989.
- Yüksel Musa Şamil, "Arap Kaynaklarına Göre Timur", *Bilîğ*, 31, 2004, s. 85-126; Musa Şamil Yüksel, "Arap Kaynaklarına Göre Timur ve Din", *Tarîh İncelemeleri Dergisi*, XXIII/I, Temmuz 2008, s. 239-258.
- Yüksel Musa Şamil, "Dönemin Arap Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı", *Tarîh İncelemeleri Dergisi*, XXV/I, Temmuz 2010, s. 351-370.
- Yüksel Musa Şamil, *El-Makrîzî (Kitâb es-Dulûk) ve İbn Hacer (İnbâ' el-Gumr)'de Timur ile İlgili Kayıtlar ve Çağdaş Arap Tarîhçilerine Göre Timur Tasviri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001.

**SEYFEDDİN HACI B. NİZAM-I
UKAYLÎ'NİN ASARU'L-VÜZERA ADLI
ESERİNDE TİMURLU DEVLETİ
VEZİRLERİ**

KAYNAKÇA

- Abdullah b. Lütfullah Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih-i Baysungurî*, tah. Hac Seyyid Cevadî, neşr., *Vezaret-i Ferheng ve İrşad-ı İslamî*, Tahran 1376 h.ş.
- Browne Edward G., *A Hand-List of the Mubammadan Manuscripts, Preserved in the Library of the University of Cambridge*, Cambridge at the University Press, London 1900.
- Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, çev. İsmail Aka, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Devletsâh, *Şair Tezâkireleri*, çev. Necati Lugal, Pinhan Yayınları, İstanbul 2011.
- Fasih Ahmed b. Celeddin Muhammed Havafi, *Mecmu'l-Fasihî*, tah. Mahmud Ferruh, neşr. Kitabfroşi-i Bastan-ı Meşhed, Tus-Meşhed 1339 h.ş., c. III.
- Gıyaseddin b. Hümamüddin Hüseynî Hvandmîr, *Târîh-i Habibu's-Siyer fî Abbar-ı Efradi'l-Beşer*, tah. Muhammed Debir Siyakî, neşr. Hayyam, Tahran 1380 h.ş., c. III.
- Gıyaseddin b. Hümamüddin Hvandmîr, *Düsturu'l-Vüzerâ*, tash. Seyyid Nefisî, neşr. İntiraşat-ı İkbâl, 1317 h.ş.
- Hasan-ı Rumlu, *Absenü't-Tevârih*, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2006.
- Kemaleddin Âbdulrezzak Semerkandî, *Matlau's-Sâdeyn ve Mecmâu'l-Bahreyn*, tah. Abdülhüseyn Nevâî, neşr., Müessesesi-i Mütalaât ve Tahkikat-ı Ferhengî, Tahran 1372 h.ş., c. II-II.
- Manz Beatrice Forbes, *Timurlu İran'ında İktidar, Siyaset ve Din*, çev. Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- Mirza Nimetullah Aynu'l-Küttab, *Târîh-i Bahire*, Kitabhane-i Merkez-i Ustan-ı Kuds-i Rezzâvî, Şom. 871.
- Muhammed b. Hondşah b. Mahmud Mîrhvand, *Târîh-i Ravzatü's-Safa Siretü'l-Enbiya ve Mulûkü'l-Hulefa*, tah. Cemşid Kiyanfer, neşr. İntişarat-ı Esatir, Tahran 1380 h.ş., c. VI/I-VI-II.

Seyfeddin Hacı B. Nizam-ı Ukaylı'nın Asaru'ı-Vüzera Adlı Eserinde
Timurlu Devleti Vezirleri

Muizzu'l-Ensâb fî Seçeretü'l-Ensâb-ı Selâtin-i Moğol, Bibliotique Nationale Paris, Perrisian-67.

Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, çev. Necati Lugal, TTK Yayınları, Ankara 1987.

Pak Sereşt Hatice-Muhammed Reza Neccaryan-Mercan İmamî Mukaddem, "Berresi Muhtessat-ı Zeban-ı Kitab-ı Asaru'l-Vüzera" *Fasılânâme-i Tahsisi Sebok Şinasî Nazm ve Nesr-i Farsî*, 4/4, 1390 h.ş., ss. 113-126.

Sachau Ed.-Hermann Ethe, *Catalogue of the Persian, Turkish, Hindûstânî and Pusthû Manuscripts in the Bodleian Library*, Part I, Clarendon Press, Oxford 1889.

Seyfeddin Hacı b. Nizam-ı Ukaylı, *Asaru'l-Vüzera*, tah. Mir Celaleddin Hüseyinî Urmevî, neşr. İntişarat-ı İtlâât, Tahran 1364 h.ş.

Şerefüddin Ali Yezdî, *Emir Timur (Zafernâme)*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2019.

Şihabeddin Abdullah b. Lütfullah b. Abdülreşid el-Havafî Hafız-ı Ebrû, *Zeyl-i Camiu't-Tevârîh-i Reşidî*, tah. Hanbaba Beyanî, neşr., Danişyar-ı Tarih Danişgah-ı Tahran, Tahran 1317 h.ş.

Yağlı Ali Rıza, *Timurlu Devleti'nde Vezîrler ve Vezîrlik Kurumu*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.

**YAHYA B. ABDULLATİF KAZVÎNÎ'NİN
LÜBBÜ'T-TEVÂRÎH ADLI ESERİNE
GÖRE TİMURLU DEVLETİ TARİHİ**

KAYNAKÇA

- Abdullah b. Lütfullah b. Abdulreşid Hafız-ı Ebrû, *Zeyl-i Kitâb-ı Zafernâme-i Şahî*, trans., Felix Tauer, Archiv Orientalni, vol. VI, Paris 1934.
- Abdullatif Kazvî, *Safevi Tarihi*, Çev. Hamidreza Mohemmednejad, Birleşik Yayınevi, Ankara 2011.
- Ahmed b. Nasrullah Takavî, *Tarih-i Elfi (Tarih-i Hezar Sale-i İslam)*, tash. Gulâmreza Tabatabaî Mevd, neşr., Şirket-i İntişarat-ı İlmî ve Ferhengî, Tahran 1382.
- Aka İsmail, “Şahruh’un Kara-Koyunlular Üzerine Seferleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. IV/1, 1989, ss. 1-20.
- Aka İsmail, “Timur’un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi”, *Belgeler*, XI/15, Ankara 2003, ss. 1-22.
- Aka İsmail, “Timur’un Ölümünden Sonra Doğu Anadolu, Âzerbaycan ve Irak-ı Acem’de Hâkimiyet Mücadeleleri”, *Makaleler*, yay. haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli, Berikan Yayınevi, Ankara 2005, s. 107-131.
- Aka İsmail, *İran’da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yayınları, Ankara 2001.
- Aka İsmail, *Şahrub ve Zamanı (1405-1447)*, TTK Yayınları, Ankara 1994.
- Aka İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK Yayınları, Ankara 2017.
- Akbıyık Harunnisa Alan, “Timur’un Toktamış Üzerine Seferleri ve Altın Orda’nın Yıkılması Meselesi”, *bilig*, S. 27, Güz/2003, s. 117-153.
- Alan Hayrunnisa, “Timurlular”, *Avrasya’nın Sekiz Asrı Çengiçoğulları*, edit. Hayrunnisa Alan-İlyas Kemaloğlu, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 180-192.
- Alan Hayrunnisa, *Bozğaydan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015.
- Barthold Wilhelm, *Uluğ Beg ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, TTK Yayınları, Ankara 1997.

- Çetin Altan, “Yahya Kazvinî'nin Lubb et-Tevârih'inde Selçuklularla Alâkalı Bilgiler”, *Gazî Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1, Güz 2007, s. 183-192.
- Çetin Altan, “Yahya Kazvinî'nin Lubb Et-Tevâri'hinde Akkoyunlularla Alâkalı Bilgiler”. *Bellekten*, 71/260, Ankara 2007, s. 53-64.
- Deniz Şefaattin -Hasan Asadi, “Safevî Tarihi (1501-1736) Kronikleri”, *İran'da Tarîh Kaynakları ve Tarîh Yazımı*, edit. Serhan Afacan-Şefaattin Deniz-Abdulkadir Macit, İlem Yay., Ankara 2021.
- Doğan Orhan, “Kazak Adının Menşei, Kazak Halkının ve Hanlığı'nın Oluşumu ve Faaliyetleri (XVI. Yüzyıla Kadar)”, *Bellek/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarîh Bölümü Dergisi*, c. I/1, s. 16-27.
- Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Yayınları, Ankara 2001.
- Gaffarî Kazvinî, *Tarîh-i Cihan-ârâ*, nşr. Hasan-ı Nerâkî, İntişârât-ı Hafız Tahran 1343 h.ş.
- Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hâtıratı*, çev. Reşit Rahmeti Arat, c. I-II, TTK Yayınları, Ankara 1987.
- Gençtürk Cihan, “Lubb et-Tevârih'te Harezşâhlar'a Dair Bilgiler”, *Cihannüma Tarîh ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, V/2, Aralık 2019, s. 165-170.
- Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyin-i H'ândmîr, *Târîh-i Habîbu's-Siyer fi Abbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, nşr. Celâleddin Humâyî, İntişârât-ı Hayyam, Tahran 1333 h.ş. c. III.
- Grousset Rene, *Bozkır İmparatorluğu Attila-Cengiz Han-Timur*, çev. M. Reşat Uzmen, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.
- Hasan-ı Rumlu, *Absenü't-Tevârih*, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2006.
- İbni Arapşah, *Acâibu'l-Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012.

Yahya B. Abdullatif Kazvî'nin Lübbü't-Tevârih Adlı Eserine Göre
Timurlu Devleti Tarihi

- Kemaleddîn Abdurrezzak-ı Semerkandî, *Matla'us-Sadeyn ve Mecman'l-Babreyn*, tash. Abdulhüseyn Nevâî, neşr. Pejohişgâh-ı Âlum-ı İnsanı ve Mutalaat-ı Ferhengî, Tahran 1383 h.ş.
- Korkmaz Ahmet, *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı*, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2022.
- Kut Günay, "Ali Şîr Nevâî", *TDV*, c. II, İstanbul 1989, s. 449-459.
- Macit Ensar, "Yahyâ b. Abdullatîf Kazvî'nin "Lübbü't-Tevârih" Adlı Eserinde Yer Alan Serbedârîler Bölümünün Tercümesi", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, (Ağustos-2022), s. 1034-1053.
- Manz Beatrice Forbes, *Timurlu İran'ında İktidar, Siyaset ve Din*, çev. Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.
- Minorsky Vladimir, "La Perse Au XV° Siecle Entre La Turquie Et Venise", *Societe Des Etudes Iraniennes et de L'art persan* 8, (Avril 1933), ss. 1-23.
- Mîr Seyyid Şerif Rakım Semerkandî, *Târîb-i Rakım*, tah. Manuçehr Sutude, neşr. Bunyad-ı Mevkufat-ı Doktor Mahmud Afşar, Tahran 1380 h.ş.
- Muhammed b. Havendşah b. Mahmud Mîrhvand, *Târîb-i Ravzatü's-Safa fî Sireti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, tah. Cemşid Kıyanfer, neşr. İntişarat-ı Esatir, Tahran 1380 c. IX.
- Muhammed Yusuf Vale-i İsfahanî Kazvî'nin, *Hold-i Berin (Tarîb-i Timuriyân ve Türkmênân)*, nşr. Mîr Haşim Muhaddes, Mîrâs-ı Mektûb, Tahran 1379 h.ş.
- Mûineddin Muhammed Zemçî-i İsfızârî, *Ravzatü'l-Cennat fî Evsaf-ı Medinetü'l-Herat*, tah., Seyyid Muhammed Kâzım İmam, neşr. İntişarat-ı Danışgah-ı Tahran, Tahran 1339 h.ş., c. I-II.
- Muineddin Natanzî, *Müntehabü't-Tevârih-i Mu'ini*, tah. Pervîn İstiharî, neşr. İntişarat-ı Esatir, Tahran 1383 h.ş.,
- Muizzu'l-Ensâb fî Şeceretü'l-Ensâb-ı Selâtin-i Moğol*, Bibliotheque Nationale Paris, Persian 67.
- Nizameddin Şamî, *Zafernâme*, çev. Necati Lugal, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 179.

- Öntürk Vural, “Lubbu’t-Tevârih Adlı Eserin Gazneliler Bahsinin Değerlendirilmesi”, *Millî Mecmûa*, 19, Mart-Nisan 2021, s. 229-243.
- Paydaş Kazım -Ahmet Korkmaz, “Yahya b. Abdullatif Kazvîni’nin Lübbü’t-Tevârih Adlı Eserine Göre Kara-Koyunlu Devleti Tarihi” *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 40/70, 2021, ss. 129-147.
- Paydaş Kazım, “Timur’un Gürcistan Seferleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16/1, 2006, s. 419-438.
- Paydaş Kazım, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2022.
- Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hemedanî, *Kitâb-ı Nesebnâme-i Müluk*, Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kitaplığı, nr. 2937.
- Rıza Kurtuluş, “Kazvîni, Mîr Yahyâ”, *DİA*, TDV Yayınları, C. 25, Ankara 2002.
- Rieu Charles, *Catalogue the Persian Manuscripts in the British Museum*, British Museum, Vol. I, London 1879.
- Roemer Hans Robert, “Das Turkmenische Intermezzo: Persische Geschichte zwischen Mongolen und Safawiden”, *Archaeologische Mitteilungen aus Iran*, 9, 1976, ss. 263-297.
- Semenov, A. A. “Gûr-i Emîr Türbesinde Timur’un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri”, çev. Abdülkadir İnan, *Belleten*, 93, 1960, ss. 139-169.
- Storey Charles Ambrose, *Persian Literature: A Bio-bibliographical Survey*, Luzac & Co, Vol. I/II, London 1935.
- Şerefüddin Ali Yezdî, *Zafernâme*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2019.
- Şihâbüddîn Abdullâh b. Lutfillâh b. Abdırreşîd-i Bihdâdîni-yi Hâfî Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü’t-Tevârih-i Bâysungurî*, tash. Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevadî, Sazman-ı Çap ve İntişarat-ı Vezaret-i Ferheng ve Erşad-ı İslamî, Tahran 1380, c. I-IV.
- Taşagıl Ahmet, “Keç”, *TDV*, c. 25, 2002, s. 314-315.

Yahya B. Abdullatif Kazvîni'nin Lübbü't-Tevârih Adlı Eserine Göre
Timurlu Devleti Tarihi

Yahya b. Abdullatif el-Hüseyinî el-Kazvîni, *Kitab-ı Lübbü't-Tevârih*, Nşr, Seyyid Cemâleddin-i Tahranî, İntişârât-ı Müessesesi-i Hâver, Tahran 1314/1935.

Yahya b. Abdullatif Kazvîni, *Lübbü't-Tevârih*, İntişârât-ı Bunyâd ve Gûyâ, Tahran 1363/1984.

Yahya b. Abdullatif Kazvîni, *Lübbü't-Tevârih*, Nşr. Mîr Hâşim Muhaddes, Encümen-i Asâr ve Mefâhir-i Ferhengi, Tahran 1386/2007.

**HVÂNDMÎR'İN TÂRÎH-İ HABÎBÜ'S-
SİYER ADLI ESERİNDE AK-KOYUNLU
DEVLETİ TARİHİ**

KAYNAKÇA

- Aka, İsmail, "Hândmîr", *DİA*, c. XV, İstanbul 1997, s. 550-552.
- Anonim, *Âlem-ârâ-yi Safevî*, nşr. Yedullah Şükrü, Tahran 1350 h.ş.
- Anonim, *Âlem-ârâ-yi Şah İsmail*, nşr. Asgar Montazer Sahib, Tahran 1386 h.ş.
- Anonymous, *Tadbkirat al-Muluk*, Translated and explained by V. Minorsky, London 1943.
- Arayancan, Ayşe Atıcı, "Akkoyunlu Sarayında Güçlü Bir Kadı Örneği: Kadı İsa es Sâvecî", *Orta Çağ'da Din ve Devlet*, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, İstanbul 2018, s. 155-176.
- Arayancan, Ayşe Atıcı, "Akkoyunlu Sultan Yakûb'un Ölümüne Dair Münazara ve Bazı Değerlendirmeler", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 63, Eylül 2018, s. 437-446.
- Browne, Edward, *A Literary History of Persian*, c. III, Edinburgh 1967.
- Bûdâk Münşî Kazvîni, *Cevâbirü'l-Abbâr*, nşr. Muhsin Behrâm-Nejâd, Tahran 1378 h.ş.
- Çetin, Altan, "Yahya Kazvîni'nin Lubb et-Tevârih'inde Akkoyunlularla Alâkalı Bilgiler", *Belleten*, 71/260, Mayıs 2007, s. 53-64.
- Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2001.
- el-Azzavî, Abbas, *et-Terif bi'lmi'rihin fi abdi'l Moğol ve't-Türkman*, Bağdad 1957.
- Emin, Şemis Şerik, *Ferheng-i Istilahât-ı Divân-ı Devrân-ı Moğol*, Tahran 1357 h.ş.
- Fazlullâh Ruzbihan Huncî-i İsfahânî, *Târîh-i Âlem-ârâ-yi Emini*, Persia text edited by John E. Woods, London 1992.
- Gaffarî Kazvîni, *Târîh-i Cihan-ârâ*, nşr. Hasan-ı Nerâkî, Tahran 1343 h.ş.
- Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyin-i H'ândmîr, *Târîh-i Habîbü's-Siyer fi Abbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, nşr. Celâleddin Humâyî, c. I-IV, Tahran 1333 h.ş.

- Günaltay, M. Şemseddin, *İslam Tarihinin Kaynakları Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1991.
- Hasan-ı Rumlu, *Absenü't- Tevârih*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2006.
- İskender Bey Münşî-yi Türkmen, *Târih-i Âlem-âra-yi Abbâsî*, çev. Ali Genceli, yay. haz. İsmail Aka, c. I, Ankara 2019.
- Korkmaz, Ahmet, *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı*, İstanbul 2022.
- Muhammed Yusuf Vale-i İsfahanî Kazvîni, *Hold-i Berin (Tarih-i Timuriyân ve Türkemenân)*, nşr. Mir Haşim Muhaddis, Tahran 1379 h.ş.
- Paydaş, Kazım, “Ak-Koyunlu Ahmed Bey ve Onun Osmanlı İdari Sistemini Ak-Koyunlu Devleti’nde Uygulama Çabası”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23/36, Eylül 2004, s. 205-212.
- Paydaş, Kazım, “Ak-Koyunlu Devletinin Çöküşü”, *Abay Türkoloji Yıllığı, Abay Devlet Pedagoji Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları*, ed. Sebahattin Şimşir, Almatı-Kazakistan 2006, s. 61-70.
- Paydaş, Kazım, “Baysungur Döneminden Şah İsmail’in Ortaya Çıkışına Kadar Ak-Koyunlular’ın Safevîler ile Münasebetleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 164, Ekim 2006, s. 119-129.
- Paydaş, Kazım, “Kitab-ı Diyarbekriyye ve Tarih-i Âlem Arâ-yı Eminin Ak-Koyunlu Tarihi Araştırmalarındaki Yeri”, *Tarih Yazımı Üzerine-II*, ed. İsmail Özçelik, Ankara 2018, s. 99-109.
- Paydaş, Kazım, “Moğol ve Türk-İslâm Devletlerinde Suyurgal Uygulaması”, *Bilgi*, 36, Kış 2006, s. 195-218.
- Paydaş, Kazım, “Osmanlılara Sığınmış Önemli Bir Ak-Koyunlu Şehzadesi: Uğurlu Mehmet Bey”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 100/199, Temmuz-Ağustos 2012, s. 41-53.
- Paydaş, Kazım, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2022.
- Rumlu Hasan, *Şah İsmail Tarihi (Absenü't- Tevârih)*, çev. Cevat Cevan, Ankara 2004.
- Sanjian, Avedis K., *Colophons Armenian Manuscripts*, London 1969.
- Storey, C. A., *Persian Literature*, London 1936.

H'Ândmîr'in Târîh-î Habîbü's-Siyer Adlı Eserinde
Ak-Koyunlu Devleti Tarihi

Uyar, Mustafa, *İlhanlı (İran Moğolları) Devleti'nin Askerî Teşkilatı*, Ankara 2020.

Woods, John E., 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, çev. Sibel Özbudun, İstanbul 1993.

Yahyâ-yi Kazvînî, *Lîbbü't- Tenvârih*, nşr. Seyyid Cemâleddin-i Tahranî, Tahran 1314 h.ş

**KADI GAFFARÎ KAZVINÎ'NİN TÂRÎH-İ
CİHÂN-ÂRÂ ADLI ESERİNDE KARA-
KOYUNLULAR**

KAYNAKÇA

- Abdullah b. Fethullah el-Bağdadî, *el-Düvelü'l-İslamiyye fî el-Şark (Tarihü'l Gıyasi)*, tah. Târik Nâfi' el-Hamdânî, Beyrut 2010.
- Aka, İsmail, “Şahrüh'un Kara-Koyunlular Üzerine Seferleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, IV, s. 1-20.
- Aka, İsmail, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, Ankara 2001.
- Aka, İsmail, *Mirza Şahrub ve Zamani*, Ankara 1994.
- Anonim, *Târih-i Sultân Muhammed-i Kutbşâh*, neşr. Zerrine Pervin, New Delhi 2015.
- Arayancan, Ayşe Atıcı, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din ve Kültür) 1438-1467*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- Değirmençay, Veyis, *Karakoyunlu Hükümdarı Cihanşah & Farsça Şiirlerinin Türkçe Çevirisi*, İstanbul 2022.
- Değirmençay, Veyis, *Karakoyunlu Hükümdarı Cihanşah ve Farsça Şiirleri*, Erzurum 2022.
- Devletşah, *Şair Tezkiireleri*, çev. Necati Luğal, İstanbul 2011.
- Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2014.
- Feridun Bey, *Münşeatu's-Selatin*, c. I, İstanbul 1274.
- Gaffarî Kazvinî, *Târih-i Cihân-ârâ*, neşr. Hasan Nerâkî, Tahran 1343 h.ş.
- Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyin-i Hvândmîr, *Târih-i Habîbu's-Siyer fi Abbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, neşr. Celâleddin Humâyî, c. IV, Tahran 1333 h.ş.
- Hasan-ı Rumlu, *Absenü't-Tevârih*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2006.
- Macit, Muhsin, *Karakoyunlu Cihanşah'ın Türkçe Şiirleri*, Ankara 2017.
- Mahmud. b. Abdullah-ı Nişaburî, *Târih-i Türkmanîyye*, The National Library of Israel, Jerusalem, Israel Ms. Yah. Ar. 1132.

- Muhammed b. Hâvendşâh b. Mahmûd Mirhvând, *Tarih-i Ravzatü's-Safa fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, neşr. Cemşid Kıyanfer, c. VI/II, Tahran 1385 h.ş.
- Muhammed Yusuf Vale-i İsfahanî Kazvinî, *Hold-i Berin (Tarih-i Timuriyân ve Tûrkmenân)*, neşr. Mir Haşim Muhaddis, Tahran 1379 h.ş.
- Nevâî, Abdülhüseyn, *Esnâd ve Mukâtebât-ı Tarihî-yi İnan ez Timur ta Şâh İsmail*, Tahran 1341 h.ş.
- Paydaş, Kazım ve Ahmet Korkmaz, Yahya b. Abdullatif Kazvinî'nin "Lübbü't-Tevârih Adlı Eserine Göre Karakoyunlu Devleti Tarihi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 40/70, Mart 2021, s. 129-147.
- Paydaş, Kazım, "Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu Türkmenlerinin Gürcistan'a Yaptıkları Seferler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 21/2, Aralık 2006, s. 177-196.
- Sajjadi, Sadıq, "Gaffârî", *DİA*, c. XIII, İstanbul 1996, s. 280-281.
- Sümer, Faruk, *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şab'a Kadar)*, Ankara 1992.
- Şerefhan Bitlisi, *Şerefname*, çev. Mehmet Emin Borzaslan, c. II, İstanbul 1971.
- Yahya b. Abdullatif el-Hüseynî el-Kazvinî, *Kitab-ı Lübbü't-Tevârih*, neşr. Seyyid Cemâleddin-i Tahranî, Tahran 1314 h.ş.

**BÛDÂK MÜNŞÎ-Yİ KAZVINÎ'NİN
CEVÂHİRÛ'L-AHBÂR ADLI ESERİNDE
KARA-KOYUNLULAR**

Kaynakça

- Abdullah b. Fethullah el-Bağdadî, *el-Düvelü'l-İslamiyye fî el-Şark (Tarihü'l Gıyasi)*, tah. Târik Nâfi' el-Hamdânî, Beyrut 2010.
- Aka, İsmail, “Budak Münşî-yi Kazvinî, Kitap Tanıtımı”, *Belleten*, 68/253, Aralık 2004, s. 735-736.
- Aka, İsmail, “Şahrüh'un Kara-Koyunlular Üzerine Seferleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, IV, s. 1-20.
- Aka, İsmail, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, Ankara 2001.
- Aka, İsmail, *Mirza Şabruh ve Zamanı*, Ankara 1994.
- Anonim, *Târib-i Sultân Muhammed-i Kutbşâh*, neşr. Zerrine Pervin, New Delhi 2015.
- Bûdâk Münşî-yi Kazvinî, *Cevâhirü'l-Abbâr (Behş-ı Târib-i İran ez Kara-Koyunlu ta Sal-ı 984 h.k.)*, neşr. Muhsin Behram Nejad, Tahran 1378 h.ş.
- Devletşah, Şair Tezkireleri, çev. Necati Luğal, İstanbul 2011.
- Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2014.
- Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyin-i Hvândmîr, *Târib-i Habîbu's-Siyer fî Abbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, neşr. Celâleddin Humâyî, c. IV, Tahran 1333 h.ş.
- Hasan-ı Rumlu, *Absenü't-Tevârib*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 2006.
- Korkmaz Ahmet ve Rakkuş Karaduman, “Kara-Koyunlu Devleti'nin Son Hükümdarı Hasan Ali Mirza (Hayatı ve Şahsiyeti)”, *Ortaçağ'dan Cumhuriyete Tarih Araştırmaları I*, ed. Ahmet Özturhan, İstanbul 2023, s. 230-250.
- Korkmaz, Ahmet, “Bûdâk Münşî-yi Kazvinî'nin Cevâhirü'l-Ahbâr Adlı Eserinde Ak-Koyunlu Devleti Tarihi”, *Ortaçağ'dan Cumhuriyete Tarih Araştırmaları I*, ed. Ahmet Özturhan, İstanbul 2023, s. 252-281
- Korkmaz, Ahmet, *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı*, İstanbul 2022.
- Mahmud. b. Abdullah-ı Nişaburî, *Târib-i Türkânîyye*, The National Library of Israel, Jerusalem, Israel Ms. Yah. Ar. 1132.

- Muhammed b. Hâvendşâh b. Mahmûd Mirhvând, *Târîh-i Ravşatnı's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülâk ve'l-Hulefâ*, neşr. Cemşid Kıyanfer, c. VI/II, Tahran 1385 h.ş.
- Muhammed Yusuf Vale-i İsfahanî Kazvînî, *Hold-i Berin (Tarîh-i Timuriyân ve Türkmênân)*, neşr. Mir Haşim Muhaddis, Tahran 1379 h.ş.
- Paydaş, Kazım ve Ahmet Korkmaz, “Yahya b. Abdullatif Kazvînî'nin Lübbü't-Tevârih Adlı Eserine Göre Karakoyunlu Devleti Tarihi”, *Tarîh Araştırmaları Dergisi*, 40/70, Mart 2021, s. 129-147.
- Paydaş, Kazım, “Osmanlılara Sığınmış Önemli Bir Ak-Koyunlu Şehzadesi: Uğurlu Mehmet Bey”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 100/199, Temmuz-Ağustos 2012, s. 41-53.
- Sümer, Faruk, *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şab'a kadar)*, Ankara 1992.
- Şerefhan Bitlisi, *Şerefname*, çev. Mehmet Emin Borzaslan, c. II, İstanbul 1971.
- Şerefüddin Ali Yezdî, *Emîr Timur (Zafernâme)*, İstanbul 2019.
- Şihabeddin Ebu Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalanî, *İnbâ' el-Ğumr bi Ebnân'l-Umr*, tah. Hasan Habbeşi, c. I, Kahire 1998.
- Yahya b. Abdullatif el-Hüseynî el-Kazvînî, *Kitab-ı Lübbü't-Tevârih*, neşr. Seyyid Cemâleddin-i Tahranî, Tahran 1314 h.ş.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAKLARI VE YÖNETİMİ

Editör
Dr. Sinan GİRĐİN

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Eğitim Örgütlerinde İnsan Kaynakları ve Yönetimi

Editör
Sinan GİRĖİN
ORCID (0000-0003-3219-6223)

ISBN 978-625-6452-55-8
E-ISBN 978-625-6452-56-5
1. Baskı Mart 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Eğitim Örgütlerinde İnsan Kaynakları ve Yönetimi
GİRĖİN, Sinan

1. Basım, 290 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Eğitim, 2. Öğretim, 3. Eğitim Örgütleri, 4. İnsan Kaynakları, 5. Yönetim

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
1. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAKLARI PLANLAMASI	7
<i>Barış KARATAŞ</i>	
2. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAĞI BULMA VE SEÇME	19
<i>Gizem GÜNÇAVDI ALABAY</i>	
3. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE PEDAGOJİ, ANDRAGOJİ VE EDUKOLOJİ KAVRAMLARI	37
<i>Burcu TÜRKKKAŞ ANASIZ</i>	
4. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAKLARI BAKIŞ AÇISIYLA SOSYAL VE PSİKOLOJİK SERMAYE YÖNETİMİ	51
<i>Serin İŞİAÇIK - Berna AKÇİNAR</i>	
5. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İŞ YAŞAM KALİTESİ	65
<i>İslam DEVİREN - Mehmet SÖNMEZ - Derya ÇİM</i>	
6. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAĞININ GÜDÜLENMESİ	75
<i>Ferit ÖZDEMİR - Ramazan ÖZDEMİR - Bülent ÖZDEMİR</i>	
7. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İŞKOLİKLİK	91
<i>Eda GÜVEN SARI</i>	
8. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE MENTORLUK	105
<i>İslam DEVİREN - Fatma EVRAN EDEMEN - Mesut EDEMEN</i>	
9. BÖLÜM SÜPERVİZYONUN ÖNEMİ: EĞİTİM ORTAMLARINDA ÖĞRETMEN VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN GELİŞİMİNDE SÜPERVİZYONUN ROLÜ	117
<i>Mustafa AYDOĞAN</i>	

10. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE MOTİVASYON.....	131
<i>Eda GÜVEN SARI</i>	
11. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE ÖZ YÖNETİMLİ ÖĞRENME [SELF- DIRECTED LEARNING]	147
<i>Caner DİNLER</i>	
12. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE YAŞAM BOYU ÖĞRENME	175
<i>Hamiyet ÇAMUR - Mehmet Sabri YERLİ</i>	
13. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİ AÇISINDAN İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KADIN.....	197
<i>Nedime KARASEL - Eylem MENTEŞOĞULLARI - Şevket ŞAFAKOĞULLARI</i>	
14. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE CAM TAVAN SENDROMU	213
<i>Semra KIRANLI GÜNGÖR</i>	
15. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE KAYIRMACILIK.....	233
<i>Ayça KAYA - Ufuk ŞAHİN</i>	
16. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE SENDİKA	261
<i>Nedime KARASEL - Eylem MENTEŞOĞULLARI - Şevket ŞAFAKOĞULLARI</i>	
17. BÖLÜM EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ.....	279
<i>Barış KARATAŞ</i>	

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAKLARI PLANLAMASI

ÖĞr. Gör. Barış KARATAŞ

- ❖ Munzur Üniversitesi Tunceli Meslek Yüksekokulu, Tunceli/TÜRKİYE
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-7783-1310>
- ❖ bariskaratas@munzur.edu.tr

GİRİŞ

Örgütler daha önceden belirlenmiş ve toplumsal amaç ya da amaçları gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuş sosyal yapılar olarak belirtilebilir. İnsan kaynaklarının planlanması örgütlerin ilerleyen süreçlerde ihtiyaç duyacakları personellerin hem nicelik hem de nitelik olarak önceden belirlenerek bu ihtiyaçların nasıl ve ne kadar oranda karşılanabileceğinin belirlenmesi çalışmalarının tümüdür (Yüksel, 2007). Örgütsel amaçların yerine getirilmesinde gerekli olan insan kaynağının oluşturulması ve işe koşulması belirli planlar ve programlar dahilinde yapıldığı sürece hedeflerin gerçekleştirilmesinden söz edilebilir. Eğitim örgütlerinin amaçlarını gerçekleştirmek için yeterli sayıda ve nitelikte insan kaynağı ihtiyacının uygun seviyede sağlanması ve insan kaynağını sürdürülebilir şekilde sağlayabilmesi için insan kaynağının planlanmasına ihtiyaç duyarlar.

Planlama yönetimin en önemli ve başta gelen unsurlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Örgütlerin bugün ve gelecekte amaçlarını karşılamak için gerekli olan insan sayısını ve yetkinliklerini belirlemesi gereklidir. Bu insan kaynakları yönetimi veya insan kaynakları planlamasının bir fonksiyonudur (Armstrong, 2009).

Eğitim sisteminin sürekliliğinin sağlanabilmesi için insan gücüne ihtiyacı vardır. Eğitimde öğrenci sayısındaki değişimler, eğitimin hedefleri, teknolojik gelişmelerin farklı nitelikler gerektirmesi, eğitim çalışanların emeklilik vb. nedenler ile işten ayrılmaları gibi sebeplerle eğitimde insan kaynaklarının planlanması gereklidir (Karakütük, 2016). Eğitim örgütlerinde insan kaynakları planlamasının temel gayesi eğitim ile ilgili düzenlemeleri, toplumun eğitimin çeşitli tür ve kademeleri ile ilgili eğitim beklenti ve taleplerini en etkili şekilde karşılamak, eğitime ayrılan kaynakların verimli ve etkili biçimde kullanarak, eğitimden üst düzeyde yarar sağlayarak, eğitim sisteminin etkin ve verimli kılınması çabalarıdır (Gümüş ve Şişman, 2012).

Eğitim gibi bir ülkeyi derinden etkileyen toplumsal kültürün en önemli aktarıcısı rolündeki bir yapının çalışmalarının tesadüflere bırakılmayacak kadar önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Toplumsal talepler ve dünyadaki gelişmelere paralel olarak eğitim örgütlerinin faaliyetleri ve bu faaliyetlerin uygulayıcısı olan insan kaynağının planlanması çok büyük bir öneme sahiptir. Bir eğitim örgütünün toplumsal amaçların gerçekleştirilmesinde ki rolü her kademe ve her türdeki eğitim çalışanlarının

nasıl ve hangi özelliklere göre belirleneceğini ve bu kaynağın nasıl kullanılacağına planlanmasına bağlıdır.

İnsan kaynakları planlaması eğitim örgütlerinin bugünün ihtiyaçlarını en iyi seviyede karşılayacak misyon ve gelecekte karşılaşacağı insan kaynağı ihtiyacını karşılamak için iyi bir vizyon ile belirlenmelidir. Planlama olmadan herhangi bir şeyin yönetilmesi mümkün olmayacaktır. Plan örgütsel amaçların yerine getirilmesinde en iyi ve en uygun yöntemlerin süreç içerisinde nasıl uygulanacağına önceden belirlenmesi şeklinde açıklanabilir. İnsan kaynakları planlaması ise bir örgütün sahip olduğu mevcut insan kaynağı kapasitesini değerlendirebilmesi, gelecekte beklenen insan kaynağı arz ve talebini tahmin etme süreci şeklinde tanımlanabilir (Özdemir, 2014).

İnsan Kaynakları Planlamasının Amaçları

İnsan kaynakları planlaması temel olarak beşerî kaynağın; nerede, ne zaman, nasıl, ne için, kim, kiminle, neyi gibi soruların cevabının belirlenmesi için önceden bilinmesi gerekli soruların cevaplarının hazırlanması süreci olarak açıklanabilir. Örgütlerde insan kaynakları planlaması geleceğe dönük farklı durumların belirlenerek bu durumlarda insan kaynağının nasıl oluşturulacağına dair politikalar geliştirme faaliyetleridir.

Gelecekteki insan kaynağı ihtiyacını tahmin ederek bu ihtiyaçları karşılayabilecek stratejileri geliştirmek, ihtiyaç halinde gerekirse örgüt dışından işgücü kiralamak ve örgütün mevcut işgücünü daha iyi geliştirmek temel amaçlardır (Arthur, 1995). Başka bir görüşte; örgütlerde ortaya çıkan personel talebinin iç ve dış personel arzının uyumlaştırılması şeklindedir (İbicioğlu, 2006). Örgütün bugün ki durumu ve gelecekteki insan kaynağı ihtiyaçlarının analizlerinin örgütün amaçları ve gelecekteki hedefleri doğrultusunda belirlenmesi çalışmalarının tamamı insan kaynakları planlamasının amaçları olarak sıralanabilir.

İnsan kaynakları planlamasının amaçları şöyle özetlenebilir (Barutçugil, 2004):

- İnsan kaynakları ile ilgili genel ve özel gereksinimlerin uzun ve kısa süreli tahminler yapmak.
- Personelin örgütsel bağlılığını ve verimini yükseltmek için ihtiyaçlarını karşılamak.

- İnsan kaynaklarına yapılan yatırımların geri dönüşümünü sağlamak.
- İnsan kaynakları ihtiyacı ile örgütün bütün faaliyetlerini uyumlu hale getirmek.
- Örgütte meydana gelen teknolojik değişmelere göre personel ihtiyacını belirlemek.
- Etkin bir insan kaynağı planlaması ile örgüt yönetiminin denetim yükünü azaltmak.

Yukarıda da sıralandığı gibi insan kaynakları planlamasının önemli amaçları vardır. Eğitim örgütlerinde de insan kaynağı planlaması geleceğe dönük ihtiyaçlara uygun branş ve sayıda öğretmenin uygun donanımlarla yetiştirilmesinin sağlanması ve ihtiyaç duyulan yerlerde bu kaynağın kullanılmasının sağlanması noktasında toplumsal bir öneme sahiptir.

Eğitim önemi bakımından insan kaynağı planlamasının da toplumlar için en stratejik alanlardan biri durumundadır. Eğitimde insan kaynağını iyi planlayan ülkeler toplumsal gelişmişlik düzeyini ve bu düzeyin sürdürülebilmesini sağlayarak toplumsal gelir, adalet, barış, güven v.b. birçok alanda sorunlarını çözümlenerek geleceğe güvenle bakan toplumlar olacaktır.

Eğitimde insan kaynağı planlamasını etkileyen faktörler

İnsan kaynakları planlaması sürekli veri oluşturan, topladığı bu verileri aktaran, kullanan dinamik bir süreçtir (Sabuncuoğlu, 2016). İnsan kaynakları planlaması örgüt içi ve örgüt dışı çevreden etkilenmektedir. Eğitim örgütleri dinamik ve açık bir sistem olduğundan dolayı teknoloji, toplumsal kültür, doğal olaylar, eğitimden beklenti ve coğrafi farklılıklar gibi birçok durumun etkisi altındadır.

Etkili ve verimli bir insan kaynağı planlaması yapabilmek için örgütün hem iç hem de dış çevrenin doğru analiz edilmesi önemlidir. Sistem teorisine göre bütün örgütler bir sistem olduğu gibi örgütlerde kendilerini saran çevrede daha büyük sistemin bir parçası durumundadırlar. Çevre örgütlerin sürekliliklerini devam ettirmeleri üzerinde önemli ölçüde etkiye sahiptir.

Eğitim örgütlerinin dış çevresindeki değişimler eğitim örgütlerinin insan kaynakları planlamasında değişikliklere gitmelerine, bazen de daha

radikal kararlarla insan kaynakları planlamalarını baştan aşağı gözden geçirmelerine neden olabilir. Dış çevresel faktörler genel olarak çevresel belirsizlik, rekabet koşulları, teknoloji, yasalar (Sabuncuoğlu, 2016); devlet düzenlemeleri, ekonomik koşullar, coğrafya ve iş gücü yapısı (Çetin ve Özcan, 2014), şeklinde açıklanmaktadır.

Dış Çevresel Faktörler

Cevresel belirsizlik, örgütün dış çevresinde meydana gelen gelişmeler, ülkede ki ekonomik koşullar, teknolojik gelişmeler, toplumun yeni talepleri, politik tercihler, yasal düzenlemeler ve iş gücü talebindeki değişiklikler insan kaynakları planlamasını etkilemektedir. Yine bir ülkede büyüme ve istihdam oranları, yatırım tercihleri, vergi düzenlemeleri, siyasal istikrar, ekonomik kriz yaşama durumları gibi unsurlar örgütlerin birinci derecede belirsizlik durumlarıdır (Sabuncuoğlu, 2016).

Devlet düzenlemeleri, insan kaynakları planlamasında en önemli unsurlardan biridir. Çalışma koşulları, yargı kararları kanun, yönetmelikler, emeklilik süreleri gibi yasal zorunluklar insan kaynakları planlamasında etkin olmaktadır (Özdemir, 2014).

Coğrafya ve Rekabet koşulları, bir ülkede yaşanan toplumsal dönüşüm, iç ve dış göç, baskı, nüfus artış oranları veya sosyolojik diğer etkenler örgütlerin insan kaynakları planlamasını doğrudan etkilemektedir. Aynı alanda faaliyet gösteren diğer örgütler ve dünyada ki alanla ilgili farklı gelişmeler insan kaynaklarının planlamasını günün koşullarına göre yeniden düzenlemeyi gerektirebilir (Özdemir, 2014). Örgütün ihtiyaç duyduğu işgücünün niteliklerinde istenilen değişimler ve çalışma süreleri de insan kaynaklarının planlanmasını etkilemektedir.

Teknoloji, teknolojik değişimler işlerin uzaktan yapılabilmesi iletişim olanaklarının çeşitlenmesi, bilgi ve cihazlara daha kısa sürede ulaşılabilmesi gibi etkenler insan kaynaklarının planlanmasında farklılıklar oluşturmaktadır. İşgücü yapısında yaşanan değişimlere paralel olarak daha hızlı ve daha kısa sürede yapılan çalışmalar, farklı teknikler kullanılması, işgücünün nitelik ve nicelik olarak değişmesi gibi faktörler de insan kaynaklarının planlanmasında önemli unsurlar olarak görülmektedir.

İç Çevresel Faktörler

Örgütlerin insan kaynakları planlamasını etkileyen iç faktörler de dış faktörler kadar önemlidir. Bu faktörler, örgütsel strateji, işgücü özellikleri, örgütsel yeterlilikler envanteri, iş analizleri ve gereksinimleri şeklinde belirtilebilir (Özdemir,2014; Sabuncuoğlu, 2016). İç faktörlerin en önemlisinin iş analizleri ve iş gereksinimleri olduğunu belirtmek gerekir. İş analizlerinin doğru yapılması örgütte hangi nitelikteki personellerin hangi işleri yapabileceğinin belirlenmesinde kullanılan en etkili yöntemdir. Bu sayede çalışanlardan kendi alanları ile ilgili ne tür niteliklere haiz olmaları gerektiği ve eksik olunan nitelikler için ihtiyaç duyulan alanların belirlenerek etkin bir insan kaynakları planlamasının yürütülmesine katkı sağlanabilir.

Örgütlerin gelecekte bulunmak istedikleri yer veya gelecek hedefleri için oluşturdukları stratejilerine uygun olarak ihtiyaç duyacakları işgücünün nicel ve niteliksel özelliklerinin belirlenmesi ve bu ihtiyaçlara uygun kişilerin istihdamının sağlanması insan kaynakları planlamasının en önemli görevlerinden biridir.

İnsan kaynağı planlama aşamaları

İnsan kaynaklarının planlanması bazı süreçlerden oluşmaktadır. Bu süreçler genel olarak aşağıda belirtildiği gibidir (Özdemir, 2014).

Örgütün mevcut insan kaynağının belirlenmesi analizi (mevcut durum analizi): örgütün faaliyetlerini yürütürken mevcut durumda ne kadar personeli olduğu, bu personellerin nitelik ve nicelik olarak durumlarının belirlenmesidir. Bu süreçte örgüt mevcut çalışan dağılımını ve varsa atıl durumda bulunan personel sayısını ve niteliğini belirleyerek ileride yapacağı planlamalar için önemli bir başlangıç noktası oluşturmuş olacaktır. Örgütün mevcut hali ile çalışmalarını kaliteden taviz vermeden sürdürmesi için ihtiyacı olan personel sayısını belirlemek için de mevcut durum analizi önemli bir analizdir (Özdemir, 2014).

İnsan kaynağı ihtiyaç analizi (gelecekte oluşacak insan kaynağı ihtiyacı analizi): Ülkenin ve eğitim sisteminin gelecek vizyonuna göre ihtiyaç duyacağı insan kaynağının belirlenmesi için yapılan analiz çalışmalarıdır. Bu çalışmalar ihtiyaç duyulacak insan sayısına paralel olarak personel niteliği konusunda da önemli veriler oluşturacaktır. Zira personelin

sayısını hesaplamak eğitimde kaliteye, eğer nitelikten bağımsız yapılırsa katkı yerine zarar verecektir (Özdemir, 2014).

İnsan kaynağının mevcut durum ve ihtiyaç analizlerine göre planlanması (İnsan kaynakları planlaması): mevcut durum analizinde elde edilen bulgular ile gelecekte ihtiyaç duyulacak personel ihtiyacı analizinin karşılaştırılarak ihtiyaç duyulan personelin belirlenmesi süreci olarak açıklanabilir (Özdemir, 2014).

İnsan kaynakları ihtiyacının belirlenmesi sürecinde ileriye dönük bazı tahmin ve ihtiyaç analiz yöntemleri kullanılmaktadır.

Bunlardan bazıları:

Delphi tekniği: Genellikle yöneticilerden oluşan bir gruba insan kaynağı ihtiyacına ilişkin anketler gönderilerek yöneticilerin belirli durumlardaki tahminlerini almak üzerine kurulu bir yöntemdir. Bu yöntemle mümkün olduğunca çok tekrar yapılarak yöneticilerin görüş birliği sağlanmalarına çalışılarak kararlar alınmaktadır.

Regresyon tekniği: Bağımlı bir değişkenin bağımsız değişkenler aracılığı ile tahmin edilmesi yöntemidir. Bu yöntemle nüfus artış oranı, şehirleşme oranı gibi bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken olan insan kaynağı ihtiyacının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Benzetim tekniği: Gelecekte bir sistem modeli geliştirilerek bilgisayar ve matematiksel modelleme yapılarak uygulanan bir yöntemdir. Modelleme gerçek hayata uygun bir gelecek varsayılarak nelerin nasıl değişeceğinin belirlenmeye çalışıldığı bir yöntemdir.

Bu süreçte nitelikleri ve nicelikleri açıkça belirtilmiş, coğrafi ve sosyal değişkenler de dikkate alınarak planların oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan insan kaynakları planlaması kısa, orta ve uzun ölçekli planlar halinde yapılmalıdır. Kısa vadeli planlamalar mevcut durumda eksik olan personel ihtiyacını karşılamak için gereklidir. Orta vadeli planlar ise uzun vadeli eğitim planlarına uygun olarak personelin dönüşüm ve gereksinimleri ile hangi alanların destekleneceğine dair örgüte ışık tutmak amaçlı yapılmalıdır. Uzun vadeli insan kaynakları planlaması ise örgütün gelecekte olmayı hedeflediği noktaya ulaşmasında ihtiyacı olacak personellerin yetiştirilmesi ve örgüte doğru yer ve zamanda katılmalarının planlanması süreci olarak tanımlanabilir.

Eğitimde insan kaynağı planlamasında arz ve ihtiyaç durumu

Eğitim örgütlerinde insan kaynakları planlaması geniş ve kapsamlı olarak planlanmalıdır. Eğitim örgütleri ülkelerin en yaygın ve en geniş örgütlerinden biri konumunda olduğu ve ülkelerin geleceklerinin inşa edilmesinde en temel fonksiyona sahip oldukları için insan kaynaklarının planlanması çok daha önemlidir.

Eğitimde mevcut durumun ve gelecekte hedeflenen amaçların doğru analiz edilmesi gerekmektedir. Bu analizler mevcut durumda arzı ve gelecekte ihtiyaç oranının belirlenmesinde kullanılmaktadır.

Türkiye’de MEB tarafından ülkedeki okulların yönetici ve öğretmen arzına ve ihtiyacına dönük değerlendirme çalışmalarının 1999 yılında uygulamaya başlanılan “*Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumların Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik*” belgesi kuralları uyarınca belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu yönetmelik okullarda olması gereken okul yöneticisi ve öğretmen sayılarını norm kadro olarak açıklamaktadır. Yönetmelikle okullarda âtil kadroların önüne geçerek yeterli sayıda personelle eğitim çalışmalarının yürütülmesini sağlamaktır.

16.06.2014 tarih 6459 sayılı “*Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumları Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik*” ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda-kurumlarda görev yapacak okul yöneticileri ve öğretmen sayıları belirlenmiştir. Bu yönetmelik müdür kadroları ile ilgili “Birleştirilmiş sınıf şeklinde eğitim yapan okullar haricinde, eğitim kurumlarının her biri için müdür norm kadrosu verilir”derken öğretmenlerin norm kadrolarıyla ilgili değişik sınıflamalar yapıldığı görülmektedir.. Yönetmelikte “Öğrenci sayısı 10’dan az, 20’den fazla olmamak üzere anaokulu, ana sınıfı ve uygulama sınıflarında oluşturulan her grup için 1 okul öncesi öğretmeni norm kadrosu verilir” ifadesi varken, sınıf öğretmenleri ile ilgili olarak “İlkokullarda, öğrenci sayısı 10’dan az olmamak şartıyla açılan her şube için 1 sınıf öğretmeni norm kadrosu verilir” ifadesi kullanılmıştır. Meslek öğretmenleri, genel bilgi öğretmenleri, ile laboratuvar ve atölye öğretmenlerinin norm kadroları ile ilgili ders yükünü temele alan hesaplama yöntemi uygulanırken rehberlik öğretmenleri ile ilgili norm kadroların belirlenmesinde okuldaki toplam

öğrenci sayısının dikkate alınacağı ifadelerine yer verilmiştir. Okullarda uygulanacak seçmeli derslerde okulun norm kadrosunun belirlenmesinde önemli bir ölçüt olmaktadır. Eğitimde norm kadro uygulamasının eğitimde insan kaynakları planlamasının arz ve talebinin planlanması ile ilgili önemli bir gösterge olarak görülmektedir. Eğitim alanında planlama yapmak birçok iç ve dış faktörün etkisi altında zor ve karmaşık bir durumdur. Yukarıda da belirtildiği gibi norm kadro uygulamasında her branş ve kademeye farklı bir bakış açısıyla planlama yapılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Norm kadro uygulamasının okullarda ve ülke genelinde ne kadar öğretmene ihtiyaç olduğunu gösterir çalışmalar yapılarak oluşturulduğu düşünüldüğünde; üniversitelerde öğretmenlik programlarına ihtiyaçtan daha fazla öğrenci alınması ve mezun ancak atanamayan öğretmenler ile ilgili bir düzenleme yapılmamış olması da bir eksiklik olarak belirtilebilir. Özellikle mezun fakat atanamayan öğretmenlerin (Çınkır ve Kurum, 2017) toplumda ekonomik ve sosyal sorunlara neden olduğu bilinmektedir. Üniversitelerde eğitime devam eden öğretmen adaylarının mezun olduktan sonra, atanma konusunda yoğun olarak kaygı duydukları yapılan araştırmalarla desteklenmektedir. Öğretmenlik mesleği eğitimi almış bireylerin kendi uzmanlık alanlarında istihdam edilememesi (İnce-Aka ve Yılmaz, 2018) ya da atanamamasından dolayı farklı iş ve mesleklere yönelmeleri (Toker Gökçe, 2012) eğitim harcamalarında savurganlık edilmesine ve milli ekonomiye zarar vermektedir. Norm kadro uygulamasının sağlıklı bir insan kaynakları planlamasına dönüştürülmesi için sürekli olarak güncellenmesi çok önemlidir.

Eğitimin kesintiye uğramadan sürdürülmesi nitelikli ve gerçek ihtiyaçlara uygun olarak gerçekleştirilmesinde norm kadro uygulamalarının güncel ve işlevsel olarak geliştirilmesi gereklidir. Okullarda yeterli sayıda yönetici ve öğretmen norm kadrosunun sayısı kadar niteliği de önemlidir. Hatta öyle ki norm kadroda eğitimci sayısından daha önemli olan okul yöneticisi ve öğretmenlerin doğru niteliklerde belirlenmesidir. Niteliğe önem vermeden, norm kadro uygulaması sadece sayısal olarak öğretmen ve yönetici görevlendirmesi olarak görülmemelidir. Nitelikten yoksun kadrolarla okullardaki başarının ve eğitimde istenilen niteliğin sağlanması mümkün olmayacaktır.

Daha gerçekçi bir planlama için ülke genelinde yapılacak ve ülkenin değişen ihtiyaçlarına göre ve ülkenin gelecek vizyonuna uygun planlama yapılması gerektiği kabul edilen en önemli unsurdur. Eğitim ülke genelindeki

politikaların etkisi altında kaldığında kısır ve gelecek ön görüsünden uzak, günü kurtarma odaklı yaklaşımların uygulandığı bir alan olarak görülmemelidir. Eğitim planları ve eğitimde insan kaynakları planlamaları uzun dönemli planlar şeklinde yürütülmelidir. Eğitimde yapılan planlamaların sonuçlarının uzun vadede ortaya çıkmasından dolayı kısa ve orta ölçekli planlamalar yetersiz kalabilir.

KAYNAKLAR

- Armstrong, M. (2010). *Armstrong's essential human resource management practice: A guide to people management*. Kogan Page Publishers.
- Arthur, Diane (1995). *Managing Human Resources in Small & Mid-Sized Companies*, American Management Association.
- Barutçugil, İsmet (2004). *Stratejik insan kaynakları yönetimi*. Kariyer Yayınları.
- Çetin, Canan ve Esra Dinç Özcan. (2014). *İnsan kaynakları yönetimi*. İstanbul: Beta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Çınkır, Ş., ve Kurum, G. (2017). Atanmak ya da atanamamak: Ücretli öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 9-35.
- Gümüş, E., Şişman, M. (2012). *Eğitim ekonomisi ve planlaması*. Ankara: Pegem Akademi.
- İbicioğlu, Hasan (2006). *İnsan kaynakları yönetimi: Kobiler üzerine bir araştırma*, Isparta
- İnce-Aka, E. ve Yılmaz, M. (2018). Fen bilimleri öğretmen adaylarının atanamama kaygılarının incelenmesi üzerine bir araştırma. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi (JRES)*, 5(1), 105-123.
- Karakütük, K. (2016). *Eğitim planlaması*. Ankara: PEGEM
- Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumları yönetici ve öğretmenlerinin norm kadrolarına ilişkin yönetmelik (2014, Haziran 18). Resmî Gazete (Sayı: 29034). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146459.pdf>
- Özdemir, M., (2014). *Eğitim örgütlerinde insan kaynakları yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sabuncuoğlu, Z. (2016). *İnsan kaynakları yönetimi*, 8. Baskı, Bursa: Alfa Aktüel Basım.
- Toker Gökçe, A. (2012, Mayıs). Atanamayan öğretmenlerin algılarına göre atanamama nedenleri ve işsizlikle başa çıkma yöntemleri (Sözlü bildiri). 7. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, Malatya.
- Yüksel, Ö. (2007). *İnsan kaynakları yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAĞI BULMA VE SEÇME

Dr. Gizem GÜNÇAVDI ALABAY

- ❖ Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-5055-2565>
- ❖ gizemguncavdi@uludag.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ü. (2017). *Eğitim kuruluşlarında insan kaynakları yönetiminin uygulanma düzeyi üzerine bir araştırma: Osmaniye örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Argon, T. (2001). *İnsan kaynakları yönetimi ilkelerine ilişkin Bolu ve Düzce illeri ilköğretim okulları yönetici ve öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Argon, T., ve Sipahioğlu, M. (2015). Eğitim sendika yönetici ve üyelerinin MEB insan kaynakları yönetimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 315-334.
- Aryanti, R., & Suhardan, D. (2020, February). Principal leadership and school committee administrators against school-based management effectiveness. In *3rd International Conference on Research of Educational Administration and Management (ICREAM 2019)* (pp. 151-152). Atlantis Press.
- Armstrong, M., & Taylor, S. (2014). Recruitment and selection. In *Armstrong's handbook of human resource management practices* (pp. 225-246), London: Kogan Page.
- Beer, M., Walton, R. E., Spector, B., Lawrence, P. R., & Mills, D. Q. (1985). *Human resource management: a general manager's perspective: Text and cases*. New York: Free Press; London: Collier Macmillan
- Cameron, V., & Grootenboer, P. (2018). Human resource management in education: Recruitment and selection of teachers. *International Journal of Management and Applied Science*, 4(2), 89-94.
- DeNisi, A. S., & Griffin, R. W. (2005). *Human resource management*. Dreamtech Press.
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2018). *Teaching careers in Europe: Access, progression and support. Eurydice report*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Fombrun, C., Tichy, N.M., & Devanna, M.A. (1984). *Strategic Human Resource Management*. New York: Wiley.
- MEB Personel Genel Müdürlüğü. (2018). Sözleşmeli öğretmenliğe başvuru ve atama duyurusu. https://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/19171735_SOZLES_MELI_OGRETMENLIK_DUYURU_2018_MART.pdf
- Mercer, J., Barker, B., & Bird, R. (2010). *Human resource management in education: contexts, themes and impact*. New York: Routledge.
- Mercin, L. (2005). İnsan kaynakları yönetimi'nin eğitim kurumları açısından gerekliliği ve geliştirme etkinliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 128-144.

- Omebe, C. A. (2014). Human resource management in education: Issues and challenges. *British Journal of Education*, 2(7), 26-31.
- Özgen, H; Öztürk, A. ve Yalçın, A. (2002). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, Adana: Nobel Kitabevi.
- Palmer M., Winters K. (1993). *American management association*, Rota Yayın Yapım Tanıtım, İstanbul.
- Sukawati, N. N., Gunawan, I., Ubaidillah, E., Maulina, S., & Santoso, F. B. (2020, November). Human resources management in basic education schools. In *2nd Early Childhood and Primary Childhood Education (ECPE 2020)* (pp. 292-299). Atlantis Press.
- Şanlıer, B.Ö. (2009). *İnsan kaynakları yönetiminde işe eleman seçimi ve KİT'lerde bir uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2014). Öğretmenlik alanları, atama ve ders okutma esasları.
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/13170041_9_cizelgeveesalar.pdf
- Tu, D.T., & Huyen, D.T.T. (2021). Management of human resources in education, Proceedings of the International Conference on Research in Management & Technovation, 49–53.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE PEDAGOJİ, ANDRAGOJİ VE EDUKOLOJİ KAVRAMLARI

Dr. Burcu TÜRKKAŞ ANASIZ

- ❖ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-6156-5601>
- ❖ burcuturkkas@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akın, G. (2014). The Term of andragogy and the difference between andragogy and pedagogy. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 47(1), 279-300.
- Aspelin, J. (2015). The elementary forms of educational life: understanding the meaning of education from the concept of “social responsivity”. *Social psychology of education*, 18, 487-501.
- Biesta, G. (2009). Good education in an age of measurement: On the need to reconnect with the question of purpose in education. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 33-46.
- Biggs, J. B. (1976). Educology: The theory of educational practice. *Contemporary Educational Psychology*, 1(3), 274-284.
- Davenport, J. ve Davenport, J. A. (1985). A chronology and analysis of the andragogy debate. *Adult Educational Quarterly*, 35(3), 152-159.
- Dimova, V. ve Ivanova, B. (2016). Educology, pedagogy, and teaching methods of the literary education. *international journal scientific papers*, 13(3), 43-47.
- Duman, A. (2007). *Yetişkinler Eğitimi*. (2. Baskı). Ütopya yayıncılık.
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the Oppressed*. Penguin.
- Frick, T., Thompson, K., ve Koh, J. (2006). Predicting education system outcomes: A scientific approach. In M. Simonson (Ed.), *Proceedings of the Association for Educational Communication and Technology*, Dallas, TX.
- Frick, T. W. (2018). The theory of totally integrated education: TIE. J. M. Spector, B. B. Lockee, and M. D. Childress (Ed.), *Learning, Design, and Technology: An International Compendium of Theory, Research, Practice and Policy: Learning theory and the learning sciences* içinde. Basel: Springer Nature Switzerland AG.
- Frick, T. W. (2020). *Educology: Knowledge of Education*. <https://educology.iu.edu/index.html>
- Forrest, S. P. ve Peterson, T.O. It's called andragogy. *Academy of Management Learning and Education*, 5(1), 113-122.
- Garet, M. S., Porter, A. C., Desimone, L., Birman, B. F., ve Yoon, K. S. (2001). What makes professional development effective? Results from a national sample of teachers. *American educational research journal*, 38(4), 915-945.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Routledge.
- Holmes, G. ve Abington-Cooper, M. (2000). Pedagogy vs. Andragogy: A False Dichotomy? *Journal of Technology Studies*, 26(2).
- Knowles, M. S. (1980) *The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus pedagogy*. Englewood Cliffs: Prentice

- Lippitt, G. L., Knowles, M. S. ve Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action: Applying Modern Principles of Adult Learning*. Jossey-Bass.
- Merriam, S. B. (2001). Andragogy and self-directed learning: Pillars of adult learning theory. *New Direction for Adult and Continuing Education*, 89, 3-13.
- Nottingham Andragogy Group. (1983). *Towards a developmental theory of andragogy*. University of Nottingham, Department of Adult Education Publications.
- OECD. (2020). *Back to the Future of Education: Four OECD Scenarios for Schooling*. OECD Publishing. https://www.oecd-ilibrary.org/education/back-to-the-future-s-of-education_178ef527-en.
- Reigeluth, C. M. ve Karnopp, J. R. (2013). *Reinventing schools: It's time to break the mold*. Lanham, MD: Roman and Littlefield Education.
- Reischmann, J. (2005). *Comparative adult education*. L. English (Ed.), International encyclopedia of adult education (s. 136–141) içinde. Palgrave Macmillian.
- TEDMEM. (2021). *Türkiye'nin TIMSS 2019 performansı üzerine değerlendirme ve öneriler* (TEDMEM Analiz Dizisi 8). Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Schinkel, A. (2015). Education and ultimate meaning. *Oxford Review of Education*, 41(6), 711-729.
- Steiner, E. (1977). *Educology: Its origin and future*. ERIC document No. ED141201.
- Steiner, E. (1981). *Educology of free*. Physolophical library.
- Steiner, E. (1986). *Crisis in educology*. J. E. Christensen (Ed.), *Educology* 86. *Proceedings of a Conference on Educational Research and Development with an Educational Perspective*, Australian National University, Canberra, (221-227) içinde. Educology Research Associates.
- Yoshimoto, K., Inenaga, Y., ve Yamada, H. (2007). Pedagogy and andragogy in higher education A comparison between Germany, the UK and Japan. *European Journal of Education*, 42(1), 75-98.
- Zmeyov, S. (1998). Andragogy: Origins, developments, trends. *International Review of Education*. 44(1), 103-108.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAKLARI BAKIŞ AÇISIYLA SOSYAL VE PSİKOLOJİK SERMAYE YÖNETİMİ

Araş. Gör. Serin İŞİAÇIK

- ❖ FMV Işık Üniversitesi, İstanbul/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-6861-2287>
- ❖ serin.isiacik@isikun.edu.tr

Doç. Dr. Berna AKÇİNAR

- ❖ FMV Işık Üniversitesi, İstanbul/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-4768-7463>
- ❖ berna.akcinar@isikun.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adler, P. S., & Kwon, S. W. (2002). Social capital: Prospects for a new concept. *Academy of Management Review*, 27(1), 17-40.
- Avey, J. B., Luthans, F., & Youssef, C. M. (2010). The additive value of positive psychological capital in predicting work attitudes and behaviors. *Journal of Management*, 36(2), 430-452.
- Avey, J. B., Reichard, R. J., Luthans, F., & Mhatre, K. H. (2011). Meta-analysis of the impact of positive psychological capital on employee attitudes, behaviors, and performance. *Human Resource Development Quarterly*, 22(2), 127-152.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.
- Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- Becker, B. E., & Huselid, M. A. (2006). Strategic human resources management: where do we go from here?. *Journal of Management*, 32(6), 898-925.
- Bilgin, N., ve Kaynak, R. (2008). Sosyal sermaye faktörlerinin iş başarısına etkisi: Üniversite çalışanları üzerine ampirik bir çalışma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 1 29–38.
- Boxall, P., Guthrie, J. P., & Paauwe, J. (2016). Editorial introduction: Progressing our understanding of the mediating variables linking HRM, employee well-being and organisational performance. *Human Resource Management Journal*, 26(2), 103-111.
- Budworth, M. H., Latham, G. P., & Manroop, L. (2015). Looking forward to performance improvement: A field test of the feedforward interview for performance management. *Human Resource Management*, 54(1), 45-54.
- Cable, D. M., Gino, F., & Staats, B. R. (2013). Breaking them in or eliciting their best? Reframing socialization around newcomers' authentic self-expression. *Administrative Science Quarterly*, 58(1), 1-36.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-S120.
- Collins, C. J., & Smith, K. G. (2006). Knowledge exchange and combination: The role of human resource practices in the performance of high-technology firms. *Academy of Management Journal*, 49(3), 544-560.
- Durrah, O., Al-Tobasi, A., A'aqoulah, A., & Ahmad, M. (2016). The impact of the psychological capital on job performance: A case study on faculty members at Philadelphia University. *International Review of Management and Marketing*, 6(2), 183-191.

- Gruman, J. A., & Budworth, M. H. (2022). Positive psychology and human resource management: Building an HR architecture to support human flourishing. *Human Resource Management Review*, 32(3), 100911.
- Hador, B. B. (2016). How intra-organizational social capital influences employee performance. *Journal of Management Development*, 35(9), 1119-1133
- Hake, B. J. (1999). Lifelong learning in late modernity: The challenges to society, organizations, and individuals. *Adult Education Quarterly*, 49(2), 79-90.
- Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*, 44(3), 513.
- Hobfoll, S. E. (2002). Social and psychological resources and adaptation. *Review of General Psychology*, 6(4), 307-324
- Jackson, D., Firtko, A., & Edenborough, M. (2007). Personal resilience as a strategy for surviving and thriving in the face of workplace adversity: a literature review. *Journal of Advanced Nursing*, 60(1), 1-9.
- Kirikkanat, B., & Soyer, M. K. (2018). A path analysis model pertinent to undergraduates' academic success: Examining academic confidence, psychological capital and academic coping factors. *European Journal of Educational Research*, 7(1), 133-150.
- Kun, A., Gadancz, P. (2022) Workplace happiness, well-being and their relationship with psychological capital: A study of Hungarian Teachers. *Current Psychology*, 41, 185–199.
- Leana III, C. R., & Van Buren, H. J. (1999). Organizational social capital and employment practices. *Academy of Management Review*, 24(3), 538-555.
- Li, Y. (2018). Building well-being among university teachers: the roles of psychological capital and meaning in life. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 27(5), 594-602.
- Lomas, T., Medina, J. C., Ivtzan, I., Rupprecht, S., Hart, R., & Eiroa-Orosa, F. J. (2017). The impact of mindfulness on well-being and performance in the workplace: An inclusive systematic review of the empirical literature. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 26(4), 492-513.
- Luthans, F. (2002). Positive organizational behavior: Developing and managing psychological strengths. *Academy of Management Perspectives*, 16(1), 57-72.
- Luthans, F. & Youssef, C. M. (2004). Human, Social, and Now Positive Psychological Capital Management: Investing in People for Competitive Advantage. *Management Department Faculty Publications*. 154.
- Luthans, F., Avolio, B. J., Walumbwa, F. O., & Li, W. (2005). The psychological capital of Chinese workers: Exploring the relationship with performance. *Management and Organization Review*, 1(2), 249-271.
- Luthans, F., Avolio, B. J., Avey, J. B., & Norman, S. M. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel Psychology*, 60(3), 541-572.

- Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2007). Psychological capital: Investing and developing positive organizational behavior. *Positive Organizational Behavior*, 1(2), 9-24.
- Luthans, F., & Youssef-Morgan, C. M. (2017). Psychological capital: An evidence-based positive approach. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4, 339-366.
- Marsden, P. V. (2017). Interpersonal ties, social capital, and employer staffing practices. In *Social capital* (pp. 105-125). Routledge.
- McMurray, A. J., Pirola-Merlo, A., Sarros, J. C., & Islam, M. M. (2010). Leadership, climate, psychological capital, commitment, and wellbeing in a non-profit organization. *Leadership & Organization Development Journal*, 31(5), 436-457.
- Moreland, R. L., & Myaskovsky, L. (2000). Exploring the performance benefits of group training: Transactive memory or improved communication?. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 82(1), 117-133.
- Morris, S. S., Snell, S. A., & Lepak, D. (2005). An architectural approach to managing knowledge stocks and flows: implications for reinventing the HR function.
- Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23(2), 242-266.
- Nguyen, H. M., & Ngo, T. T. (2020). Psychological capital, organizational commitment and job performance: A case in Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(5), 269-278.
- Özkan, O. S. (2018). *Psikolojik Sermayenin Bireysel Performans Üzerindeki Etkisinde Birey-Örgüt Uyumunun Aracılık Rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), THK Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Peccei, R., Van De Voorde, K., & Veldhoven, M. (2013). HRM, well-being and performance: A theoretical and empirical review. In J. Paauwe, D. E. Guest, & P. M. Wright (Eds.), *HRM & performance: Achievements & challenges* (pp. 15-45). West Sussex, UK: Wiley.
- Peccei, R., & Van De Voorde, K. (2019). Human resource management – Well-being – Performance research revisited: Past, present, and future. *Human Resource Management Journal*, 29, 539-563.
- Perera, K. A. C. N., & Weerakkody, W. A. S. (2018). The impact of human capital and social capital on employee performance: A study of employees in small scale industry enterprises in Western Province of Sri Lanka. *Kelaniya Journal of Human Resource Management*, 13(1), 38.
- Rehman, S. U., Qingren, C., Latif, Y., & Iqbal, P. (2017). Impact of psychological capital on occupational burnout and performance of faculty members. *International Journal of Educational Management*, 31(4), 455-469.
- Riggio, R. E. (2012). *Industrial and Organizational Psychology*. Pearson Higher Ed.

- Seligman, M. E. P. (1998). *Learned optimism*. New York: Pocket Books.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14
- Seligman, M. E. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positivetherapy. *Handbook of Positive Psychology*, 2(2), 3-12.
- Stajkovic, A. D., & Luthans, F. (1998). Self-efficacy and work-related performance: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 124(2), 240.
- Taştan, S., Küçük, B. A., & Işıaçık, S. (2020). Towards Enhancing Happiness at Work with the Lenses of Positive Organizational Behavior: the Roles of Psychological Capital, Social Capital and Organizational Trust. *Postmodern Openings*, 11(2), 192-225.
- Timur, B., ve Belek, F. (2020). FeTeMM etkinliklerinin öğretmen adaylarının öz-yeterlik inançlarına ve FeTeMM eğitimi yönelimlerine etkisinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-18.
- Tosunoğlu, H. (2021). İş-aile çatışmasının duygusal tükenmişlik üzerindeki etkisinde psikolojik sermaye ve işkolikliğün düzenleyici rolü: Bir alan çalışması.
- Tösten, R., ve Özgan, H. (2017). Öğretmenlerin Pozitif Psikolojik Sermayelerine İlişkin Algılarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 867-889.
- Turgut, E., ve Begenirbaş, M. (2014). İlişkisel Sosyal Sermayenin Yenilikçi Davraniş Etkisinde Örtülü Bilgi Paylaşımı Davranişinin Aracılık Rolü. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 146-160.
- Ullah, S., Raza, B., Ali, W., Amjad, S. A., & Jadoon, A. K. (2021). Linking self-efficacy and organizational citizenship behavior: A moderated mediation model. *International Journal of Organizational Leadership*, 10(3), 233-247.
- Wang, X., Liu, L., Zou, F., Hao, J., & Wu, H. (2017). Associations of occupational stressors, perceived organizational support, and psychological capital with work engagement among Chinese female nurses. *BioMed Research International*, 2017.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İŞ YAŞAM KALİTESİ

Doktorant İslam DEVİREN

- ❖ Kayapınar Bilim ve Sanat Merkezi, Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-2515-3807>
- ❖ islamdeviren@gmail.com

Mehmet SÖNMEZ

- ❖ 100. Yıl İlkokulu, Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-2185-4916>
- ❖ Mail: hoca625@hotmail.com

Bilim Uzmanı Derya ÇİM

- ❖ 100. Yıl İlkokulu, Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-4365-2028>
- ❖ derya_heka@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Bolduc, R. R. (2002). *An analysis of the relationship between quality of work life and motivation for correctional services officers in the montreal area*. Ph.D. Thesis, Canada: Mc Gill University.
- Bursalıoğlu, Z. (2015). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. (19. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cummins, R. (2000). Objective and subjective quality of life: An interactive model. *Social Indicators Research*, 55-72
- Dilaver, H. (1996). *Türkiye’de öğretmen istihdamının dn, bugünü ve yarını, eğitimimize bakışlar*. İstanbul: Kültür Koleji Vakfı Yayınları.
- Easterlin, R. A. (2007). The escalation of material goals: Fingering The Wrong Culprit. *Psychological Inquiry*, 18(1), 31-33.
- Edisan, Z. ve Kadioğlu, F.G. (2011). *Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi lekleri: Etik açıdan bir değerlendirme*. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, 19(1), 8-15.
- Erginer, A. (2003). *İş yaşamının niteliği*. Elma, C. Ve Demir, K.(Ed.). Yönetimde ağdaş yaklaşımlar, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fırat, E. Ve Aydın, A. (2015). İnsani kalkınma endeksine göre türkiye’nin eğitim endeks göstergelerinin OECD lkeleri ile karşılaştırılması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 15, S, 29, Ss. 62-87. DOI: 10.30976/Susead.302190.
- Gasper, D. (2010). Understanding the diversity of conceptions of well-being and quality-of-life. *Journal Of Socio-Economics*, 39, 351-360.
- Gordon, T. (2008). *Etkili ğretmenlik eğitimi*. (1.Bsk), İstanbul: Profil Yayayınları
- Kulkarni, P. P. (2013). A literature review on training & development and quality of work life. *Researchers World*, 4(2), 136.
- Romer, P., 1990. Endogenous Technological Change. *Journal Of Political Economy*, 98(5), S71-S101. <https://doi.org/10.1086/261725>
- Shin., D. And Johnson, D. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, 5, 475-492.
- Shultz, T. (1982). *Investing in people: The economics of population quality*. berkeley and los angeles: University Of California Press.
- Smith, A., 2012. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations* (Wordsworth Classics Of World Literature). Hertfordshire: Wordsworth Editions.
- Smith, D. (1973) *The geography of social well-being in the united states*, McGraw-Hill, New York.
- Veenhoven, R. (1999). Quality-of-life in individualistic Society. *Social Indicators Research*, 48, 157-186.
- WHO, (2022). <https://www.who.int/tools/whoqol> (05.01.2023).

- Yeşil,, Y. ve Arpat, B. (2016). Mavi yakalılarda çalışma yaşam kalitesinin iş sağlığı ve güvenliği açısından incelenmesi: Denizli ili kablo imalat endüstrisi örneği. Uluslararası İş Güvenliği Ve Çalışan Sağlığı Kongresi,Sayı:1,Ss.1-11,6-7 Mayıs 2016, Kocaeli.
- Yüccetürk, E. E. (2005). Türkiye’de iş yaşam kalitesini ve verimliliği azaltan gizli bir sendrom: Yıldırma (Mobbing). *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Vol.20, No.231*.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İNSAN KAYNAĞININ GÜDÜLENMESİ

Ferit ÖZDEMİR

- ❖ Kayapınar Bilim ve Sanat Merkezi, Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-5963-8349>
- ❖ feritffhm@gmail.com

Ramazan ÖZDEMİR

- ❖ Koşuyolu Ortaokulu, Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-4321-1516>
- ❖ Ramazanozdemir2176@gmail.com

Bülent ÖZDEMİR

- ❖ TOKİ Dumlupınar Ortaokulu, Batman/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-1363-2579>
- ❖ teacherart2121@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aacha, M. (2010). *Motivation and the performance of primary school teachers in Uganda: A case of Kimaanya-Kyabakuza Division, Masaka District* (Doctoral dissertation, Makerere University).
- Açıkalın, A. (1994). *Çağdaş örgütlerde insan kaynağının (personel) yönetimi*. Ankara. PEGEM Yayınları.
- Akbaba, S. (2006). Eğitimde motivasyon. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 343-361.
- Aktaş, H. (2017). Akademik güdülenme ile akademik özyeterlik arasındaki ilişki: İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerine ampirik bir araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1376-1398.
- Aslanargun, E., Bozkurt, S., ve Sarioğlu, S. (2016). Sosyo ekonomik değişkenlerin öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkileri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 214-234.
- Bacanlı, H., ve Calp, Ş. (2016). Algılanan akademik yeterlik ve özerklik desteğinin özerk akademik motivasyon ve akademik başarıyla ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 300-317.
- Bennell, P. (2004). Teacher motivation and incentives in sub-Saharan Africa and Asia. Knowledge and Skills for development, *Brighton*, 1(1), 1-52.
- Bishay, A. (1996). Teacher motivation and job satisfaction: A study employing the experience sampling method. *Journal of undergraduate Sciences*, 3(3), 147-155.
- Bursalioglu, Z. (1982). *Eğitim yönetiminde teori ve uygulama*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Can, N. (2014). *Öğretmen liderliği*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chong, S., & Low, E. L. (2009). Why I want to teach and how I feel about teaching formation of teacher identity from pre-service to the beginning teacher phase. *Educational Research for Policy and Practice*, 8, 59-72.
- Claeys, L. (2011). Teacher motivation to teach and to remain teaching culturally and linguistically diverse students. The University of Texas at San Antonio.
- Czubaj, C. A. (1996). Maintaining teacher motivation. *Education*, 116(3), 372-379.
- Fidan, N. (1986). *Okullarda öğrenme ve öğretme*. Yelkenetepe Yayınları, Ankara.
- Filak, V. F., & Sheldon, K. M. (2003). Student psychological need satisfaction and college teacher-course evaluations. *Educational psychology*, 23(3), 235-247.
- Freud, S. (1966). *The complete introductory lectures on psychoanalysis*. ww norton.
- Jones, A. M., Berkelmans, R., van Oppen, M. J., Mieog, J. C., & Sinclair, W. (2008). A community change in the algal endosymbionts of a scleractinian coral following a natural bleaching event: Field evidence of

acclimatization. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 275(1641), 1359-1365.

- Kelecioğlu, H. (1992). Güdülenme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(7).
- Kılınç, A., Watt, H. M., & Richardson, P. W. (2012). Factors influencing teaching choice in Turkey. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(3), 199-226.
- Kızıltepe, Z. (2012). *ğretişim eğitim psikolojinse çağdaş bir yaklaşım*. (3. Basım). Pelikan.
- McCombs, B. L. (1988). *Motivational skills training: Combining metacognitive, cognitive, and affective learning strategies*. In *Learning and study strategies* (pp. 141-169). Academic Press.
- ztay, F. E. (2006). *Eğitim rgtlerinde insan kaynakları yönetimi ile oluşturulmuş kurum kültürünün ğretmen motivasyonuna etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbül: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pamukoğlu, K. (1999). *Toplam kalite yönetimi ve motivasyon ağırlıklı bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Piaget, J. (1983). Piaget's theory. P. H. Mussen (Ed.). In *Carmichael's manual of child psychology*. Wiley.
- Saeed, S., & Zyngier, D. (2012). How motivation influences student engagement: A qualitative case study. *Journal of Education and learning*, 1(2), 252-267.
- Salifu, I., & Agbenyega, J. S. (2013). Teacher motivation and identity formation: Issues affecting professional practice. *MIER Journal of Educational Studies Trends and Practices*, 58-74.
- Snowman, J., Mcown, R. and Biehler, R. (2008). *Psychology applied to teaching* (13 ed.). USA: Houghton Mifflin.
- Tamer, S. A. R. I., ve Tanrığen, A. (2019). ğretimde zerk motivasyon envanteri (zmoten) Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik alışması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 272-288.
- Ulaş, O. (2008). Toplam Kalite Yönetiminin Motivasyona Etkisi ve Eğitim Kurumlarında Bir Uygulama. *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Kütahya, (s 70).
- Vero, E., & Puka, E. (2017). The Importance of Motivation in an Educational Environment L'importanza della motivazione in un ambiente educativo. *Formazione & insegnamento XV*, 57-66.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İŞKOLİKLİK

ÖĞr. Gör. Eda GÜVEN SARI

- ❖ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu,
Isparta/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-2779-7227>
- ❖ edasari@isparta.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andreassen, C. S., Griffiths, M. D., Hetland, J., Kravina, L., Jensen, F., & Pallesen S. (2014). The prevalence of workaholism: A survey study in a nationally representative sample of Norwegian employees. *Plos One*, 9 (8), 1-10.
- Bardakçı, S. ve Baloğlu, M. (2012). İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan okul yöneticilerinin işkoliklik eğilimleri. *Eğitim ve Bilim*, 37 (164), 46-57.
- Bardakçı, S. (2007). *Eğitim yöneticilerin internet kullanımına ilişkin tutumlarının işkoliklik eğilimleri üzerine etkilerinin belirlenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Burke, R. J. (2000). Workaholism in organizations: Concepts, results and future research directions. *International Journal of Management Reviews*, 2 (1), 1-16.
- Clark, M. A., Michel, J. S., Zhdanova, L., Pui, S. Y., & Baltes, B. B. (2016). All work and no play? A meta-analytic examination of the correlates and outcomes of workaholism. *Journal of Management*, 42 (7), 1836-1873.
- Galperin, B. L., & Burke, R. J. (2006). Uncovering the relationship between workaholism and workplace destructive and constructive deviance: An exploratory study. *The International Journal of Human Resource Management*, 17 (2), 331-347.
- Garson, B. (2005). Work addiction in the age of information technology an analysis. *IIMB Management Review*, 17 (1), 15-21.
- Gini, A. (1998). Working ourselves to death: Workaholism, stress and fatigue. *Business and Society Review*, 100 (101), 45-56.
- Griffiths, M. D. (2005). Workaholism is still a useful construct. *Addiction Research and Theory*, 13 (2), 97-100.
- Harpaz, I., & Snir, R. (2003). Workaholism: Its definition and nature. *Human Relations*, 56 (3), 291-319.
- Kanai, A., Wakabayashi, M., & Fling, S. (1996). Workaholism among employees in Japanese corporations: An examination based on the Japanese-version workaholism scales. *Japanese Psychological Research*, 38 (4), 192-203.
- Klaft, R. P. & Kleiner, B. H. (1988). Understanding workaholics. *Business*, 38 (3), 37-40.
- Mckay, J. (2004). Workaholism: Praised or the plague of school administrators. *AASA Journal of Scholarship and Practice*, 1 (2), 6-9.
- McMillan, L. H. W., Brady, E. C., O'Driscoll, M. P., & Marsh, N.V. (2001). Understanding workaholism: Data synthesis, theoretical critique and future design strategies. *International Journal of Stress Management*, 8 (2), 69-91

- McMillan, L. H. W., & O'Driscoll, M. P. (2004). Workaholism and health: Implications for organizations. *Journal of Organizational Change Management*, 17 (5), 509-519.
- McMillan, L. H. W., O'Driscoll, M. P., & Brady, E. C. (2004). The impact of workaholism on personal relationships. *British Journal of Guidance and Counselling*, 32 (2), 171-186.
- Mosier, S. K. (1983). *Workaholics: An analysis of their stress, success and priorities*. University of Texas, Austin.
[https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=2404554](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=2404554) adresinden 11.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Ng, T. W. H., Sorensen, K. L., & Feldman, D. C. (2007). Dimensions, antecedents and consequences of workaholism: A conceptual integration and extension. *Journal of Organizational Behavior*, 28 (1), 111-136.
- Özdemir, H. (2013). *Sınıf öğretmenlerinin işkoliklik eğilimlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Robinson, B. E. (1998). *Chained to the desk*. (Third Edition). New York: New York University Press.
- Robinson, B. E. (2000). *Ben işkolik değilim. Bence öylesin!*, (Çev Betül Yanık). Kuraldışı Yayıncılık.
- Serçeoğlu, N. ve Selçuk, G. N. (2016). Konaklama işletmelerinde çalışan personelin işkoliklik eğilimleri ile hizmet odaklılık ilişkisi: TRAI bölgesinde bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*, 3 (1), 39-55.
- Spence, J. T., Robbins, A. S. (1992). Workaholism: Definition, measurement, and preliminary results. *Journal of Personality Assessment*, 58 (1), 160-178.
- TDK, www.tdk.gov.tr adresinden 09.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Temel, A. (2006). Organizasyonlarda işkolizm ve işkolik çalışanlar. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8 (2), 104-127.
- Wettstein A, Schneider S, Jenni G, Holtforth Mg, Tschacher W., & La Marca, R. (2022) Association between workaholism, vital exhaustion, and hair cortisol concentrations among teachers: A longitudinal study testing the moderation effect of neuroticism. *Front. Psychol.* 13:1046573. doi:10.3389/fpsyg.2022.1046573
https://boris.unibe.ch/176024/1/Wettstein_et_al-2022.pdf adresinden 12.3.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Yılmaz, K., Altınkurt, Y. ve Kesim, E. (2014). The relationship between school climate and the workaholism tendencies of teachers. *Anthropologist*, 18 (2), 277-288.
- Yüksekbilgili, Z., ve Akduman, G. (2016). Bireysel mutluluk ve işkoliklik ilişkisi. *KOSBED*, 31, 95-112.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE MENTORLUK

Doktorant İslam DEVİREN

- ❖ Kayapınar Bilim ve Sanat Merkezi, Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-2515-3807>
- ❖ islamdeviren@gmail.com

Fatma EVRAN EDEMEN

- ❖ Şehit Abdulvahap Çokur Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi,
Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-6439-733X>
- ❖ fevranedm@hotmail.com

Mesut EDEMEN

- ❖ Kayapınar Bilim ve Sanat Merkezi, Diyarbakır/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-6559-3482>
- ❖ mesutbabacan21@gmail.com

KAYNAKLAR

- Allen, T. D., Poteet, M. L., Russell, J. E. A., & Dobbins, G. H. (1997). A field study of factors related to willingness to mentor others.
- Allen, T.D., Eby, L.T., Poteet, M.L., Lentz, E. ve Lgma L. (2004). Career benefits associated with mentoring for protégés: a meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 89(1), 127-136.
- Armstrong, S. J., Allinson, C. W. ve Hayes, J. (2002). Formal mentoring systems: An examination of the effects of mentor/protégé cognitive styles on the mentoring process. *Journal of Management Studies*, 39(8), 1111-1137.
- Axel, H. (1999). *Developing leaders. HR Executive Review*, 7, 1-19.
- Bakioğlu, A. ve Hacifazlıoğlu, Ö. (2015). *Mentorlük Süreci Ve Yeni Eğilimler*. A. Bakioğlu İçinde, Eğitimde Mentorlük. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakioğlu, A. (2013). *Eğitimde Mentörlük*, Ankara: Nobel Yayınları
- Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Botha, D. (2007). *Mentörlük Revisited*, *Advances in Library Administration and Organization*, 24.
- Brockbank, A. & McGill, I. (2006). *Facilitating reflective learning through mentoring and coaching*. Kogan Page Publishers.
- Brondyk & Searby (2013). Best practices in mentoring: complexities and possibilities. *International Journal of Mentoring and Coaching in Education*.
- Hobson, A. J., & Malderez, A. (2013). Judgementoring and other threats to realizing the potential of school-based mentoring in teacher education. *International Journal of Mentoring and Coaching in Education*, 2(2), 89-108.
- Hobson, A. J., Ashby, P., Malderez, A., & Tomlinson, P. D. (2009). Mentoring beginning teachers: What we know and what we don't. *Teaching and teacher education*, 25(1), 207-216.
- Johnson, W. B. & Ridley, C. R. (2004). *Elements of mentoring*. NY: Palgrave Macmillan, 2004.
- Kerry, T. ve Mayes, AS (1995). *Mentorlukta Sorunlar*. Londra: Psikoloji Basını
- Kram K. E., & Isabella, L. A. (1985). Mentörlük alternatives: the role of peer relationships in career development. *Academy of Management Journal*, 28(1), 110-132.
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41(1), 3-13.
- Mentor Scout (2020) 'Mentor nedir?' Çevrimiçi olarak şu adreste mevcuttur: <https://mentorscout.com/mentor.cfm>
- Mentorluk, K. U. Öğr. Gör. Dr. Canan CEYLAN.

- Merriam-Webster's Ninth New Collegiate Dictionary* (1983) Springfield, MA: Merriam-Webster.
- Norman. P. J., and Feiman-Nemser, S. (2005). Mind activity in teaching and mentoring. *Teaching and Teacher Education*, 21(6), 679-697.
- Pala, A. (2017). *MEB ilkokul ve ortaokul eğitim kurumlarına atanan aday öğretmenlere uygulanan mentorluk süreci* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- Robertson, J. (2016). *Coaching Leadership: Building Educational Leadership Capacity*. 2nd Ed. Wellington: NZCER Press.
- Stueart, R.D. & Sullivan, M. (2010). *Developing library leaders : A how to do it manual for coaching, team building, and mentoring library staff*. New York: Neal - Schuman Publishers Inc.
- TDK (2023). *Büyük Türkçe Sözlük*. 08.02.2023, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_btsveview=bts.

SÜPERVİZYONUN ÖNEMİ: EĞİTİM ORTAMLARINDA ÖĞRETMEN VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN GELİŞİMİNDE SÜPERVİZYONUN ROLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYDOĞAN

- ❖ Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sinop/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-3197-4516>
- ❖ maydogan@sinop.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksüt, G. S. (2023). Süpervizyon modelleri üzerine bir derleme. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 10(1), 1-24. <https://doi.org/10.31682/ayna.1171757>
- Aydoğan, M., Middleton, T. J., & Britton, P. J. (2022). Barriers to broaching culture in counseling supervision: A Q methodology study. *Education and Science*, 47(212), 1-16.
- Bernard, J. M. (1979). Supervisor training: A discrimination model. *Counselor Education and Supervision*, 19, 60-68.
- Bernard, J.M., & Goodyear, R.K. (2019). *Fundamentals of clinical supervision* (6th ed.). Pearson.
- Briggs, J. R., & Miller, G. (2005). Success enhancing supervision. *Journal of Family Psychotherapy*, 16, 199-222.
- Carnes-Holt, K., Meany-Walen, K., & Felton, A. (2014). Utilizing sandtray within the discrimination model of counselor supervision. *Journal of Creativity in Mental Health*, 9(4), 497-510. <https://doi.org/10.1080/15401383.2014.909298>
- Flemons, D. G., Green, S. K., & Rambo, A. H. (1996). Evaluating therapists' practices in a postmodern world: A discussion and a scheme. *Family Process*. 35(1), 43-56. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1996.00043.x>.
- Hawkins, P., & Shoet, R. (2012). *Supervision in the helping professions* (4th ed.). Open University Press.
- Haynes, R., Corey, G., & Moulton, P. (2003). *Clinical supervision in the helping professions: A practical guide*. Brookes/Cole.
- İlhan, T., Sarıkaya, Y. ve Yöntem, M. K. (2018). Süpervizör rolleri ölçeği'nin (SRÖ) geliştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (4), 2103-2122.
- Kurpius, D. ve Gibson, G. (1991). Ethical issues in supervision counseling practitioners. *Counselor Education and Supervision*, 31(1), 48-61.
- Meydan, B. (2014). Psikolojik danışma uygulamalarına yönelik bir süpervizyon modeli: Mikro beceri süpervizyon modeli. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 358-374. <https://doi.org/10.12984/eed.16849>
- Osborn, C. J., & Davis, T. E. (1996). The supervision contract: Making it perfectly clear. *The Clinical Supervisor*, 14(2), 121-134.
- Ramzan, M., & Tabassum, A. (2021). Ascertainning the upshot of supervision and visit report on teachers' efficiency. *Journal of Educational Sciences & Research*, 8(1), 1-13. <https://doi.org/10.1555/JESAR080101>
- Stoltenberg, C. (1981). Approaching supervision from a developmental perspective: the counselor complexity model. *Journal of Counseling Psychology*, 28(1), 59-65. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.28.1.59>

- Stoltenberg, C. D., & Delworth, U. (1987). *Supervising counselors and therapists: A developmental approach*. Jossey-Bass.
- Stoltenberg, C. D., & McNeill, B. W. (2010). *IDM Supervision: An integrative developmental model for supervising counselors & therapists* (3rd ed.). Routledge.
- Tatar, N. Ve Arslan, F. (2020). Fen bilgisi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve nedenleri. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 1(2), 10-12.
- Yöntem, M. K., Sarıkaya, Y. ve Aydoğan, M. (2021). *Psikolojik danışman eğitiminde süpervizyon kılavuzu*. Pegem Akademi.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE MOTİVASYON

ÖĞr. Gör. Eda GÜVEN SARI

- ❖ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu,
Isparta/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-2779-7227>
- ❖ edasari@isparta.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ada, Ş., Akan, D., Ayık, A., Yıldırım, İ. ve Yalçın, S. (2013). Öğretmenlerin motivasyon etkenleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 151-166.
- Akbaba, S. (2010). Eğitimde motivasyon. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (13), 343-361.
- Anık, C. (2009). Eğiticinin performansını niteleyen faktörler. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(43), 133 - 168.
- Arı, R. (2010). *Eğitim psikolojisi* (6. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aşan, Ö. (2001). Motivasyon. (Ed. Salih Güney), *Yönetim ve organizasyon* (ss. 225-256). Nobel Yayınları.
- Başaran, İ. E. (1990). *Eğitim psikolojisi*. Kadioğlu Matbaası.
- Başaran, İ. E. (2008). *Örgütsel davranış insanın üretim gücü*. Siyasal Kitabevi.
- Bishay, A. (1996). Teacher motivation and job satisfaction: A Study employing the experience sampling method. *Journal of Under Graduate Sciences*, 3, 147-154.
- Brown, H. D. (1994). *Principles of Language Learning and Teaching*. Prentice Hall Regents.
- Buluç, B. (2009). İlköğretim okullarında bürokratik okul yapısı ile okul müdürlerinin liderlik stilleri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 34 (152), 71-86.
- Cooper, O. (2018). Part 3: Process theories of motivation. *Motivation 101: A Guide for Public Servants*, Florida.
<https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=motivationforpublicservants> adresinden 13.3.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları*. Remzi Kitabevi.
- Çelik, V. (1997). *Okul kültürü ve yönetimi*. Pegem Yayıncılık.
- Doğan, E. A. (2015). *Örgüt kültürünün çalışan motivasyonuna etkileri: Belediyecilik sektöründe bir uygulama*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Doğanay, A. (2000). *Yaratıcı öğrenme*. (Editör: Ali Şimşek), Sınıfta demokrasi (171-207). Eğitim-Sen Yayını.
- Duy, B. (2010). *Eğitim psikolojisi*. (5. Baskı) Pegem Akademi.
- Eren, E. (2009). *Yönetim ve organizasyon*. Beta Yayınları.
- Freud, S. (1966). *The complete introductory lectures on psychoanalysis*. Norton.

- Gökçe, F. (2011). İhtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre öğretmenlerin motivasyon düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 317-334.
- Horng, J. S., Hong, J. C., ChanLin, L. J., Chang, S. H., & Chu, H. C. (2005). Creative teachers and creative teaching strategies. *International Journal of Consumer Studies*, 29(4), 352-358.
- Kalaycıoğlu, Ş. G. (2019). *Aktif öğrenmeye dayalı etkinliklerin viyola öğrencilerinin performans başarıları, motivasyon düzeyleri ve derse yönelik görüşlerine etkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Kearney, P., Plax, T. G., Hays, E. R., & Ivey, M. J. (1991). College teacher misbehaviors: What students don't like about what teachers say and do. *Communication Quarterly*, 39(4), 309-324.
- Kılıç, Y. ve Yılmaz, E. (2022). Okul yöneticilerinin kişisel inisiyatif alma ve liderlik stillerinin öğretmen motivasyonuna etkisi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 8(2), 58-91.
- Kızıltepe, Z. (2012). *Öğretişim eğitim psikolojisine çağdaş bir yaklaşım*. (3. Basım). Pelikan Yayınları.
- Koçak, R. D. (2011). Yöneticilerin liderlik özelliklerinin çalışanların motivasyonu üzerindeki etkileri (Kamu ve özel hastanelerinde bir uygulama). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Koçel, T. (2005). *İşletme yöneticiliği*. Arıkan Yayınevi.
- Koçel, T. (2011). *İşletme yöneticiliği*. Beta Yayınları.
- Lai, E. R. (2011). *Motivation: A Literature Review*. Pearson Research Report. 1-43.
- Lin, M., & Chuang, T. (2014). The effects of the leadership style on the learning motivation of students in elementary schools. *Journal of Service Science and Management*, 7, 1-10.
- Locke, E. A. (1968). Toward a theory of task motivation and incentives. *Organizational Behaviour and Human Performance*, 3(2), 157-189.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Mason, M. (2008). *Critical thinking and learning*. Blackwell.
- McLeod, S. (2007). Maslow's hierarchy of needs. *Simply Psychology*, 1, 1-8.
- Mirze, K. (2002). *Introduction to business*. Literatür Yayınevi.
- Oksay A. (2005). *Çalışanlarda iş tatmini: Sağlık sektörü üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Öneren, M. (2013). Örgütlerde motivasyon ve yönetimi. (Ed. İsmail Bakan ve Mustafa Paksoy), *Yönetim ve organizasyon* (ss. 254-280). Lisans Yayıncılık.

- Pardee, R. L. (1990). Motivation theories of Maslow, Herzberg, McGregor & McClelland. *A Literature Review of Selected Theories Dealing with Job Satisfaction and Motivation*.
<https://eric.ed.gov/?id=ED316767> adresinden 11.03. 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Piaget, J. (1983). Piaget's theory. (Ed. Paul H. Mussen.). In Carmichael's manuel of child psychology. Wiley.
- Race, P. (2019). *The lecturer's toolkit: A practical guide to assessment, learning and teaching* (5th Edition). London: Routledge.
- Ratelle, C. F., Guay, F., Vallerand, R. J., Larose, S., & Senecal, C. (2007). Autonomus, controlled and amotived types of academic motivation:A person-oriented analysis. *Journal of Educational Psychology*, 99 (4), 734- 746.
- Saliceti, F. (2015). Educate for creativity. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 197, 1174-1178.
- Schunk, D. H. (2009). *Öğrenme teorileri eğitimsel bir bakışla*. (Çev. Ed. Muzaffer Şahin) Nobel Yayınları.
- Tevrüz, S. (1999). *Endüstri ve örgüt psikolojisi*. Türk Psikologları Derneği Yayınları.
- Vallerand, R. J., Fortier, M. S., & Guay, F. (1997). Self-determination and persistence in a real-life setting toward a motivational model of high school dropout. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1161-1176.
- Vansteenkiste, M., Zhou, M., Lens, W., & Soenens, B. (2005). Experiences of autonomy and control among Chinese learners: Vitalizing or immobilizing? *Journal of Educational Psychology*, 97(3), 468-483.
- Wentzel, K. R. & Wigfield, A. (2009). *Handbook of motivation in school*. NewYork:Routledge, USA.
- Yazıcı, H. (2009). Öğretmenlik mesleği, motivasyon kaynakları ve temel tutumlar: Kuramsal bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 33-46.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE ÖZ YÖNETİMLİ ÖĞRENME [SELF- DIRECTED LEARNING]

Dr. Caner DİNLER

- ❖ 60. Yıl Ataköy İlkokulu, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-7302-3938>
- ❖ caner_36di@hotmail.com.tr

KAYNAKLAR

- Akdeniz, C Arnoldson, E. R. (2013). Beyond the confines of the classroom: Self-directed learning and student self-efficacy from the perspective of an elementary school. *Journal of Cross-Disciplinary Perspectives in Education*, 6(1), 1-7.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Boekaerts, M., & Corno, L. (2005). Self-regulation in the classroom: A perspective on assessment and intervention. *Applied psychology*, 54(2), 199-231.
- Candy, P. C. (1991). *Self-direction for lifelong learning: A comprehensive guide to theory and practice*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Cleary, T. J., & Zimmerman, B. J. (2004). Self-regulation empowerment program: A school-based program to enhance self-regulated and self-motivated cycles of student learning. *Psychology in the Schools*, 41(5), 537-550.
- Costa, A. L. & Kallick, B. (2004). *Assessment Strategies for self-directed learning*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Dinler, C. (2022). Eğitimde Öğrenen Örgüt. S. Girgin (Ed.) içinde, *Eğitimde Güncel Yaklaşımlar* (s. 23-42). Efe Akademi Yayınları.
- Doğru, E. (2020). *Aşamalı öz-yönetimli öğrenme modelinin uzaktan ingilizce eğitiminde kullanılmasının hazırbulunuşluğa, başarıya, tutuma ve kalıcılığa etkileri [Yayımlanmamış Doktora Tezi]*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Du, F. (2013). Student perspectives of self-directed language learning: Implications for teaching and research. *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 7(2), n2.
- Flavell, J. H. (1976). Metacognitive aspects of problem solving. *The Nature of Intelligence*, 231-235.
- Garrison, D. R. (1997). Self-directed learning: Toward a comprehensive model. *Adult Education Quarterly*, 48(1), 18-33.
- Garrison, D. R. (1987). Self-directed and distance learning: Facilitating self-directed learning beyond the institutional setting. *International Journal of Lifelong Education*, 6(4), 309-318.
- Garrison, D. R., & Kanuka, H. (2004). Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *The internet and higher education*, 7(2), 95-105.
- Guglielmino, L. M. (1977). *Development of the self-directed learning readiness scale (Doctoral dissertation)*. Georgia University, Georgia
- Grow, G. O. (1991). Teaching learners to be self-directed. *Adult Education Quarterly*, 41(3), 125-149.
- Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1988). *Management of organizational behavior: Utilizing human resources*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Hiemstra, R. (1999). Self-directed learning. WJ Rothwell, & KJ Sensenig (Dü) içinde. *The source book for self-directed learning*, 9-21.
- Kim, H. J., Sharma, P., Land, S. M., & Furlong, K. P. (2010). Effects of self-regulated learning scaffolds on engagement, learning outcomes, and self-efficacy of students in a problem-based learning environment. *Educational Technology Research and Development*, 58(6), 671-688.
- Kulich, J. (1970). An Historical Overview of the Adult Self-Learner.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge.
- Long, H. B. (1989). *Self-directed learning: Emerging theory & practice*. Oklahoma: Oklahoma Research Center.
- Li, Y., & Liu, X. (2014). A review of self-regulated learning theory and research and its application in online learning environments. *Distance Education in China*, 4, 35-45.
- Liang, L. J., & Wang, W. L. (2011). Promotion of self-directed learning through developmental teaching strategies. *Journal of American Academy of Business*, 17(1), 209-215.
- Lunyk-Child O.L., Crooks D., Ellis P.J., Ofosu C., O'Mara L. ve Rideout E. (2001). Self-directed learning: faculty and student perceptions. *Journal of Nursing Education*, 40, 116-123.
- Merriam, S. B. (2001). Andragogy and self-directed learning: Pillars of adult learning theory. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2001(89), 3-13.
- Morris, T. H. (2019a). Adaptivity through self-directed learning to meet the challenges of our ever-changing world. *Adult Learning*, 30(1), 56-66.
- Morris, T. H. (2019b). An analysis of Rolf Arnold's systemic-constructivist perspective on self-directed learning. In M. Rohs, M. Schiefner-Rohs, I. Schübler, & H.-J. Müller (Eds.), *Educational perspectives on transformations and change processes* (pp. 301-313). Bielefeld: WBV Verlag
- Newsom, R. (1977). Lifelong Learning in London: 1558-1640. *Lifelong learning: The adult years*.
- Paris, S. G., & Winograd, P. (1990). How metacognition can promote academic learning and instruction. *Handbook of educational psychology*, 2, 548-571.
- Pintrich, P. R., & DeGroot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of educational psychology*, 82(1), 33-40.
- Pintrich, P. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. *Handbook of self-regulation*, 451-502.
- Pintrich, P. R. (2004). A conceptual framework for assessing motivation and self-regulated learning in college students. *Educational Psychology Review*, 16(4), 385-407.

- Ponti, M. (2014). Self-directed learning and guidance in non-formal open courses. *Learning, Media and Technology*, 39(2), 154-168.
- Schunk, D. H. (1995). Self-regulation and learning goals: Implications for student instruction. *Theory into practice*, 34(2), 69-76.
- Schunk, D. H., & Ertmer, P. A. (2000). Self-regulation and academic learning: Self-efficacy enhancing interventions. *Handbook of self-regulation*, 631-649.
- Schunk, D. H., & Zimmerman, B. J. (Eds.). (2012). *Motivation and self-regulated learning: Theory, research, and applications*. Routledge.
- Sitzmann, T., & Ely, K. (2011). A meta-analysis of self-regulated learning in work-related training and educational attainment: What we know and where we need to go. *Psychological Bulletin*, 137(3), 421-442.
- Song, H. E., & Hill, J. R. (2007). A conceptual model for understanding self-directed learning in online environments. *Journal of Interactive Online Learning*, 6(1), 27-42.
- Smith, M. K. (2002). Malcolm Knowles, informal adult education, self-direction and andragogy. The Encyclopedia of Informal Education. 26 Şubat 2023 tarihinde www.infed.org/thinkers/et-knowl.htm. adresinden alınmıştır.
- Spear, G. E., & Mocker, W. (1984). The organizing circumstance: Environmental determinants in self-directed learning. *Adult education quarterly*, 35(1), 1-10.
- Şahin, E. (2010). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin öğretim stili tercihlerinin, cinsiyetlerinin, mesleki kıdemlerinin, özyeterlik algularının ve özyönetimli öğrenmeye hazırbulunuşluk düzeylerinin mesleki yeterlikleri üzerindeki etkisi [Yayımlanmamış Doktora Tezi]*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, E. ve Erden, M. (2009). Özyönetimli Öğrenmeye Hazırbulunuşluk Ölçeği'nin (ÖYÖHÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 1C0052, 4, (3), 695-706.
- Tholin, J. (2008). Learner autonomy, self-directed learning and assessment: Lessons from Swedish experience. *Independence*, (43), 9-12.
- Timmins, F. (2008). Take time to facilitate self-directed learning, *Nurse Education in Practice* (2008) 8, 302–305.
- Van Deur, P. ve Murray-Harvey, R. (2005). The inquiry nature of primary schools and students' self-directed learning knowledge, *International Education Journal, ERC2004 Special Issue*, 2005, 5(5), 166-177.
- Wilcox, S. (1996). Fostering self-directed learning in the university setting. *Studies in Higher Education*, 21(2), 165-176. <https://doi.org/10.1080/03075079612331381338>
- Williamson, S. N. (2007). Development of a self-rating scale of self-directed learning, *Nurse Researcher*, 14 (2), 66–83.
- Zimmerman, B. J. (1990). Self-regulated learning and academic achievement: An overview. *Educational psychologist*, 25(1), 3-17.

- Zimmerman, B. J. (2000). Attaining self-regulation: A social cognitive perspective. *Handbook of self-regulation*, 13, 39-84.
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory into Practice*, 41(2), 64-70.
- Zimmerman, B. J. (2008). Investigating self-regulation and motivation: Historical background, methodological developments, and future prospects. *American Educational Research Journal*, 45(1), 166-183.
- Zimmerman, B. J., & Schunk, D. H. (2011). *Handbook of self-regulation of learning and performance*. Routledge/Taylor & Francis Group.
- Zimmerman, B. J. (2013). From cognitive modeling to self-regulation: A social cognitive career path. *Educational Psychologist*, 48(3), 135-147.
- . (2003). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin öğrenen örgüt yaklaşımına ilişkin görüşleri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]*. Afyon Karahisar Üniversitesi.
- Akgemci, T., Çelik, A., ve Ertuğrul, Ü. (2004). Vizyon sahibi örgütlerin özellikleri: Konya sanayi işletmelerinde yapılan bir araştırma . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(11), 1-18.
- Argyris, C., & Schön, D. (1978). *Organizasyonel Learning: A Theory of Action Perspective*. California-USA: Addison-Wesley Publishing Company.
- Baets, W. (2005). *Knowledge management and management learning*. Springer.
- Başaran, İ. (2000). *Eğitim Yönetimi-Nitelikli Okul, (Dördüncü Basım)*. Feryal Matbaası.
- Collinson, V., ve Cook, T. (2016). *Örgütsel öğrenme (M. G. Gülcan, Çev. Ed.)*. Pegem Akademi.
- Çalık, T., ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1(55-66), 13.
- Dar-El, E. (2000). *Human Learning: From learning curves to learning organizations*. Springer Science Business Media.
- Diggins, P. (1997). Reflections on leadership characteristics necessary to develop and sustain learning school communities. *School Leadership and Management*, 17(3), 413-425.
- Diggins, P. (1997). Reflections on leadership characteristics necessary to develop and sustain learning school communities. *School Leadership and Management*, 17(3), 413-425.
- Dinler, C. (2022). Öğrenen Liderlik. S. Girgin (Ed.) içinde, *Eğitimde Liderlik Yaklaşımları* (s. 56-76). Efe Akademi Yayınları.
- Fullan, M. (1993). *Change forces: Probing the depths of educational reform*. Falmer Press.
- Garratt, B. (1994). *The learning organisation*. London: Fontana.

- Garvin, D. (1998). *Building a learning organization in Harvard Business Review on knowledge management*. Harvard Business School Publishing.
- Gödek, S. (2001). *Bürokratik örgütün, öğrenen organizasyona dönüşüm sürecinde liderliğin rolü*. Afyon Karahisar Üniversitesi.
- Huber, G. (1991). Organizational learning: The contributing processes and the literatures. *Organization Science*, 2(1), 88-115.
- Koçel, T. (2013). *İşletme yöneticiliği. (14.Baskı)*. Beta Yayıncılık.
- Koçel, T. (2014). *İşletme Yöneticiliği (15. Baskı)*. Beta Yayıncılık.
- Kutaniş, R. (2002). *Öğrenen organizasyonlar içinde, İ. Dalay, R. Coşkun ve R. Altunışık (Ed.) Modern Yönetim Yaklaşımları*. Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Lindahl, R. (2010). Framing school improvement as deutero learning: the road less travelled. *Planing and Changing*, 41(3/4), 234-248. *Planing and Changing*, 41, 234-248.
- Marquardt, M. (1996). *Building the learning organization: A systems approach to quantum improvement and global success*. McGraw-Hill.
- Marquardt, M. (2002). *Building the learning organization: Mastering the 5 elements for corporate learning*. Davies-Black Publishing.
- Örtenblad, A. (2004). The learning organization: towards an integrated model. *The Learning Organization*, 11(2), 129-144.
- Örtenblad, A. (2013). *What do we mean by 'learning organization'?*. In *handbook of research on the learning organization (pp. 22-34)*. Edward Elgar Publishing.
- Özden, Y. (2005). *Eğitimde yeni değerler*. Pegem A Yayıncılık.
- Pedler, M., Burgoyne, J., & Boydell, T. (1991). *The learning company: A strategy for sustainable development*. London: McGraw-Hill.
- Probst, G., & Büchel, B. (1997). *Organizational learning: The competitive advantage of the future*. London: Prentice-Hall.
- Probst, G., & Büchel, B. (1997). *Organizational learning: The competitive advantage of the future*. Prentice-Hall.
- Redding, J., & Catalanello, R. (1994). *Strategic readiness, the making of the learning organization*. San-Francisco: Jossey-Bass.
- Senge, P. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organisation*. Doubleday: New York.
- Senge, P. (1996). *Beşinci Disiplin Öğrenen Organizasyon Düşünüşü ve Uygulaması, (Çev. Ayşegül İLDENİZ ve Ahmet DOĞUKAN)*. Yapı Kredi Yayınları.
- Sökmen, A. (2014). *İşletmelerde yönetim ve organizasyon*. . Detay.
- Şimşek, F. (1998). *Learning organization: through the development of an application tool (Master's thesis)*. Middle East Technical University.

- Tibet, B. (2015). *İlk ve orta dereceli okullarda örgütsel öğrenme kapasitesinin yordayıcıları [Yayımlanmamış Doktora Tezi]*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Töremen, F. (2001). *Öğrenen okul*. Nobel Yayıncılık.
- Ulrich, D., Jick, T., & Von Glinow, M. (1993). High-impact learning: Building and diffusing learning capability. *Organizational Dynamics*, 2(52-56), 22.
- Watkins, K., & Marsick, V. (1996). *In action: Creating the learning organization (1. Baskı)*. Alexandria, VA: ASTD Press.
- Yazıcı, S. (1999). Toplam kalite felsefesi ve öğrenen organizasyonlar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 20.
- Yazıcı, S. (2001). *Öğrenen organizasyonlar*. Alfa Basım Yayım.
- Yücel, İ. (2007). *Öğrenen örgütler ve örgüt kültürü bir uygulama (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Atatürk Üniversitesi.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE YAŞAM BOYU ÖĞRENME

Doktorant Hamiyet ÇAMUR

- ❖ İstanbul Okan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
İstanbul/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-8077-7754>
- ❖ hamiyetcamur.36@gmail.com

Okul Yöneticisi Mehmet Sabri YERLİ

- ❖ Kars Merkez Halitpaőa İlkokulu, Kars/Türkiye
- ❖ <https://orcid.org/0009-0007-3852-6728>
- ❖ m.sabriyerli@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, E., Altinkurt, Y., Yılmaz, K., ve Karaöse, T. (2012). Okul yöneticilerinin yeterliklerine ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri (Kütahya ili). *Eğitim ve Bilim*, 37(164). 159-175.
- Akkoyunlu, B. (2008, May). Information literacy and lifelong learning. *8th International Educational Technology Conference (IETC2008)*, Anadolu University, Eskişehir.
- Aspin, D.N., Chapman, J.D. (2007). *Lifelong Learning: Concepts and Conceptions*. In: Aspin, D.N. (eds) *Philosophical Perspectives on Lifelong Learning*. Lifelong Learning Book Series, vol 11. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6193-6_1.
- Baldovino, C. M. V. (2018). Professional development of public secondary school administrators: Basis for lifelong learning framework. *KnE Social Sciences*, 149-176. <https://doi.org/10.18502/kss.v3i6.2379>
- Centeno, V. (2011). Lifelong learning: a policy concept with a long past but a short history. *International Journal of Lifelong Education*, 30(2), 133-150, doi: 10.1080/02601370.2010.547616
- Coolahan, J. (2002). Teacher education and the teaching career in an era of lifelong learning. <https://doi.org/10.1787/19939019>
- Colardyn, D. & Bjornavold, J. (2004). Validation of Formal, Non-Formal and Informal Learning: policy and practices in EU Member States. *European Journal of Education*, 39(1), 69-89.
- Cropley, A. J. (1980). Lifelong learning and systems of education an overview. *Towards a system of lifelong education*, 1-15. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-026068-6.50007-3>
- Çelikkaleli, Ö. (2011). Yetişkin eğitimcisi öğretmenlerin tükenmişlik ve mesleki yetkinliklerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 38-53. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/makusobed/issue/19436/206696>
- Demirel, M. (2009). Lifelong learning and schools in the twenty-first century. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1709-1716. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.303>
- Duke, C., & Hinzen, H. (2011). Adult education and lifelong learning within UNESCO: CONFINTEA, education for all, and beyond. *Adult Learning*, 22(4),18-23. <https://doi.org/10.1177/10451595110220040>
- Duyff, R.L. (1999). The value of lifelong learning: key element in professional career development. *J Am Diet Assoc* 1999;99(5):538-543. [https://doi.org/10.1016/S0002-8223\(99\)00135-2](https://doi.org/10.1016/S0002-8223(99)00135-2)
- Dunn, E. (2003).Life Through Learning; Learning Through Life, The Lifelong Learning Strategy for Scotland: Summary (p. 3).*The Scottish*

Government, Retrieved 2011 Sep. 30, from: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/47032/0028820.pdf>

- Erdamar, G., Demirkan, Ö., Saraçoğlu, G., ve Alpan, G. (2017). Lise öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenme eğilimleri ve eğitsel internet kullanma öz-yeterlik inançları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 636-657.
- Erdogan, D. G., ve Ayanoglu, Ç. (2021). The Examination of Relationship between Lifelong Learning Trends of School Administrators and Teachers, and Their Innovative and Entrepreneurial Behavior Levels. *International Journal of Progressive Education*, 17(2), 331-351.
- Fischer, G. (2001). Lifelong learning and its support with new media. *International encyclopedia of social and behavioral sciences*, 13(41), 1-7.
- Fındıkçı, İ. (2004). Yaşadıkça eğitim. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Gümüşeli, A. İ. (2001). Çağdaş okul müdürünün liderlik alanları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 28(28), 531-548.
- Jannette, C. (2009). Education Techniques for Lifelong Learning: Lifelong Learning in the 21st Century and Beyond1. *Journal of Continuing Education in Radiology*, March 2009 *RadioGraphics*, 29, 613-622.
- Jarvis, P. (2009). Learning to be a Person in Society (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203551202>
- Kleinert, C., Pollak, R., Vicari, B., & Antoni, M. (2019). Adult Education and Lifelong Learning. *Education as a lifelong process, edition ZfE 3*, https://doi.org/10.1007/978-3-658-23162-0_17.
- Laal, M., & Salamati, P. (2012). Lifelong learning; why do we need it?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 31, 399-403. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.12.073>
- Lala, Ö. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen şiddetin nedenlerine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi.
- Longworth, N. (2003). *Lifelong learning in action: Transforming education in the 21st century*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203465684>
- McCombs, B. L. (1991). Motivation and lifelong learning. *Educational psychologist*, 26(2), 117-127. https://doi.org/10.1207/s15326985ep2602_4
- Milana, M. (2012). Political globalization and the shift from adult education to lifelong learning. *European journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 3(2), 103-117. doi: 10.25656/01:6740
- Murphy, M. (2000) Adult education, lifelong learning and the end of political economy, *Studies in the Education of Adults*, 32(2), 166-180, doi: 10.1080/02660830.2000.11661428
- Mouzakitis, G. S., & Tuncay, N. (2011). E-learning and lifelong learning. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 12(1), 166-173.

- Numanoğlu, G. (1999). Bilgi Toplumu-Eğitim-Yeni Kimlikler-II Bilgi Toplumu ve Eğitimde Yeni Kimlikler. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 32(1).
https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001170
- OECD (2007, April). Qualification and lifelong learning (pp. 1- 2). Policy Brief, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). Retrieved 2011 Sep. 30, from:
<http://www.oecd.org/dataoecd/10/2/38500491.pdf>.
- O'Shea, E. (2003). Self-directed learning in nurse education: A review of the literature. *Journal of advanced nursing*, 43(1), 62-70. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2003.02673.x>
- Oral, B., & Yazar, T. (2015). Examining the perception of prospective teachers about life-long learning in terms of various variables. *Electronic Journal of Social Sciences*, 14(52), 1-11.
- Perreault, G., & Lunenburg, F. C. (2002). *The Changing World of School Administration*. NCPEA, 2002. Scarecrow Press, Inc. a member of the Rowman & Littlefield Publishing Group, 4501 Forbes Blvd., Suite 200, Lanham, MD 20706.
- Yazıcı, A., Ş. (2020). *Okul müdürlerinin mesleki profesyonellikleri ile yaşam boyu öğrenme eğilimleri: Bir karma yöntem çalışması*. (Yayınlanmamış Doktora tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eğitim Araştırmaları* 6: 61-64.
- Zeybek, G. (2019). Yetişkin Eğitiminin Tanım ve Kapsamı. (Ed. Mustafa Güçlü), *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme* (2-14). Pegem Akademi.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİ AÇISINDAN İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KADIN

Yrd. Doç. Dr. Nedime KARASEL

- ❖ Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Lefkoşa/KKTC
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-4097-0728>
- ❖ karaselnedime@hotmail.com

Eylem MENTEŞOĞULLARI

- ❖ Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzelyurt/KKTC
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-7342-4806>
- ❖ eylemmentesoglari@gmail.com

Şevket ŞAFAKOĞULLARI

- ❖ Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzelyurt/KKTC
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-0168-5182>
- ❖ sevetarti@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akbaş, G. ve Korkmaz, L. (2017). Kadın Yöneticiler: Görünmez Engellerin Gölgesinde Yükselme Çabası. *İş ve İnsan Dergisi*, 4(2), 73-86.
Doi:<http://10.18394/iid.292957>
- Akdemir, B. ve Duman, Ç. (). Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Sendromu Engeli
https://javstudies.com/files/javstudies_makaleler/1358077897_41.%20ID572.%20B%C3%BCnyamin%20Akdemir%20&%20Meral%20%C3%87a1%C4%B1%20Duman_517-526.pdf
- Akdoğan, I. (2019). Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı-Women's Participation in High-Level Decision Making.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/876>
- Akyeşilmen, N. (2014). Uluslararası İnsan Hakları Düzenlemeleri ve Eğitim: Eğitime Hak Temelli Bir Bakış. *Milli Eğitim Dergisi*, 44 (201), 5-16
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/441977>
- Alparslan, A., Öztürk, M., ve Çarıkçı, İ. H. (2018). Çift Kariyerli Akademisyenlerin İş Yeri ve Evdeki İyi Oluşları Üzerine Bir Saha Araştırması. *İş ve İnsan Dergisi*, 5(2), 145-155. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/557502>
- Altay, S. (2019). Patriarchy and Women's Subordination: A Theoretical Analysis. *şarkiyat*, 11(1),417-427.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/716405>
- Badarna L.K. ve Ashour M.L. (2016) Role of School Administration in Solving Students' Problems Among Bedouin Schools Within the Green Line in Palestine. *Journal of Education and Practice*. 6(7), 198- 190.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1092488.pdf>
- Balcı, S. (2022). Türkiye'deki Okul Müdürü Yetiştirme, Seçme ve Atama Sürecinin PISA'da İlk Sıralarda Yer Alan Ülkelerle Karşılaştırması. *Atlas Journal*, 8(48), 2721-2737.
Doi: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6957394>
- Baykal, E. (2018). Sosyal Kimlik Teorisi Perspektifiyle Kraliçe Arı Sendromu *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 8 Sayı 16. ss. 159-175.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/613079>
- Bayraktaroğlu, S. (2011). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Sakarya: Sakarya Yayınları
- Çelebioğlu, F. (2017). Women Employment in terms of Gender Inequality across the Provinces of Turkey. *Eurasian Journal of Business and Economics*, 10 (19), 61-80.
<https://www.ejbe.org/EJBE2017Vol10No19p061CELEBIOGLU.pdf>

- Çelik, A. ve Şimşek, M. Ş. (2018). *Yönetim ve organizasyon*. Eğitim Yayınevi.
- Demirtaş, Z. ve Ekmekyapar, M. (2012). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Değerlere Dayalı Yönetim Uygulamalarının Okul Kültürüne Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 523-554. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/108165>
- Dotti Sani, G. M. ve Quaranta, M. (2017). The Best is Yet to Come? Attitudes Toward Gender Roles Among Adolescents in 36 Countries. *Sex Roles*, 77(1-2), 30-45. https://air.unimi.it/bitstream/2434/625843/3/SERS-D-16-00321_R2.pdf
- Ekşi, A.İ. (2018). *Eğitim Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar Eğitim Sektöründeki Kadın Yöneticilerin Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Erdoğan, D. C. (2019). Firmaların Kurumsal Yönetim Notunu Etkileyen Unsurlar: BİST 100 Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 63-79. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/774923>
- Firat, S. (2019). *Ortaöğretim Okullarındaki Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Zorluklarla Baş Etmede İhtiyaç Duydukları Sosyal Desteğin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/218737/yokAcikBilim_10246111.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Tan, M. (2020). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2017-2020 Güncellemesi. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1072/E%C4%9Fitimde%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fitili%C4%9Fi%20G%C3%BCncelleme%20Raporu%20Son%20ISBN.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Güneş, M. G. (2019). *Öğretmenlerin Eğitim Teknolojisi Standartları ile İlgili Özyeterliliklerin İncelenmesi*. Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/6874/551732.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Güney, S. (2019). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Nobel Yayıncılık
- İlkhan, S. (2018). II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 56-76. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/517437>
- İnandı, Y., Özkan, S., Peker, S. ve Atik, Ü. (2009). Kadın Öğretmenlerin Kariyer Geliştirme Engelleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/160943>
- Kalmaz, D. ve Lisaniler, F. (2019). Closing Gender Gap in Education or Elimination of Male Domination? Occupational Gender Segregation In North Cyprus. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 89-110. <https://dergipark.org.tr/en/pub/huniibf/article/345011>
- Karakuş, H. (2014). Kraliçe Arı Sendromu - Pembe Taciz. *Akademik Sosyal*

Araştırmalar Dergisi, 2(1), 334-356.

- Karasel N. (2019). Paternalist Liderlik Temelinde İlkokullardaki Serbest Zaman Dersinde Değerler Eğitime Yönelik Etkinliklerin Geliştirilmesi ve Yönetimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eğitim Yönetimi Anabilimdalı, Yakın Doğu Üniversitesi
- Karatepe, S. ve Arıbaş, N. N. (2017). İş Hayatında Kadın Yöneticilere İlişkin Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Yasama Dergisi*, (31), 7-23. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1115497>
- Leblebici, Y. ve Karciooğlu, F. (2014). Kadın Yöneticilerde Kariyer Engelleri: “Cam Tavan Sendromu” Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(4).
- MEB. (2023). <https://meb.gov.tr/>
- Morley, L. ve Crossouard, B. (2015). Women in Higher Education Leadership in South Asia: Rejection, Refusal, Reluctance, Revisioning. *British Council report*. <https://core.ac.uk/download/pdf/30610946.pdf>
- Negiz, N. ve Yemen, A. (2011). Kamu Örgütlerinde Kadın Yöneticiler: Yönetici ve Çalışan Açısından Yönetimde Kadın Sorunsalı. *Süleyman Demirel Üniversitesi FenEdebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(24), 195-214. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/117883>
- Tat, F. (2015). *Kadın Yöneticilerle Çalışan Öğretmenlerin ve Yöneticilerin, Kadın Yöneticilerin Yeterliklerine İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi <https://acikerisim.firat.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11508/12361/396666.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Taymaz, H. (2019). *Okul Yönetimi [School administration]*. Ankara: Pegem.
- Tunçer, P. (2012). Değişen İnsan Kaynakları Yönetiminde Anlayışında Kariyer Yönetimi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (1), 203-233. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/188002>
- TÜİK (2020). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1>
- Toksöz, G. ve Memiş, E. (2018). *İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD). <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/ceidWe b1.4.1.1.4.>
- Öztay, F. E. (2006). *Eğitim Örgütlerinde İnsan Kaynakları Yönetimi ile Oluşturulmuş Kurum Kültürünün Öğretmen Motivasyonuna Etkisi*. Doctoral dissertation, Yeditepe Üniversitesi.
- Özer, M. (2022). *Türkiye’de Eğitimin Evrenselleştirilmesi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları
- Robbins, S. P., Decenzo, D. A. ve Coulter, M. (2016). *Yönetimin Esasları: Temel Kavramlar ve Uygulamalar* (Çev. Ed. A. Öğüt). Ankara: Nobel.
- Sabuncuoğlu, Z. (2018). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Bursa: Aktüel Yayıncılık

Sağlam, A. Ç. ve Bostancı, A. B. (2012). Milli Eğitim Bakanlığı Merkez ve Taşra Örgütleri Yönetim Pozisyonlarında Kadınların Temsil Edilme Düzeyine Yönelik Yönetici Görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 140-155. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/202358>

TDK (2023). Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>

Tok, T. N. ve Yalçın, N. (2017). Okul Yöneticileri Gözünden Kadın Okul Yöneticileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 353-366. Doi: <http://10.5505/pausbed.2017.36025>

Yılmaz, S. (2019). *Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Toplumsal Cinsiyetçiliğe ve Kadın Yöneticilerin Liderlik Becerilerine Yönelik Görüşleri*. Doctoral dissertation, Anadolu University.

<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/3524/5115.pdf?sequence>

≡1

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE CAM TAVAN SENDROMU

Doç. Dr. Semra KIRANLI GÜNGÖR

- ❖ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri,
Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-5785-8137>
- ❖ semk2009@gmail.com

Kaynakça

- Alican, F. ve Çelik, A. (2017). Orta öğretimde görev yapan kadın öğretmenlerin yöneticilik taleplerini etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 911-926
- Akdağ, G. ve Üçyıldız, U.H. (2020). Seyahat acentası çalışanlarının cam tavan sendromu algılamaları: Ege Bölgesi seyahat acentalarında bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2640-2654
- Aktaş, Z. (2020). Yükseköğretimde kadın akademik yöneticilerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Çalışma ve Toplum*, 1(64), 269-300.
- Alhosseiny, H.M. (2023). Glass-ceiling: The never-ending anguish of working women. *Journal of Entrepreneurship Education*, 26(3),1-12.
- Altınoluk, A. (2018). Kadın olmak mı, akademisyen olmak mı? : İşte bütün mesele bu. *Fe Dergi* 10,(1), 58-66.
- Bakan, İ., Erşahan, B. ve Şekkeli, Z. H. (2023). Cam tavan sendromunun kadınların çalışmasına karşı tutum üzerindeki etkisi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 8(20), 250-268. <https://doi.org/10.25204/iktisad.1216289>
- Barutçugil, İ. (2002). *İş Hayatında Kadın Yönetici*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Can, E., Kaptanoğlu, S., ve Halo L, M. (2018). Akademisyenlerde cam tavan sendromunun güç mesafesi ile ilişkisi. *Öneri Dergisi*, 13(50), 52-64.
- Çakınberk, A. (2011). *İş'te Kadın Olmak*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Çalış, D. M. (2017). *Kadın Yöneticilerde Bir Kariyer Engeli*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çalkap, M. (2022). Yükseköğretimde kadın gücü. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/yuksekogretimde-kadin-gucu-42018839> (Erişim Tarihi: 11.03.2023).
- Çelikten, M. (2004). Okul müdürü koltuğundaki kadınlar: Kayseri ili örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 91-118.
- Çetin, M., ve Atan, E. (2012). İlköğretim okullarında görev yapan kadın okul yöneticilerinin “cam tavan” a ilişkin algılarının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35(35), 123-136.
- Gül, H. ve Oktay, E. (2009). Türkiye ve Dünya'da kadınların çalışma hayatında yaşadıkları cam tavan algıları üzerine kavramsal bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 421-436.
- Güldal, D. (2006). *Kadın yöneticileri motive ve demotive eden faktörlerin tespitine yönelik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.

- Hocaoğlu, M., Tükenmez, A., ve Donuk, B. (2022). Akademisyenlerde cam tavan sendromu üzerine bir araştırma: spor bilimleri fakülteleri örneği. *IJSS*, 6(25), 1-13.
- Hoşut, S. (2020). Türkiye’de devlet üniversitelerinin yönetim kurullarında kadın temsili. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 3 (2), 250-269. DOI: 10.33708/ktc.781912
- <https://istatistik.yok.gov.tr> (Erişim Tarihi: 11.03.2023).
- İpçioğlu, İ. , Eğilmez, Ö. ve Şen, H. (2018). Cam tavan sendromu: insan kaynakları yöneticileri bağlamında bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,10(25), 686-709 .DOI: 10.20875/makusobed.460894
- Kaplan, P. (2023). Akademide kadının adı yok. <https://www.pervinkaplan.com/detay/akademide-kadinin-adi-yok/24850> (Erişim: 11.03.2023).
- Kara, B. (2015). *Kadınların üst düzey yönetici olmalarını engelleyen cam tavan sendromuna ilişkin eğitim yöneticilerinin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karcioğlu, F., ve Leblebici, Y. (2014). Kadın yöneticilerde kariyer engelleri:" cam tavan sendromu" üzerine bir uygulama. *Atatürk University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 28(4)1,20.
- Khuong, M.N., & Chi, N.T.L. (2017). Effects of the corporate glass ceiling factors on female employees organizational commitment: an empirical of Ho Chi Minh City, Vietnam. *Journal of Advanced Management Science*, 5(4), 255-263.
- Kıranlı-Güngör,S. ve Meriçelli, F. (2020). The Obstacles on Woman’s Path to School Administration. *Anatolian Journal of Education*. 5(1). 105-118. DOI: 10.29333/aje.2020.5110a
- Kirişçi, G. ve Can, N. (2020). Eğitim ve okul yöneticilerinin cam tavan sendromuna ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 618-636.
- Lahiri, M. M., Sarkar, S., & Bhargava, M. (2022). A brief history of glass ceiling the past present & the future. *Academy of Marketing Studies Journal*, 26(6),1-5
- Lockwood, N. (2004). The glass ceiling: Domestic and international perspectives (pp. 1-10). Alexandria, VA: Society for Human Resource Management.
- Mayya, S.S., Martis, M., Ashok, L., & Monteiro, A.D. (2021). Women in higher education: Are they ready to take up administrative positions? —A mixed-methods approach to identify the barriers, perceptions, and expectations. *Sage Open*, 11(1), 2158244020983272.
- MEB (2022). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/2022*, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_organ_egitim_2021_2022.pdf (Erişim Tarihi: 11.03.2023).

- Ocak, A. (2021). Türk eğitim yönetiminde kadının adı yok. *Alanyazın*, 2 (1), 15-25.
- Öğüt, A. (2006). Türkiye’de kadın girişimciliğin ve yöneticiliğin önündeki güçlükler: cam tavan sendromu. *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(1), 55-77.
- Özçelik, M.K. (2017). Çalışma hayatında kadının yeri ve kariyer gelişim engelleri. *the Journal of Academic Social Sciences*, 52, 49-70.
- Pittsburg University (2021, July 8). Global report on gender equality in public administration. United Nations Development Programme. Retrieved from <https://www.undp.org/publications/global-report-genderequality-public-administration> (Erişim 11.03.2023).
- Polat, M., Polat, Z., Çoban, İ. ve Kılıç, R. (2022). Temel eğitimde kadın yöneticilerin okul yöneticiliğine bakışı, *International Academic Social Resources Journal*, 7 (44), 1693-1697.
- Saleem, S, Rafiq, A. & Yusaf, S. (2017). Investigating the glass ceiling phenomenon an empirical study of glass ceiling’s effects on selection-promotion and female effectiveness. *South Asian Journal of Business Studies* 6(3), 297-313. <https://doi.org/10.1108/SAJBS-04-2016-0028>
- Sezgin, F. H. & Haykır-Hobikoğlu, E. (2022). Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında istihdamda cinsiyet açığının istatistiksel analizi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 69-93.
- Subramaniam, G., Khadri, N.A.M., Maniam, B., & Ali, E. (2016). The glass ceiling phenomenon-does it Really affect Women's career advancement in Malaysia?. *Journal of Organizational Culture, Communications and Conflict*, 20 (1), 81-89
- Tahtaloğlu, H. ve Özgür, H. (2020). Türkiye’de akademisyenlerin idari görevlerine dair “cam tavan” algısı ölçeği geliştirme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 809-823.
- Tahtaloğlu, H. (2016). Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında cam tavan sendromunun kadınlar üzerindeki etkileri. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 89-105.
- Taş, E. (2017). Okul yöneticiliği yolunda kadın öğretmenlerin karşılaştıkları kariyer engelleri üzerine bir uygulama. *The Journal of Academic Social Science Studies* (60), 493-510.
- Taşkın, E. ve Çetin, A. (2012). Kadın yöneticilerin cam tavan algısının cam tavan aşma stratejilerine etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33) 19-34.
- Terzi, G. ve Deniz, L. (2022). Eğitim fakülteleri yönetiminde kadın temsiline ilişkin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 23(2), 116-132. <https://doi.org/10.12984/eggedf.1063357>
- Tuncer, S. (2019). Cinsiyetlendirilmiş bir kurum olarak akademi: Türkiye’de akademinin cinsiyet kültürüne bakmak. *Kültür ve İletişim*, (44), 173-208.

- Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.
- WEF (2022). <https://www.weforum.org/reports/> (Erişim: 10.03.2023)
- Yavuzer, Y. ve Özkan, R. (2020). Cam tavan algısı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 585-599.
- Yılmaz, F. (2022). *Yönetici olarak kadınların türk eğitim sistemindeki yeri ile ilgili olarak üniversitelerin lisansüstü programlarında yapılan tezlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Yükseköğretimde Kadın Liderliği Çalıştayı (2012). *Yükseköğretimde Kadın Liderliğini Geliştirme ve Güçlendirme Çalıştayı Raporu*, Düzce Üniversitesi, Düzce.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE KAYIRMACILIK

Dr. Öğr. Üyesi Ayça KAYA

- ❖ Haliç Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-7510-7708>
- ❖ aycabagmenkaya@halic.edu.tr

Ufuk ŞAHİN (Yüksek Lisans Öğrencisi)

- ❖ Haliç Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ <https://orcid.org/0009-0009-6460-1271>
- ❖ ufuksahinsvs@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akan, D. ve Zengin, M. (2018). Okul yöneticilerinin kayırmacı tutum ve davranışları ile öğretmenlerin örgütsel güven algıları arasındaki ilişki. *Route Educational and Social Science Journal*, 5(5), 334-345.
- Akuffo, I. N., & Kivipöld, K. (2019). Influence of leaders' authentic competences on nepotism-favouritism and cronyism. *Management Research Review*.
- Akyol, Z. (2018). *Ortaokul yöneticilerinin kayırmacılık davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Allesina, S. (2011). Measuring nepotism through shared last names: The case of Italian academia. *PLoS one*, 6(8), e2116
- Ardıç, K. ve Polatçı, S. (2007). İşgören refahı ve örgütsel etkinlik kavramlarına bütüncül bir bakış: Örgüt sağlığı. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 137-154.
- Argon, T. (2016). Öğretmen görüşlerine göre ilkokullarda yöneticilerin kayırmacılık davranışları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 233-250.
- André, P., Maarek, P., & Tapo, F. (2018). Ethnic favoritism: Winner takes all or power sharing? Evidence from school constructions in Benin. *Manuscript. Université de Cergy-Pontoise*.
- Asunakutlu, T. ve Umut, A. (2010). Aile işletmelerinde nepotizm algısı ve iş tatmini ilişkisi üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 93-109.
- Avetisyan, M., & Khachatryan, V. (2014). Nepotism at schools in Armenia: A cultural perspective. *Edmond J. Safra Working Papers*, (51).
- Aydoğan, I. (2008). Favoritism in the classroom: A study on Turkish schools. *Journal of Instructional Psychology*, 35(2), 159.
- Aydoğan, I. (2009). Favoritism in the Turkish Educational System: Nepotism, Cronyism and Patronage. *Online Submission*, 4(1).
- Aydoğan, I. (2012). The existence of favoritism in organizations. *African Journal of Business Management*, 6(12), 4577.
- Brantlinger, E. (1985). Low-income parents' perceptions of favoritism in the schools. *Urban Education*, 20(1), 82-102.
- Bozkuş, K. (2016). Örgüt yapısı ve okullar. *Kesit akademi dergisi*, (4), 236-260.
- Coco, G., & Lagravinese, R. (2014). Cronyism and education performance. *Economic Modelling*, 38, 443-450.
- Çalışal, S. (2015). *Türk siyasal hayatı demokrat parti dönemi politik patronaj ilişkileri*. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

- Çuhadar, S. G. (2017). Sosyal Politika ile Klientalizm İlişkisi; Gıda Bankacılığı Üzerinden Bir Değerlendirme. *Calisma ve Toplum*, 53(2).
- Demirbilek, N. (2021). Üniversite öğrencilerinin kayırmacılık kavramına ilişkin metaforik algıları. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 367-381.
- Demirtaş, H. ve Demirbilek, N. (2019). Okul müdürlerinin kayırmacı davranışlarının öğretmenlerin örgütsel adalet algıları ile müdüre güvene etkisi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 111-142.
- Dirlik, O. ve Duman Alptekin, H. (2022). Üniversite Sınırlarında Kayırmacılık: Kayırmacı Davranış Paternleri ve Kayırmacılığın Kökeni Üzerine Nitel Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 380-403.
- Franck, R., & Rainer, I. (2012). Does the leader's ethnicity matter? Ethnic favoritism, education, and health in sub-Saharan Africa. *American Political Science Review*, 106(2), 294-325.
- Ebreo, D. M., & Manalo, I. (2019). Impacts of nepotism in pstmnh: A basis for an ideal school management. *Ascendens Asia Journal of Multidisciplinary Research Abstracts*, 3(2).
- Gider, İ. ve Okçu, V. (2022). Okul yönetiminde kayırmacılık davranışları ile öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişki. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 10 (2) , 48-70 .
- Gültekin, G. (2021). *Örgütsel kronizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Gündeyerli, B. ve Aypay, A. (2021). Okul Yöneticilerinin Kayırmacı Tutum ve Davranışları Konusundaki Öğretmen Görüşleri. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 6(3), 251-276.
- Hallak, J., & Poisson, M. (2007). *Corrupt schools, corrupt universities: What can be done?* Paris: International Institute for Education Planning.
- Hotho, J., Minbaeva, D., Muratbekova-Touron, M., & Rabbiosi, L. (2020). Coping with favoritism in recruitment and selection: a communal perspective. *Journal of Business Ethics*, 165, 659-679.
- Hussain, T., Rafiq, N., & Malik, M. (2020). Effect of teachers' favouritism on academic sabotage: An empirical evidence of elementary education students in Pakistan. *Journal of Elementary Education*, 29(2), 100-108.
- Kaba, A., Aktaş, H. ve Temel, K. (2018). Nepotizm ve örgütsel adalet algısının bireysel performansa etkisi: Özel eğitim kurumlarında çalışanlar üzerinde bir araştırma. 26. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı*, 291-299
- Kahraman, Ü. (2020). Okul Müdürlerinin Kayırmacılık Davranışları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 90-106.

- Karacaoğlu, K. (2012). Çalışanların nepotizm ve örgütsel adalet algılamaları: Orta Anadolu Bölgesinde bir aile işletmesi uygulaması. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 14(3), 43-64.
- Karahan, A. ve Yılmaz, H. (2014). Nepotizm ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bir uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(27), 123-148.
- Kaya, A. (2022). Öğretmen perspektifinden okul yöneticilerinin kayırmacılık davranışları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (64), 350-378.
- Keklik Okul, F. (2021). *Liyakat mı? Adamım mı?: Örgütsel Kayırmacılık*, (Editör: Üstün, F. ve Koca Ballı, A. İ.) *Örgütsel Davranış*, Ankara: Detay Yayıncılık, p. 195-212.
- Kelley, R. C., Thornton, B., & Daugherty, R. (2005). Relationships between measures of leadership and school climate. *Education-Indianapolis Then Chula Vista*, 126(1), 17.
- Keskin, A. (2018). *Okul yöneticilerinin kayırmacılık davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Kramon, E., & Posner, D. N. (2016). Ethnic favoritism in education in Kenya. *Quarterly Journal of Political Science*, 11(1), 1-58.
- Mahapatro, B. B. (2022). *Human resource management*. PG Department of Business Management.
- Maswabi, O. K., & Qing, Y. (2017). Risk analysis and countermeasures of favouritism, nepotism and cronyism in organizations. *Proceedings Of The 14th International Conference on Innovation and Management*, 792-797.
- Meriç, E. ve Erdem, M. (2013). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılarına göre okul yönetiminde kayırmacılık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3), 467-498.
- Nabiryo, S. K. (2016). *Nepotism and school performance: A case study of Kasenge Greenhill secondary school in Kampala district*, Islamic University, Uganda.
- Okçu, V., Adıgüzel, Z. ve Gök, M. İ. (2018). Ortaokul öğretmenlerinin okul yönetiminde kayırmacılıkla ilgili algılarının öğretmenlerin motivasyonu üzerindeki etkisi (Batman ili örneği). İçinde *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)* (No. 4).
- Ordu, A. ve Tanrıoğen, A. (2013). İlköğretim okullarında örgütsel yapı ile örgüt sağlığı arasındaki ilişkiler. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 93-106.
- Oxford Learner's Dictionaries. (t.y). Favoritism. İçinde *Oxford Learner's Dictionaries*. Erişim tarihi Mart 13, 2023, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/favoritism

- Özer, N. ve Çağlayan, Z. A. (2016). Öğretmenlerin müdürlerine duydukları güven ve kronizm algıları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 16-27.
- Özkanan, A. ve Erdem, R. (2014). Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 179-206.
- Öztürk, M. (2022). *Okul müdürlerinin sergiledikleri kayırmacı davranışlara ilişkin öğretmen görüşleri*. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Polat, S. ve Kazak, E. (2014). Okul yöneticilerinin kayırmacı tutum ve davranışları ile öğretmenlerin örgütsel adalet algıları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 71-92.
- Sancak, A. (2021). *Okul yöneticilerinin kayırmacılık davranışları ile öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Shekhawat, K. S. (2019). Nepotism, favoritism and cronyism in faculty hiring among institutions providing higher education. *South-East Asian Journal of Medical Education*, 13(1), 53-54.
- Shneikat, B., Abubakar, M. A., & Ilkan, M. (2016). Impact of favoritism/nepotism on emotional exhaustion and education sabotage: The moderating role of gender. *Fourth 21st CAF Conference in Harvard*, 38-49
- Shen, Y., Schaubroeck, J. M., Zhao, L., & Wu, L. (2019). Work group climate and behavioral responses to psychological contract breach. *Frontiers in psychology*, 10, 67.
- Smallwood, N., & Ulrich, D. (2003). *Why the Bottom Line Isn't! How to Build Value Through People and Organization*. John Wiley & Sons.
- Somit, A. (1949). Andrew Jackson as Political Theorist. *Tennessee Historical Quarterly*, 99-126.
- Şahin, M. (2021). Örgütlerde kayırmacılığa yönelik kavramsal bir analiz. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (6), 158-167.
- Tabancalı, E. (2018). İlköğretim Okullarında Kayırmacılık. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2).
- Tatlısumak, U. (2016). Türk siyasal ve toplumsal ilişkilerin güç merkezi: patronaj ve depatronaj kavramları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(33), 624-633
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Kayırma. İçinde *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim tarihi: Mart 13, 2023, <https://sozluk.gov.tr/>

- Yaman, Z. (2021). *Kayırmacılığın örgütsel bağlılık ve tükenmişliğe etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Marmara Üniversitesi.
- Yavuz, E. ve Tülümce, S. Y. (2022). Hizmet Kayırmacılığının Kuramsal Çerçevesi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (118), 131-160.
- Yazıcı, M. ve Can, S. (2020). Etik Problem Olarak Kurumlarda Örgütsel Kayırmacılık. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3(2), 212-244.
- Yetiz, İ. (2022). *Kayırmacılık algısının örgütsel sapma davranışına etkisinde özgüvenin düzenleyici rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yılmaz, R. K. (2022). *Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretimde Kayırmacılık*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Weber, A. (2009). *Sanctioning, clientelism and politicization: The impact of ethnicity on primary and secondary education in Africa*. Center for Comparative and International Studies. University of Zurich.

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE SENDİKA

Yrd. Doç. Dr. Nedime KARASEL

- ❖ Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Lefkoşa/KKTC
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-4097-0728>
- ❖ karasenedime@hotmail.com

Eylem MENTEŞOĞULLARI

- ❖ Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzelyurt/KKTC
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-7342-4806>
- ❖ eylementesoglari@gmail.com

Şevket ŞAFAKOĞULLARI

- ❖ Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzelyurt/KKTC
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-0168-5182>
- ❖ sevketarti@gmail.com

KAYNAKLAR

- Allen, J. ve Dale, A. (1995). The School Reform Handbook How To Improve Your Schools. (Elektronik Belge) The Center of Education Reform <http://www.edreform.com/handbook/index.html>
- Atıcı, M. (2017). *Öğretmenlerin Öğretmen Örgütlerine (sendikalara) Üye Olmama Nedenleri (Artvin Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya <http://dspace.akdeniz.edu.tr/bitstream/handle/123456789/3248/T04417.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aydoğanoglu, E. (2011). *Emek Sürecinin Dönüşümü*. Kültür Sanat Sen., Ankara.
- Bal, M. (2007). *Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinde Sendikaların İzledikleri Politikalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Bascia, N ve Johnson, P.O (2012). Teacher Unions and Educational Reform: A Research Review, National Education. Association Center for Great Public Schools. <https://www.erudit.org/en/journals/cjeap/1900-v1-n1-cjeap06135/1078516ar.pdf>
- Bediroğlu, M.(2015). Dünya ve Türkiye'de Kamu Sendikacılığı. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s:27-51
- Buyruk, H. (2015). Profesyonizm ve Sendikacılık İkililiği Ekseninde Türkiye Öğretmen Örgütlenmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 47(4). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2576475>
- Cooper, B. S. (2000) *An International Perspective On Teachers Unions. Conflicting Missions?: Teachers Unions and Educational Reform*. (Ed. Loveless, T.) Washinton: Brooking Institution Press.
- Cowen, J.M ve Strunk, K.O. (2015). The Impact of Teachers' Unions On Educational Outcomes: What We Know and What We Need To Learn, *Economis of Education Review*, 48, 208-223. https://dl1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/44070163/COWEN_and_STRUNK_ER_2015-libre.pdf?1458832665=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DThe_impact_of_teachers_unions_on_educati.pdf&Expires=1679269876&Signature=LHCDFgx-AoffCuZ529uFOC0E-OGvtGnx5OU8BvegrA9FtSTcTU4UerMJS2sgo0TZJHZmiHc-y2sF-ax9gQqIAFVJHHAd5ydVqL6PwO2UYiXD7AmNrZxRJAyCYCXPIkwQZ0tlUjps5u6ehXu0pKJx594XP4YcNgkF5n2Jf~XdwpIzCupkmmmdS-7GuLYtS3N~2YxDLlt4hI38gzFylbcuWBX9K1FgcL~ZWwE9y0in-0rytE6vWIPdkmHlyhUq70g0UasD37tt4G5h5cdI~swh0Df8eKX-5-g5j8WX~aNcSANIE1n8NzxevopqG4593Ui7mY0ukSE8dGC09xuEZqhbIZQg__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
- Çınar, İ. (2008). İlköğretimin Önemi ve Öğretmen. *Eğitim Dergisi*, 20, 1-28.
- Çilek, A. (2016). *Türkiye'de Eğitim Sendikalarının Etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

- Daud, Z ve Tumin, S. (2013). The Relationship Between Employees' Need and the Formation of Trade Union: The Malaysian Manufacturing Company's Experience. *International Journal of Business and Social Science*, Vol:4, No:13, pp.124-134.
- Dinç, D. (2022). Neoliberalism and Dilemmas of Trade Unions in Turkey, 1980-2010 . *Gaziantep University Journal of Social Sciences* , 21 (2) , 868-880 . Doi: [Http://10.21547/jss.1025724](http://10.21547/jss.1025724)
- Eraslan, L. (2012). Günümüz Öğretmen Sendikacılığının Değerlendirilmesi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum. *Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/59603>
- Erdem, A. R. (2022). *Dünyada ve Türkiye'de Eğitim Sendikası ve Sendikacılığı*. Ankara: Sobil Yayıncılık.
- Eryılmaz, B. (2010). *Kamu Yönetimi*. Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Gemici, Y. (2008). *Eğitimde Sendika Yönetim İlişkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir <http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/6860/265488.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Gindin, J ve Finger, L (2013). *Promoting Education Quality: The Role of Teachers' Unions in Latin America, Education for All Global Monitoring Report*. United Nations Educational Scientific and Cultural Organization.
- Hecock, R.D. (2014). Democratization, Education Reform, and Mexican Teachers' Union. *Latin American Research Review*, 49(1), 62-82.
- Kayıkcı, K. (2013). Türkiye'de Kamu ve Eğitim Alanında Sendikalaşma ve Öğretmen ile Okul Yöneticilerinin Sendikalardan Beklentileri. *Amme İdaresi Dergisi*, 46 (1), 99-126
- Köybaşı, F,Ugurlu, C.T ve Arslan, C. (2016). Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenmeye İlişkin Görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (27/3)
- Lieberman, M. (2000). *Understanding the Teacher Union Contract: A Citizen's Handbook* (Vol.1). Transaction Publishers.
- Lott, J. ve Kenny, L. W. (2013). State teacher union strength and student achievement. *Economics of Education Review*, 35, 93-103. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2013.03.006>
- Matsudaira, J. D. ve Patterson, R. W. (2017). Teachers' unions and school performance: Evidence from California charter schools. *Economics of Education Review*, 61, 35-50.
- McCollow, J. (2012). Education, Change and Development, Educational Politics and Policy, Globalization, Economics, and Education, Education and Society. *Oxford Research Encyclopedia of Education*, Doi: <http://10.1093/acrefore/9780190264093.013.201>
- Mermer, G. (2023). Sendika Üyesi Kamu Çalışanlarının Sendika-Siyaset İlişkisi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Kocaeli Örneği. *Journal of Social, Humanities*

and *Administrative Sciences*, 9(60):2241-2256. Doi:
<http://dx.doi.org/10.29228/JOS HAS.67735>

Pulat, Ş. (2010). *Denizli İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin, Örgüt Kültürü ve Önemine İlişkin Algıları*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

Söylemez, M. (2019). *Eğitim Çalışanlarının Sendikalara İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Sullivan, A. L. (2009). Wildland surface fire spread modelling, 1990–2007. 2: Empirical and quasi-empirical models. *International Journal of Wildland Fire*, 18(4), 369-386.

Sutherland, V. ve Cooper, C. (2000). *Stratejik stres yönetimi: Örgütsel bir yaklaşım* . Baharcı.

Ulutaş, A ve Sönmez, İ (2011). Eğitimci Kadınların Sendikal Örgütlenme Eğilimleri ve Sendikal Sürece Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme: (Eskişehir Örneği). *TÜBİTAK*

<https://www.csgb.gov.tr/>

<https://www.ebs.org.tr/>

<https://www.egitimis.org.tr/>

<https://egitimsen.org.tr/>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://turkegitimsen.org.tr/>

EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

ÖĞr. Gör. Barış KARATAŞ

- ❖ Munzur Üniversitesi Tunceli Meslek Yüksekokulu, Tunceli/TÜRKİYE
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-7783-1310>
- ❖ bariskaratas@munzur.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akaner, Ö. ve Özdemir, V. (2022). Kamu kurumlarına yönelik iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi model önerisi. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 13 (1), 41-59.
- Akyüz, N. (1980). *İş güvenliği*. Apraz Yayınları.
- Akpınar, T. (2013). *İş sağlığı ve güvenliği*. Ekin Yayınları.
- Akıllı, H. ve Aydoğdu, Ö. (2012). İş sağlığı ve güvenliğinin önemi. *MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni*, 16:245-250.
- Çay, E. ve Eratay, E. (2019). Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin iş sağlığı ve güvenliği seminerine ve sonraki uygulamalara yönelik görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (38), 26-45. DOI: 10.33418/ataunikkefd.524611.
- Çelebi, N. ve Taşçı, G. (2016). Öğretmenlerin Maruz Kaldığı Mobbing (Yıldırma). *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (9), 43-65.
- Çiçek, Ö. ve Öçal, M. (2016). Dünyada ve Türkiye’de iş sağlığı ve iş güvenliğinin tarihsel gelişimi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5 (11), 106-129.
- Girice, G., (2018). *Kamu binalarındaki laboratuvarlarda iş sağlığı ve güvenliğine genel bir bakış: bir devlet üniversitesi örneği*. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gökkaya, D. (2017). *Yükseköğretim programları genel kimya laboratuvarı uygulamalarının iş sağlığı ve güvenliği açısından incelenmesi*. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Karabulut, Ö. (2011). *Metal iş kolunda iş sağlığı ve güvenliği*. Türk Metal Sendikası Yayınları.
- Kayabaşı, R., Özdemir, H. ve Cündübeyoğlu, İ. (2021). Kamu üniversitelerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulama rehberi içerik analizi. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 29-45. DOI: 10.51177/kayusosder.1007753.
- Kilitci, Z. (2018). *Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarına ilişkin yönetici görüşleri*. Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Korkmaz, A. ve Avsallı, H. (2012). Çalışma hayatında yeni bir dönem: 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği yasası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012(26), 153-167.
- MEB, (2022) Milli Eğitim İstatistikleri 2021/2022. Yayınlanma tarihi: 9 Eylül 2022 https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=460. Erişim tarihi: 24.03.2023.
- Softa, H. K., Bukeyik, Ö. E., Çolak, Ö. A. ve Göçer, D. (2016). Akademisyenlerin mobbing durumlarının incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 34-47.

- Şener, S., Fandaklı, S., Yağimli, M. ve Aslan, T. (2023). Eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği. *The Journal of International Scientific Researches*, 8 (1), 83-94. DOI: 10.23834/isrjournal.1202692.
- Tozkoparan, G. ve Taşoğlu, J. (2011). İş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ile ilgili iş görenlerin tutumlarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 30(1), 181- 209.
- Tülü, M. (2014). İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinde İSG profesyonellerinin algı ve beklentileri. *ÇSGB, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Ustaoğlu, E. (2020). *Eğitim kurumlarında iş sağlığı ve güvenliği üzerine bir çalışma*. Çankaya Üniversitesi, Ankara.
- Yiğit, A. (2011). *İş güvenliği ve işçi sağlığı* (2. Basım). Alfa Aktüel Yayınları.
- YÖK, (2022) 2021-2022 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Yayınlanma tarihi: 29 Nisan 2022. <https://istatistik.yok.gov.tr>. Erişim tarihi: 24.03.2023.

TÜRKİYE'DE ENGELLİLER VE SOSYAL POLİTİKALAR

Editör

Mustafa ŞEN

Türkiye’de Engelliler ve Sosyal Politikalar

Editör
Mustafa ŞEN
ORCID (0000-0002-3690-7582)

ISBN 978-625-6452-45-9
E-ISBN 978-625-6452-46-6
1. Baskı Mart 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ’ye aittir.

Bu kitap bilimsel bir araştırmanın ürünüdür

KÜTÜPHANE KARTI

Türkiye’de Engelliler ve Sosyal Politikalar

ŞEN, Mustafa

1. Basım, 248 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Türkiye, 2. Engelli Bireyler, 3. Sosyal Politikalar,

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
YAZARLAR HAKKINDA	5
1.BÖLÜM DEZAVANTAJLI BİR GRUP OLARAK ENGELLİLER.....	11
<i>Yüusra AK</i>	
2. BÖLÜM ENGELLİLER VE ERİŞİLEBİLİRLİK.....	49
<i>Kübra POLAT SUBAŞI</i>	
3. BÖLÜM ENGELLİLER-SOSYAL DIŞLANMA VE AYRIMCILIK.....	77
<i>Ali İhsan ÇELEN</i>	
4. BÖLÜM ENGELLİLER VE EĞİTİM	115
<i>Nurgün KUL PARLAK</i>	
5. BÖLÜM ENGELLİLER VE İSTİHDAM	151
<i>Emel İŞTAR IŞIKLI</i>	
6. BÖLÜM ENGELLİLER-İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ	179
<i>Ayşıl KABAĞÇI - Mustafa ŞEN</i>	
7. BÖLÜM ENGELLİLER- BAKIM VE REHABİLİTASYON HİZMETLERİ	197
<i>Çiğdem ULUDAĞ GÜLER</i>	
8. BÖLÜM ENGELLİLİK VE YOKSULLUK DÖNGÜSÜ BAĞLAMINDA ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL YARDIMLAR	219
<i>Mustafa ŞEN</i>	

1. BÖLÜM

DEZAVANTAJLI BİR GRUP OLARAK ENGELLİLER

Yüstra AK¹

GİRİŞ

Engellilik, insanlığın bir parçasıdır. Neredeyse tüm insanlar, hayatlarının bir noktasında geçici ya da kalıcı olarak engelliliği tecrübe etmektedir. Bunun yanı sıra pek çok kişi, engelli bir aile üyesi, akraba ya da arkadaşına sahiptir. Demografik yapı değişip insan ömrü uzadıkça da nüfus içerisinde engellilerin payı artmaktadır. Dolayısıyla engellilik muazzam sayıda insanın hayatını etkilemektedir. Engellilik doğası itibarıyla kompleks, dinamik, çok boyutlu ve tartışmalı bir konudur (WHO, 2011: 3). Bu nedenle engellilikle ilgili tartışmalar daha engelliliği ifade etme noktasında başlamaktadır. Zira kullanılan kelimeler, insanların düşünme biçimini yansıtmakta, bu nedenle engelliliğe yaklaşım değiştikçe, engelliliği ifade eden kelimeler de değişmektedir (Shakespeare, 2018: 2). Bu çalışmada da engelliliğin anlamlandırılması hususunda yaşanan değişimi incelemek amaçlanmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak engelliliği ifade etmek için kullanılan kavramlar ve Antik Yunan'dan günümüze engelliliğin tarihi kısaca ele alınacaktır. Kavramsal çerçeveye ve engelliliğin tarihine paralel olarak temel engellilik modelleri olarak değerlendirilen ahlaki/dini model, tıbbi/medikal model ve sosyal model incelenecektir. Ardından Türkiye'de engelli bireylere yönelik sosyal politikaların gelişimi ele alınacak ve hem Türkiye'de hem de dünyada engelli istatistikleri verilecektir.

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri. yusra.ak@ogr.iu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7982-9548

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020). 2030 Engelsiz Vizyon. https://www.aile.gov.tr/media/94718/2030_engelsiz_vizyon_belgesi.pdf (Erişim: 07.10.2022).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Eylül 2022. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). Türkiye’de Engellilik ve Kalkınma: Son 10 Yıllık Raporu. Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve TÜİK. (2011). Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Ak, Y. (2019). Çoklu Bir Dezavantajlılık Olarak Engelli Yoksulluğu: Türkiye Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Alemdar, E. (2021). Sakat, Özürlü ve Engelli Kavramları: Tarifleri ve Farkları. Zemin, Sayı 2, 28–49.
- Alemdaroğlu, A. (2006). Eugenics, Modernity and Nationalism. Social Histories of Disability and Deformity. Ed: Turner, D. M. ve Stagg K. New York: Routledge. 229–255.
- Altan, Ö. Z. (1975). Sakatlar ve Türkiye’de Çalışma Sorunları. Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.
- Amponsah-Bediako, K. (2013). Relevance of Disability Models from The Perspective of A Developing Country: An Analysis. Developing Country Studies. Cilt 3. Sayı 11. 121–133.
- Azarkan, E., ve Benzer, E. (2018). Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye’de Engelli Hakları. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt 23. Sayı 38. 3–29.
- Bickenbach, J. (2006). International Classification of Functioning, Disability, and Health (ICF/ICIDH). Encyclopedia of Disability. SAGE Publications. 966–970.
- Bickenbach, J. (2020). Disability, Health, and Difference. The Oxford Handbook of Philosophy and Disability. Ed: Cureton, A. ve Wasserman, D. Oxford University Press. 46–62.
- Braddock, D. L. (2002). Disability at The Dawn of The 21st Century and The State of The States. Washington DC: American Association on Mental Retardation. <https://doi.org/10.4135/9781412976251.n2>
- Brown, I. (2018). When is Life Unworthy of Living? Lessons from The Systematic Killing of Children with Disabilities in Nazi Germany. The Routledge History of Disability. Ed: Hanes, R., Brown, I. ve Hansen, N. E. New York: Routledge. 421–433.
- Davis, L. J. (2011). Normalliğin İnşası: On Dokuzuncu Yüzyılda Sakat Bedenin İcadı.

Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak. Der: Bezmez, D., Yardımcı, S. ve Şentürk, Y. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 187–208.

- DİE. (2004). Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Durham, C. ve Ramcharan, P. (2018). *Insight into Acquired Brain Injury: Factors for Feeling and Faring Better*. Singapore: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-5666-6>
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2016). *Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistik Bilgiler*.
- Erkılıç, M. (2018). *Developments in Disability Issues During The Late Ottoman Period of Turkish History from 1876 to 1909*. The Routledge History of Disability. Ed: Hanes, R., Brown, I. ve Hansen, N. E. New York: Routledge. 56–69.
- European Commission. (t.y.). *Persons with disabilities*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137>. (Erişim: 08.01.2023)
- Eurostat. (2011). *Disability statistics*. HLTH_DP010 (Erişim: 08.01.2023)
- Fioranelli, M. ve Rocca, M. G. (2015). *Historical Evolution of Disability Concept*. History of Medicine and Ethics Journal, Cilt 1. Sayı 1. 1–9.
- Garland, R. (1995). *The Eye of The Beholder: Deformity and Disability in the Graeco-Roman World*. The Classical World. Cilt 90. Ithaca, New York: Cornell University Press. <https://doi.org/10.2307/4352001>
- Gökmen, F. (2007). *Türkiye’de Özürlü Haklarının Gelişimi*. Özveri Dergisi, Cilt 4. Sayı 2. 42–59.
- Griffo, G. (2014). *Models of Disability, Ideas of Justice, and The Challenge of Full Participation*. Modern Italy, Cilt 19. Sayı 2. 147–159. <https://doi.org/10.1080/13532944.2014.910502>
- Henderson, G., ve Bryan, W. V. (2011). *Psychosocial Aspects of Disability* (4. Baskı). Illinois: Charles C. Thomas, Springfield.
- ILO. (2021). *An Inclusive Digital Economy for People with Disabilities*. International Labour Organization.
- Kahraman Güloğlu, F. (2021). *Tarihi Süreçte Dünyada ve Türkiye’de Engelliliğin Değişimi Ve Gelişimi*. Değişen Dünyada Sosyal Politika. Der: Güloğlu, T. ve Kala, E. S. Bursa: Ekin Yayınevi. 187–212.
- Metzler, I. (2006). *Disability in medieval Europe: Thinking about Physical Impairment in The High Middle Ages, c.1100-c.1400*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203016060>
- Niemann, S. (2005). *Persons with Disabilities. Religious and Spiritual Issues in Counseling: Applications Across Diverse Populations*. Ed: Burke, M. T., Chauvin, J. C. ve Miranti, J. G. New York and Hove: Brunner-Routledge. 1–402. <https://doi.org/10.4324/9780203646984>

- Oliver, M. (2009). *Understanding Disability: From Theory to Practice* (Second Edition). Hampshire: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-1-137-05492-0>
- Olkin, R. (1999). *What Psychotherapists Should Know About Disability*. New York: Guilford Press.
- Özgökçeler, S., ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1. Sayı 1. 33–54.
- Palmer, M., ve Harley, D. (2012). Models and Measurement in Disability: An International Review. *Health Policy and Planning*. Cilt 27. Sayı 5. 357–364. <https://doi.org/10.1093/heapol/czr047>
- Retief, M., ve Letšosa, R. (2018). Models of Disability: A Brief Overview. *HTS Theologiese Studies / Theological Studies*. Cilt 74. Sayı 1. 1–8. <https://doi.org/10.4102/hts.v74i1.4738>
- Rimmerman, A. (2013). *Social Inclusion of People with Disabilities*. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9781139035668>
- Roosen, K. (2009). From Tragedy to “Crip” to Human: The Need for Multiple Understandings of Disability in Psychotherapy. *Critical Disability Discourses*.
- Schur, L., ve Kruse, D. (2015). *People with Disabilities: Sidelined or Mainstreamed?* (C. 3).
- Şen, M. (2017). *Çalışma Yaşamında Engelliler. Çalışma Yaşamında Özel Gruplar*. Der: Dursun, S. ve Aytaç, S. Ankara: Ekin Yayınevi. 211–276.
- Seyyar, A. (2015). *Dünya’da ve Türkiye’de Engelli Dostu Sosyal Politikalar*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Shakespeare, T. (2014). Disability Rights and Wrongs Revisited. *Disability & Society*. Cilt 29. <https://doi.org/10.1080/09687599.2013.864874>
- Shakespeare, T. (2018). *Disability: The Basics*. London and New York: Routledge.
- Shakespeare, T., Bickenbach, J. E., Pfeiffer, D., ve Watson, N. (2006). Models. *Encyclopedia of Disability*. SAGE Publications. 1101–1107.
- Şişman, Y. (2012). Özürlülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 7. Sayı 28. 69–85.
- Stiker, H.-J. (2019). *A History of Disability* (New edition). The University of Michigan Press. <https://doi.org/https://doi.org/10.3998/mpub.11575987>
- Taşçı, F. (2018). *Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- TDK. (2022a). Engelli. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 07.09.2022).
- TDK. (2022b). Özürlü. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 07.09.2022).
- TDK. (2022c). Sakat. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 07.09.2022).

- Thomas, C. (2011). Sakatlık Kuramı: Kilit Fikirler, Meseleler ve Düşünürler. Sakatlık Çalışmaları Sosyal Bilimlerden Bakmak. Der: Bezmez, D., Yardımcı, S. ve Şentürk, Y. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 31–48
- Tokol, A. (2019). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar. Sosyal Politika (10. Baskı). Der: Tokol, A. ve Alper, Y. Bursa: Dora Yayınları. 435–461.
- TÜİK. (2011). Nüfus ve Konut Araştırması, 2011. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2020a). Türkiye Sağlık Araştırması, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkey-Health-Survey-2019-33661> (Erişim: 14.11.2022).
- TÜİK. (2020b). Türkiye Sağlık Araştırması Mikro Veri Seti, 2019. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- United Nations. (t.y.). Factsheet on Persons with Disabilities. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities.html>. (Erişim: 08.01.2023)
- United Nations Children’s Fund. (2021). Seen, Counted, Included: Using Data to Shed Light on The Well-being of Children with Disabilities. New York.
- United States Census Bureau. (2022). Disability Characteristics. <https://data.census.gov/table?t=Disability>. (Erişim: 08.01.2023).
- UPIAS. (1976). Fundamental Principles of Disability. London.
- WHO. (1980). International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps. Geneva: World Health Organization.
- WHO. (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health. Geneva: World Health Organization.
- WHO. (2008). The Global Burden of Disease: 2004 Update. Switzerland.
- WHO. (2011). World Report on Disability. Malta. <https://doi.org/10.1111/j.1741-1130.2011.00320.x>
- Yılmaz, V. (2016). Tarihsel Gelişimi ve Güncel İkileleriyle Türkiye’de Engellilik ve Sosyal Politikar. Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika (2. Basım). Der: Altuntaş, B.. İstanbul: Nobel Akademi Yayıncılık. 57–77.
- Zittlau, A. (2018). The Freak-Show Act: Science and Spectacle in The Nineteenth Century. The Routledge History of Disability. Ed: Hanes,R., Brown, I ve Hansen, N. E. New York: Routledge. 381–393.

2. BÖLÜM

ENGELLİLER VE ERİŞİLEBİLİRLİK

Kübra POLAT SUBAŞI¹

GİRİŞ

Erişilebilirlik; toplumdaki tüm bireyleri ilgilendirmekle birlikte, bireylere sunulan tüm imkanlara ulaşabilme ve imkanlardan faydalanabilmeyi içermektedir. Erişilebilirlik engelli bireyler açısından, diğer bireylerle birlikte tüm imkanlara eşit katılım hakkı sağlamaktadır. Bu ise engelli bireylerin yaşamın her alanında kendi başlarına var olma mücadelesi için önemli bir etkidir.

Temel bir insan hakkı olan erişilebilirlik olgusunun kapsamı engelli bireylerle sınırlandırılmayacak ölçüde geniş olmakla birlikte, bu çalışma kapsamında engelliler özelinde ele alınacaktır. Zira, erişilebilirlik engelli bireylerin yaşadığı önemli sorunların başında gelmekle birlikte, birçok sorunun da ana kaynağı niteliğindedir. Buradan hareketle bu çalışmada, engelli bireylerin erişilebilirlik sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik atılan adımlarla birlikte, atılan adımların sorunun çözümüne yönelik etkisi irdelenecektir. Bu bağlamda çalışma kapsamında ilk olarak erişilebilirlik kavramı açıklanacak ve sonrasında erişilebilirlik sorunu engelli bireyler açısından ele alınacaktır. Ardından, Türkiye özelinde engelli bireylerin erişilebilirliğine yönelik politika ve düzenlemelere yer verilecektir. Son olarak ise literatürde yer alan çalışmalar ışığında, erişilebilirliğin uygulamaya yansımaları ortaya konulacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Erişilebilirlik kavramının kesin bir tanımını yapmak zor olmakla birlikte (Brown, 2006: 9), kavram geleneksel ifadeyle, “hedeflere ulaşma kolaylığı” şeklinde ifade edilmektedir (Duranton ve Guerra, 2016: 18). Erişilebilirlik bir diğer ifadeyle, “herkesin, istediği her yere ve her hizmete,

¹ Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, kubra.polat@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1091-950X

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un 3. maddesinde engelli kavramı; “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi”, ifade etmektedir. Söz konusu tanımdan görüldüğü üzere, engelli olmak doğuştan kazanılan bir özellik şeklinde kısıtlanmamakla birlikte, sonradan da oluşabilen bir olgu olarak ifade edilebilmektedir. Bu nedenle, engelli erişilebilirliği meselesi tüm toplumu ilgilendiren, herkes için önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Esasında, erişebilir bir ortamın sağlanması sadece engellilere değil, daha geniş bir kitleye fayda sağlamaktadır. Örneğin; kaldırımlarda rampaların olması bebek arabalarını iten ebeveynlere de yardımcı olmakta, sade bir dil kullanılarak aktarılan bilgiler daha az eğitimli veya ikinci bir dili konuşan insanlara da faydalı olmaktadır. Veyahut toplu taşıma araçlarında her durakta anons yapılması görme engellilere yardımcı olduğu gibi, rotayı bilmeyen insanlara da yardımcı olmaktadır (Brewer vd., 2011: 169). Buna göre, erişilebilirliğin kapsamı engelli bireylerle sınırlandırılmayacak kadar geniştir. Günümüzde yaşlılar, çocuklar, geçici sakatlık yaşayan bireyler, bebek arabalı ebeveynler, hamileler, elinde yük taşıyanlar, dikkat eksikliği olanlar, kendini yorgun ve hasta hissedener başta olmak üzere tüm bireyleri kapsamı altına almaktadır (Özgül, 2015: 63). Buna karşın, erişilebilirlik kavramı zaman içerisinde engelli bireylerin hiç kimsenin desteğine ihtiyaç duymadan kamusal hizmetlere ulaşabilmeleri, ihtiyaçlarını kendilerinin halledebilmeleri ve kamusal hizmetlere katkıda bulunabilmeleri anlamında daha fazla kullanır olmaya başlanmıştır (Bektaş ve Develi, 2020: 182). Bu anlamda engelliler için erişilebilirlik; “binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasıdır”, şeklinde tanımlanmaktadır (ASHB, t.y.). Bir diğer ifadeyle engelliler için erişilebilirlik, fiziksel ve/veya zihinsel sınırlamalarla kısıtlanmaksızın, “eşit katılım hakkı” şeklinde ifade edilebilmektedir (Jaeger ve Bowman, 2005: 63). Bu anlamda erişilebilirlik, engellilerin toplumsal hayata katılım süreci içerisindeki sorunların çözümünde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.ENGELLİLERİN ERİŞİLEBİLİRLİK SORUNU

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, temel bir insan hakkı olan erişilebilirlik, engellilerin karşılaştığı en büyük sorun alanı olarak ifade edilmektedir (Berkün, 2019: 46). Erişilebilirlik sorunu, engellilerin hakları olan hizmetlerin birçoğundan faydalanamamasıyla sonuçlanmaktadır (Evliyaoğlu ve Tezel, 2017: 96). Engelliler için erişilebilirlik sadece hakları kullanabilmenin bir yolu olarak sınırlandırılmamalıdır. Engelliler erişilebilirliğin sağlanması ile toplumsal hayatın bütün alanlarına tamamiyle katılabilecek ve hür yaşama imkanına sahip olabileceklerdir. Hür yaşama imkanına sahip olabilmek ise engellilerin toplumdaki diğer bireylerle eşit şekilde ulaşma, fiziksel ortama, tesis ve hizmetlere, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişebilmesini gerektirmektedir (Çağlar, 2012: 543). Erişilebilirliğin sağlanmadığı durumda, engellilerin karşılaştığı diğer sorunlar katlanarak büyüyeceğinden, erişilebilirlik engellilerin karşılaştığı sorunların başında gelmektedir (Erten ve Aktel, 2020: 903).

Jaeger ve Bowman, engelliler için topluma erişimi temelde, *fiziksel erişim* ve *entelektüel erişim* olmak üzere iki şekilde ele almaktadır. *Fiziksel erişim*, nesnelere ve yerlere erişimi kapsarken; *entelektüel erişim*, fikirlere ve bilgilere erişimi kapsamaktadır. Bu iki temel erişim biçimi esasında birbirleriyle ilişkilidir (Jaeger ve Bowman, 2005: 63). Engelliler için erişilebilirlik konusundaki literatür incelendiğinde, büyük çoğunlukla fiziksel erişim konularına odaklanıldığı görülmektedir. Bunun sebebi, fiziksel erişim konularının genellikle gözlemlenebilmesi, basit ve kolay anlaşılır olması şeklinde açıklanmaktadır. Tekerlekli sandalye kullanıcısı için bina girişlerine rampa eklenmesi, görme engelli bireyler için büyük baskılı materyaller üzerinden bilgi verilmesi, işitme engelli bireyler için altyazı metin sağlanması veya işaret dilini bilen personel çalıştırılması gibi “basit” sayılabilecek önlemlerle fiziksel erişim sorunları çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak entelektüel erişim sorunları, fiziksel erişim sorunlarından daha zor gözlemlendiğinden, toplumda tanımlanması, açıklanması ve belirli bir çerçevede ele alınması daha da zor olmaktadır (Jaeger ve Bowman, 2005: 67).

Engellilerin topluma tam ve eşit bir şekilde katılımı insan haklarının bir gereğidir. Engelli bireylerin “engelli” hale gelmesinde, “yeti yitimi”nden öte, engellilerin önüne koyulan fiziksel ve yapısal engeller gelmektedir (Özgül, 2014). Engelli bireylerin “erişilebilirlik” kapsamında fiziksel çevreye

ve toplu ulaşım sistemlerine erişememesi sosyal hayata erişim, sosyal destek, iletişim ve bilgilendirme, sağlık hizmetleri, eğitim ve istihdamdan yararlanamama ile sonuçlanmaktadır (Tiyek vd., 2016: 226).

Engelli bireylerin toplumun genelinden farklı ihtiyaçları bulunabilmekle birlikte; engelli bireyler bazı haklarını kullanabilmek için ise özel önlemlere ihtiyaç duymaktadırlar (Çağlar, 2012: 558). Bu anlamda, engellilerin haklara ve hizmetlere erişimlerini koruma altına alan/düzenleyen yasal zeminin ve buna yönelik politika ve düzenlemelerin olması oldukça elzemdir.

3.ERİŞİLEBİLİRLİK İLE İLGİLİ POLİTİKA VE DÜZENLEMELER

Erişilebilirlik konusunda gönüllü çabaların olması, engelleri kaldırmak için yeterli olmamaktadır. Bu sebeple, hükümetlerin birtakım politika ve uygulamaları hayata geçirmesi ve zorunlu asgari şartları getirmesi gerekmektedir. Ülkeler engellilerin erişilebilirliği ile ilgili bir kurumsal ve politika çerçevesi oluşturmak istese de bunu uygulama hususunda birtakım sıkıntılar yaşamaktadır. Bu sıkıntılar; mali kaynak eksikliği, coğrafi ve iklimsel kısıtlamalar, kurumlar arası eşgüdümsüzlük, yaptırım uygulayamama, sınırlı araştırma ve bilgi, planlama ve tasarım kapasitesi eksikliği, mimarların, inşaat mühendislerinin ve planlamacıların eğitim müfredatlarında engellilik bilincinin bulunmayışı şeklinde sıralanabilmektedir (Brewer vd., 2011: 173). Erişilebilirlik ile ilgili en önemli sorun alanları; toplumda ve erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeleri yapmakla görevli kurum ve kuruluşlarda engelli haklarına dair farkındalığın düşük olması, erişilebilirlik standartları konusunda bilgilendirme yapmakla görevli teknik personelin bilgi düzeyinin düşük olması, erişilebilirlik düzenlemelerinin teknik ve ekonomik açıdan sorun alanı olarak görülmesi şeklinde ifade edilebilmektedir (Elmacı, 2019: 37).

Türkiye’de de mali ve yapısal sıkıntılar, düşük eğitim seviyesi, yetişmiş insan kaynağının bulunmaması, erişilebilirlik konusuna ders müfredatlarında yeterince yer verilmemesi, sivil toplum kuruluşlarının hak temelli çalışmada eksik kalması, erişilebilirlik konusunu önceleyen siyasi iradenin olmayışı gibi etkenler erişilebilirlik konusunun gündeme gelmesini geciktirmiş ve erişilebilirliğin önünde engeller oluşturmuştur (Özgül, 2015: 65). Türkiye’de

engellilere yönelik kurumsal zemin ilk olarak 1997 yılında Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın oluşturulmasıyla başlamış olup (Çağlar, 2012: 558); erişilebilirlik kavramının ulusal hukuk sistemine girişi ilk kez 6 Haziran 1997 tarihinde 572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile olmuştur. 572 Sayılı KHK'nın amacı, 3194 Sayılı İmar Kanunu'na eklenen bir ibare ile, Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standardına uyulmasını zorunlu tutmak olmuştur. Ancak söz konusu düzenleme 2005 yılına kadar bir değişikliğe sebep olmayacak derecede az bir etki göstermiş, hiçbir kurumu harekete geçirmemiştir. Böylece, yasa koyucu 7 Temmuz 2005 tarihinde 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun²'u yürürlüğe koymuş ve erişilebilirlik ile ilgili düzenlemelere yer vermiştir (Özgül, 2015: 65; Kalaycı, 2020: 93). Söz konusu Kanun'un kabulüyle, engelli bireylerin hakları resmi ve yasal zeminde dikkat çekmeye başlamıştır (Çağlar, 2012: 559).

5378 Sayılı Kanun'da *Erişilebilirlik* başlığına yer verilmiştir. Söz konusu Kanun'un 7. maddesine göre; “yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır”. Bu madde ile engellilerin hizmetlere erişebilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da, engellilerin hür yaşayabilme durumlarının şartı da açıklanmıştır. Söz konusu Kanun'un 6. maddesinde, “engellilerin öncelikle buldukları ortamda bağımsız yaşayabilmeleri için durumlarına uygun olarak gerekli psikososyal destek ve bakım hizmetleri sunulur. Destek ve bakım hizmetlerinin sunumunda kişinin biyolojik, fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel ve manevi ihtiyaçları ailesi de gözetilerek dikkate alınır”, hükmüne yer verilmiştir. Buna göre; engellilerin hür yaşayabilmeleri için bakım ve psikososyal destek hizmetlerine vurgu yapılmış ve bu hizmetler engellilerin ailesini de kapsamıştır. Buna ek olarak, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un geçici 2. ve 3. maddelerinde kamunun erişebileceği açık alanlar, açık binalar ve toplu

² 5378 Sayılı Kanun ilk olarak “Özürlüler Kanunu” şeklinde ilan edilmiş iken, 25/4/2013 tarihli ve 6462 Sayılı Kanun'un 1. maddesiyle, Kanun'da yer alan “özürlü” ifadeleri, “engelli” şeklinde değiştirilmiştir.

taşıma araçlarında ve hizmetlerinde erişilebilirliğin sağlanmasına ait hükümlere yer verilmiştir. Ayrıca geçici 3. maddede erişilebilirliğin izlenmesi ve denetlenmesine dair ibareler bulunmaktadır (ASHB, 2022: 62).

Türkiye'nin 2009 yılında Birleşmiş Milletler'in Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye taraf olmasıyla birlikte, engellilerin hak ve hizmetlere erişimlerine yönelik yasal ve kurumsal çalışmalar hız kazanmıştır (Çağlar, 2012: 559). Türkiye'nin imzalamış olduğu, Birleşmiş Milletler'in 2008 yılında yürürlüğe girmiş olan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de, erişilebilirlik kavramı sözleşmenin dayandığı ilkelerden biri olarak benimsenmiştir. Söz konusu Sözleşme'nin 9. maddesinde, engellilerin hür yaşayabilmeleri ve hayatın bütün alanlarına diğer bireylerle eşit şekilde katılmalarının sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda fiziki çevreye, ulaşım, halkın erişebileceği tesis ve hizmetlere, bilgi ve iletişim olanaklarına katılımın sağlanması için uygun tedbirlerin alınması gerektiğinin altı çizilmektedir.

Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2010 yılında ise, erişilebilirliğe ilişkin ilgili çevrelerin bilgi eksikliğinin giderilmesi, örnek çalışmaların hayata geçirilmesi, ihtiyaç duyulan malzemelerin temini için adımlar atılması, uygulama için gerekli olan finansmanın sağlanması, mevzuatın değerlendirilmesi amaçlarıyla *2010-2011 Yılı Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı* oluşturulmuştur (ÖİB, 2010: 13). Söz konusu belge, “mevzuat düzenlemeleri (standartlar dahil)”, “toplumsal bilinçlendirme (teknik personel dahil)” ve “uygulama” olmak üzere üç ekseninde hazırlanmıştır (ÖİB, 2010: 15). 2012 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*³'nın tüm yerel yönetim birimlerine gönderilmesinin sağlanması da erişilebilirlik açısından önemli gelişmelerdendir (Yelçe vd., 2013: 22).

Engellilerin erişebilirliğine yönelik bir diğer düzenleme Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2013 yılında yürürlüğe giren *Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği*'dir. Bu Yönetmelik ile “umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarında erişilebilirliğin izleme ve denetimini yapacak olan komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları ile idari para cezalarının uygulanmasına ve

³ Detaylı bilgi için bkz. (T.C. Özürlüler İdaresi Başkanlığı, E. ve Y. H. G. M. (2022). *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*. Ankara).

genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası tutarlarının kullanımına ilişkin hususları belirlemek”, amaçlanmıştır.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, *Erişilebilir Ulaşım Hizmetleri Platformu* oluşturarak engelliler ve hareket kısıtlılığı olan bireylerin seyahatlerinde ve bu kişilere yönelik haberleşme hizmetlerine ilişkin çalışmalar yürütmüş ve süreç sonunda *Erişilebilir Ulaşım Stratejisi ve Eylem Planı 2021-2025* çerçevesinde ulaşım hizmetlerinde erişilebilirliğin sağlanması için amaç, hedef ve eylem planlarını sıralamıştır (UAB, 2021).

Erişilebilirlik standartları, erişilebilirlik mevzuatının bir diğer önemli bileşenidir. Türkiye’de erişilebilirlik standartları Türk Standartları Enstitüsü tarafından yayımlanmakta⁴, farklı kullanıcıların yapıları çevrede çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılanmak üzere temel gereklilikleri belirlemeyi amaçlamaktadır (Koç, 2020: 11). Erişilebilirlik tasarımsal bakımdan 1991 yılında TS 9111 ile başlamakla birlikte, 2020 yılında hazırlanan *Erişilebilirlik Kılavuzu* ile daha da geniş çapta düzenlenme imkanı bulmuştur (Tutal, 2021: 95). Engelsiz yapıları çevrenin üretilebilmesi için gerekli ölçü ve ölçütlerin sağlanmasına yönelik temel bilgiler içeren kılavuz ile yapıları çevreler oluşturulurken gerekli tedbirlerin alınması ve erişilebilirliğin sağlanması amaçlanmıştır (Koç, 2020: 9).

Engellilerin erişilebilirliklerine yönelik yasal düzenlemelerin çoğunlukla fiziksel erişilebilirlik sorunlarına yönelik olarak düzenlendiği görülmektedir (Çağlar, 2012: 559). Türkiye’deki hukuki düzenlemelere bakıldığında, 1997 yılından günümüze hukuki metinlerde çok defa değişiklikler yapıldığı görülmekte, bu durum ise yasa koyucunun

⁴ Türkiye’de erişilebilirlikle ilgili standartlara Türk Standartları Enstitüsü’nden ulaşılabilirlikle birlikte, öne çıkan standartlar şunlardır; “TS 9111 “Özürülüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri”, TS 12576 “Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları”, TS 12460 “Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürülü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları”, TS ISO 23599 “Görme Özürülü veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller- Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri”, TS 13536 “TS ISO 23599’un Uygulanmasına Yönelik Tamamlayıcı Standard”, ISO 23600 “Görme ve İşitme Özürülüler İçin Yardımcı Mamuller- Yaya Trafik Işıkları-Sesli İkazlar ve Hissedilebilir Yüzeyler”, TS 13622 “Engelliler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Toplu Taşıma Sistemlerinde Erişilebilirlik Gereklileri”, TS 13882 “Yaya Yürüme Yüzeylerinin Sınıflandırma Kuralları- Temel Gereklilikler ve Değerlendirme Yöntemleri” (Koç, 2020: 11).

erişilebilirlik konusunu iyi bir şekilde çözümleyemediğini ortaya koymaktadır⁵ (Özgül, 2015: 67).

Engellilerin erişilebilirliğine yönelik hukuksal düzenlemeler yanında, kurumsal düzenlemeler ve birtakım politikalar da bulunmaktadır. Bilhassa, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kurulması engellilerin hayat şartlarını iyileştirmek ve engelli bireylere yönelik hizmetleri daha etkin bir şekilde sunabilmek amacıyla önemli bir gelişmedir. Engellilere yönelik getirilen Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPS) engellilere yönelik ayrı ve merkezi bir sınav yapılmasını amaçlayarak, engellilerin diğer bireylerle adil bir rekabet ortamında yarışabilmelerini sağlamaya çalışmaktadır (Azarkan ve Benzer, 2018: 21). Yine, özel sektörde engelli istihdamını artırmaya yönelik engelli iş kurma projeleri, kota sistemi, korumalı işyerleri gibi birtakım teşvik ve yöntemler uygulanmaktadır (Azarkan ve Benzer, 2018: 22; Bektaş ve Develi, 2020: 181). Bunların yanında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı birlikteliği ile hayata geçirilen *Girişimci Engel Tanımaz* projesi örneğindeki gibi birtakım projeler hayata geçirilerek, engelli bireylerin girişimcilik yeteneklerini ortaya çıkarmak ve kendi işlerini

⁵ Engellilerin erişilebilirliğine yönelik düzenlemeler elbette metinde sayılanlarla sınırlı değildir. Bu sayılanlara ek olarak engellilerin erişilebilirliğine yönelik birtakım hükümler içeren kanunlar, yönetmelikler, genelgeler vb. bulunmaktadır. Bunlar arasında; 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliği, 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu, 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu, 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, Sığınak Yönetmeliği, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2006 yılında 2006/18 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, 2011 yılında Şehir İçi Toplu Ulaşım Hizmetinde Yer Alan Otobüsler İle İlgili İçişleri Bakanlığı Genelgesi, Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Karayolu Taşıma Yönetmeliği, Otopark Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik sayılabilmektedir (ÖİB, 2010: 3-6; Çağlar, 2012: 561; Tiyek vd., 2016: 230-231; Şen, 2019: 257-260; Bektaş ve Develi, 2020: 181). Bunların yanında, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda da erişilebilirliğe dair hüküm bulunmamasına karşın, engellilere yönelik düzenlemeler mevcuttur. Ancak söz konusu kanunlarda “engellilere bireylerin durumlarına göre uygun yöntemler belirlenir” şeklinde ibarelere yer vererek erişilebilirlik konusuna atıf yapıldığı görülmektedir (Özgül, 2015: 67).

kurmalarını teşvik ederek, hayatlarını idame ettirmeleri konusunda birtakım destekler sağlanmaya çalışılmıştır (Azarkan ve Benzer, 2018: 23).

Şehirler arası otobüs şirketlerinde engelli indirim, engelli park yeri kullanım kartı, ücretsiz sehayat hakkı, THY engelli indirim, özel indirimli cep telefonu tarifeleri, internet tarifeleri indirimleri, su, elektrik ve doğalgaz tarife indirimleri (kurum inisiyatifi dahilinde), AÖF, harç indirim hakkı, rehabilitasyon merkezlerinden faydalanma hakkı, müze ve ören yerleri indirim hakkı, devlet tiyatroları tarafından gösterilerin engellilere ücretsiz sunulması gibi uygulamalar da erişilebilirliğin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (ASHB, 2014: 71-72; Şen, 2019: 258; Bektaş ve Develi, 2020: 181).

Bunun yanında engelli bireyler ve ailelerine yönelik yapılan erişilebilirlik konulu *Toplumsal Bilinçlendirme Çalışmaları* ve ilgili bakanlıkların ve belediyelerin teknik personeline yönelik yapılan erişilebilirlik konulu eğitim programları, engelli bireylerin oy kullanma haklarına erişebilmelerini sağlayabilmek amacıyla 12 Haziran 2011 tarihinde yapılan seçimlerde engellilerin oy kullanması durumunda tecrübe edilen sıkıntıların çözülmesi amacıyla bir genelgenin hazırlanması erişilebilirlik konusunda atılan önemli adımlar kapsamında sayılabilmektedir (ASPB, 2013b: 22-23). 2011 yılında düzenlenen *Herkes için Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı*, 2012 yılında *Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi Standartları*, 2020 yılının *Erişilebilirlik Yılı* ilan edilmesi de erişilebilirlik açısından önemli gelişmelerdir (Tutal, 2021: 95).

Bir soruna çözüm noktasında, hukuki düzenlemelerin ve birtakım politika ve uygulamaların hayata geçirilmesi önemli bir adımdır. Ancak tüm bunların sonuç bulması uygulamaya yansıdığı anda anlamlıdır. Türkiye’de erişilebilirlik konusunun mevcut durumuna bakıldığında istenen sonuçtan oldukça uzakta kaldığı görülebilmektedir (Özgül, 2015: 67). Erişilebilirliğe yönelik tüm bu düzenlemelere rağmen, uygulamada önemli aksaklıklar ve/veya eksiklikler olduğu görülmektedir. Bir sonraki başlıkta, engellilerin erişilebilirliğine yönelik yapılan çalışmalara yer verilerek, erişilebilirliğin uygulamadaki durumu gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

4. ERİŞİLEBİLİRLİĞİN UYGULAMAYA YANSIMASI

Erişilebilirliği kavramsal olarak tanımlamanın zorluğunun yanı sıra, ampirik olarak ölçmek de zorluk teşkil etmektedir (Duranton ve Guerra, 2016: 18). Esasında engellilerin erişilebilirliği konusunu belli bir alanla sınırlamak gerçekçi olmayacaktır. Herhangi bir imkana/hizmete erişim sağlanamadığında, diğer imkanlara/hizmetlere erişim de güçleşmektedir. Örneğin; ulaşım araçlarına erişimin sağlanamaması eğitime erişimi, eğitime erişimin sağlanamaması bilgiye erişimi güçleştirmektedir. Bu noktada, erişilebilirliğin her alanda gözetilmesi gerektiğinin özellikle altı çizilmelidir.

Türkiye’de erişilebilirlik kavramına bakışın oldukça sığ olması önemli bir sorundur. Belirtmek gerekir ki, erişilebilirlik sadece tekerlekli sandalyeli bireyler için yapılan rampa veya görme engelli bireyler için belli zeminlere döşenen hissedilebilir yüzeyle sınırlı değildir (Mengi, 2020: 255). Yollara ve binalara erişilebilirliğin sağlanması sivil yaşama katılım için faydalı olmakla birlikte; eğitim, sağlık ve işgücü piyasasına katılım için de esas teşkil etmektedir (Brewer vd., 2011: 170). Erişilebilirlik kavramı yukarıda da ifade edildiği üzere; bilgi ve iletişim teknolojileri, ulaşım, istihdam, turizm faaliyetleri, sağlık hizmetleri ve adalet gibi toplumsal hayata katılımın bir unsuru olan birçok faaliyete erişimi içermektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan *Eylül 2022 Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni* verilerine bakıldığında; Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları tarafından bina, açık alan ve toplu taşıma araçlarında 2017 yılında toplam 4.794, 2018 yılında 7.225, 2019 yılında 6.898, 2020 yılında 3.171, 2021 yılında 4.707 ve 2022 yılının ilk altı ayında 2.406 denetim gerçekleştirilmiş; bu kapsamda 2014-2022 yılı Haziran ayı itibarıyla 1.124’ü bina, 25’i açık alan ve 1.657’si toplu taşıma aracına olmak üzere toplam 2.806 “Erişilebilirlik Belgesi” düzenlenmiştir (ASHB, 2022: 62-64). Söz konusu verilere bakıldığında, erişilebilirliğe ilişkin mevcut durumun ideal olmaktan oldukça uzak olduğu görülmektedir.

Engelli bireylerin erişilebilirliğinin sağlanamamasının toplumsal hayata katılımlarını güçleştirdiği ve engelli bireylerin yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Bu kapsamda; Gaziantep kent merkezinde bedensel engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımları ve

toplumsal imkanlara erişebilme durumlarını belirlemeye yönelik yapılan bir araştırmaya göre (Doğruel, 2022); fiziksel ve sosyal çevreye, istihdama, ekonomiye, sağlığa ve eğitime erişimde ortaya çıkan sıkıntıların engellilerin toplumsal yaşama katılmalarını zorlaştırdığı ve yaşam kalitelerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan engelli bireyler fiziksel çevreye ve ulaşım erişim ile ilgili sıkıntıları; katılımcıların hareketlerini sınırlayan rampa, yol, asansör, kaldırım, şarj yeri ve sarı şeritlere dair sorunlar, kentsel mekana, kamu binalarına, ulaşım araçlarına ve konutlara erişimde sıkıntılar, sinyalizasyon eksikleri şeklinde belirtmişlerdir. Sağlık hizmetlerine ve tıbbi teknolojilere erişimdeki sıkıntılar, ekonomik yetersizlikler ve ulaşım sırasında karşılaştıkları engeller olarak belirtilmiştir. Katılımcıların eğitime, istihdama ve ekonomik imkanlara erişimlerinde de birtakım sıkıntılarla karşılaştıkları görülmüştür. Buna göre; engellilere ilişkin istihdam fırsatlarının yetersiz olması, özel sektörde iş imkanlarının yetersiz olması, engelli bireylerin istihdamında engel durumlarına dikkat edilmeksizin istihdama yerleştirilmeleri, işe gidip gelirken karşılaştıkları fiziki çevre ve ulaşım sıkıntıları, engelli kadınlara yönelik geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları nedeniyle işten uzaklaştırılmaları, erken yaşlardan itibaren eğitim kurumlarına erişimde zorluklar, eğitim süresi boyunca karşılaşılan sıkıntılar olarak sayılabilmektedir (Doğruel, 2022: 313-314).

Türkiye’de engelli bireylerin erişebilirliğine ilişkin literatür incelendiğinde, mekansal erişilebilirliğe ilişkin çalışmaların varlığının ön planda olduğu görülmektedir. Bu kapsamda; “engelsiz kentler” bağlamındaki çalışmaların varlığı dikkat çekmektedir. Yoğun kentleşme, şehir planlamalarında engelli kişilere yönelik düzenlemelerle sonuçlanmamış, bu eksiklik engellilerin erişebilirliklerini daha da zorlaştırmıştır. Şehir planlamalarında “engelsiz kentler” var edilememiş, engelli kişiler sosyal, kültürel, iktisadi kısıtlamalara maruz kalmışlardır (Bektaş ve Develi, 2020: 180-181). “Engelsiz veya erişilebilir kent” yaklaşımı, kentlerde engellilerin erişilebilirlik sorunlarına getirilen çözüm önerilerindedir. Engelsiz kent fikrinin temelinde, engellilerin kentsel alanlarda rahat bir şekilde hareket edebilmeleri ve ihtiyaçları bulunduğu takdirde her türlü hizmete, kaynağa, fiziksel çevreye ulaşabilmeleri imkanı yatmaktadır. Aslında bu yaklaşım yalnızca engellileri kapsamamakta, tüm toplumu ilgilendiren bir anlayışı ifade etmektedir. Ancak engelliler toplumun diğer üyelerine göre haklara ve hizmetlere erişimde ayrıca desteklenme ihtiyacı duyduklarından ötürü, bu anlayış engelliler için daha fazla anlam ifade etmektedir (Erten ve Aktel, 2020:

899). Bu kapsamda; Sabancı Üniversitesi tarafından hazırlanmış olan raporda, İstanbul'da 2012 yılında çeşitli mekanlar erişilebilirlik açısından değerlendirilmiş, karşılaşılan örneklerde kolay bir şekilde ulaşılabilen kılavuz ve şartnamelere, verilen danışmanlık ve eğitim hizmetlerine rağmen erişilebilirliğe dair en temel unsurların dahi yetersiz ve hatalı olduğu görülmüştür. Bu durumun altında yatan temel sorunlar ise; standardizasyon ve kurumsallaşmada yetersizlik, koordinasyon eksikliği, kurumsal ve toplumsal düzeyde bilgisizlik ve duyarsızlık olarak ifade edilmiştir (Yelçe vd., 2013: 23).

Engellilerin kentsel alanlarda yaşadıkları sorunları belirlemeye çalışan bir diğer araştırmada, Ankara Kızılay şehir merkezinde erişilebilirlik standartlarının uygulanıp uygulanmadığı belirlenmeye çalışılmış ve çalışma sonunda engellilere yönelik tasarım standartlarının dikkate alınmadığı görülmüştür (Alkan Meşhur, 2013). Görme engelli bireylerin kentle bütünleşmesini ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmada, Çanakkale ili örneğinde görme engellilerin kentin erişilebilirliği, yerel düzeyde katılımı ve toplumla bütünleşme konularında birtakım sıkıntılar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır (Erdoğan, 2016). Yine, kentlerde ikamet eden görme engelli bireylerin çevresel alana dair yaşadıkları sorunları ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmada; engelli bireylerin park, spor ve ortak kullanım alanları, toplu ulaşım, resmi kurumlar ve hastanelerde birtakım erişim sorunları ile karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır (Özteke Kozan vd., 2018). Engelli bireylerin kentsel dış mekanlara erişilebilirliklerini Tekirdağ ili özelinde inceleyen bir diğer çalışmada, incelenen bölgelerin engelli bireylerin erişilebilirliği açısından yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Aygün vd., 2018). Zonguldak ilinin erişilebilirlik açısından değerlendirildiği çalışmada ise yollar, yaya kaldırımları, konutlar ve kamu binalarının erişilebilirlik açısından zorluklar barındırdığı görülmüştür (Berkün, 2019). Yine, geleneksel yerleşim alanları ve yapılarında erişilebilirlik konusundaki eksikleri ve bu eksikliklerin nasıl giderildiğini incelemeye yönelik Malatya'nın bir beldesinde yer alan geleneksel yerleşim alanının ele alındığı bir çalışmada, elde edilen sonuçlar geleneksel yapılar için korumaya yönelik düzenlemelerle birlikte, erişilebilirlik standartlarının da artırılması gerekliliğine dikkat çekmektedir (Akyıldız ve Olğun, 2020).

Engellilerin ulaşım alanında yaşadıkları sıkıntılar erişilebilirliğin önemli ve üzerinde çok durulan boyutudur. Ulaşım araçlarına erişim ve

seyahat etme hakları erişilebilirliğe dair engellilerin karşılaştıkları önemli sorunlardandır. Fiziksel ve görme engelli bireyler, dolaşım ve hareketlilik yönünden diğer bireylere göre daha fazla zaman ve çaba harcamaktadır. Bu nedenle, özellikle bu tarz engele sahip olan kişilerin karşılaşılabilecekleri ulaşım engellerinin en aza indirgenmesi gerekmektedir. Bu kişilerin kendi sahip oldukları engellerine bir de çevreden kaynaklanan engeller eklendiğinde, engellilerin ulaşım alanlarından faydalanması daha da zorlaşmaktadır (Evliyaoğlu ve Tezel, 2017: 96-97). Kaldırım geçişlerinin (rampaların) sağlanması, cadde boyunca güvenli geçişlerin yapılması, erişilebilir girişlerin olması, tüm alanlara erişilebilir bir seyahat yolunun olması, tuvaletler gibi kamu tesislerine erişimin sağlanması gibi uygulamalar ulaşımında erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik önemli hususlardır (Brewer vd., 2011: 174).

Bununla birlikte, Türkiye’de ulaşım erişim konusunda birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Bartın ilinde fiziksel engellilerin kullanımı için en uygun park alanlarından birinde yapılan bir araştırmada, alanın fiziksel engelliler tarafından kullanılabilirliği araştırılmış ve Bartın’daki ulaşım akslarının fiziksel engellilerin kullanımına yönelik olmadığı ve bu nedenle engelli bireylerin birçoğunun bu alanları kullanmakta güçlük çektikleri ve hatta bu alanları kullanamadıkları görülmüştür (Bekci, 2012). Şehir içi toplu ulaşım sistemlerinde Zeytinburnu ilçesi özelinde engellilerin erişebilirliğine yönelik teknik analizin yapılmasının amaçlandığı bir çalışmada, Zeytinburnu ilçesindeki toplu ulaşım sistemlerinde engelli bireylerin erişebilirliği kapsamında yapılan düzenlemelerin yetersiz olduğu ve standartlara uymadığı görülmüştür (Tiyek vd., 2016). Bu kapsamda yapılan bir diğer çalışma, bir havalimanının bedensel ve görme engeli olanlara verdiği hizmetleri ve erişilebilirlik durumunu incelemeyi amaçlamış; engellilerin havalimanında engellilere sunulan hizmetleri ve söz konusu hizmetlerin havalimanı içerisindeki konumlarından dahi haberi olmadığı için havalimanı engelli hizmetlerini kullanmadıkları görülmüş, engelliler için erişebilirliğin mekanda bütüncül bir yaklaşım gerektirdiği sonucuna varılmıştır (Evliyaoğlu ve Tezel, 2017). Yine, İstanbul’da önemli toplum ulaşım sistemlerinde engellilerin erişebilirliğine yönelik yapılan düzenlemelerin standartlara uygun olup olmadığının ortaya konulmasının amaçlandığı bir çalışmada; yapılan çalışmaların standartlara uymadığı, kullanılabilir şekilde yapılmadığı ve erişilebilirlik açısından sürdürülebilir olmadığı görülmüştür (Dicle ve Toprak, 2020). Pamukkale Üniversitesi örneğinde, yerel yönetim birimlerinin kamu

hizmetinde fiziksel erişilebilirliğe ilişkin yapmış oldukları mekansal düzenlemelerin erişilebilirlik açısından geliştirilmiş standartlar çerçevesinde değerlendirilmesini amaçlayan bir çalışmada, fiziksel mekanda erişilebilirlik açısından birtakım eksiklikler olduğu, yapılan düzenlemelerin standartların göz ardı edilerek yapıldığı, tespit edilen sıkıntılı alanlarda düzenlemelerin yapılmadığı ve erişilebilirliği sürdürülebilmek adına gerekli olan kontrollerin ve denetimlerin eksik olduğu sonucuna varılmıştır (Özdemir, 2020).

Çorlu kent merkezindeki yaya yollarının mevcut durumları ortaya konularak erişilebilirlik açısından değerlendirildiği ve engelli bireylerin bu merkezleri kullanım durumlarının ortaya konulmaya çalışıldığı bir çalışma sonunda, incelenen alanların erişilebilirlik açısından yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ekici, 2021). Trabzon'da yapılan bir çalışmada ise, kentsel mekanın ve ulaşım imkanlarının ortopedik engellilerin merkezi iş alanına erişimine etkileri yarı yapılandırılmış görüşmeler ve mekansal analizler aracılığıyla yaya erişim, taşıtla erişim, dolaşım ve kentsel hizmetler ekseninde belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonunda, ortopedik engelliler açısından merkezi iş alanına yaya ve taşıtla erişimde sorunlar olduğu, ortopedik engellilere ilişkin kentsel imkanların yetersizliği, otopark ve yaya yolu düzenlemeleri, toplu ulaşım olanaklarının uygunsuzluğu görülmüştür (Yılmaz Bayram ve Çoban, 2022).

Fiziksel erişim ile ilgili belirtilmesi gereken önemli bir husus, sistemlerin birbirleriyle ilintili bir şekilde planlanması gerekliliğidir. Örneğin; asansörü bulunmayan çok katlı bir binanın ön kapısına fiziksel erişimin sağlanması, binanın içinde girmeleri gereken belirli yerlere erişemeyen engelli bireyler açısından bir anlam ifade etmeyecektir (Jaeger ve Bowman, 2005: 65). Bununla birlikte, kaldırımların ve yolların kalitesinin artırılması ve ulaşım tesislerine erişimin sağlanması engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması açısından vazgeçilmezdir (Brewer vd., 2011: 183). Seyahatte erişilebilirlikteki en büyük sorun, bilhassa istasyonların yakınlarında erişilemeyen bir yaya ortamının olmamasıdır. Kaldırımların olmaması veya bakımsız olmaları trafik kontrollerinin bulunmaması, erişilemeyen üst veya alt geçitler, istasyon veya durakların çevresinde kalabalık kaldırımlar, görme engelliler açısından sokak geçişlerinde destek olmaması, tehlike içerecek trafik davranışları yaygın problemler arasındadır (Brewer vd., 2011: 179).

Toplu taşıma sistemlerine erişilebilirlik konusunda da bazı standartlar getirilmelidir. Bunlar; toplu taşıma alt yapısına ve hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi, engelliler için özel ulaşım hizmetleri kurmak, politikaları, uygulamaları ve hizmetlerin kullanımını iyileştirmek için kampanyalar ve eğitim programları geliştirmek şeklinde sıralanabilmektedir (Brewer vd., 2011: 178).

Erişilebilirlik kavramı, mekana, fiziki alt yapıya erişim ile sınırlandırılmamakta, aynı zamanda işe/istihdama erişimi de kapsamaktadır (Kahraman vd., 2019: 1006). Ulaşım, binaların iç ve dış mimari düzenlemeleri, işin gerçekleştirilmesi sürecinde gerekli olan donanımlar (malzemeler, alet ve araçlar, iş ve işçi güvenliği uygulamaları vb.) ve bilgiye erişimi engelleyen durumlar (işitme engelli çalışanlar için işaret diline çevrilmeyen, görme engelli çalışanlar için seslendirilmeyen tüm dokümanlar) engelli bireylerin istihdama erişimini zorlaştıran unsurlardır (Parlak vd., 2015: 559).

Türkiye’de işyerinde engelli erişilebilirliğine yönelik algı ve mevcut uygulamaların tespitini amaçlayan bir çalışmada, 20 farklı kamu ve özel sektör kurumlarından engelli bireyleri de kapsayacak şekilde işveren ve çalışanlarla görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonunda konuya dair bilgi yetersizliğinin görülmesinin yanında, erişim ve iletişim yetersizliklerinin engelli erişilebilirliğinin önünde bir engel yarattığı sonucuna ulaşılmıştır (Kahraman vd., 2019). Bursa’da farklı sektörlerde faaliyette olan kurumlarda yönetici ya da çalışanların çalıştıkları firmalardaki mekanlara, teknik ve idari uygulamalara engelli bireylerin erişebilirlikleri açısından bakmalarının ve buna ilişkin algı ve gözlemlerinin ortaya konulmasının amaçlandığı bir çalışmada, araştırmaya katılanların %97’si engelli çalışan istihdamı konusunda firmalarda iyileştirilmesi gereken konular olduğunu ifade etmişlerdir (Parlak vd., 2015). Türkiye’de mekansal erişilebilirlik bağlamında engelli bireylerin istihdamında görülen sorunları ortaya koymaya amaçlayan bir çalışma kapsamında, Çanakkale ilinde engelli derneklerinin ve engelli çalıştıran firmaların yetkilileriyle görüşmeler yapılmış, çalışma sonunda; Çanakkale ilinde mekansal planlamanın engellileri dikkate almayacak şekilde yapılmasından dolayı engellilerin kentsel hizmetlere ve iş olanaklarına erişimlerinin kısıtlandığı sonucuna ulaşılmıştır (Dönmez Kara, 2021).

Bu doğrultuda, engelli bireylerin ilk olarak istihdam öncesi süreçlerde gittiği İŞKUR, SGK gibi kamu binalarında fiziki erişim ve hizmete erişim bağlamlarında uygun hizmet almaları sağlanmalı, istihdam süreçlerinde ise işyerinde bağımsız hareket etme imkanı, işini diğer bireylerle eşit şekilde yapabilmesi için gerekli fiziksel düzenlemelerin yapılmış ve gerekli teknik imkanların sağlanmış olması gerekliliğine önem verilmelidir (TOHAD, 2015: 246).

Eğitime katılım toplumdaki her birey için önemli olduğu kadar, eğitime katılabilmesi topluma katılmasıyla ilişkili olan engelli bireyler için de oldukça önemlidir (Sevinç ve Çay, 2017: 223). Eğitime katılım erişilebilirliğin sağlanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu kapsamda, Düzce Üniversitesi yerleşkesinin engelli kullanıcılar için mevcut erişilebilirlik durumunun ortaya konulmasının amaçlandığı bir çalışmada, ilgili yönetmeliklerde erişilebilirlikle ilgili düzenlemeler olmasına karşın, uygulamada önemli birtakım eksiklikler olduğu görülmüştür (Özkaraca ve İnceoğlu, 2021). Akdeniz Üniversitesi öğrencisi olan fiziksel engellilerin yaşadıkları sorunları ortaya koymayı amaçlayan bir diğer çalışmada, fiziksel engelli öğrencilerin üniversite eğitimleri sırasında fiziksel şartlara ilişkin birçok sorun yaşadığı, diğer öğrencilerin engelli öğrencilere karşı tutumlarının da yaşanan sorunlarda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sevinç ve Çay, 2017). “Engelsiz üniversite” söylemi kapsamında üniversitelerin engelliler açısından erişilebilirliğini belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada, Kırklareli Üniversitesi sosyal alanlarının özellikle tekerlekli sandalye kullanan engelliler için erişilebilirliği incelenmiş, çalışma sonunda, sosyal yaşam alanının büyük oranda engelliler için erişilebilirlik kurallarına uygun olmasına karşın, birtakım iyileştirmeye açık tarafların da olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mülayim, 2022).

En önemli üç özelliği evrensellik, paylaşılabilirlik ve erişilebilirlik olan bilginin “erişilebilirlik” özelliğinin de önemle altını çizmek gerekmektedir. Günümüzde tüm kullanıcıların her zaman bilgiye erişebilir olması, özellikle engelli bireylerin “engelli” olmalarından dolayı bilgiye olan erişimlerinin önündeki engellerin ortadan kaldırılması önemli ve gereklidir (Eken, 2018: 203). Esasen, engelli bireyler bazı durumlarda, televizyon, telefon, tablet gibi temel ürün ve hizmetlere dahi erişememektedir (Brewer vd., 2011: 172). Söz konusu teknolojilere erişilebildiği takdirde, internet ve mobil cihazların gelişimi sebebiyle, engelli bireyler de dijital ortamda

istedikleri bilgiye rahatça ulaşabilir hale gelmektedir. Ancak dijital ortamdaki bilgilerin giderek görselleşmesi ve bununla birlikte tasarım ile ilgili sorunların ortaya çıkması engellilerin bilgiye erişmesi önünde birtakım zorluklar çıkarmaktadır (Eken, 2018: 204). Engelli bireylerin herhangi bir web sitesinden edindiği bilgilerin, engelli olmayan bireylerin edindikleri bilgilere eşdeğer olamayacağı konusunda süregelen bir endişe bulunmaktadır (Chung, 2006: 16).

Gelişen teknolojiyle birlikte, bilgiye erişimin kolaylaşması “herkes için bilgiye erişilebilirlik” konusunu daha fazla gündeme getirmeye başlamaktadır. Bilgisayar teknolojisindeki gelişime bağlı olarak, internet kullanımının bilgiye erişimde önemli kolaylık sağladığı günümüzde, engelli bireylerin internet kullanımlarını kolaylaştırıcı yönde düzenlemeler yapılması gerektiği açıktır. Ancak mevcut duruma bakıldığında, web sayfalarının çoğunun engellilerin kullanımına uygun olarak tasarlanmadığı bilinmektedir (Dolunay ve Akkan, 2019: 499).

Bir web sitesinin erişilebilirlik kurallarına uygun olarak yapılmış olduğunun söylenebilmesi için, web sitesinin bütün içeriğinin ve içerdiği bütün fonksiyonların kullanıcıların eşit olarak yararlanabileceği biçimde tasarlanmış olması gerekmektedir. Engelli bireylerin web sitelerini kolayca kullanabilmeleri için web sayfalarının engelli bireyler tarafından kolay bir şekilde algılanabilecek öğeleri içermesi, içeriğin kullanıcı araçları tarafından güvenilir ve doğru bir biçimde yorumlanabilmesi, arayüz bileşenlerinin ve sayfalarda dolaşımı sağlayan öğelerin anlaşılabilir olması gerekmektedir (Arslan vd., 2021: 1).

Literatür incelendiğinde, engelli bireylerin web sitelerine erişilebilirliklerine yönelik yapılan çalışmaların da ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, görme engelliler açısından e-Devlet web sitelerinin erişilebilirlik problemlerini ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmada, erişilebilirlik noktasında birtakım sorunlar olduğu görülmüştür (Kubuş ve Çağıltay: 2006). Altınokta Körler Derneği İstanbul Şubesi’ne kayıtlı görme engelli kullanıcıların e-Devlet mobil uygulamasını engelsiz bireyler gibi kullanıp kullanamadıklarının araştırıldığı çalışmada ise, uygulamanın görme engelliler açısından birtakım sorun alanları barındırdığı tespit edilmiştir (Eken, 2018).

Yine, görme ve işitme engelli bireylerin üniversite internet sayfalarına erişilebilirliklerinin incelendiği bir çalışmada, toplam yedi üniversitenin internet sayfaları ele alınmış ve birçok açıdan erişilebilirlik bağlamında eksiklikler tespit edilmiştir (Kaygısız vd., 2011). Üniversitelerin web sitelerinin işitme ve görme engelli bireyler açısından erişilebilirliklerini değerlendirmeyi amaçlayan bir başka çalışmada, Türkiye’de 2017-2018 eğitim-öğretim yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden 179 üniversitenin web siteleri çalışma kapsamına dahil edilmiş ve çalışma sonunda üniversite web sitelerinin genel itibarıyla erişilebilirlik standartları çerçevesinde tasarlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Şerefoğlu ve Henkoğlu, 2019). İstanbul’da bulunan üç vakıf, üç devlet üniversitesinin web sayfalarının incelenerek, web sayfalarının kullanım ve tasarımsal anlamda görme engelliler için ne kadar erişilebilir olduklarının analiz edildiği bir çalışmada, erişebilirliğin gerekli standartları tam anlamıyla sağlamadığı görülmüştür (Dolunay ve Akkan, 2019).

Görme engelli bireylerin mobil cihazları kullanarak yaşamlarını başkalarına muhtaç olmadan sürdürüp sürdürmediğini inceleyen bir çalışmada, Altınokta Körler Derneği İstanbul Şubesi’ne kayıtlı görme engelli kullanıcılar ile Facebook ve WhatsApp uygulamaları ekseninde kullanılabilirlik testleri geliştirilmiş, çalışma sonunda söz konusu uygulamaların görme engelli bireyler açısından birtakım erişilebilirlik sorunları barındırdığı görülmüştür (Eken, 2020). Engelli akademisyenlerin görevde yükseltme veya atamalarının gerçekleştirilmesinde yararlandıkları sistemlerin ve web sitelerinin erişilebilirliklerinin değerlendirildiği bir çalışmada ise, kullanılan web sitelerinin erişilebilirlik konusunda yetersiz kaldığı ve çoğu alanda iyileştirme yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Kutlutürk, 2022).

Engellilerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişilebilirliklerinin sağlanması oldukça önemlidir. Günümüzde özellikle internet sağlık, ulaşım, eğitim ve birçok devlet hizmeti hakkında bilgi aktarımı konusunda önemli bir araç haline gelmiştir. Örneğin işverenler işe alımlarda çevrimiçi başvuru sistemlerini kullanmaktadır. İnternet aracılığıyla bilgilere çevrimiçi erişim sağlanması engelli bireylerin bilgi kaynaklarına erişimdeki olası fiziksel, iletişim ve ulaşım dair engellerle baş edebilmeyi sağlamaktadır. Bu nedenle, engellilerin erişilebilirliklerini ve topluma tam katılımlarını sağlamak adına bilgi ve iletişim teknolojilerine erişilebilirliklerini sağlamak gereklidir.

Altyazı ve işaret dili tercümesinin sağlanması işitme engelli kişilerin bilgiye erişimlerini sağlamak açısından oldukça önemlidir (Brewer vd., 2011: 183-184).

Bununla birlikte, erişilebilir web sayfası tasarımının sağlanması engelli bireylerin internet kullarımlarına fayda sağladığı kadar, internetin tüm bireyler tarafından daha iyi şekilde kullanılmasına da yardımcı olmaktadır. Erişilebilir internet, daha iyi istihdam fırsatlarının sağlanması gibi avantajların yanında, engelli bireylerin yaşam kalitelerini de artırmaktadır (Chung, 2006: 19).

Sağlık hizmetlerine erişilebilirliğin sağlanması da engelliler açısından konuşulması gereken bir diğer önemli husustur. Sağlık tesislerine erişebilmek için ulaşım alanında yaşanan sıkıntılar, sağlık hizmetleri ve tesislerinin fiziki erişim koşullarının yetersizliği, hastanelerde işaret dili bilen sağlık personelinin bulunmayışı engellilerin sağlık hizmetlerine erişimlerinde yaşanan sıkıntılardır (TOHAD, 2015: 305-307). Engelli bireylerin sağlık hizmetlerine ve bakıma erişilebilirlik noktasında yaşadıkları sorunları ele alan bir çalışmada, yaşanan sorunların çeşitli faktörlerden etkilendikleri ve çözümün hızlı ve etkili bir şekilde getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Topaloğlu Ören vd., 2021).

Engelli bireylerin temel bir insan hakkı olan adalete erişim konusunda da zorluklar yaşadığı bilinmektedir. Bu kapsamda, bedensel, görme ve işitme engelli bireylerin Van Adalet Sarayı'na erişim durumlarını inceleyen bir çalışma yapılmış, çalışma sonunda engelli bireylerin Van Adalet Sarayı'na eşit erişim konusunda dış mekanda karşılaştıkları güçlüklerin yanında, iç mekanda da yeterli danışmanlık hizmeti almadıkları, böylece adalete erişim haklarına erişilebilirlik bağlamında yararlanamadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Mengi, 2020). Engelli bireylerin adalete tam olarak erişebilmeleri için gerekli teknoloji hazır ve tam olarak mevcut olmalıdır. Aksi halde engelli bireyler adalete erişime katılmaktan caydırılmış hissedileceklerdir (Lederer, 2017: 124).

Bunların yanında, turizm faaliyetlerine erişilebilirlik de engellilerin karşılaştıkları önemli sorun alanlarından. "Engelsiz turizm" ve "erişilebilir turizm" kavramsallaştırmalarıyla ifade edilen engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmaları da erişilebilirliğin bir diğer boyutudur (Türkseven

vd., 2022: 468). Engelli bireyler bir bilet satın almak, konaklama rezervasyonu yapmak veya paket tur için ödeme yapmaktan daha fazlasını içeren turizme tam katılım için birçok pratik ve sosyal engelle karşı karşıya kalmaktadırlar (Yau vd., 2004: 947). Bu bağlamda, konaklama yapılarında yer alan engelli odalarının mekan tasarımı ve uygulamalarında karşılaşılan sorunları tespit etmek amacıyla yapılan çalışmanın sonucunda, araştırma kapsamında bulunan otellerin çoğunda engelli bireylere uygun olmayan mekanların olduğu görülmüştür (Pehlivanoglu, 2012). Engelli bireylerin turizme katılım sürecinde Çanakkale ilinde var olan düzenlemeleri incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, Çanakkale ilinin engelli turizmi açısından yeterli alt yapı ve üst yapı düzenlemelerini barındırmadığı görülmüştür (Tozlu vd., 2012). Yine, Bodrum'da faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı otel ve tatil köylerini engelli turizm açısından değerlendirmeyi ve bu tesislerin yöneticilerinin bu konudaki görüşlerini almayı amaçlayan bir çalışmada ise, yöneticilerin engelli turizm pazarının öneminin farkında olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Zengin ve Eryılmaz, 2013).

Alışveriş merkezlerinin fiziksel engeller açısından uygunluğu alışveriş merkezlerine girişler, rampalar, otopark alanları, asansörler, tuvaletler, mağaza içi unsurlar ve sinemalardaki oturma düzenleri kriterleri çerçevesinde İzmir örneğinde değerlendirilen bir çalışmada, araştırma kapsamındaki alışveriş merkezlerinin tümünde engellerin kaldırılması için çalışmaların yapıldığı tespit edilmesine karşın, mevcut durumda söz konusu kriterler çerçevesinde bazı eksik ve standartlara uymayan durumlar olduğu görülmüştür (Özgen ve Kırlar, 2014). Engelli bireylerin turizm hizmetlerine dair ulaşım ve konaklama alanında aldıkları hizmetleri değerlendirmek amacıyla Türkiye'de en çok kullanılan şikayet sitelerinin incelendiği bir çalışmada, engelli bireylerin en fazla şikayette buldukları konulardan birinin fiziksel ortamların engelli ihtiyaçlarını karşılayamaması şeklinde belirtildiği görülmüştür (Doğru vd., 2014). Engelli bireylerin turizm hizmetleri ile ilgili genel beklentilerinin değerlendirilmesinin amaçlandığı bir çalışmada, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine erişebilmesindeki en önemli engeller; ekonomik, fiziki ve ulaştırma ile ilgili koşullar şeklinde sıralanmıştır (Akıncı ve Sönmez, 2015).

Isparta'da yaşayan engelli bireylerin restoranların sundukları hizmetlere erişim engellerinin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı bir çalışmada, engellilerin restoranlardaki otopark alanlarında ve restoranların teçhizat ve

donanımları konularında erişim engelleri yaşadıkları tespit edilmiştir (Bulgan ve Ergenççeği, 2021). Yerel halkın engelli turizmüne dair bakışını ve algı düzeyini ölçmeyi amaçlayan bir çalışmada, Sakarya'nın Sapanca ilçesindeki erişilebilir turizm alt yapısı ve engelli bireylere yönelik olarak turizm işletmelerine getirilmesi gereken uygulamalar yerel halkın bakış açısına göre değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonunda, yerel halkın engelli bireylere karşı duyarlı olmalarına karşın, engelli turizmüne dair düzenlemelere ilişkin yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Türkseven vd., 2022).

SONUÇ

Engelli haklarının gün geçtikçe daha fazla konuşulmaya başlandığı dünyada, erişilebilirlik oldukça önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda erişilebilirliğe yönelik yapılan çalışma sayısı artmakta ve erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atılmaktadır. Türkiye'de erişilebilirliğe yönelik önemli düzenlemeler ve politikalar olmasına karşılık, erişilebilirliğe ilişkin mevcut verilere ve literatürdeki erişilebilirliğe ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'de engelli bireylerin erişilebilirliğine dair mevcut durumun ideal olmaktan uzak olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye'de hukuki metinlerde çok sık değişiklikler yapılması ve yapılan düzenlemelerin hayata geçirilmesi konusundaki eksiklikler, erişilebilirliğe ilişkin denetimdeki yetersizlikler erişilebilirliğin sağlanması açısından önemli bir eksikliklerdir.

Bununla birlikte, erişilebilirliğin önündeki en büyük engelin fiziksel engeller olduğu, ancak bunların erişilebilirliğin önündeki tek engel olmadığı söylenebilir. Fiziksel engeller kaldırılrsa dahi, engellilere yönelik olumsuz tutumlar tüm alanlarda engeller üretmeye devam etmektedir. Bu nedenle engelli bireylere yönelik ayrımcı tutumlar ve önyargılara ilişkin eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilmelidir. Bu eğitim, her meslek grubuna ait olan profesyonel eğitimin bir parçası olmalıdır. Engelliler konusunda çalışanlar ve politika yapıcılar erişilebilirliğin önemi konusunda bilinçlendirilmelidir (Brewer vd., 2011: 169). Erişilebilirlik konusunun ders müfredatlarında yer alması, erişilebilirlik bilincinin topluma yayılması sürecinde önemli bir aşamadır. Zira, fiziksel çevrenin düzenlenmesine ilişkin tasarım ve planlama eğitimi vermekle yükümlü olan mimarlık, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı ve şehir planlama bölümlerinin lisans öğretim

müfredatlarında evrensel tasarım ve engelli tasarımına ilişkin derslerin yerini incelemeyi amaçlayan çalışmada, kentsel mekanların engelsiz bir biçimde tasarlanması hususunda bilgi veren “evrensel tasarım” ve engellilere ilişkin derslerin yeteri kadar yer almadığı görülmektedir (Sirel ve Sirel, 2017).

Her alanda erişilebilirliğin sağlanması imkan ve hizmetlere erişim noktasında birbirini etkileyecektir. Bu durum, bir alanda erişilebilirliğin sağlanmasının bir başka alana erişimin sağlanmasını kolaylaştıracağı anlamına gelmektedir. Erişilebilirlik toplumsal hayata katılımın unsuru olan birçok faaliyeti içermektedir. Engelli bireylerin erişilebilirliklerinin sağlanması onların toplumsal hayata katılmalarının önündeki engelleri de kaldırmış olacak ve engelli bireylerin dezavantajlılık haline çare olacaktır.

Erişilebilirlik girişimlerinin başarılı olabilmesi için bazı hususlara dikkat etmek gerekmektedir. Bu kapsamda satın alınabilirlik, teknoloji ve bilginin varlığı, kültürel farklılıklar dahil olmak üzere bazı dış kısıtlamalara dikkat edilmeli ve birtakım uygulamaları hayata geçirirken bilimsel kanıtlara dayandırılmalıdır. Bunun yanında, erişilebilirliğin genellikle aşamalı olarak daha kolay elde edilebileceği göz önünde tutulmalıdır. Örneğin; binalara erişilebilirliği sağlarken, aşamalar halinde uygulamalara geçilmelidir. Erişilebilirlik açısından ilk çaba sağlam bir “erişilebilirlik kültürü” oluşturmak ve en temel fiziksel engellerin kaldırılmasından geçmelidir. Erişilebilirlik kavramı iyi bir şekilde özümsemiğinde ve daha fazla uygulanabilir halde geldiğinde, erişilebilirliği her alana yaymak ve standartları yükseltmek daha kolay hale gelecektir (Brewer vd., 2011: 169). Bu bağlamda, toplumdaki tüm bireyler inisiyatif almalı ve engelli bireylerin toplumdaki her alana ve her hizmete erişebilir olması ortak çabanın ürünü olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Z., ve Sönmez, N. (2015). “Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, 97-113.
- Akyıldız, N. A., ve Olğun, T. N. (2020). “Geleneksel Yapılarda Yaşlı ve Engelli Erişilebilirliğinin İrdelenmesi: Malatya-Balaban Geleneksel Evleri Örneği”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, 31-48.
- Alkan Meşhur, H. F. (2013). “Accessibility for People With Disabilities in Urban Spaces: A Case Study of Ankara”, Turkey. *International Journal of Architectural Research*, Cilt 7, Sayı 2, 43-60.
- Arslan, A. T., vd., (2021). Üniversitelerin Engelli Öğrenci Birimleri Web Erişilebilirliğinin İzlenmesi Raporu. TOHAD.
- Aygün, E., vd.. (2018). “Engelli Bireyler İçin Kentsel Dış Mekânlara Erişilebilirliğin İncelenmesi: Tekirdağ Örneği”. *Artium*, Cilt 2, 20-32.
- Azarkan, E., ve Benzer, E. (2018). “Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye’de Engelli Hakları”. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 38, 3-29.
- Bekci, B. (2012). Fiziksel Engelli Kullanıcılar İçin En Uygun Ulaşım Akslarının Erişebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 26–36, 26-36.
- Bektaş, B., ve Develi, A. (2020). Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Sorunu: Destekler, Eksiklikler. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, 179-191.
- Berkün, S. (2019). Toplumsal Yaşama Tam Katılım İçin Erişebilir Kentler: Zonguldak Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, 43-52.
- Birleşmiş Milletler. (2009). Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. RG. Sayı : 27288.
- Brewer, J., vd., (2011). *World Report on Disability*. Malta: World Health Organization.
- Brown, S. C. (2006). Accessibility. *Encyclopedia of Disability*, Ed: D. Mitchell ve S. Synder, California: Sage Publications. 9-13.
- Bulgan, G., ve Ergençiçeği, A. (2021). Engelli Bireylerin Restoranlarda Yaşadıkları Erişim Sorunları: Isparta İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 12, Sayı 29, 46-64.
- Chung, K. (2006). Accessible Internet. *Encyclopedia of Disability*, Ed: Mitchell, D. ve Synder, S. USA: Sage Publications. 16–19.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 61, Sayı 2, 541-598.

- Dicle, A., ve Toprak, T. (2020). Engellilerin Kent İçindeki Mobilitesi: Kadıköy ve Üsküdar İlçelerinde Erişilebilirlik Çalışmaları. İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 81-94.
- Doğru, H., vd., (2014). Engelli Bireylerin Turizm Hizmetlerine Yönelik E-Şikayetleri. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, Cilt 2, 33-47.
- Doğruel, F. (2022). Beden, Birey ve Toplum Kesişiminde Engelli Bireylerin Erişilebilirlik Deneyimleri: Gaziantep Örneği. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, 299-317.
- Dolunay, A., ve Akkan, E. (2019). Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Web Sayfalarının Görme Engelliler Açısından Erişilebilirlik Analizi. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 299-317.
- Dönmez Kara, C. Ö. (2021). Türkiye’de Mekânsal Erişilebilirliği Sınırlayan Altyapı Eksikliklerinin Engelli İstihdamına Etkisi. Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 117-140.
- Duranton, G., ve Guerra, E. (2016). Developing a Common Narrative on Urban Accessibility: An Urban Planning Perspective. Washington DC: Brookings.
- Eken, İ. (2018). Herkes İçin Erişilebilir İletişim, Görme Engelli Kullanıcıların Mobil Erişilebilirliği: Kullanılabilirlik Yaklaşımı ile E-Devlet Uygulamasının Analizi. Global Media Journal TR Edition, Cilt 9, Sayı 17, 201-224.
- Eken, İ. (2020). Görme Engelli Kullanıcıların Mobil Erişilebilirliği: Kullanılabilirlik Yaklaşımı ile Sosyal Medya Uygulamalarının Analizi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 375-391.
- Ekici, B. (2021). Engelli Kullanımı Açısından Yaya Yollarının Erişilebilirliğinin Değerlendirilmesi: Çorlu (Tekirdağ) Örneği. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), Cilt 6, Sayı 1, 115-124.
- Elmacı, D. (2019). Avrupa’daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Boras ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Sayı 43, 33-60.
- Erdoğan, M. (2016). Engellilerin Kentleşmesi: Çanakkale Örneği. Kentlilik Bilinci ve Kültürü Sempozyumu, 215-227.
- Erten, Ş., ve Aktel, M. (2020). Engellilerin Erişilebilirlik Hakkı: Engelsiz Kent Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt 11, Sayı 28, 898-912.
- Evlıyaoğlu, D., ve Tezel, E. (2017). Havalimanlarının Görme ve Bedensel Engellilerin Erişilebilirliği Üzerinden Değerlendirilmesi: İstanbul Atatürk Havalimanı Örneği. Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, Cilt 5, 95-108.
- Jaeger, P. T., ve Bowman, C. A. (2005). Understanding Disability: Inclusion, Access, Diversity, and Civil Rights. Connecticut: Praeger Publishers.

- Kahraman, S., vd., (2019). İşyerlerinde Engelli Erişimi: Türkiye Üzerine Bir Araştırma. *Business and Economics Research Journal*, Cilt 10, Sayı 4, 1005-1013.
- Kalaycı, S. (2020). Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişebilmesinde Belediyelerin Yeri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, 83-104.
- Kaygısız, E. G., vd., (2011). Görme ve İşitme Engellilerin Üniversite İnternet Sayfalarına Erişebilirliği (Yedi Üniversite İnternet Sayfası Üzerinde Bir Değerlendirme). XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 585-597.
- Koç, O. (2020). Erişilebilirlik Kılavuzu. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Kuş, Okan ve Çağiltay, Kürşat (2006). E- Devlet Siteleri Görme Engelliler Açısından Erişilebilir mi?. Ankara: TBD Bilişim Kurultayı.
- Kutlutürk, L. (2022). Engelli Akademisyenler Bağlamında Akademik Atama/Yükseltme Kriterleri için Kullanılan Web Sitelerinin Erişilebilirliğinin Değerlendirilmesi. *TOBİDER - International Journal of Social Sciences*, Cilt 6, Sayı 2, 1-18.
- Lederer, F. I. (2017). Access to Justice. Disability, Human Rights, and Information Technology. Ed: Lazar, J. ve Stein, M. A., Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 111-124.
- Mengi, A. (2020). Engelli Bireylerin Adalete Eşit Erişilebilirlik Konusunun İncelenmesi: Van İli Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 2, 249-283.
- Mülayim, A. (2022). Engelsiz Üniversite Söylemi ve Kırklareli Üniversitesi Sosyal Yaşam Alanının Engelliler İçin Erişilebilirliğinin Belirlenmesi. *Kırklareli Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 38-57.
- Özdemir, A. (2020). Kamu Hizmet Alanının Fiziksel Erişilebilirlik Açısından Değerlendirilmesi: Pamukkale Belediyesi Örneği. *Artium*, Cilt 8, Sayı 2, 118-127.
- Özgen, I., ve Kırklar, B. (2014). Alışveriş Merkezlerinin Fiziksel Engeller Açısından İncelenmesi: İzmir Örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, 48-66.
- Özgül, H. (2014). Erişilebilirlik. [<http://www.tohad.org/tohad/erisilebilirlik/>] (Erişim: 08.10.2022).
- Özgül, H. (2015). Tanım, Kapsam ve Geliştirilen Politikalar Düzleminde Türkiye'de Erişilebilirlik. Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler, Ed: Çayır, K.,vd., İstanbul: Karekök Akademi. 61-79.
- Özkaraca, N., ve İnceoğlu, M. (2021). Üniversite Yerleşkelerinde Erişilebilirlik Değerlendirmesi: Düzce Üniversitesi Kampüsü Örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Cilt 9, 1891-1908.

- Özteke Kozan, H. İ., vd., (2018). Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadıkları Problemler. Kent Araştırmaları Dergisi, Cilt 9, Sayı 23, 216-235.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖİB) (2010). Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı. [http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/222/Ulasilabilirlik+Stratejisi+ve+Eylem+Plani+_2010-2011] (Erişim: 15.10.2022).
- Parlak, S., vd., (2015). İşyerlerinde Herkes için Ulaşılabilirlik Ve Erişilebilirlik: Bursa İli Pilot Araştırması. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 547-571.
- Pehlivanoglu, B. (2012). Konaklama Yapılarının Engellilere Yönelik Oda Düzenlemelerinin İrdelenmesi. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 27-35.
- Sevinç, İ., ve Çay, M. (2017). Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitimi Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği). Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, Sayı 13, 219-238.
- Sirel, A., ve Sirel, O. Ü. (2017). Bedensel Engellilerin Kent Yaşamına Katılımında “Evrensel Tasarım” Yaklaşımı. Ed: Dimitrov, D. K., vd., IV. IBANESS Kongreler Serisi: University of Agribusiness and Rural Development, 558-569.
- Şen, M. (2019). Engellilik ve Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar. Çalışma Yaşamında Özel Gruplar, Ed: Dursun, S. ve Aytac, S. Bursa: Ekin Yayınevi. 215-280.
- Şerefoglu, H., ve Henkoğlu, T. (2019). Türkiye’deki Üniversite Web Sitelerinin Görme ve İşitme Engelli Kullanıcılar Açısından Erişilebilirliklerinin Değerlendirilmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 111-122.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013a). Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği. RG. Sayı: 28713.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, E. ve Y. H. G. M. (2013b). Türkiye’de Engellilik ve Kalkınma: Son 10 Yıllık Raporu 2002-2013. Ankara.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, E. ve Y. H. G. M. (2014). Ruhsal Duygusal Bozukluğu Olan Çocuklar: Hiperaktivite, Kaygı Bozuklukları, Özgül Öğrenme Güçlüğü. [<https://www.aile.gov.tr/media/5636/ruhsal-duyusal-bozuklugu-olan-cocuklar-aile-egitim-rehberi.pdf>] (Erişim: 25.10.2022).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, E. ve Y. H. G. M. (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Eylül 2022. [https://www.aile.gov.tr/media/120191/eyhgm_istatistik_bulteni_eylul2022.pdf] (Erişim: 15.10.2022).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.). Erişilebilirlik. [<https://www.aile.gov.tr/ss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/erisilebilirlik/>] (Erişim: 02.10.2022).

- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, E. ve Y. H. G. M. (2010). *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*. Ankara.
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (UAB). (2021). Erişilebilir Ulaşım Stratejisi ve Eylem Planı 2021-2025. [<https://www.uab.gov.tr/duyurular/erisilebilir-ulasim-stratejisi-ve-eylem-plani-2021-2025>] (Erişim: 18.10.2022).
- Tiyek, R., vd., (2016). Engellilerin Erişilebilirlik Sorunu ve TSE Standartları Çerçevesinde Bir Araştırma. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı. 12, 225-261.
- TOHAD. (2015). Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2014: Erişilebilirlik, Eğitim, Çalışma Hayatı ve Sağlık Verileri-Analizler. Ankara.
- Topaloğlu Ören, E. D., Dereli, F., ve Yıldırım Sarı, H. (2021). Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetine ve Bakıma Erişimi ile İlgili Yaşadıkları Sorunlar. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 3, 185-192.
- Tozlu, E., vd., (2012). Çanakkale'nin Engelli Turizmine İlişkin Durumunun Belirlenmesine ve Planlanmasına Yönelik Bir Çalışma. Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, 1-16.
- Total, O. (2021). Uluslararası Engelliler Günü, Engellilik ve Erişilebilirlik. Modular, Cilt 4, Sayı 2, 92-97.
- Türkseven, E., vd., (2022). Sapanca İlçesinin Engelli Turizmi Açısından Erişilebilirliği: Yerel Halkın Bakış Açısına Dair Bir Araştırma. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 465-480.
- Yau, M. K. vd., (2004). Traveling With a Disability: More Than an Access Issue. *Annals of Tourism Research*, Cilt 31, Sayı 4, 946-960.
- Yelçe, N. Z., vd., (2013). Bilgi ve Hizmete Erişim. Engelsiz Türkiye İçin Yolun Neresindeyiz?: Mevcut Durum ve Öneriler. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları. 19-121.
- Yılmaz Bayram, Z., ve Çoban, E. (2022). Ortopedik Engelliler İçin Erişilebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği. *İdeal Kent Dergisi*, Cilt 13, Sayı 36, 622-656.
- Zengin, B., ve Eryılmaz, B. (2013). Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, Cilt 6, Sayı 11, 51-74.
- 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun. (2005). RG. Sayı : 25868

3. BÖLÜM

ENGELLİLER-SOSYAL DIŞLANMA VE AYRIMCILIK

Ali İhsan ÇELEN¹

GİRİŞ

Sosyal politikaların en temel amacını; toplumun refah düzeyini mümkün olduğu kadar yükseltme, sosyal adaleti en üst düzeyde sağlama, sağlıklı, mutlu ve geleceğinden emin bireylerin barış içinde yaşadığı bir toplum yapısını inşa etme oluşturmaktadır (Kessler, 1945: 3-5). Bu yönüyle sosyal politikalar; işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımı, eğitim, sağlık, barınma, emeklilik, sosyal yardımlar, sosyal güvenlik konuları başta olmak üzere gerek ekonomik gerek sosyal gerekse psikolojik konularda yaşanan sorunların çözülmesi için oluşturulmakta ve uygulanmaktadır. Ancak toplumsal grupların cinsiyet, yaş, gelir, eğitim, sağlık, sosyal statü vb. özellikler açısından homojen olmamaları sosyal politikaların uygulanmasını zorlaştırmakta dolayısıyla daha özel sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda; çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar, engelliler, mülteciler, göçmenler, eski hükümlüler, tek ebeveynli aileler, yoksullar vb. grupların sunulan refahtan (toplumun diğer bireyleriyle kıyaslandığında) aynı payı almalarını sağlamak sosyal politikaların ana faaliyet alanını oluşturmaktadır.

Engelliler bahsedilen dezavantajlı grupların başında gelmektedir. Engellilik; bedensel, zihinsel, ruhsal, olgusal ve sosyal yeteneklerin farklı düzeylerde kaybedilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bunun bir sonucu olarak engelli bireyler toplumun diğer gruplarına kıyasla daha fazla koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar (Başaran vd., 2010: 11-12). Özellikle sosyal politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında öncelikle *toplum geneli için* hareket edilmesi *dezavantajlılar* için sonra yaparız denilmesi ve bu yaklaşımın toplumdaki herkesi içine alan ve herkesi en baştan düşünen bir anlayışla yansıtılmaması (Karataş, 2002: 1) mevcut sosyal politika sorunlarını

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Ünye İİBF, ÇEEİ Bölümü, alihsancelen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8009-3432

KAYNAKÇA

- Başaran, S., Gürboğa, C., Karçkay, K., Uğurlu, B., İltter, E., İsbir, E. G., . . . Vural, H. S. (2010). *Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi*. Ankara: ÖZİDA (Özürlüler İdaresi Başkanlığı).
- Beall, J., & Piron, L.-H. (2005). *DFID Social Exclusion Review*. The London School of Economic and Political Science.
- Bucuka, Y. (2019). Engelliler, Din ve Sosyal Dışlanma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), s. 899-929.
- Budd, J. W. (2018). *İnsani Bir Çalışma İlişkisi: Verimlilik, Hakkaniyet ve Söz Hakkını Dengelemek*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/> (Erşim Tarihi: 1 Kasım 2022)
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), s. 83-104.
- Disabled World. (2010). Models of Disability: Types and Definitions . <https://www.disabled-world.com/definitions/disability-models.php>. (Erşim Tarihi: 10 Ekim 2022)
- Doğan, İ. (2014). Sosyal Dışlanmanın Anlaşılması: Muğlaklık ve Çok Boyutluluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*(66-67), s. 127-157.
- Esping-Andersen, G. (1991). *The Three Worlds of Welfare Capitalism* . Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*.1. Baskı, Çev: Mehmet Ali Sarı, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Islam, M. R. (2015). Rights of the People with Disabilities and Social Exclusion in Malaysia. *International Journal of Social and Humanity*, 5(2), s. 171-177.
- Ivanov, A., Peleah, M., & Milcher, S. (2012). The Chains of Exclusion. *United Nations Development Programme* (s. 1-28). Bratislava: https://www.academia.edu/29391640/The_Chains_of_Exclusion. (Erşim Tarihi: 15 Kasım 2022)
- Jehoel-Gijsbers, G., & Vrooman, C. (2004). *Social Exclusion in the Netherlands: Construction of a Model of Key Risks on Poverty and Social Exclusion*. Rotterdam: SCP (Social and Culturel Planning Office).
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalçılar, Z. (2016). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karataş, K. (2002). Özürlülere Yönelik Ayrımcılık ve Ayrımcılıkla Savaşım. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), s.1-10.
- Kessler, G. (1945). *İçtimai Siyaset*. (O. Tuna, Çev.) İstanbul: Milli Mecmua Basımevi.

- Kolat, S. (2009). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye'deki Yansımaları*. Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Köten, E., & Erdoğan, B. (2014). *Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Krishnan, L. (2015). Social Exclusion, Mental Health, Disadvantage and Injustice. *Psychology and Developing Societes*, 27(2), s. 155-173.
- Man, F. (2019). *İnsan, Çalışma ve Toplum: Çalışma Sosyolojisine Giriş*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Newman, D. M. (2013). *Sosyoloji: Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Oxford Dictionary. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2022).
- Özbulat, M., & Sayar, Ö. Ö. (2009). Bir Sosyal Dışlanma Fotoğrafi. *Aile ve Toplum*, 5(17), s. 59-76.
- Popay, J., Escorel, S., Hernandez, M., Johnson, H., Mathieson, J., & Rispel, L. (2008). *Understanding and Tackling Social Exclusion*. <https://www.researchgate.net/publication/244919409>.
- Priestley, M. (2011). Engellilik. P. Alcock, M. May, & K. Rowlingson, *Sosyal Politika: Kavramlar ve Uygulamalar* (s. 521-530). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Scutella, R., & Horn, M. (2009). *Measuring Poverty and Social Exclusion in Australia: A Proposed Multidimensional Framework for Identifying Socio-Economic Disadvantage*. Melbourne: Melbourne Institute Working Paper Series Workin Paper No:4/09.
- Sen, A. (2000). *Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny*. Philippines. Social Development Papers No:1, Asian Development Bank, <https://www.think-asia.org/bitstream/handle/11540/2339/social-exclusion.pdf> (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2023)
- Shaban, S. (2011). A Conceptual Framework Review of Social Exclusion and its Relation with Social Cohesion and Poverty in europe. *The International Journal of Diversity in Organizations, Communities-Nations*, 11(1), s. 117-131.
- Silver, H. (1994). Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*(133), s. 531-578.
- Simeonsson, R. J., Leonardi, M., Lollar, D., Bjorck-Akesson, E., Hollenweger, J., & Martinuzzi, A. (2003). Applying the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) to Measure Childhood Disability. *Disability and Rehabilitation*, 25(11-12), s. 602-610.

- Sloane, P. J., & Jones, M. K. (2010). Disability and Social Exclusion. *Paper Prepared for the AIEL Conference September 2010* (s. 127-148). Swansea: https://www.researchgate.net/publication/226710381_Disability_and_Social_Exclusion.(Erişim Tarihi: 5 Ocak 2023).
- Standing, G. (2020). *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*. (E. Bulut, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa yayınları.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Temmuz 2022*. Ankara: https://www.aile.gov.tr/media/115108/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2022.pdf. (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022).
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2019). *2030 Engelsiz Vizyon Belgesi*. Ankara : https://www.aile.gov.tr/media/94718/2030_engelsiz_vizyon_belgesi.pdf. (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2022).
- TÜİK. (2011). 2011 Nüfus Konut Araştırması. <https://www.aile.gov.tr/media/5657/nka-internete-verilecek-2-5.pdf> . (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2022).
- TÜİK. (2019). *Türkiye Sağlık Araştırması Mikro Veri seti*. Ankara: <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/turkiye-saglik-arastirmasi.pdf>. (Erişim Tarihi: 11 Kasım 2022).
- UNFPA. (2020). COVID-19 and Persons with Disabilities: Key Messages . <https://www.unfpa.org/resources/covid-19-and-persons-disabilities-key-messages>. (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları: 9.
- Walker, M. (2013). Social Exclusion. P. Dwyer, & S. Shaw içinde, *An Introduction to Social Policy* (s. 26-38). Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: SAGE Publications.
- Watts, L., & Hodgson, D. (2021). *Sosyal Hizmet için Sosyal Adalet: Teori ve Uygulama*. (R. Babahanoğlu, N. Gencer, & A. T. Obuz, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- WHO. (2013). Disability (Sixty-Sixth World Health Assembly: Provisional agenda Item 13.5). https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA66/A66_12-en.pdf. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2023).
- WHO. (2022). International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health>. (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022).

- Wiesen, C. (2020). Supporting Persons with Disabilities During COVID-19. <https://www.vn.undp.org/content/vietnam/en/home/blog/SupportingPwDsduringCOVID19.html>. (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).
- Yazgan, T. (2011). *İktisatçılar için Sosyal Güvenlik: Ders Notları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı .
- Yousef, R. (2018). *Disability, Social Work and Social Exclusion: New Strategies for Achieving Social Inclusion of People with Physical Disabilities in the Kingdom of Saudi Arabia* . Manchester: <https://usir.salford.ac.uk/id/eprint/50530/1/Final%20PhD%20Thesis%20Reemah%20Yousef.pdf>. (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2022).

4. BÖLÜM

ENGELLİLER VE EĞİTİM

Nurgün KUL PARLAK¹

GİRİŞ

Tarihin her döneminde ve her toplumda insanların bir kısmı toplumsal yaşama tam ve etkili katılımlarına mâni olabilecek uzun süreli fiziksel, zihinsel ve duyuşsal bozukluklara sahip olmuştur. Bu kişiler için kullanılan bir kavram olan engellilik, çeşitli sağlık koşulları ile bir dizi çevresel ve kişisel faktörün etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Tahminlere göre dünya genelinde 1,3 milyar insan – nerdeyse dünya nüfusunun %16'sı – engellidir. Bunların yaklaşık 142 milyonu ciddi düzeyde bir engel ile hayatını sürdürmektedir. Ne yazık ki engellilerin sayısı, ortalama insan ömrünün uzamasına ve kronik hastalıklardaki artışa bağlı olarak giderek artmaktadır. 1,3 milyar engelinin yaklaşık %80'ni düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşarken; %20'si yüksek gelirli ülkelerde yaşamaktadır (WHO, 2022: 23).

Engellilik, türüne bağlı olarak farklı kategorilerden oluşmaktadır. Engellilerin yaşam deneyimleri cinsiyet, yaş, din, ırk, etnik köken ve ekonomik durum gibi faktörlerin etkisiyle engeli olmayanlara göre oldukça farklıdır. Sağlık, ulaşım gibi hizmetlere erişimleri sınırlıdır, eğitim ve istihdam olanaklarından büyük ölçüde yoksun bırakılmaktadır. Bunun nedenleri arasında yetersiz finansman, politikalar, standartlar, hizmetlerin sunumu ve erişilebilirlik, olumsuz toplumsal yargı ve tutumlar ile yaşamlarını doğrudan etkileyen kararlara katılım eksikliği sayılabilir (WHO, 2013). Bu durum engelliliğin insan hakları sorunu olduğu kadar önemli bir kalkınma sorunu olduğunu da göstermektedir (Charlton 1998). Engellilerin haklarını korumak ve tüm engellilerin toplumsal yaşama tam katılımını sağlamak sadece ahlaki bir zorunluluk değil, aynı zamanda pratik bir gerekliliktir. Engelliliğin kesişen doğası ve yoksulluğun hem sebebi hem de sonucu olması,

¹ Dr. Öğretim Üyesi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü. nurgun.kulparlak@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0497-9098

KAYNAKÇA

- 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997. [https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/4.5.573.pdf] (Erişim: 04.03.2023).
- Acemoğlu, D. 2009. Introduction to Modern Economic Growth. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Akçamete, G. (2002). Türkiye'de Özel Eğitim. Ed: Eripek, S. Özel Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. No:561.
- Aktaş, C., Gergin, S., Kuz, T., Mutluoğlu, L., Uğurlu, B., Yılmaz, Z. (2004). Türkiye Korumalı İşyerleri Araştırmaları, Öz-Veri Dergisi, T.C.Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 1(2), 153- 375.
- Allan, J. (2014). Inclusive Education and The Arts. Cambridge Journal of Education, 44(4). 511–523.
- Aron L. ve P. Loprest (2012). Disability and the Education System, The Future of Children 22 (1):97-122. doi:10.2307/41475648
- Aver, Ö.F. (2019). Engellilerin Mesleki Eğitimi ve İstihdamı. Usaysad Dergisi. 5(3).327-354.
- Aydınoat, N. E. (2012). Engelli İstihdamını Arttırmanın Yolları. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Değerlendirme Notu
- Becker, G.S. (1964). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education, Chicago: University of Chicago Press.
- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi Uygulama Kılavuzu. 2023. [https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/0-6-Birleşmiş-Milletler-Engelli-Hakları-Sözleşmesi-min.pdf] (Erişim: 20.02.2023).
- Charlton, J. (1998). Nothing About us Without us: Disability, Oppression and Empowerment. Berkeley, University of California Press.
- Cook, T., Swain, J. ve French, S. (2001). Voices from Segregated Schooling: Towards an Inclusive Education System, Disability and Society, 16 (2). 293-310.
- Dyson, D. ve Howes, B. (2005). What Do We Really Know About Inclusive Schools? A Systematic Review of The Research Evidence Ed: A., Roberts Mitchell, D. Special Educational Needs and Inclusive Education: Major Themes in Education. London: Routledge.

- European Union. (2012). Education and Disability/Special Needs Policies and Practices in Education, Training and Employment for Students with Disabilities and Special Educational Needs in the EU.
- Ferrier, F. ve Smith C. S. (2010). Persons with a Disability and Vocational Education and Training. *International Encyclopedia of Education*. Ed: P.Peterson, E.Baker, B. McGaw. *International Encyclopedia of Education*. 8. doi:10.1016/b978-0-08-044894-7.00771-5
- Filmer, D. (2005). Disability, Poverty and Schooling in Developing Countries: Results from 11 Household Surveys, *Social Protection Discussion Paper Series*. World Bank.
- Fisher, D ve Meyer, LH. (2002). Development and Social Competence After Two Years for Students Enrolled in Inclusive and Self-Contained Educational Programs. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 27(3). 165-174
- Global Partnership on Education (GPE), 2022. [<http://www.globalpartnership.org/focus-areas/children-with-disabilities>] (Erişim: 10.02.2023).
- Göransson, K. ve Nilholm, C. (2014). Conceptual Diversities and Empirical Shortcomings—A Critical Analysis of Research on Inclusive Education. *European Journal of Special Needs Education*. 29 (3). 265–280.
- Guo Z. ve S. Lamb. (2010). *International Comparisons of China's Technical and Vocational Education and Training System*. Dordrecht:Springer.
- Gürek, M. (2016). Yerel Yönetimlerin Engellilere Yönelik Eğitim Faaliyetleri. *ABMYO Dergisi*. 42 131-143.
- Handicap International, (2016). Situation of Wage Employment of People with Disabilities (Ten Developing Countries in Focus). [https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/handicapinternational/pages/1479/attachments/original/1480713329/EmploymentWhitePaper-WEB_Dec2.pdf?1480713329] (Erişim: 09.02.2023).
- Hemingway, L. (2011). "Three: Understanding Disability: From 'Personal Tragedy' to Social Disadvantage". Ed: Hemingway, L. *Disabled People and Housing*. Bristol: Policy Press.
- IIASA, (2008). Economic Growth in Developing Countries: Education Proves Key. IIASA Policy Brief No. 03. [<https://iiasa.ac.at/sites/default/files/2021-09/IIASA%20POLICY%20BRIEF%20%2303.pdf>] (Erişim: 09.03.2023)

- ILO, OECD. (2018). Labour Market Inclusion of People with Disabilities. [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_646041.pdf] (Erişim: 09.03.2023).
- ILO. (1998). Vocational Rehabilitation and Employment of Disabled Persons. International Labour Conference 86th Session. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2001). Code of Practice on Managing Disability in The Workplace Tripartite Meeting of Experts on the Management of Disability at the Workplace. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2011). A Skilled Workforce for Strong, Sustainable and Balanced Growth. A G20 Training Strategy. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2015). Disability Inclusion Strategy and Action Plan 2014-17. Geneva: International Labour Office. [https://www.ilo.org/skills/pubs/WCMS_370772/lang--en/index.htm] (Erişim: 11.01.2023).
- ILO. (2016). Including Persons with Disabilities in Technical and Vocational Education and Training. Geneva: International Labour Office. [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-dhaka/documents/publication/wcms_543304.pdf] (Erişim: 04.03.2023).
- ILO. (2017). Policy Brief Making TVET and Skills Systems Inclusive of Persons with Disabilities. [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_605087.pdf] (Erişim: 03.02. 2023).
- ILO. (2021). World Social Protection Report 2020–22: Social Protection at The Crossroads – in Pursuit of A Better Future. Geneva: International Labour Office.
- Jukes, M. (2006). Early Childhood Health, Nutrition and Education. UNESCO.
- Kalemi, F. (2021). Inclusive Vocational Education and Training for Persons with Disabilities in Albania Tirana. UNDP. [https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-05/Inclusive%20vocational%20education%20and%20training%20for%20persons%20with%20disabilities%20in%20Albania%20-%20English.pdf](Erişim: 02.02. 2023).
- Kaye, H. S. (2009). Stuck at the Bottom Rung: Occupational Characteristics of Workers with Disabilities. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 19 (2), 115–128. doi:10.1007 /s10926-009-9175-2

- Kaynaştırma/bütünleştirme Yoluyla Eğitim ve Uygulamaları Genelgesi, 2017. [https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/21112929_kaynastirma_genelge.pdf] (Erişim: 04.02. 2023).
- Kett, M. (2012). Skills Development for Youth Living with Disability. UNESCO Background Paper. 2012/ED/EFA/MRT/PI/28. [https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf000217882] (Erişim: 04.02. 2023).
- Kitchin, R. ve Mulcahy, F. (1998). Disability, Access to Education and Future Opportunities. Dublin: Combat Poverty Agency.
- Krone, M. W. ve Yu, S. (2019). Promoting Friendship Development in Inclusive Early Childhood Classrooms: A Literature Review. International Journal of Early Childhood Special Education, 11(2). 183-193. doi: 10.20489/intjces.67047
- Levy, J. M., Jessop, D.J., Rimmerman, A., ve Levy, P.H. (1992). Attitudes of Fortune 500 Corporate Executives Toward the Employability of Persons with Severe Disabilities: A National Survey. Mental Retardation, 30 (2). 67-75.
- Light for the World. (2020). Skills Against Unemployment Disability-Inclusive TVET. Issue Brief. [https://www.licht-fuer-die-welt.at/app/uploads/sites/8/2021/09/201017_ifdw_issue_brief_tvete_en_accessible.pdf] (Erişim: 05.02. 2023).
- Longhi, S. (2017). The disability Pay Gap. Equality and Human Rights Commission. Research Report 107. [https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/research-report-107-the-disability-pay-gap.pdf] (Erişim: 05.03. 2023).
- Majıd, S. ve A.Razzak. (2015). Designing A Model of Vocational Training (VT) Programs For Disables Through Odl. Turkish Online Journal of Distance Education. 16 (1). 212-237.
- Mezzanotte, C. (2022). The Social and Economic Rationale of Inclusive Education: An Overview of The Outcomes in Education for Diverse Groups of Students. OECD Education Working Paper No. 263. [https://one.oecd.org/document/EDU/WKP (2022)1/ en/pdf] (Erişim: 10.03. 2023).
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2014). Türkiye Hayat Boyu ğrenme Strateji Belgesi (2014-2018). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). 2023.[http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-alani/] (Erişim: 09.03. 2023).
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2010). İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Mincer, J.A. (1974). The Human Capital Earnings Function, NBER Chapters, National Bureau of Economic Research, Inc. 83-96. [https://www2.nber.org/system/files/] (Erişim: 09.03. 2023).
- Mitchell, D. (2010). Education that Fits: Review of International Trends in The Education of Students with Special Educational Needs. Christchurch: University of Canterbury. [https://www.educationcounts.govt.nz/publications/special_education/education-that-fits-review-of-international-trends-in-the-education-of-students - with-special-educational-needs] (Erişim:01.01 .2023)
- Morkoç A., M. Vatan ve E. Akalın. (2014). Engelli Bireylerin İstihdam Edilmesinde İş ve Meslek Danışmanlarının Rolü. Ed. İçingür, Y., Arıcı, K., Arslantekin, B. A. 1. Uluslararası Engellilerin İstihdamı Sosyal Güvenlik Sorunları ve Çözüm Önerileri Kongresi. Ankara. sa.195-209.
- Morris Z. A., S.V. McGratıy ve A. Zaidi. (2020). The Extra Costs Associated With Living With a Disability in the United States. Journal of Disability Policy Studies. 33 (3). 1-10. [https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/10442073211043521] (Erişim: 09. 03.2023)
- OECD. (2018). Global Skills Trends, Training Needs and Lifelong Learning Strategies for the Future of Work Report. 2nd Meeting of the Employment Working Group. [https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/multilateral-system / lang-- en/ index. htm] (Erişim: 08 01.2023).
- OECD. (2022), Education at a Glance 2022: OECD Indicators, Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/3197152b-en.
- Onuncu Kalkınma Planı, (2015). Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı Eylem Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/19Temel_ve_%20Mesleki (Erişim: 08 01.2023).
- On birinci Kalkınma Planı, (2019). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads /2022/07/ On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf] (Erişim:12.03. 2023).
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY), (2018). [https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5] (Erişim:12.03 .2023).
- Özyürek, M. (2019). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 16(1), 17-26. doi: 10.1501/Egifak_0000000949

- Pesonen H. (2016). Sense Of Belonging for Students with İntensive Special Education Needs an Exploration Of Students' Belonging and Teachers' Role in Implementing Support. University of Helsinki, Faculty of Behavioral Sciences Department of Teacher of Education Research Report 380.
- Powell, J.W. (2009). To Segregate or to Separate? Special Education Expansion and Divergence in the United States and Germany. *Comparative Education Review*, 53(2), 161–187. doi:10.1086/597816
- Razzak A. ve M.Z.Khaki, (2015). Designing A Model of Vocational Training Programs for Disables in Pakistan, *The Online Journal of New Horizons in Education*. 5 (1). 27-35.
- Sakellario M., P. Strati ve R.Anagnostopoulou. (2020). The Role of Social Skills Throughout İnclusive Education İmplementation. *East African Scholars Journal of Education, Humanities and Literature*. 2 (10). 633-641.
- Sarı, H. ve A. Gürbüz. (2021). Özel Eğitim Meslek Okulları Öğretim Programlarının Uygulanması Sırasında Karşılaşılan Güçlüklerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Turkish Special Education Journal: International*. Turkish Special Education Journal: International. 3 (2). 1-27.
- Schuelke L., L.Munford ve M.Morciano. (2022). Estimating the Additional Costs of Living with A Disability in the United Kingdom between 2013 and 2016. *The European Journal of Health Economics*. 23. 313–32.
- Schultz, T.W. (1961). 'Investment in Human Capital', *The American Economic Review*, 51(1), 1– 17.
- Şenel, H. G. (1998). Special Education in Turkey. *European Journal of Special Needs Education*, 13(3), 254–261. doi:10.1080/0885625980130304
- Sengenberger W. (2011). Beyond the Measurement of Unemployment and Underemployment The Case for Extending and Amending Labour Market Statistics. Geneva: International Labour Office.
- SKYE, UK AID. (2021). A Road Map for Inclusive TVET 'Going for the Gold Standard': Strategies for the Inclusion of Persons with Disabilities in Technical, Vocational Education and Training. [https://www.skyecaribbean.com/wp-content/uploads/20211028-SkYE-Strategic-Road-Map-for-Inclusive-TVET-System.pdf] (Erişim: 09.02.2023).
- Smith C.S. ve Ferrier F. (2004). The funding of Vocational Education and Training for Students with Disabilities Volume 1. Adelaide: NCVER.
- Steinfeld, E (2005) 'Education for All: The Cost of Accessibility'. Education Notes. Washington: The World Bank.

- Sweeney, S. M. (2007). The Strengths and Weaknesses of Segregated School Settings. Diss. St. John Fisher College, Education Masters. Paper 269. [https://fisherpub.sjf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1270&context=education_ETD_masters] (Erişim: 07.02.2023).
- The Department for International Development (DFID). (2000). Disability, Poverty and Development. London: DFID.
- Thressiakutty, A. T., Rao, L. G. (2001). Transition of Persons with Mental Retardation from School to Work. India: Andhra Pradesh.
- UN, (2019). Disability and Development Report Realizing the Sustainable Development Goals by, for and with Persons with Disabilities. New York: United Nations. [<https://www.un.org/development/desa/disabilities/publication-disability-sdgs.html>](Erişim: 07.02.2023).
- UNESCO. (2005). Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2005b). Vocational education: The Come-back? Education Today, 13, 4–7.
- UNESCO. (2008), “Inclusive Education: The way of the Future”. [http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Policy_Dialogue/48th_ICE/CONFINTED_48-3_English.pdf]. (Erişim: 07.02.2023).
- UNESCO. (2009). Towards Inclusive Education for Children with Disabilities: A Guideline. Bangkok, [http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/disabchild_09-en.pdf] (Erişim: 07.02.2023).
- UNESCO. (2018). Education and Disability: Analysis of Data from 49 Countries. Information Paper N. 49. [<https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip49-education-disability-2018-en.pdf>] (Erişim: 05.02.2023).
- UNESCO. (2020). Inclusion and Education: All Means All. Global Education Monitoring Report. France: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. [<https://www.unesco.org/gem-report/en/inclusion>] (Erişim: 15.01.2023).
- UNICEF. (2014). Conceptualizing Inclusive Education and Contextualizing it within the UNICEF Mission. [https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/%20IE_Webinar_] (Erişim: 05.02.2023).

- Wang, M. C. ve Baker, E. T. (1985). Mainstreaming Programs: Design Features and Effects. *The Journal of Special Education*, 19(4). 503–521. doi:10.1177/002246698501900412
- WHO. (2013). Disability. [https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA66/A66_12-en.pdf] (Erişim: 11.01.2023).
- WHO. (2022). *Global Report on Health Equity for Persons with Disabilities*. Geneva: World Health Organization.
- Wilson, D., Jones, D., Bocell, F., Crawford, J., Kim, M.J., Veilleux, N., Floyd-Smith, T., Bates, R. ve Plett, M. (2015). Belonging and Academic Engagement Among Undergraduate. STEM Students: A Multi-institutional Study. *Research in Higher Education*. 56. 750–776. DOI: 10.1007/s11162-015-9367-x
- Wodon Q., Male C., Montenegro C. ve Nayihouba A. (2018). The Challenge of Inclusive Education in Sub-Saharan Africa. *The Price of Exclusion: Disability and Education*. Washington: World Bank. [https://openknowledge.worldbank/] (Erişim:11.01.2023).
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma Uygulamalarının Tarihsel Süreci ve Türkiye’de Uygulanan Kaynaştırma Modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 8(1):92-110. [https://dergipark.org.tr/tr/pub/nevsosbilen/issue/38014/420028](Erişim: 11.01.2023).
- Yılmaz, Z. (2004). Çalışan Özürlülerin İş Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunları Etkileyen Etmenler. *Öz-Veri Dergisi*. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. 1(2), 153-375.

5. BÖLÜM

ENGELLİLER VE İSTİHDAM

Emel İŞTAR IŞIKLI¹

GİRİŞ

Dezavantajlı gruplardan biri olarak kabul edilen “engelliler”, yakın zamana kadar yardımlarla yaşamak zorunda kalan, hasta ve bakıma muhtaç bireyler olarak görülmüşlerdir. Zamanla toplumların engelliliği algılama şeklinde değişim gerçekleşmiştir. Günümüzde engelli bireyler, toplumun eğitim, kültür, spor, çalışma hayatı gibi her alanında toplumla bütünleşmiştir. Diğer yandan engellilerin mevcut durumlarından dolayı maruz kaldıkları olumsuz durumlar “insan hakkı ihlali” olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu gelişmede, ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerin, engelli bireylerin iş hayatına girmesine yönelik sağlanan teşviklerin, yapılan farkındalık yaratma çalışmalarının katkısı büyüktür. Engelli bireyler, başkasına el açarak, korunmaya ve sosyal yardımlara muhtaç olarak değil kendi ayakları üstünde durarak; kendi yaşamları üzerinde yetki sahibi bireyler olarak yaşamlarını sürdürmeyi talep etmektedir.

Dünya Engellilik Raporuna (WHO, 2011) göre bazı unsurlar bireyleri engellemektedir. Bu unsurlar; bireylere yeterli destek sağlayan politika ve standartların olmaması, sosyal hayatta kişiye yönelik olumsuz tavırlar, engelli bireyin rehabilitasyonu için yeterli hizmetin sağlanamaması, hizmet iletimindeki aksaklıklar, engelli bireyler için yeterli finansman kaynağının bulunmaması, erişilebilirlik konusunda yaşanan zorluklar, engelli sayı ve durumları hakkında net verilerin olmaması gibi hususlardır. Günümüzde engelli bireylerin hayat şartlarının iyileştirilmesi, ayrımcılık yapılmaması, sosyal ve ekonomik yaşam içerisinde bulunmalarına yönelik sözleşme ve düzenlemelere rağmen bilhassa çalışma hayatında dışlayıcı tavrın tamamen bittiğini söylemek mümkün değildir.

Anayasa'nın 17. maddesinde “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.” ve 49. maddesinde belirtilen

¹ Doç. Dr., Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü, emelistar@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3439-0871

KAYNAKÇA

- ASH (2022a). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Eylül '22. [https://www.aile.gov.tr/media/120191/eyhgm_istatistik_bulteni_eylul2022.pdf]. (Erişim: 20.02.2023).
- ASH (2022b). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Ocak '22. [https://www.aile.gov.tr/media/120191/eyhgm_istatistik_bulteni_eylul2022.pdf]. (Erişim: 20.02.2023).
- ASH (2023a). 2030 Engelsiz Vizyon. [https://www.aile.gov.tr/media/94718/2030_engelsiz_vizyon_belgesi.pdf]. (Erişim: 20.02.2023).
- ASH (2023b). Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025. [https://www.aile.gov.tr/media/127967/engell_haklari_ulusal_eylem_plani_23-25.pdf]. (Erişim: 20.02.2023).
- ASH (2023c). EKPSS Sıkça Sorulan Sorular. [<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/ekpss-sss/>]. (Erişim: 20.02.2023).
- ASH (2023d). Tarihçemiz. [<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/genel-mudurluk/kurum-hakkinda/>]. (Erişim: 22.02.2023).
- Balcı, S. (2018). Osmanlı Devleti'nde Engelliler ve Engelli Eğitimi Sağır Dilsiz ve Körler Mektebi. (2. Bs.). İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- ÇSGB (2016). Engelli Çalışanlar İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi. [https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/isgb_ded7e.pdf]. (Erişim: 22.02.2023).
- İŞKUR (2021). 2021 Yılı Faaliyet Raporu. [<https://media.iskur.gov.tr/63685/2021-yili-faaliyet-raporu.pdf>]. (Erişim: 23.02.2023).
- İŞKUR (2023a). Engelli İstihdamı. [<https://www.iskur.gov.tr/isveren/engelli-istihdami/>] (Erişim: 10.02.2023).
- İŞKUR (2023b). İşbaşı Eğitim Programları. [<https://www.iskur.gov.tr/isveren/isbasi-egitim-programlari/>] (Erişim: 18.02.2023).
- İŞKUR (2023c). Engelli ve Eski Hükümlü Projeleri. [<https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-isgucu-programlari/engelli-ve-eski-hukumlu-projeleri/>] (Erişim: 18.02.2023).
- İŞKUR (2023d). Engelli ve Eski Hükümlülere Yönelik Proje Destekleri Başvuru Rehberi (2022/1.Dönem). [https://www.aile.gov.tr/media/98625/eyhgm_istatistik_bulteni_ocak_2022.pdf] (Erişim: 19.02.2023).
- İŞKUR (2023e). İş ve Meslek Danışmanlığı. [<https://www.iskur.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/is-ve-meslek-danismanligi/>] (Erişim: 20.02.2023).

- Ezer, B. (2022). Türk Hukukunda Korunmalı İşyeri Uygulaması ve Engellilerin Korunmalı İşyerlerinde İstihdam Edilmesinin Esasları. Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5 (2), 34-565.
- İştar Işıklı, E. (2018). Kendi Anlatımlarıyla Engellilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kağnıcıoğlu, vd. (2021). Türkiye’de Engelli İstihdamı, Kota Yöntemi Açısından Durum Analizi: İşveren ve İşveren Vekilleri ile Bir Araştırma. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Keser, A. (2014). Çalışma Psikolojisi.(4. Bs) Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sağlam, E. B. ve Eker, H. (2020). Engellilik ve Sosyal Organizasyon İlişkisi Üzerinden Dezavantajlılık ve İnşası. Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi. (Ed. F. Arık ve L. Taş). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 85-116.
- Seyyar, A. (2015). Dünyada ve Türkiye’de Engelli Dostu Sosyal Politikalar. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Şen, M. (2017). Çalışma Yaşamında Engelliler. Çalışma Yaşamında Özel Gruplar. (Ed. S. Dursun ve S. Aytaç). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 211-276.
- Şen, M. (2018). Türkiye’de Engellilere Yönelik İstihdam Politikaları: Sorunlar ve Öneriler. SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi, 8 (2), 129-152.
- Tiyek, R. (2016). AB Uyum Sürecinde AK Parti Dönemi (2002-2015) Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- TÜSEV (2018). Sosyal Kooperatifçilik: Yasal Mevzuat Açısından Avrupa Birliği Örnekleri ve Türkiye'deki Gelişmeler. [[https://tusev.org.tr/usrfiles/images/TUSEV_SosyalKooperatif BilgiNotuTR.08.11.18.pdf](https://tusev.org.tr/usrfiles/images/TUSEV_SosyalKooperatifBilgiNotuTR.08.11.18.pdf)] (Erişim: 01.02.2023).
- UN (2023). Disability and Employment. [<https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities/disability-and-employment.html>] (Erişim: 01.02.2023).
- WHO (2011). Dünya Engellilik Raporu. [<https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf>] (Erişim: 10.02.2023).

6. BÖLÜM

ENGELLİLER-İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Aysıl KABAKÇI¹
Mustafa ŞEN²

GİRİŞ

İş sağlığı ve güvenliği çalışma yaşamının temel gereksinimlerindedir. Özellikle Sanayi Devrimi ile çalışma hayatında meydana gelen değişimler iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini elzem hale getirmiştir. İş sağlığı ve güvenliği birbirinden bağımsız düşünülemeden iki bilim dalının birleşmesi sonucu oluşan bir disiplindir. Bu bilim dallarından ilki olan iş sağlığı, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) ortak tanımına göre “tüm mesleklerde çalışanların zihinsel, fiziksel ve sosyal refahını en üst düzeye çıkarmak ve bu düzeyi sürdürmek; işçilerin çalışma koşullarından kaynaklanan sağlık problemleri nedeniyle işten ayrılmalarını önlemek; çalışanların fizyolojik ve psikolojik durumlarına uyarlanmış bir meslek ortamında işlerini sürdürmelerini sağlamak; özette insanın işe, işin insana uyumunu sağlamaktır” (Alii, 2008: 22). Bununla birlikte iş güvenliği, var olan tehlikeleri önlemek ve ortadan kaldırmak için teknik bilgi kullanımıyla risklerin tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınmasını içerir (Kılıkış, 2022: 8). Genel olarak iş sağlığı ve güvenliği ise “çalışanların yaptıkları işten, çalışma koşullarından, kullanılan araç ve gereçlerden doğabilecek tehlikelere karşı yaşamının ve sağlığının etkin olarak korunmasını, çalışanların sağlıklı ve güvenli çalışabileceği ortamın sağlanmasını ifade eder” (Sümer, 2020b: 171). Benzer bir tanıma göre iş sağlığı ve güvenliği, iş görenlerin çalışma sırasında işyerindeki fiziksel risk ve tehlikelere maruz kalmaları sonucu ortaya çıkabilecek hastalıkların ve

¹ Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, aysilkabakci@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7793-5731

² Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, mustafasen@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3690-7582

KAYNAKÇA

- 4857 Sayılı İş Kanunu (2003). T.C. Resmi Gazete, 25134, 10.06.2003.
- 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun (2005). T.C. Resmi Gazete, 25868, 07.07.2015.
- 6331 Sayılı İş Salığı ve Güvenliği Kanunu, (2012). T.C. Resmi Gazete, 28339, 20.6.2012.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2023). Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı https://www.aile.gov.tr/media/127967/engell_haklari_ulusal_eylem_plani_23-25.pdf (Erişim Tarihi: 13.02.2023).
- Aksoy, M. (2002). Türkiye Engelliler Araştırması. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. Yayın No: 2913.
- Alli, O. B. (2008). Fundamental Principles Of Occupational Health And Safety. Geneva: International Labour Office.
- Alper, Y. (2020). Sosyal Güvenlik Hukuku. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Arpat, B. ve Bertan, B. (2019). Dezavantajlı Grupların İş Sağlığı ve Güvenliği. Ankara: Büyük Anadolu Medya Grup. Yayın No: 34.
- Arslan, S. (2018). Osmanlı'dan Günümüze Sivil Toplum Kuruluşları ve Vatandaşlık Eğitimi Katkıları. Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(9), 59- 76.
- Aslan, C., Doğuş, M., Okyar, S., Kan, A. (2019). Braille (Kabartma) Yazıya Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39(1), 271-295.
- Artı OSGB (2016). Bülten. https://www.artidanismanlik.com.tr/BilgiMerkezi/ArtiBultenler/ARTI%20OSGB%20B%C3%BClten%20Kas%C4%B1m-Aral%C4%B1k_2016_06.12.16.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2023).
- Aslan, C. (2016). Görme Engelliler İçin Yardımcı Teknolojiler. Ankara: Vize Basım Yayın.
- Ateş, H. İ., Kırkincioğlu, M., Teke, A. (2022). “Eğitim Sektöründeki Engelli Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi”, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 12(2), 411-425.
- Bakır, Z. G. (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkının Korunması: İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Organizasyonu. Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(1), 56- 91.
- Balkır, G. (2012). İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkının Korunması: İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Organizasyonu. Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(1), 56- 91.

- Baybora, D. (2013). İş Sağlığı ve Güvenliği. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. Yayın No: 3105.
- Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme, (2009). T.C. Resmi Gazete, 27288, 14.07.2009.
- Ceylan, H. (2011). Türkiye’deki İş Kazalarının Genel Görünümü ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması. International Journal of Engineering Research and Development, 3(2), 18- 24.
- Civan, O. E. (2017). İş Sağlığı ve Güvenliğinde Özel Politika Gerektiren Gruplar. Ankara Barosu Dergisi, 4, 205- 290.
- Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2013). T.C. Resmi Gazete, 28648, 15.05.2013.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (2021). Engelli Çalışanlar İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi.
- Çiçek, Ö., Öçal, M. (2016). Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 5(11), 106-127.
- DİE (2009). 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması. Ankara. Yayın No: 2913.
- Gerek, N. (1989). İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Önemi, Karşılaşılan Sorunların Nedenleri ve Bu Konuda Alınması Gereken Önlemler. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), 427- 443.
- Güler, Z. (2015). “Özel Politika Gerektiren Grupların İş Yaşamındaki Sağlık ve Güvenlik Riskleri ile Kontrol Tedbirleri”. Çalışma Dünyası Dergisi, 2 (1), 117-134.
- Health and Safety Authority (2021). Employees with Disabilities. https://www.hsa.ie/eng/publications_and_forms/publications/safety_and_health_management/hsa_disability_guidelines_2021.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2023).
- ILO (2002). Managing Dissability in the Workplace. Geneva: International Labour Office.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (2012). T.C. Resmi Gazete, 28512, 29.12.2012.
- İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik (2013). T.C. Resmi Gazete, 28710, 17.07.2013.
- İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik (2013). T.C. Resmi Gazete, 28713, 20.07.2013.

- İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik (2013). T.C. Resmi Gazete, 28681, 18.06.2013.
- Kanten, S. (2018). İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karaahmetoğlu, A. (2021). “Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'nde Mecelle Bağlamında İşçi İşveren İlişkileri” HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 10(23), 75- 94.
- Kentel, F., Köker, L., Uçum, M., Genç, Ö. (2012) Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu. İstanbul: Tesev.
- Kılıkış, İ. (2022). İş Sağlığı ve Güvenliği. Bursa: Türkiye Dore Basım. Yayın No: 4.
- Kılıkış, İ. (2019). İş Sağlığı ve Güvenliği. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Kılıkış, İ., (2013). İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yeni Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 15(1), 17- 41.
- Korkusuz, R., Uğur, S. (2015). Sosyal Güvenlik Hukuku. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik (2013). T.C. Resmi Gazete, 28833, 26.11.2013.
- Kurt, D., Karataş, Y., Özgünaltay Ertuğrul, G. (2022). İş Sağlığı ve Güvenliği Bakımından Engelli Çalışanlar. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Sosyal Güvenlik Kurumu, (2021). <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>, (Erişim Tarihi: 01.02.2023).
- Sümer, H. H. (2020a). Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Sümer, H. H. (2020b). İş Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni. https://www.aile.gov.tr/media/120191/eyhgm_istatistik_bulteni_eylul2022.pdf (Erişim Tarihi: 08.02.2023).
- T.C. Anayasası (1982). T.C. Resmi Gazete, 17863, 09.11.1982.
- Tepe, S. (2022). Engelli Çalışanlar İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminde Güncel Yaklaşımlar. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Toyoğlu, A. (2020). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Engelli İstihdamına Yönelik İş Sağlığı Ve Güvenliği Yaklaşımı. Tarsus Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- TÜİK (2011). Nüfus ve Konut Araştırması. <https://www.aile.gov.tr/media/5677/nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf> (Erişim Tarihi: 20.02.2023).
- Ulu, M., Arısoy, B. (2022). “İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Özel Politika Gerektiren Çalışanların Değerlendirilmesi”, Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi, 4(1), 113- 125.
- United Nations, (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
- Yeomans, L. (2013). Workers With Dissabilities. https://test.oshwiki.eu/wiki/Workers_with_disabilities#Introduction (Erişim Tarihi: 02.02.2023).
- Yıldırım, Ç. (2020). “İş Hayatında 25-45 Yaş Arası Fiziksel Engelli Bireylerin İstihdamı İş Sağlığı ve Güvenliği; Bir Araştırma Örneği”, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (2009). T.C. Resmi Gazete, 27210, 25.04.2009.

7. BÖLÜM

ENGELLİLER-BAKIM VE REHABİLİTASYON HİZMETLERİ

Çiğdem ULUDAĞ GÜLER¹

GİRİŞ

Dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu herhangi bir engelle yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Yaklaşık 200 milyonu ise hayatını sürdürürken ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Maruz kaldığımız riskler, kazalar ve salgın hastalıklar her geçen gün bağımlılıkları ve bakım ihtiyacını arttırmaktadır. Dünyada sadece dört engelliden birisinin yardım alabildiği göz önünde bulundurulduğunda durumun vahameti dikkat çekici düzeydedir. Artan engellilik oranı bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin önemini altını çizmektedir. Bakım konusuna tarihsel olarak bakıldığında engelli bireyin bakımından öncelikli olarak aile, sosyal çevre ve dini kurumlar sorumlu tutulurken Sanayi Devrimi, kadının emek piyasasına dâhil oluşu, çekirdek ailelerin yaygınlaşması, sosyal devletin gelişmesi bakım sorumluluğunun başkaları tarafından da paylaşılması gerektiği görüşünü güçlendirmiştir. Engellilere yönelik bakım ve rehabilitasyon konusu özellikle 20.yy'dan sonra sosyal devlet kavramının gelişmesi ve sosyal alanda yapılan politikalar ile birlikte gelişmiştir. Evde bakım hizmeti kurumsal anlamda ilk olarak 1800'lü yıllarda ev hemşireliği şeklinde başlasa da yaklaşık iki yüz yılda halk sağlığında yaşanan gelişmelerle birlikte bugünkü formuna kavuşmuştur. Sosyal politikaların gelişimi ile bugün engelli bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlamak ve sosyal hayata katılımlarını arttırmak için ilk olarak tıbbi tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri büyük önem arz etmektedir. Özel tedavi ve eğitim ihtiyacı olan bireylere kişisel çözümler üretmek ve bunları yaparken aileleri desteklemek, sosyal olarak iyi oluşlarına katkı sağlamak sosyal devletin görevleri arasındadır. Bu çalışma ülkemizde engellilere sağlanan bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin neler olduğunu farklı boyutları ile ortaya koymayı hedeflemiştir.

¹ Dr., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, cigdemuludagguler@gmail.com.
ORCID: 0000-0002-0217-3963

KAYNAKÇA

- Albert, B. ve Hurst, R. (2012). Disability and A Human Rights Approach to Development, *Disability Knowledge and Reseach*, 1-16.
- Altan, Ö. Z. (2007). Sosyal Politika, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ardahan, M. (2017). Evde Bakımda Sosyal Politikalar ve Evde Bakım Hemşireliği. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 26(1), 38-43, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sted/issue/29095/312016>.
- Aşiret, G. D. ve Çetinkaya, F. (2016). Bakım Verenlerin Evde Bakım Hizmetlerinden Beklentileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 9(4), 120-125. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfed/issue/46793/586768>.
- Aygüler, E. ve Ayalp, M. Ç. (2018). Türkiye’deki Evde Bakım Aylığı Düzenlemesine Eleştirel Bir Yaklaşım. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(3), 1-22. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/39491/465702>.
- Aykanat Girgin, B. ve Balcı, S. (2015). Fiziksel Engelli Çocuk ve Ailesinin Evde Bakım Gereksinimi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4(2), 305-317. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/23828/253856>.
- Barnes, C. (2000). A working social model? Disability, work and disability politics in the 21st century. *Critical social policy*, 20(4), 441-457.
- Birnbaum, R. J. (1999). “Neuroscience And Psychopharmacology Into The Next Millennium”, *CNS Spectr*, 4(7), 36-52.
- Byron, M., Cockshott, Z., Brownett, H., ve Ramkalawan, T. (2005). What does ‘disability’ mean for medical students? An exploration of the words medical students associate with the term ‘disability’. *Medical Education*, 39(2), 176-183.
- Christie, S. R. (2007). “AIDS, Employment, and the Direct Threat Defense: the Burden of Proof and the Circuit Court Split”, *Fordham Law Rev*, 76(1), 235-283.
- Çakmak, N. M. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Engellilere Yönelik Düzenlemeler. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23 (3) , 265-284. DOI: 10.34246/ahbvuhfd.609105.
- Çetin, B. I. (2016). Antik Çağ’dan Sanayi Devrimi’ne Batı Dünyasında Engellilik Tarihi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-184.
- Çoban, A. İ. (2008). Engellilere Yönelik Hizmetlerin Sunumunda Yaşam Kalitesi Yaklaşımının Önemi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, (1), 47-58, Retrieved From [Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Uobild/Issue/47076/591996](https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Uobild/Issue/47076/591996).

- Hjern, A., Lindblad, F. ve Boman, K. K. (2007). "Disability in Adult Survivors of Childhood Cancer: A Swedish National Cohort Study", *J Clin Oncol*, 2(33), 5262-5266.
- Kaçan Softa, H., Uçukoğlu, H. ve Oral, A. (2015). Sağlık Öğrencilerinin Evde Bakım Hizmetlerine Yönelik Görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(4), 563-573. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/23826/253835>.
- Kıran, İ. ve Güçlü, A. (2022). Türkiye’de Evde Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 107-114. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akmyosb/issue/71096/1128108>.
- Kolat, S. (2010). Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye’deki Yansımaları, Ankara, Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Kul Parlak, N. (2016). Refah Devletinin Yeniden Yapılanması ve AB Ülkelerinde İş-Yaşam Dengesi. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.
- Limnili, G. ve Özçakar, N. (2013). Evde Sağlık Hizmetlerine Başvuru Özellikleri Ve Beklentiler. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 17(1), 13-17.
- Öztürk, M. (2012). Türkiye’de Engelli Gerçeği Raporu, İstanbul.
- Öztürk, Y. E. , Şentürk, Ş. ve Macit, Y. (2017). Evde Bakım Hizmeti Alan Engelli Bireye Sahip Ailelerin Bakım Verme Yüklerinin Belirlenmesi: Amasya Örneği. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 48-67. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tushad/issue/31792/350270>.
- Parker, G., Rosen, A., Trauer, T., ve Hadzi-Pavlovic, D. (2007). Disability associated with mood states and comparator conditions: application of the Life Skills Profile measure of disability. *Bipolar disorders*, 9(1-2), 11-15.
- Sur, H. (2012). Türkiye’de Evde Bakım Hizmetleri Organizasyonu İçin Bir Model Önerisi, *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, Sayı: 24, 68-71.
- Uludağ Güler, Ç. ve Çakı, N. (2021). Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19 (1) , 92-127. DOI: 10.33688/aucbd.847546.
- Uludağ Güler, Ç. (2020). "Dünya’da ve Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmetler", Ed. Abdulkadir Şenkal, Esin Karacan ve Çiğdem Uludağ Güler, Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sosyal Hizmetler, Kocaeli, Umuttepe Yayınları.
- Yazan, Ü. M. (1996). Sosyolojik Açından Özürlüler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(8), 269-281.
- Engelli Bireylere Yönelik Gündüz Hizmet Merkezi Rehberi, (2022). https://www.aile.gov.tr/media/97638/engelli_bireylere_-yonelik_-gunduz_-hizmet_-merkezi_-rehberi.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, [https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf] s. 46. (Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Evde Bakım Maaşı Şartları - Evde Bakım Parası Sorgulama, [http://www.kamuajans.com/kultur-sanat/evde-bakim-maasi-sartlari-evde-bakim-parasi-sorgulama-h508548.html], (Erişim Tarihi: 08.09.2022).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı E-Bülteni, (2022). [https://www.aile.gov.tr/media/102882/bakanlik_subat_2022_ebulten.pdf,] (Erişim Tarihi: 02.11.2022)
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Merkezde Sunulacak Bakım Hizmetleri, Madde. 2.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Merkezde Sunulacak Bakım Hizmetleri, Madde. 28/1.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Merkezde Sunulacak Bakım Hizmetleri, Madde. 9/1a.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Madde. 9/1b.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Madde. 11/1a.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Madde. 23.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2022). https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf, s. 15, (Erişim: 20.10. 2022).
- Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, [https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/bakima-muhtac-engellilerin-tespiti-ve-bakim-hizmeti-esaslarinin-belirlenmesine-iliskin-yonetmelik/] (Erişim Tarihi: 20.10.2022).
- Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmî Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Madde 2.
- Engel, Engelli Kavramları, TDK, Güncel Türkçe Sözlük, [https://sozluk.gov.tr/] (Erişim Tarihi: 25.1.2022)
- Engelli Bireylere Yönelik Gündüz Hizmet Merkezi Rehberi, (2022). [https://www.aile.gov.tr/media/97638/engelli_bireylere_-yonelik_-gunduz_-hizmet_-merkezi_-rehberi.pdf] (Erişim Tarihi: 01.11.2022)

EYDER (2018). “Sayılarla Türkiye’de ve Dünyada Engelliler”, [<https://eyder.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler/>] (Erişim Tarihi: 25.10.2022).

TÜİK, Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, (2010).

World Report On Disability, World Health Organization, (2011).

1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, madde 71. [<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>] (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

8. BÖLÜM

ENGELLİLİK VE YOKSULLUK DÖNGÜSÜ BAĞLAMINDA ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL YARDIMLAR

Mustafa ŞEN¹

GİRİŞ

Engellilik, geçmişten günümüze insanoğlunun değişmez bir parçası olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Her insan bir engelli adaydır ve yaşamının bir döneminde geçici veya kalıcı biçimde işlev kaybı yaşayabilir ve engelli olabilir. Engellilik bireysel ve sosyal boyuta sahip toplumsal bir olgu olmakla birlikte aynı zamanda karmaşık, dinamik, çok yönlü ve tartışmalı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Engelli bireylere yönelik yaklaşımların; toplumlara, inançlara, devletlere, kültürlere, sistemlere göre değişiklik göstermesi genel geçer bir tanımın yapılmasını kısıtlamaktadır. Dolayısıyla literatürde ve yasal düzenlemelerde farklı şekillerde engelli tanımlarına rastlamak mümkündür.

Bir sivil toplum örgütü olan “Ayrımcılığa Karşı Fiziksel Engelliler Birliği” (UPIAS) tarafından 1975 yılında yayımlanan “Engelliliğin Temel İlkeleri” belgesinde engellilik; “fiziksel işlev ve yapı farklılığı olan bireyleri dikkate almayan ya da çok az dikkate alan ve dolayısıyla ana akım toplumsal faaliyetlerden dışlayan çağdaş bir toplumsal düzenin neden olduğu dezavantajlar veya faaliyet kısıtlaması” olarak tanımlanmaktadır (Shakespeare, 2011: 52). Bir başka tanımda engellilik; bireyin belirli aktiviteleri gerçekleştirebilmesini ve sosyal yaşamdaki rollerini oynayabilmesini sağlayan ideal kapasitenin aksine normal kapasitenin dışında yer almak şeklinde tanımlanırken engelli birey ise, tedavisi/düzeltilmesi mümkün olmayan ancak rehabilite edilebilen insan olarak ifade edilmektedir (Whyte ve Ingstad 1995: 3-4).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, mustafasen@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3690-7582

KAYNAKÇA

- Alper, Y., Değer, Ç. ve Sayan, S. (2012). *2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik (Emeklilik) Sistemine Bakış*, İstanbul: TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-11/535.
- Aksanyar, Y. (2015). *Sosyal Yardımda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Şartlı Sosyal Yardım: Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısının Etkinleştirilmesi Programı 2014 Yılı Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıcı, K. (2014). “Genel Olarak Sosyal Güvenlik (Kavram-Amacı-Konusu ve Tarihi Gelişimi)”, *Sosyal Güvenlik*, (Ed. Alper, Y. ve Tekeli, S.), 3.bs., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2659, 3-31.
- Bedir, E. (2013). “Sosyal Politika Bilim Dalına İlişkin Genel Bilgiler”, *Sosyal Politika-I*, (Ed. Oral, A. İ. ve Şişman, Y.), 2.bs., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2621, 3-27.
- Çiçek, E. (2010). *Türkiye’de Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Politikaları: Batı Karadeniz Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇSGB (1998), *ILO Anayasası ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*, Ankara, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 86.
- DFID (2000), *Disability, Poverty and Development*, London, Department for International Development (DFID).
- DİE (2009). *2002 Türkiye Özürlüler Araştırması*, Ankara, Yayın No: 2913.
- Disabled World (2022) “Disability Statistics: Information, Charts, Graphs and Tables”, [<https://www.disabled-world.com/disability/statistics/>], (Erişim Tarihi: 02.12.2022).
- DPT, (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: DPT Yayınları.
- Erbil Erdugan, F. (2010). “Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği”, Ankara: Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Yayın No:50.
- EUROSTAT, [<https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>], (Erişim Tarihi: 15.02.2023).
- EYDER (2018). “Sayılarla Türkiye’de ve Dünyada Engelliler”, [<https://eyder.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler/>], (Erişim Tarihi: 15.12.2022).
- Howell, F. (2001), “Social Assistance-Theoretical Background”, [<https://gsdrc.org/document-library/social-assistance-theoretical-background/>], (Erişim Tarihi: 01.01.2023).

- Institute on Disability (2021). *Annual Report on People with Disabilities in America*, University of New Hampshire, Annual Report, Disability Statistics & Demographics.
- Kesgin, B. (2014). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*, 2.bs., İstanbul: Açılım Kitap.
- Koçak, O. (2019). *Teori ve Araştırma Boyutuyla Sosyal Sorunlar*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Koşar, N. G. (2000). *Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı (Yoksulluk ve Sosyal Hizmet)*, Ankara: Şafak Matbaası.
- Mitra, S., Posarac, A. ve Vick, B. (2011). *Disability and Poverty in Developing Countries: A Snapshot from the World Health Survey*, Social Protection & Labor, The World Bank, SP Discussion Paper No.1109.
- OECD (2001), *Poverty Reduction*, Paris: OECD Publications Service.
- OECDSTAT, [<https://stats.oecd.org/>], (Erişim Tarihi: 15.02.2023).
- Oladeji, S. I. (2009), “Definitions and Measurement of Poverty”, *Lecture Note*, Department of Economics, Faculty of Social Science, Obafemi Awolowo University, Ile-Ife, Nigeria.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, 2.bs., İstanbul: İTO, Yayın No: 2007-57.
- Priestley, M. (2011). “Engelliler”, *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*, (Der. Alcock, P., May, M. ve Rowlingson, K.), Ankara: Siyasal Kitabevi, 521-530.
- Shakespeare, T. (2011), “Sakatlık Sosyal Modeli”, *Sakatlık Çalışmaları-Sosyal Bilimlerden Bakmak*, (Der. Benzemez, D., Yardımcı, S. ve Şentürk, Y.), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 51-62
- Şenocak, H. (2009). “Sosyal Güvenlik Sistemlerini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç İçinde Değerlendirilmesi”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 56, 409-468.
- Şen, M. (2018). Türkiye’de Engellilere Yönelik İstihdam Politikaları: Sorunlar ve Öneriler. *Sosyal Güvenlik Dergisi* (Journal of Social Security). 8(2). 129-152.
- Taşçı, F. (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Taşçı, F. (2017). *Türkiye’de Sosyal Politika ve Dönüşüm-Zihniyet, Aktörler, Uygulamalar*, Ankara: Seta Yayınları.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni-Aralık 2022, [https://aile.gov.tr/media/129312/eyhgm_istatistik_bulteni_aralik_22.pdf], (Erişim Tarihi: 25.02.2023).

- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, [<https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/engelliler-icin-motorlu-tasit-aliminda-sunulan-hizmet-ve-muafiyetler/>], (Erişim Tarihi: 25.02.2023).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, [<https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/engellilere-saglanan-diger-indirim-ve-muafiyetler/>], (Erişim Tarihi: 25.02.2023).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, [<https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/>], (Erişim Tarihi: 15.02.2023).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, [<https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/sosyal-yardimlar/>], (Erişim Tarihi: 20.02.2023).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021), 2020 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara: Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, [<https://www.sbb.gov.tr/resmi-istatistik-programina-katkilarimiz/>], (Erişim Tarihi: 15.02.2023).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, [<https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/>], (Erişim Tarihi: 25.02.2023).
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, [<https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/hayir-hizmetleri/muhtac-ayligi/>], (erişim Tarihi: 20.02.2023).
- TDK, [<https://sozluk.gov.tr/>], (Erişim Tarihi: 01.01.2023).
- Tufan, İ. ve Arun, Ö. (2006). *Türkiye Özürlüler Araştması 2002 İkincil Analizi*. Ankara: TÜBİTAK, Proje No: SOBAG-104K077.
- TÜİK (2011). *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştması 2010*, Ankara: Yayın No: 3636.
- TÜİK, [<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2021-45744>], (Erişim Tarihi: 27.02.2023).
- TÜİK, [<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=saglik-ve-sosyal-koruma-101&dil=1>], (Erişim Tarihi: 15.02.2023).
- WHO ve WB (2011), *World Report In Disability*, Geneva: Publications of the World Health Organization.
- Whyte, S. R. ve Ingstad, B., “Disability and Culture: An Overview”, [<http://twren.sites.luc.edu/phil389&elps423/d&c.htm>], (Erişim Tarihi: 15.12.2022).
- [<https://www.engelli.com/engelli-maasi-ne-kadar/>], (Erişim Tarihi: 20.02.2023).
- [<https://www.engelli.com/sosyal-yardim-odemeleri/>], (Erişim Tarihi: 20.02.2023).

SAĞLIK ve SPOR
ALANINDA
GÜNCEL YAKLAŞIMLAR
1

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet UÇAR - Öğr. Gör. Fatih MİRZE

Sağlık ve Spor Alanında Güncel Yaklaşımlar-1

Editör
Mehmet UÇAR
ORCID (0000-0002-7769-8828)

Editör
Fatih MİRZE
ORCID (0000-0002-4293-7227)

ISBN 978-625-6452-49-7
E-ISBN 978-625-6452-50-3
1. Baskı Mart 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap bilimsel bir araştırmanın ürünüdür

KÜTÜPHANE KARTI

Sağlık ve Spor Alanında Güncel Yaklaşımlar-1

UÇAR, Mehmet – MİRZE, Fatih

1. Basım, 228 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Halk Sağlığı 2. Fiziksel Aktivite 3. Egzersiz 4. Sağlık 5. Spor

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
KRONİK HASTALIKLARDA EGZERSİZ	7
<i>Muhammet Faruk YİĞİT - Mehmet UÇAR</i>	
SPOR AKTİVİTELERİNİN KRONİK HASTALIKLARDA YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ.....	23
<i>Cihat DEMİREL - Nermin KILIÇ BARMANPEK</i>	
KANSERİN ÖNLENMESİNDE VE TEDAVİSİNDE EGZERSİZİN ROLÜ ..	35
<i>Cengizhan SARI - Fatih MİRZE</i>	
ADÖLESANLARDA FİZİKSEL AKTİVİTENİN SAĞLIK ÜZERİNE ETKİSİ.....	53
<i>Oktay Ferdi YILDIZ - Kemal YARAN</i>	
UYKU VE EGZERSİZ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	67
<i>Arzu KARAKAYA</i>	
BAĞIMLILIĞIN TEDAVİSİNDE FİZİKSEL AKTİVİTENİN ROLÜ.....	81
<i>Hüseyin ÇAPUK</i>	
DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU OLAN BİREYLER İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE.....	101
<i>Fatih MİRZE - Cengizhan SARI</i>	
HİPERTANSİYON VE FİZİKSEL AKTİVİTE-EGZERSİZ.....	125
<i>Nermin KILIÇ BARMANPEK - Cihat DEMİREL</i>	
HEMODİYALİZ HASTALARINDA FİZİKSEL AKTİVİTENİN ÖNEMİ ..	135
<i>Abdullah GERÇEK</i>	
EGZERSİZ VE MİKROBİYOTA.....	147
<i>Hatice Kübra KAPUCUOĞLU</i>	
SPORCU SAĞLIĞI.....	161
<i>Ömer YILDIRIM - Betül KAPLAN</i>	
SPORCULARDA GIDA TAKVİYELERİNİN AKILCI KULLANIMI.....	183
<i>Fatma SABLAK</i>	

**COVID-19'UN TÜRKİYE'DEKİ FUTBOL KAMP TURİZMİ ÜZERİNE
ETKİSİ..... 197**
Oguzhan EROĞLU - Muhammet BAŞ

**TÜRKİYEDE MEYDANA GELEN DEPREMLERDEN SONRA VERİLEN
PSİKOSOSYAL HİZMETLERDE YAŞANAN SORUNLAR İLE İLGİLİ BİR
DEĞERLENDİRME 215**
Abdullah ÖZÇELİK

KRONİK HASTALIKLARDA EGZERSİZ

Muhammet Faruk YİĞİT

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3803-6063
- ❖ Mail: muhammetfarukyigit@yyu.edu.tr

Mehmet UÇAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-7769-8828
- ❖ Mail: m.ucar@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akkurt S. (2012). Obezite ve egzersiz tedavisi. *Spor Hekimliği Dergisi*. 47, 123-130.
- Akyol A.D. (2013). Son dönem böbrek yetmezliği olan hastada palyatif bakım. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*. 2(1), 31-41.
- American College Of Sports Medicine (ACSM). (2013). ACSM's guidelines for exercise testing and prescription. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 559-774.
- Bartlett J.S. (2007). Romatizmal Hastalıklarda Klinik Tedavi. Romatoloji Araştırma ve Eğitim Derneği. İstanbul: Üçgün Ofset.
- Barwell N.D. Malkova D. Moran C.N. Cleland S.J. (2008). Exercise training has greater effects on insulin sensitivity in daughters of patients with type 2 diabetes than in women with no family history of diabetes. *Diabetologia*. 51(10), 1912–1919.
- BBC 2019. Ölüm İstatistikleri <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47460922> (Erişim Tarihi: 18.03.2023).
- Booth F.W. Chakravarthy M.V. & Spangenburg E.E. (2002). Exercise and gene expression: physiological regulation of the human genome through physical activity. *J Physiol Sep*. 1, 543(2), 399-411.
- DeLateur B.J. (2000). Therapeutic exercise. In: Braddom RL. Physical Medicine & Rehabilitation. Philadelphia: Saunders Company, 392-412.
- Doğan N. (2008). Tip 2 Diyabet ve egzersiz. *9.Ulusal İç Hastalıkları Kongresi Bildiri Kitabı*. Antalya, 5-9 Eylül, 328-333.
- Durna Z. (2012).Kronik Hastalıklar ve Önemi. Durna Z.(Ed.). *Kronik hastalıklar ve bakım* içinde. (ss1-7). İstanbul:Nobel Tıp Kitabevleri.
- Gerber L.H. Stout N.L. Schmitz K.H. & Stricker C.T. (2012). Integrating a prospective surveillance model for rehabilitation into breast cancer survivorship care. *Cancer*. 118(8), 2201-2206.
- Günay M. Tamer K. Cicioglu İ. & Şıktar E. (2017). *Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçüm Testleri*. Batman Belediyesi Spor Kulübü Eğitim, Kültür ve Spor Yayınları: Ankara.
- Hahn R.A. Heath G.W. Chang M.H. (1998). Cardiovascular disease risk factors and preventive practices among adults United States, 1994: a behavioral risk factor atlas. *Morb Mortal Wkly Rep*. 47,35–69
- Heiwe S. & Jacobson S.H. (2011). Exercise training for adults with chronic kidney disease. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*. 10, 1-57.
- Johansen K.L. (2005). Exercise and chronic kidney disease. *Sports Medicine*. 35(6), 485-499.

- Johansen K.L. (2007). Exercise in the end-stage renal disease population. *Journal of the American Society Nephrology*. 18, 1845-1854.
- Karakovan A. & Eti Aslan F. (2014). *Hipertansiyon-Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitap Evi.
- Kilic, S. P., Kiliç, N., Sevinç, S., Demirel, C. (2020). A qualitative study of the experiences of complementary and alternative medicine of patients with IBS-C. *Holistic Nursing Practice*, 34(5), 291-300.
- Kiliç Barmanpek, N., Şahin, A., Demirel, C., Parlar Kiliç, S. (2022). The relationship between nurses job satisfaction levels and quality of life. *Perspectives in Psychiatric Care*, 58(4), 2310-2320.
- Kocamaz D. & Düger T. (2017). Meme kanserli kadınlarda farklı tedaviler ile birlikte verilen kalistenik egzersizlerin fiziksel aktivite düzeyi ve depresyona etkisi. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*. 28(3), 93-99.
- Kumsar K.A. & Yılmaz T.F. (2014). Kronik hastalıklarda yaşam kalitesine genel bakış. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2(2), 62-70
- Lafontaine T. (2003). Resistance Exercise For Persons With Coronary Heart Disease, *National Strength Conditioning Association*. 25(5):17-21
- Lavie C.J. Arena R. Swift D.L. Johannsen N.M. Sui X. Lee D.C. (2015). Exercise and the cardiovascular system: clinical science and cardiovascular outcomes. *Circulation research*. 117 (2): 207-219.
- Mirze F. (2022a). Zihinsel Yetersizliğe Sahip Bireylerde Denge Becerisinin Önemi. Mustafa Önder Şekeroğlu ve Abdülkerim Çeviker. (Ed.). *Spor Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler* içinde. (71-95). Detay Yayıncılık: Ankara.
- Mirze F. (2022b). Zihinsel Yetersizliğe Sahip Yetişkin Bireylerde Fiziksel Uygunluğun Değerlendirilmesi. Gökmen Özen ve Kemal Kurak. (Ed.). *Spor & Bilim-2022* içinde. (129-146). Efe Akademi Yayıncılık: Ankara.
- Newton R.U. & Galvão D.A. (2008). Exercise in prevention and management of cancer. *Curr Treat Options Oncol*. 9(2-3), 135-146.
- Normand G. Haddad E. Kenny P.G. Wells A.G. Sigal J.R. (2001). Effects of exercise on glycemic control and body mass in type 2 diabetes mellitus a meta-analysis of controlled clinical trials. *JAMA*. 286,1218-1227.
- O'Connor E. Koufaki P. Clark R. Lindup H. & Mercer T.H. (2014). Renal rehabilitation: the benefits, barriers and exercise options. *Journal of Renal Nursing*. 6(1), 29-33.
- Orcy R.B. Dias P.S. Seus T. Barcellos F.C. Bohlke M. (2012). Combined resistance and aerobic exercise is better than resistance training alone to improve functional performance of haemodialysis patients Results of a randomized controlled trial. *Physiotherapy Research International*. 17(4), 235-243.
- Otman S. Aksu S. Aras Ö. Karaduman A. Kerem M. Köse N. ve ark. (2001). *Hemipleji Rehabilitasyonunda Nörofizyolojik Yaklaşımlar*. Ankara: Hipokrat Kitapevi.

- Pescatello L.S. Franklin B.A. Fagard R. Farquhar W.B. Kelley G.A. & Ray, C.A. (2004). Exercise and hypertension. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 36(3), 533-553.
- Rutledge L. & Demark-Wahnefried W. (2016). Weight management and exercise for cancer survivor. *Clin J Oncol Nurs*. 20(2), 129-132.
- Sağlam M. Güçlü M. İnce D. Savcı S. & Arıkan, H. (2008). *Solunum Sistemi Hastalıkları ve Egzersiz*. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Sarpkaya Ü. Tuna H. & Tabakoğlu E. (2005). Kronik obstrüktif akciğer hastalığında solunum kasları egzersizlerinin ve aerobik egzersiz programının yaşam kalitesi üzerine etkileri. *Türk Fiz Tıp Rehabilitasyon Dergisi*. 51(1), 14-18.
- Sawant A. House A.A. & Overend T.J. (2014). Anabolic effect of exercise training in people with end-stage renal disease on hemodialysis: A systematic review with meta-analysis. *Physiotherapy Canada*. 66(1), 44-53.
- Schmitz K.H. Courneya K.S. Matthews C. Demark-Wahnefried W. Galvão D.A. & Pinto B.M. (2010). American College of Sports Medicine roundtable on exercise guidelines for cancer survivors. *Med Sci Sports Exerc*. 42(7), 1409-1426.
- Soyupek F. & Aşkın A. (2010). Diyaliz Hastalarında Egzersizin Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 17(1), 33-37.
- Sung H. Ferlay J. Siegel R.L. Laversanne M. Soerjomataram I. & Jemal, A. (2021). Global cancer statistics 2020: globocan estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. *Cancer J Clin*. 71(3), 209-249.
- Tanık F. & Naz İ. (2022). Kanserde fiziksel aktivite ve egzersiz. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 7(1), 129-132
- Tao X. Yee-Chow S.K. Yuet-Wong F.K. (2015). A nurse-led case management program on home exercise training for hemodialysis patients: A randomized controlled trial. *International Journal of Nursing Studies*. 52(6), 1029-1041.
- Tarakçı Z. Doğan N. & Akman A. (2008). Tip 2 diabetes mellituslu hastaların egzersiz yapma durumlarının belirlenmesi. 9. Ulusal İç Hastalıkları Kongresi Bildiri Kitabı. 5-9 Eylül, Antalya, 334-336.
- TDV (Türkiye Diyabet Vakfı). (2023). *Diyabet Hakkında Herşey*. <https://www.turkdiab.org/diyabet-hakkinda-hersey.asp?lang=TR&id=54> (Erişim tarihi: 15.03.2023).
- TEMĐ. (2018). *Obezite, Lipid Metabolizması ve Hipertansiyon Çalışma Grubu. Hipertansiyon Tanı ve Tedavi Kılavuzu*. Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği. Ankara.
- Thomas D. Elliot E. & Naughton G. (2007). Exercise for type 2 diabetes mellitus 12th annual congress of the ECSS 11-14 July, Filland. 9.

- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2022). *Ölüm İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2021-45715> (Erişim Tarihi: 18.03.2023).
- Vergili Ö. (2013). Obezitede egzersiz tedavisi. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 15(1), 26-28.
- Wannamethee S.G. & Shaper A.G. (2001). Physical activity in the prevention of cardiovascular disease: an epidemiological perspective. *Sports Medicine*. 31(2), 101-104.
- WHO (World Health Organization) (2016). *Cardiovascular diseases*. https://www.who.int/health-topics/cardiovascular-diseases#tab=tab_1 (Erişim tarihi: 15.03.2023).
- Yağmur R. Eroğlu O. Ayna Ç. & Iconomescu, T. (2020). Parks and Recreation Areas for Physical Activity: Barriers and Incentives . *International Journal of Recreation and Sports Science* , 4 (1) , 28-36 . DOI: 10.46463/ijrss.806151
- Zheng J. You L.M. Lou T.Q. Chen N.C. & Lai D.Y. (2010). Development and psycometric evaluation of the dialysis patientperceived exercise benefits and barriers scale. *International Journal of Nursing Studies*. 47(2), 166-180.

SPOR AKTİVİTELERİNİN KRONİK HASTALIKLARDA YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ

Cihat DEMİREL

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9556-4666
- ❖ Mail: cihatdemirel34@gmail.com

Nermin KILIÇ BARMANPEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Bingöl Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3985-0662
- ❖ Mail: nermin4423.kilic@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aydiner Boylu, A., & Paçacıoğlu, B. (2016). Yaşam kalitesi ve göstergeleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8 (5).
- Aykın, A. G., & Bilir, F. P. (2017). Evaluation of the relation between physical activity and quality of life in terms of the sustainable development: sample of antalya and osmaniye public education centers. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11 (3).
- Bahramnezhad, F., Noughabi, A. A. A., Afshar, P. F., & Marandi, S. (2013). Exercise and quality of life in patients with chronic heart failure. *Galen Medical Journal*, 2 (2), 49-53.
- Berlin, J. A., & Colditz, G. A. (1990). A meta-analysis of physical activity in the prevention of coronary heart disease. *American journal of epidemiology*, 132 (4), 612-628.
- Booth, F. W., Roberts, C. K., & Laye, M. J. (2012). Lack of exercise is a major cause of chronic diseases. *Compr Physiol*, 2 (2), 1143-1211. <https://doi.org/10.1002/cphy.c110025>
- Cai, H., Li, G., Zhang, P., Xu, D., & Chen, L. (2017). Effect of exercise on the quality of life in type 2 diabetes mellitus: a systematic review. *Quality of Life Research*, 26, 515-530.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public Health Rep*, 100 (2), 126-131.
- Cella, D. F. (1992). Quality of life: the concept. *Journal of palliative care*, 8 (3), 8-13.
- Collado-Mateo, D., Lavín-Pérez, A. M., Peñacoba, C., ve ark. (2021). Key Factors Associated with Adherence to Physical Exercise in Patients with Chronic Diseases and Older Adults: An Umbrella Review. *Int J Environ Res Public Health*, 18 (4). <https://doi.org/10.3390/ijerph18042023>
- Çağlayan Tunç, A., Zorba, E., & Çingöz, Y. E. (2020). Covid 19 salgını döneminde egzersizin yaşam kalitesine etkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 127-135.
- Dalaman, O. (2017). Investigating Female Pre-Service Preschool Teachers' Attitudes towards Sport. *Educational Research and Reviews*, 12 (24), 1242-1252.
- Desa, U. (2019). World population prospects 2019: Highlights. New York (US): United Nations Department for Economic and Social Affairs, 11 (1), 125.
- Durstine, J. L., Gordon, B., Wang, Z., & Luo, X. (2013). Chronic disease and the link to physical activity. *Journal of Sport and Health Science*, 2 (1), 3-11. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jshs.2012.07.009>

- Eroğlu, O., Ünveren, A., Ayna, Ç., & Müftüoğlu, N. E. (2020). Spor Bilimleri Fakóltesindeki Öğrencilerin Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 100-110 . DOI: 10.32706/tusbid.829164
- Faul, L. A., Jim, H. S., Minton, S., ve ark. (2011). Relationship of exercise to quality of life in cancer patients beginning chemotherapy. *Journal of pain and symptom management*, 41 (5), 859-869.
- Fielding, R. A., Rejeski, W. J., Blair, S., ve ark. (2011). The Lifestyle Interventions and Independence for Elders Study: design and methods. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*, 66 (11), 1226-1237. <https://doi.org/10.1093/gerona/qlr123>
- Flynn, M., McNeil, D., Maloff, B., ve ark. (2006). Reducing obesity and related chronic disease risk in children and youth: a synthesis of evidence with ‘best practice’ recommendations. *Obesity reviews*, 7, 7-66.
- Jensen, G. L., Roy, M. A., Buchanan, A. E., & Berg, M. B. (2004). Weight loss intervention for obese older women: improvements in performance and function. *Obesity Research*, 12 (11), 1814-1820.
- Katzmarzyk, P. T., & Janssen, I. (2004). The economic costs associated with physical inactivity and obesity in Canada: an update. *Canadian journal of applied physiology*, 29 (1), 90-115.
- Kirk, A., Higgins, L., Hughes, A., ve ark. (2001). A randomized, controlled trial to study the effect of exercise consultation on the promotion of physical activity in people with Type 2 diabetes: a pilot study. *Diabetic Medicine*, 18 (11), 877-882.
- Lavie, C. J., Ozemek, C., Carbone, S., Katzmarzyk, P. T., & Blair, S. N. (2019). Sedentary behavior, exercise, and cardiovascular health. *Circulation research*, 124 (5), 799-815.
- Mi Rye Suh, R., Hyuk Jung, H., Bae Kim, S., Sik Park, J., & Seok Yang, W. (2002). Effects of regular exercise on anxiety, depression, and quality of life in maintenance hemodialysis patients. *Renal failure*, 24 (3), 337-345.
- Milne, H. M., Guilfoyle, A., Gordon, S., Wallman, K. E., & Courneya, K. S. (2007). Personal accounts of exercise and quality of life from the perspective of breast cancer survivors. *Quality of Life Research*, 16, 1473-1481.
- Pedersen, B. K., & Saltin, B. (2006). Evidence for prescribing exercise as therapy in chronic disease. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 16 (S1), 3-63.
- Peel, N. M., Bartlett, H. P., & Marshall, A. L. (2007). Measuring quality of life in older people: Reliability and validity of WHOQOL-OLD. *Australasian Journal on Ageing*, 26 (4), 162-167.
- Pereira, M. A., Folsom, A. R., McGovern, P. G., ve ark. (1999). Physical activity and incident hypertension in black and white adults: the Atherosclerosis Risk in Communities Study. *Preventive medicine*, 28 (3), 304-312.

- Roberts, D. W. (1954). The Commission on Chronic Illness. *Public Health Rep* (1896), 1954; 69 (3), 295-299.
- Roth, G. (2018). Global Burden of Disease Collaborative Network. Global Burden of Disease Study 2017 (GBD 2017) Results. Seattle, United States: Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME), *The Lancet*, 2018; 392, 1736-1788.
- Saltan, A. (2018). Kadınlarda pilates temelli egzersizin postür, yaşam kalitesi, depresyon belirtileri ve ağrı üzerine etkisinin araştırılması. *FÜ Sağ. Bil. Tıp. Derg.*, 32 (1), 31-36.
- Schipper, H. Schipper, H., Clinch, J., McMurray, A., & Levitt, M. (1984). Measuring the quality of life of cancer patients: the Functional Living Index-Cancer: development and validation. *J Clin Oncol*, 2, 472-483. *benefits*, 1985; 69, 1115-1125.
- Silva, F. C., da Rosa Iop, R., Arancibia, B. A. V., ve ark. (2017). Physical exercise, quality of life and health of type 2 diabetes. *Revista de Psicologia del Deporte*, 26 (1), 13-25.
- Sjöland, H., Wiklund, I., Caidahl, K., Albertsson, P., & Herlitz, J. (1995). Relationship between quality of life and exercise test findings after coronary artery bypass surgery. *International journal of cardiology*, 51 (3), 221-232.
- Tremblay, M. S., & Willms, J. D. (2003). Is the Canadian childhood obesity epidemic related to physical inactivity? *International journal of obesity*, 27 (9), 1100-1105.
- Turkay, H., & Aydın, A. (2017). Bir inceleme: Tarihsel süreç içerisinde Türk spor örgütlenmesi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 179-189.
- Uçar, M. (2020). COVID-19 As a Public Health Problem, Recent Developments and Public Health Nursing. *Medical and Clinical Research*, 10 (05), 790-791
- Uçar, M., & Aylaz, R. (2019). Correlation between quality of life and spirituality in geriatrics . *Annals of Medical Research*, 26 (9), 1979–1985.
- Warburton, D. E., Nicol, C. W., & Bredin, S. S. (2006). Health benefits of physical activity: the evidence. *Cmaj*, 174 (6), 801-809.
- World Health Organization (2019). *Noncommunicable Diseases Data Portal*. (Erişim Tarihi: 14 Mart 2023 ve URL: <https://ncdportal.org/CountryProfile/GHE110/TUR#mor2>)
- World Health Organization (2022). *Noncommunicable diseases*. (Erişim tarihi: 14 Mart 2023 ve URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases>)
- Yağmur, R. , Eroğlu, O. , Ayna, Ç. & Iconomescu, T. (2020). Parks and Recreation Areas for Physical Activity: Barriers and Incentives . *International Journal of Recreation and Sports Science*, 4 (1) , 28-36 . DOI : 10.46463/ijrss.806151

- Yasartürk, F., Akyüz, H., & Gönülates, S. (2019). The Investigation of the Relationship between University Students' Levels of Life Quality and Leisure Satisfaction. *Universal Journal of Educational Research*, 7 (3), 739-745.
- Yılmaz, A., & Mirze, F. (2020). " Box Box on the Shelve! Tell Me!": The Effects of Adapted Plays on Physical Fitness in Autism Spectrum Disorder. *Journal of Education and Learning*, 9(1), 110-118.
- Yılmaz, A., & Mirze, F. (2022). comparison of the physical fitness of individuals with intellectually disabilities autism spectrum disorders and Down syndrome diagnosis. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-9. DOI: 10.1080/20473869.2022.2102882.

KANSERİN ÖNLENMESİNDE VE TEDAVİSİNDE EGZERSİZİN ROLÜ

Cengizhan SARI

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8601-6374
- ❖ Mail: c.sari@alparslan.edu.tr

Fatih MİRZE

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Varto Meslek Yüksekokulu
- ❖ ORCID: 0000-0002-4293-7227
- ❖ Mail: fatih.mirze@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bernstein L. Patel A. V, Ursin G. ve ark. (2005). Lifetime recreational exercise activity and breast cancer risk among black women and white women. *Journal of the National Cancer Institute*, 97(22), 1671–1679. Doi: 10.1093/jnci/dji374.
- Brown J. C. Winters-Stone K. Lee A. & Schmitz K. H. (2012). Cancer, physical activity, and exercise. *Comprehensive Physiology*, 2(4), 2775–2809. Doi: 10.1002/cphy.c120005
- Burr J. F. Shephard R. J. & Jones L. W. (2012). Physical activity for cancer patients: clinical risk assessment for exercise clearance and prescription. *Canadian Family Physician Medecin De Famille Canadien*, 58(9), 970–973.
- Campbell K. L. Winters-Stone K. M. Wiskemann J, ve ark. (2019). Exercise Guidelines for Cancer Survivors: Consensus Statement from International Multidisciplinary Roundtable. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 51(11), 2375–2390. Doi: 10.1249/MSS.0000000000002116.
- Çetiner E. & Kahraman M. Z. (2023). Analysis of healthy lifestyle behaviors of adolescent athletes: The example of Van province, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 8(20), 135-155.
- Chang P. H. Lai Y. H. Shun S. C. ve ark. (2008). Effects of a walking intervention on fatigue-related experiences of hospitalized acute myelogenous leukemia patients undergoing chemotherapy: a randomized controlled trial. *Journal of Pain and Symptom Management*, 35(5), 524–534. Doi: 10.1016/j.jpainsymman.2007.06.013.
- Courneya K. S. (2003) Exercise in cancer survivors: an overview of research (Review). *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 35(11), 1846-52. Doi: 10.1249/01.MSS.0000093622.41587.B6.
- Courneya K. S. Sellar C. M. Stevinson C. ve ark. (2009). Randomized controlled trial of the effects of aerobic exercise on physical functioning and quality of life in lymphoma patients. *Journal of Clinical Oncology: Official Journal of the American Society of Clinical Oncology*, 27(27), 4605–4612. Doi: 10.1200/JCO.2008.20.0634.
- Danaei G. Vander Hoorn S. Lopez A. D. Murray C. J. Ezzati M. & Comparative Risk Assessment collaborating group (Cancers) (2005). Causes of cancer in the world: comparative risk assessment of nine behavioural and environmental risk factors. *Lancet (London, England)*, 366(9499), 1784–1793. Doi: 10.1016/S0140-6736(05)67725-2.
- Friedenreich C. M. & Orenstein M. R. (2002). Physical activity and cancer prevention: etiologic evidence and biological mechanisms. *The Journal of Nutrition*, 132(11 Suppl), 3456S–3464S. Doi: 10.1093/jn/132.11.3456S.
- Galvão D. A. Taaffe D. R. Spry N. ve ark. (2018). Exercise preserves physical function in prostate cancer patients with bone metastases. *Medicine and*

Science in Sports and Exercise, 50(3), 393–399. Doi: 10.1249/MSS.0000000000001454.

- Gerber L. H. Stout N. L. Schmitz K. H. & Stricker C. T. (2012). Integrating a prospective surveillance model for rehabilitation into breast cancer survivorship care. *Cancer*, 118(8 Suppl), 2201–6. Doi: 10.1002/cncr.27472.
- Howard R. A. Freedman D. M. Park Y. Hollenbeck A. Schatzkin A. & Leitzmann M. F. (2008). Physical activity, sedentary behavior, and the risk of colon and rectal cancer in the NIH-AARP Diet and Health Study. *Cancer Causes & Control*, 19(9), 939–953. Doi: 10.1007/s10552-008-9159-0.
- Kahraman M.Z. & Eroğlu O. (2021). Yaşlılarda fiziksel aktivite ve sağlıklı yaşam. Erdil Dorukan, Oktay Kızar (Ed.), Spor Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler – III içinde (167-180). Ankara: Gece Kitaplığı
- Kaya F. Bilici M.F. (2021). Çocuklarda sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivitenin obeziteyle ilişkisi. Özgür Karataş, Emine Öztürk Karataş (Ed.), Spor Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler – I içinde (215-224). Ankara: Gece Yayınevi.
- Kruk J. & Czerniak U. (2013). Physical activity and its relation to cancer risk: updating the evidence. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention: APJCP*, 14(7), 3993–4003. Doi: 10.7314/apjcp.2013.14.7.3993.
- McTiernan A. Wu L. Chen C. ve ark. (2006). Relation of BMI and physical activity to sex hormones in postmenopausal women. *Obesity (Silver Spring, Md.)*, 14(9), 1662–1677. Doi: 10.1038/oby.2006.191.
- Newton R. U. & Galvão D. A. (2008). Exercise in prevention and management of cancer. *Current Treatment Options in Oncology*, 9(2-3), 135–146. Doi: 10.1007/s11864-008-0065-1.
- Patnaik J. L. Byers T. DiGuseppi C. Dabelea D. & Denberg T. D. (2011). Cardiovascular disease competes with breast cancer as the leading cause of death for older females diagnosed with breast cancer: a retrospective cohort study. *Breast Cancer Research: BCR*, 13(3), R64. Doi: 10.1186/bcr2901.
- Quadrilatero J. & Hoffman-Goetz L. (2003). Physical activity and colon cancer. A systematic review of potential mechanisms. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 43(2), 121–138.
- Riebe D, Ehrman JK, Liguori G, Magal M. (2018). *ACSM's Guidelines fo Exercise Testing and Prescription*. (10th ed.). Philadelphia, PA: Wolters Kluwer.
- Rodriguez C. Freedland S. J. Deka A. ve ark. (2007). Body mass index, weight change, and risk of prostate cancer in the Cancer Prevention Study II Nutrition Cohort. *Cancer epidemiology, biomarkers & prevention: a publication of the American Association for Cancer Research, cosponsored by the American Society of Preventive Oncology*, 16(1), 63–69. Doi: 10.1158/1055-9965.EPI-06-0754.

- Rutledge L., & Demark-Wahnefried W. (2016). Weight management and exercise for cancer survivors. *Clinical Journal of Oncology Nursing*, 20(2), 129–132. Doi: 10.1188/16.CJON.129-132.
- Schmitz K. H. Courneya K. S. Matthews C. ve ark. (2010). American College of Sports Medicine roundtable on exercise guidelines for cancer survivors. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 42(7), 1409–1426. Doi: 10.1249/MSS.0b013e3181e0c112.
- Şenışık S. (2014). Kanser ve egzersiz. *Spor Hekimliği Dergisi*, 49(3), 99-110.
- Shin Y. A. Lee J. H. Song W. & Jun T. W. (2008). Exercise training improves the antioxidant enzyme activity with no changes of telomere length. *Mechanisms of Ageing and Development*, 129(5), 254–260. Doi: 10.1016/j.mad.2008.01.001.
- Tanık F. & Naz İ. (2022). Kanserde Fiziksel Aktivite ve Egzersiz - Koruyucu ve Tedavi Edici Etki. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1): 129-132.
- Tworoger S. S. Rosner B. A. Willett W. C. & Hankinson S. E. (2011). The combined influence of multiple sex and growth hormones on risk of postmenopausal breast cancer: a nested case-control study. *Breast Cancer Research: BCR*, 13(5), R99. Doi: 10.1186/bcr3040.
- Uluslararası Kanser Araştırma Ajansı (GLOBOCAN) (2020). Küresel Kanser Gözlemevi. <https://gco.iarc.fr/>
- Vineis P. & Wild C. P. (2014). Global cancer patterns: causes and prevention. *Lancet*, 383(9916), 549–557. Doi: 10.1016/S0140-6736(13)62224-2.
- Weiderpass E. (2010). Lifestyle and cancer risk. *Journal of Preventive Medicine and Public Health = Yebang Uihakhoe chi*, 43(6), 459–471. Doi: 10.3961/jpmph.2010.43.6.459.
- Wentzensen I. M. Mirabello L. Pfeiffer R. M. & Savage S. A. (2011). The association of telomere length and cancer: a meta-analysis. *Cancer epidemiology, biomarkers & prevention: a publication of the American Association for Cancer Research, cosponsored by the American Society of Preventive Oncology*, 20(6), 1238–1250. Doi: 10.1158/1055-9965.EPI-11-0005.
- Winningham M. L. MacVicar M. G. Bondoc M. Anderson J. I. & Minton J. P. (1989). Effect of aerobic exercise on body weight and composition in patients with breast cancer on adjuvant chemotherapy. *Oncology Nursing Forum*, 16(5), 683–689.

ADÖLESANLARDA FİZİKSEL AKTİVİTENİN SAĞLIK ÜZERİNE ETKİSİ

Oktay Ferdi YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Malazgirt Meslek Yüksekokulu, Sağlık Hizmetleri Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-9760-4892
- ❖ Mail: of.yildiz@alparslan.edu.tr

Kemal YARAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-2316-3446
- ❖ Mail: k.yaran@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abajobir A. (2018). The impact of substantiated childhood maltreatment on young adult health: a cohort study. *The University of Queensland*. 1-373.
- Ashcraft K.A, Peace R.M, Betof A.S, Dewhirst, M.W. & Jones L. W. (2016). Efficacy and mechanisms of aerobic exercise on cancer initiation, progression, and metastasis: a critical systematic review of in vivo preclinical data. *Cancer research*, 76(14), 4032-4050.
- Avan H. (2022). *Adölesanlarda Sağlığı Geliştirme Modeline Göre Verilen Eğitimin Sağlıklı Yaşam Biçimleri Ve Öz Etkililik Üzerine Etkisi*. Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi
- Bailey A.P, Hetrick S.E, Rosenbaum S, Purcell R. & Parker A.G. (2018). Treating depression with physical activity in adolescents and young adults: a systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Psychol Med*, 48(7), 1068-83.
- Beaglehole R., Bonita R. & Horton R. (2011). Priority actions for the non-communicable disease crisis. *Lancet*, 377, 1438–47.
- Blakemore, S. J. & Mills, K. L. (2014). Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing?. *Annual review of psychology*, 65, 187-207.
- Bozzola E. Ferrara P, Spina G. Villani A. Roversi M. Raponi M. & Staiano A. (2022). The pandemic within the pandemic: the surge of neuropsychological disorders in Italian children during the COVID-19 era. *Ital. J. Pediatr*, 48(1), 1-8.
- Bozzola E. Spina G, Ruggiero M. Vecchio D. Caruso C. Bozzola M.& Villani, A. (2019). Media use during adolescence: The recommendations of the Italian Pediatric Society. *Ital. J. Pediatr*. 45, 1-9.
- Braksiek M. Lindemann U. & Pahmeier I. (2022). Physical Activity and Stress of Children and Adolescents during the COVID-19 Pandemic in Germany—A Cross-Sectional Study in Rural Areas. *Int. J. Environ. Res. Public Health*., 19(14), 8274.
- Bull F.C. Al-Ansari S.S. Biddle S. Borodulin K. Buman M.P. Cardon G. & Willumsen J.F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *Br J Sports Med*. 54(24), 1451-62.
- Chaput J.P. Willumsen J. Bull F. Chou R. Ekelund, U. Firth J. & Katzmarzyk P.T. (2020). 2020 WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour for children and adolescents aged 5–17 years: summary of the evidence. *Int. J. Behav. Nutr. Phys. Act*, 17, 1-9.
- Chen S. Kim Y. & Gao Z. (2014). The contributing role of physical education in youth's daily physical activity and sedentary behavior. *BMC public health*, 14(1), 1-7.

- Cornejo I.E. (2014). Physical activity, physical fitness, body composition and academic performance in children and adolescents. Doctoral dissertation, Universidad Autónoma de Madrid.
- Currie C. Zanotti C. Morgan A. Currie D. De Looze M. Roberts C. & Barnekow V. (2009). Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: *international report from the*, 2010, 271.
- Davies C.A. Vandelanotte C. Duncan M. J. & Van Uffelen J. G. (2012). Associations of physical activity and screen-time on health related quality of life in adults. *Preventive medicine*, 55(1), 46-49.
- Department of Health. (2011). Healthy lives, healthy people: update and way forward (Vol. 8134). *The Stationery Office*.
- Dindar S. (2022). *Lisede Öğrenim Gören Adölesanlarda Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi
- Dolgun G. Sevil İ. & Uğurlu F. (2011). Ergen sağlığının sürdürülme ve geliştirilmesinde hemşirenin rolü. *Türk Pediatri Arşivi*, 46(11), 4-8.
- Dorn L.D. Hostinar C.E. Susman E. J. & Pervanidou P. (2019). Conceptualizing puberty as a window of opportunity for impacting health and well-being across the life span. *Journal of Research on Adolescence*, 29(1), 155-176.
- Dumith S.C., Gigante D.P., Domingues M.R. & Kohl H.W., (2011). Physical activity change during adolescence: A systematic review and a pooled analysis. *Int. J. Epidemiol.* 40(3): 685–698. doi: 10.1093/ije/dyq272.
- Erskin H. E. Moffitt T. E. Copeland W.E. Costello E.J. Ferrari A.J. Patton G, & Scott J.G. (2015). A heavy burden on young minds: the global burden of mental and substance use disorders in children and youth. *Psychol Med*, 45(7), 1551-1563.
- Frömel K. Groffik D. Valach P. Šafář M. & Mitas J. (2022). The Impact of Distance Education during the COVID-19 Pandemic on Physical Activity and Well-Being of Czech and Polish Adolescents. *J. Sch. Health*, 92(12), 1137-1147.
- Gore F. Bloem P., & Patton G. C. (2011). Global burden of disease in young people aged 10–24 years: a systematic analysis. *Lancet*, 377, 2093–102.
- Guthold R. Stevens G.A. Riley L.M. & Bull F. C. (2020). Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298 population-based surveys with 1· 6 million participants. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(1), 23-35.
- Hacıoğlu N. (2020). *Halk sağlığı hemşireliği*, 3. Baskı, Elazığ: Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri
- Herting MM. ve Chu X. (2017). Exercise, cognition, and the adolescent brain. *Birth Defects Res. Dec* 1;109(20):1672-1679.

- İlhan N. (2018). Improving adolescent health. In Ozcanarlan, F., Shapekova, N. L., Sancar, B. Özdemir, A. (Eds.). *Recent Developments in Nursing and Midwifery*. UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Karaaslan M. & Çelebioğlu A. (2018). Lise öğrencilerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirlenmesi. *Journal of Human Sciences*, 15(2), 1355-1361.
- Klein D.A. Emerick J. E. Sylvester J. & Vogt K.S. (2017). Adolescent disorders: an approach to diagnosis and management. *American family doctor*. 96(9), 590-599.
- Kohl H. W. Craig C.L. Lambert E.V. Inoue S. Alkandari J.R. Leetongin G. & Kahlmeier S. (2012). The pandemic of physical inactivity: global action for public health. *The lancet*, 380(9838), 294-305.
- Kulaksızoğlu A. (2012). *Ergenlik Psikolojisi*, 14. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumar B. Robinson R. & Till S. (2015). Physical activity and health in adolescence. *Clinical Medicine*, 15(3), 267.
- Lari M. Traghella I. & Vassalle C. (2019). Preventive primordial strategies: Times are changing. In *Adolescent Health and Wellbeing* (pp. 3 18). Springer, Cham
- Lascar N. Brown J. Pattison H. Barnett A.H. Bailey C.J. & Bellary S. (2018). Type 2 diabetes in adolescents and young adults. *The lancet Diabetes & endocrinology*, 6(1), 69-80.
- Leifer G. (2019). Introduction to Maternity and Pediatric Nursing (8 nd ed). *Elsevier, Canada*; p.: 903-942.
- Li JW, O'Connor H, O'Dwyer N. & Orr R. (2017) The effect of acute and chronic exercise on cognitive function and academic performance in adolescents: A systematic review. *J Sci Med Sport*. Sep;20(9):841-848.
- Linnard-Palmer L. & Coats GH. (2017). Safe Maternity and Pediatric Nursing. *F. A. Davis Company, Philadelphia*; p.:382-396.
- Lu C. Chi X. Liang K. Chen S.T. Huang L. Guo T. & Zou L. (2020). Moving more and sitting less as healthy lifestyle behaviors are protective factors for insomnia, depression, and anxiety among adolescents during the COVID-19 pandemic. *Psychol. Res. Behav. Manag*, 1223-1233.
- Lubans D. Richards J. Hillman C. Faulkner G. Beauchamp M. Nilsson M. & Biddle S. (2016). Physical activity for cognitive and mental health in youth: a systematic review of mechanisms. *Pediatrics*, 138(3).
- Musić Milanović S. Buoncristiano M. Križan H. Rathmes G. Williams J. Hyska J. & Breda J. (2021). Socioeconomic disparities in physical activity, sedentary behavior and sleep patterns among 6-to 9-year-old children from 24 countries in the WHO European region. *Obesity Reviews*, 22, e13209.
- Özbahar Acar, Z. (2015). Üniversite öğrencilerinde obezite ve yaşam davranışları.
- Pender N. J. Murdaugh C. L. & Parsons M. A. (2015). Health promotion in nursing practice, seventh edition, *New Jersey*.

- Pender N. J. Murdaugh C.L. & Parsons M. A. (2002). Health promotion in nursing practice, fourth edition, New JerseyF
- Poitras V. J. Gray C.E. Borghese M.M. Carson V. Chaput J.P. Janssen I. & Tremblay M.S. (2016). Systematic review of the relationships between objectively measured physical activity and health indicators in school-aged children and youth. *Appl. Physiol. Nutr. Metab*, 41(6), S197-S239.
- Rasanathan K. Damji N. Atsbeha T. Drisse M. N. B. Davi, A. Dora C. & Webb D. (2015). Ensuring multisectoral action on the determinants of reproductive, maternal, newborn, child, and adolescent health in the post-2015 era. *bmj*, 351.
- Shepherd H. A. Evans T. Gupta S. McDonough M.H. Doyle-Baker P. Belton K. L. & Black A. M. (2021). The impact of COVID-19 on high school student-athlete experiences with physical activity, mental health, and social connection. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18(7), 3515.
- Sibley B.A. & Etnier J. L. (2003). The relationship between physical activity and cognition in children: a meta-analysis. *Pediatr Exerc Sci*, 15(3), 243-256.
- Suchert V. Hanewinkel R. & Isensee B. (2015). Sedentary behavior and indicators of mental health in school-aged children and adolescents: A systematic review. *Preventive medicine*, 76, 48-57.
- Tambağ H. & Turan Z. (2012). Effects of public health nursing course on the students' healthy lifestyle behaviors. *Hemşirelikte Araş. Gel. Derg*, 1, 46-55.
- Telama R. Yang X. Leskinen E. Kankaanpää A. Hirvensalo M. Tammelin T. & Raitakari O. T. (2014). Tracking of physical activity from early childhood through youth into adulthood. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 46(5), 955-62.
- Uçar M. (2022a). Imminence: Cryptocurrency addiction and public health. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*, 15(10), 429-430. Doi: 10.4103/1995-7645.354524.
- Uçar M. (2022b). Sporcu sağlığı ve beslenme. Hatice Baygut (Ed.), Sağlık ve Bilim 2022: Beslenme-I içinde (221-234). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Viner R. M. Ozer E. M. Denny S. Marmot M. Resnick M. ve ark., (2012). Adolescence and the social determinants of health. *The lancet*, 379(9826), 1641-1652.
- Warburton D.E. & Bredin S.S. (2017). Health benefits of physical activity: a systematic review of current systematic reviews. *Current opinion in cardiology*, 32(5), 541-556.
- World Health Organization (2017). *Global Accelerated Action for the Health of Adolescents (AA-HA!): Guidance to Support Country Implementation*. [http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/255415/9789241512343-eng.pdf], Erişim Tarihi: 14.03.2023).
- World Health Organization (2020). Adolescent Health, <https://www.who.int/health-topics/adolescent-health/>, (Erişim Tarihi: 14.03.2023).

- World Health Organization. (2020). WHO Guidelines on Physical Activity and Sedentary Behaviour for Children and Adolescents, Adults and Older Adults. https://www.who.int/docs/default-source/physical-activity/call-for-consultation/draft-guideline-on-physical-activity-and-sedentary-behaviour.pdf?sfvrsn=ddf523d5_4#:~:text=For%20children%20and%20adol%20escents%2C%20sedentary,and%20community%20settings%20and%20 (Erişim tarihi: 15.03.2023)].
- Wu X.Y. Han L.H. Zhang J.H. Luo S. Hu J W. & Sun K. (2017). The influence of physical activity, sedentary behavior on health-related quality of life among the general population of children and adolescents: A systematic review. *PloS one*, 12(11), e0187668.
- Yardıı N. Gögen S. & Mollahaliloğlu S. (2009). Health promotion: current status in the world and Turkey. *İstanbul Tıp Fak Derg*, 72, 29-35.

UYKU VE EGZERSİZ ARASINDAKİ İLİŐKI

Arzu KARAKAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Őniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-6258-9656
- ❖ Mail: arzu.karakaya@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abad, V. C., & Guilleminault, C. (2018). Insomnia in Elderly Patients: Recommendations for Pharmacological Management. *Drugs & aging*, 35(9), 791–817. <https://doi.org/10.1007/s40266-018-0569-8>
- Abel, T., Havekes, R., Saletin, J. M., & Walker, M. P. (2013). Sleep, plasticity and memory from molecules to whole-brain networks. *Current biology: CB*, 23(17), R774–R788. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2013.07.025>
- Aiello, K. D., Caughey, W. G., Nelluri, B., Sharma, A., Mookadam, F., & Mookadam, M. (2016). Effect of exercise training on sleep apnea: A systematic review and meta-analysis. *Respiratory medicine*, 116, 85–92. <https://doi.org/10.1016/j.rmed.2016.05.015>
- Ashrafinia, F., Mirmohammadali, M., Rajabi, H., Kazemnejad, A., Sadeghniaathaghighi, K., Amelvalizadeh, M., & Chen, H. (2014). The effects of Pilates exercise on sleep quality in postpartum women. *Journal of bodywork and movement therapies*, 18(2), 190–199. <https://doi.org/10.1016/j.jbmt.2013.09.007>
- Benca R. M. (2005). Diagnosis and treatment of chronic insomnia: a review. *Psychiatric services (Washington, D.C.)*, 56(3), 332–343. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.56.3.332>
- Durcan, L., Wilson, F., & Cunnane, G. (2014). The effect of exercise on sleep and fatigue in rheumatoid arthritis: a randomized controlled study. *The Journal of rheumatology*, 41(10), 1966–1973. <https://doi.org/10.3899/jrheum.131282>
- Dolezal, B. A., Neufeld, E. V., Boland, D. M., Martin, J. L., & Cooper, C. B. (2017). Interrelationship between Sleep and Exercise: A Systematic Review. *Advances in preventive medicine*, 2017, 1364387. <https://doi.org/10.1155/2017/1364387>
- Erlacher, C., Erlacher, D., & Schredl, M. (2015). The effects of exercise on self-rated sleep among adults with chronic sleep complaints. *Journal of Sport and Health Science*, 4(3), 289-298.
- Farnsworth, J. L., Kim, Y., & Kang, M. (2015). Sleep Disorders, Physical Activity, and Sedentary Behavior Among U.S. Adults: National Health and Nutrition Examination Survey. *Journal of physical activity & health*, 12(12), 1567–1575. <https://doi.org/10.1123/jpah.2014-0251>
- Fowler, P., Duffield, R., & Vaile, J. (2015). Effects of simulated domestic and international air travel on sleep, performance, and recovery for team sports. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 25(3), 441–451. <https://doi.org/10.1111/sms.12227>
- Halson S. L. (2014). Sleep in elite athletes and nutritional interventions to enhance sleep. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 44 Suppl 1(Suppl 1), S13–S23. <https://doi.org/10.1007/s40279-014-0147-0>

- Harp, C. J. (2014). *Exercise training and sleep quality in young adults from the training interventions and genetics of exercise response (TIGER) study* (Doctoral dissertation).
- Ivanenko, A., & Gururaj, B. R. (2009). Classification and epidemiology of sleep disorders. *Child and adolescent psychiatric clinics of North America*, 18(4), 839–848. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2009.04.005>
- Kay-Stacey, M., & Attarian, H. (2016). Advances in the management of chronic insomnia. *BMJ (Clinical research ed.)*, 354, i2123. <https://doi.org/10.1136/bmj.i2123>
- Kline C. E. (2014). The bidirectional relationship between exercise and sleep: Implications for exercise adherence and sleep improvement. *American journal of lifestyle medicine*, 8(6), 375–379. <https://doi.org/10.1177/1559827614544437>
- Kredlow, M. A., Capozzoli, M. C., Hearon, B. A., Calkins, A. W., & Otto, M. W. (2015). The effects of physical activity on sleep: a meta-analytic review. *Journal of behavioral medicine*, 38(3), 427–449. <https://doi.org/10.1007/s10865-015-9617-6>
- Liu, J., Hay, J., & Faight, B. E. (2013). The Association of Sleep Disorder, Obesity Status, and Diabetes Mellitus among US Adults-The NHANES 2009-2010 Survey Results. *International journal of endocrinology*, 2013, 234129. <https://doi.org/10.1155/2013/234129>
- Løppenthin, K., Esbensen, B. A., Jennum, P., Østergaard, M., Christensen, J. F., Thomsen, T., Bech, J. S., & Midtgaard, J. (2014). Effect of intermittent aerobic exercise on sleep quality and sleep disturbances in patients with rheumatoid arthritis - design of a randomized controlled trial. *BMC musculoskeletal disorders*, 15, 49. <https://doi.org/10.1186/1471-2474-15-49>
- Lowe, H., Haddock, G., Mulligan, L. D., Gregg, L., Fuzellier-Hart, A., Carter, L. A., & Kyle, S. D. (2019). Does exercise improve sleep for adults with insomnia? A systematic review with quality appraisal. *Clinical psychology review*, 68, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2018.11.002>
- Marshall, G. J., & Turner, A. N. (2016). The importance of sleep for athletic performance. *Strength & Conditioning Journal*, 38(1), 61-67.
- Matricciani, L., Bin, Y. S., Lallukka, T., Kronholm, E., Wake, M., Paquet, C., Dumuid, D., & Olds, T. (2018). Rethinking the sleep-health link. *Sleep health*, 4(4), 339–348. <https://doi.org/10.1016/j.sleh.2018.05.004>
- Mendelson, M., Borowik, A., Michallet, A. S., Perrin, C., Monneret, D., Faure, P., Levy, P., Pépin, J. L., Wuyam, B., & Flore, P. (2016). Sleep quality, sleep duration and physical activity in obese adolescents: effects of exercise training. *Pediatric obesity*, 11(1), 26–32. <https://doi.org/10.1111/ijpo.12015>

- Mejri, M. A., Yousfi, N., Hammouda, O., Tayech, A., Ben Rayana, M. C., Driss, T., Chaouachi, A., & Souissi, N. (2017). One night of partial sleep deprivation increased biomarkers of muscle and cardiac injuries during acute intermittent exercise. *The Journal of sports medicine and physical fitness*, *57*(5), 643–651. <https://doi.org/10.23736/S0022-4707.16.06159-4>
- Mejri, M. A., Yousfi, N., Mhenni, T., Tayech, A., Hammouda, O., Driss, T., Chaouachi, A., & Souissi, N. (2016). Does one night of partial sleep deprivation affect the evening performance during intermittent exercise in Taekwondo players?. *Journal of exercise rehabilitation*, *12*(1), 47–53. <https://doi.org/10.12965/jer.150256>
- Miner, B., & Kryger, M. H. (2017). Sleep in the Aging Population. *Sleep medicine clinics*, *12*(1), 31–38. <https://doi.org/10.1016/j.jsmc.2016.10.008>
- McClain, J. J., Lewin, D. S., Laposky, A. D., Kahle, L., & Berrigan, D. (2014). Associations between physical activity, sedentary time, sleep duration and daytime sleepiness in US adults. *Preventive medicine*, *66*, 68–73. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2014.06.003>
- Nakata A. (2011). Work hours, sleep sufficiency, and prevalence of depression among full-time employees: a community-based cross-sectional study. *The Journal of clinical psychiatry*, *72*(5), 605–614. <https://doi.org/10.4088/JCP.10m06397gry>
- Nam, S., Stewart, K. J., & Dobrosielski, D. A. (2016). Lifestyle Intervention for Sleep Disturbances Among Overweight or Obese Individuals. *Behavioral sleep medicine*, *14*(3), 343–350. <https://doi.org/10.1080/15402002.2015.1007992>
- Nédélec, M., Halson, S., Abaidia, A. E., Ahmaidi, S., & Dupont, G. (2015). Stress, Sleep and Recovery in Elite Soccer: A Critical Review of the Literature. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, *45*(10), 1387–1400. <https://doi.org/10.1007/s40279-015-0358-z>
- Nédélec, M., Halson, S., Delecroix, B., Abaidia, A. E., Ahmaidi, S., & Dupont, G. (2015). Sleep Hygiene and Recovery Strategies in Elite Soccer Players. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, *45*(11), 1547–1559. <https://doi.org/10.1007/s40279-015-0377-9>
- Petit, J. M., Burlet-Godinot, S., Magistretti, P. J., & Allaman, I. (2015). Glycogen metabolism and the homeostatic regulation of sleep. *Metabolic brain disease*, *30*(1), 263–279. <https://doi.org/10.1007/s11011-014-9629-x>
- Rethorst, C. D., Greer, T. L., Toups, M. S., Bernstein, I., Carmody, T. J., & Trivedi, M. H. (2015). IL-1 β and BDNF are associated with improvement in hypersomnia but not insomnia following exercise in major depressive disorder. *Translational psychiatry*, *5*(8), e611. <https://doi.org/10.1038/tp.2015.104>

- Riemann, D., Baglioni, C., Bassetti, C., Bjorvatn, B., Dolenc Groselj, L., Ellis, J. G., Espie, C. A., Garcia-Borreguero, D., Gjerstad, M., Gonçaves, M., Hertenstein, E., Jansson-Fröjmark, M., Jennum, P. J., Leger, D., Nissen, C., Parrino, L., Paunio, T., Pevernagie, D., Verbraecken, J., Weeß, H. G., ... Spiegelhalter, K. (2017). European guideline for the diagnosis and treatment of insomnia. *Journal of sleep research*, 26(6), 675–700. <https://doi.org/10.1111/jsr.12594>
- Riemann, D., Nissen, C., Palagini, L., Otte, A., Perlis, M. L., & Spiegelhalter, K. (2015). The neurobiology, investigation, and treatment of chronic insomnia. *The Lancet. Neurology*, 14(5), 547–558. [https://doi.org/10.1016/S1474-4422\(15\)00021-6](https://doi.org/10.1016/S1474-4422(15)00021-6)
- Sivertsen, B., Lallukka, T., Salo, P., Pallesen, S., Hysing, M., Krokstad, S., & Simon Øverland (2014). Insomnia as a risk factor for ill health: results from the large population-based prospective HUNT Study in Norway. *Journal of sleep research*, 23(2), 124–132. <https://doi.org/10.1111/jsr.12102>
- Suppiah, H. T., Low, C. Y., & Chia, M. (2015). Effects of sports training on sleep characteristics of Asian adolescent athletes. *Biological rhythm research*, 46(4), 523–536.
- Strand, L. B., Laugsand, L. E., Wisløff, U., Nes, B. M., Vatten, L., & Janszky, I. (2013). Insomnia symptoms and cardiorespiratory fitness in healthy individuals: the Nord-Trøndelag Health Study (HUNT). *Sleep*, 36(1), 99–108. <https://doi.org/10.5665/sleep.2310>
- Uçar M. (2022). Yaşlılarda fiziksel aktivite ve halk sağlığı hemşireliği. Aliye Özenoğlu (Ed.), Sağlık Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar XI içinde (243-250). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Yamamoto, U., Mohri, M., Shimada, K., Origuchi, H., Miyata, K., Ito, K., Abe, K., & Yamamoto, H. (2007). Six-month aerobic exercise training ameliorates central sleep apnea in patients with chronic heart failure. *Journal of cardiac failure*, 13(10), 825–829. <https://doi.org/10.1016/j.cardfail.2007.08.001>
- Yamanaka, Y., Hashimoto, S., Takasu, N. N., Tanahashi, Y., Nishide, S. Y., Honma, S., & Honma, K. (2015). Morning and evening physical exercise differentially regulate the autonomic nervous system during nocturnal sleep in humans. *American journal of physiology. Regulatory, integrative and comparative physiology*, 309(9), R1112–R1121. <https://doi.org/10.1152/ajpregu.00127.2015>
- Youngstedt, S. D., & Kline, C. E. (2006). Epidemiology of exercise and sleep. *Sleep and biological rhythms*, 4(3), 215–221. <https://doi.org/10.1111/j.1479-8425.2006.00235.x>
- Williams, S. M., Farmer, V. L., Taylor, B. J., & Taylor, R. W. (2014). Do more active children sleep more? A repeated cross-sectional analysis using accelerometry. *PloS one*, 9(4), e93117. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0093117>

Xie, Y., Liu, S., Chen, X. J., Yu, H. H., Yang, Y., & Wang, W. (2021). Effects of Exercise on Sleep Quality and Insomnia in Adults: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Frontiers in psychiatry, 12*, 664499. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.664499>

BAĞIMLILIĞIN TEDAVİSİNDE FİZİKSEL AKTİVİTENİN ROLÜ

Hüseyin ÇAPUK

- ❖ Kurum Bilgisi: Şırnak Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-0542-3152
- ❖ Mail: huseyincapuk@outlook.com

KAYNAKLAR

- Akbaş, G. E., & Mutlu, E. (2016). Madde Bağımlılığı Tedavisi Gören Kişilerin Bağımlılık Ve Tedavi Deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 101-122.
- Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi. (2022). *Avrupa Uyuşturucu Raporu Trendler ve Gelişmeler*. Retrieved from file:///C:/Users/Administrator/Desktop/Publications/E% C4% 9Fzersiz% 20v e% 20Ba% C4% 9F% C4% B1m1% C4% B11% C4% B1k/20222419_TDAT220 01TRN_PDF.pdf
- Bekircan, E., İlyas, Ü., Ayyıldız, N. İ., & Galip, U. (2022). Üniversite Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı Farkındalığı Benlik Saygısı İlişkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 23(1), 1-7.
- Berengüi, R., López-Gullón, J. M., & Angosto, S. (2021). Physical Sports Activities and Exercise Addiction during Lockdown in the Spanish Population. *Int J Environ Res Public Health*, 18(6). doi:10.3390/ijerph18063119
- Brown, R. A., Abrantes, A. M., Minami, H., Read, J. P., Marcus, B. H., Jakicic, J. M., . . . Stuart, G. L. (2014). A preliminary, randomized trial of aerobic exercise for alcohol dependence. *J Subst Abuse Treat*, 47(1), 1-9. doi:10.1016/j.jsat.2014.02.004
- Caponnetto, P., Casu, M., Amato, M., Cocuzza, D., Galofaro, V., La Morella, A., . . . Vella, M. C. (2021). The Effects of Physical Exercise on Mental Health: From Cognitive Improvements to Risk of Addiction. *Int J Environ Res Public Health*, 18(24). doi:10.3390/ijerph182413384
- Castel Pietra, G., Knudsen, A. K. S., Agardh, E. E., Armocida, B., Beghi, M., Iburg, K. M., . . . Monasta, L. (2022). The burden of mental disorders, substance use disorders and self-harm among young people in Europe, 1990-2019: Findings from the Global Burden of Disease Study 2019. *Lancet Reg Health Eur*, 16, 100341. doi:10.1016/j.lanepe.2022.100341
- Cui, J., Liu, F., Liu, X., Li, R., Chen, X., & Zeng, H. (2022). The Impact of Qigong and Tai Chi Exercise on Drug Addiction: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Front Psychiatry*, 13, 826187. doi:10.3389/fpsy.2022.826187
- Çakır, E. (2019). Fiziksel Aktivite ve Egzersiz Bağımlılığı. In G. Hergüner (Ed.), *HER YÖNÜYLE SPOR* (pp. 191). İstanbul: Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları.
- Çalışkan, M. (2018). *Madde Bağımlılığın Biyo-Psiko-Sosyal ve Hukuksal Analizi* (1. Baskı ed.): Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Çapuk, H., & Aylaz, R. (2022). Substances and Attitudes Toward Addictive Substances. *The Turkish Journal on Addictions*, 9, 288-294.
- Dönmez, Ö. K., & Aydoğdu, U. (2022). 5. *Uluslararası Sağlık Bilimleri ve Yaşam Kongresi*. Burdur: V. International Health Sciences and Life Congress.

- Drummond, C. (2019). Addiction Treatment: Who Needs It? *J Stud Alcohol Drugs Suppl, Sup 18*, 110-111. doi:10.15288/jsads.2019.s18.110
- Ercan, Y. H. (2013). *Bağımlılığın Tedavisinde Egzersiz Bağımlılığı* (1. Basım ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. LTD ŞTİ.
- Eryılmaz, A., & Deniz, M. E. (2019). *Tüm Yönleriyle Bağımlılık* (1.Baskı Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Fluyau, D., & Charlton, T. E. (2022). Drug Addiction. In *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing
- Copyright © 2022, StatPearls Publishing LLC.
- Giménez-Meseguer, J., Tortosa-Martínez, J., & Cortell-Tormo, J. M. (2020). The Benefits of Physical Exercise on Mental Disorders and Quality of Life in Substance Use Disorders Patients. Systematic Review and Meta-Analysis. *Int J Environ Res Public Health*, 17(10). doi:10.3390/ijerph17103680
- Glei, D. A., & Preston, S. H. (2020). Estimating the impact of drug use on US mortality, 1999-2016. *PLoS One*, 15(1), e0226732. doi:10.1371/journal.pone.0226732
- Gökler, R., & Koçak, R. (2008). Uyuşturucu ve madde bağımlılığı. *SSRJ*, 3(1), 89-104.
- Güleç, G., Köşger, F., & Eşsizöğlü, A. (2015). DSM-5'te alkol ve madde kullanım bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(4), 448-460.
- He, Q., Wu, J., Wang, X., Luo, F., Yan, K., Yu, W., . . . Jiang, X. (2021). Exercise intervention can reduce the degree of drug dependence of patients with amphetamines/addiction by improving dopamine level and immunity and reducing negative emotions. *Am J Transl Res*, 13(3), 1779-1788.
- İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, N. S. M. D. B. (2022). Türkiye Uyuşturucu Raporu. Retrieved from <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Ulusal%20Yay%C4%B1mlar/Turkiye-Uyusturucu-Raporu-2022.pdf>
- Ilıcak, K. M. (2021). *Dünya Uyuşturucuyla Mücadele Edeb Sporcular Federasyonu (DUMESF) Faaliyetleri Uyuşturucuyla Mücadelede Tek Yol Spor*. İstanbul: Kamer Kitap.
- Ivsins, A., MacKinnon, L., Bowles, J. M., Slaunwhite, A., & Bardwell, G. (2022). Overdose Prevention and Housing: a Qualitative Study Examining Drug Use, Overdose Risk, and Access to Safer Supply in Permanent Supportive Housing in Vancouver, Canada. *J Urban Health*, 99(5), 855-864. doi:10.1007/s11524-022-00679-7
- Kargın, M. (2017). *Madde Kullanım Bozukluğu Olan Bireylere Uygulanan Relaps Önleme Psikoeğitim Programının Relaps Oranı, Sosyal İşlevsellik, Algılanan Esenlik ve Stresle Baş Etme Biçimlerine Etkisi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Lichtenstein, M. B., Melin, A. K., Szabo, A., & Holm, L. (2021). The Prevalence of Exercise Addiction Symptoms in a Sample of National Level Elite Athletes. *Front Sports Act Living*, 3, 635418. doi:10.3389/fspor.2021.635418
- Liu, S., Xiao, T., Yang, L., & Loprinzi, P. D. (2019). Exercise as an Alternative Approach for Treating Smartphone Addiction: A Systematic Review and Meta-Analysis of Random Controlled Trials. *Int J Environ Res Public Health*, 16(20). doi:10.3390/ijerph16203912
- Lo, T. W., Yeung, J. W. K., & Tam, C. H. L. (2020). Substance Abuse and Public Health: A Multilevel Perspective and Multiple Responses. *Int J Environ Res Public Health*, 17(7). doi:10.3390/ijerph17072610
- Lu, Y., Qi, X., Zhao, Q., Chen, Y., Liu, Y., Li, X., . . . Zhou, C. (2021). Effects of exercise programs on neuroelectric dynamics in drug addiction. *Cogn Neurodyn*, 15(1), 27-42. doi:10.1007/s11571-020-09647-w
- Lukács, A., Sasvári, P., Varga, B., & Mayer, K. (2019). Exercise addiction and its related factors in amateur runners. *J Behav Addict*, 8(2), 343-349. doi:10.1556/2006.8.2019.28
- Meyer, M., Sattler, I., Schilling, H., Lang, U. E., Schmidt, A., Colledge, F., & Walter, M. (2021). Mental Disorders in Individuals With Exercise Addiction-A Cross-Sectional Study. *Front Psychiatry*, 12, 751550. doi:10.3389/fpsy.2021.751550
- Öner, B. (2022). *Spor Merkezi Üyelerinde Egzersiz Bağımlılığı ve Ortoreksiye Nervoza* (1.Baskı ed.). Ankara: Gazi Kitapevi Tic. Ltd. Şti.
- Özden, S. Y. (2019). *Uyuşturucu Madde Bağımlılığı* (3. Baskı ed.): Nobel Akademik Yayıncılık.
- Polat, G. (2014). Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet mesleği. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 30(2), 143-148.
- Solinas, M., Belujon, P., Fernagut, P. O., Jaber, M., & Thiriet, N. (2019). Dopamine and addiction: what have we learned from 40 years of research. *J Neural Transm (Vienna)*, 126(4), 481-516. doi:10.1007/s00702-018-1957-2
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2018). *Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Yeni Bağımlılık Türlerinin Araştırılarak Bağımlılığın Nedenlerinin ve Alınacak Tedbirlerin Tespit Edilmesi Maksadıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu*. Retrieved from <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss559.pdf>
- Uğurlu, T. T., Şengül, C. B., & Şengül, C. (2012). Bağımlılık psikofarmakolojisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 37-50.
- Uçar M. (2022a). Imminence: Cryptocurrency addiction and public health. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*, 15(10), 429-430.

- Uçar M. (2022b). Sporcu Sağlığı Ve Beslenme. (ed. Hatice Baygut). *Sağlık & Bilim-2022: Beslenme 1* içinde. (221-233). Efe Akademi Yayıncılık: İstanbul.
- United Nations Office on Drugs and Crime, W. D. R. (2022). Retrieved from https://www.unodc.org/res/wdr2022/MS/WDR22_Booklet_2.pdf
- Uzbay, T. (2015). *Madde bağımlılığı* (1.Baskı ed.). İstanbul: İstanbul Medical Sağlık ve Yayıncılık Hiz. Tic. Ltd, Şti.
- Uzbay, T. (2020). *Hazdan bağımlılığa* (4.Baskı ed.). İstanbul: Destek Yayıncılık.
- Ünübol, B., Çinka, E., Melike, M., ŞAMAR, B., Yılmaz, M., URCAN, M. F., . . . BİLİCİ, R. (2021). Bağımlı hastalar için rehabilitasyon: Erenköy Bahar modeli. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(3), 412-427.
- Zeigler-Hill, V., Besser, A., Gabay, M., & Young, G. (2021). Narcissism and Exercise Addiction: The Mediating Roles of Exercise-Related Motives. *Int J Environ Res Public Health*, 18(8). doi:10.3390/ijerph18084243
- Zhang, W., & Xu, R. (2022). Effect of Exercise Intervention on Internet Addiction and Autonomic Nervous Function in College Students. *Biomed Res Int*, 2022, 5935353. doi:10.1155/2022/5935353

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU OLAN BİREYLER İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE

Fatih MİRZE

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-4293-7227
- ❖ Mail: fatih.mirze@alparslan.edu.tr

Cengizhan SARI

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8601-6374
- ❖ Mail: c.sari@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alotaibi M. M, Motl R. W, Stavrinou D, Snyder S. W, Singh H., & Lein Jr D. H. (2023). Effect of psychostimulant medications on static balance performance in adults with attention deficit hyperactivity disorder: within-subjects repeated-measure study. *Human movement science*, 88, 103067.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (APA). (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th Ed). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı*, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (Çev: Köroğlu, E.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Bustamante E. E, Balbim G. M, Ramer J. D. ve ark. (2022). Diverse multi-week physical activity programs reduce ADHD symptoms: a systematic review and meta-analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 102268.
- Chan Y. S. Jang J. T. & Ho C. S. (2022). Effects of physical exercise on children with attention deficit hyperactivity disorder. *Biomedical journal*, 45(2), 265-270.
- Chueh T. Y, Hsieh S. S. Tsai Y. J. ve ark. (2022). Effects of a single bout of moderate-to-vigorous physical activity on executive functions in children with attention-deficit/hyperactivity disorder: A systematic review and meta-analysis. *Psychology of sport and exercise*, 58, 102097.
- Demirel, C., Sungur, M. Parlar Kılıç, S. (2022). Türkiyede COVID-19 Sürecinde Yaşlı Olmak, Yaşlıların Bakımına ve İhtiyaçlarına Yönelik Sunulan Sağlık Hizmetleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(2), 233-239. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.1167355>
- Dinu, L. M., Singh, S. N., Baker, N. S. ve ark. (2023). The Effects of Different Exercise Approaches on Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Adults: A Randomised Controlled Trial. *Behavioral Sciences*, 13(2), 129.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2023). *Mortalite ve Morbidite İstatistikleri için ICD-11* (Versiyon : 01/2023). <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fentity%2f821852937>. (Erişim Tarihi: 09.03.2023).
- Ergun N. (2017). Zihinsel Yetersizliği ve Dikkat Eksikliği-Hiperaktivite Bozukluğu Olan Öğrencilerde Fiziksel Eğitim ve Spor. (ed. Mehmet Yanardağ ve İlker Yılmaz). *Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Fiziksel Eğitim ve Spor* içinde. (287-309). Pegem Akademi:Ankara.
- Eroğlu O. & Yıldırım Y. (2017). Sosyal Medya Ağlarının Kullanım Amacı ve Bağımlılığının Uyku Kalitesi İle İlişkinin İncelenmesi . *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi* , 1 (1) , 1-10 .
- Heilmann F., Weinberg H., & Wollny R. (2022). The Impact of Practicing Open-vs. Closed-Skill Sports on Executive Functions—A Meta-Analytic and Systematic Review with a Focus on Characteristics of Sports. *Brain Sciences*, 12(8), 1071.

- İnce G. (2023). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Bireylerde Özel Antrenman. Gonca İnce ve Cem Kurt (Ed.). *Özel Gereksinimli Bireylerde Fiziksel Uygunluk Ve Özel Antrenman Bilgisi* içinde. (357-390). Efe Akademi Yayınları: İstanbul.
- Jeyanthi S, Arumugam N, Parasher R. K. (2019). Effect of physical exercises on attention, motor skill and physical fitness in children with attention deficit hyperactivity disorder: A systematic review. *ADHD Attention Deficit and Hyperactivity Disorders*, 11, 125-137.
- Kahraman M.Z. Eroğlu O. (2021). Yaşlılarda Fiziksel Aktivite ve Sağlıklı Yaşam. Erdil Durukan ve Oktay Kızar (Ed.). *Spor Bilimlerinde Araştırma Ve Değerlendirmeler – III* içinde. (167-180). Gece Kitaplığı: Ankara.
- Kilic, S. P., Kiliç, N., Sevinç, S., & Demirel, C. (2020). A qualitative study of the experiences of complementary and alternative medicine of patients with IBS-C. *Holistic Nursing Practice*, 34(5), 291-300.
- Koch P, Krenn B. (2021). Executive functions in elite athletes—Comparing open-skill and closed-skill sports and considering the role of athletes' past involvement in both sport categories. *Psychology of Sport and Exercise*, 55, 101925.
- Mehren A, Reichert M, Coghill D, Müller H. H, Braun N, Philipsen A. (2020). Physical exercise in attention deficit hyperactivity disorder—evidence and implications for the treatment of borderline personality disorder. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 7(1), 1-11.
- Mirze F, Yılmaz A. (2022). Spor Bilimleri Alanında Dezavantajlı Gruplar Üzerine Yapılan Araştırmalar: Sistemik Bir Derleme. Mustafa Önder Şekeroğlu ve Abdulkemir Çeviker (Ed.), *Spor Bilimlerinde Araştırma Ve Değerlendirmeler* içinde. (1-36). Detay Yayıncılık: Ankara.
- Monsma E, Perreault M, Doan R. (2017). Focus! Keys to developing concentration skills in open-skill sports. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 88(7), 51-55.
- Montalva-Valenzuela F, Andrades-Ramírez O, Castillo-Paredes A. (2022). Effects of physical activity, exercise and sport on executive function in young people with attention deficit hyperactivity disorder: a systematic review. *European journal of investigation in health, psychology and education*, 12(1).
- Ng Q. X, Ho C.Y.X, Chan H.W, Yong B.Z.J, Yeo W.S. (2017). Managing childhood and adolescent attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) with exercise: A systematic review. *Complementary therapies in medicine*, 34, 123-128.
- Pan C. Y, Chu C. H, Tsai C. L, Lo S. Y, Cheng Y. W, Liu Y. J. (2016). A racket-sport intervention improves behavioral and cognitive performance in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Research in developmental disabilities*, 57, 1-10.

- Pontifex M. B, Saliba B. J, Raine L. B, Picchietti D. L, Hillman C. H. (2013). Exercise improves behavioral, neurocognitive, and scholastic performance in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *The Journal of pediatrics*, 162(3), 543-551.
- Pujalte G. G, Maynard J. R, Thurston M. J, Taylor III W.C, Chauhan M. (2019). Considerations in the care of athletes with attention deficit hyperactivity disorder. *Clinical Journal of Sport Medicine*, 29(3), 245-256.
- Russo G, Bigliassi M, Ceciliani A, Tessari A. (2022). Exploring the interplay between sport modality and cognitive function in open-and closed-skill athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 61, 102186.
- Sun W, Yu M, Zhou X. (2022). Effects of physical exercise on attention deficit and other major symptoms in children with ADHD: A meta-analysis. *Psychiatry Research*, 114509.
- Sürücü Ö. (2019). *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Anne Baba – Öğretmen El Kitabı*. Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Taylor A, Novo D, Foreman D. (2019, September). An exercise program designed for children with attention deficit/hyperactivity disorder for use in school physical education: Feasibility and utility. *In Healthcare* (Vol. 7, No. 3, p. 102). MDPI.
- Uçar M. (2022a). Sporcu Sağlığı Ve Beslenme. (ed. Hatice Baygut). *Sağlık & Bilim-2022: Beslenme I* içinde. (221-233). Efe Akademi Yayıncılık: İstanbul.
- Uçar M. (2022b). Imminence: Cryptocurrency addiction and public health. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*, 15(10), 429-430.
- Zang Y. (2019). Impact of physical exercise on children with attention deficit hyperactivity disorders: Evidence through a meta-analysis. *Medicine*, 98(46).
- Zhang Z, Li R, Zhou Z, Wang P, Yang B, Wang X. (2023). The effect of physical activity on quality of life and parenting stress in children with attention-deficit/hyperactivity disorder: A randomized controlled trial. *Disability and Health Journal*, 16(1), 101377.
- Wang M, Yang X, Yu J, Zhu J, Kim H.D, Cruz A. (2023). Effects of Physical Activity on Inhibitory Function in Children with Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Systematic Review and Meta-Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(2), 1032.

HİPERTANSİYON VE FİZİKSEL AKTİVİTE-EGZERSİZ

Nermin KILIÇ BARMANPEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Bingöl Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3985-0662
- ❖ Mail: nermin4423.kilic@gmail.com

Cihat DEMİREL

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9556-4666
- ❖ Mail: cihatdemirel34@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akdemir N, Canlı Özer S. (2020). Kardiyak Fonksiyonların Değerlendirilmesi ve Tanı Testleri. (Ed. Akdemir, N). *İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı* içinde. (515-535). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Chobanian A. V. Bakris G.L. Black H. R. ve ark., (2003). Seventh report of the Joint National Committee on prevention, detection, evaluation, and treatment of high blood pressure. *Hypertension*, 42,1206-1252.
- Çakır B. & Altay S. (2022). Sekonder Hipertansiyon. *Türk Kardiyoloji Derneği Hipertansiyon Haber Bülteni*, 10, 1-4.
- Enç N, Uysal H. (2020). Kardiyovasküler Sistem Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı, Hipertansiyon. (Ed. Enç, N). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, 119-129.
- Ilgaz A. & Özer Z. (2017). Hipertansiyonlu Bireylerde Egzersizin Kan Basıncına Etkisi: Sistematik Derleme. *MN Kardiyoloji*, 24(1), 31-41.
- Mancia G. Fagard R. Narkiewicz K. Redon J. Zanchetti A. Böhm, M. ve ark., (2013). 2013 ESH/ESC guidelines for the management of arterial hypertension: the Task Force for the Management of Arterial Hypertension of the European Society of Hypertension (ESH) and of the European Society of Cardiology (ESC). *Eur Heart J*, 34, 2159-2219. <http://dx.doi.org/10.1093/eurheartj/eh151>
- Özpancar N. (2016). Hipertansiyonda Kanıtı Dayalı Bakım Uygulamaları. *Turkish Journal of Cardiovascular Nursing*, 7(1), 2-11.
- Sağlam M. Boşnak-Güçlü M. İnce İ. Savcı S. & Arıkan H. (2008). *Hipertansiyon ve egzersiz*. Sağlık Bakanlığı Yayınları. 1. Basım, Ankara.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2015). Türkiye Kalp ve Damar Hastalıkları Önleme ve Kontrol Programı Eylem Planı (2015-2020). Ankara: ISBN: 978-975-590-553-2, T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 988. <https://tkd.org.tr/TKDDData/Uploads/files/Turkiye-kalp-ve-damar-hastaliklari-onleme-ve-kontrol-programi.pdf>
- Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği (TEMĐ) (2022). Hipertansiyon Tanı ve Tedavi Kılavuzu. <https://file.temd.org.tr/Uploads/publications/guides/documents/Hipertansiyon-Kilavuzu-2022.pdf>
- Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği (TEMĐ) (2020). Tıbbi Beslenme ve Egzersiz Metabolizması Kılavuzu. https://file.temd.org.tr/Uploads/publications/guides/documents/20210104143105-2021tbl_kilavuzada2d60e7b.pdf
- Uyarel, H. (2014). Tedavide yaşam tarzı değişiklikleri. *Türk Kardiyoloji Derneği Hipertansiyon Haber Bülteni*, 1(1), 6-7. <https://tkd.org.tr/TKDDData/Uploads/files/HTBulten.pdf>
- Ünver V. (2019). *Hipertansiyon ve Bakım Yönetimi*. (Ed. Özer, S). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi, 123-139.

- Weber, M. A., Schiffrin, E. L., White, W.B., Mann, S., Lindholm, L. H., Kenerson, J. G., et al. (2014). Clinical practice guidelines for the management of hypertension in the community: a statement by the American Society of Hypertension and the International Society of Hypertension. *J Clin Hypertens*, 16, 14-26. <http://dx.doi.org/10.1111/jch.12237>
- WHO TEAM, Noncommunicable Diseases (NCD). (2022). Guideline for the pharmacological treatment of hypertension in adults: summary. (Ed. World Health Organization). ISBN: 9789240050969. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240050969>
- Williams, B., Mancia, G., Spiering W., Agabiti Rosei, E., Azizi, M., Burnier, M., et al. (2018). 2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension. *European Heart Journal*, 39(33), 3021-3104. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehy339>
- World Health Organization (WHO). (2013). A global brief on hypertension World Health Day 2013. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/79059/WHO_DCO%20_WHD_%202013.2_eng.pdf?sequence=1
- Yılmaz, A., & Mirze, F (2022). A comparison of the physical fitness of individuals with intellectually disabilities autism spectrum disorders and Down syndrome diagnosis. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/20473869.2022.2102882>.

HEMODİYALİZ HASTALARINDA FİZİKSEL AKTİVİTENİN ÖNEMİ

Abdullah GERÇEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-8675-1224
- ❖ Mail: a1.gercek@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akça, N. K. (2019). Hemodiyaliz Tedavisi Alan Hastalarda Sık Karşılaşılan Cilt Sorunları ve Hemşirelik Bakımı. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*, 14(1), 26-32.
- Akkoyun, M., & Zülfünaz, Ö. (2021). Hemodiyaliz Uygulanan Hastalarda Egzersiz Engellerinin Belirlenmesi/Determination of Exercise Barriers in Patients Undergoing Hemodialysis. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*, 16(3), 102-114.
- Albayrak Orçin, F., & Usta Yeşilbakan, Ö. (2020). Hemodiyaliz tedavisi alan kronik böbrek yetmezliği hastalarının yaşam deneyimlerinin incelenmesi.
- Ateş, S., & Özer, Z. (2020). Hemodiyaliz hastalarında ağrı ve ağrı yönetimi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi (İZÜFBED)/Journal of Istanbul Sabahattin Zaim University Natural Sciences Institute (JIZUNSI)*.
- Besnier, F., Laruelle, E., Genestier, S., Gie, S., Vigneau, C., & Carre, F. (2011). Effects of exercise training on ergocycle during hemodialysis in patients with end stage renal disease: Relevance of the anaerobic threshold intensity. *Nephrologie & therapeutique*, 8(4), 231-237.
- Büyükbayram, Z., & Aksoy, M. (2021). Hemodiyaliz Hastalarının Semptom Yönetiminde Kullanılan İntegratif Yöntemler/Integrative Methods Used for Symptom Management of Hemodialysis Patients. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*, 16(1), 30-40.
- Demirel, U. (2022). Diyaliz hastalarına yönelik tıbbi tedavi süreçlerine ek olarak gerçekleştirilen görsel sanatlar çalışmalarına ilişkin hasta yakini görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(131), 257-271. şeklinde düzeltilcek.
- Dilek, T., & Akyol, A. (2019). Diyaliz Hastalarında Egzersiz Yararları/Engelleri Ölçeği” nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*, 14(1), 17-25.
- Eroğlu, H., & Metin, Z. G. (2021). Hemodiyaliz Hastalarında Semptom Yönetiminde Tamamlayıcı ve İntegratif Yaklaşımlar: Sistematik Bir Derleme. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 8(3), 252-268.
- Eskimez, Z., Tosunöz, İ. K., Keskin, A., Ece, K., Paydas, S., & Bülent, K. (2021). Hemodiyaliz Tedavisi Uygulanan Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarında Hemşirelik Tanıları. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 6(2), 29-44.
- İlter, S. M., & Ovayolu, Ö. (2022). Hemodiyaliz Hastalarının Yorgunluk Yönetiminde Kanıta Dayalı İntegratif Yaklaşımlar. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(1), 82-88.
- Jung, T.-D., & Park, S.-H. (2011). Intradialytic exercise programs for hemodialysis patients. *Chonnam medical journal*, 47(2), 61-65.
- Karabey, T., & Karagözoğlu, Ş. (2021). Hemodiyaliz Sürecinde Semptom Yönetimi ve Hemşirelik Bakımı. *TOĞÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 21-29.

- Karabudak, S. S., & Zeynep, C. (2019). Diyaliz Tedavisi Alan Çocuğun Hastalığının Ebeveynler Üzerindeki Biyopsikososyal Etkilerinin Fenomenolojik Olarak Belirlenmesi. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 1(3), 7-20.
- KDOQI clinical practice guideline for hemodialysis adequacy: 2015 update. (2015). *Am J Kidney Dis*, 66(5), 884-930.
- Lumsdon, A. (2014). The importance of exercise for patients with kidney disease. *Journal of Renal Nursing*, 6(6), 302-303.
- Salhab, N., Karavetian, M., Kooman, J., Fiaccadori, E., & El Khoury, C. F. (2019). Effects of intradialytic aerobic exercise on hemodialysis patients: a systematic review and meta-analysis. *Journal of nephrology*, 32, 549-566.
- Sarnak, M. J., Bloom, R., Muntner, P., Rahman, M., Saland, J. M., Wilson, P. W., & Fried, L. (2015). KDOQI US commentary on the 2013 KDIGO Clinical Practice Guideline for Lipid Management in CKD. *American Journal of Kidney Diseases*, 65(3), 354-366.
- Sawant, A., House, A. A., & Overend, T. J. (2014). Anabolic effect of exercise training in people with end-stage renal disease on hemodialysis: A systematic review with meta-analysis. *Physiotherapy Canada*, 66(1), 44-53.
- Soyupek, F., & Aşkın, A. (2010). Diyaliz hastalarında egzersizin önemi. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 17(1), 33-37.
- Tayaz, E., & Ayşegül, K. (2020). Hemodiyaliz tedavisi alan kronik böbrek yetmezliği hastalarında semptom yönetimi ve hemşirelik. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 23(1), 147-156.
- Tüzün Özdemir, S. (2021). *Hemodiyalizde tamamlayıcı tıbbi tedavilerin kullanımı*. Paper presented at the Uluslararası Bilimsel Araştırmalar ve Yenilikçi Çalışmalar Sempozyumu= International Symposium of Scientific Research and Innovative Studies.
- Vural Doğru, B., & Sayın Kasar, K. (2022). Hemodiyaliz hastalarının fiziksel aktivite düzeyleri, algılanan egzersiz yararları, engelleri ve ilişkili faktörler. *Egzersiz Yararları ve Engelleri*, 9(1),10-16. şeklinde değiştirilmelidir.
- Wilkinson, T. J., Shur, N. F., & Smith, A. C. (2016). "Exercise as medicine" in chronic kidney disease. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 26(8), 985-988.
- Yurtkuran, M., Alp, A., & Dilek, K. (2007). A modified yoga-based exercise program in hemodialysis patients: a randomized controlled study. *Complementary therapies in medicine*, 15(3), 164-171.

EGZERSİZ VE MİKROBİYOTA

Hatice Kübra KAPUCUOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9537-718X
- ❖ Mail: hk.kapucuoglu@alparslan.edu.tr

Mikrobiyota Nedir?

Mikrobiyota, bir organizmanın veya çevrenin mikroorganizmaları (bakteriler, virüsler, mantarlar, protozoalar gibi mikroskopik canlılar) ile etkileşimini ifade eden oldukça genel bir terimdir. İnsan vücudu, toprak, su, bitkiler ve hayvanların bağırsakları, ağızları ve ciltleri gibi birçok ortam mikrobiyota ile kaplıdır. Mikrobiyota, konak organizmada bulunduğu sürece onun metabolizmasına ve bağışıklık sistemi fonksiyonlarına önemli katkılarda bulunur. Bunun yanı sıra, mikrobiyota dengesi bozulduğunda hastalık ve enfeksiyon riski artabilir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, mikrobiyota bileşiminin çeşitli hastalıkların gelişimi ve tedavisi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, mikrobiyota araştırmaları, sağlığın korunması ve hastalıkların tedavisi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Mikrobiyotayı oluşturan canlılara ait genetik topluluğa ise mikrobiyom adı verilir. Mikrobiyom, bir organizmanın yaşamını sürdürmesi için gerekli olan mikroorganizmaların genetik materyallerinin tamamıdır. (Lozupone ve ark., 2012; Eckburg ve ark., 2005, Xu ve Knight, 2015). Mikrobiyom, konak organizmada yaşayan mikroorganizmaların popülasyon ve işlevlerinin karmaşık bir ekosistem şeklinde bir araya gelmesiyle oluşur. Mikrobiyomun işlevlerinden bazılarının arasında, besin maddelerinin sindirilmesi, bağışıklık sistemi fonksiyonları, vitamin üretimi ve enfeksiyonların önlenmesi yer almaktadır.

Mikrobiyomda yer alan mikroorganizmaların bileşimi, yaşam tarzı faktörleri, çevresel faktörler ve genetik faktörler gibi birçok faktörden etkilenir. Son yıllarda, yapılan araştırmalar, mikrobiyomun sağlık üzerindeki etkileri üzerinde büyük bir ilgi toplamaktadır ve bu alandaki çalışmalar, yeni tedavi yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

İnsan mikrobiyomu, insan genomundan yüz kat daha fazla sayıda mikroorganizmaya ev sahipliği yapar ve tahmini olarak trilyonlarca mikroorganizma içerir. Vücudun ağırlığının 2 kilogramdan daha fazlasını oluşturan mikrobiyota, her bir kişinin tür kompozisyonu, sağlık durumu ve ağırlığına göre farklılık gösteren özelliklere sahiptir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, mikrobiyotanın insan sağlığı üzerindeki etkileri hakkında daha fazla bilgi sağlamış ve bu alanda yeni tedavi yöntemleri geliştirilmesine yardımcı olmuştur (Aksu & Aksu, 2020; Pane ve ark., 2018).

İnsan Mikrobiyom Projesi (HMP), 2007 yılında mikrobiyotaların kolonizasyonunu araştırmak amacıyla başlatılan bir çalışmadır. Bu projede, insan vucudundan çeşitli bölgelerden numuneler toplanmış ve ağız boşluğu, cilt, burun boşluğu, gastrointestinal yol ve urogenital yol gibi farklı bölgelerdeki mikrobiyotalar karşılaştırılarak moleküler dizileme teknikleriyle analiz edilmiştir. Analiz sonuçları veri tabanlarına kaydedilmiştir. Bu alışma, insan mikrobiyomunun tür çeşitliliği ve işlevi hakkında önemli bilgiler sağlamıştır ve insan sağlığı üzerindeki etkilerini anlamaya yardımcı olmuştur (Olszewska ve Jagusztyn- Krynicka, 2012). Yapılan çalışmalarda baskın türler belirlenmekte, kişilerin karakteristik mikrobiyotası ile ilgili farklı sağlık yaklaşımı geliştirilmekte, sağlıklı oluş ve hastalıklar ile mücadelede farklı mücadele yöntemleri geliştirilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bağırsaktaki mikrobiyota, insan genomundaki toplam gen sayısından 150 kat daha fazla olan 3 milyondan fazla gen kodlamaktadır. Bu sayede, bağırsak mikrobiyotası insan vucudundaki en büyük genetik depolama alanı olarak kabul edilir. Artık, mikrobiyota yalnızca bir bakteri topluluğu olarak görülmekten çıkıp, vücutta önemli bir organ olarak kabul edilir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, bağırsaktaki mikrobiyotanın çeşitliliği ve işlevi hakkında daha fazla bilgi sağlamıştır ve bu alanda yeni tedavi yöntemleri geliştirilmesine yardımcı olmuştur (Aksu & Aksu, 2020).

Yapılan araştırmalar, egzersizin insan mikrobiyotası üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Egzersiz, mikrobiyotanın çeşitliliğini artırır ve sağlıklı bir dengede tutar. Bağırsaklardaki bakteri türlerinin çeşitliliğini artırır ve inflamasyonu azaltır. Belirli bakteri türlerinin artmasına yol açarak anti inflamatuar moleküllerin üretimine neden olur. Ayrıca, egzersiz mikrobiyotanın metabolizmasını etkiler ve enerji kullanımını arttırarak obezite ile mücadelede de önemli bir rol oynar. Bununla birlikte, mikrobiyotadaki etkileri, egzersiz türü, süresi ve şiddeti gibi faktörlere bağlı olarak değişebileceğinden egzersizin mikrobiyota üzerindeki spesifik etkilerini belirlemek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Ancak şu ana kadar yapılan çalışmalar, düzenli egzersizin vücutta sağlıklı bir mikrobiyota dengesi oluşturduğunu ve mikrobiyota çeşitliliğini arttırdığını göstermektedir.

Bundan sonraki bölümde, son yıllarda bağırsak ve sağlıklı oluş üzerine yapılan çalışmaların fazlalığı ve tedavi yönelimleri, egzersiz ile ilgili olan ilişkisi nedeniyle bağırsak mikrobiyotası ve egzersiz özeline devam edecektir.

Bağırsak Mikrobiyotası ve Sağlığa Etkisi

Bağırsak mikrobiyotasının oluşumu, insanın doğum öncesi hayatında başlar ve doğumdan itibaren 3 yaşına kadar kolonizasyonla devam eder. Farklı yaş dönemlerinde, belirli bakteri grupları baskın hale gelebilir (Blaser & Dominguez-Bello, 2016; Lozupone ve ark., 2012).

Anne ve dış çevre bağırsak mikrobiyotasının sağlıklı bir şekilde gelişmesi ve aktarılması için, en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Annenin bağırsak mikroflorası, doğum sırasındaki çevre koşulları, cilt ve dışkı mikrobiyota içeriği, doğum sonrasındaki anne sütü, ağız ve çevredeki mikroorganizmaların mikrobiyota oluşumuna oldukça etkili olduğunu göstermektedir (Inoue & Ushida, 2003, Tasnim ve ark., 2017).

Bağırsak mikrobiyotası, vücudumuzun tüm sistemlerinin gelişimini ve fonksiyonunu etkileyen önemli bir faktördür. Bağırsak mikrobiyotamız, enerji kullanımı, bağışıklık sistemi işleyişi ve hastalıklara karşı direncimiz gibi hayati bilgileri yönetir. Araştırmalar, kötü bir bağırsak mikrobiyotasının diyabet, obezite, kardiyovasküler hastalıklar, nörolojik bozukluklar ve kanser gibi hastalıklara neden olabileceğini göstermiştir. Bağırsak mikrobiyotasının ve insan vücudunun tek bir sistem olduğu ve herhangi bir değişikliğin diğer sistemleri de etkileyebilme potansiyeli bulunmaktadır. Bu nedenle, bağırsak mikrobiyotasının dengesini sağlamak ve nasıl yönetileceği konusunda pek çok yöntem geliştirmek oldukça gereklidir. Dinamik ve dengeli bir bağırsak mikrobiyotasına sahip olmak, sağlıklı bir vücut için kritik öneme sahiptir (Senchukova, 2023).

Bağırsak mikrobiyotası, gastrointestinal sistem içerisinde barınan farklı türde mikroorganizmaların (örneğin bakteriler, mantarlar ve virüsler) kompleks yapısını ifade etmektedir. Bu yapının sağlıklı ve dengeli bir şekilde işlevsel olması, vücudun birçok önemli işlemini yönetmektedir (Qin ve ark., 2010; Turroni ve ark., 2018). Örneğin enerji metabolizması, besin emilimi, bağışıklık sistemi işlevleri ve enfeksiyonlara karşı savunma mekanizmaları gibi hayati fonksiyonlar bağırsak mikrobiyotasının varlığına ve işlevselliğine bağlıdır. Buna ek olarak, bağırsak mikrobiyotasının bozulması çeşitli hastalıklarla ilişkili olabilir. Bağırsak mikrobiyotasını etkileyen faktörlerin ve etkileşimlerinin daha iyi anlaşılması, sağlıklı bir bağırsak mikrobiyotasının korunması ve tedavi edilmesinde kullanılabilecek çeşitli yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bağırsakta bulunan mikroorganizmaların bulunduğu bölgede koruyucu etkileri, ürettikleri metabolitler ve dönüştürdükleri vitaminler sayesinde yapısal ve homeostatik etkileri bulunmaktadır (Grenham ve ark., 2011; O'Hara & Shanahan,2006).

Bağırsıklık sisteminin çalışmasına olan etkilerinin yanında, enerji metabolizmasını, oksidatif stresi ve sistemik inflamasyonu kontrol etmeye yardımcı olur (Steves ve ark., 2016).

Mikrobiyota üyelerinin ürettiği metabolitler bağırsak dışında bulunan diğer organları uyarabilmekte ve konakçısı olduğu canlının diğer sistemleri ile bağlantı kurabilmektedir. Bu bağlantının homeostatik dengeyi sağladığı ve bu sayede canlının bağırsak sağlığının tüm sistemler üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bağırsakta meydana gelen herhangi bir aksaklık hem bölgesel hem de sistemik olarak hastalıkların başlamasına, ilerlemesine ya da oluşan hastalıkların tedavisine etki edebilmektedir (Jang ve ark., 2019).

Bağırsak Mikrobiyotası ve Egzersiz İlişkisi

Antik çağlardan beri fiziksel aktivite, hastalıkların başlamasını önlemek, ilerlemesi engellemek ve iyileştirmek için güçlü bir araç olarak kabul edilmiştir (Santacrose ve ark., 2019).

Dünya Sağlık Örgütüne göre (WHO) düzenli egzersizin kardiyovasküler riski azaltıcı, metabolik hastalıklar (tip 2 diyabet, insülin direnci, obezite), bazı bilişsel bozukluklar (anksiyete ve depresyon) ve hatta bazı kanser türleri üzerinde engellemeye yardımcı etkilerinin olabileceğini açıklamıştır (World Health Organization 2020).

Kalp ve damar sağlığına olan katkısının yanında, lokomotor sistem, hormonal sistem, bağırsıklık sistemi ve ruh sağlığına olan katkıları yadsınamaz olan egzersizin günümüzde gittikçe popüler bir hale gelen bağırsak mikrobiyota bakterileri üzerinde etkilerinin olduğuna dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Peki egzersiz bağırsak üyelerini nasıl etkileyebilir?

Yakın zamanlarda güçlü rekabetçi spor aktiviteleri de dahil olmak üzere fiziksel aktivite ve bağırsak mikrobiyotasının birbiri ile ilişkili olduğu ve fiziksel aktivitenin genel vücut sağlığı üzerine faydalarının açıklanmasında çeşitli avantajlar sağlayabileceği ileri sürülmüştür. Öte yandan, düzensiz veya aşırı fiziksel aktivite ile doğru olmayan dayanıklılık antrenmanları, bağırsak

mikrobiyota kompozisyonunda olumsuz değişikliklere neden olabilir ve bu da atletik performans üzerinde etkileri olan bir durum oluşturabilmektedir (Cronin ve ark., 2017).

Bağırsak mikrobiyotası, çeşitli hastalıklara ve spor performansına artan ilginin odak noktasıdır. Birçok sağlık ve hastalık yönü üzerindeki etkileri nedeniyle bağırsak mikrobiyotası gerçek bir yönetici konumunda bulunmaktadır. Bu sebeple yönetim ve karar verme ile sorumlu olan beynin yanında ikinci beyin olarak anılmaktadır. Bağırsak mikrobiyota bileşimi ve aktivitesi, diyet ve fiziksel aktivite gibi birçok farklı faktörden karşılıklı olarak etkilenir. Yapılan çalışmalar makro ve mikro besinlerin bağırsak mikrobiyotasının içeriğini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediğini göstermektedir. Sportif performans çalışmaları da ilginç ve ümit verici sonuçlar ortaya koymuştur (Boisseau ve ark., 2022).

Egzersiz bağırsak mikrobiyotası işleyişi üzerinde sahip olduğu bu değiştirici etki mekanizması henüz tam olarak açıklanamasa da bazı çalışmalarda olası etkiyi anlamaya yönelik alınan sonuçlar, bu bölgedeki bakterilerin kompozisyonu ve miktarı üzerinde ciddi etkiler oluşturduğunu göstermektedir.

Bağırsak mikrobiyotası ve iskelet-kas sistemi sağlığı, çeşitli faktörlerin bir araya gelmesiyle belirlenen karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu faktörler arasında genetik özellikler, yaş, cinsiyet, beslenme düzeni ve egzersiz gibi pek çok etmen yer almaktadır. Bu faktörlerin etkisi, bağırsak mikrobiyotasının oluşumu ve fonksiyonları ile iskelet-kas sistemi sağlığının sürdürülmesinde belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, sağlıklı bir bağırsak mikrobiyotasının korunması son derece önemlidir (Pedersini ve ark., 2020).

Günümüzde, bağırsak mikrobiyotasının iskelet-kas sistemi üzerindeki etkileri ile egzersiz performansı arasındaki ilişki araştırılmaktadır (Mach & Fuster-Botella, 2017; Gizard ve ark., 2020).

Sporcuların bağırsak mikrobiyotası ile fiziksel uygunlukları arasındaki ilişkiyi belirlemek için oldukça fazla randomize kontrollü çalışmaya ihtiyaç vardır. İnsan bağırsağı, fizyolojik özellikler başta olmak üzere, egzersiz miktarı, diyet, antibiyotikler, cinsiyet ve sporcuların yaşı gibi birçok faktörden etkilenebilir. Bu faktörler, sporcuların bağırsak mikrobiyotasının kompozisyonunu ve metabolik kapasitesini olumlu veya olumsuz olarak

değiştirebilir. Bağırsak mikrobiyota bileşimi, antrenman adaptasyonunu ve sporcu performansını etkileyebilir. Aslında besinlerin, hormonların ve vitaminlerin verilmesi egzersizin sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Ancak buna ek olarak, spesifik bağırsak bakteri suşları yoluyla metabolik süreçlere müdahale edilebilir, bağışıklık sistemine ait bariyer fonksiyonu yeniden organize edilebilir ve anti-inflamatuar antioksidan sistemik etkileri olan bileşenler ile yaralanma ve iyileştirme süreçlerine yardımcı olabilecek antioksidan biyoaktif faydalı metabolitler üreterek sporculara yardımcı olunabilir (Bölükbaş & Vatansver, 2022).

Sporcular, iyi performans göstermelerine yardımcı olan özel fiziksel ve metabolik yeteneklere (daha hızlı koşabilmelerini veya daha ağır ağırlıkları kaldırbilmelerini sağlayan güç ve dayanıklılık ya da fizyolojik yüksek enerji harcayarak daha fazla kas grubunu aktive edebilme vb.) özelliklere sahiptir. Sahip oldukları bu farklı dizayn, özellikle sağlıklı olma ve bağırsak mikrobiyotası ile ilgili çalışmalara önemli bilgiler sağlamaktadır. Bağırsak mikrobiyotası sporcunun spor performansını belirlemede önemli bir görev üstlenir (Barton ve ark., 2018; Estaki ve ark., 2016; Clarke ve ark., 2014).

Sporcuların bağırsak mikrobiyotası ile daha az aktif ya da sedanter bireylerin arasında anlamlı farklılıklar olduğu ve bağırsak mikrobiyotası ile fiziksel aktivite seviyeleri arasında dinamik bir ilişki olduğu bulunmuştur (Allen ve ark., 2018; Mach, 2016, Petersen ve ark., 2017).

Sporcular ile ilgili yapılan çalışmalarda sporcunun antrenman geçmişi, yaptığı antrenman ortamı, fiziksel olarak uygunluk seviyesi, uyguladığı beslenme programı, kullandığı ilaçlar özellikle antibiyotik kullanımı gibi faktörlerin tümü, mikrobiyota çalışmaları üzerinde kayda değer derecede farklılıklar elde edildiğini göstermiş ve tüm bu faktörlerin çalışma sonuçlarını önemli ölçüde etkilediği raporlanmıştır. Çünkü bağırsak mikrobiyotası tüm bu faktörlerden etkilenen özel bir topluluğa ev sahipliği yapmaktadır (Mohr ve ark., 2020).

Bağırsak Mikrobiyotası ve Spor Performansı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Üniversite yüzücülerinde bağırsak mikrobiyotası ve egzersiz hacmindeki değişikliklere nasıl tepki verdiğini incelemek üzere yapılan çalışmada sporcuların bir bölümünün egzersiz hacminde azaltma

gerçekleştirmişler bunun sonucunda vücut kompozisyonunda önemli bir değişiklik göstermeyen sporcuların bağırsak mikrobiyota bakterilerinden olan *Faecalibacterium* ve *Coprococcus*'un oranında azalma olduğunu tespit etmişlerdir (Hampton-Marcell ve ark., 2020).

Vücut geliştiriciler üzerinde yapılan egzersiz ve diyet ilişkisinin incelendiği çalışmada sağlıklı ve vücut geliştirme egzersizini yapan sporcuların protein/diyet lifi tüketimi ile bağırsak bakterilerinin sayısında, sağlıklı hareketsiz deneklerinkine kıyasla önemli farklılıklar gösterdiği bulunmuştur (Joy ve ark., 2020).

Kürek çekme yarışına katılan dört erkek sporcunun uzun süreli ve yüksek yoğunluklu yarışları gerçekleştirdikleri aşamada bağırsak mikrobiyotalarında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Yarış öncesi, yarış esnası ve yarış sonunda alınan numuneler incelendiğinde bağırsak florasında bulunan *Dorea longicatena*, *Roseburia hominis* ve *Subdoligranulum* cinsinin sınıflandırılmamış üyeleri, yarış boyunca dört sporcunun tümünde artarken, *Bacteroides finegoldii* azaldığı tespit edilmiştir (Keohane ve ark., 2019).

Sağlıklı sedanter bireyler, vücut geliştiriciler ve elit mesafe koşucularının bağırsak mikrobiyom çeşitliliğini araştıran çalışmada vücut geliştiricilerde *Faecalibacterium*, *Sutterella*, *Clostridium*, *Haemophilus* ve *Eisenbergiella* en yüksek iken, *Bifidobacterium* ve *Parasutterella* en düşük olduğu tespit edilmiştir. Tür düzeyinde yapılan çeşitlilik incelemesinde vücut geliştirme antrenmanlarını yapan sporcuların bağırsak mikrobiyota üyelerindeki çeşitlilik en fazladır. Ayrıca bu çalışmada protein alımının bağırsak mikrobiyota çeşitliliğini negatif yönde etkilediği sonucu elit mesafe koşucuların bağırsak numunelerinde belirlenmiştir (Jang ve ark., 2019).

Profesyonel dövüş sanatları antrenmanı (Ulusal Birinci Sınıf Sporcuları) ile Profesyonel dövüş sanatları antrenmanı (Ulusal İkinci Sınıf Sporcuları) arasında yapılan bağırsak mikrobiyom çeşitliliği araştırmasında, bağırsak mikrobiyal çeşitliliği yüksek seviyeli sporcularda, daha düşük seviyeli sporculara göre anlamlı derecede daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Üst düzey sporcularda *Parabacteroides*, *Phascolarctobacterium*, *Oscillibacter* ve *Bilophila* cinslerinin sayısının arttığı ve *Megasphaera* cinsinin alt düzey sporcularda bol miktarda bulunduğu tespit edilmiştir (Liang ve ark., 2019). Buna göre, mikrobiyota üyelerinin miktarı ile fiziksel egzersiz türü arasında ilişki bulunmuş ve özellikle *Parabacteroides* cinsi bakterinin fazlalığının dövüş

sanatları sporcularının fiziksel aktivite düzeylerini etkileyebileceği fikrini ortaya koymuştur (Cronin ve ark., 2018; Campbell, 2017).

Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği (IAAF) standartlarını karşılayan sporcuları ile ilgili yapılan araştırmada sporcuların her birinin başlangıçtaki mikrobiyota profilleri farklılık göstermiştir. Bu farklılıklara göre sahip oldukları profil içeriklerine bakılarak kendi içlerinde sınıflandırılan sporculardan *Bacteroides entero* tipi olan sporcularda *Bifidobacterium* önemli ölçüde azalmış ve *Sutterella* cinsinde artış görülmüş, *Prevotella entetoripli* sporcularda *Clostridiales*'in sınıflandırılmamış düzeyleri önemli ölçüde artmıştır. Ketojenik (Düşük Karbonhidrat Yüksek Yağlı) diyet uygulayan sporcularda ise *Bacteroides* ve *Dorea* cinsinde miktarda artış görülürken, *Faecalibacterium* cinsinde ise azalma görülmüştür (Murtaza ve ark., 2019). Yağ miktarı fazla olan diyetleri tüketen kişilerde yağların fiziksel sindiriminin gerçekleşmesi için bağırsağa safra salgısı salgılamakta ve bu salgı ile ortamda başta pH olmak üzere pek çok parametre değişmektedir. Buna bağlı olarak bağırsak bakterilerinin konakta salgılanan bu salgılara direnç gösterebilen türlerinin sayısı ve çeşitliliğinde artış oluşturması oldukça makul ve beklendiği bir sonuçtur.

Egzersiz ve bağırsak geçirgenliği arasındaki ilişki ile ilgili yapılan çalışmada karakterize edilmiş bir probiyotik suşu çalışmaya dahil edilmiştir. Sağlıklı insanlarda egzersize bağlı olarak bağırsak geçirgenliği üzerindeki etkinlik değerlendirilmiş randomize, çift kör, plasebo kontrollü çapraz geçişli olan çalışmada, yedi sağlıklı yetişkine dört hafta boyunca günlük olarak karakterize edilmiş probiyotik suşu veya plasebo takviyesi uygulanmıştır. Yapılan metagenomik dizilim, altı taksonomik sınıflandırmaya göre probiyotik suşu ile birlikte desteklenen egzersizin 99 farklı düzenlenmiş mikroorganizmayı etkilediği ve filum *Verrucomicrobia*'da ise anlamlı bir azalma oluşturduğu belirlenmiştir. Buna göre bazı probiyotik takviyelerinin sporcuların bağırsak geçirgenliğini artırdığını, sağlıklı yetişkinlerde egzersize bağlı aşırı bağırsak geçirgenliğini azalttığı ilkesini de kanıtlamıştır (Axelrod ve ark., 2018).

Beden Kitle Endeksi (BKİ), egzersiz ve mikrobiyota ilişkisi üzerine yapılan çalışmaya profesyonel rugby birliği oyuncularını dahil edilmiş ve bağırsak mikrobiyotaları ile BKİ seviyeleri arasında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Sporculardan düşük BKİ seviyesi olanların bağırsak mikrobiyotası ile yüksek BKİ seviyesi olanların bağırsak mikrobiyotalarının kontrol grubu

sporculara göre önemli ölçüde farklılıklara sahip olduğu belirlenmiştir (Barton ve ark., 2018).

Maraton koşucuları ile ilgili yapılan mikrobiyota çalışmasında yarı maratona katılan sporcuların mikrobiyal numuneleri maraton öncesinde ve sonrasında ayrı ayrı değerlendirilmiş ve fekal numunelerde metabolitlerde önemli değişiklikler tespit edilmiştir. Maratonu bitiren sporcuların fekal numunelerinde 20 farklı bakteri sınıfında zenginleşme görülürken, yarışmadan önce alınan numunelerde 7 takson daha fazla miktarda bulunmuştur (Zhao ve ark., 2018). Bu bulguya dayanarak, koşmanın bağırsak mikrobiyota çeşitliliğini artırma etkisi olduğu söylenebilmektedir.

Profesyonel ve amatör bisikletçilerin bağırsak mikrobiyotasının özellikleri ile ilgili yapılan çalışmada, profesyonel sporcuların sahip olduğu bağırsak mikrobiyota çeşitliliği amatör sporculara oranla çok daha yüksek olarak belirlenmiştir (Petersen ve ark., 2017). Buna göre egzersiz hacminde meydana gelen farklılıkların, mikrobiyotanın karakteristik türlerinin sayısı ve çeşitlerini değiştirdiği ve egzersiz hacminin mikrobiyota üzerinde önemli etki oluşturduğu sonucuna varılmaktadır.

Sporcular için egzersiz ve antrenman süreçlerinin optimizasyonu oldukça önemlidir. Sporcuların egzersiz performanslarını maksimize etmek ve spor performanslarını arttırmak için mikrobiyota işlevselliğini optimize etmesi son dönemlerde önem kazanmıştır. Bu, sporcuların beslenme, antrenman programları ve yaşlarını mikrobiyota sağlığına göre ayarlamalarının gerekli olduğunu göstermektedir. Mikrobiyotanın doğru bir şekilde düzenlenmesi, bağırsak fonksiyonlarını geliştirerek vücuttaki besin emilimini ve enerji kullanımını etkiler. Bu nedenle sporcuların uyguladıkları diyet, antrenman programları ve yaşlarına göre mikrobiyota fonksiyonlarını yönetebilmeleri, spor performanslarını arttırmak ve spor yaralanmalarını önlemek için önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aksu D., ve Aksu B., Life Sciences and Biotechnology-C, *Eskişehir Technical University Journal of Science and Technology*, 2020.DOI: 10.18036/estubtdc.515976.
- Allen JM., Mailing LJ., Niemi GM, ve ark., Exercise alters gut microbiota composition and function in lean and obese humans. *Med Sci Sports Exerc.* 2018;50(4):747–57.
- Axelrod CL., Brennan CJ., Cresci G., ve ark., UCC118 supplementation reduces exercise-induced gastrointestinal permeability and remodels the gut microbiome in healthy humans. *Physiol Rep*, 2019;7(22):e14276.
- Barton W., Penney NC., Cronin O., ve ark., The microbiome of professional athletes differs from that of more sedentary subjects in composition and particularly at the functional metabolic level. *Gut.* 2018;67(4):625-33.
- Blaser MJ., Dominguez-Bello MG., The human microbiome before birth. *Cell Host Microbe.* 2016; 20:558-560.
- Boisseau, N., Barnich, N., ve Koechlin C., The Nutrition-Microbiota-Physical Activity Triad: An Inspiring New Concept for Health and Sports Performance. *Nutrients* 2022, 14, 924. <https://doi.org/10.3390/nu14050924>.
- Bölükbaş MG., ve Vatansever Ş., Sporcuların bağırsak mikrobiyomu üzerinde egzersizin etkisi, *Anatolian Clinic Journal of Medical Sciences.* September 2022; Volume 27, Issue 3 DOI: 10.21673/anoloklin.1059732.
- Campbell SC., Wisniewski P.J. Exercise is a novel promoter of intestinal health and microbial diversity, *Exerc Sport Sci Rev.* 2017;45(1):41–7.
- Clarke SF., Murphy EF., O’Sullivan O., ve ark., Exercise and associated dietary extremes impact on gut microbial diversity. *Gut.* 2014; 63(12):1913–20.
- Cronin O., O’Sullivan O., Barton W., Cotter PD., Molloy MG., Shanahan F., Gut microbiota: implications for sports and exercise medicine. *Br J Sports Med.* 2017;51(9):700–1. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-097225> (Epub 2017 Jan 11).
- Cronin O., Barton W., Skuse P, ve ark., A prospective metagenomic and metabolomic analysis of the impact of exercise and/or whey protein supplementation on the gut microbiome of sedentary adults. *mSystems.* 2018;3(3):e00044-18.
- Eckburg PB., Bik EM., Bernstein CN., Purdom E., Dethlefsen L., Sargent M, ve ark., Diversity of the human intestinal microbial flora. *Science* 2005; 308:1635-1638.
- Estaki M., Pither J., Baumeister P., ve ark., Cardiorespiratory fitness as a predictor of intestinal microbial diversity and distinct metagenomic functions. *Microbiome.* 2016;4(1):42.

- Gizard F., Fernandez A., De Vadder F., Interactions between gut microbiota and skeletal muscle. *Nutr Metab Insights*. 2020;13:1178638820980490.
- Grenham S., Clarke G., Cryan JF., Dinan TG., Brain–gut–microbe communication in health and disease. *Front Physiol*. 2011;2:94.
- Hampton-Marcell JT., Eshoo TW., Cook MD., Gilbert JA., Horswill JA., Poretzky R., Comparative analysis of gut microbiota following changes in training volume among swimmers. *Int J Sports Med*. 2020;41:292–99.
- Inoue R., & Ushida K., Development of the intestinal microbiota in rats and its possible interactions with the evolution of the luminal IgA in the intestine. *FEMS Microbiol.Ecol* 2003; 45:147-153.
- Jang LG., Choi G., Kim SW., Kim BY., Lee S., Park H., The combination of sport and sport-specific diet is associated with characteristics of gut microbiota: an observational study. *J Int Soc Sports Nutr*. 2019;16(1):21.
- Joy S., Lae-Guen J., Byung-Yong K., Sunghee L., Hyon P., The effect of athletes' probiotic intake may depend on protein and dietary fiber intake. *Nutrients*. 2020;12:2947.
- Keohane DM., Woods T., O'Connor P, et al. Four men in a boat: ultra-endurance exercise alters the gut microbiome. *J Sci Med Sport*. 2019; 22(9):1059-64.
- Liang R., Zhang S., Peng X, ve ark., Characteristics of the gut microbiota in professional martial arts athletes: A comparison between different competition levels. *PLoS ONE*. 2019;14(12).
- Lozupone CA., Stombaugh JI Gordon JI ve ark., Diversity, stability and resilience of the human gut microbiota. *Nature* 2012; 489:220-230.
- Mach N. Exercise-induced stress behavior, gut microbiota-brain axis and diet: a systematic review for athletes. *J Int Soc Sports Nutr*. 2016;13:43.
- Mohr AE., Jager R., Carpenter KC, ve ark., The athletic gut microbiota. *J Int Soc Sports Nutr*. 2020;17(1):24.
- Murtaza N., Burke LM., Vlahovich N, ve ark., The effects of dietary pattern during intensified training on stool microbiota of elite race walkers. *Nutrients*. 2019;11(2):261.
- O'Hara AM., & Shanahan F., The gut flora as a forgotten organ. *EMBO Rep*. 2006;7(7):688-93.
- Olszewska J., Jagusztyn- Krynicka EK., Human microbiome project- mikrofora jelit oraz jej wpływ na fizjologię i zdrowie człowieka. *Post Mikrobiol*. 2012;51(4):243–256.
- Pane M., Amoroso A., Deidda F., Graziano T., Allesina S., Mogna L. Gut microbiota, probiotics, and sports. From clinical evidence to antagonistic performance. *J Clin Gastroenterol*, 2018;52:46–49.
- Pedersini P., Turrone S., Villafañe JH. Gut microbiota and physical activity: is there an evidence-based link? *Sci Total Environ*. 2020;727:138648.

- Petersen LM., Bautista EJ., Nguyen H, ve ark., Community characteristics of the gut microbiomes of competitive cyclists. *Microbiome*. 2017;5(1):98.
- Qin J., Li R., Raes J., Arumugam M., Burgdorf KS., Manichanh C., ve ark., A human gut microbial gene catalogue established by metagenomic sequencing. *Nature*. 2010;464(7285):59-65.
- Santacroce L., Charitos IA., Topi S., Bottalico L. The Alcmaeon's School of Croton: philosophy and science. *Open Access Maced J Med Sci*. 2019. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2019.072>.
- Senchukova, MA., Microbiota of the gastrointestinal tract: Friend or foe? *World J Gastroenterol* 2023;29(1): 19-42. DOI: 10.3748/wjg.v29.i1.19.
- Steves CJ., Bird S., Williams FM., Spector TD. The microbiome and musculoskeletal conditions of aging: a review of evidence for impact and potential therapeutics. *J Bone Miner Res*. 2016;31(2):261-9.
- Tasnim N., Abulizi N., Pither J., Hart MM., Gibson DL. Linking the Gut Microbial Ecosystem with the Environment: Does Gut Health Depend on Where We Live? *Frontiers in Microbiology* 2017; 8:1935.
- Turroni S., Brigidi P., Cavalli A., Candela M. Microbiota–host transgenomic metabolism, bioactive molecules from the inside: miniperspective. *J Med Chem*. 2018;61(1):47-61.
- World Health Organization (2020). WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/336656i>
- Xu Z., Knight R. Dietary effects on human gut microbiome diversity. *Br J Nutr* 2015; 113:1-5.
- Zhao X., Zhang Z., Hu B., Huang W., Yuan C., Zou L. Response of gut microbiota to metabolite changes induced by endurance exercise. *Front. Microbiol*. 2018;9:765.

SPORCU SAĞLIğI

Ömer YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8819-4326
- ❖ Mail: o.yildirim@alparslan.edu.tr

Betül KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000_0002_7361_6872
- ❖ Mail: betul.tatlibadem@hku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abanoz, H. (2022). Spor Yaralanmalarında Masaj. Gökmen Özen ve Tarkan Havadar. (Ed.). *SPOR & BİLİM 2022-II* içinde. (189-206). Efe Akademi Yayınları: İstanbul.
- Adıgüzel S. (2022). Çocuk Sağlığı ve Spor. Serdar Adıgüzel ve Erhan Şahin. (Ed.). *Spor Bilimlerinde Güncel Araştırmalar Ve Değerlendirmeler* içinde. (2019-239). İksad Yayınevi: Ankara.
- Arikan, G., & Çimen, E. (2020). Üniversite adaylarının spor yaralanma kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Eurasian Research in Sport Science*, 5(2), 118-127.
- Arnold, R., Fletcher, D., & Daniels, K. (2017). Organisational stressors, coping, and outcomes in competitive sport. *Journal of sports sciences*, 35(7), 694-703.
- Atasoy, B., & Kuter, F. Ö. (2005). Küreselleşme ve spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 11-22.
- Aydin, N. A., Yılmaz, H. K., Ergüden, B., & İpek, K. D. Profesyonel Sporcularda Beslenme Planlanması. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 83-88.
- Bahr, R., & Engebretsen, L. (2011). *Handbook of sports medicine and science: sports injury prevention* (Vol. 17): John Wiley & Sons.
- Bär, K.-J., & Markser, V. Z. (2013). Sport specificity of mental disorders: the issue of sport psychiatry. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 263, 205-210.
- Bayraktar, B., & Kurtoğlu, M. (2009). Sporda performans, etkili faktörler, değerlendirilmesi ve artırılması. *Klinik Gelişim Dergisi*, 22(1), 16-24.
- Baysal, A. B. (1999). Ankara: Hatipoğlu basım ve yayın sanayi; 8. In: Baskı.
- Bekker, S., Bolling, C., Ahmed, O. H., Badenhorst, M., Carmichael, J., Fagher, K., . . . Litzzy, K. (2020). Athlete health protection: why qualitative research matters. *Journal of science and medicine in sport*, 23(10), 898-901.
- Branco, B. H. M., Andreato, L., Mendes, A., Gilio, G., Andrade, A., & Júnior, N. N. (2016). Effects of a Brazilian jiu-jitsu training session on physiological, biochemical, hormonal and perceptive responses. *Arch Budo Sci Martial Arts Extrem Sports*, 12(1), 145-156.
- Brewer, B. W., Linder, D. E., & Phelps, C. M. (1995). Situational correlates of emotional adjustment to athletic injury. In (Vol. 5, pp. 241-245): LWW.
- Camiré, M. (2022). Proposing an ontological shift from intervention to intravention in sport and exercise psychology. *Psychology of Sport and Exercise*, 102342.

- Castaldelli-Maia, J. M., e Gallinaro, J. G. d. M., Falcão, R. S., Goutteborge, V., Hitchcock, M. E., Hainline, B., . . . Stull, T. (2019). Mental health symptoms and disorders in elite athletes: a systematic review on cultural influencers and barriers to athletes seeking treatment. *British Journal of Sports Medicine*, 53(11), 707-721.
- Cawley, J., & Ruhm, C. J. (2011). The economics of risky health behaviors. In *Handbook of health economics* (Vol. 2, pp. 95-199): Elsevier.
- Corrado, D., Basso, C., Schiavon, M., & Thiene, G. (1998). Screening for hypertrophic cardiomyopathy in young athletes. *New England Journal of Medicine*, 339(6), 364-369.
- Çebi, M. (2017). Sporcuların sağlıklı yaşam biçimleri davranışlarının incelenmesi.
- Çırak, O., & Çakıroğlu, F. P. (2019). Sporcu Beslenme Bilgisi Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 35-49.
- Darrow, C. J., Collins, C. L., Yard, E. E., & Comstock, R. D. (2009). Epidemiology of severe injuries among United States high school athletes: 2005-2007. *The American journal of sports medicine*, 37(9), 1798-1805.
- Dobbinson, S. J., Hayman, J. A., & Livingston, P. M. (2006). Prevalence of health promotion policies in sports clubs in Victoria, Australia. *Health Promotion International*, 21(2), 121-129.
- Drew, M., Vlahovich, N., Hughes, D., Appaneal, R., Burke, L. M., Lundy, B., . . . Lovell, G. (2018). Prevalence of illness, poor mental health and sleep quality and low energy availability prior to the 2016 Summer Olympic Games. *British journal of sports medicine*, 52(1), 47-53.
- Eroğlu O. ve Türker A. (2020). Akademik Güdülenme ile Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Spor Bilimleri Alanında Lisansüstü Eğitim Görmekte Olan Bireyler Üzerine Bir Araştırma. İhsan Kuyulu ve Yasin Karaca (Ed.). *Spor ve sağlık alanındaki bilimsel çalışmalar-1* içinde (170-191). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Erol, B., & Karahan, M. (2006). Çocuklarda spor yaralanmaları. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci*, 2(4), 89-97.
- Fadlih, A., Idham, A., Nugraha, A., & Dongoran, M. (2020). Effects of doping on physical and mental health of sports athletes. *Enfermeria Clinica*, 30, 504-506.
- Gizem, U., Akgöz, H. F., Yalçın, S., & Çöl, B. G. (2021). Sporcu üniversite öğrencilerinin beslenme bilgi düzeylerinin ölçülmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*(14), 227-240.
- Goldberg, A. S. (1998). *Sports slump busting: 10 steps to mental toughness and peak performance*: Llumina Press.
- Granz, H. L., Schnell, A., Mayer, J., & Thiel, A. (2019). Risk profiles for athlete burnout in adolescent elite athletes: A classification analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 41, 130-141.

- Haugen, E. (2022). Athlete mental health & psychological impact of sport injury. *Operative Techniques in Sports Medicine*, 30(1), 150898.
- Kahraman M.Z. Eroğlu O. (2021). Yaşlılarda Fiziksel Aktivite ve Sağlıklı Yaşam. Erdil Durukan ve Oktay Kızar (Ed.). *Spor Bilimlerinde araştırma Ve Değerlendirmeler – III* içinde. (167-180). Gece Kitaplığı: Ankara.
- Kern, A., Heininger, W., Klueh, E., Salazar, S., Hansen, B., Meyer, T., ve ark. (2017). Athletes connected: Results from a pilot project to address knowledge and attitudes about mental health among college student-athletes. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 11(4), 324-336.
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of general psychiatry*, 62(6), 593-602.
- Kiliç, B., Yücel, A. S., Gümüşdağ, H., Kartal, A., & Korkmaz, M. (2014). Spor Yaralanmaları Üst Ekstremitte Yaralanmaları Kapsamında Omuz Yaralanmaları Ve Tedavi Yöntemleri. *SSTB International Refereed Academic Journal of Sports, Health & Medical Sciences*, 12(4).
- Kilic, S. P., Kiliç, N., Sevinç, S., & Demirel, C (2020). A qualitative study of the experiences of complementary and alternative medicine of patients with IBS-C. *Holistic Nursing Practice*, 34(5), 291-300.
- Kiliç Barmanpek, N., şahin, A., Demirel, C., & Parlar Kiliç, S (2022). The relationship between nurses' job satisfaction levels and quality of life. *Perspectives in Psychiatric Care*, 58(4), 2310-2320.
- Köseoğlu, S. Z. A., & Tayfur, A. Ç. (2017). Adölesan Dönemi Beslenme ve Sorunları Nutrition and Issues in Adolescence Period. *Güncel Pediatri*, 15(2), 44-57.
- Krippel, M., & Ziemainz, H. (2010). Burnout as a psychological disorder in competitive athletics. *Advances in Psychological Research*, 69, 177-192.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*: Springer publishing company.
- Lechner, M. (2009). Long-run labour market and health effects of individual sports activities. *Journal of health economics*, 28(4), 839-854.
- Leppänen, M., Aaltonen, S., Parkkari, J., Heinonen, A., & Kujala, U. M. (2014). Interventions to prevent sports related injuries: a systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Sports medicine*, 44, 473-486.
- Lubans, D., Richards, J., Hillman, C., Faulkner, G., Beauchamp, M., Nilsson, M., ve ark. (2016). Physical activity for cognitive and mental health in youth: a systematic review of mechanisms. *Pediatrics*, 138(3).
- Mahan, L. K., & Raymond, J. L. (2016). *Krause's food & the nutrition care process-book*: Elsevier Health Sciences.

- Malsagova, K. A., Kopylov, A. T., Sinitsyna, A. A., Stepanov, A. A., Izotov, A. A., Butkova, ve ark. (2021). Sports nutrition: Diets, selection factors, recommendations. *Nutrients*, 13(11), 3771.
- Minigh, J. L. (2007). *Sports medicine*: Greenwood Publishing Group.
- Mitten, M. J., Zipes, D. P., Maron, B. J., & Bryant, W. J. (2015). Eligibility and disqualification recommendations for competitive athletes with cardiovascular abnormalities: task force 15: legal aspects of medical eligibility and disqualification recommendations: a scientific statement from the American Heart Association and American College of Cardiology. *Circulation*, 132(22), e346-e349.
- Mountjoy, M., Moran, J., Ahmed, H., Bermon, S., Bigard, X., Doerr, D., . . . Foster, J. (2021). Athlete health and safety at large sporting events: the development of consensus-driven guidelines. *British journal of sports medicine*, 55(4), 191-197.
- Nielsen, R. O., Shrier, I., Casals, M., Nettel-Aguirre, A., Møller, M., Bolling, C., . . . Soligard, T. (2020). Statement on methods in sport injury research from the 1st METHODS MATTER Meeting, Copenhagen, 2019. *British Journal of Sports Medicine*, 54(15), 941-941.
- Nippert, A. H., & Smith, A. M. (2008). Psychologic stress related to injury and impact on sport performance. *Physical medicine and rehabilitation clinics of North America*, 19(2), 399-418.
- Nor Azizam, N. S., Yusof, S. N., Amon, J. J., Ahmad, A., Safii, N. S., & Jamil, N. A. (2022). Sports Nutrition and Food Knowledge among Malaysian University Athletes. *Nutrients*, 14(3), 572.
- Orchard, J. (2002). Is there a relationship between ground and climatic conditions and injuries in football? *Sports medicine*, 32, 419-432.
- Özdilek, B. (2019). Sporcu Sağlığı. *Beslenme ve Obezite, Güven Plus Grup AŞ Yayınları*, 21(1), 66-92.
- Özlü, O. D. K., Öken, O. D. F., & Turan, O. D. S. (2003). Sporcu ve Saha Yaralanmaları. Ankara Numune eğitim ve Aracınım Hastanesi onopedi ve Travmatoloji Kliniği.
- Özpuat, F., & Erdem, Y. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Riskli Sağlık Davranışları Ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 110-126.
- Özsarı, A. (2022). Spora Yönelik Tutum Ve Mutluluk İlişkisi (Sağlık Sektöründe Bir Araştırma).
- Pantazopoulos, A., & Maragoudakis, M. (2018). *Sports & nutrition data science using gradient boosting machines*. Paper presented at the Proceedings of the 10th Hellenic Conference on Artificial Intelligence.

- Perez, M., Fonda, H., Le, V.-V., Mitiku, T., Ray, J., Freeman, J. V., . . . Froelicher, V. F. (2009). Adding an electrocardiogram to the pre-participation examination in competitive athletes: a systematic review. *Current problems in cardiology*, 34(12), 586-662.
- Richards, J., Foster, C., Townsend, N., & Bauman, A. (2014). Physical fitness and mental health impact of a sport-for-development intervention in a post-conflict setting: randomised controlled trial nested within an observational study of adolescents in Gulu, Uganda. *BMC Public Health*, 14, 1-13.
- Rose, S., Burton, D., Kercher, V., Grindley, E., & Richardson, C. (2023). Enduring stress: A quantitative analysis on coping profiles and sport well-being in amateur endurance athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 65, 102365.
- Selby, R., Weinstein, H. M., & Bird, T. S. (1990). The health of university athletes: Attitudes, behaviors, and stressors. *Journal of American College Health*, 39(1), 11-18.
- Sinem, U., & Durukan, E. (2021). Spor yönetimi bölümünde öğrenim gören öğrencilerin sağlıklı beslenmeye ilişkin tutum düzeylerinin incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 438-446.
- Sivrikaya, Ö., & Pehlivan, M. (2015). Üniversite öğrencilerinin spor yapmasını etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri*, 10(1), 37-47.
- Stead, J., Poolton, J., & Alder, D. (2022). Performance slumps in sport: A systematic review. *Psychology of Sport and Exercise*, 102136.
- Stubbs, B., Vancampfort, D., Hallgren, M., Firth, J., Veronese, N., Solmi, M., . . . Gerber, M. (2018). EPA guidance on physical activity as a treatment for severe mental illness: a meta-review of the evidence and Position Statement from the European Psychiatric Association (EPA), supported by the International Organization of Physical Therapists in Mental Health (IOPTMH). *European Psychiatry*, 54, 124-144.
- Şentürk, D. (2014). Spor ve tıp. *Baskı, İstanbul, Nobel Tıp Kitap Evleri*.
- Thomas, D. T., Erdman, K. A., & Burke, L. M. (2016). Position of the Academy of Nutrition and Dietetics, Dietitians of Canada, and the American College of Sports Medicine: nutrition and athletic performance. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 116(3), 501-528.
- Tizar, E., Erdoğan, R., & Ayhan, S. (2022). Bireysel ve takım sporcularının sağlıklı yaşam düzeylerinin karşılaştırılması. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(3), 229-245.
- Uçar M. (2022a). Sporcu sağlığı ve beslenme. Hatice Baygut (Ed.), Sağlık ve Bilim 2022: Beslenme-I içinde (221-234). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Uçar M. (2022b). Yaşlılarda fiziksel aktivite ve halk sağlığı hemşireliği. Aliye Özenoğlu (Ed.), Sağlık Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar XI içinde (243-250). Konya: Eğitim Yayınevi.

- Valkenborghs, S. R., Noetel, M., Hillman, C. H., Nilsson, M., Smith, J. J., Ortega, F. B., & Lubans, D. R. (2019). The impact of physical activity on brain structure and function in youth: a systematic review. *Pediatrics, 144*(4).
- Wahto, R. S., Swift, J. K., & Whipple, J. L. (2016). The role of stigma and referral source in predicting college student-athletes' attitudes toward psychological help-seeking. *Journal of Clinical Sport Psychology, 10*(2), 85-98.
- Weber, K., Patterson, L. B., & Blank, C. (2022). Doping in disabled elite sport: Perceptions, knowledge and opinions from the perspective of German and UK coaches. *Psychology of Sport and Exercise, 62*, 102233.
- Weigand, S., Cohen, J., & Merenstein, D. (2013). Susceptibility for depression in current and retired student athletes. *Sports Health, 5*(3), 263-266.
- Werner, E. N., Guadagni, A. J., & Pivarnik, J. M. (2022). Assessment of nutrition knowledge in division I college athletes. *Journal of American College Health, 70*(1), 248-255.
- Yılmaz, M., & Dağlı, M. N.(2016). Sporcu Sağlığı ve Egzersiz Kaynaklı Ölümler. *F.Ü.Sağ.Bil.Tıp Derg.* 30 (2): 91 - 106 <http://www.fusabil.org>

SPORCULARDA GIDA TAKVİYELERİNİN AKILCI KULLANIMI

Fatma SABLAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-0201-1155
- ❖ Mail: f.gumus@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Argan, M., & Köse, H. (2009). Sporcu Besin Desteklerine (Sports Supplements) Yönelik Tutum Faktörleri: Fitness Merkezi Katılımcıları Üzerine Bir Araştırma. *Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4), 152-164.
- Bailey, R. L., Gahche, J. J., Miller, P. E., Thomas, P. R., & Dwyer, J. T. (2013). Why US adults use dietary supplements. *JAMA Internal Medicine*, 173(5), 355-361.
- Becan, C., & Coşkun, F. İ. (2021). Gıda Takviyesi Kullanımına Yönelik Farkındalık Oluşturmada Etkileyici İletişimin Bir Aktörü Olarak Dijital Etki Liderlerinin Rolü: Keşifsel Bir Araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 84-121.
- Braun, H., Currell, K., & Stear, S. J. (2011). Supplements and Ergogenic Aids. *Sport and Exercise Nutrition*, 89-119.
- Burke, L. M., Millet, G., & Tarnopolsky, M. A. (2007). Nutrition for distance events. *Journal of Sports Sciences*, 25(S1), S29-S38.
- Burke, L. M., & Read, R. S. (1993). Dietary supplements in sport. *Sports Medicine*, 15, 43-65.
- Condo, D., Lohman, R., Kelly, M., & Carr, A. (2019). Nutritional Intake, Sports Nutrition Knowledge and Energy Availability in Female Australian Rules Football Players. *Nutrients*, 11(5), 971.
- Edenfield, K. M. (2020). Sports supplements: Pearls and Pitfalls. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 47(1), 37-48.
- Ertaş, M. (2022). Besin Takviyelerinin Bilinçli Tüketiminin Önemi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 48-53.
- FDA. (2022). *Questions and Answers on Dietary Supplements*. Retrieved 07.03.2023 from https://www.fda.gov/food/information-consumers-using-dietary-supplements/questions-and-answers-dietary-supplements#what_is
- Garthe, I., & Maughan, R. J. (2018). Athletes and Supplements: Prevalence and Perspectives. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, 28(2), 126-138.
- Geller, A. I., Shehab, N., Weidle, N. J., Lovegrove, M. C., Wolpert, B. J., Timbo, B. B., Mozersky, R. P., & Budnitz, D. S. (2015). Emergency Department Visits for Adverse Events Related to Dietary Supplements. *New England Journal of Medicine*, 373(16), 1531-1540.
- Gençoğlu, C., Demір, S. N., & Demірcan, F. (2021). Sporda Beslenme ve Ergojenik Destek Ürünleri: Bir Geleneksel Derleme. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(4), 56-99.

- Güler, Ö. E. O., & Anul, N. (2020). Spor Salonunda Spor Yapan Kişilerde Gıda Takviyesi Kullanım Durumunun Saptanması. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2(2), 43-48.
- Halsted, C. H. (2003). Dietary Supplements and Functional Foods: 2 Sides of a Coin? *The American Journal of Clinical Nutrition*, 77(4), 1001S-1007S.
- Kanak, E. K., Öztürk, S. N., Özdemir, Y., Kübra, A., & Yılmaz, S. Ö. (2021). Gıda Takviyeleri Kullanım Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 168-177.
- Knapik, J. J., Steelman, R. A., Hoedebecke, S. S., Austin, K. G., Farina, E. K., & Lieberman, H. R. (2016). Prevalence of Dietary Supplement Use by Athletes: Systematic Review and Meta-Analysis. *Sports Medicine*, 46, 103-123.
- Kreider, R. B., Wilborn, C. D., Taylor, L., Campbell, B., Almada, A. L., Collins, R., Cooke, M., Earnest, C. P., Greenwood, M., & Kalman, D. S. (2010). ISSN exercise & sport nutrition review: research & recommendations. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 7(1), 7.
- Maughan, R. J., Depresse, F., & Geyer, H. (2007). The use of dietary supplements by athletes. *Journal of Sports Sciences*, 25(S1), S103-S113.
- Özbekler, T. M. (2019). Değişen Beslenme Alışkanlıkları Perspektifinde Takviye Edici Gıdalar: Tüketiciler Ne Kadar Bilinçli. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(51), 6866-6882.
- Öztürk, S. A., Kalkan, İ., Durmaz, C., Pehlivan, M., Özüpek, G., & Bakmaz, Z. D. (2020). Üniversiteli Sporcu Öğrencilerin Beslenme Destek Ürünleri Kullanım Durumu. *Tip Fakültesi Klinikleri Dergisi*, 3(1), 5-14.
- Peeling, P., Castell, L. M., Derave, W., de Hon, O., & Burke, L. M. (2019). Sports Foods and Dietary Supplements for Optimal Function and Performance Enhancement in Track-and-Field Athletes. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, 29(2), 198-209.
- Petroczi, A., Taylor, G., & Naughton, D. (2011). Mission Impossible? Regulatory and Enforcement Issues to Ensure Safety of Dietary Supplements. *Food and Chemical Toxicology*, 49(2), 393-402.
- Rautiainen, S., Manson, J. E., Lichtenstein, A. H., & Sesso, H. D. (2016). Dietary supplements and disease prevention—a global overview. *Nature Reviews Endocrinology*, 12(7), 407-420.
- Solheim, S. A., Nordsborg, N. B., Ritz, C., Berget, J., Kristensen, A., & Mørkeberg, J. (2017). Use of nutritional supplements by Danish elite athletes and fitness customers. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 27(8), 801-808.
- Spendlove, J. K., Heaney, S. E., Gifford, J. A., Prvan, T., Denyer, G. S., & O'Connor, H. T. (2012). Evaluation of General Nutrition Knowledge in Elite Australian Athletes. *British Journal of Nutrition*, 107(12), 1871-1880.

- TGK. (2013). Türk Gıda Kodeksi (2013). Takviye Edici Gıdalar Tebliği, Tebliğ No: 2013/49, 16.08.2013 tarih ve 28737 sayılı Resmi Gazete.
- Ünal, M. (2005). Sporcularda Kreatin Desteği ve Egzersiz Performansı Üzerine Etkileri. *Genel Tıp Dergisi*, 15(1), 43 - 50.
- Yol Y. (2023). Sporda Besinsel Ergojenik Yardımcılar. In F. F. Çolakoğlu, D. Aras, & G. Ünver (Eds.), *Sporcu Sağlığı* (pp. 135-152). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

COVID-19'UN TÜRKİYE'DEKİ FUTBOL KAMP TURİZMİ ÜZERİNE ETKİSİ

Oguzhan EROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-0409-2745
- ❖ Mail: o.eroglu@alparslan.edu.tr

Muhammet BAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8376-422X
- ❖ Mail: m.bas@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akyol, C. & Akkaşoğlu, S. (2021). Alternatif turizm türlerinin destinasyonlara katkısı; Artvin ve spor turizmi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (1), 177-194. DOI: 10.14230/johut922
- Alaeddinoğlu, F. & Rol, S. (2020). Covid-19 Pandemisi ve Turizm Üzerindeki Etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı*, 233-258.
- Aylan, S. (2020). Spor turizmi. A. Bilge ve A. Cabi (Ed.), *Turizm Türlerine Profesyonel Yaklaşım (s. 93-120)* içinde. Sage Yayıncılık, Konya.
- Bahar, O. & Çelik İlal, N. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139. DOI: 10.24289/ijsser.728121
- Can, S. & Emiroğlu, B. D. (2022). Çanakkale Erenköy'ün spor turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 1-20.
- Demir M., Demir, Ş. Ş. (2004). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Futbol Turizmi: Antalya Bölgesinde Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 94-116.
- Demir, M., Günaydın, Y. & Demir, Ş. Ş. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye'de turizm üzerindeki öncülleri, etkileri ve sonuçlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 80-107. DOI: 10.24289/ijsser.734263
- Demirel, C., Sungur, M. Parlar Kılıç, S. (2022). Türkiyede COVID-19 Sürecinde Yaşlı Olmak, Yaşlıların Bakımına ve İhtiyaçlarına Yönelik Sunulan Sağlık Hizmetleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(2), 233-239. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.1167355>
- Derman, E. (2018). Bir Turizm Destinasyonunun Markalaşmasında Spor Turizminin Önemi. M. Şahin ve Ş. Göküş (Ed.), *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi Uluslararası Multidisipliner Kongresi (s. 181-187)* İçinde. Antalya, Türkiye: Otto Yayınları.
- Duman, S., Şahin, H. M., Uluç E. A. & Bulut, Ç. (2021). Spor Turizminin Türkiye Açısından Ekonomik Boyutu. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 6(4), 367-383. <https://doi.org/10.31680/gaunjss.1018736>
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Teknoloji Dergisi*, 1(2), 49-59.
- Hinch, T. D. & Higham, J. E. S. (2001). Sport Tourism: A Framework for Research. *International Journal of Tourism Research*, 3(1), 45-58. [https://doi.org/10.1002/1522-1970\(200101/02\)3:1<45::AID-JTR243>3.0.CO;2-A](https://doi.org/10.1002/1522-1970(200101/02)3:1<45::AID-JTR243>3.0.CO;2-A)

- İçöz, O. (2008). *Spor Turizmi Pazarlaması ve Futbol Takımlarının Hazırlık Dönemi KampYeri Tercihlerini Belirleyen Etkenler* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Keleş, H. & Ateş, A. (2021). *Spor turizmi*. S. Kül Avan, E. K. Şimşek, Ö. Yayla, M. C. Birinci (Ed.). *Rekreasyon ve Turizm Araştırmaları* (s. 62-72) içinde, İstanbul-Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kiliç Barmanpek, N., Şahin, A., Demirel, C., & Parlar Kiliç, S. (2022). The relationship between nurses' job satisfaction levels and quality of life. *Perspectives in Psychiatric Care*, 58(4), 2310-2320. DOI: 10.1111/ppc.13062
- Koç, H. & Depeci, C. (2021). Covid-19 Döneminde Ulusal Yazılı Basında Bulunan Turizm İçerikli Haberlerin Sunumuna Yönelik Bir Analiz (15 Mart- 1 Haziran 2020). *International Journal of Geography and Geography Education*, (44), 359-376. DOI: 10.32003/igge.923898
- Mirze F. (2022). *Tarihsel Süreçte Engellilerin Spora Katılımlarında Yaşanan Değişimi Anlamak*. Z. Kaçay ve N. O. Yıldız (Ed.). *Değişen Dünyada Dönüşen Spor* (s. 111-135) içinde, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Osmanoğlu, H., Üzüm, H., Karlı, Ü. & Aycan, A. (2018). Spor Turizmi Hizmet Kalitesi Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(1), 121-134.
- Ross, D. (2001). *Developing Sports Tourism. An eGuide for Destination Marketers and sports Events Planners*, National Laboratory for Tourism and eCommerce, University of Illinois at Urbana Champaign. *University of Illinois at Urbana, Champaign*.
- Tomino, A. C., Perić, M. & Wise, N. (2020). Assessing and considering the wider impacts of sport-tourism events: A research agenda review of sustainability and strategic planning elements. *Sustainability*, 12(11), 4473. <https://doi.org/10.3390/su12114473>
- Uçar, M., (2020). COVID-19 as a public health problem, recent developments and public health nursing. *Innovative Journal of Medical and Health Science*, 10(5), 790-791. <https://innovativejournal.in/index.php/ijmhs/article/view/2895>
- Uçar M. (2022). Imminence: Cryptocurrency addiction and public health. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*, 15(10), 429-430. Doi: 10.4103/1995-7645.354524
- Yeşil, M. (2015). *Antalya'da Spor Turizmi: Mevcut Durumun Tespiti* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

İnternet Siteleri

1. Antalya'da 100 milyon Euro'luk Kamp. (2020 1 Ocak). Erişim Adresi: <https://www.ntvspor.net/futbol/antalya-da-100-milyon-euro-luk-kamp-5e0c3c7fd3ab67233093883e>
2. T.C. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). Turizm İstatistikleri. Erişim Adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>
3. Türkiye seyahat Acentaları Birliği. (2014). İstatistikler. Erişim Adresi: <https://www.tursab.org.tr/turkiye-turizm-istatistikleri>
4. World Tourism Organization. (2020). World Tourism Barometer, 18(4). Erişim Adresi: <https://www.e-unwto.org/action/showPublications?category=10.1555%2Fcategory.4000004>

**TÜRKİYEDE MEYDANA GELEN
DEPREMLERDEN SONRA VERİLEN
PSİKOSOSYAL HİZMETLERDE
YAŞANAN SORUNLAR İLE İLGİLİ BİR
DEĞERLENDİRME**

Abdullah ÖZÇELİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-1654-1499
- ❖ Mail: a.ozcelik@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aker, T. (2006). 1999 Marmara Depremleri: Epidemiyolojik Bulgular ve Toplum Ruh Sağlığı Uygulamaları Üzerine Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 204-212.
- Aker, T., & Karakılıç, H. (2011). Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği: Dayanışma ve İşbirliğinin Etkin Gücü. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 14(3), 2-9.
- Altun, F. (2016). Afetlerde Psikososyal Hizmetler: Marmara ve Van Depremleri Karşılaştırmalı Analizi. *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 183-191.
- Değerlendirme Raporu. (2015). Van Erciş Depremleri Sonrası Yürütülen Psikososyal Destek Programlarının Değerlendirilmesi. Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar>.
[https://www.psikolog.org.tr/tr/haberler/www/afetlerde-psikososyal hizmetler-birligi-aphb-5577](https://www.psikolog.org.tr/tr/haberler/www/afetlerde-psikososyal-hizmetler-birligi-aphb-5577).
- International Working Group on Traumatic Stress, International Society for Traumatic Stress Studies (ISTSS) (2003). Psychosocial Policy and Practice in Social and Humanitarian Crises: An overview. Erişim Adresi: <http://www.un.org/esa/socdev/conflict/overview.pdf>.
- Kızılay. (2008). Afetlerde Psikososyal Uygulama Rehberi. Ankara: Kızılay Yayınları.
- Şavur, E., & Tomas, S. (2010). Terör Olayları Sonrasında Psikososyal Destek Hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18(1), 45-58.
- Tuncay, T. (2004). Afetlerde Sosyal Hizmet: 1999 Yılı Marmara ve Bolu Düzce Depremleri Sonrasında Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Uygulamaları. Ankara: Özbay Ofset Matbaacılık.
- Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni (2011). 14(3).
- Uçar, M. (2022). Imminence: Cryptocurrency addiction and public health. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*, 15(10), 429-430. Doi: 10.4103/1995-7645.354524

MUTFAKTAN ECZACILIĞA EGE OTLARI

Editörler

Prof. Dr. Tuba MERT GÖNENÇ & Doç. Dr. Pelin TAŞTAN

MUTFAKTAN ECZACILIĞA EGE OTLARI

Editörler

Prof. Dr. Tuba MERT GÖNENÇ

ORCID (0000-0002-4766-6462)

Doç. Dr. Pelin TAŞTAN

ORCID (0000-0003-0913-5369)

ISBN 978-625-6600-81-2

E-ISBN 978-625-6600-82-9

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Mutfaktan Eczacılığa Ege Otları

MERT GÖNENÇ, Tuba & TAŞTAN, Pelin

1. Basım 132 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Beslenme 2. Eczacılık 3. Ege 4. Mutfak 5. Otlar

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: ARAPSAÇI	7
<i>Prof. Dr. Tuba MERT GÖNENÇ</i>	
2. BÖLÜM: CİBES	19
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ünzile YAMAN</i>	
3. BÖLÜM: DENİZ BÖRÜLCESİ	27
<i>Doç. Dr. Pelin TAŞTAN</i>	
4. BÖLÜM: EBEGÜMECİ	41
<i>Dr. Öğr. Üyesi Elif İNCE ERGÜÇ</i>	
5. BÖLÜM: HODAN	55
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ünzile YAMAN</i>	
6. BÖLÜM: ISIRGAN OTU	67
<i>Dr. Öğr. Üyesi Elif İNCE ERGÜÇ</i>	
7. BÖLÜM: İSTİFNÖ	83
<i>Prof. Dr. Tuba MERT GÖNENÇ</i>	
8. BÖLÜM: RADİKA	93
<i>Doç. Dr. Pelin TAŞTAN</i>	
9. BÖLÜM: ŞEVKETİBOSTAN	107
<i>Dr. Öğr. Üyesi Cennet ÖZAY</i>	
10. BÖLÜM: TURP OTU	121
<i>Dr. Öğr. Üyesi Cennet ÖZAY</i>	

ARAPSAÇI

Prof. Dr. Tuba MERT GÖNENÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmakognozi Anabilim Dalı, İzmir/Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-4766-6462
- ❖ Mail: tuba.gonenc@ikcu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akbar S. (2018). Fennel (*Foeniculum vulgare* Mill.): A Common spice with unique medicinal properties. *Ann Complement Altern Med*, 1:1-12.
- Bekoe EO, Kitcher C, Gyima NAM, Schwinger G, Frempong M. (2018). Medicinal plants used as galactagogues. *Pharmacogn Plants*.
- Çalışkan UK, Özçelik B, Sazlı A, Sezik E. (2010). *Foeniculum vulgare* Mill. Aktar Ve Kültür Örneklerinin Uçucu Yağlarının Avrupa Farmakopesine Uygunluğu Ve Antimikrobiyal Aktivite Yönünden Karşılaştırılması. *J. Fac. Pharm, Ankara*, 39(3), 195-210.
- Debnath S, Kumar H, Sharma A. (2023). *Foeniculum vulgare* Mill. from spice to pharma. *Trad Integr Med*, 8(2), 2.
- Ghasemian A, Al-Marzoqi AH, Mostafavi SKS, Alghanimi YK, Teimouri M. (2020). Chemical Composition and Antimicrobial and Cytotoxic Activities of *Foeniculum vulgare* Mill Essential Oils. *J Gastrointest Cancer*, 51, 260-266.
- İnan M, Kırpık M. (2017). *Foeniculum vulgare* ssp. *vulgare* Mill. ile *Foeniculum vulgare* Mill. ssp. *vulgare* var. *azoricum* Mill. Thell. Alt Türlerinin Morfolojik Özellikleri ve Uçucu Yağ İçerikleri Bakımından Karşılaştırılması. *Adyutayam Dergisi*, 5(2), 24-30.
- İnan M, Kırpık M. (2017). Comparing Morphological Characteristic and Essential Oil Content of Subspecis *Foeniculum vulgare* ssp. *vulgare* Mill. and *Foeniculum vulgare* Mill. ssp. *vulgare* var. *azoricum* (Mill.) Thell. 5(2) ,24-30.
- Keys JD. (1976). *Chinese herbs, Their Botany, Chemistry, and Pharmacodynamics*, Charles E. Tuttle Company, Inc Rutland, Vermont Tokyo, Japan.
- lazadeh M, Azadbakht M, Niksolat F, Asgarirad H, Moo-sazadeh M, et al. (2020). Effect of sweet fennel seed extract capsule on knee pain in women with knee osteoarthritis. *Complement Ther Clin Pract*, 40:101219.
- Ody P. (2017). *The Complete Medicinal Herbal: A Practical Guide to the Healing Properties of Herbs*. Simon and Schuster. Dorling Kindersley Publisher
- Özbek H, Uğraş S, Bayram İ, Tuncer İ, Kisli E, Tunçtürk M. (2003). *Foeniculum vulgare* Miller (Rezene) Uçucu Yağının Karbon Tetraklorürle Oluşturulmuş Karaciğer Fibrozu Üzerine Koruyucu

Etkisinin Sıçanlar Üzerinde Araştırılması. Van Tıp Dergisi, 10(3):56-61.

Mohammadi S, Masoodi M, Sabzikarian M. (2023). The Efficacy of *Cichorium intybus* L., *Trigonella foenum-graecum* L. and *Foeniculum vulgare* Mill. in Improvement of Ulcerative Colitis Symptoms: A Randomized Clinical Trial. *Traditional and integrative medicine*, 8(3), 269-274.

Şanlı A, Karadoğan T, Baydar H. (2008). Doğal olarak yetişen tatlı rezene (*Foeniculum vulgare* Mill. var. *dulce*)'nin farklı büyüme ve gelişme dönemlerinde uçucu yağ miktarı ile bileşenlerinin belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat fakültesi Dergisi*, 3(2),17- 22.

TİTCK; Tıbbi Bitki Monografıları

<https://kocaelibitkileri.com/foeniculum-vulgare/>

<https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:842680-1>

<https://www.lezzet.com.tr>

<https://www.nefisyemektarifleri.com>

<https://gastromanya.com/arapsaci-tarifi>

CİBES

Dr. Öğr. Üyesi Ünzile YAMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmasötik Toksikoloji Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4493-3684
- ❖ Mail: unzile.yaman@ikcu.edu.tr, unzileyaman@gmail.com

KAYNAKLAR

- Çorum, D. & Üney, K. (2017). Besin-İlaç Etkileşimleri. Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 10(1), 38-55.
- Drugs and Lactation Database (LactMed®) [Internet]. Bethesda (MD): National Institute of Child Health and Human Development; 2006-. Cabbage. [Güncellenme tarihi: 15 Mart 2023].
Erişim linki: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK501774/>
- Goldoni, J. S., Bonassi, I. A., & Conceição, F. A. (1983). Estudo comparativo em vitamina C de cultivares de repolho (*Brassica oleraceae* L., var. *capitata* L.), antes e depois de seu processamento em chucrute [Comparative study of vitamin C of cabbage cultivars (*Brassica oleraceae* L., var. *capitata* L.), before and after their processing in sauerkraut]. *Archivos latinoamericanos de nutricion*, 33(1), 45–56.
- Kök, A., Kurnaz, A., Akyurt Kurnaz, H. & Karahan, S. (2020). Ege Otlarının Yöresel Mutfaklarda Kullanımı. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 3(2), 152-168.
- Leike, H. (1988). Cabbage (*Brassica oleracea* var. *capitata* L.). In: Bajaj, Y.P.S. (eds) *Crops II. Biotechnology in Agriculture and Forestry*, vol 6. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Yavuz, G. (2019). Gastronomi Temalı Festivaller ve Alaçatı Ot Festivali'nde Stant Açan Yerel Halk Üzerine Bir Araştırma. Şu Kitapta: Prof. Dr. Burçin Cevdet Çetinsöz. VIII. Ulusal IV. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyum (Kırsal Turizm) Bildiriler Kitabı. Anamur-Mersin: Mersin Üniversitesi Yayın Evi, 1(1), 765777.
- Syed RU, Moni SS, Break MKB, Khojali WMA, Jafar M, Alshammari MD, Abdelsalam K, Taymour S, Alreshidi KSM, Elhassan Taha MM, Mohan S. Broccoli: A Multi-Faceted Vegetable for Health: An In-Depth Review of Its Nutritional Attributes, Antimicrobial Abilities, and Anti-inflammatory Properties. *Antibiotics* (Basel). 2023 Jul 7;12(7):1157.

DENİZ BÖRÜLCESİ

Doç. Dr. Pelin TAŞTAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmakognozi Anabilim Dalı, İzmir/Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0003-0913-5369
- ❖ Mail: pelin.tastan@ikcu.edu.tr, pelintastan35@gmail.com

KAYNAKLAR

- Chung YC, Chun HK, Yang JY, Kim JY, Han EH, Kho YH, Jeong HG. (2005). Tungtungmadic acid, a novel antioxidant, from *Salicornia herbacea*. *Arch Pharm. Res.*, 28(10), 1122–1126.
- Essaidi I, Brahmi Z, Snoussi A, Koubaier HBH, Casabianca H, Abe N, Omri AE, Chaabouni MM, Bouzouita N. (2013). Phytochemical investigation of Tunisian *L. Salicornia herbacea*, antioxidant, antimicrobial and cytochrome P450(CYPs) inhibitory activities of its methanol extract. *Food Control*, 32, 125–133.
- Haxim Y, Wang L, Pan ZD, Fan XR, Ma JB. (2023). A novel high-affinity potassium transporter *SeHKT1;2* from halophyte *Salicornia europaea* shows strong selectivity for Na⁺ rather than K⁺. *Frontiers in Plant Science*, 14, 1104070.
- Im SA, Kim GW, Lee CK. (2003). Immunomodulatory Activity of *Salicornia herbacea* L. Components. *Nat. Prod. Sci.*, 9, 273–277.
- Karan S, Turan C, Sangun MK, Eliuz EAE. (2021). Bioactive Compounds and Antimicrobial Activity of Glasswort *Salicornia europaea*. *Indian J Pharm Sci*, 83(2), 238-246.
- Kim JY, Cho JY, Ma YK, Park KY, Lee SH, Ham KS, Lee HJ, Park KH, Moon JH. (2011). DicaFFEoylquinic acid derivatives and flavonoid glucosides from glasswort (*Salicornia herbacea* L.) and their antioxidative activity. *Food Chem.*, 125, 55–62.
- Kim S, Lee EY, Hillman PF, Ko J, Yang I, Nam SJ. (2021). Chemical Structure and Biological Activities of Secondary Metabolites from *Salicornia europaea* L. *Molecules*, 26(8), 2252.
- Kim YA, Kong CS, Im Lee J, Kim H, Park HY, Lee HS, Lee C, Seo Y. (2012). Evaluation of novel antioxidant triterpenoid saponins from the halophyte *Salicornia herbacea*. *Bioorg. Med. Chem. Lett* 22, 4318–4322.
- Kim YA, Kong CS, Lee JI, Kim H, Park HY, Lee HS, Lee C, Seo Y. (2012). Evaluation of novel antioxidant triterpenoid saponins from the halophyte *Salicornia herbacea*. *Bioorganic Med. Chem. Lett.*, 22, 4318–4322.
- Kong CS, Kim YA, Kim MM, Park JS, Kim JA, Kim SK, Lee BJ, Nam TJ, Seo Y. (2008). Flavonoid glycosides isolated from *Salicornia herbacea* inhibit matrix metalloproteinase in HT1080 cells. *Toxicol in Vitro*, 22, 1742–1748.

- Lee JM, Yim MJ, Choi G, Lee MS, Park YG, Lee DS. (2018). Antioxidant and anti-inflammatory activity of six halophytes in Korea. *Nat. Prod. Sci.*, 24, 40–46.
- Lee KY, Lee MH, Chang IY, Yoon SP, Lim DY, Jeon YJ. (2006). Macrophage activation by polysaccharide fraction isolated from *Salicornia herbacea*. *J. Ethnopharmacol.*, 103, 372–378.
- Lee YS, Lee HS, Shin KH, Kim BK, Lee S. (2004). Constituents of the halophyte *Salicornia herbacea*. *Arch Pharm. Res. (Seoul)*, 27, 1034–1036.
- Lyu H, Ma X, Guan F, Chen Y, Wang Q, Feng X. (2018). 30-Noroleanane triterpenoid saponins from *Salicornia europaea* Linn. and their chemotaxonomic significance. *Biochemical Systematics and Ecology*, 78, 106–109.
- Milic D, Lukovic J, Ninkov J, Zeremski-Skoric T, Zoric L, Vasin J, Milic S. (2012). Heavy metal content in halophytic plants from inland and maritime saline areas. *Cent. Eur. J. Biol.*, 7(2), 307–317.
- Ohio J. (2000). Sci Mortality of the Salt Marsh Species *Salicornia europaea* and *Atriplex prostrata* (Chenopodiaceae) in Response to Inundation. Egan, T.P. Ungar, I.A. *Ohio J. Sci.*, 100(2), 24–27.
- Parailoux M, Godin S, Lobinski R. (2023). Nontargeted Screening for Flavonoids in *Salicornia* Plant by Reversed-Phase Liquid Chromatography-Electrospray Orbitrap Data-Dependent MS2/MS3. *Molecules*, 28(7), 3022.
- Park SH, Kim KS. (2004). Isolation and identification of antioxidant flavonoids from *Salicornia herbacea* L. *J. Korean Soc. Appl. Biol. Chem.* 47, 120–123.
- Park SH, Ko SK, Choi JG, Chung SH. (2006). *Salicornia herbacea* prevents high fat diet-induced hyperglycemia and hyperlipidemia in ICR mice. *Arch. Pharm. Res.*, 29, 256–264.
- Patel S. (2016). *Salicornia*: Evaluating the halophytic extremophile as a food and a pharmaceutical candidate. *3 Biotech*, 6, 104.
- Rahmani R, El Arbi K, Aydi SS, Hzami A, Tlahig S, Najar R, Aydi S, Debouba M. (2022). Biochemical composition and biological activities of *Salicornia europaea* L. from southern Tunisia. *Journal of Food Measurement and Characterization*, 16, 4833–4846.
- Rhee MH, Park HJ, Cho JY. (2009). *Salicornia herbacea*: Botanical, chemical and pharmacological review of halophyte marsh plant. *J. Med. Plants Res.*, 3, 548–555.

- Turcios AE, Braem L, Jonard C, Lemans T, Cybulska I, Papenbrock J. (2023). Compositional Changes in Hydroponically Cultivated *Salicornia europaea* at Different Growth Stages. *Plants-Basel*, 12(13), 2472.
- Zhao YH, Wang XM, Wang H, Liu TX, Xin ZH. (2014). Two new noroleanane-type triterpene saponins from the methanol extract of *Salicornia herbacea*. *Food Chem.* 151, 101–109.

EBEGÜMECİ

Dr. Öğr. Üyesi Elif İNCE ERGÜÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmasötik Toksikoloji Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0764-7694
- ❖ Mail: elif.ince@ikcu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ameri A, Heydarirad G, Rezaeizadeh H, Choopani R, Ghobadi A, Gachkar L. (2016). *J Evid Based Complementary Altern Med*, 21(1), 30-3.
- Ballerio M, Poli F, Sacchetti G, Loi MC. (2001). Ethnobotanical research in the territory of Fluminimaggiore (south-western Sardinia). *Fitoterapia*, 72(7), 788-801.
- Barros L, Carvalho AM, Ferreira IC. (2010). Leaves, flowers, immature fruits and leafy flowered stems of *Malva sylvestris*: a comparative study of the nutraceutical potential and composition. *Food Chem Toxicol*, 48(6), 1466-72.
- Batiha GE, Tene ST, Teibo JO, Shaheen HM, Oluwatoba OS, Teibo TKA, Al-Kuraishy HM, Al-Garbee AI, Alexiou A, Papadakis M. (2023). The phytochemical profiling, pharmacological activities, and safety of *malva sylvestris*: a review. *Naunyn Schmiedebergs Arch Pharmacol*, 396(3), 421-440.
- Benso B, Rosalen PL, Pasetto S, Marquezin MCS, Freitas-Blanco V, Murata RM. (2021). *Malva sylvestris* derivatives as inhibitors of HIV-1 BaL infection. *Nat Prod Res*, 35(6), 1064-1069.
- Benso B, Rosalen PL, Alencar SM, Murata RM. (2005). *Malva sylvestris* Inhibits Inflammatory Response in Oral Human Cells. *An In Vitro Infection Model*. *PLoS One*, 10(10), 0140331.
- British Pharmacopoeia, 5nd edn. London: The Stationery Office, 2005.
- Carnevali I, La Paglia R, Pauletto L, Raso F, Testa M, Mannucci C, Sorbara EE, Calapai G. (2021). Efficacy and safety of the syrup "KalobaTUSS®" as a treatment for cough in children: a randomized, double blind, placebo-controlled clinical trial. *BMC Pediatr*, 21(1), 29.
- Conforti F, Sosa S, Marrelli M, Menichini F, Statti GA, Uzunov D, Tubaro A, Menichini F, Loggia RD. (2008). In vivo anti-inflammatory and in vitro antioxidant activities of Mediterranean dietary plants. *Journal of Ethnopharmacology*, 116(1), 144-51.
- Elsagh M, Fartookzadeh MR, Kamalinejad M, Anushiravani M, Feizi A, Behbahani FA, Rafiei R, Arjmandpour A, Adibi P. (2015). *Complement Ther Clin Pract*, 21(2), 105-11.
- European Pharmacopoeia, 5nd edn. Strasbourg: Council of Europe, 2005.
- Farmacopéia Brasileira, 4nd edn. São Paulo: Atheneu, 2005.

- Farina A, Doldo A, Cotichini V, Rajevic M, Quaglia MG, Mulinacci N, Vincieri FF. (1995). HPTLC and reflectance mode densitometry of anthocyanins in *Malva sylvestris* L.: a comparison with gradient-elution reversed-phase HPLC. *J Pharm Biomed Anal*, 14(1-2), 203-11.
- Gasparetto JC, Martins CA, Hayashi SS, Otuky MF, Pontarolo R. (2012). Ethnobotanical and scientific aspects of *Malva sylvestris* L.: a millennial herbal medicine. *J Pharm Pharmacol*, 64(2), 172-89.
- Guarrera PM, Salerno G, Caneva G. (2005). Folk phytotherapeutical plants from Maratea area (Basilicata, Italy). *J Ethnopharmacol*, 99(3), 367-78.
- Guarrera PM. (2005). Traditional phytotherapy in Central Italy (Marche, Abruzzo, and Latium). *Fitoterapia*, 76(1), 1-25.
- Helvetica Pharmacopoeia, 7nd edn. Berne: Département Fédéral de L'intérieur, 1993.
- Heydarirad G, Rezaeizadeh H, Choopani R, Mosavat SH, Ameri AJ. (2007). Efficacy of a traditional Persian medicine preparation for radiation-induced xerostomia: a randomized, open-label, active-controlled trial. *Integr Med.*, 15(3), 201-208.
- Henry A, Piperno DR. (2008). Using Plant Microfossils from Dental Calculus to Recover Human Diet: A Case Study from Tell al-Raqa'i, Syria. *Journal of Archaeological Science*, 35, 1943-1950.
- Hussain L, Ikram J, Rehman K, Tariq M, Ibrahim M, Akash MSH. (2014). Hepatoprotective effects of *Malva sylvestris* L. against paracetamol-induced hepatotoxicity. *Turkish Journal of Biology*, 38(3), 396-402.
- Javanmardi J, Stushnof C, Locke E et al. (2003). Antioxidant activity and total phenolic content of Iranian *Ocimum* accessions. *Food Chem*, 83, 547-550.
- Kültür S. (2007). Medicinal plants used in Kırklareli Province (Turkey). *Journqal of Ethnopharmacology*, 111(2), 341-364.
- Leonti M, Casu L, Sanna F, Bonsignore L. (2009). A comparison of medicinal plant use in Sardinia and Sicily-De *Materia Medica* revisited? *Journal of Ethnopharmacology*, 121(2), 255-267.
- Meysami M, Hashempur MH, Kamalinejad M, Emtiazy M. (2021). Efficacy of Short Term Topical *Malva Sylvestris* L. Cream in Pediatric Patients with Atopic Dermatitis: A Randomized Double-Blind Placebo-Controlled Clinical Trial. *Endocr Metab Immune Disord Drug Targets*, 21(9), 1673-1678.

- Mohaghegh Z, Golfakhrabadi F, Faal Siahkal S, Dastoorpoor M, Zaheri Abdevand Z, Montazeri S, Sharifipour F, Bahmaei H, Javadnoori M. (2022). *Int J Community Based Nurs Midwifery*, 10(4), 248-258.
- Mousavi SM, Hashemi SA, Behbudi G, Mazraedoost S, Omidifar N, Gholami A, Chiang WH, Babapoor A, Pynadathu Rumjit N. (2021). A Review on Health Benefits of *Malva sylvestris* L. Nutritional Compounds for Metabolites, Antioxidants, and Anti-Inflammatory, Anticancer, and Antimicrobial Applications. *Evid Based Complement Alternat Med*, 5548404.
- Razavi SM, Zarrini G, Molavi G, Ghasemi G. (2011). Bioactivity of *malva sylvestris* L., a medicinal plant from iran. *Iran J Basic Med Sci*, 14(6), 574-9.
- Scherrer AM, Motti R, Weckerle CS. (2005). Traditional plant use in the areas of Monte Vesole and Ascea, Cilento National Park (Campania, Southern Italy). *Journal of Ethnopharmacology*, 97(1), 129-43.
- Samavati V, Manoochehrizade A. (2013). Polysaccharide extraction from *Malva sylvestris* and its anti-oxidant activity. *Int J Biol Macromol*, 60, 427-436.
- Schulz, Hartwig & Baranska, Malgorzata. (2007). Identification and quantification of valuable plant substances by IR and Raman spectroscopy. *Vibrational Spectroscopy*, 43, 13-25.
- Tuzlaci E, Tolon E. (2000). Turkish folk medicinal plants, part III: Sile (Istanbul). *Fitoterapia*, 71(6), 673-85.
- Uzunhisarcıklı EM. (2012). *Malva* L., Şu Eserde: Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M. & Babaç, M.T. (edlr.), Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını. İstanbul, 620-621.

HODAN

Dr. Öğr. Üyesi Ünzile YAMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmasötik Toksikoloji Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4493-3684
- ❖ Mail: unzile.yaman@ikcu.edu.tr, unzileyaman@gmail.com

KAYNAKLAR

- Avila, C., Breakspear, I., Hawrelak, J., Salmond, S., & Evans, S. (2020). A systematic review and quality assessment of case reports of adverse events for borage (*Borago officinalis*), coltsfoot (*Tussilago farfara*) and comfrey (*Symphytum officinale*). *Fitoterapia*, 142, 104519.
- Drugs and Lactation Database (LactMed®) [Internet]. Bethesda (MD): National Institute of Child Health and Human Development; 2006-. Borage. [Güncellenme Tarihi: 2021 Şubat 15].
- Ramezani, M., Amiri, M. S., Zibae, E., Boghrati, Z., Ayati, Z., Sahebkar, A., & Emami, S. A. (2020). A Review on the Phytochemistry, Ethnobotanical Uses and Pharmacology of *Borago* Species. *Current pharmaceutical design*, 26(1), 110–128.
- Sarıca, V. & Özbay, G. (2023). Karadeniz Bölgesi'nin Yenilebilir Otlarının Fonksiyonel Gıdalar Kapsamında Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0 (44), 759-798.
- Szafrański T. (2014). Leki ziolowe w leczeniu depresji--aktualny stan wiedzy [Herbal remedies in depression--state of the art]. *Psychiatria polska*, 48(1), 59–73.
- Ünver Alçay, A. (2019). Hodan Otunun Faydaları ve Mutfakta Kullanımı. *Aydın Gastronomy*, 2019, 3(2): 101-117.
- Zılbit, kaldırık, hodan, ıspıt için tarif sonuçları - Nefis Yemek Tarifleri. (n.d.).
Nefis Yemek Tarifleri.
<https://www.nefisyemektarifleri.com/ara/?s=zilbit%2C+kaldırık%2C+hodan%2C+ıspıt>

ISIRGAN OTU

Dr. Öğr. Üyesi Elif İNCE ERGÜÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmasötik Toksikoloji Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0764-7694
- ❖ Mail: elif.ince@ikcu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Almaaty AHA, Mosaad RM, Hassan MK. (2021). *Urtica dioica* extracts abolish scopolamine-induced neuropathies in rats. *Environ Sci Pollut Res*, 28, 18134–45
- Bnouham M, Merhfour FZ, Ziyat A, Mekhfi H, Aziz M, Legssyer A. (2003). Antihyperglycemic activity of the aqueous extract of *Urtica dioica*. *Fitoterapia*, 74(78), 677–681
- Cicero AFG, Allkanjari O, Busetto GM, Cai T, Larganà G, Magri V, Perletti G, (2019). Robustelli Della Cuna FS, Russo GI, Stamatiou K, et al. Nutraceutical treatment and prevention of benign prostatic hyperplasia and prostate cancer. *Arch Ital Urol Androl*.
- Dar SA, Ganai FA, Yousuf AR, Balkhi MU, Bhat TM, Sharma P. (2013). Pharmacological and toxicological evaluation of *Urtica dioica*. *Pharm Biol*, 51(2), 170-80.
- El Haouari M, Rosado JA. (2019). Phytochemical, Anti-diabetic and Cardiovascular Properties of *Urtica dioica* L. (Urticaceae): A Review. *Mini Rev Med Chem*, 19(1), 63-71.
- Espósito S, Bianco A, Russo R, Di Maro A, Isernia C, Pedone PV. (2019). Therapeutic perspectives of molecules from *Urtica dioica* extracts for cancer treatment. *Molecules*, 24, 2753.
- Farhoudi M, Najaf-Nesheli M, Hashemilar M, Mahmoodpoor A, Sharifpour E, Baradaran B, Taheraghdam A, Savadi-Oskouei D, Sadeghi-Bazargani H, Sadeghi-hokmabadi E. (2013). Effect of IMOD™ on the inflammatory process after acute ischemic stroke: a randomized clinical trial. *DARU J Pharm Sci*, 21, 26.
- Farzami B, Ahmadvand D, Vardasbi S, Majin FJ, Khaghani S. (2003). Induction of insulin secretion by a component of *Urtica dioica* leaf extract in perfused islets of Langerhans and its in vivo effects in normal and streptozotocin diabetic rats. *J. Ethnopharmacol.*, 89(1), 47–53.
- Fattahi S, Ardekani AM, Zabihi E, Abedian Z, Mostafazadeh A, Pourbagher R, Akhavan-Niaki H. (2013). Antioxidant and apoptotic effects of an aqueous extract of *Urtica dioica* on the MCF-7 human breast cancer cell line. *Asian Pac. J. Cancer Prev*, 14, 5317–5323.
- Garmendia A, Raigón MD, Marques O, Ferriol M, Royo J, Merle H. (2018). Effects of nettle slurry (*Urtica dioica* L.) used as foliar fertilizer on

- potato (*Solanum tuberosum* L.) yield and plant growth. *Peer J*, 6, e4729.
- Güder A, Korkmaz H. (2012). Evaluation of in-vitro antioxidant properties of hydroalcoholic solution extracts *Urtica dioica* L., *Malva neglecta* Wallr. and their mixture. *Iran. J. Pharm. Res*, 11, 913.
- Jan KN, Zarafshan K, Singh S. (2017). Stinging nettle (*Urtica dioica* L.): a reservoir of nutrition and bioactive components with great functional potential. *Food Meas*, 11, 423–33.
- Karami AA, Sheikhsoleimani M, Reza Memarzadeh M, Haddadi E, Bakhshpour M, Mohammadi N, Mehdi Mirhashemi S. (2020). *Urtica Dioica* Root Extract on Clinical and Biochemical Parameters in Patients with Benign Prostatic Hyperplasia, Randomized Controlled Trial. *Pak J Biol Sci*, 23(10), 1338-1344.
- Khalili N, Fereydoonzadeh R, Mohtashami R, Mehrzadi S, Heydari M, Huseini HF. (2017). Silymarin, Olibanum, and Nettle, A Mixed Herbal Formulation in the Treatment of Type II Diabetes: A Randomized, Double-Blind, Placebo-Controlled, Clinical Trial. *J Evid Based Complementary Altern Med*, 22(4), 603-608.
- Khosravi MH, Atef A, Mehri A, Sodeifan F, Yousef J, Bagheri Hagh A, Sohrabpour S, Kazemi F, Ajallouei M, Saeedi M. (2022). Therapeutic effects of *Rosa canina*, *Urtica dioica* and *Tanacetum vulgare* herbal combination in treatment of tinnitus symptoms: a double-blind randomised clinical trial. *Clin Otolaryngol*.
- Kianbakht S, Khalighi-Sigaroodi F, Dabaghian FH. (2013). Improved glycemic control in patients with advanced type 2 diabetes mellitus taking *Urtica dioica* leaf extract: a randomized double-blind placebo-controlled clinical trial. *Clin Lab*, 59(9-10), 1071-6.
- Koczkodaj S, Przybył JL, Kosakowska O, Węglarz Z, Bączek KB. (2023). Intraspecific variability of stinging nettle (*Urtica dioica* L.). *Molecules*, 28, 1505.
- Liu T, Zhang L, Joo D, Sun SC. (2017). NF-KB signaling in inflammation. *Sig Transduct Target Ther*, 2, 17023.
- Mannila E, Marti-Quijal FJ, Selma-Royo M, Calatayud M, Falcó I, de la Fuente B, Barba FJ, Collado MC, Linderborg KM. (2022). In vitro bioactivities of food grade extracts from yarrow (*Achillea millefolium* L.) and stinging nettle (*Urtica dioica* L.) leaves. *Plant Foods Hum Nutr*.

- Manzoor M, Singh J, Gani A, Noor N. (2021). Valorization of natural colors as health-promoting bioactive compounds: phytochemical profile, extraction techniques, and pharmacological perspectives. *Food Chem*, 362, 30141.
- Maričić B, Brkljača M, Ban D, Palčić I, Franin K, Marčelić Š, Goreta Ban S. (2022). Non-aerated common nettle (*Urtica dioica* L.) extract enhances green beans (*Phaseolus vulgaris* L.) growth and soil enzyme activity. *Life*, 12, 2145.
- Mehrzadi S, Mirzaei R, Heydari M, Sasani M, Yaqoobvand B, Huseini HF. (2021). Efficacy and Safety of a Traditional Herbal Combination in Patients with Type II Diabetes Mellitus: A Randomized Controlled Trial. *J Diet Suppl*, 18(1), 31-43.
- Modarresi-Chahardehi A, Ibrahim D, Fariza-Sulaiman S, Mousavi L. (2012). Screening antimicrobial activity of various extracts of *Urtica dioica*. *Rev Biol Trop*, 60, 1567–76.
- Namazi N, Esfanjani AT, Heshmati J, Bahrami A. (2011). The effect of hydro alcoholic Nettle (*Urtica dioica*) extracts on insulin sensitivity and some inflammatory indicators in patients with type 2 diabetes: a randomized double-blind control trial. *Pak J Biol Sci*, 14(15), 775-9.
- Ranjbari A, Azarbayjani MA, Yusof A, Halim Mokhtar A, Akbarzadeh S, Ibrahim MY, Tarverdizadeh B, Farzadinia P, Hajiaghvae R, Dehghan F. (2016). In vivo and in vitro evaluation of the effects of *Urtica dioica* and swimming activity on diabetic factors and pancreatic beta cells. *BMC Complement Altern Med*, 16, 101.
- Romero-Miguel D, Lamanna-Rama N, Casquero-Veiga M, Gómez-Rangel V, Desco M, Soto-Montenegro ML. (2021). Minocycline in neurodegenerative and psychiatric diseases: an update. *Eur J Neurol*, 28, 1056–81
- Said AAH, Otmani ISE, Derfoufi S, Benmoussa A. (2015). Highlights on nutritional and therapeutic value of stinging nettle (*Urtica dioica*). *International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences*, 7(10), 8-14.
- Samaha AA, Fawaz M, Salami A, Baydoun S, Eid AH. (2019). Antihypertensive Indigenous Lebanese Plants: Ethnopharmacology and a Clinical Trial. *Biomolecules*, 9(7), 292.
- Schneider T, Rübber H. (2004). Brennesseltrockenextrakt (Bazoton-uno) in der Langzeittherapie des benignen Prostatasyndroms (BPS). Ergebnisse einer randomisierten, doppelblinden, placebokontrollierten Multicenterstudie über 12 Monate [Stinging nettle root extract

- (Bazoton-uno) in long term treatment of benign prostatic syndrome (BPS). Results of a randomized, double-blind, placebo controlled multicenter study after 12 months]. *Urologe A*, 43(3), 302-6.
- Singh M, Kali G. (2019). Study on morpho-anatomical and histo-chemical characterisation of stinging nettle, *Urtica dioica* L. in Uttarakhand, India. *J Pharmacogn Phytochem*, 8, 4325–31.
- Singh R, Hussain S, Verma R, Sharma P. (2013). Anti-mycobacterial screening of five Indian medicinal plants and partial purification of active extracts of *Cassia sophera* and *Urtica dioica*. *Asian Pac. J. Trop. Med*, 6, 366–371.
- Tahri A, Yamani S, Legssyer A, Aziz M, Mekhfi H, Bnouham M, Ziyat A. (2000). Acute diuretic, natriuretic and hypotensive effects of a continuous perfusion of aqueous extract of *Urtica dioica* in the rat. *J Ethnopharmacol*, 73(1-2), 95-100.
- Tarasevičienė Ž, Vitkauskaitė M, Paulauskienė A, Černiauskiene J. (2023). Wild stinging nettle (*Urtica dioica* L.) leaves and roots chemical composition and phenols extraction. *Plants*, 12, 309.
- Vajic UJ, Grujic-Milanovic J, Miloradovic Z, Jovovic D, Ivanov M, Karanovic D, Savikin K, Bugarski B, Mihailovic-Stanojevic N. (2018). *Urtica dioica* L. leaf extract modulates blood pressure and oxidative stress in spontaneously hypertensive rats. *Phytomedicine*, 46, 39-45.
- Zhang S, Zhu J, Ju Y, Lv M, Yang R, Li Y, Miao Y, Wang Y. (2023). *Drosophila* model and network pharmacology to explore novel targets and novel active components of Chinese traditional medications for treating kidney stones. *Pharmacol Res Mod Chin Med*, 6, 100220.

İSTİFNO

Prof. Dr. Tuba MERT GÖNENÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmakognozi Anabilim Dalı, İzmir/Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-4766-6462
- ❖ Mail: tuba.gonenc@ikcu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Chen X, Dai X, Liu Y, Yang Y, Yuan L, He X, Gong G. (2022). *Solanum nigrum* Linn.: An Insight into Current Research on Traditional Uses, Phytochemistry, and Pharmacology. *Front. Pharmacol.* 13:918071.
- Han Q, Ba H, Xu Y, Zhou M, Zhou M, Dong X, Chen B. (2022). Solamargine induces autophagy-mediated apoptosis and enhances bortezomib activity in multiple myeloma. *Clin Exp Pharmacol Physiol*, 49(6):674-685.
- Karaca OB, Yıldırım O, Çakıcı C. (2015). An Evaluation on Their Relation to Health and Wild Plant Meals, Wild Edible Plants in Gastronomy Tourism. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(3), 27-42.
- Kök A, Kurnaz A, Kurnaz HA, Karahan S. (2020). Ege Otlarının Yöresel Mutfaklarda Kullanımı. *Journal Of Tourism Intelligence And Smartness*. 3 (2), 152-168.
- Mohamed Saleem TS, Madhusudhana Chetty C, Ramkanth S, Alagusundaram M, Gnanaprakash K, Hiruvengada Rajan VS, Angalaparameswari S. (2009). *Solanum nigrum* Linn. – A Review. *Phcog Rev.*, 3,(6), 342-345.
- Swetha M, Keerthana CK, Tennyson, Rayginia P. (2022). Augmented Efficacy of Utroside B over Sorafenib in a Murine Model of Human Hepatocellular Carcinoma. *Pharmaceuticals*, 15(5), 636.
- Şengül S, Türkay O. (2016). The Role Of Local Cuisine On Destination Selection (Case of Mudurnu). *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(29).
- Wang Y, Wang S, Xu J, Wang Y, Xiang L, He X. (2023). Total steroidal saponins from black nightshade (*Solanum nigrum* L.) overcome tumor multidrug resistance by inducing autophagy-mediated cell death in vivo and in vitro. *Phytother Res.*, 37(7):3009-3024.
- <https://stock.adobe.com/de/images/black-nightshade-solanum-nigrum/474585732>
- <https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:30048260-2/images>
- <https://nergismevsimi.blogspot.com/2012/08/istifno-stifno-salatasi.html>
- <https://berkbalbay.wordpress.com/2018/02/23/istifno-salatasi/>
- <https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:30048260-2#distributions>

RADİKA

Doç. Dr. Pelin TAŞTAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmakognozi Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0913-5369
- ❖ Mail: pegin.tastan@ikcu.edu.tr, pehintastan35@gmail.com

KAYNAKLAR

- Astafieva AA, Enyenihi AA, Rogozhin EA, Kozlov SA, Grishin EV, Odintsova TI, Zubarev RA, Egorov TA. (2015). Novelproline-hydroxyproline glycopeptides from the dandelion (*Taraxacum officinale* Wigg.) flowers: de novo sequencing and biological activity. *Plant Science*, 238, 323-329.
- Awortwe C, Sackeyfio AC, Osei-Safo D, Bugyei KA, Asiedu-Gyekye IJ. (2011). Dual effect of *Taraxacum officinale* leaves: Anticholinergic and inhibitory effect on inflammatory cells in ovalbumin-sensitized guinea-pigs. *African Journal of Pharmacy and Pharmacology*, 5(23), 2613-2619.
- Baytop T. (1999). Türkiye’de Bitkilerle Tedavi. (2.Baskı). İstanbul: Nobel Kitabevi, 227-228.
- Blumenthal M. (1998). The Complete German Commission E Monographs. Boston:Theraupetic Guide to Herbal Medicines, 118-120.
- Choi EJ, Kim GH. (2009). Dandelion (*Taraxacum officinale*) flower ethanol extract inhibits cell proliferation and induces apoptosis in human ovarian cancer SK-OV-3 cells. *Food Science and Biotechnology*, 18(2), 552-555.
- Clare BA, Conroy RS, Spelman, K. (2009). The diuretic effect in human subjects of an extract of *Taraxacum officinale* folium over a single day. *Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 15(8), 929-934.
- Colle D, Arantes LP, Gubert P, da Luz SC, Athayde ML, Teixeira Rocha JB, Soares FA. (2012). Antioxidant properties of *Taraxacum officinale* leaf extract are involved in the protective effect against the patotoxicity induced by Acetaminophen in mice. *Journal of Medicinal Food*, 15(6):549-556.
- Di Giorgio C, Boyer L, De Meo M, Laurant C, Elias R, Ollivier E. (2015). In vitro and in vivo antimutagenic effects of DIG, a herbal preparation of *Berberis vulgaris*, *Taraxacum officinale* and *Arctium lappa*, against mitomycin C. *Journal of Natural Medicines*, 69(3), 267-277.
- ESCOPE Monographs: The Scientific Foundation for Herbal Medicinal Products. (2003). (2.Edition). Stuttgart:Thieme, 499-502.
- European Pharmacopeia 7.Edition. (2011). Strasbourg: The directone for the quality of medicines of the council of Europe 7, 1110-1112.
- Gonzalez-Castejon M, Garcia-Carrasco B, Fernandez-Dacosta R, Davalos A, RodriguezCasado A. (2014). Reduction of adipogenesis and lipid

- accumulation by *Taraxacum officinale* (dandelion) extracts in 3T3L1 adipocytes: an in vitro study. *Phytotherapy Research*, 28(5), 745-752.
- Gulfrazl M, Ahamd D, Ahmad MS, Qureshi R, Mahmood RT, Jabeen N, Abbasi KS. (2014). Effect of leaf extracts of *Taraxacum officinale* on CCl4 induced hepatotoxicity in rats, in vivo study. *Pakistan Journal of Pharmaceutical Sciences*, 27(4), 825-829.
- Hfaiedh M, Brahmi D, Zourgui L. (2016). Hepatoprotective effect of *Taraxacum officinale* leaf extract on sodium dichromate-induced liver injury in rats. *Environmental Toxicology*, 31(3), 339-349.
- Jeon HJ, Kang HJ, Jung HJ, Kang YS, Lim CJ, Kim YM, Park EH. (2008). Antiinflammatory activity of *Taraxacum officinale*. *Journal of Ethnopharmacology*, 115(1), 82-88.
- Jinchun Z, Jie C. (2011). The effects of *Taraxacum officinale* extracts (TOE) supplementation on physical fatigue in mice. *The African Journal of Traditional, Complementary and Alternative medicines*, 8(2):128-33.
- Kamal FT, Lefter R, Mihai CT, Farah H, Ciobica A, Ali A, Radu I, Mavroudis I, Ech-Chahad A. (2022). Chemical Composition, Antioxidant and Antiproliferative Activities of *Taraxacum officinale* Essential Oil. *Molecules*, 27(19), 6477.
- Kenny O, Smyth TJ, Hewage CM, Brunton NP. (2015). Quantitative UPLC-MS/MS analysis of chlorogenic acid derivatives in antioxidant fractionates from dandelion (*Taraxacum officinale*) root. *International Journal of Food Science and Technology*, 50(3), 766-773.
- Kikuchi T, Tanaka A, Uriuda M, Yamada T, Tanaka R. (2016). Three novel triterpenoids from *Taraxacum officinale* roots. *Molecules*, 21(9).
- Koh YJ, Cha DS, Ko JS, Park HJ, Choi HD. (2010). Anti-inflammatory effect of *Taraxacum officinale* leaves on lipopolysaccharide-induced inflammatory responses in RAW 264.7 cells. *Journal of Medicinal Food*, 13(4), 870-878.
- Lee BR, Lee JH, An HJ. (2012). Effects of *Taraxacum officinale* on fatigue and immunological parameters in mice. *Molecules*, 17(11):13253-13265.
- Li YC, Shen JD, Li YY, Huang Q. (2014). Antidepressant effects of the water extract from *Taraxacum officinale* leaves and roots in mice. *Pharmaceutical Biology*, 52 (8), 1028-1032.
- Mahesh A, Jeyachandran R, Cindrella L, Thangadurai D, Veerapur VP, Rao DM. (2010). Hepatocurative potential of sesquiterpenelactones of

- Taraxacum officinale on carbontetrachloride induced liver toxicity in mice. *Acta Biologica Hungarica*, 61(2), 175-190.
- Martinez M, Poirrier P, Chamy R, Prufer D, Schulze-Gronover C, Jorquera L, Ruiz G. (2015). Taraxacum officinale and related species-an ethnopharmacological review and its potential as a commercial medicinal plant. *Journal of Ethnopharmacology*, 169, 244-262.
- Munoz Mingarro D, Plaza A, Galan A, Vicente JA, Martinez MP, Acero N. (2015). The effect of five Taraxacum species on in vitro and in vivo antioxidant and antiproliferative activity. *Food and Function*, 6(8), 2787-2793.
- Park CM, Cho CW, Song YS. (2014). Top 1 and 2, polysaccharides from Taraxacum officinale, inhibit NF kappa B-mediated inflammation and accelerate Nrf2-induced antioxidative potential through the modulation of PI3K-Akt signaling pathway in RAW 264.7 cells. *Food and Chemical Toxicology*, 66, 56-64.
- Park CM, Park JY, Noh KH, Shin JH, Song YS. (2011). Taraxacum officinale Weber extracts inhibit Lps-induced oxidative stress and nitric oxide production via the NF kappa B modulation in RAW 264.7 cells. *Journal of Ethnopharmacology*, 133(2), 834-842.
- PDR for Herbal Medicines. (2008). (2.Edition). Montvale, New Jersey, 252-254.
- Piao T, Ma Z, Li X, Liu J. (2015). Taraxasterol inhibits IL-1 β -induced inflammatory response in human osteoarthritic chondrocytes. *European Journal of Pharmacology*, 756, 38-42.
- Popescu ML, Dinu M, Ursache DD. (2010). Contributions to the pharmacognostical and phytobiological study on Taraxacum officinale (L.) Weber. *View Journal Information*, 58(5), 646-653.
- Rehman S, Ijaz B, Fatima N, Muhammad SA, Riazuddin S. (2016). Therapeutic potential of Taraxacum officinale against HCV NS5B polymerase: in-vitro and in silico study. *Biomedicine and Pharmacotherapy*, 83, 81-891.
- Schütz K, Carle R, Schieber A. (2006). Taraxacum--a review on its phytochemical and pharmacological profile. *Journal of Ethnopharmacology*, 107(3), 313-323.
- Sigstedt SC, Hooten CJ, Callewaert MC, Jenkins AR, Romero AE, Pullin MJ, Kornienko A, Lowrey TK, Slambrouck SV, Steelant WF. (2008). Evaluation of aqueous extracts of Taraxacum officinale on growth and

- invasion of breast and prostate cancer cells. *International Journal of Oncology*, 32(5), 1085-1090.
- Soest J. L. Van, (1975). *Taraxacum Wiggers*. Davis PH.(Editor). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Univeristy press: Edinburgh Vol. 5, 788-812.
- Tahtamouni LH, Al-Khateeb RA, Abdellatif RN, Al-Mazaydeh ZA, Yasin SR, AlGharabli S, Elkarmi AZ. (2016). Anti-spermatogenic activities of *Taraxacum officinale* whole plant and leaves aqueous extracts. *Veterinary Research Forum*, 7(2), 89-97.
- Tahtamouni LH, Alqurna NM, Al-Hudhud MY, Al-Hajj HA. (2011). Dandelion (*Taraxacum officinale*) decreases malerat fertility in vivo. *Journal of Ethnopharmacol*, 135(1), 102-109.
- Tanker N, Koyuncu M, Coşkun M. (1993). *Farmasötik Botanik*. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları, No.70.
- WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. (2007). Spain, volume 3, 328-338.
- Yang YF, Li SS. (2015). Dandelion extracts protect human skin fibroblasts from UVB damage and cellular senescence. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, 619560.
- Zhang X, Xiong H, Liu L. (2012). Effects of taraxasterol on inflammatory responses in lipopolysaccharide-induced RAW 264.7 macrophages. *Journal of Ethnopharmacol*, 141(1), 206-211.
- Epure A, Parvu A, Vlase L, Benedec D, Hanganu D, Vlase AM, Oniga I. (2022). Polyphenolic Compounds, Antioxidant Activity And Nephroprotective Properties Of Romanian *Taraxacum officinale*. *Farmacia*, 70(1), 47-53.
- Zhu Y, Gu W, Tian R, Li C, Ji Y, Li T, Wei C, Chen Z. (2022). Morphological, physiological, and secondary metabolic responses of *Taraxacum officinale* to salt stress. *Plant Physiology and Biochemistry*, 189, 71-82.
- Epure A, Parvu A, Vlase L, Benedec D, Hanganu D, Oniga O, Vlase AM, Ielciu I, Toiu A, Oniga I. (2023). New Approaches on the Anti-Inflammatory and Cardioprotective Properties of *Taraxacum officinale* Tincture. *Pharmaceuticals*, 16(3), 358.
- Alfaifi AM, Tashkandi MA, Yousef JM. (2023). Roles for *Taraxacum officinale* and Vitamins (C, K) on Bone Formation and Resorption Heparin-Induced in Rats. *International Journal of Pharmaceutical Research and Allied Sciences*, 12(2), 108-119.

ŞEVKETİBOSTAN

Dr. Öğr. Üyesi Cennet ÖZAY

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Eczacılık Temel Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1120-6122
- ❖ Mail: cennet.ozay@ikcu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Başer KHC. (2015). Şevketibostan (*Scolymus hispanicus* L.). BağBahce Dergisi, 60, 30-31.
- Baytop T. (1999). Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi. İstanbul Üniversitesi, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul. s. 198
- Benítez G, González-Tejero MR, Molero-Mesa J. (2010). Pharmaceutical ethnobotany in the western part of Granada province (southern Spain): ethnopharmacological synthesis. Journal of Ethnopharmacology, 129(1), 87-105.
- Bnouham M, Mekhfi H, Legssyer A, Ziyat A. (2002). Ethnopharmacology Forum Medicinal plants used in the treatment of diabetes in Morocco. International Journal of Diabetes & Metabolism, 10, 33-50.
- Coşkun NK. (2019). *Scolymus hispanicus* L. (şevketibostan)'ın sıçanlarda oluşturulan böbrek taş hastalığında doza bağımlı etkisinin araştırılması. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmakoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ekim T. (2012). *Scolymus*. Şu sitede: Bizimbitkiler (2013). <http://www.bizimbitkiler.org.tr>, [er. tar.: 21 08 2023].
- Emre G. (2003). Ezine (Çanakkale) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 115s.
- Eşiyok D, Otlas S, Akcicek E. (2004). Herbs as a food source in Turkey. Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, 5(3), 334-339.
- Garcia-Herrera P, Sanchez-Mata MC, Camara M, et al. (2014). Nutrient Composition of Six Wild Edible Mediterranean Asteraceae Plants of Dietary Interest. Journal of Food Composition and Analysis, 34, 163-170.
- Giray S. (2019). Hasat zamanının şevketibostan dikeninin (*Scolymus hispanicus*) kompozisyonuna, in vitro gaz üretimine ve metan üretimine etkisi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zootekni Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 42s.
- Güner A, Aslan S, Ekim T, Vural M, Babaç MT. (edlr.) (2012). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını. İstanbul.

- İnaltonğ T. (2015). Türkiye'nin Otları. <http://www.turkish-cuisine.org/ingredients7/ingredients-used-in-turkish-cuisine-66/wild-greens-and-herbs-188.html>. (Erişim Tarihi: 07.01.2020).
- Karadağ B. (2015). Seferihisar ilçesinde organik üretimi yapılan şevketi bostan (*Scolymus hispanicus* L.) bitkisinde görülen zararlılar üzerine bir araştırma. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 84s.
- Karık Ü. (2016). Lityazol Cemil ve Şevketi Bostan. Apelyasyon, 33.
- Kirimer NE, Tunalier Z, Başer KHC, Cingi I. (1997). Antispasmodic and spasmogenic effects of *Scolymus hispanicus* and taraxasteryl acetate on isolated ileum preparation. *Planta Medica*, 63(06), 556-558.
- Marmouzi I, El Karbane M, El Hamdani M, Kharbach M, et al. (2017). Phytochemical and pharmacological variability in Golden Thistle functional parts: comparative study of roots, stems, leaves and flowers. *Natural Product Research*, 31(22), 2669-2674.
- Matthews VA. (1975). *Scolymus hispanicus* L., Şu eserde: Davis PH (ed.), *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 5: 624-625.
- Morales P, Ferreira IC, Carvalho AM, Sánchez-Mata MC, et al. (2014). Mediterranean non-cultivated vegetables as dietary sources of compounds with antioxidant and biological activity. *LWT-Food Science and Technology*, 55(1), 389-396.
- Ozkol H, Tuluçe Y, Dilsiz N, Koyuncu I. (2013). Therapeutic potential of some plant extracts used in Turkish traditional medicine on streptozocin-induced type 1 diabetes mellitus in rats. *Journal of Membrane Biology*, 246(1), 47-55.
- Özel Taşcı, C. (2022). Şevketibostan (*Scolymus hispanicus* L.) hidrometanolik ekstraktlarının fizyolojik etkileri: Fitokimyasalların sağlık faydaları üzerine bulgular. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Doktora tezi, İzmir, 190s.
- Pieroni A, Janiak V, Durr C, Ludeke S, Trachsel E, Heinrich M. (2002). In vitro antioxidant activity of non-cultivated vegetables of ethnic Albanians in southern Italy. *Phytotherapy Research*, 16(5), 467-473.
- Polo S, Tardio J, Velez-del-Burgo A, Molina M, et al. (2009). Knowledge, use and ecology of golden thistle (*Scolymus hispanicus* L.) in Central Spain. *Journal Ethnobiology and Ethnomedicine*, 5(1):42.

- Psaroudaki A, Nikoloudakis N, Skaracis G, Katsiotis A. (2015). Genetic structure and population diversity of eleven edible herbs of Eastern Crete. *Journal of Biological Research-Thessaloniki*, 22(1), 7.
- Sargın S. (2013). Alaşehir ve Çevresinde (Manisa) Tarımsal Biyoçeşitlilik Ve Etnobotanik Araştırmaları, T.C. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Balıkesir, 483s.
- Sargın SA, Akçicek E, Selvi S. (2013). An ethnobotanical study of medicinal plants used by the local people of Alaşehir (Manisa) in Turkey. *Journal of ethnopharmacology*, 150(3), 860-874.
- Sarı AO, Tutar M, Bilgiç A, Başer KHC, Özek G, Koşar M. (2011). Şevketi Bostan (*Scolymus hispanicus* L.) Bitkisini Kültüre Alma ve Seleksiyon Islahı. *ANADOLU Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 1-10.
- Sarı AO, Tutar M. (2010). Effects of Light, Cold Storage, and Temperature on Seed Germination of Golden Thistle (*Scolymus hispanicus* L.). *Journal of herbs, spices & medicinal plants*, 15(4), 318-325.
- Shirai A, Onitsuka M, Maseda H, Omasa T. (2015). Effect of polyphenols on reactive oxygen species production and cell growth of human dermal fibroblasts after irradiation with ultraviolet-A light. *Biocontrol Science*, 20(1), 27-33.
- Tunalier Z, Kirimer N, Baser KHC. (2006). Demise of a 60 year old Turkish herbal medicine: Lityazol Cemil. *IVth International Congress of Ethnobotany*, 213-216.
- Tunçgenç Ş, Tunçgenç M. (2008). *Giritli Türklerin Mutfağından Ot Ve Sebze Yemekleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tutar M, Sarı A, Bilgiç A. (2013). Şevketi Bostan Yetiştiriciliği, Çiftçi Mektubu, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Menemen-İzmir.
- Uğulu I, Aydın H, Yörek N, Doğan Y. (2008). The impact of endemism concept on environmental attitudes of secondary school students. *Natura Montenegrina*, 7(3), 165-173.
- Uğurlu E, Seçmen O. (2008). Medicinal plants popularly used in the villages of Yunt Mountain (Manisa-Turkey). *Fitoterapia*, 79(2), 126-131.
- Vázquez FM, Suarez MA, Pérez A. (1997). Medicinal plants used in the Barros Área, Badajoz province (Spain). *Journal of Ethnopharmacology*, 55(2), 81-85.

TURP OTU

Dr. Öğr. Üyesi Cennet ÖZAY

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Eczacılık Temel Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1120-6122
- ❖ Mail: cennet.ozay@ikcu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksoy A, Çelik J, Tunay H. (2016). Gazipaşa (Antalya) ilçe pazarında satılan ve halk tarafından kullanılan bazı bitkiler ve kullanım amaçları. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 9(2), 55-60.
- Baytop T. (1999). Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi (Geçmişte ve Bugün). İstanbul Üniversitesi, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul. s. 198
- Benevides CM, de J, Souza MV, Souza RDB, Lopes MV. (2011). Fatores antinutricionais em alimentos: revisao Antinutritional factors in foods: A review. *Seguranca Alimentar e Nutricional*, 18, 67-79.
- Ceylan F. (2013). Düzce ve Çevresinde Gıda Olarak Tüketilen Yabani Bitkilerin Tüketim Biçimleri ve Besin Ögesi Değerleri. Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir
- Davis PH. (1982). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, Vol 1-9, Edinburgh Üniversitesi Yayınları, Edinburgh, UK.
- Farid MM, Ibrahim FM, Ragheb AY, Mohammed RS, Hegazi NM, Shabrawy MOE, et al. (2022). Comprehensive phytochemical characterization of *Raphanus raphanistrum* L.: In vitro antioxidant and antihyperglycemic evaluation. *Scientific African*, 16, e01154.
- Food Ingredients Brasil (2015). Os Acidos Na Industria Alimenticia. *Food Ingredients Brasil*, 35, 58-67.
- Göktürk Arabacı EN. (2023). Kazdağlarında yetişen endemik bitkilerin gastronomik açıdan değerlendirilmesi. İstanbul Topkapı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güner A, Aslan S, Ekim T, Vural M, Babaç MT. (edlr.) (2012). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını. İstanbul.
- Ibrahim LF, Elkhateeb A, Marzouk MM, Hussein SR, et al. (2016). Flavonoid investigation, LC–ESIMS profile and cytotoxic activity of *Raphanus raphanistrum* L. (Brassicaceae). *Journal of Chemical and Pharmaceutical Research*, 8(7), 786-793.
- Iyda JH, Fernandes Â, Ferreira FD, Alves MJ, et al. (2019). Chemical composition and bioactive properties of the wild edible plant *Raphanus raphanistrum* L. *Food Research International*, 121, 714-722.

- İnaltong T. (2015). Türkiye'nin Otları. <http://www.turkish-cuisine.org/ingredients7/ingredients-used-in-turkish-cuisine-66/wild-greens-and-herbs-188.html>. (Erişim Tarihi: 07.01.2020).
- Maldini M, Foddai M, Natella F, Petretto GL, et al. (2017). Identification and quantification of glucosinolates in different tissues of *Raphanus raphanistrum* by liquid chromatography tandem-mass spectrometry. *Journal of Food Composition and Analysis*, 61, 20-27.
- Morales P, Ferreira ICFR, Carvalho AM, Sanchez-Mata MC, et al. (2012). Fatty acids profiles of some Spanish wild vegetables. *Food Science and Technology International*, 18, 281-290.
- Mutlu B. (2012). *Raphanus*. Şu sitede: *Bizimbitkiler* (2013). <http://www.bizimbitkiler.org.tr>, [er. tar.: 12 10 2023].
- Neto FC, Simoes MTF. (2016). *As Plantas Mediciniais, Aromaticas e Condimentares da Terra Fria Transmontana*. Braganca: DRAP-Norte.
- Ozen T. (2010). Antioxidant activity of wild edible plants in the Black Sea Region of Turkey. *Grasas y Aceites*, 61, 86-94.
- Scalon VR, Souza VC. (2002). Brassicaceae. In M. Das GL, Wanderley G, J Shepherd, AM Giulietti, TS Melhem, V Bittrich, C Kameyama (Vol. Eds.), *Flora Fanerogamica do Estado de São Paulo*. Vol. 2. *Flora Fanerogamica do Estado de São Paulo* (pp. 57-64). Sao Paulo: Editora Hucitec.
- Tan A, Taşkın T. (2009). Ege Bölgesi'nde sebze olarak kullanılan yabancı bitki türleri (yenilen otlar), İzmir: Meta Basım.
- Tunçgenç Ş, Tunçgenç M. (2008). *Giritli Türklerin Mutfağından Ot Ve Sebze Yemekleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- USDA (2016). United States Department of Agriculture Food Composition Databases. Retrieved from <https://ndb.nal.usda.gov/ndb/>, Accessed date: July 2018.
- Vega PV, Florentino BL. (2000). *Toxicologia de alimentos*. Instituto Nacional de Salud Publica. Centro Nacional de Salud Ambiental (2nd ed.). Mexico: Instituto Nacional de Salud Publica Centro Nacional de Salud Ambiental.

FINANCIAL FAILURE

Rabia Nazmiye AYVAZ
Dr. Mustafa Kenan ERKAN

FINANCIAL FAILURE

Author: Nazmiye AYVAZ

Author: Mustafa Kenan ERKAN

ORCID (0000-0002-9975-8182)

ISBN 978-625-6600-76-8

E-ISBN 978-625-6600-75-1

First Edition October 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

FINANCIAL FAILURE

AYVAZ, Nazmiye – ERKAN, Mustafa Kenan

First Edition , 149 s., 160 x 235 mm.

Type : Original Scientific Book

Design
Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Certificate No 49168

Printing Certificate No 49168

Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

PREFACE

This book, titled "Financial Failure," is an extended version of the master's thesis entitled "Bankruptcy and Financial Stress Models as an Early Warning System," prepared under the guidance of Dr. Mustafa Kenan ERKAN.

I owe an immeasurable debt of gratitude to my mother, Vesile AYVAZ, my father, Durmuş AYVAZ, and my brother, Onur Galip AYVAZ, who have provided unwavering support both materially and morally at every moment of my life.

Rabia Nazmiye AYVAZ

24.01.2023

PREFACE.....	iii
INDEX.....	v
INTRODUCTION.....	1
CHAPTER 1: GENERAL CONCEPTS OF FINANCIAL FAILURE.....	3
1.1.Financial Failure.....	3
1.2. Causes of Financial Failure of Enterprises.....	5
1.2.1.Internal Causes of Financial Failure.....	6
1.2.1.1. Mismanagement.....	6
1.2.1.2. Insufficient Working Capital.....	9
1.2.1.3. Business Life Cycle.....	9
1.2.2. External Causes of Financial Failure.....	11
1.2.2.1. Economic Reasons.....	11
1.2.2.2. Social Causes.....	12
1.2.2.3. Legal and Political Reasons.....	12
1.3. Consequences of Financial Failure.....	13
1.3.1. Liquidity Insufficiency.....	13
1.3.2. Financial Insufficiency.....	13
1.3.3. Bankruptcy.....	13
1.4. Measures to Strengthen The Financial Position Of Enterprises.....	15
CHAPTER 2: EARLY WARNING SYSTEM AND MODELS USED IN THE PREDICTION OF FINANCIAL FAILURE.....	17
2.1. Univariate and Multivariate Models.....	17
2.1.1. Beaver Model.....	18

2.1.2. Weibel Model.....	20
2.1.3. Sinkey Model.....	20
2.1.4. Meyer and Pifer's Model.....	21
2.1.5. Tamari Model.....	21
2.1.6. Altman Z-Score Model.....	22
2.1.7. Developments in the Altman Z-Score Model.....	24
2.1.8. Springate S-Score Model.....	25
2.1.9. Ohlson (O) Model.....	26
2.1.10. Fulmer (H) Model.....	27
2.1.11. Zmijewski (J) Model.....	28
2.1.12. Canada C-Score Model.....	28
2.2. Literature Review.....	29
CHAPTER 3: FINANCIAL FAILURE PREDICTION FOR MANUFACTURING COMPANIES IN THE BIST 100.....	36
3.1. Purpose of the Study and Sample Selection.....	36
3.2. Boundaries of the Study.....	36
3.3. Variables.....	36
3.4. Data Analysis.....	38
CHAPTER 4: COMPARISON OF THE APPLICATION BETWEEN MODELS.....	117
CONCLUSION AND EVALUATION.....	130
REFERENCES.....	139

REFERENCES

- Akgüç, Ö. (1989). *Finansal Yönetim* (8 B.). İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Aktaş, R. (1997). *Mali Başarısızlık (İşletme Riski) Tahmin Modelleri* (2. Baskı B.). Ankara: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.
- Altman, E. I. (1968). Financial Ratios, Discriminant Analysis And The Prediction Of Corporate Bankruptcy. *The Journal Of Finance*, 23(4), 589-609.
- Altman, E. I. (2000). Predicting Financial Distress Of Companies: Revisiting The Z-Score And Zeta® Models. *Journal Of Banking ve Finance*.
- Arslan, S. (2019). *Finansal Başarısızlıkların Altman Z Skor ve Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ile Tespit Edilmesi: Metal Ana Sanayiinde Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bayramova, A. (2020). *Altman Z-Skor ve Adaptif Ağ Tabanlı Bulanık Çıkarım Sistemi (Anfis) Modelleri ile İşletmelerde Finansal Başarısızlık Tahmini: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Beaver, W. H. (1966). Financial Ratios As Predictors Of Failure. *Journal Of Accounting Research*, 4, 71-102.
- Beaver, W. H. (1969, Ocak). Alternative Accounting Measures As Predictors Of Failure. *The Accounting Review*, 43(1), 113-122.

- Büyükarıkan, B., & Büyükarıkan, U. (2014). Bilişim Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmaların Finansal Başarısızlık Tahmin Modelleriyle İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 46, 160-172.
- Chairunnisa, R., Arshed, N., & Shafitranata. (2020). Prediction Of Islamic Banking Bankruptcy In Indonesia: Comparative Study Of Altman Z-Score And Springate Models. *Jurnal Ekonomi Dan Bisnis Islam*, 5, 231-248.
- Civan, M., & Dayı, F. (2014). Altman Z Skoru ve Yapay Sinir Ağı Modeli ile Sağlık İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Tahmini. *Akademik Bakış Dergisi*, 41, 1-14.
- Husein, M., & Pambekti, G. (2014). Precision Of The Models Of Altman, Springate, Zmijewski, And Grover For Predicting The Financial Distress. *Journal Of Economics, Business, And Accountancy Ventura*, 17, 405-416.
- İloğlu, H. S. (2020). *Altman Z" Skor Yöntemi ile Havayolu Şirketlerinde Finansal Başarısızlık Tahmini*. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- İskenderoğlu, Ö., & Karakozak, Ö. (2013). 2008 Küresel Finansal Krizinin Finansal Oranlar Üzerine Etkisi: Bist'de İşlem Gören İmalat Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(2), 99-129.
- Karacan, S., & Savcı, M. (2011). Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Mali Başarısızlık Nedenleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 39-54.

- Kulalı, İ. (2014). Muhasebe Temelli Tahmin Modelleri Işığında, Finansal Sıkıntı ve İflasın Karşılaştırılması. *Sosyoekonomi*, 22(22), 154-170.
- Kulalı, İ. (2016). Altman Z-Skor Modelinin Bist Şirketlerinin Finansal Başarısızlık Riskinin Tahmin Edilmesinde Uygulanması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12 (27), 283-291.
- Niyazi, B. (1995). *Finansal Yönetim* (2. Baskı B.). İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Ohlson, J. A. (1980). Financial Ratios And The Probabilistic Prediction Of Bankruptcy. *Journal Of Accounting Research*, 18(1), 109-131.
- Okka, O. (2018). *Finansal Yönetim Teori ve Çözümlü Problemler*. Nobel Yayın.
- Outecheva, N. (2007). *Corporate Financial Distress: An Empirical Analysis Of Distress Risk*. Bamberg.
- Öztürk, S., & Yılmaz, C. (2019). Finansal Sıkıntının Muhasebe Manipülasyonu İle İlişkisi: Bist Gelişen İşletmeler Piyasasında Bir Uygulama. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 41, 241-254.
- Ross, S., Westerfield, R., & Jaffe, J. (1999). *Corporate Finance*. Mcgraw Hill.
- Savcı, M. (1996). *İşletmelerde Mali Başarısızlıklar ve Maliyet Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Şaşmaz, O. C. (2019). *Altman Z-Score Ve Springate S-Score Modellerinin İmalat Sektöründe İflas Etmiş Şirketler Üzerindeki Tutarlılığının*

Karşılaştırılmalı Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Terzi, S. (2011). Finansal Rasyolar Yardımıyla Finansal Başarısızlık Tahmini: Gıda Sektöründe Ampirik Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15, 1-18.

Titiz, İ. (2000). *Kriz Dönemlerinde Mali Oran Analiz Temelli Erken Uyarı Sisteminin İşletme Başarısının Belirlenmesinde Kullanılması*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Ulucan, S. (2016). *Finansal Başarısızlıkların Altman Z ve Bulanık Mantık (Anfis) Yöntemi ile Tespit Edilmesi: Teknoloji ve Tekstil Sektöründe Bir Uygulama (2006-2013)*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Uzun, E. (2005). İşletmelerde Finansal Başarısızlığın Teorik Olarak İrdelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 27, 158-168.

Ülgen, H., & Mirze, S. (2004). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Yılancı, M., & Vd. (2002, Aralık). Finansal Başarısızlık ile Çalışma Sermayesi Yönetimi Arasındaki İlişki: Spk'ya Tabi İşletmelerde Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 4(4), 1-15.

Yıldırım, İ. (2006). *İşletmelerde Mali Başarısızlıkların Tahmininde Erken Uyarı Sistemleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Yıldız, A. (2014). Kurumsal Yönetim Endeksi ve Altman Z Skoruna Dayalı Lojistik Regresyon Yöntemiyle Şirketlerin Kredi Derecelendirmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 71-89.

Zinet, T. Ç. (2014). *İşletmelerin Finansal Başarısızlıklarının Erken Uyarı Sistemleri ile Tespiti ve Bist'te 2005 -2013 Dönemi Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

FIRM GROWTH DYNAMICS

Editor

Prof. Dr. Mehmet SARAÇ

Author

Dr. Mustafa Kenan ERKAN

FIRM GROWTH DYNAMICS

Editor: Mehmet SARAÇ
Author: Mustafa Kenan ERKAN

ORCID (0000-0001-7502-3328)
ORCID (0000-0002-9975-8182)

ISBN 978-625-6600-78-2
E-ISBN 978-625-6600-77-5
First Edition October 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

FIRM GROWTH DYNAMICS
SARAÇ, Mehmet – ERKAN, Mustafa Kenan
First Edition , 129 s., 160 x 235 mm.
Type : Original Scientific Book

Design	İsa Burak GÜNGÖR
Cover Design	(burakgungor@efeakademi.com) Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Certificate No	49168
Printing Certificate No	49168
Efe Akademik Publishing	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com
Efe Akademik Publishing Printing Adress:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

PREFACE

Throughout the entire process from adapting my doctoral thesis titled "Dynamics of Firm Growth Performance" into a book, I extend my gratitude to my esteemed advisor, Prof. Dr. Mehmet SARAÇ, who provided valuable guidance, assistance, and support from the stages of my doctoral studies to the completion of the book. His contributions have been invaluable.

I would like to express my deep gratitude to my father, Orhan ERKAN, my mother, Fatma ERKAN, and my siblings, whose support and love I can never fully repay. I am also thankful to the Mark-Denise MILLER family for their support. I have a debt of gratitude to my respected advisor, Prof. Dr. Kadir ARDIÇ, for his significant contributions and support.

Finally, I want to thank my dear wife, Emel ERKAN, who has been by my side throughout all stages of this book, constantly motivating me with her patience and perseverance. I consider myself fortunate to have her unwavering support.

Mustafa Kenan ERKAN

20.10.2023

PREFACE	iii
INDEX	v
INTRODUCTION	1
CHAPTER 1: GROWTH PHENOMENON	6
1.1. Growth Phenomenon in the Context of Firm Value.....	6
1.2. Growth and Return on Invested Capital (ROIC) as Fundamental Dynamics of Firm Value.....	10
1.3. Gordon Growth Model.....	13
1.4. Sustainable Growth.....	17
CHAPTER 2: THEORETICAL APPROACHES TO FIRM GROWTH	20
2.1. Optimal Scale Growth In Neoclassical Theory	20
2.2. Penrose's Theory of Firm Growth	22
2.3. The Managerialism Approach and Firm Growth.....	22
2.4. Firm Growth in Evolutionary Economics.....	24
2.5. Population Ecology Approach to Firm Growth.....	25
CHAPTER 3: FACTORS AFFECTING FIRM GROWTH: LITERATURE REVIEW	27
3.1. Firm Age	27
3.2. Export	28
3.3. Firm Size: Gibrat's Law.....	30
3.4. Location of the Company.....	31
3.5. Ownership Structure of the Company: Domestic and Foreign ...	32
3.6. Financial Structure of the Company	33
3.7. Profitability of the Firm	35

3.8. Firm Productivity	36
CHAPTER 4: FIRM GROWTH: AN APPLICATION ON THE TURKISH INDUSTRIAL SECTOR	38
4.1. Data Set.....	38
4.2. Variables to be Used.....	39
4.3. Research Questions and Model.....	41
4.4. Analysis Methods.....	42
4.5. Empirical Findings.....	46
4.5.1. Growth Dynamics in the Turkish Industrial Sector: General Evaluation.....	46
4.5.2. Growth Dynamics in the Turkish Industrial Sector: Young vs. Mature Firms.....	51
4.5.3. Growth Dynamics in the Turkish Industrial Sector: High Technology vs. Low Technology.....	59
4.5.4. Growth Dynamics in the Turkish Industrial Sector: Domestic Capital vs. Foreign Capital Firms.....	69
4.5.5. Growth Dynamics in the Turkish Industrial Sector: Public vs. Private Firms	78
4.5.6. Growth Dynamics in the Turkish Industrial Sector: Marmara Region vs. Others.....	87
RESULTS AND RECOMMENDATIONS.....	96
REFERENCES.....	111

REFERENCES

- ACKERT, L. F., SMITH, B. F.. (1993). Stock Price Volatility, Ordinary Dividends, and Other Cash Flows to Shareholders. *The Journal of Finance*, 48(4), 1147–1160. <http://doi.org/10.2307/2329033>
- AGIOMIRGIANAKIS, G., VOULGARIS, F., PAPADOGONAS, T. (2006) “Financial factors affecting profitability and employment growth: the case of Greek manufacturing”, *International Journal of Financial Services Management*, Inderscience Enterprise LTD., Vol:1(2/3), ss:232-242
- AHMAD, N., SALMAN, A., SHAMSI, A.F. (2015) “Impact of Financial Leverage on Firms’ Profitability: An Investigation from Cement Sector of Pakistan” *Research Journal of Finance and Accounting* Vol.6, No.7, 2015 ss:75-80
- AITKEN, B. ve HARRISON, A. (1999), “Do domestic firms benefit from direct foreign investment? Evidence from Venezuela”, *American Economic Review*, 89(3), s: 605–18.
- AIVAZIAN, V. A., GE, Y. ve QIU, J. (2003), “*The impact of leverage on firm investment: Canadian evidence*”, *Journal of Corporate Finance*, 11 (2005), 277– 291
- ALDRICH, H. E. ve PFEFFER, J. (1976), “Environments of Organizations”, *Annual Review of Sociology* Vol. 2: 79-105
- AMBURGEY, L. ve RAO, H. (1996), “Organizational ecology: past, present, and future directions”, *The Academy of Management Journal*, Vol. 39 No. 5, s: 1265-86.DOI: 10.1086/426407
- ASHTA, A. (2008), “Sustainable Growth Rates: Refining a Measure”, *Strategic Change*, Vol. 17, Nos. 5/6, ss: 207-214. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1089065>

- ASTLEY, W.G. (1985), "The Two Ecologies: Population and Community Perspectives on Organizational Evolution", *Administrative Science Quarterly*, Vol. 30, No. 2, ss: 224-241.
- AUDRETSCH, D.B. ve ELSTON, J.A. (2002), "Does firm size matter? Evidence on the impact of liquidity constraints on firm investment behavior in Germany", *International Journal of Industrial Organization* 20 (1), 1-17.
- AUDRETSCH, D. B. ve DOHSE, D. (2004), "The Impact of Location on Firm Growth", CEPR Discussion Paper No. 4332. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=540242>
- AVARMAA, M. (2011). "Does Leverage Affect Company Growth in the Baltic Countries?" Available at: <http://www.ipedr.com/vol21/18-ICIF2011-F10014.pdf>
- AWAN, H.M., BHATTI, M.I, ALI, R. ve QURESHI, A. (2010) "How growth opportunities are related to corporate leverage decisions?" *Investment Management and Financial Innovations*, Volume 7, Issue 1, 2010, p.90-97.
- AZEVEDO, J. P. W. (2004), "grqreg: stata module to graph the coefficients of a quantile regression", Technical Report, Boston College Department of Economics, Chestnut Hill, MA.
- BARRELL, R. ve PAIN, N. (1993), "Foreign direct investment, technological change, and economic growth within Europe", *Economic Journal*, 107(445), ss: 1770–86.
- BAUMOL, W. (1962), "On the Theory of the Expansion of the Firm", *American Economic Review*, 52, ss: 1078-87.
- BECK, T., DEMİRGÜC-KUNT, A.ve MAKSIMOVIC, V. (2005), "Financial and Legal Constraints to Growth: Does Firm Size Matter?", *Journal of Finance*, 60, ss:137-177.

- BERLE, A. A. ve MEANS, G. C. (1968), "The Modern Corporation and Private Property" New York: Harcourt, Brace & World.
- BIESEBROECK, J. V. (2005), "Firm Size Matters: Growth and Productivity Growth in African Manufacturing" *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 53, No. 3 (April 2005), s. 545-583
- BİGSTEN, A. ve GEBREEYESUS, M. (2007), "The Small, The Young, and the Productive: Determinants of Manufacturing Firm Growth in Ethiopia", *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 55, No. 4 (July 2007), s. 813-840
- BLOMSTRÖM, M. ve SJÖHOLM, F. (1999), "Technology transfer and spillovers: does local participation with multinationals matter?" *European Economic Review*, 43(4-6), s: 915-23.
- BOTTAZZI, G. , CEFIS, E. ve DOSI, G. (2002), "Corporate growth and industrial structure: some evidence from the Italian manufacturing industry", *Industrial and Corporate Change*, 11, ss :705-23.
- BRAVO-BIOSCA, A. (2013), "Firm growth dynamics of across countries: Evidence from a new database", mimeo.
- BRAVO-BIOSCA, A. , CRISCUOLO C. ve MENON, C. (2013), "What Drives the Dynamics of Business Growth?", *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, No. 1, OECD Publishing, Paris.DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/5k486qtttq46-en>
- BYIERS, B. ve IACOVONE, L. (2011), "An Analysis of Pre-Crisis Madagascar Firm Performance: Firm Growth and Productivity", Paper presented at the CSAE Annual Conference, Oxford, United Kingdom.
- CANCINO, E.E.M. (2011) "Empirical Study of Proxies Used To Measure Growth In The Gordon Model", Master Tezi, University of North Carolina at Wilmington Cameron School of Business.

- CAO, B., JIANG B. ve KOLLER T (2006), “Balancing ROIC and growth to build value”, McKinsey Finance, 19, ss: 12-16.
- CAVES, R. (1998), “Industrial organization and new findings on the turnover and mobility of firms”, Journal of Economic Literature, Vol. 36(4), ss: 1947-1982.
- CHAN, A. (2001), “The Mechanics of the Economic Model” <http://www.rbcpa.com/economicmodelv20a.pdf>.
- CHEN, L. (2005), “An Introduction to Quantile Regression and the QUANTREG Procedure”, Statistics and Data analysis, ss. 213-230
- CIEŚLIK, J., KACIAK, E. (2014) “The Impact of Export Dynamics on a Firm’s Growth” Management and Business Administration. Central Europe” Vol. 22, No. 3(126): ss. 18–36
- CIRIACI, D., CASTELLO, M-P.P ve VOIGT, P. (2012) “Does size or age of innovative firms affect their growth persistence? Evidence from a panel of innovative Spanish firms”, JRC IPTS Working Papers JRC 74052, Institute for Prospective and Technological Studies Joint Research Centre.
- COAD, A. ve HÖLZL W. (2010), “Firm growth: Empirical analysis”, WIFO working papers, 361, WIFO.
- COAD, A. (2007), “Firm Growth: A Survey Max Planck Institute of Economics Evolutionary Economics Group”, No: 0703.
- COAD, A. , HÖZL, W. (2010), “Firm growth: empirical analysis”, The Papers on Economics and Evolution Max Planck Institute of Economics Evolutionary Economics Group No:1002.
- COAD, A. (2009), “The Growth of Firms: A Survey of Theories and Empirical Evidence”, Edward Elgar: Cheltenham, UK.
- COAD, A. ve BROEKEL, T. (2012), “ Firm Growth and Productivity Growth: Evidence from a Panel"VAR. Applied Economics, 40(12), ss : 1251-1269.

- CORDES, C., (2014), "The application of evolutionary concepts in evolutionary economics", Papers on Economics and Evolution, No. 1402.
- CORICELLI, F., DRIFFIELD, N., PAL, S. ve ROLAND, I. (2012) "When does leverage hurt productivity growth? A firm-level analysis:A firm-level analysis", Journal of international money and finance, 31 (6), pp. 1674-1694.
- CUARESMA, J. C., OBERHOFERE, H. ve VINCELETTEF, G.A. (2014), "Firm growth and productivity in Belarus: New empirical evidence from the machine building industry", Journal of Comparative Economics, Volume 42, Issue 3, August 2014, ss: 726–738.
- DAMODARAN, A. (2007), "Return on Capital (ROC), Return on Invested Capital (ROIC) and Return on Equity (ROE): Measurement and Implications", July, Available at
 SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1105499> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1105499>
- DAMODARAN, A. (2015) Dividend Discount Models Ders Notları, New York University Stern Business School, <http://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/pdfiles/valn2ed/ch13.pdf>
- DAMODARAN, A. (2015) "Growth Rates and Terminal Value" New York University Stern Business School, <http://people.stern.nyu.edu/adamodar/pdfiles/ohvhd/dam2ed/growthandtermvalue.pdf>.
- DELMAR, F., DAVIDSSON, P. ve GARTNER, W.B. (2003), "Arriving at the high-growth firm", Journal of Business Venturing, Vol. 18, ss: 189-216.

- DİBERNARDINO, F.(2011), “The Missing Link: Measuring and Managing Financial Performance of the Human Capital Investment” *People & Strategy*, Volume 34/Issue 2.
- DIMELIS, S. ve LOURI, H. (2002), “Foreign ownership and production efficiency: a quantile regression analysis”, *Oxford Economic Papers*, 54(3), ss: 449–69.
- DINH, H., MAVRIDIS, D. ve NGUYEN, H. (2010), “The Binding Constraint on Firms’ Growth in Developing Countries”, *The World Bank. Policy Research Working Paper*, 5485.
- DU, J., GONG, Y. ve TEMOURI, Y. (2013), *High Growth Firms and Productivity – Evidence from the United Kingdom*, NESTA Report.
- DUNNE, T. ve HUGHES, A. (1994), “Age, size growth and survival: UK Companies in the 1980s”, *Journal of Industrial Economics*,42, ss:115-140.
- DUSCHL, M., SCHIMKE, A., BRENNER, T., ve LUXEN, D. (2011) “Firm growth and the spatial impact of geolocated external factors - empirical evidence for German manufacturing firms” *KIT – Working Paper Series in Economics No. 36*, November.
- EXPORTS and COMPANY GROWTH (2014) *Kanada İhracat Geliştirme Kredi Kurumu Yayını*:<http://exportwise.ca/campaigns/en/do-better/pdf/successful-export-strategies-whitepaper-en.pdf>
- EIDE, E., SHOWALTER, H., M., (1998), “The effect of school quality on student performance: A quantile regression approach”, *Economics Letters*, 58, ss. 345–350.
- FITZSIMMONS, J.R. , STEFFENS, P. R. ve DOUGLAS E. J. (2005), “Growth and Profitability in Small and Medium Sized Australian Firms”, *AGSE Entrepreneurship Exchange*, Melbourne, February.

- FOSTER, L., HALTIWANGER, J. ve KRIZAN, C. J. (1998), "Aggregate productivity growth: lessons from microeconomic evidence", NBER Working Paper, No. 6803, National Bureau of Economic Research.
- FOTOPOULOS, G. ve LOURI, H. (2002), "Corporate growth and FDI: are Multi-nationals stimulating local industrial development? ", Discussion Paper No. 3128, Centre for Economic Policy Research.
- FRYEGES, H. (2006) "The Export-Growth Relationship: Estimating a Dose-Response Function" Discussion Paper No. 06-028, Centre for European Economic Research, <ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp06028.pdf>
- GARTNER, W. B. (1997), "When Growth is the Problem, not the solution", *Journal of Management Inquiry*, 6(1),62-8
- GEROSKI, P., MACHIN, S.J. ve WALTERS, C.F. (1997), "Corporate Growth and Profitability" *The Journal of Industrial Economics*, 45(2), ss: 171-189.
- GODDARD, J., MOLYNEUX, P. ve WILSON, J. (2004), "Dynamics of growth and profitability in Banking", *Journal of Money, Credit & Banking*, 36, ss: 1069-1091.
- GORDON, M. J. (1959). "Dividends, Earnings and Stock Prices". *Review of Economics and Statistics* 41 (2): 99–105
- GREENE, W.H. (2008) "Econometric analysis" Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall
- GUPTA P. D., GUHA S. ve KRISHNASWAMI S. S. (2013), "Firm growth and its determinants", *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 2:15.
- HALL, B. H. (1986), "The Relationship between Firm Size and Firm Growth in The U.S. Manufacturing Sector". National Bureau of Economic Research Vol. 1965

- HALLAM, A. (2006), “The Neoclassical Firm and Technology”,
Microeconomics, Ders
Notları [http://www2.econ.iastate.edu/faculty/hallam/Microeconomics
/Tech nology.pdf](http://www2.econ.iastate.edu/faculty/hallam/Microeconomics/Tech%20nology.pdf)
- HANNAN, M.T. ve FREEMAN, J. (1977), “The population ecology of
organizations”, *American Journal of Sociology*, vol. 82, ss: 929– 964.
- HARABI, N. (2005), “Determinants of Firm Growth: An Empirical Analysis
from Morocco”, MPRA Paper No. 4394.
- HART, P. E. ve OULTON, N. (1996), “Growth and size of firms”, *Economic
Journal*, 106, ss: 1242–1252.
- HIGGINS, R.C. (1977), “How much growth can a firm afford?” , *Financial
Management* 6(3): 7–16.
- HIGGINS, R.C. (2011), “Analysis for Financial Management” McGraw-
Hill/Irwin
- HUYNH, K. ve PETRUNIA, R. (2010) “Age effects, leverage and firm
growth”, *Journal of Economic Dynamics & Control*, 34 (5), 1003-
1013.
- JANG, S. ve PARK, K. (2011), “Inter-relationship between firm growth and
profitability”, *International Journal of Hospitality Management*, 30,
ss: 1027-1035.
- JENSEN, M. C. (1986), “Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate
Finance, and Takeovers”, *A.E.R. Papers and Proceedings* 76, ss: 323-
29.
- JIANG, B. ve KOLLER T. (2007), “How to choose between growth and
Roic”, *TheMcKinsey Quarterly*, Financial Services. Autumn, 19-22.
- KAMSTRA, M. (2001) “Rational Exuberance: The fundamentals of pricing
firms, from blue chip to dot-com” FRB Atlanta Working Paper No:
2001-21 Federal Reserve Bank of Atlanta.

- KOENKER, R., ve BASSETT G. S. (1978): “Regression Quantiles,” *Econometrica*, 46, 33–50
- KOLLER, T., GOEDHART, M., ve WESSELS, D. (2010), “Valuation - Measuring and managing the value of companies”, (Fifth Edition ed.). McKinsey & Co. Wiley, Hoboken, New Jersey.
- KOLVEREID, L. ve BULLVAG, E. (1996). “Growth intentions and actual growth: the impact of entrepreneurial choice” *Journal of Enterprising Culture*, 4(01), 1–17.
- KOUSER, R., BANO, T., AZEEM, M. ve HASSAN, M. (2012), “Inter-Relationship between Profitability, Growth and Size: A Case of Non-Financial Companies from Pakistan”, *Pakistan Journal of Commerce & Social. Science*, Vol. 6 (2), ss: 405-419.
- KOUTSOYIANNIS, A. (1979) *Modern Microeconomics*, 2. Baskı, London: Macmillan
- LAITINEN, E.K. (2005), “Predicted Shareholder Value as a Strategic Control and Monitor System in Small Companies” *Investment Management and Financial Innovations*, 1/2005.ss: 91-107
- LANG, L.E. , OFEK, E. , STULZ, R., (1996), “Leverage, investment and firm growth”, *Journal of Financial Economics*, 40, ss:3 – 29.
- LEVIE, J. ve LICHTENSTEIN, B. (2010), “A terminal assessment of stages theory: introducing a dynamic states approach to entrepreneurship”, *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 34(2), ss: 317–350.
- LIU, W.C ve CHEN-MIN, H. (2006), “Financial Structure, Corporate Finance and Growth of Taiwan's Manufacturing Firms”, *Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies*, Vol. 9, Issue 1, ss: 67-95.
- MARKUSEN, J. ve VENABLES, A. (1999), “Foreign direct investment as a catalyst for industrial development”, *European Economic Review*, 43(2), ss: 335–56.

- MARRIS, Robin. (1964), "The Economic Theory of Managerial Capitalism", Glencoe: Free Press.
- MATEEV, M. ve ANASTASOV, Y. (2010), "Determinants of small and medium sized fast growing enterprises in central and eastern Europe: a panel data analysis, Financial Theory and Practice" 34 (3), 269-295.
- MAUREL, C. (2008) "Financial Approach to Export Performance in French Wine Smes", 4th International Conference of the Academy of Wine Business Research, Siena, 17-19 July, 2008
- MCKELVEY B. ve ALDRICH H. (1983), "Populations, natural selection, and applied organizational science", Administrative Science Quarterly, 28, ss: 101-128.
- MENGISTAE, T. (1998). "Age-Size Effects in Firm Growth and Productive Efficiency: The Case of Manufacturing Establishments in Ethiopia". Available at: <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/age-size.pdf>
- METCALFE. J. S, (1994), "Evolutionary Economics and Technology Policy", Economic Journal, Royal Economic Society, vol. 104 (425), ss: 931-44, July.
- MIZRUCHI, M. S. (2004), "Berle and Means Revisited: The Governance and Power of Large U.S. Corporations", Theory and Society, 33:579-617.
- MUELLER, D. C. (1969), "A Theory of Conglomerate Mergers", Quarterly Journal of Economics 83, ss: 643-59.
- NAWAZ, A., SALMAN, A., SHAMSI, A. F. (2015), "Impact of Financial Leverage on Firms' Profitability: An Investigation from Cement Sector of Pakistan Research", Journal of Finance and Accounting Vol.6, No.7.
- NELSON, R. (2007), "Economic Development from the Perspective of Evolutionary Economic Theory", Working Paper Series No. 2007-02

- NELSON, R.R. ve WINTER, S. (1982), “An Evolutionary Theory of Economic Change”, Harvard University Press, Cambridge.
- NELSON, Richard R. ve SIDNEY G. Winter (1982), “An Evolutionary Theory of Economic Change”, Belknap Press/Harvard University Press: Cambridge.
- OLIVEIRA, B. ve FORTUNATO, A. (2006), “Testing Gibrat’s Law: Empirical Evidence from Panel of Portuguese Manufacturing Firms”, International Journal of Economics of Business, Vol. 13, Issue 1, ss: 65-81.
- ÖZLER, Ş. ve TAYMAZ, E. (2004) “Dynamics of competition and foreign direct investment”, ERC Working Paper in Economics, METU.
- PANDEY, I.M. (2005), “What drives Shareholder Value”, Working Paper, No: 2005 -09-04,
- PENROSE, E. T. (1959), “The Theory of the Growth of the Firm, Basil Blackwell”, Oxford
- PHILLIPS, M., VOLKER, J., ANDERSON, S.J. (2010), “Understanding Small Private Retail Firm Growth using the Sustainable Growth Model”, The Journal of Finance and Accountancy.
- PLATT, H.D., PLATT, M.B. ve CHEN, G. (1995), “Sustainable Growth Rates of Firms in Financial Distress”, Journal of Economics and Finance, 19, ss: 147-151.
- POWERING EXPORT GROWTH (2011) A.B.D. Ticari Hizmetler Ofisi Yayını http://trade.gov/cs/cs_annualreport12.pdf
- RAMEZANI, C., SOENEN, L. ve JUNG, A. (2002), “Growth, Corporate Profitability and Value Creation”, Financial Analysts Journal, 58 (2), ss: 58 – 67.
- RAPPAPORT A. (1987), “Linking competitive strategy and shareholder value analysis”, Journal of Business Strategy, Vol. 7, Iss: 4, ss: 58 – 67.

- REICHSTEIN, T. ve DAHL, M.S. (2004), "Are Firm Growth Rates Random? Analysing Patterns and Dependencies", *International Review of Applied Economics*, Vol. 18, No. 2, ss: 225–246.
- ROBSON, P. J., BENNET, R.J. (2000) "SME Growth: The Relationship with Business Advice and External Collaboration", *Small Business Economics*, Vol. 15, Issue 3, 2000, pp. 193-208.
- SALIMATH, S. ve JONES, III R. (2011), "Population ecology theory: implications for sustainability", *Management Decision*, Vol. 49 No. 6, ss: 874-910.
- SCHIMKE, A., BRENNER, T. (2011) "Long-run factors of firm growth - a study of German firms", Working Paper Series in Economics, No. 21, econpapers.wiwi.kit.edu
- YASEMI, S., FARSHIDKHAIROLLAHI. , FATAHIDEHPAHNI, M., JALILIAN, A. (2014) "Studying the Financial Leverage Relation to Firms Growth and Financial Strength in the Accepted (Listed) Companies in Tehran Stock Exchange in Various Industries" *Indian J.Sci.Res.* 3(1) ss:355-361, 2014
- SHLEIFER, A.ve VISHNY, R.W. (1989) "Managerial entrenchment: The Case of Manager-Specific Investments." *Journal of Financial Economics*, 25 (1):123-139.
- SILVA, S.T, TEIXEIRA, A.A.C. ve SILVA, M.R. (2005) "Economics of the Firm and Economic Growth. An Hybrid Theoretical Framework of Analysis" *Journal of Organizational Transformation and Social Change*, Intellect, Vol.2, No:3, s257-276.
- SRIVASTAVA, R.K., SHERVANI, T.A. ve FAHEY, L. (1999), "Marketing, business processes, and shareholder value: an organizationally embedded view of marketing activities and the discipline of marketing", *Journal of Marketing*, Vol 63, No (special issue), ss: 168-179.

- STOCK, J. H., WATSON, M. W. (2007) "Introduction to Econometrics" 2nd ed., Boston: Pearson Addison Wesley.
- TIMME, S. G., EISEMANN, P. C. (1989). On the Use of Consensus Forecasts of Growth in The Constant Growth Model: The Case of Electric Utilities. *Financial Management*, 18(4), 23–35. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3665794>
- TORRES-REYNA, O. (2007) "Panel Data Analysis Fixed and Random Effects using Stata" <http://www.princeton.edu/~otorres/Panel101.pdf>
- ÜN, T., SAÇILDI, İ. S., GENÇ, E. G., GÜRİŞ, S. (Ed) (2015). "Stata ile Panel Veri Modelleri". Der Yayınları, İstanbul.
- VAN DIJK, J., HOOGSTRA G.J., (2004), "Explaining Firm Employment Growth: Does Location Matter?" *Small Business Economics*, 22:179–192.
- VAN OORT, F., RASPE O. (2008), "Firm Growth and Localized Knowledge Externalities" *the Journal of Regional Analysis & Policy*, JRAP 38(2): 100-116.
- VINER J. (1932), "Cost Curves and Supply Curves" *Journal of Economics* 3 (1), ss: 23-46
- VLACHVEI, A., NOTTA, O. (2008), "Firm growth, size and age in Greek firms", *Proceedings of Proceedings of International Conference on Applied Economics 2008*, TEI of Western Macedonia Press, ISBN 978-960-89054-2-9, pp.915-921.
- WU Y., (2013), "Leverage and firm growth: The European evidences" http://epub.lib.aalto.fi/en/ethesis/pdf/13136/hse_ethesis_13136.pdf

Nitel ve Nicel Çalışmalarla
SUÇU ÖLÇMEK

Dr. Öğr. Üyesi Filiz TEPECİK

Nitel ve Nicel Çalışmalarla
SUÇU ÖLÇMEK

Editör : Filiz TEPECİK

ORCID (0000-0002-1858-7423)

ISBN 978-625-6600-79-9
E-ISBN 978-625-6600-80-5
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Nitel ve Nicel Çalışmalarla
SUÇU ÖLÇMEK

TEPECİK, Filiz

1. Basım 134 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

SUÇ DATASI	9
1. Suç datası nedir? Ne gösterir? Neyi ölçer?	10
2. Görünen suçluluk	12
3. Ulusal suç kayıtları ile suçluluğun ölçülmesi	15
1.1. Ceza adalet sistemi ve caydırıcılık	17
1.2. Sayılarla Türk Ceza Kanunu	19
1.3. Yargı süreci ve suç kayıtları	24
1.4. İnfaz kurumları ve sayısal bilgiler	27
1.5. Suç için maliyetler	30
NİTEL ANALİZ: Hukuk Uygulayıcıların ve Hukuk Öğretisi ile Uğraşanların Gözüyle Suçun Nedenleri	33
1. Kavramsal çerçeve	35
1.1. Birey Eksenli Suç Teorileri	35
1.1.1. Biyolojik Temelli Suç Teorileri	36
1.1.2. Psikolojik Temelli Suç Teorileri	37
1.1.3. Rasyonel Tercih Teorileri	38
1.1.4. Suçun Ekonomik Teorisi	40
1.2. Toplumsal Eksenli Suç Teorileri	42
1.2.1. Sosyal Yapı Teorileri	43
1.2.2. Sosyal Süreç Teorileri	45
2. Yöntem	47
2.1. Nitel Veri, Çözümlemesi ve Yorumlanması	48
2.2. Katılımcılar	51
2.3. Verilerin çözümlemesi	52
2.4. Temaların Belirlenmesi ve Organize Edilmesi	57
3. Bulgular ve Yorumlar	58
3.1. İnsanlar Neden Suç İşler?	61
3.1.1. Kişilik Özellikleri ve İletişimsizlik	62

Nitel ve Nicel Çalışmalarla SUÇU ÖLÇMEK

3.1.2. Ekonomi	65
3.1.3. Aile ve Çevre	68
3.1.4. Eğitim	70
3.1.5. Normlar ve Toplumsal Normlar	73
3.2. Suç İşleme veya İşlememe Kararı Nasıl Alınır?	74
3.2.1. Suçlu İçin Bir Prototip Var Mıdır?	79
3.2.2. Suç İşlememe İçin Yönlendirme Yapmak Mümkün Müdür?.....	83
3.2.3. Değerler sistemi	85
3.2.4. Önleyici Olarak Ceza Adalet Sistemi	88
Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği.....	96
3.2.5. Aileye Destek ve Çevre Düzenlemesi.....	97
3.2.6. Psikolojik Destek.....	101
4. Sonuç ve Tartışma.....	102
NİCEL ANALİZ: Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Etkisinin Değerlendirilmesi	107
1. Model	109
2. Literatür taraması	110
3. Yöntem.....	112
1.1. Veri.....	113
1.2. Panelin Zaman ve Kesit Boyutu	114
1.3. Model: Suç Miktarı ve Açıklayıcı Değişkenler.....	114
1.4. Verilere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	116
1.5. Durağanlık ve Yatay Kesit Bağımlılığı.....	117
1.6. Heterojenlik testi.....	119
1.7. Tahminci.....	120
4. Araştırma Bulguları.....	120
5. Sonuç	128

KAYNAKÇA

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2018). *Adli İstatistikler 2018*. <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adl-istatistikler-yayin-arsivi> adresinden alındı
- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2022). *Adli İstatistikler*. T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü: <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr> adresinden alındı
- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2023). *Adalet İstatistikleri 2022*. Ankara: Adalet Bakanlığı.
- Aichhorn, A. (1979). *Suçlar ve Cezalar Hakkında*. Moore Publishing Company.
- Aksu, H., & Akkuş, Y. (2010). Türkiye'de mala karşı suçların sosyoekonomik belirleyicileri üzerine bir deneme: Sınır testi yaklaşımı (1970-2007). *SosyoEkonomi*, 11(11), 307-322.
- Aygül, H. H., & Şensoy, A. F. (2018). Çocuklara karşı işlenen cinsel suçlara verilen cezalar ve beklenen toplumsal adalet. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 533-551. doi:<https://doi.org/10.21547/jss.384324>
- Aytaç, M., Aytaç, S., & Bayram, N. (2007). Suç türlerini etkileyen faktörlerin istatistiksel analizi. 8. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, (s. 1-7). Malatya.
- Beccaria, C. (2004). *Suçlar ve Cezalar Hakkında*. (S. Selçuk, Çev.) Ankara: İmge yayınevi.
- Beccaria, C. (2016). *Suçlar ve cezalar hakkında*. (S. Selçuk, Çev.) İmge Yayınevi.
- Becker, G. S. (1968). "Crime and punishment: an economic approach". *The Journal of Political Economy*, 76, 169-217.. doi:<https://doi.org/10.1086/259394>
- Berman, L. (1932). Crime and punishment: an economic approach. *Journal of Political Economy*, 89(2), 215-238.
- Beşe, E. (2013). Suçun izlenmesi ve ölçülmesi. E. Beşe, A. Geleri, & F. Tepecik (Dü.) içinde, *Suç Önleme Modelleri* (s. 170-188). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bozkurt, V. (2005). *Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar*. Alfa Aktüel Yayınları.
- Cerro, A. M., & Meloni, O. (2000). Determinants of the crime rate in Argentina during the '90s'. *Estudios de Economía*, 27(2), 297-311.
- Chudik, A., & Pesaran, M. (2015). Common correlated effects Estimation of heterogeneous dynamic panel data models with weakly exogenous regressors. *Journal of Econometrics*(188), 393-420. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2015.03.007>
- Cinar, M., & Taşş, C. (2022). Türkiye'de bölgesel işsizlik ve suç türleri ilişkisi: Panel veri yaklaşımı. *Business and Economics Research Journal*, 13(2), s. 179-197. doi:<http://dx.doi.org/10.20409/berj.2022.368>

- Cömertler, N., & Kar, M. (2007). Türkiye'de suç oranının sosyo-ekonomik belirleyicileri: Yatay kesit analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(2), 37-57. doi:https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002018
- Cornwell, C., & Trumbull, W. N. (1994). Estimating the economic model of crime with panel data. *The Review of Economics and Statistics*, 76(2), 360-366. doi:<https://doi.org/10.2307/2109893>
- Dolu, O. (2009). Rasyonel bir tercih olarak suç: Klasik okul düşüncelerinin suç açıklama ve önleme kapasitesinin değerlendirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(4), 89-120.
- Dolu, O. (2011). *Suç Teorileri*. Seçkin Yayıncılık.
- Dolu, O. (2012 a). *Kriminoloji*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Dolu, O., & Büker, H. (2009). "Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım". *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(3), 1-22.
- Dolu, O., Büker, H., & Uludağ, Ş. (2012). Türk Ceza Adalet Sisteminin caydırıcılık kapasitesine ilişkin eleştirel bir değerlendirme. *AUHFD*, 61(1), 69-106. doi:[10.1501/Hukfak_0000001651](https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001651)
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. Beta Yayınevi.
- Durnaoğlu, C. (2020). *Mükelleflere uygulanan vergi cezalarının caydırıcılığı: Afyonkarahisar ili örneği*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. <https://hdl.handle.net/11630/9503> adresinden alındı
- Eberhardt, M., & Bond, S. (2009). Cross-section dependence in nonstationary panel models: A novel estimator. *paper presented at the Nordic Econometrics*.
- Eberhardt, M., & Teal, F. (2010). Productivity analysis in global manufacturing production. *Economics Series Working Papers 515*. University of Oxford, Department of Economics.
- Ehrlich, I. (1973). Participation in illegitimate activities: A theoretical and empirical investigation. *Journal of Political Economy*, 81(3), 521-565. <https://doi.org/10.1086/260058> adresinden alındı
- Ehrlich, I. (1974). Participation in illegitimate activities: an economic analysis. G. S. Landers (Dü.) içinde, *the economics of crime and punishment*. www.nber.org/chapters/c3627:68-134 adresinden alındı
- Ehrlich, I. (1975). The deterrent effect of capital punishment: A question of life and death. *The American Economic Review*, 65(3), s. 397-417. <https://www.jstor.org/stable/1804842> adresinden alındı
- Eide, E. (1994). Previous criminometric studies. *Economics of crime deterrence and the rational offender* içinde. <https://www.emerald.com/insight/publication/doi/10.1108/S0573-8555%281994%29227> adresinden alındı

- Eide, E. (1999). *Economics of criminal behaviour*. Encyclopedia of law and economics: encyclo.finflaw.com/8100book.pdf adresinden alındı
- Entorf, H., & Spengler, H. (2000). Socioeconomic and demographic factors of crime in Germany: Evidence from panel data of the German states. *International Review of Law and Economics*, 20(1), 75-106. doi:10.1016/S0144-8188(00)00022-3
- Erdoğan, S., Yalçın, M., & Dereli, M. A. (2011). Kriminolojide coğrafi bilgi sistemleri ve mekansal istatistiksel yöntemlerin kullanımı: Hırsızlık örneği. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*. Ankara.
- Erzurumluoğlu, B., & Göksu, T. (2009). Türkiye'deki suç eğilimleri ve polis performansının faktörel etkisi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(3), 43-60.
- Funk, P., & Kugler, P. (2003). Identifying efficient crime-combating policies by VAR models: The example of Switzerland. *Contemporary Economic Policy* 21(4):525-538, 21(4), 525-538. doi:10.1093/cep/byg030
- Gerçek, L. Ç. (2006). Şüpheli ve mağdur üzerine bir araştırma. *Polis Bilimleri Dergisi*, 8(3-4), 79-98.
- Gibbs, J. (1975). *Crime, punishment and deterrence*. New York: Elsevier.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları.
- Hadri, K., & Kurozumi, E. (2012). A simple panel stationarity test in the presence of serial correlation and a common factor. *Economics Letters*, 115(1), s. 31-34. doi:<https://doi.org/10.1016/j.econlet.2011.11.036>
- Hamzaoğlu, N., Türk, B., & Sanal, Y. (2019). Ceza soruşturması ve yaptırımlarının caydırıcılık etkisinin değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 24(3), 198-208. doi:10.17986/blm.2019252288
- İçli, T. (2007). *Kriminoloji*. Seçkin Yayıncılık.
- Kızmaz, Z. (2005). "Ceza veya kriminal yaptırımın suç oranları üzerindeki caydırıcı etkisi". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VII(2), 210-231.
- Kızmaz, Z. (2005a). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.
- Kızmaz, Z. (2005b). Kriminolojide yeni yönelimler: bütünlük suç kuramları-I. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 349-377.
- Kuş, E. (2009). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık.
- Ormerod, P. (2005). Crime: economic incentives and social networks.
- Palmer, J. (1977). Economic analyses of the deterrent effect of punishment: A review. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 14(1), s. 4-21.
- Penal Reform International. (2016). *Dünya hapisanelerinde eğilimler 2016*. Ceza Infaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CISST) ve Türkiye Hapishane

- Çalışmaları Merkezi (TCPS):
<http://www.tcps.org.tr/?q=content/d%C3%BCnya-hapishanelerinden-e%C4%9Filimler-2016> adresinden alındı
- Pesaran, H., & Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 1, 50-93.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2007.05.010>
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. (2004) ' . IZA Discussion Paper No. 1240.
<https://repec.iza.org/dp1240.pdf> adresinden alındı
- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22, s. 265–312.
- Pesaran, M. H. (2015). Testing weak cross-sectional dependence in large panels. *Econometric Reviews*, 34(6-10), s. 1089-1117.
doi:<https://doi.org/10.1080/07474938.2014.956623>
- Pesaran, M., & Smith, R. (1995). Estimating long-run relationships from dynamic heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 68(1), 79-113.
doi:[https://doi.org/10.1016/0304-4076\(94\)01644-F](https://doi.org/10.1016/0304-4076(94)01644-F)
- Polat, A. (2008). Suç istatistiklerine ilişkin sorunlar ve öneriler. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(1), 1-24. Polat, A. (2008). Suç istatistiklerine ilişkin sorunlar ve öneriler. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(1), 37-59. adresinden alındı
- Polat, A., & Gül, S. K. (2010). *Suçun ölçülmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Saridakis, G., & Spengler, H. (2012). Crime, deterrence and unemployment in Greece: A panel data approach. *The Social Science Journal*, 49(2), 167-174.
doi:10.1016/j.soscij.2011.08.005
- Schmallegger, F. (2004). *Criminology today: An Integrative Introduction*. Pearson-Prentice Hall.
- Schmidt, P., & Witte, A. D. (1984). *An Economic Analysis of Crime And Justice: Theory, Methods and Application*. Newyork: Academic Press.
- Shoemaker, D. (2000). *Theories of delinquency: An examination of explanations of delinquent behaviour*. Oxford University Press.
- Sokullu-Akıncı, F. (1999). *Kriminoloji*. Bata Basım Yayım.
- Stewart, C., & Cash, W. (1985). *Interviewing: Principles and Practices*. W.C.Brown Pub.
- Suçun sosyo-ekonomik belirleyicileri: Panel veri analizi. (2019). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 2767-2784.
- Tittle, R. (1969). Crime rates and social forces. *Sos. Probl*, 16(4), 409-23.
- Topçuoğlu, T. (2015 a). Türkiye’de suçluluğa ve infaz politikalarına ilişkin veri ihtiyacı. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 3(1), 167-190.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/iuchkd/issue/1331/15701> adresinden alındı

Nitel ve Nicel Çalışmalarla SUÇU ÖLÇMEK

- Topçuoğlu, T. (2015). *Türkiye’de suçluluğa ve infaz politikalarına ilişkin veri ihtiyacı*. İstanbul: Tesev.
- TÜİK. (2023). Hükümlü ve tutuklu sayısı. Ankara. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=adalet-ve-secim-110&dil=1> adresinden alındı
- Tulder, F. V., & Torre, A. V. (1999). Modeling crime and the law enforcement system. *International Review of Law and Economics*, 19(4), 471-486.
- Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi. (2011). *Tutuklama raporu*. , <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/tbbbooks/tutuklama-raporu.pdf> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019 a). Mahkemelerdeki (ceza, hukuk ve idari) hakim sayısı, mahkemelere gelen ve bir hakime düşen dava sayısı). Ankara.
- Tutar, E. (2002). *Suçta karanlık alan - suçta siyah sayılar*. Aralık 2018, 26 tarihinde Kriminoloji: <http://www.kriminoloji.com/> adresinden alındı
- Uzun, A., & Aliğaoğlu, A. (2009). Tokat şehrinde mala karşı suçlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 430-444.
- VanWyhe, J. (2001). *Franz Joseph Gall (1758-1828) the originator of what later became phrenology*. The History of Phrenology on the Web: www.historyofphrenology.org.uk/fjgall.html adresinden alındı
- WHE (World Heritage Encyclopedia). (ty). *Cesare Lombroso*. WHE (World Heritage Encyclopedia): www.worldheritage.org/article/WHEBN0000178879/Cesare%20Lombroso adresinden alındı
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel Zaman Serileri Analizi-Stata Uygulaması*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yurdakul, B. (2004). *Yapılandırıcı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Problem Çözme Becerilerine, Bilişötesi Farkındalık ve Derse Yönelik Tutum Düzeylerine Etkisi ile Öğrenme Sürecine Katkıları*. Hacettepe Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsüne sunulmuş doktora tezi.

**BEDEN EĞİTİMİ VE
SPORDA ÖĞRETİM
YETERLİLİĞİ VE
ÖĞRETİM
UYGULAMALARI**

YAZAR

Sevinç SERİN

EDİTÖR

Doç. Dr. Mümine SOYTÜRK

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Beden Eğitimi ve Sporda Öğretim Yeterliliği ve Öğretim Uygulamaları

Yazar
Sevinç SERİN
ORCID (0000-0001-5081-1299)

Editör
Mümine SOYTÜRK
ORCID (0000-0001-9560-5915)

ISBN 978-625-6600-73-7
E-ISBN 978-625-6600-74-4
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap 627318 nolu Beden eğitimi öğretmen adaylarının yeterlikleri ve akademik öğrenme zamanına etkisinin incelenmesi (Özel öğretim yöntemleri uygulaması) adlı doktora tezinden türetilmiştir

KÜTÜPHANE KARTI

Beden Eğitimi ve Sporda Öğretim Yeterliliği ve Öğretim Uygulamaları
SOYTÜRK, Mümine – SERİN, Sevinç

1. Basım, 121 s., 150 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Beden Eğitimi,
2. Yeterlilik,
3. Öğretim,
4. Akademik Öğrenme Zamanı,
5. Öğretim

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Kapak Tasarım

Sertifika No 49168
Matbaa Sertifika No 49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık **Matbaa Adres:**

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	3
İÇİNDEKİLER	5
TABLolar DİZİNİ	9
ŞEKİLLER DİZİNİ	12
KISALTMALAR.....	13
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	15
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	18
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	19
2. GENEL BİLGİLER	20
2.1. ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ	20
2.1.1. Öğretim ve öğrenme.....	20
2.1.2. Beden eğitiminde öğretim stratejileri	23
2.1.2.1. Anlatım, sunuş, sözlü açıklama.....	24
2.1.2.2. Komutla öğretim	24
2.1.2.3. Gösterip yaptırma ve alıştırma	25
2.1.2.4. Buluş yoluyla öğretim.....	25
2.1.2.5. Araştırma-inceleme.....	26
2.1.2.6. Görevlendirme	26
2.1.2.7. İşbirlikçi-eşli çalışma	27
2.1.3. Yeterlik ve öğretmenlik mesleğine ilişkin yeterlik	27
2.1.3.1. Öğretmenlik mesleğine ilişkin genel yeterlik	30
2.1.3.2. Öğretmenlik mesleğine ilişkin alan yeterliği.....	36
2.1.4. Beden eğitimi öğretmenliği.....	38
2.1.5. Beden eğitimi öğretmenin nitelikleri	39
2.1.6. Beden eğitimi öğretmenliği özel alan yeterliği.....	40
2.1.7. Beden eğitimi öğretmenliği özel alan yeterliğine ilişkin araştırmalar	43
2.2. EĞİTİM ÖĞRETİMDE ZAMAN YÖNETİMİ	45

2.2.1. Zaman yönetimi	45
2.2.2. Ayrılmış zaman	47
2.2.3. Öğretim zamanı	48
2.2.4. Meşgul olunan zaman.....	48
2.2.5. Akademik öğrenme zamanı	48
2.2.5.1 Akademik öğrenme zamanını etkileyen faktörler	52
2.2.5.2. Akademik öğrenme zamanına ilişkin araştırmalar	52
3. GEREÇ VE YÖNTEM	54
3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ.....	54
3.2. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE SÜRESİ	54
3.3. ARAŞTIRMANIN DENEKLERİ.....	55
3.4. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLESİ VE HİPOTEZLERİ	56
3.4.1. Araştırmanın problem cümlesi	56
3.4.2. Araştırmanın hipotezleri.....	56
3.4.2.1. Araştırmanın alt hipotezleri.....	56
3.5. BAĞIMLI VE BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	57
3.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	57
3.6.1. Akademik Öğrenme Zamanı Gözlem Formu – Beden Eğitimi	58
3.6.2. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Öğretmen Yeterlik Ders Gözlem Formu.....	59
3.6.2.1. Madde havuzunun oluşturulması.....	60
3.6.2.2. Pilot Çalışma	61
3.7. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	63
3.8. VERİLERİN ANALİZİ	65
3.9. SINIRLILIKLAR.....	66
3.10. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ.....	66
4. BULGULAR	67
4.1. KAPSAM GEÇERLİK ORANI VE KAPSAM GEÇERLİK İNDEKSİ VERİLERİN ANALİZİ.....	67

4.2. BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ YETERLİKLERİ ÖLÇEĞİNİN GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK ANALİZLERİ	71
4.2.1. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	71
4.2.2. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	76
4.3. BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ YETERLİKLERİNE AİT BETİMSSEL BULGULAR	81
4.4. BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ YETERLİKLERİ İLE DERS ORTAMI VE İÇERİĞİ BOYUTLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER	82
4.4.1. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Öğretmen Yeterlikleri ile Ders Ortamı ve İçeriği Alanı Genel İçerik Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	83
4.4.2. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri ile Ders Ortamı ve İçeriği Alanı Konu Alan Bilgisi İçeriği Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	86
4.4.3. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri ile Ders Ortamı ve İçeriği Alanı Konu Alan Motor Bilgisi Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	89
4.5. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri ile Öğrenci Katılımı Boyutları Arasındaki İlişkiler	92
4.5.1. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri ile Öğrenci Katılımı Alanı Motor Aktivite Dışı Davranışlar Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	93
4.5.2. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri ile Öğrenci Katılımı Alanı Motor Aktivite İçi Davranışlar Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	96
5. TARTIŞMA	101
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	108
6.1. ARAŞTIRMACILARA YÖNELİK ÖNERİLER	109

6.2. UYGULAMA ALANINDA ÇALIŞANLARA YÖNELİK ÖNERİLER.....	110
7. KAYNAKLAR.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	121

7. KAYNAKLAR

- Abbasoğlu E. ve Öncü E. Beden eğitimi öğretmeni adaylarının benlik saygıları ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. 2013;14(2), 407-425.
- Ada S, Ünal S. Eğitim Bilimine Giriş. 4. basım. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara; 2012.
- Agbuba B. Reliability and Validity of the Trichotomous Achievement Goal Model in an Elementary School Physical Education Settings. Eurasian Journal of Educational Research. 2009; 37, 17-31.
- Akın U. ve Yıldırım N. Öğretmenlerin eğitime inanma düzeyleri ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. E- Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi. 2015; 6(1), 70- 83.
- Aktaş I. Walter J. Öğretmen Adaylarının Mesleki Yeterlilik Duygusu. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2005; 4: 127-131.
- Akyüz Y. Türk Eğitim Tarihi. 26. Baskı. Pegem A Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Hizmetleri Tic. Ltd. Şti: Ankara; 2014, s: 1-409.
- Alemdağ C. Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Epistemolojik İnançları, Akademik Öz-Yeterlikleri ve Öğrenme Yaklaşımları. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Doç. Dr. Erman Öncü). Trabzon, 2016.
- Alpaydın Y, Kocabaş C, Dervişoğulları M, Çakır GS. Öğretmenlik eğitiminde kazandırılan yeterliklerin öğretmenlik mesleği ile uyumu: Öğretmen görüşlerine dayalı bir karma araştırma. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 2019, 49: 17-49.
- Alper Ö. B. Türkçe Öğretmenlerinin Öğretimi Planlama Yeterliklerine İlişkin Algıları ile Zaman Yönetimi Becerilerine İlişkin Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Gülbahar). Kırşehir, 2019.

- Arseven A, Arseven İ, Tepehan T. Sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğretimine yönelik öz-yeterlik algılarının incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*. 2015; 4(2): 29- 40.
- Arslan A. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı ve Türkçe öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2009; 13(1), 143-154.
- Atik Kara D, Sağlam M. Öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin öğrenme-öğretme sürecine yönelik yeterlikleri kazandırması yönünden değerlendirilmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*. 2014; 2(3): 28-86.
- Aydın K. S, Koçak S. Üniversite öğrencilerinin zaman yönetimi becerileri ile akademik erteleme düzeylerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2016; 2(3): 17-38.
- Aydın S, Demir T. Öz-Düzenlemeli Öğrenme. PEGEM Akademi Yayıncılık; Ankara; 2014.
- Ayre C, Scally A.J. Critical values for Lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*. 2014; 47(1): 79-86. Doi: 10.1177/0748175613513808.
- Başbay A, Bektaş Y. Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*. 2009; 34(152): 30-43.
- Bayram N. Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş. Ezgi Kitabevi: Bursa; 2010, s:174
- Berk E. Modüler Program Uygulamalarının Değerlendirilmesi. MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı; Ankara; 2010.
- Bollen K. A. Structural equations with latent variables. NY: Wiley Corp. 1989.
- Böke H. Beden eğitimi derslerinde farklı özel Öğretim yöntemlerinin kullanılmasının Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve Psikomotor davranışlarına etkisinin Araştırılması. İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. Güllü). Malatya, 2016.
- Brown T. A. Confirmatory factor analysis for applied research. NY: Guilford Publications Inc. 2006.

- Büyüköztürk Ş. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 14. Baskı. Pegem Akademi: Ankara; 2011.
- Büyüköztürk Ş. ve ark. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 16. Baskı. Pegem Akademi: Ankara; 2014.
- Çınar O, Teyfur E, Teyfur M. İlköğretim okulu öğretmen ve yöneticilerinin yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ve programı hakkındaki görüşleri. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2006; 7(11): 47-64.
- Çiltaş A, Akıllı M. Öğretmenlerin Pedagojik Yeterlilikleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2011; 3(4): 64-72.
- Çoban B, Turan M. Öğrenci görüşlerine göre ideal beden eğitimi öğretmenini nitelikleri ölçek geliştirme çalışması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2006; 16 (1), 149-161.
- Çokluk Ö, Şekercioğlu G. ve Büyüköztürk Ş. Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları. Pegem Akademi: Ankara; 2010.
- Demirel Ö, Dinçer S. Eğitim Bilimlerinde Yenilik ve Nitelik Arayışı. Pegem Akademi Yayıncılık: Ankara; 2016.
- Demirel Ö. Öğretim İlke ve Yöntemleri. 19. baskı, Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti. Ankara; 2012, s: 6-305.
- Demirhan G. Spor Eğitiminin Temelleri. Bağırhan Yayınevi: Ankara; 2006.
- Derri V, Emmanouilidou, K, Vassiliadou, O, Kioumourtzoglou, E, Olave, E. Revista Internacional De Ciencias Del Deporte. 2007; 3(3) ,12-23.
- Doğan İ. Düzenli Fiziksel Etkinliklerin Ortaöğretimde Öğrenim Gören Öğrencilerin Bilişötesi Öğrenme Stratejileri ve Beden Eğitimi ve Spor Dersine İlişkin Tutum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Murat Tekin). İstanbul, 2017.
- Duman A. Bazı Eğitim Bilimi Kavramlarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2013; 10: 1-10.

- Duman T. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ve Akademik Öz Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi. Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Güllü). Çorum, 2018.
- Ekici G. Öğretim yönetimi. İçinde: Karip E (eds.). Sınıf Yönetimi. 14. basım. Pegem Akademi: Ankara; 2017, s: 71-112.
- Eldeleklioğlu J. Ergenlerin zaman yönetimi becerilerinin kaygı, yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından incelenmesi. İlköğretim Online. 2008; 7(3): 656-663.
- Erdoğan A. Türkçe Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Yeterlikleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Gülbahar). Kırşehir, 2019.
- Erdoğan H. Ç. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmenliğinden Beden Eğitimi Öğretmenliğine Geçiş Yapan Öğretmenlerin Yeterlik Algılarının İncelenmesi. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ziya Bahadır). Kayseri, 2014.
- Esen E ve Mirzeoğlu AD. Beden eğitimi ve spor derslerinde kullanılan fiziksel etkinlik kartlarının akademik öğrenme zamanına etkisi. Kastamonu Education Journal. 2018; 26(4): 1091-1100.
- Esen E. Beden Eğitimi ve Spor Derslerinde Kullanılan Fiziksel Etkinlik Kartlarının Akademik Öğrenme Zamanına Etkisi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. A. Dilşad Mirzeoğlu). Bolu, 2016.
- Fidan N. Eğitim Psikolojisi, Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yayınevi 1996: 2-12, Ankara.
- Güneş F. Bologna süreci ile yükseköğretimde öngörülen beceri ve yetkinlikler. Yükseköğretim ve Bilim ve Dergisi. 2012; 2(1): 1-9.
- Güngör C. Öğretmen Adaylarının Öz Yeterlilik Algıları ile Mesleki Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. İbrahim Gül). Samsun, 2019.
- Güven D. Profesyonel bir meslek olarak Türkiye’de öğretmenlik. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi. 2010; 27(2): 13-21.

- Hacıömeroğlu G, Şahin Ç. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Uygulama Öğretmenleri Hakkında Özel Alan Yeterlikleri Algısı. Mustafa kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2011; 8(15), 473-486.
- Hooper, D, Coughlan J. and Mullen M. Structural equation modeling: Guidelines for determining model fit. The Electronic Journal of Business Research Methods. 2008; 6(1), 53-60.
- Hu L. and Bentler P.M. Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. Structural Equation Modeling. 1999; 6, 1-55.
- İlyas İ E, Coşkun İ, Toklucu D. Türkiye’de Aday Öğretmen Yetiştirme Modeli: İzleme ve Değerlendirme. SETA: İstanbul; 2017.
- Kahramanoğlu R. Ay, Y. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Alan Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından Analizi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. 2013; 2(2), 285-301.
- Kangalgil A. Beden eğitimi öğretmenlerinin özel alan yeterliklerine katılma ve sahip oluş derecelerinin belirlenmesi. Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi. 2014; 25 (2), 94- 103.
- Karabulut Z, Pulur A. Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki yeterliği ve eğitimlerinin özel alan yeterliklerine etkisinin incelenmesi. Spormetre. 2017; 15(3): 171-178.
- Karademir, N. Coğrafya Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisi Yeterlikleri. Doğu Coğrafya Dergisi. 2013; 18(29) : 79-96.
- Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. 26. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara; 2014.
- Kelloway K.E. Using Lisrel for structural equation modeling: A researcher’s guide. Londong: Sage. 1989.
- Kılıç S. Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı. Journal of Mood Disorders. 2016; 6(1): 47-8.
- Kırmoğlu H, Yıldırım Y, Temiz A. İlk ve ortaöğretim okullarında görev yapan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin stresle başa çıkma tarzlarının incelenmesi (Aydın ili örneği). Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2011, 5(2): 113-114.

- Kuş E. Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri. Anı Yayıncılık: Ankara; 2003.
- Meydan C. H, Şeşen H. Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları. Detay Yayıncılık. Ankara. 2011.
- Mirzeoğlu D, Aktağ I, Boşnak M. Beden Eğitimi, Öğretmen Adayı ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Mesleki Yeterlik Duygusunun Karşılaştırılması. Spor Bilimleri Dergisi. 2007; 18(3): 109-125.
- Mirzeoğlu D, Munusturlar S, Çelen A. Akran Öğretimi Modelinin Akademik Öğrenme Zamanına ve Voleybol Becerilerinin Öğrenimine Etkisi. Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi. 2014; 25(4): 184-202.
- Mirzeoğlu D. Sınırlandırılmış Materyallerle yapılan yansıtıcı bir oyun çalışmaya ilişkin sınıf öğretmeni adaylarının deneyimleri ve kazanımları. Eğitim ve Bilim. 2015; 40(180), 197-215.
- Mosston M, Ashworth S, Tüzemen E, Demirhan G. Beden Eğitimi Öğretimi, 2. Baskı. Bağırhan Yapımevi 2001: 1-10,15-32, Ankara.
- Munusturlar S, Mirzeoğlu N, Mirzeoğlu D. A. Beden Eğitimi Derslerinde Kullanılan Farklı Öğretim Yöntemlerinin Akademik Öğrenme Zamanına Etkisi. Eğitim ve Bilim. 2014; 39, 368- 382.
- Munusturlar S. Beden Eğitimi Derslerinde Kullanılan Farklı Öğretim Yöntemlerinin Akademik Öğrenme Zamanına Etkisi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. N. Mirzeoğlu). Bolu, 2011.
- Orhan E. Öğretim İlke ve Yöntemi Dersini Alan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının Öz Yeterliklerinin İncelenmesi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Bilal Çoban). Elazığ, 2019.
- Öçalan M, Erdoğan M. Ortaöğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin amaçlarının gerçekleşme düzeyi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2009; 3 (3), 280-291.

- Öksüzöğlü P. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Yeterlik Algıları. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zekai Pehlivan). Mersin, 2009.
- Özden, Y. Turan, S. Eğitim Bilimine Giriş. 4. baskı, Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti. Ankara; 2014, s: 2-251.
- Özer, B. Gelen, İ. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliklerine Sahip Olma Düzeyleri Hakkında Öğretmen Adayları ve Öğretmenlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2008; 5(9), 39-55.
- Pekel AÖ. Beden Eğitimi Öğretmenleri ve Mezun Öğretmen Adaylarının Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Latif Aydos). Ankara, 2018.
- Satıcı M. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Öğretmen Yeterlik ve Öğretmen Liderlik Düzeylerinin İncelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Uğur Abakay). Gaziantep, 2018.
- Schumacker R. E. and Lomax R. G. A beginner's guide to structural equation modeling. NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc. 1996.
- Seferoğlu, S. Öğretmen Yeterlilikleri ve Mesleki Gelişim. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim. 2004; 58: 40-45.
- Sığırtmaç GŞ. Öğretmen ve Maarif Müfettişi Görüşlerine Göre Sınıf Yönetimi Yeterlik Algılarının İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Ülker Akkutay). Ankara, 2015.
- Sümer N. Yapısal eşitlik modelleri. Türk Psikoloji Yazıları. 2000; 3(6), 49-74.
- Şirinkan A, Erciş S. İlköğretim Okullarındaki Beden Eğitimi ve Spor Derslerinde Uygulanan Öğretim Yöntemleri ve Ölçme Değerlendirme Kriterlerinin Araştırılması. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2009; Cilt 3, Sayı 3, 184-189.
- Şirinkan A. ve Gündoğdu K. Öğretmenlerin İlköğretim Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı ve Planlarına İlişkin Algıları. İlköğretim Online. Erişim Adresi: <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/issue/view/117>. 2011; 10(1), 144-154.

- Şişman M. Eğitim Bilimine Giriş. 3. Baskı, Pegem A Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Hizmetleri Tic. Ltd. Şti. Ankara; 2007, s: 1-253.
- Tabachnick B. G. and Fidell L. S. Using multivariate statistics (4. Eds). MA: Allyn & Bacon Inc. 2001.
- Tekeli Ş. C. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Adayları ile Diğer Öğretmen Adaylarının Sosyal Görünüş Kaygısı ve Akademik Öz-Yeterlik Düzeylerinin Karşılaştırılması. Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nigar Yaman). Bartın, 2017.
- Thompson B. Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications. DC: American Psychological Association. 2004.
- Topal N. Derste Zaman Yönetimi: İlköğretim 3.Sınıf Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Bir İnceleme. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. S. Özsezer). Adana, 2009.
- Ünlü H. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yeterlikleri ve Sınıf Yönetimi Davranışları. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Latif Aydos). Ankara, 2008.
- Ünlü H. ve Aydos L. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Üzerine Bir Derleme. Milli Eğitim: Ankara; 2010, s.187, 172-187.
- Ünlü, H, Sünbül M. A. Aydos, L. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Öz-Yeterlik Geçerliliği ve Güvenirlik Ölçeği Çalışması, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitimi Fakültesi Dergisi. 2008 9(2), 23-33.
- Ünver D. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerin Genel Öz Yeterlik İnançları ile Müzik, Dans ve oyun Derslerine İlişkin Motivasyonlarının İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Metin Şahin). Konya, 2016.
- Wright B. Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (Tpab) Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ile Web 2.0 Uygulamaları Kullanım Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Devrim Akgündüz). İstanbul, 2017.

Yel E. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Öz Yeterlik İnançları ile Bilgisayar Destekli Eğitim Yapmaya İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Ayşe Ülkü Kan). Elazığ, 2019.

ÖZGEÇMİŞ

Adı	Sevinç	Soyadı	Serin
Doğum Yeri	Zara	Doğum Tarihi	04.09.1988
Uyruğu	T.C.	Tel	0553 642 26 91
E-mail	sevincserinn @ gmail.com		

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Doktora/Uzmanlık	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2020
Yüksek Lisans	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2013
Lisans	Muğla Üniversitesi	2011
Lise	Turgut Reis Lisesi (Y.D.A.)	2006

DÖNÜŞÜM ÇAĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEĞİN İNŞASI

Editörler

Doç. Dr. Metin SAYGILI

Doç. Dr. Ahmet Yağmur ERSOY

DÖNÜŞÜM ÇAĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEĞİN İNŞASI

Editör : Metin SAYGILI
Editör : Ahmet Yağmur ERSOY

ORCID (0000-0001-6920-822X)
ORCID (0000-0002-7865-6574)

ISBN 978-625-6600-71-3
E-ISBN 978-625-6600-72-0
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Dönüşüm Çağında Sürdürülebilir Geleceğin İnşası

SAYGILI, Metin – ERSOY, Ahmet Yağmur

1. Basım 286 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Sürdürülebilirlik

2. Çevresel Dönüşüm

3. Dijital Dönüşüm

4. İnovasyon

5. Sürdürülebilir Kalkınma

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efekademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

BÖLÜM YAZARLARI

SÜRDÜRÜLEBİLİR GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Yahya YAZICI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi Anabilim Dalı, yahya.yazici1@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4789-2336

Metin SAYGILI

Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, msaygili@subu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6920-822X

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İNOVASYON KAYNAĞI OLARAK AKADEMİK GİRİŞİMCİLİK

Oylum Şehvez ERGÜZEL

Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, oylume@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9266-8267

Samet ÖZDEMİR

Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, sametozdemir@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4753-7772

SAKİN ŞEHİRLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME KADIN GİRİŞİMCİ DESTEĞİ

Emine BALCI

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü, emine.balci@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3387-3011

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	3
ÖN SÖZ	5
SÜRDÜRÜLEBİLİR GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ	11
<i>Yahya YAZICI - Metin SAYGILI</i>	
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İNOVASYON KAYNAĞI OLARAK AKADEMİK GİRİŞİMCİLİK	43
<i>Oylum Şehvez ERGÜZEL - Samet ÖZDEMİR</i>	
SAKİN ŞEHİRLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME KADIN GİRİŞİMCİ DESTEĞİ	67
<i>Emine BALCI</i>	
SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRETİM VE TÜKETİM HEDEFİ (SDG-12) ÇERÇEVESİNDE BLOKZİNCİR (BLOCKCHAIN) TEKNOLOJİSİ KULLANIMININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ	101
<i>Nermin Ceren TÜRKMEN</i>	
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇERÇEVESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER HEDEFLERİNE AVRUPA BİRLİĞİNİN UYUM SÜRECİ ... 127	
<i>Ahmet Semih KAYA - Asena BOZTAŞ - Sibel AKGÜN</i>	
YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA BİR SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGESİ OLARAK EKOLOJİK AYAK İZİ	145
<i>Ahmet KARAKIRAZ - Mehmet Oğuzhan KALEM - Deniz Çağlar ÖZKAN</i>	
TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİR OLMA POTANSİYELİ	175
<i>Pınar MEMİŞ SAĞIR</i>	
MODA TASARIMINDA İNOVASYON VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	199
<i>Pınar ÇINAR</i>	
FİRMA DEĞERİ, HİSSEDAR SERVETİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	221
<i>Mustafa Kenan ERKAN</i>	
SPOR TEŞİSLERİ BAĞLAMINDA SPORDA SÜRDÜRÜLEBİLİR DİJİTAL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI	239
<i>Yılmaz ÜNLÜ - Adem SOLAKUMUR</i>	
EGZERSİZ VE SPORA YÖNELİK GÜDÜLENMENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	261
<i>Samet SAĞ - İhsan SARI</i>	

BÖLÜM 1

SÜRDÜRÜLEBİLİR GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Yahya YAZICI

- Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi Anabilim Dalı
- yahya.yazici1@ogr.sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0003-4789-2336

Metin SAYGILI

- Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
- msaygili@subu.edu.tr
- ORCID: 0000-0001-6920-822X

Kaynakça

- Al, U. (2008). *Türkiye'nin bilimsel yayın politikası: Atıf dizinlerine dayalı bibliyometrik bir yaklaşım*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Al, U., & Soydal, İ. (2012). Dergi kendine atfının etkisi: Energy education science and technology örneği, *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 699-714.
- Altıntop, V. (2019). Kültür turizmi çalışmalarının bibliyometrik analiz tekniği ile incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, E. (2022). Sosyal bilim araştırmalarında VOSviewer ile bibliyometrik haritalama ve örnek bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, AÜSBD Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Özel Sayısı, 33-56. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227291>
- Austin, J., Stevenson, H. & Wei-Skillern, J. (2006). Social and commercial entrepreneurship: same, different, or both?. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(1), 1–22. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x>
- Bağış, M., Kryeziu, L., Kurutkan, M. N. & Ramadani, V. (2023). Women entrepreneurship in family business: Dominant topics and future research trends. *Journal of Family Business Management*, 13(3), 687-713. <https://doi.org/10.1108/JFBM-03-2022-0040>
- Ballı, A. (2017). Girişimcilik ve girişimci tipolojileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 29, 143-166.
- Belz, F. M. & Binder, J. K. (2015). Sustainable entrepreneurship: A Convergent Process Model. *Business Strategy and the Environment*, 26(1), 1–17. <https://doi.org/10.1002/bse.1887>
- Bocken, N. M. P. (2015). Sustainable venture capital – catalyst for sustainable start-up success?. *Journal of Cleaner Production*, 108, 647–658. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.05.079>

- Cohen, B. & Winn, M. I. (2007). Market imperfections, opportunity and sustainable entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 29–49. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2004.12.001>
- Crals, E. & Vereeck, L. (2005). The affordability of sustainable entrepreneurship certification for SMEs. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 12(2), 173–183. <https://doi.org/10.1080/13504500509469628>
- Dean, T. J. & McMullen, J. S. (2007). Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 50–76. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2005.09.003>
- Dirik, D., Eryılmaz, İ., & Erhan, T. (2023). Post-truth kavramı üzerine yapılan çalışmaların VOSviewer ile bibliyometrik Analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 164-188. <https://doi.org/10.54733/smar.1271369>
- Doğan, M. E. (2020). *Teknokentler ve girişimcilik ilişkisi üzerine bibliyometrik analiz çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Duran, B. (2018). *Sürdürülebilirlik kavramının önemi, karşılaşılan sorunlar ve şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gast, J., Gundolf, K. & Cesinger, B. (2017). Doing business in a green way: A systematic review of the ecological sustainability entrepreneurship literature and future research directions. *Journal of Cleaner Production*, 147, 44–56. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.01.065>
- Geels, F. W. & Schot, J. (2007). Typology of sociotechnical transition pathways. *Research Policy*, 36(3), 399–417. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2007.01.003>
- Gimenez, C., Sierra, V. & Rodon, J. (2012). Sustainable operations: Their impact on the triple bottom line. *International Journal of Production Economics*, 140(1), 149–159. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2012.01.035>

- Hall, J. K., Daneke, G. A. & Lenox, M. J. (2010). Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 439–448. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2010.01.002>
- Hockerts, K. & Wüstenhagen, R. (2010). Greening Goliaths versus emerging Davids — Theorizing about the role of incumbents and new entrants in sustainable entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 481–492. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2009.07.005>
- Hoogendoorn, B., van der Zwan, P. & Thurik, R. (2017). Sustainable Entrepreneurship: The Role of Perceived Barriers and Risk. *Journal of Business Ethics*. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3646-8>
- Hou, Q., Mao, G., Zhao, L., Du, H., & Zuo, J. (2015). Mapping the scientific research on life cycle assessment: A bibliometric analysis. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 20(4), 541–555. <https://doi.org/10.1007/s11367-015-0846-2>
- İnceoğlu, Ç. (2014). Türkiye’de sinemayı konu alan doktora tezleri üzerine bibliyometrik bir çözümleme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 21, 31-50.
- Karaboğa, H. A. (2019). *Örgütsel davranış araştırmalarının bibliyometrik analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, S. (2018). Girişimcilik ve inovasyon arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 186-193.
- Klewitz, J. & Hansen, E. G. (2014). Sustainability-oriented innovation of SMEs: A systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 65, 57–75. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.07.017>
- Korber, S., & McNaughton, R. B. (2018). Resilience and entrepreneurship: a systematic literature review. *International Journal of Entrepreneurial*

Behavior & Research. 24(7), 1129-1154. <https://doi.org/10.1108/ijebr-10-2016-0356>

- Kuckertz, A., & Wagner, M. (2010). The influence of sustainability orientation on entrepreneurial intentions — Investigating the role of business experience. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 524–539. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2009.09.001>
- Lans, T., Blok, V. & Wesselink, R. (2014). Learning apart and together: towards an integrated competence framework for sustainable entrepreneurship in higher education. *Journal of Cleaner Production*, 62, 37–47. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.03.036>
- Larson, A. L. (2000). Sustainable innovation through an entrepreneurship lens. *Business Strategy and the Environment*, 9(5), 304–317.
- Lordkipanidze, M., Brezet, H., & Backman, M. (2005). The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13(8), 787–798. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2004.02.043>
- Muñoz, P. & Cohen, B. (2017). Sustainable entrepreneurship research: Taking Stock and looking ahead. *Business Strategy and the Environment*, 27(3), 300–322. <https://doi.org/10.1002/bse.2000>
- Narea, J. O. (2016). Entrepreneurial Traits And Innovation, Evidence From Chile, (Doctoral Thesis), Maastricht University,
- O'Neill, G. D., Hershauer, J. C., & Golden, J. S. (2006). The cultural context of sustainability entrepreneurship. *Greener Management International*, 2006(55), 33–46. <https://doi.org/10.9774/gleaf.3062.2006.au.00005>
- Pacheco, D. F., Dean, T. J. & Payne, D. S. (2010). Escaping the green prison: Entrepreneurship and the creation of opportunities for sustainable development. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 464–480. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2009.07.006>

- Parrish, B. D. (2010). Sustainability-driven entrepreneurship: Principles of organization design. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 510–523. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2009.05.005>
- Pinkse, J. & Groot, K. (2013). Sustainable entrepreneurship and corporate political activity: Overcoming market barriers in the clean energy sector. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 39(3), 633–654. <https://doi.org/10.1111/etap.12055>
- Saebi, T., Foss, N. J., & Linder, S. (2018). Social entrepreneurship research: Past achievements and future promises. *Journal of Management*, 45(1), 70–95. <https://doi.org/10.1177/0149206318793196>
- Sarıdağ, U. (2021). *Dünyada ve Türkiye’de davranışsal finans kavramının bibliyometrik analiz teknikleri kullanılarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Schaefer, K., Corner, P. D., & Kearins, K. (2015). Social, environmental and sustainable entrepreneurship research. *Organization & Environment*, 28(4), 394–413. <https://doi.org/10.1177/1086026615621111>
- Schaltegger, S., & Wagner, M. (2011). Sustainable entrepreneurship and sustainability innovation: Categories and interactions. *Business Strategy and the Environment*, 20(4), 222–237. doi:10.1002/bse.682
- Schaltegger, S., Lüdeke-Freund, F., & Hansen, E. G. (2016). Business models for sustainability. *Organization & Environment*, 29(3), 264–289. <https://doi.org/10.1177/1086026616633272>
- Schumpeter, J. (1934). *Capitalism, Socialism, and Democracy*, Harper & Row, New York, NY.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25(1), 217–226. <https://doi.org/10.5465/amr.2000.2791611>

- Shepherd, D. A., & Patzelt, H. (2011). The new field of sustainable entrepreneurship: studying entrepreneurial action linking “what is to be sustained” with “what is to be developed.” *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(1), 137–163. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2010.00426.x>
- Spence, M., Ben Boubaker Gherib, J., & Ondoua Biwolé, V. (2010). Sustainable entrepreneurship: is entrepreneurial will enough?. *A North–South Comparison. Journal of Business Ethics*, 99(3), 335–367. <https://doi.org/10.1007/s10551-010-0656-1>
- Svensson, G., & Wagner, B. (2012). Business sustainability and E-footprints on Earth's life and ecosystems: Generic models. *European Business Review*, 24(6), 543-552.
- Tepe Küçükoğlu, M. (2014). *Sürdürülebilirlik ve yeşil yenilik perspektifinde Türk işletmelerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Terán-Yépez, E., Marín-Carrillo, G. M., Casado-Belmonte, M. del P., & Capobianco-Uriarte, M. de las M. (2019). Sustainable entrepreneurship: Review of its evolution and new trends. *Journal of Cleaner Production*, 119742. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119742>
- Thelwall, M. (2008). Bibliometrics to webometrics. *Journal of Information Science*, 34(4), 605–621. <https://doi.org/10.1177/0165551507087238>
- Thompson, N., Kiefer, K., & York, J. G. (2011). Distinctions not dichotomies: Exploring social, sustainable, and environmental entrepreneurship. Lumpkin, G.T. and Katj, J.A. (Ed.) *Social and Sustainable Entrepreneurship (Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, 13, 201–229. [https://doi.org/10.1108/s1074-7540\(2011\)0000013012](https://doi.org/10.1108/s1074-7540(2011)0000013012)
- Uymaz, A. O. (2019). Spekülatif girişimcilik. *Alanya Akademik Bakış*, 3(3), 231-246, <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.612439>

- Venkataraman, S. (1997). The distinctive domain of entrepreneurship research: An editor's perspective. In J. Katz & R. Brockhaus (Eds.), *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence, and Growth, Vol. 3* (pp. 119-138). Greenwich, CT: JAI Press.
- Vuorio, A. M., Puumalainen, K., & Fellnhofer, K. (2018). Drivers of entrepreneurial intentions in sustainable entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 24(2), 359–381. <https://doi.org/10.1108/ijeb-03-2016-0097>
- Yalçın, H. (2010). Milli Folklor Dergisinin bibliyometrik profili (2007-2009). *Milli Folklor*, 22(85), 206.
- Yazar, K. H. (2006). *Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde orta ölçekli kentlere dönük kent planlama yöntem önerisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yenidoğan, A. (2021). *Sürdürülebilirlik Uygulamalarının finansal performans üzerine etkisi: Konaklama işletmelerinde bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- York, J. G., O'Neil, I., & Sarasvathy, S. D. (2016). Exploring environmental entrepreneurship: Identity coupling, venture goals, and stakeholder incentives. *Journal of Management Studies*, 53(5), 695–737. <https://doi.org/10.1111/joms.12198>
- York, J., & Venkataraman, S. (2010). The entrepreneur–environment nexus: Uncertainty, innovation, and allocation. *Journal of Business Venturing*, 5, 449-463.
- Zupic, I., & Čater, T. (2014). Bibliometric Methods in Management and Organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429–472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>

BÖLÜM 2

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İNOVASYON KAYNAĞI OLARAK AKADEMİK GİRİŞİMCİLİK

Oylum Şehvez ERGÜZEL

- Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
- oylume@sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0001-9266-8267

Samet ÖZDEMİR

- Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü
- sametozdemir@sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0003-4753-7772

Kaynaklar

- Abreu, M., & Grinevich, V. (2013). The nature of academic entrepreneurship in the UK: Widening the focus on entrepreneurial activities. *Research Policy*, 42(2), 408-422. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.10.005>
- Agrawal, A., Brandhorst, S., Jain, M., Liao, C., Pradhan, N., & Solomon, D. (2022). From environmental governance to governance for sustainability. *One Earth*, 5, 615–621. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2022.05.014>
- Algieri, B., Aquino, A., & Succurro, M. (2013). Technology transfer offices and academic spin-off creation: the case of Italy. *The Journal of Technology Transfer*, 38, 382-400.
- Audretsch, D. B. (2014). From the entrepreneurial university to the university for the entrepreneurial society. *The Journal of Technology Transfer*, 39, 313-321.
- Aydemir, N. Y., Huang, W. L., & Welch, E. W. (2022). Late-stage academic entrepreneurship: Explaining why academic scientists collaborate with industry to commercialize their patents. *Technological Forecasting and Social Change*, 176, 121436.
- Basiago, A. D. (1999). Economic, Social and Environmental Sustainability in Development *Theory and Urban Planning Practice*.
- Baumgartner, S., & Quass, M. (2009). *What Is Sustainability Economics*. University of Lüneburg Working Paper Series, 2.
- Bilgili, M.Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Journal of International Social Research*, 10(49), 559-569. <https://doi.org/10.17719/jisr.2017.1608>
- Brundtland, G. (1987). *Our Common Future: World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press.
- Chambers, R. (2005). For our future: Responsible well-being: A personal agenda for development. In R. Chambers (Ed.), *Ideas for Development*. Earthscan Publications.
- Chang, Y. C., Yang, P. Y., Martin, B. R., Chi, H. R., & Tsai-Lin, T. F. (2016). Entrepreneurial universities and research ambidexterity: A multilevel analysis. *Technovation*, 54, 7-21.
- Chang, Y. Y., Chapman, G., Hughes, P., & Chang, C. Y. (2023). Individual ambidexterity, relational context and academic entrepreneurship performance: too much of a good thing?. *British Journal of Management*, 0, 1–28.

- Chuang, L.-M., Lee, Y.-P., & Liu, T.-H. (2022). Towards sustainable business model innovation for the pharmaceutical industry. *Sustainability*, 14, 11760. <https://doi.org/10.3390/su141811760>
- Chuang, L.-M., Liu, C.-C., & Kao, H.-K. (2016). The adoption of fintech service: TAM perspective. *International Journal of Management and Administrative Sciences (IJMAS)*, 3(07), 1–15.
- Clark, B. R. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities, Organisational Pathways of transformation*. Oxford, UK: Pergamon.
- Dabic, M., Cvijanović, V., & González-Loureiro, M. (2013). Keynesian, post-Keynesian versus Schumpeterian, neo-Schumpeterian: An integrated approach to the innovation theory. *Management Decision*, 42(8), 1195–1217. <https://doi.org/10.1108/K-04-2013-0069>
- Daly, H. (1991). Elements of environmental macroeconomics. In R. Costanza (Ed.), *Ecological Economics* Columbia University Press.
- Davidson, J., Myers, D., & Chakraborty, M. (1992). *No Time to Waste: Poverty and The Global Environment*. Oxfam.
- Dresner, S. (2002). *The Principles of Sustainability*. Earthscan.
- Etzkowitz, H. (1998). The norms of entrepreneurial science: cognitive effects of the new university–industry linkages. *Research policy*, 27(8), 823-833.
- Etzkowitz, H. (2002). Incubation of incubators: innovation as a triple helix of university-industry-government networks. *Science and Public Policy*, 29(2), 115-128.
- Etzkowitz, H. (2003). Research groups as ‘quasi-firms’: the invention of the entrepreneurial university. *Research Policy*, 32(1), 109-121.
- Fini, R., Perkmann, M., & Ross, J. M. (2022). Attention to exploration: The effect of academic entrepreneurship on the production of scientific knowledge. *Organization Science*, 33(2), 688-715.
- Friedman, J., & Silberman, J. (2003). University technology transfer: Do incentives, management, and location matter?. *The Journal of Technology Transfer*, 28(1), 17-30.
- Fuller, D., Beynon, M., & Pickernell, D. (2019). Indexing third stream activities in UK universities: Exploring the entrepreneurial/enterprising university. *Studies in Higher Education*, 44, 86–110.

- Galati, F., Bigliardi, B., Passaro, R., & Quinto, I. (2020). Why do academics become entrepreneurs? How do their motivations evolve? Results from an empirical study. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 26(7), 1477-1503.
- Gieure, C., del Mar Benavides-Espinosa, M., & Roig-Dobón, S. (2020). The entrepreneurial process: The link between intentions and behavior. *Journal of Business Research*, 112, 541-548.
- Goodland, R. (2002). Sustainability: Human, social, economic and environmental. In *Encyclopedia of Global Environmental Change*, 2.
- Veisi, H., Liaghati, H., Hashmi, F., & Edizadehi, K. (2012). Mechanisms and instruments of sustainable development. *Development in Practice*, 22(3), 385-399. <https://doi.org/10.1080/09614524.2012.664624>
- Hayter, C. S., Nelson, A. J., Zayed, S., & O'Connor, A. C. (2018). Conceptualizing academic entrepreneurship ecosystems: A review, analysis and extension of the literature. *The Journal of Technology Transfer*, 43, 1039-1082.
- Kahn, K. B. (2018). Understanding innovation. *Business Horizons*, 61(3), 453–460. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2018.01.011>
- Klofsten, M., & Jones-Evans, D. (2000). Comparing academic entrepreneurship in Europe—the case of Sweden and Ireland. *Small Business Economics*, 14, 299-309.
- Kong, F., Zhao, L., & Tsai, C. H. (2020). The relationship between entrepreneurial intention and action: the effects of fear of failure and role model. *Frontiers in Psychology*, 11, 229.
- Kuhlman, T., & Farrington, J. (2010). What is sustainability. *Sustainability*, 2(11). <https://doi.org/10.3390/su2113436>
- Laredo, P. (2007). Revisiting the third mission of universities: Toward a renewed categorization of university activities?. *Higher Education Policy*, 20, 441-456.
- Newman, L. (2005). Uncertainty, innovation, and dynamic sustainable development. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 1(2), 25-31. <https://doi.org/10.1080/15487733.2005.11907970>
- Lockett, A., Wright, M., & Franklin, S. (2003). Technology transfer and universities' spin-out strategies. *Small Business Economics*, 20, 185-200.
- Lopes, J., Ferreira, J. J., Farinha, L., & Raposo, M. (2018). Emerging perspectives on regional academic entrepreneurship. *High Education Policy*, 33, 367–395.

- Meng, D., Li, X., & Rong, K. (2019). Industry-to-university knowledge transfer in ecosystem-based academic entrepreneurship: Case study of automotive dynamics & control group in Tsinghua University. *Technological Forecasting and Social Change*, 141, 249-262.
- Nlemvo, F., Pirnay, F., & Surlumont, B. (2002). A stage model of academic spin-off creation. *Technovation*, 22(5), 281–289.
- OECD. (2018). Digitalisation and finance. *Financial Markets, Insurance and Private Pensions*, 110.
- OECD/Eurostat. (2018). Oslo Manual 2018: Guidelines for collecting, reporting and using data on innovation. In *The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities*.
- O'Shea, R., Allen, T. J., O'Gorman, C., & Roche, F. (2004). Universities and technology transfer: A review of academic entrepreneurship literature. *Irish Journal of Management*, 25(2), 11-29.
- Perkmann, M., Tartari, V., McKelvey, M., Autio, E., Broström, A., & D'Este, P. (2013). Academic engagement and commercialisation: A review of the literature on university–industry relations. *Research Policy*, 42, 423–442.
- Powers, J.B., & McDougall, P.P. (2005). University start-up formation and technology licensing with firms that go public: A resource-based view of academic entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 20, 291–311.
- Rees, W. (1989). *Planning for Sustainable Development: A Resource Book*. University of British Columbia Centre for Human Settlements.
- Rippa, P., & Secundo, G. (2019). Digital academic entrepreneurship: The potential of digital technologies on academic entrepreneurship. *Technological Forecasting and Social Change*, 146, 900-911.
- Roberts, E. B. (1991). *Entrepreneurs in High Technology: Lessons from MIT and Beyond*. Oxford University Press.
- Rothaermel, F. T., Agung, S. D., & Jiang, L. (2007). University entrepreneurship: A taxonomy of the literature. *Industrial and Corporate Change*, 16(4), 691-791.
- Sachs, J. D. (2015). *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press.
- Sandström, C., Wennberg, K., Wallin, M. W., & Zherlygina, Y. (2018). Public policy for academic entrepreneurship initiatives: A review and critical discussion. *The Journal of Technology Transfer*, 43(5), 1232-1256.

- Schumpeter, J., A. (1983). *The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. Transaction Publishers.
- Shane, S. (2004). Encouraging university entrepreneurship? The effect of the Bayh-Dole Act on university patenting in the United States. *Journal of Business Venturing*, 19(1), 127-151.
- Sieg, P., Posadzińska, I., & Józwiak, M. (2023). Academic entrepreneurship as a source of innovation for sustainable development. *Technological Forecasting and Social Change*, 194, 122695.
- Siegel, D. S., & Wright, M. (2015). Academic entrepreneurship: Time for a rethink?. *British Journal of Management*, 26(4), 582-595.
- Siegel, D. S., Waldman, D. A., Atwater, L. E., & Link, A. N. (2003). Commercial knowledge transfers from universities to firms: improving the effectiveness of university–industry collaboration. *The Journal of High Technology Management Research*, 14(1), 111-133.
- Skute, I. (2019). Opening the black box of academic entrepreneurship: A bibliometric analysis. *Scientometrics*, 120(1), 237-265.
- Śledzik, K. (2013). Schumpeter's view on innovation and entrepreneurship. *SSRN Electronic Journal*, October. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2257783>
- Targalski, J. (2006). Innowacyjność – przyczyna i skutek przedsiębiorczości. *Zeszyty Naukowe nr*, 730/2006, 1-5.
- Teixeira, A. A., & Nogueira, J. (2016). Academic entrepreneurship in life sciences: The case of a moderate innovator country. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 21(01), 1650004.
- Thomson, R., & Reddy, L. (2015). *Environmental, Social and Economic Sustainability: Implications for Actuarial Science*. Presented to the Actuaries Institute ASTIN, AFIR/ERM and IACA Colloquia.
- UN. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations General Assembly.
- WEF (2018). *The New Physics of Financial Services: How Artificial Intelligence is Transforming the Financial Ecosystem*. World Economic Forum.
- Wood, M. S. (2011). A process model of academic entrepreneurship. *Business Horizons*, 54(2), 153-161.
- World Bank. (2002). *Sustainable Development in a Dynamic World: Transforming Institutions, Growth, and Quality of Life*. World Bank and Oxford University Press.

- World Economic Forum (2022). *Digital Transformation: Powering the Great Reset*. WEF.
- Wright, M., Piva, E., Mosey, S., & Lockett, A. (2009). Academic entrepreneurship and business schools. *The Journal of Technology Transfer*, 34, 560-587.
- Zhang, H., Li, Y., & Hitt, M. A. (2007). R&D Intensity and the Market Value of the Firm: The Moderating Role of the System of Innovation. *Journal of International Business Studies*, 38, 1096–1107.

BÖLÜM 3

SAKİN ŞEHİRLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME KADIN GİRİŞİMCİ DESTEĞİ

Emine BALCI

- Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü
- emine.balci@hbv.edu.tr
- ORCID: 0000-0003-3387-3011

Kaynaklar

- Akış, S. (1999). Sürdürülebilir turizm ve Türkiye. *Anatolia. Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 36-46.
- Aşan, D. (2023, 7 Nisan). *Sürdürülebilir turizm belgesi*. <https://www.dilekasan.com/surdurulebilir-turizm-belgesi/>
- Aydınlık Gazetesi (2022, 3 Temmuz). *Seferihisar'da ekinezya üretim alanları artıyor: 1 kişi ile 1 dekar alanda başladı*. 21 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.aydinlik.com.tr/haber/seferihisarda-ekinezya-uretim-alanlari-artiyor-1-kisi-ile-1-dekar-alanda-basladi-324661> adresinden erişildi.
- Bayazıt, A. (2022, 28 Kasım). Turuncunun sesi yerelden yükselecek. *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turuncunun-sesi-yerelden-yukselecek-6863866>
- Bayram, A. K. (2022, 25 Haziran). *Kadın girişimciler evin bodrum katında ipek böceği yetiştiriyor*. gzt.com. <https://www.gzt.com/video/jurnalist/kadin-girisimciler-evin-bodrum-katinda-ipek-bocegi-yetistiriyor-2204125>
- Bilen (2020, 28 Ağustos). *Ev hanımıyken Şavşat'ı önce yeme içmeye, ardından turizme açtı... Hotel Restaurant*. <https://www.hotelrestaurantmagazine.com/ev-hanimiyken-savsati-once-yeme-icmeye-ardindan-turizme-acti/>
- Chinonye, M. L., Iyiola, O. O., Akinbode, M. O., Obigdemi, I. A., & Eke, O. P. (2015). Women in entrepreneurship in Nigeria: Policy framework, challenges, and remedies. *Kasher Journal*, 43(2), 2-21.
- Cittaslow Türkiye (t.y.). *Üyelik süreci ve kriterler*. 23 Ağustos 2023 tarihinde <https://cittaslowturkiye.org/tr/uyelik-sureci-ve-kriterler/> adresinden erişildi.
- Cumhuriyet Gazetesi (2022, 10 Mart). *Muğlalı kadınlar üreterek güçleniyor: 3 serayı 30 seraya çıkardılar*. 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/muglali-kadinlar-ureterek-gucleniyor-3-serayi-30-seraya-cikardilar-1914692> adresinden erişildi.
- Çakıcı, A. C., Yenipınar, U. & Benli, S. (2014). Yavaş şehir hareketi: Seferihisar halkının tutum ve algıları ile yaşam doyumları. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(3), 26-41.
- Çakılcıoğlu, M. (2013). Turizm odaklı sürdürülebilir kalkınma için bir yöntem önerisi. *Tasarım + Kuram*, 16, 27-42.
- Ecevit, Y. (1993). Kadın girişimciliğinin yaygınlaşması. İçinde A. Altınel (Ed.), *Kadın girişimciliğe özendirme ve destekleme paneli bildiriler ve tartışmalar*. Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Eğitim Serisi. Ankara. Yayın No: 74. <https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/ouhjm1y/kad%C4%B1n%C4%B1-giri%C5%9Fimcili%C4%9Fe-%C3%B6zendirme-ve-destekleme-paneli.pdf>

- Eryılmaz, B. (2011, 13-16 Ekim). *Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Samsun'da Kongre Turizmi Olanaklarının Değerlendirilmesi*. Samsun Sempozyumu, Samsun, Türkiye.
https://www.researchgate.net/publication/257422379_ALTERNATIF_TURIZM_CESIDI_OLARAK_SAMSUN'DA_KONGRE_TURIZMI_OLANAKLARININ_DEGERLENDIRILMESI
- GAP Gündemi İnternet Gazetesi (2022, 21 Mart). *Halfeti'nin tarihi taş konakları turizme kazandırılıyor*. 21 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.gapgundemi.com/haber-halfeti-nin-tarihi-tas-konaklari-turizme-kazandiriliyor-70756-haberi> adresinden erişildi.
- Gelecek Turizmde (t.y.). *Gelecek turizmde*. 21 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.gelecekturizmde.com/gelecek-turizmde/> adresinden erişildi.
- Global Entrepreneurship Monitor (GEM 2019-2020). *2019-2020 Global Report*. United Kingdom. BABSON, Korea Entrepreneurship Foundation.
<file:///C:/Users/emine/Downloads/gem-2019-2020-global-report-rev-280520-1590656414.pdf>
- Göckeli, A. (2022, 8 Mart). *Girişimci kadın kurumsal hayatı bıraktı, keçi çiftliği kurdu*. Haberler.com. <https://www.haberler.com/ekonomi/girisimci-kadin-kurumsal-hayati-birakti-keci-14780298-haberi/>
- Göksu, F. (2022, 16 Mayıs). *Türkiye'de bir ilk: Kadınlar askeriyenin ihalesini aldı*. Sabah Gazetesi. <https://www.sabah.com.tr/yasam/turkiyede-bir-ilk-kadınlar-askeriyenin-ihalesini-aldi-5993871>
- Gündem 24 (2022, 13 Eylül). *S.S Eğin valemî kadın kooperatifi destek bekliyor*. 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://gundem24.com.tr/s-s-egin-valemi-kadin-kooperatifi-destek-bekliyor/> adresinden erişildi.
- Güngör, M. (2021, 18 Ekim). *Kraliçe arı üretiminde başarıyı yakalayan kadın girişimci genç kızlara istihdam sağlayacak*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kralice-ari-uretiminde-basariyi-yakalayan-kadin-girisimci-genc-kizlara-istihdam-saglayacak/2395291>
- Habertürk Gazetesi (2022, 3 Ağustos). *Seferihisarlı kadınlar harımda buluştu*. 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/98647495-seferihisarli-kadınlar-harimda-bulustukadin-girisimciler-urettigi-urunleri-ve-lezzetleri> adresinden erişildi.
- Hürriyet Gazetesi (2022, 10 Haziran). *Kadın girişimci, ipek böceği yetiştiriciliği işine öncülük etti*. 21 Ağustos 2023 tarihinde https://bigpara.hurriyet.com.tr/kobi/girisim-haberleri/kadin-girisimci-ipek-bocekciligi-isine-onculuk-etti_ID1474112/#:~:text=Sinop'un%20Gerze%20il%C3%A7esinde%20bir,bulundu%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%20hakk%C4%B1nda%20bilgi%20ald%C4%B1 adresinden erişildi.

- İlter, B. (2010). *Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği*. Adalet Yayınevi.
- Kalafat, A. (2021, 8 Mart). *Perşembe'nin artık kadın kooperatifi var*. Ordu Olay Gazetesi. <https://www.orduolay.com/haber/14694565/persembenin-artik-kadin-kooperatifi-var>
- Kamu 3 İnternet Gazetesi (2020, 19 Aralık). Bitlis'in Ahlat ilçesindeki kadın girişimci kosgeb desteğiyle açtığı ma... 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.kamu3.com/bitlisisin-ahlat-ilcesindeki-kadin-girisimci-kosgeb-destegiyle-actigi-ma/229803/> adresinden erişildi.
- Kara, M. (2021, 27 Ocak). *Kadın girişimci Koronavirüs nedeniyle açamadığı dükkanını 'sanal ortama taşıdı*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kadin-girisimci-koronavirus-nedeniyle-acamadigi-dukkanini-sanal-ortama-tasidi/2124317>
- Kılıç, S. (2016). *Kadın Girişimcinin Yol Haritası*. Gazi Kitabevi.
- Malatya Haber.com (t.y.). *Arapgir mor reyhanının ürün yelpazesi genişliyor*. 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://malatyahaber.com/haber/360128/> adresinden erişildi.
- McGowan, P., Redeker, C. L., Cooper, S. Y., & Greenan, K. (2012). Female entrepreneurship and the management of business and domestic roles: Motivations, expectations and realities. *Entrepreneurship & Regional Development*, 24(1-2), 53-72.
- Mirsanjari, M. M. (2012). Importance of environmental ecotourism planning for sustainable development. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 4(2), 85-92.
- Muğla Büyükşehir Belediyesi (2023, 2 Ocak). *2022 yılında 1 milyon 250 bin çiçek üretildi*. 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.mugla.bel.tr/haber/2022-yilinda-1-milyon-250-bin-cicek-uretildi> adresinden erişildi.
- Olçay, A. (2020). *Ağırlama İşletmelerinde Girişimcilik ve İnovasyon: Endüstri 4.0 Perspektifinde Bir Uygulama*. Gazi Kitabevi.
- Orhan, M. & Scott, D. (2001). Why women enter into entrepreneurship: An explanatory model. *Women in Management Review*, 16(5), 232-247.
- Örücü, E., Kılıç, R., & Kılıç, T. (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir örneği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 117-135.
- Özhancı, E., Ardahanlıoğlu, Z. B., & Yılmaz, H. (2012). Sakin şehir üyelik süreci analizi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 43(2), 163-173.

- Rodgers, Y. M. (2010). Rodgers, Woman's Role in Economic Development, written by Ester Boserup, with a new introduction by Nazneen Kanji, Su Fei Tan, and Camilla Toulmin (Earthscan, reprinted with new introduction 2007). *International Journal of Social Economics*, 37(4), 339-340. <https://doi.org/10.1108/03068291011025282>
- Sabancı Üniversitesi ve Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) (2023). *Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı: genel eğilimler, bölgesel ve demografik farklar, tutumlar raporu*. Türkiye. Sabancı Üniversitesi ve Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER). <https://kagider.s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads/projectPictures/b99f0edd-06db-42fa-ae19-8230b1b5cc2d.pdf>
- Sarayoğlu, B. (2020, 2 Ağustos). *Kavak ağacının gövdesine yapılan 13 metrekarelik ahsap pansiyon ilgi görüyor*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kavak-agacinin-govdesine-yapilan-13-metrekarelik-ahsap-pansiyon-ilgi-goruyor/1929384>
- Selçuklu Gazetesi (2021, 8 Temmuz). *Kadın girişimci üçüncü kuşak dondurma ustası olarak mesleği sürdürüyor*. 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.selcuklugazetesi.com.tr/kadin-girisimci-ucuncu-kusak-dondurma-ustasi-olarak-meslegi-surduruyor/1840/> adresinden erişildi.
- Sezgin, M. & Ünüvar, Ş. (2011). *Yavaş Şehir: Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde*. Çizgi Kitabevi.
- Sırım, V. (2012). Çevreyle bütünleşmiş bir yerel yönetim örneği olarak sakin şehir hareketi ve Türkiye'nin potansiyeli. *Journal of History Culture and Art Research*, 1(4), 119-131.
- Sosyal Ekonomi (2022, 20 Nisan). *Topraktan ilham alan kadın üretici*. 21 Ağustos 2023 tarihinde <https://sosyalekonomi.org/topraktan-ilham-alan-kadin-uretici/> adresinden erişildi.
- Tezcan, S. (2021, 11 Mayıs). *Kadın kooperatifleri üretiyor*. Hürriyet Gazetesi. <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/bursa/kadin-kooperatifleri-uretiyor-41808496>
- Tonbak, Y. (2020, 14 Aralık). *Kadın muhtar kurduğu kooperatifle üretime destek veriyor*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kadin-muhtar-kurdugu-kooperatifle-uretime-destek-veriyor/2076139>
- turizmsertifikasi.com (t.y.). *Sürdürülebilir turizm sertifikası*. 23 Ağustos 2023 tarihinde <https://turizmsertifikasi.com/sertifika/surdurulebilir-turizm/> adresinden erişildi.

- Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) (2019). *Türkiye kadın girişimcilik endeksi-2019 araştırma raporu*. Türkiye. Türk Tuborg A.Ş., Türkiye Kadın Girişimciler Derneği. <https://dspace.ceid.org/xmlui/bitstream/handle/1/427/ekutuphane3.5.2.5.2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Türkiye Turizm ve Geliştirme Ajansı (TGA) (2022, Mayıs 19). *Türkiye Sürdürülebilir Turizm Endüstri Kriterleri 1. Aşama*. <https://duzce.ktb.gov.tr/Eklenti/107579,ek-1-surdurulebilir-turizm-programi-lasama-kriterleripd-.pdf?0>
- Türkiye Turizm ve Geliştirme Ajansı (TGA) (2023, Ağustos 23). *Sürdürülebilir turizm programı hakkında*. <https://tga.gov.tr/surdurulebilir-turizm-programi-hakkinda>
- Türkiye Turizm ve Geliştirme Ajansı (TGA) (t.y.). *Türkiye sürdürülebilir turizm endüstri kriterleri*. <https://tga.gov.tr/turkiye-surdurulebilir-turizm-endustri-kriterler/>
- United Nations Environment Programme (UNEP) (2005). *Making Tourism More Sustainable A Guide For Policy Makers*. France-Spain. United Nations Environment Programme, World Tourism Organization. <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/8741/-Making%20Tourism%20More%20Sustainable%20A%20Guide%20for%20Policy%20Makers-2005445.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- United Nations Development Programme (UNDP) (t.y.). 22 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/gelecek-turizmde> adresinden erişildi.
- Webtarımtv (2014, 30 Mayıs). *3 kadın girişimci Erzurum'da "Çin tipi" sera kurdu*. 21 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.tarımtv.gov.tr/tr/video-detay/3-kadin-girisimci-erzurum-da-cin-tipi-sera-kurdu-812> adresinden erişildi.
- Yurtseven, H. R., Kaya, O. & Harman, S. (2010). *Yavaş Hareketi*. Detay Yayıncılık.

BÖLÜM 4

SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRETİM VE TÜKETİM HEDEFİ (SDG-12) ÇERÇEVESİNDE BLOKZİNCİR (BLOCKCHAIN) TEKNOLOJİSİ KULLANIMININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

Nermin Ceren TÜRKMEN

- Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü
- cturkmen@subu.edu.tr
- ORCID: 0000-0003-2173-0144

Kaynaklar

- Ahi, P., Searcy, C., & Özkan, S. (2019). Sustainable manufacturing and operations management. *Journal of Cleaner Production*, 208, 978-980.
- Ali, I., & Claridge, T. (2021). Blockchain-based sustainable supply chain management: A review. *International Journal of Logistics Management*, 1-24.
- Andoni, M., Robu, V., Flynn, D., Abram, S., Geach, D., Jenkins, D., ... & Peacock, A. (2019). Blockchain technology in the energy sector: A systematic review of challenges and opportunities. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 100, 143-174.
- Andoni, M., Robu, V., Flynn, D., Abram, S., Geach, D., Jenkins, D., ... & Peacock, A. (2019). Blockchain technology in the energy sector: A systematic review of challenges and opportunities. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 100, 143-174.
- Bunea, A., Rughinis, R., Rusu, A. ve Turliuc, M. (2018). blockchain for sustainable and secure supply chain: A systematic literature review. *Sustainability*, 10(9), 3060.
- Cai, Y., Zhu, D., Zhao, Y., & Guo, J. (2020). A blockchain-driven traceability system for sustainable development of rural economy. *Technological Forecasting and Social Change*, 150, 119781.
- CBD (Convention on Biological Diversity). (2021). *Sustainable development goal 15: Life on land*. <https://www.cbd.int/sustainable/sdgs>
- Chen, Y., Li, H., Liu, Q., & Huang, G. Q. (2019). Sustainable production and consumption: A systematic literature review. *Journal of Cleaner Production*, 221, 783-795.
- Chen, Y., Li, H., Liu, Q., & Huang, G. Q. (2020). Blockchain technology for energy efficiency: A systematic review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 134, 110339.
- Christidis, K., & Devetsikiotis, M. (2016). Blockchains and smart contracts for the internet of things. *IEEE Access*, 4, 2292-2303.
- Dinh, T. N., Thai, M. T., & Dang, T. T. (2019). Blockchain-based digital authentication for sustainable product certification. *IEEE Access*, 7, 116837-116851.

- FAO (Food and Agriculture Organization). (2020). *Sustainable development goal 2: Zero hunger*. <http://www.fao.org/sustainable-development-goals/goals/goal-2/en/>
- Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M., & Hultink, E. J. (2017). The Circular economy—A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757-768.
- Vitasek, K., Bayliss, J., Owen, L., & Srivastavahttps, N. (2022, January 05). *How walmart canada uses blockchain to solve supply-chain challenges*. <https://hbr.org/2022/01/how-walmart-canada-uses-blockchain-to-solve-supply-chain-challenges>
- Huang, X., Xu, C., Wang, P., & Liu, H. (2019). The role of technology innovation in shaping the material footprint of nations: An empirical study using data envelopment analysis. *Journal of Cleaner Production*, 213, 1064-1075.
- IEA (International Energy Agency). (2020). *Sustainable development goal 7: Affordable and clean energy*. <https://www.iea.org/topics/sdg7>
- ILO (International Labour Organization). (2021). *Sustainable development goal 8: Decent work and economic growth*. <https://www.ilo.org/global/topics/sdg-8/lang--en/index.htm>
- Khezr, S., Moniruzzaman, M., Yassine, A., & Benlamri, R. (2019). Blockchain technology in healthcare: A comprehensive review and directions for future research. *Applied Sciences*, 9(9), 1736.
- Kshetri, N. (2018). Blockchain's roles in meeting key supply chain management objectives. *International Journal of Information Management*, 39, 80-89.
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Nascimento, D., da Silva, N., & de Oliveira, R. (2019). A reference model for sustainable supply chain management using blockchain technology. *Journal of Industrial Engineering and Management*, 12(1), 1-16.
- O'Dair, M., & Beaven, Z. (2017). The networked record industry: How blockchain technology could transform the consumption and monetisation of recorded music. *New Media & Society*, 19(11), 1679-1696.
- Ongaro, S., Morabito, V., Salvetti, M., & Canesi, R. (2019). Blockchain technology for enhancing swift-ts supply chain sustainability performance: An SDG-based framework. *Sustainability*, 11(19), 5369.

- Pournader, M., Shi, Y., Seuring, S., & Koh, S.C. (2020). Blockchain applications in supply chains, transport and logistics: A systematic review of the literature. *International Journal of Production Research*, 58(7), 2063-2081.
- Saberi, S., Kouhizadeh, M., Sarkis, J., & Shen, L. (2019). Blockchain technology and its relationships to sustainable supply chain management. *International Journal of Production Research*, 57(7), 2117-2135.
- Sharmeen, F. ve Hasan, R. (2020). Exploring the potential of blockchain technology for achieving sustainable development goals. *Sustainability*, 12(14), 5739.
- Song, M., Wang, Y., Zhang, X., & Jiang, P. (2020). Blockchain technology for waste management: A case study of recycling. *Journal of Cleaner Production*, 254, 120081.
- Treiblmaier, H. (2018). The impact of the blockchain on the supply chain: A theory-based research framework and a call for action. *Supply Chain Management: An International Journal*, 23(6), 545-559.
- UN Water. (2021). *Sustainable development goal 6: Clean water and sanitation*. <https://www.unwater.org/water-facts/sdg-6-clean-water-and-sanitation/>
- UN Women. (2021). Sustainable development goal 5: Gender equality. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do>
- UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development). (2021). *Sustainable development goal 9: Industry, innovation and infrastructure*. <https://unctad.org/topic/s>
- UNDESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs). (2021). *Sustainable development goal 17: Partnerships for the goals*. <https://sdgs.un.org/goals/goal17>
- UNDP (United Nations Development Programme). (2020). Sustainable development goals. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- UNDP (United Nations Development Programme). (2021). Sustainable development goal 16: Peace, justice and strong institutions. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals/goal-16-peace-justice-and-strong-institutions>
- UNEP (United Nations Environment Programme). (2021). *Sustainable development goal 12: Responsible consumption and production*. <https://www.unep.org/sustainable-development-goals/goal-12>
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). (2020). Sustainable development goal 4: Quality education. <https://en.unesco.org/sdgs/targets-and-indicators/target-4.1>.

BÖLÜM 5

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇERÇEVESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER HEDEFLERİNE AVRUPA BİRLİĞİNİN UYUM SÜRECİ

Ahmet Semih KAYA

- Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalı
- ahmetsemihkayaa@gmail.com
- ORCID: 0009-0009-5889-2965

Asena BOZTAŞ

- Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
- aboztas@subu.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-3216-3010

Sibel AKGÜN

- Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
- sgulcan@sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-8290-4227

Kaynaklar

- Altunok, E. & Altunok, A. E. (2013). AB iklim değişikliği politikaları. *Denetişim*, 12, 45-55.
- Arpacık, C. (2023). *Almanya, iklim değişikliğine karşı istihbarat teşkilatını devreye sokuyor... Yeni ulusal güvenlik strateji belgesinde başka neler var?*. 20 Haziran 2023 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/641186/d%C3%BCnya/almanyaiklimde%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fine-kar%C5%9F%C4%B1istihbaratte%C5%9Fkilat%C4%B1n%C4%B1devreye%20sokuyor%E2%80%A6-yeni> adresinden erişildi.
- Ataç, E. (2018). “*AB sosyal boyunun geleceği*”, *İKV değerlendirme notu*. 26 Haziran tarihinde <https://www.ikv.org.tr/images/files/AB%20SOSYAL%20BOYUTUNUN%20GELECECE%C4%9E%C4%B0.pdf> adresinden erişildi.
- Bruyninckx, H. (2017). *Avrupa ve ötesinde sağlıklı ve verimli denizlere doğru*. 18 Haziran 2023 tarihinde <https://www.eea.europa.eu/tr/articles/avrupa-ve-otesinde-saglikli-ve> adresinden erişildi.
- Bulut, M. & Üstüner, B. (2019). AB su çerçeve direktifinin Türkiye’de su kaynakları yönetimine etkisi. *Türkiye Ormancılık Dergisi*, 20/3, 221-233.
- Cavalli, L., Sanna, S., Alibegovic, M. Arras, F. Cocco, G., Farnia, L. Manca, E., Mulas, L. F., Onnis, M., Ortu, S., Romani, I.G., & Testa, M. (2021). Sustainable development goals and the European Cohesion Policy: An application to the autonomous Region of Sardinia, *Journal of Urban Ecology*, 7(1), juab038. <https://doi.org/10.1093/jue/juab038>.
- Erbay, R. E. & Özden, M. (2018). Kentler sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeye nasıl yardımcı olabilirler?. *Social Sciences Research Journal*, 7/4, 255-268.
- Eşkinat, R. (2016). Binyıl kalkınma hedeflerinden sürdürülebilir kalkınma hedeflerine. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı, 2/3, 267- 282.
- European Commission (2016). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Next steps for a sustainable European future*. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0500&from=EN> adresinden erişildi.

- European Commission (2019). *Reflection paper: Towards a sustainable Europe by 2030*. 25 Mayıs 2023 tarihinde <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN> adresinden erişildi.
- European Environment Agency (2020). *Biyolojik çeşitlilik – ekosistemler*. 24 Haziran 2023 tarihinde <https://www.eea.europa.eu/tr/themes/biodiversity/intro> adresinden erişildi.
- European Environment Agency (2020). *References and further reading*. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.eea.europa.eu/themes/sustainability-transitions/sustainable-developmentgoals-and-the/chapters/references-and-further-reading> adresinden erişildi.
- European Union (2017). *Joint Synthesis Report of the EU and its Member States: "Supporting the Sustainable Development Goals across the world"*. 1 Haziran 2023 tarihinde https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/joint-synthesis-report-sdgs-2017_en.pdf adresinden erişildi.
- European Union (2020). *The European Green Deal*. 5 Haziran 2023 tarihinde https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en adresinden erişildi.
- Hiller, N. & Defosse, F. B. & Baldock D (2021). *Sürdürülebilir ve dayanıklı bir gıda sisteminin yapı taşları: Avrupa Birliği için Covid sonrası fırsatlar*. 26 Haziran 2023 tarihinde <https://tr.boell.org/tr/2021/09/24/surdurulebilir-ve-dayanikli-bir-gida-sisteminin-yapi-taslari-avrupa-birligi-icin-covid> adresinden erişildi.
- Hirschnitz-Garbers, M., & Kroll, C. (2019). Translating Sustainable Development Goal (SDG) interdependencies into policy advice. *Sustainability*, 11(7), 2048. <https://doi.org/10.3390/su11072048>
- Karakuş, D. N., An, N., Tur, M. T., & Kurnaz, L. M. (2022). AB yeşil mutabakatı ve sürdürülebilir kalkınma amaçları kapsamında temel uygulama yaklaşımlarına küresel bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 47-67.
- Koç, Y. (2004). Avrupa Birliği ve işçi hakları. *Yol İş Dergisi*, 1-6.
- Lafortune, G., Fuller, G., Schmidt-Traub, G., & Kroll, C. (2020). How is progress towards the Sustainable Development Goals measured? Comparing four approaches for the EU. *Sustainability*, 12(18), 7499. <https://doi.org/10.3390/su12187499>
- MESS (2023). *AB'nin istihdam ve sosyal politikası*. 23 Haziran 2023 tarihinde https://www.mess.org.tr/media/filer_public/4c/e8/4ce80e0b-1dbe-40fa-8b55-8a951552ae66/istihdamvesosyalpolitika.pdf adresinden erişildi.

- Mısır, A. & Arıkan, A. (2022). Avrupa Birliği ile Türkiye’de döngüsel ekonomi ve sıfır atık yönetimi. *Çevre İklim ve Sürdürülebilirlik*, 1/1, 69–78.
- Okçu, M., & Düz, S. (2023). Dijital çağ başlarken: Avrupa birliği’nin dijitalleşme ve yapay zekâ stratejileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28/2, 221-240.
- Sağlam, M., Özüdoğru, F. & Çıray, F. (2011). Avrupa Birliği eğitim politikaları ve Türk Eğitim Sistemi’ne etkileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 87-109.
- SDSN Global (2023). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları*. 19 Haziran tarihinde <http://unsdsn.boun.edu.tr/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/> adresinden erişildi.
- T.C. AB Bakanlığı (2023). *Avrupa Birliği ve kadın*. 26 Haziran 2023 tarihinde https://www.ab.gov.tr/files/Duyurular/abgiy/2013/ab_kadin.pdf adresinden erişildi.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018). AR GE ve Yenilik Ekosisteminin Güçlendirilmesi. *Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara, On birinci Kalkınma Planı (2019-2023). 27 Haziran 2023 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/ArGe_ve_YenilikEkosistemininGuclendirilmesiOzeIlhtisasKomisyonuRaporu.pdf adresinden erişildi.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2021). *Yeşil Mutabakat Eylem Planı*. 18 Haziran 2023 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%20C5%9E%C4%B0L.pdf> adresinden edinildi.
- Taşbaşı, D. (2020, 24 Aralık), *2020 biterken, AB’nin odak noktasındaki “enerji dönüşümünün” getirdikleri*. 25 Haziran 2023 tarihinde <https://temizenerji.org/2020/12/24/2020-biterken-abnin-odak-noktasindaki-enerji-donusumunun-getirdikleri/> adresinden erişildi.
- United Nations Statistics Division (2019). *The Sustainable Development Goals Report 2019*. 26 Haziran 2023 tarihinde <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report2019.pdf> adresinden erişildi.

BÖLÜM 6

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA BİR SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGESİ OLARAK EKOLOJİK AYAK İZİ

Ahmet KARAKİRAZ

-
- Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
 - akarakiraz@sakarya.edu.tr
 - ORCID: 0000-0003-0572-8327

Mehmet Oğuzhan KALEM

-
- Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
 - oguzhankalem@sakarya.edu.tr
 - ORCID: 0000-0002-1750-1472

Deniz Çağlar ÖZKAN

-
- Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı
 - d.caglar.ozkan@goc.gov.tr
 - ORCID: 0000-0003-1392-0183

Kaynaklar

- Adjei, R., Addaney, M., & Danquah, L. (2021). The ecological footprint and environmental sustainability of students of a public university in Ghana: Developing ecologically sustainable practices. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 22(7), 1552-1572.
- Ağaç, H., & Yalçın, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin ekolojik ayak izlerine göre kaç gezegene ihtiyacı var. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 960-967.
- Akıllı, H., Kemahlı, F., Okudan, K., & Polat, F. (2008). Ekolojik ayak izinin kavramsal içeriği ve Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde bireysel ekolojik ayak izi hesaplaması. *Akdeniz IIBF Dergisi*, 8(15), 1-25.
- Borucke, M., Moore, D., Cranston, G., Gracey, K., Iha, K., Larson, J., ... & Galli, A. (2013). Accounting for demand and supply of the biosphere's regenerative capacity: The National Footprint Accounts' underlying methodology and framework. *Ecological indicators*, 24, 518-533.
- Conway, T. M., Dalton, C., Loo, J., & Benakoun, L. (2008). Developing ecological footprint scenarios on university campuses: A case study of the University of Toronto at Mississauga. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 9(1), 4-20.
- Çetin, M., Agacsapan, B., Cabuk, S. N., Senyel Kurkuoglu, M. A., Isik Pekkan, O., Baran Argun, E., Dabanlı, A., Kucukpehlivan, T., Yilmazel, B., & Cabuk, A. (2021). Assessment of the ecological footprint of Eskisehir Technical University–İki Eylül Campus. *Journal of the Indian Society of Remote Sensing*, 49(10), 2311-2327.
- Earth Overshoot Day (t.y.). 13 Eylül 2023 tarihinde <https://overshoot.footprintnetwork.org/about-earth-overshoot-day/> adresinden erişildi.
- Encyclopedia Britannica. (2012). *Gro Harlem Brundtland*. 17 Eylül 2023 tarihinde <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/82112/Gro-Harlem-Brundtland> adresinden erişildi.
- Eraslan, Ş., & Seçme, D. (2021). Mimarlık fakültesi öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalık düzeyi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 481-491.

- Eren, Ö., Parlakay, O., Hilal, M. & Bozhüyük, B. (2017). Ziraat Fakültesi Akademisyenlerinin Ekolojik Ayak İzinin Belirlenmesi: Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(2), 138-145.
- EUSTEPs (t.y.). *Footprint calculator*. 07 Haziran 2023 tarihinde <https://eusteps.footprintcalculator.org> adresinden erişildi.
- Finlay, J., & Massey, J. (2012). Eco-campus: Applying the ecocity model to develop green university and college campuses. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 13(2), 150-165.
- Galioğlu, Y. (2015). Quantifying the ecological footprint of Middle East Technical University: Towards becoming a sustainable campus. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- GEN (2023). *Earth Overshoot Day 2023*. 19 Eylül 2023 tarihinde <https://www.genevaenvironmentnetwork.org/events/earth-overshoot-day-2023/> adresinden erişildi.
- Genta, C., Favaro, S., Sonetti, G., Barioglio, C., & Lombardi, P. (2019). Envisioning green solutions for reducing the ecological footprint of a university campus. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 20(3), 423-440.
- Global Footprint Network (2016). *Living Planet Report 2016: Risk and resilience in a new era* (ed. Oerlemans N). WWF International, Gland, Switzerland.
- Global Footprint Network (2023). 11 Haziran 2023 tarihinde <https://www.footprintnetwork.org/> adresinden erişildi.
- Gottlieb, D., Vigoda-Gadot, E., Haim, A., & Kissinger, M. (2012). The ecological footprint as an educational tool for sustainability: A case study analysis in an Israeli public high school. *International Journal of Educational Development*, 32(1), 193-200.
- Güler, Ü. A., Küçük, M., & Güven, G. Ö. K. (2022). Çevre mühendisliği öğrencilerinin ekolojik ayak izlerinin belirlenmesi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi örneği. *Teknik Meslek Yüksekokulları Akademik Araştırma Dergisi*, 1(1), 9-17.
- Güngör, H., & Cevher Kalburan, F. N. (2022). Okul öncesi eğitim kurumu çalışanlarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeylerinin belirlenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 11(1), 17-26.
- Keleş, Ö., Naim, U. Z. U. N., & Özsoy, S. (2008). Öğretmen adaylarının ekolojik ayak izlerinin hesaplanması ve değerlendirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 9(2), 1-15.

- Klein-Banai, C., & Theis, T. L. (2011). An urban university's ecological footprint and the effect of climate change. *Ecological Indicators*, 11(3), 857-860.
- Kono, N. (2014). Brundtland Commission (World Commission on Environment and Development). In Michalos, A.C. (Eds.) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, Springer.
- Lambrechts, W., & Van Liedekerke, L. (2014). Using ecological footprint analysis in higher education: Campus operations, policy development and educational purposes. *Ecological indicators*, 45, 402-406.
- Li, G. J., Wang, Q., Gu, X. W., Liu, J. X., Ding, Y., & Liang, G. Y. (2008). Application of the componential method for ecological footprint calculation of a Chinese university campus. *Ecological Indicators*, 8(1), 75-78.
- Liu, H., Wang, X., Yang, J., Zhou, X., & Liu, Y. (2017). The ecological footprint evaluation of low carbon campuses based on life cycle assessment: A case study of Tianjin, China. *Journal of Cleaner Production*, 144, 266-278.
- Lo-Iacono-Ferreira, V. G., Torregrosa-López, J. I., & Capuz-Rizo, S. F. (2016). Use of Life Cycle Assessment methodology in the analysis of Ecological Footprint Assessment results to evaluate the environmental performance of universities. *Journal of Cleaner Production*, 133, 43-53.
- Moreno Pires, S., Ferreira Dias, M., Onofrietti, G., & Madeira, C. (2022). *Ecological footprint reduction recommendations for Higher Education Institutions*. 17 Ağustos 2023 tarihinde https://repositorioaberto.uab.pt/bitstream/10400.2/12617/1/2022_EUSTEPs_I_O8.pdf adresinden erişildi.
- Nasır, V. A. (2012). Sürdürülebilir kalkınma için yükseköğretim politika ve stratejileri. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(3), 137-141.
- Nunes, L. M., Catarino, A., Teixeira, M. R., & Cuesta, E. M. (2013). Framework for the inter-comparison of ecological footprint of universities. *Ecological Indicators*, 32, 276-284.
- Ortegon, K., & Acosta, P. (2019). Ecological footprint: A tool for environmental management in educational institutions. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 20(4), 675-690.
- Özyürek, L., Demirci, F., Sarıgöl, J., Tepe, B. ve Güler, H. (2022). Öğretmen adaylarının bireysel ekolojik ayak izinin bazı değişkenlere göre değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 390-402.

- Perez-Lopez, J.-B., Orro, A., & Novales, M. (2021). Environmental impact of mobility in higher-education institutions: The case of the ecological footprint at the university of a coruña(Spain). *Sustainability*, 13(11), 6190. <https://doi.org/10.3390/su13116190>
- QS Top Universities (2023). *Rankings: Sustainability*. 08 Eylül 2023 tarihinde <https://www.topuniversities.com/university-rankings/sustainability-rankings/2023> adresinden erişildi.
- Singh, A. B., Meena, H. K., Khandelwal, C., & Dangayach, G. S. (2023). Sustainability assessment of higher education institutions: A systematic literature review. *ECP 2023*, 23. <https://doi.org/10.3390/ECP2023-14728>
- THE (2023). *Impact Rankings 2023*. 07 Eylül 2023 tarihinde <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings> adresinden erişildi.
- Tosunoğlu, B. (2014). Sürdürülebilir küresel refah göstergesi olarak ekolojik ayak izi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(5), 132-149.
- UI GreenMetric (2022). *Ranking by country*. 08 Haziran 2023 tarihinde <https://greenmetric.ui.ac.id/rankings/ranking-by-country-2022/Turkey> adresinden erişildi.
- UI GreenMetric (2023). *UI GreenMetric Guidelines Turkish*. 08 Haziran 2023 tarihinde <https://greenmetric.ui.ac.id/publications/guidelines/2023/turkish> adresinden erişildi.
- UI GreenMetric (t.,y.). 08 Haziran 2023 tarihinde <https://greenmetric.ui.ac.id/about/methodology> adresinden erişildi.
- Venetoulis, J. (2001). Assessing the ecological impact of a university: The ecological footprint for the University of Redlands. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 2(2), 180-197. <https://doi.org/10.1108/14676370110388381>
- Wackernagel, M. & Rees, W. (1996) *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth*. New Society Publishers, Philadelphia.
- Wackernagel, M., Onisto, L., Bello, P., Linares, A. C., Falfán, I. S. L., García, J. M., ... & Guerrero, M. G. S. (1999). National natural capital accounting with the ecological footprint concept. *Ecological economics*, 29(3), 375-390.
- Wiedmann, T., & Barrett, J. (2010). A review of the ecological footprint indicator—Perceptions and methods. *Sustainability*, 2(6), 1645-1693.
- Wilson, J. (2014). Ecological Footprint. In Michalos, A.C. (Eds.) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, Springer,

- World Commission on Environment and Development. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. UN Documents: Gathering a Body of Global Agreements.
- WWF (2012). *Türkiye'nin Ekolojik Ayak İzi Raporu*. 09.07.2023 tarihinde https://www.footprintnetwork.org/content/images/article_uploads/Turkey_Ecological_Footprint_Report_Turkish.pdf adresinden alındı.
- WWF (2022). *Living Planet Report 2022 – Building a nature-positive society* (eds. Almond REA, Grooten M, Juffe Bignoli D, Petersen T). WWF, Gland, Switzerland.
- Yücel Isildar, G., & Morsali, S. (2020). Environmental footprint assessment of university campuses among developed and developing countries including a case from Turkey. *Fresenius Environ. Bull*, 29, 1114-1120.
- Zheng, N., Li, S., Wang, Y., Huang, Y., Bartocci, P., Fantozzi, F., Huang, J., Xing, L., Yang, H., Chen, H., Yang, Q., & Li, J. (2021). Research on low-carbon campus based on ecological footprint evaluation and machine learning: A case study in China. *Journal of Cleaner Production*, 323, 12918.

BÖLÜM 7

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİR OLMA POTANSİYELİ

Pınar MEMİŞ SAĞIR

- Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ferizli Meslek Yüksekokulu, Yönetim-Organizasyon Bölümü
- pinarm@subu.edu.tr
- ORCID: 0000-0001-9458-8797

Kaynaklar

- Agans, L. J. (2008). Toward a new social contract: A tripartite mixed-methods analysis of social sustainability at Three Land-Grant Universities, *Electronic Theses and Dissertations*. 1382. 9 Ağustos 2023 tarihinde <https://digitalcommons.du.edu/etd/1382> adresinden erişildi.
- Ayuso S., Xavier, C., & Laia, S. (2022). Assessing universities' social sustainability: accounting for stakeholder value. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(2), 443-457.
- Barron, L., & Gauntlett, E. (2002). Stage 1 Report - Model of Social Sustainability. *Housing and Sustainable Communities' Indicators Project*. Perth, Murdoch University, Western Australia. 12 Temmuz 2023 tarihinde http://www.regional.org.au/au/soc/2002/4/barron_gauntlett.htm adresinden erişildi.
- Barron, P., Cord, L., Cuesta, J., Espinoza, S. A., Larson, G. & Woolcock, M. (2023). Social Sustainability in Development: Meeting the Challenges of the 21st Century. *New Frontiers of Social Policy*. Washington, DC: World Bank.
- Bilgili, M. Y., & Topal, A. (2021). Sürdürülebilir yükseköğretim kurumları oluşturulmasında Talloires Deklarasyonunun rolü ve önemi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 417-424.
- Boyer, R., Peterson, N., Arora, P., & Caldwell, K. (2016). five approaches to social sustainability and an integrated way forward. *Sustainability*, 8(9), 878.
- Bozoğlu, O., & Çiğirim, E. (2022). Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir üniversiteler. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 18, 146-158.
- Brundtland Commission. (1987) *Our Common Future: The World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press, Oxford.
- Calder, W., & Clugston, R. M. (2003). International efforts to promote higher education for sustainable development. *Planning for Higher Education*, 31, 30-44.
- Cannas da Silva, L., & Heitor, T. V. (2017). Campuses as sustainable urban engines— A morphological approach to campus social sustainability. In Leal Filho, W., Skanavis, C., do Paço, A., Rogers, J., Kuznetsova, O., Castro, P. (Eds.) *Handbook of Theory and Practice of Sustainable Development in Higher Education. World Sustainability Series (259-276)*. Springer, Cham.

- Chen, C., & Vanclay, F. (2021), Transnational universities, host communities and local residents: Social impacts, university social responsibility and campus sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 22(8), 88-107.
- Chiu, R. L. H. (2003) Social sustainability, sustainable development and housing development: The Experience of Hong Kong. I FORREST, R. & LEE, J. (Eds.) *Housing and Social Change: East-West Perspectives (221-239)* . Routledge.
- Davidson, K., & Wilson, L. (2009) *A Critical Assessment of Urban Social Sustainability*. Adelaide, The University of South Australia.
- Günerhan, S., & Günerhan, H. (2016). Türkiye için sürdürülebilir üniversite modeli. *Mühendis ve Makina*, 57 (682), 54-62.
- Güngör Tanç, Ş., Tanç, A., Çardak, D., & Yağlı, İ. (2022). Türkiye'deki üniversitelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının incelenmesi. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 66, 83-100.
- Hammond, C. (2009). *Continuing The Story: A Case for Socially Sustainable Academic Communities*. AAER Annual Conference. Canberra.
- International Association of Universities (t.y.). *Kyoto Declaration on Sustainable Development*. 29 Ağustos 2023 tarihinde https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/sustainable_development_policy_statement.pdf adresinden erişildi.
- İTÜ Haberler (2023). 28 Eylül 2023 tarihinde <https://haberler.itu.edu.tr/haberdetay/2023/10/16/itu-2023-2024-akademik-yili-torende-surdurulebilir-basari-vurgusu> adresinden erişildi.
- İTÜ Sürdürülebilirlik Ofisi (2023). 27 Eylül 2023 tarihinde <https://sustainability.itu.edu.tr/tr> adresinden erişildi.
- İTÜ Sürdürülebilirlik Raporu (2021). 28 Eylül 2023 tarihinde <https://sustainability.itu.edu.tr/tr/surdurulebilirlik-ofisi/surdurulebilirlik-raporu> adresinden erişildi.
- Koç Üniversitesi (t.y.). *Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu (KUSIF)* <https://kusif.ku.edu.tr/hakkimizda/kusif>, 25 Eylül 2023 tarihinde erişildi.
- Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu (KUSIF) (t.y.). <https://sosyaletkianalizi.com/kusif/>, 25 Eylül 2023 tarihinde erişildi.
- Koning, J. (2001). *Social Sustainability in a Globalizing World: Context, Theory and Methodology Explored*. In *National Unesco Commission, More or MOST: Proceedings of an Expert Meeting, The Hague, The Netherlands*; National UNESCO Commission: Amsterdam, The Netherlands.

- Lange, E. A., & Kerr, S. G. (2013). Accounting and incentives for sustainability in higher education: An interdisciplinary analysis of a needed revolution. *Social Responsibility Journal*, 9(2), 210-219.
- Littig, B., & Griessler, E. (2005). Social sustainability: A catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8(1-2), 65-79.
- Lozano, R. (2011). The State of sustainability reporting in universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(1), 67–78.
- Lozano, R., Lukman, R., Lozano, F. J., Huisingh, D., & Lambrechts, W. (2013). Declarations for sustainability in higher education: Becoming better leaders, through addressing the university system. *Journal of Cleaner Production*, 48, 10–19.
- Mak Michael, Y., & Peacock, C. J. (2011). Social sustainability: A comparison of case studies in UK, USA and Australia. *17th Pacific Rim Real Estate Society Conference*, Gold Coast, 16-19 January.
- McKenzie, S. (2004). Social sustainability: Towards some definitions. *Hawke Research Institute: Working Paper Series*. Magill, Hawke Research Institute. 15 Ağustos 2023 tarihinde <https://unisa.edu.au/SysSiteAssets/episerver-6-files/documents/eass/hri/working-papers/wp27.pdf> adresinden erişildi.
- Messer, W. B., & Kecskes, K. (2008). Social capital and community: University partnerships. In *Understanding the Social Dimension of Sustainability* (pp. 264-279). Routledge.
- Missimer, M., Robèrt, K. H., & Broman, G. (2017). A strategic approach to social sustainability–Part 1: exploring the social system. *Journal of cleaner production*, 140, 32-41. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.170>
- Pallemaerts, M. (1997). Stockholm'den Rio'ya uluslararası çevre hukuku: Geleceğe doğru geri adım mı?. Bülent Duru (Çeviren), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1), 613-632. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36367>
- Rotmans, J. (1997). Indicators for sustainable development. In J. Rotmans and B. De Vries (Eds.), *Perspectives on Global Chance. The TARGETS Approach* (187-204). Cambridge: Cambridge University Press.
- The United Nations Conference on the Human Environment (1972). 15 Eylül 2023 tarihinde <http://www.un-documents.net/unchedec.htm> adresinden erişildi.
- Too, L., & Bajracharya, B. (2015). Sustainable campus: engaging the community in sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 16(1), 57-71. <https://doi.org/10.1108/ijshe-07-2013-0080af>

- United Nations (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. 11 Eylül 2023 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> adresinden erişildi.
- United Nations (2021). *The UNEP Sustainable University Framework (UNEP, 2021)*. 16 Eylül 2023 tarihinde <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/36341/USUF.pdf> adresinden erişildi.
- United Nations (t.y.). *Social development for sustainable development*. 16 Eylül 2023 tarihinde <https://www.un.org/development/desa/dspd/2030agenda-sdgs.html> adresinden erişildi.
- United Nations Sustainable Development (1992). *United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, AGENDA*. 11 Eylül 2023 tarihinde https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf?_gl=1*1x8b532*_ga*MjExNzM5MDIyMi4xNjkyODAyNzc5*_ga_TK9BQL5X7Z*MTY5MzIwOTA4OS4zLjAuMTY5MzIwOTA4OS4wLjAuMA adresinden erişildi.
- Wolff, L.-A., & Ehrström, P. (2020). Social Sustainability and transformation in higher educational settings: A utopia or possibility? *Sustainability*, 12(10), 4176. <http://dx.doi.org/10.3390/su12104176>

BÖLÜM 8

MODA TASARIMINDA İNOVASYON VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Pınar ÇINAR

- Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ferizli Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü
- pcinar@subu.edu.tr
- ORCID: 0000 0001 5187 0063

Kaynaklar

- Akpınarlı, F., & Bulat, F. (2016). Tekstil yüzeylerinin manipülasyonu ve dijital transfer baskı denemeleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 9 (17), 167-186. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mahder/issue/28383/301754>
- Audaces. (t.y.). *Audaces idea*. 3 Eylül 2023 tarihinde <https://audaces.com/en/solutions/idea> adresinden erişildi.
- Aveaetum. (t.y.). *Denim lazer soldurma*. 3 Eylül 2023 tarihinde <https://aetum.com/matrix-denim/> adresinden erişildi.
- Brydges, T., Retemal, M., & Hanlon, M. (2020). Will Covid-19 support the transition to a more sustainable fashion industry? *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 6(1), 298-308.
- Bulat, F. (2022). 3D baskılı tekstillerle dijital tasarım uygulamaları. *Kesit Akademi Dergisi*, 8(30). 92-118.
- Choi, K. Y. (2022). 3D dynamic fashion design development using digital technology and its potential in online platforms. *Fashion and Textiles*, 9, 1-28.
- Claxton S., & Kent A. (2020). The management of sustainable fashion design strategies: an analysis of the designer's role. *Journal of Cleaner Production*, 268, 122112.
- Çınar, P. (2023). *Audaces Idea ve Audaces 4d Programarı ile Bilgisayar Destekli Moda Tasarımı*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Daukantiene, V. (2023). Analysis of the sustainability aspects of fashion: A literature review. *Textile Research Journal*. 93 (3-4), 991-1002.
- Değerli, N. G. (2019). Moda endüstrisinin giyilebilir teknoloji tasarımları. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 50-65.
- Demir, İ., Elmalı, M. (2020). Organik atıkların yapı malzemesi olarak kullanılabilirliğinin araştırılması. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 8(4), 1303-1311.
- EC21 Global B2B Marketplace (t.y.). *Sanal giyinme odası*. 12 Eylül 2023 tarihinde https://markshin80.en.ec21.com/3D_Virtual_Fitting_Mirror adresinden erişildi.
- Editorial. (2022). Dijital fashion innovations fort he real world and metaverse. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 15(2), 139-141.
- European Parliament (2023, September 01). *European parliament resolution of 1 june 2023 on an EU strategy for sustainable and circular textiles*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0215_EN.html
- Instagram. (t.y.). *Eksmen Makine - Moda sanal prototip*. 7 Eylül 2023 tarihinde <https://www.instagram.com/eksmenmakina/> adresinden erişildi.

- Gürcüm, B.H., Bulat, F (2016). Tekstil tasarımında inovatif bir yaratıcılık aracı olarak lazer kesim. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, Cilt 6, sayı 28, 107-130.
- Kassah, J. K., Bruce, E., Jnr, A., & Acquaye, R. (2022). Fashion design training in technical universities and performance of graduates in computer-aided apparel development in Ghana. *American Journal of Art and Design*, 7(3), 78-82.
- Keleş, G. (2010). *Bilgisayar destekli tekstil tasarım ve kalıp programlarının kız meslek liselerinde kullanımı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kodaman, L., & Sarı, S. (2013). Disiplinler arası bağlamda tuval resimlerinin, dijital baskı yöntemi kullanılarak giyilebilir sanatta uygulanmasına yönelik bir çalışma. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE* e-ISSN: 2147-1606, 2 (4), 72-83.
- Li, Y. (2022). Application and development of computer-aided design methods in clothing design under the environment of internet of things. *Hindawi Mobile Information Systems*, 1-9. <https://doi.org/10.1155/2022/3405540>
- Metlioğlu H. H. & Yılmaz H. (2021). Covid-19 sürecinde moda tasarımında sürdürülebilirlik yaklaşımları. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 88, 1747-1757.
- Metlioğlu H. H. & Yakın V. (2021). Tekstilde sürdürülebilirlik: Hızlı moda markalarının sürdürülebilirlik stratejileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.26466/opus.873787>
- Moda Lazer Desen Uygulama Merkezi. (t.y.). *Lazer kesim malzeme inovasyonu*. 3 Eylül 2023 tarihinde <https://www.modalazer.com/tekstil> adresinden erişildi.
- Nistorac, A., & Loghin, M. C. (2022). The future of textile waste materials in construction. Sciendo, <https://doi.org/10.2478/9788367405133-025>
- OECD. (2005). *OSLO Klavuzu: Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler*. (Çeviren: TÜBİTAK), OECD/Avrupa Birliği.
- Ovacı, C. (2017). Endüstri 4.0 çağında açık inovasyon. *Maliye Finans Yazıları*, Özel Sayı, 113-132.
- Rahman, M. (2020). Applications of the digital technologies in textile and fashion manufacturing industry. *Technium*, 3(1), 114-127.
- Rissanen T. I. (2013). *Zero-waste fashion design: a study at the intersection of cloth, fashion design and pattern cutting* (Doctoral Dissertation). University of Technology, Sydney.
- Santos, L. R., Montagna, G., & Neto, M.J.P. (2020, 16-20 July). *The virtualization of the fashion product*. International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics, USA. https://doi.org/10.1007/978-3-030-51194-4_106
- Sözüer, Z. D., & Buluş, H. E. (2023). Dijitalleşme sürecinin tekstil ve moda tasarımı eğitimindeki avantaj ve dezavantajları üzerine bir inceleme. *Journal of Communication Science Researches*. 3 (1), 74-84.

- Spahiu, T., Arabiyat, M., Martens, Y., Ehrmann, A., Piperi, E., & Shehi, E. (2018, 5-7 September). *Adhesion of 3D printing polymers on textile fabrics for garment production*. Aegean International Textile and Advanced Engineering Conference, Lesvos, Greece. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/459/1/012065>
- Spahiu, T., Manavis, A., Kazlacheva, Z., Almeida, H. & Kyratsis, P. (2020, November 4-6). *Industry 4.0 for fashion products – Case studies using 3D technology*. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, Yambol, Bulgaria. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/1031/1/012039>
- Tansoy, Y., Vural, T. & Ağaç, S. (1994). Özgün giysi tasarımında temel işlemler ve örnek bir çalışma, *Tekstil Konfeksiyon Dergisi*, 4, 1-10.
- Thomassey, S., & Zeng X. (2018). Introduction: artificial intelligence for fashion industry in the big data era. In Thomassey S., Zeng X. (Eds.), *Artificial Intelligence for Fashion Industry in the Big Data Era. Springer Series in Fashion Business*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-0080-6_1
- Vassilenko, E., Watkins, M., Chastain, S., et al. (2021). Domestic laundry and microfiber pollution: Exploring fiber shed ding from consumer apparel textiles. *PLOS ONE*, 16(7), e0250346. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0250346>
- Vimeo (t.y.). *Balmain sanal showroom*. 12 Eylül 2023 tarihinde <https://vimeo.com/498685433> adresinden erişildi.
- Vogue. (t.y.). *Iris Van Harpen dijital baskı*. 4 Eylül 2023 tarihinde <https://www.vogue.com/fashion-shows/designer/iris-van-herpen> adresinden erişildi.
- Werdayani, D., & Widiaty, I. (2021). *Virtual fitting room technology in fashion design*. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, Volume 1098. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/1098/2/022110>

BÖLÜM 9

FİRMA DEĞERİ, HİSSEDAR SERVETİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Mustafa Kenan ERKAN

- Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
- merkan@sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-9975-8182

Kaynaklar

- Bhandari, S. B., & Adams, M. T. (2017). On the definition, measurement, and use of the free cash flow concept in financial reporting and analysis: A review and recommendations. *Journal of Accounting and Finance*, 17(1), 11-19
- Brozović, D., D'Auria, A., & Tregua, M. (2020). Value creation and sustainability: Lessons from leading sustainability firms. *Sustainability*, 12(11), 4450.
- Byers, S. S., Groth, J. C., & Sakao, T. (2015). Using portfolio theory to improve resource efficiency of invested capital. *Journal of Cleaner Production*, 98, 156-165.
- Chang, Y. J., & Lee, B. H. (2022). The impact of ESG activities on firm value: Multi-level analysis of industrial characteristics. *Sustainability*, 14(21), 14444.
- Copeland, T., & Weston, J. F. (1998). 1. 979, Financial theory and corporate policy.
- Damodaran, A. (2007). Return on capital (ROC), return on invested capital (ROIC) and return on equity (ROE): Measurement and implications (July 2007). July 2007). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1105499>
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1105499>
- Fatemi, A., Glaum, M., & Kaiser, S. (2018). ESG performance and firm value: The moderating role of disclosure. *Global Finance Journal*, 38, 45-64.
- Fernandez, P. (2010). WACC: Definition, misconceptions, and errors. *Business Valuation Review*, 29(4), 138-144.
- Hae-Young, B. (2018). Impact of ESG factors on firm value in Korea. *Journal of International Trade & Commerce - Seoul, South Korea: Korea International Trade Research Institute*, ISSN 1738-8112, ZDB-ID 2920574-8. – 14(5), 135-160.
- Huang, D. Z. X. (2022). Environmental, social and governance factors and assessing firm value: Valuation, signalling and stakeholder perspectives. *Accounting & Finance*, 62, 1983-2010.
- Jalbert, T., & Landry, S. P. (2003). Which performance measurement is best for your company?. *Management Accounting Quarterly*, 4(3), 32-32.
- Karpáč, D., Bartošová, V., Kubjatková, A., & Juríčková, V. (2021). NOPAT as a Determinant of Economic Profit Break-Even Point. In *Liberec Economic Forum* (p. 569).
- Koller, T., Goedhart, M., & Wessels, D. (2010). *Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies* (Vol. 499). John Wiley and Sons.

- Sassen, R., Hinze, A. K., & Hardeck, I. (2016). Impact of ESG factors on firm risk in Europe. *Journal of Business Economics*, 86, 867-904.
- Shahid, A., Irshad, S., & Shams Khakwani, M. (2017). A comparative study on accounting based measures and economic based measures to determine Shareholder Value Creation. In *Interanational Conference on Management, Business & Techonology* (pp. 173-182).
- Shadbolt, N. M., Morriss, S. D., & Kelly, T. C. (1997, January). Financial indicators of the sustainability of pastoral farms and their relationship with environmental sustainability. In *Proceedings of the New Zealand Grassland Association* (pp. 199-204).
- Varaiya, N., Kerin, R. A., & Weeks, D. (1987). The relationship between growth, profitability, and firm value. *Strategic Management Journal*, 8(5), 487-497.
- Wallstreetprep. (2023). *Return on Invested Capital (ROIC)-Guide to Understanding Return on Invested Capital (ROIC)*. 20 Ekim 2023 tarihinde <https://www.wallstreetprep.com/knowledge/roic-return-on-invested-capital/> adresinden erişildi.
- Yoon, B., Lee, J. H., & Byun, R. (2018). Does ESG performance enhance firm value? Evidence from Korea. *Sustainability*, 10(10), 3635.
- Zumente, I., & Bistrova, J. (2021). ESG importance for long-term shareholder value creation: Literature vs. practice. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(2), 127.

BÖLÜM 10

SPOR TESİSLERİ BAĞLAMINDA SPORDA SÜRDÜRÜLEBİLİR DİJİTAL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI

Yılmaz ÜNLÜ

- Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü
- yilmaz.unlu@ibu.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-2190-3300

Adem SOLAKUMUR

- Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü
- adem.solakumur@ibu.edu.tr
- ORCID: 0000-0001-8377-7912

Kaynaklar

- Andersen, M. K., & Ankerstjerne, P. (2012). *How 'New Ways of Working' Affect Our Use of Facilities*. Australia: ISS group.
- Akbaş, A., Marszałek, W., Kamieniarz, A., Polechoński, J., Słomka, K. J., Juras, G. (2019). Application of virtual reality in competitive athletes a review. *Journal of Human Kinetics*, 69, 5-16.
- Balık, İ., Aydın, S. Z., & Bitiktaş, F. (2019). *Limanlarda dijitalleşme: Çevrim içi medyadan yansımalar*. 4. Ulusal Liman Kongresi "Küresel Eğilimler-Yerel Stratejiler", 7-8 Kasım 2019 – İzmir.
- Bharadwaj, A., Sawy, O., Pavlou, P., & Venkatraman, N. (2013). Visions and voices on emerging challenges in digital business strategy. *MIS Quarterly*, 37, 633-661.
- BIMSOFT. (2023). BIM nedir? BIM'in avantajları nelerdir? BIMSOFT Archicad. 21 Ekim 2023 tarihinde <https://bimsoft.com.tr> adresinden erişildi.
- Bresciani, S., Ferraris, A., & Del Giudice, M. (2018). The management of organizational ambidexterity through alliances in a new context of analysis: Internet of Things (IoT) smart city projects. *Technological Forecasting and Social Change*, 136, 331–338.
- Berman, S., & Marshall, A. (2014). The next digital transformation: From an individual-centered to an everyone-to-everyone economy. *Strategy & Leadership*, 42, 9-17. <https://doi.org/10.1108/SL-07-2014-0048>
- Cao, L. (2017). Research on energy-saving management and control of stadiums & gymnasiums based on Android SHD. *Acta Technica CSAV*, 62(3), 205–212.
- Chen, W. (2019). *Integration of building information modeling and internet of things for facility maintenance management*. (PhD Thesis), Hong Kong University of Science and Technology. Epub ahead of print March, <https://doi.org/10.14711/thesis-991012711065803412>
- Cheng, J. C. P., Chen, W., Chen, K., & Wang, Q. (2020). Data-driven predictive maintenance planning framework for MEP components based on BIM and IoT using machine learning algorithms. *Automation in Construction*, 112, 103087
- European Commission. (2013). *Powering European public sector innovation: Towards anew architecture*. 20 Ekim 2023 tarihinde <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/powering-european-public-sector-innovation-towards-newarchitecture> adresinden erişildi.
- Flourentzou, F., Pantet, S., & Ritz, K. (2017). Design and performance of controlled natural ventilation in school gymnasiums. *International Journal Ventilation*, 16(2), 112–123.
- Giesinger, J., (2017). Educational justice, segregated schooling and vocational education. *Theory and Research in Education*, 15(1), 88–102.

- Gray, J., & Rumpe, B. (2015). Models for digitalization. *Software & Systems Modeling*, 14, 1319-1320.
- Haspel, R. L., Driscoll, A., Kurbaj, H., Andrade, F. & Kaufman, R. M. (2016). The antibody identification card in action. *Transfusion*, 55(11), 2551–2551. <https://doi.org/10.1111/trf.13183>
- Hodge G, Poglitsch, R., & Ankerstjerne, P. (2014). *Key Factors Driving Growth in the Facility Management Industry in the Past, Present and Future*. Søborg, Denmark: ISS Group.
- Hu, S. B., Wang, H. J., & Xu, D. H. (2008). Development of ticketing system for virtual gymnasium [J]. *Experimental Technology and Management* 25(2), 101–103.
- Hudson, J., Males, J., & Kerr, J. (2019). Introducing a basic psychological performance demand model for sport and organisations. *Coaching: An International Journal of Theory, Research and Practice*, 12(2), 147–161.
- Kim, D., & Ko, Y. J. (2019). The impact of virtual reality (VR) technology on sport spectators' flow experience and satisfaction. *Computers in Human Behavior*, 93, 346–356.
- Kim, T., Chiu, W., & Chow, K. (2019). Sport technology consumers: segmenting users of sports wearable devices based on technology readiness. *Sport, Business and Management*, 9(2), 134–145.
- Kule, H. (2022). Değişen dünyada dönüşen spor. İçinde Z. Kaçay, & N. O. Yıldız (Ed.). *Spor ve Teknoloji* (pp. 35-52), Akademisyen Kitabevi. <https://doi.org/10.37609/akya.2436>
- Kos, A., Wei, Y., Tomažič, S., & Umeka, A. (2018). The role of science and technology in sport. *Procedia Computer Science*, 129(2018), 489–495
- Liang, H. T. (2017). Development and design of intelligent stadium system based on Internet of Things. *Electronic Design Engineering*, 25 (15):35–38
- Lin, C., Li, G., Shan, Z., et al (2017). Thinking and modeling for big data from the perspective of the I Ching. *International Journal of Information Technology & Decision Making*, 6(11), 1–13
- Luo, J., Wang, Z., Xu, L., Wang, A. C., Han, K., Jiang, T., Lai, Q., Bai, Y., Tang, W., Fan, F. R., & Wang, Z. L. (2019). Flexible and durable wood-based triboelectric nanogenerators for self-powered sensing in athletic big data analytics. *Nature Communications*, 10(1), 5147. <https://doi.org/10.1038/s41467-019-13166-631772189>
- McGrath, M. J., & Scanail, C. N. (2013). Sensor technologies healthcare, wellness and environmental applications. In M. J. McGrath, & C. N. Scanail (Eds.), *Wellness, Fitness, and Lifestyle Sensing Applications* (pp. 217-2489), Apress Open.
- Miah, A. (2017). *Sport 2.0: Transforming Sports for a Digital World*. The MIT Press, Hardcover– February 10.

- Müller, O., Simons, A., & Weinmann, M. (2017). Beyond crowd judgments: Data-driven estimation of market value in association football. *European Journal of Operational Research*, 263(2), 611-624.
- Nishioka, T., Ohtaka, K., Hashimoto, N., & Onojima, H. (2000). Measurement and evaluation of the indoor thermal environment in a large domed stadium. *Energy and Buildings*, 32(2), 217-223.
- Nota, G., Peluso, D., & Lazo, A. T. (2021). The contribution of Industry 4.0 technologies to facility management. *International Journal of Engineering Business Management*, 13. <https://doi.org/10.1177/1847979021102413>
- Omar, O. (2018). Intelligent building, definitions, factors and evaluation criteria of selection. *Alexandria Engineering Journal*, 57, 2903–2910.
- Peng, B., Fu, Q., & Chen, L. (2014). Performance-based design of smoke evacuation system and air supply system for large-sized indoor stadium. *2014 7th International Conference on Intelligent Computation Technology and Automation*, 418-422.
- Ratten, V., & Miragaia, D.A.M. (2020). Entrepreneurial passion amongst female athletes. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 32(1), 59–77.
- Rigamonti, L., Albrecht, U. V., Lutter, C., Tempel, M., Wolfarth, B., & Back, D. A. (2020). Potentials of digitalization in sports medicine: A narrative review. *Current Sports Medicine Reports*, 19(4), 157–163. <https://doi.org/10.1249/JSR.000000000000070432282462>
- Riot, C., & James, D. (2013). Innovating to grow sport: the wider context of innovation in sport. *Proceedings of ASTNI*, 1(1), 40.
- Scuotto, V., Santoro, G., Bresciani, S., & Del Giudice, M. (2017). Shifting intra-and inter-organizational innovation processes towards digital business: An empirical analysis of SMEs. *Creativity and Innovation Management*, 26(3), 247–255.
- Sha, L., Lucey, P., Yue, Y., Wei, X., Hobbs, J., Rohlf, C., & Sridharan, S. (2018). Interactive sports analytics: An intelligent interface for utilizing trajectories for interactive sports play retrieval and analytics. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction*, 25(2), 1–32. <https://doi.org/10.1145/3185596>
- Schumacher, A., Erol, S., & Sihn, W. (2016). A maturity model for assessing industry 4.0 readiness and maturity of manufacturing enterprises. *Procedia CIRP*, 52, 161-166. <https://doi.org/10.1016/j.procir.2016.07.040>
- Sierra, J. J., & Taute, H. A. (2019). Brand tribalism in technology and sport: determinants and outcomes. *Journal of Brand Management*, 26(2), 209–225.
- SmartDublin. (2016). *Croke park stadium*. 20 Ekim 2023 tarihinde <https://smartdublin.ie/croke-park-smart-stadium> adresinden erişildi.
- Song, J., Kim, J., & Cho, K. (2018). Understanding users' continuance intentions to use smart-connected sports products. *Sport Management Review*, 21(5), 477–490. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2017.10>

- Song, Y. (2014). Design of distributed support decision-making system model based on multi-agent technique for sporting event. *International Conference on Intelligent Systems Design & Engineering Applications*. 86:45–49
- Szymanski, M., Wolfe, R.A., Danis, W., Lee, F., & Uy, M. A. (2020). Sport and international management: exploring research synergy. *Thunderbird International Business Review*, 63(6), 63253–63266.
- Tang, H., Lin, X. J., Pun, P., & Kuan, S. (2017). Why are online devices engaging in electronic WOM? The perspective of disconfirmation of expectation. *Journal of Management Information System and E-Commerce*, 4 (1), 12–25. <http://dx.doi.org/10.15640/jeds.v5n1a2>
- Tilson, D., Lyytinen, K., & Sorensen, C. (2010). Research commentary—digital infrastructures: The missing IS research agenda. *Information Systems Research*, (21),4, 748-759.
- Tragos, E. Z., Foti, M., Surligas, M., Labropoulos, G., Pournaras, S., Papadakis, S., & Angelakis, V. (2015). An IoT based intelligent building management system for ambient assisted living. *2015 IEEE International Conference on Communication Workshop (ICCW)*, 246-252.
- Tucker, M., & Pitt, M. (2009). Customer performance measurement in facilities management: a strategic approach. *International Journal Product Perform Management*, 58,407–422
- TÜSİAD, (2020). *Faaliyet raporu*. 20 Ekim 2023 tarihinde <https://tusiad.org/tr/faaliyet-raporlari/item/10747-tusi-ad-2020-faaliyet-raporu> adresinden erişildi.
- Ünlü, Y., & Taş, Z. (2020). Sporda endüstri 4.0 uygulama alanları kapsamında yapılan araştırmalar üzerine bir bibliyografya denemesi. *Journal of Human Sciences*, 17(4), 1149-1176. <https://doi.org/10.14687/jhs.v17i4.6088>
- Van der Slikke, R. M. A., Berger, M. A. M., Bregman, D. J. J., & Veeger, H. E. J. (2016). From big data to rich data: The key features of athlete wheelchair mobility performance. *Journal of Biomechanics*, 49(14), 3340-3346. <https://doi.org/10.1016/j.jbiomech.2016.08.022>
- Verhoef, P. C., Broekhuizen, T., Bart, Y., Bhattacharya, A., Dong, J. Q., Fabian, N., & Haenlein, M. (2019). Digital transformation: A multidisciplinary reflection and research agenda. *Journal of Business Research*. 122, 889-901. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.09.022>
- Von der Grün, T., Norbert, F., Wolf, D., Witt, N, & Eidloth, A. (2011). A real-time tracking system for football match and training analysis. In: Heuberger, A., Elst, G., Hanke, R. (Eds.), *Microelectronic Systems* (pp.199-212), Springer, Berlin, Heidelberg, https://doi.org/10.1007/978-3-642-23071-4_19
- Xiao-Wei, X. (2020). Study on the intelligent system of sports culture centers by combining machine learning with big data. *Personal and Ubiquitous Computing*, 24, 151–163. <https://doi.org/10.1007/s00779-019-01307-z>

- Yang, Y., Hou, X., Geng, W., Mu, J., Zhang, L., Wang, X., He, J., Xiong, J. J., & Chou, X. (2022). Human movement monitoring and behavior recognition for intelligent sports using customizable and flexible triboelectric nanogenerator. *Science China Technological Sciences*, 65(4), 826–836. <https://doi.org/10.1007/s11431-021-1984-9>
- Zhang, W. (2023). Investigation of intelligent service mode of digital stadiums and gymnasiums in the context of smart cities. *International Journal of Data Warehousing and Mining (IJDWM)*, 19(4), 1-14. <http://doi.org/10.4018/IJDWM.322393>
- Zhao, L., Kang, L., & Yao, S. (2019). Research and application of acoustic emission signal processing technology. *IEEE Access*, 7, 984-993. <http://doi.org/10.1109/ACCESS.2018.2886095>
- Zhou, Y., Ma, X., & Xing, Z. (2011). Preliminary analysis of the application of intelligent lighting control technology in gym. *Process Automation Instrumentation*, 32(3), 41–45.

BÖLÜM 11

EGZERSİZ VE SPORA YÖNELİK GÜDÜLENMENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Samet SAĞ

- Arş. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü
- samet.sag@yobu.edu.tr
- ORCID: 0000-0003-3471-125X

İhsan SARI

- Prof. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü
- sarihsan@yahoo.com
- ORCID: 0000-0002-9090-8447

Kaynaklar

- Andersen, S. (2000). Fundamental human needs: making social cognition relevant. *Psychological Inquiry*, 11(4), 269-276.
- Baard, P. P., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2004). Intrinsic need satisfaction: A motivational basis of performance and well-being in two work settings. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(10), 2045-2068.
- Biddle, S. J. H., Ciaccioni, S., Thomas, G., & Vergeer, I. (2019). Physical activity and mental health in children and adolescents: An updated review of reviews and an analysis of causality. *Psychology of Sport and Exercise*, 42, 146-155.
- Birleşmiş Millet (2023). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri. 12 Eylül 2023 tarihinde https://www.un.org/sustainabledevelopment/wp-content/uploads/2023/09/E_SDG_Guidelines_Sep20238.pdf adresinden erişildi.
- Budak, S. (2001). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları. Part 1.
- Chan, D. K. C., Dimmock, J. A., Donovan, R. J., & Hardcastle, S. A. R. A. H., Lentillon-Kaestner, V., Hagger, M. S. (2015). Self-determined motivation in sport predicts anti-doping motivation and intention: A perspective from the trans-contextual model. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 18(3), 315-322.
- Cho, M. H. (2004). The strength of motivation and physical activity level during leisure time among youth in South Korea. *Youth & Society*, 35(4), 480-494.
- Clancy, R. B., Herring, M. P., & Campbell, M. J. (2017). Motivation measures in sport: A critical review and bibliometric analysis. *Frontiers in Psychology*, 8, 348.
- Clow, A., & Edmunds, S. (2013). *Physical Activity And Mental Health*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Connell, J. (1986). Emotion and social interaction in the strange situation: Consistencies and Asymmetric influences in the second year. *Child Development*, 57(3), 733-746.
- Curran, T., Appleton, P. R., Hill, A. P., & Hall, H. K. (2011). Passion and burnout in elite junior soccer players: The mediating role of self-determined motivation. *Psychology of Sport and Exercise*, 12(6), 655-661.
- Çankaya, S., Özkaya, G., Çakmak, A. F., & Aşçı, H. (2013). Spor ortamında temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ile motivasyon arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 24(2), 67-81.
- Çankaya, Z. C. (2005). *Öz-belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Daley, A. J., & Duda, J. L. (2006). Self-determination, stage of readiness to change for exercise, and frequency of physical activity in young people. *European Journal of sport science*, 6(4), 231-243.

- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. Plenum Publishing Co.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The ‘what’ and ‘why’ of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2002). *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2009). Self-determination theory: a consideration of human motivational universals. In P. Corr & G. Matthews (Eds.), *The Cambridge Handbook of Personality Psychology* (pp. 441–456). Cambridge University Press.
- Duda, J. L., & Appleton, P. R. (2016). Empowering and disempowering coaching climates: Conceptualization, measurement considerations, and intervention implications. In M. Raab, P. Wylleman, R. Seiler, A.M. Elbe, A. Hatzigeorgiadis (Eds.), *Sport and Exercise Psychology Research* (pp. 373–388). Academic Press.
- Edmunds, J., Ntoumanis, N., & Duda, J. L. (2006). A test of self-determination theory in the exercise domain. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(9), 2240–2265.
- Edmunds, J., Ntoumanis, N., & Duda, J. L. (2007). Adherence and well-being in overweight and obese patients referred to an exercise on prescription scheme: A self-determination theory perspective. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(5), 722–740.
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(1), 98.
- Erickson, K. I., Voss, M. W., Prakash, R. S., Basak, C., Szabo, A., Chaddock, L., & Wojcicki, T. R. (2011). Exercise training increases size of hippocampus and improves memory. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(7), 3017–3022.
- Ersöz, G. (2011). *Egzersize katılım güdüsü, sürekli optimal performans duygu durumu ve sosyal fizik kaygı düzeyinin egzersiz davranış basamağına ve fiziksel aktivite düzeyine göre irdelenmesi* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Farmanbar, R., Niknami, S., Lubans, D. R., & Hidarnia, A. (2013). Predicting exercise behaviour in Iranian college students: Utility of an integrated model of health behaviour based on the transtheoretical model and self-determination theory. *Health Education Journal*, 72(1), 56–69.

- Fenton, S. A., Duda, J. L., Quested, E., & Barrett, T. (2014). Coach autonomy support predicts autonomous motivation and daily moderate-to-vigorous physical activity and sedentary time in youth sport participants. *Psychology of Sport and Exercise*, 15(5), 453-463.
- Friedman, D. P., Stine, C. C., & Whalen, S. (2004). *Lifetime Health*. Holt Rinehart and Winston.
- Gagné, M., & Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26(4), 331-362.
- Gagné, M., Ryan, R. M., & Bargmann, K. (2003). Autonomy support and need satisfaction in the motivation and well-being of gymnasts. *Journal of Applied Sport Psychology*, 15, 372-390.
- Gunnell, K. E., Crocker, P. R., Mack, D. E., Wilson, P.M. & Zumbo, B. D. (2014). Psychological need satisfaction and thwarting: A test of basic psychological needs theory in physical activity contexts. *Psychology of Sport and Exercise*, 15(5), 533-541.
- Güney, S. (2000). *Davranış Bilimleri*. Nobel Yayıncılık.
- Hagger, M. S., Chatzisarantis, N. K. D., Hein, V., Pihu, M., Soos, I., & Karsai, I. (2007). The perceived autonomy support scale for exercise settings (PASSSES): Development, validity, and cross-cultural invariance in young people. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(6), 632-653.
- Hagger, M. S., & Chatzisarantis, N. L. D. (2007). Intrinsic Motivation and Self-Determination in Exercise and Sport. *Human Kinetics*.
- Hancox, J. E., Quested, E., Ntoumanis, N., & Thøgersen-Ntoumani, C. (2018). Putting self-determination theory into practice: Application of adaptive motivational principles in the exercise domain. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 10(1), 75-91.
- Hardy, L., Jones, G., & Gould, D. (1997). *Understanding Psychological Preparation for Sport*. John Wiley and Sons.
- Hein, V., & Jõesaar, H. (2015). How perceived autonomy support from adults and peer motivational climate are related with self-determined motivation among young athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13(3), 193-204.
- Hodge, K., Lonsdale, C., & Ng, J. Y. Y. (2008). Burnout in elite rugby: Relationships with basic psychological needs fulfilment. *Journal of Sports Science*, 26(8), 835-844.
- Hollembek, J., & Amorose, A. (2005). Perceived coaching behaviors and college athletes intrinsic motivation: A test of self-determination theory. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(1), 20-36.
- Ingledeu, D. K., Markland, D., & Ferguson, E. (2009). Three levels of exercise motivation. *Applied Psychology, Health and Well-Being*, 1(3), 336-355.

- Ingledeew, D. K., Markland, D., & Sheppard, K. E. (2004). Personality and self-determination of exercise behavior. *Personality and Individual Differences*, 36(7), 1921-1932.
- Khan, K. M., Thompson, A. M., Blair, S. N., Sallis, J. F., Powell, K. E., Bull, F. C., & Bauman, A. E. (2012). Sport and exercise as contributors to the health of nations. *The Lancet*, 380, (9836), 59-64.
- Kim, J., & James, J. D. (2019). Sport and happiness: Understanding the relations among sport consumption activities, long-and short-term subjective well-being, and psychological need fulfillment. *Journal of Sport Management*, 33(2), 119-132.
- Kingston, K. M., Horrocks, C. S., & Hanton, S. (2006). Do multidimensional intrinsic and extrinsic motivation profiles discriminate between athlete scholarship status and gender? *European Journal of Sport Science*, 6(1), 53-63.
- Kipp, L. E., & Weiss, M. R. (2013). Social influences, psychological need satisfaction, and well-being among female adolescent gymnasts. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 2(1), 62.
- Kowal, J., & Fortier, M. (1999). Motivational determinants of flow: Contributions from self-determination theory. *Journal of Social Psychology*, 139(3), 355-369.
- Kowal, J., & Fortier, M. S. (2000). Testing relationships from the hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation using flow as a motivational consequence. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(2), 171-181.
- Küçükahmet, L. (2000). Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar. Nobel Yayıncılık.
- Lyons, T. S., Jackson, D. J. C., Hey, W. T., & Bannon, P. L. (2016). *Interactive Health and Fitness: A Practical Approach to Improving Wellness*. Sagamore Publishing.
- Mageau, G. A., & Vallerand, R. J. (2003). The coach-athlete relationship: A motivational model. *Journal of Sports Science*, 21(11), 883-904.
- Mandolesi, L., Polverino, A., Montuori, S., Foti, F., Ferraioli, G., Sorrentino, P., & Sorrentino, G. (2018). Effects of physical exercise on cognitive functioning and wellbeing: Biological and psychological benefits. *Frontiers in Psychology*, 9, 509.
- Markland, D. (1999). Self-determination moderates the effects of perceived competence on intrinsic motivation in an exercise setting. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 21(4), 351-361.
- Mossman, L. H., Slemple, G. R., Lewis, K. J., Colla, R. H., & O'Halloran, P. (2022). Autonomy support in sport and exercise settings: A systematic review and meta-analysis. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1-24.
- Mouratidis, A., & Michou, A. (2011). Perfectionism, self-determined motivation, and coping among adolescent athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 12(4), 355-367.

- Ntoumani, C. T., & Ntoumanis, N. (2006). The role of self-determined motivation in the understanding of exercise-related behaviours, cognitions and physical self-evaluations. *Journal of Sports Sciences*, 24(4), 393-404.
- Önder, H. (2020). Bir sürdürülebilir kalkınma hedefi olarak sağlık. *Akademik Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 10-24.
- Önder, Ş., & Ağca, A. (2019). Corporate sustainability and the methods of corporate sustainability. *Studies on Balkan and Near Eastern Social Sciences*, 3, 167-176.
- Özer, G. (2009). *Öz-belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına etkileri.* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Reinboth, M., & Duda, J. L. (2006). Perceived motivational climate, need satisfaction and indices of well-being in team sports: A longitudinal perspective. *Psychology of Sport and Exercise*, 7(3), 269-286.
- Reis, H., Sheldon, K., Gable, S., Roscoe, J., & Ryan, R. (2000). Daily well-being: the role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 419-435.
- Richard, M. S. & Lyman W. P. (1975). *Motivation and Work Behaviour*. McGraw-Hill Series in Management.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63(3), 397-427.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation Development and Wellness*. The Guilford Press.
- Ryan, R. M., Frederick, C. M., Lepes, D. D., Rubio, N. N., & Sheldon, K. M. (1997). Intrinsic motivation and exercise participation. *International Journal of Sport Psychology*, 28(4), 335-354.
- Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Kasser, T., & Deci, E. L. (1996). All goals are not created equal: An organismic perspective on the nature of goals and their regulation. In P.M. Gollwitzer & J.A. Bargh (Eds.), *The Psychology of Action: Linking Cognition and Motivation to Behavior* (pp. 487-508). Guilford Press.
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2006). Self-regulation and the problem of human autonomy: Does psychology need choice, self-determination, and will?. *Journal of Personality*, 74(6), 1557-1586.
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2002). An Overview of self-determination theory: An organismic-dialectic perspective. In E. L. Deci & R. Ryan (Eds.), *Handbook of Self-Determination* (pp. 3–37). University of Rochester Press.
- Schuch, F. B., Vancampfort, D., Richards, J., Rosenbaum, S., Ward, P. B., & Stubbs, B. (2016). Exercise as a treatment for depression: A meta-analysis adjusting for publication bias. *Journal of Psychiatric Research*, 77, 42-51.

- Slutzky, C. B., & Simpkins, S. D. (2009). The link between children's sport participation and self-esteem: Exploring the mediating role of sport self-concept. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(3), 381-389.
- Sorhan, G. (2014). *Üniversite öğrencilerinin düşünme ihtiyaçlarının temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna göre incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Stephan, Y., Boiché, J., & Scanff, C. L. (2010). Motivation and physical activity behaviors among older women: A self-determination perspective. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 339-348.
- Theokas, C., Danish, S., Hodge, K., Heke, I., & Forneris, T. (2007). Enhancing life skills through sport for children and youth. In Holt N. L. (Ed.) *Positive Youth Development Through Sport* (pp 71-81), 1st edn., Routledge, New York.
- Teixeira, P. J., Carraça, E. V., Markland, D., Silva, M. N., & Ryan, R. M. (2012). Exercise, physical activity, and self-determination theory: a systematic review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9(1), 1-30.
- Vallerand, R. J. (1997). Toward a hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (29, 271-360). New York: Academic Press.
- Vallerand, R. J. (2001). Deci and Ryan's self-determination theory: A view from the hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. *Psychological Inquiry*, 11(4), 312-318.
- Vallerand, R. J., & Bissonette, R. (1992). Intrinsic, extrinsic, and amotivational styles as predictors of behavior: A prospective study. *Journal of Personality*, 60, 599-620.
- Vansteenkiste, M., Niemiec, C. P., & Soenens, B. (2010). The development of the five mini-theories of self-determination theory: an historical overview, emerging trends, and future directions. In T. C. Urdan & S. A. Karabenick (Eds.), *Advances in Motivation and Achievement: Vol. 16. The Decade Ahead: Theoretical Perspectives on Motivation and Achievement* (pp. 105-165). Emerald Group Publishing Company.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., Luyckx, K., & Lens, W. (2009). Motivational profiles from a self-determination perspective: The quality of motivation matters. *Journal of Educational Psychology*, 101(3), 671.
- Vasconcellos, D., Parker, P. D., Hilland, T., Cinelli, R., Owen, K. B., Kapsal, N., & Lonsdale, C. (2020). Self-determination theory applied to physical education: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 112(7), 1444.
- Vasseur, E. (1973). United Nations Conference on the Human Environment. Stockholm, 5-16 June 1972. *Water Research*, 7(8), 1227-1233.

- Vlachopoulos, S. P. (2007). Psychometric evaluation of the basic psychological needs in exercise scale in community exercise programs: A cross-validation approach. *Hellenic Journal of Psychology*, 4, 52-74.
- Vlachopoulos, S. P., & Karavani, E. (2009). Psychological needs and subjective vitality in exercise: a cross-gender situational test of the needs universality hypothesis. *Hellenic Journal of Psychology*, 6, 207-222.
- Vlachopoulos, S. P., & Neikou, E. (2007). A prospective study of the relationships of autonomy, competence, and relatedness with exercise attendance, adherence, and dropout. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 47(4), 475.
- Vlachopoulos, S.P., & Michailidou, S. (2006). Development and initial validation of a measure of autonomy, competence, and relatedness in exercise: The Basic Psychological Needs in Exercise Scale. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 10(3), 179- 201.
- Williams, G. G., Gagné, M., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). Facilitating autonomous motivation for smoking cessation. *Health Psychology*, 21(1), 40.
- Wilson, P. M., Longley, K., Muon, S., Rodgers, W. M., & Murray, T. C. (2006). Examining the contributions of perceived psychological need satisfaction to well-being in exercise. *Journal of Applied Biobehavioral Research*, 11, 243–264.
- Wilson, P. M., Mack, D. E., Blanchard, C. M., & Grey, C. E. (2009). The role of perceived psychological need satisfaction in exercise-related affect. *Hellenic Journal of Psychology*, 6, 183-206.
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press: New York, NY, USA.

**AEROBİK VE ANAEROBİK
EGZERSİZ MODELLERİNDE
KOENZİM Q₁₀ TAKVİYESİNİN
SERUM, KALP VE İSKELET
KASINDA TÜMSTATİN SALINIMI
ÜZERİNE ETKİSİ**

Yazar

Dr. Yavuz YASUL

Editörler

Doç. Dr. Faruk AKÇINAR

Prof. Dr. Vedat ÇINAR

 **EFEKADEMI
YAYINLARI**

Aerobik ve Anaerobik Egzersiz Modellerinde Koenzim Q₁₀ Takviyesinin
Serum, Kalp ve İskelet Kasında Tümstatin Salınımı Üzerine Etkisi

Yazar : Yavuz YASUL ORCID (0000-0002-9458-1664)
Editör : Faruk AKÇINAR ORCID (0000-0003-2751-1743)
Editör: Vedat ÇINAR ORCID (0000-0003-4883-3995)

ISBN 978-625-6600-68-3
E-ISBN 978-625-6600-69-0
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap yazarın “Farklı egzersizler uygulanan ratlarda koenzim Q₁₀ takviyesinin serum, kalp kası ve iskelet kaslarında tümstatin ekspresyonlarına ve lipit profiline etkisi” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Kütüphane Kartı

Aerobik ve Anaerobik Egzersiz Modellerinde Koenzim Q₁₀ Takviyesinin
Serum, Kalp ve İskelet Kasında Tümstatin Salınımı Üzerine Etkisi
YASUL, Yavuz – AKÇINAR, Faruk – ÇINAR, Vedat
1. Basım 61 s., 150 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
EGZERSİZ	13
Egzersiz Türleri	14
Aerobik Egzersiz.....	14
Anaerobik Egzersiz.....	15
BESİNSEL ERGOJENİK DESTEKLER.....	16
CoQ ₁₀ (Ubiquinon)	16
CoQ ₁₀ 'in Kimyasal Yapısı.....	17
CoQ ₁₀ 'in Biyosentezi	17
CoQ ₁₀ 'in Emilimi	18
CoQ ₁₀ ve Egzersiz	19
CoQ ₁₀ ve Anjiyogenez İlişkisi	20
ANJİYOGENEZ.....	21
Damar Filizlenmesi ve Bölünmesi.....	21
Anjiyogenezin Tarihsel Hikâyesi ve Tanımı	21
Anjiyogenez Mekanizmasının Yapısal Temelleri.....	22
Villöz Damar Gelişim Süreci ve Yapısı	22
Vasküler Gelişimin Yapısal Özellikleri.....	22
Anjiyogenezin Moleküler Regülasyonu	23
EGZERSİZ VE ANJİYOGENEZ İLİŞKİSİ	27
Egzersizin Anjiyogenez Üzerindeki Fiziksel Etkileri.....	29
Egzersiz Şiddeti ve Süresinin Anjiyogenez Mekanizması Üzerindeki Etkisi	32

ANJİYOGENEZ VE BASKILAYICI MOLEKÜLLER.....	34
Tümstatin	34
Egzersiz ve Tümstatin İlişkisi.....	37
Günümüze Kadar Süregelen Çalışmalar.....	38
SONUÇ	45
KAYNAKÇA	47

KAYNAKÇA

1. Soya H, Mukai A, Deocaris CC, Ohiwa N, Chang H, Nishijima T, Fujikawa T, Togashi K, Saito T. Threshold-like pattern of neuronal activation in the hypothalamus during treadmill running: establishment of a minimum running stress (MRS) rat model. *Neurosci Res* 2007, 58(4): 341-8.
2. Folkman J, Klagsbrun M. Angiogenic factors. *Science* 1987, 235(4787): 442-7.
3. Risau W. Mechanisms of angiogenesis. *Nature* 1997, 386(6626): 671-4.
4. Gavin TP, Wagner PD. Effect of short-term exercise training on angiogenic growth factor gene responses in rats. *J Appl Physiol* 2001, 90(4): 1219-26.
5. Pescatello LS, Thompson WR, Gordon NF. A preview of ACSM's guidelines for exercise testing and prescription. *ACSM's Health Fitness Journal* 2009, 13(4): 23-6.
6. Şenocak E. Tip 2 Diyabetli Hastalarda Farklı Şiddetteki Gözetimli Egzersiz Programlarının Egzersiz Kapasitesi ve Kognitif Fonksiyon Üzerine Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon ABD. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.
7. Kurtman N. Evre 1-3 Meme Kanseri Hastalarına Uygulanan Aerobik Egzersizlerin Yaşam Kalitesi ve Umut Düzeyine Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Niğde: Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, 2019.
8. Akcan F. Farklı Şiddetlerde Uygulanan Aerobik ve Anaerobik Egzersizlerin Sporcu ve Sedanterlerde Serum İrisin Seviyesine Akut Etkisinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoloji Ana Bilim Dalı, Doktora tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2018.
9. Frontera WR, Slovick DM, Dawson DM. Exercise in rehabilitation medicine. *Human Kinetics* 2006, 13-23.
10. Hsu CL, Best JR, Davis JC, Nagamatsu LS, Wang S, Boyd LA, Hsiung GR, Voss MW, Eng JJ, Liu-Ambrose Teresa. Aerobic exercise promotes executive functions and impacts

- functional neural activity among older adults with vascular cognitive impairment. *Br J Sports Med* 2018, 52(3): 184-91.
11. Güleroğlu F. Anaerobik Egzersiz Sonrası Oluşan Yorgunluğun Sporcuların Zihinsel Dayanıklılık Düzeylerine Akut Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2017.
 12. Bencke J, Damsgaard R, Saekmose A, Jorgensen P, Jorgensen K, Klausen K. Anaerobic power and muscle strength characteristics of 11 years old elite and non-elite boys and girls from gymnastics, team handball, tennis and swimming. *Scand J Med Sci Sports* 2002, 12(3): 171-8.
 13. Karatan OV. Yetişkin Bireylerde Aerobik Egzersiz Programının Kan Lipitleri ve Vücut Kompozisyonu Üzerine Etkileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi 2016, 2012.
 14. Kowaltowski AJ, Anibal EV. Mitochondrial damage induced by conditions of oxidative stress. *Free Rad Biol Med* 1999, 26(3-4): 463-71.
 15. Ishrat T, Khan MB, Hoda MN, Yousuf S, Ahmad M, Ansari MA, Ahmad AS, Islam F. Coenzyme Q10 modulates cognitive impairment against intracerebroventricular injection of streptozotocin in rats. *Behav Brain Res* 2006, 171(1): 9-16.
 16. Overvad K., Diamant B., Holm L., Hølmer G., Mortensen S., Stender S. Coenzyme Q 10 in health and disease. *Eur J Clin Nutr* 1999, 53(10), 764-70.
 17. Stocker R, 2007, "Coenzyme Q10." Reviewed, Linus Pauling Institute Micronutrient Research for Optimum Health, <http://lpi.oregonstate.edu/infocenter/othernuts/coq10/>, Son Erişim Tarihi: 5 Eylül 2009.
 18. Wolf DE, Hoffman CH, Trenner NR, Arison BH, Shunk CH, Linn BO, McPherson JF, Folkers K. Coenzyme QI Structure studies on the coenzyme Q group. *J Am Chem Soc* 1958, 80(17):47-52.
 19. Nohl H, Andrey VK, Stainek K, Gille L. The multiple functions of coenzyme Q. *Bioorganic Chemistry* 2001, 29(1): 1-13.

20. Schulz C, Obermüller-Jevic UC, Hasselwander O, Bernhardt J, Biesalski HK. Comparison of the relative bioavailability of different coenzyme Q10 formulations with a novel solubilizate (Solu™ Q10). *Int J Food Sci Nutr* 2006, 57(7-8): 546-55.
21. Hatanaka J, Kimura Y, Lai-Fu Z, Onoue S, Yamada S. Physicochemical and pharmacokinetic characterization of water-soluble Coenzyme Q(10) formulations. *Int J Pharm* 2008, 363(1-2): 112-7.
22. Crane F,. "The coenzyme Q group (ubiquinones)." *Progress in the chemistry of fats and other lipids*. 1964, 7: 267-89.
23. Bhagavan HN, Chopra RK, Craft NE, Chitchumroonchokchai C, Failla ML. Assesment of coenzyme Q10 absorbtion using in vitro digestion-Caco-2 cell model. *Int J Pharm* 2007, 333: 112-17.
24. Mancini A, Marinis D, Calabro F, Sciuto R, Oradei A, Lippa S, Sandric S, Littarru GP, Barbarino A. Evaluation of metabolic status in amiodarone- induced thyroid disorders: plasma coenzyme Q10 determination. *J Endocrinol Invest* 1989, 12(8): 511-6.
25. Turunen M, Olsson J, Dallner G. Metabolism and function of coenzyme Q. *Biochim Biophys Acta Akta* 2004, 1660(1-2) : 171-99.
26. Acosta MJ, Fonseca LV, Desbats MA, Cerqua C, Zordan R, Trevisson E, Salvati L. Coenzyme Q biosynthesis in health and disease. *Biochim Biophys Acta* 2016, 1857(8): 1079-85.
27. Alcazar-Fabra, M, Navas P, Brea-Calvo G. Coenzyme Q biosynthesis and its role in the respiratory chain structure. *Biochim Biophys Acta* 2016, 1857(8): 1073-8.
28. Crane FL. Biochemical functions of coenzyme Q10. *J Am Coll Nutr* 2001, 20(6): 591-8.
29. Greenberg S, Frishman WH. Coenzyme Q10: a new drug for cardiovascular disease. *J Clinical Pharmacol* 1990, 30(7): 596-608.
30. Gürkan AS, Dündar OB. Coenzyme Q10. *Ankara Ecz Fak Derg* 2005, 34 (2): 129-54.
31. Purchas RW, Busboom JR, Wilkinson BHP. Changes in the forms of iron and in concentrations of taurine, carnosine,

- coenzyme Q10, and creatine in beef longissimus muscle with cooking and simulated stomach and duodenal digestion. *Meat Science* 2006,74(3):443-9.
32. ERNA, 2008, <http://www.erna.org/userfiles/coq10.pdf>, Son Erişim Tarihi: 10.09.2022 (The European Responsible Nutrition Alliance), “Coenzyme Q10”.
 33. Kontush A, Reich A, Baum K, Spranger T, Finckh B, Kohlschutter A, Beisiegel U. Plasma ubiquinol is decreased in patients with hyperlipidemia. *Atherosclerosis* 1997, 129(1): 119-26.
 34. Altekin E. HMG CoA Redüktaz İnhibitörlerinin Plazma Ubikinon, ATP Düzeyi ve Total Antioksidan Kapasite Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Tıp Fakültesi, Biyokimya Ana Bilim Dalı. Uzmanlık tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1999.
 35. Åberg F, Appelkvist EL, Dallner G, Ernster L. Distribution and redox state of ubiquinones in rat and human tissues. *Arch Biochem Biophys* 1992, 295(2): 230-4.
 36. Sohal RS, Forster MJ. Coenzyme Q, oxidative stress and aging. *Mitochondrion* 2007, 7(Suppl): 103-11.
 37. Mataix J, Manas M, Quiles J, Battino M, Cassinello M, Lopez-Frias M, Huertas JR. Coenzyme Q content depends upon oxidative stress and dietary fat unsaturation. *Mol Aspects Medicine* 1997, 18(Suppl): 129-35.
 38. Goldfarb AH. Antioxidants: role of supplementation to prevent exercise-induced oxidative stress. *Med Sci Sports Exerc* 1993, 25(2): 232-6.
 39. Jackson MJ, Khassaf M, Vasilaki A, Ardle MC. Vitamine E and oxidative stres of exercise. *Ann N Y Acad Sci* 2004, 1031:158-68.
 40. Davies KJ, Qumtanilha AT, Brooks GA, Packer L. Free Radicals and Tissue Damage Producedby Exercise. *Biochem Biophys Res Commun* 1982, 107(4): 1198-205.
 41. Van Klaveren RJ, Nemery B. Role of reactive oxygen species in occupational and environmental obstructive pulmonary diseases. *Curr Opin Pulm Med* 1999, 5(2): 118-23.
 42. Ernster L. Lipid peroxidation in biological membranes: mechanisms and implications. In: Yagi K (ed). *Active*

- Oxygens, Lipid Peroxides and Antioxidants, 1sted. Boca Raton, CRC Press, FL. 1993: 1-38.
43. Kaikkonen J, Tuomainen TP, Nyssonen K, Salonen J. Coenzyme Q10: absorption, antioxidative properties, determinants and plasma levels. *Free Radic Res* 2002, 36(4):389-97.
 44. Toyama K, Sugiyama S, Oka H, Gwasaki Y, Sumida H, Tanaka T, Tayama S, Jinnouchi H, Matsui K, Ogawa H. Rosuvastatin combined with regular exercise preserves coenzyme Q10 levels associated with a significant increase in high-density lipoprotein cholesterol in patients with coronary artery disease. *Atherosclerosis* 2011, 217 (1):158-64.
 45. Chalmers J. User's guide to nutritional supplements: become an expert on what nutritional supplements can do for your health. 1sted. North Bergen, Basic health publications inc. 2003: 79-80.
 46. Mizuno K, Tanaka M, Nozaki S, Mizuma H, Ataka S, Tahara T, Sugino T, Shirai T, Kajimoto Y, Kuratsune H, Kajimoto O, Watanabe Y. Antifatigue effects of coenzyme Q10 during physical fatigue. *Nutrition* 2008, 24(4): 293-9.
 47. Cooke M, Iosia M, Buford T, Shelmadine B, Hudson G, Kerksick C, Rasmussen C, Greenwood M, Leutholtz B, Willoughby D, Kreider R. Effects of acute and 14-day coenzyme Q10 supplementation on exercise performance in both trained and untrained individuals. *J Int Soc Sports Nutr* 2008, 5: 8.
 48. Tauler P, Ferrer MD, Sureda A, Pujol P, Drobic F, Tur JA, Pons A. Supplementation with an antioxidant cocktail containing coenzyme Q prevents plasma oxidative damage induced by soccer. *Eur J Appl Physiol* 2008, 104(5): 777-85.
 49. Gökbel H, Gül İ, Belviranlı M, Okudan N. The effects of coenzyme Q10 supplementation of performance during repeated bouts of supramaximal exercise in sedentary man. *J Strength Cond Res* 2010, 24(1): 97-102.
 50. Günel T, Göksever Çelik H, Diz Küçükaya R, Alkaç İM, Aydın K. İnsan hastalıklarında endotel fonksiyon ve disfonksiyonunun moleküler mekanizmaları. *İKSSTD* 2020, 12(3): 201-16.

51. Bushway ME, Gerber SA, Fenton BM, Miller RK, Lord EM, Murphy SP. Morphological and phenotypic analyses of the human placenta using whole mount immunofluorescence. *Biol Reprod* 2014, 90(5): 110-1.
52. Baergen RN. *Manual of benirschke and kaufmann's pathology of the human placenta*. Springer: New York, 2005.
53. Benirschke K, Baergen RN. *Pathology of the Human Placenta*. Springer: New York, 2005.
54. Burton GJ, Jauniaux E. Sonographic, stereological and doppler flow velocimetric assessments of placental maturity. *Br J Obstet Gynaecol* 1995, 102(10): 818-25.
55. Demir R, Kaufmann P, Castelluci M, Erben T, Kotowski A. Fetal vasculogenesis and angiogenesis in human placental villi. *Acta Anat (Basel)* 1989, 136(3): 190-203.
56. Jauniaux E, Burton GJ, Moscoso GJ, Hustin J. Development of the early human placenta: a morphometric study. *Placenta* 1991, 12(3): 269-76.
57. Mayhew TM. Fetoplacental angiogenesis during gestation is biphasic, longitudinal and occurs by proliferation and remodelling of vascular endothelial cells. *Placenta* 2002, 23(10): 742-50.
58. Jirkovska M, Janacek J, Kalab J, Kubinova L. Three-dimensional arrangement of the capillary bed and its relationship to microrheology in the terminal villi of normal term placenta. *Placenta* 2008, 29(10): 892-7.
59. Kaufmann P. Basic morphology of the fetal and maternal circuits in the human placenta. *Contrib Gynecol Obstet* 1985, 13: 5-17.
60. Chen DB, Zheng J. Regulation of placental angiogenesis. *Microcirculation* 2014, 21(1): 15-25.
61. Poole TJ, Finkelstein EB, Cox CM. The role of FGF and VEGF in angioblast induction and migration during vascular development. *Dev Dyn* 2001, 220(1): 1-17.
62. Holmes K, Roberts OL, Thomas AM, Cross MJ. Vascular endothelial growth factor receptor-2: structure, function, intracellular signalling and therapeutic inhibition. *Cellular Signalling* 2007, 19(10): 2003-12.

63. Rundhaug JE. Matrix metalloproteinases and angiogenesis. *J Cell Mol Med* 2005, 9(2): 267-85.
64. Liekens S, Clercq ED, Neyts J. Angiogenesis: regulators and clinical applications. *Biochem Pharmacol* 2001, 61(3): 253-70.
65. Stetler-Stevenson WG. Matrix metalloproteinases in angiogenesis: A moving target for therapeutic intervention. *J Clin Invest* 1999, 103(9): 1237-41.
66. Rozario T, DeSimone DW. The extracellular matrix in development and morphogenesis: a dynamic view. *Dev Biol* 2010, 341(1): 126-40.
67. Kalluri R. Basement membranes: Structure, assembly and role in tumour angiogenesis. *Nat Rev Cancer* 2003, 3(6): 422-33.
68. Kerbel R, Folkman J. Clinical translation of angiogenesis inhibitors. *Nat Rev Cancer* 2002, 2(10): 727-39.
69. Amaral SL, Papanek PE, Greene AS. Angiotensin II and VEGF are involved in angiogenesis induced by short-term exercise training. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 2001, 281(3): H1163-9.
70. Dursun AD, Fıçıcılar H, Baştuğ M, Tekin, D. Kısa dönem antrenmanın iskelet kasında kaveolin ve VEGF ekspresyonu üzerine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi* 2013, 24(1): 11-24.
71. Richardson RS, Wagner H, Mudaliar SRD, Henry R, Noyszewski EA, Wagner PD. Human VEGF gene expression in skeletal muscle: effect of acute normoxic and hypoxic exercise. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 1999, 277(6): 247-52.
72. Richardson RS, Wagner H, Mudaliar SRD, Saucedo E, Henry R, Wagner PD. Exercise adaptation attenuates VEGF gene expression in human skeletal muscle. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 2000, 279(2): 772-8.
73. Breen EC, Johnson EC, Wagner H, Tseng HM, Sung LA, Wagner PD. Angiogenic growth factor mRNA responses in muscle to a single bout of exercise. *J Appl Physiol* 1996, 81(1): 355-61.
74. Andersen P, Henriksson J. Capillary supply of the quadriceps femoris muscle of man: adaptive response to exercise. *J Physiol* 1977, 270(3): 677-90.

75. Suzuki J, Gao M, Batra S, Koyama T. Effects of treadmill training on the arteriolar and venular portions of capillary in soleus muscle of young and middle-aged rats. *Acta Physiol Scand* 1997, 159(2): 113-21.
76. Waters RE, Rotevatn S, Li P, Annex BH, Yan Z. Voluntary running induces fiber type-specific angiogenesis in mouse skeletal muscle. *Am J Physiol Cell Physiol* 2004, 287(5): C1 342-8.
77. Hudlicka O, Brown M, Egginton S. Angiogenesis in skeletal and cardiac muscle. *Physiol Rev* 1992, 72(2): 369-417.
78. Hoppeler H, Kayar S. Capillarity and oxidative capacity of muscles. *Physiology* 1988, 3(3): 113-6.
79. Uchida C, Nwadozi E, Hasanee A, Olenich S, Olfert IM, Haas TL. Muscle-derived vascular endothelial growth factor regulates microvascular remodelling in response to increased shear stress in mice. *Acta physiologica* 2015, 214(3):349-60.
80. Dawson JM, Hudlicka O. The effects of long term administration of prazosin on the microcirculation in skeletal muscles. *Cardiovasc Res* 1989, 23(11): 913–20.
81. Andersen P, Saltin B. Maximal perfusion of skeletal muscle in man. *J Physiol* 1985, 366: 233-49.
82. Adair TH. Growth regulation of the vascular system: an emerging role for adenosine. *Am J Physiol Regul Integr Comp Physiol* 2005, 289(2): 283-96.
83. Baum O, Da Silva-Azevedo L, Willerding G, Wockel A, Planitzer G, Gossrau R, Pries AR, Zakrzewicz A. Endothelial NOS is main mediator for shear stress-dependent angiogenesis in skeletal muscle after prazosin administration. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 2004, 287(5): H2 300-8.
84. Pearce SC, Hudlicka O, Brown MD. Effect of indomethacin on capillary growth and microvasculature in chronically stimulated rat skeletal muscles. *J Physiol* 2000, 526(Pt 2): 435-43.
85. Degens H, Turek Z, Hoofd LJ, Van't Hof MA, Binkhorst RA. The relationship between capillarisation and fibre types during compensatory hypertrophy of the plantaris muscle in the rat. *J Anat* 1992, 180(Pt 3): 455-63.

86. Tomanek RJ, Torry RJ. Growth of the coronary vasculature in hypertrophy: mechanisms and model dependence. *Cell Mol Biol Res* 1994, 40(2): 129-36.
87. Zhou AL, Egginton S, Brown MD, Hudlicka O. Capillary growth in overloaded, hypertrophic adult rat skeletal muscle: an ultrastructural study. *Anatomical Rec* 1998, 252(1): 49-63.
88. Haas TL, Milkiewicz M, Davis SJ, Zhou AL, Egginton S, Brown MD, Madri JA, Hudlicka O. Matrix metalloproteinase activity is required for activity-induced angiogenesis in rat skeletal muscle. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 2000, 279(4): H1540-7.
89. Egginton S, Zhou AL, Brown MD, Hudlicka O. Unorthodox angiogenesis in skeletal muscle. *Cardiovasc Res* 2001, 49(3): 634-46.
90. Egginton S. Invited review: activity-induced angiogenesis. *Pflügers Arch* 2009, 457(5): 963-77.
91. Egginton S. Physiological factors influencing capillary growth. *Acta Physiol (Oxf)* 2011, 202(3): 225-39.
92. Olenich J, Kiilerich K, Pilegaard H. PGC-1alpha-mediated adaptations in skeletal muscle. *Pflügers Arch* 2010, 460(1): 153-62.
93. Cocks M, Shaw CS, Shepherd SO, Fisher JP, Ranasinghe AM, Barker TA, Tipton KD, Wagenmakers AJ. Sprint interval and endurance training are equally effective in increasing muscle microvascular density and eNOS content in sedentary males. *J Physiol* 2013, 591(3): 641-56.
94. Hoier B, Nordborg N, Andersen S, Jensen L, Nybo L, Bangsbo J, Hellsten Y. Pro- and anti-angiogenic factors in human skeletal muscle in response to acute exercise and training. *J Physiol* 2012, 590(3): 595-606.
95. Jensen L, Bangsbo J, Hellsten Y. Effect of high intensity training on capillarization and presence of angiogenic factors in human skeletal muscle. *J Physiol* 2004, 557(Pt 2): 571-82.
96. Olfert IM, Baum O, Hellsten Y, Egginton S. Advances and challenges in skeletal muscle angiogenesis. *Am J Physiol Heart Circ Physiol* 2016, 310(3): H326-36.
97. Folkman J. Endogenous angiogenesis inhibitors. *APMIS* 2004, 112(7-8): 496-507.

98. Holmgren L, O'Reilly MS, Folkman J. Dormancy of micrometastases: balanced proliferation and apoptosis in the presence of angiogenesis suppression. *Nat Med* 1995, 1(2): 149-53.
99. Folkman J. Incipient angiogenesis. *J Natl Cancer Inst* 2000, 92(2): 94-5.
100. Maeshima Y, Colorado PC, Torre A, Holthaus KA, Grunkemeyer JA, Ericksen MB, Hopfer H, Xiao Y, Stillman IE, Kalluri R. Distinct antitumor properties of a type IV collagen domain derived from basement membrane. *J Biol Chem* 2000a, 275(28): 21 340-8.
101. Gioia M, Monaco S, Van Den Steen PE, Sbardella D, Grasso G, Marini S, Overall CM, Opdenakker G, Coletta M. The collagen binding domain of gelatinase A modulates degradation of collagen IV by gelatinase B. *J Mol Biol* 2009, 386(2): 419-34.
102. Sand JM, Larsen L, Hogaboam C, Martinez F, Han M, Larsen MR, Nawrocki A, Zheng Q, Karsdall MA, Leeming DJ. MMP mediated degradation of type IV collagen alpha 1 and alpha 3 chains reflects basement membrane remodeling in experimental and clinical fibrosis - validation of two novel biomarker assays. *PLoS One* 2013, 8(12): 849-34.
103. Hamano Y, Zeisberg M, Sugimoto H, Lively CJ, Maeshima Y, Yang C, Hynes RO, Werb Z, Sudhakar A, Kalluri R. Physiological levels of tumstatin, a fragment of collagen IV alpha3 chain, are generated by MMP-9 proteolysis and suppress angiogenesis via alphaV beta3 integrin. *Cancer Cell* 2003, 3(6): 589-601.
104. Hamano Y, Kalluri R. Tumstatin, the NC1 domain of alpha3 chain of type IV collagen, is an endogenous inhibitor of pathological angiogenesis and suppresses tumor growth. *Biochem Biophys Res Commun* 2005, 333(2): 292-8.
105. Maeshima Y, Colorado PC, Kalluri R. Two RGD-independent alpha3 integrin binding sites on tumstatin regulate distinct anti-tumor properties. *J Biol Chem* 2000b, 275 (31): 23 745-50.
106. Maeshima Y, Manfredi M, Reimer C, Holthaus KA, Hopfer H, Chandamuri BR, Kharbanda S, Kalluri R. Identification of

- the anti angiogenic site within vascular basement membrane derived tumstatin. *J Biol Chem* 2001a, 276(18): 15 240-8.
107. Maeshima Y, Yerramalla UL, Dhanabal M, Holthaus KA, Barbashov S, Kharbanda S, Reimer C, Manfredi M, Dickerson WM, Kalluri R. Extracellular matrix-derived peptide binds to $\alpha_3\beta_1$ integrin and inhibits angiogenesis. *J Biol Chem* 2001b, 276(34): 319 59-68.
 108. Petitclerc E, Boutaud A, Prestayko A, Xu J, Sado Y, Ninomiya Y, Sarras Jr MP, Hudson BG, Brooks PC. New functions for Non-collagenous domains of human collagen type IV. Novel integrin ligands inhibiting angiogenesis and tumor growth in vivo. *J Biol Chem* 2000, 275(11): 8051-61.
 109. Ravi R, Mookerjee B, Bhujwala ZM, Sutter CH, Artemov D, Zeng Q, Dillehay LE, Madan A, Semenza GL, Bedi A. Regulation of tumor angiogenesis by p53-induced degradation of hypoxia-inducible factor 1alpha. *Genes Dev* 2000, 14(1): 34-44.
 110. Suhr F. Extracellular matrix, proteases and physical exercise. *Deutsche Zeitschrift fur Sportmedizin* 2019, 70(4): 97-104.
 111. Hemanthakumar KA, Kivela R. Angiogenesis and angiocrines regulating heart growth. *Vasc Biol* 2020, 2(1): 93-104.
 112. Shimizu I, Minamino T. Physiological and pathological cardiac hypertrophy. *J Mol Cell Cardiol* 2016, 97: 245-62.
 113. Mohammed SF, Hussain S, Mirzoyev SA, Edwards WD, Male szewski JJ, Redfield MM. Coronary microvascular rarefaction and myocardial fibrosis in heart failure with preserved ejection fraction. *Circulation* 2015, 131(6): 550-9.
 114. Izumiya Y, Shiojima I, Sato K, Sawyer DB, Colucci WS, Walsh K. Vascular endothelial growth factor blockade promotes the transition from compensatory cardiac hypertrophy to failure in response to pressure overload. *Hypertension* 2006, 47(5): 887-93.
 115. Sano M, Minamino T, Toko H, Miyauchi H, Orimo M, Qin Y, Akazawa H, Tateno K, Kayama Y, Harada M, Shimizu I, Asaraha T, Hamada H, Tomita S, Molkentin JD, Zou Y, Komuro I. p53-induced inhibition of Hif-1 causes cardiac

- dysfunction during pressure overload. *Nature* 2007, 446(7134): 444-8.
116. Oka T, Akazawa H, Naito AT, Komuro I. Angiogenesis and cardiac hypertrophy: maintenance of cardiac function and causative roles in heart failure. *Circulation Research* 2014, 114(3): 565-71.
 117. Friehs I, Margossian RE, Moran AM, Cao-Danh H, Moses MA, del Nido PJ. Vascular endothelial growth factor delays onset of failure in pressure-overload hypertrophy through matrix metalloproteinase activation and angiogenesis. *Basic Res Cardiol* 2006, 101(3): 204-13.
 118. Zhang B, Wang D, Ji TF, Shi L, Yu JL. Overexpression of lncRNA ANRIL up-regulates VEGF expression and promotes angiogenesis of diabetes mellitus combined with cerebral infarction by activating NF- κ B signaling pathway in a rat model. *Oncotarget* 2017, 8(10): 17347-59.
 119. Yazdani F, Shahidi F, Karimi P. The effect of 8 weeks of high-intensity interval training and moderate-intensity continuous training on cardiac angiogenesis factor in diabetic male rats. *J Physiol Biochem* 2020, 76(2): 291-9.
 120. Pourheydar B, Biabanghard A, Azari R, Khalaji N, Chodari L. Exercise improves aging-related decreased angiogenesis through modulating VEGF-A, TSP-1 and p-NF-Kb protein levels in myocardiocytes. *J Cardiovasc Thorac Res* 2020, 12(2): 129-35.
 121. Nikolova A, Ablasser K, von Ballmoos MCW, Poutias D, Kaza E, McGowan FX, Moses MA, del Nido PJ, Friehs I. Endogenous angiogenesis inhibitors prevent adaptive capillary growth in left ventricular pressure overload hypertrophy. *Ann Thorac Surg* 2012, 94(5): 1509-17.
 122. Ducharme A, Frantz S, Aikawa M, Rabkin E, Lindsey M, Rohde LE, Schoen FJ, Kelly RA, Werb Z, Libby P, Lee RT. Targeted deletion of matrix metalloproteinase-9 attenuates left ventricular enlargement and collagen accumulation after experimental myocardial infarction. *J Clin Invest* 2000, 106(1): 55-62.
 123. DeFronzo RA, Jacot E, Jequier E, Maeder E, Wahren J, Felber JP. The effect of insulin on the disposal of intravenous

- glucose. Results from indirect calorimetry and hepatic and femoral venous catheterization. *Diabetes* 1981, 30(12): 1000–7.
124. Meyer C, Dostou JM, Welle SL, Gerich JE. Role of human liver, kidney, and skeletal muscle in postprandial glucose homeostasis. *Am J of Physiol Endocrinol Metab* 2002, 282(2): E419-27.
 125. Ahlborg G, Felig P, Hagenfeldt L, Hendler R, Wahren J. Substrate turnover during prolonged exercise in man. *J Clin Invest.* 1974, 53(4): 1080-90.
 126. Egan B, Zierath JR. Exercise metabolism and the molecular regulation of skeletal muscle adaptation. *Cell Metabolism* 2013, 17(2): 162-84.
 127. Murrant CL, Sarelius IH. Coupling of muscle metabolism and muscle blood flow in capillary units during contraction. *Acta Physiol.* 2000, 168(4): 531–41.
 128. Kindig CA, Richardson TE, Poole DC. Skeletal muscle capillary hemodynamics from rest to contractions: implications for oxygen transfer. *J App Physiol.* 2002, 92(6): 2513-20.
 129. Clifford PS, Hellsten Y. Vasodilatory mechanisms in contracting skeletal muscle. *J App Physiol.* 2004, 97(1): 393-403.
 130. Bloor CM. Angiogenesis during exercise and training. *Angiogenesis* 2005, 8(3): 263-71.
 131. Potente M, Gerhardt H, Carmeliet P. Basic and therapeutic aspects of angiogenesis. *Cell* 2011, 146(6): 873-7.
 132. Krogh A. The number and distribution of capillaries in muscles with calculations of the oxygen pressure head necessary for supplying the tissue. *J Physiol.* 1919, 52(6):409-15.
 133. Shin KO, Bae JY, Woo J, Jang KS, Kim KS, Park JS, Kim IK, Kang S. The effect of exercise on expression of myokine and angiogenesis mRNA in skeletal muscle of high fat diet induced obese rat. *J Exerc Nutr Biochem* 2015, 19(2), 91-8.
 134. Kwak SE, Lee JH, Zhang D, Song W. Angiogenesis: Focusing on the effects of exercise in aging and cancer. *J Exerc Nutr Biochem* 2018, 22(3): 21-6.

135. Das A, Huang GX, Bonkowski MS, Longchamp A, Li C, Schultz MB, Kim LJ, Osborne B, Joshi S, Lu Y, Treviño-Villarreal JH, Kang MJ, Hung TT, Lee B, Williams EO, Igarashi M, Mitchell JR, Wu LE, Turner N, Arany Z, Guarente L, Sinclair DA. Impairment of an endothelial NAD⁺-H₂S signaling network is a reversible cause of vascular aging. *Cell* 2018, 173(1): 74-89.
136. Gorski T, De Bock K. Metabolic regulation of exercise-induced angiogenesis. *Vascular Biology* 2019, 1(1): H1-8.
137. Chen L, Bai J, Li Y. miR-29 mediates exercise-induced skeletal muscle angiogenesis by targeting VEGFA, COL4A1 and COL4A2 via the PI3K/Akt signaling pathway. *Mole Med Rep.* 2020, 22(2), 661-70.
138. Li J, Li Y, Atakan MM, Kuang, J, Hu Y, Bishop DJ, Yan X. The molecular adaptive responses of skeletal muscle to high-intensity exercise/training and hypoxia. *Antioxidants* 2020, 9(8): 656.
139. Cheng AJ, Jude B, Lanner JT. Intramuscular mechanisms of overtraining. *Redox Biology* 2020, 35: 101-480.
140. Porporato PE, Payen VL, De Saedeleer CJ, Pr eat V, Thissen JP, Feron O, Sonveaux P. Lactate stimulates angiogenesis and accelerates the healing of superficial and ischemic wounds in mice. *Angiogenesis* 2012, 15(4): 581-92.
141. Philippou A, Tryfonos A, Theos A, Nezos A, Halapas A, Maridaki M, Koutsilieris M. Expression of tissue remodelling, inflammation and angiogenesis-related factors after eccentric exercise in humans. *Mol Biol Rep* 2021, 48(5): 4047-54.
142. Balberova OV Bykov EV, Shnayder NA, Petrova MM, Gavriilyuk OA, Kaskaeva DS, Soloveva IA, Petrov KV, Mozheyko EY, Medvedev GV, Nasyrova RF. The "Angiogenic Switch" and Functional Resources in Cyclic Sports Athletes. *Int J Mol Sci.* 2021, 22(12): 64-96.
143. Nie Y, Sato Y, Garner RT, Kargl C, Wang C, Kuang S, Gilpin CJ, Gavin TP. Skeletal muscle-derived exosomes regulate endothelial cell functions via reactive oxygen species-activated nuclear factor-κB signalling. *Exp Physiol* 2019, 104(8): 1262-73.

144. Robbins JL, Jones WS, Duscha BD, Allen JD, Kraus WE, Regensteiner JG, Hiatt WR, Annex BH. Relationship between leg muscle capillary density and peak hyperemic blood flow with endurance capacity in peripheral artery disease. *J Appl Physiol* 2011, 111(1): 81-6.
145. Baum O, Torchetti E, Malik C, Hoier B, Walker B, Walker PJ, Odriozola A, Graber F, Tschhanz SA, Bangsbo J, Hoppeler H, Askew CD, Hellsten Y. Capillary ultrastructure and mitochondrial volume density in skeletal muscle in relation to reduced exercise capacity of patients with intermittent claudication. *Am J Physiol Regul Integr Comp Physiol* 2016, 310(10): 943-51. 802-7.
146. Askew CD, Green S, Walker PJ, Kerr GK, Green AA, Williams AD, Febbraio MA. Skeletal muscle phenotype is associated with exercise tolerance in patients with peripheral arterial disease. *J Vasc Surg* 2005, 41(5): 802-07.
147. Duscha BD, Kraus WE, Jones WS, Robbins JL, Piner LW, Huffman KM, Allen JD, Annex BH. Skeletal muscle capillary density is related to anaerobic threshold and claudication in peripheral artery disease. *Vascular Medicine* 2020, 25(5): 411-8.
148. Somers-Edgar, T. J., & Rosengren, R. J. Coenzyme Q0 induces apoptosis and modulates the cell cycle in estrogen receptor negative breast cancer cells. *Anti-Cancer Drugs* 2009, 20(1), 33-40.
149. Lee, B. J., Tseng, Y. F., Yen, C. H., & Lin, P. T. Effects of coenzyme Q10 supplementation (300 mg/day) on antioxidation and anti-inflammation in coronary artery disease patients during statins therapy: a randomized, placebo-controlled trial. *Nutrition journal* 2013, 12 1-9.
150. Yang, H. L., Korivi, M., Lin, M. W., Chen, S. C., Chou, C. W., & Hseu, Y. C. Anti-angiogenic properties of coenzyme Q0 through downregulation of MMP-9/NF- κ B and upregulation of HO-1 signaling in TNF- α -activated human endothelial cells. *Biochemical pharmacology* 2015, 98(1), 144–156.

BİLİMSEL, KURUMSAL VE ULUSAL
YOKETİKLEŞME

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÜNSAL

Yazar : Ahmet ÜNSAL

ORCID (0000-0002-8295-5155)

ISBN 978-625-6600-66-9
E-ISBN 978-625-6600-67-6
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Bilimsel, Kurumsal ve Ulusal Yoketikleşme

ÜNSAL, Ahmet

1. Basım 228 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
GİRİŞ	9
I. BİLİMSEL YOKETİKLEŞME	15
1.1.BİLİMSELLİK ALTYAPISINDA YOKETİKLEŞME.....	22
1.1.1.Ulusal Bilgi Altyapısında Bilanderstöral Boşluklar	24
1.1.1.1.Bilgi İle Belgi Arasındaki Çakıştırmalı Farklılıklar	25
1.1.1.2.Belgi İle Yokbelgi Arasında Çakıştırmalı Farklılıklar	27
1.1.2.Bilanderstöral Bilgi Hiyerarşisinde Kopukluklar	28
1.1.2.1.Gerçek Ve Gerçeğin Özellikleri.....	30
1.1.2.2. Belirgi Ve Belirgi Özellikleri.....	30
1.1.2.3.Belgi ve Belgi Özellikleri	32
1.1.2.4.Bilgi Özellikleri	33
1.1.2.5.Bilan, Bilanlama Ve Bilanlatma Özellikleri.....	33
1.2.YANLIŞLIK BİÇİMLENDİRMESİNDE SORUNLAR	34
1.2.1.Yokbelgilendirme Ve Yokbilgilendirme Farklılıkları.....	36
1.2.1.1.Doğruluk Ve Yanlışlık Arasındaki Farklılıklar	37
1.2.1.2.Yalansatma Ve Yalsatkinlik Arasındaki Farklılıklar.....	38
1.2.1.3.Sanmalama Ve Sanlışlık Arasındaki Farklılıklar	38
1.2.2.Yalgılandırma Biçimlerinde Kavramlaştırma Boşlukları.....	38
1.2.2.1.Bedbelgileme ve Bedbelgileme Özellikleri.....	40
1.2.2.2.Kisbelgileme ve Kisbelgileme Özellikleri	41
1.2.2.3.Kırbelgileme Ve Kırbelgileme Özellikleri	42
1.3. MUHASEBE BİLGİ ALTYAPISINDA GERKURAM	42
1.3.1.Bilgi Kalitesinde Sorunlar Ve Çözümler	43
1.3.1.1. Ulusal Yönetikleşme Kalitesinde Sorunlar	44

1.3.1.2. Yenilikler Kalitesinde Sorunlar Ve Çözümler	45
1.3.2.Ulusal Ve Uluslararası Belgi Farklılıklar	46
1.3.2.1.İlgililik İle Gerçeklik Arasındaki Farklılıklar	47
1.3.2.2.Bilgi İle Belgi Kavramı Arasında Farklılıklar	49
1.3.2.3. Güvenilebilirlik ve Gerçeklenebilirlik Farklılıklar	51
1.3.2.4.Önemlilik İle Gerçeklenebilirlik Arasındaki Farklılıklar	53
1.3.2.5.Yaratıcı Muhasebe Ve Belgilendirici Muhasebe Farkları	54
1.4.YOKBELGİLENDİRİCİ MUHASEBE	55
1.4.1. Ulusal Muhasebe Bilgi Biçimlerinde Sanlılıklar	55
1.4.2. Ulusal Muhasebe Bilgi İçeriklerinde Sanlılıklar	57
II. YOKETİKSEL SOSYAL SORUMSAMAZLIK.....	63
2.1.İHTİYAÇLAR, AHLAK VE SORUMSARLIKTA SORUMSAYIŞMAZLIKLAR	74
2.1.1.Carroll'un Sosyal Sorumsuzluk Teorisi.....	76
2.1.1.1.Ekonomik Sorumsuzluk Seviyesi.....	78
2.1.1.2.Yasal Sorumsuzluk Seviyesi	79
2.1.1.3.Etiksel Sorumsuzluk Seviyesi	79
2.1.1.4.Erkişisel Sorumsuzluk Seviyesi.....	79
2.1.2.Maslow'un Gereksinimler Teorisi	80
2.1.2.1.Sosyal Gereksinimler Tüketim Evresi.....	80
2.1.2.2.Sevme Ve Sevilme Gereksinimler Evresi	81
2.1.2.3.Erkişileşebilme Özgürlüğü.....	81
2.1.3.Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Teorisi	85
2.1.3.1.Gelenekaltı Düzey	85
2.1.3.2.Geleneksel Düzey	86
2.1.3.3.Geleneküstü Düzey	86
2.2.TÜRKÇEDE SOSYAL SORUMSAMAZLIKLAR	88
2.2.1. Türkçede Sorumsuzluk	89

2.2.2.Türkçede Sorumsuzluk Gerkuramı	92
2.2.3.Bedkullanma Gerkuramı.....	93
2.2.4.Türkçede Sorumsuzluk Gerkuramı	94
2.2.5. Saydamazlık ve Yoksaydamlık.....	95
2.3.ULUSAL SORUNSAYIŞMAZLIK	98
2.3.1.Sorunsarlık İle Sorunsarlık Arasındaki Farklılıklar	101
2.3.2.Sorumluluk İle Sorunsarlık Farklılıklar	104
2.3.3.Sorunsarlık İle Sorunsayışma Farklılıklar.....	106
III. YOKYÖNETİKLEŞEN YÖNETİMLER.....	109
3.1.YÖNETİMDE YÖNALDIRMAZ BAĞKURUMSUZLUK.....	112
3.1.1.Ulusal Düzeyde Yöneldirmezlikler.....	114
3.1.1.1.Erek İle Yönaç Arasındaki Farklılıklar	116
3.1.1.2.Erekler Ve Gereklik Arasındaki Farklılıklar	118
3.1.1.3.Nesnelkinlik Ve Ereklik Farklılıklar	120
3.2.YÖNETİMSEL YOKETİKLEŞME KAPASİTESİ.....	122
3.2.1.Yönetimsel Anlayışta Yönetikleşmezlik	124
3.2.1.1.Sorunsarlık İle Sorunsarlık Farklılıklar.....	128
3.2.1.2. Yönetişim Ve Yönetikleşme Farklılıklar	130
3.2.1.3. Sanmalaklaşmış Kurumsal Yönetim	132
3.2.1.4.Yönetim İle Yönetikleşme Farklılığı	136
3.2.1.5.Yönetim İle Yönetikdirlik Farklılıkları	143
3.2.1.6.Yönetikleşme Ve Ortakdirleşme Farklılıkları	145
3.2.1.7. Yönleşke Ve Kurum Arasındaki Farklılıklar	148
3.3.Oğrudürüstlük Saparsağlamazlıkları.....	151
3.3.1. Sanlı Doğrudürüstlük Çeşitleri	152
3.3.1.1.Doğrudürüstlük İle Dürüstlük Farklılıklar	156
3.3.1.3.Doğrudürüstlük İle Erkölçek Arasındaki Farklılıklar.....	159
3.3.1.4. Doğrudürüstlük İle Haklılık Arasındaki Farklar	161

3.3.1.5.Dürüstlük İle Doğruluk Farklılıklar	164
3.3.2.Yönetiksel Saparsağlamazlık Bağkurumu	169
3.3.2.1.Saparsağlamlık İle Denetim Arasındaki Farklılıklar	171
3.3.2.2.İçerden ve Yönetiksel Saparsağlamlık Farkları	175
3.3.2.3.İçerden Ve Dışardan Denetim Farklılıkları	177
IV. YOKETİKLEŞMEYE KARŞI SAVURUŞMA	183
4.1.ULUSAL DİLDE GERÇEĞİ KAVRAMAZLIK SORUNLARI.....	185
4.1.1.Kavramsal Bilimsemezlik Sorunları	187
4.1.2. Gerçeğin Aktarımında Salteğreltme	191
4.1.3.Sorunların Adlandırılmasında Sorunsaklıklar ve Çözülmesi	192
4.1.4.Yoketiksel Sanmalaklık Muhasebesi	194
4.2.YOKETİKSEL SALTEĞRELİK ÜSTÜNLÜK	196
4.2.1.Kavramsal Etiksenmezlik	197
4.2.2.Yolsuzluk Kavramının Gerincelemesi	198
4.2.3.Usulsüzlük Kavramının Gerincelemesi.....	198
4.2.4.Bozulma ve Çürüme Kavramlarının Gerincelemesi.....	199
4.2.5.Yolsuzlukla Mücadele Kavramının Gerincelemesi	200
4.3.YOKETİKSEL SORUMSANMAZLIK	202
4.3.1.Yoketikleşme İçerikleri	204
4.3.1.1.Yoketikserlik İstekçiler ve Onların Destekçileri	207
4.3.1.2.Yoketikleşme Sözleşmeleri.....	209
4.3.1.3.Yoketiksel Çıkarlar ve Maliyetleri.....	211
4.3.2.Yoketikleşme Biçimleri	211
4.3.2.1.Yoketiksel Sosyal Sorumsuzluk	214
4.3.2.2.Kaynakların Sorumsuz Kullanımı	215
KAYNAKÇA.....	217

KAYNAKÇA

- Abukan Bilge, 2014, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme Ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Accounting Toools, <https://www.accountingtools.com/articles/the-difference-between-internal-and-external-audits>.
- Akyürek Penbe Gül, "İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlakî Bilişim Derslerinin Öğrencilerin Ahlakî Gelişim Seviyelerine Etkisi: Kohlberg'in Ahlakî Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme" Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksel Lisans Tezi, 2007
- Alberts DS, Garstka JJ, Hayes RE, Signori DA. 2001. Understanding Information Age Warfare. Washington, DC: Dep. Defense Command and Control Res. Program
- Alkan B. Ş. (2018), Muhasebe Teorisi Ve Uygulamaları Açısından Muhasebe Bilgisinin Niteliksel Özellikleri, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Özel Sayı 20, 819- 837
- Alp, M. (2019). Avrupa Birliği'nin 2019/1937 sayılı birlik hukukuna aykırılıkları bildirenlerin korunması (whistleblowing) yönergesi ışığında işinin hukuka aykırılıkları ifşa etmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(1), 1-37
- Aluko, M.A.O. (2002). The institutionalization of corruption and its impact on political culture and behaviour in Nigeria. Nordic Journal Of African Studies, 11(3), 393-402
- Analytixlabs. (2021). Between data and Information. <https://www.analytixlabs.co.in/blog/difference-between-data-and-information/>,
- Askanydifference, <https://askanydifference.com/difference-between-internal-audit-and-internal-control-with-table/>
- Babacan M., Alkan G.İ., Bozkurt Ö.Ç., Bulut Z.A., Eriş e.d., Onaran Brrin, İlkeler ve İşlevlerle İşletme, Setay Yayıncılık, 2012, Ankara
- Banks D. A, 2003 Misinformation As A Starting Point For Critical Thinking, Informing Science, June 2003, 905-912
- Baskerville, R., & Dulipovici, A. (2006). The theoretical foundations of knowledge management. Knowledge Management Research and Practice, 4(2), 83-105
- Begovic, B. 2005. Corruption: concepts, types, causes, and consequences, economic, Reform. Feature Service, March 21, 1-7
- Berggren, D. (1963). The use and abuse of metaphor: 2. Review Of Metaphysics, 16, 450-472,

- Betterup, <https://www.betterup.com/blog/accountability-vs-responsibility-for-leaders-going-back-to-the-basics>
- Boisot, M. and Canals, A., 2004. Data information and knowledge: have we got it right? In: M. Boisot, I. MacMillan and K.S. Han, eds. Explorations in Information Space. Oxford: Oxford University Press, 34– 52.
- Bradie, M. (1999). Science and metaphor. *Biology And Philosophy* 14, 159–166.
- Bukenya M. (2014). Quality of Accounting Information and Financial Performance of Uganda’s Public Sector. *American Journal of Research Communication*, 2(5), 183–203
- Cambridge Dictionary.(n.d). Unaccountable. In Cambridge.org dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/unaccountable?q=Unaccountable>
- Cambridge Dictionary.(n.d).Irresponsibility. In Cambridge.org dictionary.
- Cambridge Dictionary.(n.d).Responsibility. In Cambridge.org dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/responsibility?q=Responsibility>
- Cambridge Sözlük (n.d). accountability. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zlük/ingilizce/accountability>
- Cambridge Sözlük (n.d). Accountable. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zlük/ingilizce/accountable>
- Cambridge Sözlük (n.d). Commit. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zlük/ingilizce/commit>
- Cambridge Sözlük (n.d). Commitment. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zlük/ingilizce/commitment>
- Cambridge Sözlük (n.d). Competition. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zlük/ingilizce/competition>
- Cambridge Sözlük (n.d). Controls. In dictionary.cambridge.org <https://everythingwhat.com/what-are-internal-and-external-controls>
- Cambridge Sözlük (n.d). Expression. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zlük/ingilizce/expression>
- Cambridge Sözlük (n.d). Informative. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/informative>,
- Cambridge Sözlük (n.d). Integrity. In dictionary.cambridge.org <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zlük/ingilizce/integrity>

- Cambridge Sözlük (n.d). Intelligence. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/intelligence](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/intelligence)
- Cambridge Sözlük (n.d). Irrespective. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/irrespective](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/irrespective)
- Cambridge Sözlük (n.d). Irresponsibility. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/irresponsibility?q=Irresponsibility](https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/irresponsibility?q=Irresponsibility)
- Cambridge Sözlük (n.d). Omission. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/omission](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/omission)
- Cambridge Sözlük (n.d). Quality. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/quality](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/quality)
- Cambridge Sözlük (n.d). Responsiveness. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/responsiveness](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/responsiveness)
- Cambridge Sözlük (n.d). Rule of law. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/rule-of-law](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/rule-of-law)
- Cambridge Sözlük (n.d). Wisdom. In [dictionary.cambridge.org
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/wisdom](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/wisdom)
- Cambridge Sözlük, (n.d). Falsify, In [dictionary.cambridge.org.
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/false?q=Falsify](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/false?q=Falsify)
- Cambridge Sözlük, (n.d). Relevance. In [dictionary.cambridge.org.
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/relevance](https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/relevance)
- Cambridge Sözlük. (2021). (n.d). Reason. In [dictionary.cambridge.org.
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/reason?q=Reason](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/reason?q=Reason)
- Cambridge Sözlük. (n.d). Abuse. In [dictionary.cambridge.org.
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/abuse](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/abuse)
- Cambridge Sözlük. (n.d). Committee. In [dictionary.cambridge.org.
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/committee](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/committee)
- Cambridge Sözlük. (n.d). Competition. In [dictionary.cambridge.org.
https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/competition?q=Competition](https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/competition?q=Competition)

- Cambridge Sözlük. (n.d). Culpability. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/culpability>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Deceive. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/deceive>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Disinformation. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/disinformation>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Disquality. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/disquality>
- Cambridge Sözlük. (n.d). effectiveness. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/effectiveness>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Fact. In dictionary.cambridge.org. Erişim <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/fact>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Falsify. In dictionary.cambridge.org. Erişim <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/falsify?q=falsify>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Fraud. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/fraud>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Ignorance. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/ignorance>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Inefficiency. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/inefficiency>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Information. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/information?q=Information>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Integral. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/integral>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Intellectual. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/intellectual>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Irrational. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/irrational>

- Cambridge Sözlük. (n.d). Knowledge. IN dictionary. cambridge. org. Knowledge. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/knowledge>,
- Cambridge Sözlük. (n.d). Manipulation. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/manipulation>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Metaphor. Rational. In dictionary.cambridge.org. Erişim 10. 10.2020, <https://www.etymonline.com/search?q=METAPHORE>
- Cambridge Sözlük. (n.d). News. In dictionary. cambridge.org. News. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/news>,
- Cambridge Sözlük. (n.d). Objectivity. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/objectivityCam>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Propaganda. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/propaganda>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Ratio. In dictionary.cambridge.org. Erişim 10. 10.2020, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/ratio?q=RAT%C4%B0>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Rational. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/rational>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Reasoning. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/reason?q=Reasoning>,
- Cambridge Sözlük. (n.d). Research. In dictionary. cambridge. org.
- Cambridge Sözlük. (n.d). Research. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/research>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Semantic. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/semanticCamb>
- Cambridge Sözlük. (n.d). True. IN dictionary. cambridge. org. Cambridge Sözlük. (n.d). True. IN dictionary. cambridge. org.
- Cambridge Sözlük. (n.d). True. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/true>,
- Cambridge Sözlük. (n.d). Unfairness. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/unfairness>
- Cambridge Sözlük. (n.d). Wisdom. In dictionary.cambridge.org. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/wisdom>

- Cambridge(n.d). Irrelevant, In dictionary.cambridge.org.
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/irrelevant>,
- Carney, Jd. (1983). The meaning of a metaphor. Philosophical Studies. An International Journal For Philosophy In The Analytic Tradition Tucson, Ariz. 44 (2), 257-267.
- Carroll Archie B. (1991), The Pyramid Of Corporate Social Responsibility: Toward The Moral Management Of Organizational Stakeholders, Business Horizons, 1991, Vol. 34, Issue 4, 39-48
- Collins Sözlük. (n.d). Wisdom. In Collins. Uninformative.
<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/uninformative>,
- Cosmin C. A. (2015), Accounting Information System - Qualitative Characteristics And the Importance Of Accounting Information At Trade Entities, Annals Of The Constantin Brâncuși, University Of Târgu Jiu, Economy Series, 1(2), 168-174
- Cox III, R.W. and Haruna, P.F. (2016). Ethics versus integrity: framing the response to corruption in public governance. Administratio Publica, 24(2):25-48.
- Çakır Birgül, “Sa 8000 Sosyal Sorumluluk Standardının Örgütsel Bağlılık Ve İş Doyumuna Olan Etkileri” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006
- Çankaya, F., Karakaya, A. ve Keleş, N. (2019). Muhasebe bilgi kalitesinin boyutlarının incelenmesi: Bir uygulama, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 8 (16), 161-182.
- Dictionary Sözlük (n.d). Disciplien. IN <https://www.dictionary.com>
<https://www.dictionary.com/browse/discipline>
- Dictionary Sözlük (n.d). respect. IN <https://www.dictionary.com>
<https://www.dictionary.com/browse/respect>
- Dictionary Sözlük. (n.d). Dishonest IN dictionary.com.
<https://www.dictionary.com/browse/dishonest>,
- Dictionary Sözlük. (n.d). Fact IN dictionary.com.
<https://www.dictionary.com/browse/question-of-fact>,
- Differencebetween, <http://www.differencebetween.net/business/difference-between-internal-audit-and-internal-control/>
- Differencebetween, <https://www.differencebetween.com/difference-between-transparency-and-vs-accountability/>
- Doğan Saime, “ Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu” Balkan Ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 2018: 04 (01)
- Eksisozluk Sözlük. (n.d). Bilgilerinizi Rica ederim IN dictionary.com. (2021). Bilgilerinizi Rica Ederim. <https://eksisozluk.com/bilgilerinizi-rica-ederim-1715282>,

- Ervas, F. (2021). Metaphor, ignorance and the sentiment of (ir)rationality. *Synthese*, 198(7), 6789–6813. <https://doi.org/10.1007/s11229-019-02489-y>
- Eryılmaz Bilal Ve Biricikoğlu Hale, “Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik Ve Etik”, *İş Ahlakı Dergisi Turkish Journal Of Business Ethics*, Mayıs May 2011, Cilt Volume 4, Sayı Issue 7, S. Pp. 19-45,
- Etimolojiturkce Sözlük (n.d). Hukuk. IN etimolojiturkce. <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/hukuk>
- Etimolojiturkce Sözlük (n.d). Mücadele. InEtimolojiturkce.com Sözlük. <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/m%C3%BCcadele>,
- Etimolojiturkce Sözlük. (n.d). Liyakat. In etimolojiturkce.com, <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/liyakat>
- Etimolojiturkçe Sözlük. (n.d). Haber. In etimolojiturkce.com. <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/haber>,
- Etymonline Sözlük (n.d). Accountability. IN etymonline. <https://www.etymonline.com/word/accountability>
- Etymonline Sözlük (n.d). Data. IN etymonline.<https://www.etymonline.com/search?q=data>
- Etymonline Sözlük (n.d). Relevance. IN etymonline. <https://www.etymonline.com/word/relevance>
- Etymonline Sözlük (n.d). Respect. IN etymonline.<https://www.etymonline.com/search?q=respect>
- Etymonline Sözlük (n.d). Responsibility. IN etymonline <https://www.etymonline.com/word/responsibility>
- Etymonline Sözlük, (n.d). Relevant. In etymonline.com [https://www.etymonline.com/word/relevant#:~:text=relevant%20\(adj.\),conso le%22%20\(see%20relieve\)](https://www.etymonline.com/word/relevant#:~:text=relevant%20(adj.),conso le%22%20(see%20relieve)).
- Etymonline Sözlük. (n.d). Ignorance. In etymonline.com <https://www.etymonline.com/search?q=%C4%B0gnorance>
- Etymonline Sözlük. (n.d). Information. In etymonline.com. <https://www.etymonline.com/word/information>,
- Etymonline Sözlük. (n.d). Ninformation. In etymonline.com. <https://www.etymonline.com/search?q=information>
- Faisal, F. & Jafri, A.R. (2017). Corruption as a source of failure of good governance and management in pakistan. *Proposed Remedial Measures*, 30(1), 57-75
- Fakı Şeyma, “ Ergenlerin Ahlak Gelişiminde Fantastik Romanların Etkisinin Kohlberg’in Bilişsel Ahlak Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi: Harry Potter Örneği” *Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksel Lisans Tezi*, 2020

- Fotaki, M. (2020). Why we must talk about institutional corruption to understand wrongdoing in the health sector. *International Journal Of Health Policy And Management*, 9(5), 206–208
- Gackowski Z. J. (2006) Quality Of Informing: Bias And Disinformation Philosophical Background And Roots, Issues In Informing Science And Information Technology, 3, 731-744
- Goodreads Disknowledge. <https://www.goodreads.com/book/show/27286375-disknowledge>,
- Gümüş Esra, “ Kohlberg’in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi İle Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Halisoğlu, E. (2014). Yolsuzlukları önlemede yönetim yaklaşımı: uygulamalı bir çalışma. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Hawamdeh Suliman, (2002), Knowledge Management: Re-Thinking Information Management And Facing The Challenge Of Managing Tacit Knowledge, *Information Research*, 8(1), 1-21
- Herath, S.K. & Albarqi, N. (2017), “Financial Reporting Quality: A Literature Review”, *International Journal of Business Management and Commerce*, Vol. 2 No. 2, 1-14.
- Icma, <https://icma.org/transparent-governance-anti-corruption>
- Kaler John, (2002),” Responsibility, Accountability And Governance” *Business Ethics: A European Review*” Volume 11 Number 4 October Mulgan Richard, (1997), “ The Processes Of Public Accountability”, *Australian Journal Of Public Administration* 56(1): 2636, March
- Kamu Gözetim Kurumu (KGK) (2018), Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve FRIKÇ, (2018 Sürümü
- Karapınar Alper, “ Endüstri Çalışanlarını Motive Eden Etmenlerin Maslow Ve Herzberg’in Kuramlarına Göre İncelenmesi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008
- Keydifference, <https://keydifferences.com/difference-between-authority-and-responsibility.html#:~:text=Authority%20is%20the%20legal%20right,the%20duty%20by%20his%20superior.>
- Keydifference, <https://keydifferences.com/difference-between-error-of-omission-and-error-of-commission.html>
- Keydifference, <https://keydifferences.com/difference-between-internal-audit-and-external-audit.html>
- Keydifference, <https://quantivate.com/blog/internal-external-audit-comparison/>

- Keydifferences, (2021). Between Explicit And Tacit., Erişim 5.11.2021 <https://keydifferences.com/difference-between-explicit-knowledge-and-tacit-knowledge.html>,
- Kooiman, J., Bavinck, M., Chuenpagdee, R., Mahon, R., & Pullin, R. (2008). Interactive governance and governability: an introduction. *Journal of Transdisciplinary Environmental Studies*, 7(1), 1-11.
- Lee N Harold, (1928), “Morals, Morality, And Ethics: Suggested Terminology”, *International Journal Of Ethics*, Jul., 1928, Vol. 38, No. 4 (Jul., 1928), Pp. 450-466
- Lester Randall, 2021, <https://www.b2bsustainable.com/is-an-ethics-audit-much-broader-than-a-social-audit/>
- Lexico Sözlük, (2021). <https://www.lexico.com/en/definition/unknowledge>,
- Macmillandictionary Sözlük (n.d). Con. IN [macmillandictionary. https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/con_1](https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/con_1)
- Macmillandictionary Sözlük (n.d). Responsibility. IN [macmillandictionary. https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/responsibility](https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/responsibility)
- Macmillandictionary Sözlük. (2021). Con. Macmillandictionary Sözlük. (2021). Con. context , https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/con_3,
- Macmillandictionary Sözlük. (2021). Text. https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/text_1,
- McQueen, R. "Four Views of Knowledge and Knowledge Management," in *Proceedings of the Fourth Americas Conference on Information Systems*, E. Hoadley and I. Benbasat (eds.), August 1998, pp. 609-61
- Merriam-Webster Sözlük, (2020), uninformative, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/uninformative>,
- Merriam-webster Sözlük, (2021). Donee. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/donn%C3%A9e>,
- Merriam-Webster Sözlük. (2020). <https://www.merriam-webster.com/dictionary/error>,
- Merriam-webster Sözlük. (2021). Error. Merriam-webster Sözlük. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/error>,
- Merriam-webster. Sözlük (n.d). Authority. IN [Merriam-webster. https://www.merriam-webster.com/dictionary/authority](https://www.merriam-webster.com/dictionary/authority)
- Merriam-webster. Sözlük (n.d). Respect. IN [Merriam-webster. https://www.merriam-webster.com/dictionary/respect](https://www.merriam-webster.com/dictionary/respect)
- Mevzuat (1990). Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet Ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 3628 Sayılı Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3628.pdf>,

- Mevzuat (2004). Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5176 Sayılı Kanun, (2004). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5176.pdf>
- Mock. Theodore J.. "Concepts of Information Value and Accounting." *The Accounting Review*. 46. 4 (October 1971). 765-778
- Nagasako T. 2020. Global Disinformation Campaigns And Legal Challenges, *Int. Cybersecur. Law Rev.* 1:125–136
- Nişanyan (n.d). Sözlük Enformasyon. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/enformasyon>,
- Nişanyan Sözlük (2021).Veri. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/veri>,
- Nişanyan Sözlük. (n.d). Cahil. IN [Nisanyansozluk.com](https://www.nisanyansozluk.com). Erişim 10. 10.2020, <https://www.google.com/search?q=cahil+etimoloji&oq=cahil+etimoloji&aqs=chrome..69j57.6856j1j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
- Nişanyan Sözlük. (n.d). Mücadele. InNişanyan Sözlük.com. <https://www.nisanyansozluk.com/?K=M%C3%Bccadele>
- Nişanyan Sözlük. (n.d). Yoz. InNişanyan Sözlük.com. <https://www.nisanyansozluk.com/?K=Yoz>
- Obaidat A. N. (2007). Accounting Information Qualitative Characteristics Gap: Evidence From Jordan, *International Management Review*, 3 (2), 26-32
- Oral, B. G. (2009). Yolsuzluk - Türk Vergi Sistemi İlişkisi Ve Mücadele Stratejileri. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa
- Özbaran, M. H. (2003). Yolsuzluk ve bu alanda mücadele eden uluslararası örgütler ve birimler. *Sayıştay Dergisi*, 50(51), 17-34
- Peursen, C. A. (1992). Metaphorandreality. *Man And World*,25, 165–180.
- Quickbase Sözlük. (2021). Types of Lies, <https://www.quickbase.com/blog/when-someone-is-lying-7-types-of-lies>, Erişim 5.11.2021
- Rasheed, E. H. & Yazdanifard R. (2013). Corporategovernance as a solution for corruption in the private sector. *Global Journal Of Commerce Management Perspective*, 2(6), 116-119
- Rodoplu D. 2006. Bilgi Yönetim Projeleri Uygulamalarındaki Teknolojik Değişimlere Karşı Çalışan Direncinin Ölçümü Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Ve Anadolu Sağlık Merkezinde Bir Uygulama, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1-217
- Sevilengül Orhan, (1997) Tekdüzen Muhasebe Sistemi İle Uyumlu Genel Muhasebe, Gazi Kitapevi, Altıncı Baskı, Ankara
- Shu, K.; Bhattacharjee, A.; Alatawi, F.; Nazer, T. H.; Ding, K.; Karami, M.; and Liu, H. 2020. Combating disinformation in a social media age. Wiley

- Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery 10(6):1385.
- Smith, Adam, Milletlerin Zenginliği (Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi No: 50), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, [1776].
- Snively, H.J. (1967). Accounting Information Criteria, The Accounting Review, Volume 42, Number 2, April 1967, 223-232.
- Soudani, S.N. (2012). The Usefulness of an Accounting Information System for Effective Organizational Performance. International Journal of Economics and Finance, 4 (5), 136-145.
- Spranca, M., Minsk, E., and Baron, J. (1991). Omission and commission in judgment
- Srivastava, Meetika, Good Governance - Concept, Meaning And Features: A Detailed Study (December 26, 2009). Available At Ssrn: Or [Http://Dx.Doi.Org/10.2139/Ssrn.1528449](http://Dx.Doi.Org/10.2139/Ssrn.1528449)
- Stahl B. C. 2006. On The Difference Or Equality Of Information, Misinformation, And Disinformation: A Critical Research Perspective, Informing Science Journal, 9, 83-96
- Stewart Deb & Waddell Dianne, (2008) Knowledge Management: The Fundamental Component For Delivery Of Quality, Total Quality Management, 19:9, 987-996, Doi: 10.1080/14783360802227803
- Synonym Sözlük, (n.d). data IN synonyms.com. <https://www.synonyms.com/antonyms/data#:~:text=Synonyms%20and%20Antonyms-,data,problem%2C%20proposition%2C%20inference%2C%20deduction,>
- Şeffaflık, <https://www.seffalik.org/wp-content/uploads/2016/04/NIS-RAPOR-TR.pdf>
- Taiwo, A. A., Agwu, M. E., & Lawal, F. A. (2016). Vision and Mission in Organization: Myth or Heuristic Device? The International Journal of Business & Management, 4(3), 127-134
- Taransparacy, https://images.transparencycdn.org/images/2016_NIS_Turkey_EN.pdf
- TDK Sözlük, (2021). Didiklemek, Veri, Enformasyon, Haber, Belgi, Bilgi,
- TDK Sözlük, (n.d.). Usulsüzlük, Yolsuzluk, Yolluluk, Mecaz, Sorumsuzluk. In TDK Sözlük. Erişim 10.04.2020, Uzantısı [Https://Sozluk.Gov.Tr/](https://Sozluk.Gov.Tr/)
- Thakur Madhuri, <https://www.educba.com/internal-audit-vs-external-audit/>
- Tureng Sözlük (2022), Relevance, <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/relevance,>
- Tureng Sözlük (n.d). Commitment. IN <https://tureng.com/https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/commitment>
- Tureng Sözlük (n.d). responsiveness. IN <https://tureng.com/https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/responsiveness>

- Tureng Sözlük, (n.d.). Irresponsibility. In Tureng.com sözlük, Erişim 16.04.2020, Uzantısı <https://Tureng.Com/Tr/Turkce-İngilizce/İrresponsibility>,
- Tureng Sözlük. (2021). Dishonest. <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/dishonest>,
- Tureng Sözlük. (2021). Doğru dürüst, İngilizce/do% C4% 9Fru% 20d% C3% BCr% C3% BCst
- Tureng Sözlük. (2021). Integrity. <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/integrity>,
- Türk Dil Kurumu Sözlük (TDK), (2021) Sorumsuz <https://sozluk.gov.tr/>, 10.10.2021
- Tweedy, J. T. (2013). Introduction to Hazard Control Management: A Vital Organizational Function. CRC Press.
- Uyar, S. & Yelgen E.(2015). Bilgi ifşası (whistleblowing) ve denetim. Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 13 (1), 85-106 - Doi: <Http://Dx.Doi.Org/10.11611/Jmer412>
- Ünsal A. (2021). Whistleblowing kavramının türkçeye aktarımında asemantik sorunların meta etik analizi ve bir semantik öneri. Journal Of International Management, Educational and Economics Perspectives 9 (2), 188–196
- Ünsal Ahmet, (2022), Kurumsar Muhasebe, Efeakademi Yayınları, İstanbul
- Ünsal, A. (2010). Denetim takdirlerinde neden-sonuç döngü farklılığı: kurumsal/kişisel denetim. Mali Çözüm, 66, 45-74.
- Way, E.C. (1991) Knowledge Representation and Metaphor. KluwerAcademic
- Wearing, C. (2009). Metaphor and the natural semantic meta language, Journal Of Pragmatics 41(5), 1017—1028
- Weetman P. (2011). Financial Accounting An Introduction, Fifth Edition, Pearson Education Limited,
- Wikipedia (2021) Luca Pacioli (2021). https://tr.wikipedia.org/wiki/Luca_Pacioli,
- William J. Bruns, Jr. (1968), Accounting Information and Decision-Making: Some Behavioral Hypotheses, The Accounting Review , Jul., 1968, Vol. 43, No. 3 (Jul., 1968), 469-480

ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÖZDEŞLEYİM

M. Halil SAĞLAM

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÖZDEŞLEYİM

Mehmet Halil SAĞLAM
ORCID (0000-0001-7557-7021)

ISBN 978-625-6600-64-5
E-ISBN 978-625-6600-65-2
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÖZDEŞLEYİM

SAĞLAM, Mehmet Halil

1. Basım, 157 s., 135 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Editör
Editör ORCID

Dr. Kerim TUZCU
0000-0001-8432-2602

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika
No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ	5
BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMLAR	9
1.1. Çocuk Kavramı.....	9
1.2. İlk Gençlik Kavramı (12-18).....	14
1.3. Çocuk Şiiri.....	16
1.4. Şiirin Çocuk Gelişimine Etkisi	23
1.5. Özdeşleyim Kavramı	27
1.6. Empati Kavramı	32
1.7. Özdeşleyim ve Empati Arasındaki Temel Fark Nedir?	35
1.8. Özdeşleyim ve Şiir İlişkisi	36
1.8.1. Özdeşleyim ve Çocuk Şiiri İlişkisi	38
İKİNCİ BÖLÜM	42
2.1. Çocuk Şiirlerinde Özdeşleyim İlişkisi Nasıl Kurulur?.....	42
2.1.1. Doğrudan Özdeşleyim	42
2.1.2. Dolaylı Özdeşleyim	46
2.2. Çocuk Şiirlerinde Özdeşleyim Unsurları Nelerdir?.....	48
2.2.1. Canlı Unsurlar.....	48
2.2.1.1. Hayvanlar.....	48
2.2.1.1.1. Bitkiler.....	50
2.2.1.1.2. Cansız Unsurlar	53
2.2.1.1.2.1. Doğal Cansız (Tabii) Unsurlar.....	54
2.2.1.1.2.2. Yapay Cansız (Sun'i) Unsurlar.....	57
2.2.1.2. Karma Unsurlar.....	59
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ÖZDEŞLEYİM ŞİİR ÖRNEKLERİ	63
3.1. Canlı Varlıklarla Kurulan Özdeşleyimler	63
3.1.1. Hayvanlarla Kurulan Özdeşleyimler	63

3.1.2. Bitkilerle Kurulan Özdeşleyimler	75
3.2. Cansız Varlıklarla Kurulan Özdeşleyimler.....	92
3.2.1. Doğal (Tabii) Cansız Varlıklarla Kurulan Özdeşleyimler.....	92
3.2.2. Yapay (Sun'î) Cansız Varlıklarla Kurulan Özdeşleyimler.....	106
3.2.3. Karma Varlıklarla Kurulan Özdeşleyimler	118
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	138
4.1. Çocuklar ve Gençler İçin Şiir Kitabı Örnekleri	138
4.1.1. Şiir Antolojileri	145
SONUÇ	147
KAYNAKÇA.....	149
ÖZGEÇMİŞ	157

KAYNAKÇA

- Açık Önkaş, N. (2009). “Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Şiirin Yeri”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)* 23.1-12.
- Adalı, B. (2011). *Eskimeyen Yüreğim*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ak, B. (2017). *Bulutlara Şiir Yazan Çocuk*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Akbayır, S. (2008). *Çocuğum Neyi Okumalı?* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akın, S. (2016). *Makiler*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, E. ve Özkoyuncu Y. (2023). *Kuramdan Uygulamaya Bibliyoterapi Kitapların İyileştirici Gücü*, Ankara: Nobel Dağıtım.
- Aksan, D. (1993). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Engin Yayıncılık.
- Altun, Z. D. vd., (2018). "Çocuklar İçin Empati Bölümü Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması" *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45. 153-168
- Aydemir, G. (2020). “Einfühlung: Estetiğin Zengin ve Muammalı Kavramı”. *İdil*, 66. 179-189.
- Aydın, A., (1999). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydın, M. Z. (2021) “Müslüman Ailede Çocuk ve Çocuk Eğitiminde Sorumluluklar”, *Çocuk ve Medeniyet*, 6.12.2. 47-78.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayvazoğlu, B. (2002). *Aşk Estetiği*. İstanbul: Ötügen Yayınları.

- Bakiler, Y. B. (2019). *Harman*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- Barth, J.L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Yayınları.
- Batson, C. D., Fultz, J., & Schoenrade, P. A. (1987). “Distress and empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences”, *Journal of Personality*, 55. 19–39.
- Bayhan, P. ve Artan İ., (2007). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Beyatlı, Y. K. (1971), *Edebiyata Dâir*, İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü ve İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Celal, Metin (2020). *Çocuk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Bulut Yayınları.
- Cevizci, A.(2005). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ceyhan, E., (2002). *Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi*, Eskişehir Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 66-67.
- Cüceloğlu, D. (2000). *Piaget`nin Duyuşsal ve Bilişsel Gelişim Kuramı*, Ankara: Pegem Yayınları.
- Çakmakçioğlu, A. (2010). *Belirli Günler ve Haftalarla İlgili Şiirler*, İstanbul: Bu Yayınevi.
- Çiçek, T. (2008). *Elma Ağacı*, İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Çoşar, İ. (2018). *Uçurtmam Uçağa Takıldı*, İstanbul: Tunç Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (2011). *Çocuk ve Allah*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Darwall, S. (1998). “Empathy, Sympathy, Care”. *Philosophical Studies*, 89.2.3. 261-282.
- Davis, C. M. (1990). “What is Empathy and Can Empathy Be

- Taught?", *Physcal Therapy*, 70. 707-715.
- Davis, M. (1996). *Empathy, A. Social Pyschological Approach*, Boulder Co. Westview.
- Debes, R. (2015). *From Einfühlung to Empathy: Sympathy in Early Phenomenology and Psychology*". *Sympathy: A History*. Ed. Eric Schliesser, New York: Oxford Universty Press.
- Dıranas, A. M. (2006). *Şiirler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doğan, Y. (2007). "İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8.13.155-187.
- Dökmen, Ü. (1988). "Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi Ve Psikodrama İle Geliştirilmesi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21.155-190.
- Elsalhy, M., vd. (2019). "Relationships between Internet addiction and clinicodemographic and behavioral factors", *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 15. 739-752
- Erden, M., (2005). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Ersoy, E. G. ve Köşger, F. (2016). "Empati: Tanımı ve Önemi", *Osmangazi Tıp Dergisi*, 2. 9-17.
- Ersul, Ç. ve Atıcı, M. (2016). "Psikolojik Danışmanların Psikolojik Danışmada Şiir Kullanımına Yönelik Görüşleri", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25.1. 259-268.
- Farley, L. V. (2000). "The use of poetry to enhance sixth-graders' empathy", Unpublished doctoral thesis. University of Wyoming.
- Gariper, C. (2010). "Şiirde Duygu-Düşünce Diyalektiği ve Bahtiyar Vahapzade'nin Şiiri", *Erdem*, 57.87-100.
- Göknil, N. (2012). "Estetik Haz: Psikolojik ve Fenomenolojik Estetik Hakkında Bir Araştırma", *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi* 1.1.142-103.

- Gökel, Ö (2020). “Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri”, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry Psychology*, 2.1. 41-47.
- Irgat, C. (2000). *Seçme Şiirleri*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Granic, I., Lobel, A., ve Engels, R.C. (2014). “Thebenefits Of Playing Video Games”, *American Psychologist*, 69.1. 66–78.
- Kant, I. (2001). *The Critique of Judgement, Continental Aesthetics*, (Ed. Richard Kearney, David Rasmussen), Oxford: Blackwell.
- Kavcar, C. (1999). “75 Yılda Türk Çocuk Şiiri”, B. Onur (Ed.), *Cumhuriyet ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri Kitabı* içinde 229-237). Ankara: Ankara Üniversitesi ÇOKAUM Yayınları.
- Kısakürek, N. F.(2001). *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Koç, T. (2001). “Şiir Dili”, *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, 5.53,54,55. 227-243.
- Kol, S. (2011). “Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21.1-22.
- Kolcu, A. G. (2011). *Edebiyat Kuramları*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayıncılık.
- Küçüktaş, F. (2007). *Civil Civil Şiirler*, İstanbul: Fener Yayınları.
- Kolektif (2010) *Çocuk Şiirleri Antolojisi*, İstanbul: Bilim Kâğıt Yayınları.
- Luber, R. F. (1978). Recurrent spontaneous themes in group poetry therapy. *Art Psychotherapy*, 5, 55-60.
- Metin, H. (2011). “Empatik İletişim ve Yönetişim”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 32. 177-203.

- Moran, B. (2003). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 44-45.
- Neydim, N. (2007). *Sen Isık Çalmayı Bilir misin*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Neydim, N. (2011). *İki Gözüm Üzümüm*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Oğuzkan, A. F. (2000). “Çocuk Şiirlerinde Ne Gibi Özelliklerin Bulunması Gerekir?”, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı İçinde* 173-175. (Ed. Mustafa Ruhi Şirin). İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Onur, B. (1987). *Ergenlik Psikolojisi*, Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti.
- Orhon, O. S. (2009). *Çocuk Adam*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Özbalcı, M. (1990). Şiire ve Şaire Dair Bazı Notlar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5. 221-231.
- Uçurum, M. (2021). *Şairin Aynası*, İstanbul: Çıra Yayınları
- Ural, Y. (2022). *Sincap*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Pinotti, A. (2010). “Empathy”. *Handbook of Phenomenological Aesthetics*. Eds. Hans Rainer Sepp, Lester Embree. Dordrecht: Springer, 93-98.
- Rogers, C.R. (1983). “Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir”. (Çev. F. Akkoyun). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16.136-124.
- Sağlam, M. H. (2018). “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde Einfühlung (Özdeşleyim) İlişkisi Kurduğu Tabiat Unsurları”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7.2. 956-989.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2.43-55.

- Selçuk, Z., (2007). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sezen, S.,(2019), *Pencereden Bakan Çocuk*, İstanbul: Fom Kitap.
- Saba, Z. O. (2017). *Cümlemiz*, İstanbul: Can Yayınları.
- Sassen, G. (2012). “Drums and poems: An intervention promoting empathic connection and literacy in children”, *Journal of Creativity in Mental Health*, 7.233-248.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)*, İstanbul: Gönül Yayınevi.
- Shapiro, J., Morrison, E. H. & Boker, J. R. (2004). “Teaching empathy to first year medical students: Evaluation of an elective literature and medicine course”, *Education for Health*, 17. 73-84.
- Shapiro, J.,vd. (2005). “Just a spoonful of humanities makes the medicine go down: Introducing literature into a family medicine clerkship”, *Medical Education*, 39.605-612.
- Stainbrook, S. L. (2011). “Interactive bibliotherapy: A case for implementation in the elementary classroom”, *Journal of Poetry Therapy*, 24.3. 187-194.
- Sharma, RM. (1992). “Empathy: A retrospective on its development in psychotherapy”, *Austr NZJ Psychiatry*. 26. 377-390.
- Sirin, M. R. (1998). *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, İstanbul: İz Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Masal Atlası: Masal Edebiyatı Kültürü Üzerine Yazılar*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2011). *Aynan Çocuk Sesli Bir Şiir*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tarancı, C.S. (2020). *Otuz Beş Yaş*, İstanbul: Can Yayınları.
- Temizyürek, F, Şahbaz, N. K ve Gürel, Zeki (2016), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Pegem Akademi.

- Tecer, A. K. (2009). *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Timuçin, Afşar (2008). *Estetik*. İstanbul: Bulut Yayıncılık.
- Townsend, D (2002). *Estetiğe Giriş*. (Çev. Sabri Büyükdüvenci), Ankara: İmge Yayıncılık.
- Toprak, Ş. B. (1930). “Bedii Hulûl: Einfühlung”, *Görüş*, 1.2. 79-91.
- Tunalı, İ. (1996). *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019). Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Worringer, W. (1985). *Soyutlama ve Özdeşleyim*. (çev. İsmail Tunalı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yüksel, A. (2015). “Kavram, Kapsam ve Tarihsel Gelişim Bağlamında Empati”, *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati* içinde 2-18. Ed. Yücel Kabapınar İstanbul: Pegem Akademi.
- Yalçın, A ve Aytaş, G. (2017). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazgan, B. (2016), *Uçtu Uçtu Şiir Uçtu*, İstanbul: Nar Çocuk Yayınları.
- Yazgan, B. (2016), *Bilgi Çiçeği Öğretmenim*, İstanbul: Nar Çocuk Yayınları.
- Yener, M. (2014). “Çocuk Şiiri Üzerinden Çocuk Edebiyatının Olanaklarını Yeniden Düşünmek”, *Türk Dili*, CVII. 756. 503-5047.
- Yener, M. (2017). *Mavisel Yener İle Şiir Atölyesi*, İzmir: Tudem Yayınevi.
- Yücel, C. (2009). *Seke Seke*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Zorlu, Tuna (2008). *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Timaş Yayınları

Yararlanılan İnternet Kaynakları

<https://www.antoloji.com/>

<http://www.siiirparki.com/>

<https://www.siiir.gen.tr/>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.unicef.org/turkiye/>

<https://www.shazam.com/tr/track/89544227/benim-gibi>

TOPLUMUN İNŞASINDA KUR'AN VE SÜNNET

Yayına Hazırlayan
Dr. Öğr. Üyesi Lokman BEDİR

Editör Kurulu
Dr. Öğr. Üyesi Lokman BEDİR
Doç. Dr. Adnan ARSLAN
Dr. Öğr. Üyesi Vedat YETKİN

TOPLUMUN İNŞASINDA KUR'AN VE SÜNNET

Editör : Lokman BEDİR

ORCID (0000-0002-0897-6900)

ISBN 978-625-6600-54-6
E-ISBN 978-625-6600-55-3
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

TOPLUMUN İNŞASINDA KUR'AN VE SÜNNET
BEDİR, Lokman
1. Basım 454 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efekademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	5
ÖNSÖZ	7
Kur'ân-ı Kerim Hadis İlişkisi Prof. Dr. Remzi KAYA	9
Sünnet - Vahiy İlişkisi Prof. Dr. Hayati YILMAZ.....	33
Sahabenin Bazı Âyetleri Yanlış Anlamalarının Peygamberimiz Tarafından Düzeltilmesi Prof. Dr. Veysel GÜLLÜCE.....	51
Kişiliğin İnşasında Vicdan Ve Eğitimi Prof. Dr. Musa BİLGİZ.....	63
Kur'ân'da İmanın İnşası Doç. Dr. Fatih TOK.....	87
Ümmet Bilinci İnşasının Kurani Temelleri Prof. Dr. Hasan Keskin.....	99
Güzel Ahlakın İnşası Prof. Dr. Şadi EREN.....	107
Kur'an Ve Sünnette İhlas Ve İhsanın İnşası Prof. Dr. Osman KARA.....	119
Toplumun İnşasında Karz-ı Hasenin Rolü Prof. Dr. Osman Kabakçılı.....	137
Canlı Ve Cansız Varlıklara Karşı Sorumlulukların İnşası Prof. Dr. Kadir DEMİRCİ.....	149
Sünnet Işığında Mahremiyetin İnşası Doç. Dr. Ömer Faruk AKPINAR.....	177
Kur'ân Perspektifinde Aile Hayatının İnşası Doç. Dr. Abdurrahim KAPLAN.....	207

Aile Hukukunun İnşasında Kur'ân Ve Sünnet'tin İlkesel Rolü Dr. Öğrt. Üyesi Ömer Faruk ATAN.....	223
Vahyin İnfak Konusunda Ortaya Koyduğu İlkeler Doç. Dr. Ahmet KARADAĞ.....	249
Kırâat Hadis İlişkisi Dr. Öğrt. Üyesi Sait BOSAT.....	271
Kıraat-Hadis İlişkisine Dair Çalışmalar Ve Düşündürdükleri Arş. Gör. Eren PİLGİR.....	291
Arap Dili İlimlerinin İnşasında Kur'an'ın Rolü Prof. Dr. Atik AYDIN.....	325
Türk-İslâm Edebiyatının İnşasında Kur'an Ve Sünnetin Rolü Doç. Dr. Mehmet GÖKTAŞ.....	339
Devlet Yönetiminin İnşası Doç. Dr. Muhammet YILMAZ.....	353
Kur'an Ve Sünnette Ticari Hukukun İnşası Doç. Dr. Mehmet ÖZTÜRK.....	389
Hikmet-i Teşrî' Yönüyle Nesh - Kıblenin Tahvili Örneği Özelinde- Dr. Öğrt. Üyesi Bayram DEMİR.....	403
التنشئة الاجتماعية للطفولة في ضوء مقاصد الشريعة الإسلامية الأستاذ د. محمد بن محمد رفيع.....	439

- “*el-Vesâiku's-Siyâsiyye*”, Beyrut 1985.
- İbn Hişam, Abdülmelik (ö. 213/828);”*es-Sîretü'n-Nebeviyye*”, (I-IV),Beyrut 1971
- İbn İshak, (ö. 151/768), “*Sîratü ibn'i İshâh*. thk. *Hamidullah*”, Konya 1981, Çev. Sezai Özel, İstanbul 1988.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail Ömer, “*Tefsîru'l-Kur'an'l-Azîm*”, Beyrut 1999.
- İbnu'l-Hacer el-Askalanî, *Fethu'l-Bârî fî Şehri'l-Buhârî*, Kahire 1959.
- İsfehânî, Ragıp b. Muhammed (ö. 502/1108); “*el-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an*”, Lübnan. ts.
- Mu'cemül Arabî'l-Esâsî, (Heyet) Alesco 1989.
- Murat Sülün, “*Kur'ân Mesajını Çağımız İnsanlarına İletirken Dikkat Edilmesi Gereken hususlar*”, İstanbul 2019.
- Köksal, M. Asım; “*İslâm Tarihi Hz. Muhammed ve İslâmiyet*”, (I-X), İstanbul 1981.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, (ö. 671/1273); “*el-Câmî li Ahkâmî'l-Kur'an*”, (I-XX), Mısır 1967.
- Nesâî, Ahmed, b. Şuayb (ö.303/915); “*Kütüb-ü Sitte*”, Çağrı Yay. (I-VIII) İstanbul 1981.
- Nisâbü'rî, Muhammed b. Hüseyin (ö.728/1328), “*Garâibu'l-Kur'an ve Reğâibu'l-Furkân*,” (I-XXX), (Mektebetü'l-Halebî) 1962
- Öge, Ali, “*Rivâyet ve Dirâyet Tefsirlerin Tertil Âyetlerinin Yorumlama Biçimi*”, KSÜ.İ.Fak Der. 25//2015
- Önkal Ahmet, “Hz. Peygamberin Ümmiliği”, *Selçuk Üniversitesi i.F. Der.* Konya 1975
- Râzî, Fahrüddîn Ebû Abdillâh (ö. 606/1206); “*Mefâtihu'l-Gayb*”, (I-XXXII) Mısır ts.
- Rıdâ, Reşid Muhammed; “*Tefsîru'l-Menâr*”, (I-XII) Mısır 1935.
- Remzi Kaya, “*Kur'ân-ı Kerim'de Kolaylık*”, İstanbul 2016
- , “*Kur'ân-ı Kerim'de Salih Amel*”, Yağmur Yayınları 2022.
- Saffet Sancaklı, “*Sünnet Vahiy İlişkisi*”, Diyanet İlmî Dergi, Cilt 34, Sayı 3. 1998.
- Şahin Abdussabûr, “*Hz. Muhammed Okuma ve Yazmayı Biliyor mu idi?*” Trc. Tayyar Altıkulaç, D. Dergisi, XII. Sayı 4
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir (ö. 310/922); “*Câmiu'l-Beyan an-Te'vîli Ayi'l-Kur'ân*”, (I-XXX) Mısır 1903.
- Temel, Nihat, “*Nasıl Hafız Olunur? Nasıl Hafız Ölüner?*” *Din ve Hayat İst Müftülüğü Dergisi*, Sayı 2 2007
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ (ö. 279/ 892), *el-Câmiu's-Sahih*, (Sünen) (I-V), thk. A.M. Şakir, Kahire 1962.
- Vâhîdî, Abû Hasan Ali b. Ahmed (ö. 468/1075); “*Esbâbiün- Nüzû*”, Mısır 1968.

- Yavuz, Fırat, “Kıraat, Tertil ve Tilavet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırılması”, *E.Ü.İlah. Fak. Sosyal Bilimler Ens. Dergisi*, 13/2002
- “Kur'an-ı Kerim'i Okuma, Ezberleme ve Anlamını Öğrenme Üzerine”, *Bilimnâme*, XXII, 2002/1
- Yazır, M. Hamdi.; “*Hak Dini Kur'an Dili*”, (I-IX), İstanbul 1960 ve Zehraveyn Yayınları (I-X) İst. ts.
- Yusuf el-Kardâvî, Çev. Dilaver Selvi, “*Hz. Peygamber ve İlim*”; İst 1991.
- ez-Zebidî, Seyyid Muhammed Murtazâ (ö.1205/1790), “*Tâcu'l-Arûs*”, (I-X), Beyrut 1988
- Zerkânî, Muhammed Abdülazîm; “*Menâhilü'l-İrfân Fî Ulûmi'l-Kur'ân*”, (I-II), Mısır- ts.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh (794/1392); “*El-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*”, (I-IV), Mısır 1972.

SÜNNET - VAHİY İLİŞKİSİ*

Hayati YILMAZ**

GİRİŞ

İnanan/mü'min insan için, insanın dünyaya “inişiyile” başlayan “kulluk” süreci, kıyamete kadar devam edecektir. Burada asıl mesele söz konusu bu kulluğun Yaradan’a karşı *nasıl* icra edileceğidir. Bu soruya verilebilecek en doğru cevap, “Yaradan’ın istediği gibi” şeklinde olmalıdır.

Bu defa da, haklı olarak “peki, Yaradan’ın ne istediğini nereden bileceğiz?” sorusu karşımıza çıkacaktır. Cevap yine, “O’nun bildirmesiyle biliriz” diye verilebilir. Ardından yeni soru, “Allah bizden ne istediğini bize nasıl bildirir?” olacak, buna da ancak “kendi dilediği gibi” diyerek cevap verebiliriz.

Bu tür sorular uzayıp gidebilir. Sonuçta mesele Allah’ın, yarattığı insandan ne istediğini bildirmesi merkezinde düğümlenmektedir. Bütün boyutlarıyla konuyu ihtiva eden bir kavram var ki, tartışmalar hep onun etrafında dönüp durmaktadır. O da “**vahiy**” kavramıdır. Vahiy, Yaradan’ın yarattığı insan ile kurduğu iletişimin adı olup bunun nasıl gerçekleştiği konusu merak uyandırmaktadır.

VAHİY

Lügatte, “*gizlice bildirmek, yazmak, göndermek, ilham, emir, îmâ, işaret, tedricen seslenmek ya da fısıldamak*” mânâlarına gelen vahiy¹ terim olarak, **Allah’ın, kullarına ulaştırmak istediği şeriat ve haberleri (الموحى به)**,

* Bu kitap bölümü, yazarın daha önce yayınlanmış bulunan “Vahyin Bütünlüğü Açısından Peygamber, Kitap, Sünnet Ve Toplum Kavramları Örgüsü” adlı makalesinden hareketle hazırlanmıştır. Bk. İSAV’ın 50. Yılına Armağan, Ed. Bedrettin Çetiner, İstanbul 2020, s. 167-197

** Prof.Dr. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis ABD öğretim üyesi, ORCID: [0000-0002-4691-118X], hyilmaz@sakarya.edu.tr

¹Bk. İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, XV, 379-382; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, I, 14-15.

KAYNAKLAR

- Abduh, Muhammed, *Risâletü't-tevhîd*, nşr. M. Reşid Rızâ, Kahire 1960.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I-VI, Kahire 1313.
- Ahsen, Menâzır, “Mevlânâ Mevdûdî'nin Sünnet Müdafaası”, Aylık Dergi, sy. 58-59-60, İstanbul 1983.
- Avcı, Seyit, *Sahabe Devrinde Peygamber Sevgisi*, İstanbul 1992, Basılmamış Yüksek Lisans tezi.
- Aydınlı, Abdullah, *Sünen-i Dârimî -Tercüme ve Şerh-*, I-VI, İstanbul 1994-1996.
- A'zamî, Muhammed Mustafa, *İslâm Fıkhu ve Sünnet, Oryantalist Joseph Schacht'a Eleştiri*, trc. Mustafa Ertürk, İstanbul 1996.
- A'zamî, Muhammed Mustafa, *Dirâsât fi'l-hadîsi'n-nebevî ve târihi tedvînih*, I-II, Beyrut 1980.
- Bigiyef, Musa Carullah, *Kur'an-Sünnet İlişkinine Farklı Bir Yaklaşım: Kitabü's-Sünne*, trc. Mehmet Görmez, Ankara 2009.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmi'u's-sahîh*, I-VIII, İstanbul 1981.
- Bûtî, Sa'îd Ramazân, *Peygamberimizin Uygulamasıyla İslâm (Fıkhu's-sîre)*, trc. Ali Nar-Orhan Aktepe, İstanbul 1984.
- Çakan, İsmail L., “İslâmî Yapılanmada Model ve Metodoloji Olarak Sünnet”, *Sünnetin Dindeki Yeri*, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 25, İstanbul 1997.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ömer, *es-Sünen*, Kahire 1966. Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *es-Sünen*, I-II, Dimeşk 1991.
- Dumlu, Ömer, “Suhûf”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXX, 477.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, I-II, Beyrut 1988.
- Ebû Zehv, Muhammed, *el-Hadîs ve'l-muhaddisân*, Beyrut 1404.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IX, İstanbul ts.
- Erul, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara 1999.
- Esed, Muhammed, *Yolların Ayrılış Noktasında İslâm*, trc. Hayreddin Karaman, İstanbul 1986.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu ulûmuddîn*, I-IV, Beyrut ts.
- Genç, Mustafa, *Sünnet Vahiy İlişkisi*, İstanbul 2015.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ', Beyrut 1422.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, I-II, İstanbul 1990.

- Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ilmi 'r-rivâye*, Beyrut 1988.
- Hatiboğlu, M. Said, “Hz. Âişe'nin Hadis Tenkitçiliği”, *AÜİFD*, XIX, Ankara 1973.
- Heysemî, Nureddîn, *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*, I-X, Beyrut 1967.
- Hodgson, Marshall, *İslâm'ın Serüveni: Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih*, trc. İzzet Akyol-Senai Demirci, III, İstanbul 1993.
- İbn Abdîlberr, Ebû Ömer b. Yûsuf en-Nemerî, *Câmiu beyâni'l-ilm ve fadlih ve mâ yenbeği fî rivâyetih ve hamlih*, Kahire 1982.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, *elMusannef*, Haydarabad 1386.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XIII, Kahire 1986.
- İbn Huzeyme, Muhammed b. İshâk, *es-Sahîh*, thk. M. Mustafa el-A'zamî, I-III, Beyrut 1971.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr, *Zâdü'l-meâd fî hedyi hayri'l-ibâd*, I-V, Beyrut 1986.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd b. Abdullah, *es-Sünen*, I-II, İstanbul 1981.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'larab*, I-XV, Beyrut 1956.
- Kandemir, M. Yaşar, “Hadis”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XV.
- Kardâvî, Yusuf, *Sünnetin Anlaşılmasında Yöntem*, trc. Bünyamin Erul, Kayseri 1993.
- Kattân, Mennâ', *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1983.
- Koçkuzu, Ali Osman, *Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi*, İstanbul 1983.
- Koçyiğit, Talat, *Hadis Istılahları*, Ankara 1985.
- Küçük, Raşit, “Kur'ân Sünnet Birlikteliği”, *Sünnetin Dindeki Yeri*, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 25, İstanbul 1997.
- Küçük, Raşit, *Sevgi Medeniyeti*, Ankara 1991.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, İstanbul 1981.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, trc. Ahmed Asrar, İstanbul 1997.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, trc. M. Han Kayani-Y. Karaca-N. Şişman-A. Ünal, I-VIII, İstanbul 1991.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*, trc. Ahmed Asrar, İstanbul 1993.
- Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-sahîh*, nşr. M. Fuâd Abdülbâkî, I-V, Kahire 1412.
- Nedvî, Ebû'l-Hasan Ali el-Hasenî, *Devrü'l-hadis fî tekvîni'lmünâhi'l-islâmî ve sıyânetih*, Leknev ts.

- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen (elMüctebâ)*, nşr. M. Abdülfettâh Ebû Gudde, I-IX, Beyrut 1988.
- Okiç, M. Tayyip, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959.
- Osmânî, Muhammed Takî, *Sünnetin Değeri ve Bağlayıcılığı*, trc. Mehmet Özşenel, İstanbul 2017.
- Rûdânî, *Büyük Hadis Külliyyatı -Cem'u'l-fevâid-*, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, I-V, İstanbul 1997.
- Said Halim Paşa, *Toplumsal Çözülme –Buhranlarımız-*, haz. N. Ahmet Özalp, İstanbul 1983.
- Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerim, *Edebü'l-implâ ve'l-istimplâ*, nşr. Max Weisweiller, Leiden 1952.
- Subhî es-Sâlih, *Mebâhîs fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1982.
- Şa'bân M. İsmâîl, *el-Ahâdîsü'l-kudsiyye ve menziletühâ fî't-teşri'*, Riyad 1982.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, Beyrût ts.
- Tayâlisî, Ebû Davûd Süleymân b. Davûd, *el-Müsned*, Haydarabad 1321.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. A. Muhammed Şakir-Kemal Yusuf el-Hûd, I-V, Beyrut 1987.
- Uğur, Mücteba, *Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumunu*, İstanbul 1980.
- Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992.
- Yardım, Ali, *Hadis*, I-II, İzmir 1984.
- Yiğit, İsmail, *Peygamberler Tarihi*, İstanbul 2004.

SAHABENİN BAZI ÂYETLERİ YANLIŞ ANLAMALARININ PEYGAMBERİMİZ TARAFINDAN DÜZELTİLMESİ

Veysel GÜLLÜCE*

GİRİŞ

Kur’ân-ı Kerîm’i tebliğ yanında¹ onu tebyîn etmekle,² yani beyan ve tefsir etmekle, açıklayıp izah etmekle de görevlendirilen Peygamberimiz bu görevini çeşitli şekillerde yerine getirmiştir. Bunlardan biri de bazı âyetlere dair yanlış anlamaları düzeltmesidir. Burada peygamberimizin tebyîn şekillerine kısaca değinip ardından bazı âyetlerle ilgili yanlış anlamaları düzeltmesine dair örnekler vereceğiz.

Peygamberimizin Tebyîn Şekilleri

Peygamberimizin âyetleri tefsir etmesi umûmu tahsis, mutlakı takyid, mücmeli tafsil, müphemî tebyîn, müşkili tavzih, maksûdu tayin, mezkûru tavsif olarak özetlenebilir.³ Bu sadedde âyetlerin tefsirinde başka âyetleri zikrederek tefsirde bulunması onun tefsirinin temel unsurudur.⁴

Peygamberimiz, ashabıyla sohbet ederken bazen ifadelerinin ardından ilgili âyeti okuyarak anlattıklarının Kur’ân âyetlerinden istifade ile olduğunu

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ORCID: 0000-0002-9159-307X, veyselgulluce@atauni.edu.tr

¹ “Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et” (Mâide, 67); “Peygambere düşen apaçık tebliğ etmektir” (Ankebut, 18). Benzer âyetler için bkz. Mâide, 99; Nûr, 54...

² “İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve düşününler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik” (Nahl, 44); “Sana kitabı, ayrılığa düştükleri konuda onları aydınlatman için ve inanan bir topluluğa rehber ve rahmet olsun diye indirdik” (Nahl, 64)

³ Bu durumlar aynı zamanda Kur’ân’ın kendisini tefsir ediş şekillerine dair örneklerdir. Bu konuda geniş bilgi ve örnekler için bkz. Halis Albayrak, *Kur’ân’ın Bütünlüğü Üzerine*, Şûle Yayınları, İstanbul, 1992, s. 93-133.

⁴ İlerde açıklanacağı üzere, “İmanlarına zulm karıştırmayanlar” âyetindeki “zulm”un şirk manasında olduğunu “Şirk büyük bir zulümdür” âyetinden delil getirerek tefsir etmesi gibi...

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî, *Müsned*, Kahire, 1313.
- Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şûle Yayınları, İstanbul, 1992.
- Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd, *Meâlimü't-Tenzîl*. Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1987.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul, 1315.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünenu Ebî Davûd*, Kahire, 1369.
- Hâkim, Ebu Abdurrahman en-Neysâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, Haydarabad, 1342.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak, *el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsiri'-Kitâbi'l-Azîz*, Beyrut.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida, İmaduddin İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Beyrut, 1385.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin en-Neysâbü'rî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Mısır, 1374.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, Beyrut, 1990.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'ân*, Matbaa-i Halebî, Kahire, 1373.
- Tirmizî, Ebû İsâ, *Sünenu't-Tirmizî*, Kâhire, 1336.
- Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî't-Tefsiri bi'l-Me'sûr*, Mısır, 1314.

KİŞİLİĞİN İNŞASINDA VİCDAN VE EĞİTİMİ

Musa BİLGİZ¹

ÖZET

Yüce Rabbimiz, insanı yarattıktan sonra, iyilik ve kötülüklerle karşılaşacağı dünya hayatında, onun iyilikleri görüp benimsemesini, kötülükleri de tanıyarak onlardan sakınmasını sağlayacak bir tercih kabiliyetini insanın benliğine yerleştirmiştir. İyiliği görüp ona yönelme ve kötülükten kaçınma kabiliyeti insanların fitratında var olan temel bir özelliktir. Vicdan, ister akletme yeteneğinden ibaret olsun, ister nefsimize ait müstakil bir kuvvet olsun, muhakkak ki fitri olarak insanda mevcuttur. Fıtratına yerleştirilmiş bu değerleri sonradan bozmamış kişiler, iyi ve güzelden yana tavır alarak kötülüklerden kaçınabilirler. İnsanın iyilik karşısında sevinme, beğenme ve hoşnutluk duyma; haksızlık ve kötülük karşısında da üzülmeye ve nefret etme tavırlarını sergilemesine yönelik duyguları, onun vicdan denilen yönünü oluşturmaktadır. Vicdan, Allah'ın ruha koymuş olduğu insaf ve merhamet hissidir. Başka bir ifadeyle vicdan, hakkın bir rehberidir. Vicdan, ruhun hayrı şerden ayıran fitri bir yeteneği ve kuvvetidir.

İslam ahlakçılarının çoğunluğuna göre vicdan, ruhun bir kuvvetinden, bir özelliğinden ibarettir; aynı zamanda fitri ve umumdur. Vicdan, yaratılıştaki nefsimize ilham edilmiş “takva” yani kötülüğü tanıma ve ondan kaçınma kabiliyetinin alt bir yeteneği konumundadır. Bu kabiliyet veya duygular, terbiye ve dini hükümlerle uyandırılabilir ya da köreltilerler. Bu tür duyguların, nefsimize ilham edilmediğini kabul ettiğimizde, dağ başında yaşamış, hiçbir terbiye ve telkin almamış insanlarda vicdan denilen yeteneğin bulunmadığını kabul etmemiz gerekir. Hâlbuki bu tür insanların bir kısmında görülen fazilet eserleri, onlarda da bu hususta bir müessirin varlığını kabul ettirmektedir. Bu müessir, adına vicdan dediğimiz yeteneğimizdir.

Anahtar Kelimeler: Vicdan, Kur'an, Nitelikli Eğitim, Adalet, Merhamet

¹ Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fak. Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

KAYNAKLAR

- Ahmet Rifat, *Tasviri Ahlak (Ahlak Sözlüğü)*, Baskıya Hazırlayan, Hüseyin Algül, İst., tsz.
- Akseki, Ahmet Hamdi, *Ahlak Dersleri*, Üçdal Nşr, İst., 1966
- Aktan, Can, www.canaktan.org/din/vicdan ve ahlak/12.4.2006
- Altuntaş, Hayrani-Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meali*, DİB. Yay., Ankara, 2001
- el-Askalanî, İbn Hacer, *Fethü'l-Bari*, Dâru'l-Ma'rife, Mısır, 1379
- Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst., 2020
- Atik, M. Kemal ve Arkadaşları, *İslami Kavramlar*, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yay., Ankara, 1997
- Aydın, Mehmet S., *Din Felsefesi*, Selçuk Yay. İst., 1992
- Baküvi, Mir Muhammed Kerim, *Keşfü'l-Hakayık an Nüketi'l-Ayati ve'd-Dekayık*, Hazırlayan: Ahmet Dolunay, Merkür Yay., İst., 2000
- Beydâvî, Kadı Abdullah, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, Dersaadet Yay., İst., tsz.
- el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin, *Sünenu'l-Beyhaki el-Kübra*, Mektebetü Dâru'l-Baz, Mekke, 1994
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Yüksek İslam Ahlakı*, Bilmen Yayınevi, İst., 1964
- el-Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhari*, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 1987
- Bulaç, Ali, *İslam Düşüncesinde Din-Felsefe/ Vahiy-Akıl İlişkisi*, Beyan Yay., İst., 1994
- el-Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sıhah Tâcu'l-Luğa ve Sıhahu'l-Arabiyye*, Dâru'l-İlm, Beyrut, 1984
- Çağlı, Yusuf Ziya, "İslam Dininde Vicdanın Mahiyeti," *Sebilu'r-Reşad Dergisi*, cilt: 12, sayı: 289, İst., 1959
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meali Kerim*, Milsan Basın Sanayi, İst., 1985
- ed-Darimî, Ebu Muhammed, *Sunenu'd-Darimî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1417
- Döndüren, Hamdi, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'an-ı Kerim*, Yeni Şafak Gazetesi Yay., Ankara, 2003
- Duman, M. Zeki, *Beyânu'l-Hak*, (*Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Strasına Göre Tefsiri*), Fecr Yayınevi, Ankara, 2006
- Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed, *İrşâd-u Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, 1990
- Elmalılı, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1978
- Elmalılı, *Metalib ve Mezahib* adıyla, Fransız Paul Janet ve Gabriel Sealles'ten tercüme ettiği eserin "dibâce/önsöz" kısmı, Eser Nşr, İst., 1978

- Erdem, Hüsamettin, *Ahlak Felsefesi*, Hü-Er Yay., Konya, 2003
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı, (Meal-Tefsir)*, çev., Cahit Koysak-Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İst., 1996
- Güngör, Erol, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yay. İst., 1995
- el-Heysemî, Nureddin Ali b. Ebi Bekr, *Mecmau'z-Zevaid*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1412
- el-Hindî, el-Muttaki, *Kenzu'l-Ummâl Fi Sûneni'l-Akvali ve'l-Ef'âl*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1989
- Hökelekli, Hayati ve Arkadaşları, *İslamda İnanç İbadet ve Günlük Yaşam Ansiklopedisi*, Çağ Yay., İst., 1994
- <http://www.geocities.com/harikasozler/vicdan/4.12.2005>
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *Zadu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, el-Mektebetü'l-İslamî, Beyrut, 1404
- İbn Ebi Şeybe, Muhammed, *el-Musannef fi'l Ehadisi ve'l-Asar*, Mektebetü'r-Rüşd, 1409
- İbn Hanbel, Ahmed, *Müsnedu Ahmed b. Hanbel*, Müessesetü Kurtuba, Kahire, tsz.
- İbn Hibban, Muhammed, *Sahihu İbn Hibban*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1993
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1969
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Sünen-u İbn Mâce*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tsz.
- el-İsfehânî, er-Râğîb, *Mufredatu Elfâzi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kalem, Şam, 1997
- Karaman ve Arkadaşları, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Medine, 1987
- Karaman, Hayrettin ve Arkadaşları, *Kur'an Yolu*, DİB. Yay., Ankara, 2003
- el-Kasımî, Muhammed Cemaluddin, *Mehasinu't-Te'vîl*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabi, Beyrut, 1957
- Kılıç, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Hibaş Yay., Konya, 1984
- Kırca, Celal, *Kur'an ve İnsan*, Marife Yay., İst., 1996
- el-Kurtubi, Ebu Abdillah, *el-Cami' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, baskı yeri ve tarihi yok.
- Kutub, Seyyid, *fi Zilali'l-Kur'an*, Dâru's-Şurûk, Beyrut, 1986
- el-Mâverdî, Ebu'l-Hasan, *en-Nüket ve'l-'Uyûn-Tefsiru'l-Mâverdî*, Dâru'l-İlmiyye, Beyrut, 1992
- Mevdûdî, Ebu'l-Ala, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*, çev. N. Ahmed Asrar, Pınar Yay., Ank., 1983
- Mir, Mustansır, *Kur'anî Terimler ve Kavramlar Sözlüğü*, çev., Murat Çiftkaya, İnkılab Yay., İst., 1996
- Muin, Muhammed, *Ferhengi Fârisî*, Emir Kebir Yay., Tahran, 1371

- Mücâhid b. Cebr, *Tefsîru Mücâhid*, el-Menşuratu'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- el-Münavi, Abdu'r-Rauf, *Feyzü'l-Kadîr*, el-Mektebetü'l-Ticariyyetü'l-Kübra, Mısır, 1356
- Müslim, b. el-Haccâc Ebu'l-Huseyin, *Sahîhu Müslim*, İsâ el-Bâbî el-Hâlebî, Mısır, 1955
- Necati, M. Osman, *Kur'an ve Psikoloji*, Fecr Yay., Ankara, 1998
- en-Nehhas, Ebu Cafer, *Meani'l-Kur'an*, Camiatu Ummi'l-Kura, Mekke, 1409
- en-Nesâî, Ebu Abdirrahman, *Sünenü'n-Nesâî*, el-Mektebetu't-Ticariye, Mısır, 1930
- en-Nesefî, Ebu'l-Berekât, *Medariku't-Tenzi'l ve Hakaiku't-Te'vil (Tefsiru'n-Nesefî)*, Kahraman Yay., İst., 1984
- en-Neysâbûrî, el-Hâkim, *el-Müstedrek Ala's-Sahihayn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990
- Pazarlı, Osman, *İslam'da Ahlak*, Remzi Kitabevi, İst., 1972
- er-Râzî, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411
- es-Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasîr*, Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1986
- Said, Cevdet, *Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları*, çev. İlhan Kutluer, İnsan Yay., İst., 1986
- et-Tabbâra, Afif Abdülfettah, *Râhu'd-Dini'l-İslâmi*, Beyrut, 1977
- et-Taberanî, Ebu'l-Kasım, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1983
- et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Dâru'l-Maarif, Kahire, 1119
- et-Tehanevî, Muhammed Ali b. Ali, *Keşşafu İstilahati'l-Fünun*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1418
- Tekşen, Hüsnü, *Vicdan Felsefesi*, Mustafa Asım Matbaası, 1940
- et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, tsz.
- ez-Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve 'Uyuni'l-Ekavil fi Vucuhi't-Te'vil*, Neşru'l-Belağa, Kum, 1992
- Sami, Şemseddin, *Kamûsî Türkî*, Çağrı Yay., İst., 1317
- Tahiru'l-Mevlevi, *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İst., 1973
- Tekşen, Hüsnü, *Vicdan Felsefesi*, Mustafa Asım Matbaası, 1940
- Topçu, *İslam ve İnsan Mevlâna ve Tasavvuf*, Dergâh Yay. İst. 1998
- Topçu, Nurettin, *İsyan Ahlakı*, Dergâh Yay., İst., 1998
- Uysal, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Yediveren Yay, Konya, 2001
- Ülken, Hilmi Ziya, *Ahlak*, Ülken Yayınları, İst., 2001

Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, İstanbul, 1986

Vehbi Efendi, Mehmet, *Hülasatü'l-Beyan*, Üçdal Neşriyat, İst., 1968

www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozbul/24.01.2006

Zulliger, Hans, *Çocuk Vicdanı ve Biz*, çev: Kâmuran Şipal, Cem Yay., İst, 1996

KUR'ÂN'DA İMANIN İNŞASI

Fatih TOK*

GİRİŞ

İman, bir insanın kişiliğini, kimliğini, niyetini, zihniyetini belirleyen en temel unsurdur. Zira insanın şahsiyetini daha çok inandığı değerler, benimseyip tasdik ettiği düşünce ve ilkeler inşa etmektedir. Şahsiyetin yansımaları olan ahlak da bir bakıma insanın imanı ve inandıklarıdır. Bu bağlamda diyebiliriz ki ahlak, kişinin nasıl bir imana sahip olduğunun, nelere inandığının, hangi değerlere bağlılık gösterdiğinin de bir göstergesidir.

İmanın mekânı kalptir. Kur'ân literatüründe kalp genel olarak aklı ifade etmektedir.¹ Akıl bilmeye, kalp ise tasdik etmeye, doğrulamaya karşılık gelmektedir. Kalp aynı zamanda niyetin merkezidir. Bu yönüyle de bilgi ve eylemin değerini belirleyen temel unsurun mekânı olmaktadır. İmanın temel rüknü ise kalp ile tasdiktir. Dilin ikrar ettiği fakat kalbin onay vermediği hiçbir söylem ve eylem bir mümine ait olamaz. Zira mümin güvenilir bir insandır, dolayısıyla da muhatapları onun söz ve davranışlarından emindirler.

Hız. Peygamber, imanın altmış veya yetmiş küsur şube olduğunu ifade etmiştir. Bu tanımlamada hayâ gibi, yoldan geçenlere eziyet veren bir taşın kaldırılması gibi hususlar da imana dâhil edilmiştir.² Fakat İslam düşüncesinde iman daha çok Allah'a, peygamberlere, meleklerle, ahirete, kitaplara, kaza ve kadere iman şeklinde formüle edilmiştir. Bununla birlikte imana asıl rengini veren, ulûhiyet inancı yani Allah'a olan inancın mahiyetidir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm'de özellikle tevhid inancı üzerinde durulmuş ve muhataplardan öncelikle tek tanrı inancı istenmiştir. Zikredilen diğer inanç esasları da bu iman esasları üzerine inşa edilmiştir.

Nüzul dönemindeki muhatapların çoğunluğu şirk inancına sahiptir. Özellikle Araplar bazı gerekçelerle çeşitli varlıkları kutsallaştırmışlar ve onları Allah ile aralarında aracı tanrılar edinmişlerdi. Bununla birlikte vahyin ilk muhatap

* Doç. Dr. ESOĞÜ İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Kur'ân'da geçen kalp ifadelerinin akılla anlam ilişkisi hakkında detaylı bilgi için bk. Fatih Tok, "Akletme Bağlamında Kur'ân'da Kulak, Göz ve Kalp", *Akıl Kitabı-I Düşünce ve İnanç Bağlamında Akıl*, (İstanbul: Ravza, 2021), 77-110.

² Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, "İman", *el-Câmi 'u's-şâhîh*, bab ve trc. Muhammed Zekerîya Kandehlevî, (Pakistan: el-Büşra, 2016/1437), 3, 8.

KAYNAKLAR

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi 'u's-şahîh*. bab ve trc. Muhammed Zekeriya Kandehevî, Pakistan: el-Büşra, 2016/1437.
- Cevad Ali. *el-Mufasssal fî tarihi'l-Arab kable'l-İslam*. 2. Baskı, Bağdat: Câmîatü Bağdat, 1993.
- Çağatay, Neşet. *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*. Ankara: AÜİF Yayınları, 1957.
- Çelik, Ali. *İslam'ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*. 2. Baskı, İstanbul: Beyan, 2013.
- Çelikkol, Yaşar. *İslam Öncesi Mekke*. Ankara: Ankara Okulu, 2014.
- Gündüz, Şinasi. "Mecusilik". *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV, 2003), 28: 279-284.
- Gündüz, Şinasi. "Sâbilik". *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV, 2008), 341-344.
- Güngör, Mevlüt. "Kur'an Bağlamında İslam Öncesi Mekke Toplumundaki Tanrı ve Ahiret İnancı". *Dini Araştırmalar*, 8/23, (Eylül-Aralık 2005): 13-28.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi 'li-ahkâmî'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006.
- Mertoğlu, M. Suat. "Ümmî". *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV, 2012), 42: 309-310.
- Mirza, Yunus. "Bir İkon Kırıcı Olarak Hz. İbrahim: Kur'an Tefsirleriyle Putların Tahribinin Anlaşılması". çev. Mustafa Kurul, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17/2, 2006, 175-198.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi 'u's-şahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1991/1412.
- Pak, Zekeriya. "Cahiliye Araplarındaki Allah İnancının Kur'anî Boyutu". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1, (Sivas: 2001): 311-330.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Cahiliye Arap İnancında Putların Yeri". *Milel ve Nihal*, 2014, 11 (1), 9-50.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an-te'vili âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, t.y.
- Tok, Fatih. "Akletme Bağlamında Kur'ân'da Kulak, Göz ve Kalp". *Akıl Kitabı-I Düşünce ve İnanç Bağlamında Akıl*, İstanbul: Ravza, 2021.
- Tok, Fatih. "Âyetler Çerçevesinde Ezanın Muhtevasının Tahlili". *Diyanet İlmî Dergi*, 56/1, 95-122.

Tok, Fatih. “Şirkin Tevhide Dönüştürülmesinde İlahî Metot”, *Şarkiyat*, 11/2 (Ağustos 2019): 713-733.

Yılmaz, Muhammet. “Hicrî İlk Üç Asırda ‘Şefaât’ İle İlgili Âyetlerin Tefsiri”. *Marife Dergisi*, (Bahar 2014): 109-132.

ÜMMET BİLİNCİ İNŞASININ KURANİ TEMELLERİ

Hasan Keskin*

Ümmet yaygın olarak Hz. Muhammed'e inanıp onun peygamberliğini tasdik ederek davetine icabet eden ve getirdiği esasları kabul eden müminler topluluğu anlamında kullanılmaktadır. Bu özel anlamıyla eş anlamlı olarak kullanılan bir diğer tabir de İslam Ümmeti tabiridir. Söz konusu bu ifade ile kast olunan İslam dinine inananlar diğer bir ifade ile müminler topluluğu (ümme-i icabet)dir. Zaten ümmet teriminin ilk akla gelen kullanımı da budur. Ümmet kelimesi mutlak olarak tek başına zikredildiğinde de, ümmet-i Muhammed/İslam ümmeti/İslam ümmeti anlaşılır. Kur'an'da, özellikle Medine'de nazil olan bazı ayetlerde¹ geçen 'ümme't' tabiri 'Hz. Muhammed'e inanan insanlar topluluğu' anlamındadır. Özellikle, 'ümme't, şunun üzerinde ittifak etmiştir' denildiğinde, bundan ümmet-i Muhammed/İslam ümmeti anlaşılır. Hz. Peygamber (a.s.): “Ümmetim dalâlet üzerinde ittifak etmez.”² buyurmuştur. Yine Hz. Peygamberin kıyamet gününde, 'ümme'tim ümmetim' diyeceği rivayet edilmiştir.³ Bu ve benzeri yerlerde geçen ümmet kelimesinden Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul eden kimseler anlaşılmaktadır.⁴

Kur'an ümmet bilincinin esasını oluşturan tevhit ve vahdet mesajlarını ayrılmaz bir bütün olarak birbiriyle iç içe sunmaktadır. Kur'an ümmet bilincine (müminlerin vahdeti /birlik ve beraberlik) oldukça önem vermektedir. Kur'an'daki birçok mesaj, emir ve sakındırmalar ümmet bilincinin inşasına yöneliktir. İnsanlığa hidâyet rehberi olsun diye gelen Kur'an, önce ideal insanı, sonra da bu bireylerden oluşan ideal bir toplumu hedeflemektedir. Bu sebeple Kur'an, müminleri hayırlı, âdil, dengeli, örnek ve önder bir ümmet olarak yâd etmektedir.⁵ Ayrıca böyle bir ümmetin oluşması

* Prof. Dr. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Âl-i İmran, 3/110; Bakara, 2/143.

² İbn Mâce, Fiten, 8.

³ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhâri*, İstanbul 1981, Tevhîd, 36.

⁴ Ümmet Kavramı ile ilgili geniş bilgi için bkz.: Hasan Keskin, *Kur'an'da Ümmet Kavramı*, 2003 İstanbul Rağbet Yayınları, s. 21-32.

⁵ Âl-i İmran, 3/110; Bakara, 2/143.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb Arnavut vd. Beyrut 1988.
- Apak, Adem. “Müminlerin Kardeşliği” , *Hz Peygamberin Veda Haccı Hutbeleri Sempozyum Tebliğleri 2-3 Kasım 2019*, Editör: Suat Mertoğlu.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l- Buhârî*, İstanbul 1981.
- Güven, Şahin. *Erdemli Toplumun İnşası*, İstanbul 2012.
- İbn Mâce (1999). Sünen (nşr. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim Âl eş-Şeyh), Riyad: Dârusselâm
- Keskin, Hasan. *Kur'an'da Ümmet Kavramı*, 2003 İstanbul Rağbet Yayınları.
- “Vahdetin İnşasında Kur'âni İlkeler” *Vahdetin İnşasında Nebevî Yöntem*, İstanbul, 2021, 13-14, (Ensar Neşriyat)
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Cami' li- Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut 1964.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, İstanbul 1981.
- Pişgin, Yasin. “Vahdet Bilincinin Kur'an'daki Temelleri”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 18 Sayı: 58 (Kış 2014).
- Râzî, Fahreddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *et-Tefsirü'l- Kebir, (Mefâtihu'l- Ğayb)*, Beyrut, ty.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1992.

GÜZEL AHLAKIN İNŞASI

Şadi EREN*

ÖZET

Ahlak bütün zamanlarda hemen her toplumun en önemli meselelerinden biridir. İçten içe çürümenin, müsbet ahlaki değerlere yabancılaşmanın, âdeta bir uçuruma doğru yuvarlanmanın yaşandığı günümüz şartlarında konu çok daha büyük bir öneme sahiptir. İnsan, yaratılış itibarıyla hem iyi hem de kötü olmaya kabiliyetlidir. İnsandaki bu kabiliyetler tohumlara benzer. İnsan hangi yönüne yönelirse o yönde kuvvetlenir. Böyle olunca her şeyden önce ahlakın temelinde insanın fitratını iyi bilmek ve bunu eğitimle iyi yönlendirmek gerekir. Ahlakın inşasında ve şekillenmesinde dinin çok etkili bir gücü vardır. Hatta denilebilir ki, din bir yönüyle güzel ahlaktır. İslam Dininin temeli olan Kur'an ahlakın teorik kısmını anlatır. İslam Dininin peygamberi olan Hz. Muhammed ahlakın pratikte uygulamasını gösterir. Ümmete düşen görev ise, teorik ve pratik olarak ahlakı ilmen bilmek, amelen uygulamak ve ahlaki değerleri yeni nesillere en güzel metotlarla kazandırmaktır. Bunun aile ortamına, okul ortamına, mahalle ortamına, sosyal medya ortamına bakan cihetleri bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Fitrat, Din, Eğitim, Doğruluk

CONSTRUCTION OF GOOD MORAL

Abstract

Morality is one of the most important issues of almost every society at all times. In today's conditions, where there is internal decay, alienation from positive moral values, and falling into an abyss, the issue has a much greater importance. Man is capable of being both good and bad by nature. These abilities in man are like seeds. Whichever direction a person turns, he becomes stronger in that direction. In this case, first of all, it is necessary to know the nature of human beings on the basis of morality and to guide it well with education. Religion has a very effective power in the construction and shaping of morality. It can even be said that religion is a good moral in a way.

* Prof. Dr. Dumlupınar Üniversitesi - İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri – Tefsir Anabilim Dalı.

KAYNAKLAR

- Aydın, Mehmet, -"*Eğitim Açısından Din Ve Ahlak İlişkisi*", Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, İlahiyat Vakfı Yay. Ankara
- *Tanrı - Ahlak İlişkisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1991
- Çağrı, Mustafa, "*Ahlak*" Md. Dia
- Gazzali, Ebu Hamid, *İhyau Ulûmi'd- Dîn*, Ter. Mehmet A. Müftüoğlu, Çelik Yay. İstanbul, 2016
- İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, Çağrı Yay. İst. 1981
- İbn Kesir, Ebu'l- Fida İsmail, *Tefsîru'l- Kur'ani'l- Azim*, Dâru İhya-I Kütübi'l- Arabiyye
- İmam Malik, *Muvatta*, Çağrı Yay. İst. 1981
- Köse, Saffet, *İslam Hukukuna Giriş*, Hikmetevi Yay. İst. 2020
- Müslim, İbn Haccâc, *Câmiu's-Sahîh*, (Sahîhu Müslim) Çağrı Yay. İst. 1981.
- Nesefi, Ebu'l-Berekat, *Medariku't-Tenzil Ve Hakaiku't- Te'vil*, Kahraman Yay. İst. 1984
- Nursi, Said (Bediüzzaman), *Sözler*, Envar Neşriyat, İst. 2002
- Rûmî, Celâleddîn, *Mesnevî*, Tercüme Ve Şerh: Tâhiru'l- Mevlevî, Ahmed Saîd Matbaası, İst. 1971.
- Sezen, Yümni, *Sosyoloji Açısından Din*, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Yay. İst. 1988
- Türker (Küyel), Mübahat Vd, *Felsefeye Giriş*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank. 1985

KUR'AN VE SÜNNETTE İHLAS VE İHSANIN İNŞÂSI

Osman KARA*

GİRİŞ

Kur'an'ın mümin şahsiyeti oluştururken kullandığı kavramların birbiriyle olan ilişkisini kavrayabilmek için insanın yaratılış gayesi ve fitri özelliklerine kısa bir giriş yapmak gerekmektedir. Kur'an'ın şu iki âyetinde insanın yaratılış gayesi net biçimde ortaya konmuştur. “*Hanginizin daha güzel amel yapacağını denemek/imtihan etmek için hayatı ve ölümü yaratan O'dur*” (el-Mülk, 67/2), “*İnsanları ve cinleri sadece bana kulluk yapsınlar diye yarattım*” (ez-Zâriyât, 51/52) Bu imtihan Hz. Âdem ve eşinin yaratılmasıyla başlamıştır. İlk insan aynı zamanda ilk peygamberdir. İnsan kelimesi nisyan veya ünsiyet kökünden türemiştir. “Beşer nisyan ile malüldür” sözü bunun belîğ bir ifadesidir. Unutunca Allah ona hatırlatır. Bu hatırlatma vahiyle olmuştur. Bu sebeple Kur'an'ın bir ismi de ez-Zikr'dir, yani hatırlatmadır. Ünsiyet ise insanın içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasıdır. İnsan toplumsal bir varlıktır. Yaratılış açısından tabii/doğal bir varlık olan insan, düşünce ve davranışları açısından son derece karmaşık bir yapıya sahiptir. Beşeri ve sosyal bilimlerde insan “bio-psiko-sosyal bir varlık olarak tanımlanır. Bu üç yön birbiriyle ilişkili ve sürekli etkileşim halindedir. İnsan diğer varlıklar gibi biyolojik yapısının ötesinde akıl, irade ve nefis gibi donanımlara sahip bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan yeryüzünden alınmış bir avuç çamur ve Allah'ın ruhundan üflenmiş bir nefhanın uyumlu bütününden ibaret bir varlıktır. Çamurun özellikleri beşerin yapısında açıkça gözüktür. İnsanın bedeni yapısı bu çamuru çağırıştırır. Yeryüzünün toprağından alınmış bir avuç çamur, bedeninin isteklerinde ve faaliyetlerinde kendini gösterir. O bu maddi yapısıyla âlemin mükemmel bir özüdür. İnsanın manevi cephesi ise, Allah tarafından üflenmiş olan ruhtur. Bu insanın şuurunda, idrakinde ve iradesinde ortaya çıkar, insanın edindiği her türlü manevi değerinde temessül eder.¹ Kur'an/vahiy insanı peygamber

* Prof. Dr. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi (okara@nku.edu.tr) orcid.org/0000-0002-9643-7121

¹ Şerafeddin Gölcük, *Kur'an ve İnsan*, (Konya: Esra Yayınları, 1996), s. 29; Muhammed Kutub, *İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler*, çev. Bekir Karlığa, (İstanbul: İşaret Yayınları, trs.), s. 60-61.

KAYNAKLAR

- Beyzâvî, Kadı Nasuriddin Ebî Sevd Abdullah b. Ömer, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, thk. Abdulkadir İrfan, Beyrut: Daru'l-fikr, 1996.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim, Sahîhu'l-Buharî, Mektebetü'l-İslamî, İstanbul 1979.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. es-Sihâh: Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-Arabiyye, thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr, Beyrut: Dâru'l-İlm ve'l-Melâyîn, 1987.
- Ebu Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî, Sünen-i Ebî Dâvûd, II Cilt, Beyrut: Dâru'l-Cinan, 1988
- Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân b. Amr b. Temîm. Kitâbü'l-ayn. thk. Dr. Abdulhamîd Hendâvî, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2003.
- Gölcük, Şerafeddin. *Kur'an ve İnsan*. Konya: Esra Yayınları, 1996.
- İbn 'Atiyye, Kadı Ebî Muhammed Abdulhak b. Ğalib b. 'Atiyye el-Endülüsî. *el-Muharrerü'l-veciz fî tefsîri'l-kitabi'l-'azîz*. thk. Abdusselam Abdu's-Şafî Muhammed, 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1422/2001.
- İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, Kahire 1313.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sadr, 1963.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer b. Kesir el-Kureşî ed-Dimeşkî. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-'azim*. thk. Samî b. Muhammed es-Selâme, 8 cilt. Riyad: Daru Tîbe, 1418/1999.
- İbn Mace, Hafız Ebi Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, Sünen-i İbn-i-Mace, Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Arabî, 1975.
- İsfehânî, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Ragıb, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'an*, Şam: Dâru'l-Kalem, 1997.
- Kara, Osman. *Kur'an'da İnsan Davranışları*. İstanbul: Ark Yayınları, 2016.
- Kara, Osman. "Kur'an'a Göre İnsan Şahsiyetinin Oluşmasına Etki Eden Faktörler". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 25 (2012/1), s. 1-24.
- Kara, Osman. *Kur'an'da Mümin Kişilik İnşası. Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ordu, 2016.
- Kara, Osman. *Kur'an'da Bir Baba Modeli: Hz. Lokman. Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Kahramanmaraş, 2018.
- Kutub, Muhammed. *İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler*. çev. Bekir Karlığa, İstanbul: İşaret Yayınları, trs.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi 'li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdulmuhsin et-Turkî, Beyrut: Müessesetü'r-rişale, 2006.

- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Nîsabûrî, *Sahîh-i Müslim*, Daru kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1991.
- Neseî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünenü'n-Neseî*, Riyad: Mektebetü'l-ma'arif, ts.
- Râzî, Fahreddin. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 cilt. Beyrut: Daru'l-fikr, 1981.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezid. *Câmi'u'l-beyân'an te'vili âyi'l-Kur'ân*, 24 cilt. Kahire: Daru Hicr, 2001.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *el-Cami'u's-Sahîh Sünenü't-Tirmizî*, Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî, ts.
- Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer. *el-Keşşaf 'an hakâki ğavâmidi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vîl*. 6 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-'Ubeykân, 1998.

TOPLUMUN İNŞASINDA KARZ-I HASENİN ROLÜ

Osman KABAKÇILI*

ÖZET

Toplumların oluşumunda birçok saik vardır. Bunların başında dayanışma gelir. Dayanışma insanların hayatlarını devam ettirebilmesi için olmazsa olmaz unsurlardandır. Birbirini desteklemeyen, birbirinin derdiyle dertlenmeyen kişilerin bir toplum olarak yaşaması imkânsızdır. Bir toplum inşa edemeyenlerin hayatta kalması da söz konusu olmaz. Kur'an ve hadisler bu açıdan incelendiğinde bu konuya ışık tutacak birçok işaret bulmak mümkündür. Son zamanlarda ihmal edilen hatta kaybolan karz-ı hasen yani karşılıksız borç verme neredeyse tamamen kaybolmaya yüz tutmuş durumdadır. Kapitalist sistemlerin sermayeye hâkimiyeti sebebiyle İslam dinin önerdiği insan fitratına uygun olan uygulamaların kaybolması toplumların çöküşüne zemin hazırlayan en önde gelen unsurlardandır. Kapitalist sistemlerin aldatıcı, başlangıcı tatlı ancak sonu acı olan borçlandırma sistemleri insanların dertlerine derman olmaktan ziyade sıkıntılarını arttırmaktadır. İşte bu bildirinin amacı toplumların kanayan bir yarası haline gelen bu tür sorunların çözümüne Kur'an ve sünnet çerçevesinde bazı çözüm önerileri sunmaktır.

GİRİŞ

Toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için etkileşen, belli bir coğrafi mekânda yaşayan ve ortak bir kültürü paylaşan pek çok sayıdaki insanın oluşturduğu birlikteliğe “toplum” denir.¹ Bu tanımda görüldüğü gibi “toplumsal ihtiyaçların karşılanması” toplumu oluşturan etmenlerin başında gelmektedir. Günümüzde insanların en önde gelen ihtiyacı maddi ihtiyaçlardır. Bu maddi ihtiyaçların karşılanması için insanların birbirinden bazı şeyleri ödünç alması zorunludur. İşte ödünç olarak verilen şeyin karşılığının alınıp alınmaması meselesiyle alakalı olarak karz-ı hasen kavramıyla karşılaşılmaktadır. Sözlükte karz kelimesi “kesip koparmak,

* Prof. Dr. Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Öğretim Üyesi, Bilecik.

¹ <https://sosyolojik.wordpress.com/2009/12/29/toplum-nedir/>

KAYNAKÇA

- Apaydın, H. Yunus, “Karz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001).
- Arzova, Sabri Burak- Dikgöz, Berin, “Karz-ı Hasen” Ekonomik ve Sosyal Boyutu” November 2018 Conference: 1st International Insurance, Banking and Finance Symposium Erişim: 11. 09. 2023.
- https://www.researchgate.net/publication/328886146Karz-i_HasenEkonomikve_Sosyal_Boyutu_Qard_Al-Hassan_Economic_and_Social_Dimensio
- Buhari, Muhammed b. İsmail, Sahihü'l-Buhari, (Daru tavku'n-necat, 1422).
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad, es-Sıhah tacu'l-luga ve sıhahi'l-Arabiyye (Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melâyin, 1990).
- Doğan, Buhari; Eroğlu, Ömer; Değer, Osman “Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: 6, S: 1, (2016), s:405-425.
- Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, el-Câmi' li-aşkâmi'l-Şur'ân, (Daru kütübi'l- Mısriyye, Kahire, 1964).
- Gürbüz, Hidayet Zahid, “Karzı Hasen'in İktisadi Önemi ve Günümüzdeki Uygulamaları” International Journal of Financial Economics and Banking Practices Vol.:2 Issue:2 Year: 2021, 119-129.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer, Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, (Beyrut, 1419).
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mukerrem b. Ali el-Ensârî, Lisânu'l-Arab (Beyrut: Daru'l-ihyai't-turasi'l-Arabî, 1997).
- el-Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed Bedâ'î'u's-şanâ'î' fi tertibi's-şerâ'î' (Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986).
- Kur'an Yolu, Erişim 05 Ocak 2021. <https://kuran.diyamet.gov.tr>
- Özdemir, Ahmet (2012), “Karz Akdinin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:12, S:1, (2014), s: 125-145.
- Salih, Cengizhan “Sosyal Politika Kurumu Olarak Karz-ı Hasen: Sosyal Bankacılık Modeli Önerisi”, Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (İstanbul 2014).
- es-Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, el-Mebcut, Daru'l-ma'rife, (Beyrut 1993).
- Topoğlu, Emre), “Modüler İktisat Sektörüne Göre Ödünç İlişkisi (İslam Ekonomisinde Karz-ı Hasen Örneği)”, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Sayı: 34, (2013)
- <https://sosyolojik.wordpress.com/2009/12/29/toplum-nedir/>

CANLI VE CANSIZ VARLIKLARA KARŞI SORUMLULUKLARIN İNŞASI

Kadir DEMİRÇİ*

GİRİŞ

Bu alıŐma varlıklara karşı sorumluluklarımızın neler olduğunu değil, sorumluluk bilincinin nasıl inşa edileceğini konu edinmektedir. Çünkü her insanın kendisine, ailesine, çevresine, işine yönelik sorumluluklarının neler olduğuna dair hemen hemen bir fikri bulunmaktadır. Sorumluluklarımızın neler olduğuna dair bilgimiz olmasına rağmen sorumluluklarımızı yerine getirmede sorun yaşadığımız inkâr edilemez. Zira birçok kimse en yakınlarından başlamak üzere çevresindeki insanların sorumluluklarını yerine getirmediğinden Őikâyet etmektedir. Öyle ise sorun sorumluluklarımızın neler oldukları değil, sorumluluk bilincini nasıl kazanmamız ve nasıl sorumlu bireyler olmamızla alakalıdır. Çünkü sorumluluklarımızın neler olduğuna dair bir görevler listesi çıkarmanın, zaman zaman bu liste de yer alan maddelerin hatırlatılmasının pek etkili olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle asıl odaklanmamız gereken nasıl sorumlu bireyler olabileceğimiz konusudur. Nelerin farkına vararak, hangi yönlerimizi geliştirerek, nasıl bir bakış açısı kazanarak sorumluluklarımızı inşa edebiliriz? sorusu bu yazının ana konusunu oluŐurmaktadır.¹

Sorumluluk bilincinin inşası için ilk olarak sorumluluk anlayıŐımız konusunda problemler olduğunun farkına varmamız gerekmektedir. Bu problemlerden biri, baŐkalarından sorumluluk beklediğimiz halde kendi sorumluluğumuzu stlenmeyiŐimiz olarak örneklendirilebilir. Sorumluluk stlenmemiz gerekirken bunu yapmayıp, sürekli mazeret üretmemiz ve Őikâyet eder pozisyonda oluŐumuz sorumluluk ile ilgili belki de en temel problemdir. Bir başka problem, belli konularda sorumluluklarımızı yerine getirip başka konularda sorumluluklarımızı yklenmeyiŐimizdir. Öncelikli sorumluluklarımızı yerine getirmemiz gerekirken kendi sorumluluklarımız alanına girmeyen konularla ilgilenmek bir başka sorundur. Sorumlulukları

*Prof. Dr. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı. ORCID: 0000-0001-7921-6215.kadirdemirci68@gmail.com

¹ Sorumluluk konusundaki temel farkındalıklar için bk: Cüceloğlu, Doğan, "Sorumluluk", *Savaşçı*, (İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000), 177-216.

KAYNAKLAR

- Barlak, Yasemin. “Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Sorumluluk Verme Metodu: Hz. Peygamber ve Üsâme b. Zeyd Örneği”. *Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu*, 2 Cilt. Sinop: 1. Basım, 2016.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhârî*. 1-631; el-Kütübü’s-Sitte, (Mevsûatü’l-hadis eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdulaziz) Arabistan: Dâru’s-Selam, 2000.
- Çağrıncı, Mustafa. “Mesuliyet”. *İslam’da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. (Editör: İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul: 2006, III, 1298-1300.
- Cüceloğlu, Doğan. “*Sorumluluk*”. Savaşçı, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2.basım, 2000.
- Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *Sünen-i Dârimî*, el-Kütübü’s-Sitte, (Mevsûatü’l-hadis eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdulaziz) Arabistan: Dâru’s-Selam, 2000.
- Ebü Dâvûd, Süleyman b. Eş’as es-Sicistânî. *Sünen-i Ebu Dâvûd*, s. 1223-1608; (Mevsûatü’l-hadis eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdulaziz) Arabistan: Dâru’s-Selam, 2000.
- Eren, Mustafa. “Çevre Sorunları Karşısında Sorumluluk Etiği”, *Kelam Araştırmaları*, 13:1 2015.
- Ergün, Mehmet. “Mukayeseli Hukuka Göre Suların Kirletilmesinden Dolayı Oluşan Hukûkî Sorumluluk”. *Bartın Üniv. İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, s. 15, Bahar Bartın: 2021
- Esen, Hüseyin. *İslam Hukukunda Cezâî Sorumluluk*, MÜ. SBE doktora tezi, İstanbul, 2002.
- Görgülü, Ülfet. “*İslam Hukukunda Hayvan Hakları ve Hayvanlara Karşı Sorumluluklarımız*”, *Hayvan Etiği*, İstanbul: İsar yayınları, 1. Basım, 2019.
- Pazarbaşı, Erdoğan. “Mes’ûliyetin Kur’an-ı Kerim’den Dayanağı”, *Kur’an-ı Kerim’de Mes’ûliyet* (Editör: Bedreddin Çetiner), İstanbul: Ensar Neşriyat, 1.Basım, 2006.
- Harman, Ömer Faruk. “Mes’ûliyetin Şahsîliği Açısından İlk Günah Problemi”, *Kur’an-ı Kerim’de Mes’ûliyet* (Editör: Bedreddin Çetiner), İstanbul: Ensar Neşriyat, 1.Basım, 2006.
- İbn Hıbbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban et-Temîmî. *Sahih-i İbn Hibbân*, (thk. Şuayb Arnavut), Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, t.y.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî. *Sünen-i İbn Mâce*. s.2477-2741; el-Kütübü’s-Sitte, (Mevsûatü’l-hadis eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdulaziz), Arabistan: Dâru’s-Selam, 2000.
- Kılıç, Sadık. “Sorumluluk Bilinci ve Kur’an’da Sorumluluk Alanları”. *Kur’an-ı Kerim’de Mes’ûliyet* (Editör: Bedreddin Çetiner), İstanbul: Ensar Neşriyat, 1.Basım, 2006.

- Köse, Saffet. “Kur'an-ı Kerim'e Göre Ferde Mes'ûliyet Yükleyen ve Bunu Düşüren Faktörler”. *Kur'an-ı Kerim'de Mes'ûliyet* (Editör: Bedreddin Çetiner), İstanbul: Ensar Neşriyat, 1.Basım, 2006.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî el-Haccâc, *Sahih-i Müslim*. s. 673-1202; el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-hadis eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdulaziz) Dâru's-Selam, Arabistan, 2000.
- Özbek Abdullah. “Ailede Sorumluluk Eğitimi” *Aile ve Eğitim-Tartışmalı İlmî Toplantı- 24-25 Nisan 2010*
- Sâbûnî, Nureddin. *Maturidiyye Akaidi*, çev: Bekir Topaloğlu, DİB, Ankara, 1995.
- Sülün, Murat. “Kur'an'da Mes'ûliyetin Kavramsal Çerçevesi” *Kur'an-ı Kerim'de Mes'ûliyet* (Editör: Bedreddin Çetiner), İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2006.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-kebir*, (thk. Hamdî Abdulmecid es-Selefi), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, y.y., 2002.
- Taftazânî, *Kelam İlmî ve İslam Akaidi Şerhu'l-Akaid*, (Haz: Süleyman Uludağ), İstanbul: Dergâh yay. 2010.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizî*. s. 1629-2061, el-Kütübü's-Sitte, (Mevsûatü'l-hadis eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdulaziz) Dâru's-Selam, Arabistan, 2000.
- Yiğit, Yaşar. “Cezâi Sorumluluk Bağlamında İkra ve Hukukî Sonuçları”, *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, Antalya: Türk Akademik Araştırmalar Dergisi, Cilt. 6, sayı. 1, 2021.

SÜNNET IŞIĞINDA MAHREMİYETİN İNŞASI

Ömer Faruk AKPINAR*

GİRİŞ¹

Fıtratı gereği toplumsal bir varlık olan ve kendi hemcinsinden bir arkadaş talep eden insanoğlu, yalnızlığını giderdiği andan itibaren sahip olduğu hürriyet alanına birtakım sınırlamalar getirmek durumunda kalmış, bazı “özgürlük”lerden kendisini mahrum bırakmıştır. Aynı kökten türeyen ve bu “mahrum etme” anlamını da içeren mahremiyet kelimesi, bireyin kendine has olan ve paylaşmak istemediği beden, duygu, düşünce, eylem, bilgi türünden şeyleri “gizleme”si olarak tanımlanmıştır. Bu genel tanımdan hareketle mahremiyet Müslüman toplumlarda daha geniş çerçevede ele alınmış, batıda ise mahremiyet denilince daha çok kadın erkek ilişkileri, özellikle de cinsellikle sınırlı bir algının varlığından bahsedilmiştir.²

Mahremiyet sınırlarını öncelikle tarafların hayrına olmak üzere Yüce Yarattıcı belirlemiş, insan fıtratına da bu bir ölçüde konulmuştur. Mahremiyet konusundaki hükümlerin, biri sınırları çizilmiş özelini koruyan, diğeri başkasının mahremini, dolayısıyla kendi bakışlarını haramdan koruyan şekilde çift yönü bulunmaktadır. Nûr sûresinin 30 ve 31. âyetleri de yasak olana bakışı engelleme öncelikli olmak üzere mahrem olanın korunmasına dikkat çekmektedir. Aslında bakan da bakılan da zihnen korunmaktadır. Buradan hareketle mahremiyetin, imanın bir parçası sayılan ve bütünüyle hayır olarak nitelenen³ hayâ ve takva kavramlarıyla ilintili olduğu söylenebilir.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, orcid.org/0000-0003-2038-4948, omerfaruk.akpinar@selcuk.edu.tr

¹ Bu çalışma, 2015 yılında Sakarya Ribat Eğitim Vakfı’nda sunulan, ancak yayınlanmayan bir seminer dizisinin gözden geçirilmiş halidir.

² Mehmet Anık, “Sosyal Medyada Mahremiyetin İfşası: Georg Simmel Ekseninde Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2019), 132.

³ Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî el-Müslim, *el-Müsnedü’s-sahîhu’l-muhtasarü mine’s-süneni bi-nakli’l-adli ani’l-adli an Rasûlillah* (Riyad: Dârü’s-Selâm, 1419), “İman”, 60; Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (Riyad: Dârü’s-Selâm, 1419), “Edeb”, 7.

KAYNAKLAR

- Abd b. Humejd, Ebû Muhammed Abd b. Humejd b. Nasr el-Kissî (el-Keşşî). *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humejd*. thk. Abdullah b. Mustafa el-Adevî. Riyad: Dâru'l-Balansiye, 2. Basım, 2002.
- Abdullah b. Mübârek, Ebû Abdîrrahmân b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî. *ez-Zühhd ve'r-rekâik*. ed. Habîbü'r-Rahmân el-Âzamî. Beyrut, 1. Basım, ts.
- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî. *el-Musannef fi'l-hadîs*. thk. Habîburrahman el-A'zamî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvut, Âdil Mürşid. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1995.
- Anık, Mehmet. "Sosyal Medyada Mahremiyetin İfşası: Georg Simmel Ekseninde Eleştirel Bir Değerlendirme". *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. 119-133. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Barbarosoğlu, Fatma. *Şov ve Mahrem*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- Bauman, Zygmunt. *Modernite Kapitalizm Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik*. çev. F. Doruk Ergun. İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şuabu'l-îmân*. ed. Muhammed es-Saîd Besyûnî Zağlûl. 9 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî el-. *el-Bahru'z-zehhâr (Müsnedü'l-Bezzâr)*. thk. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynu'l-lâh vd. 18 Cilt. Medîne: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1. Basım, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-. *el-Camiu'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Rasûlillah ve sünenihî ve eyyâmihî*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-. *el-Edebü'l-Müfred*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 3. Basım, 1989.
- Çağrıncı, Mustafa. "Sır". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/115-116. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009.
- Çınar, Makbule. "Bilgi Mahremiyeti". *Dünü ve Bugünüyle İslâm'da Mahremiyet*. 67-101. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Baskı., 2022.
- Çoban, Rumeysa. "Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi". <http://simurgpsikoloji.com/yazilar-cocuklarda-mahremiyet-egitimi.aspx>. Erişim 06 Ağustos 2023. <http://simurgpsikoloji.com/yazilar-cocuklarda-mahremiyet-egitimi.aspx>
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrrahmân b. el-Fadl ed-. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed. 4 Cilt. S. Arabistan: Dâru'l-Muğnî, 1. Basım, 2000.

- Debord, Gay. *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*. çev. A. Ekmekçi, O. Taşkent. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. Riyad: Dâru’s-Selâm, 1. Basım, 1419.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn. *Sahîhü’l-Câmi’i’s-Sağîr ve ziyâdetüh*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebü’l-İslamî, 3. Basım, 1988.
- Felek, Özgen. “Mürîd-Mürşîd İlişkisinde Mahrem Alanın İnşa ve İhlali”. *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. 105-117. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Gültekin, Esra. “İnternette Çocuk Mahremiyeti”. *Mahremiyet: Hayatın Sırları ve Sınırları*. 163-178. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Hâkim en-Nîsâbü’rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-. *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 5 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- Hazır, Mesut. “Siber Toplumda Mahremiyetin Dönüşümü”. *Mahremiyet: Hayatın Sırları ve Sınırları*. 145-161. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Heysemî, Ebû’l-Hasen Nûriddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-. *Mecma’u’z-zevâ’id ve menba’u’l-fevâ’id*. thk. Hüsâmeddin el-Kudsî. 10 Cilt. Beyrut: Mektebetü’l-Kudsî, 1. Basım, 1994.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef fi’l-ehâdis ve’l-âsâr*. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 1. Basım, 1989.
- İbn Hıbbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hıbbân bi tertîbi İbn Belban*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 18 Cilt. Bey: Müessesetü’r-Risâle, 1. Basım, 1988.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen*. Riyad: Dâru’s-Selâm, 1. Basım, 1419.
- İbnü’l-Cevzî, Ebü’l-Ferec Cemâlüddîn ‘Abdurrahmân b. ‘Alî b. Muḥammed el-Bağdâdî. *el-Mevdû‘ât*. thk. ‘Abdurrahmân Muḥammed ‘Osḡmân. 3 Cilt. Medine: el-Mektebetü’s-Selefiyye, 1966-1968.
- Kahraman, Abdullah. *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel Hayatın Gizliliği (Mahremiyet)*. Ankara: Ebabel Yayınları, 2008.
- Karakaya, Beyza. “Mahremiyetin Sınırlarını Pencere Üzerinden Okumak”. *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. 67-77. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Karakaya, M. Fatih. “Gizli Borçlar ve Saklı Hesaplar: Mahremiyetin Çifte Dönüşümü”. *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. 135-143. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-. *el-Câmi‘ li-ahkâmi’l-Kur‘ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî, İbrahim Atfîş. 10 Cilt. Kahire: Dâru’l-Kütübî’l-Mısıriyye, 2. Basım, 1964.

- Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvatta'*. ed. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Turâsî'l-'Arabî, 1985.
- Martı, Huriye - Martı, H. Öznur. "Beden Mahremiyeti". *Dünü ve Bugünüyle İslâm'da Mahremiyet*. 9-31. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Baskı., 2022.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî el-. *el-Müsnedü's-sahîhu'l-muhtasaru mine's-süneni bi-nakli'l-adli ani'l-adli an Rasûlillah*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-. *el-Müctebâ mine's-süneni an Rasûlillah*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- Okumuş, Fatih. "Setr-i Avret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/576. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Suyûtî, Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *ed-Dürri'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1. Basım, ts.
- Suyûtî, Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *el-Câmiu's-sağîr fi ehâdisi'l-beşîri'n-nezîr*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- Şener, Mehmet. "Avret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/125-126. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Şentürk, Lütfi - Yazıcı, Seyfettin. *İslam ilmihali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 34. baskı., 2019.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-. *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Târik b. 'Ivadullah b. Muhammed, Abdülmühsin b. İbrahim el-Huseynî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1. Basım, 1995.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Basım, 1994.
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî el-Bağdâdî et-. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdülmühsin et-Türkî. 26 Cilt. Hicr: Dâru'l-Hicr, 1. Basım, 2001.
- Tirmizî, Ebü İsa Muhammed b. İsa et-. *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*. thk. Seyyid b. Abbâs el-Cüleymî. Mekke: el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1993.
- Tirmizî, Ebü İsa Muhammed b. İsa et-. *Sünenu't-Tirmizî ve hüve'l-Câmiu'l-kebîr*. thk. Merkezü'l-Buhûs. Riyad: Dâru't-Te'sîl, 1. Basım, 2014.
- Türker, Ömer. "İslam Düşünce Geleneklerinde Mahremiyet Kavramı". *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. ed. Nazife Şişman. 91-104. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed en-Nisâbüri el-. *Esbâbu nüzûli'l-Kur'an*. ed. Kemâl Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411.

‘Abdurrezzâk eş-Şan‘ânî, Ebû Bekr. *el-Muşannef*. thk. Hâbîbu’r-Raḥmân el-A‘zamî.
Hindistan: el-Meclisu’l-‘İlmî, 2. Basım, ts.

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDE AİLE HAYATININ İNŞASI

Abdurrahim KAPLAN*

ÖZET

Allah'a kulluk gayesiyle yaratılan insan, başıboş bırakılmamış kendisine bir takım sorumluluklar verilmiştir. Bunları yerine getirebilmesi için Allah ona kendi ruhundan üflemiş, işlerinin kolaylaşması için ona bir eş yaratmıştır. Onların arasında zuhur eden muhabbet ve merhameti de varlığının delili olarak kabul etmiştir. Aile kurumunun gerekliliği üzerinde duran Kur'ân, evliliği tavsiye etmekte ve bu konuda başarılı olunması için gereken hususlara değinmektedir. Aile kurumunun teşekkül edildikten sonra muhafaza edilerek sürdürülmesi gerektiğini haber veren Kur'ân, eşler arasında ortaya çıkabilecek problemlerin çözümü yönünde de önerilerde bulunmaktadır. Eşler arasındaki sorunların çözümü için her iki taraftan hakem tayin edilmesini tavsiye eden Kur'ân, hakemlerin eşleri barıştırma yönünde gayret sarf etmelerini önermektedir. Geçmiş peygamberlerin ailelerinden olumlu/olumsuz kesitler sunarak sonraki nesillerin bu konulardan dersler çıkarmalarını istemektedir. Kuran, bütün bunlarla aile kurumu üzerinde durarak konunun ehemmiyetini ortaya koymaktadır. Toplumsal ihya ve inşanın makul şartlarla kurulan aile fertleriyle mümkün olabileceği gözden kaçmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Tefsir, Aile.

GİRİŞ

Toplumun temel yapısını oluşturan aile, İnsanlık kadar kadim bir geçmişe sahiptir. Tarihte ailenin temel yapısında birtakım sapmalar olmakla birlikte her dönemde toplumun vazgeçilmez kurumu olarak kabul görmüştür. Yeryüzünü inşa etmek üzere görevlendirilen insanın tek başına yaşaması mümkün değildir. Bu fitrat üzerine yaratılan insan, birlikte yaşama kültürüne sahip bir varlık olarak hayatına devam etmektedir. Ancak etrafındaki insanlarla aynı derecede yakınlık kurması imkânsız olan insanın kendisine destek olacak, yanında duracak bir eşe ihtiyacı olmaktadır. Aile, insanı bu konuda rahatlatacak yegâne kurumdur. Aile, anne, baba ve çocuklardan

* Doç. Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı, nureyn47@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Acar, Halil İbrahim. Ailede Sadakat ve Güven (Kur'an ve Sünnet Bağlamında). *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 12/29 (2017), 1-16
- Ansay, S. Şakir. "Aile Hukuku", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 14/ 1-2 (1955), 20-32.
- Araz, Hacer. *Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Problemleri ve Bunların Çocuğun Din eğitimi Etkileri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Atar, Fahrettin. "Nikâh" Fahrettin Atar, "Nikâh". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 33/ 113. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Aydın, Mehmet. "İslâm'da Ailenin Yeri ve Önemi", *Mehir Dergisi*, 2 (Yaz 1998), 1-26.
- Bilgin, Beyza. "Ahlak Terbiyesinde Dinî Hikâyeler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1/1 (1994), 51-74.
- Canan, İbrahim. "İslâm'da Aile Terbiyesi", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi (II)*, (2005), 23-42.
- Çelik, Ahmet. "Birey ve Toplumun İslahı Açısından Kur'an Kısımları", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1 (2004), 55-88.
- Dede, Mehmet Fatih. *İslam Dünyasında Üniversiteler ve İslami İlimler*. Ed. Fikret Özçelik vd., "Teknolojik Gelişmelerin Müfessirlere Etkisi ve Bilimsel Tefsir: Ahmed B. Hamad El-Halilî Örneği" Mardin: Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Derveze, İzzet. *et-tefsiru'l-hadis*, İstanbul: Ekin Yayınları, ts.
- Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, İbn Kesîr. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-'Azîm*. thk. Sâmi Muhammed b. Selâme, Beyrut: Dâru Taybe, 1999.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.
- Kahraman, Abdullah. "İslâm Hukukuna Göre Boşanma Prosedürü ve Ahlakı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 40/1 (2022), 27-74.
- Kutup, Seyyid. *Fizilali'l-Kur'ân*. İstanbul: Hikmet Yayınları, ts.
- Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullâh Mahmûd Şehhâte. Beyrut: Dâru'l-Ulûm, 2005.
- Özdemir, Şuayip. "Nisâ Sûresinde Aileyle İlgili Olarak Yer Alan Âyetlerin İstikrarlı Bir Aile Kurumunun Teşekkülü Ve Çocuğun Eğitimi Açısından Tahlili", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2/3 (2002), 1-17.
- Râzî, Fahreddîn, *Mefatihü'l-Ğayb*, (Beyrut: Daru İhyau Turası'l-Arabî, 1420), 27/ 91.

- Uyanık, M. Zeki. "İslam Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 47/1 (2019), 57-87.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Akçağ Yayınları, 2016.
- Yıldırım, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*. İzmir: Anadolu Yayınları, 1989.
- Yıldırım, Celal. *Kur'ân Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farklılıkları*. İstanbul: Bahar Yayınları, 1971.
- Yılmaz, Macid, *İslam Ahlak Eğitiminde Kur'ân Kıssaları*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Zuhaylî Vehbe b. Mustafa. *Tefsîru'l-Münîr*. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1418.

AİLE HUKUKUNUN İNŞASINDA KUR'ÂN ve SÜNNET'TİN İLKESEL ROLÜ

Ömer Faruk ATAN*

GİRİŞ

Kur'ân'da verilen hükümler çoğunlukla detay verilmeden genel olarak toplu ve ilkesel olarak zikredilmektedir. Ancak aileyi ilgilendiren hususlarda diğer konulara nispetle daha çok ayrıntı verilmekte bunun üzerinde durmaktadır. Aile örnekleri verilerek buna dair eşler, çocuklar ve ebeveynleri ile ilgili birçok hususa değinilmektedir. Bunun yanı sıra örfte yaygın olan ve aile hukukuyla ilgili toplum içinde kronikleşen bazı sorunlar gündeme taşınarak bununla ilgili bazı yeni hükümler getirilmektedir. Aynı şekilde Sünnet de Kur'ân'ın getirdiği hükümleri teyit etmenin yanı sıra kimi konuları izah etmiş ve ihtiyaç halinde ek ve tamamlayıcı hükümler getirmiştir. Böylece Kur'ân - Sünnet bütünlüğünde aile hukuku inşa edilerek buna dair hükümler konulmuştur. Bu iki kaynağı esas alan hukukçular belli bir metodoloji dahilinde meseleye yaklaşmış ve ihtiyaç duydukları hususlarda içtihatlar da bulunmuştur. Diğer fikhî konularda olduğu gibi aile hukukunda da ittifak ettikleri hususlar olduğu gibi farklı düşündükleri görüşlere de sahip olmuşlardır.

Çalışmamız, Kur'ân - Sünnet ekseninde aile hukukunun inşasındaki rolü ve buna dayanak olan hususların zikredilmesi şeklinde olacaktır. Konuya referans olan âyet ve hadisler zikredilecek ve ilkesel bazı hususlar belirtilecektir. Fakihlerin içtihatlarının gerekçesi ve farkı zikredilmeden detaylara girilmeden konu ana çerçeve içerisinde zikredilecektir. Münâkehât ve müfârahât olmak üzere iki ana başlık halinde işlenecek olan konuda buna dair alt başlıklar Kur'ân ve Sünnet'ten deliller üzerinden toplumu inşa edilmesinin keyfiyeti paylaşılmaya çalışılacaktır.

1. KUR'ÂN VE SÜNNET BÜTÜNLÜĞÜ

Şer'î hükümlerin ilk ve temel kaynağı olan Kur'ân, birçok özelliğiyle Sünnet'ten farklılık arz etmektedir. Zikrettiği hükümler çoğunlukla ilkesel ve toplu olmakla beraber, kimi zaman ayrıntılı bir şekilde de verilmektedir.¹

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, orcid.org/0000-0002-9570-9674, ofaruk.atan@bilecik.edu.tr.

KAYNAKLAR

- Acar, Halil İbrahim. *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*. Erzurum: Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, 2000.
- Atan, Ömer Faruk. “Zihârdan Dönmenin Mahiyetine İlişkin Olarak Mücadele Suresi Üçüncü Âyetin Tahlili” *Harran İlahiyat Dergisi* 49 (Haziran 2023), 97-117.
- Atar, Fahrettin. “Muhâlea”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/397-401. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Liân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/172-173. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Bardakoğlu, Ali. “Kitap”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/122-126. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bedir, Murteza. “Sünnet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/150-153. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-sahîh*. Kahire: Dâru's-Şa'b, 1987.
- Cezîrî, Abdurrahman. *Kitâbü'l-fikh 'ala'l-mezâhibi'l-erbe'a*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011
- Cürcânî, Alî b. Muhammed eş-Şerîf. *Kitabu't-Ta'rîfât*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2007.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2001.
- Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*. haz. Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı İstanbul: DİB Yayınları, 2019.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *Reddül-muhtâr 'ala'Dürri'l-muhtâr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *es-Sünen*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, ts.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerram. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- Karaman, Fikret - Karagöz, İsmail - Paçacı, İbrahim - Canbulat, Mehmet - Gelişgen, Ahmet - Ural, İbrahim. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: DİB Yayınları, 2006.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: DİB Yayınları, 2010.
- Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2016.

- Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-'Arabî, 2018.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en- *es-Sünen*. Halep: Mektebü'l-Matbû'ati'l-İslâmiyye, 1986.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *Usûlu's-Serahsî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1993.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *es-Sünen*. Mısır: Mektebetü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 2. Basım, 1975.
- Yaman, Ahmet. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009.
- Yaman, Ahmet. "Zihâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/387-390. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Yıldırım, Mustafa. "Tahkîm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/411-413. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yıldız, Celal. *es-Sünnetü huccatun kâti'a ve ellâsünniye fikratün bâtula*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2001.
- Zeydân, Abdülkerîm. *el-Vecîz fî usûli'l-fikh*. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2012.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuh* Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 2012.

VAHYİN İNFAK KONUSUNDA ORTAYA KOYDUĞU İLKELER

Ahmet KARADAĞ*

GİRİŞ

İnfak kelimesi Arapçada ne-fe-ka kökünden türemiş olan bir mastardır. Ne-fe-ka fiil kökü lâzımî/geçişsiz olup tükenmek, bitmek, yok olmak, eksilmek, azalmak, çıkmak, gitmek gibi anlamlara gelmektedir. İf'âl kalıbında müteaddî/geçişli fiil haline dönüşerek (infak), tüketmek, bitirmek, yok etmek, eksiltmek, azaltmak, çıkarmak ve gidermek gibi manalar kazanmaktadır.¹

Sözlük anlamı itibarıyla infak kelimesi, iyi-kötü, olumlu-olumsuz işlerde mutlak anlamda harcama, tüketme ve sarf etmeyi ifade etmektedir. Terim anlamında da bu çift kutuplu anlam korunmuştur. Zira İslâm âlimleri arasında yaygın olan tanımı “Malı ihtiyaç için harcamaktır.” şeklindedir.² Dolayısıyla infak kavramı hem iyi ve olumlu işlerde hem de kötü ve olumsuz işlerde harcamayı ifade etmektedir. Başka bir deyişle Allah yolundaki bütün harcamalar infak kavramıyla ifade edilebildiği gibi, ona isyan edilen işlere yapılan harcamalar da infak kavramıyla ifade edilebilir. Bu çerçevede infak; övülen ve yerilen olmak üzere ikiye ayrılır.

Çift yönlü anlam barındırmasına rağmen, infak kelimesi kültürümüzde sadece olumlu/iyi yönüyle kavramlaşmış, halk arasında yalnızca bu anlamı çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. İlmi olmaktan ziyade kültürel olan bu kullanım neticesinde olumsuz yönü tamamen göz ardı edilen infak; Müslümanların, mallarını Allah rızası uğruna hayırlı işlere ve muhtaçlara

* Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, orcid.org/0000-0003-0715-1410, ahmet.karadag23@inonu.edu.tr

¹ Ebu'l-Hüseyin Ahmed İbn Fâris, “nefeka”, *Mu'cemu mekâyisi'l-lüğa* thk. Abdüsselam Muhammed b. Harun (Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1399/1979), 5/454-455; İsmail b. Hammâd el-Cevherî, “nefeka”, *Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-Arabiyye* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1430/2009), 1560; Râğıb el-İsfehânî, “nefeka”, *Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Seyyid Kılânî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, trs.), 502; Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, “nefeka”, *Lisânu'l-Arab* (Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.), 4507-4508.

² Ali b. Muhammed eş-Şerîf el-Cürcânî, *Kitâbu't-ta'rifât* (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1985), “el-İnfâk”, 40; İsfehânî, “nefeka”, 502; Abdurraûf b. el-Münâvî, *et-Tevkîf 'alâ mühimmâti't-te'ârîf* (Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1410/1990), “el-İnfâk”, 65.

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd. *Meâlimu't-tenzîl*. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1989.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. *Sahîhu'l-Buhârî*. Riyad: Beytü'l-Efkâr, 1998.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. *Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-Arabiyye*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1430/2009.
- Cürcânî, Ali b. Muhammed eş-Şerîf. *Kitâbu't-ta'rîfât*. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1985.
- Ebû Hayyân, el-Endelüsî. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413/1993.
- Gül, Ali Rıza. "Kur'an'daki İnfak Kavramının Anlam Yelpezesi". *Dini Araştırmalar* 8/22 (Haziran 2005), 239-261.
- İbn Atıyye el-Endelüsî. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2001.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed. *Mu'cemu mekâyisi'l-lüğa* thk. Abdüsselam Muhammed b. Harun. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 2. Basım, 1999.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-Arab*. Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.
- İbn Münâvî, Abdurraûf. *et-Tevkîf 'alâ mühimmâti't-te'ârîf*. Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1410/1990.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*. 9 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 3. Basım, 1422/1984.
- İsfehânî, Râğîb. *Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Seyyid Kîlânî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, trs.
- Karaman, Hayreddin v.dğr. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 7. Basım, 2020.
- Kaya, Ayhan. *Kur'ân'da İnfak Kavramı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câm' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 22 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1427/2006.
- Kutub, Seyyid. *fî Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru's-Şurûk, 32. Basım, 1423/2003.

- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân, çev. Komisyon. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1986).*
- Müslim b. Haccâc, Ebu'l-Hüseyn el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim. Riyad: Beytü'l-Efkâr, 1998.*
- Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünenü'n-Nesâî. Riyad: Beytü'l-Efkâr, trs.*
- Pusmaz, Durak. "Kur'an-ı Kerim'de İnfak Kavramı". *Diyanet İlmî Dergi 35/4 (Aralık 1999), 49-56.*
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtîhu'l-ğayb. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1401/1981.*
- Rızâ, Muhammed Reşîd. *Tefsîru'l-menâr. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420/1999.*
- Şimşek, M. Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri. 5 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.*
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân. thk. Abdulmuhsin et-Türkî. 25 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1422/2001.*
- Tekiner, Aziz. *Kur'an'da İnfak. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.*
- Temel, Nihat. *Kur'an'da Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak İnfak. İstanbul: İFAV, 2001.*
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dîni Kur'ân Dili, sad. Sıtkı Güllü. 10 Cilt. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2008.*
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf an hakâiki ğavâmidi't-te'vîl ve uyûni'l-akâvil fî vücûhi't-te'vîl. 6 Cilt. Riyad, Mektebetü'l-Ubeykân. 1418/1998.*

KIRÂAT HADİS İLİŞKİSİ

Sait BOSAT*

GİRİŞ

Kur'ân ve sünnet İslam dininin temel kaynaklarının başında gelirler. Bütün şer'î ilimlerde olduğu gibi kırâat ve hadis ilimlerinin temelde vahiy döneminde başladığını söyleyebiliriz. Sünnet Kur'ân'ın mübeyyini, mufasssili ve şârihî konumundadır. İslam uleması sünnetin hücciyeti konusunda ittifak halindedirler. Kırâat ilmi de aynı şekilde nakil esaslı bir ilimdir. Sema yoluyla, sözlü bir şekilde ilgili imamların kendilerinden önceki kurradan rivâyet etmeleri şeklinde tezahür etmiştir. Kırâatler, önceki imamlar kanalı ile Hz. Peygamber'e kadar ulaşmaktadır. Hicri IV. Asırda sistematize edilen ve âdeta kırâat imamları ile özdeşleşen yedili ve onlu şekilde düzenlenen kırâatler, söz konusu imamların tarik ve râvileri tarafından sonraki nesillere şifâhî ve kitâbî yollarla aktarılagelmiştir. Böylece kırâatler sahih senetlerle bize ulaştırılmış olup nakil temeline dayanan bir ilim haline gelmiştir.

Hadîsler de aynı minval üzere senet ve metinden oluşur. Senet, metnin başında râviler zincirinin adı olup bu zincir, hadîsin Hz. Peygamber'den kimler aracılığıyla bize ulaştığını gösterir. Senet bir hadîsin sıhhatini, Peygamber'e ait olup olmadığını kontrol edebilmek açısından önem arz etmektedir.

Bu bilgiler çerçevesinde hadis ve kırâatlerin isnat ve nakil esaslı ilimler olduğu ayrıca her iki ilmin murad-ı ilahinin en doğru şekilde anlaşılmasına hizmet ettikleri izahıta varestedir. Şu kadar var ki hadis lafızlarının naklinde aynılık aranmazken kırâatlerin rivâyetinde aynı anlamı taşıyan farklı lafızlarla rivâyet söz konusu değildir.

Her iki ilmin birbirileriyle olan ilişkilerine geçmeden önce kavramsal alanla ilgili özet bir bilgilendirme yapılmasının faydalı olacağını düşünüyoruz.

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Orcid Id: 0000-0001-8810-1823sbosat@ firat.edu.tr

Hadis

Sözlükte isim olarak; eskinin zıddı yeni, haber, olay, söz, fiil formunda; meydana gelme, konuşma, anlatma, ihdas etme ortaya çıkma vb. anlamları ifade eder.⁶ Hadîs terimsel olarak; Resûl-i Ekrem'in sözlerine, fiillerine ve tasvip ettiği şeylere (takrir) denilmiştir.⁷

Sünnet ile hadis kavramları, kapsamaları hususunda farklı telakkiler bulunmakla birlikte⁸ âlimlerin çoğu tarafından eş anlamlı olarak Resûlullah'ın söz, fiil ve takrirleri için kullanılması daha fazla kabul görmüştür. Haber, eser ve ilim ifadeleri de bazı nüanslarla birlikte aynı anlamda kullanılmıştır. Peygamber'e nisbet edilerek nakledilenlere "hadis", mevkuf ve maktu olanlar ise "haber", ayrıca peygamberin söz, fiil ve takrirleriyle birlikte sahâbe ve tâbiîne ait bütün rivâyetler için "eser" kavramları kullanılmıştır.⁹

Hadis İlmi

Klasik kaynaklarda "İlmü'l-hadis", "İlmü'r-rivâye", "İlmu'l-eser" gibi isim tamlamalarıyla da ifade edilir. Bu ilim kısaca, "Hadislerdeki senet ve

⁶ Âsım Efendi, *Kâmûs* (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, ts.) 1/344-345; İbrahim Mustafa ve arkadaşları, *el-Mu'cemu'l-Vesîd* (İstanbul: Çağrı Yay. 1989), I/159, 160; Râgıb el-İsfânî, *el-Müfredât* (İstanbul: Dâru Kahraman, 1986), 158.

⁷ Ebu'l-Bekâ Eyyub b. Musa el-Kefevî, *el-Külliyât*, thk. Adnan Derviş ve Muhammed el-Mısri (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 370-374; Bazı hadis âlimleri, kapsamı daha da genişleterek sahâbe ve tâbiînin ifade ve fetvalarını da hadis kapsamına almışlardır. Buna göre, Hz. Peygamber'e isnad edilen hadislere "merfu", sahâbe söz ve içtihatlarına "mevkuf", tâbiînkilerine ise "maktu" kavramını kullanmışlardır. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1984), 7/33.

⁸ Sünnet onun davranışlarını; hadis ise, davranışlarının, sözlerinin ve onaylarının, haber verilmesini ifade eder. Sünnet ve hadisin çerçevesini daha da genişleterek Hz. Peygamber'in ahlâkını, şemâilini, peygamberlikten önce söylediklerini ve yaptıklarını da bu çerçeve içine alanlar olmuştur. Bk. Kâtip Çelebi - Hacı Halîfe. *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1992), I/635-636; Talat Koçyiğit, *Hadis tarihi* (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1977), 10.

⁹ M. Yaşar Kandemir, "Hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/ 27-64; Fıkıhta; "müstehab" ve "mendub" terimleri yapılması zorunlu tutulmayan fakat yapılması karşılığında sevap verilen gönüllülüğün esas olduğu sünneti ifade eder.

metinlerinin halleri ile ilgili kuralları inceler.”¹⁰ Hadis ilmi râvîlerle, onların güvenilir olup olmadıkları, rivâyetlerle de makbul olup olmadıkları açısından ilgilenir.

Hadis İlmi ve hadisle ilgili faaliyetler rivâyet ve dirâyet olmak üzere iki başlıkta incelenir. Rivâyet daha çok hadis öğrenme, nakletme, derleme, hadisleri içeren kitaplar telif etme gibi faaliyetlerini kapsar. Dirâyet ise, hadislerin senet ve metinleri ile ilgili her türlü birikimi ve hadisleri anlamaya yönelik çabaları kapsar.¹¹

Hadislerin sübûtunda bu ilmin; terminolojisi, prensip ve esaslarının belirlenmesini ifade eden “ilmu rivâyeti’l-hadis” hadis ilminin bel kemiğini oluşturur. Bu yöntemi en etkin biçimde hadisçilerin dışında; kırâat âlimleri, dilciler, tarihçiler tarafından da kullanılmaktadır.

KIRÂAT VE HADİS İLİMLERİNDE TASNİF İLİŞKİSİ

Her iki ilim taksimat açısından birbiriyle sıkı bir ilişki içerisindedir. İlk başlarda sıhhat bakımından sahih-zayıf diye iki kısımda ele alınan hadis ve kırâat ilimleri daha sonraları başta hadis ilmi olmak üzere taksimat tedrici olarak detaylandırılmıştır. Sahihler; mütevatir, meşhur hasen olarak sınıflanırken, gayri sahihler; ahâd, şaz, müdrec ve mevzu vb. şekilde tasnife tâbi tutulmuştur. Cüzî farklılıklarla beraber benzer sınıflamalar kırâat ilmi için de yapılmıştır.

Kırâatlerdeki taksimatta başlarda belirleyici kriterler şunlar olmuştur:

1. Kırâatin muttasıl bir senetle, sahih olarak Hz. Peygamber’e kadar ulaşması
2. Bir vecihle de olsa kırâatin, Arapça dil kurallarına uygun olması
3. Hz. Osman’a nispet edilen Mushaflardan birinin hattına takdîren de olsa muvâfik olması.

Hadislerde ise:

1. Muttasıl bir senetle, sahih olarak Hz. Peygamber’e kadar ulaşması (ravilerde adalet ve zapt özellikleri)
2. Ravi sayısı (mütevatir, meşhur, ahâd)

Farklı bir ifade ile: Râvî (rivayet eden) ve mervî’nin (rivayet edilen metinlerin) hallerini bildiren kaideler bilgisidir. Bk. Muhammed b. Süleyman, *el muhtasar fi ilmi’l-eser* (Riyad: Mektebetu’r-rüşd, 1407), 110.

¹¹ Zeynüddin Muhammed el-Meduv, *el- Yevâkît ve’ d-durar fi şerhi nuhbet-i İbni Hacer* (Riyad: Mektebetu’r-rüşd, 1999), 1/231.

3. Şâzz ve muallel olamamasına göre tasnif söz konusudur. Kırâat ilmi, bağımsız bir ilim dalı olmasının doğal bir sonucu olarak kendi birikimini hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmuş ve bazı kriterler dâhilinde sahihini zayıfından ayırt etme çalışmaları yapmıştır. Kendisine ait kavramlar oluşturmuş, tasnifler yapmıştır. Kırâat alimleri yukarda zikredilen şartları baz alarak kırâatleri sınıflandırmışlardır.¹² Bu çerçevede, sahih kırâat şartlarını taşıyan her kırâat Kur'ân olarak kabul edilmiştir.¹³

Kırâatlerin tasnifleri sayılan üç ana esas çerçevesinde gerçekleşmiştir. Tarihi seyir içerisinde önce ikili sonra üçlü nihai olarak da altılı sınıflamalar yapılmıştır.

Herhangi bir kırâatin sıhhatini belirlemede ilk önce sahîh isnat koşulu aranmıştır. Bu şart bulunmadan ikinci ve üçüncü şartın herhangi bir değeri yoktur. Sahîh senet ifadesi ile kırâatlerin içtihadî bir olgu olmayıp tevkîfî bir mahiyet arz ettiği vurgulanmaktadır.¹⁴ Kârî'nin okuyuşunu, şeyhinden onun da kendi şeyhinden kırâat etmesi yoluyla, sahabeden bir kârî' ve son olarak da Hz. Peygamber'e ulaşan bir isnad zincirine dayandırması gerekmektedir.¹⁵ İsnadın sıhhat şartları gerçekleştikten sonra kârî sayısında bir tevâtüriyet aranmamaktadır.¹⁶

Bu şartlar için bk. Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed İbn el-Cezerî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kiraâtu'l-Aşr* (Mısır: y.y., 1950), 5-6; *en-Neşr Fi'l-Kirâati'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabbağ (Beyrût: Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, ts.) 1/9; Ali Nurî Safakûsî, *Ğaysu'n-Nef' fi'l-Kiraâti's-Seb'* (İstanbul: Matbaat-ı Osmaniyye, 1886), 6; Muhammed b. Süleyman Kafiyeci, *et-Teysîr fi Kavâidi İlmi't-Tefsîr*, thk. Nasr b. Muhammed Madrûdî (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1990), 183; Celaluddin Abdurrahmân Suyûtî, *el-itkân fi Ulumi'l-Kur'ân* (Beyrût: y.y., 1973), 1/236; Mihammed Abdülazim ez-Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân fi Ulumi'l-Kur'ân* (Beyrut: matbatu'İsa el-Bâbî, 1988), I/418.

¹³ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 1/424, 470; Muhammed b. Abdullah El-Kâdî, *Ahkâmu'l-Kur'ân* (Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmiiye, 2003), 2/613.

¹⁴ Mehmet Ünal, *Kur'ân'ın anlaşılmasında kıraat farklılıklarının rolü*. (Ankara: Fecr Yayınevi, 2005), 49.

¹⁵ Kırâat imamlarının senet zincirleri için bk. Ebû Bekir, Ahmed b. Musa b. el-Abbâs İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a fi'l-Kirâat*, thk. Şevki Dayf (Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1400), 10, 88; Ebu'l-Âla Hasan b. Ahmed b. Haşan, el-Hemedânî, *Gâyetu'l-İhtisâr fi Krâati'l-Eimmeti'l-Emsâr* (Cidde: yy. 1994), 88-160.

¹⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/13.

İlk şartın gerçekleşmesinden sonra ikincil olarak kırâatlerin Hatt-ı Osmanî'ye¹⁷ ihtimalen¹⁸ de olsa muvafık olması şartı tüm muhakkik kurrâ tarafından bir ilke ve kıstas haline getirilmiştir.¹⁹

Son olarak Arap dilinin gramerine muvafakat ölçütü getirilmiştir.²⁰ Cezerî dil kıstası için “bir vecihle de olsa” tarzında bir not düşerek bu alanı genişletmiştir.²¹

Aslen Arapça'ya uygunluk şartı olmazsa olmaz niteliğinde bir şart değildir. Aslanan naklin sıhhatidir. Rivâyet, sahîh olursa Arap gramerine müracaata

17 Hatt-ı Osmanî ya da Resm-i Osmânî, Hz. Osman döneminde yazılıp çoğaltılan ve esasen başta imam mushafı olmak üzere Mekke, Medine, Basra, Kûfe ve Şam bölgelerine gönderilen Kur'ân nüshaları için kullanılan bir terkiptir. Hz. Osman döneminde yapılan istinsah çalışması sahabeden yaklaşık on bin sahabenin icmasıyla gerçekleşmiştir. Şehirlere gönderilen mushaflar hareke ve noktasız yazılmışlardı. Bu durum Mushafların farklı birçok kırâate ihtimalli olmalarını sağlamıştır. Hareke ve nokta farklılığının dışında kalan ve iskeleti farklı olan kelimeler ise farklı mushaflara tevzi edilmişti. Bk. Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed b. Muhtâr el-Kaysî, *el-İbâne an meâni'l-kırâât*, thk. Abdülfettâh İsmail Şelebî (Mısır: Dâru Nahda, ts.), 32.

18 İbnü'l-Cezerî, “ihtimalen de olsa” kaydının zaruri bir ihtiyaçtan hâsil olduğunu belirtmiş, yoksa sözgelimi (السموات والصلحات والليل والصلوة والزكوة والربوا) gibi kelimelerin yazımının (elifsiz yazımından dolayı) hatalı olduğu söylenecektir. Bu meyanda Bazı kırâatlerin mushaf resmine uygunluğu sarahaten (hakikaten) gerçekleşirken bazılarının ise takdire (ihtimalen) gerçekleşmektedir. Fatıha süresinde geçen ملك يوم الدين ibaresi bütün mushaflarda elifsiz olarak ملك şeklindedir. Buna göre elifsiz kırâatlerin resm-i hatta uyumu hakiki, elifli olan kırâatlerin uyumu ise ihtimalî olmaktadır. Bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/11.

19 Kırâatlerin Mushaf yazısı ile örtüşme şekilleri ile ilgili geniş bilgi için bk. Mehmet Emin Maşalı, “Mushaf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 31/242-248.

20 Bu şartın konulmasının tarihsel arka planında lahn olgusunun (kırâatte yapılan kelime ve hareke hataları) olduğunu söyleyebiliriz. Tâbiîn döneminden önce sarf ve nahiv kurallarına aykırı okumalara pek rastlanmadığını görürüz. Ancak kırâat coğrafyası tâbiîn döneminde genişleyince, kırâatte lahn sorunu kendisini sıkça göstermeye başlamıştır. Başını; Ebû Amr ed-Dânî, Mekkî b. Ebî Tâlib, İbn Mihrân en-Nîsâbü'rî, el-Kevâşî ve İbnü'l-Cezerî'nin çektiği birçok kurrâ ve muhakkik bu şartı sahîh kırâatlerin belirlenmesinde gerekli bir şart olarak kabul etmişlerdir. Ancak bu kriterin uygulanmasında Arapçanın en fasih ve yaygın kuralları mı yoksa fasih olmayan ihtilâflı kullanımlar da (yaygın olmayan şâz) ölçüt olarak kabul edilecek. Bu noktada farklı düşünceler söz konusudur. Bk. Zürkânî, *Menâhil*, 1/422.

21 İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I/9; Müncidü'l-Mukriîn, s. 91; Kırâat alimleri, “bir vecihle” ifadesinden ister fasih ister efsah olsun ister üzerinde icma edilmiş olsun isterse muhtelifun fih olsun, dil kaidelerinin vecihlerinden birine uygun olmasını kastetmektedirler” Bk. Zürkânî, *Menâhil*, I/422.

gerek kalmaz. Özellikle mütevâtir kırâatlerde bu kriterin herhangi bir fonksiyonu kalmamaktadır. Bu husus İbnü'l Cezerî tarafından şu şekilde dile getirilmektedir: “Tevâtür sabit olduğunda artık Arap gramerine ve hatt-ı mushafa uygun olma kriterlerine ihtiyaç kalmaz”²².

Bu kriterlere uygun olan kırâatler ilk dönemlerde İbn Mücâhid ve talebesi İbn Cinnî tarafından “sahîh” olarak, bu şartlara herhangi bir şekilde muhalefet edenler ise “şâzz” diye isimlendirilmişlerdir.²³

Görüldüğü üzere İbn Mücahit ve İbn Cinnî'ye göre şartlar arasında herhangi bir detaya girmeden bütün koşullara uyanlar sahîh kabul edilirken herhangi birini taşımayanlar mutlak olarak şâzz diye isimlendirilmiştir. Mekkî b. Ebî Tâlib (ö. 437/1045), “el-İbâne” adlı eserinde kabul edilen ve edilmeyen kırâatleri üç farklı özellikte maddelemektedir.²⁴

1. Sayılan üç özelliği de kendisinde barındıran yani güvenilir râvîler yoluyla Peygamber'e ulaşan, Kur'an'ın yaygın olarak indiği Arapça kurallarına ve mushaf hattına uyan kırâatler, Kur'an olarak değerlendirilirken inkâr eden kâfir addedilmiştir.

2. Hazreti Ömer'den nakledilen غير المغضوب عليهم وغير الضالين kırâatinde olduğu gibi senedi sahîh olan, Arapça kurallara uyan ancak âhâd tarikle nakledilen ve hatt-ı mushafa uymayan kırâatler. Bu tür kırâatler kabul edilir ancak Kur'an sayılmaz. İnkâr edilmesi hoş karşılanmamakla birlikte münkiri kâfir sayılmaz.

3. Sadece mushaf hattına uyan ancak ya sika olmayan kişilerin rivâyet ettiği ya da Arap gramerine uygun olmayan kırâatler, Kur'an olarak da değerlendirilmez.

Mekkî kriterlere yönelik tanımlamalar yapmakla birlikte; “sahîh, âhâd, şâzz” şeklinde terim olarak isimlendirmemiştir. Muhammed Sâlim Muhaysin, Fî Rihâbi'l-Kur'âni'l-Kerim adlı eserinde Mekkî'nin tasnifini naklettikten

²² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I/13; Suyûtî, *el-İtkân*, I/239.

²³ İbn Mücâhid, *Kitâbu's-Seb'a*, 22; Ebû'l-Feth Osman İbn Cinnî, *el-Muhteseb fî tebyîni vucûhi şevâzî'l-kırâati ve'l-izâhi minhâ*, thk. Ali Necdi Nasıf, Abdulfettah İsmail Çelebî (İstanbul: Sezgin Neşriyat, 1986), 1/35; İbn Mücâhid, sahîh olarak isimlendirdiği kırâatlerin, Mekke, Medine, Basra, Kûfe ve Şam'daki imamların kırâatlerini, kendilerinden öncekilerden aldığı ve herkesin bunların “kırâat” edilmesinde icmâ ettiğini” söylemektedir. İbn Mücâhid birinci kısım için; “mütevâtir, meşhûr, âhâd” şeklinde detaya girmeden sadece sahîh kavramını kullanırken; “müdreç, zayıf, mevzu” ayrıntısına girmeden sadece şâzz ismini kullanmıştır.

²⁴ Mekkî, *el-İbâne*, 51, 52.

sonra; ilkinde “sahîh”, ikincisine “âhâd” üçüncüsüne de “şâzz” ismini vermektedir.²⁵

Mekkî'nin yaptığı üçlü sınıflamanın benzerini Dâni ve İbn Cezerî gibi kırâat âlimleri de bazı detaylarla birlikte devam ettirmişlerdir. Cezerî'nin sonraki dönemlerde tedrise konu olacak en önemli çalışması ise daha önce İbn Mücâhid tarafından sahîh olarak belirlenen yedi imam kırâatine; Yakûb el-Hadramî, Ebû Ca'fer ve Halef'ul-Âşir'in de kırâatlerini katarak sahîh kırâatlerin on olması gerektiğini “*Tahbîrû't-Teysîr fî Kırââtî'l-Eimmeti'l-Aşere*” sinde senetleriyle birlikte sunmasıdır.²⁶

Bu çabalar kırâat tasniflerinin giderek istilahlaşmasına ve Suyûtî'nin hadis ilmindekine benzer bir tarz da altılı taksimi yapmasına zemin hazırlamıştır. Suyûtî, İbn Cezerî'nin detaylandığı ancak taksimata tâbi tutmadığı üç kırâat çeşidini de katarak altılı sınıflamayı yapmıştır.²⁷ Suyûtî'nin tasnifinde nazara alınacak en önemli nokta, sahîh kırâatin şartları ile hadis ilminin terimlerini birleştirerek diğer bir ifadeyle kırâat terminolojisiyle hadis terminolojisinin mezcederek bir sınıflama yapmış olmasıdır.

O, kırâatlerin senetlerini esas alarak; mütevâtir, meşhûr, âhâd, şâzz, mevzu ve müdrec olmak üzere altılı tasnife tâbi tutmuştur.²⁸ Suyûtî'nin aynı zamanda bir hadis âlimi olması sebebiyle böyle bir tasnife gittiği düşünülebilir.

1. Mütevâtir Kırâatler: Senedin başından sonuna kadar yalan söylemek üzere toplanmaları mümkün olmayan kalabalıklar kanalıyla kuşaktan kuşağa nakledilen kırâatlerdir.²⁹

²⁵ Muhammed Sâlim Muhaysin, *Fî Rihâbi'l-Kur'âni'l-Kerim* (Kahire: Mektebetü'l-Külliyyeti'l-Ezheriyye, 1980), 421-423.

²⁶ Esasen İbnü'l-Cezerî'den önce hicri dördüncü asırda İbn Mihrân en-Nisâbüri (ö. 381/992) “el-Gâye fi'l-Kırââtî'l-Aşr” adlı eserinde on imamın kırâatini bir araya getirerek tevâtürlüklerini savunmuştur. Cezerî'nin çalışması, Nisâbüri'nin yapmış olduğu sınıflamanın geliştirilmesi, temellendirilmesi ve sonuç olarak şöhret bulmasını sağlamıştır. Bk. Tayyâr Altıkulaç, “İbnü'l-Cezerî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 20/551-557.

²⁷ Suyûtî, *el-itkân*, 1/264

²⁸ Suyûtî, *el-İtkân* 1/264.

²⁹ Suyûtî, *el-itkân*, 1/264; Mennau'l-Kattan, *Mebahis fi ulumi'l-Kur'ân* (Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.), 179.

2. Meşhur Kırâatler: Senedi sahîh olmakla birlikte nakledenlerin sayısı bakımından tevâtür derecesine ulaşmamakla birlikte Arap dil kurallarına ve Resm-i Mushaf'a muvafakat eden kırâatlerdir.³⁰

3. Âhâd Kırâatler: Sahîh senetle nakledilmekle beraber ya Mushaf hattına ya dil kurallarına uymayan ya da halk arasında meşhur olmayan kırâatlerdir.³¹

4. Şâzz Kırâatler: Senedi sahîh olmayan kırâatlerdir. Fatiha sûresinde geçen “مَلَكٌ يَوْمَ الدِّينِ” ve “وإياك يُعْبَدُ” kırâatleri bu türdendir.³²

5. Mevzû Kırâatler: Peygambere dayanan bir senedi olmayan, sonradan uydurulan kırâatlere denmektedir.³³

6. Müdrec Kırâatler: Müdrec tipi hadislerde olduğu gibi âyetlere yapılan bazı tefsir kabilinden bazı eklemelerdir. “وله أخ أو أخت من أم” ليس عليكم ، “جناح أن تبتغوا فضلاً من ربكم في مواسم الحج” kayıtları müdrec kırâatin örneklerindedir.³⁴

Son dönemlerde kırâat birikimi üzerinde ciddi ve detaylı çalışmalar yapan Dağ, sahîh kırâat ve hadis usulü kriterlerinin mezcedilmesi suretiyle kırâatlerin iki açıdan tasnif edilebileceğini ifade etmiştir. Buna göre senetteki râvî sayısını esas alarak,

1. Mütevâtir: Başlangıcından itibaren her tabakada en az üç râvî tarafından rivâyet edilen kırâatlerdir.

2. Meşhûr: En az iki râvî tarafından rivâyet edilen kırâatlerdir.

3. Âhâd: En az bir râvî tarafından rivâyet edilen kırâatlerdir.³⁵

Senet ve metin açısından kırâatler ise;

³⁰ Bu türden olan kırâatler kurrâ indinde şöhret bulmakla birlikte kısıtlı râvîler tarafından rivâyet edilen ancak diğer imamlar tarafından şâz ve hatalı olarak addedilmeyen kırâatlerdir. Bkz. Suyûtî, *el-itkân*, 1/208.

³¹ Arapça kurallarına uymayan kırâatlere örnek olarak: “لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ” Mushaf hattına uymayan kırâatlere örnek olarak: “مَنْكَيْنِ عَلَى رِفَارِفِ خَضْرٍ وَعِبَاقَرِي حَسَانِ” zikredilmiştir. Tirmizi ve Hâkim müstakil bablar da bu tür kırâatlerin senetlerini saymışlardır. Bk. Suyûtî, *el-itkân*, 1/264.

³² Bk. Suyûtî, *el-itkân*, 1/208.

³³ Suyûtî, *el-itkân*, 1/264; Kattân, *Mebâhis*, 179.

³⁴ Bk. Suyûtî, *el-itkân*, 1/208. Krş. Abdurrahmân Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 214; Kattân, *Mebâhis*, 169.

³⁵ Mehmet Dağ, *Kırâat Farklılıklarının İslâm Hukukuna ve Metodolojisine Etkisi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Tezi, 1998), 44.

1. Sahih kırâat: Sikâ³⁶ râvi/râviler tarafından muttasıl senetle rivâyet edilen, kendisinde “şuzûz” ve “illet”³⁷ bulunmayan, Arap dil kurallarına ve resm-i mushafa uygun olan kırâatlerdir. Sahihlik vasfını taşıyan kırâatler üç ya da daha fazla kişi tarafından rivâyet edilmişlerse mütevâtir, en az iki kişi tarafından rivâyet edilmişlerse meşhûr; bir kişi tarafından rivâyet edilmişlerse âhâd vasfını alırlar.

2. Zayıf kırâat: Sahîh kırâatin şartlarından en az birini taşımayan kırâatlerdir.³⁸

Bu tür kırâatler içerisinde, sıhhat şartlarının tümünü taşımakla beraber Arapça ya da mushafa uygunluk kriterlerinden birini taşımayan kırâatler “âhâd”³⁹, senedindeki kopukluk ya da râvînin sikâlığı yönünden sorunlu olması sebebiyle senedi sahih olmayan kırâatler (Arapça ve mushaf şartlarından birine ya da her ikisine birden uygun olsa bile) “şâzz”, tefsir kabilinden sahabenin ilaveleri olan ancak mushaf hattına aykırı aynı zamanda “mevkuf” olup peygambere ulaşmayan kırâatler “müdreç” olarak isimlendirilmiştir.⁴⁰

36 Râvînin sikâ olması, adalet (Müslüman, akıl-baliğ ve mütteki olması) ve zapt (uyanık, hafızası güçlü, yazdığını koruyan zâbit, anlamı bozacak şeyleri bilen) özelliklerine taşınması olarak ifade edilir. Bk. Lütfî Çakan, *Hadîs Usûlü* (İstanbul, İFAV., 1993), 77-79.

37 Şuzûz: Sika bir râvînin kendinden daha sikâ olan râvi/râvîlere rivayette bulunup tek kalması, illet ise vehim neticesinde hadisin sıhhatine engel olacak ve muhakkik âlimler tarafından fark edilebilecek kusurlardır. Bk. Çakan, *Hadîs Usûlü*, 122, 143-144.

38 Dağ’a göre sahih kırâat şartları, kırâat ve hadis usulü kriterlerinin birlikte değerlendirilerek oluşturulan şartlardır. Bunlar: 1. Senedin ittisâli. 2. Râvîlerin âdil ve zâbit olması. 3. Kırâatte şuzûz ve illet olmaması. 4. Arapça’ya ve mushafa uygun olmasıdır. Bk. Dağ, *Kırâat Farklılıklarının İslâm Hukukuna ve Metodolojisine Etkisi*, 52.

39 Sahîh kırâatler bünyesinde yer alan âhâd, en az bir kişinin rivayet ettiği kırâatler için konulmuş bir isim iken buradaki âhâd, Arapça ya da mushafa uygunluk şartlarından birini taşıması anlamına gelmektedir. Bk. Dağ, *Kırâat Farklılıklarının İslâm Hukukuna ve Metodolojisine Etkisi*, 46-61.

40 Müdreç kırâatler tamamen ilave niteliği taşıırken âhâd kırâatler hem ilave hem de kelimenin yerini alabilir vasfında kırâatlerdir. Müdreçte sadece mushafa muvâfakat şartı bulunmazken âhâdda mushaf ve Arapça şartı bulunmayabilmektedir. Bk. Dağ, *Kırâat Farklılıklarının İslâm Hukukuna ve Metodolojisine Etkisi*, 46-61.

3. Mevzû kırâat: Senedi veya metni ya da her ikisi birden uydurma olan veya râvîlerden birinin “kizb” ile nitelenen kırâat çeşidine denmektedir.⁴¹

KIRÂATLERİN HADİSLERLE TEVCİHİ

Kırâat-Hadis ortaklığının en önemli maddelerinden birisi de kırâatlerin hadislerle tevcih edilmesidir. Kırâatlerin gerekçelendirilmesi ve temellendirilmesi anlamındaki bu kavram, ta'lil ve ihticac ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Kırâat imamlarının tercih ettikleri kırâatleri temellendirmek için getirdikleri; Kur'an, hadis, sarf, nahiv, lügat, nazar vb. deliller “ilm-i ihticac” ya da “tevcihu'l-kırâat” başlıklarıyla işlenmiştir. Çalışmanın ağırlık noktalarından biri de kırâat hadis ilişkisi çerçevesinde kırâatlerin sünnetle delillendirilmesi olacaktır.

*"Biz, rüzgârları aşılایıcı olarak gönderdik, gökten su indirip onunla sizin su ihtiyacınızı karşıladık. Onu depolayan siz değıldiniz."*⁴²

Onlu sistem içerisindeki İmam Hamza ve Halef, âyette geçen الرِّيح kelimesini müfret olarak الرِّيح şeklinde, diğer sekiz imam ise cem' sîgasıyla okumuşlardır.⁴³

Kur'an'ı Kerim'de genel itibariyle rüzgâr kelimesinin faydalı olduğu durumlarda çoğul aksi durumlarda tekil kullanıldığına şahit oluruz.⁴⁴

Kırâatlerin illet ve gerekçelendirmelerini nakleden tefsir ve kırâat kaynakları, Hz. Peygamberden rivâyet edilen, ریح جثا على ركبته، أنه كان إذا هاجت ریح جثا على ركبته، واستقبلها ثم قال اللهم اجعلها رياحا ولا تجعلها عذابا *"Rüzgâr estiği zaman Hz. Peygamber rüzgâra yönelerek iki dizi üzerine çöker ve*

41 Dağ, *Kırâat Farklılıklarının İslâm Hukukuna ve Metodolojisine Etkisi*, 46-61.

42 el-Hicr 15/22.

43 Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Abdülgani Dimyâfî, *İthâfu Fudâlâi'l-Beşer bi'l-Kırâati'l-Erbeate Aşer*, thk, Enes Mehre (Beyrût: Daru'l Kütübî'l- İlmiye, 1998), 346; Abdülfettâh, *Büdûru'z-Zâhire*, 175.

44 Rüzgâr kelimesinin müfret ve cem' olarak geçtiği şu âyetleri örnek verebiliriz: *"Ad kavminde de (ibretler var). Onlara silip süpüren rüzgârı göndermiştik."* (Zâriyât; 41); *"O dilese rüzgârı dindirir de gemiler denizin üzerinde hareketsiz kalıverirler."* (Şûrâ; 33); *وَمَنْ وَهُوَ الدِّي وَهُوَ الدِّي "Müjdelere taşıyan rüzgârları göndermesi de O'nun kanutlarındandır, ki böylece size rahmetinden tattırsın."* (Rûm; 46); *"Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeciler olarak gönderen O'dur."* (Furkân; 48-49)

derdi: "Allâhım! Bu rüzgârı (رياح) rahmet yap onu, onu (ريحا) bir azab yapma. Allah'ım! Bunu rahmete sebep kıl azaba değil." hadisinin cumhurun kıraatini desteklediğini aktarmaktadırlar.⁴⁵

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا صَرَبتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْفَى إِلَيْكُمْ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا
 "Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek "Sen mümin değilsin" demeyin; çünkü Allah katında sayısız ganimetler vardır. Daha önceleri siz de böyleydiniz. Derken Allah size lütufta bulundu. Bu sebeple iyi anlayıp dinleyin."⁴⁶

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ
 "Ey iman edenler! Bilmeden birilerine zarar verip de sonra yaptığınıza pişman olmamanız için, yoldan çıkmışın biri size bir haber getirdiğinde doğruluğunu araştırın."⁴⁷

Nisa ve Hucurât surelerinde geçen تَبَيَّنُوا lafızlarını; Kûfe bölgesi imamlarından; Hamza, Halef, Kisâî, فَتَبَيَّنُوا şeklinde, diğer yedi imam ise فَتَبَيَّنُوا okumuşlardır.⁴⁸

"Tesebbut" haberin sıhhatinden emin oluncaya kadar beklemeyi ve teenni ile davranıp doğruyu tespit etmeyi ifade eder. "Tebeyyün" ise doğruyu bulana kadar araştırma ve keşfetmeye çalışma anlamındadır.⁴⁹ Görüldüğü üzere iki kırâat birbirini anlam açısından takviye etmekte ve tamamlayıcı bir işlev görmektedir.

تَبَيَّنُوا okuyanlar "tebyin" kavramının anlam olarak "bir araştırmanın son safhası"nı temsil ettiğini dolayısıyla bu kırâatin daha uygun olduğunu, ayrıca فَتَبَيَّنُوا مِنَ الشَّيْطَانِ فَتَبَيَّنُوا مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَتَبَيَّنُوا "Tebeyyün Allah'tan, Acele şeytandandır. Doğruyu bulana kadar araştırın" hadisinde Hz. Peygamberin "Tebeyyün" lafzını kullandığını delil getirerek kırâatlerini illetlendirmişlerdir.⁵⁰

45 Ebû Zur'a Abdurrahman İbn Muhammed İbn Zencele, *Huccetu'l-kırâât*, thk. Saîd el-Efgânî (Beirut: Müessesetu'r-Risâle, 1997), 20.)

46 Nisâ 4/94.

47 Hucurât 49/6.

48 İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/251; Dimyâtî, *ithaf*, 244.

49 İbn Zencele, *Huccetu'l-kırâât*, 209.

50 Bk. İbn Hâleveyh el-Hemedânî, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'*, thk. Abdu'l âl Salim Mükrim (Beirut: Daru's-Şurûk, 1401), 174/3; Ebû'l-'Ala Ahmed Kirmânî, *Mefâtihu'l-eğânî fi'l-kırâati ve'l-me'anî* (Beirut: Dâru İbn Hazm, 2001), 147.

وَنَادَىٰ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ *"Cennet ehli cehennem ehline, "Biz rabbimizin bize vaad ettiğini gerçek bulduk; siz de rabbinizin size vaad ettiğini gerçek buldunuz mu?" diye seslenir. "Evet!" derler.*⁵¹

فِرَافِنٌ " Firavn " Evet,: Hem o vakit siz elbette gözdelelerden olacaksınız. " dedi."⁵²

De ki: "Evet, hem de burnunuz yere sürtülerek!"⁵³
FİRAVUN, "Evet", dedi; "O takdirde gerçekten has adamlarımdan olacaksınız."⁵⁴

A'râf, Sâffât ve Şuarâ sûrelerinde geçen نَعْم kelimesini Kûfe imamlarından Kisâî "ayn" harfinin kesresiyle diğer imamlar ise fetha harekeyle okumuşlardır.⁵⁵ Kesreli kırâat, Kinâne ve Hüzeyl kabilelerinin lehçesi, fetha ise diğer çoğunluk kabilelere ait lehçedir.⁵⁶ Kisâî'nin kırâati şu hadisle desteklenmiştir. Katade'nin rivâyetine göre Has'am(خثعم) kabilesinden bir adam Mina'da iken Allah'ın Resulüne "أَنْتَ الَّذِي تَزْعُمُ أَنَّكَ نَبِيٌّ؟" "قال: نَعَمْ" *Nebi olduğunı iddia eden sen misin? (diye sordum?) O'da, ayn harfini kesreleyerek نَعْم diye cevap verdi.*⁵⁷

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُنْشَرِّفِيهَا فَفَسَّسُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا *İsrâ sûresinde geçen عَلَيْهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا "Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde oranın şımarmış yöneticilerine (iyiye yönlendirici) emirler veririz; onlar ise orada günah işlemeye devam ederler, sonuçta o ülke helâke müstahak olur, biz de oranın altını üstüne getiririz."*⁵⁸ âyetindeki امرنا (emrettik) fiilini onlu sistem içerisindeki imamlardan Yakûb, hemzenin meddi ile diğerleri ise kasır ile okumuşlardır.⁵⁹

51 A'râf 7/44.

52 A'râf 7/114.

53 Sâffât 37/18.

54 Şuarâ 26/42.

55 İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/269.

56 Ebû Bekir Muhammed b. el-Hasen ibn-i Dureyd el-Ezdî, *Cemheratu'l-Luğa*, thk. Remzî Munîr Ba'lebekkî (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâîyn, 1987), 2/953.

57 İbn Hâleveyh, *l'rabu'l-Kırâati's-Seb'a*, 1/181.

58 İsrâ 17/16.

59 İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/306; Dimyâtî, *İthâf*, 1/356; Ebû Hafs Sirâceddîn Ömer b. Kâsım b. Muhammed en-Neşşâr el-Ensârî, *el-Büdûru'z-Zâhire fî Kırâati'l-'Aşri'l-Mütevâtire* (Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, ts.), 1/204.

Âyetin zahirine bakıldığında Allah birtakım insanlara âdeta kötülüğü emretmiş gibi bir ihtimal söz konusudur. Oysa Allah'ın kötülüğü emretmiş olması söz konusu değildir. Bu vehmi kaldırmak için müfessirlerin bir kısmı takdirler yaparken bir kısmı ise farklı yorumlarda bulunmuşlardır.

Âlûsî ise, أمرنا بالطاعة (itaat etmeyi emrettik) şeklinde âyette bir takdir yapma yoluna başvurmuştur.

Râzî ve Zemahşerî ye göre âyetteki “emrettik” ifadesinden kastedilen anlam, “Allah'ın söz konusu insanlara her türlü imkânı vermesidir. Bu imkânlar çerçevesinde bazı insanlar şımarır ve kötülük yapmaya başlarlar. Zamanla o ülke yoldan çıkmış olur. Çünkü Allah'ın bir toplumun ileri gelenlerine kötülüğü (fisk) emretmesi düşünülemez” şeklinde yorumlanmalıdır.⁶⁰

Râzî bu âyet hakkında farklı bir yorumda bulunur. Ona göre günah, Allah'ın emrettiğinin tersini yapmaktır. Bir fiilin yasak olması, emredilmiş olmasıyla çatışır. Bu takdirde günah olmayan bir eylem burada emredilmiş olmaktadır. Neticede, Allah haddi aşan yöneticilere iyiyi, yani iman ve ameli emreder; ancak onlar ısrarla emredilene aykırı davranıp günah işlerler”⁶¹

Ebû Hâtim, Ebû Ali, Zemahşerî ve Zeccâc gibi bazı müfessirler, “امرنا” fiilini كثرنا “çoğalttık” anlamına geldiğini belirtmektedirler.⁶² Kırâatin “çoğalttık” anlamına geldiği Hz Peygamberin şu hadisinde geçen “مأمورة” kelimesi ile temellendirilmiştir. “خير المال سكة مأبورة، أو مهرة مأمورة” *Malın en iyisi doğurgan kısrak ile meyvesi çok hurmalıktır*” Zira مأمورة kelimesi امر kökünden türetilmiş ve hadiste çokluk anlamında kullanılmıştır.⁶³

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرَبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَاذَا الْقَرْنَيْنِ
نِهَايَةُ غُنَيْشِ بَاتَتْ فِي يَمِينِهَا وَإِنَّا لَنَنُتَخِذُ مِنْهُمْ حُسْنًا

⁶⁰ Ebû Abdillâh Ebu'l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrüt: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000), 20/139-142; Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Cârullah Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidü't-tenzil ve uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz (Riyad: Mektebetü'l-ubeykân, 1998), 2/611, 612.

⁶¹ Diyanet, Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 3/470.

⁶² Şihabüddin Mahmûd Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsiri'l-Kur'ânî ve's- Sebi'l-Mesanî* (Beyrut: Dar'ü ihyai't turasi'l- Arabi, ts.), 17, 42.

⁶³ Ebû İshak ez-Zeccac, *Meanil-Kuran ve İ'rabuhu*, thk. Abdulcelil Abdu Şelebi (Beyrut: Alemu'l-kütüb, ts.) 3/231,232; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/655. Ebû Cafer En-Nehhas, *Meanil-Kuran*, thk. Muhammed Ali Sabuni (Mekke: Ümmü Kura Üniversitesi, ts.), 4/135.

bir balçıkta batar (gibi) buldu. Orada bir kavme rastladı. Bunun üzerine biz, "Ey Zülkarneyn! Onları ya cezalandıracak veya haklarında iyi davranma yolunu seçeceksin" dedik."⁶⁴

Âyette geçen عَيْنِ حَمِيَّةٍ tamlamasını; Nâfi, İbn-i Kesir, Ebû Amr, Hafs ve Yakup tahkikle (âyette geçtiği şekilde) okurken diğer imamlar عَيْنِ حَامِيَّةٍ şeklinde okumayı ihtiyar etmişlerdir.⁶⁵

"Kara balçıklı göze" diye tercüme edilen عَيْنِ حَمِيَّةٍ tamlaması ikinci okunuşa göre "sıcak göze" anlamına gelir. Her iki kırâat da güneşin batışı esnasında denizlerde meydana gelen manzarayı tasvir eder. Buralarda, güneşin battığı noktada ya siyah balçıklı bir göze veya buharlaşmakta olan bir sıcak su gözesi görünümü meydana gelmektedir. Her iki kırâat birleştirilerek, "güneşi siyah balçıklı bir sıcak su gözesine batıyor gibi gördü" şeklinde bir anlam vermek de mümkündür. Buna göre âyetin tefsiri şu şekilde yapılabilir. Zülkarneyn, batıda Atlas Okyanusu'na veya Karadeniz'e kadar gitti. Orada güneşin batışını seyretti. Güneş, sislerle kaplı deniz ufkunda, sanki balçıklı bir su gözesine veya sıcak su gözesine gömülür gibi batıyordu.⁶⁶

عَيْنِ حَمِيَّةٍ kırâatını tercih edenler Ebu Zer'den rivâyet edilen şu hadisi delil göstererek bu okuyuşu ihtiyar ettiklerini nakletmektedirler. Rivâyete göre Ebû Zer şöyle buyurmuştur. "Hz. Peygamberi eşeğe binerken takip ediyordum ve güneş batıyordu, dedi ki, Ey Ebu Zer, Güneşin nerede battığını biliyor musun? Allah'ın elçisi en iyisini bilir dedim. (أَلَيْهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنِ حَامِيَّةٍ) Sıcak bir gözede batar dedi."

عَيْنِ حَمِيَّةٍ okuyanlar ise İbn Abbas'ın rivâyetini esas alarak kırâatlerini tevcih etmektedirler.

"İbn Abbâs dedi ki: "Ben Muaviye ile beraberdim, o âyeti تَغْرُبُ فِي عَيْنِ حَامِيَّةٍ şeklinde okudu. Ben de "Biz onu حَمِيَّةٍ den başka okumuyoruz" dedim. O Abdullah b. Amr b. El-Âs'a sen nasıl okuyup okuyorsun diye sordu. O da ey müminlerin emiri senin okuduğun gibi okuyorum, dedi. İbn Abbas, ben de dedim ki, Kur'an benim evimde nazil oldu. Bunun üzerine Muaviye'yi Ka'b'a gönderdi, güneş Tevrat'ta nerede batıyor, diye sordu. O da şöyle dedi: Arapçaya gelince, siz daha bilgilisiniz,

⁶⁴ el-Kehf 18/86.

⁶⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/314; Dimyâtî, *İthâf*, 1/371.

⁶⁶ Hayreddin Karaman, et al. *Kur'an Yolu Tefsiri* (Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006), 3/578.

bana gelince, ben Tevrat'ta batan güneşin(عَيْنِ حَمَلَةٍ) balçıklı bir gözede battıyor buluyorum dedi."⁶⁷

حسب fiili, Hicaz lehçesine göre, حَسِبَ-يَحْسِبُ vezninde altıncı babdan, Temim lehçesine göre ise حَسِبَ-يَحْسِبُ şeklinde dördüncü babdan kullanılmaktadır.⁶⁸ Bu fiili, Kur'ân'da geçtiği otuz yerde kırâat imamlarından; İbn Âmir, Âsım, Hamza ve Ebû Ca'fer "sîn" in fethasıyla, diğer imamlar ise kesresi ile okumuşlardır.⁶⁹ Bunun gibi iki lehçenin söz konusu olduğu 3 tane daha fiil vardır. Bunlar; نيس بيس، نعم، يئس dir.⁷⁰

Kesreli kırâati tercih eden âlimler Hz. Peygamberin، لا تُحْسِبَنَّ أَنَا نَبِحْنَاهَا مِنْ أَجْلِكَ" hadisinde fiili kesreli okuduğunu delil göstererek altıncı bab lehçesinin okuduğu kırâati ihtiyâr etmişlerdir.⁷²

SONUÇ

Kırâat ve hadis ilimleri her ikisi de nakle dayalı olan aynı zamanda İslâmî ilimler arasında ortaya çıkışları açısından önceliği olan ilimlerdir. Kırâat İlmi, Kur'an'ın nüzülüne paralel olarak doğmuştur. Hz. Peygamber, Arapçanın ağız ve lehçeleri bakımından homojen olmayan bir coğrafyaya gönderilmişti. Tek lehçeyle (Kureyş lehçesi) okuma ve anlama noktasında güçlük çeken; yaşlı, çocuk, kadın ve okuma yazma bilmeyenlere tebliğ yapması bir sorun olarak ortada duruyordu. Bu zorluk yedi harf ruhsatıyla

⁶⁷ Zencele, *Hüccetü'l-Kırâât*, 429.

⁶⁸ Ebu Cafer en-Nehhas, *İ'rabu'l-Kur'ân* (Beyrut: Daru'l kütübi'l-ilmîye, 1421), 3/153.

⁶⁹ Lehçelerden kaynaklanan diğer bab farklılıkları şu fiillerde görülmektedir: يقط ، يعذب ، يعذب ، يعكف ، يبطش ، يعزب Bk. Muhammed Salim Muhaysin, *el-Kırâat ve Eseruha fi U'lumi'l-Arabiye* (Kâhire: y.y., 19831), 229-233.

⁷⁰ en-Nehhas, *İ'rabu'l-Kur'ân*, 3/153.

⁷¹ Bu hadisi rivayet edenlerden biri der ki; Resulullah (s.a.v.) "لا تُحْسِبَنَّ" kelimesini sîn'in fethasıyla değil kesresiyle telaffuz etti. Bk. Ebu Davud, *Kitabu't-Taharet*, 100.

⁷² İhtiyâr" kelimesi sözlükte, "seçmek, tercih etmek, hayırlı olanı talep etmek" anlamlarını içerir. Kırâat terimi olarak "Rivayet edilen sahîh kırâatler içerisinde kırâat ehli kişinin kendi kriterlerine uygun kırâati seçmesidir." Kırâat imamları için İhtiyâr: Kırâat ehli olan kişinin rivayet edilen kırâatler içerisinde kendi kriterlerine uygun kırâati seçip bu doğrultuda kırâat sistemini oluşturmasıdır. Bu ihtiyâr sıhhat şartını taşıyan sahîh kırâatler içerinden yapılmaktadır. Mekkî ve İbnü'l-Cezerî, "kâri vasfındaki bir imamın okumuş olduğu kırâati, sahîh rivayetler arasından seçerek oluşturması, olarak tanımlamışlardır. Bk. Muhammed Balvalî, *el-İhtiyâr fi'l-Kırâat ve'r-Resm ve'z-Zabt* (Memleketü'l-Mağribiyye: Vezaretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1997), 12.

(kırâat) çözüme kavuşmuştur. Kur'ân kırâatlerinin çeşitliliği ümmete bir kolaylığı sağlamasının yanında Allah kelamına yeni anlamlar katma, anlam genişliği ve zenginliği oluşturma, yorum çeşitliliği imkânı sunma, vb. konular üzerinde büyük katkısı söz konusudur. Bu farklılıklar kelâmullaha çeşitlilik ve zenginlik katarken aralarında bir tenâkuz ve teğâyur söz konusu değildir.

“Kur'ân yedi harf üzere nazil olmuştur, kolayınıza geleni okuyun” hadisinin mucibince, sahabenin peygamberden Kur'ân'ı öğrenmesi, alışık olduğu lehçeye göre farklılık arz etmiştir. Peygamber okulundan bir, iki ya da daha çok kırâat eğitimi alan ilk nesil Kur'ân öğrencisi sahabe farklı bölgelere dağılarak öğrendikleri kırâatleri sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Hz. Osman döneminde de çoğaltılan mushaf lar bu alanda mâhirleşmiş Kur'ân muallimleri marifetiyle İslam beldelerine ulaştırılmıştır. Son merhalede kuşaktan kuşağa ders halkaları marifetiyle aktarılagelen kırâatler, yedili şekilde sistematize edilerek kırâatler ve senetleri kayıt altına alınmıştır.

Sünnet aynı şekilde Kur'ân'ın mübeyyini, mufasssili, şârihî ve hayata tatbik edilmiş yegâne rehberdir. Sahih hadisin dinde hüccet oluşu noktasında bir ihtilaf bulunmamaktadır. Hadislerin sıhhatini ortay çıkarma çabaları çerçevesinde benzer şekilde senet ve metne yönelik çabalar söz konusudur. Hz. Peygamber'den itibaren, yazıya dökülene kadar hadisi nakleden râvileri ele alan senet ilmi ile hadisin içeriğini ve lafızlarını konu edinen metin ilmi hadis ilminin sacayaklarını oluşturmuştur.

Kırâat ve hadis ilminin yöntem, teknik, konu, gaye açılarından aralarında benzerliklerin olduğu görülmektedir. Allah kelamının doğru bir tarzda anlaşılması doğrultusunda kırâat ve hadis ilimleri bazı farklılıklarla beraber isnat ve nakil esaslı ilimler olduğu anlaşılmaktadır.

İki ilim, sınıflama açısından da tarih içerisinde birbirinden etkilenmiş hatta aynı ıstılahlar kullanılmıştır. Başlarda sahih ve zayıf diye ele alınan her iki ilim, sonraları başta hadis ilmi olmak üzere sahihler; mütevatir, meşhur hasen olarak, gayri sahihler ise ahâd, şaz, müdrec ve mevzu şeklinde tertip edilmiştir. Kırâatler de sahihlik kriterleri baz alınarak hadistekine benzer detay sınıflamaların yapıldığına şahit olunmaktadır. On kırâat imamının aynı zamanda hadis rivâyetiyle şöhret buldukları hususu da unutulmaması gereken bir durumdur.

Kırâat ile Hadis ilişkisinin en önemli noktalarından birisi de kırâatlerin hadislerle temellendirilmesidir. Kaynaklarda, kırâatlerin diğer âyetlerdeki lafızlar, sarf, nahiv ve lügat gibi delillerle açıklamasının yanında hadis lafızlarıyla da açıklanmaya çalışıldığına şahit olunmaktadır. Tefsir ve kırâat kitaplarında farklı okuyuşlar hadislerde geçen lafızlara kıyaslanarak gerekçeleri açıklanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- Altıkulaç, Tayyâr. “İbnü'l-Cezerî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/551-557. İstanbul: TDV Yayınları. 1997.
- Âsım Efendi. *Kâmûs* İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, ts.
- Balvalî, Muhammed. *el-İhtiyâr fi'l-Kırâat ve'r-Resm ve'z-Zabt*. Memleketü'l-Mağribiyye: Vezaretü'l-Evkâf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1997.
- Çakan, Lütfî. *Hadîs Usûlü*. İstanbul. İFAV, 1993.
- Çelebi, Kâtip - Hacı Halîfe. *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1992.
- Çetin, Abdurrahmân. *Kur'an-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatler*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Dağ, Mehmet. *Kırâat Farklılıklarının İslâm Hukukuna ve Metodolojisine Etkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Tezi. 1998.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Abdülğani. *İthâfu Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kırâati'l-Erbeate Aşer*. thk. Enes Mehre. Beyrût: Daru'l Kütübî'l- İlmiye, 1998.
- el-Âlûsî, Şihabüddin Mahmûd. *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsiri'l-Kur'ânî ve's- Sebi'l-Mesanî*. Beyrut: Dâr-u İhyai't turasî'l- Arabî, ts.
- el-Ezdî, Ebû Bekir Muhammed b. el-Hasen ibn-i Dureyd. *Cemheratu'l-Luğa*. thk. Remzî Munîr Ba'lebekkî. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987
- el-Hemedânî, Ebu'l-Âlâ Hasan b. Ahmed b. Haşan. *Gâyetu'l-İhtisâr fi Krâati'l-Eimmeti'l-Emsâ.r* Cidde: y.y., 1994.
- el-İsfahani, Ebu'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed er-Rağîb. *el Müfredât fi Garibi'l Kur'ân*. thk. Muhammed Seyyid Kilani. Beyrût: y.y., ts.
- el-İsfânî, Râğîb. *el-Müfredât*. İstanbul: Dârü Kahraman, 1986.
- el-Kâdî, Abdülfettâh. *el-Büdüru'z-Zâhire*. Beyrût: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1981.
- El-Kâdî, Muhammed b. Abdullah. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- el-Kefevî, Ebu'l-Bekâ Eyyub b. Musa. *el-Külliyât*. thk. Adnan Derviş ve Muhammed el-Mısırî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- el-Meduv, Zeynüddin Muhammed. *el- Yevâkît ve'd-durar fi şerhi nuhbet-i İbni Hacer*. Riyad: Mektebetu'r-rüşd, 1999.
- en-Nehhas, Ebu Cafer. *İ'rabu'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l kütübî'l-ilmîye. ts.
- en-Nehhas, Ebû Cafer. *Meânîl-Kur'an*. thk. Muhammed Ali Sâbûnî. Mekke: Ümmü Kura Üniversitesi, ts.

- en-Neşşâr, Ebû Hafs Sirâceddîn Ömer b. Kâsım b. Muhammed el-Ensârî. *el-Büdüru'z-Zâhire fî Kırâati'l-'Aşri'l-Mütevâtire*. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, ts.
- er-Râzî, Ebû Abdillâh Ebu'l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b.
- ez-Zeccâc, Ebû İshak. *Meânil-Kur'an ve İ'rabuhu*. thk. Abdulcelil Abdu Şelebi. Beyrut: Alemu'l-kütüb, ts.
- ez-Zürkânî, Muhammed Abdülazim. *Menâhilü'l-İ'rfan fî Ulumi'l-Kur'an*. Beyrut: matbatu'İsa el-Bâbî, 1988.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir b. Muhammed. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr mine't-Tefsîr*. Beyrût: Müessesetü't-Tarihi'l- Arabî, 2000.
- İbn Cinnî, Ebû'l-Feth Osman. *el-Muhteseb fî tebyîni vucûhi şevâzî'l-kırâati ve'l-izâhi minhâ*. thk. Ali Necdi Nasıf. Abdulfettah İsmail Çelebî. İstanbul: Sezgin Neşriyat, 1986.
- İbn el-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed *en-Neşr Fi'l-Kırâati'l-'Aşr*. thk. Ali Muhammed Dabbağ. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiye, tsz.
- İbn el-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. *Müncidü'l -Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Mısır: y.y., 1931.
- İbn el-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fî'l-Kırâati'l-'Aşr*. Mısır: y.y., 1950.
- İbn Hacer. *Tehzîbü't-Tehzîb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr. 1984.
- İbn Hâleveyh, el-Hemedânî. *el-Hucce fî'l-Kırâati's-Seb'*. thk. Abdu'l âl Salim Mükrim. Beyrut: Dâru'ş-Şurûk, 1401.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükriîn. *Lisânü'l-Arab*. Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1119.
- İbn Mücâhid, Ebû Bekir. Ahmed b. Musa b. el-Abbâs. *Kitâbu's-Seb'a fî'l-Kırâât*. thk. Şevki Dayf. Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1400.
- İbn Süleyman, Muhammed. *el muhtasar fî ilmi'l-eser*. Riyad: Mektebetu'r-rüşd, 1407.
- İbn Zencele, Ebû Zur'a Abdurrahman İbn Muhammed. *Hucce'tu'l-kırâât*. thk. Saîd el-Efgânî Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1997.
- Kafiyeci, Muhammed b. Süleyman. *et-Teyisr fî Kavâidi İlmi't-Tefsir*. thk. Nasr b. Muhammed Madrûdî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1990.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/ 27-64. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Karaman, Hayreddin. et al. *Kur'an Yolu Tefsiri*. Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006.
- Kastallânî, Şihabu'd-din. *Letaifu'l-İşarat li fununi'l-kırâat*. Kâhire: y.y., 1392.

- Kirmânî, Ebû'l-'Ala Ahmed. *Mefâtihu'l-eğâni fi'l-kırââti ve'l-me'anî*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2001.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis tarihi*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1977.
- Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Diyanet Komisyon. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Maşalı, Mehmet Emin. "Mushaf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/242-248. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Mekkî, b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed b. Muhtâr el-Kaysî. *el-İbâne an meâni'l-kırâât*. thk. Abdülfettâh İsmail Şelebî. Mısır: Dâru Nahda, ts.
- Mennau'l-Kattan. *Mebahis fi ulumi'l-Kur'ân*. Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.
- Mustafa, İbrahim ve arkadaşları. *el-Mu'cemu'l-Vesîd*. İstanbul: Çağrı Yay., 1989.
- Safakûsî, Ali Nurî. *Ğaysu'n-Nef' fi'l-Kırâati's-Seb'*. İstanbul: Matbaat-ı Osmaniyeye, 1886.
- Salim Muhaysin, Muhammed. *el-Kırâat ve Eseruha fi U'lumi'l-Arabiye*. Kâhire: y.y., 19831.
- Sâlim Muhaysin, Muhammed. *Fî Rihâbi'l-Kur'âni'l-Kerim*. Kahire: Mektebetü'l-Külliyeti'l Ezheriyye, 1980.
- Suyûtî, Celaluddin Abdurrahmân. *el-itkân fi Ulumi'l-Kur'ân*. Beyrût: y.y. 1973.
- Ünal, Mehmet. *Kur'ân'ın anlaşılmasında kıraat farklılıklarının rolü*. Ankara: Fecr Yayınevi, 2005.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Cârullah. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz. Riyad: Mektebetü'l-ubeykân, 1998.

KIRAAT-HADİS İLİŞKİSİNE DAİR ÇALIŞMALAR VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ¹

Eren PİLGİR*

ÖZET

Elinizdeki bu çalışmanın iki temel amacı vardır. Bunlardan ilki Kıraat-Hadis ilişkisine dair kaleme alınan Türkçe, Arapça ve İngilizce metinleri inceleyerek adı geçen ilişkinin varlığı, mahiyeti ile boyutunu tespit ve takdim etmektir. İkincisi ise bu tespit ve takdim çerçevesinde Kıraat-Hadis İlişkisine dair birtakım soruları gündeme getirmektir. Dolayısıyla mezkûr dillerdeki çalışmalara dair ortaya koyacağımız tespitlerle beraber bir taraftan konunun eksik yanlarının neler olduğuna işaret edilecekken diğer taraftan konu hakkında cevaplandırılması gereken bir dizi sorular gündeme getirilecektir. Temel hedefimiz ise elinizdeki bu çalışmanın Kıraat-Hadis ilişkisinin derinlemesine ele alınmasına öncülük etmesi ve bundan sonraki çalışmalara katkı sağlamasıdır. Mezkûr hedefimiz ayrıca interdisipliner çalışmaların gerekliliğine ve bu çalışmaların farklı disiplinler arasındaki ilişkilerin derinlemesine ele alınarak doğru bir biçimde vazedilmesine vurgu yapmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kıraat, Hadis, Kıraat-Hadis İlişkisi, Kıraat-Hadis İlişkisine Dair Literatür

¹ Kıraat-Hadis ilişkisine katkı sunmasını temenni ettiğim bu tebliğ, konu hakkında hazırladığım kapsamlı bir çalışmanın parçası olarak telakki edilmelidir. Bu vesileyle konuyu kapsamlı bir şekilde ele almamı öneren, bana yol gösteren ve çalışmanın her aşamasında çok değerli katkılar sunan Prof. Dr. Kadir Demirci hocama ve konuyu kendisiyle tartışma fırsatı bulduğum Prof. Dr. Şâdî Hikmet Nâsır'a müteşekkirim. Ayrıca çalışmalarımı bir yıllığına Harvard Üniversitesi'nde devam ettirmemi temin eden kurumum Marmara Üniversitesi'ne ve Tübitak'a vermiş oldukları desteklerden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Kendi araştırmalarına sunduğu imkânları bana da sunarak rahat bir şekilde çalışmalarına odaklanmama destek oldukları için Harvard Üniversitesi'nin tüm yetkililerine şükranlarımı arz ederim.

* Ziyaretçi Araştırmacı, Harvard Üniversitesi Sanat ve Bilim Fakültesi Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 0000-0002-1077-227X, erenpilgir@fas.harvard.edu.

KAYNAKLAR

- Ablay, Rıfat. “Hadis Mecmualarında Yer Alan Kıraate Dair Hadislerin Değerlendirilmesi ve Bu Hadislerin Kıraat İlmindeki Yeri”. *Artuklu Akademi* 9/1 (2022), 179-196.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/artukluakademi/issue/68961/1069435>
- Albogha, Asma. “el-Kurrâu'l-Muhaddisûn fî Mîzânî'd-Dersi'l-Hadîsî”. *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/1 (2021), 231-255. 10.51450/ilmiyat.885809
- Aydınlı, Abdullah. “Arz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/438. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Azîmâbâdî, Muhammed Eşref b. Emîr el-. *Avnu'l-ma'bûd alâ Süneni Ebî Dâvûd*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. Medine: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1969.
- Bayraktutan, Osman. “Kırâat İlminin Dünü Bugünü Yarını (Kırâat Sınıflandırmaları Bağlamında)”. *Uluslararası Din Bilimleri Çalıştayı* 30 Aralık (2017), 117-138.
- Dağ, Mehmet. “İbn Mücâhid'in Kıraat Ekollerini Yedi İle Sınırlaması: Eleştirel Bir Yaklaşım”. *Ekev Akademi Dergisi* 107/27 (2006), 81-104.
- Doğanay, Ahmet. “Bilimsel Yönteme Giriş”. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. ed. Ali Şimşek. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Dura, Cihan. *Düşünme, Araştırma, Yazma*. Ankara: Ekin Kitabevi, 2005.
- Erul, Bünyamin. *Hız. Aîşe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*. Ankara: Otto Yayınları, 9. Basım, 2016.
- Fırat, Yavuz. *Tecvîd ve Kıraat İlmi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı, 2018.
- İbn Mücâhid, Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs. *Kitâbü's-Seb'a fî'l-kırâ'ât*. thk. Şevki Dayf. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1972.
- İbnü'l-Cezerî, Şemsüddîn Ebû'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fî'l-kırâ'âti'l-aşr*. thk. Eymen Rüşdî Süveyd. 5 Cilt. Dımaşk: Dâru'l-Gavsânî, 2019.
- İbnü'l-Cezerî, Şemsüddîn Ebû'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. *Gâyetü'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ*. thk. George Bergstraesser. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.
- İyd, İsrâ' Mahmûd. *İnâyetü'l-Muhaddisîn bi'l-Kırâ'âti'l-Kur'âniyye: “‘Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî” li'l-İmâm el-'Aynî Enmûzecen*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- İyd, İsrâ' Mahmûd. “et-Terâbutu beyne İlme'î'l-Hadîsî's-Şerîf ve'l-Kırâ'âti'l-Kur'âniyye: Dirâse Ta'siliyye”. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 18/2 (2020), 75-96.

- Jalil, Abdul. “Rivâyetü'l-Kırâ'âti'l-Kur'âniyye fi Kütübî'l-Hadîs Enmûzecen: Rivâyetü'l-Hadîsi min eş-Şefâhiyyeti ilâ el-Kitâbe ”. *Esensia: Jurnal Ilmu-Ilmu Ushuluddin* 22/2 (2021), 197-204.
- Kubeysî, Ahmed Abdülkerim el. “el-Kırâ'âtü fi Şerhi Sahîh-i Müslim li'l-İmâm en-Nevevî”. *Mecelletü'l-bâhisi'l-câmi'i* Haziran/(2006),
- Kubeysî, Ahmed Abdülkerim el. “İhtimâmu Ulemâi'l-Hadîs bi'l-Kırâ'âti'l-Kur'âniyye: li'l-İmâm en-Nevevî Enmûzecen”. *Journal of Ma'alim al-Quran wa al-Sunnah* 16/1 (2020), 108-135
- Marangoz, Esra Özkaya. “Krizler ve Övgüler Ekseninde Bir Meslek: Konferans Çevirmenliği”. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi* 16/16 (2022), 55-69. 10.26650/ijts.2022.1125953
- Maşalı, Mehmet Emin. *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmi*. Ankara: Otto Yayınları, 2016.
- Melchert, Christopher. “İbn Mücâhid ve Yedi Kıraatin Tesisi”. çev. Ali Hakan Çavuşoğlu. *Sünnî Düşüncenin Teşekkülü: Din - Yorum - Dindarlık*. 205-229. İstanbul: Klasik Yayınları, 2018.
- Melchert, Christopher. “İbn Mujâhid and the Establishment of Seven Qur'anic Readings”. *Studia Islamica* 91/91 (2000), 5-22. <https://doi.org/10.2307/1596266>
- Muhtaroğlu, Nazif. *Akıl Üç Yüzü: Eleştirel, Çok-yönlü ve Yenilikçi Düşünce*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2022.
- Nasser, Shady Hekmat. “Hadîth and Qur'ân Rijâl Criticism”. *The Second Canonization of the Qur'ân (324/936): Ibn Mujâhid and the Founding of the Seven Readings*. Leiden/Boston: Brill, 2020a.
- Nasser, Shady Hekmat. “Variations on a Theme by Muḥammad: Did Literacy Supersede the Orality of the Qur'ân?”. *Dead Sea Discoveries* 29/3 (2022), 388-409. <https://doi.org/10.1163/15685179-02903006>
- Nasser, Shady Hekmat. *The Second Canonization of the Qur'ân (324/936): Ibn Mujâhid and the Founding of the Seven Readings*. Leiden/Boston: Brill, 2020b.
- Nasser, Shady Hekmat. *The Transmission of the Variant Readings of the Qur'ân: The Problem of Tawatur And The Emergence of Shawadhdh* Leiden/Boston: Brill, 2013.
- Özşenel, Mehmet *Arz Yöntemi Özelinde Hanefî Hadis Anlayışının Teşekkülü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Pilgir, Eren. “Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Yer Alan Kitâbü'l-Ḥurûf ve'l-Kırâ'ât Üzerine Kıraat İlmi Açısından Bir Değerlendirme: 'Avnu'l-ma'bûd Örneği”. *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/2 (2021), 512-535. 10.51450/ilmiyat.997105
- Ramazan, Yasin. *Araştırmannın Alfabeti: Yeni Başlayanlar ve Yeniden Başlamak İsteyenler İçin Akademi Kültürü*. İstanbul: Babil Kitap, 2021.

- Şâtıbî, Ebû Muhammed el-Kâsım b. Fîrüh eş-. *Hirzû'l-emânî ve vechü't-tehânî*. thk. Eymen Rüşdî Süveyd. Dımaşk: Dâru'l-Gavsânî, 2. Basım, 2013.
- Taberî, Ebû Cafer et-. *Câmi'ü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Abdullah et-Turkî. 26 Cilt. Kâhire: Dâru Hacer, 2001.
- Taş, Mustafa. “Bazı Özellikleri Açısından Kıraat ve Hadis İlminin Karşılaştırılması”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1 (2019), 29-60. <https://dergipark.org.tr/pub/firatilahiyat/issue/61362/915823>
- Türker, Ömer. *Anlamı Tamamlamak: İslam Düşünce Geleneğinin Anadolu Coğrafyasındaki Bileşenleri*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020.
- Umûr, Âsyâ. “İnâyetü'l-Muhaddisîn bi'l-Kırâ'âti'l-Kur'âniyye”. *Mecelletü'l-Mi'yâr* 39/39 (2015), 385-433.
- Yavuzoğlu Ergin, Emel. “Mütevâtir Kıraat Farklılıklarına Dayanan Fıkhî İhtilaflar”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2015), 147-161.
- Yılmazörnek, Betül. *Ta'dîl Lafzı ve Unvan Olarak Hâfiz Terimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Yüksek, Muhammed İsa. “Tanımları Bağlamında Kur'ân-Kırâat Özdeşliği”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/2 (2015), 221-253.
- Yüksek, Muhammed İsa. *Kırâat Disiplininde Metodolojik Alan Tanımlaması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Zemzemî, Yahya b. Muhammed Hasan ez-. “Menhecu'l-Hâfiz İbn Hacer fi'l-İstidlâli bi'l-Kırâ'âti min Hilâli Kitâbihî ‘Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî’”. *Mecelletü Câmi'ati Ümmi'l-Kurâ* 14/29 (2004), 3-79.
- Zerkeşî, Bedrüddîn Muhammed b. Abdillâh ez-. *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Yusuf Abdurrahman el-Maraşlı ve diğerleri. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Me'ârif, 1990.

ARAP DİLİ İLİMLERİNİN İNŞASINDA KUR'AN'IN ROLÜ

Atik AYDIN*

GİRİŞ

Kadim toplumların hayat anlayışı ve dünya görüşünün oluşumunda farklı etkenler olsa da dinler ve kutsal kitaplar birinci sırada yer alır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim de Müslümanlar için hayatın ve dünya görüşünün kurucu metni olarak var olagelmıştır. İbadette, muamelatta, fert ve toplum ilişkilerinde birinci kaynak olarak rol oynamış ve oynamaya devam etmektedir.

Müslüman âlimler baştan beri bu gerçeğin bilincindeydiler. Mesela Ahmed b. Hamdân er-Râzî'ye (ö. 322) göre Arapça, İbranice, Süryanice ve Farsça üstün dillerdir. Çünkü Kutsal kitaplar ve sahifeler bu dillerle nazil olmuştur. Ancak bu dört dil içinde de en üstünü Arapçadır. Arapçanın öğrenilmesi ve öğretilmesi için harcanan çaba, gösterilen ihtimam ve hırs hiçbir zaman hiçbir dil için harcanmamış ve gösterilmemiştir. İslam ümmetinin Arapça için yaptığı çalışmayı hiçbir millet, kendi dili için yapmamıştır. Üstelik sadece Araplar değil, Arap olmayan pek çok millet de Arapçaya yönelmiş ve onun fesahat ve belagatini ikrar etmiştir. Kutsal kitaplar, Arapçaya tercüme edildiği gibi Fars, Hint ve Yunun ilim ve edebiyat eserleri de Arapçaya çevrildi. Ama Arapçadan hiçbir eser diğer dillere tercüme edilmedi. Zira Arapça çok güçlü bir dildir, diğer diller ise çok zayıftır. Bu diller, Arapça metinleri ifade edebilecek kapasiteye sahip değildir.¹

Ahmed b. Hamdân er-Râzî'nin bu görüşünün, her ne kadar mübalağaya varan boyutları olsa da Kur'an dilinin gücünü ve zenginliğini ifade etmesi bakımından önemlidir. Arapçayı diğer dillerle kıyasladığımızda da bu durumu açık bir şekilde görüyoruz. Kurucu dil olması hasebiyle Arap dilini Latince ile kıyaslamak yerinde olur. Latince bir felsefe ve medeniyet diliydi. Ona rağmen konuşanı ve kullananı kalmadı. Başlangıçta medeniyet dili olmayan ve lehçeler şeklinde kullanılan Arapça ise, Kur'an sayesinde dünya çapında bir ilim ve medeniyet dili haline geldi.

* Prof. Dr. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
atik.aydin@asbu.edu.tr

¹ Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân er-Râzî, *Kitâbu 'z-Zîne fi 'l-Kelîmât 'il-İslâmiyye ve 'l-Arabîyye* (San'a: Merkezu'd-Dirâsât ve'l-Buhûsi'l-Yemenî, 1994), 73.

KAYNAKLAR

- Abduttevvâb, Ramadân. *Fusul fi Fıkhı 'l-Arabiyye*. Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1999.
- Âbidîn, Abdulmecîd. *el-Medhal ilâ Dirâseti 'n-Nahvi 'l-Arabî*. Kahire: Matbaatu'ş-Sabkaşî, 1951.
- el-Âlusî, Zeki Fehmî. *et-Taberî en-Nahvî*. Bağdat: Dâru Şuûni's-Sekâfiyyeti'l-Amme, 2002.
- Aydın, Atik. *Taberî'nin Kur'an'ı Yorumlama Yöntemi*. Ankara: Ankara Okulu, 2005.
- Aydın, Atik. "Terim Sözlüklerinde İlimlerin Tasnifi ve Arapçanın Yeri Keşşâfu Istilahâtî'l-Funûn Örneği", *Uluslararası Bilgi Bütünlüğü ve Bilimler Tarihi Sempozyumu Kitabı*. Ankara: Adam Yayınları, 2022.
- Aydın, İsmail. "Meâni'l-Kur'ân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- el-Câhız, Amr b. Bahr *el-Beyân ve't-Tebyîn*. Beyrut: Dâru'l-Hilâl, 1423.
- Cundî, Enver. *el-Lugatu'l-Arabiyyetu beyne Humâtiha ve Husûmihâ*. Beyrut: Matbaatu'r-Risâle, t.y.
- Dayf, Şevkî. *el-Medârisu'n-Nahviyye*. Kahire: Dâru'l-Maârif, t.y.
- Durmuş, İsmail, "İstişhâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- er-Erâzî, Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân. *Kitâbu'z-Zîne fi'l-Kelimât'il-İslâmiyye ve'l-Arabiyye*. San'a: Merkezu'd-Dirâsât ve'l-Buhûsi'l-Yemenî, 1994.
- el-Ferrâ', Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyâd. *Meâni'l-Kur'an*. Beyrut: Âlemu'l-Kutub, 1983.
- Hassân, Temmâm. *el-Usûl*. Kahire: Âlemu'l-Kutub, 2000.
- Hassaneyn, Afâf. *fi Edilleti'n-Nahvi*. Kahire: el-Mektebetu'l-Akâdimiyye, 1996.
- Hâtır, Süleyman Yusuf. *Menhecu Sibeveyhi fi'l-İstişhâdi bi'l-Kur'ani'l-Kerim*. Sudan: Câmiatu Umm Dürmân, Külliyyetu'd-Dirâsati'l-Ulya, Doktora Tezi, 2000.
- el-Hımsî, Nu'aym. *Fikratu İ'câzi'l-Kur'an*. Beyrut, Müessesetu'r-Risâle, 1980.
- Hilâl, Abdülgaffâr Hâmid. *el-Arabiyye: Hasâishâ ve Simâtuhâ*. Kahire: Mektebetu Vehbe, 2004.
- Huseyn, Muhammed el-Hıdr. *Dirâsât fi'l-Arabiyye ve Târîhihâl*. Dimaşk: el-Mektebu'l-İslâmî, 1960.
- el-'Itr, Nuruddîn. *el-Kur'an ve'd-Dirâsâti'l-Edebiyye*. Dimaşk: Câmiatu Dimaşk, 1992.
- İbn Teymiyye, Takiyuddîn. *İktidau's-Sirâta'l-Mustakîm*. Beyrut: Dâru Âlemi'l-Kutub, 1999.

- Mukrim, Abdülâl Salim. *el-Kur'anul-Kerîm ve Eseruhu fi'd-Dirâsâti'n-Nahviyye*. Kuveyt: Müessesetu Ali Cerrah es-Subâh, 1978.
- Nöldeke, Theodor. *el-Lugatu's-Sâmiyye*. çev. Ramadân Abdu'ttevvâb. Kahire: Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, 1963.
- Rufeyde, İbrahim Abdullah. *en-Nahvu ve Kutubu't-Tefsîr*. Mısırata, ed-Dâru'l-Cemâhiriyye, 1990.
- es-Samerrâî İbrahim. *Suâlâtu Nâfi' b. Ezrak ilâ Abdillâh b. Abbâs*. Bağdat: Matabaatu'l-Maarif, 1968.
- Sibeveyhi, Amr b. Osman. *el-Kitâb*. Kahire: Mektebetu'l-Hancı, 1988.
- es-Suyutî, Celâluddîn. *el-İktirâh fi Usûli'n-Nahvi*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1989.
- et-Tehânevî, Muhammed A'lâ. *Keşşâfu Istilahâti'l-Funûn*. Beyrut, Mektebetu Lübnan Nâşirûn, 1996
- <https://www.diwanal-arab.com/%D8%AF%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86-%D8%A7%D9%84%DA%A9%D8%B1%DB%8C%D9%85#nb9>.
- <http://www.al-jazirah.com/2009/20090101/cu15.htm>

TÜRK-İSLÂM EDEBİYATININ İNŞASINDA KUR'AN VE SÜNNETİN ROLÜ

Mehmet GÖKTAŞ*

ÖZET

İslâmiyet'in kabulü Türklerin hayatında çok büyük değişiklikler meydana getirdi. Türkler bu yeni dinin çatısı altına girince İslâm'ın getirdiği inanç, ibadet, ahlâk ve muamelata ait yeni telakkileri, mefhumları kabul edip benimsediler. İslâmiyet, kendisini din olarak kabul eden her millet ve topluma şâmil olmak üzere; getirdiği yeni iman esasları, bilgi silsilesi ve mefkûresiyle yeni bir medeniyet inşa etti Türk milletinin, fikrî, edebî ve ideolojik hayatı üzerinde büyük değişiklikler yapan İslâm medeniyeti, milletimizin ilim, fikir ve edebiyat tarihi açısından da çok önemli bir dönüm noktasıdır.¹

Türkler, İslâm medeniyetini ve bu medeniyeti tesis eden Kur'an'ı çok iyi anlayabilmek için Arapçayı ve Klasik İslâmî edebiyat dili olan Farsçayı kısa zamanda öğrendiler. Arapça ve Farsçayı çok iyi öğrenmeleri İslâmî ilimlerde söz sahibi bir dereceye gelmelerini sağladı. Bu sayede Türkler az zamanda büyük İslâm devletleri kurdular ve İslâm dünyasına hâkim topluluklar vücuda getirdiler.²

GİRİŞ

İslâmiyet'ten sonraki Türk edebiyatında mevzu, tema, kültür ve ideoloji değişikliği dil değişmelerinden daha fazladır. İslâm'ın kabulüne kadar yerli ve kavmî bir edebiyat yaparak birbirine benzer şifahî terennümler ile yetinen Türkler, İslâmiyet'ten sonra beşerî çehresi, millî çehresinden daha zengin, sosyal ve coğrafi çizgileri eskisinden daha başka bir edebiyat vücuda getirmişlerdir.³

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, mehmet.goktas@atauni.edu.tr /orcid.org/ 0000-0001-6384-5287

¹ Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı* (İstanbul: Enderun Kitabevi 1984), 8.

² Abdurrahman Güzel, *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı* (Ankara: Akçağ Yayınları 2009), 49.

³ Levend, *Divan Edebiyatı*, 8.

KAYNAKLAR

- Armağan, Servet, *Bugünkü İslâm Dünyası: Problemleri-Ümitleri-Dinamikleri*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007.
- Arnaldez, Roger, “Kur'ân'da Yaratma Kavramıyla İlgili Âyetler Hakkında Semantik Bir Tahlil”, Çev. Sadık Kılıç, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 28, (2007).
- Aktan, Hamza, “Kur'an ve Ehl-i sünnet Kaynaklarına Göre Hazreti Peygamber Örneğinde Siyaset”, *Tarihte ve Günümüzde Ehl-i sünnet*, 03-05 Aralık 2004, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Akyüz, Vecdi, *Kur'an'da Siyasî Kavramlar*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1998.
- Arslan, Recep, *Peygamberlerden Bugüne; Örnekler ve İbretler*, İstanbul: İntişâr, 2017.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, t.y.
- Ayık, Hasan, “Din - Devlet İlişkileri Bağlamında İslâmî Cemaatlerin Devletle İlişkileri Üzerine”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3, yaz, (2016).
- Ayubi, Nazih, *Arap Dünyasında Din ve Siyaset*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Cep Kitapları, 1993.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2003.
- el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1934.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1992.
- Dâver, Bülent, *Çağdaş Siyasal Doktrinler*, Ankara: Doğan Yayınevi, 1969.
- Davutoğlu, Ahmet, “Devlet”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.
- Demirci, Muhsin, *Kur'an'da Toplumsal Düzen*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.
- ed-Dehlevî, Şah Veliyyullah, *Hucetü'llâhi'l-Bâliğa*, Beyrut: Dâru İhyâi'l-Ulûm, 1992.
- Dursun, Davut, *Yönetim-Din İlişkileri Açısından Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İstanbul: İşaret Yayınları, 1992.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf b. Hayyân Endelüsî, *Tefsîru'l-Bahri'l-Muhît*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Ebû Zehre, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed, *Zehretü't-Tefâsîr*, Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, t.y., IX.

- el-Efendi, Abdulvahhab, *Nasıl Bir Devlet*, Çev. Hasan T. Kösebalaban, İstanbul: İlke Yayınları, 1994.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, İstanbul: İşaret Yayınları, 1999.
- Fazlurrahman, *Yönetici ve Devlet Adamı Olarak Hz. Muhammed*, Çev. Talha Özkök, İstanbul: İnkılab Yayınları, 2015.
- el-Ferra, Ebû Ya'la Muhammed b. Hüseyin, *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, Thk. Muhammed Hâmid el-Fekî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadirî Ugan, İstanbul: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Hamidullah, Muhammed , *İlk İslâm Devleti*, Der. İhsan Süreyya Sırma, Çev. Mustafa Varlı, 2015.
- el-Hindi, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttaki, *Kenzü'l-Ummâl ft Süneni'l-Akvâli ve'l-ef'âl*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, t.y.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab*, Kahire: Dâru'l-Meârif, t.y..
- el-Mübarek, Muhammed, *İslâm Nizamı; Devlet ve Hükümet*, Çev. Hüsameddin Cemal, Mersin: Çağlar Ofset, 2008.
- el-İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal er-Râğib, *Mu'cemü Müfredâti Elfâzi'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Karaman, Hayreddin ve diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2014.
- Korkmaz, Fahrettin, *Gazâli'de Devlet*, Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ , *İslâm'da Hükümet*, Çev. Ali Genceli, Ankara: Hilal Yayınları, t.y.
- Mücahid, Huriye Tevfik, *Fârâbi'den Abduh'a Siyâsî Düşünce*, Çev. Vecdi Akyüz, İstanbul: İz Yayıncılık, 1995.
- en-Nîsâbü'rî, Nizameddin el-Hasan b. Muhammed b. el-Hüseyin el-Kummî, *Ğarâibu'l-Kur'an ve Reğâibu'l-Furkân*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- Sargın, İzzet, *Kur'an-ı Kerim Ekseninde İnsanın Bazı Antropolojik Özellikler Bağlamında Hukuk Ve Devlet*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 10 (2007).
- Sayı, Ali, "Halku'l-Kur'an Meselesi ve Tefsir Hareketi Açısından Değerlendirilmesi Üzerine", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 6 (1989).
- Severcan, Şefaettin, *Önder Peygamber ve Yeni Bir Devletin Kuruluşu*, Der. Adnan Demircan, İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- Seyyid b. Kutub b. İbrâhim Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, Mısır: Dâru's-Şürûk, 1968, IV, 2005-2006.

- Sıbâî, Mustafa, *İslâm'da Din ve Devlet*, Çev. İhsan Toksarı, İstanbul: Yağmur Yayınları, 1966.
- Şimşek, M. Sait, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.
- et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Tefsîru't-Taberî: Câmiu'l-Beyân an Te'vîli âyi'l-Kur'an*, Kahire: Dâru Hicr, 2001.
- Uludağ, Süleyman, "Kur'an'da Bir Devlet Modeli Ve Siyaset Teorisi Var mıdır?", *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları I*, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 32, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.
- Uyanık, Mevlüt, *İslâm Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsizlik*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Sad. İsmail Karaçam ve diğerleri, İstanbul: Azim Dağıtım, t.y.
- ez-Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşâf*, Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 1998.

KUR'AN VE SÜNNETTE TİCARİ HUKUKUN İNŞASI

Mehmet ÖZTÜRK*

GİRİŞ

İnsanlık geçmişten günümüze birtakım devirler geçirmiştir. Öncelikle insanlığın en sade dönemi olan zirai faaliyetlerin ön planda olduğu ticari hayatın müteakibiyle devam ettiği avcılık ve toplayıcılığın geçerli olduğu ferdi bir yaşam söz konusuydu. Bu dönem, dünya hayatı içerisinde mülkiyet ve maddiyatın en alt seviyede yaşandığı bir dönem olarak tahmin edilmektedir.

Sonraki aşamada insanlar sosyal entegrasyonu sağlayıp çevrelerinde kültür ve medeniyet tesis etme çabası içerisinde girdiler. Ancak güçlü olanlar ve gücünün yanında olanların zayıfları hâkimiyeti altına alma çabaları oldu. Bu, beraberinde kabilecilik ve site devletçiklerini getirdi. Güçlülerin zayıflara üstünlüğü hem ferdi bazda hem de bu küçük devletçikler, kabilecikler çapında devam etti. Ticari hayat da buna göre şekilleniyordu. Tam bir özgürlük ve mülkiyet esasına dayalı bir ekonomik ortam yoktu.

İnsanların kölelik ve esaretten kurtulmaya çabaladığı dönemlerde işçi sınıfının alanı açılmış ve işçi kesimi daha büyük bir kitle ile ticari hayatta var olmuşlardır. Daha öncesinden de işçi ve işveren münasebetleri olmakla beraber emperyal devletlerin sömürdüğü kitleden elde ettikleri kazançlar büyük bir işçi kitlesini doğurmuştur. İhtiyaçlarının çok fevkinde olan kazançları karşısında işçi ihtiyacı had safhada olmuş ve kitlesel olarak işçi transferi, işçi göçü yapıp kazançlarına kazanç katmak istemişlerdir. Edinilen kazançlar karşısında işçiye verilen ücretin geçmiş dönemlerdeki kölelik uygulamasını aratmadığı da söylenebilir. Doğu ve batı bloğu arasındaki komünist ve kapitalist çatışmalar ve Rusya'daki sosyalist söylemlerin batı emperyalizmini hâkimiyeti altına alma çabasına paralel olarak işçi sınıfı içerisinde sendikal faaliyetler ve grev perdeleriyle sermaye emek çatışması çıkarmaya çalışılmıştır ki sömürgeci devletler dünya dengesini tehdit eder derecede büyümeyinler.

Neticede bir insanın bebeklikten ihtiyarlığa gelişimi gibi dünya üzerinde de içtimai, siyasi ve ekonomik açıdan bir tekâmül olmuştur. Ticari hayat, işçi sınıfının haklarını araması ve sonraki dönemlerde seçmen kitle olmasıyla beraber mülkiyet açısından daha da serbest davranmalarına, refah seviyelerinin daha da artmasına yol açmıştır. İşveren, çalışan, esnaf, zanaatkâr, ziraatçı gibi ayırımlar daha da belirginleşmiştir. İnsanlar meslek sahibi olup çalışma alanları çeşitlenip, kazanç portföyleri açısından serbestiyet kazanınca, birtakım kişiler arasında dönüp duran servetler artık geniş kitlelere ulaşmış, insanlar arasındaki

* Doç. Dr. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku ABD Öğretim Üyesi, Orcid-id: 0000-0003-3510-0936, mehmet.ozturk@firat.edu.tr.

KAYNAKLAR

- Abdulhamid Ömer, Ahmed Muhtar. *Mu'cemu'l-Lüğati'l-Arabiyyeti'l-Muâsıra*. 4 Cilt. Âlemü'l-Kütüb, 1. Baskı., 1429/2008.
- Altun, İsmail. "Sahabe Gözünde Kudüs ve Mescid-i Aksâ". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)* 47 (ts.), 153-169.
- Âmidî, Ebü'l-Hasen Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Sâlim es-Sâ'lebî. *El-İhkâm Fî Usûli'l-Ahkâm*. ed. Abdürrezzâk Afîfî. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, ts.
- Anzî, Abdullah b. Yusuf El-Cüday. *Teysîru İlmi Usûli'l-Fıkh*. Beyrut: Müessesetü'r-Riyâd, 1418-1997.
- Apaydın, Yunus. *İslam Hukuk Usulü*. 1 Cilt. Ankara: Dilay Bilimsel Araştırma Yayınları, 8. Baskı., 2020.
- Arslan, Yahya. "Ahkâm Âyetlerinin Anlaşılması Ve Yorumlanmasında Nüzûl Sebeplerinin Önemi". *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 15/1 (Haziran 2023).
- Atar, Fahrettin. *Fıkh Usûlü*. 1 Cilt. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 8. Baskı., 2010.
- Ayyıldız, Mehmet Nuri. *İslam Hukuk Metodolojisinde Nesh (Şafî Mezhebi Bağlamında)*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023.
- Ayyıldız, Mehmet Nuri. "Namaz İbadeti Bağlamında Şafî Mezhebi Fırû-u Fıkhında Nesh Örnekleri". *Genç Mütefekkirler Dergisi* 4/1 (20 Haziran 2023), 54-72.
- Bâcî, Ebü'l-Velid Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tücîbî el-. *el-İşâre fî Usûli'l-Fıkh*. Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Balcı, İsrâfil. "İslâm'ın İlk Kiblesinin el-Mescidü'l-Aksâ Olduğu İddialarının Kiriği ve Kible Değişikliğinin Tarihsel Arka Planı". *İslam Araştırmaları Dergisi* 28 (2012), 85-116.
- Basrî, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ali b. Tayyib. *el-Mu'temed Fî Usûli'l-Fıkh*. thk. Halîl el-Meys. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, "1403/1982".
- Beğavî, Ebü Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-. *Meâlimu't-Tenzil fî Tefsîri'l-Kur'ân (Tefsîru'l-Beğavi)*. thk. Abdurrezzâk el-Mehdî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Baskı, 1420.
- Beyhâkî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Hüsrevcirdî el-Horasânî el-. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata. Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Buhârî, Abdülazîz Alâüddîn b. Ahmed b. Muhammed. *Keşfü'l-Esrâr Şerhu Usûli'l-Pezdevî*. 4 Cilt. Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.
- Buhârî, Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmiu's-Sahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.

- Cessâs, Ahmed b. Ali Ebû Bekr er-Râzî el-. *el-Fusûl fî'l-Usûl*. 4 Cilt. Vizâratu'l-Evkâfi'l-Kuveytiyye, 2. Baskı., 1414/1994.
- Cevherî, Ebu Nasr İsmâîl b. Hammâd. thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İmi li'l-Melâyîn, 4. Baskı., 1407/1987.
- Cüveynî, Ebu'l-Meâ'li Abdulmelik b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed el-. *et-Telhîs fî Usûli'l-Fıkh*. thk. Abdullah Cülüm en-Nebâlî - Beşir Ahmed el-Umrî. 3 Cilt. Beirut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, ts.
- Çetin, Abdurrahman. "Nesih". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/579-581. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Çıtır, Aslan. "Kur'an Perspektifinde Kiblenin Birliğine İlişkin Analizler". *Balikesir İlahiyat Dergisi* 13 (2021).
- Demir, Bayram. *İslam Ceza Hukukunda Kanunilik İlkesi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Demir, Bayram. *İslam Huku Metodolojisinde Kaynak Kavramı*. Ankara: Aktif Yayınevi, 1. Baskı., 2016.
- Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî,. *Mefâtihu'l-Gayb*. Dimeşk,: Dâru'l-Fikri, 1981.
- Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini, İbn Mâce. *Sünenu İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1395–1975.
- Ebu Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî en-Nisâbûrî. *Esbâbu'n-Nuzûl*. Sudiarabistan: Dâru'l-İslâh, 1992.
- Ebû Ya'lâ, Muhammed b. el-Hüseyin b. Muhammed. *el-Udde fî Usûli'l-Fıkh*. thk. Ahmed b. Ali b.Seyr el-Mübârekî. 5 Cilt, 1410/1990.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed Ezheri el-Herevi. *Tehzîbu'l-Luğa*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1. Baskı., 2001.
- Feyyûmî, Ebû'l-Abbâs Hatîbüddehşe Ahmed b. Muhammed b. Alî el-. *el-Misbâhu'l-Münîr fî Ğaribi's-Şerh'il-Kebîr*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İlmiyye, ts.
- Gazâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hamid Muhmmmed b. Muhammed b. Muhammed Ahmed. *el-Müstasfâ*. thk. Muhammed Abdüsselâm Abdüşşâfi. 1 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413.
- Güç, Ahmet. "Kible". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Hallâf, Abdulvahhâb. *İlmu Usuli'l-Fıkh*. 1 Cilt. Mektebetü'd-Da've, Dâru'l-Kalemin 8. Baskısından., ts.
- Hallâf, Abdulvehhâb. *İlmu Usûli'l-Fıkh ve Hulâsatu Târîhi't-Teşrî*. 1 Cilt. Matbaatu'l-Medenî, 1375.

- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *el-Fakîh ve'l-Mütefekkih*. thk. Ebû Abdurrahman Âdil b. Yusuf el-Garâzî. 2 Cilt. Dâru İbnu'l-Cevzî, 2. Baskı., 1421.
- Hıdır Muhammed Nebhâ. *Mevsuatu Tefâsiri'l-Mu'tezile Tefsiru Ebi Müslim Muhammed b. Bahr el İsfahânî*. ysz., y.y., ts.
- İbn Akîl, Ebü'l-Vefâ Alî b. Akîl b. Muhammed b. Akîl el-Bağdâdî. *el-Vâdih fi Usûli'l-Fikh*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı., 1420/1999.
- İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ el-Kazvînî er-Râzî. *Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüğa*. thk. Abdusselâm Muhammed Harun. 6 Cilt. Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.
- İbn İmâmî'l-Kâmilîyye, İbn İmâmî'l-Kâmilîyye. *Teyşîru'l-Vusûl ilâ Minhâci'l-Usûl mine'l-Menkûl ve'l-Ma'kûl*. ed. Abdulfettah Ahmed. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Fârûki'l-Hadîse, ts.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî. *Ravdatü'n-Nâzir Ve Cünnetü'l-Münâzir Fi Usûli'l-Fikh*. 2 Cilt. Müessesetü'r-Reyyân, 2. Baskı., 1423.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.
- İbn Muhammed en-Nemle, Abdulkerîm. *Mühezzeb fi İlmi Usuli'l-Fikh*. 5 Cilt. Riyad: Mektebetü't-Rüşd, 1. Baskı., 1420/1999.
- İlhan, Ayni. “Bedâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- İsfahânî, Ebu'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed el-. *Teyşîru Râğib el-İsfahânî*. thk. Muhammed Abdulaziz Beysûnî. Külliyyetü'l-Âdâb-Câmiatu Tantâ (1. Cildi), 1. Baskı., 1424/2003.
- İsnevî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdürrahîm b. el-Hasen b. Alî el-Ümevî el-İsnevî. *Nihâyetü's-Sûl Fi Şerhi Minhâci'l-Uşûl*. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999–1420.
- Kahraman, Abdullah. “Ahmet Hamdi Akseki'nin Eserlerinde Hikmet-i Teşrî'”. *Ahmet Hamdi Akseki Sempozyumu*. 279-296. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı., 2017.
- Kahraman, Abdullah. *Fıkıh Usûlü (Usûlü'l-Fikh)*. 1 Cilt. İstanbul: Rağbet Yayınları, 6. Baskı., 2018.
- Karâfi, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. İdris b. Abdürrahim. *el-Furûk = Envârü'l-Burûk fi Envâi'l-Furûk*. 4 Cilt. Âlemü'l-Kütüb, ts.
- Karaman, Hayreddin. *Fıkıh Usûlü: İslâm Hukûkunun Kaynakları, Metodu ve Felsefesi*. 1 Cilt. İstanbul: Ensar Neşriyat, 10. Basım., 2010.

- Kelvezânî, Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasen el-. *et-Temhîd fî Usûli'l-Fıkh*. 4 Cilt. Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, 1406/1985.
- Koca, Ferhat. "Hikmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 17. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Köse, Saffet. *İslam Hukukuna Giriş*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 3. Baskı., 2013.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-. *el-Câmi'ü li Ahkâmî'l-Ku'ân (Tefsîru'l-Kurtubî)*. thk. Ahmed el-Berduni - İbrahim Etfîş. Kahire: Dâru Kütübi'l-Mısriyye, 1384/1964.
- Mâturîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Ebu Mansûr el-. *Tefsîru'l-Mâturîdî (Te'vilâtu Ehli's-Sünne)*. thk. Mecdî Baslûm. Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı., 1426/2005.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî el-. *Tefsîru'l-Mâverdî (en-Nüket ve'l-Uyûn)*. thk. es-Seyyid b. Abdu'l-Maksûd İbn Abdurrahim. 6 Cilt. Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Minyâvî, Ebu'l-Münzir Mahmud b. Muhammed b. Mustafa b. Abdullatif el-. *eş-Şerhu'l-Kebîr li Muhtasari'l-Usûl min İlmi'l-Usûl*. Mısır: el-Mektebü'ş-Şâmîle, 1. Baskı., ts.
- Molla Hüsrev, Muhammed b. Feramuz Ali er-Rûmî. *Mir'âtu'l-Usûl fî Şerhi Mirkâti'l-Vusûl*. İstanbul, 1966.
- Mukâtil b. Süleymân, Ebu'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdzî el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullah Mahmûd Şihâte. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 1. Baskı., 1423.
- Özel, Ahmet. "Kıble". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Özpınar, Ömer. "Beyt-i Makdis'in Kıble Olması ve Süresiyle İlgili Rivâyetlerin İncelenmesi". *İstem* 38 (2021), 191-216.
- Pezdevî, Fahrü'l-İslâm Alî b. Muhammed. *Usûlü'l-Pezdevî (Kenzü'l-Vüsûl ilâ Ma'freti'l-Usûl)*. 1 Cilt. Karaçi: Matbaatu Cavid Beris, ts.
- Râzî, Ebü Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî. *el-Mahsûl*. thk. Tâhâ Câbir Feyyâz el-Alvânî. Müessesetü'r-Risâle, 3. Baskı., 1418-1997.
- Sanhâci, Abdülhamîd Muhammed b. Bâdis - Tâlibî, Ammar. *Mebâdiu'l-Usûl*. eş-Şeriketü'l-Vataniyye li'l-Kütüb, 2. Baskı., 1988.
- Serahsî, Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *Usûlu's-Serahsî*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rîfe, 1399/1973.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâleddîn es-. *ed-Dürü'l-Mensûr*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, ts.
- Şaban, Zekiyyüddin. *Usûlü'l-Fıkhî'l-İslâmî*. İstanbul: el-Mektebü'l-Hanefiyye, ts.

- Şahin, Osman. “Fıkıh Usulü İle İlgili Bazı Konular”. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım., 2013.
- Şâtübî, İbrâhim b. Mûsâ. *el-Muvâfakât*. thk. Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Âl-i Selmân. 7 Cilt. Dâru İbn Affân, 1. Baskı., 1417/1997.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed. *İrşâdü'l-Fühûl İlä Tahkîki'l-Hak min İlmi'l-Usûl*. thk. Ahmed Azv İnaye. 2 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Baskı., 1419.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmûlî et-Taberî el-Bağdâdî Taber. *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kurân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.
- Tayâlisî, Ebu Dâvud Süleyman b. Dâvud el-Cârûd el-Basrî et-. *Müsnedü Ebi Dâvud et-Tayâlisî*. thk. Muhammed b. Abdî'l-Muhsin et-Türkî. 4 Cilt. Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî. *el-Câmi'u's-Sahîh (Sünenü't-Tirmizî)*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, ts.
- Tûfî, Necmuddin Ebu'r-Rebi' Süleyman b. Abdulkavi b. Abdulkerim b. Said. *Şerhu Muhtasari'r-Ravda*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Türkî. 3 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı., 1407/1987.
- Türcan, Talip. “Tedric”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/265-267. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Urnevî, Safiyyudin Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahim el-Urnevî el-Hindî. *Nihâyetü'l-Vusûl fi Ma'rifeti'l-Vusûl*. thk. Salih b. Süleyman Yusuf - Sa'd b. Salim Süveyh. 9 Cilt. Mekke: el-Mektebetü't-Ticariyye, 1. Baskı., 1416/1996.
- Useymîn, Muhammed b. Salih b. Muhammed el-. *el-Usûl min İlmi'l-Usûl*. 1 Cilt. Dâru İbnu'l-Cevzî, 1430/2009.
- Vâhidî, Ebu'l-Hasan b. Ali Ahmed b. Muhammed b. Ali en-Nisâbüri el-. *et-Tefsîru'l-Basît*. 25 Cilt. İmadetu'l-Bahsi'l-İlmî-Câmiatu'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, 1430.
- Yavuz, Ünal. “Hadis Verilerine Göre Hz. Peygamber'in İlk Kiblesi: Beyt-i Makdis”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2001), 189-211.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. haz. Asım Cüneyd Köksal, Murat Kaya. İstanbul: T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Baskı., 2001.
- Zebîdî, Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdırrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî ez-. *Tâcu'l-Arûs*. Dâru'l-Hidâye, ts.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-. *el-Keşşâf an Hakâiki ve Ğavâmidi't-Tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 3. Baskı., 1407.

Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh. *el-Bahrü'l-Muhît fî Usûli'l-Fikh*. 8 Cilt. Dâru'l-Ketbî, 1414.

Zeydân, Abdulkerîm. *el-Vecîz fî Usuli'l-Fikh*. 1 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı., 1433.

Zühaylî, Muhammed Mustafa. *el-Vecîz fî Usûli'l-Fikhi'l-İslâmî*. 2 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Hayr, 2. Baskı., 1426.

<https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%AF%D8%B1%D8%AC/> erişim tarihi: 12.07. 2023

<https://www.kuranvemeali.com/bakara-suresi/143-âyeti-mealib>.

TARİHSEL SÜREÇTE YÖNETİM DÜŞÜNCEİ VE UYGULAMASI

Dr. Öğr. Üyesi Kemal DEMİR

Tarihsel Süreçte Yönetim Düşüncesi ve Uygulaması

Yazar : Kemal DEMİR

ORCID (0000-0003-4734-1999)

ISBN 978-625-6600-56-0
E-ISBN 978-625-6600-57-7
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Tarihsel Süreçte Yönetim Düşüncesi ve Uygulaması
DEMİR, Kemal
1. Basım 112 s., 150 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Mılas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Mılas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNETİM DÜŞÜNCESİNİN ERKEN DÖNEMLERİ..... 11

İlk İnsanlarda ve Topluluklarda Yönetim	11
Sanayi Devrimi ve Etkileri	14
Yönetimde Öncü İsimler ve Düşünceleri.....	17
Yönetim Uygulaması ve Kuruluşlar	18
Sistematik Yönetimin Ortaya Çıkışı.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

BİLİMSEL YÖNETİM DÖNEMİ **22** |

Frederick W. Taylor	22
Bilimsel Yönetim'in Diğer Öncüleri	27
Personel Yönetiminin Doğuşu.....	30
Refah Çalışması Olarak Personel Yönetimi	31
Bilimsel Yönetim ve Personel	32
Endüstriyel Psikoloji	33
Endüstriyel Sosyolojinin Öncülleri	34
Sendika Hareketi	35
Yönetim Süreci ve Organizasyon Teorisi	35
Henri Fayol	36
Max Weber.....	37
Teori ve Uygulamada Bilimsel Yönetim	37
Yönetim Eğitimi.....	38
Uluslararası Bilimsel Yönetim Hareketi.....	39
Almanya, Avusturya, Polonya ve Rusya	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL KİŞİ ÇAĞI (İNSAN İLİŞKİLERİ) 45

Hawthorne Çalışmaları	45
Aydınlatma Çalışması (1924–1927).....	46
Röle Montaj Test Odası Çalışması (1927–1932).....	46
Mülakat Programı (1925–1932)	47
Kablolu Gözlem Odası Çalışması (1931–1932).....	47
Organizasyonların Sosyal Sistem Yönü	48
İnsan İlişkileri	49
Yönetici Yetiştirmek	49
Motivasyon	50
Sosyal Sistemler Olarak Örgütler	51
Mary P. Follett	51
Grup İlkesi	52
Çatışmaların Çözüm Yolları.....	53
Yetki ve Güç	53
Liderlik.....	54
Chester I. Barnard	54
İşbirlikçi Sistemler	55
Otorite Kaynağı.....	55
Yöneticilik.....	56
İşyeri Ortamında İnsan Davranışı.....	56
İnsan İlişkileri Alanındaki Araştırmalar	56
Motivasyon	58
İş Genişletme, Zenginleştirme ve Karar Süreci	58
Liderlik.....	59
Organizasyonlara Bakışta Değişim	61
Organizasyon Yapısı ve Tasarımı.....	62
Yönetim Teorisi	63
Kontrol aralığı	64
Üst Yönetimin Fonksiyonu	65
Mülkiyet ve Kontrol Kavramları	66
Hawthorne Çalışmalarına Yönelik Eleştiriler	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE YÖNETİM DÜŞÜNCESİ 69

Peter F. Drucker	70
Yönetim Eğitimi.....	70
Yöneticiliğe İlişkin Araştırmalar	71
İş Politikasından Stratejik Yönetime	71
Piyasalar ve Hiyerarşiler	73
Firmanın Kaynak ve Bilgiye Dayalı Teorileri	73
Kurumsal Yönetim ve Vekalet Sorunları.....	74
Çok Uluslu İşletme ve Küresel Strateji	75
Stratejik Liderlik ve Dinamik Yetenekler.....	76
Örgütsel Davranış ve Örgüt Teorisi.....	77
İnsan İlişkilerinden Örgütsel Davranışa Geçiş	78
X ve Y Teorileri	78
İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri	79
İş Tasarımı	80
Motivasyon Yaklaşımları	81
Etkili Liderlik.....	82
Çağdaş Liderlik Teorileri	83
Uluslararası İşletme Yönetimi.....	83
Kültür Araştırmalarında Küresel Perspektif: GLOBE Projesi	85
Organizasyon Teorisi	85
Aston Çalışmaları.....	86
Thompson: Teknolojik Karşılıklı Bağımlılık.....	86
Durumsallık Teorisi	87
Organizasyonlar ve Çevreleri	87
Stratejik Seçim Kavramı	88
Kaynak Bağımlılığı Teorisi	89
Popülasyon ekolojisi	89
ABD Dışındaki Teoriler	89
Bilgi Çağında Bilim ve Sistemler	90
Yönetim Alanında Bilim	90
Yöneylem Araştırmalarının Gelişimi	90

Kalite ve Kalite Çemberleri.....	92
Yalın Üretim Sistemi.....	93
Küreselleşme ve Standartlar	94
Standart Üretim Arayışı.....	95
Genel Sistem Teorisi	95
“Görünmez El”den “Dijital El”e	96
Bilgi ve İletişim Teknolojisinin Uluslararası Ticarete Etkisi	96
Yükümlülükler ve Fırsatlar.....	97
Küresel Yönetim ve Etik	97
Gelişen Beklentiler, Bireyler ve Kuruluşlar.....	98
İş ve Etik	98
Etik ve Küresel Davranmak.....	99
İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları	100
Sosyal Girişimcilik.....	100
İşletme ve Çevresi	101
Sonuç ve Özet Yerine.....	101
Kaynakça	103

Kaynakça

- Abend, G. (2013). The Origins of Business Ethics in American Universities, 1902-1936. *Business Ethics Quarterly*, 23(2), 171-205.
- Abrahamson, E. (1997). The Emergence and Prevalence of Employee Management Rhetorics: The Effects of Long Waves, Labor Unions, and Turnover, 1875 to 1992. *The Academy of Management Journal*, 40(3), 491-533.
- Ackoff, R. L. (1956). The Development of Operations Research as a Science. *Operations Research*, 4(4), 265-295.
- Ackoff, R. L. (1979). The future of operational research is past. *Journal of the operational research society*, 30(2), 93-104.
- Akat, İ., Budak, G., ve Budak, G. (1997). *İşletme Yönetimi*. İzmir.
- Aldrich, H. E., ve Pfeffer, J. (1976). Environments of organizations. *Annual review of sociology*, 2(1), 79-105.
- Ali, A. J. (1995, Fall, 1995). Cultural Discontinuity and Arab Management Thought. *International Studies of Management ve Organization*, 25(3), 7-30. JStor.
- Barley, S. R., ve Kunda, G. (1992). Design and Devotion: Surges of Rational and Normative Ideologies of Control in Managerial Discourse. *Administrative Science Quarterly*, 37(3), 363-399. JStor. <https://doi.org/10.2307/2393449>
- Bartlett, C. A., ve Ghoshal, S. (1991, Summer). Global Strategic Management: Impact on the New Frontiers of Strategy Research. *Strategic Management Journal*, 12(Special Issue), 5-16.
- Beaumont, P. B. (1984). Personnel Management and the Welfare Role. *Management Decision*, 22(3), 33-42. Emerald.
- Bendix, R., ve Fisher, L. H. (1949). The Perspectives of Elton Mayo. *The Review of Economics and Statistics*, 31(4), 312-319.
- Berchicci, L., ve King, A. (2007). 11 postcards from the edge: a review of the business and environment literature. *Academy of Management Annals*, 1(1), 513-547.
- Bodrožić, Z., ve Adler, P. S. (2018). The Evolution of Management Models. *Administrative Science Quarterly*, 63(1), 85-129.

- Bracker, J. (1980). The historical development of the strategic management concept. *Academy of management review*, 5(2), 219-224.
- Brannigan, A., ve Zwerman, W. (2001). The real “Hawthorne effect. *Society*, 38(2), 55-60.
- Bromley,, A. G. (1982). Charles babbage's analytical engine, 1838. *Annals of the History of Computing*, 4(3), 196-217. <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?arnumber=4640697>.
- Bruce, K., ve Nyland, C. (2011). Elton Mayo and the deification of human relations. *Organization studies*, 32(3), 83-405.
- Busck, O., Knudsen, H., ve Lind, J. (2010). The transformation of employee participation: Consequences for the work environment. *Economic and Industrial Democracy*, 31(3), 285–305.
- Business History Review. (1968). Select James Montgomery on Factory Management, 1832 James Montgomery on Factory Management, 1832. *Business History Review*, 42(2), 219-226.
- C., K. (2017). Management by Objectives : An Overview. *Available at SSRN 3053038*, 1-18.
- Campbell-Kelly, M. (2004). Reviewed Work(s): The Digital Hand: How Computers Changed the Work of American Manufacturing, Transportation, and Retail Industries by James W. Cortada. *The Business History Review*, 78(3), 566-569.
- Campion, M. A., ve Thayer, P. W. (1985). Development and Field Evaluation of an Interdisciplinary Measure of Job Design. *Journal of Applied Psychology*, 70(1), 29-43.
- Can, H. (1991). *Organizasyon ve Yönetim*. Adım Yayıncılık, Ankara.
- Carlisle, H. M. (1976). Patterns of Management Thought: The Search for New Perspectives. *Faculty Honor Lectures*, (11), 1-36. Utah State University.
- Carroll, A. B. (2004). Managing ethically with global stakeholders: A present and future challenge. *Academy of Management Perspectives*, 18(2), 114-120.
- Chandler, A. D. J. (1965, Special Transportation Issue, Spring). The Railroads: Pioneers in Modern Corporate Management. *The Business History Review*, 39(1), 16-40. www.jstor.org.

- Chandler, A. D. J. (1972, Summer). Anthracite Coal and the Beginnings of the Industrial Revolution in the United States. *The Business History Review*, 46(2), 141-181. <https://www.jstor.org>.
- Child, J. (1972). Organizational structure, environment and performance: The role of strategic choice. *Sociology*, 6(1), 1-22.
- Child, J., ve Rodrigues, S. B. (2003). Corporate governance and new organizational forms: Issues of double and multiple agency. *Journal of Management and Governance*, 7, 337-360.
- Chrisman, J. J., ve Carroll, A. B. (1984). SMR forum: corporate responsibility—reconciling economic and social goals. *Sloan Management Review*, 25(2), 59-65.
- Christie, J. (1979). New Deal Resources Planning: The Proposals of Morris L. Cooke. *Agricultural History*, 53(3), 597-606. JStor.
- Chung, K. H., ve Ross, M. F. (1977). Differences in Motivational Properties between Job Enlargement and Job Enrichment. *The Academy of Management Review*, 2(1), 113-122.
- Clegg, S. R., ve Smith, A. R. (2003). Revising the boundaries: Management education and learning in a postpositivist world. *Academy of Management Learning ve Education*, 2(1), 85-98.
- Cooper, R., ve Foster, M. (1971). Sociotechnical Systems. *American Psychologist*, 26(5), 467-474.
- Damart, S. (2013). How Mary P. Follett's ideas on management have emerged: An analysis based on her practical management experience and her political philosophy. *Journal of Management History*, 19(4), 459-473.
- Day, D. V., ve Antonakis, J. (2012). Leadership: Past, Present, and Future. In D. V. Day ve J. Antonakis (Eds.), *The Nature of Leadership* (pp. 3-28). SAGE Publications.
- DeCarvalho, R. J. (1991). Abraham H. Maslow (1908-1970) An Intellectual Biography. *Thought: Fordham University Quarterly*, 66(1), 32-50.
- De George, R. T. (2005). A history of business ethics. *aper delivered at the third biennial global business ethics conference. Santa Clara, CA: Markkula Center for Applied Ethics*, 337-359.
- Dekier, Ł. (2012). The Origins and Evolution of Lean Management System. *Journal of International Studies*, 5(1), 46-51.

- Dunford, R. (1988). Scientific management in Australia: a discussion paper. *Labour ve Industry: a journal of the social and economic relations of work*, 1(3), 505-515.
- Eilbirt, H. (1959). The development of personnel management in the United States. *Business History Review*, 33(3), 345-364.
- Engwall, L. (2007). The anatomy of management education. *The Scandinavian Journal of Management*, 23(1), 4-35.
- Fama, E. F., ve Jensen, M. C. (1983). Separation of Ownership and Control. *The Journal of Law ve Economics*, 26(2), 301-325.
- Fisher, J. (1994). Technological interdependence, labor production functions, and control systems. *Accounting, Organizations and Society*, 19(6), 493-505.
- Flynn, B. B., Schroeder, R. G., Flynn, E. J., Sakakibara, S., ve Bates, K. A. (1997). World-class manufacturing project: overview and selected results. *International Journal of Operations ve Production Management*, 17(7), 671-685.
- Form, W. (1979). Comparative industrial sociology and the convergence hypothesis. *Annual Review of Sociology*, 5(1), 1-25.
- Foss, N. J. (1996). Knowledge-based Approaches to the Theory of the Firm: Some Critical Comments. *Organization Science*, 7(7), 470-476.
- Francesca, T. (2009). The Application of Taylorism in France: The Role of the Michelin Family in the Rationalization of French Work. *Business History Conference. Business and Economic History On-line: Papers Presented at the BHC Annual Meeting*, 7.
- Genç, M. (2021). *Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet ve ekonomi*. Ötüken Neşriyat.
- Gene R, L., ve Kennedy, A.-M. (2011). Hyper norms: Searching for a global code of conduct. *Journal of Macromarketing*, 31(3), 245-256.
- Greenwood, R. G., Bolton, A. A., ve Greenwood, R. A. (1983). "Hawthorne a half century later: Relay assembly participants remember." *Journal of management*, 9(2), 217-231.
- Griffin, R. W. (1988). Consequences of Quality Circles in an Industrial Setting: A Longitudinal Assessment. *The Academy of Management Journal*, 31(2), 338-358.

- Guest, D. E. (1987). Human resource management and industrial relations. *Journal of management Studies*, 24(5), 503-521.
- Gustav, W., ve Bendix, T. (2000). "The" Hawthorne effect"—what did the original Hawthorne studies actually show? *Scandinavian journal of work, environment ve health*, 26(4), 363-367.
- Hannan, M. T., ve Freeman, J. (1977). The Population Ecology of Organizations. *American Journal of Sociology*, 82(5), 929-964.
- Hickson, D. J., Pugh, D.S., ve Pheysey, D. C. (1969). Operations Technology and Organization Structure: An Empirical Reappraisal. *Administrative Science Quarterly*, 14(3), 378-397.
- Hillman, A. J., Withers, M. C., ve Collins, B. J. (2009). Resource Dependence Theory: A Review. *Journal of management*, 35(6), 1404-1427.
- Hobsbawm, E. J. (1967). Trade union history. *The Economic History Review*, 20(2), 358-364.
- Javidan, M., ve Dastmalchian, A. (2009). Managerial implications of the GLOBE project: A study of 62 societies. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 47(1), 41-58.
- Kanfer, R., Frese, M., ve Johnson, R. E. (2017). Motivation Related to Work: A Century of Progress. *Journal of Applied Psychology*, 102(3), 338 – 355. <http://dx.doi.org/10.1037/apl0000133>
- Katzell, R. A., ve Austin, J. T. (1992). From Then to Now: The Development of Industrial-Organizational Psychology in the United States. *Journal of Applied Psychology*, 77(6), 803-835.
- Kelly, T. (1952). The Origin of Mechanics' Institutes. *British Journal of Educational Studies*, 1(1), 17-27. [jstor.org](http://www.jstor.org).
- Khan, Z. A., Nawaz, A., ve Khan, I. (2016). Leadership Theories and Styles: A Literature Review. *Journal of Resources Development and Management*, 16, 1-7.
- Kim, W. C., ve Mauborgne, R. A. (1991). Implementing Global Strategies: The Role of Procedural Justice. *Strategic Management Journal*, 12, 125–143. <http://www.jstor.org/stable/2486645>
- Korica, M., Nicolini, D., ve Johnson, B. (2017). In Search of ‘Managerial Work’: Past, Present and Future of an Analytical Category. *International Journal of Management Reviews*, 19, 151–174.

- Kumar, K. (1990). Utopian Thought and Communal Practice: Robert Owen and the Owenite Communities. *Theory and Society*, 19(1), 1-35.
- Kwok, A. C. F. (2014). The Evolution of Management Theories: A Literature Review. *Nang Yan Business Journal*, 3(1), 28-40. ny.edu.hk. 10.1515/nybj-2015-0003
- Laraine, J. (1979). Management training: developments and trends. *Journal of European Industrial Training*, 3(6), 15-19.
- Lawter, L., Kopelman, R. E., ve Prottas, D. J. (2015). McGregor's theory X/Y and job performance: A multilevel, multi-source analysis. *Journal of Managerial Issues*, 84-101.
- Leontiades, M. (1982). The Confusing Words of Business Policy. *The Academy of Management Review*, 7(1), 45-48.
- Litterer,, J. A. (1959). *The Emergence of Systematic Management as Shown by the Literature of Management from 1870 to 1900*. University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Locke, E. A. (1982). The Ideas of Frederick W. Taylor: An Evaluation. *The Academy of Management Review*, 7(1), 14-24. JStor.
- Maier, C. S. (1970). Between Taylorism and Technocracy: European Ideologies and the Vision of Industrial Productivity in the 1920s. *Journal of Contemporary History*, 5(2), 27-61.
- Marcel, H. (2008). The international organization for standardization. *New Political Economy*, 13(3), 357-367.
- Meier, K. J., ve Bohte, J. (2000). Ode to Luther Gulick: Span of control and organizational performance. *Administration ve Society*, 32(2), 115-137.
- Ménard, C. (2011). A new institutional economics perspective on environmental issues. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1(1), 115-120.
- Mitchell, T. R. (1982). Motivation: New directions for theory, research, and practice. *Academy of management review*, 7(1), 80-88.
- Miroshnik, V. (2002). Culture and international management: a review. *Journal of management development*, 21(7), 521-544.
- Morgan, S. L. (2006). Transfer of Taylorist ideas to China, 1910-1930s. *Journal of Management History*, 12(4), 408-424.

- Mowday, R. T., ve Sutton, R. I. (1993). Organizational behavior: Linking individuals and groups to organizational contexts. *Annual review of psychology*, 44(1), 195-229.
- Muhs, W. F. (1982). Worker Participation in the Progressive Era: An Assessment by Harrington Emerson. *The Academy of Management Review*, 7(1), 99-102. JStor.
- Muldoon, J. (2012). The Hawthorne legacy: A reassessment of the impact of the Hawthorne studies on management scholarship, 1930-1958. *Journal of Management History*, 18(1), 105-119.
- Muldoon, J. (2017). The Hawthorne studies: an analysis of critical perspectives, 1936-1958. *Journal of Management History*, 23(1), 74-94.
- Muldoon, J., Deal, N. M., Smith, D., ve Lakshmikanth, G. S. (2023). The past masters: the impact of the Evolution of Management Thought on history. *Journal of Management History*, 29(1), 10-28. Emerald. 10.1108/JMH-10-2021-0057
- Naruse, T. (1991). Taylorism and Fordism in Japan. *International Journal of Political Economy*, 21(3), 32-48.
- Nelson, ., D. (1974). Scientific management, systematic management, and labor, 1880–1915. *Business History Review*, 48(4), 479-500. JStor.org.
- Nişancı, Z. N. (2015). Geçmişten Günümüze Yönetim Düşüncesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 257-294. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/43594/533796>
- Nişancı, Z. N. (2015, Haziran 1). Geçmişten Günümüze Yönetim Düşüncesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 257-294. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/43594/533796>
- Nzelibe, C. O. (1986, Summer, 1986). The Evolution of African Management Thought. *International Studies of Management ve Organization*, 16(2), 6-16. JStor.
- Okolie, U. C., ve Oyise, U. E. (2021). The Evolution Of Management: A Historical Perspective. *Journal of Public Administration, Finance and Law*, (22), 207-215. <https://doi.org/10.47743/jopafl-2021-22-15>
- Oldham, G. R., ve Fried, Y. (2016). Job design research and theory: Past, present and future. *Organizational behavior and human decision processes*, 136, 20-35.

- Parsons, H. M. (1974). What Happened at Hawthorne? New evidence suggests the Hawthorne effect resulted from operant reinforcement contingencies. *Science*, 183(4128), 922-932.
- Passaris, C. E. (2006). The Business of Globalization and the Globalization of Business. *Journal of Comparative International Management*, 9(1), 3-18.
- Petersen, P. B. (1991, Summer). The Evolution Of The Gantt Chart And Its Relevance Today. *Journal of Managerial Issues*, 3(2), 131-155. JStor.
- Phelps, L. D., Parayitam, S., ve Olson, B. J. (2007). Edwards Deming, Mary P. Follett and Frederick W. Taylor: Reconciliation of differences in organizational and strategic leadership. *Academy of Strategic Management Journal*, 6(1), 1-14.
- Pitelis, C. N., ve Wagner, J. D. (2019). Strategic shared leadership and organizational dynamic capabilities. *The Leadership Quarterly*, 30(2), 233-242.
- Pollard, H. R. (1982). *Developments in Management Thought*. Heinemann, London.
- Poulston, J. M. (2009). Working conditions in hospitality: Employees' views of the dissatisfactory hygiene factors. *Journal of Quality Assurance in Hospitality ve Tourism*, 10(1), 23-43.
- Pugh, D. S., Hickson, D. J., ve Hinings, C. R. (1969). The context of organization structures. *Administrative science quarterly*, 14(1), 91-114.
- Rostow, W. W. (1970). Sanayi Devrimi Nasıl Başladı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 30(1-4), 255-278. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/844/9368>.
- Saebi, T., Foss, N. J., ve Linder, S. (2019). Social entrepreneurship research: Past achievements and future promises. *ournal of management*, 45(1), 70-95.
- Schendel, D. E., ve Hatten, K. J. (1972, August). Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging Discipline. In *Academy of management proceedings* (Vol. 1972, No. 1, pp. 99-102). Briarcliff Manor, NY 10510: Academy of Management.
- Schendel, D. (1991). Introduction to the Special Issue on Global Strategy. *Strategic Management Journal*, 12, 1-3. <http://www.jstor.org/stable/2486637>

- Schriesheim, C. A., ve Neider, L. L. (1989). Leadership Theory and Development: The Coming "New Phase". *Leadership ve Organization Development Journal*, 10(6), 17-26.
- Scott, W. G. (1982). Barnard on the nature of elitist responsibility. *Public Administration Review*, 42(3), 197-201.
- Seeck, H., ve Lamberg,, J.-A. (2019). Evolving Management Ideas. In A. Sturdy, S. Heusinkveld, T. Reay, ve D. Strang (Eds.), *The Oxford Handbook of Management Ideas* (pp. 286-302). Oxford University Press. doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198794219.013.1
- Shenhav, Y. (2011). *Manufacturing Rationality: The Engineering Foundations of the Managerial Revolution*. Oxford University Press, USA.
- Shepard, J. M. (1971). On Alex Carey's Radical Criticism of the Hawthorne Studies. *The Academy of Management Journal*, 14(1), 23-32.
- Sonnenfeld, J. A. (1985). Shedding light on the Hawthorne studies. *Journal of Organizational Behavior*, 6(6), 111-130.
- Stager, R. J. (2006). History, historiography and organization studies: The challenge and the potential. *Management and Organizational History*, (1), 31-49. <https://www.jstor.org/stable/24906242>. <https://doi.org/10.1177/1744935906060628>
- Thorntwaite, L. (2012). The origins of personnel management: reasserting the public sector experience. *Journal of Management History*, 18(3), 312 - 330. JStor. <http://dx.doi.org/10.1108/17511341211236264>
- Von Bertalanffy, L. (1972). The History and Status of General Systems Theory. *The Academy of Management Journal*, 15(4), 407-426.
- Wang, C. L., ve Ahmed, P. K. (2007). Dynamic capabilities: A review and research agenda. *International Journal of Management Reviews*, 9(1), 31-51.
- Wang, M. L., ve Choi, C. H. (2019). How information and communication technology affect international trade: a comparative analysis of BRICS countries. *Information Technology for Development*, 25(3), 455-474. 10.1080/02681102.2018.1493675
- Waterman, R. J. H., Peters, T. J., ve Phillips, J. R. (1980). Structure is not organization. *Business horizons*, 23(3), 14-26.
- Weatherbee, T., ve Durepos, G. (2010). Dar'wren'ian Evolution In Management: Implications Of The Ethics Of Epistemology For The

- Scholar. *Academy of Management Proceedings*, 1(1), 1-6.
<https://doi.org/10.5465/ambpp.2010.54493444>
- Wells, L. M. (1963). The Limits of Formal Authority: Barnard Revisited. *Public Administration Review*, 23(3), 161-166.
- Whyte,, W. F. (1987). From human relations to organizational behavior: Reflections on the changing scene. *ILR Review*, 40(4), 487-500.
- Winkler, I. (2010). *Contemporary leadership theories: Enhancing the understanding of the complexity, subjectivity and dynamic of leadership*. Springer Science ve Business Media.
- Witzel, M. (Ed.). (2005). *Encyclopedia of History of American Management*. Bloomsbury Academic.
- Wolf, W. B. (1961). Chester I. Barnard (1886–1961). *Academy of Management Journal*, 4(3), 167-173.
- Wren, D. A., ve Bedeian, A. G. (2018). *The Evolution of Management Thought* (7th ed.). Wiley.
- Wu, M. (2006). Hofstede's cultural dimensions 30 years later: A study of Taiwan and the United States. *Intercultural communication studies*, 15(1), 33.

**SPOR HİZMETİ VEREN KURUM
VE KURULUŞLARDA ÇALIŞAN
BİREYLERİN BOŞ ZAMANLARINI
DEĞERLENDİRME
DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI**

Yazar

Sadi Berat ÖZTÜRK

Editör

Doç. Dr. Şakir TÜFEKÇİ

Spor Hizmeti Veren Kurum ve Kuruluşlarda Çalışan Bireylerin Boş
Zamanlarını Değerlendirme Düzeylerinin Araştırılması

Yazar : Sadi Berat ÖZTÜRK
Editör : Şakir TÜFEKÇİ

ORCID (0000-0002-7516-2675)
ORCID (0000-0002-0897-6900)

ISBN 978-625-6600-58-4
E-ISBN 978-625-6600-59-1
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Spor Hizmeti Veren Kurum ve Kuruluşlarda Çalışan Bireylerin Boş
Zamanlarını Değerlendirme Düzeylerinin Araştırılması

ÖZTÜRK, Sadi Berat – TÜFEKÇİ, Şakir

1. Basım 67 s., 150 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
ABSTRACT.....	9
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	11
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	12
TABLolar DİZİNİ	13
1. GİRİŞ	15
2. GENEL BİLGİLER.....	19
2.1. Rekreasyon.....	19
2.1.1. Rekreasyonun Özellikleri	20
2.1.2. Rekreasyon çeşitleri	20
2.2. Rekreasyon Teorileri	21
2.2.1. İhtiyaç Olarak Rekreasyon	22
2.2.2. Boş Zaman Aktivitesi Olarak Rekreasyon.....	22
2.2.3. Bireye ve Topluma Değer Olarak Rekreasyon	22
2.2.4. Yeniden Yaratma Olarak Rekreasyon	23
2.3. Rekreasyona Duyulan İhtiyacın Nedenleri	24
2.4. Rekreasyon Faaliyetlerinin Yararları.....	24
2.5. Rekreasyon Katılımını Etkileyen Faktörler	25
2.6. Zaman	26
2.7. Boş Zaman	27
2.7.1. Boş Zamanın Temel Fonksiyonları	28
2.7.2. Boş Zamanı Değerlendirmenin Yararları.....	28
2.8. Spor.....	29
2.8.1. Spor ve Rekreasyon İlişkisi	30
2.9. Spor Hizmeti Veren Kurum Ve Kuruluşlardaki Rekreatif Faaliyetler	30
2.9.1. T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı.....	30
2.9.2. Belediyeler	34
2.9.3. Milli Eğitim Bakanlığı Yapısı İçerisindeki Rekreatif Faaliyetler.....	35

2.9.4. Üniversitelerdeki Rekreatif Faaliyetler.....	36
3. MATERYAL VE METOT.....	37
3.1. Araştırmanın Türü.....	37
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman.....	37
3.3. Evren ve Örneklem.....	37
3.4. Veri Toplama Aracı.....	37
3.5. Verilerin Analizi.....	38
3.6. Araştırmanın Etik Yönü.....	38
3.7. Araştırmanın Maliyeti.....	39
4. BULGULAR.....	40
5. TARTIŞMA.....	50
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	55
KAYNAKLAR.....	57
EKLER.....	63
EK-1. Özgeçmiş.....	63
EK-2. Ölçek Formu.....	64
EK-3. Etik Kurul Raporu.....	66
EK-4. Anket İzin Yazısı.....	67

KAYNAKLAR

1. Yayla Ö, Çetiner H. Boş zamanların değerlendirilmesinde etkili olan faktörlerin boş zaman tatminine etkisi. *Tour Acad J* 2019, 6: 219-28.
2. Öztürk H, Taner HH. Gaziantep emniyet müdürlüğü çevik kuvvet amirliğinde görevli polislerin boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıkları. *Int J Sci Cult Sports* 2014, 2: 424-31.
3. Kurar İ, Baltacı F. Halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıkları: alana örneği. *Int J Sci Cult Sport* 2014, 2: 39-52.
4. Karakullukçu ÖF. Öğretmen adaylarının boş zaman tutumlarının incelenmesi. *J Physic Educ Sport Sci* 2020, 18: 264-72.
5. Atasever T, Çolak E. Kocaeli üniversitesi akademik personelinin sportif alışkanlık ve rekreasyon hakkında görüşleri ve beklentilerinin araştırılması. *J Sport Recreat Res* 2019, 1: 21-34.
6. Madrigal, R. Measuring. The multidimensional nature of sporting event performance consumption. *J Leis Res* 2006, 38: 267-92.
7. Gökmen ÜC, Şentürk A. Üniversite öğrencilerinin boş zaman katılımları ile boş zaman yönetimleri arasındaki ilişkinin analizi. *Int J Contemp Educ Stud* 2022, 8: 330-45.
8. Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr> Son Erişim Tarihi 20 Nisan 2023.
9. Yılmaz UC. Ortaokul Yöneticilerinin Rekreasyon Farkındalık Algı Düzeylerinin İncelenmesi (Batman İl Örneği). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Batman: Batman Üniversitesi, 2020.
10. Gözen E. Rekreasyon yönetimi bölümü lisans öğrencilerinin “rekreasyon” kavramına ilişkin metaforik algıları. *J Strateg Soc Res* 2019, 3: 397-416.

11. Sevil T. Boş Zaman ve Rekreasyon: Kavram ve Özellikler. İçinde: Kocaekşi S (editör). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*, 1. Baskı. Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2012: 10-1.
12. Demir Cengiz. Milli Parklarda Turizm Ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Sürdürülebilirliği: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2001.
13. Torkildsen G. *Leisure and Recreation Management*, 4thend. London, RoutledgePress, 2012: 49-52.
14. Türkmen B. Tekirdağ İlinde Kamu Çalışanlarının ve Sanayi Çalışanlarının Rekreatif Etkinliklere Katılmalarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin Zaman Yönetimi Açısından İlişkisinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, 2021.
15. Bulut S. Yönetim Fonksiyonları Açısından Rekreasyon. İçinde: Öztürk A, Karaçar E, Yılmaz O (editörler). *Spor Ve Rekreasyon Araştırmaları Kitabı*, 1. Baskı. İstanbul, Çizgi Yayınevi, 2019: 104-5.
16. Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük, [Http://Www.Tdk.Gov.Tr](http://www.tdk.gov.tr) Son Erişim Tarihi 23 Nisan 2023.
17. Atik F. Ortaöğretim Öğrencilerinin Serbest Zaman Değerlendirme Alışkanlıklarının İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2018.
18. Erdoğan A. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Boş Zaman Yönetimleri ile Boş Zaman Engelleri Arasındaki İlişki. Eğitim

Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi, 2022.

19. Dinç H. Masabaşı Çalışanlarının Sağlık Algılarının Boş Zaman Tutum ve Boş Zaman Katılımlarına Göre Değerlendirilmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2019.
20. Öteleş ŞB. Üniversite öğrencilerinin zaman kullanma becerilerinin akademik performans üzerine etkisi: sakarya örneği. *Eurasian J Res Soc Econ* 2018, 5: 12-21.
21. Türker N, Ölçer H, Aydın A. Yerel halkın serbest zaman değerlendirme alışkanlıkları: safranbolu örneği. *Karabük Univ J Inst Soc Sci* 2016, 6: 49-62.
22. Ağduman F. Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Motivasyon ve Tatminlerinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2014.
23. Biçimli A. Batman İlinde Görev Yapan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerin Boş Zaman Alışkanlıklarının Belirlenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Batman: Batman Üniversitesi, 2019.
24. İskender A. Boş zaman ve rekreasyon ile turizm arasındaki ilişki üzerine akademik bir araştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Univ Tour Fac J* 2019, 22: 50-9
25. Karaküçük S. Rekreasyon: *Boş Zamanları Değerlendirme*, 6. Baskı. Ankara, Gazi Kitabevi, 2017: 46-7.
26. Arslan M. Sınıf Öğretmenlerinin Rekreasyonel Faaliyetlere Katılımlarını Engelleyen Faktörlerin Belirlenmesi. Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Batman: Batman Üniversitesi, 2019.

27. Atasoy B, Kuter FÖ. Küreselleşme ve spor. *J Uludağ Univ Fac Educ* 2005, 18: 11-22.
28. Cevahircioğlu B. Efes ile İlk Adım Basketbol Okulları Projesine Katılan 9-15 Yaş Grubu Çocukların Rekreasyon Aktivitelerine Katılımlarının Değerlendirilmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2007.
29. Yancı HBA. Öğretilebilir Zihinsel Engeli Olan Çocukların Ruhsal ve Sosyal Uyumunda Sportif Rekreasyonun Önemi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2010.
30. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982. Sporun geliştirilmesi ve tahkim, MADDE 59 http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, Son Erişim Tarihi 23 Nisan 2023.
31. Özbey Ö, Akoğlu HE, Polat E. Sporda sürdürülebilir başarı için gençlik ve spor bakanlığı faaliyetlerinin incelenmesi. *Int J Soc Sci Res* 2019, 8: 42-59.
32. TC GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI. <https://gsb.gov.tr/tarihce.html> Son Erişim Tarihi 23 Nisan 2023.
33. Bingöl Ş. Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü Antrenörlerinin Örgütsel Sinizm ve Bağlılığının İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, 2018.
34. Gediz S. Kamu Hizmeti Olarak Rekreasyon Etkinlikleri Kapsamında “Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlükleri Batı Akdeniz Bölgesi Gençlik Merkezleri Analizi”. Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 2012.

35. Tüfekçi Ş. Gençlik ve Spor Bakanlığına Bağlı Gençlik Kamplarında Görev Yapan Liderlerin Özetkinlik-Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, 2016.
36. Gençlik ve Spor Bakanlığı. <http://genclikkamplari.gsb.gov.tr/> Son Erişim Tarihi 24 Nisan 2023.
37. Zengin E, Öztaş C. Yerel yönetimler ve spor. *J Soc Policy Conf* 2010, 0: 49-78.
38. Köse E. Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin sınıflandırılmasına yönelik bir öneri. *Int J Turk Lit Cult Educ* 2013, 2: 336-53.
39. Beşikçi T. Üniversite Kampüslerinde Rekreasyon Uygulamalarının Serbest Zaman Engelleri, Kolaylaştırıcı ve Doyumu Üzerine Etkileri. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2020.
40. Ragheb MG, Beard JG. Measuring leisure attitude. *J Leis Res* 1982,14: 155-67.
41. Akgül, BM, Gürbüz, B. Boş zaman tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gazi J Physic Educ Sports Sci* 2011, 16:37-43.
42. George D, Mallery M. *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update*, 10thed. Boston, Pearson Press, 2010: 1-158.
43. Yıldız H. Düzce Emniyet Müdürlüğü Personelinin Boş Zaman Tutumlarının ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. Sağlık

Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı,
Yüksek Lisans Tezi, Düzce: Düzce Üniversitesi, 2018.

44. Gökçe SC. Spor Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatında Çalışan Personelin Boş Zaman Aktivitelerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2019.
45. Akyüz H, Türkmen M. Üniversite öğrencilerinin boş zaman faaliyetlerine yönelik tutumlarının incelenmesi: bartın üniverisite örneği. *Int J Sci Cult Sport* 2016, 4: 340-57.
46. Yıldırım B. Spor Merkezlerinde Egzersiz Yapan Bireylerin Boş Zaman Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2023.
47. Serdar E. Serbest Zaman Tutumu, Serbest Zaman Doyumu ve Rekreasyonda Algılanan Sağlık Çıktıları Arasındaki İlişki. Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2020.
48. Genç Hİ. Yerel Yönetimlerde Sportif ve Rekreatif Hizmet Alan Bireylerin Hizmet Kalitesi Değerlendirme, Boş Zaman Tutum ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, 2021.
49. Dönmez E. Gençlik Spor İl Müdürlüğü Çalışanlarının Boş Zaman Tutumlarının İncelenmesi. Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019.

Folklorun İmge Yaratma Gücü
Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe
BAĞDAT

Pınar KARATAŞ

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında
Türk Sözlü Kültüründe BAĞDAT

Pınar KARATAŞ
ORCID (0000-0002-4609-8993)

ISBN 978-625-6600-60-7
E-ISBN 978-625-6600-61-4
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü Kültüründe
BAĞDAT
KARATAŞ, Pınar
1. Basım, 200 s., 135 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	Kapak Resmi: Bağdat'ın birebir
Matbaa Sertifika No	resmedilmiş hali değil, Şükrü Nasıh Maden'in zihnindeki Bağdat imgesinin yansımasıdır...
Efe Akademik Yayıncılık	49168 49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Matbaa Adres:	Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com
	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
	Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
GİRİŞ	9
1. İNSAN, MEKÂN VE KENT	11
1.1. İnsan ve Mekân.....	11
1.2. Kent Kavramı ve Tarihsel Süreçte Kentler	18
1.3. Kentleşme Kavramı	23
1.4. Kent İmgesi	25
2. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE BAĞDAT KENTİ.....	33
2.1. Bir İslam Kenti Olarak Bağdat	33
2.1.1. Bağdat'ın Adı ve Kuruluşu	34
2.1.2. Kentleşme ve Bağdat.....	36
2.2. Abbasiler Dönemi'nde Bağdat.....	44
2.3. Selçuklular Dönemi'nde Bağdat	45
2.4. Moğol İstilasası ve İlhanlılar Döneminde Bağdat	47
2.5. Osmanlı Döneminde Bağdat.....	49
2.6. Irak Krallığı ve Cumhuriyeti Döneminde Bağdat	52
3. TÜRK SÖZLÜ KÜLTÜRÜNDE BAĞDAT	55
3.1. Destanlarda Bağdat.....	55
3.1.1. İslami Dönem Oğuz Kağan Destanı'nda Bağdat	57
3.1.2. Ebu Müslim Destanı'nda Bağdat	59
3.1.3. Battal Gazi Destanı'nda Bağdat	63
3.1.4. Danişment Gazi Destanı'nda Bağdat.....	68
3.1.5. Saltuk Gazi Destanı'nda Bağdat.....	71
3.1.6. Kayıkcı Kul Mustafa ve Genç Osman Destanı	78
3.2. Halk Hikâyelerinde Bağdat.....	89
3.2.1. Köroğlu'nun Bağdat Kolu	90
3.2.2. Hikâyet-i Bağdad Şahı	102

3.2.3. Bağdat Hanım ile Hafız.....	105
3.2.4. Bağdat Kadısı ve Harami	107
3.2.5. Diğer Halk Hikâyelerinde Bağdat	109
3.3. Masallarda Bağdat	116
3.3.1. Binbir Gece Masallarında Bağdat	118
3.3.2. Türk Masallarında Bağdat	127
3.4. Atasözü ve Deyimlerde Bağdat	143
3.4.1. Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz	144
3.4.2. Yanlış hesap Bağdat'tan döner.....	145
3.4.3. Haklı söz haksızı Bağdat'tan çevirir:.....	145
3.4.4. Aşığa Bağdat uzak (ırak) gelmez	146
3.4.5. Dervişe Bağdat'ta pilav var demişler, “Yalan değilse ırak değil demiş.....	146
3.4.6. Çanakta balın olsun, Bağdat'tan arı gelir:	146
3.4.7. Sora sora Bağdat bulunur	147
3.4.8. Top otu beylikten olunca güllesi Bağdat'a gider	147
3.4.9. B.k b.k. Bağdat'ta da olsa bulur.....	148
3.4.10. Ha şuracık ha buracık derken işte geldik Bağdat'a	148
3.4.11. Refikin/arkadaşın/yoldaşın iyisiyle Bağdat'a gidilir.....	148
3.4.12. Yoldaşın iyiyse Bağdat yakındır.....	148
3.4.13. Vatan Bağdat, can ırahat.....	148
3.4.14. Zulüm ile Bağdat viran olur:.....	149
3.4.15. Bağdat harap- Bağdat viran	149
3.4.16. Bağdat'ı tamir etmek	149
3.4.17. Ustası Bağdat'ta Olmak (Ustası Bağdat'ta mı?)	150
3.4.18. Tohumu Bağdat'tan gelmek	150
3.4.19. Bağdat'a Tatar olmak (Bağdat'a tatar olacak. Bağdat'a tatar olmuş)	151

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

3.4.20. Bağdat'a sai lazımsa işte ben	151
3.4.21. Bağdat Valisi'nin develeri yanmış, dağlardaki ayılara ne deme!	152
3.5. Türkülerde Bağdat	154
3.5.1. Bağdat'ı Konu Alan Türküler.....	155
3.5.2. Bağdat'la İlgili Unsurların Geçtiği Türküler	162
3.6. Yer Adlarında Bağdat	174
3.6.1. Bağdat Caddesi (Bağdat Yolu).....	174
3.6.2. Bağdat Köşkü.....	177
3.7. Bağdat Adı Geçen Nesne ve Kavramlar	178
3.7.1. Bağdat Demiryolu	178
3.7.2. Bağdat Gülü	179
3.7.3. Bağdat Kağıdı	180
3.7.4. Bağdadi Akmişe.....	180
3.7.5. Bağdat Puşusu/Puşulu	180
SONUÇ.....	182
KAYNAKLAR.....	186

5. KAYNAKLAR

- Abdülazîz ed-Dûrî (1991). “Bağdat- Genel Bakış”. İslam Ansiklopedisi 4/425-433. Ankara: TDV.
- Aça, Mehmet (2007a). “Kaynaklar-Battalname”. Türk Halk Edebiyatı E Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aça, Mehmet (2007b). “Anonim Halk Şiiri-Manî”. Türk Halk Edebiyatı E Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akalın, Şükrü Haluk (1988). Saltukname I. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akalın, Şükrü Haluk (1992). “Ebü'l-Hayr-ı Rûmî'nin Saltuk-Nâme'si”. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı -Belleten , 40 (1992) 37-59.
- Akkaya, Sunay (2016). Kent İmgeleri ve Günümüz Kent Markası Tasarımına Etkisi. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akkoyunlu, Ziyat (2013). Arapça Kaynaklardan Binbir Gece Masalları ve Türk Masallarına Tesiri. Ankara: Yargı Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım (1976). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2- Deyimler Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım (1984). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım. (1962). Atasözleri, Deyimler. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten , (10) 131-166 .
- Aksungur, M. Aslan (2010). Atasözleri ve Atasözü Nitelikli Deyimler. Ankara: Alka Matbaası.
- Akyol, Edip (2012). “Selçukluların Hilâfet’le İlk Teması ve Büveyhîlerle İlişkiler”. İstem, (XIX) 237-252.
- Akyol, Esra (2010). Muğla Masalları Metin İnceleme. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alakuş, Pınar (2017). Aşık ve Kent İlişkisinin Çözümlemesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

- Albayrak, Nurettin (1994). “Ebu Müslim Destanı”. İslam Ansiklopedisi 10/195-196. Ankara: TDV.
- Albayrak, Nurettin (2022). “Kayıkçı Kul Mustafa”. İslam Ansiklopedisi. 25/ 78. Ankara: TDV.
- Alperen, Altan (2018). “Bağdat Demiryolu: Siyasal Sonuçları Olan Bir Türk-Alman Demiryolu Projesi”. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 7(19) 1-22.
- Alptekin, Ali Berat (2011). Halk Hikayelerinin Motif Yapısı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, Ali Berat (2012). “Türk Masal ve Halk Hikâyelerinde İki Taş: Binek Taşı, Şamşırak Taşı”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, (33) 35-48.
- Alptekin, Ali Berat ve Hatice İçel (2011). “Batı Versiyonlarında Köroğlu”. Milli Folklor, (91) 37-50.
- Alsaedi, Maha (2021). Bağdat Folkloru. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Altınkaynak, Erdoğan (1993). Halk Hikayeleri- Metin Tahlil. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan, Ensar (1990). Halk Hikâyelerini İnceleme Yöntemleri, Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Aslanoğlu, Rana (1992). “Kentlerin Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme”. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (1-2) 133-141.
- Auge, Marc (1997). Non-Places Introduction to an Anthropology of Supermodernity. Verso Publishing London Newyork.
- Aydemir, Oğuzhan (2021). Mekan (e-kitap). <https://newsenses.org/assets/pdf/mekan.pdf>
- Aytaç Ömer (2006). “Moderniteden Postmoderniteye Değişen Mekân Anlayışları”. Sosyoloji ve Coğrafya. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.

- Aytaç, Ömer (2017). “Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları”. Mukaddime, 8(1) 1-23.
- Bakırcı, Fatih ev Songül Karahasanoğlu (2020) “Popüler Müzik Şarkılarında Metinlerarasılık ve Göstergeler arasılık Etkileşimi”. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 24 (2) 117-140.
- Bal, Hüseyin (2018). Kent Sosyolojisi. Bursa: Sentez Yayınları.
- Bayat, Fuzuli (2003). Köroğlu Şamandan Aşıka, Alptan Erene. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Bedirhan, Yaşar (2006) “Selçuklu devrinde Bağdat’ta Türk Hakimiyeti”. İkinci Orta Doğu Semineri Dünden Bugüne Irak. Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi. 193-200.
- Begel, Egon Ernest (1996). “Kenetlerin Doğuşu” (Çev. Özden Arıkan). Cogito, Kent ve Kültürü Özel sayısı, (8) 7-16.
- Berger, John. (1995). Görme Biçimleri. (Çev. Yurdanur Salman) İstanbul: Metis Yayınları.
- Beydilli, Kemal (1991). “Bağdat Demiryolu”. İslam Ansiklopedisi. 4/442-444. Ankara: TDV
- Bookchin, Murry (1999). Kentsiz Kentleşme Yuttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü (Çev. Burak Özyalçın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (1982). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (1984). Köroğlu Destanı. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, Pertev Naili (2011 b). Halk Edebiyatı Dersleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (2011a). Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciği. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili ve Halil Vedat Fıratlı (1943). İzahlı Halk Şiiri Antolojisi. Ankara: Maarif Matbaası.

- Bozlak, Ümmü Gülsüm (2007). Erdemli Masalları. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bulut, Yücel (2019). Oryantalizmin Kısa Tarihi. İstanbul: Küre Yayınları.
- Çavuşoğlu, Halime (2019). “Gazneli Mahmud Hikâyelerine Bir Bakış ve Gazneli Mahmud'un Menkıbevi Kişiliğine İlişkin Bazı Tespitler”. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (63) 377-402.
- Çizgen, Nevval (1994). Kent ve Kültür. İstanbul: Say Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul (2000). Aşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul (2003). Türk Dünyası Epik Destan Geleneği. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul (2004). Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul (2015). Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Daşdemir, Özkan (2012). Halk Hikayesi Olarak Yusuf ile Züleyha. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Demir, Necati (2020). Danişmendname. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Demir, Necati ve Mehmet Dursun Erdem (2007). Saltık Gazi Destanı. Ankara: Destan Yayınları.
- Demirel, H. Gamze (2006). “Fuzuli'nin Bağdat Kasidesi ve Düşündürdükleri”. İkinci Orta Doğu Semineri dünden Bugüne Irak. Elâzığ: Fırat Üniversitesi Basımevi. 223-230.
- DLT (2014). Kaşgarlı Mahmut Divanu Lügati't- Türk(Haz. Ahmet Bican Ercilasun- Ziyat Akkoyunlu). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, Abdullah (2006). Adıyaman Yöresi Masalları Üzerine Bir İnceleme. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

- Dundes, Alan (1998). “Halk Kimdir?” (Çev.: Metin Ekici). Milli Folklor, (37) 139-153.
- Ekici, Metin (1997). “Anadolu Sahası Köroğlu Kollarının İsim ve Tasnif Meselesi”. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 2 (2) 235-240.
- Ekici, Metin (2004). Türk Dünyasında Köroğlu. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ekinci, Zeynep (2019). Aşık Nuri Çırağı'nın Hikayeleri İnceleme-Metin. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Elçin, Şükrü (1988). Halk Edebiyatı Araştırmaları II. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Şükrü (1997). Halk Edebiyatı Araştırmaları I. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Şükrü (2019). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdoğan, Türkan (2014). “Eothen’ de Oryantalizm ve Osmanlı Dünyası: Eleştirel Söylem. Çözümlemesi”. Erdem Dergisi, 66 (11), 88-101.
- Ertan, Veli (1968). “Bağdat”. İslam Medeniyeti Dergisi, 2 (13) 28-30
- Esen, Ahmet Şükrü (1982). Anadolu Ağıtları, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Evliya Çelebi (2010). Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi- 2.Cilt 4. Kitap. (Haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eyice, Semavi (1993). “Bağdat Köşkü”. İslam Ansiklopedisi 4/444-446. Ankara: TDV.
- Eyice, Semavi (1993). “Çatal Çeşmeler”. İslam Ansiklopedisi 8/232-234. Ankara: TDV.
- Göde, Burcu (2011). Amasya Masalları. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Göka, Şenol (2001). İnsan ve Mekân. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Güldoğan, Vedat (2011). Diyarbakır Müziği ve Folkloru. Ankara: Kripto Yayınevi.
- Güler, Büşra (2018). Seyahatnamelerde Bağdat. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Halaçoğlu, Yusuf (1991). “Bağdat- Osmanlı Dönemi”. İslam Ansiklopedisi 4/433-437. Ankara: TDV.
- Halıcı, Feyzi (1992). Aşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Harmancı, Meriç (2010). Türk Masallarında Keloğlan Tipi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Helimoğlu Yavuz, Muhsine (2009). Masallar ve Eğitimsel İşlevleri. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Holton, R. J. (1999). Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık. (Çev. R. Keleş) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- İnbaşı, Mehmet (1999). “IV. Murad’ın Bağdat Seferi Masraf Defteri”. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 277-286.
- İşpirli, Serhan Alkan (2006). “Atasözlerimiz, Deyimlerimiz ve Divan Edebiyatımızda Bağdat”. İkinci Orta Doğu Semineri dünden Bugüne Irak. Elâzığ: Fırat Üniversitesi Basımevi. 341-352.
- Kafesoğlu, İbrahim (1972). Selçuklu Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet, Mehmet Akalın ve Muhan Bali (1973). Köroğlu Destanı (Anlatan Behçet Mahir). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Karadağ, Metin (1984). Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikayeleri Üzerinde Araştırmalar. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

- Karataş, Mehmet (2014). Nazmi-zade Murteza Gülşen-i Hulefa Bağdat Tarihi 762-1717. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kasımoğlu, Handan (2010). Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kaya, Doğan (1997). “Koroğlu Kollarının Yeni Varyantları”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (5) 311-334.
- Kaya, Doğan (2020). “Hikâye-yi Mahmud Gaznevî” Kültür Çağlayanı, (64)18-21.
- Keleş, Ruşen. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kenzhalin, Kuanyshbek (2017). “Türk Dünyasında Deyim Bilimi Çalışmaları”. *Türk Dünyası, Dil ve Edebiyat Dergisi*, (43) 107-124.
- Kılıç, Atabey (2021). “Destanlarımızda Şehir Telakkisine Dâir”. *Düşünen Şehir*, (15), 56-65.
- Kılıç, Remzi (2008). “Bağdat'ın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi ve Kanuni'nin Bağdat'taki Faaliyetleri”, *Uluslararası İslam Medeniyetinde Bağdat Sempozyumu*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. 583-602.
- Köksal, Hasan (2007). *Battal Gazi Destanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köksel, Behiye (1995). *Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1930). *XVII nci Asır Sazşairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1932). *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi Hakkında Yeni Vesikalar*”, *Atsız Mecmua*, (10) 239-246.

- Laaksonen, P., M. Laaksonen, P. Borisov ve J. Halkoaho. (2006). *Measuring İmge of a City: A Qualitative Approach With Case Example*. Palgrave Macmillan Ltd. 2. 3, 210-219.
- Lefebvre, Henri (1997). *The Production of Space*. (Trans. D. Nicholson-Smith). Cambridge: MA. Blackwell.
- Lefebvre, Henri (2023). *Mekânın Üretimi*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Luque-Martinez, T., Barrio-Garcia, S., Ibanez-Zapata, J. A., Molina, M., A., R.,2007. "Modeling a city's image: The case of Granada". *Cities*, 24(5) 335-352.
- Lynch, Kevin (1996). "Çevrenin İmgesi". (Çev. İlknur Özdemir). *Cogito, Kent ve Kültürü Özel sayısı*, (8)153-161.
- Maden, Şükrü Nasıh (2023). 1964 Emekli Oyma Ustası ile 10.06.2023 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.
- Mahmud S. F. (1962). *İslam Tarihi* (Çev. A Kevenoğlu ve Ayhan Sümer). İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Max, Weber (2003). *Şehir Modern Kentin Oluşumu*. (Çev. Musa Ceylan). İstanbul: Başak Yayınları.
- MEB (1971). *Türk Atasözü ve Deyimleri 1 (1000 Temel Eser)*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Melikoff, İrene (2012). *Türk İran Epik Geleneği İçinde Horasan Teberdarı Ebu Müslim*, İstanbul: Elips Kitap.
- Mert, Oktay (1997). *Koroğlu- Bütün Şiirleri*. İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Mirzaoğlu, Gülay (2015). *Halk Türküleri Konu- İcra-Yapı-Anlam-İşlev*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Muratoğlu, Murat (2021). "Kadı ve Uğru Destanı'nın Yeni Bir Nüshası: Hikâyet-i Kadı ve Düzd." *Türk Dili Araştırma Yıllığı Belleten*, (72) 53-71.
- Nazlı, Atiye (2011) *Binbir Gece Masallarının Anadolu Türk Masallarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

- Ocak, Ahmet Yaşar (1992). “Battalname”. İslam Ansiklopedisi 5/206-208. Ankara: TDV
- Ocak, Ahmet Yaşar (1993). “Danışmendname”. İslam Ansiklopedisi 8/478-480. Ankara: TDV
- Onaran, Âlim Şerif (1992a) Binbir Gece Masalları 1. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Onaran, Âlim Şerif (1992b) Binbir Gece Masalları 3. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Onaran, Âlim Şerif (1992c) Binbir Gece Masalları 5. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Onaran, Âlim Şerif (1992d) Binbir Gece Masalları 6. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Onay, Ahmet Talat (1996). Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev’i. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ong, Walter J. (2007). Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüñ Teknolojileşmesi (Çev.Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınlar
- Öfgeli Aziz ve Mediha Ebru Aslanyürek (2021). Şehrimiz Hatay. Hatay: Hatay Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin (1993). Türk Mitolojisi I. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Önay, Yılmaz (1995). Van Masalları Üzerine Bir İnceleme. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Öncel, Mehmet (2022). Türk Halk Müziği Formlar-Çalgılar ve Yedi Bölgeden Hikâyeli Türküler. İstanbul: Evrensel Değerler Derneği.
- Özaydın, Abdülkerim (1991). “Bağdat-Kültür ve Medeniyet”. İslam Ansiklopedisi. 4/437-441. Ankara: TDV.
- Özcan, Azmi (1991). “Bağdat- Son Dönem”. İslam Ansiklopedisi. 4/441-442. Ankara: TDV.

- Özcan, Latife (2021). “Sözel Hikâyecilik Geleneğinin Merkezi Kars ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyelerinde Mekânın İşlevi”, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 5 (2) 1489-1514.
- Özçelik, Mehmet (1993) Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özçelik, Mustafa (2009). Seyyid Battal Gazi. Ankara: Eskişehir Valiliği Yayınları.
- Özdemir, Ahmet (2008). “Moğollar Bağdat’ı Kaç Gün Yağmalamıştı? Bir Rivayetin Tahlili”. Uluslararası İslam Medeniyetinde Bağdat Sempozyumu. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. 243-259.
- Özdemir, Nebi ve Ecem Özdemir (2020). “Yaratıcı Kentler ve Yaşayan Kültür”. UHAD Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi. 3(4), 1-23.
- Özdil, Ersin (2019). Elveda Otranto. İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Özgül, Mustafa ve Salih Turhan, Kubilay Dökmetaş (1996) Notalarıyla Uzun Havalarımız - Ankara 1996.
- Öztelli, Cahit (1983). Evlerinin Önü Halk Türküleri. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Öztelli, Cahit (1985). Pir Sultan Abdal Bütün Şiirleri. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Öztelli, Cahit (1997). Bektaşî Gülleri. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Özturan, Hacı Ali. (2009). Maraş Ağzı Köroğlu Destanı. Kahramanmaraş: UKDE Yayınları.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993). “Osmanlı Tarih Terimleri ve Terimleri Sözlüğü I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Pala, İskender (2003). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Pala, İskender (2015). İki Dirhem Bir Çekirdek. İstanbul: Kapı Yayınları.

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

- Philip Kotler, Donald Haider ve Irving Rein (1993). Marketing Places. The Free Pres: New York.
- Qadir, Hemn Mohammed (2019). Osmanlı İdaresinde Bağdat (1638-1650). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Rado, Şevket (1966). “Bağdat Kadısı ile Harami”, Hayat Tarih Mecmuası, 2 (11).
- Sakaoğlu, Necdet (2017). Osmanlı Terimleri Sözlüğü, Kavramlar, Kurumlar, Olaylar. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Sakaoğlu, Saim (2010). Masal Araştırmaları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Say, Yağmur (2009). Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname. Ankara: Eskişehir Valiliği Yayınları.
- Sever, Mustafa (2003). “Köroğlu Destanı Antep Rivayeti”. Bilig Dergisi, (24) 65-87.
- Sever, Mustafa (2007). Bir Destan Şairi Geyceklî Aşık Hasan ve Bütün Şiirleri, Kırşehir: Kırşehir Belediyesi Kültür ve Tarih Yayınları.
- Sümer, Faruk (2011). “Tatarlar”. İslam Ansiklopedisi, (40), 168-170, Ankara: TDV.
- Şeker, Mehmet (2008). “Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre Bağdat”. Uluslararası İslam Medeniyetinde Bağdat Sempozyumu. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.437-445
- Şentürk, Ahmet Atillâ (2017). Osmanlı Şiiri Kılavuzu 2. İstanbul: Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi OSEDAM.
- Şinasi (1889). Durub-i Emsal-i Osmaniye. İstanbul: Ebüzziya Matbaası.
- Taş Fahri ve Salih Turhan (2004a). Erzincan’a Girdim, Ne Güzel Bağlar- Erzincan Türküleri 1, Ankara.
- Taş Fahri ve Salih Turhan (2004b). Erzincan’a Girdim, Ne Güzel Bağlar- Erzincan Türküleri 2, Ankara.

- TDK (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Teber, Sevda (2004). “Üç Büyük Kentin Başkalaşımı. Ankara’nın Taşına Bak!” *Mimarlık Dergisi*, Sayı 316 Mart-Nisan. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=28&RecID=367>
- Togan, Zeki Velidi (1982). Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili. İstanbul: Enderun Kitapevi.
- TRT Müzik Dairesi Yayınları. Türk Halk Müziği Repertuarı.
- Tural, Murat (2017). “Hülâgü Han’ın Bağdat’ı İstilas (1258) ve Tahribe Teşvik Meselesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, 30, 21-50.
- Turhan, Salih, Kubilay Dökmetaş ve Levent Çelik (1996). Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikayeleri. Ankara: Cem Veb Ofset.
- Türkeş-Günay, Umay (2012). Geçmişten Geleceğe Türklerin Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkmen Fikret ve Mustafa Cemiloğlu (2020). Aşık Mevlüt İhsani’den Derlenen Halk Hikayeleri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkmen, Fikret, Mete Taşlıova ve Nail Tan (2008). Aşık Şeref Taşlıova’dan Derlenen Halk Hikayeleri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulutürk, Veli (1992). Binbir Gece. İslam Ansiklopedisi 6/180-181. Ankara: TDV.
- Yakut el-Hamevî (2018). Bağdat Şehri. (Çev. Abdülhalik Bakır). *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 176-199.
- Yardımcı, Mehmet (2012). Malatya Masalları. İstanbul: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Yurdadön Aslan, Pınar (2018). “Zamanı ve Mekânı Birbirinden Ayırmak Neye/Kime Yarar?”. <https://www.sosyalbilimler.org/zaman-mekan-ayrimi/>
- Yücel, Atilla (2009). Bağdat Caddesi (I), (Ed. Derviş, P., Tanju, B. ve Tanyeli.). İstanbullaşmak: Olgular, Sorunsallar, Metaforlar. İstanbul: Garanti Galerî Yayınları, 33-37.

- Yüksel, Ahmet Turan (2008). “Kuruluş Döneminde Bağdat’ın Ticari Yapısı ve Ticari İlişkileri”. Uluslararası İslam Medeniyetinde Bağdat Sempozyumu. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. 481-491.
- Zeteroğlu Erhan ve Timur Vural (2018). “Hatay İli Antakya İlçesinde Yaşayan Domların Müzik Kültürleri”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (40) 242-253.
- Zeydan, Corci (2009). İslam Uygarlıkları Tarihi (Çev. Nejdet Gök). İstanbul: İletişim Yayınları.

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: <https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-S%CC%A7ehirler-Ag%CC%86%C4%B1> Erişim Tarihi: 10.07.2023
- URL-2: <https://en.unesco.org/creative-cities/baghdad> Erişim Tarihi: 10.07.2023
- URL-3: <https://cosit.gov.iq/documents/population/projection/projection2015-2018.pdf> Erişim Tarihi: 10.07.2023
- URL-4: <https://www.ismininlanlaminedirx.com/istatistik/bagdat-isminin-istatistikleri-6968/> Erişim Tarihi: 12.08.2023
- URL-5: <https://www.youtube.com/watch?v=pZV97JGIVUg> Erişim Tarihi: 12.09.2023
- URL-6: <https://www.ogunhaber.com/amp/yazarlar/kenan-akin/iki-gozum-kapali-bagdati-bulabilirim-9196m.html> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-7: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/mehmet-y-yilmaz/leyla-ile-mecnun-ve-bagdati-gormeden-bulabilmek-40242874> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-8: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ahmet-hakan/basbakan-binali-bey-olursa-kesin-basarisiz-olur-40104866> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-9: <https://www.nedemek.page/kavramlar/ba%C4%9Fdat%C4%B1%20iki%20gozum%20kapali%20bulabilirim> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-10: <https://www.uludagsozluk.com/k/ba%C4%9Fdat%C4%B1-iki-g%C3%B6z%C3%BC-kapali%C4%B1-bulmak/> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-11: <https://www.kizlarsoruyor.com/kultur-sanat/q9416990-bagdati-iki-gozum-kapali-bulabilirim-derken-ne-demek-istemis> Erişim Tarihi: 15.07.2023

Folklorun İmge Yaratma Gücü Bağlamında Türk Sözlü
Kültüründe Bağdat

- URL-12: <https://www.facebook.com/1406948102910244/posts/2839251876346519/> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-13: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kimler-bosalan-koltuklar-icin-siraya-girdi-medyanin-utanc-gunu-medyanin-sicil-amiri-eray-erollu-yazdi-450567h.htm> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-14 <https://eksisozluk1923.com/got-kispetten-cikmissa-yarak-bagdatan-gelir--151317> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-15: <https://www.anadolugazetesi.com/makale/dayak-bagdatan-gelir.html> Erişim Tarihi: 15.07.2023
- URL-16: <https://bagdatcaddesi.com.tr/bagdat-caddesinin-tarihi/> Erişim Tarihi: 17.08.2023
- URL-17: <https://sarkilarnotalar.blogspot.com/2012/04/bagdat-yolu.html> Erişim Tarihi: 17.08.2023
- URL-18: <https://www.onceokuloncesi.com/drama-calismalari/suslu-hanim-oyunu-2167.html> Erişim Tarihi: 17.08.2023
- URL-19: <https://www.bagdatbaharat.com.tr/> Erişim Tarihi: 22.08.2023
- URL-20: <https://www.bagdatlokantasi.com/> Erişim Tarihi: 22.08.2023
- URL-21: <https://www.instagram.com/art.bagdathali/> Erişim Tarihi: 22.08.2023
- URL-22: <https://www.haritamap.com/yer/bagdat-sokak-bahcelievler> Erişim Tarihi: 22.08.2023
- URL-23: <https://www.instagram.com/bagdatcarsisi/> Erişim Tarihi: 22.08.2023

DESTİNASYON REKABETİNDE İSTANBUL

Editör

Prof. Dr. Mehmet SARIİŞİK

Yazar

Dr. Öğr. Üyesi Didar SARI ÇALLI

Destinasyon Rekabetinde İstanbul

Editör: Mehmet SARIŞIK
Yazar : Didar SARI ÇALLI

ORCID (0000-0002-0681-6137)
ORCID (0000-0001-5517-2924)

ISBN 978-625-6600-62-1
E-ISBN 978-625-6600-63-8
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Destinasyon Rekabetinde İstanbul
SARIŞIK, Mehmet – SARI ÇALLI, Didar
1. Basım 107 s., 150 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
KISALTMALAR.....	5
ŞEKİL LİSTESİ.....	6
GRAFİK LİSTESİ	7
TABLO LİSTESİ	8
ÖNSÖZ.....	11
GİRİŞ	13
BÖLÜM 1 REKABET VE DESTİNASYON REKABETİ	
ÜZERİNE	15
1.1. Rekabet Gücü Kavramı: Tanımlar ve Tartışmalar	15
1.2. Rekabet Gücünün Kuramsal Gelişimi	18
1.2.1. Geleneksel Yaklaşım: Ticaret Teorilerinden Rekabete Doğru	20
1.2.2. Yeni Dış Ticaret Teorileri.....	26
1.2.3. Porter Yaklaşımı ve Elmas Modeli	29
1.3. Uluslararası Rekabet Gücü ve Geliştirilen Endeksleri	35
1.3.1. Küresel Rekabet Gücü Endeksi	35
1.3.2. Dünya Rekabet Gücü Yıllığı.....	38
1.3.3. OECD Turizm Rekabet Gücü Ölçümü	40
1.4. Küreselleşme Çerçevesinde Turizm Sektörü ve Destinasyon Rekabeti	42
1.5. Destinasyon Rekabet Modelleri	43
1.5.1. Ritchie ve Crouch'un Destinasyon Rekabeti Kavramsal Modeli	43
1.5.2. Kim'in Turizm Rekabet Modeli.....	48

1.5.3. Destinasyon Rekabeti Bütünleşik Modeli	51
1.5.4. Heath'in Sürdürülebilir Turizm Rekabet Gücü Modeli....	53
BÖLÜM 2 İSTANBUL VE ULUSLARARASI SAHADA REKABET GÜCÜ.....	63
2.1. İstanbul'un Ulusal ve Uluslararası Turizmdeki Konumu.....	63
2.1.1. İstanbul'un Turizm Arzı	64
2.1.2. İstanbul'un Turizm Talebi	74
2.2. Kentin Uluslararası Turizmde Rakip Destinasyonları.....	78
2.2.1. Paris.....	79
2.2.2. Londra	82
2.2.3. Barselona	84
2.2.4. Roma	86
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
KAYNAKÇA	96

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C. ve İ.Y. Vural. (2004). *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. Yayın No:254. Aralık 2004.
- Alina, C. ve R. Cătălina. (2008). Competitiveness of Romania as a Tourist Destination. *The Annals of the University of Oradea, Economic Sciences*; 2008, Vol. 17, Issue 4, s.802-806.
- Bahar, O. ve M. Kozak. (2014). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bahar, O. ve M. Kozak. (2012). *Turizm ve Rekabet*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bayraktutan, Y. (2003). Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt 4. Sayı 2. s.175-186.
- Buhalis, Dimitrios. (2000). Marketing the Competitive Destination of the Future. *Tourism Management*. Vol. 21. s.97-116.
- Chang Moon, H., Rugman, A. M. ve Verbeke, A. (1998). A Generalized Double Diamond Approach to the Global Competitiveness of Korea and Singapore. *International Business Review*. Vol. 7, Issue: 2, s. 135-150.
- Chipman, J. S. (1969). Factor Price Equalization and the Stolper-Samuelson Theorem. *International Economic Review*. s. 399-406.
- Cho, D. S. ve H.C. Moon. (2000). *From Adam Smith to Michael Porter: Evolution of Competitiveness Theory*. Singapore: World Scientific.
- Chon, K. ve K.J Mayer. (1995). Destination Competitiveness Models in Tourism and Their Application to Las Vegas. *Journal of Tourism Systems and Quality Management*. 1(2/3/4). s.228.
- CLIA (2014). Charting a Course to Success: 2014 CLIA Annual Report. <http://test.cruising.org/docs/default-source/annual-reports/clia-2014-annual-report-final.pdf?sfvrsn=2>. ET. 06.06.2015.

- CLIA (2023). 2023 State of the Cruise Industry Report. <https://cruising.org/en-gb/news-and-research/research/2023/march/2023-state-of-the-cruise-industry-report>, ET. 06.10.2023.
- Crouch, Geoffrey I. (2007), *Modelling Destination Competitiveness: A Survey and Analyses of the Impact of Competitiveness Attributes*, CRC for Sustainable Tourism Pty. Ltd., Australia.
- Crouch, G. ve J.R. Brend Ritchie (1999). Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity. *Journal of Business Research*. Vol.44, s. 137–152.
- Dinler, Zeynel. (2001). *Bölgesel İktisat*. Yenileştirilmiş 6. Basım. Ekin Kitabevi Yayınları. Bursa.
- Deniz Ticaret Odası (2019). Türkiye’de Deniz Turizmi. https://www.denizticaretodasi.org.tr/Media/SharedDocuments/DenizTicaretDergisi/agustos_ek_2019.pdf, ET. 06.10.2023.
- Dupeyras, A. ve N. MacCallum. (2013). Indicators for Measuring Competitiveness in Tourism: A Guidance Document. OECD Tourism Papers, 2013/02. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k47t9q2t923-en>, ET.12.06.2012.
- Dwyer, L., R. Mellor, Z. Livaic, D. Edwards ve C. Kim. (2004). Attributes of Destination Competitiveness: a Factor Analysis. *Tourism Analysis*. Vol.9. No:1-2. s. 91-101(11).
- Dwyer, Larry ve Chulwon Kim. (2004). *Destination Competitiveness: A Model and Determinants*. <http://fama2.us.es:8080/turismo/turisonet1/economia%20del%20turismo/demanda%20turistica/DESTINATION%20COMPETITIVENESS%20A%20MODEL%20AND%20DETERMINANTS.PDF>. ET. 30.01.2013.
- Dwyer, Larry ve Chulwon Kim. (2003). Destination Competitiveness: Determinants and Indicators. *Current Issues in Tourism*. Vol.6. No.5. s.369-414.

- Dwyer, L., P. Forsyth ve P. Rao. (2000). The Price Competitiveness of Travel and Tourism: a Comparison of 19 Destinations. *Tourism Management*. Vol.21 (2000). s.9-22.
- EBTL. (2014). Analisi Della Domanda Turistica Negli Esercizi Alberghieri Di Roma E Provincia Anno 2014: Rapporta Annuale 2014. http://www.ebtl.it/docs/2014/Rapporto_Annuale_2014.pdf. ET. 08.07.2015.
- ENIT-National Tourist Board (2023). 2023 Summer, Nearly 2 Million Airport Arrivals in Italy, <https://www.enit.it/en/2023-summer-nearly-2-million-airport-arrivals-in-italy>, et.14.10.2023.
- Erim, Neşe. (2011). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Umuttepe Yayınları. Kocaeli.
- European Commission (1995). Competitiveness Advisory Group. *Enhancing European Competitiveness. First Report to the President of the Commission, the Prime Ministers and Heads of State*. Brussels.
- Gökmenoğlu, S. M., M. Akal ve R. Altunışık (2012). Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler. *Rekabet Dergisi*. Cilt:13, Sayı:4.
- Heath, Ernie (2003). Towards a Model to Enhance Destination Competitiveness: a Southern African Perspective. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol:10, No:2, ss. 327-353.
- Helpman, E. (1999). The Structure of Foreign Trade. *The Journal of Economic Perspectives*. Vol.13, No.2, s.121-144.
- Hong, W.C. (2008). *Competitiveness in the Tourism Sector*. Heidelberg: Physica-Verlag.
- Hunt, E. K. (2002). *History of Economic Thought: a Critical Perspective*. Updated 2nd Edition. New York: M. E. Sharpe, Inc.

- ICCA (2023). *ICCA Business Analytics 2022 Public Abstract*. <https://www.iccaworld.org/global-industry-news/post/public-abstract-2022-icca-business-analytics/>. ET. 29.09.2023.
- ICCA (2015). *ICCA Statistics Report 2014*. <http://www.iccaworld.com/associations.cfm>. ET. 25.08.2015.
- IMD. (2015a). *Frequently Asked Questions*. <http://www.imd.org/uupload/imd.website/wcc/FAQs.pdf>. ET. 11.06. 2015.
- IMD. (2015b). *Imd World Competitiveness Yearbook 2015*. <http://www.imd.org/uupload/imd.website/wcc/methodology.pdf>. ET. 11.06. 2015.
- Inbound Tourism Trends. (2015). www.visitbritain.org. ET. 04.11.2015.
- İBB. (2015). *İstanbul Tanıtım: Sayılarla İstanbul*. http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/konum/Pages/Sayilarla_Istanbul.aspx. ET. 04.09.2015
- İBB. (2012). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Turizm Master Planı Taslak Çalışması*.
- İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2023). *İstanbul Turizm İstatistikleri Raporu, Ağustos 2023*. <https://istanbul.ktb.gov.tr/Eklenti/117858,agustos-2023-turizm-istatistik-raporupdf.pdf?0>, ET. 11.10.2023.
- İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2015a). *Alışveriş Turizmi*. <http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/tr/genelsayfa/al%C4%B1%C5%9Fveri%C5%9F-turizmi>. ET. 26.08.2015.
- İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2015b). *İstanbul Turizm İstatistikleri, 2015 Ocak-Mayıs*. <http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/tr/turizm-istatistik/2015-y%C4%B1%C4%B1-turizm-istatistikleri>. ET. 21.08.2015.

- İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2015c). İstanbul Turizm İstatistikleri, 2014 Ocak-Aralık. <http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/tr/turizm-istatistik/2014-y%C4%B1%C4%B1-turizm-istatistikleri>. ET. 21.08.2015.
- JCI. (2015). http://www.jointcommissioninternational.org/about-jci/jci-accredited-organizations/?c=Turkey&F_All=y. ET. 01.11.2015.
- JCI. (2023). [https://www.jointcommissioninternational.org/who-we-are/accredited-organizations/#first=30&sort=%40aoname%20ascending&f:@aocountry=\[Turkey\]](https://www.jointcommissioninternational.org/who-we-are/accredited-organizations/#first=30&sort=%40aoname%20ascending&f:@aocountry=[Turkey]), ET. 06.10.2023.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2017). Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması Sege-2017, <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/il-sege-raporlari>, ET. 27.09.2023.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2022*, <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/ilce-sege-raporlari>, ET. 27.09.2023.
- Kerimoğlu, Ebru. (2008). “İstanbul”. Gürhan Aktaş (Ed.). *Türkiye Turizm Coğrafyası* içinde17-43., Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kim, Chulwon. (2000). “A Model Development for Measuring Global Competitiveness of the Tourism Industry in the Asia-Pacific Region”. *Korea Institute for International Economic Policy. APEC Study Series* 00-03. <http://www.kiep.go.kr/eng/search/search.jsp>. ET. 10.06.2015.
- Kozak, Metin (1999). Destination Competitiveness Measurement: Analysis of Effective Factors and Indicators. ERSA Conference Papers: European Regional Science Association.

- Krugman, Paul. 1994. Competitiveness: a Dangerous Obsession. *Foreign Affairs*. Vol.73. No.2. s. 28-44.
- Learner, Edward E. (1985). *Sources of International Comparative Advantage*. MIT Press. Massachusetts.
- Leontief, Wassily. (1953). “Domestic Production and Foreign Trade; The American Capital Position Re-Examined”. *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 97, No. 4. s. 332-349.
- Linder, Staffan Burenstam. (1961). “An Essay on Trade and Transformation”. Almqvist & Wiksells Boktryckeri Ab. Upsala.
- London Municipality. (2015). London Borough Links. <https://www.london.gov.uk/contact-us/public-services-enquiries/london-borough-links>. ET. 04.11.2015.
- Lynch, Richard. (2006). Corporate Strategy. 4th Ed. Financial Times Prentice Hall. England.
- Mena, Miguela Monica Maniago. (2006). Exploring Destination Competitiveness from a Social Development Perspective: Evidences from South East Asia. Doktora Tezi. The Hong Kong Polytechnic University School of Hotel and Tourism Management.
- Michelin Guide (t.y.), İstanbul, Turkey, <https://guide.michelin.com/tr/en/istanbul-province/istanbul/restaurants/page/3>, E.T.29.09.2023.
- Negishi, Takashi. (2014). Developments of International Trade Theory. *Advances in Japanese Business and Economics*. Vol. 2, s. 81-86.
- Observatori del Turisme a Barcelona (2022a). Informe anual 2022, https://ajuntament.barcelona.cat/turisme/en/estadistiques_enquestes, ET.13.10.2023.
- Observatori del Turisme a Barcelona (2022b). *Profile and habits of tourists in Barcelona city results report 2022*, <https://www.observatoriturisme.barcelona/ca/not%C3%ADc>

ies/844%E2%82%AC-la-despesa-mitjana-durant-
l%E2%80%99estada-persona-i-nit-m%C3%A9s-elevada-
dels-%C3%BAltims-5-anys, ET.13.10.2023.

Omerzel, Doris Gomezelj. (2006). Competitiveness of Slovenia as a Tourist Destination. *Managing Global Transitions*. Vol. 4. No. 2. Summer 2006.

Özer, Kazım Ozan (2012). *Türk Turizm Endüstrisinin Uluslararası Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi: Elmas Modeli ile Türkiye İspanya Karşılaştırması*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Paris Office du Tourisme et des Congres, (2014). Tourism in Paris: Key Figures 2014. <http://asp.zone-secure.net/v2/index.jsp?id=1203/1515/56266&lng=en%20>. ET. 11.07.2015.

Popolazione residente al 1° Gennaio 2015 per età, sesso e stato civile comune: Roma, 2014. <http://demo.istat.it/pop2015/index.html>. ET. 13.10.2015.

Porter, Michael E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. London: The Macmillan Press Ltd.

Porter, Michael E. (2010). *Rekabet Üzerine*. Çev. Kıvanç Tanrıyar. Optimist Yayınları. İstanbul.

Ritchie, J. R. B. ve G. I. Crouch. (2003). *The Competitive Destination: a Sustainable Tourism Perspective*. Wallingford, UK: Cabi Publishing.

Ritchie, J. R. B. ve G. I. Crouch. (2000). The Competitive Destination: a Sustainability Perspective. *Tourism Management*. Vol. 21, s. 1-7.

Rugman, A. M. ve D'cruz, J. R. (1993). "The Double Diamond Model of International Competitiveness: The Canadian Experience", *Management International Review*, Vol. 33/2, pp. 17-19

- Samuelson, Paul. A. (1948). International Trade and the Equalization of Factor Prices. *Economic Journal*, Vol.58. s. 163-184.
- Sarı Çallı, D. (2015). *Destinasyon Rekabet Gücü Açısından İstanbul'un Karşılaştırmalı Analizi*, Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saygılı, F. ve G. Manavgat. (2014). Linder Hipotezi: “Türkiye'nin Dış Ticareti için Ampirik Bir Analiz” . Ege Akademik Bakış. Cilt: 14. Sayı: 2. s. 261-270.
- Seyidoğlu, Halil. (1996). *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Yayınları, Gen.11.bs.
- Smith, Adam. (1976). An Inquiry into the Nature and Causes of The Wealth of Nations. Ed.E. Cannan. USA. The University of Chicago Press.
- Spence, A. Michael ve Hazard, Heather A. (1988). *International Executive*. Winter/Spring88, Vol. 30, Issue 1, s.32-34.
- Statista (2023a). *Number of hotels in Paris, France as of January 2023, by rating*, <https://www.statista.com/statistics/1116724/number-of-hotels-in-paris-by-category/>, ET.14.10.2023.
- Statista (2023b). *Number of beds available in hotel facilities in the Italian municipality of Rome in 2019 and 2020, by hotel rating*, <https://www.statista.com/statistics/1092657/beds-in-hotel-facilities-in-rome-by-hotelrating/>. ET. 14.10.2023.
- Statista (2023c). *Number of hotel establishments in Rome, Italy from 2019 to 2022, by rating*, <https://www.statista.com/statistics/1092620/hotel-facilities-in-rome-by-hotel-rating/>. ET. 14.10.2023.
- Statistics&Insights (2015). <https://www.visitbritain.org/nation-region-county-data>. ET. 06.11.2015.
- Stone, Howard. B. J ve Ashok Ranchhod. (2006). Competitive Advantage of a Nation in the Global Arena: A Quantitative

Advancement to Porter's Diamond Applied to the UK, USA and BRIC Nations. *Strategic Change*. Vol. 15, s. 283–294.

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021), Bakanlık Belgeli Tesis İstatistikleri 2021, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>, ET. 06.10.2023.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023a), Turizm Yatırım ve İşletme (Bakanlık) Belgeli Tesis İstatistikleri: Eylül 2023 Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201136/turizm-yatirim-ve-isletme-bakanlik-belgeli-tesis-istatistikleri.html>, ET. 06.10.2023.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023b), Belediye Belgeli Tesis İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201137/belediye-belgeli-tesis-istatistikleri.html>, ET. 06.10.2023.
- Things to do. (2015). <http://www.turismoroma.it/cosa-fare-categorie/musei?lang=en>. ET. 08.07.2015.
- Tourism Statistics in Barselona and Regions. (2014). <http://professional.barcelonaturisme.com/imgfiles/estad/Est2014.pdf>. ET. 07.07.2015.
- Turismoroma.it (t.y.). Towards the Strategic Plan for tourism in Rome <https://www.turismoroma.it/en/node/37053>, E.T.14.10.2023.
- TÜRSAB. (2014a). *TÜRSAB Türkiye Müzeleri 2013 Raporu*. http://www.tursab.org.tr/tr/tursabdan-haberler/kurumsal-haberler/tursab-turkiye-muzeleri-2013-raporu_10084.html. ET. 05.07.2015.
- TÜRSAB. (2014b). *Türkiye Kongre Turizmi Raporu 2013*. http://www.tursab.org.tr/dosya/12188/tursab-kongre-turizmi-raporu_12188_5546141.pdf. ET. 26.07.2015.
- TÜRSAB. (2014c). *TÜRSAB Türkiye Kruvaziyer Turizmi Raporu*. http://www.tursab.org.tr/dosya/12193/tursab-krvaziyer-turizmi-raporu107153521118_12193_5644498.pdf. ET. 10.05.2015.

- UNESCO. (2015). World Heritage List: Historic Areas of Istanbul. <http://whc.unesco.org/en/list/356>. ET. 20.05.2015.
- UNWTO. (2023). *International Tourism Highlights 2023 Edition: The Impact of COVID-19 on Tourism (2020–2022)*. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284424504>, ET. 10.10.2023.
- UNWTO. (2019). *International Tourism Highlights, 2019 Edition*. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421152>. ET. 07.10.2023.
- UNWTO. (2015). *Tourism Highlights, 2015 Edition*. <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>. ET. 31.07.2015.
- UNWTO. (2014). *Tourism Highlights, 2014 Edition*. <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2014-edition>. ET. 14.01.2015.
- Vernon, Raymond. (1979). “The product cycle hypothesis in a new international environment.” *Transnational Corporations and International Trade and Payments* (1993). Ed. H. Peter Gray. The United Nation Library of Transnational Corporations. Vol. 8. s. 46-63.
- Vernon, Raymond. (1966). International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 80, No. 2, s. 190-207.
- Visit Britain (2023a). 2022 inbound data. <https://www.visitbritain.org/2022-inbound-data-0>, E.T. 13.10.2022.
- Visit Britain (2023b). Annual Survey of Visits to Visitor Attractions: Latest results, <https://www.visitbritain.org/annual-survey-visits-visitor-attractions-latest-results>, E.T. 13.10.2022.
- Visit Paris Region. (t.y.). Attendance in Paris Region in 2021, <https://pro.visitparisregion.com/en/tourism->

statistics/annual-key-facts/key-figures-of-the-destination, ET. 13.10.2023.2021

- Visser, Alvera. (2009). A Competitiveness Model for Tourism Products. Doktora Tezi. North-West University, School for Entrepreneurship, Marketing and Tourism Management.
- Yüncü, Hilmi Rafet. (2010). Şarap Turizmi Bölgelerinin Rekabet Edebilirliğine Yönelik Bir Model Önerisi: Kapadokya Örneği. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WCCF. (2014). *World Cities Culture Report 2014*. <http://www.worldcitiescultureforum.com/sites/default/files/publications/World%20Cities%20Culture%20Report%202014%20 hires.pdf>. ET. 10.08.2015.
- WEF. (2015). *The Global Competitiveness Report 2014-2015*. Switzerland: World Economic Forum.
- WEF. (2009). *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Switzerland: World Economic Forum.
- Wikipedia. (2015). *Roma*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Roma>. ET.08.07.2015.
- World Cities Culture Forum (2014). *World Cities Culture Report 2014*. <http://www.worldcitiescultureforum.com/world-cities-culture-report-2014-high-resolution>. ET. 25.08.2015.

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında İzmir’de doğan Didar Sarı Çallı, ilk ve orta öğrenimini Ankara’da tamamlamıştır. 2003 yılında Ankara Atatürk Anadolu Lisesi’nden mezuniyetinin ardından aynı yıl İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü’nde lisans öğrenimine hak kazanmıştır. Sarı Çallı, 2003-2004 akademik yılında Kırgızistan/Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Rusça, Önbüro, Servis ve Mutfak kurslarında sertifika eğitimlerine katılmıştır.

2006 yılında Conrad Hotel İstanbul, 2007 yılında Crowne Plaza&Holiday Inn İstanbul otelleri Satış/Pazarlama bölümlerinde mesleki uygulama eğitimlerini tamamlamıştır.

2008’de İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü’nden mezun olan Sarı Çallı, aynı yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Bölümü’nde başladığı yüksek lisans eğitiminin tez çalışmasını 2009 yılında Araştırma Görevlisi olarak göreve başladığı Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği bölümünde tamamlamıştır. 2010-2015 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ABD’de doktora eğitimini tamamlayan araştırmacı, 2012-2013 Akademik Yılı’nda ABD South Florida University, College of Hospitality and Technology Leadership’te misafir araştırmacı olarak bulunmuştur.

Halen Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü’nde doktor öğretim üyesi olan Sarı Çallı, İngilizce ve Rusça bilmekte olup, evli ve iki çocuk annesidir.

BİLİM VE SPOR ARAŞTIRMALARI

Editörler

Prof. Dr. İlker ÖZMUTLU

Doç. Dr. Süleyman Erim ERHAN

BİLİM VE SPOR ARAŞTIRMALARI

Editörler

Prof. Dr. İlker ÖZMUTLU

ORCID (0000-0002-8287-4275)

Doç. Dr. Süleyman Erim ERHAN

ORCID (0000-0003-4437-0807)

ISBN: 978-625-6600-53-9

E-ISBN: 978-625-6600-52-2

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Kitap Adı

ÖZMUTLU, İlker – ERHAN, Süleyman Erim

1. Basım 182 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Antrenman 2. Beden eğitimi 3. Fiziksel aktivite 4. Rekreasyon 5. Spor

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

DÖVÜŞ SPORLARINDA HIZLI KİLO ALIP VERMENİN PERFORMANSA ETKİSİ.....	7
<i>Ergün ÇAKIR</i>	
DİRENÇ ANTRENMANLARI.....	23
<i>Bülent KİLİT, Erşan ARSLAN, Yusuf SOYLU</i>	
KOPARMA TEKNİĞİNDE BAR KİNEMATİĞİ VE ENERJETİĞİ ...	49
<i>Erbil HARBİLİ, Asım TUNÇEL</i>	
KALİSTENİK ANTRENMAN	63
<i>Serkan AYDIN</i>	
SPORCULARIN SPORTİF SORUNLARLA BAŞA ÇIKMA BECERİLERİ İLE PERFORMANSLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	73
<i>Atakan ALAFTARGİL, Sefer KARABAĞ, Mehmet Şirin GÜLER</i>	
SPOR İŞLETMELERİNDE PERSONEL YÖNETİMİ VE HİZMET ANLAYIŞI	91
<i>Bedirhan KÖSE, Samet ZENGİN</i>	
İNSAN KAYNAKLARINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM.....	101
<i>Furkan PASLI, Samet ZENGİN</i>	
RETRO SPOR PAZARLAMASI	113
<i>Zafer GAYRETLİ, Özgür ÖZDEMİR</i>	
ÖRGÜTSEL ÇALIŞMALARDA LİDERLİK VE LİDERLİK ETKİSİ	129
<i>Kemal SARĞIN</i>	
SPORDA FARKLI ÖĞRENME YAKLAŞIMLARI	143
<i>Serkan AYDIN</i>	
ESPOR TARTIŞILMAYA DEVAM EDİYOR: ESPOR SPOR MU?	157
<i>Yalçın MARAŞLI, Barış BAYDEMİR</i>	

DÖVÜŞ SPORLARINDA HIZLI KİLO ALIP VERMENİN PERFORMANSA ETKİSİ

Ergün ÇAKIR

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor
Yüksekokulu Antrenörlük Eğitimi Bölümü Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5895-5297

KAYNAKLAR

- Apovian C. M. (2016). Obesity: definition, comorbidities, causes, and burden. *The American journal of managed care*, 22(7 Suppl), s176–s185.
- Artioli, G. G., Gualano, B., Franchini, E., Scagliusi, F. B., Takesian, M., Fuchs, M., & Lancha, A. H., Jr (2010). Prevalence, magnitude, and methods of rapid weight loss among judo competitors. *Medicine and science in sports and exercise*, 42(3), 436–442. <https://doi.org/10.1249/MSS.0b013e3181ba8055>
- Artioli, G. G., Saunders, B., Iglesias, R. T., & Franchini, E. (2016). It is Time to Ban Rapid Weight Loss from Combat Sports. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 46(11), 1579–1584. <https://doi.org/10.1007/s40279-016-0541-x>
- Barbas, I., Fatouros, I. G., Douroudos, I. I., Chatzinikolaou, A., Michailidis, Y., Draganidis, D., Jamurtas, A. Z., Nikolaidis, M. G., Parotsidis, C., Theodorou, A. A., Katrabasas, I., Margonis, K., Papassotiriou, I., & Taxildaris, K. (2011). Physiological and performance adaptations of elite Greco-Roman wrestlers during a one-day tournament. *European journal of applied physiology*, 111(7), 1421–1436. <https://doi.org/10.1007/s00421-010-1761-7>
- Bilici, M. F., & Güler, M. Ş. (2018). The investigation of the acute effect of sparring training on some biochemical parameters in elite boxers. *International journal of applied exercise physiology*, 8(3.1), 357-360.
- Brito, C. J., Roas A, F. C., Brito I, S. S., Marins J, C. B., Córdova, C., & Franchini, E. (2012). Methods of body mass reduction by combat sport athletes. *International journal of sport nutrition and exercise metabolism*, 22(2), 89–97. <https://doi.org/10.1123/ijsnem.22.2.89>
- Cannataro, R., Cione, E., Gallelli, L., Marzullo, N., & Bonilla, D. A. (2020). Acute Effects of Supervised Making Weight on Health Markers, Hormones and Body Composition in Muay Thai Fighters. *Sports (Basel, Switzerland)*, 8(10), 137. <https://doi.org/10.3390/sports8100137>
- Ceylan, B., Aydos, L., & Šimenko, J. (2022). Effect of Rapid Weight Loss on Hydration Status and Performance in Elite Judo Athletes. *Biology*, 11(4), 500. <https://doi.org/10.3390/biology11040500>
- Connor, J., & Egan, B. (2019). Prevalence, Magnitude and Methods of Rapid Weight Loss Reported by Male Mixed Martial Arts Athletes in Ireland. *Sports (Basel, Switzerland)*, 7(9), 206. <https://doi.org/10.3390/sports7090206>

- Çakır, E., Güleşçe, M., Sargin, K., & Eriş, F. (2023). Examination Of The Stress Factors Experienced By Coaches. *Journal Of Education and Recreation Patterns*, 4(1), 181-191.
- Degoutte, F., Jouanel, P., Bègue, R. J., Colombier, M., Lac, G., Pequignot, J. M., & Filaire, E. (2006). Food restriction, performance, biochemical, psychological, and endocrine changes in judo athletes. *International journal of sports medicine*, 27(1), 9–18. <https://doi.org/10.1055/s-2005-837505>
- Eriş, F., & Uzun, R. (2021). Ergen Erkek Badmintoncularda Pliometrik Antrenmanların Denge ve Bazı Motorik Özellikler Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 94-106.
- Eriş, F., Sargin, K., & Çakır, E. (2018). The Effect of Fitness on Socialization. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 5 (2), 230-238
- Figlioli, F., Bianco, A., Thomas, E., Stajer, V., Korovljević, D., Trivić, T., Maksimović, N., & Drid, P. (2021). Rapid Weight Loss Habits before a Competition in Sambo Athletes. *Nutrients*, 13(4), 1063. <https://doi.org/10.3390/nu13041063>
- Fogelholm M. (1994). Effects of bodyweight reduction on sports performance. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 18(4), 249–267. <https://doi.org/10.2165/00007256-199418040-00004>
- Franchini, E., Brito, C. J., & Artioli, G. G. (2012). Weight loss in combat sports: physiological, psychological and performance effects. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 9(1), 52. <https://doi.org/10.1186/1550-2783-9-52>
- Goele, K., Bony-Westphal, A., Rumcker, B., Lagerpusch, M., & Müller, M. J. (2009). Influence of changes in body composition and adaptive thermogenesis on the difference between measured and predicted weight loss in obese women. *Obesity facts*, 2(2), 105–109. <https://doi.org/10.1159/000210369>
- Güler, M. Ş., Yüksek, S., & Göksu, Ö. (2020). Investigation of the relationship between body mass index and physical fitness in older women. *International Journal of Sport Culture and Science*, 8(1), 1-10.
- Güler, M. Ş. (2019). Determination of healthy life style behaviors of students studying in the school of physical education and sports. *European Journal of Education Studies*. 5(12), 197-204
- Hoffman, Jay R PhD, CSCS*D, FNCSA 1 ; Maresh, Carl Yüksek Lisans Doktora 2. Dövüş Sporcuları İçin Beslenme ve Hidrasyon Sorunları.

Strength and Conditioning Journal 33(6):s 10-17, Aralık 2011. | DOI: 10.1519/SSC.0b013e318237247e

- Januszko, P., & Lange, E. (2021). Nutrition, supplementation and weight reduction in combat sports: a review. *AIMS public health*, 8(3), 485–498. <https://doi.org/10.3934/publichealth.2021038>
- Jensen, M. D., Ryan, D. H., Apovian, C. M., Ard, J. D., Comuzzie, A. G., Donato, K. A., Hu, F. B., Hubbard, V. S., Jakicic, J. M., Kushner, R. F., Loria, C. M., Millen, B. E., Nonas, C. A., Pi-Sunyer, F. X., Stevens, J., Stevens, V. J., Wadden, T. A., Wolfe, B. M., Yanovski, S. Z., American College of Cardiology/American Heart Association Task Force on Practice Guidelines, ... Obesity Society (2014). 2013 AHA/ACC/TOS guideline for the management of overweight and obesity in adults: a report of the American College of Cardiology/American Heart Association Task Force on Practice Guidelines and The Obesity Society. *Journal of the American College of Cardiology*, 63(25 Pt B), 2985–3023. <https://doi.org/10.1016/j.jacc.2013.11.004>
- Kershaw KN, Albrecht SS, Carnethon MR. Siyahlar ve Meksikalı Amerikalılar arasında ırksal ve etnik yerleşim ayrımı, mahalle sosyoekonomik ortamı ve obezite. *Ben J Salgın*. 2013;177(4):299-309. doi: 10.1093/aje/kws372.
- Khodae, M., Olewinski, L., Shadgan, B., & Kiningham, R. R. (2015). Rapid Weight Loss in Sports with Weight Classes. *Current sports medicine reports*, 14(6), 435–441. <https://doi.org/10.1249/JSR.0000000000000206>
- Kim, S., Greenwell, T. C., Andrew, D. P., Lee, J., & Mahony, D. F. (2008). An analysis of spectator motives in an individual combat sport: A study of mixed martial arts fans. *Sport Marketing Quarterly*, 17(2), 109.
- Kumar DS, Banji D, Harani A. Obezitede fizyolojik faktör. *Am-Euras J Toxicol Sci*. 2010;2(3):177-189.
- Langan-Evans, C., Close, G. L., & Morton, J. P. (2011). Making weight in combat sports. *Strength & Conditioning Journal*, 33(6), 25-39.
- Mauricio, C. A., Merino, P., Merlo, R., Vargas, J. J. N., Chávez, J. Á. R., Pérez, D. V., Aedo-Muñoz, E. A., Slimani, M., Brito, C. J., Bragazzi, N. L., & Miarka, B. (2022). Rapid Weight Loss of Up to Five Percent of the Body Mass in Less Than 7 Days Does Not Affect Physical Performance in Official Olympic Combat Athletes With Weight Classes: A Systematic Review With Meta-Analysis. *Frontiers in physiology*, 13, 830229. <https://doi.org/10.3389/fphys.2022.830229>
- Monteiro, C. A., Moubarac, J. C., Cannon, G., Ng, S. W., & Popkin, B. (2013). Ultra-processed products are becoming dominant in the global food

- system. *Obesity reviews : an official journal of the International Association for the Study of Obesity*, 14 Suppl 2, 21–28. <https://doi.org/10.1111/obr.12107>
- Murugappan, K. R., Mueller, A., Walsh, D. P., Shaefi, S., Leibowitz, A., & Sarge, T. (2021). Rapid Weight Gain Following Weight Cutting in Male and Female Professional Mixed Martial Artists. *International journal of sport nutrition and exercise metabolism*, 31(3), 259–267. <https://doi.org/10.1123/ijsnem.2020-0369>
- Oppliger, R. A., Case, H. S., Horswill, C. A., Landry, G. L., & Shelter, A. C. (1996). American College of Sports Medicine position stand. Weight loss in wrestlers. *Medicine and science in sports and exercise*, 28(6), ix–xii.
- Pallarés, JG, Martínez-Abellán, A., López-Gullón, JM, Morán-Navarro, R., De la Cruz-Sánchez, E., & Mora-Rodriguez, R. (2016). Rekabetçi olimpiik dövüş sporlarında farklı derecelerde hipohidrasyonun ardından kas kasılma hızı, gücü ve güç çıkışı değişir. *Uluslararası Spor Beslenme Derneği Dergisi* , 13 (1), 10.
- Pettersson, S., Ekström, M. P., & Berg, C. M. (2013). Practices of weight regulation among elite athletes in combat sports: a matter of mental advantage?. *Journal of athletic training*, 48(1), 99–108. <https://doi.org/10.4085/1062-6050-48.1.04>
- Popkin, B. M., Horton, S., Kim, S., Mahal, A., & Shuigao, J. (2001). Trends in diet, nutritional status, and diet-related noncommunicable diseases in China and India: the economic costs of the nutrition transition. *Nutrition reviews*, 59(12), 379–390. <https://doi.org/10.1111/j.1753-4887.2001.tb06967.x>
- Reale, R., Slater, G., & Burke, L. M. (2017). Acute-Weight-Loss Strategies for Combat Sports and Applications to Olympic Success. *International journal of sports physiology and performance*, 12(2), 142–151. <https://doi.org/10.1123/ijsp.2016-0211>
- Sargin, K., & Güleşce, M. (2022). Relationship Investigation of the Effect of Multi-Directional Leadership Origins on Social Intelligence. *Pakistan Journal of Medical & Health Sciences*, 16(03), 709-709.
- Simpson K, Parker J, Plumer J, Bloom S. CCK, PYY ve PP: enerji dengesinin kontrolü. *Handb Exp Pharmacol*. 2012;(209):209-230. doi: 10.1007/978-3-642-24716-3_9.
- Steen, S. N., & Brownell, K. D. (1990). Patterns of weight loss and regain in wrestlers: has the tradition changed?. *Medicine and science in sports and exercise*, 22(6), 762–768. <https://doi.org/10.1249/00005768-199012000-00005>

DİRENÇ ANTRENMANLARI

Bülent KİLİT

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9061-0691

Erşan ARSLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2933-6937

Yusuf SOYLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0609-0601

KAYNAKLAR

- ACSM (2018). American College of Sports Medicine, Health-Related Physical Fitness Assessment Manual. Fifth Edition, Champaign, IL: Human Kinetics.
- Aksoy, D. (2019). Effects of 10-Week Whole Body Vibration Training on Strength, Flexibility and Agility in Taekwondo Athletes. *Journal of Education and Learning*, 8(2), 213-222.
- Arı, Y., & Tuncel, A. (2021). Comparison of Aerobic and Anaerobic Performances of Well Trained Wrestlers According to Weights. *Kinesiologia Slovenica*, 27(2).
- Arı, Y., Tunçel, A., & Harbili, E. (2020). Genç hentbolcularda üst ekstremitte kuvveti, anaerobik güç, sürat ve çeviklik arasındaki ilişkiler. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(2), 71-81.
- Baechle, T. R., & Earle, R. W. (Eds.). (2008). *Essentials of strength training and conditioning*. Human kinetics. 3rd ed
- Bartolomei, S., Hoffman, J. R., Merni, F., & Stout, J. R. (2014). A comparison of traditional and block periodized strength training programs in trained athletes. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 28(4), 990-997.
- Baydemir, B., & Aksoy, D. (2019). 17 ve 19 Yaş Amatör Futbolcuların Maksimum Sürat ve Yüksek Hızda Yön Değiştirme Performanslarının Karşılaştırılması. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-7.
- Behringer, M., Vom Heede, A., Yue, Z., & Mester, J. (2010). Effects of resistance training in children and adolescents: a meta-analysis. *Pediatrics*, 126(5), e1199-e1210.
- Chu, D., & Myer, G. (2013). *Anatomy and physiology of plyometrics*. Plyometrics. Champaign, IL: Human Kinetics, 13-14.
- Gordon, B. R., McDowell, C. P., Lyons, M., & Herring, M. P. (2020). Resistance exercise training for anxiety and worry symptoms among young adults: a randomized controlled trial. *Scientific reports*, 10(1), 17548.
- Grgic, J. (2020). The effects of low-load vs. high-load resistance training on muscle fiber hypertrophy: a meta-analysis. *Journal of Human Kinetics*, 74(1), 51-58.
- Grgic, J., Schoenfeld, B. J., Davies, T. B., Lazinica, B., Krieger, J. W., & Pedisic, Z. (2018). Effect of resistance training frequency on gains in

- muscular strength: a systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine*, 48, 1207-1220.
- Hart, P. D., & Buck, D. J. (2019). The effect of resistance training on health-related quality of life in older adults: Systematic review and meta-analysis. *Health promotion perspectives*, 9(1), 1.
- Hoffman, J. (2014). *Physiological aspects of sports training and performance*. Human Kinetics. Printed in the USA.
- Howley, E. T., & Thompson, D. L. (2022). *Fitness professional's handbook*. Human Kinetics. Seventh edition. I Champaign, IL : Human Kinetics.
- Iversen, V. M., Norum, M., Schoenfeld, B. J., & Fimland, M. S. (2021). No time to lift? Designing time-efficient training programs for strength and hypertrophy: a narrative review. *Sports Medicine*, 51(10), 2079-2095.
- Kara, E., Arslangörür, A., Özmütlu, İ., & Hakverdi, E. (2021). İyi Antrenmanlı Kadın Voleybol Oyuncularının İvmelenme, Sürat ve Çeviklik Performansları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 86-95.
- Krzysztofik, M., Wilk, M., Wojdała, G., & Gołaś, A. (2019). Maximizing muscle hypertrophy: a systematic review of advanced resistance training techniques and methods. *International journal of environmental research and public health*, 16(24), 4897.
- Kubo, K., Ikebukuro, T., & Yata, H. (2021). Effects of 4, 8, and 12 repetition maximum resistance training protocols on muscle volume and strength. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 35(4), 879-885.
- Lasevicius, T., Ugrinowitsch, C., Schoenfeld, B. J., Roschel, H., Tavares, L. D., De Souza, E. O., ... & Tricoli, V. (2018). Effects of different intensities of resistance training with equated volume load on muscle strength and hypertrophy. *European journal of sport science*, 18(6), 772-780.
- Lee, I. H., & Park, S. Y. (2013). Balance improvement by strength training for the elderly. *Journal of physical therapy science*, 25(12), 1591-1593.
- Libardi, C. A. (2022). Muscle hypertrophy response is affected by previous resistance training volume in trained individuals. *Journal of strength and conditioning research*, 36(4), 1153-1157.
- MacKenzie-Shalders, K., Kelly, J. T., So, D., Coffey, V. G., & Byrne, N. M. (2020). The effect of exercise interventions on resting metabolic rate: A systematic review and meta-analysis. *Journal of sports sciences*, 38(14), 1635-1649.
- Mendonça, F. R., de Faria, W. F., da Silva, J. M., Massuto, R. B., Dos Santos, G. C., Correa, R. C., ... & Neto, A. S. (2022). Effects of aerobic exercise

- combined with resistance training on health-related physical fitness in adolescents: A randomized controlled trial. *Journal of Exercise Science & Fitness*, 20(2), 182-189.
- Myers, A. M., Beam, N. W., & Fakhoury, J. D. (2017). Resistance training for children and adolescents. *Translational pediatrics*, 6(3), 137.
- Özmutlu, İ., & Kara, E. (2020). Investigation of Self-Esteem Levels of the Candidates Participated in Special Talent Exam. *Asian Journal of Education and Training*, 6(3), 421-425.
- Pichardo, A. W., Oliver, J. L., Harrison, C. B., Maulder, P. S., Lloyd, R. S., & Kandoi, R. (2021). Effects of combined resistance training and weightlifting on injury risk factors and resistance training skill of adolescent males. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 35(12), 3370-3377.
- Schoenfeld, B. J., & Grgic, J. (2020). Effects of range of motion on muscle development during resistance training interventions: A systematic review. *SAGE open medicine*, 8, 2050312120901559.
- Schoenfeld, B. J., Grgic, J., Ogborn, D., & Krieger, J. W. (2017). Strength and hypertrophy adaptations between low-vs. high-load resistance training: a systematic review and meta-analysis. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 31(12), 3508-3523.
- Schoenfeld, B. J., Grgic, J., Van Every, D. W., & Plotkin, D. L. (2021). Loading recommendations for muscle strength, hypertrophy, and local endurance: a re-examination of the repetition continuum. *Sports*, 9(2), 32.
- Schoenfeld, B. J., Peterson, M. D., Ogborn, D., Contreras, B., & Sonmez, G. T. (2015). Effects of low-vs. high-load resistance training on muscle strength and hypertrophy in well-trained men. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 29(10), 2954-2963.
- Siddique, U., Rahman, S., Frazer, A. K., Pearce, A. J., Howatson, G., & Kidgell, D. J. (2020). Determining the sites of neural adaptations to resistance training: a systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine*, 50, 1107-1128.
- Smith, D. L., & Fernhall, B. (2022). Advanced cardiovascular exercise physiology. *Human Kinetics*.
- Stone, M. H., Collins, D., Plisk, S., Haff, G., & Stone, M. E. (2000). Training Principles: Evaluation of Modes and Methods of Resistance Training. *Strength & Conditioning Journal*, 22(3), 65.

Stricker, P. R., Faigenbaum, A. D., McCambridge, T. M., LaBella, C. R., Brooks, M. A., Canty, G., ... & Peterson, A. R. (2020). Resistance training for children and adolescents. *Pediatrics*, 145(6).

KOPARMA TEKNİĞİNDE BAR KİNEMATİĞİ VE ENERJETİĞİ

Erbil HARBİLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9117-5823

Asım TUNÇEL

- ❖ Kurum Bilgisi: Bölüm, Fakülte, Üniversite, İ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1182-4497

KAYNAKLAR

- Baumann W, Gross V, Quade K, Galbierz P, Schwirtz A. (1988). The snatch technique of World Class Weightlifters at the 1985 World Championships. *International Journal of Sport Biomechanics*, 4, 68-89.
- Ben-Zeev T, Sadres E, Hoffman JR. (2023). Comparison of force measures between start position, transition phase, and midhigh pull with weightlifting performance during Israel National Competition. *Journal of Strength and Conditioning Research*, XX(X): 000–000,
- Burdett RG. (1982). Biomechanics of the snatch technique of highly skilled and skilled weightlifters. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 53, 193-197.
- Campos J, Poletaev P, Cuesta A, Pablos C, Carratala V. (2006). Kinematical analysis of the snatch in elite male junior weightlifters of different weight categories. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 20(4):843–850.
- Chiu HT, Wang CH, Cheng KB. (2010). The three-dimensional kinematics of a barbell during the snatch of Taiwanese weightlifters. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 24(6):1520-6.
- Enoka RM. (1979). The pull in Olympic weightlifting. *Medicine and Science in Sports*, 11: 131–137.
- Garhammer J, Takano B. (1992). Training for weightlifting. In: *Strength and Power in Sport*. Ed: Komi, PV, Blackwell Scientific Publications. 357-362.
- Garhammer J. (1982). Energy flow during Olympic weight lifting. *Medicine and Science in Sports Exercise*, 14(5):353-60.
- Garhammer J. (1985). Biomechanical profile of Olympic weightlifters. *International Journal of Sport Biomechanics*, 1, 122-130.
- Garhammer J. (1989). Weightlifting and training. In: *Biomechanics of sport*. Eds: Vaughn, C.L. Boca Raton, FL: CRC press. 169- 211.
- Garhammer J. (1991). A comparison of maximal power outputs between elite male and female weightlifters in competition. *International Journal of Sport Biomechanics*, 7, 3-11.
- Garhammer J. (1993). A review of power output studies of Olympic and powerlifting: Methodology, performance prediction, and evaluation tests. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 7, 76-89.

- Garhammer J. (1998). Weightlifting performance and techniques of men and women. In: International Conference on Weightlifting and Strength Training. Ed: Komi, P.V. Lahti, Finland: Gummerus Printing. 89-94.
- Gourgoulis V, Aggelousis N, Mavromatis G, Garas A. (2000). Three-dimensional kinematic analysis of the snatch of elite Greek weightlifters. *Journal of Sport Sciences*, 18, 643-652.
- Gourgoulis V, Aggeloussis N, Antoniou P, Christoforidis C, Mavromatis G, Garas A. (2002). Comparative 3-dimensional kinematic analysis of the snatch technique in elite male and female Greek weightlifters. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 16(3):359–366.
- Gourgoulis V, Aggeloussis N, Garas A, Mavromatis G. (2009). Unsuccessful vs. successful performance in snatch lifts: a kinematic approach. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 23(2): 486–494.
- Gourgoulis V, Aggeloussis N, Kalivas V, Antoniou P, Mavromatis G. (2004). Snatch lift kinematics and bar energetics in male adolescent and adult weightlifters. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 44(2):126-31.
- Hakkinen K, Kauhanen H, Komi VP. (1984). Biomechanical changes in the Olympic weightlifting technique of the snatch and clean and jerk from submaximal to maximal loads. *Scandinavian Journal of Sports Sciences*, 6, 57-66.
- Harbili E, Harbili S, Alptekin A. (2017). Kinematics of the snatch in elite male weightlifters. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 8(3):72-77.
- Harbili E, Harbili S. (2016). Evaluation of isokinetic leg strength in elite adolescent male weightlifters: relationship with kinematics of snatch. *Gazzetta Medica Italiana Archivio per le Scienze Mediche*, 175(11):452-459.
- Ho LKW, Lorenzen C, Wilson CJ, Saunders JE, Williams MD. (2014). Reviewing current knowledge in snatch performance and technique: The need for future directions in applied research. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28(2): 574–586.
- Hoover DL, Carlson KM, Christensen BK, Zebas CJ. (2006). Biomechanical analysis of women weightlifters during the snatch. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 20(3):627–633.
- Ikeda Y, Jinji T, Matsubayashi T, Matsuo A, Inagaki E, Takemata T, Kikuta M. (2012). Comparison of the snatch technique for female weightlifters at the 2008 Asian championships. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 26(5):1281-95.

- Isaka T, Okada J, Funato K. (1996). Kinematic analysis of the barbell during the snatch movement of elite Asian weight lifters. *Journal of Applied Biomechanics*, 12: 508-516.
- Kipp K, Harris C. (2015). Patterns of barbell acceleration during the snatch in weightlifting competition. *Journal of Sports Sciences*, 33(14):1467-1471.
- Musser LJ, Garhammer J, Rozenek R, Crussemeyer JA, Vargas EM. (2014). Anthropometry and barbell trajectory in the snatch lift for elite women weightlifters. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28(6):1636-48.
- Stone MH, O'Braynt HS, Williams FE, Johnson R.L. (1998). Analysis of bar paths during the snatch in elite male weightlifters. *Strength and Conditioning Journal*, 20(4), 30-38.
- Vorobyev AN. (1978). *A Textbook on Weightlifting*. WJ Brice trans, Budapest, Hungary, International Weightlifting Federation.
- Whitehead PN, Schilling BK, Stone MH, Kilgore JL, Chiu, LZF. (2014). Snatch technique of United States national level weightlifters. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28(3): 587–591.

KALİSTENİK ANTRENMAN

Serkan AYDIN

- ❖ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-8028

KAYNAKLAR

- Akyol, B. (2014). Bel Ağrı Tanısı Konulan Sedanter Kadınlarda Kalistenik Egzersizlerin Kas Kuvveti, Esneklik, Ağrı Şiddeti Ve Vücut Kitle İndeksi Üzerine Etkisi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 2(2), 29-39.
- Bayrakdar, A. (2018). Yüzücü çocuklarda stabil ve stabil olmayan zeminlerde yapılan kalistenik egzersizlerin dengeye etkisi. Gazi Kitabevi.
- Bicici, S., Karatas, N., & Baltacı, G. (2012). Effect of athletic taping and kinesirotaping® on measurements of functional performance in basketball players with chronic inversion ankle sprains. International journal of sports physical therapy, 7(2), 154.
- Bozlak, S. (2019). Sayokan sporcularına uygulanan kalistenik egzersizlerin esneklik, kuvvet ve denge yetileri üzerine etkisinin incelenmesi (Master's thesis, Kırıkkale Üniversitesi).
- Calisthenics History. (2020, 6 Aralık). Erişim adresi: <https://www.calisthenicsgear.com/calisthenics-history> Karatay, G. M. Genç erişkinlerde kalistenik egzersiz eğitimi ve xbox kinect ile yapılan egzersiz eğitiminin denge ve propriosepsiyon üzerine etkilerinin karşılaştırılması (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Çolakoğlu, F.F., 2008, "The Effect of Calisthenic Exercise on Physical Fitness Values of Sedentary Women," Science & Sports, 23, 306–309).
- Karatay, G. M. Genç erişkinlerde kalistenik egzersiz eğitimi ve xbox kinect ile yapılan egzersiz eğitiminin denge ve propriosepsiyon üzerine etkilerinin karşılaştırılması (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Karavelioglu, M. B., Harmanci, H., Kaya, M., & Erol, M. (2016). Effects of plyometric training on anaerobic capacity and motor skills in female futsal players. The Anthropologist, 23(3), 355-360.
- Kaya, D. O., Duzgun, I., Baltacı, G., Karacan, S., & Colakoglu, F. (2012). Effects of calisthenics and pilates exercises on coordination and proprioception in adult women: a randomized controlled trial. Journal of sport rehabilitation, 21(3), 235-243.
- Kotarsky, C. J. (2016). Effect of progressive calisthenic push-up training on muscle strength & thickness (Doctoral dissertation, North Dakota State University).

- Kotarsky, C. J., Christensen, B. K., Miller, J. S., & Hackney, K. J. (2018). Effect of progressive calisthenic push-up training on muscle strength and thickness. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 32(3), 651-659.
- Kurt, S., Hazar, S., İbiş, S., Albay, B., & Kurt, Y. (2010). Orta yaş sedanter kadınlarda sekiz haftalık step-aerobik egzersizinin bazı fiziksel uygunluk parametrelerine etkilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 665-674.
- Noyan, A. Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, 'Ağrı Duyuları'. Ankara: Meteksan.1998.
- Öncen, S., Aydın, S., & Molla, E. (2020). COVID-19 Pandemisi Döneminde Sokağa Çıkma Sınırlaması Olan ve Olmayan İllerde Yaşayan Spor Bilimleri Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6).
- Pinar, L., Kara, B., & Kozan, Ö. (2014). Yaşlı kadınlarda uzun süreli kalistenik egzersizlerin yaşam kalitesi ve fiziksel uygunluğa etkisi. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi/Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*, 2(25), 1-9.
- Poti, K., & Upadhye, J. A. (2019). Effect of calisthenics workouts for weight loss and flexibility. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 5, 13-15.
- Srivastava, R. (2016). Effect of pilates, calisthenics and combined exercises on selected physical motor fitness. Department of Physical Education and Sports, Pondicherry University.
- Staud, R., & Domingo, M. (2001). Evidence for abnormal pain processing in fibromyalgia syndrome. *Pain Medicine*, 2(3), 208-215.
- Tsourlou, T., Gerodimos, V., Kellis, E., Stavropoulos, N., & Kellis, S. (2003). The effects of a calisthenics and a light strength training program on lower limb muscle strength and body composition in mature women. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 17(3), 590-598.
- Vergili, Ö. (2012). Sağlıklı sedanter kadınlarda kalistenik ve pilates egzersizlerinin sağlıkla ilişkili yaşam kalitesi üzerindeki etkileri. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(3), 14-20.

SPORCULARIN SPORTİF SORUNLARLA BAŞA ÇIKMA BECERİLERİ İLE PERFORMANSLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Atakan ALAFTARGİL

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Erzurum /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0356-8369

Sefer KARABAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 000-0003-3553-0282

Mehmet Şirin GÜLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi Sarıkamış Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretmenlik Bölümü, Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 000-0003-3553-0282

sporcuların takım sporcularına göre daha etkili olduğunu belirtmiştir. Taylor ve ark. (2008) yaptıkları çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nin 2000 yılında Sydney Yaz olimpiyatlarına katılmış olan 176 elit sporcusunun kullandıkları psikolojik performans stratejilerin aralarındaki farkı belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma neticesinde elit olimpiyat sporcularının müsabaka alt ölçeği, hedef belirleme stratejisinin kullanım düzeyinin diğer stratejilere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hedef belirleme stratejisinin puan ortalamasına yakın olan duygusal kontrol, aktivasyon ve rahatlama stratejilerinin de daha baskın olarak kullanıldığı saptanmıştır. Antrenman alt ölçeği incelendiğinde ise hedef belirleme ve kendinle konuşma stratejilerinin diğer stratejilere göre daha dominant şekilde kullanıldığı saptanmıştır.

KAYNAKLAR

- Bayraktar, B. Ve Kurtoğlu, M. (2004). Sporda Performans Ve Performans Artırma Yöntemleri, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Beck, S. J. (2001). Bilişsel Terapi: Temel İlkeler ve Ötesi. Ankara: TPD Yayınları.
- Biçer, T. D. (2008). Performans: Başarının Zihinsel Dinamikleri. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Brewer, B.W. (2009). Handbook Of Sports Medicine And Science, Sport Psychology, John Wiley and Sons, Chichester.
- Bunker, L. K. (2006). The Sport Psychologist's Handbook, England: John Wiley & Sons Ltd.: 307-309.
- Burton, D. Ve Raedeke, T.D. (2008). Sport Psychology For Coaches, Human Kinetics.
- Çakır, E. (2019). Kayaklı Koşu Sporcularının Bacak Kuvveti İle Aerobik ve Anaerobik Kapasitelerinin İlişkisi. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 4(1), 11-18.
- Çakır, E., Güleşce, M., Sargin, K., & Eriş, F. (2023). Examination Of The Stress Factors Experienced By Coaches. Journal Of Education And Recreation Patterns, 4(1), 181-191.
- Çakıroğlu, M. (1997). Antrenman Teorisi ve Sistematiği, İstanbul: Beta Basım.
- Dachen, J. (2012). Test of performance strategies among college going athletes: Differences a crosstype of sports and gender. International Journal of Behavioral Socialand Movement Sciences, 1(4), 139-147.
- Doğan, O. (2005). Spor Psikolojisi, Adana: Nobel Kitapevi.

- Drust, B. (2005). Testing Soccer Players Journal of sports Sciences, 6, 601-618.
- Erhan, Y.D. (2015). Farklı Branşlarda Spor Yapan Bireylerin Mental Yeteneklerinin Değerlendirilmesi, Doctoral Dissertation.
- Eriş, F., & Uzun, R. (2021). Ergen Erkek Badmintoncularda Pliometrik Antrenmanların Denge ve Bazı Motorik Özellikler Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 94-106.
- Eriş, F., Sargin, K., & Çakir, E. (2018). The Effect of Fitness on Socialization. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 5 (2), 230-238
- Fletcher, D., & Hanton, S. (2001). The relationship between psychological skills usage and competitive anxiety responses. *Psychology of sport and exercise*, 2(2), 89-101.
- Güler, A. (2015). Farklı Branşlarda Spor Yapan Bireylerin Mental Yeteneklerinin Değerlendirilmesi.
- Güler, Mehmet Şirin. "Kayak sporcularında kişilik özellikler psikolojik beceri ve algılanan stres arasındaki ilişkinin incelenmesi." (2019).
- Hanton, S., Wadey, R., & Mellalieu, SD (2008). Sporda ileri psikolojik stratejiler ve kaygı tepkileri. *Spor Psikoloğu* , 22 (4), 472-490.
- Hayslip Jr, B., Petrie, T. A., MacIntire, M. M., & Jones, G. M. (2010). The influences of skill level, anxiety, and psychological skill use on amateur golfers' performances. *Journal of Applied Sport Psychology*, 22(2), 123-133.
- Heffernan, M., ve Flood, P.C. (2000). An Exploration of the Relationship Between the İkizler, C. Ve Karagözoğlu, C. (1997). Sporda Başarının Psikolojisi, İstanbul: Alfa Basımevi.
- İkizler, Can, Sporda Başarının Psikolojisi, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1997.
- Karakuş, S. ve Kılınç, F. (2006). Postür ve Sportif Performans, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 309-322.
- Konter, E. (2005). Profesyonel Futbolcuların Yaş Gruplarına Göre Psikolojik Becerilerinin Araştırılması, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 17-24.
- Koruç, Z. Yeni Bir Alan Egzersiz ve Spor Psikolojisi. *Türk Psikoloji Bülteni*, 1998, 10: 76-92.
- Morris, T. (2000). Psychological Characteristics and Talent Identification İn Soccer, *Journal Sports Sciences*, 18, 715-726.

- Öztabağ, L. (1973). Spor Psikolojisi, Ankara: M.E.B Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Polatidou, G.,Sofia, B., &Panagiotis, A. (2013). Psychological skills evaluation of greek swimmers with physical disabilities. Indian Journal of Applied research, 3(12), 483-487.
- Rousseau, D., ve McLean, P. (1993). The Contracts of İnviduals and Organizations. Research in Organizational Behavior, 15.1-1.
- Saka T, Polat M. (2009). Alp Disiplini Kayak Sporcularının Denge Testleri Sonuçları. Spor Hekimliği Dergisi, 44(2), 041-049.
- Sargin, K., & Güleşçe, M. (2022). Relationship Investigation of the Effect of Multi-Directional Leadership Origins on Social Intelligence. Pakistan Journal of Medical & Health Sciences, 16(03), 709-709.
- Sevim, Y. (1995). Antrenman Bilgisi, Ankara: Nobel Yayınevi
- Sevim, Y. (2007). Antrenman Bilgisi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tanaka, S.,&Gould, D. (2015). Psychological skills usa geamong Japanese rugby players. International Journal of Sportand Exercise Psychology, 13(4), 309-319.
- Taylor, MK, Gould, D. ve Rolo, C. (2008). ABD Olimpiyatçılarının uygulama ve yarışmadaki performans stratejileri. Yüksek Yetenek Çalışmaları , 19 (1), 19-36.
- Tetik, O., Aydoğ, T., Demirel, A. H., Atay, Ö. A., & Doral, M. N. (2002). Kış sporlarında spor yaralanmaları. spor bilimleri dergisi, 13(4), 41-55.
- Tiryaki, Ş. (1991). Sportif Performans İle Edwars Kişisel Tercih Envanteri Verilerinin İlişkisi, Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 32-37.
- Tiryaki, Ş. (2000). Spor Psikolojisi: Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi, s.59- 60.
- Vaz, L.,Martín, I., Batista, M., Almeida, L., & Fernandes, HM (2017). 19 yaş altı elit erkek rugby oyuncularının müsabakalarda oynadıkları pozisyona göre kullandıkları psikolojik beceri ve stratejilerdeki farklılıklar. RevistaI bero americana de Psicología del Ejercicio y el Deporte , 12 (2), 225-230.
- Yıldız, M. E. ve Erhan, S. E. (2019). Kış sporu ile uğraşan sporcuların psikolojik becerilerinin incelenmesi. Uluslararası Egzersiz Psikolojisi Dergisi, 1(2), 23-31.

SPOR İŞLETMELERİNDE PERSONEL YÖNETİMİ VE HİZMET ANLAYIŞI

Bedirhan KÖSE

- ❖ Kurum Bilgisi: Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-1970-5322

Samet ZENGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5370-5878

KAYNAKLAR

- Aksu, M. (2012). Hizmet kalitesinin bir unsuru olarak atmosferin müşteri sadakati üzerine etkisi: Bozcaada'daki otellerde konaklayan yerli turistler üzerinde bir araştırma.
- Başaran, İ. E. (1982). Örgütsel Davranış, AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları No: 108. AÜ Basımevi, Ankara.
- Can H., Tuncer D., Ayhan D.Y., Genel İşletmecilik Bilgileri. s.305, Ankara 1986.
- Çelik, A. (2009). Sağlık turizmi kapsamında termal işletmelerde sağlık hizmetleri pazarlaması ve algılanan hizmet kalitesi: Balçova termal işletmesinde bir uygulama (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- D.İ.E., Spor Faaliyetleri ve Tesisler, Ankara 1987.
- Demiray, E. (2012). Aktif spor turistlerinin güdüsel yönelimleri, hizmet kalitesi algıları, memnuniyet düzeyleri ve davranışsal niyetleri arasındaki ilişki. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Devebakan, N. (2001). Sağlık işletmelerinde kalite ve algılanan hizmet kalitesinin ölçülmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ekenci G., Spor Tesislerinin İşletilmesinde Kamu Kuruluşlarının Etkinliği, Spor Bilimleri 1. Ulusal Sempozyum Bildirileri, Ankara 1990.
- Gayretli, Z. ve Çelik, A. (2020). Spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören spor yöneticisi adaylarının öz liderlik davranışlarının incelenmesi. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 15(1), 18-30.
- İkizler H.C., Kepoğlu A., Koldaş S., Spor Yöneticilerinin İş Doyumu, Sakarya Uygulaması. Marmara Üniversitesi B.E.S.Y.O., 3. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, İstanbul 2000.
- Özalp İ., Yönetim ve Organizasyon. Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 521, s.6, Eskişehir 1996.
- Preffer J., Çev. Gül S., Rekabette Üstünlüğün Sırrı: İnsan. s.43, Birleşik Basın Dağıtım, İstanbul 1995.
- Ramazanoğlu, F., & Öcalan, M. (2005). Spor İşletmelerinde İşletmecilik Ve Personel Yönetimi Anlayışı. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 4(1), 36-40.
- Ramazanoğlu, F., Arslan, C., & Karahüseyinoğlu, M. F. (2003). İşletme ve Organizasyonlarda Personel Yönetimi, İşlevi ve Boyutlarının

- Değerlendirilmesi. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 2(1), 91-96.
- Sabuncuoğlu Z., Tüz M., Örgütsel Psikoloji. Alfa Yayıncılık, s.7, Bursa 1998.
- Sevilmiş, A. (2015). Hizmet odaklı spor işletmelerinde dış müşteri memnuniyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesi (Master's thesis, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Tortop N., İsbir E.G., Aykaç B., Yönetim Bilimi. Yargı Yayınları, s.138, Ankara 1993.
- Ülgen H. (1990). İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması. İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, s.233, İstanbul.
- Yozgat O., İşletme Yönetimi, 6. Baskı, M.Ü. (1984). Nihat Soyer Vakfı Yayınları, s.41-42, İstanbul.
- Zengin, S., Yetiş, Ü., & Gayretli, Z. (2022). Spor Tesislerini Kullanan Bireylerin Algıladıkları Hizmet Kalite Düzeyleri: Ankara İli Örneği. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 5(Özel Sayı 1), 117-129.

İNSAN KAYNAKLARINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Furkan PASLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4714-5229

Samet ZENGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5370-5878

KAYNAKÇA

- Barutçugil, İ. (2004). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, Kariyer İstanbul. Yayıncılık.
- Calp, M. H. (2016). İşletmelerde Uygulanan İnsan Kaynakları Yönetiminde Veritabanı Kullanımının Önemi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(18).
- Calp, M. H., & doğan, A. (2019). İnsan Kaynakları Yönetiminde Dijital Dönüşüm.
- Cette, G., vd. (2016), "Measuring Indirect Investments in ICT in OECD Countries", Economics of Innovation and New Technology, 28(4).
- Çukurçayır, A., Çelebi ve E. (2012). Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi. 5(9).
- Dijital Yaşam (2017). Dijital Dönüşüm Çerçevesi Neye Benziyor? (08.15.2023
http://www.dijitalyasam.com/Dijital_donusum_cercevesi_neye_benziyor_,makale-487).
- Erdal, M. (2004). Bilişim Teknolojilerinin Öğrenmedeki Yeri ve E-İnsan Kaynakları Yönetimi (E-HRM). E-Öğrenme: İnsan Kaynakları Eğitiminde Stratejik Dönüşüm. Selim Yazıcı (Ed.). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Ernst & Young. (2002). Düşünceden sonuca insan kaynakları. Hayat Yayıncılık, (Tahiroğlu F., Çev. Ed.).
- Findikli, M. A., & Rofcanin, Y. (2016). The concept of e-HRM, its evolution and effects on organizational outcomes. Technological challenges and management: matching human and business needs (1st edition), CRC Press, Boca Raton.
- Foerster-Metz, U. S., Marquardt, K., Golowko, N., Kompalla, A., & Hell, C. (2018). Digital Transformation and its Implications on Organizational Behavior. Journal of EU Research in Business Article DOI: 10.5171/2018.340873.
- Gayretli, Z., & Çelik, A. (2020). Spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören spor yöneticisi adaylarının öz liderlik davranışlarının incelenmesi. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 15(1), 18-30.
- Hopkings, B., & Markham, J. (2003). E-Hr: Using Intranets to Improve the Effectiveness of Your People. Hampshire, England: Gower Publishing Limited.

- Özgen, H., Öztürk, A., & Yalçın, A. (2002). İnsan Kaynakları Yönetimi. Adana: Nobel Yayınevi.
- Özgen, Hüseyin. vd. (2001), İnsan Kaynakları Yönetimi: Adana. Nobel Kitapevi.
- Palmer, M., & Winters, K. (1993). İnsan Kaynakları. (Doğan Şahiner, Çev. Ed.). İstanbul: Rota Yayınları.
- Ruël, H., Bondarouk, T., & Looise, J. K. (2004). e-HRM: Innovation or irritation: An explorative empirical study in five large companies on Web-based HRM. Management Revue, 15(3).
- Şimşek M.Ş. & Öge H. S. (2015). İnsan Kaynakları Yönetimi: Konya Eğitim Yayınevi.
- Veit, Daniel ve Huntgeburth, Jan, (2014). Foundations Of Digital Government, Berlin. Springer,
- Yüksel, Ö. (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.

RETRO SPOR PAZARLAMASI

Zafer GAYRETLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1512-5706

Özgür ÖZDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2706-5686

KAYNAKLAR

- Alsaç F. (2019). Televizyon reklamlarında nostaljik temalar. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 5(1), 1-11.
- Argan M, Katırcı H. (2015). Spor pazarlaması. (3. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aşman Ö. (2004). Tutundurma faaliyetlerinin reklam ve halkla ilişkiler çalışmaları kapsamında değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aysuna C. (2006). Tüketici etnosentrizmi etkisini ölçmede cetscale ölçeği ve türkiye uygulamaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aytaç KY. (2017). Lisanslı ürün pazarlama ve taraftarlık (1. bs.). Ankara: Spor Yayınevi.
- beIN SPORTS (2023). En çok forma satan kulüpler. <https://beinsports.com.tr/fotogaleri/en-cok-forma-satan-kulupler/5> adresinden 18 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Belk RW. (1991). Possessions and the sense of past, in highways and buyways: Naturalistic research from the consumer behavior odyssey. Provo, UT: Association for Consumer Research, 114-130.
- Belson K. (2014). Encouraging a walk in the hall of fame. *The New York Times*. Retrieved from https://www.nytimes.com/2014/10/26/arts/artsspecial/nfl-teams-harness-stadiums-as-museums.html?_r=0 adresinden 18 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Berglund E, Olsson K. (2010, August). Rethinking place marketing – a literature review. In the 50th ERSA Congress.
- Bitner M. (1992). The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of Marketing*, 56(2), 57–71.
- Blythe J. (2014). Principles and practice of marketing. California: Sage Publications.
- Brown S. (2001). Marketing for muggles: Harry Potter and the retro revolution. *Journal of Marketing Management*, 17, 463-479.
- Brown S, Kozinets RV, Sherry Jr JF. (2003). Teaching old brands new tricks: Retro branding and the revival of brand meaning. *Journal of Marketing*, 67(3), 19-33.
- Brown S. (1999). Retro-Marketing: Yesterday's tomorrows, today!. *Marketing Intelligence and Planning*, 17(7), 363-376.

- Castellano S, Ivanova O, Adnane M, Safraou I, Schiavone F. (2013). Back to the future: Adoption and diffusion of innovation in retro-industries. *European Journal of Innovation Management*, 16(4), 385-404.
- Çeber B. (2018). Retro pazarlama ve markaların retro pazarlama uygulamalarına ilişkin bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çevik A. (2022). Spor endüstrisinde retro yaklaşımı ve dijital eşleme uygulamaları (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çipli Ç. (2008). Pazarlama karması elemanlarının marka değeri üzerine etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Dator J. (2016). Raptors unveil their incredible Toronto Huskies throwback court. *SB Nation*. Retrieved from <http://www.sbnation.com/lookit/2016/11/12/13608974/raptors-unveil-huskies-court-toronto-nba> adresinden 19 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Dede A. (2010). Factors affecting the adoption process for İstanbul's being the 2010 European capital of culture- a place marketing study with İstanbul citizens (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir FO. (2008). Pazarlamanın nostaljik oyunu: Retro markalama. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 29-41.
- Demir S. (2011). Bir tutundurma aracı olarak sponsorluk: Fast Food işletmelerinde bir değerlendirme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- DeSensi JT, Rosenberg D. (2003). *Ethics and morality in sport management* (3rd ed.). Morgantown: Fitness Information Technology.
- Emerick T. (2016). ESPN ranks phoenix suns retro giveaway in the top 5 of NBA. *NBA.com*. Retrieved from <http://www.nba.com/suns/blog/espn-ranks-suns-giveaway-top-5-nba> adresinden 17 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Fincher C. (2015). Suns new marketing campaign rooted in connection to community. *Cronkite News*. Retrieved from https://cronkitenews.azpbs.org/2015/10/30/_ adresinden 18 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Gökalliler E, Arslan Z. (2015). Geçmişle bağ kuran bir pazarlama yaklaşımı: Retro pazarlama perspektifinden tüketicilerin marka kimliği ve marka imajına bakış açıları üzerine bir araştırma. *Global Media Journal TR Edition*, 6(11), 240-260.

- Gordon KO. (2013). Emotion and memory in nostalgia sport tourism: Examining the attraction to postmodern ballparks through an interdisciplinary lens. *Journal of Sport & Tourism*, 18(3), 217-239.
- Haynes P. (1998). Nostalgia, Forbes. (26 January).
- Holbrook MB. (1993). Nostalgia and consumption preferences: Some emerging patterns of consumer tastes. *Journal of Consumer Research*, 20(2), 245-256.
- Hoye R, Smith AC, Nicholson M, Stewart B. (2018). *Sport management: Principles and applications* (5th ed.). Routledge.
- JR. (2012). I am a Celtic (at least for now). *Celtics Life*. Retrieved from <http://www.celticslife.com/2012/03/todays-video-i-amceltic-at-least-for.html> adresinden 17 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Kahyaoğlu AB. (2019). Retro spor pazarlaması: Geçmişten günümüze yansımalar (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kaplan B. (2011). Kol saati satın alma davranışını etkileyen faktörler üzerine bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin H, Memiş S. (2011). Retro pazarlama ve pazarlamada uygulamasına uygulamasına yönelik bazı örnekler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 196.
- Korkmaz S. (1996). Tüketici satın alma davranışlarına etkisi açısından satış geliştirme çabalarının tutundurma karması içindeki yeri ve önemi. *Pazarlama Dünyası*. 57, 15-22.
- Korkmaz S, Eser Z, Öztürk AS, Işın FB. (2009). *Pazarlama: Kavramlar-İlkeler-Kararlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Marangoz M. (2006). Tüketicilerin marka fonksiyonu algılamaları ile satın alma sonrası davranışları arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 107-128.
- Mullin B, Hardy S, Sutton W. (2014). *Sport marketing* (4th ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Neveau J. (2015). Cubs announce plans for celebrating 100 years at Wrigley, NBC Chicago. Retrieved from <http://www.nbcchicago.com/news/local/Cubs-Announce-Plans-for-Celebrating-100-Years-at-Wrigley--341220432.html> adresinden 19 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Park CW, Eisingerich AB, Pol G, Park JW. (2013). The role of brand logos in firm performance. *Journal of Business Research*, 66, 180-187.

- Pascal V, Sprott D, Muehling D. (2002). The influence of evoked nostalgia on consumers' responses to advertising: An exploratory study. *Journal of Current Issues and Research in Adverting*, 24(1), 39-49.
- Rainisto S. (2003) Success factors of place marketing: a study of place marketing practices in Northern Europe and United States (Yayımlanmamış doktora tezi). Helsinki University of Technology, Institute of Strategy and International Business, Finland.
- Sarıçiçek R, Çoğuroğlu F, Korkma İ. (2017). Retro Pazarlama bağlamında tüketicilerin marka kimliği ve marka imajına bakış açıları: GAÜN Akademisyenleri Üzerine Bir Araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 345-358.
- Scola Z, Gordon BS. (2018). A conceptual framework for retro marketing in sport. *Sport Marketing Quarterly*, 27(3), 205-218.
- Sierra J, McQuitty S. (2007). Attitudes and emotions as determinants of nostalgia purchases: An application of social identity theory. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 15(2), 99-112.
- Sing S, Sonnenburg S. (2012). Brand Performance in Social Media. *Journal of Interactive Marketing*, 12, 189-197.
- Stride CB, Wilson JP, Thomas F. (2013). Honouring heroes by bronze: Theorizing the UK's football statuary. *Sport in Society*, 16(6), 749-771.
- Tekeoğlu NT, Tıǧlı M. (2016). Retro pazarlama açısından halen var olmayan eski markaların tüketiciler tarafından anımsanması ve tanınması üzerine bir pilot çalışma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 279- 290.
- Türkyılmaz CA. (2016). Geçmişin gücü: Retro pazarlama-retro pazarlama sürecinde duygusal bağlılığın marka sadakatine etkisi üzerine bir araştırma. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Wakefield K, Blodgett J. (1994). The importance of servicescapes in leisure service settings. *Journal of Services Marketing*, 10(6), 45-61.
- Young R. (2013). Adidas unveils seven 1990s retro jerseys. CBS Sports. Retrieved from <http://www.cbssports.com/nba/eye-on-basketball/21628216/adidas-unveils-six-1990s-retro-jerseys> adresinden 18 Eylül 2023 tarihinde edinilmiştir.
- Yüksel MS. (2014). Modern pazarlamada yeni bir yaklaşım: Retro pazarlamanın tüketici algısına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

ÖRGÜTSEL ÇALIŞMALARDA LİDERLİK VE LİDERLİK ETKİSİ

Kemal SARĞIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Bölümü Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5415-9162

KAYNAKLAR

- Aydın, M. (2010). Eğitim Yönetimi. 9. Baskı. Ankara: Hatiboğlu Yayınları
- Arıkan S. Kadın Yöneticilerin Liderlik Davranışları. 1997, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 131 sayfa, Ankara, (Prof. Dr. Halil CAN).
- (Avolio, Gardner, Walumbwa, Luthans, ve May, 2004; Gardner ve Schermerhorn, 2004; Luthans ve Avolio, 2003)
- Bayrakdar, A., Karaman, M., Çakır, E., Yaman, M., & Zorba, E. (2017). Examination of The Level of Physical Activity in Terms of Some Variables of Sports Science Faculty Students. The Online Journal of Recreation and Sports, 6(3), 29-36.
- Bilici, M. F., & Güler, M. Ş. (2018). The investigation of the acute effect of sparring training on some biochemical parameters in elite boxers. International journal of applied exercise physiology, 8(3.1), 357-360.
- Bursalıoğlu, Z. (2003). Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama (8. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Can, Halil, Ö. Aşan ve Aydın E. M. (2006); Örgütsel Davranış, Arıkan Basın Yayın, s.63-95 ile s.292-327, İstanbul.
- Celalettin Serinkan, Liderlik ve Motivasyon, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2008, s. 151
- Clegg, R. Stewart, Cynthia Hard ve Walter R. Nord (1999); Managing Organizations Current Issues, s.26-41, Sage Publications
- Çakır, E., Güleşçe, M., Sargin, K., & Eriş, F. (2023). Examination Of The Stress Factors Experienced By Coaches. Journal Of Education And Recreation Patterns, 4(1), 181-191.
- Demirci, Kemal ve Muzaffer Aydemir (2006); “Transformasyonel Önderlik Boyutlarının Algılanmasına İlişkin Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C:11, Sayı: 1, s.253-266
- Denise Barrett-Baxendale ve Diana Burton, “Twenty-First-Century Head Teacher: Pedagogue, Visionary Leader or Both? Phase 1: A Reflection on The Historical Perspective and Critical Analysis of Contemporary Perception and Practice”, School Leadership and Management, 2009, 29(2), s. 92.
- Erdoğan, İlhan (1997); İşletmelerde Davranış, İşletme Fak. Yayın No:272, İstanbul

- Eriş, F., & Uzun, R. (2021). Ergen Erkek Badmintoncularda Pliometrik Antrenmanların Denge ve Bazı Motorik Özellikler Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 94-106.
- Eriş, F., Sargin, K., & Çakır, E. (2018). The Effect of Fitness on Socialization. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 5 (2), 230-238
- Ergezer, B. (1995). *Liderlik ve Özellikleri*, Ocak Yayınları, Ankara,
- Güler, M. Ş., Yüksek, S., & Göksu, Ö. (2020). Investigation of the relationship between body mass index and physical fitness in older women. *International Journal of Sport Culture and Science*, 8(1), 1-10.
- Güler, M. Ş. (2019). Determination of healthy life style behaviors of students studying in the school of physical education and sports. *European Journal of Education Studies*. 5(12), 197-204
- Greenberg, J. (1999). *Managing Behavior in Organizations*. 2. Basım. Prentice Hall New Jersey.ABD.
- Hazar M. *Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim*. Tutubay Yayınları, Ankara, 2000, s:49-50
- İşcan, Ömer Faruk (2002); “Küresel İşletmecilikte Dönüştürücü Liderlik AnlayışıBüyük Ölçekli İşletmelerde Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Koçel, Tamer (2010); *İşletme Yöneticiliği*, 12. Baskı, Beta Yayım Dağıtım, İstanbul
- Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (ISSN: 2146-3417) Yıl: 2013 – Cilt: 2 – Sayı: 1
- Kılınç, Tanıl (2009); “Karizmatik Liderlik Tanımları ve Olumlu-Olumsuz Yönleri”, <http://www.merih.net/m2/lid/karizmatik.htm> (Erişim Tarihi: 12.09.2009)
- H.Tezcan Uysal, Cenk Aksoy, Fatma Yılmaz *Liderlik Tarzları: Çağdaş Yönetim Yaklaşımıyla İnsan Sanatında Ustalaşma* October 2020 Nobel Akademik Yayıncılık ISBN: 978-625-406-165-3Sungur, N. (1997). *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Evrim Yayınevi,
- Luthans, Fred (2008); *Organizational Behavior*, Eleventh Edition, 13. Bölüm s.408- 440, McGrawHill International Editional,
- Luthans, F. (2010). *Organizational Behaviour. An Evidence Based Approach*, McGraw Hill. N.Y

- Goleman, Daniel, Richard Boyatzis ve Annie McKee (2004); Yeni Liderler, Türkçesi: Filiz Nayır ve Osman Deniztekin, Varlık Yay. 3. Basım, İstanbul
- Güney, Salih (2007); Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yay. 2. Basım, Ankara
- Reed, L. L. — Vidaver-Cohen, D. — Colwell, S. R. (2011). A New Scale to Measure Executive Servant Leadership: Development, Analysis, and Implications for Research, *Journal of Business Ethics*, DOI 10.1007/s10551-010-0729-1, Springer 2011, Publishes online: 13 January 2011.
- Rothmann, S. ve E.P. Coetzer. (2003). The Big Five Personality Dimensions and Job Performance. *SA Journal of Industrial Psychology*. 29.1, 68-74.
- Sargin, K., & Güleşçe, M. (2022). Relationship Investigation of the Effect of Multi-Directional Leadership Origins on Social Intelligence. *Pakistan Journal of Medical & Health Sciences*, 16(03), 709-709.
- Uzun, G. (2005). Kadın Ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılıklar Ve Bankacılık Sektöründe Uygulama. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Vecchio, R.P. (1988). *Organizational Behavior*. The Dryden Press International Edition, ABD.
- Yasemin Tekin, “Modern Bir Liderlik Yaklaşımı Vizyoner Liderlik: Antalya’da Faaliyette Bulunan Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Antalya, 2007, s. 4.

SPORDA FARKLI ÖĞRENME YAKLAŞIMLARI

Serkan AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-8028

KAYNAKLAR

- Berger, A., Horst, F., Steinberg, F., Thomas, F., Müller-Eising, C., Schöllhorn, W. I., & Doppelmayer, M. (2019). Increased gait variability during robot-assisted walking is accompanied by increased sensorimotor brain activity in healthy people. *Journal of NeuroEngineering and Rehabilitation*, 16(1), 1-13.
- Croft, J. L., Button, C., & Dicks, M. (2009). The Second International Congress of Complex Systems in Sport. *Sportscience*, 13.
- Çeliksoy, M A. Aykaç, Ü. E. Köse, S. Küçükaya, E. Filiz, N. Sevil, T. Yılmaz, İ. Ve Bayrak, C. (2008). *Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1794, Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 929.
- Çimen, E. (2021). *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021, Kütahya (Danışman: Prof. Dr. Adnan ERSOY)*.
- Dauids, K., Chow, J. Y., & Shuttleworth, R. (2005). A Constraints-based Framework for Nonlinear Pedagogy in Physical Education1. *New Zealand Physical Educator*, 38(1), 17.
- Erdil, G. (2016). Farklılıkla öğrenme motor becerilerin öğrenimine farklı bir bakış. *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 39-48.
- Fidan, N. (1986). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*
- Henz, D., & Schöllhorn, W. I. (2016). Differential training facilitates early consolidation in motor learning. *Frontiers in behavioral neuroscience*, 10, 199.
- Karavelioglu, M. B., Harmanci, H., & Caliskan, G. (2017). Gender differences in hand grip strength of the child athletes by using absolute, ratio and allometric scaling methods. *Biomed Res*, 28(4), 1533-37.
- Küçük, V. (1997). *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, İstanbul (Danışman: Prof. Dr. Kemal ÇAKMAKLI)*.
- Lutz, H. (2010). *Besser fußball spielen mit life kinetik®: das sensationelle Gehirn-und Bewegungstraining*. BLV Buchverlag.
- Lutz, H. (2014). *Die wissenschaft und life kinetik recherchiert und verfasst von im*.
- Mengütay, S. (1999). *Okul öncesi ve ilkokullarda hareket gelişimi ve spor. Geliştirilmiş 2. Baskı, Tutibay Yayınları, Ankara*

- Öncen, S., & Pinar, S. (2018). Effects of training mask on heart rate and anxiety during the graded exercise test and recovery. *European Journal of Physical Education and Sport Science*.
- Özüak, A., & Çaglayan, A. (2019). Differential Learning as an Important Factor in Training of Football Technical Skills. *Journal of Education and Training Studies*, 7(6), 68-76.
- Pınar, S., & Erkut, O. (1997). Direk öğretim metotları ve motor beceri kazandırma üzerine etkileri. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi*, 7(19), 7-11.
- Pınar, S. (2003). Çocuklarda fiziksel aktivite ile daha sağlıklı yaşam IX. Ulusal Spor Hekimliği Kongresi. Nobel Yayın Dağıtım, 261.
- Repšaitė, V., Vainoras, A., Berškienė, K., Baltaduonienė, D., Daunoravičienė, A., & Sendžikaitė, E. (2015). The effect of differential training-based occupational therapy on hand and arm function in patients after stroke: Results of the pilot study. *Neurologia i neurochirurgia polska*, 49(3), 150-155.
- Santos, S., Coutinho, D., Gonçalves, B., Schöllhorn, W., Sampaio, J., & Leite, N. (2018). Differential learning as a key training approach to improve creative and tactical behavior in soccer. *Research quarterly for exercise and sport*, 89(1), 11-24.
- Schöllhorn, W. cc (1994). Comparison of biomechanical movement patterns by means of orthogonal reference functions. In *ISBS-Conference Proceedings Archive*.
- Schöllhorn, W. I. (1999). Individualität-ein vernachlässigter Parameter.
- Schöllhorn, W. I. (2000). Practical consequences of systems dynamic approach to technique and strength training. *Acta Academiae Olympique Estonia*, 8: 25-37.
- Schollhorn, W. I., Sechelmann, M., Trockel, M., & Westers, R. (2004). Never do the right thing in training to play correctly. *LEISTUNGSSPORT*, 34(5), 13-22.
- Schöllhorn WI, Michelbrink M, Beckmann H, Trockel M, Sechelmann M, Davids K. Does noise provide a basis for the unification of motor learning theories? *Int J Sport Psychol* 2006; 37: 34-42.
- Schöllhorn, W. I., Mayer-Kress, G., Newell, K. M., & Michelbrink, M (2009). Time scales of adaptive behavior and motor learning in the presence of stochastic perturbations. *Human movement science*, 28(3), 319-333.

- Schöllhorn, W. I., Beckmann, H., & Davids, K. (2010). Exploiting system fluctuations. Differential training in physical prevention and rehabilitation programs for health and exercise. *Medicina*, 46(6), 365.
- Schöllhorn, W.I., Hegen, P., & Davids, K. (2012). The nonlinear nature of learning-A differential learning approach. *The Open Sports Sciences Journal*, 5(1).
- Schöllhorn, W. I., & Newell, K. M. (2017). Differential learning as a turbo for body and brain. *BOOK OF*, 27.
- Tallir, I., Philippaerts, R., Valcke, M, Musch, E., & Lenoir, M (2012). Learning opportunities in 3 on 3 versus 5 on 5 basketball game play: An application of nonlinear pedagogy. *International Journal of Sport Psychology*, 43(5), 420-437.
- Tassignon, B., Verschueren, J., Baeyens, J. P., Benjaminse, A., Gokeler, A., Serrien, B., & Clijsen, R. (2021). An Exploratory meta-analytic review on the empirical evidence of differential learning as an enhanced motor learning method. *Frontiers in psychology*, 12, 1186.
- Trockel, M, & Schöllhorn, W. I. (2003, May). Differential training in soccer. In *European workshop on movement science Mechanics and Physiology, Münster (Alemania)* (pp. 22-24).
- Vehof, K., Janssen, D., & Schöllhorn, W. I. (2009). Handwriting acquisition in primary school by means of the differential learning approach. In *3rd European Workshop on Movement Science*. Lisbon (p. 45).
- Wagner, H., & Müller, E. (2008). The effects of differential and variable training on the quality parameters of a handball throw. *Sports Biomechanics*, 7(1), 54-71.
- Wind, J., & Schöllhorn, W. (2018). The impact of modern jazz dance on the electrical brain activity. *bioRxiv*, 472324.
- Yıldırım, Y., Kızılet, A., & Bozdoğan, T. (2020). The Effect Of Differential Learning Method On The International Tennis Number Level Among Young Tennis Player Candidates. *Educational Research and Reviews*, 15(5), 253-260.

ESPOR TARTIŞILMAYA DEVAM EDİYOR: ESPOR SPOR MU?

Yalçın MARAŞLI

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0003-5926-7965

Bartış BAYDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8653-0664

KAYNAKÇA

- Aksoy, D. (2020). Egzersiz, G. Özen (Ed), Sporun Kavramsal Temelleri-1, (247-258), İstanbul: Efe Akademi Yayınları
- Bányai, F., Griffiths, M. D., Király, O., & Demetrovics, Z. (2019). The psychology of esports: A systematic literature review. *Journal of gambling studies*, 35, 351-365.
- Bräutigam, T. (2015). Esports Statistics: The Growth of Our Industry in Five Charts. *The Esports Observer*.
- Brock, T. (2017). Roger Caillois and e-sports: On the problems of treating play as work. *Games and Culture*, 12(4), 321-339.
- Burk, D. L. (2013). Owning e-Sports: Proprietary rights in professional computer gaming. *University of Pennsylvania Law Review*, 161(6), 1535-1578.
- Cornwell, T. B., Weeks, C. S., & Roy, D. P. (2005). Sponsorship-linked marketing: Opening the black box. *Journal of advertising*, 34(2), 21-42.
- Dongsheng, Y., Xiaohang, Y., & Daofeng, K. (2011, August). The present situation and development trend of e-sports games in China. In 2011 International Conference on Future Computer Science and Education (pp. 384-386). IEEE.
- Freeman, G., & Wohn, D. Y. (2017, May). eSports as an emerging research context at CHI: Diverse perspectives on definitions. In Proceedings of the 2017 CHI conference extended abstracts on human factors in computing systems (pp. 1601-1608).
- Frevel, N., Beiderbeck, D., & Schmidt, S. L. (2022). The impact of technology on sports—A prospective study. *Technological Forecasting and Social Change*, 182, 121838.
- Funk, D. C., Pizzo, A. D., & Baker, B. J. (2018). eSport management: Embracing eSport education and research opportunities. *Sport Management Review*, 21(1), 7-13.
- Hallmann, K., & Giel, T. (2018). Esports – Competitive sports or recreational activity? *Sport Management Review*, 21(1), 14–20. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2017.07.011>
- Hamari, J., & Sjöblom, M. (2017). What is eSports and why do people watch it?. *Internet research*, 27(2), 211-232.

- Hancock, T. (2019). Tencent eyes more esports competitions in China. Accessed 15 March 2019 <https://www.ft.com/content/89feb218-3bc2-11e9-b72b-2c7f526ca5d0/>
- Heere, B. (2018). Embracing the sportification of society: Defining e-sports through a polymorphic view on sport. *Sport management review*, 21(1), 21-24.
- Hollist, K. E. (2015). Time to be grown-ups about video gaming: the rising eSports industry and the need for regulation. *Ariz. L. Rev.*, 57, 823. https://newzoo.com/resources/trend-reports/newzoo-global-mobile-market-report-2021-free-version_erişim_tarihi:10.10.2023
- Huskisson, E., Maggini, S., & Ruf, M. (2007). The role of vitamins and minerals in energy metabolism and well-being. *Journal of international medical research*, 35(3), 277-289.
- Jin, D. Y. (2010). *Korea's online gaming empire*. The MIT Press.
- Kim, S. H., & Thomas, M. K. (2015). A stage theory model of professional video game players in South Korea: The socio-cultural dimensions of the development of expertise. *Asian Journal of Information Technology*, 14(5), 176-186.
- Kordyaka, B., Jahn, K., & Niehaves, B. (2020). To diversify or not? Uncovering the effects of identification and media engagement on franchise loyalty in eSports. *International Journal on Media Management*, 22(1), 49-66.
- Kowal, M., Toth, A. J., Exton, C., & Campbell, M. J. (2018). Different cognitive abilities displayed by action video gamers and non-gamers. *Computers in Human Behavior*, 88, 255-262.
- Kulczycki, W., & Koenigstorfer, J. (2016). Why sponsors should worry about corruption as a mega sport event syndrome. *European Sport Management Quarterly*, 16(5), 545-574.
- Kumar, A., & Tan, Y. (2015). The demand effects of joint product advertising in online videos. *Management Science*, 61(8), 1921-1937.
- Kumar, A., & Tan, Y. R. (2015). The demand effects of joint product advertising in online videos. *Management Science*, 61(8), 1921-1937. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.2086>
- Martončík, M. (2015). e-Sports: Playing just for fun or playing to satisfy life goals? *Computers in Human Behavior*, 48, 208-211
- McCutcheon, C., & Hitchens, M. (2020). eSport and the exploitation of digital labour. *Journal of Fandom Studies*, 8(1), 65-81.

- Meng-Lewis, Y., Wong, D., Zhao, Y., & Lewis, G. (2022). Understanding complexity and dynamics in the career development of eSports athletes. *Sport Management Review*, 25(1), 106-133.
- Miah, A., Fenton, A., & Chadwick, S. (2020). Virtual reality and sports: The rise of mixed, augmented, immersive, and esports experiences. *21st century sports: How technologies will change sports in the digital age*, 249-262.
- Murray, S., Birt, J., & Blakemore, S. (2022). eSports diplomacy: towards a sustainable 'gold rush'. *Sport in Society*, 25(8), 1419-1437.
- Nagorsky, E., & Wiemeyer, J. (2020). The structure of performance and training in esports. *PloS one*, 15(8), e0237584.
- Newzoo (2020) Global Esport Market Report 2020 Version <https://newzoo.com/resources/trend-reports/newzoo-global-esports-market-report-2020-light-version>
- Pluss, M. A., Bennett, K. J., Novak, A. R., Panchuk, D., Coutts, A. J., & Fransen, J. (2019). Esports: The chess of the 21st century. *Frontiers in psychology*, 10, 156.
- Popper, B. (2013). Field of streams: how Twitch made video games a spectator sport. *The Verge*, 30.
- Raggiotto, F., Scarpi, D., & Mason, M. C. (2019). Faster! More! Better! Drivers of upgrading among participants in extreme sports events. *Journal of Business Research*, 102, 1-11.
- Richter, F. (2022). eSports Prize Money Is Escalating Quickly. *Statista*. Retrieved from: <https://www.statista.com/chart/13922/annual-esports-prize-money/>
- Rudolf, K., Bickmann, P., Froböse, I., Tholl, C., Wechsler, K., & Grieben, C. (2020). Demographics and health behavior of video game and eSports players in Germany: the eSports study 2019. *International journal of environmental research and public health*, 17(6), 1870.
- Sanz-Martos, S., Martínez-Martínez, S., & Creus, A. (2018). Talking about games: Gamers' digital communication spaces as the object of study. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 10(2), 231-245.
- Seo, Y. (2013). Electronic sports: A new marketing landscape of the experience economy. *Journal of marketing management*, 29(13-14), 1542-1560.
- Sjöblom, M., Macey, J., & Hamari, J. (2019). Digital athletics in analogue stadiums: Comparing gratifications for engagement between live

- attendance and online eSports spectating. *Internet Research*, 30(3), 713–735.
- Steinkuehler, C. (2007). Massively multiplayer online gaming as a constellation of literacy practices. In *The design and use of simulation computer games in education* (pp. 187-215). Brill.
- Takahashi D (2020) The Call of Duty League delivers a throne and a \$4.6 million prize pool this weekend. In: *VentureBeat*. Available at: <https://venturebeat.com/2020/08/28/the-deanbeatcall-of-duty-league-delivers-a-throne-and-a-4-6-million-prize-pool-this-weekend/> (accessed 16 April 2021).
- Trent, L. D., ve Shafer, D. M. (2020). Extending disposition theory of sports spectatorship to esports. *International Journal of Communication*, 14, 21.
- Trepte, S., Reinecke, L., ve Juechems, K. (2012). The social side of gaming: How playing online computer games creates online and offline social support. *Computers in Human behavior*, 28(3), 832-839.
- Trotter, M. G., Coulter, T. J., Davis, P. A., Poulus, D. R., & Polman, R. (2020). The association between esports participation, health and physical activity behaviour. *International journal of environmental research and public health*, 17(19), 7329.
- Vorderer, P., Hartmann, T., & Klimmt, C. (2003,). Explaining the enjoyment of playing video games: The role of competition. Paper presented at the proceedings of the second international conference on entertainment computing, Pittsburgh, Pennsylvania, USA.
- Wei, P. S., & Lu, H. P. (2014). Why do people play mobile social games? An examination of network externalities and of uses and gratifications. *Internet research*.
- Weiss, T., & Schiele, S. (2013). Virtual worlds in competitive contexts: Analyzing eSports consumer needs. *Electronic Markets*, 23, 307-316.
- Xiao, M. (2020). Factors influencing eSports viewership: An approach based on the theory of reasoned action. *Communication & Sport*, 8(1), 92-122.

**EKONOMİDE GÜNCEL SORUNLARA
POLİTİK, TEORİK VE UYGULAMALI
YAKLAŞIMLAR**

Editör

Dr. Çağatay TUNÇSİPER

Editör : Çağatay TUNÇSİPER

ORCID (0000-0002-0445-3686)

ISBN 978-625-6600-48-5
E-ISBN 978-625-6600-49-2
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Ekonomide Güncel Sorunlara Politik, Teorik ve Uygulamalı Yaklaşımlar
TUNÇSİPER, Çağatay
1. Basım 190 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
DÖNGÜSEL EKONOMİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE	7
<i>Çağla ODUNCULAR</i>	
EKONOMİK KALKINMA VE MUTLULUK: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	27
<i>Kadir AKGÜNDÜZ</i>	
CUMHURİYET DÖNEMİNDE EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ	39
<i>Eylül KABAKÇI GÜNAY - Çağatay TUNÇSİPER</i>	
COVID-19 SONRASI DÖNEMDE DİJİTAL EKONOMİDEKİ GELİŞMELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA STRATEJİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	53
<i>Fatma DAHİN</i>	
CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TARİHSEL SÜREÇTE DEĞERLENDİRİLMESİ	73
<i>Hüseyin GÜNSÜZ</i>	
ÜLKELERİN KALKINMIŞ GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA ÜLKEMİZ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	97
<i>Ömer Faruk ASLAN</i>	
TEKNOLOJİK İLERLEMELERİN KADIN İŞSİZLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	117
<i>Tuğçe GEYİK - Ömer Faruk BİÇEN</i>	
TEZGAHÜSTÜ VE ORGANİZE PİYASALARDA İŞLEM GÖREN VADELİ ARAÇLAR VE GELİŞMEKTE OLAN PİYASALARA ETKİLERİ	129
<i>Menekşe ÇİÇEK</i>	
KÜRESELLEŞME-BÖLGESELLEŞME SÜRECİNİN DÜNYA EKONOMİSİ ve REFAHI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ (1980-2021)	147
<i>Türker BATMAZ</i>	

DÖNGÜSEL EKONOMİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

Arş. Gör. Çağla ODUNCULAR

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2964-8479
- ❖ Mail: cagla.oduncular@idu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andersen, M.S. (2007) ‘An introductory note on the environmental economics of the circular economy’, *Sustain Science*, Vol. 2, pp.133–140.
- Anderson, G. (1994) ‘Industry clustering for economic development’, *Economic Development Review*, Vol. 12, No. 2, pp.26–33.
- Bastein, T., E. Roelofs, E. Rietveld and A. Hoogendoorn (2013). Opportunities for a Circular Economy in the Netherlands. TNO, Report commissioned by the Netherlands Ministry of Infrastructure and Environment.
- Blomsma, F., ve Brennan, G. (2017). The emergence of circular economy: a new framing around prolonging resource productivity. *Journal of industrial ecology*, 21(3), 603-614.
- Circle Economy. (2023). Circularity Gap Report 2023. Amsterdam: Circle Economy. https://assets.website-files.com/5e185aa4d27bcf348400ed82/63c9411c827cc7b22366eade_CGR%202023%20-%20Report.pdf (Erişim Tarihi: 03.07.2023).
- Coe, N.M., Hess, M., Yeung, H.W., Dicken, P. and Henderson, J. (2004) ‘“Globalizing” regional development: a global production networks perspective’, *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 29, No. 4, pp.468–484.
- EC-European Commission. (2015). Closing the loop—An EU action plan for the circular economy. *Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions*, Brussels, Belgium.
- EC-European Commission. (2018). Circular material use rate — Calculation method. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. <https://ec.europa.eu/eurostat> (Erişim Tarihi: 02.07.2023).
- Ellen MacArthur Foundation (EMF). (2012) Towards the Circular Economy Vol. 1: an economic and business rationale for an accelerated transition 1.
- Ellen MacArthur Foundation (EMF). (2013). Towards the Circular Economy vol.1. Isle of Wight.
- Ellen MacArthur Foundation (EMF). (2015). Towards a Circular Economy: Business Rationale for an Accelerated Transition.
- Ellen MacArthur Foundation (EMF). (2016). Circularity indicators.
- Ellen MacArthur Foundation. (2013). Towards The Circular Economy: Economic and Business Rationale for an Accelerated Transition. In *Rethink the future*.
- European Commission (2012) European resource efficiency platform (EREP): Manifesto and policy recommendations.
- European Commission (EC). (2012). Innovating for sustainable growth: a bioeconomy for Europe, Publications Office of the European Union. Luxembourg.

- European Commission. (2015). Circular economy package: Questions & answers: MEMO/15/6204. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6204_en.htm
- Eurostat. (2023). Database. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/> (Erişim Tarihi: 02.07.2023).
- Fischer, A., ve Pascucci, S. (2017). Institutional incentives in circular economy transition: The case of material use in the Dutch textile industry. *Journal of cleaner production*, 155(2), 17-32.
- Friant, M. C., Vermeulen, W. J., ve Salomone, R. (2020). A typology of circular economy discourses: Navigating the diverse visions of a contested paradigm. *Resources, Conservation and Recycling*, 161, 104917.
- Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., ve Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768.
- Ghisellini, P., Cialani ve S. Ulgiati (2016), A review on circular economy: the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems. *Journal of Cleaner Production*, 114: 11-32.
- Haupt, M., ve Hellweg, S. (2019). Measuring the environmental sustainability of a circular economy. *Environmental and Sustainability Indicators*, 1, 100005-100011.
- Heras-Saizarbitoria, I., Boiral, O., ve Testa, F. (2023). Circular economy at the company level: An empirical study based on sustainability reports. *Sustainable Development*.
- Heshmati, A. (2017). A review of the circular economy and its implementation. *International Journal of Green Economics*, 11(3/4), 251.
- Hofstetter, J. S., De Marchi, V., Sarkis, J., Govindan, K., Klassen, R., Ometto, A. R., ... ve VazquezBrust, D. (2021). From Sustainable Global Value Chains to Circular Economy—Different Silos, Different Perspectives, but Many Opportunities to Build Bridges. *Circular Economy and Sustainability*, 1-27.
- Homrich, A.S., Galvao, G., Abadia, L.G., Carvalho, M.M., (2018). The circular economy umbrella: trends and gaps on integrating pathways. *J. Clean. Prod.* 175, 525–543.
- Ioana, I. (2010). Clean Technology from Waste Management. In Proceedings of Advances in Waste Management. 4th WSEAS International Conference on Waste Management, Water Pollution, Air Pollution, Indoor Climate (WWAI'10), Energy and Environmental Engineering Series A Series of Reference Books and Textbooks, WSEAS Press, 155-171.
- Korhonen, J., Honkasalo, A., ve Seppala, J. (2018). Circular Economy: The Concept and its Limitations, *Ecological Economics*, 143, 37–46.
- Leipold, S., ve Petit-Boix, A. (2018). The circular economy and the bio-based sector—Perspectives of European and German stakeholders. *Journal of cleaner production*, 201, 1125-1137.

- Lewandowski, M. (2016). Designing the Business Models for Circular Economy—Towards the Conceptual Framework, *Sustainability*, 8, 43, 1-28.
- METI (2004) Handbook on Resource Recycling Legislation and 3R Initiatives, Ministry of Economy, Trade and Industry, Tokyo, Japan.
- Ministry for an Ecological and Solidary Transition (MTES), (2018). Roadmap For The Circular Economy- France. <https://www.ecologique-solidaire.gouv.fr/sites/default/files/FREC%20anglais.pdf> (Erişim Tarihi: 03.07.2023).
- Mitchell, P. (2015). Employment and the circular economy- Job Creation through resource efficiency in London. Report produced by WRAP for the London Sustainable Development Commission, the London Waste and Recycling Board and the Greater London Authority.
- Morioka, T., Tsunemi, K., Yamamoto, Y., Yabar, H. and Yoshida, N. (2005) Eco-efficiency of advanced loop closing systems for vehicles and household appliances in Hyogo Eco-town, *Journal of Industrial Ecology*, Vol. 9, No. 4, pp.205–221.
- Murray, A., Skene, K., ve Haynes, K. (2015). The Circular Economy: An interdisciplinary exploration of the concept and its application in a global context. *Journal of Business Ethics*.
- Özbuğday, F.C. & Tirgil, A. (2022). Döngüsel Ekonomi İnovasyonları ve İstihdam:Türkiye’deki İmalat Firmaları İçin Bir Analiz. M. Bulut ve C. Korkut (Eds). *Döngüsel Ekonomi veSürdürülebilir Hayat* (s. 123-142). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Pearce, D.W. and Turner, R.K. (1990) *Economics of Natural Resources and Environment*, Harvester Wheatsheaf, John Hopkins University Press.
- Preston, F. (2012). A Global Redesign? Shaping the Circular Economy Briefing Paper, London: Chatham House (2012): 13. <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/182376>
- Sapmaz Veral, E. (2018). Döngüsel ekonomiye geçiş doğrultusunda yeni tedbirler ve AB üye ülkelerinin stratejileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 17(2), 463-488.
- Sapmaz Veral, E. (2021). Döngüsel ekonomi: engeller, stratejiler ve iş modelleri. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 8(1), 7-18.
- Sayın, F. (2020). Giriş Yerine: Döngüsel Ekonomiye Doğru. Döngüsel Ekonomi-Makro ve Mikro İncelemeler (Ed.: Ferhan Sayın), 1-15, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Sayın, F. (2022). Döngüsel Ekonomi Yaklaşımında İnsani Gelişmenin Atık Yönetimi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Avrupa Birliği Ülkeleri için Dinamik Panel Veri Analiz Bulguları. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(3), 673-685.
- Skawinska, E., ve Zalewski, R. I. (2018). Circular Economy as a Management Model in the Paradigm of Sustainable Development. *Management*, 22(2), 217–233.

- Soumyananda, D. (2018). A Circular Economy Approach for Sustainable Economic Growth, MPRA Paper No. 89587, 19 Oct 2018.
- Stebbins, R. A. (2001). Exploratory research in the social sciences. *Thousand Oaks, CA: Sage*.
- Trica, C., Banacu, C., & Busu, M. (2019). Environmental Factors and Sustainability of the Circular Economy Model at the European Union Level. *Sustainability*, 11(4), 1114.
- United Nations (UN), (2022). The Sustainable Development Goals Report 2022, United Nations Development Programme (UNDP). <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf> Erişim Tarihi: (23.06.2023).
- Vasileios Rizos, V. R., Katja Tuokko, K. T., ve Arno Behrens, A. B. (2017). The Circular Economy: A review of definitions, processes and impacts. CEPS Research Report No 2017/8, April 2017.
- Velenturf, A. P., & Purnell, P. (2021). Principles for a sustainable circular economy. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 1437-1457.
- Weigend Rodriguez, R., Pomponi, F., Webster, K., ve D'Amico, B. (2020). The future of the circular economy and the circular economy of the future. *Built Environment Project and Asset Management*, 10(4), 529–546.
- Wysokinska, Z. (2016). The new environmental policy of the European Union: A path to development of a circular economy and mitigation of the negative effects of climate change. *Comparative Economic Research*, 19(2), 57–73.

EKONOMİK KALKINMA VE MUTLULUK: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Arş. Gör. Kadir AKGÜNDÜZ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-0934-3002
- ❖ Mail: kadir.akgunduz@idu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abdelaty Hasan Esmail, H., & Shili, N. N. J. (2018). The relationship between happiness and economic development in KSA: Study of Jazan Region. *Asian Social Science*, 14(3), 78. <https://doi.org/10.5539/ass.v14n3p78>
- Bıçen, Ö. F. (2019). *Kurumsal değişim ve kalkınma* (1. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Gerdtham, U.-G., & Johannesson, M. (2001). The relationship between happiness, health, and socio-economic factors: Results based on Swedish microdata. *The Journal of Socio-Economics*, 30(6), 553-557. [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(01\)00118-4](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(01)00118-4)
- Hamadeh, N., Van Rompaey, C., Metreau, E., & Eapen, S. G. (2022). *New World Bank country classifications by income level: 2022-2023*. World Bank Blogs. blogs.worldbank.org
- Kimball, M. S., & Willis, R. J. (2023). Utility and happiness. *NBER Working Paper Series, Working Paper 31707*.
- Knight, J., & Gunatilaka, R. (2011). Does economic growth raise happiness in China? *Oxford Development Studies*, 39(1), 1-24. <https://doi.org/10.1080/13600818.2010.551006>
- Özdemir Sevim, Z. (2021). *Mutluluk ekonomisi ve akademisyenlerin mutluluk ve yaşam memnuniyetleri üzerine bir inceleme* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Öztürk, S., & Suluk, S. (2020). Mutluluk ekonomisi: G8 ülkeleri açısından ekonomik büyüme ve mutluluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 226-249.
- Sustainable Development Solutions Network (2023). *The World Happiness Report*. <https://worldhappiness.report/>, (Erişim Tarihi: 08.07.2023)
- Sacks, D. W., Stevenson, B., & Wolfers, J. (2010). Subjective well-being, income, economic development and growth. *NBER Working Paper*.
- Şeker, M. (2009). Mutluluk ekonomisi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 39, 115-140.
- Terzibaş, P. (2020). *Mutluluk ekonomisi ve Easterlin paradoksunun testi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- UNDP (2023). Human Development Reports. <https://hdr.undp.org/>, (Erişim Tarihi: 08.07.2023)
- Wijaya, A., Kasuma, J., Taseñte, T., & Caisar Darma, D. (2021). Labor force and economic growth based on demographic pressures, happiness, and human development. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 8(1), 40-50. <https://doi.org/10.15549/jeeocar.v8i1.571>
- World Bank Open Data (2023). *World Development Indicators*. <https://databank.worldbank.org/>, (Erişim Tarihi: 08.07.2023).

Zagörski, K., Kelley, J., & Evans, M. D. R. (2010). Economic development and happiness: Evidence from 32 nations. *Polish Sociological Review*, 169, 3-19.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Doç. Dr. Eylül KABAKÇI GÜNAY

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-5547-4316
- ❖ Mail: eylul.kabakci@idu.edu.tr

Dr. Çağatay TUNÇSİPER

- ❖ Kurum Bilgisi: Centrade İthalat ve İhracat Ltd. Şti.
- ❖ ORCID: 0000-0002-0445-3686
- ❖ Mail: cagataytuncsiper@gmail.com

¹ Bu çalışma TTK'nın 19-20 Temmuz 2023 tarihinde İzmir'de gerçekleştirdiği İzmir İktisat Kongresi'nde sunulan aynı isimli bildirinin genişletilmiş halidir.

KAYNAKLAR

- Eğilmez,M. (2019). “*Türkiye Ekonomisi*” Remzi Kitabevi
- Koçtürk, M. Ve Gölalan, M.(2010). 1923- 1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi, *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 45, (2): 48-65.
- Maddison,A. (2006). The World Economy, OECD Publishing
- Pamuk, Ş. (2007). Dünyada ve Türkiye’de İktisadi Büyüme,1820-2005, TÜBA Bilimler Akademisi, Ankara.
- Takım, A.(2011). Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları, *Maliye Dergisi*, Sayı 160.
- TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Ulusal-Hesaplar-113>

COVID-19 SONRASI DÖNEMDE DİJİTAL EKONOMİDEKİ GELİŞMELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA STRATEJİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Fatma DAHİN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8890-1836
- ❖ Mail: fatma.dahin@idu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akbaba, A. İ. (2018). Dördüncü Endüstri Devrimine Geçiş Sürecinde Üç Boyutlu Yazıcı Kullanımının Teknoloji Kabul Modeliyle Ölçümlenmesi: Otomotiv Endüstrisinde Bir Araştırma. Erzurum, Türkiye: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altay Topcu, B. (2021). Dijital Ekonomi ve Göstergelerinin Sürdürülebilir Kalkınma Üzerindeki Etkisi: AB Ülkeleri Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 4(2), 455-465.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Bukht, R., & Heeks, R. (2017). Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy. *Manchester Centre for Development Informatics Working Paper*(68), 1-24.
- Çark, Ö. (2020). İşletmelerin Dijital Dönüşüm Sürecinde "Nesnelerin İnterneti" Teknolojisinin Etkisi. *Turkish Studies- Economics, Finance, Politics*, 15(3), 1248-1266.
- Deguchi, A., Hirai, C., Matsuoka, H., Nakano, T., Oshima, K., Tai, M., & Tani, S. (2020). What is Society 5.0? H.-U. Laboratory içinde, *Society 5.0 A People-centric Super-smart Society: A People-centric Super-smart Society* (s. 1-23). Tokyo.
- Derya, H. (2018). Endüstri Devrimleri ve Endüstri 4.0. *G.Ü. İslahiye İİBF Uluslararası E-Dergi*, 2(2), 1-20.
- D'Souza, C., & Williams, D. (2017). The Digital Economy, Bank of Canada Review. *Canadian Economic Analysis Department* .
- EBSO (2015). *Sanayi 4.0 Uyum Sağlayamayan Kaybedecek!* <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/EBSO-Sanayi-4-0.pdf> Erişim Tarihi: 07.05.2023
- Granrath, L. (2017). Japan's Society 5.0: Going Beyond Industry 4.0. <https://www.japanindustrynews.com/2017/08/japans-society-5-0-going-beyond-industry-4-0/> , Erişim Tarihi: 07.07.2023.
- Gül, H. (2017). Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi ve Politikaları ile Bu Alanlardaki Araştırmalar Etkileri. *Yasama Dergisi* (36), 5-26.
- Gül, H. (2017). Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi ve Politikaları ile Bu Alanlardaki Araştırmalara Etkileri. *Yasama Dergisi* (36), 5-26.
- Güvenol, B., Gündüz, Z., & Güler, M. E. (2021). Endüstriyel Devrimler ve Toplumsal Gelişmelerin Işığında Turizm. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(12), 204-227.
- He, Y. (2021). A Research on Development Strategy of China's Digital Economy in the post-COVID-19 Era. *Modern Economics&Management Forum*, 2(5), 196-200.

- Hu, R. (2020). COVID-19, Smart Work, and Collaborative Space: A Crisis-Opportunity Perspective. *Journal Of Urban Management*, 9(3), 276-280.
- Jänicke, M., & Jacob, K. (2009). *A Third Industrial Revolution? Solutions to the Crisis of Resource-Intensive Growth*. Berlin: Forschungsstelle für Umweltpolitik. 07 09, 2023 tarihinde file:///C:/Users/IDU/Downloads/SSRN-id2023121.pdf , Erişim Tarihi:07.06.2023.
- Jovanovic, M., Dlačić, J., & Okanović, M. (2018). Digitalization and Society's Sustainable Development- Measures and Implications. *Preliminary communication*, 36(2), 905-928.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.
- Keseyak, B. (2017). Endüstri Tarihine Kısa Bir Yolculuk. <https://www.endustri40.com/endustri-tarihine-kisa-bir-yolculuk/> , Erişim Tarihi: 01.07.2023.
- Klein, M. (2020). İşletmelerin Dijital Dönüşüm Senaryolaro-Kavramsal Bir Model Önerisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(74), 997-1019.
- Koşar Taş, Ç., Örk Özel, S., & Veysikarani, D. (2021). Dijital Ekonominin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Üzerine Etkisi:Avrupa Birliği Ülkeleri İçin Bir İnceleme. *ASBİ Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 55-78.
- Mert, H., Güner, M., & Duyar, G. (2022). Dijitalleşme Sürecinin Gelişimi ve Muhasebe Uygulamalarına Etkileri Yönünden İstanbul İlinde SMMM'ler Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış* (66), 195-218.
- Phuyal, S., Bista, D., & Bista, R. (2020). Challenges, Opportunities and Future Directions of Smart Manufacturing: A State of Art Review. *Sustainable Futures*, 2, 1-16.
- Popkova, E. G., & Sergi, B. S. (2023). The World Economy's Development After the COVID-19 Crisis: Sustainability and Stability vs. Quick Digital Growth. *Journal of the Knowledge Economy*. doi:10.1007/s13132-023-01156-5
- Sadıç, Ş. (2021). Endüstri 5.0 ve Sürdürülebilirlik. G. İ. Sönmeztürk Bolatan, *Endüstri 5.0 Dijital Toplum*.
- Şeremet, M., & Kam, M. (2019). Endüstri 4.0 ve Sanayi Devrimlerinin Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi. https://www.researchgate.net/publication/334587789_Endustri_40_ve_Sanayi_Devrimlerinin_Gelisim_Surecinin_Degerlendirilmesi#fullTextFileContent , Erişim Tarihi: 06.07.2023.
- Tocan, M., & Duduman, S.-G. (2010). Sustainable Development-Strategic Goal of the Knowledge Based Economy. *Munich Personal RePEc Archive*(Paper No: 41588), 1-15.
- UNDP (2023), <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/surdurulebilir-kalkinma-amaclari-yatirim-inisiyatifi> , Erişim Tarihi: 08.07.2023.

- Wei, X., Li, L., & Zhang, F. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on socio-economic and sustainability. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(48), 68251–68260.
- Yıldırım, S., & Bostancı, S. H. (2022). Covid-19 Krizi Etkisinde Dijital Ekonomide Yaşanan Gelişmelere Yönelik Nitel Bir Yaklaşım. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(1), 32-44.
- Yılmaz, N. (2023). Covid-19 Pandemisinin Dijitalleşme Yönü ve Kalkınmaya Etkileri. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhang, J., Zhao, W., Cheng, B., Li, A., Wang, Y., Yang, N., & Tian, Y. (2022). The Impact of Digital Economy on the Economic Growth and the Development Strategies in the post-COVID-19 Era: Evidence From Countries Along the "Belt and Road". *Frontiers in Public Health*, 10, 1-17.
- Zupan, G. (2016). E- Skills and Digital Economy. *Statistical Office of the Republic of Slovenia, Ljubljana*.

CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TARİHSEL SÜREÇTE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araş. Gör. Hüseyin GÜNSÜZ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Araştırma Görevlisi
- ❖ ORCID: 0000-0002-6462-159X
- ❖ Mail: huseyin.gunsuz@idu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Baran, T. (1968). Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu. Ankara: Siyasal Bilimler Fakültesi.
- Bulutoğlu, K. (1970). 100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çelik, K. (2011). Makro İktisada Giriş. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1963). 1963-1967. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1978). III. Kalkınma Planı. 52.
- Dinler, Z. (1998). İktisada Giriş. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Eldem, V. (1973). Mütakere ve Milli Mücadele Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu Ekonomisi. Hacettepe Üniversitesi Türk İktisat Tarihi Semineri. Ankara.
- Görgün, T. (2004). Doğrudan Yabancı Yatırımların Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yatırımların Geliştirilmesinin Etkin Kurumsal Yapılanmaları. Ankara: Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirm Etüt Merkezi Yayını.
- Güven, Y. (2007). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Gelişme Yolunca Ülke Ekonomileri Üzerinde Etkileri: Türkiye İçin Amprik Bulgular Ve Değerlendirilmesi. Sakarya.
- Harris, G. S. (1972). Troubled Alliance: Turkish-American Problems in Historical Perspective 1945-71. Stanford: American Enterprise Institute for Public Policy Research.
- Hazine Müsteşarlığı. (2001). Yabancı Sermaye raporu. Ankara: Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü.
- Kepenek, Y. (1990). Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi. Ankara: Verso Yayıncılık A.Ş.:
- Kepenek, Y., & Yentürk, N. (1997). Türkiye Ekonomisi. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Kepenek, Y., & Yentürk, N. (2001). Türkiye Ekonomisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Öçün, A. (1997). 1920-1930 Yıllar Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye. Ankara: SPK Yayınları.
- Pamuk, Ş. (1994). Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme(1820-1913) 2. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Şener, S., & Kılıç, C. (2008). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yabancı Sermaye. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1), s. 22-49.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. (1962, Ağustos 11). Arşiv. Haziran 5, 2023 tarihinde Resmi Gazete Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11178.pdf> adresinden alındı
- T.C. Maliye Bakanlığı. (1978). Ekonomik Rapor. 42. Maliye Bakanlığı Yayınları.

- Tezcanlı, M. V. (1994). Uluslararası Sermaye Hareketlerinde Portföy Yatırımları ve Türkiye. İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.
- Tezel, Y. S. (1994). Cumhuriyet Dönemi İktisat Tarihi(1923-1950). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toprak, Z. (1982). Türkiye'de Milli İktisat(1908-1918). Ankara: Yurt Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (tarih yok). Elektronik Veri Dağıtım Sistemi. Haziran 12, 2023 tarihinde https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_27 adresinden alındı
- United States Agency International Development(USAID). (1973). Economic and Social Indicators, Turkey, August, 1973. Ankara.
- Ülgener, S. F. (1991). Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme. İstanbul: Der Yayınları.
- Yavan, N., & Kara, H. (2003). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı. Coğrafi Bilimler Dergisi, 1, s. 26.
- Yenipazarlı, A. (2009). Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi. Doktora Tezi. Aydın, Nazilli.
- Yerasimos, S. (1975). Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye (Cilt 2). İstanbul: Gözlem Yayınevi.

ÜLKELERİN KALKINMIŞ GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA ÜLKEMİZ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Öğr. Gör. Dr. Ömer Faruk ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulu
- ❖ ORCID: 0000-0001-7415-6049
- ❖ Mail: ofaruk.asla@atauni.edu.tr

¹ Bu çalışma 17-18 Temmuz 2023’ de düzenlenen “9. Uluslararası Erciyes Bilimsel Araştırmalar Kongresi” nde sunulan sözlü bildirinin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akiş, Elife, “Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımındaki Gelişmeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 44, 2011, 237-256.
- Berber, Metin/Çelepçi, Ebru, “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, 2005, 145-157.
- Çetin, Murat, “Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar”, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2007, 153-170.
- Özel, Hasan A., “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2012, 63-72.
- Şaşmaz, Mahmut Ü./Yayla, Yunus E., “Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi: Ekonomik Faktörler”, *International Journal of Public Finance*, Vol.: 3, No: 2, 2018, 249-268.
- Şenses, Fikret, “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?”, *Kalkınma ve Küreselleşme* (Der.: Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşat), Bağlam Yayıncılık, 2004.
- Sevinç, Haktan, “Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6 (2), 2011, 35-54.
- Sinemillioğlu, M. Oğuz, “Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma ve Türkiye Süreci”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 27, 2009, 245-268.
- Todaro, Michael P./ Smith, Stephen C., *Economic Development*, Eleven Edition, Pearson Education Boston, 2011.
- TÜİK, İllere göre bitirilen eğitim durumu(6+yas), <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> (E.T.: 16.06.2023).
- TÜİK, Yıllara Göre Tiyatro Salonu, Oynanan Eser ve Seyirci Sayısı, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> (E.T.: 16.07.2023).
- Zengin, Eyüp/Başkurt, Mustafa ve Es, Muharrem, “Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, 95-124.

TEKNOLOJİK İLERLEMELERİN KADIN İŞSİZLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ¹

Bilim Uzmanı Tuğçe GEYİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı
- ❖ ORCID: 0000-0001-5315-4976
- ❖ Mail: tugcekahraman30@gmail.com

Doç. Dr. Ömer Faruk BİÇEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-1021-5198
- ❖ Mail: ofbicen@balikesir.edu.tr

¹ Bu bölüm, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nda Tuğçe GEYİK tarafından tamamlanan “Teknolojik İlerlemelerin İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkileri: Cinsiyet Farklılıklarına Yönelik Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

KAYNAKLAR

- Alper, F. Ö. (2018). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ekonomik büyüme ve işsizlik üzerine etkisi: Seçilmiş AB ülkeleri ve Türkiye örneği. *Yasama Dergisi*, 36, 45-65.
- Bayar, E. (2020). *Teknolojik inovasyonun cinsiyetler arası istihdam üzerindeki etkisi: OECD ülkeleri üzerine ekonometrik bir analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biçen, Ö.F. (2017). *Küreselleşme sürecinde yükselen piyasa ekonomilerine yönelik kısa vadeli yabancı sermaye girişleri ve iktisadi büyüme ilişkisinin analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Buerger M., Broekel, T. and Coard, A. (2012). Regional dynamics of innovation: investigating the co-evolution of patents, research and development (R&D), and employment. *Regional Studies*, 46 (5), 565–582.
- Bulut Çevik, Z.B. (2019). Türkiye’de yönetimler arası transferlerin kişi başı gelir üzerindeki etkisi: Panel veri analizi. *Journal of Political Sciences*, 29 (2), 313-335.
- Cafri, R. ve Selci F. (2020). Teknolojik gelişmeler ve kadın istihdamı ilişkisi: AB ülkeleri ve Türkiye açısından bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (5), 3264-3278.
- Diaz, M.S. and Tomas, F.J.Q. (2002). Technological innovation and employment: Data from a decade in Spain. *International Journal Of Economics*, 75, 245-256.
- Feldmann, H. (2013). Technological unemployment in industrial countries. *Journal Of Evolutionary Economics*, 23 (5), 1099-1126.
- Gerçekker, M., Özmen, İ. ve Mucuk, M. (2019). AR-GE harcamaları ve işsizlik arasındaki nedenselliğin ampirik analizi:G7. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41 (2), 413-431.
- Gür, B. (2021). The relationship between R&D expenditures and youth unemployment in the european union countries: a comparison of the old and new member states. in *Eurasian studies in business and economics* (133-150). İstanbul: Eurasian Business and Economics Perspectives.
- Güriş, S. (2015). Panel veri ve panel veri modelleri. S.Güriş (Ed.), *Stata ile panel veri modelleri* içinde (1-38). İstanbul: Der Kitabevi.
- Güriş, S. ve Kızılarşlan, Ş. (2017). Dengesiz panel veri modeli ile Em algoritması sonuçlarının karşılaştırılması. *Öneri Dergisi*, 12 (47), 15-30.
- Hausman, J.A. (1978). Specification tests in econometrics. *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*, 46 (6), 1251-1271.
- Krousie, C. (2018). Technological unemployment in the United States: A state-level analysis. *Major Themes in Economics*, 20 (1), 87-101

- Moulton, B.R. and Randolph, W.C. (1989). Alternative tests of the error components model. *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*, 57 (3), 685-693.
- OECD (2023). Gross domestic spending on R&D, total % of GDP, <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, Erişim Tarihi: 10.01.2023.
- Orhan, S. ve Savuk, S. (2014). Emek-teknoloji-işsizlik ilişkisi, *Çalışma Dünyası Dergisi*, 2 (2), 9-24.
- Özer, M. ve Çiftçi, N. (2009). AR-GE harcamaları ve ihracat ilişkisi: OECD ülkeleri panel veri analizi. *Sosyal Ekonomik Araştırmaları Dergisi*.8(16), 219-240.
- Özer, M. ve Biçerli, K. (2003).Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (1), 55-85.
- Saka, H. (2021). *The impact of technology on unemployment*. Unpublished Doctoral Thesis, İstanbul: İstanbul University, Institute Of Social Sciences.
- Tarı, R. (2018). *Ekonometri*.(13.Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- The World Bank (2023). World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>, Erişim Tarihi: 10.01.2023.
- Yazar, D. (2022). *AR-GE harcamalarının işsizlik üzerine etkisi: Türkiye örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yerdelen-Tatoğlu, F. (2020). *Panel veri ekonometrisi*, 5.Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.

TEZGAHÜSTÜ VE ORGANİZE PİYASALARDA İŞLEM GÖREN VADELİ ARAÇLAR VE GELİŞMEKTE OLAN PİYASALARA ETKİLERİ

Menekşe ÇİÇEK

- ❖ İzmir Demokrasi Üniversitesi
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-0895-8611>
- ❖ menekse.cicek@idu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, H., & Yılmaz, A. A. (2015). Türev Ürünlerin Finansal Riskten Korunma Aracı Olarak Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 15-31.
- Akcan, K. (2013). Gelişmekte Olan İki Borsada Finansal Piyasaların Karşılaştırılması: Budapeşte Borsası Ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası. Örneği. Yüksek lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne
- Akkum, T. (2000). Döviz Opsiyonları ve Opsiyon Fiyatlama Modelleri. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, sayı: 1, 77-94.
- Albayrak, E. (tarih yok). Finansal Piyasalar ve Finansal kurumlar . http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/78228/31507/ey%C3%BCp_albayrak_hafta_2.pdf adresinden alınmıştır
- Ayrıçay, Y. (2003). Türev Piyasaların Gelişmekte olan Piyasalara Olası Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 5, 1-19.
- Dızman, Ş. (2014). Türev Finansal Ürünlerin; Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ve Yeni Yeni Hesap Planı Taslağı Kapsamında Muhasebeleştirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 7, 17-30.
- Ergincan, Y. (1996). Endekse Dayalı Vadeli İşlem Sözleşmeleri, Portföy Yönetiminde Kullanımı ve Türkiyede Uygulanabilirliği. SPK Yayın , No:3.
- Ersan, İ. (1998). Finansal Türevler-Futures, Options, Swaps. İstanbul: Literatür yayınları.
- Ersoy, E. (2011). Türkiye'de ve Dünyada Organize Türev Piyasaların Gelişimi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 6, 63-80.
- Gökdeniz, İ., Erdoğan, M., & Kalyüncü, K. (2003). Finansal Piyasaların Ekonomik Büyümeye Etkisi ve Türkiye Örneği (1989-2002). *GÜ Ticaret ve Turizm Eğitim fakültesi Dergisi*.
- Kayahan, C. (2009). Finansal Türevler: Efsaneleri ve Algılanma Hataları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Sayı: 1, 23-36.
- Kayalıdere, K., Aracı, H., & Aktaş, H. (2012). Türev ve Spot Piyasalar Arasındaki Etkileşim: VOB Üzerine Bir İnceleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 137-154.
- Kaygusuzoğlu, M. (2011). Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri ve Muhasebe İşlemleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* , 137-149.
- Kılınç, K. (1995). 200 soruda A'dan Z'ye Borsa . İstanbul: Alfa Yayınları.
- Levine, R., & Zervos, S. (1996). Stock Markets Developmend and Long-Rum Growth. *The World Bank Economic Review*.

- Memiş, M. Ü., & Tüm, K. (2015). Döviz Cinsinden Alımlarda Döviz Alım Opsiyonları ve Riskten Korunma Muhasebesi. Muhasebe ve Finansman Dergisi, sayı: 65, 43-62.
- Özarpınar, N. (1997). Tezgahüstü Piyasalar. Marmara Üniversitesi/Bankacılık ve Sigorta Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şahin, C., & Ömer, K. K. (2014). Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Borsaları ile Türk Borsası Arasındaki Etkileşime Yönelik Bir İnceleme. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 315-338.
- Uludağ, İ. (1999). Finansal Hizmetler Ekonomisi . İstanbul: Beta Yayınları .
- Usta, Ö. (2002). İşletme Finansı ve Finansal Yönetim. İzmir: anadolu Matbacılık.
- Ünlü, U., & Ersoy, E. (2016). Tezgahüstü Türev Piyasa İşlemleri. Nervşehir Hacı Brktaş Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), 143-162.

KÜRESELLEŞME-BÖLGESELLEŞME SÜRECİNİN DÜNYA EKONOMİSİ ve REFAHI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ (1980- 2021)

Dr. Öğr. Üyesi Türker BATMAZ

- ❖ Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-0360-6302
- ❖ Mail: turker.batmaz@balikesir.edu.tr

KAYNAKLAR

- Batmaz, N., İrmış, A., Durak, İ., Küreselleşme ve bölgeselleşme sürecinde Türkiye ekonomisindeki gelişmeler (1980-2010). *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011; 8(1), 30-63.
- Batmaz, N., Tunca, H. (2005). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye*. (1). İstanbul: Beta Yayınları.
- Brecher, J., Costella, T., Brendan, S., (2002). *Aşağıdan Küreselleşme-Dayanışmanın Gücü*. (Türkçesi: Berna Kurt-Zeynep Kutluata-Şirin Özgün, Aysel Yıldırım). Diyarbakır: Aram Yayıncılık.
- Çalışkan, O. (2011). *Eski ve Yeni Bölgeselleşme Olguları: Karşılaştırmalı Bir Analiz [Old and New Regionalism: A Comparative Analysis]* (No. 56611). Germany: University Library of Munich.
- Erol, S. (2006). *Eski ve yeni bölgeselleşme sürecinde Türkiye*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Fiorentino, R. V., Verdeja, L., Toqueboeuf, C. (2007). *The changing landscape of regional trade agreements*. (No. 12) WTO Discussion Paper.
- Friedman, J., (2008). "Küresel Kapitalizmin Geleceği", TÜSİAD, Koç Üniversitesi Ekonomi Araştırma Formu Tarafından 10 Ekim 2008 Tarihinde Düzenlenmiş Olan Konferansta Yazarın Yapmış olduğu Konuşma Metninden Alıntı. www.ku.edu.tr
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identify, polity, self and society in the late modern age*. UK: Cambridge University Press.
- Güngör, B. Dünya ekonomisinde globalleşme ve bölgeselleşme eğilimleri. *Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2004; 6(2), 17-28.
- Harrop, J. (1990). *The political economy of integration in the European Community*. UK: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Hatıplı, M. Türkiye-AB Gümrük Birliği Antlaşması ve antlaşmanın Türkiye ekonomisine etkileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012; 13(1), 14-32.
- Hepaktan, C. E., & Çınar, S. Küreselleşmenin ekonomik entegrasyon üzerine etkileri. *In International Conference on Eurasian Economies*, 2011, Manisa, 68-77.
- İncekara, A. (1995). *Globalleşme ve bölgeselleşme sürecinde NAFTA ve etkileri*. İstanbul: İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- İncekara, A., Savrul, A. G. M. Küreselleşme, büyüme ve ekonomik entegrasyonlar: Türkiye açısından bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 2011; 61(2), 3-22.
- Kazgan, G. (2002). *Küreselleşme ve ulus devlet /yeni ekonomik düzen*. (3. Basım). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kazgan, G. (2012). *2008 Küresel Krizi: nedenleri, etik ilkeleri ve iktisat eğitimi* (No. 2012/98). Discussion Paper.
- Kutlu, E. (1998). *Dünya ekonomisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Lal, D. The challenge of globalization. *International Organization*, 2000: 58(4), 705-744.
- Leba, R., (2001), Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk. *Mevzuat Dergisi*, 2001; 4(43), <http://www.mevzuatdergisi.com/2001/07a/02.htm>,
- Michael M. (2005). *Globalization what's new?* New York: Colombia University Press.
- Mittelman J. H. (1997). *The Dynamics of globalization. globalization: critical reflections*. London: Lynne Reiner Publishers.
- Öniş, Z., Erdoğan, M. 11 Eylül ve dengeli küreselleşme. *Foreign Policy Turkish Edition Vol.19*, January/February 2002, İstanbul, 17-41.
- Robson, P. (1987): *The economics of international migration*. London: Unwin Hyman.
- Salvatore, D. (1990). *Schaum's outline of theory and problems of international economics*. Schaum's Outline Series.
- Scholte, J.A. (2005). *Globalization a critical introduction*, (Second Edition). New York: Palgrave Macmillan Publication.
- Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası iktisat teori politika ve uygulamalar*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Stryker, R. Globalization and the welfare state. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 1998: 18(2), 1-49.
- Şanlı, B. Ekonomik entegrasyon teorisi çerçevesinde Avrasya Birliği'nin olabirliği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2008; 22(1), 13-30.
- Şen, B. Küreselleşme: anlamlar ve söylemler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008: (18), 147-162.
- Şenkal, A. (2011). *Küreselleşme sürecinde sosyal politika*. (3. Baskı). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Toprak, M. (2001). *Küreselleşme ve kriz Türkiye ve dünya deneyimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tupy, M. L. (2005). *Trade liberalization and poverty reduction in sub-Saharan Africa*. Washington DC: Cato Institute.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe sözlük*. (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Üzümçü, A., Dikkaya, M., NAFTA: yeni bölgeselleşme için yeni bir umut. *TASAM Strateji Araştırmalar Dergisi*, 2007; 4(10), 40-52.

- World Bank. (2023). *World Bank Database*. (<https://data.worldbank.org/>)
- Yaman, S. (2001). *Küreselleşme*.
(<http://w3.gazi.edu.tr/web/syaman/kuresellesme2.htm>, Alıntı Tarihi
10.04.2023)
- Yardımcı, P. (2012). *Küreselleşme ve bölgeselleşme ekseninde uluslararası ekonomik entegrasyonlar: teori ve uygulama*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, T. (1985), *Teoride ve uygulamada ekonomik entegrasyon*, İstanbul: Can Matbaa.
- Yüksel, H. Küreselleşme sürecinin sosyal politika dinamikleri üzerinde neden olduğu değişimin analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014: (19), 127-151.

SOSYAL SORUNLAR

(Teoriler, Politikalar, Uygulamalar)

Editör

Dr. Ömer Faruk ASLAN

SOSYAL SORUNLAR (Teoriler, Politikalar, Uygulamalar)

Editör : Ömer Faruk ASLAN

ORCID (0000-0001-7415-6049)

ISBN 978-625-6600-40-9
E-ISBN 978-625-6600-41-6
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SOSYAL SORUNLAR (Teoriler, Politikalar, Uygulamalar)

ASLAN, Ömer Faruk

1. Basım 204 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler

1. Yerel Ekonomik Kalkınma,

2. Emek,

3. Endüstri,

4. Enerji Verimliliği,

5. Kişi Başına Düşen Gelir

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
ENDÜSTRİ 4.0 VE EMEK PİYASALARINA ETKİLERİ	7
<i>Abdulkadir YÜKSEL</i>	
AR-GE HARCAMALARININ ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	23
<i>Ömer Faruk ASLAN</i>	
ETNİK MİLLİYETÇİLİK, ETNOSENTRİZM VE POPÜLİZM: METAPOLİTİKANIN BİR ARACI OLARAK ÇEVİRİM İÇİ SİYASAL REKLAMLAR	39
<i>Aysel TAPAN</i>	
MENA ÜLKELERİNDE SAĞLIK HARCAMALARI, KİŞİ BAŞI GELİR VE SAĞLIK ÇIKTILARI İLİŞKİSİ	51
<i>Barbaros GÜNERİ</i>	
BURHANİYE, YENİYASSIPINAR ve KIRKGEÇİT KÖYLERİNE ÇERKESLERİN İŞKÂNI	75
<i>Didem ÇATALKILIÇ - Havva Gizem ACER</i>	
TARIM SEKTÖRÜNE YENİLİKÇİ BİR BAKIŞ AÇISI: TARIM 4.0	87
<i>Elif GÖVEZ</i>	
OECD KURUCU ÜYE ÜLKELERİNİN ENERJİ VERİMLİLİKLERİNİN GRİ ENTROPİ TABANLI TOPSIS YÖNTEMİ İLE SIRALANMASI	97
<i>Enes FİLİZ</i>	
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE DİN FAKTÖRÜ	111
<i>Hasan Fatih SEVAL</i>	
HASTANELERİN TANIMI, İŞLEVİ VE SINIFLANDIRILMASI	131
<i>Pelin YILIK - Zekai ÖZTÜRK</i>	
DOĞURGANLIĞIN İKTİSADİ ETKİLERİ ÜZERİNE GENEL BİR İNCELEME	151
<i>Mehmet Sedat UĞUR</i>	
BLOK ZİNCİR ve PERFORMANS DEĞERLENDİRME	173
<i>Sercan EDİNSEL</i>	

ENDÜSTRİ 4.0 VE EMEK PİYASALARINA ETKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir YÜKSEL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Ç.E.E.İ Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-7038-1609.
- ❖ Mail: abdulkadiiryuksel@cumhuriyet.edu.tr

KAYNAKLAR

- Avcı, N. (2019). İnsan kaynaklarından yetenek yönetimine Endüstri 4.0. Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Bain, R. (2000). Children and the Industrial Revolution: Changes in Policy, *OAH Magazine of History*, 15(1), 48-56.
- Çetinkaya, G. (2020). *Dördüncü sanayi devriminin kamu harcamaları üzerine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Davutoğlu, N. A. (2020). Üçüncü ve Dördüncü Sanayi Devrimleri arasındaki temel ve sistematik farklılıkların determinist bir yaklaşımla analizi. *Management and Political Sciences Review*, 2(1), 176-194.
- Endüstri 4.0 bileşenleri nelerdir? Erişim adresi: <https://www.buraksen.com/endustri-40-temel-bilesenleri/> (20.08.2023).
- Holden, R. N. (2014). The origins of the power loom revisited. *The International Journal for the History of the Engineering and Technology*, 84(2), 135-159.
- İşler, H. (2022). Üçüncü Sanayi Devriminin mesleki teknik eğitim sistemleri üzerinde yarattığı dönüşümler. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 7(2), 354-370.
- Jacob, M. C. (1997). *Scientific Culture and the Making of the Industrial West*. Oxford: Oxford University Press.
- Kabaklarlı, E. (2016). Endüstri 4.0 ve paylaşım ekonomisi: Dünya ve Türkiye ekonomisi için fırsatlar, etkiler ve tehditler. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koca, D. (2020). Sanayi Devrimlerinin tarihsel arka planı ve işgücü becerileri üzerindeki yansımaları. *OPUS International Journal of Society Researches* 16(31) , 4531-4558 . DOI: 10.26466/opus.704841
- Mathias, P., & Davis, J. A. (Eds.) (1989). *The First Industrial Revolutions*. Oxford: Blackwells.
- Özkan, M., Al, A. ve Yavuz, S. (2018). Uluslararası politik ekonomi açısından Dördüncü Sanayi Endüstri Devrimi'nin etkileri ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), 126-156.
- Öztuna, B. (2017). Endüstri 4.0 (Dördüncü Sanayi Devrimi) ile çalışma yaşamının geleceği. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Parlak, Z. (1999). Yeniden yapılanma ve post-fordist paradigmlar. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 83-102.
- Sachs, J. D. (2005). *The End of Poverty; How We Can Make it Happen in Our Lifetime*. The Penguin Press, New York.
- Sanayi Devrimleri ve Endüstri 4.0. Erişim adresi: <https://www.sektorumdergisi.com/sanayi-devrimleri-ve-endustri-4-0/> (15.08.2023).
- Schwab, K. (2016). *Dördüncü Sanayi Devrimi*, Çev. Zülfü Dicleli, İstanbul, Optimist Yayınları.

- Selçuk, G. (2011). Fordist birikim rejimi ve kitle kültürü. *Journal of Yasar University*, 6(24). 120-133.
- TİSK. (2016). 26 Genel kurul çalışma raporu. Ankara: TİSK Yayın No: 356.
- William, R. (2012). *The Most Powerful Idea in the World: A Story of Steam, Industry and Invention*. University of Chicago Press, Chicago.
- Wisniak, J. (2007). James Watt. The Steam Engine. *Educación química*, 18(4), 323-336.
- Yertüm, U. (2017). Küreselleşmenin fordist-kitlesele üretim tarzına etkisi. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(1), 67-88.

AR-GE HARCAMALARININ ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Öğr. Gör. Dr. Ömer Faruk ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulu
- ❖ ORCID: 0000-0001-7415-6049
- ❖ Mail: ofaruk.asla@atauni.edu.tr

¹ Bu makale 17-18 Temmuz 2023’ de düzenlenen “9. Uluslararası Erciyes Bilimsel Araştırmalar Kongresi” nde sözlü bildirinin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Kaynakça

- Aktop, Vildan S., “Türkiye ve AB Üyesi Ülkelerin Görelî Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Etkinliğinin Analizi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 2021, 231-246.
- Altın, Onur/Kaya, A. Ayşen, “Türkiye’de Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi”, *Ege Akademik Bakış*, 9 (1), 2009, 251-259.
- Duman, Koray/Aydın, Kevser, “Türkiye’de Ar-Ge Harcamaları ile GSYİH İlişkisi”, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4 (1) , 2018, 49-66.
- Gülmez, Ahmet/Akpolat, Ahmet G., “Ar-Ge & İnovasyon ve Ekonomik Büyüme: Türkiye ve AB Örneği İçin Dinamik Panel Veri Analizi”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:14, Sayı: 2, 2014, 1-17.
- Gülmez, Ahmet/Yardımcıoğlu, Fatih, “OECD Ülkelerinde Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizi (1990-2010)”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 163, 2012, 335-353.
- İncekara Ahmet/ Demez, Selim/ Akyol, Mehmet, “AR-GE Harcamalarına Yapılan Teşviklerin Etkinliği: Türkiye Brics Ülkeleri Karşılaştırmalı Analizi”, *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2014, 1-30.
- Kaymakçı, Oğuz, “Yeni Ekonomi Rekabet Piyasa ve Ar-Ge”, Nihal Kargı (der.), *Bilgi Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006.
- Meçik, Oytun, “AR-GE Harcamalarının Ekonomik Gelişmişlik Üzerindeki Etkileri”, *Journal of International Social Research*, Cilt: 7, Sayı: 32, 2014, 669-674.
- OECD, Frascati Manual 2015 Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris, 2015.
- Özer, Mustafa/Çiftçi, Necati, “Ar-Ge Harcamaları ve İhracat İlişkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 23, 2009, 39-50.
- Sungur, Onur/Aydın, Halil/Eren, Mehmet, “Türkiye’de Ar-Ge, İnovasyon, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Asimetrik Nedensellik Analizi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol.: 21, Issue: 1, 2016, 173-192.
- Türkoğlu, Musa/Çelikkaya, Süha, “Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Ar-Ge Destekleri”, *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C.: 3, S.: 2, 2011, 56-71.
- Yıldırım, Cengiz/Göze K., Dilek, “Ar-Ge Harcamalarının Gelişimi: TR-AB Üzerine Bir Değerlendirme”, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Temmuz 2019, Cilt: 33, Sayı: 3, 791-812.

ETNİK MİLLİYETÇİLİK, ETNOSENTRİZM VE POPÜLİZM: METAPOLİTİKANIN BİR ARACI OLARAK ÇEVİRİM İÇİ SİYASAL REKLAMLAR

Aysel TAPAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Reklamcılık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-4270-4028
- ❖ Mail: ayseltapan.kou@gmail.com

KAYNAKLAR

- Barbalet, J., Demertzis N. (2013). *Collective fear and societal change*, Demertzis, N. (Ed.), *Emotions in Politics The Affect Dimension in Political Tension*. New York: Palgrave Macmillan.
- Barnard, L. ve Kreiss, D. (2012). A Research agenda for online political advertising: surveying campaign practices, 2000-2012. *International Journal of Communication*, 7, 2046-2066. journals.sagepub.com/home/psx.
- Dutton, E. (2019). *Race differences in ethnocentrism*. London: Arktos Media
- Eriksen, T., H. (2010). *Ethnicity and nationalism: anthropology, culture and society*. New York: Pluto Press.
- Finchelstein, F. (2021). *Faşizmden popülizme*. (Karatay, A. Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Freedon, M. (1998). Is nationalism a distinct ideology? *Political Studies*, XLVI, 748-765.
- Gellner, E. (2016). *Milliyetçiliğe bakmak* (Coşar, S., Özentürk, S. ve Soyarık, N. Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Greenfeld, L. (2017). *Milliyetçilik-Moderniteye giden 5 yol: İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Amerika örnekleri* (Yılmaz, A. Çev.). İstanbul: Alfa yayınları.
- Hawkins, K., Carlin, R., Littvay, L., & Kaltwasser, C. R. (2019). *The ideational approach to populism*. New York: Taylor&Francis.
- Hermansson, P., Lawrence, D., Mulhall, J., Murdoch, S. (2023). Uluslararası alternatif sağ: 21. yüzyılın faşizmi mi?. (Genç E. Çev.). İstanbul İletişim Yayınları. Bray, (2017).
- Hislope, R. ve Mughan, A. (2012). *Introduction to comparative politics the state and its challenges*. New York: Cambridge University Press
- Hughes, A. (2018). *Market driven political advertising: social, digital and mobile marketing*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Khan, A. (2005). *Ethnic nationalism and the state in Pakistan*. New Delhi/Thousand Oaks/London: Sage Publications
- Laclau, E. (2005). *On populist reason*. London/New York: Verso.
- Laclau, E. (2005). *On populist reason*. London/New York: Verso.
- Miller-Idriss, C. (2023). *Anavatanda nefret: yeni küresel aşırı sağ*. (Hiroğlu, B. Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Moffitt, B. (2016). *The global rise of populism: performance, political style, and representation*. California: Stanford University Press.
- Moffitt, B. (2020). *Popülizmin küresel yükselişi* (Özgür, O. Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Moffitt, B. (2023). What was the ‘Alt’ in Alt- Right, Alt-Lite, and Alt-Left? On ‘Alt’ as a political modifier. *Political Studies* :1-21. Doi:10.1177/00323217221150871j.
- Mouffe, C. (2019). *Sol popülizm* (Yanık, A. Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39 (4), 541-563. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>.
- Müller, J.-W. (2016). *What is populism?*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Stern, A. M. (2019). *Proud boys and the white ethnostate: How the alt-right is warping the American imagination*. New York: Beacon Press.
- Sumner, W. G. (1906). *Folkways a study of the sociological importance of usages, manners, customs, mores, and morals*. Boston-New York-Chicago-London-Atlanta-Dallas-Columbus-San Francisco: Ginn and Company.
- Xu, W. W. (2020). Mapping connective actions in the global Alt-Right and Antifa counterpublics. *International Journal of Communication*, 14, 1070-1091.
- Zisserman-Brodsky, (2003). *Constructing ethnopoltics in the Soviet Union: Samizdat, deprivation, and the rise of ethnic nationalism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Zizek, S. (2017). *Popülist cazibe*. Geiselberger, H. (Ed.), Büyük gerileme zamanımızın ruh hali üstüne uluslararası bir tartışma içinde. (M. Şahin, A. Biçen, A. N. Bingöl, O. Kılıç, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

MENA ÜLKELERİNDE SAĞLIK HARCAMALARI, KİŞİ BAŞI GELİR VE SAĞLIK ÇIKTILARI İLİŞKİSİ

Barbaros GÜNERİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-1341-9380
- ❖ Mail: barbarosguneri@karatekin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adua, E., Frimpong, K., Li, X., & Wang, W. (2017). Emerging issues in public health: a perspective on Ghana's healthcare expenditure, policies and outcomes. *EPMA Journal*, 8, 197-206. <https://doi.org/10.1007/s13167-017-0109-3>.
- Akinci, F., Hamidi, S., Suvankulov, F., & Akhmedjonov, A. (2014). Examining the impact of health care expenditures on health outcomes in the middle East and N. Africa. *Journal of Health Care Finance*, 41(1).
- Al-Azri, M., Al-Mamari, F., & Mondal, S. (2020). Healthcare expenditure and health outcome nexus: Exploring the evidences from Oman. *Journal of Public Affairs*, 20(4), e2329. <https://doi.org/10.1002/pa.2329>.
- Anyanwu, J. C., & Erhijakpor, A. E. (2009). Health expenditures and health outcomes in Africa. *African Development Review*, 21(2), 400-433. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8268.2009.00215.x>
- Arthur, E., & Oaikhenan, H. E. (2017). The effects of health expenditure on health outcomes in Sub-Saharan Africa (SSA). *African Development Review*, 29(3), 524-536. <https://doi.org/10.1111/1467-8268.12287>
- Ashiabi, N., Nketiah-Amponsah, E. & Senadza, B. (2016). The effect of health expenditure on selected maternal and child health outcomes in Sub-Saharan Africa. *International Journal of Social Economics*, 43(12), 1386-1399. <https://doi.org/10.1108/IJSE-08-2015-0199>
- Balkhi, B., Alshayban, D., & Alotaibi, N. M. (2021). Impact of healthcare expenditures on healthcare outcomes in the Middle East and North Africa (MENA) region: a cross-country comparison, 1995–2015. *Frontiers in public health*, 8, 624962. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.624962>
- Baş, H., & Kocakaya, M. E. (2020). Identifying the relationship between health expenditures and life expectancy at birth: A Cointegration analysis for MENA countries. In *Multidimensional perspectives and global analysis of universal health coverage*(pp. 285-308). IGI Global. DOI: 10.4018/978-1-7998-2329-2.ch011
- Bayar, Y., Gavriletea, M. D., Pinte, M. O., & Sechel, I. C. (2021). Impact of environment, life expectancy and real gdp per capita on health expenditures: Evidence from the eu member states. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(24), 13176. <https://doi.org/10.3390/ijerph182413176>
- Bein, M. A., Unlucan, D., Olowu, G., & Kalifa, W. (2017). Healthcare spending and health outcomes: evidence from selected East African countries. *African health sciences*, 17(1), 247-254. DOI:10.4314/ahs.v17i1.30
- Berger, M. C., & Messer, J. (2002). Public financing of health expenditures, insurance, and health outcomes. *Applied Economics*, 34(17), 2105-2113. <https://doi.org/10.1080/00036840210135665>

- Burnside, C., & Dollar, D. (1998). Aid, the Incentive Regime and Poverty Reduction. *Policy Research Working Paper No. 1937*. Washington, DC: World Bank
- Dhrifi, A. (2019). Health-care expenditures, economic growth and infant mortality: evidence from developed and developing countries. *CEPAL Rev. No. 125*.
- Farahani, M., Subramanian, S. V., & Canning, D. (2010). Effects of state-level public spending on health on the mortality probability in India. *Health economics*, *19*(11), 1361-1376. <https://doi.org/10.1002/hec.1557>
- Filmer, D., & Pritchett, L. (1997). Child mortality and public spending on health: how much does money matter?. *Policy Research Working Paper No. 1864*, The World Bank.
- Gani, A. (2009). Health care financing and health outcomes in Pacific Island countries. *Health policy and planning*, *24*(1), 72-81. <https://doi.org/10.1093/heapol/czn044>
- Grossman, M. (1972). Front matter, the demand for health: a theoretical and empirical investigation. In *The demand for health: a theoretical and empirical investigation* (pp. 20-0). NBER: New York, NY, USA.
- Gupta, M. S., Tiongson, M. E., & Verhoeven, M. (1999). Does higher Government Spending Buy Better results in Education and health Care? *IMF Working Paper 99/21*, Washington, International monetary Fund.
- Gupta, S., Verhoeven, M., & Tiongson, E. R. (2003). Public spending on health care and the poor. *Health economics*, *12*(8), 685-696. <https://doi.org/10.1002/hec.759>
- Hoechle, D. (2007). Robust standard errors for panel regressions with cross-sectional dependence. *The stata journal*, *7*(3), 281-312. <https://doi.org/10.1177/1536867X0700700301>
- Houeninvo, H. G. (2022). Effects of health expenditures on infant and child mortality rates: A dynamic panel data analysis of 37 African countries. *African Development Review*, *34*(2), 255-267. <https://doi.org/10.1111/1467-8268.12634>
- Issa, H., & Ouattara, B. (2005). The effect of private and public health expenditure on infant mortality rates: does the level of development matters. *Economics Department, University Of Wales Swansea, United Kingdom*.
- Jaba, E., Balan, C. B., & Robu, I. B. (2014). The relationship between life expectancy at birth and health expenditures estimated by a cross-country and time-series analysis. *Procedia Economics and Finance*, *15*, 108-114. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00454-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00454-7)
- Kim, S., & Wang, J. (2019). Does quality of government matter in public health?: comparing the role of quality and quantity of government at the National Level. *Sustainability*, *11*(11), 3229. <https://doi.org/10.3390/su11113229>
- Kiross, G. T., Chojenta, C., Barker, D., & Loxton, D. (2020). The effects of health expenditure on infant mortality in sub-Saharan Africa: evidence from panel

- data analysis. *Health economics review*, 10, 1-9. <https://doi.org/10.1186/s13561-020-00262-3>
- Linden, M., & Ray, D. (2017). Life expectancy effects of public and private health expenditures in OECD countries 1970–2012: Panel time series approach. *Economic Analysis and Policy*, 56, 101-113. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2017.06.005>
- Maruthappu, M., Ng, K. Y. B., Williams, C., Atun, R., & Zeltner, T. (2015). Government health care spending and child mortality. *Pediatrics*, 135(4), e887-e894. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-1600>
- Miladinov, G. (2020). Socioeconomic development and life expectancy relationship: evidence from the EU accession candidate countries. *Genus*, 76(1), 2. <https://doi.org/10.1186/s41118-019-0071-0>
- Musgrove, P. (1996). Public and private roles in health: theory and financing patterns. *World Bank Discussion Paper 339*. Washington, DC: World Bank.
- Novignon, J., & Lawanson, A. O. (2017). Health expenditure and child health outcomes in Sub-Saharan Africa. *African Review of Economics and Finance*, 9(1), 96-121.
- Novignon, J., Olakojo, S. A., & Nonvignon, J. (2012). The effects of public and private health care expenditure on health status in sub-Saharan Africa: new evidence from panel data analysis. *Health economics review*, 2, 1-8. <https://doi.org/10.1186/2191-1991-2-22>
- OECD (2023), Infant mortality rates (indicator). doi: 10.1787/83dea506-en (Accessed on 19 July 2023). <https://data.oecd.org/healthstat/infant-mortality-rates.htm#indicator-chart>.
- Or, Z. (2000). Determinants of health outcomes in industrialised countries: a pooled, cross-country, time-series analysis. *OECD Economic studies*, 53-78.
- Owusu, P. A., Sarkodie, S. A., & Pedersen, P. A. (2021). Relationship between mortality and health care expenditure: Sustainable assessment of health care system. *Plos one*, 16(2), e0247413. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247413>
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. Available at SSRN 572504. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.572504>
- Poullier, J. P., Hernandez, P., Kawabata, K., & Savedoff, D. W. (2002). National health accounts: concepts, data sources and methodology. *World Health Organization*, Geneva, Switzerland.
- Rahman, M. M., Khanam, R., & Rahman, M. (2018). Health care expenditure and health outcome nexus: new evidence from the SAARC-ASEAN region. *Globalization and health*, 14(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12992-018-0430-1>
- Romer, D. (1996). *Advanced Macroeconomics*. 3rd edition. New York: McGraw Hill
- Somi, M. F., Butler, J. R., Vahid, F., Njau, J. D., & Abdulla, S. (2009). Household responses to health risks and shocks: a study from rural Tanzania raises some

- methodological issues. *Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association*, 21(2), 200-211. <https://doi.org/10.1002/jid.1555>
- Sterck, O., Roser, M., Ncube, M., & Thewissen, S. (2018). Allocation of development assistance for health: is the predominance of national income justified?. *Health Policy and Planning*, 33(suppl_1), i14-i23. <https://doi.org/10.1093/heapol/czw173>
- Torres-Reyna, O. (2007). Panel data analysis fixed and random effects using Stata (v. 4.2). *Data & Statistical Services, Princeton University*, 112, 49.
- Van Den Heuvel, W. J., & Olariou, M. (2017). How important are health care expenditures for life expectancy? A comparative, European analysis. *Journal of the American Medical Directors Association*, 18(3), 276-e9. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2016.11.027>
- Van Minh, H., & Hung, N. V. (2011). Economic aspects of sanitation in developing countries. *Environmental health insights*, 5, EHI-S8199. <https://doi.org/10.4137/EHI.S8199>
- Ventelou, B., & Abu-Zaineh, M. (2016). Medicine and democracy: The importance of institutional quality in the relationship between health expenditure and health outcomes in the MENA region. *Health Policy*, 120(8), 928-935. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2016.06.005>
- Wang, L. (2002). Health outcomes in poor countries and policy options. *The World Bank, Policy Research Working Paper, 2831*. Washington, DC: World Bank.
- World Bank, World Development Indicators (2023). *Life expectancy at birth, total (years)* (Data File). Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.
- World Health Organization: WHO. (2022). Sanitation. [www.who.int](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sanitation#:~:text=Poor%20sanitation%20is%20linked%20to,the%20spread%20of%20antimicrobial%20resistance). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sanitation#:~:text=Poor%20sanitation%20is%20linked%20to,the%20spread%20of%20antimicrobial%20resistance>.
- World Health Statistics (2022). Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. Geneva, World Health Organization.
- Young, F. W. (2001). An explanation of the persistent doctor-mortality association. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 55(2), 80-84. <http://dx.doi.org/10.1136/jech.55.2.80>
- Zakir, M., & Wunnava, P. V. (1999). Factors affecting infant mortality rates: evidence from cross-sectional data. *Applied Economics Letters*, 6(5), 271-273. <https://doi.org/10.1080/135048599353203>

BURHANIYE, YENİYASSIPINAR ve KIRKGEÇİT KÖYLERİNE ÇERKESLERİN İSKÂNİ

Dr. Öğretim Üyesi Didem ÇATALKILIÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Medipol Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-2550-3961
- ❖ Mail: didem.catalkilic@ankaramedipol.edu.tr

Havva Gizem ACER

- ❖ Kurum Bilgisi: Kazan Federal Üniversitesi Tarih Fakültesi Rus Tarihi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-6538-6528
- ❖ Mail: acergizem31@gmail.com

KAYNAKLAR

- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 01785/00003.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 01788/00031.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 01782/00116.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 01788/00031.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 01782/00117.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 01793/00060.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 1793/00129.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 1622/00035.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 00158/00048.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 00158/00048.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalem (DH.MKT), 230/56.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâbıalî Evrak Odası Evrakı (BEO), 000406/030428.
- Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezâreti (İ.ML), 00010/00042.
- Canpolat, F. A. (2017). *Pınarbaşı İlçesi'nin (Kayseri) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Çatalkılıç, D. (2021). Kafkasya'dan Uzunyayla'ya Taşınan Hafıza Mekânları: Köy Toponim ve Sülale Tarihleri. *Karadeniz Araştırmaları*, XVIII/69, 71-120.

TARIM SEKTÖRÜNE YENİLİKÇİ BİR BAKIŞ AÇISI: TARIM 4.0

Elif GÖVEZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9738-2791
- ❖ Mail: elif.govez@atauni.edu.tr

Tarımın en ilkel düzeylerden bugünkü seviyelere gelişi zaman içinde kademeli bir şekilde gerçekleşmiştir. Tarımda yaşanan teknolojik gelişmeler, Tarım 1.0, Tarım 2.0, Tarım 3.0 ve Tarım 4.0 olarak isimlendirilmektedir.

Tarım 1.0

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları Tarım 1.0 dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemin en belirgin özelliği verimliliğin düşük olması ve emek yoğun bir üretim şeklinin hakim olmasıdır. O dönemlerde geleneksel tarım uygulanmasına rağmen nüfusun üçte biri tarımsal üretim yaptığından ve küçük de olsa çok sayıda tarım işletmesi olduğundan üretim nüfusu beslemekteydi.

Tarım 2.0

“Yeşil Devrim” olarak adlandırılan 1950’lerin sonundaki bu dönemde makineleşmeye geçilmiş ayrıca böcek ilaçları, pestisit ve sentetik gübre yaygın olarak kullanılmıştır. Tarım 2.0 döneminde toprağı işlemek, sulama yapmak, ekim-dikim ve hasat işlemleri için makine kullanılmış ve bu sayede üretim maliyetleri azalarak verimlilik artmıştır(Liu et al., 2021).

Tarım 3.0

1990’lı yıllarda bilgisayar yazılımı ve elektroniğin kullanılması ile Tarım 3.0 dönemi başlamış olup günümüzde de bu döneme “Hassas Tarım” adı verilmiştir. GPS teknolojisi, manuel yönlendirme uygulamaları ve VRA sistemi bu dönemde uygulanmıştır (Ahmad et al., 2021).

Tarım 4.0

2011 yılında “Endüstri 4.0” kavramının hayatımıza girmesiyle, “Tarım 4.0” olarak adlandırılan yeni bir döneme girilmiştir. Tarım 4.0 döneminde modern bilgi ve iletişim teknolojileri ve Akıllı Tarım uygulamaları tarıma uyarlanmıştır. Akıllı tarım olarak adlandırılan hassas tarımın geçmişi 1970’lere kadar varmaktadır. Hassas tarımın etkin olarak aktif bir şekilde kullanılması mekansal ve zamansal değişkenliği en iyi şekilde kontrol etme düşüncesidir.

Tarım 4.0 dönemi Akıllı Tarım, modern Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) tarıma uyarlanması dönemidir. Bitki ıslahı ve genetik olarak gerçekleşen ilerlemelerden sonra hassas ekipman, Nesnelerin İnterneti

(IoT), sensörler, Coğrafi Konumlandırma sistemleri, Büyük Veri, İnsansız Hava Araçları (İHA), Robotik vb. gibi BİT çözümlerinin bir araya getirilmesine dayalı tarım endüstrisini ifade etmektedir (Duman ve Özsoy, 2019).

Tarım 4.0 Uygulama Araçları

Günümüzde gıda ve tarım sektörü hiç olmadığı kadar önem arz etmektedir. Tarım arazilerinin giderek azalması ile beraber sınırlı enerji ve doğal kaynakların girdi maliyetlerini artırması, üretimle alakalı sorunları teşhis edebilmeyi, geç kalmadan ve doğru müdahalede bulunmayı daha da önemli hale getirmiştir. Bunun için de tarım 4.0 ve ilgili araçlarından destek alınmaktadır (Kirmikil ve Ertaş, 2020). Aşağıda bu araçlara kısaca değinilmiştir.

Bulut Bilişim

Bir tür hizmet olan bulut bilişim, akıllı tarım teknolojisiyle elde edilen verilerin havuzda toplanarak analiz edilmesini, verilerin işlenmesini, depolanmasını ve gerektiğinde kolayca erişime açılmasını sağlar (Ünal ve Toprak, 2013). Yine bu teknoloji ile toprak, mahsul, hava gibi çiftçinin ihtiyaç duyduğu veriler bir havuzda saklanıp gerektiğinde kullanılabilir. Ayrıca bulut tabanlı uygulamalar, çiftçilere üretimi piyasa talebine göre nasıl ayarlayacakları ve karlılığı nasıl artıracakları konusunda rehberlik etmektedirler (Shruti, 2022).

Tarım için birçok faydalı yönü olan bulut bilişimin bazı zorlukları da mevcuttur. Bu zorluklar;

- Daima internet bağlantısının gerekliliği,
- Bilgisayar korsanlarına cazip gelmesi,
- Düşük bağlantı hızında iyi çalışmaması,
- Ağ bağlantısı gerektirmesi,
- Güven konusunda risk taşımasıdır (Choudhary et al., 2016).

Nesnelerin İnterneti (IoT)

90' lı yılların başında kahve makinalarının uzaktan izlenmesi ile gündeme gelen bu sistem, insanların araya girmesine gerek kalmadan internet aracılığı ile iletişim sağlamakta ve gün geçtikçe daha fazla kullanılmaktadır. Tanımlanan nesnelerin birbirleriyle veya daha büyük sistemlerle bağlantılı olduğu bir tür iletişim ağıdır. IoT teknolojisi haberleşme, sağlık, endüstri, lojistik, enerji gibi birçok alanda olduğu gibi tarım alanında da kullanılmaktadır (Bıçakçı, 2019). IoT teknolojisini kullanan çiftçiler arazilerini telefon ya da tablet ile uzaktan kontrol edebilmektedirler. Yine bu teknoloji, tarım arazisine hangi tohumların ekileceğini, gübrenin olması gereken miktarını ve iklim gibi birçok konunun takip edilmesini sağlar (Ercan ve ark., 2019).

Büyük Veri

Her alandaki bilgiler, online alışverişler, izlemek istediğimiz diziler/filmler, sosyal medya paylaşımlarımız, arşivlediğimiz fotoğraflarımız, kaydettiğimiz dosyalar gibi çok çeşitli kaynaklardan toplanan verilerin anlamlı ve işlenebilir bir şekle dönüştürülmüş haline büyük veri denilmektedir (Anonim, 2022). Tüm bu verilerin anlamlı ve işlenebilir hale dönüşmesini sağlayan teknolojiye büyük veri karşımıza çıkmaktadır.

Tarımda büyük veri, öngörü modelleme, fırsatlar arasında kıyaslama yapma, sensör kullanımı ve hesaplaması, öngörü modellemesi, mahsulün risklerini yönetmek ve verimliliği artırmak için kullanılan verilerdir. Dolayısıyla büyük veri, çiftçilere farklı kaynaklardan toplanan gerçek zamanlı verileri sunarak ipuçları vermektedir. Böylece öngörü sağlayarak, karar alma mekanizmasını yönlendirmektedir (Wolfert et al., 2017).

Uydu ve Hava Araçları

Günümüzde uydu ve hava araçları diğer sektörlerde olduğu gibi tarımsal faaliyetlerde de çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle araçların üzerine yerleştirilen sensörlerle ürüne ve araziye yönelik verilerin bilgilerini sunarak en etkin üretime olanak sağlamaktadır. Uydudan alınan arazi görüntüleri üzerinde görüntü işleme yöntemi ile problemleri bölgeler tespit edilerek üreticilerin sadece sorunlu bölgelere odaklanmasını ve böylece

zaman ve maliyet açısından kazanç sağlayarak en iyi verimi elde etmesine imkân vermektedir. Yine bu teknoloji ile zirai ilaçlama, üretim miktarının tahminlemesi, yangın söndürme gibi işlemler gerçekleştirilebilir. Ekim alanının rekoltesi belirlenebildiğinden ürünlerin hasat zamanı tahmini de yapılabilmektedir. Sonuç olarak bu tür akıllı tarım uygulamaları vasıtasıyla havaya ve toprağa ilişkin sıcaklık ölçümleri GSM bağlantısı ile veriler oluşturulmakta ve nesnelerin interneti uygulamaları üzerinde yorumlanabilmektedir (Tamura et al., 2018).

Otonom Araçlar ve Robotik Sistemler

Otonom ve robot teknolojileri birçok alanda başarılı bir şekilde kullanılmaktadır. Bu teknolojinin maliyetlerinin karşılanabilmesi için büyük ölçekli tarım arazilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Uzun ve ark., (2018) yaptıkları bir çalışmada otonom biçerdöverlerle ürünlerin saplarından ayırt edilebileceğini, otonom tarım makineleri ile arazilerin daha hassas bir şekilde sürülerek uygun tohumlama yapılabileceğini ayrıca robotlar vasıtasıyla en verimli olan alana ekim işlemi yapılarak zararlılarla mücadelede iş gücü oranını düşürebileceğini ifade etmişlerdir (Uzun ve ark., 2018).

Tarımda kullanılan otonom araçlar, çiftçiler için sürekli tekrarlamaları gereken sıkıcı işleri üstlenerek zamandan tasarruf sağlamayı, kayıpları ve maliyeti azaltmayı ve daha da önemlisi tarımda git gide kıt kaynak olan emeğin yerini almayı sağlamaktadır. Günümüzde tarım alanında kullanılan en yaygın robotlar toplama, hasat, paketlenme, biçme, budama tohumlama ve zararlılarla mücadele araçlarıdır. En popüler robot uygulaması ise verim artışı ve hasat kayıplarını azaltabilen hasat ve toplama robotlarıdır. Ancak toz, rüzgar, aşırı ışık ve sıcaklık gibi olumsuz bir takım koşullardan olumsuz etkilenebilmektedir.

Bir diğer robot uygulaması ise belli bir yükü taşıyabilen gübre, tohum ve ilaç uygulaması yapan dronlardır. Dronlar, çiftçilerin sürekli fiziksel olarak kontrole gitmesine gerek kalmadan zaman ve işgücünden tasarruf etmelerine olanak sağlamaktadır (Anonim, 2019).

Makine Görme Sistemleri

Çok hızlı ve büyük miktarlardaki verileri elde edip işleyebilen makine görme sistemleri, düşük maliyetli ve yüksek güvenilirliği olan sistemlerdir ayrıca birçok alanda kullanılmaktadır.

Makine görme, donanım ve yazılım kombinasyonu ile görüntülerin yakalanması, işlenmesi, yürütülmesinde aygıtlara operasyonel rehberlik sağladığı tüm endüstriyel ve endüstriyel olmayan uygulamaları kapsamaktadır. Tarım alanında ise ürünlerin rengine, büyüklüğüne ve sağlamlıklarına göre birçok kategoride sınıflandırılması işlemlerinde kullanılmaktadır (Uzun vd., 2018).

Türkiye’ de Tarım 4.0’ ın Önemi

Türkiye coğrafi konumu, ürün çeşitliliği ve yeraltı kaynakları gibi özelliklerden ötürü tarıma çok elverişli bir ülke konumundadır. Ancak buna rağmen Türkiye’ de tarım sektörünün beş temel sorunu vardır.

1. Tarımsal üretimdeki verim ve kalitenin düşük oluşu,
2. Tarımsal arazilerin parçalı ve dağınık yapısı,
3. Maliyeti artıran faktörlerin netleştirilememesi,
4. Çiftçilikle uğraşan kesimin eğitiminin yetersiz oluşu,
5. Sulanabilen arazi miktarının az oluşu ve bilinçsiz su kullanımı.

Ekonomiyi güçlendirebilmek ve tarımda sürdürülebilirliği sağlayabilmek için tarım sektöründe yapılan AR-GE çalışmalarının sayısı arttırılmalı, bu çalışmada da belirtilen tarımda dijitalleşme teknolojisi kullanımı yaygınlaştırılmalıdır (Saygılı ve ark., 2018).

SONUÇ

Yeni koronovirüs pandemisi birçok sektörü olumsuz etkilemiş olsa da tarımda dijitalleşme bu dönemde olumlu bir gelişme yaşamıştır. Birçok ülkede tarım, göçmen işçilere bağlı olduğundan sokağa çıkma kısıtlamaları ve sosyal mesafe uygulamaları, işçileri geri göndermiş, işte bu yüzden dijitalleşmeye olan talep artmıştır. Çünkü dijitalleşme ile çiftçiler pandemi döneminde bile sağlıklı ürünler yetiştirebilmektedir (Princy, 2021).

İklim değişikliğinin tahmin edilemeyen olumsuz etkilerinden dolayı doğal kaynakların sürdürülebilir kılınması için tarım sektörünün dönüşümüne ağırlık verilmelidir. Ayrıca çiftçilerin yeni teknolojileri kullanabilmesi için eğitilmesi gerekmektedir.

Dijitalleşme teknolojisini kullanan çiftçiler tarım arazisine ne kadar gübre atılacağını, hangi tür ve ne miktarda gübre kullanılması gerektiğini, muhtemel hava koşullarını, sulama miktarını ve tahmini hasadı öngörebilmektedir. Tarım 4.0 olarak tanımlanan tarım devrimi sayesinde, iş yükü ve maliyet azalmaktadır. Böylece üretim daha verimli hale gelerek daha kaliteli ürünleri daha az maliyete üretmek mümkün olmaktadır.

Dünya nüfusunun hızla arttığı ve gıda sorununun gündemde olduğu günümüzde bazı ülkeler Tarım 4.0' ı aktif bir şekilde kullanmaktadır. Coğrafi konum açısından elverişli olan ve bitki çeşitliliğinin çok fazla olduğu ülkemizde artık eski usulde tarım yaparak sınırlı kaynakları bilinçsizce tüketme dönemi sona ermiştir.

Türkiye dijitalleşme uygulamalarını tarıma uyarlamada ve kullanmada gecikmemelidir. Gerekli eğitim ve güçlü politikalarla tarım sektörünü ve çevresine göre zengin olan kaynaklarını koruyarak hala avantaja sahip olduğu tarım arazilerini verimli kullanmalıdır. Türkiye' de tarım sektöründeki sorunları giderebilmek için tarım sektörüne daha yenilikçi ve profesyonel bir şekilde yaklaşmak gerekmektedir. Çünkü tarımda sürdürülebilir bir gelecek sağlamak artık geleneksel tarım yöntemleriyle değil dijital tarımla mümkün olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahmad, L., & Nabi, F. (2021). Smart Intelligent Precision Agriculture. In Agriculture 5.0: Artificial Intelligence, IoT, and Machine Learning (pp. 25-34). CRC Press.
- Ahmad, L., & Nabi, F. Agriculture 5.0: Artificial Intelligence, IoT and Machine Learning.
- Albiero, D., Paulo, R.L.de., Junior, J.C.F., Santos, J. da S.G., & Melo, R.P., Agriculture 4.0: terminological introduction. *Rev. Ciênc. Agron*, 2021; 51(5), 1-8.
- Anonim, (2019). *SmartAkis, What is Smart Farming*, <https://www.smart-akis.com>, Erişim tarihi 01 Mart 2023.
- Anonim, (2022). https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCy%C3%BCk_veri Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- Arıcı, İ., Kirmikil, M., Gündoğdu, K. S., Akkaya Aslan, Ş.T., Toplulaştırmasının gerekliliği, yarattığı fırsatlar, biyosistem mühendislerinin bu çalınmalardaki yeri ve önemi, *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi (GBAD)*, 2017; 6, 70-74. ISSN: 2146-8168
- Bıçakçı, S.N., Nesnelerin interneti. *Takvim-i Vekayi*, 2019; 24-36. ISSN: 2148-0087.
- Choudhary, S.K., Jadoun, R.S., Mandoriya, H.L., Role of cloud computing technology in agriculture fields. *Computer Engineering and Intelligent Systems*, 2016; 7(3).
- Duman, B., Özsoy, K. (2019). Endüstri 4.0 Perspektifinde akıllı tarım (smart agriculture in industry 4.0 perspeticive, *International Congress on 3D Printing (Additive Manufacturing) Technologies and Dijital Industry*, 11-14 April 2019, Antalya.
- Ercan Ş., Öztep, R., Güler, D., Saner G., Tarım 4.0 ve Türkiye'de Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 2019; 25(2), 259-265.
- Heredia, J., McIntyre, J.R., Rubinos, C., Santibanez, E., Flores, A., (2023). A configuration approach to explain corporate environmental responsibility behavior of the emerging economies firms at industry 4.0. *J. Clean. Prod.*, 136383 challenges and explore opportunities through industry 4.0. *Sustainability*, 13 (9), 5232.
- Kılavuz, E., Erdem, İ., Dünyada tarım 4.0 uygulamaları ve Türk tarımının dönüşümü, *Social Sciences*, 2019; 14(4), 133-157.
- Kirmikil, M., Ertaş, B., (2020). Tarım 4.0 ile sürdürülebilir bir gelecek. *Icontech International Journal of Surveys, Engineering, Technology*. ISSN: 2717- 7270.
- Princy, A. J., (2021). *Smart agriculture: agriculture with a new perspective*. <https://www.researchdive.com/blog/smart-agriculture-agriculture-with-a-new-perspective> (Erişim tarihi: 18.11.2022)
- Rossini, M., Cifone, F.D., Kassem, B., Costa, F., Portioli-Staudacher, A. (2021).

- Being lean: how to shape digital transformation in the manufacturing sector. J. Manuf. Technol.* <https://doi.org/10.1108/JMTM-12-2020-0467>.
- Saygılı, F., Kaya, A.A., Çalışkan, E.T. ve Kozal, Ö.E. (2018), *Türk tarımının Global entegrasyonu ve tarım 4.0*, İzmir Ticaret Borsası. (98). İzmir.
- Uzundumlu, A.S. (2012). Tarım sektörünün ülke ekonomisindeki yeri ve önemi, *Alinteri*, 22(B), 34-44. ISSN:1307-3311.
- Uzun, Y., Bilban, M. ve Arıkan, H. (2018). Tarım ve kırsal kalkınmada yapay zeka kullanımı, *VI. Uluslararası KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, 26-27 Ekim, Konya.
- Ünal, İ., Topakcı, M. (2013). Tarımsal üretim uygulamalarında bulut hesaplama (cloud computing) teknolojisi, *Akademik Bilişim Konferansı-AB*, 23-25.
- Liu, Y., Ma, X., Shu, L., Hancke, G. P., & Abu-Mahfouz, A. M., From industry 4.0 to agriculture 4.0: current status, enabling technologies, and research challenges. *IEEE transactions on industrial informatics*, 2021; 17(6).
- Shruti, M. (2022). Top 10 Big Data Applications Examples: Healthcare, Entertainment and More. <https://www.simplilearn.com/tutorials/big-data-tutorial/big-data-applications> (Erişim tarihi: 18.11.2022)
- Tamura, M., Nimura, T. and Naito, K., Development of field sensor network system with infrared radiation sensors, in international conference on intelligent interactive multimedia systems and services, *Springer, Cham*. 2018; 74-38.
- Wolfert, S., Ge, L., Werdouw, C., Bogaardt, M-J., Big data in smart farming-a review, *Agricultural Systems*, 2017; 153, 69-80.

OECD KURUCU ÜYE ÜLKELERİNİN ENERJİ VERİMLİLİKLERİNİN GRİ ENTROPİ TABANLI TOPSIS YÖNTEMİ İLE SIRALANMASI

Enes FİLİZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / İşletme Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-8006-9467
- ❖ Mail: enes.filiz@balikesir.edu.tr

Kaynaklar

- Akman, G., Özcan, B., Başlı, H., & Gündüz, E. B. (2018). Çok kriterli karar vermede AHP ve TOPSIS yöntemleriyle uçuş noktası seçimi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 34(3), 45-57.
- Akoğul, S., Erişoğlu, M., & Erişoğlu, Ü. (2020). Çok Değişkenli Normal Dağılımların Karmasına Dayalı Kümelemede TOPSIS Yöntemi ile Küme Sayısının Belirlenmesi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*.
- Allan, G., Gilmartin, M., McGregor, P., Swales, K., Turner, K., Evans, J., & Hunt, L. C. (2009). The economics of energy efficiency. *International Handbook on the Economics of Energy*.
- Chen, H., Shi, Y., & Zhao, X. (2022). Investment in renewable energy resources, sustainable financial inclusion and energy efficiency: A case of US economy. *Resources Policy*, 77, 102680.
- Dabbous, A., & Tarhini, A. (2021). Does sharing economy promote sustainable economic development and energy efficiency? Evidence from OECD countries. *Journal of Innovation & Knowledge*, 6(1), 58-68.
- Doğan, B., Ferraz, D., Gupta, M., Huynh, T. L. D., & Shahzadi, I. (2022). Exploring the effects of import diversification on energy efficiency: Evidence from the OECD economies. *Renewable Energy*, 189, 639-650.
- Gillingham, K., Newell, R. G., & Palmer, K. (2009). Energy efficiency economics and policy. *Annu. Rev. Resour. Econ.*, 1(1), 597-620.
- He, K., & Wang, L. (2017). A review of energy use and energy-efficient technologies for the iron and steel industry. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 70, 1022-1039.
- Hwang, C. L., & Yoon, K. (1981). Methods for multiple attribute decision making. In *Multiple attribute decision making* (pp. 58-191). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Ishizaka, A., & Nemery, P. (2013). *Multi-criteria decision analysis: methods and software*. John Wiley & Sons.
- Işık, Ö. (2022). Gri Entropi, FUCOM ve EDAS-M yöntemleriyle türk lojistik firmalarının çok kriterli performans analizi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 17(66), 472-489.
- Lai, Y.-J., Liu, T.-Y., & Hwang, C.-L. (1994). Topsis for MODM, *European journal of operational research*, 76 (3), 486-500.
- Lin, S. W., Lo, H. W., & Gul, M. (2023). An assessment model for national sustainable development based on the hybrid DEA and modified TOPSIS techniques. *Complex & Intelligent Systems*, 1-18.
- Linares, P., & Labandeira, X. (2010). Energy efficiency: Economics and policy. *Journal of Economic Surveys*, 24(3), 573-592.

- Oikonomou, V., Becchis, F., Steg, L., & Russolillo, D. (2009). Energy saving and energy efficiency concepts for policy making. *Energy policy*, 37(11), 4787-4796.
- Özdağoğlu, A., & Kele, M. K. (2019). Spor Yönetimi Açısından Gri Entropi Tabanlı Rov Yöntemi İle 4 Büyük Futbol Kulübünün FİNansal Performans Analizi. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year*, 3(35), 107-123.
- Paramati, S. R., Shahzad, U., & Doğan, B. (2022). The role of environmental technology for energy demand and energy efficiency: Evidence from OECD countries. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 153, 111735.
- Sun, H., Edziah, B. K., Sun, C., & Kporsu, A. K. (2019). Institutional quality, green innovation and energy efficiency. *Energy policy*, 135, 111002.
- Wang, T. C., & Lee, H. D. (2009). Developing a fuzzy TOPSIS approach based on subjective weights and objective weights. *Expert systems with applications*, 36(5), 8980-8985.
- Wanke, P., Antunes, J. J. M., Filgueira, A. L., Michelotto, F., Tardin, I. G., & Tan, Y. (2023). Efficiency analysis of the OECD countries' long-term productivity using DEA and TOPSIS approaches. *Benchmarking: An International Journal*.
- Wikipedia web sayfası, <https://tr.wikipedia.org/>, Erişim tarihi: 18.08.2023
- Yasmeen, R., Zhang, X., Tao, R., & Shah, W. U. H. (2023). The impact of green technology, environmental tax and natural resources on energy efficiency and productivity: Perspective of OECD Rule of Law. *Energy Reports*, 9, 1308-1319.
- You, M. L., Shu, C. M., Chen, W. T., & Shyu, M. L. (2017). Analysis of cardinal grey relational grade and grey entropy on achievement of air pollution reduction by evaluating air quality trend in Japan. *Journal of cleaner production*, 142, 3883-3889.
- Zakari, A., Khan, I., Tan, D., Alvarado, R., & Dagar, V. (2022). Energy efficiency and sustainable development goals (SDGs). *Energy*, 239, 122365.
- Ziolo, M., Jednak, S., Savić, G., & Kragulj, D. (2020). Link between energy efficiency and sustainable economic and financial development in OECD countries. *Energies*, 13(22), 5898.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE DİN FAKTÖRÜ

Arş. Gör. Hasan Fatih SEVAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4609-8819>
- ❖ Mail: hfseval@mehmetakif.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adler, E. (1997). Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*, 3(3), 319-363.
- Adler, E. (2008). The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-restraint and NATO's post-Cold War transformation. *European Journal of International Relations*, 14(2), 195-230.
- Axelrod, R. (1984). *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books.
- Bonney, R. (2002). *The Thirty Years' War: 1618-1648*. Oxford: Osprey Publishing.
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Londra: MacMillan.
- Butterfield, H. (1953). *Christianity, Diplomacy, and War*. Londra: Epworth.
- Carr, E. H. (1946). *The Twenty Years Crisis 1919-1939* (2. b.). Londra: MacMillan.
- Checkel, J. (1998). The Constructivist Turn in International Relations Theory. *World Politics*, 50(2), 324-348.
- Demirtaş, B. (2015). İnşacılık. Ş. Kardaş ve A. Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 167-186). İstanbul: Küre.
- Ereker, F. (2010). *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Ersoy, E. (2017). Realizm. R. Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (4. b., s. 159-188). İstanbul: İletişim.
- Farr, J. (2005). Point: The Westphalia Legacy and the Modern Nation-State. *International Social Science Review*, 80(3/4), 156-159.
- Hassner, R. E. (2011). Religion and International Affairs: The State of the Art. *Religion, Identity and Global Governance: Ideas, Evidence and Practice* (s. 37-56). Toronto: Toronto University Press.
- Jackson, R., ve Sorenson, G. (2007). *Introduction to International Relations Theories and Approaches*. Oxford: Oxford University Pbl.
- Jervis, R. (1998). Realism in the Study of World Politics. *International Organization*, 52(4), 971-991.
- Jorgensen, F. A. (2015). İngiliz Okulu. Ş. Kardaş ve A. Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 187-206). İstanbul: Küre.
- Keohane, R., ve Nye, J. (1987). Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41(4), 725-753.
- May, S., Wilson, E., Baumgart-Ochse, C., ve Sheikh, F. (2014). The Religious as Political and the Political as Religious: Globalisation, Post-Secularism and the Shifting Boundaries of the Sacred. *Politics, Religion & Ideology*, 15(3), 331-346.
- Mearshimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.

- Mearshimer, J. (2013). Structural Realism. T. Dunne, M. Kurki, ve S. Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (s. 77-93). Oxford: Oxford University Press.
- Morgenthau, H. (1973). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: AAK Inc.
- Nye, J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy* (80), 153-171.
- Oğuzlu, T. (2015). Liberalizm. Ş. Kardaş ve A. Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 147-166). İstanbul: Küre.
- Palabıyık, M. S. (2017). İngiliz Okulu. R. Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 217-256). İstanbul: İletişim.
- Philpott, D. (2000). The Religious Roots of Modern International Relations. *World Politics* (52), 206-245.
- Philpott, D. (2001). *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Philpott, D. (2002). The Challenge of September 11 to Secularism in International Relations. *World Politics*, 55(1), 66-95.
- Sandal, N., ve Fox, J. (2013). *Religion in International Relations Theory: Interactions and Possibilities*. Oxon: Routledge.
- Sandal, N., ve James, P. (2010). Religion and International Relations Theory: Towards a Mutual Understanding. *European Journal of International Relations*, 17(1), 3-25.
- Seval, H. F. (2019). Kimlik-Dış Politika İlişkisi: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası. *III. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi - Birinci Dünya Savaşı ve Yirminci Yüzyıla Etkileri* (s.148-150). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Shuriye, A. O. (2011). The Failed Assumptions of Some Social Scientists on the Role of Religion in International Relations. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(3), 11-17.
- Straumann, B. (2008). The Peace of Westphalia as a Secular Constitution. *Constellations*, 15(2), 173-188.
- Strauss, P. J. (2018). Johan Heyns and critique in the Dutch Reformed Church against apartheid: The moderator a prophet?. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*, 74(3), 1-8.
- Sula, İ., ve Lüleci, Ç. (2016). IR Theory as an 'Areligious' Research Field: the Sources of and Critical Prospects to Overcome the Intellectual Failure. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(1), 341-356.
- Şahin, M. (2007). Uluslararası Politikanın Ruhu: Din. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi* (s. 611-616). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

- Tuğtan, M. A. (2014). G, Anarşi ve Realizm. E. Balta, *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* (s. 111-132). İstanbul: İletişim.
- Vallier, I. (1971). The Roman Catholic Church: A Transnational Actor. *International Organization*, 25(3), 479-502.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Wendt, A. (2000). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wight, M. (1977). *Systems of States*. Leicester: Leicester University Press.
- Xu, Y. (2012). Religion and International Relations in the Age of Globalization. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 6(4), 19-50.
- Zehfuss, M. (2002). *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

HASTANELERİN TANIMI, İŞLEVİ VE SINIFLANDIRILMASI

Dr. Pelin YILIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Türkiye Büyük Millet Meclisi
- ❖ ORCID: 0000-0002-4210-3898
- ❖ Mail: pelinyilik@hotmail.com

Prof. Dr. Zekai ÖZTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: AHBV Üniversitesi İ.İ.B.F. Sağlık Yönetimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-2569-7249
- ❖ Mail: zekai.ozturk@hbv.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ağırbaş, İ. (2016). *Hastane yönetimi ve organizasyon*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ak, B. (1990). *Hastane yöneticiliği*. Ankara: zkan Matbacılık.
- Asunakutlu, T. (2010). *Sağlık hizmetlerinde kalite*, <http://www.sobiadacademy.net/sobem/e-kamuyonetim/kamuda-kalite/asuna.pdf>, Son Erişim Tarihi: 29.05.2020.
- Brown, L. (1983). *Politics and health care organization hmos as federal policy*, The Brookings Institution, Washington D.C.
- Carson, K., Carson, P. & Roe, C. (1995). *Managment of healthcare organizations*. Ohio: South Western College Publishing.
- ıtak, N., Tengilimoğlu, D. (2003). *Yönetici ve tıp sekreterliği*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- iek, R. (2002). *İlişki pazarlamasının uygulaması ve hastane performansına etkisi üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Darr, K. and Longest, B. (1996). *Managing health services organizations and systems*. Baltimore: Health Professionals Press.
- Doğanay, P. (2008). *Kaizen-sürekli iyileştirme ile hastanelerde insan kaynaklarının geliştirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gümüş, . (2005). *Sağlık hizmetleri pazarlamasında hastane yöneticilerinin yaklaşımları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnternet: JCI- Joint Commission International-. (2020). [https://www.jointcommissioninternational.org/about-jci/accredited-organizations/#f:_Facet_Country=\[Turkey\]](https://www.jointcommissioninternational.org/about-jci/accredited-organizations/#f:_Facet_Country=[Turkey]), Son Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Kavuncubaşı, ř. (2000). *Hastane ve sağlık kurumları yönetimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kavuncubaşı, ř. (2012). *Hastane ve sağlık kurumları yönetimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kelat, M. Z. (2007). *Kamu ve özel hastane yöneticilerinin müşteri ilişkileri yönetimine bakışı: ankara ilinde bir uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıncı, . C. (2005). *Sağlık sektöründe faaliyette bulunan hastane işletmelerinde müşteri ilişkileri yönetimi üzerine teorik ve uygulamalı bir alışma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kömürcü, N. (2006). *Sağlık hizmetlerinde kalite*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Yayınları.

- Özalp, H. ve Akar, Ç. (1999). *Sağlık hizmetlerinde ve işletmelerinde yönetim*. Ankara: Somgür Eğitim Hizmetleri Yayıncılık.
- Özgülbaş, N. (1995). *Hastanelerde finansal yönetim: sorunlar ve çözüm önerileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Rooney, Al, Van Ostenberg, Pr. (1999). *Licensure, accreditation and certification: approaches to health services quality*. Bethesda, Quality Assurance Project, <https://www.usaidassist.org/sites/assist/files/accredmon.pdf>, Son Erişim Tarihi: 31.05.2020.
- Scrivens, E. (1997). Putting continuous quality improvement into accreditation: improving approaches to quality assessment. *Quality in Health Care Journal*, 6(4), 212-228.
- Seçim, H. (1991). *Hastane yönetim ve organizasyonu: "Türkiye'de hastanelerin organizasyonu için bir model önerisi*. İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları, 19-27.
- Shaw, C.D. (2004). *Developing hospital accreditation in Europe*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Skadb. (2017). Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı <http://www.kalite.saglik.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2019). *2018 sağlık istatistikleri yıllığı*. Ankara: Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü.
- Tengilimoğlu, D., Akbolat, M. & Işık, O. (2014). *Sağlık işletmeleri yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Uyanık, Y. & Yüksel, A. (2018). Türkiye'de sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye etkisi: bir meta-sentez çalışması. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(12), 42-51.
- Varinli, İ. & Çakır, A. (2004). Hizmet kalitesi, değer, hasta tatmini ve davranışsal niyetler arasındaki ilişki- Kayseri'de poliklinik hastalarına yönelik bir araştırma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4).
- Wolper, L. F. & Peña, J. J. (1995). *History of hospitals in health care administration: priciples, practices, structures and delivery*. Maryland: Aspen Publication.
- Yıldırım, H. H. & Yıldırım, T. (2013). Türkiye sağlık reformları ve politikaları: Politika analizi çerçevesinde bir değerlendirme. Yıldız M ve Sobacı MZ. (Edt.). *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama Bölüm 16* içinde: Ankara: Adres Yayınları, 364-397.

DOĞURGANLIĞIN İKTİSADİ ETKİLERİ ÜZERİNE GENEL BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sedat UĞUR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-2562-5299
- ❖ MAİL: sedatugur@karatekin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ahn, N. & Mira, P. (2002). A note on the changing relationship between fertility and female employment rates in developed countries. *Journal of Population Economics*, 15(4), 667-682.
- Akça, H. & Ela, M. (2012). Türkiye’de eğitim, doğurganlık ve işsizlik ilişkisinin analizi. *Maliye Dergisi*, 163, 223-242.
- Becker, G. S. (1960). An economic analysis of fertility. G. B. Roberts (ed.), *Demographic and economic change in developed countries* içinde (s. 209-240). Columbia University Press.
- Becker, G. S. (1965). A Theory of the Allocation of Time. *The Economic Journal*, 75(299), 493-517.
- Becker, G. S. (1992). Fertility and the economy. *Journal of Population Economics*, 5(3), 185-201.
- Becker, G. S. & Lewis, H. G. (1973). On the interaction between the quantity and quality of children. *Journal of Political Economy*, 81(2, Part 2), 279-288.
- Becker, G. S. & Tomes, N. (1976). Child endowments and the quantity and quality of children. *Journal of Political Economy*, 84(4, Part 2), 143-162.
- Becker, G. S. Murphy, K. M., & Tamura, R. (1990). Human capital, fertility, and economic growth. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), 12-37.
- Bogue, D. J. (1969). *Principles of demography*. Wiley and Sons: New York.
- Brewster, K. L. & Rindfuss, R. R. (2000). Fertility and women's employment in industrialized nations. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 271-296.
- Bryant, W. K. & Zick, C. D. (2006). *The Economic Organization of the Household*. Cambridge University Press: New York Branch.
- Butz, W. P., & Ward, M. P. (1979). The emergence of countercyclical US fertility. *The American Economic Review*, 69(3), 318-328.
- Caldwell, J. C. (1976). Toward a restatement of demographic transition theory. *Population and Development Review*, 2(3/4), 321-366.
- Caldwell, J. C. (1978). A theory of fertility: from high plateau to destabilization. *Population and Development Review*, 4(4), 553-577.
- Caldwell, J. C. (1980). Mass education as a determinant of the timing of fertility decline. *Population and Development Review*, 6(2), 225-255.
- Cleland, J. & Wilson, C. (1987). Demand theories of the fertility transition: An iconoclastic view. *Population Studies*, 41(1), 5-30.
- Coale, A. J. (1989). Demographic transition. J. Eatwell vd. (eds.), *Social Economics* içinde (s. 16-23), Macmillan: London and Basingstoke.
- Deliktaş, E., Usta, S., Bozkurt, S. & Helvacı, B. (2008). Türkiye’de Kentlerde Doğurganlık Hızını Etkileyen Faktörler: Path Analizi Yaklaşımı. *Ege*

Academic Review, 8(2), 877-895.

- Drèze, J. & Murthi, M. (2001). Fertility, education, and development: evidence from India. *Population and Development Review*, 27(1), 33-63.
- Easterlin, R. A. (1966). On the relation of economic factors to recent and projected fertility changes. *Demography*, 3(1), 131-153.
- Easterlin, R. A. (1968). *Population, Labor Force, and Long Swings in Economic Growth*. NBER & Columbia University Press.
- Easterlin, R. A. (1983). Modernization and Fertility: A Critical Essay. R. Bulatao & R. Lee (eds.), *Determinants of Fertility in Developing Countries* içinde (s. 971-991). National Academy Press: Washington.
- Engelhardt, H., Kögel, T. & Prskawetz, A. (2004). Fertility and women's employment reconsidered: A macro-level time-series analysis for developed countries, 1960–2000. *Population Studies*, 58(1), 109-120.
- Engelhardt, H. & Prskawetz, A. (2004). On the changing correlation between fertility and female employment over space and time. *European Journal of Population*, 20, 35-62.
- Ferber, M. A. & Birnbaum, B. G. (1977). The “new home economics:” Retrospects and prospects. *Journal of Consumer Research*, 4(1), 19-28.
- Fernandez-Villaverde, J. (2001). Was Malthus right? Economic growth and population dynamics. *PIER Working Paper 01-046*. Penn Institute for Economic Research.
- Galor, O. & Weil, D. N. (1999). From Malthusian stagnation to modern growth. *American Economic Review*, 89(2), 150-154.
- Gillian, R. B., Goldberg, T. & Jasińska, G. (1993). The fertility of agricultural and non-agricultural traditional societies. *Population Studies*, 47(2), 269-281.
- Grossbard-Shechtman, S. (2001). The new home economics at Colombia and Chicago. *Feminist Economics*, 7(3), 103-130.
- Guinnane, T. W. (2011). The historical fertility transition: A guide for economists. *Journal of Economic Literature*, 49(3), 589-614.
- Hirschman, C. (1994). Why fertility changes. *Annual Review of Sociology*, 20(1), 203-233.
- Hohm, C. F. (1975). Social security and fertility: an international perspective. *Demography*, 12(4), 629-644.
- HÜ NEE (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü) (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Jain, A. K. (1981). The effect of female education on fertility: A simple explanation. *Demography*, 18(4), 577-595.
- Karaman Örsal, D. & Goldstein, J. R. (2010). The increasing importance of economic conditions on fertility. *MPIDR Working Paper, No. 014*. Max Planck Institute for Demographic Research.

- Kasarda, J. D. (1979). How female education reduces fertility: Models and needed research. *Mid-American Review of Sociology*, 4(1), 1-22.
- Knodel, J. & Van de Walle, E. (1979). Lessons from the past: Policy implications of historical fertility studies. *Population and Development Review*, 5(2), 217-245.
- Kutlar, A., Erdem, E. & Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 149-168.
- Macunovich, D. J. (1996). A Review of Recent Developments in the Economics of Fertility. P. L. Menchik (ed.), *Household and Family Economics* içinde (s. 91-150). Springer: NY.
- Malthus, T. (1998[1798]). *An Essay on the Principle of Population*. St. Paul's Church-Yard: London (Electronic Scholarly Publishing Project Electronic Edition).
- Martin, T. C. (1995). Women's education and fertility: results from 26 Demographic and Health Surveys. *Studies in Family Planning*, 26(4), 187-202.
- Mincer, J. (1963). Market prices, opportunity costs, and income effects. C. F. Christ vd. (eds.), *Measurement in Economics* içinde (s. 67-82). Stanford University Press.
- Mincer, J. & Polachek, S. (1974). Family investments in human capital: Earnings of women. *Journal of Political Economy*, 82(2, Part 2), 76-108.
- Nerlove, M. (1974). Household and economy: Toward a new theory of population and economic growth. *Journal of Political Economy*, 82(2, Part 2), 200-218.
- Notestein F. (1953). Economic problems of population change. *Proceedings of the Eighth Int. Conf. of Agric. Economists* içinde (s. 13-31). London: Oxford University Press.
- Rindfuss, R. R., Guzzo, K. B. & Morgan, S. P. (2003). The changing institutional context of low fertility. *Population Research and Policy Review*, 22, 411-438.
- Sander, W. (1990). More on the determinants of the fertility transition. *Social Biology*, 37(1-2), 52-58.
- Schultz, T. P. (1974). *Fertility Determinants: A Theory, Evidence and an Application to Policy Evaluation*. Rand Corporation: Santa Monica.
- Schultz, T. W. (1973). The value of children: an economic perspective. *Journal of Political Economy*, 81(2, Part 2), 2-13.
- Schultz, T. W. (1981). *The Economics of Population Quality*. University of California Press.
- Selim, S. & Üçdoğruk, Ş. (2005). Türkiye'de Doğurganlık: Kalite-Miktar Yaklaşımı. *Nüfusbilim Dergisi*, 27(1), 49-66.
- Selim, S. (2006). Türkiye'de Evli Kadınların İşgücüne Katılımına Göre Oluşan Doğurganlık Farklılıkları: Ayrıştırma Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 139-163.
- Sen, A. (1996). Fertility and coercion. *University of Chicago Law Review*, 63(3),

1035-1061.

- Sipahi, B. B. & Atalay, E. (2021). Kadınların iş gücüne katılımında doğurganlık ve okullaşmanın etkisi: Türkiye örneği. *Turkish Studies*, 16(6), 1731-1748.
- Tezcan, S. & Seçkiner, P. (2012). Türkiye’de Demografik Değişim; Yaşlılık Perspektifi. D. Aslan & M. Ertem (eds.), *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler* içinde (s. 1-8). Palme Yayınları.
- TÜİK (2023). *Nüfus ve Demografi İstatistikleri*. <http://data.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.09.23).
- Ünsal, E. (2016). *İktisadi Büyüme*. BB101 Yayınları.
- Wright, R. E. (1989). The Easterlin hypothesis and European fertility rates. *Population and Development Review*, 15(1), 107-122.

BLOK ZİNCİR ve PERFORMANS DEĞERLENDİRME

Sercan EDİNSEL

- ❖ Kurum Bilgisi: OSTİM Teknik Üniversitesi Misafir Öğretim Üyesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2831-7504
- ❖ Mail: sedinsel@gmail.com

KAYNAKLAR

- Adel, H., ElBakary, M., ElDahshan, K., & Salah, D. (2022). BC-HRM: a blockchain-based human resource management system utilizing smart contracts. In *The International Conference on Deep Learning, Big Data and Blockchain (Deep-BDB 2021)* (pp. 91-105). Springer International Publishing.
- Ahmed, A., (2018), *How Blockchain Will Change HR Forever*, Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/ashikahmed/2018/03/14/how-blockchain-will-change-hrforever/#41e5baed727c>, Erişim tarihi: 21.06.2022.
- Alyaz U. (2021) *Blok Zinciri Tabanlı Gerçek Zamanlı Çevrimiçi Oylama Sistemi Önerisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Ana Bilim Dalı Bilgisayar Mühendisliği Programı, s.15
- Arran, S., (2018), *Blockchain Bridges The Trust Gap In Recruitment – Opinion*, 12 Eylül 2023 tarihinde <http://blocktribune.com/blockchain-bridges-the-trust-gap-in-recruitment-opinion/> adresinde erişilmiştir.
- Atay, E., & Tong, J. L. T. (2022). The Impact of Blockchain Technology on Human Resource Management. In *Handbook of Research on Social Impacts of E-Payment and Blockchain Technology* (pp. 136-151). IGI Global.
- Atkinson, H. Brown, J. B. (2001). Rethinking Performance Measures: Assessing Progress in UK Hotels. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(4): 128-135.
- Bahga, A., & Madiseti, V. K. (2016). Blockchain platform for industrial internet of things. *Journal of Software Engineering and Applications*, 9(10), 533-546.
- Balon, B., Kalinowski, K., & Paprocka, I. (2022). Application of Blockchain technology in production scheduling and management of human resources competencies. *Sensors*, 22(8), 2844.
- Bazel, M. A., Mohammed, F., & Ahmed, M. (2021, August). Blockchain technology in healthcare big data management: Benefits, applications and challenges. In *2021 1st International Conference on Emerging Smart Technologies and Applications (eSmarTA)* (pp. 1-8). IEEE.
- Bhaskar, P., Tiwari, C. K., & Joshi, A. (2021). Blockchain in education management: present and future applications. *Interactive Technology and Smart Education*, 18(1), 1-17.
- Bhowmik, D., & Feng, T. (2017, August). The multimedia blockchain: A distributed and tamper-proof media transaction framework. In *2017 22nd International conference on digital signal processing (DSP)* (pp. 1-5). IEEE.
- Bingöl, D. (2003) *İnsan Kaynaklan Yönelimi*, Beta Basım Yayım, İstanbul
- Bingöl D. (2014) *İnsan Kaynaklan Yönelimi*, Beta Basım Yayım, İstanbul
- Biswas S. (2023) *Disadvantages Of Blockchain Technology*, 09 Eylül 2023 tarihinde <https://cleartax.in/s/disadvantages-of-blockchain> adresinden erişilmiştir.
- Brody, R.G. (2010). Beyond the Basic Background Check: Hiring the “Right”

- Burger, C., Kuhlmann, A., Richard, P. ve Weinmann, J. (2016). Blockchain In The Energy Transition. A Survey Among Decision-makers In The German Energy Industry. *DENA German Energy Agency*.
- Business Matters, (2018), *5 powerful ways blockchain technology will impact HR in 2018*, 01 Eylül 2023 tarihinde <https://bmmagazine.co.uk/in-business/powerful-ways-blockchain-technology-impact-hr/> adresinden erişilmiştir.
- Can, H., Akgün, A., & Kavuncubaşı, S. (2001). *Kamu Ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi*, Siyasal Kitapevi, 4. Baskı, Ankara.
- Casino, F., Kanakaris, V., Dasaklis, T. K., Moschuris, S., & Rachaniotis, N. P. (2019). Modeling food supply chain traceability based on blockchain technology. *Ifac-Papersonline*, 52(13), 2728-2733.
- CB Insights (2019), “*80ş corporations working on blockchain and distributed ledgers*”, 29 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.cbinsights.com/research/organizations-corporates-testblockchains-distributed-ledgers/> adresinden erişilmiştir.
- Chakladar, P., & Roopesh Kannepalli, R. (2018). Here's how blockchain is going to impact human resources.
- Chang, S. E., & Chen, Y. (2020). When blockchain meets supply chain: A systematic literature review on current development and potential applications. *Ieee Access*, 8, 62478-62494.
- Chen, G., Xu, B., Lu, M., & Chen, N. S. (2018). Exploring blockchain technology and its potential applications for education. *Smart Learning Environments*, 5(1), 1-10.
- Chen, Y., Li, Q., & Wang, H. (2018). Towards trusted social networks with blockchain technology. *arXiv preprint arXiv:1801.02796*.
- Chillakuri, B., & Attili, V. P. (2022). Role of blockchain in HR's response to new-normal. *International Journal of Organizational Analysis*, 30(6), 1359-1378.
- Coita, D., Abrudan, M., Matei, M., (2019), *Effects of the Blockchain Technology on Human Resources and Marketing: An Exploratory Study*, 10.1007/978-3-030-12453-3_79.
- Cong, L. W., & He, Z. (2019). Blockchain disruption and smart contracts. *The Review of Financial Studies*, 32(5), 1754-1797.
- Çalık, T.(2003). *Performans Yönetimi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık,Ankara.
- Di Francesco Maesa, D., Mori, P., & Ricci, L. (2017). Blockchain based access control. In *Distributed Applications and Interoperable Systems: 17th IFIP WG 6.1 International Conference, DAIS 2017, Held as Part of the 12th International Federated Conference on Distributed Computing Techniques, DisCoTec 2017, Neuchâtel, Switzerland, June 19–22, 2017, Proceedings 17* (pp. 206-220). Springer International Publishing.

- David, A., Kumar, C. G., & Paul, P. V. (2022). Blockchain technology in the food supply chain: Empirical analysis. *International Journal of Information Systems and Supply Chain Management (IJISSCM)*, 15(3), 1-12.
- Drescher, D. (2017). *Blockchain basics: A non-technical introduction in 25 steps*. New York: APress.
- Dolot, A. (2018). The characteristics of Generation Z. *E-mentor*, 74(2), 44-50.
- Ergeneli, A., İlsev, A., Camgöz, S.M., Güler, B.K., Karapınar, P.B., Ekmekçi, Ö.T., Özgödek H.M.F., Özgödek, D.G., Odabaşı, N.A & Borluk, Ç.N.A. (2014). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, 1. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.
- Ernst & Young (2005). *İnsan Kaynaklarında Yeni Eğilimler*. (Editör: Deniz Yalım), İstanbul: Hayat Yayınları.
- Fernández-Caramés, T. M., & Fraga-Lamas, P. (2018). A Review on the Use of Blockchain for the Internet of Things. *Ieee Access*, 6, 32979-33001.
- Fincher M., (2021), *5 Ways Blockchain Technology Can Revolutionize Human Resource Management Digital Content Director, Trust My Paper 5 Ways Blockchain Technology Can Revolutionize HR Management | Spiceworks Hr, 27 Ağustos 2023 tarihinde* <https://www.spiceworks.com/hr/hr-compliance/articles/5-ways-blockchain-technology-can-revolutionize-human-resource-management/> adresinden erişilmiştir.
- Fisher, C. D.; Scheenfeldt, L. (1996) *Human Resources Management*, Houghton Company, USA, s.576
- García-Bañuelos, L., Ponomarev, A., Dumas, M., & Weber, I. (2017). Optimized execution of business processes on blockchain. In *Business Process Management: 15th International Conference, BPM 2017, Barcelona, Spain, September 10–15, 2017, Proceedings 15* (pp. 130-146). Springer International Publishing.
- Ghazali O. and Saleh O.S, (2018) “A graduation certificate verification model via utilization of the blockchain technology”, *Telecommun. Electron.Comput. Eng. JTEC*, vol. 10, 2018, pp. 29–34.
- Grech, A., & Camilleri, A. F. (2017). *Blockchain in education*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Golosova, J., & Romanovs, A. (2018, October). Overview of the blockchain technology cases. In *2018 59th International Scientific Conference on Information Technology and Management Science of Riga Technical University (ITMS)* (pp. 1-6). IEEE.
- Fauvel W., (2017). “*Blockchain Advantages and Disadvantages*” 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://medium.com/nudjed/blockchain-advantage-and-disadvantagee76dfde3bbc0> adresinden erişilmiştir.
- Hackius, N., & Petersen, M. (2017). Blockchain in logistics and supply chain: trick or treat?. In *Digitalization in Supply Chain Management and Logistics: Smart and Digital Solutions for an Industry 4.0 Environment. Proceedings of the Hamburg International Conference of Logistics (HICL), Vol. 23* (pp. 3-18).

Berlin: epubli GmbH.

- Halaburda, H., Levina, N., & Semi, M. (2019). Understanding smart contracts as a new option in transaction cost economics. In *Proceedings of the 40th International Conference on Information Systems, Munich, Germany*.
- Hall, B.(2017).*The Cost of a BadHire*. Human Resources Online. 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.humanresourcesonline.net/the-cost-of-a-bad-hire/> adresinden erişilmiştir.
- Han, M., Li, Z., He, J., Wu, D., Xie, Y., & Baba, A. (2018). A novel blockchain-based education records verification solution. In *Proceedings of the 19th annual SIG conference on information technology education* (pp. 178-183).
- Hashim, F., Shuaib, K., & Sallabi, F. (2021, December). Performance Evaluation of Blockchain Consensus Algorithms for Electronic Health Record Sharing. In *2021 Global Congress on Electrical Engineering (GC-ElecEng)* (pp. 136-143). IEEE.
- Haridas, S., Saroj, S., Maddala, S. T., & Kiruthika, M. (2022). LegalLedger–Blockchain in judicial system. In *Innovative Data Communication Technologies and Application: Proceedings of ICIDCA 2021* (pp. 471-482). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Hegadekatti, K., (2018), *Blockchain and Human Resources Management*. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.3232203.
- Iredale g. (2020) *Top Disadvantages Of Blockchain Technology*, 02 Eylül 2023 tarihinde <https://101blockchains.com/disadvantages-of-blockchain/> adresinden erişilmiştir.
- Ismail, L., & Materwala, H. (2019). A review of blockchain architecture and consensus protocols: Use cases, challenges, and solutions. *Symmetry*, 11(10), 1198.
- Jun W., Peng W., Xiangyu W. and Wenchi S.,(2017) "The outlook of blockchain technology for construction engineering management," *Frontiers of engineering management*, vol. 4, pp. 67-75, 2017]
- Juneja P., (2015), *How Blockchain can Help Human Resource Managers in Efficient Management*, <https://www.managementstudyguide.com/how-blockchain-can-help-hr-managers-in-efficient-management.htm>, Erişim tarihi: 21.07.2022.
- Kang E. S., Pee S. J., Song J. G. and Jang J. W (2018)., "A Blockchain-Based Energy Trading Platform for Smart Homes in a Microgrid," *2018 3rd International Conference on Computer and Communication Systems (ICCCS)*, Nagoya, Japan, 2018, pp. 472-476, doi: 10.1109/CCOMS.2018.8463317.
- Koçel, T. (2003), *İşletme Yöneticiliği*, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Koncheva, V.A., Odintsov, S.V. and Khmelnski, L., (2019), December. *Blockchain in HR*. In International Scientific and Practical Conference on Digital Economy (ISCDE 2019). Atlantis Press.
- Kumar A. (2018). Why create Performance Appraisal System on Blockchain? <https://vitalflux.com/create-performance-appraisal-system-blockchain/>

- Kuperberg, M., Kemper, S., & Durak, C. (2019). Advanced Information Systems Engineering Workshops.
- Li, L., Zhang, H., & Dong, Y. (2021). Mechanism construction of human resource management based on blockchain technology. *Journal of Systems Science and Information*, 9(3), 310-320.
- Lim, M. K., Li, Y., Wang, C., & Tseng, M. L. (2021). A literature review of blockchain technology applications in supply chains: A comprehensive analysis of themes, methodologies and industries. *Computers & industrial engineering*, 154, 107133.
- Lombardi, F., Aniello, L., De Angelis, S., Margheri, A., & Sassone, V. (2018). A blockchain-based infrastructure for reliable and cost-effective IoT-aided smart grids.
- London, M. (2003). *Job feedback: Giving, seeking, and using feedback for performance improvement*. Psychology Press.
- Lukić, J. M., Salkić, H., & Ostojić, B. (2018). New job positions and recruitment of employees shaped by blockchain technologies. *Leadership & Management: Integrated Politics of Research and Innovations*, 314.
- Lykidis, I., Drosatos, G., & Rantos, K. (2021). The use of blockchain technology in e-government services. *Computers*, 10(12), 168.
- Madhani, P. M. (2022). Blockchain Applications in HR: Key Advantages. *HRM Review*, 18(1), 17-26.
- Maesa D. D. F., Mori P., and Ricci L. (2017), "Blockchain based access control," in Proc. *IFIP Int. Conf. Distrib. Appl. Interoperable Syst.* Cham, Switzerland: Springer, Jun. 2017, pp. 206–220
- Marr B (2018) The 5 big problems with blockchain everyone should be aware of. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/02/19/the-5-big-problems-with-blockchain-everyoneshould-be-aware-of/#586ef2e21670>.
- Michael, J., Cohn, A. L. A. N., & Butcher, J. R. (2018). Blockchain technology. *The Journal*, 1(7), 1-11.
- Michailidis, M. P. (2021). Blockchain technology: The emerging human resources challenge.
- Monrat, A. A., Schelén, O., & Andersson, K. (2019). A survey of blockchain from the perspectives of applications, challenges, and opportunities. *IEEE Access*, 7, 117134-117151.
- Muneeb, M., Raza, Z., Haq, I. U., & Shafiq, O. (2021). SmartCon: A blockchain-based framework for smart contracts and transaction management. *IEEE Access*, 10, 23687-23699.
- Nakamoto S. (2018). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System [Online]. Available: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Odintsov, S., Leonid, K., (2019), *Blockchain in HR*, Advances in Economics, Business and Management Research.

- Okakın N.(2009), *Çalışma Yaşamında İnsan Kaynakları Yönetimi* (2. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.
- Okumuş, Y. (2006). “*Zihinsel Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Performans Değerlendirilmesine İlişkin Görüşler ve Öneriler*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Onik M. H., Miraz M. H., and Kim C. S. (2018), “A recruitment and human resource management technique using blockchain technology for industry 4.0,” *in Proc. Smart Cities Symp. (SCS)*, Manama, Bahrain, pp. 11–16.
- Özer Y.M. (2019) *Kişisel Verilerin Korunmasında Blok Zinciri Modeli: Vaatler ve Hukuki Engeller*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Bilişim ve Teknoloji Hukuku.
- Özgen, H., Öztürk, A. ve Yalçın, A. (2005). *İnsan kaynakları yönetimi*. Adana: Nobel Kitapevi.
- Öztürk, Ü (2009). *Performans Değerlendirme*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Palmer, M. J. (1993), *Performans Değerlendirmeleri* (1. Baskı) (Çev: Doğan Şahiner), İstanbul: Kişisel Gelişim ve Yönetim Dizisi, Rota Yayınları, s.72.
- Panda, S.K., Daliyet, S.P., Lokre, S.S., Naman, V.: Distributed ledger technology in the construction industry using corda. *The New Advanced Society: Artificial Intelligence and Industrial Internet of Things Paradigm* (2022). <https://doi.org/10.1002/9781119884392.ch2>
- Pinna, A.,& Ibba, S.(2018) A Blockchain-based decentralized system for proper handling of temporary employment contracts. SAI 2018. *Intelligent Computing*,1231-1243. https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-030-01177-2_88
- Posadas D (2018) The internet of things: the GDPR and the blockchain may be incompatible. *J Internet Law* 21:20–29
- Price Waterhouse Coopers, (2017) How will blockchain technology impact HR and the world of work? 10 Eylül 2023 tarihinde <https://www.pwc.co.uk/issues/futuretax/assets/blockchain-can%20impact-hr.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Raimundo, R., & Rosário, A. (2021). Blockchain system in the higher education. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 11(1), 276-293.
- Raikwar, M., Mazumdar, S., Ruj, S., Gupta, S. S., Chattopadhyay, A., & Lam, K. Y. (2018). A blockchain framework for insurance processes. In 2018 9th *IFIP international conference on new technologies, mobility and security (NTMS)* (pp. 1-4). IEEE.
- Michael, J., Cohn, A. L. A. N., & Butcher, J. R. (2018). Blockchain technology. *The Journal*, 1(7), 1-11.
- Michailidis, M. P. (2021). Blockchain technology: The emerging human resources challenge.

- Monrat, A. A., Schelén, O., & Andersson, K. (2019). A survey of blockchain from the perspectives of applications, challenges, and opportunities. *IEEE Access*, 7, 117134-117151.
- Rezaei, L., Babazadeh, R., & Simal-Gandara, J. (2023). Designing a Sustainable Competitive Advantage Model based on Blockchain Technology in the Food Industry. *Scientia Iranica*.
- Salah, D., Ahmed, M. H., & ElDahshan, K. (2020). Blockchain applications in human resources management: Opportunities and challenges. *In Proceedings of the 24th International Conference on Evaluation and Assessment in Software Engineering* (pp. 383-389).
- Sankar, J. G., David, A., & Ganesh Kumar, C. (2022). ADOPTATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY IN HRM. Available at SSRN 4515408.
- Sasikala, J., & Jeganathan, G. S. (2017). A Study on Employee Engagement in Information Technology (IT) Industry. *Indo-Iranian Journal of Scientific Research (IIJSR) Volume, 1*, 233-239.
- Savaş A. T.(2005), *Kariyer Yönetiminde Performans Değerlendirme Sisteminin Rolü*, İstanbul, s.1.
- Sayın, B. (2008). ‘‘Personel Başarı Değerlemesi’’, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Dönem Projesi),Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Scheid, E. J., & Stiller, B. (2018). Automatic sla compensation based on smart contracts. *University of Zurich, Department of Informatics, Switzerland*, 4.
- Schmitz, J., & Leoni, G. (2019). Accounting and auditing at the time of blockchain technology: a research agenda. *Australian Accounting Review*, 29(2), 331-342.
- Sekhar, C. (2017), ‘‘Enhance employee performance management experience with blockchain’’, LinkedIn, 05 Eylül 2023 tarihinde www.linkedin.com/pulse/enhance-employee-performance-managementexperience-blockchain-aknr/ adresinden erişilmiştir.
- Soules, C. T., (2020), *Blockchain Technology as a Disruptive Innovator in Human Resource Management Finance and Business Management*, Human Resource Management Minor Honors Student, Class of 2020 <https://digitalcommons.sacredheart.edu/acadfest/2020/all/22/>, Erişim tarihi: 25.07.2022.
- Sultan, K., Ruhi, U., & Lakhani, R. (2018). Conceptualizing blockchains: Characteristics & applications. *arXiv preprint arXiv:1806.03693*.
- Torvekar G. (2018) *Blockchain and HR: why it can improve reward and recognition*. *HR Zone*. 25 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.hrzone.com/lead/future/blockchain-and-hr-why-it-can-improve-reward-andrecognition> adresinden erişilmiştir.
- Tuncer, M. (2011). Performans Değerleme Uygulamalarının Otel Çalışanları Üzerindeki Etkileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7: 258-279.
- Türker, Y. A. (2001), *Sicil Değerlendirme Sisteminin Objektif Hale Getirilmesi İçin*

Neler Yapılmalıdır?, Deniz Harp Akademisi Bitirme Tezi, 15.

- Q. Xia, E. Sifah, A. Smahi, S. Amofa, and X. Zhang, (2017) “BBDS: Blockchainbased data sharing for electronic medical records in cloud environments,” *Information*, vol. 8, no. 2, p. 44, Apr. 2017.
- Usta, A. ve Doğantekin, S. (2018). *Blockchain 101 vol2*. Bankalararası Kart Merkezi. 02 Eylül 2023 tarihinde https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2019/08/15082019_kitap.pdf adresinden erişilmiştir.
- Viriyasitavat, W., & Hoonsopon, D. (2019). Blockchain characteristics and consensus in modern business processes. *Journal of Industrial Information Integration*, 13, 32-39.
- Wang, X., Feng, L., Zhang, H., Lyu, C., Wang, L., You, Y., (2017), *Human Resource Information Management Model based on Blockchain Technology*, 2017 *IEEE Symposium on Service-Oriented System Engineering (SOSE)*, 168-173.
- Wang, J., Wu, L., Choo, K. K. R., & He, D. (2019). Blockchain-based anonymous authentication with key management for smart grid edge computing infrastructure. *IEEE Transactions on Industrial Informatics*, 16(3), 1984-1992.
- White GR (2017) Future applications of blockchain in businessand management: a Delphi study. *Strategic Change* 26(5):439-445. <https://doi.org/10.1002/jsc.2144>.
- Yaga D., Mell P, Roby N. and Scarfon K.(2019), "Blockchain Technology Overview," *CoRR*, vol. abs/1906.11078, 2019
- Yassein, M. B., Shatnawi, F., Rawashdeh, S., & Mardin, W. (2019). Blockchain technology: Characteristics, security and privacy; issues and solutions. In 2019 *IEEE/ACS 16th International Conference on Computer Systems and Applications (AICCSA)* (pp. 1-8). IEEE.
- Yuan Y, Wang F Y. (2016) Development status and prospect of blockchain technology. *Acta Automatica Sinica*, 2016, 42(4): 481-494
- Zheng, Z., Xie, S., Dai, H. N., Chen, X., & Wang, H. (2018). Blockchain challenges and opportunities: A survey. *International journal of web and grid services*, 14(4), 352-375.
- Zhu, P., Hu, J., Li, X., & Zhu, Q. (2021). Using blockchain technology to enhance the traceability of original achievements. *IEEE Transactions on Engineering Management*.

İLETİŞİM PERSPEKTİFİNDE SOSYAL VE EKONOMİK OLAYLAR

Editörler

Dr. Ömer Faruk ASLAN

Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN

KİTAP ADI: İletişim Perspektifinde Sosyal ve Ekonomik Olaylar

Yazar : Ömer Faruk ASLAN
Editör : Sait Sinan ATILGAN

ORCID (0000-0002-7516-2675)
ORCID (0000-0002-0897-6900)

ISBN 978-625-6600-44-7
E-ISBN 978-625-6600-45-4
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

İletişim Perspektifinde Sosyal ve Ekonomik Olaylar

ASLAN, Ömer Faruk – ATILGAN, Sait Sinan

1. Basım 294 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Ekonomik Sorunlar,
2. Sosyal Sorunlar,
3. Ar-Ge,
4. Etkin İletişim,
4. Sağlıklı İletişim Kanalları

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
MİLLİYETÇİLİK VE TURİZM: ŞANLI ATALARA VE GEÇMİŞE YOLCULUK	9
<i>Aysel TAPAN</i>	
DUYGUSAL FAY HATTI ÜZERİNDEKİ MARKALAR: DEPREM DÖNEMİNDEKİ REKLAMLARA TÜKETİCİ TEPKİLERİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME	21
<i>Hediye AYDOĞAN</i>	
ALGORİTMA GAZETECİLİĞİNDE ORTAYA ÇIKAN ETİK GÜÇLÜKLER	57
<i>İkram ALPSOY</i>	
İNTERNET ÇAĞININ ÖTEKİ YÜZÜ: SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI ..	71
<i>Aslı KÖSEOĞLU</i>	
TÜRK BASININDA MUHAFAZAKÂR KİMLİK OLGUSU.....	93
<i>İsmail Cem FERİDUNOĞLU</i>	
MÜBADELEYİ “REMBETİKO” VE “DEDEMİN İNSANLARI” FİLMLERİ ÜZERİNDEN BAUMAN’IN “BİZ”, “ONLAR” VE “YABANCI” KAVRAMLARIYLA OKUMAK.....	115
<i>Mahmut BİNGÖL - Hayrullah YANIK</i>	
AKADEMİSYENLERİN ROBOT GAZETECİLİĞİNE İLİŞKİN BAKIŞ AÇISI.....	133
<i>Meryem ALTINTAŞ</i>	
İNTERNET GAZETECİLİĞİNDE YÜKSEK HASTALIK FARKINDALIĞI ÇAĞI: İNSAN İLİŞKİLERİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME	153
<i>Olga UNTILA KAPLAN</i>	
GELENEKSEL MEDYANIN BİLGİ ÇAĞINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	177
<i>Ragıp BİNGÖL</i>	
ENERJİ PİYASALARI VE BORSA İNDEKSLERİNE YÖNELİK ÇALIŞMALARIN SOSYAL AĞ ANALİZİ.....	189
<i>Salih PARMAKSIZ</i>	

**YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN ETKİLERİ: GÖSTERİŞÇİ
TÜKETİMİN SOSYAL MEDYA PLATFORMLARINDA YÜKSELİŞİ.....221**
Selver MERTOĞLU

**ENGELLİĞİN ÖNLENMESİNDE İLETİŞİMİN ROLÜ: SOSYAL
MEDYADA MEYDAN OKUMA AKIMLARI.....231**
Sevgi Nur SADEDİL

**SİYASAL İLETİŞİM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA
REKLAMLARININ İNCELENMESİ: ABD SEÇİMLERİ ÖRNEĞİ247**
Ümit ÇAKAR

**“NE HİSSEDİYOR ve NASIL BAŞA ÇIKIYORLAR?”
Kadın Gazeteciler, Çevrimiçi Taciz ve Duygusal Emek.....275**
Zuhal DEMİR

MİLLİYETÇİLİK VE TURİZM: ŞANLI ATALARA VE GEÇMİŞE YOLCULUK

Aysel TAPAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-4270-4028
- ❖ Mail: ayseltapan.kou@gmail.com

KAYNAKLAR

- Anderson, B. (1995). Hayali cemaatler (Çev. Savaşır, İ.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Armstrong, J. A. (2018). Milliyetçilikten önce milletler (Çev. Türközü, S. E.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bhandari, K. (2022). Tourism and commercial nationalism. *Annals of Tourism Research*, 95: 1-11.
- Clarke, A. (2017). The Silk Road, Identities and Commercial Nationalisms. *Commercial nationalism and tourism: Selling the national story*. (Ed. White, L.). Bristol/Blue Ridge Summit: Channel View Publications.
- DeSoucey, M. (2010). Gastronationalism: Food traditions and authenticity politics in the European Union, *American Sociological Review*, 75(3): 432-455.
- Edensor, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*, Oxford New York: Berg / Oxford International Publishers Ltd.
- Hagen, J. (2016). *Preservation, tourism and nationalism: The Jewel of the German Past*. London/New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Hutchinson, J. (1994). Cultural nationalism and moral regeneration. *Nationalism*. Hutchinson, J., Smith, A. D. (Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Hutchinson, J. (2004). Myth against myth: the nation as ethnic overlay. *History and national destiny: Ethnosymbolism and its critics*. Guibernau, M., Hutchinson, J. (Ed.). UK/USA/Australia: Blackwell Publishing.
- Kohn, H. (2017). *The idea of nationalism: a study in its origins and background*. New York: Routledge.
- Naef, P. (2017). *Tourism and Nationalism in the Former Yugoslavia. Commercial nationalism and tourism: Selling the national story*. (Ed. White, L.). Bristol/Blue Ridge Summit: Channel View Publications.
- Palmer, C. (1999). Tourism and the symbols of identity. *Tourism Management*, 20: 313-321.
- Prabowo, H; Sinaga, O. (2020). The role of tourism on international relations: Evidence from the Indonesian economy. *Croatian International Relations Review*. 26 (86): 187-200.
- Pretes, M. (2003). Tourism and nationalism. *Annals of Tourism Research*, 30(1):125-142.
- Riley, M., Smith, D. A. (2016). *Nation and classical music from Handel to Copland*. New York: The Boydell Press.
- Ranta, R., Ichijo, A. (2022). *Food, national identity and nationalism: From everyday to global politics*. New York: Palgrave.

- Rettie, K. (2017). Canada's national parks: Nationhood, tourism and the utility of nature. Commercial nationalism and tourism: Selling the national story. (Ed. White, L.). Bristol/Blue Ridge Summit: Channel View Publications.
- Tettner, S. ve Kalyoncu, B. (2016). Gastrodiplomacy 2.0: Culinary tourism beyond nationalism. *Ara*, 6(2): 47-55.
- Schama, S. (1996). *Landscape and memory*. New York: Vintage Book.
- Smith, A. D. (1994). *Milli kimlik* (Çev. Şener, B. S.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (1999). *Myths and memories of the nation*. New York: Oxford University Press.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların etnik kökeni* (Çev. Bayramoğlu, S., Kendir, H.). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Smith, A. D. (2008). *The cultural foundations of nations: Hierarchy, covenant, and republic*. Malden/Oxford/Victoria: Blackwell Publishing.
- Wallis, B. (2008). *Ülkeleri pazarlamak: Uluslararası sergiler ve kültür diplomasisi. Sanat/siyaset: Kültür çağında sanat ve kültürel politika*, Artun, A. (Ed.). (Çev. Tüzel, M., Gen, E., Soğancılar, E., Barışcan, H., Gürbilek, N., Yücesoy, S., Kılıç, U., Zeybekoğlu, E.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- White, L. (2017). (Ed.). *Commercial nationalism and tourism: Selling the national story*. Bristol/Blue Ridge Summit: Channel View Publications.
- Zhu, Y., Yang, Y. (2017). *Travelling to the Past: Xi'an and the Tang Imperial City. Commercial nationalism and tourism: Selling the national story*. (Ed. White, L.). Bristol/Blue Ridge Summit: Channel View Publications.

DUYGUSAL FAY HATTI ÜZERİNDEKİ MARKALAR: DEPREM DÖNEMİNDEKİ REKLAMLARA TÜKETİCİ TEPKİLERİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Hediye AYDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Reklamcılık Bölümü, Antalya, Türkiye
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9696-8742>
- ❖ Mail: hediyeaydogan@akdeniz.edu.tr

KAYNAKLAR

- Afacan, E., & Işık Afacan, M. (2023). Türk Spor Gazetelerinde Deprem Algısı: 2023 Kahramanmaraş Depremi Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), 844-860. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.1265541>
- Akcan, B., Merdin, M., & Gençyürek Erdoğan, M. (2023). Afet İletişimi, Politik Tüketim ve Sosyal Medya: 6 Şubat Kahramanmaraş Örneği. *Yeni Medya Dergisi*, 14(Bahar), 266-283. <https://doi.org/10.55609/yenimedya.1269516>
- Akçay, E. (2023). Halkla İlişkiler ve Stratejik Sessizlik: Kurumsal Niyetler Üzerine Nitel Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 258-272. <https://doi.org/10.52642/susbed.1287677>
- Avcı, E. (2023, 20.02.2023). *Markaların anlam arayışı*. MediaCat. 17.07.2023 tarihinde <https://mediacat.com/markalarin-anlam-arayisi/> adresinden erişilmiştir.
- Aydınoğlu, Ö., & Susur, M. (2021). Destek Olmak Veya Ol(a)Mamak: Marka Aktivizmi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 847-869. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.895504>
- Aydoğan, H. (2023a). IKEA'da 'Yaşamından Kesit Bul': Animasyon Reklamda Hikâye Anlatıcılığı ve Anlatı Araçları. S. Sarıbaş & T. Akkuş (Eds.), *Sosyal, İnsan ve İdari Bilimlerde Yenilikçi Çalışmalar* (ss. 1359-1380) içinde. Duvar Yayınevi.
- Aydoğan, H. (2023b). Sosyal Konulu Özel Gün Reklam Filmlerine Yönelik Tüketici Yorumlarının İncelenmesi: Kız Çocukları Günü. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 3(6), 337-368. <https://doi.org/https://doi.org/10.5281/zenodo.8378748>
- Batur, M. (2023). 6 Şubat 2023 Depremlerinin Ulusal Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Sunumu: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 3(6), 216-235. <https://doi.org/https://doi.org/10.5281/zenodo.8378638>
- BBC. (2023, 28.02.2023). *TBB, Kızılay yetkilileri hakkında suç duyurusunda bulundu: Çadır satışı ceza sorumluluğu doğuruyor, insancıl hukuka aykırı*. BBC News Türkçe. 17.07.2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/c6p74gdxezdo> adresinden erişilmiştir.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Cowden, K., & Sellnow, T. L. (2002). Issues Advertising as Crisis Communication: Northwest Airlines' Use of Image Restoration Strategies During the 1998 Pilot's Strike. *The Journal of Business Communication*, 39(2), 193-219.

- Çanakçı, M., Öztürk, S., & Şaşmazlar, C. (2022). Afet ve Kriz Yönetiminde Sosyal Medyanın Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Twitter Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(3), 882-897.
- Deveci, E. (2023, 12.05.2023). *Kızılay deprem bölgesine koşan eczacılara da çadır satmış*. 17.07.2023 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2023/ekonomi/kizilay-deprem-bolgesine-kosan-eczacilara-da-cadir-satmis-7603768/> adresinden erişilmiştir.
- Ha, J. H., & Riffe, D. (2015). Crisis-related research in communication and business journals: An interdisciplinary review from 1992 to 2011. *Public Relations Review*, 41(4), 569-578. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2015.06.019>
- Han, J., Sung, Y. H., & Kim, D. H. (2017). Brand Personality Usage in Crisis Communication in Facebook. *Journal of Promotion Management*, 24(6), 798-819. <https://doi.org/10.1080/10496491.2017.1408526>
- Ho, B., Shin, W., & Pang, A. (2016). Corporate crisis advertising: A framework examining the use and effects of corporate advertising before and after crises. *Journal of Marketing Communications*, 23(6), 537-551. <https://doi.org/10.1080/13527266.2015.1136349>
- Ho, F.-W., & Hallahan, K. (2004). Post-earthquake crisis communications in Taiwan: An examination of corporate advertising and strategy motives. *Journal of Communication Management*, 8(3), 291-306.
- Jušcius, V., & Snieska, V. (2008). Influence of corporate social responsibility on competitive abilities of corporations [Article]. *Engineering Economics*, 3(58), 34-44.
- Kemp, S. (2022). *Digital 2022: Global Overview Report*. We are Social & Hootsuite. 13.05.2023 tarihinde <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report> adresinden erişilmiştir.
- Kemp, S. (2023, 26.01.2023). *Digital 2023: Global Overview Report*. 13.05.2023 tarihinde <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> adresinden erişilmiştir.
- Kim, S. (2013). Does corporate advertising work in a crisis? An examination of inoculation theory. *Journal of Marketing Communications*, 19(4), 293-305. <https://doi.org/10.1080/13527266.2011.634430>
- Kim, S., & Atkinson, L. J. (2014). Responses Toward Corporate Crisis and Corporate Advertising. *Journal of Promotion Management*, 20(5), 647-665. <https://doi.org/10.1080/10496491.2014.946201>
- Kim, S., & Choi, S. M. (2014). Is Corporate Advertising Effective in a Crisis? The Effects of Crisis Type and Evaluative Tone of News Coverage. *Journal of Promotion Management*, 20(2), 97-114. <https://doi.org/10.1080/10496491.2013.872216>
- Kinnick, K. N. (2004). Advertising Responses to Crisis. *Society*, (November/December), 32-36.

- Kinsky, E. S., Drumheller, K., Gerlich, R. N., Brock-Baskin, M. E., & Sollosy, M. (2015). The Effect of Socially Mediated Public Relations Crises on Planned Behavior: How TPB Can Help Both Corporations and Nonprofits [Article]. *Journal of Public Relations Research*, 27(2), 136-157. <https://doi.org/10.1080/1062726x.2014.976826>
- Kulkarni, S. (2020). Crisis Communication & Social Activism: The means of social advertising in times of crisis. *Journal of Xi'an University of Architecture & Technology*, XII(II), 231-240.
- Laleoğlu, B. (2023). Uluslararası Veriler Işığında 6 Şubat Depremleri [Elektronik]. *Kriter*, 7(77). <https://kriterdergi.com/dosya-deprem-ve-afet-yonetimi/uluslararasi-veriler-isiginda-6-subat-depremleri#:~:text=S%C3%B6z%20konusu%20veriler%20g%C3%B6stermektedir%20ki,olduk%C3%A7a%20istisnai%20bir%20h%C3%BCviyete%20sahiptir> adresinden 17.07.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Lee, T., Taylor, R. E., & Chung, W. (2011). Changes in Advertising Strategies During an Economic Crisis: An Application of Taylor's Six-Segment Message Strategy Wheel. *Journal of Applied Communication Research*, 39(1), 75-91. <https://doi.org/10.1080/00909882.2010.536846>
- Li, M., & Wei, H. (2016). How to Save Brand after Crises? A Literature Review on Brand Crisis Management. *American Journal of Industrial and Business Management*, 06(02), 89-96. <https://doi.org/10.4236/ajibm.2016.62008>
- Liu, Y., & Shankar, V. (2015). The Dynamic Impact of Product-Harm Crises on Brand Preference and Advertising Effectiveness: An Empirical Analysis of the Automobile Industry. *Management Science*, 61(10), 2514-2535. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.2095>
- Lou, C., Zhou, X., Huang, X., Qiu, C., & Yuan, M. (2023). Fostering consumer engagement during an omnipresent victim crisis: understanding the role of values in pandemic-themed advertising. *International Journal of Advertising*, 42(5), 890-915. <https://doi.org/10.1080/02650487.2022.2111830>
- Luo, M., & Hancock, J. T. (2020). Self-disclosure and social media: motivations, mechanisms and psychological well-being. *Curr Opin Psychol*, 31, 110-115. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2019.08.019>
- Merz, J. (2019). From Trusted Friend to Trusted Brand? Influencer Marketing Between Trust and Mistrust. T. Osburg & S. Heinecke (Eds.), *Media Trust in a Digital World* (ss. 117-126) içinde. Springer Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-30774-5_8
- Mirzaei, A., Wilkie, D. C., & Siuki, H. (2022). Woke brand activism authenticity or the lack of it. *Journal of Business Research*, 139, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.09.044>
- NTV. (2023, 27.03.2023). *Kızılay Başkanı Kinik'tan çadır satışı açıklaması*. NTV. 17.07.2023 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/kizilay-baskani-kiniktan->

- Oran, F. Ç., & Balkan Akan, B. (2021). Pandemi Döneminde Afet Yönetimi Açısından Risk İletişimine İlişkin Bir Değerlendirme: Sosyal Medya Paylaşımları İçerik Analizi. *Selçuk İletişim*, 14(3), 1371-1397. <https://doi.org/10.18094/JOSC.882578>
- Özbilgin, M., Erbil, C., Şimşek Demirbağ, K., Demirbağ, O., & Tanriverdi, V. (2023). Afet Yönetiminde Sorumluluğun Yeniden İnşası: Deprem, Sosyal Dramalar, Sosyal Politikalar. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(1), 71-112. <https://doi.org/10.54733/smar.1253256>
- Özdemir, A., & Şahinöz, T. (2022). Toplumda Afet Farkındalığı Oluşturmaya Yönelik Kullanılan Araçlar: Nitel Bir Çalışma. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 78-93. <https://doi.org/https://doi.org/10.35341/afet.1083976>
- Raza, S. H., Awan, S. M., & Yaseer, N. (2018). Comparative Analysis of the Public Service Advertisements Published in the Pakistani Print Media after the Earthquake 2005. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 38(2), 409-425.
- Schlosser, A. E. (2020). Self-disclosure versus self-presentation on social media. *Curr Opin Psychol*, 31, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2019.06.025>
- Usta, E., & Yükseler, M. (2021). Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı ve Etik İkilemler: İzmir Seferihisar Depremi Örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 249-269. <https://doi.org/https://doi.org/10.35341/afet.981246>
- Wu, L., & Overton, H. (2021). Examining native CSR advertising as a post-crisis response strategy. *International Journal of Advertising*, 41(2), 354-381. <https://doi.org/10.1080/02650487.2021.1914445>
- Yıldız, G. (2023, 15.04.2023). *Türkiye'nin duygusal fay hatları*. Marketing Türkiye. 17.07.2023 tarihinde <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/duygusal-fay-hatlari/> adresinden erişilmiştir.
- Yin, L., Wang, L., Huang, L., Wang, J., Xu, H., & Deng, M. (2019). Real estate advertising campaigns in the context of natural hazards: Evidence from the Wenchuan earthquake. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 28(2), 183-200. <https://doi.org/10.1108/dpm-06-2018-0180>

ALGORİTMA GAZETECİLİĞİNDE ORTAYA ÇIKAN ETİK GÜÇLÜKLER

İkram ALPSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Meslek Yüksekokulu
Yönetim ve Organizasyon Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-6798-5180
- ❖ Mail: ikramalpsoy@hotmail.com

KAYNAKÇA

- Anderson, C. W. (2012). Hesaplamalı ve Algoritmik Gazetecilik Sosyolojisine Doğru. *Yeni Medya ve Toplum*, 15(7), 1005-1021.
- Arslandaş, S.-T., Binark, M., Dikmen, E. Ş., Fidaner, I. B., Küzeci, E. ve Özyaygen, A. (2012). *Türkiye’de Dijital Gözetim: T.C. Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi*. Alternatif Bilişim Derneği
- Baran, M. (2014). *Siyasal iletişim çalışmalarında yeni medya teknolojilerinin kullanımı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Bingöl, R. (2023). Özelleştirmenin yazılı basında temsili ile ilgili haberler. (Editör: Mete Kazaz). *İletişim ve Medya Alanında Uluslararası Araştırmalar XIII* içinde. (s. 101-122). Eğitim Yayınevi.
- Bingöl, R. (2023). Kamu-özel ortaklığı modelinin yeni yüzü şehir hastanelerinin haberlere yansması. (Editör: Cengiz Kahraman) *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanında Akademik Çalışmalar -IV* içinde. (161-176). Artikel Akademi.
- Brosda, C. ve Schicha, C. (2010). Giriş. *Medya Etiği El Kitabı*, içinde, (Düzenleme: Carsten Brosda ve Christian Schicha), 9-17.
- Capurro, R. (2007). Kültürlerarası bilgi etiği. (Editörler: Rafael Capurro, Johannes Frühbauer ve Thomas Hausmanning). *İnterneti yerelleştirmek: kültürlerarası perspektifte etik sorunlar* içinde 4, (21-38). Münih: Fink.
- Carlson, M. (2014). Robotik Muhabir. Otomatik Gazetecilik ve Emeğin, Kompozisyon Formlarının ve Gazetecilik Otoritesinin Yeniden Tanımlanması. *Dijital Gazetecilik*, 3(3), 416-431.
- Carstensen, K.-U., Ebert, C., Ebert, C., Jekat, S. Klabunde, R. ve Langer, H. (2010). Hesaplamalı dilbilim ve dil teknolojisi. Bir giriş. Heidelberg: Spektrum.
- Clerwall, C. (2014). Robot Gazeteciye Girin. Kullanıcıların Otomatik İçerik Algıları. *Gazetecilik Uygulaması*, 8, (5), 519-531.
- Çakar, Ü. (2021). Ana mesaj stratejisi bağlamında televizyon reklamlarının incelenmesi TV8 örneği. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 29-55.
- Çakar, Ü. (2021). Popüler Kültür ve Dijital Oyunlar: Twitch Platformu Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sakarya İletişim*, 1(1), 24-49.
- Darwall, S. (2003). *Sözleşmecilik/Sözleşmecilik*. Malden: Blackwell.
- Debatin, B. (2015). Gazetecilikte Etiğin Sonu mu? *Medya Etiğinin Yeniden Ölçülmesi* içinde. (Editörler: Marlis Prinzing, Matthias Rath, Christian Schicha ve Ingrid Stapf), 56-73. Weinheim/Basel: Beltz Juventa.
- Dörr, K. (2015). Algoritmik Gazetecilik Alanının Haritasını Çıkarmak. *Dijital Gazetecilik*: 1-24.
- Ess, C. (2009). *Dijital Medya Etiği*. Londra: Polity Press.

- Friedman, B., Kahn, P. H. ve Borning, A. (2008). Değer Duyarlı Tasarım ve Bilgi Sistemleri. (Editörler: Kenneth E. Himma ve Herman T. Tavani), *Bilgi ve Bilgisayar Etiği El Kitabı* içinde, 69-101. New Jersey: Wiley.
- Funiok, R. (2011). *Medya etiği. Medya toplumunda sorumluluk*. Stuttgart: Kohlhammer
- Haller, M. (1992). Gazeteciler ve etik ihtiyacı. *Medya Etiği*, içinde. (Editör: Michael Haller ve Helmut Holzhey). 196-211. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Hömberg, W. ve Klenk, C. (2014). *Gazetecinin sorumluluğu. Bireysel ve mesleki etik ilkeler*. Wiesbaden: Springer VS.
- Horner, D. S. (2013). *Medya Etiğini Anlamak*. Brighton: SAGE.
- Hünler, O. S. (2019). Popülist Sağ ve Sosyal Medyada Nefret Söylemi. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, (8), 6-23.
- Johnson, D.G. (2009). *Bilgisayar Etiği*. Londra: Pearson.
- Kovach, B. ve Rosenstiel, T. (2007). *Gazeteciliğin Unsurları: Habercilerin Bilmesi Gerekenler ve Halkın Beklemesi Gerekenler*. New York: Three Rivers Press.
- Kraemer, F., van Overveld K. ve Peterson, M. (2011). Algo Ritimlerinin Etiği Var mı? *Etik ve Bilgi Teknolojisi*, 13(3), 251-260.
- Maner, W. (1996). Bilgi Teknolojilerinde Benzersiz Etik Sorunlar. *Bilim ve Mühendislik Etiği*, 2(2), 137-154.
- Mitcham, C. (2014). İnsanlarda ve Eserlerde Faillik: Tartışmalı Bir Söylem. *Ahlaki Teknik Eserlerin Durumu* içinde, (Editörler: Peter Kroes ve Peter-Paul Verbeek). 11-29. Dordrecht: Springer.
- Pöttker, H. (1999). Gazeteciler için meslek etiği? Duruşmada ayrılık ilkeleri. *İletişim ve Medya Etiği*, içinde. (Editör: Adrian Holderegger), 299-327. Freiburg: Academic Press Fribourg.
- Prinzing, M., Rath, M., Schicha, C. ve Stapf, I. (2015). *2000'den bu yana Denge, Sorunlar ve Zorluklar*. Weinheim/Basel: Beltz Juventa.
- Pürer, H. (1992). Gazetecilik ve Kitle İletişiminde Etik. *Gazetecilik*, 37, (304-321).
- Reiter, E. ve Dale, R. (2000). Doğal dil üretim sistemlerinin oluşturulması. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Sarıgül, A. (2023). Dijital Bir Risk Olarak Yabancılaşma: Gösteriştin Tüketime. (Editör: Abdulselami Sarıgül), *Psikososyal Açından Dijital Riskler* içinde. (s. 1-19). Eğiten Kitap.
- Sarıgül, A. (2023) Sosyal medya ve örgütsel eylemler. (Editörler: Müjdat Avcı ve Ergün Kara). *Birey Örgüt ve Toplum* içinde (s.15-26). Eğitim Yayınevi.
- Saurwein, F., Just, N. ve Latzer, M. (2015). Algoritmaların Yönetişimi: Seçenekler ve Sınırlamalar. *Bilgi*, 17(6): 35-49.
- Selçuk, H. Alpsoy, İ. ve Bingöl, R. (2022). Siyasal iletişimde yapılan etik ihlallerde yeni medyanın kullanımı. *Turkish Research Journal of Academic Social*

Science, 5(2), 119-126.

- Selgado, S. ve Strömback, J. (2012). Yorumlayıcı Gazetecilik: Kavramların, Operasyonelleştirmelerin ve Temel Bulguların Gözden Geçirilmesi. *Gazetecilik*, 13(2), 144-161.
- Spinello, R. A. (2011). *Sibernetik. Siber Uzayda Ahlak ve Hukuk*. Sudbury: Jones ve Bartlett.
- Şeyhanlıoğlu, H. Ö., Çakar, Ü. ve Oğuz, O. (2023). Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü Öğrencilerinin Aşçılık Mesleğine Bakış Açılarının Burnt Filmli Bağlamında İncelenmesi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(3), 1044-1062.
- Taş, O. ve Taş, T. (2018). Post-Hakikat Çağında Sosyal Medyada Yalan Haber ve Suriyeli Mülteciler Sorunu. *İleti-ş-im*, (26), 183-207.
- Tavani, H. H. (2011). *Etik ve Teknoloji. Etik Hesaplama İçin Tartışmalar, Sorular ve Stratejiler*, New Jersey: Wiley.
- Thomaß, B. (2003). Gazetecilik pratiğinin beş etik ilkesi. (Editörler: Bernhard Debatin ve Rüdiger Funiok). *İletişim ve medya etiğinde* içinde 159-168.
- Yengin, D. (2012). *Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum*. Derin Yayınları.
- Young, M. L. ve Alfred, H. (2014). Bay ve Bayan Aykır'dan Merkezi Eğilimlere. *Dijital Gazetecilik*, 3(3), 381-397.
- Ward, Stephen J. (2014). Sihirli Şeffaflık Konsepti. *Dijital Gazeteciler için Etik: Yükselen En İyi Uygulamalar*, Lawrie Zion ve David Craig tarafından düzenlenmiştir, 45-58. New York: Routledge.
- Weeks, L. (2014). Otomatikleştirilmiş Gazeteciliğin Medya Hukuku ve Telif Hakkı Üzerindeki Etkileri. *Fikri Mülkiyet ve Eğlence Hukuku Dergisi*, 4(1), 67-94.
- Weischenberg, S., Malik, M. ve Scholl, A. (2006). Almanya'da Gazetecilik 2005. Alman Gazetecilere Yönelik Temsili Bir Anketin Temel Bulguları. *Medya Perspektifleri* içinde, 7, (346-361).

İNTERNET ÇAĞININ ÖTEKİ YÜZÜ: SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI

Aslı KÖSEOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-0180-7730
- ❖ Mail: aslikoseoglu@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andreassen, C. S. ve Pallesen, S. (2014). Social Network Side Addiction: An Overview. *Current Pharmaceutical Design*, 20(25). 4053-4061.
- Arısoy, Ö. (2013). İnternet bağımlılığı ve Tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, (1), 55-67.
- Aziz, A. (2010). *İletişime Giriş*. İstanbul: Hiperlink Yayınlar.
- Bakırtaş, H. ve Sekendür Turgu, G. (2021). LinkedIn Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(26), 246-266.
- Barreto, J. E. ve Whitehair, C. L. M. (2017). Social Media and Web Presence for Patients and Professionals: Evolving Trends and Implications for Practice. *Clinical Informatics in Physiatry*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1016/j.pmrj.2017.02.012> adresinden 17.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Bayraktar, R. (2020). İyileştirme Kuramı Bağlamında Geleneksel TV'den IPTV'ye Dönüşen İzleyici Tercihleri: Literatür Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk İletişim Dergisi*, 1, 79-93.
- Bektaş, M. (2018). Davranışsal Bağımlılık: Tanımı, Türleri ve Sınıflandırılması. Bir Kamu Politikası Olarak Bağımlılıkla Mücadele (ss. 147-159). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Biricik, Z. (2020). Dijital Çağın Getirdiği Yeni Hastalıklar: Nomofob, Fomofobi ve Netlessfobi (Ed. E. Eroğlu ve B. Taşdelen). *Dijital Çağda İletişim Çalışmaları ve Medya Araştırmaları* (ss.55-69). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ Toplumunun Yükselişi (Çev. E. Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cıngı, M. (2020). Aşırı İnternet Kullanımı (Ed. H. Aydın ve F. Yazıcı). *Yeni Medya Çağında Popüler Dijital Sorunlar* (ss. 131-170). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 417-434.
- Daşlı, Y. ve Baloğlu, A. O. (2020). Sosyal Medya Bağımlılığı Üzerine Bir Alan Araştırması. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(33), 1229-1239.
- Duggan, M. ve Brenner, J. (2013). *The Demographics of Social Media Users-2012*. Washington, DC: Pew Research Center's Internet & American Life Project. file:///C:/Users/ASLI/Downloads/PIP_SocialMediaUsers.pdf.
- Erdem, H., Türen, U. ve Kalkın, G. (2017). Mobil Telefon Yoksunluğu Korkusu(Nomofobi) Yayılımı: Türkiye'den Üniversite Öğrencileri ve Kamu Çalışanları Örnekleme. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 10(1), 1- 12.
- Feindel, H. (2019). İnternet Bağımlılığı Bağımlılar ve Aileleri İçin El Kitabı (Çev. Atilla Dirim). İstanbul: İletişim Yayınları

- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medya ile Birlikte Çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergi-eJNM*, 2(1), 105-120.
- Hazar, M. (2011). Sosyal Medya Bağımlılığı- Bir Alan Çalışması. *İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 151-175.
- Hülür, H. Ve Yaşın, C. (2017). Yeni Medya ve Gazeteciliğin Geleceğini Çerçevelemek (Ed. H. Hülür ve C. Yaşın). *Yeni Medya ve Geleceğin Gazeteciliği* (ss.7-38). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hwang, H. S. (2017). The Influence of personality traits on the Facebook Addiction. *KSII Transactions on Internet and Information Systems*, 11 (2), 1032-1042.
- İnternet. <https://www.healthline.com/health/social-media-addiction#how-is-it-addicting> adresinden 25.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Karadağ, A. ve Akçınar, B. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Psikolojik Semptomlar Arasındaki İlişki. *Bağımlılık Dergisi*, 20(3), 154-166.
- Kaya, A. Y. ve Ata, F. (2019). Sosyal Medya Hastalıkları. (Ed. T. Livberber ve S. Tiryaki). *Sosyal Medya Çalışmaları* (ss.107- 132). İstanbul: Literatürk.
- Kırık, A. M. (2013). Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı (Ed. Ali Büyükaslan ve A. M. Kırık). *Sosyal Medya Araştırmaları I* (ss. 69-102). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Köseoğlu, A. (2023a). TikTok'ta Mahremiyet Algısının Dönüşümü. *İNİF E-Dergi*, 8(1), 172-188.
- Köseoğlu, A. (2023b). Dijital Çağda Alternatif Medya Bağlamında "YouTube" Platformu (Ed. Aslı Köseoğlu). *Dijital Çağda Medya* (ss. 9-30). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Lee, C. S. and Ma, L. (2012). News Sharing in Social Media: The Effect of Gratifications and Prior Experience. *Computers in Human Behavior*, 28, 331-339.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McIntyre, E., Wiener, K.K.K. ve Saliba, A. J. (2015). Compulsive Internet Use and Relations Between Social Connectedness and Introversion. *Comput Human Behav*, 48, 569-574.
- Newport, C. (2019). *Dijital Minimalizm*, (Çev. C. Mavituna). İstanbul: Metropolis Yayıncılık.
- Sağlık Bakanlığı (2019). Sağlık Bakanlığı Bağımlılıkla Mücadele Stratejik İletişim Belgesi. (Ed. M. Taşdemir) [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://sggm.saglik.gov.tr/Eklenti/36068/0/bagimlilik-ile-mucadele-stratejik-iletisim-belgesipdf.pdf](https://sggm.saglik.gov.tr/Eklenti/36068/0/bagimlilik-ile-mucadele-stratejik-iletisim-belgesipdf.pdf) adresinden 19.06.2023 tarihinde erişilmiştir.

- Savcı, M. ve Aysan, F. (2017). Teknolojik Bağımlılıklar ve Sosyal Bağlılık: İnternet Bağımlılığı, Sosyal Medya Bağımlılığı, Dijital Oyun Bağımlılığı ve Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Bağlılığı Yordayıcı Etkisi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30(3), 202-216.
- Shaw, M. ve Black, D. W. (2008). Internet Addiction. *CNS drugs*, 22(5), 353-365. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.researchgate.net/profile/Martha-Shaw/publication/5452434_Internet_Addiction_Definition_Assessment_Epidemiology_andClinical_Management/links/562660e308aeedae57dc11a8/Internet-Addiction-Definition-Assessment-Epidemiology-andClinical-Management.pdf adresinden 20.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Shcherbina, L. (2017). Reading in the Age of Web 2.0, *Russian Social Science Review*, 58(1), 86-108.
- Special, W. P. ve Li-Barber, K. T. (2012). Self-disclosure and Student Satisfaction with Facebook. *Computers in Human Behavior*, 28, 624-630.
- Tiryaki, S. (2015). *Sosyal Medya ve Facebook Bağımlılığı*. İstanbul: Literatürk.
- Tiryaki, S. ve Karakuş, M. (2019). *Sosyal Medya Bağımlılığı*. (Ed. Tuba Livberber ve Salih Tiryaki). *Sosyal Medya Çalışmaları Kuram, Söylem, Pratik* (ss.133-154). İstanbul: Literatürk.
- Tutgun Ünal, A. (2015). *Sosyal medya bağımlılığı: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu (2023). <https://sozluk.gov.tr/adresinden> 7.5.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türkmenoğlu, H. (2014). Teknoloji ile Sanat İlişkisi ve Bir Dijital Sanat Örneği Olarak Instagram. *Ulakbilge*, 2(4), 87-100.
- Yeşilay (2023). <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/bagimlilik-nedir> adresinden 10.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Young, K. S. (1996). Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *CyberPsychology and Behavior*. 1(3), 237-244. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://netaddiction.com/articles/newdisorder.pdf adresinden 6.7.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Young, K. S. (1999). Internet Addiciton: Symptoms, evaluation and treatment. *Innovations in Clinical Practice*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.netaddiction.com/articles/symptoms.pdf adresinden 17.8.2023 tarihinde erişilmiştir.

TÜRK BASININDA MUHAFAZAKÂR KİMLİK OLGUSU¹

İsmail Cem FERİDUNOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Giresun Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-8453-4178
- ❖ Mail: cemferidunoglu@hotmail.com

¹ Bu metin yazarın “Günümüz Türkiye’inde muhafazakarlık kavramının Hürriyet ve Yeni Şafak gazeteleri bağlamında içerik analizi yöntemiyle analizi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Alemdar, K., & Topuz, H. (1989). Basında Tekelleşmeler. İstanbul: Afa Yayınları.
- Avcı, N. (1990). Enformatik Cehalet. Ankara: Rehber Yayınları.
- Balçı, K. (2003). Türkiye’de Gazeteci-Politikacı İlişkileri: Bir Çürümenin Perde Arkası. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları.
- Berberoğlu, G. (1991). Basın işletmeciliği. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Budak, H. (1993). Tekelci Sermayenin Haçlı Seferi: Özelleştirme. Diyalektik Yayınları-6, İstanbul: Çağdaş Matbaası.
- Çakır, R. (2011). “Yandaş medya” tartışmalarına bilimsel bir yaklaşım. <https://www.gazetevatan.com/yazarlar/rusen-cakir/yandas-medya-tartismalarina-bilimsel-bir-yaklasim-368848>
- Chomsky, N. (1999). Medya Gerçeği. İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Erinç, O. (1999). Medya ve Politika. İstanbul: Çağdaş Yayınları
- Girgin, A. (2001). Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- İlgaz, C. (2000). Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna ve Basımına Yansımaları. İÜ İletişim Fakültesi Yayınları.
- İnsel, A. (1990). Türkiye toplumunun bunalımı. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Kaplan, Y. (2012) Muhafazakar Medya Kendisine İhanet Ediyor, İktidarla İlişkisi Çok İğrenç. <https://t24.com.tr/haber/muhafazakar-medya-kendisine-ihanet-ediyor-iktidarla-iliskisi-cok-igrenc,206522>
- Karaalioğlu, M. (2012). Yandaş Medya. <https://haber.sol.org.tr/medya/yandas-kalem-den-reklam-isyani-biz-buyuduk-daha-cok-reklam-verin-haberi-63994>
- Mac Bride Raporu (1993). Bir Çok Ses Tek Bir Dünya- İletişim ve Toplum-Bugün ve Yarın, Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu.
- Nebiler, H. (1995). Medyanın Ekonomi Politikası. İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Önce, B. E. (2008). Muhafazakâr Medyanın Görme Bozuklukları: Yeni Şafak Örneği. Haksöz Dergisi, Haziran Sayı:207.
- Özek, Ç. (2011). Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına. İstanbul: Alfa Yayınları
- Özsever, A. (2004). Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci: Türkiye’de Basın Çalışanlarının Sorunları ve Bir Model Önerisi. İmge Kitabevi.
- Söylemez, A. (1997). Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı Yayını.
- Talu, U. (2000). Dipsiz Medya. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tılıç, D. (2003). Sonuç Yerine: 21 .Yüzyılda Gazetecilik Yeni Koşullar ve Tehditler, Der.:Doğan Tılıç, Türkiye’de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği.

Topuz, H. (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Turanlı, R. (2000). Mikroekonomik Analiz. Bilim Teknik Yayınevi.

Zürcher, E. J. (1995). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.

MÜBADELEYİ “REMBETİKO” VE “DEDEMİN İNSANLARI” FİLMLERİ ÜZERİNDEN BAUMAN’IN “BİZ”, “ONLAR” VE “YABANCI” KAVRAMLARIYLA OKUMAK

Mahmut BİNGÖL

- ❖ Kurum Bilgisi: Arş. Gör. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü, Ankara, Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-3009-0428
- ❖ Mail: mhmt.bngl@gmail.com

Hayrullah YANIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Dr. Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, Kınıklı Kampüsü, Denizli, Türkiye,
- ❖ ORCID: 0000-0001-7636-8715
- ❖ Mail: hayrullahy@pau.edu.tr

Kaynakça

- Akbulut, Hasan (2010) Film Çözümlemeleri. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Assmann, Jan (2015). *Kültürel Bellek: Ekski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2010). *Sosyolojik Düşünmek*. 7. Baskı (Çev.) Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozdağlıoğlu, Yücel (2014). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3) özel sayı, ss. 9-32.
- Cebecioğlu, Ethem (1997) Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Ankara: Ağaç Kitabevi
- Clark, Bruce. (2008) "İki Kere Yabancı -Kitlesel İnsan İhracı Modern Türkiye ve Yunanistan'ı Nasıl Biçimlendirdi?". (Çev.) *Müfide Pekin*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çınar, Sahure (2014). Erzurum Arkeoloji Müzesi Deposunda Bulunan Kaçar Dönemine Ait Bir Grup İbrik. *Art-Sanat Dergisi*, Sayı 2, 163-182.
- Elaltuntaş, Ömer Faruk (2014). Parmak Uçlarındaki Kültürel Hazine: Tespih. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (7), 145-170.
- Fırat, Didem Güngör (2014). Ulus-Devlet Anlayışı Karşısında Toplumsal Hafızanın Direnişi: Rembetiko Örnek Olayı. *Akademik Hassasiyetler*, 1(1), ss 118-139.
- Özbulduk Kılıç, Işkın (2016). Sinema Seyirci İlişkisi: Çağan Irmak Filmlerinin Alımlaması (Yayımlanmamış Y.L.Tezi),. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez No:440938, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>nden erişilmiştir.
- Özden, Zafer (2004) *Film Eleştirisi: Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi*, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Suner, Asuman (2006). *Hayalet Ev: Yeni Türk Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol: 30 Ocak 1923: Düstur III, Tertip C.V

İnternet Kaynakları

IMDB. (tarih yok). *Costas Ferris Biography*. IMDB: http://www.imdb.com/name/nm0002948/bio?ref_=nm_ov_bio_sm adresinden alındı, E.T.: 07 Haziran 2023

Lozan Mübadilleri Vakfı: Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol, <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-sozlesmesi/> adresinden alındı. E.T. 5 Mayıs 2023

Süar Oral, Selin (2013, 2, 6). *Rembetiko ile Mübadeleye Yeniden Bakmak*. Şalom: http://www.salom.com.tr/haber-85699-rembetiko_ile_mubadeleye_yeniden_bakmak_.html adresinden alındı, E.T.: 06 Haziran 2023.

AKADEMİSYENLERİN ROBOT GAZETECİLİĞİNE İLİŞKİN BAKIŞ AÇISI

Meryem ALTINTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-1896-3393
- ❖ Mail: meryem_tolan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Çelebi, V., & İnal, A. (2019). Yapay zekâ bağlamında etik problemi. *Journal of International Social Research*, 12(66).
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3614>
- Çelik, R., & Dalgaldere, S. (Ed.). (2015). *Yeni ve geleneksel medya okumaları*. İskenderiye Kitap.
- Çetin, M., & Aktaş, A. (2021). Yapay zeka ve eğitimde gelecek senaryoları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18 (Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4225-4268. DOI: 10.26466/opus.911444
- Demir, M. (Ed.). (2014). *Yeni medya üzerine... Yeni iletişim teknolojileri*. Literatürk Academia.
- Fırat, F. (2019). Robot journalism. *The International Encyclopedia of Journalism Studies*, 1-5. <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iej0243>
- Gezgin, S. (Ed.). (2018). *Dijital çağda iletişim*. Eğitim Yayınevi.
- İpek, S. U. C. U. (2019). Yapay zekanın toplum üzerindeki etkisi ve yapay zekâ (AI) filmi bağlamında yapay zekaya bakış. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2(2), 203-215.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/ijotem/issue/50671/643204>
- Kılıç, N. (2021). Yeni medyanın dönüştürdüğü gazetecilik. T. Erdoğan & F. Sansar (Ed.), *İnsan ve toplum bilimlerinde akademik çalışmalar içinde* (s. 117-131). Livre de Lyon
- Kim, D., & Kim, S. (2018). Newspaper journalists' attitudes towards robot journalism. *Telematics and Informatics*, 35(2), 340-357.
<https://doi.org/10.1016/j.tele.2017.12.009>
- Kortak, İ. Y. (2022). Yapay zekâ ve haber ilişkisine kullanıcı gözünden bakmak: sosyal medyada robot haber spikerlerine gelen yorumların incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 699-710.
<https://doi.org/10.18069/firatsbed.1060917>
- Köroglu, Y. (2017). Yapay zeka'nın teorik ve pratik sınırları. *Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi*, 26-30.
- Latar, N. L. (2018). Robot journalism. In *Robot Journalism: Can Human Journalism Survive?* (pp. 29-40). https://doi.org/10.1142/9789813237346_0003
- Narin, B. (2017). Uzman görüşleri bağlamında haber üretiminde otomatikleşme: Robot gazetecilik. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (27), 79-108.
<https://doi.org/10.16878/gsuilet.373242>
- Öztürk, K., & Şahin, M. E. (2018). Yapay sinir ağları ve yapay zekâ'ya genel bir bakış. *Takvim-i Vekayi*, 6(2), 25-36.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/takvim/issue/40063/427526>
- Pavlik, J V. (2013). *Yeni medya ve gazetecilik*. M. Demir & B. Kalsın (Çev.). Phoenix Yayınevi.

- Pınarbaşı, T. E., & Astam, F. K. Fırsat mı Tehdit mi?: Özgürleşim ve Sınırlayıcı Alanları ile Yeni Nesil Gazetecilik. *Turkish Studies - Social Sciences*, 15(5), 2675 - 2692. 10.47356/TurkishStudies.45338
- Pirim, A. G. H. (2006). Yapay zeka. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 1(1), 81-93. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jyasar/issue/19113/202842>
- Yaşar, İ. H., & Altincik, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Bakanlıklarının Web Sitelerinin Halkla İlişkiler Bağlamında Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 224-236.

**İNTERNET GAZETECİLİĞİNDE
YÜKSEK HASTALIK FARKINDALIĞI
ÇAĞI: İNSAN İLİŞKİLERİ VE İLETİŞİM
TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA BİR
DEĞERLENDİRME**

Olga UNTILA KAPLAN

- ❖ İstanbul Medipol Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-1525-4989
- ❖ okaplan@medipol.edu.tr

KAYNAKLAR

- Actual de Cluj (2020). Un meşter din Cluj a conceput pantofi de distanţare socială, 27 Mayıs, <https://actualdecluj.ro/un-mester-din-cluj-a-conceptut-pantofii-de-distanţare-sociala/> (Erişim tarihi: 4.09.2023).
- Aktepe, İ., Tolan, Ö. (2020). Bilinçli Farkındalık: Güncel Bir Gözden Geçirme, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4): 534-561. doi: 10.18863/pgy.692250 (Erişim tarihi: 4.09.2023).
- Arkan, Z. N. (2022). Hakikat Sonrası Çağda İdeoloji ve Söylem İlişkisi Bağlamında Kişilerarası İletişim: Twitter Örneği, *İletişim ve Diplomasi*, 9, 25-48. <https://doi.org/10.54722/iletisimvediplomasi.1124537> (Erişim tarihi: 5.09.2023).
- Atabek, Ü. (2013). Yeni Medya ve Yeni İletişim Düzeni, *Mülkiye Dergisi*, 37(3), 175-181. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/164> (Erişim tarihi: 5.09.2023).
- Babacan, M.E. (2021). Teknoloji, İletişim ve İnsanlık 2.0, *ICOMS 2021 Ullulararası İletişim Bilimleri Sempozyumu, Özet Bildiri Kitabı*, s. 38. https://icoms.sakarya.edu.tr/sites/icoms.sakarya.edu.tr/file/Bildiri_Ozet_Kitapciği_1_1.pdf (Erişim tarihi: 6.09.2023).
- Bardakçı, M. (2020). “Sosyal Mesafe”nin Türkçesi “Uzak Dur!” veya “Kimseye Yaklaşma!”dır. “İzolasyon”a da “Tecrit” Denir, *Habertürk*, 19 Nisan, <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2650971-sosyal-mesafenin-turkcesi-uzak-dur--veya-kimseye-yaklasma-dir-izolasyona-da-tecrit-denir> (Erişim tarihi: 6.09.2023).
- Bulunmaz, B. (2011). İnternet Gazeteciliğinin Medya Dünyası İçindeki Rolü ve Ekonomik Boyutları, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı: 18, Ocak, 27-46. <https://dergipark.org.tr/pub/maruid/issue/25223/266660> (Erişim tarihi: 6.09.2023).
- Bursalı, O. (2020). Genlerimiz Sosyal Mesafe İçin Uygun Değil, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Mayıs, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/orhan-bursali/genlerimiz-sosyal-mesafe-icin-uygun-degil-1738696> (Erişim tarihi: 6.09.2023).
- Bursalı, O. (2020). Sosyal Mesafe Kavramına Türkiye’den Katkı, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Mayıs, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/orhan-bursali/sosyal-mesafe-kavramina-turkiyeden-katki-1737931> (Erişim tarihi: 7.09.2023).
- Cangöz, İ. (2016). 21. Yüzyıl Başlarında Türkiye’de Gazetecilik: Mesleki Rol Kavrayışı ve Etkili Dinamikler, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 107-128. <https://silo.tips/download/21-yzyil-balarında-trkiye-de-gazetecilik-mesleki-rol-kavrayis-ve-etkili-dinamikler> (Erişim tarihi: 7.09.2023).
- Davis, M. (2017). “Is it Going to be Real?” Narrative and Media on a Pandemic, *Forum Qualitative*, Volume 18, No. 1, Art. 18, January.

<https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/2768/4067>
(Erişim tarihi: 7.09.2023).

- Düğünlerde Yeni Dönem: Sosyal Mesafe Çubuğuyla Halay Önerisi, Cumhuriyet Gazetesi, 9 Mayıs 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dugunlerde-yeni-donem-sosyal-mesafe-cubuguyla-halay-onerisi-1737836> (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Eren, G. (2018). Kişilerarası İletişim Nedir, Ne Değildir?, Kişilerarası İletişim Güncel Yaklaşımlar ve Kuramsal Temeller, Editör Serhat Ulağlı, İstanbul: Motto Yayınları.
- Erkal, E. M. (2020). Sosyal Mesafe Mi? Fiziki Mesafe Mi?, Yeniçağ Gazetesi, 24 Nisan, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sosyal-mesafe-mi-fiziki-mesafe-mi--prof-dr-mustafa-e-erkal-276643h.htm> (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Eyüp Dede, İlginç Sosyal Mesafe Kuralı Önlemleri, <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=DfC5Um-fghs> (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Gerlach, N., Hamilton, S. (2014). Trafficking in the Zombie: The CDC Zombie Apocalypse Campaign, Diseaseability and Pandemic Culture, Refractory. A Journal of Entertainment Media, June 26, Volume 23. <https://refractoryjournal.net/cdc-zombie-apocalypse-gerlach-hamilton/> (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Hamilton, S. (2019). Mediating Disease Cultures, Canadian Journal of Communication, Volume 44, Issue 2, June, 151-156. DOI: 10.22230/cjc.2019v44n2a3611 (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Hepsi Birbirinden acayıp! Parmağın Ucuna Çok Dikkatli Bakın, 29 Haziran 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/lezizz/galeri-birbirinden-iliginc-yontemler-buldular-ustelik-ikisi-turkiyede-41545766/25> (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Kalsın, B. (2016). Geçmişten Geleceğe İnternet Gazeteciliği: Türkiye Örneği, International Journal of Social Science, Number 42, Winter III, Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3267>, 75-94 (Erişim tarihi: 22.09.2023).
- Kalsın, B. (2017). Robot Gazeteciliğin Yükselişi: Haber Odalarının Yeni Çalışanları, Tüm Boyutlarıyla İnternet Haberciliği, Editör: Berrin Kalsın, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Karaduman, M. (2002). Değişen İletişim Ortamı, Yeni Medya ve İnternet Gazeteciliği, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kasapoğlu, Ç. (2020). Koronavirüs: Salgın Hastalıklar Tarihi Uzmanı Prof. Snowden'a Göre 'Daha İnsani ve Dirençli Bir Toplum yaratabiliriz', 26 Mart 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52046490> (Erişim tarihi: 22.09.2023).
- Kaya, T. (2017). Yeni İletişim Teknolojileri ve İnsan İlişkilerin Yabancılaşma Bağlamında Analizi: Her (Aşk) Filmi Örneği, Kesit Akademi Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 10, Aralık 2017, 340-361.

- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59836/864595> (Erişim tarihi: 22.09.2023).
- Khalilov, V. (2020). "Pandemic Culture" in the U.S. Cinema, Russia and America in the 21 st Century, Issue 3, DOI: 10.18254/S207054760011725-4 (Erişim tarihi: 22.09.2023).
- Korkmaz, A. (2009). İnternet gazeteciliğinin Kamuoyu Oluşumuna Etkisi, Erciyes İletişim Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 6-19, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/5861/77575> (Erişim tarihi: 23.09.2023).
- Köseoğlu, Ö. (2020). Kafe ve Restoranlarda Yeni Dönem.Sosyal Mesafe İçin Uygulanan Yöntemler şaşırttı, 6 Haziran, Hürriyet Gazetesi, <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-kafe-ve-restoranlarda-yeni-donem-sosyal-mesafe-icin-uygulanan-yontemler-sasirtti-41534846/6> (Erişim tarihi: 23.09.2023).
- Kutlu, Ö. Ö. (2014). Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında Yeni Gazeteci Kimliği, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Mairal, G. (2011). The history and the narrative of risk in the medya, Health, Risk & Society, 13: 1, 65-79. DOI: 10.1080/13698575.2010.540313 URL: <http://dx.doi.org/10.1080/13698575.2010.540313> (Erişim tarihi: 23.09.2023).
- Orhan, A. (2019). Endüstri 4.0 Devrim mi Devinim mi?, İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18, 557-576. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2154496> (Erişim tarihi: 24.09.2023).
- Özçağlayan, M. (1996). Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Özçiçek Dölekoğlu, C., Bak, G. (2020). Tüketici'den (Consumer) Türetici'ye (Prosumer), Yönetim ve Pazarlamada Güncel Yaklaşımlar, Editör: 311-325. https://www.researchgate.net/publication/348236360_Tuketici'den_Consumer_Turetilici'ye_Prosumer (Erişim tarihi: 24.09.2023).
- Özşenler, D. (2021). Kovid-19 ve Sosyal Mesafe: Meta-Tematik Bir Analiz, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 12(1), 12-23. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/397576> (Erişim tarihi: 24.09.2023).
- Rusya'da Karantina'da Sıra Dışı Nikâh, 15 Mayıs 2020, NTV, <https://www.ntv.com.tr/dunya/rusyada-karantinada-sira-disi-nikah.6rC8J4Ot7UKKCEHoxeMBTQ#> (Erişim tarihi: 20.09.2023).
- Schopenhauer, A. (2007). Parerga e Paralipomena, Tomo Secondo, A cura di Mario Carpitella, Adelphi Edizioni, Traduzioni di Mazzino Montinari e di Eva Amendola Kuhn, III edizioni.
- Soybaş, F. (2020). Yeni Dönemde de İş Hayatı Nasıl Olacak, Hürriyet, 2 Haziran, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/fulya-soybas/yeni-donemde-de-is-hayati-nasil-olacak-41531430> (Erişim tarihi: 25.09.2023).

- Şahin, E., Ayaz, F. (2021). Bir Sağlık Arama Davranışı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: İzolasyon, Karantina, ve Sosyal Mesafe Tedbirlerinde Facebook'ta Covid-19 İçerikli Sosyal Medya Paylaşımlarının Görünümü, *Connectist: İstanbul University Journal of Communication Sciences*, 60, 185-215. <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/connectist/article/bir-saglik-arama-davranisi-olarak-sosyal-medya-kullanimi-izolasyon-karantina-ve-sosyal-mesafe-tedbirlerinde-facebookta-covid-19-icerikli-sosyal-medya-paylasimlarinin-gorunumu>, (Erişim tarihi: 25.09.2023).
- Şahin, N. H., Yeniçeri, Z. (2015). Farkındalık Üzerine Üç Araç: Psikolojik Farkındalık, Bütünleyici Kendilik Farkındalığı ve Toronto Bilgece Farkındalık Ölçekleri, *Türk Psikoloji Dergisi*, Aralık 2015, 30 (76), 48-64. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/243488/> (Erişim tarihi: 25.09.2023).
- Şapolyo, E. B. (1969). *Türk Gazeteciliği Tarihi. Her Yönüyle Basın*, Ankara: Güven Matbaası.
- Tarhan, N. (2020). Küresel Salgın Sonrası İnsan İlişkileri: Yeni Dünyada Yeni Doğrular, *Türkiye Bilimler Akademisi*, 693-717. DOI: 10.53478/TUBA.2020.055 (Erişim tarihi: 25.09.2023).
- Untila Kaplan, O. (2021). Türk ve Rus Akademik Çalışmalarında Yeni Medya Eğitimi Sorunsalı Üzerine Bir Değerlendirme, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2290-2322, <https://doi.org/10.26466/opus.798847> (Erişim tarihi: 25.09.2023).

GELENEKSEL MEDYANIN BİLGİ ÇAĞINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ragıp BİNGÖL

- ❖ Kurum Bilgisi: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002-2964-9108
- ❖ Mail: ragibbingol@gmail.com

KAYNAKÇA

- Alpsoy, İ. (2023). Türk Medyasında Yapay Zeka Destekli Robot Gazeteciliğine Dair İlkler. (Editör: Serap Sarıbaş ve Turgay Akkuş). *Sosyal, İnsan ve İdari Bilimlerde Yenilikçi Çalışmalar* içinde, (s. 2261-2276). Duvar Yayınları.
- Alpsoy, İ. (2021). Geleneksel medya'dan yeni medya'ya geçiş kavramsal bir inceleme. (Editör: Emre Seyrek). *Yönetim ve Medya Alanında Seçme Konular* içinde. (s. 59-85). Kriter Yayınları.
- Askeroğlu, E. D., & Karakulakoğlu, S. E. (2019). Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya Geçiş Sürecinde Değişen Gazetecilik 'Yurttaş Gazeteciliği: Kuşaklar Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(1), 508-536.
- Baudrillard, J. (1991). Sessiz yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu, (Çev: Oğuz Adanır), Ayrıntı Yayınları.
- Burgess, J. ve Hurcombe E. (2019). Digital journalism as symptom, response, and agent of change in the platformed media environment. *Digital Journalism*, 7(3), 359-367.
- Chugh, R., & Ruhi, U. (2018). Social media in higher education: A literature review of Facebook. *Education and Information Technologies*, 23, 605-616.
- Edmonds, E. A., Weakley, A., Candy, L., Fell, M., Knott, R., & Pauletto, S. (2005). The studio as laboratory: Combining creative practice and digital technology research. *International Journal of Human-Computer Studies*, 63(4-5), 452-481.
- Fardouly, J., Pinkus, R.T. ve Vartanian, L.R. (2017). Sosyal medya, geleneksel medya ve bizzat yapılan görünüm karşılaştırmalarının kadınların günlük yaşamlarına etkisi. *Beden imajı*, 20, (31-39).
- Guo, W. (2022, May). The Comparative Analysis of the Utilization of Traditional Broadcast TV in the UK and China. In 2022 *International Conference on Comprehensive Art and Cultural Communication (CACC 2022)* (pp. 65-69). Atlantis Press.
- Gürcan, H. İ., & Kumcuoğlu, İ. K. (2017). Gelenekselden yeniye medya işletmeciliği kavramının tarihsel gelişimi ve yaşanan dönüşümler üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (27), 149-164.
- Hamari, J., & Sjöblom, M. (2017). What is eSports and why do people watch it?. *Internet research*, 27(2), 211-232.
- Hamilton, C. (2019). Popular music, digital technologies and data analysis: New methods and questions. *Convergence*, 25(2), 225-240.
- Hamilton, W. A., Garretson, O., & Kerne, A. (2014). Streaming on twitch: fostering participatory communities of play within live mixed media. In *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems* (pp. 1315-1324).

- Hess, T., Matt, C., Benlian, A., Wiesböck, F., (2016). Options for Formulating a Digital Transformation Strategy. *MIS Quarterly Executive*, 15(2), 123-139.
- İlaslan, S., & Sümer, B. (2023). Uluslararası Televizyon Akışının Platformlaşması Bağlamında Avrupa'da Kamu Hizmeti Yayıncılığının Dönüşümü ve TRT. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 78(2), 333-355.
- Isenmann, R., & Lenz, C. (2002). Internet use for corporate environmental reporting: current challenges—technical benefits—practical guidance. *Business Strategy and the Environment*, 11(3), 181-202.
- Itani, O. S., Krush, M. T., Agnihotri, R., & Trainor, K. J. (2020). Social media and customer relationship management technologies: Influencing buyer-seller information exchanges. *Industrial Marketing Management*, 90, 264-275.
- Kanaat, E. E., Ilgaz Büyükbaykal, C., & Büyükbaykal, G. (2019). Dijital dönüşüm ve yazılı basın üzerindeki etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 14(7), 3799-3817.
- Kartashova, L. A., Prykhodkina, N. O., Makhynia, T. A., Tymoshko, H. M., Sholokh, O. A., & Zhuravlev, F. M. (2022). Social media as a strategic tool in school management: experience of Ukraine and USA. *AET 2020*, 196.
- Kosterich, A. (2021). Reengineering journalism: Product manager as news industry institutional entrepreneur. *Digital Journalism*, 1-30.
- Mattoni, A. (2017). A situated understanding of digital technologies in social movements. *Media ecology and media practice approaches. Social Movement Studies*, 16(4), 494-505. <https://doi.org/10.1080/14742837.2017.1311250>
- Nagarajan, R., & Thirunavukarasu, R. (2022). Big data analytics in cloud computing: effective deployment of data analytics tools. In *Research Anthology on Big Data Analytics, Architectures, and Applications* (pp. 228-244). IGI Global.
- Nielsen (2011), Led by Facebook, Twitter, Global Time Spent on Social Media Sites up 82% Year over Year. NielsenWire.
- Sarıgül, A. (2023). Sosyal medya ve örgütsel eylemler. (Editörler: Müjdat Avcı ve Ergün Kara). *Birey Örgüt ve Toplum* içinde, (s. 15-26). Eğitim Yayınevi.
- Selçuk, H. Alpsoy, İ. ve Bingöl, R. (2022). Siyasal iletişimde yapılan etik ihlallerde yeni medyanın kullanımı. *Turkish Research Journal of Academic Social Science*, 5(2), 119-126.
- Singer, J. B. (2006). Stepping back from the gate: Online newspaper editors and the co-production of content in campaign 2004. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 83(2), 265-280.
- Yang, X. (2022). Application of cloud computing technology in optimal design of decision support system under mass communication theory. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*, 13(Suppl 3), 1177-1185.
- Yurdigül, Y. ve Zinderen, İ.E. (2012). Yeni medyada haber dili (Ayşe Paşalı olayı üzerinden geleneksel medya ve internet haberciliği karşılaştırması). *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* , 2(3), 81-91.

Zhao, C., Yang, J., Zheng, Y., Yang, J., Guo, G., Wang, J., & Chen, T. (2019). Effects of environmental governance in mining areas: The trend of arsenic concentration in the environmental media of a typical mining area in 25 years. *Chemosphere*, 235, 849-857.

ENERJİ PİYASALARI VE BORSA İNDEKSLERİNE YÖNELİK ÇALIŞMALARIN SOSYAL AĞ ANALİZİ

Salih PARMAKSIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3593-5511
- ❖ Mail: salihparmaksiz@isparta.edu.tr

Kaynakça

- Ağcasulu, H. ve Yavuz, İ. S. (2021). Yerel yönetimler ve bütçe ilişkisine yönelik akademik çalışmaların bibliyometrik analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13(24), 104-121. doi:10.20990/kilisiibfakademik.890718
- Arı, T. (2005). *Geçmişten günümüze Ortadoğu, siyaset, savaş ve diplomasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Asafu-Adjaye, J. (2000). The relationship between energy consumption, energy prices and economic growth: Time series evidence from Asian developing countries. *Energy Economics*, 22(6), 615-625. doi:10.1016/S0140-9883(00)00050-5
- Bates, D. S. (1996). Jumps and stochastic volatility: Exchange rate processes implicit ind deutsche mark options. *The Review of Economic Studies*, 9(1), 69-107.
- Bates, D. S. (2000). Post-'87 crash fears in the S&P 500 futures option market. *Journal of Econometrics*, 94(1), 181-238. doi:10.1016/S0304-4076(99)00021-4
- Bernanke, B. S. ve Kuttner, K. N. (2005). What explains the stock market's reaction to federal reserve policy? *The Journal of Finance*, 60(3), 1221-1257. doi:10.1111/j.1540-6261.2005.00760.x
- Blanchard, O. J. ve Riggi, M. (2013). Why are the 2000s so different from the 1970s? A structural interpretation of changes in the macroeconomic effects of oil prices. *Journal of the European Economic Association*, 11(5), 1032-1052. doi:10.1111/jeea.12029
- Bozkurt, A. A. ve Çelikkaya, S. (2022). Doğrudan yabancı yatırımlar ve bölgesel kalkınma ilişkisi üzerine sosyal ağ analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(4), 657-673.
- Bozkurt, A. A. ve Gökmenoğlu, M. (2023). Enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmaların bibliyometrik ağ analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 78-110. doi:10.53443/anadoluibfd.1185966
- Broadus, R. N. (1987). Toward a definition of "bibliometrics". *Scientometrics*, 12(5-6), 373-379.
- Campbell, J. Y. (1996). Understanding risk and return. *Journal of Political Economy*, 104(2), 298-345.
- Campbell, J. Y., Grossman, S. J. ve Wang, J. (1993). Trading volume and serial correlation in stock returns. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(4), 905-939. doi:10.2307/2118454
- Delen, D. ve Crossland, M. D. (2008). Seeding the survey and analysis of research literature with text mining. *Expert Systems with Applications*, 34(3), 1707-1720. doi:10.1016/j.eswa.2007.01.035
- Diodato, P. ve Gellatly, P. (1994). *Dictionary of bibliometrics* (1. bs.). New York: Routledge.

- Ellegaard, O. ve Wallin, J. A. (2015). The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact? *Scientometrics*, 105, 1809-1831. doi:10.1007/s11192-015-1645-z
- Eyüboğlu, K. ve Eyüboğlu, S. (2016). Doğal gaz ve petrol fiyatları ile BIST sanayi sektörü endeksleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Yaşar University*, 11(42), 84. doi:10.19168/jyu.23741
- Fahimnia, B., Sarkis, J. ve Davarzani, H. (2015). Green supply chain management: A review and bibliometric analysis. *International Journal of Production Economics*, 162, 101-114. doi:10.1016/j.ijpe.2015.01.003
- Fleming, J. ve Ostdiek, B. (1999). The impact of energy derivatives on the crude oil market. *Energy Economics*, 21(2), 135-167. doi:10.1016/S0140-9883(99)00003-1
- Fouquet, R. (2009). A Brief History of Energy. *International Handbook on the Economics of Energy* içinde . Edward Elgar Publishing.
- Ghosh, S. (2002). Electricity consumption and economic growth in India. *Energy Policy*, 30(2), 125-129. doi:10.1016/S0301-4215(01)00078-7
- Gökmenoğlu, M. ve Göze Kaya, D. (2023). Mali alan üzerine yapılmış olan çalışmaların bibliyometrik ağ analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 879-908. doi:10.26745/ahbvuibfd.1169665
- Gökmenoğlu, M. ve Yavuz, İ. S. (2022). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik çalışmaların bibliyometrik ağ analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (52), 231-252. doi:10.30794/pausbed.1088158
- Hamilton, J. D. (1983). Oil and the macroeconomy since World War II. *Journal of Political Economy*, 91(2), 228-248.
- Hamilton, J. D. (2003). What is an oil shock? *Journal of Econometrics*, 113(2), 363-398. doi:10.1016/S0304-4076(02)00207-5
- Huang, R. D., Masulis, R. W. ve Stoll, H. R. (1996). Energy shocks and financial markets. *Journal of Futures Markets*, 16(1), 1-27. doi:10.1002/(SICI)1096-9934(199602)16:1<1::AID-FUT1>3.0.CO;2-Q
- Ikenberry, G. J. (1986). The irony of state strength: Comparative responses to the oil shocks in the 1970s. *International Organization*, 40(1), 105-137. doi:10.1017/S0020818300004495
- Liu, X., Zhan, F. B., Hong, S., Niu, B. ve Liu, Y. (2012). A bibliometric study of earthquake research: 1900–2010. *Scientometrics*, 92(3), 747-765. doi:10.1007/s11192-011-0599-z
- Martin, R. (1997). Do we practise quality principles in the performance measurement of critical success factors? *Total Quality Management*, 8(6), 429-444. doi:10.1080/0954412979433
- Öztürk, D. S. ve Saygin, S. (2017). The Economic effects of the 1973 oil crisis and stagflation case. *BJSS Balkan Journal of Social Sciences*, 6(12), 1-12.

- Popp, D. (2002). Induced Innovation and Energy Prices. *American Economic Review*, 92(1), 160-180. doi:10.1257/000282802760015658
- Price, D. D. S. (1976). A general theory of bibliometric and other cumulative advantage processes. *Journal of the American Society for Information Science*, 27(5), 292-306.
- Regnier, E. (2007). Oil and energy price volatility. *Energy Economics*, 29(3), 405-427. doi:10.1016/j.eneco.2005.11.003
- Rocks, L. ve Runyon, R. P. (1972). *Energy Crisis*. London: Crown Publishers.
- Şimşek, A. (2020). Girişimcilik alanında yapılmış yayınların bibliyometrik incelemesi: Web of science veri tabanı örneği. *Ekonomi, Finans ve İşletme Yönetimi Alanında Güncel Gelişmeler-I* içinde (ss. 73-97). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Şimşek, A. (2022). Finansal davranış konusuyla ilgili bir yazınölçüm ve değerlendirme çalışması. *Çeşitli Sektörler Bağlamında Davranışsal Finans Uygulamaları* içinde (1. bs., ss. 179-217). Ankara: Gazi Kitabevi,.
- Şimşek, A. ve Küçükeşmen, E. (2021). Web of science veri tabanında analitik hiyerarşi prosesiyle ilgili yayınların bibliyometrik analizi. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 148-162. doi:10.47257/busad.1040086
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523-538. doi:10.1007/s11192-009-0146-3
- Waltman, L., Van Eck, N. J. ve Noyons, E. C. M. (2010). A unified approach to mapping and clustering of bibliometric networks. *Journal of Informetrics*, 4(4), 629-635. doi:10.1016/j.joi.2010.07.002
- Yaylalı, M. ve Lebe, F. (2012). İthal ham petrol fiyatlarının Türkiye'deki Makroekonomik Aktiviteler üzerindeki etkisi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 32(1), 43-68.
- Yıldırım, E. (2016). Enerji fiyat şoklarının hisse senedi piyasasına etkisi: BIST örneğinde asimetrik nedensellik ve etki-tepki analizi kanıtları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 187-200. doi:10.17130/ijmeh.2016icaf22434
- Zakoian, J.-M. (1994). Threshold heteroskedastic models. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 18(5), 931-955. doi:10.1016/0165-1889(94)90039-6
- Zupic, I. ve Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472. doi:10.1177/1094428114562629

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN ETKİLERİ: GÖSTERİŞÇİ TÜKETİMİN SOSYAL MEDYA PLATFORMLARINDA YÜKSELİŞİ

Selver MERTOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Kastamonu Üniveristesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-1189-675X
- ❖ Mail: smertoglu@kastamonu.edu.tr

Kaynakça

- Basmacı, P. (2018). Yeni İletişim Teknolojilerinin Bireyin Serbest Zaman Kullanımına Etkisi Ve Kuramsal Açıdan Değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 110-126.
- Güneş, A. (2013). Kil Tabletlerden Elektronik Tabletler: İletişim Araçlarının Tarihsel Gelişim Süreci. *E-Journal Of New World Sciences Academy*, 8 (3), 277-300.
- Güleç, C. (2015). Thorstein Veblen ve Gösterişçi Tüketim Kavramı . Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 1 (38) , 62-82 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23772/253409>
- Hız, G., (2009), “Gelişmekte Olan Ülkelerde Gösterişçi Tüketim: Türkiye ile İlgili Bir Araştırma (Muğla Örneği), Doktora Tezi, Muğla Üniversitesi.
- Sabuncuoğlu, A. (2015). Sosyal medyanın bir gösteriş tüketimi mecrası olarak kullanımı. İçinde A. Z. Özgür & A. İşman (Ed.), Sakarya: İletişim Okumaları 2015 (ss. 369-381), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Sarıöz, Y. (2005). Aylak sınıfın teorisi. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi* 16 (55), 125-128.
- Sezgi Açıklım ve Levent Erdoğan, “Veblen’ci Gösteriş Amaçlı Tüketim”, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 4, sayı 7, 2005.
- Terzioğlu, E. (2023). An Investigation on ‘Second-Hand Clothing Applications’ in the Context of the Diderot Effect. *Erciyes İletişim Dergisi*, 10(2), 593-608 <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1262131>
- Veblen, T. (2017). Aylak sınıfın teorisi. Ankara: Heretik Yayınları
- Veblen, The Theory of the Leisure Class (ed. Martha Banta), Oxford, GBR: Oxford University Press, 2007, s. 52-53.

ENGELLİĞİN ÖNLENMESİNDE İLETİŞİMİN ROLÜ: SOSYAL MEDYADA MEYDAN OKUMA AKIMLARI

Sevgi Nur SADEDİL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-6152-7285
- ❖ Mail: sevginur.sadedil@yeniuyuzyl.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2014). Siz boş verin ucuz PR peşinde koşanları; farkındayım, farkındasın, farkında! <https://rb.gy/4ct3m>
- Akdal, T. (2021). Covid-19 Aşısına Yönelik Medya İçeriklerinin Korunma Güdüsü Kurami Perspektifinde İncelenmesi 3. Uluslararası Küresel Pandemiler ve Multidisipliner Covid-19 Çalışmaları Sempozyumu, <https://rb.gy/pm8wr>
- Akil Haber Ajansı. Daha Fazla Takipçi İçin Hayatlarını Tehlikeye Atıyorlar. 08.07 2023'de <https://rb.gy/xep11> adresinden alınmıştır.
- Altan, S. (2019). Netflix'in Bird Box Filmi, Bir Meydan Okuma Akımının Başlamasına Neden Oldu. 08.07.2023'de <https://rb.gy/w6g0z> adresinden alınmıştır.
- Bolat, C. (2020). Pazarlamasyon: Audi'nin Logo Meydan Okumasına Mercedes de Katıldı. <https://shorturl.at/tCPV5>
- Bulduk, S., S. Yurt, Y. Dinçer ve Ardıç, E. (2015). Sağlık Davranışı Modelleri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 5(1). 28-34.
- Ceylan, H. Ve Başhelveacı, V. 2011. Risk Değerlendirme Tablosu Yönetimi İle Risk Analizi: Bir Uygulama. *International Journal of Engineering Research and Development*, Vol.3(2), 25-33.
- Çenesiz, E. ve Atak, N. (2007). Türkiye'de sağlık inanç modeli ile yapılmış araştırmaların değerlendirilmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 427-434.
- Craciun, G. Shin, D. ve Zhang, J. Q. (2017). Safe Driving Communication: A Regulatory Focus Perspective. *Journal of Consumer Behaviour*.
- Engelliler Konfederasyonu. 2020'nin Engelli Hakları Açısından Değerlendirilmesi. 01.09.2023'de <https://shorturl.at/djrw7> adresinden alınmıştır.
- Erol, S. ve Erdoğan, S. (2007). Sağlık Davranışlarını Geliştirmek ve Değiştirmek İçin Transteoretik Modelin Kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 10(2),86-94.
- Eşiyok, B., Yasak, Y. ve Korkusuz, İ. (2007). Trafikte Öfke İfadesi: Sürücü Öfke İfadesi Envanteri'nin Geçerlik ve Güvenilirliği. 18(2),1-13.
- Hennessy, D. A., ve Wiesenthal, D. L. (2001). Further validation of the driving vengeance questionnaire. *Violence and Victims*, 16(5), 565–569.
- İskender, M. ve Tanrıku T. (2010). Social support, social comparison, and anger. *International Journal of Human Sciences*, 7(1),899-911.
- Güloğlu, K. F. (2022). Engellilik hakkında kavramsal karmaşanın nedenleri ve Türkiye'deki durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 33(1), 291-315.
- Meşe, İ. (2015). Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?..*Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (33), 79-92.

- Metin, M. Medisep.org: Engellilik, Kavramsal Boyut, Toplumsal Yansımaları. 05.09.2023'de <https://medisep.org/mediblog-blog9> adresinden alınmıştır.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. Engelliler Hakkında Kanun. <https://shorturl.at/dgmry>
- Pazarlamasyon. (2018). Tide Pod Challenge Nasıl Başladı? Çamaşır Deterjanı Yenilen Ölümcül Trend!. 08.07.2023'de <https://rb.gy/6nehi> adresinden alınmıştır.
- Prochaska, J. O. ve Velicer, W.F. (1997). The transtheoretical model of health behavior change. *American journal of health promotion*. 38-48.
- Resmi Gazete, Milletlerarası Sözleşme, <https://shorturl.at/aepFX>
- Mengüç, (2020). Independent Türkçe: Sosyal medyanın popüler meydan okuması öldürebilir, beyin hücrelerinde kalıcı hasara neden olabilir. <https://rb.gy/1dcuz>
- Mynet. (2020). Tüpleri diken diken eden TikTok akımı! Diş törpüleme trendi tepki çekiyor. 08.07.2023'de <https://rb.gy/qjvot> adresinden alınmıştır.
- NTV. (2020). TikTok'ta tehlikeli akım: Tuz challenge. 08.07.2023'de <https://rb.gy/x5961> adresinden alınmıştır.
- Onedio. (2019). Gençler Arasında Hızla Yayılıyor: Sosyal Medyada Dudakları Tutkalla Yapıştırarak Büyük Gösterme Akımı. 08.07.2023'de <https://rb.gy/b6w2d> adresinden alınmıştır.
- Orman, T. Arabadan inip dans etme akımında arabası olmayanlar ne yapsın? 08.07.2023'de <https://rb.gy/k7o4m> adresinden alınmıştır.
- Tarhan, N. (2017). Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zeka. İstanbul: Timaş Yayınları
- Uçar, S. (2020). MediaCat: 4 günde 9 milyar görüntülenen el yıkama akımı. 08.07.2023'de <https://shorturl.at/frWY0> adresinden alınmıştır.
- Vatansever, Ç. (2014). Risk Değerlendirme'de Yeni Bir Boyut: Psikososyal Tehlike ve Riskler. *Çalışma ve Toplum*, 1, 117-138.
- Yavuz, C. I. Risk- Risk Değerlendirmesi ve Risk Algılaması. <https://shorturl.at/pJP09> (Erişim Tarihi: 04 Temmuz 2023).

SİYASAL İLETİŞİM ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA REKLAMLARININ İNCELENMESİ: ABD SEÇİMLERİ ÖRNEĞİ

Arş. Gör. Ümit ÇAKAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-9149-9641
- ❖ Mail: ucakar@agri.edu.tr

KAYNAKÇA

- Abbas, A., & Zahra, T. Corpus Driven Critical Discourse Analysis of 2020 Presidential Election Campaign Tweets of Donald Trump and Joe Biden. *Hayatian Journal of Linguistics and Literature*, 2021; 5(1) 26-47
- Aktan, E. (2017). *Sosyal Medya ve Siyasal Katılım*. (1 baskı.). Konya: Eğitim Yayınevi
- Alpsoy, İ. Seyrek, E. ve Selçuk, H. (2022). Yönetimde Yeni Medya Teknolojisi ve Sosyal Medya Kullanımı. (Editör: Salih Yıldız). *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Serisi Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar* içinde. (s. 85- 102). Gazi Kitabevi.
- Appel, G., Grewal, L., Hadi, R., & Stephen, A. T. The Future of Social Media in Marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 2020: 48(1), 79–95. <https://doi.org/10.1007/s11747-019-00695-1>
- Aziz, A. (2017). *Siyasal İletişim*. (7 baskı.). İstanbul: Akademik Yayıncılık.
- Balcı, Ş., & Bekiroğlu, O. (2012). İçerikten Anlama Giden Bir Tünel Olarak İçerik Çözümlemesi: 2011 Genel Seçimlerinde Ak Parti TV Reklamları Üzerine Bir Araştırma. Ö. Güllüoğlu (Editör), *İletişim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri (Görsel Metin Çözümleme)* içinde (ss. 268-279). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (8 baskı.). Konya: Eğitim Yayınevi
- Bilgin, N. (2006) *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. (1 baskı.). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Boyd, D. Social Media: A Phenomenon to Be Analyzed. *Social Media + Society*, 2015; 1(1), 1-2. <https://doi.org/10.1177/2056305115580148>
- Buccoliero, E., Bellio, E., Crestini, G., & Arkoudas, A. Twitter and Politics: Evidence From The US Presidential Elections 2016, *Journal of Marketing Communications*, 2018; 27(5) 1-27 [https://doi: 10.1080/13527266.2018.1504228](https://doi.org/10.1080/13527266.2018.1504228)
- Daşlı, Y. Use of Social Media As A Tool For Political Communication in The Field of Politics. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2019; 9(1), 243-251
- Doğan, A. (2017) *Türkiye’de Siyasal İletişim ve Siyasal Davranış*. (1 baskı.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Dommett, K. & Power, S. The Political Economy of Facebook Advertising: Election Spending, Regulation and Targeting Online. *The Political Quarterly*, 2019; 90, 257-265. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12687>
- Enli, G. Twitter As Arena For The Authentic Outsider: Exploring The Social Media Campaigns of Trump and Clinton in The 2016 US Presidential Election. *European Journal of Communication*, 2017; 32(1), 50–61. <https://doi.org/10.1177/0267323116682802>

- Franz, M. M., Franklin Fowler, E., Ridout, T., & Wang, M. Y. The Issue Focus of Online and Television Advertising in The 2016 Presidential Campaign. *American Politics Research*, 2019; 48(1), 175–196. <https://doi:10.1177/1532673x19875722>
- Gillies, J. (2018). Introduction: The 2016 US Presidential Election. Political Marketing in the 2016 U.S. Presidential Election, Jamie Gillies (Editör), *Political Marketing in the 2016 U.S. Presidential Election* İçinde (ss. 1–9). Cham: Palgrave Macmillan https://doi:10.1007/978-3-319-59345-6_1
- Hendricks, J. A. & Schill, D. (2017). The Social Media Election of 2016. Robert E. Denton Jr (Editör) *The 2016 US Presidential Campaign*, İçinde (ss. 121–150). Cham: Palgrave Macmillan https://doi:10.1007/978-3-319-52599-0_5
- Hendrix G. J. The Roles of Social Media in 21st Century Populisms: US Presidential Campaigns. *Teknokultura. Revista de Cultura Digital y Movimientos Sociales*, 2019; 16(1), 1-10. <https://doi.org/10.5209/TEKN.63098>
- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. Users of The World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 2010; 53(1), 59–68. <https://doi:10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Koshkin, M. (2021). *The Impact of Targeted Advertisements on The 2020 Election?* Master's Dissertation. UK: University of BATH <https://doi:10.13140/RG.2.2.15636.42883>.
- Lilleker, D. G. (2013). *Siyasal İletişim: Temel Kavramlar*. (1 baskı.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Macafee, T., McLaughlin, B., & Rodriguez, N. S. Winning on Social Media: Candidate Social-Mediated Communication and Voting During The 2016 Us Presidential Election. *Social Media + Society*, 2019; 5(1), <https://doi:10.1177/2056305119826130>
- McNair, B. (2012). *An Introduction to Political Communication* (5 baskı). London, England: Routledge.
- Murdani, A. D., Haqqi, H., Alchatib, A, R. The Role of Social Media and Its Implication for Democracy in 2020 U.S. Elections. *Ilomata International Journal Of Social Science*, 2022; 3(3), 325-336. <https://doi.org/10.52728/ijss.v3i3.499>
- Özkan, N. (2014). *Türkiye ve Dünyadan Örneklerle Seçim Kazandıran Kampanyalar*. (4 baskı.). İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Page M. T. (2021) Visual Narratives in Presidential Campaign 2020: A Battle of Beliefs, Values, & Ideologies. Master's dissertation. USA: Southern Illinois University
- Polat, C. (2015). *Siyasal Pazarlama ve İletişim*. (1 baskı.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Pratama, A. S. S. Danan, E. Y. M. S. Angeline, G. Abdillah, I. Z. Prayoga, J. A. & Jabari, N. A. M. A Roadmap for The Successful Use of Social Media in

Electoral Campaigns. *Bulletin of Social Informatics Theory and Application*, 2021; 5(1), 28–37. <https://doi.org/10.31763/businta.v5i1.430>

Rossini, P., Hemsley, J., Tanupabrungsun, S., Zhang, F., & Stromer-Galley, J. Social media, Opinion Polls, and The Use of Persuasive Messages During The 2016 US Election Primaries. *Social Media + Society*, 2018; 4(3). <https://doi.org/10.1177/2056305118784774>

Selçuk, H. Alpsoy, İ. ve Bingöl, R. (2022). Siyasal iletişimde yapılan etik ihlallerde yeni medyanın kullanımı. *Turkish Research Journal of Academic Social Science*, 5(2), 119-126.

Stromer-Galley, J., Rossini, P., Hemsley, J., Bolden, S. E., & McKernan, B. Political Messaging Over Time: A Comparison of US Presidential Candidate Facebook Posts and Tweets in 2016 and 2020. *Social Media + Society*, 2021; 7(4). <https://doi.org/10.1177/205630512111063465>

Tedesco, J. C. & Dunn, S. W. Political Advertising in the 2016 U.S. Presidential Election: Ad Hominem Ad Nauseam. *American Behavioral Scientist*, 2019; 63(7), 935–947. <https://doi.org/10.1177/0002764218756919>

Vodinali, S. & Çotok, N. A. Siyasal Propaganda Bağlamında Siyasal Reklamlar: 2015 Türkiye Genel Seçimlerinde Akp/Chp/Mhp Partileri Tv Reklamları Üzerine Bir Değerlendirme. *Global Media Journal*. 2015; 6 (11) 479-531

We Are Social and Hootsuite (2023, Mart 20). Digital 2022 Global Overview Report. Erişim Tarihi: 15 Mart 2023 <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/>

Williams, C. B., & Gulati, G. J. “Jeff.” Digital advertising expenditures in The 2016 Presidential Election. *Social Science Computer Review*, 2017; 36 (4), 406–421. <https://doi:10.1177/0894439317726751>

Williams, C. B. Introduction: Social Media, Political Marketing and The 2016 U.S. Election, *Journal of Political Marketing*, 2017; 16, 207-211, <https://doi:10.1080/15377857.2017.1345828>

**“NE HİSSEDİYOR ve NASIL BAŞA
ÇIKIYORLAR?”**
**Kadın Gazeteciler, Çevrimiçi Taciz ve
Duygusal Emek**

Öğr. Gör. Dr. Zuhâl DEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü, İletişim Koordinatörlüğü
- ❖ ORCID: 0000-0002-6275-3820
- ❖ Mail: zuhaldemir@trakya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adams, C. (2018). "They go for gender first" The nature and effect of sexist abuse of female technology journalists. *Journalism Practice*, 12 (7), 850-869. doi: 10.1080/17512786.2017.1350115
- Bhat, P., & Chadha, K. (2022). The mob, the state and harassment of journalists via Twitter in India. *Digital Journalism*, 1-21. doi: 10.1080/21670811.2022.2134164
- BİANET (20.05.2022). *3 Kadın Gazeteciye Tehdit ve Taciz*. (Erişim: 26.06.2023, <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/262120-3-kadin-gazeteciye-tehdit-ve-taciz>)
- Celuch, M., Latikka, R., Oksa, R., & Oksanen, A. (2023). Online harassment and hate among media professionals: Reactions to one's own and others' victimization. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 100 (3), 619-645. doi: 10.1177/10776990221148987
- Chen, G. M., Pain, P., Chen, V. Y., Mekelburg, M., Springer, N., & Troger, F. (2020). 'You really have to have a thick skin': A cross-cultural perspective on how online harassment influences female journalists. *Journalism*, 21 (7), 877-895. doi: 10.1177/1464884918768500
- Claesson, A. (2022). "I really wanted them to have my back, but they didn't"-structural barriers to addressing gendered online violence against journalists. *Digital Journalism*, 1-20. doi: 10.1080/21670811.2022.2110509
- Cuenca-Piqueras, C., Fernández-Prados, J. S., & González-Moreno, M. J. (2020). Face-to-face versus online harassment of European women: Importance of date and place of birth. *Sexuality & Culture*, 24, 157-173. doi: 10.1007/s12119-019-09632-4
- Deavours, D., Heath, W., Miller, K., Viehouser, M., Palacios-Plugge, S., & Broussard, R. (2022). Reciprocal journalism's double-edged sword: How journalists resolve cognitive dissonance after experiencing harassment from audiences on social media. *Journalism*, 0 (0). doi: 10.1177/14648849221109654
- Duggan, M. (2017). *Online Harassment 2017*. Pew Research Center.
- Dworznic-Hoak, G. (2022). Emotional labor during disaster coverage: Exploring expectations for emotional display. *Journalism Practice*, 16 (5), 864-882. doi: 10.1080/17512786.2020.1816858
- Faris, J., Maesele, P., Badran, Y., & Smets, K. (2023). Media capture and journalism as emotional labor: How do media professionals manage bureaucratic violence in the Kurdistan region of Iraq?. *Journalism Studies*, 24 (7), 876-895. doi: 10.1080/1461670X.2023.2185077
- Finn, J. (2004). A survey of online harassment at a university campus. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (4), 468-483. doi: 10.1177/0886260503262083
- Gökırmaklı, I. (08.03.2022). *Bir İsyen ve İç Dökme Seansı: Gazeteci Kadınlar Anlatıyor*. (Erişim: 25.06.2023,

<https://www.newslabturkey.org/2022/03/08/bir-isyan-ve-ic-dokme-seansi-gazeteci-kadinlar-anlatiyor/>)

- Guo, L. (2023). Effects of emotional labor engagement on job burnout: A study of Chinese frontline reporters. *Journalism Studies*, 24 (1), 1-23. doi: 10.1080/1461670X.2022.2141299
- Hochschild, A. R. (1983). *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Holton, A. E., Bélair-Gagnon, V., Bossio, D., & Molyneux, L. (2023). “Not their fault, but their problem”: Organizational responses to the online harassment of journalists. *Journalism Practice*, 17 (4), 859-874. doi: 10.1080/17512786.2021.1946417
- Hopper, K. M., & Huxford, J. E. (2015). Gathering emotion: Examining newspaper journalists' engagement in emotional labor. *Journal of Media Practice*, 16 (1), 25-41. doi: 10.1080/14682753.2015.1015799
- Houlden, S., Hodson, J., Veletsianos, G., Gosse, C., Lowenthal, P., Dousay, T., & Hall, N. C. (2022). Support for scholars coping with online harassment: An ecological framework. *Feminist Media Studies*, 22 (5), 1120-1138. doi: 10.1080/14680777.2021.1883086
- Jane, E. A. (2016). *Misogyny Online: A Short (and Brutish) History*. London, England: Sage.
- Jeung, D. Y., Kim, C., & Chang, S. J. (2018). Emotional labor and burnout: A review of the literature. *Yonsei Medical Journal*, 59 (2), 187-193. doi: 10.3349/ymj.2018.59.2.187
- Kim, C., & Shin, W. (2022). Harassment of journalists and its aftermath: Anti-press violence, psychological suffering, and an internal chilling effect. *Digital Journalism*, 1-17. doi: 10.1080/21670811.2022.2034027
- Knight, C. (2023). ‘They blame the messenger’: Re-examining the critique of journalists reporting on genocide in Rwanda and Srebrenica. *Journalism*, 0 (0). doi: 10.1177/14648849231192790
- Kocan, S., & Miller, K. (2022). “Anything for the shot”: Organizational support, gender, and their effects on journalists covering US protests. *Journalism Practice*, 1-19. doi: 10.1080/17512786.2022.2157314
- Koirala, S. (2020). ‘Female journalists’ experience of online harassment: A case study of Nepal. *Media and Communication*, 8 (1), 47–56. doi: 10.17645/mac.v8i1.2541
- Jones, C., Trott, V., & Wright, S. (2020). Sluts and soyboys: MGTOW and the production of misogynistic online harassment. *New Media & Society*, 22 (10), 1903–1921. doi: 10.1177/1461444819887141
- Lewis, S. C., Holton, A. E., & Coddington, M. (2014). Reciprocal journalism. *Journalism Practice*, 1-13. (online first) doi:10.1080/17512786.2013.859840
- Lewis, S. C., Zamith, R., & Coddington, M. (2020). Online harassment and its implications for the journalist–audience relationship. *Digital Journalism*, 8 (8),

1047-1067. doi: 10.1080/21670811.2020.1811743

- Lindsay, M., & Krysik, J. (2012). Online harassment among college students: A replication incorporating new Internet trends. *Information, Communication & Society*, 15 (5), 703-719. doi: 10.1080/1369118X.2012.674959
- Lu, S., & Luqiu, L. R. (2023). When will one help? Understanding audience intervention in online harassment of women journalists. *Journalism Practice*, 1-19. doi: 10.1080/17512786.2023.2201582
- Luqiu, L. R. (2022). Female journalists covering the Hong Kong protests confront ambivalent sexism on the street and in the newsroom. *Feminist Media Studies*, 22 (3), 679-697. doi: 10.1080/14680777.2020.1842481
- Lwin, M. O., Li, B. & Ang, R. P. (2012). Stop bugging me: An examination of adolescents' protection behavior against online harassment. *Journal of Adolescence*, 35, 31-41. doi:10.1016/j.adolescence.2011.06.007
- Malcorps, S., Libert, M., & Le Cam, F. (2022). A matter of organisational silence: Media managers struggling to make sense of the online harassment of journalists as a collective issue in journalism. *Digital Journalism*, 1-18. doi: 10.1080/21670811.2022.2140301
- McLaughlin, H., Uggen, C., & Blackstone, A. (2012). Sexual harassment, workplace authority, and the paradox of power. *American Sociological Review*, 77 (4), 625-647. doi: 10.1177/0003122412451728
- Miller, K. C. (2021). Hostility toward the press: A synthesis of terms, research, and future directions in examining harassment of journalists. *Digital Journalism*, 1-20. doi: 10.1080/21670811.2021.1991824
- Miller, K. C. (2023). Harassment's toll on democracy: The effects of harassment towards US journalist. *Journalism Practice*, 17 (8), 1607-1626. doi: 10.1080/17512786.2021.2008809
- Miller, K. C., & Lewis, S. C. (2022). Journalists, harassment, and emotional labor: The case of women in on-air roles at US local television stations. *Journalism*, 23 (1), 79-97. doi: 10.1177/1464884919899016
- Nadim, M., & Fladmoe, A. (2021). Silencing women? Gender and online harassment. *Social Science Computer Review*, 39 (2), 245-258. doi: 10.1177/0894439319865518
- Perreault, G., & Miller, K. (2022). When journalists are voiceless: How lifestyle journalists cover hate and mitigate harassment. *Journalism Studies*, 23 (15), 1977-1993. doi: 10.1080/1461670X.2022.2135583
- Perry, B. (2001). *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. New York, NY: Routledge.
- Sampaio-Dias, S., Silveirinha, M. J., Garcez, B., Subtil, F., Miranda, J., & Cerqueira, C. (2023). "Journalists are prepared for critical situations... but we are not prepared for this": Empirical and structural dimensions of gendered online harassment. *Journalism Practice*, 1-18. doi: 10.1080/17512786.2023.2250755
- Schoenebeck, S., Lampe, C., & Triêu, P. (2023). Online harassment: Assessing harms

- and remedies. *Social Media+ Society*, 9 (1), 1-12. doi: 10.1177/20563051231157297
- Šimunjak, M. (2022). Pride and anxiety: British journalists' emotional labour in the Covid-19 pandemic. *Journalism Studies*, 23 (3), 320-337. doi: 10.1080/1461670X.2021.2021106
- Tandoc, E. C., Sagun, K. K., & Alvarez, K. P. (2023). The digitization of harassment: Women journalists' experiences with online harassment in the Philippines. *Journalism Practice*, 17 (6), 1198-1213. doi: 10.1080/17512786.2021.1981774
- Thomson, T. (2021). Mapping the emotional labor and work of visual journalism. *Journalism*, 22 (4), 956-973. doi: 10.1177/1464884918799227
- Veletsianos, G., Houlden, S., Hodson, J., & Gosse, C. (2018). Women scholars' experiences with online harassment and abuse: Self-protection, resistance, acceptance, and self-blame. *New Media & Society*, 20 (12), 4689-4708. doi: 10.1177/1461444818781324
- Vickery, J. R., & Everbach, T. (2018). The persistence of misogyny: From the streets, to our screens, to the White House. J. R. Vickery, & T. Everbach (Eds.), In *Mediating Misogyny: Gender, Technology, and Harassment* (1-27). Cham: Springer International Publishing.
- Wagner, A. (2022). Tolerating the trolls? Gendered perceptions of online harassment of politicians in Canada. *Feminist Media Studies*, 22 (1), 32-47. doi: 10.1080/14680777.2020.1749691
- Walulya, G., & Selnes, F. N. (2023). "I thought you are beautiful": Uganda women journalists' tales of mob violence on social media. *Digital Journalism*, 1-20. doi: 10.1080/21670811.2023.2170899

VERGİ MUHASEBESİ ALANINDA GÜNCEL KONULAR

Editörler

Doç. Dr. Yakup ASLAN
YMM Dr. Özgür ÖZKAN

Vergi Muhasebesi Alanında Güncel Konular

Editör : Yakup ASLAN
Editör : Özgür ÖZKAN

ORCID (0000-0001-9833-8840)
ORCID (0000-0002-2338-1286)

ISBN 978-625-6600-36-2
E-ISBN 978-625-6600-37-9
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Vergi Muhasebesi Alanında Güncel Konular

ASLAN, Yakup – ÖZKAN, Özgür

1. Basım 184 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Muhasebe

2. Finans

3. Denetim

4. Görsel Haritalama Tekniği

5. Zor Durum Hali

6. Veri Zarflama

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
GAYRİMENKUL VE İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASININ KURUMLAR VERGİSİ KANUNU VE KATMA DEĞER VERGİSİ KANUNU YÖNÜNDEN UYGULANMASI.....	9
<i>Ali TUĞLU</i>	
KATMA DEĞER VERGİSİNDE ÖZELLİKLİ KONULAR VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	39
<i>Aynur AKPINAR</i>	
SERMAYE AZALTIMI VE NAKİT SERMAYE ARTIRIMI İŞLEMLERİNİN VERGİSEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE MUHASEBE KAYITLARI.....	75
<i>Nuh ATEŞ</i>	
SAT-KİRALA-GERİ AL SÖZLEŞMELERİNİN ‘SAT’ AŞAMASINDA ELDE EDİLEN KAZANCIN KURUMLAR VERGİSİ İSTİSNASI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEBİLMESİ İÇİN AŞILMASI GEREKEN ‘KULLANIM ŞARTI’ - ‘ZAMAN ŞARTI’ UYUMSUZLUĞU SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİSİ.....	115
<i>Özgür ÖZKAN - Yakup ASLAN</i>	
VERGİ MUHASEBESİNDE İKİ ÖNEMLİ KONU: KUR FARKLARI VE FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ.....	137
<i>Savaş ÇOBAN</i>	
VERGİ İNCELEMESİ SONRASI YAPILMASI GEREKEN MUHASEBE KAYITLARI İLE MATRAH ARTIRIMI SONRASI YAPILMASI GEREKEN MUHASEBE KAYITLARI.....	151
<i>Uğur BELCİ</i>	
DIFFICULT SITUATION ACCORDING TO TAX PROCEDURE LAW AND TÜRKİYE FINANCIAL REPORTING STANDARDS	173
<i>Yakup ASLAN - Özgür ÖZKAN</i>	

**GAYRİMENKUL VE İŞTİRAK HİSSESİ
SATIŞ KAZANCI İSTİSNASININ
KURUMLAR VERGİSİ KANUNU VE
KATMA DEĞER VERGİSİ KANUNU
YÖNÜNDEN UYGULANMASI**

Ali TUĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Sworn CPA
- ❖ ORCID: 0009-0009-4381-2571
- ❖ Mail: hukalituglu@yahoo.com

KAYNAKLAR

- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
- 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu
- 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
- Gelir İdaresince verilmiş muktezalar

KATMA DEĞER VERGİSİNDE ÖZELLİKLI KONULAR VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Doç. Dr. Aynur AKPINAR

- ❖ Kurum Bilgisi: KTO Karatay Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2108-8454
- ❖ Mail: aynur.akpinar@karatay.edu.tr

KAYNAKÇA

- Afşar, B. (2023). -Serbest Bölgeler, (Canitez, M. ve Ünüsan, Ç.) Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar, 423-452, Konya, Ekin Kitabevi.
- Aydemir, R. (2019). Hurda ve Atık Tesliminde Düzeltme İşleminin Gözardı Edilmesi Sonucu KDV İndirim Mekanizmasının Aşınması, Vergi Raporu Dergisi, 235, 111-119.
- Çağlar, K. (2016). Dönem Sonu İşlemlerinde Katma Değer Vergisi ile ilgili Özellikli Durumlar, Vergi Raporu Dergisi, 207, 97-110.
- Çelik, M. (2016). İthalatta Ödenen KDV Matrahının Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi, Vergi Raporu Dergisi, 202, 89-101.
- Değirmenci, H. (2020). İhraç Edilmek Amacıyla Gönderilen Ürünün Zayi Olması Halinde KDV İadesi, Vergi Raporu Dergisi, 247, 71-83.
- Demirhan, T.& Ekinci İ., Aytaç, Z. (2015). Gıda Bankacılığı Faaliyetinde Bulunan Dernek ve Vakıflara Yapılan Bağışlarda KDV İstisnası, Vergi Raporu Dergisi, 192, 287-295.
- Demirkan, S. (2021). Fason Üretim İşlemlerine İlişkin Vergi Uygulamaları ve Muhasebe Kayıt Süreci: Hazır Giyim Sektörü İçin Bir Uygulama. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 8(77), 3250-3258. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2869>
- Doğan, Z.& Özulucan, A. (2023). Lisanslı Depoculuk Sistemi ve Elektronik Ürün Senetleri ile İlgili Sağlanan Vergi ve Diğer Mali Destekler, Vergi Raporu Dergisi, 281, 42-56.
- Erkan, Ü. (2016). Stoklarda Fire Maliyetlerinin Vergi Kanunları ve TMS/ TFRS Yönünden İncelenmesi ve Örnek Uygulamalarla Sonuçların Mali Tablolara Yansıtılması, Vergi Raporu Dergisi, 217, s.84-96.
- Kala, E.S., (2020). Türkiyede Gıda Bankacılığı Mevzuatı ve Uygulamaları, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 18, Sayı: s. 190-211.
- Kara, E. L. (2020). İhracat Teslimlerinde KDV İstisnası Zorunluluğu ve Uygulanma Yöntemleri, Vergi Raporu Dergisi, 251, 158-173.
- Karaağaç, C. (2014). KDV Genel Uygulama Çerçevesinde Fire ve Özellikli Bir Durum, Vergi Sorunları Dergisi, s.159-167.
- Kaya, R. & Ertak, M. (2021). Serbest Bölge İstisnalarına KDV Penceresinden Derleyici Bir Bakış, *Vergi Raporu*, 265, 78-87.
- Korkmaz, A. (2023). Kısmi KDV Tevkifatından Doğan İadelerde Özellikli Durumlar, Vergi Sorunları Dergisi, 417, 98-111.
- Subaşı, B.& Özdemir, M. (2021). Firmaların Kendisine veya Ortaklarına Yaptıkları Konut Teslimlerinin KDV İadesi Karşısındaki Durumu, Vergi Raporu, 257, 158-162.

- Şeker, S. (1996). Çalınan Malların Kayıtlarda Gösterilmesi, Vergi Denetmenleri Derneği Dergisi, 23, 5-11.
- Şenyüz, D. (2005). Türk Vergi Sistemi. *Yaklaşım*, Ankara.
- Tazegül, S. (2018). Katma Değer Vergisinde Yer Alan İstisnaların Örnek Olaylar Üzerinden Değerlendirilmesi ve Muhasebe Kayıtları, Journal of Social And Humanities Sciences Research, (5), 24, 1598-1602
- Yılmaz, S. (2022). Yemek Kartı-Ulaşım Kartı Özelinde, Çalışanlara Dışarıdan Temin Edilerek Verilen Ürünlere İlişkin KDV'nin İndirimi, Vergi Sorunları Dergisi, 404, 73-77.
- Yılmaz, S. & Başdelioğlu, O. (2023). Hazır Beton Teslimlerinin KDV Tevkifatı Açısından Değerlendirilmesi, Vergi Sorunları Dergisi, 416, 45-52.

**SERMAYE AZALTIMI VE NAKİT
SERMAYE ARTIRIMI İŞLEMLERİNİN
VERGİSEL AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ VE MUHASEBE
KAYITLARI**

Nuh ATEŞ Dr. Vergi Başmüfettişi

- ❖ Kurum Bilgisi: Hazine ve Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0003-1497-0473
- ❖ e-Posta: nuhates@gmail.com

KAYNAKLAR

- ALTAŞ, S. (2010). Anonim Şirketlerde Esas Sermayenin Azaltılması. *Journal of Accounting and Taxation Studies* , 3 (2) , ss.87-104.
- ALTINKAYNAK, F. (2017). *Şirketlerde Sermayenin Korunabilirliğinin Analizi ve Raporlanması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 169s.
- ATEŞAĞAOĞLU, E. ve ARMAĞAN, A. (2019). Kurumlar Vergisi Matrahında İndirim Hakkı Veren Sermaye Artırımları Bakımından Ortak Alacağının Şirket Sermayesine Eklenmesi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (1), ss.50-60.
- BAKANLAR KURULU KARARI, (7910 S. BKK), T.C. Resmi Gazete, 29402, 30/06/2015.
- CUMHURBAŞKANI KARARI, (6791 S. CBK), T.C. Resmi Gazete, 32104, 14/02/2023.
- ÇENGEL D. (2019). Nakdi Sermaye Artırımında İndirim. 01.09.2023. <https://www.alomaliye.com/2019/03/05/nakdi-sermaye-artiriminda-indirim/>
- ÇEKİCİLER C., GÖK O. (2021). *Kurumlar Vergisi Revizyonu*, Vergi Müfettişleri Derneği Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 601s.
- GELİR VERGİSİ KANUNU (193 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 10700, 06/01/1961.
- KAÇAR, Y. (2021). Anonim Şirketlerde Sermaye Azaltılması İşlemleri Ve Vergi İlişkisi, *International Journal of Management and Administration*, 5 (9), ss.152-163.
- KURUMLAR VERGİSİ KANUNU (5520 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 26205, 21/06/2006.
- KURUMLAR VERGİSİ GENEL TEBLİĞİ (1 Seri Nolu), T.C. Resmi Gazete, 26482, 03.04.2007.
- KURUMLAR VERGİSİ ÖZELGELERİ, Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Mevzuatı, Erişim adresi: <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat> (29.08.2023).
- MBHUD (2021). *Beyanname Düzenleme Kılavuzu*, 2. Cilt, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 832s.
- ÖZKAN, M. (2016) Sermaye Artırımında Şirket Ortaklarının Şirketten Alacaklarının Kullanılması, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (14), ss.461-475.
- TÜRK TİCARET KANUNU (6102 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 27846, 14.2.2011.
- VMD (2021). *Beyanname Düzenleme Rehberi*, 2. Cilt, Vergi Müfettişleri Derneği Yayınları, Ankara, 590s.
- VERGİ USUL KANUNU (213 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 10703, 10.01.1961.
- YILDIZ, F. vd. (2022). Sermaye Şirketlerinin İştiraklerine Yaptığı Sermaye Tamamlama Ödemelerinin Muhasebeleştirilmesi Ve Vergisel Açından Değerlendirme, *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (4), ss.122-134.

**SAT-KİRALA-GERİ AL
SÖZLEŞMELERİNİN ‘SAT’ AŞAMASINDA
ELDE EDİLEN KAZANCIN KURUMLAR
VERGİSİ İSTİSNASI KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLEBİLMESİ İÇİN
AŞILMASI GEREKEN ‘KULLANIM ŞARTI’
- ‘ZAMAN ŞARTI’ UYUMSUZLUĞU
SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİSİ**

Özgür ÖZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sworn CPA
- ❖ ORCID: 0000-0002-2338-1286
- ❖ Mail: ozgur_978@hotmail.com

Yakup ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-9833-8840
- ❖ Mail: yakupaslan42@gmail.com

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, M. Uğur (2021). “*Sat, Kirala Ve Geri Al*” İşlemlerinin Vergi Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Analizi, Muhasebe ve Finansman Dergisi. Ağustos, Özel Sayı.
- BARINDIRIR, Ahmet (2022). *7338 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklik Özetleri, Kısaca Yeniden Değerlemeye Toplu Bakış, Kapsam Dışında Kalan Kira Sertifikası, At, Kirala, Geri Al Konusunda Detaylı Hukuki Bilgiler*, Vergi Dünyası Dergisi. Sayı 487.
- COŞGUN, Okan (2016). *Sat-Geri Kirala-Al İşlemlerinin Kiracılar Açısından Vergisel Boyutu*, Vergi Dünyası Dergisi, Eylül, Sayı 421.
- ÇİÇEK, Suat (2021). *Sat-Kirala- Geri Al İşlemlerinin Muhasebe ve Vergi Boyutu, Özellik Arz Eden Hususlar: Bir Uygulama Örneği*, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı 388.
- FİNANSAL KURUMLAR BİRLİĞİ, 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri Kanunu (Gerekçeli) https://www.fkb.org.tr/Sites/1/upload/files/KANUNKITAPCIGI_new-96-1669.pdf (Erişim: 2023).
- KASAROĞLU HUKUK BÜROSU, *Sat ve Geri Kirala (Sale-LeaseBack) Yöntemiyle Akdedilen Finansal Kiralama Sözleşmeleri*, (<http://www.kasaroglu.av.tr/tr/27996/Sat-ve-Ger>) Erişim Tarihi: 12.10.2023.
- SARIGÜL, Suat. (2017). *Vergisel Yönleriyle Genel Muhasebe*, Vergi Müfettişleri Derneği, Ankara.
- YAHŞİ, Feride (2021). *Sat-Kirala-Geri Al İşlemlerinde Kurumlar Vergisi ve KDV İstisnalarının Uygulanması Ve Vergi Denetimleri Sırasında Ortaya Çıkabilecek İhtilaflı Konular*, TİDE Academia Research, Sayı 3.

VERGİ MUHASEBESİNDE İKİ ÖNEMLİ KONU: KUR FARKLARI VE FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ¹

Savaş ÇOBAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üçgen Mali Müşavirlik
- ❖ ORCID: 0009-0007-9606-2140
- ❖ Mail: ucgen@ucgenmusavirlik.com.tr

¹ Bu çalışma internet ortamında muhasebe ve denetim içerikleri üreten sitelerde yayınlanmıştır.

**VERGİ İNCELEMESİ SONRASI
YAPILMASI GEREKEN MUHASEBE
KAYITLARI İLE MATRAH ARTIRIMI
SONRASI YAPILMASI GEREKEN
MUHASEBE KAYITLARI**

Uğur BELCİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Hazine ve Maliye Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0009-0007-1645-4508
- ❖ Mail: belci.ugur@gmail.com

DIFFICULT SITUATION ACCORDING TO TAX PROCEDURE LAW AND TÜRKİYE FINANCIAL REPORTING STANDARDS

Yakup ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-9833-8840
- ❖ Mail: yakupaslan42@gmail.com

Özgür ÖZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sworn CPA
- ❖ ORCID: 0000-0002-2338-1286
- ❖ Mail: ozgur_978@hotmail.com

REFERENCES

- Apak, S. (2009). Vergi Hukuku'nda Mucbir Sebep Hali ve Zor Durum Hali.
- Casady, C. B., Baxter, D. (2020). Pandemics, public-private partnerships (PPPs), and force majeure| COVID-19 expectations and implications. *Construction management and economics*, 38(12), 1077-1085.
- Collier, R. S., Pirlot, A., ve Vella, J. (2020). *Tax policy and the COVID-19 crisis*: HeinOnline.
- Karadağ, N. C. (2020). Covid-19 Pandemisi ve Alınan Önlemlerin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(3), 400-413.
- Widiyati, D., Valdiansyah, R. H., Meidijati, M., ve Hendra, H. (2021). The role of public accountants in fraud prevention and detection in the taxation sector during covid-19. *Golden Ratio of Auditing Research*, 1(2), 70-82.
- Yakar, S., Kandır, S. Y. (2020). 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanuna Göre Çok Zor Durum Halinin Tespitinde Kullanılan Finansal Oranlara Yönelik Bir Öneri. *Vergi Raporu*(252), 60-76.

**POSTMODERN DİJİTALLEŞME:
DİJİTAL DÜNYANIN
POSTMODERN NÜVELERİ**

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Selver MERTOĞLU

Postmodern Dijitalleşme: Dijital Dünyanın Postmodern Nüveleri

Editör : Selver MERTOĞLU

ORCID (0000-0002-1189-675X)

ISBN 978-625-6600-42-3
E-ISBN 978-625-6600-43-0
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Postmodern Dijitalleşme: Dijital Dünyanın Postmodern Nüveleri
MERTOĞLU, Selver
1. Basım 168 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
POSTMODERN ÇAĞDA HAZ VE DİJİTALLEŞEN CİNSELLİK ÖRNEĞİ OLARAK SEXTİNG.....	7
<i>Selver MERTOĞLU</i>	
POSTMODERN ÇAĞDA ŞİDDET ESTETİĞİ.....	29
<i>Ömer ALANKA - Ülhak ÇİMEN</i>	
POSTMODERN DÖNEMDE GÖZETİM (ZYGUNT BAUMAN'IN POSTMODERN GÖZETİM DEĞERLENDİRMESİ).....	45
<i>Ülhak ÇİMEN - Ömer ALANKA</i>	
DİJİTALLEŞME EKSENİNDE POSTMODERN SİYASET.....	59
<i>Fatih DEĞİRMENCİ</i>	
POSTMODERN DÖNEMDE DİJİTAL İÇERİK OLUŞTURMA.....	73
<i>Asiye ATA</i>	
POSTMODERN ÇAĞDA DİJİTAL MEDYA	95
<i>Tuba IŞIK</i>	
DİJİTAL ÇAĞDA POSTMODERN DİPLOMASİ	123
<i>Elifnur TERZİOĞLU</i>	
POSTMODERN DÖNEMDE BİLGİ VE İLETİŞİMİN YEREL EKONOMİK KALKINMADA YERİ VE ÖNEMİ: TÜRKİYE'DEKİ BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ HARCAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	141
<i>Ömer Faruk ASLAN</i>	
POSTMODERN TÜKETİM.....	157
<i>Kadir BENDAŞ</i>	

POSTMODERN ÇAĞDA HAZ VE DİJİTALLEŞEN CİNSELLİK ÖRNEĞİ OLARAK SEXTİNG

Selver MERTOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Kastamonu Üniveristesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-1189-675X
- ❖ Mail: smertoglu@kastamonu.edu.tr

Kaynakça

- Alanka, Ö. (2015). Medyalaştırılmış Bedenler ve Varlıkbilimsel Açılımları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (2): 111-120.
- Akyol, E. Y., & Öztemel, K. (2021). Genç Yetişkinlerin Romantik İlişkilerinde Cinsel İçerikli Mesajlaşma (Sexting): Bir Derleme Çalışması. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 4(1), 1-20.
- Altıntaş, M. (2017). İnternet Medyası ve Şiddet: İnternette Sunulan Şiddet Haberlerinin Toplum Üzerindeki Etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 182-192.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum (Çeviri: Yavuz Alogan)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bianchia, D., Morellib, M., Baioccoa, R., & Chirumbol, A. (2018). Psychometric properties of the Sexting Motivations Questionnaire for adolescents and young adults . *Rassegna di Psicologia*, 33(3), 5–18.
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni Ve Cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26(1), 219-243.
- Brodie, Z. P., Wilson, C., & Scott, G. G. (2019). Sextual Intercourse: Considering Social–Cognitive Predictors and Subsequent Outcomes of Sexting Behavior in Adulthood. *National Library of Medicine*, 2367–2379.
- Çimen, Ü., (2020). Yöndeşen Medyayı Doğru Algılama Bağlamında Medya Okuryazarlığı Eğitimi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10(11), 117-137.
- Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting? *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8(1), 1-15.
- Edgley, C., & Kiser, K. (1982). Polaroid sex: Deviant possibilities in a technological age. *Journal of American Culture*, 5(1), 59–64.
- Gündüz, M. Z., & Daş, R. (2018). Nesnelerin interneti: Gelişimi, bileşenleri ve uygulama alanları. *Pamukkale Univ Muh Bilim Dergisi*, 24(2), 327-335.
- Izdebski, P., & Żbikowska, K. (2014). Sexting – a New Danger and Threat among Adolescents. J. Chwaszcz, & A. P. Chrisidis içinde, *BEHAVIORAL ADDICTIONS* (s. 29-40). Lublin: Natanaleum Association Institute .
- Karaian, L., & Meyl, K. V. (2015). Reframing risqué/risky: Queer temporalities, teenage sexting, and freedom of expression. *Laws*, 4(1), 18-36.
- Kaya, Y., & Aslan, E. (2013). Kadın cinselliğinde gelenekler ve kültür. *Journalagent*, 15(54), 214-217.
- Kemp, S. (2023, Jan 26). *The Changing World Of Digital In 2023*. We Are Social: <https://wearesocial.com/us/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/> adresinden alındı

- Ö. Genç. (2011). Ortaçağda Kadın. A. Çetin içinde, *Ortaçağ Avrupasında Kadın* (s. 241-297). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Özbolat, A. (2011). Postmodern Dönemde Bedenin Tüketim Temelinde Yeniden İnşası . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 10(38)*, 317-334.
- Solmaz, M., & Alkan, E. Ö. (2021). Akışkan Modern Toplum, Saf İlişki ve İnsani Birlikteliklerin Geçici Hale Gelişi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 387-403.
- Stearns, P. N. (2016). *Cinselliğin Kısa Tarihi*. İstanbul : Dedalus.
- Terzioğlu, E. (2023). An Investigation on ‘Second-Hand Clothing Applications’ in the Context of the Diderot Effect. *Erciyes İletişim Dergisi*, 10(2), 593-608
<https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1262131>
- Young, S. (2019, 06 18). “*Sexting*”in akıl sağlığına zararlı olduğu ortaya çıktı”.
Independent:
<https://www.indyturk.com/node/43091/sa%C4%9Flik/%E2%80%9Csexting%E2%80%9D-ak%C4%B1-sa%C4%9F1%C4%B1%C4%9F%C4%B1na-zararlı%C4%B1-ordu%C4%9Fu-ortaya-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1>
adresinden alındı

POSTMODERN ÇAĞDA ŞİDDET ESTETİĞİ

Ömer ALANKA

- ❖ Kurum Bilgisi: Hatay Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5558-1848
- ❖ Mail: iletisim@mku.edu.tr

Ülhak ÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-7307-4874
- ❖ Mail: ulhak.cimen@atauni.edu.tr

Kaynakça

- Altunok, G. (2007). Şiddetin eleştirisi olarak iktidar: Arendt ve Foucault. *Doğu-Batı: Şiddet*, (43), 8.
- Arendt H. (2003). Şiddet üzerine. Çev., Bülent Peker. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arın, C., (1996). Kadına Yönelik Şiddet. *Cogito*, (6-7), Kış-Bahar, s. 305-312.
- Ata, A. (2022). Futbolda fanatizm ve nefret söylemi. Sosyal bilimlerde seçme konular-9. (Ed.H. Çiftçi & M.Doğar). ss.27-47. Ankara: İksad Yayınevi
- Baudrillard J. (2004). Tüketim toplumu. Çev., H. Deliceçaylı ve F. Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z. (2001). Parçalanmış hayat postmodern ahlak denemeleri. Çev., İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). Eril Tahakküm, (B. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Büyükdüvenci S. ve Öztürk S. R. (1997). "Postmodernizm ve Sinema". S. Büyükdüvenci ve S. R. Öztürk (Der. ve Çev.). Postmodernizm ve Sinema. İstanbul: Ark Kitap.
- Bordwell, D. Ve Thompson, K. (2010). Film Art: An Introduction. New York: McGraw-Hill.
- Ergil, D. (2001). Şiddetin Kültürel Kökenleri. *Bilim ve Teknik*. 399, 40-41.
- Foucault, M. (2010). Cinselliğin Tarihi, (Çev. H. U. Tanrıöver), Ayrıntı, İstanbul.
- Giddens, A. ve Cristopher, P. (2001) Modernliği Anlamlandırmak, Çev. Murat Sağlam ve Serhat Uygurlak, İstanbul.
- Girard, R. (2018). Günah Keçisi. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Güngör, A. İ. (2017). "Kurbanla İlgili İnanış ve Uygulamalar". A. H. Durmuş Arık içinde, *Halk İnanışları El Kitabı* (s. 386-412). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Işık, T., & Ata, A. (2021). Yeni Medya İletişim Süreçleri Bağlamında İnsan Hakları. *Iğdir University Journal of Social Sciences*, (27).
- Kurdaş, Ç., M., (2019), Postmodern Şiddet ve Sinema, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(33). 552-589, <https://doi.org/10.14520/adyusbd.638485>
- Mian, Marcellina (2005). World Report on Violence and Health: What It Means For Children and Pediatricians. *The Journal of Pediatrics*, (145), s. 14-19.
- Perçin, Ö., (2023), Postmodernizm ve Şiddet Tekelinin Dönüşümü, *Ankara Barosu Dergisi*, 81 (1), 27-62, DOI: 10.30915/ abd.1225441
- Reemtsma, P. J. (1998). Vahşeti Kavramak: İnsan Zulmünü Açıklama Denemeleri, Çev. Ender Ateşman, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Slocum, J. D. (2000). "Film Violence and the Institutionalization of the Cinema", *Social Research, Violence*, The Johns Hopkins University Press: Vol. 67, No. 3, s.649-681.
- Sofsky W. (2009). *Dehşetli zamanlar amok, terör, savaş*. Çev.: Dilek Zaptçioğlu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şaylan, G. (2006). *Postmodernizm*, Ankara
- Terzioğlu, E. (2022). *Cinema From The Perspective of Public Diplomacy. International Research in Communication Sciences II* (Ed. Sinem Onar). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Terzioğlu, E. & Değirmenci, F. (2022). *Sinema ve Mobbing: Twitter'da #Metoo Hareketi ile Bombshell Filmi*. *Smac Uluslararası Sosyal Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), ss.33-46.
- Tuğrul, S. (2016). *Ebedi Kutsal Ezeli Kurban*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Yumrukuz, Ö. (2017), *Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*, *Marmara İletişim Dergisi*, (28), 89-106, DOI: 10.17829/midr.20172833779

POSTMODERN DÖNEMDE GÖZETİM (ZYG MUNT BAUMAN'IN POSTMODERN GÖZETİM DEĞERLENDİRME Sİ)

Ülhak ÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-7307-4874.
- ❖ Mail: ulhacimen@gmail.com.

Ömer ALANKA

- ❖ Kurum Bilgisi: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5558-1848
- ❖ Mail: omer.alanka@mku.edu.tr

Kaynakça

- Bauman, Z. (1999). Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar. (Çev: Ü. Öktem). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (2010). Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var mı?. (Çev: Funda Çoban, İnci Katırcı). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Bauman, Z. (2005). Bireyselleşmiş toplum. (Çev: Y. Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). Yaşam Sanatı. (Çev.: Akın Sarı). İstanbul: Versus Kitap.
- Bauman, Z. (2012). Küreselleşme toplumsal sonuçları. (Çev: A. Yılmaz,.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2013 (a)). Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm. (Çev: F. D. Ergun). İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z. (2013). Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları (Çev. İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z.(2014). Siyaset Arayışı. (Çev:Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z.(2016). Cemaatler Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı. (Çev.: Nurdan Soysal). İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z. & Lyon, D. (2016). Akışkan gözetim. (E.Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017 (a)). Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup (Çev.: Pelin Siral). İstanbul: Habitus Yayıncılık.
- Bauman. Z. (2017 (b)). Yasa Koyucular ile Yorumcular(Çev.Kemal Atakay).İstanbul:Metis Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2018 (a)). Küreselleşme. (Çev.: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018 (b)). Parçalanmış Hayat Postmodern Ahlak Denemeleri. (Çev.İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z.(2018 (c)). Özgürlük. (Çev.: Kübra Eren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z.(2018 (d)). Avrupa. (Çev.: Akın Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z.(2018 (e)). Kuşatılmış Toplum. (Çev.: Akın Emre Pilgir). İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018 (f)). Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik. Çev: F. Doruk Ergun, İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman Z, Bordoni C. (2018). Kriz Hali ve Devlet. (Çev: Yavuz Alogan). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bauman Z.(2019). Borçlu Zamanlarda Yaşamak Citlali Rovirosa-Madrado ile Söyleşi. (Çev: Akın Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z.(2020). Akışkan Korku (Çev. Cumhur Atay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

DİJİTALLEŞME EKSENİNDE POSTMODERN SİYASET

Fatih DEĞİRMENÇİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5589-3331
- ❖ Mail: f.degirmenci@atauni.edu.tr

Kaynakça

- Alanka, Ö., (2015). "Postmodern Fotoğrafta Mitosun Yeniden Üretilişi: Annie Leibovitz Örneği", Ekev Akademi Dergisi, 19/64, 183-194.
- Aristoteles (1975). Politika, (Çev: MeteTunçay), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çimen, Ü., (2020). "Global Gender Construction of Social Media", New Communication Approaches in the Digitalized World, Mehmet Serdar Erciş and Enes Emre Başar, Editör, Cambridge Scientific Abstracts (CSA) , Newcastle, ss.144-156.
- Habermas, J., (1991). Kamusalın Yapısal Dönüşümü, (Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Heywood, A., (2012). Siyasetin Temel Kavramları, (Çev: Hayrettin Özler), Ankara: Adres Yayınları.
- Kapani, M., (2001). Politika Bilimine Giriş, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Tannenbaum, D., G. & Schutz, D., (2013). Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri, (Çev: Fatih Demirci), Ankara: Adres Yayınları.
- Terzioğlu, E., (2022). A Study of Digital Natives' Tendency to Digital Games in the Context of the Consumer Society, Current Perspectives in Social Sciences, 26 (1), ss: 15-20.
- Wolton, D., (1991). "Siyasal İletişim: Bir Model Yaratmak". Birikim Dergisi, 30, ss: 51-58.

POSTMODERN DÖNEMDE DİJİTAL İÇERİK OLUŞTURMA

Asiye ATA

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-7862-7872
- ❖ Mail: asiye.ata@atauni.edu.tr

Kaynakça

- Akçay, L. (2023). Kitlesele Öz İletişim ile Televizyon ve İnternet Dizi İzleyicilerinin Alışkanlıklarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Alanka, Ö. (2015). Postmodern Fotoğrafta Mitosun Yeniden Üretilişi: Annie Leibovitz Örneği, EKEV Akademi Dergisi 19 (64), 183-194.
- Alexander, J. (2020). Instagram launches Reels, its attempt to keep you off Tiktok. Retrieved from 15 Eylül 2023 tarihinde <https://www.theverge.com/2020/8/5/21354117/instagram-reels-tiktok-vine-short-videos-stories-explore-music-effects-filters>. adresinden erişildi.
- Arı, B. E., & Köse, İ. G. (2021). Metinlerarasılıktan Transmedya Hikâye Anlatıcılığına: Harry Potter. Erciyes İletişim Dergisi, (2), 1-25.
- Anastasiadis, T., Lampropoulos, G., & Siakas, K. (2018). Digital Game-Based Learning And Serious Games İn Education. International Journal of Advances in Scientific Research and Engineering, 4(12), 139-144.
- Ayaz, B. (2016). Geç kapitalizm: Medya ve sanatta içeriğin metalaşması ve anlamsızlaşması. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1(1), 119-128.
- Baudrillard, J. (2003) Simülakrlar ve Simülasyon. (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2015). Şeytana Satılan Ruh Yada Kötülüğün Egemenliği. (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bartle, R. (2003). Designing Virtual Worlds. New Riders Publishing.
- Başfıncı, C. & Koç, N. (2023). İletişim Alanındaki Mesleklerde Yapay Zekâ Uygulamaları: Mevcut Durum Analizi Ve Alan Yazın Taraması. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, 13(1), 121-148.
- Bauman, Z. (2011). Postmodern Etik. (Çev. A. Türker.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bektaş, A. (2002). Siyasal Propaganda. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bijnens, M., Vanbuel, M., Verstege, S. & Young, C. (2004). Handbook on Digital Video and Audio in Education-Creating and Using Audio and Video Material for Education Purposes. Published by The VideoAktiv Project Socrates Minerva.
- Bocock, R. (1997). Tüketim. (Çev. İrem Kutluk). Ankara: Dost Kitabevi.
- Brown, S. (1995). Postmodern Marketing. London: Routledge.
- Bulu, S. T., İşler, V. (2011). *Second Life ODTÜ kampüsü*. Akademik Bilişim 2011 Kongre'sinde sunulmuş bildiri, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Can, Y. (2021). Postmodern Bir İfşa Alanı Olarak Sosyal Medya. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 419-430.

- Castells, M. (2016). *İletişim Gücü*. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceambur, A. (2020). How to use Instagram reels - Instagram's new video feature. Retrieved from 10 Eylül 2023 tarihinde <https://sharemyinsights.com/blog/how-to-use-instagram-reels> adresinden erişildi.
- Connor, S. (2005). *Postmodernist Kültür, Çağdaş Olanın Kuramlarına Bir Giriş*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çalık, D. (2021). *Postmodern Dönemde Tüketim ve Marka İmajı*. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (8), 124-144.
- Çalışkan, S. (2006). Sanal Karakterlerin Sinemadaki Gelişim Süreci. *Selçuk İletişim*, 4(3): 159-165.
- Çetişli, İ. (2013) Batı Edebiyatında Akımlar. 12 Eylül 2023 tarihinde https://www.turkedebiyati.org/modernizm_post_modernizm.html adresinden erişildi.
- Damer, B. (2008). Meeting in the Ether: A brief history of virtual worlds as a medium for user-created events. *Artifact*, 2(2), 94-107.
- Deleuze, G. (2006). The Actual and the Virtual, G. Deleuze içinde, *Dialogues II* (s. 149-152). Bloomsbury Publishing PLC.
- Dionisio, J. D. N., Burns, W. G., Gilbert, R. (2013). 3D Virtual worlds and the metaverse: Current status and future possibilities. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 45(3), 34.
- Duncan, I., Miller, A., Jiang, S. (2012). A Taxonomy of Virtual Worlds Usage in Education. *British Journal of Educational Technology*, 43(6), 1-17.
- Durna Zerek, D.M., (2018). Postmodern Sanatın İmge Stratejileri. (*Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi*). Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Eagleton T. (2011). *Postmodernizmin Yanılsamaları* (Çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erbay, H. N., Şimşek, İ., Kirişçi, M. (2019). Üç Boyutlu Sanal Öğrenme Ortamında 5. Sınıf Düzeyinde Kesirlerin Öğretimi Second Life Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-16.
- Erdemir, F. (2009). Postmodern Sinemada Kahramanın Dönüşümü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 35, 21-40.
- Fırat, F. (2018). İnternet Haberciliğinde Yapay Zekâ Teknolojisi Kullanımı: Robot Gazetecilik. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Işık, T. (2022). 21. Yüzyılda Dijital İletişim ve Etik: Facebook ve YouTube Örnek Vaka İncelemesi. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 12(24).

- İlic, U. (2013). Yabancı Dil Öğretiminde Üç Boyutlu Sanal Dünyalar Uygulaması (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Jameson, F. (1991) *Postmodernism or the cultural logic of late capitalism*. Durham, NC: Duke University Press.
- Holmberg, K., Huvila, I. (2008). Learning together apart: Distance education in a virtual world. *First Monday*, 13(10). <https://doi.org/10.5210/fm.v13i10.2178>
- Jenkins, H. (2016). *Cesur Yeni Dünya - Teknolojiler ve Hayran Kültürü*. (N. Yeğencil, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Kalleci, D. N. (2021). *İletişimde Yeni Medya Araçlarının Sanatsal Algılamaya Etkisi* (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Karataş, Ş., Binark, M. (2016), Yeni Medyada Yaratıcı Kültür: Troller ve Ürünleri 'Caps'ler, *TRT Akademi Dijital Medya Sayısı*, Sayı:2 Cilt:1, ss. 426-448.
- Kesim, M. (2013). Etkileşimli Televizyon. *Yeni İletişim Teknolojileri* (Ed: T. V. Yüzer ve M. E. Mutlu). Eskişehir: A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss. 24-46.
- Kızılçelik, S. (1994), Postmodernizm: 'Modernlik Projesine' Bir Başkaldırı, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 30, ss. 86-96.
- Kim, S.W., (2016). *MOOCs in Higher Education*. Virtual Learning. Intech Open Science.
- King, C. S. (2005). Postmodern Public Administration: In The Shadow of Postmodernism. *Administrative Theory & Praxis*, 27(3), 517-532.
- Küçükvardar, M., Aslan, A., & Bayrakçı, S. (2020). Yapay Zekâ ve Etik Üzerine Bir Araştırma. *Atlas Journal*, 6(36), 1065-1077.
- Liotard, J.F., (1994). *Postmodern Nedir Sorusuna Cevap*. (Çeviren: Dumrul Sabuncuoğlu). Postmodernizm. (2. Baskı). İstanbul: Kıyı Yayınları, 45-58.
- Liotard, J.-F. (2014). *Postmodern Durum*. (A. Çiğdem, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Metzler, M. (2020). Real facts about Instagram reels. Retrieved from.1 Eylül 2023 tarihinde <https://www.conviva.com/real-facts-about-instagram-reels/> adresinden erişildi.
- Nguyen, L. (2020). Everything you need to know about Instagram Reels, TikTok's Rival. Retrieved from 15 Eylül 2023 tarihinde <https://blog.hootsuite.com/instagram-reels/> adresinden erişildi.
- Odabaşı, Y. (2014). *Postmodern Pazarlama*. İstanbul: MediaCat.
- ONG, Walter J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.
- Özsoy, D. (2015), Tweeting Political Fear: Trolls in Turkey, *Journal of History School (JOHS)*, 12, s. 535-537.

- Parsa, A., & As, E. A. (2021). Yeni Medyanın Postmodern Anlatımı Dijitografi: Reels Videolar. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(4), 2386-2401.
- Perez, S. (2020). Instagram Reels launches globally in over 50 countries, including US. Retrieved from 14 Eylül 2023 tarihinde <https://techcrunch.com/2020/08/05/instagram-reels-launches-globally-in-over-50-countries-including-u-s/> adresinden erişildi.
- Picard, R. G. (1989). *Media Economics: Concepts and Issues*. Newbury Park, Calif: Sage Publications.
- Ritzer, G., (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek: Tüketim Araçlarının Devrimleştirilmesi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sarioglu, B., & Develi, E. İ. (2022). Pazarlamada Kampanya Yönetimi ve Yapay Zekâ Kullanımı. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 91-124.
- Seçmen, E.A. (2019). “Uluslararası Televizyon Yayıncılığında Yeni Yönelimler: Dijital Film ve Dizi Platformu “Netflix””. Prof. Dr. Ceyhan Kandemir (Ed.), *Dijital Çağda Televizyon ve Medya*. (ss.1-22) içinde. İstanbul: Der Yayınları.
- Spangler, T. (2020). *Instagram Reels, a copycat of TikTok, lands in 50-plus countries*. Retrieved from 8 Eylül 2023 tarihinde <https://variety.com/2020/digital/news/instagram-reels-launches-tiktok-copycat-1234725509/> adresinden erişildi.
- Şahiner, R., (2008). *Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapıbozumu*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Taşdelen, B. (2018). Etkileşimli Televizyon Yayıncılığında İçerik Geliştirme (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Tran, N. P. T. (2020). *Instagram Content Marketing in Higher Education*. Vaasa University of Applied Sciences. Retrieved from 16 Eylül 2023 tarihinde https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/348623/Thesis_Tran%20Ngu_yen.pdf?sequence=2 adresinden erişildi.
- Terzioğlu, E. (2020). *Digital Destiny: Perception Management in New Media*. Ed. Mehmet Serdar Erciş & Enes Emre Başar. New Communication Approaches in the Digitalized World. UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Tüzen, H. (2008) Postmodernizm Mitosu. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 17: 145-158.
- Ünal, R. & Taylan, A. (2017). Sağlık İletişiminde Yalan Haber-Yanlış Enformasyon Sorunu ve Doğrulama Platformları. *Atatürk İletişim Dergisi*, (14), 81-100.
- Zhu, W., Owen, C. B., Li, H., & Lee, J. H. (2004). Personalized in-store e-commerce with the promopad: an augmented reality shopping assistant. *Electronic Journal for E-commerce Tools and Applications*, 1(3), 1-19.
- Zwinger S., J. Langer, M. Zeiller (2017), Acceptance and Usability of Interactive Infographics in Online Newspapers, *21st International Conference Information Visualisation*, 176-181, DOI: 10.1109/iv.2017.65.

POSTMODERN ÇAĞDA DİJİTAL MEDYA

Tuba IŞIK

- ❖ Kurum Bilgisi: İbrahim een Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-7552-076X
- ❖ Mail: tisik@agri.edu.tr

Kaynakça

- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması TBNA 2014*. İstanbul: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Akar, D. (2022). Sonsuz Dikkat Dağımlığı: Gündelik Yaşamda Sosyal Medyaya Odaklanmak. *Kültür ve İletişim*, 25(2), 545-554.
- Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Azizi, B., & EshaqZai, A. (2022). Exploring The Characteristics of Modernism and Post-Modernizm: A review Paper. *Journal of Critical Reviews*, 9(2), 57-65. doi:10.31838/jcr.09.02.8
- Babacan, M. E. (2023, Haziran 13). Sosyal Medyada Gerçeklik Algısı ve Toplumdaki Karşılığı. *Podcast*. (B. S. Us, Röportaj Yapan) Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/podcast/sosyal-medyada-gerceklik-algisi-ve-toplumdaki-karsiligi-/2920504> adresinden alındı
- Baudrillard, J. (2022). *Simülakrlar ve Simülasyon* (15. b.). (O. Adanır, Çev.) Ankara : Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (1988). Is there a Postmodern Sociology? *Theory, Culture & Society*, 5(2-3), 217-237. doi:10.1177/0263276488005002002
- Bauman, Z. (2015). Parçalanmış Hayat, Postmodern Ahlak Denemeleri. *Milel ve Nihal*, 12(2), 191-196.
- Christensen, L. T., Torp, S., & Fırat, A. F. (2005). Integrated Marketing Communication and Postmodernity: An Odd Couple? *Corporate Communications: An International Journal*, 10(2), 156-167. doi:10.1108/13563280510596961
- Çamlı, C., İmir, E., Dursun, H., Köseoğlu, T., & Bulut, Y. (2022). *Tüketici Öngörülleri Araştırması 2022: Yeni Tüketicinin Yeni Denklemi*. İstanbul: İpsos & PwC Türkiye. PwC: <https://www.pwc.com.tr/tr/sectorler/Perakende-T%C3%BCketici/tuketici-ongorulleri-arastirmasi-2022.pdf> adresinden alındı
- Çubukçu, M. İ. (2005). *Siyaset Pazarlaması Genel ve Yerel Seçim Ayrımına Göre Seçmen Davranışlarının Analizi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Delfanti, A., & Arvidsson, A. (2019). *Introduction to Digital Media*. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Dinçkol, B. V., & Işık, A. (2019). Katılımcı Demokrasi ve Online Karar Alma Bağlamında E-Oy ve Estonya Örneği. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 716-726. doi:10.33433/maruhad.665428
- Doltaş, D. (2003). *Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/Uygulamalar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Duignan, B. (2023). *Postmodernism*. 02.08.2023 tarihinde Britannica: <https://www.britannica.com/topic/postmodernism-philosophy> adresinden alındı

- Edelman, D. C. (2010). Branding in the Digital Age: You're Spending Your Money in All the Wrong Places. *Harvard Business Review*, 88(12), 62-69.
- Featherstone, M. (1988). In Pursuit of the Postmodern: An Introduction. *Theory, Culture & Society*, 5(2-3), 195-215. doi:10.1177/02632764880050020
- Gayadri, D. G. (2008). The Concept of Hyperrealism in Cyberpunk Films. The Film *The Matrix* (1999): a Case Study. *The 11th International Conference of ISSEI* (s. 1-12). Helsinki: The University of Helsinki Language Centre.
- Hassan, I. (1985). The Culture of Postmodernism. *Theory, Culture & Society*, 2(3), 119-135. doi:10.1177/0263276485002003010
- Horkheimer, M., & Adorno, T. W. (1989). *Dialectic of Enlightenment*. (J. Cumming, Çev.) New York: The Continuum Publishing.
- Işık, A., & Dölekoğlu, C. Ö. (2023). The Effects of Social Media on Consumer Behavior: The Cross-national Comparison. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 24(2), 59-79. doi:10.31671/doujournal.1105257.
- Kalaman, S., & Çelik, F. (2019). Türkiye'deki Evli Bireylerin Sosyal Medya Kullanımlarının Evlilikleri Üzerine Etkisi: Nitel Bir Araştırma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 424-453. doi:10.26466/opus.589684
- Kellner, D. (1989). *Jean Baudrillard: From Marxism to Post-Modernism and Beyond*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Kıplagat, K. M. (2023). *Post Modernizm and Hyperrealirty and the Media*. 05.10.2023 tarihinde Academia: https://www.academia.edu/10747720/POST_MODERNISM_AND_HYPER_REALITY_AND_THE_MEDIA adresinden alındı
- Kırılmaz, H., & Ayparçası, F. (2016). Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları. *İnsan&İnsan*, 3(8), 32-58. doi:10.29224/insanveinsan.280014
- Küçükalp, K. (2003). *Nietzsche ve Postmodernizm*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Mir, A. A. (2023). *Hyper-Reality Unleashed: How Social Media Shapes Our Perception of the World*. 11.08.2023 tarihinde The Companion: <https://thecompanion.in/hyper-reality-unleashed-how-social-media-shapes-our-perception-of-the-world> adresinden alındı
- Morley, D., & Robins, K. (1995). *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*. London: Routledge.
- Mosco, V. (2004). *The Digital Sublime: Myth, Power, and Cyberspace*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Norris, P. (2001). Political Communication. N. J. Smelser, & P. B. Baltes (Dü) içinde, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 11631-11640). Oxford: Pergamon Press.

- Online Etymology Dictionary. (2023). *modern (adj.)*. 03.08.2023 tarihinde Online Etymology Dictionary: <https://www.etymonline.com/search?q=modern> adresinden alındı
- Orth, M. D. (2011). Twenty-First Century Reflections: A Theoretical Dialectic of Daniel Boorstin's *The Image*. *The Forum: Journal of History*, 3(1), 24-43. doi:10.15368/forum.2011v3n1.10
- Önal, Ö. (2019). *An Analysis of Hyperreality in John Fowles's The Magus and Paul Auster's Moon Palace*. Ankara: [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Patton, P. (2001). Postmodernism: Philosophical Aspects. N. J. Smelser, & P. B. Baltes (Dü) içinde, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 11872-11877). Oxford: Pergamon. doi:10.1016/B0-08-043076-7/01034-2
- Pells, R. H. (1985). *The Liberal Mind in a Conservative Age: American Intellectuals in the 1940s and 1950s*. New York: Harper & Row Publishers.
- Pettman, D. (2021). *Sonsuz Dikkat Dağınıklığı: Gündelik Yaşamda Sosyal Medyaya Odaklanmak*. (Y. Çetin, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Phillips, D. (2001). *Online Public Relations*. Kogan Page: Kogan Page.
- Roach, B., Goodwin, N., & Nelson, J. (2022). Consumption and The Consumer Society. N. Goodwin, J. M. Harris, J. A. Nelson, P. J. Rajkarnikar, B. Roach, & M. Torras içinde, *Microeconomics in Context* (5. b., s. 233-276). New York: Routledge.
- Rotaru, I., Nitulescu, L., & Rudolf, C. (2010). The Post-modern Paradigm – A Framework of Today's Media Impact. *Procedia Social and Behavioral Sciences*(5), 328-330. doi:10.1016/j.sbspro.2010.07.098
- Saf, H. H., & Güz, H. (2022). Postmodernizmin Siyasal İletişime Yansımaları Üzerine Bir Analiz: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(59), 128-157. doi:10.47998/ikad.958590
- Schiefer, D., & Noll, J. v. (2017). The Essentials of Social Cohesion: A Literature Review. *Social Indicators Research*(132), 579-603. doi:10.1007/s11205-016-1314-5
- Sekmen, M. (2019). Postmodernizm ve Medya. İ. Hıdıroğlu (Dü.) içinde, *İletişim Kuramları* (s. 280-298). Atatürk Üniversitesi.
- Şimşek, F. (2017). Modernizm ve Gelenek Arasında Bir Ütopya: Maske ve Ruh. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(38), 161-178. doi:10.21497/sefad.376989
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2022). *2022 Yılı İstatistikleri (Ocak - Aralık)*. 07.08.2023 tarihinde E-Ticaret Bilgi Platformu: <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler> adresinden alındı
- TDK. (2023). *Güncel Türkçe Sözlük*. 02.08.2023 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

- Tekin, M. (2019). *İnternet Çağında Postmodern Pazarlama*. 05.08.2023 tarihinde Satınalma Dergisi: <https://satinalmadergisi.com/internet-caginda-postmodern-pazarlama/> adresinden alındı
- Telciler, Ç. (2017). Elektronik Seçim Sistemleri, Sorunlar, Çözüm Önerileri. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 106-122.
- TheSocialthings. (2016). *Social Media; The Perfect Depiction of Postmodernism*. 05.09.2023 tarihinde The Social Things: <https://thesocialthings.wordpress.com/2016/12/06/social-media-the-perfect-depiction-of-postmodernism/> adresinden alındı
- Thomas, A. O. (2000). Global Media, Globalised Cultures: Contingency or Coincidence? *Asia Pacific Media Educator*(9), 6-26.
- TÜİK. (2023). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2022*. 01.09.2023 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bo%C5%9Fanma-%C4%B0statistikleri-2022-49437&dil=1> adresinden alındı
- U.S. Commission on Civil Rights. (2002). *Voting Rights in Florida 2002: The Impact of the Commission's Report and the Florida Election Reform Act of 2001*. 08.08.2023 tarihinde U.S. Commission on Civil Rights: https://www.usccr.gov/files/pubs/vote2000/imp0602.htm#_ftnref15 adresinden alındı
- Vaia. (2023). *Postmodernism*. 28.08.2023 tarihinde Vaia: <https://www.hellovaia.com/explanations/social-studies/theories-and-methods/postmodernism/> adresinden alındı
- Woodward, M. (2023). *Ecommerce Statistics 2023*. 07.08.2023 tarihinde Search Logistics: <https://www.searchlogistics.com/learn/statistics/ecommerce-statistics/> adresinden alındı

DİJİTAL ÇAĞDA POSTMODERN DİPLOMASİ

Elifnur TERZİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Hatay Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3467-1537
- ❖ Mail: elifnur.terzioglu@mku.edu.tr

Kaynakça

- “Danimarka Dijital Elçilik Açtı”, Cumhuriyet, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/danimarka-dijital-elcilikacti-668070>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- “Digital 2023:Global Overview Report”, Datareportal, <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> (Erişim Tarihi: 05.07.2023).
- “Estonia and Finland Become First in the World to Digitally Sign International Agreement”, EstonianWold, <https://estonianworld.com/technology/estonia-finland-become-first-world-digitally-sign-international-agreement/> (Erişim Tarihi: 26.06.2023).
- Adesina, O. S. (2022). Africa and the future of the digital diplomacy. <https://www.Brookings.Edu/Blog/Africa-in-Focus/2022/03/23/Africa-and-the-Future-of-Digital-Diplomacy/> (Erişim Tarihi:10.07.2023).
- Alanka, Ö., Çimen, Ü. (2023), “Twitter as a Digital Channel of Public Diplomacy in Turkey”, (İçinde: Türker Elitaş, Maintaining International Relations Through Digital Public Diplomacy Policies and Discourses), USA: IGI Global, ss:176-190.
- Albayrak, O. (2023). Dijital diplomasi: diplomasi 3.0. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(46), 493-508. doi: 10.46928/iticusbe.1288805
- Aslan,P. & Göksu, O.(2016). Digital Diplomacy, Global Perception and Turkey, N. Sezer vd., eds., 14th International Symposium Communication in the Millennium, İstanbul 2016, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/53554/dijital_diplomasi_kuresel_algi_ve_turkiye, (Erişim Tarihi: 26.06.2023), s. 9.
- Ata, A. (2021). Kamuoyunu Bilgilendirmede Yüksek Seçim Kurulu (YSK) Kamu Duyuru Spotları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25 (2), 733-750.
- Berridge, G. R. & Lloyd, L. (2012). The Palgrave Macmillan dictionary of diplomacy. Palgrave
- Bjola, C., & Manor, I. (2017). Reaping the benefits of digital public diplomacy. The Jerusalem Post
- Bradshaw, S. (2015). Digital diplomacy-# notdiplomacy. Canadá: Centre of international governance innovation.
- Buckup, S., & Canazza, M. (2023). What is tech diplomacy and why does it matter? Wef Emerging Technologies, Feb 23.
- Burke, E. (2014). Revolutionary writings: Reflections on the revolution in France and the first letter on a regicide peace. I. Hampsher-Monk (Ed.). Cambridge University Press.

- Ceyhan, A. İ. (2020) Dijitalleşen Kamu Diplomasisi Üzerine Kısa Bir Analiz. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 3(2), 85-100.
- Cohen, R. (1998) "Putting Diplomatic Studies on the Map," *Diplomatic Studies Programme Newsletter*, Leicester University, 4 May 1998.
- Corneliu Bjola, "The 'Dark Side' of Digital Diplomacy: Countering Disinformation and Propaganda", Royal Institute, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en, (Erişim Tarihi: 26.07.2023).
- Cull, N. J. (2008). Public diplomacy before Gullion: The evolution of a phrase. In *Routledge handbook of public diplomacy* (pp. 39-43). Routledge
- Çimen, Ü. (2020). *Kötülüğün Terlemesi Tüm Yönleriyle Jean Baudrillard*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Değirmenci, F. (2023). "Public Diplomacy as a Tool of Propaganda", (İçinde: Türker Elitaş, *Maintaining International Relations Through Digital Public Diplomacy Policies and Discourses*), USA: IGI Global, ss:36-50.
- Ekşi, M. & Taş, F. D. (2020). Dijital Diplomasi Yeni Bir Tür Diplomasi Midir? . *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* , 4 (2) , 213-239 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/59215/851149>
- Ekşi, M. (2018). *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara, Siyasal Kitabevi, s.135.
- EU. (2022). *Digital Diplomacy. The Diplomatic Service of the European Union*.
- Girgin, K. (1975). *Çağdaş politika ve diplomasi el kitabı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gürdal, E. (2021). Dijital diplomatlar: Dijital diplomaside yeni nesil diplomatlar. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(1), 114-127.
- Hanson, F. (2012). *Baked in and wired: eDiplomacy@State*, Foreign Policy Paper Series içinde (s.1-41). Brookings Institution.
- Höne, K. (2023). *What is tech diplomacy?* Israel Public Policy Institute, Mar 6.
- Ingenhoff, D., Calamai, G., & Sevin, E. (2021). *Key Influencers in Public Diplomacy 2.0: A Country-Based Social Network Analysis*. *Social Media+ Society*, 7(1), 2056305120981053
- Kemp, S. (2023). *Digital 2023: Global overview report*. <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/>
- Kesebir, M. (2019). *Dijital Diplomasi: Teori ve Pratik*. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1).

- Khomeriki, D. (2022). Benefits and risks of digital diplomacy: is traditional diplomacy in decline? *World Politics and the Challenges for International Security*.
- Kıran, Y. S., & Açıkalın, Ş. N. (2021). New tools of soft power: Turkey's education and science diplomacy. *Hacettepe University Journal of Education*, 36(4), 977–985. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2021072717>.
- Kissinger, H. A. (1956). The congress of Vienna: A reappraisal. *World politics*, 8(2), 264-280.
- Kocabıyık, H. (2019). Değişen Diplomasi Anlayışı Kamu Diplomasisi ve Türkiye. *Avrasya Etüdüleri*, s.s.163-196.
- Köse, E. (2017). Dijital diplomasi'nin sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapıya etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor Özel Sayısı), 2347-2370
- Kurbalija, J. (2023). 2023 predictions: 12 digital governance and diplomacy trends. https://www.Diplomacy.Edu/Blog/2023-Digital-Governance-Predictions/#2_Digital_geopolitics_From_submarine_cables_to_satellites
Erişim tarihi: 16.06.2023
- Kurt, G. (2018). *Dijital diplomasi*. İstanbul: Akademisyen Kitabevi.
- Larson, J. F. (2004). *The internet and foreign policy*. Science Press Publishers
- Lewis, D. (2014). *Dijital diplomasi*. Gatewayhouse. <http://www.gatewayhouse.in/digital-diplomacy-2/>.
- Manor, I. & Segev, C. (2015). America's selfie: How the US portrays itself on its social media accounts. C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital diplomacy: Theory and practice içinde* (ss. 89–108). Routledge
- Manor, I. (2016). Are we there yet: Have MFAs realized the potential of digital diplomacy? Results from a cross-national comparison. *Brill Research Perspectives in Diplomacy and Foreign Policy*, 1(2), 1–110.
- Morgenthau, H. J. (2005). *Politics among nations*, 7. baskı. McGrawHill.
- Nicolson, H. G. (1969). *Diplomacy*. Oxford University Press.
- Nigro, L. J. (2012). *Theory and practice of modern diplomacy: Origins and development to 1914*. *Theory Of War and Strategy içinde* (ss. 179–192). Strategic Studies Institute, US Army War College.
- NTV. (2017). Danimarka teknoloji devlerine 'Dijital Büyükelçi' atayacak. <https://www.Ntv.Com.Tr/Teknoloji/Teknoloji-Devlerine-Dijital-Buyukelci,9Cz4VZPzHk-DSvn6GJfkVA> [Erişim Tarihi:10.07.2023].
- Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The ANNALS of the American Academy for Political and Social Science*, 616, 94-109.
- Ovalı, A. Ş. (2020). Türkiye-ABD ilişkilerinde twitter diplomasisi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(65), 23-45.

- Potter, E. H. (2002). *Cyber-diplomacy managing foreign policy in the twenty-first century*. McGill-Queen's University Press.
- Rashica, V. (2018). The benefits and risk of digital diplomacy. *SEEU Review*, 13(1), 75–89. <https://doi.org/10.2478/seeur-2018-0008>
- Ritto, L. (2014). Diplomacy and its practice vs digital diplomacy. *Diplomat magazine*.
- Satow, E. (1979). *Satow's guide to diplomatic practice*, 5. baskı, ed. London and New York: Longman.
- Sotiriu, S. (2015). Digital diplomacy: Between promises and reality. C. Bjola & M. Holmes (Ed.), *Digital diplomacy: Theory and practice içinde* (ss. 33–51). Routledge
- Tuncer, H. (1982). Diplomatlarda Aranılan Başlıca Nitelikler. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Y. 2, S. 1, s. 17-22.
- Varol, E. & Çelik Varol, M. (2019). Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (1), 137-158.
- Westcot, N. (2008). *Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations*. Research Report 16, Oxford Internet Institute, London. s. 16.
- Yücel, G. (2016). Dijital diplomasi. *TRT Akademi Dijital Medya Sayısı*, 7(1), 748-760.
- Yücel, G. (2020). "Covid-19, Yeni Normal ve Dijital Diplomasi". *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar Yeni Trendler*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi. (der.). Sam Yayınları. <http://sam.gov.tr/tr/wpcontent/uploads/2020/04/sam-covid-kitap.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2023).

POSTMODERN DÖNEMDE BİLGİ VE İLETİŞİMİN YEREL EKONOMİK KALKINMADA YERİ VE ÖNEMİ: TÜRKİYE'DEKİ BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ HARCAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Öğr. Gör. Dr. Ömer Faruk ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulu
- ❖ ORCID: 0000-0001-7415-6049
- ❖ Mail: ofaruk.asla@atauni.edu.tr

¹ Bu bölüm 6-8 Ekim 2023 tarihinde Anatolia Uluslararası Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Kongresi' nde sunulan özet bildirinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur.”

Kaynakça

- Ateş, Şeyma, “Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkilerinin İncelenmesi: Türkiye Örneği (2013-2020)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2021.
- Çakılcıoğlu, Mehmet, ‘Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Turizm’, <http://www.kentli.org/makale/kalkinma.htm> (E.T.:30.07.2023).
- Çetin, Murat, “Yerel Kalkınma Ajansları”, Ege Akademik İnceleme, Cilt: 6, Sayı: 2, 2006, 127-139.
- Çip Krizi Nedir, Nedenleri ve Sonuçları Nelerdir?, <https://www.araba.com/blog/surucu-rehberi/cip-krizi-nedir> (E.T.: 30.07.2023).
- Dinler, Zeynel, Bölgesel İktisat, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 1994.
- Erdoğan, İrfan, Türkiye’de Gazetecilik ve Bilim İletişimi Yapısal Özellikler Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara, 2007.
- Kevük, Süleyman, “Bilgi Ekonomisi”, Journal of Yasar University, 1 (4), 2006, 319-350.
- Şapçılar, Mustafa C./Güngören, Faruk/Büyükşalvarcı, Ahmet, “İç Kontrol Sisteminin Bir Alt Unsuru Olan Bilgi ve İletişimin Alternatif Turizme Etkisi: Isparta Turizmi Üzerine Nitel Bir Araştırma”, Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences, 32, 2018, 349-395.
- Telman, Nursel/Ünsal, Pınar, “İnsan İlişkilerinde İletişim”, Epsilon Yayınevi, 2005.
- TÜİK, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Sabit Telefon, Cep Telefonu ve İnternet Abone Sayısı. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=ulastirma-ve-haberlesme-112&dil=1> (E.T.: 29.07.2023).
- TÜİK, Ulusal Veri, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=ulusal-hesaplar-113&dil=1> (E.T.: 29.07.2023).
- Türk Dil Kurumu (TDK), Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.: 30.07.2023).
- Zengin, Eyüp/ Başkurt, Mustafa/ Es, Muharrem, “Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, 95-124.

POSTMODERN TÜKETİM

Kadir BENDAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3145-8703>
- ❖ Mail: bendaskadir@gmail.com

Kaynakça

- Alkan, A. S. (2011). Postmodern Tüketim Toplumunun Ortaya Çıkış Süreci ve Mekânsal Yansımaları Las Vegas Örneği, Yüksel Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Atar Ö, Özen G. (2019). Yüzme Egzersizinin Serebral Palsili Hastaların Seçilmiş Fiziksel, Fizyolojik Ve Motorik Özellikler Üzerine Etkisi. (Ed. Koç, H). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Bauman, Z. (2014). Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları. (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Best, S. & Kellner, D. (1998). Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar. (Çev. Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bocock, R. (1993). Tüketim. (Çev. İrem Kutluk), Ankara: Dost Kitabevi.
- Coşgun, M. (2012). Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu. Journal of Life Sciences, 1 (1), 837-850.
- Demirel S. & Yegen, C. (2015). Tüketim, Postmodernizm ve Kapitalizm Örgüsü, İlef Dergisi, 2 (1), 115-138.
- Harvey, D. (2014). Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri, (Çev. Sungur Savran), İstanbul: Metis Yayınları.
- Habermas, J. (1994). “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje”. (Ed. Zeka, N.), Postmodernizm, (Çev. Güleğül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu ve Deniz Erksan), İstanbul: Kıyı Yayınları, 31-44.
- Keat, R. & Urry, J. (1994). “Toplumsal Teori Olarak Postmodernizm: Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar”. (Ed. Küçük, M.), Modernite Versus Postmodernite, (Çev. Mehmet Küçük), Ankara: Vadi Yayınları, 227-258.
- Kırılmaz, H. & Ayparçası, F. (2016). Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları, İnsan & İnsan Dergisi, 3 (18), 32-58.
- Kızılçelik, S. (1996). Postmodernizm Dedikleri, İzmir: Soray Kitabevleri.
- King, C. S. (2005). “Postmodern Public Administration: In The Shadow of Postmodernism”, Administrative Theory & Praxis, 27 (3), 517-532.
- Öztürk, M. (2017). Sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim: Kuramsal çerçeve, tarihsel gelişim ve uygulamaya dönük öneriler. *İlköğretim Online*, 16(4),1-11, 2017. doi: 10.17051/ilkonline.2017.342997
- ÖSYM KILAVUZU (2019). 2019 Yılı YKS Sayısal Bilgiler. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2019/YKS/sayisalbilgiler18072019.pdf>
- Perçin, Ö. (2023). Postmodernizm ve Şiddet Tekelinin Dönüşümü, Ankara Barosu Dergisi, 27-63.
- Sarıbay, A. Y. (2001). Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Sarıçayır, H. (2000). *Lise 2 kimya derslerinde kavram haritalarının başarıya etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Savcı, H., Bayram, H. & Sökmen, N. (1997). Önbilgi, mantıksal düşünme yeteneği, laboratuvar ve kavram haritası yöntemlerinin temel kimya kavramlarının öğretilmesinde başarıya etkisi. *Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 79-88.
- Yanıklar, C. (2018). Postmodern Tüketim, Tüketim Kültürü ve Toplumsal Kimliğin İnşası, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 231-252.
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 703-719.

**GÜNCEL GELİŞMELER
PERSPEKTİFİNDE
MUHASEBE, FİNANS VE
DENETİM ÇALIŞMALARI
1**

Editör

Doç. Dr. Yakup ASLAN

Editör : Yakup ASLAN

ORCID (0000-0001-9833-8840)

ISBN 978-625-6600-46-1
E-ISBN 978-625-6600-47-8
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Güncel Gelişmeler Perspektifinde Muhasebe, Finans ve Denetim Çalışmaları 1
ASLAN, Yakup

1. Basım 180 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Muhasebe 2. Finans 3. Denetim
4. Görsel Haritalama Tekniği 5. Zor Durum Hali 6. Veri Zarflama

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
YATIRIM PROJELERİNDEN BEKLENEN NAKİT AKIŞLARININ HESAPLANMASINDA STRATEJİK YAKLAŞIMLAR	7
<i>Aykan COŞKUN</i>	
BİRLEŞME VE SATIN ALMA SÜREÇLERİNDE DURUM TESPİT ÇALIŞMALARI: BANKACILIK SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR UYGULAMA ÖNERİSİ	29
<i>Gürol BALOĞLU - Kaan Ramazan ÇAKALI</i>	
ATIK MUHASEBESİ İLE İLGİLİ BİLİMSEL ÇALIŞMALARIN GÖRSEL HARİTALAMA TEKNİKLERİ İLE ANALİZİ.....	51
<i>Kemal SÜLÜK</i>	
KAMU DENETİM SİSTEMİNİN GELİŞİMİ, MEVCUT DURUM VE SORUNLAR: KAZAKİSTAN ÖRNEĞİ.....	71
<i>Leyla AKGÜN</i>	
DÜŞÜK FAİZ ORTAMININ BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN PERFORMANSINA ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ	89
<i>Mefule FİNDİKÇİ ERDOĞAN</i>	
INVESTMENT DECISIONS AND VALUE AT RISK	117
<i>Merve ARSLAN</i>	
BİR FİNANSMAN MODELİ OLARAK KOSGEB TEŞVİKLERİ: KOBİ'LER ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	127
<i>Burcu KARAKAŞ - Mustafa Can SAMIRKAŞ</i>	
FİRMA KARLILIĞI VE SATICI ENFLASYONU İLİŞKİSİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	153
<i>Özgür ÖZKAN</i>	
WHAT ARE THE FINANCIAL STATEMENTS TO BE SUBMITTED BY TAXPAYERS IN DETECTING A DIFFICULT SITUATION?	169
<i>Yakup ASLAN</i>	

YATIRIM PROJELERİNDEN BEKLENEN NAKİT AKIŞLARININ HESAPLANMASINDA STRATEJİK YAKLAŞIMLAR

Dr. Aykan COŞKUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Millî Eğitim Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002-9912-6871
- ❖ Mail: aykancoskun3379@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akkaya, G. C. (2005). Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesinde Alternatif Bir Yöntem: Reel Opsiyonlar. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (28), 172-178. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/mufad/issue/35597/395360>
- Aydeniz, D. D. N. (2007). İmalat Sanayileri Yatırım Projeleri Planlama Ve Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (21), 261-273. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/esosder/issue/6135/82286>
- Aygün Alıcı, V. & Sandalcılar, A. R. (2021). Türkiye’de Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Fourier Adl Eşbütünleşme Yaklaşımı. EKEV Akademi Dergisi, 0 (88), 559-578. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/sosekev/issue/71386/1147982>
- Coşkun, A. & Aypek, N. (2023). Covid-19 Öncesi Ve Döneminde Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (58), 21-39. DOI: 10.30794/pausbed.1275054
- Çalışıcı, S. & Karatay Gögül, P. (2021). Döviz Kuru ile Sanayi Üretimi Arasındaki Nedensellik İlişkisi Üzerine Bir Uygulama (2005-2019). Bulletin of Economic Theory and Analysis, 6 (2), 1-25. DOI: 10.25229/beta.783012
- Gökşen, Y. & Çevik, E. (2016). Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesinde Ahp-Vikor Entegrasyonu İle Bir Kds Önerisi . Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi , 7 (2) , 219-235 . DOI: 10.18354/esam.32181
- Hasanov, M. (2008). Enflasyon Belirsizliğinin Üretim Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. Doğu Üniversitesi Dergisi, 9 (2), 191-206. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/doujournal/issue/66659/1042952>
- Özpeynirci, R. (2001). Yatırım Projeleri Kapsamında Mali Etüd Üzerine Bir Çalışma . Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (5, 0-0 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/musbed/issue/23531/250715>
- Uçkun, N. & Girginer, N. (2006). Yatırım Projeleri Riskinin Belirlenmesinde Duyarlılık Analizi: Özel Bir Sağlık Kuruluşu Yatırım Projesi Üzerinde Örnek Bir Uygulama. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (32), 1-11. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/mufad/issue/35601/395455>
- Uysal, E. (2001). YATIRIM Projeleri Analizinde Black-Scholes Opsiyon Fiyatlama Modelinin Kullanımı. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56 (01),- . DOI: 10.1501/SBFder_0000001823
- Uzunlar, E. (1990). Enflasyon koşullarında yatırım projelerinin değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8 (3-4),-. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/atauniiibd/issue/2677/35082>
- Yalçınar, K. & Aksoy, E. (2011). Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, Gazi Kitabevi.

**BİRLEŞME VE SATIN ALMA
SÜREÇLERİNDE DURUM TESPİT
ÇALIŞMALARI: BANKACILIK
SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR UYGULAMA
ÖNERİSİ**

Dr. Gürol BALOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Süzer Grubu
- ❖ ORCID: 0000-0003-1093-2664
- ❖ Mail: gurol@live.com

Dr. Kaan Ramazan ÇAKALI

- ❖ Kurum Bilgisi: Kalkınma ve Yatırım Bankası
- ❖ ORCID: kaanramazanc@gmail.com
- ❖ Mail: 0000-0003-4186-2291

KAYNAKLAR

- Arıkan, M. (2016). Due diligence kavramı ve şirket birleşme ve devralma sözleşmelerinde satıcının sorumluluğu hakkında TBK hükümleri çerçevesinde değerlendirmeler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 265 – 300.
- Arslan, H. B. (2005). Toward a new generation due diligence: shift in the cornerstones of tradition. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 115 – 129.
- Arslan, H. ve Şahin, E. E. (2021). Birleşme ve satın almalarda finansal durum tespiti (due diligence): Gerçek vaka incelemesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 329–361.
- Brunner, R. (2012). *Legal Options of Structuring M&A Deals Strategically (From An U.S. Perspective)*. 20 Ağustos 2023 tarihinde São Paulo Üniv. <https://edisciplinas.usp.br/mod/resource/view.php?id=193774> adresinden alındı.
- Çek, M. (2021). Birleşme-Devralma İşlemleri Çerçevesinde “Due Diligence ve Engagement Letter”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Davis, W. E. B. (2009). The importance of the due diligence investigations: Failed mergers and acquisitions of the United States' companies. *Ankara Bar Review*, 2(1), 5 – 17.
- Gaughan, P. A. (1993). A Due diligence process for highly leveraged transactions. *Journal of Forensic Economics*, 6(3), 197 – 217.
- Kırkulak Uludağ, B. (2013). Due Diligence. Encyclopedia of Corporate Social Responsibility. Berlin, New York: Springer.
- KPMG. (2013). M&A Jargon Demystified. Belgium: Wolters Kluwer.
- Kummer, C. ve Sliskovic, V. (2007). Do virtual data rooms add value to the mergers and acquisitions process? Institute of Mergers, Acquisitions and Alliances (MANDA). Zürih & Viyana.
- Mullins, T., Thornton, B. ve Adams, M. (2007). The role of due diligence in the business valuation process. *Journal of Business & Economics Research*, 5(5), 63 – 70.
- Novikov, O., Dubinina, M. ve Kuzoma, V. (2018). Due diligence: Essence and possible prospects of development. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(2), 141 – 146.
- Patel, A. (2018). Exploring traditional due diligence processes in South Africa. *Journal of Economic and Financial Sciences*, 11(1), 1 – 10.
- Pospisil, J. ve Vomackova, H. (2018). Net assets valuation in transformations of Czech companies. *Journal of Applied Economic Sciences*, 7(53), 1905 – 1916.
- Rödl & Partner. (2020). USA: Share deal vs. asset deal. Transaction structuring. *M&A Dialogue*, (Ağustos 2020), 5 – 6.
- Savovic, S. ve Pokrajcic, D. (2013). Due diligence as a key success factor of mergers

and acquisitions. *Actual Problems of Economics*, 6(144), 424 – 434.

Thomas, M. (2009). *Mergers and Acquisitions: Confronting the Organisation and People Issues*. Londra: Thorogood Publishing Ltd.

Turuk, M. ve Milovanovic, B. M. (2020). Digital due diligence: A complementary perspective to the traditional approach. *International Journal of Contemporary Business and Entrepreneurship*, 1(2), 54 – 66.

Wangerin, D. (2019). M&A due diligence, Post-acquisition performance, and financial reporting for business combinations, *Contemporary Accounting Research*, (36)4, 2344 – 2378.

Yoo, I. S. (2023). *When Friends Become Foes: Disclosure Decisions After Failed M&A Deals*. Doktora Tezi. California Üniversitesi.

ATIK MUHASEBESİ İLE İLGİLİ BİLİMSEL ÇALIŞMALARIN GÖRSEL HARİTALAMA TEKNİKLERİ İLE ANALİZİ

Dr. Kemal SÜLÜK

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-1853-8872
- ❖ Mail: k.suluk@alparslan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975.
- Chung J., Cho C.H., (2018), Current trends within social and environmental accounting research: A literature review, *Accounting Perspectives*, 17, 207-239.
- Dergipark, <https://dergipark.org.tr/tr/> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)
- Resmi Gazete, 2015. Atık Yönetimi Yönetmeliği. Tarih: 02.04.2015 ve Sayı: 29314 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20644&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Tregidga H., Laine M., (2022), On crisis and emergency: Is it time to rethink long-term environmental accounting?, *Critical Perspectives on Accounting*, 82, 102311, <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2021.102311>.
- URL-1: <https://lib.gazi.edu.tr/view/page/291892/h-indeks-nedir-atif-indekslerde-h-indeks-nasil-sorgulanir> (Erişim Tarihi: 07.10.2023).
- URL-2: <https://dergipark.org.tr/tr/search?q=%22%C3%A7evre+muhasebesi%22§ion=articles> (Erişim Tarihi: 07.10.2023).
- Widowaty Y., Astuti L., Maisarah Mitra Adrian, (2022), Towards a restorative justice system for environmental waste pollution in Indonesia, *Environmental Engineering and Management Journal*, 21, 1877-1887.

KAMU DENETİM SİSTEMİNİN GELİŞİMİ, MEVCUT DURUM VE SORUNLAR: KAZAKİSTAN ÖRNEĞİ

Leyla AKGÜN

- ❖ İğdır Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-5876-0211
- ❖ Mail: leyla.akgun@igdir.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ahmetova A.B. (2019). Kazakistan Cumhuriyeti ve yabancı ülkelerin kamu yönetimin sisteminde kamu denetimi. *Rusya - Asya - Afrika - Latin Amerika: Karşılıklı Güven Ekonomisi isimli X Avrasya Ekonomik Gençlik Konferansı*, 16-19 Nisan, Yekaterinburg/Rusya, 60-62.
- Ahmetova A.M. & Akimbergenova A.N. (2018). Kazakistan Cumhuriyetinde dış kamu denetim sistemi. *İşletmenin Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisinin Muhasebe Ve Analitik Desteği isimli Uluslararası Bilimsel Konferans*, 24 Mayıs, Simferopol/Rusya, 101-104.
- Aleksanina V.O. (2016). Kazakistan Cumhuriyetinde kamu denetiminin uygulanması. *Petrol ve Gaz Bölgesinde Yeni Teknolojiler Isimli Uluslararası Bilimsel-Pratik Konferansı*, 16-20 Mayıs, 225-226.
- Alibekova B.A. & Aldyngarova D.T. (2018). Finansal raporların kamu denetimi. *Merkezi Asya Ekonomi Dergisi*, 4 (122), 72-83.
- Alibekova B.A. & Beysenova L.Z. (2020). Kamu denetiminin metodolojik yönleri. *ENÜ Ekonomi Serisi Dergisi*, 1, 165-180.
- Alibekova B.A. & Nurkhalieva D.M. (2016). Kazakistan Cumhuriyetinde kamu denetiminin oluşumu. *Orta Asya Ülkeleri Muhasebecileri ve Denetçileri Issyk-Kul Forumu Dergisi*, 1-2-1 (12), 164-168.
- Alibekova B.A., Beysenova L.Z. & Şakharova A.E. (2018). Kamu denetim personelinin eğitim, tekrar eğitim ve ileri düzey eğitim sistemi. *Turan Üniversitesi Dergisi*, 4 (80), 126-130.
- Aubakirova A.T. (2017). küreselleşme koşullarında kazakistan'da kamu denetimi ve finansal kontrolün gelişimi. *Ekonomik Analiz, Muhasebe, Finansal Yönetim Teori ve Pratiğindeki Modern Eğilimler Isimli Uluslararası Bilimsel Konferans*, 5-6 Aralık, Sibiry/Rusya, 239-245.
- Aytmukanova G.M. (2022). Kazakistan Cumhuriyetinde kamu finansal kontrolün durumu ve gelişim yönleri. *Orta Asya Ülkeleri Muhasebecileri ve Denetçileri Issyk-Kul Forumu Dergisi*, 1 (36), 9-15.
- Baltabaeva B.K. (2017). Kazakistan Cumhuriyeti “kamu denetimi ve finansal kontrol” kanununun uygulanması. *Orta Asya Ülkeleri Muhasebecileri ve Denetçileri Issyk-Kul Forumu Dergisi*, 3 (18), 292-297.
- Berezyuk V.İ. (2014). Kazakistan'da kamu denetimi- yeni gerçekler. *Ekonominin Yenilikçi Gelişimi Dergisi*, 6 (23), 120-122.
- Beysenova L.Z. Modern koşullarda kamu denetimine geçiş zorunluluğu, *Modern Bilim Dergisi*, 4, 71-76.
- Beysenova L.Z., Nurkhalieva D.M. & Sembieva L.M. (2017). Kazakistan cumhuriyetinde kamu denetim sistemi ve finansal kontrol. *Karaganda Üniversitesi Dergisi Ekonomi Serisi*, 1 (85), 181-187.
- Bidakhmetova G.G., Sartbay, N.B. & Jumataeva B.A. (2019). Kamu denetim mekanizmasının yasal düzenlenmesi. *Ekonomik Globalleşme Koşullarında*

Ekonomik Teori İsimli XI. Uluslararası Bilimsel Konferans, 13-14 Mart, Donetsk/Rusya, 24-26.

- Busurmanov M. (2019). Kamu denetimi ve finansal kontrolün yasal yönleri. *Modern Ekonomi: Güncel Konular, Başarılar ve Yenilikler İsimli XXVII. Uluslararası Bilimsel Konferans*, 25 Nisan, Penza/Rusya, 189-193.
- Dosaeva A.Zh. (2019). Kamu denetiminin prensip, yöntem ve özellikleri. *Turan Üniversitesi Dergisi*, 4 (84), 149-154.
- Dulambaeva R.T. & Bexultanov A.A. (2018). Kazakistan Cumhuriyetinde kamu denetim organlarının faaliyetlerinin değerlendirilmesindeki metodolojinin geliştirilmesi. *Merkezi Asya Ekonomi Dergisi*, 2 (120), 9-19.
- İbragimov Zh.İ. (2018). Kazakistan Cumhuriyetinde denetimin kamu ve yasal olarak düzenlenmesi. *Rusya'da Girişimcilik: Tarihi ve Güncel Durum İsimli Uluslararası Bilimsel Konferans*, 28-29 Eylül, Orehovo-Zuevo/Rusya, 138-146.
- İskakova Z.D., Kurmanalina A.K. & Kasımov K.M. (2018). Kamu denetimi- yeni formatta devlet yönetiminin önemli ögesi. *Kırgız-Rus Slavyan Üniversitesi Dergisi*, 18 (11), 39-43.
- Kadbulla A.K. & Serikova M.A. (2022). İstikrarsızlık koşullarında yüksek kamu denetim organının faaliyetlerinin geliştirilmesi. *İktisat Teorisinin Güncel Konuları: Rus Dönüşümlerinin Pratikte Geliştirilmesi ve Uygulanması İsimli Uluslararası Bilimsel Konferans*, 27-28 Mayıs, Ufa/Rusya, 197-202.
- Kari A.M. (2015). Kazakistan kamu denetim modelinin oluşumunun değerlendirme süreci. *Avrasya Bilim Derneği*, 9 (9), 37-41.
- Kodaşeva G.S. (2017). Kazakistan'da kamu mali kontrol organizasyonunun temelleri. *İşletmenin Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisinin Geliştirilmesinde Muhasebe ve Analitik İnceleme İsimli Uluslararası Bilimsel-Pratik Konferansı*, 25 Mayıs, Simferepol/Rusya, 151-154.
- Kuanaliev G.A. & Rasheva G.K. (2017). Kazakistan Cumhuriyetinde kamu denetiminin bazı sorunları. *Kırgızistan'da Bilim, Yeni Teknolojiler ve Yenilikler Dergisi*, 11, 34-37.
- Kuanaliyeva G.A. (2017). Kazakistan'da kamu denetimiyle ilgili bazı sorunlar. *Bilgi Dergisi*, 11, 99-105.
- Moldaşbaeva L.P. (2017). Kamu finansal kontrolünün yasal sorunları, çözüm yolları. *Modern Dünyada Güncel Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6-5 (26), 82-90.
- Muratbekova Zh. (2017). Sonuçların yönetimi aşamasında kamu denetiminin teorik temeli. *Merkezi Asya Ekonomi Dergisi*, 2 (115), 17-28.
- Niyazbekova Ş.U., Moldaşbaeva L.P. & Uspambaeva M.K. (2019). Kamu denetimi ve finansal kontrolün kurumsal ve yasal sorunları. *Vitte Adına Moskova Üniversitesi Dergisi, Ekonomi ve Yönetim Serisi*, 3 (30), 15-20.

- Omarova Ş.A., Zhsnıbaeva Z.K. & Alina G.B. (2018). Kazakistan'da kamu denetimi ve kamu finansal kontrolün organizasyonunda yeni sistem. *Turan Üniversitesi Dergisi*, 1 (77), 142-147.
- Rustemov İ.A., Kenesbaeva D.Ş., Mırzakhmetova Zh.L. & Elbergenova A.Ş. (2016). kazakistan kamu denetim modelinin oluşturulması. *İstatistik, Muhasebe ve Denetim Dergisi*, 4 (63), 29-36.
- Sembiyeva L.M., Tazhbenova G.D. & Shakharova A.E. (2018). Kazakistan ekonomisinin modernizasyonu koşullarında kamu denetiminin gelişimini güncel yönleri. *Ekonomi ve Finans Dergisi*, 10, 46-53.
- Tazhikenova S.K. (2018). Kazakistan'da kamu denetiminin oluşumu. *Kırım Vektörü-2019 İsimli Uluslararası Bilimsel Konferans*, 7-8 Aralık, Evpatoriya/Rusya, 392-296.
- Tusibaeva G.S., Sagındıkova G.M. & Aytojina A.E. (2020). Kazakistan Cumhuriyeti'nde kamu denetiminin organizasyonun geliştirilmesi ve rolünün artırılmasının temel yönleri. *Orta Asya Ülkeleri Muhasebecileri ve Denetçileri İssyk-Kul Forumu Dergisi*, 3 (30), 139-144.
- Tuzubekova M.K. & Parzu E.A. (2021). Kazakistan Cumhuriyetinin kamu denetim sisteminde bölgesel denetim komisyonlarının faaliyeti. *Avrasya Bilim İnsanları Dergisi*, 1 (81), 65-68.

**DÜŞÜK FAİZ ORTAMININ BANKACILIK
SEKTÖRÜNÜN PERFORMANSINA
ETKİSİ:
PANEL VERİ ANALİZİ**

Mefule FİNDİKÇİ ERDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Düşünce ve Proje Akademisi
- ❖ ORCID: 0000-0003-0150-0990
- ❖ Mail: mfindikci@ticaret.edu.tr

KAYNAKÇA

- Altavilla, C., & Boucinha, M. (2017). Monetary policy and bank profitability in a low interest rate environment. *European Central Bank*(2105), 1-48.
- Altavilla, C., Boucinha, M., & Peydró, J. L. (2018). Monetary policy and bank profitability in a low interest rate environment. *Economic Policy*, 33(96), 531-586.
- Ampudia, M., & Van den Heuvel, S. (2019). Monetary policy and bank equity values in a time of low and negative interest rates. *Journal of Monetary Economics*(2199), 1-41.
- Baars, M., Cordes, H., & Mohrschladt, H. (2020). How negative interest rates affect the risk-taking of individual investors: experimental evidence. *Finance Research Letters*, 32(101179), 1-15.
- Badi H. Baltagi. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Bikker, J. A., & Vervliet, T. (2017). Bank Profitability and Risk-taking Under Low Interest Rates. *Wiley*, 1-18.
- Bongiovanni, A., & Reghezza, A. (2021). Do negative interest rates affect bank risk-taking ? *Journal of Empirical Finance*, 63, 350-364.
- Borio, C., & Gambacorta, L. (2017). Monetary policy and bank lending in a low interest rate environment: diminishing effectiveness? *Journal of Macroeconomics*, 217-231.
- Boungou, W. (2020, Ocak). Negative interest rates policy and banks risk taking: empirical evidence. *Economics Letters*, 186(108760), 1-7.
- Boungou, W. (2021). Empirical evidence of the lending channel of monetary policy under negative interest rates. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 81, 309-318.
- Boungou, W. (2022). Negative for long interest rates and customer deposit rate. *Finance Research Letters*, 46(102298), 1-5.
- Boungou, W., & Hubert, P. (2021). The channels of banks response to negative interest rates. *Journal of Economic Dynamics & Control*, 131(104228), 1-29.
- Brei, M., Borio, C., & Gambacorta, L. (2020). Bank intermediation activity in a low-interest-rate environment. *Economic Notes*, 49(2), e12164.
- Chaudron, R. F. (2018). Bank's interest rate risk and profitability in a prolonged environment of low interest rates. *Journal of Banking & Finance*, 89, 94-104.
- Chen, Q., & Katagiri, M. (2021, Aralık). Monetary surprises and bank equity valuation with prolonged low interest rates. *Finance Research Letters*, 47.
- Claessens, S., & Coleman, N. (2018). “Low-For-Long” interest rates and banks’ interest margins and profitability: cross-country evidence. *Journal of Financial Intermediation*(35), 1-18.

- Demiralp, S., Eisenschmidt, J., & Vlassopoulos, T. (2021). Negative interest rates, excess liquidity and retail deposits: banks' reaction to unconventional monetary policy in The Euro Area. *European Economic Review*, 136(103745), 1-28.
- Horvath, R., & Kotlebova, J. (2018). Interest rate pass-through in the Euro Area: financial fragmentation, balance sheet policies and negative rates. *Journal of Financial Stability*, 36, 12-21.
- Iwanicz-Drozdowski, M., & Rogowicz, K. (2021, Eylül). Does the choice of monetary policy tool matter for systemic risk? The curious case of negative interest rates. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 79(101608).
- Jakstaite, J., & Kachalova, K. (2018). The impact of low interest rates on bank profitability the case of the Eurozone. *Jönköping University*(15), 1-55.
- Khayat, G. A. (2018). The impact of setting negative policy rates on banking flows and exchange rates. *Economic Modelling*(68), 1-10.
- Kurowskia, Ł. K., & Rogowicz, K. (2017). Negative interest rates as systemic risk event. *Finance Research Letters*, 22, 153-157.
- Lopez, J. A., & K. Rose, A. (2020). Why have negative nominal interest rates had such a small effect on bank performance? Cross country evidence. *European Economic Review*, 124(103402), 1-17.
- Lopez-Penabad, M. C., Casal, A., & Neto, J. (2022). Effects Of A Negative Interest Rate Policy In Bank Profitability And Risk Taking: Evidence From European Banks. *Research in International Business and Finance*, 60(101597), 1-20.
- Molyneux, P., Reghezza, A., & Xie, R. (2019). Bank margins and profits in a world of negative rates. *Journal of Banking & Finance*, 107(105613), 1-57.
- Montes, C., & Perez, A. (2018). The impact of the interest rate level on bank profitability and balance sheet structure. *Banco De Espana Revista De Estabilidad Financier*(35), 123-152.
- Ramayandi, A., Rawat, U., & Tang, H. C. (2014). Can low interest rates be harmful: an assessment of the bank risk-taking channel in Asia. *Asian Development Bank*(123), 1-33.
- Schelling, T., & Towbin, P. (2021). What lies beneath negative interest rates and bank lending. *Journal of Financial Intermediation*, 51(100969).
- Whited, T. M., Wu, Y., & Xiao, K. (2021). Low interest rates and risk incentives for banks with market power. *Journal of Monetary Economics*, 19, 155-174.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel Ver Ekonometrisi I*. İstanbul: Beta Yayınları.

INVESTMENT DECISIONS AND VALUE AT RISK

Merve ARSLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-5252-3741
- ❖ Mail: mervearslan@halic.edu.tr

REFERECES

- Akçay, B. & Bolgün, K.E. (2005). *Risk yönetimi, (2th Edition)*. İstanbul: Scala Yayınevi.
- Dowd, K., (2002). *Measuring market risk*. ABD: John Wiley & Sons, Ltd.
- Fıkırkoca, M. (2003). *Bütünsel risk yönetimi*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Hendricks, D. (1996). Evaluation of value-at-risk models using historical data (digest summary). *Economic Policy Review Federal Reserve Bank of New York*, 2, 39-67.
- İltüzer, Z. & Taş, O. (2008). Monte carlo simülasyon yöntemi ile riske maruz değerin imkb30 endeksi ve dıbs portföyü üzerinde bir uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23-1, 67-87.
- Jorion, P. (2003). *Financial risk manager handbook (2th Edition)*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Jorion, P. (2007). *Value at risk: the new benchmark for managing financial risk (3th Edition)*. New York, San Francisco, Washington D.C, Auckland, Caracas: McGraw-Hill Companies.
- Linsmeier, T. J. & Pearson, N. D. (2000). Value at risk. *Financial Analysts Journal*, Volume 56, Issue 2, March/April 2000.
- Usta, Ö. & Demireli, E. (2010). Risk bileşenleri analizi: imkb’de bir uygulama. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/12, 25-36.
- Yarız, A. (2012). *Bankacılıkta risk yönetimi: risk matrisi uygulaması*. Ankara: Nobel Yayınları.

BİR FİNANSMAN MODELİ OLARAK KOSGEB TEŞVİKLERİ: KOBİ'LER ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Burcu KARAKAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bilgi Yönetimi Anabilim dalı
- ❖ ORCID: 0000-0003-0802-806X
- ❖ Mail: burcukarakas123@gmail.com

Mustafa Can SAMIRKAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Erdemli Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu
- ❖ ORCID: 0000-0002-0856-4762
- ❖ Mail: mcsamirkas@gmail.com

* Bu çalışma, Mustafa Can SAMIRKAŞ danışmanlığında, Burcu KARAKAŞ'ın Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2022 yılında tamamlanan "KOBİ'lerin finansman sorunları: Bir finansman modeli olarak KOSGEB teşvikleri" başlıklı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

KAYNAKLAR

- Bıyık, T. (2020). KOSGEB Desteği İle İş Kuran Girişimcilerin Karşılaştıkları Problemlerin Swara Yöntemi İle Önceliklendirilmesi: Aydın İlinde Bir Uygulama. Doktora Tezi. Aydın.
- Bilen, A., & Solmaz, H. (2014). KOBİ'lere Sağlanan Finansal Desteklerde KOSGEB'in Rolü ve Diyarbakır Uygulaması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(8), 53-71.
- Büyüköztürk, Ş. (2007), Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ege, T. (2019). KOBİ'lerin Markalaşma ve Kurumsallaşma Sürecinde KOSGEB Desteklerinin Rolü: TR71 Bölgesinde Bir Araştırma. Doktora Tezi. Kastamonu.
- Erdem, M. (2019). KOBİ'lerin Finansman Problemlerinin Çözümünde KOSGEB-GMKA-KGF'nin Etkisi: Balıkesir İlinde Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir.
- Güler, P. (2017). Türkiye'de KOBİ'lere Sağlanan Finansal Destek Programları ve KOSGEB Destekleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Kaya, A. G. (2005). Elazığ İli Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyetlerini Sürdüren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi. Malatya.
- Özdamar, K., Odabaşı, Y., Hoşcan, Y., Bir, A.A., İftar, G. K., Özmen, A., Uzunel, Y. (1999). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Piri, Y. (2019). KOSGEB AR-GE, İnovasyon Desteklerinin Değerlendirilmesi: Bursa Organize Sanayi Bölgesi ve Nilüfer Organize Sanayi Bölgesi KOBİ'leri Özelinde Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Bursa.
- www.kosgeb.gov.tr., KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018). [https://webdosya.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KS EP/Kobi_Stratejisi_ve_Eylem_Planı_\(2015-2018\).pdf](https://webdosya.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KS EP/Kobi_Stratejisi_ve_Eylem_Planı_(2015-2018).pdf)
- www.kosgeb.gov.tr. (2018). KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelik., <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/5560/mevzuat>
- www.kosgeb.gov.tr., KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelik. https://webdosya.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/2022/2022_KOBİ
- www.kosgeb.gov.tr., Faaliyet Raporları. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/349/rapor-ve-istatistikler>

- www.kosgeb.gov.tr., Destekler. 03 10, 2023 tarihinde
<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/3/destekler>
- www.kosgeb.gov.tr., KOSGEB Tarihçe.
<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/7903/tarihce>
- www.oka.org.tr. Teşvik Sistemi.
- www.smrj.go.jp., KOBİ'lerin/Küçük İşletmelerin Tanımı.
https://www.smrj.go.jp/org/about/sme_definition/index.html
- www.tuik.gov.tr., Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri. 01 10, 2023 tarihinde
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2021-45685>

FİRMA KARLILIĞI VE SATICI ENFLASYONU İLİŞKİSİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Özgür ÖZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sworn CPA
- ❖ ORCID: 0000-0002-2338-1286
- ❖ Mail: ozgur_978@hotmail.com

KAYNAKÇA

- Bivens, Josh (2022). Corporate profits have contributed disproportionately to inflation. How should policymakers respond? Economic Policy Institute. Working Economics Blog. April 21.2022. <https://www.epi.org/blog/corporate-profits-have-contributed-disproportionately-to-inflation-how-should-policymakers-respond/>
- Grothe, Simon (2023). Isabella Weber Has Neoliberal Economists Running Scared. Jacobin. 8.31.2023. <https://jacobin.com/2023/08/isabella-weber-greedflation-inflation-profit-margins-economics/>
- Hansen, Niels-Jakob, Frederik Toscani, Jing Zhou (2023). Euro area inflation after the pandemic and energy shock: Import prices, profits and wages. *International Monetary Fund Working Paper*, 131.
- Janssen, Ronald (2023). Profit-driven inflation—the policy implications. Social Europe. 30th. June. 2023. <https://www.socialeurope.eu/profit-driven-inflation-the-policy-implications>
- Jericho, Greg (2023). OECD confirms that inflation has been mostly driven by corporate profits. The Australia Institute June 2023.
<https://australiainstitute.org.au/post/oecd-confirms-that-inflation-has-been-mostly-driven-by-corporate-profits/>
- Stanford, Jim (2023). Profit-Price Spiral: The Truth Behind Australia’s Inflation. The Australia Institute. Center for Future Work.
- Storm, Servaas (2023). Profit inflation is real. Institute for New Economic Thinking.15.June.2023.
<https://www.ineteconomics.org/perspectives/blog/profit-inflation-is-real>
- The Guardian (2023). Corporate profits drove up prices last year, says ECB president. 27.Jun.2023. <https://www.theguardian.com/business/2023/jun/27/corporate-profits-driving-up-prices-ecb-president-christine-lagarde>
- The New York Times (2023). Companies Push Prices Higher, Protecting Profits but Adding to Inflation. Jun .2023.
<https://www.nytimes.com/2023/05/30/business/economy/inflation-companies-profits-higher-prices.html>
- Weber, Isabella M. and Wasner, Evan (2023), "Sellers’ Inflation, Profits and Conflict: Why can Large Firms Hike Prices in an Emergency?" (2023). *Economics Department Working Paper Series*. 343.

WHAT ARE THE FINANCIAL STATEMENTS TO BE SUBMITTED BY TAXPAYERS IN DETECTING A DIFFICULT SITUATION?

Yakup ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-9833-8840
- ❖ Mail: yakupaslan42@gmail.com

REFERENCES

- Alksnis, E. G. (2023). The Covid-19 pandemic and its impact on the interpretation and implementation of the force majeure clause in international commercial contracts.
- Bortolotti, F., & Ufot, D. (2019). *Hardship and force majeure in international commercial contracts: dealing with unforeseen events in a changing world*: Kluwer Law International BV.
- Casady, C. B., & Baxter, D. (2020). Pandemics, public-private partnerships (PPPs), and force majeure| COVID-19 expectations and implications. *Construction management and economics*, 38(12), 1077-1085.
- Chen, J., & Tan, Y. (2023). Study on Force Majeure of International Commercial Contracts Under the COVID-19 Epidemic. *International Journal of Social Science and Education Research*, 6(3), 129-134.
- Perillo, J. M. (1997). Force majeure and hardship under the UNIDROIT principles of international commercial contracts. *Tul. J. Int'l & Comp. L.*, 5, 5.
- Twigg-Flesner, C. (2020). A Comparative Perspective on Commercial Contracts and the Impact of Covid-19-Change of Circumstances, Force Majeure, or What? Pistor, Katharina, "Law in the Time of COVID-19"(2020). Books, 240.

BIOTECHNOLOGY IN ACTION: UNVEILING NATURE'S POTENTIAL

Editors

Assoc. Prof. Dr. Murat OZDAL

Assoc. Prof. Dr. Sumeyra GURKOK

BOOK TITLE: Biotechnology in Action: Unveiling Nature's Potential

Editor: Murat ÖZDAL
Editor: Sümeyra GÜRKÖK

ORCID (0000-0001-8800-1128)
ORCID (0000-0002-2707-4371)

ISBN 978-625-6600-50-8
E-ISBN 978-625-6600-51-5
First Edition October 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

Biotechnology in Action: Unveiling Nature's Potential
ÖZDAL, Murat – GÜRKÖK, Sümeyra
First Edition , 194 s., 160 x 235 mm
Type : Original Scientific Book

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

CONTENTS

PREFACE	3
MICROBIAL PIGMENTS IN BIOTECHNOLOGY	7
<i>Sumeyra GURKOK - Murat OZDAL</i>	
THE RELATIONSHIP OF MICROBIOTA-DERIVED POSTBIOTIC MEDIATORS WITH VARIOUS DISEASES.....	27
<i>Özlem BAKIR BOĞA - Esabi Başaran KURBANOĞLU</i>	
CURRENT APPROACHES IN VACCINE DEVELOPMENT	37
<i>Burcu Emine TEFON ÖZTÜRK</i>	
USAGE OF LICHENS IN BIOTECHNOLOGY	69
<i>Özlem GÜLMEZ</i>	
BIOTECHNOLOGY AND PHARMACOLOGICAL POTENTIAL OF ESSENTIAL OILS	79
<i>Selma SEZEN - Sümevra GÜRKÖK - Medine GÜLLÜCE</i>	
CONTEMPORARY APPROACHES IN PLANT BIOTECHNOLOGY	111
<i>Gokce KARADAYI - Ilknur COLAK - Taha Yasin KOC</i>	
PROTEOMICS IN ACTION AT THE SERVICE OF BIOTECHNOLOGY.....	125
<i>Volkan YILDIRIM</i>	
BIOTECHNOLOGICAL POTENTIAL OF POLAR MICROORGANISMS	151
<i>Mehmet KARADAYI - Şeyma AKSU - Yusuf GULSAHIN</i>	
RECENT ADVANCES IN GENOTOXICITY TESTING OF BIOTECHNOLOGICAL PRODUCTS.....	163
<i>Mehmet KARADAYI - Şeyma AKSU - Yusuf GULSAHIN</i>	
FUNGAL KINGDOM AND UNVEILING THE ROLE OF FUNGI IN BIOTECHNOLOGY	177
<i>Fuat BOZOK - Kağan VERYER - Murat ÖZDAL</i>	

MICROBIAL PIGMENTS IN BIOTECHNOLOGY

Sumeyra GURKOK

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Biology, Science Faculty, Ataturk University, 25240 Erzurum, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-2707-4371
- ❖ Mail: sumeyrag@gmail.com

Murat OZDAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Biology, Science Faculty, Ataturk University, 25240 Erzurum, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0001-8800-1128
- ❖ Mail: murat.ozdal@yahoo.com

REFERENCES

- Abdelfattah, M. S., Elmallah, M. I., Ebrahim, H. Y., Almeer, R. S., Eltanany, R. M., & Abdel Moneim, A. E. (2019). Prodigiosins from a marine sponge-associated actinomycete attenuate HCl/ethanol-induced gastric lesion via antioxidant and anti-inflammatory mechanisms. *PLoS One*, *14*(6), e0216737.
- Abdul-Hussein, Z. R., & Atia, S. S. (2016). Antimicrobial effect of pyocyanin extracted from *Pseudomonas aeruginosa*. *European Journal of Experimental Biology*, *6*(3), 1-4.
- Afra, S., Makhdoumi, A., Matin, M. M., & Feizy, J. (2017). A novel red pigment from marine *Arthrobacter* sp. G20 with specific anticancer activity. *Journal of Applied Microbiology*, *123*(5), 1228-1236.
- Ahmed, A., Ahmad, A., Li, R., Waleed, A. A., Fatima, M., Mushtaq, B. S., & Bai, Z. (2021). Recent advances in synthetic, industrial and biological applications of violacein and its heterologous production. *Journal of Microbiology and Biotechnology*, *31*(11), 1465.
- Andrighetti-Fröhner, C. R., Antonio, R. V., Creczynski-Pasa, T. B., Barardi, C. R. M., & Simões, C. M. O. (2003). Cytotoxicity and potential antiviral evaluation of violacein produced by *Chromobacterium violaceum*. *Memórias do Instituto Oswaldo Cruz*, *98*, 843-848.
- Averianova, L. A., Balabanova, L. A., Son, O. M., Podvolotskaya, A. B., & Tekutyeva, L. A. (2020). Production of vitamin B2 (riboflavin) by microorganisms: an overview. *Frontiers in Bioengineering and Biotechnology*, *8*, 1172.
- Canuto, J. A., Lima, D. B., de Menezes, R. R. P. P. B., Batista, A. H. M., Nogueira, P. C. D. N., Silveira, E. R., & Martins, A. M. C. (2019). Antichagasic effect of violacein from *Chromobacterium violaceum*. *Journal of Applied Microbiology*, *127*(5), 1373-1380.
- Choi, S. Y., Yoon, K. H., Lee, J. I., & Mitchell, R. J. (2015). Violacein: properties and production of a versatile bacterial pigment. *BioMed Research International*, *1*-8.
- Choksi J, Vora J, Shrivastava N (2020) Bioactive pigments from isolated bacteria and its antibacterial, antioxidant and sun protective application useful for cosmetic products. *Indian Journal of Microbiology*, *60*(3):379–382
- Cordero, R. J., Vij, R., & Casadevall, A. (2017). Microbial melanins for radioprotection and bioremediation. *Microbial Biotechnology*, *10*(5), 1186.
- Dadachova, E., & Casadevall, A. (2008). Ionizing radiation: how fungi cope, adapt, and exploit with the help of melanin. *Current Opinion in Microbiology*, *11*(6), 525-531.
- DeLange, R. J., & Glazer, A. N. (1989). Phycoerythrin fluorescence-based assay for peroxy radicals: a screen for biologically relevant protective agents. *Analytical Biochemistry*, *177*(2), 300-306.

- Dighton, J., Tugay, T., & Zhdanova, N. (2008). Fungi and ionizing radiation from radionuclides. *FEMS Microbiology Letters*, 281(2), 109-120.
- Dufosse L (2006) Microbial production of food grade pigments. *Food Technology and Biotechnology*, 44, 313-321.
- Durán, N., Justo, G. Z., Ferreira, C. V., Melo, P. S., Cordi, L., & Martins, D. (2007). Violacein: properties and biological activities. *Biotechnology and Applied Biochemistry*, 48(3), 127-133.
- Egorova, A. S., Gessler, N. N., & Belozerskaya, T. A. (2011). Melanin pigments in the fungus *Paecilomyces lilacinus* (thom) samson. In *Doklady Biochemistry and Biophysics*, 437, 1, 84.
- El-Naggar, N. E. A., & El-Ewasy, S. M. (2017). Bioproduction, characterization, anticancer and antioxidant activities of extracellular melanin pigment produced by newly isolated microbial cell factories *Streptomyces glaucescens* NEAE-H. *Scientific Reports*, 7(1), 42129.
- Foong, L. C., Loh, C. W. L., Ng, H. S., & Lan, J. C. W. (2021). Recent development in the production strategies of microbial carotenoids. *World Journal of Microbiology and Biotechnology*, 37, 1-11.
- Fujikawa, H., & Akimoto, R. (2011). New blue pigment produced by *Pantoea agglomerans* and its production characteristics at various temperatures. *Applied and Environmental Microbiology*, 77(1), 172-178.
- Genes, C., Baquero, E., Echeverri, F., Maya, J. D., & Triana, O. (2011). Mitochondrial dysfunction in *Trypanosoma cruzi*: the role of *Serratia marcescens* prodigiosin in the alternative treatment of Chagas disease. *Parasites & Vectors*, 4(1), 1-8.
- Gu, J. D., & Cheung, K. H. (2001). Phenotypic expression of *Vogesella indigofera* upon exposure to hexavalent chromium, Cr6+. *World Journal of Microbiology and Biotechnology*, 17, 475-480. doi: 10.1023/A:1011917409139.
- Gurkok, S. (2022). A novel carotenoid from *Metabacillus idriensis* LipT27: production, extraction, partial characterization, biological activities and use in textile dyeing. *Archives of Microbiology*, 204(6), 296.
- Gurkok, S., & Ozdal, M. (2022). Effect of toluene addition on pyocyanin production in the presence of different carbon sources. *Anatolian Journal of Biology*, 3(1), 25-27.
- Gurkok, S., Gormez, A., & Gulmus, E. O. (2018). Antifungal potential of *Serratia plymuthica* chitinase against phytopathogens. *ISASE2018*, 78.
- Hafez Ghoran, S., Taktaz, F., Ayatollahi, S. A., & Kijjoa, A. (2022). Anthraquinones and their analogues from marine-derived fungi: Chemistry and biological activities. *Marine Drugs*, 20(8), 474.
- Hayashi, M., Ishibashi, T., Kuwahara, D., & Hirasawa, K. (2021). Commercial production of astaxanthin with *Paracoccus carotinifaciens*. *Carotenoids: Biosynthetic and Biofunctional Approaches*, 11-20.
- Hernández-Velasco, P., Morales-Atilano, I., Rodríguez-Delgado, M., Rodríguez-Delgado, J. M., Luna-Moreno, D., Ávalos-Alanís, F. G., & Villarreal-Chiu, J.

- F. (2020). Photoelectric evaluation of dye-sensitized solar cells based on prodigiosin pigment derived from *Serratia marcescens* 11E. *Dyes and Pigments*, 177, 108278.
- Huang, C. H., Pan, J. H., Chen, B., Yu, M., Huang, H. B., Zhu, X., Lin, Y. C. (2011). Three bianthraquinone derivatives from the mangrove endophytic fungus *Alternaria* sp. ZJ9-6B from the South China Sea. *Marine Drugs*, 9(5), 832-843.
- Ito, S., Miura, H., Uchida, S., Takata, M., Sumioka, K., Liska, P., & Grätzel, M. (2008). High-conversion-efficiency organic dye-sensitized solar cells with a novel indoline dye. *Chemical Communications*, (41), 5194-5196.
- Jing, Y., Wang, J., Gao, H., Jiang, Y., Jiang, W., Jiang, M., & Zhang, W. (2023). Enhanced β -carotene production in *Yarrowia lipolytica* through the metabolic and fermentation engineering. *Journal of Industrial Microbiology and Biotechnology*, 50(1), kuad009.
- Kandeler E. (2007) Physiological and biochemical methods for studying soil biota and their function. In: Paul E, editor. Soil microbiology, ecology, and biochemistry. New York: Academic Press, 53–83.
- Kanelli M, Mandic M, Kalakona M et al. (2018) Microbial production of violacein and process optimization for dyeing polyamide fabrics with acquired antimicrobial properties. *Frontiers in Microbiology*, 9.
- Kiki, M. J. (2023). Biopigments of microbial origin and their application in the cosmetic industry. *Cosmetics*, 10(2), 47.
- Klein, V. J., Brito, L. F., Perez-Garcia, F., Brautaset, T., & Irla, M. (2023). Metabolic engineering of thermophilic *Bacillus methanolicus* for riboflavin overproduction from methanol. *Microbial Biotechnology*, 16(5), 1011-1026.
- Krinsky, N. I., & Johnson, E. J. (2005). Carotenoid actions and their relation to health and disease. *Molecular Aspects of Medicine*, 26(6), 459-516.
- Kunwar, A., Adhikary, B., Jayakumar, S., Barik, A., Chattopadhyay, S., Raghukumar, S., & Priyadarsini, K. I. (2012). Melanin, a promising radioprotector: Mechanisms of actions in a mice model. *Toxicology and Applied Pharmacology*, 264(2), 202-211.
- Li, X. R., Tian, G. Q., Shen, H. J., & Liu, J. Z. (2015). Metabolic engineering of *Escherichia coli* to produce zeaxanthin. *Journal of Industrial Microbiology and Biotechnology*, 42(4), 627-636.
- Liang, T. W., Chen, S. Y., Chen, Y. C., Chen, C. H., Yen, Y. H., & Wang, S. L. (2013). Enhancement of prodigiosin production by *Serratia marcescens* TKU011 and its insecticidal activity relative to food colorants. *Journal of Food Science*, 78(11), M1743-M1751.
- Lim, S. H., Choi, J. S., & Park, E. Y. (2001). Microbial production of riboflavin using riboflavin overproducers, *Ashbya gossypii*, *Bacillus subtilis*, and *Candida famate*: an overview. *Biotechnology and Bioprocess Engineering*, 6, 75-88.

- Liu, X., & Osawa, T. (2007). Cis astaxanthin and especially 9-cis astaxanthin exhibits a higher antioxidant activity in vitro compared to the all-trans isomer. *Biochemical and Biophysical Research Communications*, 357(1), 187-193.
- Lorite, G. S., Coluci, V. R., da Silva, M. I. N., Dezidério, S. N., Graeff, C. F. O., Galvão, D. S., & Cotta, M. A. (2006). Synthetic melanin films: Assembling mechanisms, scaling behavior, and structural properties. *Journal of Applied Physics*, 99(11).
- Mahmoud, Y. A. G. (2004). Uptake of radionuclides by some fungi. *Mycobiology*, 32(3), 110-114.
- Mandelli, F., Miranda, V. S., Rodrigues, E., & Mercadante, A. Z. (2012). Identification of carotenoids with high antioxidant capacity produced by extremophile microorganisms. *World Journal of Microbiology and Biotechnology*, 28, 1781-1790.
- Martínez-Cámara, S., Ibañez, A., Rubio, S., Barreiro, C., & Barredo, J. L. (2021). Main carotenoids produced by microorganisms. *Encyclopedia*, 1(4), 1223-1245.
- McIsaac, R. S., Bedbrook, C. N., & Arnold, F. H. (2015). Recent advances in engineering microbial rhodopsins for optogenetics. *Current Opinion in Structural Biology*, 33, 8-15.
- Mendes-Silva, T. D. C. D., da Silva Andrade, R. F., Ootani, M. A., Mendes, P. V. D., da Silva, M. R. F., Souza, K. S., & de Oliveira, M. B. M. (2020). Biotechnological potential of carotenoids produced by extremophilic microorganisms and application prospects for the cosmetics industry. *Advances in Microbiology*, 10(8), 397-410.
- Mohammed, T. A., & Almahde, M. A. M. (2017). Antimicrobial activity of pyocyanin for inhibition of *Pseudomonas aeruginosa* urinary tract pathogens. *Asian Journal of Medicine and Health*, 4(4), 1-9.
- Mojib, N., Philpott, R., Huang, J. P., Niederweis, M., & Bej, A. K. (2010). Antimycobacterial activity in vitro of pigments isolated from Antarctic bacteria. *Antonie van Leeuwenhoek*, 98, 531-540.
- Montagni, T., Enciso, P., Marizcurrena, J. J., Castro-Sowinski, S., Fontana, C., Davyt, D., & Cerdá, M. F. (2018). Dye sensitized solar cells based on Antarctic *Hymenobacter* sp. UV11 dyes. *Environmental Sustainability*, 1, 89-97.
- Mourelle, M. L., Gómez, C. P., & Legido, J. L. (2017). The potential use of marine microalgae and cyanobacteria in cosmetics and thalassotherapy. *Cosmetics*, 4(4), 46.
- Nakao, S., Kojima, K., & Sudo, Y. (2021). Microbial rhodopsins as multi-functional photoreactive membrane proteins for optogenetics. *Biological and Pharmaceutical Bulletin*, 44(10), 1357-1363.
- Numan, M., Bashir, S., Mumtaz, R., Tayyab, S., Rehman, N. U., Khan, A. L., & Al-Harrasi, A. (2018). Therapeutic applications of bacterial pigments: a review of current status and future opportunities. *3 Biotech*, 8, 1-15.

- Oh, J. J., Kim, J. Y., Kim, Y. J., Kim, S., & Kim, G. H. (2021). Utilization of extracellular fungal melanin as an eco-friendly biosorbent for treatment of metal-contaminated effluents. *Chemosphere*, 272, 129884.
- Órdenes-Aenishanslins, N., Anziani-Ostuni, G., Vargas-Reyes, M., Alarcón, J., Tello, A., & Pérez-Donoso, J. (2016). Pigments from UV-resistant Antarctic bacteria as photosensitizers in dye sensitized solar cells. *Journal of Photochemistry and Photobiology B: Biology*, 162, 707-714.
- Orlandi, V. T., Martegani, E., Giaroni, C., Baj, A., & Bolognese, F. (2022). Bacterial pigments: A colorful palette reservoir for biotechnological applications. *Biotechnology and Applied Biochemistry*, 69(3), 981-1001.
- Ozdal, M., Gurkok, S., Ozdal, O. G., & Kurbanoglu, E. B. (2019). Enhancement of pyocyanin production by *Pseudomonas aeruginosa* via the addition of n-hexane as an oxygen vector. *Biocatalysis and Agricultural Biotechnology*, 22, 101365.
- Ozdal, M., Ozdal, O. G., & Gurkok, S. (2017). Statistical optimization of beta-carotene production by *Arthrobacter agilis* A17 using response surface methodology and Box-Behnken design. In *AIP Conference Proceedings*, 1833, 020101.
- Pachaiyappan A, Sadhasivam G, Kumar M, Muthuvel A (2021) Biomedical potential of astaxanthin from novel endophytic pigment producing bacteria *Pontibacter korensis* AG6. *Waste and Biomass Valorization*, 12, 2119-2129.
- Pal, K. K., Tilak, K. V. B. R., Saxena, A. K., Dey, R., & Singh, C. S. (2000). Antifungal characteristics of a fluorescent *Pseudomonas* strain involved in the biological control of *Rhizoctonia solani*. *Microbiological Research*, 155(3), 233-242.
- Papadaki, E., & Mantzouridou, F. T. (2021). Natural β -carotene production by *Blakeslea trispora* cultivated in Spanish-style green olive processing wastewaters. *Foods*, 10(2), 327.
- Phaniendra, A., Jestadi, D. B., & Periyasamy, L. (2015). Free radicals: properties, sources, targets, and their implication in various diseases. *Indian Journal of Clinical Biochemistry*, 30, 11-26.
- Pinhassi, J., DeLong, E. F., Bèjà, O., González, J. M., & Pedrós-Alió, C. (2016). Marine bacterial and archaeal ion-pumping rhodopsins: genetic diversity, physiology, and ecology. *Microbiology and Molecular Biology Reviews*, 80(4), 929-954.
- Pizzicato, B., Pacifico, S., Cayuela, D., Mijas, G., & Riba-Moliner, M. (2023). Advancements in Sustainable Natural Dyes for Textile Applications: A Review. *Molecules*, 28(16), 5954.
- Raffa, N., Won, T. H., Sukowaty, A., Candor, K., Cui, C., Halder, S., Dai, M., Landero-Figueroa, J. A., Schroeder, F. C., & Keller, N. P. (2021). Dual-purpose isocyanides produced by *Aspergillus fumigatus* contribute to cellular copper sufficiency and exhibit antimicrobial activity. *Proceedings of the*

National Academy of Sciences of the United States of America, 118, e2015224118.

- Ramesh, C. H., Vinithkumar, N. V., & Kirubakaran, R. (2019a). Marine pigmented bacteria: A prospective source of antibacterial compounds *Journal of Natural Science, Biology, and Medicine*, 10, 1-11.
- Ramesh, C., Vinithkumar, N. V., Kirubakaran, R., Venil, C. K., & Dufossé, L. (2019b). Multifaceted applications of microbial pigments: current knowledge, challenges and future directions for public health implications. *Microorganisms*, 7(7), 186.
- Rana, B., Bhattacharyya, M., Patni, B., Arya, M., & Joshi, G. K. (2021). The realm of microbial pigments in the food color market. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 5, 603892.
- Rather, L. J., Mir, S. S., Ganie, S. A., Islam, S. U., & Li, Q. (2022). Research progress, challenges, and perspectives in microbial pigment production for industrial applications-A review. *Dyes and Pigments*, 110989.
- Revuelta, J. L., Ledesma-Amaro, R., and Jiménez, A. (2016). *Industrial Biotechnology of Vitamins, Biopigments, and Antioxidants*. Weinheim: Wiley-VCH Verlag GmbH & Co.
- Safar, H., Van Wagenen, J., Møller, P., & Jacobsen, C. (2015). Carotenoids, phenolic compounds and tocopherols contribute to the antioxidative properties of some microalgae species grown on industrial wastewater. *Marine Drugs*, 13(12), 7339-7356.
- Saha, S. K., Ermis, H., & Murray, P. (2020). Marine microalgae for potential lutein production. *Applied Sciences*, 10(18), 6457.
- Saleh, H., Abdelrazak, A., Elsayed, A., El-Shishtawy, H., & Osman, Y. (2018). Optimizing production of a biopesticide protectant by black yeast. *Egyptian Journal of Biological Pest Control*, 28(1), 1-12.
- Schneemann, I., Wiese, J., Kunz, A. L., & Imhoff, J. F. (2011). Genetic approach for the fast discovery of phenazine producing bacteria. *Marine Drugs*, 9(5), 772-789.
- Sen, T., Barrow, C. J., & Deshmukh, S. K. (2019). Microbial pigments in the food industry—challenges and the way forward. *Frontiers in Nutrition*, 6, 7.
- Setiyono, E., Adhiwibawa, M. A. S., Indrawati, R., Prihastyanti, M. N. U., Shioi, Y., & Brotosudarmo, T. H. P. (2020). An Indonesian marine bacterium, *Pseudoalteromonas rubra*, produces antimicrobial prodiginine pigments. *ACS Omega*, 5(9), 4626-4635.
- Sharma, R. A. V. I. N., Chandan, G. O. U. R. A. V., Chahal, A. N. T. E. R. P. R. E. E. T., & Saini, R. V. (2017). Antioxidant and anticancer activity of methanolic extract from *Stephania elegans*. *International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences*, 9(2), 245-9.

- Shim, J. G., Choun, K., Kang, K. W., Kim, J. H., Cho, S. G., & Jung, K. H. (2022). The binding of secondary chromophore for thermally stable rhodopsin makes more stable with temperature. *Protein Science*, *31*(9), e4386.
- Silva, C., Santos, A., Salazar, R., Lamilla, C., Pavez, B., Meza, P., & Barrientos, L. (2019). Evaluation of dye sensitized solar cells based on a pigment obtained from Antarctic *Streptomyces fildesensis*. *Solar Energy*, *181*, 379-385.
- Sonani, R. R., Rastogi, R. P., Patel, R., & Madamwar, D. (2016). Recent advances in production, purification and applications of phycobiliproteins. *World Journal of Biological Chemistry*, *7*(1), 100.
- Srilekha, V.; Krishna, G.; Seshasrinivas, V.; Singaracharya, M.A. Evaluation of wound healing and anti-inflammatory activity of a marine yellow pigmented bacterium, *Micrococcus* sp. *Indian J. Geo-Marine Sci.* 2018, *47*, 2454–2464.
- Suba, K. P., Stalin, A., Girija, A., & Raguraman, R. (2013). Homology modelling and docking analysis of prodigiosin from *Serratia marcescens*. *Biotechnology*, *55*, 12897-12902.
- Suryawanshi, R. K., Koujah, L., Patil, C. D., Ames, J. M., Agelidis, A., Yadavalli, T., & Shukla, D. (2020). Bacterial pigment prodigiosin demonstrates a unique antiherpesvirus activity that is mediated through inhibition of pro-survival signal transducers. *Journal of Virology*, *94*(13), 10-1128.
- Terao, J., Minami, Y., & Bando, N. (2010). Singlet molecular oxygen-quenching activity of carotenoids: relevance to protection of the skin from photoaging. *Journal of Clinical Biochemistry and Nutrition*, *48*(1), 57-62.
- Tominaga, K., Hongo, N., Karato, M., & Yamashita, E. (2012). Cosmetic benefits of astaxanthin on humans subjects. *Acta Biochimica Polonica*, *59*(1).
- Venil CK, Dufossé L, Velmurugan P, Malathi M, et al (2021) Extraction and application of pigment from *Serratia marcescens* SB08, an insect enteric gut bacterium, for textile dyeing. *Textiles*, *1*(1): 21–36.
- Venil, C. K., Aruldass, C. A., Dufossé, L., Zakaria, Z. A., & Ahmad, W. A. (2014). Current perspective on bacterial pigments: emerging sustainable compounds with coloring and biological properties for the industry—an incisive evaluation. *RSC Advances*, *4*(74), 39523-39529.
- Venil, C. K., Dufossé, L., & Renuka Devi, P. (2020). Bacterial pigments: sustainable compounds with market potential for pharma and food industry. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, *4*, 100.
- Wang L, Li Y, Li Y (2019) Metal ions driven production, characterization and bioactivity of extracellular melanin from *Streptomyces* sp. ZL-24. *Int J Biol Macromol* *123*:521-530.
- Wehrs, M., Gladden, J. M., Liu, Y., Platz, L., Prah, J. P., Moon, J., & Mukhopadhyay, A. (2019). Sustainable bioproduction of the blue pigment indigoidine: Expanding the range of heterologous products in *R. toruloides* to include non-ribosomal peptides. *Green Chemistry*, *21*(12), 3394-3406.

- Williamson, N. R., Fineran, P. C., Gristwood, T., Chawrai, S. R., Leeper, F. J., & Salmond, G. P. (2007). Anticancer and immunosuppressive properties of bacterial prodiginines. *Future Microbiology*, 2.
- Wu, W., Xu, X., Yang, H., Hua, J., Zhang, X., Zhang, L., & Tian, H. (2011). D- π -M- π -A structured platinum acetylide sensitizer for dye-sensitized solar cells. *Journal of Materials Chemistry*, 21(29), 10666-10671.
- Xu, R., Gouda, A., Caso, M. F., Soavi, F., & Santato, C. (2020). Light-enhanced electrochemical energy storage of synthetic melanin on conductive glass substrates. *MRS Advances*, 5, 1441-1448.
- Yeager, D. G., & Lim, H. W. (2019). What's new in photoprotection: a review of new concepts and controversies. *Dermatologic Clinics*, 37(2), 149-157.
- Zhang, F., Vierock, J., Yizhar, O., Fenno, L.E., Tsunoda, S., Kianianmomeni, A., Prigge, M., Berndt, A., Cushman, J., Polle, J. (2011). The microbial opsin family of optogenetic tools. *Cell*, 147, 1446-1457.
- Zhang, G., Chen, J., Wang, Y., Liu, Z., & Mao, X. (2023). Metabolic engineering of *Yarrowia lipolytica* for zeaxanthin production. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 71, 37, 13828-13837.

THE RELATIONSHIP OF MICROBIOTA- DERIVED POSTBIOTIC MEDIATORS WITH VARIOUS DISEASES

Özlem BAKIR BOĞA

- ❖ Kurum Bilgisi: Ataturk University, Faculty of Science, Department of Biology, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-1964-3271
- ❖ Mail: ozlembakir@atauni.edu.tr

Esabi Başaran KURBANOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Ataturk University, Faculty of Science, Department of Biology, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-7434-6309
- ❖ Mail: ebasaran@atauni.edu.tr

REFERENCES

- Aguilar-Toalá, J.E., Garcia-Varela, R., Garcia, H.S., Mata-Haro, V., González-Córdova, A.F., Vallejo-Cordoba, B., Hernández-Mendoza, A. (2018). Postbiotics: An evolving term within the functional foods field. *Trends in Food Science & Technology*, 75, 105–114.
- Ahn, K.B., Baik, J.E., Park, O.J., Yun, C.H. and Han, S.H. (2018). Lactobacillus plantarum lipoteichoic acid inhibits biofilm formation of Streptococcus mutans. *PLOS ONE*, 13(2), 1–16.
- Baindara, P., Gautam, A., Raghava, G. P. S., Korpole, S. (2017). Anticancer properties of a defensin like class IId bacteriocin Laterosporulin 10. *Scientific Reports*, 7, 1-9.
- Bush, R.S. and Milligan, L.P. (1971). Study of the mechanism of inhibition of ketogenesis by propionate in bovine liver. *Canadian Journal of Animal Science*, 51, 121–127.
- Cuevas-González, P. F., Liceaga, A. M. and Aguilar-Toalá, J. E. (2020). Postbiotics and paraprobiotics: From concepts to applications. *Food Research International*, 136, 109502.
- De Marco, S., Sichetti, M., Muradyan, D., Piccioni, M., Traina, G., Pagiotti, R. and Pietrella, D. (2018). Probiotic cell-free supernatants exhibited anti-inflammatory and antioxidant activity on human gut epithelial cells and macrophages stimulated with LPS. *Evidence Based Complementary and Alternative Medicine*, 1756308.
- De Vuyst, L. and Degeest, B. (1999). Heteropolysaccharides from lactic acid bacteria. *FEMS Microbiology Reviews*, 23(2), 153-177.
- Dinić, M., Pecikoza, U., Djokić, J., Stepanović-Petrović, R., Milenković, M., Stevanović, M. and Lukić, J. (2018). Exopolysaccharide produced by probiotic strain Lactobacillus paraplantarum BGCG11 reduces inflammatory hyperalgesia in rats. *Frontiers in Pharmacology*, 9, 1.
- Favero, C., Giordano, L., Mihaila, S. M., Masereeuw, R., Ortiz, A. and Sanchez-Niño, M.D. (2022). Postbiotics and Kidney Disease. *Toxins*, 14(9), 623.
- Jan, G., Belzacq, A.-S., Haouzi, D., Rouault, A., Métivier, D., Kroemer, G. ve Brenner, C. (2002). Propionibacteria induce apoptosis of colorectal carcinoma cells via shortchain fatty acids acting on mitochondria. *Cell Death and Differentiation*, 9(2), 179-188.
- Khodaii, Z., Ghaderian, S.M. H. and Natanzi, M.M. (2017). Probiotic Bacteria and their supernatants protect enterocyte cell lines from enteroinvasive Escherichia coli (EIEC) invasion. *International Journal of Molecular and Cellular Medicine*, 6, 183– 189.
- Kim, J., Kim, H., Cho, H. (2021). Postbiotics for cancer prevention and treatment. *Korean Journal of Microbiology*, 57(3), 142-153.

- Konstantinov, S.R., Kuipers, E.J. and Peppelenbosch, M.P. (2013). Functional genomic analyses of the gut microbiota for crc screening. *Nature Reviews Gastroenterology and Hepatology*, 10(12), 741–745.
- Lee, J., Lee, J. E., Kim, S., Kang, D. and Yoo, H. M. (2020). Evaluating cell death using cell free supernatant of probiotics in three-dimensional spheroid cultures of colorectal cancer cells. *JoVE (Journal of Visualized Experiments)*, 160, e61285.
- Liu, J., Luo, J., Ye, H., Sun, Y., Lu, Z. and Zeng, X. (2010). In vitro and in vivo antioxidant activity of exopolysaccharides from endophytic bacterium *Paenibacillus polymyxa* EJS 3. *Carbohydrate Polymers*, 82(4), 1278-1283.
- Monsan, P., Bozonnet, S., Albenne, C., Joucla, G., Willemot, R. M. and Remaud-Siméon, M. (2001). Homopolysaccharides from lactic acid bacteria. *International Dairy Journal*, 11(9), 675-685.
- Moradi, M., Kousheh, S.A., Almasi, H., Alizadeh, A., Guimarães, J.T., Yılmaz, N. and Lotfi, A. (2020). Postbiotics produced by lactic acid bacteria: The next frontier in food safety. *Comprehensive Reviews Food in Science and Food Safety*, 19(6), 3390– 3415.
- Moradi, M., Mardani, K. and Tajik, H. (2019). Characterization and application of postbiotics of *Lactobacillus* spp. on *Listeria monocytogenes* in vitro and in food models. *LWT-Food Science and Technology*, 111, 457–464.
- Nataraj, B.H., Ali, S.A., Bahare, P.V. and Yadav, H. (2020). Postbiotics-parabiotics: the new horizons in microbial biotherapy and functional foods. *Microbial Cell Factories*, 19, 168.
- Orlando, A., Refolo, M. G., Messa, C., Amati, L., Lavermicocca, P., Guerra, V. ve Russo, F. (2012). Antiproliferative and proapoptotic effects of viable or heat-killed *Lactobacillus paracasei* IMPC2.1 and *Lactobacillus rhamnosus* GG in HGC-27 gastric and DLD-1 colon cell lines. *Nutrition and Cancer*, 64(7), 1103-1111.
- Postler, T. S., Ghosh, S. (2017). Understanding the holobiont: how microbial metabolites affect human health and shape the immune system. *Cell Metabolism*, 26(1), 110-130.
- Riaz, S., Zhao, H., Mehwish, M., Li, N., Lu, Y., Lian, Z., Shao, D., Jin, M., Li, Q., Zhao, L. ve Shi, J. (2019). Anti-tumor potential of cell free culture supernatant of *Lactobacillus rhamnosus* strains isolated from human breast milk. *Food Research International*, 123, 286-297.
- Riwes, M., Reddy, P. (2020). Short chain fatty acids: Postbiotics/metabolites and graft versus host disease colitis. In *Seminars in hematology* (Vol. 57, No. 1, pp. 1-6). WB Saunders.
- Sabahi, S., Homayouni, A. Rad, Aghebati-Maleki, L., Sangtarash, N., Asghari, M. Ozma, Karimi, A., Hosseini, H. ve Abbasi, A. (2022). Postbiotics as the new frontier in food and pharmaceutical research. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 29, 1- 28.

- Shinkai, S., Toba, M., Saito, T., Sato, I., Tsubouchi, M., Taira, K., Fukaya, T. (2013). Immunoprotective effects of oral intake of heat-killed *Lactobacillus pentosus* strain b240 in elderly adults: a randomised, double-blind, placebo-controlled trial. *British Journal of Nutrition*, 109(10), 1856-1865.
- Sutherland, I. W. (1972). Bacterial exopolysaccharides. *Advances in Microbial Physiology*, 8, 143-213.
- Tsilingiri, K. and Rescigno, M. (2013). Postbiotics: What else? *Beneficial Microbes*, 4, 101–107.
- Uchida, M., Ishii, I., Inoue, C., Akisato, Y., Watanabe, K., Hosoyama, S., Toida, T., Ariyoshi, N. and Kitada, M. (2010). Kefiran reduces atherosclerosis in rabbits fed a high cholesterol diet. *Journal of Atherosclerosis and Thrombosis*, 17, 980–988.
- Zeng, J., Jiang, J., Zhu, W., Chu, Y. (2016). Heat-killed yogurt-containing lactic acid bacteria prevent cytokine-induced barrier disruption in human intestinal Caco-2 cells. *Annals of Microbiology*, 66(1), 171-178.

CURRENT APPROACHES IN VACCINE DEVELOPMENT

Burcu Emine TEFON ÖZTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz University Faculty of Science Department of Biology
- ❖ ORCID: 0000-0003-1690-9879
- ❖ Mail: burcutefon@akdeniz.edu.tr

REFERENCES

- Ahmadyousefi, Y., Malih, S., Mirzaee, Y., & Saidijam, M. (2019). Nucleic acid aptamers in diagnosis of colorectal cancer. *Biochimie*, *156*, 1-11.
- Ahn, J. Y., Lee, J., Suh, Y. S., Song, Y. G., Choi, Y. J., Lee, K. H., Seo, S. H., Song, M., Oh, J. W., Kim, M., Seo, H. Y., Kwak, J. E., Youn, J. W., Woo, J. W., Shin, E. C., Park, S. H., Sung, Y. C., & Choi, J. Y. (2021). Safety and immunogenicity of a recombinant DNA COVID-19 vaccine containing the coding regions of the spike and nucleocapsid proteins: Preliminary results from an open-label, phase 1 trial in healthy adults aged 19–55 years. *medRxiv*, 2021-05.
- Akira, S., Uematsu, S., & Takeuchi, O. (2006). Pathogen recognition and innate immunity. *Cell*, *124*(4), 783-801.
- Alberer, M., Gnad-Vogt, U., Hong, H. S., Mehr, K. T., Backert, L., Finak, G., Gottardo, R., Bica, M. A., Garofano, A., Koch, S. D., Fotin-Mleczek, M., Hoerr, I., Clemens, R., & von Sonnenburg, F. (2017). Safety and immunogenicity of a mRNA rabies vaccine in healthy adults: an open-label, non-randomised, prospective, first-in-human phase 1 clinical trial. *The Lancet*, *390*(10101), 1511-1520.
- Aldrich, C., Leroux–Roels, I., Huang, K. B., Bica, M. A., Loeliger, E., Schoenborn-Kellenberger, O., Walz, L., Leroux-Roels, G., von Sonnenburg, F., & Oostvogels, L. (2021). Proof-of-concept of a low-dose unmodified mRNA-based rabies vaccine formulated with lipid nanoparticles in human volunteers: A phase 1 trial. *Vaccine*, *39*(8), 1310-1318.
- Anand, P., & Stahel, V. P. (2021). The safety of Covid-19 mRNA vaccines: a review. *Patient safety in surgery*, *15*(1), 1-9.
- Arunachalam, P. S., Scott, M. K., Hagan, T., Li, C., Feng, Y., Wimmers, F., Grigoryan, L., Trisal, M., Edara, V. V., Lai, L., Chang, S. E., et al. (2021). Systems vaccinology of the BNT162b2 mRNA vaccine in humans. *Nature*, *596*(7872), 410-416.
- Aurischio, L., Brambilla, N., Cazzaniga, M. E., Bonfanti, P., Milleri, S., Ascierio, P. A., Capici, S., Vitalini, C., Girolami, F., Giacovelli, G., Caselli, G., Visintin, M., Fanti, F., Ghirri, M., Conforti, A., Compagnone, M., Lione, L., Salvatori, E., Pinto, E., Muzi, A., Marra, E., Palombo, F., Roscilli, G., Manenti, A., Montomoli, E., Cadossi, M., & Rovati, L. C. (2023). A first-in-human trial on the safety and immunogenicity of COVID-eVax, a cellular response-skewed DNA vaccine against COVID-19. *Molecular Therapy*, *31*(3), 788-800.
- Baden, L. R., El Sahly, H. M., Essink, B., Kotloff, K., Frey, S., Novak, R., Diemert, D., Spector, S. A., Rouphael, N., Creech, B., McGettigan, J., et al. (2021). Efficacy and safety of the mRNA-1273 SARS-CoV-2 vaccine. *New England journal of medicine*, *384*(5), 403-416.
- Bahl, K., Senn, J. J., Yuzhakov, O., Bulychev, A., Brito, L. A., Hassett, K. J., Laska, M. E., Smith, M., Almarsson, Ö., Thompson, J., Ribeiro, A., Watson, M., Zaks, T., & Ciaramella, G. (2017). Preclinical and clinical demonstration of

immunogenicity by mRNA vaccines against H10N8 and H7N9 influenza viruses. *Molecular Therapy*, 25(6), 1316-1327.

- Barbier, A. J, Jiang, A. Y., Zhang, P., Wooster, R. & Anderson D. G. (2002). The clinical progress of mRNA vaccines and immunotherapies. *Nature Biotechnology*, 40(6), 840-854.
- Baxby, D. (1999). Edward Jenner's Inquiry after 200 years. *BMJ*, 318(7180), 390.
- Bezbaruah, R., Borah, P., Kakoti, B. B., Al-Shar'I, N. A., Chandrasekaran, B., Jaradat, D. S. M., Al-Zeer, M. A., & Abu-Romman, S. (2021). Developmental landscape of potential vaccine candidates based on viral vector for prophylaxis of COVID-19. *Frontiers in Molecular Biosciences*, 8, 635337.
- Bouard, D., Alazard-Dany, N., & Cosset, F. L. (2009). Viral vectors: from virology to transgene expression. *British journal of pharmacology*, 157(2), 153-165.
- Brenner, S., Jacob, F. & Meselson, M. (1961). An unstable intermediate carrying information from genes to ribosomes for protein synthesis. *Nature*, 190, 576-581.
- Buffa, S., Bulati, M., Pellicano, M., Dunn-Walters, D. K., Wu, Y. C., Candore, G., Vitello, S., Caruso, C., & Colonna-Romano, G. (2011). B cell immunosenescence: different features of naive and memory B cells in elderly. *Biogerontology*, 12, 473-483.
- Cai, Y., Rodriguez, S., & Hebel, H. (2009). DNA vaccine manufacture: scale and quality. *Expert Review of Vaccines*, 8(9), 1277-1291.
- Cavazzana-Calvo, M., Hacein-Bey, S., Basile, G. D. S., Gross, F., Yvon, E., Nusbaum, P., Selz, F., Hue, C., Certain, S., Casanova, J., Bousso, P., Deist, F. & Fischer, A. (2000). Gene therapy of human severe combined immunodeficiency (SCID)-X1 disease. *Science*, 288(5466), 669-672.
- Center for Disease Control and Prevention (CDC). (2023). Principles of Vaccination (Wodi, A. P. & Morelli V.). <https://www.cdc.gov/vaccines/pubs/pinkbook/prinvac.html>. (Erişim: 30.08.2023)
- Center for Systems Science and Engineering at Johns Hopkins University COVID-19 Dashboard. <https://coronavirus.jhu.edu/map.html> (Erişim 30.08.2023)
- Chahal, J. S., Fang, T., Woodham, A. W., Khan, O. F., Ling, J., Anderson, D. G., & Ploegh, H. L. (2017). An RNA nanoparticle vaccine against Zika virus elicits antibody and CD8+ T cell responses in a mouse model. *Scientific Reports*, 7(1), 252.
- Chahal, J. S., Khan, O. F., Cooper, C. L., McPartlan, J. S., Tsosie, J. K., Tilley, L. D., Sidik, S. M., Lourido, S., Langer, R., Bavari, S., Ploegh, H. L., & Anderson, D. G. (2016). Dendrimer-RNA nanoparticles generate protective immunity against lethal Ebola, H1N1 influenza, and Toxoplasma gondii challenges with a single dose. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(29), E4133-E4142.

- Chen, Z. Y., He, C. Y., Ehrhardt, A., & Kay, M. A. (2003). Minicircle DNA vectors devoid of bacterial DNA result in persistent and high-level transgene expression in vivo. *Molecular Therapy*, 8(3), 495-500.
- Cheraghi, R., Nazari, M., Alipour, M., Majidi, A., & Hosseinkhani, S. (2016). Development of a targeted anti-HER2 scFv chimeric peptide for gene delivery into HER2-positive breast cancer cells. *International Journal of Pharmaceutics*, 515(1-2), 632-643.
- Conforti, A., Marra, E., Palombo, F., Roscilli, G., Ravà, M., Fumagalli, V., Muzi, A., Maffei, M., Luberto, L., Lione, L., et al. (2022). COVID-eVax, an electroporated DNA vaccine candidate encoding the SARS-CoV-2 RBD, elicits protective responses in animal models. *Molecular Therapy*, 30(1), 311-326.
- Dai, L., & Gao, G. F. (2021). Viral targets for vaccines against COVID-19. *Nature Reviews Immunology*, 21(2), 73-82.
- Dean, D. A., Dean, B. S., Muller, S., & Smith, L. C. (1999). Sequence requirements for plasmid nuclear import. *Experimental Cell Research*, 253(2), 713-722.
- Deering, R. P., Kommareddy, S., Ulmer, J. B., Brito, L. A., & Geall, A. J. (2014). Nucleic acid vaccines: prospects for non-viral delivery of mRNA vaccines. *Expert Opinion on Drug Delivery*, 11(6), 885-899.
- Deng, S., Liang, H., Chen, P., Li, Y., Li, Z., Fan, S., Wu, K., Li, X., Chen, W., Qin, Y., Yi, L., & Chen, J. (2022). Viral Vector Vaccine Development and Application during the COVID-19 Pandemic. *Microorganisms*, 10(7), 1450
- Doğancı, L. (2006). "Modified Virus Ankara" ve Ülkemizin Yok Edilen Tıp Teknolojisi. *Turkish Journal of Infection*, 20(2), 153-154.
- Dolgin, E. (2020). COVID-19 vaccines poised for launch, but impact on pandemic unclear. *Nature Biotechnology*. (<https://www.nature.com/articles/d41587-020-00022-y>)
- Duan, B., Cheng, L., Gao, Y., Yin, F. X., Su, G. H., Shen, Q. Y., Liu, K., Hu, X., Liu, X., & Li, G. P. (2012). Silencing of fat-1 transgene expression in sheep may result from hypermethylation of its driven cytomegalovirus (CMV) promoter. *Theriogenology*, 78(4), 793-802.
- Dupuy, L. C., & Schmaljohn, C. S. (2009). DNA vaccines for biodefense. *Expert Review of Vaccines*, 8(12), 1739-1754.
- Ewer, K. J., Lambe, T., Rollier, C. S., Spencer, A. J., Hill, A. V., & Dorrell, L. (2016). Viral vectors as vaccine platforms: from immunogenicity to impact. *Current Opinion in Immunology*, 41, 47-54.
- Ewer, K. J., O'Hara, G. A., Duncan, C. J., Collins, K. A., Sheehy, S. H., Reyes-Sandoval, A., Goodman, A. L., Edwards, N. J., Elias, S. C., Halstead, F. D., Longley, R. J., et al. (2013). Protective CD8+ T-cell immunity to human malaria induced by chimpanzee adenovirus-MVA immunisation. *Nature Communications*, 4(1), 2836.

- Fang, E., Liu, X., Li, M., Zhang, Z., Song, L., et al. (2022). Advances in COVID-19 mRNA vaccine development. *Signal Transduction and Targeted Therapy*, 7(1), 94.
- Food and Drug Administration. Flublok Quadrivalent (Influenza Vaccine). <https://www.fda.gov/vaccines-blood-biologics/vaccines/flublok-quadrivalent> (Erişim: 30.08.23)
- Food and Drug Administration. Gardasil 9 (Human Papillomavirus 9-valent Vaccine, Recombinant). <https://www.fda.gov/vaccines-blood-biologics/vaccines/gardasil-9> (Erişim: 30.08.23)
- Food and Drug Administration. Shingrix (Zoster Vaccine Recombinant, Adjuvanted). <https://www.fda.gov/vaccines-blood-biologics/vaccines/shingrix> (Erişim: 30.08.23)
- Geall, A. J., Verma, A., Otten, G. R., Shaw, C. A., Hekele, A., Banerjee, K., Cu, Y., Beard, C. W., Brito, L. A., Krucker, T., O'Hagan, D. T., Singh, M., Mason, P. W., Valiante, N. M., Dormitzer, P. R., Barnett, S. W., Rappuoli, R., Ulmer, J. B., & Mandl, C. W. (2012). Nonviral delivery of self-amplifying RNA vaccines. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(36), 14604-14609.
- Gilboa, E. (2007). DC-based cancer vaccines. *The Journal of Clinical Investigation*, 117(5), 1195-1203.
- Gote, V., Bolla, P. K., Kommineni, N., Butreddy, A., Nukala, P. K., Palakurthi, S. S., & Khan, W. (2023). A comprehensive Review of mRNA vaccines. *International Journal of Molecular Sciences*, 24(3), 2700.
- Guiso, N., Meade, B. D., & von K nig, C. H. W. (2020). Pertussis vaccines: the first hundred years. *Vaccine*, 38(5), 1271-1276.
- Guo, Y., He, W., Mou, H., Zhang, L., Chang, J., Peng, S., Ojha, A., Tavora, R., Parcells, M. S., Luo, G., Li, W., Zhong, G., Choe H., Farzan, M., & Quinlan, B. D. (2021). An engineered receptor-binding domain improves the immunogenicity of multivalent SARS-CoV-2 vaccines. *Mbio*, 12(3), 10-1128.
- Hansen, S. G., Ford, J. C., Lewis, M. S., Ventura, A. B., Hughes, C. M., Coyne-Johnson, L., Whizin, N., Oswald, K., Shoemaker, R., Swanson, T., Legasse, A. W., Chiuchiolo, M. J., Parks, C. L., Axthelm, M. K., Nelson, J. A., Jarvis, M. A., Piatak, M., Lifson, J. D., & Picker, L. J. (2011). Profound early control of highly pathogenic SIV by an effector memory T-cell vaccine. *Nature*, 473(7348), 523-527.
- Hassan, A. O., Case, J. B., Winkler, E. S., Thackray, L. B., Kafai, N. M., Bailey, A. L., McCune, B. T., Fox, J. M., Chen, R. E., Alsoussi, W. B., Turner, J. S., et al. (2020). A SARS-CoV-2 infection model in mice demonstrates protection by neutralizing antibodies. *Cell*, 182(3), 744-753.
- Hekele, A., Bertholet, S., Archer, J., Gibson, D. G., Palladino, G., Brito, L. A., Otten, G. R., Brazzoli, M., Buccato, S., Bonci, A., et al. (2013). Rapidly produced SAM® vaccine against H7N9 influenza is immunogenic in mice. *Emerging Microbes & Infections*, 2(1), 1-7.

- Henao-Restrepo, A. M., Camacho, A., Longini, I. M., Watson, C. H., Edmunds, W. J., Egger, M., Carroll, M. W., Dean, N. E., Diatta, I., Doumbia, M., Draguez, B., Duraffour, S., et al. (2017). Efficacy and effectiveness of an rVSV-vectored vaccine in preventing Ebola virus disease: final results from the Guinea ring vaccination, open-label, cluster-randomised trial (Ebola Ça Suffit!). *The Lancet*, 389(10068), 505-518.
- Hobernik, D., & Bros, M. (2018). DNA vaccines—how far from clinical use?. *International Journal of Molecular Sciences*, 19(11), 3605.
- Hogan, M. J., & Pardi, N. (2022). mRNA Vaccines in the COVID-19 Pandemic and Beyond. *Annual Review of Medicine*, 73, 17–39.
- Humphreys, I. R., & Sebastian, S. (2018). Novel viral vectors in infectious diseases. *Immunology*, 153(1), 1-9.
- Jackson, D. A., Symons, R. H., & Berg, P. (1972). Biochemical method for inserting new genetic information into DNA of Simian Virus 40: circular SV40 DNA molecules containing lambda phage genes and the galactose operon of *Escherichia coli*. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 69(10), 2904–2909.
- Jackson, N. A., Kester, K. E., Casimiro, D., Gurunathan, S., & DeRosa, F. (2020). The promise of mRNA vaccines: a biotech and industrial perspective. *npj Vaccines*, 5(1), 11.
- Jenks, S. A., Cashman, K. S., Zumaquero, E., Marigorta, U. M., Patel, A. V., Wang, X., Tomar, D., Woodruff, M. C., Simon, Z., Bugrovsky, R., Blalock, E. L., et al. (2018). Distinct effector B cells induced by unregulated toll-like receptor 7 contribute to pathogenic responses in systemic lupus erythematosus. *Immunity*, 49(4), 725-739.
- Kariko, K., Buckstein, M., Ni, H., & Weissman, D. (2005). Suppression of RNA recognition by Toll-like receptors: the impact of nucleoside modification and the evolutionary origin of RNA. *Immunity*, 23(2), 165-175.
- Katz, I. T., Weintraub, R., Bekker, L. G., & Brandt, A. M. (2021). From vaccine nationalism to vaccine equity—finding a path forward. *New England Journal of Medicine*, 384(14), 1281-1283.
- Kayser, V., & Ramzan, I. (2021). Vaccines and vaccination: History and emerging issues. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 17(12), 5255-5268.
- Kramps T, Elbers K. (2017). Introduction to RNA Vaccines. (Ed. Kramps, T., Elbers, K.). RNA Vaccines. Methods in Molecular Biology, vol 1499. Humana Press, New York, Springer.
- Krinner, S., Heitzer, A., Asbach, B., & Wagner, R. (2015). Interplay of promoter usage and intragenic CpG content: impact on GFP reporter gene expression. *Human Gene Therapy*, 26(12), 826-840.
- Kwon, H., Kim, M., Seo, Y., Moon, Y. S., Lee, H. J., Lee, K., & Lee, H. (2018). Emergence of synthetic mRNA: In vitro synthesis of mRNA and its applications in regenerative medicine. *Biomaterials*, 156, 172-193.

- Lambrecht, L., Lopes, A., Kos, S., Sersa, G., Pr at, V., & Vandermeulen, G. (2016). Clinical potential of electroporation for gene therapy and DNA vaccine delivery. *Expert Opinion on Drug Delivery*, 13(2), 295-310.
- Le, T. T., Andreadakis, Z., Kumar, A., Rom n, R. G., Tollefsen, S., Saville, M., & Mayhew, S. (2020). The COVID-19 vaccine development landscape. *Nature Reviews Drug Discovery*, 19(5), 305-306.
- Ledgerwood, J. E., Pierson, T. C., Hubka, S. A., Desai, N., Rucker, S., Gordon, I. J., Enama, M. E., Nelson, S., Nason, M., Gu, W., Bundrant, N., Koup, R. A., Bailer, R. T., Moscola, J. R. Nabel, G. J., Graham, B. S., & VRC 303 Study Team (2011). A West Nile virus DNA vaccine utilizing a modified promoter induces neutralizing antibody in younger and older healthy adults in a phase I clinical trial. *Journal of Infectious Diseases*, 203(10), 1396-1404.
- Lee, J., Woodruff, M. C., Kim, E. H., & Nam, J. H. (2023). Knife's edge: Balancing immunogenicity and reactogenicity in mRNA vaccines. *Experimental & Molecular Medicine*, 55(7), 1305–1313.
- Lee, L. Y. Y., Izzard, L., & Hurt, A. C. (2018). A review of DNA vaccines against influenza. *Frontiers in Immunology*, 9, 1568.
- Li, Y., Bi, Y., Xiao, H., Yao, Y., Liu, X., Hu, Z., Duan, J., Yang, Y., Li, Z., Li, Y., Zhang, H., Ding, C., et al. (2021). A novel DNA and protein combination COVID-19 vaccine formulation provides full protection against SARS-CoV-2 in rhesus macaques. *Emerging Microbes & Infections*, 10(1), 342-355.
- Liu M. A. (2003). DNA vaccines: a review. *Journal of Internal Medicine*, 253(4), 402–410.
- Liu, M. A. (2019). A comparison of plasmid DNA and mRNA as vaccine technologies. *Vaccines*, 7(2), 37.
- Lopez-Fuertes, L., Perez-Jimenez, E., Vila-Coro, A. J., Sack, F., Moreno, S., Konig, S. A., Junghans, C., Wittig, B., Tim n, M., & Esteban, M. (2002). DNA vaccination with linear minimalistic (MIDGE) vectors confers protection against Leishmania major infection in mice. *Vaccine*, 21(3-4), 247-257.
- Lu, J., Zhang, F., Fire, A. Z., & Kay, M. A. (2017). Sequence-modified antibiotic resistance genes provide sustained plasmid-mediated transgene expression in mammals. *Molecular Therapy*, 25(5), 1187-1198.
- Malone, R. W., Felgner, P. L., & Verma, I. M. (1989). Cationic liposome-mediated RNA transfection. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 86(16), 6077-6081.
- Mammen Jr, M. P., Tebas, P., Agnes, J., Giffear, M., Kravnyak, K. A., Blackwood, E., Amante, D., Reuschel, E. L., Purwar, M., Christensen-Quick, A., et al. (2021). Safety and immunogenicity of INO-4800 DNA vaccine against SARS-CoV-2: a preliminary report of a randomized, blinded, placebo-controlled, Phase 2 clinical trial in adults at high risk of viral exposure. *MedRxiv*, 2021-05.

- Maniar, L. E. G., Maniar, J. M., Chen, Z. Y., Lu, J., Fire, A. Z., & Kay, M. A. (2013). Minicircle DNA vectors achieve sustained expression reflected by active chromatin and transcriptional level. *Molecular Therapy*, 21(1), 131-138.
- Martin, S. A., Paoletti, E., & Moss, B. (1975). Purification of mRNA guanylyltransferase and mRNA (guanine-7-) methyltransferase from vaccinia virions. *The Journal of Biological Chemistry*, 250(24), 9322-9329.
- Martin, J. E., Pierson, T. C., Hubka, S., Rucker, S., Gordon, I. J., Enama, M. E., Andrews, C. A., Xu, Q., Davis, B. S., Nason, M. C., Fay, M. P., Koup, R. A., Roederer, M., Bailer, R. T., Gomez, P. L., Mascola, J. R., Chang, G. J., Nabel, G. J., Graham, B. S., & Vaccine Research Center 302 Study Team. (2007). A West Nile virus DNA vaccine induces neutralizing antibody in healthy adults during a phase 1 clinical trial. *Journal of Infectious Diseases*, 196(12), 1732-1740.
- Martinon, F., Krishnan, S., Lenzen, G., Magné, R., Gomard, E., Guillet, J. G., Levy, J. P., & Meulien, P. (1993). Induction of virus-specific cytotoxic T lymphocytes in vivo by liposome-entrapped mRNA. *European Journal of Immunology*, 23(7), 1719-1722.
- Meas, S., Mekvichitsaeng, P., & Roshorm, Y. M. (2021). Co-expression of self-cleaved multiple proteins derived from Porcine Reproductive and Respiratory Syndrome Virus by bi-cistronic and tri-cistronic DNA vaccines. *Protein Expression and Purification*, 177, 105763.
- Mesika, A., Grigoreva, I., Zohar, M., & Reich, Z. (2001). A regulated, NFκB-assisted import of plasmid DNA into mammalian cell nuclei. *Molecular Therapy*, 3(5), 653-657.
- Meyer, M., Huang, E., Yuzhakov, O., Ramanathan, P., Ciaramella, G., & Bukreyev, A. (2018). Modified mRNA-based vaccines elicit robust immune responses and protect guinea pigs from Ebola virus disease. *The Journal of Infectious Diseases*, 217(3), 451-455.
- Moeini, H., Omar, A. R., Rahim, R. A., & Yusoff, K. (2011). Development of a DNA vaccine against chicken anemia virus by using a bicistronic vector expressing VP1 and VP2 proteins of CAV. *Comparative Immunology, Microbiology and Infectious Diseases*, 34(3), 227-236.
- Momin, T., Kansagra, K., Patel, H., Sharma, S., Sharma, B., Patel, J., Mittal, R., Sanmukhani, J., Maithal, K., Dey, A., Chandra, H., Rajanathan, C. T. M., Pericherla, H. P. R., Kumar, P., Narkhede, A., & Parmar, D. (2021). Safety and Immunogenicity of a DNA SARS-CoV-2 vaccine (ZyCoV-D): Results of an open-label, non-randomized phase I part of phase I/II clinical study by intradermal route in healthy subjects in India. *EClinicalMedicine*, 38, 101020.
- Muskardin, T. L. W., & Niewold, T. B. (2018). Type I interferon in rheumatic diseases. *Nature Reviews, Rheumatology*, 14(4), 214-228.
- Neves, C., Byk, G., Scherman, D., & Wils, P. (1999). Coupling of a targeting peptide to plasmid DNA by covalent triple helix formation. *FEBS Letters*, 453(1-2), 41-45.

- Ni, J., Nolte, B., Arnold, A., Fournier, P., & Schirmmacher, V. (2009). Targeting anti-tumor DNA vaccines to dendritic cells via a short CD11c promoter sequence. *Vaccine*, 27(40), 5480-5487.
- Nuvaxovid dispersion for injection, COVID-19 Vaccine (recombinant, adjuvanted). <https://www.medicines.org.uk/emc/files/pil.13827.pdf> (Erişim: 30.08.23)
- Opanasopit, P., Rojanarata, T., Apirakaramwong, A., Ngawhirunpat, T., & Ruktanonchai, U. (2009). Nuclear localization signal peptides enhance transfection efficiency of chitosan/DNA complexes. *International Journal of Pharmaceutics*, 382(1-2), 291-295.
- Pallesen, J., Wang, N., Corbett, K. S., Wrapp, D., Kirchdoerfer, R. N., Turner, H. L., Cottrell, C. A., Becker, M. M., Wang, L., Shi, W., Kong, W., Andres, E. L., Kettenbach, A. N., Denison, M. R., Chappell, J. D., Graham, B. S., Ward, A. B., & McLellan, J. S. (2017). Immunogenicity and structures of a rationally designed prefusion MERS-CoV spike antigen. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(35), E7348-E7357.
- Pardi, N., Hogan, M. J., Pelc, R. S., Muramatsu, H., Andersen, H., DeMaso, C. R., Dowd, K. A., Sutherland, L. L., Scarce, R. M., Parks, R., Wagner, W., Granados, J., et al. (2017). Zika virus protection by a single low-dose nucleoside-modified mRNA vaccination. *Nature*, 543(7644), 248-251.
- Pardi, N., Hogan, M. J., Porter, F. W., & Weissman, D. (2018). mRNA vaccines—a new era in vaccinology. *Nature Reviews Drug Discovery*, 17(4), 261-279.
- Pasteur, L. (1880). De l'atténuation du virus du cholera des poules. *CR Acad Sci Paris*, 91(7), 673-80.
- Pasteur, L. (1885). Méthode pour prévenir la rage apres morsure. *CR Acad Sci Paris*, 101, 765–772.
- Plotkin, S. (2014). History of vaccination. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(34), 12283-12287.
- Polack, F. P., Thomas, S. J., Kitchin, N., Absalon, J., Gurtman, A., Lockhart, S., Perez, J. L., Marc, G. P., Moreira, E. D., Zerbini, C., Bailey, R., et al. (2020). Safety and efficacy of the BNT162b2 mRNA Covid-19 vaccine. *New England Journal of Medicine*, 383(27), 2603-2615.
- Pouton, C. W., Wagstaff, K. M., Roth, D. M., Moseley, G. W., & Jans, D. A. (2007). Targeted delivery to the nucleus. *Advanced Drug Delivery Reviews*, 59(8), 698-717.
- Ramot, Y., Caselli, G., Aurisicchio, L., Andreini, I., Marra, E., Luberto, L., Stoppoloni, D., Pacello, M. L., Monetini, L., & Nyska, A. (2021). Toxicity and Local Tolerance of COVID- eVax, a Plasmid DNA Vaccine for SARS-CoV-2, Delivered by Electroporation. *Toxicologic Pathology*, 49(7), 1255–1268.
- Rauch, S., Jasny, E., Schmidt, K. E., & Petsch, B. (2018). New vaccine technologies to combat outbreak situations. *Frontiers in Immunology*, 9, 1963.
- Redding, L., & Weiner, D. B. (2009). DNA vaccines in veterinary use. *Expert Review of Vaccines*, 8(9), 1251-1276.

- Rerks-Ngarm, S., Pitisuttithum, P., Nitayaphan, S., Kaewkungwal, J., Chiu, J., Paris, R., Prem Sri, N., Namwat, C., de Souza, M., Adams, E., Benenson, M., et al. (2009). Vaccination with ALVAC and AIDSVAX to prevent HIV-1 infection in Thailand. *New England Journal of Medicine*, 361(23), 2209-2220.
- Richner, J. M., Himansu, S., Dowd, K. A., Butler, S. L., Salazar, V., Fox, J. M., Julander, J. G., Tang, W. W., Shresta, S., Pierson, T. C., Ciaramella, G., & Diamond, M. S. (2017). Modified mRNA vaccines protect against Zika virus infection. *Cell*, 168(6), 1114-1125.
- Robert-Guroff, M. (2007). Replicating and non-replicating viral vectors for vaccine development. *Current Opinion in Biotechnology*, 18(6), 546-556.
- Roth, C., Cantaert, T., Colas, C., Prot, M., Casadémont, I., Levillayer, L., Thalmensi, J., Langlade-Demoyen, P., Gerke, C., Bahl, K., Ciaramella, G., Simon-Loriere, E., & Sakuntabhai, A. (2019). A modified mRNA vaccine targeting immunodominant NS epitopes protects against dengue virus infection in HLA class I transgenic mice. *Frontiers in Immunology*, 10, 1424.
- Sachinidis, A., & Garyfallos, A. (2022). COVID-19 vaccination can occasionally trigger autoimmune phenomena, probably via inducing age-associated B cells. *International Journal of Rheumatic Diseases*, 25(1), 83.
- Sadoff, J., Gray, G., Vandebosch, A., Cárdenas, V., Shukarev, G., Grinsztejn, B., Goepfert, P. A., Truysers, C., Fennema, H., Spiessens, B., et al. (2021). Safety and efficacy of single-dose Ad26. COV2. S vaccine against Covid-19. *New England Journal of Medicine*, 384(23), 2187-2201.
- Sarwar, U. N., Costner, P., Enama, M. E., Berkowitz, N., Hu, Z., Hendel, C. S., Sitar, S., Plummer, S., Mulangu, S., Bailer, R. T., Koup, R. A., Moscola, J. R., Nabel, G. J., Sullivan, N. J., Graham, B. S., Ledgerwood, J. E. & VRC 206 Study Team. (2015). Safety and immunogenicity of DNA vaccines encoding Ebola virus and Marburg virus wild-type glycoproteins in a phase I clinical trial. *The Journal of Infectious Diseases*, 211(4), 549-557.
- Sasso, E., D'Alise, A. M., Zambrano, N., Scarselli, E., Folgori, A. & Nicosia, A. (2020). New viral vectors for infectious diseases and cancer. *Seminars in Immunology*, 50:101430.
- Sato, Y., Kimura, M., & Fukumi, H. (1984). Development of a pertussis component vaccine in Japan. *The Lancet*, 323(8369), 122-126.
- Schlake, T., Thess, A., Fotin-Mleczek, M., & Kallen, K. J. (2012). Developing mRNA-vaccine technologies. *RNA Biology*, 9(11), 1319-1330.
- Schnee, M., Vogel, A. B., Voss, D., Petsch, B., Baumhof, P., Kramps, T., & Stitz, L. (2016). An mRNA vaccine encoding rabies virus glycoprotein induces protection against lethal infection in mice and correlates of protection in adult and newborn pigs. *PLoS Neglected Tropical Diseases*, 10(6), e0004746.
- Schultz, N. H., Sørvoll, I. H., Michelsen, A. E., Munthe, L. A., Lund-Johansen, F., Ahlen, M. T., Wiedmann, M., Aamodt, A., Skattør, T. H., Tjønnfjord, G. E., & Holme, P. A. (2021). Thrombosis and thrombocytopenia after ChAdOx1

nCoV-19 vaccination. *New England Journal of Medicine*, 384(22), 2124-2130.

- Sekaly, R. P. (2008). The failed HIV Merck vaccine study: a step back or a launching point for future vaccine development? *The Journal of Experimental Medicine*, 205(1), 7-12.
- Shafaati, M., Saidijam, M., Soleimani, M., Hazrati, F., Mirzaei, R., Amirheidari, B., Tanzadehpanah, H., Karampoor, S., Kazemi, S., Yavari, B., Mahaki, H., Safaei, M., Rahbarizadeh, F., Samadi, P., & Ahmadyousefi, Y. (2021). A brief review on DNA vaccines in the era of COVID-19. *Future Virology*, 10.2217/fvl-2021-0170.
- Smith, T. R., Patel, A., Ramos, S., Elwood, D., Zhu, X., Yan, J., Gary, E. N., Walker, S. N., Schultheis, K., Purwar, M., Xu, Z., et al. (2020). Immunogenicity of a DNA vaccine candidate for COVID-19. *Nature Communications*, 11(1), 2601.
- Stenler, S., Blomberg, P., & Smith, C. E. (2014). Safety and efficacy of DNA vaccines: plasmids vs. minicircles. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 10(5), 1306-1308.
- Tebas, P., Kraynyak, K. A., Patel, A., Maslow, J. N., Morrow, M. P., Sylvester, A. J., Knoblock, D., Gillespie, E., Amante, D., Racine, T., McMullan, T., Jeong, M., Roberts, C. C., Park, Y. K., Boyer, J., Broderick, K. E., Kobinger, G. P., Bagarazzi, M., Weiner, D. B., Sardesai, N. Y., & White, S. M. (2019). Intradermal SynCon® Ebola GP DNA vaccine is temperature stable and safely demonstrates cellular and humoral immunogenicity advantages in healthy volunteers. *The Journal of Infectious Diseases*, 220(3), 400-410.
- Tebas, P., Yang, S., Boyer, J. D., Reuschel, E. L., Patel, A., Christensen-Quick, A., Andrade, V. M., Morrow, M. P., Kraynyak, K., Agnes, J., Purwar, M., et al. (2021). Safety and immunogenicity of INO-4800 DNA vaccine against SARS-CoV-2: A preliminary report of an open-label, Phase 1 clinical trial. *EClinicalMedicine*, 31, 100689.
- Tejjaro, J. R., & Farber, D. L. (2021). COVID-19 vaccines: modes of immune activation and future challenges. *Nature Reviews Immunology*, 21(4), 195-197.
- Thomas, S. J., Moreira Jr, E. D., Kitchin, N., Absalon, J., Gurtman, A., Lockhart, S., Perez, J. L., Marc, G. P., Polack, F. P., Zerbini, C., Bailey, R., et al. (2021). Safety and efficacy of the BNT162b2 mRNA Covid-19 vaccine through 6 months. *New England Journal of Medicine*, 385(19), 1761-1773.
- Travieso, T., Li, J., Mahesh, S., Mello, J. D. F. R. E., & Blasi, M. (2022). The use of viral vectors in vaccine development. *npj Vaccines*, 7(1), 75.
- Tripathi, N. K., & Shrivastava, A. (2018). Recent developments in recombinant protein-based dengue vaccines. *Frontiers in Immunology*, 9, 1919.
- Uematsu, Y., Vajdy, M., Lian, Y., Perri, S., Greer, C. E., Legg, H. S., Galli, G., Saletti, G., Otten, G. R., Rappuoli, R., Barnett, S. W., & Polo, J. M. (2012). Lack of interference with immunogenicity of a chimeric alphavirus replicon particle-based influenza vaccine by preexisting antivector immunity. *Clinical and Vaccine Immunology*, 19(7), 991-998.

- Ulmer, J. B., Valley, U., Rappuoli, R. (2006). Vaccine manufacturing: challenges and solutions. *Nature Biotechnology*, 24(11),1377-1383.
- Ura, T., Okuda, K., & Shimada, M. (2014). Developments in viral vector-based vaccines. *Vaccines*, 2(3), 624-641.
- Vacik, J., Dean, B. S., Zimmer, W. E., & Dean, D. A. (1999). Cell-specific nuclear import of plasmid DNA. *Gene Therapy*, 6(6), 1006-1014.
- Vanniasinkam, T., Reddy, S. T., & Ertl, H. C. J. (2006). DNA immunization using a non-viral promoter. *Virology*, 344(2), 412-420.
- Verbeke, R., Lentacker, I., De Smedt, S. C., & Dewitte, H. (2019). Three decades of messenger RNA vaccine development. *Nano Today*, 28, 100766.
- Walters, A. A., Kinnear, E., Shattock, R. J., McDonald, J. U., Caproni, L. J., Porter, N., & Tregoning, J. S. (2014). Comparative analysis of enzymatically produced novel linear DNA constructs with plasmids for use as DNA vaccines. *Gene Therapy*, 21(7), 645-652.
- Wolff, J. A., Malone, R. W., Williams, P., Chong, W., Acsadi, G., Jani, A., & Felgner, P. L. (1990). Direct gene transfer into mouse muscle in vivo. *Science*, 247(4949), 1465-1468.
- Wollner, C. J., Richner, M., Hassert, M. A., Pinto, A. K., Brien, J. D., & Richner, J. M. (2021). A mRNA-LNP vaccine against Dengue Virus elicits robust, serotype-specific immunity. *BioRxiv*, 2021-01.
- World Health Organization (WHO). (2023). COVID-19 vaccine tracker and landscape. <https://www.who.int/publications/m/item/draft-landscape-of-covid-19-candidate-vaccines> (Erişim: 30.08.2023)
- Yadav, P. D., Kumar, S., Agarwal, K., Jain, M., Patil, D. R., Maithal, K., Mathapati, B., Giri, S., Mohandas, S., Shete, A., Sapkal, G., et al. (2021). Assessment of immunogenicity and protective efficacy of ZyCoV-D DNA vaccine candidates in Rhesus macaques against SARS-CoV-2 infection. *BioRxiv*, 2021-02.
- Ye, T., Zhong, Z., García-Sastre, A., Schotsaert, M., & De Geest, B. G. (2020). Current status of COVID-19 (pre) clinical vaccine development. *Angewandte Chemie International Edition*, 59(43), 18885-18897.
- Yılmaz-Çolak, Ç. & Tefon-Öztürk, B. E. (2023). *Bordetella pertussis* and outer membrane vesicles. *Pathogens and Global Health*, 117(4), 342-355.
- Yu, J., Tostanoski, L. H., Peter, L., Mercado, N. B., McMahan, K., Mahrokhian, S. H., Nkolola, J. P., Liu, J., Li, Z., Chandrashekar, A., et al. (2020). DNA vaccine protection against SARS-CoV-2 in rhesus macaques. *Science*, 369(6505), 806-811.
- Zamai, L., & Rocchi, M. B. (2022). Hypothesis: Possible influence of antivector immunity and SARS-CoV-2 variants on efficacy of ChAdOx1 nCoV-19 vaccine. *British Journal of Pharmacology*, 179(2), 218-226.

USAGE OF LICHENS IN BIOTECHNOLOGY

Özlem GÜLMEZ

- ❖ Atatürk University, Faculty of Science, Department of Biology
- ❖ ORCID: 0000-0002-7199-4634
- ❖ Mail: ozlemgulmez@atauni.edu.tr

REFERENCES

- Abbasian, F., Lockington, R., Mallavarapu, M., & Naidu, R. (2015). A comprehensive review of aliphatic hydrocarbon biodegradation by bacteria. *Applied Biochemistry and Biotechnology*, 176, 670-699.
- Ahmed, S. F., Mofijur, M., Parisa, T. A., Islam, N., Kusumo, F., Inayat, A., ... & Ong, H. C. (2022). Progress and challenges of contaminate removal from wastewater using microalgae biomass. *Chemosphere*, 286, 131656.
- Castle, S. C., Samac, D. A., Gutknecht, J. L., Sadowsky, M. J., Rosen, C. J., Schlatter, D., & Kinkel, L. L. (2021). Impacts of cover crops and nitrogen fertilization on agricultural soil fungal and bacterial communities. *Plant and Soil*, 466(1-2), 139-150.
- Chaves, J. E., & Melis, A. (2018). Engineering isoprene synthesis in cyanobacteria. *FEBS Letters*, 592(12), 2059-2069.
- Dar, K. K., Shao, S., Tan, T., & Lv, Y. (2020). Molecularly imprinted polymers for the selective recognition of microorganisms. *Biotechnology Advances*, 45, 107640.
- El-Gayar, K. E., Al Abboud, M. A., & Essa, A. M. (2017). Characterization of Thermophilic Bacteria Isolated from Two Hot Springs in Jazan, Saudi Arabia. *Journal of Pure & Applied Microbiology*, 11(2).
- Frisvad, J. C., Møller, L. L., Larsen, T. O., Kumar, R., & Arnau, J. (2018). Safety of the fungal workhorses of industrial biotechnology: update on the mycotoxin and secondary metabolite potential of *Aspergillus niger*, *Aspergillus oryzae*, and *Trichoderma reesei*. *Applied Microbiology and Biotechnology*, 102, 9481-9515.
- Goga M., Ručová D., Kolarčík V., Sabovljević M., Bačkor M., Lang I., 2018. Usnic acid, as a biotic factor, changes the ploidy level in mosses. *Ecology and Evolution*. 8:2781–2787. DOI: 10.1002/ece3.3908.
- Grewe, C. B., & Pulz, O. (2012). The biotechnology of cyanobacteria. In *Ecology of Cyanobacteria II: Their Diversity in Space and Time* (pp. 707-739). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Gupta, P., & Diwan, B. (2017). Bacterial exopolysaccharide mediated heavy metal removal: a review on biosynthesis, mechanism and remediation strategies. *Biotechnology Reports*, 13, 58-71.
- Harwood, C. R., Park, S. H., & Sauer, M. (2018). Editorial for the thematic issue on “Industrial Microbiology”. *FEMS Microbiology Letters*, 365(24), fny275.
- He, H., Cheng, J., Song, D. X., Su, X., Wang, L. N., & Huang, Z. (2022). Impacts of Surfactant on Bituminous Coal Biosolubilization by White-Rot Fungi *Hypocrea lixii* HN-1. *Geomicrobiology Journal*, 39(9), 750-756.
- Joshi, S., Kumari, R., & Upasani, V. N. (2018). Applications of algae in cosmetics: An overview. *Int. J. Innov. Res. Sci. Eng. Technol*, 7(2), 1269.

- Küçükkaya A.G., 2014. Yapı Taşlarının Restorasyonu (restoration of building stones). Özlem Printing Press, İstanbul
- Kyriatzi, A., Tzivras, G., Pirintsos, S., & Kotzabasis, K. (2021). Biotechnology under extreme conditions: lichens after extreme UVB radiation and extreme temperatures produce large amounts of hydrogen. *Journal of Biotechnology*, 342, 128-138.
- Li, T., Li, C. T., Butler, K., Hays, S. G., Guarnieri, M. T., Oyler, G. A., & Betenbaugh, M. J. (2017). Mimicking lichens: incorporation of yeast strains together with sucrose-secreting cyanobacteria improves survival, growth, ROS removal, and lipid production in a stable mutualistic co-culture production platform. *Biotechnology for Biofuels*, 10, 1-11.
- Lu, N., Yu, M., Cui, M., Luo, Z., Feng, Y., Cao, S., ... & Li, Y. (2016). Effects of different ectomycorrhizal fungal inoculates on the growth of *Pinus tabulaeformis* seedlings under greenhouse conditions. *Forests*, 7(12), 316.
- Macchia, A., Strangis, R., De Angelis, S., Cersosimo, M., Docci, A., Ricca, M., La Russa, M. F., 2022. Deep Eutectic Solvents (DESs): Preliminary Results for Their Use Such as Biocides in the Building Cultural Heritage. *Materials*, 15(11), 4005.
- Mark K., Laanisto L., Bueno C. G., Niinemets U., Keller C. And Scheidegger C., 2020. Contrasting co-occurrence patterns of photobiont and cystobasidiomycete yeast associated with common epiphytic lichen species. *New Phytologist* (2020) 227:1362–1375 doi:10.1111/nph.16475.
- Mehta, N., Bougoure, J., Kocar, B. D., Duprat, E., & Benzerara, K. (2022). Cyanobacteria accumulate radium (226ra) within intracellular amorphous calcium carbonate inclusions. *ACS ES&T Water*, 2(4), 616-623.
- Meyer, V., Basenko, E. Y., Benz, J. P., Braus, G. H., Caddick, M. X., Csukai, M., & Wösten, H. A. (2020). Growing a circular economy with fungal biotechnology: a white paper. *Fungal Biology and Biotechnology*, 7(1), 1-23.
- Nahar, S., Jeong, M. H., & Hur, J. S. (2019). Lichen-associated bacterium, a novel bioresource of polyhydroxyalkanoate (PHA) production and simultaneous degradation of naphthalene and anthracene.
- Oksanen, I. (2006). Ecological and biotechnological aspects of lichens. *Applied Microbiology and Biotechnology*, 73, 723-734.
- Penhallurick, R. W., Durnal, M. D., Harold, A., & Ichiye, T. (2021). Adaptations for Pressure and Temperature in Dihydrofolate Reductases. *Microorganisms*, 9(8), 1706.
- Portela, R., Leal, C. R., Almeida, P. L., & Sobral, R. G. (2019). Bacterial cellulose: A versatile biopolymer for wound dressing applications. *Microbial Biotechnology*, 12(4), 586-610.
- Romani M., Warscheid T., Nicole L., Marcon L., Martino P. D., Suzuki M. T., Lebaron P., Lami R. 2022. Current and future chemical treatments to fight biodeterioration of outdoor building materials and associated biofilms: Moving

away from ecotoxic and towards efficient, sustainable solutions. *Science of The Total Environment*. doi.org/10.1016/j.scitotenv. Vol 802, 149846.

- Sahoo, D., & Seckbach, J. (Eds.). (2015). *The algae world*. Springer Science & Business Media: Dordrecht, The Netherlands
- Santos, E. F., Teixeira, M. F. S., Converti, A., Porto, A. L. F., & Sarubbo, L. A. (2019). Production of a new lipoprotein biosurfactant by *Streptomyces* sp. DPUA1566 isolated from lichens collected in the Brazilian Amazon using agroindustry wastes. *Biocatalysis and Agricultural Biotechnology*, 17, 142-150.
- Sargsyan, R. R., Tsurykau, A., & Panosyan, H. (2021). Lichen Microbiome: Diversity Biological Role and Biotechnological Application. *Microbes in Microbial Communities: Ecological and Applied Perspectives*, 195-213.
- Shahzad, A., Ullah, S., Dar, A. A., Sardar, M. F., Mehmood, T., Tufail, M. A., ... & Haris, M. (2021). Nexus on climate change: Agriculture and possible solution to cope future climate change stresses. *Environmental Science and Pollution Research*, 28, 14211-14232.
- Singh, A., Gautam, P. K., Verma, A., Singh, V., Shivapriya, P. M., Shivalkar, S., ... & Samanta, S. K. (2020). Green synthesis of metallic nanoparticles as effective alternatives to treat antibiotics resistant bacterial infections: A review. *Biotechnology Reports*, 25, e00427.
- Spribile T., Resl P., Ahti T., Pérez-Ortega S., Tønsberg T., Mayrhofer H. and Lumbsch H.T., 2016. Molecular systematics of the wood-inhabiting, lichen-forming genus *Xylographa* (Baecomycetales, Ostropomycetidae) with eight new species. *Symbolae Botanicae Upsalienses*. 37(1): 1–87.
- Thajuddin, N., & Subramanian, G. (2005). Cyanobacterial biodiversity and potential applications in biotechnology. *Current Science*, 47-57.
- Trovão, J., Portugal, A., Soares, F., Paiva, D. S., Mesquita, N., Coelho, C., ... & Tiago, I. (2019). Fungal diversity and distribution across distinct biodeterioration phenomena in limestone walls of the old cathedral of Coimbra, UNESCO World Heritage Site. *International Biodeterioration & Biodegradation*, 142, 91-102.
- Trovão, J., Tiago, I., Catarino, L., Gil, F., & Portugal, A. (2020). In vitro analyses of fungi and dolomitic limestone interactions: Bioreceptivity and biodeterioration assessment. *International Biodeterioration & Biodegradation*, 155, 105107.
- Ullah, A., Sun, H., Yang, X., & Zhang, X. (2017). Drought coping strategies in cotton: increased crop per drop. *Plant Biotechnology Journal*, 15(3), 271-284.
- Varshney, P., Mikulic, P., Vonshak, A., Beardall, J., & Wangikar, P. P. (2015). Extremophilic micro-algae and their potential contribution in biotechnology. *Bioresource Technology*, 184, 363-372.
- Yong, J. J. Y., Chew, K. W., Khoo, K. S., Show, P. L., & Chang, J. S. (2021). Prospects and development of algal-bacterial biotechnology in environmental management and protection. *Biotechnology Advances*, 47, 107684.

BIOTECHNOLOGY AND PHARMACOLOGICAL POTENTIAL OF ESSENTIAL OILS

Selma SEZEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Medical Pharmacology, Faculty of Medicine, Agri Ibrahim Cecen University, Agri, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0001-6575-6149
- ❖ Mail: ssezen@agri.edu.tr

Sümevra GÜRKÖK

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Biology, Science Faculty, Ataturk University, 25240 Erzurum, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-2707-4371
- ❖ Mail: sumeyrag@gmail.com

Medine GÜLLÜCE

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Biology, Science Faculty, Ataturk University, 25240 Erzurum, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-5957-8259
- ❖ Mail: gullucem@atauni.edu.tr

REFERENCES

- Abd El-Hack, M.E., Alagawany, M., Abdel-Moneim, A.E., Mohammed, N.G., Khafaga, A.F., Bin-Jumah, M. et al. (2020). Cinnamon (*Cinnamomum zeylanicum*) oil as a potential alternative to antibiotics in poultry. *Antibiotics (Basel, Switzerland)*, 9(5), 210. doi:10.3390/antibiotics9050210
- Abdel-Kader, M.S., Soliman, G.A., Alqarni, M.H., Hamad, A.M., Foudah, A.I., Alqasoumi, S.I. (2019). Chemical composition and protective effect of *Juniperus sabina* L. essential oil against CCl₄ induced hepatotoxicity. *Saudi pharmaceutical journal: SPJ : the official publication of the Saudi Pharmaceutical Society*, 27(7), 945–951. doi:10.1016/j.jsps.2019.07.003
- Abouhosseini Tabari, M., Hajizadeh Moghaddam, A., Maggi, F., Benelli, G. (2018). Anxiolytic and antidepressant activities of *Pelargonium roseum* essential oil on Swiss albino mice: Possible involvement of serotonergic transmission. *Phytotherapy Research*, 32(6), 1014–1022, 2018. doi:10.1002/ptr.6038
- Agatonovic-Kustrin, S., Kustrin, E., Morton, D.W. (2019). Essential oils and functional herbs for healthy aging. *Neural Regeneration Research*, 14(3), 441–445. doi:10.4103/1673-5374.245467.
- Ahmadimoghaddam, D., Zarei, M., Mohammadi, S., Izadidastenaeei, Z., Salehi, I. (2021). *Bupleurum falcatum* L. alleviates nociceptive and neuropathic pain: Potential mechanisms of action. *Journal of Ethnopharmacology*, 273, 113990. doi:10.1016/j.jep.2021.113990
- Akram, M., Riaz, M., Munir, N., Akhter, N., Zafar, S., Jabeen, F. et al. (2020). Chemical constituents, experimental and clinical pharmacology of *Rosa damascena*: a literature review. *The Journal of Pharmacy And Pharmacology*, 72(2), 161–174. doi:10.1111/jphp.13185
- Alkhateeb, H., & Bonen, A. (2010). Thujone, a component of medicinal herbs, rescues palmitate-induced insulin resistance in skeletal muscle. *Regulatory, Integrative and Comparative Physiology*, 299(3), R804–R812. doi:10.1152/ajpregu.00216.2010
- Almnhawy, M., Jebur, M., Alhajamee, M., Marai, K., Tabrizi, M.H. (2020). PLGA-Based nano-encapsulation of *Trachyspermum ammi* seed essential oil (TSEO-PNP) as a safe, natural, efficient, anticancer compound in human HT-29 colon cancer cell line. *Nutrition and Cancer*, 73(11-12), 2808–2820. doi:10.1080/01635581.2020.1862256.
- Alparslan, Y., Baygar, T., Baygar, T., Hasanhocaoglu, H., Metin, C. (2014). Effects of gelatin-based edible films enriched with laurel essential oil on the quality of rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*) fillets during refrigerated storage. *Food Technology and Biotechnology*, 52(3)325–333.
- Alves-Silva, J.M., Zuzarte, M., Girão, H., Salgueiro, L. (2021). The role of essential oils and their main compounds in the management of cardiovascular disease risk factors. *Molecules (Basel, Switzerland)*, 26(12), 3506. doi:10.3390/molecules26123506

- Amalraj, A., Haponiuk, J.T., Thomas, S., Gopi, S. (2020). Preparation, characterization and antimicrobial activity of polyvinyl alcohol/gum arabic/chitosan composite films incorporated with black pepper essential oil and ginger essential oil. *International journal of biological macromolecules*, 151, 366–375. doi:10.1016/j.ijbiomac.2020.02.176
- Aminizadeh, M., Kavooosi, G., Kariminia, A. (2020). In vitro and ex vivo anti-diabetic and anti-hyperglycemic properties of *Zataria multiflora* essential oil. *Molecular Biology Reports*, 47(10), 7805–7813.
- Andrade, J.M., Faustino, C., Garcia, C., Ladeiras, D., Reis, C.P., Rijo, P. (2018). *Rosmarinus officinalis* L.: an update review of its phytochemistry and biological activity. *Future Science OA*, 4(4), FSO283. doi:10.4155/foa-2017-0124
- Ayati, Z., Amiri, M.S., Ramezani, M., Delshad, E., Sahebkar, A., Emami, S.A. (2018). Phytochemistry, Traditional Uses and Pharmacological Profile of Rose Hip: A Review. *Current Pharmaceutical Design*, 24(35), 4101–4124. doi:10.2174/1381612824666181010151849
- Bartonkova, I. & Dvorak, Z. (2018). Essential oils of culinary herbs and spices activate PXR and induce CYP3A4 in human intestinal and hepatic in vitro models. *Toxicology Letters*, 296, 1–9.
- Batiha, G.E., Olatunde, A., El-Mleeh, A., Hetta, H.F., Al-Rejaie, S., Alghamdi, S., et al. (2020). Bioactive compounds, pharmacological actions, and pharmacokinetics of wormwood (*Artemisia absinthium*). *Antibiotics (Basel, Switzerland)*, 9(6), 353. doi:10.3390/antibiotics9060353
- Bektaş, S., Özdal, M., Gürkök, S. (2023a). Antibiofilm activities and in vitro susceptibility testing of eucalyptus (*Eucalyptus camaldulensis*) essential oil (EO) against fish pathogen *Pseudomonas* species. *The Trout Journal of Atatürk University*, 1(1), 7-13.
- Bektaş, S., Özdal, M., Gürkök, S. (2023b). Determination of antibacterial and antibiofilm activities for Laurel (*Laurus nobilis* L.) essential oil against the fish pathogen *Pseudomonas* species. *Menba Kastamonu Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*, 9(1), 25-33. Doi:10.58626/menba.1289033
- Benelli, G., Pavela, R., Cianfaglione, K., Sender, J., Danuta, U., Maślanko, W. (2020). Ascaridole-rich essential oil from marsh rosemary (*Ledum palustre*) growing in Poland exerts insecticidal activity on mosquitoes, moths and flies without serious effects on non-target organisms and human cells. *Food and chemical toxicology: an international journal published for the British Industrial Biological Research Association*, 138, 111184. doi:10.1016/j.fct.2020.111184.
- Berliocchi, L., Ciociaro, A., Russo, R., Cassiano, M.G., Blandini, F., Rotiroti, D., et al. (2011). Toxic profile of bergamot essential oil on survival and proliferation of SH-SY5Y neuroblastoma cells. *Food and chemical toxicology: an international journal published for the British Industrial Biological Research Association*, 49(11), 2780–2792. doi:10.1016/j.fct.2011.08.017
- Borah, S., P., Sarkar, H.K., Sharma (2021). Analysing *Curcuma caesia* fractions and essential oil for neuroprotective potential against anxiety, depression, and

amnesia. *3 Biotech*, 11(5), 240. doi:10.1007/s13205-021-02793-w.

- Borges, R.S., Ortiz, B.L.S., Pereira, A.C.M., Keita, H., Carvalho, J.C.T. (2019). *Rosmarinus officinalis* essential oil: A review of its phytochemistry, anti-inflammatory activity, and mechanisms of action involved. *Journal of Ethnopharmacology*, 229, 29–45. doi:10.1016/j.jep.2018.09.038.
- Borron, S.W., Burns, M.J. (2007). Haddad and Winchester's clinical management of poisoning and drug overdose: *Essential Oils*, M.W. Shannon, (Ed.) pp. 1435-1442, W.B. Saunders/Elsevier.
- Boukhris, M., Bouaziz, M., Feki, I., Jemai, H., El Feki, A., Sayadi, S. (2012). Hypoglycemic and antioxidant effects of leaf essential oil of *Pelargonium graveolens* L'Hér. in alloxan induced diabetic rats. *Lipids in Health and Disease*, 11, 81. doi:10.1186/1476-511X-11-81.
- Brás, S., Mendes-Bastos, P., Amaro, C., Cardoso, J. (2015). Allergic contact dermatitis caused by laurel leaf oil. *Contact Dermatitis*, 72(6), 417–419. doi:10.1111/cod.12377
- Buhagiar, J.A., Podesta, M.T., Wilson, A.P., Micallef, M.J., Ali, S. (1999). The induction of apoptosis in human melanoma, breast and ovarian cancer cell lines using an essential oil extract from the conifer *Tetraclinis articulata*. *Anticancer Research*, 19(6B), 5435–5443.
- Burdock, G.A., & Carabin, I.G. (2008). Safety assessment of Ylang-Ylang (*Cananga* spp.) as a food ingredient. *Food and chemical toxicology: an international journal published for the British Industrial Biological Research Association*, 46(2), 433–445. doi:10.1016/j.fct.2007.09.105
- Burt, S.A., van der Zee, R., Koets, A.P., de Graaff, A.M., van Knapen, F., Gaastra, et al. (2007). Carvacrol induces heat shock protein 60 and inhibits synthesis of flagellin in *Escherichia coli* O157:H7. *Applied and Environmental Microbiology*, 73(14), 4484–4490. doi:10.1128/AEM.00340-07.
- Caputo, L.S., Campos, M.I.C., Dias, H.J., et al. (2020). Copaiba oil suppresses inflammation in asthmatic lungs of BALB/c mice induced with ovalbumin. *International Immunopharmacology*, 80, 106177. doi:10.1016/j.intimp.2019.106177.
- Carson, C.F., Hammer, K.A., Riley, T.V. (2006). *Melaleuca alternifolia* (Tea Tree) oil: a review of antimicrobial and other medicinal properties. *Clinical Microbiology Reviews*, 19(1), 50–62. doi:10.1128/CMR.19.1.50-62.2006.
- Cavalcante Melo, F.H., Rios, E.R., Rocha, N.F., Citó Mdo, C., Fernandes, M.L., de Sousa, D.P. (2012). Antinociceptive activity of carvacrol (5-isopropyl-2-methylphenol) in mice. *The Journal of Pharmacy And Pharmacology*, 64(12), 1722–1729. doi:10.1111/j.2042-7158.2012.01552.x
- Cavanagh, H.M. & Wilkinson, J.M. (2002). Biological activities of lavender essential oil. *Phytotherapy Research: PTR*, 16(4), 301–308. doi:10.1002/ptr.1103.
- Cebi, N., Arici, M., Sagdic, O. (2021). The famous Turkish rose essential oil: Characterization and authenticity monitoring by FTIR, Raman and GC-MS techniques combined with chemometrics. *Food Chemistry*, 354, 129495.

doi:10.1016/j.foodchem.2021.129495

- Chouhan, S., Sharma, K., Guleria, S. (2017). Antimicrobial activity of some essential oils present status and future perspectives. *Medicines (Basel, Switzerland)*, 4(3), 58. doi:10.3390/medicines4030058
- Das, B., Mandal, D., Dash, S.K., Chattopadhyay, S., Tripathy, S., Dolai, D.P. et al. (2016). Eugenol provokes ROS-mediated membrane damage-associated antibacterial activity against clinically isolated multidrug-resistant *Staphylococcus aureus* strains. *Infectious Diseases*, 9, 11–19. doi:10.4137/IDRT.S31741
- de Groot, A.C. & Schmidt, E. (2016). Essential Oils, Part III: Chemical Composition. Dermatitis: contact, atopic, occupational, drug, 27(4), 161–169. doi:10.1097/DER.000000000000193.
- de Groot, A.C. & Schmidt, E. (2016). Tea tree oil: contact allergy and chemical composition. *Contact Dermatitis*, 75(3), 129–143. doi:10.1111/cod.12591.
- de Lavor, É.M., Fernandes, A.W.C., de Andrade Teles, R.B., Leal, A.E.B.P., de Oliveira Júnior, R.G., Gama, E. et al. (2018). Essential oils and their major compounds in the treatment of chronic inflammation: a review of antioxidant potential in preclinical studies and molecular mechanisms. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, 2018, 6468593. doi:10.1155/2018/6468593.
- de Oliveira, J.R., Camargo, S.E.A., de Oliveira, L.D. (2019). *Rosmarinus officinalis* L. (rosemary) as therapeutic and prophylactic agent. *Journal of Biomedical Science*, 26(1), 5. doi:10.1186/s12929-019-0499-8.
- de Sousa, A.C., Alviano, D.S., Blank, A.F., Alves, P.B., Alviano, C.S., Gattass C.R. (2004). *Melissa officinalis* L. essential oil: antitumoral and antioxidant activities. *The Journal of Pharmacy and Pharmacology*, 56(5), 677–681. doi:10.1211/0022357023321
- Devereaux, A.L., Mercer, S.L., Cunningham, C.W. (2018). DARK Classics in chemical neuroscience: morphine. *ACS Chemical Neuroscience*, 9(10), 2395–2407. doi:10.1021/acscemneuro.8b00150.
- Dhakad, A.K., Pandey, V.V., Beg, S., Rawat, J.M., Singh, A. (2018). Biological, medicinal and toxicological significance of Eucalyptus leaf essential oil: a review. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 98(3), 833–848. doi:10.1002/jsfa.8600
- Dosoky, N.S., & Setzer, W.N. (2018). Chemical composition and biological activities of essential oils of Curcuma species. *Nutrients*, 10, 1196, 2018. doi:10.3390/nu10091196
- Dwivedi, C. & Abu-Ghazaleh, A. (1997). Chemopreventive effects of sandalwood oil on skin papillomas in mice. *European journal of cancer prevention: the official journal of the European Cancer Prevention Organisation (ECP)*, 6(4), 399–401. doi:10.1097/00008469-199708000-00013.
- Elshafie, H.S. & Camele, I. (2017). An overview of the biological effects of some mediterranean essential oils on human health. *BioMed Research International*, 2017, 9268468. doi:10.1155/2017/9268468

- El-Tarabily, K. A., El-Saadony, M. T., Alagawany, M., Arif, M., Batiha, G. E., Khafaga, A. F., et al. (2021). Using essential oils to overcome bacterial biofilm formation and their antimicrobial resistance. *Saudi Journal of Biological Sciences*, 28(9), 5145–5156. doi:10.1016/j.sjbs.2021.05.033
- Emer, A.A., Donatello, N.N., Batisti, A.P., Oliveira Belmonte, L.A., Santos, A.R.S., Martins, D.F. (2018). The role of the endocannabinoid system in the antihyperalgesic effect of *Cedrus atlantica* essential oil inhalation in a mouse model of postoperative pain. *Journal of Ethnopharmacology*, 210, 477–484. doi:10.1016/j.jep.2017.09.011
- Entok, E., Ustuner, M.C., Ozbayer, C., Tekin, N., Akyuz, F., Yangi, B., et al. (2014). Anti-inflammatar and anti-oxidative effects of *Nigella sativa L.*: 18FDG-PET imaging of inflammation. *Molecular Biology Reports*, 41(5), 2827–2834. doi:10.1007/s11033-014-3137-2
- Farrar, A.J., Farrar, F.C. (2020). Clinical aromatherapy, *The Nursing clinics of North America*, 55(4), 489–504. doi:10.1016/j.cnur.2020.06.015
- Foussard, N., Saulnier, P.J., Potier, L., Ragot, S., Schneider, F., Gand, E. et al. (2020). Relationship between diabetic retinopathy stages and risk of major lower-extremity arterial disease in patients with type 2 diabetes. *Diabetes Care*, 43(11), 2751–2759. doi:10.2337/dc20-1085
- Ganzera, M., Schneider, P., Stuppner, H. (2006). Inhibitory effects of the essential oil of chamomile (*Matricaria recutita L.*) and its major constituents on human cytochrome P450 enzymes. *Life Sciences*, 78(8), 856–861. doi:10.1016/j.lfs.2005.05.095
- Gordon, P. Khojasteh, S.C. (2015). A decades-long investigation of acute metabolism-based hepatotoxicity by herbal constituents: a case study of pennyroyal oil. *Drug Metabolism Reviews*, 47(1), 12–20. doi:10.3109/03602532.2014.990032
- Göbel, H., Heinze, A., Heinze-Kuhn, K., Göbel, A., Göbel, C. (2016). Peppermint oil in the acute treatment of tension-type headache. *Schmerz (Berlin, Germany)*, 30(3), 295–310. doi:10.1007/s00482-016-0109-6
- Görmez, A., Yanmış, D., Bozari, S., Gürkök, S. (2017). Antibacterial activity of essential oils extracted from *Satureja hortensis* against selected clinical pathogens. *AIP Conference Proceedings*, 1833, 020059. <https://doi.org/10.1063/1.4981707>
- Gurkok, S., Sezen, S. (2023a). Application of Essential Oils to Biofilms, Inamuddin (Ed), *Essential Oils: Extraction Methods and Applications*, 339-359. John Wiley & Scrivener Publishing LLC.
- Gurkok, S., Sezen, S. (2023b). Uses of essential oils in different sectors, Inamuddin (Ed), *Essential Oils: Extraction Methods and Applications*, 207-228. John Wiley & Scrivener Publishing LLC.
- Han, X., & Parker, T.L. (2017). Antiinflammatory activity of cinnamon (*Cinnamomum zeylanicum*) bark essential oil in a human skin disease model, *Phytotherapy Research: PTR*, 31(7), 1034–1038. doi:10.1002/ptr.5822

- Henley, D.V., Lipson, N., Korach, K.S., Bloch, C.A. (2007). Prepubertal gynecomastia linked to lavender and tea tree oils. *The New England Journal of Medicine*, 356(5), 479–485. doi:10.1056/NEJMoa064725
- Hsouna, A.B., Halima, N.B., Smaoui, S., Hamdi, N. (2017). Citrus lemon essential oil: chemical composition, antioxidant and antimicrobial activities with its preservative effect against *Listeria monocytogenes* inoculated in minced beef meat. *Lipids in Health and Disease*, 16(1), 146. doi:10.1186/s12944-017-0487-5
- Ibáñez, M. D., Blázquez, M. A. (2019). Ginger and Turmeric Essential Oils for Weed Control and Food Crop Protection. *Plants (Basel, Switzerland)*, 8(3), 59. doi:10.3390/plants8030059
- Jeena, K., Liju, V.B., Kuttan, R. (2013). Antioxidant, anti-inflammatory and antinociceptive activities of essential oil from ginger. *Indian journal of physiology and pharmacology*, 57(1), 51–62.
- Juergens U. R. (2014). Anti-inflammatory properties of the monoterpene 1.8-cineole: current evidence for co-medication in inflammatory airway diseases. *Drug research*, 64(12), 638–646. doi:10.1055/s-0034-1372609
- Kallel, I., Hadrich, B., Gargouri, B., Chaabane, A., Lassoued, S., Gdoura, R., et al. (2019). Optimization of cinnamon (*Cinnamomum zeylanicum Blume*) essential oil extraction: evaluation of antioxidant and antiproliferative effects. *Evidence-based complementary and alternative medicine: eCAM*, 2019, 6498347. doi:10.1155/2019/6498347
- Katsuyama, S., Otowa, A., Kamio, S., Sato, K., Yagi, T., Kishikawa, Y., et al. (2015). Effect of plantar subcutaneous administration of bergamot essential oil and linalool on formalin-induced nociceptive behavior in mice. *Biomedical research (Tokyo, Japan)*, 36(1), 47–54. doi:10.2220/biomedres.36.47
- Kejlová, K., Jírová, D., Bendová, H., Kandárová, H., Weidenhoffer, Z., Kolárová, H., et al. (2007). Phototoxicity of bergamot oil assessed by in vitro techniques in combination with human patch tests. *Toxicology in vitro: an international journal published in association with BIBRA*, 21(7), 1298–1303. doi:10.1016/j.tiv.2007.05.016
- Keykhasalar, R., Tabrizi, M.H., Ardalan, P., Khatamian, N. (2021). The apoptotic, cytotoxic, and antiangiogenic impact of *Linum usitatissimum* seed essential oil nanoemulsions on the human ovarian cancer cell line A2780. *Nutrition and cancer*, 73(11-12), 2388–2396. doi:10.1080/01635581.2020.1824001
- Kieliszek, M., Edris, A., Kot, A.M., Piwowarek, K. (2020). Biological activity of some aromatic plants and their metabolites, with an emphasis on health-promoting properties. *Molecules (Basel, Switzerland)*, 25(11), 2478. doi:10.3390/molecules25112478
- Kim, Y., Keogh, J.B., Clifton, P.M. (2016). Polyphenols and glycemic control. *Nutrients*, 8(1), 17. doi:10.3390/nu8010017.
- Kowalczyk, A., Przychodna, M., Sopata, S., Bodalska, A., Fecka, I. (2020). Thymol and thyme essential oil-new insights into selected therapeutic applications.

- Kutlu, Z., Gulaboglu, M., Halici, Z., Cinar, I., Diyarbakir, B. (2021). Biochemical research of the effects of essential oil obtained from the fruit of *Myrtus communis* L. on cell damage associated with lipopolysaccharide-induced endotoxemia in a human umbilical cord vein endothelial cells. *Biochemical Genetics*, 59(1), 315–334. doi:10.1007/s10528-020-10005-y
- Lee, K.A., Harnett, J.E., Cairns, R. (2019). Essential oil exposures in Australia: analysis of cases reported to the NSW Poisons Information Centre. *The Medical Journal of Australia*, 212(3), 132–133. doi:10.5694/mja2.50403
- Legault, J. & Pichette, A. (2007). Potentiating effect of β -caryophyllene on anticancer activity of α -humulene, isocaryophyllene and paclitaxel. *The Journal of Pharmacy and Pharmacology*, 59(12), 1643–1647. doi:10.1211/jpp.59.12.0005
- Li, Z., Lin, S., An, S., Liu, L., Hu, Y., Wan, L. (2019). Preparation, characterization and anti-aflatoxigenic activity of chitosan packaging films incorporated with turmeric essential oil. *International Journal of Biological Macromolecules*, 131, 420–434. doi:10.1016/j.ijbiomac.2019.02.169
- Liu, M., Chen, X., Ma, J., Hassan, W., Wu, H., Ling, J. et al. (2017). β -Elemene attenuates atherosclerosis in apolipoprotein E-deficient mice via restoring NO levels and alleviating oxidative stress. *Biomedicine & pharmacotherapy = Biomedecine & Pharmacotherapie*, 95, 1789–1798. doi:10.1016/j.biopha.2017.08.092
- Lohani, A., Mishra, A.K., Verma, A. (2019). Cosmeceutical potential of geranium and calendula essential oil: Determination of antioxidant activity and in vitro sun protection factor. *Journal of Cosmetic Dermatology*, 18(2), 550–557. doi:10.1111/jocd.12789
- Luca, T., Napoli, E., Privitera, G., Musso, N., Ruberto, G., Castorina, S. (2020). Antiproliferative effect and cell cycle alterations induced by *Salvia officinalis* essential oil and its three main components in human colon cancer cell lines. *Chemistry & Biodiversity*, 17(8), e2000309. doi:10.1002/cbdv.202000309
- Luo, W., Tappi, S., Patrignani, F., Romani, S., Lanciotti, R., Rocculi, P. (2019). Essential rosemary oil enrichment of minimally processed potatoes by vacuum-impregnation. *Journal of Food Science and Technology*, 56(10), 4404–4416. doi:10.1007/s13197-019-03935-y
- Mahato, N., Sharma, K., Koteswararao, R., Sinha, M., Baral, E., Cho, M.H. (2019). Citrus essential oils: Extraction, authentication and application in food preservation. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 59(4), 611–625. doi:10.1080/10408398.2017.1384716
- Mahboubi, M. (2017). *Artemisia sieberi* Besser essential oil and treatment of fungal infections. *Biomedicine & pharmacotherapy = Biomedecine & Pharmacotherapie*, 89, 1422–1430. doi:10.1016/j.biopha.2017.03.036
- Mahboubi, M., Feizabadi, M.M., Khamechian, T., Kazempour, N., Razavi Zadeh, M.,

- Sasani, F. et al. (2016). The Effect of *Oliveria decumbens* and *Pelargonium Graveolens* on healing of infected skin wounds in mice. *World Journal of Plastic Surgery*, 5(3), 259–264.
- Manh, H.D. & Tuyet, O.T. (2020). Larvicidal and Repellent Activity of *Mentha arvensis* L. essential oil against *Aedes aegypti*. *Insects*, 11(3), 198. doi:10.3390/insects11030198
- Maruoka, T., Kitanaka, A., Kubota, Y., Yamaoka, G., Kameda, T., Imataki, O. (2018). Lemongrass essential oil and citral inhibit Src/Stat3 activity and suppress the proliferation/survival of small-cell lung cancer cells, alone or in combination with chemotherapeutic agents. *International Journal of Oncology*, 52(5), 1738–1748. doi:10.3892/ijco.2018.4314
- Maruyama, N., Ishibashi, H., Hu, W., Morofuji, S., Inouye, S., Yamaguchi, H. et al. (2006). Suppression of carrageenan- and collagen II-induced inflammation in mice by geranium oil. *Mediators of Inflammation*, 2006(3), 62537. doi:10.1155/MI/2006/62537
- Mayer, A.M., Rodríguez, A.D., Berlinck, R.G., Hamann, M.T. (2009). Marine pharmacology in 2005–6: Marine compounds with anthelmintic, antibacterial, anticoagulant, antifungal, anti-inflammatory, antimalarial, antiprotozoal, antituberculosis, and antiviral activities; affecting the cardiovascular, immune and nervous systems, and other miscellaneous mechanisms of action. *Biochimica et Biophysica acta*, 1790(5), 283–308. doi:10.1016/j.bbagen.2009.03.011
- McKay, D.L. & Blumberg, J.B. (2006). A review of the bioactivity and potential health benefits of peppermint tea (*Mentha piperita* L.). *Phytotherapy Research: PTR*, 20(8), 619–633. doi:10.1002/ptr.1936
- Mehdizadeh, L., Taheri, P., Ghasemi Pirbalouti, A., Moghaddam, M. (2020). Phytotoxicity and antifungal properties of the essential oil from the *Juniperus polycarpus* var. *turcomanica* (B. Fedtsch.) R.P. Adams leaves. *Physiology and molecular biology of plants: An International Journal of Functional Plant Biology*, 26(4), 759–771. doi:10.1007/s12298-020-00776-4
- Mohebitabar, S., Shirazi, M., Bioos, S., Rahimi, R., Malekshahi, F., Nejatbakhsh, F., Therapeutic efficacy of rose oil: A comprehensive review of clinical evidence. *Avicenna J. Phytomed.*, 7, 206, 2017.
- Mossa, A.H., Mohafrash, S.M.M., Chandrasekaran, N. (2018). Safety of natural insecticides: toxic effects on experimental animals. *BioMed Research International*, 2018, 4308054. doi:10.1155/2018/4308054
- Moura, E.D.S., Faroni, L.R.A., Zanuncio, J.C., Heleno, F.F., Prates, L.H.F. (2019). Insecticidal activity of *Vanillosmopsis arborea* essential oil and of its major constituent α -bisabolol against *Callosobruchus maculatus* (Coleoptera: Chrysomelidae). *Scientific Reports*, 9(1), 3723. doi:10.1038/s41598-019-40148-x
- Mutlu-Ingok, A., Devecioglu, D., Dikmetas, D.N., Karbancioglu-Guler, F., Capanoglu, E. (2020). Antibacterial, antifungal, antimycotoxigenic, and antioxidant activities of essential oils: An updated review. *Molecules (Basel*,

Switzerland), 25(20), 4711. doi:10.3390/molecules25204711

- My, T.T.A., Loan, H.T.P., Hai, N.T.T., Hieu, L.T., Hoa, T.T., Thuy, B.T.P. et al. (2020). Evaluation of the Inhibitory Activities of COVID-19 of Melaleuca cajuputi Oil Using Docking Simulation. *ChemistrySelect*, 5(21), 6312–6320. doi:10.1002/slct.202000822
- Nath, S.S., Pandey, C., Roy, D., A near fatal case of high dose peppermint oil ingestion- Lessons learnt. *Indian Journal of Anaesthesia*, 56(6), 582–584. doi:10.4103/0019-5049.104585
- Nguyen, Q.D., Vu, M.N., Hebert, A.A. (2023). Insect Repellents: An Updated Review for the Clinician. *Journal of the American Academy of Dermatology*, 88(1), 123–130. doi:10.1016/j.jaad.2018.10.053
- Ozcan, B., Esen, M., Sangun, M.K., Coleri, A., Caliskan, M. (2010). Effective antibacterial and antioxidant properties of methanolic extract of *Laurus nobilis* seed oil. *Journal of Environmental Biology*, 31(5), 637–641.
- Paulsen, E., Wanat-Krzak, M., Dall, A.B., Andersen, K.E. (2012). Contact sensitization to dittany of Crete (*Origanum dictamnus*) in a herbal remedy. *Contact Dermatitis*, 67(2), 114–116. doi:10.1111/j.1600-0536.2012.02081.x
- Pezzani, R., Salehi, B., Vitalini, S., Iriti, M., Zuñiga, F.A., Sharifi-Rad, J. et al. (2019). Synergistic effects of plant derivatives and conventional chemotherapeutic agents: An update on the cancer perspective. *Medicina (Kaunas, Lithuania)*, 55(4), 110. doi:10.3390/medicina55040110
- Plant, R.M., Dinh, L., Argo, S., Shah, M. (2019). The Essentials of Essential Oils. *Advances in Pediatrics*, 66, 111–122. doi:10.1016/j.yapd.2019.03.005
- Radünz, M., da Trindade, M.L.M., Camargo, T.M., Radünz, A.L., Borges, C.D., Gandra, E.A. et al. (2019). Antimicrobial and antioxidant activity of unencapsulated and encapsulated clove (*Syzygium aromaticum*, L.) essential oil. *Food Chemistry*, 276, 180–186. doi:10.1016/j.foodchem.2018.09.173
- Ragno, R., Papa, R., Patsilnakos, A., Vrenna, G., Garzoli, S., Tuccio, V. et al. (2020). Essential oils against bacterial isolates from cystic fibrosis patients by means of antimicrobial and unsupervised machine learning approaches. *Scientific Reports*, 10(1), 2653. doi:10.1038/s41598-020-59553-8
- Rezayat, S.M., Dehpour, A.R., Motamed, S.M., Yazdanparast, M., Chamanara, M., Sahebgharani, M., et al. (2018). *Foeniculum vulgare* essential oil ameliorates acetic acid-induced colitis in rats through the inhibition of NF- κ B pathway. *Inflammopharmacology*, 26(3), 851–859. doi:10.1007/s10787-017-0409-1
- Sánchez-Vidaña, D.I., Po, K.K., Fung, T.K., Chow, J.K., Lau, W.K., So, P.K. et al. (2019). *Lavender essential oil* ameliorates depression-like behavior and increases neurogenesis and dendritic complexity in rats. *Neuroscience Letters*, 701, 180–192. doi:10.1016/j.neulet.2019.02.042
- Segat, G. C., Manjavachi, M. N., Matias, D. O., Passos, G. F., Freitas, C. S., Costa, R. et al. (2017). Antiallodynic effect of β -caryophyllene on paclitaxel-induced peripheral neuropathy in mice. *Neuropharmacology*, 125, 207–219. doi:10.1016/j.neuropharm.2017.07.015

- Selmi, S., Rtibi, K., Grami, D., Sebai, H., Marzouki, L. (2017). Rosemary (*Rosmarinus officinalis*) essential oil components exhibit anti-hyperglycemic, anti-hyperlipidemic and antioxidant effects in experimental diabetes. *Pathophysiology : the official journal of the International Society for Pathophysiology*, 24(4), 297–303. doi:10.1016/j.pathophys.2017.08.002
- Sentari, M., Harahap, U., Sapiie, T.W.A., Ritarwan, K. (2019). Blood Cortisol Level and Blood Serotonin Level in Depression Mice with Basil Leaf Essential Oil Treatment. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 7(16), 2652–2655. doi:10.3889/oamjms.2019.819
- Sestili, P., Ismail, T., Calcabrini, C., Guescini, M., Catanzaro, E., Turrini, E. (2018). The potential effects of *Ocimum basilicum* on health: a review of pharmacological and toxicological studies. *Expert Opinion on Drug Metabolism & Toxicology*, 14(7), 679–692. doi:10.1080/17425255.2018.1484450
- Sezen, S., Güllüce, M., Kesmez Can, F., Alaylar. (2019). Essential oils and antimicrobial effects. *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 10, 65-70.
- Sezen, S., Ertuğrul, M. S., Bayram, C., Özkaraca, M., Koç, T. Y., Demir, A. Y., Güllüce, M., Hacimüftüoğlu, A. (2023). The in-vitro Wound Healing Potential of Essential Oil Extracted from *Mentha longifolia* L. *Journal of Research in Pharmacy*, 27(3): 1220-1233. doi:10.29228/jrp.411
- Sharifi-Rad, M., Varoni, E.M., Iriti, M., Martorell, M., Setzer, W.N., Del Mar Contreras, M., et al. (2018). Carvacrol and human health: A comprehensive review. *Phytotherapy Research:PTR*, 32(9), 1675–1687. doi:10.1002/ptr.6103.
- Silva-Alves, K.S., Ferreira-da-Silva, F.W., Coelho-de-Souza, A.N., Leal-Cardoso, J.H. (2021). Essential oil of *Croton zehntneri* prevents conduction alterations produced by *Diabetes Mellitus* on vagus nerve. *Plants (Basel, Switzerland)*, 10(5), 893. doi:10.3390/plants10050893
- Siveen, K.S. & Kuttan, G. (2011). Thujone inhibits lung metastasis induced by B16F-10 melanoma cells in C57BL/6 mice. *Canadian Journal of Physiology and Pharmacology*, 89(10), 691–703. doi:10.1139/y11-067
- Szopa, A., Pajor, J., Klin, P., Rzepiela, A., Elansary, H.O., Al-Mana, F.A., et al. (2020). *Artemisia absinthium* L.-importance in the history of medicine, the latest advances in phytochemistry and therapeutical, cosmetological and culinary uses. *Plants*, 9, 1063, 2020. doi:10.3390/plants9091063
- Tan, L.T., Lee, L.H., Yin, W.F., Chan, C.K., Abdul Kadir, H., Chan, K.G., et al., (2015). Traditional uses, phytochemistry, and bioactivities of *Cananga odorata* (Ylang-Ylang). *Evidence-based complementary and alternative medicine : eCAM*, 2015, 896314. doi:10.1155/2015/896314
- Tayarani-Najaran, Z., Talasaz-Firoozi, E., Nasiri, R., Jalali, N., Hassanzadeh, M. (2013). Antiemetic activity of volatile oil from *Mentha spicata* and *Mentha × piperita* in chemotherapy-induced nausea and vomiting. *Ecancermedicalscience*, 7, 290. doi:10.3332/ecancer.2013.290

- Tibballs J. (1995). Clinical effects and management of eucalyptus oil ingestion in infants and young children. *The Medical Journal of Australia*, 163(4), 177–180. doi:10.5694/j.1326-5377.1995.tb124516.x
- Tiller J.W. (2013). Depression and anxiety. *The Medical journal of Australia*, 199(S6), S28–S31. doi:10.5694/mja12.10628
- Tomović, V., Šojić, B., Savanović, J., Kocić-Tanackov, S., Pavlič, B., Jokanović, M., et al. (2020). New formulation towards healthier meat products: *Juniperus communis* L. essential oil as alternative for sodium nitrite in dry fermented sausages. *Foods*, 9, 1066, 2020. doi:10.3390/foods9081066
- van der Merwe, C.F., Booyens, J., Joubert, H.F., van der Merwe, C.A. (1990). The effect of gamma-linolenic acid, an in vitro cytostatic substance contained in evening primrose oil, on primary liver cancer. A double-blind placebo controlled trial. *Prostaglandins, Leukotrienes, and Essential Fatty Acids*, 40(3), 199–202.
- Veiskaramian, A., Gholami, M., Yarahmadi, S., Amanolahi Baharvand, P., Birjandi, M. (2021). Effect of aromatherapy with *Melissa essential* oil on stress and hemodynamic parameters in acute coronary syndrome patients: A clinical trial in the emergency department. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 44, 101436. doi:10.1016/j.ctcp.2021.101436
- Wang, L., Zhang, Y., Fan, G., Ren, J.N., Zhang, L.L., Pan, S.Y. (2019). Effects of orange essential oil on intestinal microflora in mice. *Journal of The Science of Food and Agriculture*, 99(8), 4019–4028. doi:10.1002/jsfa.9629
- Wang, S., Li, Y., Li, W., Zhang, K., Yuan, Z., Cai, Y., et al. (2021). Curcuma oil ameliorates benign prostatic hyperplasia through suppression of the nuclear factor-kappa B signaling pathway in rats. *Journal of Ethnopharmacology*, 279, 113703. doi:10.1016/j.jep.2020.113703
- WHO (2019), New report calls for urgent action to avert antimicrobial resistance crisis, <https://www.who.int/news/item/29-04-2019-new-report-calls-for-urgent-action-to-avert-antimicrobial-resistance-crisis> 2019.
- Wińska, K., Maćzka, W., Łyczko, J., Grabarczyk, M., Czubaszek, A., Szumny A. (2019). Essential Oils as Antimicrobial Agents-Myth or Real Alternative?. *Molecules (Basel, Switzerland)*, 24(11), 2130. doi:10.3390/molecules24112130
- Yaman, T., Uyar, A., Kömüroğlu, A.U., Keleş, Ö.F., Yener, Z. (2021). Chemopreventive efficacy of juniper berry oil (*Juniperus communis* L.) on azoxymethane-induced colon carcinogenesis in rat. *Nutrition and Cancer*, 73(1), 133–146. doi:10.1080/01635581.2019.1673450
- Yu, J., Zhang, W., Zhang, Y., Wang, Y., Zhang, B., Fan, G. (2017). A critical courier role of volatile oils from *Dalbergia odorifera* for cardiac protection in vivo by QiShenYiQi. *Scientific Reports*, 7(1), 7353. doi:10.1038/s41598-017-07659-x
- Zare, E., Jamali, T., Ardestani, S.K., Kavooosi, G. (2021). Synergistic effect of *Zataria multiflora* essential oil on doxorubicin-induced growth inhibition of PC3 cancer cells and apoptosis. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 42,

101286. doi:10.1016/j.ctcp.2020.101286

- Zarei, A., Changizi-Ashtiyani, S., Taheri, S., Hosseini, N. (2015). A Brief Overview of the Effects of *Melissa officinalis* L. Extract on the Function of Various Body Organs, *Zahedan Journal of Research in Medical Sciences*, 17(7), 1-6. doi: 10.17795/zjrms1007.
- Zhang, N., Zhang, L., Feng, L., Yao, L. (2018). *Cananga odorata* essential oil reverses the anxiety induced by 1-(3-chlorophenyl) piperazine through regulating the MAPK pathway and serotonin system in mice. *Journal of Ethnopharmacology*, 219, 23–30. doi:10.1016/j.jep.2018.03.013
- Zhao, H., Zhang, M., Zhou, F., Cao, W., Bi, L., Xie, Y., (2016). *Cinnamaldehyde* ameliorates LPS-induced cardiac dysfunction via TLR4-NOX4 pathway: the regulation of autophagy and ROS production. *Journal of Molecular and Cellular Cardiology*, 101, 11–24. doi:10.1016/j.yjmcc.2016.10.017
- Zuntini Viscardi, D., Arrigo, J. D., Correia, C. A., Kassuya, C. A., Cardoso, C. A., Maldonade, I. R. (2017). Seed and peel essential oils obtained from *Campomanesia adamantium* fruit inhibit inflammatory and pain parameters in rodents. *PloS One*, 12(2), e0157107. doi:10.1371/journal.pone.0157107

CONTEMPORARY APPROACHES IN PLANT BIOTECHNOLOGY

Gokce KARADAYI

- ❖ Kurum Bilgisi: Ataturk University
- ❖ ORCID: 0000-0003-2044-9609
- ❖ Mail: gokce.karadayi@atauni.edu.tr

Ilknur COLAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Ataturk University
- ❖ ORCID: 0000-0002-3500-260X
- ❖ Mail: ilknur00c@gmail.com

Taha Yasin KOC

- ❖ Kurum Bilgisi: Ataturk University
- ❖ ORCID: 0000-0002-7786-5462
- ❖ Mail: tahayasinkoc@hotmail.com

REFERENCES

- Ahmed T., Noman M., Shahid M., Muhammad S., Tahir Ul Qamar M., Ali M.A., Maqsood A., Hafeez R., Ogunyemi S.O., & Li B. (2021). Potential Application of CRISPR/Cas9 System to Engineer Abiotic Stress Tolerance in Plants. *Protein Pept Lett*, 28(8), 861-877. doi:10.2174/0929866528666210218220138.
- Allen, R. S., Miller, J. A. C., Chitty, J. A., Fist, A. J., Gerlach, W. L., & Larkin, P. J. (2008). Metabolic engineering of morphinan alkaloids by over-expression and RNAi suppression of salutaridinol 7-O-acetyltransferase in opium poppy. *Plant Biotechnology Journal*, 6(1), 22–30. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7652.2007.00293.x>
- Anonymous. (2023). CRISPR-Csm for eukaryotic RNA knockdown and imaging without toxicity. *Nature Biotechnology*.
- Chandrasekharan, N., Ramanathan, N., Pukalenty, B., Chandran, S., Manickam, D., Adhimoolam, K., Nalliappan, G. K., Manickam, S., Rajasekaran, R., Sampathrajan, V., Muthusamy, V., Hossain, F., Gupta, H. S., & Natesan, S. (2022). Development of β -carotene, lysine, and tryptophan-rich maize (*Zea mays*) inbreds through marker-assisted gene pyramiding. *Scientific Reports*, 12(1), 1–11. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-11585-y>
- Colognori, D., & Doudna, J. A. (2023). CRISPR-Csm for eukaryotic RNA knockdown and imaging without toxicity. *Nature Biotechnology*, 9, 10–11. <https://doi.org/10.1038/s41587-023-01665-3>
- Colognori, D., Trinidad, M., & Doudna, J. A. (2023). Precise transcript targeting by CRISPR-Csm complexes. *Nature Biotechnology*. <https://doi.org/10.1038/s41587-022-01649-9>
- Cong, L., Ran, F. A., Cox, D., Lin, S., Barretto, R., Hsu, P. D., Wu, X., Jiang, W., & Marraffini, L. a. (2013). Multiplex genome engineering using CRISPR/Cas Systems. *Science (New York, N.Y.)*, 339(6121), 819–823. <https://doi.org/10.1126/science.1231143>.
- Dalakouras, A., Wassenegger, M., Dadami, E., Ganopoulos, I., Pappas, M. L., & Papadopoulou, K. (2020). Genetically modified organism-free RNA interference: Exogenous application of RNA molecules in plants1[open]. *Plant Physiology*, 182(1), 38–50. <https://doi.org/10.1104/pp.19.00570>
- Fire A., Xu S., Montgomery M.K., Kostas S.A., Driver S.E., & Mello C.C. (1998) Potent and specific genetic interference by double- stranded RNA in *Caenorhabditis elegans*. *Nature*, 391, 806–811.
- Fujii, S., Komatsu, S., & Toriyama, K. (2007). Retrograde regulation of nuclear gene expression in CW-CMS of rice. *Plant Molecular Biology*, 63(3), 405–417. <https://doi.org/10.1007/s11103-006-9097-8>
- Gentzel, I. N., Ohlson, E. W., Redinbaugh, M. G., & Wang, G. L. (2022). VIGE: virus-induced genome editing for improving abiotic and biotic stress traits in plants. *Stress Biology*, 2(1). <https://doi.org/10.1007/s44154-021-00026-x>
- Gilissen, L. J. W. J., Bolhaar, S. T. H. P., Matos, C. I., Rouwendal, G. J. A., Boone,

- M. J., Krens, F. A., Zuidmeer, L., Van Leeuwen, A., Akkerdaas, J., Hoffmann-Sommergruber, K., Knulst, A. C., Bosch, D., Van De Weg, W. E., & Van Ree, R. (2005). Silencing the major apple allergen Mal d 1 by using the RNA interference approach. *Journal of Allergy and Clinical Immunology*, *115*(2), 364–369. <https://doi.org/10.1016/j.jaci.2004.10.014>
- Hinge, V. R., Chavhan, R. L., Kale, S. P., Suprasanna, P., & Kadam, U. S. (2021). Engineering resistance against viruses in field crops using CRISPRCas9. *Current Genomics*, *22*(3), 214–231. <https://doi.org/10.2174/1389202922666210412102214>
- Hua, K., Han, P., & Zhu, J. K. (2022). Improvement of base editors and prime editors advances precision genome engineering in plants. *Plant Physiology*, *188*(4), 1795–1810. <https://doi.org/10.1093/plphys/kiab591>
- Jagtap, U. B., Gurav, R. G., & Bapat, V. A. (2011). Role of RNA interference in plant improvement. *Naturwissenschaften*, *98*(6), 473–492. <https://doi.org/10.1007/s00114-011-0798-8>
- Jansen, R., Van Embden, J. D. A., Gastra, W., & Schouls, L. M. (2002). Identification of genes that are associated with DNA repeats in prokaryotes. *Molecular Microbiology*, *43*(6), 1565–1575. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2958.2002.02839.x>
- Jayavaradhan, R., Pillis, D. M., Goodman, M., Zhang, F., Zhang, Y., Andreassen, P. R., & Malik, P. (2019). CRISPR-Cas9 fusion to dominant-negative 53BP1 enhances HDR and inhibits NHEJ specifically at Cas9 target sites. *Nature Communications*, *10*(1), 1–13. <https://doi.org/10.1038/s41467-019-10735-7>
- Jensen, K. T., Fløe, L., Petersen, T. S., Huang, J., Xu, F., Bolund, L., Luo, Y., & Lin, L. (2017). Chromatin accessibility and guide sequence secondary structure affect CRISPR-Cas9 gene editing efficiency. *FEBS Letters*, *591*(13), 1892–1901. <https://doi.org/10.1002/1873-3468.12707>
- Jiang, W. Z., Yang, B., & Weeks, D. P. (2014). Efficient CRISPR/Cas9-mediated gene editing in *Arabidopsis thaliana* and inheritance of modified genes in the T2 and T3 generations. *PLoS ONE*, *9*(6), 21–26. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0099225>
- Kawchuk, L., Jaag, H. M., Toohey, K., Martin, R., Rohde, W., & Prüfer, D. (2002). In planta agroinfection by Canadian and German Potato leafroll virus full-length cDNAs. *Canadian Journal of Plant Pathology*, *24*(2), 239–243. <https://doi.org/10.1080/07060660309507002>
- Kim, J., & Kim, J. S. (2016). Bypassing GMO regulations with CRISPR gene editing. *Nature Biotechnology*, *34*(10), 1014–1015. <https://doi.org/10.1038/nbt.3680>
- Koepe, S., Kawchuk, L., & Kalischuk, M. (2023). RNA interference past and future applications in plants. *International Journal of Molecular Sciences*, *24*(11). <https://doi.org/10.3390/ijms24119755>
- Kohli A., Miro B., & Twyman R.M. (2010) Transgene integration, expression and stability in plants: strategies for improvements. Transgenic crop plants. *Springer*, 201–237

- Li, J., Hong, S., Chen, W., Zuo, E., & Yang, H. (2019). Advances in detecting and reducing off-target effects generated by CRISPR-mediated genome editing. *Journal of Genetics and Genomics*, 46(11), 513–521. <https://doi.org/10.1016/j.jgg.2019.11.002>
- Li, J., Zhang, C., He, Y., Li, S., Yan, L., Li, Y., Zhu, Z., & Xia, L. (2023). Plant base editing and prime editing: The current status and future perspectives. *Journal of Integrative Plant Biology*, 65(2), 444–467. <https://doi.org/10.1111/jipb.13425>
- Liang, Z., Wu, Y., Ma, L., Guo, Y., & Ran, Y. (2022). Efficient genome editing in *Setaria italica* using CRISPR/Cas9 and Base Editors. *Frontiers in Plant Science*, 12(January), 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpls.2021.815946>
- Liu, H., Chen, W., Li, Y., Sun, L., Chai, Y., Chen, H., Nie, H., & Huang, C. (2022). CRISPR/Cas9 Technology and its utility for crop improvement. *International Journal of Molecular Sciences*, 23(18), 1–21. <https://doi.org/10.3390/ijms231810442>
- Liu, S., Sretenovic, S., Fan, T., Cheng, Y., Li, G., Qi, A., Tang, X., Xu, Y., Guo, W., Zhong, Z., He, Y., Liang, Y., Han, Q., Zheng, X., Gu, X., Qi, Y., & Zhang, Y. (2022). Hypercompact CRISPR–Cas12j2 (CasΦ) enables genome editing, gene activation, and epigenome editing in plants. *Plant Communications*, 3(6), 12–15. <https://doi.org/10.1016/j.xplc.2022.100453>
- Liu, W., Yuan, J. S., & Stewart, C. N. (2013). Advanced genetic tools for plant biotechnology. *Nature Reviews Genetics*, 14(11), 781–793. <https://doi.org/10.1038/nrg3583>
- Liu, X., Zhang, S., Jiang, Y., Yan, T., Fang, C., Hou, Q., Wu, S., Xie, K., An, X., & Wan, X. (2022). Use of CRISPR/Cas9-based gene editing to simultaneously mutate multiple homologous genes required for pollen development and male fertility in maize. *Cells*, 11(3). <https://doi.org/10.3390/cells11030439>
- Mahfouz, M. M., Piatek, A., & Stewart, C. N. (2014). Genome engineering via TALENs and CRISPR/Cas9 systems: Challenges and perspectives. *Plant Biotechnology Journal*, 12(8), 1006–1014. <https://doi.org/10.1111/pbi.12256>
- Mekler, V., Kuznedelov, K., & Severinov, K. (2020). Quantification of the affinities of CRISPR–Cas9 nucleases for cognate protospacer adjacent motif (PAM) sequences. *Journal of Biological Chemistry*, 295(19), 6509–6517. <https://doi.org/10.1074/jbc.RA119.012239>
- Mew, T. W. (1992). Changes in Race Frequency of *Xanthomonas oryzae* pv. *oryzae* in response to rice cultivars planted in the Philippines. In *Plant Disease* (Vol. 76, Issue 10, p. 1029). <https://doi.org/10.1094/pd-76-1029>
- Mi, J., Vallarino, J. G., Petřík, I., Novák, O., Correa, S. M., Chodasiewicz, M., Havaux, M., Rodriguez-Concepcion, M., Al-Babili, S., Fernie, A. R., Skirycz, A., & Moreno, J. C. (2022). A manipulation of carotenoid metabolism influence biomass partitioning and fitness in tomato. *Metabolic Engineering*, 70(August 2021), 166–180. <https://doi.org/10.1016/j.ymben.2022.01.004>
- Mishra, R., Joshi, R. K., & Zhao, K. (2020). Base editing in crops: current advances, limitations and future implications. *Plant Biotechnology Journal*, 18(1), 20–31.

<https://doi.org/10.1111/pbi.13225>

- Movahedi, A., Wei, H., Zhou, X., Fountain, J. C., Chen, Z. H., Mu, Z., Sun, W., Zhang, J., Li, D., Guo, B., Varshney, R. K., Yang, L., & Zhuge, Q. (2022). Precise exogenous insertion and sequence replacements in poplar by simultaneous HDR overexpression and NHEJ suppression using CRISPR-Cas9. *Horticulture Research*, 9(June). <https://doi.org/10.1093/hr/uhac154>
- Narushima, J., Kimata, S., Shiwa, Y., Gondo, T., Akimoto, S., Soga, K., Yoshiba, S., Nakamura, K., Shibata, N., & Kondo, K. (2022). Unbiased prediction of off-target sites in genome-edited rice using SITE-Seq analysis on a web-based platform. *Genes to Cells*, 27(12), 706–718. <https://doi.org/10.1111/gtc.12985>
- Pausch, P., Al-Shayeb, B., Bisom-Rapp, E., Tsuchida, C. A., Li, Z., Cress, B. F., Knott, G. J., Jacobsen, S. E., Banfield, J. F., & Doudna, J. A. (2020). Crispr-casf from huge phages is a hypercompact genome editor. *Science*, 369(6501), 333–337. <https://doi.org/10.1126/science.abb1400>
- Pausch, P., Soczek, K. M., Herbst, D. A., Tsuchida, C. A., Al-Shayeb, B., Banfield, J. F., Nogales, E., & Doudna, J. A. (2021). DNA interference states of the hypercompact CRISPR–CasΦ effector. In *Nature Structural and Molecular Biology* (Vol. 28, Issue 8). <https://doi.org/10.1038/s41594-021-00632-3>
- Podevin, N., Davies, H. V., Hartung, F., Nogué, F., & Casacuberta, J. M. (2013). Site-directed nucleases: A paradigm shift in predictable, knowledge-based plant breeding. *Trends in Biotechnology*, 31(6), 375–383. <https://doi.org/10.1016/j.tibtech.2013.03.004>
- Puyam, A., & Kaur, K. (2020). Exploiting RNA Interference Mechanism in Plants for Disease Resistance. In: Ul Haq, I., Ijaz, S. (eds) Plant disease management strategies for sustainable agriculture through traditional and modern approaches. sustainability in plant and crop protection, Vol 13. *Springer, Cham*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35955-3_10
- Qin, G., Wu, S., Zhang, L., Li, Y., Liu, C., Yu, J., Deng, L., Xiao, G., & Zhang, Z. (2022). An efficient modular gateway recombinase-based gene stacking system for generating multi-trait transgenic plants. *Plants*, 11(4). <https://doi.org/10.3390/plants11040488>
- Que, Q., Chilton, M. D. M., de Fontes, C. M., He, C., Nuccio, M., Zhu, T., Wu, Y., Chen, J. S., & Shi, L. (2010). Trait stacking in transgenic crops: challenges and opportunities. *GM Crops*, 1(4), 220–229. <https://doi.org/10.4161/gmcr.1.4.13439>
- Ratcliff, F., Martin-Hernandez, A. M., & Baulcombe, D. C. (2001). Tobacco rattle virus as a vector for analysis of gene function by silencing. *Plant Journal*, 25(2), 237–245. <https://doi.org/10.1046/j.0960-7412.2000.00942.x>
- Rogowsky, P. M. (2017). CRISPR-Cas Technology in Plant Science. *Potato Research*, 60(3–4), 353–360. <https://doi.org/10.1007/s11540-018-9387-y>
- Sang, H., & Kim, J. Il. (2020). Advanced strategies to control plant pathogenic fungi by host-induced gene silencing (HIGS) and spray-induced gene silencing (SIGS). *Plant Biotechnology Reports*, 14(1), 1–8.

<https://doi.org/10.1007/s11816-019-00588-3>

- Shan Q, Wang Y, Chen K, Liang Z, Li J, Zhang Y, Zhang K, Liu J, Voytas DF, Zheng X, Zhang Y, Gao C. (2013). Rapid and efficient gene modification in rice and brachypodium using TALENs. *Molecular Plant*, 6(4), 1365–1368. <https://doi.org/10.1093/mp/sss162>
- Sicherer, S. H., & Sampson, H. A. (2010). Food allergy. *Journal of Allergy and Clinical Immunology*, 125(2 SUPPL. 2), S116–S125. <https://doi.org/10.1016/j.jaci.2009.08.028>
- Storer, N. P., Thompson, G. D., & Head, G. P. (2012). Application of pyramided traits against Lepidoptera in insect resistance management for Bt crops. *GM Crops & Food*, 3(3), 154–162. <https://doi.org/10.4161/gmcr.20945>
- Ul-Haq, S. I., Zheng, D., Feng, N., Jiang, X., Qiao, F., He, J. S., & Qiu, Q. S. (2022). Progresses of CRISPR/Cas9 genome editing in forage crops. *Journal of Plant Physiology*, 279(November), 153860. <https://doi.org/10.1016/j.jplph.2022.153860>
- Wang, J., Meng, X., Hu, X., Sun, T., Li, J., Wang, K., & Yu, H. (2019). xCas9 expands the scope of genome editing with reduced efficiency in rice. *Plant Biotechnology Journal*, 17(4), 709–711. <https://doi.org/10.1111/pbi.13053>
- Wang, Y., & Li, J. (2008). Molecular basis of plant architecture. *Annual Review of Plant Biology*, 59, 253–279. <https://doi.org/10.1146/annurev.arplant.59.032607.092902>
- Yu, N., Christiaens, O., Liu, J., Niu, J., Cappelle, K., Caccia, S., Huvenne, H., & Smaghe, G. (2013). Delivery of dsRNA for RNAi in insects: An overview and future directions. *Insect Science*, 20(1), 4–14. <https://doi.org/10.1111/j.1744-7917.2012.01534.x>
- Zhang, S., Song, W. Y., Chen, L., Ruan, D., Taylor, N., Ronald, P., Beachy, R., & Fauquet, C. (1998). Transgenic elite Indica rice varieties, resistant to *Xanthomonas oryzae* pv. *oryzae*. *Molecular Breeding*, 4(6),
- Zhu, H., Li, C., & Gao, C. (2020). Applications of CRISPR–Cas in agriculture and plant biotechnology. *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, 21(11), 661–677. <https://doi.org/10.1038/s41580-020-00288-9>

PROTEOMICS IN ACTION AT THE SERVICE OF BIOTECHNOLOGY

Volkan YILDIRIM

- ❖ Department of Biology, Science Faculty, Ataturk University, 25240 Erzurum, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-1708-359X
- ❖ Mail: volkan.yildirim@atauni.edu.tr

REFERENCES

- Abdi, N., Holford, P., & McGlasson, B. (2002). Application of two-dimensional gel electrophoresis to detect proteins associated with harvest maturity in stonefruit. *Postharvest Biology and Technology*, *26*, 1–13.
- Abril, A. G., Pazos, M., Villa, T. G., Calo-Mata, P., Barros-Velázquez, J., & Carrera, M. (2022). Proteomics Characterization of Food-Derived Bioactive Peptides with Anti-Allergic and Anti-Inflammatory Properties. *Nutrients*, *14*. <https://doi.org/10.3390/nu14204400>
- Aebersold, R., & Goodlett, D. R. (2001). Mass spectrometry in proteomics. *Chemical Reviews*, *101*, 269–295.
- Alberston, D., Valdameri, G., Moure, V. R., Monteiro, R. A., Pedrosa, F. de O., Müller-Santos, M., & de Souza, E. M. (2020). What Did We Learn From Plant Growth-Promoting Rhizobacteria (PGPR)-Grass Associations Studies Through Proteomic and Metabolomic Approaches? *Frontiers in Sustainable Food Systems*, *4*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsufs.2020.607343>
- Anderson, N. G., & Anderson, N. L. (1996). Twenty years of two-dimensional electrophoresis: Past, present and future. *ELECTROPHORESIS*, *17*, 443–453.
- Apostolovic, D., Tran, T. a. T., Hamsten, C., Starkhammar, M., Cirkovic Velickovic, T., & van Hage, M. (2014). Immunoproteomics of processed beef proteins reveal novel galactose- α -1,3-galactose-containing allergens. *Allergy*, *69*, 1308–1315.
- Azad, T. D., Jin, M. C., Bernhardt, L. J., & Bettegowda, C. (2020). Liquid biopsy for pediatric diffuse midline glioma: A review of circulating tumor DNA and cerebrospinal fluid tumor DNA. *Neurosurgical Focus*, *48*, E9.
- Barsnes, H., & Vaudel, M. (2018). SearchGUI: A Highly Adaptable Common Interface for Proteomics Search and de Novo Engines. *Journal of Proteome Research*, *17*, 2552–2555.
- Bessarabova, M., Ishkin, A., JeBailey, L., Nikolskaya, T., & Nikolsky, Y. (2012). Knowledge-based analysis of proteomics data. *BMC Bioinformatics*, *13 Suppl 1*, S13.
- Biomarkers Definitions Working Group. (2001). Biomarkers and surrogate endpoints: Preferred definitions and conceptual framework. *Clinical Pharmacology and Therapeutics*, *69*, 89–95.
- Caesar, R., Palmfeldt, J., Gustafsson, J. S., Pettersson, E., Hashemi, S. H., & Blomberg, A. (2007). Comparative proteomics of industrial lager yeast reveals differential expression of the cerevisiae and non-cerevisiae parts of their genomes. *Proteomics*, *7*, 4135–4147.
- Capriotti, A. L., Cavaliere, C., Piovesana, S., Samperi, R., & Laganà, A. (2016). Recent trends in the analysis of bioactive peptides in milk and dairy products. *Analytical and Bioanalytical Chemistry*, *408*, 2677–2685.

- Carrera, M., Piñeiro, C., & Martinez, I. (2020). Proteomic Strategies to Evaluate the Impact of Farming Conditions on Food Quality and Safety in Aquaculture Products. *Foods (Basel, Switzerland)*, *9*, 1050.
- Chait, B. T. (2006). Mass Spectrometry: Bottom-Up or Top-Down? *Science*, *314*, 65–66.
- Chassaigne, H., Nørgaard, J. V., & van Hengel, A. J. (2007). Proteomics-Based Approach To Detect and Identify Major Allergens in Processed Peanuts by Capillary LC-Q-TOF (MS/MS). *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, *55*, 4461–4473.
- Cheng, L., Wang, Y., He, Q., Li, H., Zhang, X., & Zhang, F. (2016). Comparative proteomics illustrates the complexity of drought resistance mechanisms in two wheat (*Triticum aestivum* L.) cultivars under dehydration and rehydration. *BMC Plant Biology*, *16*, 188.
- Chrysargyris, A., Tzionis, A., Xylia, P., & Tzortzakis, N. (2018). Effects of Salinity on *Tagetes* Growth, Physiology, and Shelf Life of Edible Flowers Stored in Passive Modified Atmosphere Packaging or Treated With Ethanol. *Frontiers in Plant Science*, *9*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpls.2018.01765>
- Chu, P., Yan, G. X., Yang, Q., Zhai, L. N., Zhang, C., Zhang, F. Q., & Guan, R. Z. (2015). ITRAQ-based quantitative proteomics analysis of *Brassica napus* leaves reveals pathways associated with chlorophyll deficiency. *Journal of Proteomics*, *113*, 244–259.
- Cifuentes, A. (2017). Foodomics, foodome and modern food analysis. *TrAC Trends in Analytical Chemistry*, *96*, 1.
- Clifford, S. C., Lusher, M. E., Lindsey, J. C., Langdon, J. A., Gilbertson, R. J., Straughton, D., & Ellison, D. W. (2006). Wnt/Wingless Pathway Activation and Chromosome 6 Loss Characterise a Distinct Molecular Sub-Group of Medulloblastomas Associated with a Favourable Prognosis. *Cell Cycle*, *5*, 2666–2670.
- Connal, S., Cameron, J. M., Sala, A., Brennan, P. M., Palmer, D. S., Palmer, J. D., ... Baker, M. J. (2023). Liquid biopsies: The future of cancer early detection. *Journal of Translational Medicine*, *21*, 118.
- Cox, J., & Mann, M. (2008). MaxQuant enables high peptide identification rates, individualized p.p.b.-range mass accuracies and proteome-wide protein quantification. *Nature Biotechnology*, *26*, 1367–1372.
- CPTAC | Office of Cancer Clinical Proteomics Research. (n.d.). Retrieved August 29, 2023, from <https://proteomics.cancer.gov/programs/cptac>
- De-la-Peña, C., Lei, Z., Watson, B. S., Sumner, L. W., & Vivanco, J. M. (2008). Root-Microbe Communication through Protein Secretion *. *Journal of Biological Chemistry*, *283*, 25247–25255.
- Ding, Z., Wang, N., Ji, N., & Chen, Z.-S. (2022). Proteomics technologies for cancer liquid biopsies. *Molecular Cancer*, *21*, 53.

- Doré, J., Perraud, M., Dieryckx, C., Kohler, A., Morin, E., Henrissat, B., ... Gay, G. (2015). Comparative genomics, proteomics and transcriptomics give new insight into the exoproteome of the basidiomycete *Hebeloma cylindrosporum* and its involvement in ectomycorrhizal symbiosis. *New Phytologist*, *208*, 1169–1187.
- Du, N., Shi, L., Yuan, Y., Li, B., Shu, S., Sun, J., & Guo, S. (2016). Proteomic Analysis Reveals the Positive Roles of the Plant-Growth-Promoting Rhizobacterium NSY50 in the Response of Cucumber Roots to *Fusarium oxysporum* f. Sp. *Cucumerinum* Inoculation. *Frontiers in Plant Science*, *7*, 1859.
- Duport, C., Alpha-Bazin, B., & Armengaud, J. (2019). Advanced Proteomics as a Powerful Tool for Studying Toxins of Human Bacterial Pathogens. *Toxins*, *11*, 576.
- Dupree, E. J., Jayathirtha, M., Yorkey, H., Mihasan, M., Petre, B. A., & Darie, C. C. (2020). A Critical Review of Bottom-Up Proteomics: The Good, the Bad, and the Future of This Field. *Proteomes*, *8*, 14.
- Fenn, J. B., Mann, M., Meng, C. K., Wong, S. F., & Whitehouse, C. M. (1989). Electrospray ionization for mass spectrometry of large biomolecules. *Science (New York, N.Y.)*, *246*, 64–71.
- Fey, S. J., & Larsen, P. M. (2001). 2D or not 2D. *Current Opinion in Chemical Biology*, *5*, 26–33.
- Galindo, F. G., Sjöholm, I., Rasmusson, A. G., Widell, S., & Kaack, K. (2007). Plant Stress Physiology: Opportunities and Challenges for the Food Industry. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, *47*, 749–763.
- Gallardo, J. M., Ortea, I., & Carrera, M. (2013). Proteomics and its applications for food authentication and food-technology research. *TrAC - Trends in Analytical Chemistry*, *52*, 135–141.
- Gandhi, D., Tarale, P., Naoghare, P. K., Bafana, A., Kannan, K., & Sivanesan, S. (2016). Integrative genomic and proteomic profiling of human neuroblastoma SH-SY5Y cells reveals signatures of endosulfan exposure. *Environmental Toxicology and Pharmacology*, *41*, 187–194.
- Gao, Y., Holland, R. D., & Yu, L.-R. (2009). Quantitative proteomics for drug toxicity. *Briefings in Functional Genomics*, *8*, 158–166.
- Gianazza, E., Eberini, I., Sirtori, C. R., Arnoldi, A., & Wait, R. (2003). A Proteomic Investigation of Isolated Soy Proteins with Variable Effects in Experimental and Clinical Studies. *The Journal of Nutrition*, *133*, 9–14.
- Gillette, M. A., & Carr, S. A. (2013). Quantitative analysis of peptides and proteins in biomedicine by targeted mass spectrometry. *Nature Methods*, *10*, 28–34.
- Glatter, T., Ludwig, C., Ahrné, E., Aebersold, R., Heck, A. J. R., & Schmidt, A. (2012). Large-Scale Quantitative Assessment of Different In-Solution Protein Digestion Protocols Reveals Superior Cleavage Efficiency of Tandem Lys-C/Trypsin Proteolysis over Trypsin Digestion. *Journal of Proteome Research*, *11*, 5145–5156.

- Goliáš, J., Humlová, Z., Halada, P., Hábová, V., Janatková, I., & Tučková, L. (2013). Identification of Rice Proteins Recognized by the IgE Antibodies of Patients with Food Allergies. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, *61*, 8851–8860.
- Graves, P. R., & Haystead, T. A. J. (2002). Molecular Biologist's Guide to Proteomics. *Microbiology and Molecular Biology Reviews*, *66*, 39–63.
- Guengerich, F. P. (2011). Mechanisms of Drug Toxicity and Relevance to Pharmaceutical Development. *Drug Metabolism and Pharmacokinetics*, *26*, 3–14.
- Gupta, R., Lee, S. E., Agrawal, G. K., Rakwal, R., Park, S., Wang, Y., & Kim, S. T. (2015). Understanding the plant-pathogen interactions in the context of proteomics-generated apoplast proteins inventory. *Frontiers in Plant Science*, *6*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpls.2015.00352>
- He, D., & Yang, P. (2013). Proteomics of rice seed germination. *Frontiers in Plant Science*, *4*, 246.
- Hettinga, K. A., Reina, F. M., Boeren, S., Zhang, L., Koppelman, G. H., Postma, D. S., ... Wijga, A. H. (2015). Difference in the Breast Milk Proteome between Allergic and Non-Allergic Mothers. *PLOS ONE*, *10*, e0122234.
- Hoffmann, C., Finsel, I., Otto, A., Pfaffinger, G., Rothmeier, E., Hecker, M., ... Hilbi, H. (2014). Functional analysis of novel Rab GTPases identified in the proteome of purified Legionella-containing vacuoles from macrophages. *Cellular Microbiology*, *16*, 1034–1052.
- Huang, D. W., Sherman, B. T., & Lempicki, R. A. (2009). Bioinformatics enrichment tools: Paths toward the comprehensive functional analysis of large gene lists. *Nucleic Acids Research*, *37*, 1–13.
- Huangfu, J., Kim, H. S., Xu, K., Ning, X., Qin, L., Li, J., & Li, C. (2020). Omics Analysis Reveals the Mechanism of Enhanced Recombinant Protein Production Under Simulated Microgravity. *Frontiers in Bioengineering and Biotechnology*, *8*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fbioe.2020.00030>
- Jacobs, I. J., & Menon, U. (2004). Progress and challenges in screening for early detection of ovarian cancer. *Molecular & Cellular Proteomics: MCP*, *3*, 355–366.
- Josic, D., & Kovač, S. (2008). Application of proteomics in biotechnology – Microbial proteomics. *Biotechnology Journal*, *3*, 496–509.
- Karas, Michael., & Hillenkamp, Franz. (1988). Laser desorption ionization of proteins with molecular masses exceeding 10,000 daltons. *Analytical Chemistry*, *60*, 2299–2301.
- Kim, S. G., Wang, Y., Lee, K. H., Park, Z.-Y., Park, J., Wu, J., ... Kang, K. Y. (2013). In-depth insight into in vivo apoplast secretome of rice-Magnaporthe oryzae interaction. *Journal of Proteomics*, *78*, 58–71.

- Knutson, J. S. (2014). Comparative analysis of different label-free mass spectrometry based protein abundance estimates and their correlation with RNA-Seq gene expression data. *Bone*, *23*, 1–7.
- Konopka, A., & Wilkins, M. (2012). Application of meta-transcriptomics and – proteomics to analysis of in situ physiological state. *Frontiers in Microbiology*, *3*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmicb.2012.00184>
- Kühner, S., Wöhlbrand, L., Fritz, I., Wruck, W., Hultschig, C., Hufnagel, P., ... Rabus, R. (2005). Substrate-dependent regulation of anaerobic degradation pathways for toluene and ethylbenzene in a denitrifying bacterium, strain EbN1. *Journal of Bacteriology*, *187*, 1493–1503.
- Kurien, B. T., & Scofield, R. H. (2012). Extraction of Proteins from Gels: A Brief Review. In B. T. Kurien & R. H. Scofield (Eds.), *Protein Electrophoresis* (pp. 403–405). Totowa, NJ: Humana Press.
- Lange, V., Picotti, P., Domon, B., & Aebersold, R. (2008). Selected reaction monitoring for quantitative proteomics: A tutorial. *Molecular Systems Biology*, *4*, 222.
- Leitner, A., Castro-Rubio, F., Marina, M. L., & Lindner, W. (2006). Identification of Marker Proteins for the Adulteration of Meat Products with Soybean Proteins by Multidimensional Liquid Chromatography–Tandem Mass Spectrometry. *Journal of Proteome Research*, *5*, 2424–2430.
- Li, L., Xu, Y., Ren, Y., Guo, Z., Li, J., Tong, Y., ... Cui, D. (2019). Comparative Proteomic Analysis Provides Insights into the Regulatory Mechanisms of Wheat Primary Root Growth. *Scientific Reports*, *9*, 11741.
- Liu, X., Gao, B., Novik, V., & Galán, J. E. (2012). Quantitative Proteomics of Intracellular *Campylobacter jejuni* Reveals Metabolic Reprogramming. *PLOS Pathogens*, *8*, e1002562.
- Lliso, I., Tadeo, F. R., Phinney, B. S., Wilkerson, C. G., & Talón, M. (2007). Protein Changes in the Albedo of Citrus Fruits on Postharvesting Storage. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, *55*, 9047–9053.
- Lu, A., Wiśniewski, J. R., & Mann, M. (2009). Comparative proteomic profiling of membrane proteins in rat cerebellum, spinal cord, and sciatic nerve. *Journal of Proteome Research*, *8*, 2418–2425.
- Lygirou, V., Latosinska, A., Makridakis, M., Mullen, W., Delles, C., Schanstra, J. P., ... Vlahou, A. (2018). Plasma proteomic analysis reveals altered protein abundances in cardiovascular disease. *Journal of Translational Medicine*, *16*, 104.
- Mann, M. (2006). Functional and quantitative proteomics using SILAC. *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, *7*, 952–958.
- Mazzeo, M. F., Sorrentino, A., Gaita, M., Cacace, G., Di Stasio, M., Facchiano, A., ... Siciliano, R. A. (2006). Matrix-Assisted Laser Desorption Ionization-Time of Flight Mass Spectrometry for the Discrimination of Food-Borne Microorganisms. *Applied and Environmental Microbiology*, *72*, 1180–1189.

- Mikulášek, K., Konečná, H., Potěšil, D., Holánková, R., Havliš, J., & Zdráhal, Z. (2021). SP3 Protocol for Proteomic Plant Sample Preparation Prior LC-MS/MS. *Frontiers in Plant Science*, *12*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpls.2021.635550>
- Ndimba, B. K., Chivasa, S., Simon, W. J., & Slabas, A. R. (2005). Identification of Arabidopsis salt and osmotic stress responsive proteins using two-dimensional difference gel electrophoresis and mass spectrometry. *Proteomics*, *5*, 4185–4196.
- Niu, L., Yuan, H., Gong, F., Wu, X., & Wang, W. (2018). Protein Extraction Methods Shape Much of the Extracted Proteomes. *Frontiers in Plant Science*, *9*, 802.
- Pavlovic, M., Huber, I., Konrad, R., & Busch, U. (2013). Application of MALDI-TOF MS for the Identification of Food Borne Bacteria. *The Open Microbiology Journal*, *7*. <https://doi.org/10.2174/1874285801307010135>
- Picariello, G., Mamone, G., Cutignano, A., Fontana, A., Zurlo, L., Addeo, F., & Ferranti, P. (2015). Proteomics, Peptidomics, and Immunogenic Potential of Wheat Beer (Weissbier). *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, *63*, 3579–3586.
- Piersma, S. R., Warmoes, M. O., de Wit, M., de Reus, I., Knol, J. C., & Jiménez, C. R. (2013). Whole gel processing procedure for GeLC-MS/MS based proteomics. *Proteome Science*, *11*, 17.
- Ping, L., Duong, D. M., Yin, L., Gearing, M., Lah, J. J., Levey, A. I., & Seyfried, N. T. (2018). Global quantitative analysis of the human brain proteome in Alzheimer's and Parkinson's Disease. *Scientific Data*, *5*, 180036.
- Raposo de Magalhães, C. S. F., Cerqueira, M. A. C., Schrama, D., Moreira, M. J. V., Boonanutanasarn, S., & Rodrigues, P. M. L. (2020). A Proteomics and other Omics approach in the context of farmed fish welfare and biomarker discovery. *Reviews in Aquaculture*, *12*, 122–144.
- Reddy, P. J., Rao, A. A., Malhotra, D., Sharma, S., Kumar, R., Jain, R., ... Srivastava, S. (2013). A Simple Protein Extraction Method for Proteomic Analysis of Diverse Biological Specimens. *Current Proteomics*, *10*, 298–311.
- Regnier, F. E., Riggs, L., Zhang, R., Xiong, L., Liu, P., Chakraborty, A., ... Thompson, R. A. (2002). Comparative proteomics based on stable isotope labeling and affinity selection. *Journal of Mass Spectrometry: JMS*, *37*, 133–145.
- Rikova, K., Guo, A., Zeng, Q., Possemato, A., Yu, J., Haack, H., ... Comb, M. J. (2007). Global Survey of Phosphotyrosine Signaling Identifies Oncogenic Kinases in Lung Cancer. *Cell*, *131*, 1190–1203.
- Sánchez, A., & Vázquez, A. (2017). Bioactive peptides: A review. *Food Quality and Safety*, *1*, 29–46.
- Sassi, M., Arena, S., & Scaloni, A. (2015). MALDI-TOF-MS Platform for Integrated Proteomic and Peptidomic Profiling of Milk Samples Allows Rapid Detection of Food Adulterations. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, *63*, 6157–6171.

- Sauer, S., & Luge, T. (2015). Nutriproteomics: Facts, concepts, and perspectives. *Proteomics, 15*, 997–1013.
- Schmidt, A., Forne, I., & Imhof, A. (2014). Bioinformatic analysis of proteomics data. *BMC Systems Biology, 8*, S3.
- Schmutz, C., Ahrné, E., Kasper, C. A., Tschon, T., Sorg, I., Dreier, R. F., ... Arriemerlou, C. (2013). Systems-Level Overview of Host Protein Phosphorylation During *Shigella flexneri* Infection Revealed by Phosphoproteomics *. *Molecular & Cellular Proteomics, 12*, 2952–2968.
- Segalin, Jéferson, Carro, S., Daroit, D. J., Corrêa, A. P. F., Brandelli, A., Helfer, V. E., & Meira, S. M. M. (2012). Bioactive peptides in water-soluble extracts of ovine cheeses from Southern Brazil and Uruguay. *Food Research International, 48*, 322–329.
- Segalin, Jeferson, Fontoura, R., Meira, S. M. M., Corrêa, A. P. F., Brandelli, A., & Daroit, D. J. (2014). Hydrolysates of sheep cheese whey as a source of bioactive peptides with antioxidant and angiotensin-converting enzyme inhibitory activities. *Peptides, 61*, 48–55.
- Shevchenko, A., Tomas, H., Havlis, J., Olsen, J. V., & Mann, M. (2006). In-gel digestion for mass spectrometric characterization of proteins and proteomes. *Nature Protocols, 1*, 2856–2860.
- Shiio, Y., & Aebersold, R. (2006). Quantitative proteome analysis using isotope-coded affinity tags and mass spectrometry. *Nature Protocols, 1*, 139–145.
- Singh, P. K., Indoliya, Y., Agrawal, L., Awasthi, S., Deebe, F., Dwivedi, S., ... Tripathi, R. D. (2022). Genomic and proteomic responses to drought stress and biotechnological interventions for enhanced drought tolerance in plants. *Current Plant Biology, 29*, 100239.
- Singh, R. P., Runthala, A., Khan, S., & Jha, P. N. (2017). Quantitative proteomics analysis reveals the tolerance of wheat to salt stress in response to *Enterobacter cloacae* SBP-8. *PLOS ONE, 12*, e0183513.
- Singhal, N., Kumar, M., Kanaujia, P. K., & Viridi, J. S. (2015). MALDI-TOF mass spectrometry: An emerging technology for microbial identification and diagnosis. *Frontiers in Microbiology, 6*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmicb.2015.00791>
- Thompson, A., Schäfer, J., Kuhn, K., Kienle, S., Schwarz, J., Schmidt, G., ... Hamon, C. (2003). Tandem mass tags: A novel quantification strategy for comparative analysis of complex protein mixtures by MS/MS. *Analytical Chemistry, 75*, 1895–1904.
- Tierney, C., Bazou, D., Majumder, M. M., Anttila, P., Silvennoinen, R., Heckman, C. A., ... O’Gorman, P. (2021). Next generation proteomics with drug sensitivity screening identifies sub-clones informing therapeutic and drug development strategies for multiple myeloma patients. *Scientific Reports, 11*, 12866.
- Tomm, J. M., van Do, T., Jende, C., Simon, J. C., Treudler, R., von Bergen, M., & Averbek, M. (2013). Identification of new potential allergens from Nile perch

- (*Lates niloticus*) and cod (*Gadus morhua*). *Journal of Investigational Allergology & Clinical Immunology*, *23*, 159–167.
- Valdez Fragoso, A., & Mújica-Paz, H. (2016). Controlled Atmosphere Storage: Effect on Fruit and Vegetables. In B. Caballero, P. M. Finglas, & F. Toldrá (Eds.), *Encyclopedia of Food and Health* (pp. 308–311). Oxford: Academic Press.
- Vega-García, M. O., López-Espinoza, G., Ontiveros, J. C., Caro-Corrales, J. J., Vargas, F. D., & López-Valenzuela, J. A. (2010). Changes in Protein Expression Associated with Chilling Injury in Tomato Fruit. *Journal of the American Society for Horticultural Science*, *135*, 83–89.
- Von Barga, C., Dojahn, J., Waidelich, D., Humpf, H.-U., & Brockmeyer, J. (2013). New Sensitive High-Performance Liquid Chromatography–Tandem Mass Spectrometry Method for the Detection of Horse and Pork in Halal Beef. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, *61*, 11986–11994.
- Wang, W.-Q., Jensen, O. N., Møller, I. M., Hebelstrup, K. H., & Rogowska-Wrzesinska, A. (2018). Evaluation of sample preparation methods for mass spectrometry-based proteomic analysis of barley leaves. *Plant Methods*, *14*, 72.
- Whelan, C. D., Mattsson, N., Nagle, M. W., Vijayaraghavan, S., Hyde, C., Janelidze, S., ... Hansson, O. (2019). Multiplex proteomics identifies novel CSF and plasma biomarkers of early Alzheimer's disease. *Acta Neuropathologica Communications*, *7*, 169.
- Williams, T. I., Toups, K. L., Saggese, D. A., Kalli, K. R., Cliby, W. A., & Muddiman, D. C. (2007). Epithelial ovarian cancer: Disease etiology, treatment, detection, and investigational gene, metabolite, and protein biomarkers. *Journal of Proteome Research*, *6*, 2936–2962.
- Xiang, Y., Remily-Wood, E. R., Oliveira, V., Yarde, D., He, L., Cheng, J. Q., ... Koomen, J. M. (2011). Monitoring a Nuclear Factor- κ B Signature of Drug Resistance in Multiple Myeloma. *Molecular & Cellular Proteomics : MCP*, *10*, M110.005520.
- Yunus, I. S., & Lee, T. S. (2022). Applications of targeted proteomics in metabolic engineering: Advances and opportunities. *Current Opinion in Biotechnology*, *75*, 102709.
- Zabel, C., Sagi, D., Kaindl, A. M., Steireif, N., Kläre, Y., Mao, L., ... Klose, J. (2006). Comparative proteomics in neurodegenerative and non-neurodegenerative diseases suggest nodal point proteins in regulatory networking. *Journal of Proteome Research*, *5*, 1948–1958.
- Zhang, Y., Dreyer, B., Govorukhina, N., Heberle, A. M., Končarević, S., Krisp, C., ... Horvatovich, P. L. (2022). Comparative Assessment of Quantification Methods for Tumor Tissue Phosphoproteomics. *Analytical Chemistry*, *94*, 10893–10906.
- Zhou, Y., Lih, T. M., Pan, J., Höti, N., Dong, M., Cao, L., ... Li, Q. K. (2020). Proteomic signatures of 16 major types of human cancer reveal universal and

cancer-type-specific proteins for the identification of potential therapeutic targets. *Journal of Hematology & Oncology*, 13, 170.

Zybilov, B., Coleman, M. K., Florens, L., & Washburn, M. P. (2005). Correlation of relative abundance ratios derived from peptide ion chromatograms and spectrum counting for quantitative proteomic analysis using stable isotope labeling. *Analytical Chemistry*, 77, 6218–6224.

BIOTECHNOLOGICAL POTENTIAL OF POLAR MICROORGANISMS

Mehmet KARADAYI

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk University
- ❖ ORCID: 0000-0002-2473-0409
- ❖ Mail: mkaradayi@atauni.edu.tr

Şeyma AKSU

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas University
- ❖ ORCID: 0000-0002-0844-5130
- ❖ Mail: seymaaksu23@gmail.com

Yusuf GULSAHIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk University
- ❖ ORCID: 0000-0002-3770-2126
- ❖ Mail: yusufgulsahinn@gmail.com

REFERENCES

- Adapa, V., Ramya, L. N., Pulicherla, K. K., & Rao, K. S. (2014). Cold active pectinases: advancing the food industry to the next generation. *Applied Biochemistry and Biotechnology*, *172*, 2324-2337.
- Alam, S. I., Dube, S., Reddy, G. S. N., Bhattacharya, B. K., Shivaji, S., & Singh, L. (2005). Purification and characterisation of extracellular protease produced by *Clostridium* sp. from *Schirmacher oasis*, Antarctica. *Enzyme and Microbial Technology*, *36*(5-6), 824-831.
- Al-Ghanayem, A. A., & Joseph, B. (2020). Current prospective in using cold-active enzymes as eco-friendly detergent additive. *Applied Microbiology and Biotechnology*, *104*(7), 2871-2882.
- Arabacı, N., & Arıkan, B. (2018). Isolation and characterization of a cold-active, alkaline, detergent stable α -amylase from a novel bacterium *Bacillus subtilis* N8. *Preparative Biochemistry and Biotechnology*, *48*(5), 419-426.
- Bradner, J. R., Gillings, M., & Nevalainen, K. M. H. (1999). Qualitative assessment of hydrolytic activities in Antarctic microfungi grown at different temperatures on solid media. *World Journal of Microbiology and Biotechnology*, *15*, 131-132.
- Bisht, S. (2011). Cold active proteins in food and pharmaceutical industry [article on the Internet]. Biotech Articles. Available from: <http://www.biotecharticles.com/Biotechnology-products-Article/Cold-Active-Proteins-in-Food-and-Pharmaceutical-Industry-719>.
- Carrasco, M., Villarreal, P., Barahona, S., Alcaíno, J., Cifuentes, V., & Baeza, M. (2016). Screening and characterization of amylase and cellulase activities in psychrotolerant yeasts. *BMC Microbiology*, *16*(1), 1-9.
- Christner, B. C., Kvitko, B. H., & Reeve, J. N. (2003). Molecular identification of bacteria and eukarya inhabiting an Antarctic cryoconite hole. *Extremophiles*, *7*, 177-183.
- Del-Cid, A., Ubilla, P., Ravanal, M. C., Medina, E., Vaca, I., Levicán, G., & Chávez, R. (2014). Cold-active xylanase produced by fungi associated with Antarctic marine sponges. *Applied Biochemistry and Biotechnology*, *172*, 524-532.
- Duarte, A. W. F., Lopes, A. M., Molino, J. V. D., Pessoa, A., & Sette, L. D. (2015). Liquid-liquid extraction of lipase produced by psychrotrophic yeast *Leucosporidium scottii* L117 using aqueous two-phase systems. *Separation and Purification Technology*, *156*, 215-225.
- Feller, G., & Gerday, C. (2003). Psychrophilic enzymes: hot topics in cold adaptation. *Nature Reviews Microbiology*, *1*(3), 200-208.
- Fenice, M., Selbmann, L., Di Giambattista, R., & Federici, F. (1998). Chitinolytic activity at low temperature of an Antarctic strain (A3) of *Verticillium lecanii*. *Research in Microbiology*, *149*(4), 289-300.

- Furhan, J., Awasthi, P., & Sharma, S. (2019). Biochemical characterization and homology modelling of cold-active alkophilic protease from Northwestern Himalayas and its application in detergent industry. *Biocatalysis and Agricultural Biotechnology*, *17*, 726-735.
- Gerday, C., Aittaleb, M., Bentahir, M., Chessa, J. P., Claverie, P., Collins, T., & Feller, G. (2000). Cold-adapted enzymes: from fundamentals to biotechnology. *Trends in Biotechnology*, *18*(3), 103-107.
- Gesheva, V., & Vasileva-Tonkova, E. (2012). Production of enzymes and antimicrobial compounds by halophilic Antarctic *Nocardioides* sp. grown on different carbon sources. *World Journal of Microbiology and Biotechnology*, *28*, 2069-2076.
- Gilichinsky, D. A., Wilson, G. S., Friedmann, E. I., McKay, C. P., Sletten, R. S., Rivkina, E. M., & Tiedje, J. M. (2007). Microbial populations in Antarctic permafrost: biodiversity, state, age, and implication for astrobiology. *Astrobiology*, *7*(2), 275-311.
- Hamdan, A. (2018). Psychrophiles: ecological significance and potential industrial application. *South African Journal of Science*, *114*(5-6), 1-6.
- Jadhav, V. V., Jamle, M. M., Pawar, P. D., Devare, M. N., & Bhadekar, R. K. (2010). Fatty acid profiles of PUFA producing Antarctic bacteria: correlation with RAPD analysis. *Annals of Microbiology*, *60*, 693-699.
- Li, X. L., Zhang, W. H., Wang, Y. D., Dai, Y. J., Zhang, H. T., Wang, Y., ... & Lu, F. P. (2014). A high-detergent-performance, cold-adapted lipase from *Pseudomonas stutzeri* PS59 suitable for detergent formulation. *Journal of Molecular Catalysis B: Enzymatic*, *102*, 16-24.
- Maiangwa, J., Ali, M. S. M., Salleh, A. B., Rahman, R. N. Z. R. A., Shariff, F. M., & Leow, T. C. (2015). Adaptational properties and applications of cold-active lipases from psychrophilic bacteria. *Extremophiles*, *19*, 235-247.
- Margesin, R., & Schinner, F. (2001). Biodegradation and bioremediation of hydrocarbons in extreme environments. *Applied Microbiology and Biotechnology*, *56*, 650-663.
- Nielsen, P. H. (2005). Life cycle assessment supports cold-wash enzymes. *SÖFW-Journal*, *131*(10), 24-26.
- Panikov, N. S., & Sizova, M. V. (2007). Growth kinetics of microorganisms isolated from Alaskan soil and permafrost in solid media frozen down to -35 °C. *FEMS Microbiology Ecology*, *59*(2), 500-512.
- Porazinska, D. L., Fountain, A. G., Nysten, T. H., Tranter, M., Virginia, R. A., & Wall, D. H. (2004). The biodiversity and biogeochemistry of cryoconite holes from McMurdo Dry Valley glaciers, Antarctica. *Arctic, Antarctic, and Alpine Research*, *36*(1), 84-91.
- Kuddus, M. (2013). Cold-active detergent-stable extracellular α -amylase from *Bacillus cereus* GA6: Biochemical characteristics and its perspectives in laundry detergent formulation. *Journal of Biochemical Technology*, *4*(4).

- Sahay, S., & Chouhan, D. (2018). Study on the potential of cold-active lipases from psychrotrophic fungi for detergent formulation. *Journal of Genetic Engineering and Biotechnology*, 16(2), 319-325.
- Salwoom, L., Raja Abd Rahman, R. N. Z., Salleh, A. B., Mohd. Shariff, F., Convey, P., Pearce, D., & Mohamad Ali, M. S. (2019). Isolation, characterisation, and lipase production of a cold-adapted bacterial strain *Pseudomonas* sp. LSK25 isolated from Signy Island, Antarctica. *Molecules*, 24(4), 715.
- Song, C., Liu, G. L., Xu, J. L., & Chi, Z. M. (2010). Purification and characterization of extracellular β -galactosidase from the psychrotolerant yeast *Guehomyces pullulans* 17-1 isolated from sea sediment in Antarctica. *Process Biochemistry*, 45(6), 954-960.
- Struvay, C., & Feller, G. (2012). Optimization to low temperature activity in psychrophilic enzymes. *International Journal of Molecular Sciences*, 13(9), 11643-11665.
- Tomova, I., Stoilova-Disheva, M., Lazarkevich, I., & Vasileva-Tonkova, E. (2015). Antimicrobial activity and resistance to heavy metals and antibiotics of heterotrophic bacteria isolated from sediment and soil samples collected from two Antarctic islands. *Frontiers in Life Science*, 8(4), 348-357.
- Turkiewicz, M., Pazgier, M., Donachie, S. P., & Kalinowska, H. (2005). Invertase and α -glucosidase production by the endemic Antarctic marine yeast *Leucosporidium antarcticum*. *Polish Polar Research*, 26(2), 125-136.
- Vazquez, S. C., Rios Merino, L. N., MacCormack, W. P., & Fraile, E. R. (1995). Protease-producing psychrotrophic bacteria isolated from Antarctica. *Polar Biology*, 15, 131-135.
- Violot, S., Aghajari, N., Czjzek, M., Feller, G., Sonan, G. K., Gouet, P., & Receveur-Brechot, V. (2005). Structure of a full length psychrophilic cellulase from *Pseudoalteromonas haloplanktis* revealed by X-ray diffraction and small angle X-ray scattering. *Journal of Molecular Biology*, 348(5), 1211-1224.
- Wang, N., Zang, J., Ming, K., Liu, Y., Wu, Z., & Ding, H. (2013). Production of cold-adapted cellulase by *Verticillium* sp. isolated from Antarctic soils. *Electronic Journal of Biotechnology*, 16(4), 10-10.
- Wang, X., Kan, G., Shi, C., Xie, Q., Ju, Y., Wang, R., & Ren, X. (2019). Purification and characterization of a novel wild-type α -amylase from Antarctic sea ice bacterium *Pseudoalteromonas* sp. M175. *Protein Expression and Purification*, 164, 105444.
- Whyte, L. G., Bourbonnière, L., Bellerose, C., & Greer, C. W. (1999). Bioremediation assessment of hydrocarbon-contaminated soils from the high Arctic. *Bioremediation Journal*, 3(1), 69-80.
- Zhang, J. W., & Zeng, R. Y. (2008). Purification and characterization of a cold-adapted α -amylase produced by *Nocardiopsis* sp. 7326 isolated from Prydz Bay, Antarctic. *Marine Biotechnology*, 10, 75-82.

- Zheng, Z., Jin, Q., Miao, J., & Liu, F. (2008). Antarctic Psychrophile Bacteria Screening for Oil Degradation and Their Degrading Characteristics. *Marine Science*, *10*, 36-42.
- Zhou, M. Y., Wang, G. L., Li, D., Zhao, D. L., Qin, Q. L., Chen, X. L., & Zhang, Y. Z. (2013). Diversity of both the cultivable protease-producing bacteria and bacterial extracellular proteases in the coastal sediments of King George Island, Antarctica. *PLoS One*, *8*(11), e79668.

RECENT ADVANCES IN GENOTOXICITY TESTING OF BIOTECHNOLOGICAL PRODUCTS

Mehmet KARADAYI

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk University
- ❖ ORCID: 0000-0002-2473-0409
- ❖ Mail: mkaradayi@atauni.edu.tr

Şeyma AKSU

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas University
- ❖ ORCID: 0000-0002-0844-5130
- ❖ Mail: seyma.aksu@kafkas.edu.tr

Yusuf GULSAHIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk University
- ❖ ORCID: 0000-0002-3770-2126
- ❖ Mail: yusufgulsahinn@gmail.com

REFERENCES

- Alam, G., & Jones, B. C. (2014). Toxicogenetics: in search of host susceptibility to environmental toxicants. *Frontiers in Genetics*, 5, 327.
- Ames, B. N., McCann, J., & Yamasaki, E. (1975). Methods for detecting carcinogens and mutagens with the Salmonella/mammalian-microsome mutagenicity test. *Mutation Research*, 31.
- Bacaksiz, A., Kayaalti, Z., Tutkun, E., Soylemez, E., Guvendik, G., & Soylemezoğlu, T. (2012). Polymorphisms of DNA repair genes and DNA damage in workers exposed to organic solvents. *Toxicology Letters*, (211), S66.
- Beg, T., Siddique, Y. H., Ara, G., Gupta, M., & Afzal, J. (2009). Protective action of EGCG against anticancer drugs MMS and CP. *International Journal of Pharmacology*, 6(2), 1-7.
- Bellani, L., Muccifora, S., Barbieri, F., Tassi, E., Castiglione, M. R., & Giorgetti, L. (2020). Genotoxicity of the food additive E171, titanium dioxide, in the plants *Lens culinaris* L. and *Allium cepa* L. *Mutation Research/Genetic Toxicology and Environmental Mutagenesis*, 849, 503142.
- Blank, T.L., Flaherty, D.K., Ribelin, W.E., & Wilson, A.G.E. (1985). Toxicity testing new approach and applications in human risk assesment, *Raven press*, 1140
- Çelik, A., Mazmanci, B., Camlica, Y., Aşkin, A., & Çömelekoğlu, Ü. (2005). Induction of micronuclei by lambda-cyhalothrin in Wistar rat bone marrow and gut epithelial cells. *Mutagenesis*, 20(2), 125-129.
- Demirel, S., & Zamani, A. G. (2002). Mikronükleus tekniği ve kullanım alanları. *Genel Tıp Dergisi*, 12(3), 123-127.
- Doak, S. H., Manshian, B., Jenkins, G. J. S., & Singh, N. (2012). In vitro genotoxicity testing strategy for nanomaterials and the adaptation of current OECD guidelines. *Mutation Research/Genetic Toxicology and Environmental Mutagenesis*, 745(1-2), 104-111.
- Doak, S. H., Liu, Y., & Chen, C. (2017). Genotoxicity and cancer. In *Adverse effects of engineered nanomaterials* (pp. 423-445). Academic Press.
- El-Zein, R., Vral, A., & Etzel, C. J. (2011). Cytokinesis-blocked micronucleus assay and cancer risk assessment. *Mutagenesis*, 26(1), 101-106.
- Evans, H. J. (1984). Human peripheral blood lymphocytes for the analysis of chromosome aberrations in mutagen tests. In *Handbook of mutagenicity test procedures*.
- Fenech, M., & Morley, A. A. (1986). Cytokinesis-block micronucleus method in human lymphocytes: effect of in vivo ageing and low dose X-irradiation. *Mutation Research/Fundamental and Molecular Mechanisms of Mutagenesis*, 161(2), 193-198.

- Fenech, M. (2006). Cytokinesis-block micronucleus assay evolves into a “cytome” assay of chromosomal instability, mitotic dysfunction and cell death. *Mutation Research/Fundamental and Molecular Mechanisms of Mutagenesis*, 600(1-2), 58-66.
- Green, M. H. L., & Muriel, W. J. (1976). Mutagen testing using TRP+ reversion in *Escherichia coli*. *Mutation Research/Environmental Mutagenesis and Related Subjects*, 38(1), 3-32.
- Hagmar, L., Bonassi, S., Strömberg, U., Brøgger, A., Knudsen, L. E., Norppa, H., & Health, E. S. G. O. C. B. A. (1998). Chromosomal aberrations in lymphocytes predict human cancer: a report from the European Study Group on Cytogenetic Biomarkers and Health (ESCH). *Cancer Research*, 58(18), 4117-4121.
- Heddle, J. A. (1973). A rapid in vivo test for chromosomal damage. *Mutation Research/Fundamental and Molecular Mechanisms of Mutagenesis*, 18(2), 187-190.
- Hoyos-Giraldo, L. S., Carvajal, S., Cajas-Salazar, N., Ruíz, M., & Sánchez-Gómez, A. (2009). Chromosome aberrations in workers exposed to organic solvents: Influence of polymorphisms in xenobiotic-metabolism and DNA repair genes. *Mutation Research/Fundamental and Molecular Mechanisms of Mutagenesis*, 666(1-2), 8-15.
- Rama, R. P., Kaul, C. L., & Jena, G. B. (2002). Genotoxicity testing, a regulatory requirement for drug discovery and development: Impact of ICH guidelines. *Indian Journal of Pharmacology*, 34(2), 86.
- Kirsch-Volders, M., Elhajouji, A., Cundari, E., & Van Hummelen, P. (1997). The in vitro micronucleus test: a multi-endpoint assay to detect simultaneously mitotic delay, apoptosis, chromosome breakage, chromosome loss and non-disjunction. *Mutation Research/Genetic Toxicology and Environmental Mutagenesis*, 392(1-2), 19-30.
- Kocaman, A. Y., Rencüzoğulları, E., & Topaktaş, M. (2014). In vitro investigation of the genotoxic and cytotoxic effects of thiacloprid in cultured human peripheral blood lymphocytes. *Environmental Toxicology*, 29(6), 631-641.
- Krishna, G., & Hayashi, M. (2000). In vivo rodent micronucleus assay: protocol, conduct and data interpretation. *Mutation Research/Fundamental and Molecular Mechanisms of Mutagenesis*, 455(1-2), 155-166.
- Montoro, A., Soriano, J. M., Barquinero, J. F., Almonacid, M., Verdú, G., Sahuquillo, V., & Sebastià, N. (2012). Assessment in vitro of cytogenetic and genotoxic effects of propolis on human lymphocytes. *Food and Chemical Toxicology*, 50(2), 216-221.
- Mortelmans, K., & Zeiger, E. (2000). The Ames Salmonella/microsome mutagenicity assay. *Mutation research/fundamental and molecular mechanisms of mutagenesis*, 455(1-2), 29-60.
- Ostling, G., & Johanson, K. J. (1984). Microelectrophoretic study of radiation-induced DNA damages in individual mammalian cells. *Biochemical and Biophysical Research Communications*, 123(1), 291-298.

- Paulsson, B., Kotova, N., Grawé, J., Henderson, A., Granath, F., Golding, B., & Törnqvist, M. (2003). Induction of micronuclei in mouse and rat by glycidamide, genotoxic metabolite of acrylamide. *Mutation Research/Genetic Toxicology and Environmental Mutagenesis*, 535(1), 15-24.
- Pitarque, M., Vaglenov, A., Nosko, M., Hirvonen, A., Norppa, H., Creus, A., & Marcos, R. (1999). Evaluation of DNA damage by the Comet assay in shoe workers exposed to toluene and other organic solvents. *Mutation Research/Genetic Toxicology and Environmental Mutagenesis*, 441(1), 115-127.
- Preston, R. J., Au, W., Bender, M. A., Brewen, J. G., Carrano, A. V., Heddle, J. A., & Wassom, J. S. (1981). Mammalian in vivo and in vitro cytogenetic assays: A report of the US EPA's Gene-Tox Program. *Mutation Research/Reviews in Genetic Toxicology*, 87(2), 143-188.
- Rastogi, A., Zivcak, M., Sytar, O., Kalaji, H. M., He, X., Mbarki, S., & Brestic, M. (2017). Impact of metal and metal oxide nanoparticles on plant: a critical review. *Frontiers in Chemistry*, 5, 78.
- Savage, J. R. (1993). Update on target theory as applied to chromosomal aberrations. *Environmental and Molecular Mutagenesis*, 22(4), 198-207.
- Söylemez, E., Kayaaltı, Z., Akyüzlü, D. K., & Söylemezoğlu, T. (2013). Determination of lymphocyte DNA damage using the comet assay in sandbalsting workers exposed to crystalline silica dust. *Toxicology Letters*, (221), S126.
- Stopper, H., & Müller, S. O. (1997). Micronuclei as a biological endpoint for genotoxicity: a minireview. *Toxicology in Vitro*, 11(5), 661-667.
- Suspiro, A., & Prista, J. (2011). Biomarkers of occupational exposure do anticancer agents: a minireview. *Toxicology Letters*, 207(1), 42-52.
- Sutandyo, N. (2010). Nutritional carcinogenesis. *Journal of General Internal Medicine*, 42, 36-42.
- Şekeroğlu, Z. A., Şekeroğlu, V., & Kolören, Z. (2011). The in vitro alkaline comet assay in genetic toxicology. *Journal of Applied Biological Sciences*, 5(1), 49-54.
- Vrzoc, M., & Petras, M. L. (1997). Comparison of alkaline single cell gel (Comet) and peripheral blood micronucleus assays in detecting DNA damage caused by direct and indirect acting mutagens. *Mutation Research/Fundamental and Molecular Mechanisms of Mutagenesis*, 381(1), 31-40.
- Yıldız, M., Çiğerci, İ. H., Konuk, M., Fidan, A. F., & Terzi, H. (2009). Determination of genotoxic effects of copper sulphate and cobalt chloride in *Allium cepa* root cells by chromosome aberration and comet assays. *Chemosphere*, 75(7), 934-938.
- Young, R. R. (2002). Genetic toxicology: web resources. *Toxicology*, 173(1-2), 103-121.

FUNGAL KINGDOM AND UNVEILING THE ROLE OF FUNGI IN BIOTECHNOLOGY

Fuat BOZOK

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Biology, Faculty of Arts and Science, Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-9370-7712
- ❖ Mail: fbozok@osmaniye.edu.tr

Kağan VERYER

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Biology, Faculty of Arts and Science, Osmaniye Korkut Ata University, Osmaniye, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0002-0227-1619
- ❖ Mail: kaganveryer@osmaniye.edu.tr

Murat ÖZDAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Department of Biology, Science Faculty, Ataturk University, Erzurum, Turkey
- ❖ ORCID: 0000-0001-8800-1128
- ❖ Mail: mozdal@atauni.edu.tr

research data, unequivocally substantiates the significant contributions this realm holds for our future. In the contemporary era, the escalating global population and the dynamics of supply and demand have propelled humanity to intensify its endeavors across diverse sectors, encompassing food and industry. However, this surge in activity has engendered new challenges, including the depletion of essential raw materials and an alarming surge in waste generation. Regrettably, the repercussions extend beyond human health, encompassing perturbations like the utilization of chemical additives, fertilizers, and superfluous antibiotics, and even culminating in far-reaching consequences for the environment, such as global climatic alterations and the obliteration of natural habitats.

Within our research, we have ventured into the realm of fungi, organisms endowed with remarkable adaptability to thrive in a diverse array of environments, including even the most extreme conditions. Our exploration highlights their pivotal role in the reevaluation of materials traditionally categorized as waste. Additionally, we have delved into the potential integration of fungi as additives in existing food substrates, accentuating their prowess in harnessing highly adaptable and effective metabolic pathways. With an eye toward both the betterment of our planet and the preservation of humanity's future, a more profound engagement with the nexus of fungi and biotechnology becomes imperative. This pursuit necessitates not only the involvement of scientists but also the active participation and endorsement of industry experts and policymakers. Our role as authors in this comprehensive literature review unveils a noticeable void in the realm of "brown biotechnology," as well as the burgeoning utilization of fungi in the context of "gold biotechnology," indicating the need for further exploration and research. Moreover, we underline the importance of a systematic classification of fungi while simultaneously extending an earnest invitation to fellow researchers to partake in these ventures. Our overarching aspiration transcends the mere generation of novel products; it extends to encompass the elucidation of the intricate mechanisms underpinning their production, thereby ensuring their sustainability and enduring impact.

REFERENCES

Adrio JL, Demain AL. (2003). Fungal biotechnology. *International Microbiology*, 6, 191-199.

- Ahamad L, Shahid M, Danish M. (2023). Microbial Biofertilizers: An Environmentally-friendly Approach to Sustainable Agriculture. In *Microbiomes for the Management of Agricultural Sustainability*, 167-182.
- Alavi M, Ashengroph M. (2023). Mycosynthesis of AgNPs: mechanisms of nanoparticle formation and antimicrobial activities. *Expert Review of Anti-infective Therapy*, 21(4), 355-363.
- Aparici D, Esclapez J, Bautista V, Bonete MJ. (2023). Archaea: current and potential biotechnological applications. *Research in Microbiology*, 104080.
- Aygün A, Özdemir S, Gülcan M, Cellat K, Şen F. (2020). Synthesis and characterization of Reishi mushroom-mediated green synthesis of silver nanoparticles for the biochemical applications. *Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis*, 178, 112970.
- Badalyan SM. (2023). Check for updates The Potential of Mushrooms in Developing Healthy Food and Biotech Products SM Badalyan and A. Zambonelli. In: *Fungi and Fungal Products in Human Welfare and Biotechnology*, 307.
- Barabadi H. (2017). Nanobiotechnology: a promising scope of gold biotechnology. *Cellular and Molecular Biology*, 63(12), 3-4.
- Bentahar S, Abada R, Nadia PY. Biotechnology: Definitions, types and main applications. *Ymer*, 22(4), 563-575.
- Binod P, Sindhu R, Pandey A. (2023). Production of antibiotics by filamentous fungi. In *Current Developments in Biotechnology and Bioengineering* (pp. 477-496). Elsevier.
- Blanco-Orta MF, García-de la Cruz RF, Paz-Maldonado LMT, Pedraza-González DA, Morales-Avila MM, et al. (2023). Assessing three industrially produced fungi for the bioremediation of diclofenac. *Journal of Environmental Science and Health, Part A*, 1-10.
- Blasiak R, Jouffray JB, Amon DJ, Claudet J, Dunshirn P, Søgaaard Jørgensen P, et al. (2023). Making marine biotechnology work for people and nature. *Nature Ecology & Evolution*, 7(4), 482-485.
- Boddy L, Coleman M. (2010). *From Another Kingdom: the amazing world of fungi*. Edinburgh: Royal Botanic Garden Edinburgh.
- Bonatto C, Scapini T, Camargo AF, Alves Jr SL, Fongaro G, de Oliveira D, et al. (2023). Microbiology of biofuels: Cultivating the future. In *Relationship Between Microbes and the Environment for Sustainable Ecosystem Services*, 3, 15-42.
- Bouley, TA, Machalaba C, Keast J, Gerwick WH, Fleming LE. (2023). Marine biotechnology: A One Health approach to linking life on land to life underwater. In *Oceans and Human Health, 2023*, 149-180.
- Bueno DJ, Silva JO. (2014). Fungi: The Fungal Hypha. In: Batt CA, Tortorello ML (Eds.), *Encyclopedia of Food Microbiology*, vol 2. Elsevier Ltd, Academic Press, pp. 11–19.

- Burge HA, Otten JA. (1990). Fungi. ASTM Special Technical Publication, 1071, 136-162.
- Casadevall A, Heitman J, Buckley M. (2024). The fungal kingdom: diverse and essential roles in earth's ecosystem.
- Crowther T, Boddy L, Hefin Jones T. (2012). Functional and ecological consequences of saprotrophic fungus–grazer interactions. *ISME Journal*, 6, 1992–2001.
- Dalgıç S, Veryer K, Dumlupınar R, Barış Ö. (2023). Geçmişten günümüze biyolojik silahlar ve biyolojik ajanlar.
- De-Paz GA, Saucedo UC, Morcillo RL, Aranda E. (2023). World of fungi and fungal ecosystems. In *Current Developments in Biotechnology and Bioengineering*, 2023, 1-29.
- Dix, N. J. (2012). Fungal ecology. Springer Science & Business Media.
- Dokhtukaeva AM, Plieva AM, Dzarmotova ZI. (2023). Biotechnology in the Context of Sustainable Development. In *BIO Web of Conferences*. EDP Sciences, 63, 06007.
- Elsacker E, Zhang M, Dade-Robertson M. (2023). Fungal Engineered Living Materials: The Viability of Pure Mycelium Materials with Self-Healing Functionalities. *Advanced Functional Materials*, 2301875.
- Eskandar K. (2023). Revolutionizing biotechnology and bioengineering: unleashing the power of innovation. *Journal of Applied Biotechnology and Bioengineering*, 10(3), 81-88.
- Eskandari-Nojedehi M, Jafarizadeh-Malmiri H, Rahbar-Shahrouzi J. (2018). Hydrothermal green synthesis of gold nanoparticles using mushroom (*Agaricus bisporus*) extract: physico-chemical characteristics and antifungal activity studies. *Green Processing and Synthesis*, 7(1), 38-47.
- Eswari AP, Kannah RY, Kavitha S, Banu JR. (2023). Recent insight into anaerobic digestion of lignocellulosic biomass for cost effective bioenergy generation. *e-Prime-Advances in Electrical Engineering, Electronics and Energy*, 3, 100119.
- Etta PK, Madhavi T, Panjwani RS. (2022). An unanticipated fatal infection after kidney transplantation. *Indian Journal of Transplantation*, 16(2), 237-238.
- Fasusi OA, Babalola OO, Adejumo TO. (2023). Harnessing of plant growth-promoting rhizobacteria and arbuscular mycorrhizal fungi in agroecosystem sustainability. *CABI Agriculture and Bioscience*, 4(1), 26.
- Garg D, Samota MK, Contis N, Patel N, Bala S, Rosado AS. (2023). Revolutionizing biofuel generation: Unleashing the power of CRISPR-Cas mediated gene editing of extremophiles. *Microbiological Research*, 127443.
- Garrigues S, Peng M, Kun RS, de Vries RP. (2023). Non-homologous end-joining-deficient filamentous fungal strains mitigate the impact of off-target mutations during the application of CRISPR/Cas9. *Mbio*, e00668-23, 1-15.

- González AG. (2010). The Protection of Maize Under the Mexican Biosafety Law: Environment and Trade. Universitätsverlag Göttingen.
- Gostinčar C, Gunde-Cimerman N. (2023). Understanding Fungi in Glacial and Hypersaline Environments. *Annual Review of Microbiology*, 77.
- Grossart HP, Rojas-Jimenez K. (2016). Aquatic fungi: targeting the forgotten in microbial ecology. *Current Opinion in Microbiology*, 31, 140-145.
- Gu X, Huang L, Lian J. (2023). Biomanufacturing of γ -linolenic acid-enriched galactosyldiacylglycerols: Challenges in microalgae and potential in oleaginous yeasts. *Synthetic and Systems Biotechnology*.
- Gupte A, Prajapati D, Bhatt A, Pandya S, Raghunathan M, Gupte S. (2023). Agro-industrial Residues: An Eco-friendly and Inexpensive Substrate for Fungi in the Development of White Biotechnology. In T. Satyanarayana & S. K. Deshmukh (Eds.), *Fungi and Fungal Products in Human Welfare and Biotechnology* (ss. 571-603). Springer, Singapore.
- Hashem AH, Attia MS, Kandil EK, Fawzi MM, Abdelrahman AS, Khader MS, et al. (2023). Bioactive compounds and biomedical applications of endophytic fungi: a recent review. *Microbial Cell Factories*, 22(1), 1-23.
- Hellwig C. (2023). Engagement with Fungi-Based Food. (Doktora tezi, University of Borås).
- Krauss GJ, Sole M, Krauss G, Schlosser D, Wesenberg D, Baerlocher F. (2011). Fungi in freshwaters: ecology, physiology and biochemical potential. *FEMS Microbiology Reviews*, 35(4), 620-651.
- Kržišnik D, Gonçalves J. (2023). Environmentally conscious technologies using fungi in a climate-changing world. *Earth*, 4(1), 69-77.
- Kumar S. (2023). Recent Advances in Insect Biotechnology. *Introduction to Insect Biotechnology*, 65-80.
- Lachance MA. (2011). *Yeasts. Encyclopedia of Life Sciences*, 1-12.
- Li Y, Feng Y, Shang Y, Xu H, Xia R, Hou Z, Xin G. (2023). Sexual spores in edible mushroom: Bioactive components, discharge mechanisms and effects on fruiting bodies quality. *Food Science and Human Wellness*, 12(6), 2111-2123.
- Maestri C, Plancher L, Duthoit A, Hébert RL, Di Martino P. (2023). Fungal Biodegradation of Polyurethanes. *Journal of Fungi*, 9(7), 760.
- Merényi Z, Krizsán K, Sahu N, Liu XB, Bálint B, Stajich JE, et al. (2023). Genomes of fungi and relatives reveal delayed loss of ancestral gene families and evolution of key fungal traits. *Nature Ecology & Evolution*, 1-11.
- Money NP. (2016). Fungal diversity. In *The fungi*. Academic Press, 2016, 1-36.
- Money NP. (2023). Goldilocks mushrooms: How ballistospory has shaped basidiomycete evolution. *Fungal Biology*, 127(4), 975-984.

- Mueller GM, Bills GF, Foster MS. (2004). Biodiversity of fungi: inventory and monitoring methods. David Cella, Elsevier Academic Press, London. 777.
- Mukherjee A, Koller M. (2022). Polyhydroxyalkanoate (PHA) biopolyesters-emerging and major products of industrial biotechnology. *The EuroBiotech Journal*, 6(2), 49-60.
- Nandal R, Teotia UVS, Kumari S. (2022). Aeromycoflora and Allergenic Fungal Spores: A Review. *Ecology, Environment and Conservation*, 2022, 187-191.
- Naranjo-Ortiz MA, Gabaldón T. (2019). Fungal evolution: diversity, taxonomy and phylogeny of the Fungi. *Biological Reviews*, 94(6), 2101-2137.
- Neto JM, Bandeira L, Mesquita A, Martins SC, Martins C. (2022). Biotechnological potential and enzymes produced by actinobacteria from semi-arid soils. *Enciclopedia Biosfera*, 19(42), 134-152.
- Niego AGT, Lambert C, Mortimer P, Thongklang N, Rapior S, Grosse M, et al. (2023). The contribution of fungi to the global economy. *Fungal Diversity*, 1-43.
- Norros V, Halme P, Norberg A, Ovaskainen O. (2023). Spore production monitoring reveals contrasting seasonal strategies and a trade-off between spore size and number in wood-inhabiting fungi. *Functional Ecology*, 37(3), 551-563.
- Overton OC, Olson LH, Majumder SD, Shwiyat H, Foltz ME, Nairn RW. (2023). Wetland Removal Mechanisms for Emerging Contaminants. *Land*, 12(2), 472.
- Ozdal, M., & Kurbanoglu, E. B. (2019). Citric acid production by *Aspergillus niger* from agro-industrial by-products: Molasses and chicken feather peptone. *Waste and Biomass Valorization*, 10, 631-640.
- Pedraza-Segura P, Esparza KMR, Pedroza-Islas R. (2023). Microbial Bioresource for the Production of Marine Enzymes. *Microbial Bioreactors for Industrial Molecules*, 17-37.
- Prasad BR, Padhi RK, Ghosh G. (2023). A review on key pretreatment approaches for lignocellulosic biomass to produce biofuel and value-added products. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 20(6), 6929-6944.
- Rai M, Bonde S, Golinska P, Trzcińska-Wencel J, Gade A, Abd-Elsalam KA, et al. (2021). Fusarium as a novel fungus for the synthesis of nanoparticles: mechanism and applications. *Journal of Fungi*, 7(2), 139.
- Rousta N, Aslan M, Yesilcimen Akbas M, Ozcan F, Sar T, Taherzadeh MJ. (2023). Effects of fungal based bioactive compounds on human health. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 1-24.
- Rué O, Coton M, Dugat-Bony E, Howell K, Irlinger F, Legras JL, et al. (2023). Comparison of metabarcoding taxonomic markers to describe fungal communities in fermented foods. *BioRxiv*, 2023-01.
- Sagdullayevna AN. (2023). Useful Fungi. *Open Access Repository*, 9(4), 508-510.

- Saha PU. (2023). Genetically Engineered Microorganisms. *Genetic Engineering Applications, Bioethics, and Biosafety*, 2.
- Satpati GG, Dikshit PK, Mal N, Pal R, Sherpa KC, Rajak RC, et al. (2023). A state-of-the-art review on the co-cultivation of microalgae-fungi in wastewater for biofuel production. *Science of The Total Environment*, 870, 161828.
- Sedefoglu N, Zalaoglu Y, F. Bozok. (2022). Green synthesized ZnO nanoparticles using *Ganoderma lucidum*: characterization and in vitro nanofertilizer effects. *Journal of Alloys and Compounds*, 918, 165695–165716.
- Shah MD, Ransangan, J, Maran BAV. (2023). *Marine Biotechnology: Applications in Food, Drugs and Energy*. Springer Nature.
- Stajich JE, Berbee ML, Blackwell M, Hibbett DS, James TY, Spatafora JW, Taylor JW. (2009). The fungi. *Current Biology*, 19(18), R840-R845.
- Sun Q, Zhang P, Zhao Z, Sun X, Liu X, Zhang H, et al. (2023). Maize Genotypes Sensitive and Tolerant to Low Phosphorus Levels Exhibit Different Transcriptome Profiles under *Talaromyces purpurogenus* Symbiosis and Low-Phosphorous Stress. *International Journal of Molecular Sciences*, 24(15), 11941.
- Tanaka S, Aoki K, Arakawa K. (2023). In vivo expression vector derived from anhydrobiotic tardigrade genome enables live imaging in Eutardigrada. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 120(5), e2216739120.
- Turk MA, Assaf TA, Hameed KM, Al-Tawaha AM. (2006). Significance of mycorrhizae. *World Journal of Agricultural Sciences*, 2(1), 16-20.
- Wang Z, Kim W, Wang YW, Yakubovich E, Dong C, Trail F, et al. (2023). The Sordariomycetes: an expanding resource with Big Data for mining in evolutionary genomics and transcriptomics. *Frontiers in Fungal Biology*, 4, 1214537.
- Wani AK, Rahayu F, Yustina I, Fatah GSA, Kariada K, Antarlina SS, et al. (2023). Contribution of yeast and its biomass for the preparation of industrially essential materials: A boon to circular economy. *Bioresource Technology Reports*, 23, 101508.

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA
TARIMSAL FAALİYETLERİN
YERİ VE ÖNEMİ**

2

Editörler

Öğr. Gör. Dr. Ömer Faruk ASLAN

Öğr. Gör. Elif GÖVEZ

Sürdürülebilir Kalkınmada Tarımsal Faaliyetlerin Yeri ve Önemi 2

Editör : Ömer Faruk ASLAN
Editör : Elif GÖVEZ

ORCID (0000-0001-7415-6049)
ORCID (0000-0002-9738-2791)

ISBN 978-625-6600-38-6
E-ISBN 978-625-6600-39-3
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Sürdürülebilir Kalkınmada Tarımsal Faaliyetlerin Yeri ve Önemi 2

ASLAN, Ömer Faruk – GÖVEZ, Elif

1. Basım 206 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Tarımsal Faaliyet,
2. Sürdürülebilir Kalkınma,
3. Hayvancılık,
4. Organik Tarım,
5. Gıda Üretimi

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
EKONOMİK KALKINMADA TARIM SEKTÖRÜNÜN YERİ, ÖNEMİ ve KARŞILAŞTIĞI TEMEL SORUNLAR: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2000-2022 DÖNEMİ)	7
<i>Türker BATMAZ</i>	
ERZURUM VE İZMİR İLLERİNDEKİ SÜT SIĞIRCILIĞI İŞLETMELERİNİN HİJYEN AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI	31
<i>Ümit AVCIOĞLU - Adem AKSOY - Ferda Nur ÖZDEMİR</i>	
FUNGİSİT DİRENCİ.....	43
<i>Cenk KESKİN</i>	
İŞLETMELERDE GİRİŞİMCİLİK, BAŞARILILIK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	69
<i>Ahmet Semih UZUNDUMLU - Seval KURTOĞLU - Elif GÖVEZ</i>	
KÜRESEL SALGIN TARIM, GIDA GÜVENLİĞİ VE GEÇİM KAYNAKLARINI NASIL ETKİLEDİ? TÜRKİYE'DEN KANITLAR	87
<i>Ferda Nur ÖZDEMİR - Adem AKSOY - Ümit AVCIOĞLU</i>	
SOSYO-EKONOMİK VE EKOLOJİK AÇIDAN BİTKİ HASTALIKLARI YÖNETİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	101
<i>Cenk KESKİN - Ferda Nur ÖZDEMİR</i>	
SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM PERSPEKTİFİNDE GIDA GÜVENCESİ	115
<i>Seval KURTOĞLU</i>	
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMALARI ÇERÇEVESİNDE PERAKENDE TİCARET VE GIDA İMALATI YAPAN ŞİRKETLERİN ÇEVRESEL PERFORMANSLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA	125
<i>Ebru DEMİRCİ - Ayşe KORKMAZ</i>	
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, TARIM, GELECEK.....	151
<i>Müzeyyen KUTLUCA KORKMAZ</i>	
TARIMSAL FAALİYETLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: SU ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ İLE ORGANİK TARIM FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	175
<i>Ömer Faruk ASLAN</i>	
TÜRKİYE'DE GÜBRE ÜRETİM TÜKETİM ve TİCARETİNDE MEVCUT DURUM ANALİZİ.....	191
<i>Vedat ALTUNTEPE - Emine AŞKAN</i>	

**EKONOMİK KALKINMADA TARIM
SEKTÖRÜNÜN YERİ, ÖNEMİ ve
KARŞILAŞTIĞI TEMEL SORUNLAR:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2000-2022 DÖNEMİ)**

Dr. Öğr. Üyesi Türker BATMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-0360-6302
- ❖ Mail: turker.batmaz@balikesir.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bakan, S. ve Kocağ, E. K. Küreselleşmenin az gelişmiş ülkelere etkileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 2012; 4(1), 283-292.
- Baskıcı, M. Osmanlı tarımında makineleşme: 1870-1914. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2003; 58 (01). 29-53.
- Başkaya, F. (1994). *Az gelişmişliğin sürekliliği*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Berber, M. (2011). *İktisadi büyüme ve kalkınma: Büyüme teorileri & kalkınma ekonomisi*. (4. Bs.). Trabzon: Derya Kitabevi.
- Dinler, Z. (2000). *Tarım ekonomisi*. (6. Bs.). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Dülgeroğlu, E. (1991). *Kalkınma ekonomisi*. (2. Bs.). Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Erbay, R. Ekonomik kalkınmada tarımın rolü: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013; 2 (4).
- Gaillard, J. Measuring research and development in developing countries: main characteristics and implications for the Frascati manual. *Science, Technology and Society*, 2010; 15(1), 77-111.
- Hiç, M. Atatürk ve ekonomik rejim, devletçilikten günümüzde piyasa ekonomisine. *Yeni Türkiye Dergisi*, 1998; (23-24), 3285-3292.
- IGE (2021), *USDA (Uluslararası Hububat Konseyi Raporları)*. (20.09.2023, <http://www.uhk.org.tr/tr/>)
- Kayıran, M. ve Saygın, S. İzmir iktisat kongresi. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 2019; 3(5), 27-70.
- Keyder, Ç. (1979). *Emperyalizm, az gelişmişlik ve Türkiye*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Koç, İ. C. İzmir İktisat Kongresi'nin Türk ekonomisinin oluşumuna etkileri. *Atatürk Dergisi*. 2000; 3(1). 145-167.
- Koçtürk, O. M. Cumhuriyet döneminde hükümetlerin ve siyasi partilerin tarım ve çiftçi örgütlenmesine yaklaşımları. *Turkish Journal of Agricultural Economics*, 2009; (15), 45-54.
- Nunnenkamp, P., ve Spatz, J. (2003). *Foreign direct investment and economic growth in developing countries: How relevant are host-country and industry characteristics?* (1176). Kiel Working Paper.
- Oktar, S., ve Varlı, A. Türkiye'de 1950-54 döneminde Demokrat Parti'nin tarım politikası. *Marmara University Journal of the Faculty of Economic & Administrative Sciences*, 2010; 28(1), 1-22.
- Oplatka, I. The principalship in developing countries: Context, characteristics and reality. *Comparative Education*, 2004; 40(3), 427-448.
- Öztürk, N. (2005). *Kalkınma kuramlarına eleştirel bir yaklaşım*. (1. Bs.). Ankara: Roma Yayınları

- Savaş, F.V. (1979). *Kalkınma ekonomisi*. (2. Bs.). İstanbul: İ. İ. T. İ. A. Nihad Sayar Yardım Vakfı Yayınları.
- Syrquin, M., ve Chenery, H. Three decades of industrialization. *The World Bank Economic Review*, 1989; 3(2), 145-181.
- Şişman, B. (2019). *Türkiye’de güncel tarımsal sübvansiyon uygulamaları ve sübvansiyonlu tarımsal krediler*, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekbaş, M. ve Özpolat, A. (2021). *Tarım sektörü ekonomik büyümenin itici gücü müdür? Dünya ve Türkiye üzerine bir araştırma, disiplinler arası yaklaşımla tarım-gıda tedarik zinciri yönetimi seçme yazılar*. (1. Bs.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No: 110.
- Tokgöz, E. Türkiye iktisat kongresi” mi?" İzmir iktisat kongresi” mi? Hangisi doğru? *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2000; 18(1), 339-349.
- Tüik (2023). *İstatistik veri portalı*. (20.09.2023, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Tarim-111>)
- World Bank (2023). *World Bank Database*. (20.09.2023, <https://databank.worldbank.org/>)
- Yeldan, E. Neoliberal küreselleşme ideolojisinin kalkınma söylemi üzerine değerlendirmeler. *Praksis*, 2002; 7, 19-34.

ERZURUM VE İZMİR İLLERİNDEKİ SÜT SIĞIRCILIĞI İŞLETMELERİNİN HİJYEN AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Ümit AVCIOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi/Narman Meslek Yüksek Okulu
- ❖ ORCID: 0000-0002-9823-3173
- ❖ Mail: avcioglu@atauni.edu.tr

Adem AKSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk üniversitesi/Ziraat Fakültesi-Tarım Ekonomisi
- ❖ ORCID: 0000-0003-4342-9272
- ❖ Mail: aaksoy@atauni.edu.tr

Ferda Nur ÖZDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk üniversitesi/Ziraat Fakültesi-Tarım Ekonomisi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5177-153X
- ❖ Mail: ferdanur.ozdemir@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alonso, S., Muunda, E., Ahlberg, S., Blackmore, E., & Grace, D. (2018). Beyond food safety: Socio-economic effects of training informal dairy vendors in Kenya. *Global food security*, 18, 86-92.
- Amenu, K., Wieland, B., Szonyi, B., & Grace, D. (2019). Milk handling practices and consumption behavior among Borana pastoralists in southern Ethiopia. *Journal of Health, Population and Nutrition*, 38(1), 1-12.
- Brown, L. H., Alonso, S., Lindahl, J., Varnell, H., Hoffmann, V., & Grace, D. (2019). Regulatory compliance in the Kenyan dairy sector: awareness and compliance among farmers and vendors. *Intl Food Policy Res Inst.*
- Dongol, P., Thapa, G., & Kumar, A. (2017). Adoption of milk safety measures and its impact on milk acceptance by buyers in Nepal. *Agricultural Economics Research Review*, 30(347-2017-2040), 93-103.
- Duguma, B., & Janssens, G. P. (2015). Assessment of dairy farmers' hygienic milking practices and awareness of cattle and milk-borne zoonoses in Jimma, Ethiopia. *Assessment*, 45.
- ETB, 2023. Erzurum Ticaret Borsası.
- Grace, D., & McDermott, J. J. (2014). Food safety: Reducing and managing food scares.
- Hermans, F., Sartas, M., Van Schagen, B., van Asten, P., & Schut, M. (2017). Social network analysis of multi-stakeholder platforms in agricultural research for development: Opportunities and constraints for innovation and scaling. *PLoS one*, 12(2), e0169634.
- Kamana, O., Ceuppens, S., Jacxsens, L., Kimonyo, A., & Uyttendaele, M. (2014). Microbiological quality and safety assessment of the Rwandan milk and dairy chain. *Journal of Food Protection*, 77(2), 299-307.
- Korale-Gedara, P., Weerahewa, J., & Roy, D. (2023). Food safety in milk: Adoption of food safety practices by small-scale dairy farmers in Sri Lanka and their determinants. *Food Control*, 143, 109274.
- Kumar, A., Thapa, G., Roy, D., & Joshi, P. K. (2017). Adoption of food safety measures on milk production in Nepal: Impact on smallholders' farm-gate prices and profitability. *Food Policy*, 70, 13-26.
- Kussaga, J. B., Jacxsens, L., Tiisekwa, B. P., & Luning, P. A. (2014). Food safety management systems performance in African food processing companies: A review of deficiencies and possible improvement strategies. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 94(11), 2154-2169.
- Ledo, J., Hetinga, K. A., Bijman, J., & Luning, P. A. (2019). Persistent challenges in safety and hygiene control practices in emerging dairy chains: The case of Tanzania. *Food Control*, 105, 164-173.

- Lemma, D. H., Mengistu, A., Kuma, T., & Kuma, B. Improving milk safety at farmlevel in an intensive dairy production system: relevance to smallholder dairy producers. *Food Qual Saf.* 2018; 2: 135–43.
- Lindahl, J. F., Deka, R. P., Asse, R., Lapar, L., & Grace, D. (2018). Hygiene knowledge, attitudes and practices among dairy value chain actors in Assam, north-east India and the impact of a training intervention. *Infection Ecology & Epidemiology*, 8(1), 1555444.
- Miran, B., 2007. *Temel İstatistik*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir. 288s.
- Muunda, E., Mtimet, N., Schneider, F., Wanyoike, F., Dominguez-Salas, P., & Alonso, S. (2021). Could the new dairy policy affect milk allocation to infants in Kenya? A best-worst scaling approach. *Food Policy*, 101, 102043.
- Newbold, P., 1995. *Statistics for Business and Economics*, Prentice-Hall International, New Jersey.
- ÖK, 2023 T.C. Ödemiş Kaymakamlığı.
- Oliver, S. P., Jayarao, B. M., & Almeida, R. A. (2005). Foodborne pathogens in milk and the dairy farm environment: food safety and public health implications. *Foodborne Pathogens & Disease*, 2(2), 115-129.
- Ruegg, P. L. (2003). Practical food safety interventions for dairy production. *Journal of dairy science*, 86, E1-E9.
- Singhal, P., Kaushik, G., Hussain, C. M., & Chel, A. (2020). Food safety issues associated with Milk: A review. *Safety Issues in Beverage Production*, 399-427.
- Unusan, N. (2007). Consumer food safety knowledge and practices in the home in Turkey. *Food control*, 18(1), 45-51.

FUNGİSİT DİRENCİ

Cenk KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-4470-0802
- ❖ Mail: cenkkeskin@atauni.edu.tr

Sonuç

Fungisitlere ve direnç dinamiklerine yönelik yapılan araştırmalar (i) yeni etki mekanizmaları geliştirmek (ii) fungusite dirençli geliştiren ırkların altında yatan bileşenleri anlamak ve (iii) direncin yayılmasını yavaşlatmaya veya önlemeye yönelik stratejilerin belirlenmesi (van den Bosch, & Gilligan, 2008) konularında yoğunlaşmaktadır.

Fungisitler tarımın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır ve gelecekte de hastalıkların kontrolünde önemli bir araç olmaya devam edeceği öngörülmektedir (Lucas, 2011). Ancak fungusitlerin süreklilikleri ve etkinlikleri çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların en önemlilerinden birisi de direnç problemidir. Kimyasallara yönelik yapılan kanuni düzenlemeler ve artan ürün geliştirme maliyetleri piyasaya sürülmesi muhtemel yeni fungusitlere karşı kısıtlayıcı niteliktedir. Pestisitlere ilişkin son AB mevzuatının, kimyasal çeşitliliğini daha da azaltması, dolayısıyla direnç riskini arttırması ve direnç yönetimine yönelik seçenekleri azaltması tartışılmaktadır (Hillocks, 2012; Leadbeater, 2011). İnsan ve çevre sağlığı gözetilerek getirilen katı kurullarla birlikte mevcut ürünler hızla kaldırılmakta, uygulama esnekliği yok olmakta ve mevcut durumda hastalık kontrolü buna bağlı olarak riske girmektedir (Fisher ve ark., 2012). Bitki sağlığına yönelik küresel risklere karşı koymak ve gıda güvenliği sorununun üstesinden gelmek için bitki ıslahı ile biyoteknolojiyi, kimya alanındaki çalışmaları, alternatif bitki koruma teknolojilerini/yöntemlerini ve pestisitlerin sürdürülebilir kullanımına ilişkin tutarlı politikaları da içine alan şimdikinden çok daha koordineli bir yaklaşıma ihtiyaç vardır (Fears ve ark., 2014).

Henüz aydınlatılmamış alanların da çalışılmasıyla elde edilecek daha fazla bilgi, risk değerlendirmesi ve gözlemlene yollarıyla fungusit direncinin daha etkili yönetimi mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

Birişik N, Özdem A, Karahan A, Sezgen M, Ertürk S, Alkan M, Bayram Y. 2018. Teoriden pratiğe kimyasal mücadele. *N. Birişik, Dü.* Ankara: Malsa Basımevi.

- Brent K J, Hollomon D W. 1995. Fungicide resistance in crop pathogens: how can it be managed? Brussels: GIFAP, 1, 48.
- Brent K J. 2012. Historical perspectives of fungicide resistance. Fungicide resistance in crop protection: risk and management, 3-18.
- D'Costa V M, King C E, Kalan L, Morar M, Sung W W, Schwarz C, ... Wright G D. 2011. Antibiotic resistance is ancient. *Nature*, 477(7365), 457-461.
- Dekker J. 1976. Prospects for the use of systemic fungicides in view of the resistance problem. *Proc. Amer. Phytopath. Soc.*, 3, 1976.
- Fears, R, Aro E M, Pais, M. S., & ter Meulen, V. (2014). How should we tackle the global risks to plant health?. *Trends in Plant Science*, 19(4), 206-208.
- Fisher, M. C., Henk, D. A., Briggs, C. J., Brownstein, J. S., Madoff, L. C., McCraw, S. L., & Gurr, S. J. (2012). Emerging fungal threats to animal, plant and ecosystem health. *Nature*, 484(7393), 186-194.
- FRAC, 2023.
- Genet JL, Jaworska G. 2009. Baseline sensitivity to proquinazid in *Blumeria graminis* f. sp. *tritici* and *Erysiphe necator* and cross-resistance with other fungicides. *Pest management science*; 65(8): 878-884.
- Hillocks, R. J. (2012). Farming with fewer pesticides: EU pesticide review and resulting challenges for UK agriculture. *Crop Protection*, 31(1), 85-93.
- Horsfall, J. G. (1945). Fungicides and their action. *Fungicides and their action*.
- Kretschmer M, Leroch M, Mosbach A, Walker AS, Fillinger S, Mernke, D, Schoonbeek HJ, Pradier JM, Leroux P, De Waard M, Hahn M. 2009. Fungicide-driven evolution and molecular basis of multidrug resistance in field populations of the grey mould fungus *Botrytis cinerea*. *PLoS pathogens*; 5(12);e1000696.
- Leadbeater, A. (2011). The impact of the new European regulations on the management of crop diseases. *Modern fungicides and antifungal compounds VI. Deutsche Phytomedizinische Gesellschaft, Braunschweig, Germany*, 1-10.
- Leroux P, Gredt, M. 1989. Negative cross-resistance of benzimidazole-resistant strains of *Botrytis cinerea*, *Fusarium nivale* and *Pseudocercospora herpotrichoides* to various pesticides. *Netherlands Journal of Plant Pathology*; 95(1): 121-127.
- Livermore, D. M. (2009). Has the era of untreatable infections arrived?. *Journal of Antimicrobial Chemotherapy*, 64(suppl_1), i29-i36.
- Lucas, J. A. (2011). Advances in plant disease and pest management. *The Journal of Agricultural Science*, 149(S1), 91-114.
- Lucas, J. A., Hawkins, N. J., & Fraaije, B. A. (2015). The evolution of fungicide resistance. *Advances in applied microbiology*, 90, 29-92.
- Russell, P. E. (2005). A century of fungicide evolution. *The Journal of Agricultural Science*, 143(1), 11-25.

- Spellberg, B., Guidos, R., Gilbert, D., Bradley, J., Boucher, H. W., Scheld, W. M., ... & Infectious Diseases Society of America. (2008). The epidemic of antibiotic-resistant infections: a call to action for the medical community from the Infectious Diseases Society of America. *Clinical infectious diseases*, 46(2), 155-164.
- Tiryaki, O., Canhilal, R., & Horuz, S. (2010). Tarım ilaçları kullanımı ve riskleri. *Erciyes üniversitesi fen bilimleri enstitüsü fen bilimleri dergisi*, 26(2), 154-169.
- Urech, P. A., Staub, T., & Voss, G. (1997). Resistance as a concomitant of modern crop protection. *Pesticide Science*, 51(3), 227-234.
- van den Bosch, F., Paveley, N., Shaw, M., Hobbelen, P. and Oliver, R. (2011) The dose rate debate: does the risk of fungicide resistance increase or decrease with dose? *Plant Pathology* 60(4), 597–606.
- van den Bosch F, Gilligan CA (2008) Models of fungicide resistance. *Annu Rev Phytopathol* 46:123–147
- van den Bosch F, Oliver R, van den Berg F, Paveley N (2014a) Governing principles can guide fungicide resistance management tactics. *Annu Rev Phytopathol* 52:175–195
- van den Bosch F, Paveley N, van den Berg F, Hobbelen P, Oliver R (2014b) Mixtures as a fungicide resistance management tactic. *Phytopathology* 104(12):1264–1273

İŞLETMELERDE GİRİŞİMCİLİK, BAŞARILILIK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Ahmet Semih UZUNDUMLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9714-2053
- ❖ Mail: asuzsemi@atauni.edu.tr

Seval KURTOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Bayburt Üniversitesi, Demirözü MYO
- ❖ ORCID: 0000-0002-7098-2199
- ❖ Mail: sevalkurtoglu@bayburt.edu.tr

Elif GÖVEZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9738-2791
- ❖ Mail: elif.govez@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abu-Saifan, S., Social entrepreneurship: definition and boundaries. *Technology innovation management review*, 2012; 2(2): 22-27.
- Akgül, V., Gönen termal turizm merkezindeki otel işletmelerinde personel güçlendirme ve yaratıcılık ilişkisine yönelik bir uygulama. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 2020; 15(60), 790-805.
- Altıntaş, G., & Akçay, Y., Tokat ili Erbaa ovasında tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve işletmelerin başarısını etkileyen faktörlerin ortaya konulması. *GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2007; 24(2), 33-42.
- Anderson, N., Potočník, K., & Zhou, J., Innovation and creativity in organizations: A state-of-the-science review, prospective commentary, and guiding framework. *Journal of management*, 2014; 40(5), 1297-1333.
- Arasti, Z., Zandi, F., & Talebi, K., Exploring the effect of individual factors on business failure in Iranian new established small businesses. *International Business Research*, 2012; 5(4), 2. <http://dx.doi.org/10.5539/ibr.v5n4p2>.
- Bollinger, S. R., Creativity and forms of managerial control in innovation processes: tools, viewpoints and practices. *European Journal of Innovation Management*, 2020; 23(2), 214-229.
- Cavlak, H., Etkinlik, Etkililik, Verimlilik, Kârlılık, Performans: Kavramsal Bir Çerçeve ve Karşılaştırma. *Journal of Research in Business*, 2021; 6(1), 99-126.
- Chen Y, Raza K, Alharthi M., The nexus between remittances, education and energy consumption: Evidence from developing countries. *Energ Strat Rev*, 2023; 46,101069. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2023.101069>.
- Chen Y, Zhu Z., Liability structure and carbon emissions abatement: Evidence from Chinese manufacturing enterprises. *Environ Resour Econ*, 2022; 83, 481–507. <https://doi.org/10.1007/s10640-022-00649-2>.
- Chen, Y. and Raza, K., Asymmetric impact of technological innovation, foreign direct investment and agricultural production on environmental degradation: evidence from Pakistan. *Environmental Science and Pollution Research*, 2023; 30, 85237–85248. <https://doi.org/10.1007/s11356-023-28346-7>.
- Cinnioğlu, H., & Ertoğrul, R., Otel Çalışanlarının Algıladıkları Liderlik Tarzının Bireysel Yaratıcılık ve Personel Güçlendirme Düzeyleri Üzerindeki Etkisi: Antalya Örneği. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 2022; 8(56), 1086-1104.
- Çavmak, Ş. ve Çavmak, D., Sağlık Hizmetlerinde Etkinlik Kavramı. *Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2017; 1(1), 21-34.
- Çetinkaya, Ç., Project-based curriculum differentiation example of gifted students. *Ank. Univ. Fac. Educ. Sci. J. Spec. Educ*, 2021; 22, 419–438.
- Dikmen, Ç., Küçük işletmelerde büyüme. *İÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, 1991; C(20), 1-2.

- Durak, İ., Girişimciliği etkileyen çevresel faktörlerle ilgili girişimcilerin tutumları: bir alan araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2011;9(2), 191-213.
- Ekodialog, 2023. Ekonomiklik, Ekonomiklik İlkesi. Özgün Ekonomi ve Makale Arşivi. https://www.ekodialog.com/Konular/ekonomiklik_nedir.html. Adresinden 09.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Ersoy, H., Kültürel çevrenin girişimcilik tercihine etkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2010; 2(1), 71-77.
- Fritsch, M., & Mueller, P., Effects of new business formation on regional development over time. *Regional Studies*, 2004; 38(8), 961-975.
- Gedeon, S., What is entrepreneurship. *Entrepreneurial practice review*, 2010; 1(3), 16-35.
- GEM, (2021). *Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report*. <https://www.gemconsortium.org/file/open?fileId=50691>.
- Gökçe, O. (2011). Türkiye tarımında işletme büyüklüğü ile ilgili sorunlar ve çözüm yaklaşımları. e. ü. ziraat fakültesi tarım ekonomisi bölümü, işletme büyüklüğü. Erişim Adresi: <http://osmangokce.net/wp/2011/01/09/letme-bueyueklueue/> Erişim Tarihi: 24.08.2023.
- Hermundsdottir, F., & Aspelund, A., Sustainability innovations and firm competitiveness: A review. *Journal of Cleaner Production*, 2021; 280, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124715>.
- Karagölge, C., 2001. Tarımsal işletmecilik-tarım işletmelerinin analizi ve planlanması. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları* No:153, Erzurum.
- Karayar, S., (2019). Türkiye’de Çay Üretimi Yapan İşletmelerde Etkinlik Analizi. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Karcıoğlu, R.(2000). Stratejik Maliyet Yönetimi ve Yönetim Muhasebesinde Yeni Yaklaşımlar. Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Kirikal, L. (2005). Productivity, the Malmquist index and the empirical study of banks in Estonia. Doctoral Thesis at School of Economics and Business Administration, Department of Economics in Tallinn Technical University, Estonia.
- Lee, A., Legood, A., Hughes, D., Tian, A. W., Newman, A., & Knight, C., Leadership, creativity and innovation: a meta-analytic review. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 2020; 29(1), 1-35.
- Mızık, T., Avdan ve ZY., Sürdürülebilirliğin Temel Taşı: Ekolojik Ayak İzi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 2020; 6(2): 451-467.
- Minniti, M., Bygrave, W. D., & Autio, E. (2006). Global entrepreneurship monitor 2005 executive report.
- Miocevic D, Morgan R. E., Operational capabilities and entrepreneurial opportunities in emerging market firms: explaining exporting SME growth.

International Marketing Review, 2018; 35(2):320–341.
<https://doi.org/10.1108/IMR-12-2015-0270>.

- Nadkarni S., Herrmann P., Perez P.D., Domestic mindsets and early international performance: the moderating effect of global industry conditions. *Strat Manag J*, 2011; 32(5):510–531.
- Portney, K.E., 2015. Sustainability. The MIT press essential knowledge series the Massachusetts Institute of Technology (MIT) press, Cambridge, Massachusetts. Sustainability
- Rosengren, S., Eisend, M., Koslow, S., & Dahlen, M., A meta-analysis of when and how advertising creativity works. *Journal of Marketing*, 2020; 84(6), 39-56.
- Savcı, M., Tam zamanlı üretim sisteminin üretim giderlerine etkisi: çay işletmesi örneği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2019; 10(19), 290-309.
- Semerciöz, F., & Sözüer, A., Küçük İşletmenin Büyüme Yolu: Rekabet Stratejileri Ve Bir Örnek Olay İncelemesi. 8. *Kobi'ler Ve Verimlilik Kongresi*, 2012, 243.
- Suluk, S., 2021. Sürdürülebilir Kalkınma: G7 Ülkelerinin Ekonomik Büyüme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Çevre Kirliliği Açısından İncelenmesi (1991-2014). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Nevşehir.
- Tamvada, J. P., & Chowdhury, R., The irrationality of rationality in market economics: A paradox of incentives perspective. *Business & Society*, 2023; 62(3), 482-487.
- TCMB, (2023). *Sanayi Kapasite Kullanım Oranları (%) (NACE REV.2)(Aylık). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Verileri* (https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_21/6007/Da taGroup/turkish/bie_kko2/).
- TÜİK, (2023). *Türkiye İstatistik Kurumu Web Adresi*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2021-45685>.
- Türkeş, N. (2017). Türkiye'de sosyal girişimciliğin gelişimi ve bir örnek olarak İhsan Doğramacı. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- UNESCO, 2023. Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri İhtisas Komitesi. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. <https://www.unesco.org.tr/>
- Uzundumlu, 2012a. Üretim, maliyet ve azalan verimler kanunu. Tarım Ekonomisi 5.hafta Ders Notları.
- Uzundumlu, 2012b. Ekonomik kuralların tarıma uygulanması. Tarım Ekonomisi 13-14.hafta Ders Notları.
- Uzundumlu, A.S. ve Kurtoglu, S. (2021). Tarıma Dayalı Sanayi, Ziraat, Orman ve Su Ürünlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler - Bölüm 9, Cilt 1: 171-188. Gece kitablığı, ISBN: 978-625-8002-19-5.

- Uzundumlu, A.S., (2023). Tarımsal Girişimcilik Ders Notları. Erişim Adresi: <https://avesis.atauni.edu.tr/asuzseme/dokumanlar>. Erişim Tarihi: 17.08.2023.
- Varol, M., K., ve Saraç, M. S., Doğaltaş fabrikasında fayans üretim hattındaki kalite kontrol uygulaması. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 2022; 37(3), 717-730.
- Worldbank, (2023). *World Development Indicators*. <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=TX.VAL.TECH.MF.ZS&country=>.
- Xue, R., Qian, G., Qian, Z., & Li, L., Entrepreneurs' implicit and explicit achievement motives and their early international commitment. *Management International Review*, 2021; 61, 91-121.
- Yasin, N., & Hafeez, K., Three waves of immigrant entrepreneurship: a cross-national comparative study. *Small Business Economics*, 2023; 60(3), 1281-1306.
- Yükçü, S., & Atağan, G., Etkinlik, Etkililik Ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2009; 23(4), 1-13.
- Zahra SA., Korri JS., Yu J., Cognition and international entrepreneurship: Implications for research on international opportunity recognition and exploitation. *Int. Bus. Rev.*, 2005; 14(2):129–146. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2004.04.005>.
- Zahra, S. A., Sapienza, H. J., & Davidsson, P., Entrepreneurship and dynamic capabilities: A review, model and research agenda. *Journal of management studies*, 2006; 43(4), 917-955.
- Zane, M. (2023). Efficiency vs. Effectiveness: What's The Difference? (With Examples). <https://www.zippia.com/advice/efficiency-vs-effectiveness/>.

KÜRESEL SALGIN TARIM, GIDA GÜVENLİĞİ VE GEÇİM KAYNAKLARINI NASIL ETKİLEDİ? TÜRKİYE'DEN KANITLAR

Ferda Nur ÖZDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk üniversitesi/Ziraat Fakültesi-Tarım Ekonomisi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5177-153X
- ❖ Mail: ferdanur.ozdemir@atauni.edu.tr

Adem AKSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk üniversitesi/Ziraat Fakültesi-Tarım Ekonomisi
- ❖ ORCID: 0000-0003-4342-9272
- ❖ Mail: aaksoy@atauni.edu.tr

Ümit AVCIOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi/Narman Meslek Yüksek Okulu
- ❖ ORCID: 0000-0002-9823-3173
- ❖ Mail: avcioglu@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2019. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2019.pdf>
- Brief, P. (2020). The impact of COVID-19 on food security and nutrition. *United Nations*, 1-22.
- Dev, S. M. (2020). Addressing COVID-19 impacts on agriculture, food security, and livelihoods in India. *IFPRI book chapters*, 33-35.
- Eastwood, C. R., Edwards, J. P., & Turner, J. A. (2021). Anticipating alternative trajectories for responsible Agriculture 4.0 innovation in livestock systems. *Animal*, 15, 100296.
- Hassen, T. B., & El Bilali, H. (2022) Impacts of the Russia-Ukraine War on Global Food Security: Towards More Sustainable and Resilient Food Systems? *Foods*. 11 2301.
- Kathiresan, A., Nagai, T., & Haneishi, Y. (2020). Policy options for galvanizing Africa's rice sector against impacts of COVID-19. *World Development*, 136, 105126.
- Manavgat, G., Daştan, İ., & Abbasi, A. (2021). COVID-19 Pandemisinin Türkiye'de Hanehalkı Yoksulluğu, Sağlık Harcamaları ve Sağlıkta Finansal Koruma Üzerindeki Olası Etkileri. *Eurasian Journal of Health Technology Assessment*, 5(1), 27-44.
- Molotoks, A., Smith, P., & Dawson, T. P. (2021). Impacts of land use, population, and climate change on global food security. *Food and Energy Security*, 10(1), e261.
- Phillipson, J., Gorton, M., Turner, R., Shucksmith, M., Aitken-McDermott, K., Areal, F., ... & Shortall, S. (2020). The COVID-19 pandemic and its implications for rural economies. *Sustainability*, 12(10), 3973.
- Pu, M., & Zhong, Y. (2020). Rising concerns over agricultural production as COVID-19 spreads: Lessons from China. *Global food security*, 26, 100409.
- Reardon, T., Bellemare, M. F., & Zilberman, D. (2020). How COVID-19 may disrupt food supply chains in developing countries. *IFPRI book chapters*, 78-80.
- Rose, D. C., & Chilvers, J. (2018). Agriculture 4.0: Broadening responsible innovation in an era of smart farming. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 2, 87.
- Saqr, M., & Wasson, B. (2020). COVID-19: Lost opportunities and lessons for the future. *International journal of health sciences*, 14(3), 4.
- Tamru, S., Hirvonen, K., & Minten, B. (2020). Impacts of the COVID-19 crisis on vegetable value chains in Ethiopia. *IFPRI book chapters*, 81-83.
- Tuik, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarimsal-Girdi-Fiyat-Endeksi-Mayis-2023-49556>

- Tuik, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>
- Tuik, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=enflasyon-ve-fiyat-106&dil=1>
- Tuik,2023
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-%C4%B0statistikleri-Temmuz-2023-49375&dil=1>
- Viana, C. M., Freire, D., Abrantes, P., Rocha, J., & Pereira, P. (2022). Agricultural land systems importance for supporting food security and sustainable development goals: A systematic review. *Science of the total environment*, 806, 150718.
- Weersink, A., von Massow, M., & McDougall, B. (2020). Economic thoughts on the potential implications of COVID-19 on the Canadian dairy and poultry sectors. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie*, 68(2), 195-200.
- Workie, E., Mackolil, J., Nyika, J., & Ramadas, S. (2020). Deciphering the impact of COVID-19 pandemic on food security, agriculture, and livelihoods: A review of the evidence from developing countries. *Current Research in Environmental Sustainability*, 2, 100014.

SOSYO-EKONOMİK VE EKOLOJİK AÇIDAN BİTKİ HASTALIKLARI YÖNETİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Cenk KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-4470-0802
- ❖ Mail: cenkkeskin@atauni.edu.tr

Ferda Nur ÖZDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-5177-153X
- ❖ Mail: ferdanur.ozdemir@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abboud TG, Zubaer A, Wai A, Hausner G. 2018. Hollanda karaağaç hastalığı mantarının tam mitokondriyal genomu *Ophiostoma novo-ulmi* subsp. *Novo-Ulmi*. *Kanada Mikrobiyoloji Dergisi*, **64**, 339–348.
- Borsellino V, Schimmenti E, El Bilali H. 2020. Agri-food markets towards sustainable patterns. *Sustainability*, **12**, 2193.
- Burdon J J, Barrett L G, Rebetzke G, Thrall P H. 2014. Guiding deployment of resistance in cereals using evolutionary principle. *Evolutionary Applications*, **7**, 609–624.
- Burdon J J, Barrett L G, Yang L N, He D C, Zhan J. 2020. Maximizing world food production through disease control. *BioScience*, **70**, 126–128.
- Burdon JJ, Barrett LG, Yang L N, O DC, Zhan J. 2020. Hastalık kontrolü yoluyla dünya gıda üretimini en üst düzeye çıkarmak. *Biyobilim*, **70**, 126–128.
- Carroll C L, Carter C A, Goodhue R E, Lawell C C L, Subbarao K V. 2018. A review of control options and externalities for verticillium wilts. *Phytopathology*, **108**, 160–171.
- Clark SL, Schlarbaum SE, Saxton, Baird R. 2019. Amerika Birleşik Devletleri'nin güneydoğusunda ekilen arka kuşak Amerikan kestanelerinin (*Castanea dentata*) sekiz yıllık yanıklığı (*Cryphonectria parasitica*) direnci. *Orman Ekolojisi ve Yönetimi*, **433**, 153–161.
- Durán P, Thiergart T, Garrido-Oter R, Agler M, Kemen E, Schulze-Lefert P, Hacquard S. 2018. Microbial interkingdom interactions in roots promote *Arabidopsis* survival. *Cell*, **175**, 973–983
- Echodu R, Edema H, Wokorach G, Zawedde C, Otim G, Luambano N, Ateka E M, Asiimwe T. 2019. Farmers' practices and their knowledge of biotic constraints to sweetpotato production in East Africa. *Physiological and Molecular Plant Pathology*, **105**, 3–16.
- Gossmann T I, Keightley P D, Eyre-Walker A. 2012. The effect of variation in the effective population size on the rate of adaptive molecular evolution in eukaryotes. *Genome Biology and Evolution*, **4**, 658–667
- Ha T M, Shakur S, Pham Do K H. 2019. Rural–urban differences in willingness to pay for organic vegetables: Evidence from Vietnam. *Appetite*, **14**, 104273
- Ha T M, Shakur S, Pham Do K H. 2019. Rural–urban differences in willingness to pay for organic vegetables: Evidence from Vietnam. *Appetite*, **14**, 104273.
- Hatfield J L, McMullen L D, Jone C S. 2009. Nitrate-nitrogen patterns in the Raccoon River Basin related to agricultural practices. *Journal of Soil and Water Conservation*, **64**, 190–199
- He D C, Zhan J, Xie L H. 2016. Problems, challenges and future of plant disease management: From an ecological point of view. *Journal of Integrative Agriculture*, **15**, 705–715

- He D C, He M H, Amalin D M, Liu W, Alwindia D G, Zhan J. 2021. Biological control of plant diseases: An evolutionary and eco-economic consideration. *Pathogens*, 10(10), 1311.
- Houbraken M, Bauweraerts I, Fevery D, Van Labeke M C, Spanoghe P. 2016. Pesticide knowledge and practice among horticultural workers in the Lâm Đồng region, Vietnam: A case study of chrysanthemum and strawberries. *Science of the Total Environment*, 550, 1001–1009.
- Hruska Z, Yao H, Kincaid R, Tao F, Brown R L, Cleveland T E, Rajasekaran K, Bhatnagar D. 2020. Spectral-based screening approach evaluating two specific maize lines with divergent resistance to invasion by aflatoxigenic fungi. *Frontiers in Microbiology*, 10, 3152.
- Landguth E, Holden ZA, Mahalovich MF, Cushman SA 2017. ABD'nin kuzey kayalık dağlarında kabarcıklı paslanmaya dayanıklı beyaz kabuklu çam dikmek için peyzaj genetiği simülasyonlarını kullanma. *Genetikte Sınırlar*, 8, 9.
- Lee SH, Shin H, Kim JH, Ryu KY, Kim HT, Cha B, Cha JS. 2019. Sodyum hipokloritteki mevcut klor içeriği ile toprak kaynaklı mantar patojenlerinin koloni büyümesinin inhibisyonu üzerindeki etkisi. *Bitki Patolojisi Dergisi*, 35, 156-163.
- Leong W H, Teh S Y, Hossain M M, Nadarajaw T, Zabidi-Hussin Z, Chin S Y, Lai K S, Erin Lim S H. 2020. Application, monitoring and adverse effects in pesticide use: The importance of reinforcement of Good Agricultural Practices (GAPs). *Journal of Environmental Management*, 260, 109987
- Li F, Upadhyaya N M, Sperschneider J, Matny O, NguyenPhuc H, Mago R, Raley C, Miller M E, Silverstein K A T, Henningsen E, Hirsch C D, Visser B, Pretorius Z A, Steffenson B J, Schwessinger B, Dodds P N, Figueroa M. 2019. Emergence of the Ug99 lineage of the wheat stem rust pathogen through somatic hybridisation. *Nature Communications*, 10, 5068.
- Li F, Upadhyaya N M, Sperschneider J, Matny O, NguyenPhuc H, Mago R, Raley C, Miller M E, Silverstein K A T, Henningsen E, Hirsch C D, Visser B, Pretorius Z A, Steffenson B J, Schwessinger B, Dodds P N, Figueroa M. 2019. Emergence of the Ug99 lineage of the wheat stem rust pathogen through somatic hybridisation. *Nature Communications*, 10, 5068.
- Li Y, van der Lee T A, Evenhuis A, van den Bosch GB , van Bekkum P J, Förch MG, van Gent-Pelzer MP , van Raaij HM, Jacobsen Huang SW, Govers F, Vleeshouwers VG, Kessel G J. 2012. Hollanda'daki *Phytophthora infestans*'ın popülasyon dinamikleri, baskın klonal soyların genişlemesini ve yayılmasını ve cinsel yavrularda virülansı ortaya koymaktadır. *Genler, Genomlar, Genetik*, 2, 1529–1540.
- Mazigo H D, Massawe I S, Rumisha S F, Kweka E J, Mboera L E G. 2019. Rice farmers' perceptions and acceptability in the use of a combination of biolarvicide (*Bacillus thuringiensis* var. *israeliensis*) and fertilizers application for malaria control and increase rice productivity in a rural district of central Tanzania. *Malaria Journal*, 18, 71

- Savary S, Willocquet L, Pethybridge S J, Esker P, McRoberts N, Nelson A. 2019. The global burden of pathogens and pests on major food crops. *Nature Ecology & Evolution*, 3, 430–439.
- Sherman J, Burke J M, Gent D H. 2019. Cooperation and coordination in plant disease management. *Phytopathology*, 109,1720–1731.
- Sommerhalder R J, McDonald B A, Mascher F, Zhan J. 2011. Effect of hosts on competition among clones and evidence of differential selection between pathogenic and saprophytic phases in experimental populations of the wheat pathogen. *BMC Evolutionary Biology*, 11, 188
- Sponsler D B, Grozinger C M, Hitaj C, Rundlöf M, Botías C, Code A, Lonsdorf E V, Smith D J, Suryanarayanan S, Thogmartin W E, Williams N, Zhang M, Douglas M R. 2019. Pesticides and pollinators: A socioecological synthesis. *Science of the Total Environment*, 662, 1012–1027.
- Varah A, Ahodo K, Coutts S R, Hicks H L, Comont D, Crook L, Hull R, Neve P, Childs D Z, Freckleton R P, Norris K. 2020. The costs of human-induced evolution in an agricultural system. *Nature Sustainability*, 3, 63–71
- Verger PJ, Boobis AR 2013. Pestisitleri gıda güvenliği ve emniyeti açısından yeniden değerlendirin. *Bilim*, **341**, 717–718.
- Yang L N, Pan Z, Zhu W, Wu E, He D C, Yuan X, Qin Y, Wang Y, Chen R, Thrall P H, Burdon J J, Shang L P, Sui Q J, Zhan J. 2019. Enhanced agricultural sustainability through withinspecies diversification. *Nature Sustainability*.
- Zhan J, Mundt C C, Hoffer M E, McDonald B A. 2002. Local adaptation and effect of host genotype on the rate of pathogen evolution: An experimental test in a plant pathosystem. *Journal of Evolutionary Biology*, 15, 634–647.
- Zhan J, Thrall PH, Burdon J J. 2014. Evrimsel ilkeler aracılığıyla sürdürülebilir bitki hastalıkları yönetimine ulaşmak. *Bitki Biliminde Eğilimler*, **19**, 570–575.
- Zheng F, Li Y, Zhang Z, Jia J, Hu P, Zhang C, Xu H. 2020. Yüksek verimli pirinç püskürtme kontrolü için çay saponininin yağmur haslıgını iyileştirmek için çevre dostu bir poliüretan sisteme sahip yeni strateji. *Temiz Üretim Dergisi*, **264**, 121685.
- Zheng R R, Zhan J, Liu L X, Ma Y L, Wang Z S, Xie L H, He D C. 2019. Factors and minimal subsidy associated with tea farmers' willingness to adopt ecological pest management. *Sustainability*, 11, 6190.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM PERSPEKTİFİNDE GIDA GÜVENCESİ

Seval KURTOĞLU

- ❖ KurumBilgisi: Bayburt Üniversitesi, Demirözü MYO
- ❖ ORCID: 0000-0002-7098-2199
- ❖ Mail: sevalkurtoglu@bayburt.edu.tr

Kaynakça

- Aksoy, A. D. (2022). Sürdürülebilirlik Kavramının Tarihçesi ve Gelişimi . <https://arzudenizaksoy.com/yazi/surdurulebilirlik-kavraminin-tarihcesi-ve-gelisimi> Erişim Tarihi: 29.09.2013
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. Sosyal Politika Konferansları Dergisi 50,1011-1028. İstanbul Üniversitesi.
- Dağdur, E. ve Olhan, E. (2015). Küresel gıda güvenesi endeksi kapsamında türkiye'nin değerlendirilmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 21(1- 2), 49-61.
- Economist Impact <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>. Erişim Tarihi.29.09.2023
- Eştürk, Ö. ve Ören, M. N. (2014). Türkiye'de tarım politikaları ve gıda güvenesi. Yuzuncu Yıl University Journal of Agricultural Sciences, 24(2), 193-200.
- Jaiswal, D. K., Krishna, R., Chouhan, G. K., ve ark. (2022) . Bio-fortification of minerals in crops: Current scenario and future prospects for sustainable agriculture and human health. Plant Growth Regulation, 98(1), 5-22. <https://doi.org/10.1007/s10725-022-00847-4>.
- Kayışoğlu, Ç. ve Türksoy, S. (2023). Tarımda Sürdürülebilirlik ve gıda güvenliği. Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 37(1), 289-303.
- Kıymaz, T., ve Şahinöz, A. (2010). Dünya ve Türkiye–gıda güvenesi durumu. Ekonomik Yaklaşım, Cilt : 21, Sayı : 76, ss. 1-30
- Koç, H. (2023). Covid-19 pandemisinin tüketicilerin gıda güvenesi algısına etkileri ve ödeme isteklilikleri: Samsun ili örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Köksal, H. (2004). Sürdürülebilir tarım. Tarımsal ekonomi araştırma enstitüsü, 5(2).
- Kubaş, A., & Aydın, N. (2022). Sürdürülebilir tarım algısı. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 8(4), 56–62.
- Sertyeşilşik, E. (2022). Gıda güvenesini arttırmaya yönelik sürdürülebilir tarım ve çevre politikaları. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 13(36), 1394-1406.
- Soyhan, S. (2020). Türk tarım sektörünün sürdürülebilir gıda güvenesi açısından değerlendirilmesi: Veri zarflama analizi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Şen, H., Kaya, A., ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. Ekonomik Yaklaşım, 29(107).
- Turan, Ö. (2012). Gıda güvenesi değerlendirmesinde kullanılan yöntemler. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

WIKİPEDIA,https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C4%B1da_g%C3%BCvencesi#G%C4%B1da_g%C3%BCvencesinin_temelleri.Erişim tarihi:29.09.2023

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMALARI ÇERÇEVESİNDE PERAKENDE TİCARET VE GIDA İMALATI YAPAN ŞİRKETLERİN ÇEVRESEL PERFORMANSLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA¹

Ebru DEMİRCİ

- ❖ İstanbul Üniversitesi
- ❖ 0000-0002-1724-2925
- ❖ edemirci@istanbul.edu.tr

Ayşe KORKMAZ

- ❖ İstanbul Üniversitesi
- ❖ 0000-0002-7389-7053
- ❖ aysekorkmaz@ogr.iu.edu.tr

¹ Bu çalışma 9th Global Business Research Congress (GBRC.2023) de sunulmuştur. Kitap bölümünde araştırma kapsamı genişletilerek ele alınmıştır.

Kaynaklar

- Adanacıoğlu H., Saner G. , Ağır B. (2018), Sürdürülebilir Gıda Değer Zinciri Yaklaşımı, Tarım ve Doğa Dergisi, Sayı:21, 221-226
- Akkan E. Ve Bozkurt M.,(2020), Covid-19 süreci ve sürdürülebilirlikte sosyal boyutun önemi: Türkiye’de faaliyet gösteren gıda perakendecilerinin finansal olmayan raporları üzerine bir içerik analizi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi s.536-547
- Burhan, A.H.N. ve Rahmanti, W., 2012. The impact of sustainability reporting on company performance. Journal of Economics, Business, & Accountancy Ventura, 15(2), pp.257-272
- Cheng-Ru Wu, Lin Chin-Tsai, Tsai Pei-Hsuan. (2008). Financial Service of Wealth Management Banking: Balanced Scorecard Approach, Journal of Social Sciences 4 (4), s.255-263
- Demirci E, Yazar Okur G. ve Duman Doğaner B., (2023), Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Kalitesinin Değerlendirilmesi: Küresel Konteyner Hat Operatörleri Üzerine Bir İnceleme, pp.
- Dias-Sardinha, I. ve Reijnders, L., 2001. Environmental performance evaluation and sustainability performance evaluation of organizations: an evolutionary framework. Eco-Management and Auditing: The Journal of Corporate Environmental Management, 8(2), pp.71-79.
- Duran B., (2018), Sürdürülebilirlik Kavramının Önemi, Karşılaşılan Sorunlar Ve Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi, yüksek lisans tezi, sf:38, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gökalp B.,(2020), Şirketlerin Çevreye Karşı Sorumluluklarının Sürdürülebilirlik Raporları Aracılığıyla İncelenmesi, yüksek lisans tezi, sf:1-2,Başkent Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü
- GRI, 2012. Global reporting initiative. <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx> [E.T.: 20.11.2022].
- Karadeniz E. Ve Uzpak B., (2020), Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde Sürekli Olarak Yer Alan Şirketlerin Sürdürülebilirlik Faaliyetlerinin Analizi, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 13 492-511
- Michelon, G., Pilonato, S., & Ricceri, F. (2015). “CSR Reporting Practices and the Quality of Disclosure: An Empirical Analysis”, Critical Perspectives on Accounting, 33, 59-78.
- Özevin O., (2022), Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Entropi Ve TOPSİS Yöntemleriyle Ölçülmesi: BIST Şirketleri Üzerine Bir Uygulama,Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:95, 75-98
- P.W. Gerbens-Leenes , H.C. Moll, A.J.M ve Schoot Uiterkamp, Design and Development of a Measuring Method For Environmental Sustainability in Food Production Systems, Ecological Economics, Sayı:46 231-248

- Senir G. ve Büyükkeklik A. (2017), Sürdürülebilirlik Raporlaması Ve Lojistik Şirketler Üzerine Bir Uygulama, The International New Issues In Social Science, Sayı: 5, 119-138.
- Şahin Z. ve Çankaya F.,(2018), Türkiye’de Grı Rehberine Göre Hazırlanan Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sf:860-879
- Taş D. Ve Olum E., (2020), Yiyecek-İçecek Sektöründe Sürdürülebilirlik ve Yenilikçi Yaklaşımlar,Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, Sayı:4 3082-3098
- Toprak F., (2015), Şirketlerin Sürdürülebilir Çevre Politikaları Ve Rekabet Avantajları, yüksek lisans tezi, sf:4 , Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz E ve OĞUZ R(2020), Türkiye’deki Konaklama İşletmelerine Ait Sürdürülebilirlik Raporlarının Grı Raporlama Standartlarıyla Karşılaştırmalı Analizi, Journal of Social and Humanities Sciences Research
- Yontar,E. ve Ersöz S. (2020), Investigation of Food Supply Chain Sustainability Performance for Turkey’s Food Sector, Frontiers in Sustainable Food Systems.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, TARIM, GELECEK

Doç. Dr. Müzeyyen KUTLUCA KORKMAZ

- ❖ Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-1542-7088
- ❖ Mail: muzeyyen.korkmaz@ozal.edu.tr

KAYNAKLAR

- Anonymous (2023). <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> (25.09.2023).
- Akbaş, B. (2019). Sürdürülebilir Tarımda Entegre Mücadele Çalışmalarının Ülkemiz Açısından Değerlendirilmesi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 4 (1): 32-40.
- Arslan, Ö. (2018). Muş İli Özelinde Doğal Tarım ve Hayvancılığa Dayalı Sürdürülebilir Bir Ekonomik Gelişim. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1) 75–90.
- Aydın Eryılmaz G, Kılıç, O. (2018). Türkiye’de Sürdürülebilir Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(4):624-631.
- Aydın Eryılmaz, G., Kılıç, O. & Boz, İ. (2019). Türkiye’de Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamalarının Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 29 (2): 352-361.
- Candoğan K, Özdemir, G. (2021). Sürdürülebilir Et Üretimi İçin Yenilikçi Yaklaşımlar. *Gıda*, 46(2) 408-427.
- Civelek M, Karadağ L. (2020). Tarım Turizmi Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi. *Turizm Akademik Dergisi*, 7 (2), 145-164.
- Çınar İ, Köknaroğlu, H. (2019). Süt Sığırıcılığında Irkın Sürdürülebilirlik Üzerine Etkisi. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14 (2):143-155.
- Dağ M.M, Akbay, C. (2022). Sürdürülebilir Tarımsal Uygulamalar ile Küresel Gıda Krizine Karşı Alternatif Çözümler. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 101-113.
- Gümüş M.G, Durduran, S.S. (2020). Sürdürülebilir Arazi Yönetiminde Optimal Tarım Arazilerinin Belirlenebilmesi İçin Çok Kriterli Karar Destek Sistemlerinin Kullanımı: Beyşehir-Kaşaklı Alt Havzası Örneği. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 9(2): 883 – 897.
- Kirmikil M, Ertaş, B. (2020). Tarım 4.0 ile Sürdürülebilir Bir Gelecek. *Icontech International Journal*, 4(1)I 1-12.
- Koyuncu M, Nageye, F.İ. (2020). İklim Değişikliğinin Sürdürülebilir Hayvancılığa Etkileri, *J. Anim. Prod.*, , 61 (2): 157-167.
<https://doi.org/10.29185/hayuretim.673145>
- Nohutçu, L., Tunçtürk, M. & Tunçtürk, R. (2019). Yabancı Bitkiler ve Sürdürülebilirlik. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 24 (2): 142-151.
- Özkan M, Armağan, G. (2019). Tarım İşletmelerinde Sürdürülebilirliğin Ölçülmesi: Aydın İli Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(1): 109-116.
- Paravar, A., Piri, R., Balouchi, H. & Ma, Y. (2023). Microbial seed coating: An attractive tool for sustainable agriculture. *Biotechnology Reports*, 37, e00781.

- Pereira, A.E.S., Oliveira, J.L., Savassa, S.M. et al., (2022). Lignin nanoparticles: New insights for a sustainable agriculture. *Journal of Cleaner Production*, 345, 131145.
- Qaim, M. (2020). Role of New Plant Breeding Technologies for Food Security and Sustainable Agricultural Development. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 42(2): 129–150. doi:10.1002/aep.13044129.
- Sav, O., Sayın, C. (2018). Tarımda Kalma Eğilimini Etkileyen Başlıca Faktörlerin Genel Bir Değerlendirmesi. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(Özel Sayı): 190-197.
- Sridhar, A., Balakrishnan, A., Jacob, M.M. et al. (2023). Global impact of COVID-19 on agriculture: role of sustainable agriculture and digital farming. *Environ Sci Pollut Res* 30, 42509–42525. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-19358-w>
- Tahat, M.M., Alananbeh, K.M., Othman, Y.A. & Leskovaar, D.I. (2020). Soil Health and Sustainable Agriculture. *Sustainability*, 12, 4859; doi:10.3390/su12124859
- Tarhan, Y., Açıksoz, S. & Çelik, D. (2019). Lavanta Tarımı ve Sürdürülebilir Kalkınma: Isparta/Keçiborlu-Kuyucak Köyü Örneği. *Bartın University International Journal of Natural and Applied Sciences*, 2 (2): 216-227.
- Tuna, M., Kargıoğlu Ş. & Ağaoğlu, D. (2020). Tarım Turizminin Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Açısından Önemi: Bodrum Mandalına Bahçeleri Örneği. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4 (1): 31-47, doi: 10.30625/ijctr.654430.
- Ulian T, Diazgranados M, Pironon S, et al. (2020). Unlocking plant resources to support food security and promote sustainable agriculture. *Plants, People, Planet*, 2:421–445. <https://doi.org/10.1002/ppp3.10145>
- Yıldız, H.İ. (2021). Sürdürülebilirlik Temelli Tarımsal Standartlara Uygulanan Desteklerin Etkisinin Analizi: Aydın İli İncir Örneği. *Doktora Tezi*, Aydın: Aydın Menderes Üniversitesi.
- Zengin B, Aksoy, G. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Yeşil Pazarlama ve Yeşil Finans Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2: 362 – 379.

**TARIMSAL FAALİYETLERİN
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: SU ÜRÜNLERİ
ÜRETİMİ İLE ORGANİK TARIM
FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Öğr. Gör. Dr. Ömer Faruk ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek
Yüksekokulu
- ❖ ORCID: 0000-0001-7415-6049
- ❖ Mail: ofaruk.aslan@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akgül, U., “Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı”, *Antropoloji*, 24, 133-164.
- Alkin, E., *İktisada Giriş*, (11-20 Ünite), Editör: İlyas Şıklar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No:1472, Açıköğretim Fakültesi Yayın No:785, Anadolu Üniversitesi Yayınlar, 7. Baskı, Eskişehir, 2008.
- Aydın E., G./ Kılıç, O. ve Boz, İ., “Türkiye’de Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamalarının Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 2, 2019, 352-361.
- Benek, S., “GAP Bölgesi’nde Tarımsal Faaliyetlerin Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 26, Temmuz 2012, 195-215.
- Flammang, R.A., *Economic Growth and Economic Development: Counterparts or Competitors?*, *Economic Development and Cultural Change*, The University of Chicago Press, Vol: 28, No: 1, 1979, 47-61.
- Gıda Hattı, “Tarım nedir”, <https://www.gidahatti.com/haber/11541927/tarim-nedir-tarim-faaliyetleri-nelerdir> (E.T.: 25.09.2023).
- Gürlük, S., “Sürdürülebilir Kalkınma Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanabilir Mi?”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), Ekim 2010, 85-99.
- Keleş, R., *Kent Bilimleri Sözlüğü*, İmge Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 1998.
- Noyan, E., “Türkiye’deki Tarımsal Faaliyetlere Uygulanan Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2016.
- Özmehmet, E., “Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları”, *Journal of Yaşar University*, Volume: 3, Issue: 12, 1853-1876.
- Tıraş, H.H., “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2012, 57-73.
- Tureng, <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/sustainability> (E.T.: 20.09.2023).
- TÜİK, *Organik Bitkisel Üretim ve Yüzde Değişimi- Tarım alanları ile Su Ürünleri İstatistikleri*, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1> (E.T.: 26.09.2023).
- United National Sustainability Development Goals, https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2023/08/what-is-sustainable-development/?gclid=CjwKCAjw9-6oBhBaEiwAHv1QvGg5Q_OOyUu2p4Y8fx57193Jox7AiZeJgNrtrNWSW Wux0FHChgRCSxoCFIQQAvD_BwE (E.T.: 21.09.2023).
- Yapıcı, M., “Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2003, 223-229.

TÜRKİYE’DE GÜBRE ÜRETİM TÜKETİM ve TİCARETİNDE MEVCUT DURUM ANALİZİ

Vedat ALTUNTEPE

- ❖ Kurum Bilgisi : İnönü İlkokulu Müdürlüğü - Iğdır/Merkez
- ❖ ORCID : 0009-0009-7448-7732
- ❖ Mail : bayvedatt@hotmail.com

Emine AŞKAN

- ❖ Kurum Bilgisi : Iğdır Üniversitesi/ Ziraat Fakültesi – Tarım Ekonomisi
- ❖ ORCID : 0000-0002-4002-6592
- ❖ Mail : 25emineaskan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Altan, T., Kanber, R., Özbek, H., Şekeroğlu, E. (2000). *Tarım ve Çevre, Özgürlük Dünyası Dergisi*, Sayı:102
- Atılğan, A., Çoşkan, A., Saltuk, B., Erkan, M. (2007). Antalya Yöresindeki Seralarda Kimyasal ve Organik Gübre Kullanım Düzeyleri ve Olası Çevre Etkileri. *Ekoloji* 15 (62), 37-47.
- Bilge, B., Artukoğlu, M. M. (2019). Türkiye’de Son Yıllarda Gübrede Uygulanan Politikalara Genel Bir Bakış, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25 (2).
- Cüre, B. (2022). Kimyasal ve Organik Gübrelerin Çevre Üzerine Etkisi. *Biyosistem Mühendisliği Dergisi*, 3(2), 98-107.
- Eraslan F., İnal A., Güneş A., Erdal İ. & Coşkan A. (2010). Türkiye’de Kimyasal Gübre Üretim Ve Tüketim Durumu, Sorunlar, Çözüm Önerileri Ve Yenilikler. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. 11- 15 Ocak 2009.
- GÜBRETAS, (2013). Türkiye Gübre Sanayii 2012 Yılı Değerlendirmesi.
- GÜBRETAS, (2023). Türkiye Gübre Sanayii 2023 Yılı Değerlendirmesi.
- Kacar, B. ve Samet, H. (1996). Türkiye’de Planlı Dönemde Kimyasal Gübre Üretimi ve Tüketimi, *Journal of Agriculture and Forestry*, Sayı: 20, 41 – 47.
- Karaçal, İ. ve Tüfenkçi, Ş. (2010). Bitki Beslemede Yeni Yaklaşımlar ve Gübre- Çevre İlişkisi, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 257-268, 11-15 Ocak, Ankara.
- Konyalı, S. (2016). Türkiye’de gübre üretimi ve uygulanan politikalar. *Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 2041-2048.
- Özdemir A., Kahraman S. (2023). Toprak Bilgisi ve Bitki Besleme <https://docplayer.biz.tr/7896663-Toprak-bilgisi-ve-bitki-besleme.html>
- Polat, H., Güngör, İ., Koca, C. (2013). Türkiye’de Kullanılan Azotlu Gübrelerin Standart ve Yönetmeliklerle Uyumluluğu Üzerine Bir Araştırma, *Toprak-Su Dergisi*, 2 (2), 102 – 111, Ankara
- Şahin, G. (2016). Türkiye’de Gübre Kullanım Durumu ve Gübreleme Konusunda Yaşanan Problemler. *Tarım Ekonomisi Dergisi*. 22 (1)
- Şengül, H., Güneş, E., Artukoğlu, M., Kızılaslan, H. (2010). Tarımsal Girdi Kullanımı ve Politikaları, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Cilt: 2, 853 – 860, Ankara
- Taban, S., Şahin, Ö. (2018). Gübre Kullanımının Öyküsü Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü Ankara.
- TAGEM, (2018). Gübre Sektör Politika Belgesi 2018-2022. Tarım ve Orman Bakanlığı Toprak Gübre Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- TOB, (2023). Bitkisel Üretim, Bitki Beslenme İstatistikleri Veri Tabanı, Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel->

Uretim/Bitki-Besleme-ve-Tarimsal-Teknolojiler/Bitki-Besleme-Istatistikleri
Erişim Tarihi (01.10.2023).

TRADE MAP, (2023). ITC - International Trade Centre. <https://www.trademap.org/>

TÜİK, (2023). Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Aralik-2022-49633> Erişim Tarihi (01.09.2023).

Wetter, J. (2015). Heinrich Böll Stiftung Derneği, 2015..<https://tr.boell.org/tr/2015/06/23/gubre-endustrisi-sektor-buyuk-amac-ortak> Erişim Tarihi (01.10.2023).

YENİ ÇAĞDA MEDYA VE İLETİŞİM

Editörler

Doç. Dr. Mustafa KARACA

Doç. Dr. Abdülhakim Bahadır DARI

Yeni Çağda Medya ve İletişim

Editör : Mustafa KARACA
Editör : Abdülhakim Bahadır DARI

ORCID (0000-0002-8204-6154)
ORCID (0000-0003-3525-5823)

ISBN 978-625-6600-34-8
E-ISBN 978-625-6600-35-5
1. Baskı Ekim

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Yeni Çağda Medya ve İletişim
KARACA, Mustafa – DARI, Abdülhakim Baahadır
1. Basım 290 s., 160 x 235 mm. Kaynakça Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika No
/ Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
YAYIN KURULU.....	5
YAZARLAR HAKKINDA	7
SOKAKTAN SANALA (Mİ)SANALDAN SOKAĞA (Mİ): TOPLUMSAL HAREKETLER.....	17
<i>Sevda KÖSE</i>	
KİMLİKLERİN MEDYATİK MEKANİZMALARLA İNŞASI VE KİMLİK TEORİSİ.....	43
<i>Sümevra TÜZÜN</i>	
METAVERSE DÜNYASINDA AVATAR YÖNETİMİ VE BİRİCİK OLMA ARZUSU	65
<i>Ceren ÇAKIROĞLU - Esra CİZMECİ ÜMİT</i>	
DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA DOĞRU VE DÜŞÜNÜLMÜŞ İLETİŞİM: HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMASI OLARAK ONLINE ALGI YÖNETİMİ	83
<i>Simge ÜNLÜ - Feyza KARABOĞA - Lütfiye YAŞAR - Erdal BİLİCİ</i>	
GERÇEKLİK SAVAŞLARININ GÖLGESİNDE DİJİTAL PROPAGANDA VE ALGORİTMALARIN ŞEFFAFLIĞI	95
<i>Mehmet Ali GAZİ</i>	
JAPONYA’NIN NÜFUZUNDAKİ ÇİN TOPRAKLARINDA JAPON İŞGAL PROPAGANDASI.....	113
<i>Mehmet Ozan GÜLADA</i>	
VERİ KULLANIMININ DİJİTAL ÇAĞDA TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ: KİŞİSELLEŞTİRME VE TÜKETİM PROPAGANDASI.....	131
<i>Mehmet Ali GAZİ</i>	
HALKLA İLİŞKİLERDE BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK SPONSORLUK	145
<i>Mehmet Akif GÜNAY</i>	
KURUMSAL İLETİŞİMDE STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL İTİBAR	183
<i>Mutlu DOĞAN GÜLLÜPUNAR</i>	

MÜZECİLİKTE DİJİTAL MEDYA UYGULAMALARI: “ÇAĞLAR BOYU UMMAN MÜZESİ” (OMAN ACROSS AGES MUSEUM) ÖRNEĞİ	205
<i>Cenk DEMİRKİRAN</i>	
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA LE PETIT JOURNAL SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ'NİN II. WILHELM TASVİRLERİ.....	229
<i>Mustafa KARACA - Abdülhakim Bahadır DARI - Caner ÇAKI</i>	
UKRAYNA'DA DEVRİMCİ HAREKETLER VE DİJİTAL İLETİŞİM	247
<i>Elif GÜRDAL LİMON</i>	
AHLAT SELÇUKLU MEZAR TAŞLARININ KÜLTÜR TURİZMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	273
<i>Mustafa Hakkı ERTAN - Özgür Ümit ÇELİK</i>	

SOKAKTAN SANALA (Mİ)SANALDAN SOKAĞA (Mİ): TOPLUMSAL HAREKETLER

Dr. Sevda KÖSE¹

Giriş

Günümüzde meydana gelen toplumsal hareketlerin pratiği ve örgütlenmesinde dijital teknoloji ve iletişimin de etkisinden söz edilebilmektedir. Günümüzde dijital teknoloji ve dijital teknolojinin getirdiği yenilikler, kitlesel ve özel iletişim imkânları, toplumsal hareketler hem konusunu hem de eylem biçimlerini değiştirmektedir. İnternet ve kablosuz ağlar üzerine kurulu dijitalleşen sosyal ağlar, bireylerin örgütlenmesi, düşünce üretmesi, koordine olma ve karar vermeleri konusunda belirleyicidir (Castells, 2013). Dolayısıyla artık, bilgi ya da talimat vermek için bir lidere, komuta ve kontrol merkezine ya da dikey bir örgütlenmeye ihtiyaç kalmadığı söylenebilir.

Bu yeni ortam kendine özgü kültürel bir dünyayı meydana getirirken, beraberinde yeni toplumsal ve bireysel ilişki biçimleri de meydana getirmiştir. Bu bağlamda yeni kimliklerin ortaya çıkması ve yeni bir kültürel ortamın oluşmasında dijital teknoloji itici bir güç olmuştur. Günümüz dünyasında, ağların sayesinde birçok birey sürekli etkileşim halindedir İnternet, insanların hayatlarının bütün boyutlarını birbirine bağlayan yaşam alanı haline gelmiştir. Toplumun geneline yayılan bu eğilim, bir yandan paylaşma kültürünü dönüştürmekte, diğer taraftan da zaman ve mekân kavramını da etkilemektedir. Bugün, insanlar sürekli ağlardan meydana gelen bir dünyada yaşamaktadır (Castells, 2013). Bu bağlamda toplumsal hareketlere katılanlar, kendileri gibi dijital teknolojiyi ve sosyal ağları kullananlar ile daha sıkı bağlarla bağlanmaktadır. İnternet ve sosyal ağların, toplumsal hareketlerin kendini gerçekleştirme alanı haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle dijital teknolojinin ve getirdiği yeniliklerin, toplumsal hareketler için yeni eylem biçimleri ortaya koyduğu söylenebilir. Ama bu yeniliklerin toplumsal hareketler üzerindeki etkisini, toplumsal hareketleri tümüyle

¹ Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Kocaeli, Türkiye, sevdakose@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7751-3240

Kaynakça

- Ayers, M. D. (2003) . “Comparing Collective Identity in Online and Offline Feminist Activists ”, In *Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice*, eds. Martha McCaughey and Michael D. Ayers, 145 – 164 . New York : Routledge
- Balkaya, F. (2014). Yeni Toplumsal Hareket Çeşidi Olarak Çevreci Hareketler, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 3(5) 32-42. ISSN: 2147-415X
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739–768. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>
- Bennett W. (2003). Communicating Global Activism, *Information, Communication & Society*, 6:2, 143-168, DOI: 10.1080/1369118032000093860a
- Bernroider, E.W.N., Harindranath, G. ve Kamel, S. (2022). "From connective actions in social movements to offline collective actions: an individual level perspective", *Information Technology & People*, 35(8). 205-230. <https://doi.org/10.1108/ITP-08-2020-0556>
- Boschelle, F.A. ve Öztürk Ö.Ç (2017). Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivizm, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 429-452
- Bozkurt, A., Hamutoğlu, N.B., Liman Kaban, A., Taşçı, G. ve Aykul, M. (2021). Dijital bilgi çağı: Dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(2), 35-63. <https://doi.org/10.51948/auad.911584>
- Brunsting, S. ve Tom P. (2002) . “ Social Movement Participation in the Digital Age: Predicting Offline and Online Collective Action ”, *Small Group Research*, 33(5): 525 – 554. DOI:[10.1177/104649602237169](https://doi.org/10.1177/104649602237169)
- Castells, M (1996). *The Information Age, Volume 1; The Rise of the Network Society*, Blackwell: Oxford
- Castells, M. (2003). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür. Birinci cilt: Ağ toplumunun yükselişi* (E. Kılıç, Çev. 2.baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Curran, M.B.F.X.(2012). Citizen:Are you a socially responsible digitalcitizen? International Society for Technology in Education’s Annual Conference, San Diego, CA.
- Çayır, K. (2009). Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler. *Yeni Sosyal Hareketler - Teorik Açılımlar*. (Kenan Çayır, Der.) İstanbul: Kaknüs.
- Çömlekçi, M. (2019). Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Ağlarda İletişim: Eleştirel Bir Yaklaşım. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (4), 3001-3020. <https://doi.org/10.15869/itobiad.601542>

- Earl J. ve Katrina, K. (2011). *Digitally Enabled Social Change Activism in the Internet Age*, The Mit Press, Cambridge, ISBN 978-0-262-01510-3
- Erkırılı B.D (2022), “Hipermodern Agoralarda Yeni Katılımcı Kültürler Ve Değişen Aktivizm Tipolojileri: Dijital yerliler, Dijital Göçmenler, Dijital Melezler Ve Dijital Bilgeler” *Dijital Aktivizm Ve Kavramlar içinde* 138-198,Ed.(Aslı İdil Tuncer),Literatür Academia
- European Commission (2020). *Shaping Europe’s Digital Future*, https://commission.europa.eu/system/files/2020-02/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf
- Flanagin, A.J Stohl, C. ve Bimber, B. (2006). Modeling the structure of collective action. *Communication Monographs* 73(1), 29-54. DOI:10.1080/03637750600557099
- Görgün Baran, A. (2020). Dijital aktivizm ve gençlik. A. Görgün Baran, O. Hazer, & M. Öztürk (Ed.) *Gençlik ve Dijital Çağ içinde* (s. 36-47). Ankara Hacettepe Üniversitesi. ISBN: 978-975-491-497-9
- Hands, J. (2011). *@ is for Activism - Dissent, Resistance and Rebellion in a Digital Culture*. London: Pluto Press.
- Horton , D. (2004) . “Local Environmentalism and the Internet”, *Environmental Politics*, 13 : 734 – 753 . <https://doi.org/10.1080/0964401042000274304>
- Işık G. (2015). *Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler: Nobel Yayınevi, Genişletilmiş 2. Baskı*
- Jan V.D (2016). *Ağ Toplumu, Epsilon Yayıncılık: İstanbul*.
- Joyce, M. (2010). *Digital Activism Decoded: the New Mechanics of Change*, New York: International Debate Education Association.
- Karatzogianni, A. (2015). Introduction: Four Phases of Digital Activism and Cyberconflict. In: *Firebrand Waves of Digital Activism 1994–2014*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137317933_1
- Kavada,A.(2010). *Activism Transforms Digital: The Social Movement Perspective, Digital Activism Decoded: the New Mechanics of Change içinde, Ed: Joyce,M*
- Kırık A.M, Çetinkaya A.ve Kurşun A.K (2021). *Digital Activism in The Context of Social Movements: The Case of Change. Org, Digital Siege içinde* Ed.(Karadoğa-Doruk E,Mengü S.,Ulusoy E.),İstanbul University Press DOI: 10.26650/B/SS07.2021.002.15
- Kırık, A. M., ve A. Özcan (2014). Bir Dijital Aktivizm Örneği: Akıllı Ağ Çeteleri [Example of a Digital Activism: Smart Mobs]. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*. 5(14), 61-77. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2014.1.004.x>
- Knibbs, K. (2013). *Slactivists, unite! Social media campaigns aren't just feelgood back patting. Digital Trends*, <http://www.digitaltrends.com/social->

media/slacktivistsunite-social-media-campaigns-arent-just-feel-good-back-patting/

- Laer, J. & Aelst, P. (2010). Internet and Social Movement Action Repertoires. *Information, Communication & Society*. 8: 1146-1171. 10.1080/13691181003628307.
- Mcphilips, F. (2006). "Internet Activism: Towards A Framework for Emergent Democracy", <http://www.iadisportal.org/digital-library/internet-activism-towards-a-framework-for-emergent-democracy>. p.329-338
- Millward, P., & Takhar, S. (2019). Social Movements, Collective Action and Activism. *Sociology*, 53(3), NP1–NP12. <https://doi.org/10.1177/0038038518817287>
- Mitu, B, Oswaldo D. ve Vega, C. (2014). Digital Activism: A Contemporary Overview. *Revista de Ştiinţe Politice*. 44. 103-112.
- Mutsvairo B. (2016). Digital Activism in the Social Media Era, Critical Reflections on Emerging Trends in Sub-Saharan Africa. *switzerland:Springer Nature* 10.1007/978-3-319-40949-8.
- Narmanoğlu, H. (2016). İnternet Aktivizmi Ve Miskin Eylemcilik Üzerine Bir Araştırma Tarih Okulu Dergisi (TOD), Yıl 9, Sayı XXV, s. 437-454.
- Nip, Joyce Y. M. (2004) . " The Queer Sisters and Its Electronic Bulletin Board: A Study of the Internet for Social Movement Mobilization" *Information, Communication and Society* 7 : 23 – 49. <https://doi.org/10.1080/1369118042000208889>
- Offe, C. (1999). "Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlanırının Zorlanması", *Yeni Sosyal Hareketler*, Editor: Kenan Çayır, Kaknüs, İstanbul.
- Ozkula, Suay. (2021). What is digital activism anyway?: Social constructions of the "digital" in contemporary activism. *Journal of Digital Social Research*. 3. 60-84. 10.33621/jdsr.v3i3.44.
- Pakulski, J. (2007). "Toplumsal Hareketler ve Sınıf: Marksist Paradigmanın Çöküşü", iç. Erbaş H. (Ed.), *Fark/Kimlik Sınıf*, Eos Yayınları, 31-71.
- Pickerill, J. (2003). *Cyberprotest: Environmental Activism Online*, Manchester University Press
- Polletta, F., & Jasper, J. M. (2001). Collective Identity and Social Movements. *Annual Review of Sociology*, 27, 283–305. <http://www.jstor.org/stable/2678623>
- Ralston S.(2022) Post Digital Activism: Petar Jandrić (Ed.). *The Encyclopaedia of Postdigital Science and Education*. Cham: Springer.
- Şengül, M., Kocatürk, G. & Bilgili, F. (2017). Sanal Mekânda Yerel Çevre Hareketleri: Türkiye’de Hes Karşıtı Mücadeleler Üzerine Bir İnceleme . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Kayfor 15 Özel Sayısı 2183-2207 <https://dergipark.org.tr/pub/sduiibfd/issue/53208/710833>

- Şentürk Ü. (2006). “Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 31-46.
- Tani E. (2018). Yeni Toplumsal Hareketler Ve Dijital Aktivizm Yeni Toplumsal Hareketler Ve Dijital Aktivizm: Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Tatar, T. (2013). "Yeni Toplumsal Hareketler ve Küresel Projeler". *Orta Doğu Analiz*, 5(57), 10-19.
- Teichert, Roman. (2019). Digital Transformation Maturity: A Systematic Review of Literature. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 67 (6)16 73-1687. Doi. 10.11118/actaun201967061673.
- Tilly, C.(2008). Toplumsal Hareketler ,İstanbul: Babil Yayınları
- Touranie, A. (1999). Toplumdan Toplumsal Harekete, Yeni Sosyal Hareketler/Teorik Açılımlar, haz. Kenan Çayır, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Vaast, E., Safadi, H., Lapointe, L., & Negoita, B. (2017). Social Media Affordances for Connective Action : An Examination of Microblogging Use During the Gulf of Mexico Oil Spill. *MIS Quarterly*, 41(4), 1179–1206.
- Yarar N.(2016). Dijital Aktivizm ve Dijital Eylem repertuarı Tipolojisi, Dijital Kavramlar, Olanaklar, Deneyimler içinde, Ed. Nilifer Timisi, Kalkedon Yayınevi
- Yaşar A (2008), Çağımızın Teorisini Jürgen Habermas'ın İletişim, Siyaset ve Modernlik Anlayışı, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Yeygel Çakır, S. (2017). Sosyal Medyada Dijital Aktivist Haraketler Üzerine Kuramsal Bir İnceleme . *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* , 5 (2) , 753-783 . DOI: 10.19145/e-gifder.303261
- Yıldırım Y.(2013) Sosyal Forumdan Öfkeli'lere, İletişim Yayınevi: İstanbul.

KİMLİKLERİN MEDYATİK MEKANİZMALARLA İNŞASI VE KİMLİK TEORİSİ

Dr. Sümeyra TÜZÜN¹

Giriş

Kimlikler iletişim sürecinde var olan ve iletişim yoluyla edinilip, benimsenen ya da benimsetilen sembolik anlam alanlarıdır. Bir etkileşim ve iletişim sistemi olan toplumsal alanda bireyler kimlikleri ile var olurlar. Birey yaşamı boyunca gerek yeni kimlikler edinmekte gerekse kimi kimliklerinden uzaklaşmaktadır. Başta aile kurumu olmak üzere, toplumdaki tüm kurumsal mekanizmalar ve ilişki biçimleri kimliklerin var edilmesinde, var edilen kimliklerin sürdürülmesinde etkin rol oynarlar.

Toplumun dinamik yapısı içerisinde bireylerin sahip olduğu çeşitli kimlikler, toplumsal etkileşim ve iletişim süreçleri ile birlikte değişip dönüşürler. Bireyler hem kendi anlam alanlarını hem de ötekileri toplumsal alanda var ederler. Bireylerin uzlaşım ile kabul ederek oluşturdukları anlamlar, kimliklerin var edilmesinde, var olan kimliklerin sürdürülmesinde önemli bir role sahiptir. Kimliklerin iletişim sürecinde başta dil olmak üzere medyatik mekanizmalarla üretilmesi, kişilerarası iletişim süreçlerini, biçimlerini ve dolayısıyla toplumsal alandaki ilişkileri doğrudan etkilemektedir

Toplumsal kimlikler var ettiği normları, değerleri ve ideolojileri ile bireylere bir yaşam alanı sunarlar. Bu yaşam alanı çoğunlukla kurumsal mekanizmalar var edilerek sürdürülür. Bu bağlamda, subjektif epistemolojik üretimler olan kimlikler belirli bir objektiviteye kavuşmuş olurlar. Dolayısıyla, kimlikler ve kimliklerin temsil edildiği ve sürdürüldüğü kurumsal mekanizmalar, ontolojik bir gerçeklik haline dönüşmektedir. Kimlikler, bu kurumsal yapılar içerisinde inşa edilirler. Ancak her ne kadar ontolojik bir gerçeklikmiş gibi gözükseler de özünde epistemolojik olan bu kurumsal yapılar, dinamik bir yapı arz

¹ Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul, Türkiye, smeyra_tzn@hotmail.com. ORCID: 0000-0003-2508-1129

Kaynakça

- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşına Kitaplar.
- Burke, P.J., Reitzes, D.C. (1991). An Identity Theory Approach To Commitment. *Social Psychology Quarterly*, 54(3), 239-251.
- Burke, P.J., Stets, J.E. (2009). *Identity Theory*, New York: Oxford University Press.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür İkinci Cilt Kimliğin Gücü*, (E. Kılıç, Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*, (E. Kılıç, Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Desrochers, S., Andreassi, J., Thompson, C. (2002). Identity Theory. *Organization Management Journal*,: 61-69.
- Erdem, S. (2020). Yapısal Sembolik Etkileşimcilik Ve Kimlik Teorisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 12(1), 50-65.
- Gleason, P. (1983). Identifying Identity: A Semantic History. *The journal of American history*, 69(4), 910-931.
- İnaç, H. (2014). Çağımızın Toplumsal Algısını Temsil Eden Parametrelerden 'Kimlik', 'Kültür' ve 'Uygarlık' Kavramlarının Sosyo-Politik Analizi. *İslam Medeniyeti Araştırma Dergisi (İMAD)*, 1(1), 35-57.
- Laclau, E., Zac, L. (1995). Aralığı Kapatmak: Siyasetin Öznesi, *Siyasal Kimliklerin Oluşumu* içinde, (A. Fethi, Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Mead, G. H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum*. (Y. Erdem, Çev.). Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Norval, A.J. (1995). Toplumsal Belirsizlik ve Apartheid'in Krizi, *Siyasal Kimliklerin Oluşumu* içinde, (A. Fethi, Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Özdemir, E. (2010). Kimlik Kavramı Ve Teorik Yaklaşımlar. *Eğitim Bilim Toplum*, 8(32), 11-31.
- Sen, A. (2006). *Kimlik ve Şiddet*, (A. Kardam, Çev.), İstanbul: Türk Henkel Yayınları.
- Sennett, R. (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (S. Durak, A. Yılmaz, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Stets, J.A., Burke, P.J. (2000). Identity Theory and Social Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(3), 224-237.
- Stets, J.E., Serpe, R.T. (2013). Identity Theory. *Handbook Of Social Psychology* içinde (ss. 31-60). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Stryker, S., Serpe, R. T. (1982). Commitment, identity salience, and role behavior: Theory and research example. In *Personality, roles, and social behavior* (pp. 199-218). Springer, New York, NY.

- Stryker, S., Burke, P. J. (2000). The past, present, and future of an identity theory. *Social psychology quarterly*, 284-297.
- Stryker, S. (2008). From Mead to a Structural Symbolic Interactionism And Beyond. *Annu. Rev. Sociol*, 34, 15-31.
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi*, (H. Tufan, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

METAVERSE DÜNYASINDA AVATAR YÖNETİMİ VE BİRİCİK OLMA ARZUSU

Ceren ÇAKIROĞLU¹

Doç. Dr. Esra CİZMECİ ÜMİT²

Giriş

Teknolojinin hızla gelişmesi ve internetin yaygınlaşması, bireylerin dijital dünyayı daha fazla benimsemesine yol açmış ve sanal gerçeklikle iç içe geçmelerini kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda, "Metaverse" terimi son yıllarda giderek artan bir popülerlik kazanmış ve dijital dünyaların geleceği hakkında heyecan verici bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu kavram, dijital dünyaların gerçek dünya ile etkileşimini ifade etmekte ve sanal gerçeklik (VR), artırılmış gerçeklik (AR), üç boyutlu (3D) dünyalar, oyunlar ve sosyal medya gibi teknolojilerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Metaverse kavramı ilk olarak 1992 yılında Neal Stephenson'ın "Snow Crash" adlı bilim kurgu romanında kullanılmış, yazar bu romanında birinci ve ikinci yaşam olarak adlandırılan sanal dünyaların varlığını tasvir etmiştir (Stephenson, 2000). Günümüzde, teknolojinin hızla ilerlemesiyle metaverse kavramı daha geniş bir anlam kazanmış ve sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve dijital dünya gibi kavramları içine almıştır.

Özünde metaverse, sanal ve gerçek dünyaların birleştiği, etkileşimli ve sürekli olarak gelişen bir dijital evreni ifade etmektedir. Metaverse, bilgisayarlar aracılığıyla oluşturulan ve yönetilen birçok farklı sanal dünyadan oluşmakta ve kullanıcılarını bu dünyalar arasında serbestçe dolaşabilen, etkileşime girebilen ve yaratıcı katkılarda bulunabilen bir platformda bir araya getirmektedir (Diaz vd., 2020).

Metaverse; sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik açıdan önemli bir etki yaratma potansiyeline sahiptir. Bireyler, metaverse içinde iş birliği yapabilmeye,

¹ Yalova Üniversitesi İletişim Sanatları Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID: 0009-0009-6600-1333, cerencakiroglu@gmail.com

² Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü, Yalova, Türkiye, esra.cizmec@yalova.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1193-9112

Kaynakça

- Adidas. (2023). *Into The Metaverse*. Erişim Tarihi: 10.06.2023: <https://www.adidas.com.tr/tr/metaverse>
- All. (2022). *Dünya'da İlk Defa Gerçekleşen Metaverse Moda Haftası'ndan Notlar*. Erişim Tarihi: 02.06.2023: <https://www.all.com.tr/dunyada-ilk-defa-gerceklesen-metaverse-moda-haftasindan-notlar/#:~:text=K%C3%BCresel%20moda%20sekt%C3%B6r%C3%BC%2C%20d%C3%BCnyan%C4%B1n%20bug%C3%BCne,ve%20gelece%C4%9Fin%20d%C3%BCnyas%C4%B1na%20ad%C4%B1m%20at%C4%B1yor.&text=Decentraland'%C4%B1n%20ilk%20Moda%20Haftas%C4%B1,Mart%202022%20tarihleri%20aras%C4%B1nda%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti%20>
- Beck, E.N. (2015). The invisible digital identity: Assemblages in digital networks. *Computers and Composition*, 35, 125-140.
- Berktan, H. (2021). *Adidas, Metaverse Dünyasına Giriyor*. Erişim Tarihi: 11.06.2023: <https://www.bloomberght.com/adidas-metaverse-dunyasina-giriyor-2293625>
- Chayka, K. (2021). *Facebook wants us to live in the metaverse*. Erişim Tarihi: 10.05.2023: <https://www.newyorker.com/culture/infinite-scroll/facebook-wants-us-to-live-in-the-metaverse>
- Cizmeci Ümit, E. (2022). Sosyal Medya Platformlarında Kişilerarası İlişkiler ve Sürdürülebilirlik: Metaverse Dünyasına Bir Bakış. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 761-782. DOI: 10.30692/sisad.1109592
- Dan, A. (2021). NFTs Reshape Brand Marketing In The Creator Economy. *Forbes*. Erişim Tarihi: 04.04.2023: <https://www.forbes.com/sites/avidan/2021/09/13/nfts-reshape-brand-marketing-in-the-creator-economy/?sh=2ed577cda2d3>
- Debter, L. (2021). *Fashion and The Metaverse: Why Ralph Lauren Wants To Sell You Digital Clothing*. Erişim Tarihi: 14.06.2023: <https://www.forbes.com/sites/laurendebter/2021/12/25/fashion-and-the-metaverse-why-ralph-lauren-wants-to-sell-you-digital-clothing/?sh=3b2844a6be89>
- Demir, M. (2023). *Metaverse'de Moda Haftası*. Erişim Tarihi: 02.06.2023: <https://fastcompany.com.tr/dergi/metaversede-moda-yarisi/>
- Díaz, J., Saldana, C., ve Avila, C. (2020). Virtual world as a resource for hybrid education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(15), 94-109.
- Dökmen, Y.Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Gorman, D. (2010). Maslow's hierarchy and social and emotional wellbeing. *Aboriginal and Islander Health Worker Journal*, 34(1), 27-29.
- Grassi, P., Garcia, M., ve Fenton, J. (2017). Digital identity guidelines (No. NIST Special Publication (SP) 800-63-3). National Institute of Standards and Technology.
- İstitutomarangoni. (2023). *Metaverse Fashion Week Explained to My Old Man*. Erişim Tarihi: 03.06.2023: <https://www.istitutomarangoni.com/en/maze35/community/metaverse-fashion-week-2023>
- Kavut, S. (2020). Kimliğin dönüşümü: Dijital kimlikler. *Selçuk İletişim*, 13(2), 987-1008. DOI: 10.18094/JOSC.691445
- Kuş, O. (2021). Metaverse: 'Dijital büyük patlamada' fırsatlar ve endişelere yönelik algılar. *Intermedia International e-journal*, 8(15), 245-266.
- Laeq, K. (2022). Metaverse: Why, How and What. Erişim Tarihi: 02.04.2023: https://www.researchgate.net/publication/358505001_Metaverse_Why_How_and_What
- Monica, P.D., ve Darma, G.S. (2022). Digital Marketing Strategy for Balinese Handicrafts Facing the Metaverse Era. *CHANNEL: Jurnal Komunikasi*, 73-84.
- Nagy, P., ve Koles, B. (2014). The digital transformation of human identity: Towards a conceptual model of virtual identity. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 20(3), 276-292. DOI:10.1177/1354856514531532 s:282
- Nikolaidis, I. (2007). Networking the metaverses. *IEEE Network*, 21(5).
- Ning, H., Wang, H., Lin, Y., Wang, W., Dhelim, S., Farha, F., ... ve Daneshmand, M. (2021). A Survey on the Metaverse: The State-of-the-Art, Technologies, Applications, and Challenges. *IEEE Internet of Things Journal*.
- Özkaynar, K. (2022). Metaverse Alanlarda Tüketim, Pazarlama Anlayışı, Markalaşma, Reklamcılık ve Yeni Fırsatlar. (Ed. Fatih Sinan Esen) *Geleceğin Dünyalarını İnşa Edecek Teknolojiler, Fırsatlar ve Tehditler* içinde, ss. 197-207. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Roblox. (2021). The Gucci Garden Experience Lands on Roblox. Erişim Tarihi: 16.06.2023: <https://blog.roblox.com/2021/05/gucci-garden-experience/>
- Soydaş, N., ve Tandaç Güneş, N. (2020). Gündelik Hayatta Benlik Sunumunun Dijital Oyunlar Üzerinde İncelenmesi: The Sims 4 Oyunu Örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 235-252. DOI: <http://doi.org/10.21733/ibad.673440>

- Stendal, K., Balandin, S., ve Molka-Danielsen, J. (2011). Virtual worlds: A new opportunity for people with lifelong disability? *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 36(1), 80-83. DOI:10.3109/13668250.2011.526597
- Stephenson, N. (2000). *Snow Crash*. Del Rey.
- Stormgain. (2022). *Şuna Bir Bakın: Lüks Moda Markaları Ürünlerini Metaverse’de Sergiliyor*. Erişim Tarihi: 03.06.2023: <https://stormgain.com/tr/news/suna-bir-bakin-luks-moda-markalari-urunlerini-metaversede-sergiliyor>
- Tekstil İşveren. (2022). *Metaverse Evreninde Yeniden Şekillenen Sektör: Tekstil*. Erişim Tarihi: 14.06.2023: <http://www.tekstilisveren.org.tr/haberler/metaverse-evreninde-yeniden-sekillenen-sektoer-tekstil>
- Türk, G. D., Bayrakçı, S., ve Akçay, E. (2022). Metaverse ve Benlik Sunumu. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 12(2), 316-333. DOI: 10.7456/11202100/008.
- Winters, T. (2022). *The Metaverse: Prepare Now For the Next Big Thing*. Amazon Digital Services.
- Yıldız, G. (2022). *Lc Waikiki’den Metaverse Hamlesi*. Erişim Tarihi: 23.05.2022: <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/metaverse-lc-waikiki/>

DİJİTALLEŞME ÇAĞINDA DOĞRU VE DÜŞÜNÜLMÜŞ İLETİŞİM: HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMASI OLARAK ONLINE ALGI YÖNETİMİ

Doç. Dr. Simgе ÜNLÜ¹
Feyza KARABOĞA²
Lütfiye YAŞAR³
Erdal BİLİCİ⁴

Giriş

Dijitalleşme, bilgi teknolojilerinin hızla gelişmesinin bir sonucu olarak günümüz dünyasının en öncelikli konularından biri haline gelmiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru siberetik, matematik ve bilgi işlem cihazlarının üretimi ve bu teknolojilerin hemen hemen her sektörde kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, yaşamın her alanı etkilenmiştir. İnternetin yaygın bir şekilde erişilebilir hale gelmesi ve bilgisayar kullanımının artması, dijital çağın belirleyici unsurları arasında yer almaktadır (Parlak 2017). Dijitalleşmenin etkisiyle bireysel ve toplumsal yaşamın her alanına yayılması, bir dijital toplum ve kültür kavramını gündeme getirme olanağı sunmaktadır (Schumacher, Sihn, ve Erol 2016). Dijitalleşme, genellikle ekonomik, kültürel ve sosyal yönleri içine aldığı için, bu alanlarda etkilerinin daha da derinlemesine olduğu gözlemlenmektedir.

İnternetin her alanda kullanımının artması, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, haber takibinden alışverişe, iletişimden eğlenceye kadar günlük yaşamın hemen her alanını etkileyen pratiklerin ortaya çıkmasına neden

¹ Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Sakarya, Türkiye, simgeunlu@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0137-4210

² Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık ABD, Sakarya, Türkiye, feyzakrbg@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1923-9965,

³ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık ABD, Sakarya, Türkiye, lutfiye.yasar2@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9008-6415,

⁴ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık ABD, Sakarya, Türkiye, erdal.bilicil@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9386-1624

Kaynakça

- Akbaba-Davulcu, Ebru. 2012. “Halkla ilişkiler ve medya”. içinde *Halkla İlişkilere Giriş*, editör I. Metin. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Akgül, Gülenday, Derya Atalan Ergin, ve Sıla Uzunpınar. 2021. “Üstün Yetenekli Ergenlerde Problemlü İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık: Drama Temelli Bir Müdahale Programının Etkililiği”. *Yaratıcı Drama Dergisi* 16(2):167–90.
- AKOVA, Sibel, ve Mehmet Nizar ASLAN. 2018. “KÜLTÜREL MARKALAŞMA UYGULAMALARINDA ALGI YÖNETİMİNİN ÖNEMİ”. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(3):125–36.
- Aksoy, Abdulkadir, ve Onur Türkölmez. 2020. “Dijital Çağa Demokrasiyi Çağırarak: Cambridge Analytica Skandalı”. *Journal of Political Administrative and Local Studies* 3(1):41–59.
- Arkonaç, Sibel Ayşen. 2005. *Psikoloji: Zihin süreçleri bilimi*. Alfa Yayınları.
- Aydın, Ayşegül Akaydın, ve Mustafa CebraİL Sadakaoğlu. 2020. “İDEOLOJİ VE INSTAGRAM: TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN YÖNETTİĞİ INSTAGRAM HESABININ KAMU DİPLOMASİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ”. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication* 10(3):221–31.
- Aydın, Özlem Kükrer. 2012. “Türkiye’de otelcilik sektöründe sosyal medyanın kullanımına yönelik bir inceleme”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (18):99–109.
- Van der Bank, C. M., ve Marjoné van der Bank. 2014. “The impact of social media: advantages or disadvantages”. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure* 4(2):1–9.
- Callamari, Peter, ve Derek Reveron. 2003. “China’s use of perception management”. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 16(1):1–15.
- Christensen, Clayton M. 2013. *The innovator’s dilemma: when new technologies cause great firms to fail*. Harvard Business Review Press.
- Eraslan, Levent. 2018. “Sosyal medya ve algı yönetimi: Sosyal medya istihbaratına giriş”. *Ankara: Anı Yayıncılık*.
- Erdem, Ayhan, ve Ebru Akbaba-Davulcu. 2017. “Halkla İlişkiler Nedir? Ne Değildir?” Ss. 5–22 içinde *Halkla İlişkilere Girişgiriş*, editör I. Metin. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Eren, Erol. 2010. “Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Yayınları, 12”. *Baskı, İstanbul, 642s*.
- Garfield, Andrew. 2002. “The offence of strategic influence: Making the case for perception management operations”. *Journal of Information Warfare* 1(3):30–39.
- Güreşçi, Murat. 2020. “COVID-19 SALGININDA TÜRKİYE’DE KRİZ

YÖNETİMİ İLETİŞİMİ: TC SAĞLIK BAKANLIĞI”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7(5):53–65.

Hargis, Michael, ve John D. Watt. 2010. “Organizational perception management: A framework to overcome crisis events”. *Organization Development Journal* 28(1):73.

Işık, Metin. 2014. “İşleyiş Açısından İletişim ve İletişimin Temel Öğeleri”. Ss. 5–15 içinde *İletişim ve Etik*, editör M. Işık. Konya: Eğitim Yayınevi.

Işık, Metin, Erdal Bilici, ve Abdülhakim Bahadır Darı. 2021. “Dijital Dönüşüm Bağlamında Halkla İlişkiler”. Ss. 131–46 içinde *Dijital İletişim Araştırmaları*, editör Ş. Güler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Jackall, Robert. 1995. *Propaganda*. C. 8. NYU Press.

Karabulut, Bilal. 2017. *Algı Yönetimi*. Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Morris, Charles G., H. Belgin Ayvaşık, ve Melike Sayıl. 2002. *Psikolojiyi anlamak*. Türk Psikologlar Derneği.

Özer, M. Akif. 2012. “Bir modern yönetim tekniği olarak algılama yönetimi ve iç güvenlik hizmetleri”. *Karadeniz Araştırmaları* (33):147–80.

Parlak, Bekir. 2017. “Dijital çağda eğitim: Olanaklar ve uygulamalar üzerine bir analiz”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22(Kayfor 15 Özel Sayısı):1741–59.

Saydam, Ali. 2014. “Algılama Yönetimi.(6. bs.)”. *İstanbul: Remzi Kitabevi*.

Schumacher, Andreas, Wilfried Sihm, ve Selim Erol. 2016. “Automation, digitization and digitalization and their implications for manufacturing processes”. Ss. 1–5 içinde *Innovation and Sustainability Conference Bukarest*. Elsevier Amsterdam, The Netherlands.

Soule, Deborah L., Akshita Puram, George F. Westerman, ve Didier Bonnet. 2016. “Becoming a digital organization: The journey to digital dexterity”. *Available at SSRN* 2697688.

Subölen, Sedef. 2020. “Covid 19 pandemisi sürecinde stresle baş etme yöntemi olarak sosyal medyada mizah olgusu: cezmikalorifer ve saykodelipaylaşımlar isimli instagram hesaplarının analizi”. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology* 11(42):123–42.

Topsümer, Füsün, Müge Elden, ve Nilay Yurdakul. 2014. *Reklam ve halkla ilişkilerde hedef kitle*. İletişim Yayınları.

Tutar, Hasan. 2008. *Simetrik ve asimetrik iletişim bağlamında örgütsel algılama yönetimi*. Seçkin Yayıncılık.

UĞURLU, Özge. 2012. “Halkla İlişkilere ‘Algı’ Çerçevesinden Bakış”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal* (32):145–64.

Ünlü, Simge, ve Lütfiye Yaşar. 2021. “Dijital Çağda E-kriz Yönetimi ve İletişim

Dijitalleşme Çağında Doğru ve Düşünülmüş İletişim:
Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Online Algı Yönetimi

Stratejileri”. Ss. 67–81 içinde *Dijital İletişim Araştırmaları*, editör Ş. Güler. Ankara: Nobel Yayınevi.

Veysel, Eren, ve Abdullah Aydın. 2014. “Sosyal medyanın kamuoyu oluşturmadaki rolü ve muhtemel riskler”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 2014(3):197–205.

Westerman, George, Didier Bonnet, ve Andrew McAfee. 2014. *Leading digital: Turning technology into business transformation*. Harvard Business Press.

Zıllıoğlu, Merih. 1993. *İletişim Nedir?* Cem Yayınları.

GERÇEKLIK SAVAŞLARININ GÖLGESİNDE DİJİTAL PROPAGANDA VE ALGORİTMALARIN ŞEFFAFLIĞI

Dr. Mehmet Ali GAZİ¹

Giriş

Dijital çağın hızlı ve devrim niteliğindeki yükselişi, insanlığın bilgiye erişim ve iletişim biçimlerini kökten değiştirerek yeni ufuklar açmıştır. Bu dönüşüm, bilgi paylaşımının genişlemesi ve erişilebilirliğinin artmasıyla birlikte, bireylerin bilgiye ulaşma kapasitesini artırmıştır. Ancak, bu dijital devrim aynı zamanda karmaşıklığın arttığı bir ortamın oluşmasına da yol açmıştır. Bilginin hızla yayılabilir olması, farklı görüşlerin ve içeriklerin her an erişilebilir hale gelmesine imkân tanımıştır. Fakat bu sınırsız bilgi denizinde yol alırken, gerçeklerle manipülatif içeriklerin karışabileceği ve bilginin çarpıtılabileceği riskleri de kaçınılmaz bir şekilde beraberinde getirmiştir.

Bu dijital devrim, "gerçeklik savaşları" kavramını öne çıkarmıştır, zira dijital platformlardaki bilginin çeşitliliği ve erişilebilirliği, farklı aktörlerin çeşitli gerçeklikleri sunma çabalarını beraberinde getirmiştir (Pucelik ve Mcbee, 2017). Bu gerçeklik savaşları, bilginin sadece nesnel bir şekilde sunulmadığını, aksine farklı çıkarların ve bakış açılarının etkileşimine açık olduğu bir dijital ekosistemin varlığını vurgulamaktadır. Gerçeklik savaşları, geleneksel medyanın yanı sıra dijital mecraların etkisiyle şekillenen bir olgudur ve günümüzün medya manzarasını belirleyen önemli bir faktördür.

Bugünün dünyasında, dijital platformlar, sosyal medya kanalları ve çevrimiçi haber siteleri anlık ve evrensel bilgiye erişim sağlamaktadır; fakat aynı zamanda her türlü bilginin hızla yayılmasına da imkân vermektedir. Bu hızlı ve sürekli bilgi akışı, yanıltıcı ve eksik bilgilerin de hızla yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum, farklı güç odaklarının, bireylerin algılarını ve inançlarını şekillendirme amacıyla çatıştığı "gerçeklik savaşları"nın ortaya

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Battalgazi Meslek Yüksekokulu, Görsel-İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü, Malatya, Türkiye, maligazi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9239-4187

Kaynakça

- Anderson, C. W. (2013). Towards a sociology of computational and algorithmic journalism. *New media & society*, 15(7), 1005-1021.
- Bjola, C. (2017). Propaganda in the digital age. *Global Affairs*, 3(3), 189-191.
- Bjola, C. (2017). Propaganda in the digital age. *Global Affairs*, 3(3), 189-191.
- Blacklaws, C. (2018). Algorithms: transparency and accountability. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 376(2128), 20170351.
- Bruns, A., & Burgess, J. (2015). Twitter hashtags from ad hoc to calculated publics. *Hashtag publics: The power and politics of discursive networks*, 13-28.
- Bucher, T. (2019). The algorithmic imaginary: Exploring the ordinary affects of Facebook algorithms. In *The Social Power of Algorithms* (pp. 30-44). Routledge.
- Cho, J., Ahmed, S., Hilbert, M., Liu, B., & Luu, J. (2020). Do search algorithms endanger democracy? An experimental investigation of algorithm effects on political polarization. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 64(2), 150-172.
- Çakır, E. (2022). Dijital propagandanın aktörleri. Efe akademi yayınları.
- Diakopoulos, N. (2020). Accountability, Transparency, and Algorithms. *The Oxford handbook of ethics of AI*, 17(4), 197.
- Farkas, J., & Neumayer, C. (2020). Disguised propaganda from digital to social media. *Second international handbook of internet research*, 707-723.
- Fitzpatrick, N. (2018). Media manipulation 2.0: the impact of social media on news, competition, and accuracy. *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 4(1), 45-62.
- Garnett, H. A., & James, T. S. (2020). Cyber elections in the digital age: Threats and opportunities of technology for electoral integrity. *Election Law Journal: Rules, Politics, and Policy*, 19(2), 111-126.
- Greene, T., Martens, D., & Shmueli, G. (2021). Barriers for academic data science research in the new realm of behavior modification by digital platforms. Available at SSRN 3946116.
- Güz, N. , Yegen, C. & Aydın, B. O. (2019). Dijital Propaganda ve Politik Başarı: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Twitter Analizi . *Erciyes İletişim Dergisi* , 6 (2) , 1461-1482 . DOI: 10.17680/erciyesiletisim.522546
- Helberger, N., Karppinen, K., & D'acunto, L. (2018). Exposure diversity as a design principle for recommender systems. *Information, Communication & Society*, 21(2), 191-207.
- Hobbs, R. (2020). Propaganda in an age of algorithmic personalization: Expanding literacy research and practice. *Reading Research Quarterly*, 55(3), 521-533.

- Jungherr, A., & Schroeder, R. (2021). *Digital transformations of the public arena*. Cambridge University Press.
- Marshall McLuhan, "Understanding Media: The Extensions of Man," 1964.
- Marshall McLuhan, "Understanding Media: The Extensions of Man," 1964.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. penguin UK.
- Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Harvard University Press.
- Peng, C., Sun, T., Mi, Z., & Yao, L. (2022). *Manipulated Faces Detection with Adaptive Filter*. *Security and Communication Networks*, 2022.
- Pucelik, R. F., & Mcbee, A. J. (2017). *Reality wars dissociated state therapy*. T/O" Nefomat".
- Reddy, E., Cakici, B., & Ballestero, A. (2019). *Beyond mystery: Putting algorithmic accountability in context*. *Big Data & Society*, 6(1), 2053951719826856.
- Shin, D., Hameleers, M., Park, Y. J., Kim, J. N., Trielli, D., Diakopoulos, N., ... & Baumann, S. (2022). *Countering algorithmic bias and disinformation and effectively harnessing the power of AI in media*. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 99(4), 887-907.
- Shin, D., Hameleers, M., Park, Y. J., Kim, J. N., Trielli, D., Diakopoulos, N., ... & Baumann, S. (2022). *Countering algorithmic bias and disinformation and effectively harnessing the power of AI in media*. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 99(4), 887-907.
- Surowiec-Capell, P. (2022). *Digital Propaganda and Diplomacy*.
- Tufekci, Z. (2015). *Algorithmic harms beyond Facebook and Google: Emergent challenges of computational agency*. *Colorado Technology Law Journal*, 13(2), 203-217.
- Van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University Press.
- Wagner, B. (2016). *Study on the human rights dimensions of automated data processing techniques (in particular algorithms) and possible regulatory implications*. Council of Europe Report.
- Yildirim, M. M., Nagler, J., Bonneau, R., & Tucker, J. A. (2023). *Short of suspension: How suspension warnings can reduce hate speech on twitter*. *Perspectives on Politics*, 21(2), 651-663.

JAPONYA'NIN NÜFUZUNDAKİ ÇİN TOPRAKLARINDA JAPON İŞGAL PROPAGANDASI

Öğr. Gör. Mehmet Ozan GÜLADA¹

Giriş

Japonya, izlediği yayılcı politikayla 1937 yılı itibariyle Çin'le savaşa girişmiş ve Çin topraklarının bir kısmında denetim kurmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında da Japonya, Çin'le savaşmayı sürdürmüş, bunun yanında müttefiki Nazi Almanya'sının Avrupa'da gerçekleştirdiği işgaller gibi Uzak Doğu'da yayılcı işgaller gerçekleştirerek, Uzak Doğu'nun önemli bir bölümünü ele geçirmeyi başarmıştır. Japonya'nın işgal ettiği ülkelerde Japonya'yla yakın ilişkiler içerisinde olan yönetimler kurulmuş ve bu yönetimler üzerinden de işgal altındaki topraklarda Japon işgal propagandası gerçekleştirilmiştir. Japonya bu şekilde işgali altındaki topraklardaki insanlar üzerinde olumlu bir imaj oluşturmaya ve işgalini sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışmıştır. Japonya'nın işgali altındaki Çin topraklarında da benzer şekilde işgal propagandasına girilmiş ve hazırlanan çeşitli propaganda posterleri üzerinden işgal altında yaşayan Çin halkının Japonya'nın çıkarları doğrultusunda hareket etmesine çabalanmıştır.

Çalışmada Japonya'nın işgali altındaki Çin topraklarında nasıl bir işgal propagandasına yöneldiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Çin topraklarında Japon işgal propagandası bağlamında etkili bir şekilde kullanılan propaganda posterleri çalışma kapsamında incelenmiştir. Konuya ilişkin propaganda posterlerinde yer alan temsiller, sembolik etkileşim ışığında analiz edilerek, propaganda posterlerindeki temsiller üzerinden verilmek istenen mesajların işgal propagandası bağlamında kapsamlı şekilde açığa çıkarılması hedeflenmiştir.

¹ Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Akçadağ Meslek Yüksekokulu, Malatya, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, <https://orcid.org/0000-0001-8233-2321>, mehmet.gulada@ozal.edu.tr

Kaynakça

- Bian, M. L. (2005). Building state structure: Guomintang institutional rationalization during the Sino-Japanese War, 1937-1945. *Modern China*, 31(1), 35-71.
- Chapman (1932-1945a). *Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945b). *Birinci Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/15/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945c). *İkinci Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/10/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945d). *Üçüncü Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/1/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945e). *Dördüncü Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/17/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945f). *Beşinci Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/12/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945g). *Altıncı Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/21/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945h). *Yedinci Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/16/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Chapman (1932-1945i). *Sekizinci Japon işgal posterleri*, Erişim Linki: https://digitalcommons.chapman.edu/japanese_propaganda_posters/3/, Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Che, Y., Du, J., Lu, Y., & Tao, Z. (2015). Once an enemy, forever an enemy? The long-run impact of the Japanese invasion of China from 1937 to 1945 on trade and investment. *Journal of International Economics*, 96(1), 182-198.
- Çakı, C., Çakı, G., Aksoğan, M., & Gülada, M. O. (2019). Çin Milliyetçi Partisi tarafından Japon İşgali'ne karşı yürütülen ulusal seferberlik propagandası. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 8(1), 43-64.
- Day, J. H. (2021). The war of textbooks: Educating children during the Second Sino-Japanese War, 1937–1945. *Twentieth-Century China*, 46(2), 105-129.
- Goodman, D. S. (1997). The Licheng rebellion of 1941: class, gender, and leadership in the Sino-Japanese war. *Modern China*, 23(2), 216-245.

- Hall, S. (2014). Imperial Japanese army intelligence in North and Central China during the Second Sino-Japanese War. *Salus Journal*, 2(2), 16-30.
- Hu, F. Y. (2018). Gender, colonialism, and education in Taiwan: Schoolgirls on the Home Front during the Second Sino-Japanese War, 1937–1945. *Twentieth-Century China*, 43(3), 232-250.
- Jui-Te, C. (1996). Nationalist Army Officers during the Sino-Japanese War, 1937–1945. *Modern Asian Studies*, 30(4), 1033-1056.
- Leong, S. (1979). The Malayan overseas Chinese and the Sino-Japanese War, 1937–1941. *Journal of Southeast Asian Studies*, 10(2), 293-320.
- McDougall, D. (1977). The Australian Labour Movement and the Sino-Japanese War, 1937-1939. *Labour History*, (33), 39-52.
- Michell, L. I. (2020). Inflation in Eastern China during the Second Sino-Japanese War. *Journal of Economics Library*, 6(4), 338-353.
- Perry, J. K. J. (2011). Powerless and frustrated: Britain's relationship with China during the opening years of the Second Sino–Japanese War, 1937–1939. *Diplomacy & Statecraft*, 22(3), 408-430.
- Pozzi, L. (2015). "Chinese children rise up!": Representations of children in the work of the cartoon propaganda corps during the Second Sino-Japanese War. *Cross-Currents: East Asian History and Culture Review*, 4(1), 333-363.
- Sasagawa, Y. (2015). Characteristics of and changes in wartime mobilization in China: A comparison of the Second Sino–Japanese War and the Chinese Civil War. *Journal of Modern Chinese History*, 9(1), 66-94.
- Shimbo, A. (2021). Ethnic minorities in China under Japanese occupation: the Muslim campaign and education during the Second Sino-Japanese War. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 10(1), 123-135.
- Snow, D. A. (2001). Extending and broadening Blumer's conceptualization of symbolic interactionism. *Symbolic Interaction*, 24(3), 367-377.
- Xijun, L. (2008). Changes in Japanese strategy in 1939–1940 and the internationalization of the Sino–Japanese War. *Journal of Modern Chinese History*, 2(1), 21-40.
- Xueshan, W. U. (2020). Chains and arteries: Railways as visual propaganda during the Second Sino-Japanese War. *China and Asia*, 2(1), 57-96.
- Whei-Ming, C. (2009). The Wang Jing-wei Regime and the German-Japanese Alliance. Ed. Akira Kudō, Tajima Nobuo, and Erich Pauer. In *Japan and Germany* (3 Vols.) (pp. 323-341). Brill.
- Wu, Y. (2003). CCP military resistance during the Sino-Japanese War: The Case of Beiyue and Jidong. *Twentieth-Century China*, 29(1), 65-104.

VERİ KULLANIMININ DİJİTAL ÇAĞDA TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ: KİŞİSELLEŞTİRME VE TÜKETİM PROPAGANDASI

Dr. Mehmet Ali GAZİ¹

Giriş

Günümüzün hızla dijitalleşen dünyasında, tüketici davranışlarına dair gözlemlenen evrim, teknolojik ilerlemelerin ve veri kullanımının etkisiyle muazzam bir ivme kazanmıştır. Bu evrim, sadece alışveriş alışkanlıklarını değil, aynı zamanda tüketicilerin tercihlerini, ihtiyaçlarını ve alışkanlıklarını da kökten değiştirmiştir. Bu önemli değişim, artık sadece belirli bir sektörle sınırlı kalmamış, aksine birçok sektörün temel dinamiklerini dönüştürmüştür.

Şirketler, günümüzde kapsamlı veri setlerine erişim sağlayarak, tüketicilerin davranışlarını, tercihlerini ve çevrimiçi etkileşimlerini ayrıntılı bir şekilde izleyebilmekte ve analiz edebilmektedir. Bu zengin veri kaynakları, sadece tüketici alışveriş tercihlerini etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda onların tercihleri, ihtiyaçları ve alışkanlıklarını derinden etkiliyor (Davenport, ve Beck 2001). Artık şirketler, hedef kitlelerini daha iyi anlayarak, ürün ve hizmetlerini özel ihtiyaçlara uygun hale getirme potansiyeline sahiptir.

Hızla ilerleyen dijital çağda, şirketler artık mevcut veri kaynaklarını kullanarak müşterilerine kişiselleştirilmiş ve anlamlı hizmetler sunabilme yeteneğine sahiptir. Bu süreç, sadece ürün veya hizmetlerin kişiselleştirilmesini içermemekte, aynı zamanda tüketicilerin davranışlarını daha iyi anlama ve etkileme amacını taşımaktadır (Li, ve Sarathy, 2019). Veri odaklı yaklaşımların kullanılmasıyla, şirketler artık tüketici ihtiyaçlarını önceden tahmin edebilir ve bu ihtiyaçlara proaktif bir şekilde yanıt verebilirler.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Battalgazi Meslek Yüksekokulu, Görsel-İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü, Malatya, Türkiye, maligazi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9239-4187

Kaynakça

- Askanius, T., & Keller, N. (2021). Murder Fantasies in Memes: Fascist Aesthetics of Death Threats and the Banalization of White Supremacist Violence. *Information, Communication & Society*, 24*(16), 2522-2539. [DOI: 10.1080/1369118x.2021.1974517](https://doi.org/10.1080/1369118x.2021.1974517)
- Berk, V., Yıldırım, K., & Yıldırım, S. (2019). The Effect of Self-construal on Complaining Behavior: A Study on Turkish Consumers. *Journal of Consumer Marketing*, 36*(2), 238-248.
- Corey, A. (2019). Love is Love is Love is Love: From Flaktivism to Consumer Activism in LGBTQ+ Communities. *Queer Studies in Media & Popular Culture*, 4*(2), 117-137. [DOI: 10.1386/qsmc_00001_1](https://doi.org/10.1386/qsmc_00001_1)
- Davenport, T. H., & Beck, J. C. (2001). *The Attention Economy: Understanding the New Currency of Business*. Harvard Business Press.
- Dojčinović, N., & Ljajić, S. (2020). Commercials and its Impact on Consumers: Children Abuse in Advertising. *Ekonomski Izazovi*, 9*(17), 105-117. [DOI: 10.5937/ekoizazov2017105d](https://doi.org/10.5937/ekoizazov2017105d)
- Egorov, V., Egorova, S., Inshakov, A., & Markarov, A. (2020). Consumer Cooperation as a Tool for Sustainable Rural Development. *E3s Web of Conferences*, 208*, 03003. [DOI: 10.1051/e3sconf/202020803003](https://doi.org/10.1051/e3sconf/202020803003)
- Hu, Y. (2019). Are Informal Education Facilities Effective Means for Generating Political Support? A Spatial Analysis. *Social Science Quarterly*, 100*(3), 701-724. [DOI: 10.1111/ssqu.12589](https://doi.org/10.1111/ssqu.12589)
- Komar, O. (2022). Soft Power and Propaganda in the Russian-Ukrainian War: Epistemological Analysis. *Almanac of Ukrainian Studies*, 30*, 82-88. [DOI: 10.17721/2520-2626/2022.30.11](https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.11)
- Kumar, V., & Reinartz, W. (2016). Creating Enduring Customer Value. *Journal of Marketing*, 80*(6), 36-68.
- Lao, K. (2014). Research on Mechanism of Consumer Innovativeness Influencing Green Consumption Behavior. *Nankai Business Review International*, 5*(2), 211-224. [DOI: 10.1108/nbri-11-2013-0041](https://doi.org/10.1108/nbri-11-2013-0041)
- Li, H., & Li, Y. (2018). Big Data Analytics in Supply Chain Management: A Comprehensive Literature Review and Research Agenda. *International Journal of Production Research*, 56*(1-2), 315-335.

- Li, H., & Sarathy, R. (2019). Big Data Analytics in Electronic Commerce: A Systematic Review and Agenda for Future Research. *Electronic Commerce Research and Applications, 34*, 100816.
- Li, X., & Wang, D. (2017). The Impact of Personalized Product Recommendations on Consumers' Purchase Decisions. *Journal of Retailing and Consumer Services, 34*, 1-9.
- Malefy, T. (2009). Understanding the Rise of Consumer Ethnography: Branding Technomethodologies in the New Economy. *American Anthropologist, 111*(2), 201-210. [DOI: 10.1111/j.1548-1433.2009.01113.x](https://doi.org/10.1111/j.1548-1433.2009.01113.x)
- Meyer, C., & Schwager, A. (2007). Understanding Customer Experience. *Harvard Business Review, 85*(2), 116-126.
- Milne, G. R., & Culnan, M. J. (2002). Using the Privacy Calculus to Manage Privacy Risks in the Digital Age. *The Journal of Public Policy & Marketing, 21*(1), 6-28.
- Patsiaouras, G., & Fitchett, J. (2022). Red Tsars and Iron Ladies: Exploring the Role of Marketing Forces in the Construction of Political Heroism. *Marketing Theory, 23*(1), 119-140. [DOI: 10.1177/14705931221137734](https://doi.org/10.1177/14705931221137734)
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1998). Welcome to the Experience Economy. *Harvard Business Review, 76*(4), 97-105.
- Verhoef, P. C., Kannan, P. K., & Inman, J. J. (2015). From Multi-channel Retailing to Omni-channel Retailing: Introduction to the Special Issue on Multi-channel Retailing. *Journal of Retailing, 91*(2), 174-181.
- Verhoef, P. C., Lemon, K. N., Parasuraman, A., Roggeveen, A., Tsiros, M., & Schlesinger, L. A. (2009). Customer Experience Creation: Determinants, Dynamics and Management Strategies. *Journal of Retailing, 85*(1), 31-41.
- Witten, I. H., Frank, E., & Hall, M. A. (2016). *Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques.* Morgan Kaufmann.
- Zhang, S., Chen, J., Wei, W., Sun, J., Yang, C., Jiang, L., & Jiang, Q. (2022). The Impact of Reusable Tableware Packaging Combined with Environmental Propaganda on Consumer Behaviour in Online Retail. *PLOS ONE, 17*(3), e0264562. [DOI: 10.1371/journal.pone.0264562](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264562)

HALKLA İLİŞKİLERDE BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK SPONSORLUK

Dr. Mehmet Akif GÜNAY¹

Giriş

Özünde iyiliği ve hayırseverliği barındıran sponsorluğun tarihi çok eskiler dayanmaktadır. MÖ 330 yıllarında Zengin Romalı seçkinler Gladyatör oyunlarını, MÖ 70 ile 8 yıllarında ise Caesar Augustus'un yakını ve danışmanı Gaius Clinius Maecenas sanatsal faaliyetleri desteklemişlerdir. Mesenlik olarak adlandırılan bu tür desteklerde asıl amaç ticari değil halkın desteğini kazanmak olmuştur. Bu bağlamda destekte bulunan kişiler kendi veya soyunun kişisel imajını olumlu yönde etkilemeye çalıştıkları ve başarılı oldukları görülmektedir. Her ne kadar mesenlik kavramının hiçbir çıkar gözetmeden destekte bulunma anlamını içerse de geçmişte sanat ve kültürel alana yapılan desteklerden bir çıkar elde edilmiştir. Özellikle sanayi devriminden sonra rekabetin artmasıyla pazarda pay elde etmenin zorlaştığı, ürün ve hizmetlerin çeşitlendiği, ekonomik güce sahip firmaların reklam avantajını kullandığı bir dönemde farklılaşma için bütünsel pazarla karmasının önemli bir parçası olan sponsorluk markaların önemli bir tercihi haline gelmiştir.

Uzun yıllar sponsorluk ticari amaç olmaksızın mesenlik bağlamında uygulanmıştır. Bugünkü anlamıyla sponsorluk 1960'larda "gizli reklamcılık" aşamasıyla başlamıştır. 1980'lerde sponsorluk profesyonel bir şekilde uygulanmaya ve kurumsal iletişim planına dahil edilmeye başlanmıştır. 1990'ların başında şirketler spor dışında yeni finansman alanları açmıştır. Kültür ve sanat, çevre ile ilgili etkinlikler markalar tarafından desteklenmeye başlanmıştır (Bruhn, 2008: 11). Son dönemlerde ise sponsorluk yaygın ve günlük bir olay haline gelmiştir. Farklı sektörlerden şirketler, sponsorluğun çeşitli olanaklarını giderek daha fazla kullanmaktadır. Spor, kültürel etkinlikler, ekoloji ile ilgili programlar, medyada yer alan popüler kişilere ve görsel-işitsel programlara destek verilerek iletişim çalışmalarlarıyla çeşitli ürün

¹ Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Gümüşhane, Türkiye, mag-user@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1039-5440

Kaynakça

- BAKAN, Ö. (2008). “Halkla İlişkiler Aracı Olarak İnternet”. *Halkla İlişkiler*, Ed. Ahmet Kalender ve Mehmet Fidan, Konya: Tablet Yayınları, 373-389.
- ABRATT, R., CLAYTON, B. C., & Pitt, L. F. (1987). Corporate Objectives in Sports Sponsorship. *International Journal of Advertising*, 6(4), s.299-312.
- AHLERT, D., WOİSETSCHLÄGER, D., & VOGEL, V. (2007). Exzellentes Sponsoring: İnnovative ANSÄTZE und Best Practices für das Markenmanagement. Springer-Verlag.
- AHLERT, D.; VOGEL, V.; WOİSETSCHLÄGER, D. (2007). “1st Sponsoring der Zaubertank Einer Starken Marke?” Exzellentes Sponsoring, Edt. Dieter Ahlert, David Woissetschlager, Verena Vogel, , Frankfurt: Dipl.-Designerin, pp.3-29
- AKDAĞ, Z.K. (2005). Antalya Kentsel Alanda Spor Sponsorluğunun Tüketici Davranışları Üzerindeki Rolü ve Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, Akdeniz Üniversitesi, Sos- yal Bilimler Enstitüsü
- AKTAŞ, H. (2008). “Bir İletişim Aracı Olarak Sponsorluk”. *Halkla İlişkiler*, Ed., Ahmet Kalender ve Mehmet Fidan, , Konya: Tablet Yayınları, s.221-249.
- AKTUĞLU, I. K. (2016). Marka Yönetimi: Güçlü ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ALABAY, M. N. (2010). Geleneksel Pazarlamadan Yeni Pazarlama Yaklaşımlarına Geçiş Süreci. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 15(2), s.213-235.
- ARGAN, M. (2001). Spor Pazarlamasında Sponsorluk ve Futbol Branşında Sponsorluk Yapan Kuruluşlara İlişkin Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ARGAN, M., & Katırcı, H. (2008). Spor Pazarlaması. (2. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ARTUN, Ali (2008), “Tasarım Dehşeti.” Sanat Tasarım Bilgi Sempozyumu 22-24 Aralık. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi. s.3-21
- ASNA, A. (2006). Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- BELLO, O. O. (2016). Sponsorship in Sports: Types, Classification and Importance to Sports Organizations (Master's Thesis, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ).
- BRAGG, M. A., ROBERTO, C. A., HARRİS, J. L., BROWNELL, K. D., & ELBEL, B. (2018). Marketing Food and Beverages to Youth Through Sports. *Journal of Adolescent Health*, 62(1), s.5-13.
- Brief history of sponsorship, <https://www.thoughtleaders.io/blog/brief-history-of-sponsorship> E.T. 12.12.2022

- BRUHN, M. (2003). Sponsoring–Systematische Planung und İntegrativer Einsatz, 4. Aufl., Wiesbaden.
- BRUHN, Manfred (2008). "Entwicklungsgeschichte und -Perspektiven des Sponsoring." Handbuch Sponsoring: Erfolgreiche Marketing- und Markenkommunikation, Edt. Ariane Bagusat and Christian Marwitz and Maria Vogl. Berlin: Erich Schmidt Verlag. s.19-38
- BUDAK, G., & BUDAK, G. (2014). İmaj Mühendisliği Vizyonundan Halkla İlişkiler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- CANÖZ, K., & DOĞAN, İ. (2015). İmaj Oluşturma Aracı Olarak Sponsorluk (The Sponsorship As An İmage Creating Tool). Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 3 (2), s.19-39
- CORNWELL, T. B. (1995). Sponsorship-Linked Marketing Development. Sport Marketing Quarterly, 4, pp. 13-24.
- CUNNINGHAM, P.; TAYLOR, S., & REEDER, C. (1993, May). Event Marketing: The Evolution of Sponsorship From Philanthropy to Strategic Promotion. In Proceedings of The Conference on Historical Analysis and Research in Marketing, 6, pp. 407-425
- CUTLER, D. (1999). Corporate Sponsorship: a Necessary Evil in Collegiate Athletics Today. Cyber-Journal of Sport Marketing, 3(3).
- ÇOBAN, S. (2003). Kurumsal İmaj Oluşturma Aracı Olarak Sponsorluk ve İnternet Uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2), s.213-229
- ÇÖLGEÇEN, B. A. (2008). Türkiye’de Kültür ve Sanat Sponsorluğu: Türkiye İş Bankası Efes Pilsen ve TÜRSAK Örneklerinde Sorunlar-Çözüm Önerileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- DALGIÇ, S. O. (2019). Bir Kurumsal İletişim Yönetimi Olarak Spor Sponsorluğunda Kurumsal Marka İmajı ve Satın Alma Niyeti İlişkisi: Pınar Ksk Basketbol Taraftarları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İzmir, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- DE PELSMACKER, P., GEUENS, M., & VAN Den Bergh, J. (2010). Marketing communications: A European Perspective. Pearson Education.
- DİKER, E., & AKSOY, F. (2019). "Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sponsorluk." Halka İlişkiler ve Uygulama Alanları, Ed., Zülfiye Acar Şentürk, Özgür Selvi Konya: Eğitim Yayınevi, s.107-144
- DOĞAN GÜLLÜPUNAR, Mutlu (2022). "İşletmelerin Kurumsal İtibarı ve Halkla İlişkiler." , Özel Kuruluşlarda Halkla İlişkiler, Ed., Hasan Altincik, Konya: Eğitim Yayınevi, s.41-62
- DOLPHİN, R. R. (2003). Sponsorship: Perspectives on İts Strategic Role. Corporate Communications: An International Journal.

- ERCİŞ, M. S. (2012). Pazarlama İletişimi Kapsamında Sponsorluk Faaliyetlerinin Önemi ve Bir Sponsorluk Uygulaması: Türk Hava Yolları. *Marmara İletişim Dergisi*, (19), s.112-124.
- FARRELLY, F., Greyser, S., & ROGAN, M. (2012). Sponsorship Linked İnternal Marketing (SLIM): A Strategic Platform for Employee Engagement and Business Performance. *Journal of Sport Management*, 26(6), s.506-520.
- FETTAHLIOĞLU, S. (2016, October). Amaca Yönelik Pazarlama Faaliyetlerine Karşı Tüketicilerin Muhtemel Tepkileri. 3rd International Congress on Social Sciences, China to Adriatic, s.320-324, October 27-30, 2016, Antalya
- GALAN Ladero, M. M., Galera Casquet, C., & Singh, J. (2015). Understanding Factors İnfluencing Consumer Attitudes Toward Cause-Related Marketing. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 20(1), s.52-70.
- GROSS, P. (2014). Growing Brands Through Sponsorship: An Empirical Investigation of Brand İmage Transfer in a Sponsorship Alliance. Springer.
- GÜLLÜPUNAR, Hasan ve Doğan Güllüpunar, Mutlu (2021). Dijitalleşmenin Etkisinde Kurumsal İletişimden Kurumsal Olmayan “Kurumsal İletişime”. (Editörler), Şakir Güler, *Dijital İletişim Araştırmaları*, Ankara: Nobel, s.105-129
- HARCAR, T. (2020). “Sponsorship Marketing.” *Strategic Marketing*, Ed., Ahmet SEKERKAYA, İstanbul: İstanbul University Press, s.1-29
- HARRİS, R. (2005). When Giving Means Taking: Public Relations, Sponsorship, and Morally Marginal Donors. *Public Relations Review*, 31(4), s.486-491.
- HARRİS, T. (1993). *The Marketer’s Guide to Public Relations*, New York: John Wiley & Sons,
- <https://www.latin-is-simple.com/en/vocabulary/noun/15759/> E.T: 19.11.2022
- HUGHES, Anthony (1986). “An Academy for Doing’; I: The Accademia del Disegno, the Guilds and the Principate in Sixteenth-Century Florence.” *Oxford Art Jurnal*, 9 (1), s.3-10.
- JEFKİNS, Frank (1992). *Public Relations*, London: Pitman Publishing
- KALE, O. (2018). Sivil Havacılık Sektöründeki Sponsorluk Uygulamalarının Marka Bilinirliği Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KALENDER, Ahmet (2013). “Kavram Olarak Halkla İlişkiler, Dünyada ve Türkiye’de Halkla İlişkilerin Tarihsel Gelişimi”. , *Halkla İlişkiler*, Ed. Aydın Ziya Özgür, Eskişehir: Anadolu üniversitesi Yayınları s.2-29
- KARADENİZ, M. (2009). Pazarlama İletişimi Kapsamında Sponsorluk Faaliyetlerinin Önemi, *Journal of Naval Science and Engineering* , 5 (1), s.62-75.

- KAYA, Ferzinde (2018). Reklam Ve Pazarlama Stratejileri: Bir Reklamda Olması Gerekenler. Mecmua, (5), s.99-111.
- KAZANCI M. (2004). Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler. Ankara: Turhan Yayınevi
- KOLOĞLU, O. (1999). Reklamcılığımızın İlk Yüzyılı, 1840-1940. İstanbul: Reklamcılar Derneği.
- KURUL, Güvenç (2013). Pazarlama Açısından Sponsorluğun Etkileri: Bir Örnek, Yüksek Lisans Projesi, Trakya, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- LEFTON, Terry (2018). They're History: Gillette Exits Role as MLB's Oldest Sponsor,
<https://www.sportsbusinessjournal.com/Journal/Issues/2018/04/09/Marketing-and-Sponsorship/Lefton-report.aspx> E.T: 25.04.2023
- MEB (2011). Sponsorluk. Ankara
http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Sponsorluk.pdf
E.T.: 11.06.2023
- MEENAGHAN, T., (2005). "Evaluating Sponsorship Effects." Global Sport Sponsorship, Edt., John Amis ve Bettina Cornwell, New York: Berg Publishing, pp. 243- 264
- MEENAGHAN, Tony (1991). The Role of Sponsorship in the Marketing Communication Mix, International Journal of Advertising, 10 (1), s.35-47.
- NALLY, P. (1987). "Sponsorship", Ed. Norman A. Hatt, McGraw Hill, Effective Corporate Relations, s.140-141.
- NAVARRO, J. G. (2023). Sponsorship Spending Worldwide 2007-2018.
<https://www.statista.com/statistics/196864/global-sponsorship-spending-since-2007/> E.T.11.07.2023
- NİCKELL, D., CORNWELL, T. B., & JOHNSTON, W. J. (2011). Sponsorship-Linked Marketing: A Set Of Research Propositions. Journal of Business & Industrial Marketing, 26(8), s.577-589.
- ODABAŞI, Y., & Oyman, M. (2007). Pazarlama İletişimi Yönetimi, İstanbul:Kapital Medya Hizmetleri AŞ.
- OKAY Aydemir (1998). Halkla İlişkiler Aracı Olarak Sponsorluk. İstanbul: Epsilon Yayınları
- OKAY, A. (1996). Halkla İlişkiler Aracı Olarak Sponsorluk, Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- OKAY, A. (2012). Mesenlik, Bağışçılık ve Sponsorluk . İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0 (5), s.281-193
- OKAY, A. ve Okay A (2018).Halkla İlişkiler. İstanbul: Der yayınları
- OKAY, A., & Okay, A. (2018). Halkla İlişkiler Kavram Ve Strateji Uygulamaları. İstanbul: Der Yayınları.

- ÖZER, Alper, (2011). Markaya Yönelik Tutumun Sponsorluk Sonrası Marka İmajı ve Satın Alma Eğilimi Üzerindeki Etkisi. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29(2), s.145-174.
- PAŞALI TAŞOĞLU, N. (2018). Pazarlama İletişimi: Bütünleşik Bir Yaklaşım. Detay Yayıncılık.
- PELTEKOĞLU F.(2018). Halkla İlişkiler Nedir? İstanbul: Beta Yayınları
- POPE, R. (2010). The Making of Social Sponsorship. Journal of Sponsorship, 3 (3). s.242-248
- REİSOĞLU, S. (1962). Kefalet Kavramı ve Muteberlik Şartları. AÜHFD, 19, s.327-392.
- SİMİKİNS, J. (1980). Sponsorship. Economist Intelligence Unit.
- SİMMONS, C. J., & Becker-Olsen, K. L. (2006). Achieving Marketing Objectives Through Social Sponsorships. Journal of Marketing, 70(4), s.154-169.
- SKİNNER, Bruce E. And Vladimir Rukavina (2003). Event Sponsorship. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken,
- TAŞDEMİR, E. (2001). Hedef Kitleye Ulaşmada Etkili Bir Araç: Sponsorluk. Selçuk İletişim, 2(1), s.97-106.
- The Most Important Events In The History of The Coca Cola Company In The Years 1970 through 1979, <https://www.coca-cola.co.uk/our-business/history/1970s>, E.T.:27.04.2023
- TOSUN, Nurhan; URALTAŞ, Nazlım Tüzel; ALPARSLAN Nas vd. (2018). Reklam Yönetimi. İstanbul: Beta Yayınları
- TÜREGÜN, E. (2013). Sportif Organizasyonlar Sponsorluğu: (Beko Basketbol Ligi örneği), Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- ÜNLÜ, S., & KURT, M. C. (2017). Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Anlayışı. Medya Çağında İletişim, Ed. Ali Murat Kırık, 91-109 İstanbul/Konya: Çizgi Kitapevi
- WALLİSER, B. (1995). Sponsoring: Bedeutung, Wirkung und Kontrollmöglichkeiten. Springer-Verlag. Event Sponsorship
- WALLİSER, B. (2003). An International Review Of Sponsorship Research:Extension And Update. International Journal of Advertising, (22), 5-40.
- www.coca-colacompany.com (2016). '1928 Room' in Amsterdam Stadium Pays Tribute to Coca-Cola's Olympic Legacy, <https://www.coca-colacompany.com/news/1928-room-in-amsterdam-stadium-pays-tribute-to-coca-cola>, E.T.: 25.04. 2023
- YESHİN, T. (2012). Integrated Marketing Communications. Routledge.
- YILMAZ, Nail. (2004) Farklılaştırıcı ve Ayırıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 48, s.250-267.

- ZAFER Erdogan, B., & KITCHEN, P. J. (1998). Managerial Mindsets And The Symbiotic Relationship Between Sponsorship And Advertising. *Marketing Intelligence & Planning*, 16(6), s.369-374.
- ZAICHKOWSKY, J. L. (1991). Consumer Behavior: Yesterday, Today, And Tomorrow. *Business Horizons*, 34(3), s.51-58.

KURUMSAL İLETİŞİMDE STRATEJİK YAKLAŞIM VE KURUMSAL İTİBAR

Dr. Mutlu DOĞAN GÜLLÜPUNAR¹

Giriş

İletişim teknolojilerinin gelişmesi, ulaşım imkanlarının artması, İnternet kullanımının yaygınlaşması, demokratik gelişime bağlı olarak kişisel hak ve hürriyet alanlarının genişlemesi ve bunların sonucunda birbirleriyle etkileşim kuran bireylerin, toplulukların hızla çoğalarak yeni bir bilinç oluşturması dünyadaki kurum, kuruluş ya da işletmelerin hedef kitleleriyle olan ilişkilerini yeniden biçimlendirmiştir. Bu biçimlenişin temelinde yatan ana hedeflerden biri rekabettir. İşletmelerde daha geniş bir pazara hakim olabilmek için rekabet yaşanırken; kamu kurum ya da kuruluşlarında yönetimine talip olanların toplumu ikna etmeleri açısından bir rekabet oluşmaktadır. Bu durum, ister özel işletmeler isterse kamu kurumları olsun hedef kitle odaklı bir iletişim yaklaşımının zorunlu olmasına neden olmaktadır. Kurum, kuruluş ya da işletmeler uzun bir dönemde gelişerek sürekliliklerini sağlayabilmek için paydaşlarının desteğini almayı temel kurumsal hedefleri arasına almaktadırlar.

Kamuoyunda olumlu bir algıya sahip olan kurumlar yaşanan bu rekabette daha avantajlı olmaktadır. Kuruma ya da işletmeye duyulan güven üretilen ürün ya da hizmetlerin toplum tarafından kabulünü kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle kurum ve hedef kitlesi arasındaki güvenin uzun soluklu olarak inşa edilebilmesi için gerçekleştirilen iletişim eylemlerine odaklanılması önem taşımaktadır. Karşılıklılık esasına dayalı açık bir iletişim, kurum ve hedef kitlesi arasındaki güvenin inşası açısından önemlidir. Dolayısıyla kurum ve hedef kitleleri arasında gelişen iletişim ortamının dinamik bir şekilde yönetilmesi ve hem mesaj gönderiminin hem de geribildirimlerin sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu, kurumların kamuoyunda olumlu bir algıya sahip olmasını sağladığı gibi, ortaya çıkabilecek kaosun da giderilmesi açısından önemlidir. Çünkü gelişen iletişim teknolojileri ve

¹ Sağlık Bakanlığı Isparta İl Sağlık Müdürlüğü, Isparta, Türkiye, mutludogangullupunar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8407-7376

Kaynakça

- Acar, E. (2012). *İtibar Yönetimi*. İstanbul: Kerasus Kitap.
- Ajayi, O. A. ve Mmutle, T. (2021). Corporate Reputation Through Strategic Communication of Corporate Social Responsibility. *Corporate Communications: An International Journal*, 26(5), 1-15. doi:10.1108/CCIJ-02-2020-0047
- Aksak, E. O., Ferguson, M. A. ve Duman, S. A. (2016). Corporate Social Responsibility and CSR Fit as Predictors Ofcorporate Reputation: A Global Perspective, (42), 79-81.
- Alnaçık, Ü. ve Genç, N. (2010). Kurumsal İtibar Bileşenlerinin Algılanan Önemi Demografik Özelliklerden Etkilenmekte midir? *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(23), 93-114.
- Alp, A. ve Kılıç, S. (2014). *Kurumsal Yönetim*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Barnett, M. L., Jermier, J. M. ve Lafferty, B. A. (2006). Corporate Reputation: The Definitional Landscape. *Corporate Reputation Review*, 9, 26-38.
- Bilbil, E. K. (2008). Kurumsal İletişim Aracı Olarak Web Sayfalarının Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarında Karşılaştırmalı Analizi. *İstanbul İletişim Dergisi*, (32), 67-79.
- Bronn, S. ve Olson, E. L. (1999). Mapping The Strategic Thinking of Public Relations Managers in a Crisis Situation: An Illustrative Example Using Conjoint Analysis. *Public Relations Review*, 25(3), 351-368.
- Claeys, S. ve Cauberghe, V. (2015). The Role of A Favorable Pre-crisis Reputation in Protecting Organizations During Crises. *Public Relations Review*, (41), 64-71.
- Çetintaş, B. (2014). *Kurumsal İletişim Stratejisi ve Kurumsal Bloglar*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Durna, U. ve Eren, V. (2002). Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim. *Amme İdaresi Dergisi*, 35(1), 55-75.
- Eroğlu, E. ve Solmaz, B. (2012). Kurumsal İtibar Araştırması ve Bir Uygulama Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(4), 1-18.
- Esrock, S. L. ve Leichty, G. B. (1998). Social Responsibility and Corporate Web Pages: Self- Presentation or Agenda-Setting? *Public Relations Review*, 24(3), 305-319.
- Fombrun, C. J., Gardberg, N. A. ve Sever, J. M. (2000). The Reputation QuotientSM: A Multi Stakeholder Measure of Corporate Reputation. *A Journal of Brand Management*, 7(4), 241-255.
- Fombrun, C. J. ve Rindova, V. (1998). Reputation Management in Global 1000 Firms: A Banchmarking Study. *Corporate Reputation Review*, 1(3), 205-212.
- Göksel, A. B. (2010). *Stratejik Halkla İlişkiler Yönetimi*. Ankara: Nobel.

- Griffin, Adrew. (2009). *New Strategies for Reputation Management*. London: Kogan Page.
- Griffin, Andrew. (2014). *Crisis, Issues and Reputation Management*. Great Britain: Kogan Page.
- Grunig, J. E. (2005). İletişim, Halkla İlişkiler ve Etkin Örgütler: Kitaba Genel Bir Bakış. J. E. Grunig (Ed.), *Halkal İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik* içinde (ss. 11-39). İstanbul: Rota Yayınları.
- Grunig, J. E. ve Hunt, T. (1984). *Managing Public Relations*. USA: Wardsworth/ Thomson Learning.
- Güllüpunar, H. (2017). 1975'ten 2017'ye Halkla İlişkiler Alanında Yayınlanan Makalelerin Temaları Üzerine Bir Araştırma: "Public Relations Review" Dergisi Örneği. E. Hamarta (Ed.), (ss. 1567-1663). II. International Academic Research Congress, sunulmuş bildiri, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gümüş, S. ve Zengin, B. (2012). *Motivasyonun Örgütsel Bağlılığa ve Performansa Etkisi*. İstanbul: Hiperlink.
- Ji, Y. G., Li, C., Nort, M. ve Liu, J. (2017). Staking Reputation on Stakeholders: How Does Stakeholders' Facebook Engagement Help or Ruin a Company's Reputation? *Public Relations Review*, (43), 201-210.
- Kadıbeşegil, S. (2012). *Şimdi Stratejik İletişim Zamanı*. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Kadıbeşegil, S. (2013). *İtibar Yönetimi*. İstanbul: Medicat Yayınları.
- Karaköse, T. (2012). *Kurumların DNA'sı İtibar ve Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karsak, B. (2016). *Kurumsal İletişim*. İstanbul: BETA.
- Kent, M. L. ve Taylor, M. (2002). Toward a dialogic theory of public relations. *Public Relations Review*, 28, 21-37.
- Kim, Y. (2014). Strategic Communication of Corporate Social Responsibility (CSR): Effects of Stated Motives and Corporate Reputation on Stakeholder Responses. *Public Relations Review*, (40), 838-840.
- Lee, D. (2022). Managing bureaucratic Reputation In The Face of Crises: An Experimental Examination of The Effect of Strategic Communication. *Public Administration Review*, 82(6), 1124-1137. doi:10.1111/puar.13520
- Moss, D. ve Warnaby, G. (1999). Strategy and Public Relations. Dany Moss, V. Dejan ve G. Warnaby (Ed.), *Perspectives on Public Relations Research* içinde (ss. 59-85). London: Routledge.
- Mütercimler, E. (2006). *Geleceği Yönetmek*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Okay, A. (2005). Kurumsal İletişim ve Kurum Kimliği. *Kurumsal İletişim Yönetimi* içinde (ss. 1-22). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Okay, A. ve Okay, A. (2007). *Halkla İlişkiler*. İstanbul: Der Yayınevi.

- Oktay, G. (Çev.). (1993). Reputation. *Longman Metro Büyük İngilizce—Türkçe—Türkçe Sözlük*. İstanbul: Metro Kitap Yayın Pazarlama.
- Oktay, M. (2002). *Politikada Halkla İlişkiler*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Peltekoğlu, F. B. (2012). *Halkla İlişkiler Nedir?* İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Polat, E. (2010). Planlamada Yeni Bir Paradigma Baskısı: Stratejik Mekansal Planlama (SMP). *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 19(4), 31-48.
- Ponzi, L. J., Fombrun, C. J. ve Gardberg, N. A. (2011). RepTrakTM Pulse: Conceptualizing and Validating A Short-Form Measure of Corporate Reputation. *Corporate Reputation Review*, 14(1), 15-35.
- Rao, P. S. (2010). *Strategic Management*. Mumbai Ind: Global Media.
- Siriramesh, K., Grunig, J. E. ve Buffington, J. (2005). Kurumsal Kültür ve Halkla İlişkiler. James E. Grunig, D. M. Dozier, W. Ehling, L. Grunig, F. C. Repper ve J. Wahite (Ed.), *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik* içinde (ss. 603-622). İstanbul: Rota Yayınları.
- Steyn, B. (2009). The Strategic Role of Public Relations: A South African Research Stream. *American Behavioral Scientist*, 53(4), 516-532.
- Tarhan, A. (2007). Halkla İlişkilerde Tanıma ve Tanıtma Aracı Olarak İnternet: Belediyelerin Web Sayfaları Üzerine Bir Analiz. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(4), 75-95.
- Taşkın, Ç. ve Kanat, Ö. (2008). *Marka ve Marka Stratejileri*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Thiessen, A. ve Ingenhoff, D. (2011). Safeguarding reputation through strategic, integrated and situational crisis communication management: Development of the integrative model of crisis communication. *Corporate Communications: An International Journal*, 6(1), 8-26.
- Vercic, A. T. ve Vencic, D. (2007). Reputation as Matching Identities and Images: Extending Davies and Chun's (2002) Research on Gaps between the Internal and External Perceptions of the Corporate Brand. *Journal of Marketing Communications*, 13(14), 277-290.
- Vural, Z. B. A. ve Bat, M. (2013). *Teoriden Pratiğe Kurumsal İletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woods, C. L. (2016). When More Than Reputation is At Risk: How Two Hospitals Responded to Ebola. *Public Relations Review*, 42(5), 893-902. doi:10.1016/j.pubrev.2016.10.002

MÜZECİLİKTE DİJİTAL MEDYA UYGULAMALARI: “ÇAĞLAR BOYU UMMAN MÜZESİ” (OMAN ACROSS AGES MUSEUM) ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN¹

Giriş

Müzeler geçmişin korunduğu, belleğin özenle saklandığı kültürel merkezlerdir. Korunan geçmiş önce müze olarak inşa edilmiş fiziki mekanlar veya tarihi mekanlarda gelen ziyaretçiler için sergilenme ile başlamış ve bu anlayış 18. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar genel olarak bu formda ilerlemiştir. Bünyelerinde sergilenen eserler ile müzeler kültürel belleğin kuşaklar arası aktarımında önemli noktalar olmuştur. Bu ulusal düzeyde olabildiği gibi yerel bazda da olabilmektedir. Hatta Kanada'daki Kahnawà:ke Mohawklarının yaşadıkları bölgede kurdukları dil ve kültür merkezlerinin müze bölümü gibi dünyada etnisite bazlı örnekler de bulunmaktadır.

Dil ve kültür çok farklı etkenlerden kaynaklı olarak küçük veya büyük dönüşümlere, değişikliklere uğrayabilmektedir. Bunda da ana etken zamanın değişimidir. Zamanın ruhu dili ve kültürü doğrudan etkiler. Müzeler zaman çizgisinde geriye gidilebilen ve kültürün bir önceki versiyonunun kanıtlarının görülebildiği zaman makinesi olarak da değerlendirilebilir. Kültürün belleğinin kayıt altında olduğu müzeler gelecek kuşaklara köklerini hatırlatırken, onlara geçmişte kalanı özümseyip üzerine yeni olanı ekleyerek gelişmelerini sağlamlaştırma fırsatını sunar. Müzelerin bu toplumsal rolleri bir yandan da turistik role dönüşmektedir. Müzeler, turistik ziyaretlerde, gezilen yere ve kültürüne dair tüm ayrıntıların öğrenebildiği yerlerdir. Dünyada sergiledikleri eserlerle ve tarihteki konumlarıyla şöhrete ulaşmış müzeler vardır.

¹ İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü, İzmir, Türkiye, cenk.demirkiran@ikc.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4362-1141

Kaynakça

- Açikel, G. (2022). Sultan Kabus ve Umman Yeni bir Dönemin Mimarı. İstanbul. Aktif Yayınevi.
- Bhacker, B. M., Bhacker B.(1997). Digging in The Land of Magan. Volume:50. Number:3. <https://archive.archaeology.org/9705/abstracts/magan.html>
- Bostancı, M. (2019). Dijital Müzecilik ve İnteraktif İletişim: SFMOMA ve MORİ Dijital Sanat Müzesi Örnekleri, Unimuseum, 2(2), 34-39. <https://dergipark.org.tr/pub/unimuseum/issue/51304/665432>
- Cave Projection Screens, <https://prodisplay.com/projection-screens/specialist-projection/cave-projection-screens/>
- Cultural Landscape of Bisya & Salut and Its Archaeological Remains, <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5939/>
- Hasan, D. (2023, 12 Mayıs). Oman's Newest Museum Lures Tourists To Historical Cities. <https://www.thenationalnews.com/gulf-news/2023/05/12/omans-newest-museum-lures-tourists-to-historical-cities/>
- Okan, B. (2015). Günümüzde Müzecilik Anlayışı. Sanat ve Tasarım Dergisi, 5(2), 187-189. DOI: 10.20488/austd.24699
- Sultan Qaboos Bin Said of Oman:1940-2020, (2020, 11 Ocak). The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/11/sultan-qaboos-bin-said-of-oman-obituary>
- Thomas, A. (2022, 10 Ocak). January 11: A Day Marking The Blessed Renewed Renaissance In The Sultanate of Oman. <https://www.oerlive.com/oman/january-11-a-day-marking-the-blessed-renewed-renaissance-in-the-sultanate-of-oman/>
- Yenigün, C, M. (2020). Umman Rönesansı 1970-2020. Ankara. Orsam. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Rapor_10_tr.pdf

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA LE PETIT JOURNAL SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ'NİN II. WILHELM TASVİRLERİ

Doç. Dr. Mustafa KARACA¹
Doç. Dr. Abdülhakim Bahadır DARI²
Dr. Öğr. Üyesi Caner ÇAKI³

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya, Fransa'ya karşı yoğun bir mücadele içerisinde girilerek Fransa'nın mağlup edilmesine çalışmıştır. Bununla birlikte Fransa da askeri gücüyle cephelerde müttefiki İngiltere'yle Almanya'nın saldırılarına karşı mücadele etmeye çabalamıştır. Fransa, cephelerde Almanya'yla mücadele ederken aynı zamanda medya üzerinden de Almanya'ya karşı yoğun bir propaganda savaşına girişmiştir. Bu propaganda savaşında Almanya'ya yönelik olumsuz bir imaj çizilerek, Fransız halkının Alman işgaline karşı kararlılıkla mücadele etmesi amaçlanmıştır. Fransız medyasında Almanya'ya yönelik olumsuz bir imaj oluşturulurken, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in tasvirlerinden sık sık yararlanılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan çeşitli görsellerde propaganda amaçlı II. Wilhelm tasvirleri resmedilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın önde gelen gazeteleri içerisinde yer alan Le Petit Journal gazetesinin Le Petit Journal Supplément Illustré adlı ekinde de Almanya karşıtı propaganda kapsamında II. Wilhelm'e yönelik çeşitli tasvirler kullanılmıştır. Bu tasvirler, Le Petit Journal Supplément Illustré'nin çeşitli sayılarında ilk sayfada yer almıştır.

¹ Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Eskişehir, Türkiye, mustafa_karaca@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8204-6154

² Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Bişkek, Kırgızistan, abahadir.dari@manas.edu.kg, ORCID: 0000-0003-3525-5823

³ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Mucur Meslek Yüksekokulu, Görsel İletişim Programı, Kırşehir, Türkiye, caner.caki@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1523-4649

Kaynakça

- Andrew, C. M., & Kanya-Forstner, A. S. (1978). France, Africa, and the First World War. *The Journal of African History*, 19(1), 11-23.
- Cross, G. S. (1980). Toward social peace and prosperity: The politics of immigration in France during the era of World War I. *French Historical Studies*, 11(4), 610-632.
- Farrar, M. M. (1973). Preclusive purchases: Politics and economic warfare in France during the First World War. *The Economic History Review*, 26(1), 117-133.
- Fogarty, R. S. (2008). Race and sex, fear and loathing in France during the Great War. *Historical Reflections/Réflexions Historiques*, 34(1), 50-72.
- Gallica (1914-1918). *Birinci Dünya Savaşı sırasında Le Petit Journal Supplément Illustré'nin sayıları*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/cb32836564q/date.r=Le+Petit+journal+Suppl%C3%A9ment+du+dimanche+.langFR>, Erişim Tarihi: 26.09.2023.
- Gallica (1914a). *Canavar görseli*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k717125g.item>, Erişim Tarihi: 28.09.2023.
- Gallica (1914b). *4 Ekim 1914 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k717126v/f1.image>, Erişim Tarihi: 23.09.2023.
- Gallica (1914c). *25 Ekim 1914 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7171290/f1.image>, Erişim Tarihi: 23.09.2023.
- Gallica (1914d). *22 Kasım 1914 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7171332/f1.image>, Erişim Tarihi: 23.09.2023.
- Gallica (1915a). *Hindenburg tasviri*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7171722/f1.image>, Erişim Tarihi: 28.09.2023.
- Gallica (1915b). *Makineli tüfekle infazlar*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7171879/f1.image>, Erişim Tarihi: 28.09.2023.
- Gallica (1915c). *14 Şubat 1915 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k717144s/f1.image>, Erişim Tarihi: 23.09.2023.

- Gallica (1915d). *14 Mart 1915 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7171489/f1.image>, Erişim Tarihi:
23.09.2023.
- Gallica (1915e). *21 Mart 1915 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k717149p/f1.image>, Erişim Tarihi:
23.09.2023.
- Gallica (1916a). *23 Ocak 1916 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7171934/f1.image>, Erişim Tarihi:
23.09.2023.
- Gallica (1916b). *4 Haziran 1916 tarihli Le Petit Journal Supplément Illustré'nin birinci sayfası*, Erişim Linki:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7172129/f1.image>, Erişim Tarihi:
23.09.2023.
- Gallica (1918). *İtilaf Devletleri komutanları*, Erişim Linki:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k7173117/f1.image>, Erişim Tarihi:
28.09.2023.
- Grayzel, S. R. (1997). Mothers, marraines, and prostitutes: Morale and morality in First World War France. *The International History Review*, 19(1), 66-82.
- Grayzel, S. R. (2014). *Women's identities at war: Gender, motherhood, and politics in Britain and France during the First World War*. The United States of America: UNC Press Books.
- Hall, L. J. (1944). A partnership in peacemaking: Theodore Roosevelt and Wilhelm II. *Pacific Historical Review*, 13(4), 390-411.
- Heyriès, H. (2016). The Garibaldian Volunteers in France during the First World War. *Journal of Modern European History*, 14(3), 359-373.
- Horn, M. (2000). The concept of Total War: National effort and taxation in Britain and France during the First World War. *War & Society*, 18(1), 1-22.
- Horn, M. (2002). *Britain, France, and the financing of the First World War*. Canada: McGill-Queen's Press-MQUP.
- Horne, J. (1985). Immigrant workers in France during World War I. *French Historical Studies*, 14(1), 57-88.
- Jackson, P. (2013). *Beyond the balance of power: France and the politics of national security in the era of the First World War*. The United Kingdom: Cambridge University Press.
- Jarboe, A. T. (2015). Healing the empire: Indian hospitals in Britain and France during the First World War. *Twentieth Century British History*, 26(3), 347-369.

- McLean, R. R. (2001). Kaiser Wilhelm II and the British Royal Family: Anglo-German dynastic relations in political context, 1890–1914. *History*, 86(284), 478-502.
- Mommsen, W. J. (1990). Kaiser Wilhelm II and German politics. *Journal of Contemporary History*, 25(2), 289-316.
- Polkehn, K. (1975). Zionism and Kaiser Wilhelm. *Journal of Palestine Studies*, 4(2), 76-90.
- Reinermann, L. (2008). Fleet Street and the Kaiser: British public opinion and Wilhelm II. *German History*, 26(4), 469-485.
- Reuss, M. (1981). The disgrace and fall of Carl Peters: Morality, politics, and staatsräson in the time of Wilhelm II. *Central European History*, 14(2), 110-141.
- Röhl, J. C. (2011). The unicorn in winter: Kaiser Wilhelm II in exile in the Netherlands, 1918–1941. Ed. Philip Mansel, Torsten Riotte. In *monarchy and exile: The politics of legitimacy from Marie de Médicis to Wilhelm II* (pp. 337-351). London: Palgrave Macmillan UK.
- Wilkin, B. (2014). Aviation and propaganda in France during the First World War. *French History*, 28(1), 43-65.

UKRAYNA'DA DEVRİMCİ HAREKETLER VE DİJİTAL İLETİŞİM

Dr. Öğr. Üyesi Elif GÜRDAL LİMON¹

Giriş

Sosyal bir varlık olan insan, insanlık tarihindeki gelişmelerin çoğunu kendi güvenliğini sağlamak ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak gibi bir doğal güdü için yapmaktadır. Ateşin icadı, yazının icadı veya tarıma dayalı hayatın ortaya çıkışı kimine göre değişken bir önem sıralaması olmuştur. Kimine göre de dijitalleşme bu icatlar kadar önemli olan ve insanlık tarihini etkileyen bir gelişmedir. Dijitalleşme, yaşamakta olduğumuz çağımızın özelliğini vurgulayan insanlığın en önemli gelişmelerinden biridir.

Dijitalleşme çalışmaları genellikle iletişim çalışmalarına yönelik yapılmaktadır. İnternetin 1969 yılında ABD'deki askeri bir iletişim projesi ile hayatımıza girmeye başlaması daha sonra da 2000'li yıllarda sosyal medya araçlarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur (DARPA, 2023). Böylelikle iletişim teknolojilerinde önemli bir gelişme ortaya çıkmıştır. İletişim teknolojilerinin iyileştirilmesi gayreti; bilginin önemi, güvenliği, hızlı aktarılması ve tüm bunlardan anlaşılacağı üzere bir güç olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Ortaya çıkan bu dijital alanda sosyolojik, siyasi, askeri ve ekonomik anlamda etkilenen bir ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası ilişkiler dijitalleşmeden etkilenen en önemli alanlardandır. Dijitalleşme ile devletlerin güç kapasitelerine etki eden bir dijital dönüşüm süreci yaşanmış, devletlerin kurumlarında bilgi güvenliğini gerektiren bir güvenlik meselesi ortaya çıkmıştır. Devletler dijitalleşmeye ilk etapta bir güvenlik riski olarak bakarken bu konuda güvenlik tedbirleri ile yeni gelişmeler sağlandıkça devletlerarası ilişkilerde, diplomaside ve uluslararası

¹ Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Gümüşhane, Türkiye, elif.gurdal@gumushane.edu.tr. ORCID:0000-0001-5110-6524

Kaynakça

- Acar, Serkan (2023). Ukrayna'nın Tarihî Kökenleri: Kiev Knezliği'nden Kırım Hanlığı'na, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(1): 14-30.
- Ajjan, H., Hartshorne, R. (2008). Investigating faculty decisions to adopt Web 2.0 technologies: Theory and empirical tests. *The Internet and Higher Education*, 11(2), 71-80.
- Anti-Orange, (2023). “Я - Anti-Orange!”, <https://anti-orange-ua.com.ru/forum/index.php>
- Arı, Tayyar (2013). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, MKM Yayıncılık.
- Aslund, A., McFaul, M. (Eds.). (2006). *Revolution in Orange: The Origins of Ukraine's Democratic Breakthrough*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1mtz6gq>
- Aslund, Anders (2009a). *Lessons from Ukraine's transformastion*, ed. anders aslund, How Ukraine Became A Market Economy And Democracy, The Peterson Institute for International Economics.
- Aslund, Anders (2009b). *The Orange Revolution, 2004*, Ed. Anders Aslund, How Ukraine Became A Market Economy And Democracy, The Peterson Institute for International Economics
- Ateş, Davut (2021). *Uluslararası Sistem*, Ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, Uluslararası İlişkilere Giriş, Küre Yayınları.
- BBC (2011). Leonid Kuchma: Gongadze murder case dropped in Ukraine, 2011 <https://www.bbc.com/news/world-europe-16176644>
- BBC (2015). Ukraine accuses Russia over Maidan 2014 killings, 20 February, <https://www.bbc.com/news/world-europe-31548896>
- [Billy Perrigo \(2020\)](#), TIME, Trump Administration Freezes Funds Intended to Benefit Hong Kong Protesters <https://time.com/5860163/trump-hong-kong-funding-freeze/?amp=true>.
- Bohdan Klid (2007). Rock, Pop and Politics in Ukraine's 2004 Presidential Campaign and Orange Revolution, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 23:1, 118-137, DOI: 10.1080/13523270701194995
- Bohdanova, Tetyana (2014). “Unexpected Revolution: The Role of Social Media in Ukraine's Euromaidan Uprising”, *European View*, 13(1).
- Booth, William (22 Şubat 2014). “Ukraine's parliament votes to oust president; former prime minister is freed from prison”, *The Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/world/europe/ukraines-yanukovych-missing-as-protesters-take-control-of-presidential-residence-in-kyiv/2014/02/22/802f7c6c-9bd2-11e3-ad71-e03637a299c0_story.html
- Chandler, Daniel, Munday, Rod (2018). *Medya ve İletişim Sözlüğü*, Çeviren: Babacan Taşdemir, İletişim Yayınları.

- Cumhuriyet (2019). Yapay zekâ Trump'ı da doğru bildi, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/628364/Yapay_zeka_Trump_i_d_a_dogru_bildi.html
- Çitçi, Selahattin (2016). Türkiye ve Ukrayna (Rutenya) Arasındaki Kültürel ve Edebi İlişkiler, *Filologieni Nauki*, sayı 7: 129-134.
- Diuk, Nadia (2014). EUROMAIDAN: Ukraine's Self-Organizing Revolution. *World Affairs*, 176, 6: 9–16. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/43555086>.
- Ebers, M. (2020). Regulating AI and Robotics: Ethical and Legal Challenges. In M. Ebers & S. Navas (Eds.), *Algorithms and Law* (pp. 37-99). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108347846.003.
- Facebook (2023a). Euro-Maidan as is is, <https://www.facebook.com/EuroMaydanTranslations/>
- Facebook (2023b). https://www.facebook.com/emaidanua/about_contact_and_basic_info
- Filippova, Olga (2009). Anti-Orange Discourse in Ukrain's Internet: Before the Orange Split, Ed. Taras Kuzio, *Democratic Revolution in Ukrain: from Kuchmagate to Orange Revolution*, Oxon: Routledge.
- Goldstein, Joshua (2007). "The Role of Digital Networked Technologies in the Ukrainian Orange Revolution", Berkman Center Research Publication No. 2007-14.
- Gürdal Limon, Elif (2023). *Dijital Diplomasi: Hegemonya, Kamu Diplomasisi ve Dijitalleşme*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Herd, G. P. (2005). Russia and the "Orange Revolution": Response, Rhetoric, Reality? *Connections*, 4(2), 15–28. <http://www.jstor.org/stable/26323167>
- Jean-Marie Domenach (2003). *Politika ve Propaganda*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- John J. Mearsheimer (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin, *Foreign Affairs*, 93(5): 77-84.
- Karatnycky, Adrian (2005). Ukraine's Orange Revolution. *Foreign Affairs*, 84(2), 35–52. <https://doi.org/10.2307/20034274>
- Korkmaz, Kürşad (2021). Uluslararası Sistem Ve Kutup Yapıları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 31 (2): 201-224 . DOI: 10.54078/savsad.1050425
- Kuzio, Taras (2005). 'Russian policy toward Ukraine during elections'. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 13(4): 491–518.
- Kuzio, Taras (2005). "Ukraine's Orange Revolution: The Opposition's Road to Success". *Journal of Democracy*, 16(2): 117-30.
- Kuzio, Taras (2009). *Oligarchs, Tapes and Oranges: 'Kuchmagate' to the orange revolution*, ed. taras kuzio, *Democratic revolution in ukrain: from kuchmagate to orange revolution*, Oxon: Routledge.
- Limon, Onur (2020). *Arktika Jeopolitiği-2*, Efe Akademi, İstanbul.

- Madden, M., Fox, S. (2006). Riding the waves of “Web 2.0”: More than a buzzword, but still not easily defined. Pew Internet Project, 1-6, <https://www.pewresearch.org/internet/2006/10/05/riding-the-waves-of-web-2-0/>
- McFaul, Michael (2005). Transitions from Postcommunism. *Journal of Democracy*, 16 (3): 5-19. *Project MUSE*.
- Nye, Joseph (2004). *Soft Power: The means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York.
- Nye, Joseph (2005). Dünya Siyasetinde Başarının Rolü: Yumuşak Güç, Elips kitap, 2005, s.15.
- Nye, Joseph, Welch, David A (2017). *Understanding Global Conflict and Cooperation: An Introduction to Theory and History*, Tenth Edition, Pearson, Boston.
- [O'Reilly, Tim](#) (2005). “What is Web 2.0,” by Tim O'Reilly. Published on the O'Reilly website on September 30, 2005: <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>
- Onuch, Olga (2015). ‘Facebook Helped Me Do It’: Understanding the EuroMaidan Protester ‘Tool-Kit’, 15: 170-184.
- Open Society Foundation, *Understanding Ukraine’s Euromaidan Protests*, May 2019, <https://www.opensocietyfoundations.org/explainers/understanding-ukraines-euromaidan-protests>
- Open Tech Fund (2015), <https://www.opentech.fund/news/otf-monthly-report-for-february-2015/>
- Open Tech Fund (2019)., <https://www.opentech.fund/results/supported-projects/ukraine-censorship-monitoring/>; <https://www.opentech.fund/news/october-2019-monthly-report/>
- Open Tech Fund, (2023), <https://www.opentech.fund/internet-freedom-news/otf-10-year-anniversary/>
- Postelnicu, Monica (2014). two-step flow model of communication, *History & Societ*, <https://www.britannica.com/topic/two-step-flow-model-of-communication>
- Prytula, Olena (2006). The Ukrain media rebellion ed. anders aslund and Michael McFaul, *revolution in orange: The Origins of Ukraine’s Democratic Breakthrough*, Carnedie endownmnet for International Peace, Washington
- Putin, Vladimir (2021). “Article by Vladimir Putin ”On the Historical Unity of Russians and Ukrainians”, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>.
- Sıvış, E. (2020). Ukraine’s Orange Revolution and Foreign Policy of U.S. . *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 8 (2) , 513-521 . DOI: 10.18506/anemon.633228.
- The Defense Advanced Research Projects Agency (2023). ARPANET, <https://www.darpa.mil/about-us/timeline/arpamet>
- Twitter (Temmuz 2022). <https://twitter.com/Ukraine/status/794488777838305281>

AHLAT SELÇUKLU MEZAR TAŞLARININ KÜLTÜR TURİZMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Dr. Mustafa Hakkı ERTAN²
Özgür Ümit ÇELİK³

Giriş

Turizm bir tatil olarak değil daha çok bilinmeyi görüp öğrenmek adına düşünülen kültürel geziler ile ilgi duyanlara kendi varlığını sunmuştur. Turizm faaliyetleri, tarihi süreç içerisinde, kendilerini yenileyen toplumların yaşayış biçimi haline dönüşmüş ve kısa süre zarfında farklı bölgelerdeki yaşamları tanıma adına bir merak oluşmuştur. Yaşadığımız dönemde turizm alanında, kendilerinden olmayan başka kültürleri tanıma, araştırma ve öğrenme maksadıyla düzenlenen geziler artmıştır. Bu bağlamda, kültürel turizm olarak addedilen ilgili seyahatler, tarihi ve kültürel mirasın ziyaret edilmesini, görülmesini, farklı medeniyetlere mensup toplumların örf, adet, gelenek, görenek ve yaşayışlarını keşfetmek üzerine gerçekleştirdikleri etkinliklere katılım sağlamayı ve kültürel farklılıkların ortaya çıkardığı unsurların tanınması sonucu olarak ticaret faaliyetlerini geliştirmeyi de içermektedir.

Kültür turizmi, farklı kültürleri tanımak, geçmişteki yaşanmış olan medeniyetlere merak duymak, toplumların kendi kültürel birikimlerinin yanında diğer insanların tüm kültürel birikimlerini tanımaya yönelik olarak gerçekleştirilen tüm turizm aktivitelerinin bütünüdür. Kültür turizmi potansiyeli açısından ülkemizi incelediğimizde konumu ve köklü geçmişe

¹ Bu araştırma, 2022 yılında Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İletişim Sanatları Yüksek Lisans Programında, Özgür Ümit Çelik tarafından hazırlanan “Kültürlerarası İletişim Bağlamında Kültür Turizmi: Ahlat İlçesi Örnekleme” başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

² Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Tekirdağ, Türkiye, mhertan@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8286-757X

³ Uzman, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Tasarımı ABD, Yalova, Türkiye, ahlathiozgur@gmail.com, ORCID 0000-0002-0679-4839

Kaynakça

- Açıkgözlü, A. S., (2009). Mezar Taşı Çalışmaları, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 14, 297-314.
- Akova, S. (2020). Kent Kimliği Göstergeleri Üzerinden Kentlilik Bilincine Dair Bir Okuma: Yalova Kenti Örnekleme. OPUS International Journal of Society Researches, Cilt 16-29 Ekim Özel Sayısı, 3344-3386. DOI: 10.26466/opus.770453.
- Akova, S., Demirkıran, C. (2013). Regarding The Culture of Multi-Ethnicity and Cohabitation in The Western Balkans, Human, Vol. 3, Issue 2, s.8.
- Arslan, C., (1996). Ahlat Yapılarının Mimari Süslemeleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Arslan, C., (2002), “Bitlis-Ahlat’taki Türk Devri Yapıları”, Türkler, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları
- Avni, Y. Ö., (2017). Ahlat Taht-ı Süleyman Mezarlığındaki Mezar Taşları, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, <https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2015/10/ahlat.html>
- Boran, A., (1999), “Ahlat Taşının Osmanlı Döneminde Kullanımı ve Bununla İlgili Bir Arşiv Belgesi”, Vakıf ve Kültür, 6, 53-57.
- Çalış, E., (2019). Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığında Bulunan Babacan Bin Toman İmzalı Bir Mezar Taşı, İğdir Üniv. Sos Bil Der, s.181. No. 18, Nisan / April 2019 Makale (177-192).
- Denizli, S., (2014). Ahlat Meydan Mezarlığı’ndaki Ejder Figürlü Mezar Taşları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Elmastaş, N., (2001). “Ahlat Yöresi’nin Turizm Potansiyeli”, Marmara Coğrafya Dergisi, 3 (1), 153-181.
- Karahan, R. vd., (2019). Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı ve Mezar Taşları. Ankara: Uzun Dijital Baskı Merkezi.
- Karamağaralı, B., (1992). “Ahlat Anıtları”, Ahlat ve Kültürel Mirasımızın Korunması, Ankara: Aksav Yayınları.
- Karamağaralı, B., (1992). Ahlat Mezar Taşları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mansel, A. M., (1944). Urartu Tarihi ve Medeniyeti. 5. Üniversite Haftası (Van1944) İst. Üniv. Yay. No:241, s. 114, İstanbul.
- Mutlu, M., Öztürk, Ş., (2002). “Ahlat Taşının (Andezit Tüf) Fiziksel ve Mekaniksel özellikleri Hakkında Bir Araştırma”, T.S.E. Standart Dergisi, 482, 44-48.
- Özcan, Ö., (1993). Ahlat Anadolu Selçuklu Mezar Anıtlarının Çizgisel Analizi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Özgüç, N., (2003). Turizm Coğra(f)yası Özellikler ve Bölgeler. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Sağıroğlu, A., (2017). “Taşlar Konuşur”: Türk Mezar Taşlarının Biçim Dili. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6(3), 1923-1937.

Tok, C. (2002). Kültür Turizmi, II. Turizm Şurası Bildirileri, Ankara.

EĞİTİMDE METAVERSE TEKNOLOJİLERİ

Editör

Doç. Dr. Aysel KIZILKAYA NAMLI

EĞİTİMDE METAVERSE TEKNOLOJİLERİ

Editör

Doç. Dr. Aysel KIZILKAYA NAMLI

ORCID (0000-0001-7980-421X)

ISBN 978-625-6600-28-7

E-ISBN 978-625-6600-29-4

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202348>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

EĞİTİMDE METAVERSE TEKNOLOJİLERİ

KIZILKAYA NAMLI, Aysel

1. Basım 90 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Araştırma 2. Eğitim 3. Metaverse 4. Teknoloji 5. Yapay Zeka

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

EĞİTİMDE METAVERSE 7
Mutlu AYDIN

BÖLÜM 2:

**METAVERSE TEKNOLOJİLERİ VE EĞİTİMDE
KULLANIMI 25**
Bilal DURMAZ, Gürkan BEYAZ, Gökhan DAĞLI

BÖLÜM 3:

METAVERSE'DE ÖĞRETİMİ DEĞERLENDİRME 41
Akın KARAKUYU

BÖLÜM 4:

STEM EĞİTİMİNDE METAVERSE 57
Sait ZENGİN, Ali ALKIN, Ahmet ÇOLAK

BÖLÜM 5:

**EĞİTİMDE METAVERSE KULLANIMININ ÖĞRENEN
BAĞLILIĞI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ 69**
Hasan ERSOY, Salih BİRİŞÇİ, Şehnaz BALTACI

EĞİTİMDE METAVERSE

Mutlu AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Beykoz Anadolu İmam Hatip Lisesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9018-3899
- ❖ Mail: mmutluaydin@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ando, Y., Thawonmas, R., & Rinaldo, F. (2013). Inference of Viewed Exhibits in a Metaverse Museum. In 2013 International Conference on Culture and Computing (pp. 218-219). IEEE.
- Barry, D. M., Kanematsu, H., Fukumura, Y., Ogawa, N., Okuda, A., Taguchi, R., & Nagai, H. (2009). International comparison for problembased learning in Metaverse. The ICEE and ICEER, 60-66.
- Bloomberg Intelligence. (2022). The Metaverse: A New Frontier for Digital Commerce.
- Brezovszky, B., McMullen, J., Veermans, K., Hannula-Sormunen, M. M., Rodríguez-Aflecht, G., Pongsakdi, N., & Lehtinen, E. (2019). Effects of a mathematics game-based learning environment on primary school students' adaptive number knowledge. *Computers & Education*, 128, 63-74.
- Castro, M. D. B., & Tumibay, G. M. (2021). A literature review: efficacy of online learning courses for higher education institution using metaanalysis. *Education and Information Technologies*, 26(2), 1367-1385
- Estudante, A., & Dietrich, N. (2020). Using augmented reality to stimulate students and diffuse escape game activities to larger audiences. *Journal of Chemical Education*, 97(5), 1368-1374.
- Demitriadou E., Stavroulia K. E., & Lanitis A., Comparative evaluation of virtual and augmented reality for teaching mathematics in primary education., *Education and Information Technologies*, 2020, 25(1), 381-401.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: defining "gamification". In *Proceedings of the 15th international academic MindTrek conference: Envisioning future media environments* (pp. 9-15).
- Duan, H., Li, J., Fan, S., Lin, Z., Wu, X., & Cai, W. (2021). Metaverse for social good: A university campus prototype. In *Proceedings of the 29th ACM International Conference on Multimedia* (pp. 153-161).
- Makransky G., Andreasen N. K., Baceviciute S., & Mayer R. E. Immersive virtual reality increases liking but not learning with a science simulation and generative learning strategies promote learning in immersive virtual reality., *Journal of Educational Psychology*, 2021, 113(4), 719.
- Liu R., Wang L., Lei J., Wang Q., & Ren Y. Effects of an immersive virtual reality-based classroom on students' learning performance in science

lessons., *British Journal of Educational Technology*, 2020, 51(6), 2034-2049.

Rodríguez-Aflecht, G., Jaakkola, T., Pongsakdi, N., Hannula-Sormunen, M., Brezovszky, B., & Lehtinen, E. (2018). The development of situational interest during a digital mathematics game. *Journal of Computer Assisted Learning*, 34(3), 259–268.

Valuates. (2023). *Küresel Metaverse Pazarı*.

Vanbecelaere, S., Van den Berghe, K., Cornillie, F., Sasanguie, D., Reynvoet, B., & Depaepe, F. (2020). The effects of two digital educational games on cognitive and noncognitive math and reading outcomes. *Computers & Education*, 143, 103680.

Wu M. H., The applications and effects of learning English through augmented reality: A case study of Pokemon Go [Paper presentation]., *Computer Assisted Language Learning*, 2019, 1-35.

METAVERSE TEKNOLOJİLERİ VE EĞİTİMDE KULLANIMI

Bilal DURMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kayapınar Bilim ve Sanat Merkezi Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9306-9116
- ❖ Mail: bilaal@windowslive.com

Gürkan BEYAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle MTAL Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0150-4986
- ❖ Mail: gurkanbeyaz21@hotmail.com

Gökhan DAĞLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Bilim ve Sanat Merkezi, Sakarya / TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6133-419X
- ❖ Mail: gokhandagli27@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Alkouz, A., Al-Zoubi, A. Y., & Otair, M. (2008). J2ME-Based Mobile Virtual Laboratory for Engineering Education. *International Journal of Interactive mobile technologies*, 2(2).
- Azuma, R. T. (1999). The challenge of making augmented reality work outdoors. *Mixed reality: Merging real and virtual worlds*, 1, 379-390.
- Behringer, R., Klinker, G., & Mizell, D. (1999). *International Workshop on Augmented Reality*. *VR News* 99, 8(1), 18-20.
- Can, E. (2020). Sanal sınıf yönetimi: İlkeler, uygulamalar ve öneriler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 251-295.
- Doğan, F. (2022). Metaverse karakteri nasıl oluşturulur?. (21.09.2023: <https://shiftdelete.net/metaverse-karakteri-olusturma>)
- Teknolojioku. (2023). (01.10.2023:<https://www.teknolojioku.com/nasil-yapilir/metaverse-karakteri-nasil-olusturulur-640c45382fe70b133c7f644e>)
- Franklin, H., & Harrington, I. (2019). A review into effective classroom management and strategies for student engagement: Teacher and student roles in today's classrooms. *Journal of Education and Training Studies*.
- Köse, M. (2022). Metaverse Nedir ve Neden Çok Önemlidir? Yaşamlarımızı Dijital Bir Evrene Taşıyabilir miyiz? <https://muharrembalci.com/hukukdunyasi/metaverse/1493.pdf>. Erişim Tarihi: 01.10.2023.
- Martin-Villalba, C., Urquia, A., & Dormido, S. (2008). Object-oriented modelling of virtual-labs for education in chemical process control. *Computers & Chemical Engineering*, 32(12), 3176-3186.
- Prieto-Blázquez, J., Herrera-Joancomartí, J., & Guerrero-Roldán, A. E. (2009). A virtual laboratory structure for developing programming labs. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 4(2009).
- Scheckler, R. K. (2003). Virtual labs: a substitute for traditional labs?. *International journal of developmental biology*, 47(2-3), 231-236.
- Secromix, (2023). Metaverse Nedir Ve Nasıl Çalışır?.(10.09.2023: <https://secromix.com/blog/metaverse-nedir-ve-nasil-calisir/>)

- Somyürek, S. (2014). Öğretim sürecinde z kuşağının dikkatini çekme: artırılmış gerçeklik. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 4(1), 63-80.
- Zachary, W., Ryder, J., Hicinbothom, J., & Bracken, K. (1997, October). The use of executable cognitive models in simulation-based intelligent embedded training. In *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting* (Vol. 41, No. 2, pp. 1118-1122). Sage CA: Los Angeles, CA: SAGE Publications.

METAVERSE'DE ÖĞRETİMİ DEĞERLENDİRME

Akın KARAKUYU

- ❖ Kurum Bilgisi: Antakya MYO, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi,
Hatay/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7370-5464
- ❖ Mail: karakuyuakin@gmail.com

KAYNAKLAR

- Alkan, S. & Bolat, Y. (2022). Metaverse in education: An informative literature review. *The Journal of International Education Science*, 9 (32), 267-295. <https://doi.org/10.29228/INESJOURNAL.63949>
- Barry, D.M., Ogawa N., Dharmawansa, A., Kanematsu H., Fukumura, Y., Shirai, T., Yajima, K. & Kobayashi, T. (2015). Evaluation of students' learning manner using eye blinking system in Metaverse. *Procedia Computer Science*. 60(3), 1195–1204.
- Blikstein, P. & Worsley, M. (2016). Multimodal learning analytics and education data mining: Using computational technologies to measure complex learning tasks. *Journal of Learning Analytics*, 3(2), 220-238.
- Çelik, R. (2022). Metaverse nedir? Kavramsal değerlendirme ve genel bakış. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 67-74.
- Damar M. (2021). Eğitimde Dijitalleşme ve Yeni Yaklaşımlar. (Ed. Tarık Talan). *Digitalization and New Approaches in Education İçinde* 169-192. İstanbul: Efe Akademi.
- Ding, Y., Zhang, R., Zhang, S., Chen, S., Yan, X., Bian, Y. & Jiang, P. (2022). Under the Perspective of Technology Empowerment of Construction of Scenarios of Edu-Metaverse. *3rd International Conference on Artificial Intelligence and Education (IC-ICAIE 2022)* (pp. 150-157). Atlantis Press.
- Duan, H., Li J., Fan, S., Lin, Z., Wu, X. & Cai W. (2021). Metaverse for social good: a university campus prototype. *Proceedings of the 29th ACM International Conference on Multimedia*.
- Estudante, A., & Dietrich, N. (2020). Using augmented reality to stimulate students and diffuse escape game activities to larger audiences. *Journal of Chemical Education*, 97(5), 1368–1374. <https://doi.org/10.1021/acs.jchemed.9b00933>
- Getchell, K., Oliver, I., Miller, A., & Allison, C. (2010). Metaverses as a platform for game based learning. *24th IEEE International Conference on Advanced Information Networking and Applications* (pp. 1195–1202). IEEE. <https://doi.org/10.1109/aina.2010.125>
- González Crespo, R., Escobar, R. F., Joyanes Aguilar, L., Velazco, S., & Castillo Sanz, A. G. (2013). Use of ARIMA mathematical analysis to model the implementation of expert system courses by means of free software OpenSim and Sloodle platforms in virtual university campuses. *Expert Systems with Applications*, 40(18), 7381–7390. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2013.06.054>

- Hanid, M. F. A., Mohamad Said, M. N. H., & Yahaya, N. (2020). Learning strategies using augmented reality technology in education: Meta-analysis. *Universal Journal of Educational Research*. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.081908>
- Hattie, J. A., & Brown, G. T. (2010). Assessment and evaluation. In *Educational psychology: Concepts, research and challenges* (pp. 116-131). Routledge.
- Hwang, G. J., & Chien, S. Y. (2022). Definition, roles, and potential research issues of the metaverse in education: An artificial intelligence perspective. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 3, 2022, 100082. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2022.100082>.
- Joies, S. (2023). Exploring Potential of Learning Assessments in Metaverse. <https://www.excelsoftcorp.com/blog/articles/exploring-potential-of-learning-assessments-in-metaverse/>
- Kaddoura, S., & Al Hussein, F. (2023). The rising trend of Metaverse in education: challenges, opportunities, and ethical considerations. *PeerJ Computer Science*, 9, e1252. <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.1252>
- Kanematsu, H., Kobayashi, T., Barry, D. M., Fukumura, Y., Dharmawansa, A., & Ogawa, N. (2014). Virtual STEM class for nuclear safety education in Metaverse. *Procedia Computer Science*, 35, 1255–1261. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2014.08.224>
- Kaya, A.Y. & Ata, F. (2022). Metaverse ve sanal dünyaya yönelik teorik bir değerlendirme. (Ed. Yasin Söğüt & Murat Birol). *Sanal Dünya Sosyal Medyada Metalar ve Metaverse İçinde* 185-206. Ankara: Nobel Yayın.
- Kye, B., Han, N., Kim, E., Park, Y., & Jo, S. (2021). Educational applications of metaverse: possibilities and limitations. *J. Educ. Eval. Health Prof.* 18:32. doi: 10.3352/jeehp.2021.18.32
- Li, B. J. and Yee, A. Z. H. (2022). Understanding videoconference fatigue: a systematic review of dimensions, antecedents and theories. *Internet Research*, 33(2), 796-819. <https://doi.org/10.1108/INTR-07-2021-0499>
- Lucas, Benito & Gonzalo (2013) Lucas EP, Benito JC, Gonzalo OG. Learning and professional practicing in a 3D virtual world. 2nd International Workshop on Evidence-based Technology Enhanced Learning; Berlin: Springer; 2013.
- Meena, S. D., Mithesh, G. S. S., Panyam, R., Chowdary, M. S., Sadhu, V. S., & Sheela, J. (2023, June). Advancing Education through Metaverse: Components, Applications, Challenges, Case Studies and Open Issues. In 2023 International Conference on Sustainable Computing and Smart Systems (ICSCSS) (pp. 880-889). IEEE.

- Mitra, S. (2023). Metaverse: A Potential Virtual-Physical Ecosystem for Innovative Blended Education and Training. *Journal of Metaverse*, 3(1), 66-72.
- Mystakidis, S. (2022). Metaverse. *Encyclopedia*, 2(1), 486-497.
- Onu, P., Pradhan, A., & Mbohwa, C. (2023). Potential to use metaverse for future teaching and learning. *Education and Information Technologies*, 1-32. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12167-9>
- Parmaxi, A. (2020). Virtual reality in language learning: a systematic review and implications for research and practice. *Interact. Learn. Environ.* 3, 1–13. <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1765392>
- Reynolds, C. R., Livingston, R. B., Willson, V. L., & Willson, V. (2010). *Measurement and assessment in education*. Upper Saddle River: Pearson Education International.
- Siyayev, A., & Jo, G. S. (2021). Towards aircraft maintenance metaverse using speech interactions with virtual objects in mixed reality. *Sensors*, 21(6), 2066.
- Tarouco L, Gorziza B, Corrêa Y, Amaral ÉM, & Müller T. (2013). Virtual laboratory for teaching calculus: an immersive experience. At the 2013 IEEE Global Engineering Education Conference.
- Tlili, A., Huang, R., Shehata, B., Liu, D., Zhao, J., Metwally, A. H. S., ... & Burgos, D. (2022). Is Metaverse in education a blessing or a curse: a combined content and bibliometric analysis. *Smart Learning Environments*, 9(1), 1-31.
- Tsai, Y. C. (2023). Empowering Learner-Centered Instruction: Integrating ChatGPT Python API and Tinker Learning for Enhanced Creativity and Problem-Solving Skills. *arXiv preprint arXiv:2305.00821*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.00821>
- Uyar, A. & Şan, İ. (2022). Metaverse ve eğitim. (Ed. Yasin Söğüt & Murat Birol). *Sanal Dünya Sosyal Medyada Metalar ve Metaverse İçinde* 157-185. Ankara: Nobel Yayın.
- Wagner R, Piovesan SD, Passerino LM, de Lima J. (2013). Using 3D virtual learning environments in a new education perspective. 12th International Conference on Information Technology Based Higher Education and Training; Piscataway: IEEE; pp. 1–6
- Wu, Q., Wang, Y., Lu, L., Chen, Y., Long, H., & Wang, J. (2022). Virtual simulation in undergraduate medical education: a scoping review of recent practice. *Frontiers in Medicine*, 9, 855403. <https://doi.org/10.3389/fmed.2022.855403>.

- Yang, Q., Zhao, Y., Huang, H., Xiong, Z., Kang, J., & Zheng, Z. (2022). Fusing blockchain and AI with metaverse: A survey. *IEEE Open Journal of the Computer Society*, 3, 122-136.
- Zhang, X., Chen, Y., Hu, L., & Wang, Y. (2022). The metaverse in education: Definition, framework, features, potential applications, challenges, and future research topics. *Frontiers in Psychology*, 13, 6063.

STEM EĞİTİMİNDE METAVERSE

Sait ZENGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ergani Bilim ve Sanat Merkezi Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-9422-9406
- ❖ Mail: hivasiba@gmail.com

Ali ALKIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle Mesleki Ve Teknik Anadolu Lisesi
Yenişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0009-6167-5371
- ❖ Mail: alkin.ali@gmail.com

Ahmet ÇOLAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Ali Emiri Ortaokulu Yenişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-4343-2981
- ❖ Mail: ahmetcolak_84@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Arkan, A. (2018). Teknoloji, Eğitim ve Gelecek. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). Erişim Adresi: <https://www.setav.org/teknoloji-egitim-ve-gelecek/> (Erişim Tarihi: 10.06.2020)
- Bybee, R. W. (2013). The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. (116 p). Virginia: NSTA Press, 249-352.
- Carnevale, A.P., Smith, N. & Melton, M. (2011). STEM: Science, technology, engineering, mathematics. Georgetown University.
- Çelik, R. (2022) Metaverse Nedir? Kavramsal Değerlendirme ve Genel Bakış, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 67-74.
- Çiftçi, S., Sağlam, A. & Yayla, A. (2021). 21. yüzyıl becerileri bağlamında öğrenci, öğretmen ve eğitim ortamları. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (24), 718-734.
- Kaplanseren, E. (2013). Geleceğin eğitimi teknolojiden geçiyor. Hürriyet. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gelecegin-egitimi-teknolojiden-geciyor-23227927> (Erişim Tarihi: 12.06.2020)
- Murphy, C. ve Beggs, J. (2003). “Primary Pupils’ and Teachers’ Use of Computers at Home and School.” British Journal of Educational Technology, 34(1): 79-83.
- Ostler, E. (2012). 21st Century STEM education: A tactical model for long-range success. International Journal of Applied Science and Technology, 2(1), 28-33.
- Suh, W., & Ahn, S. (2022). Utilizing the Metaverse for Learner-Centered Constructivist Education in the Post-Pandemic Era: An Analysis of Elementary School Students. Journal of Intelligence, 10(1). <https://doi.org/10.3390/jintelligence10010017>
- Tatlıdil, (2001) Ercan “Globalleşme Sürecinde İnsan Kaynaklarının Değişimi: Türkiye Örneği” Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:9.

EĞİTİMDE METAVERSE KULLANIMININ ÖĞRENEN BAĞLILIĞI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Hasan ERSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9794-4494
- ❖ Mail: hasanersoy33@gmail.com

Salih BİRİŞÇİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7131-5112
- ❖ Mail: salihbirisci@uludag.edu.tr

Şehnaz BALTACI

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7826-7301
- ❖ Mail: sehnazbg@uludag.edu.tr

kavramsal öğrenmelerinin kolaylaştığı belirtilmektedir (Serpil, 2023). Ayrıca bu ortamlar, öğrencilerin orada bulunma hisleri ve hayal güçleri ile birlikte, etkileşimli öğrenme deneyimleri sunarak öğrenenlerin bilgiyi anlamlı bir şekilde yapılandırmalarını sağlamaktadır (Hwang & Chien, 2022). Bu teknoloji ile desteklenen öğretim ortamlarının öğrenen bağlılığını destekleme noktasında ciddi bir potansiyeli bulunmaktadır. Fakat bu teknolojinin dezavantajlarının da bulunması sebebiyle, önemli riskleri olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Öğrencilerin fiziksel anlamda sosyalleşme becerilerinin olumsuz etkilenmesi, etik olmayan durumlarla daha çok karşılaşabilmesi, fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarının oluşması üç boyutlu sanal ortamın en önemli riskleri arasındadır ve bu sebeplerden ötürü bu teknoloji dikkatli kullanılmalıdır (Altunal, 2022).

KAYNAKLAR

- Akpınar, B., & Akyıldız, T. Y. (2022). Yeni Eğitim Ekosistemi Olarak Metaversal Öğretim. *Journal of History School*, 15(56), 873-895.
- Altunal, I. (2022). Metaverse Dünyasının Eğitim Modeli Olarak Kullanımı ve Muhasebe Eğitimine Yansımaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25, 433-443.
- Anderson, T., Rourke, L., Garrison, R., & Archer, W. (2001). Assessing teaching presence in a computer conferencing context. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 5(2), 1-17.
- Astin, A. W. (1984). Student involvement: A developmental theory for higher education. *Journal of College Student Development*, 40, 518-529.
- Ay, K., & Dağhan, G. (2022). Sorgulama Topluluğu Modeli ile Desteklenmiş Bir Dönüştürülmüş Öğrenme Ortamına İlişkin Öğrenci Görüşleri: Bir Durum Çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 12(1), 221-260.
- Barry, D. M., Kanematsu, H., Fukumura, Y., Ogawa, N., Okuda, A., Taguchi, R., & Nagai, H. (2009). International Comparison for Problem Based Learning in Metaverse. *The ICEE and ICEER*, (s. 6066).
- Barry, D. M., Ogawa, N., Dharmawansa, A., Kanematsu, H., Fukumura, Y., Shirai, T., . . . Kobayashi, T. (2015). Evaluation for students' learning manner using eye blinking system in metaverse. *Procedia Computer Science*, 60, 1195-1204.
- Benek, İ., & Akçay, B. (2022). The effects of socio-scientific STEM activities on 21st century skills of middle school students. *Participatory Educational Research*, 9(2), 25-52.
- Bouta, H., Retalis, S., & Paraskeva, F. (2012). Utilizing a collaborative macroscripts to enhance student engagement: A mixed method study in a 3d virtual environment. *Computers & Education*, 58(1), 501-517.

- Bulu, S. T. (2012). Place presence, social presence, co-presence, and satisfaction in virtual worlds. *Computers & Education*, 58(1), 154-161.
- Bülbül, A. H., Tuğtekin, U., İlic, U., & Kuzu, A. O. (2016). Çevrimiçi arHaritası. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 171-190.
- Chen, Y., Chen, Y., Lin, W., Zheng, Y., Xue, T., Chen, C., & Chen, G. (2022). Application of Active Learning Strategies in Metaverse to Improve Student Engagement: An Immersive Blended Pedagogy Bridging Patient Care and Scientific Inquiry in Pandemic.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. Harper&Row.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding Flow*. New York: Basic Books.
- Damm, C. A. (2016). Applying a Community of Inquiry Instrument to Measure Student Engagement in Large Online Courses. *Current Issues in Emerging eLearning*, 3(1), 138-172.
- Ergün, E. (2014). Ağsal Öğrenme Ortamlarında Sosyal Ağ Yapısı ve Sosyal Olabilmenin Öğrenci Bağlılığı Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ergün, E., & Kurnaz, F. B. (2017). Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarında Sınıf Topluluğu Hissi ve Öğrenci Bağlılığı Arasındaki İlişki. *Kastamonu Education Journal*, 25(4).
- Estudante, A., & Dietrich, N. (2020). Using Augmented Reality to Stimulate Students and Diffuse Escape Game Activities to Larger Audiences. *Journal of Chemical Education*, 97(5), 1368-1374.
- Furlong, M. J., & Christenson, S. L. (2008). Engaging students at school and with learning: A relevant construct for all students. *Psychology in the Schools*, 45(5), 365-368.
- Garrison, D. A., Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical Inquiry in a Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education. *The Internet and Higher Education*, 2(2-3), 87-105.
- Golubski, P. M. (2012). Utilizing interactive technologies to engage, integrate, involve, and increase community amongst college students. Pedagogical and andragogical teaching and learning with information communication technologies (s. 13-27). içinde IGI Global.
- Göçen, A. (2022). Eğitim Bağlamında Metaverse. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 6(1), 98-122.
- Gregory, S., & Gregory, B. (2011). Do virtual worlds have a role in increasing student engagement as measured by their higher academic grades? *CreateWorld 2011 Proceedings*, (s. 40-50).
- Guo, H., & Gao, W. (2022). Metaverse-powered experiential situational English-teaching design: An emotion-based analysis method. *Frontiers in Psychology*, 13.

- Günüç, S. (2013). Teknolojinin Öğrenci Bağlılığındaki Rolü ve Derste Teknoloji Kullanımı ile Öğrenci Bağlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Günüç, S. (2016). Üniversitelerde Öğrenci Bağlılığı. Ankara: Nobel.
- Hwang, G.-J., & Chien, S.-Y. (2022). Definition, roles, and potential research issues of the metaverse in education: An artificial intelligence perspective. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 3.
- Isaeva, R., Eisenschmidt, E., Vanari, K., & Kumpas-Lenk, K. (2020). Students' views on dialogue: improving student engagement in the quality assurance process. *Quality in Higher Education*, 26(1), 80-97.
- Kaddoura, S., & Al Hussein, F. (2023). The rising trend of Metaverse in education: challenges, opportunities, and ethical considerations. *PeerJ Computer Science*. doi:<http://dx.doi.org/10.7717/peerj-cs.1252>
- Kaya, S. (2017). Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin Öğrenci Tükenmişliği ve Okul Bağlılığı İle İlişkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Keshavarzi, M., Yang, A., Ko, W., & Caldas, L. (2020). Optimization and Manipulation of Contextual Mutual Spaces for Multi-User Virtual and Augmented Reality Interaction. 2020 IEEE Conference on Virtual Reality and 3D User Interfaces (VR), (s. 353-362).
- Keskitalo, T., Pyykkö, E., & Ruokamo, H. (2011). Exploring the Meaningful Learning of Students in Second Life. *Educational Technology & Society*, 14(1), 16-26.
- Kim, S., Song, K., Lockee, B., & Burton, J. (2018). Advances in Game-Based Learning . *Gamification in Learning and Education* (s. 25-38). içinde New York: Springer.
- Koo, H. (2021). Training in lung cancer surgery through the metaverse, including extended reality, in the smart operating room of Seoul National University Bundang Hospital, Korea. *Journal of Educational Evaluation for Health Professions*, 18, 33.
- Lee, H. J., & Hwang, Y. (2022). Technology-Enhanced Education through VR-Making and Metaverse-Linking to Foster Teacher Readiness and Sustainable Learning. *Technology-Enhanced Learning and Teaching: Sustainable Education*, 14(8).
- Lee, H., Woo, D., & Yu, S. (2022). Virtual Reality Metaverse System Supplementing Remote Education Methods: Based on Aircraft Maintenance Simulation. *Applied Sciences*, 12(5), 2667.
- Lim, C. P., Nonis, D., & Hedberg, J. (2006). Gaming in a 3D multiuser virtual environment: Engaging students in Science lessons. *British Journal of Educational Technology*, 37(2).

- Lin, H., & Wang, H. (2014). Avatar creation in virtual worlds: Behaviors and motivations. *Computers in Human Behavior*, 34, 213-218.
- Locurcio, L. L. (2022). Dental education in the metaverse. *British Dental Journal*, 232(4), 191.
- Masters, Y., & Gregory, S. (2010). *Second Life: Harnessing Virtual World Technology to Enhance Student Engagement and Learning*. UNE Collequim.
- Mete, G. (2021). Türkçe öğretmen adaylarının etkili iletişim becerileri ile iletişim kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 51, 1143-1173.
- Mystakidis, S. (2022). Metaverse. *Encyclopedia*, 2(1), 486-497.
- Newmann, F. M. (1992). *Student engagement and achievement in American secondary schools*. New York: Teachers College Press.
- Özkaya, M. (2013). Çevrimiçi Öğrenme Öğrencilerinin Transaksiyonel Uzaklık Algısı, Sorgulama Topluluğu Algısı ve Öğrenme Yaklaşımlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi.
- Pellas, N., Mystakidis, S., & Kazanidis, I. (2021). Immersive Virtual Reality in K-12 and Higher Education: A systematic review of the last decade scientific literature. *Virtual Reality*, 25(3), 853-861.
- Prickett, C. O. (1998). *Assessing Student Engagement in Learning: The Shadow Study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Arizona, Tucson.
- Quaye, S. J., Harper, S. R., & Pendakur, S. L. (2019). *Student engagement in higher education: Theoretical perspectives and practical approaches for diverse populations*. Routledge.
- Reisoğlu, İ., & Gökteş, G. (2017). 3B Sanal Öğrenme Ortamlarında Buradalık, Meşguliyet, Akış ve Uzamsal Beceriler. 3 Boyutlu Sanal Dünyaların Eğitimde Kullanımı (s. 85-104). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Reisoğlu, İ., & Gökteş, Y. (2016). Developing community of inquiry scale for 3D virtual learning environments. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 6(3), 347-370.
- Reynard, R. (2007). *Hybrid Learning: Maximizing Student Engagement*. <https://campustechnology.com/articles/2007/05/hybrid-learning-maximizing-student-engagement.aspx> adresinden alındı
- Richardson, J. C., & Newby, T. (2006). The role of students' cognitive engagement in online learning. *American Journal of Distance Education*, 20(1), 23-37.
- Schindler, L. A., Burkholder, G. J., Morad, O. A., & Marsh, C. (2017). Computer-based technology and student engagement: a critical review of the literature. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*.

- Serpil, H. (2023). Yükseköğretim ve Metaverse. *Eğitimde Metaverse: Kuram ve Uygulamalar* (s. 181-202). içinde İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Siyaev, A., & Jo, G.-S. (2021). Towards Aircraft Maintenance Metaverse Using Speech Interactions with Virtual Objects in Mixed Reality. *Sensors*, 21(6).
- Skinner, E., & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. *Journal of Educational Psychology*, 85(4), 571-581.
- Teztel, G. (2016). Psikolojide Akış Kuramı ve Müzik İcrası Bağlamında İncelenmesi. *Konservatoryum*, 3(2), 1-17.
- Tokel, S. T., & Topu, F. B. (2017). 3B Sanal Dünyalar ve Kullanım Alanları. *3 Boyutlu Sanal Dünyaların Eğitimde Kullanımı* (s. 1-24). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Topu, F. B. (2015). 3 Boyutlu Sanal Ortamdaki Rehberli ve Rehbersiz Öğrenmenin Öğrenci Meşguliyeti ve Başarısına Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.*
- Traphagan, T. W., Chiang, Y.-h. V., Chang, H. M., et al., (2010). Cognitive, social and teaching presence in a virtual world and a text chat. *Computers & Education*, 55(3), 923-936.
- Turiman, P., Omar, J., Daud, A. M., & Osman, K. (2012). Fostering the 21st century skills through scientific literacy and science process skills. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 59, 110-116.
- Uzun Hazneci, Ö. (2019). Güncel Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Eğitim Alanında Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Uluslararası 100.Yıl Eğitim Sempozyumu*, (s. 499-508). Samsun.
- Yıldırım, Y., & Altınpulluk, H. (2022). Açık ve uzaktan öğrenenlerin 21. yüzyıl öğrenme becerileri düzeyleri ile açık ve uzaktan eğitim ortamlarındaki bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(4), 1253-1273.
- Zallio, M., & Clarkson, P. J. (2022). Designing the metaverse: A study on inclusion, diversity, equity, accessibility and safety for digital immersive environments. *Telematics and Informatics*, 75.
- Zepke, N. (2018). Student engagement in neo-liberal times: What is missing? *Higher Education Research & Development*, 37(2), 433-446.
- Zhang, Z. V., & Hyland, K. (2018). Student engagement with teacher and automated feedback on L2 writing. *Assessing Writing*, 36, 90-102.

**MATEMATİK VE FEN
BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE
YENİ YAKLAŞIMLAR
2023-III**

Editörler

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN

Doç. Dr. Fatma ERDOĞAN

MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR
2023-III

Editör

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN
Doç. Dr. Fatma ERDOĞAN

ORCID (0000-0001-5648-6343)
ORCID (0000-0002-4498-8634)

ISBN: 978-625-6600-26-3
E-ISBN: 978-625-6600-27-0
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202345>
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar 2023-III
GÖKHAN, Ayşegül & ERDOĞAN, Fatma
1. Basım 354 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü : Özgün Bilimsel Kitap
Anahtar Kelimeler :
1. Araştırma 2. Eğitim 3. Fen bilimleri 4. Matematik 5. Öğrenme

Dizgi / Design
Kapak Tasarım / Cover Design
Sertifika No / Certificate No
Matbaa Sertifika / Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efekademi.com)
Gamze DÜMLÜ
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168
49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

MATEMATİK EĞİTİMİNDE KAVRAM YANILGILARI, TESPİTİ VE GİDERİLMESİ	7
<i>Emine Nur ÜNVEREN BİLGİÇ, Şahin DANIŞMAN</i>	
FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE KAVRAM YANILGILARI	27
<i>Gökhan UYANIK</i>	
MATEMATİK FELSEFESİ VE MATEMATİKSEL ANLAMA	39
<i>Rahime ÇELİK GÖRGÜT</i>	
ALGORİTMİK DÜŞÜNME	59
<i>Alaattin PUSMAZ</i>	
ÜSTÜN YETENEKLİLİK.....	77
<i>Serhan SARIOĞLU, Bestami Buğra ÜLGER</i>	
DİSKALKULİ: MATEMATİK ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ.....	97
<i>Mehtap SEZGİN</i>	
MATEMATİK EĞİTİMİNDE MATEMATİK TARİHİNİN KULLANILMASI	109
<i>Ramazan DİVRİK</i>	
MATEMATİK EĞİTİMİNDE MATEMATİKSEL MODELLEME ÇALIŞMALARINI ÜZERİNE EĞİLİMLER	129
<i>Ebru SAKA</i>	
DİNAMİK GEOMETRİ YAZILIMLARI VE MATEMATİK ÖĞRETİMİ	145
<i>Ruhsen ALDEMİR ENGİN</i>	
FEN EĞİTİMİNDE YAYGIN OLARAK KULLANILAN WEB 2.0 ARAÇLARI VE EĞİTSEL KATKILARI.....	159
<i>Faruk ARICI</i>	
DİJİTAL ÖYKÜLEMESİNE KURAMSAL BAKIŞ VE FEN EĞİTİMİ UYGULAMA ÖRNEĞİ	181
<i>Gülşah ZERMAN KEPCEOĞLU, Murat PEKTAŞ</i>	
TINKERPLOTS YAZILIMI VE ORTAOKUL DÜZEYİNDE OLASILIK VE İSTATİSTİK ÖĞRETİMİ.....	193
<i>Gizem Nur BATTAL, Meral CANSIZ AKTAŞ</i>	

ORTAOKUL MATEMATİK SINIFLARINDA İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME
.....213

Züleyha YILDIRIM YAKAR

FEN ÖĞRETİMİNDE LABORATUVAR UYGULAMALARI229

Sema AYDIN CERAN

FEN EĞİTİMİNDE "YEŞİL UYGULAMALAR" VE ÖĞRENCİ KATILIMI.....245

Mustafa Kemal YÜZBAŞIOĞLU

EKO-MATEMATİK VE UYGULAMALARI.....265

Deniz Özen ÜNAL

ETNOMATEMATİKSEL BİR ARAÇ OLARAK SOKAK OYUNLARI
.....277

Oben KANBOLAT

MATEMATİK OKURYAZARLIĞI PROBLEMİ ÇÖZME SÜRECİNİ DEĞERLENDİRME ÇERÇEVESİ (MOPS-DEC)295

Işıl BOZKURT, Murat ALTUN

MATEMATİK EĞİTİMİNDE DÜŞÜNME PRATİĞİ: DÜŞÜNEN SINIFLARIN İNŞASI VE YÖNETİMİ.....317

Tuğçe KOZAKLI ÜLGER

ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ GELİŞİMİ: MATEMATİKSEL PROBLEM ÇÖZME.....335

Alaattin PUSMAZ

MATEMATİK EĞİTİMİNDE KAVRAM YANILGILARI, TESPİTİ ve GİDERİLMESİ

Emine Nur ÜNVEREN BİLGİÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Düzce/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9684-4192
- ❖ Mail: eminenurbilgic@duzce.edu.tr

Şahin DANIŞMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Düzce/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4739-3625
- ❖ Mail: sahin.danisman@gmail.com

KAYNAKLAR

- Almog, N., & Ilany, B. (2012). Absolute value inequalities: high school students' solutions and misconceptions. *Educational Studies in Mathematics*, 81(3), 347-364.
- Bryant, P., & Nunes, T. (2012). *Children's understanding of probability: A literature review*. London: Nuffield Foundation.
- Roini, C. & Sundari, S. (2018). Using Certainty of Responses Index (CRI) for assessment to identify graduate students' misconceptions in genetics. Paper presented at the 1st International Conference on Teaching and Learning, Universitas Terbuka.
- Caniglia, J. (2020). Promoting self-reflection over re-teaching: Addressing students' misconceptions with 'my favorite no'. *Journal of Mathematics Education*, 5(2), 70-79.
- Capraro, M. M., Kulm, G. & Capraro, R. M. (2005). Middle grades: Misconceptions in statistical thinking. *School Science and Mathematics*, 105(4), 165-174.
- Clement, J. (1989). The concept of variation and misconceptions in Cartesian graphing. *Focus on Learning Problems in Mathematics*, 11, 77-87
- Clement, J., Narode, R., & Rosnick, P. (1981). Intuitive misconceptions in algebra as a source of math anxiety. *Focus on Learning Problems in Mathematics*, 3(4), 36-45.
- Cockburn, A. D., & Littler, G. (2008). *Mathematical misconceptions: A guide for primary teachers*. Thousand Oaks: Sage.
- Durkin, K. & Rittle-Johnson, B. (2015). Diagnosing misconceptions: Revealing changing decimal fraction knowledge. *Learning and Instruction*, 37(2015), 21-29.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Fischbein, E., & Schnarch, D. (1997). The evolution of age of probabilistic, intuitively based misconceptions. *Journal for Research in Mathematics Education*, 28(1), 96-105.
- Friel, S. N., Curcio, F. R., & Bright, G. W. (2001). Making sense of graphs: Critical factors influencing comprehension and instructional implications. *Journal for Research in mathematics Education*, 32(2), 124-158.

- Fujii, T. (2020). Misconceptions and Alternative Conceptions in Mathematics Education. In S. Lerman (Ed.), *Encyclopedia of Mathematics Education* (pp. 625-630). London: Springer.
- Gningue, S. M., Menil, V. C., & Fuchs, E. (2014). Applying Bruner's theory of representation to teach pre-algebra and algebra concepts to community college students using virtual manipulatives. *The Electronic Journal of Mathematics and Technology*, 8(3), 159-177.
- Green, M., Piel, J. A., & Flowers, C. (2008). Reversing education majors' arithmetic misconceptions with short-term instruction using manipulatives. *The Journal of Educational Research*, 101(4), 234-242.
- Healy, L., & Hoyles, C. (2001). Software tools for geometrical problem solving: Potentials and pitfalls. *International Journal of Computers for Mathematical Learning*, 6(3), 235-256.
- Hewson, P.W. & Hewson, M.G. (1984). The role of conceptual conflict in conceptual change and the design of science instruction. *Instructional Science*, 13, 1-13.
- Hiebert, J., & Carpenter, T. P. (1992). Learning and teaching with understanding. In D. A. Grouws (Ed.), *Handbook of research on mathematics teaching and learning* (pp. 65-97). New York, NY: Macmillan.
- Hoffer, A. (1981). Geometry is more than proof. *Mathematics Teacher*, 74(1), 11-18.
- Ihraf, G. (1995). *Sıfırın gücü*. Ankara: TÜBİTAK.
- Knuth, E. J., Alibali, M. W., Hattikudur, S., McNeil, N. M., & Stephens, A. C. (2008). The importance of equal sign understanding in the middle grades. *Mathematics teaching in the Middle School*, 13(9), 514-519.
- Konold, C. (1989). Informal conceptions of probability. *Cognition and Instruction*, 6, 59-98.
- Konold, C., Higgins, T., & Russell, S. J. (2000). Developing statistical perspectives in the elementary grades. In M. L. Fernandez (Ed.), *Proceedings of the 22nd annual meeting of the North American chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education* (p. 329). Tucson, AZ: GPME.
- Lecoutre, M. P. (1992). Cognitive models and problem spaces in "purely random" situations. *Educational Studies in Mathematics*, 23, 557-568.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Matematik Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Yazar.

- National Mathematics Advisory Panel. (2008). *Foundations for success: The final report of the National Mathematics Advisory Panel*. Washington, DC: U.S. Department of Education.
- Nilsson, H. (2008). Exploring the conjunction fallacy within a category learning framework. *Journal of Behavioral Decision Making*, 21, 471–490.
- Ojose, B. (2015a). Students' misconceptions in mathematics: Analysis of remedies and what research says. *Ohio Journal of School Mathematics*, 72, 30-34.
- Ojose, B. (2015b). *Common misconceptions in mathematics: Strategies to correct them*. University Press of America.
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1956). *The child's conception of space*. London: Routledge.
- Rakes, C. R. & Ronau, R. N. (2019). Rethinking mathematics misconceptions: Using knowledge structures to explain systematic errors within and across content domains. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology (IJEMST)*, 5(1), 1-21.
- Rees, R. & Barr, G. (1984). *Diagnosis and prescription: some common maths problems*. London: Harper and Row.
- Rubel, L. H. (2002). *Probabilistic misconceptions: Middle and high school students' mechanisms for judgments under uncertainty*. Unpublished doctoral dissertation, Columbia University, New York.
- Shaughnessy, J. M. (1977). *Misconceptions of probability: An experiment with a small group, activity-based, model building approach to introductory probability at the college level*. *Educational Studies in Mathematics*, 8(3), 295-316.
- Shaughnessy, J. M. (1992). *Research in probability and statistics: Reflections and directions*. In D. Grouws (Ed.), *Handbook of research on mathematics teaching and learning*, (pp. 465–494). New York: Macmillan.
- Sierpiska, A. (1994). *Understanding in mathematics*. London: Falmer Press.
- Skemp, R. R. (2006). Relational understanding and instrumental understanding. *Mathematics Teaching in the Middle School*, 12, 88-95.
- Smedslund, J. (1961). The acquisition of conservation of substance and weight in children. *Scandinavian Journal of Psychology*, 2, 156–160.
- Swan, M. (2002). Dealing with misconceptions in mathematics. In P. Gates (Ed.), *Issues in mathematics teaching*. London: Routledge.

- Tversky, A., & Kahneman, D. (1983). Extensional versus intuitive reasoning: The conjunction fallacy in probability judgment. *Psychological Review*, 90, 293-315.
- Van Hiele, P. M. (1986). *Structure and Insight: A Theory of Mathematics Education*. Orlando, FL: Academic Press.
- Watson, J. M., & Kelly, B. A. (2007). The development of conditional probability reasoning. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 38(2), 213–235.
- Woodward, J., Baxter, J., & Howard, L. (1994). The misconceptions of youth: Errors in their mathematical meaning. *Exceptional Children*, 61(2), 126-136.
- Yang, K. & Lu, B. (2021). Towards the successful game-based learning: Detection and feedback to misconceptions is the key. *Computers and Education*, 160, 104033.

FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE KAVRAM YANILGILARI

Gökhan UYANIK

-
- ❖ Kurum Bilgisi: Temel Eğitim Bölümü, Eğitim Fakültesi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu/TÜRKİYE
 - ❖ ORCID: 0000-0002-5653-6475
 - ❖ Mail: guyanik@kastamonu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ayas, A. (2011). Kavram öğrenimi. (Kuramdan uygulamaya fen ve teknoloji öğretimi. Editör: Salih ÇEPNİ). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Clement, J. (1987). Overcoming students misconceptions in physics: the role of anchoring intuitions and analogical validity. *Proceedings of the Second International Seminar Misconceptions and Educational Strategies in Science and Mathematics*. 3, 84 – 97.
- Committee on Undergraduate Science Education. (1996). *Science teaching reconsidered: A handbook by the National Academy Press*.
- Çakıcı, Y. (2010). Fen eğitiminde yapılandırmacı yaklaşım ve öğrencilerin kavram yanlışları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 89-115.
- Çaycı, B. (2007). Kavram öğreniminde kavramsal değişim yaklaşımının etkililiğinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gordon, J. (1996). Tracks for learning: Metacognition and learning technologies. *Australian Journal of Educational Technology*. 12(1), 46-55.
- Hewson, P. & Hewson, M. (1991). The Status of students conceptions Research in Physics Learning: Theoretical Issues and Empirical Studies. Institute for Science Education at the University of Kiel. 59-73
- Riche, R. D. (2000). Strategies for assisting students overcome their misconceptions in high school physics. *Memorial University of Newfoundland Education* 6390.
- Rowell, A. J., Dawson, C. J. & Harry, L. (1990). Changing misconceptions: A challenge to science education. *International Journal of Science Education*, 12(2), 167-175.
- Terry, C. Jones, G. & Hurford W. (1985). Children's conceptual understanding of forces and equilibrium. *Physics Education*, 20, 162 – 165.
- Uyanık, G. ve Dindar, H. (2016). İlkokul 4. Sınıf fen bilimleri dersinde kavramsal değişim metinlerinin kavram yanlışlarının giderilmesine etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(2), 349-374.
- Uyanık, G. (2014). İlkokul dördüncü sınıf fen ve teknoloji dersinde kavramsal değişim yaklaşımının etkililiğinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uyanık, G. ve Serin, M. K. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının bazı temel fen konularındaki kavram yanlışlarının belirlenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 510-538.

- Uyanık, G. (2019). İlkokul öğrencilerinin fen bilimleri kavramlarına ilişkin kavram yanılgılarının belirlenmesi. TÜBAV Bilim Dergisi, 12(4), 45-54.
- Yağbasan, R. ve Gülçiçek, Ç. (2003). Fen öğretiminde kavram yanılgılarının karakteristiklerinin tanımlanması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(13), 102-120.
- Yanarateş, E. (2021). Fen bilimleri öğretimi ve teknoloji kullanımında güncel yaklaşımlar. (Editör: Talan, T.) Eğitimde Dijitalleşme ve Yeni Yaklaşımlar içinde (s.59-104). Efe Akademi.

MATEMATİK FELSEFESİ VE MATEMATİKSEL ANLAMA

Rahime ÇELİK GÖRGÜT

- ❖ Kurum Bilgisi: Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu Meslek Yüksekokulu
Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8596-6207
- ❖ Mail: rahime.celik.gorgut@gmail.com

KAYNAKLAR

- Altıntaş, R. (2019). Ortaokul matematik dersi öğretim programlarının karşılaştırılması: 2009-2013-2017-2018 (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ata, B. (2007). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Sosyal bilgiler öğretim programı,(3. Baskı). Ankara: Pegem.
- Bilhan, S. (1991). Eğitim felsefesi. Ankara Üniversitesi.
- Brown, S. I. (1995). Philosophy of mathematics education: POM (E), PO (ME) OR POE (M). Philosophy of mathematics education newsletter, 8, 16-18.
- Calamlam, J.M.M., Ocampo, R.V., & Reyes Z.Q. (2015). Understanding of students on linear equations through analysis of self-made questions. International Journal of Technical Research and Applications. Special Issue. 22, 117-130.
- Cevizci, A. (2019). Eğitim felsefesi. İstanbul: SAY.
- Czarnocha, Bronislaw, Baker, William, Dias, Olen, & Prabhu, Vrunda [Eds]. (2016). The Creative Enterprise of Mathematics Teaching Research: Elements of Methodology and Practice – From Teachers to Teachers. Rotterdam: Sense Publishers.
- Değu, Y. A. (2020). Imagination in the Philosophy of Mathematics and Its Implication for Mathematics Education. Mathematics Teaching Research Journal, 12(2), 188-199.
- Değermencioğlu, C. (1997). Eğitim felsefe ilişkisi- eğitim felsefesi. Eğitim bilimine giriş. Küçükahmet, L. (Ed). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1994). What is philosophy?. Columbia University Press.
- Demir, Ö. (2015). Felsefe ve din eğitimi ilişkisinde felsefi kazanımlar. Ekev akademi dergisi, (64), 195-224
- Dhakal, D. P., Upreti, I., & Niroula, N. P. (2020). Purpose of learning mathematics: supreme knowledge. Mathematics Teaching Research Jouenal, 12(2), 125-134.
- Doğanay, A (2011). Hizmet öncesi öğretmen eğitiminin öğretmen adaylarının felsefi bakış açılarına etkisi. Eğitim ve Bilim, 36(161), 332-348.
- Erkılıç, T.A. (2017). Felsefenin Tanımı, Kapsamı, Felsefe-Eğitim İlişkisi, Eğitim Felsefesi. In A. Boyacı (Ed.), Eğitim Felsefesi (pp. 2-18). Anadolu üniversitesi açıköğretim fakültesi yayınları

- Ernest, P. (1985). The philosophy of mathematics and mathematics education. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 16(5), 603-612. <https://doi.org/10.1080/0020739850160505>
- Ernest, P. (1991). *The philosophy of mathematics education*. Springer Nature.
- Ernest, P. (2016). An overview of the philosophy of mathematics education. *Philosophy of Mathematics Education Journal*, (31). <http://dx.doi.org/10.5007/1981-1322.2016v11nespp3>
- Ernest, P. (2018). The philosophy of mathematics education: An overview. *The philosophy of mathematics education today*, 13-35. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-77760-3_2
- Ernest, P., Skovsmose, O., Van Bendegem, J. P., Bicudo, M., Miarka, R., Kvasz, L., & Moeller, R. (2016). *The philosophy of mathematics education*. Springer Nature.
- Ertürk, S. (1988). Türkiye’de eğitim felsefesi sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 11-16.
- Galotti, K. M. (2017). *Cognitive psychology in and out of the laboratory*. Sage Publications.
- Garegae, K. G. (2007). A quest for understanding understanding in mathematics learning: Examining theories of learning. In *Proceedings from Ninth International Conference: The Mathematics Education into the 21st Century Project*, (21).
- Grünberg, T., Grünberg, D., Onart, A. ve Turan, H.. (2003). *Mantık terimleri sözlüğü*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A. Ş. Yayınları.
- Güçlü, M. (2019). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem.
- Hamami, Y., & Morris, R. L. (2020). Philosophy of mathematical practice: a primer for mathematics educators. *ZDM*, 52(6), 1113-1126.
- Hansson, S. O. (2008). Philosophy and other disciplines. *Metaphilosophy*, 39(4-5), 472-483.
- Harlen, W., & James, M. (1997). Assessment and learning: differences and relationships between formative and summative assessment. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 4(3), 365-379.
- Hiebert, J., & Lefevre, P. (1986). Conceptual and procedural knowledge in mathematics: An introductory analysis. J. Hiebert (Ed.) *Conceptual and procedural knowledge; The case of mathematics*, (pp. 1-27). Hillsdale, N. Jersey.

- Hirst, P., & Carr, W. (2005). Philosophy and education—A symposium. *Journal of Philosophy of Education*, 39(4), 615-632.
- Honderich, T. (2005). *The oxford companion to philosophy*. Oxford: Oxford University
- Izmirli, I. M. (2020). Some Reflections on the Philosophy of Mathematics Education: A Denunciation of the Time and Content Arguments. *Pedagogical Research*, 5(2).
- Jankvist, U. T., & Iversen, S. M. (2014). 'Whys' and 'hows' of using philosophy in mathematics education. *Science & Education*, 23, 205-222.
- Kaygısız, İ. (1997). Eğitim felsefesi ve Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri. *Eğitim ve Yaşam*, 8, 5-15.
- Kennedy, Nadia Stoyanova. (2018). Towards a Wider Perspective: Opening a Philosophical Space in the Mathematics Curriculum. In P. Ernest (Ed.), *The Philosophy of Mathematics Education Today*, ICME-13 Monographs (pp. 309-320). Gewerbestrasse: Springer International Publishing AG.
- Kihlstrom, J. F., & Park, L. (2016). *Cognitive psychology: overview*
- Kilpatrick, J., Blume, G., Heid, M. K., Wilson, J., Wilson, P., & Zbiek, R. M. (2015). Mathematical understanding for secondary teaching: A framework. In M. K. Heid & P.S. Wilson (Eds.), *Mathematical understanding for secondary teachers: A framework and classroom-based situations*, 9-30.
- Kozikoğlu, İ., & Erden, R. Z. (2018). Öğretmen Adaylarının Eğitim Felsefesi İnançları ile Eleştirel Pedagojiye İlişkin Görüşleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ilkogretim Online*, 17(3).
- Küken, A.G. (1996). *Felsefe açısından eğitim*. İstanbul: Alfa Basın Yayım.
- Lauritzen, P. Å. L. (2012). Conceptual and procedural knowledge of mathematical functions. *Itä-Suomen yliopisto*.
- Lerman, S. (1990). Alternative perspective of the nature of mathematics. *British Educational Research Journal*, 16(1), 53–61.
- Linnebo, Ø. (2017). *Philosophy of mathematics*. Princeton University Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar matematik dersi öğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- National Council of the Teachers of Mathematics (NCTM) (2000). *Principles standards and for school mathematics*, The National Council of Teachers of Mathematics, Inc.

- Özyurt, S. (2000). Öğretmenlik mesleğine giriş. Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Rav, Y. (1993). Philosophical problems of mathematics in the light of evolutionary epistemology. In S. Restivo, J. P. Van Bendegem, & R. Fischer (Eds.), *Math worlds: Philosophical and social studies of mathematics and mathematics education* (pp.80–109). Albany, NY: State University of New York Press
- Sarpkaya, R. (2004). Eğitim felsefi temelleri. Eğitim bilimine giriş. Celup, C. (Ed). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Shrestha, M. B. (2020). Philosophy, Rigor and Axiomatics in Mathematics: Intimately Related or Imposed. *Mathematics Teaching Research Journal*, 12(2), 49-75.
- Skemp, R. R. (1976). Relational understanding and instrumental understanding. *Mathematics teaching*, 77(1), 20-26.
- Skovsmose, O. (1994). Towards a Critical Mathematics Education. *Educational Studies in Mathematics*, 27(1), 35–57.
- Sönmez, V. (2005). Eğitim felsefesi. Ankara: Anı.
- Sözer, E. (2002). Eğitim felsefi temelleri. Öğretmenlik mesleğine giriş. Sözer, E. (Ed). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Stemhagen, K. (2008). Doin'the math: on meaningful mathematics-ethics connections. *The Mathematics Enthusiast*, 5(1), 59-66.
- Stienstra, W. M. (2014). Developing understanding: pre-service elementary teachers' changing conceptions of mathematics. (Doctoral Dissertation). Ontario: Faculty of Education Lakehead University.
- Tesar, M., & Locke, K. (1973). The philosophy of education (pp. 2-4). R. S. Peters (Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Türkoğlu, A. (1996). Doksan dokuz soruda eğitim bilimine giriş. İzmir: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Tymoczko, T. (Ed.). (1998). *New directions in the philosophy of mathematics: An anthology*. Princeton University Press.
- Usiskin, Z. (2012). What does it mean to understand some mathematics?. In *Selected regular lectures from the 12th international congress on mathematical education* (pp. 821-841). Springer International Publishing.
- Webster's New Universal Unabridged Dictionary. (2003). New York: Barnes & Nobles.

- White-Fredette, K. (2010). Why not philosophy? Problematizing the philosophy of mathematics in a time of curriculum reform. *The Mathematics Educator*, 19(2).
- Wiles, J. & Bondi, J. (2007). *Curriculum development: A guide to practice* (Seventh Ed.). New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall Inc.
- Yazgı, K. (2020). Examination of the philosophies of English instructors working at English preparatory units (Master's thesis, Ufuk Üniversitesi).
- Yıldırım, C. (1989). Eğitim bilimleri eğitim felsefesi. Hakan, A. (Ed). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Zheng, Y. (1994). Philosophy of Mathematics, Mathematics Education, and Philosophy of Mathematics Education. *Humanistic Mathematics Network Journal*, 1(9), 9.

ALGORİTMİK DÜŞÜNME

Alaattin PUSMAZ

- ❖ Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Atatürk Eğitim Fakültesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4755-4089
- ❖ Mail: apusmaz@gmail.com

Araştırmalardan elde edilen sonuçlar algoritmik düşünmeye yönelik etkinliklerin matematik derslerinde kullanılmasının önemli faydalar sağlayacağına işaret etmektedir. Bu durumu dikkate alan Avustralya, Yeni Zelanda, Fransa gibi ülkeler matematik müfredatlarına hesaplamalı ve algoritmik düşünmeyi dahil etmişlerdir (Stephens, 2018). Ülkemizde de matematik eğitimi camiasının yukarıda bahsedilen araştırmaların sonuçlarını kapsamlı bir şekilde ele alıp değerlendirerek, matematik öğretim programlarında hesaplamalı ve algoritmik düşünmeye nasıl yer verilebileceğine dair bir tartışma yapması elzemdir.

KAYNAKLAR

- Altun, M. (2008). İlköğretim ikinci kademe (6, 7 ve 8. sınıflarda) matematik öğretimi. Aktüel Yayınları: Bursa.
- Brennan, K., & Resnick, M. (2012). New frameworks for studying and assessing the development of computational thinking. Paper presented at the Proceedings of the 2012 annual meeting of the American educational research association, Vancouver, Canada.
- Cai, J. (2000). Mathematical Thinking Involved in U.S. and Chinese Students' Solving of Process-Constrained and Process-Open Problems. *Mathematical Thinking and Learning*, 2(4), 309-340.
- Cai, J., & Brook, M. (2006). Looking back in problem solving. *Mathematics Teaching*, 196, 42–45.
- Calder, N. (2010). Using Scratch: An integrated problem-solving approach to mathematical thinking. *Australian Primary Mathematics Classroom*, 15(4), 9-14.
- Clements, D. H., Sarama, J., Yelland, N. J. & Glass, B. (2008). Learning and teaching geometry with computers in the elementary and middle school. M. K. Heid & G. W. Blume (Eds). *Research on technology and the teaching and learning of mathematics içinde* (Vol. 1, s. 109–154).
- Çelik, D. (2016). Matematiksel düşünme. Bingölbalı, E., Arslan, S., & Zembat, İ.Ö. (Ed). *Matematik Eğitiminde Teoriler* (s. 17-42). Ankara: Pegem Akademi.
- English, L. D. (1998). Editorial Mathematical Reasoning: Nature, Form, and Development. *Mathematical Cognition*, 4(2), 81-83.
- Genç, Z. & Karakuş, S. (2011). Tasarımla öğrenme: Eğitsel bilgisayar oyunları tasarımında Scratch kullanımı. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium (ICITS), (s. 981-987) Elazığ, Turkey.

- Holyoak, K. J., & Morrison, R. G. (Eds.). (2012). *The Oxford handbook of thinking and reasoning*. Oxford University Press.
- Knuth, D. E. (1985). Algorithmic thinking and mathematical thinking. *The American Mathematical Monthly*, 92(3), 170-181.
- Knuth, D. E. (1997). *The art of computer programming*. Vol. 1: Fundamental algorithms. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Korkmaz, Ö. (2016). The Effect of Scratch-Based Game Activities on Students' Attitudes, Self-Efficacy and Academic Achievement. *Online Submission*, 8(1), 16-23.
- Kwon, K., & Cheon, J. (2019). Exploring problem decomposition and program development through block-based programs. *International Journal of Computer Science Education in Schools*, 3(1), 1–14.
- Lehmann, T. H. (2023a). How current perspectives on algorithmic thinking can be applied to students' engagement in algorithmatizing tasks. *Mathematics Education Research Journal*, 1-35.
- Lehmann, T. H. (2023b). Using algorithmic thinking to design algorithms: The case of critical path analysis. *The Journal of Mathematical Behavior*, 71, 101079.
- Lithner, J. (2008). A research framework for creative and imitative reasoning. *Educational Studies in mathematics*, 67, 255-276.
- Lockwood, E., DeJarnette, A. F., Asay, A., & Thomas, M. (2016). *Algorithmic Thinking: An Initial Characterization of Computational Thinking in Mathematics*. North American Chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education.
- Moala, J. G. (2021). Creating algorithms by accounting for features of the solution: the case of pursuing maximum happiness. *Mathematics Education Research Journal*, 33(2), 263.
- Moala, J. G., Yoon, C., & Kontorovich, I. (2019). Localized considerations and patching: accounting for persistent attributes of an algorithm on a contextualized graph theory task. *The Journal of Mathematical Behavior*, 55, 100704.
- NCTM. (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.
- Ozoran, D., Çağiltay, N., & Topalli, D. (2012, Kasım). Using Scratch in introduction to programming course for engineering students. Paper presented at 2nd International Engineering Education Conference (IEEC2012), Atılım Üniversitesi, Antalya.

- Polya, G. (1966). *Matematik ve Akla Yakın Muhakeme*. 1. Cilt, 1. Kısım, *Matematikte Endüksiyon ve Benzetme* (Çev. O.Ş.İçen). İstanbul: Türk Matematik Derneği Yayınları
- Polya, G. (1997). *Nasıl Çözmeli* (Çev. F. Halatçı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Rasmussen, C., Zandieh, M., King, K., & Teppo, A. (2005). Advancing mathematical activity: A practiceoriented view of advanced mathematical thinking. *Mathematical Thinking and Learning*, 7(1), 51–73.
- Resnick, M., Maloney, J., Monroy-Hernández, A., Rusk, N., Eastmond, E., Brennan, K., . . . Silverman, B. (2009). *Scratch: programming for all*. *Communications of the ACM*, 52(11), 60-67.
- Schoenfeld AH. *Mathematical problem solving*. Orlando (FL): Academic Press; 1985.
- Schoenfeld, A. H. (1980). Heuristics in the classroom. In S. Krulik & R. E. Reys (Eds.), *Problem solving in school mathematics 1980 yearbook içinde* (s. 9–22). Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.
- Shute, V. J., Sun, C., & Asbell-Clarke, J. (2017). Demystifying computational thinking. *Educational research review*, 22, 142-158.
- Silver, E. A. (1997). Fostering creativity through instruction rich in mathematical problem solving and problem posing. *Zdm*, 3(29), 75-80.
- Stein, M. K., Grover, B. W., & Henningsen, M. (1996). Building Student Capacity for Mathematical Thinking and Reasoning: An Analysis of Mathematical Tasks Used in Reform Classrooms. *American Educational Research Journal*, 33(2), 455-488.
- Stephens, M. (2018). Embedding algorithmic thinking more clearly in the mathematics curriculum. *Proceedings of ICMI study*, 24, 483-490.
- Stephens, M., & Kadjevich, D. M. (2020). Computational/algorithmic thinking. *Encyclopedia of mathematics education* (s. 117–123). Springer.
- Tupouniua, J. G. (2023). What challenges emerge when students engage with algorithmatizing tasks? *Journal of Pedagogical Research*, 7(2), 93-107.
- Umay, A. (2003). Matematiksel muhakeme yeteneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2003(24), 234-243.
- Wetzel, S., Milicic, G., & Ludwig, M. (2020). Gifted students' use of computational thinking *EDULEARN20 Proceedings*, (s. 6936-6944). IATED.

- Wing, J. M. (2006). Computational thinking. *Commun. ACM*, 49(3), 33–35.
- Wing, J. M. (2008). Computational thinking and thinking about computing. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 366(1881), 3717-3725.

ÜSTÜN YETENEKLİLİK

Serhan SARIOĞLU

- ❖ Millî Eğitim Bakanlığı, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3587-2266
- ❖ Mail: serhansarioglu5@gmail.com

Bestami Buğra ÜLGER

- ❖ Özel Eğitim Bölümü, Eğitim Fakültesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2898-5625
- ❖ Mail: b.bugra84@gmail.com

KAYNAKLAR

- Acar, S., Şen, S., & Çayırdağ, N. (2016). Consistency of the performance and nonperformance methods in gifted identification. *Gifted Child Quarterly*, 60(2), 81-101.
- ALBdour, N. & Abudarwish, M. (2018). A comparative study of family environment and counseling needs among females gifted students at public schools and king abduallah ii schools for excellence (kase) in jordan. *International Journal of Education*, 10(4), 78.
- Almukhambetova, A. and Hernández-Torrano, D. (2020). Gifted students' adjustment and underachievement in university: an exploration from the self-determination theory perspective. *Gifted Child Quarterly*, 64(2), 117-131.
- Bergold, S., Hastall, M., & Steinmayr, R. (2020). Do mass media shape stereotypes about intellectually gifted individuals? two experiments on stigmatization effects from biased newspaper reports. *Gifted Child Quarterly*, 65(1), 75-94.
- Betts, G. T. (1985). *The autonomous learner model: For the gifted and talented*. Greeley, CO: ALPS Publishing.
- Betts, G. T. (2004). Fostering autonomous learners through levels of differentiation. *Roeper Review*, 26(4), 190-191.
- Betts, G. T., & Kercher, J. K. (1999). *The autonomous learner model: Optimizing ability*. Greeley, CO: ALPS Publishing.
- Blaas, S. (2014). The relationship between social-emotional difficulties and underachievement of gifted students. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 24(2), 243-255. <https://doi.org/10.1017/jgc.2014.1>
- Boyle, C. (2023). Planning professional learning to support the implementation of a new english language arts program for middle school students. *Gifted Child Today*, 46(3), 180-186.
- Brown, S., Renzulli, J., Gubbins, E., Siegle, D., Zhang, W., & Chen, C. (2005). Assumptions underlying the identification of gifted and talented students. *Gifted Child Quarterly*, 49(1), 68-79.
- Calvert, E. (2023). Project occams: a five-year, collaborative intervention of an online intensive, accelerated, two-year language arts program designed to address systemic disparities among high ability middle school students. *Gifted Child Today*, 46(3), 159-167.
- Chan, D. (2008). Giftedness of chinese students in hong kong: perspectives from different conceptions of intelligences. *Gifted Child Quarterly*, 52(1), 40-54.
- Cross, T. & Cross, J. (2017). Challenging an idea whose time has gone. *Roeper Review*, 39(3), 191-194.

- Diezmann, C. & Watters, J. (2000). Catering for mathematically gifted elementary students: learning from challenging tasks. *Gifted Child Today*, 23(4), 14-52.
- El-Abd, M. (2019). A teacher's guide to developing expertise through ascending intellectual demand. *Gifted Education International*, 35(3), 259-274.
- Fleith, D. (2016). Criatividade, motivação para aprender, ambiente familiar e superdotação: um estudo comparativo. *Psicologia Teoria E Pesquisa*, 32(spe).
- François-Sévigny, J., Pilon, M., Gauthier, L. (2022). Differences in parents and teachers' perceptions of behavior manifested by gifted children with adhd compared to gifted children without adhd and non-gifted children with adhd using the conners 3 scale. *Brain Sciences*, 12(11), 1571.
- Fugate, C., Zentall, S., & Gentry, M. (2013). Creativity and working memory in gifted students with and without characteristics of attention deficit hyperactive disorder. *Gifted Child Quarterly*, 57(4), 234-246.
- Gagné, F. (1985). Giftedness and talent: reexamining a reexamination of the definitions. *Gifted Child Quarterly*, 29(3), 103-112.
- Garn, A., Matthews, M., & Jolly, J. (2010). Parental influences on the academic motivation of gifted students: a self-determination theory perspective. *Gifted Child Quarterly*, 54(4), 263-272.
- Hannah, c. and Shore, B. (1995). Metacognition and high intellectual ability: insights from the study of learning-disabled gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 39(2), 95-109.
- Hodges, J., Tay, J., Maeda, Y., & Gentry, M. (2018). A meta-analysis of gifted and talented identification practices. *Gifted Child Quarterly*, 62(2), 147-174.
- Hutcheson, V. and Tieso, C. (2014). Social coping of gifted and lgbtq adolescents. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(4), 355-377.
- Jacynè, R. and Žukauskaitè, E. (2022). The education of gifted pre-school children using information communication technology: the opinions of teachers. *Regional Formation and Development Studies*, 37(2), 43-53.
- Kettler, T. (2014). Critical thinking skills among elementary school students. *Gifted Child Quarterly*, 58(2), 127-136.
- Kim, K., Shim, J., & Hull, M. (2009). Korean concepts of giftedness and the self-perceived characteristics of students selected for gifted programs.. *Psychology of Aesthetics Creativity and the Arts*, 3(2), 104-111.
- Kim, M. (2016). A meta-analysis of the effects of enrichment programs on gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 60(2), 102-116.

- Kitsantas, A., Bland, L., & Chirinos, D. (2017). Gifted students' perceptions of gifted programs: an inquiry into their academic and social-emotional functioning. *Journal for the Education of the Gifted*, 40(3), 266-288.
- Koshy, V., Smith, C., & Brown, J. (2016). Parenting 'gifted and talented' children in urban areas. *Gifted Education International*, 33(1), 3-17.
- Lee, H., Gentry, M., & Maeda, Y. (2021). Validity evidence of the hope scale in Korea: identifying gifted students from low-income and multicultural families. *Gifted Child Quarterly*, 66(1), 23-40.
- Lee, S., Olszewski-Kubilius, P., & Thomson, D. (2012). Academically gifted students' perceived interpersonal competence and peer relationships. *Gifted Child Quarterly*, 56(2), 90-104.
- Little, C., Feng, A., VanTassel-Baska, J., Rogers, K., & Avery, L. (2007). A study of curriculum effectiveness in social studies. *Gifted Child Quarterly*, 51(3), 272-284.
- McCoach, D. and Siegle, D. (2007). What predicts teachers' attitudes toward the gifted?. *Gifted Child Quarterly*, 51(3), 246-254.
- Mueller, C. (2009). Protective factors as barriers to depression in gifted and nongifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 53(1), 3-14.
- Olszewski-Kubilius, P., Lee, S., & Thomson, D. (2014). Family environment and social development in gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 58(3), 199-216.
- Oppong, E., Shore, B., & Muis, K. (2018). Clarifying the connections among giftedness, metacognition, self-regulation, and self-regulated learning: implications for theory and practice. *Gifted Child Quarterly*, 63(2), 102-119.
- Pfeiffer, S. (2001). Professional psychology and the gifted: emerging practice opportunities.. *Professional Psychology Research and Practice*, 32(2), 175-180.
- Renzulli, J. and Renzulli, S. (2010). The schoolwide enrichment model: a focus on student strengths and interests. *Gifted Education International*, 26(2-3), 140-156.
- Renzulli, J. S., Gubbins, E. J., McMillan, K. S., Eckert, R. D. & Catherine, A. L. (2009). *Systems & models for developing programs for the gifted & talented* (2nd ed.). Texas, Prufrock.
- Robins, J., Sanguras, L., & Carpenter, A. (2023). Development of an online, culturally responsive, accelerated language arts curriculum for middle school students. *Gifted Child Today*, 46(3), 168-179.
- Roos, A., Bieg, M., Goetz, T., Frenzel, A., Taxer, J., & Zeidner, M. (2015). Experiencing more mathematics anxiety than expected? contrasting trait and state anxiety in high achieving students. *High Ability Studies*, 26(2), 245-258.

- Schroth, S. and Helfer, J. (2009). Practitioners' conceptions of academic talent and giftedness: essential factors in deciding classroom and school composition. *Journal of Advanced Academics*, 20(3), 384-403.
- Seaton, M., Marsh, H., Parker, P., Craven, R., & Yeung, A. (2015). The reciprocal effects model revisited. *Gifted Child Quarterly*, 59(3), 143-156.
- Shi, J., Tao, T., Chen, W., Li, C., Wang, L., & Zhang, X. (2013). Sustained attention in intellectually gifted children assessed using a continuous performance test. *Plos One*, 8(2), e57417.
- Silverman, L. and Gilman, B. (2020). Best practices in gifted identification and assessment: lessons from the wis-c-v. *Psychology in the Schools*, 57(10), 1569-1581.
- Starko, A. and Schack, G. (1989). Perceived need, teacher efficacy, and teaching strategies for the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, 33(3), 118-122.
- Sternberg, R. J. (2009). WICS as a model of giftedness. In Renzulli, J. S., Gubbins, E. J., McMillan, K. S., Eckert, R. D. & Catherine, A. L. (eds.). *Systems & models for developing programs for the gifted & talented* (2nd ed.). Texas, Prufrock.
- Sternberg, R., Chowkase, A., Desmet, O., Karami, S., Landy, J., & Jia-lin, L. (2021). Beyond transformational giftedness. *Education Sciences*, 11(5), 192.
- VanTassel-Baska, J. (2017). Achievement unlocked: effective curriculum interventions with low-income students. *Gifted Child Quarterly*, 62(1), 68-82.
- VanTassel-Baska, J., Bass, G., Ries, R., Poland, D., & Avery, L. (1998). A national study of science curriculum effectiveness with high ability students. *Gifted Child Quarterly*, 42(4), 200-211.
- VanTassel-Baska, J., Zuo, L., Avery, L., & Little, C. (2002). A curriculum study of gifted-student learning in the language arts. *Gifted Child Quarterly*, 46(1), 30-44.
- Welter, M., Jaarsveld, S., & Lachmann, T. (2018). Problem space matters: evaluation of a german enrichment program for gifted children. *Frontiers in Psychology*, 9.
- Ziegler, A. and Stoeger, H. (2017). Systemic gifted education: a theoretical introduction. *Gifted Child Quarterly*, 61(3), 183-193.

DİSKALKULİ: MATEMATİK ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ

Mehtap SEZGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Yerleşkesi, Lefkoşa /KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0003-3830-6112
- ❖ Mail: mehtap.sezgin@asbu.edu.tr

bozuklarının nedenleri sadece çocuklarda aranmamalıdır. Öğretmenler, ders materyalleri ve ders verme yöntemleri de dikkate alınmalıdır (Barth, 2006).

Matematikte öğrenme güçlüğü çekenler için geliştirilen etkili müdahalelerdeki ilk aşama, öğrencilerin ihtiyaçlarına dayalı kapsamlı değerlendirmelerin yapılmasıdır. Değerlendirme süreci ve müdahale süreci arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Müdahale planlaması değerlendirme sonuçlarına göre şekillenmelidir. Öğrenciler için müdahale programları hazırlanırken ihtiyaçlarının yanı sıra yeterlilikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Öğretim stratejileri öğrencilerin öğrenme şekliyle doğru eşleştirilmelidir. Etkili müdahalelerdeki son ve en önemli aşama devamlılığın sağlanmasıdır. Nöropsikolojik temelli matematiksel müdahaleler öğrencilerin matematik alanındaki sorunlarını gidermeye yardımcı olarak akademik başarıda artış sağlamanın yanında psikolojik gelişim açısından da çocuğun özgüven kazanması açısından büyük bir değere sahiptir.

KAYNAKLAR

- Akın A. & Sezer, S. (2010). Diskalkuli: Matematik öğrenme bozukluğu. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 126-127, 41-48.
- Alarcon M., De Fries J.C., Gillis Light J., Pennington B.F., (1997). A Twin Study of Mathematics Disability. *Journal of Learning Disabilities*. 30 (6)-617-623.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). Tanı ölçütleri başvuru el kitabı. (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Boylam Psikiyatri Enstitüsü Hekimler Yayın Birliği.
- Ashman A.F., & Conway, R.N.F. (1993). *Using Cognitive Methods in the Classroom*. Routledge.
- Barth K. (2006). Öğrenme güçlüklerini erken tespit etmek. (A. Kanat, Çev.). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Bintaş J. (2007). Matematikte öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için matematik eğitimi. *e-Journal of New World Science Academy*, 2 (4), 439-450
- Ergin T. (2003), Bilişsel değerlendirme sistemi (Cognitive Assesment System-CAS) 5 yaş çocukları üzerine geçerlik, güvenilirlik ve norm çalışması. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Ergin T. (2010). Bilişsel gelişim. H.Ergin ve A.Yıldız (Ed.) *Gelişim Psikolojisi* (2.Baskı) içinde (s.104-140). İstanbul: Nobel Yayın.

- Fazio B. (1999). Arithmetic calculation, short term memory, and language performance in children with specific language impairment: A 5-year follow up. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 42 , 420-431.
- Hale, J. B., & Fiorello, C. A. (2004). *School neuropsychology: A practitioner's handbook*. Guilford Press.
- Geary D.C. (2009). Mathematical disabilities: Reflections on cognitive, neuropsychological, and genetic components. *Learning and Individual Differences*, 20, 130-133.
- Jordan N. C. Kaplan, D. & Hanich, L. B. (2002). Achievement growth in children with learning difficulties in mathematics. *Journal of Educational Psychology*, 94 (3), 586-597.
- Lambert N. M., & Sandoval, J. (1980). The prevalence of learning disabilities in a sample of children considered hyperactive. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 8(1), 33–50.
- Lerew C.D. (2005). Understanding and implementing neuropsychologically based arithmetic interventions. R.C. D'Amato, E. Fletcher-Janzen, and C.R. Reynolds (Eds). *Handbook of School Neuropsychology* (s. 758-776). Lincoln: Educational Psychology Papers and Publications.
- Messenger C., Emerson J., & Bird, R. (2007). Dyscalculia in harrow. *Mathematics Teaching Incorporating Micromath*, 204, 37–39.
- Shalev R., Manor, O., & Gross-Tsur, V. (2005). Development dyscalculia:A prospective six-year follow up. *Developmental Medicine and Child Neurology*; 47, 121-125.
- Tatar E., & Dikici R. (2008). Matematik eğitiminde öğrenme güçlükleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (9), 183-19
- Ün D. (2009). Özel öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilere yönelik bilişsel müdahale programı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı
- Vaidya S.R. (2004). Understanding dyscalculia for teaching. *Education*, 124 (4), 717-720.
- Yavuzer H. (2008). Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu (13.Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

MATEMATİK EĞİTİMİNDE MATEMATİK TARİHİNİN KULLANILMASI

Ramazan DİVRİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Edirne/TÜRKİYE
- ❖ 000-0002-7126-7664
- ❖ ramazandivrik@trakya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aslan-Seyhan, İ. (2021). Antik Mısır'dan orta çağ islam dünyası'na kısa matematik tarihi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4, Özel Sayı, ÖS59-70.
- Bahadır Varol, G. (2019). Sayılar ve işlemler öğrenme alanında matematik tarihi entegre edilmiş matematik öğretiminin başarıya etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Baki, A. (2014). *Matematik tarihi ve felsefesi* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Baki, A., & Bütüner, S.Ö. (2013). The ways of using the history of mathematics in 6th, 7th and 8th grade mathematics textbooks. *Elementary Education Online*, 12(3), 849-872.
- Barry, D. T. (2000). Mathematics in Search of History. *Mathematics Teacher*, 93(8), 647-650.
- Baş, M. (2019). Historical development of mathematics and use of the history of mathematics in mathematics education. *TAY Journal*, 3(1), 1-22.
- Başbüyük, K. (2012). *Matematik tarihinin matematik derslerinin öğretiminde kullanılması: İbrahim Hakkı perspektifi ve Babil yöntemi örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Başbüyük, K. & Soylu, Y. (2019). Matematik derslerinde matematik tarihi kullanımının matematik tutumuna etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 769-783.
- Bayam, S. B. (2012). İlköğretim matematik eğitiminde öğrencilerin matematik tarihi bilmelerinin matematiğe yönelik başarı ve tutumlarına etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Bidwell, J. K. (1993). Humanize your classroom with the history of mathematics. *Mathematics Teacher*, 86, 461-464.
- Burton, D. M. (2021). *Matematik tarihi giriş* (3. Baskı) (Soner Durmuş, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yaşam Yayıncılık.
- Bütüner, S. Ö. (2014). *Matematik tarihi etkinlikleriyle zenginleştirilmiş sınıf ortamlarından yansımalar: Bir aksiyon araştırması*, Yayımlanmamış (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Cajori, F. (2014). *Matematik tarihi*. Ankara: ODTÜ yayıncılık.
- Ceylan, S. (2021). Investigation of the elements of the history of mathematics in secondary school mathematics coursebooks. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12(1), 320-348.

- D'Ambrosio, U. (1997). Ethnomathematics and its place in the history and pedagogy of mathematics. In A. B. Powell & M. Frankenstein (Eds.), *Ethnomathematics: challenging eurocentrism in mathematics education* (pp. 13-24). New York, NY: SUNY Press.
- Danacı, D. & Şahin, Ö. (2021). Matematik tarihi etkinliklerinin yedinci sınıf öğrencilerinin niceliksel muhakeme beceri gelişimine etkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 87-105.
- Dündar, S., & Çakıroğlu, M. (2014). Why should the mathematics history be used in mathematics education. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(2), 522-534. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eku/issue/5460/74069>
- Erdoğan, A., Eşmen, E. ve Fındık, S. (2015). Ortaokul matematik ders kitaplarında matematik tarihinin yeri: Ekolojik bir analiz. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42(42), 239-259.
- Ersoy, E., & Öksüz, C. (2016). İlkokul 4. sınıflarda matematik tarihi kullanımının öğrenciler üzerindeki etkileri. *İlköğretim Online*, 15(2), 408-420.
- Fasanelli, F., Arcavi, A., Bekken, O., Silva, J.C., Daniel, C., Furinghetti, F., et al (2002). The political context. In J. Fauvel & J. Van Maanen (Eds.) *History in mathematics education*.(1-33). New York: Kluwer Academic Publishers.
- Fauvel, J. (1991). Using history in mathematics education. *For the Learning of Mathematics*, 11(2), 3-6. <https://www.jstor.org/stable/40248010>
- Fauvel, J., & van Maanen, J. (Eds.). (2000). *History in mathematics education-The ICMI study*. Kluwer Academic.
- Fried, M. (2001). Can mathematics education and history of mathematics coexist? *Science & Education*, 10(4), 391-408.
- Furinghetti, F. (2007). Teacher education through the history of mathematics. *Educational Studies in Mathematics*, 66(2), 131-143.
- Furinghetti, F. (2018). Book Review: The long story of the history in mathematics education. In Kathleen M. Clark, Tinne-Hoff Kjeldsen, Sebastian Schorcht, & Constantinos Tzanakis (Eds.), *Mathematics education and history. Towards a harmonious partnership*. *Educ Stud Math*, 100, 109-116.
- Gazit, A. (2013). What do mathematics teachers and teacher trainees know about the history of mathematics? *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 44(4), 501-512.

- Gönülateş, F. O. (2004). Prospective teachers' views on the integration of history of mathematics in mathematics courses (Unpublished Master's Thesis). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Grugnetti, L., & Rogers, L. (2000). Philosophical, multicultural and interdisciplinary issues, in J. Favuel & J. Van Manen (Eds.), *History in mathematics education-The ICMI study*, (pp. 39-62), Kluwer Academic.
- Haverhals, N., & Roscoe, M. (2010). The history of mathematics as a pedagogical tool: teaching the integral of the secant via mercator's projection. *The Montana Mathematics Enthusiast*, 7(2-3), 339-360.
- Horton, L. B. (2011). High school teachers' perception of the inclusion of history of mathematics in the classroom (Unpublished doctoral dissertation). University of Massachusetts lowel.
- Ifrah, G. (1996). *Rakamların evrensel tarihi* (Çev. K. Dinçer). Ankara: Alfa Bilim Yayınları.
- İncikabı, L., Kepceoğlu, İ., & Küçüköğlü, U. (2019). Ortaokul matematik ders kitaplarında yer verilen matematik tarihi içeriklerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45, 144-158.
- Jahnke, H. N. (2000). The use of original sources in the mathematics classroom. In J. Fauvel & J. van Maanen (Eds.), *History in mathematics education, the ICMI study* (pp. 291-328). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.
- Jankvist, U. T. (2009). A categorization of the "whys" and "hows" of using history in mathematics education. *Educational Studies in Mathematics*, 71(3), 235-261. <https://doi.org/10.1007/s10649-008-9174-9>
- Joseph, G. G. (1993). A rationale for a multicultural approach to mathematics. In D. Nelson, G. G. Joseph & J. Williams (Eds.), *Multicultural mathematics: Teaching mathematics from a global perspective* (pp. 1-24). Oxford, England: Oxford University Press.
- Ju, M. K., Moon, J. E., & Song, R. J. (2016). History of mathematics in korean mathematics textbooks: Implication for using ethnomathematics in culturally diverse school. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 14(7), 1321-1338.
- Küçüköğlü, U. (2019). Ortaokul öğrencilerinin matematik tarihi bağlamında hazırladıkları dijital öyküler üzerine bir araştırma: Matematik nasıl doğmuştur? (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Mersin, N. (2019). Ortaokul öğrencileri için matematik tarihi destekli etkinliklerin geliştirilmesi ve öğrenciler üzerindeki yansımalarının

- incelenmesi (Doktora Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Mersin, N., & Durmus, S. (2021). Effects of the enriched history of mathematics course on prospective mathematics teachers. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(1), 635-668.
- Michalowicz, K., Daniel, C., Simons, G., Ponza, M., & Troy, W. (2002). History in support of diverse educational requirements-opportunities for change. In J. Fauvel & J. Maanen (Eds.), *History in Mathematics Education* (6 ed., pp. 171-200). Springer Netherlands.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2005). İlköğretim matematik dersi 1-5. Sınıflar öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015). İlkokul matematik dersi 1, 2, 3 ve 4. Sınıflar öğretim programı. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017). Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2021). Çerçeve programlar: Bilim ve sanat merkezleri matematik dersi öğretim programı. Mebbis/Bilsem Modülü: <https://bilsem.meb.gov.tr/BLS00002.aspx>
- NCTM (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, Va: NCTM.
- Panasuk, R. M., & Horton, L. B. (2012). Integrating history of mathematics into curriculum: what are the chances and constraints. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 7(1), 3-20.
- Reimer, L., & Reimer, W. (1995). Connecting mathematics with its history: A powerful, practical linkage. *Connecting mathematics across the curriculum*, 104-114.
- Sayılı, A. (1966). *Mısırlılarda ve mezopotamyalılarda matematik, astronomi ve tıp*. Ankara: TTK Yayınevi.
- Siu, M. K. (2007). No, I don't use history of mathematics in my class. why? In F. Furinghetti, S. Kaijser, and C. Tzanakis (Eds.), *Proceedings HPM2004 & ESU4* (revised edition, pp. 268-277). Uppsala: Uppsala Universitet.
- Struik, D. (1948). *Concise history of mathematics*. New York: Dover Publication.
- Swetz, F. J. (1994). *Learning activities from the history of mathematics*. Portland, OR.: Weston Walch.

- Tekeli S., Kâhya E., Dosay M., Demir R., Topdemir H., Unat Y., & Koç Aydın A., (2011). Bilim tarihine giriş. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tokay, E. (2019). Sayılar ve işlemler ile bazı geometrik kavramların öğretiminde matematik tarihi kullanımının, ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin akademik başarısına etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Tortop, F., & Bahadır, E. (2022). “MEB ve IB 12. sınıf matematik ders kitaplarının matematik tarihi açısından karşılaştırılması”. *Ulakbilge*, 75, 865-879. <http://dx.doi.org/10.7816/ulakbilge-10-75-05>.
- Tzanakis, C., & Arcavi, A. (2000). Integrating history of mathematics in the classroom: An analytic survey. In J. Fauvel, & J. van Maanen (Eds.), *History in mathematics education, The ICMI Study* (pp. 201-240). Kluwer Academic.
- Tzanakis, C., & Thomaidis, Y. (2012). Classifying the arguments and methodological schemes for integrating history in mathematics education. *Crossroads in the history of mathematics and mathematics education*, 247-294.
- Tzanakis, C., Arcavi, A., de Sa, C. C., Isoda, M., Lit, C. K., Niss, M., ... & Siu, M. K. (2002). Integrating history of mathematics in the classroom: an analytic survey. In *History in mathematics education* (pp. 201-240). Springer, Dordrecht.
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK] (2022). Ortaokul Öğrencileri Araştırma Projeleri Yarışması Proje Rehberi 2204-B.
- Ülger, A. (2006). *Matematiğin kısa bir tarihi*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Yenilmez, K. (2011). Matematik öğretmeni adaylarının matematik tarihi dersine ilişkin düşünceleri. *Pamukkale University Education Faculty Journal*, 30, 79-90.
- Yıldız, C., & Baki, A. (2016). Matematik tarihinin derslerde kullanımını etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 451-472.

MATEMATİK EĞİTİMİNDE MATEMATİKSEL MODELLEME ÇALIŞMALARI ÜZERİNE EĞİLİMLER

Ebru SAKA

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1975-3160
- ❖ Mail: ebrusaka@kafkas.edu.tr

KAYNAKLAR

- Armutcu, Y., & Bal, A. P. (2023). The effect of mathematical modelling activities on students' mathematical modelling skills in the context of STEM education. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 10(1), 42-55.
- Aydın, E., & Derin, G. (2020). Matematik öğretmeni eğitiminde STEM-matematiksel modelleme birlikteliğinin problem çözme ve modelleme becerilerine etkisi. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 37, 393-121.
- Aydın, E., & Derin, G. (2018). STEM ve matematik eğitimi. (Ed. Kamil Arif Kırgıç ve Emin Aydın). *Merhaba STEM: Yenilikçi bir öğretim yaklaşımı içinde* (27-38). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Bajuri, M. R., Maat, S. M., & Halim, L. (2018). Mathematical modeling from metacognitive perspective theory: A review on STEM integration practices. *Creative Education*, 9(14), 2203–2214.
- Borromeo Ferri, R. (2020). Make mathematical modeling marvelous! Follow teacher Mr. K. for your lesson tomorrow. *The New Jersey Mathematics Teacher*, 78(1), 44-53.
- Bybee, R. W. (2010). Advancing STEM education: A 2020 vision. *Technology and Engineering Teacher*, 70(1), 30-35.
- Cahyono, A. N., Sukestiyarno, Y. L., Asikin, M., Ahsan, M. G. K., & Ludwig, M. (2020). Learning mathematical modelling with augmented reality mobile math trails program: How can it work?. *Journal on Mathematics Education*, 11(2), 181-192.
- Czocher, J., Melhuish, K., Kandasamy, S. S., & Roan, E. (2021). Dual measures of mathematical modeling for engineering and other STEM undergraduates. *International Journal of Research in Undergraduate Mathematics Education*, 7, 328-350.
- Çetin, A., Gündoğdu, B., Hökkaş, H., & Genç, M. (2023). STEM eğitimi yaklaşımı konulu araştırmalar üzerine sistematik bir derleme. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 1-23.
- Çetinkaya, U., & Çolakoğlu, M. H. (2017). Mobil matematik şehir haritası. *İnformel Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 16-33.
- Daher, W. M., & Shahbari, J. A. (2015). Pre-service teachers' modelling processes through engagement with model eliciting activities with a technological tool. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 13(1), 25–46.
- Demir, S., & Demir, M. (2022). Investigation of STEM approach applications based on model eliciting activities in primary school 4th grade

mathematics lesson of pre-service classroom teachers. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi (TAY Journal)*, 6(2), 207-251.

- Doğan, M. F., Gürbüz, R., Çavuş-Erdem, Z., & Şahin, S. (2018). STEM eğitime geçişte bir araç olarak matematiksel modelleme. (Ed. Ramazan Gürbüz ve Muhammed Fatih Doğan), *Matematiksel modellemeye disiplinler arası bakış: Bir STEM yaklaşımı içinde* (43-56). Ankara: Pegem Akademi.
- English, L. D. (2016). STEM education K-12: Perspectives on integration. *International Journal of STEM education*, 3, 1-8.
- Euefueno, W. D. (2019). Project-/problem-based learning in STEM: Impacts on student learning. *Technology & Engineering Teacher*, 78(8), 8-12.
- Gonzalez, H. B., & Kuenzi, J. J. (2012). Science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education: A primer. Congressional Research Service, Library of Congress. (01.10.2023: <http://fas.org/sgp/crs/misc/R42642.pdf>).
- Güder, Y., & Gürbüz, R. (2018). STEM eğitime geçişte bir araç olarak disiplinler arası matematiksel modelleme oluşturma etkinlikleri: Öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 8(2), 170-198.
- Hallström, J., & Schönborn, K. J. (2019). Models and modelling for authentic STEM education: Reinforcing the argument. *International Journal of STEM Education*, 6(1), 1-10.
- Hjalmarson, M. A., Holincheck, N., Baker, C. K., & Galanti, T. M. (2020). Learning models and modeling across the STEM disciplines In Carla C. Johnson, Margaret J. Mohr-Schroeder, Tamara J. Moore, Lyn D. Englis (Eds.), *Handbook of research on STEM education* (223-233). Routledge.
- Honey, M., Pearson, G., & Schweingruber, H. (2014). *STEM integration in K-12 education: Status, prospects, and an agenda for research*. Washington, DC: National Academies Press.
- Jablonski, S., Barlovits, S., & Ludwig, M. (2023). How digital tools support the validation of outdoor modelling results. *Frontiers in Education*, 8, 1-15.
- Kertil, M., & Gürel, C. (2016). Mathematical modeling: A bridge to STEM education. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 4(1), 44-55.
- Kutluca, T., & Kaya, D. (2023). Mathematical modelling: A retrospective overview. *Journal of Computer and Education Research*, 11(21), 240-274.

- Lazarova, K. L., Stojkovic, N., & Stojanova, A. (2022). The importance of the mathematical modeling in STEM education. *STEM Education Notes*, 1(1), 9-18.
- Lingefjard, T. (2006). Faces of mathematical modeling. *Zentralblatt für Didaktik der Mathematik-ZDM*, 38(2), 96-112.
- Ludwig, M., Jesberg, J., & Weiss, D. (2013). Frankfurt MathCityMap - ein smartphone-projekt um Mathematik draußen zu machen. *Beiträge zum Mathematikunterricht*. 2, 622–635.
- Maass, K., Geiger, V., Ariza, M. R., & Goos, M. (2019). The role of mathematics in interdisciplinary STEM education. *Zdm*, 51(6), 869-884.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2016). *STEM Eğitimi Raporu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (YEĞİTEK).
- Molina-Toro, J. F., Rendón-Mesa, P. A., & Villa-Ochoa, J. (2019). Research trends in digital technologies and modeling in mathematics education. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 15(8), 1-13.
- Morrison, J. (2006). *Attributes of STEM education: The student, the school, the classroom*. Baltimore, MD: TIES.
- Roberts, A. (2012). A justification for STEM education. *Technology and engineering teacher*, 71(8), 1-4.
- Schoenfeld. A. H. (1992). Learning to think mathematically, problem solving, metacognition, and sense making in mathematics. In D. A. Grouws (Ed.), *Handbook of research on mathematics teaching and learning* (334-370). New York: Macmillan Publishing Company.
- Schönbrodt, S., Wohak, K., & Frank, M. (2022). Digital tools to enable collaborative mathematical modeling online. *Modelling in Science Education and Learning*, 15(1), 151-174.
- Sevinç, Ş. (2021). 21. yüzyıl becerilerini disiplinler arası bakış açısıyla destekleyen matematiksel modelleme yaklaşımı. (Ed. Esra Yıldız ve İbrahim Arpacı), *Matematik eğitiminde yenilikçi teknolojiler içinde* (33-55). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Siller, H. S., & Greefrath, G. (2010). Mathematical modelling in class regarding to technology. *Proceedings of the Sixth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education*, 2136–2145.
- Stillman, G., & Brown, J. P. (2014). Evidence of implemented anticipation in mathematizing by beginning modellers. *Mathematics Education Research Journal*, 26(4), 763–789.

- Suh, H., & Han, S. (2019). Promoting sustainability in university classrooms using a STEM project with mathematical modeling. *Sustainability*, 11(11), 1-22
- Yıldırım, B., & Altun, Y. (2015). STEM eğitim ve mühendislik uygulamalarının fen bilgisi laboratuvar dersindeki etkilerinin incelenmesi. *El-Cezeri Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2(2), 28-40.

DİNAMİK GEOMETRİ YAZILIMLARI VE MATEMATİK ÖĞRETİMİ

Ruşen ALDEMİR ENGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Kafkas Üniversitesi, Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4383-1296
- ❖ Mail: ruhsen.aldemir@kafkas.edu.tr

KAYNAKLAR

- An, J., & Park, N. (2011). Computer application in elementary education bases on fractal geometry theory using LOGO programming. In *IT Convergence and Services: ITCS & IRoA 2011* (pp. 241-249). Springer: Netherlands.
- Awalludin, S. A., & Adirakasiwi, A. G. . (2021). The effect of using geometer's sketchpad software towards students' mathematical communication skills. *International Journal of Educational Research and Social Sciences (IJERSC)*, 2(1), 202–206.
- Baccaglioni-Frank, A., & Mariotti, M. A. (2010). Generating conjectures in dynamic geometry: The maintaining dragging model. *International Journal of Computers for Mathematical Learning*, 15, 225-253.
- Balcı Şeker, H. & Erdoğan, A. (2017). GeoGebra yazılımı ile geometri öğretiminin geometri ders başarısına ve geometri öz-yeterliliğine etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 7(12), 82-97.
- Balomenou, A., Komis, V., & Zacharos, K. (2019). Instrumental genesis of students' comparison strategies in a digital environment of dynamic Geometry. *Educational Journal of the University of Patras UNESCO Chair*, 6(1), 335-343. <https://doi.org/10.26220/une.3050>
- CabriLog (2023). <https://cabri.com/>
- Clements, D. H. (2003). *Teaching and learning geometry. A research companion to principles and standards for school mathematics*, 151-178.
- Clements, D. H., & Sarama, J. (1995). Design of a Logo environment for elementary geometry. *The Journal of Mathematical Behavior*, 14(4), 381-398.
- Cullen, C. J., Hertel, J. T., & Nickels, M. (2020, April). The roles of technology in mathematics education. In *The Educational Forum* (Vol. 84, No. 2, pp. 166-178). Routledge.
- Dogan, M., & İçel, R. (2011). The role of dynamic geometry software in the process of learning: GeoGebra example about triangles. *Journal of Human Sciences*, 8(1), 1441–1458.
- GeoGebra (2023). www.geogebra.org
- Geometer's Sketchpad (2023). <http://www.keypress.com/>
- Gray, D. (2008). Using the Geometer's Sketchpad in the math classroom to improve engagement, transform the learning environment, and enhance understanding. <https://ir.vanderbilt.edu/handle/1803/571?show=full>

- Gülburnu, M. (2022). Secondary school students' views on geometry teaching via three-dimensional dynamic geometry software Cabri 3D: Solid Volume Measurement. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 14(1), 1088-1105.
- Güven, B., & Kosa, T. (2008). The effect of dynamic geometry software on student mathematics teachers' spatial visualization skills. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 7(4), 100-107.
- Gyedu, A. A., Owusu-Darko, I., & Ofosu, E. K. (2020). Effect of Geometer's Sketchpad on senior high school students' performance in quadratic graphing. *European Journal of Education and Pedagogy*, 1(1).
- Hohenwarter, M., & Fuchs, K. (2004). Combination of dynamic geometry, algebra and calculus in the software system GeoGebra. In *Computer algebra systems and dynamic geometry systems in mathematics teaching conference* (pp. 1-6). July, Hungary.
- Hölzl, R. (2001). Using dynamic geometry software to add contrast to geometric situations—A case study. *International Journal of Computers for Mathematical Learning*, 6(1), 63-86.
- Jones, K. (2000). Providing a foundation for deductive reasoning: Students' interpretations when using dynamic geometry software and their evolving mathematical explanations. *Educational Studies in Mathematics*, 44, 55-85.
- Jones, K. (2002). Research on the use of dynamic geometry software: implications for the classroom. *MicroMath*, 18(3), 18-20.
- Karakuş, D., & Konyalıoğlu, A. C. (2018). Ekstremum ve dönüm noktaları kavramlarındaki hataların düzeltilmesinde geogebra kullanımı. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 12(2), 254-275.
- Kesan, C., & Caliskan, S. (2013). The effect of learning geometry topics of 7th grade in primary education with dynamic Geometer's Sketchpad geometry software to success and retention. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 12(1), 131-138.
- Khasawneh, A. A. (2009). Assessing Logo programming among Jordanian seventh grade students through turtle geometry. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 40(5), 619-639.
- Köse, N., Uygan, C. & Özen, D. (2012). Dinamik geometri yazılımlarındaki sürüklenme ve çeşitlerinin geometri öğretimindeki rolü. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 3 (1), 35-52.

- Kotu, A., & Weldeyesus, K. M. (2022). Instructional use of Geometer's Sketchpad and students geometry learning motivation and problem-solving ability. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 18(12), em2201.
- Kuzniak, A. (2014). Understanding Geometric Work through Its Development and Its Transformations. In: Rezat, S., Hattermann, M., Peter-Koop, A. (eds) *Transformation - A Fundamental Idea of Mathematics Education*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3489-4_15
- Laborde, C. (1993). The computer as part of the learning environment: The case of geometry. In *Learning from computers: Mathematics education and technology* (pp. 48-67). Berlin, Heidelberg.
- Laborde, C. (2002). Integration of technology in the design of geometry tasks with Cabri-Geometry. *International Journal of Computers for Mathematical Learning*, 6, 283-317.
- Lee, M. Y. (2015). The Relationship between pre-service teachers' geometric reasoning and their van hiele levels in a Geometer's Sketchpad Environment. *Research in Mathematical Education*, 19(4), 229-245.
- Lehrer, R., Randle, L., & Sancilio, L. (1989). Learning preproof geometry with LOGO. *Cognition and Instruction*, 6(2), 159-184.
- Leong, K.E. (2013). Impact of Geometer's Sketchpad on students achievement in graph functions. *Malaysian Online Journal of Educational Technology* 1(2): 19-33.
- McClintock, E., Jiang, Z., & July, R. (2002). Students' Development of Three-Dimensional Visualization in the Geometer's Sketchpad Environment. *Proceedings of the Annual Meeting [of the] North American Chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education (24th, Athens, GA, October 26-29)*. Volumes 1-4; see SE 066 887.
- Meng, C. C., & Idris, N. (2012). Enhancing students' geometric thinking and achievement in solid geometry. *Journal of Mathematics Education*, 5(1), 15-33.
- Mutlu, Y., & Söylemez, İ. (2019). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerine Geogebra matematik yazılımı ile dönüşüm geometrisi konusunun öğretimi. *Eğitim ve Teknoloji*, 1(2), 163-172.
- Olkun, S., & Gülbağcı-Dede, H., (2010). *Dinamik Geometri Yazılımları ile Geometri Etkinlikleri*. Ankara: Maya Kitapları.
- Pari Condori, A., Mendoza Velazco, D.J., Auccahuallpa Fernández, R. (2020). GeoGebra as a Technological Tool in the Process of Teaching and Learning Geometry. In: Rodriguez Morales, G., Fonseca C., E.R.,

- Salgado, J.P., Pérez-Gosende, P., Orellana Cordero, M., Berrezueta, S. (eds) *Information and Communication Technologies. TICEC 2020. Communications in Computer and Information Science*, vol 1307. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-62833-8_20
- Scher, D. (1999). Lifting the curtain: The evolution of the Geometer's Sketchpad. *The Mathematics Educator*, 10(2), 42-47.
- Sevgi, S., & Soylu, Y. (2022). Trigonometrik fonksiyonların grafiklerini yorumlama konusunun geogebra ile tasarlanmış etkinliklerle öğretiminin öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 15(91), 17-38.
- Sinclair, N., & Jackiw, N. (2010). Modeling practices with the geometer's sketchpad. *Modeling Students' Mathematical Modeling Competencies: ICTMA 13*, 541-554.
- Tamur, M., Weinhandl, R., Sennen, E., Ndiung, S., & Nurjaman, A. (2022). The effect of Cabri Express in geometry learning on students' mathematical communication ability. *JTAM (Jurnal Teori Dan Aplikasi Matematika)*, 6(4), 1027-1033.
- Wang, Y., Chen, R., Rao, A., Zhong, X., & Huang, Y. (2021, June). Research on trajectory smoothing algorithm of dynamic geometry software. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1952, No. 4, p. 042081). IOP Publishing.
- Zambak, V. S., & Tyminski, A. M. (2020). Examining mathematical technological knowledge of pre-service middle grades teachers with Geometer's Sketchpad in a geometry course. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 51(2), 183-207.

FEN EĞİTİMİNDE YAYGIN OLARAK KULLANILAN WEB 2.0 ARAÇLARI VE EĞİTSEL KATKILARI

Faruk ARICI

- ❖ Kurum Bilgisi: Temel Eğitim Bölümü, Eğitim Fakültesi, Bayburt Üniversitesi, Bayburt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0368-6346
- ❖ Mail: farukarici@bayburt.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abraham, S., Mir, B. A., Suhara, H., & Sato, M. (2018). Exploring academic use of online social networking sites (SNS) for language learning: Japanese students' perceptions and attitudes towards Facebook. *Journal of Information Technology and Software Engineering*, 8(223), 2.
- Açıkgül Firat, E. A., & Köksal, M. S. (2019). Effects of instruction supported by web 2.0 tools on prospective teachers' biotechnology literacy. *Computers & Education*, 135, 61–74.
- Akbaba, K. (2019). Fen öğretiminde web 2.0 uygulamalarının öğrencilerin fen bilimleri dersine ve teknoloji kullanımına yönelik tutumlarına etkisi (Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Alexander, B. (2006). Web 2.0: A new wave of innovation for teaching and learning?. *Educause review*, 41(2), 32.
- Altıok, S., Yükseltürk, E. ve Üçgül, M. (2017). Web 2.0 eğitime yönelik gerçekleştirilen bilimsel bir etkinliğin değerlendirilmesi: Katılımcı görüşleri. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 6(1), 1-8.
- Asghar, M. Z., Iqbal, J., Seitamaa-Hakkarainen, P., Barbera, E., Ozbilen, F. M., & Waqar, Y. (2023). Symmetrical and Asymmetrical Modeling: Applying Vitae Researchers' Development Framework through the Lens of Web 2.0 Technologies for Vocational-Health Education Researchers. *Sustainability*, 15(9), 7514.
- Barnes, K., Marateo, R. C., & Ferris, S. P. (2007). Teaching and learning with the net generation. *Innovate: Journal of Online Education*, 3(4).
- Bennett, S., Bishop, A., Dalgarno, B., Waycott, J., & Kennedy, G. (2012). Implementing Web 2.0 technologies in higher education: A collective case study. *Computers & education*, 59(2), 524-534.
- Boland, J., Banks, S., Krabbe, R., Lawrence, S., Murray, T., Henning, T., & Vandenberg, M. (2022). A COVID-19-era rapid review: using Zoom and Skype for qualitative group research. *Public Health Research & Practice*, 32(2).
- Bharucha, J. (2018). Exploring education-related use of social media: Business students' perspectives in a changing India. *Education + Training*, 60(2), 198-212.
- Byrne, R. (2009). The effect of web 2.0 on teaching and learning. *Teacher Librarian*, 37(2), 50-53.
- Conole, G. & Alevizou, P. (2010). A literature review of the use of web 2.0 tools in higher education.

http://www.heacademy.ac.uk/assets/EvidenceNet/Conole_Alevizou_2010.pdf

- Cengiz, E., & Arıcı, F. (2023). Teoriden Uygulamaya Mühendislik Tasarım Temelli Fen Eğitimi. Fatih, G. (Ed.), Fen eğitiminde Güncel ve Yenilikçi Yaklaşımlar, (1.Baskı, s.45-63) içinde. İKSAD. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2023/10/fen-egitiminde-guncel-ve-yenilikci-yaklasimlar.pdf>
- Çekinmez, M. (2009). Web 2.0 teknolojileri ve açık kaynak kodlu öğretim yönetim kullanılarak uzaktan eğitim sistemi uygulaması (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
- Çukurbaşı, B., Çam., E, & Kıyıcı, M. (2022). Öğretim Teknolojilerinde Web Araçları Uygulamalar, Araştırmalar ve Eğilimler. Pegem Akademi.
- Daşdemir, İ., Uzoğlu, M., & Cengiz, E. (2012). The effect of use of animations in unit of structure of matter on the academic achievements of the 7th students retention of the knowledge learned and the scientific process skills. Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies, 857–860.
- Deperlioğlu, Ö. ve Köse, U. (2010). Web 2.0 teknolojilerinin eğitim üzerindeki etkileri ve örnek bir öğrenme yaşantısı, Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri (337-342)
- Doğan, Ö., & Ova, K. (2022). Dijitalleşme ile Birlikte Web Teknolojilerinin Gelişimi. Editör Baş, M & Erdoğan Tarakçı, İ., Dijitalleşme, içinde (2, 7), Efe Akademi.
- Dohn, N. B. (2009). Web 2.0: Inherent tensions and evident challenges for education. International journal of computer-supported collaborative learning, 4, 343-363.
- Ellison, N., & Boyd, D. M. (2013). Sociality through social network sites. In The Oxford Handbook of Internet Studies; Oxford University Press: Oxford, UK.
- Elkaseh, A. M., Wong, K. W., & Fung, C. C. (2016). Perceived ease of use and perceived usefulness of social media for e-learning in Libyan higher education: A structural equation modeling analysis. International Journal of Information and Education Technology, 6(3), 192.
- Elmas, R., & Geban, Ö. (2012). Web 2.0 tools for 21st century teachers. International Online Journal of Educational Sciences, 4(1), 243–254.

- Enonbun, O. (2010). Constructivism and web 2.0 in the emerging learning era: A global perspective. *Journal of Strategic Innovation and Sustainability*, 6(4), 16-25.
- İşbulan, O., Demir Kaymak, Z., & Kıyıcı, M. (2020). 101 araçla Web 2.0. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Fuchs-Kittowski, F., & Köhler, A. (2002). Knowledge creating communities in the context of work processes. *ACM SIGGROUP Bulletin*, 23(3), 8-13.
- Genç, Z. (2010). Web 2.0 yeniliklerinin eğitimde kullanımı: bir facebook eğitim uygulama örneği. *Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri (237-242)*.
- Gürbüz, F., Gökçe, Y., Töman, U., Gürbüz, S., & Gökçe, F. (2019). Fen bilimleri dersi güneş sistemi ve ötesi ünitesinde STEM uygulamalarının akademik başarıya ve kalıcılığa etkisi. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 8(2), 30-39.
- Habibi, A., Mukminin, A., Riyanto, Y., Prasajo, L. D., Sulistiyo, U., Sofwan, M., & Saudagar, F. (2018). Building an online community: Student teachers' perceptions on the advantages of using social networking services in a teacher education program. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 19(1), 46-61.
- Hamli, S., & Hamli, D. (2021). Web 2.0 araçlarının derslerde kullanılmasının akademik başarıya etkisi. *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Hartman, J. L., Dziuban, C., & Brophy-Ellison, J. (2007). Faculty 2.0. *Educause review*, 42(5), 62-64.
- Horzum, M. B. (2007). Web tabanlı yeni öğretim teknolojileriDZ web R.R araçları. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 6(12), 99-121.
- Hürşen, C. (2021). The effect of problem-based learning method supported by web 2.0 tools on academic achievement and critical thinking skills in teacher education. *Technology, Knowledge and Learning*, 26(3), 515-533.
- Hughes, A. (2009). Higher education in a Web 2.0 world. JISC report.
- Kahveci, I., & Gürbüz, F. (2023). Harmanlanmış öğrenme yaklaşımı. Fatih, G. (Ed.), *Fen eğitiminde Güncel ve Yenilikçi Yaklaşımlar*, (1.Baskı, s.119-143) içinde. İKSAD. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2023/10/fen-egitiminde-guncel-ve-yenilikci-yaklasimlar.pdf>

- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business horizons*, 53(1), 59-68.
- Karaman, S., Yıldırım, S., & Kaban, A. (2008). Öğrenme 2.0 yaygınlaşıyor: Web 2.0 uygulamalarının eğitimde kullanımına ilişkin araştırmalar ve sonuçları. XIII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri, 22(23), 35-40.
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. S. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business horizons*, 54(3), 241-251.
- Kompen, R. T., Edirisingha, P., Canaleta, X., Alsina, M., & Monguet, J. M. (2019). Personal learning Environments based on Web 2.0 services in higher education. *Telematics and Informatics*, 38, 194-206.
- Küçükaydın, M. A., & Ulum, H. (2023). The effects of Web 2.0 supported environmental education on self-efficacy belief regarding environmental education and environmental awareness. *Education and Information Technologies*, 1-23.
- Kwok, D., & Yang, S. (2017). Evaluating the intention to use ICT collaborative tools in a social constructivist environment. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 14(32).
- Lee, M. J., & McLoughlin, C. (2007). Teaching and learning in the Web 2.0 era: Empowering students through learner-generated content. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 4(10), 21-34.
- Leh, F. C., Anduroh, A., & Huda, M. (2021). Level of knowledge, skills and attitude of trainee teachers on web 2.0 applications in teaching geography in Malaysia schools. *Heliyon*, 7(12), e08568.
- Lorenzo, G., Oblinger, D., & Dziuban, C. (2007). How choice, co-creation, and culture are changing what it means to be net savvy. *Educause Quarterly*, 30(1), 6.
- Liu, C., & Ma, J. L. (2019). Adult attachment style, emotion regulation, and social networking sites addiction. *Frontiers in psychology*, 10, 2352.
- Lu, J., Lai, M., & Law, N. (2010). Knowledge building in society 2.0: Challenges and opportunities. In M. S. Khine & I. M. Saleh (Eds) *New science of learning: Computers, cognition and collaboration in Education* (pp. 553-567). Newyork, Springer
- Magnuson, M. L. (2013). Web 2.0 and information literacy instruction: Aligning technology with ACRL standards. *The Journal of Academic Librarianship*, 39(3), 244-251.

- Muhaimin, H., Mukminin, A., Pratama, R., & Asrial, H. (2019). Predicting factors affecting intention to use Web 2.0 in learning: evidence from science education. *Journal of Baltic Science Education*, 18(4), 595.
- Mukherjee, F. (2019). Exploring cultural geography field course using story maps. *Journal of Geography in Higher Education*, 43(2), 201–223.
- O'reilly, T. (2007). *What is Web 2.0: Design patterns and business models for the next generation of software*. Communications & strategies, (1), 17.
- Priem, J., & Hemminger, B. H. (2010). Scientometrics 2.0: New metrics of scholarly impact on the social Web. *First monday*.15.
- Pierce, S. P. (2018). *Web 2.0 in the online learning environment: A basic qualitative study to define best practices* (Doctoral dissertation, Northcentral University).
- Rahimi, E., van den Berg, J., & Veen, W. (2015). Facilitating student-driven constructing of learning environments using Web 2.0 personal learning environments. *Computers & Education*, 81, 235-246.
- Can Sağlam, B., Gürbüz, S., & Gürbüz, F. (2023). Eğitimde teknoloji desteği. Fatih, G. (Ed.), *Fen eğitiminde Güncel ve Yenilikçi Yaklaşımlar*, (1.Baskı, s.23-44) içinde. İKSAD. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2023/10/fen-egitiminde-guncel-ve-yenilikci-yaklasimlar.pdf>
- Teo, T., Sang, G., Mei, B., & Hoi, C. K. W. (2018). Investigating pre-service teachers' acceptance of Web 2.0 technologies in their future teaching: a Chinese perspective. *Interactive Learning Environments*, 27(4), 1-17.
- Thompson, J. (2007). Is Education 1.0 ready for Web 2.0 students?. *Innovate: Journal of Online Education*, 3(4).
- Web2araclari. (2023, 09, 06). web2araclari.com. <https://web2araclari.com/>
- Wolf, M., Sims, J., & Yang, H. (2018). Social media? What social media?. *UK Acad. Inf. Syst. Conf. Proc.* 3.
- Zheng, B., Niiya, M., & Warschauer, M. (2015). Wikis and collaborative learning in higher education. *Technology, Pedagogy, and Education*, 24(3), 357-374.

DİJİTAL ÖYKÜLEMEYE KURAMSAL BAKIŞ VE FEN EĞİTİMİ UYGULAMA ÖRNEĞİ

Gülşah ZERMAN KEPCEOĞLU

- ❖ Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4334-3957
- ❖ Mail: gulsahzerman@hotmail.com

Murat PEKTAŞ

- ❖ Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7205-6279
- ❖ Mail: mpektas@kastamonu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Balacheff, N., Ludvigsen, S., De Jong, T., Lazonder, A., Barnes, S., & Montandon, L. (2009). *Technology-Enhanced Learning*. Berlin, Germany: Springer.
- Bilici, S. & Yılmaz, R. M. (2021). Research Trends in Educational Digital Story Studies: 2008-2019. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 50(2), 614–648.
- Center for Digital Storytelling (2013). Center for Digital Storytelling . Erişim tarihi 05.10.2023, www.storycenter.org
- Cradler, J., McNabb, M., Freeman, M., & Burchett, R. (2002). How does technology influence student learning? *Learning and Leading*, 29(8), 46–49.
- Çetin, E. (2021). Digital storytelling in teacher education and its effect on the digital literacy of pre-service teachers. *Thinking Skills and Creativity*, 39, 100760.
- Dorner, R., Grimm, P., & Abawi, D. F. (2002). Synergies between interactive training simulations and digital storytelling: A component-based framework. *Computers & Graphics*, 26(1), 45–55.
- Göçen, A., Eral, S. H., & Bücü, M. H. (2020). Teacher perceptions of a 21st century classroom. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 7(1), 85-98.
- Incikabi, L. (2015). Teaching history of mathematics through digital stories: A technology integration model. In *Handbook of research on educational technology integration and active learning* (pp. 162-176). IGI Global.
- Lambert, J. (2003). *Digital storytelling cookbook and traveling companion*. Berkeley, CA: Digital Diner. Erişim tarihi 07.10.2023, <http://www.storycenter.org/cookbook.pdf>
- McEwan, H., & Egan, K. (Eds.). (1995). *Narrative in teaching, learning, and research*. New York: Teachers College Press.
- Nguyen, A. T. (2011). *Negotiations and challenges in creating a digital story: The experience of graduate students*. Dissertation (Ed. D.), University of Houston, TX, USA.
- Robin, B. R. (2008). Digital storytelling: A powerful technology tool for the 21st century classroom. *Theory into Practice*, 47(3), 220–228.
- Robin, B. R., & McNeil, S. G. (2019). Digital storytelling. *The international encyclopedia of media literacy*, 1-8.

- Sadik, A. (2008). Digital storytelling: A meaningful technology-integrated approach for engaged student learning. *Educational Technology Research and Development*, 56(4), 487–506.
- Van Gils, F. (2005, February). Potential applications of digital storytelling in education. In 3rd Twente Student Conference on IT (Vol. 7).
- Yuksel, P. (2011). Using digital storytelling in early childhood education: A phenomenological study of teachers' experiences (Unpublished doctoral dissertation), Middle East Technical University, Ankara.

TINKERPLOTS YAZILIMI ve ORTAOKUL DÜZEYİNDE OLASILIK ve İSTATİSTİK ÖĞRETİMİ

Gizem Nur BATTAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Ordu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4543-6716
- ❖ Mail: gizemnurbattal@gmail.com

Meral CANSIZ AKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Eğitim Fakültesi, Ordu Üniversitesi, Ordu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0425-9565
- ❖ Mail: meralcaktas@odu.edu.tr

Şekil 31. Etkinlik 7'deki Tekrarın Arttırılmasıyla Oluşabilecek Sonuçlara Ait Örnek Görüntü

KAYNAKLAR

- Chance, B., Ben-Zvi, D., Garfield, J. & Medina, E. (2007). The role of technology in improving student learning of statistics. *Technology Innovations in Statistics Education*, 1(1), 1-26.
- Fitzallen, N. & Watson, J. (2010). Developing statistical reasoning facilitated by TinkerPlots. *Proceedings of the Eight International Conference for Teaching Statistics*, 11-16 July, Ljubjana, International Statistical Institute.
- Harradine, A. & Konold, C. (2006). How representational medium affects the data. *7th International Conference on Teaching Statistics*, 2-7 July, Salvador, 1-6.
- Kazak, S., Fujita, T. & Wegerif, R. (2014). Year six students' reasoning about random 'Bunny Hops' through. *9th International Conference on Teaching Statistics*, 13-18 July, Arizona, 1-5.
- Konold, C. & Miller, C.D. (2005). *TinkerPlots: Dynamic data exploration*. Emeryville, CA: Key Curriculum Press.
- MEB (2018). İlkokul ve ortaokul matematik dersi 1–8. sınıflar öğretim programı. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara: MEB Basımevi.

ORTAOKUL MATEMATİK SINIFLARINDA İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME

Züleyha YILDIRIM YAKAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Eğitim Fakültesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6420-2205
- ❖ Mail: zyildirimyakar@gmail.com

KAYNAKLAR

- Biancarosa, G., & Snow, C. E. (2004). Reading next: A vision for action and research in middle and high school literacy. Carnegie Corporation of New York (2nd ed.). Washington DC: Alliance for Excellent.
- Davidson, N. (Ed.). (1990). Cooperative learning in mathematics: A handbook for teachers. Menlo Park, CA: Addison-Wesley.
- Jacobs, G. M., & Renandya, W. A. (2019). Student centered cooperative learning: Linking concepts in education to promote student learning. Springer.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1991.) Learning Together and Alone. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Johnson, D.W., Johnson, R.T. & Holubec, E.J. (2016). İşbirlikli öğrenme el kitabı. A. Kocabaş (Çev. Ed.); A. Kocabaş, D. G. Erbil, T. Karaarslan (Çev.). Pegem Akademi.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T. ve Smith, K. A. (2013). Cooperative learning and individual student achievement in secondary schools. J. E. Pedersen ve A. D. Digby (Eds.), Secondary Schools and Cooperative Learning: Theories, Models, and Strategies (pp. 3-54). Routledge, New York.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T. and Stanne, M. B. (2000). Cooperative learning methods: A meta-analysis. Minneapolis, MN: University of Minnesota.<http://www.tablelearning.com/uploads/File/EXHIBIT-B.pdf>
- Midgley, C., & Feldlaufer, H. (1987). Students and teachers' decision-making fit before and after the transition to junior high school. Journal of Early Adolescence, 7, 225–241.
- Slavin, R. (1990). Cooperative learning: Theory, research, and practice. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Slavin (2013). Student Teams Achivement Divisions in the secondary classroom. J. E. Pedersen ve A. D. Digby (Eds.), Secondary Schools and Cooperative Learning: Theories, Models, and Strategies (pp. 281-339). Routledge, New York.
- Smith, T., Williams, S. Ve Wyn, N. (2013). Cooperative group learning in the secondary mathematics classroom. J. E. Pedersen ve A. D. Digby (Eds.), Secondary Schools and Cooperative Learning: Theories, Models, and Strategies (pp. 281-339). Routledge, New York.
- Steinberg, L. (1993). Adolescence. New York: McGraw-Hill
- Stevens, R. J. (2008). Cooperative learning and literacy instruction in middle level education. In R. M. Gillies, A. Ashman, & J. Terwel (Eds.), The teacher's role in implementing cooperative learning in the classroom (pp. 92-109). New York: Springer.

FEN ÖĞRETİMİNDE LABORATUVAR UYGULAMALARI

Sema AYDIN CERAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi/Eğitim Fakültesi, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6847-2766
- ❖ Mail: sema.aydinceran@selcuk.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abd-El-Khalick, F., & Lederman, N. G. (2000). Improving science teachers' conceptions of nature of science: A critical review of the literature. *International journal of science education*, 22(7), 665-701.
- Abrahams, I., & Millar, R. (2008). Does practical work really work? A study of the effectiveness of practical work as a teaching and learning method in school science. *International journal of science education*, 30(14), 1945-1969.
- Acarlı, D. S., & Dervişoğlu, S. (2018). Biyoloji öğretmen adaylarının laboratuvarında rehberli sorgulamaya dayalı öğretime ilişkin görüşleri. *Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 21-34.
- Aslan, S. (2015). Laboratuvar uygulamalarını argümantasyon tabanlı bilim öğrenme rapor formatına göre raporlaştırmanın kavramsal anlamaya ve modsal betimleme kullanımına etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 73-96. <https://doi.org/10.17556/jef.08506>
- Ayvacı, H. Ş., & Durmuş, A. (2016). TGA yöntemine dayalı laboratuvar uygulamalarının fen bilgisi öğretmen adaylarının "Isı ve Sıcaklık" konusunda akademik başarılarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 101-118.
- Bakırcı, H., Nurten, G. Ö. K., & Artun, H. (2021). Fen Öğretiminde Kullanılan Hologram Uygulamalarına Yönelik Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Görüşleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(4), 1334-1348.
- Balamuralithara, B., & Woods, P. C. (2009). Virtual laboratories in engineering education: The simulation lab and remote lab. *Computer Applications in Engineering Education*, 17(1), 108-118.
- Baydere, F. K., & Çakır, Ç. Ş. (2019). Bilimsel süreç becerilerine dayalı laboratuvar uygulamalarının öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerileri öz yeterliliklerine etkisi. *Online Science Education Journal*, 4(2), 117-130.
- Bell, T., Urhahne, D., Schanze, S., & Ploetzner, R. (2010). Collaborative inquiry learning: Models, tools, and challenges. *International journal of science education*, 32(3), 349-377.
- Boaventura, D. M., & Faria, C. (2015). Science inquiry-based activities in elementary education: how to support teachers' practices?. *International Journal of Information and Education Technology*, 5(6), 451-455.

- Bonde, M. T., G. Makransky, J. Wandall, M. V. Larsen, M. Morsing, H. Jarmer, and M. O. A. Sommer. 2014. "Improving Biotech Education through Gamified Laboratory Simulations." *Nature Biotechnology* 32 (7): 694–697.
- Borish, V., Werth, A., Sulaiman, N., Fox, M. F., Hoehn, J. R., & Lewandowski, H. J. (2022). Undergraduate student experiences in remote lab courses during the COVID-19 pandemic. *Physical Review Physics Education Research*, 18(2), 020105.
- Buedo, P., Odziemczyk, I., Perek-Białas, J., & Waligora, M. (2023). How to embed ethics into laboratory research. *Accountability in Research*, 1-19.
- Burgin, S. R. (2020). A three-dimensional conceptualization of authentic inquiry-based practices: a reflective tool for science educators. *International Journal of Science Education*, 42(9), 1465-1484.
- Çakır, Ç. Ş., & Baydere, F. K. (2022). Bilimsel Süreç Becerilerine Dayalı Laboratuvar Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Kavramsal Anlamalarına Etkisi: Kaldırma Kuvveti Örneği. *Muğla Sıtkı Koçman Üniver sitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 172-195.
- Çelik, H., & Karamustafaoğlu, O. (2016). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fizik kavramları öğretiminde bilişim teknolojilerinin kullanımına yönelik öz-yeterlik ve görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10(1).
- Delgado, T., Bhark, S. J., & Donahue, J. (2021). Pandemic Teaching: Creating and teaching cell biology labs online during COVID-19. *Biochemistry and Molecular Biology Education*, 49(1), 32-37.
- Doğan, Ş., Akter, B. A., Büber, A., & Çoban, G. Ü. (2023). Şaşırtan Deneyle İle Sorgulama Uygulamalarının Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Kavramsal Anlama, Sorgulama Becerileri ve Bilimsel Bilgiye Yönelik Görüşlerine Etkisi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 56(1), 334-412.
- Domin, D. S. (1999). A review of laboratory instruction styles. *Journal of chemical education*, 76(4), 543.
- Dougherty, D. (2016). *Free to make: How the maker movement is changing our schools, our jobs, and our minds*. North Atlantic Books.
- Dougherty, D. (2012). The maker movement. *Innovations: Technology, governance, globalization*, 7(3), 11-14.

- Dyrberg, N. R., Treusch, A. H., & Wiegand, C. (2017). Virtual laboratories in science education: students' motivation and experiences in two tertiary biology courses. *Journal of Biological Education*, 51(4), 358-374.
- Gershenfeld, N. (2012). How to make almost anything: The digital fabrication revolution. *Foreign Aff.*, 91, 43.
- González-Nieto, N. A., Ching-Chiang, L. W. C., Fernández-Cárdenas, J. M., Reynaga-Peña, C. G., Santamaría-Cid-de-León, D., Díaz-de-León-Lastras, A., & Cortés Capetillo, A. J. (2020). FabLabs in vulnerable communities: STEM education opportunities for everyone. *International Journal on Interactive Design and Manufacturing (IJDeM)*, 14(4), 1535-1555.
- Halverson, E., & Peppler, K. (2018). The maker movement and learning. In *International handbook of the learning sciences* (pp. 285-294). Routledge.
- Hill Jr, R. H., & Finster, D. C. (2016). *Laboratory safety for chemistry students*. John Wiley & Sons.
- Hofstein, A., & Lunetta, V. N. (1982). The role of the laboratory in science teaching: Neglected aspects of research. *Review of educational research*, 52(2), 201-217.
- Hofstein, A., & Mamlok-Naaman, R. (2007). The laboratory in science education: the state of the art. *Chemistry education research and practice*, 8(2), 105-107.
- Hodson, D. (1988). Experiments in science and science teaching. *Educational philosophy and theory*, 20(2), 53-66.
- Hodson, D. (1991). Practical Work in Science: Time for a Reappraisal. *Studies in Science Education*, 19 (1), 175-184.
- Hodson, D. (1996). Laboratory work as scientific method: Three decades of confusion and distortion. *Journal of Curriculum studies*, 28(2), 115-135.
- Hodson, D. (2005) Towards research-based practice in the teaching laboratory. *Studies in Science Education*, 41(1), 167-177.
- Huri, N. H. D., & Karpudewan, M. (2019). Evaluating the effectiveness of Integrated STEM-lab activities in improving secondary school students' understanding of electrolysis. *Chemistry Education Research and Practice*, 20(3), 495-508.
- Karışan, D., Bilican, K., & Şenler, B. (2016). Yansıtıcı sorgulamaya dayalı laboratuvar etkinliklerinin sınıf öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerilerine etkisinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 123-146.

- Kayacan, K., & Selvi, M. (2017). Öz düzenleme faaliyetleri ile zenginleştirilmiş araştırma-sorgulamaya dayalı öğretim stratejisinin kavramsal anlamaya ve akademik öz yeterliğe etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(5), 1771-1786.
- Kavlak, E. E., & Birhanlı, A. (2023). Fen Öğretiminde Yenilikçi Bir Yöntem Olarak Sanal Laboratuvarların Kullanımı. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 9(2), 38-51.
- Kelley, E. W. (2021). LAB theory, HLAB pedagogy, and review of laboratory learning in chemistry during the COVID-19 pandemic. *Journal of Chemical Education*, 98(8), 2496-2517.
- Kolodner, J. L., Krajcik, J. S., Edelson, D. C., Reiser, B. J., & Starr, M. L. (2014). Project-Based Inquiry Science™. The go-to guide for engineering curricula, grades 6–8: Choosing and using the best instructional materials for your students, 122-140.
- Kovac, J. (2015). Ethics in science: The unique consequences of chemistry. *Accountability in Research*, 22(6), 312-329.
- Krajcik J., Mamlok R. and Hug B., (2001), Modern content and the enterprise of science: science education in the 20th century. In: L. Corno (Ed.). *Education across a century: the centennial volume*, pp. 205-238. Chicago, Illinois: National Society for the Study of Education (NSSE).
- Lazarowitz, R., & Tamir, P. (1994). Research on using laboratory instruction in science. *Handbook of research on science teaching and learning*, 1994, 94-130.
- Leach, J., & Paulsen, A. (1999). Practical work in science education. *Recent research studies*, 33:1, 168-168.
- Lee, G. G., Kang, D. Y., Kim, M. J., Hong, H. G., & Martin, S. N. (2023). The emergence of remote laboratory courses in an emergency situation: University instructors' agency during the COVID-19 pandemic. *Cultural Studies of Science Education*, 1-29.
- Lunetta, V. N., Hofstein, A., & Clough, M. P. (2013). Learning and teaching in the school science laboratory: An analysis of research, theory, and practice. In *Handbook of research on science education* (pp. 393-441). Routledge.
- Mersand, S. (2021). The state of makerspace research: A review of the literature. *TechTrends*, 65(2), 174-186.
- Martinez, S. L., & Stager, G. (2013). *Invent to learn. Making, tinkering, and engineering in the classroom*. Torrance, Canada: Construting Modern Knowledge.

- Martínez, G., F. L. Naranjo, Á. L. Pérez, M. I. Suero, and P. J. Pardo. 2011. "Comparative Study of the Effectiveness of Three Learning Environments: Hyper-realistic Virtual Simulations, Traditional
- Martins-Loução, M. A., Gaio-Oliveira, G., Barata, R., & Carvalho, N. (2020). Inquiry-based science learning in the context of a continuing professional development programme for biology teachers. *Journal of Biological Education*, 54(5), 497-513.
- McComas, W. F. (2017). Understanding how science works: The nature of science as the foundation for science teaching and learning. *School Science Review*, 98(365), 71-76.
- Mesci, G., Schwartz, R.S. & Pleasants, B.A.S. Enabling Factors of Preservice Science Teachers' Pedagogical Content Knowledge for Nature of Science and Nature of Scientific Inquiry. *Sci & Educ* 29, 263–297 (2020).
- Millar, R. (2004). The role of practical work in the teaching and learning of science. Commissioned paper-Committee on High School Science Laboratories: Role and Vision. Washington DC: National Academy of Sciences, 308.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937-FEN%20B%C4%B0L%C4%B0MLER%C4%B0%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI2018.pdf>
- Moss, E., Cervato, C., Genschel, U., Ihrig, L., & Ogilvie, C. A. (2018). Authentic research in an introductory geology laboratory and student reflections: Impact on nature of science understanding and science self-efficacy. *Journal of Geoscience Education*, 66(2), 131-146.
- National Research Council. (2000). Laboratory design, construction, and renovation: Participants, process, and product. National Academies Press.
- Osborne, J., & Dillon, J. (2008). Science education in Europe: Critical reflections (Vol. 13). London: The Nuffield Foundation.
- Önder, E. B., Tane, Z., & Tanel, R. (2023). Fizik Öğretmen Adaylarının Gerçek ve Sanal Laboratuvar Deneilerine İlişkin Görüşleri. *Buca Faculty of Education Journal*, (55), 168-193.
- Özer, İ., Bilici, S. C., & Karahan, E. (2016). Fen bilimleri dersinde algodoo kullanımına yönelik öğrenci görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 28-40.

- Peppler, K. (2020). Dwelling on making. *Maker Literacies and Maker Identities in the Digital Age: Learning and Playing Through Modes and Media*, 206
- Post, L. S., Guo, P., Saab, N., & Admiraal, W. (2019). Effects of remote labs on cognitive, behavioral, and affective learning outcomes in higher education. *Computers & Education*, 140, 103596.
- Rayna, T., & Striukova, L. (2021). Fostering skills for the 21st century: The role of Fab labs and makerspaces. *Technological Forecasting and Social Change*, 164, 120391.
- Roth, W. M. (2012). *Authentic school science: Knowing and learning in open-inquiry science laboratories (Vol. 1)*. Springer Science & Business Media.
- Sauter, M., Uttal, D. H., Rapp, D. N., Downing, M., & Jona, K. (2013). Getting real: the authenticity of remote labs and simulations for science learning. *Distance education*, 34(1), 37-47.
- Schematic Simulations and Traditional Laboratory.” *Physical Review Special Topics – Physics Education Research* 7 (2): 1–12.
- Schwartz, R. (2004). *Epistemological views in authentic science practice : a cross-discipline comparison of scientists' views of nature of science and scientific inquiry*. Oregon State University.
- Shu, Y., & Huang, T. C. (2021). Identifying the potential roles of virtual reality and STEM in Maker education. *The Journal of Educational Research*, 114(2), 108-118.
- Sung, S. H., Li, C., Huang, X., & Xie, C. (2021). Enhancing distance learning of science—Impacts of remote labs 2.0 on students' behavioural and cognitive engagement. *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(6), 1606-1621.
- Şen, Ş., Yılmaz, A., & Erdoğan, Ü. I. (2016). Sorgulamaya Dayalı Laboratuvar Etkinliklerine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *Ilkogretim Online*, 15(2).
- Şeşen, B. A., Mutlu, A., Gezer, S. U., & Elif, İ. N. C. E. (2020). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sorgulama Becerileri ve Bilimsel Süreç Becerilerinin EEG Ölçümleri ile İlişkilendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(1), 171-185.
- Tamir, P. (1991). Practical work in school science: An analysis of current practice. In B. E. Millar, R., Le Maréchal, J. F., & Tiberghien, A. (1999). " Mapping" the domain-varieties of practical work. In *Practical work in science education: Recent research studies* (pp. 33-59). University of Roskilde Press.

- Tobin, K. (1990). Research on science laboratory activities: In pursuit of better questions and answers to improve learning. *School science and Mathematics*, 90(5), 403-418.
- Troxler, P. (2016). Fabrication laboratories (fab labs). *The Decentralized and Networked Future of Value Creation: 3D Printing and its Implications for Society, Industry, and Sustainable Development*, 109-127.
- Walters, A. U., Lawrence, W., & Jalsa, N. K. (2017). Chemical laboratory safety awareness, attitudes and practices of tertiary students. *Safety science*, 96, 161-171.
- White, R. T. (1996). The link between the laboratory and learning. *International Journal of Science Education*, 18(7), 761-774.
- Woolnough (Ed.), *Practical science: The role and reality of practical work in school science*. Milton Keynes, England: Open University Press.
- Woolnough, B. E., & Allsop, T. (1985). *Practical work in science*. Cambridge University Press.
- Yang, Y., Reniers, G., Chen, G., & Goerlandt, F. (2019). A bibliometric review of laboratory safety in universities. *Safety Science*, 120, 14-24.
- Yücel, M. (2019). İlkokul fen bilimleri dersinde laboratuvar kullanımının öğrencilerin tutum, bilimsel süreç becerileri ve akademik başarılarına etkisi (Master's thesis, Niğde Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Zacharia, Z. C., Manoli, C., Xenofontos, N., De Jong, T., Pedaste, M., van Riesen, S. A., ... & Tsourlidaki, E. (2015). Identifying potential types of guidance for supporting student inquiry when using virtual and remote labs in science: A literature review. *Educational technology research and development*, 63, 257-302.

FEN EĞİTİMİNDE "YEŞİL UYGULAMALAR" VE ÖĞRENCİ KATILIMI

Mustafa Kemal YÜZBAŞIOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8551-2440
- ❖ Mail: m.kemalyuzbasioglu@gmail.com

gerçekleşmesine ve bu damlaların büyümesine önemli katkılar sağlayabilirler. Unutulmamalıdır ki gezegenin elinden gelenin en iyisini yapan *sinek kuşlarına* ihtiyacı var.

KAYNAKLAR

- Anadolu Ajansı (2019a). Dünya'nın en derin noktasından plastik atık çıktı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyanin-en-derin-noktasindan-plastik-atik-cikti/1477584> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı (2019b). Obruk oluşumunun en önemli nedeni yer altı suyunun kullanılmasıdır. <https://www.aa.com.tr/tr/temiz-cevre-temiz-su/obruk-olusumunun-en-onemli-nedeni-yer-alti-suyunun-kullanilmasidir/1498360> adresinden alınmıştır.
- Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H., Aşkın Tekkol, İ. ve Karabulut Coşkun, B. (2022). Sınıf öğretmeni adaylarının stem uygulamalarının yaşam boyu öğrenme eğilimlerine etkisi. e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi, 9, 1134-1148.
- Bransford, J.D., Brown, A.L. & Cocking, R.R (2000). How people learn: brain, mind, experience, and school. Washington, DC: National Academy Press.
- EBA (2023). <https://ders.eba.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Eriksen, M., Cowger, W., Erdle, L. M., Coffin, S., Villarrubia-Gómez, P., Moore, C. J., Carpenter, E.J., Day, R.H., Thiel, M. & Wilcox, C.. (2023). A growing plastic smog, now estimated to be over 170 trillion plastic particles afloat in the world's oceans—urgent solutions required. Plos One 18(3).
- Faiz, M. & Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19 (4), 1255-1271.
- Güneş, M.H., & Çelikler, D. (2010). Konu alanı ders kitabı inceleme dersine yönelik öğrenci görüşleri. Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5, 81-90.
- Hajer, M., Nilsson, M., Raworth, K., Bakker, P., Berkhout, F., De Boer, Y., Rockström J., Ludwig, K. & Kok, M. (2015). Beyond cockpit-ism: Four insights to enhance the transformative potential of the sustainable development goals. Sustainability, 7(2), 1651-1660.
- Harris, J. M. (2000). Basic principles of sustainable development. Global Development and Environment Institute Working Paper: 00-04, Tufts University, USA.

- Hawthorne, M., & Alabaster, T. (1999). Citizen 2000: Development of a model of environmental citizenship. *Global environmental change*, 9(1), 25-43.
- Henningsen, M. & Stein, M.K. (1997). Mathematical tasks and student cognition: classroombased factors that support and inhibit high-level mathematical thinking and reasoning. *Journal for Research in Mathematics Education*, 28(5), 524-549.
- Hungerford, H. R. (2010). Environmental Education (EE) for 21st century: Where have we been? Where are we now? Where are we headed? *Journal of Environmental Education*, 41(1).
- Huppert, J., Lomask, S. M., & Lazarowitz, R. (2002). Computer simulations in the high school: Students' cognitive stages, science process skills and academic achievement in microbiology. *International Journal of Science Education*, 24(8), 803-821.
- Jambeck J.R., Geyer R., Wilcox C., Siegler T.R., Perryman M., Andrady A., Narayan R., Law K.L. (2015). Plastic waste inputs from land into the ocean. *Science*, 347(6223), 768-771.
- Jones, I. & Pratt, D. (2006). Connecting the equals sign. *International Journal Computer Mathematics Learning*, 11, 301–325.
- Kahrman, D., (2016). Comparison of early childhood education educators' education for sustainable development practices across eco versus ordinary preschools [Doctoral dissertation]. Middle East Technical University.
- Kalik, G., Ayhan, H. & Gören, Z. (2023). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 5. sınıf ders kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları
- Kaptan, F. (1999). Fen bilgisi öğretimi (3. baskı). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Kılıç, A. & Seven, S. (2008). Konu alanı ders kitabı incelemesi. Pegem Yayıncılık.
- Kuhlemeier, H., Van Den Bergh, H., & Lagerweij, N. (1999). Environmental knowledge, attitudes, and behavior in Dutch secondary education. *The Journal of Environmental Education*, 30(2), 4-14.
- Küçükahmet, L. (2004). Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- MEB (2018). Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

- TEMA (2023). <https://e-tema.org/ortaokul-lisetema/?/ortaokultema> adresinden alınmıştır.
- The Guardian (2011). Wangari Maathai obituary. <https://www.theguardian.com/world/2011/sep/26/wangari-maathai> adresinden alınmıştır.
- TÜBİTAK (2023a). https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2750/ortaokul_proje_rehberi_2023_14.10.2022.pdf adresinden alınmıştır.
- TÜBİTAK (2023b). www.tubitak.gov.tr/4004 adresinden alınmıştır.
- TÜBİTAK (2023c). www.tubitak.gov.tr/4006 adresinden alınmıştır.
- TÜBİTAK (2023d). www.tubitak.gov.tr/4007 adresinden alınmıştır.
- URL-1 <https://www.greenbeltmovement.org/> adresinden alınmıştır.
- URL-2 <https://www.youtube.com/watch?v=IGMW6YWjMxw> adresinden alınmıştır.
- URL-3 <http://www.ekookullar.org.tr/> adresinden alınmıştır.
- Stratton, S. K., Hagevik, R., Feldman, A., & Bloom, M. (Eds.). (2015). *Educating science teachers for sustainability*. Springer.
- Wals, A. E., (2011). Learning our way to sustainability. *Journal of Education for Sustainable Development*, 5(2), 177-186.
- WCED (1987). *World commission on environment and development, our common future*. Oxford: OUP.
- WWF (2023). <https://www.wwf.org.tr/> adresinden alınmıştır.
- Yüzbaşıoğlu, M. K., & Kurnaz, M. A. (2022). A review of Turkish science course curriculum in terms of sustainable development goals. *Acta Didactica Napocensia*, 15(1), 187-199.

EKO-MATEMATİK VE UYGULAMALARI

Deniz Özen ÜNAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9279-3452
- ❖ Mail: deniz.ozen@adu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adam, J. A. (2011). *A mathematical nature walk*. Princeton University Press.
- Atweh, B., Forgasz, H., & Nebres, B. (Eds.) (2001). *Sociocultural research on mathematics education: an international perspective*. Lawrence.
- Barbosa, J. C. (2003) What is mathematical modelling? In S. J. Lamon, W. A. Parker, & S. K. Houston (Eds.), *Mathematical modelling: a way of life*. ICTMA11 (pp. 227-234). Horwood Publishing.
- Barbosa, J. C. (2006). Mathematical modelling in classroom: A socio-critical and discursive perspective. *ZDM*, 38, 293-301. <https://doi.org/10.1007/BF02652812>
- Barwell, R. (2013). The mathematical formatting of climate change: critical mathematics education and post-normal science. *Research in Mathematics Education*, 15(1), 1-16. <https://doi.org/10.1080/14794802.2012.756633>
- Barwell, R. (2018). Some thoughts on a mathematics education for environmental sustainability. *The philosophy of mathematics education today*, 145-160.
- Blum, W., Galbraith, P. L., Henn, H. W., & Niss, M. (Eds.). (2007). *Modelling and applications in mathematics education: The 14th ICMI study*. Springer US.
- Borba, M. C., & Skovsmose, O. (1997). The ideology of certainty in mathematics education. *For the learning for mathematics*, 17(3), 17-23.
- Bridgewater, A., & Bridgewater, G. (2019). *Eco kids self sufficiency handbook: Steam projects to help kids make a difference*. Design Originals.
- Chesky, N., & Milgram, J. (2021). *Eco-mathematics education: K-8 lesson plans for ecological and social change* (Vol. 8). Brill.
- D'Ambrósio, U. (1999) Literacy, matheracy and technocracy: A trivium for today. *Mathematical thinking and learning*, 1(2), 131-153. https://doi.org/10.1207/s15327833mtl0102_3
- Doris, E. (2010). *Doing what scientists do: Children learn to investigate their world* (2nd ed.). Heinemann.
- Ernest, P. (2009). Values and the social responsibility of mathematics. In B. Sriraman, P. Ernest, & B. Greer (Eds.), *Critical issues in mathematics education* (pp. 207-217). Information Age Publishing.

- Garcia-Piqueras, M. (2021). Aventuras STEAM. Ciencia, tecnología, ingeniería y arte: un universo de conexiones matemáticas; miradas matemáticas; los libros de la catarata—instituto de ciencias matemáticas (ICMAT).
- Garcia-Piqueras, M., & Sotos-Serrano, M. (2021). Regeneración forestal tras un incendio: Complejidad y protocolos en una aproximación STEM transversal. *Revista Eureka Sobre Enseñanza y Divulgación de Las Ciencias*, 18(1), 1–20. https://doi.org/10.25267/Rev_Eureka_ensen_divulg_cienc.2021.v18.i1.1201
- Goleman, D., Bennett, L., & Barlow, Z. (2012). *Ecoliterate: How educators are cultivating emotional, social, and ecological intelligence*. John Wiley & Sons.
- Green Bronx Machine. (2021). [Greenbronxmachine.org](https://greenbronxmachine.org/).
- Hauge, K. H., Sørngård, M. A., Vethe, T. I., Bringeland, T. A., Hagen, A. A., & Sumstad, M. S. (2015, February). Critical reflections on temperature change. In *CERME 9-Ninth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education* (pp. 1577-1583).
- Honess, D., & Quinlan, O. (2017). Astro Pi: Running your code aboard the International Space Station. *Acta Astronautica*, 138, 43–52. <https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2017.05.023>
- Julie, C. (2002). Making relevance in mathematics teacher education. In I. Vakalis, D. Hughes Hallett, D. Quinney & C. Kourouniotis (Compilers). *Proceedings of 2nd International Conference on the Teaching of Mathematics*. Wiley.
- Keitel, C. (1993). Implicit mathematical models in social practice and explicit mathematics teaching by applications. In J. Lange, C. Keitel, I. Huntley & M. Niss (Eds.) *Innovation in maths educations by modelling and applications* (pp. 19-30). Horwood Publishing.
- Louv, R. (2010). Doğadaki son çocuk (Çev. C. Temürçü). TÜBİTAK.
- Lowenstein, E., Martusewicz, R., & Voelker, L. (2010). Developing teachers' capacity for ecojustice education and community-based learning. *Teacher Education Quarterly*, 37(4), 99-118.
- Martusewicz, R. A., Edmundson, J., & Lupinacci, J. (2011). *EcoJustice education: Toward diverse, democratic and sustainable communities*. Routledge.
- Matematikçi Gençler Yeşil STEM Projesi Yazıyor (2023). TÜBİTAK Bilim

ve Toplum Başkanlığı, 4004 Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları Destekleme Programı Matematik Seferberliği Özel Çağrısı Projesi. <https://proje.adu.edu.tr/yesil-stem/>

- McBride, B. B., C. A. Brewer, A. R. Berkowitz, & W. T. Borrie. (2013). Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here? *Ecosphere* 4(5), 67. <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1>
- Merchant, C. (1983). *The death of nature: Women, ecology and the scientific revolution*. Harper & Row.
- Ortaokul Öğrencileri için Eko-Matematik (2023). TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı, 4004 Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları Destekleme Programı Projesi. <https://proje.adu.edu.tr/ekomatkamp/>
- Pompea, S. M., Fine, L. W., & Meystre, P. (2011). Photonics education for a green future: Connecting the dots of the Arizona STEM education experiment. In *Proceedings of the SPIE Eco-Photonics 2011: Sustainable Design, Manufacturing, and Engineering Workforce Education for a Green Future*, Strasbourg, France, 28–30 March 2011.
- Skovsmose, O. (1992). Democratic competence and reflective knowing in mathematics. *For the Learning of Mathematics*, 12(2), 2–11.
- Skovsmose, O. (1994). *Towards a philosophy of critical mathematical education*. Kluwer.
- Steffensen, L. (2017). Critical mathematics education and post-normal science: A literature overview. *Philosophy of Mathematics Education Journal*, 2017(32), 1-30.
- Steffensen, L. (2019). Student's critical mathematic competencies in a climate change context. *Symposium: Research in Mathematics Education: Is Another Mathematics Possible? Mathematics and the Living World*. Commentary paper for the AERA Session. <https://doi.org/10.3102/1441040>
- Steffensen, L., & Kacerja, S. (2021). Carbon footprints calculators and climate change. In F. K. S. Leung, G. A. Stillman, G. Kaiser, & K. L. Wong (Eds.), *Mathematical modelling education in East and West* (pp. 513-526). Springer.
- Steffensen, L., Hansen, R., & Hauge, K. H. (2016). Climate change in mathematics classrooms. 13th International Congress on Mathematical Education Hamburg, 24-31 July 2016.
- Steffensen, L., Herheim, R., & Rangnes, T. E. (2018). Wicked problems in school mathematics. In E. Bergqvist, M. Österholm, C. Granberg, & L.

Sumpter (Eds.), Proceedings of the 42nd Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education (Vol. 4, pp. 227-234). PME.

Tucker-Raymond, E., Puttick, G., Cassidy, M., Harteveld, C., & Troiano, G. M. (2019). "I Broke Your Game!": Critique among middle schoolers designing computer games about climate change. *International Journal of STEM Education*, 6, 1–16. <https://doi.org/10.1186/s40594-019-0194-z>

White, J. M. (2006). *Math in the garden: Hands-on activities that bring math to life*. National Gardening Association.

ETNOMATEMATİKSEL BİR ARAÇ OLARAK SOKAK OYUNLARI

Oben KANBOLAT

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Eğitim Fakültesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniveristesi, Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1910-6863
- ❖ Mail: okanbolat@erzincan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Achor, E. E., Imoko, B. I., & Uloko, S. E. (2009). Effect of ethnomathematics teaching approach on senior secondary students' achievement and retention in Locus. *Educational Research and Review*, 4(8), 385-390.
- Aktekin, D. (2017). *Etnomatematik [Yüksek lisans tezi]*. Kocaeli Üniversitesi.
- Aktuna, H. E. (2013). Sixth grade students' perceptions of and engagement in ethnomathematical tasks in the area measurement concept [Yüksek lisans tezi]. ODTÜ.
- Ascher M. (2005). *Ethnomathematics: A multicultural view of mathematical ideas*. Okyanus Yayıncılık.
- Bishop, A. J. (1991). *Mathematical enculturation: perspective on mathematics education*. Kluwer Academic Publishers.
- D'Ambrosio, U. (2001). In my opinion: What Is ethnomathematics, and how can it help children in schools? *Teaching children mathematics*, 7(6), 308-310.
- D'Ambrosio, U. (2007). Peace, social justice and ethnomathematics. *The Montana Mathematics Enthusiast, Monograph 1*, 25-34.
- Dewah, C. & Wyk, M. M. V. (2014). The place of indigenous cultural games by educators in the teaching and learning of mathematics. *J Hum Ecol*, 48(1), 189-197.
- Ernest, P. (2004). *The philosophy of mathematics education*. United Kingdom: Taylor & Francis.
- Fouze, A. Q. & Amit, M. (2017). Development of mathematical thinking through integration of ethnomathematic folklore game in math instruction. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(2), 617-630.
- Gardner, H. (1993). *Multiple intelligence: The theory in practice*. New York: Basic Books.
- Gerdes, P. (1995). *Ethnomathematics and education in Africa*. Stockholm: University of Stockholm Institute of International Education.
- Gerdes, P. (1998). On culture and mathematics teacher education. *Journal of Mathematics Teacher Education* 1(1), 33-53.
- Gerdes, P. (2001). Exploring the game of Julirde: A mathematical-educational game played by fulbe children in Cameroon. *Teaching Children Mathematics*, 7(6), 321-327.

- Güreş, H. (2019). Farklı kültürel değerlere sahip ortaokul 7. sınıf öğrencilerin matematiksel düşüncelerinin incelenmesi: Bir Etnomatematik uygulaması [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Febriyanti, C., Kencanawaty, G., & Irawan, A. (2019). Etnomatematika Permainan Kelereng. *MaPan: Jurnal Matematika dan Pembelajaran*, 7(1), 32-41.
- Imswatama, A. & Lukman, H. (2018). The effectiveness of mathematics teaching material based on ethnomathematics. *International Journal of Trends in Mathematics Education Research*. 1(1) 35.
- Kara, M. (2009). Effects of instructional design integrated with ethnomathematics: Attitudes and achievement [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Küçük, A. (2013). Ethnomathematics in Anatolia-Turkey: Mathematical thoughts in multiculturalism. *Revista Latinoamericana de Etnomatemática*, 7(1), 171-184.
- Massarwe, K., Verner, I., Bshouty, D., & Verner, I. (2010). An ethnomathematics exercise in analyzing and constructing ornaments in a geometry class. *Journal of Mathematics and Culture* 5, 1-20.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2016). Ortaokul ve imamhatip orta okulu zeka oyunları 5., 6., 7., 8. sınıflar öğretmenler için öğretim materyali. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Nabie, M. J. (2015). Where cultural games count: The voices of primary classroom teachers. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 3(3), 219-229.
- Nkopodi, N. (2001, Ağustos). Using games to promote multicultural mathematics. *The International Conference on New Ideas in Mathematics Education*, Queensland, Australia.
- Orak, S., Karademir, E., & Artvinli, E. (2016). Orta Asya'daki zeka ve strateji oyunları destekli öğretime dayalı uygulamaların akademik başarıya ve tutuma etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-18.
- Özcan, Ö. (2022). Kültür ve matematik ilişkisinin matematik derslerine dahil edilmesine yönelik öğretmen ve öğretmen adayı görüşlerinin incelenmesi [Yükseklisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Peni, N. R. N. (2019). How students construct integer concept: A discussion from the perspective of ethnomathematics curriculum. *International Journal of Learning and Development*, 9(4), 82-93.

- Powell, A. & Temple, O. (2001) Seeding ethnomathematics with oware: Sankofa., *Teaching Children Mathematics* Vol. 7 (6), 369-375.
- Sevgi, S. (2019). Dönüşüm geometrisi etkinliklerine kültürel bağlamın dâhil edilmesi sonucu oluşan öğrenci yaklaşımları [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Şişman, C. (2022). Etnomatematik yaklaşımı ile hazırlanan etkinliklerin gerçekçi matematik eğitimi ilkelerine göre değerlendirilmesi [Yükseklisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Türkiye Kültür Portalı (2013, Şubat). Kültür Atlası Beş Taş Oyunu- Artvin. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/artvin/kulturatlas/bes-tas-oyunu#> adresinden 5 Ekim 2020 tarihinde alınmıştır.
- Yazıcı, E. Z. (2021). Etnomatematik uygulamalarında kültür ve matematiğin gerçekçi matematik eğitimi çerçevesinde incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yılmaz, N., Öztürk, T., & Kanbolat, O. (2012, Haziran). Bir etnomatematik uygulamasından yansımalar. X. Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresi"nde sunulan bildiri, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Yusuf, M. W., Saidi, I. & Halliru, A. (2010). Ethnomathematics (A Mathematical game in the Hausa culture). *International Journal of Mathematical Science Education*, 3(1), 36-42.

MATEMATİK OKURYAZARLIĞI PROBLEMİ ÇÖZME SÜRECİNİ DEĞERLENDİRME ÇERÇEVESİ (MOPS-DEC)¹

Işıl BOZKURT

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik Eğitimi ABD, Eğitim Fakültesi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0720-7413
- ❖ Mail: ibozkurt@harran.edu.tr

Murat ALTUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik Eğitimi ABD, Eğitim Fakültesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8853-8523
- ❖ Mail: maltun@uludag.edu.tr

¹ Çalışma, Prof. Dr. Murat ALTUN danışmanlığında tamamlanmış olan “Matematik Okuryazarlığı Konusunda Yetiştirilen Öğretmenlerin Öğrencilerinde Matematik Okuryazarlığının Gelişiminin İncelenmesi” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Altun, M. (2015). Liselerde matematik öğretimi. Bursa, Aktüel Alfa Akademi Yayıncılık.
- Altun, M. (2017). Ortaokullarda matematik öğretimi. Bursa, Aktüel Alfa Akademi Yayıncılık.
- Altun, M., & Bozkurt, I. (2017). Matematik okuryazarlığı problemleri için yeni bir sınıflama önerisi. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 171-188.
- Amit, M., & Fried, M. N. (2002). High-stakes assessment as a tool for promoting mathematical literacy and the democratization of mathematics education. *The Journal of Mathematical Behavior*, 21(4), 499-514.
- Bansilal, S. (2014). Exploring the notion of mathematical literacy teacher knowledge. *South African Journal of Higher Education*, 28(4), 1156-1172.
- Bansilal, S., Goba, B., Webb, L., James, A., & Khuzwayo, H. (2012). Tracing the impact: A case of a professional development programme in Mathematical Literacy. *Africa Education Review*, 9(sup1), 106-120.
- Bansilal, S., Mkhwanazi, T., & Mahlabela, P. (2012). Mathematical literacy teachers' engagement with contextual tasks based on personal finance. *Perspectives in Education*, 30(3), 98-109.
- Bansilal, S., Webb, L., & James, A. (2015). Teacher training for mathematical literacy: A case study taking the past into the future. *South African Journal of Education*, 35(1), 01-10.
- Beswick, K. (2010). Putting context in context: An examination of the evidence for the benefits of 'contextualized' tasks. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 9, 367-390.
- Boaler, J. (1993). The Role of Contexts in the Mathematics Classroom: Do they Make Mathematics More "Real"? For the learning of mathematics, 13(2), 12-17.
- Bowie, L., & Frith, V. (2006). Concerns about the South African Mathematical Literacy curriculum arising from experience of materials development. *Pythagoras*, 12(Dec 2006), 29-36.
- Brown, B., & Schäfer, M. (2006). Teacher education for mathematical literacy: A modelling approach. *Pythagoras*, (64), 45-51.
- Burkhardt, H. (2008). Making mathematical literacy a reality in classrooms. In *Proceedings of the Fifth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education*. 2090-2100.
- Colwell, J., & Enderson, M. C. (2016). "When I hear literacy": Using pre-service teachers' perceptions of mathematical literacy to inform program changes in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 53, 63-74.
- De Lange, J. (1987). *Mathematics, insight and meaning*. University.

- De Lange, J. (2003). Mathematics for literacy. In B.L. Madison, & L.A. Steen (Eds.), *Quantitative literacy. Why numeracy matters for schools and colleges* (pp. 75–89). Princeton, NJ: The National Council on Education and the Disciplines.
- Evans, J. (2000). *Adults' mathematical thinking and emotions: A study of numerate practice*. Routledge.
- Freudenthal, H. (1991). *Revisiting mathematics education. Chine lectures*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Gatabi, A. R., Stacey, K., & Gooya, Z. (2012). Investigating grade nine textbook problems for characteristics related to mathematical literacy. *Mathematics Education Research Journal*, 24(4), 403-421.
- Gee, J.P. (2012). *Social linguistics and literacies: Ideology in discourses*. New York, NY: Routledge.
- Gellert, U. (2004). Didactic material confronted with the concept of mathematical literacy. *Educational Studies in Mathematics*, 55(1), 163-179.
- Gilbert, J. K., Bulte, A. M., & Pilot, A. (2011). Concept development and transfer in context-based science education. *International Journal of Science Education*, 33(6), 817-837.
- Graven, M., & Venkat, H. (2007). Emerging pedagogic agendas in the teaching of Mathematical Literacy. *African Journal of Research in Mathematics, Science and Technology Education*, 11(2), 67-84.
- Höfer, T., & Beckmann, A. (2009). Supporting mathematical literacy: examples from a cross-curricular project. *ZDM*, 41(1-2), 223-230.
- Jablonka, E. (2003). Mathematical literacy. In *Second international handbook of mathematics education* (pp. 75-102). Springer Netherlands.
- Johnson, H., Watson, P. A., Delahunty, T., McSwiggen, P., & Smith, T. (2011). What it is they do: Differentiating knowledge and literacy practices across content disciplines. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 55(2), 100-109.
- Kaiser, G., & Willander, T. (2005). Development of mathematical literacy: Results of an empirical study. *Teaching Mathematics and its Applications*, 24(2-3), 48-60.
- Karahan, E., & Bozkurt, G. (2017). STEM eğitiminde matematik odaklı gerçek dünya problemleri ve matematiksel modelleme. *Pegem Atıf İndeksi*, 347-366.
- Keitel, C., Jablonka, E., & Gellert, U. (2013). Mathematical literacy and common sense in mathematics education. In *Sociocultural research on mathematics education* (pp. 85-102). Routledge.
- Khaerunisak, K., Kartono, K., Hidayah, I., & Fahmi, A. Y. (2017). The analysis of diagnostic assessment result in PISA mathematical literacy based on students self-efficacy in RME learning. *Infinity Journal*, 6(1), 77-94.

- Kilpatrick, J. (2001). Understanding mathematical literacy: The contribution of research. *Educational Studies in Mathematics*, 47(1), 101-116.
- Leibowitz, D. (2016). Supporting mathematical literacy development: A case study of the syntax of introductory algebra. *Interdisciplinary Undergraduate Research Journal*, 2(1), 7-13.
- Machaba, F., & Mwakapenda, W. (2017). Implications of differences and similarities of mathematics and mathematical literacy. *International Journal of Educational Sciences*, 17(1-3), 148-160.
- McCrone, S. S. ve Dossey, J. A. (2007). Mathematical literacy - it's become fundamental. *Principal Leadership*, 7(5), 32-37.
- Meaney, T. (2007). Weighing up the influence of context on judgements of mathematical literacy. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 5(4), 681-704.
- Mortimer, E., & Scott, P. (2003). *Meaning making in secondary science classrooms*. McGraw-Hill Education (UK).
- National Council of Teachers of Mathematics (NCTM). (1989). *Curriculum and evaluation standards for school mathematics*. Reston, VA: Author.
- National Council of Teachers of Mathematics (NCTM). (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, Va: National Council of Mathematics Teachers.
- OECD. (1999). *Measuring student knowledge and skills. A new framework for assesment*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2003). *The PISA 2003 assesment framework – mathematics, reading, science and problem solving knowledge and skills*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2006). *Assessing scientific, reading and mathematical literacy. A framework for PISA 2006*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2009). *PISA 2009 Assesment framework. Key competencies in reading, mathematics and science*. Paris: OECD Publishing.
- Ojose, B. (2011). Mathematics literacy: Are we able to put the mathematics we learn into everyday use? *Journal of Mathematics Education*, 4(1), 89-100.
- Oktiningrum W, Zulkardi, & Hartono Y. (2016). Developing PISA-like mathematics task with indonesia natural and cultural heritage as context to assess students' mathematical literacy. *Journal on Mathematics Education* 7, 1-8.
- Polya, G. (1957). *How to solve it?* Gaeden City, New York: Doubleday Company.
- Pugalee, D. K. (1999). Constructing a model of mathematical literacy. *The Clearing House*, 73(1), 19-22.
- Sari, R. H. N., & Wijaya, A. (2017). Mathematical literacy of senior high school students in Yogyakarta. *Jurnal Riset Pendidikan Matematika*, 4(1), 100-107.

- Sari, F. A., Yandari, I. A. V. & Fakhrudin (2017). The application of problem based learning model to improve mathematical literacy skill and the independent learning of student. In *Journal of physics: Conference series*, 812(1), 12-13. IOP Publishing.
- Siebert, D., & Draper, R. J. (2012). Reconceptualizing literacy and instruction for mathematics classrooms. *Adolescent Literacy in the Academic Disciplines: General Principles and Practical Strategies*, 172-198.
- Spangenberg, E. D. (2012). Thinking styles of mathematics and mathematical literacy learners: implications for subject choice. *Pythagoras*, 33(3), 1-12.
- Steen, L.A. (2001). *Mathematics and democracy: The case for quantitative literacy*. Princeton, NJ: National Council on Education and the Disciplines.
- Steen, L. A., Turner, R., & Burkhardt, H. (2007). Developing mathematical literacy. W. Blum., P. L. Galbraith, H-W. Henn, & M. Niiss (Eds.). In *Modelling and applications in mathematics education* (pp. 285-294). New York: Springer.
- Swing, S., & Peterson, P. (1988). Elaborative and integrative thought processes in mathematics learning. *Journal of Educational Psychology*, 80(1), 54.
- Tai, W. C., & Lin, S. W. (2015). Relationship between problem-solving style and mathematical literacy. *Educational Research and Reviews*, 10(11), 1480.
- Tariq, V. N., Qualter, P., Roberts, S., Appleby, Y., & Barnes, L. (2013). Mathematical literacy in undergraduates: role of gender, emotional intelligence and emotional self-efficacy. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 44(8), 1143-1159.
- Ülger, T. K., Bozkurt, I., & Altun, M. (2019). Matematik okuryazarlığı araştırmalarına tarihsel bir bakış. İçinde S. Çepni (ed.), *PISA ve TIMSS mantığını ve sorularını anlama (Yeni nesil Matematik, Fen Bilimleri ve Türkçe sorularıyla destekli)* (s. 337-370). Ankara, Pegem Akademi.
- Van Den Heuvel-Panhuizen, M. (2005). The role of contexts in assessment problems in mathematics. *For the Learning of Mathematics*, 25(2), 2-23.
- Widjaja, W. (2011). Towards mathematical literacy in the 21st century: perspectives from Indonesia. *Southeast Asian mathematics education journal*, 1(1), 75-84.
- Yenilmez, K., & Ata, A. (2013). Matematik okuryazarlığı dersinin öğretmen adaylarının matematik okuryazarlığı özyeterliliğine etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1803-1816.
- Yore, L. D., Pimm, D., & Tuan, H. L. (2007). The literacy component of mathematical and scientific literacy. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 5(4), 559-589.

MATEMATİK EĞİTİMİNDE DÜŞÜNME PRATIĞİ: DÜŞÜNEN SINIFLARIN İNŞASI VE YÖNETİMİ

Tuğçe KOZAKLI ÜLGER

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi, Eğitim Fakültesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8413-8290
- ❖ Mail: tkozakli@uludag.edu.tr

5)	Bağlantılı 3 soru: (www.aliciaburdess.com adresinden alınmıştır)
	1. Bir raket ve bir topun toplam maliyeti 30.75 TL'dir. Sopaanın fiyatı toptan 30 TL'den daha fazladır. Buna göre topun fiyatı ne kadardır?
	2. 5 makinenin 5 parça üretmesi 5 dakika sürüyorsa, 100 makinenin 100 parça üretmesi ne kadar sürer?
	3. Bir gölde nilüfer yapraklarından oluşan bir örtü vardır. Her gün, örtünün boyutu iki katına çıkmaktadır. Örtünün tüm gölü kaplaması 48 gün sürüyorsa, örtünün gölün yarısını kaplaması ne kadar sürer?
Genişletme:	Sezgilerinizin size yanlış bir cevap verebileceği başka bir problem oluşturabilir misiniz?
6)	21'i Nasıl Kazanırız (www.aliciaburdess.com adresinden alınmıştır)
	21 geçmeli küp, küçük lego parçaları veya başka nesnelere ihtiyacınız var. Amaç, karşınızdakinin son nesneyi almasını sağlamaktır. 21 küpü bir zincir halinde birbirine geçirin. İlk oyuncu zincirden 1, 2 veya 3 küp çıkarır. Sonra ikinci oyuncu 1, 2 veya 3 küp çıkarabilir. Son küpü almak zorunda olan kişi kaybeder. Birden fazla oyun oynayın. Oyunu nasıl kazanacağınızı bulun! Bir arkadaşınızla oyunu oynayın.
Genişletme:	Tekrar oynayın ama bu sefer her turda 2, 3 veya 4 küp alabilirsiniz. (QR kodunu okutarak oyunun nasıl oynandığını izleyebilirsiniz.)
	

KAYNAKLAR

- Blomberg, A. (2013). Math Tasks in a Common Core Curriculum Alignment (Doctoral dissertation). University of Wisconsin.
- Boaler, J. (2002). Experiencing school mathematics: Traditional and reform approaches to teaching and their impact on student learning (Rev. and expanded ed.). Mahwah, N.J.: L. Erlbaum.
- Brown, S. I., & Walter, M. I. (2005). The art of problem posing. Psychology Press.
- Chiru, O. (2017). Occasioning Flow in the Mathematics Classroom: Optimal Experiences in Common Places. (Master's thesis). Simon Fraser University, Burnaby, BC, Canada.
- Ciancone, T. (1996). Numeracy in the adult ESL classroom. Washington: National Clearinghouse for ESL Literacy Education.

- Fi, C., & Degner, K. (2012). Teaching through problem solving. *The Mathematics Teacher*, 105(6), 455-459.
- Hoogland, K. (2003). Mathematical literacy and numeracy. http://www.gecijferdheid.nl/Publicaties/HooglandJablonka_UK.PDF adresinden 19.09.2023 tarihinde edinilmiştir.
- Kerkhoff, M. (2018). Experiencing Mathematics through Problem Solving Tasks. (Master's thesis). Simon Fraser University, Burnaby, BC, Canada.
- Larsen, J. (2018a). Journeying towards a 'thinking classroom': From covering content to community building. *CMS Notes*, 50(2). 11-13.
- Larsen, J. (2018b). The invisible teacher - engaging students in a 'thinking classroom'. In Dalby, D., Kaye, D., Kelly, B. & Stacey, J. (Eds.). *Proceedings of the 25th International Conference of Adults Learning Maths – A Research Forum (ALM)*, (pp. 73-75). London, UK.
- Liljedahl, P., & Allan, D. (2013a). Studenting: The case of "now you try one". In A. M. Lindmeier & A. Heinze (Eds.), *Proceedings of the 37th Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education (Vol. 3, pp. 257–264)*. Kiel, Germany: PME.
- Liljedahl, P. & Allan, D. (2013b). Studenting: The case of homework. In *Proceedings of the 35th Conference for Psychology of Mathematics Education—North American Chapter*. Chicago, IL, USA.
- Liljedahl, P. (2014). The affordances of using visually random groups in a mathematics classroom. In Y. Li, E. Silver, & S. Li (eds.) *Transforming Mathematics Instruction: Multiple Approaches and Practices*. New York, NY: Springer.
- Liljedahl, P. (2015). Numeracy task design: a case of changing mathematics teaching practice. *ZDM Mathematics Education*, 47.
- Liljedahl, P. (2016). Building thinking classrooms: Conditions for problem-solving. *Posing and solving mathematical problems: Advances and new perspectives*, 361-386.
- Liljedahl, P. (2019). Conditions for supporting problem solving: Vertical non-permanent surfaces. *Mathematical problem solving: Current themes, trends, and research*, 289-310.
- Liljedahl, P. (2020). *Building thinking classrooms in mathematics (grades K-12): 14 teaching practices for enhancing learning*. Corwin Press Inc.
- Larsen, J., & Liljedahl, P. (2022) *Building Thinking Classrooms Online: From Practice to Theory and Back Again*. *Adults Learning Mathematics – An International Journal*, 16(1), pp. 36-52

- Liljedahl, P. (2023). Flow and Variation Theory: Powerful Allies in Creating and Maintaining Thinking in the Classroom. In *Mathematical Challenges For All* (pp. 539-563). Cham: Springer International Publishing.
- Lucariello, J. et al. (2017). Top 20 principles from psychology for PreK–12 teaching and learning. Center for psychology in schools and education directorate, American Psychological Association (APA). <https://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twenty-principles.pdf> adresinden 5.08.2023 tarihinde edinilmiştir.
- Mason, J., Burton, L., & Stacey, K. (1982). *Thinking mathematically*. London: Addison-Wesley.
- Meyer, D. (2012) "Ten Design Principles for Engaging Math Tasks." 20 Eylül 2023 tarihinde alınmıştır (<http://blog.mrmeyer.com/?p=12141>).
- National Council of Teachers of Mathematics. (2013) "Reasoning and Sense Making Task Library." <http://www.nctm.org/rsmtasks/> adresinden 10.08.2023 tarihinde edinilmiştir.
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2003). *Literacy Skills for the World of Tomorrow-Further Result from PISA 2000*. Paris: OECD.
- Pruner, M. J. (2016). *Observations in a thinking classroom* (Masters dissertation, Simon Fraser University).
- Seel, N. M. (2012). Learning and thinking. In N. M. Seel (Ed.), *Encyclopedia of the sciences of learning*. Springer.
- Schoenfeld, A. (1985). *Mathematical problem solving*. Orlando, FL: Academic Press.
- Willis, J. (2010). *Learning to love math Teaching strategies that change students attitudes and get results*. Alexandria, VA: ASCD.
- Yackel, E., & Rasmussen, C. (2002). Beliefs and norms in the mathematics classroom. In *Beliefs: A hidden variable in mathematics education?* (pp. 313-330). Dordrecht: Springer Netherlands.

ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ GELİŞİMİ: MATEMATİKSEL PROBLEM ÇÖZME¹

Alaattin PUSMAZ

- ❖ Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Atatürk Eğitim Fakültesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4755-4089
- ❖ Mail: apusmaz@gmail.com

¹ Bu çalışma yazarın "Matematik öğretmenlerinin problem çözme sürecinin belirlenmesi ve bu sürecin geliştirilmesinde web tabanlı mesleki gelişim çalışmalarının değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

mesleki gelişim çalışmalarının düzenleyicilerinin, katılımcıları işbirlikli çalışmaya nasıl daha fazla motive edebileceğini anlamaya ihtiyaç duymaktayız. Bundan sonra bu tür ve benzeri soru(n)lara verilecek cevaplar mesleki gelişim çalışmalarının niteliğini daha da artırmaya yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acquarelli, K., & Mumme, J. (1996). A Renaissance in mathematics education reform. *Phi Delta Kappa*, 77 (7), 478-484.
- Adey, P. (2004). *The professional development of teachers: Practice and theory*. Hingham, MA: Kluwer Academic Publishers.
- Akbaş, O., & Özdemir, S. M. (2002). Avrupa Birliğinde Yaşam Boyu Öğrenme. *Milli Eğitim Dergisi*, sayı:155-156.
- Atay, D.Y. (2003). Öğretmen eğitiminin değişen yüzü. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Avalos, B. (2011). Teacher professional development in teaching and teacher education over ten years. *Teaching and teacher education*, 27(1), 10-20.
- Beyth-Marom, R., Chajut, E., Roccas, S., & Sagiv, L. (2003). Internet-assisted versus traditional distance learning environments: factors affecting students' preferences. *Computers & Education*, 41(2003), 65-76.
- Borasi, R., & Fonzi, J. (2002). *Foundations, A monograph for professionals in science, mathematics, and technology education. Professional Development That Supports School Mathematics Reform*. National Science Foundation.
- Borko, H., & Putnam, R. (1995). Expanding a teacher's knowledge base: a cognitive psychological perspective on professional development. In T. Guskey, & M. Huberman (Eds.), *Professional development in education: New paradigms and practices* (s. 35-65). New York: Teachers College Press.
- Borko, H. (2004). Professional development and teacher learning: Mapping the terrain. *Educational Researcher*, 33(8), 3-15.
- Borko, H., Jacobs, J., & Koellner, K. (2010). Contemporary approaches to teacher professional development. *International encyclopedia of education*, 7(2), 548-556.
- Chen, Y., Chen, N.S., & Tsai, C.C. (2009). The use of online synchronous discussion for web-based professional development for teachers. *Computers & Education*, 53(4), 1155-1166.

- Commission, E. (2002). European report on quality indicators of lifelong learning: Fifteen quality indicators. Retrieved from Brussels: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED481329.pdf>
- Connell, M. L., Peck, D. M., Buxton, W., & Kilburn, D. (1994). True collaboration: An analysis of a conceptual change program in elementary mathematics. In S. Odell, & M. O'Hair (Eds.), *Teacher education yearbook: Partnership in education II* (s. 255-274). New York: Harcourt Brace and Javonovich.
- Dadds, M. (2001). Continuing Professional development: nurturing the expert within. In J. Soler, A. Craft, & H. Burgess, (Eds.), *Teacher development: exploring our own practice*. London: Paul Chapman Publishing & The Open University.
- Dede, C., Jass Ketelhut, D., Whitehouse, P., Breit, L., McCloskey, E.M., (2009). A research agenda for online teacher professional development. *J. Teach. Educ.* 60(1), 8–19.
- Francis-Poscente, K., & Jacobsen, M. (2013). Synchronous online collaborative professional development for elementary mathematics teachers. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 14(3), 319–343.
- Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching*, 8(3/4), 381-391.
- Hargreaves, A. (2000). Four ages of professionalism and professional learning. *Teachers and Teaching* 6(2), 151–182.
- Hill, H.C., Schilling, S.G., & Ball, D.L. (2004). Developing measures of teachers' content knowledge for teaching. *The Elementary School Journal*, 105(1), 11-30
- Horton, W. (2003). *Leading E-Learning (Second edition)*. USA: American Society for Training and Development.
- Kerrey, B., & Isakson, J. (2000). *The Power of the Internet for Learning: Moving from Promise to Practice*, Report of the Web-Based Education Commission to the President and the Congress of the United States. <http://www.ed.gov/offices/AC/WBEC/FinalReport/WBECReport.pdf>
- Koellner, K., Jacobs, J., Borko, H., Schneider, C., Pittman, M. E., Eiteljorg, E., . . . Frykholm, J. (2007). The Problem-Solving Cycle: A Model to Support the Development of Teachers' Professional Knowledge. *Mathematical Thinking and Learning*, 9(3), 273-303.
- Koellner, K., Jacobs, J., Borko, H., & Seago, N. (2023). Current trends, tensions and unresolved issues in research on teacher professional learning. In R. J. Tierney, F. Rizvi, & K. Ercikan (Eds.), *International*

- Encyclopedia of Education (Dördüncü Baskı) (s. 550-561). Oxford: Elsevier.
- Labuda, C.B. (2004). The impact of a professional development program on the implementation of problem-solving strategies in the classroom. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Houston, Houston, USA.
- Mantyla, K., & Gividen, J.R. (1997). Distance Learning, A Step-by-Step Guide for Trainers. USA: American Society for Training and Development
- MEB (2007). Okul temelli mesleki gelişim kılavuzu, Ankara. http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/otmg/OTMG_Kilavuzu.pdf
- Miller, C., Smith, C. ve Tilstone, C. (1999). Professional development by distance education: Does distance lend enhancement? Cambridge Journal of Education, 28(2), 221-230.
- NCTM. (2000). Principles and standards for school mathematics. Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.
- Odabaşı, F., & Kabakçı, I. (2007). Öğretmenlerin mesleki gelişiminde bilgi ve iletişim teknolojileri. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu. Bakü: Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- OECD. (1998). Staying Ahead: In-Service Training and Teacher Professional Development. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2005). Education and Training Policy: Teachers Matter. Paris: OECD Publishing.
- Özer, Z. (1997). Teknolojinin yarattığı yeni seçenek uzaktan eğitim. Bilim ve Teknik, (360), 50-56.
- Paulsen, M.F. (2003). Online Education and Learning Management Systems: Global E-learning in a Scandinavian Perspective, NKI Forlaget, Oslo.
- Perdomo-Díaz, J., Felmer, P., Randolph, V., & González, G. (2017). Problem solving as a professional development strategy for teachers: A case study with fractions. Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 13(3), 987-999.
- Polya, G. (1997). Nasıl Çözmeli (Çev. F. Halatçı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Rodríguez, E. R., Bustos, B., & Morales, A. (2021). Identification of the principles of effective professional development programs and their impact: An investigation of the guidelines of a mathematics didactic graduate program and a case study focused on teacher training. The

International Journal of Science, Mathematics and Technology Learning, 29(1), 1.

- Ross, J. (2007). Professional development effects on teacher efficacy: Result of Randomized field trial. *The Journal of Educational Research*, 101 (1), 50-60.
- Saadati, F., & Reyes, C. (2019). Collaborative learning to improve problem-solving skills: A relation affecting through attitude toward mathematics. In Felmer, P., Liljedahl, P., and Koichu, B. (Ed.) *Problem Solving in Mathematics Instruction and Teacher Professional Development*. Research in Mathematics Education Series içinde (s. 187–202). Springer, Cham.
- Saadati, F., & Felmer, P. (2021). Assessing impact of a Teacher professional development program on student problem-solving performance. *ZDM–Mathematics Education*, 53, 799-816.
- Şenel, A., & Gençoğlu, S. (2003). Küreselleşen dünyada teknoloji eğitimi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (12), 45-65.
- Taymaz, H. (1997). *Hizmetçi Eğitim Kavramlar İlkeler Yöntemler* (3. baskı). Ankara: TAKAV.
- Thompson, A. G. (1989). Learning to teach mathematical problem solving: Changes in teacher's conceptions and beliefs. In R.I. Charles & E.A. Silver (Eds.), *The teaching and assessing of mathematical problem solving*, Vol 3 (s. 232-243). Research Agenda for Mathematics Education. Reston, VA: Lawrence Erlbaum & National Council of Teachers of Mathematics.
- Torkul, O., Sezer, C., & Över, T. (2005). İnternet destekli öğretim sistemlerinde bilişim gereksinimlerinin karşılanması. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, (4) 1, 122-129.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası.
- Tytler, R., Smith, R., Grover, P., & Brown, S. (1999). A comparison of professional development models for teachers of primary mathematics and science. *Assia-Pacific Journal of Teacher Education*, 27 (3), 193-214.
- Umay, A., Akkuş, O., & Paksu, A. (2006). Matematik dersi 1.-5. sınıf öğretim programının NCTM prensip ve standartlarına göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 198-211.

- Voogt, J., Westbroek, H., Handelzalts, A., Walraven, A., McKenney, S., Pieters, J., & De Vries, B. (2011). Teacher learning in collaborative curriculum design. *Teaching and teacher education*, 27(8), 1235-1244.
- Whittaker-Brown, A.N.W. (2001). Strategies for success in mathematics problem-solving: Perspectives of third grade teachers and students in an urban elementary school. Yayınlanmamış doktora tezi, Fielding Graduate Institute, USA.
- Villegas-Reimers, E. (2003). Teacher Professional development: an international review of the literature. Paris: UNESCO.

EĞİTİM & BİLİM

2023

-III-

Editörler

Doç. Dr. Songül KARABATAK

Prof. Dr. Murat KARABATAK

Editörler

Doç. Dr. Songül KARABATAK
Prof. Dr. Murat KARABATAK

ORCID (0000-0002-1303-2429)
ORCID (0000-0002-6719-7421)

ISBN: 978-625-6600-30-0

E-ISBN: 978-625-6600-31-7

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202347>

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

EĞİTİM & BİLİM 2023-III

KARABATAK, Songül & KARABATAK, Murat

1. Basım 320 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Araştırma 2. Bilim 3. Eğitim 4. Öğrenme 5. Öğretim

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efekademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No
Matbaa Sertifika / Printing Certificate

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

EĞİTİMDE YAPAY ZEKÂ DÖNEMİ: CHATGPT KULLANIMIN FAYDALARI VE OLASI ZORLUKLARI 7

Serpil UÇAR

EĞİTİMDE TEKNOLOJİ ENTEGRASYONUNU SAĞLAMADA SOSYAL AĞ DESTEKLİ ÖĞRENME ORTAMLARI 17

Özge KELLEÇİ, Erkan TETİK

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARIN MUTLAK BAŞARILI OLACAĞI MİTİ VE GERÇEKLER 37

Bahar YAKUT ÖZEK, Sakine SİNCER

YANAL DÜŞÜNME 51

Şenel ELALDI

EĞİTİMSEL RİSK ALGISI 73

Kerem TEKŞEN, Muammer ERGÜN

KRİZ VE TRAVMA DANIŞMANLIĞI 91

Murat CANPOLAT

DOĞAL AFETLER KARŞISINDA EĞİTİM SİSTEMİ: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR 107

Burcu TÜRKKAŞ ANASIZ

ERGENLİK DÖNEMİ RİSKLİ DAVRANIŞLAR VE PSİKOLOJİK DANIŞMA 125

Murat CANPOLAT

SOSYAL VE DUYUŞSAL EĞİTİMDE OKUL DIŞI ÖĞRENME 135

Fırat Kıyas BİREL

EDEBİ UNSURLARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ 157

Türkan ÇELİK

KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARININ TARİH DERSLERİNE VE TARİH DERS KİTAPLARINA YANSIMASI 181

Kamuran ÖZDEMİR

TÜRKİYE'DE ARAPÇA ÖĞRETİMİ: TEMATİK BİR İNCELEME 195

Meryem ÜN, Gül ŞEN YAMAN

SINIF YÖNETİMİNDE TEMEL ÖĞELER: ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ VE ÖĞRENME ORTAMI209

Bahar YAKUT ÖZEK

FORMASYON EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERE GÖRE İYİ VE NİTELİKLİ ÖĞRETMEN NASIL OLMALIDIR?225

Ekrem CENGİZ

ORTAÖĞRETİM BİYOLOJİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ KAZANIM VE SINAMA DURUMLARININ ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ245

Mürşet ÇAKMAK, Hasan GÜRBÜZ

GÖRSEL MATERYAL KULLANIMININ ÖĞRENCİLERİN UZAY TEKNOLOJİLERİNE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ.....269

Hatice BELGE CAN, Hümeysra CEYLAN SOYLU

TASARIM EĞİTİMİNDE ÜÇ BOYUTLU YAZICI KULLANIMI: AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME283

Sevinç ALKAN KORKMAZ, Büşra KURT

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI İÇİN BİLİMSEL ÜRETKENLİK İZLEME ARAÇLARI: BİBLİYOMETRİK ANALİZ ARAÇLARI299

Muhammet DAMAR, Olgun ÇİÇEK

EĞİTİMDE YAPAY ZEKÂ DÖNEMİ: CHATGPT KULLANIMIN FAYDALARI VE OLASI ZORLUKLARI

Serpil UÇAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ 0000-0001-9722-8236
- ❖ serpil.ucar@gop.edu.tr

- verilerde ayrımcı veya yanıltıcı yanıtlara yol açan potansiyel önyargılar
- öğrenciler hakkındaki kişisel bilgileri toplayıp saklayabileceği için gizlilik sorunları
- öğrenciler için eğitim deneyiminin kalitesini düşüren insan etkileşiminin eksikliği
- teknolojiye aşırı güvenme ve bağımlılık
- chatbot tarafından kararların nasıl alındığını belirlemek zor olabileceğinden şeffaflık ve hesap verebilirlik (Adıgüzel vd., 2023)

SONUÇ ve ÖNERİLER

ChatGPT, ilgi çekici ve uyarlanabilir dil öğrenimini teşvik etme konusunda önemli potansiyele sahip, çok yönlü ve değerli bir araçtır. Yine de, Bununla birlikte, yapay zekânın eğitimde uygulanmasını çevreleyen etik ve pratik konuları göz ardı etmek mümkün değildir. Sonuçta yapay zekânın eğitimde etik ve sorumlu bir şekilde kullanılmasını sağlamak için eğitimcilerin, araştırmacıların ve politika yapıcıların işbirlikçi bir çalışma içerisinde olmaya ihtiyaç vardır. Olası sorunları ortadan kaldırarak ve yararlarından yararlanarak çocuklara ihtiyaç duydukları desteği veren daha bir eğitim modeli oluşturulmalıdır. Son teknolojik gelişmeleri içeren mesleki gelişim eğitimleri yoluyla, eğitimciler yapay zekâyı öğretim uygulamalarına dâhil etme konusunda daha istekli ve motive hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, T., Kaya, M. H., & Cansu, F. K. (2023). Revolutionizing education with AI: Exploring the transformative potential of ChatGPT. *Contemporary Educational Technology*, 15(3), ep429.
- Baidoo-Anu, D., & Ansah, L. O. (2023). Education in the era of generative artificial intelligence (AI): Understanding the potential benefits of ChatGPT in promoting teaching and learning. *Journal of AI*, 7(1), 52-62.
- Bayne, S. (2015). Teacherbot: Interventions in automated teaching. *Teaching in Higher Education*, 20(4), 455-467.
- Britannica (23 February 2023). Artificial Intelligence. <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>

- Cassidy C (2023) Australian universities to return to ‘pen and paper’ exams after students caught using AI to write essays. *The Guardian Online*. Available at <https://www.theguardian.com/australia/news/2023/Jan/10/universities-to-return-to-pen-and-paper-exams-after-students-caught-using-ai-to-write-essays> (Accessed 28/1/23).
- Chassignol, M., Khoroshavin, A., Klimova, A. & Bilyatdinova, A. (2018). Artificial Intelligence trends in education: a narrative overview. *Procedia Computer Science*, 136, 16-24.
- Chen, Y., Chen, Y., & Heffernan, N. (2020). Personalized math tutoring with a conversational agent. arXiv preprint arXiv:2012.12121.
- Chen, X., Zou, D., Xie, H., & Cheng, G. (2021). Twenty years of personalized language learning: Topic modeling and knowledge mapping. *Educational Technology & Society*, 24(1), 205–222.
- Chinonso, O. E., Theresa, A. M. & Aduke, T. C. (2023). ChatGPT for Teaching, Learning, and Research: Prospects and Challenges. *Glob Academic Journal of Humanities Social Sciences*,5(2), 33-40.
- Ciechanowski, L., Przegalinska, A., Magnuski, M., & Gloor, P. (2019). In the shades of the uncanny valley: An experimental study of human–chatbot interaction. *Future Generation Computer Systems*, 92, 539-548. <https://doi.org/10.1016/j.future.2018.01.055>
- Clarizia, F., Colace, F., Lombardi, M., Pascale, F., & Santaniello, D. (2018). Chatbot: An education support system for student. *International symposium on cyberspace safety and security*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-01689-0_23
- Cunningham-Nelson, S., Boles, W., Trouton, L., & Margerison, E. (2019). A review of chatbots in education: Practical steps forward. 30th annual conference for the Australasian association for engineering education (AAEE 2019): Educators becoming agents of change: Innovate, integrate. Motivate: Engineers Australia.
- Deveci Topal, A., Dilek Eren, C., & Kolburan Geçer, A. (2021). Chatbot application in a 5th grade science course. *Education and Information Technologies*, 26(5), 6241-6265.
- D'Mello, S., Craig, S., Witherspoon, A., & Graesser, A. (2014). Affective and learning-related dynamics during interactions with an intelligent tutoring system. *International Journal of Human-Computer Studies*, 72(6), 415-435.
- Eke, O. D. (2023). ChatGPT and the rise of generative AI: Threat to academic integrity? *Journal of Responsible Technology*, 13 (2023), 100060.

- Fadel, C., Holmes, W., & Bialik, M. (2019). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning*. The Center for Curriculum Redesign. Boston, MA.
- Guan, C., Mou, J., & Jiang, Z. (2020). Artificial intelligence innovation in education: A Twenty-year data-driven historical analysis. *International Journal of Innovation Studies*, 4(4), 134–147.
- Haenlein, M., & Kaplan, A. (2019). A brief history of artificial intelligence: On the past, present, and future of artificial intelligence. *California Management Review*, 61(4), 5-14.
- Health, T. L. D. (2023). ChatGPT: Friend or foe? *The Lancet: Digital health* 5(3), e102.
- Hill, J., Ford, W. R., & Farreras, I. G. (2015). Real conversations with artificial intelligence: A comparison between human–human online conversations and human–chatbot conversations. *Computers in Human Behavior*, 49, 245-250.
- Hu, L. (2023). *Generative AI and Future*. Retrieved on January 23 from <https://pub.towardsai.net/generative-ai-and-future-c3b1695876f2>
- Johnson, M., Schuster, M., Le, Q., Krikun, M., Wu, Y., Chen, Z., ... & Chen, Y. (2016). Google's neural machine translation system: Bridging the gap between human and machine translation. *arXiv pre*.
- Kasthuri, E., & Balaji, S. (2021, February). A chatbot for changing lifestyle in education. In *2021 Third international conference on intelligent communication technologies and virtual mobile networks (ICICV)* (pp. 1317-1322). IEEE.
- Kaur, D. J., & Gill, N. S. (2019). *Artificial Intelligence and Deep Learning for Decision Makers: A Growth Hacker's Guide to Cutting Edge Technologies*. BPB Publications.
- Kim, Na-Young. (2019). A Study on the Use of Artificial Intelligence Chatbots for Improving English Grammar Skills. *Journal of Digital Convergence*, 17(8), 37–46.
- Kim, S., Park, J., & Lee, H. (2019). Automated essay scoring using a deep learning model. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, 2(1), 1-17.
- Kurzweil, R. (1990). *The age of intelligent machines*. MIT Press.
- Liu, C., Liao, M., Chang, C., & Lin, H. M. (2022). An analysis of children's interaction with an AI chatbot and its impact on their interest in reading. *Computers & Education*, 189, 104576.

- Lund, B. (2022). A Chat with ChatGPT: How will AI impact scholarly publishing? 10.13140/RG.2.2.34572.18565
- McCarthy, J. (2007). What is artificial intelligence? <https://cse.unl.edu/~choueiry/S09-476-876/Documents/whati-sai.pdf>
- Obari, H., & Lambacher, S. (2019). Improving the English Skills of Native Japanese Using Artificial Intelligence in a Blended Learning Program. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED600973.pdf>
- Opara E. C. (2022). Educational Technology for beginners. Amazon. Retrieved from <https://www.amazon.com/educational-technology-beginners-basics-ebook/>
- Palasundram, K., Sharef, N. M., Nasharuddin, N., Kasmiran, K., & Azman, A. (2019). Sequence to sequence model performance for education chatbot. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 14(24), 56-68. <https://www.learntechlib.org/p/217029/>.
- Russel, S., & Norvig, P. (2010). *Artificial intelligence - a modern approach*. Pearson Education.
- Ruan, S., Willis, A., Xu, Q., Davis, G. M., Jiang, L., Brunskill, E., & Landay, J. A. (2019). Bookbuddy: Turning digital materials into interactive foreign language lessons through a voice chatbot. In *Proceedings of the sixth (2019) ACM conference on learning@ scale* (pp. 1-4).
- Skilton, M. & Hovsepian, F. (2017). *The 4th Industrial Revolution: Responding to the Impact of Artificial Intelligence on Business*. Springer.
- Sridhar, G. S. (2018). *Artificial Intelligence: The Future Way of Technology*. GS SRIDHAR.
- Tsai, S. C., Chen, C. H., Shiao, Y. T., Ciou, J. S., & Wu, T. N. (2020). Precision education with statistical learning and deep learning: a case study in Taiwan. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(1), 1–13.
- Wang, W., Chen, Y., & Heffernan, N. (2020). A generative model-based tutoring system for math word problems. arXiv preprint arXiv:2010.04.

EĞİTİMDE TEKNOLOJİ ENTEGRASYONUNU SAĞLAMADA SOSYAL AĞ DESTEKLİ ÖĞRENME ORTAMLARI*

Özge KELLECI

- ❖ Kurum Bilgisi: Eğitim Programları ve Öğretim, Eğitim Fakültesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6495-8320
- ❖ Mail: ozge.kelleci@hku.edu.tr

Erkan TETİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Eğitim Fakültesi, Uşak Üniversitesi, Uşak/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8183-8141
- ❖ Mail: erkan.tetik@usak.edu.tr

* Bu kitap bölümü, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde Dr. Öğr. Üyesi Erkan Tetik danışmanlığında birinci yazar tarafından hazırlanan “Bilgi ve İletişim Teknolojileri Entegrasyonunu Sağlamak Amacıyla Yürütülen Sosyal Ağ Destekli Bilişim Teknolojileri Dersinin Etkinliğine İlişkin Bir Durum Çalışması” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

dezavantajların sosyal ağ destekli öğrenme ortamı ile desteklenmesi durumunda giderildiği de ortaya konmuştur (Kelleci, 2015).

Dolayısıyla sosyal ağ destekli öğrenme ortamlarının karma öğrenme yaklaşımına dayalı öğretim süreçlerinde etkili biçimde kullanılabileceği ifade edilebilir. Sosyal ağ destekli öğrenme ortamlarının öğretim programları, konu alanı ya da ders düzeyinde yüz yüze eğitim ile bütünleştirilmesi sayesinde mikro, makro veya orta düzeyde teknoloji entegrasyonu daha etkili biçimde sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Agarwal, A. (2021). The future of learning is blended. Y. Gazi, & N. C. Baker (Eds. Yakut Gazi, Nelson Baker), *Moving horizontally: The new dimensions of at-scale learning in the time of COVID-19 içinde* (159-177). America: Creative Commons.
- Akbıyık, C. ve Seferoğlu, S. S. (2012). İlköğretim bilişim teknolojileri dersinin işlenişi: Öğretmen görüş ve uygulamaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 405-424.
- Akgündüz, D. (2013). Fen eğitiminde harmanlanmış öğrenme ve sosyal medya destekli öğrenmenin öğrencilerin başarı, motivasyon, tutum ve kendi kendine öğrenme becerilerine etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakıroğlu, Ü. (2013). Öğretim teknolojilerinin öğrenme ortamlarına entegrasyonu. (Ed. Kürşat Çağıltay ve Yüksel Göktaş), *Öğretim teknolojilerinin temelleri: Teoriler, araştırmalar, eğilimler içinde* (413-430). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Boyd, D. M., ve Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Bıçen, H. ve Uzunboylu, H. (2013). The use of social networking sites in education: a case study of facebook. *Journal of Universal Computer Science*, 19(5), 658-671.
- Driscoll, M. (2002). Blended learning: Let's get beyond the hype. *E-learning*, 1(4), 1-4.
- Gedik, N. (2013). Karma Öğrenme Ortamları. (Ed. Kürşat Çağıltay & Yüksel Göktaş), *Öğretim Teknolojilerinin Temelleri: Teoriler, Araştırmalar, Eğilimler içinde* (495-511). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ghosh, R., Khatun, A., & Khanam, Z. (2023). The relationship between social media based teaching and academic performance during COVID-19. *Quality Assurance in Education*, 31(1), 181-196.

- Graham, C. R. (2013). Emerging practice and research in blended learning. *Handbook of distance education*, 3, 333-350.
- Grosseck, G. ve Holotescu, C. (2008). Can we use Twitter for educational activities?. The 4th international scientific conference, eLearning and software for education. April 17-18, Bucharest, Romania.
- Güney, K. (2023). Considering the advantages and disadvantages of utilizing social media to enhance learning and engagement in K-12 education. *Research in Social Sciences and Technology*, 8(2), 83-100.
- Haslamani, T., Kuskaya-Mumcu, F. & Kocak-Usluel, Y. (2008). Integration of ICT into the teaching-learning process: toward a unified model. In J. Luca & E. Weippl (Eds.), *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications*. 2384-2389. AACE.
- Hung, H. T. & Yuen, S. C. (2010). Educational use of social networking technology in higher education. *Teaching in higher education*. 15(6), 703-714.
- İşçitürk, G. B. (2013). Teknopedagojik eğitimin planlanması. (Ed. Işıl Kabakçı Yurdakul). *Teknopedagojik eğitime dayalı öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı içinde (73-89)*. Ankara: Anı.
- Kaya, G., ve Usluel, Y. K. (2011). Öğrenme-öğretme süreçlerinde BİT entegrasyonunu etkileyen faktörlere yönelik içerik analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 48-67.
- Kelleci, Ö. (2015). Bilgi ve iletişim teknolojileri entegrasyonunu sağlamak amacıyla yürütülen sosyal ağ destekli bilişim teknolojileri dersinin etkinliğine ilişkin bir durum çalışması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- Kelleci, Ö. & Tetik, E. (2015). Sosyal ağ destekli bilişim teknolojileri eğitiminin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi. *Education Sciences*, 10(3), 151-168.
- Kelleci, Ö., Kulaksız, T. & Pala, F. K. (2018). The effect of social network-supported microlearning on teachers self-efficacy and teaching skills. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*. 10(2), 115-129.
- Khan, M.N., Ashraf, M.A., Seinen, D., Khan, K.U., Laar, R.A. (2021), Social media for knowledge acquisition and dissemination: the impact of the COVID-19 pandemic on collaborative learning driven social media adoption, *Frontiers in Psychology*, 12,

- Kurt, A. A. (2013). Eğitimde teknoloji entegrasyonuna kavramsal ve kuramsal bakış. (Ed. Işıl Kabakçı Yurdakul). Teknopedagojik eğitime dayalı öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı içinde (1-38). Ankara: Anı.
- Kuzu, E. B. (2014). Bilişim teknolojileri öğretmen adayları arasında çevrimiçi sosyal ağların öğretim amaçlı kullanımı (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Mazman, S. G. (2009). Sosyal ağların benimsenme süreci ve eğitsel bağlamda kullanımı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü.
- Mazman, S. G., & Usluel, Y. K. (2011). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenme-öğretme süreçlerine entegrasyonu: Modeller ve göstergeler. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 1(1), 62-79.
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers college record, 108(6), 1017-1054.
- Munoz, C., & Towner, T. (2009). Opening Facebook: How to use Facebook in the college classroom. In I. Gibson et al. (Eds.), Proceedings of Society for Information Technology & Teacher Education International Conference, 2623- 2627. Chesapeake, VA: AACE.
- Murray, C. (2008). Schools and social networking: Fear or education?, Synergy Perspectives: Local, 6(1), 8-12.
- Salikin, H., & Tahir, S. Z. B. (2017). The social media-based approach in teaching writing at Jember University, Indonesia. International Journal of English Linguistics, 7(3), 46. <http://dx.doi.org/10.5539/ijel.v7n3p46>
- Sidekli, S. & Avaroğulları, M. (2013). Facebook: sosyal bilgiler öğretiminde yeni bir yöntem. Cumhuriyet international journal of education. 2(2). 145-154.
- Saykılı, A. (2014). Çevrimiçi sosyal ağların yabancı dil eğitimini destekleme potansiyeli: Facebook örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Rahman, T., Kim, Y. S., Noh, M., Lee, C. K. (2021). A study on the determinants of social media based learning in higher education. Educational Technology Research and Development, 69, 1325-1351.
- Rodriguez, J. E. (2011). Social media use in higher education: Key areas to consider for educators. MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, 7(4), 539-550

- Özmen, B. (2017) Farklı Ülkelerin Öğretim Programlarında Teknoloji Entegrasyonu. (Ed. Yasemin Koçak Usluer), Farklı Yanlarıyla Eğitimde Bit Entegrasyonu içinde (76-138). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tınmaz, H., & Çağıltay, K. (2012). Social networking website analyses: usable and instructional facebook. Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 11(21), 69-82.
- Woodward, S., & Kimmons, R. (2018). Religious implications of social media in education. Religion & Education, 46(2), 271-293,
- Yurdakul, I. K., & Odabaşı, H. F. (2013). Teknopedagojik Eğitim Modeli. (Ed. Işıl Kabakçı Yurdakul). Teknopedagojik eğitime dayalı öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı içinde (41-69). Ankara: Anı.
- Zarzycka, E., Krasodomska, J., Mazurczak-Mąka, A., ve Turek-Radwan, M. (2021). Distance learning during the COVID-19 pandemic: Students' communication and collaboration and the role of social media. Cogent Arts and Humanities, 8(1), 1953228,

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARIN MUTLAK BAŞARILI OLACAĞI MİTİ VE GERÇEKLER

Bahar YAKUT ÖZEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7699-8741
- ❖ Mail: yakutbah@gmail.com

Sakine SİNCER

- ❖ Kurum Bilgisi: Yabancı Diller Yüksekokulu, Hacettepe Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8929-3652.
- ❖ Mail: sakinekocasincer@gmail.com

KAYNAKLAR

- Assouline, S. G., Colangelo, N., VanTassel-Baska, J., & Lupkowski-Shoplik, A. (2015). A nation empowered: Evidence trumps the excuses holding back America's brightest students. University of Iowa.
- Barber, C., & Mueller, C.T. (2011). Social and self-perceptions of adolescents identified as gifted, learning disabled, and twice exceptional. *Roeper Review*, 33, 109-120.
- Barkley, R. A. (1998). Attention deficit hyperactivity disorder: A handbook for diagnosis and treatment. New York: Guilford Press.
- Baum, S.M., Cooper, C., & Neu, T.W. (2001). Dual differentiation: An approach for meeting the curricular needs of gifted students with learning disabilities. *Psychology in the Schools*, 38(5), 477-490.
- Blatt, S. J. (1995). The destructiveness of perfectionism: Implications for the treatment of depression. *American Psychologist*, (12), 1003-1020.
- Clark, B. (1997). Growing up gifted (5. Ed.). New Jersey, Columbus, Ohio: Merrill.
- Clevenger, L. (2022). Gifted student burnout. Senior Honors Theses. 1198. Erişim Adresi. <https://digitalcommons.liberty.edu/honors/1198> Erişim Tarihi: 19 Ekim 2023.
- Colangelo, N., Assouline, S. G., & Gross, M. U. (2004). A nation deceived: How schools hold back America's brightest students (Vol. 2). University of Iowa.
- Cross, T. L., & Coleman, L. J. (2015). Gifted children and stress. In *Handbook of stress in the occupations* (pp. 597-611). Edward Elgar Publishing.
- Cross, T. L., & Frary, R. B. (1989). The social adjustment of gifted children. *Review of Educational Research*, 59(3), 227-261.
- Dabrowski, K. (1964). Positive disintegration. Little, Brown and Company.
- Diaz, E. L. (1998). Factors influencing the academic underachievement of talented students of Puerto Rican descent. *Gifted Child Quarterly*, 42(2), 105-122.
- Dweck, C. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. Random House.
- Feldhusen, J. F. (1998) Strategies and methods for teaching the talented. In J. van Tassel Baska (Ed.) *Excellence in educating gifted and talented learners* (Denver, Love Publishing Company), 363-379.

- Ford, D. Y. (1996). Determinants of underachievement as perceived by gifted, above average, and average Black students. *Roeper Review*, 14(3), 130–136.
- Freeman, J. (2000). Families: The essential context for gifts and talents. In K. A. Heller, F. J. Monks, R. J. Sternberg & R. F. Subotnik (Eds) *International handbook of giftedness and talent* (Oxford, Elsevier Science), 573–586.
- Gagné, F. (2015). From gifts to talents: The DMGT as a developmental model. In R. F. Subotnik, P. Olszewski-Kubilius, & F. Gagné (Eds.), *The psychology of high abilities* (pp. 29-42). Springer.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books.
- Gross, M. U. M. (2004). *Exceptionally gifted children* (2nd Ed.). Routledge Falmer.
- Gross, M. U. (2010). Exceptionally and profoundly gifted students: An understudied population. In S. I. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of giftedness in children: Psychoeducational theory, research, and best practices* (pp. 105-120). Springer.
- Hay, I. (1993) Motivation, self-perception and gifted students. *Gifted Education International*, 9(1),16–21.
- King, E.W. (2005). Addressing the social and emotional needs of twice exceptional students. *Teaching Exceptional Children*, 38(1), 16-20.
- Lens, W. & Rand, P. (2000) Motivation and cognition: their role in the development of giftedness, in: K. A. Heller, F. J. Monks, R. J. Sternberg & R. F. Subotnik (Eds) *International hand book of giftedness and talent* (Oxford, Elsevier Science), 193–202
- Liu, D., Chen, Y., & Luo, Y. (2019). Exploring the relationship between creativity and academic achievement in gifted and nongifted students. *Creativity Research Journal*, 31(4), 463-469.
- Lü, W., Chen, J., & Liu, Y. (2016). Giftedness and creativity: Guidelines for theory, research, and practice. *Journal of Psychological Science*, 39(6), 1376-1380.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- McCoach, D. B., & Siegle, D. (2003). Factors that differentiate underachieving gifted students from high-achieving gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 47(2), 144-154.
- Montgomery, D. (2000). *Able underachievers*. London: Whurr Publications.

- Neihart, M. (2003). Gifted children with attention deficit hyperactivity disorder (ADHD). ERIC Clearinghouse on Disabilities and Gifted Education.
- Neihart, M., Reis, S. M., Robinson, N. M., & Moon, S. M. (2002). The social and emotional development of gifted children: What do we know? Waco, TX: Prufrock Press.
- Oğurlu, Ü., & Yaman, Y. (2010). Üstün zekâlı/yetenekli çocuklar ve iletişim. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28), 213-223.
- Phillips, N., & Lindsay, G. (2006). Motivation in gifted students. *High Ability Studies*, 17(1), 57-73.
- Piechowski, M. M., & Thoma, S. J. (1987). Some of the people all of the time: Implications of a study of highly creative women. *Roeper Review*, 10(1), 12-18.
- Porter, L. (1999). *Gifted Young Children*. Buckingham: Open University Press.
- Prokhorenko L. I. (2022). Giftedness as asynchronous development of children with special educational needs. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*, 8, 111-123.
- Reis, S. M., & McCoach, D. B. (2000). The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go? *Gifted Child Quarterly*, 44(3), 152-170.
- Renzulli, J. S. (1978). What makes giftedness? Re-examining a definition. *Phi Delta Kappan*, 60(3), 180-184.
- Renzulli, J. S., & Park, S. (2002). Giftedness and high school dropouts: Personal, family and school-related factors. Storrs, CT: The Research Center on the Gifted and Talented.
- Rimfeld, K., Ayorech, Z., Dale, P. S., Kovas, Y., & Plomin, R. (2016). Genetics affects choice of academic subjects as well as achievement. *Scientific Reports*, 6(1), 1-7.
- Rimm, S. B. (1995). *Why bright kids get poor grades and what you can do about it*. New York: Crown Publications.
- Sanchez, C., & Blanc, N. (2023). Abstract graphic creativity, feelings about school, and engagement in the school environment: What are the interindividual differences between gifted and non-gifted children?. *Journal of Intelligence*, 11(1), 2.
- Sansom, S. (2015). Gifted students with learning disabilities: A current review of the literature. *Acta Scientiae et Intellectus*, 1(1), 5-17.

- Schunk, D. H. (1998). *Motivation and self-regulation among gifted learners*. Louisville, MO: National Association of Gifted Children.
- Silverman, L. K. (1993). *Counseling the gifted and talented*. Denver, CO: Love Publishing.
- Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P. ve Worrell, F. C. (2011). Rethinking giftedness and gifted education: A proposed direction forward based on psychological science. *Psychological Science in the Public Interest*, 12(1), 3-54.
- Terman, L. M., & Oden, M. H. (2018). *The gifted child grows up: Twenty-five years' follow-up of a superior group*. Stanford University Press.
- Wallace, B. (2000). *Teaching the very able child: Developing a policy and adopting strategies for provision*. London: David Fulton Publishers.
- Webb, J. T., Amend, E. R., Webb, N. E., Goerss, J., Beljan, P., & Olenchak, F. R. (2007). *Misdiagnosis and dual diagnoses of gifted children and adults: ADHD, bipolar, OCD, Asperger's, depression, and other disorders (2nd ed.)*. Great Potential Press.
- Whitmore, J. R. (1980). *Giftedness, conflict, and underachievement*. Boston: Allyn and Bacon.
- Winner, E. (2000). The origins and ends of giftedness. *American Psychologist*, 55(1), 159-169.

YANAL DÜŞÜNME

Şenel ELALDI

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakóltesi,
Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0780-4207
- ❖ Mail: snlelaldi@gmail.com

yöneltilti. Şarbon bulaşmış bir çiftlikte solucanların davranışlarının gözlemlenmesi, Pasteur'e enfeksiyonun gömülü cesetten yukarıda otlayan sağlıklı hayvanlara nasıl taşınabileceğini gösterdi. Pasteur'ün kendisi de şansın katkılarını kabul etmeye son derece istekliydi, ancak önemli olanın zihnin bu katkıları geliştirmeye hazır olması olduğuna dikkat çekti (DeBono,1967).

Özetle, bu bölümde bilimsel fikirlerin yeni fikirlerin nasıl ortaya çıktığına dair örnekler olarak kullanılması, yanal düşünmenin yalnızca araştırma çalışmasıyla meşgul olanlar için olduğu izlenimini vermiş olabilir. İnsanların çoğunluğu ne araştırma işiyle meşgul olduğundan ne de icat etmekle ilgilendiğinden, yanal düşünme onsuz yapılabilecek bir lüks gibi görünebilir. Ancak böyle görülmesi hata olacaktır, çünkü bilimsel fikirlerle veya basit buluşlarla örneklenen düşünme biçimi başka durumlara da kolaylıkla uygulanabilir.

Yanal düşünme, yeni, daha basit ve daha etkili fikirler bulmakla ilgilidir, ancak daha da önemlisi, bir fikrin daha iyi bir fikirle ve sonra daha da iyi bir fikirle değiştirilmesine olanak tanıyan akışkanlıkla ilgilidir. Kişi, nesnelere belli bir bakış açısıyla bakmaktan son derece memnun olsa bile, ara sıra onlara bakmanın başka bir yolunu bulmak da eğlencelidir.

Yanal düşünme alışkanlıklarının edinilmemesi için hiçbir neden yoktur. Nasıl ki kişi golfte, kayakta veya yabancı dillerde beceri kazanıyorsa, yanal düşünme konusunda da yavaş yavaş beceri kazanabilir. Ancak golf veya kayakta olduğu gibi, kişi sadece bu konuda okuyarak uzman olamaz. Bir kere öğrenildikten sonra büyük bir başarıyla uygulanabilecek sihirli bir formül yoktur. Ancak yanal düşünme, bazı tekniklerin bilgisinden çok bir zihnin alışkanlığıdır. Bu alışkanlık belirli bir eğitimle kazanılabilir ve bunu bilinçli bir şekilde yapmak mümkün olmalıdır.

KAYNAKLAR

DeBono, E.(1967). The use of lateral thinking. New York: Penguin Books

DeBono, E.(1970). Lateral thinking a textbook of creativity.New York: Penguin Books

EĞİTİMSEL RİSK ALGISI*

Kerem TEKŞEN

- ❖ MEB: Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü , Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9261-1700
- ❖ Mail: kteksen@gmail.com

Muammer ERGÜN

- ❖ Kastamonu Üniversitesi: Eğitim Bilimleri, Eğitim Fakültesi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1066-8066
- ❖ Mail: mergun@kastamonu.edu.tr

** Bu çalışma ilk yazarın, ikinci yazar danışmanlığında yapmış olduğu Yüksek Lisans Tezinden Üretilmiştir.*

ÖNERİLER

Elde edilen bulgulara dayalı olarak; Bu çalışmada oluşturulan “Öğretmenlerin Eğitimsel Risk Algıları Ölçeği”nin öğretmenlerde risk algısını ölçen ilk ölçek olması nedeniyle geliştirme çalışmalarının yapılması,

Öğretmenler ve idarecilerde gözlemlenen risklerin başka faktörlerle de ilişkisinin araştırılması,

Risk algısı ile öğretmen yeterliliği ve başarısı arasındaki ilişkiyi ölçen başka çalışmalarının yapılması,

Meslek liselerinde görev yapan öğretmen ve idarecilerin yüksek çıkan risk algılarının sebeplerinin daha detaylı araştırılması ve bunlar için önlemler alınması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Adeola, O., Francis. (2007). Nativity and Environmental Risk Perception: An Empirical Study of Native-Born and Foreign-Born Residents of the USA. *Human Ecology Review*, 14 (1), 13 – 25.

Bakan, İ., Kefe, İ. (2012). Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 19 – 34.

Boden, K., S., Lloyd, E., C., Gosden, C., Macdougall, C., Brown, N., Matyka, A., K. (2012). The Risk Management of Childhood Diabetes by Primary School Teachers. *Health, Risk and Society*, 14, 551 – 564.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., K., Akgün, Ö., E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2009). Ankara: Pegem Akademi.

Carruth, K., A., Pryor, S., Cormier, C., Bateman, A., Matzke, B., Gilmore, K. (2010). Evaluation of a School Based Train the Trainer Intervention Program to Teach First Aid and Risk Reduction Among High School Students. *Journal of School Health*, 80 (4), 453 – 460.

Damodaran, Aswath. (2008). *Strategic Risk Taking: A Framework for Risk Management*. New Jersey: Pearson Education

Eaton, K., D., Brener, N., Kann, K., L. (2008). Associations of Health Risk Behaviors with School Absenteeism. Does Having Permission for the Absence Make a Difference? *Journal of School Health*, 78 (4), 223 - 229.

Eaton, K., D., Kann, L., Kinchen, S., Shanklin, S., Flint, H., K., Hawkins, J., Harris, A., W., Lowry, R., McManus, T., Chyen, D., Whittle, L., Lim,

- C., Wechlesler, H. (2012). Youth Risk Behavior Surveillance – United States 2011. MMWR, 61 (4), 1 – 162.
- Geissler, G. H., Buffart, M. J. F. H., Leeuwenberg, J. E. L., Sarris, V. (1991). Modern Issues in Perception. New York: Elsevier Science Publishers.
- Goldstein, E. Bruce. (2010). Sensation and Perception. Canada: Wadsworth Cengage Learning.
- Güvenç, G. (2008). Values and Risk Perception: A Cross Cultural Examination. Unpublished Doctorate Thesis, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Hillson, D. and Murray-Webster, R. (2007). Understanding and Managing Risk Attitude (Second Edition). Aldershot: Gower Publishing Limited.
- Hope, O. and Oliver, P. (2005). Risk, Education and Culture. Aldershot: Ashgate Publishing.
- <http://www.ldoceonline.com/dictionary/perception> adresinden 05/01/2014 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/perception?q=perception> on adresinden 05/01/2014 tarinden alınmıştır.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52c9b5665f3628.66295369 (Algı) 05/01/2014 adresinden alınmıştır.
- Huffman, M. Anthony. (2013). Students at Risk Due to a Lack of Family Cohesiveness: A Rising Need for Social Workers in Schools. The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 86, 37 – 42.
- İnceoğlu, Metin. (2010). Tutum Algı İletişim. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.
- Karasar, N. (2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Lagana – Riordan, C., Aguilar, P., J., Franklin, C., Streeter, L., C., Kim, S., J., Tripodi, J., S., Hopson, M., L. (2011). At Risk Students’ Perceptions of Traditional School and A Solution – Focused Public Alternative School. Preventing School Failure, 55 (3), 105 – 114.
- Malkoç, Gökhan. (2012). Bilişsel Psikoloj. Cemalcılar, Zeynep. (Editör). Psikolojiye Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Matsumoto, David. (2009). The Cambridge Dictionary of Psychology. New York: Cambridge University Press.
- Noe, Alva. (2004). Action in Perception. Cambridge: MIT Press.

- Ömür, M. (2010). Tuzla Tershaneleri İşçilerinde Ölümcül İş Kazası Riski Algısı ve Stres. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Resaland, K., G., Anderssen, A., S., Holme, M., I., Mamen, A., Andersen, B., L. (2011). Effects of a 2 Year School – Based Daily Physical Activity Intervention on Cardiovascular Disease Risk Factors: The Sogndal School – Intervention Study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 21, 122 – 131.
- Rookes, P. and Willson, J. (2000). Perception. Theory, Development and Organization. Philadelphia: Routledge.
- Severs, W., Whitlam, P., and Woodhouse J. (2004). Safety and Risk in Primary School Physical Education: A Guide for Teachers. New York: Taylor and Francis
- Tak, S., Groenewold, M., Alterman, T., Park, M., R., Calvert, M., G. (2011). Excess Risk of Head and Chest Colds among Teachers and Other School Workers. *Journal of School Health*, 81 (9), 560 – 565.
- Takakura, M., Wake, N., Kobayashi, M. (2010). The Contextual Effect of School Satisfaction on Health – Risk Behaviors in Japanese High School Students. *Journal of School Health*, 80 (11), 544 – 551.
- Ünlü, Sezen (2001). Algılama. Hakan, Ayhan. (Editör). Psikoloji. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Verdina, Gita. (2011). Risk Management As a Tool for Securing Internal Control in the Process of Study Programme Implementation at Higher Education Institutions. *Economics and Management*, 16, 987 – 991.
- Whipple, S., S., Evans, W., G., Barry, L., R., Maxwell, E., L. (2010). An Ecological Perspective on Cumulative School and Neighborhood Risk Factors Related to Achievement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31 422 – 427.

KRİZ VE TRAVMA DANIŞMANLIĞI

Murat CANPOLAT

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2106-6474
- ❖ Mail: murat.canpolat@inonu.edu.tr

b) Genel Destek: Bireyi zorlamadan problemi hakkında detaylı konuşmasına izin veren tehdit içermeyen bir tavırla temel olarak aktif dinlemeyi içerir.

c) Genel Yönlendirme: Bireysel farklılıklar ne olursa olsun aynı krizi yaşayan bütün insanlar için aynı olan belirli psikolojik görevleri başararak kişinin krizi atlatmasına yardım etmektir.

d) Bireysel yaklaşım: Krizdeki kişinin spesifik ihtiyaçlarına odaklanır ve danışanı etkileyen psikolojik ve psikososyal süreçleri vurgular. Bu yaklaşım her insanın krizi çözüm durumunda başarması gereken spesifik psikolojik görevler ve problem çözme aktiviteleriyle ilgilenir (Akt. Poal, 1990).

KAYNAKLAR

- Aguilera, D. C. (1997). *Crisis intervention: Theory and methodology* (8. edition). Orlando, Florida Mosby Inc.
- Dattilio, M. F., & Freeman, A. (2010). *Cognitive-behavioral strategies in crisis intervention* (3. edition). Guilford Press.
- Hesley, J. W., (2000). Reel therapy. *Psychology Today*, 33(1), 54-58.
- James, R., & Gilliland, B. E. (2008). *Crisis intervention strategies* (7. edition). Belmont, CA: Thomson.
- Kanel, K. (2003). *A guide to crisis intervention*. Cengage Learning.
- Poal, P. (1990). Introduction to the theory and practice of crisis intervention. *Quaderns de Psicologia*, (10), 121-140.
- Roberts, A. R. (2005). *Crisis intervention handbook* (3. edition.). New York: Oxford University Press.
- Roberts, A. R., & Ottens, A. J. (2005). The seven-stage crisis intervention model: A road map to goal attainment, problem solving and crisis resolution. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 329-339.
- Sandoval, J. (2002). *Handbook of crisis counseling intervention and prevention in the schools*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sarri, S. (2005). *A bolt from the blue: Coping with disaster and acute trauma*. London: Jessica Kingsley.
- Wiger, D. E., & Harowski, K. J. (2003). *Essentials of crisis counseling and intervention* (1. edition). John Wiley Inc. New Jersey.

DOĞAL AFETLER KARŞISINDA EĞİTİM SİSTEMİ: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR¹

Burcu TÜRKKAŞ ANASIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6156-5601
- ❖ Mail: burcuturkkas@gmail.com

¹Bu çalışma 7. Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi (CEAD) 27-30 Eylül 2023 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi kongresinde sözlü olarak sunulmuş bildirinin genişletilmiş ve geliştirilmiş halidir.

KAYNAKLAR

- Acar, M. ve Çağdaş, D. Y. (2019): Endüstri Devriminin Işığında “Afet 4.0”, içinde Dijital Dönüşüm Trendleri, (Ed. E. S. B. Meydanoglu, M. Klein ve D. Kurt), Filiz Kitabevi, 231-257.
- AFAD (2023). Afet türleri. <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri>
- AMNH (2014). Resources for educators: nature's fury: the science of natural disaster <https://www.amnh.org/exhibitions/natures-fury-natural-disasters>
- Bandecchi, A. E., Pazzi, V., Morelli, S., Valori, L., Casagli, N. (2019). Geo-hydrological and seismic risk awareness at school: Emergency preparedness and risk perception evaluation. *International journal of disaster risk reduction*, 40, 101280.
- Bandrova, T., Kouteva, M., Pashova, L., Savova, D., ve Marinova, S. (2015). Conceptual framework for educational disaster centre Save the Children Life. *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, 40, 225-234.
- Brooks, S. K., Dunn, R., Sage, C. A., Amlôt, R., Greenberg, N., ve Rubin, G. J. (2015). Risk and resilience factors affecting the psychological wellbeing of individuals deployed in humanitarian relief roles after a disaster. *Journal of Mental Health*, 24(6), 385-413.
- Cahyono, S. T., Kuntjorowati, E., Hermawati, I., Rusmiyati, C., Purnama, A. (2022). Disaster risk management based on local wisdom in handling natural disaster victims. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* 1109(1). IOP Publishing.
- CRED (2022). Crunch 70- Disasters year in review 2022. <https://www.cred.be/publications>
- CRED. (2023). Disasters year in review 2022. <https://www.cred.be/publications>
- Cvetković, V. M., ve Stojković, D. (2015). Knowledge and perceptions of secondary school students in Kraljevo on natural disasters. *Ecologica*, 22(77),42-48. <https://rhinosec.fb.bg.ac.rs/handle/123456789/293>
- Dasanayaka, U. A., ve Matsuda, Y. (2019). A study on local knowledge in adaptation to landslide disasters in Sri Lanka. *Engineering Journal*, 23(6), 501-509. doi: <https://doi.org/10.4186/ej.2019.23.6.501>
- Davis, A. H., Manning, J., Germain, D. S., Hayes, S., ve Pigg, C. (2020). Implementing disaster simulations for baccalaureate nursing. students

- in the Gulf-Coast Region. *Journal of simulation in Nursing*, 43,26-43
<https://doi.org/10.1016/j.ecns.2020.02.004>
- Dyregrov, A. Yule W. ve Olff, M. (2018). Children and natural disasters, *European Journal of Psychotraumatology*,9(2).
- ERG (2023). Sayılarla deprem bölgesinde eğitim. <https://www.egitimreformugirisimi.org/afet-doneminde-egitim/>
- Fujioka, T. (2016). Disaster prevention education in the Japanese school curricula in recent years: Current status and future challenges. *Disaster resilience of education systems: Experiences from Japan*, 39-52.
- Gadeng, A. N., Maryani, E., ve Rohmat, D. (2018). The value of local wisdom smong in tsunami disaster mitigation in Simeulue Regency, Aceh Province. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* 145(1) 012041 IOP Publishing.
- Geng, S., Zhou, Q., Li, M., Song, D., ve Wen, Y. (2021). Spatial–temporal differences in disaster perception and response among new media users and the influence factors: A case study of the Shouguang Flood in Shandong province. *Natural Hazards*, 105, 2241-2262. <https://doi.org/10.1007/s11069-020-04398-7>
- GFDDR (2019). Annual Report 2019 Bringing Resilience to Scale. <https://www.gfdr.org/en/publication/gfdr-annual-report-2019>
- Grothmann, T., ve Reusswig, F. (2006). People at risk of flooding: Why some residents take precautionary action while others do not. *Natural hazards*, 38, 101-120. doi:10.1007/s11069-005-8604-6
- Gürbüz, İ. E., Karadeniz, V., ve Caniş, S. A. (2022). Evaluation of secondary school students' knowledge, skills and behaviour proficiencies based on natural disaster scenarios. *Academic Platform Journal of Natural Hazards and Disaster Management*, 3(1), 1-19.
- Handy, C. (1990). *The Age of Unreason*, Arrow Books, London.
- Hidalgo, J., ve Baez, A. A. (2019). Natural disasters. *Critical care clinics*, 35(4), 591-607. doi: 10.1016/j.ccc.2019.05.001
- Jakubowski, M., Gajderowicz, T., ve Patrinos, H. A. (2023). Global learning loss in student achievement: first estimates using comparable reading scores. *Economics Letters*,232, 111313.
- Karanci, A. N., Aksit, B., ve Dirik, G. (2005). Impact of a community disaster awareness training program in Turkey: Does it influence hazard-related cognitions and preparedness behaviors. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 33(3), 243-258. <https://doi.org/10.2224/sbp.2005.33.3.243>

- Li, J., Xia, H., Qin, Y., Fu, P., Guo, X., Li, R., ve Zhao, X. (2022). Web GIS for sustainable education: Towards natural disaster education for high school students. *Sustainability*, 14(5), 2694. <https://doi.org/10.3390/su14052694>
- Mangione, G. R., Capuano, N., Orciuoli, F., ve Ritrovato, P. (2013). Disaster Education: a narrative-based approach to support learning, motivation and students' engagement. *Journal of e-learning and knowledge society*, 9(2). <https://doi.org/10.20368/1971-8829/837>
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67. doi: 10.21666/muefd.321970
- Mirsoleymani, S. F., Vajargah, K. F., Pushaneh, K., Khosravi, A. A., ve Vahidi-Asl, M. (2022). The effect of earthquake preparedness training courses through gamification on the students' knowledge level. *Journal of Positive School Psychology*, 9945-9954. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/14198>
- Mustadi, A., ve Atmojo, S. E. (2020). Student's disaster literacy in 'SETS' (science environment technology and society) disaster learning. *Ilkogretim Online*, 19(2).
- Muttarak, R., ve Lutz, W. (2014). Is education a key to reducing vulnerability to natural disasters and hence unavoidable climate change? *Ecology and society*, 19(1). <https://www.jstor.org/stable/26269470>
- Nurjanah, A., ve Apriliani, R. (2021). The Role of Community in Disaster Mitigation: The Case of Umbulharjo Merapi Monitoring Community on Merapi Mount. Indonesia. *Jurnal Hubungan Internasional*, 10(1), 72-83.
- Picou, J. S., ve Marshall, B. K. (2007). Social impacts of Hurricane Katrina on displaced K-12 students and educational institutions in coastal Alabama counties: Some preliminary observations. *Sociological spectrum*, 27(6), 767-780. doi: 10.1080/02732170701534267
- Picou, J. S., Marshall, B. K., ve Gill, D. A. (2004). Disaster, litigation, and the corrosive community. *Social forces*, 82(4), 1493-1522.
- Shaw, R., Shiwaku Hirohide Kobayashi, K., ve Kobayashi, M. (2004). Linking experience, education, perception and earthquake preparedness. *Disaster Prevention and Management. An International Journal*, 13(1), 39-49.
- Shidiqi, K., Di Paolo, A., Choi, A., (2022). Earthquake exposure and schooling: impacts and Mechanisms. *Economics of Education Review*, 94. 102397.

- Smawfield, D. (2013). Education and natural disasters: a selective overview. Education and natural disasters. Bloomsbury Publishing.
- Sugimoto, M., Iemura, H., ve Shaw, R. (2010). Tsunami height poles and disaster awareness: Memory, education and awareness of disaster on the reconstruction for resilient city in Banda Aceh, Indonesia. Disaster Prevention and Management. An International Journal, 19(5), 527-540.
- Sunyono, S., Een, Y. H., Hariri, H., Ganda Putra, F., Diani, R., Misbah, M., ve Umam, R. (2022). Natural Disaster Education in School: A Bibliometric Analysis with a Detailed Future Insight Overview. International Journal of Educational methodology, 8(4), 743-757.
- TEDMEM. (2020). COVID-19 sürecinde eğitim: Uzaktan öğrenme, sorunlar ve çözüm önerileri (TEDMEM Analiz Dizisi 7). Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- TEDMEM. (2023). Yeni bir eğitim anlayışı şart (TEDMEM Güncel Yayınlar Dizisi 9). Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Yamamoto, G. T., ve Altun, D. (2023). Türkiye'de Deprem Sonrası Çevrimiçi Öğrenmenin Vazgeçilmezliği. Journal of University Research, 6(2), 125-136.
- UNICEF (2023). Yıkıcı depremlerin birinci haftasında, milyonlarca çocuk acil insani yardıma ihtiyaç duyuyor. Basın bülteni. <https://www.unicef.org/turkiye/>
- Van Rensburg, P., ve Tortajada, C. (2021). An assessment of the 2015–2017 drought in Windhoek. Frontiers in Climate, 3, 602962.
- Yulianto, E., Yusanta, D. A., Utari, P., ve Satyawan, I. A. (2021). Community adaptation and action during the emergency response phase: Case study of natural disasters in Palu, Indonesia. International Journal of Disaster Risk Reduction, 65,102557.
- Websters online (2023). Natural Disaster. <https://www.merriam-webster.com/>
- Winter, J.P., de Winter, D., Bollati, V. (2020). A safe flight for children through COVID-19 disaster: keeping our mind open. EurJPediatr 179,1175–1177

ERGENLİK DÖNEMİ RİSKLİ DAVRANIŞLAR VE PSİKOLOJİK DANIŞMA

Murat CANPOLAT

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2106-6474
- ❖ Mail: murat.canpolat@inonu.edu.tr

KAYNAKLAR

- American Association of Suicidology Committee on Physician Assisted Suicide and Euthanasia. (1996). Report of the Committee on Physician Assisted Suicide and Euthanasia. Guilford Press.
- Centers for Disease Control and Prevention [CDC]. (2018). Suicide mortality in the United States, 1999-2017. Retrieved from <https://www.cdc.gov/nchs/data/databriefs/db330-h.pdf>
- Centers for Disease Control. (1992). Youth suicide prevention programs: A resource guide. The Department.
- Elfenbein, D. S., & Felice, M. E. (2003). Adolescent pregnancy. *Pediatr Clin North Am*, 50(4), 781-800.
- Hocaoğlu, Ç., & Erdoğan, A. (2020). COVID-19 ve intihar. *Türkiye Klinikleri*, 1, 35-42.
- Kann, L., Kinchen, S. A., Williams, B. I., Ross, J. G., Lowry, R., Hill, C. V., ... & State and Local YRBSS Coordinators. (1998). Youth risk behavior surveillance—United States, 1997. *Journal of School Health*, 68(9), 355-369.
- Klonoff, P. S., & Lage, G. A. (1995). Suicide in patients with traumatic brain injury: Risk and prevention. *The Journal of Head Trauma Rehabilitation*, 10(6), 16-24.
- Mościcki, E. K. (1995). Epidemiology of suicidal behavior. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 25(1), 22-35.
- Nock, M. K., Borges, G., Bromet, E. J., Cha, C. B., Kessler, R. C., & Lee, S. (2008). Suicide and suicidal behavior. *Epidemiologic Reviews*, 30(1), 133-154. doi: 10.1093/epirev/mxn002
- Özkan, H., & Aktaş, E. O. (2023). Adölesan gebelikler ve ebelik yaklaşımları. *Sağlık Bilimlerinde Öncü ve Çağdaş Çalışmalar*, 427-441.
- Ramsay, R. F., Tanney, B. L., Tierney, R. J., & Lang, W. A. (1996). Suicide intervention workshop. Calgary, AB: LivingWorks Education.
- Roberts, A. R. (Ed.). (2005). *Crisis intervention handbook* (3rd edition.). New York: Oxford University Press.
- Sandoval, J. (2002). *Handbook of crisis counseling intervention and prevention in the Schools*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sandoval, J., & Brock, S. E. (1996). The school psychologist's role in suicide prevention. *School Psychology Quarterly*, 11(2), 169.

- Şar, V. (1997). Kötüye kullanım ve ihmalle ilişkili sorunlar. Güleç, C. Köroğlu, E. (Eds.), Temel Psikiyatri içinde (ss. 823-834). Hekimler Yayın Birliği.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2023). Ölüm ve ölüm nedeni istatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2022> adresinden elde edildi.
- World Health Organization [WHO]. (2021). Suicide prevention. Retrieved from https://www.who.int/healthtopics/suicide#tab=tab_1

SOSYAL ve DUYUŞSAL EĞİTİMDE OKUL DIŞI ÖĞRENME

Fırat Kıyas BİREL

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7463-9067
- ❖ Mail: firat.birel@dicle.edu.tr

KAYNAKLAR

- Açıklan, A. (2002). İnsan kaynağının yönetimi geliştirilmesi. Ankara: Pegem- AYayıncılık.3.Baskı.
- Architects, T. A. (2005). LATIS forum on therapeutic gardens. Washington, DC: The American Society of Landscape Architects.
- Ark, T. V. (2021). What's the right high school size and structure? Seattle, America.
- Bakırcıoğlu, R (2012). Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Barut, Y (2020). Eğitimin psikolojik temelleri. Kiroğlu, K & Elma, C (Ed.) Eğitime Giriş. Ankara: Pegem Akademi. 10 Baskı.
- Barzano, G., Amenduni, F., Cutello, G., Lissoni, M., Pecorelli, C., Quarta, R., Ligo, M. B. (2020). When the place matters: Moving the classroom into a museum to re-design a public space. *Frontiers in Psychology*.
- Birel, F.K. (2022). Üçüncü ve beşinci görseller.
- Cicchetti, D., Ackerman, B. P., & Izard, C. E. (1995). Emotions and emotion regulation in developmental psychopathology. *Cambridge University press*. 7(1),1-1.
- Değer, M (2010). Sosyal öğrenme kuramı. İ. Yıldırım (Ed.) Eğitim Psikolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık. 2. Baskı.
- Demirel, Ö (2009). Öğretim ilke ve yöntemleri, öğretme sanatı. Ankara: Pegem Akademi. Genişletilmiş 14. Baskı. Ankara
- Foulque, P (1994). Dictionnaire de la langue pedagogique (Pedagoji Sözlüğü, Türkçesi; Cenap Karakaya). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Karadeniz, C (2013). Prof. Dr. Bekir Onur'a armağan, çocuklar, gençler ve müze eğitimi. Yayına Hazırlayanlar (Figen Çok, Ceren Karadeniz) Anı Yayıncılık.
- Krathwohl, D. R., Bloom, B. S., & Masia, B. B. (1956). Taxonomy of educational objectives. The classification of educational goals. *Handbook II: Affective Domain*. New York: David McKay Company, Inc.
- Kleiner, J. T. (2010). Truman Elementary school. Green schoolyard design features. Vancouver, Washington.
- Morgan, C.T (2009). Psikolojiye giriş. Editörler: S. Karakaş & R. Eski. (Bölüm: 9, Genel uyarılmışlık hali, duygu ve heyecanlar, farkındalık. Çev: Sirel Karakaş). Eğitim Akademi Yayınları.18. Baskı

- İnandı, Y (2021). Okula toplumsal katılım. Sarpkaya, R (Ed.) Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi. 6. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık
- Payot, J (2021). İrade eğitimi. (Çeviren: Ali Berktaş). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, Ağustos, I. Basım.
- Rousseau, J.J (1762). Emile ya da eğitim üzerine. (Çeviren: Yaşar Avunç). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019, XII. Basım.
- Shelley, A. (2023). Ed source. Education beat podcast: <https://edsources.org/2021/teachers-report-spring-school-reopenings-were-exhausting-and-unproductive/656368>. 16 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Towers-Clark, C. (2021). Why competence-based education is necessary for the future of work. Sevilla, Spain.
- Yıldırım, A & Şimşek, H (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin yayıncılık.

EDEBİ UNSURLARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Türkan ÇELİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8380-9419
- ❖ Mail: turkancelik@kilis.edu.tr

bilgi sahibi olmasına yardımcı olur ayrıca bu süreçte ders sıkıcılıktan kurtulur (Karadeniz, 2019: 110).

SONUÇ

Bireyin toplumsal varoluş sürecini kolaylaştıran sosyal bilgiler öğretimi ile bireye hem sosyal hem de fiziki çevresi tanıtılır. Bireyin çevresine turist kalmasının bir nevi önüne geçilir. Nitekim içerdiği konular da kaynağını halktan alan sosyal bilgilerin toplumların yaşadıkları kültürlerle de iç içe olduğu söylenebilir. Hayatın ta kendisi olan sosyal bilgilerin amacı da bireyin yaşadığı toplumun kültürünü, yaşantısını, normlarını, kuralları bilerek etkin bir vatandaş olmasını sağlamaktır. Dolayısıyla toplumların yaşantısından izler taşıyan sözlü ve yazılı edebiyat türlerinden her birey sosyal bilgiler dersi aracılığı ile faydalanabilir. Zira sosyal bilgiler dersi öğrencilerin sosyo kültürel öğeleri yaşantılar yolu ile öğrenmesi sürecinde daha kalıcı izli bilgiler kazandırır. Bu anlamda edebi türlerin sosyal bilgiler dersinde kullanılması yapılandırmacı eğitim anlayışı ile de örtüşmekte olup öğrencilerin yaşayarak, hissederek, empati kurarak, duygulanarak, hayal ederek ve ritmik bir şekilde öğrenme yaşantıları edinmelerini sağlar. Kalıcı öğrenme yaşantılarında kullanılan edebi türlerden birçoğunun geçmişteki yaşantılarla bağlantılı bir hikâyesi vardır. Sonuç olarak sosyal bilgiler öğretim sürecinin daha kalıcı izler bırakması sürecinde sözlü ve yazılı edebi türlerin işe koşulmasının öğrenme süreçlerini hem eğlenceli hem de akılda kalıcı hale getireceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Akdağ, H. (2019). Hikâyeler (öyküler) ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde (s. 153-182). Ankara: Pegem Akademi.
- Aşkar, F. (2011). Sanatsal İletişim Modeli: Sahne (Performans) Sanatları Üzerine Bir İnceleme. Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 25, 1-23
- Banarlı, N.S. (2004). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: MEB yayınları.
- Baş, K. (2017). Sahne sanatları ile sosyal bilgiler öğretiminin öğrencilerin başarı, tutum ve bilginin kalıcılığına olan etkisi. Doktora tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Brady, M. (2000). Social studies and the arts: From inner journeys to faraway lands. P. J. Farris (Ed.), Elementary and middle school social studies: An interdisciplinary, multicultural approach içinde (s. 302-325). Long Grove, Illinois: Waveland.
- Canlı, M. Ve Altun A. (2019). Geleneksel Türk tiyatrosu türleri ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), Sosyal bilgilerde sözlü ve

- yazılı edebiyat incelemeleri içinde (s.393-415). Ankara: Pegem Akademi.
- Cooper, B. L. (1998). Teaching with popular music resources: A bibliography of interdisciplinary instructional approaches. *Popular Music & Society*, 22(2), 85-115.
- Çencen, N. (2010). 11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarih öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına ilişkin görüşleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çobanoğlu, Ö. (2007). Türk Dünyası Epik Destan Geleneği. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dalboy, N. (2014). Çocuk edebiyatı eserlerinin okumaya yönelik tutuma etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Doğanay, A. (2003). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk & D. Dilek (Ed.), Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 15-46). Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. (1996). Sosyal bilgiler öğretimi. İstanbul: Alkım.
- Günay, U. (1975). Elâzığ masalları (inceleme), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Hailat, S., Khasawneh, S., Shargawi, S., Jawarneh, M. ve Alshudaifat, S. (2008). Human resource education: Does listening to music during instruction affect Jordanian secondary students' academic achievement? *International Journal of Applied Educational Studies*, 2(1), 1-12.
- Harris, R. B. (2004). Middle Schoolers and the blues. *Social Studies*, 95(5), 197-200.
- Kara, C., Baş, K. (2016). Sahne Sanatlarıyla Sosyal Bilgiler Öğretimi. Sever, R., Aydın, M., Koçoğlu, E. (Ed.), Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi içinde (s.437-474). Ankara: Pegem Akademi.
- Karadeniz, O. (2019). Türküler ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde (s. 105-126). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü Ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 230-255.
- Kesmecı, A. M. (2012). Masalların yeni icra ortamı olarak internet siteleri Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Levy, D. L. ve Byrd, D. C. (2011). Why can't we be friends? Using music to teach social justice. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 11(2), 64-75.

- MEB- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 4, 5, 6 Ve 7. Sınıflar). Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%BOLG%C4%BOLER%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>. Erişim tarihi: 9.06.2023.
- Moffatt, M. P. (1957). Sosyal bilgiler öğretimi (N. Oran, Çev.). İstanbul: Maarif.
- Moore, J. R. (2007). Popular music helps students focus on important social issues. *Middle School Journal*, 38(4), 21-29.
- NCSS (1994). Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Oğuzkan, A. F. (1979). Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı. Ankara: Kadioğlu Matbası.
- Oğuzkan, A. F. (2006). Çocuk edebiyatı (8. Baskı) Ankara: Anı yayıncılık.
- Özkan, P. (2022). Anadolu Türk Masallarında Çocuk Algısı. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özkartal, M. (2009). İlköğretim sanat etkinlikleri dersinde Dede Korkut Destanı'nın milli değerlerin kazanılmasına etkisi. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, C., & Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları içinde (s. 1-41). Ankara: Pegem.
- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. Ve Otluoğlu, R. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller. A. Baskı Ankara: Pegem Akademi.
- Palmer, J. ve Burroughs, S. (2002). Integrating children's literature and song into the social studies. *The Social Studies*, 93(2), 73-78.
- Ross, E. W. (2001). The struggle for the social studies curriculum. E. W. Ross (Ed.), *The social studies curriculum: Purposes, problems, and possibilities* içinde (s. 19-41). Albany, New York: State University of New York.
- Sağır, A., Öztürk, B. (2015). Sosyolojik Bağlamda Müzik ve Kimlik: Karabük Üniversitesi Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 121-154.
- Sanchéz, R. M. (2007). Music and Poetry as social justice texts in the secondary classroom. *Theory and Research in Social Education*, 35(4), 646- 666.
- Say, A. (2010). Müzik Nedir, Nasıl Bir Sanattır. (2. Baskı). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Sever, M. (1994). Türk Edebiyatında Etiolojik (Neden-Sonuç Açıklayıcı) Hayvan Masalları, *Millî Folklor*,3(24), 45-47.

- Sidekli, S., Coşkun, İ. (2014). Türkü: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (1),27-38.
- Sönmez, V. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu: Yeni programa göre düzenlenmiş yeni ders planı örnekleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı. M. R. Şirin (Hazırlayan) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tokcan, H. (2019). Destanlar ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (s. 23-56). Ankara: Pegem Akademi.
- Tokcan, H. (2019). Sosyal bilgiler ve Edebiyat. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (s. 1-22). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 112-127.
- White, C. ve McCormack, S. (2006). The message in the music: popular culture and teaching in social studies. *Social Studies*, 97(3), 122-127.
- Yalçın, A. Ve Aytaş, G. (2014). Çocuk Edebiyatı (7. Baskı) Ankara: Akçağ
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2002). Tiyatro ve Canlandırma Sahneleme Bilgileri. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, M. (1996). Masalların Eğitim İşlevleri ve Dil öğretimindeki yeri. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeşiltaş, E. (2019). Masallar ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (s. 227-248). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, V. (2004). Türkiye’de Müzikolojinin Kuramsal Tarihi ve Müzikoloji- Müzik Birimlerinin Ders Programları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, E. (2001). İlkçağlardan Başlayıp, Barok Döneme Değın Müziğin Gelişimi ve Müzik-Toplum İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yılmaz, A. (2012). Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Binbir Gece Masalları Örneği), *Sdü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler*, 25, 299-306.
- Yiğit, M. F. Ve Kesmeçi, A. M. (2015). Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitiminde Masal Kullanımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4 (3), 1320-1338,
- Yurga, C. (2002). Türkiye’de Popüler Müzikler. Ankara: Pegem
- Zarrillo, J. J. (2016). Sosyal bilgiler öğretimi. B. Tay ve S. B. Demir, (Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARININ TARİH DERSLERİNE VE TARİH DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

Kamuran ÖZDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı: Kazım Karabekir Fen Lisesi, Yozgat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID:0000-0003-0612-4672
- ❖ Mail: kamur_77@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akay, A. F. (2006). Somut olmayan kültürel mirasın tarih araştırmalarında kaynak olma özelliği. *Milli Folklor*, 18(70), 38-58.
- Can, M. (2009). Kültürel miras ve müzecilik. <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0> (Erişim tarihi:01.09.2023)
- Dönmez, C ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisi. *İlköğretim Online*, 13(2), 425-442.
- Gülmez, B. (2011). Evrensel bir kavram: kültür. (Ed. B. Gülmez), *Kültür Tarihi içinde (2-20)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- MEB. (2023). Ortaöğretim tarih dersi (9, 10, 11. sınıflar) öğretim programı. Milli Eğitim Bakanlığı. (Erişim tarihi: 10.09.2023) <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1265>
- Shabbar, N. (2001). Çocuklar için müze eğitimi. (Ed. B. Madran), *Kent, toplum, müze- deneyimler ve katkılar içinde (68-74)*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tarhan, Ö. (2020). Türkiye'nin sahip olduğu somut ve somut olmayan kültürel miras. (Ed. A.S. Bilgili). *Türk kültür coğrafyası içinde (349-369)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, Ş. (2019). Türk kültür tarihi, Türk kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe. (9. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türe, H. (2020). Kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması. (Ed. A.S. Bilgili), *Türk kültür coğrafyası içinde (372-394)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu. (2018). *Güncel Türkçe sözlük*. Ankara: TTK. Basımevi.
- Tüysüz, S. (2023). *Ortaöğretim tarih sınıf ders kitabı 9. Sınıf*. Ankara: Tuna.
- Yeşilbursa, C. C. (2013). Altıncı sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 405-417.
- Yılmaz, A. (2023). *Ortaöğretim tarih ders kitabı 10. Sınıf*. Ankara: Ata Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2023). *Ortaöğretim tarih ders kitabı 11. Sınıf*. Ankara: Ata Yayıncılık.

TÜRKİYE'DE ARAPÇA ÖĞRETİMİ: TEMATİK BİR İNCELEME

Meryem ÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4236-5828
- ❖ Mail: meryemun@sdu.edu.tr

Gül ŞEN YAMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0495-7814
- ❖ Mail: gulsen@sdu.edu.tr

Yabancı dil olarak Arapça öğretimi alanında teknoloji kullanımı ile ilgili tezlerin çalışılmasına önem verilmelidir. Özellikle öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı konularında daha fazla çalışma yapılmalıdır. Ayrıca yabancı dil olarak Arapça öğretimi alanında yapılan çalışmalarda disiplinler arası çalışmanın önemi vurgulanmalıdır.

Yabancı dil öğretimi ve yabancı dil olarak Arapça öğretimi alanında yapılan lisansüstü çalışmaların yakın aralıklarla bibliyometrik ve tematik değerlendirmeleri yapılarak alandaki gelişmeler ve çalışmaların eğilimleri takip edilebilir.

KAYNAKLAR

- Arslan, İ. (2022). 2018-2022 Yılları arası Arap dili eğitimiyle alakalı yapılmış lisansüstü tezler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 771-804. DOI: 10.29000/rumelide.1164987
- Baytar, Y. S. (2016). Belli Başlı Dil Öğretim Metotları ve Bunların Arap Dili Öğretimi Açısından Eleştirel Değerlendirmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 0 (67), 315-338. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71351/1147242>
- Bilin, A. (2020). Cumhuriyet Sonrası Arap Dili Çalışmaları (1923-1982). *Nüsha*, 20 (50), 89-140. DOI: 10.32330/nusha.689816
- Boyacı, S. ve Demirkol, S. (2018). Türkçe eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2), 512-531.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Eren, C. ve Açıer, M. (2002). "Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergilerinde Yer Alan Arap Dili ve Edebiyatı ile İlgili Makaleler Dizini (1970- 2000 Yılları Arası)", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/28-29.
- Doğan, Y. ve Aydın, T. (2013) "Türkiye'de Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 / 1. 33-51.
- Habbal, M. (2017). *Classroom discourse in an Arabic foreign language classroom and the perceived benefits of interactions among learners: A case study of collegelevel Heritage Language Learners (HLLs) and Foreign Language Learners (FLLs) (Ph.D.)*. Ohio State University.
- Harmancı, H. (2020). *Arap Dili Literatürü Türkiye'de Arap Dili Edebiyatı ve Belâgatı Alanında Yayımlanan Türkçe Eserler Dizini (1928-2018)* . İstanbul: Çizgi Kitabevi.

- Işkın, G. S., Daşkiran, Y. (2011). “İlahiyat Fakülteleri Arap Dili ve Belagati Anabilim Dallarında Yapılan Lisansüstü Tezlerle İlgili Bir Değerlendirme”. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 35, 1, 46-60.
- Karasar, N. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kılınçkaya, A. (2015). “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-III (2004-2013)”. Şarkiyat Mecmuası, 27, 95-130.
- Merriam, S. (1998). Qualitative research and case study applications in education. San Francisco: Jossey-Bass.
- Snobar, A. (2015). Muşkilâtü Berâmici Ta‘îmi’l-‘Arabiyye li’n-Nâtikîne bi-Ğayrihâ fî Turkiyâ -Mulâhaza Meydâniyye- ma‘a ‘Ardi Tecribeti Bernâmeçi’l-‘Arabiyye fî Muesseseti İstanbul li’t-Ta‘îm ve’l-Ebhâs, İstanbul: İsar yayımları.
- Usta, İ. (2012). “Türkiye’de Arapça Öğreniminin Zorlukları ve Çözüm Yolları”, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, C.15, S.4, 128-135.
- Uzunoğlu, M. V. (2003). “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri – I (1956- 2002)” Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi. 3(8), 7-31.
- Uzunoğlu, M. V. (2005). Türkiye’de Arap dili alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri - II (1956-2004), Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, 5(17), 7-36.
- Uzunoğlu, M. V. (2015). “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-III (1956-2013)” Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi. 40, 1-52

SINIF YÖNETİMİNDE TEMEL ÖĞELER: ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ VE ÖĞRENME ORTAMI

Bahar YAKUT ÖZEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7699-8741
- ❖ Mail: yakutbah@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aktepe, V. (2005). Eğitimde bireyi tanımının önemi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2), 15-24.
- Amasuomo, T. T., & Amasuomo, J. O. (2016). Perceived thermal discomfort and stress behaviours affecting students' learning in lecture theatres in the humid tropics. Buildings, 6(2), 18.
- Andersen, I. G., & Andersen, S. C. (2017). Student-centered instruction and academic achievement: Linking mechanisms of educational inequality to schools' instructional strategy. British Journal of Sociology of Education, 38(4), 533-550.
- Asoodeh, M. H., Asoodeh, M. B., & Zarepour, M. (2012). The impact of student-centered learning on academic achievement and social skills. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 46, 560-564.
- Aydoğan, İ. (2012). Okul Binalarının Özellikleri Ve Öğrenciler Üzerine Etkileri. Milli Eğitim Dergisi, 42(193), 29-43.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. Psychological review, 84(2), 191.
- Brackett, M. A., & Rivers, S. E. (2014). Transformative social and emotional learning: Integrating educational and SEL/character education. In Handbook of social and emotional learning (pp. 315-327). Guilford Press.
- Brophy, J. (1986). Teacher influences on student achievement. American psychologist, 41(10), 1069.
- Bear, G. G. (2020). Improving school climate: Practical strategies to reduce behavior problems and promote social and emotional learning. Routledge.
- Choudhury, N., & Kumar, J. (2023, July). Investigation of Chromatic Perception of School Children During HCI in Computer-Supported Collaborative Learning. In International Conference on Human-Computer Interaction (pp. 225-230). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Çelikten, M. (2022). Sınıf Yönetimi. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Darling-Hammond, L., & Cook-Harvey, C. M. (2018). Educating the Whole Child: Improving School Climate to Support Student Success. Learning Policy Institute.
- D'Haem, J., & Griswold, P. (2017). Teacher educators' and student teachers' beliefs about preparation for working with families including those

from diverse socioeconomic and cultural backgrounds. *Education and Urban Society*, 49(1), 81-109.

- Emmer, E. T., & Stough, L. M. (2003). Classroom management: A critical part of educational psychology, with implications for teacher education. In *Educational psychology* (pp. 103-112). Routledge.
- Emmer, E. T., & Sabornie, E. J. (2015). *Classroom Management for Elementary Teachers*. Boston, MA: Pearson.
- Felder, R. M., & Brent, R. (2005). Understanding student differences. *Journal of engineering education*, 94(1), 57-72.
- Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(23), 8410-8415.
- Ghavifekr, S. (2020). Collaborative Learning: A Key To Enhance Students' Social Interaction Skills. *Malaysian Online Journal of Educational Sciences*, 8(4), 9-21.
- Grohman, M. G., & Szmidt, K. J. (2012). Teaching for creativity: How to shape creative attitudes in teachers and in students. In *Teaching creatively and teaching creativity* (pp. 15-35). New York, NY: Springer New York.
- Hargreaves, A. (1998). The emotional practice of teaching. *Teaching and teacher education*, 14(8), 835-854.
- Harris, L. R., & Cullen, R. (2008). Learning from the student voice: The experiences of international students in New Zealand. *Teaching in Higher Education*, 13(3), 369-381.
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112.
- Hen, M., Walter, O., & Sharabi-Nov, A. (2014). Emotional abilities among teachers. *International Journal of Developmental Research*, 4(7), 1341-1347.
- Herrington, J., & Oliver, R. (2000). An instructional design framework for authentic learning environments. *Educational technology research and development*, 48(3), 23-48.
- Lindquist, J. (2004). Class affects, classroom affectations: Working through the paradoxes of strategic empathy. *College English*, 67(2), 187-209.
- Lopes, P. N., Côté, S., & Salovey, P. (2013). An ability model of emotional intelligence: Implications for assessment and training. In *Linking*

- emotional intelligence and performance at work (pp. 53-80). Psychology Press.
- Marzano, R. J., & Marzano, J. S. (2003). The key to classroom management. *Educational leadership*, 61(1), 6-13.
- Marzano, R. J., Marzano, J. S., & Pickering, D. J. (2003). *Classroom Management That Works: Research-Based Strategies for Every Teacher*. Alexandria, VA: ASCD.
- Otrar, M, Ekşi, H., & Durmuş, A. (2011). Sınıfın Fiziksel Yapısı ve Organizasyonu. (Ed. Musa Gürsel), *Sınıf Yönetimi içinde* (42-44). Konya: Eğitim Akademi.
- Özbay, Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi Kuram-Uygulama-Araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Parsons, J., & Taylor, L. (2011). Improving student engagement. *Current issues in education*, 14(1).
- Raba, A. A. A. (2017). The influence of think-pair-share (TPS) on improving students' oral communication skills in EFL classrooms. *Creative Education*, 8(1), 12-23.
- Riswanto, Heydarnejad, T., Saberi Dehkordi, E., & Parmadi, B. (2022). Learning-oriented assessment in the classroom: the contribution of self-assessment and critical thinking to EFL learners' academic engagement and self-esteem. *Language Testing in Asia*, 12(1), 60.
- Sadler, D. R. (1989). Formative assessment and the design of instructional systems. *Instructional Science*, 18(2), 119-144.
- Samani, S. A., & Samani, S. A. (2012). The impact of indoor lighting on students' learning performance in learning environments: A knowledge internalization perspective. *International Journal of Business and Social Science*, 3(24).
- Schunk, D. H. (1987). Peer models and children's behavioral change. *Review of educational research*, 57(2), 149-174.
- Sekreter, G. (2018). The classroom management strategies for the efficiency of mathematics teaching-learning process: Everything you need. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*, 5(1), 85-95.
- Smith, J., & Johnson, M. (2017). Student-Centered Learning Strategies and Their Impact on Academic Achievement. *Educational Psychology Journal*, 42(2), 123-137.

- Spahiu, I., & Spahiu, E. (2016). Teacher's Role in Classroom Management and Traditional Methods. ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 2(3), 91-100.
- Strike, K., & Soltis, J. (2004). The ethics of teaching (4th ed.). New York: Teachers College Press. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=qLmT7hfWoqWC&oi=fnd&pg=PT9&ots=heWhvwYX4S&sig=pQqLZ4dxopfx0-c_bou70u48nyU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Sürücü, A., & Ünal, A. (2018). Öğrenci motivasyonunu artıran ve azaltan öğretmen davranışlarının incelenmesi. OPUS International Journal of Society Researches, 8(14), 253-295.
- Tomlinson, C. A. (2001). How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms. ASCD.
- Trowler, P., & Trowler, V. (2010). Student engagement evidence summary. The Higher Education Academy.
- Vatansever Bayraktar, H. (2015). Sınıf yönetiminde öğrenci motivasyonu ve motivasyonu etkileyen etmenler. Turkish Studies, 10(3), 1079-1100.
- Weinstein, C. S., & Novodvorsky, I. (2018). Handbook of Classroom Management: Research, Practice, and Contemporary Issues. New York, NY: Routledge.
- Weinstein, Y., Sumeracki, M., & Caviglioli, O. (2018). Understanding how we learn: A visual guide. Routledge.

FORMASYON EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERE GÖRE İYİ VE NİTELİKLİ ÖĞRETMEN NASIL OLMALIDIR?¹

Ekrem CENGİZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü Bayburt /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7620-9543
- ❖ Mail: ekremcengiz@bayburt.edu.tr

¹ Bu çalışma 5. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

- Abide, Ö. F. (2021). Farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin nitelikli okul, nitelikli ders ve nitelikli öğretmen özelliklerine yönelik algılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (26), 463-482.
- Alpan, G., Demirkan, Ö., Erdemir, G. K., Yazçayır, N., & Saraçoğlu, G. (2019). Pedagojik formasyon eğitimi sertifika programı öncesi ve sonrası öğretmen adaylarının ideal öğretmen algıları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 204-218.
- Arıcı, B. (2021). Türkçe öğretmeni adaylarına göre ideal öğretmen (Muş Alparslan Üniversitesi örneği). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 678-690.
- Arıcı, F. (2023). Öğretmen adaylarının ideal öğretmene ve alanlarındaki ideal öğretmenin özelliklerine yönelik düşünceleri. Bayram, A. (Ed.), *Eğitimde İdeal Okul Arayışları*, (1.Baskı, s.81-107) içinde. Eğiten Kitap.
- Arslan, S. & Özpinar, İ. (2008). Öğretmen nitelikleri: İlköğretim programlarının beklentileri ve eğitim fakültelerinin kazandırdıkları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 38-63.
- Arthur, J., Kristjánsson, K., Cooke, S., Brown, E., & Carr, D. (2015). *The good teacher: Understanding virtues in practice: Research Report*. Birmingham: University of Birmingham, Jubilee Centre for Character and Virtues.
- Atabek Yiğit, E. & Balkan Kıyıcı, F. (2019). Öğretmen adaylarının öğretmen algısı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 20-39.
- Başaran, A.R. & Baysal, R. (2016). Eğitim bilimlerinde yenilikler ve nitelik arayışı İçinde “Öğretmen adaylarının ideal bir öğretmen hakkındaki görüşleri”. Pegem Yayınevi.
- Bayrak, C. (2001). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: PegemAYayımları.
- Biesta, G. (2015). How does a competent teacher become a good teacher? On judgement, wisdom and virtuosity in teaching and teacher education. In R. Heilbronn & L. Foreman Peck (Eds), *Philosophical perspectives on the future of teacher education* (pp.3-22). Oxford: Wiley Blackwell.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five traditions*. California: SAGE.
- Çalışkan, M, Nergis Işık, A, ve Saygın, Y. (2013). Öğretmen adaylarının ideal öğretmen algıları. *İlköğretim Online*, 12(2), 575-584.
- Çelikten, M., Şanal, M., & Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 207-237.
- Çetin, Ş. (2001). İdeal öğretmen üzerine bir araştırma. *Millî Eğitim Dergisi*, 149. <http://oyegm.meb.gov.tr>.
- Eryılmaz, A. ve İlaslan, H. (1999). Determining and evaluating ideal physics teacher's characteristics. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16-17, 53-60.
- Gençtürk, E., Akbaş, E., ve Kaymakçı, S. (2012). Qualifications of an ideal teacher according to social studies preservice teachers. *Educational Sciences: Theory & Practice, Supplementary Special Issue*, 12(2), 1569-1572.
- Gürbüz., F. ve Yeğen, M. (2019). Sınıf öğretmenlerine ait sınıf yönetimi yeterliklerinin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7 (9), 27-44.
- Harden, R.M., & Crosby, J.R. (2000). The good teacher is more than a lecturer the twelve roles of the teacher. *Medical Teacher*, 22(4), 334-347.
- Işıktaş, S. (2015). Öğretmen adaylarının iyi öğretmen olma ile ilgili görüşleri, *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(4), 119-131.
- İlter, İ. (2022). Öğretmen adaylarının “iyi öğretmen” hakkındaki inançları. *Başkent University Journal of Education*, 9 (1), 1-13.
- İlter, İ. (2021). Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre iyi öğretmenler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1169-1206.
- Kara, M. (2020). Pedagojik formasyon programı öğrencilerinin öğretmen ve ideal öğretmen algıları: bir metafor çalışması. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 11(21), 111-132.
- Kızıltepe, Z. (2002). İyi ve etkili öğretmen. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 27(126), 10-14.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. California: SAGE.
- Maden, S., Durukan, E. & Aslan, A. (2010). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmen niteliklerine yönelik görüşleri, *Journal of Turkish Studies*, 5(4), 1364-1378.

- Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber. S.Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özabacı, N. ve Acat, B. (2005). Öğretmen adaylarının kendi özellikleri ile ideal öğretmen özelliklerine dönük algılarının karşılaştırılması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 42, 211-236.
- Özpolat, T. E., Bağçeci, B. & Karakoç, B. (2015). Öğretmen adaylarının öğretmen niteliklerine yönelik görüşleri (Adıyaman Üniversitesi Örneği), Route Educational and Social Science Journal, 2(2), 617-629.
- Patton, M. Q. (2002). Qualitative research evaluation methods. California: SAGE.
- Sunar, L. (2020). Türkiye’de mesleki itibar: Dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. Journal of Economy Culture and Society, Supp (1), 29-59.
- Scherer, M. (2016). On being a teacher: Readings from educational leadership (el Essentials), Association for Supervision & Curriculum Development. ProQuest Ebook Central,
- Şimşek, C. & Tuzluca, C. (2015). Yetişkinlerin düşünce hayatında olumlu iz bırakan öğretmenlerin ortak kişilik ve davranış özellikleri. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4(3), 131-141.
- Şişman, M. (2005). Öğretmenliğe giriş. Ankara: Pegem Akademi Yayın.
- Taşkaya, S.M. (2012). Nitelikli bir öğretmende bulunması gereken özelliklerin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(33), 283-298.
- Telli, S., Brok, P. ve Çakıroğlu, J. (2008). Öğretmen ve öğrencilerin ideal öğretmen hakkındaki görüşleri. Eğitim ve Bilim, 33(149), 118-129.
- Turgut, Ü., Salar, R., Aksakallı, A. Ve Gürbüz, F. (2016). Bireysel farklılıkların öğretim sürecine yansımaya dair öğretmen görüşlerinin incelenmesi: Nitel bir araştırma. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(2), 431-444.
- Üstüner, M., Abdurrezzak, S. & Yıldızbaş, Y. V. (2021). Öğretmenlerin ideal öğretmen özelliklerine ilişkin görüşleri. Milli Eğitim Dergisi, 50 (229), 567-585.
- Walker, R. J. (2008). Twelve characteristics of an effective teacher: A longitudinal, qualitative, quasi-research study of in-service and pre-service teachers’ opinions. Educational Horizons, 87(1), 61-68.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ORTAÖĞRETİM BİYOLOJİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ KAZANIM VE SINAMA DURUMLARININ ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Mürşet ÇAKMAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Edebiyat Fakültesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin/TÜRKİYE
- ❖ Mail: mursetcakmak@artuklu.edu.tr

Hasan GÜRBÜZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Biyoloji Eğitimi Anabilim Dalı, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ Mail: hgurbuz@atauni.edu.tr

*Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında Atatürk Üniversitesi'nde tamamladığı lisansüstü tez çalışmasının bir bölümü kullanılarak hazırlanmıştır.

“iyi” ve “orta” düzeyde etkililiğe sahip olduğu söylenebilir. Ancak bu düzeyleri “tamamen katılıyorum” düzeyine yükseltebilmek için çalışmaların yapılması programdan elde edilecek fayda için önem arz etmektedir.

Biyoloji programın öğrencilerde üst düzey düşünme becerilerini (eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi), farklı bakış açısı geliştirme, talimatlara uyma, tasarlama ve yorumlama gibi bilgi ve becerileri sağlamada kısmen görüşe sahip olduğu tespit edilmiştir. Orta düzeye karşılık gelen bu durumun daha iyi bir noktaya taşınabilmesi için gerekli çalışmalar yapılabilir. Ayrıca öğrencilerin ders süreçlerinde daha aktif katılımları sağlanarak deneyim kazanmaları sağlanabilir.

Programın sınav durumları boyutu için öğretmenlerin hem ürüne hem de sürece dayalı ölçme değerlendirme yaptıkları görülmüştür. Ancak özellikle maddelere verilen yanıtlardan da görüleceği üzere sürece dayalı ölçme ve değerlendirme uygulamalarının daha az yapıldığı görülmüştür. Bu bağlamda hem program hem de öğretmen bazında gerekli tespitlerin yapılarak ihtiyaçları giderilebilir. Ayrıca ihtiyaç halinde öğrencilerin de bilgilendirilmesi önemlidir.

Bütün okul türlerinde BÖPGKB’de “katılıyorum” düzeyinin “tamamen katılıyorum” düzeyine yükseltmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Okul türleri açısından BÖPSDB’nin istenilen etkinlikte olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu temelde çeşitli araştırmalar yapılarak bu durumun istenilen düzeye getirilmesi sağlanabilir. Her iki boyutta da 12. sınıfta okuyan öğrencilerinin en düşük görüş puanlara sahip olmasının nedenleri araştırılabilir. Ayrıca nicel olarak yürütülen bu çalışma başka yöntem ve örneklem ile de çalışılabilir. Yapılacak yeni değerlendirme çalışmaları ile biyoloji dersi öğretim programının eksik ve aksak yönleri tespit edilerek programın uygulamadaki etkinliğinin artmasına katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Acat, M. B. ve Uzunkol, D. E. (2010). İlköğretim programlarındaki alternatif değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi,29, 337-356.
- Aluçdibi, F. ve Ekici, G. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinin biyoloji dersi motivasyon düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 197-227.

- Altunoğlu, B., D. ve Atav, E. (2005). Daha etkili bir biyoloji öğretimi için öğretmen beklentileri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 28, 19-28.
- Ayyıldız, Z. (2010). Yeni lise biyoloji öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aziz, A. (2008). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri. Ankara: Nobel.
- Bacanak, A. (2002). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen okuryazarlıkları ile fen-teknoloji-toplum dersinin uygulanışını değerlendirmeye yönelik bir çalışma. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Bayrak, B. ve Erden, M. (2007). Fen bilgisi öğretim programının değerlendirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 15(1), 137-154.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum. Ankara: Pegem Akademi.
- Cerrah, L., ve Ayas, A. (2003). Meslek liselerinde görev yapan biyoloji öğretmenlerinin karşılaştıkları problemler: biyoloji ve sağlık bilgisi öğretim programına bir bakış. Milli Eğitim Dergisi, 159.
- Chin, C. (2005). First-year pre-service teachers in taiwan—do they enter the teacher program with satisfactory scientific literacy and attitudes toward science? International Journal of Science Education. 27(13), 1549-1570.
- Çakmak, M. (2023). Ortaöğretim öğrencilerinin biyoloji dersi ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yönelik görüşleri. ASES V. International Educational Sciences Conference. Ordu, Türkiye.
- Çepni, S. ve Çil, E. (2010). Fen ve teknoloji programı: ilköğretim 1. ve 2. kademe öğretmen el kitabı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çetin, Y. ve Başbay, M. (2015). Öğretmen ve öğrenci gözüyle on ikinci sınıf biyoloji dersi öğretim programı. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38(38), 115-130.
- Çetin, S., ve Çakır, M. (2013). 2007 Biyoloji öğretim programındaki ölçme ve değerlendirme anlayışının ortaöğretim ders kitaplarına yansımalarının değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(2).104-113.
- Çoruhlu, T. Ş., Nas, S. E. ve Çepni, S. (2009). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin alternatif ölçme değerlendirme tekniklerini kullanmada karşılaştıkları problemler: Trabzon örneği. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1) 122- 141,

- Demirel, Ö. (2012a). Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2012b). Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, B. ve Ay, T. (2010). Biyolojinin toplum bilim ve teknoloji açısından önemi. (Editör: Fikriye Polat). Biyoloji de özel konular. Ankara: Pegem Akademi.
- Efe., H. A., Efe, R. ve Yücel, S. (2012). Ortaöğretim biyoloji ders kitaplarında yer alan etkinliklerin bilimsel süreç becerileri açısından analizi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(24), 1-20.
- Enginar, İ., Saka, A. ve Sesli, E. (2002). Lise 2 öğrencilerinin biyoloji derslerinde kazandıkları bilgileri güncel olaylarla ilişkilendirebilme düzeyleri. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Kitapçığı, 21.
- Erden, M. (1998). Eğitimde program değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erden, M. (1988). Grup etkililiği öğretim tekniğinin öğrenci başarısına etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3, 79 – 86.
- Ersoy, A. G. M., & Merter, F. (2012). 9. Sınıf Biyoloji Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Sivas İli Örneği). E-International Journal of Educational Research, 3(3). 1-17.
- Fer, S. (2005). 1923 yılından günümüze cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Fleischman, H. L. and Williams, L. (1996). An introduction to program evaluation for classroom teachers, development associates, Inc.1730 North Lynn Street Arlington, VA 22209-2023 (703) 276-0677). <http://teacherpathfinder.org/School/Assess/assess.html>, 11/09/2012 tarihinde alınmıştır.
- Holbrook, J., and Rannikmae, M. (2007). The nature of science education for enhancing scientific literacy. International Journal of Science Education, 29(11), 1347-1362.
- Hurd, P. D. (1997). Scientific Literacy: New Minds for a Changing World. <http://www.csun.edu/~balboa/images/480/Hurd%20%20Science%20Literacy%5B1%5D.pdf>, 06/09/12 tarihinde alınmıştır.
- İrez, İ. ve Yavuz, G. (2009). Biyoloji öğretmenlerinin yeni öğretim programlarının getirdiği değerlendirme yaklaşımları hakkındaki görüş ve uygulamaları. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 30, 137-158.

- Kabadere, T. (2010). Lise biyoloji öğretim programlarının cumhuriyetten günümüze değişimini etkileyen unsurlar ve analizleri. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kaptan, F. (1999). Fen bilgisi öğretiminin niteliği ve amaçları. (Ünite No: 2).Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları.
- Kaya, A., Balay, R. ve Göçen, A. (2012). Öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerine ilişkin bilme, uygulama ve eğitim ihtiyacı düzeyleri. International Journal of Human Sciences [Online]. (9)2, 1229-1259.
- Kaya, E., Bal, D. A. ve Sezek, F. (2002). Biyoloji eğitimini değerlendirmede kullanılan soru tipleri hakkında lise ve meslek lisesi öğrencilerinin görüşleri. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1), 55-64.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kurt, H., Kaya, B., Ateş, A. ve Kılıç, S. (2009). Biyoloji öğretmen adaylarının biyolojik okuryazarlığı, Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 27, 17 -30.
- MEB (2013). Ortaöğretim biyoloji dersi öğretim programı. Ankara.
- MEB (2018). Ortaöğretim biyoloji dersi öğretim programı. Ankara.
- MEB (2017). Ortaöğretim biyoloji dersi öğretim programı. Ankara.
- MEB (2007). Ortaöğretim 9. Sınıf Biyoloji Dersi Öğretim Programı. Ankara
- MEB. (1999). Fen liseleri yönetmeliği, Tebliğler Dergisi.
- Millar, R. (2006). Twenty first century science: insights from the design and implementation of a scientific literacy approach in school science. International Journal of Science Education, 28(13), 1499-1521.
- Norris, S. and Phillips, L. (2003). How literacy in its fundamental sense is central to scientific literacy. Science Education, 87(2), 224-240.
- Ontario Ministry of Education. (2000). The ontario curriculum, grades 9-12. program planning and assessment. <http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/secondary/progplan.html>, 06/06/2012 tarihinde alınmıştır.
- Özçelik, D. A. (2010). Eğitim programları ve öğretim (genel öğretim yöntemi). (2. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk-Akar., E. (2005). Lise biyoloji dersi öğretim programının uygulanmasında okul düzeyinde görülen farklılıklar. Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 4(7), 51-67.
- Sanders, J, R. and Nafziger, N. (1976). A Basis for Determining the Adequacy of Evaluation Designs, Alaska Department of Education to the North west Regional Educational Laboratory. 09/02/2012 tarihinde alınmıştır.
- Sevgili, S. (2010). 9. sınıf biyoloji dersi bilim-teknoloji-toplum-çevre-(BTTÇ)-kazanımlarının öğrencilerde oluşum düzeylerinin

- belirlenmesi. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, S. (2018). Türkiye’de ortaöğretimde biyoloji öğretiminde yapılan ders içerikleri çalışmalarının değerlendirilmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(69), 128-144.
- Tekin, H. (1996). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınları.
- Uyangör, N. (2008). İlköğretim 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının değerlendirilmesi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(20), 68-95.
- Uşun, S. (2012). Eğitimde program değerlendirme süreçler yaklaşımlar ve modeller. Ankara: Anı Yayıncılık
- Varış, F. (1996). Eğitimde program geliştirme. Kuram ve teknikler. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Wolf, P., Hill, A. and Evers, F. (2006). Handbook for curriculum assessment. University of Guelph, Guelph, Ontario, Canada.
- Yel, M. ve Yiğitel, S. (2019). Ortaöğretim biyoloji dersi öğretiminde uygulanan yansıtıcı düşünmeyi geliştirme etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarı ve tutumları üzerindeki etkisi. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39(3), 1289-1317.
- Yeşilyurt, S. ve Gül, Ş. (2008). Ortaöğretimde daha etkili bir biyoloji öğretimi için öğretmen ve öğrenci beklentileri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 16(1), 145-162.
- Yetkin, Y. (1998). Biyoloji eğitimi ile sağlanan davranış değişikliklerinin insanın yücelişi ve dünya barışına katkısı. Turkish Journal of Biology, 22, 347-367.
- Yılmaz, M., Çimen, O., Karakaya, F., ve Adıgüzel, M. (2018). Biyoloji öğretmen adaylarının ortaöğretim biyoloji dersi ünite/konularına yönelik öz-yeterlik algılarının incelenmesi. İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi, 3(2), 145-154.
- YÖK/Dünya Bankası. (1997). Milli eğitimi geliştirme projesi, hizmet öncesi öğretmen eğitimi. Biyoloji Öğretimi. Ankara.
- Yurdakul, D. (2010). Etkili biyoloji öğretimi için öğrenci ve öğretmen görüş ve beklentileri. Yayınlanmış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, S. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları ve sorunları. Milli Eğitim Dergisi, 159.

GÖRSEL MATERYAL KULLANIMININ ÖĞRENCİLERİN UZAY TEKNOLOJİLERİNE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ

Hatice BELGE CAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Burdur/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2329-3419
- ❖ Mail: hbelgecan@mehmetakif.edu.tr

Hümevra CEYLAN SOYLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Burdur/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-3515-2154
- ❖ Mail: hc17fen@gmail.com

fen bilgisi öğretmenlerine derslerine SBK'ı entegre etme noktasında çeşitli görsel materyaller kullanmaları önerilebilir. Eğitim araştırmacılarına da fen bilimleri derslerinde öğretmenlerin kullanabileceği görsel materyallerin çeşidini artırmaları ve bu materyallere ulaşımı mümkün kılmaları önerilebilir. Gelecek araştırmalarda farklı SBK için görsel materyal kullanımının etkililiğinin incelenmesi ve uzay kirliliği özelinde bir tutum ölçeği geliştirmeleri önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Bolat, A. & Değirmenci, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin zihin haritalarının belirlenmesi: “Dünya ve Evren” öğrenme alanı. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 14(1), 84-105.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çarpaz, G. (2019) Öğretmen adaylarının genetik konusundaki kavramsal anlamalarına görsel materyallerin etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Düzgün, B. (2000). Fizik konularının kavratılmasında görsel öğretim materyallerinin önemi. Milli Eğitim Dergisi, 148(4), 1-7.
- Eastwood, J. L., Sadler, T. D., Zeidler, D. L., Lewis, A., Amiri, L., & Applebaum, S. (2012). Contextualizing nature of science instruction in socioscientific issues. *International Journal of Science Education*, 34(15), 2289-2315.
- Gülen, S. & Demirkuş, N. (2014). “Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmececi” ünitesinde görsel materyalin öğrenci başarısına etkisi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(1), 1-19.
- Kalkan, K., & Yener, D. (2022). Astronomi öğretiminde materyal ve model destekli etkinliklerin öğrenci başarısı ve tutuma etkisi. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 10(2), 406-441.
- Kırıkkaya, E. B., & Şentürk, M. (2018). Güneş sistemi ve ötesi ünitesinde artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanılmasının öğrenci akademik başarısına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 181-189.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7. ve 8. Sınıflar). Ankara.
- Metin, M., & Bozdoğan, A. E. (2020). Fen bilimleri dersi kapsamında planetaryuma düzenlenen bir gezinin 7. sınıf öğrencilerinin akademik

- başarı, ilgi ve motivasyonuna etkisi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 240-260.
- Oberg, A. (1984). *Trashing the Orbital Frontier*. *Science Digest*, 41-44.
- Özdemir, K. (2014). Ortaöğretim tarih derslerinde kullanılan görsel materyallerin öğrenci akademik başarı ve tutumuna etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkalp, E. (1992). Teknoloji ve çevre. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 381-417.
- Rundgren, S. N. C., & Rundgren, C. J. (2010). SEE-SEP: From a separate to a holistic view of socioscientific issues. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 11(1), 1-24.
- Sadıkoğlu, M., Temel Mumcu, M. & Hastürk, G. (2022). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin dünya ve evren öğrenme alanına ait kavramlarla ilgili metaforik algılarının belirlenmesi. *Anadolu Öğretmen Dergisi*, 6(2) , 278-293.
- Sadler, T.D. (2004). Informal reasoning regarding socioscientific issues: A critical review of research. *Journal of Research in Science Teaching*, 41(5), 513-536.
- Sadler, T. D., & Zeidler, D. L. (2005). Patterns of informal reasoning in the context of socioscientific decision making. *Journal of Research in Science Teaching*, 42(1), 112-138.
- Sadler, T. D., Barab, S. A., & Scott, B. (2007). What do students gain by engaging in socioscientific inquiry?. *Research in Science Education*, 37, 371-391.
- Sadler, T., Friedrichsen, P. ve Foulk, J. (2017). Socio-scientific issue based education for three dimensional learning: Derivation of instructional model. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 5(2), 75-87.
- Sağlam, H. İ. (2016). Öğretmen adaylarının nükleer enerji kullanımına yönelik informal muhakemeleri üzerine karma yöntem araştırması. *Yüksek Lisans Tezi*, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Saraç, H. (2017). Temel eğitim düzeyindeki öğrencilerin dünya ve evren konularına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 25-40.
- Sunay, Ç., ve Aslan, Z. (2000). Uzay kirliliği. *Tübitak Bilim Teknik Dergisi*, 388, 20-24.

- Şahin, R. & Akbaba, U. (2018). Bilgisayar destekli öğretimin “Güneş Sistemi ve Ötesi, Uzay Bilmecesi” ünitesindeki öğrenci başarısına ve derse karşı öğrenci tutumuna etkisi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 10-24.
- Şekercioğlu, A. G. Ç., & Akkuş, G. Y. (2019). Drama yönteminin 7. sınıf öğrencilerinin güneş sistemi ve ötesi: uzay bilmecesi ünitesindeki başarılarına etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 125-146.
- Şensoy, Ö. & Yıldırım, H. İ. (2016). 8. sınıf fen ve teknoloji dersinde üç boyutlu görsel materyal kullanımının başarıya ve tutuma etkisinin araştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14(1), 85-102.
- Şimşek, F. (2019). FeTeMM etkinliklerinin öğrencilerin fen tutum, ilgi, bilimsel süreç becerileri üzerine etkisi ve öğrenci görüşleri. *Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10(3), 654-679.
- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th Ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Tezer, A. Y. (2022). Ortaokul öğrencilerinin astronomi kavramlarına ilişkin kavram yanılgıları ve astronomiye karşı tutumları. *Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Topal, S. (2022). Uzay Çöplerini Nasıl Temizleyebiliriz? <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/uzay-coplerininasiltemizleyebiliriz>. 12.05.2022
- Tübitak Uzay (2023, 17 Nisan), İMECE Uzaya Başarıyla Fırlatıldı <https://uzay.tubitak.gov.tr/tr/haber/imece-uzaya-basariyla-firlatildi>. 06.05.2023 tarihinde alındı.
- Türk, C. (2015). *Modellerle Astronomi Öğretiminin Etkililiği*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Yıldırım, S. ve Şahin, T.Y. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2014). 7. sınıf temel astronomi kavramlarının etkin öğretimine yönelik bir eylem araştırması. *Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.*

TASARIM EĞİTİMİNDE ÜÇ BOYUTLU YAZICI KULLANIMI: AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Sevinç ALKAN KORKMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Toros Üniversitesi, GSTM Fakültesi, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9417-3089
- ❖ Mail: sevinc.alkan@toros.edu.tr

Büşra KURT

- ❖ Kurum Bilgisi: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3374-3658
- ❖ Mail: kurtbusra1991@gmail.com

kapsamında görüşüne başvurulmuş katılımcıların çoğunluğu üç boyutlu yazıcıları mevcut geleneksel üretim araçlarının yerini alabilecek yeni bir araç olarak tanımlamaktadır. Akademisyenlerin dijital üretim teknolojileri ile ilişkisi, kurumların ve eğitim süreçlerinin bu yeni üretim biçimi ile ilişkisinin şekillenişinde belirleyici niteliktedir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu çalışma, İstanbul Rumeli Üniversitesi tarafından desteklenen “Türkiye’deki Üniversitelerin Tasarım Bölümlerinde Üç Boyutlu Teknoloji Kullanımı ile İlgili Bilgi ve Deneyim Seviyesinin Tespiti ve Geliştirilmesine Yönelik Çalışma” başlıklı ve BAP2020001 nolu Bilimsel Araştırma Projesi’nin bulgularına dayanmaktadır (2020-2021).

KAYNAKLAR

- Aldırmaz, Y. (2020). Türkiye’de akademi de cinsiyet eşit(siz)liği raporu: 2020. Erişim Tarihi Ağustos 30 2022, https://www.researchgate.net/publication/342511353_Turkiye'de_Akademide_Cinsiyet_Esitsizligi_Raporu_2020_Gender_Inequality_Report_at_the_Academy_in_Turkey_2020.
- Alkan Korkmaz, S. (2017). Mimaride özgün kopya: Güncel mimarlık bağlamında kopya olgusunun tartışılması [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Alkan Korkmaz, S. ve Özcan Uslu, N. (2020). Atıktan [Mekan] Üretmek. In: E. Gönlüğü, A. E. Kurtgözü (Eds.), İyi tasarım ‘döngü’, (pp.210-213). İzmir Büyükşehir Belediyesi. https://www.izmeda.org/?page_id=341
- Carpo, M. (2013). The art of drawing. *Archit Design*, 83: 128-133. <https://doi.org/10.1002/ad.1646>
- Celani, G. (2012). Digital Fabrication Laboratories: Pedagogy and Impacts on Architectural Education. In: K. Williams (eds) *Digital Fabrication. Nexus Network Journal*. https://doi.org/10.1007/978-3-0348-0582-7_6
- Delikanlı, B., Yalçınkaya, S. (2020). Türkiye’deki mimarlık öğrencilerinin; dijital fabrikasyon teknolojilerine yaklaşımı ve güncel yönelimleri. In: S. Vural, S. Durmuş Öztürk (Eds.), XIV. Mimarlıkta sayısal tasarım ulusal sempozyumu, MSTAS 2020 (pp.65-73). Karadeniz Teknik Üniversitesi.

- Gür Karabulut, B. Y. (2019). Mimarlık eğitiminde üç boyutlu yazıcılar: Türkiye durum değerlendirmesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Güzelci, O. Z. (2015). Tasarım eğitimine ve araştırmalarına etkileri bağlamında dijital fabrikasyon laboratuvarları. In: A. S. Melikoğlu Eke, D. Adıgüzel Özbek, H. Güzelci & T. O. Ekmekci (Eds.), İÇMEK: İç mimarlık eğitimi 3. ulusal kongresi (pp. 355–363). İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Hadjri, K. (2006). Bridging the gap between physical and digital models in architectural design studios. *International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, 34(5), W10 (pp.67-80).
- Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. London: Hodder&Stoughton Press.
- Özeren, Ö., Özeren, E. B., Top, S. M., Qurraie, B. S. (2023). Learning-by-Doing using 3D printers: Digital fabrication studio experience in architectural education, *Journal of Engineering Research*, (article in press). <https://doi.org/10.1016/j.jer.2023.100135>
- Şenyapılı, B. (2015). Bilgisayarların mimarlığa etkileri üzerine tartışmaların tarihçesi: Filmler üzerinden bir okuma ile giriş. *Dosya*, 35 (1-6).
- Tepavčević, B. (2017). Design thinking models for architectural education. *The Journal of Public Space*, 2(3) (pp. 67–72). <https://doi.org/10.5204/jps.v2i3.115>
- URL-1. YÖKATLAS (2022). Erişim Tarihi Temmuz 28 2023, <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>
- URL-2. YÖK Tez Merkezi. Erişim Tarihi Eylül 3 2023, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI İÇİN BİLİMSEL ÜRETKENLİK İZLEME ARAÇLARI: BİBLİYOMETRİK ANALİZ ARAÇLARI

Muhammet DAMAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3985-3073
- ❖ Mail: muhammet.damar@deu.edu.tr

Olgun ÇİÇEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Yükseköğretim Kalite Kurulu, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7424-7183
- ❖ Mail: olgun.cicek@yahoo.com

popüler araç ve yöntemler biliyometrik veri tabanları sayesinde bibliyometrik yöntemler ve bibliyometrik araçlardır. Kurumlar kimi zaman kendi kurum personellerinin kendi kurdukları veya dışarıdan satın aldıkları yazılım sistemlerine bilimsel üretkenlik verilerini girebilir ve kurumlar da bu girilen bilimsel verilere göre analiz yapmak isteyebilmektedir. Fakat burada en kritik nokta kişiden bağımsız verilerin girilebilmesidir. Aynı zamanda kurumsal sistemlere girilen verilerde küresel eğilimleri gözlemlemek, kurumları kıyaslamak, kendine yakın ve uzak rakipleri gözlemlemek, kurumun öne çıkan uzmanlık alanlarını ortaya koyabilmek güç olabilmekte, bilimsel üretkenliği izlemek içinden çıkılamayan bir durum haline gelebilmektedir. Dolayısı ile küresel rekabet ortamı içinde her zaman bilimsel üretkenliğin izlenebilmesi için yukarıda bahsedilen veri kaynaklarına ve bu veri kaynaklarından beslenen programlara ihtiyaç olmaktadır. Bu yazılımlar sayesinde de küresel rekabet ortamında yükseköğretim kurumları birbirleri ile daha rahat kıyaslanabilmekte ve yükseköğretim kurumlarında politika yapımcıları ve kural koyucuları bu kaynaklardan beslenerek ya bu kaynaklar tarafından sunulan verinin analizi ile kurumlarının bilimsel üretkenliğini izleyebilmekte ve kurumsal strateji ve kurum politikalarını yürütebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Batagelj, V., & Mrvar, A. (2001). Pajek—analysis and visualization of large networks. In *International Symposium on Graph Drawing* (pp. 477-478). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Bhering, L. L. (2017). Rbio: A tool for biometric and statistical analysis using the R platform. *Crop Breeding and Applied Biotechnology*, 17, 187-190.
- Bilik, O., Damar, H. T., Ozdagoglu, G., Ozdagoglu, A., & Damar, M. (2020). Identifying trends, patterns, and collaborations in nursing career research: A bibliometric snapshot (1980–2017). *Collegian*, 27(1), 40-48.
- Biometria, (2023). Biometrics Laboratory Department of General Biology . Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://biometria.ufv.br/en/>
- Chen, C. (2006). CiteSpace II: Detecting and visualizing emerging trends and transient patterns in scientific literature. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 57(3), 359-377.
- Chen, C. (2014). *The citespace manual*. College of Computing and Informatics, 1(1), 1-84.
- Choudhri, A. F., Siddiqui, A., Khan, N. R., & Cohen, H. L. (2015). Understanding bibliometric parameters and analysis. *Radiographics*, 35(3), 736-746.

- CiteSpace, (2023). Visualizing Patterns and Trends in Scientific Literature. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <http://cluster.cis.drexel.edu/~cchen/citespace/>
- CitNetExplorer, (2023). CitNetexplorer, Analyzing Citation Pattern in Scientific Literature. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://www.citnetexplorer.nl/>
- Clarivate, (2023). Clarivate, InCites Benchmarking & Analytics: About InCites Data. Erişim Tarihi: 26/09/2023.
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). An approach for detecting, quantifying, and visualizing the evolution of a research field: A practical application to the Fuzzy Sets Theory field. *Journal of informetrics*, 5(1), 146-166.
- Damar, H. T., Bilik, O., Ozdagoglu, G., Ozdagoglu, A., & Damar, M. (2018). Scientometric overview of nursing research on pain management. *Revista latino-americana de enfermagem*, 26.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Saso, L. (2022). Designing a business intelligence-based monitoring platform for evaluating research collaborations within university networks: the case of UNICA - the Network of Universities from the Capitals of Europe. *Information Research*, 27(4), paper 945.
- de Souza, M. D. C. B., Taitson, P. F., & Oliveira, J. B. A. (2019). The SCImago Journal & Country Rank and the JBRA. *JBRA Assisted Reproduction*, 23(1), 1-1.
- Donthu, N., Kumar, S., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). Research constituents, intellectual structure, and collaboration patterns in *Journal of International Marketing*: An analytical retrospective. *Journal of International Marketing*, 29(2), 1-25.
- Elsevier, (2023a). Empower institutional research and scholarship. Scopus for Higher Education. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://beta.elsevier.com/products/scopus/higher-education?trial=true>
- Elsevier, (2023b). what SciVal can do for you. Erişim Tarihi: 05/09/2023. <https://www.elsevier.com/solutions/scival/features>
- Embassy, (2023). SCImago Journal Rankings. Erişim Tarihi: 05/09/2023. https://embassy.science/wiki/Theme:2bd4185f-bef6-4897-876c-4a1e1cc74521#cite_note-1
- EUI, (2023). EUI Library Web of Science. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/WebofScience>
- FIU, (2023). Florida International University. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://research.fiu.edu/cyberinfrastructure/applications/incites/>
- Gephi, (2023). The Open Graph Viz Platform. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://gephi.org/>

- Henderson, M., Shurville, S., & Fernstrom, K. (2009). The quantitative crunch: The impact of bibliometric research quality assessment exercises on academic development at small conferences. *Campus-Wide Information Systems*, 26(3), 149-167.
- Marginson, S. (2022). Global science and national comparisons: beyond bibliometrics and scientometrics. *Comparative Education*, 58(2), 125-146.
- Markscheffel, B., & Schröter, F. (2021). Comparison of two science mapping tools based on software technical evaluation and bibliometric case studies. *COLLNET Journal of Scientometrics and Information Management*, 15(2), 365-396.
- Moral-Muñoz, J. A., Herrera-Viedma, E., Santisteban-Espejo, A., & Cobo, M. J. (2020). Software tools for conducting bibliometric analysis in science: An up-to-date review. *Profesional de la Información*, 29(1), 1-20.
- Mrvar, A., & Batagelj, V. (2016). Analysis and visualization of large networks with program package Pajek. *Complex Adaptive Systems Modeling*, 4, 1-8.
- Schmidt, J. (2007). Knowledge politics of interdisciplinarity. Specifying the type of interdisciplinarity in the NSF's NBIC scenario. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 20(4), 313-328.
- Sci2 Team, (2023). Science of Science (Sci2) Tool. Indiana University and SciTech Strategies, A tool for Science of Science Research & Practice. Erişim Tarihi: 15/09/2023. <https://sci2.cns.iu.edu>.
- Sci2, (2023). Science of Science Tool (Sci2). Wikipedia. Erişim Tarihi:15/09/2023.[https://en.wikipedia.org/wiki/Science_of_Science_Tool_\(Sci2\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Science_of_Science_Tool_(Sci2))
- SciMAT, (2023). Science Mappin Analysis Tool. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://sci2s.ugr.es/scimat/>
- Publ, (2023). Quartiles In Scimago and Scopus Differ. What Is The Reason? Erişim Tarihi: 05/09/2023. <https://publ.kz/en/blog/kvartili-v-scimago-i-scopus-otlichayutsya-v-chem-prichina>
- Stehr, N. (2005). *Knowledge politics: governing the consequences of science and technology*. Routledge.
- University of Galway, (2023). Scopus & SciVal Overview. Erişim Tarihi: 05/09/2023.
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2014). Visualizing bibliometric networks. In *Measuring scholarly impact: Methods and practice* (pp. 285-320). Cham: Springer International Publishing.
- VOSviewer, (2023). VOSviewer, Visualizing scientific landscapes. Erişim Tarihi: 10/09/2023. <https://www.vosviewer.com/>

EDUCATION & SCIENCE
2023
-III-

Editors

Asst. Prof. Dr. Gliz KAYMAKI

Prof. Dr. Şendil CAN

EDUCATION & SCIENCE 2023-III

Editors

Asst. Prof. Dr. Güliz KAYMAKÇI
Prof. Dr. Şendil CAN

ORCID (0000-0002-3428-5214)
ORCID (0000-0001-9313-7273)

ISBN: 978-625-6600-32-4

E-ISBN: 978-625-6600-33-1

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202346>

First Edition: October 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

EDUCATION & SCIENCE 2023-III
KAYMAKÇI, Güliz & CAN, Şendil
First Edition , 294 s., 160 x 235 mm.
Type : Original Scientific Book
Keywords:

1. Education 2. Research 3. Science 4. Teaching 5. Teacher

Design	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Cover Design	Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Certificate No	49168
Printing Certificate No	49168
Efe Akademik Publishing	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com
Efe Akademik Publishing Printing Adress:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

CONTENTS

DETERMINATION OF SCHOOL COUNSELLORS' KNOWLEDGE, PERCEPTION, AND LEVEL OF PARTICIPATION IN ACTIVITIES REGARDING GIFTED STUDENTS7

Güliz KAYMAKCI

WHAT HAS THE COVID-19 PANDEMIC CHANGED IN ADOLESCENT FRIENDSHIPS? 33

Nilgün ÖZTÜRK, Ezgi SUMBAS

COHESIVENESS IN ACADEMIC DISCOURSE: THE ISSUE OF LEXICAL BUNDLES 59

Serpil UÇAR, İlknur KEÇİK

READING PROBLEMS OF STUDENTS WITH LEARNING DISABILITIES IN ELEMENTARY GRADES..... 71

Neslihan ÜNLÜOL ÜNAL, Brian R. BARBER, Andrew L. WILEY

AUGMENTED REALITY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION: A SYSTEMATIC REVIEW 85

Fulya EZMECİ, Nurbanu PARPUCU

FOSTERING CREATIVE THINKING IN PRESCHOOL EDUCATION: THE ROLE OF PROJECT STUDIES115

Hale KOÇER, Z.Fulya TEMEL

TECHNOLOGY INTEGRATED FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN EARLY CHILDHOOD: INVESTIGATING THE EFFECTS OF FOREIGN LANGUAGE APPLICATIONS ON CHILDREN'S ENGLISH LEARNING137

Özge ÖZEL

A REVIEW OF STUDIES ON DIGITAL GAME-BASED ENGLISH VOCABULARY LEARNING.....157

Hatice OKYAR

INDIVIDUAL VS. COLLECTIVE FEEDBACK ON STUDENTS' WRITING PERFORMANCES IN ONLINE EDUCATION185

Necmettin KÜRTÜL

**TECHNOLOGICAL PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE
COMPETENCIES OF SECONDARY SCHOOL MATHEMATICS
TEACHERS AFTER DISTANCE EDUCATION.....199**

Özge DALGAKIRAN, Zeynep ÇAKMAK GÜREL

**DISCLOSING THE LONGITUDINAL DEVELOPMENT OF
INTERACTIONS AMONG PERSONAL PEDAGOGICAL CONTENT
KNOWLEDGE COMPONENTS217**

Yezdan BOZ, Hatice BELGE CAN

**THE EFFECT OF CRITICAL THINKING SKILLS EDUCATION ON
TEACHERS' AND STUDENTS' CRITICAL THINKING SKILLS ...241**

Zehra Sedef KORKMAZ, Adnan KÜÇÜKOĞLU

**INVESTIGATION OF TEACHERS' TOXIC LEADERSHIP
PERCEPTIONS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES265**

Metin KIRBAÇ

**MANAGING DIVERSITY: INCLUSIVE SCHOOL LEADERSHIP AND
EMPHATIC COMMUNICATION.....281**

Oğuzhan BOZOĞLU

DETERMINATION OF SCHOOL COUNSELLORS' KNOWLEDGE, PERCEPTION, AND LEVEL OF PARTICIPATION IN ACTIVITIES REGARDING GIFTED STUDENTS¹

Güliz KAYMAKCI

- ❖ Affiliation: Special Education Department, Education Faculty, Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3428-5214
- ❖ Mail: gulizkaymakci@gmail.com

¹ A part of this study was presented as an oral presentation at the 12th National Special Education Student Congress held at Tokat Gaziosmanpaşa University on 24-27 November 2022.

them. As the number of students per guidance teacher/counselor decreases in schools, a more favorable environment will be created for guidance teachers/counselors to be more interested in these students. However, it can be said that this alone will not positively affect the participation of guidance teachers/counselors in activities related to gifted students. In order to support this, it can be thought that it would be beneficial to develop and carry out programs related to gifted students in schools. Studies on the development of family counseling skills of guidance teachers/counselors can be recommended as they will positively affect family participation in the education of gifted students. Although the level of knowledge and perception of the guidance teachers/counselors on the subject is high primarily, processes can be planned to make professional development programs accessible in order to keep their awareness of the subject alive. It can be suggested to investigate why guidance teachers/counselors do not lead the processes related to gifted students and to reconsider their roles in educational institutions in light of the results obtained.

REFERENCES

- Adderholdt, E. M. (1989). Perfectionism and underachievement, *Gifted Child Today*, (12)1, 19.
- Altun, F. and Yazıcı, H. (2021). Adaptation of the scales of the knowledge, perception, and activity participation level of guidance teachers regarding gifted students to Turkish culture. *Trakya Journal of Education*, 11(1), 215-235.
- Altun, F. (2015). Psychological counseling and guidance needs of gifted students, their counseling experiences, and the efficacy levels of guidance teachers for gifted students. Unpublished Doctoral Dissertation, Karadeniz Technical University, Trabzon.
- Aydın, S. and Şentürk, Ş. (2020). Preschool teachers' perceptions of gifted children. *Turkish Journal of Social Studies*, 24(2), 413-431.
- Aşkar, P. and Umay, A. (2001). Computer self-efficacy perception of pre-service primary school mathematics teachers. *Journal of Hacettepe University Faculty of Education*, 21, 1-8.
- Bell, L. A. (1989). Something's wrong here, and it's not me: Challenging the dilemmas that block girls' success. *Journal for the Education of the Gifted*, 12(2), 118–130. Retrieved from ERIC database (E J 388872).
- Can, A. (2014). *Quantitative Data Analysis in Scientific Research Process with SPSS*. Ankara: Pegem Akademi.

- Carlson, N. (2004). School counselors' knowledge, perceptions, and involvement concerning gifted and talented students. Doctoral dissertation. University of Maryland, College Park.
- Sigman, R. (2006). The gifted child: A conceptual inquiry. *Oxford Review of Education*, 32(2), 197–212.
- Davis, G. A. & Rimm, S. B. (2004). *Education of The Gifted And Talented* (5th Ed.). Boston, MA: Pearson Education Press.
- Demir, F. E. and Tunç, E. (2022). Pre-service guidance teachers' attitudes towards giftedness and education of gifted students and their self-efficacy perceptions about the education of gifted students. *International Social Sciences Studies Journal*, 8(100), 2246-2259.
- Edins, C. A. (2010). Self-efficacy and self-esteem in gifted and non-gifted students in the elementary school system. Doctoral dissertation, Capella University, Minneapolis, ABD.
- Goleman, D. (1980). Little geniuses and how they grow, *Psychology Today*, 30-43.
- Gökden-Kaya, N. (2019). Determination of attitudes and opinions of classroom teachers about education of gifted students. *Education and Science*, 44(199).
- Güçyeter, Ş. (2018). Pre-service guidance teachers' awareness of gifted students' education, social emotional characteristics and guidance needs. *Journal of National Education*, 47(1), 225-246.
- Karasar, N. (2006). *Scientific Research Method*. Ankara: Nobel Publishing.
- Kepçeoğlu, M. (2004). *Guidance and Counselling*. İstanbul: Alkım Publishing.
- Mavi, H. (2017). Determining the opinions and training needs of counsellors for gifted students. Unpublished Master's Thesis, Near East University, Lefkosia.
- MoNE. (2017). *Guidance Services Regulation*. Ankara.
- MoNE. (2018). *Special Education Services Regulation*. Ankara.
- MoNE. (2020). *Regulation on Guidance and Counselling*. Ankara.
- Merriman, L. (2012). Developing academic self-efficacy: strategies to support gifted elementary school students. Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Science in Education School of Education and Counseling Psychology, Dominican University of California, San Rafael, CA.
- Metin, N. (1999). *Gifted Students*. Ankara: Özaşama.

- Milgram, N. A. (1991). Procrastination. In R. Dulbecco (Ed.), *Encyclopedia of human biology*, New York: Academic Press.
- Oğurlu, Ü. and Yaman, Y. (2013). Guidance needs of parents for their gifted and talented children. *Turkish Journal of Giftedness and Education*, 3(2), 81-94.
- General Directorate of Special Education and Guidance Services [GDSEGS] (2022). Children with special needs. Retrieved from <http://orgm.meb.gov.tr>.
- Pajares, F. (2002). Overview on social cognitive theory and self-efficacy. Retrieved from [http:// www.uky.edu/~eushe2/Pajares/eff.html](http://www.uky.edu/~eushe2/Pajares/eff.html).
- Perleth, C. & Heller, K. A. (1994). The Munich Longitudinal Study of Giftedness. In R. F. Subotnik & K. K. Arnold (Eds.), *Beyond Terman: Contemporary longitudinal studies of giftedness and talent*. Norwood, NJ: Ablex.
- Sak, U. (2013). *Gifted People*. Ankara: Vize.
- Senemoğlu, N. (2005). *Development Learning and Teaching*. Ankara: Gazi Publishing.
- Şenol, F. B. (2012). Comparison of the self-efficacy beliefs of pre-service and pre-school teachers about teaching profession. Master's Thesis, Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar.
- Uygun, A. (2021). Examination of teachers' knowledge and perceptions about the concept of giftedness and the characteristics of gifted students. Master's Thesis, Necmettin Erbakan University, Konya.
- Ünlü-Baştuğ, N. (2019). Guidance services in the career development of gifted students in the context of school social work (Case of Yalova). Master's Thesis, Yalova University, Yalova.
- Yüksel, K., Diken H. İ., Aksoy V. and Karaaslan O. (2012). Self-Efficacy Perceptions of Pre-Service Guidance Teachers on Psychological Counselling and Guidance in Special Education. *Pamukkale University Education Faculty Journal*, 31(1), 137-148.

WHAT HAS THE COVID-19 PANDEMIC CHANGED IN ADOLESCENT FRIENDSHIPS?

Nilgün ÖZTÜRK

- ❖ Affiliation: İnönü University, Faculty of Education Science, Malatya/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2593-9076
- ❖ Mail: nilgun.ozturk@inonu.edu.tr

Ezgi SUMBAS

- ❖ Affiliation: İnönü University, Faculty of Education Science, Malatya/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5450-6400
- ❖ Mail: ezgi.sumbas@inonu.edu.tr

replace face-to-face communication, but can help alleviate loneliness (Ellis et al., 2020; Kahu et al., 2013). Therefore, communication with other official institutions established through official channels or by planning activities, especially in the organization of virtual social activities for their students, will help educational institutions deal with the loneliness and social isolation experienced by their students. Adolescents may require support on how to deal with such situations despite the possibility of experiencing negative situations such as being excluded, social aggression, and cyberbullying among friends in social media chats. School counselors can offer online therapy support during the pandemic period for the students who experience these problems. Adolescents' friendships were negatively impacted by the COVID-19 process in some ways, but they also gained an appreciation for the value of friendships in this process. We think that school counselors can benefit from the information gathered in this study when providing counseling services (for teachers) and family education workshops. Additionally, it is thought that additional research on assisting teenagers in present and upcoming quarantine/pandemic circumstances will add to the body of literature.

REFERENCES

- Adams, R. G., & Blieszner, R. (1994). An integrative conceptual framework for friendship research. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11(2), 163-184.
- Alvis, L. M., Douglas, L., Shook, N. J. & Oosterhoff, B. (2020). Associations between adolescents' prosocial experiences and mental health during the covid-19 pandemic. 1-25.
- Amichai-Hamburger, Y., Kingsbury, M., & Schneider, B. H. (2013). Friendship: An old concept with a new meaning?. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 33-39.
- Argyle, M., & Lu, L. (1990). The happiness of extraverts. *Personality and Individual Differences*, 11(10), 1011-1017.
- Ayers, J., Beltran, D. G., Van Horn, A., Cronk, L., Todd, P. M., & Aktipis, A. (2021). The changing landscape of friendship in the pandemic: Males, younger people, and less educated people experience more negative effects of the pandemic on their friendships.
- Bäuerle, A., Teufel, M., Musche, V., Weismüller, B., Kohler, H., Hetkamp, M., ... & Skoda, E. M. (2020). Increased generalized anxiety, depression and distress during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study in Germany. *Journal of Public Health*, 42(4), 672-678.
- Bauminger, N., Finzi-Dottan, R., Chason, S., & Har-Even, D. (2008). Intimacy in adolescent friendship: The roles of attachment, coherence, and self-disclosure. *Journal of Social and Personal*

Relationships, 25(3), 409-428.

- Berndt, T. J., Hawkins, J. A., & Hoyle, S. G. (1986). Changes in friendship during a school year: Effects on children's and adolescents' impressions of friendship and sharing with friends. *Child Development*, 57, 1284-1297.
- Berndt, T. J. & Perry, T. B. (1990). Distinctive feature and effects of early adolescent Friendships. In R. Montemayor., G. R. Adams., & T. P. Gullotta (Ed.), *From Childhood to Adolescence: A Transitional Period?* (pp.269-287). Newbury Park: Sage Publications.
- Bianchi, E. C., & Vohs, K. D. (2016). Social class and social worlds: Income predicts the frequency and nature of social contact. *Social Psychological and Personality Science*, 7(5), 479-486.
- Blakemore, S. J. (2019). Adolescence and mental health. *The Lancet*, 393, 2030-2031.
- Boneva, B. S., Quinn, A., Kraut, R., Kiesler, S., & Shklovski, I. (2006). Teenage communication in the Instant Messaging Era. In R. Kraut., M. Brynin., & S. Kiesler (Ed.), *Computers, phones, and the internet: Domesticating information technology* (pp. 201-218). Oxford: University Press
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920.
- Bradley, R. (2022). Reflective entries to understand the learning of inter-professionalism during clinical practicum: A phenomenological study.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Branquinho, C., Kelly, C., Arevalo, L. C., Santos, A., & Gaspar de Matos, M. (2020). "Hey, we also have something to say": A qualitative study of Portuguese adolescents' and young people's experiences under COVID-19. *Journal of Community Psychology*, 48(8), 2740-2752.
- Brown, B. B. & Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescents. In L. M. Lerner., & L. D. Steinberg (Ed.), *Handbook of adolescent psychology, Contextual influences on adolescent development* (pp. 74-103). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Buhrmester, D., & Prager, K. (1995). Patterns and functions of self-disclosure during childhood and adolescence. In K. J. Rotenberg (Ed.) *Disclosure processes in children and adolescents* (pp. 11-56). Cambridge: Cambridge University Press.
- Buhrmester, D. (1996). Need fulfillment, interpersonal competence, and the developmental contexts of early adolescent friendship. In W. M. Bukowsky., A. Newcomb., & W. Hartup (Ed.) *The company they keep:*

- Friendship and childhood and adolescence (pp. 158-185). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287, 1-5.
- Creemers, B. P. (1996). The goals of school effectiveness and school improvement. In D. Reynolds., R. Bollen., B. Creemers., D. Hopkins., L. Stoll., & N. Lagerweij (Ed.) *Making good schools: Linking school effectiveness and school improvement* (pp.21-36). Routledge.
- Creswell, J. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Darling, N., Hamilton, S. E., & Hames Shaver, K. (2003). Relationships outside the family: Unrelated adults. In G. R. Adams & M. D. Berzonsky (Ed.), *Blackwell handbook of adolescence* (pp. 349–370). Oxford: Blackwell Publishers
- de Miranda, D. M., da Silva Athanasio, B., Oliveira, A. C. S., & Simoes-e-Silva, A. C. (2020). How is COVID-19 pandemic impacting mental health of children and adolescents?. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 51, 101845.
- Demir, M., Özdemir, M., & Weitekamp, L. A. (2007). Looking to happy tomorrows with friends: Best and close friendships as they predict happiness. *Journal of Happiness Studies*, 8(2), 243-271.
- Ellis, W. E., & Zarbatany, L. (2017). Understanding processes of peer clique influence in late childhood and early adolescence. *Child Development Perspectives*, 11(4), 227-232.
- Ellis, W. E., Dumas, T. M., & Forbes, L. M. (2020). Physically isolated but socially connected: psychological adjustment and stress among adolescents during the initial COVID-19 crisis. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue Canadienne des Sciences du Comportement*, 52(3), 177-187.
- Erikson, E. (1950/1963). *Childhood and society* (2nd ed.). New York, NY: W. W. Norton.
- Erikson, E. H. (1970). Reflections on the dissent of contemporary youth. *Daedalus*, 154-176.
- Erdly, C. A., Nagle, D. W., Newman, J. E. & Carpenter, E. M. (2001). Children's friendship experiences and psychological adjustment: Theory and Research. *Child and Adolescent Developmental*, 91, 5-24.
- Fehr, B. (1995.) *Friendship process*. London: SAGE Publication.
- Findlay, L., & Arim, R. (2020). Canadians report lower self-perceived mental health during the COVID-19 pandemic. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/45-28-0001/2020001/article/00003-eng.pdf>

- Fulgini, A. J., & Stevenson, H. W. (1995). Time use and mathematics achievement among American, Chinese, and Japanese high school students. *Child Development*, 66(3), 830-842.
- Gaffney, J. C. (2017). 'It's autism, it's just a name': Exploring the impact of autism spectrum diagnosis with adolescent females using Interpretative Phenomenological Analysis (Doctoral dissertation, University of Sheffield).
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Communication and Technology Journal*, 29(2), 75- 91.
- Hartl, A. C., Laursen, B., & Cillessen, A. H. (2015). A survival analysis of adolescent friendships: The downside of dissimilarity. *Psychological Science*, 26(8), 1304-1315.
- Hartup, W. W., & Stevens, N. (1999). Friendships and adaptation across the life span. *Current Directions in Psychological Science*, 8(3), 76-79.
- Helm, B. (2005). Friendship. <https://stanford.library.sydney.edu.au/entries/friendship/> adresinden alınmıştır.
- Heiman, T. (2000). Friendship quality among children in three educational settings. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 25(1), 1-12.
- Holmes, E. A., O'Connor, R. C., Perry, V. H., Tracey, I., Wessely, S., Arseneault, L., ... & Bullmore, E. (2020). Multidisciplinary research priorities for the COVID-19 pandemic: a call for action for mental health science. *The Lancet Psychiatry*. 7(6), 547-560.
- Hortaçsu, N. (2003). Human relationship. Ankara: İmge Kitabevi
- Huff, J. L., Smith, J. A., Jesiek, B. K., Zoltowski, C. B., Graziano, W. G., & Oakes, W. C. (2014, October). From methods to methodology: Reflection on keeping the philosophical commitments of interpretative phenomenological analysis. In 2014 IEEE Frontiers in Education Conference (FIE) Proceedings, El Paso, TX. (pp. 1–9). IEEE.
- Imran, N., Zeshan, M., & Pervaiz, Z. (2020). Mental health considerations for children & adolescents in COVID-19 Pandemic. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36(4), 67-72.
- Isnawan, M. G., Suryadi, D., Turmudi, T., & Marfuah, M. (2022). Parental Obstacles during Distance Learning Mathematics in Indonesia: A Phenomenology Study. *European Journal of Educational Research*, 11(2), 873-883.
- Kacprzak, K. (2017). Adolescents' experiences of being in a romantic relationship—an example of using interpretative phenomenological analysis (IPA) to analyse data in pedagogical study. *Journal of Gender and Power*, 7(1), 109–129.

- Kahu, E. R., Stephens, C., Leach, L., & Zepke, N. (2013). The engagement of mature distance students. *Higher Education Research & Development*, 32(5), 791-804.
- Keijsers, L., & Poulin, F. (2013). Developmental changes in parent-child communication throughout adolescence. *Dev Psychol*, 49(12), 2301-2308. <http://dx.doi.org/10.1037/a0032217>
- Ladd, G. N., Konchenderfer, B. J. & Colomen, C. C. (1996). Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. *Child Development*, 67(3), 1103-1118.
- Laursen, B. (1996). Closeness and conflict in adolescent peer relationships: interdependence with friends and romantic partners. In W. M. Bukowski, A. F. Newcomb, & W. W. Hartup (Ed.), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (pp. 186-210). New York: Cambridge University Press
- Larson, R. & Seepersad, S. (2003). Adolescents' leisure time in the united states: partying, sports, and the american experiment. *New Directions For Child and Adolescent Development*, 99, 53-64.
- Lippke, S., Fischer, M. A., & Ratz, T. (2021). Physical activity, loneliness, and meaning of friendship in young individuals—a mixed-methods investigation prior to and during the COVID-19 pandemic with three cross-sectional studies. *Frontiers in Psychology*, 12, 146-158.
- Loades, M. E., Chatburn, E., Higson-Sweeney, N., Reynolds, S., Shafran, R., Brigden, A., et al. (2020). Rapid systematic review: the impact of social isolation and loneliness on the mental health of children and adolescents in the context of COVID-19. *J. Am. Acad. Child Adol. Psychiatry* 59, 1218–1239.e3.
- Magson, N. R., Freeman, Y. A., Rapee, R. M., Richardson, C. E., Oar, E. L., & Fardouly, J. (2021). Risk and protective factors for prospective changes in adolescent mental health during the COVID-19 pandemic. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, 44-57.
- Maheux, A. J., Nesi, J., Galla, B. M., Roberts, S. R., & Choukas-Bradley, S. (2021). Grateful: Longitudinal associations between adolescents' social media use and gratitude during the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 734-747.
- Munasinghe, S., Sperandei, S., Freebairn, L., Conroy, E., Jani, H., Marjanovic, S., & Page, A. (2020). The impact of physical distancing policies during the COVID-19 pandemic on health and well-being among Australian adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 67(5), 653-661.
- McNelles, L. R., & Connolly, J. A. (1999). Intimacy between adolescent friends: Age and gender differences in intimate affect and intimate behaviors. *Journal of Research on Adolescence*, 9(2), 143–159.
- Mesch, G. S. (2005). *A study of adolescents' online and offline social relationships*. Oxford Internet Institute, Research Report No:8

- <https://www.oii.ox.ac.uk/archive/downloads/publications/RR8.pdf>
- Mesch, G., & Talmud, I. (2006). The quality of online and offline relationships: The role of multiplexity and duration of social relationships. *The Information Society*, 22(3), 137-148.
- Meter, D. J., & Bauman, S. (2015). When sharing is a bad idea: The effects of online social network engagement and sharing passwords with friends on cyberbullying involvement. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(8), 437-442. doi: 10.1089/cyber.2015.0081
- Meuwese, R., Cillessen, A. H. N., & Güroğlu, B. (2017). Friends in high places: a dyadic perspective on peer status as predictor of friendship quality and the mediating role of empathy and prosocial behavior. *Social Development*, 26(3), 503-519. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/sode.12213>
- Millî Eğitim Bakanlığı (2020a). Bakan Selçuk, koronavirüs'e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı. <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitimalaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr,web> adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2020b). <http://www.meb.gov.tr/eba-12-milyar-tiklanma-sayisiyla-kendi-rekorunu-guncelledi/haber/20862/tr,web> adersinden 29 Haziran 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Miller, D. C., & Salkind, N. J. (2002). *Handbook of research design and social measurement*. Sage Publishing
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2016). *Geniştirilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi*. (S. A. Altun, A. Ersoy çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Montebon, D. R. (2022). Teaching and technology: a transcendental phenomenology of select filipino teachers' experiences in the new normal. *Journal of Education Naresuan University*, 24(2), 12-25.
- Niebrzydowski, L. (1995). Friendship among adolescents. Paper presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development,
- Norredam, M., Nellums, L., Nielsen, R. S., Byberg, S., & Petersen, J. H. (2018). Incidence of psychiatric disorders among accompanied and unaccompanied asylum-seeking children in Denmark: A nation-wide register-based cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(4), 439-446.
- Olipas, C. N. (2022). A phenomenological study on the feelings, challenges, and difficulties experienced by information technology students in learning computer programming. *Path of Science*, 8(7), 2001-2006.
- Oosterhoff, B., & Palmer, C. (2020) Psychological correlates of news monitoring, social distancing, disinfecting, and hoarding behaviors among US adolescents during the COVID-19 pandemic. *PsyArXiv*.

- Oosterhoff, B., Palmer, C. A., Wilson, J., & Shook, N. (2020). Adolescents' motivations to engage in social distancing during the COVID-19 pandemic: associations with mental and social health. *Journal of Adolescent Health, 67*(2), 179-185.
- Orben, A., Tomova, L., & Blakemore, S. J. (2020). The effects of social deprivation on adolescent development and mental health. *The Lancet Child & Adolescent Health, 4*(8), 634–640.
- Öztürk, O. (1997). Ruh sağlığı ve bozuklukları. Hekimler Yayın Birliği.
- Öztürk, N., Atli, A. & Şad, S. N. (2021). How do high school adolescents define a good friend versus a bad friend? *Western Anatolia Journal of Educational Sciences, 12*(1), 18-34. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1386733>
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental Psychology, 29*(4), 611–621.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluatin mthods* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Pub.
- Pfefferbaum, B., & North, C. S. (2020). Mental health and the Covid-19 pandemic. *New England Journal of Medicine, 383*(6), 510-512.
- Poulin, F., & Chan, A. (2010). Friendship stability and change in childhood and adolescence. *Developmental Review, 30*(3), 257-272.
- Pouwels, J. L., Valkenburg, P. M., Beyens, I., van Driel, I. I., & Keijsers, L. (2021). Adolescents' social media use and friendship closeness: A person-specific investigation of the rich-get-richer and poor-get-richer hypotheses.
- Rogers, A. A., Ha, T., & Ockey, S. (2021). Adolescents' perceived socio-emotional impact of COVID-19 and implications for mental health: results from a US-based mixed-methods study. *Journal of Adolescent Health, 68*(1), 43-52. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.09.039>
- Rapee, R. M., Oar, E. L., Johnco, C. J., Forbes, M. K., Fardouly, J., Magson, N. R., & Richardson, C. E. (2019). Adolescent development and risk for the onset of social-emotional disorders: A review and conceptual model. *Behaviour Research and Therapy, 123*, 103501.
- Reisman, J. M. (1990). Intimacy in same-sex friendships. *Sex Roles, 23*(1), 65–82. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/BF00289880.pdf>
- Rideout, V., & Robb, M. B. (2018). *Social media, social life: Teens reveal their experiences*. San Francisco, CA: Common Sense Media.
- Rubin, K. H., Bukowski, W., & Parker, J. G. (2006). Peer interactions, relationships, and groups. In N. Eisenberg (Ed.) *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 571–645). New York: Wiley

- Sanders, C., T. Field, M. Diego, & Kaplan, M. (2000). The relationship of internet use to depression and social isolation among adolescents. *Adolescence*, 35(138), 237–242.
- Saurabh, K., & Ranjan, S. (2020). Compliance and psychological impact of quarantine in children and adolescents due to Covid-19 pandemic. *The Indian Journal of Pediatrics*, 87(7), 532-536.
- Savin-Williams, R. C., & Berndt, T. J. (1990). Friendship and peer relations. In S. S. Feldman., & G. R. Elliott (Ed.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp. 277–307). Cambridge: Harvard University Press.
- Schouten A. P, Valkenburg, P. M, & Peter J. (2007). Precursors and underlying processes of adolescents' online self-disclosure: Developing and testing an "Internet-attribute-perception" model. *Media Psychology*, 10(2), 292–315.
- Shulman, S., Laursen, B., Kalman, Z., & Karpovsky, S. (1997). Adolescent intimacy revisited. *Journal of Youth and Adolescence*, 26(5), 597–617.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research.
- Smith, J. A., & Shinebourne, P. (2012). Interpretative phenomenological analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, and K. J. Sher (Eds.), *APA handbooks in psychology®. APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (pp. 73–82).
- Strasburger, V. C., Jordan, A. B., & Donnerstein, E. (2010). Health effects of media on children and adolescents. *Pediatrics*, 125(4), 756– 767.
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton Press
- Subramanian, T., Gupte , M. D., Dorairaj, V. S., Periannan, V., & Mathai, A. K. (2009) Psycho-social impact and quality of life of people living with HIV/AIDS in South India, *AIDS Care*, 21(4), 473-481,
- Şahin, C. & Sipahioğlu, Ş. (2002). *Doğal afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- T. C. Sağlık Bakanlığı. (2020). COVID-19 (Bilgilendirme Sayfası) <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu>. 22 Ocak 2021 tarihinde erişildi
- Tokuno, K. A. (1986). The early adult transition and friendships: Mechanisms of support. *Adolescence*, 21(83), 593-606.
- Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B. & Yu, Y. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry*, 33(2), 1-3. doi:10.1136/gpsych-2020-100213

- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2007). Online communication and adolescent well-being: Testing the stimulation versus the displacement hypothesis. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1169-1182.
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of Adolescent Health*, 48(2), 121-127.
- Van Bortel, T. (2016). Psychosocial effects of an Ebola outbreak at individual, community and international levels. *Bull World Health Organ.* 94(3), 210-214.
- Van Driel, I. I., Pouwels, J. L., Beyens, I., Keijsers, L., & Valkenburg, P. M. (2019). Posting, scrolling, chatting and snapping: Youth (14–15) and social media in 2019. Center for Research on Children, Adolescents, and the Media. <https://www.projectawesome.nl/images/Posting-scrolling-chatting-and-snapping.pdf>
- von Salisch, M., Zeman, J., Luepschen, N., & Kanevski, R. (2014). Prospective relations between adolescents' social-emotional competencies and their friendships. *Social Development*, 23(4), 684-701.
- Yager, J. (2010). *When friendship hurts: How to deal with friends who betray, abandon, or wound you*. New York: Published By Simon & Schuster.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1- 25.
- WHO. (2020). Director General, Media Briefing, March 11. Available at <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-directorgeneral-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid19---11-march-2020> (accessed April 2020)
- Willis, H. E. (2006). The hidden curriculum. *Journal of Curriculum Studies*. 2, 246- 250.
- Xiao, C. (2020). A novel approach of consultation on 2019 novel coronavirus (COVID-19)-related psychological and mental problems: structured letter therapy. *Psychiatry Investigation*, 17(2), 175-176.
- Xie, X., Xue, Q., Zhou, Y., Zhu, K., Liu, Q., Zhang, J., & Song, R. (2020). Mental health status among children in home confinement during the coronavirus disease 2019 outbreak in Hubei Province, China. *JAMA Pediatrics*, 174(9), 898-900.
- Xiang, M., Zhang, Z., & Kuwahara, K. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on children and adolescents' lifestyle behavior larger than expected. *Progress in Cardiovascular Diseases*. 63(4), 531-532.

COHESIVENESS IN ACADEMIC DISCOURSE: THE ISSUE OF LEXICAL BUNDLES*

Serpil UÇAR

- ❖ Affiliation: Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9722-8236
- ❖ Mail: serpil.ucar@gop.edu.tr

İlknur KEÇİK

- ❖ Affiliation: Anadolu University, Eskişehir/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9764-4432
- ❖ Mail: ikecik@gmail.com

**This chapter is partially extracted from the writer's doctorate dissertation entitled "The Impact of the Explicit Instruction of Lexical Bundles on Academic Writing Skills of Turkish EFL Learners" (Ph.D. Dissertation, Anadolu University, Eskişehir/Turkey, 2012).*

REFERENCES

- Ädel, A. & Erman, B. (2012). Recurrent word combinations in academic writing by native and non-native speakers of English: A lexical bundles approach. *English for Specific Purposes*, 31(2), 81-92.
- Altenberg, B. (1998). On the phraseology of spoken English: The evidence of Recurrent word-combinations. A.P. Cowie (Ed.), in *Phraseology: theory, analysis and applications* (pp.101-122). Oxford: Oxford University Press.
- Biber, D. & Barbieri, F. (2007). Lexical bundles in university spoken and written registers. *English for Specific Purposes*, 26 (3), 263-286.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S. & Finegan, E. (1999). *Longman grammar of spoken and written English*. Harlow, England: Longman
- Biber, D. & Conrad, S. (1999). Lexical bundles in conversation and academic prose. H. Hasselgard and S. Oksefjell (Eds.), in *Out of corpora* (pp. 181-190). Amsterdam: Rodopi
- Biber, D., Conrad, S. & Cortes, V. (2004). If you look at...: Lexical bundles in University teaching and textbooks. *Applied Linguistics*, 25 (3), 371-405.
- Butler, C. (1997). Repeated word combinations in spoken and written text: Some implications for Functional Grammar. C. Butler, J. Connolly, R. Gatward, and M. Wismans (Eds), in *A fund o f ideas: Recent development in Functional Grammar* (p. 60-77). Amsterdam: Institute for Functional Research into Language and Language Use.
- Chen, Y. H. & Baker, P. (2010). Lexical bundles in L1 and L2 academic writing. *Language Learning & Technology*, 14 (2), 30-49.
- Cortes, V. (2002). *Lexical bundles in academic writing in history and biology*. Unpublished doctoral dissertation. USA: Northern Arizona University.
- Cortes, V. (2004). *Lexical bundles in published and student disciplinary writing: Examples from history and biology*. *English for Specific Purposes*, 23 (4), 397-423.
- Cortes, V. (2006). Teaching lexical bundles in the disciplines: An example from a Writing intensive history class. *Linguistics and Education*, 17 (4), 391-406.
- De Cock, S. (1998). A Recurrent Word Combination Approach to the Study of Formulae in the Speech of Native and Non-Native Speakers of English. *International Journal of Corpus Linguistics*, 3(1), 59-80.

- Ellis, N. C., Simpson-Vlach, R., & Maynard, C. (2008). Formulaic language in native and second language speakers: psycholinguistics, corpus linguistics, and TESOL. *Tesol Quarterly*, 42 (3), 375-396.
- Eriksson, Andreas. 2012. Pedagogical perspectives on bundles: Teaching bundles to doctoral students of biochemistry. In *Input, Process and Product: Developments in Teaching and Language Corpora*, James Thomas & Alex Boulton (eds), 195–211. Brno: Masaryk University Press
- Firth, J. (1957). *Papers in Linguistics: 1934-1951*. London: Oxford University Press.
- Granger, S. (1998). Prefabricated patterns in advanced EFL writing: Collocations and formulae. A.P. Cowie (ed.), in *Phraseology: Theory, Analysis and Applications* (pp. 145-160). Oxford: Oxford University Press
- Gitsaki, C. (1999). Teaching English collocations to ESL students. *NUCB Journal of Language Culture and Communication*, 1 (3), 27-34
- Howarth, P. (1998a). Phraseology and second language proficiency. *Applied Linguistics*, 19 (1), 24-44.
- Howarth, P. (1998b). The phraseology of learners' academic writing. A.P. Cowie (Ed.), in *Phraseology: theory, analysis and applications* (pp. 161-186). Oxford: Oxford University Press
- Hyland, K. (2008). As can be seen: Lexical bundles and disciplinary variation. *English for Specific Purposes*, 27 (1), 4-21.
- Jones, M., & Haywood, S. (2004). Facilitating the acquisition of formulaic sequences. N. Schmitt (Ed.), in *Formulaic sequences acquisition, processing, and use*, (pp.269-292). Philadelphia: John Benjamins.
- Li, J. & Schmitt, N. (2009). The acquisition of lexical phrases in academic writing: A longitudinal case study. *Journal of Second Language Writing*, 18 (2), 85-102.
- Moon, R. (1998). *Fixed expressions and idioms in English: A corpus-based approach*. New York: Oxford University Press.
- Nation, I.S.P. (2001) *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: CUP
- Nattinger, J. R. & DeCarrico, J. S. (1992). *Lexical phrases and language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Salazar, D. (2014). *Lexical bundles in native and non-native scientific writing: Applying a corpus-based study to language teaching* (Vol. 65). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.

- Sinclair, J. (2004). *Trust the text: Language, corpus, and discourse*. London: Routledge.
- Wei, Y. & Lei, L. (2011). Lexical bundles in the academic writing of advanced Chinese EFL learners. *RELC Journal*, 42 (2), 155-166.
- Wray, A. (2002). *Formulaic language and the lexicon*. UK: Cambridge University Press.

READING PROBLEMS OF STUDENTS WITH LEARNING DISABILITIES IN ELEMENTARY GRADES*

Neslihan ÜNLÜOL ÜNAL

- ❖ Department of Special Education, Faculty of Education, Karamanoğlu Mehmetbey University, Karaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6762-1563
- ❖ Mail: nunluolunal@gmail.com

Brian R. BARBER

- ❖ Department of Special Education, School of Lifespan Development & Educational Sciences, Kent State University, Kent/OH
- ❖ ORCID: 0000-0001-5271-0678
- ❖ Mail: bbarber8@kent.edu

Andrew L. WILEY

- ❖ Department of Special Education, School of Lifespan Development & Educational Sciences, Kent State University, Kent/OH
- ❖ ORCID: 0009-0009-3049-2062
- ❖ Mail: awiley5@kent.edu

*: This chapter is derived from Neslihan Ünlüol Ünal's doctorate dissertation entitled "Examination of a Rating Scale to Assess Teachers' Treatment Acceptability of Reading Interventions for Struggling Readers in Elementary Schools", supervised by Andrew L. Wiley and Brian R. Barber (Ph.D. Dissertation, Kent State University, Kent, Ohio, 2018).

REFERENCES

- Alber-Morgan, S. R. (2006). Ten ways to enhance the effectiveness of repeated readings. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 3(3), 273. <https://doi.org/10.1037/h0100341>
- Billmeyer, R., & Barton, M. L. (1998). *Teaching Reading in the Content Areas: If Not Me Then Who*. Aurora Colorado, USA.
- Bond, G. L., & Dykstra, R. (1967). The cooperative research program in first-grade reading instruction. *Reading Research Quarterly*, 5-142.
- Chard, D. J., & Dickson, S. V. (1999). Phonological awareness: Instructional and assessment guidelines. *Intervention in school and clinic*, 34(5), 261-270. <https://doi.org/10.1177/105345129903400502>
- Chard, D. J., & Osborn, J. (1999). Phonics and word recognition instruction in early reading programs: Guidelines for accessibility. *Learning Disabilities Research & Practice*, 14(2), 107-117.
- Clark, F. L., Deshler, D. D., Schumaker, J. B., Alley, G. R., & Warner, M. M. (1984). Visual imagery and self-questioning strategies to improve comprehension of written material. *Journal of Learning Disabilities*, 17(3), 145-149. <https://doi.org/10.1177/002221948401700304>
- Cook, B. G., Tankersley, M., & Landrum, T. J. (2009). Determining evidence-based practices in special education. *Exceptional Children*, 75(3), 365-383. <https://doi.org/10.1177/001440290907500306>
- Cortiella, C., & Horowitz, S. H. (2014). *The state of learning disabilities: Facts, trends and emerging issues*. New York: National center for learning disabilities, 25(3), 2-45.
- Coyne, M. D., Zipoli Jr, R. P., & Ruby, M. F. (2006). Beginning reading instruction for students at risk for reading disabilities: What, how, and when. *Intervention in school and clinic*, 41(3), 161-168.
- Cummings, K. D., Kaminski, R. A., Good, R. H., & O'Neil, M. (2010). Assessing phonemic awareness in preschool and kindergarten: Development and initial validation of first sound fluency. *Assessment for Effective Intervention*, 36, 94-106.
- Cuticelli, M., Coyne, M. D., Ware, S. M., Oldham, A., & Loftus Rattan, S. (2015). Improving vocabulary skills of kindergarten students through a multi-tier instructional approach. *Intervention in School and Clinic*, 50(3), 150-156. <https://doi.org/10.1177/1053451214542041>
- Denti, L. G., & Guerin, G. (1999). Dropout prevention: A case for enhanced early literacy efforts. *The Clearing House*, 72(4), 231-235.

- Denton, C. A., Vaughn, S., & Fletcher, J. M. (2003). Bringing research-based practice in reading intervention to scale. *Learning Disabilities Research & Practice, 18*(3), 201-211.
- Ehri, L. C., Nunes, S. R., Stahl, S. A., & Willows, D. M. (2001). Systematic phonics instruction helps students learn to read: Evidence from the National Reading Panel's meta-analysis. *Review of educational research, 71*(3), 393-447.
- Farmer, T. W. (2000). The social dynamics of aggressive and disruptive behavior in school: Implications for behavior consultation. *Journal of Educational and Psychological Consultation, 11*(3-4), 299-321.
- Foorman, B. R., & Torgesen, J. (2001). Critical elements of classroom and small-group instruction promote reading success in all children. *Learning Disabilities Research & Practice, 16*(4), 203-212.
- Francis, D. J., Shaywitz, S. E., Stuebing, K. K., Shaywitz, B. A., & Fletcher, J. M. (1996). Developmental lag versus deficit models of reading disability: A longitudinal, individual growth curves analysis. *Journal of Educational Psychology, 88*(1), 3.
- Friend, M. (2008). *Special education: Contemporary perspectives for school professionals*: Pearson Higher Ed.
- Fuentes, P. (1998). Reading comprehension in mathematics. *The Clearing House, 72*(2), 81-88.
- Goldenberg, C. (1992). Instructional conversations: Promoting comprehension through discussion. *The Reading Teacher 46*, 4316-326.
- Greenwood, C. R., & Abbott, M. (2001). The research to practice gap in special education. *Teacher Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children, 24*(4), 276-289.
- Hecht, S. A., Torgesen, J. K., Wagner, R. K., & Rashotte, C. A. (2001). The relations between phonological processing abilities and emerging individual differences in mathematical computation skills: A longitudinal study from second to fifth grades. *Journal of Experimental Child Psychology, 79*(2), 192-227.
- Heward, W. L. (2009). *Exceptional children: An introduction to special education*. Pearson College Div.
- Hitchcock, C. H., Prater, M. A., & Dowrick, P. W. (2004). Reading comprehension and fluency: Examining the effects of tutoring and video self-modeling on first-grade students with reading difficulties. *Learning Disability Quarterly, 27*(2), 89-103.

- Hudson, R. F., Lane, H. B., & Pullen, P. C. (2005). Reading fluency assessment and instruction: What, why, and how?. *The Reading Teacher*, 58(8), 702-714. <https://doi.org/10.1598/rt.58.8.1>
- Kameenui, E. J., Carnine, D. W., & Freschi, R. (1982). Effects of text construction and instructional procedures for teaching word meanings on comprehension and recall. *Reading Research Quarterly*, 367-388. <https://doi.org/10.2307/747525>
- Kauffman, J. M. (1996). Research to practice issues. *Behavioral Disorders*, 55-60. <https://doi.org/10.1177/019874299602200104>
- Kim, Y. S., Wagner, R. K., & Foster, E. (2011). Relations among oral reading fluency, silent reading fluency, and reading comprehension: A latent variable study of first-grade readers. *Scientific Studies of Reading*, 15(4), 338-362.
- Maag, J. W., & Reid, R. (2006). Depression among students with learning disabilities assessing the risk. *Journal of Learning Disabilities*, 39(1), 3-10. <https://doi.org/10.1177/00222194060390010201>
- McCardle, P., Scarborough, H. S., & Catts, H. W. (2001). Predicting, explaining, and preventing children's reading difficulties. *Learning Disabilities Research & Practice*, 16(4), 230-239.
- Metsala, J. L. (1999). Young children's phonological awareness and nonword repetition as a function of vocabulary development. *Journal of Educational Psychology*, 91(1), 3.
- Nation, P. (1993). Vocabulary size, growth, and use. In R. Schreuder & B. Weltens (Eds.), *The bilingual lexicon* (pp. 115-134). Amsterdam: Benjamins.
- National Center for Educational Statistics. (2022). *The Condition of Education*, from <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2022144>
- National Institute of Child Health & Human Development (US). (2000). *Report of the national reading panel: Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction: Reports of the subgroups: National Institute of Child Health and Human Development, National Institutes of Health.*
- O'Connor, R. E., Jenkins, J. R., Leicester, N., & Slocum, T. A. (1993). Teaching phonological awareness to young children with learning disabilities. *Exceptional Children*, 59(6), 532-546.

- Roberts, T. A. (2005). Articulation Accuracy and Vocabulary Size Contributions to Phonemic Awareness and Word Reading in English Language Learners. *Journal of Educational Psychology*, 97(4), 601.
- Samuels, S. J. (1979). The method of repeated readings. *The Reading Teacher*, 32(4), 403-408.
- Santoro, L. E., Chard, D. J., Howard, L., & Baker, S. K. (2008). Making the Very Most of Classroom Read-Alouds to Promote Comprehension and Vocabulary. *The Reading Teacher*, 61(5), 396-408.
- Scarborough, H. S. (1998). Early identification of children at risk for reading disabilities: Phonological awareness and some other promising predictors. In B. K. Shapiro, P. J. Accordo & A. J. Capute (Eds.), *Specific reading disability: A view of the spectrum* (pp. 75-119). York Press.
- Schumaker, J., Deshler, D., & Ellis, E. (1986). Intervention issues related to the education of LD adolescents. In J. K. Torgesen & B. Y. L. Wong (Eds.), *Psychological and educational perspectives on learning disabilities* (pp. 329-365). Academic Press.
- Sedita, J. (2005). Effective vocabulary instruction. *Insights on learning disabilities*, 2(1), 33-45.
- Snow, C. E., Burns, M. S., & Griffin, P. (1998). *Preventing reading difficulties in young children*. National Academies Press.
- Stanovich, K. E. (1991). Discrepancy definitions of reading disability: Has intelligence led us astray? *Reading Research Quarterly*, 26(1), 7-29.
- Therrien, W. J., & Hughes, C. (2008). Comparison of Repeated Reading and Question Generation on Students' Reading Fluency and Comprehension. *Learning disabilities: A contemporary journal*, 6(1), 1-16.
- Torgesen, J. K. (2004). Avoiding the devastating downward spiral: The evidence that early intervention prevents reading failure. *American Educator*, 28(3), 6-19.
- Torgesen, J. K., Alexander, A. W., Wagner, R. K., Rashotte, C. A., Voeller, K. K., & Conway, T. (2001). Intensive remedial instruction for children with severe reading disabilities immediate and long-term outcomes from two instructional approaches. *Journal of Learning Disabilities*, 34(1), 33-58.
- Trabasso, T., & Bouchard, E. (2002). Teaching readers how to comprehend text strategically. In C. C. Collins & E. Bouchard (Eds.), *Comprehension instruction: Research-based best practices* (pp. 176-200). Guilford Press.

AUGMENTED REALITY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION: A SYSTEMATIC REVIEW

Fulya EZMECİ

- ❖ Affiliation: Erzincan Binali Yıldırım University, Erzincan/ TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3950-1780
- ❖ Mail: fulya.ezmeci@gmail.com

Nurbanu PARPUCU

- ❖ Affiliation: Anadolu University, Eskisehir/ TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4544-3927
- ❖ Mail: nurbanuparpucu@anadolu.edu.tr

education can be ensured. Another result obtained in the study was that the sample sizes were small, and the implementation periods were less. In order to work with more children for more extended periods, children and teachers can be trained in the use of AR technology so that they become active users of this technology.

In this systematic review, it has been seen that age, gender and technology were considered as influencing factors in the studies. However, the number of these studies is very limited. Therefore, future research can investigate the effects of various factors like the duration of AR intervention, the type of practitioner, and the content area on the outcomes.

In addition to the positive effects of using AR in preschool education, it has been stated that the use of AR was found difficult in studies. While using AR technology, researchers or educators should guide and support children when they have difficulties. However, considering the positive effects of AR technology, teachers can be encouraged to include it in their education processes by providing adequate internet and technological equipment in classrooms and schools.

In the literature, the results regarding whether AR applications cause cognitive overload at other education levels contradict each other. However, no research has been done in preschool education on this subject. Therefore, future studies can focus on this issue.

When looking at AR technology and its type, it is seen that marked-based and tablets are mostly used. Studies are also needed to evaluate educational outcomes using new technologies and different AR types.

In addition, giving detailed information about the development process and implementation times for AR use in the studies will be beneficial for other researchers. In addition, not just the detailed explanation of the advantages and disadvantages of AR technology but the difficulties experienced by the researchers in the process will shed light on future studies.

REFERENCES

Articles beginning with a * indicate that the article is included in our systematic review.

Akçayır, M., & Akçayır, G. (2017). Advantages and challenges associated with augmented reality for education: A systematic review of the literature. *Educational Research Review*, 20, 1-11.

Akçayır, M., Akçayır, G., Pektaş, H. M., & Ocak, M. A. (2016). Augmented reality in science laboratories: The effects of augmented reality on

- university students' laboratory skills and attitudes toward science laboratories. *Computers in Human Behavior*, 57, 334-342.
- Arvanitis, T. N., Petrou, A., Knight, J. F., Savas, S., Sotiriou, S., Gargalakos, M., & Gialouri, E. (2007). Human factors and qualitative pedagogical evaluation of a mobile augmented reality system for science education used by learners with physical disabilities. *Personal and Ubiquitous Computing*, 13(3), 243–250.
- *Aydoğdu, F. (2022). Augmented reality for preschool children: An experience with educational contents. *British Journal of Educational Technology*, 53(2), 326-348.
- Azuma, R. T. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: Teleoperators & Virtual Environments*, 6(4), 355-385.
- Bacca, J., Baldiris, S., Fabregat, R., & Graf, S. Kinshuck (2014). Augmented reality trends in education: a systematic review of research and applications. *Journal of Educational Technology & Society*, 17(4), 133.
- Broll, W., Lindt, I., Herbst, I., Ohlenburg, J., Braun, A. K., & Wetzel, R. (2008). Toward next-gen mobile AR games. *IEEE Computer Graphics and Applications*, 28(4), 40-48. <https://doi.org/10.1109/MCG.2008.85>
- Cabero, J., & Barroso, J. (2016). Posibilidades educativas de la Realidad Aumentada. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 6(1), 44–50.
- Cai, S., Chiang, F.K., Sun, Y., Lin, C., & Lee, J.J. (2017). Applications of augmented reality-based natural interactive learning in magnetic field instruction. *Interactive Learning Environments*, 25(6), 778–791.
- Carmigniani, J., Furht, B., Anisetti, M., Ceravolo, P., Damiani, E., & Ivkovic, M. (2011). Augmented reality technologies, systems and applications. *Multimedia Tools and Applications*, 51, 341-377.
- *Chang, K. E., Tai, Y. W., Liu, T. C., & Sung, Y. T. (2023). Embedding dialog reading into AR picture books. *Interactive Learning Environments*, 1-17.
- Chang, K.-E., Chang, C.-T., Hou, H.-T., Sung, Y.-T., Chao, H.-L., & Lee, C.-M. (2014). Development and behavioral pattern analysis of a mobile guide system with augmented reality for painting appreciation instruction in an art museum. *Computers & Education*, 71, 185-197.
- Cheng, K. H., & Tsai, C. C. (2013). Affordances of augmented reality in science learning: Suggestions for future research. *Journal of Science Education and Technology*, 22, 449-462.
- *Dalim, C. S. C., Sunar, M. S., Dey, A., & Billinghamurst, M. (2020). Using augmented reality with speech input for non-native children's language learning. *International Journal of Human-Computer Studies*, 134, 44-64.

- Di Serio, Á., Ibáñez, M. B., & Kloos, C. D. (2013). Impact of an augmented reality system on students' motivation for a visual art course. *Computers & Education*, 68, 586–596.
- Diegmann, P., Schmidt-Kraepelin, M., Eynden, S., & Basten, D. (2015). Benefits of augmented reality in educational environments- a systematic literature review. *Wirtschaftsinformatik Proceedings*, 1542-1556. <https://aisel.aisnet.org/wi2015/103/>
- Dunleavy, M., Dede, C., & Mitchell, R. (2009). Affordances and limitations of immersive participatory augmented reality simulations for teaching and learning. *Journal of Science Education and Technology*, 18(1), 7-22.
- *Düzyol, E., Yildirim, G., & Özyilmaz, G. (2022). Investigation of the effect of augmented reality application on preschool children's knowledge of space. *Journal of Educational Technology and Online Learning*, 5(1), 190-203.
- Fraga-Lamas, P., Fernandez-Carames, T. M., Blanco-Novoa, O., & Vilar-Montesinos, M. A. (2018). A review on industrial augmented reality systems for the industry 4.0 shipyard. *IEEE Access*, 6, 13358-13375.
- Garzón, J., & Acevedo, J. (2019). Meta-analysis of the impact of Augmented Reality on students' learning gains. *Educational Research Review*, 27, 244-260.
- Garzón, J., Baldiris, S., Gutiérrez, J., & Pavón, J. (2020). How do pedagogical approaches affect the impact of augmented reality on education? A meta-analysis and research synthesis. *Educational Research Review*, 31, 100334.
- Garzón, J., Pavón, J., & Baldiris, S. (2019). Systematic review and meta-analysis of augmented reality in educational settings. *Virtual Reality*, 23(4), 447-459.
- Gay, L. R., Mills, G. E., & Airasian, P. W. (2009). *Educational research: Competencies for analysis and applications* (9th edition). Prentice Hall.
- *Gecu-Parmaksiz, Z., & Delialioğlu, O. (2019). Augmented reality-based virtual manipulatives versus physical manipulatives for teaching geometric shapes to preschool children. *British Journal of Educational Technology*, 50(6), 3376-3390.
- *Gecu-Parmaksiz, Z., & Delialioğlu, Ö. (2020). The effect of augmented reality activities on improving preschool children's spatial skills. *Interactive Learning Environments*, 28(7), 876-889.
- *Han, J., Jin, C., & Ding, Y. (2019). Environmental Research on Human-Computer Interaction Mode of Children's AR Education Application. *Ekoloji* 28(107): 4705-4710.

- *Han, J., Jo, M., Hyun, E., & So, H. J. (2015). Examining young children's perception toward augmented reality-infused dramatic play. *Educational Technology Research and Development*, 63, 455-474.
- *Hanafi, H. F., Wong, K. T., Adnan, M. H. M., Selamat, A. Z., Zainuddin, N. A., & Lee Abdullah, M. F. N. (2021). Utilizing animal characters of a mobile augmented reality (AR) reading kit to improve preschoolers' reading skills, motivation, and self-learning: An initial study. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 15(24).
- Hsiao, K.F., Chen, N. S., Huang, S. Y. (2012). Learning while exercising for science education in augmented reality among adolescents. *Interactive Learning Environment*, 20(4), 331-349.
- <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=5d6067cb-792b-4f94-9dd6-cd205223c7ba%40redis>
- *Huang, Y., Li, H., & Fong, R. (2016). Using Augmented Reality in early art education: A case study in Hong Kong kindergarten. *Early Child Development and Care*, 186(6), 879-894.
- *Hui, W. G., Neo, H. F., & Teo, C. C. (2022). Novel edutainment learning concept via augmented reality approach. *International Journal of Information and Education Technology*, 12(8), 719-724.
- Hung, Y.-H., Chen, C.-H., & Huang, S.-W. (2016). Applying augmented reality to enhance learning: A study of different teaching materials. *Journal of Computer Assisted Learning*, 33(3), 252-266. <https://doi.org/10.1111/jcal.12173>
- Jamali, S. S., Shiratuddin, M. F., Wong, K. W., & Oskam, C. L. (2015). Utilising mobile-augmented reality for learning human anatomy. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, 659-668.
- *Juan, M. C., Mendez-Lopez, M., Perez-Hernandez, E., & Albiol-Perez, S. (2014). Augmented reality for the assessment of children's spatial memory in real settings. *PloS one*, 9(12), e113751.
- Klopfer, E., & Sheldon, J. (2010). Augmenting your own reality: Student authoring of science-based augmented reality games. *New Directions For Youth Development*, 128, 85-94. <https://doi.org/10.1002/yd.378>
- Lee, K. (2012). Augmented reality in education and training. *TechTrends*, 56, 13-21.
- *Lee, L. K., Chau, C. H., Chau, C. H., Ng, C. T., Hu, J. H., Wong, C. Y., ... & Wu, N. I. (2019). Improving the experience of teaching and learning kindergarten-level English vocabulary using augmented reality. *International Journal of Innovation and Learning*, 25(2), 110-125.
- Li, F., Wang, X., He, X., Cheng, L., & Wang, Y. (2021). How augmented reality affected academic achievement in K-12 education—a meta-analysis and thematic-analysis. *Interactive Learning Environments*, 1-19.

- Lin, H.-C. K., Hsieh, M.-C., Wang, C.-H., Sie, Z.-Y., & Chang, S.-H. (2011). Establishment and usability evaluation of an interactive AR learning system on conservation of fish. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10(4), 181-187.
- Liu, T. Y. (2009). A context-aware ubiquitous learning environment for language listening and speaking. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25(6), 515-527.
- Martin, D. J., & Loomis, K. S. (2013). *Building teachers: A constructivist approach to introducing education*. Cengage Learning.
- Martin, S., Diaz, G., Sancristobal, E., Gil, R., Castro, M., & Peire, J. (2011). New technology trends in education: Seven years of forecasts and convergence. *Computers & Education*, 57(3), 1893-1906.
- Mayer, R. E. (2009). *Multimedia learning*. Cambridge University Press.
- Meekaew, N., & Ketpichainarong, W. (2021). The effects of augmented reality-facilitated mobile game-based learning on the diversity of life for promoting learning at the natural history museum. *International Journal of Mobile Learning and Organisation*, 15(3), 282-305.
- Munoz-Cristobal, J. A., Jorin-Abellan, I. M., Asensio-Perez, J. I., Martinez-Mones, A., Prieto, L. P., & Dimitriadis, Y. (2015). Supporting teacher orchestration in ubiquitous learning environments: A study in primary education. *Learning Technologies, IEEE Transactions on Learning*, 8(1), 83-97.
- Palmarini, R., Erkoyuncu, J. A., Roy, R., & Torabmostaedi, H. (2018). A systematic review of augmented reality applications in maintenance. *Robotics and Computer-Integrated Manufacturing*, 49, 215-228.
- *Pan, Z., López, M., Li, C., & Liu, M. (2021). Introducing augmented reality in early childhood literacy learning. *Research in Learning Technology*, 29.
- Radu, I. (2014). Augmented reality in education: A meta-review and cross-media analysis. *Personal and Ubiquitous Computing*, 18, 1533-1543.
- *Redondo, B., Cózar-Gutiérrez, R., González-Calero, J. A., & Sánchez Ruiz, R. (2020). Integration of augmented reality in the teaching of English as a foreign language in early childhood education. *Early Childhood Education Journal*, 48(2), 147-155.
- Redondo, B., Cózar-Gutiérrez, R., González-Calero, J. A., & Sánchez Ruiz, R. (2020). Integration of augmented reality in the teaching of English as a foreign language in early childhood education. *Early Childhood Education Journal*, 48(2), 147-155.
- *Safar, A. H., Al-Jafar, A. A., & Al-Yousefi, Z. H. (2016). The effectiveness of using augmented reality apps in teaching the English alphabet to kindergarten children: A case study in the State of Kuwait. *EURASIA*

- Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 13(2), 417-440.
- *Shin, H., & Gweon, G. (2020). Supporting preschoolers' transitions from screen time to screen-free time using augmented reality and encouraging offline leisure activity. *Computers in Human Behavior*, 105, 106212.
- *Shirai, N., Kondo, L., & Imura, T. (2020). Effects of visual information presented by augmented reality on children's behavior. *Scientific Reports*, 10(1), 6832.
- Sirakaya, M., Sirakaya, A. D. (2020). Augmented reality in STEM education: A systematic review. *Interactive Learning Environments*, 1-14.
- Squire, K., & Klopfer, E. (2007). Augmented reality simulations on handheld computers. *The Journal of the Learning Sciences*, 16(3), 371-413. <https://www.jstor.org/stable/25473555>
- Tarng, W., Ou, K. L., Lu, Y. C., Shih, Y. S., & Liou, H. H. (2018). A sun path observation system based on augment reality and mobile learning. *Mobile Information Systems*,
- Turan, Z., Meral, E., & Sahin, I. F. (2018). The impact of mobile augmented reality in geography education: achievements, cognitive loads and views of university students. *Journal of Geography in Higher Education*, 42(3), 427-441.
- Wu, H. K., Lee, S. W. Y., Chang, H. Y., & Liang, J. C. (2013). Current status, opportunities and challenges of augmented reality in education. *Computers & Education*, 62, 41-49.
- Wu, H. K., Lee, S. W. Y., Chang, H. Y., & Liang, J. C. (2013). Current status, opportunities and challenges of augmented reality in education. *Computers & Education*, 62, 41-49.
- *Yilmaz, R. M. (2016). Educational magic toys developed with augmented reality technology for early childhood education. *Computers in Human Behavior*, 54, 240-248.
- *Yilmaz, R. M., Kucuk, S., & Goktas, Y. (2017). Are augmented reality picture books magic or real for preschool children aged five to six?. *British Journal of Educational Technology*, 48(3), 824-841.
- *Yilmaz, R. M., Topu, F. B., & Takkaç Tulgar, A. (2022). An examination of vocabulary learning and retention levels of pre-school children using augmented reality technology in English language learning. *Education and Information Technologies*, 27(5), 6989-7017.
- Yu, J., Denham, A. R., & Searight, E. (2022). A systematic review of augmented reality game-based learning in STEM education. *Educational Technology Research and Development*, 70(4), 1169-1194.

FOSTERING CREATIVE THINKING IN PRESCHOOL EDUCATION: THE ROLE OF PROJECT STUDIES*

Hale KOÇER

- ❖ Affiliation: Akdeniz University Faculty of Education, Antalya/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1585-9120
- ❖ Mail: halekocer@akdeniz.edu.tr

Z.Fulya TEMEL

- ❖ Affiliation: Gazi University Gazi Faculty of Education, Ankara/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5375-3503
- ❖ Mail: temel.fulya@gmail.com

**: This book chapter is based on the first author's doctoral dissertation, titled "Investigating the impact of a project-based education program on the creativity levels of six-year-old preschoolers," which was conducted under the supervision of the second author.*

- Katz, L ve Chard S. (1988). *Engaging Children Minds. The Project Approach*. Ablex Publishing Corbaration. Norwood. New Jersey.
- Katz, L. (1994). *The Project Approach*. ERIC Diges. EDO-PS-94-6.
- Katz, L ve Chard S. (1998). *Issues in Selecting Topics for Projects*. ERIC Diges. EDO.-PS-98-8
- Liikanen, P. (1975). *Increasing Creativity Through Art Education Among Pre-school Children*. Jyvaskylä Studies in Education, Psychology, and Social Research. University of Jyvaskylä. Finlan- Jyvaskylä. 1-44.
- Moran III, J.D. (1997). *Creativity in Young Children* ERIC DIGEST. Elementary and Early Childhood Education Urbana.
- Moran III, J.D. Sawyers, J.K ve Moore, A.J. (1988). *Effects of Structure in Instruction and Materials on Preschoolers' Creativity*. Home Economics Research Journal. 7(2), 148-152
- Ogletree, E. J. (1996). *The Comparative Status of the Creative Thinking Ability of Waldorf Education Students: A Survey*. Reports Research. 1-12.
- Ömeroğlu, E., & Turla, A. (2001). *Okul öncesi dönemde yaratıcılık eğitimi ve desteklenmesi*. Milli Eğitim Dergisi, (151).
- Paguio, L.P ve Hollet, N. (1991). *Temperament and Creativity of Preschoolers"* Journal of Social Behavior and Personality. 6(4). 975-981.
- Ramey, C.T ve Piper, V. (1972). *Creating in Open and Traditional Classroom*. Child Development. 45, 557-550.
- Ritchie, S.M ve Edwards, J. (1996). *Creative Thinking Instruction For Aboriginal Children*. Learning and Innuction. 6(1), 59-75.
- San, İ. (1985). *Sanat ve Eğitim*. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Ankara. 151.
- Stephens, L.S. (1974). *The Teacher's Guide to Open Education*. New York: Holt, Rinehard and Winston.
- Tegano, D.W. Moran III, J.D ve Sawyers, J.K. (1994). *Creativity in Early Childhood Classrooms*. NEA (National Education Association) EarlyChildhood Edacation Series. Washington, 134.
- Thomas, N.G ve Berk, L. (1981). *Effects of School Environments on the Development of Young Children's Creativity*. Child Development. 52(4), 1153-1162.

- Tood, S.M ve Shinzato, S. (1998). Thinking for the Future: Developing Higher-Level Thinking and Creativity for Students in Japon and Elsewhere. *Childhood Education*. 75(6), 342-346.
- Torrance, E.P. (1965). Scientific Views of Creativity and Factors Affecting Its Growth. *Deatlus*. 94(3), (Summer-Creativity and Learning), 663-681.
- Torrance, E.P. (1977). Creativity in the Classroom; What Research Says to the Teacher. National Education Association. Washington. U.S.A.
- Torrance, E.P. (1987). Teaching for Creativity.S.G, Isaksen(Ed.), In: *Frontiers of Creativity Research. Beyond The Basic* (189-215). Buffalo, N.Y.
- Treffinger, D. Young, G.C. Selby, E.C ve Shepardson, C. (2002). *Assessing Creativity: A Guide for Educators*. The National Research Center on The Gifted and Talend.
- Vernon, P.E. (1989). The Nature-Nature Problem in Creativity. Ed. GLOVER. J.A. RONNING, R.R ve REYNOLDS, C.R. *Handbook of Creativity*. Plenum Press. New York and London. 93-110.
- Wallace, D. (1995). Nurturing the Creative Majority of Our Schools. *Childhood Education*. 72(1). 34-35.
- Yontar, Y. (1993). İnsanda Yaratıcılığın Gelişimi. *Yaratıcılık ve Eğitim*. Türk Eğitim Derneği XVII. Eğitim Toplantısı. 25-26 Kasım.17-36.

**TECHNOLOGY INTEGRATED FOREIGN
LANGUAGE EDUCATION IN EARLY
CHILDHOOD: INVESTIGATING THE
EFFECTS OF FOREIGN LANGUAGE
APPLICATIONS ON CHILDREN'S
ENGLISH LEARNING**

Özge ÖZEL

- ❖ Affiliation: Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4992-483X
- ❖ Mail: ozgeozel@mehmetakifedu.tr

Suggestions for Practice

In line with these results, the following suggestions can be made:

- Foreign language education can be included in the preschool education curriculum.
- Technology-integrated foreign language activities can be prepared especially for preschool children.
- Skills related to technology-integrated foreign language education can be used by integrating them into the courses in the undergraduate programs of prospective professionals trained in the fields of preschool and child development.

REFERENCES

- Akdoğan, F. (2004). Yeni Projeler Işığında Erken Yaşta Yabancı Dil Öğretimi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 97-109.
- Aktaş, T., & İşigüzel, B. (2014). Yabancı dil öğretiminde yapılandırmacı kuram. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 128-145.
- Anşın, S. (2006). Çocuklarda yabancı dil öğretimi. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 19.
- Baran, G., & Halici, P. (2006). Çocuklarda Yabancı Dil Eğitimi. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (24).
- Berson, I. R., & Berson, M. J. (Eds.). (2010). *High-tech tots: Childhood in a digital world*. IAP.
- Birinci, F. G. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan bilişim teknolojileri üzerine bir inceleme. *Sakarya University Journal of Education*, 10(2), 350-371.
- Bot K., (2014). The effectiveness of early foreign language learning in the Netherlands, *Studies in Second Language Learning and Teaching Department of English Studies, Faculty of Pedagogy and Fine Arts, Adam Mickiewicz University, Kalisz SSLT 4 (3)*. 2014. 409-418
- Chapelle, C. A. (2001). *Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing, and Research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cummins, J., 2010. *Language of Schooling: Exploring the Connections between Research, Theory, and Policy in an Ideologically Complex*

- Environment. Paper presented at the Intergovernmental Policy Forum, Geneva, November 2010.
- Çalışkan, C. (2019). Okul öncesi yabancı dil eğitimi ve öğretiminde materyal kullanımı ve incelenmesi (Master's thesis, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çevik, G., Yılmaz, R. M., Goktas, Y., & Gülcü, A. (2017). Okul öncesi dönemde artırılmış gerçeklikle İngilizce öğrenme. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 6(2), 50-57.
- Çevik, G., Yılmaz, R. M., Goktas, Y., & Gülcü, A. (2017). Okul öncesi dönemde artırılmış gerçeklikle İngilizce öğrenme. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 6(2), 50-57.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., & Yağcı, E. (2004). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Pegem Yayıncılık.
- Egbert, J., Chao, C.-c., & Hanson-Smith, E. (1999). Computer-enhanced Language Learning Environment: An Overview. In J. Egbert & E. Hanson-Smith (Eds.), *CALL Environments: Research, Practice and Critical Issues* (pp. 1-16). Alexandria, VA: TESOL, Inc.
- Erbil, D. G., & Kocabaş, A. (2019). Sınıf öğretmenlerinin eğitimde teknoloji kullanımı, tersine çevrilmiş sınıf ve işbirlikli öğrenme hakkındaki görüşleri. *İlköğretim Online*, 31-51.
- İlter, B. G., & Er, S. (2007). Erken yaşta yabancı dil öğretimi üzerine veli ve öğretmen görüşler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 21-30.
- Kara, N., Aydın, C. C., & Çağiltay, K. (2014). User study of a new smart toy for children's storytelling. *Interactive Learning Environments*, 22(5), 551-563.
- Levy, M. (1997). *Computer-assisted Language Learning: Context and Conceptualization*. Oxford: Oxford University Press.
- McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2010). *Research in education: Evidence-based inquiry*. Pearson.
- MEB. (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı. www.meb.gov.tr.
- Merrill, M. D. (2002). First principles of instruction. *Educational Technology Research and Development*, 50(3), 43-59.
- Nomass, B. B. (2013). The impact of using technology in teaching English as a second language. *English language and literature studies*, 3(1), 111.
- Prensky, M. (2001). Do they really think differently. *On the Horizon*, 9(6), 1-9.

- Salaberry, M. R. (2001). The Use of Technology for Second Language Learning and Teaching: A Retrospective. *The Modern Language Journal*, 85(1), 39-56.
- Seferoğlu, S. S. ve Akbıyık, C. (2007). Bilişim teknolojilerinin okullarda kullanımı: Bilgisayar öğretmenlerinden beklentiler. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi. 12-14 Mayıs 2007, Bakü, Azerbaycan.
- TÜİK. (2021). Türkiye İstatistik Kurumu. <https://www.tuik.gov.tr>
- Uluser-İnan, N. (2003). Okul öncesinde bilgisayar kullanımı. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (212-219). İstanbul: Morpa.
- Warschauer, M., & Meskill, C. (2000). Technology and second language learning. In J. Rosenthal (Ed.), *Handbook of undergraduate second language education* (pp. 303-318). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Wang, L. (2005). The advantages of using technology in second language education. *THE Journal*, 32(10), 38-42.
- Zhao, Y. (2003). Recent Developments in Technology and Language Learning: A Literature Review and Meta-analysis. *CALICO Journal*, 21(1), 7-27.

A REVIEW OF STUDIES ON DIGITAL GAME-BASED ENGLISH VOCABULARY LEARNING

Hatice OKYAR

- ❖ Affiliation: Necmettin Erbakan University, School of Foreign Languages,
Konya/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4458-4805
- ❖ Mail: okyarhatice@gmail.com

REFERENCES

- *Articles (i.e., coded papers) included in the review.
- Acquah, E. O., & Katz, H. T. (2020). Digital game-based L2 learning outcomes for primary through high-school students: A systematic literature review. *Computers & Education*, 143, 103667.
- Alderson, J. C. (2005). Diagnosing foreign language proficiency: The Interface between learning and assessment. *Continuum*.
- *Alfadil, M. (2020). Effectiveness of virtual reality game in foreign language vocabulary acquisition. *Computers & Education*, 153.
- Azuma, R. T. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: Teleoperators & Virtual Environments*, 6(4), 355-385.
- Barcomb, M., & Cardoso, W. (2020). Rock or lock? Gamifying an online course management system for pronunciation instruction: Focus on English/r/and/l/. *CALICO Journal*, 37(2), 127-147.
- Becker, K. (2017). *Choosing and using digital games in the classroom*. Switzerland: Springer
- Boutsika, E. (2014). Kinect in education: A Proposal for children with autism. *Procedia Computer Science*, 27, 123-129.
- *Chang, C., Shih, J. L., & Chang, C. K. (2017). A mobile instructional pervasive game method for language learning. *Universal Access in the Information Society*, 16(3), 653-665.
- *Chen, C.-M., Liu, H., & Huang, H.-B. (2019). Effects of a mobile game-based English vocabulary learning app on learners' perceptions and learning performance: A case study of Taiwanese EFL learners. *ReCALL*, 31(2), 170-188.
- *Chen, H.-J. H., & Hsu, H.-L. (2020). The impact of a serious game on vocabulary and content learning. *Computer Assisted Language Learning*, 33(7), 811-832.
- *Chen, H.-J. H., Hsu, H.-L., & Chen, Z. H. (2020). A study on the effect of adding L1 glosses in the subtitle of an adventure game for vocabulary learning. *Interactive Learning Environments*, 1-17.
- *Chen, H.-J. H., Hsu, H.-L., Chen, Z.-H., & Todd, A. G. (2021). Investigating the impact of integrating vocabulary exercises into an adventure video game on second vocabulary learning. *Journal of Educational Computing Research*, 59(2), 318-341.
- *Chen, J., Yang, S., & Mei, B. (2021). Towards the sustainable development of digital educational games for primary school students in China. *Sustainability*, 13(14), 7919.
- Chen, K.-C., Wu, C. J., & Chen, G. D. (2011). A digital board game-based learning system for authentic learning. In *Proceedings of the eleventh*

- international conference on advanced learning technologies, ICALT, 2011, Athens, Georgia (pp. 25–99), July 6–8, 2011. Athens, GA: IEEE Computer Society.
- Chen, M.-H., Tseng, W. T., & Hsiao, T. Y. (2018). The effectiveness of digital game-based vocabulary learning: A framework-based view of meta-analysis. *British Journal of Educational Technology*, 49(1), 69–77.
- *Chen, Z.-H., Chen, H. H. J., & Dai, W. J. (2018). Using narrative-based contextual games to enhance language learning: A case study. *Educational Technology & Society*, 21(3), 186-198.
- Cornillie, F., Thorne, S. L., & Desmet, P. (2012). ReCALL special issue: Digital games for language learning: challenges and opportunities: Editorial Digital games for language learning: from hype to insight?. *ReCALL*, 24(3), 243-256.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: the psychology of optimal experience*. Harper & Row.
- Duman, G., Orhon, G., & Gedik, N. (2015). Research trends in mobile assisted language learning from 2000 to 2012. *ReCALL*, 27(02), 197–216.
- *Elaish, M. M., Ghani, N. A., Shuib, L., & Al-Haiqi, A. (2019). Development of a mobile game application to boost students' motivation in learning English vocabulary. *IEEE Access*, 7, 13326-13337.
- *Franciosi, S. J. (2017). The effect of computer game-based learning on FL vocabulary transferability. *Educational Technology & Society*, 20(1), 123-133.
- Gass, S. M., & Selinker, L. (2008). *Second language acquisition: An introductory course* (3rd ed). Routledge.
- *Hao, Y., Lee, K. S., Chen, S. T., & Sim, S. C. (2019). An evaluative study of a mobile application for middle school students struggling with English vocabulary learning. *Computers in Human Behavior*, 95, 208-216.
- *Hsu, T. C. (2017). Learning English with augmented reality: Do learning styles matter? *Computers & Education*, 106, 137-149.
- *Hsu, T. C. (2019). Effects of gender and different augmented reality learning systems on English vocabulary learning of elementary school students. *Universal Access in the Information Society*, 18(2),
- Hung, H. T., Yang, J. C., Hwang, G. J., Chu, H. C., & Wang, C. C. (2018). A scoping review of research on digital game-based language learning. *Computers & Education*, 126, 89-104.
- Hwang, W. Y., Shih, T. K., Ma, Z. H., Shadiey, R., & Chen, S. Y. (2016). Evaluating listening and speaking skills in a mobile game-based learning environment with situational contexts. *Computer Assisted Language Learning*, 29(4), 639-657.

- *Janebi Enayat, M., & Haghghatpasand, M. (2019). Exploiting adventure video games for second language vocabulary recall: A mixed-methods study. *Innovation in Language Learning and Teaching*, 13(1), 61-75.
- Ke, F. (2016). Designing and integrating purposeful learning in game play: A systematic review. *Educational Technology Research and Development*, 64(2), 219-244.
- *Lai, K. W. K., & Chen, H. J. H. (2021). A comparative study on the effects of a VR and PC visual novel game on vocabulary learning. *Computer Assisted Language Learning*, 1-34.
- Lee, M. S., Ko, Y. H., Song, H. S., Kwon, K. H., Lee, H. S., Nam, M., & Jung, I. K. (2007). Characteristics of internet use in relation to game genre in Korean adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 10(2), 278-285.
- Lin, C. J., Hwang, G. J., Fu, Q. K., & Cao, Y. H. (2020). Facilitating EFL students' English grammar learning performance and behaviors: A contextual gaming approach. *Computers & Education*, 152, 103876.
- Lin, C. J., Hwang, G. J., Fu, Q. K., & Chen, J. F. (2018). A flipped contextual game-based learning approach to enhancing EFL students' English business writing performance and reflective behaviors. *Journal of Educational Technology & Society*, 21(3), 117-131.
- McCarthy, M. (1990). *Vocabulary*. Oxford University Press.
- Meara, P. M. (1996). The dimensions of lexical competence. In G. Brown, K. Malmkjaer & J. Williams (Eds.), *Performance and competence in second language acquisition* (pp. 35– 53). Cambridge University Press.
- Miller, L. M., Chang, C. I., Wang, S., Beier, M. E., & Klisch, Y. (2011). Learning and motivational impacts of a multimedia science game. *Computers & Education*, 57(1), 1425-1433.
- *Muller, A., Son, J. B., Nozawa, K., & Dashtestani, R. (2018). Learning English idioms with a web-based educational game. *Journal of Educational Computing Research*, 56(6), 848-865.
- Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.
- *Pan, W. F. (2017). The effects of using the kinect motion-sensing interactive system to enhance English learning for elementary students. *Educational Technology & Society*, 20(2), 188–200.
- Peterson, M. (2013). *Computer games and language learning*. Palgrave Macmillan.
- Ranalli, J. (2008). Learning English with The Sims: exploiting authentic computer simulation games for L2 learning. *Computer Assisted Language Learning*, 21(5), 441-455.

- *Rasti-Behbahani, A., & Shahbazi, M. (2020). Investigating the effectiveness of a digital game-based task on the acquisition of word knowledge. *Computer Assisted Language Learning*, 1-25.
- Read, J. (2000). *Assessing vocabulary*. Cambridge University Press.
- Reinders, H. (Ed.). (2012). *Digital games in language learning and teaching*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Reinhardt, J. (2019). *Gameful second and foreign language teaching and learning: Theory, research, and practice*. Palgrave Macmillan.
- Sanchez, A., María Barreiro, J., & Maojo, V. (2000). Design of virtual reality systems for education: A cognitive approach. *Education and Information Technologies*, 5(4), 345-362.
- Schmitt, N. (2000). *Vocabulary in language teaching*. Cambridge University Press.
- Schmitt, N. (2010). *Researching vocabulary: A vocabulary research manual*. Palgrave Macmillan.
- *Soyoof, A., Reynolds, B. L., Shadiev, R., & Vazquez-Calvo, B. (2022). A mixed-methods study of the incidental acquisition of foreign language vocabulary and healthcare knowledge through serious game play. *Computer Assisted Language Learning*.
- Squire, K. D., & Jan, M. (2007). Mad city mystery: Developing scientific argumentation skills with a place-based augmented reality game on handheld computers. *Journal of Science Education and Technology*, 16(1), 5-29.
- Taborda Mosquera, J. P., Arango-López, J., Gutiérrez Vela, F. L., Collazos, C., & Moreira, F. (2021). Analyzing effectiveness and fun through metrics applied to pervasive gaming experiences. *Universal Access in the Information Society*, 20(3), 545-554.
- Takac, V. P. (2008). *Vocabulary learning strategies and foreign language acquisition*. Multilingual Matters.
- Thompson, C. G., & von Gillern, S. (2020). Video-game based instruction for vocabulary acquisition with English language learners: A Bayesian meta-analysis. *Educational Research Review*, 30, 100332.
- Tsai, Y. L., & Tsai, C. C. (2018). Digital game-based second-language vocabulary learning and conditions of research designs: A meta-analysis study. *Computers & Education*, 125, 345-357.
- Webb, S., & Nation, P. (2017). *How vocabulary is learned*. Oxford University Press.
- *Wei, C. W., Kao, H. Y., Lu, H. H., & Liu, Y. C. (2018). The effects of competitive gaming scenarios and personalized assistance strategies on English vocabulary learning. *Educational Technology & Society*, 21(3), 146-158.

- Whitton, N. (2010). *Learning with digital games: A practical guide to engaging students in higher education*. Routledge.
- Wu, H.-K., Lee, S. W.-Y., Chang, H.-Y., & Liang, J.-C. (2013). Current status, opportunities and challenges of augmented reality in education. *Computers & Education*, 62, 41–49.
- *Wu, M. H. (2021). The applications and effects of learning English through augmented reality: A case study of Pokémon Go. *Computer Assisted Language Learning*, 34(5-6), 778-812.
- *Wu, T. T. (2018). Improving the effectiveness of English vocabulary review by integrating ARCS with mobile game-based learning. *Journal of Computer Assisted Learning*, 34(3), 315-323.
- *Wu, T. T., & Huang, Y. M. (2017). A mobile game-based English vocabulary practice system based on portfolio analysis. *Educational Technology & Society*, 20(2), 265-277.
- Xu, Z., Chen, Z., Eutsler, L., Geng, Z., & Kogut, A. (2020). A scoping review of digital game-based technology on English language learning. *Educational Technology Research and Development*, 68(3), 877-904.
- *Yang, Q. F., Chang, S. C., Hwang, G. J., & Zou, D. (2020). Balancing cognitive complexity and gaming level: Effects of a cognitive complexity-based competition game on EFL students' English vocabulary learning performance, anxiety, and behaviors. *Computers & Education*, 148.
- *Yang, Y. F., Hsieh, W. M., Wong, W. K., Hong, Y. C., & Lai, S. C. (2022). Reducing students' foreign language anxiety to improve English vocabulary learning in an online simulation game. *Computer Assisted Language Learning*, 1-23.
- Yip, F. W., & Kwan, A. C. (2006). Online vocabulary games as a tool for teaching and learning English vocabulary. *Educational Media International*, 43(3), 233-249.
- *Zhonggen, Y. (2018). Differences in serious game-aided and traditional English vocabulary acquisition. *Computers & Education*, 127, 214-232.
- Zou, D., Huang, Y., & Xie, H. (2021). Digital game-based vocabulary learning: where are we and where are we going? *Computer Assisted Language Learning*, 34(5-6), 751-777.

INDIVIDUAL vs. COLLECTIVE FEEDBACK ON STUDENTS' WRITING PERFORMANCES IN ONLINE EDUCATION

Necmettin KÜRTÜL

- ❖ Affiliation: Niğde Ömer Halisdemir University, Department of Foreign Languages Niğde/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0355-4071
- ❖ Mail: kulturnecmettin@gmail.com

REFERENCES

- Abdulla, A.G. (2006). Distance learning students' perceptions of the online instructor roles and competencies. *Dissertation Abstracts International*, 65(07), 2409. (UMI No. 3137394)
- Abedin, B., Daneshgar, F., & D'Ambra, J. (2010). Underlying factors of sense of community in asynchronous computer supported collaborative learning environments. *Journal of Online Learning and Teaching*, 6(3).
- Bobley, L., & Sebel, A. (2021). *Feedback in Online Courses: An Essential Instructional Practice. Perspectives on Critical Issues in Education.*
- Cohen, V. B. (1985). A Reexamination of Feedback in Computer-Based Instruction: Implications for Instructional Design. *Educational Technology*, 25(1), 33-37.
- Davis, S. E., & Dargusch, J. M. (2015). Feedback, iterative processing and academic trust – teacher education students' perceptions of assessment feedback. *Australian Journal of Teacher Education*, 40, 177–191.
- Dagen, A., Mader, C., Rinehart, S., & Ice, P. (2008). Can you hear me now? Providing feedback using audio commenting technology. *College Reading Association Yearbook*, (29), 152-166.
- Hounsell, D. (2008) The trouble with feedback: new challenges, emerging strategies. *Interchange* 2, pp. 1-10.
- Hounsell, D., McCune, V., Hounsell, J. and Litjens, J. (2006). Investigating and enhancing the quality of guidance and feedback to undergraduate students. Paper presented at the Third Biennial Northumbria/EARLI SIG Assessment Conference, Northumbria,
- Gallien, T. & Oomen-Early, J. (2008). Personalized Versus Collective Instructor Feedback in the Online Courseroom: Does Type of Feedback Affect Student Satisfaction, Academic Performance and Perceived Connectedness With the Instructor?. *International Journal on E-Learning*, 7(3), 463-476. Waynesville, NC USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Kim, Y., & Emeljanova, L. (2019). The effects of written corrective feedback on the accuracy of L2 writing: Comparing collaborative and individual revision behavior. *Language Teaching Research*, 1362168819831406.
- Kim, J.H., & Bonk, C. (2010). Instructional immediacy in online faculty experiences. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 7 (8), http://www.itdl.org/Journal/Aug_10/article02.htm

- LaBarbera, R. (2016). The Role of Intercessory Prayer in Fostering Students' Sense of Connectedness in Distance Education Courses. *International Journal on E-Learning*, 15(3), 361-378. Waynesville, NC USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Leiner, D. J. (2014). Convenience Samples and Respondent Pools. 1-36.
- Lunt, T. & Curran, J. (2010). "Are you listening please?" The advantages of electronic audio feedback compared to written feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 35(7), 759-769.
- Luo, Y., & Liu, Y. (2017). Comparison between peer feedback and automated feedback in college English writing: A case study. *Open Journal of Modern Linguistics*, 7(04), 197.
- Mason, B. J., & Bruning, R. (2001). Providing feedback in computer-based instruction: What the research tells us. <http://dwb.unl.edu/Edit/MB/MasonBruning.html>
- McCarthy, J. (2017). Enhancing feedback in higher education: Students' attitudes toward online and in-class formative assessment feedback models. *Active Learning in Higher Education*, 18(2).
- Moskovitz, C., & Valiga, T. (2011). Audio feedback for student writing in online nursing courses: Exploring student and instructor reactions. *The Journal of Nursing Education*, 50(9), 540-543.
- Murtagh, L. (2014). The motivational paradox of feedback: Teacher and student perceptions. *Curriculum Journal*, 25, 516-541.
- Sadler, D.R. (1989). Formative assessment and the design of instructional systems. *Instructional Science*, 18, 119-144.
- Sadler, D.R. (2002). 'Ah!...So that's "quality''. In: Schwartz, P., and Webb, G., eds. *Assessment: Case Studies, Experience and Practice from Higher Education*. London: Kogan Page. pp. 130-135.
- Rhode, J. (2009). Interaction Equivalency in Self-Paced Online Learning Environments: An Exploration of Learner Preferences. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 10(1), Athabasca University Press.
- Oomen-Early, J., Bold, M., Wiginton, K.L., Gallien, T.L., & Anderson, N. (2008). Using asynchronous audio communication (AAC) in the online classroom: A comparative study. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching* (4)3.
- Sipple, S. (2007). Ideas in practice: Developmental writers' attitudes toward audio and written feedback. *Journal of Developmental Education*, 30(3), 22-31.

- Skylar, A. (2009). A comparison of asynchronous online text-based lectures and synchronous interactive web conferencing lectures. *Issues in Teacher Education*, 18(2), 69-84.
- Tai, H., Lin, W., & Yang, S. C. (2015). Exploring the effects of peer review and teachers' corrective feedback on EFL students' online writing performance. *Journal of Educational Computing Research*, 53, 284–309.
- Toner, K., Gan, M., & Leary, M. R. (2014). The impact of individual and group feedback on environmental intentions and self-beliefs. *Environment and Behavior*, 46(1), 24-45.
- Trede, F., & Smith, M. (2013). Reflective practice in the transition phase from university student to novice graduate: Implications for teaching reflective practice. *Higher Education Research and Development*, 32, 632–645.
- Tummons, J. (2011). 'It sort of feels uncomfortable': Problematizing the assessment of reflective practice. *Studies in Higher Education*, 36, 471–483.
- Van Beuningen, C. G., De Jong, N. H., & Kuiken, F. (2012). Evidence on the effectiveness of comprehensive error correction in second language writing. *Language Learning*, 62(1), 1-41.
- Walliman, N. (2011). *Research methods: The basics*. New York: Routledge.
- Wolsey, T. (2008). Efficacy of instructor feedback on written work in an online program. *International Journal on E-Learning*, 7(2), 311-329. Chesapeake, VA: AACE. Wood., K.A.,
- Yu, S., & Lee, I. (2016). Exploring Chinese students' strategy use in a cooperative peer feedback writing group. *System*, 58, 1-11.

**TECHNOLOGICAL PEDAGOGICAL
CONTENT KNOWLEDGE
COMPETENCIES OF SECONDARY
SCHOOL MATHEMATICS TEACHERS
AFTER DISTANCE EDUCATION**

Özge DALGAKIRAN

- ❖ Affiliation: Minister of National Education, TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-7049-0028
- ❖ Mail: ozge.dalgakiran@ogr.ebyu.tr

Zeynep ÇAKMAK GÜREL

- ❖ Affiliation: Erzincan Binali Yıldırım University, TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0913-3291
- ❖ Mail: zcakmak@erzincan.edu.tr

others. Increasing the number of web 2.0 tools courses and seminars for teachers in schools may be beneficial. Additionally, it could be beneficial to apply the study to other disciplines to observe TPACK levels after distance education.

KAYNAKLAR

- Açıkgül, K. & Aslaner, R. (2015). Investigation of TPACK confidence perception of prospective elementary mathematics teachers. *Erzincan University Journal of Education Faculty*, 17(1), 118-152.
- Agyei, D. D., & Voogt, J. M. (2015). Pre-service teachers' TPACK competencies for spreadsheet integration: insights from a mathematics-specific instructional technology course. *Technology, Pedagogy and Education*, 24(5), 605-625.
- Aksin, A. (2014). Competencies of technological pedagogical and content knowledge (TPACK) of social studies teachers: a case study of Amasya Province, [Unpublished doctoral dissertation]. Amasya University.
- Baki, A., Kutluca, T. & Birgin, O. (2008). Investigation of the self-efficacy perception about computer assisted education of prospective mathematics teachers. VIII. International Educational Technology Conference, 6-9 May, Anadolu University, Eskişehir, 77-81.
- Bal, A. P., & Bedir, S. G. (2020). Investigation of technological pedagogical field knowledge levels of mathematics teachers. *International Journal of Educational Studies in Mathematics*, 7(3), 198-213.
- Bal, M. S., & Karademir, N. (2013). Determining social science teachers' self-assessment levels with regard to their technological pedagogical content knowledge (TPCK). *Pamukkale University Journal of Education*, 34, 15-32.
- Bilici, S., & Güler, Ç. (2016). Investigation of teachers' TPACK levels with respect to use of instructional technologies. *Elementary Education Online*, 15(3), 898-921, 2016.
- Bozkurt, A. (2020). Korona virüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Büyüköztürk Ş., Çakmak E. K., Akgün Ö. E., Karadeniz Ş. & Demirel F. (2022) Bilimsel araştırma yöntemleri (32. Baskı), Pegem Akademi.
- Demiralay, R. & Karadeniz, Ş. (2010). The effect of use of information and commination technologies on elementary student teachers' perceived

information literacy self-efficacy. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)*, 10(2), 819-851.

Demirci, F. (2021). The relationship between sources of self-efficiency and technological pedagogical content knowledge of ICT teachers and teacher candidates, [Unpublished doctoral dissertation], Ankara University

Domino, G., & Domino, M. L. (2006). *Psychological testing: An introduction*.

George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10. ed.)* Boston: Pearson

Gönen, S., & Kocakaya, F. (2015). Pedagojik formasyon programına katılan öğrencilerinin teknopedagojik eğitim yeterliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Research in Education and Teaching*, 4(4), 82-90.

Jang, S. J., & Tsai, M. F. (2013). Exploring the TPACK of Taiwanese secondary school science teachers using a new contextualized TPACK model. *Australasian Journal of Educational Technology*, 29(4), 566-580.

Jang, S.J., & Tsai, M.F. (2012). Exploring the TPACK of Taiwanese elementary mathematics and science teachers with respect to use of interactive whiteboards. *Computers & Education*, 59(2), 327- 338.

Koh, J. H. L., Chai, C. S., & Tsai, C. C. (2010). Examining the technology pedagogical content knowledge of Singapore pre-service teachers with a large-scale survey. *Journal of Computer Assisted Learning*, 26(6), 563-573.

Koehler, M., & Mishra, P. (2009). What is technological pedagogical content knowledge (TPACK)? *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 9(1), 60–70.

Landry, G. A. (2010). Creating and validating an instrument to measure middle school mathematics teachers' technological pedagogical content knowledge (TPACK) [Unpublished doctoral dissertation], University of Tennessee, US

Mailizar, M., Hidayat, M. & Artika W. (2020). The effect of demographic variables on mathematics teachers' TPACK: Indonesian context. *Journal of Physics: Conference Series*, 1882, 012041.

MoNE (2017). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri MEB. https://oygm.meb.gov.tr/dosyalar/StPrg/Ogretmenlik_Meslegi_Genel_Yeterlikleri.pdf

- MoNE (2018). Matematik Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), <http://mufredat.meb.gov.tr>
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers' college record*, 108(6), 1017-1054.
- Moore, M. G., & Kearsley, G. (2011). *Distance education: A systems view of online learning*. Cengage Learning
- Mutluoğlu, A. & Erdoğan, A. (2012). İlköğretim matematik öğretmenlerinin tıbbi düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. 6th International Computer and Instructional Technologies Symposium, Gaziantep University, Gaziantep, 4th - 6th October.
- Mutluoğlu, A., & Erdoğan, A. (2016). Examining primary mathematics teachers' technological pedagogical content knowledge (TPACK) levels according to their preferred teaching styles. *International Journal of Society Researches*, 6(10), 102-126.
- Önal, N. (2016). Development, validity, and reliability of TPACK scale with pre-service mathematics teachers. *International Online Journal of Educational Sciences*, 8(2), 93-107.
- Özdemir, N. & Erduran, YA (2019). An evaluation of mathematics teachers' efficiency about technological pedagogical content knowledge. *Manisa Celal Bayar University Journal of Education Faculty*, 7(1), 29-47.
- Patahuddin, S. M., Lowrie, T. & Dalgarno, B. (2016). Analysing mathematics teachers' TPACK through observation of practice. *Asia-Pacific Edu. Res.*, 25, 863–872. <https://doi.org/10.1007/s40299-016-0305-2>.
- Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational researcher*, 15(2), 4-14.
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.
- Smith, R.C., Kim, S. & McIntyre, L. (2016). Relationships Between Prospective Middle Grades Mathematics Teachers' Beliefs and TPACK. *Can J Sci Math Techn.*, 16, 359–373.
- Tatlı, Z., İpek Akbulut, H., & Altınışık, D. (2016). The impact of Web 2.0 tools on pre-service teachers' self confidence levels about TPCK *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 7(3), 659-678.
- Tezcan, H., & Yılmaz, U. (2003). The effect of conceptual computer animations and traditional instruction in teaching chemistry on student

- achievement. Pamukkale University Journal of Faculty Education, 14(2), 18-32
- Topçu, E., & Masal, E. (2020). An overview of mathematics teachers' perceptions of technological pedagogical content knowledge self-evaluation. Gazi Journal of Education Sciences, 6(1), 147-167.
- Turgut, T. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin teknolojik pedagojik alan bilgisi yeterlilikleri (Karabük İli örneği), [Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi.
- Uşun, S. (2006). Uzaktan eğitim [Distance Learning], Nobel Yayın Dağıtım.
- Yavuz Konakman, G, Yanpar Yelken, T. & Sancar Tokmak, H. (2013). An investigation of primary school pre-service teachers perception on their TPACK in terms of a variety factors: Mersin University case. Kastamonu Education Journal, 21(2), 665-684.

DISCLOSING THE LONGITUDINAL DEVELOPMENT OF INTERACTIONS AMONG PERSONAL PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE COMPONENTS

Yezdan BOZ

- ❖ Affiliation: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3122-9671
- ❖ Mail: yezdan@metu.edu.tr

Hatice BELGE CAN

- ❖ Affiliation: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2329-3419
- ❖ Mail: hbelgecan@mehmetakif.edu.tr

PCK map approach without using classroom observations is a common procedure in science PCK literature (e.g. Aydin et al., 2015).

The research design of this study may be viewed as another limitation; that is, secondary analysis. In his literature review, Chan (2022) deduced that "PCK map approach can be readily used to analyze data that were not collected specifically to reveal the nature of the integration of PCK components" (p. 500). Sample studies are also available in science PCK literature (e.g. Aydin et al., 2015; Oztay et al., 2023).

REFERENCES

- Abell, S. K. (2007). Research on science teacher knowledge. In S. K. Abell & N. Lederman (Eds.), *Handbook of Research on Science Education* (pp. 1105-1149). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Abell, S. K. (2008). Twenty years later: Does pedagogical content knowledge remain a useful idea? *International Journal of Science Education*, 30(10), 1405-1416.
- Akin, F. N., & Uzuntiryaki-Kondakci, E. (2018). The nature of the interplay among components of pedagogical content knowledge in reaction rate and chemical equilibrium topics of novice and experienced chemistry teachers. *Chemistry Education Research and Practice*, 19(1), 80-105.
- Alonzo A. C., Berry A., & Nilsson P. (2019). Unpacking the complexity of science teachers' PCK in action: enacted and personal PCK. In A. Hume, R. Cooper, & A. Borowski (Eds.), *Repositioning pedagogical content knowledge in teachers' knowledge for teaching science* (pp. 271-286). Singapore, Springer.
- Aydin, S., & Boz, Y. (2013). The nature of integration among PCK components: A case study of two experienced chemistry teachers. *Chemistry Education Research and Practice*, 14, 615-624.
- Aydin, S., Demirdogen, B., Tarkin, A., Kutucu, E. S., Ekiz, B., Akin, F. N., et al. (2013). Providing a set of research-based practices to support preservice teachers' long-term professional development as learners of science teaching. *Science Education*, 97(6), 903-935.
- Aydin, S., Friedrichsen, P. J., Boz, Y., & Hanuscin, D. L. (2014). Examination of the topic-specific nature of pedagogical content knowledge in teaching electrochemical cells and nuclear reactions. *Chemistry Education Research and Practice*, 15(4), 658-674.
- Aydin, S., Demirdogen, B., Akin, F. N., Uzuntiryaki-Kondakci, E., & Tarkin, A. (2015). The nature and development of interaction among components of pedagogical content knowledge in practicum. *Teaching and Teacher Education*, 46, 37-50.

- Belge-Can, H. (2021). Enacted Pedagogical Content Knowledge Profiles of Chemistry Teachers. *Journal of Educational Issues*, 7(1), 565-583.
- Belge-Can H., & Boz Y. (2022). Development of pre-service teachers' pedagogical content knowledge and the factors affecting that development: a longitudinal study. *Chemistry Education Research and Practice*, 23, 980-997.
- Boz, Y., & Belge-Can, H. (2020). Do Pre-Service Chemistry Teachers' Collective Pedagogical Content Knowledge Regarding Solubility Concepts Enhance after Participating in a Microteaching Lesson Study? *Science Education International*, 31(1), 29-40.
- Carlson, J., & Daehler, K. R. (2019). The refined consensus model of pedagogical content knowledge in science education. In A. Hume, R. Cooper, & A. Borowski (Eds.) *Repositioning pedagogical content knowledge in teachers' knowledge for teaching science* (pp. 77-94). Singapore: Springer.
- Chan, K. K. H., & Hume, A. (2019). Towards a consensus model: Literature review of how science teachers' pedagogical content knowledge is investigated in empirical studies. In A. Hume, R. Cooper, & A. Borowski (Eds.), *Repositioning pedagogical content knowledge in teachers' knowledge for teaching science* (pp. 3-76). Singapore, Springer.
- Chan, K. K. H. (2022). A critical review of studies using the pedagogical content knowledge map approach. *International Journal of Science Education*, 44(3), 487-513.
- Demirdogen, B., Hanuscin, D. L., Uzuntiryaki-Kondakci, E., & Koseoglu, F. (2016). Development and nature of preservice chemistry teachers' pedagogical content knowledge for nature of science. *Research in Science Education*, 46(6), 831-855.
- Ekiz-Kiran, B., Boz, Y., & Oztay, E. S. (2021). Development of pre-service teachers' pedagogical content knowledge through a PCK-based school experience course. *Chemistry Education Research and Practice*, 22(2), 415-430.
- Fernandez-Balboa, J. M., & Stiehl, J. (1995). The generic nature of pedagogical content knowledge among college professors. *Teaching and Teacher Education*, 11(3), 293-306.
- Gess-Newsome, J. (2015). A model of teacher professional knowledge and skill including PCK: Results of the thinking from the PCK Summit. In A. Berry, P. Friedrichsen, & J. Loughran (Eds.), *Re-examining pedagogical content knowledge in science education* (pp. 28-42). New York, NY: Routledge.
- Gao S., Damico N., & Gelfuso A. (2021). Mapping and reflecting on integration of the components of pedagogical content knowledge (PCK)

- for teaching natural selection: a case study of an experienced middle-school science teacher. *Teaching and Teacher Education*, 107, 103-473.
- Grossman, P. (1990). *The Making of a Teacher*. New York: Teachers College Press.
- Henze, I., Van Driel, J. H., & Verloop, N. (2008). Development of experienced science teachers' pedagogical content knowledge of models of the solar system and the universe. *International Journal of Science Education*, 30(10), 1321-1342.
- Kaya, O. N. (2009). The nature of relationships among the components of pedagogical content knowledge of preservice science teachers: "Ozone layer depletion" as an example. *International Journal of Science Education*, 31(7), 961-988.
- Kutluca, A. Y. (2022). Sosyobilimsel argümantasyona yönelik pedagojik alan bilgisi (PAB) bileşenlerinin etkileşimindeki değişimin incelenmesi: Deneyimlerin etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 5(1), 152-179.
- Loughran, J., Berry, A., & Mulhall, P. (2006). *Understanding and developing science teachers' pedagogical content knowledge*. Sense Publishers.
- Magnusson, S., Krajcik, J., & Borko, H. (1999). Nature, sources and development of pedagogical content knowledge for science teaching. In J. GessNewsome & N. G. Lederman (Eds.), *Examining pedagogical content knowledge: The construct and its implications for science education* (pp. 95-132). Boston: Kluwer.
- Mavhunga, E. (2019). Exposing pathways for developing teacher pedagogical content knowledge at the topic level in science. In A. Hume, R. Cooper, & A. Borowski (Eds.) *Repositioning pedagogical content knowledge in teachers' knowledge for teaching science* (pp. 131-150). Singapore: Springer.
- Mavhunga, E. (2020). Revealing the structural complexity of component interactions of topic-specific PCK when planning to teach. *Research in science education*, 50, 965-986.
- Miles M. B. and Huberman A. M., (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications
- Oztay, E. S., Ekiz-Kiran, B., & Boz, Y. (2023). Revealing the development of interaction among components of pedagogical content knowledge in teaching chemical equilibrium. *Chemistry Education Research and Practice*, 24, 624-636.
- Padilla, K., & van Driel, J. (2011). The relationships between PCK components: the case of quantum chemistry professors. *Chemistry Education Research and Practice*, 12(3), 367-378.

- Park, S., & Oliver, J. S. (2008a). Revisiting the conceptualization of pedagogical content knowledge (PCK): PCK as a conceptual tool to understand teachers as professionals. *Research in Science Education*, 38(3), 261-284.
- Park, S., & Oliver, J. S. (2008b). National Board Certification (NBC) as a catalyst for teachers' learning about teaching: The effects of the NBC process on candidate teachers' PCK development. *Journal of Research in Science Teaching: The Official Journal of the National Association for Research in Science Teaching*, 45(7), 812-834.
- Park, S., & Chen, Y. C. (2012). Mapping out the integration of the components of pedagogical content knowledge (PCK): Examples from high school biology classrooms. *Journal of Research in Science Teaching*, 49, 922-941.
- Park, S. (2019). Reconciliation between the refined consensus model of PCK and extant PCK models for advancing PCK research in science. In A. Hume, R. Cooper, & A. Borowski (Eds.) *Repositioning pedagogical content knowledge in teachers' knowledge for teaching science* (pp. 119-130). Singapore: Springer.
- Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15, 4-14.
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and training: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57, 1-22.
- Sickel, A. J., & Friedrichsen, P. (2018). Using multiple lenses to examine the development of beginning biology teachers' pedagogical content knowledge for teaching natural selection simulations. *Research in Science Education*, 48(1), 29-70.
- Sorge, S., Stender, A., & Neumann, K. (2019). The development of science teachers' professional competence. In A. Hume, R. Cooper, & A. Borowski (Eds.) *Repositioning pedagogical content knowledge in teachers' knowledge for teaching science* (pp. 291-302). Singapore: Springer.
- Suh, J. K., & Park, S. (2017). Exploring the relationship between pedagogical content knowledge (PCK) and sustainability of an innovative science teaching approach. *Teaching and Teacher Education*, 64, 246-259.
- van Driel, J. H., & Berry, A. (2012). Teacher professional development focusing on pedagogical content knowledge. *Educational Researcher*, 41(1), 26-38.
- van Driel, J.H., De Jong, O., & Verloop, N. (2002). The development of preservice chemistry teachers' PCK. *Science Education*, 86(4), 572-590.

THE EFFECT OF CRITICAL THINKING SKILLS EDUCATION ON TEACHERS' AND STUDENTS' CRITICAL THINKING SKILLS¹

Zehra Sedef KORKMAZ

- ❖ Affiliation: Artvin Çoruh University, Artvin/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3466-8119
- ❖ Mail: sedefcoskun@artvin.edu.tr

Adnan KÜÇÜKOĞLU

- ❖ Affiliation: Atatürk University, Erzurum/TURKEY
- ❖ ORCID: 0000-0002-8522-258X
- ❖ Mail: adnank@atauni.edu.tr

¹ This paper was derived from the doctoral dissertation by Zehra Sedef Korkmaz conducted under the supervision of Prof. Dr. Adnan Küçüköğlü.

REFERENCES

- Abrami, P. C., Bernard, R. M., Borokhovski, E., Wade, A., Surkes, M. A., Tamim, R., & Zhang, D. (2008). Instructional interventions affecting critical thinking skills and dispositions: A stage 1 meta-analysis. *Review of Educational Research*, 78(4), 1102–1134.
- Alexander, P., & Murphy, P. (1998). The research base for APA's learner-centered psychological principles. In N. Lambert & B. McCombs (Eds.), *How students learn: Reforming schools through learner-centered instruction* (pp. 25–60). Washington, DC: American Psychological Association.
- Alkın, S. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin eleştirel düşünmeyi destekleme davranışlarının değerlendirilmesi (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 311768)
- Başçam Çelik, İ. (2011). İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerin eleştirel düşünme becerisi kazandırma açısından incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 289655)
- Brown, A., & Campione, J. (1990). Communities of learning and thinking or a context by any other name. In D. Kuhn (Ed.), *Contributions to child development: Vol. 21. Developmental perspectives on teaching and learning thinking skills* (pp. 108–126). Basel, Switzerland: Karger.
- Browne, M., & Keeley, K. (2001). *Asking the right questions: A guide to critical thinking* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Burns, E. (2009). *The use of science inquiry and its effect on critical thinking skills and dispositions in third grade students* (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses Global. (UMI No. 3367974)
- Cleveland, J. (2015). *Beyond standardization: Fostering critical thinking in a fourth grade classroom through comprehensive socratic circles* (Unpublished doctoral dissertation). Arizona State University, Arizona, ABD.
- Corbin, J. M., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., Fetters, M. D., Plano Clark, V. L., & Morales, A. (2009). Mixed methods intervention trials. In S. Andrew & L. Halcomb (Eds.), *Mixed methods research for nursing and the health sciences* (pp. 161-180). Oxford, UK: Blackwell.

- Demir, M. K. (2006). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde eleştirel düşünme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 187631)
- Doğan Dolapçioğlu, S. (2015). Matematik dersinde otantik öğrenme yoluyla eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi: Bir eylem araştırması (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 417576)
- Dolapçı, O. C. (2009). Öğretmenleri eleştirel düşünme konusunda bilgilendirmeye yönelik seminer çalışmasının değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 227467)
- Eğmir, E. (2016). Eleştirel düşünme becerisi öğretim programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 447711)
- Feuerstein, M. (1999). Media literacy in support of critical thinking. *Journal of Educational Media*, 24(1), 43–54.
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg. W. T. (2003). *Educational research* (7th ed.). White Plains, New York: Pearson Education.
- Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel düşünme ve eleştirel düşünme öğretimine dair bazı yanlışlar, *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 57-74.
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2010). Sosyal bilgiler dersinde güncel olaylardan yararlanmanın öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 258123)
- Güzel, S. (2005) Eleştirel düşünme becerilerini temele alan ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretiminin öğrenme ürünlerine etkisi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 161118)
- Halpern, D. F. (2001) Assessing the effectiveness of critical thinking instruction. *The Journal of General Education*, 50(4), 270–286.
- Henderson, J. (2001). *Reflective teaching: Professional artistry through inquiry* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.

- Köseoğlu, M. (2009). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının eleştirel düşünmeye etkisi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 249759)
- Kurfiss, J. G. (1988). Critical thinking: Theory, research, practice, and possibilities. Ashe-eric higher education report no. 2. Retrieved from ERIC database. (ED304041)
- Kurnaz, A. (2007). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde beceri ve içerik temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, erişimi ve tutumlarına etkisi (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 217450)
- Lewis, A., & Smith, D. (1993). Defining higher order thinking. *Theory into Practice*, 32, 131-137.
- McCarthy-Tucker, T. S. N. (1998). Teaching logic to adolescents to improve thinkingskills. *Korean Journal of Thinking and Problem Solving*, 8(1), 45-66.
- Moreyra, A. A. (1991). The role of thinking frames in developing teachers' critical thinking skills and dispositions (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses Global. (UMI No. 0136492)
- Seferoğlu, S. & Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 193-200.
- Smith, G. F. (2003). Beyond critical thinking and decision making: Teaching business students how to think. *Journal of Management Education*, 27(1), 24-51.
- Ünlü, Ş. (2017). Eleştirel düşünmeyi destekleyen öğretmen eğitimi programının geliştirilmesi (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 481733)

INVESTIGATION OF TEACHERS' TOXIC LEADERSHIP PERCEPTIONS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Metin KIRBAÇ

- ❖ Affiliation: İnönü University, Faculty of Education, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0873-6544
- ❖ Mail: metin.kirbac@inonu.edu.tr

REFERENCES

- Appelbaum, S. H., & Roy-Girard, D. (2007). Toxins in the workplace: Affect on organizations and employees. *Corporate Governance*, 7(1), 17-28. doi:10.1108/14720700710727087.
- Bahadır, E. & Kahveci, G. (2020). Examining the Relationship Between the Psychological Capital Levels of Teachers and Toxic Leadership Behaviours of School Principals. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 858-879
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2023). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Chua, S. M. Y., and Murray, D. W. (2015). How toxic leaders are perceived: Gender and information-processing. *Leadership & Organization Development Journal*, 36(3), 292-307.
- Çelebi, N., Güner, H. & Yıldız, G. (2015). Toksik liderlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4(1): 249-268.
- Çetinkaya, H. (2017). Okul yöneticilerinin toksik (zehirli) liderlik davranışları ile öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli, Türkiye.
- Demirel, N. (2015). Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sinizm tutumları arasındaki ilişki (Gaziantep Şehitkâmil ilçesi örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, Türkiye.
- Dobbs, J. M. (2013). The relationship between perceived toxic leadership styles, leader effectiveness, and organizational cynicism (Yayımlanmamış doktora tezi). University of San Diego, ABD.
- Erçetin, Ş. Ş., Akbaşlı, S., & Diş, O. (2019). Toxic leadership behaviors of school managers as a predictor of teachers' levels of occupational alienation), *Turkish Studies-Educational Sciences*, 14(4), 1313-1328.
- George, B. (2017, Kasım 18). Failed leadership caused the financial crisis. U.S. News and World Report. <http://www.usnews.com>
- Glad, B. (2002). When Tyrants Go Too Far: Malignant Narcissism and Absolute Power. *Political Psychology*, 23(1), 1-20.

- Goldman, A. (2006). Personality Disorders in Leaders: Implications of the DSM IV-TR in Assessing Dysfunctional Organizations. *Journal of Managerial Psychology* 21(5), 392-414.
- Güzelgörür, F., Demirtaş, H., & Balı, O. (2021). The relationship of school principals' management style and school climate. *E-International Journal of Educational Research*, 12(4). 129-150
- Han, F. & Demirbilek, N. (2022). Okul yöneticileri Milli Eğitim Müdürlüğü kavramına ilişkin metaforik algıları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 508-520.
- İzğüden, D., Eroymak, S. & Erdem, R. (2016). Sağlık kurumlarında görülen toksik liderlik davranışları: Bir üniversite hastanesi örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel sayı, 262-276.
- Kahveci, G., Bahadır, E. & Karagül Kandemir, İ. (2019). Okul yöneticilerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 52(1), 225-249.
- Kaya, F. (2017). Kutadgu Bilig'e göre liderde bulunması gereken temel vasıflar. *Electronic Turkish Studies*, 12(33).
- Keser, S. ve Kocabaş, İ. (2014). İlköğretim okulu yöneticilerinin otantik liderlik ve psikolojik sermaye özelliklerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 1-22.
- Kılınç, E. (2023). Liderlik yaklaşımları ve öne çıkan liderler, Gazi Kitapevi.
- Kırbaç, M., Kaya, F & Özkul, R. (2023). Investigation of General self-efficacy levels of faculty of education students in distance education process. *E-International Journal of Educational Research*, 14 (1), 391-407. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1203150>
- Kırbaç, M. (2013). Eğitim Örgütlerinde Toksik Liderlik. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye.
- Konan, N. & Kış, A., (2015). Öğrenen Liderlik. Eğitim Yönetiminde Yeni Liderlik Yaklaşımları (ss.109-132), Ankara: Pegem Akademi
- Kusy, M. & Holloway, E. (2009). *Toxic workplace: Managing toxic personalities and their systems of power*. San Francisco: Jossey Bass.
- Lipman-Blumen, J. (2005a). The Allure of Toxic Leaders: Why Followers Rarely Escape Their Clutches, *Ivey Business Journal*, 12(2), 10-19.
- O'Neill, J. (2017). The toxic university: zombie leadership, academic rock stars, and neoliberal ideology. *Journal of Education Policy*, 33(3), 440-44.

- Padilla, A., Hogan, R. & Kaiser, R. (2007). The toxic triangle: Destructive leaders, susceptible followers, and conducive environments. *The Leadership Quarterly*, 18, 176-194.
- Schmidt, A.A. (2008). Development and validation of the toxic leadership scale, Maryland Üniversitesi, Maryland, ABD
- Whicker, M. (1996). *Toxic leaders: When organizations go bad*. ABD, Westport, CT: Quorum Books.
- Williams, C. (2004). Toxic Leadership in USA Army. *Military Review*. Temmuz- Ağustos, 67-71.

MANAGING DIVERSITY: INCLUSIVE SCHOOL LEADERSHIP AND EMPHATIC COMMUNICATION

Oğuzhan BOZOĞLU

- ❖ Affiliation: Department of Foreign Languages, Gebze Technical University, Kocaeli/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9815-6809
- ❖ Mail: obozoglu@gtu.edu.tr

REFERENCES

- Ahmed, F., Zhao, F., & Faraz, N. (2020). How and When Does Inclusive Leadership Curb Psychological Distress During a Crisis? Evidence From the COVID-19 Outbreak. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-13 <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01898>.
- Ainscow, M., & Sandill, A. (2010). Developing inclusive education systems: the role of organisational cultures and leadership. *International Journal of Inclusive Education*, 14, 401 - 416.
- Brundtland, G. H. (1987). Brundtland report. Our common future. *Comissão Mundial*, 4(1), 17-25.
- Carmeli, A., Reiter-Palmon, R. & Ziv, E. (2010). Inclusive leadership and employee involvement in creative tasks in the workplace: the mediating role of psychological safety. *Creativity Research Journal*, 22(3), 250-260.
- Cenkci, A., Bircan, T., & Zimmerman, J. (2020). Inclusive leadership and work engagement: the mediating role of procedural justice. *Management Research Review*, 44(1), 158-180.
- Ee, J., & Gándara, P. (2020). The Impact of Immigration Enforcement on the Nation's Schools. *American Educational Research Journal*, 57(2), 840-871. <https://doi.org/10.3102/0002831219862998>
- Ekici, C. (2020). İlkokul yöneticileri ile öğretmenler arasındaki iletişim durumlarının incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 292-311
- Eren, Z. (2019). Yönetici Ve Öğretmen Görüşlerine Göre Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları Ve Çözüm Önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- Fang, Y. C., Chen, J. Y., Wang, M. J., & Chen, C. Y. (2019). The impact of inclusive leadership on employees' innovative behaviors: the mediation of psychological capital. *Frontiers in Psychology*, 10, 1803.
- Futrell, M. H., Gomez, J., & Bedden, D. (2003). Teaching the children of a new America: The challenge of diversity. *Phi Delta Kappan*, 84(5), 381-385.
- Gallegos, P. V. (2013). The Work of Inclusive Leadership. In B. M. Ferdman & B. R. Deane (Eds.), *Diversity at Work: The Practice of Inclusion* (Chapter 6). Wiley Online Library.
- Hollander E. P. (2009). *Inclusive leadership: The essential leader-follower relationship*. Routledge.

- Hollander, E. (2012). *Inclusive leadership: The essential leader-follower relationship*. Routledge.
- Hollander, E. P., Park, B. B., Elman, B., & Ignagni, M. E. (2008). Inclusive leadership and leader-follower relations: Concepts, research, and applications. *The Member Connector, International Leadership Association*, 5, 4-7.
- James Ryan (2006) *Inclusive Leadership and Social Justice for Schools. Leadership and Policy in Schools*, 5(1), 3-17.
- Jean-Marie, G., Normore, A. H., & Brooks, J. S. (2009). Leadership for social justice: Preparing 21st century school leaders for a new social order. *Journal of Research on Leadership Education*, 4(1), 1-31.
- Kivisto, P., & Faist, T. (2009). *Beyond a border: The causes and consequences of contemporary immigration*. Sage Publications.
- Korkmaz, A. V., Van Engen, M. L., Knappert, L., & Schalk, R. (2022). About and beyond leading uniqueness and belongingness: A systematic review of inclusive leadership research. *Human Resource Management Review*, 32(4), 1-20.
- Lim, B. T., Moriarty, H., & Huthwaite, M. (2011). "Being-in-role": A teaching innovation to enhance empathic communication skills in medical students. *Medical Teacher*, 33(12), 663-669.
- Crisol Moya, E., Molonia, T., & Caurcel Cara, M. J. (2020). Inclusive leadership and education quality: Adaptation and validation of the questionnaire "Inclusive Leadership in Schools" (LEI-Q) to the Italian context. *Sustainability*, 12(13), 5375.
- Nembhard I. M., Edmondson A. C. (2006). Making it safe: The effects of leader inclusiveness and professional status on psychological safety and improvement efforts in health care teams. *Journal of Organizational Behavior*, 27, 942-966.
- Oplatka, I., & Arar, K. H. (2016). Leadership for social justice and the characteristics of traditional societies: ponderings on the application of western-grounded models. *International journal of leadership in education*, 19(3), 352-369.
- Randel A. E., Galvin B. M., Shore L. M., Ehrhart K. H., Chung B. G., Dean M. A., Kedharnath U. (2018). Inclusive leadership: Realizing positive outcomes through belongingness and being valued for uniqueness. *Human Resource Management Review*, 28, 190-203.
- Réhman, S. (2020). Impact of Inclusive Leadership on Project Success. *Journal of Engineering, Project, and Production Management*, 10, 87 - 93. <https://doi.org/10.2478/jeppm-2020-0011>.

- Roberson, Q., & Perry, J. L. (2022). Inclusive Leadership in Thought and Action: A Thematic Analysis. *Group & Organization Management*, 47(4), 755-778.
- Ryan, J. (2006). Inclusive leadership and social justice for schools. *Leadership and Policy in Schools*, 5(1), 3-17.
- Scoones, I. (2007). Sustainability. *Development in Practice*, 17(4–5), 589–596.
- Shore L.M., Coyle-Shapiro J. A-M., Chang C. (2017). Exchange in the employee organization relationship. In Ones D., Anderson N., Viswesvaran C., and Sinangil H.K. (Eds). *Handbook of industrial, work, and organizational psychology*. 2nd Edition, (pp. 499-536). London, UK: Sage Publications.
- Stevens, S. K., Brustad, R., Gilbert, L., Houge, B., Milbrandt, T., Munson, K., ... & Siddiqui, M. A. (2020). The use of empathic communication during the COVID-19 outbreak. *Journal of Patient Experience*, 7(5), 648-652.
- Theoharis, G. (2009). *The school leaders our children deserve: Seven keys to equity, social justice, and school reform*. Teachers College Press. 1234 Amsterdam Avenue, New York, NY 10027.
- United Nations Foundation. (t.y.). *Sustainable Development Goals*. <https://unfoundation.org/>
- Van Vuuren, H. J., Van der Westhuizen, P. C., & Van der Walt, J. L. (2012). The management of diversity in schools—A balancing act. *International Journal of Educational Development*, 32(1), 155-162.
- Vigneswaran, D., & Quirk, J. (2015). *Mobility makes states: Migration and power in Africa*. University of Pennsylvania Press.
- Zeng, H., Zhao, L., & Zhao, Y. (2020). Inclusive Leadership and Taking-Charge Behavior: Roles of Psychological Safety and Thriving at Work. *Frontiers in Psychology*, 11.

**OYUNLA ÖĞRETİME
GELENEKSEL ve TEKNOLOJİK
YAKLAŞIMLAR**

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Serpil TİMURKAAN AKÇINAR

OYUNLA ÖĞRETİME GELENEKSEL ve TEKNOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Editör

Serpil TİMURKAAN AKÇINAR

ORCID (0000-0001-9454-0582)

ISBN: 978-625-6600-24-9

E-ISBN: 978-625-6600-25-6

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202344>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

OYUNLA ÖĞRETİME GELENEKSEL ve TEKNOLOJİK YAKLAŞIMLAR

TİMURKAAN AKÇINAR, Serpil

1. Basım 256 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Eğitim 2. Eğitsel oyun 3. Gelenek 4. Oyun 5. Teknoloji

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika /Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BEBEKLİK (0-2 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM.....7

Merve BEKTAŞ, Ufuk KANDAZ

ERKEN ÇOCUKLUK (2-4 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

..... 21

Akif DURSUN

OKUL ÖNCESİ (4-6 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM 37

Gülden İREVÜL

OKUL (6-12 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM 55

Pınar UÇAK, Yalçın UÇAK

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM..... 71

Ömer ERBASAN, Abdulkadir SAĞLAM

YABANCI DİL EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM 91

Nurhayat ATAN

**İKİ DİL BİLEN ÖĞRENCİLERİN OKUMA YAZMA EĞİTİMİNDE
OYUNLA ÖĞRETİM105**

Muhammed Serhat SEMERCİOĞLU

HAYAT BİLGİSİ EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM119

Murat KILIÇ

MATEMATİK EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM.....143

Ramazan DİVRİK

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM163

Esat YILDIRIM

MÜZİK EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM.....177

Eren LEHİMLER

SPOR EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM.....189

Mustafa KAYA

ÖZEL EĞİTİMDE OYUNLA ÖĞRETİM203

Seda YONAR UĞURLU, Mahir UĞURLU

İTERAKTİF OYUNLARLA ÖĞRETİM.....215

Mehmet KARTAL

**MEDYA OKURYAZARLIĞI ODAKLI CİDDİ OYUNUN REKLAMINA
TÜKETİCİ TEPKİLERİ: GOOGLE INTERLAND ÖRNEĞİ.....233**

Hediye AYDOĞAN

BEBEKLİK (0-2 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Merve BEKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi Şiran Dursun Keleş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4239-7790
- ❖ Mail: merve_bkts@hotmail.com

Ufuk KANDAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Farabi Hastanesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ABD, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9297-167_
- ❖ Mail: ukandaz@ktu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akınbay, H. (2014). Okul öncesi dönemde oyunun önemi ve çocukların motor gelişimi üzerine etkileri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Alihsanoğlu, F. (2005). Bebeklik dönemi ve yeni yürüme döneminde gelişim. (Ed. Ayşegül Ataman). Gelişim ve öğrenme (89-97). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Avcı, N. (2003). Gelişimde 0-3 yaş. (1. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aytekin, Ç. (2017). Fiziksel büyüme ve motor gelişim. (Ed. Nilgün Baysal Metin). Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi (55-81). Ankara: Pegem Akademi.
- Berk, L. E. (2013). Bebekler ve çocuklar: (Ed.N. Işıkoğlu-Erdoğan). Doğum öncesinden orta çocukluğa. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bilir Ş. (1978). Ana ve çocuk sağlığı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Boz, M. (2014). Motor gelişim. (Ed. G. Duman). Her yönüyle okul öncesi eğitim 6, okul öncesi dönemde beden eğitimi. Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Bushnell, E. W., Boudreau, J. P. (1993). Motor development and the mind: The potential role of motor abilities as a determinant of aspects of perceptual development. Child development, 64(4), 1005-1021.
- Çelebi, B. (2010). Hareket eğitiminin okulöncesi eğitim kurumlarındaki 5- 6 yaş grubu çocuklarda fiziksel ve motor gelişime etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Deretarla Gül, E. (2020). Hareket gelişimi. (Ed.Ebru Deretarla Gül, Gonca İnce). Çocukta hareket gelişimi ve eğitimi (84-102). Ankara: Pegem Akademi.
- Dönmez, N. B., Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N., Gümüşcü, Ş. (2000). Okul öncesi dönemde dil gelişimi etkinlikleri. İstanbul Ya-Pa Yayınları.
- Elbir, Ö. (2023). Evde oyun temelli anne-bebek eğitim programının bebeğin sosyal gelişimine katkısını araştıran bir durum çalışması. International Journal of Progressive Studiesin Education, 1(1), 18-30
- Fişek, G. O., Yıldırım, S. M. (1993). Çocuk Gelişimi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Gallahue D. (1982). Understanding Motor Development in Children. Canada: Jhon, W., Sons, Inc.
- Gallahue D., Ozmun J. (1998). Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults. C. Brown & Benchmark Publishers, 541p. Dubuque.
- Gander, M.J., Gardiner, H.W. (2010). Çocuk ve ergen gelişimi. (7. basım). (B.Onur Çev.Ed.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Haywood, K., Getchell, N. (2009). Life span motor development. Champaign: Human Kinetics.
- Kuru, O., Köksalan, B. (2016). 9 yaş çocuklarının psiko-motor gelişimlerinde oyunun etkisi. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 1(2), 37-47.
- MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2013). 0-36 aylık hedeflere yönelik eğitim programı.<https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0-36program.pdf> 21.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- MEB EBA. (2016). Oyun ve Hareket Etkinlikleri. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Ankara.
- NASPE (National association for sport and physical education). (2011). Active start: a statement of physical activity guidelines for children from birth to age 5, 2nd edition.
- Petrovska, S., Sivevska, D., Cackov, O. (2013). Role of the Game in the Development of Preschool Child. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 92, 880-884.
- Polat, P. (2020). Oyun ve hareket arasındaki ilişki. (Ed.Ebru Deretarla Gül, Gonca İnce). Çocukta hareket gelişimi ve eğitimi (66-82). Ankara: Pegem Akademi.
- Poyraz, H. (2003). Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak. Ankara: Anı Yayıncılık.
- San Bayhan, P., Artan, İ. (2004). Çocuk gelişimi ve eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Santrock, J.W. (2011). Child development. (13th edition). New York: McGraw-Hill.
- Senemoğlu, N. (2018). Gelişim ve Öğrenme ve Öğretim- Kuramdan Uygulamaya. (25. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.
- Sevimay-Özer D., Özer K. (2002). Çocuklarda motor gelişim. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Thelen, E. (1989). The (re) discovery of motor development: Learning new things from an old field. Developmental psychology, 25(6), 946.

- Wang, J. H. T. (2004). A study on gross motor skills of preschool children. *Journal of research in childhood education*, 19(1), 32-43.
- Yılmaz, A. (2019). Hareket gelişimini etkileyen faktörler. (Ed. S.Ayan). *Hareket eğitimi* (22-41). Ankara: Pegem Akademi.

ERKEN ÇOCUKLUK (2-4 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Akif DURSUN

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5665-0016
- ❖ Mail: akif.dursun89@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aksoy, A. B. (2020). Erken çocukluk döneminde oyun ve oyunun gelişimsel katkıları. (1.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ayan, S. ve Memiş, U.A. (2012). Erken çocukluk döneminde oyun. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14(2), 143-149.
- Azkeskin, K.E. (2017). Oyun, tarihçesi ve oyuna ilişkin görüşler. (Ed. A. Aydın), Özel eğitimde oyun ve müzik içinde (22-33). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bacanlı, H. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Basımevi.
- Bateson, P. ve Paul M. (2013). Oyun, Oyunseverlik, Yaratıcılık ve Buluş. (2.baskı) Melih Pekdemir. İstanbul:A Yrıntı Yayınları.
- Bower, G.H. ve Hilgard, E.R. (1981). Theories of Learning. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bredenkamp, S. (2009). Effective Practices in Early Childhood Education : Building a Foundation. 3.bs. Pearson.
- Brubaker, D.L. (1982). Curriculum Planning, the Dynamics of Theory and Practice, Scott Foresman & Co.
- Casby M.W. (2003). The Development of Play in Infants, Toddlers, and Young Children, Communication Disorders Quarterly, 2003; 24(4), 163-174.
- Colwell M.J., Lindsey E.W. (2005). Preschool Childrens' Pretend and Physical Play and Sex of Play Partner: Connections to Peer Competence, Sex Roles,; 52(7/8), 497-509.
- Dönmezer, İ. (1997). Eğitim Psikolojisi. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Frost, J. L. (2012) Sue Clark Wortham, Robert Stuart Reifel. Play and Child Development. 4. bs. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Gagne, R. M., Wager, W. W., Golas, K. G. ve ark. (2005). Principles of Instructional Design. Toronto: Thomson Wadsworth.
- Goodhall, N. ve Cathy A. (2019). How do children distinguish between 'play' and 'work'? Conclusions from the literature. Early Child Development and Care. s. 189 c. 10 :1695-1708.
- Göncü, A. (2019). Oyunda Büyüme: Çocuk Gelişimi ve Eğitimine Sosyokültürel Bakış. (1.baskı) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hazar, M. (2006). Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim. Ankara: Tutubay Yayınları.

- Hughes, B. (2001). *Evolutionary Playwork and Reflective Analytic Practice*. Routledge.
- Hurwitz S. (2003). To Be Successful-Let Them Play!, *Childhood Education*, 2003; 79(2): 101-102.
- Kadim, M. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine yönelik öz yeterliklerinin incelenmesi. Bolu: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kıldan, O. ve Pektaş, M. (2009). Erken çocukluk döneminde fen ve doğa ile ilgili konuların öğretilmesinde okulöncesi öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 113-127.
- Kimble, G.A. (1961). *Hilgard and Marquis' Conditioning and Learning*. (2 nd Edition). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Kürkçüoğlu, Ü. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara oyun becerilerinin öğretimi. (Ed. Tekin-İftar), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (s.423-471). Ankara: Vize Yayınları.
- Lewis, K. G., Marton, F., ve Wilss, L. (2001). *The Lived Space of Learning: An Inquiry Into Indigenous Australian University Students' Experiences of Studying*. R.J. Sternberg ve L.F. Zhang (Ed.). *Perspectives on Thinking, Learning, and Cognitive Styles içinde* (s. 137-164). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Liliard, A. (1993). Pretend Play Skills and the Child's Theory of Mind. *Child Development*. c. 64. s. 2 : 348-371.
- Memiş D.A. (2006). Oyunun Çocuk Gelişimine Etkisi ve Eğitimdeki Önemi. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi*, 14-16 Nisan, Ankara, 442-448.
- Naeyc A. (1998). Learning to read and write. Developmentally appropriate practice for children. *Young Children*. 53 (4): 30-46.
- Parten, M. (1932) Social participation among pre-school children. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*. c. 27. s. 3 ; 243-269.
- Piaget, J. (1951). *Play, Dream and Imitation in Childhood*. Routledge.
- Rubin, K. H., Terrence L. M., Margaret H. (1976). Free Play Behaviors in Middle and Lower Class Preschoolers: Parten and Piaget Revisited. *Child Development*. c47. 414-419.
- Sevinç, M. (2009). *Erken Çocukluk Gelişiminde ve Eğitiminde Oyun*. İstanbul:Morpa.
- Seyrek, H. ve Sun, M. (2005). *Okul öncesi eğitiminde oyun*. İzmir:Müzik Eserleri Yayınları.

- Sheridan, M. D. (2011). *Play in Early Childhood: From Birth To Six Years*. 3.bs. Routledge.
- Takhvar, M. ve Peter K. S. (2009). A Review and Critique of Smilansky's Classification Scheme and the “Nested Hierarchy” of Play Categories. *Journal of Research in Childhood Education*. c. 4. s. 2: 112-122.
- Tamer K. (1987). *Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi*. (2.baskı) Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Timurkaan Akçınar, S. (2022). *Eğitsel Oyun Beden Eğitimi Dersi Antreman ve Motor Gelişim Yönüyle*. (1.baskı). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Tsao L. (2002). How Much Do We Know About the Importance of Play in Child Development?, *Childhood Education*, 2002; 78(4), 230-233.
- Tuğrul, B. (2015). *Oyunun gücü içinde*. Ankara:Matsa Basımevi.
- Uluğ M. (1999). *Niçin Oyun*. İstanbul: Özne ve Göçebe Yayınları.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Londra: Harvard University Press.
- Wood, E. (2005). *Play, Learning and the Early Childhood Curriculum*. Sage Publications.

OKUL ÖNCESİ (4-6 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Gülden İREVÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Esenyurt Üniversitesi / Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-00002-8517-2543
- ❖ Mail: guldenirevul@esenyurt.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akcan, M. N. (2021). 4-6 yaş çocuklarda öz-düzenleme becerileri., acikerisimakdeniz.edu.tr.
- Aksoy, A. B., & Dere Çiftçi, H. (2014). Erken çocukluk döneminde oyun. Ankara: Pegem Akademi.
- Aral, N., Baran, G. (2000). Drama. İstanbul: Ya Pa Yayıncılık.
- Ayan, S., & Memiş, A. U. (2012). Erken çocukluk döneminde oyun.
- Değirmenci, Ş. (2016). 48-72 aylık çocuklar için Yenilenmiş Knox Okul Öncesi Oyun Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Elibol, A. G. G. C., Kılıç, A. G. Y., & Burdurlu, E. (2006). Okul öncesi çocuk oyuncaklarında malzeme kullanımı ve 4-6 yaş çocuklarının renk tercihleri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 9(9), 35-44.
- Gündüz, M., Aktepe, V., Uzunoğlu, H., & Gündüz, D. D. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocuklara eğitsel oyunlar yoluyla kazandırılan değerler. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1), 62-70.
- Hazar, M. (2005). Beden eğitimi ve sporda oyunla eğitim. Ankara:Tutibay Yayıncılık.
- Hoşgör, A. (2010). İlköğretim 1. Sınıf Öğretmenlerinin Matematik Derslerinde Oyun Etkinliklerinin Kullanımına İlişkin Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi: Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, s. 1-78.
- Katlav, S. (2019). Oyunun Okul Öncesi Çocuklarda 3-5 Yaş Çocuklarının Gelişimine Etkileri. The Journal of Academic Social Science Studies, 8(28), 253-273.
- Kaytez, N., & Durualp, E. (2014). Türkiye’de Okul Öncesinde Oyun İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2014(2), 110-122.
- Kennedy-Behr, A., Rodger, S., & Mickan, S. (2015). Play or hard work: unpacking well-being at preschool. Research in developmental disabilities, 38, 30-38.
- Koçyiğit, S., & Baydilek, N. B. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının oyun algılarının incelenmesi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 1-26.
- Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N., & Mehmet, K. Ö. K. (2007). Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (16), 324-342.

- Öğretir, A. D. (2008). Oyun ve oyun terapisi. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(8), 94-100.
- Özyürek, A., & KILINÇ, N. (2015). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğrenme merkezlerinin çocukların serbest oyun davranışları üzerine etkisi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 125-138.
- Saygılı, P., & Yalman, F. E. (2021). Okul Öncesi Dönemde Oyun Tabanlı Öğrenme Yönteminin Bilimsel Süreç Becerisine Etkisinin İncelenmesi. Milli Eğitim Dergisi, 50(231), 7-26.
- Şeker, Ş. E. (2014). Maslow'un ihtiyaçlar piramiti (Maslow hierarchy of needs). *YBS Ansiklopedisi*, 1(1), 43-45.
- Toran, M., & Dilek, A. (2017). Çocuklar ve kitaplar: Piaget'nin oyun kuramına göre bir değerlendirme. *Yaşadıkça Eğitim*, 31(1), 41-54.
- Tsao L. How Much Do We Know About the Importance of Play in Child Development?, *Childhood Education*, 2002; 78(4), 230-233.
- Tuğrul, B., Metin Aslan, Ö., Ertürk, H. G., & Özen Altınkaynak, Ş. (2014). Anaokuluna devam eden altı yaşındaki çocuklar ile okul öncesi öğretmenlerinin oyun hakkındaki görüşlerinin incelenmesi.
- Ulutaş, A. (2011). Okul öncesi dönemde drama ve oyunun önemi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 232-242.
- Uskan, S. B., & Bozkuş, T. (2019). Eğitimde oyunun yeri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123-131.
- Uygun, N., & Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların oyun davranışlarının incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 787-817.

OKUL (6-12 YAŞ) DÖNEMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Pınar UÇAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Diyarbakır Mesleki ve Teknik AL Diyarbakır / TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0003-7318-7187
- ❖ Mail: defnemelek013@gmail.com

Yalçın UÇAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Aziziye İlkokulu Diyarbakır / TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4794-364X
- ❖ Mail: yucak013@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bekmezci, H. & Özkan, H. (2015). Oyun ve Oyuncağın Çocuk Sağlığına Etkisi. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi, 5(2), 81-87.
- Bozan, N. (2014). Okul Öncesi Eğitimde Oyunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 24(5), 2157-2166.
- Dönmez N.B.: Oyun Kitabı. Esin Yayınevi, s.79, İstanbul 2000
- Durualp, E. Aral, N. (2010). Altı Yaşındaki Çocukların Sosyal Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39(39), 160-172.
- Engin, O., Seven, M., & Turhan, V. (2010). Oyunların Öğrenmedeki Yeri ve Önemi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), 109-120
- Koçyiğit, S., Sezer, T. ve Yılmaz, E. (2015). 60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve duygular düzenleme becerileri ile oyun becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 12 (1), 287-300.
- Özer, A., Gürkan, A., & Ramazanoğlu, M. (2006). Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 4(3), 54-57.
- Öztürk, A. (2001). Okul Öncesi Eğitimde Oyun, İstanbul Esin Yayınları 1. Basım, 9
- Pehlivan, H. (2005). Oyun ve Öğrenme Ankara Anı Yayıncılık 61,62,66,72

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Ömer ERBASAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Eğitim Fakültesi, Trakya Üniversitesi, Edirne/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7852-2747
- ❖ Mail: omererbasan@trakya.edu.tr

Abdulkadir SAĞLAM

- ❖ Kurum Bilgisi: Edremit Bilim ve Sanat Merkezi, Milli Eğitim Bakanlığı, Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID:0000-0003-3023-5751
- ❖ Mail: saglam6888@gmail.com

KAYNAKLAR

- Arıcı AF. (2010). Türkçe öğretiminde kullanılan strateji-yöntem ve teknikler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 299-307.
- Arıcı AF, Taşkın Y. (2019). Okuma becerisinin diğer dil becerileriyle ilişkisi. International Journal of Field Education, 5(2), 185-194.
- Baş Ö, Kuzu O. Gök B. (2020). The effects of mind games on higher level thinking skills in gifted students. Journal of Education and Future, (17), 1-13.
- Bottino RM, Ott M. Tavella M. (2013). Investigating the relationship between school performance and the abilities to play mind games. In Proceedings of the European conference on games based learning (pp. 62- 71).
- Dilekçi A. (2022). Oyunlarla dil eğitimi. Turkish Studies-Language & Literature, 17(4), 1199-1216.
- Emiroğlu S, Pınar FN. (2013). Dinleme becerisinin diğer beceri alanları ile ilişkisi. Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish- 8(4), 769-783.
- Ergün M. (1980). Oyun ve oyuncak üzerine I/1, Milli Eğitim Dergisi, 102-119.
- Erikson E. (1985). The life cycle completed: A review. New York: Norton.
- Garris R, Ahlers R. Driskell JE. (2002). Games, motivation, and learning: A research and practice model. Simulation & gaming, 33(4), 441-467.
- Girgin G. Gürşimşek I. (2005). Oyunlarla kavram eğitimi etkinlik örnekleri öğretmen ve aile el kitabı. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Hanbaba L. (2011). Oyunla öğretim yönteminin ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin hayat bilgisi dersi başarısı ve tutumuna etkisi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kavcar C. Oğuzkan F. Sever S. (2004). Türkçe öğretimi: Türkçe ve sınıf öğretmenler için. Ankara. Engin Kitabevi.
- Kula SS. (2020). Zekâ oyunlarının ilkokul 2. Sınıf öğrencilerine yansımaları: bir eylem araştırması. Milli Eğitim Dergisi, 49(225), 253-282.
- Lin CP. Shao YJ. Wong LH. Li YJ. Niramitranon J. (2011). The impact of using synchronous collaborative virtual tangram in children's geometric. Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 10(2), 250-258.

- Marangoz D. (2018). Mekanik zekâ oyunlarının ilkökul 2. sınıf öğrencilerinin zihinsel beceri düzeylerine etkisi. (Yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- MEB (2013). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu zekâ oyunları dersi öğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- Ott M. Pozzi F. (2012). Digital games as creativity enablers for children. *Behaviour & Information Technology*, 31(10), 1011-1019.
- Öz MF. (2001). Uygulamalı Türkçe öğretimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdoğan B. (2000). Çocuk ve oyun. (Genişletilmiş Üçüncü Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öztemiz S. Önal Hİ. (2013). İlkokul öğrencilerinin oyun tekniği ile okuma alışkanlığı kazanmasına yönelik öğretmen görüşleri: Ankara Beytepe İlkokulu örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 70-85.
- Piaget J. (1962). *Play, dreams, and imitation in childhood*. New York: Norton.
- Stanley M. (2009). Çocuk ve beceri. İstanbul: Ekinoks Yayıncılık.
- Taşdemir M. (2007). Öğretim ilke ve yöntemleri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Temizyürek F. Erdem İ. Temizkan E. (2022). Konuşma eğitimi (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Tok TN. (2007). Etkili öğretim için yöntem ve teknikler. Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (161-214). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Ülküdür MA. (2016). Proje tabanlı öğrenme etkinlikleri ile oyun tabanlı öğrenme etkinliklerinin akademik başarı, tutum ve motivasyona etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi, Amasya.
- Ünal F. (2023). Türkçe öğretiminde okuma tiyatrosu yönteminin öğrencilerin okuma, dinleme ve konuşma becerilerine etkisi. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vygotsky LS. (1967). Play and its role in the mental development of the child. *Soviet Psychology*, 12, 6-18.
- Yükseltürk E. Altıok S. (2016). BT öğretmen adayları tarafından scratch görsel programlama aracı ile geliştirilen eğitsel oyunların incelenmesi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 3(1), 59-66.

YABANCI DİL EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

“Çocukların oyunları oyun değil onların en ciddi eylemleridir.”

Montaigne

Nurhayat ATAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Eğitim Fakültesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3430-8316
- ❖ Mail: nurhayat@uludag.edu.tr

sürecinde aldıkları, *Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi, Dil Becerilerinin Öğretimi, Yabancı Dil Öğretiminde Materyal Geliştirme ve Drama* gibi derslerde oyun temelli dil öğretimine yönelik, çoğunlukla uygulamalı çalışmalara yer verilmesi önerisinde bulunulabilir. Ayrıca *Öğretmenlik Uygulaması Dersi* sürecinde öğretmen adaylarının, oyun temelli etkinlikler planlamaları ve uygulamaları istenerek, uygulamalarının ardından verilecek geri bildirimler sayesinde bu konuda gerekli ve yeterli donanımı elde etmeleri sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akandere M. (2003). Eğitici okul oyunları. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın T. (2014). Dil öğretimi ve oyun -çoklu zekâ teorisi ışığında-. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (14)1, 71-83.
- Barnett L. A. (2013). Children's perceptions of their play: scale development and validation. *Child Development Research*. (13.02.2014: <http://www.hindawi.com/journals/cdr/2013/284741/>).
- Byrne D, Rixon S. (1979). *Communication games*. Windsor: NFER.
- Danesi M. (1987). *Puzzles and games in language teaching*. Lincolnwood.
- Dubois A-N, Jouanne-Gresser C. (2018). *Le Fle Aux Enfants, Préparation au Daefle à distance*. CNED.
- Ersöz A. (2000). Six games for the EFL/ESL classroom. *The Internet TESL Journal*, (06.06.2012: <http://iteslj.org/Lessons/Ersoz-Games.html>).
- Gönen M. Dalkılıç Uyar N. (2017). *Çocuk eğitiminde yaratıcı drama*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Hadfield J. (1984). *Elementary communication games*. London.
- Hadfield J. (1990). *Intermediate communication games*. Hong Kong: Nelson.
- Hadfield J. (2001). *Elementary grammer games*. London: Longman.
- Kara M. (2010). Oyunlarla yabancılara türkçe öğretimi. *TÜBAR*, 27(1), 407-421.
- Kaya Ü. (2007). İlköğretim I. kademede ingilizce derslerinde oyun tekniğinin erişiyeye etkisi, (04.03.2013: <http://www2.aku.edu.tr/~ukaya/tez.pdf>).
- Kayılı G. (2010). Montessori yönteminin anaokulu çocuklarının ilköğretime hazır bulunuşluklarına etkisinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Konya: Selçuk Üniversitesi.

- Levine A, Reves T. (1990). Does the method of vocabulary presentation make a difference?. *TESL Canada Journal*, 8(1), 37-51.
- Linaza J. (1984). Piaget's marbles: the study of children games and their knowledge of rules. *Oxford Review of Education*, 10(3), 271-274.
- Onur B, Güney N. (2004). Türkiye'de çocuk oyunları: araştırmalar. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Oxford R, Crookall D. (1990). Vocabulary learning: a critical analysis of techniques. *TESL Canada Journal*, 7(2), 9-30.
- Petit Robert (1984). *Dictionnaire de langue française*. Paris: Le Robert.
- Piaget J. (1962). *Play, dreams, and imitation*. New York: w.w. Norton Company.
- Pilten P, Pilten G. (2013). Okul çağı çocuklarının oyun kavramına ilişkin algılarının ve oyun tercihlerinin değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 15-31.
- Salen K, Zimmerman E. (2004). *Rules of play: game design Fundamentals*. Massachusetts.
- Şenol, M. (2007). Teaching vocabulary to secondary school students through games. (04.03.2013: <http://www.belgeler.com/blg/1bag/teaching-vocabulary-to-secondary-school-students-through-games-ilkogretim-okulu-ogrencilerine-oyunlarla-kelime-ogretimi>).
- TDK Türkçe Sözlük (1998). Cilt:2. (9. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun L. (2009). An evaluative checklist for computer games used for foreign language vocabulary learning and practice: vocaword sample. *Novitas-ROYAL*, 3 (1), 45-59.
- Wright A, Betteridge D, Buckybuy M. (2006). *Games for language learning: Cambridge handbook for language teachers*. (3rd ed.) Cambridge: CUP.

İKİ DİL BİLEN ÖĞRENCİLERİN OKUMA YAZMA EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Muhammed Serhat SEMERCİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Bölümü, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9689-0850
- ❖ Mail: s.semercioglu@gumushane.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adesope, O. O., Lavin, T., Thompson, T., & Ungerleider, C. (2010). A systematic review and meta-analysis of the cognitive correlates of bilingualism. *Review of educational research*, 80(2), 207-245.
- Akıncı, M., Bektaş, S., Gülle, T. , Kurt, S. & Kurt, Y. (2016). Ses Temelli Cümle Yöntemi ile Okuma-Yazma Eğitimi. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 33 (2), 97-115.
- Babayiğit, Ö., & Gültekin, M. (2019). İlk okuma yazma öğretiminde oyunla öğretim yöntemi uygulamaları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 450-483.
- Baker, C. (2001). *Foundations of bilingual education and bilingualism*. UK, Clevedon: Multilingual Matters.
- Bektaş, S. (2020). İlk okuma yazma öğretiminde eğitsel oyunların 1. sınıf öğrencilerinin okuma becerilerine olan etkisinin incelenmesi (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Börü, N. (2020). Yabancı uyruklu öğrencilere okuma yazma eğitimi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(55), 1840-1849.
- Calvo-Ferrer, J.R. (2017). Educational games as stand-alone learning tools and their motivational effect on L2 vocabulary acquisition and perceived learning gains. *British Journal of Educational Technology*, 48 (2), 264–278. <https://doi.org/10.1111/bjet.12387>
- Çangır, M. (2008). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde eğitsel oyun yönteminin uygulanma durumu (Tuzla örneği) (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi(Tez No: 220551).
- Dörnyei, Z. and Skehan, P. (2003). Individual differences in second language learning. C.J. Doughty and M. H. Long (Eds.), In *The handbook of second language acquisition*. UK, Oxford: Blackwell Publishing.
- Eker, S. (2009). Avrupa Birliği'nin yeni mottosu 'farklılıkta birlik' ve Türkçenin 'farklılıkta birlikteki yeri. *Bilig Dergisi (Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı)*, 49, 35-58.
- Engin, A. O., Seven, M. A., & Turhan, V. N. (2010). Oyunların öğrenmedeki yeri ve önemi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2). <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisosbil/issue/2814/37852>
- Evans, J. (2012). This is me: Developing literacy and a sense of self through play, talk and stories. *Education 3-13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 40(3), 315-331.

- Foorman, B. R. ve Santi, K. L. (2009). The teaching of reading. International handbook of research on teachers and teaching. New York: Springer Science+Business Media.
- Gül Yazıcı, Z. (2007). Birinci ve ikinci dili Türkçe olan iki dilli çocukların Türkçeyi kazanımlarına dil merkezli okul öncesi eğitim programının etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güner Özer, M. (2023). Yabancı uyruklu ilköğrencilerinin Türkçe okuma-anlama ve yazma becerilerinin eğitsel dijital oyun destekli öğretim etkinlikleri ile geliştirilmesi (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Kalfa, M. (2014). Yabancılar Türkçe öğretiminde temel düzeydeki öğrencilerin eğitsel oyunlarla yazma becerilerinin geliştirilmesi. Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (20).
- Kara, M. (2010). Oyunlarla yabancılar Türkçe öğretimi. TÜBAR. 2(27), 407-421.
- Kesik, C., ve Halistoprak, E. (2023). İlkokulda iki dilli çocuklara Türkçe öğretimine ilişkin yapılmış çalışmaların incelenmesi. Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (35), 13-32.
- MEB (2009). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- Memurlar. (Eylül 16, 2023). Milli Eğitim Bakanı Tekin: Türkiye'de 790 bin Suriyeli öğrenci var. <https://www.memurlar.net/haber/1076762/milli-egitim-bakani-tekin-turkiye-de-790-bin-suriyeli-ogrenci-var.html>
- Myers-Scotton, C. (2005). Multiple voices: An introduction to bilingualism. UK, Oxford: Blackwell Publishing.
- Neville, D.O., Shelton, B.E. ve McInnis, B. (2009). Cybertext redux: Using digital game-based learning to teach L2 vocabulary, reading, and culture. Computer Assisted Language Learning, 22 (5), 409-424.
- Oruç, Ş. (2016). Ana dili, ikinci dil, iki dillilik, yabancı dil. The Journal of Academic Social Science Studies, 4(45), 270-290.
- Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (2020). İki dillilik ve Türkçe öğretimine genel bakış. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi: Ankara.
- Özbek Ayaz, C. (2015). Ailelerin, okul öncesi dönemdeki çocuklarının okuryazarlık becerilerini desteklemek için kullandıkları okuryazarlık uygulamalarının incelenmesi: Tekirdağ ili örneği (Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

- Plass, J. L., Homer, B. D., ve Kinzer, C. K. (2015). Foundations of game-based learning. *Educational psychologist*, 50(4), 258-283.
- Prensky, M. (2003). Digital game-based learning. *Computers in Entertainment (CIE)*, 1, 21-21.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü. ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25)1, 208-229. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pausbed/issue/34754/384374>
- Sosa, A. V. (2016). Association of the type of toy used during play with the quantity and quality of parent-infant communication. *JAMA pediatrics*, 170(2), 132-137.
- Tahir, R., & Wang, A. I. (2019). How to Evaluate Educational Games with Refugee Children: Methodological Aspects and Lessons Learned from EduApp4syria. <http://dx.doi.org/10.34190/GBL.19.136>
- Thomas, M. (2012). Contextualizing digital game-based language learning: Transformational paradigm shift or business as usual? H. Reinders (Ed.), In *Digital games in language learning and teaching* (pp. 11-31). UK, London: Palgrave Macmillan.
- Topçuoğlu, R. A. (2012). Türkiye’de göçmen çocukların profili, sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri hızlı değerlendirme araştırması. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Uyar, Y. (2007). Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Uzun, G. L. (2011). Göçmen topluluklarının eğitim ve (ana) dil öğrenim anlayışları ve deneyimleri. *Die Gaste*, S. 19, 2011: 8-9. <http://www.diegaste.de/pdf/diegaste-sayi19.pdf>
- Yıldırım, B. (2015). Eğitsel oyun ve dönüt-düzeltilmenin öğrenme düzeyi ve kalıcılığa etkisi (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 407553).

HAYAT BİLGİSİ EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Murat KILIÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-1885-1630
- ❖ Mail: m.klcc2@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akinoğlu, O. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Ed. Cemil Öztürk) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akkaya M. (2014). Yer temelli öğretim yaklaşımı. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Aykaç N. (2005). Öğretme ve öğrenme sürecinde aktif öğretim yöntemleri (1. Baskı). Ankara: Naturel Yayınları.
- Berberoğlu E, Uygun S. (2013). Sınıf Dışı Eğitimin Dünyadaki ve Türkiye'deki Gelişiminin İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 9(2), 32-42.
- Bozdoğan A. E, Kavcı A. (2016). Sınıf dışı öğretim etkinliklerinin ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersindeki akademik başarılarına etkisi. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(1), 13-30.
- Çobanoğlu E. O, Gül C A. (2017). İlkokul 4. sınıf müfredatında yer alan cümlelerin öğeleri konusunun sınıf dışı (outdoor) etkinliklerle desteklenerek öğretilmesi. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(9), 521-529.
- Kassas M. (2002). Environmental education: biodiversity. The Environmentlist, 22, 345- 351.
- Körükçü M, Karaman B. (2022). Hayat Bilgisi Öğretiminde Eğitsel Oyunlar. (Ed. Oğuzhan Karadeniz, Melike Faiz), Eğitsel Oyunlarla Hayat Bilgisi Öğretimi (1-25) (1. Baskı) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tağrikulu P. (2023). Sosyal bilgilerde derin ekoloji temelli sınıf dışı eğitim uygulamalarının akademik başarı, çevreye yönelik tutum ve görüşler üzerindeki etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi, Giresun Üniversitesi.
- Timurkaan Akçınar S, Güllü M. (2019). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Eğitsel Oyun Oynatma Becerileri. (1. Baskı) (Ed. Faruk Akçınar) Ankara: Gece Kitaplığı.
- Timurkaan Akçınar S. (2022). Eğitsel Oyun Beden Eğitimi Dersi Antrenman ve Motor Gelişim Yönüyle. (1. Baskı) (Ed. Faruk Akçınar) Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Tsai J.T. (2006). The identification of the components for an outdoor education curriculum in Taiwan. Phd Thesis, Indiana University, USA.

MATEMATİK EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Ramazan DİVRİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Edirne/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7126-7664
- ❖ Mail: ramazandivrik@trakya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksoy, E. ve Aksoy, N. C. (2021). Oyun nedir? (Ed. M. Taştepe ve N. C. Aksoy), *Oyun ve matematik eğitimi içinde* (1-25). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alkış Küçükaydın, M. (Ed.). (2020). *İlkokul eğitiminde eğitsel oyunlar ve güncel uygulamalar*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Altun, M. (2008). Ortaokullarda matematik öğretimi (6. Baskı). Alfa Aktüel.
- An, Y. J., & Cao, L. (2017). The effects of game design experience on teachers' attitudes and perceptions regarding the use of digital games in the classroom. *TechTrends*, 61, 162-170.
- Anastasiadis, T., Lampropoulos, G., & Siakas, K. (2018). Digital game based learning and serious games in education. *International Journal of Advances in Scientific Research and Engineering*, 4(12), 139-144.
- Aykaç, M. ve Köğçe, D. (2021). Eğitsel oyunlarla matematik öğretimi okul öncesi ve ilkokul kazanımları. Pegem Akademi.
- Baki, A. (2015). Kuramdan uygulamaya matematik eğitimi. Harf Yayıncılık.
- Baykul, Y. (2020). Ortaokulda matematik öğretimi (5-8. Sınıflar). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Burton, D. M. (2021). Matematik tarihi giriş (3. Baskı) (Soner Durmuş, Çev. Ed.). Nobel Yaşam yayıncılık.
- Çetin, Ö. (2016). Ortaokul öğrencilerinin matematiksel oyun geliştirme süreçlerinin başarı, tutum ve problem çözme stratejilerine etkisi [Doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Dağdelen, O. ve Kösterelioğlu, İ. (2015). İlkokullardaki oyun ve fiziki etkinlikler dersinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 97-128. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.35272>
- Darling-Hammond, L., & Cook-Harvey, C. M. (2018). Educating the whole child: Improving school climate to support student success. Learning Policy Institute.
- Doliopoulou, E., & C. Rizou (2012). Greek kindergarten teachers' and parents' views about changes in play since their own childhood. *European Early Childhood Education Research Journal* 20(1), 133-147.
- Dursun, Ş. ve Dede, Y. (2004). Öğrencilerin matematikte başarısını etkileyen faktörler: Matematik öğretmenlerinin görüşleri bakımından. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 217-230.

- Eni, B. (2017). Lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve algıladıkları ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Eşme, İ. (2003). Öğretmen yetiştirmede 130 yıllık bir sürecin öyküsü: Yüksek öğretmen okulları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 154-160.
- Fırat-Durdukoca, Ş. (2018). Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretim uygulamaları için öğretim tekniklerinin seçimine yönelik yeterlik algıları ve görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(1), 211-242.
- Gök, G. ve Erbilgin, E. (2012). Öğrenme nesneleriyle toplama oyunu. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, 2(1), 10-18.
- Gündüz, M., Aktepe, V., Uzunoğlu, H. ve Gündüz, D. D. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocuklara eğitsel oyunlar yoluyla kazandırılan değerler. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 62-70.
- Güneş, F. (2015). Oyunla öğrenme yaklaşımı. *Electronic Turkish Studies*, 10(11), 773-786.
- Gürbüz, R., Erdem, E. & Uluat, B. (2014). Reflections from the process of game-based teaching of probability. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 16(3), 109-131.
- Horzum, T. (2021). Matematiksel Oyun türleri. (Ed. M. Taştepe ve N. C. Aksoy), *Oyun ve matematik eğitimi içinde* (63-82). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Işık, A., Çiltaş, A. ve Bekdemir, M. (2010). Matematik eğitiminin gerekliliği ve önemi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 174-184.
- Işıkoğlu Erdoğan, N. (2018). Okul öncesi dönemde sınıfta teknoloji kullanımı: Okul öncesi eğitimi ve teknoloji. P. Bayhan (Ed.), *Okul öncesi eğitiminde teknolojinin rolü içinde* (33-51). Hedef CS.
- Kamboj, P., & Singh, S. K. (2015). Effectiveness of selected teaching strategies in relation to the learning styles of secondary school students in India. *Interchange*, 46(3), 289-312.
- Karamustafaoğlu, O. ve Kaya, M. (2013). Eğitsel oyunlarla “yansıma ve aynalar” konusunun öğretimi: Yansımali koşu örneği. *Journal of Inquiry Based Activities*, 3(2), 41-49.
- Kavasoğlu E. B. (2010). İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf matematik dersinde olasılık konunun oyuna dayalı öğretiminin öğrenci başarısına etkisi. [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N. ve Kök, M. (2007). Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16, 324-342.
- Köroğlu, H. ve Yeşildere, S. (2002). İlköğretim II. kademede matematik konularının öğretiminde oyunlar ve senaryolar. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi İçinde (1050-1056). ODTÜ.
- Küçükali, A. (2015). Çocukların oyun oynama hakkı ve değişen oyun kültürü. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1), 1-14.
- Lieberman, D., Bates, C., & So, J. (2009). Young children's learning with digital media. Computers in the Schools, 26(4), 271-283.
- Lowrie, T., & Jorgensen, R. (2015). Digital games and learning. What's new is already old?, in Lowrie, T. and Jorgensen, R. (Eds.) Digital games and mathematics learning-potential, promises and pitfalls (pp. 1-9). The Netherlands: Springer.
- Luttenberger, S., Wimmer, S., & Paechter, M. (2018). Spotlight on math anxiety. Psychology Research and Behavior Management, 11, 311-322. <https://dx.doi.org/10.2147%2FPRBM.S141421>
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar).
- Mutlu, Y. ve Söylemez, İ. (2021). Matematik öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklar için oyunlarla matematik. Vizetek Yayıncılık.
- Nithyanandam, G. K. (2020). A framework to improve the quality of teaching-learning processA case study. Procedia computer science, 172, 92-97. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.05.013>
- Oldfield, B. J. (1991). Games in the learning of mathematics. Mathematics in School, 20(1), 41-43.
- Özer, A., Gürkan, A. C. ve Ramazanoğlu, O. (2006). Oyunun çocuk gelişimi üzerine etkileri. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 4(3), 54-57.
- Papadakis, S. (2018). The use of computer games in classroom environment. International Journal of Teaching and Case Studies, 9(1), 1-25.
- Pehlivan, H. (2011). Oyun ve öğrenme. Anı Yayıncılık.
- Petri, G., & von Wangenheim, C. G. (2016). How to evaluate educational games: A systematic. Journal of Universal Computer Science, 22(7), 992-1021.
- Pesen, C. (2008). Eğitim fakülteleri ve sınıf öğretmenleri için yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre matematik öğretimi. (4. Baskı). Sempati.

- Randel, J. M., Morris, B. A., Wetzel, C. D., & Whitehill, B. V. (1992). The effectiveness of games for educational purposes: A review of recent research. *Simulation & Gaming*, 23, 261-276.
- Sezgin Memnun, D. (2015). Ortaokul beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin matematik hakkındaki inanç ve tutumlarının nitel ve nicel analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 23-42.
- Struyven, K., Dochy, F., Janssens, S., & Gielen, S. (2006). On the dynamics of students' approaches to learning: The effects of the teaching/learning environment. *Learning and instruction*, 16(4), 279-294. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2006.07.001>
- Taştepe, M. ve Aksoy, N. C. (Ed.). (2021). *Oyun ve matematik eğitimi* (1. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Teig, N. & Nilsen, T. (2022). Profiles of instructional quality in primary and secondary education: Patterns, predictors, and relations to student achievement and motivation in science. *Studies in Educational Evaluation*, 74, 101170.
- Tekkoyun, M. (2014). Size göre matematik ve Geometri Nedir? ÇOMÜ Açıkeroişim, Çanakkale.
- Tucker, S. I., & Johnson, T. N. (2017). I thought this was a study on math games: Attribute modification in children's interactions with mathematics apps. *Education Sciences*, 7(2), 50-70.
- Uibu, K., & Kikas, E. (2014). Authoritative and authoritarian-inconsistent teachers' preferences for teaching methods and instructional goals. *Education 3-13*, 42(1), 5-22.
- United Nations Children's Fund [UNICEF]. (2018). *Learning through play: Strengthening learning through play in early childhood Education programmes*. UNICEF.
- Uskan, S. B. ve Bozkuş, T. (2019). Eğitimde oyunun yeri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123-131.
- Way, J. (2011). *Learning mathematics through games series: 1. why games? NRICH: Enriching Mathematics*. University of Cambridge.
- Wood, E. (2009). Developing a pedagogy of play. *Early Childhood Education: Society and Culture*, 27-38.
- Yee, N. (2002). Facets: 5 motivation factors for why people play MMORPG's. <http://www.nickyee.com/facets/home.html>
- Yıldırım, B. (2015). Eğitsel oyun ve dönüt-düzeltilmenin öğrenme düzeyi ve kalıcılığa etkisi [Yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Esat YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi ABD, Kilisli Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2292-4277
- ❖ Mail: esatyldrmm@gmail.com

oyunlar yardımıyla işlenen dersin öğrencilerin ilgisini, başarısını artırdığı, dersi ilgi çekici hale getirdiği, bireyin iletişim, sorumluluk alma, problem çözme ve sosyalleşmesini olumlu bir şekilde etkilediği güçlü bir şekilde vurgulamak gerekir. Dolayısıyla oyunlar yardımıyla işlenen sosyal bilgiler dersinin gerek öğretimsel gerekse kişisel süreçlere pek çok katkı sağladığı ve başta sosyal bilgiler dersi olmak üzere pek çok derste yararlanılması gereken bir yöntem/teknik olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Akkuş, Z., ve Aslan, H. (2013). Sosyal bilgiler dersinde oyunlarla kavram öğretimi. *International Journal of Social Science Research*, 2(2), 61-77.
- Altunel, S. (2022). Sosyal bilgiler dersinde eğitsel oyunlar yoluyla kök değerlerin kazandırılması: Bir eylem araştırması. Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Aydın, A. (2017). Oyun nedir, neden önemlidir, yararları nelerdir? A. Aydın (Ed.), *Özel eğitimde oyun ve müzik içinde* (s. 1-19). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Babayiğit, Ö. (2016). İlk okuma yazma öğretiminde oyunla öğretim yöntemi uygulamaları. Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bateson, P. ve Martin, P. (2014). *Oyun, Oyunbazlık, Yaratıcılık ve İnovasyon*. (Çev.S. Kırgezen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çalışkan, H., & Biter, M. (2019). Sosyal bilgiler derslerinde eğitsel oyunlarla değerler eğitimi: Bir eylem araştırması. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 1(1), 1-28.
- Çalışkan, N. ve Karadağ, E. (2014). *Eğitimde drama: Teorik temelleri ve uygulama örnekleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çoksöyler, R.E. (2023). Ortaokul 7. sınıf fen bilimleri dersi hücre ve bölünmeler konusunun eğitsel oyunla öğretimi. Yüksek lisans tezi, Amasya Üniversitesi, Amasya.
- Efe Azkeskin, K. (2017). Oyun, tarihçesi ve oyuna ilişkin görüşler. A. Aydın (Ed.), *Özel eğitimde oyun ve müzik içinde* (s. 21-34). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Elkind, D. (2011). *Oyunun gücü*. (Çev. Onur, B.). Ankara: imge Kitabevi.
- Erkan, A., ve Çelik, S. K. (2023). İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Oyunun Öğrencilerin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(2), 668-685.

- Huizinga, J. (2018). Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme.(Çev. O. Düz). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Hurwitz, S. C. (2002). For parents particularly: To be successful-let them play! Childhood Education; 79(2),101-102.
- Jackman, H. L. (2005). Early education curriculum: A child's connection to the world. (Third Edition). USA: Thomson Delmar Learning.
- Kandemir, K. (2023). Dijital öykü ve eğitsel oyunla desteklenen ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin akademik başarılarına, derse yönelik tutumlarına ve sosyal becerilerine etkisi. Doktora tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Kaya, S. ve Elgün, A. (2015). Eğitsel oyunlar ile desteklenmiş fen öğretiminin ilkökul öğrencilerinin akademik başarısına etkisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 23 (1), 329-342.
- Keskin, A. A. (2022). Bilgisayar destekli eğitsel oyunlarla gerçekleştirilen sosyal bilgiler dersinin akademik başarıya etkisi. Yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı.
- Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N. ve Kök, M. (2007). Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16, 324-342.
- Kuru, G. (2022). İlkokul sosyal bilgiler dersinde oyunlaştırılmış ders etkinlikleriyle harita okuryazarlığının geliştirilmesi. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Mindivanlı Akdoğan, E. ve Bilgili, A. S. (2021). Eğitsel oyunlarla sosyal bilgiler öğretimi. (6.baskı). R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu (Ed.), Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi içinde (s. 163-184). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Newson, J. and Newson, E. (1979). Toys and playthings. New York: Pantheon.
- Ok, M. B. (2023). 6. sınıf sosyal bilgiler dersindeki bazı coğrafya kavramlarının öğretilmesinde eğitici oyunların etkisi. Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Özdemir, N. (2006). Türk Çocuk Oyunları Cilt-I. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özer, S. (2023). 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde eğitsel dijital oyunların finansal okuryazarlığa etkisi. Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özhan, M. (1997). Türkiye 'de çocuk oyunları kültürü. Ankara: Feryal Matbaası.
- Pehlivan, H. (2014). Oyun ve öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık

- Pehlivan, H., & Demirel, Ö. (2022). The effects of teaching thought case study method and games on learning levels in studies courses. *Trakya Journal of Education*, 12(3), 1923-1932.
- Şahin, M. (2015). Oyunlaştırılmış oyun temelli öğrenmenin öğrencilerin fen bilimleri dersi başarılarına ve derse yönelik tutumlarına etkisi. Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin-Unat, C. (2023). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Oyunla Öğretim Etkinliklerinin Öğrenci Açısından İncelenmesi: Bir Eylem Araştırması. Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Şimşek, B.(2023). Oyun temelli öğretimin öğrencilerin kavramsal anlamalarına ve fen tutumlarına etkisi: Elektrik yükleri, elektriklenme ve elektrik yüklü cisimler konuları. Yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun.
- TDK, (2020). Oyun [Oyun ne demek]. 1 Eylül 2023 tarihinde <http://sozluk.tdk.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Tıkman, F. (2021). Sosyal bilgiler dersine yönelik disiplinlerarası bir toplu öğretim deseni tasarlama örneği. E. Kaya (Ed.), *Sosyal Bilgiler Dersi ve Eğitiminin Tasarımı* içinde (ss. 162-189). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tok, T. N. (2021). Etkili öğretim için yöntem ve teknikler. A. Doğanay (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s. 175-259). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tuğrul, B. (2016). Oyun temelli öğrenme. Z. Rengin (Ed.), *Okul öncesinde özel öğretim yöntemleri* içinde (s. 177-205). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, S. (2023). Examining the perceptions of future teachers on the concept of play. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*. 10 (1), 32-39.
- Yavuzer, H. (1987). *Çocuk psikolojisi* (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldız, E., ve Şimşek, Ü. (2020). Eğitsel oyun, okuma-yazma-oyun ve okuma-yazma-uygulama yöntemlerinin öğrenme problemlerini gidermedeki etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(3), 715-748.

MÜZİK EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Eren LEHİMLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003- 0069-4797
- ❖ Mail: eren.lehimler@alanya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aras, T. (2020). Oyunlaştırma yöntemi doğrultusunda geliştirilen “Gitarist” adlı mobil uygulamaya yönelik öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 26 (Müzik Özel Sayısı), s. 366-373. DOI:10.32547/ataunigsed.684400.
- Aras, T. & Can, A. A. (2023). A study on educational software development through gamification in guitar education. *Turkish Journal of Education*, 12 (1), s.1-27. DOI: 10.19128/turje.1162940.
- Bardak, M. (2018). Oyun Temelli Öğrenme. (Ed. A. Gürol), *Erken Çocukluk Döneminde Öğrenme Yaklaşımları içerisinde*, (207-230). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Book Browsing (1983). *Music Educators Journal*, 70 (4), 23-25. Erişim tarihi: 03.09.2023 <https://doi.org/10.2307/3400814>
- Burak, S. (2021). Eğitimsel Oyunlar Bağlamında Müzikli Oyunlar. (Ed. Mustafa Çelikten), *Eğitim Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar VII içerisinde*, (219-231). Eğitim Yayınevi.
- Büyükgöneç Polat, B. (2018). Okul öncesi müzik eğitiminin önemi ve eğitim yöntemleri. *AKÜ AMADER*, 7, s. 52-64.
- Ergun, N. & Canbulat, M. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde müzik kullanımına ilişkin akademisyen görüşleri. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 6 (1), s. 1-15.
- Genç, S. (2014). Sanat eğitiminde eğitsel oyunların önemi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (1), s. 380-392.
- Gürbüz, F. & Çeker, E. & Töman, U. (2017). Eğitsel şarkı ve oyun tekniklerinin öğrencilerin akademik başarıları ve kalıcılığı üzerine etkileri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (24), s. 593-612.
- Kaya, N. D. (2011). 0-5 Yaş Arası Çocuklarda Müzikli Oyunların Gelişime Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılık, T. (2001). Müzikli Oyunların Çocuk Gelişimine Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Korkmaz, I. (2019). İlkokul Özenen Solfej Eğitiminde Oyunun Öğrenmeye Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Li, N. (2017). Study on the Interaction between Music and Games in Preschool Music Education. *2nd International Conference on*

- Education, E-learning and Management Technology (EEMT), s. 214-218.
- McCullar, C. K. (1998). Integrated curriculum: An approach to collegiate preservice teacher training using the fine arts in the elementary classroom. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas Tech University.
- Modiri, İ. G. (2010). Okul öncesinde müzik aracılığı ile yabancı dil öğretimi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23 (2), s. 505-516.
- Nart, S. (2016). Music software in the technology integrated music education. TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology, 15 (2), s. 78-84.
- Nouwen, M. & Schepers, S. & Mouws, K. & Slegers, K. & Kosten, N. & Duysburgh, P. (2016). Designing an educational music games: What if children were calling the tune?. International Journal of Child-Computer Interaction, 9 (10), s. 20-32.
- Özeke, S. (2007). Kodály yöntemi ve ilköğretim müzik derslerinde Kodály yönteminin uygulanması. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20 (1), s. 111-119.
- Özen, N. (2004). Çalgı eğitiminde yararlanılan müzik eğitimi yöntemleri. GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24 (2), s. 57-63.
- Saraç, A. G. (2016). Müzik Eğitiminde Özel Öğretim İlke, Yöntem ve Teknikleri. (1. Basım) Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarrazin, N. (2016). Music and the Child. SUNY Innovative Instruction Technology Grant (IITG).
- Tabuena, A. C. (2021). Carabo-Cone, Dalcroze, Kodály and Orff Schulwerk Methods: An explanatory synthesis of teaching strategies in music education. International Journal of Asian Education, 2 (1), s. 9-16. <https://doi.org/10.46966/ijae.v2i1.88>
- Taggart, C. C. (2000). Developing musicianship through musical play. (Ed. Hempfield H. S. Band, Landisville, P.A.), "Spotlight on early childhood music education" içerisinde, (23-26). MENC.
- Tarnowski, S. M. (1999). Musical Play and Young Children: A music teacher can enhance a child's learning and development by encouraging musical play activities. Music Educators Journal, 86 (1), s. 26-29.
- Tosun, E. (2019). Müzik Öğretiminde Bilgisayar Destekli Müzik Eğitimi Yöntemlerinin Uygulanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Türk Dil Kurumu, “Türk Dil Kurumu Sözlükleri”, erişim: 29 Eylül 2023, <https://sozluk.gov.tr/>.

Yılmaz Bolat, E. & Dikici Sığırtmaç, A. (2006). Sayı ve işlem kavramı kazanımında müzikli oyunların etkisi. Ege Eğitim Dergisi 7 (2), s. 43-56.

SPOR EĞİTİMİNDE OYUNLA ÖĞRETİM

Mustafa KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8158-4671
- ❖ Mail: mustafakaya58@cumhuriyet.edu.tr

oyunun devreye alınması ile birlikte bireylerin motor kondisyon düzeyi üst seviyeye çıkarılabilir.

KAYNAKLAR

- Altıntaş A, Akalan C. (2008). Zihinsel Antrenman ve Yüksek Performans Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2008, VI (1) 39-43
- Aracı, H.(1999). Okullarda Beden Eğitimi, Bağırğan Yayımevi, Ankara s: 13
- Aslan, C.S. (2012). Dar Alan Oyunları İle İnterval Koşu Antrenman Yöntemlerinin Futbolcuların Seçilmiş Fiziksel, Fizyolojik Ve Teknik Kapasiteleri Üzerine Etkilerinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avedon E.M., & Sutton-Smith, B. (1971). The study of Games. New York.Wiley, s. 446
- Başal H. A. (2007). Geçmiş Yıllarda Türkiye'de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları . Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 20 (2) , 243-266
- Bilgiç M. (2020). Farklı Isınma Prosedürlerinin Pulmoner Fonksiyonlar ve Dolaşım Parametrelerine Etkisi, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Kırıkkale.
- Bilir Ş, Dönmez B. (1995). Hastanede Oyun-Yaş Gruplarına Göre Hastanede Yatan Çocuklar, Çocuk ve Hastane (2.Basım). Ankara: Sim Matbaacılık.
- Çelik A, Akın M. (2013). Spor ve Çocuk Gelişimi, International Journal of Social Science Volume 6 Issue 1, p. 467-478, January
- Çetin, M. (2007). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spora İlişkin Tutumlarının Karşılaştırılması (Kırşehir İl Örneği), Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Erkut Z, Balcı S, Yıldız S. (2017). Tarihsel Süreç İçinde Çocuk, Çocuk ve Medeniyet, 2 (3), 17-28
- Erşan, Ş. (2006). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Oyun Ve Çalışma (İş) İle İlgili Algılarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güven, G. (2006). Kütahya'daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Oyun ve Spor Programlarının İncelenip Değerlendirilmesi.

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya
- Hazar M, (2006). Beden Eğitimi ve Sporla Oyun Eğitimi, Tutibay Yayıncılık, s.7
- İri, R., Urcan, T. (2021). Çocuklar için Deutscher motorik testi: Sistematik derleme. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi. 12(3), 331-351
- Huizinga J, (1995). Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme “Homo Ludens”, Ayrıntı Yayınları 1. Basım
- Kahya C S. & Demirarslan D. (2020). Çocuk Oyun Alanlarının Tarihi Gelişimi Çocuk ve Gelişim Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, 60-75
- Karaman G, Nas E. (2012). Çorum İskilip’te geçmişten günümüze aktarılan bir miras: Ahşap oyuncaklar. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 4(14), 103-116.
- Koç V.(2020). Çocuk Hakları ve Eğitimi Dergisi / Journal of Children's Rights and Education, Vol. 1 (1), 68-79
- Milli Eğitim Bakanlığı (2016). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Oyun ve Hareket Etkinlikleri Ankara, s: 12
- Muratlı S, Şahin G, Kalyocu O. (2005). Antrenman ve Müsabaka, Yayılım Yayıncılık, Ankara s:59
- Özer, D. S. & Özer, K. (2012). Çocuklarda Motor Gelişim. (7.Basım) Ankara: Nobel Yayınevi
- Sevim, Y. (2002). Antrenman Bilgisi. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Turan R., Kırpık G. (2016) Selçuklu Dönemi Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat s:27, <https://docplayer.biz.tr/8861438-Selcuklu-donemiturklerde-sosyal-ve-ekonomik-hayat.html> Erişim tarihi: 18.09.2023
- Tüfekci I. (2013). Sanatta Oyun Nesneleri, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Sanat Eseri Çalışma Raporu. s:16
- Uskan B S, Bozkuş T. (2019). International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES) December: 5 (2)
- Yavuzer, H. (2000). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitapevi, İstanbul.

ÖZEL EĞİTİMDE OYUNLA ÖĞRETİM

Seda YONAR UĞURLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6686-8596
- ❖ Mail: sedayonar@gmail.com

Mahir UĞURLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Eğitim Bölümü, Eğitim Fakültesi, Bartın Üniversitesi, Bartın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4005-4882
- ❖ Mail: mahirugurlu34@hotmail.com

- ❖ Büyük kas ve küçük kas becerilerini geliştirir.
- ❖ İletişim becerilerini geliştirir.
- ❖ Kurallara uyma becerilerini geliştirir.
- ❖ Dikkat süresinin artmasını sağlar.
- ❖ Özbakım becerilerinin öğrenilmesini kolaylaştırır.
- ❖ Paylaşma becerilerini geliştirir.
- ❖ Somut yaşantıların gerçekleştirilmesini sağlar.
- ❖ Enerjinin kontrol edilmesine destek olur.
- ❖ Sorumluluk duygusunu geliştirir.
- ❖ Öğrenilenlerin pekiştirilmesini sağlar.
- ❖ Kendini gerçekleştirmeyi sağlar.
- ❖ İç dünyanın daha rahat ifade edilmesini destekler.
- ❖ Kavramların daha kolay öğrenilmesini sağlar.
- ❖ Kaygı durumunun azaltılmasını sağlar (MEB, 2014).

KAYNAKLAR

- Aral, N., Gürsoy, F. ve Köksal A. (2001). Okul öncesi eğitiminde oyun. İstanbul: Ya-pa Yayıncılık.
- Dönmez Baykoç, N. (1992). Oyun kitabı. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Duman, G. ve Koçak, N. (2013). Anaokulu kaynaştırma sınıfında yer alan özel gereksinimli bir çocuğun sosyal oyun ve sosyal iletişim özellikleri. Cumhuriyet International Journal of Education, 2(3), 99-108.
- Garvey, C. (1990). Play: The developing child. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Halmatov, S. (2016). Oyun terapisinde pratik teknikler: Çocuklar için psikoegzersiz eğitim programları. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, A. (2010). Oyun Müdahale Programının 3-5 Yaş Arasındaki Özel Gereksinimli Çocukların Bilişsel Becerilerinin Desteklenmesindeki Etkililiğinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuder, S. J. (1997). Teaching students with language and communication disabilities. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

- Metiner, E. (2015). Oyun dağarcığını geliştirme. Rengin Zembat (Ed.) Çocuk ve oyun (ss.2-12). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Çocuk gelişimi ve eğitimi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Moor, J. (2002). Playing, laughing and learning with children on the autism spectrum. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Özen, A. (2009). Sosyal ve duygusal gelişim için oyun becerileri. E. Sema Batu (Ed.) 0-6 yaş arası Down Sendromlu çocuklar ve gelişimleri (ss.299-329). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Poyraz, H. (1999). Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Saracho, O. N. (1991) Educational play in early childhood education. Early Child Development and Care, 66(1), 45-64.
- Sheridan, M.D., Harding, J. and Meldon-Smith, L. (2002). Play in early childhood: From birth to six years. London: Routledge.
- Smith, P. K. (2010). Children and play: Understanding children's worlds. West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.
- Terpstra, J.E., Higgins, K. and Pierce, T. (2002). Can i play? Classroom-based interventions for teaching play skills to children with autism. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 17(2), 119-127.
- Ülke Kürkçüoğlu, B. (2014). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri, E. Kırcaali-İftar (Ed.), Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara oyun becerilerinin öğretimi (ss.421-465). Ankara: Vize Yayınları.

İNTERAKTİF OYUNLARLA ÖĞRETİM

Mehmet KARTAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3153-0496
- ❖ Mail: m.kartal@adiyaman.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksoy, AB, & Dere Çiftçi H. (2020). Erken çocukluk döneminde oyun. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ayaş EB. (2020b). Comparison of the attitudes towards learning with the participation motivation level in e-sports players. *African Educational Research Journal*, 8(1): 83-89.
- Ayaş EB. (2020a). Investigation of digital game addiction levels of high school students. *International Online Journal of Educational Sciences*, 12(3), 81-91.
- Başal HA. (2010). Geçmişten günümüze Türkiye’de geleneksel çocuk oyunları. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bayrak Ayaş E. (2020), A’dan z’ye e-spor dost mu? düşman mı?. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Binark M, Bayraktutan-Sütçü G, & Fidaner IB. (2009). Dijital oyun rehberi oyun tasarımı türler ve oyuncu. Ankara: Kalkedon Yayınları.
- Bozyılan E, & DüNDAR A. (2023). E-spor endüstrisi. (1. Baskı). İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık.
- Bozyılan E, DüNDAR A, & Ayaş EB. (2022). Sporda dijital okuryazarlık. (1. Baskı). İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık.
- Böke, H. (2023). Spor bilimlerinde uzaktan eğitim ve e-öğrenme süreci, Somoğlu MB. & Albayrak AY (Ed.), İçinde: Psikolojik ve sosyal boyutlarıyla fiziksel aktivite ve spor, İstanbul: Efe Akademi Yayınevi, 247-260.
- Cai Y. (ed.). (2013). 3D Immersive and interactive learning. Singapore: Springer Singapore Heidelberg.
- Caillois R. (2001). Man, play and games. Chicago: University of Illinois Press.
- Castillo-Cuesta L. (2020). Using digital games for enhancing efl grammar and vocabulary in higher education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 15(20), 116-129.
- Chen CH, Ho CH, & Lin JB. (2015). The development of an augmented reality game-based learning environment. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174, 2015, 216-220.
- Çetin E. (2013). Tanımlar ve temel kavramlar. Ocak, M.A. (Ed.), İçinde: Eğitsel dijital oyunlar kuram, Tasarım ve Uygulama, 1. Basım, Ankara: Pegem Akademi.

- Díaz P, & Ioanno A. (2019). Learning in a digital world: an introduction, Díaz, P., Ioannou, A., Bhagat, K.K., Spector, J.M. (Eds.), In: Learning in a Digital World: Perspective on Interactive Technologies for Formal and Informal Education, Singapore: Springer Nature Singapore Pte Ltd.
- Dreimane LF. (2020). Virtual reality learning experience evaluation tool for instructional designers and educators, Daniela, L. (Ed.), New Perspectives on Virtual and Augmented Reality: Finding New Ways to Teach in a Transformed Learning Environment, Newyork and London: Taylor & Francis Group.
- Dündar A, Güllü M, Arslan C, & Murathan F. (2012). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılıklarının incelenmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (9), 89-100.
- Dünser A, & Hornecker E. (2007). An observational study of children interacting with an augmented story book. Proceedings of 2nd International Conference of E-Learning and Games (Edutainment 2007), CUHK, Hong Kong. pp. 305-315.
- Else P. (2009). The value of play. London: Bloomsbury Publishing.
- Fromberg DP, & Bergen D. (2006). Introduction. D.P. Fromberg & D. Bergen (Editors), In: Play from birth to twelve: contexts, perspectives and meanings New York: Routledge.
- Glover I. (2013). Play as you learn: gamification as a technique for motivating learners. In: Herrington, J., Couros, A. and Irvine, V., Eds., Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications, AACE, Chesapeake, 1999-2008.
- Glynn SM, Price Aultman L, & Owens AM. (2005). Motivation to learn in general education programs. The Journal of General Education, 54(2), 150-170.
- Hazar M. (1996). Oyunla eğitim. Ankara: Tutibay Ltd.Şti.
- Hazar M. (2017). Beden eğitimi ve sporda oyunla eğitim. (6. Baskı), Ankara: İlksan Matbaası.
- Heo M-H, & Kim D. (2021). Effect of augmented reality affordance on motor performance: in the sport climbing Human-centric Computing and Information Sciences, 11(40), 1-14.
- Jamaliab SS, Shiratuddina MF, Wonga KW, Oskamc CL. (2015). utilising mobile-augmented reality for learning human anatomy. 7th world conference on educational sciences, (WCES-2015), 05-07 February 2015, Novotel Athens Convention Center, Athens, Greece.
- Johnson JE, Christie JF, & Yawkey TD. (1999). Play and early childhood development. (2. Baskı). Boston: Allyn & Bacon.

- Kartal M. & Temel C. (2021). Metaphors regarding the concept of e-sports produced by university students in Turkey. *Rocznik Lubuski Journal*, 2(47), 85-100.
- Kartal M. (2020). Sanal gerçeklik (VR) antrenmanı. Özen G, & Koç H. (Ed.), İçinde: Sporun kavramsal temelleri 4: antrenman, İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Kaya İ. (2021). Oyunun tarihsel gelişimi ve oyun kuramları. Yalman Polatlar, D. (Editör), İçinde: Erken çocuklukta oyun gelişimi ve eğitimi. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kenza Tacarraoucht Zano K, & Zamorano A. (2022). team games-language learning model in improving students' speaking and listening skills viewed from creativity. *Journal of Language and Literature Studies*, 2(1), 53-61.
- Kondo T. (2006). Augmented learning environment using mixed reality. proceedings of world conference on e-learning in corporate, government, healthcare, and higher education 2006. Honolulu, Hawaii, USA, pp. 83-87.
- Koszalka TA, Wilhelm-Chapin MK, Hromalik CD, Pavlov Y, & Zhang Prompting L. (2019). Deep learning with interactive technologies: theoretical perspectives in designing interactive learning resources and environments, Díaz, P., Ioannou, A., Bhagat, K.K., Spector, J.M. (Eds.), In: *Learning in a Digital World: perspective on interactive technologies for formal and informal education*, Singapore: Springer Nature Singapore Pte Ltd.
- Kukul V. (2013). Eğitsel dijital oyunlar. Ankara: Pegem A Akademi Yayıncılık.
- Kumar R, & Lightner RM. (2007). Games as an interactive classroom technique: perceptions of corporate trainers, college instructors and students. *The International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 19, 53-63.
- Liu W, Cheok AD, M-L CL, Theng Y-L. (2007). Mixed reality classroom: learning from entertainment. proceedings of the 2nd international conference on digital interactive media in entertainment and arts. Perth, Australia, pp. 65-72.
- Moore P. (1995). Learning and teaching in virtual worlds: Implications of virtual reality for education. *Australasian Journal of Educational Technology*, 11(2).
- Murathan G, Aydın M, Murathan F. & Tekin A. (2022). Sporcu üniversite öğrencilerinin sosyal duygusal öğrenme düzeylerinin

- değerlendirilmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16 (3), 278-289.
- Onur B. (2016). *Oyunlar ve oyuncaklar: oyunun ve oyuncuğun kültürel tarihi*. (1. Baskı). Ankara: KalemKitap Yayıncılık.
- Ormanlıoğlu Uluğ, M. (2007). *Niçin oyun?: çocuğun gelişiminde ve çocuğu tanımada oyunun önemi*. (3. Baskı). İstanbul: Anfora Yayıncılık.
- Özdoğan B. (2004). *Çocuk ve oyun: çocuğa oyunla yardım*. (Genişletilmiş 4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdoğan B. (2009). *Çocuk ve oyun*. (5. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pang CG, Devi S, Wong D, Cai Y, & Ba RKTA. (2021). The use of immersive virtual reality technology to deepen learning in singapore schools. Cai, Y., van Joolingen, W., & Veermans, K. (Eds.) In: *Virtual and augmented reality, simulation and serious games for education*, Singapore: Springer Nature Singapore Pte Ltd.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation*. New York: Norton.
- Rubin KH, Fein GG, & Vandenberg B. (1983). *Play*. E.M. Hetherington (Eds.), In: *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development*. (4. Baskı). NewYork: Wiley.
- Sormaz F, Yüksel H. (2012). *Değişen Çocukluk, Oyun ve Oyuncuğun Endüstrileşmesi ve Tüketim Kültürü*. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3): 985-1008.
- Türk Dil Kurumu. *Oyunun Tanımı*. (02.10.2022: <https://sozluk.gov.tr/>).
- Vidergor HE. (2021). Effects of digital escape room on gameful experience, collaboration, and motivation of elementary school students. *Computers & Education*, 166, 104156.
- Vnucko G, & Klimova B. (2023). Exploring the potential of digital game-based vocabulary learning: a systematic review. *Systems*, 11(2), 57.
- Wells P, De Lange PA, & Fieger P. (2008). Integrating a virtual learning environment into a second-year accounting course: determinants of overall student perception. *Accounting & Finance*, 48(3), 503-518.
- Winn WD. (1993). *A conceptual basis for educational applications of virtual reality*. University of Washington, Human Interface Technology Laboratory, Seattle, W.A. (03.10.2023: https://www.hitl.washington.edu/projects/learning_center/winn/winn-paper.html~).
- Yavuzer H. (1996). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Youngquist J, & Pataray-Ching J. (2003). Revisiting “play”: analyzing and articulating acts of inquiry. *Early Childhood Education Journal*, 31(3), 171- 178.
- Yuen S, Yaoyuneyong G, & Johnson E. (2011). Augmented reality: an overview and five directions for ar in education. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, 4, 119-140.
- Zeng J, Parks S, & Shang J. (2020). To learn scientifically, effectively, and enjoyably: a review of educational games. *Hum Behav & Emerg Tech.*, 2: 186–195.
- Zhang Q, & Yu Z. (2022). Meta-analysis on investigating and comparing the effects on learning achievement and motivation for gamification and game-based learning. *Education Research International*, 1-19.

MEDYA OKURYAZARLIĞI ODAKLI CİDDİ OYUNUN REKLAMINA TÜKETİCİ TEPKİLERİ: GOOGLE INTERLAND ÖRNEĞİ

Hediye AYDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Reklamcılık Bölümü
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9696-8742>
- ❖ Mail: hediyeaydogan@akdeniz.edu.tr

Önerilerin marka özelinde yoğunlaştığı yorumlarda markanın oyunu daha farklı platformlara taşımalarının önerilmesi hedef kitlenin tarayıcı oyunlarından ziyade mobil uygulama oyunlarını tercih ettiklerini (Cheng, 2017; Coughlin vd., 2021; Goksu, Aslan, & Turgut, 2020; Huizenga, Admiraal, Akkerman, & Dam, 2009; Limpuce, 2021) kanıtlar nitelikte bulunmuştur. Aynı zamanda, oyunun devamının getirilmesini öneren tüketicilerin oyunu başarılı bulduklarını işaret etmiştir. Bazı tüketicilerin Google'a yönelik olumsuz algıları dolayısıyla oyunu oynama konusunda diğer kullanıcıları uyardığı görülürken, diğerlerinin oyunu eğlenceli ve öğretici bulduklarından önerdiği fark edilmiştir. Son olarak, kullanıcıların sorularını şekillendiren temel unsurun oyuna yönelik bilgisizlik olduğu göze çarparken, bunu reklamda kullanılan şarkının ne olduğuna ilişkin merakın ve Google'ın kampanyalarına ilişkin tahminlerin izlediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle oyunun bilinmediğine dair ulaşılan sonuç, reklamın bu noktada ne kadar önemli olduğunun (Cheng, 2017; Öztürk & Bülbül, 2022; Peltonen vd., 2017; Xu, 2023) ve tanıtım faaliyetlerinin geliştirilmesinin (Park vd., 2016) gerekliliğinin altını çizmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdul Jabbar, A. I., & Felicia, P. (2015). Gameplay Engagement and Learning in Game-Based Learning. *Review of Educational Research*, 85(4), 740-779. doi:10.3102/0034654315577210
- Adams, S. M. (2023). Gamification: Game-based Learning / Serious Games and 21st Century Soft Skill Development in Nursing Education (Doktora Tezi). Columbus State University, Columbus, GA, USA.
- All, A., Nuñez Castellar, E. P., & Van Looy, J. (2016). Assessing the effectiveness of digital game-based learning: Best practices. *Computers & Education*, 92-93, 90-103. doi:10.1016/j.compedu.2015.10.007
- Anastasiadis, T., Lampropoulos, G., & Siakas, K. (2018). Digital Game-based Learning and Serious Games in Education. *International Journal of Advances in Scientific Research and Engineering*, 4(12), 139-144. doi:10.31695/ijasre.2018.33016
- Aydoğan, H. (2023a). IKEA'da 'Yaşamından Kesit Bul': Animasyon Reklamda Hikâye Anlatıcılığı ve Anlatı Araçları. S. Sarıbaş & T. Akkuş (Eds.), *Sosyal, İnsan ve İdari Bilimlerde Yenilikçi Çalışmalar* (ss. 1359-1380) içinde. İzmir: Duvar Yayınevi.
- Aydoğan, H. (2023b). Sosyal Konulu Özel Gün Reklam Filmlerine Yönelik Tüketici Yorumlarının İncelenmesi: Kız Çocukları Günü. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 3(6), 337-368. doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.8378748

- Aytekin, N. (2012). Reklam Müziğinde Kültürel Motiflerin Kullanımı ve Marka Kişiliğinin Sunumu. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(42), 19-35.
- Bali, A., & Desai, P. (2019). Fake News and Social Media: Indian Perspective. *Media Watch*, 10(3), 737-750. doi:10.15655/mw/2019/v10i3/49687
- Banerjee, A., & Haque, M. N. (2018). Is Fake News Real in India? *Journal of Content, Community and Communication*, 4(8), 46-49. doi:10.31620/jccc.12.18/09
- Brennan, R. L., & Prediger, D. J. (1981). Coefficient Kappa: Some Uses, Misuses, and Alternatives. *Educational and Psychological Measurement*, 41(3), 687-699. doi:10.1177/001316448104100307
- Calin, I., Ionescu, A., & Vladu, L. (2021). Tackling Digital Disinformation through Serious Games. Paper presented at the ICERI2021 Proceedings. [Online].
- Chakraborty, T., Subbiah, G. K., Kulshrestha, R., Subbiah, K., Swathi, G., & Damade, Y. (2021). Impact of the COVID 19 Infodemic on Knowledge, Attitude and Social Behavior in India: A Mixed Method Survey. *International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 23(3), 197-215. doi:10.1080/23800992.2021.1956777
- Charlier, N., Ott, M., Remmele, B., & Whitton, N. (2012). Not Just for Children: Game-Based Learning for Older Adults. Paper presented at the Proceedings of the 6th European Conference on Games based Learning, Reading, UK.
- Charsky, D. (2010). From Edutainment to Serious Games: A Change in the Use of Game Characteristics. *Games and Culture*, 5(2), 177-198. doi:10.1177/1555412009354727
- Cheng, Y.-T. (2017). Marketing Communication Strategy of Finnish and Japanese Mobile Game Developers and Publishers. (Master's Thesis). Jyväskylä University, Finland.
- Clark, R. E. (2007). Learning from Serious Games?: Arguments, Evidence, and Research Suggestions. *Educational Technology*, 47(3), 56-59.
- Connelly, L., & Osborne, N. (2017). Exploring risk, privacy and the impact of social media usage with undergraduates. Paper presented at the Proceedings of the 4th European Conference on Social Media, ECSM 2017.
- Costa, C., Tyner, K., Henriques, S., & Sousa, C. (2018). Game creation in youth media and information literacy education. *International Journal of Game-Based Learning (IJGBL)*, 8(2), 1-13.
- Coughlin, L. N., Nahum-Shani, I., Philyaw-Kotov, M. L., Bonar, E. E., Rabbi, M., Klasnja, P., . . . Walton, M. A. (2021). Developing an Adaptive Mobile Intervention to Address Risky Substance Use Among

- Adolescents and Emerging Adults: Usability Study. *Jmir Mhealth and Uhealth*, 9(1), 17. doi:10.2196/24424
- de Carvalho, C. V., & Coelho, A. (2022). Game-Based Learning, Gamification in Education and Serious Games. *Computers*, 11(3). doi:10.3390/computers11030036
- de Freitas, S., & Jarvis, S. (2006). A framework for developing serious games to meet learner needs. Paper presented at the The Interservice/Industry Training, Simulation & Education Conference (I/ITSEC), Orlando, Florida, US.
- De Jans, S., Hudders, L., Herrewijn, L., Van Geit, K., & Cauberghe, V. (2019). Serious games going beyond the Call of Duty: Impact of an advertising literacy mini-game platform on adolescents' motivational outcomes through user experiences and learning outcomes. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 13(2). doi:10.5817/cp2019-2-3
- Dickey, M. D. (2011). Murder on Grimm Isle: The impact of game narrative design in an educational game-based learning environment. *British Journal of Educational Technology*, 42(3), 456-469. doi:10.1111/j.1467-8535.2009.01032.x
- Diez, J. D. S., & Melcer, E. F. (2020). Cookie Mania: A Serious Game for Teaching Internet Cookies to High School and College Students. In M. Ma, B. Fletcher, S. Göbel, J. Baalsrud Hauge, & T. Marsh (Eds.), *Serious Games* (pp. 69-77). Cham: Springer.
- Dubey, R., & Sakhalkar, U. (2019). A critical analysis of rising intolerance and growing polarisation: Lynching. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*, 8(5), 1423-1425. doi:10.35940/ijeat.E1203.0585C19
- Duğan, Ö. (2022). Dijital Çağda Öğrenme Aracı Olarak Oyunlaştırmanın Sağlık Okuryazarlığı Üzerindeki Rolü. *TRT Akademi*, 07(14), 262-285. doi:10.37679/trta.960815
- El-Okah, A., Al-Haddad, S., & Sharabati, A.-A. A. (2023). The impact of promotion on purchase intentions in Jordan: Video game industry. *International Journal of Data and Network Science*, 7(4), 1525-1534. doi:10.5267/j.ijdns.2023.8.010
- Eliot, D., & Wood, D. M. (2022). Culling the FLoC: Market forces, regulatory regimes and Google's (mis)steps on the path away from targeted advertising. *Information Polity*, 27(2), 259-274. doi:10.3233/ip-211535
- Feltretero, R., Hernando, S., & Ionescu, A. (2023). E-Learning Strategies for Media Literacy: Engagement of Interactive Digital Serious Games for Understanding Visual Online Disinformation. *American Journal of Distance Education*, 1-18. doi:10.1080/08923647.2023.2231814

- Feng, Y., Chen, H., & Ahn, H.-Y. (2021). How consumers react to woke advertising: methodological triangulation based on social media data and self-report data. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 15(4), 529-548. doi:10.1108/jrim-09-2020-0185
- Feng, Y., Chen, H., & He, L. (2019). Consumer Responses to Femvertising: A Data-Mining Case of Dove's "Campaign for Real Beauty" on YouTube. *Journal of Advertising*, 48(3), 292-301. doi:10.1080/00913367.2019.1602858
- Fernández Galeote, D., & Hamari, J. (2021). Game-based Climate Change Engagement: Analyzing the Potential of Entertainment and Serious Games. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CHI PLAY), 1-21. doi:10.1145/3474653
- Forman, J., & Damschroder, L. (2007). Qualitative Content Analysis. In L. Jacoby & L. A. Siminoff (Eds.), *Empirical Methods for Bioethics: A Primer* (pp. 39-62). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Girard, C., Ecalle, J., & Magnan, A. (2013). Serious games as new educational tools: how effective are they? A meta-analysis of recent studies. *Journal of Computer Assisted Learning*, 29(3), 207-219. doi:10.1111/j.1365-2729.2012.00489.x
- Glas, R., van Vught, J., Fluitsma, T., De La Hera, T., & Gómez-García, S. (2023). Literacy at play: an analysis of media literacy games used to foster media literacy competencies. *Frontiers in Communication*, 8. doi:10.3389/fcomm.2023.1155840
- Goksu, I., Aslan, A., & Turgut, Y. E. (2020). Evaluation of mobile games in the context of content: What do children face when playing mobile games? *E-Learning and Digital Media*, 17(5), 388-407. doi:10.1177/2042753020936785
- Google (Producer). (2017, 16.05.2023). Interland: Play your way to Internet Awesome. 01.07.2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=KJj2U7XuHdo> adresinden erişilmiştir.
- Google. (2023). Be Internet Awesome: Interland. 17.07.2023 tarihinde https://beinternetawesome.withgoogle.com/en_us/ adresinden erişilmiştir.
- Gounaridou, A., Siamtanidou, E., & Dimoulas, C. (2021). A Serious Game for Mediated Education on Traffic Behavior and Safety Awareness. *Education Sciences*, 11(3). doi:10.3390/educsci11030127
- Göbel, S., Gutjahr, M., & Steinmetz, R. (2011). What Makes a Good Serious Game - Conceptual Approach Towards a Metadata Format for the Description and Evaluation of Serious Games. Paper presented at the 5th European Conference on Games Based Learning, Reading, UK.

- Göbl, B., Hristova, D., Jovicic, S., & Hlavacs, H. (2020). Serious Game Design for and with Adolescents: Empirically Based Implications for Purposeful Games. In X. Fang (Ed.), *HCI in Games* (pp. 398-410). Cham: Springer.
- Grace, L., & Liang, S. (2023). Examining Misinformation and Disinformation Games Through Inoculation Theory and Transportation Theory. Paper presented at the 56th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS 2023), Honolulu, HI.
- Hendrix, M., Al-Sherbaz, A., & Bloom, V. (2016). Game Based Cyber Security Training: are Serious Games suitable for cyber security training? . *International Journal of Serious Games*, 3(1), 53-61. doi: 10.17083/ijsg.v%vi%i.107
- Huizenga, J., Admiraal, W., Akkerman, S., & Dam, G. t. (2009). Mobile game-based learning in secondary education: engagement, motivation and learning in a mobile city game. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25(4), 332-344. doi:10.1111/j.1365-2729.2009.00316.x
- Iten, N., & Petko, D. (2014). Learning with serious games: Is fun playing the game a predictor of learning success? *British Journal of Educational Technology*, 47(1), 151-163. doi:10.1111/bjet.12226
- Katsantonis, N. M., Kotini, I., Fouliras, P., & Mavridis, I. (2019, 8-11 April 2019). Conceptual Framework for Developing Cyber Security Serious Games. Paper presented at the 2019 IEEE Global Engineering Education Conference (EDUCON), Dubai, United Arab Emirates.
- Kendirci, M. (2023). Türkiye'de Bilgisayar Oyun Tanıtım Yazılımına Bir Örnek: Dijital Oyunlar Serisi. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 11(1), 40-49.
- Kiili, K. (2005). Digital game-based learning: Towards an experiential gaming model. *The Internet and Higher Education*, 8(1), 13-24. doi:10.1016/j.iheduc.2004.12.001
- Kim, B., Park, H., & Baek, Y. (2009). Not just fun, but serious strategies: Using meta-cognitive strategies in game-based learning. *Computers & Education*, 52(4), 800-810. doi:10.1016/j.compedu.2008.12.004
- Kozinets, R. V. (2002). The Field behind the Screen: Using Netnography for Marketing Research in Online Communities. *Journal of Marketing Research*, 39(1), 61-72. doi:10.1509/jmkr.39.1.61.18935
- Kozinets, R. V., De Valck, K., Wojnicki, A. C., & Wilner, S. J. S. (2010). Networked Narratives: Understanding Word-of-Mouth Marketing in Online Communities. *Journal of Marketing*, 74(2), 71-89. doi:10.1509/jm.74.2.71
- Limpuce, B. (2021). Marketing plan for promoting a mobile game. (Bachelor's Thesis). Oulu University of Applied Sciences, Finland.

- Magerko, B., Heeter, C., & Medler, B. (2010). Different Strokes for Different Folks. In R. Van Eck (Ed.), *Gaming and Cognition: Theories and Practice from the Learning Sciences* (pp. 255-280). USA: IGI Global.
- Marchand, A., & Hennig-Thurau, T. (2013). Value Creation in the Video Game Industry: Industry Economics, Consumer Benefits, and Research Opportunities. *Journal of Interactive Marketing*, 27(3), 141-157. doi:10.1016/j.intmar.2013.05.001
- Marfisi-Schottman, I., George, S., & Tarpin-Bernard, F. (2010). Tools and Methods for Efficiently Designing Serious Games. Paper presented at the 4th European Conference on Games Based Learning ECGBL2010, Copenhagen, Denmark.
- Medema, W., Mayer, I., Adamowski, J., Wals, A. E. J., & Chew, C. (2019). The Potential of Serious Games to Solve Water Problems: Editorial to the Special Issue on Game-Based Approaches to Sustainable Water Governance. *Water*, 11(12). doi:10.3390/w11122562
- Meenaghan, T. (1995). The role of advertising in brand image development. *Journal of Product & Brand Management*, 4(4), 23-34. doi:10.1108/10610429510097672
- Metaxa-Kakavouli, D., & Torres-Echeverry, N. (2017). Google's Role in Spreading Fake News and Misinformation. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.3062984
- Mortara, M., Catalano, C. E., Bellotti, F., Fiucci, G., Houry-Panchetti, M., & Petridis, P. (2014). Learning cultural heritage by serious games. *Journal of Cultural Heritage*, 15(3), 318-325. doi:10.1016/j.culher.2013.04.004
- Nsoesie, E. O., & Oladeji, O. (2020). Identifying patterns to prevent the spread of misinformation during epidemics. *The Harvard Kennedy School Misinformation Review*, 1(3). doi:10.37016/mr-2020-014
- Oakes, S. (2007). Evaluating Empirical Research into Music in Advertising: A Congruity Perspective. *Journal of Advertising Research*, 47(1), 38-50. doi:10.2501/s0021849907070055
- Öztürk, B. N., & Bülbül, S. (2022). Mobil Oyun Pazarında Marka Kimliği İncelemesi: Tencent Games Örneği. *Alanya Akademik Bakış*, 6(3), 2885-2912. doi:10.29023/alanyaakademik.1121552
- Park, J.-M., Yong, H.-R., & Hwang, H.-S. (2016). The Influence of Cross Promotion in Mobile games on Consumer's Attitude toward Game adoption. *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*, 17(2), 112-122. doi:10.5762/kais.2016.17.2.112
- Peltonen, S., Loukiainen, J., & Siljamäki, T. (2017). Playing with Brands: Survey Study of Branding in Finnish Game Companies. *Vaasa, Finland*.

- Protopsaltis, A., Pannese, L., Hetzner, S., Pappa, D., & De Freitas, S. (2010). Creative Learning with Serious Games. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 5(SI3). doi:10.3991/ijet.v5s3.1495
- Roozenbeek, J., & van der Linden, S. (2019). Fake news game confers psychological resistance against online misinformation. *Palgrave Communications*, 5(1). doi:10.1057/s41599-019-0279-9
- Sadao Maekawa, M., Hundzinski, L., Chandrahara, S., Tajima, S., Nakai, S., Miyazaki, Y., & Okawa, K. (2021, 23-25 April 2021). Design of a Social Media Simulator as a Serious Game for a Media Literacy Course in Japan. Paper presented at the CSEDU 2021 - 13th International Conference on Computer Supported Education, Online.
- Sadao Maekawa, M., Navarro Hundzinski, L., Chandrahara, S., & Tajima, S. (2020). Design of a Serious Game about Fake News for a Media Literacy Course. Paper presented at the AXIES2020, Osaka, Japan.
- Sánchez-Navarro, J., & Aranda, D. (2016). *Ludoliteracy: The Unfinished Business of Media Literacy*. Barcelona, Spain: Universitat Oberta de Catalunya.
- Shafi, S., & Ravikumar, M. (2018). Dynamics of Fake-News Dissemination: A Case Study in the Indian Context. *Media Watch*, 9(1). doi:10.15655/mw/2018/v9i1/49286
- Shirodkar, V., & Deshpande, A. (2021). The Advertising Power Of Sports Personality- Impact On Sports Brand (Adidas). *Natural Volatiles & Essential Oils*, 8(4), 10646-10652.
- Spires, H. A. (2008). 21st Century Skills and Serious Games: Preparing the N Generation. In L. A. Annetta (Ed.), *Serious Educational Games: From Theory to Practice* (pp. 13-23). Leiden, The Netherlands: Brill Academic Pub.
- Spires, H. A. (2015). Digital Game-Based Learning: What's Literacy Got to Do with It? *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 59(2), 125-130. doi:10.1002/jaal.424
- Thevenin, B. (2020). Dark Ride: Disneyland. Using educational games for critical media literacy education. *Journal of Media Literacy Education*, 12(1), 100-122. doi:10.23860/jmle-2020-12-1-8
- Triantafyllou, S. A., & Sapounidis, T. (2023). Game-based Learning approach and Serious Games to learn while you play. Paper presented at the 2023 IEEE World Engineering Education Conference (EDUNINE), Bogota, Colombia.
- Tung, R. (2001). *THE SONY PLAYSTATION! Consumer Marketing the world's most popular interactive entertainment home console*. (Master's Thesis). Massey University, Palmerston North, New Zealand.

- Urban, A., Hewitt, C., & Moore, J. (2018). Fake It to Make It, Media Literacy, and Persuasive Design: Using the Functional Triad as a Tool for Investigating Persuasive Elements in a Fake News Simulator Paper presented at the Proceedings of the Association for Information Science and Technology.
- Vizoso, Á., Vaz-Álvarez, M., & López-García, X. (2021). Fighting Deepfakes: Media and Internet Giants' Converging and Diverging Strategies Against Hi-Tech Misinformation. *Media and Communication*, 9(1), 291-300. doi:10.17645/mac.v9i1.3494
- Xu, B. (2023). Marketing Strategy Analysis of Online Game Products. *Financial Engineering and Risk Management*, 6(5), 80-87. doi:10.23977/ferm.2023.060510
- Ypsilanti, A., Vivas, A. B., Räisänen, T., Viitala, M., Ijäs, T., & Ropes, D. (2014). Are serious video games something more than a game? A review on the effectiveness of serious games to facilitate intergenerational learning. *Education and Information Technologies*, 19(3), 515-529. doi:10.1007/s10639-014-9325-9
- Zhonggen, Y. (2019). A Meta-Analysis of Use of Serious Games in Education over a Decade. *International Journal of Computer Games Technology*, 2019, 1-8. doi:10.1155/2019/4797032

**SAĞLIĞIN
SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ
VE
HEMŞİRELİK**

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Özlem KARATANA

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ VE HEMŞİRELİK

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Özlem KARATANA

ORCID (0000-0002-1985-8256)

ISBN: 978-625-6600-22-5

E-ISBN: 978-625-6600-23-2

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202349>

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ VE HEMŞİRELİK

KARATANA, Özlem

1. Basım 100 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Bilim 2. Eğitim 3. Hemşirelik 4. Sağlık 5. Sosyal

Dizgi / Design

Kapak Tasarım / Cover Design

Sertifika No / Certificate No

Matbaa Sertifika /Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ KAVRAMI 7

Sümevra ALAN

BÖLÜM 2:

EĞİTİM VE SAĞLIK 21

Sena OKTEN

BÖLÜM 3:

POLİTİKA VE SAĞLIK 35

Eylül Gülnur ERDOĞAN

BÖLÜM 4:

GELİR DÜZEYİ VE SAĞLIK 45

Levent İNCEDERE

BÖLÜM 5:

SAĞLIK HİZMETLERİNDE RİSK YÖNETİMİ 63

Mesut ARDIÇ

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ KAVRAMI

Sümevra ALAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7366-7584
- ❖ Mail: sumeyraalan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akış A, Korkmaz NY. (2021). Yaşam seyri perspektifi ve yaşlılık. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 276-309.
- Assari S. (2017). Social determinants of depression: The intersections of race, gender, and socioeconomic status. *Brain Sci*, 7(12):156.
- Bharmal, N.H., Derose, K.P., Felician, M., & Weden, M.M. (2015). Understanding the Upstream Social Determinants of Health. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Braveman P, Egerter S, Williams DR. (2011). The social determinants of health: coming of age. *Annu Rev Public Health*, 32, 381-98.
- Castrucci B, Auerbach J. (2019). Meeting individual social needs falls short of addressing social determinants of health. *Health Affairs Blog*.
- Commission on Social Determinants of Health [CSDH]. (2008). Commission on Social Determinants of Health, 2005-2008. (27.09.2023: <https://www.who.int/initiatives/action-on-the-social-determinants-of-health-for-advancing-equity/world-report-on-social-determinants-of-health-equity/commission-on-social-determinants-of-health>).
- Dereci ON. (2017). Toplum sağlığı merkezlerinde sağlığın sosyal belirleyicileri konusunda yaklaşım ve uygulama farklılıklarının araştırılması: nitel bir çalışma (Uzmanlık Tezi) Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Flaubert JL, Le Menestrel S, Williams DR, Wakefield MK. (2021). The future of nursing 2020–2030: Charting a path to achieve health equity. Washington, DC: The National Academies Press.
- Friel S, Marmot MG. (2011). Action on the social determinants of health and health inequities goes global. *Annu Rev Public Health*, 32, 225-236.
- Hacker K, Auerbach J, Ikeda R, Philip C, Houry D. (2022). Social Determinants of Health-An Approach Taken at CDC. *Journal of Public Health Management and Practice*, 28(6), 589-594.
- Koca M, Deniz S. (2023). Sağlık ve sağlığın sosyal belirleyicileri. (Ed. Hakan Keçeci), Sağlık Alanında Akademik Araştırma ve Çalışmalar-II içinde (105-124). Ankara: Iksad Publications.
- Lundberg O. (2020). Next steps in the development of the social determinants of health approach: the need for a new narrative. *Scandinavian Journal of Public Health*, 48(5), 473-479. Doi:10.1177/1403494819894789.
- Luo, Wang, Pu, Long, Ren, Lai (2023). Knowledge mapping and research trends of the social determinants of health (SDoH): a scientometric analysis. *Reviews on Environmental Health*. Doi:

- Nau C, Adams JL, Roblin D, Schmittiel J, Schroeder E, Steiner JF. (2019). Considerations for identifying social needs in health care systems: A commentary on the role of predictive models in supporting a comprehensive social needs strategy. *Medical Care*, 57(9):661–666.
- Office of Disease Prevention and Health Promotion [ODPHP]. (2021). HealthyPeople2030. Social determinants of health. (06.10.2023: <https://health.gov/healthypeople/priority-areas/social-determinants-health>).
- Solar O, Irwin A. (2010). A conceptual framework for action on the social determinants of health. Social determinants of health discussion paper 2 (Policy and Practice). Geneva: WHO Press.
- Şimşek H, Kılıç B. (2015). Sağlıkta eşitsizliklerle ilgili temel kavramlar. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*. 10. 116-116.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (2014). Çok paydaşlı sağlık sorumluluğunu geliştirme programı 2013–2023 sağlığın sosyal belirleyicilerinin geliştirilmesi “sağlığın korunması ve geliştirilmesine çok paydaşlı yaklaşım. Ankara: Bakanlık Yayın No: 975.
- Uphoff EP, Pickett KE, Cabieses B, Small N, Wright J. (2013). A systematic review of the relationships between social capital and socioeconomic inequalities in health: a contribution to understanding the psychosocial pathway of health inequalities. *International Journal for Equity Health*, 12, 54. Doi: <https://doi.org/10.1186/1475-9276-12-54>.
- Weissman EM. (1996). Using performance monitoring to improve community health: conceptual framework and community experience. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. Washington, DC: The National Academies Press.
- World Health Organization [WHO]. (1948). Constitution-Definition of Health (25.09.2023: <https://www.who.int/about/governance/constitution>).
- World Health Organization [WHO]. (2008a). Social determinants of health. (25.09.2023: https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1).
- World Health Organization [WHO]. (2008b). Commission on Social Determinants of Health, 2005-2008. (27.09.2023: <https://www.who.int/initiatives/action-on-the-social-determinants-of-health-for-advancing-equity/world-report-on-social-determinants-of-health-equity/commission-on-social-determinants-of-health>).
- World Health Organization [WHO]. (2013). Social determinants of health: Key concepts. (27.09.2023: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/social-determinants-of-health-key-concepts>).

EĞİTİM VE SAĞLIK

Sena OKTEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Doğuş Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu,
Hemşirelik Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-9056-4017
- ❖ Mail: ozkayasena8@gmail.com

KAYNAKLAR

- Adem, M., (1981). Eğitim Planlaması. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi Yayımı.
- Adler, N. E., & Rehkopf, D. H. (2008). US disparities in health: descriptions, causes, and mechanisms. *Annu. Rev. Public Health*, 29, 235-252.
- Akgül, E. & Ergün, A. (2021). Toplum Sağlığının Geliştirilmesinde Okul Sağlığı Hemşireliği . *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi* , 3 (2) , 141-153.
- Basch, C. E. (2011). Healthier students are better learners: A missing link in school reforms to close the achievement gap. *Journal of school health*, 81(10), 593-598.
- Chelak, K., & Chakole, S. (2023). The Role of Social Determinants of Health in Promoting Health Equality: A Narrative Review. *Cureus*, 15(1).
- Cohen AK, Syme SL. Education: a missed opportunity for public health intervention. *Am J Public Health*. 2013 Jun;103(6):997-1001.
- Cutler D and Lleras-Muney A. Education and Health: Evaluating Theories and Evidence. Bethesda, MD: National Bureau of Economic Research, 2006.
- Cutler, D. M., & Lleras-Muney, A. (2006). Education and health: evaluating theories and evidence.
- Cutler, D. M., & Lleras-Muney, A. (2010). Understanding differences in health behaviors by education. *Journal of health economics*, 29(1), 1-28.İ,
- Çelik, M. (2015). Türkiye’de eğitimin sağlığa etkisi. (Yüksek lisans tezi).
- Graham, H., & White, P. C. (2016). Social determinants and lifestyles: integrating environmental and public health perspectives. *Public health*, 141, 270-278.
- Polat M. (2019). Sağlığın sosyal belirleyicileri ile yoksulluk ve sağlık arasındaki ilişkiyi açıklayacak indeks önerisi. (Yüksek lisans tezi).
- Pye, S. T., Skinner, I., Meyer-Ohlendorf, N., Leipprand, A., Lucas, K., & Salmons, R. (2008). Addressing the social dimensions of environmental policy-A study on the linkages between environmental and social sustainability in Europe.
- Lantz, P. M., & Pritchard, A. (2010). Socioeconomic indicators that matter for population health. *Preventing Chronic Disease*, 7(4). Lynn, P., & Longhi, S. (2011). Environmental attitudes and behaviour: who cares about climate change. *Understanding Society*.
- Hamad R, Elser H, Tran DC, Rehkopf DH, Goodman SN. How and why studies disagree about the effects of education on health: A systematic

- review and meta-analysis of studies of compulsory schooling laws. *Soc Sci Med.* 2018 Sep;212:168-178.
- Gupta, R. P. S., de Wit, M. L., & McKeown, D. (2007). The impact of poverty on the current and future health status of children. *Paediatrics & child health*, 12(8), 667-672.
- Bobo, N. Kimmel, L., & Bleza, S. (2012). *Promoting Health at School* (ed) Selekman, J. In *School Nursing: A comprehensive text* (s. 440-472). FA Davis Company. Ebook. Davis TC, Williams MV, Marin E, Parker RM, Glass J. (2002). Health literacy and cancer communication. *Cancer J Clin*; 52: 134-149.
- DiPrete, T. A., & Eirich, G. M. (2006). Cumulative advantage as a mechanism for inequality: A review of theoretical and empirical developments. *Annu. Rev. Sociol.*, 32, 271-297.
- Egerter, S., Braveman, P., Sadegh-Nobari, T., Grossman-Kahn, R., & Dekker, M. (2009). Education matters for health. *Educ Health*, 6, 1-15.
- Campbell, F., Conti, G., Heckman, J. J., Moon, S. H., Pinto, R., Pungello, E., & Pan, Y. (2014). Early childhood investments substantially boost adult health. *Science*, 343(6178), 1478-1485.
- Hacıoğlu N. (2016). Halk Sağlığı Hemşireliği (1. Baskı) (s. 204-205). Elazığ: Anadolu Nobel Kitapevleri.
- Hobcraft, J. N., McDonald, J. W., Rutstein, S. O., (1984), "Socio-economic factors in Infant and child mortality: A cross-national comparison", *Population Studies*, 38(2), 193-223.
- Karatana, Ö. (2022). Sağlık ve Bilim-2022: Hemşirelik (1. Baskı) içinde (s. 7-20). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Karoly, L. A., Kilburn, M. R., & Cannon, J. S. (2006). Early childhood interventions: Proven results, future promise. Rand Corporation.
- Lee PP. "Why Literacy Matters. Links between Reading Ability and Health." *Arch Ophthalmol*, 117(1): 100-3, 1999.
- Link, B. G., Phelan, J. C., Miech, R., & Westin, E. L. (2008). The resources that matter: fundamental social causes of health disparities and the challenge of intelligence. *Journal of health and social behavior*, 49(1), 72-91.
- Marmot M, Wilkinson R. *The Solid Facts*. World Heal Organ Reg Offi ce Eur. 2003;14(4):0-32. doi:10.1007/BF01030200
- Meydanlıoğlu, A., & Gözüm, S. (2019). Türkiye'de okul sağlığını geliştiren uygulama ve programlar. *Türkiye Klinikleri Public Health Nursing-Special Topics*, 5(1), 16-23.

- Muennig, P. A. (2007). How education produces health: a hypothetical framework.
- Muennig, P., Schweinhart, L., Montie, J., & Neidell, M. (2009). Effects of a prekindergarten educational intervention on adult health: 37-year follow-up results of a randomized controlled trial. *American journal of public health*, 99(8), 1431-1437.
- Nielsen-Bohlman L, Panzer MA, Kindig DA. (2004). Health Literacy: A Prescription to End Confusion. Institute of Medicine, The National Academies Press, Washington, 20:65.
- Phelan, J. C., Link, B. G., Diez-Roux, A., Kawachi, I., & Levin, B. (2004). "Fundamental causes" of social inequalities in mortality: a test of the theory. *Journal of health and social behavior*, 45(3), 265-285.
- Reynolds, A. J., Rolnick, A. J., & Temple, J. A. (Eds.). (2014). *Health and Education in Early Childhood*. Cambridge University Press.
- Rivillas, J. C., & Colonia, F. D. (2017). Reducing causes of inequity: policies focused on social determinants of health during generational transitions in Colombia. *Global Health Action*, 10(1), 1349238.
- Shankar, J., Ip, E., Khalema, E., Couture, J., Tan, S., Zulla, R. T., & Lam, G. (2013). Education as a social determinant of health: issues facing indigenous and visible minority students in postsecondary education in Western Canada. *International journal of environmental research and public health*, 10(9), 3908-3929.
- Soykan, H. & Şengül, H. (2021). Sağlık Okuryazarlığının Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarıyla İlişkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 691-704. DOI: 10.37989/gumussagbil.905512
- Taş, U., Yenilmez, F., Umut, T. A. Ş., & Yenilmez, F. (2008). Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü Ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 155-186.
- Wagstaff A. (1994) Editorial: Policy and practice. *Health Educ J*. 1994;53(1):1-2. doi:10.1177/001789699405300101
- Williams MV, Baker DW, Parker RM, et al. "Relationship of Functional Health Literacy to Patients' Knowledge of Their Chronic Disease. A Study of Patients with Hypertension and Diabetes." *Arch Intern Med*, 158(2): 166-72, 1998.
- World Health Organization Geneva: Commission on Social Determinants of Health. Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. World Health Organization. 2008. Available from:

<http://www.bvsde.paho.org/bvsacd/cd68/Marmot.pdf\npapers2://publication/uuid/E1779459-4655-4721-8531-CF82E8D47409>.

Wu CERC. (1995). The Links Between Education and Health Author (s): Catherine E . Ross and Chialing Wu Source: American Sociological Review, Vol . 60 , No . 5 (Oct ., 1995), pp . 719-745 Published by : American Sociological Association Stable URL : [https://www.jsto. Am Sociol Rev. 1995;60\(5\):719-745](https://www.jsto. Am Sociol Rev. 1995;60(5):719-745)

Yalçınkaya, M, Özer, F.G. ve Karamanoğlu, A.Y. (2007). Sağlık Çalışanlarında Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Değerlendirilmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (6), 410-412.

POLİTİKA VE SAĞLIK

Eylül Gülnur ERDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4770-385X
- ❖ Mail: eylulgulnur Erdogan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ağartan, T. (2015). Explaining large-scale policy change in the Turkish health care system: ideas, institutions, and political actors. *JHealth Polit Policy Law*. 40(5),971-999.
- Akbolat, M., Ünal, Ö. ve Amarat, M. (2018). Gündem Belirleme. D. Tengilimoğlu (Ed.). *Sağlık Politikası*. (s. 59-78) içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Akdağ, R. (2013). Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı.Değerlendirme Raporu (2003–2011) [Turkish Health Transformation Programme]. Progress Report (2003–2011)]. Ankara: Sağlık Bakanlığı: 2013. Erişim adresi: <http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/SDPTurk.pdf>
- Anderson, J. (1975). *Public Policy Making*. London: Nelson.
- Atılğan, Y. (2017). Küreselleşme Süreci ve Türkiye’de Sağlık Politikaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Azar, A., Maldonado, L., Castillo, JC., Atria, J. (2018). Income, egalitarianism and attitudes towards healthcare policy: a study on public attitudes in 29 countries.*Public Health*,154,59-69.
- Bayın, G. ve Akbulut, Y. (2012). Kanıt dayalı yaklaşım ve sağlık politikası. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 115-132.
- Birkland, T. A. (2007). Agenda Setting in Public Policy. Fischer, F., Miller, G. J. ve Sidney, M. S. (Eds.). *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics and Methods*. (s. 63-78) içinde Boca Raton: Taylor&Francis.
- Cobb, R. W. ve Ross, M. H. (1997). Agenda Setting and the Denial of Agenda Access: Key Concepts. Cobb, R. W. Ve Ross, M. H. (Eds.). *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack and Redefinition*. (s. 3-24) içinde Kansas: Lawrence, University Press of Kansas
- Dilaveroğlu, A. (2017). Kamu Politika Sürecinin Politik Çevre Bağlamında Değerlendirilmesi. *Journal of Research in Business & Social Science*, 6(2), 37-51
- Dye, T. (2001). *Top down policymaking*. London: Chatham House Publishers.
- Dye, T. (2005). *Understanding Public Policy*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Eke, E. (2022). Sağlık politikası süreci. *Kamu Yönetimi Ve Politikaları Dergisi*,3(3),41-67.

- Gerston, L. N. (2004). *Public Policy Making: Process and Principles*. Armonk: M.E. Sharpe.
- Kaptı, A. (2013). *Kamu Politikası Süreci*. Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Kingdon, J. W. (1984). *Agendas, Alternatives and Public Policies*. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Knill, C. ve Tosun, J. (2011). Policy-making. D. Caramani (Ed.). *Comparative Politics*. (s.373-388) içinde New York: Oxford University Press.
- Köseoğlu, Ö. (2013). *Kamu Politikası Sürecinde Karar Verme Modelleri*. M. Yıldız ve Z. Sobacı (Ed.). *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*. (s. 244-265) içinde Adres Yayınları:Ankara.
- Mayer, M., Kenter, R., Morris, JC. (2015). Partisan politics or public-health need? *Politics Life Sci*. 34(2),44-51.
- Memişoğlu, D. (2016). Bir Kamu Politikası Analizi Örneği: Sağlıkta Dönüşüm Programı. *Yasama Dergisi*, (34), 62-93.
- Munger, M. C. (2000). *Analyzing Policy: Choices, Conflicts, and Practices*. New York/London: W.W. Norton & Company.
- Navarro, V. (2008). Politics and health: a neglected area of research. *Eur J Public Health*. 18(4),354-355.
- Öniş, Z. (2015). Monopolising the centre: the AKP and the uncertain path of Turkish democracy. *Int Spectator*,50(2),22-41.
- Rogers, E. M. ve Dearing, J. W. (1988). Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?. *Annals of the International Communication Association*, 11:1, 555-594.
- Sağlık Bakanlığı. (2019). Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkında kanun. 14.10.2023: <https://www.saglik.gov.tr/TR,10388/sayisi224--rg-tarihi12011961--rg-sayisi10705saglik-hizmetlerinin-sosyallestirilmesi-hakkinda-kanun.html>
- Shifmann, J. (2009). *Agenda Setting in Public Health Policy*. Carrin, G., Buse, K., Heggenhougen, H. K. ve Quah, S. R. (Eds.), *Health Systems Policy, Finance and Organization*. (s. 17-22) içinde Geneva: World Health Organization Academic Press.
- TDK (2022). *Gündem. Güncel Türkçe Sözlük*. 14.10.2023: <https://sozluk.gov.tr>
- Tengilimoğlu, D. ve Güzel, A. (2018). Sağlık Politikası Belirleme Süreci ve Politikayı Belirleyen Aktörler. D. Tengilimoğlu (Ed.). *Sağlık Politikası*. (s. 9-37) içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Walt, G. (1994). Health Policy, An Introduction to Process and Power. London: Zed Books Ltd.
- Wigley, S.,& Wigley, AA. (2011). Do electoral institutions have an impact on population health?, Public Choice,148,595-610.
- World Health Organization (WHO) (2023). 14.10.2023: <https://www.who.int/about/mission/en/>
- World Health Organization (WHO) (2023a). Health Policy. 14.10.2023: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-policy/health-policy>

GELİR DÜZEYİ VE SAĞLIK

Levent İNCEDERE

- ❖ Kurum Bilgisi: Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Meslek Yüksekokulu, Işık Üniversitesi/ İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5136-9535
- ❖ levent.incedere@isikun.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adler, N. E., Glymour, M. M. ve Fielding, J. (2016). Addressing social determinants of health and health inequalities. *JAMA*, 316(16), 1641-1642.
- Benzeval, M. ve Judge, K. (2001). Income and health: the time dimension. *Social Science & Medicine*, 52(9), 1371-1390.
- Bilgel, F. ve Tran, K. C. (2013). The determinants of Canadian provincial health expenditures: evidence from a dynamic panel. *Applied Economics*, 45(2), 201-212. doi:10.1080/00036846.2011.597726
- Braveman, P. ve Gottlieb, L. (2014). The social determinants of health: It's time to consider the causes of the causes. 19-31.
- Çukur, A. ve Bekmez, S. (2011). Türkiye'de gelir, gelir eşitsizliği ve sağlık ilişkisi: Panel veri analizi bulguları. <http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423881362.pdf>
- Deaton, A. (2002). Policy implications of the gradient of health and wealth. *Health affairs (Project Hope)*, 21(2), 13-30.
- Devaux, M. (2015). Income-related inequalities and inequities in health care services utilisation in 18 selected OECD countries. *European Journal of Health Economics*, 16(1), 21-33.
- Doğan, E. (2020). Gelir düzeyi ve sağlık hizmet talebi ilişkisi: Mikro veriler ile Türkiye örneği. *MANAS Journal of Social Studies*, 9(4), 2376-2392.
- Erol, H. ve Özdemir, A. (2019). Türkiye'de 1980 sonrası sağlık politikalarında dönüşüm ve sağlık harcamalarına etkileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(15), 119-146.
- Forchuk, C., Dickins, K. ve Corring, D. J. (2016). Social determinants of health: housing and income. *Healthcare Quarterly*, 18, 27.
- Halışçelik, E., Acaravcı, A. ve Güzel, A. E. (2019). Türkiye'de gelir dağılımı, sağlık harcamaları ve yaşam beklentisi ilişkisi: ARDL Sınır Testi Analizi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 5(2), 263-275.
- Hauck, K., Martin, S. ve Smith, P. C. (2016). Priorities for action on the social determinants of health: Empirical evidence on the strongest associations with life expectancy in 54 low-income countries, 1990-2012. *Social Science & Medicine*, 167, 88-98.
- Kawachi, I. ve Kennedy, B. P. (1997). Socioeconomic determinants of health: Health and social cohesion: why care about income inequality? *BMJ*, 314(7086), 1037. doi:10.1136/BMJ.314.7086.1037

- Kutlu, İ. (2020). Sağlık ve sosyoekonomik statü bazı sağlık göstergelerine göre sosyoekonomik statü farklarının incelenmesi. İnsan ve Toplum. <https://dergipark.org.tr/pub/insanvetoplum/issue/71116/1136656>
- Li, H. ve Zhu, Y. (2006). Income, income inequality, and health: Evidence from China. *Journal of Comparative Economics*, 34(4), 668-693.
- Lynch, J. W. ve Kaplan, G. A. (1997). Understanding how inequality in the distribution of income affects health. <https://doi.org/10.1177/135910539700200303>, 2(3), 297-314.
- Marmot, M. (2005). Social determinants of health inequalities. *Lancet*, 365(9464), 1099-1104. doi:10.1016/S0140-6736(05)71146-6
- Marmot, M. ve Allen, J. J. (2014). Social determinants of health equity. *American Journal of Public Health*, 104(SUPPL. 4). doi:10.2105/AJPH.2014.302200
- Marmot, M. ve Wilkinson, R. (2006). Sağlıkın Sosyal Belirleyicileri. İNSEV İnsan Sağlığı ve Eğitim Vakfı. <http://insev.org.tr/sagligin-sosyal-belirleyicileri/>
- Navarro, V. (2009). What we mean by social determinants of health. <https://doi.org/10.2190/HS.39.3.a>, 39(3), 423-441.
- OECD. (2012). Income-Related Inequalities in Health Service Utilisation in 19 OECD Countries, 2008-2009 | OECD Health Working Papers | AOECD iLibrary. 8 Ekim 2023 https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/income-related-inequalities-in-health-service-utilisation-in-19-oecd-countries-2008-2009_5k95xd6stnxt-en
- Öner, C. (2014). Sağlıkın sosyal belirleyicileri ve yaşam kalitesi ile ilişkisi. *Türkiye Klinikleri Aile Hekimliği - Özel Konular*, 5(3), 15-18. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-sagligin-sosyal-belirleyicileri-ve-yasam-kalitesi-ile-iliskisi-69321.html>
- Öztürk Yıldırım, E. N. ve Uyar, M. (2023). Sağlıkın sosyal belirleyicilerinden sonra yeni bir konsept: Sağlıkın ticari belirleyicileri. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 8(1), 87-96.
- Pala, K. (2021). Türkiye’de sağlık alanında eşitsizlikler. https://www.istanpol.org/post-turkiye-de-saglik-alan-nda-esitsizlikler_1. https://www.istanpol.org/post-turkiye-de-saglik-alan-nda-esitsizlikler_1
- Polat, M. (2019). Sağlıkın sosyal belirleyicileri ile yoksulluk ve sağlık arasındaki ilişkiyi açıklayacak indeks önerisi. <https://avesis.cu.edu.tr/yonetilen-tez/e0113aed-630b-4939-bd92-954658860094/sagligin-sosyal-belirleyicileri-ile-yoksulluk-ve-saglik-arasindaki-iliskiyi-aciklayacak-indeks-onerisi>

- Präg, P., Mills, M. ve Wittek, R. (2014). Income and income inequality as social determinants of health: Do social comparisons play a role? *European Sociological Review*, 30(2), 218-229.
- Raphael, D. (2016). Social determinants of health: Canadian perspectives. https://www.researchgate.net/publication/301695606_Social_Determinants_of_Health_Canadian_Perspectives_3rd_Edition
- Sağlık Bakanlığı. (2014). Sağlıkın Sosyal Belirleyicilerinin Geliştirilmesi. 8 Ekim 2023, <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Yayin/609>
- Sağlık Bakanlığı. (2023). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları. 17 Ekim 2023 <https://www.saglik.gov.tr/TR,84930/saglik-istatistikleri-yilliklari.html>
- Sepulveda, E. R. ve Brooker, A. S. (2021). Income inequality and COVID-19 mortality: Age-stratified analysis of 22 OECD countries. *SSM - Population Health*, 16, 100904.
- Şahin, D. (2018). Doğumda Yaşam Beklentisinin Belirleyicilerinin Analizi: APEC Ülkeleri Örneği. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 1-7. doi:10.25287/OHUIIBF.303281
- Şantaş, F. (2021). Sağlıkta eşitsizliğe ilişkin bir araştırma. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7(2), 318-328. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaysad/issue/64697/988553>
- Şimşek, H. ve Kılıç, B. (2012). Sağlıkta eşitsizliklerle ilgili temel kavramlar. *Turkish Journal of Public Health*, 10(2), 116-127.
- Taşkaya, S. ve Demirkıran, M. (2016). Enflasyon, gelir ve sağlık harcaması arasındaki nedensellik ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(2), 127-131. doi:10.5455/PMB.1-1455400402
- TÜİK. (2022a). Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022. 20 Ekim 2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>
- TÜİK. (2022b). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2022. 20 Ekim 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>
- TÜİK. (2022c). İl Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2021. 18 Ekim 2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Il-Bazinda-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2021-45619>
- TÜİK. (2023). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Sağlık Modülü. 3 Ekim 2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Modulu-2022-49759>
- Tüylüoğlu, Ş. ve Tekin, M. (2009). Gelir düzeyi ve sağlık harcamalarının beklenen yaşam süresi ve bebek ölüm oranı üzerindeki etkileri. *Journal*

of Cukurova University Faculty of Economics and Administrative Sciences, 13(1), 1-31.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/cuiibfd/issue/4151/54474>

Urbanos-Garrido, R. M. (2020). Income-related inequalities in unmet dental care needs in Spain: traces left by the Great Recession. *International Journal for Equity in Health*, 19(1), 1-13.

Wagstaff, A. ve Van Doorslaer, E. (2003). Income inequality and health: What does the literature tell us? <https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.21.1.543>, 21, 543-567.

WHO. (2008). Final report of the commission on social determinants of health. 18 Ekim 2023 <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-IER-CSDH-08.1>

WHO. (2023). Commercial determinants of health - Global. 9 Ekim 2023 https://www.who.int/health-topics/commercial-determinants-of-health#tab=tab_1

Wilkinson, R. G. (1992). Income distribution and life expectancy. *British Medical Journal*, 304(6820), 165-168. doi:10.1136/BMJ.304.6820.165

Yıldız, F., Abacigil, F. ve Okyay, P. (2018). Sağlıkta ekonomik eşitsizlik ve göreceli yoksunluğun belirlenmesinde yeni bir kavram: YİTZHAKİ indeksi. *The Journal of Social Sciences*, 26(26), 512-521.

SAĞLIK HİZMETLERİNDE RİSK YÖNETİMİ

Mesut ARDIÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6630-066
- ❖ Mail: mesut.ardic@gop.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adams, J., Wong, B. and Wijeyesundera, H. C. (2015). Root causes for delayed hospital discharge in patients with ST-Segment Myocardial Infarction (STEMI): A qualitative analysis. *BMC Cardiovascular Disorders*, 15 (1). doi: 10.1186/s12872-015-0105-2.
- Agnew, J., Komaromy, N., Smith, R. (2006). Healthcare institution risk assessments: concentration on ‘process’ or ‘outcome’? *J Risk Res*, 9, 503–23.
- Ahad, A., Tahir, M., & Yau, K. L. A. (2019). 5G-based smart healthcare network: architecture, taxonomy, challenges and future research directions. *IEEE access*, 7, 100747-100762.
- Aksay, K., & Orhan, F. (2013). Hastanelerde inovasyon sürecinin risk yönetimi bağlamında değerlendirilmesi: bir model önerisi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 10-23.
- Aksay, K., Orhan, F., & Kurutkan, M. N. (2012). Sağlık hizmetlerinde bir risk yönetimi tekniği olarak HTEA: Laboratuvar sürecine yönelik bir uygulama. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 4(2), 121-142.
- Alexa J. Karkhanis & Jon M. Thompson (2021). Improving the effectiveness of root cause analysis in hospitals. *Hospital Topics*, 99(1), 1-14.
- Altman, D.E., Clancy, C., Blendon, R.J. (2004). Improving patient safety – five years after the IOM report. *N Engl J Med.*, 351, 2041–3.
- Anes, V., Henriques, E., Freitas, M., Reis, L. (2018). A new risk prioritization model for failure mode and effects analysis *Qual. Reliab. Eng. Int.*, 34 (4), 516-528.
- Asperges, E., Novati, S., Muzzi, A.(2020). Rapid response to COVID-19 outbreak in Northern Italy: How to convert a classic infectious disease ward into a COVID-19 response center. *J. Hosp. Infect.*, 105, 477–479.
- Aydan, M., & Sıdıka, K. (2017). Hata türü ve etkileri analizi (HTEA): üniversite hastanesinde bir uygulama. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20(4), 475-502.
- Aydınlı, C. (2010). Sağlık kuruluşlarında risk değerlendirme ve bir üniversite hastanesinde risk azaltma çalışması. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi.*
- Banja, J. (2019). Welcoming the “Intel-ethicist”. *Hastings Center Report*, 49(1), 33-36.
- Banja, J. (2020). How might artificial intelligence applications impact risk management?. *AMA Journal of Ethics*, 22(11), 945-951.
- Benzidia, S., Makaoui, N., & Bentahar, O. (2021). The impact of big data analytics and artificial intelligence on green supply chain process

- integration and hospital environmental performance. *Technological Forecasting And Social Change*, 165, 120557.
- Borie, F., Mathonnet, M., Deleuze, A., Millat, B., Gravié, J. F., Johanet, H., ... & Gugenheim, J. (2018). Risk management for surgical energy-driven devices used in the operating room. *Journal of visceral surgery*, 155(4), 259-264.
- Bruney, J. M., & Salter, J. (2014). Managing operational risk in an enterprise risk management framework. [Conference presentation] In Source of the Document 29th Center for Chemical Process Safety International Conference, New Orleans.
- Cagliano, A.C., Grimaldi, S., Rafele, C. (2015). Choosing project risk management techniques. A theoretical framework. *J Risk Res.*, 18(2), 232–248. doi:10.1080/13669877.2014.896398
- Card, A., Ward, J., Clarkson, P. (2014). Trust-level risk evaluation and risk control guidance in the NHS East of England. *Risk Anal.*, 34, 1469–81.
- Catalyst, (2018, April 25). What Is Risk Management in Healthcare? <https://catalyst.nejm.org/doi/full/10.1056/CAT.18.0197>
- Char, D. S., Shah, N. H., & Magnus, D. (2018). Implementing machine learning in health care—addressing ethical challenges. *The New England journal of medicine*, 378(11), 981.
- Corvalan, C., Villalobos Prats, E., Sena, A., Campbell-Lendrum, D., Karliner, J., Risso, A., ... & Vinci, S. (2020). Towards climate resilient and environmentally sustainable health care facilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(23), 8849.
- Cowan, L. (2013). Literature review and risk mitigation strategy for unintended consequences of computerized physician order entry. *Nursing Economics*, 31(1), 27.
- Crema, M., Verbano, C. (2015). Investigating the connections between health lean management and clinical risk management: insights from a systematic literature review. *Int J Health Care Qual Assur.* 28(8), 791–811. doi:10.1108/IJHCQA-03-2015-002926440483
- Catalyst, N. (2018, April 25). What Is Risk Management in Healthcare? NEJM Catalyst. <https://catalyst.nejm.org/doi/full/10.1056/CAT.18.0197> adresinden 25.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Claxton, K., & Campbell-Allen, N. M. (2017). Failure modes effects analysis (FMEA) for review of a diagnostic genetic laboratory process. *International journal of quality & reliability management*, 34(2), 265-277.

- Cucuzzella, C. (2016). Creativity, sustainable design and risk management. *Journal of Cleaner Production*, 135, 1548-1558.
- Dağcı, S., Kızılay, V., Güngör, F.E., Sezen, S. & Çetinkaya Kutun, F. (2023). Sağlık kurumlarında risk yönetimi ve süreçleri. *Journal of 5N1Quality*, 1(2), 88-100.
- Darwiesh, A., El-Baz, A. H., Abualkishik, A. Z., & Elhoseny, M. (2022). Artificial intelligence model for risk management in healthcare institutions: towards sustainable development. *Sustainability*, 15(1), 420.
- Darwiesh, A., El-Baz, A.H.; Tarabia, A.M.K.; Elhoseny, M. (2022). Business Intelligence for Risk Management: A Review. *Am. J. Bus. Oper. Res.*, 6, 16–27.
- Dash, S., Shakyawar, S. K., Sharma, M., & Kaushik, S. (2019). Big data in healthcare: management, analysis and future prospects. *Journal of big data*, 6(1), 1-25.
- Dorfman, M. S. (1998), *Risk management and insurance* (6th eds). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Driesen, B. E., Riet, B. H., Verkerk, L., Bonjer, H. J., Merten, H. and Nanayakkara, P. W. (2018). Long length of stay at the emergency department is mostly caused by organisational factors outside the influence of the emergency department: A root cause analysis. *Plos One* 13 (9):e0202751. doi: 10.1371/journal.pone.0202751.
- Emhan, A. (2009). Risk yönetim süreci ve risk yönetmekte kullanılan teknikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 209-220.
- Erdal, Y., & Özdemir, A. (2021). Analysis of dentistry faculty in terms of occupational safety and health: risk assessment example. *Uşak Üniversitesi Fen Ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(2), 137-156.
- Etges, A., de Souza, J. S., Kliemann Neto, F. J., & Felix, E. A. (2019). A proposed enterprise risk management model for health organizations. *Journal of Risk Research*, 22(4), 513-531.
- Ferdosi, M., Rezayatmand, R., & Molavi Taleghani, Y. (2020). Risk management in executive levels of healthcare organizations: insights from a scoping review. *Risk management and healthcare policy*, 215-243.
- Franca, M. (2008). Quality, risk management and patient safety: the challenge of effective integration. *World Hosp Health Serv.* 44(4), 21.19370832
- Garson, A., & Levin, S. A. (2001). Ten 10-year trends for the future of healthcare: implications for academic health centers. *Ochsner Journal*, 3(1), 10-15.

- Guo, L. (2015). Implementation of a risk management plan in a hospital operating room. *International Journal of Nursing Sciences*, 2(4), 348-354.
- Harrington, S. E. and Niehaus, G. R. (1999). *Risk management and insurance*, Boston: Irwin McGraw- Hill
- Liu, H.C., Li, P. & You, Y.Z. (2014). Chen A novel approach for HTEA: combination of interval 2-tuple linguistic variables and grey relational analysis *Qual. Reliab. Eng. Int.*, 31 (5), 761-772.
- Hibbert, P.D., Thomas, M.J.W., Deakin, A., et al. (2018). Are root cause analyses recommendations effective and sustainable? An observational study. *Int J Qual Health Care*, 30, 124–31.
- Hooker, A.B., Etman, A., Westra, M., et al. (2019). Aggregate analysis of sentinel events as a strategic tool in safety management can contribute to the improvement of healthcare safety. *Int J Qual Health Care*, 31, 110–6.
- Iyengar, A., Kundu, A., & Pallis, G. (2018). Healthcare informatics and privacy. *IEEE Internet Computing*, 22(2), 29-31.
- İncesu, E. (2019). Sağlık hizmetlerinde kurumsal risk yönetim modeli önerisi. *Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi*, 2(1), 47-54.
- Kate, P. (2023, October 31). 'Healthcare risk management in the future: How to improve' <https://nursesgroup.co.uk/future-healthcare-risk-management>
- Kavaler, F., & Alexander, R. S. (2014). *Risk management in healthcare institutions: limiting liability and enhancing care*. Jones & Bartlett Publishers.
- Kaya, G. K., Ward, J. R., & Clarkson, P. J. (2019). A framework to support risk assessment in hospitals. *International Journal for Quality in Health Care*, 31(5), 393.
- Kellogg, K.M., Hettinger, Z., Shah, M., et al. (2017). Our current approach to root cause analysis: is it contributing to our failure to improve patient safety? *BMJ Qual Saf.*, 26, 381–7.
- Kelly, C. J., Karthikesalingam, A., Suleyman, M., Corrado, G., & King, D. (2019). Key challenges for delivering clinical impact with artificial intelligence. *BMC medicine*, 17, 1-9.
- Kielty, L.A. (2017), "Improving ICU risk management and patient safety", *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 30(5), 445-457. <https://doi.org/10.1108/IJHCQA-05-2016-0074>
- Korda, H.& Itani, Z. (2013). Harnessing social media for health promotion and behavior change. *Health Promot. Pract.* , 14, 15–23.

- Korkut, F. (2018). Kamu organizasyonlarında risk yönetimi: Bingöl ili kamu hastaneleri örneği. İnönü üniversitesi. Yayınlanmamış yüksekisans tezi. Malatya Turgut Özal Üniversitesi.
- Kraemer, F. A., Braten, A. E., Tamkittikhun, N., & Palma, D. (2017). Fog computing in healthcare—a review and discussion. *IEEE Access*, 5, 9206-9222.
- Kwok, Y. T. A., Mah, A. P., & Pang, K. (2020). Our first review: an evaluation of effectiveness of root cause analysis recommendations in Hong Kong public hospitals. *BMC Health Services Research*, 20(1), 1-9.
- Latino, R. J. (2015). How is the effectiveness of root cause analysis measured in healthcare? *Journal of Healthcare Risk Management*, 35(2), 21–30.
- Lv, Z., & Qiao, L. (2020). Analysis of healthcare big data. *Future Generation Computer Systems*, 109, 103-110.
- Marx, D. & Slonim, A., (2003). Safety. Assessing patient safety risk before the injury occurs: an introduction to sociotechnical probabilistic risk modelling in health care. *J BMJ Quality*, 12 (suppl2):ii33-ii8.
- McCue, T. J. (2015). \$117 Billion Market for Internet of Things in Healthcare by 2020, <https://www.forbes.com/sites/tjmccue/2015/04/22/117-billion-market-for-internet-of-things-in-healthcare-by-2020/?sh=6ac322ed69d9>.
- Mitchell, I., Schuster, A., Smith, K. et al. (2016). Patient safety incident reporting: a qualitative study of thoughts and perceptions of experts 15 years after ‘To Err is Human.’. *BMJ Qual Saf* , 25, 92–9.
- Nan, Y., & Gao, Y. (2018). A machine learning method to monitor China’s AIDS epidemics with data from Baidu trends. *PloS one*, 13(7), e0199697.
- Nicolini, D., Waring, J., Mengis, J. (2011). Policy and practice in the use of root cause analysis to investigate clinical adverse events: mind the gap. *Soc Sci Med*. 73, 217–25.
- Ouyang, L., Zheng, W., Zhu, Y., & Zhou, X. (2020). An interval probability-based HTEA model for risk assessment: A real-world case. *Quality and Reliability Engineering International*, 36(1), 125-143.
- Özcan, N. (2018). Sağlık Kurumlarında Risk Yönetimi. *Sağlık Hizmetleri ve Eğitimi Dergisi*, 2(1), 15-24.
- Özkılıç, Ö. (2005). İş sağlığı ve güvenliği, yönetim sistemleri ve risk değerlendirme metodolojileri (1. Baskı). Onaltı Kitapevi. Ankara.
- Özgüleş, B., Aksay, K., & Orhan, F. (2012). The Effect of Biomedical Devices’ Maintenance, Repair and Calibration Costs on Healthcare Expenses. In 6. International Conference on Quality in Healthcare, Accreditation and Patient Safety, Antalya.

- Pascarella, G., Rossi, M., Montella, E., Capasso, A., De Feo, G., Botti, G., ... & Morabito, A. (2021). Risk analysis in healthcare organizations: Methodological framework and critical variables. *Risk Management and Healthcare Policy*, 2897-2911.
- Peerally, M. F., S. Carr, J. Waring, and M. Dixon-Woods. (2017). The problem with root cause analysis. *BMJ Quality & Safety*, (26), 417–22.
- Pritchett, S.T., Schmit, Joan T., Doerpinghaus, H.I. and Athearn, J.L. (1996). *Risk Management and Insurance* (7th edn). St Paul, MN: West
- Proenca, D., Estevens, J., Vieira, R., & Borbinha, J. (2017, July 24-27). Risk management: A maturity model based on ISO 31000. [Conference presentation]. In 2017 IEEE 19th Conference on Business Informatics (CBI), Chicago, IL, United States. Doi: 10.1109/CBI.2017.40
- Pronovost, P.J., Cleeman, J.I., Wright, D., et al. (2016). Fifteen years after to err is human: a success story to learn from. *BMJ Q&S*. 25, 396–9.
- Rafter, N., Hickey, A., Conroy, R. M., Condell, S., O'Connor, P., Vaughan, D., ... & Williams, D. J. (2017). The Irish National Adverse Events Study (INAES): the frequency and nature of adverse events in Irish hospitals—a retrospective record review study. *BMJ quality & safety*, 26(2), 111-119.
- Russakovsky, O., Deng, J., Su, H., Krause, J., Satheesh, S., Ma, S., ... & Fei-Fei, L. (2015). Imagenet large scale visual recognition challenge. *International journal of computer vision*, 115, 211-252.
- Sánchez, A. M., Betancourt, A., Mantilla, C., & Gonzalez-Vargas, A. M. (2017). Technovigilance and risk management as tools to improve patient safety in Colombian health care institutions. *Revista Ingeniería Biomédica*, 11(21), 57-64.
- Sayed, H. A., Zayed, M., El Qareh, N. M., Khafagy, H., Helmy, A. H., & Soliman, M. (2013). Patient safety in the operating room at a governmental hospital. *The Journal Of The Egyptian Public Health Association*, 88(2), 85-89.
- Schönberger, D. (2019). Artificial intelligence in healthcare: a critical analysis of the legal and ethical implications. *International Journal of Law and Information Technology*, 27(2), 171-203.
- Schwalbe, N., & Wahl, B. (2020). Artificial intelligence and the future of global health. *The Lancet*, 395(10236), 1579-1586.
- Shen, Y., and Lee, L. H. (2018). Improving the wait time to consultation at the emergency department. *BMJ Open Quality* 7 (1):e000131. doi: 10.1136/bmjopen-2017-000131.
- Sherwin, J. (2011). Contemporary topics in health care: Root cause analysis. *PT in Motion* 3(4), 26–31.

- Smith, D. G., & Wheeler, J. R. (1992). Strategies and structures for hospital risk management programs. *Health Care Management Review*, 17(3), 9-17.
- Simsekler, M., Card, A., Ward, J., et al.. (2015). Trust-level risk identification guidance in the NHS east of England. *Int J Risk Saf Med*, 27, 67–76.
- Sluggett, J. K., Lalic, S., Hosking, S. M., Ritchie, B., McLoughlin, J., Shortt, T., ... & Bell, J. S. (2020). Root cause analysis to identify medication and non-medication strategies to prevent infection-related hospitalizations from Australian residential aged care services. *International journal of environmental research and public health*, 17(9), 3282.
- Spross, J., Olsson, L., & Stille, H. (2018). The Swedish Geotechnical Society's methodology for risk management: a tool for engineers in their everyday work. *Georisk: Assessment and Management of Risk for Engineered Systems and Geohazards*, 12(3), 183-189.
- Sujan, M., Habli, I., Kelly, T. et al. (2017). How can health care organisations make and justify decisions about risk reduction? Lessons from a cross-industry review and a health care stakeholder consensus development process. *Reliab Eng Syst Safe*, 161, 1–11.
- Taitz J, Genn K, Brooks V, et al. (2010). System-wide learning from root cause analysis: a report from the New South Wales root cause analysis review committee. *Qual Saf Health Care*, 19:e63.
- Van Tilburg, C. M., Leistikow, I. P., Rademaker, C. M. A., Bierings, M. B., & Van Dijk, A. T. H. (2006). Health care failure mode and effect analysis: a useful proactive risk analysis in a pediatric oncology ward. *BMJ Quality & Safety*, 15(1), 58-63.
- Trieschmann, J. S., Gustavson, S. G. and Hoyt, R. E. (2001). *Risk Management and Insurance* (11th edn). Cincinnati: OH: South-Western College.
- Turhan, B., & Ünalın, D. (2022). Hasta Düşmelerinin Sıklığının Kök Neden Analizi ile İncelenmesi: Kayseri Şehir Hastanesi Örneği. *Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı Dergisi*, 5(2), 26-38.
- Uslu, Y., Hancıoğlu, Y., Yılmaz, E., Gedikli, E. (2022). Sağlık yöneticilerinin bakış açısıyla sağlık kuruluşlarında risk yönetimi olgusunun analitik hiyerarşi süreci (AHS) yöntemi ile değerlendirilmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57(3), 1508-1527.
- Vincent, C. & Amalberti, R. (2015). Safety in healthcare is a moving target. *BMJ Qual Saf*, 24, 539–40.
- Wang, W., Liu, X., Qin, Y., & Fu, Y. (2018). A risk evaluation and prioritization method for FMEA with prospect theory and Choquet integral. *Safety science*, 110, 152-163.

- Wears, R.L. (2014). Risky business. *Ann Emerg Med.*, 64, 137–9.
- Wendelboe, A.M., Miller, A., Drevets, D. (2020). Tabletop exercise to prepare institutions of higher education for an outbreak of COVID-19. *J. Emerg. Manag.*, 18, 1–20.
- Yazdi, M., Daneshvar, S., Setareh, H. (2017). An extension to fuzzy developed Failure Mode and Effects Analysis (FDHTEA) application or aircraft landing system *Saf. Sci.*, 98, 113-123.

**SAĞLIĞIN
SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ
VE
HEMŞİRELİK**

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Özlem KARATANA

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ VE HEMŞİRELİK

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Özlem KARATANA

ORCID (0000-0002-1985-8256)

ISBN: 978-625-6600-22-5

E-ISBN: 978-625-6600-23-2

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202349>

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ VE HEMŞİRELİK

KARATANA, Özlem

1. Basım 100 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Bilim 2. Eğitim 3. Hemşirelik 4. Sağlık 5. Sosyal

Dizgi / Design

Kapak Tasarım / Cover Design

Sertifika No / Certificate No

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ KAVRAMI 7

Sümevra ALAN

BÖLÜM 2:

EĞİTİM VE SAĞLIK 21

Sena OKTEN

BÖLÜM 3:

POLİTİKA VE SAĞLIK 35

Eylül Gülnur ERDOĞAN

BÖLÜM 4:

GELİR DÜZEYİ VE SAĞLIK 45

Levent İNCEDERE

BÖLÜM 5:

SAĞLIK HİZMETLERİNDE RİSK YÖNETİMİ 63

Mesut ARDIÇ

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ KAVRAMI

Sümevra ALAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7366-7584
- ❖ Mail: sumeyraalan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akış A, Korkmaz NY. (2021). Yaşam seyri perspektifi ve yaşlılık. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 276-309.
- Assari S. (2017). Social determinants of depression: The intersections of race, gender, and socioeconomic status. *Brain Sci*, 7(12):156.
- Bharmal, N.H., Derose, K.P., Felician, M., & Weden, M.M. (2015). *Understanding the Upstream Social Determinants of Health*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Braveman P, Egerter S, Williams DR. (2011). The social determinants of health: coming of age. *Annu Rev Public Health*, 32, 381-98.
- Castrucci B, Auerbach J. (2019). Meeting individual social needs falls short of addressing social determinants of health. *Health Affairs Blog*.
- Commission on Social Determinants of Health [CSDH]. (2008). *Commission on Social Determinants of Health, 2005-2008*. (27.09.2023: <https://www.who.int/initiatives/action-on-the-social-determinants-of-health-for-advancing-equity/world-report-on-social-determinants-of-health-equity/commission-on-social-determinants-of-health>).
- Dereci ON. (2017). Toplum sağlığı merkezlerinde sağlığın sosyal belirleyicileri konusunda yaklaşım ve uygulama farklılıklarının araştırılması: nitel bir çalışma (Uzmanlık Tezi) Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Flaubert JL, Le Menestrel S, Williams DR, Wakefield MK. (2021). *The future of nursing 2020–2030: Charting a path to achieve health equity*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Friel S, Marmot MG. (2011). Action on the social determinants of health and health inequities goes global. *Annu Rev Public Health*, 32, 225-236.
- Hacker K, Auerbach J, Ikeda R, Philip C, Houry D. (2022). Social Determinants of Health-An Approach Taken at CDC. *Journal of Public Health Management and Practice*, 28(6), 589-594.
- Koca M, Deniz S. (2023). Sağlık ve sağlığın sosyal belirleyicileri. (Ed. Hakan Keçeci), *Sağlık Alanında Akademik Araştırma ve Çalışmalar-II* içinde (105-124). Ankara: Iksad Publications.
- Lundberg O. (2020). Next steps in the development of the social determinants of health approach: the need for a new narrative. *Scandinavian Journal of Public Health*, 48(5), 473-479. Doi:10.1177/1403494819894789.
- Luo, Wang, Pu, Long, Ren, Lai (2023). Knowledge mapping and research trends of the social determinants of health (SDoH): a scientometric analysis. *Reviews on Environmental Health*. Doi:

- Nau C, Adams JL, Roblin D, Schmittiel J, Schroeder E, Steiner JF. (2019). Considerations for identifying social needs in health care systems: A commentary on the role of predictive models in supporting a comprehensive social needs strategy. *Medical Care*, 57(9):661–666.
- Office of Disease Prevention and Health Promotion [ODPHP]. (2021). HealthyPeople2030. Social determinants of health. (06.10.2023: <https://health.gov/healthypeople/priority-areas/social-determinants-health>).
- Solar O, Irwin A. (2010). A conceptual framework for action on the social determinants of health. Social determinants of health discussion paper 2 (Policy and Practice). Geneva: WHO Press.
- Şimşek H, Kılıç B. (2015). Sağlıkta eşitsizliklerle ilgili temel kavramlar. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*. 10. 116-116.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (2014). Çok paydaşlı sağlık sorumluluğunu geliştirme programı 2013–2023 sağlığın sosyal belirleyicilerinin geliştirilmesi “sağlığın korunması ve geliştirilmesine çok paydaşlı yaklaşım. Ankara: Bakanlık Yayın No: 975.
- Uphoff EP, Pickett KE, Cabieses B, Small N, Wright J. (2013). A systematic review of the relationships between social capital and socioeconomic inequalities in health: a contribution to understanding the psychosocial pathway of health inequalities. *International Journal for Equity Health*, 12, 54. Doi: <https://doi.org/10.1186/1475-9276-12-54>.
- Weissman EM. (1996). Using performance monitoring to improve community health: conceptual framework and community experience. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. Washington, DC: The National Academies Press.
- World Health Organization [WHO]. (1948). Constitution-Definition of Health (25.09.2023: <https://www.who.int/about/governance/constitution>).
- World Health Organization [WHO]. (2008a). Social determinants of health. (25.09.2023: https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1).
- World Health Organization [WHO]. (2008b). Commission on Social Determinants of Health, 2005-2008. (27.09.2023: <https://www.who.int/initiatives/action-on-the-social-determinants-of-health-for-advancing-equity/world-report-on-social-determinants-of-health-equity/commission-on-social-determinants-of-health>).
- World Health Organization [WHO]. (2013). Social determinants of health: Key concepts. (27.09.2023: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/social-determinants-of-health-key-concepts>).

EĞİTİM VE SAĞLIK

Sena OKTEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Doğuş Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu,
Hemşirelik Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-9056-4017
- ❖ Mail: ozkayasena8@gmail.com

KAYNAKLAR

- Adem, M., (1981). Eğitim Planlaması. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi Yayımı.
- Adler, N. E., & Rehkopf, D. H. (2008). US disparities in health: descriptions, causes, and mechanisms. *Annu. Rev. Public Health*, 29, 235-252.
- Akgül, E. & Ergün, A. (2021). Toplum Sağlığının Geliştirilmesinde Okul Sağlığı Hemşireliği . *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi* , 3 (2) , 141-153.
- Basch, C. E. (2011). Healthier students are better learners: A missing link in school reforms to close the achievement gap. *Journal of school health*, 81(10), 593-598.
- Chelak, K., & Chakole, S. (2023). The Role of Social Determinants of Health in Promoting Health Equality: A Narrative Review. *Cureus*, 15(1).
- Cohen AK, Syme SL. Education: a missed opportunity for public health intervention. *Am J Public Health*. 2013 Jun;103(6):997-1001.
- Cutler D and Lleras-Muney A. Education and Health: Evaluating Theories and Evidence. Bethesda, MD: National Bureau of Economic Research, 2006.
- Cutler, D. M., & Lleras-Muney, A. (2006). Education and health: evaluating theories and evidence.
- Cutler, D. M., & Lleras-Muney, A. (2010). Understanding differences in health behaviors by education. *Journal of health economics*, 29(1), 1-28.İ,
- Çelik, M. (2015). Türkiye’de eğitimin sağlığa etkisi. (Yüksek lisans tezi).
- Graham, H., & White, P. C. (2016). Social determinants and lifestyles: integrating environmental and public health perspectives. *Public health*, 141, 270-278.
- Polat M. (2019). Sağlığın sosyal belirleyicileri ile yoksulluk ve sağlık arasındaki ilişkiyi açıklayacak indeks önerisi. (Yüksek lisans tezi).
- Pye, S. T., Skinner, I., Meyer-Ohlendorf, N., Leipprand, A., Lucas, K., & Salmons, R. (2008). Addressing the social dimensions of environmental policy-A study on the linkages between environmental and social sustainability in Europe.
- Lantz, P. M., & Pritchard, A. (2010). Socioeconomic indicators that matter for population health. *Preventing Chronic Disease*, 7(4). Lynn, P., & Longhi, S. (2011). Environmental attitudes and behaviour: who cares about climate change. *Understanding Society*.
- Hamad R, Elser H, Tran DC, Rehkopf DH, Goodman SN. How and why studies disagree about the effects of education on health: A systematic

- review and meta-analysis of studies of compulsory schooling laws. *Soc Sci Med.* 2018 Sep;212:168-178.
- Gupta, R. P. S., de Wit, M. L., & McKeown, D. (2007). The impact of poverty on the current and future health status of children. *Paediatrics & child health*, 12(8), 667-672.
- Bobo, N. Kimmel, L., & Bleza, S. (2012). *Promoting Health at School* (ed) Selekman, J. In *School Nursing: A comprehensive text* (s. 440-472). FA Davis Company. Ebook. Davis TC, Williams MV, Marin E, Parker RM, Glass J. (2002). Health literacy and cancer communication. *Cancer J Clin*; 52: 134-149.
- DiPrete, T. A., & Eirich, G. M. (2006). Cumulative advantage as a mechanism for inequality: A review of theoretical and empirical developments. *Annu. Rev. Sociol.*, 32, 271-297.
- Egerter, S., Braveman, P., Sadegh-Nobari, T., Grossman-Kahn, R., & Dekker, M. (2009). Education matters for health. *Educ Health*, 6, 1-15.
- Campbell, F., Conti, G., Heckman, J. J., Moon, S. H., Pinto, R., Pungello, E., & Pan, Y. (2014). Early childhood investments substantially boost adult health. *Science*, 343(6178), 1478-1485.
- Hacıoğlu N. (2016). Halk Sağlığı Hemşireliği (1. Baskı) (s. 204-205). Elazığ: Anadolu Nobel Kitapevleri.
- Hobcraft, J. N., McDonald, J. W., Rutstein, S. O., (1984), "Socio-economic factors in Infant and child mortality: A cross-national comparison", *Population Studies*, 38(2), 193-223.
- Karatana, Ö. (2022). Sağlık ve Bilim-2022: Hemşirelik (1. Baskı) içinde (s. 7-20). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Karoly, L. A., Kilburn, M. R., & Cannon, J. S. (2006). Early childhood interventions: Proven results, future promise. Rand Corporation.
- Lee PP. "Why Literacy Matters. Links between Reading Ability and Health." *Arch Ophthalmol*, 117(1): 100-3, 1999.
- Link, B. G., Phelan, J. C., Miech, R., & Westin, E. L. (2008). The resources that matter: fundamental social causes of health disparities and the challenge of intelligence. *Journal of health and social behavior*, 49(1), 72-91.
- Marmot M, Wilkinson R. *The Solid Facts*. World Heal Organ Reg Offi ce Eur. 2003;14(4):0-32. doi:10.1007/BF01030200
- Meydanlıoğlu, A., & Gözüm, S. (2019). Türkiye'de okul sağlığını geliştiren uygulama ve programlar. *Turkiye Klinikleri Public Health Nursing-Special Topics*, 5(1), 16-23.

- Muennig, P. A. (2007). How education produces health: a hypothetical framework.
- Muennig, P., Schweinhart, L., Montie, J., & Neidell, M. (2009). Effects of a prekindergarten educational intervention on adult health: 37-year follow-up results of a randomized controlled trial. *American journal of public health*, 99(8), 1431-1437.
- Nielsen-Bohlman L, Panzer MA, Kindig DA. (2004). Health Literacy: A Prescription to End Confusion. Institute of Medicine, The National Academies Press, Washington, 20:65.
- Phelan, J. C., Link, B. G., Diez-Roux, A., Kawachi, I., & Levin, B. (2004). "Fundamental causes" of social inequalities in mortality: a test of the theory. *Journal of health and social behavior*, 45(3), 265-285.
- Reynolds, A. J., Rolnick, A. J., & Temple, J. A. (Eds.). (2014). *Health and Education in Early Childhood*. Cambridge University Press.
- Rivillas, J. C., & Colonia, F. D. (2017). Reducing causes of inequity: policies focused on social determinants of health during generational transitions in Colombia. *Global Health Action*, 10(1), 1349238.
- Shankar, J., Ip, E., Khalema, E., Couture, J., Tan, S., Zulla, R. T., & Lam, G. (2013). Education as a social determinant of health: issues facing indigenous and visible minority students in postsecondary education in Western Canada. *International journal of environmental research and public health*, 10(9), 3908-3929.
- Soykan, H. & Şengül, H. (2021). Sağlık Okuryazarlığının Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarıyla İlişkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 691-704. DOI: 10.37989/gumussagbil.905512
- Taş, U., Yenilmez, F., Umut, T. A. Ş., & Yenilmez, F. (2008). Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü Ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 155-186.
- Wagstaff A. (1994) Editorial: Policy and practice. *Health Educ J*. 1994;53(1):1-2. doi:10.1177/001789699405300101
- Williams MV, Baker DW, Parker RM, et al. "Relationship of Functional Health Literacy to Patients' Knowledge of Their Chronic Disease. A Study of Patients with Hypertension and Diabetes." *Arch Intern Med*, 158(2): 166-72, 1998.
- World Health Organization Geneva: Commission on Social Determinants of Health. Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. World Health Organization. 2008. Available from:

<http://www.bvsde.paho.org/bvsacd/cd68/Marmot.pdf\npapers2://publication/uuid/E1779459-4655-4721-8531-CF82E8D47409>.

Wu CERC. (1995). The Links Between Education and Health Author (s): Catherine E . Ross and Chialing Wu Source: American Sociological Review, Vol . 60 , No . 5 (Oct ., 1995), pp . 719-745 Published by : American Sociological Association Stable URL : [https://www.jsto. Am Sociol Rev. 1995;60\(5\):719-745](https://www.jsto. Am Sociol Rev. 1995;60(5):719-745)

Yalçınkaya, M, Özer, F.G. ve Karamanoğlu, A.Y. (2007). Sağlık Çalışanlarında Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Değerlendirilmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (6), 410-412.

POLİTİKA VE SAĞLIK

Eylül Gülnur ERDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4770-385X
- ❖ Mail: eylulgulnurerdogan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ağartan, T. (2015). Explaining large-scale policy change in the Turkish health care system: ideas, institutions, and political actors. *JHealth Polit Policy Law*. 40(5),971-999.
- Akbolat, M., Ünal, Ö. ve Amarat, M. (2018). Gündem Belirleme. D. Tengilimoğlu (Ed.). *Sağlık Politikası*. (s. 59-78) içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Akdağ, R. (2013). Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı.Değerlendirme Raporu (2003–2011) [Turkish Health Transformation Programme]. Progress Report (2003–2011)]. Ankara: Sağlık Bakanlığı: 2013. Erişim adresi: <http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/SDPTurk.pdf>
- Anderson, J. (1975). *Public Policy Making*. London: Nelson.
- Atılğan, Y. (2017). Küreselleşme Süreci ve Türkiye’de Sağlık Politikaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Azar, A., Maldonado, L., Castillo, JC., Atria, J. (2018). Income, egalitarianism and attitudes towards healthcare policy: a study on public attitudes in 29 countries.*Public Health*,154,59-69.
- Bayın, G. ve Akbulut, Y. (2012). Kanıta dayalı yaklaşım ve sağlık politikası. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 115-132.
- Birkland, T. A. (2007). Agenda Setting in Public Policy. Fischer, F., Miller, G. J. ve Sidney, M. S. (Eds.). *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics and Methods*. (s. 63-78) içinde Boca Raton: Taylor&Francis.
- Cobb, R. W. ve Ross, M. H. (1997). Agenda Setting and the Denial of Agenda Access: Key Concepts. Cobb, R. W. Ve Ross, M. H. (Eds.). *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack and Redefinition*. (s. 3-24) içinde Kansas: Lawrence, University Press of Kansas
- Dilaveroğlu, A. (2017). Kamu Politika Sürecinin Politik Çevre Bağlamında Değerlendirilmesi. *Journal of Research in Business & Social Science*, 6(2), 37-51
- Dye, T. (2001). *Top down policymaking*. London: Chatham House Publishers.
- Dye, T. (2005). *Understanding Public Policy*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Eke, E. (2022). Sağlık politikası süreci. *Kamu Yönetimi Ve Politikaları Dergisi*,3(3),41-67.

- Gerston, L. N. (2004). Public Policy Making: Process and Principles. Armonk: M.E. Sharpe.
- Kaptı, A. (2013). Kamu Politikası Süreci. Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Kingdon, J. W. (1984). Agendas, Alternatives and Public Policies. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Knill, C. ve Tosun, J. (2011). Policy-making. D. Caramani (Ed.). Comparative Politics. (s.373-388) içinde New York: Oxford University Press.
- Köseoğlu, Ö. (2013). Kamu Politikası Sürecinde Karar Verme Modelleri. M. Yıldız ve Z. Sobacı (Ed.). Kamu Politikası Kuram ve Uygulama. (s. 244-265) içinde Adres Yayınları:Ankara.
- Mayer, M., Kenter, R., Morris, JC. (2015). Partisan politics or public-health need?Politics Life Sci. 34(2),44-51.
- Memişoğlu, D. (2016). Bir Kamu Politikası Analizi Örneği: Sağlıkta Dönüşüm Programı. Yasama Dergisi, (34), 62-93.
- Munger, M. C. (2000). Analyzing Policy: Choices, Conflicts, and Practices. New York/London: W.W. Norton & Company.
- Navarro, V. (2008). Politics and health: a neglected area of research. Eur J Public Health. 18(4),354-355.
- Öniş, Z. (2015). Monopolising the centre: the AKP and the uncertain path of Turkish democracy.Int Spectator,50(2),22-41.
- Rogers, E. M. ve Dearing, J. W. (1988). Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?. Annals of the International Communication Association, 11:1, 555-594.
- Sağlık Bakanlığı. (2019). Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkında kanun. 14.10.2023: <https://www.saglik.gov.tr/TR,10388/sayisi224--rg-tarihi12011961--rg-sayisi10705saglik-hizmetlerinin-sosyallestirilmesi-hakkinda-kanun.html>
- Shifmann, J. (2009). Agenda Setting in Public Health Policy. Carrin, G., Buse, K., Heggenhougen, H. K. ve Quah, S. R. (Eds.), Health Systems Policy, Finance and Organization. (s. 17-22) içinde Geneva: World Health Organization Academic Press.
- TDK (2022). Gündem. Güncel Türkçe Sözlük. 14.10.2023: <https://sozluk.gov.tr>
- Tengilimoğlu, D. ve Güzel, A. (2018). Sağlık Politikası Belirleme Süreci ve Politikayı Belirleyen Aktörler. D. Tengilimoğlu (Ed.). Sağlık Politikası. (s. 9-37) içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Walt, G. (1994). Health Policy, An Introduction to Process and Power. London: Zed Books Ltd.
- Wigley, S.,& Wigley, AA. (2011). Do electoral institutions have an impact on population health?, Public Choice,148,595-610.
- World Health Organization (WHO) (2023). 14.10.2023: <https://www.who.int/about/mission/en/>
- World Health Organization (WHO) (2023a). Health Policy. 14.10.2023: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-policy/health-policy>

GELİR DÜZEYİ VE SAĞLIK

Levent İNCEDERE

- ❖ Kurum Bilgisi: Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Meslek Yüksekokulu, Işık Üniversitesi/ İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5136-9535
- ❖ levent.incedere@isikun.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adler, N. E., Glymour, M. M. ve Fielding, J. (2016). Addressing social determinants of health and health inequalities. *JAMA*, 316(16), 1641-1642.
- Benzeval, M. ve Judge, K. (2001). Income and health: the time dimension. *Social Science & Medicine*, 52(9), 1371-1390.
- Bilgel, F. ve Tran, K. C. (2013). The determinants of Canadian provincial health expenditures: evidence from a dynamic panel. *Applied Economics*, 45(2), 201-212. doi:10.1080/00036846.2011.597726
- Braveman, P. ve Gottlieb, L. (2014). The social determinants of health: It's time to consider the causes of the causes. 19-31.
- Çukur, A. ve Bekmez, S. (2011). Türkiye'de gelir, gelir eşitsizliği ve sağlık ilişkisi: Panel veri analizi bulguları. <http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423881362.pdf>
- Deaton, A. (2002). Policy implications of the gradient of health and wealth. *Health affairs (Project Hope)*, 21(2), 13-30.
- Devaux, M. (2015). Income-related inequalities and inequities in health care services utilisation in 18 selected OECD countries. *European Journal of Health Economics*, 16(1), 21-33.
- Doğan, E. (2020). Gelir düzeyi ve sağlık hizmet talebi ilişkisi: Mikro veriler ile Türkiye örneği. *MANAS Journal of Social Studies*, 9(4), 2376-2392.
- Erol, H. ve Özdemir, A. (2019). Türkiye'de 1980 sonrası sağlık politikalarında dönüşüm ve sağlık harcamalarına etkileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(15), 119-146.
- Forchuk, C., Dickins, K. ve Corring, D. J. (2016). Social determinants of health: housing and income. *Healthcare Quarterly*, 18, 27.
- Halişçelik, E., Acaravcı, A. ve Güzel, A. E. (2019). Türkiye'de gelir dağılımı, sağlık harcamaları ve yaşam beklentisi ilişkisi: ARDL Sınır Testi Analizi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 5(2), 263-275.
- Hauck, K., Martin, S. ve Smith, P. C. (2016). Priorities for action on the social determinants of health: Empirical evidence on the strongest associations with life expectancy in 54 low-income countries, 1990-2012. *Social Science & Medicine*, 167, 88-98.
- Kawachi, I. ve Kennedy, B. P. (1997). Socioeconomic determinants of health: Health and social cohesion: why care about income inequality? *BMJ*, 314(7086), 1037. doi:10.1136/BMJ.314.7086.1037

- Kutlu, İ. (2020). Sağlık ve sosyoekonomik statü bazı sağlık göstergelerine göre sosyoekonomik statü farklarının incelenmesi. İnsan ve Toplum. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanvetoplum/issue/71116/1136656>
- Li, H. ve Zhu, Y. (2006). Income, income inequality, and health: Evidence from China. *Journal of Comparative Economics*, 34(4), 668-693.
- Lynch, J. W. ve Kaplan, G. A. (1997). Understanding how inequality in the distribution of income affects health. <https://doi.org/10.1177/135910539700200303>, 2(3), 297-314.
- Marmot, M. (2005). Social determinants of health inequalities. *Lancet*, 365(9464), 1099-1104. doi:10.1016/S0140-6736(05)71146-6
- Marmot, M. ve Allen, J. J. (2014). Social determinants of health equity. *American Journal of Public Health*, 104(SUPPL. 4). doi:10.2105/AJPH.2014.302200
- Marmot, M. ve Wilkinson, R. (2006). Sağlıkın Sosyal Belirleyicileri. İNSEV İnsan Sağlığı ve Eğitim Vakfı. <http://insev.org.tr/sagligin-sosyal-belirleyicileri/>
- Navarro, V. (2009). What we mean by social determinants of health. <https://doi.org/10.2190/HS.39.3.a>, 39(3), 423-441.
- OECD. (2012). Income-Related Inequalities in Health Service Utilisation in 19 OECD Countries, 2008-2009 | OECD Health Working Papers | AOECD iLibrary. 8 Ekim 2023 https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/income-related-inequalities-in-health-service-utilisation-in-19-oecd-countries-2008-2009_5k95xd6stnxt-en
- Öner, C. (2014). Sağlıkın sosyal belirleyicileri ve yaşam kalitesi ile ilişkisi. *Türkiye Klinikleri Aile Hekimliği - Özel Konular*, 5(3), 15-18. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-sagligin-sosyal-belirleyicileri-ve-yasam-kalitesi-ile-iliskisi-69321.html>
- Öztürk Yıldırım, E. N. ve Uyar, M. (2023). Sağlıkın sosyal belirleyicilerinden sonra yeni bir konsept: Sağlıkın ticari belirleyicileri. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 8(1), 87-96.
- Pala, K. (2021). Türkiye’de sağlık alanında eşitsizlikler. https://www.istanpol.org/post-turkiye-de-saglik-alan-nda-esitsizlikler_1. https://www.istanpol.org/post-turkiye-de-saglik-alan-nda-esitsizlikler_1
- Polat, M. (2019). Sağlıkın sosyal belirleyicileri ile yoksulluk ve sağlık arasındaki ilişkiyi açıklayacak indeks önerisi. <https://avesis.cu.edu.tr/yonetilen-tez/e0113aed-630b-4939-bd92-954658860094/sagligin-sosyal-belirleyicileri-ile-yoksulluk-ve-saglik-arasindaki-iliskiyi-aciklayacak-indeks-onerisi>

- Präg, P., Mills, M. ve Wittek, R. (2014). Income and income inequality as social determinants of health: Do social comparisons play a role? *European Sociological Review*, 30(2), 218-229.
- Raphael, D. (2016). Social determinants of health: Canadian perspectives. https://www.researchgate.net/publication/301695606_Social_Determinants_of_Health_Canadian_Perspectives_3rd_Edition
- Sağlık Bakanlığı. (2014). Sağlıkın Sosyal Belirleyicilerinin Geliştirilmesi. 8 Ekim 2023, <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Yayin/609>
- Sağlık Bakanlığı. (2023). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları. 17 Ekim 2023 <https://www.saglik.gov.tr/TR,84930/saglik-istatistikleri-yilliklari.html>
- Sepulveda, E. R. ve Brooker, A. S. (2021). Income inequality and COVID-19 mortality: Age-stratified analysis of 22 OECD countries. *SSM - Population Health*, 16, 100904.
- Şahin, D. (2018). Doğumda Yaşam Beklentisinin Belirleyicilerinin Analizi: APEC Ülkeleri Örneği. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 1-7. doi:10.25287/OHUIIBF.303281
- Şantaş, F. (2021). Sağlıkta eşitsizliğe ilişkin bir araştırma. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7(2), 318-328. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaysad/issue/64697/988553>
- Şimşek, H. ve Kılıç, B. (2012). Sağlıkta eşitsizliklerle ilgili temel kavramlar. *Turkish Journal of Public Health*, 10(2), 116-127.
- Taşkaya, S. ve Demirkıran, M. (2016). Enflasyon, gelir ve sağlık harcaması arasındaki nedensellik ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(2), 127-131. doi:10.5455/PMB.1-1455400402
- TÜİK. (2022a). Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022. 20 Ekim 2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>
- TÜİK. (2022b). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2022. 20 Ekim 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>
- TÜİK. (2022c). İl Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2021. 18 Ekim 2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Il-Bazinda-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2021-45619>
- TÜİK. (2023). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Sağlık Modülü. 3 Ekim 2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Modulu-2022-49759>
- Tüylüoğlu, Ş. ve Tekin, M. (2009). Gelir düzeyi ve sağlık harcamalarının beklenen yaşam süresi ve bebek ölüm oranı üzerindeki etkileri. *Journal*

of Cukurova University Faculty of Economics and Administrative Sciences, 13(1), 1-31.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/cuiibfd/issue/4151/54474>

Urbanos-Garrido, R. M. (2020). Income-related inequalities in unmet dental care needs in Spain: traces left by the Great Recession. *International Journal for Equity in Health*, 19(1), 1-13.

Wagstaff, A. ve Van Doorslaer, E. (2003). Income inequality and health: What does the literature tell us? <https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.21.1.543>, 21, 543-567.

WHO. (2008). Final report of the commission on social determinants of health. 18 Ekim 2023 <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-IER-CSDH-08.1>

WHO. (2023). Commercial determinants of health - Global. 9 Ekim 2023 https://www.who.int/health-topics/commercial-determinants-of-health#tab=tab_1

Wilkinson, R. G. (1992). Income distribution and life expectancy. *British Medical Journal*, 304(6820), 165-168. doi:10.1136/BMJ.304.6820.165

Yıldız, F., Abacigil, F. ve Okyay, P. (2018). Sağlıkta ekonomik eşitsizlik ve göreceli yoksunluğun belirlenmesinde yeni bir kavram: YİTZHAKİ indeksi. *The Journal of Social Sciences*, 26(26), 512-521.

SAĞLIK HİZMETLERİNDE RİSK YÖNETİMİ

Mesut ARDIÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6630-066
- ❖ Mail: mesut.ardic@gop.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adams, J., Wong, B. and Wijeyesundera, H. C. (2015). Root causes for delayed hospital discharge in patients with ST-Segment Myocardial Infarction (STEMI): A qualitative analysis. *BMC Cardiovascular Disorders*, 15 (1). doi: 10.1186/s12872-015-0105-2.
- Agnew, J., Komaromy, N., Smith, R. (2006). Healthcare institution risk assessments: concentration on ‘process’ or ‘outcome’? *J Risk Res*, 9, 503–23.
- Ahad, A., Tahir, M., & Yau, K. L. A. (2019). 5G-based smart healthcare network: architecture, taxonomy, challenges and future research directions. *IEEE access*, 7, 100747-100762.
- Aksay, K., & Orhan, F. (2013). Hastanelerde inovasyon sürecinin risk yönetimi bağlamında değerlendirilmesi: bir model önerisi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 10-23.
- Aksay, K., Orhan, F., & Kurutkan, M. N. (2012). Sağlık hizmetlerinde bir risk yönetimi tekniği olarak HTEA: Laboratuvar sürecine yönelik bir uygulama. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 4(2), 121-142.
- Alexa J. Karkhanis & Jon M. Thompson (2021). Improving the effectiveness of root cause analysis in hospitals. *Hospital Topics*, 99(1), 1-14.
- Altman, D.E., Clancy, C., Blendon, R.J. (2004). Improving patient safety – five years after the IOM report. *N Engl J Med.*, 351, 2041–3.
- Anes, V., Henriques, E., Freitas, M., Reis, L. (2018). A new risk prioritization model for failure mode and effects analysis *Qual. Reliab. Eng. Int.*, 34 (4), 516-528.
- Asperges, E., Novati, S., Muzzi, A.(2020). Rapid response to COVID-19 outbreak in Northern Italy: How to convert a classic infectious disease ward into a COVID-19 response center. *J. Hosp. Infect.*, 105, 477–479.
- Aydan, M., & Sıdıka, K. (2017). Hata türü ve etkileri analizi (HTEA): üniversite hastanesinde bir uygulama. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20(4), 475-502.
- Aydınlı, C. (2010). Sağlık kuruluşlarında risk değerlendirme ve bir üniversite hastanesinde risk azaltma çalışması. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi.*
- Banja, J. (2019). Welcoming the “Intel-ethicist”. *Hastings Center Report*, 49(1), 33-36.
- Banja, J. (2020). How might artificial intelligence applications impact risk management?. *AMA Journal of Ethics*, 22(11), 945-951.
- Benzidia, S., Makaoui, N., & Bentahar, O. (2021). The impact of big data analytics and artificial intelligence on green supply chain process

- integration and hospital environmental performance. *Technological Forecasting And Social Change*, 165, 120557.
- Borie, F., Mathonnet, M., Deleuze, A., Millat, B., Gravié, J. F., Johanet, H., ... & Gugenheim, J. (2018). Risk management for surgical energy-driven devices used in the operating room. *Journal of visceral surgery*, 155(4), 259-264.
- Bruney, J. M., & Salter, J. (2014). Managing operational risk in an enterprise risk management framework. [Conference presentation] In *Source of the Document 29th Center for Chemical Process Safety International Conference*, New Orleans.
- Cagliano, A.C., Grimaldi, S., Rafele, C. (2015). Choosing project risk management techniques. A theoretical framework. *J Risk Res.*, 18(2), 232–248. doi:10.1080/13669877.2014.896398
- Card, A., Ward, J., Clarkson, P. (2014). Trust-level risk evaluation and risk control guidance in the NHS East of England. *Risk Anal.*, 34, 1469–81.
- Catalyst, (2018, April 25). What Is Risk Management in Healthcare? <https://catalyst.nejm.org/doi/full/10.1056/CAT.18.0197>
- Char, D. S., Shah, N. H., & Magnus, D. (2018). Implementing machine learning in health care—addressing ethical challenges. *The New England journal of medicine*, 378(11), 981.
- Corvalan, C., Villalobos Prats, E., Sena, A., Campbell-Lendrum, D., Karliner, J., Risso, A., ... & Vinci, S. (2020). Towards climate resilient and environmentally sustainable health care facilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(23), 8849.
- Cowan, L. (2013). Literature review and risk mitigation strategy for unintended consequences of computerized physician order entry. *Nursing Economics*, 31(1), 27.
- Crema, M., Verbano, C. (2015). Investigating the connections between health lean management and clinical risk management: insights from a systematic literature review. *Int J Health Care Qual Assur.* 28(8), 791–811. doi:10.1108/IJHCQA-03-2015-002926440483
- Catalyst, N. (2018, April 25). What Is Risk Management in Healthcare? NEJM Catalyst. <https://catalyst.nejm.org/doi/full/10.1056/CAT.18.0197> adresinden 25.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Claxton, K., & Campbell-Allen, N. M. (2017). Failure modes effects analysis (FMEA) for review of a diagnostic genetic laboratory process. *International journal of quality & reliability management*, 34(2), 265-277.

- Cucuzzella, C. (2016). Creativity, sustainable design and risk management. *Journal of Cleaner Production*, 135, 1548-1558.
- Dağcı, S., Kızılay, V., Güngör, F.E., Sezen, S. & Çetinkaya Kutun, F. (2023). Sağlık kurumlarında risk yönetimi ve süreçleri. *Journal of 5N1Quality*, 1(2), 88-100.
- Darwiesh, A., El-Baz, A. H., Abualkishik, A. Z., & Elhoseny, M. (2022). Artificial intelligence model for risk management in healthcare institutions: towards sustainable development. *Sustainability*, 15(1), 420.
- Darwiesh, A., El-Baz, A.H.; Tarabia, A.M.K.; Elhoseny, M. (2022). Business Intelligence for Risk Management: A Review. *Am. J. Bus. Oper. Res.*, 6, 16–27.
- Dash, S., Shakyawar, S. K., Sharma, M., & Kaushik, S. (2019). Big data in healthcare: management, analysis and future prospects. *Journal of big data*, 6(1), 1-25.
- Dorfman, M. S. (1998), *Risk management and insurance* (6th eds). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Driesen, B. E., Riet, B. H., Verkerk, L., Bonjer, H. J., Merten, H. and Nanayakkara, P. W. (2018). Long length of stay at the emergency department is mostly caused by organisational factors outside the influence of the emergency department: A root cause analysis. *Plos One* 13 (9):e0202751. doi: 10.1371/journal.pone.0202751.
- Emhan, A. (2009). Risk yönetim süreci ve risk yönetmekte kullanılan teknikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 209-220.
- Erdal, Y., & Özdemir, A. (2021). Analysis of dentistry faculty in terms of occupational safety and health: risk assessment example. *Uşak Üniversitesi Fen Ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(2), 137-156.
- Etges, A., de Souza, J. S., Kliemann Neto, F. J., & Felix, E. A. (2019). A proposed enterprise risk management model for health organizations. *Journal of Risk Research*, 22(4), 513-531.
- Ferdosi, M., Rezayatmand, R., & Molavi Taleghani, Y. (2020). Risk management in executive levels of healthcare organizations: insights from a scoping review. *Risk management and healthcare policy*, 215-243.
- Franca, M. (2008). Quality, risk management and patient safety: the challenge of effective integration. *World Hosp Health Serv.* 44(4), 21.19370832
- Garson, A., & Levin, S. A. (2001). Ten 10-year trends for the future of healthcare: implications for academic health centers. *Ochsner Journal*, 3(1), 10-15.

- Guo, L. (2015). Implementation of a risk management plan in a hospital operating room. *International Journal of Nursing Sciences*, 2(4), 348-354.
- Harrington, S. E. and Niehaus, G. R. (1999). *Risk management and insurance*, Boston: Irwin McGraw- Hill
- Liu, H.C., Li, P. & You, Y.Z. (2014). Chen A novel approach for HTEA: combination of interval 2-tuple linguistic variables and grey relational analysis *Qual. Reliab. Eng. Int.*, 31 (5), 761-772.
- Hibbert, P.D., Thomas, M.J.W., Deakin, A., et al. (2018). Are root cause analyses recommendations effective and sustainable? An observational study. *Int J Qual Health Care*, 30, 124–31.
- Hooker, A.B., Etman, A., Westra, M., et al. (2019). Aggregate analysis of sentinel events as a strategic tool in safety management can contribute to the improvement of healthcare safety. *Int J Qual Health Care*, 31, 110–6.
- Iyengar, A., Kundu, A., & Pallis, G. (2018). Healthcare informatics and privacy. *IEEE Internet Computing*, 22(2), 29-31.
- İncesu, E. (2019). Sağlık hizmetlerinde kurumsal risk yönetim modeli önerisi. *Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi*, 2(1), 47-54.
- Kate, P. (2023, October 31). 'Healthcare risk management in the future: How to improve' <https://nursesgroup.co.uk/future-healthcare-risk-management>
- Kavaler, F., & Alexander, R. S. (2014). *Risk management in healthcare institutions: limiting liability and enhancing care*. Jones & Bartlett Publishers.
- Kaya, G. K., Ward, J. R., & Clarkson, P. J. (2019). A framework to support risk assessment in hospitals. *International Journal for Quality in Health Care*, 31(5), 393.
- Kellogg, K.M., Hettinger, Z., Shah, M., et al. (2017). Our current approach to root cause analysis: is it contributing to our failure to improve patient safety? *BMJ Qual Saf.*, 26, 381–7.
- Kelly, C. J., Karthikesalingam, A., Suleyman, M., Corrado, G., & King, D. (2019). Key challenges for delivering clinical impact with artificial intelligence. *BMC medicine*, 17, 1-9.
- Kielty, L.A. (2017), "Improving ICU risk management and patient safety", *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 30(5), 445-457. <https://doi.org/10.1108/IJHCQA-05-2016-0074>
- Korda, H.& Itani, Z. (2013). Harnessing social media for health promotion and behavior change. *Health Promot. Pract.* , 14, 15–23.

- Korkut, F. (2018). Kamu organizasyonlarında risk yönetimi: Bingöl ili kamu hastaneleri örneği. İnönü üniversitesi. Yayınlanmamış yüksekisans tezi. Malatya Turgut Özal Üniversitesi.
- Kraemer, F. A., Braten, A. E., Tamkittikhun, N., & Palma, D. (2017). Fog computing in healthcare—a review and discussion. *IEEE Access*, 5, 9206-9222.
- Kwok, Y. T. A., Mah, A. P., & Pang, K. (2020). Our first review: an evaluation of effectiveness of root cause analysis recommendations in Hong Kong public hospitals. *BMC Health Services Research*, 20(1), 1-9.
- Latino, R. J. (2015). How is the effectiveness of root cause analysis measured in healthcare? *Journal of Healthcare Risk Management*, 35(2), 21–30.
- Lv, Z., & Qiao, L. (2020). Analysis of healthcare big data. *Future Generation Computer Systems*, 109, 103-110.
- Marx, D. & Slonim, A., (2003). Safety. Assessing patient safety risk before the injury occurs: an introduction to sociotechnical probabilistic risk modelling in health care. *J BMJ Quality*, 12 (suppl2):ii33-ii8.
- McCue, T. J. (2015). \$117 Billion Market for Internet of Things in Healthcare by 2020, <https://www.forbes.com/sites/tjmccue/2015/04/22/117-billion-market-for-internet-of-things-in-healthcare-by-2020/?sh=6ac322ed69d9>.
- Mitchell, I., Schuster, A., Smith, K. et al. (2016). Patient safety incident reporting: a qualitative study of thoughts and perceptions of experts 15 years after ‘To Err is Human.’. *BMJ Qual Saf* , 25, 92–9.
- Nan, Y., & Gao, Y. (2018). A machine learning method to monitor China’s AIDS epidemics with data from Baidu trends. *PloS one*, 13(7), e0199697.
- Nicolini, D., Waring, J., Mengis, J. (2011). Policy and practice in the use of root cause analysis to investigate clinical adverse events: mind the gap. *Soc Sci Med*. 73, 217–25.
- Ouyang, L., Zheng, W., Zhu, Y., & Zhou, X. (2020). An interval probability-based HTEA model for risk assessment: A real-world case. *Quality and Reliability Engineering International*, 36(1), 125-143.
- Özcan, N. (2018). Sağlık Kurumlarında Risk Yönetimi. *Sağlık Hizmetleri ve Eğitimi Dergisi*, 2(1), 15-24.
- Özkılıç, Ö. (2005). İş sağlığı ve güvenliği, yönetim sistemleri ve risk değerlendirme metodolojileri (1. Baskı). Onaltı Kitapevi. Ankara.
- Özgüleş, B., Aksay, K., & Orhan, F. (2012). The Effect of Biomedical Devices’ Maintenance, Repair and Calibration Costs on Healthcare Expenses. In 6. International Conference on Quality in Healthcare, Accreditation and Patient Safety, Antalya.

- Pascarella, G., Rossi, M., Montella, E., Capasso, A., De Feo, G., Botti, G., ... & Morabito, A. (2021). Risk analysis in healthcare organizations: Methodological framework and critical variables. *Risk Management and Healthcare Policy*, 2897-2911.
- Peerally, M. F., S. Carr, J. Waring, and M. Dixon-Woods. (2017). The problem with root cause analysis. *BMJ Quality & Safety*, (26), 417–22.
- Pritchett, S.T., Schmit, Joan T., Doerpinghaus, H.I. and Athearn, J.L. (1996). *Risk Management and Insurance* (7th edn). St Paul, MN: West
- Proenca, D., Estevens, J., Vieira, R., & Borbinha, J. (2017, July 24-27). Risk management: A maturity model based on ISO 31000. [Conference presentation]. In 2017 IEEE 19th Conference on Business Informatics (CBI), Chicago, IL, United States. Doi: 10.1109/CBI.2017.40
- Pronovost, P.J., Cleeman, J.I., Wright, D., et al. (2016). Fifteen years after to err is human: a success story to learn from. *BMJ Q&S*. 25, 396–9.
- Rafter, N., Hickey, A., Conroy, R. M., Condell, S., O'Connor, P., Vaughan, D., ... & Williams, D. J. (2017). The Irish National Adverse Events Study (INAES): the frequency and nature of adverse events in Irish hospitals—a retrospective record review study. *BMJ quality & safety*, 26(2), 111-119.
- Russakovsky, O., Deng, J., Su, H., Krause, J., Satheesh, S., Ma, S., ... & Fei-Fei, L. (2015). Imagenet large scale visual recognition challenge. *International journal of computer vision*, 115, 211-252.
- Sánchez, A. M., Betancourt, A., Mantilla, C., & Gonzalez-Vargas, A. M. (2017). Technovigilance and risk management as tools to improve patient safety in Colombian health care institutions. *Revista Ingeniería Biomédica*, 11(21), 57-64.
- Sayed, H. A., Zayed, M., El Qareh, N. M., Khafagy, H., Helmy, A. H., & Soliman, M. (2013). Patient safety in the operating room at a governmental hospital. *The Journal Of The Egyptian Public Health Association*, 88(2), 85-89.
- Schönberger, D. (2019). Artificial intelligence in healthcare: a critical analysis of the legal and ethical implications. *International Journal of Law and Information Technology*, 27(2), 171-203.
- Schwalbe, N., & Wahl, B. (2020). Artificial intelligence and the future of global health. *The Lancet*, 395(10236), 1579-1586.
- Shen, Y., and Lee, L. H. (2018). Improving the wait time to consultation at the emergency department. *BMJ Open Quality* 7 (1):e000131. doi: 10.1136/bmjopen-2017-000131.
- Sherwin, J. (2011). Contemporary topics in health care: Root cause analysis. *PT in Motion* 3(4), 26–31.

- Smith, D. G., & Wheeler, J. R. (1992). Strategies and structures for hospital risk management programs. *Health Care Management Review*, 17(3), 9-17.
- Simsekler, M., Card, A., Ward, J., et al.. (2015). Trust-level risk identification guidance in the NHS east of England. *Int J Risk Saf Med*, 27, 67–76.
- Sluggett, J. K., Lalic, S., Hosking, S. M., Ritchie, B., McLoughlin, J., Shortt, T., ... & Bell, J. S. (2020). Root cause analysis to identify medication and non-medication strategies to prevent infection-related hospitalizations from Australian residential aged care services. *International journal of environmental research and public health*, 17(9), 3282.
- Spross, J., Olsson, L., & Stille, H. (2018). The Swedish Geotechnical Society's methodology for risk management: a tool for engineers in their everyday work. *Georisk: Assessment and Management of Risk for Engineered Systems and Geohazards*, 12(3), 183-189.
- Sujan, M., Habli, I., Kelly, T. et al. (2017). How can health care organisations make and justify decisions about risk reduction? Lessons from a cross-industry review and a health care stakeholder consensus development process. *Reliab Eng Syst Safe*, 161, 1–11.
- Taitz J, Genn K, Brooks V, et al. (2010). System-wide learning from root cause analysis: a report from the New South Wales root cause analysis review committee. *Qual Saf Health Care*, 19:e63.
- Van Tilburg, C. M., Leistikow, I. P., Rademaker, C. M. A., Bierings, M. B., & Van Dijk, A. T. H. (2006). Health care failure mode and effect analysis: a useful proactive risk analysis in a pediatric oncology ward. *BMJ Quality & Safety*, 15(1), 58-63.
- Trieschmann, J. S., Gustavson, S. G. and Hoyt, R. E. (2001). *Risk Management and Insurance* (11th edn). Cincinnati: OH: South-Western College.
- Turhan, B., & Ünalın, D. (2022). Hasta Düşmelerinin Sıklığının Kök Neden Analizi ile İncelenmesi: Kayseri Şehir Hastanesi Örneği. *Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı Dergisi*, 5(2), 26-38.
- Uslu, Y., Hancıoğlu, Y., Yılmaz, E., Gedikli, E. (2022). Sağlık yöneticilerinin bakış açısıyla sağlık kuruluşlarında risk yönetimi olgusunun analitik hiyerarşi süreci (AHS) yöntemi ile değerlendirilmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57(3), 1508-1527.
- Vincent, C. & Amalberti, R. (2015). Safety in healthcare is a moving target. *BMJ Qual Saf*, 24, 539–40.
- Wang, W., Liu, X., Qin, Y., & Fu, Y. (2018). A risk evaluation and prioritization method for FMEA with prospect theory and Choquet integral. *Safety science*, 110, 152-163.

- Wears, R.L. (2014). Risky business. *Ann Emerg Med.*, 64, 137–9.
- Wendelboe, A.M., Miller, A., Drevets, D. (2020). Tabletop exercise to prepare institutions of higher education for an outbreak of COVID-19. *J. Emerg. Manag.*, 18, 1–20.
- Yazdi, M., Daneshvar, S., Setareh, H. (2017). An extension to fuzzy developed Failure Mode and Effects Analysis (FDHTEA) application or aircraft landing system *Saf. Sci.*, 98, 113-123.

SAĞLIK & BİLİM 2023
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon
-I-

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ŞEVGİN

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ŞEVGİN

ORCID (0000-0003-2145-5939)

ISBN: 978-625-6600-20-1

E-ISBN: 978-625-6600-21-8

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202336>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAGLIK & BILIM 2023 Fizyoterapi ve Rehabilitasyon-I

ŞEVGİN, Ömer

1. Basım 490 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Bilim 2. Fizyoterapi 3. Rehabilitasyon 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika /Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

FİZYOTERAPİDE GELENEKSEL YAKLAŞIMLAR	9
<i>Ayşenur Canan BENLİ ÖZÇAKIR</i>	
SANAL GERÇEKLİK VE FİZYOTERAPİ	33
<i>Sevtap ÇAKIR</i>	
VİZÜEL SİSTEM VE POSTÜRAL KONTROL.....	45
<i>Ömer ŞEVGİN, Şeyma DELCEOĞLU</i>	
DİNAMİK NÖROMUSKÜLER STABİLİZASYON (DNS)	63
<i>Muhammed Fatih KAVAK</i>	
NÖROLOJİK HASTALIKLARDA OTONOM DİSFONKSİYON	77
<i>Havva Ezgi ALBAYRAK, Ali Veysel ÖZDEN</i>	
FİBROMİYALJİ SENDROMU	89
<i>Mustafa Ferit AKKURT</i>	
MUSKÜLER DİSTROFİLERDE GÜNCEL FTR YAKLAŞIMLARI	103
<i>Ahsen ÖZTEL OCAKOĞLU</i>	
SUBAKROMİYAL SIKIŞMA SENDROMU (SAIS) FTR YAKLAŞIMLARI	113
<i>Hande Besna GÖÇEN, Suzan AYDIN</i>	
SPİNAL KORD YARALANMALARINDA FİZYOTERAPİ	125
<i>Saadet TURHAN TEKİN</i>	
ROTATOR CUFF YIRTIKLARI REHABİLİTASYONUNDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR.....	143
<i>Ömer ŞEVGİN, Beste İNCEKULAK</i>	
MENİSKÜS YARALANMALARINDA FİZYOTERAPİ	159
<i>Burcu KOCABEY</i>	
ÖN ÇAPRAZ BAĞ REKONSTRÜKSİYONU SONRASI REHABİLİTASYON	173
<i>Mustafa Oğuz KETHÜDAOĞLU</i>	
PATELLOFEMORAL AĞRIDA EGZERSİZLER.....	191
<i>Gizem GÜNENDİ</i>	

**FİZYOTERAPİDE PELVİK MORFOLOJİNİN KLİNİK ÖLÇÜMLERİ
VE FONKSİYONEL ETKİLERİ203**

Yunus Emre KUNDAKCI

YOĞUN BAKIMDA FİZYOTERAPİ VE REHABİLİTASYON.....221

Buse Reyhan EKİNALAN, Ömer ŞEVGİN

DİYABETTE GÜNCEL FİZYOTERAPİ YAKLAŞIMLARI.....233

Ayşenur Canan BENLİ ÖZÇAKIR

ONKOLOJİK REHABİLİTASYON.....245

Ayşem Ecem ÖZDEMİR, Özlem FEYZİOĞLU

**ONKOLOJİK REHABİLİTASYONDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE
PSİKOLOJİK YANITLARI265**

Mert İLHAN

LENFÖDEM REHABİLİTASYONU281

Elif SANDIKCI

ÜRİNER İNKONTİNANS VE FTR301

Öznur KAYA SAĞLAM

**ÇOCUKLARDA VE ERGENLERDE GÖRÜLEN FONKSİYONEL
KABIZLIK TEDAVİSİNDE FİZYOTERAPİ VE
REHABİLİTASYONUN YERİ VE ÖNEMİ.....315**

Aygül KÖSEOĞLU KURT

EGZERSİZ VE BEYİN BAĞIRSAK AKSI.....335

Harun DERE

GEBELİKTE EGZERSİZ.....347

Burcu AKKURT

GERİATRİK BİREYLERDE SARKOPENİ VE EGZERSİZ363

Ömer ŞEVGİN

GERİATRİK REHABİLİTASYONDA HİDROTERAPİ.....375

Burak BUĞDAY

**ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERİN FONKSİYONEL DURUMU VE
FİZYOTERAPİSİ385**

Sıla ÇELİK, Ömer ŞEVGİN

KOGNİTİF REHABİLİTASYON	399
<i>Nur ALP</i>	
DOWN SENDROMU VE FTR	409
<i>Suzan AYDIN, Hande Besna GÖÇEN</i>	
SEREBRAL PALSİ VE FTR	425
<i>Burhan SANCAKDAR</i>	
ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜNDE FİZİKSEL AKTİVİTENİN YERİ	441
<i>Elif PUNAR</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE VE UYKU	449
<i>Eda ARSLAN</i>	
FUNCTIONAL MOVEMENT SCREEN (FMS) VE SPORDA YARALANMA RİSKİ	457
<i>Fatma GÖZLÜKAYA GİRGİNER</i>	
HAYVANLARDA FİZYOTERAPİ VE REHABİLİTASYON UYGULAMALARI	471
<i>Fatma Zehra MARAŞ, Ömer ŞEVGİN</i>	

FİZYOTERAPİDE GELENEKSEL YAKLAŞIMLAR

Ayşenur Canan BENLİ ÖZÇAKIR

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4730-1049
- ❖ Mail: benliaysenurcanan@gmail.com

GTY'ler, uygulama yetkisine sahip hekimler ve diş hekimleri tarafından bilinmeli ve gerektiğinde hastaların mevcut medikal tedavilerine ek olarak kullanılmalıdır. Geleneksel tıp uygulamalarının medikal tedavinin yerini alamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Açıkça görölmektedir ki, yönetmelikte yer alan sülük tedavisi, kayropratik, kupa terapi, osteopati, refleksoloji ve müzik terapi yaklaşımları hekim gözetiminde olmak şartıyla sertifikalı fizyoterapistler tarafından uygulanabilmektedir. Yönetmelikte yer alan hekim koşulu, ülkemizde genelde fizyoterapistler tarafından önyargı ile karşılsa da gelişebilecek komplikasyonlara karşı tedbirli olmak amacıyla yönetmeliğe uygun şekillerde yol almak gerekir. Fizyoterapistlerin bu yaklaşımlar açısından bilinçlendirilmesi, standardize edilmiş bir çalışma alanı yaratacaktır. Ayrıca fizyoterapistler rehabilitasyon süreçlerinde hastalarla ve hasta yakınlarıyla yakın iletişim halindedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, fizyoterapistlerin uygulama yetkinliği olmayan yaklaşımların da fizyoterapistler tarafından temel düzeyde ve yönetmelikler açısından bilinmesi gereklidir. Rehabilitasyon sürecinde hastalara ve hasta yakınlarına doğru bilgi verilmesi ve bu sayede toplumun bilinçlendirilmesi açısından oldukça kıymetlidir.

KAYNAKLAR

- Akgün BM, Akgün M. (2017). Terapötik ortamda gürültü kontrolü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 431-40.
- Akupunktur Tedavi Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayı No:20885 (29.05.1991).
- Akupunktur Tedavisi Uygulanan Özel Sağlık Kuruluşları ile Bu Tedavinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Sayı No:24879 (17.09.2002).
- Al-Rubaye K. (2012). Clinical and histological skin changes a er the cupping therapy. *J Turk Acad Dermatol*, 6(1), 126.
- Amalina N, Mohd Latip HF, Abdul Aziz MS. (2019). Application of Kinesiology Tape: A Review. *Journal of Sports and Games*, 1(1), 40-46.
- Aydın T. (2015). Sporcularda osteopatik tıp uygulamaları. *Spor Hekimliği Dergisi*, 50(3), 91-100.
- Ayhan H, Mollahaliloğlu S. (2018). Tıbbi sülük tedavisi: hirudoterapi. *Ankara Medical Journal*, 18(1), 141-148.
- Bamfarahnak H, Azizi A, Noorafshan A, Mohagheghzadeh A. (2014). A tale of Persian cupping therapy: 1001 potential applications and avenues for research. *Forsch Komplementmed*, 21(1), 42-47.

- Benli AR, Ersoy S. (2020). The Effect of Wet Cupping Therapy on Heavy Metal Levels: A Single-Arm Clinical Trial. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 22(4).
- Bıçer İ, Yalçın Balçık P. (2019). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp: Türkiye ve Seçilen Ülkelerinin İncelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 22(1), 245-257.
- Bocci V. (2006). Scientific and medical aspects of ozone therapy. state of the art. *Archives of Medical Research*, 37, 425–435.
- Ceyhan D, Yiğit T. (2016). Güncel tamamlayıcı ve alternatif tıbbi tedavilerin sağlık uygulamalarındaki yeri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 178-189.
- Chen JT, Chung KC, Hou CR, Kuan TS, Chen SM, Hong CZ. (2001). Inhibitory effect of dry needling on the spontaneous electrical activity recorded from myofascial trigger spots of rabbit skeletal muscle. *Am J Phys Med Rehabil*, 80(10), 729-735.
- Çeliker R, Güven Z, Aydoğ T, Bağış S, Atalay A, Yağcı HÇ, Korkmaz N. (2011). Kinezyolojik Bantlama Tekniği ve Uygulama Alanları. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 57(4), 225-235.
- Çiftci M. (2019). Kupa Tedavisi ve Klinik Uygulamalar. *J Biotechnol and Strategic Health Res*, 3(Özel Sayı), 22-28.
- Davydov L. (2011). Maggot therapy in wound management in modern era and a review of published literature. *Journal of Pharmacy Practice*, 89–93.
- Dıraçoğlu D. (2016). Kas iskelet hastalıklarında ozon-oksijen tedavileri. *Turk J Phys Med Rehab*, 62(2), 183-191.
- Dunning J, Butts R, Mourad F, Young I, Flannagan S, Perreault T. (2014). Dry needling: a literature review with implications for clinical practice guidelines. *Physical therapy reviews*, 19(4), 252-265.
- Faydaoğlu E, Sürücüoğlu MS. (2011). Geçmişten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1), 52-67.
- Gattie E, Cleland JA, Snodgrass S. (2017). The Effectiveness of Trigger Point Dry Needling for Musculoskeletal Conditions by Physical Therapists: A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy*, 47(3), 133–149.
- Geçioğlu B, Geçioğlu E. (2014). Akupunktur ve Malpraktis. 1. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi.
- Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği, T.C. Resmî Gazete 27.10.2014, S:29158.
- Görücü R. (2018). Hemşirelerin Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Yöntemlerine Yönelik Görüş ve Tutumları. Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli.

- Hong CZ. (1994). Lidocaine injection versus dry needling to myofascial trigger point. The importance of the local twitch response. *Am J Phys Med Rehabil*, 73, 256–263.
- Hsieh YL, Kao MJ, Kuan TS, Chen SM, Chen JT, Hong CZ. (2007). Dry needling to a key myofascial trigger point may reduce the irritability of satellite MTrPs. *Am J Phys Med Rehabil*, 86(5), 397-403.
- Huang CY, Hseh T.H., Lu SC, Su FC. (2010). Effect Of The Kinesio Tape To Muscle Activity And Vertical Jump Performance In Healthy Inactive People. *Biomed Eng Online*, 10:70.
- İlhan F. (2018). Homeopatiyle sağlıklı kalmak. *Journal of Traditional Medical Complementary Therapies*, 1(1), 29-34.
- Jaraczewska E, Long C. (2006). Kinesio Taping n Stroke: Improving Functional Use Of The Upper Extremity In Hemiplegia. *Top Stroke Rehabil*, 13, 31-42.
- Kalichman L, Vulfsons S. (2010). Dry needling in the management of musculoskeletal pain. *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 23(5), 640-646.
- Kalron A, Bar-Sela S. (2013). A systematic review of the effectiveness of Kinesio Taping--fact or fashion? *Eur J Phys Rehabil Med*, 49(5), 699-709.
- Kaplan JA, Coutris G. (1992). Mésoscintigraphie et proposition d'une théorie unifiée de la mésothérapie. In: *Bulletin 5 des communications du 6e Congrès International de Mesothérapie*, Paris, França. 2-4.
- Kase K, Wallis J, Kase T. (2003). *Clinical therapeutic applications of the kinesio taping methods: Kinesio Taping Association 2nd Edition*, Kinesio Taping Association, Dallas, 12.
- Kavaklı A. (2010). Akupunktur. *Fırat Tıp Dergisi*, 15(1), 1-4.
- Kılınç SM. (2018). *Cumhuriyet Dönemi Kaynaklarına Göre Kupa, Hacamat Ve Sülükle Tedavi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kutlubay Z, Engin B, Serdaroğlu S, Tüzün Y. (2010) *Dermatoloji'de Ozon Tedavisi*. *Dermatoz Dergisi*, 4(1), 208-216.
- Kutlubay Z, Küçüktaş M, Engin B, Serdaroğlu S. (2013). *Dermatolojide Mezoterapi*. *Türkiye Klinikleri Dermatology-Special Topics*, 6(1), 22-25.
- Lewit K. (1979). The needle effect in the relief of myofascial pain. *Pain*, 6(1), 83–90.
- Lucas N, Macaskill P, Irwig L, Moran R, Bogduk N. (2009). Reliability of physical examination for diagnosis of myofascial trigger points:a systematic review of the literature. *Clin J Pain*, 25, 80-89.
- Milgrom LR. (2006). Is Homeopathy Possible? *J R Soc Promot Health*, 126(5), 211-208.

- Morin GE, Tiberio D, Austin G. (1997). The Effect of Upper Trapezius Taping on Electromyographic Activity in the Upper and Middle Trapezius Region. *Journal of Sport Rehabilitation*, 6(4), 309–318.
- Morris D, Jones D, Ryan H, Ryan CG. (2013). The clinical effects of Kinesio Tex taping: A systematic review. *Physiother Theory Pract*, 29(4), 259-270.
- Morrsey D. (2000). Proprioceptive Shoulder Taping. *J Bodywork and Movement Ther*, 4, 189-194.
- Mumcuoğlu K, Taylan Özkan A. (2015). Dünyada Maggot Terapi. In: *Multidisipliner Yaklaşımlı Biyolojik temelli Doğal Tedaviler-Biyoterapi (Apointerapi, Hirudoterapi, Maggot tedavi ve İhtiyoterapi)*. (Ed. Tanyüksel M, Mumcuoğlu K). Meta Basım Matbaacılık ABC Yayın ve Eğitim Hizmetleri.
- Mumcuoğlu KY, Özkan AT. (2009). Süpüratif Kronik Yaraların Maggot Debridman Tedavisi. *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 33(4), 307–315.
- Müyesser O. (2016). Kupa Tedavisi ve Hacamat. *Ankara Med J*, (4), 370-382. NCCIH, <https://www.nccih.nih.gov/>.
- Özler M, Öter Ş, Korkmaz A. (2009). Ozon Gazının Tıbbi Amaçlı Kullanılması. *Taf Preventive Medicine Bulletin*, 8(1), 50-64.
- Öztürk YE, Dömbekci HA, Nur ÜS. (2020). Geleneksel Tamamlayıcı Ve Alternatif Tıp Kullanımı. *Bütünleyici ve Anadolu Tıbbi Dergisi*, 1(3), 23-35.
- Parker J, Heinking KP, Kappler RE. (2012). Efficacy of osteopathic manipulative treatment for low back pain in euhydrated and hypohydrated conditions: a randomized crossover trial. *The Journal of the American Osteopathic Association*, 112(5), 276-284.
- Pekmezci D, Gültiken N. (2015). Homeopatinin prensipleri ve veteriner hekimlikte kullanımı. *Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 12(1), 49-56.
- Pistor M. (1976). What is mesotherapy? *Chir Dent Fr*, 46, 59-60.
- Porshinsky BS, Saha S, Grossman MD, Beery PR, Stawicki SP. (2011). Clinical uses of the medicinal leech: a practical review. *J Postgrad Med*, 57(1), 65-71.
- Rabago D, Patterson JJ, Mundt M, Kijowski R, Grettie J, Segal NA, Zgierska A. (2013). Dextrose prolotherapy for knee osteoarthritis: a randomized controlled trial. *Ann Fam Med*, 11(3), 229-237.
- Rabago D, Slattengren A, Zgierska A. (2010). Prolotherapy in primary care practice. *Prim Care*, 37, 65-80.
- Remondino M, Valdenassi L, Franzini M. (2018). Pharmacoeconomic analysis of ozone therapy supported by agent based process simulation and data mining. *Ozone Therapy*, 3(1), 4-8.

- Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Kupa Uygulaması. (2015). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 16.10.2015. https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/3976/0/kupa-uygulamasi-sep-standartlari-1pdf.pdf?_tag1=8CEE8E78A4DFD92599D796EB60221CFECE6CA2A1
- Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Müzikterapi. (2016). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 13/07/2016. https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/3993/0/muzik-terapi.pdf.pdf?_tag1=FF6FB4AD23CE23BCD1C50DA55AD4225133018F5C
- Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Osteopati. (2015). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/3990/0/osteopati-sertifikali-egitim-standartlaripdf.pdf?_tag1=17BE43677D638F5836CA60D1845F590B6687A8A2
- Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Refleksoloji. (2015). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/3994/0/refleksolji-sertifikali-egitim-standartlaripdf.pdf?_tag1=AD9188840DAF98C339D93EB53D94AF29AE741FBA
- Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Sülük Uygulaması. (2015). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 15/10/2015. https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/3977/0/suluk-uygulamasi-sep-standartlaripdf.pdf?_tag1=266A7C370240DB358578E4CC08F2157C87104454
- Savigny P, Watson P, Underwood M. (2009). Early management of persistent non-specific low back pain: summary of NICE guideline. *Br Med J*, 338, 1441–1445.
- Schaible HG. (2006). Peripheral and central mechanisms of pain generation. *HEP*, 177, 23-28.
- Singh AP. (2010). Medicinal Leech Therapy (Hirudotherapy): A Brief Overview. *Complement Ther Clin Pract*, 16, 213-215.
- Snider KT, Seffinger MA, Ferrill HP, Gish EE. (2012). Trainer-to-student ratios for teaching psychomotor skills in health care fields, as applied to osteopathic manipulative medicine. *J Am Osteopath Assoc*, 112(4), 182-187.
- Solmaz I, Orscelik A. (2019). Features and Clinical Effectiveness of the Regenerative Injection Treatments: Prolotherapy and Platelet-Rich

- Plasma for Musculoskeletal Pain Management. In: Cascella M. From Conventional to Innovative Approaches for Pain Treatment, 73–86.
- Solmaz I. (2019). Kas İskelet Sistemi Ağrılarında Proloterapi Enjeksiyonları. *J Biotechnol Strateg Heal Res*, 3, 91–114.
- Son DJ, Lee JW, Lee YH, Song HS, Lee CK, Hong JT. (2007). Therapeutic Application Of AntiArthritis, Pain-Releasing, And Anti-Cancer Effects Of Bee Venom And İts Constituent Compounds. *Pharmacology & Therapeutics*, 115(2), 246-270.
- Şahin S. (2017). Geleneksel, tamamlayıcı, alternatif tıp uygulamalarına genel bir bakış. *Türk Aile Hek Derg*, 21(4), 159-162.
- Şahin, E. (2015). Miyofasiyal Ağrı Sendromunda Extracorporeal Shock Wave Therapy (Eswt) Ve Kinezyolojik Bantlama Tedavilerinin Etkinliğinin Karşılaştırılması. Turgut Özal Üniversitesi. Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp Ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı. Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Tabur H, Basaran EBZ. (2009). Refleksoloji'ye Giriş. (1.Baskı). Kitapdostu Yayınları.
- Tanyüksel M, Kuru Ö, Araz E, Kılbaş H, Yıldız Ş, Alaca R. (2014). Kronik yaraların tedavisinde steril lucilia sericata larva uygulamaları. *Gulhane Med J*, 56(4), 218-222.
- Taşkaynatan MA, Yavuz F. (2014). Yumuşak Doku Patolojilerinde Proloterapi Uygulamaları. *Turkiye Klinikleri Physical Medicine Rehabilitation-Special Topics*, 7(1), 57-61.
- Tekçi A. (2017). Araştırma Görevlisi Hekimlerin Geleneksel, Tamamlayıcı Ve Alternatif Tıp Uygulamaları İle İlgili Bilgi Ve Tutumları, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi, Diyarbakır.
- Tekeoğlu İ, Kaleli S, Akdoğan M. (2016). Apiterapi ve arı zehiri akupunktur. *Ankara Akupunktur*, 4(2), 30-6.
- Trumbeckaitė S, Dauksienė J, Bernatoniene J, Janulis V. (2015). Knowledge, attitudes, and usage of apitherapy for disease prevention and treatment among undergraduate pharmacy students in Lithuania. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2015,1-9.
- Uçar N, Kuş FS, Fırat T. (2018). Diabetik ayak ülserli hastada maggot debridman tedavisine ağrısız yaklaşım: olgu sunumu. *International Anatolia Academic Online Journal*, 4(1), 1-7.
- Uğurlu M, Üstü Y, Dağcıoğlu BF. (2016). Fitoterapide Soğan (Bulbus Allii Cepae) Ve Sarımsak (Bulbus Allii Sativi) Kullanımı. *Ankara Medical Journal*, 16(1), 119-122.
- Unlü A, Kirca O, Ozdogan M. (2017). Homeopathy and cancer. *Journal of Oncological Sciences*, 3(2), 77-80.
- Uyar M, Akın Korhan E. (2011). Yoğun bakım hastalarında müzik terapinin ağrı ve anksiyete üzerine etkisi. *Ağrı*, 23(4), 139-146.

- Uysal B, Seven MM, Memiş A, Yıldız Y. (2015). Ozon tedavisinin spor hekimliğindeki potansiyel endikasyonları. Spor Hekimliği Dergisi, 50(2), 77-88.
- Uzun MB, Aykaç G, Özçelikay G. (2014). Bitkisel ürünlerin yanlış kullanımı ve zararları. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 4(3), 1-5.
- Vennells Df. (2004). Refleksoloji. Çeviren: Soner S. (2.Baskı.) İzmir: Ege Meta Yayınları.
- Wells MD, Ralp T, Manktelow RT, Boyd JE. Bowen V. (1993). Medical leech: an old treatment revisited. Microsurgery, 14, 183–186.
- White A, Cummings M, Filshie J. (2008). An Introduction to Western Medical Acupuncture. Edinburgh: Churchill Livingstone.
- Wilhelm AZ. (2009). Adım Adım Sağlık: Refleksoloji. (4.Baskı). İstanbul, Dharma Yayınları.
- World Health Organization. (2000). General Guidelines for Methodologies on Research and Evaluation of Traditional Medicine. Geneva: WHO Books; 2000.
- World Health Organization. (2005). WHO guidelines on basic training and safety in chiropractic. Geneva: World Health Organization, 2005.
- World Health Organization (2002). Traditional Medicine Strategy 2002-2005, World Health Organization Geneva. http://www.wpro.who.int/health_technology/book_who_traditional_medicine_strategy_2002_2005.pdf
- Yağcı N. (2015). Fizyoterapide Osteopati Yaklaşımları. Türkiye Klinikleri Physiotherapy And Rehabilitation-Special Topics, 1(2), 35-42.
- Yıldız S, Ağaoğlu MH. (2013). Kayropratik uygulama endikasyonları. İntegratif Tıp Dergisi, 1(6), 73-6.
- Yılmaz S. (2020). Türk Toplumunda Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Faydasına İnanma ve Bu Yöntemlere Başvurma Örüntüleri. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD), 10(3), 941-953.
- Yousefi Azarfam A. (2013). Diz osteoartriti olan hastalarda sanal gerçeklik uygulaması ve kinezyolojik bantlamanın propriosepsiyon üzerinde etkinliği ve kıyaslaması. Hacettepe Üniversitesi, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Zhou K, Ma Y, Brogan MS. (2015). Dry needling versu sacupuncture: the on going debate. Acupunct Med, 33(6), 485–490.

SANAL GERÇEKLİK VE FİZYOTERAPİ

Sevtap ÇAKIR

- ❖ Kurum Bilgisi: Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Simav Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4122-3441
- ❖ Mail: sevtap.cakir@ksbu.edu.tr

Sonuç ve Potansiyel Faydalar

Sanal gerçekliğin farklı senaryolarına dayanan oyunlar, motor güçlükleri olan bir hastanın, bir dizi giyilebilir cihaz kullanarak etkileşimli bir şekilde egzersiz yapmasına olanak tanır ve motivasyonel rehabilitasyon sürecine katkıda bulunur. Fizyoterapi alanında sanal gerçeklik uygulamalarının kullanımı özellikle geleneksel rehabilitasyon terapilerini tamamlamak ve uyumu artırmak için bir araç olarak kullanılabilir. Ayrıca fiziksel ve motor parametrelerle ilişkili faydalar da sağlayabilir: yürüme hızının ve dengenin artırılması, düşme sayısı ve düşme korkusunun azaltılması ile üst ekstremitelerde işlevsellik artışları bunlardandır.

Sanal gerçeklik uygulamaları ile hedefe yönelik fonksiyonel hareketlerin eğlenceli ve bol tekrarlı bir şekilde yapılmasına olanak sağlanmaktadır. Bu nedenle inme, serebral palsi multiple skleroz gibi nörolojik hastalıklarda ve üst ve alt ekstremitenin motor beceri ve fonksiyonunun artırılmasında tercih edilmektedir. Çalışmalar incelendiğinde rehabilitasyon alanında orta ve düşük düzeyde kanıtlarla birlikte daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.

KAYNAKLAR

- Alexandre, R., Postolache, O., & Girao, P. S. (2019). Physical Rehabilitation based on Smart Wearable and Virtual Reality Serious Game. 2019 IEEE International Instrumentation and Measurement Technology Conference (I2MTC).
- Alhasan, H., Hood, V., & Mainwaring, F. (2017). The effect of visual biofeedback on balance in elderly population: a systematic review. *Clinical interventions in aging*, 487-497.
- Bamberg, S. J. M., Benbasat, A. Y., Scarborough, D. M., Krebs, D. E., and Paradiso, J. A. (2008). Gait analysis using a shoe-integrated wireless sensor system. *IEEE Trans. Inform. Technol. Biomed.* 12, 413–423.
- Benham, S., Kang, M., & Grampurohit, N. (2019). Immersive virtual reality for the management of pain in community-dwelling older adults. *OTJR: occupation, participation and health*, 39(2), 90-96.
- Bezerra, Í. M. P., Crocetta, T. B., Massetti, T., Silva, T. D. da, Guarnieri, R., Meira, C. de M., ... Monteiro, C. B. de M. (2018). Functional performance comparison between real and virtual tasks in older adults. *Medicine*, 97(4), e9612.
- Byl, N. N., Abrams, G. M., Pitsch, E., Fedulow, I., Kim, H., Simkins, M., et al. (2013). Chronic stroke survivors achieve comparable outcomes

following virtual task specific repetitive training guided by a wearable robotic orthosis (ul-exo7) and actual task specific repetitive training guided by a physical therapist. *J. Hand Ther.* 26, 343–352.

- Cacciata, M., Stromberg, A., Lee, J. A., Sorkin, D., Lombardo, D., Clancy, S., ... & Evangelista, L. S. (2019). Effect of exergaming on health-related quality of life in older adults: A systematic review. *International journal of nursing studies*, 93, 30-40.
- Cannell, J., Jovic, E., Rathjen, A., Lane, K., Tyson, A. M., Callisaya, M. L., ... & Bird, M. L. (2018). The efficacy of interactive, motion capture-based rehabilitation on functional outcomes in an inpatient stroke population: a randomized controlled trial. *Clinical rehabilitation*, 32(2), 191-200.
- Celnik, P., Stefan, K., Hummel, F., Duque, J., Classen, J., & Cohen, L. G. (2006). Encoding a motor memory in the older adult by action observation. *Neuroimage*, 29(2), 677-684.
- Colomer, C., Baldoví, A., Torromé, S., Navarro, M. D., Moliner, B., Ferri, J., & Noé, E. (2013). Eficacia del sistema Armeo® Spring en la fase crónica del ictus. Estudio en hemiparesias leves-moderadas. *Neurología*, 28(5), 261-267.
- Corbetta, D., Imeri, F., and Gatti, R. (2015). Rehabilitation that incorporates virtual reality is more effective than standard rehabilitation for improving walking speed, balance and mobility after stroke: a systematic review. *J. Physiother.* 61, 117–124.
- de Oliveira, J. A., Guaratto, T. F., Bacha, J. M. R., Evangelista, R. A., Bocalini, D. S., Greve, J. M. D. A., & Alonso, A. C. (2017). Virtual reality in the rehabilitation of the balance in the elderly. *Manual Therapy, Posturology & Rehabilitation Journal*, 1-5.
- Deutsch, J. E., Lewis, J. A., and Burdea, G. (2007). Technical and patient performance using a virtual reality-integrated telerehabilitation system: preliminary finding. *IEEE Trans. Neural Syst. Rehabil. Eng.* 15, 30–35.
- Diaz-Perez, E., & Florez-Lozano, J. A. (2018). Virtual reality and dementia. *Revista de neurologia*, 66(10), 344-352.
- Franceschini, M., Ceravolo, M. G., Agosti, M., Cavallini, P., Bonassi, S., Dall'Armi, V., Massucci, M., Schifini, F., & Sale, P. (2012). Clinical relevance of action observation in upper-limb stroke rehabilitation: a possible role in recovery of functional dexterity. A randomized clinical trial. *Neurorehabilitation and neural repair*, 26(5), 456–462.
- Fraser, L. E., Mansfield, A., Harris, L. R., Merino, D. M., Knorr, S., & Campos, J. L. (2018). The weighting of cues to upright following stroke

- with and without a history of pushing. *Canadian Journal of Neurological Sciences*, 45(4), 405-414.
- Gallese, V., & Goldman, A. (1998). Mirror neurons and the simulation theory of mind-reading. *Trends in cognitive sciences*, 2(12), 493-501.
- Hiremath, S., Yang, G., & Mankodiya, K. (2014, November). Wearable Internet of Things: Concept, architectural components and promises for person-centered healthcare. In 2014 4th International Conference on Wireless Mobile Communication and Healthcare-Transforming Healthcare Through Innovations in Mobile and Wireless Technologies (MOBIHEALTH) (pp. 304-307). IEEE.
- Howden, L., and Meyer, J. (2011). Age and Sex Composition: 2010. US Census Bureau. Recuperado de: Available online at: <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-03>.
- Jack, K., McLean, S. M., Moffett, J. K., and Gardiner, E. (2010). Barriers to treatment adherence in physiotherapy outpatient clinics: a systematic review. *Manual Ther.* 15, 220–228.
- Kalron, A., Fonkatz, I., Frid, L., Baransi, H., & Achiron, A. (2016). The effect of balance training on postural control in people with multiple sclerosis using the CAREN virtual reality system: a pilot randomized controlled trial. *Journal of neuroengineering and rehabilitation*, 13, 1-10.
- Kim, A., Darakjian, N., & Finley, J. M. (2017). Walking in fully immersive virtual environments: an evaluation of potential adverse effects in older adults and individuals with Parkinson's disease. *Journal of neuroengineering and rehabilitation*, 14(1), 1-12.
- Lindeman, R. W., Yanagida, Y., Hosaka, K., and Abe, S. (2006). "The tactapack: a wireless sensor/actuator package for physical therapy applications," in 2006 14th Symposium on Haptic Interfaces for Virtual Environment and Teleoperator Systems (Alexandria, VA), 337–341.
- Lourenço, F., Postolache, O., & Postolache, G. (2018, May). Tailored virtual reality and mobile application for motor rehabilitation. In 2018 IEEE international instrumentation and measurement technology conference (I2MTC) (pp. 1-6). IEEE.
- McEwen, D., Taillon-Hobson, A., Bilodeau, M., Sveistrup, H., & Finestone, H. (2014). Two-week virtual reality training for dementia: Single-case feasibility study. *Journal of rehabilitation research and development*, 51(7), 1069.
- Mellecker, R., and McManus, A. (2014). Active video games and physical activity recommendations: a comparison of the Gamercize stepper, XBOX Kinect and XaviX J-Mat. *J. Sci. Med. Sport* 17, 288–292.

- Milgram, P., Takemura, H., Utsumi, A., & Kishino, F. (1995). *Telemanipulator and Telepresence Technologies*.
- Mousavi Hondori, H., and Khademi, M. (2014). A review on technical and clinical impact of microsoft kinect on physical therapy and rehabilitation. *J. Med. Eng.* 2014:846514.
- Mujber, T. S., Szecsi, T., & Hashmi, M. S. (2004). Virtual reality applications in manufacturing process simulation. *Journal of materials processing technology*, 155, 1834-1838.
- slater, A. (2004). *Action in perception*. MIT press.
- Pearce, P. Z. (2008). Exercise is medicine. *Curr. Sports Med. Rep.* 7, 171–175.
- Peek, K., Sanson-Fisher, R., Mackenzie, L., & Carey, M. (2016). Interventions to aid patient adherence to physiotherapist prescribed self-management strategies: a systematic review. *Physiotherapy*, 102(2), 127-135.
- Postolache, O., Cary, F., Girão, P. S., & Duarte, N. (2015, July). *Physiotherapy assessment based on Kinect and mobile APPs*. In 2015 6th International conference on information, intelligence, systems and applications (IISA) (pp. 1-6). IEEE.
- Powell, M. O., Elor, A., Teodorescu, M., & Kurniawan, S. (2020). *OpenButterfly: Multimodal Rehabilitation Analysis of Immersive Virtual Reality for Physical Therapy*. *American Journal of Sports Science and Medicine*, 8(1), 23-35.
- Rizzolatti, G., Fadiga, L., Gallese, V., & Fogassi, L. (1996). Premotor cortex and the recognition of motor actions. *Cognitive brain research*, 3(2), 131-141.
- Sandler, H. (2012). *Inactivity: Physiological Effects*. Elsevier.
- Slater M, Sanchez-Vives M (2016). Enhancing our lives with immersive virtual reality. *Frontiers in Robotics and AI*. Published online 19 December 2016.
- Slater, M. (2009). Place illusion and plausibility can lead to realistic behaviour in immersive virtual environments. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 364(1535), 3549-3557.
- Slater, M., Spanlang, B., Sanchez-Vives, M. V., & Blanke, O. (2010). First person experience of body transfer in virtual reality. *PloS one*, 5(5), e10564.
- Soccini, A.M., Grangetto, M., Inamura, T., & Shimada, S. (2019). *Virtual Hand Illusion: The Alien Finger Motion Experiment*. 2019 IEEE

- Conference on Virtual Reality and 3D User Interfaces (VR), 1165-1166.
- Spanlang, B., Normand, J. M., Borland, D., Kilteni, K., Giannopoulos, E., Pomés, A., ... & Slater, M. (2014). How to build an embodiment lab: achieving body representation illusions in virtual reality. *Frontiers in Robotics and AI*, 1, 9.
- Susi, T., Johannesson, M., & Backlund, P. (2007). Serious games: An overview.
- Trombetta, M., Henrique, P. P. B., Brum, M. R., Colussi, E. L., De Marchi, A. C. B., & Rieder, R. (2017). Motion Rehab AVE 3D: A VR-based exergame for post-stroke rehabilitation. *Computer methods and programs in biomedicine*, 151, 15-20.
- Warland, A., Paraskevopoulos, I., Tseklevs, E., Ryan, J., Nowicky, A., Griscti, J., ... & Kilbride, C. (2019). The feasibility, acceptability and preliminary efficacy of a low-cost, virtual-reality based, upper-limb stroke rehabilitation device: a mixed methods study. *Disability and rehabilitation*, 41(18), 2119-2134.
- Westwood, J. D. (2002). *Medicine Meets Virtual Reality 02/10: Digital Upgrades, Applying Moore's Law to Health*, Vol. 85. Clifton, VA: IOS Press.
- Xiao, X., Lin, Q., Lo, W. L., Mao, Y. R., Shi, X. C., Cates, R. S., ... & Li, L. (2017). Cerebral reorganization in subacute stroke survivors after virtual reality-based training: a preliminary study. *Behavioural Neurology*, 2017.
- Yuval-Greenberg, S., Tomer, O., Keren, A. S., Nelken, I., & Deouell, L. Y. (2008). Transient induced gamma-band response in EEG as a manifestation of miniature saccades. *Neuron*, 58(3), 429-441.

VİZÜEL SİSTEM VE POSTÜRAL KONTROL

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

Şeyma DELCEOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Çamlıca Medica Hastanesi İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0007-2046-7731
- ❖ Mail: seymadlc@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akyıldız N. (1998). Kulak Hastalıkları ve Mikrocerrahisi I. 1. Baskı. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.
- Akyıldız N. (2002). Kulak Hastalıkları ve Mikrocerrahisi II. 1. Baskı. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.
- Alvarez T.L., Vicci V.R., Alkan Y., Kim E.H., Gohel S., Barrett A.M. (2010). Vision therapy in adults with convergence insufficiency: Clinical and functional magnetic resonance imaging measures. *Optometry and Vision Science*, 87, 985–1002.
- Ardıç F.N. (2005). Vertigo. 1. Baskı. İzmir: İzmir Güven Kitapevi.
- Armutlu K., Sade A. (1994). Denge ve koordinasyondan sorumlu yapılar. *Fizyoterapi Rehabilitasyon Dergisi*; 7(5): 104-109, 1994
- Ballenger J.J., Snow J.B. (2000). Otolaringoloji Bas ve Boyun Cerrahisi. Şenocak D. (Cev.) 15. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Sti.
- Barmack NH. (2003). Central vestibular system: vestibular nuclei and posterior cerebellum. *Brain research bulletin*, 60(5-6), 511-541.
- Bartolomeo M., Biboulet R., Pierre G., Mondain M., Uziel A., Venail F. (2014). Value of the video head impulse test in assessing vestibular deficits following vestibular neuritis. *Eur Arch Otorhinolaryngol*, 271(4):681-8
- Brugnera C., Bittar R.S., Greters M.E. (2015). Basta D. Effects of vibrotactile vestibular substitution on vestibular rehabilitation - preliminary study. *Braz J Otorhinolaryngol*, 81(6):616-21.
- Burzynski J., Sulway S., Rutka J.A. (2017). Vestibular Rehabilitation: Review of Indications, Treatments, Advances, and Limitations. *Current Otorhinolaryngol Reports*, 5(3); 160- 166.
- Eid E., Dastan S., Heckmann J.G. (2015). Acute dizziness in rural practice: Proposal of a diagnostic procedure. *J Neurosci Rural Pract*, 6(2):272-6.
- Enbom H. (1990). Vestibular and somatosensory contribution to postural control. Thesis, University of Lund.
- Felleman D. (2001). Visual system in the brain. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 16278–85).
- Friedrich M., Grein H., Wicher C., Schuetze J., Mueller A., Lauenroth A. (2008). Influence of pathologic and simulated visual dysfunctions on the postural system. *Experimental Brain Research*, 186:305–14.

- Galloway N., Amoaku W., Galloway P., Browning A. (2016). Basic anatomy and physiology of the eye. In: Galloway N, Amoaku W, Galloway P, Browning A, editors. Common eye diseases and their management. 4th ed: Springer; p. 7-16).
- Gstöttner M., Neher A., Scholtz A., Millonig M., Lembert S., & Raschner C. (2009). Balance ability and muscle response of the preferred and nonpreferred leg in soccer players. *Motor Control*, 13(2), 218-231
- Guerraz M. (2001). Visual control of posture: the role of motion parallax and cognitive processes. London: National Hospital for Neurology and Neurosurgery.
- Guyton A.C., Hall J.E. (2007). Tıbbi fizyoloji. Çavuşoğlu H., Yeğen B.Ç. (Çev ed) 11. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Güzel N., Tuna Z. (2008). Motor kontrolün fizyolojisi. In: Gündüz A., Bilgin S., Öksüz Ç., Ertekin Ö., İyigün G., editors. Motor kontrol. Ankara: Hipokrat Kitabevi; s. 44-79).
- Hain T., Helminski J. (2007). Vestibular Rehabilitation.
- Herdman S.J, Tusa R.J, Blatt P., Suzuki A., Venuto P.J, Roberts D. (1998). Computerized dynamic visual acuity test in the assessment of vestibular deficits. *The American Journal of Otology*.19(6);790-796.
- Herdman S.J., Whitney S.L. (2014). Physical therapy treatment of vestibular hypofuntion. *Vestibular Rehabilitation*. 4th Ed. Philadelphia: FA Davis Company. 394-431.
- Horak F.B. (2006). Postural orientation and equilibrium: what do we need to know about neural control of balance to prevent falls? *Age and ageing*, 35 (suppl 2), ii7-ii11).
- Jafarzadehpur E., Aazami N., Bolouri B. (2017). Comparison of saccadic eye movements and facility of ocular accommodation in female volleyball players and non-players. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*. 17(2);186-190.
- Kejonen P. (2002). Body movements during postural stabilization. Unpublished master's thesis, University of Oulu, Oulu, Finland.
- Khan S., Chang R. (2013). Anatomy of the vestibular system: a review. *NeuroRehabilitation*, 32(3), 437-443.
- Leigh R.J., Zee D.S. (2015). The neurology of eye movements. Oxford University Press.
- Leigh, R.J., Zee D.S. (2006). *The Neurology of Eye Movements*. New York: Oxford University)

- Mandal A.C. (1982). The correct height of school furniture. *Human Factors*, 24:257-269.
- Manter J.T, Gilman S., Winans S.S, (2003). Manter and Gatz's essentials of clinical neuroanatomy and neurophysiology 10.Baskı Ankara:Hacettepe Yayınları
- Morimoto H., Asai Y, Johnson E.G., Lohman E.B., Khoo K., Mizutani Y., Mizutani T. (2011). Effect of oculo-motor and gaze stability exercises on postural stability and dynamic visual acuity in healthy young adults. *Gait & posture*, 33(4): p. 600-3).
- Petró B., Papachatzopoulou A., Kiss R.M. (2017). Devices and tasks involved in the objective assessment of standing dynamic balancing - A systematic literature review. *PLoS One*, 21;12(9):185-188.
- Plishka C.M. (2015) A clinician's guide to balance and dizziness: evaluation and treatment, SLACK Incorporated.
- Rose F., Attree E., Johnson D. (1996). Virtual reality: an assistive technology in neurological rehabilitation. *Curr Opin Neurol*, 9(6):461-7).
- Soha M. (2014). The role of videonystagmography (VNG) in assessment of dizzy patient. *Egypt J Otolaryngol*. 30:69–72
- Sucan S., Yılmaz A., Can Y., Suer C. (2005). Aktif futbol oyuncularının çeşitli denge parametrelerinin değerlendirilmesi. *Journal of Health Sciences*. 14(1); 36-42.
- Sunah K., Kim U.S. (2015). Normative Data of Videonystagmography in Young Healthy Adults under 40 Years Old. *Korean J Ophthalmol*, 29(2): 126–130.
- Sunar O.M. Vestibüler Sistem ve Vertigo. 1.Baskı. İstanbul: Hilal Matbaacılık; 197.
- Topuz O., Ardıç F. (2018). Vestibüler Rehabilitasyon. p.751-792. US Akademi, İzmir.
- Woollacott M.H, Shumway-Cook A. (1990) Changes in posture control across the life span- A systems approach. *Phys Ther* 70: 799-807.

DİNAMİK NÖROMUSKÜLER STABİLİZASYON (DNS)

Muhammed Fatih KAVAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-7680-5119
- ❖ Mail: fatih.kavak@uskudar.edu.tr

rehabilitasyonu ve performans antrenmanı sadece kasları dinamik anatomik fonksiyonlarında çalıştırmaya odaklanmamalı, aynı zamanda stabilizasyon fonksiyonlarını da ele almalıdır. DNS yaklaşımı, gelişimsel kinezyoloji tarafından belirlenen pozisyonları kullanarak kasların fizyolojik işlevlerinin (amaçlı hareket ve stabilizasyon işlevleri) tüm yönleriyle değerlendirilmesi ve eğitimi için önemli bir yöntem olarak hizmet eder.

KAYNAKLAR

- Cholewicki J, Juluru K, McGill SM. Intra-abdominal pressure mechanism for stabilizing the lumbar spine. *J. Biomech.* 1999a;32(1):13–17.
- Cholewicki J, Juluru K, Radebold A, Panjabi MM, McGill SM. Lumbar spine stability can be augmented with an abdominal belt and/or increased intra-abdominal pressure. *Eur Spine J.* 1999;8(5):388–395.
- Cresswell AG, Grundström H, Thorstensson A. Observations on intra-abdominal pressure and patterns of abdominal intra-muscular activity in man. *Acta Physiol. Scand.* 1992;144(4):409–18.
- Gardner-Morse MG, Stokes IAF. The effects of abdominal muscle co-activation on lumbar spine stability. *Spine.* 1998;23(1):86–92.
- Hodges PW, Eriksson AE, Shirley D, et al. Intra-abdominal pressure increases stiffness of the lumbar spine. *J Biomech.* 2005;38(9):1873–80.
- Hodges PW, Gandevia SC. Changes in intra-abdominal pressure during postural and respiratory activation of the human diaphragm. *J Appl Physiol* 2000;89(3):967–976.
- Shirley D, Hodges PW, Eriksson Ae, Gandevia SC. Spinal stiffness changes throughout the respiratory cycle. *J Appl Physiol.* 2003;95:1467–1475.
- Hodges PW, Gandevia SC. Activation of the human diaphragm during a repetitive postural task. *J Appl Physiol.* 2000;89:165–75.
- Daggfeldt K, Thorstensson A. The mechanics of back-extensor torque production about the lumbar spine. *J Biomech* 2003;36:815–825.
- Hagins M, Lamberg EM. Individuals with low back pain breathe differently than healthy individuals during a lifting task. *J Orthop Sports Phys Ther.* 2011;41:141–148.
- Bartelink DL. The role of abdominal pressure in relieving the pressure on the lumbar intervertebral discs. *J Bone Joint Surg Br.* 1957;9:718–725.
- Nachemson AL, Andersson GBJ, Schultz AB. Valsalva maneuver biomechanics Effects on lumbar trunk loads of elevated intraabdominal pressures. *Spine.* 1986;11:476–479.

- McGill SM, Norman RW, Sharratt MT. The effect of an abdominal belt on trunk muscle activity and intraabdominal pressure during squat lifts. *Ergonomics*. 1990;33:147–60.
- Arjmand N, Shirazi Adl A. Role of intra-abdominal pressure in the unloading and stabilization of the human spine during static lifting tasks. *Eur Spine J* 2006; 15:1265–1275.
- Kolar P: Facilitation of Agonist-Antagonist Co-activation by Reflex Stimulation Methods In: Craig Liebenson: *Rehabilitation of the Spine – A Practitioner's Manual*. Lippincott Williams & Wilkins; 2nd edition 2006:531–565.
- Hodges PW, Cresswell AG, Daggfeldt K, Thorstensson A. In vivo measurement of the effect of intraabdominal pressure on the human spine. *J Biomech*. 2001; 34:347–353.
- Hodges P, Kaigle-Holm A, Holm S, Ekström L, Cresswell A, Hansson T, Thorstensson A. Intervertebral stiffness of the spine is increased by evoked contraction of transversus abdominis and the diaphragm: in vivo porcine studies. *Spine*. 2003;28(23):2594–601.
- Kavcic N, Grenier S, McGill SM. Determining the stabilizing role of individual torso muscles during rehabilitation exercises. *Spine*. 2004; 29(11):1254–65.
- Hodges PW, Heijnen I, Gandevia SC. Postural activity of the diaphragm is reduced in humans when respiratory demand increases. *J Physiol*. 2001;537(Pt 3): 999–1008.
- Gandevia SC, Butler JE, Hodges PW, et al. Balancing acts: respiratory sensations, motor control and human posture. *Clin Exp Pharmacol Physiol*. 2002;29(1-2):118–21.
- McGill SM, Grenier S, Kavcic N, Cholewicki J. Coordination of muscle activity to assure stability of the lumbar spine. *J Electromyogr Kinesiol*. 2003;13(4):353–359.
- Kane K, Barden J. Contributions of trunk muscles to anticipatory postural control in children with and without developmental coordination disorder. *Hum Mov Sci*. 2012;31(3):707–720.
- Johnston LM, Burns YR, Brauer SG, Richardson CA. Differences in postural control and movement performance during goal directed reaching in children with developmental coordination disorder. *Human Movement Science*. 2002;21:583–601.
- Kolar P, Sulc J, Kyncl M, et al. Stabilizing function of the diaphragm: dynamic MRI and synchronized spirometric assessment. *J Appl Physiol*. 2010;109:1064–1071.

- Kolar P, Neuwirth J, Sanda J, Suchanek V, Svata Z, Vojejnik J, Pivec M. Analysis of diaphragm movement, during tidal breathing and during its activation while breath holding, using MRI synchronized with spirometry. *Physiol Res.* 2009;58: 383–92.
- Kolar P, Sulc J, Kyncl M, Sanda J, Cakrt O, Andel R, Kumagai K, Kobesova A. Postural function of the diaphragm in persons with and without chronic low back pain. *J Orthop Sports Phys Ther.* 2012;42(4):352–62.
- Janda V. Muscles, central nervous regulation and back problems. In: Korr IM. (ed). *Neurobiological mechanisms in manipulative therapy.* Plenum Press, New York, 1978, pp 27–41.
- Janda V. Muscles and motor control in cervicogenic disorders. In: Grant R (ed). *Physical therapy of the cervical and thoracic spine.* 1st edition Churchill Livingstone, Edinburgh; 1994, pp 195–215.
- Page P, Frank C, Lardner R: *Assessment & Treatment of Muscle Imbalances. The Janda Approach.* Human Kinetics. 2010.
- Panjabi MM. The stabilizing function of the spine. Part I. Function, dysfunction, adaptation, and enhancement. *J Spinal Disord.* 1992;5(4):383–9; discussion 397.
- Panjabi MM. The stabilizing function of the spine. Part II. Neutral zone and instability hypothesis. *J Spinal Disord.* 1992;5(4):390–6; discussion 397.
- Kibler WB. Biomechanical Analysis of the shoulder during tennis. *Clinics in Sports Medicine* 1995;14(1):79–85.
- Kibler WB. The role of the scapular in athletic shoulder function. *Am J Sports Med.* 1998;26(2):325–336.

NÖROLOJİK HASTALIKLARDA OTONOM DİSFONKSİYON

Havva Ezgi ALBAYRAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Avrasya Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu / Trabzon Türkiye, Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000 – 0002 – 4595 - 2043
- ❖ Mail: ezgii.karas@gmail.com

Ali Veysel ÖZDEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bahçeşehir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000 – 0003 – 2349 – 996X
- ❖ Mail: aliveysel.ozden@bahcesehir.com

yaygındır ve nörolojik semptomların kötüleşmesine yol açabilir. MS'li hastalarda OD, aktif olarak araştırılmalı ve yönetilmelidir. Amyotorofik Lateral Skleroz için otonom sinir sisteminin etkilenmesi daha az açıktır. MG'li hastalar klasik olarak tanımlanan okülobulberden daha fazlasını, solunum zayıflığını yaşayabilir, otonomik işlevlerde bozukluklar kaydedilmiştir ancak klinik önemi az belirgindir. SVO'da ise primer nedene bakılmaksızın otonomik disfonksiyonun kendisi artmış inme riski ile ilişkilendirilir. Tüm bunlar sebebiyle, disotonomi için yeni yaklaşımların geliştirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

- A.M. Bamer, K.L. Johnson, D. Amtmann, G.H. Kraft (2008). Prevalence of sleep problems in individuals with multiple sclerosis *Mult Scler*, 14-1127-1130
- Collaborators GBDN. (2019). Global, regional, and national burden of neurological disorders, 1990-2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *Lancet Neurol*.18:459–80.
- Coon EA, Low PA. (2018). Thermoregulation in Parkinson disease. *Handb Clin Neurol*. 157:715–725
- D.G. Baker (2002). Multiple sclerosis and thermoregulatory dysfunction *J Appl Physiol*, 92 pp. 1779-1780
- D.K. Tepavcevic, J. Kostic, I.D. Basuroski, N. Stojisavljevic, T. Pekmezovic, J. Drulovic. (2008). The impact of sexual dysfunction on the quality of life measured by MSQoL-54 in patients with multiple sclerosis *Mult Scler*, 14. 1131-1136.
- Damkjær, M., Simonsen, S. A., Heiberg, A. V., Mehlsen, J., West, A. S., Jennum, P., & Iversen, H. K. (2023). Autonomic dysfunction after mild acute ischemic stroke and six months after: a prospective observational cohort study. *BMC neurology*, 23(1), 26.
- David S Goldstein, (2003). Dysautonomia in Parkinson's disease: neurocardiological abnormalities. *The Lancet Neurology*, Volume 2, Issue 11, 669-676.
- El-Kotob R., Craven B., Mathur S., et al: (2018). Assessing Heart Rate Variability As a Surrogate Measure of Cardiac Autonomic Function in Chronic Traumatic Spinal Cord Injury. *Top. Spinal Cord Inj. Rehabil*. 24:28–36.
- Hakim S., Gaglani T., Cash B.D. (2022). Neurogenic Bowel Dysfunction: The Impact of the Central Nervous System in Constipation and Fecal Incontinence. *Gastroenterol. Clin. N. Am.* 51:93–105.

- Henke, A. M., Billington, Z. J., & Gater, D. R., Jr (2022). Autonomic Dysfunction and Management after Spinal Cord Injury: A Narrative Review. *Journal of personalized medicine*, 12(7), 1110.
- Jordan B, Schweden TLK, Mehl T, Menge U, Zierz S. (2017). Cognitive fatigue in patients with myasthenia gravis. *Muscle Nerve*. 56(3):449-457. doi: 10.1002/mus.25540. Epub 2017 Mar 23. PMID: 28033668.
- Kallmünzer, B.; Breuer, L.; Kahl, N.; et al.; (2012). M. Serious Cardiac Arrhythmias After Stroke. *Stroke* 43, 2892–2897.
- Karemaker JM. (2017). An introduction into autonomic nervous function. *Physiol Meas*. 38(5):R89-R118.
- Klaus B., Müller P., van Wickeren N., Dordevic M., et al. (2022). Structural and functional brain alterations in patients with myasthenia gravis. *Brain Commun*. 4: 018.
- Lensch E, Jost WH. (2011). Autonomic disorders in multiple sclerosis. *Autoimmune Dis*. 803- 841.
- Lombardi, F.; Tarricone, D.; Tundo, F.; Colombo, F.; Belletti, S.; Fiorentini, C. (2004). Autonomic Nervous System and Paroxysmal Atrial Fibrillation: A Study Based on the Analysis of RR Interval Changes before, during and after Paroxysmal Atrial Fibrillation. *Eur. Heart J.*, 25, 1242.
- Malmqvist L., Biering-Sørensen T., Bartholdy K., et al: (2015). Assessment of autonomic function after acute spinal cord injury using heart rate variability analyses. *Spinal Cord*. 53:54–58.
- Peric S., Rakocevic-Stojanovic V., Nisic T., Pavlovic S., Basta I., Popovic S., Damjanovic S., Lavrnica D. (2011). Cardiac autonomic control in patients with myasthenia gravis and thymoma. *J. Neurol. Sci*. 307:30–33.
- Peter Sörös, Vladimir Hachinski, (2012). Cardiovascular and neurological causes of sudden death after ischaemic stroke, *The Lancet Neurology*, Volume 11, Issue 2, Pages 179-188.
- Pfeiffer RF. (2011). Gastrointestinal dysfunction in Parkinson's disease. *Parkinsonism Relat Disord*. 17(1):10–15.
- Piccione EA, Sletten DM, Staff NP, Low PA. (2015). Autonomic system and amyotrophic lateral sclerosis. *Muscle Nerve*. 51(5):676-9. doi: 10.1002/mus.24457. Epub 2015 Mar 31. PMID: 25211238; PMCID: PMC4362936.
- Rascol O, Perez-Lloret S, Damier P, et al. (2015). Falls in ambulatory non-demented patients with Parkinson's disease. *J Neural Transm (Vienna)* 122(10):1447–1455.

- S.D. Brass, P. Duquette, J. Proulx-Therrien, S. Auerbach (2010). Sleep disorders in patients with multiple sclerosis *Sleep Med Rev*, pp. 121-129
- Stanković I, Petrović I, Pekmezović T, et al. (2019). Longitudinal assessment of autonomic dysfunction in early Parkinson's disease. *Parkinsonism Relat Disord*. 66:74–79.
- Strano S, Fanciulli A, Rizzo M, et al. (2016). Cardiovascular dysfunction in untreated Parkinson's disease: A multi-modality assesment. *J Neurol Sci*. 370 :251–255.
- Tong, O., Delfiner, L. & Herskovitz, S. (2018). Pain, Headache, and Other Non-motor Symptoms in Myasthenia Gravis. *Curr Pain Headache Rep* 22, 39.
- Ulrich-Lai YM, Herman JP. (2009). Neural regulation of endocrine and autonomic stress responses. *Nat Rev Neurosci*. 10:397–409. doi: 10.1038/nrn2647
- Velseboer DC, de Haan RJ, Wieling W, Goldstein DS, de Bie RMA. (2011). Prevalance of orthostatic hypotension in Parkinson's disease: a systematic review and meta-analysis. *Parkinsonism Relat Disorders*. 17 (10):724–729.
- Verbaan D, Marinus J, Visser M, van Rooden SM, Stiggelbout AM, van Hilten JJ. (2007). Patient-reported autonomic symptoms in Parkinson disease. *Neurology*. 69(4):333–341
- Wecht, J.M.; Krassioukov, A.V.; Alexander, M.; et al. (2021). International Standards to document Autonomic Function following SCI (ISAFSCI): Second Edition. *Top. Spinal Cord Inj. Rehabil*. 27, 23–49.
- West C., AlYahya A., Laher I., Krassioukov A. (2013). Peripheral vascular function in spinal cord injury: A systematic review. *Spinal Cord*. 51:10–19.
- Zawadka-Kunikowska, M., Rzepiński, Ł., Tafil-Klawe, M., Klawe, J. J., Zalewski, P., & Słomko, J. (2022). Association of Cardiac Autonomic Responses with Clinical Outcomes of Myasthenia Gravis: Short-Term Analysis of the Heart-Rate and Blood Pressure Variability. *Journal of clinical medicine*, 11(13), 3697.

FİBROMİYALJİ SENDROMU

Mustafa Ferit AKKURT

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul/ TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0123-1287
- ❖ Mail: akkurtmustafaferit@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aman, M. M., Jason Yong, R., Kaye, A. D., & Urman, R. D. (2018). Evidence-Based Non-Pharmacological Therapies for Fibromyalgia. *Current Pain and Headache Reports*, 22(5), 33.
- Cao, C.-F., Ma, K.-L., Li, Q.-L., Luan, F.-J., Wang, Q.-B., Zhang, M.-H., Viswanath, O., Myrcik, D., Varrassi, G., & Wang, H.-Q. (2021). Balneotherapy for Fibromyalgia Syndrome: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Clinical Medicine*, 10(7), Article 7.
- Chinn, S., Caldwell, W., & Gritsenko, K. (2016). Fibromyalgia Pathogenesis and Treatment Options Update. *Current Pain and Headache Reports*, 20(4), 25.
- Choy, E. H. S. (2015). The role of sleep in pain and fibromyalgia. *Nature Reviews Rheumatology*, 11(9), 513-520.
- Clos-Garcia, M., Andrés-Marin, N., Fernández-Eulate, G., Abecia, L., Lavín, J. L., van Liempd, S., Cabrera, D., Royo, F., Valero, A., Errazquin, N., Vega, M. C. G., Govillard, L., Tackett, M. R., Tejada, G., González, E., Anguita, J., Bujanda, L., Orcasitas, A. M. C., Aransay, A. M., ... Falcón-Pérez, J. M. (2019). Gut microbiome and serum metabolome analyses identify molecular biomarkers and altered glutamate metabolism in fibromyalgia. *EBioMedicine*, 46, 499-511.
- Dorsher, P. (2008). Fibromyalgia: A Unifying Neuroendocrinologic Model for Understanding Its Pathophysiology. *Nature Precedings*.
- Efrati, S., Golan, H., Bechor, Y., Faran, Y., Daphna-Tekoah, S., Sekler, G., Fishlev, G., Ablin, J. N., Bergan, J., Volkov, O., Friedman, M., Ben-Jacob, E., & Buskila, D. (2015). Hyperbaric Oxygen Therapy Can Diminish Fibromyalgia Syndrome – Prospective Clinical Trial. *PLoS ONE*, 10(5), e0127012. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127012>
- Galvez-Sánchez, C. M., & Reyes del Paso, G. A. (2020). Diagnostic Criteria for Fibromyalgia: Critical Review and Future Perspectives. *Journal of Clinical Medicine*, 9(4), Article 4.
- Giannotti, E., Koutsikos, K., Pigatto, M., Rampudda, M. E., Doria, A., & Masiero, S. (2014). Medium-/Long-Term Effects of a Specific Exercise Protocol Combined with Patient Education on Spine Mobility, Chronic Fatigue, Pain, Aerobic Fitness and Level of Disability in Fibromyalgia. *BioMed Research International*, 2014, e474029.
- Häuser, W., Ablin, J., Fitzcharles, M.-A., Littlejohn, G., Luciano, J. V., Usui, C., & Walitt, B. (2015). Fibromyalgia. *Nature Reviews Disease Primers*, 1(1), 15022.

- Kaniusas, E., Kampusch, S., Tittgemeyer, M., Panetsos, F., Gines, R. F., Papa, M., Kiss, A., Podesser, B., Cassara, A. M., Tanghe, E., Samoudi, A. M., Tarnaud, T., Joseph, W., Marozas, V., Lukosevicius, A., Ištuk, N., Šarolić, A., Lechner, S., Klonowski, W., ... Széles, J. C. (2019). Current Directions in the Auricular Vagus Nerve Stimulation I – A Physiological Perspective. *Frontiers in Neuroscience*, 13. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnins.2019.00854>
- Kravitz, H. M., & Katz, R. S. (2015). Fibrofog and fibromyalgia: A narrative review and implications for clinical practice. *Rheumatology International*, 35(7), 1115-1125. <https://doi.org/10.1007/s00296-014-3208-7>
- Kutlu, N., Özden, A. V., Alptekin, H. K., & Alptekin, J. Ö. (2020). The Impact of Auricular Vagus Nerve Stimulation on Pain and Life Quality in Patients with Fibromyalgia Syndrome. *BioMed Research International*, 2020, 1-10. <https://doi.org/10.1155/2020/8656218>
- Lai, H.-C., Lin, Y.-W., & Hsieh, C.-L. (2019). Acupuncture-Analgesia-Mediated Alleviation of Central Sensitization. *Evidence-based Complementary and Alternative Medicine : eCAM*, 2019, 6173412.
- Lattanzio, S. M. (2017). Fibromyalgia Syndrome: A Metabolic Approach Grounded in Biochemistry for the Remission of Symptoms. *Frontiers in Medicine*, 4, 198. <https://doi.org/10.3389/fmed.2017.00198>
- Lawson, E., & Wallace, M. S. (Ed.). (2015). *Fibromyalgia*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-15820-4>
- Lazaridou, A., Kim, J., Cahalan, C. M., Loggia, M. L., Franceschelli, O., Berna, C., Schur, P., Napadow, V., & Edwards, R. R. (2017). Effects of Cognitive-Behavioral Therapy (CBT) on Brain Connectivity Supporting Catastrophizing in Fibromyalgia. *The Clinical Journal of Pain*, 33(3), 215-221.
- Leavitt, F., & Katz, R. S. (2008). Speed of Mental Operations in Fibromyalgia: A Selective Naming Speed Deficit. *JCR: Journal of Clinical Rheumatology*, 14(4), 214.
- Leon-Llamas, J. L., Villafaina, S., Murillo-Garcia, A., Domínguez, P. R., & Gusi, N. (2021). Relationship between pineal gland, sleep and melatonin in fibromyalgia women: A magnetic resonance imaging study. *Acta Neuropsychiatrica*, 1-9.
- Macfarlane, G. J., Kronisch, C., Dean, L. E., Atzeni, F., Häuser, W., Fluß, E., Choy, E., Kosek, E., Amris, K., Branco, J., Dincer, F., Leino-Arjas, P., Longley, K., McCarthy, G. M., Makri, S., Perrot, S., Sarzi-Puttini, P., Taylor, A., & Jones, G. T. (2017). EULAR revised recommendations

- for the management of fibromyalgia. *Annals of the Rheumatic Diseases*, 76(2), 318-328.
- Martins, D. F., Viseux, F. J. F., Salm, D. C., Ribeiro, A. C. A., da Silva, H. K. L., Seim, L. A., Bittencourt, E. B., Bianco, G., Moré, A. O. O., Reed, W. R., & Mazzardo-Martins, L. (2021). The role of the vagus nerve in fibromyalgia syndrome. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 131, 1136-1149.
- Moldofsky, H., Scarisbrick, P., England, R., & Smythe, H. (1975). Musculoskeletal symptoms and non-REM sleep disturbance in patients with "fibrositis syndrome" and healthy subjects. *Psychosomatic Medicine*, 37(4), 341-351.
- Özden, A. V. (2015). *BazenHerseySinirsel.pdf*. AGATE YAYINLARI.
- Özden, A. V., Çınar, O. Y., Çorbacı, T., Su, D. B., Uzer, K., & Alptekin, H. K. (2021). Auriküler Vagus Sinirinin Uyarımının Kişiselleştirilmesi ve Optimizasyonu. *Sağlık Bilimlerinde Yapay Zeka Dergisi*, 1(3), 6-10.
- Özkan, N. (2017). Fibromiyalji Sendromunda Bütüncül Yaklaşım. *Journal of Complementary Medicine, Regulation and Neural Therapy*, 11(1), 8.
- Park, H.-K., Song, M.-K., Kim, D.-J., Choi, I.-S., & Han, J.-Y. (2021). Comparison of core muscle strengthening exercise and stretching exercise in middle-aged women with fibromyalgia. *Medicine*, 100(50), e27854.
- Pascoe, M. C., de Manincor, M., Tseberja, J., Hallgren, M., Baldwin, P. A., & Parker, A. G. (2021). Psychobiological mechanisms underlying the mood benefits of meditation: A narrative review. *Comprehensive Psychoneuroendocrinology*, 6, 100037.
- Pehlevan, S. (2019). Fibromiyaljide güncel ilaç tedavisi. *Ege Tıp Dergisi*, 43-47. <https://doi.org/10.19161/etd.649156>
- Phillips, K., & Clauw, D. J. (2013). Review: Central pain mechanisms in the rheumatic diseases: Future directions. *Arthritis & Rheumatism*, 65(2), 291-302.
- Rowe, G. C., Safdar, A., & Arany, Z. (2014). Running Forward: New Frontiers in Endurance Exercise Biology. *Circulation*, 129(7), 798-810.
- Rudin, N. J. (2019). *Fibromyalgia*. İçinde A. Abd-Elseyed (Ed.), *Pain: A Review Guide* (ss. 693-697). Springer International Publishing.
- Scheffer, D. da L., & Latini, A. (2020). Exercise-induced immune system response: Anti-inflammatory status on peripheral and central organs. *Biochimica et Biophysica Acta (BBA) - Molecular Basis of Disease*, 1866(10), 165823. <https://doi.org/10.1016/j.bbadis.2020.165823>

- Smith, H. (2011). Fibromyalgia: An Afferent Processing Disorder Leading to a Complex Pain Generalized Syndrome. *Pain Physician*, 3;14(2;3), E217-E245.
- Taş, M. N., Yargucu Zihni, F., & Oksel, F. (2019). Romatizmal hastalıklarda karıştırıcı faktör olarak fibromyalji. *Ege Tıp Dergisi*, 67-68.
- TFTR. (2018). Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Derneği-Fibromiyalji Tanı ve Tedavi Önerileri. *Yelken Basım*, 11-53.
- Wallace, D. J., Linker-Israeli, M., Hallegua, D., Silverman, S., Silver, D., & Weisman, M. H. (2001). Cytokines play an aetiopathogenetic role in fibromyalgia: A hypothesis and pilot study. 7.
- Wolfe, F., Clauw, D. J., Fitzcharles, M.-A., Goldenberg, D. L., Häuser, W., Katz, R. L., Mease, P. J., Russell, A. S., Russell, I. J., & Walitt, B. (2016). 2016 Revisions to the 2010/2011 fibromyalgia diagnostic criteria. *Seminars in Arthritis and Rheumatism*, 46(3), 319-329.
- Wolfe, F., Rasker, J. J., Klooster, P. ten, & Häuser, W. (2021). Subjective Cognitive Dysfunction in Patients With and Without Fibromyalgia: Prevalence, Predictors, Correlates, and Consequences. *Cureus*, 13(12).

MUSKÜLER DİSTROFİLERDE GÜNCEL FTR YAKLAŞIMLARI

Ahsen ÖZTEL OCAKOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul/ TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6681-7246
- ❖ Mail: ahsenoztel@gmail.com

olabilir ve DMD'li bireylerin bağımsız günlük yaşamlarında olumlu sonuçlar doğurabilir (Anzinka, 2014).

Seans başına 40 dakika boyunca haftada en az dört kez yapılan ve masaj ve atellerle desteklenen kardiyovasküler kondisyon antrenmanı ve izometrik kasılmalar ile egzersiz terapisine dahil edilen günlük yaşam aktiviteleri, DMD'li hastalarda yaşam kalitesini önemli ölçüde artırabilir (Lombardo, 2021)

Kompleks tedavi, kas fonksiyonunu ve gücünü iyileştirmek için kortikosteroidler, kontraktürleri önlemek için fizyoterapi, eklem sertliği ve deformiteleri ve omurga ve alt ekstremitte deformitelerini gidermek için cerrahi yöntem kullanır (Birnkrant, 2018).

Aktif germe, aktif destekli germe, pasif germe ve uzun süreli kas-tendinöz ünitenin etkili bir şekilde gerilmesi için konumlandırma, splintleme, ortezler ve ayakta durma cihazları kullanılarak gerdirme gereklidir. Ayakta durmak ve yürümek daha zor hale geldikçe ayakta durma programları önerilir. Eklem kontraktürlerini önlemek için germe tekniklerinin yanı sıra manuel terapi tekniklerinin kullanılması, splintleme, ortotik müdahaleler ve seri döküm yapılması gerekmektedir (Bushby, 2010; Birnkrant, 2018).

KAYNAKLAR

- Anziska, Y., & Inan, S. (2014). Exercise in neuromuscular disease. *Seminars in Neurology*, 34(1), 542-556.
- Birnkrant, D. J., Bushby, K., Bann, C. M., Alman, B. A., Apkon, S. D., Blackwell, A., Case, L. E., Cripe, L., Hadjiyannakis, S., Olson, A. K., Sheehan, D. W., Bolen, J., Weber, D. R., Ward, L. M. (2018). Diagnosis and management of Duchenne muscular dystrophy. Part 2: Respiratory, cardiac, bone health, and orthopaedic management. *Lancet Neurology*, 17(4), 347-361.
- Bushby K, Finkel R, Birnkrant DJ, Case LE, Clemens PR, Cripe L, et al. Diagnosis and management of Duchenne muscular dystrophy, part 2: implementation of multidisciplinary care. *The Lancet. Neurology*. 2010;9(2):177-189.
- Brinkmeyer-Langford, C., & Kornegay, J. (2013). Comparative Genomics of X-linked Muscular Dystrophies: The Golden Retriever Model. *Current Genomics*, 14(5), 330–342. h
- Gupta, A., Nalini, A., Arya, S. P., Vengalil, S., Khanna, M., Krishnan, R., & Taly, A. B. (2017). Ankle-Foot Orthosis in Duchenne Muscular Dystrophy: A 4 year Experience in a Multidisciplinary Neuromuscular Disorders Clinic. *Indian Journal of Pediatrics*, 84(3), 211–215.

- Iolascon, G., Paoletta, M., Liguori, S., Curci, C., & Moretti, A. (2019). Neuromuscular Diseases and Bone. *Frontiers in Endocrinology*, 10(November).
- LaPelusa Statpearls, "Muscular Dystrophy", 20.10.2023, <https://www.statpearls.com/point-of-care/25401#Treatment%20/%20Management>
- Lombardo, M. E., Carraro, E., Sancricca, C., Armando, M., Catteruccia, M., Mazzone, E., Ricci, G., Salamino, F., Santorelli, F. M., & Filosto, M. (2021). Management of motor rehabilitation in individuals with muscular dystrophies. *Acta Myologica*, 15(1), 72-87.
- Mah, J. K., Korngut, L., Fiest, K. M., Dykeman, J., Day, L. J., Pringsheim, T., & Jette, N. (2015). A Systematic Review and Meta-analysis on the Epidemiology of the Muscular Dystrophies. *Canadian Journal of Neurological Sciences*, 43(1), 163–177.
- McDonald C M, F. W. M. (2013). the Role of the Neuromuscular Medicine Specialist. *23(3)*, 475–493.
- National Institute of Neurological Disorders and Stroke, "Muscular Dystrophy", 20.10.2023, <https://www.ninds.nih.gov/health-information/disorders/muscular-dystrophy>
- Pradnya, D., Nalini, A., Nagarathna, R., Sendhilkumar, R., James, T., Raju, T., & Sathyaprabha, T. (2021). Effect of yoga and physiotherapy on pulmonary functions in children with duchenne muscular dystrophy – A comparative study. *International Journal of Yoga*, 14(2), 133.
- Radinmehr, H., & Rahbar, S. (2023). Is Electrical Stimulation Useful for Patients with Duchenne Muscular Dystrophy? A Mini-review. *Journal of Modern Rehabilitation*, 17(2), 125–128.
- Selcen, D., & Engel, A. G. (2013). Myofibrillar myopathies. *Muscular Dystrophy: Causes and Management*, 26(5), 247–265.
- Skalsky, A. J., & McDonald, C. M. (2012). Prevention and management of limb contractures in neuromuscular diseases. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics of North America*, 23(3), 675–687.

SUBAKROMİYAL SIKIŞMA SENDROMU (SAIS) FTR YAKLAŞIMLARI

Hande Besna GÖÇEN

- ❖ Kurum Bilgisi:
1-İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
İstanbul/TÜRKİYE
2-Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4208-0366
- ❖ Mail: handegocen@outlook.com

Suzan AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi:
1-İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
İstanbul/TÜRKİYE
2-Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8470-9425
- ❖ Mail: suzanaltnkeser@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ager AL, Borms D, Bernaert M, et al. (2020). Can a Conservative Rehabilitation Strategy Improve Shoulder Proprioception? A Systematic Review. *Journal of sport rehabilitation*, 30(1), 136–151.
- AlAnazi A, Alghadir AH, Gabr SA. (2022). Handgrip Strength Exercises Modulate Shoulder Pain, Function, and Strength of Rotator Cuff Muscles of Patients with Primary Subacromial Impingement Syndrome. *BioMed research international*, 2022, 9151831.
- Ali Naqvi SMS, Sharif A, Javed L, et al. (2023). Clinical tests accuracy in diagnosing subacromial impingement syndrome: A systematic review. *JPM. The Journal of the Pakistan Medical Association*, 73(4), 843–847.
- Araya-Quintanilla F, Gutiérrez-Espinoza H, Sepúlveda-Loyola W, et al. (2022). Effectiveness of kinesiotaping in patients with subacromial impingement syndrome: A systematic review with meta-analysis. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 32(2), 273–289.
- Bolia IK, Collon K, Bogdanov J. et al. (2021). Management Options for Shoulder Impingement Syndrome in Athletes: Insights and Future Directions. *Open access journal of sports medicine*, 12, 43–53.
- Bukhari B, Ahmad A, Fatima A, et al. (2023). Effects of thoracic spinal thrust manipulation for the management of shoulder impingement syndrome: Systematic review. *JPM. The Journal of the Pakistan Medical Association*, 73(2), 338–345.
- Chaimongkhon T, Benjachaya S, Mahakkanukrauh P. (2020). Acromial morphology and morphometry associated with subacromial impingement syndrome. *Anatomy & cell biology*, 53(4), 435–443.
- Consigliere P, Haddo O, Levy O, et al. (2018). Subacromial impingement syndrome: management challenges. *Orthopedic research and reviews*, 10, 83–91.
- Dai W, Yan W, Leng X, et al. (2022). Arthroscopic subacromial decompression improves long-term functional outcome in patients with subacromial impingement: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Arthroscopy : the journal of arthroscopic & related surgery : official publication of the Arthroscopy Association of North America and the International Arthroscopy Association*, S0749-8063(22)00370-X.
- Diercks R, Bron C, Dorrestijn O, Meskers C, Naber R, de Ruyter T et al. (2014). Guideline for diagnosis and treatment of subacromial pain syndrome: a multidisciplinary review by the Dutch Orthopaedic Association. *Acta orthopaedica*, 85(3), 314–322.

- Dhillon KS. (2019). Subacromial Impingement Syndrome of the Shoulder: A Musculoskeletal Disorder or a Medical Myth?. *Malaysian orthopaedic journal*, 13(3), 1–7.
- ElGendy MH, Mazen MM, Saied AM, et al. (2023). Extracorporeal Shock Wave Therapy vs. Corticosteroid Local Injection in Shoulder Impingement Syndrome: A Three-Arm Randomized Controlled Trial. *American journal of physical medicine & rehabilitation*, 102(6), 533–540.
- Griswold D, Learman K, Ickert E, et al. (2023). Dry Needling for Subacromial Pain Syndrome: A Systematic Review with Meta-Analysis. *Pain medicine (Malden, Mass.)*, 24(3), 285–299.
- Gutiérrez-Espinoza H, Pinto-Concha S, Sepúlveda-Osses O, et al. (2023). Effectiveness of scapular mobilization in people with subacromial impingement syndrome: A randomized controlled trial. *Annals of physical and rehabilitation medicine*, 66(5), 101744. Advance online.
- Hunter DJ, Rivett DA, McKiernan S, et al. (2022). Thoracic Manual Therapy Improves Pain and Disability in Individuals With Shoulder Impingement Syndrome Compared With Placebo: A Randomized Controlled Trial With 1-Year Follow-up. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 103(8), 1533–1543.
- Jiang H, Chen L, Zhao YJ, et al. (2022). Machine Learning-Based Ultrasonics for Predicting Subacromial Impingement Syndrome Stages. *Journal of ultrasound in medicine: official journal of the American Institute of Ultrasound in Medicine*, 41(9), 2279–2285.
- Karaaslan Y, Sahbaz Y, Dogan DD, et al. (2023). The Effectiveness of Neuromuscular Electrical Stimulation in Patients With Subacromial Impingement Syndrome: A Randomized Controlled Study. *American journal of physical medicine & rehabilitation*, 102(5), 396–403.
- Khan Y, Nagy MT, Malal J, et al. The painful shoulder: shoulder impingement syndrome. *Open Orthop J* Sept 2013, 6(7): 347-51
- Larsson R, Bernhardsson S, Nordeman L. (2019). Effects of eccentric exercise in patients with subacromial impingement syndrome: a systematic review and meta-analysis. *BMC musculoskeletal disorders*, 20(1), 446.
- Lavoie-Gagne O, Farah G, Lu Y, et al. (2022). Physical Therapy Combined With Subacromial Cortisone Injection Is a First-Line Treatment Whereas Acromioplasty With Physical Therapy Is Best if Nonoperative Interventions Fail for the Management of Subacromial Impingement: A Systematic Review and Network Meta-Analysis. *Arthroscopy: the journal of arthroscopic & related surgery: official publication of the Arthroscopy Association of North America and the International Arthroscopy Association*, 38(8), 2511–2524.
- Liaghat B, Pedersen JR, Husted RS, et al. (2023). Diagnosis, prevention and treatment of common shoulder injuries in sport: grading the evidence - a

- statement paper commissioned by the Danish Society of Sports Physical Therapy (DSSF). *British journal of sports medicine*, 57(7), 408–416.
- Meehan K, Wassinger C, Roy JS, et al. (2020). Seven Key Themes in Physical Therapy Advice for Patients Living With Subacromial Shoulder Pain: A Scoping Review. *The Journal of orthopaedic and sports physical therapy*, 50(6), 285–a12.
- Park SJ, Kim SH, Kim SH. (2020). Effects of Thoracic Mobilization and Extension Exercise on Thoracic Alignment and Shoulder Function in Patients with Subacromial Impingement Syndrome: A Randomized Controlled Pilot Study. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 8(3), 316.
- Pekyavas NO, Ergun N. (2017). Comparison of virtual reality exergaming and home exercise programs in patients with subacromial impingement syndrome and scapular dyskinesis: Short term effect. *Acta orthopaedica et traumatologica turcica*, 51(3), 238–242.
- Pieters L, Lewis J, Kuppens K, et al. (2020). An Update of Systematic Reviews Examining the Effectiveness of Conservative Physical Therapy Interventions for Subacromial Shoulder Pain. *The Journal of orthopaedic and sports physical therapy*, 50(3), 131–141.
- Ravichandran H, Janakiraman B, Gelaw AY, et al. (2020). Effect of scapular stabilization exercise program in patients with subacromial impingement syndrome: a systematic review. *Journal of exercise rehabilitation*, 16(3), 216–226.
- Sharma S, Ghrouz AK, Hussain ME, et al. (2021). Progressive Resistance Exercises plus Manual Therapy Is Effective in Improving Isometric Strength in Overhead Athletes with Shoulder Impingement Syndrome: A Randomized Controlled Trial. *BioMed research international*, 2021,
- Signorino JA, Thompson AG, Hando BR, et al. (2023). Identifying Conservative Interventions for Individuals with Subacromial Pain Syndrome Prior to Undergoing a Subacromial Decompression: A Scoping Review. *International journal of sports physical therapy*, 18(2), 293–308.
- Singh H, Thind A, & Mohamed NS. (2022). Subacromial Impingement Syndrome: A Systematic Review of Existing Treatment Modalities to Newer Proprioceptive-Based Strategies. *Cureus*, 14(8), e28405.
- Tahran Ö, Yeşilyaprak SS. (2020). Effects of Modified Posterior Shoulder Stretching Exercises on Shoulder Mobility, Pain, and Dysfunction in Patients With Subacromial Impingement Syndrome. *Sports health*, 12(2), 139–148.
- Zaki Z, Ravanbod R, Schmitz M, et al. (2022). Comparison of low level and high power laser combined with kinesiology taping on shoulder function and musculoskeletal sonography parameters in subacromial impingement syndrome: a Randomized placebo-controlled trial. *Physiotherapy theory and practice*, 38(13), 2514–2525.

SPİNAL KORD YARALANMALARINDA FİZYOTERAPİ

Saadet TURHAN TEKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0228-0432
- ❖ Mail: fzt.saadetturhan1@gmail.com

kullanımının bağırsak işlevselliği, kronik ağrı, spastisite, kalp-solunum parametreleri ve kemik sağlığı için de faydalı olabileceğini gösteriyor (Zeilig ve ark., 2012). Şu anda tıbbi kullanım için az sayıda sertifikalı yer üstü alt ekstremite EXO'su bulunmaktadır (He ve ark., 2017). FDA tarafından kullanımı onaylanan dış iskeletler ReWalk™ (ReWalk Robotics, Inc., Marlborough, MA, ABD), Ekso™ (Ekso Bionics, Richmond, CA, ABD) ve Indego™ (Parker Hannifin Corp., Cleveland, OH, ABD) cihazlarıdır.

Tele Sağlık

Tele sağlık terimi telefon, web tabanlı uygulama, iletişim (örneğin, e-posta veya mesaj) ve video-tele sağlık gibi birçok uzak klinik yöntemi kapsayacak şekilde geniş çapta kullanılmıştır. Etkinlik ve memnuniyet verileri, tele sağlığın SKY'li bireylere fayda sağladığını ve hastaların genel olarak buna olumlu baktığını göstermektedir (Touchett ve ark.2022). Tele sağlığın etkinliği üzerine yakın zamanda yapılan bir derlemede, çalışmaların neredeyse %80'i ilgilenilen birincil sonuçlarda (örn. ölüm oranı, duygudurum bozuklukları, işlevsel iyileşmeler, öz yönetim ve yaşam kalitesi) önemli iyileşmeler göstermiştir; ve tele sağlık yöntemlerinden yüksek memnuniyet olduğuna dair orta derecede güçlü kanıtlar vardır (Lee ve ark., 2021).

KAYNAKLAR

- Alashram, A. R., Annino, G., & Mercuri, N. B. (2022). Changes in spasticity following functional electrical stimulation cycling in patients with spinal cord injury: A systematic review. *The journal of spinal cord medicine*, 45(1), 10–23.
- Alashram, A. R., Annino, G., & Padua, E. (2021). Robot-assisted gait training in individuals with spinal cord injury: A systematic review for the clinical effectiveness of Lokomat. *Journal of clinical neuroscience: official journal of the Neurosurgical Society of Australasia*, 91, 260–269.
- Bajd, T., Gregoric, M., Vodovnik, L., & Benko, H. (1985). Electrical stimulation in treating spasticity resulting from spinal cord injury. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 66(8), 515–517.
- Bennett, J., M Das, J., & Emmady, P. D. (2022). *Spinal Cord Injuries*. In StatPearls. StatPearls Publishing.
- Berlowitz, D. J., & Tamplin, J. (2013). Respiratory muscle training for cervical spinal cord injury. *The Cochrane database of systematic reviews*, (7), CD008507.
- Bickel, C. S., Yaras-Fisher, C., Mahoney, E. T., & McCully, K. K. (2015). Neuromuscular Electrical Stimulation-Induced Resistance Training

- After SCI: A Review of the Dudley Protocol. *Topics in spinal cord injury rehabilitation*, 21(4), 294–302.
- Bickenbach, J., Officer, A., Shakespeare, T., von Groote, P., & World Health Organization. (2013). *International perspectives on spinal cord injury*. World Health Organization.
- Billington, Z. J., Henke, A. M., & Gater, D. R., Jr (2022). Spasticity Management after Spinal Cord Injury: The Here and Now. *Journal of personalized medicine*, 12(5), 808.
- Chen, G., Wang, T., Zhong, L., He, X., Huang, C., Wang, Y., & Li, K. (2022). Telemedicine for Preventing and Treating Pressure Injury After Spinal Cord Injury: Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of medical Internet research*, 24(9), e37618.
- de Araújo Morais, L., Cipriano, G., Jr, Martins, W. R., Chiappa, G. R., Formiga, M. F., & Cipriano, G. F. B. (2023). Inspiratory muscle training on quality of life in individuals with spinal cord injury: A systematic review and meta-analysis. *Spinal cord*, 61(7), 359–367.
- Fakhoury M. (2015). Spinal cord injury: overview of experimental approaches used to restore locomotor activity. *Reviews in the neurosciences*, 26(4), 397–405.
- Fu, J., Wang, H., Deng, L., & Li, J. (2016). Exercise Training Promotes Functional Recovery after Spinal Cord Injury. *Neural plasticity*, 2016, 4039580.
- Gorgey, A. S., Khalil, R. E., Lester, R. M., Dudley, G. A., & Gater, D. R. (2018). Paradigms of Lower Extremity Electrical Stimulation Training After Spinal Cord Injury. *Journal of visualized experiments : JoVE*, (132), 57000.
- Grahn PJ, Lavrov IA, Sayenko DG, Van Straaten MG, Gill ML, Strommen JA et al. (2017). Enabling Task-Specific Volitional Motor Functions via Spinal Cord Neuromodulation in a Human With Paraplegia. *Mayo Clinic Proceedings*. 1;92(4):544-554.
- Mendez, A. A., Gad, P. N., Gerasimenko, Y. P., Edgerton, V. R., Zhao, K. D., & Lee, K. H. (2017). Enabling Task-Specific Volitional Motor Functions via Spinal Cord Neuromodulation in a Human With Paraplegia. *Mayo Clinic proceedings*, 92(4), 544–554.
- Graupe, D., & Kohn, K. H. (1998). Functional neuromuscular stimulator for short-distance ambulation by certain thoracic-level spinal-cord-injured paraplegics. *Surgical neurology*, 50(3), 202–207.
- Hachem, L. D., Ahuja, C. S., & Fehlings, M. G. (2017). Assessment and management of acute spinal cord injury: From point of injury to rehabilitation. *The journal of spinal cord medicine*, 40(6), 665–675.

- He, Y., Eguren, D., Luu, T. P., & Contreras-Vidal, J. L. (2017). Risk management and regulations for lower limb medical exoskeletons: a review. *Medical devices (Auckland, N.Z.)*, 10, 89–107.
- Itodo, O. A., Flueck, J. L., Raguindin, P. F., Stojic, S., Brach, M., Perret, C., Minder, B., Franco, O. H., Muka, T., Stucki, G., Stoyanov, J., & Glisic, M. (2022). Physical activity and cardiometabolic risk factors in individuals with spinal cord injury: a systematic review and meta-analysis. *European journal of epidemiology*, 37(4), 335–365.
- Kapadia, N. M., Bagher, S., & Popovic, M. R. (2014). Influence of different rehabilitation therapy models on patient outcomes: hand function therapy in individuals with incomplete SCI. *The journal of spinal cord medicine*, 37(6), 734–743.
- Karamian, B. A., Siegel, N., Nourie, B., Serruya, M. D., Heary, R. F., Harrop, J. S., & Vaccaro, A. R. (2022). The role of electrical stimulation for rehabilitation and regeneration after spinal cord injury. *Journal of orthopaedics and traumatology: official journal of the Italian Society of Orthopaedics and Traumatology*, 23(1), 2.
- Kirshblum, S. C., Burns, S. P., Biering-Sorensen, F., Donovan, W., Graves, D. E., Jha, A., Johansen, M., Jones, L., Krassioukov, A., Mulcahey, M. J., Schmidt-Read, M., & Waring, W. (2011). International standards for neurological classification of spinal cord injury (revised 2011). *The journal of spinal cord medicine*, 34(6), 535–546.
- Knikou M. (2012). Plasticity of corticospinal neural control after locomotor training in human spinal cord injury. *Neural plasticity*, 2012, 254948.
- Kruger, E. A., Pires, M., Ngann, Y., Sterling, M., & Rubayi, S. (2013). Comprehensive management of pressure ulcers in spinal cord injury: current concepts and future trends. *The journal of spinal cord medicine*, 36(6), 572–585.
- Labrüyère, R., Agarwala, A., & Curt, A. (2010). Rehabilitation in spine and spinal cord trauma. *Spine*, 35(21 Suppl), S259–S262.
- Latella, D., Maggio, M. G., Manuli, A., Militi, D., & Calabrò, R. S. (2019). Sexual dysfunction in male individuals with spinal cord injury: What do we know so far?. *Journal of clinical neuroscience: official journal of the Neurosurgical Society of Australasia*, 68, 20–27.
- Lee, S., Kim, J., & Kim, J. (2021). Substantiating Clinical Effectiveness and Potential Barriers to the Widespread Implementation of Spinal Cord Injury Telerehabilitation: A Systematic Review and Qualitative Synthesis of Randomized Trials in the Recent Past Decade. *Telemedicine reports*, 2(1), 64–77.
- Lorusso, M., Tagliamonte, N. L., Tramontano, M., Fresch, A., Granelli, G., Smania, N., & Tamburella, F. (2022). Technology-assisted balance

- assessment and rehabilitation in individuals with spinal cord injury: A systematic review. *Neuro Rehabilitation*, 51(2), 213–230.
- Maher, J. L., McMillan, D. W., & Nash, M. S. (2017). Exercise and Health-Related Risks of Physical Deconditioning After Spinal Cord Injury. *Topics in spinal cord injury rehabilitation*, 23(3), 175–187.
- Ong, B., Wilson, J. R., & Henzel, M. K. (2020). Management of the Patient with Chronic Spinal Cord Injury. *The Medical clinics of North America*, 104(2), 263–278.
- Peckham, P. H., Keith, M. W., Kilgore, K. L., Grill, J. H., Wuolle, K. S., Thrope, G. B., Gorman, P., Hobby, J., Mulcahey, M. J., Carroll, S., Hentz, V. R., Wiegner, A., & Implantable Neuroprosthesis Research Group (2001). Efficacy of an implanted neuroprosthesis for restoring hand grasp in tetraplegia: a multicenter study. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 82(10), 1380–1388.
- Silver J. R. (2005). Spinal shock revisited: a four-phase model. *Spinal cord*, 43(7), 450.
- Street, T., & Singleton, C. (2018). A clinically meaningful training effect in walking speed using functional electrical stimulation for motor-incomplete spinal cord injury. *The journal of spinal cord medicine*, 41(3), 361–366.
- Soumyashree, S., & Kaur, J. (2020). Effect of inspiratory muscle training (IMT) on aerobic capacity, respiratory muscle strength and rate of perceived exertion in paraplegics. *The journal of spinal cord medicine*, 43(1), 53–59.
- Tamburella, F., Lorusso, M., Tramontano, M., Fadlun, S., Masciullo, M., & Scivoletto, G. (2022). Overground robotic training effects on walking and secondary health conditions in individuals with spinal cord injury: systematic review. *Journal of neuroengineering and rehabilitation*, 19(1), 27.
- Touchett, H., Apodaca, C., Siddiqui, S., et al. (2022). Current Approaches in Telehealth and Telerehabilitation for Spinal Cord Injury (TeleSCI). *Current physical medicine and rehabilitation reports*, 10(2), 77–88.
- Wirz, M., & van Hedel, H. J. A. (2018). Balance, gait, and falls in spinal cord injury. *Handbook of clinical neurology*, 159, 367–384.
- Van Houtte, S., Vanlandewijck, Y., & Gosselink, R. (2006). Respiratory muscle training in persons with spinal cord injury: a systematic review. *Respiratory medicine*, 100(11), 1886–1895.
- Zeilig, G., Weingarden, H., Zwecker, M., Dudkiewicz, I., Bloch, A., & Esquenazi, A. (2012). Safety and tolerance of the ReWalk™ exoskeleton suit for ambulation by people with complete spinal cord injury: a pilot study. *The journal of spinal cord medicine*, 35(2), 96–101.

ROTATOR CUFF YIRTIKLARI REHABİLİTASYONUNDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

Beste İNCEKULAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Medicana Kadıköy Hastanesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-4120-925X
- ❖ Mail: fzt.beste@gmail.com

KAYNAKLAR

- Anarat, F. B. (2022). Omuz sıkışma sendromunda güncel teknikler ve klinik sonuçları, 121–126.
- Barr, K. P. (2004). Rotator cuff disease. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics of North America*, 15(2), 475-491.
- Butler, D. L., Juncosa-Melvin, N., Boivin, G. P., et al. (2008). Functional tissue engineering for tendon repair: A multidisciplinary strategy using mesenchymal stem cells, bioscaffolds, and mechanical stimulation. *Journal of Orthopaedic Research*, 26, 1-9.
- Carpenter, J. E., Thomopoulos, S., Flanagan, C. L., DeBano, C. M., & Soslowsky, L. J. (1998). Rotator cuff defect healing: a biomechanical and histologic analysis in an animal model. *Journal of Shoulder and Elbow Surgery*, 7(6), 599-605.
- Codman, E. A. (2007). The shoulder: Rupture of the supraspinatus tendon and other lesions in or about the subacromial bursa.
- Codman, E. A., & Akerson, I. B. (1931). The pathology associated with rupture of the supraspinatus tendon. *Annals of Surgery*, 93(1), 348-359.
- Çiftçi, R., Köse, E., Canbolat, M., Yılmaz, N., Çuğlan, S., Yoloğlu, S., ... [diğer yazarların soyadı]. (2020). Evaluation of the effect of kinesiotaping banding therapy on upper extremity function, quality of life, and emotional status in patients with chronic rotator cuff syndrome in addition to conventional physiotherapy methods. *International Medical Records*, 2(2), 14-19.
- Demirhan, M., & Akman, S. (1996). Subakromial sıkışma sendromları ve cerrahi tedavisi. *Acta Orthop Traumatol Turc*, 30(1), 11–17.
- Getz, C. L., Buzzell, J. E., & Krishnan, S. G. (2011). Shoulder Instability and Rotator Cuff Tears. In J. M. Flynn (Ed.), *Orthopaedic Knowledge Update 10* (s. 299–315). Rosemont: American Academy of Orthopaedic Surgeons.
- Hislop, H., Avers, D., & Brown, M. (2013). *Daniels and Worthingham's Muscle Testing: Techniques of Manual Examination and Performance Testing* (E-Book). Elsevier Health Sciences.
- Jobe, F. W., & Jobe, C. M. (1983). Painful athletic injuries of the shoulder. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, (173), 117-124.
- Kaya, D., & Kozanoğlu, E. (2013). Lokalize omuz ağrıları ve tedavi yaklaşımları. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(1), 59-65.

- Kijima, H., Minagawa, H., Nishi, T., Kikuchi, K., & Shimada, Y. (2012). Long-term follow-up of cases of rotator cuff tear treated conservatively. *Journal of Shoulder and Elbow Surgery*, 21(4), 491-4.
- Levy, H. J., Uribe, J. W., & Delaney, L. G. (1990). Arthroscopic assisted rotator cuff repair: preliminary results. *Arthroscopy*, 6(1), 55-60.
- Mahiroğulları, M., İşyar, M., & Çakmak, S. (2013). Rotator manşet yırtıkları [Rotator cuff tears]. *TOTBİD Dergisi*, 12, 353-359.
- Maffulli, N., Longo, U. G., Berton, A., Loppini, M., & Denaro, V. (2011). Biological factors in the pathogenesis of rotator cuff tears. *Sports Medicine and Arthroscopy Review*, 19(3), 194-201.
- Mert, A. (2021). Rotator Cuff Yırtıkları. In Dalkılıç, M. (Ed.), *INSAC Advances in Health Sciences* (s. 29). Duvar Kitabevi.
- Neer 2nd, C. S. (2005). Anterior acromioplasty for the chronic impingement syndrome in the shoulder. *The Journal of Bone and Joint Surgery. American Volume*, 87(6), 1399-1399.
- Neer, C. (1972). Anterior acromioplasty for the chronic impingement syndrome in the shoulder: A preliminary report. *The Journal of Bone & Joint Surgery*, 54(1), 41-50.
- Ozaki, J., Fujimoto, S., Nakagawa, Y., Masuhara, K., & Tamai, S. (1988). Tears of the rotator cuff of the shoulder associated with pathological changes in the acromion: A study in cadavers. *Journal of Bone and Joint Surgery. American Volume*, 70(8), 1224-1230.
- Patte, D. (1990). Classification of rotator cuff lesions. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, (254), 81-86.
- Pekşen, İ. (2020). All-sütür Ankor Materayali İle Onarım Yapılan Rotator Manşet Yırtıklı Hastaların Klinik Sonuçları ve Pullout(Yerinden Çıkan) Ankorların Nedenlerinin Araştırılması [Uzmanlık Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı]. Trabzon.
- Sahrmann, S. (2002). Movement impairment syndromes of the shoulder girdle. In *Diagnosis and Treatment of Movement Impairment Syndrome* (s. 193-245).
- Seitz, A. L., McClure, P. W., Finucane, S., Boardman, N. D., & Michener, L. A. (2011). Mechanisms of rotator cuff tendinopathy: Intrinsic, extrinsic, or both? *Clinical Biomechanics*, 26(1), 1-12.
- Singleton, M. C. J. P. T. (1966). Functional anatomy of the shoulder. 46(10), 1043-1051.

- Smith, J., Dahm, D. L., Kaufman, K. R., Boon, A. J., Laskowski, E. R., Kotajarvi, B. R., & Jacofsky, D. J. (2006). Electromyographic activity in the immobilized shoulder girdle musculature during scapulothoracic exercises. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 87(7), 923–927.
- Su, W.R., Budoff, J.E., & Luo, Z.P. (2009). The effect of anterosuperior rotator cuff tears on glenohumeral translation. *Arthroscopy: The Journal Of Arthroscopic & Related Surgery*, 25(3), 282-289.
- Terry, G.C., & Chopp, T.M. (2000). Functional anatomy of the shoulder. *Journal of Athletic Training*, 35(3), 248.
- Tytherleigh-Strong, G., Hirahara, A., & Miniaci, A. (2001). Rotator cuff disease. *Current Opinion in Rheumatology*, 13(2), 135-145.
- Uhl, T. L., Carver, T. J., Mattacola, C. G., Mair, S. D., & Nitz, A. J. (2003). Shoulder musculature activation during upper extremity weight-bearing exercise. *Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy*, 33(3), 109-117.
- Van Kampen, D. A., Van Den Berg, T., Van Der Woude, H. J., Castelein, R. M., Scholtes, V. A., Terwee, C. B., & Willems, W. J. (2014). The diagnostic value of the combination of patient characteristics, history, and clinical shoulder tests for the diagnosis of rotator cuff tear. *Journal of Orthopaedic Surgery and Research*, 9, 70.
- Walter, S., Stadler, T., Thomas, T., & Thomas, W. (2018). Advanced rotator cuff tear score (ARoCuS): A multi-scaled tool for the classification and description of rotator cuff tears. *Musculoskeletal Surgery*, 1-9.
- Wolfgang, G. L. (1974). Surgical repair of tears of the rotator cuff of the shoulder: Factors influencing the result. *Journal of Bone and Joint Surgery*, 56(1), 14-26.

MENİSKÜS YARALANMALARINDA FİZYOTERAPİ

Burcu KOCABEY

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Galata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1339-0445
- ❖ Mail: ptbkocabey@gmail.com

çözülmesine yardımcı olmaktadır. Opere taraf üzerine hafif de olsa fleksiyonda yüklenmek, hamstringleri ve popliteusu aktive ederek menisküs köküne potansiyel olarak stres uygulayabileceğinden, hastaların ilk 6 hafta ekstansiyon ateli kullanmaları önerilir (Mueller ve ark., 2016).

Simetrik EHA'nın yeniden kazanılması için erken dönemde pasif EHA ve eklem mobilizasyon teknikleri kullanılır. İlk 2 hafta pasif diz fleksiyonu 90 derecede limitlenirken, sonraki dönemde hastanın tolerasyonuna göre kademeli olarak artırılarak simetrik EHA'nın kazanılması amaçlanır. Hamstringlerin ve popliteusun menisküslere anatomik bağlantıları nedeniyle, ilk 6 hafta aktif fleksiyona izin verilmez. Hasta dizlik kilidi açıkken güvenli bir şekilde yürüyebildiğinde aktif fleksiyona izin verilir (Mueller ve ark., 2016).

Diğer diz cerrahilerinde de olduğu gibi, menisküs kök tamiri sonrası kuadriseps aktivasyonuna hemen başlanır. Ancak izometrik hamstring aktivitesi ilk 6 hafta limitlenir. İzometrik olmayan izole hamstring egzersizlerine 16. haftaya kadar izin verilmez. Kuadriseps aktivasyonuna kısa ark terminal ekstansiyon egzersizleriyle açık kinetik zincir olarak başlanır. Yüklenme durumu kapalı kinetik zincir egzersizlerine izin verene kadar açık kinetik zincir egzersizleriyle devam edilir. erken dönemde core ve kalça çevresi kasların kuvvetlendirilmesine de odaklanılmalıdır; ancak seçilen egzersizler ameliyat sonrası kısıtlamaları ihlal etmemelidir (Mueller ve ark., 2016).

KAYNAKLAR

- Beaufils, P., ve Verdonk, R. (Eds.). (2010). The meniscus. Springer Science ve Business Media.
- Bronstein, R. D., ve Schaffer, J. C. (2017). Physical examination of the knee: meniscus, cartilage, and patellofemoral conditions. *JAAOS-Journal of the American Academy of Orthopaedic Surgeons*, 25(5), 365-374.
- Cavanaugh, J. T. (2014). Rehabilitation of meniscal injury and surgery. *The journal of knee surgery*, 27(06), 459-478.
- Chirichella, P. S., Jow, S., Iacono, S., Wey, H. E., & Malanga, G. A. (2019). Treatment of knee meniscus pathology: rehabilitation, surgery, and orthobiologics. *PM&R*, 11(3), 292-308.
- Cuéllar, A., Cuéllar, R., Heredia, J. D., Cuéllar, A., García-Alonso, I., ve Ruiz-Ibán, M. A. (2018). The all-inside meniscal repair technique has less risk of injury to the lateral geniculate artery than the inside-out repair

- technique when suturing the lateral meniscus. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 26, 793-798.
- Doral, M. N., Bilge, O., Huri, G., Turhan, E., ve Verdonk, R. (2018). Modern treatment of meniscal tears. *EFORT open reviews*, 3(5), 260.
- Drosos, G. I., ve Pozo, J. L. (2004). The causes and mechanisms of meniscal injuries in the sporting and non-sporting environment in an unselected population. *The knee*, 11(2), 143-149.
- Fox AJ, Bedi A, Rodeo SA. The basic science of human knee menisci: structure, composition, and function. *Sports Health*. 2012;4:340-351
- Fox, A. J., Wanivenhaus, F., Burge, A. J., Warren, R. F., ve Rodeo, S. A. (2015). The human meniscus: a review of anatomy, function, injury, and advances in treatment. *Clinical Anatomy*, 28(2), 269-287.
- Gee, S. M., ve Posner, M. (2021). Meniscus anatomy and basic science. *Sports Medicine and Arthroscopy Review*, 29(3), e18-e23.
- Harput, G., Guney-Deniz, H., Nyland, J., ve Kocabey, Y. (2020). Postoperative rehabilitation and outcomes following arthroscopic isolated meniscus repairs: a systematic review. *Physical Therapy in Sport*, 45, 76-85.
- Kopf, S., Beaufils, P., Hirschmann, M. T., Rotigliano, N., Ollivier, M., Pereira, H., ve Becker, R. (2020). Management of traumatic meniscus tears: the 2019 ESSKA meniscus consensus. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 28, 1177-1194.
- Krych, A. J., Reardon, P., Sousa, P., Levy, B. A., Dahm, D. L., ve Stuart, M. J. (2016). Clinical outcomes after revision meniscus repair. *Arthroscopy: The Journal of Arthroscopic ve Related Surgery*, 32(9), 1831-1837.
- LaPrade, R. F., ve Chahla, J. (Eds.). (2020). *Evidence-Based Management of Complex Knee Injuries E-Book: Restoring the Anatomy to Achieve Best Outcomes*. Elsevier Health Sciences.
- Lin, D. L., Ruh, S. S., Jones, H. L., Karim, A., Noble, P. C., ve McCulloch, P. C. (2013). Does high knee flexion cause separation of meniscal repairs?. *The American journal of sports medicine*, 41(9), 2143-2150.
- Malinowski, K., Góralczyk, A., Hermanowicz, K., ve LaPrade, R. F. (2019). Tips and pearls for all-inside medial meniscus repair. *Arthroscopy Techniques*, 8(2), e131-e139.
- McDermott, I. (2011). Meniscal tears, repairs and replacement: their relevance to osteoarthritis of the knee. *British journal of sports medicine*, 45(4), 292-297.

- Mordecai, S. C., Al-Hadithy, N., Ware, H. E., ve Gupte, C. M. (2014). Treatment of meniscal tears: an evidence based approach. *World journal of orthopedics*, 5(3), 233-241.
- Mueller, B. T., Moulton, S. G., O'Brien, L., & LaPrade, R. F. (2016). Rehabilitation following meniscal root repair: a clinical commentary. *journal of orthopaedic & sports physical therapy*, 46(2), 104-113.
- Neumann, D. A. (2016). *Kinesiology of the musculoskeletal system-e-book: foundations for rehabilitation*. Elsevier Health Sciences.
- Pınar, H., Haklar, U., Kocabey, Y., Tatari, H., ve Erdil, M. M. (2016). Aşık M. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri, 10-80.
- Pujol, N., ve Beaufils, P. (2009). Healing results of meniscal tears left in situ during anterior cruciate ligament reconstruction: a review of clinical studies. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 17, 396-401.
- Roemer, F. W., Kwok, C. K., Hannon, M. J., Hunter, D. J., Eckstein, F., Grago, J., ve Guermazi, A. (2017). Partial meniscectomy is associated with increased risk of incident radiographic osteoarthritis and worsening cartilage damage in the following year. *European radiology*, 27, 404-413.
- Sherman, S. L., DiPaolo, Z. J., Ray, T. E., Sachs, B. M., ve Oladeji, L. O. (2020). Meniscus injuries: a review of rehabilitation and return to play. *Clinics in sports medicine*, 39(1), 165-183.
- Sihvonen, R., Paavola, M., Malmivaara, A., Itälä, A., Joukainen, A., Nurmi, H., ve Järvinen, T. L. (2018). Arthroscopic partial meniscectomy versus placebo surgery for a degenerative meniscus tear: a 2-year follow-up of the randomised controlled trial. *Annals of the rheumatic diseases*, 77(2), 188-195.
- Stärke, C., Kopf, S., Lippisch, R., Lohmann, C. H., ve Becker, R. (2013). Tensile forces on repaired medial meniscal root tears. *Arthroscopy: The Journal of Arthroscopic ve Related Surgery*, 29(2), 205-212.
- Strauss, E. J., ve Jazrawi, L. M. (Eds.). (2020). *The management of meniscal pathology: from meniscectomy to repair and transplantation*. Springer Nature.

ÖN ÇAPRAZ BAĞ REKONSTRÜKSİYONU SONRASI REHABİLİTASYON

Mustafa Oğuz KETHÜDAOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9723-9680
- ❖ Mail: mustafaoguzkethudaoglu@gmail.com

ACL rekonstrüksiyonundan sonra spora dönüşe, objektif performansa dayalı testler (kas kuvveti, denge, sıçrama vb.), subjektif skorlar (diz fonksiyonu, kinezyofobi vb.) ve klinik değerlendirmeler (laksite, ağrı, ödem vb.) ile karar verilmektedir (Harput ve ark., 2020).

Spora dönüş kriterleri (Van Melick ve ark., 2016, Davies ve ark., 2017, Webster & Feller, 2019):

- Dizde ağrı ve effüzyonun olmaması
- Fiziksel aktivite ile birlikte dizde şişlik oluşmaması
- Dizin normal eklem hareketinin tam olması ya da fleksiyonda 5°'den daha az kayıp olması
- Anterior laksitenin 3 mm'den daha az olması
- Quadriceps ve Hamstring kuvvetinin karşı taraf ekstremitte kuvvetinin en az %90 oranında simetrik olması (temas sporlarında %100)
- Sıçrama (Hop) testlerinde (öne sıçrama, üç adım sıçrama, çapraz sıçrama ve altı metre sıçrama) ekstremitte simetrisinin en az %90 olması
- IKDC (International Knee Documentation Committee) skorunun 95 ve üzeri olması
- KOOS (Knee Injury and Osteoarthritis Outcome Score) skorunun %90'dan fazla olması
- ACL-RSI (Anterior Cruciate Ligament Return to Sport After Injury) skorunun en az 60 olması

KAYNAKLAR

- Andrade R, Pereira R, van Cingel R, Staal JB, Espregueira-Mendes J. (2020). How should clinicians rehabilitate patients after ACL reconstruction? A systematic review of clinical practice guidelines (CPGs) with a focus on quality appraisal (AGREE II). *British Journal of Sports Medicine*, 54(9), 512-519.
- Bayrakçı-Tunay V, Yosmaoğlu HB. (2017). Diz Eklemi. (Eds. Ayşe Karaduman, Öznur Tunca Yılmaz), *Fizyoterapi ve Rehabilitasyon - Cilt 2 içinde* (191-214). Ankara: Hipokrat Kitabevi.
- Boden BP, Sheehan FT, Torg JS, Hewett TE. (2010). Non-contact ACL injuries: mechanisms and risk factors. *The Journal of the American Academy of Orthopaedic Surgeons*, 18(9), 520.
- Brady MP, Weiss, W. (2018). Clinical diagnostic tests versus MRI diagnosis of ACL tears. *Journal of Sport Rehabilitation*, 27(6), 596-600.

- Clinical Advisor. (2023). Tests to Assess ACL Rupture. (08.08.2023: <https://www.clinicaladvisor.com/slideshow/slides/tests-to-assess-acl-rupture/>)
- Dargel J, Gotter M, Mader K, Pennig D, Koebke J, Schmidt-Wiethoff R. (2007). Biomechanics of the anterior cruciate ligament and implications for surgical reconstruction. *Strategies in Trauma and Limb Reconstruction*, 2, 1-12.
- Davies GJ, McCarty E, Provencher M, Manske RC. (2017). ACL return to sport guidelines and criteria. *Current Reviews in Musculoskeletal Medicine*, 10, 307-314.
- Duthon VB, Barea C, Abrassart S, Fasel JH, Fritschy D, Menetrey J. (2006). Anatomy of the anterior cruciate ligament. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 14, 204-213.
- Fujimaki Y, Thorhauer E, Sasaki Y, Smolinski P, Tashman S, Fu FH. (2016). Quantitative in situ analysis of the anterior cruciate ligament: length, midsubstance cross-sectional area, and insertion site areas. *The American Journal of Sports Medicine*, 44(1), 118-125.
- Gabriel MT, Wong EK, Woo SLY, Yagi M, Debski RE. (2004). Distribution of in situ forces in the anterior cruciate ligament in response to rotatory loads. *Journal of Orthopaedic Research*, 22(1), 85-89.
- Gürpınar T, Polat B, Polat AE, Çarkçı E, Öztürkmen Y. (2019). Diagnostic accuracy of lever sign test in acute, chronic, and postreconstructive ACL injuries. *BioMed Research International*, 1-8.
- Harput G, Bozkurt İ, Öçgüder DA. (2020). Ön çapraz bağ rekonstrüksiyonu sonrası takip ve rehabilitasyon. *Türk Ortopedi ve Travmatoloji Birliği Derneği (TOTBİD) Dergisi*, 19, 640-646.
- Horvath A, Meredith SJ, Nishida K, Hoshino Y, Musahl V. (2020). Objectifying the pivot shift test. *Sports Medicine and Arthroscopy Review*, 28(2), 36-40.
- Howell SM, Wallace MP, Hull ML, Deutsch ML. (1999). Evaluation of the single-incision arthroscopic technique for anterior cruciate ligament replacement. *The American Journal of Sports Medicine*, 27(3), 284-293.
- Kawaguchi Y, Kondo E, Takeda R, Akita K, Yasuda K, Amis AA. (2015). The role of fibers in the femoral attachment of the anterior cruciate ligament in resisting tibial displacement. *Arthroscopy: The Journal of Arthroscopic & Related Surgery*, 31(3), 435-444.
- Kılınç BE, Kara A, Çelik H, Öç Y, Çamur S. (2016). Evaluation of the accuracy of Lachman and Anterior Drawer Tests with KT1000 in the

- follow-up of anterior cruciate ligament surgery. *Journal of Exercise Rehabilitation*, 12(4), 363.
- Koga H, Nakamae A, Shima Y, Iwasa J, Myklebust G, Engebretsen L, Krosshaug T. (2010). Mechanisms for noncontact anterior cruciate ligament injuries: knee joint kinematics in 10 injury situations from female team handball and basketball. *The American Journal of Sports Medicine*, 38(11), 2218-2225.
- Kotsifaki R, Korakakis V, King E, Barbosa O, Maree D, Pantouveris M, Whiteley R. (2023). Aspetar clinical practice guideline on rehabilitation after anterior cruciate ligament reconstruction. *British Journal of Sports Medicine*, 57(9), 500-514.
- Kraeutler MJ, Wolsky RM, Vidal AF, Bravman JT. (2017). Anatomy and biomechanics of the native and reconstructed anterior cruciate ligament: surgical implications. *JBJS*, 99(5), 438-445.
- Kurosawa H, Yamakoshi KI, Yasuda K, Sasaki T. (1991). Simultaneous measurement of changes in length of the cruciate ligaments during knee motion. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, 265, 233-240.
- Lelli A, Di Turi RP, Spenciner DB, Dòmini M. (2016). The “Lever Sign”: a new clinical test for the diagnosis of anterior cruciate ligament rupture. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 24, 2794-2797.
- Lobb R, Tumilty S, Claydon LS. (2012). A review of systematic reviews on anterior cruciate ligament reconstruction rehabilitation. *Physical Therapy in Sport*, 13(4), 270-278.
- Logerstedt DS, Scalzitti D, Risberg MA, Engebretsen L, Webster KE, Feller J, Zachazewski J. (2017). Knee Stability and Movement Coordination Impairments: Knee Ligament Sprain Revision 2017: Clinical Practice Guidelines Linked to the International Classification of Functioning, Disability and Health from the Orthopaedic Section of the American Physical Therapy Association. *Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy*, 47(11), 1-47.
- Lohmander LS, Östenberg A, Englund M, Roos H. (2004). High prevalence of knee osteoarthritis, pain, and functional limitations in female soccer players twelve years after anterior cruciate ligament injury. *Arthritis & Rheumatism: Official Journal of the American College of Rheumatology*, 50(10), 3145-3152.
- Louboutin H, Debarge R, Richou J, Selmi TAS, Donell ST, Neyret P, Dubrana F. (2009). Osteoarthritis in patients with anterior cruciate ligament rupture: a review of risk factors. *The Knee*, 16(4), 239-244.

- Markatos K, Kaseta MK, Lallos SN, Korres DS, Efstathopoulos N. (2013). The anatomy of the ACL and its importance in ACL reconstruction. *European Journal of Orthopaedic Surgery & Traumatology*, 23, 747-752.
- Markolf KL, Burchfield DM, Shapiro MM, Davis BR, Finerman GA, Slauterbeck JL. (1996). Biomechanical consequences of replacement of the anterior cruciate ligament with a patellar ligament allograft. Part I: insertion of the graft and anterior-posterior testing. *JBJS*, 78(11), 1720.
- Noyes FR, Butler DL, Grood ES, Zernicke RF, Hefzy MS. (1984). Biomechanical analysis of human ligament grafts used in knee-ligament repairs and reconstructions. *JBJS*, 66(3), 344-352.
- Sakane M, Fox RJ, Glen SLYW, Livesay A, Li G, Fu FH. (1997). In situ forces in the anterior cruciate ligament and its bundles in response to anterior tibial loads. *Journal of Orthopaedic Research*, 15(2), 285-293.
- Siebold R, Schuhmacher P, Fernandez F, Śmigielski R, Fink C, Brehmer A, Kirsch J. (2015). Flat midsubstance of the anterior cruciate ligament with tibial “C”-shaped insertion site. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 23, 3136-3142.
- Siegel L, Vandenaeker-Albanese C, Siegel D. (2012). Anterior cruciate ligament injuries: anatomy, physiology, biomechanics, and management. *Clinical Journal of Sport Medicine*, 22(4), 349-355.
- Shen W, Fu FH. (2008). Anterior cruciate ligament insertion site anatomy. *Arthroscopy*, 24(7), 850-851.
- Smith MA, Smith WT, Kosko P. (2014). Anterior cruciate ligament tears: reconstruction and rehabilitation. *Orthopaedic Nursing*, 33(1), 14-24.
- Sokal PA, Norris R, Maddox TW, Oldershaw RA. (2022). The diagnostic accuracy of clinical tests for anterior cruciate ligament tears are comparable but the Lachman test has been previously overestimated: a systematic review and meta-analysis. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 30(10), 3287-3303.
- Van Melick N, Van Cingel RE, Brooijmans F, Neeter C, van Tienen T, Hullegie W, Nijhuis-van der Sanden MW. (2016). Evidence-based clinical practice update: practice guidelines for anterior cruciate ligament rehabilitation based on a systematic review and multidisciplinary consensus. *British Journal of Sports Medicine*, 50(24), 1506-1515.
- Webster KE, Feller JA. (2019). A research update on the state of play for return to sport after anterior cruciate ligament reconstruction. *Journal of Orthopaedics and Traumatology*, 20(1), 1-7.

- Webster KE, Hewett TE. (2019). What is the evidence for and validity of return-to-sport testing after anterior cruciate ligament reconstruction surgery? A systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine*, 49, 917-929.
- Woo SLY, Hollis JM, Adams DJ, Lyon RM, Takai S. (1991). Tensile properties of the human femur-anterior cruciate ligament-tibia complex: the effects of specimen age and orientation. *The American Journal of Sports Medicine*, 19(3), 217-225.
- Zantop T, Herbort M, Raschke MJ, Fu FH, Petersen W. (2007). The role of the anteromedial and posterolateral bundles of the anterior cruciate ligament in anterior tibial translation and internal rotation. *The American Journal of Sports Medicine*, 35(2), 223-227.

PATELLOFEMORAL AĞRIDA EGZERSİZLER

Gizem GÜNENDİ

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0003-5397-4685
- ❖ Mail: gizem_gunendi@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ashton-Miller, J. A., Wojtys, E. M., Huston, L. J., ve Fry-Welch, D. (2001). Can proprioception really be improved by exercises? *Knee Surg Sports Traumatol Arthrosc*, 9(3), 128-136.
- Baumann, C. A., Hinckel, B. B., ve Tanaka, M. J. (2019). Update on Patellofemoral Anatomy and Biomechanics. *Operative Techniques in Sports Medicine*, 27(4), 150683.
- Boling, M., Padua, D., Marshall, S., Guskiewicz, K., Pyne, S., ve Beutler, A. (2010). Gender differences in the incidence and prevalence of patellofemoral pain syndrome. *Scand J Med Sci Sports*, 20(5), 725-730.
- Chappell, J. D., ve Limpisvasti, O. (2008). Effect of a neuromuscular training program on the kinetics and kinematics of jumping tasks. *Am J Sports Med*, 36(6), 1081-1086.
- Distefano, L. J., Blackburn, J. T., Marshall, S. W., ve Padua, D. A. (2009). Gluteal muscle activation during common therapeutic exercises. *Journal Orthop Sports Phys Ther*, 39(7), 532-540.
- Emery, C. A., ve Meeuwisse, W. H. (2010). The effectiveness of a neuromuscular prevention strategy to reduce injuries in youth soccer: a cluster-randomised controlled trial. *Br Journal Sports Med*, 44(8), 555-562.
- Etty Griffin, L. Y. (2003). Neuromuscular training and injury prevention in sports. *Clin Orthop Relat Res*, (409), 53-60.
- Ford, K., Nguyen, A.-D., Dischiavi, S., Hegedus, E., Zuk, E., & Taylor, J. (2015). An evidence-based review of hip-focused neuromuscular exercise interventions to address dynamic lower extremity valgus. *Open Access Journal of Sports Medicine*, 291.
- Fox, A. J., Wanivenhaus, F., ve Rodeo, S. A. (2012). The basic science of the patella: structure, composition, and function. *Journal Knee Surg*, 25(2), 127-141.
- Gaitonde D. Y., Ericksen A., Rachel C. (2019). Patellofemoral Pain Syndrome. *American Academy of Family Physicians*, 99(2):88-94.
- Grelsamer, R. P., ve Weinstein, C. H. (2001). Applied biomechanics of the patella. *Clinical Orthopaedics and Related Research®*, 389, 9-14.
- Guido, J. A., Jr., ve Stemm, J. (2007). Reactive neuromuscular training: A multi-level approach to rehabilitation of the unstable shoulder. *N Am Journal Sports Phys Ther*, 2(2), 97-103.
- Jones B. Q., Covey C. J., Sineath MH Jr. Nonsurgical management of knee pain in adults. *Am Fam Physician*. 2015; 92(10):875-883.

- LaBella, C. R., Huxford, M. R., Grissom, J., Kim, K. Y., Peng, J., ve Christoffel, K. K. (2011). Effect of neuromuscular warm-up on injuries in female soccer and basketball athletes in urban public high schools: cluster randomized controlled trial. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 165(11), 1033-1040.
- Lankhorst, N. E., Bierma-Zeinstra, S. M., ve van Middelkoop, M. (2012). Risk factors for patellofemoral pain syndrome: a systematic review. *J Orthop Sports Phys Ther*, 42(2), 81-94.
- McNeely, E. (2005). Introduction to plyometrics: Converting strength to power. *NSCA's performance training journal*, 6(5), 19-22.
- Myer, G. D., Faigenbaum, A. D., Ford, K. R., Best, T. M., Bergeron, M. F., ve Hewett, T. E. (2011). When to initiate integrative neuromuscular training to reduce sports-related injuries and enhance health in youth? *Curr Sports Med Rep*, 10(3), 155-166.
- Ozer Kaya, D. (2017). Rehabilitasyon: sporcularda nöromüsküler eğitim lower extremity rehabilitation: Neuromuscular training in athletes. *Türkiye Klinikleri J Physiother Rehabil-Special Topic*, 3(2), 69-79.
- Page, P. (2006). Sensorimotor training: A "global" approach for balance training. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 10(1), 77-84.
- Pang, J., Shen, S., Pan, W. R., Jones, I. R., Rozen, W. M., ve Taylor, G. I. (2009). The arterial supply of the patellar tendon: anatomical study with clinical implications for knee surgery. *Clin Anat*, 22(3), 371-376.
- Peters, J. S., ve Tyson, N. L. (2013). Proximal exercises are effective in treating patellofemoral pain syndrome: a systematic review. *Int Journal Sports Phys Ther*, 8(5), 689-700.
- Petersen, W., Ellermann, A., Gösele-Koppenburg, A., Best, R., Rembitzki, I. V., Brüggemann, G.-P., ve Liebau, C. (2014). Patellofemoral pain syndrome. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 22(10), 2264-2274.
- Pihlajamäki, H. K., Kuikka, P. I., Leppänen, V. V., Kiuru, M. J., ve Mattila, V. M. (2010). Reliability of clinical findings and magnetic resonance imaging for the diagnosis of chondromalacia patellae. *Journal Bone Joint Surg Am*, 92(4), 927-934.
- Sherman, S. L., Plackis, A. C., ve Nuelle, C. W. (2014). Patellofemoral anatomy and biomechanics. *Clin Sports Med*, 33(3), 389-401.

FİZYOTERAPİDE PELVİK MORFOLOJİNİN KLİNİK ÖLÇÜMLERİ VE FONKSİYONEL ETKİLERİ

Yunus Emre KUNDAKCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2006-9940
- ❖ Mail: y.emre.kndkc@gmail.com

oluşturan kemik, kas, bağ gibi çeşitli yapılar ile ilişkilidir. Bu yapılarda vücut için gerekli bir fonksiyonun yerine getirilmesi aşamasında veya yaşlanmaya bağlı olarak gelişen morfolojik değişiklikler fizyoterapi kliniğindeki birçok hastanın ortak sorunudur. Dolayısıyla pelvis dışında farklı bölgedeki patolojilerin gelişmesine pelvik asimetrielerin katkı sunması mümkündür. Pelvis pozisyonundaki anormal dizilim sadece pelvis'i değil fonksiyonel olarak bağlı olduğu diğer yapıları da etkilemektedir. Pelvik kuşağın sağlığı, onu oluşturan farklı anatomik yapılarda meydana gelen morfolojik değişikliklerle de sınırlı olmayıp bağlı olduğu gövde ve alt ekstremitelerdeki morfolojik değişikliklerle de ilişkilidir (Krawiec ve ark., 2003; Cooperstein & Lew, 2009). Normal ve anormal postürde, vücudun bütün segmentlerinin dizilimi önemlidir. Pelvis'teki hizalamanın anormal olması durumunda özellikle omurganın ve alt ekstremitenin hemen hemen bütün segmentleri etkilenir. Ayakta durma sırasında vücut ağırlığının sağ ve sol tarafta ekstremitelere eşit olarak dağıtılmaması veya antero-posterior ve lateral kaslar arasındaki kuvvet imbalansında hem pelvis'te hem de vücudun alt ve üst bölümlerde postür bozuklukları görülebilmektedir (Otman & Köse, 2008).

Spinopelvik dizilim ile kalça ve pelvis deformatörleri arasındaki ilişkiye odaklanan önemli miktarda güncel klinik araştırma vardır. Pelvis'in statik ve dinamik pozisyonunu objektif olarak doğru ve hassas bir şekilde ölçebilmek, bu bölge ile ilgili patolojiler için geliştirilecek rehabilitasyon stratejilerine yönelik akıl yürütme becerilerini ve anlayışı artırabilir. Değerlendirme yöntemlerini inceleyen daha ileri çalışmalar, fonksiyonel hareketler sırasında pelvis pozisyonunun doğru bir şekilde değerlendirilmesinin klinik olarak uygulanabilir yöntemlerini araştırmalıdır. Buna ek olarak pelvis'in kinetik ve kinematik üzerinde etkili olan faktörleri aydınlatmaya çalışmalıdır.

KAYNAKLAR

- Arıncı K, & Elhan A. (2014). *Anatomi 1. cilt (5. Baskı)*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevi.
- Azevedo, DC, Santos H, Carneiro RL, Andrade GT. (2014). Reliability of sagittal pelvic position assessments in standing, sitting and during hip flexion using palpation meter. *J Bodyw Mov Ther*, 18(2), 210-214.
- Bibrowicz K, Szurmik T, Ogrodzka-Ciechanowicz K, Hudakova Z, Gaşienica-Walczak B, Kurzeja P. (2023). Asymmetry of the pelvis in Polish young adults. *Frontiers in Psychology*, 14, 1148239.
- Boulay C, Tardieu C, Bénaïm C ve ark. (2006). Three-dimensional study of pelvic asymmetry on anatomical specimens and its clinical perspectives. *J Anat*, 208(1), 21-33.

- Brady RJ, Dean JB, Skinner TM, Gross, MT. (2003). Limb length inequality: clinical implications for assessment and intervention. *J Orthop Sports Phys Ther*, 33(5), 221-234.
- Cappozzo A, Della Croce U, Leardini A, Chiari L. (2005). Human movement analysis using stereophotogrammetry. Part 1: theoretical background. *Gait Posture*, 21(2), 186-196.
- Chaudhry SR, Nahian A, Chaudhry K. Anatomy, Abdomen and Pelvis, Pelvis. [Updated 2023 Jul 25]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-.
- Cooperstein R, Hickey M. (2016). The reliability of palpating the posterior superior iliac spine: a systematic review. *J Can Chiropr Assoc*, 60(1), 36-46.
- Cooperstein R, Lew M. (2009). The relationship between pelvic torsion and anatomical leg length inequality: a review of the literature. *Journal of chiropractic medicine*, 8(3), 107-118.
- Curwin S (2011). *Joint Structure and Function: A Comprehensive Analysis* (5th edition). New York: McGraw-Hill Higher Education.
- Fischer B, Mitteroecker P. (2017). Allometry and Sexual Dimorphism in the Human Pelvis. *The Anatomical Record*, 300(4), 698-705.
- Gülhan Ö. (2018). Pelvis'ten radyolojik yöntemler ile cinsiyet tayini: Türkiye örnekleme. *Antropoloji* (36), 53-69.
- Hagins M, Brown M, Cook C ve ark. (1998). Intratester and intertester reliability of the palpation meter (PALM) in measuring pelvic position. *Journal of Manual & Manipulative Therapy*, 6(3), 130-136.
- Handrich K, Kamer L, Mayo K ve ark. (2021). Asymmetry of the pelvic ring evaluated by CT-based 3D statistical modeling. *Journal of anatomy*, 238(5), 1225–1232.
- Hankemeier DA, Kowell SM, Van Lunen BL. (2013). Visual observations compared with palpation meter measurements for reliable measurements of pelvic tilt and height difference. *Athletic Training & Sports Health Care*, 5(3), 135-141.
- Herrington L. (2011). Assessment of the degree of pelvic tilt within a normal asymptomatic population. *Manual therapy*, 16(6), 646–648.
- Karademir M, Karavelioğlu E, Boyacı MG, Eser O. (2014). Omurgada sagittal dengenin önemi ve spinopelvik parametreler. *The Journal of Turkish Spinal Surgery*, 25(2), 139-148.
- Krawiec CJ, Denegar CR, Hertel J, Salvaterra GF, Buckley WE. (2003). Static innominate asymmetry and leg length discrepancy in asymptomatic collegiate athletes. *Manual therapy*, 8(4), 207–213.
- Levangie PK. (1999). The association between static pelvic asymmetry and low back pain. *Spine*, 24(12), 1234-1242.

- Lewis CL, Laudicina NM, Khuu A, Loverro KL. (2017). The Human Pelvis: Variation in Structure and Function During Gait. *Anatomical record*, 300(4), 633–642.
- Lukovic T, Cukovic S, Lukovic V, Devedzic G, Djordjevic D. (2015). Towards a new protocol of scoliosis assessments and monitoring in clinical practice: A pilot study. *Journal of back and musculoskeletal rehabilitation*, 28(4), 721–730.
- Mandalidis D, Glakousakis G, Kalatzis P. (2022). An anthropometric-based method for the assessment of pelvis position in three-dimensional space. *MethodsX*, 9, 101616.
- Michaud SB, Gard SA, Childress DS. (2000). A preliminary investigation of pelvic obliquity patterns during gait in persons with transtibial and transfemoral amputation. *Journal of rehabilitation research and development*, 37(1), 1–10.
- Morino S, Ishihara M, Umezaki ve ark. (2019). The effects of pelvic belt use on pelvic alignment during and after pregnancy: a prospective longitudinal cohort study. *BMC pregnancy and childbirth*, 19(1), 305.
- Neumann DA. (2016). *Kinesiology of the musculoskeletal system-e-book: foundations for rehabilitation* (3rd edition). Amsterdam: Elsevier Health Sciences.
- Otman SA, Köse N. (2008). *Tedavi Hareketlerinde Temel Değerlendirme Prensipleri. Postür ve Postür Analizi* (4. baskı). Ankara: Yücel Ofset Yayınları.
- Ozan, H. (2014). *Ozan Anatomi* (3. baskı). Ankara: Klinisyen Kitabevi.
- Pasha S, Sangole AP, Aubin CE, Parent S, Mac-Thiong JM, Labelle H. (2010). Characterizing pelvis dynamics in adolescent with idiopathic scoliosis. *Spine*, 35(17), E820–E826.
- Pathak S, Vijaya Kumar K, Nayak A, Kedambadi RC. (2014). The relationship between pelvic alignment and trunk control in stroke subjects: a cross-sectional study. *Int J Res Med Sci*, 2, 1483-1487.
- Petrone MR., Guinn J, Reddin A, Sutlive TG, Flynn TW, Garber MP. 2003. The accuracy of the Palpation Meter (PALM) for measuring pelvic crest height difference and leg length discrepancy. *J Orthop Sports Phys Ther*, 33(6): 319-325.
- Preece SJ, Willan P, Nester CJ, Graham-Smith P, Herrington L, Bowker P. (2008). Variation in pelvic morphology may prevent the identification of anterior pelvic tilt. *The Journal of manual & manipulative therapy*, 16(2), 113–117.
- Prushansky T, Ezra N, Kurse N, Man L, Schneiderman Y. 2008. (2008). Reproducibility of sagittal pelvic tilt measurements in normal subjects using digital inclinometry. *Gait & posture*, 28(3), 513–516.

- Robinson HS, Brox JI, Robinson R, Bjelland E, Solem S, Telje T. (2007). The reliability of selected motion- and pain provocation tests for the sacroiliac joint. *Manual therapy*, 12(1), 72–79.
- Schwarz T, Benditz A, Springorum HR ve ark. (2018). Assessment of pelvic tilt in anteroposterior radiographs by means of tilt ratios. *Archives of orthopaedic and trauma surgery*, 138(8), 1045–1052.
- Stovall BA, Kumar S. (2010a). Anatomical landmark asymmetry assessment in the lumbar spine and pelvis: a review of reliability. *PM & R: the journal of injury, function, and rehabilitation*, 2(1), 48–56.
- Stovall BA, Kumar S. (2010b). Reliability of bony anatomic landmark asymmetry assessment in the lumbopelvic region: application to osteopathic medical education. *The Journal of the American Osteopathic Association*, 110(11), 667–674.
- Suits WH. (2021). Clinical Measures of Pelvic Tilt in Physical Therapy. *International journal of sports physical therapy*, 16(5), 1366–1375.
- Vrtovec T, Janssen MM, Likar B, Castelein RM, Viergever MA, Pernuš F. (2013). Evaluation of pelvic morphology in the sagittal plane. *The spine journal: official journal of the North American Spine Society*, 13(11), 1500–1509.
- White TD, Black MT, Folkens PA. (2012). *Human osteology* (3rd edition). Amsterdam: Elsevier Academic Press.
- Yazıcı MV, Çobanoğlu G, Yazıcı G. (2022). Test-retest reliability and minimal detectable change for measures of wearable gait analysis system (G-Walk) in children with cerebral palsy. *Turkish journal of medical sciences*, 52(3), 658–666.

YOĞUN BAKIMDA FİZYOTERAPİ VE REHABİLİTASYON

Buse Reyhan EKİNALAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-2000-393X
- ❖ Mail: busereyhan.ekinalan@st.uskudar.edu.tr

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

aynı zamanda taburculukta mekanik ventilasyonun uzaması gibi negatif klinik neticelerin de düzelebileceğini belirtmişlerdir (Yu, 2022).

4.10. Elektroterapi Uygulamaları:

Yatağa bağımlı bireylerde; egzersiz ve mobilizasyonlara ek tedavi yöntemi olarak, nöromusküler elektrik ve transkütanöz elektriksel stimülasyon kullanılmaktadır. Yakın zamanda yapılan iki farklı çalışmada; mekanik ventilatöre bağlı hastalarda, nöromusküler elektrik stimülasyonunun geleneksel fizyoterapi programıyla rectus abdominus, quadriceps femoris vb. iskelet kaslarında atrofi oluşumunu azalttığı ve hastaneden ayrılma döneminde kas kuvvetini artışa geçirdiği, görülmüştür (Lui, 2023). Mekanik ventilasyon tedavisi alan 60 KOAH hastasından oluşan bir çalışmada; transkütanöz nöromusküler elektriksel stimülasyon tedavisinin; kas kuvvetini efektif olarak geliştirdiği ve yoğun bakımdan kaynaklı kas zayıflığı insidansını düşürebildiği görülmüştür (Chen, 2019).

KAYNAKLAR

- Ambrosino, N., Venturelli, E., Vaghegini, G., & Clini, E. (2012). Rehabilitation, weaning and physical therapy strategies in chronic critically ill patients. *The European respiratory journal*, 39 (2), 487–492.
- Anandhi, D., & Divya, P. (2018). Influence of various factors on the incentive spirometry values in patients undergoing thoracotomy. *Ann Physiother Clin*, 1 (1), 1-5.
- Asyod. (2013). Nöromusküler Hastalıklarda Solunum Desteği. (27.09.2023: https://www.asyod.org/files/sunumlar/akciger_hastaliklari_ve_yogun_bakim_gunleri/N%C3%B6romuskulerHastalıklardaSolunumDesteği.pdf).
- Bissett, B., Gosselink, R., & van Haren, F. M. P. (2020). Respiratory Muscle Rehabilitation in Patients with Prolonged Mechanical Ventilation: A Targeted Approach. *Critical care (London, England)*, 24 (1), 103.
- Bissett, B., Leditschke, I. A., Neeman, T., Boots, R., & Paratz, J. (2015). Weaned but weary: one third of adult intensive care patients mechanically ventilated for 7 days or more have impaired inspiratory muscle endurance after successful weaning. *Heart & lung : the journal of critical care*, 44 (1), 15–20.
- Calverley P. M. (2000). Supplementary oxygen therapy in COPD: is it really useful. *Thorax*, 55 (7), 537–538.
- Cameron, S., Ball, I., Cepinskas, G., Choong, K., Doherty, T. J., Ellis, C. G., Martin, C. M., Mele, T. S., Sharpe, M., Shoemaker, J. K., & Fraser, D. D. (2015). Early mobilization in the critical care unit: A review of adult and pediatric literature. *Journal of critical care*, 30 (4), 664–672.
- Chen, S., Jiang, Y., Yu, B., Dai, Y., Mi, Y., Tan, Y., Yao, J., & Tian, Y. (2019). *Zhonghua wei zhong bing ji jiu yi xue*, 31 (6), 709–713.

- Cucchi, M., Mariani, S., De Piero, M. E., Ravoux, J. M., Kawczynski, M. J., Di Mauro, M., Shkurka, E., Hoskote, A., & Lorusso, R. (2023). Awake extracorporeal life support and physiotherapy in adult patients: A systematic review of the literature. *Perfusion*, 38 (5), 939–958.
- Çınar, S. (2018). Yoğun Bakım Hastalarında Uygulanan Üst Ekstremitte Eğitiminin Kardiyopulmoner Yanıtlar ve Fonksiyonel Düzey Üzerine Etkileri.
- Derneği, T. Y. B., & Kılavuzları, Y. B. (2018). Mekanik Ventilasyondan Ayırma (Weaning) Rehberi.
- Dimitra Zisi, Costas Chryssanthopoulos, Serafim Nanas, Anastassios Philippou, The effectiveness of the active cycle of breathing technique in patients with chronic respiratory diseases: A systematic review, *Heart & Lung*, Volume 53, 2022, Pages 89-98, SSN 0147-956.
- Dres, M., Dubé, B. P., Mayaux, J., Delemazure, J., Reuter, D., Brochard, L., Similowski, T., & Demoule, A. (2017). Coexistence and Impact of Limb Muscle and Diaphragm Weakness at Time of Liberation from Mechanical Ventilation in Medical Intensive Care Unit Patients. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 195 (1), 57–66.
- Fagevik Olsén, M., Lannefors, L., & Westerdahl, E. (2015). Positive expiratory pressure- Common clinical applications and physiological effects. *Respiratory medicine*, 109 (3), 297–307.
- Haji, J. Y., Mehra, S., & Doraiswamy, P. (2021). Awake ECMO and mobilizing patients on ECMO. *Indian journal of thoracic and cardiovascular surgery*, 37 (Suppl 2), 309–318.
- Hough, A. (2014). *Physiotherapy in respiratory and cardiac care: an evidence-based approach*. Cengage Learning.
- Jyoti M, Meenu. Role of Physiotherapist in Critical Care Situations: Recent Perspective. *Journal of Cardiac Critical Care*. 2018;2 (1):14-8.
- Kılıç, L., & Pehlivan, F. E. Yoğun Bakımda Pulmoner Rehabilitasyon.
- Kirschenbaum, L., Azzi, E., Sfeir, T., Tietjen, P., & Astiz, M. (2002). Effect of continuous lateral rotational therapy on the prevalence of ventilator-associated pneumonia in patients requiring long-term ventilatory care. *Critical care medicine*, 30 (9), 1983–1986.
- Langer, T., Santini, A., Bottino, N., Crotti, S., Batchinsky, A. I., Pesenti, A., & Gattinoni, L. (2016). "Awake" extracorporeal membrane oxygenation (ECMO): pathophysiology, technical considerations, and clinical pioneering. *Critical care (London, England)*, 20 (1), 150
- Liu, Y., Gong, Y., Zhang, C., Meng, P., Gai, Y., Han, X., Yuan, Z., Xing, J., & Dong, Z. (2023). Effect of neuromuscular electrical stimulation combined with early

- rehabilitation therapy on mechanically ventilated patients: a prospective randomized controlled study. *BMC pulmonary medicine*, 23 (1), 272.
- Makhabah, D. N., Martino, F., & Ambrosino, N. (2013). Peri-operative physiotherapy. *Multidisciplinary respiratory medicine*, 8 (1), 4.
- Marshall, J. C., Bosco, L., Adhikari, N. K., Connolly, B., Diaz, J. V., Dorman, T., Fowler, R. A., Meyfroidt, G., Nakagawa, S., Pelosi, P., Vincent, J. L., Vollman, K., & Zimmerman, J. (2017). What is an intensive care unit? A report of the task force of the World Federation of Societies of Intensive and Critical Care Medicine. *Journal of critical care*, 37, 270–276.
- Medrinal, C., Prieur, G., Frenoy, É., Robledo Quesada, A., Poncet, A., Bonnevie, T., Gravier, F. E., Lamia, B., & Contal, O. (2016). Respiratory weakness after mechanical ventilation is associated with one-year mortality - a prospective study. *Critical care (London, England)*, 20 (1), 231.
- Mendes, L. P., Moraes, K. S., Hoffman, M., Vieira, D. S., Ribeiro-Samora, G. A., Lage, S. M., Britto, R. R., & Parreira, V. F. (2019). Effects of Diaphragmatic Breathing With and Without Pursed-Lips Breathing in Subjects With COPD. *Respiratory care*, 64 (2), 136–144. <https://doi.org/10.4187/respcare.06319>
- Moodie, L. H., Reeve, J. C., Vermeulen, N., & Elkins, M. R. (2011). Inspiratory muscle training to facilitate weaning from mechanical ventilation: protocol for a systematic review. *BMC research notes*, 4, 283.
- Nonoyama, T., Shigemi, H., Yasutake, C., Matsumine, A., & Ishizuka, T. (2022). Effective Mechanical Insufflation-Exsufflation in a Patient With Difficulty in Sputum Discharge and Intensive Care Unit-Acquired Weakness: A Case Report. *Cureus*, 14 (2), e21847.
- Ntoumenopoulos G. (2010). More about chest physiotherapy and ventilator-associated pneumonia prevention. *Indian journal of critical care medicine : peer-reviewed, official publication of Indian Society of Critical Care Medicine*, 14 (4), 220.
- Parisien-La Salle, S., Abel Rivest, E., Boucher, V. G., Lalande-Gauthier, M., Morisset, J., Manganas, H., Poirier, C., Comtois, A. S., & Dubé, B. P. (2019). Effects of Pursed Lip Breathing on Exercise Capacity and Dyspnea in Patients With Interstitial Lung Disease: A RANDOMIZED, CROSSOVER STUDY. *Journal of cardiopulmonary rehabilitation and prevention*, 39 (2), 112–117.
- Puthuchery, Z. A., Rawal, J., McPhail, M., et al. (2013). Acute skeletal muscle wasting in critical illness. *JAMA*, 310 (15), 1591–1600.
- Rollas, K. Yoğun Bakım Yapılanması. *Göğüs Hastalıkları*, 125.

- Schaller SJ, Anstey M, Blobner M, et al. Early, goal-directed mobilisation in the surgical intensive care unit: A randomised controlled trial. *Lancet*. 2016; 388 (10052): 1377-1388.
- Schmidt, Hanna et al. "Short-term effects of a novel bronchial drainage device: A pilot cohort study in subjects with cystic fibrosis." *Health science reports* vol. 5,5 e812. 12 Sep. 2022, doi:10.1002/hsr2.812
- Schweickert WD, Pohlman MC, Pohlman AS, et al. Early physical and occupational therapy in mechanically ventilated, critically ill patients: A randomised controlled trial. *Lancet*. 2009; 373 (9678): 1874-1882.
- Sommers, J., Engelbert, R. H., Dettling-Ihnenfeldt, D., Gosselink, R., Spronk, P. E., Nollet, F., & van der Schaaf, M. (2015). Physiotherapy in the intensive care unit: an evidence-based, expert driven, practical statement and rehabilitation recommendations. *Clinical rehabilitation*, 29 (11), 1051–1063.
- Stiller K. (2000). Physiotherapy in intensive care: towards an evidence-based practice. *Chest*, 118 (6), 1801–1813.
- Uçgun İ. (2008) Mekanik ventilasyon komplikasyonları. *Yoğun Bakım Dergisi*, 8 (1):44-59.
- Uyaroglu, M. B. (2020). Yoğun bakım hastalarında nörofizyolojik fasilitasyon tekniklerinin fonksiyonel seviye ve solunum üzerine etkisi (Master's thesis, İstinye Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Xiang, Y., Zhao, Q., Luo, T., & Zeng, L. (2023). Inspiratory muscle training to reduce risk of pulmonary complications after coronary artery bypass grafting: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in cardiovascular medicine*, 10, 1223619.
- Yu, T., Cai, F., & Jiang, R. (2022). Effects of Early Bedside Cycle Exercise on Gastrointestinal Function in Intensive Care Unit Patients Receiving Mechanical Ventilation. *Frontiers in medicine*, 9, 823067.

DIYABETTE GÜNCEL FİZYOTERAPİ YAKLAŞIMLARI

Ayşenur Canan BENLİ ÖZÇAKIR

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4730-1049
- ❖ Mail: benliaysenurcanan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abacı A, Böber E, Büyükgebiz A. (2007). Tip 1 Diyabet. *Güncel Pediatri*, 5(1), 1-10.
- Aguiar EJ, Morgan PJ, Collins CE, Plotnikoff RC, Callister, R. (2014). Efficacy of interventions that include diet, aerobic and resistance training components for type 2 diabetes prevention: a systematic review with meta-analysis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11, 2.
- Akıncı B, Koçarlan Şahin E. (2022). Diyabet Rehabilitasyonu. *Fizyoterapi ve Rehabilitasyonda Özel Konular* (Ed. Harutoğlu H). Hipokrat Yayınevi.
- Akova B, Şekir U, Keleş B. (2011). Metabolik Sendrom, Obezite, Diyabet, Hipertansiyon, Dislipidemi ve Egzersiz. 3. Bölüm “Diyabet ve Egzersiz”. (Ed. Gür H). Yağmur Tanıtım, Bursa.
- American Diabetes Association. (2019). 2. Classification and diagnosis of diabetes: Standards of medical care in diabetes-2019. *Diabetes Care*, 42(1), 13-28.
- Bayraktar M. (2001). Diabetes Mellitus tedavisinin genel ilkeleri, diyet ve egzersiz. *Türkiye Tıp Dergisi*, 8(1), 9-19.
- Chimen M, Kennedy A, Nirantharakumar K, Pang TT, Andrews R, Narendran P. (2012). What are the health benefits of physical activity in type 1 diabetes mellitus? A literature review. *Diabetologia*, 55, 542-551.
- Church TS, Blair SN, Cocroham S, Johannsen N, Johnson W, Kramer K, Mikus CR, Myers V, Nauta M, Rodarte RQ, Sparks L, Thompson A, Earnest CP. (2010). Effect of aerobic and resistance training on hemoglobine A1c levels in patients with type 2 diabetes. *JAMA*, 304, 2253-2262.
- Colberg SR, Sigal RJ, Fernhall B, Regensteiner JG, Blissmer BJ, Rubin RR, Chasan-Taber L, Albright AL, Braun B; American College of Sports Medicine. (2010). Exercise and type 2 diabetes: American College of Sports Medicine and the American Diabetes Association: joint position statement. *Exercise and Type 2 diabetes*. *Med Sci Sports Exerc*, 42, 2282- 2303.
- Coşansu, G. (2015). Diyabet: Küresel bir salgın hastalık. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 31, 1-6.
- David C, Wright MS, Pamela DS. (2001). Optimal exercise intensity for individuals with impaired glucose tolerance. *Diabetes Spectrum*, 18, 93-97.

- Garber CE, Blissmer B, Deschenes MR, Franklin BA, Lamonte MJ, Lee IM, Nieman DC, Swain DP. (2011). American College of Sports Medicine Position Stand. Quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory, musculoskeletal, and neuromotor fitness in apparently healthy adults: guidance for prescribing exercise. *Med Sci Sports Exerc*, 43, 1334-1359.
- Gümüş E, Satman I, Yetkin İ, Hatun Ő, akır B. (2015) Türkiye Diyabet Programı 2015-2020. https://extranet.who.int/ncdccc/Data/TUR_D1_T%C3%BCrkiye%20Diyabet%20Program%C4%B1%202015-2020.pdf
- Harris GD. (2005). Exercise and the pregnant patient: A clinical overview. *Women Health Primary Care*, 8, 79–86.
- IDF. (2014). Diabetes Atlas Key Findings. <http://www.idf.org/diabetesatlas/update-2014>.
- Kaur J, Singh SK, Vij JS. (2015). Physiotherapy and Rehabilitation In the Management of Diabetes Mellitus: A Review. *Indian J.Sci.Res*, 6(2), 171-181.
- Küçük Yetgin, M. (2017). Diyabetli Hastalarda Egzersiz Reetesi. *Klinik Tıp Bilimleri*, 5(4), 65-70.
- Metzger BE, Coustan DM. (1998). Organizing Committee. Summary and recommendations of the fourth international workshop-conference on gestational diabetes mellitus. *Diabetes Care*, 21, B161–B167.
- Nagi D, Gallen II. (2010). ABCD position statement on physical activity and exercise in diabetes. Poistion statement. *Practical Diabetes Int*, 27(4), 158-63.
- Oğuz A. (2016). Gestasyonel Diyabey. *KSU Medical Journal*, 11(1), 0-0.
- Östenson C, Birkeland K, Henriksson J. (2010). Diabetes mellitus-type 2 diabetes. (Ed In. Johan C) *Physical Activity in the Prevention and Treatment of Disease*. Sweden: Swedish National Institute of Public Health.
- Özer EE. (2015). Hiperbarik Oksijen Tedavisi Gören Diyabetik Ayak Olgularında Tedavi Sonucunu Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Tıpta Uzmanlık Tezi, Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Ankara*.
- Pehlivan E. (2022). Kronik Hastalıklarda Egzersize Dayalı Fizyoterapi ve Rehabilitasyon. *Fizyoterapi ve Rehabilitasyonda Özel Konular* (Ed. Harutoğlu H). Hipokrat Yayınevi.
- Reiber GE, Lipsky BA, Gibbons GW. (1998). The burden of diabetic foot ulcers. *Am J Surg*, 176(2A), 5-10.

- Satman I, Omer B, Tutuncu Y, Kalaca S, Gedik S, Diccag N, Karsidag K, Genc S, Telci A, Canbaz B, Turker F, Yilmaz T, Cakir B, Tuomilehto J, TURDEP-II Study Group. (2013). Twelve-year trends in the prevalence and risk factors of diabetes and prediabetes in Turkish adults. *Eur J Epidemiol*, 28, 169-180.
- Sigal RJ, Kenny GP, Boulé NG, Wells GA, Prud'homme D, Fortier M, Reid RD, Tulloch H, Coyle D, Phillips P, Jennings A, Jaffey J. (2007). Effects of aerobic training, resistance training, or both on glycemic control in type 2 diabetes: a randomized trial. *Ann Intern Med*, 147, 357-369.
- Sigal RJ, Kenny GP, David H, Wasserman DH, Castaneda-Sceppa C, White RD, Carmen MD, Russell D. (2006). Physical Activity/Exercise and Type 2 Diabetes. A consensus statement from the american diabetes association. *Diabetes Care*, 29, 1433-1438.
- Snowling NJ, Hopkins WG. (2006). Effects of Different Modes of Exercise Training on Glucose Control and Risk Factors for Complications in Type 2 Diabetic Patients: a Meta-Analysis. *Diabetes Care*, 29(11), 2518-2527.
- Thompson W, Gordon N, Pescatello LS. (2009). *ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription*. 8th ed. Baltimore, MD: Lippincott, Williams & Wilkins, 253-55.
- Ulusal Diyabet Konsensus Grubu. (2019). *TÜRKDİAB Diyabet Tanı ve Tedavi Rehberi 2019*, ISBN 978-605-69309-0-4, Armoni Nüans Baskı Sanatları A.Ş., İstanbul.
- WHO 2016. (2016). *Global Report on Diabetes*. ISBN 978-92-4-156525-7, World Health Organization, France.

ONKOLOJİK REHABİLİTASYON

Ayşem Ecem ÖZDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6930-9490
- ❖ Mail: ecemozdemir6@gmail.com

Özlem FEYZİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Acıbadem Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7479-4128
- ❖ Mail: fztozlemfeyzioğlu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ahles, T. A., & Root, J. C. (2018). Cognitive Effects of Cancer and Cancer Treatments. *Annual Review of Clinical Psychology*, 14, 425–451.
- Baykara, O. (2016). Current Modalities in Treatment of Cancer. *Balıkesir Health Sciences Journal*, 5(3), 154–165.
- Berger, A. M., Abernethy, A. P., Atkinson, A., Barsevick, A. M., Breitbart, W. S., Cella, D., Cimprich, B., Cleeland, C., Eisenberger, M. A., Escalante, C. P., Jacobsen, P. B., Kaldor, P., Ligibel, J. A., Murphy, B. A., O'Connor, T., Pirl, W. F., Rodler, E., Rugo, H. S., Thomas, J., & Wagner, L. I. (2010). Cancer-Related Fatigue. *Journal of the National Comprehensive Cancer Network*, 8(8), 904–931.
- Bower, J. E., Bak, K., Berger, A., Breitbart, W., Escalante, C. P., Ganz, P. A., Schnipper, H. H., Lacchetti, C., Ligibel, J. A., Lyman, G. H., Ogaily, M. S., Pirl, W. F., & Jacobsen, P. B. (2014). Screening, Assessment, and Management of Fatigue in Adult Survivors of Cancer: An American Society of Clinical Oncology Clinical Practice Guideline Adaptation. *Journal of Clinical Oncology*, 32(17), 1840–1850.
- Brown, J. C., Huedo-Medina, T. B., Pescatello, L. S., Ryan, S. M., Pescatello, S. M., Moker, E., LaCroix, J. M., Ferrer, R. A., & Johnson, B. T. (2012). The efficacy of exercise in reducing depressive symptoms among cancer survivors: A meta-analysis. *PLoS ONE*, 7(1), 1–9.
- Cheville, A. L., Beck, L. A., Petersen, T. L., Marks, R. S., & Gamble, G. L. (2009). The detection and treatment of cancer-related functional problems in an outpatient setting. *Supportive Care in Cancer*, 17(1), 61–67.
- Cheville, A. L., Kollasch, J., Vandenberg, J., Shen, T., Grothey, A., Gamble, G., & Basford, J. R. (2013). A Home-Based Exercise Program to Improve Function, Fatigue, and Sleep Quality in Patients With Stage IV Lung and Colorectal Cancer: A Randomized Controlled Trial HHS Public Access. *J Pain Symptom Manage*, 45(5), 811–821.
- Committee, P. A. G. A. (2008). Physical activity guidelines advisory committee report (Vol. 67, Issue 2).
- Costa, A. R., Lança de Oliveira, M., Cruz, I., Gonçalves, I., Cascalheira, J. F., & Santos, C. R. A. (2020). The Sex Bias of Cancer. *Trends in Endocrinology and Metabolism*, 31(10), 785–799.
- Cristian, T., Lu, L., & Bert, V. (2017). Stem cell divisions, somatic mutations, cancer etiology, and cancer prevention. *Science*, 355, 1330–1334.
- de Godoy, J. M. P., Andrade, M., Azevedo, W. F., et al. (2011). IV Latin American consensus on the treatment of lymphedema. *Journal Phlebology and Lymphology*, 4(1), 13–16.
- Dietz, J. H. (1981). *Rehabilitation oncology*. Wiley,.

- Düger, T., & Atasavun Uysal, S. (2019). Kanser Rehabilitasyonu. In *Fizyoterapi Rehabilitasyon Genel Fizyoterapi* (pp. 505–516). Hipokrat Yayınevi.
- Ercoli, L. M., Petersen, L., Hunter, A. M., Castellon, S. A., Kwan, L., Kahn-Mills, B. A., Embree, L. M., Cernin, P. A., Leuchter, A. F., & Ganz, P. A. (2015). Cognitive rehabilitation group intervention for breast cancer survivors: Results of a randomized clinical trial. *Psycho-Oncology*, 24(11), 1360–1367.
- Fernandes, H. A., Richard, N. M., & Edelstein, K. (2019). Cognitive rehabilitation for cancer-related cognitive dysfunction: a systematic review. *Supportive Care in Cancer*, 27(9), 3253–3279.
- Foley, E., Baillie, A., Huxter, M., Price, M., & Sinclair, E. (2010). Mindfulness-Based Cognitive Therapy for Individuals Whose Lives Have Been Affected by Cancer: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78(1), 72–79.
- Grada, A. A., & Phillips, T. J. (2017). Lymphedema: Pathophysiology and clinical manifestations. *Journal of the American Academy of Dermatology*, 77(6), 1009–1020.
- Jelic, M., Mandic, A., Maricic, S., & Srdjenovic, B. (2021). Oxidative stress and its role in cancer. *Journal of Cancer Research and Therapeutics*, 17(1), 22.
- Kocamaz Deniz, T. A. Y. D. S. Ö. Y. M. (2019). Kanser ve Onkolojik Rehabilitasyon. *Zeugma Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 24–29.
- Litterini, A. J., Fieler, V. K., Cavanaugh, J. T., & Lee, J. Q. (2013). Differential Effects of Cardiovascular and Resistance Exercise on Functional Mobility in Individuals With Advanced Cancer: A Randomized Trial. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 94(12), 2329–2335.
- O'Connor, D., Caulfield, B., & Lennon, O. (2018). The efficacy and prescription of neuromuscular electrical stimulation (NMES) in adult cancer survivors: a systematic review and meta-analysis. *Supportive Care in Cancer*, 26(12), 3985–4000.
- Özberk, Z. N., & Karaduman, A. A. (2016). İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması-ICF'in Fizyoterapi ve Rehabilitasyonda Kullanımı. In A. A. Karaduman & Ö. Tunca Yılmaz (Eds.), *Fizyoterapi Rehabilitasyon Genel Fizyoterapi* (pp. 63–75). Pelikan yayıncılık.
- Pal, S. K., & Hurria, A. (2010). Impact of age, sex, and comorbidity on cancer therapy and disease progression. *Journal of Clinical Oncology*, 28(26), 4086–4093.
- Pavlopoulou, A., Spandidos, D. A., & Michalopoulos, I. (2015). Human cancer databases (Review). *Oncology Reports*, 33(1), 3–18.

- Pinheiro da Silva, F., Moreira, G. M., Zomkowski, K., Amaral de Noronha, M., & Flores Sperandio, F. (2019). Manual Therapy as Treatment for Chronic Musculoskeletal Pain in Female Breast Cancer Survivors: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics*, 42(7), 503–513.
- Pu, C. Y., Batarseh, H., Zafron, M. L., Mador, M. J., Yendamuri, S., & Ray, A. D. (2021). Effects of Preoperative Breathing Exercise on Postoperative Outcomes for Patients With Lung Cancer Undergoing Curative Intent Lung Resection: A Meta-analysis. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 102(12), 2416-2427.e4.
- Püsküllüoğlu, M., Tomaszewski, K. A., Grela-Wojewoda, A., Pacholczak-Madej, R., & Ebner, F. (2022). Effects of Transcutaneous Electrical Nerve Stimulation on Pain and Chemotherapy-Induced Peripheral Neuropathy in Cancer Patients: A Systematic Review. *Medicina (Lithuania)*, 58(2). <https://doi.org/10.3390/medicina58020284>
- Rao, R. M., Raghuram, N., Nagendra, H., Usharani, M., Gopinath, K., Diwakar, R., Patil, S., Bilimappa, R., & Rao, N. (2015). Effects of an integrated yoga program on self-reported depression scores in breast cancer patients undergoing conventional treatment: A randomized controlled trial. *Indian Journal of Palliative Care*, 21(2), 174–181.
- Roberts, A. L., Fisher, A., Smith, L., Heinrich, M., & Potts, H. W. W. (2017). Digital health behaviour change interventions targeting physical activity and diet in cancer survivors: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Cancer Survivorship*, 11(6), 704–719.
- Rock, C. L., Doyle, C., Demark-Wahnefried, W., Meyerhardt, J., Courneya, K. S., Schwartz, A. L., Bandera, E. V., Hamilton, K. K., Grant, B., McCullough, M., Byers, T., & Gansler, T. (2012). Nutrition and physical activity guidelines for cancer survivors. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*, 62(4), 242–274.
- Rodríguez-Cañamero, S., Cobo-Cuenca, A. I., Carmona-Torres, J. M., Pozuelo-Carrascosa, D. P., Santacruz-Salas, E., Rabanales-Sotos, J. A., Cuesta-Mateos, T., & Laredo-Aguilera, J. A. (2022). Impact of physical exercise in advanced-stage cancer patients: Systematic review and meta-analysis. *Cancer Medicine*, 11(19), 3714–3727.
- Rosen, R., & Sapro, A. (2023). *TNM Classification*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing.
- Sadeghi, E., Gozali, N., & Tabrizi, F. M. (2016). Effects of Energy Conservation Strategies on Cancer Related Fatigue and Health Promotion Lifestyle in Breast Cancer Survivors: a Randomized Control Trial. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 17(10), 4783–4790.
- Şahin, H., Kocamaz, D., & Yıldırım, M. (2020). Kanser sürecinde psikolojik sorunlar ve psiko-onkoloji. *Zeugma Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 2(3),

136–141.

- Sanft, T., Denlinger, C. S., Armenian, S., Baker, K. S., Broderick, G., Demark-Wahnefried, W., Friedman, D. L., Goldman, M., Hudson, M., Khakpour, N., Koura, D., Lally, R. M., Langbaum, T. S., McDonough, A. L., Melisko, M., Mooney, K., Moore, H. C. F., Moslehi, J. J., O'Connor, T., ... Freedman-Cass, D. A. (2019). Survivorship, version 2.2019 featured updates to the NCCN guidelines. *JNCCN Journal of the National Comprehensive Cancer Network*, 17(7), 785–794.
- Schmidt, T., Jonat, W., Wesch, D., Oberg, H. H., Adam-Klages, S., Keller, L., Röcken, C., & Mundhenke, C. (2018). Influence of physical activity on the immune system in breast cancer patients during chemotherapy. *Journal of Cancer Research and Clinical Oncology*, 144(3), 579–586.
- Schmitz, K. H., Courneya, K. S., Matthews, C., Demark-Wahnefried, W., Galvão, D. A., Pinto, B. M., Irwin, M. L., Wolin, K. Y., Segal, R. J., Lucia, A., Schneider, C. M., Von Gruenigen, V. E., & Schwartz, A. L. (2010). American college of sports medicine roundtable on exercise guidelines for cancer survivors. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 42(7), 1409–1426.
- Silver, J. K., Raj, V. S., Fu, J. B., Wisotzky, E. M., Smith, S. R., & Kirch, R. A. (2015). Cancer rehabilitation and palliative care: critical components in the delivery of high-quality oncology services. *Supportive Care in Cancer*, 23(12), 3633–3643.
- Swarm, R. A., Paice, J. A., Anghelescu, D. L., Are, M., Bruce, J. Y., Buga, S., Chwistek, M., Cleeland, C., Craig, D., Gafford, E., Greenlee, H., Hansen, E., Kamal, A. H., Kamdar, M. M., LeGrand, S., Mackey, S., Rachel McDowell, M., Moryl, N., Nabell, L. M., ... Gurski, L. A. (2019). Adult cancer pain, version 3.2019. *JNCCN Journal of the National Comprehensive Cancer Network*, 17(8), 977–1007.
- Tack, L., Schofield, P., Boterberg, T., Chandler, R., Parris, C. N., & Debruyne, P. R. (2022). Psychosocial Care after Cancer Diagnosis: Recent Advances and Challenges. *Cancers*, 14(23), 5–8.
- Tanık, F., & Naz, İ. (2022). Kanserde Fiziksel Aktivite ve Egzersiz - Koruyucu ve Tedavi Edici Etki. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 129–132.
- Türkiye kanser istatistikleri 2018. (2022).
- van den Beuken-van Everdingen, M. H. J., de Rijke, J. M., Kessels, A. G., Schouten, H. C., van Kleef, M., & Patijn, J. (2007). Prevalence of pain in patients with cancer: A systematic review of the past 40 years. *Annals of Oncology*, 18(9), 1437–1449.
- Wang, H., Liu, X. L., Wang, T., Tan, J. Y. (Benjamin), & Huang, H. (2023). Breathing Exercises for Pain Management in Cancer Survivors: A Systematic Review. *Pain Management Nursing*, 24(3), 299–310.

- Weis, S. M., & Cheresch, D. A. (2011). Tumor angiogenesis: Molecular pathways and therapeutic targets. *Nature Medicine*, 17(11), 1359–1370.
- Wolin, K. Y., Schwartz, A. L., Matthews, C. E., Courneya, K. S., & Schmitz, K. H. (2012). Implementing the Exercise Guidelines for Cancer Survivors. *Journal of Supportive Oncology*, 10(5), 171–177.
- World Cancer Day: closing the care gap. (2022). <https://www.who.int/news/item/03-02-2022-world-cancer-day-closing-the-care-gap>
- Xie, F., You, Y., Huang, J., Guan, C., Chen, Z., Fang, M., Yao, F., & Han, J. (2021). Association between physical activity and digestive-system cancer: An updated systematic review and meta-analysis. *Journal of Sport and Health Science*, 10(1), 4–13.
- Yao, C., Cheng, Y., Zhu, Q., Lv, Z., Kong, L., & Fang, M. (2021). Clinical Evidence for the Effects of Manual Therapy on Cancer Pain: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*.

ONKOLOJİK REHABİLİTASYONDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE PSİKOLOJİK YANITLARI

Mert İLHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7982-5694
- ❖ Mail: mert.ilhan@uskudar.edu.tr

hematolojik kanserlerde ise etkinliği sınırlı kanıt düzeyine sahiptir (Schmitz ve ark., 2010). Kanserde fiziksel aktivitenin psikolojik mekanizmaları incelendiğinde, ağrı ve diğer tedavilerin olduğu olumsuz deneyimden ayrı geçirilen zamanın psikolojik iyi oluş sağladığı üzerine odaklanan oyalama hipotezi göze çarpmaktadır. Son dönemde yapılan derlemeler, uzun süreli yapılan egzersizin primer olarak oyalama hipotezi ile psikolojik iyi oluşu sağlamadığı, fakat akut egzersiz yanıtı olarak olumsuz uyarılardan uzaklaşma ile sağlanan dikkat dağınıklığının depresif semptomları azalttığını göstermiştir (Petruzzello ve ark., 2012).

SONUÇ

Yetersiz fiziksel aktivite ve kanser arasındaki güçlü epidemiyolojik ilişki, sağlık profesyonellerinin kanser önleme ve tedavi stratejilerinin geliştirilmesine verdikleri önemi vurgular niteliktedir. Yeterli fiziksel aktivite ve aktif bir yaşamın benimsenmesi ve sürdürülmesi kanser hastalarında depresyon ve anksiyete semptomlarının azalmasına katkı sağlayarak hastaların ruh hali üzerinde olumlu etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle, onkolojik rehabilitasyonda fiziksel aktivitenin öneminin hastalarca dikkate alınması, kanser hastalarının psikolojik iyilik hallerini desteklemek ve olumlu yaşam deneyimleri sağlamak için kilit bir unsur olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Arvidsson, D., Fridolfsson, J., & Börjesson, M. (2019). Measurement of physical activity in clinical practice using accelerometers. *Journal of Internal Medicine*, 286(2), 137–153.
- Behrens, G., Jochem, C., Keimling, M., Ricci, C., Schmid, D., & Leitzmann, M. F. (2014). The association between physical activity and gastroesophageal cancer: systematic review and meta-analysis. *European Journal of Epidemiology*, 29(3), 151–170.
- Blomqvist, L., Stark, B., Engler, N., & Malm, M. (2004). Evaluation of arm and shoulder mobility and strength after modified radical mastectomy and radiotherapy. *Acta Oncologica (Stockholm, Sweden)*, 43(3), 280–283.
- Bornstein, D. B., Eyler, A. A., Maddock, J. E., & Moore, J. B. (2019). *Physical activity and public health practice : a guide for effective interventions*. Springer Publishing Company.
- Chaput, J. P., Willumsen, J., Bull, F., Chou, R., Ekelund, U., Firth, J., Jago, R., Ortega, F. B., & Katzmarzyk, P. T. (2020). 2020 WHO guidelines

- on physical activity and sedentary behaviour for children and adolescents aged 5–17 years: summary of the evidence. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 1–9.
- Courneya, K. S. (2014). Physical activity and cancer survivorship: a simple framework for a complex field. *Exercise and Sport Sciences Reviews*, 42(3), 102–109.
- Courneya, K. S., Segal, R. J., Mackey, J. R., Gelmon, K., Reid, R. D., Friedenreich, C. M., Ladha, A. B., Proulx, C., Vallance, J. K. H., Lane, K., Yasui, Y., & McKenzie, D. C. (2007). Effects of aerobic and resistance exercise in breast cancer patients receiving adjuvant chemotherapy: a multicenter randomized controlled trial. *Journal of Clinical Oncology : Official Journal of the American Society of Clinical Oncology*, 25(28), 4396–4404.
- Demirel H, Kayıhan H, Özmert EN, D. A. (Ed.). (2014). *Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi* (2nd ed.). Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Fiziksel_Aktivite_Rehberi/Turkiye_Fiziksel_Aktivite_Rehberi.pdf
- Gibbs, B. B., Hergenroeder, A. L., Katzmarzyk, P. T., Lee, I. M., & Jakicic, J. M. (2015). Definition, measurement, and health risks associated with sedentary behavior. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 47(6), 1295–1300.
- Gilliam, L. A. A., & St. Clair, D. K. (2011). Chemotherapy-Induced Weakness and Fatigue in Skeletal Muscle: The Role of Oxidative Stress. *Antioxidants & Redox Signaling*, 15(9), 2543.
- Gregurek, R., Braš, M., Đorđević, V., Ratković, A.-S., & Brajković, L. (2010). Psychological Problems of Patients with Cancer. *Psychiatria Danubina*, 22(2), 227–230.
- Ignácio, Z. M., da Silva, R. S., Plissari, M. E., Quevedo, J., & Réus, G. Z. (2019). Physical Exercise and Neuroinflammation in Major Depressive Disorder. *Molecular Neurobiology*, 56(12), 8323–8335.
- Kangas, M., Bovbjerg, D. H., & Montgomery, G. H. (2008). Cancer-Related Fatigue: A Systematic and Meta-Analytic Review of Non-Pharmacological Therapies for Cancer Patients. *Psychological Bulletin*, 134(5), 700–741. <https://doi.org/10.1037/A0012825>
- Kilbreath, S. L., Refshauge, K. M., Beith, J. M., Ward, L. C., Lee, M., Simpson, J. M., & Hansen, R. (2012). Upper limb progressive resistance training and stretching exercises following surgery for early breast cancer: A randomized controlled trial. *Breast Cancer Research and Treatment*, 133(2), 667–676.

- Kneis, S., Wehrle, A., Freyler, K., Lehmann, K., Rudolphi, B., Hildenbrand, B., Bartsch, H. H., Bertz, H., Gollhofer, A., & Ritzmann, R. (2016). Balance impairments and neuromuscular changes in breast cancer patients with chemotherapy-induced peripheral neuropathy. *Clinical Neurophysiology*, 127(2), 1481–1490.
- Luebbert, K., Dahme, B., & Hasenbring, M. (2001). The effectiveness of relaxation training in reducing treatment-related symptoms and improving emotional adjustment in acute non-surgical cancer treatment: a meta-analytical review. *Psycho-Oncology*, 10(6), 490–502.
- Malina, R. M. (2013). Tracking of Physical Activity and Physical Fitness across the Lifespan. 67, 48-57.
- Mattiuzzi, C., & Lippi, G. (2020). Cancer statistics: a comparison between World Health Organization (WHO) and Global Burden of Disease (GBD). *European Journal of Public Health*, 30(5), 1026–1027.
- Monfort, S. M., Pan, X., Patrick, R., Ramaswamy, B., Wesolowski, R., Naughton, M. J., Loprinzi, C. L., Chaudhari, A. M. W., & Lustberg, M. B. (2017). Gait, balance, and patient-reported outcomes during taxane-based chemotherapy in early-stage breast cancer patients. *Breast Cancer Research and Treatment*, 164(1), 69–77.
- Moore, S. C., Lee, I. M., Weiderpass, E., Campbell, P. T., Sampson, J. N., Kitahara, C. M., Keadle, S. K., Arem, H., De Gonzalez, A. B., Hartge, P., Adami, H. O., Blair, C. K., Borch, K. B., Boyd, E., Check, D. P., Fournier, A., Freedman, N. D., Gunter, M., Johannson, M., ... Patel, A. V. (2016). Association of Leisure-Time Physical Activity With Risk of 26 Types of Cancer in 1.44 Million Adults. *JAMA Internal Medicine*, 176(6), 816–825.
- Nakano, J., Hashizume, K., Fukushima, T., Ueno, K., Matsuura, E., Ikio, Y., Ishii, S., Morishita, S., Tanaka, K., & Kusuba, Y. (2018). Effects of Aerobic and Resistance Exercises on Physical Symptoms in Cancer Patients: A Meta-analysis. *Integrative Cancer Therapies*, 17(4), 1048–1058.
- Paluska, S. A., & Schwenk, T. L. (2012). Physical Activity and Mental Health. *Sports Medicine* 2000 29:3, 29(3), 167–180.
- Petruzzello, S. J., Landers, D. M., Hatfield, B. D., Kubitz, K. A., & Salazar, W. (1991). A meta-analysis on the anxiety-reducing effects of acute and chronic exercise. Outcomes and mechanisms. *Sports Medicine (Auckland, N.Z.)*, 11(3), 143–182.
- Petruzzello, S. J., Landers, D. M., Hatfield, B. D., Kubitz, K. A., & Salazar, W. (2012). A Meta-Analysis on the Anxiety-Reducing Effects of Acute and Chronic Exercise. *Sports Medicine* 1991 11:3, 11(3), 143–182.

- Pitman, A., Suleman, S., Hyde, N., & Hodgkiss, A. (2018). Depression and anxiety in patients with cancer. *BMJ*, 361.
- Psaltopoulou, T., Ntanasis-Stathopoulos, I., Tzanninis, I. G., Kantzanou, M., Georgiadou, D., & Sergentanis, T. N. (2016). Physical Activity and Gastric Cancer Risk: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Clinical Journal of Sport Medicine : Official Journal of the Canadian Academy of Sport Medicine*, 26(6), 445–464.
- Ruan, Y., Poirier, A. E., Pader, J., Asakawa, K., Lu, C., Memon, S., Miller, A. B., Walter, S. D., Villeneuve, P. J., King, W. D., Volesky, K. D., Smith, L., De, P., Friedenreich, C. M., & Brenner, D. R. (2021). Estimating the future cancer management costs attributable to modifiable risk factors in Canada. *Canadian Journal of Public Health*, 1–10.
- Schmid, D., Behrens, G., Keimling, M., Jochem, C., Ricci, C., & Leitzmann, M. (2015). A systematic review and meta-analysis of physical activity and endometrial cancer risk. *European Journal of Epidemiology*, 30(5), 397–412.
- Schmitz, K. H., Courneya, K. S., Matthews, C., Demark-Wahnefried, W., Galvão, D. A., Pinto, B. M., Irwin, M. L., Wolin, K. Y., Segal, R. J., Lucia, A., Schneider, C. M., Von Gruenigen, V. E., & Schwartz, A. L. (2010). American College of Sports Medicine roundtable on exercise guidelines for cancer survivors. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 42(7), 1409–1426.
- Song, Q. H., Xu, R. M., Zhang, Q. H., Ma, M., & Zhao, X. P. (2013). Relaxation training during chemotherapy for breast cancer improves mental health and lessens adverse events. *International Journal of Clinical and Experimental Medicine*, 6(10), 979.
- Speck, R. M., Courneya, K. S., Mâsse, L. C., Duval, S., & Schmitz, K. H. (2010). An update of controlled physical activity trials in cancer survivors: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Cancer Survivorship : Research and Practice*, 4(2), 87–100.
- Strath, S. J., Kaminsky, L. A., Ainsworth, B. E., Ekelund, U., Freedson, P. S., Gary, R. A., Richardson, C. R., Smith, D. T., & Swartz, A. M. (2013). Guide to the assessment of physical activity: Clinical and research applications: A scientific statement from the American Heart association. *Circulation*, 128(20), 2259–2279.
- Streckmann, F., Kneis, S., Leifert, J. A., Baumann, F. T., Kleber, M., Ihorst, G., Herich, L., Grüssinger, V., Gollhofer, A., & Bertz, H. (2014). Exercise program improves therapy-related side-effects and quality of life in lymphoma patients undergoing therapy. *Annals of Oncology*, 25(2), 493–499.

- Stubblefield, M. D. (2018). Cancer rehabilitation: Principles and practice, second edition. In *Cancer Rehabilitation: Principles and Practice, Second Edition*. Springer Publishing Company. <https://www.perlego.com/book/1447700/cancer-rehabilitation-principles-and-practice-pdf>
- Stubblefield, M. D., & O'Dell, M. W. (2009). *Cancer rehabilitation principles and practice*. Demos Medical.
- Sylvia, L. G., Bernstein, E. E., Hubbard, J. L., Keating, L., & Anderson, E. J. (2014). Practical guide to measuring physical activity. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 114(2), 199–208.
- TÜİK. (2016). Türkiye Sağlık Araştırması. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095
- Unal B, Ergor G, Dinc Horasan G, Kalaca S, S. K. (2013). Türkiye Kronik Hastalıklar Ve Risk Faktörleri Sıklığı Çalışması. In U. B & E. G (Eds.), *Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu*. <http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/khrfai.pdf>
- Vanhees, L., Lefevre, J., Philippaerts, R., Martens, M., Huygens, W., Troosters, T., & Beunen, G. (2005). How to assess physical activity? How to assess physical fitness? *European Journal of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation*, 12(2), 102–114.
- Wampler, M., Topp, K., & Miaskowski, C. (2007). Quantitative and clinical description of postural instability in women with breast cancer treated with taxane chemotherapy. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 88(8), 1002–1008.
- Wegner, M., Helmich, I., Machado, S., Nardi, A., Arias-Carrion, O., & Budde, H. (2014). Effects of Exercise on Anxiety and Depression Disorders: Review of Meta- Analyses and Neurobiological Mechanisms. *CNS & Neurological Disorders - Drug Targets*, 13(6), 1002–1014.
- WHO. (2010). World Health Organization. Global recommendations on physical activity for health. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44399/9789241599979_eng.pdf;jsessionid=B13852023F02286BF5484D47A7694AB4?sequence=1
- WHO. (2019). Global Health Estimates. https://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/en/
- WHO. (2020). Physical Inactivity. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>

LENFÖDEM REHABİLİTASYONU

Elif SANDIKCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Bahçeşehir Üniversitesi İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-3418-5480
- ❖ Mail: elfsndkc123@gmail.com

KAYNAKLAR

- Arıncı K, Elhan A. (2006). *Anatomi*. 2. Cilt. (4.baskı). Ankara: Güneş Kitabevi.
- Badger CM, Peacock JL, Mortimer PS. A randomized, controlled, paralelgroup clinical trial comparing multilayer bandaging followed by hosiery versus hosiery alone in the treatment of patients with lymphedema of the limb. *Cancer* 2000;88:2832-7.
- Brennan MJ, DePompolo RW, Garden FH. (1996). Focused review: Postmastectomy lymphedema. *Arch Phys Med Rehabil*, 77, 74-80.
- Ceylan İ. (2016). *Lenf Sistemi Hastalıkları*. Ankara: Türk Cerrahi Derneği Yayınları.
- Cheville AL. (2007). Current and future trends in lymphedema management: implications for women's health. *Phys Med Rehabil Clin N Am*, 18:539-53.
- Cheville AL, McGarvey CL, Pertek JA, Russo SA, Taylor ME, Thiadens SR. (2003). Lymphedema management. *Semin Radiat Oncol*. 13:290-301.
- Cohen SR, Payne DK, Tunkel RS. (2001). Lymphedema: Strategies for management. 92:980-7.
- Dönmez AA, Özdemir L. (2016). Lenfödemde Cilt Bakımı ve Koruyucu Yaklaşımlar. *Hacettepe Üni. Hemşirelik Fak. Dergisi*, 54-64.
- Földi M, Földi E, Kubik S. (2003). *Textbook of lymphology*. Munich (Germany): Urban& Fischer.
- Guyton AC, Hall JE. (2001). *Tıbbi Fizyoloji*. (10.baskı). Nobel Kitabevi. s.170-3.
- Gürsoy AA, Erdöl H, Okuyan M. (2006). Lenfödem. *Ankara Üni. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(4), 82-89.
- Leduc O, Leduc A, Bourgeois P, Belgrado JP. (1998). The physical treatment of upper limb edema. 83:2835-9.
- Memetoğlu ME, Demirtaş MM. (2021). Lenfödem. (Ed. Erdoğan Çetinkaya), SBÜ Hamidiye Tıp Fakültesi Ders Notları Kalp ve Damar Cerrahisi içinde (33-34). İstanbul: Galenos Yayınları.
- Moseley AL, Carati CJ, Piller NB. (2007). A systematic review of common conservative therapies for arm lymphoedema secondary to breast cancer treatment. 18(4), 639-46.
- Ozan H. (2014). *Ozan Anatomi*. (3. baskı). Ankara: Klinisyen Tıp Kitabevleri.

- Simon MS, Cody RL. (1992). Cellulitis after axillary lymph node dissection for carcinoma of the breast. *Am J Med.*, 93(5), 543-8.
- Suzuba A, Rockson SG. (1997). Lymphedema: Anatomy, physiology and pathogenesis. *Vasc Med.*, 2(4), 321-6.
- Toktaş H, Çevik H, Dündar Ü, Güleç Ö. (2015). Lenfödem Tedavisi. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 16, 269-272.
- Turna IF. (2020). Lenfödem Tanı ve Tedavisine Güncel Bakış. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(1), 14-22.
- Uzkeser H. (2022). Mastektomi Sonrası Gelişen Lenfödem ve Tedavisi Yaklaşımı. *J. Sur. Med. Sci*, 1(1), 13-18.
- Vergili Ö. (2015). Lenfödem ve Kompleks Boşaltıcı Fizyoterapi. *Türkisch Journal Of Clinics and Laboratory*, 6(3), 102-107.
- Woodburne RT, Burkel WE. (1994). *Essentials of human anatomy*. 9th edition. New York: Oxford University Press.

ÜRİNER İNKONTİNANS VE FTR

Öznur KAYA SAĞLAM

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0178-0363
- ❖ Mail: oznurkayasaglam@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bardsley, Alison. 2016. "An Overview of Urinary Incontinence." *British Journal of Nursing* 25(18): S14–21.
- Berghmans, B., M. R. Seleme, and A. T. M. Bernards. 2020. "Physiotherapy Assessment for Female Urinary Incontinence." *International Urogynecology Journal* 31(5): 917–31.
- Bonder, Jaclyn H., and Tanya DiFrancesco. 2022. "Physical Exam Evaluation of Pelvic Floor Dysfunction." *Current Bladder Dysfunction Reports* 17(2): 69–75.
- Brown, Jeanette S. et al. 2006. "The Sensitivity and Specificity of a Simple Test To Distinguish between Urge and Stress Urinary Incontinence." *Annals of Internal Medicine* 144(10): 715.
- Çetinel, B, B Özkan, and G Can. 2004. "ICIQ-SF Türkçe Versiyonu Validasyon (Geçerlilik) Çalışması." *Türk Üroloji Dergisi* 30(3): 332-338.
- Cho, Sung Tae, and Khae Hawn Kim. 2021. "Pelvic Floor Muscle Exercise and Training for Coping with Urinary Incontinence." *Journal of Exercise Rehabilitation* 17(6): 379–87.
- Coyne, Karin S. et al. 2015. "Development and Psychometric Evaluation of The Urgency Questionnaire For Evaluating Severity And Health-Related Quality of Life Impact of Urinary Urgency in Overactive Bladder." *International Urogynecology Journal* 26(3): 373–82.
- Diaz, Castro et al. 2017. "Initial Assessment of Urinary Incontinence in Adult Male and Female Patients." *Int Urogynecol J*: 503.
- Harland, Niklas et al. 2023. "Stress Urinary Incontinence: An Unsolved Clinical Challenge." *Biomedicines* 11(9): 2486.
- Hendriks, Erik J.M., Arnold T.M. Bernards, Rob A. de Bie, and Henrica C.W. de Vet. 2008. "The Minimal Important Change of The PRAFAB Questionnaire in Women With Stress Urinary Incontinence: Results From A Prospective Cohort Study." *Neurourology and Urodynamics* 27(5): 379–87.
- Irwin, Gretchen M. 2019. "Urinary Incontinence." *Primary Care: Clinics in Office Practice* 46(2): 233–42.
- Lukacz, Emily S., Yahir Santiago-Lastra, Michael E. Albo, and Linda Brubaker. 2017. "Urinary Incontinence in Women." *JAMA* 318(16): 1592.
- Medeiros Araujo, Camilla, Nívea Rosa de Moraes, Cinara Sacomori, and Diego de Sousa Dantas. 2022. "Pad Test for Urinary Incontinence

- Diagnosis in Adults: Systematic Review of Diagnostic Test Accuracy.” *Neurourology and Urodynamics* 41(3): 696–709.
- Mehta, Shailja, Bertie Geng, Xiao Xu, and Oz Harmanli. 2023. “Current State of Bladder Diary: A Survey and Review of the Literature.” *International Urogynecology Journal* 34(4): 809–23.
- Milsom, I., and M. Gyhagen. 2019. “The Prevalence of Urinary Incontinence.” *Climacteric* 22(3): 217–22.
- Nambiar, Arjun K. et al. 2018. “EAU Guidelines on Assessment and Nonsurgical Management of Urinary Incontinence.” *European Urology* 73(4): 596–609.
- Newman, Diane K., Linda Cardozo, and Karl-Dietrich Sievert. 2013. “Preventing Urinary Incontinence in Women.” *Current Opinion in Obstetrics & Gynecology* 25(5): 388–94.
- Nunes, Erica Feio Carneiro et al. 2019. “Biofeedback for Pelvic Floor Muscle Training in Women With Stress Urinary Incontinence: A Systematic Review With Meta-Analysis.” *Physiotherapy* 105(1): 10–23.
- Oblasser, Claudia, Janice Christie, and Christine McCourt. 2015. “Vaginal Cones or Balls to Improve Pelvic Floor Muscle Performance And Urinary Continence in Women Post Partum: A Quantitative Systematic Review.” *Midwifery* 31(11): 1017–25.
- Özengin, N. Özengin, Y. Bakar, Ö. Cinar Özdemir Özdemir, and B. Duran. 2016. “The Comparison of EMG-Biofeedback And Extracorporeal Magnetic Innervation Treatments in Women With Urinary Incontinence.” *Clinical and Experimental Obstetrics & Gynecology* 43(4): 550–54.
- Rai, Alisha et al. 2023. “Accuracy and Reliability of Different Approaches for the Assessment of Pelvic Floor Muscle Strength: A Systematic Review.” *Journal of Pharmacy and Bioallied Sciences* 15(Suppl 2): S856–61.
- Royal Dutch Society for Physical Therapy. 2011. 121 Supplement to the Dutch Journal of Physical Therapy KNGF Guideline for Physical Therapy in Patients with Stress Urinary Incontinence.
- Tan, Jubilee, and Alayne D. Markland. 2017. “Nonsurgical Management of Urinary Incontinence in Older Women.” *Current Geriatrics Reports* 6(2): 54–63. <http://link.springer.com/10.1007/s13670-017-0200-6>.
- Vandyken, Brittany et al. 2021. “Pelvic Floor Muscle Tenderness on Digital Palpation Among Women: Convergent Validity With Central Sensitization.” *Brazilian Journal of Physical Therapy* 25(3): 256–61.
- WHO. 2018. *International Classification of Functioning, Disability and Health*. Geneva, Switzerland.

Wójcik, Małgorzata et al. 2023. "The Application of Physiotherapy in Urinary Incontinence." *Clinical and Experimental Obstetrics & Gynecology* 50(1): 7.

ÇOCUKLARDA VE ERGENLERDE GÖRÜLEN FONKSİYONEL KABIZLIK TEDAVİSİNDE FİZYOTERAPİ VE REHABİLİTASYONUN YERİ VE ÖNEMİ

Aygül KÖSEOĞLU KURT

- ❖ Kurum Bilgisi: Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Doktora Programı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7180-3693
- ❖ Mail: aygulkoseoglu@gmail.com

bildirilmemiş olmasına rağmen literatürde uygulamaya dair güvenlik verisi kısıtlıdır.

4.10 Kriyoterapi kullanımı

Kriyoterapi kullanımı ve kabızlığın patofizyolojisindeki rolü için bilimsel kanıt eksiktir. Kriyoterapinin yerel kan dolaşımını etkileyebileceği ve vasküler tonusu ve motiliteyi normalize edebileceği düşünülmektedir (Khan ve ark., 2020).

5.Sonuç

Çocuklarda kabızlık sıklıkla görülen gastrointestinal bir problem olmanın yanı sıra çocuğun ve ailesinin hayatını ciddi şekilde etkileyen bir sağlık problemidir. Fizyoterapi ve rehabilitasyonun özel bir alanı olan pelvik taban rehabilitasyonu FK tedavisinde kullanılabilen invazif olmayan ve etkili bir yöntemdir. Düzenli takip ve uyum ile kabızlığın mücadelesi mümkündür. Bu anlamda alanında uzmanlaşmış fizyoterapistler pediatrik kabızlık tedavisinde multidisipliner bir ekibin parçası olarak çalışmaktadırlar.

KAYNAKLAR

- Aguiar, L. M., & Franco, I. (2018). Bladder bowel dysfunction. *Urologic Clinics*, 45(4), 633-640.
- Avelar Rodriguez, D., Popov, J., Ratcliffe, E. M., & Toro Monjaraz, E. M. (2021). Functional constipation and the gut microbiome in children: preclinical and clinical evidence. *Frontiers in pediatrics*, 8, 595531.
- Benninga, M. A., Nurko, S., Faure, C., Hyman, P. E., Roberts, I. S. J., & Schechter, N. L. (2016). Childhood functional gastrointestinal disorders: neonate/toddler. *Gastroenterology*, 150(6), 1443-1455. e1442.
- Bialosky, J. E., Bishop, M. D., Price, D. D., Robinson, M. E., & George, S. Z. (2009). The mechanisms of manual therapy in the treatment of musculoskeletal pain: a comprehensive model. *Manual therapy*, 14(5), 531-538.
- Biemans, J. M., & van Balken, M. R. (2013). Efficacy and effectiveness of percutaneous tibial nerve stimulation in the treatment of pelvic organ disorders: a systematic review. *Neuromodulation: Technology at the Neural Interface*, 16(1), 25-34.
- Bromley, D. (2014). Abdominal massage in the management of chronic constipation for children with disability. *Community Practitioner*, 87(12), 25-30.

- Choi, Y. J., Seo, B. S., Lee, J. H., & Jeong, S. J. (2017). Treatment of fecal retention is important in the management of overactive bladder in children. *Neurourology and Urodynamics*, 36(2), 490-494.
- Classen, M., Righini-Grunder, F., Schumann, S., Von Gontard, A., & De Laffolie, J. (2022). Constipation in children and adolescents. *Deutsches Ärzteblatt International*, 119(41), 697.
- Correia, R. R., Gameiro, L. F. O., Trevisane, N. G., Bertanha, M., Ortolan, E. V. P., & Lourenção, P. L. T. d. A. (2023). Transcutaneous Neuromodulation for Constipation and Fecal Incontinence in Children: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Life*, 13(2), 430.
- Erdrich, L. M., Reid, D., & Mason, J. (2020). Does a manual therapy approach improve the symptoms of functional constipation? A systematic review of the literature. *International Journal of Osteopathic Medicine*, 36, 26-35.
- Holey, L. A., & Dixon, J. (2014). Connective tissue manipulation: a review of theory and clinical evidence. *Journal of bodywork and movement therapies*, 18(1), 112-118.
- Iacona, R., Ramage, L., & Malakounides, G. (2019). Current state of neuromodulation for constipation and fecal incontinence in children: a systematic review. *European Journal of Pediatric Surgery*, 29(06), 495-503.
- Kassolik, K., Andrzejewski, W., Wilk, I., Brzozowski, M., Voyce, K., Jaworska-Krawiecka, E., . . . Kurpas, D. (2015). The effectiveness of massage based on the tensegrity principle compared with classical abdominal massage performed on patients with constipation. *Archives of gerontology and geriatrics*, 61(2), 202-211.
- Khan, M., Chubarova, A., Rassulova, M., Talkovsky, E., Dedurina, A., & Novikova, E. (2020). Modern possibilities of cryotherapy for chronic functional constipation in children. *Voprosy Kurortologii, Fizioterapii, i Lechebnoi Fizicheskoi Kultury*, 97(3), 68-75.
- Koo, J. P., Kim, H. A., & Kim, H. R. (2016). Effect of physical therapy intervention on the constipation assessment scale and weekly bowel frequency in patients with constipation. *Journal of International Academy of Physical Therapy Research*, 7(2), 1011-1017.
- Koppen, I. J. N., van Wassenae, E. A., Barendsen, R. W., Brand, P. L., & Benninga, M. A. (2018). Adherence to polyethylene glycol treatment in children with functional constipation is associated with parental illness perceptions, satisfaction with treatment, and perceived treatment convenience. *J Pediatr*, 199, 132-139. e131.

- Koppen, I. J. N., Vriesman, M. H., Saps, M., Rajindrajith, S., Shi, X., van Etten-Jamaludin, F. S., . . . Tabbers, M. M. (2018). Prevalence of Functional Defecation Disorders in Children: A Systematic Review and Meta-Analysis. *J Pediatr*, 198, 121-130.e126.
- LeLeiko, N. S., Mayer-Brown, S., Cerezo, C., & Plante, W. (2020). Constipation. *Pediatr Rev*, 41(8), 379-392. doi:10.1542/pir.2018-0334
- Madani, S., Tsang, L., & Kamat, D. (2016). Constipation in children: a practical review. *Pediatric annals*, 45(5), e189-e196.
- Makosiej, R., Makosiej, A., Bossowski, A., Kolejwa, M., Wawrusiewicz-Kurylonek, N., Legowik, A., . . . Czkwianianc, E. (2020). Dyssynergic defecation and anal sphincter disorders in children in high-resolution anorectal manometry investigation. *J Pediatr Gastroenterol Nutr*, 71(4), 484-490.
- Morris, D., Jones, D., Ryan, H., & Ryan, C. (2013). The clinical effects of Kinesio® Tex taping: A systematic review. *Physiotherapy theory and practice*, 29(4), 259-270.
- Mugie, S. M., Benninga, M. A., & Di Lorenzo, C. (2011). Epidemiology of constipation in children and adults: a systematic review. *Best practice & research Clinical gastroenterology*, 25(1), 3-18.
- Nam, M. J., Bang, Y. I., & Im Kim, T. (2013). Effects of abdominal meridian massage with aroma oils on relief of constipation among hospitalized children with brain related disabilities. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 43(2), 247-255.
- Nieuwhof-Leppink, A., Hussong, J., Chase, J., Larsson, J., Renson, C., Hoebeke, P., . . . von Gontard, A. (2021). Definitions, indications and practice of urotherapy in children and adolescents:-A standardization document of the International Children's Continence Society (ICCS). *Journal of Pediatric Urology*, 17(2), 172-181.
- Orhan, C., Kaya Kara, O., Kaya, S., Akbayrak, T., Kerem Gunel, M., & Baltaci, G. (2018). The effects of connective tissue manipulation and Kinesio Taping on chronic constipation in children with cerebral palsy: a randomized controlled trial. *Disability and Rehabilitation*, 40(1), 10-20.
- Santos, M. L. C., da Silva Júnior, R. T., de Brito, B. B., da Silva, F. A. F., Marques, H. S., de Souza Gonçalves, V. L., . . . Oliveira, M. V. (2022). Non-pharmacological management of pediatric functional abdominal pain disorders: Current evidence and future perspectives. *World Journal of Clinical Pediatrics*, 11(2), 105.

- Seidenfaden, S., Ormarsson, O. T., Lund, S. H., & Bjornsson, E. S. (2018). Physical activity may decrease the likelihood of children developing constipation. *Acta Paediatrica*, 107(1), 151-155.
- Silva, C., & Motta, M. (2013). The use of abdominal muscle training, breathing exercises and abdominal massage to treat paediatric chronic functional constipation. *Colorectal disease*, 15(5), e250-e255.
- Sinclair, M. (2011). The use of abdominal massage to treat chronic constipation. *Journal of bodywork and movement therapies*, 15(4), 436-445.
- Strojek, K. (2020). Habitual constipation in children as a challenge in the physiotherapist's practice. *Pedagogy and Psychology of Sport*, 6(3), 91-105.
- Tabbers, M., DiLorenzo, C., Berger, M., Faure, C., Langendam, M., Nurko, S., . . . Benninga, M. (2014). Evaluation and treatment of functional constipation in infants and children: evidence-based recommendations from ESPGHAN and NASPGHAN. *J Pediatr Gastroenterol Nutr*, 58(2), 258-274.
- Van Mill, M., Koppen, I., & Benninga, M. (2019). Controversies in the management of functional constipation in children. *Current gastroenterology reports*, 21, 1-8.
- Veiga, M. L., Lordélo, P., Farias, T., & Barroso, U., Jr. (2013). Evaluation of constipation after parasacral transcutaneous electrical nerve stimulation in children with lower urinary tract dysfunction--a pilot study. *J Pediatr Urol*, 9(5), 622-626. doi:10.1016/j.jpuro.2012.06.006
- Velasco-Benitez, C., Villamarin, E., Mendez, M., Linero, A., Hungria, G., & Saps, M. (2023). Efficacy of transcutaneous posterior tibial nerve stimulation in functional constipation. *European Journal of Pediatrics*, 182(3), 1309-1315.
- Vriesman, M. H., Koppen, I. J., Camilleri, M., Di Lorenzo, C., & Benninga, M. A. (2020). Management of functional constipation in children and adults. *Nature Reviews Gastroenterology & Hepatology*, 17(1), 21-39.
- Vriesman, M. H., Rajindrajith, S., Koppen, I. J. N., van Etten-Jamaludin, F. S., van Dijk, M., Devanarayana, N. M., . . . Benninga, M. A. (2019). Quality of Life in Children with Functional Constipation: A Systematic Review and Meta-Analysis. *J Pediatr*, 214, 141-150.
- Yousefi, A., Fazelnia, F., Yousefi, F., Riahi, A., & Norouzi, E. (2021). Biofeedback Therapy in Children with Functional Constipation in Tehran, Iran. *Age*, 8(20), 45.44.

EGZERSİZ VE BEYİN BAĞIRSAK AKSI

Harun DERE

- ❖ Kurum Bilgisi: Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8941-0684
- ❖ Mail: harundere073407@gmail.com

KAYNAKLAR

- Altuntaş, Y., ve Batman, A. (2017). Mikrobiyota ve Metabolik Sendrom. *Türk Kardiyol Dern Ars*, 45(3):286–296.
- Bielik, V., Hric, I., Ugrayová, S., ve ark. (2022). Effect of High-intensity Training and Probiotics on Gut Microbiota Diversity in Competitive Swimmers: Randomized Controlled Trial. *Sports medicine - open*, 8(1), 64.
- Bosi, A., Banfi, D., Bistoletti, M., Giaroni, C., & Baj, A. (2020). Tryptophan Metabolites Along the Microbiota-Gut-Brain Axis: An Interkingdom Communication System Influencing the Gut in Health and Disease. *International journal of tryptophan research: IJTR*, 13, 1178646920928984.
- Bressa, C., Andrino, A.B., Santiago, J.P., ve ark. (2017). Differences in gut microbiota profile between women with active lifestyle and sedentary women. *PLOS ONE*, 12(2), 1-20.
- Carbajo-Pescador, S., Porras, D., García-Mediavilla, M. V., ve ark. (2019). Beneficial effects of exercise on gut microbiota functionality and barrier integrity, and gut-liver crosstalk in an in vivo model of early obesity and non-alcoholic fatty liver disease. *Disease models & mechanisms*, 12(5), dmm039206.
- Cerda, B., Perez, M., Pérez-Santiago, J.D., Tornero-Aguilera, J.F., González-Soltero, R., and Larrosa, M. (2016). Gut Microbiota Modification: Another Piece in the Puzzle of the Benefits of Physical Exercises in Health? *Frontiers in Physiology*, 7(51), 2-11.
- Chen, Y., Zhou, J., & Wang, L. (2021). Role and Mechanism of Gut Microbiota in Human Disease. *Frontiers in cellular and infection microbiology*, 11, 625913.
- Clauss, M., Gérard, P., Mosca, A., & Leclerc, M. (2021). Interplay Between Exercise and Gut Microbiome in the Context of Human Health and Performance. *Frontiers in nutrition*, 8, 637010.
- Cook, M. D., Allen, J. M., Pence, B. D., ve ark. (2016). Exercise and gut immune function: evidence of alterations in colon immune cell homeostasis and microbiome characteristics with exercise training. *Immunology and cell biology*, 94(2), 158-163.
- Coşkun, T. (2006). Pro-, pre- ve sinbiyotikler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 128- 148.
- Erdoğan, E. (2016). Nonalkolik karaciğer yağlanması olan hastalar ve sağlıklı bireylerde bağırsak mikrobiyotasının moleküler yöntemlerle

incelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 16-30.

- Forssten, S. D., Ouwehand, A. C., Griffin, S. M., & Patterson, E. (2022). One Giant Leap from Mouse to Man: The Microbiota-Gut-Brain Axis in Mood Disorders and Translational Challenges Moving towards Human Clinical Trials. *Nutrients*, 14(3), 568.
- Gershon, M. D., & Margolis, K. G. (2021). The gut, its microbiome, and the brain: connections and communications. *The Journal of clinical investigation*, 131(18), e143768.
- Gershon, M. D., & Margolis, K. G. (2021). The gut, its microbiome, and the brain: connections and communications. *The Journal of clinical investigation*, 131(18), e143768.
- Hampton-Marcell, J. T., Eshoo, T. W., Cook, M. D., Gilbert, J. A., Horswill, C. A., & Poretsky, R. (2020). Comparative Analysis of Gut Microbiota Following Changes in Training Volume Among Swimmers. *International journal of sports medicine*, 41(5), 292–299.
- Hattori, N., & Yamashiro, Y. (2021). The Gut-Brain Axis. *Annals of nutrition & metabolism*, 77 Suppl 2, 1–3.
- Hughes, R. L. (2019). A review of the role of the gut microbiome in personalized sports nutrition. *Frontiers in Nutrition*, 6.
- Kho, Z. Y., & Lal, S. K. (2018). The Human Gut Microbiome - A Potential Controller of Wellness and Disease. *Frontiers in microbiology*, 9, 1835.
- Kowalski, K., & Mulak, A. (2019). Brain-Gut-Microbiota Axis in Alzheimer's Disease. *Journal of neurogastroenterology and motility*, 25(1), 48–60.
- Mancuso, C., & Santangelo, R. (2018). Alzheimer's disease and gut microbiota modifications: The long way between preclinical studies and clinical evidence. *Pharmacological research*, 129, 329–336.
- Margolis, K. G., Cryan, J. F., & Mayer, E. A. (2021). The Microbiota-Gut-Brain Axis: From Motility to Mood. *Gastroenterology*, 160(5), 1486–1501.
- Matsumoto, M., Inoue, R., Tsukahara, T., ve ark. (2008). Voluntary running exercise alters microbiota composition and increases n-butyrate concentration in the rat cecum. *Bioscience, biotechnology, and biochemistry*, 72(2), 572–576.
- Mayer, E. (2017). *Beyin-Bağırsak Bağlantısı (Üçüncü Baskı)*. İstanbul: Paloma Yayınevi, 24-Junger, A. (2018). *Temiz bağırsak*. İstanbul: Pegasus Yayınları, 30-92.

- Monda, V., Villano, I., Messina, A., ve ark. (2017). Exercise Modifies the Gut Microbiota with Positive Health Effects. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, 2017, 1–8.
- Nazlıkul, H. (2018). Duygusal beyin:Bağırsak.İstanbul:Destek Yayınları,15-147.
- Rutsch, A., Kantsjö, J. B., & Ronchi, F. (2020). The Gut-Brain Axis: How Microbiota and Host Inflammation Influence Brain Physiology and Pathology. *Frontiers in Immunology*, 11, 604179. <https://doi.org/10.3389/fimmu.2020.604179>
- Vijay, A., & Valdes, A. M. (2022). Role of the gut microbiome in chronic diseases: a narrative review. *European journal of clinical nutrition*, 76(4), 489–501.
- Zhu, X., Li, B., Lou, P., ve ark. (2021). The Relationship Between the Gut Microbiome and Neurodegenerative Diseases. *Neuroscience bulletin*, 37(10), 1510–1522.

GEBELİKTE EGZERSİZ

Burcu AKKURT

- ❖ Kurum Bilgisi: Fenerbahçe Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8394-9702
- ❖ Mail: burcu.cabuk@yandex.com

KAYNAKLAR

- ACM. (2018). ACSM's guidelines for exercise testing and prescription (D. Riebe, J. K. Ehrman, G. Liguori, & M. Magal, Ed.; Tenth edition). Wolters Kluwer.
- ACOG. (2019). ACOG Practice Bulletin No. 202: Gestational Hypertension and Preeclampsia. *Obstetrics and Gynecology*, 133(1), 1.
- ACOG. (2020). American College of Obstetricians and Gynecologists. American College of Obstetricians and Gynecologists Committee Opinion number 804: Physical Activity and Exercise During Pregnancy and the Postpartum Period. 135(4), 178-185.
- Akbayrak, T., Akarcali, İ., Çitak, İ., & Kara, F. (2001). Gebelikte Diastasis Recti Abdominis, Rectus Abdominus Kas Kuvveti ve Bel Ağrısı Arasındaki İlişki. *Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology*, 11(4), 215-219.
- Akbayrak, T., & Özgül, S. (t.y.). Kadın Sağlığında Fizyoterapi ve Rehabilitasyon. İçinde *Temel Fizyoterapi ve Rehabilitasyon* (ss. 208-212). Hipokrat Yayıncılık.
- Artal, R. (2012). Exercise and pregnancy. İçinde *Clinical Maternal-Fetal Medicine* (2. bs). CRC Press.
- Barakat, R., Perales, M., Garatachea, N., Ruiz, J. R., & Lucia, A. (2015). Exercise during pregnancy. A narrative review asking: What do we know? *British Journal of Sports Medicine*, 49(21), 1377-1381. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2015-094756>
- Ben Ami, N., & Dar, G. (2018). What is the most effective verbal instruction for correctly contracting the pelvic floor muscles? *Neurourology and Urodynamics*, 37(8), 2904-2910. <https://doi.org/10.1002/nau.23810>
- Benjamin, D. R., Water, A. T. M. van de, & Peiris, C. L. (2014). Effects of exercise on diastasis of the rectus abdominis muscle in the antenatal and postnatal periods: A systematic review. *Physiotherapy*, 100(1), 1-8.
- Berghella, V., & Saccone, G. (2017). Exercise in pregnancy! *American Journal of Obstetrics & Gynecology*, 216(4), 335-337. <https://doi.org/10.1016/j.ajog.2017.01.023>
- Chen, L., Liu, S., Zhang, D., & Cai, W. (2023). Sitting on the fence: A qualitative study of perceptions regarding pelvic floor muscle training among pregnant women with urinary incontinence. *International Journal of Nursing Sciences*.

- Çıtak Karakaya, İ. (2016). Gebelik Döneminde Egzersiz. İçinde Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Genel Fizyoterapi (C. 1, ss. 455-468). Pelikan Yayınevi.
- Davis, E. P., & Narayan, A. J. (2020). Pregnancy as a period of risk, adaptation, and resilience for mothers and infants. *Development and Psychopathology*, 32(5), 1625-1639.
- de Barros, M. C., Lopes, M. A. B., Francisco, R. P. V., Sapienza, A. D., & Zugaib, M. (2010). Resistance exercise and glycemic control in women with gestational diabetes mellitus. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 203(6), 556.e1-6.
- DeLancey, J. O. L., Kearney, R., Chou, Q., Speights, S., & Binno, S. (2003). The appearance of levator ani muscle abnormalities in magnetic resonance images after vaginal delivery. *Obstetrics & Gynecology*, 101(1), 46-53. [https://doi.org/10.1016/S0029-7844\(02\)02465-1](https://doi.org/10.1016/S0029-7844(02)02465-1)
- Fitzgerald, E., Hor, K., & Drake, A. J. (2020). Maternal influences on fetal brain development: The role of nutrition, infection and stress, and the potential for intergenerational consequences. *Early Human Development*, 150, 105190.
- Gascoigne, E. L., Webster, C. M., West Honart, A., Wang, P., Smith-Ryan, A., & Manuck, T. A. (2023). Physical activity and pregnancy outcomes: An expert review. *American journal of obstetrics & gynecology MFM*, 5(1), 100758. <https://doi.org/10.1016/j.ajogmf.2022.100758>
- Hardy, D. B., Mu, X., Marchiori, K. S., & Mottola, M. F. (2021). Exercise in Pregnancy Increases Placental Angiogenin without Changes in Oxidative or Endoplasmic Reticulum Stress. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 53(9), 1846-1854.
- Hoekzema, E., Barba-Müller, E., Pozzobon, C., Picado, M., Lucco, F., García-García, D., Soliva, J. C., Tobeña, A., Desco, M., Crone, E. A., Ballesteros, A., Carmona, S., & Vilarroya, O. (2017). Pregnancy leads to long-lasting changes in human brain structure. *Nature Neuroscience*, 20(2), Article 2.
- Hwang, D.-J., Koo, J.-H., Kim, T.-K., Jang, Y.-C., Hyun, A.-H., Yook, J.-S., Yoon, C.-S., & Cho, J.-Y. (2023). Exercise as an antidepressant: Exploring its therapeutic potential. *Front. Psychiatry*, 14. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsy.2023.1259711>
- Kulli, H. D., & Gurses, H. N. (2022). Relationship between inter-recti distance, abdominal muscle endurance, pelvic floor functions, respiratory muscle strength, and postural control in women with diastasis recti abdominis. *European Journal of Obstetrics, Gynecology, and Reproductive Biology*, 279, 40-44.

- Martínez-Vizcaíno, V., Sanabria-Martínez, G., Fernández-Rodríguez, R., Cavero-Redondo, I., Pascual-Morena, C., Álvarez-Bueno, C., & Martínez-Hortelano, J. A. (2023). Exercise during pregnancy for preventing gestational diabetes mellitus and hypertensive disorders: An umbrella review of randomised controlled trials and an updated meta-analysis. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology*, 130(3), 264-275. <https://doi.org/10.1111/1471-0528.17304>
- Mørkved, S., & Bø, K. (2014). Effect of pelvic floor muscle training during pregnancy and after childbirth on prevention and treatment of urinary incontinence: A systematic review. *British Journal of Sports Medicine*, 48(4), 299-310. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2012-091758>
- Mottola, M. F., Davenport, M. H., Ruchat, S.-M., Davies, G. A., Poitras, V. J., Gray, C. E., Garcia, A. J., Barrowman, N., Adamo, K. B., Duggan, M., Barakat, R., Chilibeck, P., Fleming, K., Forte, M., Korolnek, J., Nagpal, T., Slater, L. G., Stirling, D., & Zehr, L. (2018). 2019 Canadian guideline for physical activity throughout pregnancy. *British Journal of Sports Medicine*, 52(21), 1339-1346.
- NICE. (2019). National Institute for Health and Care Excellence (NICE)-Urinary incontinence and pelvic organ prolapse in women: Management. *BJU International*, 123(5), 777-803.
- Panjabi, M. M. (1992). The stabilizing system of the spine. Part I. Function, dysfunction, adaptation, and enhancement. *Journal of Spinal Disorders*, 5(4), 383-389; discussion 397.
- Prather, H., Spitznagle, T., & Hunt, D. (2012). Benefits of exercise during pregnancy. *PM & R: The Journal of Injury, Function, and Rehabilitation*, 4(11), 845-850; quiz 850.
- Rodríguez-Blaque, R., Sanchez-Garcia, J. C., Sanchez-Lopez, A. M., Expósito-Ruiz, M., & Aguilar-Cordero, M. J. (2019). Randomized Clinical Trial of an Aquatic Physical Exercise Program During Pregnancy. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 48(3), 321-331.
- Ruchat, S.-M., Davenport, M. H., Giroux, I., Hillier, M., Batada, A., Sopper, M. M., Hammond, J.-A., & Mottola, M. (2012). Walking program of low or vigorous intensity during pregnancy confers an aerobic benefit. *International Journal of Sports Medicine*, 33(8), 661-666.
- Ruiz, J. R., Perales, M., Pelaez, M., Lopez, C., Lucia, A., & Barakat, R. (2013). Supervised exercise-based intervention to prevent excessive gestational weight gain: A randomized controlled trial. *Mayo Clinic Proceedings*, 88(12), 1388-1397.

- Saiyin, T., Engineer, A., Greco, E. R., Kim, M. Y., Lu, X., Jones, D. L., & Feng, Q. (2019). Maternal voluntary exercise mitigates oxidative stress and incidence of congenital heart defects in pre-gestational diabetes. *Journal of Cellular and Molecular Medicine*, 23(8), 5553-5565.
- Sonmezer, E., Özköslü, M. A., & Yosmaoğlu, H. B. (2021). The effects of clinical pilates exercises on functional disability, pain, quality of life and lumbopelvic stabilization in pregnant women with low back pain: A randomized controlled study. *Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation*, 34(1), 69-76.
- Sperstad, J. B., Tennfjord, M. K., Hilde, G., Ellström-Eng, M., & Bø, K. (2016). Diastasis recti abdominis during pregnancy and 12 months after childbirth: Prevalence, risk factors and report of lumbopelvic pain. *British Journal of Sports Medicine*, 50(17), 1092-1096.
- Stutzman, S. S., Brown, C. A., Hains, S. M. J., Godwin, M., Smith, G. N., Parlow, J. L., & Kisilevsky, B. S. (2010). The Effects of Exercise Conditioning in Normal and Overweight Pregnant Women on Blood Pressure and Heart Rate Variability. *Biological Research For Nursing*, 12(2), 137-148.
- Talbot, L., & MacLennan, K. (2016). Physiology of pregnancy. *Anaesthesia & Intensive Care Medicine*, 17(7), 341-345.
- Tan, E. K., & Tan, E. L. (2013). Alterations in physiology and anatomy during pregnancy. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 27(6), 791-802.
- Woodley, S. J., Lawrenson, P., Boyle, R., Cody, J. D., Mørkved, S., Kernohan, A., & Hay-Smith, E. J. C. (2020). Pelvic floor muscle training for preventing and treating urinary and faecal incontinence in antenatal and postnatal women. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*, 5(5), CD007471.
- Wowdzia, J., Hazell, T., Vanden Berg, E., Labrecque, L., Brassard, P., & Davenport, M. (2023). Maternal and Fetal Cardiovascular Responses to Acute High-Intensity Interval and Moderate-Intensity Continuous Training Exercise During Pregnancy: A Randomized Crossover Trial. *Sports Medicine*, 53, 1-15.
- Yang, X., Li, H., Zhao, Q., Han, R., Xiang, Z., & Gao, L. (2022). Clinical Practice Guidelines That Address Physical Activity and Exercise During Pregnancy: A Systematic Review. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 67(1), 53-68.

GERİATRİK BİREYLERDE SARKOPENİ VE EGZERSİZ

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

SONUÇ

Sarkopeni, kas kütlesi, kalitesi ve gücünde ilerleyici bir düşüşü içeren önemli bir sağlık sorunudur. Kas kütlesi ve fonksiyonunun yaşa bağlı olarak değişmesiyle sınırlı olduğu gösterilmiştir. Bununla beraber egzersiz sarkopeniyi önlemek için temel strateji olmaya devam etmektedir.

Çeşitli egzersizlerle fiziksel aktivite, aerobik kondisyonu ve/veya gücü iyileştirerek aerobik kapasiteyi, kas kütlesini, gücü ve dayanıklılığı artırır. En son kanıtlar her yaşta insana haftanın her günü olmasa da çoğu günü en az 30 dakika orta yoğunlukta fiziksel aktivite (tempolu yürüyüş gibi) yapmalarını önermektedir (Cruz-Jentoft AJ ve ark., 2014). Biriken kanıtlar, uygun beslenme desteği ile birlikte düzenli fiziksel aktivitenin sarkopeni ve fiziksel fonksiyonu iyileştirmek ve engelliliği önlemek için en etkili strateji olduğunu desteklemektedir (Calvani ve ark., 2013).

KAYNAKLAR

- Bao, W., Sun, Y., Zhang, T., Zou, L., Wu, X., Wang, D., & Chen, Z. (2020). Exercise programs for muscle mass, muscle strength and physical performance in older adults with sarcopenia: a systematic review and meta-analysis. *Aging and disease*, 11(4), 863.
- Beckwée, D., Delaere, A., Aelbrecht, S., Baert, V., Beudart, C., Bruyere, O., ... & Sarcopenia Guidelines Development Group of the Belgian Society of Gerontology and Geriatrics (BSGG). (2019). Exercise interventions for the prevention and treatment of sarcopenia. A systematic umbrella review. *The journal of nutrition, health & aging*, 23, 494-502.
- Bibas, L., et al., Therapeutic interventions for frail elderly patients: part I. Published randomized trials. *Prog Cardiovasc Dis*, 2014;57(2): p. 134-43.
- Calvani R, Miccheli A, Landi F, Bossola M, Cesari M, Leeuwenburgh C, Sieber CC, Bernabei R, Marzetti E (2013) Current nutritional recommendations and novel dietary strategies to manage sarcopenia. *J Frailty Aging* 2:38–53
- Chen, L.-K., Woo, J., Assantachai, P., Auyeung, T.-W., Chou, M.-Y., Iijima, K., Jang, H. C., Kang, L., Kim, M., & Kim, S. (2020). Asian Working Group for Sarcopenia: 2019 consensus update on sarcopenia diagnosis and treatment. *Journal of the American Medical Directors Association*, 21(3), 300-307. e302.
- Chen, N., He, X., Feng, Y., Ainsworth, B. E., & Liu, Y. (2021). Effects of resistance training in healthy older people with sarcopenia: a systematic

- review and meta-analysis of randomized controlled trials. *European Review of Aging and Physical Activity*, 18(1), 1-19.
- Cho, M.-R., Lee, S., & Song, S.-K. (2022). A review of sarcopenia pathophysiology, diagnosis, treatment and future direction. *Journal of Korean Medical Science*, 37(18).
- Cruz-Jentoft AJ, Landi F, Schneider SM, Zuniga C, Arai H, Boirie Y, Chen LK, Fielding RA, Martin FC, Michel JP, Sieber C, Stout JR, Studenski SA, Vellas B, Woo J, Zamboni M, Cederholm T (2014) Prevalence of and interventions for sarcopenia in ageing adults: a systematic review. Report of the International Sarcopenia Initiative (EWGSOP and IWGS). *Age Ageing* 43:748–759. doi:10.1093/ageing/afu115
- Cruz-Jentoft, A. J., & Sayer, A. A. (2019). Sarcopenia. *The Lancet*, 393(10191), 2636-2646.
- Cruz-Jentoft, A. J., Baeyens, J. P., Bauer, J. M., Boirie, Y., Cederholm, T., Landi, F., Martin, F. C., Michel, J.-P., Rolland, Y., & Schneider, S. M. (2010). Sarcopenia: European consensus on definition and diagnosis: Report of the European Working Group on Sarcopenia in Older People. *Age and ageing*, 39(4), 412-423.
- Cruz-Jentoft, A. J., Landi, F., Schneider, S. M., Zúñiga, C., Arai, H., Boirie, Y., Chen, L.-K., Fielding, R. A., Martin, F. C., & Michel, J.-P. (2014). Prevalence of and interventions for sarcopenia in ageing adults: a systematic review. Report of the International Sarcopenia Initiative (EWGSOP and IWGS). *Age and ageing*, 43(6), 748-759.
- Dent, E., Morley, J., Cruz-Jentoft, A., Arai, H., Kritchevsky, S., Guralnik, J., Bauer, J., Pahor, M., Clark, B., & Cesari, M. (2018). International clinical practice guidelines for sarcopenia (ICFSR): screening, diagnosis and management. *The journal of nutrition, health & aging*, 22, 1148-1161.
- Duplicate, et al., The effects of exercise on muscle strength, body composition, physical functioning and the inflammatory profile of older adults: a systematic review. *Current Opinion in Clinical Nutrition and Metabolic Care*, 2017;20(1): p. 30-53.
- Evans, W. J., Morley, J. E., Argilés, J., Bales, C., Baracos, V., Guttridge, D., Jatoi, A., Kalantar-Zadeh, K., Lochs, H., & Mantovani, G. (2008). Cachexia: a new definition. *Clinical nutrition*, 27(6), 793-799.
- Fearon, K., Strasser, F., Anker, S. D., Bosaeus, I., Bruera, E., Fainsinger, R. L., Jatoi, A., Loprinzi, C., MacDonald, N., & Mantovani, G. (2011). Definition and classification of cancer cachexia: an international consensus. *The lancet oncology*, 12(5), 489-495.

- Fielding RA, Rejeski WJ, Blair S, Church T, Espeland MA, Gill TM, Guralnik JM, Hsu FC, Katula J, King AC, Kritchevsky SB, McDermott MM, Miller ME, Nayfield S, Newman AB, Williamson JD, Bonds D, Romashkan S, Hadley E, Pahor M (2011) The lifestyle interventions and independence for elders study: design and methods. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci* 66:1226–1237. doi:10.1093/gerona/qlr123
- Fielding, R. A., Vellas, B., Evans, W. J., Bhasin, S., Morley, J. E., Newman, A. B., van Kan, G. A., Andrieu, S., Bauer, J., & Breuille, D. (2011). Sarcopenia: an undiagnosed condition in older adults. Current consensus definition: prevalence, etiology, and consequences. International working group on sarcopenia. *Journal of the American Medical Directors Association*, 12(4), 249-256.
- Hughes, L., et al., Blood flow restriction training in clinical musculoskeletal rehabilitation: a systematic review and meta-analysis. *Br J Sports Med*, 2017;51(13): p. 1003-1011.
- Jubrias, S., Odderson, I. R., Esselman, P. C., & Conley, K. E. (1997). Decline in isokinetic force with age: muscle cross-sectional area and specific force. *Pflügers Archiv*, 434, 246-253.
- Landi, F., Marzetti, E., Martone, A. M., Bernabei, R., & Onder, G. (2014). Exercise as a remedy for sarcopenia. *Current Opinion in Clinical Nutrition & Metabolic Care*, 17(1), 25-31.
- Liberman, K., et al., The effects of exercise on muscle strength, body composition, physical functioning and the inflammatory profile of older adults: a systematic review. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care*, 2017;20(1): p. 30-53
- Marzetti E, Calvani R, Landi F, Hoogendijk EO, Fougere B, Vellas B, Pahor M, Bernabei R, Cesari M (2015) Innovative Medicines Initiative: the SPRINTT Project. *J Frailty Aging* 4:207–208
- Marzetti, E., Calvani, R., Tosato, M., Cesari, M., Di Bari, M., Cherubini, A., ... & SPRINTT Consortium. (2017). Physical activity and exercise as countermeasures to physical frailty and sarcopenia. *Aging clinical and experimental research*, 29, 35-42.
- Negm, A. M., Lee, J., Hamidian, R., Jones, C. A., & Khadaroo, R. G. (2022). Management of sarcopenia: a network meta-analysis of randomized controlled trials. *Journal of the American Medical Directors Association*, 23(5), 707-714.
- Pacifico, J., Geerlings, M. A., Reijnierse, E. M., Phassouliotis, C., Lim, W. K., & Maier, A. B. (2020). Prevalence of sarcopenia as a comorbid disease: A systematic review and meta-analysis. *Experimental gerontology*, 131, 110801.

- Papadopoulou, S., Tsintavis, P., Potsaki, G., & Papandreou, D. (2020). Differences in the prevalence of sarcopenia in community-dwelling, nursing home and hospitalized individuals. A systematic review and meta-analysis. *The journal of nutrition, health & aging*, 24, 83-90.
- Phu, S., Boersma, D., & Duque, G. (2015). Exercise and sarcopenia. *Journal of Clinical Densitometry*, 18(4), 488-492.
- Piastra, G., Perasso, L., Lucarini, S., Monacelli, F., Bisio, A., Ferrando, V., Gallamini, M., Faelli, E., & Ruggeri, P. (2018). Effects of two types of 9-month adapted physical activity program on muscle mass, muscle strength, and balance in moderate sarcopenic older women. *BioMed research international*, 2018.
- Sayer, A. A., Robinson, S. M., Patel, H. P., Shavlakadze, T., Cooper, C., & Grounds, M. D. (2013). New horizons in the pathogenesis, diagnosis and management of sarcopenia. *Age and ageing*, 42(2), 145-150.
- Shen, Y., Shi, Q., Nong, K., Li, S., Yue, J., Huang, J., ... & Hao, Q. (2023). Exercise for sarcopenia in older people: A systematic review and network meta-analysis. *Journal of Cachexia, Sarcopenia and Muscle*.
- Wall, B. T., & van Loon, L. J. (2013). Nutritional strategies to attenuate muscle disuse atrophy. *Nutrition reviews*, 71(4), 195-208.
- Witham, M. D., Chawner, M., De Biase, S., Offord, N., Todd, O., Clegg, A., & Sayer, A. A. (2020). Content of exercise programmes targeting older people with sarcopenia or frailty—findings from a UK survey. *J*

GERİATRİK REHABİLİTASYONDA HİDROTERAPİ

Burak BUĞDAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İnönü Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9806-291X
- ❖ Mail: burak.bugday@inonu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Angulo, J., El Assar, M., Álvarez-Bustos, A., & Rodríguez-Mañas, L. (2020). Physical activity and exercise: Strategies to manage frailty. *Redox biology*, 35, 101513.
- Bei, N., Long, D., Bei, Z., Chen, Y., Chen, Z., & Xing, Z. (2023). Effect of Water Exercise Therapy on Lower Limb Function Rehabilitation in Hemiplegic Patients with the First Stroke. *Alternative therapies in health and medicine*, 29(7), 429–433.
- Chae, C. S., Jun, J. H., Im, S., Jang, Y., & Park, G. Y. (2020). Effectiveness of Hydrotherapy on Balance and Paretic Knee Strength in Patients With Stroke: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *American journal of physical medicine & rehabilitation*, 99(5), 409–419.
- Cieza, A., Causey, K., Kamenov, K., Hanson, S. W., Chatterji, S., & Vos, T. (2021). Global estimates of the need for rehabilitation based on the Global Burden of Disease study 2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. *Lancet (London, England)*, 396(10267), 2006–2017.
- Dautzenberg, L., Beglinger, S., Tsokani, S., Zevgiti, S., Raijmann, R. C., Rodondi, N., ... & Koek, H. L. (2021). Interventions for preventing falls and fall-related fractures in community-dwelling older adults: A systematic review and network meta-analysis. *Journal of the American Geriatrics Society*, 69(10), 2973-2984.
- Esmailiyan, M., Marandi, S. M., Darvishi, M., Haghjooy Javanmard, S., & Amerizadeh, A. (2023). The Effect of Eight Weeks of Aquatic Exercises on Muscle Strength in Children with Cerebral Palsy: A Case Study. *Advanced biomedical research*, 12, 87.
- Fhebe, M., Kumaresan, A., Surya, V., et al. (2023). Effectiveness of Combined Physical–Cognitive Training on Balance among Geriatric Population. *INTI JOURNAL*, 2023(26), 1-6.
- Gümüş, E., Arslan, İ., Tekin, O., Fidancı, İ., Eren, Ş. Ü., Dilber, S. & Şahin, K. (2017). Comparison of the Falling Risk with Balance and Walking Scores in Old People Living in Their Own Houses or in Nursing Homes . *Ankara Medical Journal*, 17 (2) , 102-110.
- Henry, M., & Baudry, S. (2019). Age-related changes in leg proprioception: implications for postural control. *Journal of neurophysiology*, 122(2), 525–538.
- Heywood, S., McClelland, J., Mentiplay, B., Geigle, P., Rahmann, A., & Clark, R. (2017). Effectiveness of aquatic exercise in improving lower limb strength in musculoskeletal conditions: a systematic review and meta-analysis. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 98(1), 173-186.

- Karaçal, R., & Sarı, C. (2023). Hydrotherapy for Fall Prevention In Elderly Individuals. *Experimental and Applied Medical Science*, 4(1), 469-475.
- Kumar, A., Carpenter, H., Morris, R., Iliffe, S., & Kendrick, D. (2014). Which factors are associated with fear of falling in community-dwelling older people. *Age and ageing*, 43(1), 76-84.
- Lamichhane, P., Sukralia, S., Alam, B., Shaikh, S., Farrukh, S., Ali, S., & Ojha, R. (2023). Augmented reality-based training versus standard training in improvement of balance, mobility and fall risk: a systematic review and meta-analysis. *Annals of Medicine and Surgery*, 85(8), 4026-4032.
- Lim C. G. (2020). Effect of Underwater Treadmill Gait Training With Water-Jet Resistance on Balance and Gait Ability in Patients With Chronic Stroke: A Randomized Controlled Pilot Trial. *Frontiers in neurology*, 10, 1246.
- Maniar, Y., & Joseph, D. A. K. (2023). Injury Prevention in the Geriatric Population. In *Acute Care Surgery in Geriatric Patients* (pp. 83-89). Cham: Springer International Publishing.
- Pinto, J. I. A. P. M. (2016). The Influence of Cognitive Training on Balance in Older Adults (Doctoral dissertation, Instituto Politecnico do Porto).
- Rogge, A. K., Röder, B., Zech, A., Nagel, V., Hollander, K., Braumann, K. M., & Hötting, K. (2017). Balance training improves memory and spatial cognition in healthy adults. *Scientific reports*, 7(1), 1-10.
- Setyawati, E., & Retnaningsih, D. (2022). Application Of Hydrotherapy on The Blood Pressure of the Elderly with Hypertension: Case Study. *Jurnal Ilmu dan Teknologi Kesehatan Stikes Widya Husada*, 13(1).
- Villalta, E. M., & Peiris, C. L. (2013). Early aquatic physical therapy improves function and does not increase risk of wound-related adverse events for adults after orthopedic surgery: a systematic review and meta-analysis. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 94(1), 138-148.
- WHO. (2019). The top ten causes of death. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/the-top-10-causesof-death> (accessed August 2, 2023).
- Zak, M., Wasik, M., Sikorski, T., Aleksandrowicz, K., et al. (2023). Rehabilitation in Older Adults Affected by Immobility Syndrome, Aided by Virtual Reality Technology: A Narrative Review. *Journal of clinical medicine*, 12(17), 5675.
- Zeki, M. (1999). Balneotherapy And Spa Therapy In Elderly. *Turkish Journal of Geriatrics*, 3(3).
- Zhou M, Sun X, Huang L.(2021). Chronic disease and medical spending of Chinese elderly in rural region. *Int J Qual Health Care*, 33:142.

ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERİN FONKSİYONEL DURUMU VE FİZYOTERAPİSİ

Sıla ÇELİK

- ❖ Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4485-8052
- ❖ Mail: sila.celik@st.uskudar.edu.tr

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

Zihinsel engelli kişilerin motor stimülasyona duyarlı olup olmadığını ve geleneksel rehabilitasyon ve mesleki terapinin yanı sıra belirli fiziksel egzersizlerin fiziksel kondisyonun artmasına neden olup olmayacağını araştıran çalışmada orta ve ileri derecede zihinsel engeli olan 259 kişi dahil edilip geleneksel rehabilitasyon tedavisi ve mesleki terapi gören bir kontrol grubu ve ayrıca 10 ay boyunca uygun fiziksel egzersizler yapan bir müdahale grubu olmak üzere gruba ayrılmış. Çalışma sonucunda, müdahale grubunda uygulanan fiziksel egzersizler vücut kitle kaybına neden olduğu ve fiziksel kondisyonda anlamlı iyileşme sağladığı için etkili olduğu belirtilmiştir (Ślężyńska ve ark., 2018).

Araştırmalar derlendiğinde, zihinsel engelli bireylerde spor eğitiminin en iyi yolunun bilişsel ve eylem algı egzersizleri, kas fonksiyonlarının geliştirilmesi, psikososyal becerilerin geliştirilmesi olduğu ortaya çıkmıştır. Fiziksel uygunluk ve motor becerilerin gelişimini, fiziksel aktivitenin gelişimini, özel sporları, aerobik egzersizleri, esneklik egzersizlerini, kilo verme egzersiz programlarını ve denge, esneklik egzersizlerini dikkate alarak bir program oluşturulmalıdır (Kashi ve ark., 2023).

KAYNAKÇA

- (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities [AAIDD], 2021). AAIDD, Definition of Intellectual Disability, [Erişim tarihi:21 haziran 2023],Erişim adresi:<http://aaidd.org/intellectualdisability/definition#>. Wza7Q00cQeE
- Balayı, E., Sedaghati, P., & Ahmadabadi, S. (2022). Effects of neuromuscular training on postural control of children with intellectual disability and developmental coordination disorders : Neuromuscular training and postural control. *BMC musculoskeletal disorders*, 23(1), 631. <https://doi.org/10.1186/s12891-022-05569-2>
- Bartlo P, Klein PJ. (2011). Physical Activity Benefits and Needs in Adults With Intellectual Disabilities: Systematic Review of the Literature. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 116(3), 220–232.
- Blomqvist S, Olsson J, Wallin L, Wester A, Rehn B. (2013). Adolescents with intellectual disability have reduced postural balance and muscle performance in trunk and lower limbs compared to peers without intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities*, 34(1), 198–206.

- Borji, R., Zghal, F., Zarrouk, N., Sahli, S., & Rebai, H. (2014). Individuals with intellectual disability have lower voluntary muscle activation level. *Research in developmental disabilities*, 35(12), 3574-3581.
- Bruininks R. H. Physical and motor development of retarded persons. *International Review of Research in Mental Retardation* 1974;7;209–61.
- Calders, P., Elmahgoub, S., de Mettelinge, T. R., Vandebroek, C., Dewandele, I., Rombaut, L., ... & Cambier, D. (2011). Effect of combined exercise training on physical and metabolic fitness in adults with intellectual disability: a controlled trial. *Clinical rehabilitation*, 25(12), 1097-1108.
- Cheng, H. Y. K., Shieh, W. Y., Yu, Y. C., Li, P. W., & Ju, Y. Y. (2022). Video-Based Behaviorally Coded Movement Assessment for Adolescents with Intellectual Disabilities: Application in Leg Dribbling Performance. *Sensors*, 23(1), 179.
- Connolly, B. H., & Michael, B. T. (1986). Performance of retarded children, with and without Down syndrome, on the Bruininks Oseretsky Test of Motor Proficiency. *Physical therapy*, 66(3), 344-348.
- Çakmakçı, E., Tatlıci, A., & Yirmibeş, B. (2018). Comparison Of Some Performance Parameters Of Physically Active Mentally Retarded And Inactive Mentally Retarded Individuals. *European Journal Of Physical Education And Sport Science*, 4(12), 49-57.
- Çavdar B (2011) Öğretilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerde Beden Eğitimi Ve Spor Aktivitelerinin Toplumsallaşma Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Eripek, S. (1993). Zihinsel Engelli Çocuklar, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, ss.11-18.
- Eslamdost, M., Sheikh, M., Mohammadi, M., & Ahmadi, G. (2017). The effect of core stability training on static and dynamic balance in children with developmental coordination disorder. *Community Health Journal*, 11(2), 20-28.
- Giagazoglou, P., Kokaridas, D., Sidiropoulou, M., Patsiaouras, A., Karra, C., & Neofotistou, K. (2013). Effects of a trampoline exercise intervention on motor performance and balance ability of children with intellectual disabilities. *Research in developmental disabilities*, 34(9), 2701-2707.
- https://aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf
- Kashi A., Sarlak Z. ., Shariatzadeh M. ve Ranjbar Z. . (2023). Zihinsel engelli kişiler için bir eğitim-egzersiz paketinin derlenmesi:

- Egzersizin ilke ve temellerinin, en iyi egzersiz türlerinin ve egzersiz programının ayrıntılarının derlenmesi. Sağlık ve Spor Dergisi: Yeni Yaklaşımlar (Soren) , 3 (2). <https://doi.org/10.22037/soren.v3i2.40480>
- Kulaksızoğlu A. 2003 Farklı gelişen çocuklar, İstanbul, Epsilon Yayınları,: 77.
- Micheo, W., Baerga, L., & Miranda, G. (2012). Basic principles regarding strength, flexibility, and stability exercises. *Pm&r*, 4(11), 805-811.
- Müdürlüğü, Ö. Ö. K. G. (2016). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi zihinsel engelli bireyler destek eğitim programı.
- Oviedo, G. R., Guerra-Balic, M., Baynard, T., & Javierre, C. (2014). Effects of aerobic, resistance and balance training in adults with intellectual disabilities. *Research in developmental disabilities*, 35(11), 2624-2634.
- Pitetti, K. H., & Yarmer, D. H. (2002). Lower body strength of children and adolescents with and without mild mental retardation: A comparison. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 68-81.
- Pitetti, K.H., Beets, M.W. , Combs, C. (2009). Physical activity levels of children with intellectual disabilities during school. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 41(8), 1580-1586
- Savucu, Y., Karahan, B. S. S. M., & Erdemir, İ. Zihinsel Engelli Bireylerde Basketbol Antrenmanının Fiziksel Uygunluk Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi.
- Ślężyńska, M., Mięsook, G., & Mięsook, K. (2018). Responsiveness of people with moderate and significant intellectual disability to physical stimulation. *Annals of agricultural and environmental medicine: AAEM*, 25(1), 13–22.
- Stojanović, M., Aleksandrović, M., & Aleksić-Veljković, A. (2018). The effects of exercise program on the balance of young people with intellectual disabilities. *Facta Universitatis, Series: Physical Education and Sport*, 16(1), 221-228.
- Szabó E, Erdei N, Bene S. A.(2015) *Acta Physiologica Hungarica*. comparative study of the physical development and motor performance of mentally non-handicapped children and children with intellectual and development disabilities 102:311-323
- Şahin, M. (2011) Zihinsel engelli çocuklarda sekiz haftalık kayak eğitiminin, fiziksel uygunluk düzeyleri üzerine etkisi. (Master Thesis. Istanbul University Health Sciences Institute, Istanbul)

- Şakalar G. Y., 2017 Türkiye’de eğitilebilir zihinsel engelli çocukların özel eğitim müzik derslerinde kullanılabilecek bir bilgisayar destekli müzik ders modülü tasarımı (İstanbul örneği) doktora tezi
- Şanlı, E. (2012). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Eden Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. Samsun: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Turna B, Erdem B, Arslan E (2019).Zihinsel geriliği olan ve olmayan bireylerin bazı fiziksel parametrelerinin karşılaştırılması
- UNICEF. (2021). <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1nb%C3%BCtenleri/uni-cefin-kapsaml%C4%B1-istatistiksel-analizine-g%C3%B6re-d%C3%BCnya-%C3%97-67-%A7ap%C4%B1ndayakla%C5%9F%C4%B1k-240-milyon> (Erişim Tarihi: 29.03.2022).
- Uzunçayır D (2016) Özel Gereksinimli Bireylerde Su İçi Aktivitelerin Sosyal Beceri Ve Yaşam Kalitesine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Vasudevan, P., & Suri, M. (2017). A clinical approach to developmental delay and intellectual disability. *Clinical medicine* (London, England), 17(6), 558–561. <https://doi.org/10.7861/clinmedicine.17-6-558>
- Winnick, P. W., & Short, F. X. (2005). Conceptual framework for the Brockport physical fitness test. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 22, 323-332
- Yarmer D A ve Pitetti K H. Lower body strength of children and adolescents with and without mild mental retardation: a comparison. *Adapted Physical Activity Quarterly* 2002;19: 68-81.

KOGNİTİF REHABİLİTASYON

Nur ALP

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta Sağlık Hizmetleri MYO Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6601-9164
- ❖ Mail: fztnuralp@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akı E. Az Gören Çocuklarda İş ve Uğraşı Tedavisi [Doktora Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2002.
- Anderson ND, Winocur G, Palmer H, Gurd J, Kischka U, & Marshall J. (2010). Principles of cognitive rehabilitation. *The handbook of clinical neuropsychology*, 2, 50-77.
- Gillen G, & Rubio KB. (2016). Treatment of cognitive-perceptual deficits: A function-based approach. In *Stroke rehabilitation* (pp. 612-646). Mosby.
- Grieve J, & Gnanasekaran L. (2010). *Neuropsychology for occupational therapists: cognition in occupational performance*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Jackson T, & Wolff S. (2010) Management of cognitive impairments. J. Edmans. (ed.). *Occupational Therapy and Stroke*, Second Edition. (s. 145-157). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Malia K, Brannagan A. (2005). *How to do cognitive rehabilitation therapy a guide for all of us*. UK: Brain Tree Training.
- Quintana LA. (1995). Remediating cognitive impairments. C.A. Trombly (Ed.). *Occupational Therapy for Physical Dysfunction*. Fourth Edition. (s.539-548). Baltimore: Williams&Wilkins.
- Toglia JP. (2003). Cognitive-perceptual retraining and rehabilitation. *Willard and Spackman's occupational therapy*, 607-629.

DOWN SENDROMU VE FTR

Suzan AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
İstanbul/TÜRKİYE; Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8470-9425
- ❖ Mail: suzanaltnkeser@gmail.com

Hande Besna GÖÇEN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
İstanbul/TÜRKİYE; Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4208-0366
- ❖ Mail: handegocen@outlook.com

KAYNAKLAR

- Alsakhawi, R. S., & Elshafey, M. A. (2019). Effect of Core Stability Exercises and Treadmill Training on Balance in Children with Down Syndrome: Randomized Controlled Trial. *Advances in therapy*, 36(9), 2364–2373.
- Antonarakis, S.E., Skotko, B.G., Rafii, M.S. et al. Down syndrome. *Nat Rev Dis Primers* 6, 9 (2020).
- Capone, G. T., Chicoine, B., Bulova, P., Stephens, M., Hart, S., Crissman, B., Videlefsky, A., Myers, K., Roizen, N., Esbensen, A., Peterson, M., Santoro, S., Woodward, J., Martin, B., Smith, D., & Down Syndrome Medical Interest Group DSMIG-USA Adult Health Care Workgroup (2018). Co-occurring medical conditions in adults with Down syndrome: A systematic review toward the development of health care guidelines. *American journal of medical genetics. Part A*, 176(1), 116–133.
- Chernus, J. M., Allen, E. G., Zeng, Z., Hoffman, E. R., Hassold, T. J., Feingold, E., & Sherman, S. L. (2019). A candidate gene analysis and GWAS for genes associated with maternal nondisjunction of chromosome twenty-one. *PLoS genetics*, 15(12), e1008414.
- Coppedè, F. Risk factors for Down syndrome. *Arch Toxicol* 90, 2917–2929 (2016). <https://doi.org/10.1007/s00204-016-1843-3>
- Cruzado D, Vargas, A. (2013) Improving adherence physical activity with a smartphone application based on adults with intellectual disabilities. *BMC Public Health*,13(1173).
- Esbensen, A. J., Hoffman, E. K., Stansberry, E., & Shaffer, R. (2018). Convergent validity of actigraphy with polysomnography and parent reports when measuring sleep in children with Down syndrome. *Journal of intellectual disability research: JIDR*, 62(4), 281–291. <https://doi.org/10.1111/jir.12464>
- Ferguson B. (2014). ACSM’s Guidelines for Exercise Testing and Prescription 9th Ed. 2014. *The Journal of the Canadian Chiropractic Association*, 58(3), 328.
- Garcia-Del Pino-Ramos, S., Romero-Galisteo, R. P., Pinero-Pinto, E., Lirio-Romero, C., & Palomo-Carrión, R. (2021). Eficacia de la marcha en cinta rodante sobre el desarrollo motor de niños con parálisis cerebral y síndrome de Down [Effectiveness of treadmill training on the motor development of children with cerebral palsy and Down syndrome]. *Medicina*, 81(3), 367–374.
- Gruhn, J. R., Zielinska, A. P., Shukla, V., Blanshard, R., Capalbo, A., Cimadomo, D., Nikiforov, D., Chan, A. C., Newnham, L. J., Vogel, I.,

- Scarica, C., Krapchev, M., Taylor, D., Kristensen, S. G., Cheng, J., Ernst, E., Bjørn, A. B., Colmorn, L. B., Blayney, M., Elder, K., ... Hoffmann, E. R. (2019). Chromosome errors in human eggs shape natural fertility over reproductive life span. *Science (New York, N.Y.)*, 365(6460), 1466–1469. <https://doi.org/10.1126/science.aav7321>
- Kashi A, Dawes H, Mansoubi M, Sarlak Z. The Effect of a Physical Exercise Package on the Motor Proficiency of Students with Down Syndrome. *Iran J Pediatr.* 2023;33(1):e120408.
- Kim, H. I., Kim, S. W., Kim, J., Jeon, H. R., & Jung, D. W. (2017). Motor and Cognitive Developmental Profiles in Children With Down Syndrome. *Annals of rehabilitation medicine*, 41(1), 97–103.
- Lott, I. T., & Head, E. (2019). Dementia in Down syndrome: unique insights for Alzheimer disease research. *Nature reviews. Neurology*, 15(3), 135–147.
- Malak, R., Kostiukow, A., Krawczyk-Wasielewska, A., Mojs, E., & Samborski, W. (2015). Delays in Motor Development in Children with Down Syndrome. *Medical science monitor : international medical journal of experimental and clinical research*, 21, 1904–1910.
- Mircher, C., Cieuta-Walti, C., Marey, I., Rebillat, A. S., Cretu, L., Milenko, E., Conte, M., Sturtz, F., Rethore, M. O., & Ravel, A. (2017). Acute Regression in Young People with Down Syndrome. *Brain sciences*, 7(6), 57. <https://doi.org/10.3390/brainsci7060057>
- Morales-Demori R. (2017). Congenital heart disease and cardiac procedural outcomes in patients with trisomy 21 and Turner syndrome. *Congenital heart disease*, 12(6), 820–827.
- Nahla, I. M., El-Sayed, S. E., Ragaa, A. E., & El Ghafar, A. E. H. A. A. (2022). Mechanical vestibular stimulation versus traditional balance exercises in children with Down syndrome. *African health sciences*, 22(1), 377–383.
- National Down Syndrome Society. (2023). What is down syndrome. London: NDSS. (28.09.2023). <https://www.ndss.org/about-down-syndrome/down-syndrome/>
- Pediastaff. (2010). Patricia C. Winders, PT The Goal and Opportunity of Physical Therapy for Children with Down Syndrome. <https://www.pediastaff.com/blog/pt/the-goal-and-opportunity-of-physical-therapy-for-children-with-down-syndrome-19929>
- Rodríguez-Grande EI, Buitrago-López A, Torres-Narváez MR, Serrano-Villar Y, Verdugo-Paiva F, Ávila C. Therapeutic exercise to improve motor function among children with Down Syndrome aged 0 to 3 years: a

- systematic literature review and meta-analysis. *Sci Rep.* 2022 Jul 29;12(1):13051.
- Rodríguez-Grande, E. I., Vargas-Pinilla, O. C., Torres-Narvaez, M. R., & Rodríguez-Malagón, N. (2022). Neuromuscular exercise in children with Down Syndrome: a systematic review. *Scientific reports*, 12(1), 14988. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-19086-8>
- Roizen, N. J., & Patterson, D. (2003). Down's syndrome. *Lancet* (London, England), 361(9365), 1281–1289.
- Ruiz-González, L., Lucena-Antón, D., Salazar, A., Martín-Valero, R., & Moral-Munoz, J. A. (2019). Physical therapy in Down syndrome: systematic review and meta-analysis. *Journal of intellectual disability research : JIDR*, 63(8), 1041–1067.
- Sarici, D., Akin, M. A., Kurtoglu, S., Gunes, T., Ozturk, M. A., & Akcakus, M. (2012). Thyroid functions of neonates with Down syndrome. *Italian journal of pediatrics*, 38, 44. <https://doi.org/10.1186/1824-7288-38-44>
- Shields N. (2021). Physiotherapy management of Down syndrome. *Journal of physiotherapy*, 67(4), 243–251.
- Spendelov, J.S. (2011), Assessment of mental health problems in people with Down syndrome: key considerations. *British Journal of Learning Disabilities*, 39: 306-313.
- Van Gameren-Oosterom, H. B., Fekkes, M., Buitendijk, S. E., Mohangoo, A. D., Bruil, J., & Van Wouwe, J. P. (2011). Development, problem behavior, and quality of life in a population based sample of eight-year-old children with Down syndrome. *PloS one*, 6(7), e21879.
- Windsperger, K., & Hoehl, S. (2021). Development of Down Syndrome Research Over the Last Decades-What Healthcare and Education Professionals Need to Know. *Frontiers in psychiatry*, 12, 749046.
- Wiseman, F. K., Al-Janabi, T., Hardy, J., Karmiloff-Smith, A., Nizetic, D., Tybulewicz, V. L., Fisher, E. M., & Strydom, A. (2015). A genetic cause of Alzheimer disease: mechanistic insights from Down syndrome. *Nature reviews. Neuroscience*, 16(9), 564–574.

SEREBRAL PALSİ ve FTR

Burhan SANCAKDAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6031-8227
- ❖ Mail: bsancakdar@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Adar S, Dündar Ü, Demirdal ÜS, Ulaşlı AM, Toktaş H, Solak Ö. The effect of aquatic exercise on spasticity, quality of life, and motor function in cerebral palsy. *Turkish Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*. 2017;63(3):239–48.
- Akpınar, P., Tezel, C. G., Eliasson, A. C., & İçağasıoğlu, A. (2010). Reliability and cross cultural validation of the Turkish version of Manual Ability Classification System (MACS) for children with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation*, 32(23), 1910-1916.
- Centers for Disease Control and Prevention. Cerebral palsy. Accessed May 22, 2019.
- Dursun N. Serebral palsi. Oğuz H, Dursun E, Dursun N, editörler. *Tıbbi Rehabilitasyon*. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi 2004; 957-974.
- Eliasson, A. C., Krumlinde Sundholm, L., Rösblad, B., Beckung, E., Arner, M., Öhrvall, A. M., & Rosenbaum, P. (2006). The Manual Ability Classification System (MACS) for children with cerebral palsy: scale development and evidence of validity and reliability. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 48, 549-554.
- Graham HK, Rosenbaum P, Paneth N, et al. Cerebral palsy. *Nat Rev Dis Primers* 2016; 2:15082.
- Hidecker, M. J. C., Paneth, N., Rosenbaum, P. L., Kent, R. D., Lillie, J., Eulenberg, J. B., Taylor K. (2011). Developing and validating the Communication Function Classification System (CFCS) for individuals with cerebral palsy. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 53(8), 704-710.
- Hoare, B. J., Wallen, M. A., Thorley, M. N., Jackman, M. L., Carey, L. M., & Imms, C. (2019). Constraint-induced movement therapy in children with unilateral cerebral palsy. *The Cochrane database of systematic reviews*, 4(4), CD004149.
- Jorgić B, Dimitrijević L, Lambeck J, Aleksandrović M, Okičić T, Madić D. Effects of Aquatic Programs in Children and Adolescents with Cerebral Palsy: Systematic Review. *Sport Sci*. 2012;5(2):49–56.
- Kelly M, Darrah J. Aquatic exercise for children with cerebral palsy. *Dev Med Child Neurol*. 2005 Nov 16;47(12):838.
- Kerem Günel, M., Özal, C., Seyhan, K. , Serel Arslan, S. , Demir, N. & Karaduman, A. (2020). Yeme Ve İçme Becerileri Sınıflandırma Sisteminin Türkçe Versiyonu: Serebral Palsili Çocuklarda Değerlendirici-İçi Güvenirliği Ve Diğer Fonksiyonel Sınıflandırma

- Sistemleri İle İlişkisi. Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 31 (3), 218-224.
- Livanelioğlu A. Serebral paralizili çocuklarda inhibitör ortez uygulamasının plantar fleksör spastisitesi üzerine etkisi. Artroplasti Artrosko- pik Cerrahi Vol, 13, 2002;2:85-89.
- Middleton EA, Hurley GRB, McIlwain JS. The role of rigid and hinged polypropylene ankle-foot orthoses in the management of cerebral palsy: A case study. Prosthet Orthot Int. 1988; 12:129-135.
- Motor Function Classification System. Dev Med Child Neurol. 2008; 50(10):744-50
- National Institute for Health and Care Excellence (UK). Cerebral palsy in under 25s: assessment and management. Available online
- Novak I, Hines M, Goldsmith S, et al. Clinical prognostic messages from a systematic review on cerebral palsy. Pediatrics. 2012;130(5): e1285-e1312
- Novak I, Morgan C, Adde L, et al. Early, accurate diagnosis and early intervention in cerebral palsy: advances in diagnosis and treatment. JAMA Pediatr 2017;171:897-907
- Novak I. Evidence-Based Diagnosis, Health Care, and Rehabilitation for Children With Cerebral Palsy. J Child Neurol. 2014;29(8):1141–56.
- Novak, I., Morgan, C., Fahey, M., Finch-Edmondson, M., Galea, C., Hines, A., Langdon, K., Namara, M. M., Paton, M. C., Popat, H., Shore, B., Khamis, A., Stanton, E., Finemore, O. P., Tricks, A., Te Velde, A., Dark, L., Morton, N., & Badawi, N. (2020). State of the Evidence Traffic Lights 2019: Systematic Review of Interventions for Preventing and Treating Children with Cerebral Palsy. Current neurology and neuroscience reports,
- O'Shea TM. Diagnosis, treatment, and prevention of cerebral palsy. Clin Obstet Gynecol. 2008;51(4):816-828.
- Olama K, Kassem H, Aboelazm S. Impact of Aquatic Exercise Program on Muscle Tone in Spastic Hemiplegic Children with Cerebral Palsy. Clin Med J. 2015;1(4):13844.
- Palisano RJ, Rosenbaum P, Bartlett D, Livingston MH. Content validity of the expanded and revised Gross
- Pellegrino L, Dormanns JP. Definitions, Etiology, and Epidemiology of cerebral palsy. In: Domans JP, Pellegrino L, editors. Caring for children with cerebral palsy. A Team Approach. Baltimore, Brookes Publishing, 1998; 3-30.

- Pellegrino L, Dormanns JP. Making the diagnosis of cerebral palsy. In: Domans JP, Pellegrino L, editors. *Caring for children with cerebral palsy. A Team Approach*. Baltimore, Brookes Publishing, 1998; 31-54
- Romkes J, Brunner R. Comparison of a dynamic and a hinged ankle-foot orthosis by gait analysis in patients with hemiplegic cerebral palsy. *Gait & Posture*. 2002;15(1):18-24.
- Roostaei M, Baharlouei H, Azadi H, Fragala-Pinkham MA. Effects of Aquatic Intervention on Gross Motor Skills in Children with Cerebral Palsy: A Systematic Review. *Phys Occup Ther Pediatr*. 2016;(December 2016):1-20.
- Rosenbaum P, Paneth N, Leviton A, et al. A report: the definition and classification of cerebral palsy April 2006. *Dev Med Child Neurol Suppl*
- Rosenbaum PL, Walter SD, Hanna SE, et al. Prognosis for gross motor function in cerebral palsy: creation of motor development curves. *JAMA*. 2002;288(11):1357-1363.
- Santos de Assis, G., Schlichting, T., Rodrigues Mateus, B., Gomes Lemos, A., & Dos Santos, A. N. (2022). Physical therapy with hippotherapy compared to physical therapy alone in children with cerebral palsy: systematic review and meta-analysis. *Developmental medicine and child neurology*, 64(2), 156-161.
- Sellers D, Mandy A, Pennington L, Hankins M, Morris C. Development and reliability of a system to classify the eating and drinking ability of people with cerebral palsy. *Dev Med Child Neurol*. 2014;56(3):245-51.
- Serdaroğlu A, Cansu A. Prevalance of cerebral palsy in Turkish children between the ages of 2 and 16 years. *Dev Med Child Neurol* 2006; 48: 413-416.
- Shi Z, Ma L, Luo K, et al. Chorioamnionitis in the development of cerebral palsy: a metanalysis and systematic review. *Pediatrics*. 2017;139(6):e20163781.
- Smithers-Sheedy H, Badawi N, Blair E, et al. What constitutes cerebral palsy in the twenty-first century *Dev Med Child Neurol*. 2014;56(4): 323-328.
- Spastik Cerebral Palsy'de Etkilenim Bölgeleri (2022) Cerebral Palsy çeşitleri (10 Ekim 2023: www.tscv.org.tr.)
- Stanger M, Oresic S. Rehabilitation approaches for children with cerebral palsy: overview. *J Child Neurol*. 2003;18(1):79-88.

- Stavsky M, Mor O, Mastrolia SA, et al. Cerebral palsy-trends in epidemiology and recent development in prenatal mechanisms of disease, treatment, and prevention. *Front Pediatr* 2017; 5:21
- The Definition and Classification of Cerebral Palsy. (2007). *Developmental medicine and child neurology*, 49(s109), 1–44.
- Urfer, A., Turpin, H., Dimitrova, N., Borghini, A., Plessen, K. J., Morisod Harari, M., & Urben, S. (2021). Consequences of Prematurity on Cortisol Regulation and Adjustment Difficulties: A 9-Year Longitudinal Study. *Children*, 9(1), 9.
- Vitrikas, K., Dalton, H., & Breish, D. (2020). Cerebral Palsy: An Overview. *American family physician*, 101(4), 213–220.
- Vojta V. The basic elements of treatment according to Vojta. In: *Scrutton. Management of the motor disorders of children with cerebral palsy*. Suffolk: Lavenham Press Ltd; 1984, p. 75–89.

ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜNDE FİZİKSEL AKTİVİTENİN YERİ

Elif PUNAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3597-4441
- ❖ Mail: elifpunar100@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ş. G. (2019). Yaşam boyu özgül öğrenme güçlüğü. İKSSTD, 11, 34-39.
- American Psychiatric Association, D. S., ve American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5 (Vol. 5). Washington, DC: American psychiatric association.
- Asfuroğlu, B., Ve Fidan, S. (2016). Özgül Öğrenme Güçlüğü. Osmangazi Tıp Dergisi, 38(1).
- Balıkçı, O.S., ve Melekoğlu, M. A. (2020). Early signs of specific learning disabilities in early childhood. International Journal of Early Childhood Special Education, 12(1), 84-95.
- Demirci, N., ve Demirci, P. T. (2016). Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların kaba ve ince motor becerilerinin değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3(1), 47-57.
- Doğangün, B., ve Yavuz, M. (2011). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. Türk Pediatri Arşivi, 46(11), 25-28.
- Erman, Ö. (2002). Disleksi. Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimi Dergisi, 17, 8-10.
- Görgün, B., ve Melekoğlu, M. A. (2019). Türkiye’de özel öğrenme güçlüğü alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(1), 83-106.
- Ikwen, Eu. (2019). Understanding Learning Disabilities. Ikwen, Eu(Ed.): Learning Disabilities: A Teacher’s Companion. Sunny-Tech Link & Logistic Concept, Nigeria,2019, S:10-14.
- İşeri, E., ve Akın-Sarı, B. (2008). Çocukta bilişsel gelişim ve bozukluklar: Zeka geriliği ve öğrenme bozuklukları. Kognitif Nörobilimler içinde, S Karakaş (ed) Ankara: MN Medikal & Nobel Tıp Kitap Sarayı.
- Kerkez, F. İ. (2012). Sağlıklı Büyüme İçin Okulöncesi Dönemdeki Çocuklarda Hareket ve Fiziksel Aktivite. Spor Bilimleri Dergisi, 23(1), 34-42.
- Korkmaz Ö., Mahiroğlu, A. (2007). Beyin, bellek ve öğrenme. Kastamonu Eğitim Dergisi, 15(1), 93-104.
- Kuşgöz, A., (2005). “Pansiyonlu Ve Normal Devlet İlköğretim İle Özel İlköğretim Öğrencilerinin Beslenme, Fiziksel Aktivite Alışkanlıkları Ve Fiziksel Uygunluklarının Değerlendirilmesi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

- Özer, K., (2006). Fiziksel Uygunluk, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özkardeş, O. G. (2013). Türkiye’de özel öğrenme güçlüğüne ilişkin yapılan araştırmaların betimsel analizi. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 30(2), 123-153.
- Özyürek, M. (2010). Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Eğitimi. AG Akçamete (Editör). Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim, 315-336.
- Peker İ., Çiloğlu F., Buruk Ş., Bulca Z. (2000). Egzersiz Biyokimyası ve Obesite. s. 108, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd., İstanbul.
- Rasli, S., Sokran, S. N. B. M., ve Asri, A. (2020). An Evaluation on Fine Motor Performance Among Students with Learning Difficulties. *KPJ Medical*, 8(1), 18.
- Salman, U., Özdemir, S., Salman, A. B., ve Özdemir, F. (2016). Özel öğrenme güçlüğü “Disleksi”. *İstanbul Bilim Üniversitesi Florence Nightingale Tıp Dergisi*, 2(2), 170-176.
- Saygın, E., Karacabey, K., & Saygın, Ö. (2011). Çocuklarda Fiziksel Aktivite Ve Fiziksel Uygunluk Unsurlarının Araştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2)
- Saygın, E., Karacabey, K., ve Saygın, Ö. (2011). Çocuklarda fiziksel aktivite ve fiziksel uygunluk unsurlarının araştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 921-935.
- Tunay, V. B., Ve Tedavi, F. (2008). Yetişkinlerde Fiziksel Aktivite. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Turgut, S. (2008). Özgül Öğrenme Güçlüğü’nde Nöropsikolojik Profil. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ünal M. (2020). Egzersiz ve Nörogenez. *Journal of Istanbul Faculty of Medicine*, 17-18.
- Yaltakaya, K. (2000). Belleğin fizyolojisi. *Bilim ve Teknik Dergisi*, (389), 42.

FİZİKSEL AKTİVİTE VE UYKU

Eda ARSLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bolu/Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0003-4845-1700
- ❖ Mail: arslanneda75@gmail.com

Sağlıklı bir birey için tavsiye edilen haftada 150 dakikaya kadar olan orta ya da hafif şiddetli fiziksel aktiviteyi, ayakta durma dahil birkaç saat hafif fiziksel aktiviteyi, her gece 7-8 saat uykuyu ve sınırlı sedanter zamanı (8 saat veya daha az) içerir. Bu tür 24 saatlik tavsiyeler, belirli egzersiz nöbetleri yerine gün boyunca biriken toplam fiziksel aktivitenin incelenmesini destekler (Ross and etc., 2020). Fiziksel aktivite ve uyku arasındaki günlük ilişkilerin doğasını keşfetmek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu nedenlerden dolayı bu yazıyı yazma ihtiyacı duydum.

KAYNAKLAR

- American Sleep Disorders Association Diagnostic Classification Steering Committee. (1997). International classification of sleep disorders diagnostic and coding manual, revised. Westchester, Illinois: American Sleep Disorders Association
- American Academy of Sleep Medicine. (2014) International classification of sleep disorders, 3rd ed. Darien, IL: American Academy of Sleep Medicine.
- Aydın, H. Yetkin, S. (2008). Kognitif Nörobilimler. Nobel Tıp Kitabevleri, Ankara.
- Bernard P, Savard J, Steindorf K, et al. (2019). Effects and moderators of exercise on sleep in adults with cancer: Individual patient data and aggregated meta-analyses. *J Psychosom Res*, 124:109746.
- Biol L, Akdemir N, Bedü T. (2003). İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Yayınları, s.129-139.
- Brady TJ, Jernick SL, Hootman JM, Snizek JE. (2009). Artrit için halk sağlığı müdahaleleri: kanıta dayalı müdahalelerin araç kutusunu genişletmek. *Kadın Sağlığı Dergisi (Larchmt)*; 18:1905–1917.
- Caspersen, CJ, Powell, KE ve Christenson, GM (1985). Fiziksel aktivite, egzersiz ve fiziksel uygunluk: Sağlıkla ilgili araştırmalar için tanımlar ve ayrımlar. *Halk Sağlığı Raporları (Washington, DC: 1974)*, 100 (2), 126–131.
- Chaudhary, B.A. Blanchard, A.R. (2002). Sleepmechanics. *Sleep Medicine*, 1-11.
- Dayapoğlu N, Tan M. (2012). Evaluation of the effect of progressive relaxation exercises on fatigue and sleep quality in patients with multiple sclerosis. *J Altern Complement Med. Oct;18(10):983-7.*

- Demir Y. (2012). Uyku ve Uyku ile İlgili Uygulamalar. Ay FA (Editör). Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, s.682-94.
- Elagra MI, Rayyan MR, Alnemer OA. (2016). Sleep quality among dental students and its association with academic performance. J Int Soc Prev Community Dent. Jul-Aug;6(4):296-301.
- Emre, M. (2013). Nöroloji Temel Kitabı. Güneş Tıp Kitabevleri, Ankara).
- Glass J, Lancot KL, Herrmann N, Sproule BA, Busto UE. (2005). Uykusuzluğu olan yaşlı insanlarda yatıştırıcı hipnotikler: risklerin ve faydaların meta-analizi. BMJ 331 :1169.
- Jones, B.E. Kryger and etc.(2005). Principles and practice of sleep Medicine. Elsevier. Philadelphia
- Maher JP, Pincus AL, Ram N.,Conroy DE.(2015). Yetişkinlik boyunca günlük fiziksel aktivite ve yaşam memnuniyeti. Dev. Psikol. 51 :1407–1419.
- Pagel, J.F. Barnes, B.L. (2001). Medicationsforthe treatment of sleep disorders: An overview. J Clin Psych, 3, 118–125.
- Roehrs T, Shore E, Papineau K, Rosenthal L, Roth T. A.(1996).Two-week Sleep Extension in Sleepy Normals, 576–582.
- Rollo, S, Antsygina, O. and Tremblay, MS. (2020). Tüm gün önemlidir: 24 saatlik hareket kılavuzuna uyumu ve yaşam boyu sağlık göstergeleriyle ilişkileri anlamak. Journal of Sport and Health Science, 9 , 493–510.
- Ross, R, Tremblay, MS. (2020). 18-64 yaş arası yetişkinler ve 65 yaş ve üstü yetişkinler için Kanada 24 saatlik hareket yönergeleri: Fiziksel aktivite, hareketsiz davranış ve uykunun bir entegrasyonu. Uygulamalı Fizyoloji, Beslenme ve Metabolizma, 45, S57–S102.
- Smith MT, Perlis ML, Park A. et al. (2002). Kalıcı uykusuzluk için farmakoterapi ve davranış terapisinin karşılaştırmalı meta-analizi. Amerikan Psikiyatri Dergisi. 159 :5–11.
- Sejbuk M, Mirończuk-Chodakowska I, Witkowska AM. (2022). Sleep Quality: A Narrative Review on Nutrition, Stimulants, and Physical Activity as Important Factors. Nutrients. May 2;14(9):1912.
- Tuncer A, Enzin F, İri SGF, Dinler E, Pelin Z, Bayramlar K. (2020). Uyku bozukluklarında egzersiz tedavisinin önemi. Zeugma Health Res, 2(2),89-97.
- The World health organization quality of life assessment (WHOQOL): Development and general psychometric properties. (1998). Social Science and Medicine, 46(12),15.

- Thorpy MJ, Kryger MH, Roth T, et al. (2005). Classification of Sleep Disorders Principles and Practice of Sleep Medicine, 4th ed. Philadelphia: Elsevier Saunders 615-25
- Tsunoda K., Kitano N., Kai Y. And etc.(2015). Orta yaşlı ve yaşlı yetişkinlerde fiziksel aktivite ve uyku üzerine ileriye dönük çalışma. Am. J. Önceki. Med. 48 :662–673.
- Vardar SA.(2005). Egzersiz ve Uyku İlişkisi Tam Olarak Biliniyor mu? Genel Tıp Dergi, 15(4),173-177.
- Vardar SA, Öztürk L, Vardar E, Kurt C.(2005).Ergen Sporcu Kızlarda Egzersiz Yoğunluğu ve Öznel Uyku Kalitesi İlişkisi. Anatolian Journal of Psychiatry, 6(3),154-162.
- Vaz CT, de Souza Andrade AC, Proietti FA, Xavier CC, de Lima Friche AA, Caiaffa WT.(2019). Yaşlı insanlar arasında çok düzeyli bir yaşam memnuniyeti modeli: Bireysel özellikler ve mahalledeki fiziksel bozukluk. BMC Halk Sağlığı. 19 :861.
- Yıldırım İ. (1991). Stres ve stresle başa çıkmada gevşeme teknikleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6:175-89.
- Yung PM, Fung MY, Chan TM, Lau BW.(2004). Relaxation training methods for nurse managers in Hong Kong: a controlled study. Int J Ment Health Nurs. Dec;13(4):255-61.

FUNCTIONAL MOVEMENT SCREEN (FMS) VE SPORDA YARALANMA RİSKİ

Fatma GÖZLÜKAYA GİRGİNER

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0211-6512
- ❖ Mail: fgirginer@pau.edu.tr

1. GİRİŞ

Kas-iskelet sistemi yaralanmaları sporcuların doğasında olan bir risktir. Temassız yaralanmalar maçlar sırasında meydana gelen tüm yaralanmaların yaklaşık %20'sini, antrenmanlar sırasında meydana gelen yaralanmaların ise %40'ını temsil etmektedir (Chimera ve ark., 2005, Beck ve ark., 1985). Beck ve Wildermuth, yüksek hıza bağlı stabilazör kas grubunun anlık işlev kaybını içeren bir koordinasyon bozukluğu nedeniyle temassız yaralanmaların meydana geldiğini teorileştirmiştir (Beck ve ark., 1985). Öte yandan artan sayıda spor yaralanması nedeniyle, Amerikan Pediatri Akademisi de genç sporcularda sporda profesyonelleşme ile yüksek yoğunluklu antrenmanların potansiyel sakatlanma risklerini arttırabileceğini vurgulamıştır (Chang ve ark., 2020). Bu nedenle araştırmacılar temassız yaralanmalara ilişkin risk faktörlerinin, hareket kalıpları, sağdan sola asimetri veya denge anormallikleri yoluyla belirlendiğinde değiştirilebileceğini öne sürmüşlerdir (Chimera ve ark., 2015).

Hareket taraması, artan kas-iskelet sistemi yaralanması veya patoloji riskiyle bağlantılı işlev bozukluğunu tanımlamak için hareket analizi yoluyla taramayı tanımlamak için kullanılan bir terim olarak tanımlanmış olup, yaralanma riski yüksek olanları risk altında olmayanlardan ayırmak amacıyla yapılan diğer tipik taramalarla aynı amaca sahip olduğu vurgulanmıştır. Yapılan bu sınıflandırma, yaralanma oluşumunu azaltmak amacıyla “risk altındaki” gruba yönelik hedefli müdahaleye izin vermektedir (Evans ve ark., 2005, van Mechelen ve ark., 1992).

Fonksiyonel Hareket Taraması (FMS) ise, rehabilitasyonun yanı sıra güç ve kondisyon profesyonelleri tarafından da kullanılan popüler bir hareket taramasıdır. FMS, diğer hareket taramaları gibi, kas-iskelet sistemi yaralanması riski taşıyan ancak şu anda bu belirtileri veya semptomları yaşamayan kişilerde hareket bozukluğunu tanımlar (Warren ve ark., 2018).

Kas-iskelet sistemi yaralanmalarının maliyeti ve bunun sonuçları göz önüne alındığında, FMS'nin yaygın uygulamaları arasında performansı ve yaralanmayı tahmin etmeye yönelik girişimler yer almaktadır (Kisel ve ark., 2007, Chorba ve ark., 2010, Coogan ve ark., 2020).

Son yıllarda spor yaralanmalarını önlediği düşünülen bir tarama işlemi olarak fonksiyonel hareket taraması (FMS) kullanılmaya başlanmıştır (Song ve ark., 2014). Bu sistemin sporcunun tüm vücut hareket modellerini değerlendirdiğine inanılmaktadır ve yaralanma veya ameliyat sonrası

rehabilitasyonun tamamlanmasının ardından spora dönmeye hazır olup olmadığının belirlenmesinde yardımcı olacak bir araç olarak kullanılabileceği bildirilmiştir (Cook ve ark., 2014, Suzuki ve ark., 2021).

2.FMS Nedir?

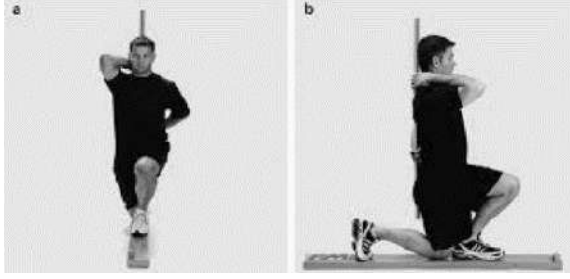
FMS, atletik ve atletik olmayan popülasyonlarda yaralanma riskini değerlendirmek için yaygın olarak çalışılan ve kullanılan bir hareket Taramasıdır. FMS, proksimalden distale doğru hareket ederken stabilite ve mobilite arasında bir denge gerektiren temel hareketlerle performansı taramak için tasarlanmıştır (Cook ve ark., 2006). Derin çömelme, engelli adım, sıralı hamle, omuz mobilitesi, aktif düz bacak kaldırma, şınav ve rotasyonel stabilite dahil olmak üzere yedi ayrı hareket modeli FMS'yi oluşturur. Her hareket modeli, lisanslı bir değerlendirici tarafından niteliksel olarak değerlendirilir ve hareketi tamamlamak için gereken değerlendirme hareketlerin derecesine veya ağrının varlığına bağlı olarak 3-0 puan verilir (3= önceden tanımlanmış hareket modelini doğru şekilde tamamlama yeteneği; 2= hareketin gerçekleştirilmesi, 1= hareket paternini gerçekleştirememesi ve 0= hareket paterninin herhangi bir bölümünde ağrının varlığı). Bireysel hareket modellerine ilişkin puanlar daha sonra genel bileşik (kompozit) FMS puanını belirlemek için toplanır (Cook ve ark., 2006).

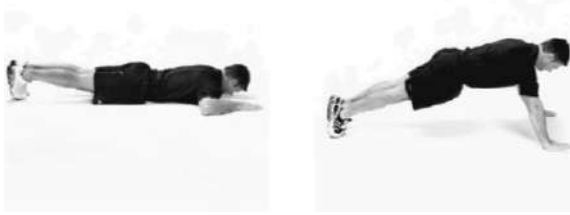
Deep squat

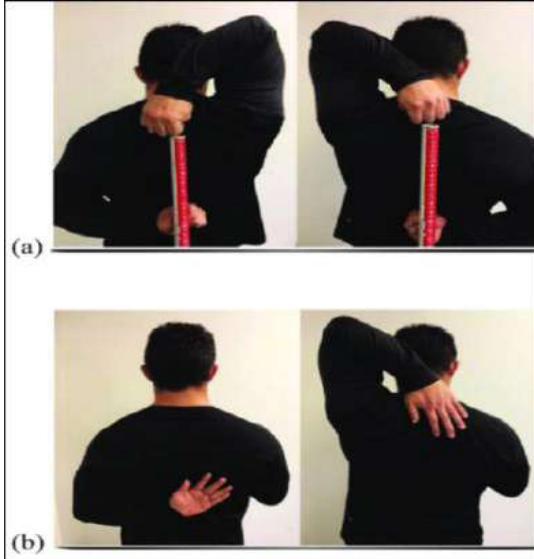
Engelli Adım Alma (Hurdle Step)

Sıralı Hamle (In Line Lunge)

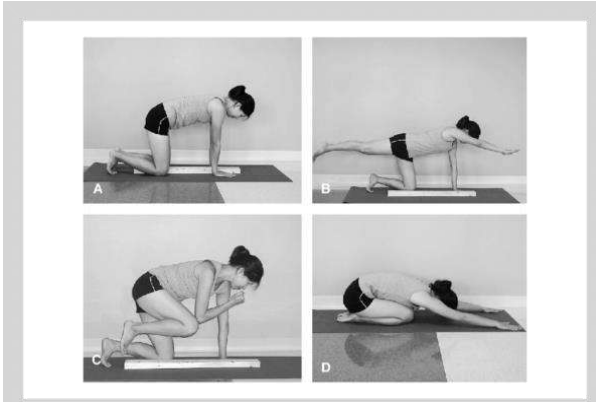
Şınav (The Trunk Stability Push-Up)

Omuz Mobilitesi (Shoulder Mobility)

Aktif Düz Bacak Kaldırma (The Active Straight Leg Raise)

Rotasyonel Stabilite (Rotary Stability)

3.FMS ve Yaralanma Arasındaki İlişki

Spor yaralanmalarına, yaralanma öyküsü, vücut bileşenleri ve eklem esnekliği gibi çeşitli içsel risk faktörleri neden olur (Bahr & Holme, 2003; Gomez ve ark., 1998; Kriyickas & Feinberg, 1996). Bu içsel faktörler kontrollü olarak manipüle edilemediğinden, hareket bozuklukları değerlendirilerek sporcuların spor yaralanmaları araştırmacılar tarafından tahmin edilmiş ve önlenmiştir (Bond ve ark., 2019; Plisky ve ark., 2006).

Hareket disfonksiyonu, belirli bir hareketi gerçekleştirirken kas ve eklem hareketlerinin normal olmaması veya bu hareketin başka bir kas ve eklemle kompanse edilmesiyle tamamlanması anlamına gelir. Geçmişte spor bilimcileri, sporculardaki hareket bozukluklarının antrenman ve müsabaka sırasında spor yaralanmalarına yol açabileceğinin farkındaydı ancak

gözlemlenen hareket bozukluklarını araştırmak için yeterli ekipman ve yöntem yoktu. 2000'li yıllarda spor yaralanmaları ile hareket bozuklukları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla Cook ve arkadaşları tarafından geliştirilen FMS testi, hareketin kalitesini değerlendirme aracı olarak sunulmuştur. Sporcuların spor yaralanmalarını tahmin etmenin etkili yolu olarak birçok çalışmada FMS testi önerilmiştir (Cook ve ark., 2006; Lim ve ark., 2020; Warren ve ark., 2018). Şimdiye kadar FMS'ye yönelik en büyük çalışma alanı, kas-iskelet sistemi yaralanmasının FMS'nin bazı yönleriyle ilişkilendirilmesi yada tahmin edilmesidir. Buna bileşik skor, bireysel hareket kalıpları, hareket kalıplarındaki asimetri veya hareket kalıplarıyla birlikte ağrı da dahildir (Warren ve ark., 2018). Bazı araştırmalar sporcunun sakatlığına ilişkin tam bir kayıt elde edememiştir. FMS'nin öngörücü değerine ilişkin çelişkili incelemeler, çeşitli çalışmalarda kullanılan örneklem boyutları, ortamlar, yaralanma tanımları ve istatistiksel tekniklerdeki çeşitlilikten kaynaklanabileceği bu çalışmalarda bildirilmiştir (Chorba ve ark., 2010; Zhao ve ark., 2021; Tabatabaei ve ark., 2018; Bushman ve ark., 2016; Chang ve ark., 2020; Coogan ve ark., 2020; Bonazza ve ark., 2017; Dorrel ve ark., 2015). Tek taraflı temel hareket yeteneği daha iyi olan sporcularla karşılaştırıldığında, mükemmel sporcular önemli ölçüde daha yüksek tamamlanmış hareket kalitesine ve daha düşük yaralanma oranına sahiptir (Sedaghati ve ark., 2018). Fizyolojik açıdan bakıldığında insan vücudunun denge yeteneği, insan vücudunun çoklu duyuşsal entegrasyonunun ve hareket kontrolünün yoğunlaştırılmış ifadesidir. Vücut esas olarak bilgiyi işleme, görme ve propriyosepsiyon yoluyla alır (Eckard ve ark., 2018). Propriyosepsiyon düzeyi nöromusküler hasarı etkileyen risk faktörlerinden biridir. Bu nedenle denge antrenmanı, pliometrik antrenman, koordinasyon antrenmanı ve çeviklik-çabukluk antrenmanlarının kapsamlı etkilerinin birleşmesi propriyosepsiyon ve merkezi sinir ve motor sistem reaksiyon sürelerini kısaltarak sporcunun yaralanma riskini ve motor performans yeteneklerinin gelişmesini sağlayabileceği vurgulanmıştır (Roberts ve ark., 2017; Riemann & Lephard, 2002; Zhao ve ark., 2021).

FMS kompozit skoru ve yaralanma ilişkisine odaklanan 24 çalışmayı içeren en kapsamlı sistematik inceleme ve meta-analiz Mart 2017'de yayınlanmış olmakla birlikte; araştırmacılar bu konuyla ilgili çalışmalara devam etmektedir. Yapılan bu sistematik inceleme şunu belirtmektedir: "FMS kompozit skoru ile sonraki yaralanma arasındaki ilişkinin gücüne ilişkin kanıt düzeyi, FMS kompozit skorunun bir yaralanma tahmin aracı olarak kullanımını desteklemek için yeterli değildir." (Moran ve ark. 2017). Bu

sistemantik incelemeyle ilgili birkaç noktaya dikkat etmek önemlidir. İlk olarak, hareket kalitesini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmaların 24'ü yalnızca %25'i (n=6) "iyi" notu alırken, %8'i (n=2) "kabul edilebilir" notu almış ve geri kalan %67'si "düşük" kalite olarak not almıştır. Bu sistemantik inceleme ve meta-analizin yayınlanmasından bu yana, FMS kompozit skoru ile yaralanma arasındaki ilişkiyi inceleyen 14 çalışma daha yayınlanmıştır (Chen ve ark., 2021, O'Brien ve ark., 2022, Moore ve ark., 2019, Clark ve ark., 2019, Bunn ve ark., 2019). Rugby oyuncularında yapılan çalışmalardan ikisi anlamlı bir ilişki bildirdi; diğer 7'si Moran ve ark.'nın sonucunu destekledi. Tee ve arkadaşları daha sonra sakatlık geçiren profesyonel rugby oyuncularında, sakatlanmayanlara kıyasla önemli ölçüde daha düşük FMS bileşik skoru buldular (Warren ve ark., 2018, Duke ve ark., 2017, Tee ve ark., 2016, Moran ve ark., 2017). Chen ve ark.'nın elde ettiği kanıtlar, FMS'ye dayalı fonksiyonel düzeltme antrenmanının sporcuların fonksiyonel modellerini iyileştirebileceğini ve spor yaralanması riskini azaltabileceğini gösterdi (Chen ve ark., 2021).

Çocuk ve ergenler üzerinde 2022 yılında yapılan bir çalışmada, FMS puanlarında olası cinsiyet ve yaşa bağlı farklılıkların yanı sıra BMI ile fonksiyonel hareket yeterliliği arasında açık bir negatif ilişkiye işaret edilirken, gelişimsel gidişatı ve olgunlaşma aşamalarının FMS yeterliliği üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak için daha uzunlamasına araştırmaların yapılması gerektiği vurgulandı. Fonksiyonel hareket eksikliğine duyarlı 'risk altındaki' gruplar arasında fonksiyonel hareket yeterliliğini geliştirebilecek müdahale türlerini ve vücut kompozisyonundaki değişikliklerin bu müdahaleler ile FMS skorlarının iyileşmesi arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini belirlemek için ek araştırmalara da ihtiyaç olduğu bildirildi (O'Brien ve ark., 2022). Birçok çalışma, çeşitli örneklerde toplam bileşik FMS puanı için normatif değerler belirlemiştir. Bileşik FMS puanının ortalaması (ortalama veya medyan) 13 ile 16 arasında değişmektedir. Bazı çalışmalarda bireysel hareket kalıpları için normatif değerler de değerlendirilmiştir. Normatif değerleri bildiren çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, bu çalışmaların çoğu küçük gruplarda yürütülmüştür (Perry & Koehle, 2013; Agresta ve ark., 2014, Abraham ve ark., 2015, de La Motte ve ark., 2016; Warren ve ark., 2018). Chang ve diğerlerinin yaptığı bir çalışmada, FMS puanı <14 olan katılımcıların spor yaralanması riskinin yüksek olmasına rağmen dinamik denge, çeviklik ve dikey sıçrama puanlarının FMS puanı >14 olan katılımcılarla karşılaştırıldığında arasında herhangi bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Sonuçlar FMS'nin bu gerçek fiziksel faktörleri

tanımlayamadığını gösterirken, elde edilen diğer bir sonuç ise FMS puanı ≤ 14 olan veya Y balans denge testi (SEBT) puan farkı ≥ 4 cm olan genç sporcularda spor yaralanması riskinin daha yüksek olduğudur (Chang ve ark., 2020). Gonell ve ark. SEBT'de her iki alt ekstremitte arasındaki anterior mesafedeki 4 cm'den büyük bir farkın, bireylerin ayak bileği burkulması gibi spor yaralanmalarına maruz kalma olasılığının 2,5 kat daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır (Gonell ve ark., 2015). Zayıf dinamik dengeyle ilgili bu bulgu, Plisky ve diğerlerinin Liseli basketbolcu kızlarla yaptıkları çalışma ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bu çalışma, SEBT'de normalize edilmiş bileşik erişim mesafesi daha düşük olan liseli kızların alt ekstremitelerde spor yaralanmasına maruz kalma olasılıkları 6,5 kat daha fazla olduğunu bildirmiştir (Plisky ve ark., 2006).

Önceki çalışmalar, sporcuların yaralanma riski altında olduğu toplam FMS puanı için tahmini bir kesme değeri bildirmişti. Örneğin, FMS puanı 14 veya daha düşük olan kadın üniversite sporcularında alt ekstremitte bozuklukları dört kat artmıştır (Chorba ve ark., 2010). FMS puanı 14 veya daha düşük olan profesyonel futbolcularda sezon boyunca sakatlanma riski 11 kat daha fazla olduğu bildirilmiştir (Kiesel ve ark., 2007). Ayrıca, FMS puanları ile yaralanmalar arasında bir ilişki olduğu, daha düşük bir FMS puanının daha yüksek yaralanma olasılığıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir (Bushman ve ark., 2016). Bu raporlar zayıf FMS performansının yaralanma riskinin bir göstergesi olabilir. Shojaedin ve ark., (2014). FMS'de 17'den az puan aldıklarında, normal bir yarışma sezonunda alt ekstremitte yaralanmasına uğrama olasılığının yaklaşık 4,7 kat daha fazla olduğunu bildirmişlerdir. Benzer sonuçlara ulaşan başka bir çalışma, düşük puan alan sporcularla yaralanma arasında anlamlı bir korelasyon bulunduğunu gösterdi ($P = 0,0214$, $r = 0,76$) (Chorba ve ark., 2010). Bu çalışma ile araştırmacılar, FMS testinin, daha önce spor yaralanması kaydı olmayan sporcular için yaralanma riskini tahmin edebileceği sonucuna varmışlardır. Araştırmalar, FMS puanı 14 puanın altında olan futbolcuların sakatlanma olasılığının diğer oyunculara göre 6 kat daha fazla olduğunu göstermiştir. Tabatabaei ve arkadaşları, geleneksel antrenmanla karşılaştırıldığında nöromusküler antrenmanın basketbolcuların FMS test puanlarını ve alt ekstremitte dengesini iyileştirdiğini bulmuştur (Tabatabaei ve ark., 2018). Bir başka çalışmada, 8 hafta boyunca ağırlık topu antrenman müdahalesi ile 29 genç badminton oyuncusunun 4. ve 8. haftalarda FMS testleri ile alt ekstremitte ve üst ekstremitte denge testlerine tabi tutulduğunu ve performanslarının önemli ölçüde arttığını gösterdi (Saberian ve ark., 2019). Yapılan başka bir

araştırmada plyometrik antrenman, core antrenmanı, denge antrenmanı ve bütünlüğü bir nöromüsküler antrenman programındaki direnç antrenmanının sporcunun hareket yeterliliğini değiştirirken spor yaralanma riskini azaltabileceğini vurgulanmıştır (Zhao ve ark., 2021). Sporcuların dinamik denge yeteneğini geliştirmek için sakroiliak kasları güçlendirmeye odaklanarak nöromüsküler antrenmanın vücudun derinlik algısını iyileştirmede ve denge hissini arttırmada iyi bir etkiye sahip olduğunu bildiren bir çalışma da mevcuttur (Johnson ve ark., 2007). Araştırmacılar FMS'de ≤ 14 'lük bir bileşik puan genellikle bireyin potansiyel yaralanma riski altında olduğu eşik değer olarak kabul ederken bu çelişkili sonuçlar FMS test sonuçlarının yorumlanmasının doğrulanması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Chang ve diğerlerinin yaptığı bir çalışmada araştırmacılar, FMS skorları ≤ 14 puan olan ve spor yaralanması geçiren genç basketbol ve futbol sporcuları ile (sırasıyla toplam 20 (%59) ve 18 (%41) sporcu) yaptıkları çalışmada, sakatlık riskini sırasıyla futbolda 15 (%44), basketbolda 16 (%36) olarak tespit etmişlerdir. Ayrıca her iki gruptaki bireysel FMS maddelerinin ortalama puanlarının 2'den az olduğunu ve düşük toplam FMS puanının daha yüksek spor yaralanmasına neden olduğunu bildirilmiştir (Chang ve Lu., 2020).

4.SONUÇ

Son olarak, FMS literatüründe tahmin ve ilişkilendirme kavramları birleştirilmiş olup anlam karmaşası doğmuştur. Diğer yandan bu konu ile ilgili literatürde kusurlu kohart çalışmalarına rastlanmıştır. Bu da FMS'nin yaralanma taraması konusundaki etkinliği hakkında sorulara yol açmıştır. Yeterince güçlendirilmiş, iyi tasarlanmış çalışmalarda yaralanma veya yaralanma riskini taramak için FMS'nin (kompozit skor veya bireysel hareket modelleri) kullanımına ilişkin gelecekteki araştırmalar, FMS'nin bir hareket taraması olarak kullanıma uygun olup olmadığını belirlemek için gereklidir. Bu çelişkili sonuçlar toplam bileşik FMS puanının kullanımını zorlaştırmaktadır. FMS'nin yaralanma taramasındaki doğruluğu da şüphelidir; özgüllüğü daha yüksek olmasına rağmen hemen hemen tüm çalışmalarda duyarlılığı düşüktür. Bu nedenle, atletik popülasyonda popülasyona özgü normların oluşturulması, FMS'nin daha iyi anlaşılması için yeni çalışmaları gerektiren bir alandır.

Antrenör ve sporcular yüksüz egzersizler, kettle bell çalışmaları, core board egzersizleri gibi egzersizleri programlarına dahil ederek FMS

skorlarında iyileşme sağlayabilirler. Çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre, gluteus maximus, kuadriseps femoris, tensör fasya lata, kalça addüktörleri, hamstring, triceps surae, latissimus dorsi ve sırt kasları üzerinde köpük rulo kullanılarak yapılan fasyal gevşetme egzersizleri de FMS puanının iyileştirilmesinde yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Abraham A, Sannasi R, Nair R. (2015). Normative values for the Functional Movement Screen in adolescent school aged children. *Int J Sports Phys Ther.* 10(1):29–36.
- Agresta C, Slobodinsky M, Tucker C. (2014). Functional Movement Screen™ – normative values in healthy distance runners. *Int J Sports Med.* 35(14):1203–1207.
- Bahr R, Holme I. (1985). Risk factors for sports injuries—a methodological approach. *Br J Sports Med.* 2003;37:384–392.
- Beck, J. L., & Wildermuth, B. P. (1985). The female athlete's knee. *Clinics in sports medicine*, 4(2), 345–366.
- Bonazza NA Smuin D Onks CA, et al. (2017). Reliability, validity, and injury predictive value of the Functional Movement Screen: A systematic review and meta-analysis. *Am J Sports Med.* 45(3):725-732.
- Bond CW, Dorman JC, Odney TO, Roggenbuck SJ, Young SW, Munce TA. (2019). Evaluation of the Functional Movement Screen and a Novel Basketball Mobility Test as an injury prediction tool for collegiate basketball players. *J Strength Cond Res.* 33:1589–1600.
- Bunn, P. D. S., Rodrigues, A. I., & Bezerra da Silva, E. (2019). The association between the functional movement screen outcome and the incidence of musculoskeletal injuries: A systematic review with meta-analysis. *Physical therapy in sport : official journal of the Association of Chartered Physiotherapists in Sports Medicine*, 35, 146–158.
- Bushman TT, Grier TL, Canham-Chervak M, et al.. (2016). The functional movement screen and injury risk: association and predictive value in active men. *Am J Sports Med* 44:297–304.
- Chang, W. D., & Lu, C. C. (2020). Sport-Specific Functional Tests and Related Sport Injury Risk and Occurrences in Junior Basketball and Soccer Athletes. *BioMed research international*, 8750231.
- Chang, W. D., Chou, L. W., Chang, N. J., & Chen, S. (2020). Comparison of Functional Movement Screen, Star Excursion Balance Test, and Physical Fitness in Junior Athletes with Different Sports Injury Risk. *BioMed research international*, 2020, 8690540.

- Chen, J., Zhang, C., Chen, S., & Zhao, Y. (2021). Effects of functional correction training on injury risk of athletes: a systematic review and meta-analysis. *PeerJ*, 9, e11089.
- Chimera, N. J., Smith, C. A., & Warren, M. (2015). Injury history, sex, and performance on the functional movement screen and Y balance test. *Journal of athletic training*, 50(5), 475–485.
- Chorba RS Chorba DJ Bouillon LE, et al. (2010). Use of a functional movement screening tool to determine injury risk in female collegiate athletes. *N Am J Sports Phys Ther.* 5(2):47-54. [
- Clark, S. C., Rowe, N. D., Adnan, M., Brown, S. M., & Mulcahey, M. K. (2022). Effective Interventions for Improving Functional Movement Screen Scores Among "High-Risk" Athletes: A Systematic Review. *International journal of sports physical therapy*, 17(2), 131–138. <https://doi.org/10.26603/001c.31001>,
- Coogan, S. M., Schock, C. S., Hansen-Honeycutt, J., Caswell, S., Cortes, N., & Ambegaonkar, J. P. (2020). Functional Movement Screen™ (Fms™) Scores Do Not Predict Overall Or Lower Extremity Injury Risk In Collegiate Dancers. *International journal of sports physical therapy*, 15(6), 1029–1035.
- Cook G, Burton L, Hoogenboom B. (2006). Pre-participation screening: the use of fundamental movements as an assessment of function - part 1. *N AM J Sports Phys Ther.* a;1:62–72.
- Cook G, Burton L, Hoogenboom BJ, et al.. (2014). Functional movement screening: the use of fundamental movements as an assessment of function - part 1. *Int J Sports Phys Ther* 9:396–409.
- Cook, G., Burton, L., & Hoogenboom, B. (2006). Pre-participation screening: the use of fundamental movements as an assessment of function - part 2. *North American journal of sports physical therapy : NAJSPT*, 1(3), 132–139.
- de La Motte SJ, Gribbin TC, Lisman P, Beutler AI, Deuster P. (2016). The interrelationship of common clinical movement screens: establishing population-specific norms in a large cohort of military applicants. *J Athl Train.* 51(11):897–904.
- Dorrel BS Long T Shaffer S Myer GD. (2015). Evaluation of the Functional Movement Screen as an injury prediction tool among active adult populations: A systematic review and meta-analysis. *Sports Health.* 7(6):532–537.
- Duke SR, Martin SE, Gaul CA. (2017). Preseason Functional Movement Screen predicts risk of time-loss injury in experienced male rugby union athletes. *J Strength Cond Res.* 31(10):2740–2747.

- Eckard T., Padua D., Mauntel T., et al. (2018). Association between double-leg squat and single-leg squat performance and injury incidence among incoming NCAA Division I athletes: a prospective cohort study. *Physical Therapy in Sport*. 34:192–200.
- Evans MI, Galen RS, Britt DW. (2005). Principles of screening. *Semin Perinatol*. 29(6):364–366. [PubMed] [Google Scholar]
- Gomez JE, Ross SK, Calmbach WL, Kimmel RB, Schmidt DR, Dhanda R. (1998). Body fatness and increased injury rates in high school football linemen. *Clin J Sport Med*. 8:115–120.
- Gonell A. C., Romero J. A., Soler L. M. (2015). Relationship between the Y balance test scores and soft tissue injury incidence in a soccer team. *International Journal of Sports Physical Therapy*. 10(7):955–966.
- Johnson E. G., Larsen A., Ozawa H., Wilson C. A., Kennedy K. L. (2007). The effects of Pilates-based exercise on dynamic balance in healthy adults. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*. 11(3):238–242.
- Kiesel K Plisky PJ Voight ML. (2007). Can serious injury in professional football be predicted by a preseason FMS? *N Am J Sports Phys Ther*. 2(3):147-158.
- Krivickas LS, Feinberg JH. (1996). Lower extremity injuries in college athletes: relation between ligamentous laxity and lower extremity muscle tightness. *Arch Phys Med Rehabil*. 77:1139–1143.
- Lim, K. H., Seo, T. B., & Kim, Y. P. (2020). Relationship between movement dysfunctions and sports injuries according to gender of youth soccer player. *Journal of exercise rehabilitation*, 16(5), 427–431.
- Moore, E., Chalmers, S., Milanese, S., & Fuller, J. T. (2019). Factors Influencing the Relationship Between the Functional Movement Screen and Injury Risk in Sporting Populations: A Systematic Review and Meta-analysis. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 49(9), 1449–1463.
- Moran RW, Schneiders AG, Mason J, Sullivan SJ. (2017). Do functional movement screen (FMS) composite scores predict subsequent injury? A systematic review with meta-analysis. *Br J Sports Med*. 51(23):1661–1669.
- O'Brien, W., Khodaverdi, Z., Bolger, L., Tarantino, G., Philpott, C., & Neville, R. D. (2022). The Assessment of Functional Movement in Children and Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 52(1), 37–53.
- Perry FT, Koehle MS. (2013). Normative data for the Functional Movement Screen in middle-aged adults. *J Strength Cond Res*. 27(2):458–462.

- Plisky P. J., Rauh M. J., Kaminski T. W., Underwood F. B. (2006). Star excursion balance test as a predictor of lower extremity injury in high school basketball players. *Journal of Orthopaedic and Sports Physical Therapy*. 36(12):911–919.
- Riemann B. L., Lephart S. M. (2002). The sensorimotor system, part II: the role of proprioception in motor control and functional joint stability. *Journal of Athletic Training*. 37(1):80–84.
- Roberts D., Ageberg E., Andersson G., Fridén T. (2007) Clinical measurements of proprioception, muscle strength and laxity in relation to function in the ACL-injured knee. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*. 15(1):9–16.
- Saberian Amirkolaei A. A., Balouchy R., Sheikhhoseini R. (2019). The effect of eight-week Swiss ball training on the integration of functional movements and balance of teenage badminton players. *Journal of Rehabilitation Sciences & Research*. 6(4):153–159.
- Sedaghati P., Sarlak P., Saki F. The role of core stability training in dynamic balance and sport performance of girl child-age range competitive swimmers. *Journal of Sport Biomot Science*. 2018;17(1):9–10.
- Sheikhhoseini R. (2019). The effect of eight-week Swiss ball training on the integration of functional movements and balance of teenage badminton players. *Journal of Rehabilitation Sciences & Research*. 6(4):153–159.
- Shojaedin S. S., Letafatkar A., Hadadnezhad M., Dekhoda M. R. (2014). Relationship between functional movement screening score and history of injury and identifying the predictive value of the FMS for injury. *International Journal of Injury Control and Safety Promotion*. 21(4):355–360.
- Song H-S, Woo S-S, So W-Y, et al. (2014). Effects of 16-week functional movement screen training program on strength and flexibility of elite high school baseball players. *J Exerc Rehabil* 10:124–30.
- Suzuki, K., Akasaka, K., Otsudo, T., Sawada, Y., Hattori, H., Hasebe, Y., Mizoguchi, Y., Hall, T. M., & Yamamoto, M. (2021). Effects of functional movement screen training in high- school baseball players: A randomized controlled clinical trial. *Medicine*, 100(14), e25423.
- Tabatabaei H., Shojaedin S. S., Ahmadi A., Hadadnezhad M. (2018). Effect of six weeks of neuromuscular warm up program on injury incidence and functional movement screen scores in male basketball players disposed to injury. *Journal of Rehabilitation Medicine*. 6(4):192–200. [Google Scholar] Saberian Amirkolaei A. A., Balouchy R.,
- Tee JC, Klingbiel JFG, Collins R, Lambert MI, Coopoo Y. (2016). Preseason functional movement screen component tests predict severe contact

- injuries in professional rugby union players. *J Strength Cond Res.* 30(11):3194–3203.
- van Mechelen, W., Hlobil, H., & Kemper, H. C. (1992). Incidence, severity, aetiology and prevention of sports injuries. A review of concepts. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 14(2), 82–99.
- Warren, M., Lininger, M. R., Chimera, N. J., & Smith, C. A. (2018). Utility of FMS to understand injury incidence in sports: current perspectives. *Open access journal of sports medicine*, 9, 171–182.
- Wright AA Stern B Hegedus EJ, et al. (2016). Potential limitations of the functional movement screen: a clinical commentary. *Br J Sports Med.* 50(13):770-771.
- Zhao, W., Wang, C., Bi, Y., & Chen, L. (2021). Effect of Integrative Neuromuscular Training for Injury Prevention and Sports Performance of Female Badminton Players. *BioMed research international*, 2021, 5555853.

HAYVANLARDA FİZYOTERAPİ VE REHABİLİTASYON UYGULAMALARI

Fatma Zehra MARAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-3971-4594
- ❖ Mail: zehramar.as@hotmail.com

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

- Elevasyon

Proliferasyon aşaması:

- Nazik egzersizler
- Esneme hareketleri
- Masaj
- Elektroterapi (ultrason, lazer, PEMF)

Yeniden şekillenme aşaması:

- Daha kuvvetli egzersizler
- Daha kuvvetli esneme
- Elektroterapi (ultrason, lazer, PEMF)

Bunun yara iyileşmesi için fizyoterapiye genel bir bakış olduğunu unutmamak önemlidir. Spesifik teknikler ve tedavi zamanlaması bireyin klinik durumuna bağlı olarak değişecektir (Prydie & Hewitt ; 2015).

KAYNAKLAR

- Adams, B. J., & Crabtree, P. J. (2008). *Comparative Skeletal Anatomy*. Humana Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-59745-132-1>
- Baxter, G. D., & McDonough, S. M. (n.d.). *Principles Of Electrotherapy In Veterinary Physiotherapy*. In *Animal Physiotherapy*(pp. 177–186). Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9780470751183.ch10>
- Bromiley, M. W. (Ed.). (2007). *Equine Injury, Therapy and Rehabilitation*. Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1002/9780470751206>
- Cartlidge, H. (2014). How to perform effleurage and passive range of motion exercises. *The Veterinary Nurse*, 5(7), 400–403.
- Carver, D. (2015). *Practical Physiotherapy for Veterinary Nurses*. Wiley & Sons, Incorporated, John.
- Corti, L. (2014). *Massage Therapy For Dogs And Cats*. *Topics in Companion Animal Medicine*, 29(2), 54–57.
- Formenton, M. R., Pereira, M. A. A., & Fantoni, D. T. (2017). *Small Animal Massage Rherapy: A Brief Review And Relevant Observations*. *Topics in Companion Animal Medicine*, 32(4), 139–145.
- Haussler, K. K. (2016). *Joint Mobilization And Manipulation For The Equine Athlete*. *Veterinary Clinics of North America: Equine Practice*, 32(1), 87–101.
- Prydie, D., & Hewitt, I. (2015). In *Practical Physiotherapy for Small Animal Practice*(pp. 29–46). John Wiley & Sons, Ltd.
- Hanks, J., Levine, D., & Bockstahler, B. (2015). *Physical Agent Modalities in Physical Therapy and Rehabilitation of Small Animals*. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 45(1), 29–44.

- Henderson, A. L., Latimer, C., & Millis, D. L. (2015). Rehabilitation and Physical Therapy for Selected Orthopedic Conditions in Veterinary Patients. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 45(1), 91–121.
- Hulse, K. (2002). Veterinary Physiotherapy: Master Class. *Veterinary Nursing Journal*, 17(6), 204–206.
- Kaneps, A. J. (2016). Practical Rehabilitation and Physical Therapy for the General Equine Practitioner. *Veterinary Clinics of North America: Equine Practice*, 32(1), 167–180.
- Lahunta, A. D., Orsini, J. A., & Grenager, N. S. (2020). *Comparative Veterinary Anatomy: A Clinical Approach*. Elsevier Science & Technology.
- Levine, D., Adamson, C. P., & Bergh, A. (2014). Conceptual Overview of Physical Therapy, Veterinary Medicine, and Canine Physical Rehabilitation. In *Canine Rehabilitation and Physical Therapy* (pp. 16–30). Elsevier.
- Prydie, D., & Hewitt, I. (2015). In *Practical Physiotherapy for Small Animal Practice* (pp. 91–114). John Wiley & Sons, Ltd.
- Levine, D., Millis, D. L., & Marcellin-Little, D. J. (2005). Introduction to veterinary physical rehabilitation. *The Veterinary clinics of North America. Small animal practice*, 35(6), 1247–vii.
- Mccauley, L. (2004). Acupuncture for Veterinary Rehabilitation. In *Canine Rehabilitation & Physical Therapy* (pp. 337–354). Elsevier.
- McGowan, C. M., & Cottrill, S. (2016). Introduction to Equine Physical Therapy and Rehabilitation. *Veterinary Clinics of North America: Equine Practice*, 32(1), 1–12.
- Millis, D. L., Francis, D., & Adamson, C. (2005). Emerging Modalities In Veterinary Rehabilitation. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 35(6), 1335–1355.
- Prydie, D., & Hewitt, I. (2015). *Practical Physiotherapy for Small Animal Practice*. John Wiley & Sons, Ltd.
- Taylor, R. A. (2008). Physical Therapy And Rehabilitation. In *Handbook Of Small Animal Practice* (pp. 817–821). Elsevier.
- Tomlinson, R. (2012). Use of canine hydrotherapy as part of a rehabilitation programme. *The Veterinary Nurse*, 3(10), 624–629.
- Veenman, P. (2006). Animal physiotherapy. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 10(4), 317–327.
- Jaffe, M. H., Levine, D., & Marcellin-Little, D. J. (2023). Editorial: Sports medicine and physical rehabilitation, volume II. *Frontiers in Veterinary Science*, 10.

SAĞLIK & BİLİM 2023
BESLENME
-III-

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Hatice BAYGUT

Prof. Dr. Yasemin BEYHAN

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Hatice BAYGUT
Prof. Dr. Yasemin BEYHAN

ORCID (0000-0003-1703-1420)
ORCID (0000-0002-4001-1965)

ISBN: 978-625-6600-17-1

E-ISBN: 978-625-6600-18-8

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202343>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIK & BİLİM 2023: Beslenme-III

BAYGUT, Hatice & SEYHAN, Yasemin

1. Basım 162 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Beslenme 2. Bilim 3. Diyet 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi / Design

Kapak Tasarım / Cover Design

Sertifika No / Certificate No

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık
/ Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:
/ Efe Akademik Publishing
Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

BESLENME OKURYAZARLIĞI.....	7
<i>Merve YILMAZ</i>	
DUYGUSAL İŞTAH VE YEME FARKINDALIĞI.....	23
<i>Sena BEKERECİOĞLU, Saadet BEKERECİOĞLU, Yasemin BEYHAN</i>	
GIDA GÜVENLİĞİ YÖNETİM SİSTEMLERİ	37
<i>Hatice BAYGUT</i>	
GIDA İNTOKSİKASYONLARI.....	45
<i>Nesrin ÇAKICI</i>	
RESVERATROL VE METABOLİK SENDROM	57
<i>Tuba ONAY</i>	
COVID-19 VE BESLENME.....	69
<i>İsmail Caner YAVUZ</i>	
KANSER HASTALARININ TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TEDAVİ YÖNTEMLERİ: BİTKİSEL DESTEK ÜRÜNLERİ.....	81
<i>Dilek DOĞAN</i>	
AKRİLAMİD VE SAĞLIĞIMIZ	93
<i>Alden Tuğçe ÜNLÜGENÇ</i>	
PESKETARYEN BESLENME.....	109
<i>Berfin YÜZEN, İrem GÖRGÜLÜ</i>	
NORDİK DİYETİ VE SAĞLIK ETKİLERİ.....	123
<i>Fatma HACET, Müjgan KUŞI</i>	
GEBELİK VE BESLENME DESTEĞİ	135
<i>Funda DAĞISTANLI</i>	
EKLENMİŞ ŞEKER	153
<i>Buse BAYRAM, Yasemin BEYHAN</i>	

BESLENME OKURYAZARLIĞI

Merve YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Tınaztepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0730-8908
- ❖ Mail: ornek_merve@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Aktaş N & Özdoğan Y. (2016). Gıda ve Beslenme. 20(2), 146-153.
- Amuta-Jimenez A, Lo C, Talwar D, Khan N, & Barry E. (2019). Food Label Literacy and Use among US Adults Diagnosed with Cancer: Results from a National Representative Study. *Journal of Cancer Education*, 34(5), 1000–1009.
- Angın E, Öner PM, Aktaş N. (2022). Okul öncesi dönemde gıda ve beslenme okuryazarlığı. (Ed. Nazan Aktaş), *Gıda ve Beslenme Okuryazarlığı içinde (53-57)*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Bari NN. (2012). Master Thesis Master's Programme in Food, Nutrition and Health Nutrition Literacy Status Of Adolescent Students In Kampala District , Uganda. 1-153.
- Cesur B, Koçoğlu G, Sümer H. (2015). Evaluation instrument of nutrition literacy on adults (EINLA) A validity and reliability study. *Integrative Food, Nutrition and Metabolism*, 2(1), 127-130.
- Choi J, Chung C, Woo H. (2021). Diet-related mobile apps to promote healthy eating and proper nutrition: A content analysis and quality assessment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(7).
- Consavage Stanley K, Harrigan PB, Serrano EL, & Kraak VI. (2022). A systematic scoping review of the literacy literature to develop a digital food and nutrition literacy model for low-income adults to make healthy choices in the online food retail ecosystem to reduce obesity risk. *Obesity Reviews*, 23(4), 1-12.
- Diamond, JJ. (2007). Development of a reliable and construct valid measure of nutritional literacy in adults. *Nutrition Journal*, 6, 4-7.
- Dłużniak-Gołaska K, Panczyk M, Szypowska A, Sińska B, Szostak-Węgierek D. (2019). Interactive nutrition education is more effective in terms of improved levels of glycated hemoglobin in adolescent patients with poorly controlled type 1 diabetes – A randomized study. *Diabetes, Metabolic Syndrome and Obesity*, 12, 2619-2631.
- Dunn P, Hazzard E. (2019). Technology approaches to digital health literacy. *International Journal of Cardiology*, 293, 294-296.
- Erem S, Bektaş Z. (2023). Is nutritional literacy level in young adults associated with quality of life? *Food and Health*, 9(2), 129-138.
- Ertürk CK, Önay D. (2019). Nutrition Literacy At Mothers Who Has Children Between The Ages Of 3-6. *Social Sciences Studies Journal*, 5(37), 3068–3075. doi: 10.26449/sss.1546.

- Filippou CD, Tsioufis CP, Thomopoulos CG ve ark. (2020). Dietary Approaches to Stop Hypertension (DASH) Diet and Blood Pressure Reduction in Adults with and without Hypertension: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Advances in Nutrition*, 11(5), 1150-1160.
- Gibbs HD, Ellerbeck EF, Befort C, ve ark. (2016). Measuring Nutrition Literacy in Breast Cancer Patients: Development of a Novel Instrument. *Journal of Cancer Education*, 31(3), 493-499. doi: 10.1007/s13187-015-0851-y.
- Gibbs HD, Ellerbeck EF, Gajewski B, Zhang C, Sullivan DK. (2018). The Nutrition Literacy Assessment Instrument is a Valid and Reliable Measure of Nutrition Literacy in Adults with Chronic Disease. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 50(3), 247-257.e1.
- Gréa Krause C, Beer-Borst S, Sommerhalder K, Hayoz S, Abel T. (2018). A short food literacy questionnaire (SFLQ) for adults: Findings from a Swiss validation study. *Appetite*, 120, 275-280.
- Guttersrud O, Dalane JO, Pettersen S. (2014). Improving measurement in nutrition literacy research using Rasch modelling: Examining construct validity of stage-specific “critical nutrition literacy” scales. *Public Health Nutrition*, 17(4), 877–883. doi: 10.1017/S1368980013000530.
- İbiş R, Öztürk A. (2023). Üniversite Öğrencilerinde Beslenme Okuryazarlığı Durumu ve Obezite ile İlişkisi: Yozgat Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(2), 700-712.
- Kamarlı Altun H, Suna G, Seremet Kürklü N ve ark. (2022). Evaluation of the Relationship Between Nutrition Literacy and Health Literacy in Adults. *Journal of Nutrition and Dietetics*, 50(2), 30-38.
- Krause C, Sommerhalder K, Beer-Borst S, Abel T. (2016). Just a subtle difference? Findings from a systematic review on definitions of nutrition literacy and food literacy. *Health Promotion International*, 33(3), 378-389. doi: 10.1093/heapro/daw084.
- Martin D, Elie C, Dossier C ve ark. (2017). Diabetes knowledge in adolescents with type 1 diabetes and their parents and glycemic control. *Pediatric Diabetes*, 18(7), 559-565. doi: 10.1111/pedi.12458.
- Nutbeam D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science and Medicine*, 67(12), 2072-2078.
- Onbaşı Ö, Türker PF. (2023). e-Sağlıklı Beslenme Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliğinin İncelenmesi. *Journal of Nutrition and Dietetics*, 51(2), 24-33. doi: 10.33076/2023.bdd.1728.

- Özenoğlu A, Gün B, Karadeniz B ve ark. (2021). Yetişkinlerde Beslenme Okuryazarlığın Sağlıklı Beslenme İlişkin Tutumlar ve Beden Kütle İndeksi İlişkisi. *NWSA Academic Journals*, 16(1), 1-18.
- Pekcan GŞ & Baş M. (2022). TÜBER (Türkiye’ye Özgü Beslenme Rehberi).
- Powers MA, Gal RL, Connor CG ve ark. (2018). Eating patterns and food intake of persons with type 1 diabetes within the T1D exchange. *Diabetes Research and Clinical Practice*, 141, 217-228.
- Razavi AC, Dyer A, Jones M ve ark. (2020). Achieving dietary sodium recommendations and atherosclerotic cardiovascular disease prevention through culinary medicine education. *Nutrients*, 12(12), 1-9.
- Savarese M, Sapienza M, Acquati GM ve ark. (2021). Educational interventions for promoting food literacy and patient engagement in preventing complications of type 2 diabetes: A systematic review. *Journal of Personalized Medicine*, 11(8). doi: 10.3390/jpm11080795.
- Silk KJ, Sherry J, Winn B ve ark. (2008). Increasing Nutrition Literacy: Testing the Effectiveness of Print, Web site, and Game Modalities. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 40(1), 3-10.
- Steils N & Obaidalaha Z. (2020). “Social food”: Food literacy co-construction and distortion on social media. *Food Policy*, 95(May 2019), 101932.
- Şahin Bayram S & Kızıltan G. (2022). Dijital Teknolojinin Gıda ve Beslenme Okuryazarlığı İçin Sundukları. (Ed. Nazan Aktaş), *Gıda ve Beslenme Okuryazarlığı içinde (84-90)*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.
- TNSA. (2018). Hacettepe Üniversitesi Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. In *Hacettepe University of Population Studies*. (10.10.2023: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf).
- Truman E, Lane D & Elliott C. (2017). Defining food literacy: A scoping review. *Appetite*, 116, 365-371. doi: 10.1016/j.appet.2017.05.007.
- Ulaş Kadioğlu B. (2019). Gıda ve beslenme okuryazarlığı ölçeklerin incelenmesi. *Sağlık Bilimlerinde Eğitim Dergisi*, 1(1), 13-20.
- Vaitkeviciute R, Ball LE & Harris N. (2015). The relationship between food literacy and dietary intake in adolescents: A systematic review. *Public Health Nutrition*, 18(4), 649-658. doi: 10.1017/S1368980014000962.
- Weiss BD. (2018). The Newest Vital Sign: Frequently Asked Questions. *HLRP: Health Literacy Research and Practice*, 2(3), 125-127.
- World Health Organization. (2021). *Health Promotion Glossary of Terms 2021*. In World Health Organization. (07.10.2023:

<https://www.who.int/publications/i/item/9789240038349>).

World Health Organization. (2013). Global action plan for the prevention and control of noncommunicable diseases 2013-2020 (07.10.2023: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241506236>).

Yıldırım M, Kızıltan G, Akçıl Ok M. (2021). Beslenme Okuryazarlığı Nedir? Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 6(Özel Sayı): 01-13.

Zwierzcyk U & Duplaga M. (2021). Nutrition and food literacy – concept, measurement methods, determinants, and meaning. *Problemy Pielęgniarstwa*, 29(2–3), 79-84. doi: 10.5114/ppiel.2021.113788.

DUYGUSAL İŞTAH VE YEME FARKINDALIĞI

Sena BEKEREÇİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0653-1438
- ❖ Mail: sena.bekerecioglu@hku.edu.tr, senabekerecioglu@gmail.com

Saadet BEKEREÇİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Fizyoloji ABD, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7508-3512
- ❖ Mail: sbekerecioglu34@gmail.com

Yasemin BEYHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4001-1965
- ❖ Mail: yasemin.beyhan@hku.edu.tr, yaseminbeyhan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Allirot X, Miragall M, Perdices I, Baños RM, Urdaneta E, Cebolla A. (2018). Effects of a brief mindful eating induction on food choices and energy intake: external eating and mindfulness state as moderators. *Mindfulness*, 9(3), 750-60.
- Anderson LM, Reilly EE, Schaumberg K, Dmochowski S, Anderson DA. (2016). Contributions of mindful eating, intuitive eating, and restraint to BMI, disordered eating, and meal consumption in college students. *Eating and Weight Disorders*, 21(1), 8390.
- Aponte, Y., Atasoy, D., & Sternson, S. M. (2011). AGRP neurons are sufficient to orchestrate feeding behavior rapidly and without training. *Nature neuroscience*, 14(3), 351-355.
- Begg, D. P., & Woods, S. C. (2013). The endocrinology of food intake. *Nature Reviews Endocrinology*, 9(10), 584-597.
- Bennett, J., Greene, G., & Schwartz-Barcott, D. (2013). Perceptions of emotional eating behavior. A qualitative study of college students. *Appetite*, 60, 187-192.
- Beshara, M., Hutchinson, A. D., & Wilson, C. (2013). Does mindfulness matter? Everyday mindfulness, mindful eating and self-reported serving size of energy dense foods among a sample of South Australian adults. *Appetite*, 67, 25-29.
- Braden, A., Musher-Eizenman, D., Watford, T., & Emley, E. (2018). Eating when depressed, anxious, bored, or happy: are emotional eating types associated with unique psychological and physical health correlates?. *Appetite*, 125, 410-417.
- Challet, E. (2019). The circadian regulation of food intake. *Nature Reviews Endocrinology*, 15(7), 393-405.
- Chang, R. S., Cerit, H., Hye, T., Durham, E. L., Aizley, H., Boukezzi, S., ... & Holsen, L. M. (2022). Stress-induced alterations in HPA-axis reactivity and mesolimbic reward activation in individuals with emotional eating. *Appetite*, 168, 105707.
- Cifuentes, L., & Acosta, A. (2022). Homeostatic regulation of food intake. *Clinics and research in hepatology and gastroenterology*, 46(2), 101794.
- Çolak, H., & Aktaç, Ş. (2019). Ağırılık yönetimine yeni bir yaklaşım: Yeme farkındalığı. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(3), 212-222.

- Egecioglu, E., Skibicka, K. P., Hansson, C., Alvarez-Crespo, M., Friberg, P. A., Jerlhag, E., ... & Dickson, S. L. (2011). Hedonic and incentive signals for body weight control. *Reviews in Endocrine and Metabolic Disorders*, 12, 141-151.
- Forman, E. M., Butryn, M. L., Juarascio, A. S., Bradley, L. E., Lowe, M. R., Herbert, J. D., & Shaw, J. A. (2013). The mind your health project: a randomized controlled trial of an innovative behavioral treatment for obesity. *Obesity*, 21(6), 1119-1126.
- Framson C, Kristal AR, Schenk JM, Littman AJ, Zeliadt S, Benitez D. (2009). Development and validation of the mindful eating questionnaire. *Journal of the American Dietetic Association*, 109 (8), 1439-44.
- Freire, R. H., & Alvarez-Leite, J. I. (2020). Appetite control: hormones or diet strategies?. *Current Opinion in Clinical Nutrition & Metabolic Care*, 23(5), 328-335.
- Herbert BM & Pollatos O, (2014). Attenuated interoceptive sensitivity in overweight and obese individuals. *Eat Behav*, 15, 445-448.
- Hulbert-Williams L, Nicholls W, Joy J, Hulbert-Williams N. (2014). Initial validation of the mindful eating scale. *Mindfulness*, 5(6), 719-29.
- Klainin-Yobas P, Cho MAA, Creedy D. (2012). Efficacy of mindfulness-based interventions on depressive symptoms among people with mental disorders: A meta-analysis. *International Journal of Nursing Studies*, 49(1), 10921.
- Köse G, Tayfur M, Birincioğlu İ, Dönmez A. (2016). Adaptation study of the mindful eating questionnaire (MEQ) into Turkish. *Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research*, 5(3), 125-34.
- Kristeller JL & Wolever RQ, (2010). Mindfulness-based eating awareness training for treating binge eating disorder: the conceptual foundation. *Eat Disord*, 19, 49-61.
- Kurtipek S, Güngör NB, Esentürk OK, Tolukan E. (2020). The mediating role of nutrition knowledge level in the effect of mindfulness on healthy nutrition obsession. *Progress in Nutrition*, 22(1-S), 138-45.
- Macht M. (2008). How emotions affect eating: A five-way model. *Appetite*, 50(1), 1-11.
- Mantau, A., Hattula, S., & Bornemann, T. (2018). Individual determinants of emotional eating: A simultaneous investigation. *Appetite*, 130, 93-103.
- Mattes, R. D., Hollis, J., Hayes, D., & Stunkard, A. J. (2005). Appetite: measurement and manipulation misgivings. *Journal of the American Dietetic Association*, 105(5), 87-97.

- Monroe JT. (2015). Mindful eating: principles and practice. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 9(3), 217-20.
- O'Reilly GA, Cook L, Spruijt-Metz D, Black DS. (2014). Mindfulness-based interventions for obesity-related eating behaviours: A literature review. *Obesity Reviews*, 15(6), 453-61.
- Petit O, Basso F, Merunka D, Spence C, Cheok AD, Oullier O. (2016). Pleasure and the control of food intake: An embodied cognition approach to consumer self-regulation. *Psychology & Marketing*, 33(8), 608-19.
- Safaei, M., Sundararajan, E. A., Driss, M., Boulila, W., & Shapi'i, A. (2021). A systematic literature review on obesity: Understanding the causes & consequences of obesity and reviewing various machine learning approaches used to predict obesity. *Computers in biology and medicine*, 136, 104754.
- Shriver, L. H., Dollar, J. M., Calkins, S. D., Keane, S. P., Shanahan, L., & Wideman, L. (2020). Emotional eating in adolescence: effects of emotion regulation, weight status and negative body image. *Nutrients*, 13(1), 79.
- Sohn, J. W. (2015). Network of hypothalamic neurons that control appetite. *BMB reports*, 48(4), 229.
- Tapper K, (2017). Can mindfulness influence weight management related eating behaviors? If so, how? *Clin Psychol Rev*, 53, 122-134.
- Tapper K, (2018). Mindfulness and craving: effects and mechanisms. *Clin Psychol Rev*, 59, 101-117.
- Turton, R., Chami, R., & Treasure, J. (2017). Emotional eating, binge eating and animal models of binge-type eating disorders. *Current obesity reports*, 6, 217-228.
- Valassi, E., Scacchi, M., & Cavagnini, F. (2008). Neuroendocrine control of food intake. *Nutrition, metabolism and cardiovascular diseases*, 18(2), 158-168.
- van Strien, T., Cebolla, A., Etchemendy, E., Gutierrez-Maldonado, J., Ferrer-Garcia, M., Botella, C., & Baños, R. (2013). Emotional eating and food intake after sadness and joy. *Appetite*, 66, 20-25.
- van Strien, T. (2018). Causes of emotional eating and matched treatment of obesity. *Current diabetes reports*, 18, 1-8.
- Volkow, N. D., Wang, G. J., & Baler, R. D. (2011). Reward, dopamine and the control of food intake: implications for obesity. *Trends in cognitive sciences*, 15(1), 37-46.

- Walenda, A., Bogusz, K., Kopera, M., Jakubczyk, A., Wojnar, M., & Kucharska, K. (2021). Emotion regulation in binge eating disorder. *Psychiatria Polska*, 55(6), 1433-1448.
- Zhan, C., Zhou, J., Feng, Q., Zhang, J. E., Lin, S., Bao, J., ... & Luo, M. (2013). Acute and long-term suppression of feeding behavior by POMC neurons in the brainstem and hypothalamus, respectively. *Journal of Neuroscience*, 33(8), 3624-3632.
- Zgierska A, Rabago D, Chawla N, Kushner K, Koehler R, Marlatt A. (2009). Mindfulness meditation for substance use disorders: A systematic review. *Substance Abuse*, 30(4), 266-94.

GIDA GÜVENLİĞİ YÖNETİM SİSTEMLERİ

Hatice BAYGUT

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1703-1420
- ❖ Mail: haticebaygut@sdu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ait Hou M, Grazia C, Malorgio G. (2015). Food safety standards and international supply chain organization: A case study of the Moroccan fruit and vegetable exports. *Food Control*, 55, 190-199.
- Artık N, Poyrazoğlu ES, Konar N. (2013). Her Yönüyle Gıda Kitabı. *Türk Gıda Mevzuatı ve Gıda Denetimi*, 10. Bölüm, İzmir: Sıdaş Medya, 313-324.
- Artık N, Şanlıer N, Ceyhun Sezgin A. (2017). *Gıda Güvenliği ve Gıda Mevzuatı* (2nd ed.). Ankara, 267-315.
- Baş M. (2004). *Besin Hijyeni Güvenliği ve HACCP* (1). Ankara: Sim Yayınevi, 259-375.
- Başaran B. (2016). ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi. *Food and Health*, 2(1), 9-26.
- Bilici S, Uyar F, Beyhan Y, Sağlam F. (2006). *Besin güvenliği*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Beslenme ve Fiziksel Aktiviteler Daire Başkanlığı Beslenme Bilgi Serisi, 10-12.
- Büyükhelvacıgil T. (2009): Gıda sektöründe kalite. *TSE Standard Dergisi*, 561, 1-5.
- Ceyhun Sezgin A, Artık N. (2015). Toplu Tüketim Yerlerinde Gıda Güvenliği ve HACCP Uygulamaları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(2), 56-62.
- Çopur ÖU, Yonak S, Şenkoyuncu A. (2010). Gıda Güvenliği ve Denetim Sistemleri. *Ziraat Mühendisleri VII. Teknik Kongresi (Sözlü Bildiri)*, 2, 1127-1137.
- Escanciano C, Santos-Vijande ML. (2014). Reasons and constraints to implementing an ISO 22000 food safety management system: Evidence from Spain. *Food Control*, 40, 50-57.
- FAO. (2020). *FAO Guide to Ranking Food Safety Risks at the National Level*, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.
- Fung F, Wang HS, Menon S. (2018). 'Food safety in the 21st century', *Biomedical Journal*, 41(2), 88-95.
- Gaaloul I, Riabi S, Ghorbel RE. (2011). Implementation of ISO 22000 in cereal food industry 'SMID' in Tunisia, *Food Control*, 22 (1), 59-66.
- İncili GK, & Çalıcıoğlu M. (2016). Gıda kaynaklı viral hepatitler ve gıda güvenliği. *FÜ Sağ. Bil. Vet. Derg.*, 30(3), 247-252.

- Kafetzopoulos DP, Psomas EL, Kafetzopoulos PD. (2013). Measuring the effectiveness of the HACCP food safety management system. *Food control*, 33(2), 505-513.
- Koç G, & Uzmay A. (2015). Gıda Güvencesi ve Gıda Güvenliği: Kavramsal Çerçeve, Gelişmeler ve Türkiye. *Turkish Journal of Agricultural Economics*, 21(1), 39-48
- Mensah LD, & Julien D. (2011). Implementation of food safety management systems in the UK. *Food control*, 22(8), 1216-1225.
- Özkan R. (2021). Toplu Beslenme Sistemlerinde Kullanılan Gıda Kalite Güvence Sistemleri. *Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 45-56.
- Panghal A, Chhikara N, Sindhu N, Jaglan S. (2018). Role of Food Safety Management Systems in safe food production: A review. *Journal of food safety*, 38(4), e12464.
- Purwanto A. (2019). Influence of transformational and transactional leadership style toward food safety management system ISO 22000: 2018 performance of food industry in Pati Central Java. *Inovbiz: Jurnal Inovasi Bisnis*, 7, 180-185.
- Taşçı D, & Çabuk SN. (2013). Kalite Yönetim Sistemleri Chapter: 2-Kalite Yönetim Sistemlerinde Temel Kavramlar: Kalite Kontrol, Kalite Güvence ve Kalite İyileştirme. 1. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tunalıoğlu R. (2010). Türkiye’de Zeytinyağı Pazarlamasında Gıda Güvenliği ve Kalite Güvence Sistemlerinin Uygulanması ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 16(1-2), 59-66.
- Türk Standartları Enstitüsü (TSE). Kalite Yönetim Sistemleri Şartlar. Ankara: TSE Yayınları; 2001.

GIDA İNTOKSİKASYONLARI

Nesrin ÇAKICI

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8662-7215
- ❖ Mail: ncakici17@gmail.com

KAYNAKLAR

- Agata N, Ohta M, Mori M, Isobe MA. (1999). Novel dodecadepsipeptide, cereulide, is an emetic toxin of *Bacillus cereus*. *FEMS Microbiol. Lett.* 129, 17-19.
- Argudin MA, Mendoza MC, Rodicio MR. (2010). Food poisoning and *Staphylococcus aureus* enterotoxins. *Toxins (Basel)*, 2(7), 1751-1773.
- Baptista I, Rocha SM, Cunha A, Saraiva JA, Almeida A. (2016) Inactivation of *Staphylococcus aureus* by high pressure processing: An overview. *Innov. Food Sci. Emerg. Technol.* 36, 128-149.
- Benkerroum N. (2018) Staphylococcal enterotoxins and enterotoxin-like toxins with special reference to dairy products: An overview. *Crit. Rev. Food Sci. Nutr.* 58(12), 1943-1970.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (Erişim Tarihi 13.09.2023). <https://www.cdc.gov/botulism/general.html>.
- Çakıcı N. (2021). *Enfeksiyon Etkeni Bakteriler ve Tanı Yöntemleri*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 47.
- Dietrich R, Jessberger N, Ehling-Schulz M, Martlbauer E, Granum PE. (2021). The Food Poisoning Toxins of *Bacillus cereus*, *Toxins*, 13, 2, 98.
- Enosi Tuipulotu D, Mathur A, Ngo C, Man SM (2021). *Bacillus cereus*: Epidemiology, Virulence Factors, and Host-Pathogen Interactions, *Trends in Microbiology*. 29(5), 458-471.
- Erkmen O. (Editör) (2010). *Gıda Mikrobiyolojisi*. Efil Yayınevi, Ankara, Türkiye, 178.
- European Food Safety Authority; European Centre for Disease Prevention and Control. The European Union summary report on trends and sources of zoonoses, zoonotic agents and food-borne outbreaks in 2017. *EFSA J.* 2018, 16, e05500.
- European Food Safety Authority; European Centre for Disease Prevention and Control. The European Union one health 2018 zoonoses report. *EFSA J.* 2019, 17, e05926.
- Foodsafety. (2023). (Erişim Tarihi: 10.09.2023). <https://www.foodsafety.gov/food-poisoning/bacteria-and-viruses>.
- Grispoldi L, Karama M, Armani A, Hadjicharalambous C, & Cenci-Goga BT. (2021). *Staphylococcus aureus* enterotoxin in food of animal origin

- and staphylococcal food poisoning risk assessment from farm to table, *Italian Journal of Animal Science*, 20,1, 677-690.
- Grutsch AA, Nimmer PS, Pittsley RH, Kornilow KG, McKillip JL. (2018). Molecular pathogenesis of *Bacillus* spp., with emphasis on the dairy industry, *Fine Focus*, 4, 203-222.
- Hennekinne JA, De Buyser ML, Dragacci S. (2012). *Staphylococcus aureus* and its food poisoning toxins: Characterization and outbreak investigation. *Fems Microbiol. Rev*, 36(4), 815-836.
- Houry A, Briandet R, Aymerich S, Gohar M (2010). Involvement of motility and flagella in *Bacillus cereus* biofilm formation, *Microbiology*, 156(4), 1009-1018.
- Kadariya J, Smith TC, Thapaliya D. (2014) *Staphylococcus aureus* and staphylococcal food-borne disease: An ongoing challenge in public health. *BioMed. Res. Int.*, 827965.
- Liu C, Shen Y, Yang M, Chi K, Guo N. (2022). Hazard of staphylococcal enterotoxins in food and promising strategies for natural products against virulence. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 70(8), 2450-2465.
- Messelhauser U, Frenzel E, Blöching C, Zucker R, Kampf P, Ehling-Schulz, M. (2014). Emetic *Bacillus cereus* are more volatile than thought: Recent foodborne outbreaks and prevalence studies in bavaria (2007–2013). *BioMed Res. Int.*, 2014, 1-9.
- Montecucco C, Molgo J (June 2005). Botulinal neurotoxins: revival of an old killer, *Current Opinion in Pharmacology*, (3), 274-279.
- Paul SI, Rahman MM, Salam MA, Khan MA, Islam MT (2021). Identification of marine sponge-associated bacteria of the Saint Martin's island of the Bay of Bengal emphasizing on the prevention of motile *Aeromonas* septicemia in *Labeo rohita*, *Aquaculture*, 545, 737156.
- Peck MW, Stringer SC, Carter AT (2011). *Clostridium botulinum* in the post-genomic era. *Food Microbiology*, 28(2), 183-91.
- Ray B, Bhunia A. (Çeviri editörü: Heperkan D). (2016). *Fundamental Food Microbiology*. Nobel yayınevi, Ankara, Türkiye, 323.
- Schneider KR, Silverberg R, Chang A, Goodrich Schneider RM (2015). Preventing Foodborne Illness: *Clostridium botulinum*. University of Florida IFAS Extension. Retrieved 7 February 2017.
- Shukla HD, Sharma SK (2005). *Clostridium botulinum*: a bug with beauty and weapon. *Critical Reviews in Microbiology*, 31(1), 1–8.

- Sospedra I, Soriano JM, Manes J. (2013). Enterotoxinomics: The omic sciences in the study of staphylococcal toxins analyzed in food matrices. *Food Res. Int.*, 54(1), 1052-1060.
- Umeda K, Ono H, Wada T, Motooka DS, Nakamura S, Nakamura HD. (2021). High production of egc2-related staphylococcal enterotoxins caused a food poisoning outbreak. *Int. J. Food Microbiol.*, 357.
- Willey JM, Sherwood LM, Woolverton CJ. 2008. Prescott, Harley, and Klein's microbiology, 7th ed. McGraw Hill, New York, NY, 123.
- World health statistics 2023: monitoring health for the SDGs, Sustainable Development Goals. Erişim tarihi 11.09.2023. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240074323>

RESVERATROL VE METABOLİK SENDROM

Tuba ONAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Balıkesir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5940-6609
- ❖ Mail: taydin@bandirma.edu.tr

boyunca resveratrol takviyesi verilen farelerle yapılan başka bir çalışmada açlık insülin düzeylerinde önemli bir azalma olduğu görülmüştür (Lagouge ve ark., 2006).

SONUÇ

Resveratrol üzerinde yapılan çalışmalar, resveratrolün sağlığı iyileştirebileceğini, metabolik sendrom gibi kronik hastalıkları önleyebileceğini veya tedavi edebileceğini göstermektedir. Nütrasötik olarak kullanımı; obezite, kanser ve metabolik sendrom gibi birçok hastalıkta incelenmiştir. Ancak dozaj ve takviye süresine ilişkin spesifik öneriler bulunmamaktadır. Ayrıca bireyler arasında resveratrolün biyoyararlanımı ve fizyolojik yanıtlarındaki farklılıkları açıklayan genetik faktörleri anlamak için daha ileri çalışmalara ihtiyaç vardır. Bunlara ek olarak; sayısız faydalarına rağmen resveratrolün çözünürlüğünün ve bağırsaklardaki emilim oranının düşük olması yeni formülasyonlarının geliştirilmesi ihtiyacını da ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Aguirre L, Fernández-Quintela A, Arias N, Portillo MP. (2014). Resveratrol: anti-obesity mechanisms of action. *Molecules*, 19(11), 18632-18655.
- Ahmad A, Ahmad R. (2014). Resveratrol mitigate structural changes and hepatic stellate cell activation in N'-nitrosodimethylamine-induced liver fibrosis via restraining oxidative damage. *Chemico-biological interactions*, 221, 1-12.
- Bircan FS, Pasaoglu OT, Turkozkan N. (2018). The effects of resveratrol on hepatic oxidative stress in metabolic syndrome model induced by high fructose diet. *Bratislavske lekarske listy*, 119(1), 36-40.
- Bremer AA. (2014). Resveratrol use in metabolic syndrome. *Metabolic syndrome and related disorders*, 12(10), 493-495.
- Bresciani L, Calani L, Bocchi L, ve ark., (2014). Bioaccumulation of resveratrol metabolites in myocardial tissue is dose-time dependent and related to cardiac hemodynamics in diabetic rats. *Nutrition, Metabolism and Cardiovascular Diseases*, 24(4), 408-415.
- Charles S, Raj V, Arokiaraj J, Mala K. (2017). Caveolin1/protein arginine methyltransferase1/sirtuin1 axis as a potential target against endothelial dysfunction. *Pharmacological Research*, 119, 1-11.
- Chen S, Li J, Zhang Z, ve ark., (2012). Effects of resveratrol on the amelioration of insulin resistance in KKAy mice. *Canadian journal of*

physiology and pharmacology, 90(2), 237-242.

- da Silva IV, Rodrigues JS, Rebelo I, Miranda JP, Soveral G. (2018). Revisiting the metabolic syndrome: The emerging role of aquaglyceroporins. *Cellular and Molecular Life Sciences*, 75, 1973-1988.
- De Oliveira MR, Nabavi SF, Manayi A, Daglia M, Hajheydari Z, Nabavi SM. (2016). Resveratrol and the mitochondria: From triggering the intrinsic apoptotic pathway to inducing mitochondrial biogenesis, a mechanistic view. *Biochimica et Biophysica Acta (BBA)-General Subjects*, 1860(4), 727-745.
- Diaz-Gerevini GT, Repposi G, Dain A, Tarres MC, Das UN, Eynard AR. (2016). Beneficial action of resveratrol: How and why?. *Nutrition*, 32(2), 174-178.
- Efeyan A, Comb WC, Sabatini DM. (2015). Nutrient-sensing mechanisms and pathways. *Nature*, 517(7534), 302-310.
- Elibol B, Kilic U. (2018). High levels of SIRT1 expression as a protective mechanism against disease-related conditions. *Frontiers in endocrinology*, 9, 614.
- Fiorentini D, Zamboni L, Vieceli Dalla Sega F, Hrelia S. (2015). Polyphenols as modulators of aquaporin family in health and disease. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, <https://doi.org/10.1155/2015/196914>.
- Franco JG, Dias-Rocha CP, Fernandes TP, ve ark., (2016). Resveratrol treatment rescues hyperleptinemia and improves hypothalamic leptin signaling programmed by maternal high-fat diet in rats. *European journal of nutrition*, 55, 601-610.
- Fujitaka K, Otani H, Jo F, ve ark., (2011). Modified resveratrol Longevinex improves endothelial function in adults with metabolic syndrome receiving standard treatment. *Nutrition research*, 31(11), 842-847.
- Galic S, Oakhill JS, & Steinberg GR. (2010). Adipose tissue as an endocrine organ. *Molecular and cellular endocrinology*, 316(2), 129-139.
- Gambini J, Inglés M, Olaso G, ve ark., (2015). Properties of resveratrol: in vitro and in vivo studies about metabolism, bioavailability, and biological effects in animal models and humans. *Oxidative medicine and cellular longevity*, <https://doi.org/10.1155/2015/837042>.
- Gluckman, P. D., & Hanson, M. A. (2004). The developmental origins of the metabolic syndrome. *Trends in Endocrinology & Metabolism*, 15(4), 183-187.
- Gunstad J, Lhotsky A, Wendell CR, Ferrucci L, Zonderman AB. (2010).

Longitudinal examination of obesity and cognitive function: results from the Baltimore longitudinal study of aging. *Neuroepidemiology*, 34(4), 222-229.

- Haghighatdoost F, Hariri M. (2018). Effect of resveratrol on lipid profile: An updated systematic review and meta-analysis on randomized clinical trials. *Pharmacological research*, 129, 141-150.
- Hou CY, Tain YL, Yu HR, Huang LT. (2019). The effects of resveratrol in the treatment of metabolic syndrome. *International journal of molecular sciences*, 20(3), 535.
- Juárez-Rojas JG, Reyes-Soffer G, Conlon D, Ginsberg HN. (2014). Autophagy and cardiometabolic risk factors. *Reviews in Endocrine and Metabolic Disorders*, 15, 307-315.
- Kim MY, Lim JH, Youn HH, Hong YA, Yang KS, Park HS, ... & Park CW. (2013). Resveratrol prevents renal lipotoxicity and inhibits mesangial cell glucotoxicity in a manner dependent on the AMPK–SIRT1–PGC1 α axis in db/db mice. *Diabetologia*, 56, 204-217.
- Kjær TN, Ornstrup MJ, Poulsen MM, ve ark., (2017). No beneficial effects of resveratrol on the metabolic syndrome: a randomized placebo-controlled clinical trial. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 102(5), 1642-1651.
- Korsholm AS, Kjær TN, Ornstrup MJ, Pedersen SB. (2017). Comprehensive metabolomic analysis in blood, urine, fat, and muscle in men with metabolic syndrome: A randomized, placebo-controlled clinical trial on the effects of resveratrol after four months' treatment. *International journal of molecular sciences*, 18(3), 554.
- Lagouge M, Argmann C, Gerhart-Hines Z, ve ark., (2006). Resveratrol improves mitochondrial function and protects against metabolic disease by activating SIRT1 and PGC-1 α . *Cell*, 127(6), 1109-1122.
- Lifshitz F, Lifshitz JZ. (2014). Globesity: the root causes of the obesity epidemic in the USA and now worldwide. *Pediatric endocrinology reviews: PER*, 12(1), 17-34.
- Litvinova L, Atochin DN, Fattakhov N, Vasilenko M, Zatulokin P, Kirienkova E. (2015). Nitric oxide and mitochondria in metabolic syndrome. *Frontiers in physiology*, 6, 20.
- Méndez-del Villar M, González-Ortiz M, Martínez-Abundis E, Pérez-Rubio KG, Lizárraga-Valdez R. (2014). Effect of resveratrol administration on metabolic syndrome, insulin sensitivity, and insulin secretion. *Metabolic syndrome and related disorders*, 12(10), 497-501.
- Myers MG, Leibel RL, Seeley RJ, Schwartz MW. (2010). Obesity and leptin

resistance: distinguishing cause from effect. *Trends in Endocrinology & Metabolism*, 21(11), 643-651.

- Palsamy P, Subramanian S. (2011). Resveratrol protects diabetic kidney by attenuating hyperglycemia-mediated oxidative stress and renal inflammatory cytokines via Nrf2–Keap1 signaling. *Biochimica et Biophysica Acta (BBA)-Molecular Basis of Disease*, 1812(7), 719-731.
- Rotches-Ribalta M, Urpi-Sarda M, Llorach R, ve ark., (2012). Gut and microbial resveratrol metabolite profiling after moderate long-term consumption of red wine versus dealcoholized red wine in humans by an optimized ultra-high-pressure liquid chromatography tandem mass spectrometry method. *Journal of Chromatography A*, 1265, 105-113.
- Sheen JM, Yu HR, Tain YL, ve ark., (2018). Combined maternal and postnatal high-fat diet leads to metabolic syndrome and is effectively reversed by resveratrol: A multiple-organ study. *Scientific Reports*, 8(1), 5607.
- Shen L, Ji HF. (2018). Reciprocal interactions between resveratrol and gut microbiota deepen our understanding of molecular mechanisms underlying its health benefits. *Trends in Food Science & Technology*, 81, 232-236.
- Tain YL, Hsu CN. (2017). Toxic dimethylarginines: asymmetric dimethylarginine (ADMA) and symmetric dimethylarginine (SDMA). *Toxins*, 9(3), 92.
- Tain YL, Hsu CN, Chan JY. (2015). PPARs link early life nutritional insults to later programmed hypertension and metabolic syndrome. *International journal of molecular sciences*, 17(1), 20.
- Te Riet L, van Esch JH, Roks AJ, van den Meiracker AH, Danser AJ. (2015). Hypertension: renin–angiotensin–aldosterone system alterations. *Circulation research*, 116(6), 960-975.
- Truong VL, Jun M, Jeong WS. (2018). Role of resveratrol in regulation of cellular defense systems against oxidative stress. *Biofactors*, 44(1), 36-49.
- Umezawa S, Higurashi T, Nakajima A. (2017). AMPK: therapeutic target for diabetes and cancer prevention. *Current pharmaceutical design*, 23(25), 3629-3644.
- Zhao H, Chen S, Gao K, ve ark., (2017). Resveratrol protects against spinal cord injury by activating autophagy and inhibiting apoptosis mediated by the SIRT1/AMPK signaling pathway. *Neuroscience*, 348, 241-251.

COVID-19 ve BESLENME

İsmail Caner YAVUZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Yaşlı Bakımı Programı, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5573-3880
- ❖ Mail: yavuzismail@sdu.edu.tr

SONUÇ

Ülkemizde ve Dünya’da Covid-19 salgını önemli düzeyde morbidite ve/veya mortaliteye neden olmaktadır. Bireylerin hastalığı minimum hasarla atlatabilmelerinin başlıca koşulu ise enerji ve besin öğeleri açısından yeterli, bireyin gereksinimlerine cevap verebilen, kas yıkımı ile fizyolojik fonksiyonların bozulmasını engelleyici ve bağışıklık sistemini güçlendirici bir beslenme tarzı ile mümkündür.

Hastalığın şiddetine göre (ayaktan, yatarak ve/veya yoğun bakımda) bireylere verilen beslenme öneri ve uygulamaları bireylerin sağ-kalımları üzerine oldukça etkilidir. Ancak hastalığın pato-fizyolojisinin henüz tam olarak bilinmemesi, beslenme ile ilgili etki mekanizmalarının net olmaması nedeniyle bu konuda daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Aghemo A, Piovani D, Parigi TL, ve ark. (2020). COVID-19 digestive system involvement and clinical outcomes in a large academic hospital in Milan, Italy. *Clinical Gastroenterology and Hepatology*, 18(10), 2366-2368.
- Annweiler C, Hanotte B, L’Eprevier CG, ve ark. (2020). Vitamin D and survival in COVID-19 patients: A quasi-experimental study. *The Journal of Steroid Biochemistry and Molecular Biology*, 204, 105771.
- Asher A, Tintle NL, Myers M, Lockshon L, Bacareza H, Harris WS. (2021). Blood omega-3 fatty acids and death from COVID-19: A pilot study. *Prostaglandins, Leukotrienes and Essential Fatty Acids*, 166, 102250.
- Bandoro C, Runstadler JA. (2017). Bacterial lipopolysaccharide destabilizes influenza viruses. *MSphere*, 2(5), e00267-17.
- Barazzoni R, Bischoff SC, Krznaric Z, ve ark. (2020). ESPEN expert statements and practical guidance for nutritional management of individuals with SARS-CoV-2 infection. *Clinical Nutrition*, 39(6), 1631-1638.
- Barrea L, Vetrani C, Caprio M, ve ark. (2022). From the ketogenic diet to the Mediterranean diet: the potential dietary therapy in patients with obesity after CoVID-19 infection (Post CoVID syndrome). *Current Obesity Reports*, 11(3), 144-165.
- Bauer SR, Kapoor A, Rath M, Thomas SA. (2021). What is the role of supplementation with ascorbic acid, zinc, vitamin D, or N-acetylcysteine for prevention or treatment of COVID-19?. *Cleveland Clinic journal of medicine*, 1-3.

- Betsch C, Korn L, Sprengholz P, ve ark. (2020). Social and behavioral consequences of mask policies during the COVID-19 pandemic. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(36), 21851-21853.
- Bogoch II, Watts A, Thomas-Bachli A, Huber C, Kraemer M, Khan K. (2020). Pneumonia of unknown aetiology in Wuhan, China: potential for international spread via commercial air travel. *Journal of travel medicine*, 27(2), taaa008.
- Bousie E, Van Blokland D, Lammers HJW, Van Zanten ARH. (2016). Relevance of non-nutritional calories in mechanically ventilated critically ill patients. *European journal of clinical Nutrition*, 70(12), 1443-1450.
- Bulló M, Casas R, Portillo MP, ve ark. (2013). Dietary glycemic index/load and peripheral adipokines and inflammatory markers in elderly subjects at high cardiovascular risk. *Nutrition, Metabolism and Cardiovascular Diseases*, 23(5), 443-450.
- Buoite Stella A, Gortan Cappellari G, Barazzoni R, Zanetti M. (2018). Update on the impact of omega 3 fatty acids on inflammation, insulin resistance and sarcopenia: A review. *International journal of molecular sciences*, 19(1), 218.
- Caci G, Albini A, Malerba M, ve ark. (2020). COVID-19 and obesity: dangerous liaisons. *Journal of clinical medicine*, 9(8), 2511.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2020). Food and Coronavirus Disease 2019 -COVID-19, 1-5.
- Chapple LAS, Asrani V, Cheng AC, ve ark. (2020). Nutrition management for critically and acutely unwell hospitalised patients with coronavirus disease 2019 (COVID-19) in Australia and New Zealand. *Nutrition & Dietetics*, 77(4),426-436.
- De Faria Coelho-Ravagnani C. (2021). Dietary recommendations during the COVID-19 pandemic. *Nutrition Reviews*, 79(4), 382-393.
- Dissanaike S, Shelton M, Warner K, O'Keefe GE. (2007). The risk for bloodstream infections is associated with increased parenteral caloric intake in patients receiving parenteral nutrition. *Critical Care*, 11(5), 1-9.
- Ebadi M, Montano-Loza AJ. (2020). Perspective: improving vitamin D status in the management of COVID-19. *European journal of clinical Nutrition*, 74(6), 856-859.
- Ferrey AJ, Choi G, Hanna RM, ve ark. (2020). A case of novel coronavirus disease 19 in a chronic hemodialysis patient presenting with

- gastroenteritis and developing severe pulmonary disease. *American journal of nephrology*, 51(5), 337-342.
- Ginde AA, Blatchford P, Breese K, ve ark. (2017). High-dose monthly vitamin D for prevention of acute respiratory infection in older long-term care residents: a randomized clinical trial. *Journal of the American Geriatrics Society*, 65(3), 496-503.
- Gutiérrez S, Svahn SL, Johansson ME. (2019). Effects of omega-3 fatty acids on immune cells. *International journal of molecular sciences*, 20(20), 5028.
- Hiedra R, Lo KB, Elbashabsheh M, ve ark. (2020). The use of IV vitamin C for patients with COVID-19: a case series. *Expert Review of Anti-infective Therapy*, 18(12), 1259-1261.
- Iddir M, Brito A, Dingo G, ve ark. (2020). Strengthening the immune system and reducing inflammation and oxidative stress through diet and nutrition: considerations during the COVID-19 crisis. *Nutrients*, 12(6), 1562.
- Khayatzadeh SS. (2020). Nutrition and Infection with COVID-19. *Journal of Nutrition and Food Security*, 5(2), 93-96.
- Laviano A, Koverech A, Zanetti M. (2020). Nutrition support in the time of SARS-CoV-2 (COVID-19). *Nutrition (Burbank, Los Angeles County, Calif.)*, 74, 110834.
- Li R, Wu K, Li Y, ve ark. (2020). Revealing the targets and mechanisms of vitamin A in the treatment of COVID-19. *Aging (Albany NY)*, 12(15), 15784.
- Marion-Letellier R, Savoye G, Ghosh S. (2015). Polyunsaturated fatty acids and inflammation. *IUBMB life*, 67(9), 659-667.
- Marrocco I, Altieri F, Peluso I. (2017). Measurement and clinical significance of biomarkers of oxidative stress in humans. *Oxidative medicine and cellular longevity*, 2017, 32.
- Martinez AF, Galindo DB, Sanchez JR. (2021). Management of hyponatraemia and hypernatraemia during the Covid-19 pandemic: a consensus statement of the Spanish Society for Endocrinology (Acqua Neuroendocrinology Group). *Reviews in Endocrine and Metabolic Disorders*, 22, 317-324.
- Muhammad Y, Kani YA, Iliya S, ve ark. (2021). Deficiency of antioxidants and increased oxidative stress in COVID-19 patients: A cross-sectional comparative study in Jigawa, Northwestern Nigeria. *SAGE open medicine*, 9, 1-8.

- Muscogiuri G, Barrea L, Savastano S, Colao A. (2020). Nutritional recommendations for CoVID-19 quarantine. *European Journal of Clinical Nutrition*, 74(6), 850-851.
- North CJ, Venter CS, Jerling JC. (2009). The effects of dietary fibre on C-reactive protein, an inflammation marker predicting cardiovascular disease. *European journal of clinical Nutrition*, 63(8), 921-933.
- Pillon NJ, Chan KL, Zhang S, ve ark. (2016). Saturated fatty acids activate caspase-4/5 in human monocytes, triggering IL-1 β and IL-18 release. *American Journal of Physiology-Endocrinology and Metabolism*, 311(5), E825-E835.
- Romano L, Bilotta F, Dauri M, ve ark. (2020). Short Report-Medical nutrition therapy for critically ill patients with COVID-19. *Eur Rev Med Pharmacol Sci*, 24(7), 4035-4039.
- Sattar N, McInnes IB, McMurray JJ. (2020). Obesity is a risk factor for severe COVID-19 infection: multiple potential mechanisms. *Circulation*, 142(1), 4-6.
- Shahbaz U, Fatima N, Basharat S, ve ark. (2022). Role of vitamin C in preventing of COVID-19 infection, progression and severity. *AIMS microbiology*, 8(1), 108.
- Taylor AK, Cao W, Vora KP, ve ark. (2013). Protein energy malnutrition decreases immunity and increases susceptibility to influenza infection in mice. *The Journal of infectious diseases*, 207(3), 501-510.
- WHO EMRO. (2021). Nutrition advice for adults during the COVID-19 outbreak, 1-4.
- Yang L, Tu L. (2020). Implications of gastrointestinal manifestations of COVID-19. *The Lancet Gastroenterology & Hepatology*, 5(7), 629-630.
- Zhang J, Rao X, Li Y, ve ark. (2021). Pilot trial of high-dose vitamin C in critically ill COVID-19 patients. *Annals of intensive care*, 11(1), 1-12.

KANSER HASTALARININ TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TEDAVİ YÖNTEMLERİ: BİTKİSEL DESTEK ÜRÜNLERİ

Dilek DOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adana Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Adana/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1800-4635
- ❖ Mail: dilek.dogan2701@gmail.com

- c. Sarı Kantaron kullanımının ameliyat veya kemoterapiden en az bir hafta önce kesilmesi gerekir.
- d. Hamile veya emziren kadınlar veya oral kontraseptif kullananlar sarı kantaron tüketmemelidir.
- e. Reçeteli antidepresanlarla tedavi edilen hastalar, merkezi serotonin fazlalığı sendromu yaratabileceği için sarı kantaron tüketmemelidir (Hou ve ark., 2019).

KAYNAKLAR

- Ahmad MF. (2020). Ganoderma lucidum: A rational pharmacological approach to surmount cancer. *J Ethnopharmacol*, 5(260), 113047.
- Anderson JG, Taylor AG. (2012). Use of complementary therapies for cancer symptom management: results of the 2007 National Health Interview Survey. *J Altern Complement Med.*, 18, 235-41.
- Atıcı E. (2007). Tıp tarihinde kanser ve lösemi. *Türk Onkoloji Dergisi*, 22(4), 197-204.
- Bayet-Robert M, Kwiatkowski F, Leheurteur M, Gachon F, Planchat E, Abrial C, Mouret-Reynier MA, Durando X, Barthelemy C, Chollet P. (2010). Phase I dose escalation trial of docetaxel plus curcumin in patients with advanced and metastatic breast cancer. *Cancer Biol Ther.*, 9(1), 8-14.
- Cerezo-Guisado MI, Zur R, Lorenzo MJ, Risco A, Martin-Serrano MA, Alvarez-Barrientos A, Cuenda A, Centeno F. (2015). Implication of Akt, ERK1/2 and alternative p38MAPK signalling pathways in human colon cancer cell apoptosis induced by green tea EGCG. *Food Chem. Toxicol.*, 84, 125-132.
- Chow HH, Hakim IA, Vining DR, Crowell JA, Ranger-Moore J, Chew WM, Celaya CA, Rodney SR, Hara Y, Alberts DS. (2005). Effects of dosing condition on the oral bioavailability of green tea catechins after single-dose administration of Polyphenon E in healthy individuals. *Clin Cancer Res.*, 15, 11(12), 4627-33.
- Doğan D, Yurttagül M. (2023). Sarı Kantaron (*Hypericum Perforatum L.* / St. John's wort) Kanser Hastaları İçin Güvenilir mi? Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 13 (2), 275-282.
- Ferlay J, Colombet M, Soerjomataram I, Parkin DM, Piñeros M, Znaor A, Bray F. (2021). Cancer statistics for the year 2020: An overview. *Int J Cancer*, 149, 778-789.

- Gao Y, Zhou S, Jiang W, Huang M, Dai X. (2003). Effects of ganopoly (a *Ganoderma lucidum* polysaccharide extract) on the immune functions in advanced-stage cancer patients. *Immunol Invest.*, 32, 201-215.
- Gödtel-Armbrust U, Metzger A, Kroll U, Kelber O, Wojnowski L. (2007). Variability in PXR-mediated induction of CYP3A4 by commercial preparations and dry extracts of St. John's wort. *Naunyn Schmiedebergs Arch Pharmacol.* 375(6), 377-82.
- Hou YN, Deng G, Mao JJ. (2019). Practical Application of ‘About Herbs’ Website: Herbs and Dietary Supplement Use in Oncology Settings. *Cancer J.*, 25(5), 357-366.
- Kuptniratsaikul V, Dajpratham P, Taechaarpornkul W, Buntragulpoontawe M, Lukkanapichonchut P, Chootip C, Saengsuwan J, Tantayakom K, Laongpech S. (2014). Efficacy and safety of *Curcuma domestica* extracts compared with ibuprofen in patients with knee osteoarthritis: a multicenter study. *Clin Interv Aging*, 20;9, 451-8.
- Madabushi R, Frank B, Drewelow B, Derendorf H, Butterweck V. (2006). Hyperforin in St. John's wort drug interactions. *Eur J Clin Pharmacol.*, 62(3), 225-33.
- Nicolussi S, Drewe J, Butterweck V, Meyer Zu Schwabedissen HE. (2020). Clinical relevance of St. John's wort drug interactions revisited. *Br J Pharmacol*, 177(6), 1212-1226.
- Oh SM, Kim HR, Park YJ, Lee YH, Chung KH. (2015). Ethanolic extract of dandelion (*Taraxacum mongolicum*) induces estrogenic activity in MCF-7 cells and immature rats. *Chinese journal of natural medicines*, 13, 808-814.
- Ovadge P, Roma A, Steckle M, Nicoletti L, Arnason JT, Pandey S. (2015). Advances in the research and development of natural health products as main stream cancer therapeutics. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2015,12.
- Peng Y, Meng Q, Jie Z, Bo C, Xi J, Long P, Liang Z, Hou R. (2018). Nanoemulsion delivery system of tea polyphenols enhanced the bioavailability of catechins in rats. *Food Chem.*, 242, 527-553.
- Pilla Reddy V, Jo H, Neuhoff S. (2021). Food constituent- and herb-drug interactions in oncology: Influence of quantitative modelling on drug labelling. *Br J Clin Pharmacol.*, 87(10), 3988-4000.
- Rahmat LT, Damon LE. (2018). The Use of Natural Health Products Especially Papaya Leaf Extract and Dandelion Root Extract in Previously Untreated Chronic Myelomonocytic Leukemia. *Case reports in hematology*, 2018, 7267920.
- Rizzo P, Altschmied L, Ravindran BM, Rutten T, D'Auria JC. (2020). The Biochemical and Genetic Basis for the Biosynthesis of Bioactive

- Compounds in *Hypericum Perforatum* L., One of the Largest Medicinal Crops in Europe. *Genes* (Basel)., 16,11(10),1210.
- Schempp CM, Pelz K, Wittmer A, Schöpf E, Simon JC. (1999). Antibacterial activity of hyperforin from St John's wort, against multiresistant *Staphylococcus aureus* and gram-positive bacteria. *Lancet*, 353,2129.
- Somasundaram S, Edmund NA, Moore DT, Small GW, Shi YY, Orłowski RZ. (2002). Dietary curcumin inhibits chemotherapy-induced apoptosis in models of human breast cancer. *Cancer Res.*, 1,62(13), 3868-75.
- Srinivasan P, Suchalatha S, Babu PV, Devi RS, Narayan S, Sabitha KE, Shyamala Devi CS. (2008). Chemopreventive and therapeutic modulation of green tea polyphenols on drug metabolizing enzymes in 4-Nitroquinoline 1-oxide induced oral cancer. *Chem. Biol. Interact.*,172, 224–234.
- Srivastava R, Kundu A, Pradhan D, Jyoti B, Chokotiya H, Parashar PA. (2021). Comparative Study to Evaluate the Efficacy of Curcumin Lozenges (TurmNova®) and Intralesional Corticosteroids with Hyaluronidase in Management of Oral Submucous Fibrosis. *J Contemp Dent Pract.*, 1, 22(7), 751-755.
- Sun LX, Li WD, Lin ZB, Duan XS, Li XF, Yang N, Lan TF, Li M, Sun Y, Yu M, Lu J. (2014). Protection against lung cancer patient plasma-induced lymphocyte suppression by *Ganoderma lucidum* polysaccharides. *Cell Physiol Biochem.*, 33(2), 289-99.
- Takahashi I, Nakanishi S, Kobayashi E, Nakano H, Suzuki K, Tamaoki T. Hypericin and pseudohypericin specifically inhibit protein kinase C: possible relation to their antiretroviral activity. (1998). *Biochem Biophys Res Commun.*, 165(3), 1207-12.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Sarı Kantaron Fizibilite Raporu ve Yatırımcı Rehberi Ankara, 2020.
- T.C Sağlık Bakanlığı, Türkiye, İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu 'Tıbbi Bitki Listesi'. (30.09.2023: <https://www.titck.gov.tr/dinamikmodul/112>).
- Turan Kavrادم S, Canlı Özer Z. (2014). Kanser tanısı alan hastalarda umut. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(2),154-164.
- Vandenbogaerde AL, Kamuhabwa A, Delaey E, Himpens BE, Merlevede WJ, de Witte PA. (1998). Photocytotoxic effect of pseudohypericin versus hypericin. *J Photochem Photobiol B.*, 45(2-3),87-94.
- Yan B, Meng X, Shi J, Qin Z, Wei P, Lao L. (2014). *Ganoderma lucidum* spore induced CA72-4 elevation in gastrointestinal cancer: a five-case report. *Integr Cancer Ther.*,13(2),161-6.
- Zhao T, Li C, Wang S, Song X. (2022). Green Tea (*Camellia sinensis*): A Review of Its Phytochemistry, Pharmacology, and Toxicology. *Molecules*, 18,27(12), 3909.

AKRİLAMİD VE SAĞLIĞIMIZ

Alden Tuğe ÜNLÜGENÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Serbest Diyetisyen, Adana/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5920-3425
- ❖ Mail: aldenunlugenc@gmail.com

reaksiyonuna katılır. Maillard reaksiyonu sonucu son ürün değişir ve akrilamid oluşumu azaltılmış olur. Pişirme öncesi besinlere katkı maddesi olarak eklenen antioksidanların ise bazı türleri akrilamid oluşumunu azaltırken bazı türleri arttırmaktadır (Akgün & Arıcı, 2018).

KAYNAKLAR

- Akgün B, Arıcı M. (2018). Akrilamid; Toksisitesi, Azaltma Teknikleri ve Analiz Yöntemleri. *Gıda ve Yem Bilimi – Teknoloji Dergisi*, 0(20), 12-21.
- Alpözen E, Güven G. (2012). Akrilamidin Sağlık Üzerine Etkisi. *Gıda ve Yem Analiz’35 Dergisi*, 4(14), 22-25.
- Arusoğlu G, (2015). Akrilamid Oluşumu ve İnsan Sağlığına Etkileri. *Akademik Gıda Dergisi*, 13(1), 61-71.
- Ayaz A, Yurttagül M. (2008). *Besinlerdeki Toksik Ögeler -II. (1. Basım)*, 30-33. Ankara: Sağlık Bakanlığı.
- Boyacı CP, Cengiz MF. (2012). Gıdalarda Akrilamid Risk Değerlendirme Çalışmaları. *Gıda*, 37(5), 287-294.
- Daşgın H, Yıldız E. (2014). Akrilamid ve Sağlık. *Beslenme ve Diyetetik Dergisi*, 42(3), 228-233.
- Doerge D, Young, J McDaniel, L., Twaddle N, Churchwill M. (2005). Toxicokinetics of acrylamide and glycidamide in Fischer 344 rats. *Toxicol Appl Pharmacol*, 208, 199-209.
- Erdemli ME, Erdemli Z, Türköz Y, Gözükara Bağ H, Selamoğlu Z. (2019). The effects of acrylamide and vitamin E administration during pregnancy on adults’ ovarian tissue: An experimental study. *Annals of Medical Research*, 26(9), 1856-1860.
- Erdemli ME., Türköz Y, Altınöz E., Elibol E, Doğan Z. (2016). Investigation of the effects of acrylamide applied during pregnancy on fetal brain development in rats and protective role of the vitamin E. *Human & Experimental Toxicology*, 35(12), 1337-1344.
- Erdemli Z. (2021). Gıda Kaynaklı Akrilamidin Fetotoksik Etkileri ve Akrilamid Toksisitesine Karşı Koruyucu Önlemler. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9 (3), 1154-1167. doi: 10.33715/inonusaglik.847535
- Fan M, Xu X, Lang W ve ark. (2023). Toxicity. *Ecotoxicology and Environmental Safety*, 260, 115059.
- FAO/WHO, (2002). Joint FAO/WHO Consultation on Health Implications of Acrylamide in Food, Report of a joint FAO/WHO consultation, WHO

Headquarters, Geneva, Switzerland, 25-27 June 2002.

- Fennell T, Sumner S, Snyder R ve ark. (2005). Metabolism And Hemoglobin Adduct Formation Of Acrylamide İn Humans. *Toxicol Sci*, 85, 447-459.
- Food and Agricultural Organization of the United Nations / World Health Organization (FAO/WHO). (2002). Acrylamide İn Food. (10.10.2023: <https://www.fao.org/3/Y4267M/y4267m10.htm>)
- Fuhr U, Doettcher M, Kinzig-Schippers M ve ark. (2006). Toxicokinetics Of Acrylamide İn Humans After İngestion Of A Defined Dose İn A Test Meal To Improve Risk Assessment For Acrylamide Carcinogenicity. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev*, 15(2), 266-271.
- Hogervorst J, Virgolino A, Halldorsson TI ve ark. (2022). Maternal acrylamide exposure during pregnancy and fetal growth: A systematic review and dose-response meta-analysis of epidemiological studies. *Environmental Research*, 213, 113705.
- Huchthausen J, Escher BI, Grasse N, König M, Beil S, Henneberger L. (2023). Reactivity of Acrylamides Causes Cytotoxicity and Activates Oxidative Stress Response. *Chemical research in toxicology*, 36(8), 1374-1385. doi: 10.1021/acs.chemrestox.3c00115
- Lai S, Gu Z, Zhao ve ark. (2017). Toxic effect of acrylamide on the development of hippocampal neurons of weaning rats. *Neural Regeneration Research*, 12(10), 1648-1654. doi: 10.4103/1673-5374.217345
- Li J, Li D, Yang Y, Xu T, Li P, He D. (2016). Acrylamide induces locomotor defects and degeneration of dopamine neurons in *Caenorhabditis elegans*. *J. Appl. Toxicol*, 36 (1), 60-67.
- LoPachin R. (2004). The changing view of acrylamide neurotoxicity. *Neurotoxicology*, 25, 617- 630. doi: 10.1016/j.neuro.2004.01.004
- Mottram D, Wedzicha B, Dodson A. (2002). Acrylamide is formed in the Maillard reaction. *Nature*, 419, 448-449.
- Ölmez H, Tuncay F, Özcan N, Demirel S. (2008). A Survey Of Acrylamide Levels İn Foods From The Turkish Market. *Journal Of Food Composition And Analysis*, 21(7), 564-568.
- Pelucchi C, Bosetti C, Galeone C, La Vecchia C, (2015). Dietary acrylamide and cancer risk: an updated meta-analysis. *Int. J. Cancer*. 136(12), 2912-2922. doi: 10.1002/ijc.29339
- Pelucchi C, Galeone C, Levi F ve ark. (2006). Dietary acrylamide and human cancer. *Int J Cancer*, 118(2), 467-471.

- Svensson K, Abramsson L, Becker W ve ark. (2003). Dietary intake of acrylamide in Sweden. *Food Chem Toxicol*, 41(11), 1581-1586.
- T.C. Resmî Gazete (2005). İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik, 25730 (17.02.2005). (13.10.2023: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/02/20050217-3.htm>)
- Turgut N. (2021). Gıdalarda Görünmeyen Tehlike Akrilamid ve Riskleri. *Şehir Sağlığı Dergisi*, 2(3),124-134.
- Twaddle N, McDaniel L, Costa G, Churchwell MI, Beland F, Doergeve DR. (2004). Determination Of Acrylamide And Glycidamide Serum Toxicokinetics In B6C3F Mice Using LC-ES/MS/MS. *Cancer Lett*, 207, 9-17. doi: 10.1016/j.canlet.2003.10.017
- Uzunlu S, Herken E N. (2016). Bisküvilerde HMF ve Akrilamid Oluşumunun Önemi. *Selçuk Tarım Bilimleri Dergisi*, 3(1), 138-142.
- World Health Organization, Frequently Asked Questions- acrylamide in food, Acrylamide in water. (10.10.2023: http://www.who.int/foodsafety/publications/chem/acrylamide_faqs/en/index3.html).
- Xiang Q, Hashi Y, Chen Z. (2016). Simultaneous detection of eight active components in Radix Tinosporae by ultra high performance liquid chromatography coupled with electrospray tandem mass spectrometry. *Journal of Separation Science*, 39(11), 2036-2042. doi: 10.1002/jssc.201600042
- Yıldız O, Şahin H, Kara M, Aliyazıcıoğlu R, Tarhan Ö, Kolaylı S. (2010). Maillard Reaksiyonları ve Reaksiyon Ürünlerinin Gıdalardaki Önemi. *Akademik Gıda*, 8(6), 44-51.
- Yılmaz BO, Yıldızbayrak N, Aydın Y, Erkan M. (2017). Evidence of Acrylamide And Glycidamide Induced Oxidative Stress And Apoptosis In Leydig And Sertoli Cells. *Hum. Exp. Toxicol*. 36 (12), 1225-1235.

PESKETARYEN BESLENME

Berfin YÜZEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Serbest Diyetisyen, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0005-1312-4373
- ❖ Mail: berfinyuzen@outlook.com

İrem GÖRGÜLÜ

- ❖ Kurum Bilgisi: Serbest Diyetisyen, Zonguldak/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8722-8475
- ❖ Mail: dytiremgorgulu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Appleby PN, Thorogood M, Mann JI, Key TJ. (1999). The Oxford Vegetarian Study: an overview. *The American journal of clinical nutrition*, 70(3 Suppl), 525S–531S.
- Appleby PN, Davey GK, Key TJ. (2002). Hypertension and blood pressure among meat eaters, fish eaters, vegetarians and vegans in EPIC-Oxford. *Public health nutrition*, 5(5), 645–654.
- Banaszak M, Górna I, Przysławski J. (2022). Non-Pharmacological Treatments for Insulin Resistance: Effective Intervention of Plant-Based Diets-A Critical Review. *Nutrients*, 14(7), 1400.
- Barnard ND, Katcher HI, Jenkins DJ, Cohen J, Turner-McGrievy G. (2009). Vegetarian and vegan diets in type 2 diabetes management. *Nutrition reviews*, 67(5), 255–263.
- Bradbury KE, Crowe FL, Appleby PN, Schmidt JA, Travis RC, Key TJ. (2014). Serum concentrations of cholesterol, apolipoprotein A-I and apolipoprotein B in a total of 1694 meat-eaters, fish-eaters, vegetarians and vegans. *European journal of clinical nutrition*, 68(2), 178–183.
- Burke DT, Bennett AE, Hynds P, Priyadarshini A. (2023). Identifying Novel Data-Driven Dietary Patterns via Dimensionality Reduction and Associations with Socioeconomic Profile and Health Outcomes in Ireland. *Nutrients*, 15, 3256.
- Crowe FL, Appleby PN, Travis RC, Key TJ. (2013). Risk of hospitalization or death from ischemic heart disease among British vegetarians and nonvegetarians: results from the EPIC-Oxford cohort study. *The American journal of clinical nutrition*, 97(3), 597–603.
- Eustachio Colombo P, Elinder LS, Lindroos AK, Parlesak A. (2021). Designing Nutritionally Adequate and Climate-Friendly Diets for Omnivorous, Pescatarian, Vegetarian and Vegan Adolescents in Sweden Using Linear Optimization. *Nutrients*, 13(8), 2507.
- Groufh-Jacobsen S, Hess SY, Aakre I, Folven Gjengedal EL, Blandhoel Pettersen K, Henjum S. (2020). Vegans, Vegetarians and Pescatarians Are at Risk of Iodine Deficiency in Norway. *Nutrients*, 12(11), 3555. MDPI AG.
- Hargreaves SM, Raposo A, Saraiva A, Zandonadi RP. (2021). Vegetarian Diet: An Overview through the Perspective of Quality of Life Domains. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18, 4067. <https://doi.org/10.3390/ijerph18084067>

- Henjum S, Groufh-Jacobsen S, Stea TH, Tonheim LE, Almendingen K. (2021). Iron Status of Vegans, Vegetarians and Pescatarians in Norway. *Biomolecules*, 11, 454.
- Huang T, Yang B, Zheng J, Li G, Wahlqvist ML, Li D. (2012). Cardiovascular disease mortality and cancer incidence in vegetarians: a meta-analysis and systematic review. *Annals of nutrition & metabolism*, 60(4), 233–240.
- Kent G, Kehoe L, Flynn A, Walton J. (2022). Plant-based diets: A review of the definitions and nutritional role in the adult diet. *Proceedings of the Nutrition Society*, 81(1), 62-74.
- Kim H, Rebolz CM, Hegde S. ve ark. (2021). Plant-based diets, pescatarian diets and COVID-19 severity: a population-based case–control study in six countries *BMJ Nutrition, Prevention & Health*,
- Kwiatkowska I, Olszak J, Formanowicz P, Formanowicz D. (2022). Nutritional Status and Habits among People on Vegan, Lacto/Ovo-Vegetarian, Pescatarian and Traditional Diets. *Nutrients*, 14(21), 4591.
- Li D. (2014). Effect of the vegetarian diet on non-communicable diseases. *Journal of the science of food and agriculture*, 94(2), 169–173.
- Millet P, Guillaud JC, Fuchs F, Klepping J. (1989). Nutrient intake and vitamin status of healthy French vegetarians and nonvegetarians. *The American journal of clinical nutrition*, 50(4), 718–727.
- Newby PK, Tucker KL, Wolk A. (2005). Risk of overweight and obesity among semivegetarian, lactovegetarian, and vegan women. *The American journal of clinical nutrition*, 81(6), 1267–1274.
- Obeid R, Fedosov SN, Nexo E. (2015). Cobalamin coenzyme forms are not likely to be superior to cyano- and hydroxyl-cobalamin in prevention or treatment of cobalamin deficiency. *Molecular nutrition & food research*, 59(7), 1364–1372.
- Orlich MJ, Singh PN, Sabaté J, Jaceldo-Siegl K, Fan J, Knutsen S, Beeson W L, Fraser GE. (2013). Vegetarian dietary patterns and mortality in Adventist Health Study 2. *JAMA internal medicine*, 173(13), 1230–1238.
- Ornish D, Brown SE, Scherwitz LW, Billings JH, Armstrong WT, Ports TA, McLanahan SM, Kirkeeide RL, Brand RJ, Gould KL. (1990). Can lifestyle changes reverse coronary heart disease? The Lifestyle Heart Trial. *Lancet (London, England)*, 336(8708), 129–133.
- Parra-Soto S, Ahumada D, Petermann-Rocha F, Boonpoor J, Gallegos JL, Anderson J, Sharp L, Malcomson FC, Livingstone KM, Mathers JC, Pell JP, Ho FK, Celis-Morales C. (2022). Association of meat,

- vegetarian, pescatarian and fish-poultry diets with risk of 19 cancer sites and all cancer: findings from the UK Biobank prospective cohort study and meta-analysis. *BMC medicine*, 20(1), 79.
- Pettersen BJ, Anousheh R, Fan J, Jaceldo-Siegl K, Fraser GE. (2012). Vegetarian diets and blood pressure among white subjects: results from the Adventist Health Study-2 (AHS-2). *Public health nutrition*, 15(10), 1909–1916.
- Pieters M, Swanepoel AC. (2021). The effect of plant-based diets on thrombotic risk factors. *Polish archives of internal medicine*, 131(10), 16123.
- Radnitz C, Ni J, Dennis D, Cerrito B. (2020). Health Benefits of a Vegan Diet: Current Insights, Nutrition and Dietary Supplements, 57-85,
- Rizzo NS, Sabaté J, Jaceldo-Siegl K, Fraser GE. (2011). Vegetarian dietary patterns are associated with a lower risk of metabolic syndrome: the adventist health study 2. *Diabetes care*, 34(5), 1225–1227.
- Simeone G, Bergamini M, Verga MC, Cuomo B, D'Antonio G, Iacono ID, Mauro DD, Mauro FD, Mauro GD, Leonardi L. ve ark. (2022). Do Vegetarian Diets Provide Adequate Nutrient Intake during Complementary Feeding? A Systematic Review. *Nutrients*, 14, 3591.
- Spencer EA, Appleby PN, Davey GK, Key TJ. (2003). Diet and body mass index in 38000 EPIC-Oxford meat-eaters, fish-eaters, vegetarians and vegans. *International journal of obesity and related metabolic disorders: journal of the International Association for the Study of Obesity*, 27(6), 728–734.
- The Vegan Society. (2021). Definition of veganism. <https://www.vegansociety.com/go-vegan/definition-veganism> (accessed 19 March 2021).
- Thomas MS, Calle M, Fernandez ML. (2023). Healthy plant-based diets improve dyslipidemias, insulin resistance, and inflammation in metabolic syndrome. A narrative review. *Advances in nutrition (Bethesda, Md.)*, 14(1), 44–54.
- Tong TYN, Appleby PN, Bradbury KE, Perez-Cornago A, Travis RC, Clarke R, Key TJ. (2019). Risks of ischaemic heart disease and stroke in meat eaters, fish eaters, and vegetarians over 18 years of follow-up: results from the prospective EPIC-Oxford study. *BMJ (Clinical research ed.)*, 366, 14897.
- Tonstad S, Butler T, Yan R, Fraser GE. (2009). Type of vegetarian diet, body weight, and prevalence of type 2 diabetes. *Diabetes care*, 32(5), 791–796.

- Turner-McGrievy GM, Wirth MD, Shivappa N, Wingard EE, Fayad R, Wilcox S, Frongillo EA, Hébert JR. (2015). Randomization to plant-based dietary approaches leads to larger short-term improvements in Dietary Inflammatory Index scores and macronutrient intake compared with diets that contain meat. *Nutrition research* (New York, N.Y.), 35(2), 97–106.
- Wang F, Zheng J, Yang B, Jiang J, Fu Y, Li D. (2015). Effects of Vegetarian Diets on Blood Lipids: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Journal of the American Heart Association*, 4(10), e002408.
- Wang T, Masedunskas A, Willett WC, Fontana L. (2023). Vegetarian and vegan diets: benefits and drawbacks. *European heart journal*, 44(36), 3423–3439.
- Watling CZ, Schmidt JA, Dunneram Y. ve ark. (2022). Risk of cancer in regular and low meat-eaters, fish-eaters, and vegetarians: a prospective analysis of UK Biobank participants. *BMC Med* 20, 73
- Weller M. (2022). Vegetarian diets and cancer risk. *BMC Med* 20, 81
- Wozniak H, Larpin C, de Mestral C, Guessous I, Reny JL, Stringhini S. (2020). Vegetarian, pescatarian and flexitarian diets: sociodemographic determinants and association with cardiovascular risk factors in a Swiss urban population. *The British journal of nutrition*, 124(8), 844–852.
- Yang SY, Li XJ, Zhang W, Liu CQ, Zhang HJ, Lin JR, Yan B, Yu YX, Shi XL, Li CD, Li WH. (2012). Chinese lacto-vegetarian diet exerts favorable effects on metabolic parameters, intima-media thickness, and cardiovascular risks in healthy men. *Nutrition in clinical practice: official publication of the American Society for Parenteral and Enteral Nutrition*, 27(3), 392–398.
- Yokoyama Y, Nishimura K, Barnard ND, Takegami M, Watanabe M, Sekikawa A, Okamura T, Miyamoto Y. (2014). Vegetarian diets and blood pressure: a meta-analysis. *JAMA internal medicine*, 174(4), 577–587.

NORDİK DİYETİ VE SAĞLIK ETKİLERİ

Fatma HACET

- ❖ Kurum Bilgisi: Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Lefkoşa/ KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-9463-8755
- ❖ Mail: fhacet@hotmail.com

Müjgan KUŞİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Lefkoşa/KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0001-8361-7206
- ❖ Mail: mujgankusi@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Adamsson V, Reumark A, Cederholm T, ve ark. (2012). What is a healthy Nordic diet? Foods and nutrients in the NORDIET study. *Food & Nutrition Research*, 56(1), 18189. doi: 10.3402/fnr.v56i0.18189.
- Adamsson V, Reumark A, Fredriksson IB, ve ark. (2011). Effects of a healthy Nordic diet on cardiovascular risk factors in hypercholesterolaemic subjects: a randomized controlled trial (NORDIET). *Journal of Internal Medicine*, 269(2), 150-159.
- Åkesson A, Andersen LF, Kristjánsdóttir AG, ve ark. (2013). Health effects associated with foods characteristic of the Nordic diet: a systematic literature review. *Food & Nutrition Research*, 57(1), 22790.
- Berild A, Holven KB, Ulven SM. (2017). Recommended Nordic diet and risk markers for cardiovascular disease. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*, 137, 721-7.
- De Mello VDF, Schwab U, Kolehmainen M, ve ark. (2011). A diet high in fatty fish, bilberries and wholegrain products improves markers of endothelial function and inflammation in individuals with impaired glucose metabolism in a randomised controlled trial: the Sysdimet study. *Diabetologia*, 54, 2755-2767.
- Fotuhi M, Mohassel P, Yaffe K. (2009). Fish consumption, long-chain omega-3 fatty acids and risk of cognitive decline or Alzheimer disease: a complex association. *Nature Reviews Neurology*, 5(3), 140-152.
- Fritzen AM, Lundsgaard AM, Jordy AB, ve ark. (2015). New Nordic Diet–Induced Weight Loss Is Accompanied by Changes in Metabolism and AMPK Signaling in Adipose Tissue. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 100(9), 3509-3519.
- Jafari RS, Behrouz V. (2023). Nordic diet and its benefits in neurological function: a systematic review of observational and intervention studies, *Frontiers Nutrition*. 10:1215358. doi: 10.3389/fnut.2023.1235358.
- Jafari RS, Behrouz V. (2023). Nordic diet and its benefits in neurological function: a systematic review of observational and intervention studies. *Frontiers in Nutrition*, 10, 1-14.
- Jobs E, Adamsson V, Larsson A, ve ark. (2014). Influence of a prudent diet on circulating cathepsin S in humans. *Nutrition Journal*, 13(1), 1-5.
- Kim J. (2021). Pre-clinical neuroprotective evidences and plausible mechanisms of sulforaphane in alzheimer’s disease. *International Journal of Molecular Sciences*, 22(6), 2929.

- Koeth RA, Wang Z, Levison BS, ve ark. (2013). Intestinal microbiota metabolism of L-carnitine, a nutrient in red meat, promotes atherosclerosis. *Nature Medicine*, 19(5), 576-585.
- Krznaric Z, Karas I, Kelecic DL, Bender DV. (2021) The Mediterranean and Nordic Diet: A Review of Differences and Similarities of Two Sustainable, Health- Promoting Dietary Patterns, *Frontiers in Nutrition*, 8, 1-6.
- Lankinen M, Uusitupa M, Schwab U. (2019). Nordic diet and inflammation- A review of observational and intervention studies. *Nutrients*, 11(6), 1369.
- Massara P, Zurbau A, Glenn AJ, ve ark. (2022). Nordic dietary patterns and cardiometabolic outcomes: A systematic review and meta-analysis of prospective cohort studies and randomised controlled trials. *Diabetologia*, 65(12), 2011-2031.
- Meltzer HM, Brantsaeter AL, Trolle E, ve ark. (2019). Environmental Sustainability Perspectives of the Nordic Diet. *Nutrients*, 11, 2-18.
- Mirmiran P, Estaki S, Yadegari A, Golzarand M, Azizi F. (2023). Adherence to a modified nordic diet and the risk of cardiovascular events in a non-nordic population: a prospective cohort study. *European Journal of Clinical Nutrition*, 1-6.
- Mithril C, Dragsted LO, Meyer C, Tetens I, Jensen AB, Astrup A. (2012). Dietary composition and nutrient content of the New Nordic Diet. *Public Nutrition*, 16(5), 777-785.
- Nordic Council of Ministers. (2014). Nordic Nutrition Recommendations 2012: Integrating Nutrition and Physical Activity. (6.10.2023: <https://norden.divaportal.org/smash/get/diva2:704251/FULLTEXT01.pdf>).
- Olgun SD, Manisalı E, Çelik F. (2022). Sürdürülebilir Beslenme ve Diyet Modelleri. *Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*. 4(3), 261-271.
- Pekcan AG. (2019). Sürdürülebilir Beslenme ve Beslenme Örüntüsü: Bitkisel Kaynaklı Beslenme. *Beslenme Diyet Dergisi*, 47(2),1-10.
- Poulsen SK, Due A, Jordy AB, ve ark. (2014). Health effect of the New Nordic Diet in adults with increased waist circumference: a 6-mo randomized controlled trial. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 99(1), 35-45.
- Ramezani-Jolfaie N, Mohammadi M, Salehi-Abargouei A. (2020). Effects of a healthy Nordic diet on weight loss in adults: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled clinical trials. *Eating and*

- Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 25, 1141-1150.
- Roager HM, Licht TR, Poulsen SK, Larsen TM, Bahl MI. (2014). Microbial enterotypes, inferred by the prevotella-to-bacteroides ratio, remained stable during a 6-month randomized controlled diet intervention with the new nordic diet. *Applied and Environmental Microbiology*, 80(3), 1142-1149.
- Sakurai K, Shen C, Shiraishi I, Inamura N, Hisatsune T. (2021). Consumption of oleic acid on the preservation of cognitive functions in Japanese elderly individuals. *Nutrients*, 13(2), 284.
- Schreihof DA. (2015). Neuroprotection by dietary isoflavones and their role in cerebral ischemia. (Ed. Ronald Ross Watson, Victor R. Preedy), *Bioactive Nutraceuticals and Dietary Supplements In Neurological And Brain Disease içinde* (385–94). Amsterdam: Elsevier.
- Shahidi F, Ambigaipalan, P. (2018). Omega-3 polyunsaturated fatty acids and their health benefits. *Annual Review of Food Science and Technology*, 9, 345-381.
- Slavin J. (2004). Whole grains and human health. *Nutrition Research Review*, 17, 99-110.
- Tokay A, Yılmaz C, Bülbül N, Boyraz Ö, Bölük S. (2022). Sürdürülebilir Beslenme Modellerinden Akdeniz Diyetinin Sürdürülebilirlikteki Yeri. *Togü Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2(2), 187-201.
- Uusitupa M, Hermansen K, Savolainen MJ, ve ark. (2013). Effects of an isocaloric healthy Nordic diet on insulin sensitivity, lipid profile and inflammation markers in metabolic syndrome—a randomized study (SYSDIET). *Journal of Internal Medicine*, 274(1), 52-66.
- Uusitupa M, Schwab U. (2013). Diet, inflammation and prediabetes—Impact of quality of diet. *Canadian Journal of Diabetes*, 37(5), 327-331.
- Yüksel A, Özkul E. (2021). Sürdürülebilir Diyet Modellerinin Değerlendirilmesi, *Journal of Agricultural Faculty of Bursa Uludağ University*, 35(2), 467-481.
- Zampelas A, Magriplis E. (2020). Dietary patterns and risk of cardiovascular diseases: a review of the evidence. Conference on ‘Optimal diet and lifestyle strategies for the management of cardio-metabolic risk’, 4-5 December 2018, London, 79(1), 68-75.

GEBELİK VE BESLENME DESTEĞİ

Funda DAĞISTANLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Gürün İlçe Devlet Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9915-8937
- ❖ Mail: demirhan.fnd@gmail.com

kullanımından kaçınılmalı, sadece gerektiği ölçüde ve zamanda Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı önerisi doğrultusunda kullanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aden U. (2011). Methylxanthines during pregnancy and early postnatal life. *Handb Exp Pharmacol*, (200):373-89.
- Barry MJ, Nicholson WK, Silverstein M, Chelmow D, Coker TR, Davis EM et al. (2023). Folic Acid Supplementation to Prevent Neural Tube Defects: Us Preventive Services Task Force Reaffirmation Recommendation Statement. *JAMA*. 1;330(5):454-459.
- Becker DV, Braverman LE, Delange F, et al. (2006). Iodine supplementation for pregnancy and lactation-United States and Canada: recommendations of the American Thyroid Association. *Public Health Committee of the American Thyroid Association*. 16(10):949-51.
- Blumer I, Hadar E, Hadden DR, ve ark. (2013). Diabetes and pregnancy: an endocrine society clinical practice guideline. *J Clin Endocrinol Metab*, 98(11):4227-49.
- Braun JM, Yolton K, Dietrich KN, ve ark. (2009). Prenatal bisphenol A exposure and early childhood behavior. *Environ Health Perspect*, 117(12):1945-1952.
- Clapp JF. (2002). Maternal carbohydrate intake and pregnancy outcome. *Proc Nutr Soc*. 61(1):45-50.
- Çalışkan E, Demir C, Yıldızhan R, ve ark. (2017). FIGO Adölesan, gebelik öncesi ve maternal beslenme önerileri: önce beslenmeyi düşün. (11.10.23: <https://www.tjod.org/wp-content/uploads/2017/11/FIGO-Adolesan-Gebelik-öncesi-ve-maternal-Beslenme-onerileri.pdf>)
- Domingo JL, Bocio A, Falco G, Llobet JM. (2007). Benefits and risks of fish consumption: Part 1. A quantitative analysis of the intake of omega-3 fatty acids and chemical contaminants. *Toxicology*. 230(2-3):219-26.
- Dönmez A, Yeyğel Ç. (2022). Kadın ve Çocuk Sağlığında anne sütü ve emzirmenin önemi. *Artuklu International Journal of Health Sciences*. 2(3):54-58.
- Duman G, Bayram ve F. (2018). Obezite ve gebelik. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*. 3: 101-105.
- Eteng MU, Eyong EU, Eka OU, Umoh IB, Ebong PE, Ettarh RR. (1999). Caffeine and theobromine levels in selected Nigerian beverages. *Plant Foods Hum Nutr*, 54(4):337-344.

- FAO/WHO/UNU Expert Consultation. (2001). Human energy requirements, in FAO Food and Nutrition Technical Report Series 1. Rome, Italy: Food and Agriculture Organization, World Health Organization, and United Nations University.
- GDonohue KM, Miller RL, Perzanowski MS, ve ark. (2013). Prenatal and postnatal bisphenol A exposure and asthma development among inner-city children. *J Allergy Clin Immunol*, 131(3):736-42.
- Güler B, Bilgiç D, Okumuş H, Yağcan H. (2019). Gebelikte Beslenme Desteğine İlişkin Güncel Rehberlerin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 12(2), 143-151.
- Harada M. (1978). Congenital Minamata disease: intrauterine methylmercury poisoning. *Teratology*, 18(2):285-288.
- Heaney RP, Recker RR, Grote J, Horst RL, Armas LA. (2011). Vitamin D(3) is more potent than D(2) in humans. *J Clin Endocrinol Metab*. 96(3):447-52.
- Institute of Medicine. (1993). Iron deficiency anemia: Recommended guidelines for prevention, detection, and management among US children and women of childbearing age. National Academy Press; Washington, D.C. <https://doi.org/10.17226/2251>.
- Institute of Medicine, Food and Nutrition Board, Committee on Nutritional Status in Pregnancy. (1990). Part II: Dietary intake and nutritional supplements. National Academy Press; Washington, D.C. 237-412
- Iwamoto J, Takeda T, Ichumira S. (2003). Treatment with vitamin D3 and/or K2 for postmenopausal osteoporosis. *Keio J Med*. 52(3):147-50.
- Jokela M, Elovainio M, Kivimaki M. (2008). Lower fertility associated with obesity and underweight: the US National Longitudinal Survey of Youth. *Am J Clin Nutr*, 88(4):886-893.
- Kabaran S, Ayaz A. (2013). Maternal ve fetal sağlık üzerinde b12, folik asiti, a, d, e, c vitaminlerinin etkileri. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*. 70(2): 103-12.
- Marshall NE, Abrams B, Barbour L, et all. (2022). The importance of nutrition in pregnancy and lactation: lifelong consequences. *Am J Obstet Gynecol*. 226(5): 607-632.
- Middleton P, Gomersall JC, Gould JF, ve ark. (2018). Omega-3 fatty acid supplementation during pregnancy. *Cochrane Database System Rev*, 11:CD003402.
- Morisaki N, Nagata C, Yasuo S, ve ark. (2018). Optimal protein intake during pregnancy to reduce the risk of fetal growth restriction: Japan Environment and Child Study. *Br J Nutr*, 120:1432.

- Mozaffarian D, Rimm EB. (2006). Fish intake, contaminants and human health: assessing risks and benefits. *JAMA*, 296:1885.
- National Institute for Health and Care Excellence (NICE). (2015). Diabetes in pregnancy: management of diabetes and its complications from preconception to the postnatal period. (10.10.2023 <http://www.nice.org.uk/guidance/ng3/chapter/1-recommendations>).
- Qiu C, Coughlin KB, Frederick IO, ve ark. (2008). Dietary fiber intake in early pregnancy and subsequent risk of preeclampsia. *Am J Hypertens*, 21:903.
- Public Health England. (2011). The Scientific Advisor Committee on Nutrition Recommendations on Iron and Health, and Consumption of red and processed meat. (10.10.2023: <https://www.gov.uk/government/publications/sacn-iron-and-health-report>)
- Rustan AC, Drevon CA. (2005). Fatty Acids: Structures and Properties. In *Encyclopedia of Life Sciences*. John Wiley&Sons Ltd.
- Sağlıklı yaşıyoruz.(2015-2022). Ne zaman güneşleneyim? (13.10.23: <https://ekin.co/gunes/>)
- Samur G. (2008). Gebelik ve Emziliklik Döneminde Beslenme (3000). Ankara: Klasman Matbaacılık.
- Sert A, Kaya H, Yiğit Ö, Yavuz S, Sert TK. (2020). Gebelerde ve Yenidoğan Bebeklerde D vitamini Korelasyonu. *Van Tıp Dergisi*. 27(2): 197-202.
- Stewart P, Darvill T, Lonky E, Reihman J, Pagano J, Bush B (1999). Assessment of prenatal exposure to PCBs from maternal consumption of Great Lakes fish: an analysis of PCB pattern and concentration. *Environ Res*, 80(2 Pt 2):87-96.
- Stewart P, Reihman J, Gump B, Lonky E, Darvill T, Pagano J. (2005). Response inhibition at 8 and 9 1/2 years of age in children prenatally exposed to PCBs. *Neurotoxicol Teratol*, 27(6):771-80. 82
- Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER) . (2015). (12.10.23: https://okulusagligi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/27102535_t_yrkiye_beslenme_rehberi.pdf)
- U.S Department of Health and Human Services. (2022). Toxicology Profile for Mercury. Agency for Toxic Substances and Disease Registry. (10.10.2023: <https://www.atsdr.cdc.gov/toxprofiles/tp46.pdf>).
- U. S. Department of Agriculture and U. S. Department of Health and Human Services. (2020). Dietary Guidelines for Americans 2020-2025. December 29.

- World Health Organization and Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2003). Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases, in WHO Technical Report Series. Geneva, Switzerland: WHO.
- World Health Organization, United Nations University, United Nations Children's Fund. (1999). Composition of multiple micronutrient supplements for use in pilot programs among pregnant women in developing countries: report of a United Nations Children's Fund (UNICEF), World Health Organization (WHO) and United Nations University workshop. New York: UNICEF.
- Yu MC, Yuan JM. (2004). Environmental factors and risk for hepatocellular carcinoma. *Gastroenterology*, 127(5 Suppl 1):72-78.

EKLENMİŞ ŞEKER

Buse BAYRAM

- ❖ Kurum Bilgisi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5544-3333
- ❖ Mail: buse.kiratli@hku.edu.tr

Yasemin BEYHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4001-1965
- ❖ Mail: yaseminbeyhan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Al-Jawaldeh A, Taktouk M, Naalbandian S, Aguenou H, Al Hamad N, Almamary S, Al-Tamimi HA, Alyafei SA, Barham R, Hoteit M, Hussain M, Massad H, Nasreddine L. (2022). Sugar Reduction Initiatives in the Eastern Mediterranean Region: A Systematic Review. *Nutrients*, 15(1). doi:10.3390/nu15010055.
- Asaad G, Chan CB. (2017). Food sources of sodium, saturated fat, and added sugar in the Physical Activity and Nutrition for Diabetes in Alberta (PANDA) trial. *Appl Physiol Nutr Metab*, 42(12), 1270-1276. doi:10.1139/apnm-2017-0266.
- Bailey RL, Fulgoni VL, Cowan AE, Gaine PC. (2018). Sources of added sugars in young children, adolescents, and adults with low and high intakes of added sugars. *Nutrients*, 10(1), 102.
- Davy B, Jahren H. (2016). New markers of dietary added sugar intake. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care*, 19(4), 282-288. doi: 10.1097/MCO.0000000000000287.
- Debras C, Chazelas E, Srour B, Kesse-Guyot E, Julia C, Zelek L, Agaesse C, Druesne-Pecollo N, Galan P, Hercberg S, Latino-Martel P, Deschasaux M, Touvier M. (2020). Total and added sugar intakes, sugar types, and cancer risk: results from the prospective NutriNet-Sante cohort. *Am J Clin Nutr*, 112(5), 1267-1279. doi: 10.1093/ajcn/nqaa246.
- Efsa Panel on Nutrition, Novel Foods and Food Allergens, Turck D, Bohn T, Castenmiller J, de Henauw S, Hirsch-Ernst KI, Knutsen HK, Maciuk A, Mangelsdorf I, McArdle HJ, Naska A, Pelaez C, Pentieva K, Siani A, Thies F, Tsabouri S, Adan R, Emmett P, Vinceti M. (2022). Tolerable upper intake level for dietary sugars. *EFSA J*, 20(2), e07074. doi: 10.2903/j.efsa.2022.7074.
- Etiler N. (2016). Gender differences in self-rated health and their determinants in Turkey: A further analysis of Turkish health survey. *Turkish Journal of Public Health*, 14(3), 152-163.
- Pekcan GA. (2021). Diyetle Şeker Alımı: Tolere Edilebilir Üst Alım Miktarı. *Journal of Nutrition and Dietetics*, 49(2), 1-8. doi: 10.33076/2021.Bdd.1512
- Herrick KA, Fryar CD, Hamner HC, Park S, Ogden CL. (2020). Added Sugars Intake among US Infants and Toddlers. *J Acad Nutr Diet*, 120(1), 23-32. doi: 10.1016/j.jand.2019.09.007.
- Huang C, Liang Z, Ma J, Hu D, Yao F, Qin P. (2023). Total sugar, added sugar, fructose, and sucrose intake and all-cause, cardiovascular, and cancer mortality: A systematic review and dose-response meta-analysis

- of prospective cohort studies. *Nutrition*, 111, 112032. doi: 10.1016/j.nut.2023.112032.
- Huang Y, Chen Z, Chen B, Li J, Yuan X, Li J, Wang W, Dai T, Chen H, Wang Y, Wang R, Wang P, Guo J, Dong Q, Liu C, Wei Q, Cao D, Liu L. (2023). Dietary sugar consumption and health: umbrella review. *Bmj*, 381, e071609. doi: 10.1136/bmj-2022-071609.
- Kovalskys I, Cavagnari BM, Favieri A, Guajardo V, Gerardi A, Nogueira Previdelli A, Fisberg M. (2019). Main sources of added sugars in Argentina. *Medicina (B Aires)*, 79(5), 358-366.
- Ludwig DS, Hu FB, Tappy L, Brand-Miller J. (2018). Dietary carbohydrates: role of quality and quantity in chronic disease. *Bmj*, 361.
- Marinho AR, Severo M, Correia D, Lobato L, Vilela S, Oliveira A, Ramos E, Torres D, Lopes C. (2020). Total, added and free sugar intakes, dietary sources and determinants of consumption in Portugal: the National Food, Nutrition and Physical Activity Survey (IAN-AF 2015-2016). *Public Health Nutr*, 23(5), 869-881. doi:10.1017/S1368980019002519.
- Monge-Rojas R, Vargas-Quesada R, Colón-Ramos U, Chinnock A. (2022). Dietary Intake and Sources of Added Sugars in Various Food Environments in Costa Rican Adolescents. *Nutrients*, 14(5).
- Paglia L. (2019). The sweet danger of added sugars. *Eur J Paediatr Dent*, 20(2), 89. doi: 10.23804/ejpd.2019.20.02.01.
- Stowe EW, Moore LV, Hamner HC, Park S, Gunn JP, Juan W, Kantor MA, Galuska DA. (2023). Meeting the Healthy People 2030 Added Sugars Target. *Am J Prev Med*, 65(1), 4-11.
- Vercammen KA, Dowling EA, Sharkey AL, Curtis CJ, Wang J, Kenney E. L., Micha R, Mozaffarian D, Moran AJ. (2022). Estimated reductions in added sugar intake among US children and youth in response to sugar reduction targets. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 122(8), 1455-1464. e1455.
- World Health Organization. (2015a). Guideline: sugars intake for adults and children. World Health Organization.
- World Health Organization. (2015b). Sugars intake for adults and children. Geneva: World Health Organization, 1-59.
- World Health Organization. (2021). Development of an Implementation Roadmap 2023–2030 for the Global Action Plan for the Prevention and Control of NCDs 2013–2030. WHO: Geneva, Switzerland.
- World Health Organization. (2022). Noncommunicable diseases: progress monitor 2022.

HEALTH & SCIENCE
2023
-III-

Editor
Prof. Dr. Arif AYAR

HEALTH & SCIENCE 2023-III

Editor

Prof. Dr. Arif AYAR

ORCID (0000-0003-0473-4653)

ISBN: 978-625-6600-16-4

E-ISBN: 978-625-6600-19-5

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202337>

First Edition: October 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

HEALTH & SCIENCE 2023-III

AYAR, Arif

First Edition , 134 s., 160 x 235 mm.

Type : Original Scientific Book

Keywords:

1. Disease 2. Health 3. Medicine 4. Research 5. Science

Design

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efekademi.com)

Cover Design

Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Certificate No

49168

Printing Certificate No

49168

Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

CONTENTS

NUTRITIONAL APPROACHES FOR CHILDREN WITH MALNUTRITION IN DISASTER 7

Feray ÇAĞIRAN YILMAZ

MEDICO-LEGAL APPROACH TO TORTURE AS A HUMAN RIGHTS VIOLATION 21

Tugce KOCA YAVUZ, Ahmet HILAL, Kenan KAYA

THE WIDESPREAD HARMFUL EFFECTS OF TOBACCO CONSUMPTION ON HUMAN HEALTH..... 45

Yakup ARSLAN

WHAT'S NEW IN 2023 IN ACUTE CORONARY SYNDROMES.... 55

Hakan TİBİLLİ

SYMPTOM MANAGEMENT OF CHEST PAIN ASSOCIATED WITH CARDIOVASCULAR DISEASE 65

Hatice CEYLAN

RADIAL NERVE INJURY RESULTING FROM HUMERUS FRACTURES: ORTHOPAEDIC APPROACHES AND TREATMENT STRATEGIES..... 73

Eşref SELÇUK, Oğuz MERCAN

SURGICAL INTERVENTION FOR INTERNAL DERANGEMENT OF THE TEMPOROMANDIBULAR JOINT 83

Ferhat AYRANCI, Ömer URANBEY

APPROACH TO THE PATIENT WITH SPINAL TRAUMA 99

Şeyho Cem YÜCETAŞ

CHONDROID TUMORS OF THE LARYNX AND IMAGING FINDINGS.....109

Yeliz GÜL

CONCERNS OF PREGNANT WOMEN ABOUT POSTPARTUM NEWBORN CARE AND BREASTFEEDING DURING THE PANDEMIC119

Hamide ZENGİN, Öznur TİRYAKİ, İçten Olgu BAFALI, Nursan ÇINAR

NUTRITIONAL APPROACHES FOR CHILDREN WITH MALNUTRITION IN DISASTER

Feray AĞIRAN YILMAZ

- ❖ Affiliation: Dicle University Atatürk Faculty of Health Sciences Department of Nutrition and Dietetics, Diyarbakir/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5593-9558
- ❖ Mail: feraycagiran@hotmail.com

it is aimed to prevent malnutrition in children under the age of five as a ready-to-eat emergency food.

Many countries have had to import ready-made edible foods in times of disaster. This situation creates product supply problems, negatively affects the country's economy and extends the time it takes for people to access food. Instead, the use of local grains and legumes in the production of ready-to-eat foods will reduce costs and facilitate access to food. Encouraging local initiatives in ready-to-eat food production and incorporating the knowledge of experts on the subject into practice will reduce the risk of possible morbidity and mortality, provide opportunities for disaster management and prevent malnutrition that can be observed in childhood (CDC, 2023; KuntjoroJamil, 2010).

REFERENCES

- Adedokun ST, Yaya S. (2021). Factors associated with adverse nutritional status of children in sub-Saharan Africa: Evidence from the Demographic and Health Surveys from 31 countries. *Maternal & Child Nutrition*, 17, e13198.
- AFAD. (2018). Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri. Access link: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf. Date of access: 28.03.23.
- AFAD. (2023). 06 Şubat 2023 Pazarcık (Kahramanmaraş) Mw 7,7 Elbistan (Kahramanmaraş) Mw 7,6 Depremlerine İlişkin Ön Değerlendirme Raporu. Access link: https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmarras%20%20Deprem_eri_%20On%20Degerlendirme%20Raporu.pdf. Date of access: 28.03.23.
- Almasyhuri A, Imanningsih N, Yuniati H. (2012). Formulasi biskuit padat siap-santap untuk makanan darurat (Ready-to-eat-biscuit Bars Formulation For Disaster-related Emergency Situation). *Penelitian Gizi dan Makanan*, 35, 42-48.
- Arini HRB, Hadju V, Thomas P, Ferguson M. (2022). Nutrient and food intake of Indonesian children under 5 years of age: a systematic review. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 34, 25-35.
- Barone G, Mocetti S. (2014). Natural disasters, growth and institutions: a tale of two earthquakes. *Journal of Urban Economics*, 84, 52-66.
- CDC. (2006). Assessment of Health-Related Needs After Tsunami and Earthquake Three Districts, Aceh Province, Indonesia. Access link:

- <https://www.cdc.gov/MMWR/preview/mmwrhtml/mm5504a1.htm>.
Date of access: 03.03.23.
- CDC. (2023). Keep Food Safe After a Disaster or Emergency. Access link: <https://www.cdc.gov/disasters/foodwater/facts.html>. Date of access: 03.03.23.
- Dong C, Ge P, Ren X, Zhao X, Fan H, Yin SA., Weiderpass E. (2014a). Evaluating the micronutrient status of women of child-bearing age living in the rural disaster areas one year after Wenchuan Earthquake. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 23, 671-677.
- Dong C, Ge P, Zhao X, Wang J, Fan H, Ren X, Yin SA. (2014b). Growth and anaemia among infants and young children for two years after the Wenchuan earthquake. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 23, 445-451.
- Eastwood MA. (2013). Principles of human nutrition. Springer.
- FAO. (2015). Food and Agriculture Organization of the United Nations. Nepal Earthquake Response: Joint Assessment of Food Security, Livelihoods and Early Recovery, November 2015". Access link: <https://reliefweb.int/report/nepal/nepal-earthquake-response-joint-assessment-food-security-livelihoods-and-early-recovery>. Date of access: 19.03.23.
- FAO. 2017. "Food and Agriculture Organization of the United Nations. United Nations Decade of Action on Nutrition 2016–2025". Access link: <https://www.fao.org/3/CA1435EN/ca1435en.pdf>. Date of access: 19.03.23.
- FAO. 2021. "Food and Agriculture Organization of the United Nations. The impact of disasters and crises on agriculture and food security". Access link: <https://www.fao.org/3/cb3673en/cb3673en.pdf>. Date of access: 18.03.23.
- Golem DL, Byrd-Bredbenner C. (2015). Emergency food supplies in food secure households. *Prehospital and Disaster Medicine*, 30, 359-364.
- Inoue T, Nakao A, Kuboyama K, Hashimoto A, Masutani M, Ueda T, Kotani J. (2014). Gastrointestinal symptoms and food/nutrition concerns after the great East Japan earthquake in March 2011: survey of evacuees in a temporary shelter. *Prehospital and Disaster Medicine*, 29, 303-306.
- Investments. 2014. "Natural Disasters in Indonesia". Access link: <https://www.indonesia-investments.com/business/risks/natural-disasters/item243>. Date of access: 03.03.23.
- Jayatissa R, Bekele A, Piyasena C, Mahamithawa S. (2006). Assessment of nutritional status of children under five years of age, pregnant women,

- and lactating women living in relief camps after the tsunami in Sri Lanka. *Food and Nutrition Bulletin*, 27, 144-152.
- Juju D, Baffoe G, Dam Lam R, Karanja A, Naidoo M, Ahmed A, Jarzebski MP, Saito O, Fukushi K, Takeuchi K. (2020). Sustainability challenges in sub-Saharan Africa in the context of the sustainable development goals (SDGs). *Sustainability Challenges in Sub-Saharan Africa I. Continental Perspectives and Insights from Western and Central Africa*, 3-50.
- Kuntjoro I, Jamil S. (2010). Natural disasters in Indonesia: Strengthening disaster preparedness, *East Asia Forum*.
- Marchione TJ. (2002). Foods provided through US Government Emergency Food Aid Programs: policies and customs governing their formulation, selection and distribution. *The Journal of Nutrition*, 132, 2104S-2111S.
- McGuire S. (2015). FAO, IFAD, and WFP. The state of food insecurity in the world 2015: meeting the 2015 international hunger targets: taking stock of uneven progress. Rome: FAO, 2015. *Advances in Nutrition*, 6, 623-624.
- Moghadam MN, Amiresmaeli M, Hassibi M, Doostan F, Khosravi S. (2017). Toward a better nutritional aiding in disasters: Relying on lessons learned during the Bam Earthquake. *Prehospital and Disaster Medicine*, 32, 382-386.
- Nakazawa T, Beppu S. (2012). Shifting from emergency food to disaster preparation food to help disaster survivors. *Sci. Technol. Trends. Quart. Rev*, 44, 36-52.
- Nozue M, Ishikawa-Takata K, Sarukura N, Sako K, Tsuboyama-Kasaoka N. (2014). Stockpiles and food availability in feeding facilities after the Great East Japan Earthquake. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 23, 321-330.
- Perez-Escamilla R, Paras P, Acosta MJ, Peyrou S, Nord M, Hromi-Fiedler A. (2011). Are the Latin American and Caribbean food security scale (ELCSA) items comparable across countries?. *Wiley Online Library*.
- Phil OK, Ken W, Ben W. (1976). Taking the naturalness out of natural disasters. *Nature*, 260, 566-567.
- Rodriguez-Llanes JM, Ranjan-Dash S, Degomme O, Mukhopadhyay A, Guha-Sapir D. (2011). Child malnutrition and recurrent flooding in rural eastern India: a community-based survey. *BMJ Open*, 1, e000109.
- Seyedin H, Ryan J, Keshtgar M. (2011). Disaster management planning for health organizations in a developing country. *Journal of Urban Planning and Development*, 137, 77-81.

- Shepard D. (2014). *Survivors of the tsunami: one year later*. New York, NY: United Nations Development Programme; 2005. Access link: <http://www.undp.org/tsunami/UNDP-Tsunami-report-final.pdf>. Date of access: 03.03.23
- Statista. (2014). *Natural disasters in Indonesia statistics & facts*. Access link: <https://www.statista.com/topics/8305/natural-disasters-in-indonesia/>. Date of access: 04.03.23.
- Sudo N, Seino F, Yoshiike N. (2007). Food assistance and nutritional support by local governments after natural disaster. *Jpn J Disast Med*, 12, 167-177.
- Sun J, Huo J, Zhao L, Fu Wang J, Huang J, Wang L, Song P, Fang Z, Chang S. (2013). The nutritional status of young children and feeding practices two years after the Wenchuan Earthquake in the worst-affected areas in China. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 22, 100-108.
- TRT. (2023). Depremde Can Kaybı 50 bin 96 Oldu. Access link: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremden-can-kaybi-50-bin-96-oldu-754477.html#:~:text=Sezer%20can%20kayb%C4%B1n%C4%B1n%2050%20bin,arama%20kurtarma%20faaliyetlerinde%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1%20aktard%C4%B1>. Date of access: 28.03.23.
- Tsuboyama-Kasaoka N, Hoshi Y, Onodera K, Mizuno S, Sako K. (2014). What factors were important for dietary improvement in emergency shelters after the Great East Japan Earthquake?. *Asia Pacific journal of Clinical Nutrition*, 23, 159-166.
- UNICEF. (2005). UNICEF response to the Indian Ocean emergency as of 5 Mar 2005. Access link: <https://reliefweb.int/report/indonesia/unicef-response-indian-ocean-emergency-5-mar-2005>. Date of access: 07.03.23.
- Waizenegger A, Hyndman J. (2010). Two solitudes: post-tsunami and post-conflict Aceh. *Disasters*, 34, 787-808.
- WHO. (2005). World Health Organization. Epidemic-prone disease surveillance and response after the tsunami in Aceh Province, Indonesia. *Weekly Epidemiological Record= Relevé Épidémiologique Hebdomadaire*, 80, 160-164.
- WHO. 2021. "World Health Organisation. Malnutrition". Access link: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/malnutrition>. Date of access: 21.03.23.

- WHO. 2021. "World Health Organisation. Malnutrition". Access link: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/malnutrition>. Date of access: 21.03.23.
- Wien M, Sabaté J. (2015). Food selection criteria for disaster response planning in urban societies. *Nutrition Journal*, 14, 1-7.
- Young H, Borrel A, Holland D, Salama P. (2004). Public nutrition in complex emergencies. *The Lancet*, 364, 1899-1909.

MEDICO-LEGAL APPROACH TO TORTURE AS A HUMAN RIGHTS VIOLATION

Tugce KOCA YAVUZ

- ❖ Affiliation: Kozan Forensic Medicine Branch Directorate, Adana/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5936-9089
- ❖ Mail: tugcekoca02@gmail.com

Ahmet HILAL

- ❖ Affiliation: Çukurova University Faculty of Medicine Department of Forensic Medicine, Adana/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8316-8105
- ❖ Mail: ahmethilal@gmail.com

Kenan KAYA

- ❖ Affiliation: Çukurova University Faculty of Medicine Department of Forensic Medicine, Adana/ TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4157-2262
- ❖ Mail: k_kaya_71@hotmail.com

REFERENCES

- Alozkan C. (2013). Rorschach Profiles Of Torture Survivors and The Effects Of Political Activism: A Controlled Study. Doctoral Dissertation, Istanbul Bilgi University, Istanbul, Turkey.
- Arıcan N, Korur-Fincancı Ş, Özkalıpçı Ö, Berber MS, Tecer A, Ünüvar Ü. (2009). İşkence için Tıbbi Değerlendirme El Kitabı. TTB İstanbul Protokolü Eğitimleri Projesi Yayını. Ankara: Mucize Matbaacılık.
- Burnett A, Peel M. (2021). Asylum Seekers And Refugees In Britain The Health Of Survivors Of Torture And Organised Violence. *BMJ*, 322(606), 544-547.
- Campbell JE, Alson RL, Wierzbicka M, Kubec A, Praktyczna M. (Eds.). (2007). *International Trauma Life Support*. Prentice Hall.
- Campbell TA. (2007). Psychological Assessment, Diagnosis, and Treatment Of Torture Survivors: A Review. *Clinical psychology review*, 27(5), 628-641.
- Dickerson J. (2010). *Inside America's concentration camps: two centuries of internment and torture*. Chicago: Lawrence Hill Books.
- Einolf CJ. (2007). The Fall and Rise of Torture: A Comparative and Historical Analysis. *Sociol. Theory*, 25(2), 101-192.
- Foucault M. (2006). *Geburt der Biopolitik*. Suhrkamp.
- Furtmayr H, Frewer A. (2010). Documentation Of Torture And The Istanbul Protocol: Applied Medical Ethics. *Med Health Care Philos.*, 13, 279-286.
- Grodin M, Annas G. (2007). Physicians and Torture: Lessons from the Nazi Doctors. *International Review of the Red Cross*, 89(867), 635-654.
- Haar RJ, Lin J, Modvig J, Nee J, Iacopino V. (2019). The Istanbul Protocol: A global stakeholder survey on past experiences, current practices and additional norm setting. *Torture Journal*, 29(1), 70-84. Doi:
- Hassner RE. (2020). The cost of torture: Evidence from the Spanish Inquisition. *Security Studies*, 29(3), 457-492. DOI:
- Herman JL. (2015). *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence--From Domestic Abuse To Political Terror*. New York: Hachette uK.
- Hoppen TH, Morina N. (2019). The Prevalence of PTSD and Major Depression in the Global Population of Adult War Survivors: A Meta-analytically Informed Estimate in Absolute Numbers. *European journal of psychotraumatology*, 10(1), 1578637
- Hunt L. (2004). The 18th-Century Body and the Origins of Human Rights. *Diogenes*, 51(3), 41–56. Doi: <https://doi.org/10.1177/03921921040436>

- International Dual Loyalty Working Group. (2002). Dual Loyalty & Human Rights In Health Professional Practice; Proposed Guidelines & Institutional Mechanisms. (15.10.2023: https://s3.amazonaws.com/PHR_Reports/dualloyalties-2002-report.pdf)
- Jakobsen L, Smidt-Nielsen K. (1997). Psychological and Physical After-Effects. *Torture Survivor-Trauma and Rehabilitation, IRCT*, 55-74.
- Kaptanoglu C. (1991). Spiritual Effects of Torture, Unpublished master's thesis, Anadolu University, Turkey.
- Keten A, Abacı R. (2020). Evaluation Of Medical Examination Of Forensic Medicine Specialists During/After Detention Within The Scope Of Istanbul Protocol. *J Forensic Leg Med.*, 71, 101921.
- Kira IA. (2002). Torture Assessment And Treatment: The Wraparound Approach. *Traumatology*, 8(2), 54-86.
- Koç S. (2011). İnsan Hakları İhlalleri. Adli Tıp Ders Kitabı içinde (399-424), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- Korur-Fincancı Ş. (2010). İnsan Hakları İhlalleri. (Sermet Koç ve Muhammet Can Editörler), Birinci Basamakta Adli Tıp (2. Baskı) içinde (278-286). İstanbul: İstanbul Tabip Odası Yayınları.
- Lacopino V, Ozkalipci O, Schlar C. (1999). The Istanbul Protocol: International Standards For The Effective Investigation And Documentation Of Torture And Ill Treatment. *The Lancet*, 354(9184), 1117.
- Lifton RJ. (2004). Doctors and Torture. *New England Journal of Medicine*, 351(5), 415-416. Doi:10.1056/NEJMp048065
- Maio G. (2001). History of medical involvement in torture—then and now. *The Lancet*, 357(9268), 1609-1611.
- Metin Basoglu et al. (1994). Psychological Effects of Torture: A Comparison of Tortured With Nontortured Political Activists in Turkey. *Am J Psychiatry*, 151(1), 76-81.
- Mollica RF. (2001). Assessment of Trauma in Primary Care. *JAMA*, 285(9):1213. Doi: 10.1001/jama.285.9.1213-JMS0307-3-1
- Morton S. (2008). Torture, Terrorism and Colonial Sovereignty. In: (Stephen Morton and Stephen Bygrave Eds.), Foucault in an Age of Terror: Essays on Biopolitics and the Defence of Society (183-195). London: Palgrave Macmillan UK.
- Olgun NN. (2009). After The 12 September Military Coup, The Frequency Of Traumatic Stress And Depressive Symptoms, The Quality Of Life And Functionality Of People Who Were Tortured During Detention And Arrest Between 1980-1985. Master Thesis, Kocaeli University, Turkey.

- Omer Anayurt (2008). The Concept of Torture in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights. *AHBVÜ-HFD*, 12(1), 421-460.
- Omer Anayurt. (2004). *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu*. Ankara: Seçkin.
- Open Society Justice Initiative. (2011). *Pretrial Detention and Torture: Why Pretrial Detainees Face the Greatest Risk A Global Campaign for Pretrial Justice Report*. New York: Open Society Foundation. (15.10.2023: <https://www.justiceinitiative.org/uploads/4c3491a1-f7a1-48b2-9afd-3cd0a4f220f6/pretrial-detention-and-torture-06222011.pdf>)
- Paker M, Buğu B. (2016). Türkiye’de İşkence Mağdurlarının Psikolojisi Üzerine Yapılmış Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 76-92.
- Paker M. (2000). *Subjective Meaning of Torture as a Predictor in Chronic Post-torture Psychological Response*. ProQuest Dissertations Publishing, 9980017.
- Paker M. (2007). *Psiko-politik yüzleşmeler (2. Baskı)*. İstanbul: Birikim Yayınları
- Pesutic S. (1984). *Tortura y Psiquiatria, (i) Responsabilidades*, Santiago de Chile.
- Petersen HD, Rasmussen OV. (1992). Medical Appraisal of Allegations of Torture and The Involvement of Doctors in Torture. *Forensic Sci. Int.*, 53(1), 97-116.
- Piwowarczyk L, Crosby S, Kerr D, Grodin MA. (2013). Torture And Public Health. In: (Grodin M, Tarantola D, Annas G, Gruskin S. Eds.), *Health And Human Rights In Changing World (Revised Edition 2013)* (278-288).
- Siddiqui NA, Civaner, Elci OC. (2013). Physician Involvement In Torture: An Ethical Perspective. *J Med Humanit*, 34, 59-71.
- Simon TW. (2016). *Genocide, Torture, and Terrorism: Ranking International Crimes and Justifying Humanitarian Intervention*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sironi F, Branche R. (2002). Torture and the Borders of Humanity. *Int. Soc. Sci. J.*, 54(174), 539-548.
- Somnier F, Vesti P, Kastrup M, Genefke IK. (1992). *Psycho-Social Consequences Of Torture: Current Knowledge And Evidence*. In: (Metin Basoglu Ed.), *Torture And Its Consequences: Current Treatment Approaches* (56-71). Cambridge University Press.
- Steel Z, Chey T, Silove D, Marnane C, Bryant RA, Van Ommeren M. (2009). Association of Torture and Other Potentially Traumatic Events With Mental Health Outcomes Among Populations Exposed To Mass

- Conflict and Displacement: A Systematic Review, *JAMA*, 302(5), 537-549.
- Suedfeld P. (1990). Psychologists as Victims, Administrators, and Designers of Torture. In (Ed. P. Suedfeld), *Psychology and Torture* (101–115). Hemisphere Publishing Corp.
- Suhaiban HA, Grassern LR, Javanbakht A. (2019). Mental Health of Refugees and Torture Survivors: A Critical Review of Prevalence, Predictors, and Integrated Care. *Int. J. Environ*, 16(13), 2309.
- Terr LC. (1991). Acute Responses to External Events and Posttraumatic Stress Disorders. In M. Lewis (Ed.), *Child and adolescent psychiatry: A comprehensive textbook* (755–763). Williams & Wilkins Co.
- Thomas W, Griengl H, Stompe T, Mirzaei S, Kieffer W. (2000). Psychological Disorders in Survivors of Torture: Exhaustion, Impairment and Depression, *Psychopathology*, 33(6), 292-296. Doi:
- UN General Assembly. (2009). Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment : Note / by the Secretary-General, 3 August 2009, A/64/215. (15.10.2023: <https://www.refworld.org/docid/4aae4eeb0.html>)
- United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2022). Istanbul Protocol. New York and Geneva, 2022. (15.10.2023: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/2022-06-29/Istanbul-Protocol_Rev2_EN.pdf)
- United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2004). Istanbul Protocol. New York and Geneva. (15.10.2023: <https://www.ohchr.org/documents/publications/training8rev1en.pdf>)
- Walmsley R. (2014) *World Pretrial/Remand Imprisonment List*. (2nd Ed.) London: ICPS (15.10.2023: https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_pre-trial_imprisonment_list_2nd_edition_1.pdf (last visited Sept. 6, 2021).
- Weinstein HM, Dansky L, Iacopino V. (1996). Torture And War Trauma Survivors In Primary Care Practice. *West J Med.*, 165(3), 112-118.
- WMA, (2022). Handbook of WMA Policies. (15.10.2023: <https://www.wma.net/wp-content/uploads/2022/11/HB-E-Version-2022-2-2.pdf>).

THE WIDESPREAD HARMFUL EFFECTS OF TOBACCO CONSUMPTION ON HUMAN HEALTH

Yakup ARSLAN

- ❖ Affiliation: Health Sciences University, Gulhane Medical Faculty, Department of Chest Diseases. Ankara/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9079-1701
- ❖ Mail: yakuparslan75@yahoo.com- yakup.arslan@sbu.edu.tr

REFERENCES

- Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health.
- ACS (American Cancer Society). 2007. Cancer facts & figures 2007. Atlanta, GA: American Cancer Society.
- HHS: Department of Health and Human Services) 2004. The health consequences of smoking: A report of the Surgeon General.
- HHS: Department of Health and Human Services) 2014. The health consequences of smoking—50 years of progress: A report of the Surgeon General. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health.
- Jha P, Ramasundara hettige C, Landsman V, Rostron B, Thun M, Anderson RN, et al. 21st-Century hazards of smoking and benefits of cessation in the United States. *N Engl J Med*. 2013;368:341-50.
- Soloway, S.B. (1976). *Environ. Health Perspect.* 14, 109.
- U.S. Department of Health and Human Services. *How Tobacco Smoke Causes Disease: The Biology and Behavioral Basis for Smoking-Attributable Disease: A Report of the Surgeon General*. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, 2010.
- World Health Organization. Tobacco [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2019 May [cited 2020 Jan 04]; Available from: <https://www.who.int/newsroom/fact-sheets/detail/tobacco>).

WHAT'S NEW IN 2023 IN ACUTE CORONARY SYNDROMES

Hakan TİBİLLİ

- ❖ Affiliation: Adiyaman University, Faculty of Medicine, Cardiology Department, Adiyaman/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1058-1908
- ❖ Mail: khanofmed@yahoo.com

REFERENCES

- Adam Timmis, Panos Vardas, Nick Townsend, Aleksandra Torbica, Hugo Katus, Delphine De Smedt, et al. European Society of Cardiology, on behalf of the Atlas Writing Group, European Society of Cardiology: cardiovascular disease statistics 2021, *European Heart Journal*, Volume 43, Issue 8, 21 February 2022, Pages 716–799.
- Ahmad SA, Brito D, Khalid N, Ibrahim MA. Takotsubo Cardiomyopathy. 2023 May 22. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. PMID: 28613549.
- Atwood J. Management of Acute Coronary Syndrome. *Emerg Med Clin North Am*. 2022 Nov;40(4):693-706.
- Basso C. Myocarditis. *N Engl J Med*. 2022 Oct 20;387(16):1488-1500.
- Biffi A, Fernando F, Palermi S, Sirico F, Bonatesta L, Cavarretta E. Cardiovascular disease prevention in the worksite: Where are we? *Int J Cardiol*. 2022 Dec 1;368:104-107.
- Borja Ibanez, Stefan James, Stefan Agewall, Manuel J Antunes, Chiara Bucciarelli-Ducci, Héctor Bueno, et al. ESC Scientific Document Group, 2017 ESC Guidelines for the management of acute myocardial infarction in patients presenting with ST-segment elevation: The Task Force for the management of acute myocardial infarction in patients presenting with ST-segment elevation of the European Society of Cardiology (ESC), *European Heart Journal*, Volume 39, Issue 2, 07 January 2018, Pages 119–177.
- Chauin A. The Main Causes and Mechanisms of Increase in Cardiac Troponin Concentrations Other Than Acute Myocardial Infarction (Part 1): Physical Exertion, Inflammatory Heart Disease, Pulmonary Embolism, Renal Failure, Sepsis. *Vasc Health Risk Manag*. 2021 Sep 21;17:601-617.
- DeFilippis AP, Chapman AR, Mills NL, de Lemos JA, Arbab-Zadeh A, Newby LK. Assessment and Treatment of Patients With Type 2 Myocardial Infarction and Acute Nonischemic Myocardial Injury. *Circulation*. 2019 Nov 12;140(20):1661-1678.
- Hermel M, Pelter M, Jordan T, Latif A, Gad MM, Slipczuk L. Highlights of Cardiovascular Disease Prevention Studies Presented at the 2022 European Society of Cardiology Congress. *Curr Atheroscler Rep*. 2022 Dec;24(12):981-993.
- Gong W, Yan Y, Wang X, Zheng W, Smith SC Jr, Fonarow GC, et al. CCC-ACS Investigators. Risk Factors for In-Hospital Cardiac Arrest in

- Patients With ST-Segment Elevation Myocardial Infarction. *J Am Coll Cardiol.* 2022 Nov 8;80(19):1788-1798.
- Goyal A, Zeltser R. Unstable Angina. 2022 Sep 18. In: *StatPearls* [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan.
- Kristian Thygesen, Joseph S Alpert, Allan S Jaffe, Bernard R Chaitman, Jeroen J Bax, David A Morrow. ESC Scientific Document Group , Fourth universal definition of myocardial infarction (2018), *European Heart Journal*, Volume 40, Issue 3, 14 January 2019, Pages 237–269.
- Kumar B, Kodliwadmath A, Upadhyay AN, Nath RK, Pandit N, Wardhan H, Singh A. The role of 12-lead electrocardiogram in the risk stratification of non-ST elevation acute coronary syndrome and the correlation with coronary angiography - The CINCHONa study - A prospective cohort study in Northern India. *Ann Afr Med.* 2022 Jul-Sep;21(3):173-179.
- Murphy A, Goldberg S. Mechanical Complications of Myocardial Infarction. *Am J Med.* 2022 Dec;135(12):1401-1409.
- Sbrollini A, Ter Haar CC, Leoni C, Morettini M, Burattini L, Swenne CA. Advanced repeated structuring and learning procedure to detect acute myocardial ischemia in serial 12-lead ECGs. *Physiol Meas.* 2023 Aug 24;44(8).
- Thygesen K, Alpert JS, Jaffe AS, Chaitman BR, Bax JJ, Morrow DA, White HD; Executive Group on behalf of the Joint European Society of Cardiology (ESC)/American College of Cardiology (ACC)/American Heart Association (AHA)/World Heart Federation (WHF) Task Force for the Universal Definition of Myocardial Infarction. Fourth Universal Definition of Myocardial Infarction (2018). *J Am Coll Cardiol.* 2018 Oct 30;72(18):2231-2264.

SYMPTOM MANAGEMENT OF CHEST PAIN ASSOCIATED WITH CARDIOVASCULAR DISEASE

Hatice CEYLAN

- ❖ Affiliation: Department of Nursing, Bucak School of Health, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6423-6010
- ❖ Mail: hceylan@mehmetakif.edu.tr

REFERENCES

- American College of Cardiology/American Heart Association Joint Committee on Clinical Practice Guidelines. 2021 Guideline for the Evaluation and Diagnosis of Chest Pain. Access Adress: <https://www.jacc.org/pb-assets/documents/guidelines/chest-pain/guidelines-made-simple-chest-pain-1635445148113.pdf>
- Fruergaard P, Launbjerg J, Hesse B, Jørgensen F, Petri A, Eiken P, Aggestrup S, Elsborg L, Mellemggaard K. The diagnoses of patients admitted with acute chest pain but without myocardial infarction. *Eur Heart J*. 1996 Jul;17(7):1028-34.
- Hamm CW, Bassand JP, Agewall S, Bax J, Boersma E, Bueno H, Caso P, Dudek D, Gielen S, Huber K, Ohman M, Petrie MC, Sonntag F, Uva MS, Storey RF, Wijns W, Zahger D, Bax JJ, Auricchio A, Baumgartner H, Ceconi C, Dean V, Deaton C, Fagard R, Funck-Brentano C, Hasdai D, Hoes A, Knuuti J, Kolh P, McDonagh T, Moulin C, Poldermans D, Popescu BA, Reiner Z, Sechtem U, Sirnes PA, Torbicki A, Vahanian A, Windecker S, Achenbach S, Badimon L, Bertrand M, Botker HE, Collet JP, Crea F, Danchin N, Falk E, Goudevenos J, Gulba D, Hambrecht R, Herrmann J, Kastrati A, Kjeldsen K, Kristensen SD, Lancellotti P, Mehilli J, Merkely B, Montalescot G, Neumann FJ, Neyses L, Perk J, Roffi M, Romeo F, Ruda M, Swahn E, Valgimigli M, Vrints CJ, Widimsky P. ESC Guidelines for the management of acute coronary syndromes in patients presenting without persistent ST-segment elevation: The Task Force for the management of acute coronary syndromes (ACS) in patients presenting without persistent ST-segment elevation of the European Society of Cardiology (ESC). *Eur Heart J* 2011;32:2999–3054.
- Huffman JC, Pollack MH, Stern TA. Panic Disorder and Chest Pain: Mechanisms, Morbidity, and Management. *Prim Care Companion J Clin Psychiatry* 2002; 4:54.
- Johnson K, Ghassemzadeh S. Chest Pain. [In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470557/>
- McConaghy, JR, Outpatient evaluation of the adult with chest pain. Section Editor: Mark D Aronson, DEPUTY EDITOR: Sara Swenson. 2023. Access Adress: <https://www.uptodate.com/contents/outpatient-evaluation-of-the-adult-with-chest-pain#disclaimerContent>
- Members, T. F., Montalescot, G., Sechtem, U., Achenbach, S., Andreotti, F., Arden, C., Budaj, A., Bugiardini, R., Crea, F., Cuisset, T., Di Mario, C., Ferreira, J. R., Gersh, B. J., Gitt, A. K., Hulot, J., Marx, N., Opie, L. H.,

Pfisterer, M., Prescott, E., . . . Zamorano, J. L. (2013). 2013 ESC guidelines on the management of stable coronary artery disease: The Task Force on the management of stable coronary artery disease of the European Society of Cardiology. *European Heart Journal*, 34(38), 2949-3003. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/eh296>.

Ros E, Armengol X, Grande L, et al. Chest pain at rest in patients with coronary artery disease. Myocardial ischemia, esophageal dysfunction, or panic disorder? *Dig Dis Sci* 1997; 42:1344.

Wertli MM, Ruchti KB, Steurer J, Held U. Diagnostic indicators of non-cardiovascular chest pain: a systematic review and meta-analysis. *BMC Med* 2013; 11:239.

RADIAL NERVE INJURY RESULTING FROM HUMERUS FRACTURES: ORTHOPAEDIC APPROACHES AND TREATMENT STRATEGIES

Eşref SELÇUK

- ❖ Affiliation: Trakya University Department of Orthopedics and Traumatology, Edirne/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1657-1110
- ❖ e- mail: trkesref@hotmail.com

Oğuz MERCAN

- ❖ Affiliation: Trakya University Department of Orthopedics and Traumatology, Edirne/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0001-3471-7056
- ❖ Mail: oguzmercan@trakya.edu.tr

REFERENCES

- Greiner, F., Kaiser, G., Kleiner, A., Brugger, J., Aldrian, S., Windhager, R., Hajdu, S., & Schreiner, M. (2023). Distal locking technique affects the rate of iatrogenic radial nerve palsy in intramedullary nailing of humeral shaft fractures. *Archives of Orthopaedic and Trauma Surgery*, 143(7). <https://doi.org/10.1007/s00402-022-04665-1>
- Ilyas, A. M., Mangan, J. J., & Graham, J. (2020). Radial Nerve Palsy Recovery with Fractures of the Humerus: An Updated Systematic Review. *Journal of the American Academy of Orthopaedic Surgeons*, 28(6). <https://doi.org/10.5435/JAAOS-D-18-00142>
- Khan, M. M., Ali, M., Girma, J., Faheem, M. U., Jadoon, A., & Aziz, A. (2022). RADIAL NERVE INJURY IN PATIENTS WITH CLOSED FRACTURE OF HUMERUS SHAFT IN HIGH ENERGY TRAUMA CASES. *Journal of Ayub Medical College*, 34(4). <https://doi.org/10.55519/JAMC-04-S4-11082>
- Kong, C. gwan, Sur, Y. J., Jung, J. woong, & Park, H. Y. (2021). Primary radial nerve palsy associated with humeral shaft fractures according to injury mechanism: is early exploration needed? *Journal of Shoulder and Elbow Surgery*, 30(12). <https://doi.org/10.1016/j.jse.2021.07.013>
- Macêdo Ricci, F. P. F., Barbosa, R. I., Elui, V. M. C., Barbieri, C. H., Mazzer, N., & Fonsecam, M. de C. R. (2015). Radial nerve injury associated with humeral shaft fracture: A retrospective study. *Acta Ortopedica Brasileira*, 23(1). <https://doi.org/10.1590/1413-78522015230100823>
- Mattila, H., Keskitalo, T., Simons, T., Ibounig, T., & Rämö, L. (2023). Epidemiology of 936 humeral shaft fractures in a large Finnish trauma center. *Journal of Shoulder and Elbow Surgery*, 32(5). <https://doi.org/10.1016/j.jse.2022.10.020>
- Mouraria, G. G., Mendonça, B. C. N., Dias, A. L., Zogbi, D. R., Cruz, M. A., & Etchebehere, M. (2022). EPIDEMIOLOGICAL STUDY OF SURGICALLY TREATED HUMERAL SHAFT FRACTURES – A 10-YEAR REVIEW. *Acta Ortopedica Brasileira*, 30(6). <https://doi.org/10.1590/1413-785220223006e256500>
- Shao, Y. C., Harwood, P., Grotz, M. R. W., Limb, D., & Giannoudis, P. V. (2005). Radial nerve palsy associated with fractures of the shaft of the humerus A SYSTEMATIC REVIEW. *J Bone Joint Surg [Br]*, 87(12), 1647–1652. <https://doi.org/10.1302/0301-620X.87B12>
- Ulstrup, A. (2022). Secondary radial neuropathy after closed intramedullary nailing of humeral shaft fractures. Results over a 10-year period. *Acta Orthopaedica Belgica*, 87(3). <https://doi.org/10.52628/87.3.15>

- Updegrove, G. F., Mourad, W., & Abboud, J. A. (2018). Humeral shaft fractures. In *Journal of Shoulder and Elbow Surgery* (Vol. 27, Issue 4). <https://doi.org/10.1016/j.jse.2017.10.028>
- von der Helm, F., Reuter, J., Adolf-Lisitano, L., Mayr, E., & Förch, S. (2022). Compromising due to additive cerclages: Can surgical treatment of humeral shaft fractures cause damage to the radial nerve? *Unfallchirurg*, 125(2). <https://doi.org/10.1007/s00113-021-00995-8>
- Welle, K., Prangenberg, C., Hackenberg, R. K., Gathen, M., Dehghani, F., & Kabir, K. (2022). Surgical Anatomy of the Radial Nerve at the Dorsal Region of the Humerus: A Cadaveric Study. *Journal of Bone and Joint Surgery*, 104(13). <https://doi.org/10.2106/JBJS.21.00482>

SURGICAL INTERVENTION FOR INTERNAL DERANGEMENT OF THE TEMPOROMANDIBULAR JOINT

Ferhat AYRANCI

- ❖ Affiliation: Department of Oral and Maxillofacial Surgery, Faculty of Dentistry, Ordu University, Ordu/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7126-5696
- ❖ Mail: dtfayranci@hotmail.com

Ömer URANBEY

- ❖ Affiliation: Department of Oral and Maxillofacial Surgery, Faculty of Dentistry, Ordu University, Ordu/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0628-2419
- ❖ Mail: eomeruranbey@gmail.com (corresponding author)

In addition to procedure-specific complications, other potential issues related to TMJ surgery include:

- Persistent pain or limited mobility of the TMJ that remains unresolved post-surgery.
- Malposition of teeth.
- Facial nerve damage, leading to weakness or paralysis in facial muscles.
- Hearing impairment or deafness.

Patients who are contemplating TMJ surgery should be apprised of any possible complications and engage in a comprehensive discussion with their healthcare professionals prior to treatment. Careful evaluation and post-operative monitoring are essential to minimize the risk of complications and ensure successful outcomes (Wolford 2020; T Ek et al. 2022).

REFERENCES

- Acri TM, Shin K, Seol D et al. (2019) Tissue Engineering for the Temporomandibular Joint. *Adv Healthc Mater* 8 (2), e1801236.
- Almeida FT, Pacheco-Pereira C, Flores-Mir C, Le LH, Jaremko JL, Major PW (2019) Diagnostic ultrasound assessment of temporomandibular joints: a systematic review and meta-analysis. *Dentomaxillofacial Radiology* 48 (2), 20180144.
- Alomar X, Medrano J, Cabratosa J et al. (2007) Anatomy of the Temporomandibular Joint. *Seminars in Ultrasound, CT and MRI* 28 (3), 170-183.
- Axhausen G (1931) Die operative freilegung des kiefergelenks. *Chirurg* 3, 713-719.
- Bender ME, Lipin RB, Goudy SL (2018) Development of the Pediatric Temporomandibular Joint. *Oral Maxillofac Surg Clin North Am* 30 (1), 1-9.
- Bordoni B, Varacallo M (2023) *Anatomy, Head and Neck, Temporomandibular Joint*. StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing
- Copyright © 2023, StatPearls Publishing LLC.
- Bravetti P, Membre H, El Haddioui A et al. (2004) Histological study of the human temporo-mandibular joint and its surrounding muscles. *Surg Radiol Anat* 26 (5), 371-378.
- Chang CL, Wang DH, Yang MC, Hsu WE, Hsu ML (2018) Functional disorders of the temporomandibular joints: Internal derangement of the temporomandibular joint. *Kaohsiung J Med Sci* 34 (4), 223-230.

- Cuccia AM, Caradonna C, Caradonna D (2011) Manual therapy of the mandibular accessory ligaments for the management of temporomandibular joint disorders. *J Am Osteopath Assoc* 111 (2), 102-112.
- Davidson AS (1955) Endaural condylectomy. *British Journal of Plastic Surgery* 8, 64-67.
- de Leeuw R (2008) Internal Derangements of the Temporomandibular Joint. *Oral and Maxillofacial Surgery Clinics of North America* 20 (2), 159-168.
- Dijkgraaf LC, Zardeneta G, Cordewener FW et al. (2003) Crosslinking of fibrinogen and fibronectin by free radicals: a possible initial step in adhesion formation in osteoarthritis of the temporomandibular joint. *J Oral Maxillofac Surg* 61 (1), 101-111.
- Dimitroulis G (2005) The use of dermis grafts after discectomy for internal derangement of the temporomandibular joint. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery* 63 (2), 173-178.
- Dimitroulis G (2011) Condylar morphology after temporomandibular joint discectomy with interpositional abdominal dermis-fat graft. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery* 69 (2), 439-446.
- Dimitroulis G (2011) A critical review of interpositional grafts following temporomandibular joint discectomy with an overview of the dermis-fat graft. *International journal of oral and maxillofacial surgery* 40 (6), 561-568.
- Dimitroulis G, McCullough M, Morrison W (2010) Quality-of-life survey comparing patients before and after discectomy of the temporomandibular joint. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery* 68 (1), 101-106.
- Dolwick MF (1997) The role of temporomandibular joint surgery in the treatment of patients with internal derangement. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology* 83 (1), 150-155.
- Harms SE, Wilk RM (1987) Magnetic resonance imaging of the temporomandibular joint. *Radiographics* 7 (3), 521-542.
- Husted E (1956) Surgical Diseases of the Temporo-Mandibular Joint. *Acta Odontologica Scandinavica* 14 (2), 119-151.
- Jaumard NV, Welch WC, Winkelstein BA (2011) Spinal facet joint biomechanics and mechanotransduction in normal, injury and degenerative conditions. *Journal of biomechanical engineering* 133 (7), 071010.

- Kreutziger KL (1984) Surgery of the temporomandibular joint. I. Surgical anatomy and surgical incisions. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol* 58 (6), 637-646.
- L M (1933) Recurrent dislocation of the jaw. . *J Bone Joint Surg* 15, 8.
- LEMPERT J (1938) IMPROVEMENT OF HEARING IN CASES OF OTOSCLEROSIS: A NEW, ONE STAGE SURGICAL TECHNIC. *Archives of Otolaryngology* 28 (1), 42-97.
- Mérida-Velasco JR, de la Cuadra-Blanco C, Pozo Kreilinger JJ, Mérida-Velasco JA (2012) Histological study of the extratympanic portion of the discomalleolar ligament in adult humans: a functional hypothesis. *J Anat* 220 (1), 86-91.
- Milam SB (2005) Pathogenesis of degenerative temporomandibular joint arthritides. *Odontology* 93 (1), 7-15.
- Milam SB, Zardeneta G, Schmitz JP (1998) Oxidative stress and degenerative temporomandibular joint disease: a proposed hypothesis. *J Oral Maxillofac Surg* 56 (2), 214-223.
- Murphy MK, MacBarb RF, Wong ME, Athanasiou KA (2013) Temporomandibular disorders: a review of etiology, clinical management, and tissue engineering strategies. *Int J Oral Maxillofac Implants* 28 (6), e393-414.
- Nitzan DW (2001) The process of lubrication impairment and its involvement in temporomandibular joint disc displacement: a theoretical concept. *J Oral Maxillofac Surg* 59 (1), 36-45.
- O'Ryan F, Epker BN (1984) Temporomandibular joint function and morphology: Observations on the spectra of normalcy. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology* 58 (3), 272-279.
- P B (1920) Eine neue Methode zur Freilegung der Kiefergelenke ohne sichtbare Narben und ohne Verletzung des Nervus facialis. *Zentralbl Chir* 47.
- Peck CC, Goulet JP, Lobbezoo F et al. (2014) Expanding the taxonomy of the diagnostic criteria for temporomandibular disorders. *J Oral Rehabil* 41 (1), 2-23.
- Risdon F (1934) Ankylosis of the temporomaxillary joint. *The Journal of the American Dental Association* (1922) 21 (11), 1933-1937.
- Rongetti JR (1954) Meniscectomy; a new approach to the temporomandibular joint. *AMA Arch Otolaryngol* 60 (5), 566-572.
- Santos KCP, Dutra MEP, Warmling LV, Oliveira JX (2013) Correlation among the changes observed in temporomandibular joint internal

- derangements assessed by magnetic resonance in symptomatic patients. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery* 71 (9), 1504-1512.
- Sato I, Shindo K, Ezure H, Shimada K (1996) Morphology of the lateral ligament in the human temporomandibular joint. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod* 81 (2), 151-156.
- Sencimen M, Yalçın B, Doğan N et al. (2008) Anatomical and functional aspects of ligaments between the malleus and the temporomandibular joint. *Int J Oral Maxillofac Surg* 37 (10), 943-947.
- T AP, Ek J, John B, Pg A, S M, Abraham AA (2022) Complications of arthroscopic lysis and lavage in internal derangement of the temporomandibular joint - A single institutional experience with review of literature. *J Stomatol Oral Maxillofac Surg* 123 (6), 691-696.
- Terhune CE, Cooke SB, Otárola-Castillo E (2015) Form and function in the platyrrhine skull: A three-dimensional analysis of dental and TMJ morphology. *The Anatomical Record* 298 (1), 29-47.
- Vaira LA, Raho MT, Soma D et al. (2018) Complications and post-operative sequelae of temporomandibular joint arthrocentesis. *Cranio* 36 (4), 264-267.
- Valesan LF, Da-Cas CD, Réus JC et al. (2021) Prevalence of temporomandibular joint disorders: a systematic review and meta-analysis. *Clinical Oral Investigations* 25 (2), 441-453.
- Warburton G (2021) Internal Derangements of the Temporomandibular Joint. In: Bonanthaya K, Panneerselvam E, Manuel S, Kumar VV, Rai A, eds. *Oral and Maxillofacial Surgery for the Clinician*, pp. 1361-1380. Singapore: Springer Nature Singapore.
- Warburton G, Patel N, Anchlia S (2022) Current Treatment Strategies for the Management of the Internal Derangements of the Temporomandibular Joint: A Global Perspective. *Journal of Maxillofacial and Oral Surgery* 21 (1), 1-13.
- Wolford LM (2020) Comprehensive Post Orthognathic Surgery Orthodontics: Complications, Misconceptions, and Management. *Oral Maxillofac Surg Clin North Am* 32 (1), 135-151.
- Woolf CJ (2011) Central sensitization: implications for the diagnosis and treatment of pain. *Pain* 152 (3 Suppl), S2-s15.
- Yun P-Y, Kim Y-K (2005) The Role of Facial Trauma as a Possible Etiologic Factor in Temporomandibular Joint Disorder. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery* 63 (11), 1576-1583.
- Zhang Z-K, Ma X-C, Gao S, Gu Z-Y, Fu K-Y (1999) Studies on contributing factors in temporomandibular disorders. *The Chinese Journal of Dental*

Research: the Official Journal of the Scientific Section of the Chinese Stomatological Association (CSA) 2 (3-4), 7-20.

APPROACH TO THE PATIENT WITH SPINAL TRAUMA

Şeyho Cem YÜCETAŞ

- ❖ Affiliation: Adıyaman University Faculty of Medicine Department of Neurosurgery, Adıyaman/TURKEY
- ❖ ORCID: 0000 0002 2891 1805
- ❖ Mail: seyhocem@hotmail.com

REFERENCES

- Bracken MB, Shepard MJ, Collins WF, et al. A randomized, controlled trial of methylprednisolone or naloxone in the treatment of acute spinal cord injury. Results of the Second National Acute Spinal Cord Injury Study. *N Eng J Med*, 1990; 322(20):1405-11.
- Bracken MB, Shepard MJ, Collins WF, et al. Methylprednisolone or naloxone treatment after acute spinal cord injury: 1-year follow-up data. *J Neurosurg*, 1992; 76(1): 23-31.
- Bracken MB. Members of the National Acute Spinal Cord Injury Study Group: Comments. *Neurosurgery* 50 Supplement (3): Guidelines for the management of acute cervical spine and spinal cord injuries: Sxiv-xx, 2002.
- Bohlman HH, Ducker TB. Spine and spinal cord injuries. In: Herkowitz HN, Garfin SR, Balderston RA, et al., editors. *Rothman-Simeone the Spine*. 4th ed. Philadelphia: WB Saunders Company; 1999. pp. 889–1002.
- Chesnut RM. Emergency management of spinal cord injury. In *Neurotrauma*, Narayan R K, Wilberger J E, and Povlishock J T, (eds). McGraw-Hill, New York, 1996; pp 1121-38.
- Denis F. The three-column spine and its significance in the classification of acute thoracolumbar spinal injuries. *Spine (Phila Pa 1976)* 1983; 8(8): 817-31.
- Gehweiler J A, Clark W M, Schaaf R E, et al.: Cervical Spine trauma: The common combined conditions. *Radiology* 130: 77, 1979.
- Gray, H. *Anatomy of the Human Body*. [online ed.]. Bartleby.com, 2000. www.bartleby.com/107/
- Hadley, M. N., Walters, B. C., Grabb, P. A., Oyesiku, N. M., Przybylski, G. J., Resnick, D. K., & Ryken, T. C. (2002a). Radiographic assessment of the cervical spine in symptomatic trauma patients. *Neurosurgery*, 50(3 Suppl), S36–S43.
- Hadley, M. N., Walters, B. C., Grabb, P. A., Oyesiku, N. M., Przybylski, G. J., Resnick, D. K., & Ryken, T. C. (2002b). Deep venous thrombosis and thromboembolism in patients with cervical spinal cord injuries. *Neurosurgery*, 50(3 Suppl), S73–S80.
- Hadley, M. N., Walters, B. C., Grabb, P. A., Oyesiku, N. M., Przybylski, G. J., Resnick, D. K., & Ryken, T. C. (2002c). Pharmacological therapy after acute cervical spinal cord injury. *Neurosurgery*, 50(3 Suppl), S63–S72.

- Hamilton M G, Myles S T: Pediatric spinal injury: Review of 61 deaths. *J Neurosurg*77: 705-8, 1992.
- Hitchon P W, Torner J C, Haddad S F, et al.: Management options in thoracolumbar burst fractures. *Surg Neurol* 49: 619-27, 1998.
- Hurlbert RJ. Methylprednisolone for acute spinal cord injury. An inappropriate standard of care. *J Neurosurg*93(1 suppl): 1-7, 2000.
- Kiefer A, Shirazi-Adl A, Parnianpour M. Synergy of the human spine in neutral postures. *Eur Spine J* 1998; 7(6): 471-9.
- Schneider RC. The syndrome of acute spinal cord injury. *J Neurosurg* 1955; 12: 95-122. doi: 10.3171/jns.1955.12.2.0095
- White AA, Panjabi MM. *Clinical Biomechanics of the Spine*. 2nd ed. Philadelphia: Lippincott 1990; 30-342. ISBN: 0-397-50720-8

CHONDROID TUMORS OF THE LARYNX AND IMAGING FINDINGS

Yeliz GÜL

- ❖ Affiliation: SUAM Elâzığ Fethi Sekin City Hospital Radiology, Elâzığ//TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9280-3254
- ❖ Mail: yeliz_gul78@hotmail.com

REFERENCES

- Breslin N, Baptiste C, Gyamfi-Bannerman C, et al. (2020). Covid-19 infection among asymptomatic and symptomatic pregnant women: Two weeks of confirmed presentations to an affiliated pair of New York City hospitals. *American Journal Of Obstetrics & Gynecology MFM*. Apr 9, 100118.
- Carbasse A, Kracher S, Hausser M, et al. (2013). Safety and effectiveness of skin-to-skin contact in the NICU to support neurodevelopment in vulnerable preterm infants. *The Journal of perinatal & neonatal nursing*, 27(3), 255–262. <https://doi.org/10.1097/JPN.0b013e31829dc349>
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Care for breastfeeding women. interim guidance on breastfeeding and breast milk feeds in the context of covid-19. Last reviewed: May 5, 2020. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/care-for-breastfeeding-women.html> (31 May 2020).
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Evaluation and management considerations for neonates at risk for covid-19. Last reviewed: May 20, 2020. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/caring-for-newborns.html> (31 May 2020).
- Chen H, Guo J, Wang C, Luo F, et al. (2020). Clinical characteristics and intrauterine vertical transmission potential of COVID-19 infection in nine pregnant women: a retrospective review of medical records. *Lancet* (London, England), 395(10226), 809–815. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30360-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30360-3)
- Conde-Agudelo A, Belizán JM, Diaz-Rossello J. (2011). Kangaroo mother care to reduce morbidity and mortality in low birthweight infants. *The Cochrane database of systematic reviews*, (3), CD002771. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD002771.pub2>
- Dashraath P, Wong JLJ, Lim MXK, et al. (2020). Coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic and pregnancy. *American Journal of Obstetrics & Gynecology*, 222(6), 521-531. doi: 10.1016/j.ajog.2020.03.021
- Desdicioğlu R, Yavuz AF. (2020). Covid- 19 ve gebelik. *Ankara Medical Journal*, (2), 482-487. doi: 10.5505/amj.2020.74318
- Kitapçioğlu G, Yanikkerem E, Sevil Ü, Yüksel D. (2008). Gebelerde doğum ve postpartum döneme ilişkin endişeler; bir ölçek geliştirme ve validasyon çalışması. *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 9(1), 47-54.

- Li N, Han L, Peng M, et al. (2020). Maternal and neonatal outcomes of pregnant women with COVID-19 pneumonia: a case-control study. *Clinical Infectious Diseases*, 1-22. doi: 10.1093/cid/ciaa352
- Neonatal Physician Branch of Chinese Physician Association, Neonatal Health Professional Committee of China Maternal and Child Health Association, Perinatal Medical Branch of Chinese Medical Association, & Editorial Board of Chinese Journal of Perinatal Medicine. (2020) Expert recommendations for the prevention and control of 2019 novel coronavirus infection in neonatal department. *Chin J Perinatal Med*, 23(02), 80-847.
- Özcan H, Elkoca A, Yalçın Ö. (2020). Covid-19 enfeksiyonu ve gebelik üzerindeki etkileri. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25 (Supplement 1), 43-50. DOI: 10.21673/anadoluklin.708151
- Schoeman D, Fielding BC. (2019). Coronavirus envelope protein: current knowledge. *Virology journal*, 16 (1), 69.2.
- Sutton D, Fuchs K, D'alton M, Goffman D. (2020). Universal screening for SARS-CoV-2 in women admitted for delivery. *New England Journal of Medicine*, 382(22), 2163-2164.
- TC Ministry of Health, Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Tedarik Planlama, Stok Ve Lojistik Yönetimi Daire Başkanlığı. Covid-19 (SARS-CoV2 Enfeksiyonu) tedavisinde kullanılacak ilaçlara ilişkin bilgilendirme lopinavir 200 mg/ritonavir 50 mg film tablet Hastane Eczacılığı Yönetim Birimi Update: 14.04.2020. (7 June 2020).
- Wang SS, Zhou X, Lin XG, et al. (2020). Experience of clinical management for pregnant women and newborns with novel coronavirus pneumonia in Tongji hospital, China. *Current Medical Science*, 40(2), 1-5. DOI <https://doi.org/10.1007/s11596-020-2174-4>
- WHO. Breastfeeding and COVID-19. Update: 23 June 2020 <https://www.who.int/publications/i/item/10665332639> Last Accessed: 7/7/2020
- WHO. Infant and young child feeding. Update: 1 April 2020 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infant-and-young-child-feeding> Last Accessed: 7/7/2020
- WHO. Q&A Breastfeeding and covid-19. Update: 7 May 2020 Last Accessed: 7/7/2020
- WHO. Q&A on covid-19 and pregnancy and childbirth. Update: 18 March 2020 <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/q-a-on-covid-19-pregnancy-and-childbirth> Last Accessed: 10 May 2020.

- Wong SF, Chow KM, Leung TN, et al. (2004). Pregnancy and perinatal outcomes of women with severe acute respiratory syndrome. *American journal of obstetrics and gynecology*, 191(1), 292–297. <https://doi.org/10.1016/j.ajog.2003.11.019>
- Zengin H, Bafali IO, Caka SY, Tiryaki O, Cinar N. (2020). Childbirth and Postpartum Period Fear and the Related Factors in Pregnancy. *Journal of the College of Physicians and Surgeons Pakistan*, 30(2), 144-148.
- Zengin H, Çınar N. (2019). Development of The Kangaroo Care Comfort Scale and Assessment of its Validity and Reliability. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 21(1-2), 69-83
- <https://www.tjod.org/gebelerde-covid-19-enfeksiyonu/> Gebelerde Covid-19 Enfeksiyonu. Last Accessed: 31 October 2020

SAĞLIK & BİLİM 2023
GENEL EMBRİYOLOJİ
-II-

Editörler

Prof. Dr. Murat AKKUŞ
Prof. Dr. Sevda İpek SÖKER

SAĞLIK & BİLİM 2023: GENEL EMBRİYOLOJİ-II

Editörler

Prof. Dr. Murat AKKUŞ

ORCID (0000-0002-1659-1189)

Prof. Dr. Sevda İpek SÖKER

ORCID (0000-0001-6453-0033)

ISBN: 978-625-6600-14-0

E-ISBN: 978-625-6600-15-7

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202340>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIK & BİLİM 2023: GENEL EMBRİYOLOJİ-II

AKKUŞ, Murat & SÖKER, Sevda İpek

1. Basım 120 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Bilim 2. Doğum 3. Embriyoloji 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika /Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

İNSAN GÖBEK KORDONU VE KORDON KANI KÖK HÜCRELERİ

.....7
Hamide DOĞAN, Ahmet Ata ÖZÇİMEN

BÖLÜM 2:

DERİ EMBRİYOLOJİSİ..... 23

Hale BAYRAM, Mustafa BAYRAM

BÖLÜM 3:

EKSTREMİTE EMBRİYOLOJİSİ 35

Şule KIZIL

BÖLÜM 4:

SOLUNUM SİSTEMİ EMBRİYOLOJİSİ 45

Duygu GÖK YURTSEVEN

BÖLÜM 5:

SİNDİRİM SİSTEMİ EMBRİYOLOJİSİ 65

Burcu DEMİRBAĞ

BÖLÜM 6:

ÜROGENİTAL SİSTEM EMBRİYOLOJİSİ 77

Eda YILDIZHAN, Burak Veli ÜLGER

BÖLÜM 7:

GÖZ EMBRİYOLOJİSİ..... 85

Hatice Nur ŞEFLEK

BÖLÜM 8:

EMBRİYONİK GELİŞİMDE EPİTELYAL MEZENKİMAL GEÇİŞ (EMT) 97

Erkan ALABAŞ, Ahmet Ata ÖZÇİMEN

BÖLÜM 9:

EMBRİYONİK DÖNEMDEN KALAN BİR MİRAS: DIŞ PULPASI KAYNAKLI KÖK HÜCRELER109

Hasan SALKIN

İNSAN GÖBEK KORDONU VE KORDON KANI KÖK HÜCRELERİ

Hamide DOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6002-6013
- ❖ Mail: hamidebali87@gmail.com

Ahmet Ata ÖZÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8871-8943
- ❖ Mail: aozcimen01@gmail.com

KAYNAKLAR

- Alaminos M, Pérez-Köhler B, Garzón I, García-Honduvilla N, Romero B, Campos A & Buján J. (2010). Transdifferentiation potentiality of human Wharton's jelly stem cells towards vascular endothelial cells. *Journal of cellular physiology*, 223(3), 640–647.
- Azouna NB, Berraeis L, Regaya Z L & Jenhani F. (2011). Immunophenotyping of hematopoietic progenitor cells: Comparison between cord blood and adult mobilized blood grafts. *World journal of stem cells*. 3(11), 104-12.
- Balcı D. (2013). İnsanda Göbek Kordonu Doku Bileşenlerindeki Hücrelerin Kök Hücre Özelliklerinin Tanımlanması. Doktora Tezi, Eylül, Ankara.
- Berebichez-Fridman R & Montero-Olvera PR. (2018). Sources and Clinical Applications of Mesenchymal Stem Cells: State-of-the-art review. *Sultan Qaboos University medical journal*, 18(3), e264–e277.
- Bhattacharya P, Thiruppathi M, Elshabrawy HA, Alharshawi K, Kumar P & Prabhakar BS. (2015). GM-CSF: An immune modulatory cytokine that can suppress autoimmunity. *Cytokine*, 75(2), 261-71.
- Bojanić I & Golubić Cepulić B. (2006). Umbilikalna krv kao izvor maternih stanica [Umbilical cord blood as a source of stem cells]. *Acta medica Croatica: casopis Hrvatske akademije medicinskih znanosti*, 60(3), 215–225.
- Campagnoli C, Fisk N, Overton T, Bennett P, Watts T & Roberts I. (2000). Circulating hematopoietic progenitor cells in first trimester fetal blood. *Blood*. 5(6), 1967-72.
- Can A. (2014). Kök Hücre Biyolojisi, Türleri ve Tedavide Kullanımları. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi. Ankara, Akademisyen A.Ş.
- Chia WK, Cheah FC, Abdul Aziz NH, Kampan NC, Shuib S, Khong TY, Tan GC & Wong YP. (2021). A Review of Placenta and Umbilical Cord-Derived Stem Cells and the Immunomodulatory Basis of Their Therapeutic Potential in Bronchopulmonary Dysplasia. *Frontiers in pediatrics*, 9, 615508.
- Choi SM, Mo Y, Bang JY, Ko YG, Ahn YH, Kim HY, Koh J, Yim JJ & Kang HR. (2023). Classical monocyte-derived macrophages as therapeutic targets of umbilical cord mesenchymal stem cells: comparison of intratracheal and intravenous administration in a mouse model of pulmonary fibrosis. *Respiratory research*, 24(1), 68.

- Conconi MT, Di Liddo R, Tommasini M, Calore C & Parnigotto PP. (2011). Phenotype and differentiation potential of stromal populations obtained from various zones of human umbilical cord: An overview. *The Open Tissue Engineering and Regenerative Medicine*, 4, 6-20.
- Cunningham S & Hackstein H. (2021). Cord-Blood-Derived Professional Antigen-Presenting Cells: Functions and Applications in Current and Prospective Cell Therapies. *International journal of molecular sciences*, 22(11), 5923.
- Debebe SK, Cahill LS, Kingdom JC, Whitehead CL, Chandran AR, Parks WT, Serghides L, Baschat A, Macgowan CK & Sled JG (2020). Wharton's jelly area and its association with placental morphometry and pathology. *Placenta*, 94, 34–38.
- Dircio-Maldonado R, Flores-Guzman P, Corral-Navarro J, Mondragón-García I, Hidalgo-Miranda A, Beltran-Anaya FO, Cedro-Tanda A, Arriaga-Pizano L, Balvanera-Ortiz O & Mayani H. (2018). Functional Integrity and Gene Expression Profiles of Human Cord Blood-Derived Hematopoietic Stem and Progenitor Cells Generated In Vitro. *Stem cells translational medicine*. 7(8), 602-614.
- Divya MS, Roshin GE, Divya TS, Rasheed VA, Santhoshkumar TR, Elizabeth KE, James J & Pillai RM. (2012). Umbilical cord blood-derived mesenchymal stem cells consist of a unique population of progenitors co-expressing mesenchymal stem cell and neuronal markers capable of instantaneous neuronal differentiation. *Stem cell research & therapy*, 3(6), 57.
- Donovan MF, Arbor TC, Bordoni B. Embryology, Yolk Sac. [Updated 2023 Mar 6]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK555965/>
- Dubois F, Gaignerie A, Flippe L, Heslan JM, Tesson L, Chesneau M, Haspot F, Conchon S, David L & Brouard S. (2020). Toward a better definition of hematopoietic progenitors suitable for B cell differentiation. *PLoS One*, 15(12), e0243769.
- Ende M & Ende N. (1972). Hematopoietic transplantation by means of fetal (cord) blood. A new method. *Virginia Regional Medical Program*, 99, 276-80.
- Flores-Guzmán P, Gutiérrez-Rodríguez M & Mayani H. (2002). In vitro proliferation, expansion, and differentiation of a CD34+ cell-enriched hematopoietic cell population from human umbilical cord blood in response to recombinant cytokines. *Archives of medical research*. 33(2), 107-14.

- Gluckman E, Broxmeyer HA, Auerbach AD, Friedman HS, Douglas GW, Devergie A, Esperou H, Thierry D, Socie G, Lehn P, et al. (1989). Hematopoietic reconstitution in a patient with Fanconi's anemia by means of umbilical-cord blood from an HLA-identical sibling. *The New England journal of medicine*, 321(17), 1174-8.
- Gluckman E, Wagner J, Hows J, Kernan N, Bradley B & Broxmeyer HE. (1993). Cord blood banking for hematopoietic stem cell transplantation: an international cord blood transplant registry. *Bone marrow transplantation*, 11(3), 199–200.
- Gupta AO & Wagner JE. (2020). Umbilical Cord Blood Transplants: Current Status and Evolving Therapies. *Frontiers in pediatrics*, 8, 570282.
- Heil JR & Bordoni B. Embryology, Umbilical Cord. [Updated 2023 Apr 17]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK557490/>
- Hubbard LJ & Stanford D. (2017). The Umbilical Cord Lifeline. *Journal of Emergency Nursing*, 43(6), 593-595.
- Izadpanah R, Trygg C, Patel B, Kriedt C, Dufour J, Gimble JM & Bunnell BA. (2006). Biologic properties of mesenchymal stem cells derived from bone marrow and adipose tissue. *Journal of cellular biochemistry*, 99(5), 1285–1297.
- Kacham S, Bhure TS, Eswaramoorthy SD, Naik G, Rath SN, Parcha SR, Basu S, Sangwan VS & Shukla S. (2021). Human Umbilical Cord-Derived Mesenchymal Stem Cells Promote Corneal Epithelial Repair In Vitro. *Cells*, 10(5), 1254.
- Kadekar D, Kale V & Limaye L. (2015). Differential ability of MSCs isolated from placenta and cord as feeders for supporting ex vivo expansion of umbilical cord blood derived CD34(+) cells. *Stem cell research & therapy*, 6, 201.
- Kern S, Eichler H, Stoeve J, Klüter H & Bieback K. (2006). Comparative analysis of mesenchymal stem cells from bone marrow, umbilical cord blood, or adipose tissue. *Stem cells (Dayton, Ohio)*, 24(5), 1294–1301.
- Kim DW, Staples M, Shinozuka K, Pantcheva P, Kang SD & Borlongan, C. V. (2013). Wharton's jelly-derived mesenchymal stem cells: phenotypic characterization and optimizing their therapeutic potential for clinical applications. *International journal of molecular sciences*, 14(6), 11692–11712. <https://doi.org/10.3390/ijms140611692>
- Knudtson S. (1974). In vitro growth of granulocyte colonies from circulating cells in human cord blood. *Blood*, 43, 357-361.

- Kumar S & Geiger, H. (2017). HSC Niche Biology and HSC Expansion Ex Vivo. *Trends in molecular medicine*, 23(9), 799–819.
- Lee JY & Hong SH. (2020). Hematopoietic Stem Cells and Their Roles in Tissue Regeneration. *International journal of stem cells*, 13(1), 1–12.
- Lee YH. (2014). Clinical utilization of cord blood over human health: experience of stem cell transplantation and cell therapy using cord blood in Korea. *Korean journal of pediatrics*, 57(3), 110–116.
- Li Q, Wilkie AR, Weller M, Liu X & Cohen JI. (2015). THY-1 Cell Surface Antigen (CD90) Has an Important Role in the Initial Stage of Human Cytomegalovirus Infection. *PLoS pathogens*, 11(7), e1004999.
- Marino L, Castaldi MA, Rosamilio R, Ragni E, Vitolo R, Fulgione C, Castaldi SG, Serio B, Bianco R, Guida M & Selleri C. (2019). Mesenchymal Stem Cells from the Wharton's Jelly of the Human Umbilical Cord: Biological Properties and Therapeutic Potential. *International journal of stem cells*, 12(2), 218–226.
- Mayani H & Lansdorp PM. (1998). Biology of human umbilical cord blood-derived hematopoietic stem/progenitor cells. *Stem cells (Dayton, Ohio)*, 16(3), 153–165.
- Miettinen M. (2014). Immunohistochemistry of soft tissue tumours - review with emphasis on 10 markers. *Histopathology*, 64(1), 101–118.
- Min K, Song J, Kang JY, Ko J, Ryu JS, Kang MS, Jang SJ, Kim SH, Oh D, Kim MK, Kim SS & Kim M. (2013). Umbilical cord blood therapy potentiated with erythropoietin for children with cerebral palsy: a double-blind, randomized, placebo-controlled trial. *Stem cells (Dayton, Ohio)*, 31(3), 581–591.
- Mousavi SH, Zarrabi M, Abroun S, Ahmadipanah M & Abbaspanah B. (2019). Umbilical cord blood quality and quantity: Collection up to transplantation. *Asian journal of transfusion science*, 13(2), 79–89.
- Muraki K, Nyhan K, Han L & Murnane JP. (2012). Mechanisms of telomere loss and their consequences for chromosome instability. *Frontiers in oncology*, 2, 135.
- Pereira T, Ivanova G, Caseiro AR, Barbosa P, Bártoło PJ, Santos JD, Luís AL & Maurício AC. (2014). MSCs conditioned media and umbilical cord blood plasma metabolomics and composition. *PLoS One*. 9(11), e113769.
- Petrini C. (2014). Umbilical cord blood banking: from personal donation to international public registries to global bioeconomy. *Journal of blood medicine*, 5, 87–97.

- Putman DM, Cooper TT, Sherman SE, Seneviratne AK, Hewitt M, Bell GI & Hess DA. (2017). Expansion of Umbilical Cord Blood Aldehyde Dehydrogenase Expressing Cells Generates Myeloid Progenitor Cells that Stimulate Limb Revascularization. *Stem cells translational medicine*. 6(7), 1607-1619.
- Rubinstein P, Dobrila L, Rosenfield RE, Adamson JW, Migliaccio G, Migliaccio AR, Taylor PE & Stevens CE. (1995). Processing and cryopreservation of placental/umbilical cord blood for unrelated bone marrow reconstitution. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 92(22), 10119-22.
- Sadler TW. (2006). *Langman's Medical Embryology*. 10th ed. USA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Sanchez-Petitto G, Rezvani K, Daher M, Rafei H, Kebriaei P, Shpall EJ, & Olson A. (2023). Umbilical Cord Blood Transplantation: Connecting Its Origin to Its Future. *Stem cells translational medicine*, 12(2), 55–71.
- Sir G, Tekeli S, Kürekçi ŞY, Naghavi EA, Çavuşoğlu T & Uyanıkgil Y. (2016). Kordon kanı kök hücreleri ve klinik kullanımı. *FNG & Bilim Tıp Transplantasyon Dergisi*. 1(2), 53-58.
- Sonoda Y. (2021). Human CD34-negative hematopoietic stem cells: The current understanding of their biological nature. *Experimental hematology*, 96, 13-26.
- Talele NP, Fradette J, Davies JE, Kapus A & Hinz B. (2015). Expression of α -Smooth Muscle Actin Determines the Fate of Mesenchymal Stromal Cells. *Stem cell reports*, 4(6), 1016–1030.
- Tanyeli A, Aykut G, Demirel AO & Akçaoğlu T. (2014). Hematopoetik Kök Hücre Nakli ve Tarihiçesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 23(1), 1-7
- Traycoff CM, Abboud MR, Laver J, Clapp DW & Srour EF. (1994). Rapid exit from G0/G1 phases of cell cycle in response to stem cell factor confers on umbilical cord blood CD34+ cells and enhanced ex vivo expansion potential. *Experimental hematology*, 22, 1264-1272.
- van de Ven C, Collins D, Bradley MB, Morris E & Cairo MS. (2007). The potential of umbilical cord blood multipotent stem cells for nonhematopoietic tissue and cell regeneration. *Experimental hematology*, 35(12), 1753–1765.
- Vormoor J, Lapidot T, Pflumio F, Risdon G, Patterson B, Broxmeyer HE & Dick JE. (1994). Immature human cord blood progenitors engraft and proliferate to high levels in severe combined immunodeficient mice. *Blood*, 83 (9), 2489-2497.

- Watt AP, Kirkland M, Nekkanti L, Pham Y, McDonald C, Malhotra A, Moeneclaey G, Miller SL & Jenkin G. (2022). Effect of expansion of human umbilical cord blood CD34+ cells on neurotrophic and angiogenic factor expression and function. *Cell and tissue research* 388(1), 117-132.
- Weiss ML & Troyer DL. (2006). Stem cells in the umbilical cord. *Stem cell reviews*, 2(2), 155–162
- Wognum B, Yuan N, Lai B & Miller CL. (2013). Colony forming cell assays for human hematopoietic progenitor cells. *Methods in Molecular Biology*, 946, 267-83.
- Zhang Y, Khan D, Delling J & Tobiasch E. (2012). Mechanisms underlying the osteo- and adipo-differentiation of human mesenchymal stem cells. *The Scientific World Journal*, 793823.
- Zhu X, Tang B & Sun Z. (2021). Umbilical cord blood transplantation: Still growing and improving. *Stem cells translational medicine*, 10 Suppl 2(Suppl 2), S62–S74.
- Zimran E, Papa L & Hoffman R. (2021). Ex vivo expansion of hematopoietic stem cells: Finally transitioning from the lab to the clinic. *Blood reviews*, 50, 100853.

DERİ EMBRİYOLOJİSİ

Hale BAYRAM

- ❖ Kurum Bilgisi: Histoloji ve Embriyoloji AD, Tıp Fakültesi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6104-8820
- ❖ Mail: halebayram@maltepe.edu.tr

Mustafa BAYRAM

- ❖ Kurum Bilgisi: Deri ve Zührevi Hastalıklar, Uzm.Dr. Mustafa Bayram Kliniği, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8341-9469
- ❖ Mail: drmustafabayram@gmail.com

KAYNAKLAR

- Barbieri, J. S., Wanat, K. ve Seykora, J. (2014). Skin: Basic Structure and Function. *Pathobiology of Human Disease* içinde (ss. 1134-1144). Elsevier. doi:10.1016/B978-0-12-386456-7.03501-2
- Bichakjian, C. K. ve Johnson, T. M. (2007). Anatomy of the skin. *Local Flaps in Facial Reconstruction* içinde (ss. 3-13). Elsevier. doi:10.1016/B978-0-323-03684-9.50006-2
- Boulais, N. ve Misery, L. (2007). Merkel cells. *Journal of the American Academy of Dermatology*, 57(1), 147-165. doi:10.1016/j.jaad.2007.02.009
- Carlson, B. (1996). *Patten's Foundations of Embryology* (6. bs.). McGraw-Hill College.
- Chu, D. H. (2012). Chapter 7. Development and Structure of Skin. L. A. Goldsmith, S. I. Katz, B. A. Gilchrest, A. S. Paller, D. J. Leffell ve K. Wolff (Ed.), *Fitzpatrick's dermatology in general medicine* içinde (8th ed.). New York: McGraw-Hill medical.
- Cichorek, M., Wachulska, M., Stasiewicz, A. ve Tymińska, A. (2013). Skin melanocytes: Biology and development. *Advances in Dermatology and Allergology*, 1, 30-41. doi:10.5114/pdia.2013.33376
- de Berker, D., Ruben, B. S. ve Baran, R. (2019). Part I The Normal Nail and Nail Signs 1. *Baran and Dawber's Diseases of the Nails and their Management* içinde (5. bs., ss. 1-104). New Jersey, USA: Wiley-Blackwell.
- Forni, M. F., Trombetta-Lima, M. ve Sogayar, M. C. (2012). Stem cells in embryonic skin development. *Biological Research*, 45(3), 215-222. doi:10.4067/S0716-97602012000300003
- Foster, C. A. ve Holbrook, K. A. (1989). Ontogeny of langerhans cells in human embryonic and fetal skin: Cell densities and phenotypic expression relative to epidermal growth. *American Journal of Anatomy*, 184(2), 157-164. doi:10.1002/aja.1001840207
- Fu, X., Li, J., Sun, X., Sun, T. ve Sheng, Z. (2005). Epidermal stem cells are the source of sweat glands in human fetal skin: Evidence of synergetic development of stem cells, sweat glands, growth factors, and matrix metalloproteinases: Wound repair and regeneration. *Wound Repair and Regeneration*, 13(1), 102-108. doi:10.1111/j.1067-1927.2005.130113.x
- Fuchs, E. (2007). Scratching the surface of skin development. *Nature*, 445(7130), 834-842. doi:10.1038/nature05659

- González-Serva, A. (2018). Normal Nail Anatomy, Normal Nail Histology, and Common Reaction Patterns. A. I. Rubin, N. J. Jellinek, C. R. Daniel iii ve R. K. Scher (Ed.), Scher and Daniel's Nails içinde (ss. 39-82). Cham: Springer International Publishing.
- Hirobe, T. (2011). How are proliferation and differentiation of melanocytes regulated?: Melanocyte proliferation and differentiation. *Pigment Cell & Melanoma Research*, 24(3), 462-478.
- Hoeffel, G., Wang, Y., Greter, M., See, P., Teo, P., Malleret, B., ... Ginhoux, F. (2012). Adult Langerhans cells derive predominantly from embryonic fetal liver monocytes with a minor contribution of yolk sac-derived macrophages. *Journal of Experimental Medicine*, 209(6), 1167-1181.
- Holbrook, K. A., Underwood, R. A., Vogel, A. M., Gown, A. M. ve Kimball, H. (1989). The appearance, density and distribution of melanocytes in human embryonic and fetal skin revealed by the anti-melanoma monoclonal antibody, HMB-45. *Anatomy and Embryology*, 180(5), 443-455.
- Javed, A. ve Lteif, A. (2013). Development of the Human Breast. *Seminars in Plastic Surgery*, 27(01), 005-012. doi:10.1055/s-0033-1343989
- Johnson, C. L. ve Holbrook, K. A. (1989). Development of Human Embryonic and Fetal Dermal Vasculature. *Journal of Investigative Dermatology*, 93(2), S10-S17.
- Kierszenbaum, A. L. ve Tres, L. L. (2016). *Histology and cell biology: An introduction to pathology* (4. edition.). Philadelphia, PA: Elsevier.
- Kulukian, A. ve Fuchs, E. (2013). Spindle orientation and epidermal morphogenesis. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 368(1629), 20130016.
- Li, J., Fu, X., Sun, X., Sun, T. ve Sheng, Z. (2002). The Interaction between Epidermal Growth Factor and Matrix Metalloproteinases Induces the Development of Sweat Glands in Human Fetal Skin. *Journal of Surgical Research*, 106(2), 258-263. doi:10.1006/jsre.2002.6469
- Marks, J. G. ve Miller, J. J. (2013). *Structure and Function of the Skin. Lookingbill and Marks' Principles of Dermatology* içinde (ss. 2-10). Elsevier. doi:10.1016/B978-1-4557-2875-6.00002-9
- Mescher, A. L. (2019). *Junqueira Basic Histology Text and Atlas* (14.). McGraw-Hill.
- Moore, K. L. (2016). *The Developing Human: Clinically Oriented Embryology* (10. bs.). Philadelphia: Elsevier.

- Nazzaro, V. (1989). [Normal development of human fetal skin]. *Giornale Italiano Di Dermatologia E Venereologia: Organo Ufficiale, Societa Italiana Di Dermatologia E Sifilografia*, 124(10), 421-427.
- Nishijima, K., Yoneda, M., Hirai, T., Takakuwa, K. ve Enomoto, T. (2019). Biology of the vernix caseosa: A review. *Journal of Obstetrics and Gynaecology Research*, 45(11), 2145-2149. doi:10.1111/jog.14103
- Oftedal, O. T. (2002). The origin of lactation as a water source for parchment-shelled eggs. *Journal of Mammary Gland Biology and Neoplasia*, 7(3), 253-266. doi:10.1023/A:1022848632125
- Piccini, I., Chéret, J., Tsutsumi, M., Sakaguchi, S., Ponce, L., Almeida, L., ... Bertolini, M. (2023). Preliminary evidence that Merkel cells exert chemosensory functions in human epidermis. *Experimental Dermatology*, exd.14907. doi:10.1111/exd.14907
- Polakovicova, S., Seidenberg, H., Mikusova, R., Polak, S. ve Pospisilova, V. (2011). Merkel cells—Review on developmental, functional and clinical aspects. *Bratislavske Lekarske Listy*, 112(2), 80-87.
- Prost-squarcioni, C., Fraitag, S., Heller, M. ve Boehm, N. (2008). Histologie fonctionnelle du derme. *Annales de Dermatologie et de Vénéréologie*, 135(1), 5-20. doi:10.1016/S0151-9638(08)70206-0
- Ross, M. H. ve Pawlina, W. (2017). *Histoloji Konu Anlatımı ve Atlas*. (B. Baykal, Ed.) (6.). Ankara: Palme Yayınevi.
- Sadler, T. W. (2020). *Langman's Medikal Embriyoloji*. (A. C. Başaklar, Çev.) (13th ed.). Ankara: Palme Yayınevi.
- Saito, M., Ohyama, M. ve Amagai, M. (2015). Exploring the biology of the nail: An intriguing but less-investigated skin appendage. *Journal of Dermatological Science*, 79(3), 187-193.
- Uysal, A., Oltulu, F., Kocatürk, D. Ç. ve Özdil, B. (2016). *Deri Ve Deri Eklerinin Embriyolojik Gelişimi*, 1(1), 1-10.
- Wang, J., Parajuli, N., Wang, Q., Khalasawi, N., Peng, H., Zhang, J., ... Zhou, L. (2023). MiR-23a Regulates Skin Langerhans Cell Phagocytosis and Inflammation-Induced Langerhans Cell Repopulation. *Biology*, 12(7), 925.
- Zhang, X., Gu, J., Yu, F.-S., Zhou, L. ve Mi, Q.-S. (2016). TGF- β 1-induced transcription factor networks in Langerhans cell development and maintenance. *Allergy*, 71(6), 758-764. doi:10.1111/all.12871

EKSTREMİTE EMBRİYOLOJİSİ

Şule KIZIL

- ❖ Kurum Bilgisi: Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı, Tıp Fakültesi, Lokman Hekim Üniversitesi Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0616-1935
- ❖ Mail: sule.kizil@lokmanhekim.edu.tr

KAYNAKLAR

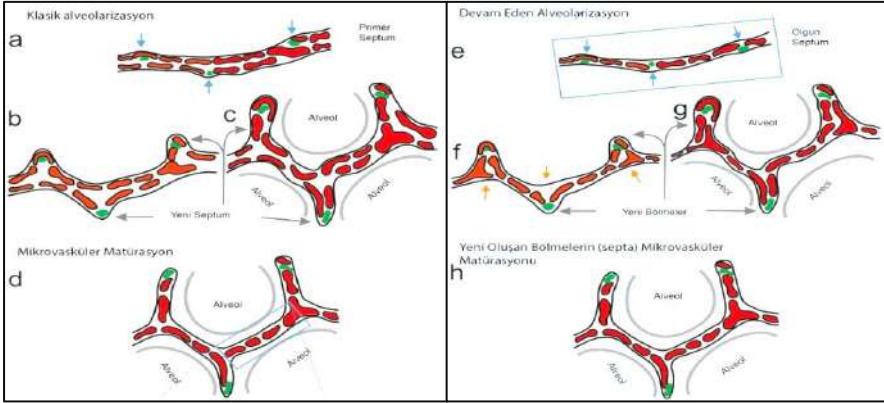
- Carlson, B. M. (2014). *Human Embryology and Developmental Biology*.
- Helmbacher, F., & Stricker, S. (2020). Tissue cross talks governing limb muscle development and regeneration. In *Seminars in Cell and Developmental Biology* (Vol. 104, pp. 14–30). Elsevier Ltd.
- Hill, R. E., & Lettice, L. A. (2015). Limb Development. In *Kaufman's Atlas of Mouse Development Supplement: With Coronal Sections* (pp. 193–205). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-800043-4.00015-4>
- Li, J., Glover, J. D., Zhang, H., Peng, M., Tan, J., Mallick, C. B., Hou, D., Yang, Y., Wu, S., Liu, Y., Peng, Q., Zheng, S. C., Crosse, E. I., Medvinsky, A., Anderson, R. A., Brown, H., Yuan, Z., Zhou, S., Xu, Y., ... Wang, S. (2022). Limb development genes underlie variation in human fingerprint patterns. *Cell*, 185(1), 95-112.e18.
- Mariani, F. V. (2010). Proximal to distal patterning during limb development and regeneration: A review of converging disciplines. In *Regenerative Medicine* (Vol. 5, Issue 3, pp. 451–462). Future Medicine Ltd.
- Mariani, F. V., & Martin, G. R. (2003). Deciphering skeletal patterning: clues from the limb. www.nature.com/nature
- Moore, K. L., Persaud, T. V. N. (Vid), & Torchia, M. G. (2016). *Before We are Born Essentials of Embryology and Birth Defects*.
- Petit, F., Sears, K. E., & Ahituv, N. (2017). Limb development: A paradigm of gene regulation. In *Nature Reviews Genetics* (Vol. 18, Issue 4, pp. 245–258). Nature Publishing Group.
- Sadler, T. W. (2019). *Langman's Medical Embryology*.
- Schoenwolf, G. C., Bleyl, S. B., Brauer, P. R., & Francis-West, P. H. (2014). *Larsen's Human Embryology 5th Ed.* <https://doi.org/10.1016/B978-1-4557-0684-6.01001-8>
- Song, J. Y., Pineault, K. M., & Wellik, D. M. (2019). Development, repair, and regeneration of the limb musculoskeletal system. In *Current Topics in Developmental Biology* (Vol. 132, pp. 451–486). Academic Press Inc. <https://doi.org/10.1016/bs.ctdb.2018.12.011>

- Suzuki, T. (2013). How is digit identity determined during limb development? In *Development Growth and Differentiation* (Vol. 55, Issue 1, pp. 130–138).
- Tickle, C. (2015). How the embryo makes a limb: Determination, polarity and identity. In *Journal of Anatomy* (Vol. 227, Issue 4, pp. 418–430).
- Tickle, C., & Towers, M. (2017). Sonic hedgehog signaling in limb development. In *Frontiers in Cell and Developmental Biology* (Vol. 5, Issue FEB). Frontiers Media S.A.

SOLUNUM SİSTEMİ EMBRİYOLOJİSİ

Duygu GÖK YURTSEVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4969-3584
- ❖ Mail: dgok@uludag.edu.tr

Şekil 10. Klasik ve sürekli alveolarizasyonun şeması. Sakküler aşamada bulunan hava boşluğu duvarları primer septumu temsil eder. Çift katmanlı, olgunlaşmamış bir kapiller ağ içerirler (a). Her tabaka delikli bir kapiller tabaka olarak görünür. Düz kas hücresi öncülleri, elastik lifler ve kollajen fibriller (yeşil noktalar), yeni septaların (veya ikincil septaların) oluşacağı bölgelerde birikirler (mavi oklar, a). Sekonder veya, iki kapiller katmandan birinin (kırmızı, b) yukarıya doğru katlanmasıyla (mavi oklar) oluşur. Ortaya çıkan yeni oluşan ikincil septa (gri oklar) önceden var olan hava boşluklarını alt bölümlere ayırır ve bu şekilde alveoller doğar (c). Bu aşamada septaların çoğu olgunlaşmamış durumdadır çünkü iki kapiller tabakaya sahiptirler. Mikrovasküler olgunlaşma sırasında, çift katmanlı kapiller ağ, tek katmanlı bir ağla birleşir. İlk yaklaşım olarak mikrovasküler olgunlaşma alveolarizasyona paralel bir şekilde gerçekleşir. Bu sebeple, yalnızca tek katmanlı bir kapiller ağ (e) içeren önceden var olan olgun bir septumdan başlayarak yeni septaların önemli bir kısmı oluşturulur. Devam eden alveolarizasyon mekanizmasını takip ederek, alveolar yüzeyin kapiller damarlarının (d) eksik olmasına rağmen, kapiller tabakanın yukarıya doğru katlanmasıyla yeni alveoler septalar oluşturulmaktadır (kırmızı, d-f). Bu boşluk anjiyogenez (e, f'deki turuncu oklar) ile hemen kapatılır. Her iki alveolarizasyon modunda da, yeni oluşan septumun (c, f) içinde çift katmanlı bir kapiller ağ oluşturmak için kapiller tabakaya benzer bir tabaka katlanır (b, e). Yeni bir septum nasıl ve ne zaman oluşursa oluşsun, çift katmanlı kapiller damar ağının birleşmesinden kısa bir süre sonra olgunlaşacaktır (Schittny ve Mund, 2008; Woods ve Schittny, 2016).

KAYNAKLAR

- Bachofen M, Weibel ER. (1977). Alterations of the gas exchange apparatus in adult respiratory insufficiency associated with septicemia. *American Review of Respiratory Disease*, 116(4), 589-615.
- Boyden EA. (1971). The structure of the pulmonary acinus in a child of 6 years and 8 months. *The American journal of anatomy*, 132(3), 275-299.
- Boyden EA, Tompsett DH. (1965). The changing patterns in the developing lungs of infants. *Acta Anatomica (Basel)*, 61(2), 164-92.

- Burri PH. (1975). Postnatal growth and maturation of the lung. *Chest*, 67, 2S–3S.
- Burri, PH. (1985) The respiratory system. Circulation and nonrespiratory functions (Eds. Fishman AP., Fisher AB.), *Handbook of physiology* (pp 1–46). ABD: American Physiology Society.
- Burri PH. (1999). Lung development and pulmonary angiogenesis. (Eds. Gaultier C, Bourbon J, Post M) *Lung disease* (pp 122–151). New York: Oxford University Press.
- Butler JP, Loring SH, Patz S, Tsuda A, Yablonskiy DA, Mentzer SJ. (2012) Evidence for adult lung growth in humans. *The New England Journal of Medicine*, 367(3), 244–247.
- Caduff JH, Fischer LC, Burri PH. (1986). Scanning electron microscope study of the developing microvasculature in the postnatal rat lung. *The Anatomical Record*, 216(2), 154–164.
- Cardoso WV, Lu J. (2006). Regulation of early lung morphogenesis: questions, facts and controversies. *Development*, 133(9), 1611–24.
- Gehr P, Bachofen M, Weibel ER. (1978). The normal human lung: ultrastructure and morphometric estimation of diffusion capacity. *Respiration Physiology*, 32, 121–140.
- Howatt WF, Avery ME, Humphreys PW, Normand IC, Reid LM, Strang LB. (1965). Factors affecting pulmonary surface properties in the foetal lamb. *Clinical Science*, 29(2), 239–48.
- Kalenga M, Tschanz SA, Burri PH. (1995a). Protein deficiency and the growing rat lung. I. Nutritional findings and related lung volumes. *Pediatric Research*, 37(6), 783–788.
- Kalenga M, Tschanz SA, Burri PH. (1995b). Protein deficiency and the growing rat lung. II. Morphometric analysis and morphology. *Pediatric Research*, 37(6), 789–795.
- Kitaoka H, Burri PH, Weibel ER. (1996). Development of the human fetal airway tree: analysis of the numerical density of airway endtips. *Anat Record*, 244, 207–213.
- Lindhahl P, Karlsson L, Hellstrom M, GebreMedhin S, Willetts K, Heath JK, Betsholtz C. (1997). Alveogenesis failure in PDGFA- deficient mice is coupled to lack of distal spreading of alveolar smooth muscle cell progenitors during lung development. *Development*, 124(20), 3943–3953.
- Mercurio AR, Rhodin JA. (1976). An electron microscopic study on the type I pneumocyte in the cat: differentiation. *The American journal of anatomy*, 146(3), 255–71.
- Moore P. (2016). Klinik Yönleri ile İnsan Embriyolojisi. (6. baskı). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

- Morrissey EE, Cardoso WV, Lane RH, et al. (2013). Molecular determinants of lung development. *Annals of the American Thoracic Society*, 10(2), S12–S16.
- Rogelj S, Klagsbrun M, Atzmon R, et al. (1989). Basic fibroblast growth-factor is an extracellular-matrix component required for supporting the proliferation of vascular endothelial-cells and the differentiation of Pc12 cells. *Journal of Cell Biology*, 109(2), 823-31.
- Roth-Kleiner M, Berger TM, Tarek MR, Burri PH, Schittny JC. (2005). Neonatal dexamethasone induces premature microvascular maturation of the alveolar capillary network. *Developmental Dynamics*, 233(4), 1261–1271.
- Sano H, Kuroki Y. (2005). The lung collectins, SP-A and SP-D, modulate pulmonary innate immunity. *Molecular Immunology*, 42(3), 279–287.
- Schittny JC. (2014). Strukturelle Entwicklung – von der Anlage zur adulten Lunge Mutius. (Eds. von Mutius E, Gappa M, Ebner E, Frey U, Pädiatrische Pneumologie (pp.4-15). Berlin: Springer.
- Schittny JC, Miserocchi G, Sparrow MP. (2000). Spontaneous peristaltic airway contractions propel lung liquid through the bronchial tree of intact and fetal lung explants. *American Journal of Respiratory Cell and Molecular Biology*, 23(1), 11–18.
- Schittny JC, Mund SI, Stampanoni M. (2008). Evidence and structural mechanism for late lung alveolarization. *American journal of physiology. Lung cellular and molecular physiology*, 294(2), L246-54.
- Schittny JC. (2017). Development of the lung. *Cell and Tissue Research*, 367(3), 427–444.
- Schoenwolf GC, Bleyl SB, Brauer PR, Francis-West PH, Philippa H. (2015). Larsen's human embryology (6th Edition). New York: Churchill Livingstone.
- Swarr DT, Morrissey EE. (2015). Lung endoderm morphogenesis: gasping for form and function. *Annual Review of Cell and Developmental Biology*, 31, 553–573.
- Tyler WS. (1983). Comparative subgross anatomy of lungs. Pleuras, interlobular septa, and distal airways. *American Review of Respiratory Disease*, 128, S32–S36.
- Willem M, Miosge N, HalfterW, et al. (2002). Specific ablation of the nidogen-binding site in the laminin gamma1 chain interferes with kidney and lung development. *Development*, 129(11), 2711-22.
- Woods JC, Schittny JC. (2016) Lung structure at preterm and term birth. (Eds. Jobe AH, Whitsett JA, Abman SH) *Fetal lung development-clinical correlates & future technologies*. (pp 126–140). New York: Cambridge University Press.

SİNDİRİM SİSTEMİ EMBRİYOLOJİSİ

Burcu DEMİRBAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1837-6754>
- ❖ Mail: burcudemirbag@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Best LG, Wiseman NE, Chudley AE. (1989). Familial duodenal atresia: a report of two families and review. *Am J Med Genet*, 34:442-444.
- Bourdelat D, Barbet JP, Hidden G. (1990). The morphological differentiation of the internal sphincter muscle of the anus in the human embryo and fetus. *Surg. Radial Anat*, 12:151-152.
- Carlson BM. (2018). *Carlson Human Embryology And Developmental Biology*. 6th Edition, Elsevier.
- Chempetior J, Yver R, Tomasella T. (1989). Functional anatomy of the liver of the human fetus: applications to ultrasonography. *Surg Radiol Anat*, 11:53-62.
- Das K, Mohanty S. (2017). Hirschsprung Disease - Current Diagnosis and Management. *Indian J Pediatr*, 84(8):618-623.
- Furey EA, Bailey AA, Twickler DM. (2016). Fetal MR Imaging of Gastrointestinal Abnormalities. *Radiographics*, 36(3):904-17.
- Gemonov VV, Kolesnikov LL. (1990). Development of esophageal fissure structure in human embryogenesis. *Anat Anz*, 171:13.
- Goyal RK, Hirano I. (1996). Mechanism of Disease: The Enteric Nervous System. *NEJM*, 17.
- Herbst JI. (1992). Esophagus. In Behrman RE (ed). *Nelson Textbook of Pediatrics*, 14th ed. Philadelphia, WB Saunders.
- Huisman TA, Kellenberger CJ. (2008). MR imaging characteristics of the normal fetal gastrointestinal tract and abdomen. *Eur J Radiol*, 65(1):170-81.
- Hao MM, Foong JP, Bornstein JC, Li ZL, Vanden Berghe P, Boesmans W. (2016). Enteric nervous system assembly: Functional integration within the developing gut. *Dev Biol*, 15;417(2):168-81.
- Hebbar S, Rai L, Adiga P, Guruvare S. (2015). Reference ranges of amniotic fluid index in late third trimester of pregnancy: what should the optimal interval between two ultrasound examinations be?. *J Pregnancy*, 2015:319204.
- Kleigman RM, Behrman RE. (1992). The umbilicus. In Behrman RE (ed). *Nelson Textbook of Pediatrics*. 14 th ed. Philadelphia, WB Saunders.
- Lau PE, Cruz S, Cassady CI, Mehollin-Ray AR, Ruano R, Keswani S, Lee TC, Olutoye OO, Cass DL. (2017). Prenatal diagnosis and outcome of fetal gastrointestinal obstruction. *J Pediatr Surg*, 52(5):722-725.

- Lazzaro D, Price M, de Felice M, Di Lauro R. (1991). The transcription factor TTF-1 is expressed at the onset of thyroid and lung morphogenesis and in restricted regions of the foetal brain. *Development*, 113:1093-104.
- Litingtung Y, Lei L, Westphal H, Chiang C. (1998). Sonic hedgehog is essential to foregut development. *Nat Genet*, 20:58-61.
- Moriyama IS. (1986). [Development of fetal organs and adaptation to extrauterine life]. *Nihon Sanka Fujinka Gakkai Zasshi*. 38(8):1227-37.
- Moore KL. (1992). *Clinically Oriented Anatomy*. 3rd ed. Baltimore, Williams and Wilkins.
- Moore KL. (1993). *The Developing Human. Clinically Oriented Embryology*. 5th ed. WB Saunders, Philadelphia.
- Newgreen D, Young H. (2002). *Enteric Nervous System: Development and Developmental Disturbances—Part 1. Pediatric and Developmental Pathology* 5.
- Peters B, Oomen MW, Bakx R, Benninga MA. (2014). Advances in infantile hypertrophic pyloric stenosis. *Expert Rev Gastroenterol Hepatol*, 8(5):533-41.
- Roberts DJ, Johnson RL, Burke AC, et al. (1995). Sonic hedgehog is an endodermal signal inducing Bmp-4 and Hox genes during induction and regionalization of the chick hindgut. *Development*, 121:3163-74.
- Sadler TW. *Langman's Medical Embryology*. (2023). Fifteenth, North American Edition.
- Schoenwolf GC, Bleyl SB, Brauer PR, Francis PH. (2021). *Schoenwolf Larsen's Human Embryology*. Sixth Edition.
- Shandling B. (1992). Congenital and perinatal anomalies of the gastrointestinal tract and intestinal rotation. In Behrman RE (ed): *Nelson Textbook of Pediatrics*. 14th ed. Philadelphia, WB Saunders.
- Williams ML, Bhatia SK. (2014). Engineering the extracellular matrix for clinical applications: endoderm, mesoderm, and ectoderm. *Biotechnol J*, 9(3):337-47.

ÜROGENİTAL SİSTEM EMBRYOLOJİSİ

Eda YILDIZHAN

- ❖ Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji/ Embriyoloji A.D.
- ❖ ORCID: 0000 0002 5648 6498
- ❖ Mail: blgc_eda@hotmail.com

Burak Veli ÜLGER

- ❖ Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi A.D.
- ❖ ORCID: 0000-0001-9843-6301
- ❖ Mail: bvulger@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abraham L, Basım K. (2006). Histoloji ve Hücre Biyolojisi. Demir R (Ç.ed). 1.baskı, Ankara: PalmeYayıncılık. 366-390.
- Ahmet Ç. (1994). Anatomi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları. 436-442.
- Akkuş M. (2021). Tıp ve Sağlık Araştırmaları: Araştırma ve Uygulama, Böbrek Dokusu Histolojisi. Demir H (Ed.). 1. Baskı, Livre de Lyon, France. 6; 61-68
- Arıncı K. (2014). Anatomi. 5th ed. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri. 311–6
- Arıncı K, Elhan A. (2001). Üriner System. 1. cilt İstanbul: Güneş Tıp Kitabevleri.
- Aytekin Ö, Zık B. (2018). Üriner Sistem. 2. Baskı, Bursa: Dora Yayınları. 197-219.
- Berrak Ç, Yeğen GA, Solakoğlu Z. (2017). Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji 13. Baskı, Ankara: Güneş Tıp Kitabevi. 327-331
- Deen WM, Lazzara MJ, Myers BD. (2001). Structural determinants of glomerular permeability. American Journal of Physiology-Renal Physiology. 281(4): 579-96.
- Erek E. (1995). Nefroloji. İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi; 38-148
- Erken EAS. (2017). Böbrek Fizyopatolojisi. Arınsoy T, Güngör ÖK (Ç. Ed). Reaktif. 147–58.
- Eşrefoğlu M. (2017). Genel Embriyoloji. 1st ed. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri. 157-176
- Esrefoğlu M. (2009). Özel Histoloji. Malatya: Medipres matbaacılık yayıncılık. 157-176
- Gartner LP, Hiatt, JL. (2001). Color Atlas of Histology. 2. Edition. China: WB Saunders Company. 435-458.
- Karabekir NÇ. (2019). Sağlık Bilimlerine Yönelik Anatomi. İstanbul: Güneş Tıp Kitabevleri. 155–158.
- Lewis WH, Williams PL, Warwick R, Dayson M, Bannister LH. (1989). Anatomy of the human body by Henry Gray (37 ed.). Churchill Livingstone London. 1416-21.

- Mescher AL. (2006). Junqueira Temel Histoloji. Solakoğlu S (Ç. Ed), İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri. 385-403.
- Moore KL, Persaud TVN. (2009) İnsan Embriyolojisi. Dalçık H&Yıldırım M (Ç.ed). Nobel Tıp Kitabevleri. 244-256.
- Moore KL, Persaud TVN, Torchia MG. (2015). Before we are born Essentials of Embryology and Birth Defects. 9. Edition. Elseiver Saunders. 860-900
- Milsom I, Ekelund P, Molander U. (1993). The influence of age, parity, oral contraception, hysterectomy and menopause on the prevalence of urinary incontinence in women. J Urol. 149:1459-62.
- Newman DJ, Price CP. (1999). Renal function and nitrogen metabolites. In: Tietz Textbook of Clinical Chemistry. 3rd Ed. Tokyo, W.B. Saunderspp. 1204-1270.
- Ribeiro CA, de Castro CE, Albuquerque LJ, Batista C, Giacomelli FC. (2017). Biodegradable nanoparticles as nanomedicines: are drug-loading content and release mechanism dictated by particle density. Colloid and Polymer Science. 295(8):1271-80.
- Roose MH, Romrell LJ, Kage GI. (1995). Histology. A text and atlas. 3th edition. 496-507.
- Ross MH, Pawlina W. (2017). Histoloji Konu Anlatımı ve Atlas, Baykal B (Ç.ed). İstanbul: Palme Yayıncılık. 699-721.
- Sadler TW. (2011). Medikal Embriyoloji. Başaklar AC (Ç.ed). 11. Baskı, Ankara: Palme Yayıncılık. 235-244.
- Sancak B, Cumhur M, Vakfi OG. (2002). Fonksiyonel Anatomi: baş-boyun ve iç organlar. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı. 11
- Schoenwolf GC, Bleyl SB, Brauer P, Francis-West PH. (2015). Larsen's Human Embryology. 5. Edition, Elseiver Saunders. 15:375-89.
- Seely JC. (2017). A brief review of kidney development, maturation, developmental abnormalities, and drug toxicity: Juvenile animal relevancy. J Toxicol Pathol. 30(2):125-33.
- Sutherland MR. (2020). Introduction to a special issue on kidney development and disease. Anat Rec. 303(10):2507-10.
- Tekelioğlu M. (2002). Özel Histoloji. Ankara:Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları. 191-203.
- Wood D, Greenwell T. (2010). Surgical anatomy of the kidney and ureters. Surg. 28(7):314-6.

GÖZ EMBRİYOLOJİSİ

Hatice Nur ŞEFLEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Histoloji ve Embriyoloji, Tıp Fakültesi, KTO Karatay Üniversitesi Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2969-2322
- ❖ Mail: haticenur.seflek@karatay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Barishak, R. Y., & Ofri, R. (2007). Embryogenetics: gene control of the embryogenesis of the eye. *Veterinary ophthalmology*, 10(3), 133-136.
- Bermejo, E., & Martínez-Frías, M. L. (1998). Congenital eye malformations: clinical-epidemiological analysis of 1,124,654 consecutive births in Spain. *American journal of medical genetics*, 75(5), 497-504.
- Berthoud, V. M., Minogue, P. J., Osmolak, P., Snabb, J. I., & Beyer, E. C. (2014). Roles and regulation of lens epithelial cell connexins. *FEBS letters*, 588(8), 1297-1303.
- Chow, R. L., & Lang, R. A. (2001). Early eye development in vertebrates. *Annual review of cell and developmental biology*, 17(1), 255-296.
- Creuzet, S., Vincent, C., & Couly, G. (2003). Neural crest derivatives in ocular and periocular structures. *International Journal of Developmental Biology*, 49(2-3), 161-171.
- Cvekl, A., & Tamm, E. R. (2004). Anterior eye development and ocular mesenchyme: new insights from mouse models and human diseases. *Bioessays*, 26(4), 374-386.
- Danysh, B. P., & Duncan, M. K. (2009). The lens capsule. *Experimental eye research*, 88(2), 151-164.
- Davis-Silberman, N., & Ashery-Padan, R. (2008). Iris development in vertebrates; genetic and molecular considerations. *Brain Research*, 1192, 17-28.
- Echelard, Y., Epstein, D. J., St-Jacques, B., Shen, L., Mohler, J., McMahon, J. A., & McMahon, A. P. (1993). Sonic hedgehog, a member of a family of putative signaling molecules, is implicated in the regulation of CNS polarity. *Cell*, 75(7), 1417-1430.
- Edward, D. P., & Kaufman, L. M. (2003). Anatomy, development, and physiology of the visual system. *Pediatric Clinics*, 50(1), 1-23.
- Flaxman, S. R., Bourne, R. R., Resnikoff, S., Ackland, P., Braithwaite, T., Cicinelli, M. V., ... & Zheng, Y. (2017). Global causes of blindness and distance vision impairment 1990–2020: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet Global Health*, 5(12), e1221-e1234.
- Fuhrmann, S. (2010). Eye morphogenesis and patterning of the optic vesicle. *Current topics in developmental biology*, 93, 61-84.
- Heavner, W., & Pevny, L. (2012). Eye development and retinogenesis. *Cold Spring Harbor perspectives in biology*, 4(12), a008391.

- Hoar, R. M. (1982). Embryology of the eye. *Environmental Health Perspectives*, 44, 31-34.
- Ludwig, P. E., Lopez, M. J., & Czyz, C. N. (2023). Embryology, eye malformations. Stat Pearls Publishing: Treasure Island, FL, ABD.
- Makarenkova, H. P., & Dartt, D. A. (2015). Myoepithelial cells: their origin and function in lacrimal gland morphogenesis, homeostasis, and repair. *Current molecular biology reports*, 1, 115-123.
- Ohuchi, H., Sato, K., Habuta, M., Fujita, H., & Bando, T. (2019). Congenital eye anomalies: more mosaic than thought? *Congenital Anomalies*, 59(3), 56-73.
- Rubinstein, T. J., Weber, A. C., & Traboulsi, E. I. (2016). Molecular biology and genetics of embryonic eyelid development. *Ophthalmic genetics*, 37(3), 252-259.
- Seetharam s. (2020) Self Assessment and Review of Ophthalmology: Ocular embryology 5th edc.
- Sellheyer, K. (1990). Development of the choroid and related structures. *Eye*, 4(2), 255-261.
- Stoll, C., Alembik, Y., Dott, B., & Roth, M. P. (1997, January). Congenital eye malformations in 212,479 consecutive births. In *Annales de genetique* (Vol. 40, No. 2, pp. 122-128).
- Taniguchi, H., Kitaoka, T., Gong, H. ve Amemiya, T. (1999). Sıçan gözünde hyaloid arterin apoptozu. *Anatomi-Anatomischer Anzeiger Yıllıkları*, 181 (6), 555-560.
- Tawfik, H. A., & Dutton, J. J. (2018). Embryologic and fetal development of the human orbit. *Ophthalmic Plastic & Reconstructive Surgery*, 34(5), 405-421.
- Torres, M., Gómez-Pardo, E., & Gruss, P. (1996). Pax2 contributes to inner ear patterning and optic nerve trajectory. *Development*, 122(11), 3381-3391.
- Wang, X., Xiong, K., Lu, L., Gu, D., Wang, S., Chen, J., ... & Zhou, G. (2015). Developmental origin of the posterior pigmented epithelium of iris. *Cell biochemistry and biophysics*, 71, 1067-1076
- Wormstone, I. M., & Wride, M. A. (2011). The ocular lens: a classic model for development, physiology and disease. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 366(1568), 1190-1192.
- Yılmaz N. (2021). Göz gelişimi (Ed. Nail Yılmaz), *Klinik Embriyolojiye Doğru* (259-267). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

- Zagozewski, J. L., Zhang, Q., & Eisenstat, D. D. (2014). Genetic regulation of vertebrate eye development. *Clinical genetics*, 86(5), 453-460.
- Zavala, J., Lopez Jaime, G. R., Rodriguez Barrientos, C. A., & Valdez-Garcia, J. (2013). Corneal endothelium: developmental strategies for regeneration. *Eye*, 27(5), 579-588.
- Zhao, S., Chen, Q., Hung, F. C., & Overbeek, P. A. (2002). BMP signaling is required for development of the ciliary body. 4435-4442.

EMBRİYONİK GELİŞİMDE EPİTELYAL MEZENKİMAL GEÇİŞ (EMT)

Erkan ALABAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Moleküler Biyoloji ABD. Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8145-452X
- ❖ Mail: erknalabas@gmail.com

Ahmet Ata ÖZÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Moleküler Biyoloji ABD. Mersin/TÜRKİYE, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp ABD. Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8871-8943
- ❖ Mail: aozcimen01@gmail.com

Embriyonik gelişimin başlangıcından itibaren görev alan EMT organizmanın meydana gelmesinde önemli rol oynamaktadır. EMT mekanizmasında gerçekleşen olaylarda meydana gelen sinyal yollarının etkilenmesi hücrelerin farklı özellikler kazanması ile birlikte birçok hastalık ve kanser görülmektedir. EMT ve MET embriyonik gelişimde ve kanserde ortak süreçlerdir. Bu süreçler hücrelerin farklı stratejiler geliştirmesini sağlar ve organizmayı etkileyerek hasarlar meydana getirmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda yeni tedavi yöntemlerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi EMT ve MET faktörleri açısından önem arz etmektedir. Epitelyal mezenkimal geçişte rol alan faktörler ve kök hücre tedavi yöntemlerinin çalışılması bu yolağın etki mekanizmasının aydınlatılmasına net bir şekilde ışık tutacaktır.

KAYNAKLAR

- Alabaş E, Özçimen AA. (2023). Epitelyal Mezenkimal Dönüşüm. (Ed. Leyla Bahar ve Murat Akkuş), Sağlık & Bilim 2023 Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp-I içinde (21-37). İstanbul: Efe Akademi Yayınları. doi.org/10.59617/efepub202328
- Barriere G, Fici P, Gallerani G, Fabbri F, Rigaud M. (2015). Epithelial Mesenchymal Transition: a double-edged sword. *Clinical and Translational Medicine*, 4(1), 4–9. <https://doi.org/10.1186/s40169-015-0055-4>
- Chen T, You Y, Jiang H, Wang ZZ. (2017). Epithelial–mesenchymal transition (EMT): A biological process in the development, stem cell differentiation, and tumorigenesis. *Journal of Cellular Physiology*, 232(12), 3261–3272. <https://doi.org/10.1002/jcp.25797>
- Eichmüller OL, Corsini NS, Vértesy Á, ve ark. (2022). Amplification of human interneuron progenitors promotes brain tumors and neurological defects. *Science*, 375(6579). <https://doi.org/10.1126/science.abf5546>
- Ghanta SB, Nayan N, Raj Kumar NG, Pasupuleti S. (2012). Epithelial-mesenchymal transition: Understanding the basic concept. *Journal of Orofacial Sciences*, 4(2), 82. <https://doi.org/10.4103/0975-8844.106190>
- Huang Z, Zhang Z, Zhou C, Liu L, Huang C. (2022). Epithelial–mesenchymal transition: The history, regulatory mechanism, and cancer therapeutic opportunities. *MedComm*, 3(2), 1–42. <https://doi.org/10.1002/mco2.144>
- Jayachandran J, Srinivasan H, Mani KP. (2021). Molecular mechanism involved in epithelial to mesenchymal transition. *Archives of Biochemistry and Biophysics*, 710(February), 108984. <https://doi.org/10.1016/j.abb.2021.108984>
- Kim DH, Xing T, Yang Z, Dudek R, Lu Q, Chen YH. (2018). Epithelial

- mesenchymal transition in embryonic development, tissue repair and cancer: A comprehensive overview. *Journal of Clinical Medicine*, 7(1), 1–25. <https://doi.org/10.3390/jcm7010001>
- Kim YS, Yi BR, Kim NH, Choi KC. (2014). Role of the epithelial-mesenchymal transition and its effects on embryonic stem cells. *Experimental and Molecular Medicine*, 46(8), 1–6. <https://doi.org/10.1038/emm.2014.44>
- Klatt Shaw, Muraleedharan Saraswathy V, Zhou L, ve ark. (2021). Localized EMT reprograms glial progenitors to promote spinal cord repair. *Dev. Cell*. 08; 56(5): 613–626.e7. doi:10.1016/j.devcel.2021.01.017.
- Lee JM, Dedhar S, Kalluri R, Thompson EW. (2006). The epithelial-mesenchymal transition: New insights in signaling, development, and disease. *Journal of Cell Biology*, 172(7), 973–981. <https://doi.org/10.1083/jcb.200601018>
- Lim J, Thiery JP. (2012). Epithelial-mesenchymal transitions: Insights from development. *Development*, 139, 3471–3486. <https://doi.org/10.1242/dev.071209>
- Micalizzi DS, Farabaugh SM, Ford HL. (2010). Epithelial-mesenchymal transition in cancer: Parallels between normal development and tumor progression. *Journal of Mammary Gland Biology and Neoplasia*, 15(2), 117–134. <https://doi.org/10.1007/s10911-010-9178-9>
- Nantajit D, Lin D, Li JJ. (2015). The network of epithelial–mesenchymal transition: potential new targets for tumor resistance. *Journal of Cancer Research and Clinical Oncology*, 141(10), 1697–1713. <https://doi.org/10.1007/s00432-014-1840-y>
- Ocaña OH, Coskun H, Minguillón C, ve ark. (2017). A right-handed signalling pathway drives heart looping in vertebrates. *Nature*, 549(7670), 86–90. <https://doi.org/10.1038/nature23454>.
- Rago L, Castroviejo N, Fazilaty H, ve ark. (2019). MicroRNAs Establish the Right-Handed Dominance of the Heart Laterality Pathway in Vertebrates. *Developmental Cell*, 51(4), 446-459.e5. <https://doi.org/10.1016/j.devcel.2019.09.012>
- Škovierová H, Okajčková T, Strnádel J, Vidomanová E, Halašová E. (2018). Molecular regulation of epithelial-to-mesenchymal transition in tumorigenesis (Review). *International Journal of Molecular Medicine*, 41(3), 1187–1200. <https://doi.org/10.3892/ijmm.2017.3320>
- Yang J, Weinberg RA. (2008). Epithelial-Mesenchymal Transition: At the Crossroads of Development and Tumor Metastasis. *Developmental Cell*, 14(6), 818–829. <https://doi.org/10.1016/j.devcel.2008.05.009>

EMBRİYONİK DÖNEMDEN KALAN BİR MİRAS: DIŞ PULPASI KAYNAKLI KÖK HÜCRELER

Hasan SALKIN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Beykent Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9404-2348
- ❖ Mail: hasansalkin@beykent.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alge DL, Zhou D, Adams LL, et al. (2010). Donor-matched comparison of dental pulp stem cells and bone marrow-derived mesenchymal stem cells in a rat model. *Journal of Tissue Engineering and Regenerative Medicine*, 4: 73–81.
- Batouli S, Miura M, Brahim J, et al. (2003). Comparison of stem-cell mediated osteogenesis and dentinogenesis. *J Dent Res*, 82(12): 976–981.
- Caplan AL, Bruder SP. (2001). Mesenchymal Stem cells: Building blocks for molecular medicine in the 21 st century. *Trends Mol Med*, 7: 259–64.
- Casagrande L, Cordeiro MM, et.al. (2011). Dental pulp stem cells in regenerative dentistry. *Odontology*, 99: 1-7.
- d’Aquino R, De Rosa A, Laino G, et al. (2009). Human dental pulp stem cells: from biology to clinical applications. *Journal of Experimental Zoology Part B Molecular and Developmental Evolution*, 312B: 408–15.
- Decup F, Six N, Palmier B, et al. (2000). Bone sialoprotein-induced reparative dentinogenesis in the pulp of rat’s molar. *Clin Oral Investig*, 4: 110–9.
- Didilescu AC, Rusu MC, Nini G. (2013). Dental pulp as a stem cell reservoir. *Rom J Morphol Embryol*, 54: 743-78.
- Dissanayaka WL, Zhan X, Zhang C, Hargreaves KM, Jin L, Tong EH. (2012). Coculture of dental pulp stem cells with endothelial cells enhances osteo-/odontogenic and angiogenic potential in vitro. *J Endod*, 38(4): 454–463.
- Erickson CA, Reedy MV. (1998). Neural crest development: the interplay between morphogenesis and cell differentiation. *Current Topics in Developmental Biology*, 40: 177–209.
- Fitzgerald M, Chiego DJ Jr, Heys DR. (1990). Autoradiographic analysis of odontoblast replacement following pulp exposure in primate teeth. *Arch Oral Biol*, 35(9): 707–715.
- Goldberg M, Smith AJ. (2004). Cells and extracellular matrices of dentin and pulp: a biological basis for repair and tissue engineering. *Critical Reviews in Oral Biology & Medicine*, 15: 13–27.
- Gronthos S, Mankani M, Brahim J, Robey PG, Shi S. (2000). Postnatal human dental pulp stem cells (DPSCs) in vitro and in vivo. *Proc Natl Acad Sci USA*, 97 :13625–30.
- Hilkens P, Gervois P, Fanton Y, et al. (2013). Effect of isolation methodology on stem cell properties and multilineage differentiation potential of human dental pulp stem cells. *Cell and Tissue Research*, 353: 65–78.

- Huang AH, Chen YK, Lin LM, Shieh TY, Chan AW. (2008). Isolation and characterization of dental pulp stem cells from a supernumerary tooth. *Journal of Oral Pathology and Medicine*, 37: 571–4.
- Iohara K, Zheng L, Ito M, Tomokiyo A, Matsushita K, Nakashima M. (2006). Side population cells isolated from porcine dental pulp tissue with self-renewal and multipotency for dentinogenesis, chondrogenesis, adipogenesis, and neurogenesis. *Stem Cells*, 24: 2493–503.
- Karaoz E, Dogan BN, Aksoy A, et al. (2010). Isolation and in vitro characterisation of dental pulp stem cells from natal teeth. *Histochemistry and Cell Biology*, 133: 95–112.
- Kawashima N. (2012). Characterisation of dental pulp stem cells: a new horizon for tissue regeneration? *Arch Oral Biol*. 57(11): 1439–1458.
- Kerkis I, Kerkis A, Dozortsev D, et al. (2006). Isolation and characterization of a population of immature dental pulp stem cells expressing OCT-4 and other embryonic stem cell markers. *Cells Tissues Organs*, 184: 105–116.
- Laino G, Carinci F, Graziano A, et al. (2006). In vitro bone production using stem cells derived from human dental pulp. *J Craniofac Surg*, 17(3): 511–515.
- Lee UL. (2011). Effect of platelet-rich plasma on dental stem cells derived from human impacted third molars. *Regen Med*, 6: 67-79.
- Liu L, Ling J, Wei X, Wu L, Xiao Y. (2009). Stem cell regulatory gene expression in human adult dental pulp and periodontal ligament cells undergoing odontogenic/osteogenic differentiation. *Journal of Endodontics*, 35: 1368–76.
- Løvschall H, Tummers M, Thesleff I, Füchtbauer EM, Poulsen K. (2005). Activation of the Notch signaling pathway in response to pulp capping of rat molars. *Eur J Oral Sci*, 113(4): 312–317.
- Miura M, Gronthos S, Zhao M, et al. (2003) SHED: Stem cells from human exfoliated deciduous teeth. *Proc Natl Acad Sci USA*, 100: 5807–12.
- Moraleda JM, Blanquer M, Bleda P, Iniesta P, Ruiz F, Bonilla S. (2006). Adult stem cell therapy: Dream or reality?. *Transpl Immunol*, 17, 74–7.
- Morsczeck C, Gotz W, Schierholz J, et al. (2005). Isolation of precursor cells (PCs) from human dental follicle of wisdom teeth. *Matrix Biol*, 24: 155–65.
- Nakashima M. (2005). Bone morphogenetic proteins in dentin regeneration for potential use in endodontic therapy. *Cytokine Growth Factor Rev*, 16: 369–76.

- Nakatsuka R, Nozaki T, Uemura Y, et al. (2010). 5-Aza-20-deoxycytidine treatment induces skeletal myogenic differentiation of mouse dental pulp stem cells. *Archives of Oral Biology*, 55: 350–7.
- Noce LM, Paino F, Spina A, et al. (2014). Dental pulp stem cells: State of the art and suggestions for a true translation of research into therapy. *J Dent*, 42: 761-68.
- Seo BM, Miura M, Gronthos S, Bartold PM, Batouli S, Brahimi J. (2004). Investigation of multipotent postnatal stem cells from human periodontal ligament. *Lancet*, 364: 149–55.
- Shi S, Gronthos S. (2003). Perivascular niche of postnatal mesenchymal stem cells in human bone marrow and dental pulp. *J Bone Miner Res*, 18(4): 696–704.
- Sinanan AC, Hunt NP, Lewis MP. (2004). Human adult craniofacial muscle-derived cells: neural-cell adhesion molecule (NCAM; CD56)-expressing cells appear to contain multipotential stem cells. *Biotechnology and Applied Biochemistry*, 40: 25–34.
- Smith AJ, Murray PE, Sloan AJ, Matthews JB, Zhao S. (2001). Transdental stimulation of tertiary dentinogenesis. *Adv Dent Res*, 15: 51–4.
- Sonoyama W, Liu Y, Yamaza T, et al. (2008). Characterization of the apical papilla and its residing stem cells from human immature permanent teeth: a pilot study. *Journal of Endodontics*, 34: 166–71.
- Suchánek J, Visek B, Soukup T, et al. (2007). Human dental pulp stem cells-isolation and long term cultivation. *Acta Medica (Hradec Kralove)*, 50: 195-201.
- Téclès O, Laurent P, Zygouritsas S, Burger AS, Camps J Dejou J, About I. (2005). Activation of human dental pulp progenitor/ stem cells in response to odontoblast injury. *Arch Oral Biol*, 50(2): 103–108.
- Tirino V, Paino F, De Rosa A, Papaccio G. (2012). Identification, isolation, characterization, and banking of human dental pulp stem cells. *Methods in Molecular Biology*, 879: 443–63.
- Waddington RJ, Youde SJ, Lee CP, Sloan AJ. (2009). Isolation of distinct progenitor stem cell populations from dental pulp. *Cells Tissues Organs*, 189(1–4): 268–274.
- Weismann IL. (2000). Stem cells: Units of development, units of regeneration and units in evolution. *Cell*, 100:157–68.
- Yang X, van der Kraan PM, Bian Z, Fan M, Walboomers XF, Jansen JA. (2009). Mineralized tissue formation by BMP2- transfected pulp stem cells. *Journal of Dental Research*, 88: 1020–5.

Zhang W, Walboomers XF, Shi S, Fan M, Jansen JA (2006). Multilineage differentiation potential of stem cells derived from human dental pulp after cryopreservation, *Tissue Eng*, 12(10): 2813–2823.

SAĞLIK & BİLİM 2023
GÜNCEL TIP
-III-

Editör

Doç. Dr. Talip KARAÇOR

SAĞLIK & BİLİM 2023: Güncel Tıp -III

Editör

Doç. Dr. Talip KARAÇOR

ORCID (0000-0003-1349-1569)

ISBN 978-625-6600-12-6

E-ISBN 978-625-6600-13-3

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202342>

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIK & BİLİM 2023: Güncel Tıp -III

KARAÇOR, Talip

1. Basım 328 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Araştırma 2. Bilim 3. Eğitim 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi / Design

Kapak Tasarım / Cover Design

Sertifika No / Certificate No

Matbaa Sertifika /Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

KANSER TEDAVİSİNDE RADYOTERAPİ	9
<i>Ömer GÖÇ, Adem NECİP</i>	
ORAL KANSERLERİN BAŞ-BOYUN METASTAZLARININ RADYOLOJİK TEŞHİSİ	19
<i>Yeşim DENİZ, İlknur SEVİM</i>	
PROSTAT KANSERLİ HASTALARDA GA-68 PSMA PET-BT GÖRÜNTÜLEME.....	29
<i>Fikriye Gül GÜMÜŞER</i>	
NÜKLEER TIPTA RADYASYON GÜVENLİĞİ	37
<i>Yasemin PARLAK</i>	
KEMİK SİNTİGRAFİSİ	45
<i>Bedriye Elvan SAYIT BİLGİN</i>	
KRİTİK ÇOCUK HASTALARDA YATAK BAŞI ULTRASONOGRAFİ KULLANIMI.....	59
<i>Cengizhan KILIÇASLAN</i>	
1.TRİMESTERDE FETAL ANATOMİNİN SONOGRAFİK İNCELENMESİ VE FETAL ANÖPLOİDİ BULGULARI	67
<i>Yağmur SOYKAN, İbrahim TAŞKUM</i>	
FİBROMİYALJİ SENDROMU VE BALNEOTERAPİ YÖNTEMLERİNİN BİYOKİMYASAL ETKİLERİ.....	81
<i>Ümmü Habibe SARI</i>	
GENEL CERRAHİDE SİNİR HASARINA BAĞLI KOMPLİKASYONLAR.....	93
<i>Ali Cihat YILDIRIM, İrem YILDIRIM</i>	
İMMÜNOLOJİK ANALİZLERİ İNTERFERE EDEN FAKTÖRLER	103
<i>F. Sinem HOCAOĞLU-EMRE</i>	
DİYABETİK AYAK	117
<i>Sezai ÖZKAN</i>	

DIYABETES MELLİTUSA BAĞLI GASTROPAREZİNİN TEDAVİSİ	127
<i>Zekeriya KESKİN</i>	
GERİATRİ VE GÖZ HASTALIKLARI	135
<i>Emrah KAN</i>	
DENGE BOZUKLUKLARINDA SUBJEKTİF DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİ	147
<i>Deniz Uğur CENGİZ, Sanem Can ÇOLAK</i>	
ESC/EAS KILAVUZ EŞLİĞİNDE DİSLİPİDEMİ	161
<i>Ahmet SÜSENBÜK</i>	
EPIKARDİYAL YAĞ DOKUSUNUN TRANSTORASİK EKOKARDİYOGRAFI İLE VERTİKAL, HORIZONTAL VE ALANSAL DEĞERLERİNİN KORONER ARTER HASTALIĞI VE ANTROPOMETRİK ÖLÇÜMLER İLE İLİŞKİSİ	175
<i>Işık TEKİN, Havane Asuman KAFTAN</i>	
OMEGA – 3 YAĞ ASİTLERİNİN DEPRESYON TEDAVİSİNE ETKİSİ	185
<i>Çağlar MACİT, Nezahat Nazlı OKAY, Ceren TOPCU</i>	
GEBELİKTE BESLENME VE AŞILAR	203
<i>Selma ERMİN</i>	
GIDA KAYNAKLI HASTALIKLAR	219
<i>Nesrin ÇAKICI</i>	
BİYOREMEDIASYON VE MİKROORGANİZMALAR	227
<i>Betül CEYHUNİ, Duygu ÖCAL</i>	
TELOSİTLER VE REJENERATİF TIPTAKİ POTANSİYEL ROLLERİ	243
<i>Ebru DERİCİ EKER</i>	
HÜCRE DÖNGÜSÜNÜN KARSİNOGENEZDEKİ ROLÜ VE İLİŞKİLİ TEDAVİ STRATEJİLERİ	259
<i>Özlem EROL</i>	

**HEPATOSELLÜLER KARSİNOMDA TRANSARTERYEL
RADYOEMBOLİZASYON (TARE)271**
Gözde MÜTEVELİZE

TORCH ENFEKSİYONLARINA GENEL BAKIŞ279
Fatih Mehmet AKILLI, Beste AKILLI

**İNTERTİSYEL AKCİĞER HASTALIKLARINDA İLERLEYİCİ
FENOTİPLİ PROGRESİF FİBROZAN İNTERSTİSYEL AKCİĞER
HASTALIĞI.....289**
Nurgül BOZKURT

**YENİ TÜTÜN ÜRÜNLERİ: DEĞİŞEN TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI
VE SAĞLIK ETKİLERİ.....299**
Esen SAYIN GÜLENSOY

AİLE PLANLAMASI VE KONTRASEPSİYON307
Hilal AKTÜRK, Mustafa Cengiz DURA

**İLAÇ AMBALAJLANMASI VE BİYOBOZUNUR MALZEMELER
.....319**
Sezen TEKİN, Irmak KARADUMAN ER

KANSER TEDAVİSİNDE RADYOTERAPİ

Ömer GÖÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Biyomedikal Cihaz Teknolojileri, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Harran Üniversitesi Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3047-6232
- ❖ Mail: omergoc@harran.edu.tr

Adem NECİP

- ❖ Kurum Bilgisi: Eczacılık, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Harran Üniversitesi Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2092-7829
- ❖ Mail: ademnecip@harran.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ekinci, M., İlem Özdemir, D. (2021). Radyofarmasötikler ve teranostikler [Radiopharmaceuticals and theranostics]. *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 119-132
- Ezzell, G. A., Galvin, J. M., Low, D., Palta, J. R., Rosen, I., Sharpe, M. B., Yu, C. X. (2003). Guidance document on delivery, treatment planning, and clinical implementation of IMRT: Report of the IMRT subcommittee of the AAPM radiation therapy committee. *Medical Physics*, 30(8), 2089–2115.
- Fitzmaurice C, Dicker D, Pain A, Hamavid H, Moradi-Lakeh M, MacIntyre MF, Allen C ve ark. The Global Burden of Cancer 2013. *JAMA Oncol.* 2015;1(4):505-27.
- International Journal of Health Services Research and Policy*, 3(3), 143-150.
- Khan, F. M. (2003a). *Physics of Radiation Therapy* (3. bs.).
- Lippincott Williams & Wilkins. Court, L., Wang, H., Aten, D., Brown, D., MacGregor, H., du Toit, M., Balter, P. (2018). Illustrated instructions for mechanical quality assurance of a medical linear accelerator. *Journal of Applied Clinical Medical Physics*, 19(3), 355–359.
- Ozdemir, A., Kaplan Serin, E., Savas, M. (2018). Cancer risk factors and prevention in Turkey.
- Rosenberg, I. (2008). *Radiation Oncology Physics: A Handbook for Teachers and Students*. *British Journal of Cancer*, 98(5), 1020–1020.
- Roy, P.S., Saikia, B.J. (2016). Cancer and cure: A critical analysis. *Indian Journal of Cancer*, 53(3), 441-442.
- Siegel RL, Miller KD, Jemal A. *Cancer statistics, 2015*. *CA Cancer J Clin.* 2015;65(1):5-29.
- Sung H, Ferlay J, Siegel RL, et al. *Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries*. *CA Cancer J Clin.* 2021 May;71(3):209-249.
- Thwaites, D. I. ve Tuohy, J. B. (2006). Back to the future: the history and development of the clinical linear accelerator. *Physics in Medicine and Biology*, 51(13), R343– R362. doi:10.1088/0031-9155/51/13/R20
- Yi X., Zeng W., Wang C., Chen Y., Zheng L., Zhu X., Ke Y., He X., Kuang Y., Huang Q., A step-by-step multiple stimuli-responsive metal-phenolic network prodrug nanoparticles for chemotherapy, *Nano Res.*, 15 (2022) 1205– 1212.

URL 1:

https://www.google.com/search?q=lineer+h%C4%B1zland%C4%B1r%C4%B1c%C4%B1+&tbm=isch&ved=2ahUKEwjCy_rfpIKCAxWm5QIHbppCZAQ2cCegQIABAA&oq=lineer+h%C4%B1zland%C4%B1r%C4%B1c%C4%B1+&gs_lcp=CgNpbWcQAzIECCMQJzIFCAAQgAQyBQgAEIAEMgUIABCABDIFCAAQgAQyBQgAEIAEMgQIABAEMgYIABAFEB4yBwgAEBgQgAQyBwgAEBgQgARQ3AVY8RZg4xtoAHAAeACAAykBiAHaDpIBDDAuMTaYAQCgAQQgAQtd3Mtd216LWltZ8ABAQ&scient=img&ei=eTgxZYKrKabLigPutOlgAk&bih=882&biw=1297&rlz=1C1YTUH_trTR1051TR1051#imgrc=PBy0kwziScfMqM

URL 2:

https://www.google.com/search?q=lineer+h%C4%B1zland%C4%B1r%C4%B1c%C4%B1+%C4%B1%C5%9F%C4%B1nlama+kafas%C4%B1&sca_esv=574836027&rlz=1C1YTUH_trTR1051TR1051&tbm=isch&sxsrf=AM9HkKn8Ed5svw2rMGsj2SvP5xZzA7rOPQ:1697724535741&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwid04PfpIKCAxWHSfEDHVgiBQMQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1297&bih=882&dpr=1#imgrc=Bz2vyfS_Fd9IIM

URL 3:

https://www.google.com/search?q=lineer+h%C4%B1zland%C4%B1r%C4%B1c%C4%B1+%C4%B1%C5%9F%C4%B1nlama+kafas%C4%B1&sca_esv=574836027&rlz=1C1YTUH_trTR1051TR1051&tbm=isch&sxsrf=AM9HkKn8Ed5svw2rMGsj2SvP5xZzA7rOPQ:1697724535741&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwid04PfpIKCAxWHSfEDHVgiBQMQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1297&bih=882&dpr=1#imgrc=1oCNv0aoACkcvM

ORAL KANSERLERİN BAŞ - BOYUN METASTAZLARININ RADYOLOJİK TEŞHİSİ

Yeşim DENİZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi, Diş Hekimliği Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6967-5378
- ❖ Mail: yesimdeniz@comu.edu.tr

İlknur SEVİM

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi, Diş Hekimliği Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-0436-3278
- ❖ Mail: ilknur.sevim@comu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adams, S., R. P. Baum, T. Stuckensen, K. Bitter, and G. Hor. 1998. Prospective comparison of 18F-FDG PET with conventional imaging modalities (CT, MRI, US) in lymph node staging of head and neck cancer, *Eur J Nucl Med*, 25: 1255-60.
- Castelijns, J. A., and M. W. van den Brekel. 2002. Imaging of lymphadenopathy in the neck, *Eur Radiol*, 12: 727-38.
- Curtin, H. D., H. Ishwaran, A. A. Mancuso, R. W. Dalley, D. J. Caudry, and B. J. McNeil. 1998. Comparison of CT and MR imaging in staging of neck metastases, *Radiology*, 207: 123-30.
- Ferlay, J., I. Soerjomataram, R. Dikshit, S. Eser, C. Mathers, M. Rebelo, D. M. Parkin, D. Forman, and F. Bray. 2015. Cancer incidence and mortality worldwide: sources, methods and major patterns in GLOBOCAN 2012, *Int J Cancer*, 136: E359-86.
- Gotz, C., E. Drecoll, M. Straub, O. Bissinger, K. D. Wolff, and A. Kolk. 2016. Impact of HPV infection on oral squamous cell carcinoma, *Oncotarget*, 7: 76704-12.
- Hoang, J. K., J. Vanka, B. J. Ludwig, and C. M. Glastonbury. 2013. Evaluation of cervical lymph nodes in head and neck cancer with CT and MRI: tips, traps, and a systematic approach, *AJR Am J Roentgenol*, 200: W17-25.
- Kaji, A. V., T. Mohuchy, and J. D. Swartz. 1997. Imaging of cervical lymphadenopathy, *Semin Ultrasound CT MR*, 18: 220-49.
- Kao, J., A. Lavaf, M. S. Teng, D. Huang, and E. M. Genden. 2008. Adjuvant radiotherapy and survival for patients with node-positive head and neck cancer: an analysis by primary site and nodal stage, *Int J Radiat Oncol Biol Phys*, 71: 362-70.
- Mascitti, M., C. Rubini, F. De Michele, P. Balercia, R. Giroto, G. Troiano, L. Lo Muzio, and A. Santarelli. 2018. American Joint Committee on Cancer staging system 7th edition versus 8th edition: any improvement for patients with squamous cell carcinoma of the tongue?, *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol*, 126: 415-23.
- Ng, S. H., T. C. Yen, C. T. Liao, J. T. Chang, S. C. Chan, S. F. Ko, H. M. Wang, and H. F. Wong. 2005. 18F-FDG PET and CT/MRI in oral cavity squamous cell carcinoma: a prospective study of 124 patients with histologic correlation, *J Nucl Med*, 46: 1136-43.
- Nguyen, A., A. Luginbuhl, D. Cognetti, K. Van Abel, V. Bar-Ad, C. Intenzo, W. Keane, and J. Curry. 2014. Effectiveness of PET/CT in the preoperative evaluation of neck disease, *Laryngoscope*, 124: 159-64.

- Patel, S. G., M. Amit, T. C. Yen, C. T. et al. Head International Consortium for Outcome Research in, and Cancer Neck. 2013. Lymph node density in oral cavity cancer: results of the International Consortium for Outcomes Research, *Br J Cancer*, 109: 2087-95.
- Pohar, S., R. Brown, N. Newman, M. Koniarczyk, J. Hsu, and D. Feiglin. 2007. What does PET imaging add to conventional staging of head and neck cancer patients?, *Int J Radiat Oncol Biol Phys*, 68: 383-7.
- Roh, J. L., J. P. Park, J. S. Kim, J. H. et al. 2014. 18F fluorodeoxyglucose PET/CT in head and neck squamous cell carcinoma with negative neck palpation findings: a prospective study, *Radiology*, 271: 153-61.
- Rosebush, M. S., S. K. Rao, S. Samant, W. Gu, C. R. Handorf, L. M. Pfeffer, and C. A. Nosrat. 2011. Oral cancer: enduring characteristics and emerging trends, *J Tenn Dent Assoc*, 91: 24-7; quiz 28-9.
- Schwartz, L. H., J. Bogaerts, R. Ford, L. Shankar, P. Therasse, S. Gwyther, and E. A. Eisenhauer. 2009. Evaluation of lymph nodes with RECIST 1.1, *Eur J Cancer*, 45: 261-7.
- Stoeckli, S. J., S. K. Haerle, K. Strobel, S. R. Haile, T. F. Hany, and B. Schuknecht. 2012. Initial staging of the neck in head and neck squamous cell carcinoma: a comparison of CT, PET/CT, and ultrasound-guided fine-needle aspiration cytology, *Head Neck*, 34: 469-76.
- Stuckensen, T., A. F. Kovacs, S. Adams, and R. P. Baum. 2000. Staging of the neck in patients with oral cavity squamous cell carcinomas: a prospective comparison of PET, ultrasound, CT and MRI, *J Craniomaxillofac Surg*, 28: 319-24.
- Subapriya, R., A. Thangavelu, B. Mathavan, C. R. Ramachandran, and S. Nagini. 2007. Assessment of risk factors for oral squamous cell carcinoma in Chidambaram, Southern India: a case-control study, *Eur J Cancer Prev*, 16: 251-6.
- Wang, B., S. Zhang, K. Yue, and X. D. Wang. 2013. The recurrence and survival of oral squamous cell carcinoma: a report of 275 cases, *Chin J Cancer*, 32: 614-8.
- Yamazaki, Y., M. Saitoh, K. Notani, K. Tei, Y. Totsuka, S. Takinami, K. Kanegae, M. Inubushi, N. Tamaki, and Y. Kitagawa. 2008. Assessment of cervical lymph node metastases using FDG-PET in patients with head and neck cancer, *Ann Nucl Med*, 22: 177-84.
- Yoon, D. Y., H. S. Hwang, S. K. et al. 2009. CT, MR, US, 18F-FDG PET/CT, and their combined use for the assessment of cervical lymph node metastases in squamous cell carcinoma of the head and neck, *Eur Radiol*, 19: 634-42.

PROSTAT KANSERLİ HASTALARDA GA-68 PSMA PET-BT GÖRÜNTÜLEME

Fikriye Gül GÜMÜŞER

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7103-2323
- ❖ Mail: fggumuser@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ak Sivriköz İ. Metastatik Prostat Kanserli Hastalarda, Ga-68 Prostat Spesifik Membran Antijen PET/BT'nin Sistemik Tedavi Yanıtı Değerlendirilmesinde Olası Rolü Nucl Med Semin 2018;4:231-239 DOI:10.4274/nts.2018.026 Altun Tuzcu Ş, Uyar A, Güzel F, ve ark. The relationship between 68Ga-PSMA uptake and Gleason Score and PSA levels in patients with prostate cancer. Anatolian Curr Med J 2021; 3(4); 327-332
- Erdogan M, Sengul SS, Cetin B ve ark. The role of Ga68 PSMA PET/CT imaging in Lu177 PSMA treatment planning in metastatic castration resistant prostate cancer. Annals of Nuclear Medicine (2022) 36:562–569.
- Eiber M, Maurer T, Souvatzoglou M ve ark. Evaluation of Hybrid ⁶⁸Ga-PSMA Ligand PET/CT in 248 Patients with Biochemical Recurrence After Radical Prostatectomy Journal of Nuclear Medicine May 2015, 56(5)668-674; DOI: <https://doi.org/10.2967/jnumed.115.154153>
- Fendler WP, Eiber M, Beheshti M ve ark. PSMA PET/CT: joint EANM procedure guideline/SNMMI procedure standard for prostate cancer imaging 2.0 European Journal of Nuclear Medicine and Molecular Imaging (2023) 50:1466–1486.
- Fendler WP, Eiber M, Beheshti M ve ark 68Ga-PSMA PET/CT: Joint EANM and SNMMI procedure guideline for prostate cancer imaging: version 1.0 Eur J Nucl Med Mol Imaging (2017) 44:1014–1024.
- Gumuser FG (2023). Kanser tedavisine güncel yaklaşım: Lutesyum-177 PSMA Tedavisi. (Ed Doç Dr serdar Olt) Sağlık Bilim 2023 İç Hastalıkları (93-98)
- Kubilay E., Akpınar C Oguz, ES ve ark. Significance of metabolic tumor volume and total lesion uptake measured using Ga-68 labelled prostate-specific membrane antigen PET/CT in primary staging of prostate cancer Urologic Oncology: Seminars and Original Investigations 40 (2022) 408.e19–408.e25
- Kwan TN, Spremo S, Teh AYM, McHarg D, Thangasamy I, Woo HH, Performance of Ga-68 PSMA PET/CT for diagnosis and grading of local prostate cancer Prostate International 9(2021)107-112.
- Meyrick DP, Asokendaran M, Skelly LA, Lenzo NP, Henderson A The role of ⁶⁸Ga-PSMA-I&T PET/CT in the pretreatment staging of primary prostate cancer. Nuclear Medicine Communications 38(11): 956- 963, November 2017.

- Morote J, Aguilar A, Planas J and Trilla E. Definition of Castrate Resistant Prostate Cancer: New Insights Biomedicines 2022, 10, 689. <https://doi.org/10.3390/biomedicines10030689>
- Öbek C, Doğanca D, Demirci E ve ark. The accuracy of ⁶⁸Ga-PSMA PET/CT in primary lymph node staging in high-risk prostate cancer Eur J Nucl Med Mol Imaging (2017) 44:1806–1812 DOI 10.1007/s00259-017-3752-y
- Ömür Ö, Oral A. Prostat Kanserinde Ga-68 PSMA PET/BT Görüntüleme. Özcan Z, editör. Nükleer Onkolojide Teranostik Uygulamalar. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri;2018. p.69-76.
- Parveen A, Fatima A, Fatima I, Khan IU, Shahid A. Therapeutic efficacy and safety results of ¹⁷⁷Lu-PSMA therapy in metastatic castration-resistant prostate cancer patients: first experience of a developing South Asian Country. Nucl Med Commun. 2023 Jul 14.
- Puranik AD, Dev IDGa-68 Prostate-Specific Membrane Antigen PET/CT: Imaging and Clinical Perspective in Prostate Cancer Imaging and Clinical Perspective in Prostate Cancer.. PET Clin. 2022 Oct;17(4):595-606. doi: 10.1016/j.cpet.2022.07.004.
- Ramnaraign B, Sartor O. PSMA-Targeted Radiopharmaceuticals in Prostate Cancer: Current Data and New Trials. The Oncologist, (2023), 28, 392–401
- Rauscher I, Maurer T, Fendler WP, Sommer WH, Schwaiger M, Eiber M.,⁶⁸Ga-PSMA ligand PET/CT in patients with prostate cancer: How we review and report Cancer Imaging (2016) 16:14
- Thomas L, Kantz S, Hung A, ve ark. ⁶⁸Ga-PSMA-PET/CT imaging of localized primary prostate cancer patients for intensity modulated radiation therapy treatment planning with integrated boost. Eur J Nucl Med Mol Imaging. 2018 Jul;45(7):1170-1178. doi: 10.1007/s00259-018-3954-y. Epub 2018 Feb 21. PMID: 29468311.
- Uçmak G, Ak Sivriköz I, Alan SelçukN ve ark. Prostat Kanserinde Ga-68 PSMA PET/BT Uygulama Kılavuzu Nucl Med Semin 2020;6:370-384.

NÜKLEER TIPTA RADYASYON GÜVENLİĞİ

Yasemin PARLAK

- ❖ Kurum Bilgisi:Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3682-7611
- ❖ Mail: yasemin.gultekin@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Alnaaimi MA, Alduaij MA, Shenawy FA, Algaily MM, Mohammedzein TS, Alkandri FA, Shaban MO, Alenezi SA. National Diagnostic Reference Levels for Nuclear Medicine in Kuwait. *J Nucl Med Technol.* 2022 Mar;50(1):54-59. doi: 10.2967/jnmt.121.262175. Epub 2021 Sep 28. PMID: 34583955.
- Biassoni L, Easty M. Paediatric nuclear medicine imaging. *Br Med Bull.* 2017 Sep 1;123(1):127-148. doi: 10.1093/bmb/ldx025. PMID: 28910997.
- Cho Sang-Geon, Jahae Kim, Ho-Chun Song, Radiation Safety in Nuclear Medicine Procedures, *Nucl Med Mol Imaging* (2017) 51:11–16
- European Union Council. Implementing the Framework Agreement on prevention from sharp injuries in the hospital and healthcare sector. EU Directive 2010/32/EU, 2010.
- IAEA 2018. Radiation protection and safety in medical uses of ionizing radiation. IAEA Safety Standards Series No. SSG-46 (Vienna: IAEA). ISBN 9789201017178.
- Marengo M, Martin CJ, Rubow S, Sera T, Amador Z, Torres L. Radiation Safety and Accidental Radiation Exposures in Nuclear Medicine. *Semin Nucl Med.* 2022 Mar;52(2):94-113
- Parlak Y, Gumuser G, Sayit E, F-18 FDG PET/CT imaging artifacts, *Türk Onkoloji Dergisi* 2015;30(3):166-171
- Society of Nuclear Medicine and Molecular Imaging, Nuclear Medicine and Radiation Safety section, <https://www.snmni.org/Patients/> 21.09.2023

KEMİK SİNTİGRAFİSİ

Bedriye Elvan SAYIT BİLGİN

- ❖ Kurum Bilgisi:Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3330-1702
- ❖ Mail: elvansayit@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Abdelrazek, S., P. Szumowski, F. Rogowski, A. Kociura-Sawicka, M. Mojsak, and M. Szorc. 2012. 'Bone scan in metabolic bone diseases. Review', *Nucl Med Rev Cent East Eur*, 15: 124-31.
- Blangis, F., M. Taylor, C. Adamsbaum, A. Devillers, C. Gras-Le Guen, E. Launay, P. M. Bossuyt, J. F. Cohen, and M. Chalumeau. 2021. 'Add-on bone scintigraphy after negative radiological skeletal survey for the diagnosis of skeletal injury in children suspected of physical abuse: a systematic review and meta-analysis', *Arch Dis Child*, 106: 361-66.
- Brenner, Arnold I., June Koshy, Jose Morey, Cheryl Lin, and Jason DiPoce. 2012. 'The bone scan', *Seminars in nuclear medicine*, 42: 11-26.
- Campbell, K. M., D. S. Shulman, H. E. Grier, and S. G. DuBois. 2021. 'Role of bone marrow biopsy for staging new patients with Ewing sarcoma: A systematic review', *Pediatr Blood Cancer*, 68: e28807.
- Cook, G. J., G. Gnanasegaran, and S. Chua. 2010. 'Miscellaneous indications in bone scintigraphy: metabolic bone diseases and malignant bone tumors', *Seminars in nuclear medicine*, 40: 52-61.
- Davila, D., A. Antoniou, and M. A. Chaudhry. 2015. 'Evaluation of osseous metastasis in bone scintigraphy', *Seminars in nuclear medicine*, 45: 3-15.
- DeSmet, A. A., M. K. Dalinka, N. Alazraki, T. H. Berquist, R. H. Daffner, G. Y. el-Khoury, T. G. Goergen, T. E. Keats, B. J. Manaster, A. Newberg, H. Pavlov, R. H. Haralson, 3rd, J. B. McCabe, and D. Sartoris. 2000. 'Diagnostic imaging of avascular necrosis of the hip. American College of Radiology. ACR Appropriateness Criteria', *Radiology*, 215 Suppl: 247-54.
- Fournier, R. S., and L. E. Holder. 1998. 'Reflex sympathetic dystrophy: diagnostic controversies', *Seminars in nuclear medicine*, 28: 116-23.
- Gedik, G. K., O. Ata, P. Karabagli, and O. Sari. 2014. 'Differential diagnosis between secondary and tertiary hyperparathyroidism in a case of a giant-cell and brown tumor containing mass. Findings by (99m)Tc-MDP, (18)F-FDG PET/CT and (99m)Tc-MIBI scans', *Hell J Nucl Med*, 17: 214-7.
- Gelderman, S. J., P. C. Jutte, R. Boellaard, J. J. W. Ploegmakers, D. Vallez García, G. A. Kampinga, Awjm Glaudemans, and M. Wouthuyzen-Bakker. 2018. '(18)F-FDG-PET uptake in non-infected total hip prostheses', *Acta Orthop*, 89: 634-39.

- Glaudemans, A. W., F. Galli, M. Pacilio, and A. Signore. 2013. 'Leukocyte and bacteria imaging in prosthetic joint infection', *Eur Cell Mater*, 25: 61-77.
- Handmaker, H., and R. Leonards. 1976. 'The bone scan in inflammatory osseous disease', *Seminars in nuclear medicine*, 6: 95-105.
- Isaac, A., D. Dalili, D. Dalili, and M. A. Weber. 2020. 'State-of-the-art imaging for diagnosis of metastatic bone disease', *Radiologe*, 60: 1-16.
- Kleinman, P. K., and S. C. Marks, Jr. 1996. 'A regional approach to classic metaphyseal lesions in abused infants: the distal tibia', *AJR Am J Roentgenol*, 166: 1207-12.
- Kuwahara, K., S. Izawa, H. Murabe, N. Murakami, T. Yokota, Y. Wani, K. Notohara, C. Tsukayama, T. Ishimori, and Y. Watanabe. 2007. 'Increased 18F-fluorodeoxyglucose uptake in a brown tumor in a patient with primary hyperparathyroidism', *J Clin Endocrinol Metab*, 92: 2408-9.
- Lee, J. W., S. N. Yu, I. D. Yoo, M. H. Jeon, C. H. Hong, J. J. Shim, S. H. Chang, and S. M. Lee. 2019. 'Clinical application of dual-phase F-18 sodium-fluoride bone PET/CT for diagnosing surgical site infection following orthopedic surgery', *Medicine (Baltimore)*, 98: e14770.
- Łęgosz, P., M. Otworowski, A. Sibilska, K. Starszak, D. Kotrych, A. Kwapisz, and M. Synder. 2019. 'Heterotopic Ossification: A Challenging Complication of Total Hip Arthroplasty: Risk Factors, Diagnosis, Prophylaxis, and Treatment', *Biomed Res Int*, 2019: 3860142.
- Malluche, H. H., and M. C. Monier-Faugere. 1992. 'Risk of adynamic bone disease in dialyzed patients', *Kidney Int Suppl*, 38: S62-7.
- Nelson, Howard T., and Andrew Taylor. 1980. 'Bone scanning in the diagnosis of acute osteomyelitis', *European Journal of Nuclear Medicine*, 5: 267-69.
- Palestro, C. J. 2014. 'Nuclear medicine and the failed joint replacement: Past, present, and future', *World J Radiol*, 6: 446-58.
- Palestro, C. J., C. Love, G. G. Tronco, M. B. Tomas, and J. N. Rini. 2006. 'Combined labeled leukocyte and technetium 99m sulfur colloid bone marrow imaging for diagnosing musculoskeletal infection', *Radiographics*, 26: 859-70.
- Papathanassiou, Dimitri, Claire Bruna-Muraille, Christelle Jouannaud, Laurence Gagneux-Lemoussu, Jean-Paul Eschard, and Jean-Claude Liehn. 2009. 'Single-photon emission computed tomography combined with computed tomography (SPECT/CT) in bone diseases', *Joint Bone Spine*, 76: 474-80.

- Qu, N., W. Yao, X. Cui, and H. Zhang. 2015. 'Malignant transformation in monostotic fibrous dysplasia: clinical features, imaging features, outcomes in 10 patients, and review', *Medicine (Baltimore)*, 94: e369.
- Rupani, H. D., L. E. Holder, D. A. Espinola, and S. I. Engin. 1985. 'Three-phase radionuclide bone imaging in sports medicine', *Radiology*, 156: 187-96.
- Savelli, G., L. Maffioli, M. Maccauro, E. De Deckere, and E. Bombardieri. 2001. 'Bone scintigraphy and the added value of SPECT (single photon emission tomography) in detecting skeletal lesions', *Q J Nucl Med*, 45: 27-37.
- Seltzer, A., R. Xiao, M. Fernandez, and R. Hasija. 2019. 'Role of nuclear medicine imaging in evaluation of orthopedic infections, current concepts', *J Clin Orthop Trauma*, 10: 721-32.
- Shehab, D., A. H. Elgazzar, and B. D. Collier. 2002. 'Heterotopic ossification', *J Nucl Med*, 43: 346-53.
- Tam, H. H., B. Bhaludin, F. Rahman, A. Weller, V. Ejindu, and A. Parthipun. 2014. 'SPECT-CT in total hip arthroplasty', *Clin Radiol*, 69: 82-95.
- Treglia, G., M. Salsano, A. Stefanelli, M. V. Mattoli, A. Giordano, and L. Bonomo. 2012. 'Diagnostic accuracy of ¹⁸F-FDG-PET and PET/CT in patients with Ewing sarcoma family tumours: a systematic review and a meta-analysis', *Skeletal Radiol*, 41: 249-56.
- Turpin, A., E. Girard, C. Baillet, D. Pasquier, J. Olivier, A. Villers, P. Puech, and N. Penel. 2020. 'Imaging for Metastasis in Prostate Cancer: A Review of the Literature', *Front Oncol*, 10: 55.
- Van den Wyngaert, T., F. Paycha, K. Strobel, W. U. Kampen, T. Kuwert, W. van der Bruggen, and G. Gnanasegaran. 2018. 'SPECT/CT in Postoperative Painful Hip Arthroplasty', *Seminars in nuclear medicine*, 48: 425-38.
- von Mehren, M., J. M. Kane, M. Agulnik, M. M. et al. 2022. 'Soft Tissue Sarcoma, Version 2.2022, NCCN Clinical Practice Guidelines in Oncology', *J Natl Compr Canc Netw*, 20: 815-33.
- Zagarella, A., E. Impellizzeri, R. Maiolino, R. Attolini, and M. C. Castoldi. 2013. 'Pelvic heterotopic ossification: when CT comes to the aid of MR imaging', *Insights Imaging*, 4: 595-603.
- Zyluk, A., and B. Birkenfeld. 1999. 'Quantitative evaluation of three-phase bone scintigraphy before and after the treatment of post-traumatic reflex sympathetic dystrophy', *Nucl Med Commun*, 20: 327-33.

KRİTİK ÇOCUK HASTALARDA YATAK BAŞI ULTRASONOGRAFİ KULLANIMI

Cengizhan KILIÇASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6093-7132
- ❖ Mail: dr_cengizhan@hotmail.com

sahiptir. Ancak kullanıcı bağımlı olması, eğitim ve sertifikasyon ile ilgili sorunlar kısıtlayıcı faktörleridir.

KAYNAKLAR

- Abdel Rahman DA, Saber S, El-Maghraby A. Diaphragm and lung ultrasound indices in prediction of outcome of weaning from mechanical ventilation in pediatric intensive care unit. *Indian J Pediatr.* 2020;87:413–20.
- Conlon TW, Nishisaki A, Singh Y, Bhombal S , De Luca D , Kessler, D et al. Moving beyond the stethoscope: diagnostic point-of-care ultrasound in pediatric practice. *Pediatrics.*2019;144:4.
- Davis AL, Carcillo JA, Aneja RK, et al. The American College of critical care medicine clinical practice parameters for hemodynamic support of pediatric and neonatal septic shock: executive summary. *Pediatr Crit Care Med.* 2017;18:884–90.
- de Souza TH, Brandao MB, Santos TM, Pereira RM, Nogueira RJN. Ultrasound guidance for internal jugular vein cannulation in PICU: a randomised controlled trial. *Arch Dis Child.* 2018;103:952–6.
- Holmes JF, Kelley KM, Wootton-Gorges SL, et al. Effect of abdominal ultrasound on clinical care, outcomes, and resource use among children with blunt torso trauma: a randomized clinical trial. *JAMA.* 2017;317:2290–6.
- Kalagara H, Coker B, Gerstein NS, et al. "Point-of-care ultrasound (POCUS) for the cardiothoracic anesthesiologist." *Journal of Cardiothoracic and Vascular Anesthesia* 36.4 (2022): 1132-1147.
- Kilicaslan, A, Topal, A, Erol A, Gök F. Ultrasonographic assessment of the airway anatomy and clinical use. *Selçuk Tıp Derg.* 2015; 31: 88-94.
- Kilicaslan, A, Alanoglu Z. Havayolu Ultrasonografisi. *Klinik Anesteziye Ultrasonografi, Kurtipek Ö, Alkış N, Işık B, Alanoğlu Z, Ed. Akademisyen Kitabevi, ss.17-30,2018.*
- Kılıçaslan A,Gök F,Bilgili B,Cinel.Yoğun Bakım Uygulamalarında Ultrasonografi. *Güneş Tıp Kitabevleri,Ankara, ss.13-32,2019*
- Kilicaslan C, Guran E, Karaca O. The accurate identification of the percutaneous tracheostomy insertion site using digital palpation in children. *Ulus Travma Acil Cerrahi Derg* 2023;29:1075-1080.
- Kim JH. Role of Abdominal US in diagnosis of NEC. *Clin Perinatol.* 2019;46:119–27.
- Kozyak BW, Yuerek M, Conlon TW. Contemporary use of ultrasonography in acute care pediatrics. *Indian Journal of Pediatrics.*2023;90(5); 459-469.

- Kristensen MS. Ultrasonography in the management of the airway. *Acta Anaesth Scand* 2011; 55: 1155-73
- Lichtenstein DA, Menu Y. A bedside ultrasound sign ruling out pneumothorax in the critically ill. Lung sliding. *Chest*. 1995; 108(5): 1345-8.
- Lichtenstein DA. Lung ultrasound in the critically ill. *Ann Intensive Care* 2014; 4:1.
- Lichtenstein D. Novel approaches to ultrasonography of the lung and pleural space: where are now? *Breathe (Sheff)* 2017; 13: 100-11.
- Link MS, Berkow LC, Kudenchuk PJ, et al. Part 7: Adult advanced cardiovascular life support: 2015 american heart association guidelines update for cardiopulmonary resuscitation and emergency cardiovascular care. *Circulation*. 2015;132(18 Suppl 2):S444–64.
- Nicholls SE, Sweeney TW, Ferre RM, Strout TD. Bedside sonography by emergency physicians for the rapid identification of landmarks relevant to cricothyrotomy. *Am J Emerg Med* 2008; 26: 852-9.
- Nixon G, Blattner K, Muirhead J, Kerse N. Rural point-of-care ultrasound of the kidney and bladder: quality and effect on patient management. *J Prim Health Care*. 2018;10:324–30.
- Singh M, Chin KJ, Chan VW, Wong DT, Prasad GA, Yu E. Use of sonography for airway assessment: an observational study. *J Ultrasound Med* 2010; 29: 79-85.
- Singh Y, Tissot C, Fraga MV, et al. International evidence-based guidelines on Point of Care Ultrasound (POCUS) for critically ill neonates and children issued by the POCUS Working Group of the European Society of Paediatric and Neonatal Intensive Care (ESPNIC). *Crit Care*. 2020; 24:65.
- Spurney CF, Sable CA, Berger JT, Martin GR. Use of a hand-carried ultrasound device by critical care physicians for the diagnosis of pericardial effusions, decreased cardiac function, and left ventricular enlargement in pediatric patients. *J Am Soc Echocardiogr*. 2005;18:313–9.
- Volpicelli, G, Elbarbary M, Blaivas M, Lichtenstein DA, Mathis G, Kirkpatrick et al. International evidence-based recommendations for point-of-care lung ultrasound. *Intensive care medicine* 2002; 38(4): 577-91.
- Volpicelli G. Lung sonography. *J Ultrasound Med* 2013;32:165-171.
- Yildizdas D, Aslan N. Ultrasonographic inferior vena cava collapsibility and distensibility indices for detecting the volume status of critically ill pediatric patients. *J Ultrason*. 2020;20:e205–9.

1.TRİMESTERDE FETAL ANATOMİNİN SONOGRAFİK İNCELENMESİ VE FETAL ANÖPLOİDİ BULGULARI

Yağmur SOYKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Cengiz Gökçek Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Gaziantep /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1053-1115
- ❖ Mail: dr.soykan@hotmail.com

İbrahim TAŞKUM

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Cengiz Gökçek Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Gaziantep /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5260-2087
- ❖ Mail: ibrahimtaskum@gmail.com

80'inden fazlası tanıdan sonraki dört hafta içinde düzelir ve bu yenidoğanların büyük çoğunluğu fenotipik olarak normaldir (Walker ve ark., 2001).

Fasiyal Yarıklar

1/1000 oranında görülür. Sadece yarık dudağı olanlarda %1 oranında, unilateral yarık damak ve dudağı olanlarda %5 oranında, bilateral yarık damak ve dudağı olanlarda % 12 oranında anöploidi görülebilir (Walker ve ark., 2001). Fasiyal yarık tespit edildiğinde fetal karyotipleme önerilmelidir.

KAYNAKLAR

- American College of Obstetricians and Gynecologists. ACOG practice bulletin, clinical management guidelines for obstetrician-gynecologists, number 65, August 2005: management of endometrial cancer. *Obstet Gynecol.* Ağustos 2005;106(2):413-25.
- Avagliano L, Massa V, George TM, Qureshy S, Bulfamante GP, Finnell RH. Overview on neural tube defects: From development to physical characteristics. *Birth Defects Res.* 15 Kasım 2019;111(19):1455-67.
- Baxi L, Warren W, Collins MH, Timor-Tritsch IE. Early detection of caudal regression syndrome with transvaginal scanning. *Obstet Gynecol.* Mart 1990;75(3 Pt 2):486-9.
- Bernard JP, Suarez B, Rambaud C, Muller F, Ville Y. Prenatal diagnosis of neural tube defect before 12 weeks' gestation: direct and indirect ultrasonographic semeiology. *Ultrasound Obstet Gynecol Off J Int Soc Ultrasound Obstet Gynecol.* Aralık 1997;10(6):406-9.
- Braithwaite JM, Armstrong MA, Economides DL. Assessment of fetal anatomy at 12 to 13 weeks of gestation by transabdominal and transvaginal sonography. *Br J Obstet Gynaecol.* Ocak 1996;103(1):82-5.
- Cameron M, Moran P. Prenatal screening and diagnosis of neural tube defects. *Prenat Diagn.* Nisan 2009;29(4):402-11.
- Cicero, Simona, et al. "Nasal bone in first-trimester screening for trisomy 21." *American journal of obstetrics and gynecology* 195.1 (2006): 109-114.
- Cohen MM, Lemire RJ. Syndromes with cephaloceles. *Teratology.* Nisan 1982;25(2):161-72.
- De Veciana M, Major CA, Porto M: Prediction of an abnormal karyotype in fetuses with omphalocele. *Prenat Diagn* 14:487, 1994.
- Fong KW, Toi A, Salem S, vd. Detection of fetal structural abnormalities with US during early pregnancy. *Radiogr Rev Publ Radiol Soc N Am Inc.* 2004;24(1):157-74.

- Goumy, Carole, et al. "Retinoid pathway and congenital diaphragmatic hernia: hypothesis from the analysis of chromosomal abnormalities." *Fetal diagnosis and therapy* 28.3 (2010): 129-139.
- Haak MC, van Vugt JM. Pathophysiology of increased nuchal translucency: a review of the literature. *Hum Reprod Update*. 2003;9(2):175-84.
- Johnson MP, Johnson A, Holzgreve W, Isada NB, Wapner RJ, Treadwell MC, vd. First-trimester simple hygroma: cause and outcome. *Am J Obstet Gynecol*. Ocak 1993;168(1 Pt 1):156-61.
- Johnson SP, Sebire NJ, Snijders RJ, Tunkel S, Nicolaides KH. Ultrasound screening for anencephaly at 10-14 weeks of gestation. *Ultrasound Obstet Gynecol Off J Int Soc Ultrasound Obstet Gynecol*. Ocak 1997;9(1):14-6.
- Joó JG, Beke A, Papp C, Szigeti Z, Csaba A, Papp Z. Major diagnostic and pathological features of iniencephaly based on twenty-four cases. *Fetal Diagn Ther*. 2008;24(1):1-6.
- Kagan KO, Avgidou K, Molina FS, Gajewska K, Nicolaides KH. Relation between increased fetal nuchal translucency thickness and chromosomal defects. *Obstet Gynecol*. Ocak 2006;107(1):6-10.
- Kagan KO, Valencia C, Livanos P, Wright D, Nicolaides KH. Tricuspid regurgitation in screening for trisomies 21, 18 and 13 and Turner syndrome at 11+0 to 13+6 weeks of gestation. *Ultrasound Obstet Gynecol*. 2009 Jan;33(1):18-22.
- Longo, D., et al. "Femur and humerus length in trisomy 21 fetuses at 11–14 weeks of gestation." *Ultrasound in Obstetrics and Gynecology: The Official Journal of the International Society of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology* 23.2 (2004): 143-147.
- Malone FD, Ball RH, Nyberg DA, Comstock CH, Saade G, Berkowitz RL, et al; FASTER Research Consortium. First-trimester nasal bone evaluation for aneuploidy in the general population. *Obstet Gynecol* 2004;104:1222-8.
- Malone FD, Ball RH, Nyberg DA, Comstock CH, Saade GR, Berkowitz RL, vd. First-trimester septated cystic hygroma: prevalence, natural history, and pediatric outcome. *Obstet Gynecol*. Ağustos 2005;106(2):288-94.
- Mathew A. Anencephaly-associated aganglionosis. *Am J Med Genet*. 28 Aralık 1998;80(5):518-20.
- Moerman, P., Fryns, JP., van der Steen, K. et al. The pathology of trisomy 13 syndrome. *Hum Genet* 80, 349–356 (1988)..
- Nicolaides KH. Screening for fetal aneuploidies at 11 to 13 weeks. *Prenat Diagn*. 2011 Jan;31(1):7-15.

- Nicolaides, Kypros H., Victoria Heath, and Simona Cicero. "Increased fetal nuchal translucency at 11–14 weeks." *Prenatal Diagnosis: Published in Affiliation With the International Society for Prenatal Diagnosis* 22.4 (2002): 308-315.
- Podobnik M, Singer Z, Podobnik-Sarkanji S, Bulić M. First trimester diagnosis of cystic hygromata using transvaginal ultrasound and cytogenetic evaluation. *J Perinat Med.* 1995;23(4):283-91.
- Sebire NJ, Noble PL, Thorpe-Beeston JG, Snijders RJ, Nicolaides KH. Presence of the "lemon" sign in fetuses with spina bifida at the 10-14-week scan. *Ultrasound Obstet Gynecol Off J Int Soc Ultrasound Obstet Gynecol.* Aralık 1997;10(6):403-5.
- Sepulveda W, Wong AE, Andreeva E, Odegova N, Martinez-Ten P, Meagher S. Sonographic spectrum of first-trimester fetal cephalocele: review of 35 cases. *Ultrasound Obstet Gynecol Off J Int Soc Ultrasound Obstet Gynecol.* Temmuz 2015;46(1):29-33.
- Sherer DM, Hearn-Stebbins B, Harvey W, Metlay LA, Abramowicz JS. Endovaginal sonographic diagnosis of iniencephaly apertus and craniorachischisis at 13 weeks, menstrual age. *J Clin Ultrasound JCU.* Şubat 1993;21(2):124-7.
- Sonek JD, Cicero S, Neiger R, Nicolaides KH. Nasal bone assessment in prenatal screening for trisomy 21. *Am J Obstet Gynecol.* 2006 Nov;195(5):1219-30.
- Sonek, Jiri, et al. "Frontomaxillary facial angle in fetuses with trisomy 21 at 11-136 weeks." *American journal of obstetrics and gynecology* 196.3 (2007): 271-e1.
- Walker, Shannon J., et al. "Prevalence of aneuploidy and additional anatomic abnormalities in fetuses and neonates with cleft lip with or without cleft palate: a population-based study in Utah." *Journal of ultrasound in medicine* 20.11 (2001): 1175-1180.
- Welch K, Winston K. Spina bifida. İçinde: *Klinik Nöroloji El Kitabı*, Myrianthopoulos N (Ed), Elsevier, Amsterdam 1987. 6, s.477.

FİBROMİYALJİ SENDROMU VE BALNEOTERAPİ YÖNTEMLERİNİN BİYOKİMYASAL ETKİLERİ

Ümmü Habibe SARI

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Konya Beyhekim Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5032-2882
- ❖ Mail: habibeearii@gmail.com

KAYNAKLAR

- Altindag O, Celik H. Total antioxidant capacity and the severity of the pain in patients with fibromyalgia. *Redox Rep.* 2006;11(3):131-5.
- Antonelli M, Donelli D. Effects of balneotherapy and spa therapy on levels of cortisol as a stress biomarker: a systematic review. *Int J Biometeorol*, 2018, 62: 913-924.
- Ardıç F., Özgen M., Aybek H., Rota S., Çubukçu D., & Gökgöz A. (2006). Effects of balneotherapy on serum IL-1, PGE2 and LTB4 levels in fibromyalgia patients. *Rheumatology International*, 27(5), 441–446.
- Arnold LM, Bennett RM, Crofford LJ, et al. AAPT Diagnostic Criteria for Fibromyalgia. *J Pain* 2019; 20:611.
- Atmaca E. Fibromiyalji Hastalarında Balneoterapinin Beyin Derive Nörotrofik Faktör ve İnsülin Benzeri Büyüme Hormonu-1 Değerlerine Etkisi. *Tıpta Uzmanlık Tezi*, 2019.
- Bagis S, Tamer L, Sahin G, Bilgin R, Guler H, Ercan B, et al. Free radicals and antioxidants in primary fibromyalgia: an oxidative stress disorder? *Rheumatol Int.* 2005;25(3):188-90.
- Bair MJ, Krebs EE. Fibromyalgia. *Ann Intern Med.* 2020 Mar 3;172(5):ITC33-ITC48.
- Bazzichi L, Da Valle Y, Rossi, A et al. A multidisciplinary approach to study the effects of balneotherapy and mud-bath therapy treatments on fibromyalgia. *Clin Exp Rheumatol*, 2013, 31.6 Suppl 79: S111-120.
- Bellato E, Marini E, Castoldi F, Barbasetti N, Mattei L, Bonasia DE, Blonna D. Fibromyalgia syndrome: etiology, pathogenesis, diagnosis, and treatment. *Pain Res Treat.* 2012;2012:426130.
- Bellometti S., Galzigna L. Function of the hypothalamic adrenal axis in patients with fibromyalgia syndrome undergoing mud-pack treatment. *Int. J. Clin. Pharmacol. Res.* 1999, 19, 27–33.
- Blanco LE, de Serres FJ, Fernandez-Bustillo E, Kassam DA, Arbesu D, Rodriguez C, Torre JC (2005) alpha1-Antitrypsin and fibromyalgia: new data in favour of the inflammatory hypothesis of fibromyalgia. *Med Hypotheses* 64(4):759–69.
- Bote M.E., et al. An exploratory study of the effect of regular aquatic exercise on the function of neutrophils from women with fibromyalgia: Role of IL-8 and noradrenaline. *Brain Behav. Immunity*, 2014, 39: 107-112.

- Buckhardt Cea. Guideline for the management of fibromyalgia syndrome pain in adults and children. Glenview (IL): American Pain Society (APS). 2005.
- Clauw DJ. Fibromyalgia: a clinical review. JAMA. 2014 Apr 16;311(15):1547-55.
- Crofford LJ, Pillemer SR, Kalogeras KT, Cash JM, Michelson D, Kling MA, et al. Hypothalamic-Pituitary-Adrenal Axis Perturbations in Patients with Fibromyalgia. Arthritis Rheum-Us. 1994;37(11):1583-92.
- Çetinkaya FN, Koçak FA, Kurt EE, Güçlü K, Tuncay F, Şaş S, et al. The Effects of Balneotherapy on Oxidant/Antioxidant Status in Patients With Fibromyalgia: An Observational Study. Arch Rheumatol 2020;35(4):506-514.
- De Brito R. N., Ludtke D. D., de Oliveira B. H. et al. Balneotherapy decreases mechanical hyperalgesia by reversing BDNF and NOS2 immunocontent in spinal cord of mice with neuropathic pain. Journal of Neuroimmunology, 2020;348: 577360.
- Dernek B, Aydın T, Kesiktaş F, Aksoy C. Fibromiyalji Sendromunda Tanı, Tedavi ve Rehabilitasyon. Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi. Cilt: 8 Sayı:1 Ocak-Şubat 2016:S 6-10.
- Dumolard A, Lefaucheur JP, Hodaj E, et al. Central Sensitization and Small-fiber Neuropathy Are Associated in Patients With Fibromyalgia. Clin J Pain 2023; 39:8.
- Erdoğan N. Romatizmal hastalıklarda kaplıca tedavisi İçinde Karagülle MZ editor. Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı. İstanbul: Nobel tıp kitabevi; 2002. pp. 113-127.
- Goldenberg DL. Fibromyalgia syndrome. An emerging but controversial condition. JAMA. 1987 May 22-29;257(20):2782-7. doi: 10.1001/jama.257.20.2782.
- Haas L.; Portela, L.V.; Bohmer, A.E.; Oses, J.P.; Lara, D.R. Increased plasma levels of brain derived neurotrophic factor (BDNF) in patients with fibromyalgia. Neurochem. Res. 2010, 35, 830–834.
- Hamaty D, Valentine JL, Howard R, Howard CW, Wakefield V, Patten MS (1989) The plasma endorphin, prostaglandin and catecholamine profile of patients with fibrositis treated with cyclobenzaprine and placebo: a 5-month study. J Rheumatol Suppl 19:164–8.
- Hauser W, Thieme K, Turk DC. Guidelines on the management of fibromyalgia syndrome - a systematic review. Eur J Pain. 2010;14(1):5-10.

- Hizmetli S. Yaşlılara Yönelik Hidroklimatoloji Balneoterapi Uygulamaları. Türk Fiz Tıp Rehab Derg 2009; 55 Özel Sayı 2; 100-3.
- Jones GT, Atzeni F, Beasley M, et al. The prevalence of fibromyalgia in the general population: a comparison of the American College of Rheumatology 1990, 2010, and modified 2010 classification criteria. *Arthritis Rheumatol*. 2015;67:568-75.
- Karagülle MZ. Kaplıca Tedavisi, Balneoterapi Ve Termal Hidroterapi. Beyazova M, Kutsal YG. Editor. *Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2011. pp. 1163-1177.
- Katz RS, Heard AR, Mills M, Leavitt F. The prevalence and clinical impact of reported cognitive difficulties (fibrofog) in patients with rheumatic disease with and without fibromyalgia. (*On Rheumatic & Musculoskeletal Diseases*. 2004; 10: 53-58.).
- Kibar S. Fibromiyalji sendromu tedavisine kanıta dayalı tıp açısından yaklaşım. *Türkiye Klinikleri J PM&R-Special Topics* 2015;8(3):57-62.
- Laske, C.; Stransky, E.; Eschweiler, G.W.; Klein, R.; Wittorf, A.; Leyhe, T.; Richartz, E.; Kohler, N.; Bartels, M.; Buchkremer, G.; et al. Increased BDNF serum concentration in fibromyalgia with or without depression or antidepressants. *J. Psychiatr. Res.* (600–605.)
- Macfarlane GJ, Kronisch C, Dean LE, Atzeni F, Häuser W, Fluß E, et al. EULAR revised recommendations for the management of fibromyalgia. *Annals of the rheumatic diseases*. 2017;76(2):318-28.
- Neumann L, Buskila D. Epidemiology of fibromyalgia. *Curr Pain Headache Rep*. 2003;7:362-8.
- Neyal M, Yimenicioglu F, Aydeniz A, Taskin A, Saglam S, Cekmen M, et al. Plasma nitrite levels, total antioxidant status, total oxidant status, and oxidative stress index in patients with tension-type headache and fibromyalgia. *Clin Neurol Neurosurg*. (2013;115(6):736-40.
- Nijs J, George SZ, Clauw DJ, et al. Central sensitization in chronic pain conditions: Latest discoveries and their potential for precision medicine. *Lancet Rheumatol* 2021; 3:e383.
- Ortega E, Garcí'a JJ, Bote ME et al. Exercise in fibromyalgia and related inflammatory disorders: known effects and unknown chances. *Exerc Immunol Rev* 2009;15:42–65.
- Ortega E., Bote M. E., Giraldo E., Garcia J. J. Aquatic exercise improves the monocyte pro-and anti-inflammatory cytokine production balance in fibromyalgia patients. *Scandinavian journal of medicine science in sports*, 2012, 22.1: 104-112.

- Özkan N. Fibromiyalji sendromunda bütüncül yaklaşım. *BARNAT* 2017;11(1): 12-19.
- Przekop P, Haviland MG, Morton KR, Oda K, Fraser GE. Correlates of perceived pain-related restrictions among women with fibromyalgia. *Pain Med.* 2010 Nov;11(11):1698-706.
- Salemi S, Rethage J, Wollina U, Michel BA, Gay RE, Gay S, Sprott H. (2003) Detection of interleukin 1beta (IL-1beta), IL-6, and tumor necrosis factor-alpha in skin of patients with fibromyalgia. *J Rheumatol* 30(1):146-50.
- Sarchielli P.; Mancini M.L.; Floridi A.; Coppola F.; Rossi C.; Nardi K.; Acciarresi M.; Pini L.A.; Calabresi P. Increased levels of neurotrophins are not specific for chronic migraine: Evidence from primary fibromyalgia syndrome. *J. Pain* 2007, 8. (737-745.).
- Sarzi-Puttini P, Atzeni F, Salaffi F, Cazzola M, Benucci M, Mease PJ. Multidisciplinary approach to fibromyalgia: what is the teaching? *Best Pract Res Clin Rheumatol.* 2011;25(2):311-319.
- Sendur OF, Turan Y, Tastaban E, Yenisey C, Serter M. Serum antioxidants and nitric oxide levels in fibromyalgia: a controlled study. *Rheumatol Int.* 2009;29(6):629-33.
- Wolfe F, Clauw DJ, Fitzcharles MA, Goldenberg DL, Häuser W, Katz RL, et al. 2016 Revisions to the 2010/2011 fibromyalgia diagnostic criteria. *Semin Arthritis Rheum.* 2016;46(3):319-329.

GENEL CERRAHİDE SİNİR HASARINA BAĞLI KOMPLİKASYONLAR

Ali Cihat YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Genel Cerrahi ABD, Tıp Fakültesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5379-2804
- ❖ Mail: dralichatyildirim@gmail.com

İrem YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Nöroloji ABD, Tıp Fakültesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5623-7408
- ❖ Mail: iremkaftan@gmail.com

patofizyolojik değişikliklere neden olabilir ve bu da postoperatif iyileşmede klinik bir gecikmeye yol açabilir (Kang & Lee, 2015).

KAYNAKLAR

- Belmonte R, Monleon S, Bofill N, Alvarado ML, Espadaler J, Royo I. (2015). Long thoracic nerve injury in breast cancer patients treated with axillary lymph node dissection. *Support Care Cancer*, Jan;23(1):169-75.
- Biso GMNR, Munakomi S. Neuroanatomy, Neurapraxia. [Updated 2022 Oct 24]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK557746/>
- Chu B, Bordoni B. Anatomy, Thorax, Thoracodorsal Nerves. [Updated 2023 Jul 24]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK539761/>
- Colsa Gutiérrez P, Viadero Cervera R, Morales-García D, Ingelmo Setién A. (2016). Intraoperative peripheral nerve injury in colorectal surgery. An update. *Cir Esp*, 94(3):125-36.
- Culp JM, Patel G. (2023). Recurrent Laryngeal Nerve Injury. [Updated 2023 May 22]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK560832/>
- Elsakka KM, M Das J, Allam AE. (2022). Ilioinguinal Neuralgia. Oct 10. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; Jan.
- Haninec P, Horak L, Kaiser R. (2013). Obturator nerve injury in laparoscopic inguinal hernia mesh repair. *Hernia*, Dec;17(6):801-4.
- Huang S, Qiu P, Chen W, Zhang Y, Luo K, Li J. (2020). Modified radical mastectomy for anterior thoracic nerve and intercostobrachial nerve protection (case report). *Gland Surg*, Apr;9(2):463-466.
- Kang CM, Lee JH. (2015). Pathophysiology after pancreaticoduodenectomy. *World J Gastroenterol*, 21(19):5794-804.
- Kouyoumdjian JA, Graça CR, Ferreira VFM. (2017). Peripheral nerve injuries: A retrospective survey of 1124 cases. *Neurol India*, May-Jun;65(3):551-555.
- Kumar A, Shukla D, Bhat DI, Devi BI. (2019). Iatrogenic peripheral nerve injuries. *Neurol India*, Jan-Feb;67(Supplement):S135-S139.

- Lin M, Long G, Chen M, Chen W, Mo J, Chen N. (2020). Giant recurrent left inguinal hernia with femoral nerve injury: a report of a rare case. *BMC Surg*, Jun 9;20(1):123.
- Nesargikar PN, Kaur V, Cocker DM, Lengyel J. (2010). Consenting for pelvic nerve injury in colorectal surgery: need to address age and gender bias. *Ann R Coll Surg Engl*, 92(5):391-4.
- Orestes MI, Chhetri DK. Superior laryngeal nerve injury: effects, clinical findings, prognosis, and management options. (2014). *Curr Opin Otolaryngol Head Neck Surg*, Dec;22(6):439-43.
- Orloff Lisa A. (2009). Complications of Parathyroid Surgery. In: *Complications in Head and Neck Surgery*. Second Edition. Pages 517-528. Mosby.
- Riccò M, Rapacchi C, Romboli A, Vezzosi L, Rubichi F, Petracca GL, Ferrari S, Valente M, Tartamella F, Marchesi F. (2019). Peripheral neuropathies after bariatric surgery. Preliminary results from a single-centre prospective study in Northern Italy. *Acta Biomed*, 90(3):259-265.
- Selwyn van Rijn, Yvonne G.M. Roebroek, Jose M. Conchillo, Nicole D. Bouvy, Adrian A.M. Masclee. (2016). Effect of Vagus Nerve Injury on the Outcome of Antireflux Surgery: An Extensive Literature Review. *Dig Surg*, 33 (3): 230–239.
- Siegal SR, Pauli EM. (2019) Posterior component separation/transversus abdominis release. *Plastic and Aesthetic Research*, 6: 25.
- Sullivan R, Dailey T, Duncan K, Abel N, Borlongan CV. (2016). Peripheral Nerve Injury: Stem Cell Therapy and Peripheral Nerve Transfer. *Int J Mol Sci*, Dec 14;17(12).

İMMÜNOLOJİK ANALİZLERİ İNTERFERE EDEN FAKTÖRLER

F. Sinem HOCAOĞLU-EMRE

- ❖ Kurum Bilgisi: Tıbbi Biyokimya, TC Sağlık Bakanlığı İstanbul Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4861-2722
- ❖ Mail: hocaoglusinem@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Bolstad N, Warren DJ, Nustad K. Heterophilic antibody interference in immunometric assays. *Best Pract Res Clin Endocrinol Metab.* 2013 Oct;27(5):647-61. doi: 10.1016/j.beem.2013.05.011.
- Braunstein GD. Spurious Serum Hormone Immunoassay Results: Causes, Recognition, Management. *touchREV Endocrinol.* 2022 Nov;18(2):141-147. doi: 10.17925/EE.2022.18.2.141.
- Caplin A, Chen FS, Beauchamp MR, Puterman E. The effects of exercise intensity on the cortisol response to a subsequent acute psychosocial stressor. *Psychoneuroendocrinology.* 2021 Sep;131:105336.
- Cox KL, Devanarayan V, Kriauciunas A, et al. Immunoassay Methods. 2012 May 1 [Updated 2019 Jul 8]. In: Markossian S, Grossman A, Brimacombe K, et al., editors. *Assay Guidance Manual* [Internet]. Bethesda (MD): Eli Lilly & Company and the National Center for Advancing Translational Sciences; 2004-.
- Fernando SA, Wilson GS. Studies of the 'hook' effect in the one-step sandwich immunoassay. *J Immunol Methods.* 1992 Jul 6;151(1-2):47-66.
- García-González E, Aramendía M, Álvarez-Ballano D, Trincado P, Rello L. Serum sample containing endogenous antibodies interfering with multiple hormone immunoassays. Laboratory strategies to detect interference. *Pract Lab Med.* 2015 Nov 27;4:1-10.
- Ghazal K, Brabant S, Prie D, Piketty ML. Hormone Immunoassay Interference: A 2021 Update. *Ann Lab Med.* 2022 Jan 1;42(1):3-23.
- Jonderko G, Jonderko K, Gołab T. Effect of calcitonin on gastric emptying and on postprandial gastrin and insulin release in patients with type I gastric ulcer. *Neth J Med.* 1990 Aug;37(1-2):11-6.
- Kabiri P, Weiskirchen R, van Helden J. The biotin interference within interference suppressed immunoassays. *J Clin Lab Anal.* 2021 Sep;35(9):e23940.
- Kanaley JA, Weltman JY, Pieper KS, Weltman A, Hartman ML. Cortisol and growth hormone responses to exercise at different times of day. *J Clin Endocrinol Metab.* 2001 Jun;86(6):2881-9.
- Karin A, Higgins V, Miller J, Brinc D, Kulasingam V, Selvaratnam R. Evaluation of hemolysis, lipemia, and icterus interference with common clinical immunoassays. *Clin Chem Lab Med.* 2023 Jan 13;61(6):1035-1045.

- Kricka LJ, Schmerfeld-Pruss D, Senior M, Goodman DB, Kaladas P. Interference by human anti-mouse antibody in two-site immunoassays. *Clin Chem.* 1990 Jun;36(6):892-4.
- Larsen CB, Petersen ERB, Overgaard M, Bonnema SJ. Macro-TSH: A Diagnostic Challenge. *Eur Thyroid J.* 2021 Mar;10(1):93-97. doi: 10.1159/000509184.
- LeGatt DF, Higgins TN. Paraprotein interference in immunoassays. *Ther Drug Monit.* 2015 Jun;37(3):417.
- Levinson SS. Antibody multispecificity in immunoassay interference. *Clin Biochem.* 1992 Apr;25(2):77-87. doi: 10.1016/0009-9120(92)80048-1.
- Li D, Radulescu A, Shrestha RT, Root M, Karger AB, Killeen AA, Hodges JS, Fan SL, Ferguson A, Garg U, Sokoll LJ, Burmeister LA. Association of Biotin Ingestion With Performance of Hormone and Nonhormone Assays in Healthy Adults. *JAMA.* 2017 Sep 26;318(12):1150-1160. doi: 10.1001/jama.2017.13705
- Liu D, Gebreab YB, Hu J, Zhou L, Zhang N, Tong H, Chen B, Wang X. Development and Evaluation of an Anti-Biotin Interference Method in Biotin-Streptavidin Immunoassays. *Diagnostics (Basel).* 2022 Jul 16;12(7):1729. doi: 10.3390/diagnostics12071729.
- Luong JHT, Vashist SK. Chemistry of Biotin-Streptavidin and the Growing Concern of an Emerging Biotin Interference in Clinical Immunoassays. *ACS Omega.* 2019 Dec 18;5(1):10-18.
- Madry N, Auerbach B, Schelp C. Measures to overcome HAMA interferences in immunoassays. *Anticancer Res.* 1997 Jul-Aug;17(4B):2883-6.
- Parikh TP, Stolze B, Ozarda Y, Jonklaas J, Welsh K, Masika L, Hill M, DeCherney A, Soldin SJ. Diurnal variation of steroid hormones and their reference intervals using mass spectrometric analysis. *Endocr Connect.* 2018 Dec;7(12):1354-1361.
- Revet I, Boesten LSM, Linthorst J, Yildiz E, Janssen JW, de Rijke YB, Albersen A. Misleading FT4 measurement: Assay-dependent antibody interference. *Biochem Med (Zagreb).* 2016 Oct 15;26(3):436-43.
- Richa V, Rahul G, Sarika A. Macroprolactin; a frequent cause of misdiagnosed hyperprolactinemia in clinical practice. *J Reprod Infertil.* 2010 Oct;11(3):161-7.
- Ross GMS, Filippini D, Nielen MWF, Salentijn GI. Unraveling the Hook Effect: A Comprehensive Study of High Antigen Concentration Effects in Sandwich Lateral Flow Immunoassays. *Anal Chem.* 2020 Dec 1;92(23):15587-15595. doi: 10.1021/acs.analchem.0c03740.

- Šostarić M, Bokulić A, Marijančević D, Zec I. Optimizing laboratory defined macroprolactin algorithm. *Biochem Med (Zagreb)*. 2019 Jun 15;29(2):020706.
- Tatarewicz S, Miller JM, Swanson SJ, Moxness MS. Rheumatoid factor interference in immunogenicity assays for human monoclonal antibody therapeutics. *J Immunol Methods*. 2010 May 31;357(1-2):10-6.
- Tate J, Ward G. Interferences in immunoassay. *Clin Biochem Rev*. 2004 May;25(2):105-20.
- Tuck ML, Dluhy RG, Williams GH. Sequential responses of the renin-angiotensin-aldosterone axis to acute postural change: effect of dietary sodium. *J Lab Clin Med*. 1975 Nov;86(5):754-63.
- Verougstraete N, Berth M, Vanechoutte M, Delanghe J, Callewaert N. Interference of anti-streptavidin antibodies in immunoassays: a very rare phenomenon or a more common finding? *Clin Chem Lab Med*. 2020 Sep 25;58(10):1673-1680. doi: 10.1515/cclm-2019-1064.
- Watts, G. (2011). Rosalyn Sussman Yalow. *The Lancet*, 378(9786), 122.
- Wauthier L, Plebani M, Favresse J. Interferences in immunoassays: review and practical algorithm. *Clin Chem Lab Med*. 2022 Mar 18;60(6):808-820.
- Zdravkovic D. Changes in serum ferritin following surgical trauma. *Eur J Haematol*. 1987 Jan;38(1):60-2.
- Zhang Y, Wang R, Dong Y, Huang G, Ji B, Wang Q. Assessment of biotin interference in thyroid function tests. *Medicine (Baltimore)*. 2020 Feb;99(9):e19232.

DIYABETİK AYAK

Sezai ÖZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ortopedi ve Travmatoloji,Tıp Fakültesi,Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4444-6939
- ❖ Mail: doktorsezai@hotmail.com

bir an önce ilgili merkezlere yönlendirmektir. Bu amaçla ülkemizde diyabetik ayak bakım merkezlerinin kurulması ile yapılacak multidisipliner yaklaşımlar, majör amputasyon oranlarının daha da aza indirgenebileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- Benotmane A, Mohammedi F, Ayad F, Kadi K, Azzouz A. Diabetic foot lesions: etiologic and prognostic factors. *Diabetes Metab.* 2000;26(2):113-117.
- Boulton AJ. Diabetic neuropathy and foot complications. *Handb Clin Neurol.* 2014;126:97-107.
- Brem H, Sheehan P, Boulton AJ. Protocol for treatment of diabetic foot ulcers *Am J Surg.* 2004;187(5A):1S-10S.
- Burns J, Begg L. Optimizing the off loading properties of the total contact cast for plantar foot ulceration. *Diabet Med.* 2011;28(2):179-185.
- Bus SA, vanDeursen RW, Armstrong DG, Lewis JE, Caravaggi CF, Cavanagh PR; International Working Group on the Diabetic Foot. Foot wear and offloading interventions to prevent and heal foot ulcers and reduce plantar pressure in patients with diabetes: a systematic review. *Diabetes Metab Res Rev.* 2016;32 Suppl 1:99-118.
- Calhoun JH, Cantrell J, Cobos J, Lacy J, Valdez RR, Hokanson J, Mader JT. Treatment of diabetic foot infections: Wagner classification, therapy, and outcome. *Foot Ankle.* 1988;9(3):101-6.
- Game FL, Hinchliffe RJ, Apelqvist J ve ark. International Working Group on Diabetic Foot. Specific guidelines on wound and wound-bed management 2011. *Diabetes Metab Res Rev. Suppl 1:232-233.*
- Hilton JR, Williams DT, Beuker B, Miller DR, Harding KG. Wound dressings in diabetic foot disease. *Clin Infect Dis.* 2004;1;39 Suppl 2:S100-3.
- Katsilambros N, Dounis E, Makrilakis K, Tentolouris N, Tsapogas P. Atlas of the diabetic foot. 2010. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Margolin L, Gialanella P. Assessment of the antimicrobial properties of maggots. *Int Wound J.* 2010;7(3):202-204.
- Moxey PW, Gogalniceanu P, Hinchliffe RJ, ve ark. Lower extremity amputations -a review of global variability in incidence. *Diabet Med.* 2011;28(10):1144-1153.
- Olson ME, Wright JB, Lam K, Burrell RE. Healing of porcinedonorsitescoveredwith silver-coated dressings. *Eur J Surg.* 2000;166(6):486-489.

- Prompers L, Huijberts M, Schaper N, et al. Resource utilization and costs associated with the treatment of diabetic foot ulcers. Prospective data from the Eurodiale Study. *Diabetologia*. 2008;51:1826–1834.
- Smith RG. Enzymatic debriding agents: an evaluation of the medical literature. *Ostomy Wound Manage*. 2008;54(8):16-34.
- Tiaka EK, Papanas N, Manolakis AC, Maltezos E. The role of hyperbaric oxygen in the treatment of diabetic foot ulcers. *Angiology*. 2012 ;63(4):302-314.
- Williams KJ, Babber A, Ravikumar R, Davies AH. Non-Invasive Management of Peripheral Arterial Disease. *Adv Exp Med Biol*. 2017;906:387-406.
- Xie X, McGregor M, Dendukuri N. The clinical effectiveness of negative pressure wound therapy: a systematic review. *J Wound Care*. 2010;19(11):490-5.

DİYABETES MELLİTUSA BAĞLI GASTROPAREZİNİN TEDAVİSİ

Zekeriya KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: İç Hastalıkları, Şarkışla Devlet Hastanesi Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3623-9892
- ❖ Mail: zekeriyakeskinsh@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bharadwaj S, Meka K, Tandon P ve ark. (2016). Management of gastroparesis associated malnutrition. *Journal of Digestive Diseases*, 17(5), 285–294.
- Bharucha AE, Kudva YC, Prichard DO. (2019). Diabetic Gastroparesis. *Endocrine Reviews*, 40(5), 1318–1352.
- Boland BS, Edelman SV, Wolosin JD. (2013). Gastrointestinal Complications of Diabetes. *Endocrinology and Metabolism Clinics of North America*, 42(4), 809–832.
- Camilleri M, Kuo B, Nguyen Lve ark. (2022). ACG Clinical Guideline: Gastroparesis. In *American Journal of Gastroenterology*, (Vol. 117, Issue 8).
- Camilleri M, Parkman HP, Shafi MA ve ark. (2013). Clinical guideline: Management of gastroparesis. *American Journal of Gastroenterology*, 108(1), 18–37.
- Chakraborty S, Halland M, Burton D ve ark. (2019). Gi dysfunctions in diabetic gastroenteropathy, their relationships with symptoms, and effects of a GLP-1 antagonist. *Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism*, 104(6), 1967–1977.
- Feldman M, Smith HJ. (1987). Effect of cisapride on gastric emptying of indigestible solids in patients with gastroparesis diabeticorum. A comparison with metoclopramide and placebo. *Gastroenterology*, 92(1), 171–174.
- Fraser R, Horowitz M, Dent J. (1991). Hyperglycaemia stimulates pyloric motility in normal subjects. *Gut*, 32(5), 475–478.
- Holzäpfel A, Festa A, Stacher-Janotta G ve ark. (1999). Gastric emptying in type II (non-insulin-dependent) diabetes mellitus before and after therapy readjustment: No influence of actual blood glucose concentration. *Diabetologia*, 42(12), 1410–1412.
- Horowitz M, Maddox AF, Wishart JM ve ark. (1991). Relationships between oesophageal transit and solid and liquid gastric emptying in diabetes mellitus. *European Journal of Nuclear Medicine*, 18(4), 229–234.
- Janssens J, Peeters TL, Vantrappen G ve ark. (1990). Improvement of gastric emptying in diabetic gastroparesis by erythromycin. Preliminary studies. *N Engl J Med.*, Apr 12;322(15):1028-31.
- Jones M. (2003). A systematic review of surgical therapy for gastroparesis. *The American Journal of Gastroenterology*, 98(10), 2122–2129.

- Kalra S, Sharma A, Priya G. (2018). Diabetic Gastroparesis. *Diabetes Therapy*, 9(5), 1723–1728.
- Malamood M, Roberts A, Kataria R. (2017). ve ark., Mirtazapine for symptom control in refractory gastroparesis. *Drug Design, Development and Therapy*, 11, 1035–1041.
- Maple JT, Petersen BT, Baron TH. (2005). ve ark; Direct percutaneous endoscopic jejunostomy: Outcomes in 307 consecutive attempts. *American Journal of Gastroenterology*, 100(12), 2681–2688.
- Parkman HP, Fass R, Foxx-Orenstein AE. (2010). Treatment of patients with diabetic gastroparesis. *Gastroenterology and Hepatology*, 6(6), 1–2.
- Parkman HP, Hasler WL, Fisher RS. (2004). American Gastroenterological Association technical review on the diagnosis and treatment of gastroparesis. *Gastroenterology*, 127(5), 1592–1622.
- Parkman HP, Van Natta ML, Abell TL ve ark. (2013). Effect of nortriptyline on symptoms of idiopathic gastroparesis: The NORIG randomized clinical trial. *Jama*, 310(24), 2640–2649.
- Petrakis IE, Kogerakis N, Prokopakis G ve ark. (2002). Hyperglycemia attenuates erythromycin-induced acceleration of liquid-phase gastric emptying of hypertonic liquids in healthy subjects. *Digestive Diseases and Sciences*, 47(1), 67–72.
- Potter TG, Snider KR. (2013). Azitromicina en el tratamiento de gastroparesis. *Annals of Pharmacotherapy*, 47(3), 411–415.
- Quigley EM. (2011). Cisapride: What can we learn from the rise and fall of a prokinetic? *Journal of Digestive Diseases*, 12(3), 147–156.
- Rao AS, Camilleri M. (2010). Review article: Metoclopramide and tardive dyskinesia. *Alimentary Pharmacology and Therapeutics*, 31(1), 11–19.
- Reddymasu SC, Soykan I, McCallum RW. (2007). Domperidone: Review of pharmacology and clinical applications in gastroenterology. *American Journal of Gastroenterology*, 102(9), 2036–2045.
- Smith D S, Williams C S, Ferris CD. (2003). Diagnosis and treatment of chronic gastroparesis and chronic intestinal pseudo-obstruction. *Gastroenterology Clinics of North America*, 32(2), 619–658.
- Warner E, Jeejeebhoy KN. (1985). Successful Management of Chronic Intestinal Pseudo-Obstruction with Home Parenteral Nutrition. *Journal of Parenteral and Enteral Nutrition*, 9(2), 173–178.

GERİATRİ ve GÖZ HASTALIKLARI

Emrah KAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Samsun Medicana Hastanesi, Samsun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5056-4689
- ❖ Mail: dremrahkan@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Abdel-Khalek LMR, Williamson J, Lee WR (1978). Morphological changes in the human conjunctival epithelium. I. In the normal elderly population: *Br J Ophthalmol*; 62:792-99.
- Antonetti DA, Klein R, Gardner TW (2012). Diabetic retinopathy. *N Engl J Med*.366(13):1227-1239
- Congdon N,O Colmain, Klaver CC ve ark. (2004)..The Eye Diseases Prevalence Research Group.
- Causes and prevalence of visual impairment among adults in the United States. *Arch Ophthalmol*,122(4):477-485.
- de Jong PT. (2006). Age-related macular degeneration. *N Engl J Med*.355(14):1474-1485.
- Duncan G, Wormstone IM, Davies PD (1997): The aging human lens: Structure, growth, and physiological behaviour. *Br J Ophthalmol*. 81(10):818-23.
- Dry Eye WorkShop (2007). The definition and classification of dry eye disease: report of the Definition and Classification Subcommittee of the International Ocul Surf. 2007;5(2): 75-92.
- Ehrlich R, Harris A, Kheradiya NS, Winston DM, ve ark. (2008). Age related macular degeneration and the aging eye. *Clin Interv Aging*.3(3):473-482
- Farager RG, Mulholland B, Tuft SJ, Sandeman S, Khaw PT. (1997). Aging and the cornea. *Br J Ophthalmol*;81(10):814-7.
- Friedman DS, O Colmain BJ, Munoz B ve ark. (2004). The Eye Diseases Prevalence Research Group. Prevalence of age-related macular degeneration in the United States. *Arch Ophthalmol*. 122(4):564-572.
- Friedman DS, Wolf RC, O Colman BJ ve ark. (2004).The Eye Diseases Prevalence Research Group. Prevalence of open-angle glaucoma among adults in the United States. *Arch Ophthalmol*. 122(4):532-538
- Harwerth RS, Wheat JL, Rangaswamy NV (2008). Age-related losses of retinal ganglion cells and axons. *Invest Ophthalmol Vis Sci*.49(10):4437-4443.
- Hayreh SS: (1998).Central retinal vein occlusion. Stamper RL, Nagpal PN (Ed). *Retinal vascular disorders*. *Ophthalmology Clinics of North America*. .B.Saunders, Philadelphia, 11(4): 559-589.
- Klein R, Cruickshanks KJ, Nash SD ve ark. (2010).The Prevalence of Age-Related Macular Degeneration and Associated Risk Factors: The

- Beaver Dam Offspring Study Arch Ophthalmol. 128(6): 750–75819. 20.
- Klein R, B.E. Klein, (2013).The prevalence of age-related eye diseases and visualimpairment in aging: current estimates, Invest. Ophthalmol. Vis. Sci. 54 (14) ORSF5–ORSF13.
- Liu YC, Wilkins M, Kim T, Malyugin B, Mehta JS. (2017). Cataracts. Lancet;390:600-12.
- Moss SE, Klein R, Klein BE. (2000). Prevalence of and risk factors for dry eye syndrome. Arch Ophthalmol.118(9):1264-1268.
- Maden A1 (1995). İnvölüsyonel entropion. Oküloplastik cerrahi. Punto yayıncılık. İzmir.141-145.
- Pascolini D,Mariotti SP. (2010). Global estimates of visual impairment Br J Ophthalmol 2012;96:614–618.
- Quigley HA(2011). Glaucoma. Lancet.. 377(9774):1367-1377.
- Rein DB, Zhang P, Wirth KE, ve ark. (2006).The economic burden of major adult visual disorders in the United States. Arch Ophthalmol.124(12):1754-1760
- Saydah SH, Fradkin J, Cowie CC. (2004). Poor control of risk factors for vascular disease among adults with previously diagnosed diabetes. JAMA.291(3):335-342.
- Van Haeringen NJ (1997). Aging and the lacrimal system. Br J Ophthalmol; 81(10):824-6.Zhang X, Saaddine JB, Chou CF, Cotch MF, ve ark (2010). Prevalence of diabetic retinopathy in the United States, 2005-2008. JAMA. 304(6):649-656.

DENGE BOZUKLUKLARINDA SUBJEKTİF DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİ

Deniz Uğur CENGİZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Odyoloji Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İnönü Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7855-0251
- ❖ Mail: deniz.cengiz@inonu.edu.tr

Sanem Can ÇOLAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Odyoloji Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İnönü Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7566-7964
- ❖ Mail: sanemcan.colak@inonu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksoy S. (2019) Baş dönmesi ve denge bozukluklarında ölçme-değerlendirme. (2. Baskı). (Ed. Fazıl Necdet Ardıç). Vertigo içinde (235-245). İzmir: US Akademi.
- Alyono JC. (2018). Vertigo and dizziness: understanding and managing fall risk. *Otolaryngologic Clinics of North America*, 51(4), 725-740.
- Balaban, CD and Jacob, RG (2001) Background and history of the interface between anxiety and vertigo. *J. Anxiety Disord.*, 15: 27-51.
- Baloh RW, Kerber KA (2011) Bedside Examination of the Vestibular System (Eds. Robert W. Baloh, Kevin A. Kerber) *Clinical Neurophysiology of the Vestibular System içinde* (149-169) New York: Oxford University Press.
- Brandt T, Dieterich M, Strupp M. (2013) Introductory Remarks. (Eds. Thomas Brandt, Marianne Dieterich, Michael Strupp), *Vertigo and Dizziness içinde* (1-50). London: Springer.
- Brandt T. (2000). Management of vestibular disorders. *Journal of neurology*, 247, 491-499.
- Beck AT, Epstein N, Brown G, Steer RA. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: psychometric properties. *J Consult Clin Psychol.* 56(6), 893-897.
- Beck AT, Ward CH, Mendelson M, Mock J, Erbaugh J. (1961) An inventory for measuring depression. *Arch Gen Psychiatry.* 4, 561-71.
- Cameron MH, Huisinga J. (2013). Objective and subjective measures reflect different aspects of balance in multiple sclerosis. *Journal of Rehabilitation Research & Development*, 50(10), 1401 — 1410.
- Chen JY, Guo ZQ, Wang J, Liu D, Tian E, Guo JQ, Kong WJ, Zhang SL. (2023). Vestibular migraine or Meniere's disease: a diagnostic dilemma. *Journal of Neurology*, 270(4), 1955-1968.
- Chiarovano E, Wang W, Reynolds P, MacDougall HG. (2018). Imbalance: Objective measures versus subjective self-report in clinical practice. *Gait & posture*, 59, 217-221.
- Cohen S, Kimball, KT. (2000) Development of the Vestibular Disorders Activities of Daily Living Scale. *Arch Otolaryngol Head Neck Surg.* 126:881-7.
- Furman JM (2010) Rotational testing: background, technique and interpretation. (Eds. S.D.Z. Eggers, D.S. Zee) *Vertigo and Imbalance:*

Clinical Neurophysiology of the Vestibular System Handbook of Clinical Neurophysiology içinde (141-149) Amsterdam: Elsevier.

- Grill E, Furman JM, Alghwiri AA, Müller M, Whitney SL. (2013) Using core sets of the international classification of functioning, disability and health (ICF) to measure disability in vestibular disorders: study protocol. *J Vestib Res.* 23(6): 297- 303.
- Group, T. E. (1990). EuroQol-a new facility for the measurement of health-related quality of life. *Health policy*, 16(3), 199-208.
- Hale T, Trahan H, Parent-Buck T. (2015). Evaluation of the Patient with Dizziness and Balance Disorders (7. Baskı) (Ed. Jack Katz). Handbook of Clinical Audiology içinde. (399-425) Philadelphia: Wolters Kluwer Health.
- Huebner AC, Lytle SR, Doettl SM, Plyler PN, Thelin JT. (2013). Treatment of objective and subjective benign paroxysmal positional vertigo. *Journal of the American Academy of Audiology*, 24(07), 600-606.
- Jacobson G, Newman C. (1990) The development of the Dizziness Handicap Inventory. *Arch Otolaryngol Head Neck Surg.* 11(4), 424-427.
- Jananusart T, Jariengprasert C, Tiensuwan M. (2019). Correlations between the thai version of dizziness handicap inventory (DHI-T) and vestibular function tests. *Ann Clin Otolaryngol*, 4(1), 1-5.
- Kang S, Kim US. (2015) Normative data of videonystagmography in young healthy adults under 40 years old. *Korean J Ophthalmol* 29(2), 126-30.
- Katz S, Ford AB, Moskowitz RW, Jackson BA, Jaffe MW. (1963). Studies of illness in the aged: the index of ADL: a standardized measure of biological and psychosocial function. *jama*, 185(12), 914-919.
- Khan S, Chang R. (2013) Anatomy of the vestibular system: a review. *NeuroRehabilitation*, 32(3), 437-443.
- Korda A, Zee DS, Wyss T, Zamaro E, Caversaccio MD, Wagner F, Kalla R, Mantokoudis G. (2021). Impaired fixation suppression of horizontal vestibular nystagmus during smooth pursuit: pathophysiology and clinical implications. *Eur J Neurol.* 28(8), 2614-2621.
- Lawton MP, Brody EM. (1969) Assessment of older people: self-maintaining and instrumental activities of daily living. *Gerontologist.* 9, 179-86.
- Lee SU, Kim HJ, Choi JY, Koo JW, Yang X, Kim JS (2020) Evolution in the findings of head-impulse tests during the attacks of Menière's disease. *Otol Neurotol* 41, e744-e750
- Lempert T, Olesen J, Furman J, Waterston J, Seemungal B, Carey J, Bisdorff A, Versino M, Evers S, Amir K, Newman-Toker D. (2022). Vestibular

- migraine: diagnostic criteria (update). *Journal of Vestibular Research*, 32(1), 1-6.
- MacDougall HG, Weber KP, McGarvie LA, Halmagyi GM, Curthoys IS. (2009) The video head impulse test: diagnostic accuracy in peripheral vestibulopathy. *Neurol* 73(14): 1134-4.
- MacDowell SG, Wellons R, Bissell A, Knecht L, Naquin C, Karpinski A. (2018). The impact of symptoms of anxiety and depression on subjective and objective outcome measures in individuals with vestibular disorders. *Journal of Vestibular Research*, 27(5-6), 295–303.
- Menant JC, Meinrath D, Sturnieks DL, Hicks C, Lo J, Ratanapongleka M. et al. (2020). Identifying key risk factors for dizziness handicap in middle-aged and older people. *J Am Med Dir Assoc*. 2020, 21(3), 344-350.
- Mègnigbêto CA, Sauvage JP, Launois R. (2001) The European Evaluation of Vertigo (EEV) scale: a clinical validation stud. *Rev Laryngol Otol Rhinol (Bord)*. 122(2), 95-102.
- Monsell EM, Furman JM, Herdman SJ, Konrad HR, Shepard NT. (1997). Computerized dynamic platform posturography. *Otolaryngology--head and neck surgery*, 117(4), 394-398.
- Morse JM, Morse RM, Tylko SJ. (1989). Development of a Scale to Identify the Fall-Prone Patient. *Can. J. Aging*. 8, 366–377.
- Nandi R, Luxon LM. (2008). Development and assessment of the vestibular system. *International Journal of Audiology*, 47(9), 566-577.
- Nouri FM, Lincoln NB. (1987) An extended activities of daily living scale for stroke patients. *Clinical Rehabilitation*. 1, 301-305.
- Özdek A. (2016) *Vertigoda Laboratuvar Testleri* (Eds. Metin Önerci, Enis Alpin Güneri) *Kulak Burun Boğaz Baş Boyun Cerrahisi Nörootoloji içinde*. (495-512) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi
- Rosengren S, Welgampola M, Colebatch J. (2010) Vestibular evoked myogenic potentials: past, present and future. *Clin Neurophysiol* 121(5), 636-51.
- Rubenstein LZ, Vivrette R, Harker JO, Stevens JA, Kramer BJ. (2011). Validating an evidence-based, self-rated fall risk questionnaire (FRQ) for older adults. *J Safety Res*. 42(6), 493-499.
- Schmid G, Henningsen P, Dieterich M, Sattel H, Lahmann C. (2011). Psychotherapy in dizziness: a systematic review. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 82(6), 601-606.
- Schniepp R, Wuehr M, Huth S, Pradhan C, Brandt T, Jahn K. (2014). Gait characteristics of patients with phobic postural vertigo: effects of fear

- of falling, attention, and visual input. *Journal of neurology*, 261, 738-746.
- Spielberger CD, Gorsuch RL, Lushene RE. (1970). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto:CA: Consulting Psychologists Press.
- Staab J.P. (2010) Psychological aspects of vestibular disorders. (Eds. S.D.Z. Eggers, D.S. Zee) *Vertigo and Imbalance: Clinical Neurophysiology of the Vestibular System Handbook of Clinical Neurophysiology içinde* (502-522) Amsterdam: Elsevier.
- Tallandier V, Merlen L, Chalansonnet M, Boucard S, Thomas A, Venet T, Pouyatos B. (2023). Three-dimensional cultured ampullae from rats as a screening tool for vestibulotoxicity: Proof of concept using styrene. *Toxicology*, 495, 153600.
- Viergever K, Kraak JT, Bruinewoud EM, Ket JCF, Kramer SE, Merkus P. (2021). Questionnaires in otology: a systematic mapping review. *Syst Rev*. 20, 10(1), 119.
- Ware JE, Snow KK, Kosinski M, Gandek B. (1996). *The SF-36 health survey. Manual and interpretation guide*, 2.
- Whoqol Group. (1998). Development of the World Health Organization WHOQOL-BREF quality of life assessment. *Psychological medicine*, 28(3), 551-558.
- Yardley L, Beyer N, Hauer K, Kempen G, Piot-Ziegler C, Todd C. (2005). Development and initial validation of the Falls Efficacy Scale-International (FES-I). *Age Ageing*. 34(6), 614-9.
- Yardley L, Masson E, Verschuur C, Haacke N, Luxon L. (1992) Symptoms, anxiety and handicap in dizzy patients: development of the vertigo symptom scale. *J Psychosom Res*. 36(8), 731-741.

ESC/EAS KILAVUZ EŞLİĞİNDE DİSLİPİDEMİ

Ahmet SÜSENBÜK

- ❖ Kurum Bilgisi: Abdulkadir Yüksel Devlet Hastanesi Kardiyoloji Kliniği,
Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7575-0664
- ❖ Mail: susenbuk_ahmet@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Baigent, C., L. Blackwell, J. Emberson, L. E. Holland, C. Reith, N. Bhala, R. Peto, vd. 2010. "Efficacy and safety of more intensive lowering of LDL cholesterol: a meta-analysis of data from 170,000 participants in 26 randomised trials". *Lancet* (London, England) 376 (9753): 1670–81.
- Borén, Jan, M. John Chapman, Ronald M. Krauss, , vd. 2020. "Low-density lipoproteins cause atherosclerotic cardiovascular disease: pathophysiological, genetic, and therapeutic insights: a consensus statement from the European Atherosclerosis Society Consensus Panel". *European heart journal* 41 (24): 2313–30.
- Borén, Jan, ve Kevin Jon Williams. 2016. "The central role of arterial retention of cholesterol-rich apolipoprotein-B-containing lipoproteins in the pathogenesis of atherosclerosis: a triumph of simplicity". *Current Opinion in Lipidology* 27 (5): 473–83.
- Brown, Lisa, Bernard Rosner, Walter W Willett, ve Frank M Sacks. 1999. "Cholesterol-lowering effects of dietary fiber: a meta-analysis". *The American Journal of Clinical Nutrition* 69 (1): 30–42.
- Catapano, Alberico L., Ian Graham, Guy De Backer, vd. 2016. "2016 ESC/EAS Guidelines for the Management of Dyslipidaemias". *Atherosclerosis* 253 (Ekim): 281–344.
- Cooney, Marie-Therese, Alexandra Dudina, Peter Whincup, Simon Capewell, Alessandro Menotti, Pekka Jousilahti, Inger Njølstad, vd. 2009. "Re-evaluating the Rose approach: comparative benefits of the population and high-risk preventive strategies". *European Journal of Cardiovascular Prevention & Rehabilitation* 16 (5): 541–49.
- Dalen, James E., ve Stephen Devries. 2014. "Diets to Prevent Coronary Heart Disease 1957-2013: What Have We Learned?" *The American Journal of Medicine* 127 (5): 364–69.
- Ference, Brian A., Ian Graham, Lale Tokgozoglul, ve Alberico L. Catapano. 2018. "Impact of Lipids on Cardiovascular Health". *Journal of the American College of Cardiology* 72 (10): 1141–56.
- Ference, Brian A., Wonsuk Yoo, Issa Alesh, Nitin Mahajan, Karolina K. Mirowska, Abhishek Mewada, Joel Kahn, Luis Afonso, Kim Allan Williams, ve John M. Flack. 2012. "Effect of Long-Term Exposure to Lower Low-Density Lipoprotein Cholesterol Beginning Early in Life on the Risk of Coronary Heart Disease". *Journal of the American College of Cardiology* 60 (25): 2631–39.
- Frikke-Schmidt, Ruth. 2008. "Association of Loss-of-Function Mutations in the *ABCA1* Gene With High-Density

- Lipoprotein Cholesterol Levels and Risk of Ischemic Heart Disease”. *JAMA* 299 (21): 2524.
- Griswold, Max G, Nancy Fullman, Caitlin Hawley, Nicholas Arian, Stephanie R M Zimsen, Hayley D Tymeson, Vidhya Venkateswaran, vd. 2018. “Alcohol use and burden for 195 countries and territories, 1990–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016”. *The Lancet* 392 (10152): 1015–35.
- Mach, François, Colin Baigent, Alberico L Catapano, Konstantinos C Koskinas, Manuela Casula, Lina Badimon, M John Chapman, vd. 2020. “2019 ESC/EAS Guidelines for the management of dyslipidaemias: lipid modification to reduce cardiovascular risk”. *European Heart Journal* 41 (1): 111–88.
- Maeda, Kenji, Yoshinori Noguchi, ve Tsuguya Fukui. 2003. “The effects of cessation from cigarette smoking on the lipid and lipoprotein profiles: a meta-analysis”. *Preventive Medicine* 37 (4): 283–90.
- Maki, Kevin C., John R. Guyton, et al. 2016. “Triglyceride-lowering therapies reduce cardiovascular disease event risk in subjects with hypertriglyceridemia”. *Journal of Clinical Lipidology* 10 (4): 905–14.
- McCordle, Brian W., Anne H. Rowley, Jane W. Newburger, Jane C. Burns, Anne F. Bolger, Michael Gewitz, Annette L. Baker, vd. 2017. “Diagnosis, Treatment, and Long-Term Management of Kawasaki Disease: A Scientific Statement for Health Professionals From the American Heart Association”. *Circulation* 135 (17): e927–99.
- Mensink, Ronald P, Peter L Zock, Arnold DM Kester, ve Martijn B Katan. 2003. “Effects of dietary fatty acids and carbohydrates on the ratio of serum total to HDL cholesterol and on serum lipids and apolipoproteins: a meta-analysis of 60 controlled trials”. *The American Journal of Clinical Nutrition* 77 (5): 1146–55.
- Mente, Andrew, Lawrence de Koning, Harry S. Shannon, ve Sonia S. Anand. 2009. “A Systematic Review of the Evidence Supporting a Causal Link Between Dietary Factors and Coronary Heart Disease”. *Archives of Internal Medicine* 169 (7): 659.
- Moore, Thomas J., William M. Vollmer, Lawrence J. Appel, Frank M. Sacks, Laura P. Svetkey, Thomas M. Vogt, Paul R. Conlin, Denise G. Simons-Morton, Lori Carter-Edwards, ve David W. Harsha. 1999. “Effect of Dietary Patterns on Ambulatory Blood Pressure”. *Hypertension* 34 (3): 472–77.
- Rosengren, A. 2012. “Better treatment and improved prognosis in elderly patients with AMI: but do registers tell the whole truth?” *European Heart Journal* 33 (5): 562–63. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehr364>.

- Shufelt, Chrisandra L., ve C. Noel Bairey Merz. 2009. "Contraceptive Hormone Use and Cardiovascular Disease". *Journal of the American College of Cardiology* 53 (3): 221–31.
- Silverman, Michael G., Brian A. Ference, Kyungah Im, Stephen D. Wiviott, Robert P. Giugliano, Scott M. Grundy, Eugene Braunwald, ve Marc S. Sabatine. 2016. "Association Between Lowering LDL-C and Cardiovascular Risk Reduction Among Different Therapeutic Interventions". *JAMA* 316 (12): 1289.
- Tabas, Ira, Kevin Jon Williams, ve Jan Borén. 2007. "Subendothelial Lipoprotein Retention as the Initiating Process in Atherosclerosis". *Circulation* 116 (16): 1832–44.
- Townsend, Nick, Lauren Wilson, Prachi Bhatnagar, Kremlin Wickramasinghe, Mike Rayner, ve Melanie Nichols. 2016. "Cardiovascular disease in Europe: epidemiological update 2016". *European Heart Journal* 37 (42): 3232–45.
- Varbo, Anette, Marianne Benn, Anne Tybjærg-Hansen, Anders B. Jørgensen, Ruth Frikke-Schmidt, ve Børge G. Nordestgaard. 2013. "Remnant Cholesterol as a Causal Risk Factor for Ischemic Heart Disease". *Journal of the American College of Cardiology* 61 (4): 427–36..
- Zomer, E., K. Gurusamy, R. Leach, C. Trimmer, T. Lobstein, S. Morris, W.P.T. James, ve N. Finer. 2016. "Interventions that cause weight loss and the impact on cardiovascular risk factors: a systematic review and meta-analysis". *Obesity Reviews* 17 (10): 1001–11.

EPIKARDİYAL YAĞ DOKUSUNUN TRANSTORASİK EKOKARDİYOĞRAFİ İLE VERTİKAL, HORIZONTAL VE ALANSAL DEĞERLERİNİN KORONER ARTER HASTALIĞI VE ANTROPOMETRİK ÖLÇÜMLER İLE İLİŞKİSİ*

Işık TEKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Kardiyoloji A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2151-920X
- ❖ Mail: itekin@pau.edu.tr

Havane Asuman KAFTAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Kardiyoloji A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5073-7348
- ❖ Mail: akaftan@pau.edu.tr

*: Bu kitap bölümü 4th International Health Sciences and Life Congress 'inde bildiri olarak sunulmuştur. (08-10 April 2021 Burdur/TURKEY)

ekokardiyografi ile EYD'nin horizontal ve alansal ölçüm değerlerinin de göğüs ağrısı nedeniyle koroner anjiyografi yapılacak hastalarda KAH'ın belirteci olarak kullanılabileceği ortaya konulmuştur.

KAYNAKLAR

- Ahn, S. G., Lim, H. S., Joe ve ark. (2008). Relationship of epicardial adipose tissue by echocardiography to coronary artery disease. *Heart*, 94(3), e7-e7.
- Chaowalit, N., Somers, V. K., Pellikka, P. A., Rihal, C. S., & Lopez-Jimenez, F. (2006). Subepicardial adipose tissue and the presence and severity of coronary artery disease. *Atherosclerosis*, 186(2), 354-359.
- Eroglu, S., Sade, L. E., Yildirim ve ark. (2009). Epicardial adipose tissue thickness by echocardiography is a marker for the presence and severity of coronary artery disease. *Nutrition, metabolism and cardiovascular diseases*, 19(3), 211-217.
- Gorter, P. M., de Vos, A. M., van der Graaf ve ark. (2008). Relation of epicardial and pericoronary fat to coronary atherosclerosis and coronary artery calcium in patients undergoing coronary angiography. *The American journal of cardiology*, 102(4), 380-385.
- Grayston, J. T., Kuo, C. C., Wang, S. P., & Altman, J. (1986). A new Chlamydia psittaci strain, TWAR, isolated in acute respiratory tract infections. *New England Journal of Medicine*, 315(3), 161-168
- Iacobellis, G., Corradi, D., & Sharma, A. M. (2005). Epicardial adipose tissue: anatomic, biomolecular and clinical relationships with the heart. *Nature clinical practice Cardiovascular medicine*, 2(10), 536-543
- Iacobellis, G., Ribaldo, M. C., Assael, F., ve ark. (2003). Echocardiographic epicardial adipose tissue is related to anthropometric and clinical parameters of metabolic syndrome: a new indicator of cardiovascular risk. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 88(11), 5163-5168.
- Janik, M., Hartlage, G., Alexopoulos, N., ve ark. (2010). Epicardial adipose tissue volume and coronary artery calcium to predict myocardial ischemia on positron emission tomography-computed tomography studies. *Journal of nuclear cardiology*, 17(5), 841-847.
- Jeong, J. W., Jeong, M. H., Yun, K. H. Ve ark. (2007). Echocardiographic epicardial fat thickness and coronary artery disease. *Circulation Journal*, 71(4), 536-539.
- Marchington, J. M., & Pond, C. M. (1990). Site-specific properties of pericardial and epicardial adipose tissue: the effects of insulin and high-

- fat feeding on lipogenesis and the incorporation of fatty acids in vitro. *Int J Obes*, 14(12), 1013-22.
- Natale, F., Tedesco, M. A., Mocerino, R., de Simone ve ark. (2009). Visceral adiposity and arterial stiffness: echocardiographic epicardial fat thickness reflects, better than waist circumference, carotid arterial stiffness in a large population of hypertensives. *European Journal of Echocardiography*, 10(4), 549-555.
- National Cholesterol Education Program (US). Expert Panel on Detection, & Treatment of High Blood Cholesterol in Adults. (2002). Third report of the National Cholesterol Education Program (NCEP) Expert Panel on detection, evaluation, and treatment of high blood cholesterol in adults (Adult Treatment Panel III) (No. 2). The Program
- Noto Jr, T. J., Johnson, L. W., Krone, R. Ve ark. (1991). Cardiac catheterization 1990: a report of the Registry of the Society for Cardiac Angiography and Interventions (SCA&I). *Catheterization and cardiovascular diagnosis*, 24(2), 75-83.
- Taguchi, R., Takasu, J., Itani, Y. ve ark. (2001). Pericardial fat accumulation in men as a risk factor for coronary artery disease. *Atherosclerosis*, 157(1), 203-209
- Townsend, N., Nichols, M., Scarborough, P., & Rayner, M. (2015). Cardiovascular disease in Europe—epidemiological update 2015. *European heart journal*, 36(40), 2696-2705.
- Yong, H. S., Kim, E. J., Seo, H. S. Ve ark. (2010). Pericardial fat is more abundant in patients with coronary atherosclerosis and even in the non-obese patients: evaluation with cardiac CT angiography. *The international journal of cardiovascular imaging*, 26(1), 53-62.

OMEGA – 3 YAĞ ASİTLERİNİN DEPRESYON TEDAVİSİNE ETKİSİ

Çağlar MACİT

- ❖ Kurum Bilgisi: Farmakoloji, Eczacılık Fakültesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5532-2395
- ❖ Mail: cmacit@medipol.edu.tr

Nezahat Nazlı OKAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Farmakoloji, Eczacılık Fakültesi, İstanbul Medipol Üniversitesi İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-8821-2480
- ❖ Mail: nezahat.okay@medipol.edu.tr

Ceren TOPCU

- ❖ Kurum Bilgisi: Eczacılık Fakültesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0009-8774-198X
- ❖ Mail: eczcerentopcu@gmail.com

Bununla birlikte, dahil edilen çalışmaların belirlenen sınırlamaları nedeniyle, bu bulguları doğrulamak için uygun süreli daha büyük, iyi tasarlanmış, randomize kontrollü çalışmalara ihtiyaç vardır (Martins, 2009).

Etkinliği, uygun dozlamayı ve potansiyel olarak aktif bileşenleri (EPA, DHA veya her ikisini) gerçekten belirlemek için büyük denemeler yapılması gerekmektedir (Logan, 2004).

KAYNAKLAR

- Akar, S. (2007). Omega-3 Yağ Asitlerinin İnsan Sağlığına Etkileri, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Dergisi, **21**, 1-13.
- Arpacı, D. (2014). Balık Yağı Tüketimi ve Depresyon Üzerine Etkisi. Gıda ve Sağlık
- Ayyıldız, H. (2008). Major depresyon ve panik bozuklukta serum s100b seviyeleri. Uzmanlık Tezi, Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Biberoğlu, F. M. (2019). Postpartum depresyon ve omega-3 yağ asitleri arasındaki ilişki., 2nd International Eurasian Conference on Biological and Chemical Sciences, Ankara, Turkey.
- Bilgiç, D., Dağlar, G., Özkan, S. A. ve Kadioğlu, M. (2015). Postpartum Depresyonda Tamamlayıcı ve Alternatif Tedaviler. Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi, **2(2)**, 13-35.
- Bozzatello, P., Rocca, P., Mantelli, E. ve Bellino, S. (2019). Polyunsaturated Fatty Acids: What is Their Role in Treatment of Psychiatric Disorders?. International journal of molecular sciences, **20(21)**, 5257.
- Burri, L., Hoem, N., Banni, S. ve Berge, K. (2012). Deniz omega-3 fosfolipidleri: metabolizma ve biyolojik aktiviteler. Uluslararası Moleküler Bilimler Dergisi, **13 (11)**, 15401-15419.
- Czys, A. H. ve Rasenick, M. (2013). G-protein sinyali, lipit sallar ve n-3 çoklu doymamış yağ asitlerinin antidepresan etkileri için olası etki alanları. CNS ve Nörolojik Bozukluklar-İlaç Hedefleri (Eski Halen Uyuşturucu Hedefleri-CNS ve Nörolojik Bozukluklar), **12 (4)**, 466-473.
- Çakmakçı, S. ve Tahmas-Kahyaoglu, D. (2012). Yağ Asitlerinin Sağlık ve Beslenme Üzerine Etkilerine Genel Bir Bakış. Academic Food Journal/Akademik GIDA.
- Çalık, K. Y. ve Aktaş, S. (2011). Gebelikte Depresyon: Sıklık, Risk Faktörleri ve Tedavisi Depression in Pregnancy: Prevalence, Risk Factors and

Treatment. *Psikiyatrik Güncel Yaklaşımlar [Current Approaches in Psychiatry]*, 3, 142-162.

- Çelik, F. H. ve Hocaoglu, Ç. (2016). Major depresif bozukluk'tanımı, etyolojisi ve epidemiyolojisi: bir gözden geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 6(1), 51-66.
- Ergun, M. ve Sütyemez, M. (2008). Sağlıklı bir Yaşam Tarzı için Ceviz. *KSU Fen ve Mühendislik Dergisi*, 11(1), 139-140.
- Erkan, N. (2013). Türkiye'de tüketilen su ürünlerinin omega-3 (ω -3) yağ asidi profilinin değerlendirilmesi. *Journal of Fisheries Sciences*, 78(2), 194-208.
- Fenton, W. S., Hibbeln, J. ve Knable, M. (2000). Essential fatty acids, lipid membrane abnormalities, and the diagnosis and treatment of schizophrenia. *Biological psychiatry*, 47(1), 8-21.
- Fontani, G., Corradeschi, F., Felici, A., Alfatti, F., Migliorini, S. ve Lodi, L. (2005). Cognitive and physiological effects of Omega-3 polyunsaturated fatty acid supplementation in healthy subjects. *European journal of clinical investigation*, 35(11), 691-699.
- Gülen, B., Özcan, E., Kuş, M. A., Karaca Saygılı, Ö., Kaman, D., Ögetürk, M. ve Kuş, İ. (2016). Omega-3 Yağ Asitlerinin Sıçan Karaciğer Dokusunda Bir Grup Metabolik Enzim Aktivitesi Üzerine Olumlu Etkileri.
- Jazayeri, S., Tehrani-Doost, M., Keshavarz, S. A., Hosseini, M., Djazayeri, A., Amini, H. ve ark. (2008). Comparison of therapeutic effects of omega-3 fatty acid eicosapentaenoic acid and fluoxetine, separately and in combination, in major depressive disorder. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 42(3), 192-198.
- Kaya, B. (2008). Bipolar bozukluk manik atak tedavisine omega-3 ilavesinin remisyona ulaşma süresi, oksidatif stres ve antioksidan sistem üzerine etkisi, *Uzmanlık Tezi, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı*.
- Koyu, E. B. ve Demirel, Z. B. (2015). Depresyon ve D Vitamini. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 43(2), 160-165.
- Logan, A. C. (2004). Omega-3 fatty acids and major depression: a primer for the mental health professional. *Lipids in health and disease*, 3(1), 25.
- Markhus, M. W., Skotheim, S., Graff, I. E., Frøyland, L., Braarud, H. C., Stormark, K. M. ve ark. (2013). Low omega-3 index in pregnancy is a possible biological risk factor for postpartum depression. *PloS one*, 8(7).

- Martins, JG (2009). Depresyonda omega-3 uzun zincirli çoklu doymamış yağ asidi takviyesinin etkinliğinden EPA değil DHA sorumludur: randomize kontrollü çalışmaların bir meta analizinden elde edilen kanıtlar. *Amerikan Beslenme Koleji Dergisi*, 28(5), 525-542.
- Mete, H. E. (2008). Kronik hastalık ve depresyon. *Klinik Psikiyatri*, 11(3), 3-18.
- Nemets, B., Stahl, Z. ve Belmaker, R. H. (2002). Addition of omega-3 fatty acid to maintenance medication treatment for recurrent unipolar depressive disorder. *American Journal of Psychiatry*, 159(3), 477-479.
- Öztürk, M. O. (2014). Esansiyel Yağ Asitlerinin İnsan Metabolizması ve Beslenmesi Üzerine Etkileri. *Kocatepe Veteriner Dergisi*, 7(2): 37-40
- Parker G, Gibson NA, Brotchie H, Heruc G, Rees AM. ve Hadzi-Pavlovic D., (2006) Omega-3 Yağ Asitleri ve Duygudurum Bozuklukları. *J Psikiyatrisi* 163(6): 969–978
- Peet, M. ve Stokes, C. (2005). Omega-3 fatty acids in the treatment of psychiatric disorders. *Drugs*, 65(8), 1051-1059.
- Pereira, P., Giancesini, J., da Silva Barbosa, C., Cassol, G. F., Von Borowski, R. G., Kahl V. F. S. ve ark. (2009). Neurobehavioral and genotoxic parameters of duloxetine in mice using the inhibitory avoidance task and comet assay as experimental models. *Pharmacological research*, 59(1), 57-61.
- Pusceddu, M. M, Kelly, P., Stanton, C., Cryan, J. F ve Dinan, T. G. (2016). N-3 ömrü boyunca çoklu doymamış yağ asitleri: psikopatoloji için ima. *Uluslararası Nöropsikofarmakoloji Dergisi*, 19 (12), pyw078.
- Reimers, A. ve Ljung, H. (2019). Nöropsikiyatrik bozukluklarda terapötik bir seçenek olarak omega-3 yağ asitlerinin ortaya çıkan rolü. *Psikofarmakolojide terapötik gelişmeler*, 9, 2045125319858901.
- Sachs, G. S., Nierenberg, A. A, Calabrese, J. R., Marangell, L. B., Wisniewski, S. R., Gyulai, L. ve ark. (2007). Bipolar depresyon için yardımcı antidepresan tedavisinin etkinliği. *New England Tıp Dergisi*, 356(17), 1711-1722.
- Sarıca, Ş. (2003). Omega-3 yağ asitlerinin insan sağlığı üzerine etkileri ve tavuk etinin omega-3 yağ asitlerince zenginleştirilmesi. *Hayvansal üretim*, 44(2).
- Saunders, E. F., Ramsden, C. E., Sherazy, M. S., Gelenberg, A. J., Davis, J. M. ve Rapoport, S. I. (2016). Reconsidering dietary polyunsaturated fatty acids in bipolar disorder: a translational picture. *The Journal of clinical psychiatry*, 77(10), e1342.

- Stevens, L. J., Zentall, S. S., Abate, M. L., Kuczek, T. ve Burges, J. R. (1996). Omega-3 fatty acids in boys with behavior, learning, and health problems. *Physiology & Behavior*, 59(4-5), 915-920.
- Tanskanen, A., Hibbeln, J. R., Tuomilehto, J., Uutela, A., Haukkala, A., Viinamäki, H. ve ark. (2001). Fish consumption and depressive symptoms in the general population in Finland. *Psychiatric Services*, 52(4), 529-531.
- Thesing, C. S., Bot, M., Milaneschi, Y., Giltay, E. J. ve Penninx, B. W. (2018). Omega 3 and omega-6 fatty acid levels in depressive and anxiety disorders. *Psychoneuroendocrinology*, 87, 53-62.
- Tiemeier, H., van Tuijl, H. R., Hofman, A., Kiliaan, A. J. ve Breteler, M. M. (2003). Plasma fatty acid composition and depression are associated in the elderly: the Rotterdam Study. *The American journal of clinical nutrition*, 78(1), 40-46.
- Yalvaç, H. D. (2012). Depresyonun Epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics*, 5(2), 7.

GEBELİKTE BESLENME VE AŞILAR

Selma ERMİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kastamonu Üniversitesi:Kadın Hastalıkları ve Doğum, Tıp Fakültesi, Üniversite, Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4025-7578
- ❖ Mail: selmaermin91@gmail.com

Rubella ise abortus ve fetal ölüm riskinde artış yanında konjenital rubella sendromu olarak da bilinen, 20 hafta altında rubella geçiren kadınların %20-85'inde görülebilen sağırılık, görme problemleri, kardiyak defektler, kemik lezyonları ve nörolojik hasarla da ilişkili bulunmuştur (ACIP,1998). MMR aşısı canlı aşı olup gebelikte yapılması kontraendikedir. Aşı sonrası yetişkin kadınlara bir ay korunması önerilmektedir.Eğer 4 hafta içinde gebe kalırsa veya gebeyken aşı yaptırmışsa teorideki endişeler konusunda hasta bilgilendirilmelidir. Fakat, bu bir terminasyon endikasyonu değildir (CDC,2023).Bugüne kadar erken gebelik sırasında yanlışlıkla aşılanan gebelerin hiçbirinde konjenital rubella sendromu rapor edilmemiştir. Doğum sonrası emziren kadınlara da yapılabilmektedir (Kahyaoğlu ve ark.,2012)

KAYNAKLAR

- American College of Obstetricians and Gynecologists. (2018).Influenza Vaccination During Pregnancy: Committee Opinion No 732, <https://www.acog.org/clinical/clinical-guidance/committee-opinion/articles/2018/04/influenza-vaccination-during-pregnancy> (Accessed on July 11, 2023).
- CDC. (August 2021). The Pink Book: Epidemiology and Prevention of Vaccine Preventable Diseases Updated 14th Edition, <https://www.cdc.gov/vaccines/pubs/pinkbook/rubella.html> (Accessed on October 14, 2023).
- Demicheli V, Barale A, Rivetti A. (August 2021).Vaccines for women for preventing neonatal tetanus. Cochrane Database Syst Rev: CD002959.
- DeSesso JM, Williams AL, Ahuja A, et al. (2012). The placenta, transfer of immunoglobulins, and safety assessment of biopharmaceuticals in pregnancy. Crit Rev Toxicol; 42:185.
- Dietary Guidelines for Americans, 2020-2025 9th Edition. (2020) U.S. Department of Agriculture and U.S. Department of Health and Human Services. https://www.dietaryguidelines.gov/sites/default/files/202103/Dietary_Guidelines_for_Americans-2020-2025.pdf
- European Food Safety Authority (EFSA). (2017).Dietary Reference Values for Nutrients Summary Report.doi: 10.2903/sp.efsa.2017
- Finnell RH, Shaw GM, Lammer EJ, ve ark. (2004).Genenutrient interactions: importance of folates and retinoids during early embryogenesis. Toxicol Appl Pharmacol; 198:75.

- Girard AW, Olude O.(2012).Nutrition education and counselling provided during pregnancy: effects on maternal, neonatal and child health outcomes. *Paediatric&PerinatalEpidemiology*;26(1):191-204.
- Grohskopf LA, Blanton LH, Ferdinands JM ve ark 2023. Prevention and Control of Seasonal Influenza with Vaccines: Recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices — United States, 2023–24 Influenza Season. *MMWR Recomm Rep*; 72:2.
- Güler B, Bilgiç, Okumuş H, Yağcan H .(2019). Gebelikte beslenme desteğine ilişkin güncel rehberlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi.*;12(2):143-51.
- Hacker AN, Fung EB, King JC. (2012 Jul).Role of calcium during pregnancy: maternal and fetal needs. *Nutr Rev.*;70(7):397-409. doi: 10.1111/j.1753-4887.2012.00491.x. PMID: 22747842.
- Halperin BA, Morris A, Mackinnon-Cameron D ve ark.(2011).Kinetics of the antibody response to tetanus-diphtheria-acellular pertussis vaccine in women of childbearing age and postpartum women. *Clin Infect Dis*; 53:885.
- Institute of Medicine.(2009).Weight gain during pregnancy: Reexamining the guidelines <http://iom.edu/Reports/2009/Weight-Gain-During-Pregnancy-Reexamining-the-Guidelines.aspx> (Accessed on October 09, 2023).
- Kahyaoğlu İ. , Kahyaoğlu S. , Moraloğlu Ö. , Çiçek N.(2012).GEBELİKTE İMMÜNİZASYON. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*; 8(33): 1380-1384.
- Kobayashi M, Farrar JL, Gierke R ve ark.(2022).Use of 15-Valent Pneumococcal Conjugate Vaccine and 20-Valent Pneumococcal Conjugate Vaccine Among U.S. Adults: Updated Recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices - United States. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep* 2022; 71:109.
- Liang JL, Tiwari T, Moro P ve ark.(2018). Prevention of Pertussis, Tetanus, and Diphtheria with Vaccines in the United States: Recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP). *MMWR Recomm Rep* ; 67:1.
- McLean HQ, Fiebelkorn AP, Temte JL ve ark.(2013). Prevention of measles, rubella, congenital rubella syndrome, and mumps, 2013: summary recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP). *MMWR Recomm Rep*; 62:1.
- Measles, Mumps, and Rubella.(1998). Vaccine Use and Strategies for Elimination of Measles, Rubella, and Congenital Rubella Syndrome and Control of Mumps: Recommendations of the Advisory Commit-

- tee on Immunization Practices (ACIP). *MMWR Recomm Rep*; 47 (RR-8):1.
- Meegan ME, Conroy RM, Lengeny SO ve ark.(2001).Effect on neonatal tetanus mortality after a culturally-based health promotion programme. *Lancet*; 358:640.
- Most J, Dervis S, Haman F, Adamo KB, Redman LM.(2019 Aug 6).Energy Intake Requirements in Pregnancy. *Nutrients.*;11(8):1812. doi: 10.3390/nu11081812. PMID: 31390778; PMCID: PMC6723706.
- Ng M, Fleming T, Robinson M, ve ark. (2014).Global, regional, and national prevalence of overweight and obesity in children and adults during 1980-2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *Lancet*; 384:766.
- Pickering LK, Baker CJ, Freed GL ve ark.(2009 Sep 15); *Infectious Diseases Society of America. Immunization programs for infants, children, adolescents, and adults: clinical practice guidelines by the Infectious Diseases Society of America. Clin Infect Dis.*;49(6):817-40. doi: 10.1086/605430.
- Quiambao BP, Nohynek HM, Käyhty H ve ark.(2007).Immunogenicity and reactogenicity of 23-valent pneumococcal polysaccharide vaccine among pregnant Filipino women and placental transfer of antibodies. *Vaccine.* 2007 May 30;25(22):4470-7. doi: 10.1016/j.vaccine.2007.03.021. Epub 2007 Mar 28. PMID: 17442467.
- Robinson S, Baird J, Godfrey KM ve ark. (2014).Eating for two? The unresolved question of optimal diet in pregnancy. *Am J Clin Nutr*; 100:1220.
- Rogozńska E, Zamora J, Marlin N ve ark. (2019).International Weight Management in Pregnancy (i-WIP) Collaborative Group. Gestational weight gain outside the Institute of Medicine recommendations and adverse pregnancy outcomes: analysis using individual participant data from randomised trials. *BMC Pregnancy Childbirth.*;19(1):322
- Rubin R.(2022).Vaccine Approved in Pregnancy to Protect Young Infants. *JAMA*; 328:1898.
- Samur G. (2008). Gebelik ve Emzilik Döneminde Beslenme .(3000).Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Beslenme ve Fiziksel Aktiviteler Daire Başkanlığı
- Sheffield JS, Hickman A, Tang J ve ark. (2011) Efficacy of an accelerated hepatitis B vaccination program during pregnancy. *Obstet Gynecol*; 117:1130.

- Siege-Riz AM, Viswanathan M, Moos MK ve ark. (2009).A systematic review of outcomes of maternal weight gain according to the Institute of Medicine recommendations: birthweight, fetal growth, and postpartum weight retention. *Am J Obstet Gynecol.* ;201:339.e1–14
- Stephenson J, Heslehurst N, Hall J ve ark. (2018 May 5).Before the beginning: nutrition and lifestyle in the preconception period and its importance for future health. *Lancet.*;391(10132):1830-1841. doi: 10.1016/S0140-6736(18)30311-8. Epub 2018 Apr 16. Erratum in: *Lancet.* 2018 May 5;391(10132):1774. PMID: 29673873; PMCID: PMC6075697.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Gebelik Döneminde Beslenme/<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/component/content/article/gebelik-doneminde-beslenme.html>adresinden 14.10.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Thomas DM, Navarro-Barrientos JE, Rivera ve ark. (2011). Dynamic energy-balance model predicting gestational weight gain. *Am J Clin Nutr.* 2012 Jan;95(1):115-22. doi: 10.3945/ajcn.111.024307.PMID: 22170365; PMCID: PMC3238455.
- Türkiye Beslenme Rehberi TÜBER. (2022).T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1031, Ankara: 2022 . 14.10.2023 tarihinde erişilmiştir.
- United States Centers for Disease Control and Prevention. Vaccine safety: Thimerosal FAQs. <https://www.cdc.gov/vaccinesafety/concerns/thimerosal/faqs.html> (Accessed on October 14, 2023)
- Viswanathan M, Urrutia RP, Hudson KN ve ark. (2023).Folic Acid Supplementation to Prevent Neural Tube Defects: Updated Evidence Report and Systematic Review for the US Preventive Services Task Force. *JAMA*; 330:460.
- World Health Organization. (2019). Typhoid vaccines: WHO position paper, March 2018 - Recommendations. *Vaccine*; 37:214.

GIDA KAYNAKLI HASTALIKLAR

Nesrin ÇAKICI

- ❖ Kurum Bilgisi: Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8662-7215
- ❖ Mail: ncakici17@gmail.com

standartlar vardır. Ancak bunların uygulanması ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Gıda mevzuatının yanı sıra risk kavramı ve risk değerlendirmeleri bilimsel bir alan olarak gıda güvenliğinin ve düzenlenmesinin ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Risk değerlendirmesi, bireyleri, toplulukları, varlıkları ve/veya çevreyi olumsuz etkileyebilecek potansiyel olayları belirlemek ve analiz etmektir.

Gıda kaynaklı hastalıklar genellikle gıdanın yanlış işlenmesi, hazırlanması veya saklanmasından kaynaklanır. Yiyecek hazırlama öncesinde, sırasında ve sonrasında iyi hijyen uygulamaları hastalığa yakalanma olasılığını azaltabilir. Halk sağlığında düzenli el yıkamanın gıda kaynaklı hastalıkların yayılmasına karşı en etkili savunmalardan biri olduğu konusunda fikir birliği vardır. Gıdanın gıda kaynaklı hastalıklara yol açmayacağından emin olmak için gıdanın izlenmesi eylemi gıda güvenliği olarak bilinir.

Yaşamı sürdürmenin ve sağlığı geliştirmenin anahtarı yeterli miktarda güvenli ve besleyici gıdaya erişimdir. Gıda güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmak için hükümetler, üreticiler ve tüketiciler arasında iyi bir işbirliğine ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Bahalou Horeh, M., Elbakidze, L., & Sant'Anna, A. (2023). Foodborne illnesses and product liability in the U.S. *Agricultural and Resource Economics Review*, 52(1), 1-42.
- Carmody CD, Mueller RC, Grodner BM, Chlumsky O, Wilking JN, McCalla SG (2022). "Chickensplash! Exploring the health concerns of washing raw chicken". *Physics of Fluids*. 34 (3): 031910.
- Centers for Disease Control and Prevention (2021). CDC's A-Z Index for Foodborne Illness. (Erişim tarihi 30 Eylül 2023). <https://www.cdc.gov/foodsafety/diseases/index.html>.
- Dubois E, Hennechart C, Deboosère N, Merle G, Legeay O, Burger C, et al. (2006). "Intra-laboratory validation of a concentration method adapted for the enumeration of infectious F-specific RNA coliphage, enterovirus, and hepatitis A virus from inoculated leaves of salad vegetables". *International Journal of Food Microbiology*. 108 (2): 164–17.

- EFSA and ECDC (European Food Safety Authority and European Centre for Disease Prevention and Control). (2022). The European Union One Health 2021 Zoonoses Report. *EFSA Journal*, 20(12):7666.
- European Food Safety Authority; European Centre for Disease Prevention and Control. (2022) The European Union One Health 2021 Zoonoses Report. *EFSA J.* 20, e07666.
- Lee H, Yoon Y. (2021). Etiological Agents Implicated in Foodborne Illness World Wide. *Food Sci Anim Resour.* Jan;41(1):1-7.
- Murrell KD (2013). "Zoonotic foodborne parasites and their surveillance". *Revue Scientifique et Technique.* 32 (2): 559–569.
- Sadanandan B., Divyashri G., & Ashrit, P. (2023). Foodborne Illness: Causes and Preventive Measures. In *Food Microbial and Molecular Biology* (pp. 131-152). Apple Academic Press.
- Scallan E., Hoekstra R.M., Angulo F.J., Tauxe R.V., Widdowson, M.-A., Roy S.L., Jones J.L., Griffin P.M. (2011) Foodborne illness acquired in the United States Major pathogens. *Emerg. Infect. Dis.* 17, 7.
- Stephen P. Oliver. Foodborne Pathogens and Disease Special Issue on the National and International PulseNet Network. *Foodborne Pathogens and Disease.* Jul 2019.439-440.
- Şireli U.T., Cengiz G. (2023). Gıda Kaynaklı Mikrobiyal Hastalıkların 2019 Verilerine Genel Bakış: Geleneksel Derleme. *Türkiye Klinikleri J Vet Sci*, 14(1):28-38.
- Todd E. Food-Borne Disease Prevention and Risk Assessment (2020). *International Journal of Environmental Research and Public Health.*; 17(14):5129.
- World Health Organization. foodborne disease burden epidemiology reference group 2007-2015. WHO estimates of the global burden of foodborne diseases. 2015 [Erişim tarihi 21 ağustos 2023]. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/199350/1/9789241565165_eng.pdf
- World Health Organization (WHO) [Erişim tarihi 21 haziran 2023;]; Global health observatory data repository-Road traffic deaths data by country. 2020 https://www.who.int/gho/road_safety/mortality/traffic_deaths_number/en/
- World Health Organization (WHO) [Erişim tarihi 30 eylül 2023;]; World health statistics 2023: monitoring health for the SDGs, Sustainable Development Goals. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240074323>

BİYOREMEDIASYON VE MİKROORGANİZMALAR

Betül CEYHUNİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji ABD
Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-1527-3464
- ❖ Mail: bceyhuni@ankara.edu.tr

Duygu ÖCAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji ABD
Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9929-267X
- ❖ Mail: docal@ankara.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adams GO, Fufeyin PT, Okoro SE, Ehinomen I. (2015). Bioremediation, biostimulation and bioaugmentation: a review. *International Journal of Environmental Bioremediation & Biodegradation*, 3(1), 28-39.
- Anekwe IM, Isa YM. (2021). Wastewater and bioventing treatment systems for acid mine drainage-contaminated soil. *Soil and Sediment Contamination: An International Journal*, 30(5), 518-531.
- Arora S, Saxena S, Sutaria D, Sethi J. (2022). Bioremediation: An ecofriendly approach for the treatment of oil spills. (Ed. Papita Das) In *Advances in Oil-Water Separation* (353-373). Elsevier.
- Azubuike CC, Chikere CB, Okpokwasili GC. (2016). Bioremediation techniques—classification based on site of application: principles, advantages, limitations and prospects. *World Journal of Microbiology and Biotechnology*, 32, 1-18.
- Bala S, Garg D, Thirumalesh BV, et al. (2022). Recent strategies for bioremediation of emerging pollutants: a review for a green and sustainable environment. *Toxics*, 10(8), 484.
- Basu S, Rabara RC, Negi S, Shukla P. (2018). Engineering PGPMOs through gene editing and systems biology: a solution for phytoremediation?. *Trends in Biotechnology*, 36(5), 499-510.
- Boopathy R. (2000). Factors limiting bioremediation technologies. *Bioresource Technology*, 74(1), 63-67.
- Dar A, Naseer A. (2022). Recent applications of bioremediation and its impact. (Ed. Rajesh Banu Jeyakumar, Kavitha Sankarapandian, Yukesh Kannah Ravi), *Hazardous Waste Management; IntechOpen*: London, UK, 49.
- Duc HD, Hung NV, Oanh NT. (2021). Anaerobic degradation of endosulfans by a mixed culture of *Pseudomonas* spp. and *Staphylococcus* spp. *Applied Biochemistry and Microbiology*, 57(3), 327-334.
- Dwivedi N, Dwivedi S. (2022). Biofiltration: A modern technology for wastewater treatment. In *An Innovative Role of Biofiltration in Wastewater Treatment Plants (WWTPs)* (389-410). Elsevier.
- Enerijiofi KE. (2021). Bioremediation of environmental contaminants: a sustainable alternative to environmental management. (Ed. Gaurav Saxena, Maulin P. Shah), In *Bioremediation for Environmental Sustainability* (461-480). Elsevier.

- Garg SK, Tripathi M. (2017). Microbial strategies for discoloration and detoxification of azo dyes from textile effluents. *Research Journal of Microbiology*, 12(1), 1-19.
- Gaur N, Narasimhulu K, PydiSetty Y. (2018). Recent advances in the bioremediation of persistent organic pollutants and its effect on environment. *Journal of Cleaner Production*, 198, 1602-1631.
- Giri BS, Geed S, Vikrant K, et al. (2021). Progress in bioremediation of pesticide residues in the environment. *Environmental Engineering Research*, 26 (6).
- Gomes HI, Dias-Ferreira C, Ribeiro AB. (2013). Overview of in situ and ex situ remediation technologies for PCB-contaminated soils and sediments and obstacles for full-scale application. *Science of the Total Environment*, 445, 237-260.
- Hussain A, Rehman F, Rafeeq H, et al. (2022). In-situ, Ex-situ, and nano-remediation strategies to treat polluted soil, water, and air—A review. *Chemosphere*, 289, 133252.
- Jaain R. Patel A. (2019). Bioremediation of Gurugram–Faridabad Dumpsite at Bandhwari. in *waste valorisation and recycling: 7th IconSWM—ISWMAW 2017, Volume 2* (433-440). Springer Singapore.
- Janssen DB, Stucki G. (2020). Perspectives of genetically engineered microbes for groundwater bioremediation. *Environmental Science: Processes & Impacts*, 22(3), 487-499.
- Kebede G, Tafese T, Abda EM, Kamaraj M, Assefa F. (2021). Factors influencing the bacterial bioremediation of hydrocarbon contaminants in the soil: mechanisms and impacts. *Journal of Chemistry*, 2021, 1-17.
- Kharangate-Lad, A, D'Souza NC. (2021). Current Approaches in Bioremediation of Toxic Contaminants by Application of Microbial Cells; Biosurfactants and Bioemulsifiers of Microbial Origin. *Rhizobiont in Bioremediation of Hazardous Waste*, 217-263.
- King RB, Sheldon JK, Long GM. (2023). *Practical environmental bioremediation: the field guide*. CRC Press.
- Krab-Hüsken L. (2002). *Production of catechols: microbiology and technology*. Wageningen University and Research.
- Kunze M, Zerlin KF, Retzlaff A, et al. (2009). Degradation of chloroaromatics by *Pseudomonas putida* GJ31: assembled route for chlorobenzene degradation encoded by clusters on plasmid pKW1 and the chromosome. *Microbiology-Sgm*, 155(12), 4069-4083.

- Manobala T, Shukla SK, Subba-Rao T, Dharmendira-Kumar M. (2019). A new uranium bioremediation approach using radio-tolerant *Deinococcus radiodurans* biofilm. *Journal of Biosciences*, 44, 1-9.
- Mupambwa HA, Mnkeni PNS. (2018). Optimizing the vermicomposting of organic wastes amended with inorganic materials for production of nutrient-rich organic fertilizers: a review. *Environmental Science and Pollution Research*, 25, 10577-10595.
- Narayanan M, Ali SS, El-Sheekh M. (2023). A comprehensive review on the potential of microbial enzymes in multipollutant bioremediation: Mechanisms, challenges, and future prospects. *Journal of Environmental Management*, 334, 117532.
- Padhan D, Rout PP, Kundu R, Adhikary S, Padhi PP. (2021). Bioremediation of heavy metals and other toxic substances by microorganisms. (Ed. Javid A. Paray), *Soil bioremediation: an approach towards sustainable technology*, 285-329.
- Patel AK, Singhanian RR, Albarico FPJB, Pandey A, Chen CW, Dong CD. (2022). Organic wastes bioremediation and its changing prospects. *Science of the Total Environment*, 824, 153889.
- Priyadarshane M, Das S. (2021). Biosorption and removal of toxic heavy metals by metal tolerating bacteria for bioremediation of metal contamination: A comprehensive review. *Journal of Environmental Chemical Engineering*, 9(1), 104686.
- Rahman M, Tabassum Z, Application of Bioremediation for Industrial Wastewater Treatment. 2021 *Jetir* July 2021, Volume 8, Issue 7.
- Raquel S, Natalia G, Luis-Fernando B, Maria-Carmen M. (2013). Biodegradation of high-molecular-weight polycyclic aromatic hydrocarbons by a wood-degrading consortium at low temperatures. *FEMS Microbiology Ecology*, 83(2), 438-449.
- Sales da Silva IG, Gomes de Almeida FC, Padilha da Rocha e Silva NM, Casazza AA, Converti A, Asfora-Sarubbo L. (2020). Soil bioremediation: Overview of technologies and trends. *Energies*, 13(18), 4664.
- Sangwan S, Dukare A. (2018). Microbe-mediated bioremediation: an eco-friendly sustainable approach for environmental clean-up. (Ed. Naveen Kumar Arora) *Advances in Soil Microbiology: Recent Trends and Future Prospects: Volume 1: Soil-Microbe Interaction*, 145-163.
- Sharma I. (2020). Bioremediation techniques for polluted environment: concept, advantages, limitations, and prospects. (Ed. Mario Alfonso Murillo-Tovar, Hugo Saldarriaga-Noreña, Agnieszka Saeid), In *Trace*

metals in the environment-new approaches and recent advances. IntechOpen.

- Sharma J. (2019). Advantages and limitations of in situ methods of bioremediation. *Recent Adv Biol Med*, 5(2019), 10941.
- Sharma N, Sodhi KK, Kumar M, Singh DK. (2021). Heavy metal pollution: Insights into chromium eco-toxicity and recent advancement in its remediation. *Environmental Nanotechnology, Monitoring & Management*, 15, 100388.
- Tekere M, Jacob-Lopes E, Zepka LQ. (2019). Microbial bioremediation and different bioreactors designs applied. (Ed. Eduardo Jacob-Lopes), *Biotechnology and Bioengineering*, 1-19. UK.
- Vaksmas A, Guerrero-Cruz S, Ghosh P, Zeghal E, Hernando-Morales V, Niemann H. (2023). Role of fungi in bioremediation of emerging pollutants. *Frontiers in Marine Science*, 10, 1070905.
- Vural A, Demir, S, Boyno G. (2018). Biyoremediasyon ve fungusların biyoremediasyonda kullanılması. *Yuzuncu Yıl University Journal of Agricultural Sciences*, 28(4), 490-501.
- Wang Q, Guo S, Ali M, et al. (2022). Thermally enhanced bioremediation: A review of the fundamentals and applications in soil and groundwater remediation. *Journal of Hazardous Materials*, 433, 128749.
- Watanabe K. (2001). Microorganisms relevant to bioremediation. *Current Opinion in Biotechnology*, 12(3), 237-241.

TELOSİTLER VE REJENERATİF TIPTAKİ POTANSİYEL ROLLERİ

Ebru DERİCİ EKER

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp Anabilim Dalı Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7094-7625
- ❖ Mail: edeker@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bani D, Formigli L, Gherghiceanu M, Faussonne-Pellegrini MS. Telocytes as supporting cells for myocardial tissue organization in developing and adult heart. *J Cell Mol Med* 2010;14:2531–8.
- Bojin FM, Gavriliuc OI, Cristea MI, Tanasie G, Tatu CS, Panaitescu C, Paunescu V. Telocytes within human skeletal muscle stem cell niche. *J Cell Mol Med*. 2011;15:2269–72.
- Campeanu RA, et al. Near-infrared low-level laser stimulation of telocytes from human myometrium. *Lasers Med Sci*. 2014;29(6):1867–74.
- Ceafalan LC, Popescu BO, Hinescu ME. Cellular players in skeletal muscle regeneration. *BioMed Res Int*. 2014;2014:957014.
- Chi C, et al. In vitro morphology, viability and cytokine secretion of uterine telocyte- activated mouse peritoneal macrophages. *J Cell Mol Med*. 2015;19(12):2741–50.
- Cismasiu VB, Popescu LM. Telocytes transfer extracellular vesicles loaded with microRNAs to stem cells. *J Cell Mol Med*. 2015;19(2):351–8.
- Cocucci E, Racchetti G, Meldolesi J. Shedding microvesicles: artefacts no more. *Trends Cell Biol*. 2009;19:43–51.
- Cretoiu D, et al. Interstitial Cajal-like cells (ICLC) as steroid hormone sensors in human myometrium: immunocytochemical approach. *J Cell Mol Med*. 2006;10(3):789–95.
- Cretoiu SM, et al. Isolated human uterine telocytes: immunocytochemistry and electrophysiology of T-type calcium channels. *Histochem Cell Biol*. 2015;143(1):83–94.
- Cretoiu SM, Popescu LM. Telocytes revisited. *Biomol Concepts*. 2014;5:353–69.
- Diaz-Flores L, et al. Telocytes in neuromuscular spindles. *J Cell Mol Med*. 2013;17(4):457–65.
- Faussonne PM, Cortesini C, Romagnoli P. Ultrastructure of the tunica muscularis of the cardiac portion of the human esophagus and stomach, with special reference to the so-called Cajal's interstitial cells. *Arch Ital Anat Embriol*. 1977;82(2):157–77.
- Faussonne PM, Popescu LM. Telocytes. *Biomol Concepts*. 2011;2(6):481–9.
- Galiger C, Kostin S, Golec A, Ahlbrecht K, Becker S, Gherghiceanu M, Popescu LM, Morty RE, Seeger W, Voswinckel R. Phenotypical and ultrastructural features of Oct4-positive cells in the adult mouse lung. *J Cell Mol Med*. 2014;18:1321–33.

- Gherghiceanu M, Popescu LM. Cardiac telocytes – their junctions and functional implications. *Cell Tissue Res.* 2012;348(2):265–79.
- Gherghiceanu M, Popescu LM. Cardiomyocyte precursors and telocytes in epicardial stem cell niche: electron microscope images. *J Cell Mol Med.* 2010;14(4):871–7.
- Gherghiceanu M, Popescu LM. Heterocellular communication in the heart: electron tomography of telocyte-myocyte junctions. *J Cell Mol Med.* 2011;15(4):1005–11.
- Hinescu ME, et al. Interstitial Cajal-like cells in rat mesentery: an ultrastructural and immunohistochemical approach. *J Cell Mol Med.* 2008;12(1):260–70
- Horch RE, Kneser U, Polykandriotis E, Schmidt VJ, Sun J, Arkudas A. Tissue engineering and regenerative medicine - where do we stand? *J Cell Mol Med.* 2012;16:1157–65.
- Hutchings G, et al. Myometrial interstitial cells and the coordination of myometrial contractility. *J Cell Mol Med.* 2009;13(10):4268–82.
- Jenkins DD, Yang GP, Lorenz HP, Longaker MT, Sylvester KG. Tissue engineering and regenerative medicine. *Clin Plast Surg.* 2003;30:581–8.
- Kostin S, Popescu LM. A distinct type of cell in myocardium: interstitial Cajal-like cells (ICLCs). *J Cell Mol Med.* 2009;13(2):295–308.
- Mandache E, Popescu LM, Gherghiceanu M. Myocardial interstitial Cajal-like cells (ICLC) and their nanostructural relationships with intercalated discs: shed vesicles as intermediates. *J Cell Mol Med.* 2007;11(5):1175–84.
- Manole CG, Gherghiceanu M, Ceafalan LC, Hinescu ME. Dermal Telocytes: A Different Viewpoint of Skin Repairing and Regeneration. *Cells.* 2022 Dec 2;11(23):3903.
- Pieri L, Vannucchi MG, Faussone-Pellegrini MS. Histochemical and ultrastructural characteristics of an interstitial cell type different from ICC and resident in the muscle coat of human gut. *J Cell Mol Med.* 2008;12(5B):1944–55.
- Polykandriotis E, Popescu LM, Horch RE. Regenerative medicine: then and now – an update of recent history into future possibilities. *J Cell Mol Med.* 2010;14:2350–8.
- Popescu LM, et al. Cardiac renewing: interstitial Cajal-like cells nurse cardiomyocyte progenitors in epicardial stem cell niches. *J Cell Mol Med.* 2009;13(5):866–86.

- Popescu LM, et al. Telocytes and putative stem cells in the lungs: electron microscopy, electron tomography and laser scanning microscopy. *Cell Tissue Res.* 2011;345(3):391–403.
- Popescu LM, et al. The connective connection: interstitial cells of Cajal (ICC) and ICC-like cells establish synapses with immunoreactive cells. Electron microscope study in situ. *J Cell Mol Med.* 2005;9(3):714–30.
- Popescu LM, Faussone-Pellegrini Ms. Telocytes - a case of serendipity: the winding way from Interstitial Cells of Cajal (ICC), via Interstitial Cajal-Like Cells (ICLC) to telocytes. *J Cell Mol Med.* 2010;14(4):729–40.
- Popescu LM, Manole E, Serboiu CS, Manole CG, Suci LC, Gherghiceanu M, Popescu BO. Identification of telocytes in skeletal muscle interstitium: implication for muscle regeneration. *J Cell Mol Med.* 2011;15:1379–92.
- Quaife-Ryan GA, et al. Resetting the epigenome for heart regeneration. *Semin Cell Dev Biol.* 2016.
- Rana RE, Arora BS. History of plastic surgery in India. *J Postgrad Med.* 2002;48:76–8.
- Sanders KM. A case for interstitial cells of Cajal as pacemakers and mediators of neurotransmission in the gastrointestinal tract. *Gastroenterology.* 1996;111(2):492–515
- Suci L, Popescu LM, Gherghiceanu M, Regalia T, Nicolescu MI, Hinescu ME, Faussone-Pellegrini MS. Telocytes in human term placenta: morphology and phenotype. *Cells Tissues Organs.* 2010;192:325–39.
- Suci LC, Popescu BO, Kostin S, Popescu LM. Platelet-derived growth factor receptor-beta-positive telocytes in skeletal muscle interstitium. *J Cell Mol Med.* 2012;16:701–7.
- Thuneberg L. Interstitial cells of Cajal: intestinal pacemaker cells? *Adv Anat Embryol Cell Biol.* 1982;71:1–130.
- Thuneberg L. One hundred years of interstitial cells of Cajal. *Microsc Res Tech.* 1999;47(4):223–38.
- Vannucchi MG, et al. Telocytes subtypes in human urinary bladder. *J Cell Mol Med.* 2014;18(10):2000–8.
- Wang F, Song Y, Bei Y, Zhao Y, Xiao J, Yang C. Telocytes in liver regeneration: possible roles. *J Cell Mol Med.* 2014;18:1720–6.
- Zhao B, Chen S, Liu J, Yuan Z, Qi X, Qin J, Zheng X, Shen X, Yu Y, Qin TJ, Chan JY, Cai D. Cardiac telocytes were decreased during myocardial infarction and their therapeutic effects for ischaemic heart in rat. *J Cell Mol Med.* 2013;17:123–33.

- Zhao B, Liao Z, Chen S, Yuan Z, Yilin C, Lee KK, Qi X, Shen X, Zheng X, Quinn T, Cai D. Intramyocardial transplantation of cardiac telocytes decreases myocardial infarction and improves post-infarcted cardiac function in rats. *J Cell Mol Med.* 2014;18:780–9.
- Zheng Y, Zhang M, Qian M, Wang L, Cismasiu VB, Bai C, Popescu LM, Wang X. Genetic comparison of mouse lung telocytes with mesenchymal stem cells and fibroblasts. *J Cell Mol Med.* 2013;17:567–77.

HÜCRE DÖNGÜSÜNÜN KARSİNOGENEZDEKİ ROLÜ VE İLİŞKİLİ TEDAVİ STRATEJİLERİ

Özlem EROL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8821-5740
- ❖ Mail: ozlemerol@comu.edu.tr

araştırmalara, bu ilaç grubundan yararlanabilecek veya yararlanamayacak kişileri belirlemek için biyo-belirteçlere ve yeni ilaç kombinasyonlarının geliştirilmesine hala ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Arslan G, Önkol T, Özçelik AB. (2022). Cyclin dependent kinase 4/6 and inhibitors. *J. Fac. Pharm.*, 46(1), 193-208.
- Bai J, Li Y, Zhang G. (2017). Cell cycle regulation and anticancer drug discovery. *Cancer Biol. Med.*, 14(4), 348-362.
- Benevolenskaya EV, Frolov MV. (2015). Emerging links between E2F control and mitochondrial function. *Cancer Res.*, 75, 619-623.
- Corona SP, Generali D. (2018). Abemaciclib: a CDK4/6 inhibitor for the treatment of HR+/HER2- advanced breast cancer. *Drug Des. Dev. Ther.*, 12, 321.
- Dhillon S. (2021). Trilaciclib: First approval. *Drugs*, 81(7), 867-874.
- Dhillon, S. (2015). Palbociclib: First global approval. *Drugs*, 75, 543-551
- Dick FA, Goodrich DW, Sage J, Dyson NJ. (2018). Non-canonical functions of the RB protein in cancer. *Nat Rev Cancer*, 18, 442-451.
- Donnellan R, Chetty R. (1998). Cyclin D1 and human neoplasia. *Molec. Pathol.*, 51(1), 1-7.
- Duronio RJ, Xiong Y. (2013). Signaling pathways that control cell proliferation. *Cold Spring Harb. Perspect Biol*, 5(3), a008904.
- Flatt PM, Pietenpol JA. (2000). Mechanisms of cell-cycle checkpoints: at the crossroads of carcinogenesis and drug discovery. *Drug Metabolism Reviews*, 32(3-4), 283-305.
- Gallorini M, Cataldi A, di Giacomo V. (2012). Cyclin-dependent kinase modulators and cancer therapy. *BioDrugs*, 26, 377-391.
- Gavet O, Pines J. (2010) Progressive activation of cyclinB1-Cdk1 coordinates entry to mitosis. *Dev. Cell.*, 18(4), 533-543.
- Kent LN, Leone G. (2019). The broken cycle: E2F dysfunction in cancer. *Nat Rev Cancer*, 19, 326-338.
- Kim ES. (2017). Abemaciclib: First global approval. *Drugs*, 77(18), 2063-2070.
- Klein ME, Kovatcheva M, Davis LE, Tap WD, Koff A. (2018). CDK4/6 inhibitors: the mechanism of action may not be as simple as once thought. *Cancer Cell*, 34, 9-20.

- Lee WH, Shew JY, Hong FD, ve ark. (1987). The retinoblastoma susceptibility gene encodes a nuclear phosphoprotein associated with DNA binding activity. *Nature*, 7329(6140), 642-645.
- Malumbres M, Barbacid M. (2009) Cell cycle, CDKs and cancer: a changing paradigm, *Nat. Rev. Cancer*, 9(3), 153-166.
- Malumbres M, Harlow E, Hunt T, ve ark. (2009). Cyclin-dependent kinases: a family portrait. *Nat Cell Biol.*, 11, 1275-1276.
- Malumbres M. (2014). Cyclin-dependent kinases. *Genome Biol.*, 15, 122.
- Morrison DK. (2012). MAP kinase pathways. *Cold Spring Harb Perspect Biol.*, 4, 011254.
- Mughal MJ, Bhadresha K, Kwok HF. (2023). CDK inhibitors from past to present: A new wave of cancer therapy. *Semin Cancer Biol.*, 88, 106-122.
- Papadimitriou MC, Pazaiti A, Iliakopoulos K, Markouli M, Michalaki V, Papadimitriou CA. (2022). Resistance to CDK4/6 inhibition: Mechanisms and strategies to overcome a therapeutic problem in the treatment of hormone receptor-positive metastatic breast cancer. *Biochim. Biophys. Acta Mol. Cell Res.*, 1869(12), 119346.
- Pardee AB. (1974). A restriction point for control of normal animal cell proliferation. *Proc Natl Acad Sci USA*, 71,1286-1290.
- Peyressatre M, Prével C, Pellerano M, Morris MC. (2015). Targeting cyclin-dependent kinases in human cancers: from small molecules to peptide inhibitors. *Cancers*, 7, 179-237.
- Rank KB, Evans DB, Sharma SK. (2000). The N-terminal domains of cyclin-dependent kinase inhibitory proteins block the phosphorylation of cdk2/cyclin e by the cdk-activating kinase. *Biochem. Biophys. Res. Commun.*, 271, 469-473.
- Roberts JM, Koff A, Polyak K, ve ark. (1994). Cyclins, Cdks, and cyclin kinase inhibitors. *Cold Spring Harbor Symp. Quant. Biol.*, 59, 31-38.
- Roskoski R. (2016). Cyclin-dependent protein kinase inhibitors including palbociclib as anticancer drugs. *Pharmacological Research*, 107, 249-275.
- Sanchez I, Dynlacht BD. (2005). New insights into cyclins, CDKs, and cell cycle control. *Seminars in Cell & Developmental Biology*, 16, 311-321.
- Sanchez-Vega F, Mina M, Armenia J, ve ark. (2018). Oncogenic signaling pathways in the cancer genome atlas. *Cell*, 173(2), 321-337.

- Schvartzman JM, Sotillo R, Benezra R. (2010). Mitotic chromosomal instability and cancer: mouse modelling of the human disease. *Nat. Rev. Cancer*, 10, 102-115.
- Sherr CJ, Roberts JM. (1999). Cdk inhibitors: Positive and negative regulators of g1-phase progression. *Genes Dev.*, 13,1501-1512.
- Sherr CJ. (1999). Cancer cell cycles. *Science*, 274, 1672-1677.
- Syed YY. (2017). Ribociclib: First global approval. *Drugs*, 77(7), 799-807.
- Vizirianakis IS, Chatzopoulou M, Bonovolias ID, Nicolaou I, Demopoulos VJ, Tsiftoglou AS. (2010). Toward the development of innovative bifunctional agents to induce differentiation and to promote apoptosis in leukemia: clinical candidates and perspectives. *J. Med. Chem.*, 53, 6779-810.
- Wang Z. (2021). Regulation of cell cycle progression by growth factor-induced cell signaling. *Cells*, 10(12), 3327.
- Zhang M, Zhang L, Hei R, ve ark. (2021). CDK inhibitors in cancer therapy, an overview of recent development. *Am. J. Cancer Res.*, 11(5), 1913-1935.

HEPATOSELLÜLER KARSİNOMDA TRANSARTERYEL RADYOEMBOLİZASYON (TARE)

Gözde MÜTEVELİZADE

- ❖ Kurum Bilgisi: Nükleer Tıp, Tıp Fakültesi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5986-8777
- ❖ Mail: gozdemutevelizadee@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ariel IM. (1965). Treatment of inoperable primary pancreatic and liver cancer by the intra-arterial administration of radioactive isotopes (Y-90 radiating microspheres). *Ann Surg* 162:267-278.
- Bosetti C, Turati F, La Vecchia C. (2014). Hepatocellular carcinoma epidemiology. *Best Pract Res Clin Gastroenterol.* Oct;28(5):753-70. doi: 10.1016/j.bpg.2014.08.007.
- Bozkurt MF. (2019). Radioembolization: Personalized Treatment and Protection from Side Effects. *Nucl Med Semin* 5:122-130. doi:10.4274/nts.galenos.2019.0016.
- Carr BI, Kondragunta V, Buch SC, Branch RA. (2010). Therapeutic equivalence in survival for hepatic arterial chemoembolization and yttrium 90 microsphere treatments in unresectable hepatocellular carcinoma: a two-cohort study. *Cancer.* Mar 1;116(5):1305-14. doi: 10.1002/cncr.24884.
- Fidelman N, Kerlan RK Jr. (2015). Transarterial Chemoembolization and (90)Y Radioembolization for Hepatocellular Carcinoma: Review of Current Applications Beyond Intermediate-Stage Disease. *AJR Am J Roentgenol.* Oct;205(4):742-52. doi: 10.2214/AJR.15.14802.
- Grady ED. (1979). Internal radiation therapy of hepatic cancer. *Dis Colon Rectum* 22:371-375.
- Kallini JR, Gabr A, Hickey R ve ark. (2017). Indicators of Lung Shunt Fraction Determined by Technetium-99 m Macroaggregated Albumin in Patients with Hepatocellular Carcinoma. *Cardiovasc Intervent Radiol.* Aug;40(8):1213-1222. doi: 10.1007/s00270-017-1619-z.
- Kim HC. (2017). Radioembolization for the treatment of hepatocellular carcinoma. *Clin Mol Hepatol.* Jun;23(2):109-114. doi: 10.3350/cmh.2017.0004.
- Kolligs F, Arnold D, Golfieri R ve ark. (2022). CIRT Principal Investigators. Factors impacting survival after transarterial radioembolization in patients with hepatocellular carcinoma: Results from the prospective CIRT study. *JHEP Rep.* Nov 25;5(2):100633. doi: 10.1016/j.jhepr.2022.100633.
- Llovet JM, Kelley RK, Villanueva A ve ark. (2021). Hepatocellular carcinoma. *Nat Rev Dis Primers.* 7(1):6. doi:10.1038/s41572-020-00240-3.
- Reig M, Forner A, Rimola J ve ark. (2022). BCLC strategy for prognosis prediction and treatment recommendation: The 2022 update. *J Hepatol.* Mar;76(3):681-693. doi: 10.1016/j.jhep.2021.11.018.

- Salem R, Lewandowski R, Roberts C ve ark. (2004). Use of Yttrium-90 glass microspheres (TheraSphere) for the treatment of unresectable hepatocellular carcinoma in patients with portal vein thrombosis. *J Vasc Interv Radiol.* Apr;15(4):335-45. doi:10.1097/01.rvi.0000123319.20705.92.
- Sangro B, Carpanese L, Cianni R ve ark. (2011). European Network on Radioembolization with Yttrium-90 Resin Microspheres (ENRY). Survival after yttrium-90 resin microsphere radioembolization of hepatocellular carcinoma across Barcelona clinic liver cancer stages: a European evaluation. *Hepatology.* Sep 2;54(3):868-78. doi: 10.1002/hep.24451.
- Serper M, Taddei TH, Mehta R ve ark. (2017). VOCAL Study Group. Association of Provider Specialty and Multidisciplinary Care With Hepatocellular Carcinoma Treatment and Mortality. *Gastroenterology.* Jun;152(8):1954-1964. doi: 10.1053/j.gastro.2017.02.040.
- Sung H, Ferlay J, Siegel RL ve ark. (2021). Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries. *CA Cancer J Clin.* May;71(3):209-249. doi: 10.3322/caac.21660.
- Van Der Gucht A, Jreige M, Denys A ve ark. (2017). Resin Versus Glass Microspheres for ⁹⁰Y Transarterial Radioembolization: Comparing Survival in Unresectable Hepatocellular Carcinoma Using Pretreatment Partition Model Dosimetry. *J Nucl Med.* Aug;58(8):1334-1340. doi: 10.2967/jnumed.116.184713.
- Villalobos A, Arndt L, Cheng B ve ark. (2023). Yttrium-90 Radiation Segmentectomy of Hepatocellular Carcinoma: A Comparative Study of the Effectiveness, Safety, and Dosimetry of Glass-Based versus Resin-Based Microspheres. *J Vasc Interv Radiol.* Jul;34(7):1226-1234. doi: 10.1016/j.jvir.2023.02.030.
- Westcott MA, Coldwell DM, Liu DM, Zikria JF. (2016). The development, commercialization, and clinical context of yttrium-90 radiolabeled resin and glass microspheres. *Adv Radiat Oncol.* Aug 18;1(4):351-364. doi: 10.1016/j.adro.2016.08.003.
- Yakupoğlu A. (2019). Assessment of Radioembolization Treatment Response: Standardization, Tips & Tricks. *Nucl Med Semin* 5:131-138. doi:10.4274/nts.galenos.2019.0017.

TORCH ENFEKSİYONLARINA GENEL BAKIŞ

Fatih Mehmet AKILLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Sincan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8541-7742
- ❖ Mail: drmehmetakilli@gmail.com

Beste AKILLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Bilkent Şehir Hastanesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1025-9804
- ❖ Mail: donmezbeste2722@gmail.com

KAYNAKLAR

- Barbi M, Binda S, Caroppo S, et al. Multicity Italian study of congenital cytomegalovirus infection. *Pediatr Infect Dis J* 2006; 25: 156-9.
- Capriotti T. HIV/AIDS: up-to-date information for home care clinicians. *Home Health C. Now.* 2018; 36 :348–355
- Chapel AT. The signs and symptoms of secondary syphilis. *Sex Transm Dis.* (1980) 7:161–4.
- Fowler KB, Stagno S, Pass RF, et al. The outcome of congenital cytomegalovirus infection in relation to maternal antibody status. *N Engl J Med* 1992; 326: 663-7.
- Grant GB, Desai S, Dumolard L, Kretsinger K, Reef SE. Progress Towards Control and Elimination of Rubella and Congenital Rubella Syndrome Worldwide, 2000-2018. *MMWR Morb Mortal Weekly Representative* 2019 Oct 04; 68 (39):855-859.
- <https://www.cdc.gov/std/treatment-guidelines/congenital-syphilis.htm>
- McLeod R, Boyer K, Roizen N, et al. Child with congenital toxoplasmosis. *Curr Clin Top Infect Dis.* 2000; 20:189-208.
- Newton Emergency Service. Diagnosis of perinatal TORCH infections. *Clin Obstet Gynecol.* March 1999; 42 (1):59-70; exam 174-5.
- Pinninti SG, Kimberlin DW. Neonatal herpes simplex virus infection and management of exposure. *Arch Dis Child Fetal Newborn Ed.* May 2014; 99 (3):F240-4.
- Rehman F, Shah M, Ali A, Ahmad I, Sarwar MT, Rapisarda AMC, Cianci A. Consumption of unpasteurized milk as a potential risk factor for toxoplasmosis in women with recurrent pregnancy loss. *J Obstet Gynaecol.* November 2020; 40 (8):1106-1110.
- Ross SA, Boppana SB. Congenital cytomegalovirus infection: outcome and diagnosis. *Semin Pediatr Infect Dis* 2005; 16: 44-9.
- Rowley J, Vander Hoorn S, Korenromp E, Low N, Unemo M, Abu-Raddad LJ, et al.. Chlamydia, gonorrhoea, trichomoniasis and syphilis: global prevalence and incidence estimates, 2016. *Bull World Health Organ.* (2019) 97:548–62. 10.2471/BLT.18.228486
- Saso A, Bamford A, Grewal K, Noori M, Hatcher J, D'Arco F, Guy E, Lyall H. Fifteen-minute consultation: Management of an infant born to a mother with toxoplasmosis during pregnancy. *Arch Dis Child Education Application Ed.* October 2020; 105(5):262-269.

- Smith, J. (2020). McGraw-Hill Lange Tıp Kitapları. McGraw-Hill Education.
- Temmerman M, Gichangi P, Fonck K, Apers L, Claeys P, Van Renterghem L, et al. Effect of a syphilis control programme on pregnancy outcome in Nairobi, Kenya. *Sex Transm Infect.* (2000) 76:117–21.
- TORCH Complex Ali Jaan, Michael Rajnik In: StatPearls. Treasure Island StatPearls Publishing; 2023 Jan.2023 Jul 17.

İNTERTİSYEL AKCİĞER HASTALIKLARINDA İLERLEYİCİ FENOTİPLİ PROGRESİF FİBROZAN İNTERSTİSYEL AKCİĞER HASTALIĞI

Nurgül BOZKURT

- ❖ Kurum Bilgisi: Göğüs Hastalıkları Anabilimdalı, Tıp Fakültesi, Akdeniz Üniversitesi Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4412-1106
- ❖ Mail: nurgulbozkurt@akdeniz.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bowman WS, Newton CA, Linderholm AL ve ark. Proteomic biomarkers of progressive fibrosing interstitial lung disease: a multicentre cohort analysis. *Lancet Respir Med*, 2022;10(6):593-602.
- Birring SS, Bushnell DM, Cutts K ve ark. Kingns brief interstitial lung disease (K-BILD) questionnaire: content relevance in progressive fibrosing ILD (PF-ILD). *Euro Respir J*, 2020;56:1813.
- Brown KK, Martinez FJ, Walsh SLF ve ark. The natural history of progressive fibrosing interstitial lung diseases. *Eur Respir Rev*,2020;55:1-15
- Cottin V, Wollin L, Fischer A ve ark. Fibrosing interstitial lung diseases: knowns and unknowns. *Eur Respir Rev*, 2019;28:180100.
- Cottin V. Treatment of progressive fibrosing interstitial lung diseases: a milestone in the management of interstitial lung diseases. *Eur Respir Rev*, 2019;28:190109.
- Faverio P, Piluso M, de Giacomi F ve ark. Progressive fibrosing interstitial lung diseases: prevalence and characterization in two italian referral centers. *Respiration*, 2020;99:838–845
- Flaherty KR, Wells AU, Cottin V ve ark. Nintedanib in progressive fibrosing interstitial lung diseases. *N Eng J Med*, 2019;381:1718–171
- Godfrey E, Reddy T, Navaratnam V ve ark. 2021. Progressive fibrosing interstitial lung disease in the real world: a retrospective analysis of the queensland statewide interstitial lung disease multi-disciplinary meeting. *Am J Respir Crit Care*, 2021, Washington, 203: A1835. doi: 10.1164/ajrccm-conference.2021.203.1_MeetingAbstracts.A1835
- Kolb M, Bondue B, Pesci A ve ark. Acute exacerbations of progressive-fibrosing interstitial lung diseases. *Eur Respir Re*, 2018;27:180071.
- Nasser M, Larrieu S, Si-Mohamed S ve ark. Progressive fibrosing interstitial lung disease: a clinical cohort (the PROGRESS study). *Euro Respir J*, 2021; 57:2002718.
- Olson AL, Patnaik P, Hartmann N, Bohn RL, Garry EM, Wallace L. Prevalence and Incidence of Chronic Fibrosing Interstitial Lung Diseases with a Progressive Phenotype in the United States Estimated in a Large Claims Database Analysis. *Adv The*, 2021;38(7): 4100-14.
- Olson AL, Gifford AH, Inase N, Fernández Pérez ER, Suda T. The epidemiology of idiopathic pulmonary fibrosis and interstitial lung diseases at risk of a progressive-fibrosing phenotype. *Euro Respir Rev*, 2018; 27:180077.

- Olson AL, Maher TM, Acciai V ve ark. Healthcare resources utilization and costs of patients with Non-IPF progressive fibrosing interstitial lung disease based on insurance claims in the USA. *Adv Ther*, 2020;37:3292–32.
- Selman M, Pardo A. When things go wrong: Exploring possible mechanisms driving the progressive fibrosis phenotype in interstitial lung diseases. *Euro Respir J*, 2021;58:2004507
- Simpson T, Barratt SL, Beirne P ve ark. The burden of progressive fibrotic interstitial lung disease across the UK. *Euro Respir J*, 2021;58:2100221.
- Singer D, Bengston LGS, Conoscenti CS ve ark. 2021. Incremental healthcare utilization and cost burden associated with non-IPF chronic fibrosing interstitial lung disease with a progressive phenotype. *Am J Respir Crit Care Med*, 2021, Washington, 203: A1551. doi: 10.1164/ajrccm-conference.2021.203.1_MeetingAbstracts.A1551
- Swigris J, Cutts K, Male N, Baldwin M, Rohr KB, Bushnell DM. The living with pulmonary fibrosis questionnaire in progressive fibrosing interstitial lung disease. *ERJ Open Res*, 2021;7:00145–00145
- Swigris J, Richeldi L, Wijsenbek M ve ark. 2020. Effects of nintedanib on dyspnea, cough and quality of life in patients with progressive fibrosing interstitial lung diseases: findings from the INBUILD trial. *Am J Respir Crit Care Med*, 2020, Philadelphia, 201: A2754.
- Pan Z, Zhu T, Liu Y, Zhang N. Role of the CXCL13/CXCR5 Axis in Autoimmune Diseases. *Front Immunol*. 2022 Mar 4;13: 850998. doi: 10.3389/fimmu.2022.850998. Erratum in: *Front Immunol*, 2022;13:1061939.
- Pulito-Cueto V, Remuzgo-Martínez S, Genre F ve ark. Elevated VCAM-1, MCP-1 and ADMA serum levels related to pulmonary fibrosis of interstitial lung disease associated with rheumatoid arthritis. *Front Mol Biosci*, 2022;9: 1056121. doi: 10.3389/fmolb.2022.1056121.
- Raghu G, Remy-Jardin M, Myers JL ve ark. 2018. Diagnosis of idiopathic pulmonary fibrosis an official ATS/ERS/JRS/ALAT clinical practice guideline. *Am J Respir Crit Care Med*, 2018, San Diego, 198: e44–e68.
- Takei R, Brown KK, Yamano Y ve ark. Prevalence and prognosis of chronic fibrosing interstitial lung diseases with a progressive phenotype. *Respirology*, 2022;27(5):333-340. doi: 10.1111/resp.14245.
- Wells AU, Brown KK, Flaherty KR ve ark. That which we call IPF, by any other name would act the same. *Eur Respir Rve*, 2018;51:1800692.

- Wuyts WA, Papiris S, Manali E ve ark. The Burden of Progressive Fibrosing Interstitial Lung Disease: A DELPHI Approach. *Adv Ther*, 2020;37(7):3246-3264.
- Yiğit N. Fibrotik interstisyel akciğer hastalıkları'nda progresyon görülme sıklığı ve mortaliteye etkisi. 2022, Uzmanlık tezi. <https://hdl.handle.net/11499/45759>
- Yoo H, Hino T, Han J, Franks TJ, Im Y, Hatabu H, Chung MP, Lee KS. Connective tissue disease-related interstitial lung disease (CTD-ILD) and interstitial lung abnormality (ILA): Evolving concept of CT findings, pathology and management. *Eur J Radiol Open*, 2020;8:100311.

YENİ TÜTÜN ÜRÜNLERİ: DEĞİŞEN TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI VE SAĞLIK ETKİLERİ

Esen SAYIN GÜLENSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0154-7775
- ❖ Mail: esen_sayin@hotmail.com

elektronik sigara kullanımı ile ilişkilendirilmiş, lipoid pnömoni, akut eozinofilik pnömoni, aşırı duyarlılık pnömonisi ve yaygın alveoler kanama vakaları mevcuttur.

Isıtılmış tütün ürünleri ise e-sigara'lara göre günümüze daha yakın bir geçmişte piyasada yerini almasına rağmen özellikle akut eozinofilik pnömoni gibi ciddi hastalıklara sebep olduğunu gösteren yayınlar mevcuttur. Ayrıca ısıtılmış tütün ürünleri de geleneksel sigaralara benzer şekilde önemli düzeyde tütüne özgü nitrozaminler yayar. Isıtılmış tütün ürünleri, yanıcı sigaralara göre daha az miktarda tütüne özgü nitrozamin yaymasına rağmen, miktarlar e-sigara'lara göre önemli ölçüde daha yüksektir. Isıtılmış tütün ürünlerinin emisyonlarının da insan bronş epiteli üzerinde de sitotoksik etkiye sahip olduğunu gösterilmiştir.

Tütün endüstrisi, çıkar çatışması içeren çalışmalarla sürdürülen yanıltıcı pazarlamayla, geleneksel sigaralara daha güvenli bir alternatif olarak elektronik sigaraları ve ısıtılmış tütün ürünlerini piyasaya sürmektedir. Bu cihazlar, sağlık üzerindeki olumsuz etkileri konusunda herhangi bir düzenleme ve uyarı olmaksızın satılmakta ve özellikle gençleri hedef almaktadır. Bu cihazların kullanımı önemli bir halk sağlığı sorunu oluşturmaktadır. Bu cihazların üretim ve kullanımlarının denetlenmesi için tütün kontrol politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Auer R, Concha-Lozano N, Jacot-Sadowski I, et al. (2017). Heat-not-burn tobacco cigarettes: smoke by any other name. *JAMA Intern Med.* 177:1050–1052.
- Brose, L.; Simonavicius, E.; Cheeseman, et al. (2018) and use of “heat-not-burn” tobacco products in Great Britain. *Tob. Regul. Sci.* 4, 44–50.
- Caputi TL, Leas E, Dredze M, et al (2017). They’re heating up: internet search query trends reveal significant public interest in heat-not-burn tobacco products. *PLoS One.* 12: e0185735.
- Cigarettes and Other Tobacco Products DrugFacts (2023) | National Institute on Drug Abuse (NIDA). (n.d.) nida.nih.gov
- Davidson KR, Fox DL. (2020). More on the pathology of vaping-associated lung injury. *N Engl J Med.* 382(4):388
- Franck, C.; Budlovsky, T.; Windle, S. B. et al. (2014) "Electronic Cigarettes in North America: History, Use, and Implications for Smoking Cessation". *Circulation.* 129 (19): 1945–1952. 12.

- Jankowski, M.; Brozek, G.M.; Lawson, J.; et al. (2019). New ideas, old problems? Heated tobacco products—A systematic review. *Int. J. Occup. Med. Environ. Health* 32, 595–634.
- Küresel Gençlik Tütün Araştırması (2017) KGTA 2017-Türkiye https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tutun-ve-madde-bagimlilik-ile-muc-adele-db/dokumanlar/KGTA-2017_pdf.pdf
- Larsen BT, Butt YM, Smith ML. ve ark. (2020) More on the pathology of vaping-associated lung injury. Reply. *N Engl J Med.* 382(4):388-90.
- Layden JE, Ghinai I, Pray I, ve ark. (2019) Pulmonary illness related to e-cigarette use in Illinois and Wisconsin - preliminary report. *N Engl J Med* 10.1056/NEJMoa1911614.
- Leigh NJ, Palumbo MN, Marino AM, ve ark. (2018) Tobacco-specific nitrosamines (TSNA) in heated tobacco product IQOS. *Tob Control.*2018;27(Suppl 1): s37-8
- M., Z.; Siegel, M. (2011) Electronic cigarettes as a harm reduction strategy for tobacco control: a step forward or a repeat of past mistakes? *Journal of Public Health Policy* 32 (1): 16– 31.
- McNeill, A. Evidence Review of E-Cigarettes and Heated Tobacco Products (2018). A Report Commissioned by Public Health England; Public Health England: London, UK, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/684963/Evidence_review_of_e-cigarettes_and_heated_tobacco_products_2018.pdf
- Seiichiro S, (2020), Acute Eosinophilic Pneumonia and Heated Tobacco Products, *Intern Med.* Nov 15;59(22):2807
- Singh T, Arrazola RA, Corey CG, ve ark. (2016). Tobacco use among middle and high school students—United States, 2011-2015. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 65(14):361–7
- Singh T, Marynak K, Arrazola RA, ve ark. (2014) Vital signs: exposure to electronic cigarette advertising among middle school and high school students—United States, *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.*64:1403–1408.
- Temple JR, Shorey RC, Lu Y, ve ark. (2017) E-cigarette use of young adults motivations and associations with combustible cigarette alcohol, marijuana, and other illicit drugs.*Am J Addict.* 26:343–348.
- Tobacco is Changing: Learn the Products (2023) www.dhs.wisconsin.gov/tobaccoischanging/know-products.htm
- Tabuchi, T; Gallus, S.; Shinozaki, T.; ve ark. (2018) Heat-not-burn tobacco product use in Japan: Its prevalence, predictors and perceived

symptoms from exposure to secondhand heat-not-burn tobacco aerosol. *Tob. Control* 27, e25–e33

US Department of Health and Human Services. E-cigarette use among youth and young adults: a report of the Surgeon General (2016). Atlanta, GA: US Department of Health and Human Services, CDC

Vardavas CI, Anagnostopoulos N, Kougias M, ve ark. (2012) Short-term pulmonary effects of using an electronic cigarette: impact on respiratory flow resistance, impedance, and exhaled nitric oxide. *CHEST*. 141(6):1400–1406.

AİLE PLANLAMASI VE KONTRASEPSİYON

Hilal AKTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kadın Hastalıkları ve Doğum, Adıyaman Kahta İlçe Devlet Hastanesi, Sağlık Bakanlığı, Adıyaman /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7984-9653
- ❖ Mail: akturkhi91@gmail.com

Mustafa Cengiz DURA

- ❖ Kurum Bilgisi: Kadın Hastalıkları ve Doğum, Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4083-8556
- ❖ Mail: cengizdura@gmail.com

KAYNAKLAR

- Anawalt BD, Roth MY, Ceponis J, Surampudi V, Amory JK, Swerdloff RS, Liu PY, Dart C, Bremner WJ, Sitruk-Ware R, Kumar N, Blithe DL, Page ST, Wang C. Combined nesterone-testosterone gel suppresses serum gonadotropins to concentrations associated with effective hormonal contraception in men. *Andrology*. 2019 Nov;7(6):878-887.
- Averbach S, Hofler L. Long-Acting Reversible Contraception With Contraceptive Implants and Intrauterine Devices. *JAMA*. 2022 May 24;327(20):2013-2014.
- Axinn, W.g.& Barber, J.S (2001). Mass education and fertility transition *American Sociological Review*, 481-505
- Budak MŞ, Toğrul C, Balsak D, Sakar MN, Tahaoğlu AE, Akgöl S, Şentürk MB. İsteğe Bağlı Küretaj Olan Kadınların Kontrasepsiyon Yöntemleri ve Küretaj Nedenleri Açısından Değerlendirilmesi, *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi* 2015;12(3):106-9.
- Chi IC. An evaluation of the levonorgestrel-releasing IUD: its advantages and disadvantages when compared to the copper-releasing IUDs. *Contraception*. 1991 Dec;44(6):573-88.
- Christin-Maitre S. History of oral contraceptive drugs and their use worldwide. *Best Pract Res Clin Endocrinol Metab*. 2013 Feb;27(1):3-12.
- Demir O, Ozalp M, Sal H, Aran T, Osmanagaoglu MA. Evaluation of the frequency of coitus interruptus and the effect of contraception counselling on this frequency. *J Obstet Gynaecol*. 2021 Apr;41(3):453-458.
- Ely, John Hart. "The Wages of Crying Wolf: A Comment on Roe v. Wade." *The Yale Law Journal*, vol. 82, no. 5, 1973, p. 920.,
- Gallo MF, Grimes DA, Lopez LM, Schulz KF, d'Arcangues C. Combination injectable contraceptives for contraception. *Cochrane Database Syst Rev*. 2008 Oct 8;2008(4):CD004568.
- Gökmen O., Çiçek N. Türkiye'de Aile Planlamasının Durumu, Günümüzde Kontrasepsiyon, Nobel Kitabevi, 1th Ed. 2001 ;1-6, 237-256
- Graham S, Fraser IS. The progestogen-only mini-pill. *Contraception*. 1982 Oct;26(4):373-88.
- Haddad LB, Townsend JW, Sitruk-Ware R. Contraceptive Technologies: Looking Ahead to New Approaches to Increase Options for Family Planning. *Clin Obstet Gynecol*. 2021 Sep 1;64(3):435-448.

- Jinying L, Ying L, Xuan G, Yanli G, Jianping L. Investigation of the release behavior of cupric ion for three types of Cu-IUDs and indomethacin for medicated Cu-IUD in simulated uterine fluid. *Contraception*. 2008 Apr;77(4):299-302.
- Marchand GJ, Masoud AT, King AK, Brazil GM, Ulibarri HM, Parise JE, Arroyo AL, Coriell CL, Goetz SP, Moir CJ, Govindan ML. Salpingectomy, tubal ligation and hysteroscopic occlusion for sterilization. *Minerva Obstet Gynecol*. 2022 Oct;74(5):452-461.
- Mittal S. Emergency contraception: which is the best? *Minerva Ginecol*. 2016 Dec;68(6):687-99.
- Nüfus Sağlık Araştırması -1998, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, MEASURE+,Macro International Inc. Ankara, 1999
- Sağlık Bakanlığı istatistik geri bildirim 2003 birinci yarısı verisi www.saglik.gov.tr/extras/istatistikler/eripim tarihi 30.07.2004).http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
- Taylor M.,Reide P.Endokrin ve Üreme Sistemleri,Mosby's Crash Course,Farmakoloji,Çeviri Editörü:Orer H.S.,1.th Ed.2000;135-154
- Thirumalai A, Ceponis J, Amory JK, Swerdloff R, Surampudi V, Liu PY, Bremner WJ, Harvey E, Blithe DL, Lee MS, Hull L, Wang C, Page ST. Effects of 28 Days of Oral Dimethandrolone Undecanoate in Healthy Men: A Prototype Male Pill. *J Clin Endocrinol Metab*. 2019 Feb 1;104(2):423-432.
- Türkiye(NüfusPlanlamasıhakkındakikanun)1983<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2827&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türkiyede Ana Sağlığı, Aile planlaması hizmetleri ve isteyerek düşükler ,türkiye nüfus araştırması – 1998 İleri analiz Sonuçları; Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilimdalı , Türkiye Aile sağlığı ve planlaması,UNFPA
- Waller D, Bolick D, Lissner E, Premanandan C, Gamerman G. Reversibility of VasalgeTM male contraceptive in a rabbit model. *Basic Clin Androl*. 2017 Apr 5;27:8.
- Wu JP, Pickle S. Extended use of the intrauterine device: a literature review and recommendations for clinical practice. *Contraception*. 2014 Jun;89(6):495-503.

İLAC AMBALAJLANMASI VE BİYOBOZUNUR MALZEMELER

Sezen TEKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6599-9631
- ❖ Mail: sezentekin@karatekin.edu.tr

Irmak KARADUMAN ER

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3786-3865
- ❖ Mail: irmakkaradumaner@karatekin.edu.tr

eşiği 1000 L/mol/cm'den büyük olan tüm bileşiklere koşullu olarak uygulanması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır (Henry ve diğerleri,2009).

KAYNAKLAR

- Acartürk F., Ağabeyoğlu İ., Çelebi N., Değim İ. T., Değim Z., Doğanay T. (2006). Önformülasyon. Modern Farmasötik Teknoloji, TEB Eczacılık Akademisi Yayını, Ankara, 119-140.
- Acartürk F. (2006). Reaksiyon Kinetiği ve Stabilitate, Modern Farmasötik Teknoloji, TEB Eczacılık Akademisi, Ankara, 141-182.
- Ahmad I., Ahmed S., Anwar Z., Sheraz M. A., Sikorski M., (2016). Photostability and Photostabilization of Drugs and Drug Products, Journal of Photoenergy, 8135608.
- Bassani F., Rodrigues C., Marques P., Freire F. (2022). Ecodesign approach for pharmaceutical packaging based on Life Cycle Assessment, Science of The Total Environment, 816, 151565.
- Bovea M.D., Pérez-Belis V., (2012). A taxonomy of ecodesign tools for integrating environmental requirements into the product design process, Journal of Cleaner Production, 20;1, 61-71.
- Çelebi, H. and Dehmen S., (2013). Synthesis and characterization of starch/polycaprolactone based biodegradable nanocomposites. Sigma Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, 31: 53-62.
- Dekoninck, E.A., Domingo, L., O'Hare, J.A., Pigosso, D.C.A., Reyes, T., Troussier, N., (2016). Defining the challenges for ecodesign implementation in companies: development and consolidation of a framework. J. Clean. Prod. 135, 410-425.
- Dilkes-Hoffman, L.S., Lane, J.L., Grant, T., Pratt, S., Lant, P.A., Laycock, B., 2018. Environmental impact of biodegradable food packaging when considering food waste. J. Clean. Prod. 180, 325–334. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.01.169>.
- Dursun, S., Erkan, N., Yeşiltaş, M. (2010) Doğal biyopolimer bazlı (biyobozunur) nanokompozit filmler ve su ürünlerindeki uygulamaları, Journal of Fisheries Sciences, 4(1): 50-77
- Henry B., Foti C., Alsante K. (2009). Can light absorption and photostability data be used to assess the photosafety risks in patients for a new drug molecule?, Journal of Photochemistry and Photobiology B: Biology 96 (2009) 57–62.
- ICH Harmonised Tripartite Guideline, (1996), Stability Testing: Photostability Testing Of New Drug Substances And Products,

International Conference On Harmonisation Of Technical Requirements For Registration Of Pharmaceuticals For Human Use

- Karimi Sani, I., Masoudpour-Behabadi, M., Alizadeh Sani, M., Motalebinejad, H., Juma, A.S.M., Asdagh, A., Eghbaljoo, H., Khodaei, S.M., Rhim, J.W., Mohammadi, F., 2023. Value-added utilization of fruit and vegetable processing by-products for the manufacture of biodegradable food packaging films. *Food Chem.* 30, 405.
- Kumar, A., Srivastava, J., Mallick, N., Singh, A., 2015. Commercialization of bacterial cell factories for the sustainable production of polyhydroxyalkanoate thermoplastics: progress and prospects. *Recent Patents Biotechnol.* 9 (1), 4–21.
- Priyanka S., Karthick Raja Namasivayam S., Arvind Bharani R. S., Arun J., (2023). Biocompatible green technology principles for the fabrication of food packaging material with noteworthy mechanical and antimicrobial properties-- A sustainable developmental goal towards the effective, safe food preservation strategy, *Chemosphere*, 336, 139240.
- Rydzkowski T., Wróblewska-Krepsztul J., Kumar Thakur V., Królikowski T. (2022). Current trends of intelligent, smart packagings in new medical applications, *Procedia Computer Science*, 207, 1271-1282.
- Shaikh, S., Yaqoob, M., Aggarwal, P., (2021). An overview of biodegradable packaging in food industry. *Curr. Res. Food Sci.* 4, 503–520.
- Singh A., Kumar Sharma P., Malviya R. (2011). Eco Friendly Pharmaceutical Packaging Material, *World Applied Sciences Journal* 14 (11): 1703-1716.
- Távora de Mello Soares C., Ek M., Östmark E., Mikael Gällstedt, Sigbritt Karlsson (2022). Recycling of multi-material multilayer plastic packaging: Current trends and future scenarios, *Resources, Conservation and Recycling*, 176, 105905.

SAĞLIK & BİLİM 2023
HEMŞİRELİK
-III-

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Hale UYAR HAZAR

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Hale UYAR HAZAR

ORCID (0000-0002-1236-6929)

ISBN: 978-625-6796-93-5

E-ISBN: 978-625-6796-94-2

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202339>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIK & BİLİM 2023: HEMŞİRELİK-III

UYAR HAZAR, Hale

1. Basım 200 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Bilim 2. Hasta 3. Hemşire 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

YAPAY ZEKÂ VE HEMŞİRELİK UYGULAMALARI	7
<i>Alperen Can ESEN, Emine Gerçek ÖTER</i>	
ORTOPEDİK CERRAHİDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI VE HEMŞİRELİK SÜRECİ	25
<i>Suzan GÜVEN, Necip GÜVEN</i>	
İNVAZİV ARAÇ İLİŞKİLİ ENFEKSİYONLAR VE KORUNMA.....	37
<i>Aysun ACUN</i>	
NÖROBİLİŞSEL BOZUKLUKLAR VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI	51
<i>Hatice POLAT</i>	
CERRAHİ YARALARIN REEDA ÖLÇEĞİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ VE HEMŞİRELİK.....	73
<i>Behire SANÇAR</i>	
KRONİK HASTALIKLA YAŞAM VE UYUMU DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI: SİSTEMATİK DERLEME ÇALIŞMASI	87
<i>Kamuran CERİT, Merve CAN</i>	
ONKOLOJİDE PALYATİF BAKIMIN ERKEN ENTEGRASYONUNUN ÖNÜNDEKİ ENGELLERDEN BİRİ: STİGMA.....	105
<i>Seçil EKİZ ERİM, Funda EROL</i>	
TİP 2 DİYABETTE KRONOTİPİN ÖNEMİ	117
<i>Seçil EKİZ ERİM</i>	
SARSILMIŞ BEBEK SENDROMU (SHAKEN BABY SYNDROME)	127
<i>Azize SÜNBÜL, Hale UYAR HAZAR</i>	
BEBEK VE AİLESİ İÇİN YENİDOĞAN YOĞUN BAKIM ÜNİTESİNDEN TABURCULUĞA HAZIRLIK.....	149
<i>Öznur TİRYAKİ, Nursan ÇINAR</i>	
CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMİNDE HEMŞİRENİN ROLÜ	163
<i>Rukiye DİKMEN</i>	
GEBELİKTE HEMŞİRELİK BAKIMI.....	177
<i>Leman KOCADEMİR, Emine GERÇEK ÖTER</i>	

YAPAY ZEKÂ VE HEMŞİRELİK UYGULAMALARI

Alperen Can ESEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1971-8330>
- ❖ Mail: alperencanesen@gmail.com

Emine Gerçek ÖTER

- ❖ Kurum Bilgisi: Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Hemşirelik Fakültesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0310-5479>
- ❖ Mail: eminegercekoter@adu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Abbasgholizadeh Rahimi, S., Granikov, V., ve Pluye, P. (2020). Current works and future directions on application of machine learning in primary care.
- Ajerla, D., Mahfuz, S., ve Zulkernine, F. H. (2019). A real-time patient monitoring framework for fall detection. *Wirel. Commun. Mob. Comput.*, 2019, 9507938:9507931-9507938:9507913.
- Bar, O., Neimark, D., Zohar, M., ve ark. (2020). Impact of data on generalization of ai for surgical intelligence applications. *Scientific Reports*, 10(1), 22208.
- Barrera, A., Gee, C., Wood, A., Gibson, O., Bayley, D., ve Geddes, J. (2020). Introducing artificial intelligence in acute psychiatric inpatient care: Qualitative study of its use to conduct nursing observations. *Evidence-Based Mental Health*, 23(1), 34-38.
- Boniol, M., Kunjumen, T., Nair, T. S., Siyam, A., Campbell, J., ve Diallo, K. (2022). The global health workforce stock and distribution in 2020 and 2030: A threat to equity and 'universal' health coverage? *BMJ Glob Health*, 7(6).
- Bose, E., Maganti, S., Bowles, K. H., Brueshoff, B. L., ve Monsen, K. A. (2019). Machine learning methods for identifying critical data elements in nursing documentation. *Nursing Research*, 68(1), 65-72.
- Brom, H., Margo Brooks Carthon, J., Ikeaba, U., ve Chittams, J. (2020). Leveraging electronic health records and machine learning to tailor nursing care for patients at high risk for readmissions. *Journal of Nursing Care Quality*, 35(1), 27-33.
- Chang, D., Chang, D., ve Pourhomayoun, M. (2019). Risk prediction of critical vital signs for icu patients using recurrent neural network. 2019 International Conference on Computational Science and Computational Intelligence (CSCI), 1003-1006.
- Chen, X., Huang, X., ve Yin, M. (2022). Implementation of hospital-to-home model for nutritional nursing management of patients with chronic kidney disease using artificial intelligence algorithm combined with ct internet +. *Contrast Media and Molecular Imaging*, 2022, Article 1183988.
- Chowdhary, K. R. (2020). Fundamentals of artificial intelligence.
- Dong, A., Guo, J., ve Cao, Y. (2021). Medical information mining-based visual artificial intelligence emergency nursing management system. *Journal of Healthcare Engineering*, 2021, Article 4253606.
- Duan, X., Su, D., Yu, H., Xin, W., Wang, Y., ve Zhao, Z. (2022). Adoption of artificial intelligence (ai)-based computerized tomography (ct)

- evaluation of comprehensive nursing in the operation room in laparoscopy-guided radical surgery of colon cancer. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 2022, Article 2180788.
- Esen, A. C., ve Gerçek Öter, E. (2023). Jinekolojik operasyonların hasta yönetiminde dijital teknolojilerin ve yapay zekanın kullanımı. *International Conference on Frontiers in Academic Research*, 1, 499-505.
- Esteva, A., Chou, K., Yeung, S., ve ark. (2021). Deep learning-enabled medical computer vision. *npj Digital Medicine*, 4(1), Article 5.
- Fisher, S., ve Rosella, L. C. (2022). Priorities for successful use of artificial intelligence by public health organizations: A literature review. *BMC Public Health*, 22(1), 2146.
- Gu, Q., ve Li, S. (2022). Computed tomography image under artificial intelligence algorithm to evaluate the nursing and treatment effect of pemetrexed combined platinum-based chemotherapy on elderly lung cancer. *Contrast Media and Molecular Imaging*, 2022, Article 2574451.
- Gupta, V., Mishra, V. K., Singhal, P., ve Kumar, A. (2022, 16-17 Dec. 2022). An overview of supervised machine learning algorithm. 2022 11th International Conference on System Modeling & Advancement in Research Trends (SMART),
- Harned, Z., Lungren, M. P., ve Rajpurkar, P. (2019). Machine vision, medical ai, and malpractice. Zach Harned, Matthew P. Lungren & Pranav Rajpurkar, Comment, *Machine Vision, Medical AI, and Malpractice*, Harv. JL & Tech. Dig.(2019).
- Hernandez, J. P. T. (2019). Network diffusion and technology acceptance of a nurse chatbot for chronic disease self-management support: A theoretical perspective [Review]. *Journal of Medical Investigation*, 66(1.2), 24-30.
- Hong, L., Cheng, X., ve Zheng, D. (2021). Application of artificial intelligence in emergency nursing of patients with chronic obstructive pulmonary disease. *Contrast Media and Molecular Imaging*, 2021, Article 6423398.
- Huang, G., Liu, L., Wang, L., ve Li, S. (2022). Prediction of postoperative cardiopulmonary complications after lung resection in a chinese population: A machine learning-based study [Original Research]. *Frontiers in Oncology*, 12.
- Islam, M. S., Muhamed Umran, H., Umran, S. M., ve Karim, M. A. (2019). Intelligent healthcare platform: Cardiovascular disease risk factors prediction using attention module based lstm. 2019 2nd International Conference on Artificial Intelligence and Big Data (ICAIBD), 167-175.

- Jeon, E., Kim, Y., Park, H., Park, R. W., Shin, H., ve Park, H. A. (2020). Analysis of adverse drug reactions identified in nursing notes using reinforcement learning. *Healthcare Informatics Research*, 26(2), 104-111.
- Jeong, G. H. (2020). Artificial intelligence, machine learning, and deep learning in women's health nursing. *Korean Journal of Women Health Nursing*, 26(1), 5-9.
- Jiang, M., Ma, Y., Guo, S., ve ark. (2021). Using machine learning technologies in pressure injury management: Systematic review. *JMIR Med Inform*, 9(3), e25704.
- Jiang, N., Xie, H., Lin, J., Wang, Y., ve Yin, Y. (2022). Diagnosis and nursing intervention of gynecological ovarian endometriosis with magnetic resonance imaging under artificial intelligence algorithm. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 2022, Article 3123310.
- Juhl, J., Rudolf, K. F., Kohout, L., ve ark. (2022). Using augmented reality and artificial intelligence for an efficient and safe preparation of individual drug assortments in nursing homes. *International Conference on Electrical, Computer, Communications and Mechatronics Engineering, ICECCME 2022*,
- Larimi, N. A., Belash, I., Abedi, M., ve ark. (2021). An investigation of efficient nursing interventions in early diagnosis of cancer: A systematic review and meta-analysis. *J Family Med Prim Care*, 10(8), 2964-2968.
- Moen, H., Hakala, K., Peltonen, L. M., ve ark. (2020). Assisting nurses in care documentation: From automated sentence classification to coherent document structures with subject headings. *J Biomed Semantics*, 11(1), 10.
- O'Connor, S., Yan, Y., Thilo, F. J. S., Felzmann, H., Dowding, D., ve Lee, J. J. (2023). Artificial intelligence in nursing and midwifery: A systematic review. *Journal of Clinical Nursing*, 32(13-14), 2951-2968.
- Peckol, J. K. (2021). *Introduction to fuzzy logic*.
- Pruinelli, L., Johnson, S. G., Fesenmaier, B., Winden, T. J., Coviak, C., ve Delaney, C. W. (2020). An applied healthcare data science roadmap for nursing leaders: A workshop development, conceptualization, and application. *Comput Inform Nurs*, 38(10), 484-489.
- Sarker, I. H. (2021). Deep learning: A comprehensive overview on techniques, taxonomy, applications and research directions. *SN Comput Sci*, 2(6), 420.
- Seibert, K., Domhoff, D., Bruch, D., ve ark. (2021). Application scenarios for artificial intelligence in nursing care: Rapid review. *Journal of Medical Internet Research*, 23(11), Article e26522.

- Shorey, S., Ang, E., Yap, J., Ng, E. D., Lau, S. T., ve Chui, C. K. (2019). A virtual counseling application using artificial intelligence for communication skills training in nursing education: Development study. *Journal of Medical Internet Research*, 21(10), Article e14658.
- Topaz, M., Murga, L., Bar-Bachar, O., Cato, K., ve Collins, S. (2019). Extracting alcohol and substance abuse status from clinical notes: The added value of nursing data. *Stud Health Technol Inform*, 264, 1056-1060.
- Topaz, M., Murga, L., Gaddis, K. M., ve ark. (2019). Mining fall-related information in clinical notes: Comparison of rule-based and novel word embedding-based machine learning approaches. *J Biomed Inform*, 90, 103103.
- von Gerich, H., Moen, H., Block, L. J., ve ark. (2022). Artificial intelligence-based technologies in nursing: A scoping literature review of the evidence. *International Journal of Nursing Studies*, 127, Article 104153.
- World Health Organization, W. (2023). Endometriosis. Who.int. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/endometriosis#:~:text=Access%20to%20early%20diagnosis%20and,it%20harder%20to%20get%20pregnant>
- Xu, Y., Liu, X., Cao, X., ve ark. (2021). Artificial intelligence: A powerful paradigm for scientific research. *Innovation (Camb)*, 2(4), 100179.

ORTOPEDİK CERRAHİDE NANOTEKNOLOJİ UYGULAMALARI VE HEMŞİRELİK SÜRECİ

Suzan GÜVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8015-7870
- ❖ Mail: suzanguven@yyu.edu.tr

Necip GÜVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Dursun Odabaşı Tıp Merkezi Ortopedi ve Travmatoloji AD. Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0363-1524
- ❖ Mail: necipguven@yyu.edu.tr

SONUÇ ve ÖNERİLER

- Hemşireler, hastalarına güvenli, etkili ve kaliteli bakımı sağlayabilmeleri için nanoteknoloji alanında yaşanan gelişmeleri takip etmeli, doğru değerlendirebilmeli ve risklerini bilmeli.
- Kaliteli sağlık bakımı sonuçları elde etmek için hemşirelerin, nanoteknoloji gibi yeni teknolojilere yönelik farkındalıklarını arttıracak kurum içi eğitimler sağlanmalı.
- Hemşireler, nanaoteknolojik ürünlerin uygulanmasında aktif rol almalı ve bu ürünleri kullanan hasta/sağlıklı bireyleri takip ederek sonuçları değerlendirebilmeli ve kayıt altına almalı.
- Hemşireler, nanaoteknolojik ürünlerin hemşirelik alanındaki rol ve işlevlerini gösteren kanıt temelli yeni çalışmalarda etkin olmalı.
- Nanoteknoloji sağlıkta nanoteknolojinin uygulanma alanları hakkında hemşirelerin bilgi sahibi olmasıyla hastaların sağlık ve güvenliği desteklenebilir. Bu nedenle nanoteknolojinin hemşirelik eğitim müfredatlarına ders olarak eklenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahmad J, Albarqi HA, Ahmad MZ, et al. (2022). Utilization of Nanotechnology to Improve Bone Health in Osteoporosis Exploiting *Nigella sativa* and Its Active Constituent Thymoquinone. *Bioengineering*, 9(11), 631.
- Aydın Sayılan A, & Mercan Y.(2016). Hemşirelik Öğrencilerinin Nanoteknoloji Bilgi Düzeyleri ve Bilgi Düzeyini Etkileyen Faktörler. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5706-5720.
- Barani M, Mukhtar M, Rahdar A, Sargazi S, Pandey S, Kang M.(2021). Recent advances in nanotechnology-based diagnosis and treatments of human osteosarcoma. *Biosensors*, 11(2), 55.
- Barry M, Pearce H, Cross L, Tatullo M, Gaharwar AK. (2016). Advances in Nanotechnology for the Treatment of Osteoporosis. *Current osteoporosis reports*, 14, 87-94.
- Baybek H, Çatalkaya D, Kıvrak A, Tozak Yıldız H. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin nanoteknoloji tutumlarının belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 1-11.

- Demirkıran A. (2019). Nanoteknolojinin insan sağlığına faydalı ve zararlı yönleri. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(2), 136-148.
- Erer MT, Akbaş M, & Yıldırım G.(2017). Hemşirelik sürecinin evrimsel gelişimi hemşirelik süreci. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 7(1), 1-5.
- Garimella R, & Eltorai AE. (2017). Nanotechnology in orthopedics. *Journal of orthopaedics*, 14(1), 30-33.
- Gavaskar A, Rojas D, & Videla F. (2018). Nanotechnology: the scope and potential applications in orthopedic surgery. *European Journal of Orthopaedic Surgery & Traumatology*, 28, 1257-1260.
- Göktürk D. (2018). Adaçayı bitkisinin osteosarkoma (U-2 OS) hücre hattındaki sitotoksik etkisinin incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 18(2), 420-425.
- Güven E. (2021). Nanotechnology-based drug delivery systems in orthopedics. *Joint diseases and related surgery*, 32(1), 267.
- Kaplan M. (2018). İki Aşamalı Total Eklem Protezi Ameliyatları İçin Antibiyotik Yüklü Boşluk Doldurucuların Geliştirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Nanoteknoloji ve Nanotıp Anabilim Dalı*
- Kumar S, Nehra M, Kedia D, Dilbaghi N, Tankeshwar K, Kim K. (2020). Nanotechnology-based biomaterials for orthopaedic applications: Recent advances and future prospects. *Materials science and engineering*, 106, 110154.
- Lawson TB, Mäkelä JT, Klein T, Snyder BD, Grinstaff MW. (2021). Nanotechnology and osteoarthritis. Part 1: clinical landscape and opportunities for advanced diagnostics. *Journal of Orthopaedic Research*, 39(3), 465-472.
- Li H, Xia P, Pan S, et al. (2020). The advances of ceria nanoparticles for biomedical applications in orthopaedics. *International journal of nanomedicine*, 7199-7214.
- Mariappan N. (2019). Recent trends in nanotechnology applications in surgical specialties and orthopedic surgery. *Biomedical and Pharmacology Journal*, 12(3), 1095-1127.
- Mazaheri M, Eslahi N, Ordikhani F, Tamjid E, Simchi A. (2015). Nanomedicine applications in orthopedic medicine: state of the art. *International journal of nanomedicine*, 6039-6054.
- Metin, ZG, & Özdemir L. (2015). Nanoteknolojinin Sağlık Alanında Kullanımı Ve Hemşirenin Sorumlulukları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(3), 235-244.

- Nabizadeh Z, Nasrollahzadeh M, Daemi H, et al. (2022). Micro-and nanotechnology in biomedical engineering for cartilage tissue regeneration in osteoarthritis. *Beilstein Journal of Nanotechnology*, 13(1), 363-389.
- Öner Cengiz H, Demirdağ, H, Akyolcu N, Kanan N. (2016). Nanoteknolojinin tedavi ve bakım girişimlerine yansması. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 24(2), 118-126.
- Rabiei M, Kashanian S, Samavati SS, Derakhshankhah H, Jamabs S, McInnes SJP. (2021). Nanotechnology application in drug delivery to osteoarthritis (OA), rheumatoid arthritis (RA), and osteoporosis (OSP). *Journal of drug delivery science and technology*, 61, 102011.
- Santos MM, Santos AM, Nascimento Júnior, JAC, et al. (2023). Osteoartrit semptomatolojisinin nanoteknoloji yoluyla yönetimi: bir patent incelemesi. *Journal of Microencapsulation*, 1-36.
- Sarğın G. (2021). Nanoptiküllerin Organlar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. Kafadar H(Ed). *Sağlık&Bilim Güncel Tıp 4 içinde*, İstanbul: Efe Akademi Yayınevi, p.371-377.
- Savvidou OD, Bolia IK, Chloros GD, et al. (2016). Applied nanotechnology and nanoscience in orthopedic oncology. *Orthopedics*, 39(5), 280-286.
- Smith WR, Hudson PW, Ponce BA, Manoharan SRR. (2018). Nanotechnology in orthopedics: a clinically oriented review. *BMC musculoskeletal disorders*, 19(1), 1-10.
- Sun H, Lv L, Bai Y, Yang H, Zhou H, Li C, Yang L. (2018). Nanotechnology-enabled materials for hemostatic and anti-infection treatments in orthopedic surgery. *International journal of nanomedicine*, 8325-8338.
- Tüylek Z. (2017). Nanoteknolojinin çevre ve insan sağlığı üzerindeki riskleri. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2(2), 1-12.
- Wei, D, Jung J, Yang H, Stout DA, Yang L. (2016). Nanotechnology treatment options for osteoporosis and its corresponding consequences. *Current osteoporosis reports*, 14, 239-247.
- Xiao L, Cui J, Sun Z, Liu Y, Zheng J, Dong Y. (2022). Therapeutic potential of nanotechnology-based approaches in osteoarthritis. *Frontiers in Pharmacology*, 13, 920824.

İNVAZİV ARAÇ İLİŞKİLİ ENFEKSİYONLAR ve KORUNMA

Aysun ACUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0049-2669
- ❖ Mail: aysun.acun@bilecik.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alanlı, R., Beşirbellioğlu, B. A. (2023). Erişkin yoğun bakım ünitesindeki hastane enfeksiyonu etkenlerinin değerlendirilmesi: retrospektif çalışma. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 9(1), 37-43.
- Aghdam, N.M., Aktaş, G. (2023). An evaluation of retrospective results detected in the hospital infection research laboratory. *Journal of Istanbul Faculty of Medicine*, 86(1), 88-94.
- Dizbay, M., Doğu, N., Hamdemir, K., Çınar, B. (2019). Ulusal damar erişimi yönetimi rehberi. *Hastane İnfeksiyonları Dergisi*, 23(1), 13-48.
- El Hijyeni Kılavuzu (2008). *Hastane İnfeksiyonları Dergisi*, 12,1
- Gönderen, K., Parlak, L. (2022). Yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin ventilatör ilişkili Pnömoni bakım demeti ile ilgili farkındalık düzeyinin değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi Tıp Bilimleri Dergisi*, 3(1), 6-10.
- Gupta, P., Thomas, M., Patel, A., George, R., Mathews, L., Alex, S., John, S., Simbulan., Garcia, M.L., Al-Balushi, S., and El Hassan, M. (2021). Bundle approach used to achieve zero central line-associated bloodstream infections in an adult coronary intensive care unit. *BMJ Open Quality*, 10(1), e001200.
- Hekimoğlu, C. H., Şahan, S. (2020). Üriner kateter ilişkili üriner sistem enfeksiyonlarında ölüm ile ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 77(3), 325-332.
- Herson, M., Curtis, S.J., Land, G., Stewardson, A.J., Worth, L.J. (2021). Performance of a hospital-acquired complication algorithm using administrative data for detection of central line-associated bloodstream infections: experience at an Australian healthcare facility. *Journal of Hospital Infection*, 112, 116-118.
- İnternet: Kişisel Koruyucu Ekipman Kullanımı. <https://www.cbrndefence.com/yazi/hastanede-kullanilan-kisisel-koruyucu-donanim-nasil-giyilir> Erişim Tarihi: 13.10.2023.
- İzolasyon Önlemleri Kılavuzu (2006). *Hastane İnfeksiyonları Dergisi*, 10,2.
- Kaya Kalem A., Güner R., Kayaaslan B., Hasanoğlu İ. (2020). Bir eğitim araştırma hastanesi yoğun bakım ünitelerinde invaziv araç ilişkili enfeksiyon hızları ve standardize enfeksiyon oranları. *FLORA*, 25(2),228-35.
- Klompas, M., Branson, R., Cawcutt, K., Crist, M., Eichenwald, E. C., Greene, L. R., ... Berenholtz, S. M. (2022). Strategies to prevent ventilator-associated pneumonia, ventilator-associated events, and nonventilator

- hospital-acquired pneumonia in acute-care hospitals: 2022 Update. *Infection Control & Hospital Epidemiology*, 43(6), 687-713.
- Krakauer, E.L., Dheda, K., Kalsdorf, B., Kuksa, L., Nadkarni, A., Nhung, N.V., ... Jaramillo, E. (2019). Palliative care and symptom relief for people affected by multidrug-resistant tuberculosis. *The International Journal of Tuberculosis and Lung Disease*, 23(8), 881-890.
- Köse G, Çelebi C. (2023). Kateter ilişkili idrar yolu enfeksiyonunun önlenmesi. (Ed. Gürkan A.). *Cerrahi Hemşireliğinde Bakıma Duyarlı Kalite Göstergeleri*. (1. Baskı) Ankara: Türkiye Klinikleri, p.60-5.
- O'Grady, N. P., Alexander, M., Burns, L. A., Dellinger, E. P., Garland, J., Heard, S. O., Lipsett, P. A., Masur, H., Mermel, L. A., Pearson, M. L., Raad, I. I., Randolph, A., Rupp, M. E., Saint, S. and the Healthcare Infection Control Practices Advisory Committee (HICPAC). (2011). *Guidelines for the Prevention of Intravascular Catheter-Related Infections*, CDC.
- Pajerski, D. M., Harlan, M. D., Ren, D., Tuite, P. K. (2022). A clinical nurse specialist-led initiative to reduce catheter-associated urinary tract infection rates using a best practice guideline. *Clinical Nurse Specialist*, 1, 20-28.
- Reynolds, S.S., Woltz, P., Keating, E., Neff, J., Elliott, J., Hatch, D., Yang, Q., Granger, B.B. (2021). Results of the CHlorhexidine Gluconate Bathing implementation intervention to improve evidence-based nursing practices for prevention of central line associated bloodstream infections Study (CHanGing BathS): a stepped wedge cluster randomized trial. *Implementation Science*, 16(1), 1-16.
- Sağlık Hizmeti ile İlişkili Pnömoninin Önlenmesi Kılavuzu (2008). *Hastane Enfeksiyonları Dergisi*, 12,2
- Sağlıkta Kalite Standartları (Sürüm 6.1) (2020). T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlıkta Kalite, Akreditasyon ve Çalışan Hakları Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Sarıer, T., Kurşun, Ş. (2020). Yoğun bakımlarda çalışan hemşirelerin izolasyon önlemlerine uyum düzeyi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (4), 682-688.
- Srzić, I., Adam, V. N., Pejak, D. T. (2022). Sepsis definition: What's new in the Treatment Guidelines. *Acta Clinica Croatica*, 61(1), 67.
- Şenol, A., Balın, Ş. Ö. (2021). Yoğun bakım ünitelerinde sık görülen enfeksiyonlar, gram-negatif mikroorganizmalar, antibiyotik direnci. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 16(1), 35-39.

- Tyson, A. F., Campbell, E. F., Spangler, L. R., Ross, S. W., Reinke, C. E., Passaretti, C. L., Sing R.F. (2020). Implementation of a nurse-driven protocol for catheter removal to decrease catheter-associated urinary tract infection rate in a surgical trauma ICU. *Journal of Intensive Care Medicine* 35(8), 738-744.
- Ulusal Sağlık Hizmeti Enfeksiyonlar Sürveyans Rehberi (2017). T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yoğun Bakım Ünitelerinde Santral Kateter İlişkili Kan Dolaşımı Enfeksiyonlarını Önlemede Hemşire Merkezli Algoritmanın Etkisinin Değerlendirilmesi (Nisan 2022), Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Aysun Acun.
- World Health Organization. (2016). Guidelines on Core Components of Infection Prevention and Control Programmes; WHO. WHO Library Cataloguing, 30-80.
- World Health Organization (2021). State of the World's Hand Hygiene 2021.
- World Health Organization. (2016). Guidelines on Core Components of Infection Prevention and Control Programmes; WHO. WHO Library Cataloguing, 30-80.

NÖROBİLİŞSEL BOZUKLUKLAR VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Hatice POLAT

- ❖ Kurum Bilgisi: Gerontoloji Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0444-3717
- ❖ Mail: hatice.polat@ozal.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akgün Çıtak E. (2016). Nörobilişsel bozukluklar. (Ed. Nermin Gürhan), Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği içinde (695-716). Ankara: Nobel Tıp Kitapevi.
- Alkan ŞB, Rakıcıoğlu N. (2020). Demans ve polifenoller. Sağlık ve Toplum, 20(3), 11-20.
- American Psychiatric Association (APA). (1994). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 4th ed, Washington: DC.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). DSM-V-TR. Tanı Ölçütleri Başvuru Kitabı. (1. Baskı). (Ertuğrul Köroğlu Çev Ed.). Ankara: HYB Yayınları.
- Atkan F, Özkan B. (2017). Demans hastalarının günlük yaşam aktiviteleri ve nöropsikiyatrik belirtilerinin değerlendirilmesinde hasta yakınlarının bakış açısı. Kesit Akademi Dergisi, 3(10), 634-644.
- Boscart VM, McNeill S, Grinspun D. (2019). Dementia care in Canada: Nursing recommendations. Canadian Journal on Aging, 38(3), 407-18. doi:10.1017/S071498081800065X
- Demir G. (2018). Demans ve hemşirelik bakımı. Black Sea Journal of Health Science, 1(2), 35-39.
- Dönmez MC, Gündoğar D, Serpil Demirci S. (2007). Deliryum: Nedenleri ve klinik yaklaşım. Türkiye Klinikleri J Med Sci, 27, 718-724.
- Fan Y, Guo Y, Li Q, Zhu X. (2012). A review: Nursing of intensive care unit delirium. Journal of Neuroscience Nursing, 44(6), 307-316.
- Gale SA, Acar D, Daffner KR. (2018). Dementia. The American Journal of Medicine, 131(10), 1161-9.
- Gaulton TG. (2019). The older adult with preexisting neurocognitive disorder. Current Opinion in Anesthesiology, 32(3), 438-442
- Gleason OC. (2003). Delirium. American Family Physician, 67(5), 1027-34.
- Gökalp K. (2022). Demans. (Ed. Mükerrerrem Kabataş Yıldız, M.), Geriatrik psikiyatri içinde (65-86). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Gurvit H, Emre M, Tinaz S ve ark. (2008). The prevalence of dementia in an urban Turkish population. American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementia, 23(1), 67-76.
- Haymore JB, Patel N. (2016). Delirium in the neuro intensive care unit. Crit Care Nurs Clin N Am, 28(2016), 21-35.

- Iglseder B, Frühwald T, Jagsch C. (2022). Delirium in geriatric patients. *Wien Med Wochenschr*, 172, 114–121.
- Inouye, S. K. (2016). Delirium in Older Persons. *N ENgl J Med*. 354(11), 1157.
- Işık M. (2022). Hafif bilişsel bozukluk ve Alzheimer hastalığında dikotik dinleme performansı. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 4(3), 298-304
- Kabataş Yıldız M, Terzi M, Tan F. (2022). Yaşlılık ve Deliryum. (Ed. Mükerrerem Kabataş Yıldız, M.), *Geriatrik psikiyatri içinde* (99-120). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Kaya E, Sönmez S, Barlas F. (2013). Deliryum. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 29(Ek Sayı 2), 70-74.
- Keskinoğlu P, Yener G, Kurt P, Yaka E, Uçku R. (2013). Prevalence and risk factors of dementia among community dwelling elderly people In Izmir, Turkey. *Turkish Journal of Geriatrics*, 16(2), 135–141.
- Kömürcülü N, İnce A, Bakar E, Yılmaz H, Karapolat İ, Selçuki D. (2006). Huntington hastalığı: İki olgu. *Ege Tıp Dergisi*, 45(2), 139-143.
- Livingston G, Huntley J, Sommerlad A ve ark. (2020). Dementia prevention, intervention, and care: 2020 report of the Lancet Commission. *Lancet*, 396: 413-46.
- Malik R, Kalra S, Bhatia S ve ark. (2022). Overview of therapeutic targets in management of dementia. *Biomedicine & Pharmacotherapy*, 152(2022), 113168.
- Olgun Y. (2022). Demans alt tipleri ayırıcı tanısında uzun süreli potansiyalizasyon-benzeri plastisitenin, kantitatif EEG özelliklerinin ve serum prolaktin, oksitosin ve bdnf seviyelerinin araştırılması. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul.
- Öztürk Birge A. (2015). Nonfarmakolojik yaklaşım eğitiminin yoğun bakım hemşirelerinin deliryumu tanıma ve ele alma durumuna etkisi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Doktora Tezi, Sivas.
- Öztürk MO, Uluşahin NA. (2016). Ruh sağlığı ve bozuklukları. (14. Baskı). Ankara: Nobel Tıp Kitapevi.
- Patterson C. World Alzheimer Report (2018). The state of the art of dementia research: New frontiers. (01.08.2023: <https://www.alzint.org/u/WorldAlzheimerReport2018.pdf>)
- Philips LA. (2013). Delirium in geriatric patients: Identification and prevention. *Medsurg Nursing*, 22(1), 9-12.

- Piao J, Jin Y, Lee SM. (2018). Triggers and nursing influences on delirium in intensive care units. *Nurs Crit Care*, 23(1), 8-15. doi: 10.1111/nicc.12250
- Rood PJT, Zegers M, Ramnarain D, ve ark. (2021). The impact of nursing delirium preventive interventions in the ICU: A multicenter cluster-randomized controlled clinical trial. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 204(6), 682-691.
- Sachs-Ericsona N, Blazer DG. (2015). The new DSM-5 diagnosis of mild neurocognitive disorder and its relation to research in mild cognitive impairment. *Aging & Mental Health*, 19(1), 2-12. 2,
- Schubert M, Schürch R, Boettger S, ve ark. (2018). A hospital-wide evaluation of delirium prevalence and outcomes in acute care patients - a cohort study. *Bmc Health Services Research*, 18(1), 550.
- Şener M. (2022). Demanslı aile üyesine sahip olmanın “Demans riskini azaltmak için yaşam şekli ve sağlık davranışı değiştirme inançları” üzerine etkisinin incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Tali M. (2013). Deliryum tanılı hastaların klinik ve prognostik özelliklerinin incelenmesi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Tıpta Uzmanlık Tezi, Tokat.
- Townsend MC. (2016). Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinin temelleri. (6.baskı). (Tangül Özcan C, Gürhan N, Çev. Ed.). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Yavaş GÇ. (2020). Demanslı hastalara bakım verenlerin algıladığı sosyal desteğin bakım yüküne etkisi. Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- Yavral F, Aydın Güngör H. (2016). Demansta klinik bulgular. *Nucl Med Semin*, 3, 134-8.
- Yeşil Gürel BH. (2023). Demans alt tipleri ile sarkopeni ilişkisinin araştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı Tıpta Uzmanlık Tezi, İzmir.
- Yılmaz GG, Özge A, Şahin M, Kırıl K. (2021). Effectiveness of the clock drawing test in differentiating various types of dementia. *Cukurova Medical Journal*, 46(4), 1703-10.

CERRAHİ YARALARIN REEDA ÖLÇEĞİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ VE HEMŞİRELİK

Behire SANÇAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Toros Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1053-6688
- ❖ Mail: behire.sancar@toros.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aktaş A, Topaloğlu S, Çalık A, Arslan MK, Öncü M, İnci İ. ve ark. (2012). Kolorektal cerrahide ASEPSIS yöntemiyle yara takibi. *Ulusal Cerrahi Dergisi*, 28(4): 175-181.
- Aslaner H, Akıncı E, But A, Kanyılmaz D, Batuğ A, Aypak A. ve ark. (2018). Üçüncü basamak bir hastanede tespit edilen cerrahi alan enfeksiyonlarının değerlendirilmesi. *Türk Hij Den Biyol Derg.* 75(3): 265-276.
- Baykan A, Baykan H. (2017). Sigaranın yara iyileşmesi üzerine zararlı etkileri. *DÜ Sağlık Bil Enst Derg.* 7(3): 187-190.
- Benbow M. (2016). Best practice in wound assessment. *Nursing Standard*, 30(27): 40-47.
- Berk A, Dokumacı AH, Kaymaz MB. (2015). Yara İyileşmesi Ve Diyabetik Yara Tedavisinde Kullanılan Tıbbi Bitkiler. *Sağlık Bilimleri Dergisi.* 24 (3): 185-192.
- Çobanoğlu A, Şendir M. (2020). Effect of chlorhexidine gluconate solution on healing process in care of episiotomy wound. *Cukurova Med J.* 45(3):891-898.
- Davidson N. (1974). REEDA: Evaluating postpartum healing. *J Nurse Midwifery*, 19: 6-8.
- Demiryılmaz İ, Ferah A. (2017). Yara iyileşmesinde bağ dokusunun yeri ve nöralterapi yaklaşımı. *Bilimsel Tamamlayıcı Tıp, Regülasyon ve Nöralterapi Dergisi.* 11(3): 16-21.
- Devendra BN, Seema KB, Kammappa KA. (2015). Episiotomy wound haematoma: Recognition, management and healing assessment by REEDA scale in postpartum period. *Journal of Dental and Medical Sciences*, 14(9): 08-11.
- Dumville JC, Gray TA, Walter CJ, Sharp CA, Page T, Macefield R, ve ark. (2016). Dressings for the prevention of surgical site infection. *The Cochrane database of systematic reviews* 12(12): CD003091.
- El-Lassy RBM, Mohamed Madian AAEA. (2019). The effect of infrared lamp therapy on episiotomy wound restorative besides pain relief among post-partum women. *Journal of Nursing Education and Practice*, 9(2): 20-30.
- Gillespie BM, Chaboyer W, Kang E, Hewitt J, Nieuwenhoven P, Morley M. (2014). Postsurgery wound assessment and management practices: A chart audit. *Journal of Clinical Nursing*, 23: 3250–3261.

- Gonzalez ACO, Costa TF, Andrade ZA, P Medrado ARA. (2016). Wound healing - A literature review. *An Bras Dermatol*, 91(5): 614-620.
- Gustafsson UO, Scott MJ, Hubner M, Nygre J, Demartine N, Franci N, ve ark. (2019). Guidelines for Perioperative Care in Elective Colorectal Surgery: Enhanced Recovery After Surgery (ERAS) Society Recommendations: 2018. *World J Surg*, 43: 659–695.
- Gürkan A. (2019). Ameliyat Sonrası Yara İyileşmesi Komplikasyonları ve Hemşirelik Bakımı. (Ed. Yıldız Fındık Ü.) Ameliyat Sonrası Komplikasyonlar ve Hemşirelik Bakımı. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. s.37-42.
- Harper D, Young A, McNaught CE. (2014). The physiology of wound healing. *Surgery (Oxford)*. 32: 445-450.
- Hill PD. (1990). Psychometric properties of the reeda. *Journal of Midwifery Women's Health*, 35(3): 162-165.
- İldan Çalım S, Demirci H, Ula SC, & Şen S. (2016). Annelerin, doğum sonu ilk yılda kilo verme durumlarının incelenmesi. *Journal of Human Sciences*. 13(3): 4325-4337.
- İzveren AÖ, Dal Ü. (2011). Abdominal cerrahi girişim uygulanan hastalarda görülen erken dönem sorunları ve bu sorunlara yönelik hemşirelik uygulamaları. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*. 18 (2): 36-46.
- Kalkan N, Karadağ M. (2017). Cerrahi Alan Enfeksiyonlarını Önlemede Güncel Yaklaşımlar ve Hemşirelere Yönelik Önleme Girişimleri Algoritması. *GÜSBD*. 6(4): 280-289.
- Komi DEA, Khomtchouk K, Santa Maria PL. (2020). A Review of the Contribution of Mast Cells in Wound Healing: Involved Molecular and Cellular Mechanisms. *Clin Rev Allergy Immunol*. 58(3):298-312.
- Krzyszczuk P, Schloss R, Palmer A, Berthiaume F. (2018). The role of macrophages in acute and chronic wound healing and interventions to promote pro-wound healing phenotypes. *Front. Physiol*, 9(419): 1-22.
- Leonard C. 2020. The four phases of wound healing. [12. 10. 2023: <https://cert.vohrawoundcare.com/the-four-stages-of-wound-healing-an-updated-overview-for-clinicians/>].
- Mahishale A, Chougala A, Patted S. (2013). Effect of therapeutic ultrasound and maternal cooling gel pad for perineal pain following vaginal delivery with episiotomy. *J Women's Health Care*, 2(3): 1000128.
- Marzouk T, Barakat R, Ragab A, Badria F, Badawy A. (2015). Lavender-thymol as a new topical aromatherapy preparation for episiotomy: A

- randomised clinical trial. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 35: 472–475.
- Moudi Z, Edozahia M, Ahmad Emamic S, Asilic J, Purd MS. (2018). Effects of mastic oleoresin on wound healing and episiotomy pain: A mixed methods study. *Journal of Ethnopharmacology*, 214: 225–231.
- Nethravathi V, Kshirsagar NS, Kakade SV. (2015). Effectiveness of infrared lamp therapy on healing of episiotomy wound among post natal mothers. *Health Science Journal*, 9(5:3): 1-5.
- Öztaş P. (2021). Yara İyileşmesi, Bakımı ve Tedavisi. *Ankara Eğitim Araştırma Hastanesi Dergisi*. 54(2): 341-351.
- Öztürk D, Karadağ A. (2019). Stoma ve yara bakım hemşireliği'nin tarihsel gelişim süreci: Türkiye örneği. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 16 (1): 73-78.
- Rızalar S, Tural Büyük E, Kaplan Uzunkaya G, Şahin R, As T. (2019). Hemşirelerin Yara Bakım Uygulamaları; Üniversite Hastanesi Örneği. *DEUHFED*. 12 (3), 163-169.
- Sağlık Y, Yazıcıoğlu D, Çiçekler O, Gümüş H. (2015). Genel anestezi ile birlikte uygulanan epidural anestezi yönteminin kalça ve diz artroplastilerinde oluşan stres yanıtı. *Turk J Anaesth Reanim*, 43: 154-561.
- Samadi S, Khadivzadeh T, Emami A, Moosavi NS, Tafaghodi M, Behnam HR. (2010). The effect of hypericum perforatum on the wound healing and scar of cesarean. *The Journal Of Alternative And Complementary Medicine*, 16(1): 113–117.
- Sançar B, Erkal İlhan S. (2022). Evaluation of Wound Healing in Episiotomy and Cesarean Incisions Using REEDA Scale. *Göbeklitepe Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(7), 75-87.
- Shahrahmani H, Kariman N, Jannesari S, Rafieian-Kopaei M, Mirzaei M, Shahrahmani N. (2018). The effect of camellia sinensis ointment on perineal wound healing in primiparous women. *J Babol Univ Med Sci*, 20(5): 7-15.
- Sorg H, Tilkorn DJ, Hager S, Hauser J, Mirastschijski U. (2017). Skin wound healing: An update on the current knowledge and concepts. *Eur Surg Res*, 58: 81–94.
- Şahin E. (2018). Basınç Yaralanmalarında Topikal Negatif Basınç Terapisinin İyileşmeye Etkisi. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

- Üstünsöz A. (1996). Epizyotomi iyileşmesinde sıcak ve soğuk uygulamaların etkisi. [Yüksek Lisans Tezi]. GATA Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı. Ankara.
- Vardanjani SAE, Shafai FS, Mohebi P, Deyhimi M, Delazar A, Ghojazadeh M, Malekpour P. (2012). Wound healing benefits of curcumin for perineal repair after episiotomy: results of an Iranian randomized controlled trial. *Life Sci J*, 9(4): 5536-5541.
- Wallace HA, Basehore BM, Zito PM. (2023). Wound Healing Phases. [Updated 2023 Jun 12]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470443/>
- Welsh L. (2018). Wound care evidence, knowledge and education amongst nurses: A semi-systematic literature review. *Int Wound J*, 15: 53–61.

KRONİK HASTALIKLA YAŞAM VE UYUMU DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI: SİSTEMATİK DERLEME ÇALIŞMASI

Kamuran CERİT

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1234-4025:
- ❖ Mail: kamurancerit@gmail.com

Merve CAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Devlet Hastanesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6325-2916
- ❖ Mail: mervecn3232@gmail.com

hastalıklara yönelik farklı bir kavramsal yapıyı ölçtüğü, dolayısıyla dar kapsamlı ya da kısıtlı olduğu da söylenebilir. Bu nedenle kronik hastalıklara yönelik hastanın uyumunu, kabulünü, yönetimini ve yaşam kalitesini bir arada ölçebilecek daha geniş kapsamlı bir ölçek geliştirilebilir ya da Türkçeye uyarlanabilir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Z., Şengezer, T. (2022). Ailelerinde Hipertansiyon Hastası Olan Kişilerde Hipertansiyon Gelişiminin Önlenmesiyle İlgili Tutumlar: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 26(2), 53-65.
- Atik, D., Karatepe, H. (2016). Scale Development Study: Adaptation to Chronic Illness. *Acta Medica Mediterranea*, 32, 135
- Bektaş, H. A., Özer, Z. C. (2009). Reliability and validity of the caregiver quality of life index-cancer (CQOLC) scale in Turkish cancer caregivers. *Journal of clinical nursing*, 18(21), 3003–3012. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2009.02915.x>
- Bilir, N. (2006). Değişen sağlık örüntülerinde halk sağlığı çalışanlarının rolü: Kronik hastalıklar ve yaşlılık sorunları. *Toplum Hekimliği Bülteni* 25(3): 1-6.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi, 177-197, 223-240.
- Davis, L. L. (1992). Instrument review: getting the most from a panel of experts. *Applied Nursing Research*, 5(4), 194-197. Doi: 10.1016/s0897-1897(05)80008-4
- Deek, H., Hamilton, S., Brown, N., Inglis, S. C. (2016). Digiacomo M, Newton PJ, et al. Family-centred approaches to healthcare interventions in chronic diseases in adults: a quantitative systematic review. *J Adv Nurs.*, 72:968-979. <https://doi.org/10.1111/jan.12885>
- DeVellis, R.F. (2017). Scale development: Theory and applications (Ölçek geliştirme: kuramlar ve uygulamalar). (Çev. T. Totan) (3. Basımdan Çeviri-Gözden Geçirilmiş Yeni Basım). Ankara: Nobel Yayınevi, 31-35, 51-59, 104-156.
- Duğan, Ö., Bektaş, H. (2020). Koroner Arter Hastalarında Kalp Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Turk J Cardiovasc Nurs*, 11(25), 71-81.

- Filiz, Ö., Özkraman, A., Şenuzun, A. F. (2019). Bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması: öz-yeterlik için semptom yönetim ölçeği. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2), 350-355.
- Görgülü, Ü., Fesci, H. (2011). Epilepsi İle Yaşam: Epilepsinin Psikososyal Etkileri, *Göztepe Tıp Dergisi*, 26 (1): 27-32.
- Gülseven, B., Oğuz, S. (2014). Kronik Durumlar. İçinde: Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım. (Eds) Karadakovan, A., Aslan, F.E. (Geliştirilmiş 3. Baskı), Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, s.89-102.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B., Anderson, R.E., Tatham, R. (2018). *Multivariate data analysis: Cengage. Multivariate Data Analysis. 8th Edition.*
- İncirkuş, K. (2010). Kronik hastalık bakımını değerlendirme aracının geçerlilik ve güvenilirliği. *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 7-8.*
- İncirkuş, K., Özkan, N. N. (2011). Kronik hastalık bakımını değerlendirme gösterimi-hasta formülünün Türkçe sürümün geçerlik ve güvenilirliği. *DEUHYO ED.*, 4(1):102-9.
- İncirkuş, K., Özkan, N. N. (2020). Validity and reliability study of the Turkish version of the self-efficacy for managing chronic disease 6-item scale. *Turkish journal of medical sciences*, 50(5), 1254–1261. <https://doi.org/10.3906/sag-1910-13>
- Kacaroglu, V. A., Birgili, F. (2018). The validity and reliability study for developing an assessment scale for adaptation to chronic diseases. *Journal of Current Researches on Health Sector*, 8(2), 135-144.
- Kline, B.R. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling (3rd ed.)*. New York: Guilford Press.
- Koç, E. M., Başer, A. D., Özkara, A., Kahveci, R., Alsancak, D. A., Yaşar, İ., Yılmaz, T. E. (2015). Diyabet tanısıyla izlenen hastalarda yaşam kalitesi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi: Türkiye için bir pilot çalışma. *Konuralp Tıp Dergisi*, 7(2):76-82.
- Koşar, C., Büyükkaya, B. D. (2015). Kronik Hastalıklarda Hasta Aktifliği: Kavram Analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1): 45-51.
- Koşar, C., Büyükkaya, B. D. (2019). Adaptation of a patient activation measure (PAM) into Turkish: reliability and validity test. *African health sciences*, 19(1), 1811–1820. <https://doi.org/10.4314/ahs.v19i1.58>

- Öztürk, Y. E., Yeşildal, M., Arık, Ö. Fidan, Y. (2021). Kronik Hastalık Öz Yönetim Ölçeğinin Türkçe Geçerlilik Güvenilirliği. *Journal of Academic Value Studies*, 7(3), 375-381. <http://dx.doi.org/10.29228/javs.52376>
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA*. Thomson/Brooks/Cole
- Tanrıöver, M. D., Yıldırım, H. H., Ready, F. N. D., Çakır, B., Akalın, H. E. (2014). *Sağlık Okuryazarlığı Araştırması (1. Baskı)*. Ankara: Altan Özyurt Matbaacılık, 17-66.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi (5. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayınevi, 19-34.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Ölüm ve ölüm nedeni istatistikleri. Erişim tarihi:05.10.2023, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%96%C3%BCm-ve-%C3%96%C3%BCm-Nedeni-%C4%B0statistikleri-2021-45715&dil=1>
- Van, W. L., Pype, P., Mertens, F., Rammant, E., Clays, E., Devleeschauwer, B., Boeckxstaens, P., De Smedt, D. (2021). Living with a chronic disease: insights from patients with a low socioeconomic status. *BMC family practice*, 22(1), 233. <https://doi.org/10.1186/s12875-021-01578-7>.
- World Health Organization (WHO). *Global status report on noncommunicable diseases 2010*. Erişim tarihi:05.10.2023, Erişim adresi: https://www.who.int/nmh/publications/ncd_report2010/en/

ONKOLOJİDE PALYATİF BAKIMIN ERKEN ENTEGRASYONUNUN ÖNÜNDEKİ ENGELLERDEN BİRİ: STİGMA

Seçil EKİZ ERİM

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0723-2229
- ❖ Mail: ekiz@kocaeli.edu.tr

Funda EROL

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0222-8725
- ❖ Mail: funda.erol@kocaeli.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alcalde J, Zimmermann C. (2022). Stigma about palliative care: Origins and solutions. *Ecancermedicalscience*, 28(16), 1377.
- American Cancer Society, 2023. (14.09.2023: <https://www.cancer.org/content/dam/cancer-org/research/cancer-facts-and-statistics/annual-cancer-facts-and-figures/2023/2023-cancer-facts-and-figures.pdf>)
- Assi T, El Rassy E, Ibrahim T, Moussa T, Tohme A, Karak FE, Farhat F, Faddoul S, Ghosn M, Kattan J. (2017). The role of palliative care in the last month of life in elderly cancer patients. *Support Care Cancer*, 25(2), 599-605.
- Bakitas M, Lyons KD, Hegel MT, Balan S, Brokaw FC, MD, Seville J, Hull JG, Li Z, Tosteson TD, Byock IR, Ahles TA. (2009). Effects of a palliative care intervention on clinical outcomes in patients with advanced cancer. *JAMA*, 302(7), 741-749
- Chosich B, Burgess M, Earnest A, Franco M, Runacres F, William L, Poon P, Yoong J. (2020) Cancer patients' perceptions of palliative care. *Supportive Care in Cancer*, 28(3), 1207-1214.
- Collins A, McLachlan SA, Philip J. (2017). Initial perceptions of palliative care: An exploratory qualitative study of patients with advanced cancer and their family caregivers. *Palliat Med.* 31(9), 825–832.
- Davis MP, Bruera E, Morganstern D. (2013). Early integration of palliative and supportive care in the cancer continuum: challenges and opportunities. *Am Soc Clin Oncol Educ Book.* 144-150. (15.09.2023:)
- Dumanovsky T, Augustin R, Rogers M, Lettang K, Meier DE, R Sean Morrison RS. (2016). The growth of palliative care in U.S. hospitals: A status report. *J Palliat Med.* 19(1), 8-15. doi: 10.1089/jpm.2015.0351.
- Evans JM, Mackinnon M, Pereira J, Earle CC, Gagnon B, Arthurs E, Gradin S, Buchman S Wright, FC. (2019). Integrating early palliative care into routine practice for patients with cancer: A mixed methods evaluation of the INTEGRATE Project. *Psycho-Oncology*, 28(6), 1261-1268.
- Effendy C, Yodang Y, Amalia S, Rochmawati E. (2022). Barriers and facilitators in the provision of palliative care in adult intensive care units: A scoping review. *Acute and Critical Care*, 37(4), 516-526.
- El-Jawahri A, Greer JA, Pirl WF, Park ER, Jackson VA, Back AL, Kamdar M, Jacobsen J, Chittenden EH, Rinaldi SP, Gallagher ER, Eusebio JR, Fishman S, VanDusen H, Li Z, Muzikansky A, Temel JS. (2017). Effects of early integrated palliative care on caregivers of patients with lung and gastrointestinal cancer: A Randomized Clinical Trial. *Oncologist*, 22(12), 1528-1534.

- Ferrell BR, Temel JS, Temin S, Alesi ER, Balboni TA, Basch EM, Finn JI, Paice JA, Peppercorn JM, Phillips T, Stovall EL, Zimmermann C, Smith TJ (2017). Integration of palliative care into standard oncology care: American society of clinical oncology clinical practice guideline update. *J Clin Oncol.* 35(1), 96-112. Doi: 10.1200/JCO.2016.70.1474.
- Formagini T, Poague C, O'Neal A, Brooks JV. (2022). When I heard the word palliative: Obscuring and clarifying factors affecting the stigma around palliative care referral in oncology. *JCO Oncology Practice*, 18(1), 72-79. doi: 10.1200/OP.21.00088.
- Fret B, De Donder L, Lambotte D, Dury S, Van der Elst M, DeWitte N, Switsers L, Hoens S, Van Regenmortel S, Verté D. (2019). Access to care of frail community-dwelling older adults in Belgium: A qualitative study. *Prim Health Care Res Dev.* 20:e43.
- Ghandourh WA. (2016). Palliative care in cancer: managing patients' expectations. *Journal of Medical Radiation Sciences*, 63(4), 242-257.
- Goepp JG, Meykler S, Mooney NE, Lyon C, Raso R, Julliard K. (2008). Provider insights about palliative care barriers and facilitators: results of a rapid ethnographic assessment. *Am J Hosp Palliat Med.* 25(4), 309-314.
- Hoerger M, Perry LM, Gramling R, Epstein RM, Duberstein PR. (2017). Does educating patients about the Early Palliative Care Study increase preferences for outpatient palliative cancer care? Findings from Project EMPOWER. *Health Psychology*, 36(6), 538-548.
- Hui D, Elsayem A, De la Cruz M, Berger A, Zhukovsky DS, Palla S, Evans A, Fadul N, Palmer JL, Bruera E. (2010). Availability and integration of palliative care at US cancer centers. *JAMA*, 1054-1061.
- Hui D, Bruera, E. (2015). Models of integration of oncology and palliative care. *Annals of Palliative Medicine*, 4(3), 89-98.
- Kaasa S, et al. (2018). Integration of oncology and palliative care: A Lancet Oncology Commission. *The Lancet Oncology*, 19(11), 588-653.
- Kain DA, Eisenhauer EA. (2016). Early integration of palliative care into standard oncology care: evidence and overcoming barriers to implementation. *Current Oncology*, 23(6), 374-377.
- Kelley AS, Deb P, Du Q, Aldridge Carlson MD, Sean Morrison R. (2013). Hospice enrollment saves money for Medicare and improves care quality across a number of different lengths-of-stay. *Health Aff (Millwood)*, 32(3), 552-561.
- Kelley AS, Meier DE. (2010). Palliative care-a shifting paradigm. *N Engl J Med.* 363(8), 781-782. Doi: 10.1056/NEJMe1004139.
- Kelley AS, Morrison RS. (2015). Palliative care for the seriously ill. *New England Journal of Medicine.* 373(8), 747-755.

- Lalani N, Cai Y. (2022). Palliative care for rural growth and wellbeing: Identifying perceived barriers and facilitators in access to palliative care in rural Indiana, USA. *BMC Palliative Care*, 21(1), 1-13.
- Mack JW, Smith, TJ. (2012). Reasons why physicians do not have discussions about poor prognosis, why it matters, and what can be improved. *Journal of Clinical Oncology*, 30(22), 2715-2717.
- Maeda I, Miyashita M, Yamagishi A, Kinoshita H, Shirahige Y, Izumi N, Yamaguchi T, Igarashi M, Kato M, Morita T. (2016). Changes in relatives' perspectives on quality of death, quality of care, pain relief, and caregiving burden before and after a region- based palliative care intervention. *J Pain Symptom Manage*. 52(5), 637-645.
- Noble H, Brazil K, Burns A, Hallahan S, Normand C, Roderick P, Maxwell A, Yaqoob M. (2017). Clinician views of patient decisional conflict when deciding between dialysis and conservative management: Qualitative findings from the Palliative Care in chronic kidney disease (PACKS) study. *Palliat Med*. 31(10), 921-931.
- Saito AM, Landrum MB, Neville BA, Ayanian JZ, Weeks JC, Earle CC. (2011). Hospice care and survival among elderly patients with lung cancer. *J Palliat Med*. 14(8), 929-939. doi: 10.1089/jpm.2010.0522.
- Sarradon-Eck A, Besle S, Troian J, Capodano G, Mancini J. (2019). Understanding the barriers to introducing early palliative care for patients with advanced cancer: A qualitative study. *Journal of Palliative Medicine*, 22(5), 508-516.
- Schenker Y, Crowley-Matoka M, Dohan D, Rabow MW, Smith CB, White DB, Chu E, Tiver GA, Einhorn S, Arnold RM. (2014). Oncologist factors that influence referrals to subspecialty palliative care clinics. *J Oncol Pract*. 10(2), 37-44.
- Shalev A, Phongtankuel V, Kozlov E, Shen MJ, Adelman RD, Reid MC. (2018). Awareness and misperceptions of hospice and palliative care: A population-based survey study. *Am J Hosp Palliat Care*, 35(3), 431-439.
- Shen MJ, Wellman JD. (2019). Evidence of palliative care stigma: The role of negative stereotypes in preventing willingness to use palliative care. *Palliative and Supportive Care*, 17(04), 374-380.
- Slomka J, Prince-Paul M, Webel A, Daly BJ. (2016). Palliative care, hospice, and advance care planning: Views of people living with HIV and other chronic conditions. *Journal of the Association of Nurses in AIDS Care*, 27(4), 476-484.
- Temel JS, Greer JA, Muzikansky A, Gallagher ER, Admane S, Jackson VA, Dahlin CM, Blinderman CD, Jacobsen J, Pirl WF, Billings JA, Lynch TJ. (2010). Early palliative care for patients with metastatic non-small-cell lung cancer. *N Engl J Med*. 363(8),N733-742.

- Vanbutsele G, Pardon K, Van Belle S, Surmont V, De Laat M, Colman R, Eecloo K, Cocquyt V, Geboes K, Deliëns L. (2018). Effect of early and systematic integration of palliative care in patients with advanced cancer: a randomised controlled trial. *Lancet Oncol.* 19(3), 394-404.
- Vinant P, Joffin I, Serresse L, Grabar S, Jaulmes H, Daoud M, Abitbol G, Fouassier P, Triol I, Rostaing S, Brette MD, Colombet I. (2017). Integration and activity of hospital-based palliative care consultation teams: The INSIGHT multicentric cohort study. *BMC Palliat Care.*16:36.
- Wentlandt K, Krzyzanowska MK, Swami N, Rodin GM, Le LW, Zimmermann C. (2012). Referral practices of oncologists to specialized palliative care. *J Clin Oncol.* 30(35), 4380-4386.
- World Health Organization. (2018). Integrating palliative care and symptom relief into primary health care: a WHO guide for planners, implementers and managers. (18.09.2023: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274559/9789241514477-eng.pdf?ua=1>).
- World Health Organization. (2020). Palliative care. (18.09.2023: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/palliative-care>).
- Zhi WI, Smith TJ. (2015). Early integration of palliative care into oncology: Evidence, challenges and barriers. *Ann Palliat Med,* 4(3), 122-131.
- Zimmermann C, Swami N, Krzyzanowska M, Leighl N, Rydall A, Rodin G, Tannock I, Hannon B. (2016). Perceptions of palliative care among patients with advanced cancer and their caregivers. *CMAJ.* 188(10), 217-227.
- Zimmermann C, Swami N, Krzyzanowska M, Hannon B, Leighl N, Oza A, Moore M, Rydall A, Rodin G, Tannock I, Donner A, Lo C. (2014). Early palliative care for patients with advanced cancer: a cluster-randomised controlled trial. *Lancet,* 383(9930),1721-1730.

TİP 2 DİYABETTE KRONOTİPİN ÖNEMİ

Seçil EKİZ ERİM

- ❖ Kurum Bilgisi: Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0723-2229
- ❖ Mail: ekiz@kocaeli.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adan A, Archer, SN, Hidalgo, MP, Di Milia, L, Natale, V, Randler, C. (2012). Circadian Typology: A Comprehensive Review. *Chronobiology International*, 29(9), 1153–1175.
- Akbay GD. (2020). Sirkadiyen Ritim ve Obezite. *Cumhuriyet Üniv. Sağ. Bil. Enst. Derg*, 5(2), 83–90.
- Anothaisintawee T, Lertrattananon D, Thamakaisorn S, Knutson KL, Thakkestian A, Reutrakul S. (2017). Later chronotype is associated with higher hemoglobin A1c in prediabetes patients. *Chronobiology International*, 34(3), 393–402.
- Azharuddin M, Kapur P, Adil M, Ghosh P, Sharma M. (2020). The impact of sleep duration and sleep quality on glycaemic control in Asian population with type 2 diabetes mellitus: A systematic literature review and meta-analysis of observational studies. *Clinical Epidemiology and Global Health*, 8(3), 967–975.
- Bae SA, Fang MZ, Rustgi V, Zarbl H, Androulakis IP. (2019). At the Interface of Lifestyle, Behavior, and Circadian Rhythms: Metabolic Implications. In *Frontiers in Nutrition* (Vol. 6). Frontiers Media S.A.
- Baron KG, Reid KJ. (2014). Circadian misalignment and health. *International Review of Psychiatry*, 26(2), 139–154.
- Barrea L, Vetrani C, Altieri B, Verde L, Savastano S, Colao A, Muscogiuri G. (2021). The Importance of Being a ‘Lark’ in Post-Menopausal Women with Obesity: A Ploy to Prevent Type 2 Diabetes Mellitus? *Nutrients*, 13(11), 3762.
- Barve S, Joshi S, Saraf A. (2021). Association between Chronotype and Type 2 Diabetes: A Literature Review. *Journal of Pharmaceutical Research International*, 165–172.
- Bha, D, Bagepally BS, Rakesh B. (2022). Association between chronotype and cardio-vascular disease risk factors: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Epidemiology and Global Health*, 16, 101108. <https://doi.org/10.1016/j.cegh.2022.101108>
- Broussard JL, Van Cauter E. (2016). Disturbances of sleep and circadian rhythms: Novel risk factors for obesity. *Current Opinion in Endocrinology, Diabetes and Obesity*, 23(5), 353–359.
- Dursun OB, Ogutlu H, Esin IS. (2015). Turkish Validation and Adaptation of Children’s Chronotype Questionnaire (CCTQ). *The Eurasian Journal of Medicine*, 47(1), 56–61. <https://doi.org/10.5152/eajm.2014.0061>

- Ekiz Erim S, Sert H. (2023). The relationship between chronotype and obesity: A systematic review. *Chronobiology International*, 1–13.
- Fischer D, Vetter C, Roenneberg, T. (2016). A novel method to visualise and quantify circadian misalignment. *Scientific Reports*, 6(1), 38601.
- Hashemipour S, Yazdi Z, Mahabad N. (2020). Association of Evening Chronotype with Poor Control of Type 2 Diabetes: Roles of Sleep Duration and Insomnia Level. *International Journal of Endocrinology and Metabolism*, 18(3). <https://doi.org/10.5812/ijem.99701>
- Horne JA, Ostberg O. (1976). A self-assessment questionnaire to determine morningness-eveningness in human circadian rhythms. *International Journal of Chronobiology*, 4(2), 97–110.
- Kalmbach DA, Schneider LD, Cheung J, Bertrand SJ, Kariharan T, Pack AI, Gehrman, PR. (2017). Genetic Basis of Chronotype in Humans: Insights From Three Landmark GWAS. *Sleep*, 40(2).
- Kianersi S, Liu Y, Guasch-Ferré M, Redline S, Schernhammer E, Sun Q, Huang T. (2023). Chronotype, Unhealthy Lifestyle, and Diabetes Risk in Middle-Aged U.S. Women. *Annals of Internal Medicine*.
- Koufakis T, Maltese G, Popovic DS, Kotsa K. (2022). The importance of sleep quality, quantity, and chronotype in the management of diabetes: Is it time to wake up? *Journal of Diabetes*, 14(9), 633–634.
- Lack L, Bailey M, Lovato N, Wright H. (2009). Chronotype differences in circadian rhythms of temperature, melatonin, and sleepiness as measured in a modified constant routine protocol. *Nature and Science of Sleep*, 1.
- Lotti S, Pagliai G, Colombini B, Sofi F, Dinu M. (2022). Chronotype Differences in Energy Intake, Cardiometabolic Risk Parameters, Cancer, and Depression: A Systematic Review with Meta-Analysis of Observational Studies. *Advances in Nutrition*, 13(1), 269–281.
- Lucassen EA, Zhao X, Rother KI, Mattingly MS, Courville AB, de Jonge L, Csako G, Cizza G. (2013). Evening Chronotype Is Associated with Changes in Eating Behavior, More Sleep Apnea, and Increased Stress Hormones in Short Sleeping Obese Individuals. *PLoS ONE*, 8(3), e56519.
- Makarem N, Paul J, Giardina EGV, Liao M, Aggarwal B. (2020). Evening chronotype is associated with poor cardiovascular health and adverse health behaviors in a diverse population of women. *Chronobiology International*, 37(5), 673–685.

- Maukonen M, Kanerva N, Partonen T, Kronholm E, Konttinen H, Wennman H, Männistö S. (2016). The associations between chronotype, a healthy diet and obesity. *Chronobiology International*, 33(8), 972–981.
- McHill AW, Wright KP. (2017). Role of sleep and circadian disruption on energy expenditure and in metabolic predisposition to human obesity and metabolic disease. *Obesity Reviews*, 18(February), 15–24.
- Mendonca F, Mostafa SS, Morgado-Dias F, Ravelo-Garcia AG, Penzel T. (2019). A Review of Approaches for Sleep Quality Analysis. *IEEE Access*, 7, 24527–24546.
- Merikanto I, Lahti T, Puolijoki H, Vanhala M, Peltonen M, Laatikainen T, Vartiainen E, Salomaa V, Kronholm E, Partonen T. (2013). Associations of Chronotype and Sleep With Cardiovascular Diseases and Type 2 Diabetes. *Chronobiology International*, 30(4), 470–477.
- Mokhlesi B, Temple KA, Tjaden AH, Edelstein SL, Utzschneider KM, Nadeau, KJ, Hannon TS, Sam S, Barengolts E, Manchanda S, Ehrmann DA, Van Cauter E, Ehrmann DA, Temple KA, Rue A, Barengolts E, Mokhlesi B, Van Cauter E, Sam S, ... Leschek EW. (2019). Association of Self-Reported Sleep and Circadian Measures With Glycemia in Adults With Prediabetes or Recently Diagnosed Untreated Type 2 Diabetes. *Diabetes Care*, 42(7), 1326–1332.
- Mota MC, Waterhouse J, De-Souza DA, Rossato LT, Silva CM, Araújo MB, J, Tufik S, de Mello MT, Crispim CA. (2016). Association between chronotype, food intake and physical activity in medical residents. *Chronobiology International*, 33(6), 730–739.
- Muscogiuri G, Barrea L, Aprano S, Framondi L, Di Matteo R, Altieri B, Laudisio D, Pugliese G, Savastano S, Colao A. (2021). Chronotype and cardio metabolic health in obesity: does nutrition matter? *International Journal of Food Sciences and Nutrition*, 72(7), 892–900.
- Nedeltcheva AV, Scheer FAJL. (2014). Metabolic effects of sleep disruption, links to obesity and diabetes. *Current Opinion in Endocrinology, Diabetes Obesity*, 21(4), 293–298.
- Öney B, Balcı Ç. (2021). Sirkadiyen Ritmin Sağlıkta Rolü. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 64–75.
- Randler C, Schredl M, Göritz AS. (2017). Chronotype, Sleep Behavior, and the Big Five Personality Factors. *SAGE Open*, 7(3), 215824401772832.
- Reutrakul S, Hood, MM, Crowley SJ, Morgan MK, Teodori M, Knutson KL, Van Cauter E. (2013). Chronotype is independently associated with glycemic control in type 2 diabetes. *Diabetes Care*, 36(9), 2523–2529.

- Reutrakul S, Siwasaranond N, Nimitphong H, Saetung S, Chirakalwasan N, Ongphiphadhanakul B, Thakkinstian A, Hood MM, Crowley SJ. (2015). Relationships among sleep timing, sleep duration and glyceic control in Type 2 diabetes in Thailand. *Chronobiology International*, 32(10), 1469–1476.
- Roenneberg, T. (2012). What is chronotype? *Sleep and Biological Rhythms*, 10(2), 75–76.
- Roenneberg T, Kuehnlé T, Juda M, Kantermann T, Allebrandt K, Gordijn M, Merrow M. (2007). Epidemiology of the human circadian clock. *Sleep Medicine Reviews*, 11(6), 429–438.
- Roenneberg T, Kumar CJ, Merrow, M. (2007). The human circadian clock entrains to sun time. *Current Biology*, 17(2), R44–R45.
- Saeedi P, Petersohn I, Salpea P, Malanda B, Karuranga S, Unwin N, Colagiuri, S, Guariguata L, Motala AA, Ogurtsova K, Shaw JE, Bright D, Williams R. (2019). Global and regional diabetes prevalence estimates for 2019 and projections for 2030 and 2045: Results from the International Diabetes Federation Diabetes Atlas, 9th edition. *Diabetes Research and Clinical Practice*, 157, 107843.
- Sonmez A, Haymana C, Demirci I, Cesur M, Rizzo M, Tasci I. (2022). Critical questions in diabetes management: What are the most compelling challenges and how can we handle them? *International Journal of Cardiology Cardiovascular Risk and Prevention*, 15, 200160.
- Sözlü S, Şanlıer N. (2017). Circadian Rhythm, Health and Nutrition Relationship: Review. *Turkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 2(2), 100–109. <https://doi.org/10.5336/healthsci.2015-48902>
- Stothard ER. (2017). Impact of Circadian and Sleep Disruption on Metabolic Health and Behavior. *ProQuest Dissertations and Theses*, 175.
- WHO, World Health Organization. (2020). The top 10 causes of death. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/the-top-10-causes-of-death>
- Yu JH, Yun CH, Ahn JH, Suh S, Cho HJ, Lee SK, Yoo HJ, Seo JA, Kim S. G, Choi KM, Baik SH, Choi DS, Shin C, Kim NH. (2015). Evening chronotype is associated with metabolic disorders and body composition in middle-aged adults. *Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism*, 100(4), 1494–1502.

SARSILMIŞ BEBEK SENDROMU (SHAKEN BABY SYNDROME)

Azize SÜNBÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Midwife, Phlebotomist, Caregiver. Flat 43, Gammons Lane, Collage Yard, Watford/ENGLAND
- ❖ ORCID: 0000-0001-8187-8453
- ❖ Mail: azize.sunbul@hotmail.com

Hale UYAR HAZAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, Bitlis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1236-6929
- ❖ Mail: hazarhale@gmail.com

SONUÇ

SBS çeşitli ülkelerde önlemler alınmasına rağmen yaygın biçimde uygulanan bir çocuk istismarı biçimidir. Türkiye’de henüz SBS’ye özel bir önleme programı bulunmamakta oluşu ülkemiz için kat etmemiz gereken uzun bir yolun olduğunun kanıtıdır. Türkiye için öncelikle sağlık personeli bilgilendirilmeli ve önleme için multidisipliner bir yaklaşım ile eğitim kurumları, kolluk kuvvetler, sosyal hizmetler SBS önleme ve farkındalığı arttırma konusunda etkin görev almalıdır. Özellikle hastane acillerindeki personelin tanı açısından, Aile Sağlığı Elemanı ve Aile Hekimlerinin ise SBS önlemeye yönelik etkili bir eğitim programı uygulaması kaçınılmazdır. Acillerde çalışan sağlık personeline ve özellikle Aile Sağlığı Elemanları ve Aile Hekimlerine yönelik bilimsel temele sahip SBS ile ilgili kurslar verilmeli, televizyonlarda bebekleri sarsmanın sakıncaları ile ilgili kamu spotu yayınlanmalı böylece farkındalığın artması sağlanmalı ve SBS izlemi için ayrıca form düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

- American Academy of Pediatrics: Committee on Child Abuse And Neglect. (2001). Shaken baby syndrome: rotational cranial injuries-technical report. *Pediatrics*, 108(1):206-210.
- American Academy of Pediatrics. (2015). Shaken baby syndrome: protect your infant from abusive head trauma <https://www.healthychildren.org/English/safety-prevention/at-home/Pages/Abusive-Head-Trauma-Shaken-Baby-Syndrome.aspx>
- American Association of Neurological Surgeons. (2017). Shaken baby syndrome <http://www.aans.org/en/Patients/Neurosurgical-Conditions-and-Treatments/Shaken-Baby-Syndrome> Accessed: 22.10.2023
- Baykan, Z., Kondolot, M., Baykan, A. (2017). Sağlıklı bebeklerde yaşamın ilk dört ayında ağlama davranışı, ailelerin ağlamaya yaklaşımları ve bebeklerini sarsma durumları. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 11:159-164
- Bilgiç, H. (2015). Denizli il merkezindeki aile sağlığı merkezlerinde görev yapan ebe ve hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmal konusundaki deneyimleri, bilgi ve farkındalık düzeyleri (Yayınlanmamış uzmanlık tezi). Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Denizli
- Bradshaw, J.M. (2010). Preventing shaken baby syndrome: A comparison of two parent education programs (Unpublished PhD Thesis). University of Connecticut, Mansfield, Connecticut, USA.

- Busby, J. (2009). Neuropathologische Veränderungen nach Schütteltrauma bei Kindern, (Unpublished Expert Thesis), Medizinische Fakultät Charité – Universitätsmedizin, Berlin
- Cabrera, G., Schub. T. (2017). Shaken baby syndrome. CA Cinahl Information Systems, Published by Cinahl Information Systems, a Division of EBSCO Information Services. 1-3.
- Caffey, J. (1972). The parent-infant traumatic stress syndrome. *American Journal of Roentgenology*, 114:218–229.
- Caffey, J. (1974). The whiplash shaken infant syndrome: Manual shaking by the extremities with whiplash-induced intracranial and intraocular bleedings, linked with residual permanent brain damage and mental retardation. *American Academy of Pediatrics News Journal*, 54:396-403.
- Caldwell, R. (1994). The 1992 cost of child abuse in Michigan. Michigan State University, <https://msu.edu/user/bob/cost.html> Accessed 22.10.2023
- Canadian Pediatric Society Statement. (2001). Joint statement on shaken baby syndrome. *Paediatrics & Child Health*, 6(9): 663–667.
- Cansever, Z., Taşar, M.A., Şahin, F., Çamurdan. A.D., Beyazova. U. (2012). Ailelerin sarsılmış bebek sendromu konusundaki bilgi ve tutumları. *Gazi Medical Journal*, 23(2):39-45.
- Chiesa, A., Duhaime A. (2009). Abusive head trauma. *Pediatric Clinics of North America*, 56(2):317-331.
- Christian, C.W., Block. R.; Committee On Child Abuse and Neglect; American Academy of Pediatrics. (2009). Abusive head trauma in infants and children. *Pediatrics*, 123(5):1409-1411.
- Çaylan, N.D., Yılmaz, G., Oral R., Karacan C.D., Zorlu, P. (2013) İstismara bağlı kafa travması: 3 Olgu sunumu. *Ulus Travma Acil Cerrahi Dergisi*, 19(3):261-266.
- David, T.J. (1999). Shaken baby (shaken impact) syndrome: Non-accidental head injury in infancy. *Journal of The Royal Society of Medicine*, 92(11):556-561
- Dias, M.S., Smith. K., DeGuehery, K., Mazur, P., Li, V., Shaffer M.L. (2005). Preventing abusive head trauma among infants and young children: A hospital-based, parent education program. *Pediatrics*, 115(4):e470-e477.
- Duhaime, A.C., Christian, C.W., Rorke, B.L., Zimmerman, R.A. (1998) Nonaccidental head injury in infants-the “shaken-baby syndrome”. *New England Journal of Medicine*, 338(25):1822-1829.
- Greenwald, D. (2017). Monday Morning Thoughts: The Troubling History of Shaken Baby Syndrome

- <http://www.davisvanguard.org/2017/09/monday-morning-thoughts-troubling-history-shaken-baby-syndrome/> Accessed 22.10.2023
- Guthkelch, A. (1971). Infantile subdural haematoma and its relationship to whiplash injuries. *British Medical Journal*, 2(5759):430-431.
- Herrmann, B., (2008). Nichtakzidentelle kopfverletzungen und schütteltrauma. *Klinische und pathophysiologische aspekte. Rechtsmedizin*, 18:9–16.
- Karbeyaz, K., Şahin, S., Akkaya, H., Balcı, Y., Gündüz T. (2011). Sarsılmış bebek sendromu (shaken baby) sonucu ölüm; olgu sunumu. *Adli Tıp Dergisi*, 26(2):134-140
- Kazancı, G. (2011). Kafa içi kanama bulguları ile başvuran hastalarda sarsılmış bebek sendromu sıklığı ve epidemiyolojisinin belirlenmesi, (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Kempe, CH., Silverman. FN., Steele, BF., Droegemueller, W., Silver, HK. (1962). The battered-child syndrome. *JAMA*, 181(1):17-24.
- Köse, S. (2014). Hırpalanmış bebek sendromu. 36. *Pediatrici Günleri ve 15. Pediatrici Hemşireliği Günleri*, İstanbul. <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net> Accessed 22.10.2023
- Kurth, E. (2011). Postnatal infant crying and maternal tiredness: examining their evolution and interaction in the first 12 weeks postpartum *Pflege*. 2011;24(2):150-151.
- Lancon, J.A., Haines, D.E., Parent, A.D. (1998). Anatomy of the shaken baby syndrome. *The Anatomical Record*, 253(1):13-18.
- Lee, C., Barr, R.G., Catherine, N., Wicks, A. (2007). Age-related incidence of publicly reported shaken baby syndrome cases: is crying a trigger for shaking? *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 28(4):288-293.
- Ludwig, S., Warman, M. (1984). Shaken baby syndrome: a review of 20 cases. *Annals of Emergency Medicine*, 13(2):104–107.
- Mann, A.K., Rai, B., Sharif, F., Vavasseur, C. (2015). Assessment of parental awareness of the shaken baby syndrome in Ireland. *European Journal of Pediatrics*, 174(10): 1339–1345.
- Matschke, J., Herrmann, B., Sperhake, J., Körber, F., Bajanowski, T., Glatzel, M. (2009). Shaken baby syndrome: a common variant of non-accidental head injury in infants. *Deutsches Ärzteblatt International*, 106(13):211-217.
- National Center On Shaken Baby Syndrome (2023). Learn more. <https://www.dontshake.org/learn-more> Accessed 22.10.2023

- National Center on Shaken Baby Syndrome (2023a). The period of PURPLE crying program. <https://dontshake.org/purple-crying>
- Newyork State Department of Health (2010). Shaken baby syndrome: facts and figures. https://www.health.ny.gov/prevention/injury_prevention/shaken_baby_syndrome/sbs_fact_sheet.htm
- Özcan, M.C. (2010). İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Salehi-Had, H., Brandt, J.D., Rosas, A.J., Rogers, K.K. (2006). Findings in older children with abusive head injury: does shaken-child syndrome exist? *Pediatrics*, 117(5):e1039-e1044.
- UNİCEF (2006). Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik Bir Klavuz. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_tur.pdf?sequence=21&isAllowed=y Accessed 22.10.2023
- Uscinski, R.H. (2006). Shaken baby syndrome. *Journal of Neurosurgery*, 105(4 Suppl):333. <https://doi.org/10.3171/ped.2006.105.4.333>
- World Health Organization (2002). Violence, health, and the 2030 agenda: merging evidence and implementation. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf
- World Health Organization (2009). Fragile brain, handle with care. <http://www.who.int/bulletin/volumes/87/5/09-030509/en/>
- World Health Organization (2022). Child maltreatment <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/> Accessed 22.10.2023
- Taşar, M.A., Şahin, F., Polat, S., İlhan, M., Çamurdan, A., Dallar, Y., Beyazova, U. (2014). Sarsılmış bebek sendromu önleme programının uzun dönem sonuçları: Türkiye deneyimi. *Türk Pediatri Arşivi*, 49(3):203-209.
- Türk Ceza Kanunu (2004). <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> Accessed 22.10.2023
- Yağmur, F., Asil, H., Per. H., Aslan. D., Coşkun. A. (2010). Sarsılmış bebek sendromu & 3 olgu sunumu. *Adli Tıp Dergisi*, 24(1):42-49.
- Yarnel, P., Ommaya, A.K. (1969). Experimental cerebral concussion in the rhesus monkey. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 45(1):39-45.
- Yazbak, F.E. (2017). Shaken baby syndrome and multiple vaccinations: an investigation. <http://www.whale.to/vaccines/sbs331.html>

BEBEK VE AİLESİ İÇİN YENİDOĞAN YOĞUN BAKIM ÜNİTESİNDEN TABURCULUĞA HAZIRLIK

Öznur TİRYAKİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ebelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakülte, Sakarya Üniversitesi, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8788-3077
- ❖ Mail: otiryaki@sakarya.edu.tr

Nursan ÇINAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Sağlık Bilimleri Fakülte, Sakarya Üniversite, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3151-9975
- ❖ Mail: ndede@sakarya.edu.tr

2018). Bu gereksinimlerin saptanması, öncelikli konuların sıralanması, ihtiyaçların karşılanması ve ebeveynlerin/ailenin bebeğin gelişimsel özelliğine uygun bakımlara katılımının sağlanması, yenidoğan hemşiresinin en önemli sorumluluklarındandır (Gürkan, 2009). YYBÜ’ünde bebeklerinin kaldığı süre içerisinde, ebeveynlerin bebeklerinin gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu ihtiyaçlarını giderilmesi için desteklenmesi, ebeveynlerin endişe ve stres duygularının daha rahat geçirmesi hemşirelerin desteği ile sağlanmaktadır. Verilen destek bebeğin sağlıklı olmasına katkı sağlar (Adama ve ark., 2022). Bebek ve ailesi için hastaneden eve geçiş, ebeveynler için karmaşık duyguların yaşandığı çok önemli bir dönüm noktasıdır. Bebeğin hastaneden eve getirilmesi hem çok heyecanlı hem de asla unutulamayacak bir olaydır. Bunun yanı sıra oldukça kaygılı ve streslidirler. YYBÜ’ünde sağlık profesyonelleri tarafından sürekli destek verilen ortamda kendilerini güvende hisseden ebeveynler, güvenli ortamdaki eve geçtiklerinde mevcut duruma uyum sağlamada zorlanabilirler. Bu nedenle taburculuk öncesi eğitim oldukça önemlidir (Griffin & Pickler, 2011; Adama ve ark., 2022). Düzenli ve dikkatli bir şekilde oluşturulan taburculuk planları hastaneden eve geçişlerde bebekte/çocukta oluşabilecek sağlık risklerini de azaltabilmektedir (Bracht ve ark., 2013; Eşref & Büyükyılmaz, 2023).

KAYNAKLAR

- Adama EA, Adua E, Bayes S, Mörelius E. (2022). Support needs of parents in neonatal intensive care unit: An integrative review. *Journal of Clinical Nursing*, 31(5-6), 532-547.
- Adamkin DH. (2006). Postdischarge nutritional therapy. *J Perinatol*, 26: 27-30.
- Alış S. (2018). Gelişim geriliği riski altındaki prematüre bebeklerin hastaneden eve geçişinde anne gereksinimlerinin belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Aredes NDA, Santos RCA, Fonseca LMM. (2017). Cuidados com a pele do recém-nascido prematuro: revisão integrativa. *Rev. Eletr. Enf*, 19; a59.
- Awindaogo F, Smith VC, Litt JS. (2016). Predictors of caregiver satisfaction with visiting nurse home visits after NICU discharge. *Journal of Perinatology*, 36: 325-328. doi:10.1038/jp.2015.195.
- Atıcı A. (2011). Intrauterine growth curves for neonates born in Turkey: Ministry of Health and Turkish Society of Neonatology Multicenter Study. *Turkish Society of Neonatology Bulletin*, 23: 41-51.

- Berman L, Raval MV, Ottosen M, et al. (2019). Parent Perspectives on Readiness for Discharge Home after Neonatal Intensive Care Unit Admission. *The Journal of Pediatrics*, 205, 98-104.e4.
- Bourque SL, Machut KZ, Chuo J, Cohen S, Johnson YR, Nanda SH, Parsons K, Ponzek R, Children's Hospitals Neonatal Consortium Transitions of Care and Follow-up Focus Group. (2023). Discharge Best Practices of High-Risk Infants From Regional Children's Hospital NICUs. *Hosp Pediatr*, 13 (8): 716–724.
- Bracht M, O'Leary L, Lee SK, O'Brien K. (2013), Implementing family-integrated care in the NICU: A parent education and support program. *Advances in Neonatal Care*, 13(2), 115-126.
- Bystrova K, Ivanova V, Edhborg M, et al. (2009). Early contact versus separation: effects on mother–infant interaction one year later. *Birth*, 36(2):97-109.
- Committee on Fetus and Newborn. (2008). Hospital discharge of the high-risk neonate. *Pediatrics* 2008;122(5):1119-26.)
- Centers for Disease Control and Prevention User Guide to the 2016 Period Linked Birth/Infant Death Public Use File. Accessed: 14 January 2021. Available from: <http://www.cdc.gov/> 6.
- Cesur Çınar, G. (2020). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Yatan Prematüre Bebek Annelerine Taburculuk Esnasında Verilen Standart Ve Geliştirilmiş Bebek Bakımı Ve Beslenme Eğitiminin Annelerin Bilgi Ve Tutumları Üzerine Etkileri. T.C. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı. Uzmanlık Tezi. Edirne.
- Chang C, Vivekanandarajah A, Waters KA, Machaalani R. (2023). Cell death in the lateral geniculate nucleus, and its possible relationship with nicotinic receptors and sudden infant death syndrome (SIDS). *Molecular neurobiology*, 60(7):4120-4131.
- Chen Y, Bai J. (2017). Reliability and validity of the Chinese version of the Readiness for Hospital Discharge Scale Parent Form in parents of preterm infants. *Int J Nurs Sci*. Apr; 4(2): 88–93.
- Cordova EG, Belfort MB. (2020). Updates on Assessment and Monitoring of the Postnatal Growth of Preterm Infants. *Neoreviews*, 21 (2): 98-108.
- Çataklı T, Şenel S. (2023). Evaluation of Baby Sleep Position Practices and Sleep Environment. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 17(2): 126-132.

- Çetin Çamkıran Z, Baysal SU. (2019). Sağlığı Geliştiren Hastanede Preterm Yenidoğan Sağlığı: Doğum Sonrası Eğitimin Çocuk Bakımına Etkisi. *Çocuk Dergisi*, 19(3): 148-157.
- Eşref E, Büyükyılmaz F. (2023). Preterm bebeğin yoğun bakım ünitesi taburculuğu öncesi ebeveynlerin öğrenim gereksinimlerinin belirlenmesi. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 5(2): 129-136. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.1229401.
- Dietz PM, England LJ, Shapiro-Mendoza CK, Tong VT, Farr SL, Callaghan WM. (2010). Infant morbidity and mortality attributable to prenatal smoking in the U.S. *American Journal of Preventive Medicine*, 39(1): 5-52.
- Duffy LJ, Ferguson MR, Darmstadt LG. (2012). Opportunities for Improving, Adapting and Introducing Emollient Therapy and Improved Newborn Skin Care Practices in Africa. *Journal of Tropical Pediatrics*, 58(2): 88-95.
- Dusick AM, Poindexter BB, Ehrenkranz RS, Lemons JA. (2003). Growth failure in the premature infant: can we catch up? *Semin Perinatol*, 27:301-10.
- Eşref E, Büyükyılmaz F. (2023). Preterm bebeğin yoğun bakım ünitesi taburculuğu öncesi ebeveynlerin öğrenim gereksinimlerinin belirlenmesi. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 5(2): 129-136.
- Griffin JB, Pickler RH. (2011). Hospital-to-home transition of mothers of preterm infants. *MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing*, 36(4): 252-257. doi: 10.1097/NMC.0b013e31821770b8.
- Gökçay G, Furman A, Neyzi O. (2008), Updated growth curves for Turkish children aged 15 days to 60 months. *Child: Care, Health and Development*, 34: 454-463.
- Gürkan A. (2009). Bütüncül yaklaşım: Yoğun bakımda hastası olan aile üyeleri. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 13(1): 1-5.
- Fenton TR, Kim JH. (2013). A systematic review and meta-analysis to revise the Fenton growth chart for preterm infants. *BMC Pediatrics*, 13:59.
- Hua W, Yuwen W, Simoni JM, Yan J, Jiang L. (2020). Parental readiness for hospital discharge as a mediator between quality of discharge teaching and parental self-efficacy in parents of preterm infants. *J Clin Nurs*, 29: 3754-3763.
- Irvin JE, Miller DH. (2015). Emollient Use in the Term Newborn: a Literature Review. *Neonatal Network, The Journal of Neonatal Nursing*, 34(4); 227-230.

- Juneau AL, Aita M, Héon M. Review and critical analysis of massage studies for term and preterm infants. *Neonatal Network* 2015;(3):165-77.
- Kanti V, Grande C, Stroux A, et al. (2014). Influence of sunflower seed oil on the skin barrier function of preterm infants: a randomized controlled trial. *Dermatology (Basel, Switzerland)*, 229(3), 230–239.
- Konukbay D, Arslan F. (2011). Yenidoğan Yoğunbakım Ünitesinde Yatan Yenidoğan Ailelerinin Yaşadıkları Güçlüklerin Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2): 16-22.
- Lemmons JA, Bauer CR, Oh W, et al. (2001). Very low birth weight outcomes of the National Institute of Child health and human development neonatal research network, January 1995 through December 1996. *NICHD Neonatal Research Network. Pediatrics*, 107: E1.
- Moon RY, Carlin RF, Hand I. (2022). Evidence Base for 2022 Updated Recommendations for a Safe Infant Sleeping Environment to Reduce the Risk of Sleep-Related Infant Deaths. *Pediatrics*, 150: e2022057991.
- Morita K, editor Application of moisturizer to neonates prevents development of atopic dermatitis. *World Allergy Organization Journal* 2015: BioMed Central
- Nathan LM, Tuomi SK, Müller AM, Kirsten GF. (2008). Noise levels in a neonatal intensive care unit in the Cape Metropole. *South African Journal of Child Health*, 2(2):50-4.
- Ness MJ, Davis DM, Carey WA. (2013). Neonatal skin care: a concise review. *Int J Dermatol*, 52(1):14-22.
- Perrone, S., Lembo, C., Moretti, S., Prezioso, G., Buonocore, G., Toscani, G., Marinelli, F., Nonnis-Marzano, F., & Esposito, S. (2021). Sudden Infant Death Syndrome: Beyond Risk Factors. *Life (Basel, Switzerland)*, 11(3), 184.
- Prematüre ve Hasta Term Bebeğin Beslenmesi Rehberi. (2018). Türk Neonatoloji Derneği. https://www.neonatology.org.tr/storage/2020/04/premature_rehber_2018.pdf.
- Rodriguez A, Boggs EF, Verre MC, Siebenaler MK, Wicks JS, Castiglioni C, Palac H, Garfield CF. (2022). Hospital Discharge Instructions: Characteristics, Accessibility, and National Guideline Adherence. *Hosp Pediatr*, 12 (11): 959–970.
- Salam RA, Das JK, Darmstadt GL, et al.(2013). Emollient therapy for preterm newborn infants-evidence from the developing world. *BMC Public Health*, 13 (Suppl 3)(31); 1-7.
- Salihoğlu Ö, Hasbal Akkuş C, Hatipoğlu S. (2011). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi Standartları. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 7:45-51.

- Simpson EL, Chalmers JR, Hanifin JM, et al. (2014). Thomas KS, Cork, MJ, McLean, WI, & Williams, HC. Emollient enhancement of the skin barrier from birth offers effective atopic dermatitis prevention. *J Allergy and Clin Immunol*, 134(4): 818-823.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Yataklı Sağlık Tesislerinde Yoğun Bakım Hizmetlerinin Uygulama Usul Ve Esasları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ. Resmi Gazete Tarihi: 22 Mart 2017, Resmi Gazete Sayısı: 30319. Erişim Tarihi: 22.09.2023.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Çalışılan Birim/Servis/Ünite/Alanlara Göre Hemşirelerin Görev, Yetki Ve Sorumlulukları. Ek. Resmi Gazete Tarihi: 19 Nisan 2011, Resmi Gazete Sayısı: 27910. Erişim Tarihi: 22.09.2023
- Tiryaki Ö, Çınar N. (2021). Scale Development Study: Readiness for Discharge from the Neonatal Intensive Care Unit and Home Care of Premature Infants by Parents. *J Coll Physicians Surg Pak*, 31(2): 171-176.
- Villar J, Giuliani F, Barros F, et al. (2018). Monitoring the Postnatal Growth of Preterm Infants: A Paradigm Change. *Pediatrics*, 141 (2): e20172467. 10.1542/peds.2017-2467.
- Visscher M, Odio M, Taylor T, White T, Sargent S, Sluder L, et al. (2009). Skin care in the NICU patient: effects of wipes versus cloth and water on stratum corneum integrity. *Neonatology*, 96(4): 226-34.
- Vohr, BR. (2001). Neonatal Follow-up Programs in the New Millennium. *NeoReviews*, 2(11); 241-248.
- Yüksek Riskli Bebek İzlem Rehberi. (2018). Türk Neonatoloji Derneği. <http://www.neonatology.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/Y%C3%BCksek-Riskli-Bebek-%C4%B0zlem-Rehberi-V3.pdf>.
- Wang L, He JL, Zhang XH. (2013). The efficacy of massage on preterm infants: a meta-analysis. *Am J Perinatol*, 30(09):731-8.

CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMİNDE HEMŞİRENİN ROLÜ

Rukiye DİKMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Yozgat Bozok Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Yozgat /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6811-263X
- ❖ Mail: rukiye.dikmen@yobu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akcan K, Turhan İ. (2022). Cinsel Danışmanlık Modelleri. *Gevher Nesibe Journal Of Medical and Health Sciences*, 7(17), 50-56.
- Alberta Society for the Promotion of Sexual Health (ASPSH). (2015). Definitions of sexual health. Kanada. Aktaran: Greenberg, JS, Bruess CE, Oswalt SB. *Exploring the Dimensions of Human Sexuality (Navigate 2 Advantage)* (p. 28). Jones & Bartlett Learning. Kindle Edition.
- Alford S. (2008). Science and success: Sex education and other programs that work to prevent teen pregnancy, HIV, and sexually transmitted infections. *Advocates for Youth*.
- Bennett SE, Assefi NP. (2005). School-based teenage pregnancy prevention programs: A systematic review of randomized controlled trials. *Journal of Adolescent Health*, 36(1), 72-81.
- Blanc AK, Tsui AO, Croft TN, Trevitt JL. (2009). Patterns and trends in adolescents' contraceptive use and discontinuation in developing countries and comparisons with adult women. *International perspectives on sexual and reproductive health*, 63-71.
- Bozdemir N, Özcan S. (2011). Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 5(4), 37-46.
- Bulduk S, Pek H. (2005). İstanbul'da özel ilköğretim okullarında çalışan hemşirelerin rol ve işlevlerinin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 9(2), 40-48.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2016). Developing a Scope and Sequence for Sexual Health Education. Erişim adresi: https://www.cdc.gov/healthyyouth/hecat/pdf/scope_and_sequence.pdf. Erişim Tarihi:23.09.2023
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2015). Sexually Transmitted Disease Surveillance. Erişim adresi: www.cdc.gov/std/stats15/default.htm Erişim tarihi:23.09.2023.
- Chang YT, Hayter M, Lin ML. (2011). Pubescentmale students' attitudes towards menstruation in Taiwan: Implications for reproductive health education and school nursing practice. *Journal of Clinical Nursing*, 21 (3-4), 513-521.
- Cinsel Sağlık Enstitüsü Derneği (CİSED). (2021). Erişim adresi: <https://www.cised.org.tr/sayfa145.html> Erişim tarihi: 23.09.2023.
- Collins C, Alagiri P, Summers T. (2002) Abstinence only vs. comprehensive sex education: What are the arguments. What is the evidence, 1-16.

- Çok F, Kutlu Ö. (2016). Ergenlerin Cinsel Gelişimi, Bir Program Denemesi, Ankara: Pegem Akademi
- Esen E. (2015). Lise Öğrencilerine Yönelik Cinsel Sağlık Eğitimi Programının Geliştirilmesi, Uygulanması ve Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Esencan TY, Beji NK. (2015). Günümüze değin cinsellik konusunda yapılan çalışmaların irdelenmesi. *Androloji Bülteni*, 17(63), 301-310.
- European Parliament. (EP). (2013). Policies for sexuality education in the European Union. Erişim adresi: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT\(2013\)462515_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT(2013)462515_EN.pdf) Erişim tarihi: 29.09.2023.
- Fennell R, Grant B. (2019). Discussing sexuality in health care: A systematic review. *Journal of clinical nursing*, 28(17-18), 3065–3076. <https://doi.org/10.1111/jocn.14900>
- Fışkın G, Beji NK. (2014). Cinsel fonksiyonun değerlendirilmesi ve hemşirenin rolü. *Androloji Bülteni*, 56(16), 73-76.
- United Kingdom Government (GOV.UK). (2015). The National Curriculum. Erişim adresi: <https://www.gov.uk/national-curriculum/othercompulsory-subjects> Erişim Tarihi: 29.09.2023
- Gölbaşı Z, Evcili F. (2013). Hasta cinselliğinin değerlendirilmesi ve hemşirelik: engeller ve öneriler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(3), 182-189.
- International Federation of Gynecology and Obstetrics (FIGO). (2011). Adolescent Sexual and Reproductive Health. FIGO^[P]ASRH^[P]Draft^[P]Final^[P]Report Erişim adresi: <http://www.codajic.org/sites/default/files/sites/www.codajic.org/files/Adolescent%20Sexual%20and%20Reproductive%20Health%20Final%20Report%20workshop%20Chile%20Nov%202010.pdf> Erişim tarihi:29.09.2023.
- International Planned Parenthood Federation (IPPF). (2021). Sustainable Development Goals. Erişim adresi: <https://www.ippf.org/ourapproach/advocacy/sustainable-development/goals> Erişim tarihi:29.09.2023.
- International Planned Parenthood Federation (IPPF). (2010). Framework for Comprehensive Sexuality Education (CSE) Erişim adresi: https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sex_uality_education.pdf Erişim tarihi:29.09.2023
- Jackson V. (2011). What is the role of the school nurse in sexual health education. *NASN School Nurse*, 26(3), 146-147.

- Kirby DB, Laris BA, Rolleri LA. (2007). Sex and HIV education programs: their impact on sexual behaviors of young people throughout the world. *Journal of adolescent Health*, 40(3), 206-217.
- Kirby D. (2001). Emerging answers: Research findings on programs to reduce teen pregnancy (summary). *American Journal of Health Education*, 32(6), 348-355.
- Kütmeç C. (2009). Kadınlarda cinsel fonksiyon bozukluğu ve hemşirelik bakımı. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 111-136.
- McLemore MR, Levi AJ. (2017). Expanding access to sexual and reproductive health services through nursing education. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 46(5), e149-e156.
- Morris JL, Rushwan H. (2015). Adolescent sexual and reproductive health: The global challenges. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 131, 40-42.
- Olshansky E, Taylor D, Johnson-Mallard V, Holloway S, Stokes L. (2018). Sexual and reproductive health rights, access & justice: Where nursing stands. *Nursing Outlook*, 66(4), 416-422.
- Panchaud C, Anderson R. (2016). Demystifying data: using evidence to improve young people's sexual health and rights-workshop toolkit. Guttmacher Institute. Erişim Adresi: https://www.guttmacher.org/sites/default/files/report_downloads/demystifying-data-handouts_0.pdf. Erişim Tarihi: 23.09.2023
- Planned Parenthood Federation of America (PPFA). (2012). Erişim adresi: https://www.plannedparenthood.org/files/3713/9611/7930/Sex_Ed_in_the_US.pdf
- Resmî Gazete. (2011). Hemşirelik yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-5.htm> Erişim tarihi: 23.09.2023
- Salmon ME, Maeda A. (2016). Investing in nursing and midwifery enterprise to empower women and strengthen health services and systems: An emerging global body of work. *Nursing Outlook*, 64(1), 7-16.
- Sexuality Information and Education Council of the United States (SIECUS). (2018). Guidelines for comprehensive sexuality education: Kindergarten- 12th grade (3rd Edition). New York:SIECUS Erişim adresi: <https://siecus.org/resources/the-guidelines/> Erişim tarihi:23.09.2023
- Sheddan AJ, Wood F. (2021). Use of an Evidence-Based Teaching Strategy to Improve Sexual Health Assessment Among Nurse Practitioners in

- the Retail Health Environment. *The Journal for Nurse Practitioners*, 17(2), 222-224.
- Stevens S, Thompson EM, Vinson J, Greene A, Powell C, Licona AC, Russell S. (2012). Informing sexuality education through youth-generated anonymous questions. *Sex Education*, 13 (1), 84-98.
- Tietjen-Smith T, Balkin R, Kimbrough S. (2008). Development and validation of the sex education confidence scale (SECS). *Journal of Education and Human Development*, 2(2), 1- 6.
- Tuğut N, Gölbaşı Z. (2003). Öğrenci Hemşirelere Yönelik Cinselliği Değerlendirme Bilgi Testi'nin Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliği. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 16, 148-53.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). (2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Erişim adresi: https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2018_tnsa_analiz_ve_rapor-56 Erişim tarihi:23.09.2023.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2018). *EducatiFon 2030, International technical guidance on sexuality education An evidence-informed approach*, 2. Baskı. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>
- United Nations Population Fund (UNFPA). (2014). *Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education: A Focus on Human Rights and Gender*. ABD, Erişim adresi: www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA_OperationalGuidance_WEB3_0.pdf Erişim tarihi: 29.09.2023
- World Health Organization (WHO). (2017). *Sexual health and its linkages to reproductive health: an operational approach*. Erişim Adresi: https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1 Erişim tarihi:23.09.2023.
- World Health Organization (WHO). (2020). *Coming of Age: Adolescent Health*. Geneva: World Health Organization. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/spotlight/coming-of-age-adolescent-health> Erişim tarihi: 23.09.2023.
- World Health Organization (WHO). (2021). *Violence Against Women Prevalence Estimates*. Geneva: World Health Organization. Erişim adresi: https://www.who.int/health-topics/violence-against-women#tab=tab_1 Erişim tarihi: 23.09.2023.

GEBELİKTE HEMŞİRELİK BAKIMI

Leman KOCADEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Uygulama Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3440-1756
- ❖ Mail: leman19966@gmail.com

Emine GERÇEK ÖTER

- ❖ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Doğum- Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Kepez Mevki Merkez Kampüs, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0310-5479
- ❖ Mail: eminegercekoter@adu.edu.tr

KAYNAKLAR

- American College of Obstetricians and Gynecologists. (ACOG), 2017. Nutrition During Pregnancy Erişim: <https://www.acog.org/womens-health/faqs/nutrition-during-pregnancy>_(Erişim Tarihi 10.10.2023).
- Arora M, Lakshmi R. (2021). Vaccines-safety in pregnancy. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 76, 23-40.
- Barker DJP. (Eds.) (1998). *Mothers, Babies and Disease in Later Life*. 2. basım, Harcourt Brace, London, 98.
- Baygut H. (2022). Gebelikte Beslenme, Sağlık & Bilim, Beslenme 2 içinde, (157-173), Efe Akademi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- Beksaç MS, Demir N, Koç A, Yüksel A. (2001). *Obstetrik: Maternal - Fetal Tıp & Perinatoloji*, MN Medikal, İstanbul.
- Bitirgen E, Köşüş A, Namlı Kalem M, Duran M, Köşüş N. (2016). Gebelikte cilt hastalıkları (Skin diseases in pregnancy). *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 13(2), 79-83.
- Bookstaver PB, Bland CM, Griffin B, Stover KR, Eiland LS, McLaughlin, M. (2015), A Review of antibiotic use in pregnancy. *Pharmacotherapy*, 35: 1052-1062. <https://doi.org/10.1002/phar.1649>
- Boothby LA, Doering PL. (2001). FDA labeling system for drugs in pregnancy. *Annals of Pharmacotherapy*, 35 (11), 1485-1489
- Bozkaya G, Örmən M, Bilgili S, Aksit M. (2017). D vitamini için güneşten yeterince faydalaniyor muyuz? *Türk Klinik Biyokimya Dergisi* 2017;15 (1):24-29.
- Chamberlain C, O'Mara-Eves A, Porter J, Coleman T, Perlen SM, Thomas J, McKenzie JE. (2017). Psychosocial interventions for supporting women to stop smoking in pregnancy. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, Issue 2. Art. No.: CD001055.
- Chamberlein G. (2005). Gebelik, anne ve fetüs, *Obstetrik ve Jinekoloji içinde*, (Çeviri: Doç. Dr. Recep Has), (90-106), Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- Chourpiliadi C, Papanodis R. *StatPearls* (2022). StatPearls Publishing; Treasure Island (FL): May. Physiology, pituitary issues during pregnancy.
- Çiçek N. (2006). *Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi*, Maternal, Fetal, Plesantal, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

- Cunningham F. (2005). Prenatal bakım, Williams Doğum Bilgisi (21.baskı) içinde, Cilt 1, (Çeviri: Dr. Ayşegül Cengiz Akman), Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- Dawson-Hughes B. (2017). Vitamin D deficiency in adults: definition, clinical manifestations, and treatment. UptoDate.
- Dejong K, Olyaei AMY, Lo JO. (2019). Alcohol use in pregnancy. Clinical obstetrics and gynecology, 62(1), 142.
- Dinç H, Yılmaz T, Günaydın S, Yazıcı S. (2014). Gebe eğitimi. HSP, 1 (1), 68-76.
- Ferraro, ZM, Gaudet L, Adamo KB. (2012). The potential impact of physical activity during pregnancy on maternal and neonatal outcomes. Obstetrical And Gynecological Survey, 67(2), 99-109
- Güler B, Bilgiç D, Okumuş H, Yağcan H. (2019). Gebelikte beslenme desteğine ilişkin güncel rehberlerin incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 12 (2), 143-151.
- Günalp S, Yüce K. (2014). Temel Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi (III,Baskı), Güneş Tıp Kitabevleri, Ankara, 2014
- Guyton AC, Hall JE. (2013). Textbook Of Medical Physiology. Tıbbi Fizyoloji. Çeviren: Çavuşoğlu H, Yegen BÇ, Aydın Z, Alican, 12. Basım, 405-409, İstanbul, Nobel Kitabevleri Ltd. Sti.,
- Institute of Medicine (US) and National Research Council (US) Committee to Reexamine IOM Pregnancy Weight Guidelines. Determining optimal weight gain. In Weight Gain during Pregnancy: Reexamining the Guidelines; Rasmussen, K.M., Yaktine, A.L., Eds.; National Academies Press: Washington, DC, USA, 2009
- Karakuş A, Yanikkerem E. (2015). Gebelikte cinselliği etkileyen faktörler. Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, 2(3), 91.
- Kepley JM, Bates K, Mohiuddin SS. Physiology, Maternal Changes. (2023). Treasure Island (FL): StatPearls Publishing;
- Kızılkaya Beji N. (2016). Gebelik ve hemşirelik yaklaşımı, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları içinde (2.baskı), (307-319), Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- Ko YL, Chen CP, Lin PC. (2016). Physical activities during pregnancy and type of delivery in nulliparae, European Journal of Sport Science, 16(3), 374-380
- Koenig MD. (2017). Nutrient intake during pregnancy. Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing;46 (3):120-2. doi: 10.1016/j.jogn.2016.11.004.

- Lumley J, Chamberlain C, Dowswell T, Oliver S, Oakley L, Watson L. (2009). Interventions for promoting smoking cessation during pregnancy. *The Cochrane Library*; 3.
- Mashburn J. (2012). Vaginal infections update. *J Midwifery Womens Health*; 57(6):629-34.
- Melzer KY, Boulvain M, Kayser B. (2010). Physical activity and pregnancy cardiovascular adaptations, recommendations and pregnancy outcomes. *Sports Med*, 40(6), 493-507.
- Most J, Dervis S, Haman F, Adamo KB, Redman LM. (2019). Energy intake requirements in pregnancy. *Nutrients*. 11(8):1812. <https://doi.org/10.3390/nu11081812>
- Oei JL. (2020). Alcohol use in pregnancy and its impact on the mother and child. *Addiction*, 115(11), 2148-2163.
- Prenatal care for uncomplicated reproduction. London: National Institute for Health and Care Excellence (NICE); February 2019 (NICE Clinical Guidelines, No. 62.) Retained from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK552849/> (Erişim Tarihi 10.10.2023).
- Rathfisch G, Akarsu H. (2021). Gebeliğin Taçlandırdığı Annelik Mucizesi. (1. Baskı). (Ed. Gülay Rathfisch, Rukiye Höbek Akarsu) Ankara, Nobel Tıp Kitapevleri
- Renbarger KM, Shieh C, Moorman M, Latham-Mintus K, Draucker C. (2020). Health care encounters of pregnant and postpartum women with substance use disorders. *Western Journal of Nursing Research*. 42(8):612-628.
- Sağlık Bakanlığı. 2018. Gebelere D Vitamini Destek Programı Rehberi. Erişim: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11158/gebelere-d-vitamini-destek-programi.html> (Erişim Tarihi 10.10.2023).
- Scott Ricci S. (2016). *Essentials of Maternity, Newborn & Women's Health Nursing*, Wolters Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins. 4. Baskı.
- Sevil, Ü., Ertem, G. (2016). Doğum öncesi bakım ve gebelikte fizyolojik değişimler, Ü. Sevil (Ed.), *Perinatoloji ve bakım içinde*, 1.basım (127-134 ve 101-124), Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Sezgin D, Aydın Kartal, Y. (2021). Gebelik döneminde kanıta dayalı yaklaşımların güncel rehberler doğrultusunda incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 92-107.
- Sharma S, Franco R. (2004). Sleep and its disorders in pregnancy. *Wisconsin Medical Journal* 103(5), 48- 52.

- Şirin A, Kavlak O. (2015). Gebenin sağlığını değerlendirme, Kadın Sağlığı içinde (2.baskı), (294-323), İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Doğum Öncesi Bakım Yönetim Rehberi. (2018). <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/Eklenti/28085/0/dogumoncesibakimyonetimrehberipdf.pdf> (Erişim Tarihi 10.10.2023).
- Taşkın L. (2016). Gebelikte anneyi değerlendirme, Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği içinde (15.Baskı), (113-134), Ankara.
- Teede HJ, Bailey C, Moran LJ, et al. Association of Antenatal Diet and Physical Activity–Based Interventions With Gestational Weight Gain and Pregnancy Outcomes: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA InternMed.* 2022;182(2):106–114.
- Tekin Y. (2006). Kadın Hastalıkları ve Doğum, Klinisyen Tıp Kitabevleri, Ankara.
- Tobias DK, Zhang, C, Dam RMV, Bowers K. Hu FB. (2011). Physical activity before and during pregnancy and risk of gestational diabetes mellitus. *Diabetes Care*, 34(1),223-229
- Tombor I, Urbán R, Berkes T, Demetrovics Z. (2010). Denial of smoking-related risk among pregnant smokers. *Acta Obstetricia et Gynecologica*; 89: 524–530.
- Uludağ S. (2009). Kadın Hastalıkları ve Doğum Ders Kitabı, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.
- United States Food and Drug Administration. Labeling and prescription drug advertising: content and format for labeling for human prescription drugs. *Fed Reg* 1979; 44: 37434–67.
- World Health Organization (WHO). Nutritional interventions update: vitamin D supplements during pregnancy, 2020. Erişim: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240008120> (Erişim Tarihi 10.10.2023).
- World Health Organization (WHO, 2017). WHO recommendations on antenatal care for a positive pregnancy experience. Erişim: http://www.who.int/reproductivehealth/publications/maternal_perinata_l_health/anc-positive-pregnancyexperience/en/ (Erişim Tarihi 10.10.2023).
- World Health Organization, (WHO, 2019). Protecting all against tetanus. Guide to sustaining maternal and neonatal tetanus elimination (MNTE) and broadening tetanus protection for all populations.
- Yenieli AO, Petri E. (2014). Pregnancy, childbirth and sexual function: preceptions and facts. *International Urogynecology Journal*, 25(1) 5-14

Yeşilçiçek Çalık K, Daştan Yılmaz A, Günel NT. (2023). Dünya Sağlık Örgütü'nün pozitif bir gebelik deneyimi için antenatal bakıma yönelik önerileri. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 12 (1), 99-113.

SAĞLIK & BİLİM 2023
ODONTOLOJİ
-III-

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Aycan DAL DÖNERTAŞ

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Aycan DAL DÖNERTAŞ ORCID (0000-0002-5876-4586)

ISBN: 978-625-6796-91-1

E-ISBN: 978-625-6796-92-8

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202341>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIK & BİLİM 2023: ODONTOLOJİ -III

DAL DÖNERTAŞ, Aycan

1. Basım 316 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Araştırma 2. Endodonti 3. Diş Hekimliği 4. Odontoloji 5. Sağlık

Dizgi / Design

Kapak Tasarım / Cover Design

Sertifika No / Certificate No

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

PROTETİK TEDAVİLERDE DİJİTAL YAKLAŞIMLAR PROTETİK TEDAVİLERİN HALİTOZİSLE İLİŞKİSİ..... 7

Hatice Nalan BOZOĞULLARI

PROTETİK TEDAVİLERİN HALİTOZİSLE İLİŞKİSİ..... 21

Duygu KÜRKLÜ ARPAÇAY, Uygur AYGÜN

DİŞ HEKİMLİĞİNDE GÜNCEL ESTETİK MATERYALLER 45

Kübra DEĞİRMENCI

DİŞ BEYAZLATMA YÖNTEMLERİ..... 61

Ferda KARABAY

DENTAL TRAVMA YARALANMALARININ TEDAVİSİNDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR..... 77

Hanife Esra AYCAN

KANAL TEDAVİLİ DİŞLERİN RESTORASYONUNA GÜNCEL BİR BAKIŞ.....101

Erhan ERKAN

PİEZO CERRAHİNİN ORAL CERRAHİDE KULLANIM ALANLARI113

Berkay TOKUÇ

OROANTRAL AÇIKLIKLARIN KAPATILMASI.....127

Eren YILMAZ

KASITLI REPLANTASYON145

Seray ALTUN, Dilek ÖZKAN ŞEN, Fatma UÇAN YARKAÇ, Zeynep TAŞTAN EROĞLU, Osman BABAYİĞİT

SABİT VE HAREKETLİ YER TUTUCU UYGULAMALARI.....161

İrem OKUMUŞ, Semih Ercan AKGÜN

APEX LOCATER ÇEŞİTLERİ, AVANTAJLARI VE UYGULAMALARI175

Cevat Emre ERİK

DİŞ HEKİMLİĞİNDE YUMUŞAK DOKUDA LAZER KULLANIMI189

İlkay YAMAN

DİŞ HEKİMLİĞİNDE ULTRASONOGRAFİ KULLANIMI199

Rümeysa ŞENDİŞÇİ GÖK, Hümevra TERCANLI

**DİŞ HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN FARKLI ÖLÇÜM
ARAÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ211**

Duygu KÜRKLÜ ARPAÇAY, Aynur KARAKOÇ

VİTAL VE NON-VİTAL BLEACHİNG UYGULAMALARI.....235

Cevat Emre ERİK

**DENTAL LOKAL ANESTEZİ UYGULAMALARINDA GÜNCEL
YAKLAŞIMLAR.....247**

Arif BOLACA, Aybüke İpek ATİK

**DENTAL LOKAL ANESTEZİKLERİN NÖRAL TÜP GELİŞİMİ
ÜZERİNE ETKİLERİ267**

Yunus Emre KUNDAKCI

**ÇOCUKLARDA KULLANILAN LOKAL ANESTEZİ TEKNİKLERİ
.....281**

Aycan DAL DÖNERTAŞ, Şafak Necati DÖNERTAŞ

**ENDODONTİDE KULLANILAN İRRİGASYON SOLÜSYONLARI
.....291**

Sena KAŞIKÇI, Sena KOLUNSAĞ ÖZBEK

**FARKLI İSKELETSEL MALOKLÜZYONLARIN FARİNGEAL
HAVAYOLU İLE İLİŞKİSİ303**

Rümeysa BİLİCİ GEÇER, Sanaz SADRY

PROTETİK TEDAVİLERDE DİJİTAL YAKLAŞIMLAR

Hatice Nalan BOZOĞULLARI

- ❖ Kurum Bilgisi: Protetik Diş Tedavisi, Diş Hekimliği Fakültesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1370-5133
- ❖ Mail: nbozogulari@hotmail.com

7.2. Dijital TME analizi

Günümüzde TME görüntülemesi konik ışınli bilgisayarlı tomografi (CBCT), nükleer görüntüleme, manyetik rezonans görüntüleme, nükleer görüntüleme ve pozitron emisyon tomografisi ile yapılabilmektedir. Bu sayede eklem patolojisinin ve olası tedavi yönteminin planlanması sağlanır. Çene hareketlerini gözlemleyen dijital cihazlar, TME bozukluğu için mikrotravmatik olabilecek çene hareketlerini ve bunun sonucunda ortaya çıkan oklüzyonu incelemek için kullanılır (Gössi ev ark., 2004; Mohl ve ark., 1990). Elektromiyografi (EMG), maloklüzyona bağılı olarak artan kas aktivitesini tespit etmek ve kas-iskelet sistemi bozukluklarının teşhisine yardımcı olmak için kullanılır. BITESTRIP gibi bir EMG cihazı birkaç saat boyunca kas aktivitesini kaydedebilir ve gece brüksizminin teşhisine yardımcı olabilir. Bu teknikler stomatognatik sistemi mümkün olduğunca doğru ve kesin bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır (Nishi ve ark., 2016).

KAYNAKLAR

- Abduo J, Lyons K, Bennamoun M. (2014). Trends in computer-aided manufacturing in prosthodontics: A review of the available streams. *International Journal of Dentistry*, 2014, 783948.
- Agrawal VS, Kapoor S. (2013). Color and shade management in esthetic dentistry. *Universal Research Journal of Dental Sciences*, 3(3), 120-127.
- Altaf MS. (2021). Digitalization in prosthodontics. *International Journal of Scientific Research*, 10(4), 1-3.
- Astm. (2015). I. S. O. ASTM52900-15 Standard Terminology for Additive Manufacturing-General Principles-Terminology. ASTM International, West Conshohocken, PA, 3(4): 5.
- Brewer JD, Wee A, Seghi R. (2004). Advances in color matching. *Dental Clinics of North America*, 48(2), 341–358.
- Brosky ME, Pesun IJ, Lowder PD, DeLong R, Hodges JS. (2002). Laser digitization of casts to determine the effect of tray selection and cast formation technique on accuracy. *Journal of Prosthetic Dentistry*, 87, 204-209.
- Chen J, Ahmad R, Suenaga H, Li W, Sasaki K, Swain M, Li Q. (2015). Shape optimization for additive manufacturing of removable partial dentures. A new paradigm for prosthetic CAD/CAM. *PLoS ONE*, 10(7), 0132552.

- Chu SJ, Devigus A, Paravina RD, Mieleszko AJ. (2010). *Fundamentals of Color: Shade matching and communication in esthetic dentistry*. (2nd ed). New York: Quintessence Publishing Co, Inc.
- Çağlar İ, Yeşil Duymuş Z, Ateş S. Diş hekimliğinde kullanılan ölçü sistemlerinde güncel yaklaşımlar: Dijital ölçü. (2015). *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 10, 135-140.
- Çal E, Güneri P, Kose T. (2006). Comparison of digital and spectrophotometric measurements of colour shade guides. *Journal of Oral Rehabilitation*, 33, 221-228.
- Çalikkocaoglu S. (2020). Dişsiz hastaların protetik tedavisi. Kalsik tam protezler. *Quintessence Yayınları*.
- Çölgeçen Ö, Köse M. (2021). Protetik diş hekimliğinde dijital yüz arkları. *Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 42(1), 65-69.
- Daher R, Ardu S, Vjero O, Krejci I. (2018). 3D digital smile design with a mobile phone and intraoral optical scanner. *Compendium of Continuing Education in Dentistry*, 39(6), 5-8.
- Duret F, Blouin JL, Duret B. (1988). CAD-CAM in dentistry. *The Journal of the American Dental Association*, 117, 715-720.
- Ferrin LM, Millan JR, Oltra DP, Diago MP. (2012). Virtual articulator for the analysis of dental occlusion: an update. *Medicina Oral Patologia Oral y Cirugia Bucal*, 17(1), 160-163.
- Gössi DB, Gallo LM, Bahr E, Palla S. (2004). Dynamic intra-articular space variation in clicking TMJs. *Journal of Dental Research*, 83(6), 480-484.
- Gupta C, Mittal A. (2018). Role of digital technology in prosthodontics: A step toward improving dental care. *Indian Journal of Oral Health and Research*, 4(2), 35-41.
- Güth JF, Keul C, Stimmelmayer M, Beuer F, Edelhoff D. (2013). Accuracy of digital models obtained by direct and indirect data capturing. *Clin Oral Investigations*, 17, 1201-1208.
- Hada T, Kanazawa M, Iwaki M, Arakida T, Soeda Y, Katheng A, Otake R, Minakuchi S. (2020) Effect of printing direction on the accuracy of 3D-printed dentures using stereolithography technology. *Materials (Basel)*, 13(15), 3405.
- Infante L, Yilmaz B, McGlumphy E, Finger I. (2014). Fabricating complete dentures with CAD/CAM technology. *Journal of Prosthetic Dentistry*, 111, 351-355.

- Jafri Z, Ahmad N, Sawai M, Sultan N, Bhardwaj A. (2020). Digital smile design-An innovative tool in aesthetic dentistry. *Journal of Oral Biology and Craniofacial Research*, 10(2), 194-198.
- Janeva NM, Kovacevska G, Elencevski S, Panchevska S, Mijoska A, Lazarevska B. (2018). Advantages of CAD/CAM versus Conventional Complete Dentures. A Review. *Open Access Maced J Med Sci*, 6, 1498-1502.
- Jarad FD, Alabdari SS, Mair LH. (2008). The use of objective digital matching to achieve an esthetic composite restoration. *Journal of Clinical Dentistry*, 19(1), 9-13.
- Kalachev IS. (2005). Evaluation of the T-scan system in achieving functional masticatory balance. *Folia Medica (Plovdiv)*, 47, 53-57.
- Kerstein RB. (2001). Current applications of computerized occlusal analysis in dental medicine. *General Dentistry*, 49, 521-530.
- Kerstein RB. (2008). T-scan III applications in mixed arch and complete arch, implant-supported prosthodontics. *Dental Implantology Update*, 19, 49-53.
- Kelly JR, Benetti P. (2011). Ceramic materials in dentistry: Historical evolution and current practice. *Australian Dental Journal*, 56(1), 84-96.
- Lawson NC, Burgess JO. (2015). Clinicians reaping benefits of new concepts in impressioning. *Compendium of Continuing Education in Dentistry*, 36, 152-153.
- Lecocq G. (2016). Digital impression-taking: Fundamentals and benefits in orthodontics. *International Orthodontics*, 14, 184-194.
- Lin WS, Harris BT, Pellerito J, Morton D. (2018). Fabrication of an interim complete removable dental prosthesis with an in-office digital light processing three-dimensional printer: a proof-of concept technique. *Journal of Prosthetic Dentistry*, 120, 331-334.
- Mohl ND, McCall WD Jr., Lund JP, Plesh O. (1990). Devices for the diagnosis and treatment of temporomandibular disorders. Part I: Introduction, scientific evidence, and jaw tracking. *Journal of Prosthetic Dentistry*, 63(5), 198-201.
- Mörmann WH. (2006). The evolution of the CEREC system. *The Journal of The American Dental Association*, 137, 7-13.
- Nishi SE, Basri R, Alam MK. (2016). Uses of electromyography in dentistry: An overview with meta- analysis. *Eur J Dent*, 10(3), 419-425.

- Padmaja BI, Madan, B, Himabindu G, Manasa C. (2015). Virtual articulators in dentistry: A review. *International Journal of Medical Applied Science*, 4(2), 109-114.
- Paul L, Child JR. (2011). Digital dentistry. Is this the future of dentistry? *Dent Econ*, 101:10.
- Stansbury JW, Idacavage MJ. (2016). 3D printing with polymers: challenges among expanding options and opportunities. *Dental Materials*, 32 (1), 54–64.
- Strub JR, Rekow ED, Witkowski S. (2006). Computer-aided design and fabrication of dental restorations: Current systems and future possibilities. *The Journal of The American Dental Association*, 137(9), 1289–1296.
- Torabi K, Farjood E, Hamedani S. (2015). Rapid prototyping technologies and their applications in prosthodontics, A review of literature. *Journal of Dentistry (Shiraz)*, 16, 1-9.
- Wagner SA, Kreyer R. (2021). Digitally fabricated removable complete denture clinical workflows using additive manufacturing techniques. *Journal of Prosthodontics*, 30, 133-138.
- Zanardi PR, Zanardi RL, Stegun RC, Sesma N, Costa BN, Laganá DC. (2016). The use of the digital smile design concept as an auxiliary tool in aesthetic rehabilitation: A case report. *The Open Dentistry Journal*, 10(1), 28-34.

PROTETİK TEDAVİLERİN HALİTOZİSLE İLİŞKİSİ*

Duygu KÜRKLÜ ARPAÇAY

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0567-5221
- ❖ Mail: duygu.arpacay@idu.edu.tr

Uygar AYGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-8789-6977
- ❖ Mail: uygar0133@gmail.com

**Bu derleme, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi'nde Doç.Dr.Duygu Kürklü Arpaçay danışmanlığında , lisans öğrencisi Uygar Aygün tarafından 5.sınıf bitirme ödevi olarak sunulmuştur.*

sırtının temizlenmesi, plak temizliği ve diş taşının temizlenmesi, halitozise neden olduğu düşünülen protetik restorasyonların yenilenmesi ve iyi bir oral hijyen eğitiminden geçmektedir.

Halitozis protetik açıdan oldukça önemlidir. Planlanan protetik restorasyonların halitozise neden olmaması için uygulanacak adımlar tedavi başlamadan düşünülmelidir. İyi uyumlanmamış ve yüzeyi pürüzlü hareketli protezler, yeterli hijyen sağlanamayan protezler, subgingival marjinli, açık kuron marjinli, aşırı konturlu ve yetersiz konturlu yapılan sabit protetik restorasyonlar, iyi glazlenmemiş pürüzlü yapıdaki sabit protetik restorasyonlar, subgingival olarak pürüzlü abutment yüzeyleri vb gibi durumlar halitozise neden olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aguiar M.C.A D.E., Pinheiro N.C.G., Marcelino K.P., Lima K.C D.E. Halitosis and associated factors in institutionalized elderly persons. Rev bras geriatr gerontol,2017, 20(6), 856–68
- Altundağ A., Cayonu M., Kayabasoğlu G., Salıhoğlu M., Tekeli H., Cayonu S., Akpınar M.E., Hummel T The evaluation of Olfactory Function in Individuals With Chronic Halitosis, Chemical Senses, 2015,40(1), 47-51
- Alzoman H., Rashid Habıb S., Alghamdi S., Al-Juhani H., Daabash R., Al-Khalid W., Al-Askar M., Al-Johany S. Relationship between Fixed Dental Crowns and Volatile Sulphur Compounds. Int J Environ Res Public Health, 2021,18(3), 1283
- Aydin M, Harvey-Woodworth CN. Halitosis: a new definition and classification. Br Dent J 2014;217: E1.
- Aydın M. (2008) Teşhisten Tedaviye Ağız Kokusu, Nobel Yayınevi, İstanbul, 978-975-420
- Aydın M. (2022) Ağız ve Nefes Kokusu. Özyurt Matbası, Ankara, 978-605-81649-2-5
- Bollen C.M.L., Beikler T. Halitosis: The Multidisciplinary Approach. International Journal Of Oral Science, 2012, 4(2), 55-63
- Codipilly D.P., Kaufman H.W., Kleinberg I Use Of A Novel Group Of Oral Malodor Measurements To Evaluate An Anti Oral Malodor Mouthrinse İn Humans. J Clin Dent, 2004,15(4), 98-104

- Cortelli J.R., Barbosa M.D., Westphal M.A. Halitosis: A Review Of Associated Factors And Therapeutich Approach, *Braz Oral Res*, 2008,1, 44-54
- Costacurta, M., et al. Dental prosthesis and halitosis: Evaluation of oral malodor in patients with and without a dental prosthesis. *Journal of Osseointegration*, 2020, 12.4: 730-735.
- Costa Da Mota A.C., França C.M., Prates R., Deana A.M., Costa Santos L., Lopes Garcia R., Leal Gonçalves M.L., Mesquita Ferrari R.A., Porta Santos Fernandes K., Kalil Bussadori S. Effect Of Photodynamic Therapy For The Treatment Of Halitosis İn Adolescents- A Controlled, Microbiological, Clinical Trial. *J Biophotonics*, 2016, 9(11-12), 1337-1343.
- Coulthwaite L., Verrain J. Potential Pathogenic Aspects Of Denture Plaque, *Br J Biomed Sci*, 2007,64(4), 180-9
- Garibyan L., Avashia N. Polymerase Chain Reaction, *J Invest Dermatol*, 2013,133(3), 1-4
- Gonçalves MLL, Kalil Bussadori S, Dadalti Fragoso Y, da Silva VVB, Melo Deana A, da Mota ACC, Horácio Pinto E, Horliana ACR, Miranda França C. Effect of photodynamic therapy in the reduction of halitosis in patients with multiple sclerosis: clinical trial. *J Breath Res*. 2017 Oct 27;11(4):046006.
- Lee JH, Lee J. Indole as an intercellular signal in microbial communities. *FEMS Microbiol Rev*. 2010 Jul;34(4):426-44.
- Kapoor U, Sharma G, Juneja M, Nagpal A. Halitosis: Current concepts on etiology, diagnosis and management. *Eur J Dent*. 2016 Apr-Jun;10(2):292-300.
- Laleman I, Dekeyser C, Wylleman A, Teughels W, Quirynen M. The OralChroma™ CHM-2: a comparison with the OralChroma™ CHM-1. *Clin Oral Investig*. 2020 Aug;24(8):2829-2836.
- Llanos do Vale K, Ratto Tempestini Horliana AC, Romero Dos Santos S, Oppido Schalch T, Melo de Ana A, Agnelli Mesquita Ferrari R, Kalil Bussadori S, Porta Santos Fernandes K. Treatment of halitosis with photodynamic therapy in older adults with complete dentures: A randomized, controlled, clinical trial. *Photodiagnosis Photodyn Ther*. 2021 Mar;33:102128.
- Loesche WJ, Lopatin DE, Giordano J, Alcoforado G, Hujoel P. Comparison of the benzoyl-DL-arginine-naphthylamide (BANA) test, DNA probes, and immunological reagents for ability to detect anaerobic periodontal

- infections due to *Porphyromonas gingivalis*, *Treponema denticola*, and *Bacteroides forsythus*. *J Clin Microbiol.* 1992 Feb;30(2):427-33.
- Mishra SK, Chowdhary R, Kumari S. Microleakage at the Different Implant Abutment Interface: A Systematic Review. *J Clin Diagn Res.* 2017 Jun;11(6):ZE10-ZE15.
- Miyazaki H, Arao M, Okamura K, Kawaguchi Y, Toyofuku A, Hoshi K, Yaegaki K. Tentative classification of halitosis and its treatment needs. *Niigata Dent J* 1999; 32:7-11. Japanese.
- Motta LJ, Bachiega JC, Guedes CC, Laranja LT, Bussadori SK. Association between halitosis and mouth breathing in children. *Clinics (Sao Paulo).* 2011;66(6):939-42.
- Nakhleh M.K., Quatredemiers M., Haick H. (2018). Detection Of Halitosis In Breath: Between The Past, Present, And Future, *Oral Dis*, 24, 685-695.
- Outhouse TL, Al-Alawi R, Fedorowicz Z, Keenan JV. Tongue scraping for treating halitosis. *Cochrane Database Syst Rev.* 2006 Apr 19;(2):CD005519.
- Petrini M, Trentini P, Ferrante M, D'Alessandro L, Spoto G. Spectrophotometric assessment of salivary β -galactosidases in halitosis. *J Breath Res.* 2012 Jun;6(2):021001.
- Pisani MX, Segundo AL, Leite VM, de Souza RF, da Silva MA, da Silva CH. Electromyography of masticatory muscles after denture relining with soft and hard denture liners. *J Oral Sci.* 2013 Sep;55(3):217-24.
- Polyzois G, Stefaniotis T, Papaparaskevas J, Donta C. Antimicrobial efficacy of denture adhesives on some oral malodor-related microbes. *Odontology.* 2013 Jan;101(1):103-7.
- Quirynen M., Van Den Velde S., Carranza F.A. (2012). Carranza's Clinical Periodontology, Elsevier, Saunders, 13 978-1-4160-2400-2
- Richter JL. Diagnosis and treatment of halitosis. *Compend Contin Educ Dent.* 1996 Apr;17(4):370-2, 374-6 passim; quiz 388.
- Rosenberg M, Kozlovsky A, Gelernter I, Cherniak O, Gabbay J, Baht R, Eli I. Self-estimation of oral malodor. *J Dent Res.* 1995 Sep;74(9):1577-82.
- Rosenberg M. Clinical assessment of bad breath: current concepts. *J Am Dent Assoc.* 1996 Apr;127(4):475-82. doi: 10.14219/jada.archive.1996.0239. Erratum in: *J Am Dent Assoc* 1996 May;127(5):570.

- Rostoka D, Kroiča J, Iriste V, Reinis A, Kuznetsova V, Teibe U. [Treatment of halitosis with mouth rinsing agents containing essential oils]. *Stomatologiya (Mosk)*. 2012;91(3):27-34.
- Sammeng P., Palasuk J., Zaitso T., Ueno M., Yoko K. Oral Malodor And Its Related Factors In Edentate Elderly With And Without Dentures, *Int. J. Clin. Dent*, 2015,11(4), 217-224
- Saraoğlu H.M. (2008). *Elektronik Burun Teknolojisi Ve Uygulama Alanları*. 10. Akademik Bilişim Konferansı. Çanakkale.
- Scully C., Greenman J. Halitology (Breath Odour: Aetiopathogenesis And Management): *Breath Odour Diagnosis And Management, Oral Dis*, 2012,18(4), 333-45
- Shimura M., Yasuno Y., Iwakura M. Et Al. A New Monitor With A Zinc-Oxide Thin Film Semiconductor Sensor For The Measurement Of Volatile Sulfur Compounds In Mouth Air, *J Periodontol*, 1996, 67, 396–402.
- Sinjari B, Murmura G, Caputi S, Ricci L, Varvara G, Scarano A. Use of Oral Chroma™ in the Assessment of Volatile Sulfur Compounds in Patients with Fixed Protheses. *International Journal of Immunopathology and Pharmacology*. 2013;26(3):691-697.
- Socransky S.S., Haffajee A.D., Cugini M.A., Smith C., Kent RI J.R. Microbial Complexes In Subgingival Plaque, *J Clin Periodontol*, 1998,25(2), 134-44
- Sônego M.V., Neto Clmm, Dos Santos D.M., Moreno Alm, Bertoz A.P.M., Goiato M.C. Quality Of Life, Satisfaction, Occlusal Force, And Halitosis After Direct And Indirect Relining Of Inferior Complete Dentures, *Eur J Dent*, 2022, 16(1), 215-222
- Srinivasan M, Gulabani M. A microbiological evaluation of the use of denture cleansers in combination with an oral rinse in complete denture patients. *Indian J Dent Res*. 2010 Jul-Sep;21(3):353-6.
- Sterer N, Tamary I, Katz M, Weiss E. Association between transmucosal depth of osseointegrated implants and malodor production. *Int J Oral Maxillofac Implants*. 2008 Mar-Apr;23(2):277-80. PMID: 18548924.
- Subramani K, Jung RE, Molenberg A, Hammerle CH. Biofilm on dental implants: a review of the literature. *Int J Oral Maxillofac Implants*. 2009 Jul-Aug;24(4):616-26. PMID: 19885401.
- Tanaka M, Yamamoto Y, Kuboniwa M, Nonaka A, Nishida N, Maeda K, Kataoka K, Nagata H, Shizukuishi S. Contribution of periodontal

pathogens on tongue dorsa analyzed with real-time PCR to oral malodor. *Microbes Infect.* 2004 Oct;6(12):1078-83.

Tangerman A, Winkel EG. Extra-oral halitosis: an overview. *J Breath Res.* 2010 Mar;4(1):017003.

van den Broek AM, Feenstra L, de Baat C. A review of the current literature on aetiology and measurement methods of halitosis. *J Dent.* 2007 Aug;35(8):627-35.

Verran J. Malodour in denture wearers: an ill-defined problem. *Oral Dis.* 2005;11 Suppl 1:24-8.

Washio J, Sato T, Koseki T, Takahashi N. Hydrogen sulfide-producing bacteria in tongue biofilm and their relationship with oral malodour. *J Med Microbiol.* 2005 Sep;54(Pt 9):889-895.

Winkel E.G. (2008). *Halitosis Control In Clinical Periodontology And Implant Dentistry*, Blackwell Munsgaard Oxford, 978-1-118-94047-1

Yaegaki K, Coil JM. Examination, classification, and treatment of halitosis; clinical perspectives. *J Can Dent Assoc.* 2000 May;66(5):257-61.

Yaegaki K, Sanada K. Volatile sulfur compounds in mouth air from clinically healthy subjects and patients with periodontal disease. *J Periodontal Res.* 1992 Jul;27(4 Pt 1):233-8.

Zīgurs, Guntis; Vīdzis, Aldis; Brīnkmane, Anda. Halitosis manifestation and prevention means for patients with fixed teeth dentures. *Stomatologija*, 2005, 7.1: 3-6.

DIŞ HEKİMLİĞİNDE GÜNCEL ESTETİK MATERYALLER

Kübra DEĞİRMENCİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Bolu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6429-4923
- ❖ Mail: dtkubradegirmenci@outlook.com

KAYNAKLAR

- Al Amri MD, Labban N, Alhijji S, Alamri H, Iskandar M, Platt JA. (2021). In vitro evaluation of translucency and color stability of cad/cam polymer-infiltrated ceramic materials after accelerated aging. *Journal of Prosthodontics*,30(4), 318-28.
- Apholt W, Bindl A, Lüthy H, Mörmann WH. (2001). Flexural strength of Cerec 2 machined and jointed InCeram-Alumina and InCeram-Zirconia bars. *Dental Materials*, 17(3), 260–7.
- Arti AG, Khanna G, Bhatnagar M, Markose GM, Singh S. (2018). Precision attachments in prosthodontics: A review. *International Journal of Preventive and Clinical Dental Research*,5(2),34-9.
- Ben-Nissan B, Choi AH, Cordingley R. (2008). *Alumina ceramics. Bioceramics and Their Clinical Applications*, (1st Edition) Woodhead Publishing.
- Çakırbay Tanış M, Eser K. (2020). Güncel CAD/CAM Materyalleri. *Protetik Materyaller ve Güncel Uygulamaları*, 1. Baskı Türkiye Klinikleri, 10-6.
- Çömlekoğlu, ME. (2018). Klinik tipi CAD/CAM sistemlerinde kullanılan materyaller Protetik Diş Tedavisinde CAD/CAM uygulamaları, 1. Baskı Türkiye Klinikleri, 24-32.
- Demirel A, Bezgin T, Akaltan F, Sarı Ş. (2017). Resin nanoceramic CAD/CAM restoration of the primary molar: 3-year follow-up study. *Case Reports in Dentistry*, 1-5.
- Denry I, Kelly JR (2014). Emerging ceramic-based materials for dentistry. *Journal of Dental Research*, 93(12), 1235-42.
- Durukan D, Tuğut F. (2022). CAD/CAM sisteminde kullanılan materyallerin protetik diş klinisyenliğinde kullanım alanları ve özellikleri. *Sağlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar-I* (1st Edition) Gece Kitaplığı.
- Elsaka SE, Elnaghy AM. (2016). Mechanical properties of zirconia reinforced lithium silicate glass-ceramic. *Dental Materials*, 32(7), 908-14.
- Fasbinder DJ. (2010). Materials for chairside CAD/CAM restorations. *Compendium of Continuing Education in Dentistry*, 31(9), 702-9.
- Fu L, Xie L, Fu W, Hu S, Zhang Z, Leifer K, Xia W. (2018). Ultrastrong translucent glass ceramic with nanocrystalline, biomimetic structure. *Nano Letters*, 18(11), 7146-54.

- Fu L, Engqvist H, Xia W. (2020). Glass-ceramics in dentistry: A review. *Materials* (Basel, Switzerland), 13(5),1-22.
- Giordano R. (2006). Materials for chairside CAD/CAM-produced restorations. *Journal of the American Dental Association*, 137 (1), 14-21.
- Gracis S, Thompson VP, Ferencz JL, Silva NR, Bonfante EA. (2015). A new classification system for all-ceramic and ceramic-like restorative materials. *International Journal of Prosthodontics*, 28(3),227-35.
- Johnson AC, Versluis A, Tantbirojn D, Ahuja S. (2014). Fracture Strength of CAD/CAM Composite and Composite-Ceramic Occlusal Veneers. *Journal of Prosthodontic Research*, 58(2), 107-14.
- Kaku M. (2016). Prosthodontics: A multidisciplinary field in dentistry. *Journal of Prosthodontic Research*, 60(3), 143-4.
- Kanathila H, Doddamani MH, Pangi A. (2018). An insight into various attachments used in prosthodontics: A review. *International Journal of Applied Dental Sciences* ,4(4),157-60.
- Kang L, Zhou Y, Lan J, Yu Y, Cai Q, Yang X. (2020). Effect of resin composition on performance of polymer-infiltrated feldspar-network composites for dental restoration. *Dental Materials Journal*, 39(5), 900-8.
- Kawajiri Y, Ikeda H, Nagamatsu Y, Masaki C, Hosokawa R, Shimizu H. (2021). PICN nanocomposite as dental CAD/CAM block comparable to human tooth in terms of hardness and flexural modulus. *Materials*, 14(5), 1182-95.
- Manziuc MM, Gasparik C, Negucioiu M, Constantiniuc M, Burde A, Vlas I, Dudea D. (2019). Optical properties of translucent zirconia: A review of the literature. *The EuroBiotech Journal*, 3(1), 45-51.
- Miyazaki T, Nakamura T, Matsumura H, Ban S, Kobayashi T. (2013). Current status of zirconia restoration. *Journal of Prosthodontic Research*, 57(4), 236-61.
- Montazerian M, Zanotto ED. (2017). Bioactive and inert dental glass-ceramics. *Journal of Biomedical Materials Research Part A*, 105(2), 619-39.
- Moshaverinia A. (2020). Review of the modern dental ceramic restorative materials for esthetic dentistry in the minimally invasive age. *Dental clinics of North America*, 64(4), 621-31.
- Nikolopoulou F, Loukidis M. (2014). Critical review and evaluation of composite/ceramic onlays versus crowns. *Dentistry*, 4(9), 1-6.

- Passos L, Linke B, Street A, Torrealba Y. (2019). Effect of thickness, translucency, and firing protocol on the masking ability of a CAD/CAM zirconia-reinforced lithium silicate for different backgrounds. *International Journal of Computerized Dentistry*, 22(1),29-38.
- Peršić S, Kranjčić J, Pavičić DK, Mikić VL, Čelebić A. (2017). Treatment outcomes based on patients' self-reported measures after receiving new clasp or precision attachment-retained removable partial dentures. *Journal of Prosthodontics*, 26(2),115-22.
- Rashid H, Sheikh Z, Misbahuddin S, Kazmi MR, Qureshi S, Uddin MZ. (2016). Advancements in all-ceramics for dental restorations and their effect on the wear of opposing dentition. *European Journal of Dentistry*, 10(04), 583-8.
- Rexhepi I, Santilli M, D'Addazio G, Tafuri G, Manciocchi E, Caputi S, Sinjari B. (2023). Clinical applications and mechanical properties of cad-cam materials in restorative and prosthetic dentistry: A systematic review. *Journal of Functional Biomaterials*, 14(8), 431-46.
- Saeed F, Muhammad N, Khan AS, Sharif F, Rahim A, Ahmad P, Irfan M. (2020). Prosthodontics dental materials: From conventional to unconventional. *Materials Science & Engineering. C, Materials for Biological Applications*, 106 (1), 1-17.
- Saint-Jean SJ. (2014). Dental glasses and glass-ceramics. In *Advanced Ceramics for Dentistry (1st Edition)* Butterworth-Heinemann Publishing.
- Scherrer SS, Quinn GD, Quinn JB. (2008). Fractographic failure analysis of a Procera® AllCeram crown using stereo and scanning electron microscopy. *Dental Materials*, 24(8), 1107-13.
- Sharma AHSS, Shashidhara HS. (2014). A review: Flexible removable partial dentures. *Journal of Dental and Medical Sciences*,13(2),58-62.
- Silva LHD, Lima E, Miranda R B P, Favero SS, Lohbauer U, Cesar PF (2017). Dental ceramics: a review of new materials and processing methods. *Brazilian Oral Research*, 31(1), 133-46.
- Sorrentino R, Triulzio C, Tricarico MG, Bonadeo G, Gherlone EF, Ferrari M. (2016). In vitro analysis of the fracture resistance of CAD-CAM monolithic zirconia molar crowns with different occlusal thickness. *Journal of the Mechanical Behavior of Biomedical Materials*, 61(1), 328–33.
- Tabatabaian F. (2019). Color aspect of monolithic zirconia restorations: a

- review of the literature. *Journal of Prosthodontics*, 28(3), 276-87.
- Vasanth Kumar M, Ahila SC, & Suganya Devi S (2011). The science of anterior teeth selection for a completely edentulous patient: a literature review. *Journal of Indian Prosthodontic Society*, 11(1), 7-13.
- Vichi A, Fabian Fonzar R, Goracci C, Carrabba M, Ferrari M. (2018). Effect of finishing and polishing on roughness and gloss of lithium disilicate and lithium silicate zirconia reinforced glass ceramic for CAD/CAM systems. *Operative Dentistry*, 43(1), 90–100.
- Wille S, Zumstrull P, Kaidas V, Jessen LK, Kern M. (2018). Low temperature degradation of single layers of multilayered zirconia in comparison to conventional unshaded zirconia: Phase transformation and flexural strength. *Journal Of The Mechanical Behavior Of Biomedical Materials*, 77(1), 171-5.
- Zarone F, Di Mauro MI, Ausiello P, Ruggiero G, Sorrentino R. (2019). Current status on lithium disilicate and zirconia: a narrative review. *BMC Oral Health*, 19(1), 1-14.

DİŞ BEYAZLATMA YÖNTEMLERİ

Ferda KARABAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Restoratif Diş Tedavisi AD., Diş Hekimliği Fakültesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6894-5807
- ❖ Mail: ferdagegel@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Arens, D. (1989). The role of bleaching in esthetics. *Dent Clin North Am*, 33(2), 319-336.
- Bizhang, M., Heiden, A., Blunck, U., Zimmer, S., Seemann, R., & Roulet, J. F. (2003). Intracoronal bleaching of discolored non-vital teeth. *Oper Dent*, 28(4), 334-340.
- Chandra, S., Chandra, S., & Chandra, G. (2007). Textbook of operative dentistry (with MCQs). In (pp. 370-377). Jaypee Brothers Medical Publishers Ltd. New Delhi.
- Coelho, A. S., Garrido, L., Mota, M., Marto, C. M., Amaro, I., Carrilho, E., & Paula, A. (2020). Non-Vital Tooth Bleaching Techniques: A Systematic Review. *Coatings*, 10(1), 61.
- Croll, T. P. (1990). Enamel microabrasion for removal of superficial dysmineralization and decalcification defects. *J Am Dent Assoc*, 120(4), 411-415.
- Croll, T. P., & Cavanaugh, R. R. (1986). Enamel color modification by controlled hydrochloric acid-pumice abrasion. I. technique and examples. *Quintessence Int*, 17(2), 81-87.
- Da Silva Machado, J., Cândido, M. S., Sundfeld, R. H., De Alexandre, R. S., Cardoso, J. D., & Sundfeld, M. L. (2007). The influence of time interval between bleaching and enamel bonding. *J Esthet Restor Dent*, 19(2), 111-118; discussion 119.
- Dahl, J. E., & Pallesen, U. (2003). Tooth bleaching--a critical review of the biological aspects. *Crit Rev Oral Biol Med*, 14(4), 292-304.
- Demarco, F. F., Meireles, S. S., & Masotti, A. S. (2009). Over-the-counter whitening agents: a concise review. *Braz Oral Res*, 23 Suppl 1, 64-70.
- Fasanaro, T. S. (1992). Bleaching teeth: history, chemicals, and methods used for common tooth discolorations. *J Esthet Dent*, 4(3), 71-78.
- Frazier, K. B. (1998). Nightguard bleaching to lighten a restored, nonvital discolored tooth. *Compend Contin Educ Dent*, 19(8), 810-813.
- Freedman, G. A. (2011). Contemporary Esthetic Dentistry. In (pp. 341-404). Elsevier Health Sciences.
- Freedman, G. A., & Greenwall, L. (2001). Bleaching techniques in restorative dentistry : an illustrated guide. Martin Dunitz London.

- Friedman, J. (1989). Variability of lamp characteristics in dental curing lights. *J Esthet Dent*, 1(6), 189-190.
- Gasmi Benahmed, A., Gasmi, A., Menzel, A., Hrynovets, I., Chirumbolo, S., Shanaida, M., Lysiuk, R., Shanaida, Y., Dadar, M., & Bjørklund, G. (2022). A review on natural teeth whitening. *J Oral Biosci*, 64(1), 49-58.
- Geissberger, M., & Santucci, N. (2013). Considerations for Treating the Routine Esthetic Case. In M. Geissberger (Ed.), *Esthetic Dentistry in Clinical Practice* (pp. 75-106). Wiley.
- Goldberg, M., Arends, J., Jongebloed, W. L., Schuthof, J., & Septier, D. (1983). Action of urea solutions on human enamel surfaces. *Caries Res*, 17(2), 106-112.
- Harrington, G. W., & Natkin, E. (1979). External resorption associated with bleaching of pulpless teeth. *J Endod*, 5(11), 344-348.
- Hasson, H., Ismail, A. I., & Neiva, G. (2006). Home-based chemically-induced whitening of teeth in adults. *Cochrane Database Syst Rev*(4), CD006202.
- Haywood, V. B. (1991). Overview and status of mouthguard bleaching. *J Esthet Dent*, 3(5), 157-161.
- Hess, W. T. (1995). Hydrogen peroxide. In J. I. Kroschwitz & M. Howe-Grant (Eds.), *Kirk-Othmer encyclopedia of chemical technology* (Fourth edition ed., Vol. Hydrogen peroxide., pp. 961-995). John Wiley New York.
- Hodosh, M., Mirman, M., Shklar, G., & Povar, M. (1970). A new method of bleaching discolored teeth by the use of a solid state direct heating device. *Dent Dig*, 76(8), 344-346.
- Horn, B. A., Bittencourt, B. F., Gomes, O. M., & Farhat, P. A. (2014). Clinical evaluation of the whitening effect of over-the-counter dentifrices on vital teeth. *Braz Dent J*, 25(3), 203-206.
- Joiner, A. (2006). The bleaching of teeth: a review of the literature. *J Dent*, 34(7), 412-419.
- Kishta-Derani, M., Neiva, G., Yaman, P., & Dennison, J. (2007). In vitro evaluation of tooth-color change using four paint-on tooth whiteners. *Oper Dent*, 32(4), 394-398.
- Kwon, S. R., & Goldstein, R. E. (2018). Bleaching Discolored Teeth. In Ronald E. Goldstein's *Esthetics in Dentistry* (pp. 324-352).

- Kwon, S. R., & Wertz, P. W. (2015). Review of the Mechanism of Tooth Whitening. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 27(5), 240-257.
- Marson, F. C., Sensi, L. G., Vieira, L. C., & Araújo, E. (2008). Clinical evaluation of in-office dental bleaching treatments with and without the use of light-activation sources. *Oper Dent*, 33(1), 15-22.
- Matis, B. A. (2000). Degradation of gel in tray whitening. *Compend Contin Educ Dent Suppl*(28), S28, S31-25; quiz S49.
- Nathoo, S. A. (1997). The chemistry and mechanisms of extrinsic and intrinsic discoloration. *J Am Dent Assoc*, 128 Suppl, 6s-10s.
- Nunes, P. F., Johnson, B. A., & Breene, R. T. (2004). Selling to the moneyed masses. *Harv Bus Rev*, 82(7-8), 94-104, 188.
- Oktay, E. K. (2006). Farklı vital beyazlatma sistemlerinin dis rengi üzerine etkilerinin klinik olarak karşılaştırılması (Publication Number 192720) Hacettepe Üniversitesi]. Türkiye.
- Pedrollo Lise, D., Siedschlag, G., Bernardon, J. K., & Baratieri, L. N. (2018). Randomized clinical trial of 2 nonvital tooth bleaching techniques: A 1-year follow-up. *J Prosthet Dent*, 119(1), 53-59.
- Plotino, G., Buono, L., Grande, N. M., Pameijer, C. H., & Somma, F. (2008). Nonvital tooth bleaching: a review of the literature and clinical procedures. *J Endod*, 34(4), 394-407.
- Ritter, A. V., Boushell, L. W., & Walter, R. (2018). Sturdevant's art and science of operative dentistry. In *Sturdevant's art and science of operative dentistry* (Seventh ed., pp. 264-305). Elsevier.
- Santana Jorge, O., Noronha Ferraz de Arruda, C., Tonani Torrieri, R., Geng Vivanco, R., & de Carvalho Panzeri Pires-de-Souza, F. (2022). Over-the-counter bleaching agents can help with tooth whitening maintenance. *J Esthet Restor Dent*, 34(2), 328-334.
- Schubert, D. M., & Brotherton, R. J. (2011). Boron: Inorganic Chemistry. In *Encyclopedia of Inorganic and Bioinorganic Chemistry*.
- Seghi, R. R., & Denry, I. (1992). Effects of external bleaching on indentation and abrasion characteristics of human enamel in vitro. *J Dent Res*, 71(6), 1340-1344.
- Settembrini, L., Gultz, J., Kaim, J., & Scherer, W. (1997). A technique for bleaching nonvital teeth: inside/outside bleaching. *J Am Dent Assoc*, 128(9), 1283-1284.

- Swift, E. J., Jr. (1992). Treatment of a discolored, endodontically treated tooth with home bleaching and composite resin. *Pract Periodontics Aesthet Dent*, 4(3), 19-21.
- Weiger, R., Kuhn, A., & Löst, C. (1994). In vitro comparison of various types of sodium perborate used for intracoronal bleaching of discolored teeth. *J Endod*, 20(7), 338-341.
- Wiegand, A., Drebenstedt, S., Roos, M., Magalhaes, A. C., & Attin, T. (2008). 12-month color stability of enamel, dentine, and enamel-dentine samples after bleaching. *Clin Oral Investig*, 12(4), 303-310.
- Yilmaz Atali, P., Tarçın, B., Dokumacıgil, G., & Korkut, B. (2020). Diş Beyazlatma Teknikleri. In (pp. 291-315).
- Zaragoza, V. (1984). Bleaching of vital teeth: technique. *Estomodeo*, 9, 7-30.
- Zimmerli, B., Jeger, F., & Lussi, A. (2010). Bleaching of nonvital teeth. A clinically relevant literature review. *Schweiz Monatsschr Zahnmed*, 120(4), 306-320.

DENTAL TRAVMA YARALANMALARININ TEDAVİSİNDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Hanife Esra AYCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3726-6158
- ❖ Mail: esraaycan6@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abbott PV, Heithersay GS, Hume WR, 1988. Release and diffusion through human tooth roots in vitro of corticosteroid and tetracycline trace molecules from Ledermix® paste. *Dental Traumatology*, 4, 2, 55-62.
- Adnan S, Lone MM, Khan FR, Hussain SM, Nagi SE, 2018. Which is the most recommended medium for the storage and transport of avulsed teeth? A systematic review. *Dental traumatology*, 34, 2, 59-70.
- Al-Asfour A, Andersson L, 2008. The effect of a leaflet given to parents for first aid measures after tooth avulsion. *Dental Traumatology*, 24, 5, 515-21.
- Al-Sane M, Bourisly N, Almulla T, Andersson L, 2011. Laypeoples' preferred sources of health information on the emergency management of tooth avulsion. *Dental Traumatology*, 27, 6, 432-7.
- Andersson L, Al-Asfour A, Al-Jame Q, 2006. Knowledge of first-aid measures of avulsion and replantation of teeth: an interview of 221 Kuwaiti schoolchildren. *Dental Traumatology*, 22, 2, 57-65.
- Andreasen FM, Andreasen JO, Bayer T, 1989. Prognosis of root-fractured permanent incisors—prediction of healing modalities. *Dental Traumatology*, 5, 1, 11-22.
- Andreasen JO, Andreasen FM, Andersson L, 2018. Textbook and color atlas of traumatic injuries to the teeth, John Wiley & Sons, p.
- Andreasen JO, Storgård Jensen S, Sae-Lim V, 2006. The role of antibiotics in preventing healing complications after traumatic dental injuries: a literature review. *Endodontic topics*, 14, 1, 80-92.
- Barnett P, 2009. Alternatives to sedation for painful procedures. *Pediatric emergency care*, 25, 6, 415-9.
- Bastos JV, Goulart EMA, de Souza Côrtes MI, 2014. Pulpal response to sensibility tests after traumatic dental injuries in permanent teeth. *Dental Traumatology*, 30, 3, 188-92.
- Bourguignon C, Cohenca N, Lauridsen E, Flores MT, O'Connell AC, Day PF, Tsilingaridis G, Abbott PV, Fouad AF, Hicks L, 2020. International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: 1. Fractures and luxations. *Dental Traumatology*, 36, 4, 314-30.
- Cohenca N, Silberman A, 2017. Contemporary imaging for the diagnosis and treatment of traumatic dental injuries: A review. *Dental Traumatology*, 33, 5, 321-8.
- Cvek M, 1992. Prognosis of luxated non-vital maxillary incisors treated with calcium hydroxide and filled with gutta-percha. A retrospective clinical study. *Dental Traumatology*, 8, 2, 45-55.

- Day PF, Duggal M, Nazzal H, 2019. Interventions for treating traumatised permanent front teeth: avulsed (knocked out) and replanted. *Cochrane database of systematic reviews*, 2.
- Day PF, Duggal MS, High AS, Robertson A, Gregg TA, Ashley PF, Welbury RR, Cole BO, Westland S, 2011. Discoloration of teeth after avulsion and replantation: results from a multicenter randomized controlled trial. *Journal of endodontics*, 37, 8, 1052-7.
- Day PF, Flores MT, O'Connell AC, Abbott PV, Tsilingaridis G, Fouad AF, Cohenca N, Lauridsen E, Bourguignon C, Hicks L, 2020. International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: 3. Injuries in the primary dentition. *Dental Traumatology*, 36, 4, 343-59.
- de Oliveira Santos G, Perin CP, Mattos NHR, Campos MCBP, Bandeca M, França MS, Baratto-Filho F, Roskamp L, 2021. Emergency management of dental avulsion and replantation: knowledge of undergraduate health care students. *Revista da ABENO*, 21, 1, 1236.
- EJ B, 1997. Avulsed permanent teeth: a review of the literature and treatment guidelines. *Endod Dent Traumatol*, 13, 251-9.
- Flores MT, Al Sane M, Andersson L, 2018. Information to the public, Patients and Emergency Services on Traumatic Dental Injuries.
- Fouad AF, Abbott PV, Tsilingaridis G, Cohenca N, Lauridsen E, Bourguignon C, O'Connell A, Flores MT, Day PF, Hicks L, 2020. International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: 2. Avulsion of permanent teeth. *Dental traumatology*, 36, 4, 331-42.
- Fulling HJ, Andreasen J, 1976. Influence of maturation status and tooth type of permanent teeth upon electrometric and thermal pulp testing. *European Journal of Oral Sciences*, 84, 5, 286-90.
- Fuss Z, Trowbridge H, Bender I, Rickoff B, Sorin S, 1986. Assessment of reliability of electrical and thermal pulp testing agents. *Journal of Endodontics*, 12, 7, 301-5.
- Glendor U, Halling A, Andersson L, Eilert-Petersson E, 1996. Incidence of traumatic tooth injuries in children and adolescents in the county of Västmanland, Sweden. *Swedish dental journal*, 20, 1-2, 15-28.
- Gopikrishna V, Tinagupta K, Kandaswamy D, 2007. Comparison of electrical, thermal, and pulse oximetry methods for assessing pulp vitality in recently traumatized teeth. *Journal of endodontics*, 33, 5, 531-5.
- Hammarström L, Blomlöf L, Feiglin B, Andersson L, Lindskog S, 1986. Replantation of teeth and antibiotic treatment. *Dental Traumatology*, 2, 2, 51-7.

- Hinckfuss SE, Messer LB, 2009. Splinting duration and periodontal outcomes for replanted avulsed teeth: a systematic review. *Dental Traumatology*, 25, 2, 150-7.
- Holan G, 2006. Long-term effect of different treatment modalities for traumatized primary incisors presenting dark coronal discoloration with no other signs of injury. *Dental Traumatology*, 22, 1, 14-7.
- Kenny KP, Day PF, Sharif MO, Parashos P, Lauridsen E, Feldens CA, Cohenca N, Skapetis T, Levin L, Kenny DJ, 2018. What are the important outcomes in traumatic dental injuries? An international approach to the development of a core outcome set. *Dental traumatology*, 34, 1, 4-11.
- Kwan SC, Johnson JD, Cohenca N, 2012. The effect of splint material and thickness on tooth mobility after extraction and replantation using a human cadaveric model. *Dental Traumatology*, 28, 4, 277-81.
- Lauridsen E, Blanche P, Amaloo C, Andreasen JO, 2017. The risk of healing complications in primary teeth with concussion or subluxation injury—A retrospective cohort study. *Dental Traumatology*, 33, 5, 337-44.
- Law CS, Douglass JM, Farman AG, White SC, Zeller GG, Lurie AG, Goske MJ, 2014. The image gently in dentistry campaign: partnering with parents to promote the responsible use of x-rays in pediatric dentistry. *Pediatric dentistry*, 36, 7, 458-9.
- Levin L, Day PF, Hicks L, O'Connell A, Fouad AF, Bourguignon C, Abbott PV, 2020. International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: General introduction. *Dental Traumatology*, 36, 4, 309-13.
- Malmgren1 B, Malmgren2 O, 2002. Rate of infraposition of reimplanted ankylosed incisors related to age and growth in children and adolescents. *Dental Traumatology*, 18, 1, 28-36.
- Malmgren B, Malmgren O, ANDREASEN JO, 2006. Alveolar bone development after decoronation of ankylosed teeth. *Endodontic topics*, 14, 1, 35-40.
- Mariano ER, Watson D, Loland VJ, Chu LF, Cheng GS, Mehta SH, Maldonado RC, Ilfeld BM, 2009. Bilateral infraorbital nerve blocks decrease postoperative pain but do not reduce time to discharge following outpatient nasal surgery. *Canadian journal of anaesthesia*, 56, 8, 584.
- Moule A, Cohenca N, 2016. Emergency assessment and treatment planning for traumatic dental injuries. *Australian dental journal*, 61, 21-38.
- Robertson A, 1998. A retrospective evaluation of patients with uncomplicated crown fractures and luxation injuries. *Dental Traumatology*, 14, 6, 245-56.

- Sae-Lim V, Wang C, Choi G, Trope M, 1998. The effect of systemic tetracycline on resorption of dried replanted dogs' teeth. *Dental Traumatology*, 14, 3, 127-32.
- Stewart CJ, Elledge RO, Kinirons MJ, Welbury RR, 2008. Factors affecting the timing of pulp extirpation in a sample of 66 replanted avulsed teeth in children and adolescents. *Dental Traumatology*, 24, 6, 625-7.
- Trope M, Moshonov J, Nissan R, Buxt P, Yesilsoy C, 1995. Short vs. long-term calcium hydroxide treatment of established inflammatory root resorption in replanted dog teeth. *Dental Traumatology*, 11, 3, 124-8.
- Von Arx T, Filippi A, Lussi A, 2001. Comparison of a new dental trauma splint device (TTS) with three commonly used splinting techniques. *Dental Traumatology*, 17, 6, 266-74.
- White SC, Scarfe WC, Schulze RK, Lurie AG, Douglass JM, Farman AG, Law CS, Levin MD, Sauer RA, Valachovic RW, 2014. The Image Gently in Dentistry campaign: promotion of responsible use of maxillofacial radiology in dentistry for children. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology and oral radiology*, 118, 3, 257-61.

KANAL TEDAVİLİ DİŞLERİN RESTORASYONUNA GÜNCEL BİR BAKIŞ

Erhan ERKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Endodonti Anabilim Dalı, Dişhekimliği Fakültesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2631-3286
- ❖ Mail: eerkan@medipol.edu.tr

KAYNAKLAR

- Al-Nuaimi N, Ciapryna S, Chia M, Patel S, Mannocci F. A prospective study on the effect of coronal tooth structure loss on the 4-year clinical survival of root canal retreated teeth and retrospective validation of the Dental Practicality Index. *Int Endod J.* 2020 Aug;53(8):1040-1049.
- Aversa R, Apicella D, Perillo L, Sorrentino R, Zarone F, Ferrari M, Apicella A. Non-linear elastic three-dimensional finite element analysis on the effect of endocrown material rigidity on alveolar bone remodeling process. *Dent Mater.* 2009 May;25(5):678-90.
- Belli S, Erdemir A, Ozcopur M, Eskitascioglu G. The effect of fibre insertion on fracture resistance of root filled molar teeth with MOD preparations restored with composite. *Int Endod J.* 2005 Feb;38(2):73-80.
- Benetti AR, Havndrup-Pedersen C, Honoré D, Pedersen MK, Pallesen U. Bulk-fill resin composites: polymerization contraction, depth of cure, and gap formation. *Oper Dent.* 2015 Mar-Apr;40(2):190-200.
- Bindl A, Richter B, Mörmann WH. Survival of ceramic computer-aided design/manufacturing crowns bonded to preparations with reduced macroretention geometry. *Int J Prosthodont.* 2005 May-Jun;18(3):219-24.
- Borelli B, Sorrentino R, Zarone F, Ferrari M. Effect of the length of glass fiber posts on the fracture resistance of restored maxillary central incisors. *Am J Dent.* 2012 Apr;25(2):79-83. PMID: 22779280.
- Borgia E, Baron R, Borgia JL. Quality and Survival of Direct Light-Activated Composite Resin Restorations in Posterior Teeth: A 5- to 20-Year Retrospective Longitudinal Study. *J Prosthodont.* 2019;28(1):e195-e203.
- Demarco FF, Collares K, Correa MB, Cenci MS, Moraes RR, Opdam NJ. Should my composite restorations last forever? Why are they failing? *Braz Oral Res.* 2017 Aug 28;31(suppl 1):e56.
- ElAyouti A, Serry MI, Geis-Gerstorfer J, Löst C. Influence of cusp coverage on the fracture resistance of premolars with endodontic access cavities. *Int Endod J.* 2011 Jun;44(6):543-9.
- Faria AC, Rodrigues RC, de Almeida Antunes RP, de Mattos Mda G, Ribeiro RF. Endodontically treated teeth: characteristics and considerations to restore them. *J Prosthodont Res.* 2011 Apr;55(2):69-74.
- Ferrari M, Vichi A. Metarials and lutind cement for indirect restoration. In: Roulet JF, Wilson NHF, editors. *Advances in operative dentistry: Quintessence Publishing Co.; 2001:95-107*

- Fransson H, Dawson V. Tooth survival after endodontic treatment. *Int Endod J.* 2023 Mar;56 Suppl 2:140-153. doi: 10.1111/iej.13835.
- Gillen BM, Looney SW, Gu LS, Loushine BA, Weller RN, Loushine RJ, Pashley DH, Tay FR. Impact of the quality of coronal restoration versus the quality of root canal fillings on success of root canal treatment: a systematic review and meta-analysis. *J Endod.* 2011 Jul;37(7):895-902.
- Griffis E, Abd Alraheem I, Boushell L, Donovan T, Fasbinder D, Sulaiman TA. Tooth-cusp preservation with lithium disilicate onlay restorations: A fatigue resistance study. *J Esthet Restor Dent.* 2022 Apr;34(3):512-518.
- Guldener KA, Lanzrein CL, Siegrist Guldener BE, Lang NP, Ramseier CA, Salvi GE. Long-term Clinical Outcomes of Endodontically Treated Teeth Restored with or without Fiber Post-retained Single-unit Restorations. *J Endod.* 2017 Feb;43(2):188-193.
- He LH, Swain MV. Influence of environment on the mechanical behaviour of mature human enamel. *Biomaterials.* 2007 Oct;28(30):4512-20.
- Ikram OH, Patel S, Sauro S, Mannocci F. Micro-computed tomography of tooth tissue volume changes following endodontic procedures and post space preparation. *Int Endod J.* 2009 Dec;42(12):1071-6.
- Jedynakiewicz N, Martin N. CEREC: science, research, and clinical application. *Compendium of continuing education in dentistry (Jamesburg, NJ: 1995)* 2001;22(6):7-13.
- Lang H, Korkmaz Y, Schneider K, Raab WH. Impact of endodontic treatments on the rigidity of the root. *J Dent Res.* 2006;85(4):364-8.
- Mario D, Mario A, Allegra C, Andrea B, Giuseppe T, Milena C, Annalisa M, Lorenzo B, Lorenzo LM, Nicola S. The influence of indirect bonded restorations on clinical prognosis of endodontically treated teeth: A systematic review and meta-analysis. *Dent Mater.* 2022 Aug;38(8):e203-e219.
- Otto T, Mörmann WH. Clinical performance of chairside CAD/CAM feldspathic ceramic posterior shoulder crowns and endocrowns up to 12 years. *Int J Comput Dent.* 2015;18(2):147-61. English, German.
- Pereira JR, de Ornelas F, Conti PC, do Valle AL. Effect of a crown ferrule on the fracture resistance of endodontically treated teeth restored with prefabricated posts. *J Prosthet Dent.* 2006 Jan;95(1):50-4.
- Ree MH, Schwartz RS. Long-term Success of Nonvital, Immature Permanent Incisors Treated With a Mineral Trioxide Aggregate Plug and Adhesive Restorations: A Case Series from a Private Endodontic Practice. *J Endod.* 2017 Aug;43(8):1370-1377.

- Reeh ES, Messer HH, Douglas WH. Reduction in tooth stiffness as a result of endodontic and restorative procedures. *J Endod.* 1989;15(11):512-6.
- Scribante A, Vallittu PK, Özcan M, Lassila LVJ, Gandini P, Sfondrini MF. Travel beyond Clinical Uses of Fiber Reinforced Composites (FRCs) in Dentistry: A Review of Past Employments, Present Applications, and Future Perspectives. *Biomed Res Int.* 2018 Oct 22;2018:1498901.
- Serin Kalay T, Yildirim T, Ulker M. Effects of different cusp coverage restorations on the fracture resistance of endodontically treated maxillary premolars. *J Prosthet Dent.* 2016 Sep;116(3):404-10
- Vallittu PK. An overview of development and status of fiber-reinforced composites as dental and medical biomaterials. *Acta Biomater Odontol Scand.* 2018 Apr 12;4(1):44-55.
- Vetromilla BM, Opdam NJ, Leida FL, Sarkis-Onofre R, Demarco FF, van der Loo MPJ, Cenci MS, Pereira-Cenci T. Treatment options for large posterior restorations: a systematic review and network meta-analysis. *J Am Dent Assoc.* 2020 Aug;151(8):614-624.e18.

PIEZO CERRAHİNİN ORAL CERRAHİDE KULLANIM ALANLARI

Berkay TOKUÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1149-2886
- ❖ Mail: berkay_tokuc@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Agarwal E, Masamatti SS, Kumar A. Escalating role of piezosurgery in dental therapeutics. *J Clin Diagn Res.* 2014;8(10):ZE08-ZE11.
- Arakji H, Shokry M, Aboelsaad N. Comparison of Piezosurgery and Conventional Rotary Instruments for Removal of Impacted Mandibular Third Molars: A Randomized Controlled Clinical and Radiographic Trial. *Int J Dent.* 2016;2016:8169356.
- Aro H, Kallioniemi H, Aho AJ, Kellokumpu-Lehtinen P. Ultrasonic device in bone cutting. A histological and scanning electron microscopical study. *Acta Orthop Scand.* 1981;52(1):5-10.
- Bartuli FN, Luciani F, Caddeo F, et al. Piezosurgery vs High Speed Rotary Handpiece: a comparison between the two techniques in the impacted third molar surgery. *Oral Implantol (Rome).* 2013;6(1):5-10.
- Beziat JL, Vercellotti T, Gleizal A. Qu'est-ce que la Piezosurgery? Intérêt en chirurgie craniomaxillofaciale. A propos de deux ans d'expérience [What is Piezosurgery? Two-years experience in craniomaxillofacial surgery]. *Rev Stomatol Chir Maxillofac.* 2007;108(2):101-107.
- Boyne PJ, James RA. Grafting of the maxillary sinus floor with autogenous marrow and bone. *J Oral Surg.* 1980;38(8):613-616.
- Catuna MC. Sonic energy. A possible dental application. Preliminary report of an ultrasonic cutting method. *Ann Dent.* 1953;112:256-60.
- Chopra P. Piezosurgery and its applications in Periodontology and Implantology. *International Journal of Contemporary Dentistry,* 2011;2(4): 16-24.
- Crosetti E, Battiston B, Succo G. Piezosurgery in head and neck oncological and reconstructive surgery: personal experience on 127 cases. *Acta Otorhinolaryngol Ital.* 2009;29(1):1-9.
- da Silva Neto UT, Joly JC, Gehrke SA. Clinical analysis of the stability of dental implants after preparation of the site by conventional drilling or piezosurgery. *Br J Oral Maxillofac Surg.* 2014;52(2):149-153.
- Gleizal A, Bera JC, Lavandier B, Beziat JL. Piezoelectric osteotomy: a new technique for bone surgery-advantages in craniofacial surgery. *Childs Nerv Syst.* 2007;23(5):509-513.
- González-García A, Diniz-Freitas M, Somoza-Martín M, García-García A. Piezoelectric and conventional osteotomy in alveolar distraction osteogenesis in a series of 17 patients. *Int J Oral Maxillofac Implants.* 2008;23(5):891-896.

- Grenga V, Bovi M. Piezoelectric surgery for exposure of palatally impacted canines. *J Clin Orthod.* 2004;38(8):446-448.
- Happe A. Use of a piezoelectric surgical device to harvest bone grafts from the mandibular ramus: report of 40 cases. *Int J Periodontics Restorative Dent.* 2007;27(3):241-249.
- Horton JE, Tarpley TM Jr, Jacoway JR. Clinical applications of ultrasonic instrumentation in the surgical removal of bone. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol.* 1981;51(3):236-242.
- Kasabah S, Krug J, Simůnek A, Lecaro MC. Can we predict maxillary sinus mucosa perforation? *Acta Medica (Hradec Kralove).* 2003;46(1):19-23.
- Landes CA, Stübinger S, Rieger J, Williger B, Ha TK, Sader R. Critical evaluation of piezoelectric osteotomy in orthognathic surgery: operative technique, blood loss, time requirement, nerve and vessel integrity. *J Oral Maxillofac Surg.* 2008;66(4):657-674.
- Metzger MC, Bormann KH, Schoen R, Gellrich NC, Schmelzeisen R. Inferior alveolar nerve transposition--an in vitro comparison between piezosurgery and conventional bur use. *J Oral Implantol.* 2006;32(1):19-25.
- Misch CE (1999). The maxillary sinus lift and sinus graft surgery. Misch CE (Ed.), *Contemporary Implant Dentistry(469-495)*. Chicago, IL: Mosby
- Mogensen C, Tos M. Quantitative histology of the maxillary sinus. *Rhinology.* 1977;15(3):129-140.
- Nalbandian S. Piezosurgery techniques in Implant Dentistry. *Australasian Dental Practice,* 2011; 1:116-26.
- Pavlíková G, Foltán R, Horká M, Hanzelka T, Borunská H, Sedý J. Piezosurgery in oral and maxillofacial surgery. *Int J Oral Maxillofac Surg.* 2011;40(5):451-457.
- Robiony M, Polini F, Costa F, Zerman N, Politi M. Ultrasonic bone cutting for surgically assisted rapid maxillary expansion (SARME) under local anaesthesia. *Int J Oral Maxillofac Surg.* 2007;36(3):267-269.
- Sagheb K, Kumar VV, Azaripour A, Walter C, Al-Nawas B, Kämmerer PW. Comparison of conventional twist drill protocol and piezosurgery for implant insertion: an ex vivo study on different bone types. *Clin Oral Implants Res.* 2017;28(2):207-213.
- Schlee M, Steigmann M, Bratu E, Garg AK. Piezosurgery: basics and possibilities. *Implant Dent.* 2006;15(4):334-340.

- Sohn DS, Ahn MR, Lee WH, Yeo DS, Lim SY. Piezoelectric osteotomy for intraoral harvesting of bone blocks. *Int J Periodontics Restorative Dent.* 2007;27(2):127-131.
- Spinelli G, Lazzeri D, Conti M, Agostini T, Mannelli G. Comparison of piezosurgery and traditional saw in bimaxillary orthognathic surgery. *J Craniomaxillofac Surg.* 2014;42(7):1211-1220.
- Stübinger S, Landes C, Seitz O, Zeilhofer HF, Sader R. Ultraschallbasiertes Knochenschneiden in der Oralchirurgie: eine Übersicht anhand von 60 Patientenfällen [Ultrasonic bone cutting in oral surgery: a review of 60 cases]. *Ultraschall Med.* 2008;29(1):66-71.
- Tatum H Jr. Maxillary and sinus implant reconstructions. *Dent Clin North Am.* 1986;30(2):207-229.
- Toscano NJ, Holtzclaw D, Rosen PS. The effect of piezoelectric use on open sinus lift perforation: a retrospective evaluation of 56 consecutively treated cases from private practices. *J Periodontol.* 2010;81(1):167-171.
- Vercellotti T, De Paoli S, Nevins M. The piezoelectric bony window osteotomy and sinus membrane elevation: introduction of a new technique for simplification of the sinus augmentation procedure. *Int J Periodontics Restorative Dent.* 2001;21(6):561-567.
- Vercellotti T. Piezoelectric surgery in implantology: a case report--a new piezoelectric ridge expansion technique. *Int J Periodontics Restorative Dent.* 2000;20(4):358-365.
- Vercellotti T. Technological characteristics and clinical indications of piezoelectric bone surgery. *Minerva Stomatol.* 2004;53(5):207-214.
- Walmsley AD, Laird WR, Lumley PJ. Ultrasound in dentistry. Part 2--Periodontology and endodontics. *J Dent.* 1992;20(1):11-17.
- Yaman Z, Suer BT. Piezoelectric surgery in oral and maxillofacial surgery. *Annals of Oral & Maxillofacial Surgery,* 2013; 01;1(1):5.

OROANTRAL AÇIKLIKLARIN KAPATILMASI

Eren YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı Karabük/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0298-734X
- ❖ E-posta: erenyilmaz@karabuk.edu.tr

KAYNAKLAR

- Altuğ HA, Okçu KM, Doğan N, Şençimen M, Şahin S. (2009). Oro-Maksiller Sinüs Açıklıklarının Kapatılması: Klinik Görünüm ve Tedavisi Üzerine Bir Çalışma. *Türkiye Klinikleri Dış Hekimliği Bilimleri Dergisi*, 15(1), 18-22.
- Berezki-Temistocle DL, Gurzu S, Ioan I, Vlad GM, Beresescu G, Ormenisan A. (2023). Successful closure of an oro-antral communication, after three previously failed attempts, using bichat fat pad flap: A case report. *World Journal of Plastic Surgery*, 12(1), 90–94.
- Genç A, Turgut CT, Yaltrık M. (2020). Maksiller sinüs ve hastalıkları. (Ed. Gülsüm Ak), *Ağız, Dış ve Çene Cerrahisi Akıl Notları içinde* (201-222). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri
- Jung JW, Hong SO, Lee EJ, Kim RY, Jee YJ. (2023). The double-barrier technique using platelet-rich fibrin for closure of oroantral fistulas. *Journal of the Korean Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 49(3), 163–168.
- Keskin B, Soylu E. (2017). Oroantral fistülün nazal septum kıkırdığı, kemik ve kemik çimentosu ile kapatılması: Alternatif bir yöntem. *The Turkish Journal of Ear Nose and Throat*, 27(6), 276-279.
- Khandelwal P, Hajira N. (2017). Management of oro-antral communication and fistula: various surgical options. *World Journal of Plastic Surgery*, 6(1), 3–8.
- Kitagawa Y, Sano K, Nakamura M, Ogasawara T. (2003). Use of third molar transplantation for closure of the oroantral communication after tooth extraction: a report of 2 cases. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontics*, 95(4), 409–415.
- Konate M, Sarfi D, El Bouhairi M, Benyahya I. (2021). Management of oroantral fistulae and communications: our recommendations for routine practice. *Case Reports in Dentistry*, 2021, 7592253.
- Kütük N, Demirbaş AE, Yılmaz Asan C, Baş B, Alkan A. (2017) Nonsurgical closure of oroantral communications using occlusal splints. *Cumhuriyet Dent J*, 20(3), 169.
- Mishra AK, Sinha VR, Nilakantan A, Singh DK. (2016). Rhinosinusitis associated with post-dental extraction chronic oroantral fistula: outcomes of non-surgical management comprising antibiotics and local decongestion therapy. *The Journal of laryngology and otology*, 130(6), 545–553.
- Nelke K, Morawska A, Błaszczuk B, Janeczek M, Pasicka E, Łukaszewski M, Żak K, Dobrzyński M. (2023). Anatomical and surgical implications of the usage of bichat fat pad in oroantral communication, maxillary,

- palatal, and related surgeries-narrative review. *Journal of Clinical Medicine*, 12(15), 4909.
- Netter FH. (2019). *Atlas of human anatomy*. (7th Edition). Philadelphia: Elsevier Saunders Publication.
- Parvini P, Obreja K, Begic A, Schwarz F, Becker J, Sader R, Salti L. (2019). Decision-making in closure of oroantral communication and fistula. *International Journal of Implant Dentistry*, 5(1), 13.
- Parvini P, Obreja K, Sader R, Becker J, Schwarz F, Salti L. (2018). Surgical options in oroantral fistula management: a narrative review. *International Journal of Implant Dentistry*, 4(1), 40.
- Poppolo Deus F, Ouanounou A. (2022). Chlorhexidine in Dentistry: Pharmacology, Uses, and Adverse Effects. *International dental journal*, 72(3), 269–277.
- Prakash A, Singh S, Solanki S, Doshi B, Kolla V, Vyas T, Jain A. (2018). Tongue flap as salvage procedure for recurrent and large palatal fistula after cleft palate repair. *African Journal of Paediatric Surgery*, 15(2), 88–92.
- Procacci P, Alfonsi F, Tonelli P, Selvaggi F, Menchini Fabris GB, Borgia V, De Santis D, Bertossi D, Bocini PF. (2016). Surca Treatment of Oroantral Communications. *The Journal of craniofacial surgery*, 27(5), 1190–1196.
- Sadıkho M, Kahraman Ş, Delilbaşı E. (2021). Tekrarlayan oroantral fistülün kulak kıkırdağı ve bukkal yağ dokusu kullanılarak iki katmanlı dokuyla kapatılması: cerrahi teknik. *Türkiye Klinikleri Diş Hekimliği Bilimleri Dergisi*, 27(3), 478 - 481.
- Türker M, Yücetaş Ş. (2004) *Ağız, diş, çene hastalıkları ve cerrahisi*. (3. Baskı). Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Üsdar A, Bayramov N, Erçalık Yalçınkaya Ş. (2019). Maksiller sinus hacminin, maksiller dişsiz hastalar ve dişli hastalar arasında karşılaştırmalı değerlendirilmesi. *Selcuk Dental Journal*, 6(4), 304-310.
- Visscher SH, van Minnen B, Bos RR. (2010). Closure of oroantral communications: a review of the literature. *Journal of Oral And Maxillofacial Surgery*, 68(6), 1384–1391.
- Yavuz GE, Ögütçen M. (1990). Ada flebiyle kapatılan bir olgu nedeniyle oroantral fistül kapama tekniklerine bakış. *Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 7(1), 99-117.
- Yılmaz E. (2023). Oroantral açıklıkların trombositten zengin plazma ile kapatılması. 2. Erciyes Üniversitesi Diş Hekimliği Kongresi Bildiri Kitabı, 118-119.

KASITLI REPLANTASYON

Seray ALTUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Periodontoloji, Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-6095-1607
- ❖ Mail: serayaltun98@gmail.com

Dilek ÖZKAN ŞEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Periodontoloji, Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0531-1217
- ❖ Mail: dilekozkan19@hotmail.com

Osman BABAYİĞİT

- ❖ Kurum Bilgisi: Periodontoloji, Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9842-6306
- ❖ Mail: osmanbabayigit98@gmail.com

Zeynep TAŞTAN EROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Periodontoloji, Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0003-2120
- ❖ Mail: dt.zeyeptastan@gmail.com

Fatma UÇAN YARKAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Periodontoloji, Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8126-585X
- ❖ Mail: fatma_ucan413@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akhlef, Y, Schwartz, O, Andreasen, J O, & Jensen. (2018). Autotransplantation of teeth to the anterior maxilla: A systematic review of survival and success, aesthetic presentation and patient-reported outcome. 34(1), 20-27.
- Asgary, S, Marvasti, L A, & Kolahdouzan. (2014). Indications and case series of intentional replantation of teeth. 9(1), 71.
- Bae, J. H., Choi, Y. H. ve ark. (2010). Autotransplantation of teeth with complete root formation: a case series. *Journal of endodontics*, 36(8), 1422–1426.
- Baltacıoğlu, E., Tasdemir, T., Yuva, P., Celik, D., & Sukuroğlu, E. (2011). Intentional replantation of periodontally hopeless teeth using a combination of enamel matrix derivative and demineralized freeze-dried bone allograft. *The International journal of periodontics & restorative dentistry*, 31(1), 75–81.
- Becker B. D. (2018). Intentional Replantation Techniques: A Critical Review. *Journal of endodontics*, 44(1), 14–21.
- European Society of Endodontology (ESE) developed by:, Patel, S., Lambrechts, P., Shemesh, H., & Mavridou, A. (2018). European Society of Endodontology position statement: External Cervical Resorption. *International endodontic journal*, 51(12), 1323–1326.
- Chércoles-Ruiz, A., Sánchez-Torres, A., & Gay-Escoda, C. (2017). Endodontics, Endodontic Retreatment, and Apical Surgery Versus Tooth Extraction and Implant Placement: A Systematic Review. *Journal of endodontics*, 43(5), 679–686.
- Cho, S. Y., Lee, Y., Shin ve ark. (2016). Retention and Healing Outcomes after Intentional Replantation. *Journal of endodontics*, 42(6), 909–915.
- Choi, Y. H., & Lee, H. J. (2019). Surgical extrusion of a maxillary premolar after orthodontic extrusion: a retrospective study. *Journal of the Korean Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 45(5), 254–259.
- Chung, W. C., Tu, Y. K., Lin, Y. H., & Lu, H. K. (2014). Outcomes of autotransplanted teeth with complete root formation: a systematic review and meta-analysis. *Journal of clinical periodontology*, 41(4), 412–423.
- Cortellini, P., Stalpers, G., Mollo, A., & Tonetti, M. S. (2011). Periodontal regeneration versus extraction and prosthetic replacement of teeth severely compromised by attachment loss to the apex: 5-year results of an ongoing randomized clinical trial. *Journal of clinical periodontology*, 38(10), 915–924.

- Deeb E. (1971). Replantation of teeth--a recommended procedure. *Journal - Southern California Dental Association*, 39(10), 24–29.
- Elkhadem, A., Mickan, S., & Richards, D. (2014). Adverse events of surgical extrusion in treatment for crown-root and cervical root fractures: a systematic review of case series/reports. *Dental traumatology : official publication of International Association for Dental Traumatology*, 30(1), 1–14.
- Fegan, S, & Steiman. (1991). Intentional replantation. 73(6), 22-24.
- Garrido, I., Abella, F., Ordinola-Zapata, R., Duran-Sindreu, F., & Roig, M. (2016). Combined Endodontic Therapy and Intentional Replantation for the Treatment of Palatogingival Groove. *Journal of endodontics*, 42(2), 324–328.
- Giacomino, C. M., Wealleans, J. A., Kuhn, N., & Diogenes, A. (2019). Comparative Biocompatibility and Osteogenic Potential of Two Bioceramic Sealers. *Journal of endodontics*, 45(1), 51–56.
- Grzanich, D., Rizzo, G., & Silva, R. M. (2017). Saving Natural Teeth: Intentional Replantation-Protocol and Case Series. *Journal of endodontics*, 43(12), 2119–2124.
- Hayashi, M., Kinomoto, Y., Miura, M., Sato, I., Takeshige, F., & Ebisu, S. (2002). Short-term evaluation of intentional replantation of vertically fractured roots reconstructed with dentin-bonded resin. *Journal of endodontics*, 28(2), 120–124.
- Hayashi, M., Kinomoto, Y., Takeshige, F., & Ebisu, S. (2004). Prognosis of intentional replantation of vertically fractured roots reconstructed with dentin-bonded resin. *Journal of endodontics*, 30(3), 145–148.
- Hou, G. L., Hou, L. T., & Weisgold, A. (2016). Survival rate of teeth with periodontally hopeless prognosis after therapies with intentional replantation and perioprosthetic procedures - a study of case series for 5-12 years. *Clinical and experimental dental research*, 2(2), 85–95.
- Ideno, H., Komatsu, K., Nakashima, K., & Nifuji, A. (2022). Tooth transplantation and replantation: Biological insights towards therapeutic improvements. *Genesis (New York, N.Y. : 2000)*, 60(8-9), e23496.
- Jang, Y., Choi, Y. J., Lee ve ark. (2016). Prognostic Factors for Clinical Outcomes in Autotransplantation of Teeth with Complete Root Formation: Survival Analysis for up to 12 Years. *Journal of endodontics*, 42(2), 198–205.
- Khalil, I., Naaman, A., & Camilleri, J. (2016). Properties of Tricalcium Silicate Sealers. *Journal of endodontics*, 42(10), 1529–1535.

- Kratchman S. (1997). Intentional replantation. *Dental clinics of North America*, 41(3), 603–617.
- Krug, R., Connert, T., Soliman, S., Syfrig, B., Dietrich, T., & Krastl, G. (2018). Surgical extrusion with an atraumatic extraction system: A clinical study. *The Journal of prosthetic dentistry*, 120(6), 879–885.
- Leal, F., De-Deus, G., Brandão, C., Luna, A., Souza, E., & Fidel, S. (2013). Similar sealability between bioceramic putty ready-to-use repair cement and white MTA. *Brazilian dental journal*, 24(4), 362–366.
- Mainkar A. (2017). A Systematic Review of the Survival of Teeth Intentionally Replanted with a Modern Technique and Cost-effectiveness Compared with Single-tooth Implants. *Journal of endodontics*, 43(12), 1963–1968.
- Niemczyk S. P. (2001). Re-inventing intentional replantation: a modification of the technique. *Practical procedures & aesthetic dentistry : PPAD*, 13(6), 433–440.
- Nizam, N., Kaval, M. E., Gürlek, Ö., Atila, A., & Çalışkan, M. K. (2016). Intentional replantation of adhesively reattached vertically fractured maxillary single-rooted teeth. *International endodontic journal*, 49(3), 227–236.
- Özkan Şen D. , Çayır İ. , Ucan Yarkac F. , Taştan Eroğlu Z. Periodontoloji Kliniğine Başvuran Hastaların Peirodental Durumlarının, Sistemik Hastalıklarının ve Kişisel Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Dergisi*. 2023; 5(1): 10-18.
- Plotino, G., Abella Sans, F., Duggal ve ark. (2020). Clinical procedures and outcome of surgical extrusion, intentional replantation and tooth autotransplantation - a narrative review. *International endodontic journal*, 53(12), 1636–1652.
- Plotino, G., Abella Sans, F., Duggal ve ark. (2022). Present status and future directions: Surgical extrusion, intentional replantation and tooth autotransplantation. *International endodontic journal*, 55 Suppl 3, 827–842. <https://doi.org/10.1111/iej.13723>
- Rosen, E., Beitlitum, I., & Tsesis, I. (2018). The preservation of teeth with root-originated fractures. *Evidence-Based Endodontics*, 3, 1-7.
- Saida, H., Fukuba, S., Miron, R., & Shirakata, Y. (2018). Efficacy of flapless intentional replantation with enamel matrix derivative in the treatment of hopeless teeth associated with endodontic-periodontal lesions: A 2-year prospective case series. *Quintessence international (Berlin, Germany : 1985)*, 49(9), 699–707. <https://doi.org/10.3290/j.qi.a40782>

- Shahbazian, M., Jacobs, R., Wyatt, J. ve ark. (2010). Accuracy and surgical feasibility of a CBCT-based stereolithographic surgical guide aiding autotransplantation of teeth: in vitro validation. *Journal of oral rehabilitation*, 37(11), 854–859.
- Solakoglu, Ö., & Filippi, A. (2017). Transreplantation: ^[1]_[SEP]An alternative for periodontally hopeless teeth. *Quintessence international* (Berlin, Germany : 1985), 48(4), 287–293. <https://doi.org/10.3290/j.qi.a37806>
- Torabinejad, M., Dinsbach, N. A., Turman, M., Handysides, R., Bahjri, K., & White, S. N. (2015). Survival of Intentionally Replanted Teeth and Implant-supported Single Crowns: A Systematic Review. *Journal of endodontics*, 41(7), 992–998.
- Tsukiboshi M. (2002). Autotransplantation of teeth: requirements for predictable success. *Dental traumatology : official publication of International Association for Dental Traumatology*, 18(4), 157–180.
- Verweij, J. P., Jongkees, F. A., Anssari Moin, D., Wismeijer, D., & van Merkesteyn, J. P. R. (2017). Autotransplantation of teeth using computer-aided rapid prototyping of a three-dimensional replica of the donor tooth.

SABİT VE HAREKETLİ YER TUTUCU UYGULAMALARI

İrem OKUMUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Pedodonti AD. Rize/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1471-4605
- ❖ Mail: irem.okumus@erdogan.edu.tr

Semih Ercan AKGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bakanlığı, Bafra Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi, Samsun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7266-8593
- ❖ Mail: semihercanakgun@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bijoor RR., Kohli K. (2005). Contemporary space maintenance for the pediatric patient. *New York State Dental Journal*, 71(2), 32.
- Bindayel NA. (2019). Clinical evaluation of short term space variation following premature loss of primary second molar, at early permanent dentition stage. *The Saudi Dental Journal*, 31(3), 311-315.
- Brill WA. (2002). The distal shoe space maintainer: chairside fabrication and clinical performance. *Pediatric dentistry*, 24(6), 561-565.
- Nowak AJ, Christensen JR, Mabry TR, Townsend JA, Wells MH. (2018). *Pediatric Dentistry: Infancy Through Adolescence*. (6th Ed.). Philadelphia: Elsevier.
- Dean J, Avery D, McDonald R. (2011). *Dentistry for the Child and Adolescent*. St Louis: Mosby.
- Deshpande SS, Bendgude VD, Kokkali VV. (2018). Survival of Bonded Space Maintainers: A Systematic Review. *International Journal of Clinical Pediatric Dentistry*, 11(5), 440-445.
- Dimri M, Jain A. (2001). Stainless steel crown bridge replacing permanent molar in the adolescent patient: a case report. *Journal of the Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*, 19(2), 74-76.
- Fathian M, Kennedy DB, Nouri RM, Ped D. (2007). Laboratory-made space maintainers: a 7-year retrospective study from private pediatric dental practice. *Pediatric Dentistry*, 29(6), 500-506.
- Gegenheimer R, Donly KJ. (1992). Distal shoe: a cost-effective maintainer for primary second molars. *Pediatric Dentistry*, 14(4), 268-269.
- Ghafari J. (1986). Early treatment of dental arch problems. I. Space maintenance, space gaining. *Quintessence International*, 17(7), 423-432.
- Güray, E. (2009). EZ Space Maintainers. (15.10.2023: <https://www.drgurayortho.com/public/uploads/images/EzSpace/Articles/ezspaartical3.pdf>)
- Hiremath S, Jairaj A. (2017). Cu-sil denture-A Space Maintainer for Function-In Paediatric Patients. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*, 11(3), ZD09-ZD11.
- Kaklamanos EG, Lazaridou D, Tsiantou D, Kotsanos N, Athanasiou AE. (2017). Dental arch spatial changes after premature loss of first primary molars: a systematic review of controlled studies. *Odontology*, 105(3), 364-374.

- Kargül B, Çağlar E., Kabalay U. (2003). Glass fiber reinforced composite resin space maintainer. *Journal of Dentistry for Children*, 70(3), 258-261.
- Khanna P, Sunda S, Mittal S. (2015). "Keep My Space"-A Review Article. *International Journal of Oral Health Dentistry*, 1(1), 11-15.
- Kırzioğlu Z, Özyay Ertürk MS. (2004). Success of reinforced fiber material space maintainers. *Journal of Dentistry for Children*, 71(2), 158-162.
- Kırzioğlu Z, Yılmaz Y. (1999). Kompozit reçine ile yapıştırılan basit yer tutucuların uzun süreli gözlemlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 9(2), 47-58.
- Kumari B, Kumari R. (2006). Loss of space and changes in the dental arch after premature loss of the lower primary molar: A longitudinal study. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*, 24(2), 90-96.
- Kupietzky A. (2007). Clinical technique: removable appliance therapy for space maintenance following early loss of primary molars. *European Archives of Paediatric Dentistry*, 8, 30-34.
- Laing E, Ashley P, Naini FB, Gill DS. (2009). Space maintenance. *International Journal of Paediatric Dentistry*, 19(3), 155-162.
- Law CS. (2013). Management of premature primary tooth loss in the child patient. *Journal of the California Dental Association*, 41(8), 612-618.
- McDonald RE, Hennon DK, Avery RH. (1987). *Managing space problems. Dentistry for the Child and Adolescent. (5th Ed.)*. St. Louis: CV Mosby Co.
- Öner Aytar, E. (2016). Süt azı dişlerin erken kaybında uygulanan iki farklı sabit yer tutucunun klinik olarak değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Uzmanlık Tezi*.
- Topaloğlu P, Sarı Ş. (2020). Pedodontide Yer Tutucuların ve Yer Kazandırıcıların Komplikasyonları. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*. 47(1-3), 193-204.
- Rao A. (2012). *Principles and Practice of Pedodontics. (3rd Ed.)*. New Delhi: JP Medical Ltd.
- Santos VL, Almeida MA, Mello HS, Keith O. (1993). Direct bonded space maintainers. *The Journal of Clinical Pediatric Dentistry*, 17(4), 221-225.
- Şimşek S, Yılmaz Y, Gürbüz T. (2004). Clinical evaluation of simple fixed space maintainers bonded with flow composite resin. *Journal of Dentistry for Children*, 71(2), 163-168.

- Soxman JA. (2015). Handbook of clinical techniques in pediatric dentistry. (1st Ed.). Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Subramaniam P, Babu GKL, Sunny R. (2008). Glass fiber-reinforced composite resin as a space maintainer: A clinical study. Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry, 26(Supplement), S98-S103.
- Terlaje RD, Donly KJ. (2001). Treatment planning for space maintenance in the primary and mixed dentition. ASDC Journal of Dentistry for Children, 68(2), 109-114.
- Tosun Y. (2003). Serbest Diş Hekimliğinde Ortodonti. İzmir: Titizler Grafik ve Ofset Baskı Hizmetleri.
- Tunç EŞ, Bayrak S, Tuloğlu N, Eğilmez T, Eğilmez T, İşçi D. (2012). Evaluation of survival of 3 different fixed space maintainers. Pediatric Dentistry, 34(4), 97E-102E.
- Watt E, Ahmad A, Adamji R, Katsimbali A, Ashley P, Noar J. (2018). Space maintainers in the primary and mixed dentition – a clinical guide. British Dental Journal, 225(4), 293-298.
- Yılmaz Y, Koçoğulları ME, Beldüz N. (2006). Fixed space maintainers combined with open-face stainless steel crowns. J Contemp Dent Pract, 7(2), 95-103.

APEX LOCATER ÇEŞİTLERİ, AVANTAJLARI VE UYGULAMALARI

Cevat Emre ERİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Akademi Ağız ve Diş Sağlığı Polikliniği Kumluca-Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2706-1914
- ❖ Mail: emreerik@gmail.com

KAYNAKLAR

- AF, Krell KV Fouad “An in Vitro Comparison of Five Root Canal length measuring Instruments.” *Journal of Endodontics* (1989) 15, 557.
- A.K. Ebrahim, R. Wadachi and H. Suda, “Electronic Apex Locators – A Review.” *J Med Dent Sci.* (2007) 54, 125-136.
- Ashish Kalhan, Ronak Choudhary, Shraddha Chokshi, Rupal Vaidya, “Evolution of Apex Locators.” *The Journal of Ahmedabad Dental College and Hospital.* (2010.) 1 (1), Mar-Aug, 4-7.
- Fouad AF. Reid LC,” Effect Of Using Electronic Apex Locators On Selected Endodontic Treatment Parameters.” *Journal of Endodontics* (2000) 26, 364-367.
- Hulsmann M. Pieper K, “Use of Electronic Apex Locators in the Treatment of Teeth with Incomplete Root Formation.” *Endod Dent Traumatol* (1989) 5, 238.
- Inoue N. Skinner DH, “A Simple & Accurate Way to Measuring Root Canal Length.” *Journal of Endodontics* (1985) 11, 421-427.
- Kaufman A, “The Sono-Explorer as an Auxiliary Device in Endodontics.” *J Dent Med* (1976), 25-27.
- Kovacevic M. Tamarut T, “Influence Of The Concentration Of Ions And Foramen Diameter On The Accuracy Of Electronic Root Canal Length Measurement- An Experimental Study.” *Journal of Endodontics* (1998) 24, 346-351.
- Mc. Donald. NJ, “The Electronic Determination of Working Length.” *Dent. Clin North. Am* (1992) 36, 293.
- M.P.J. Gordon & N.P. Chandler, “Electronic Apex Locators. Review” *International Endodontic Journal* (2004) 37, 425-437.
- Nekoofar et al, “The Fundamental Operating Principles of Electronic Root Canal Length Measuring Devices.” *International Endodontic Journal* (2006) 39, 595-609.
- Salvcho Dimitrav, Dimitur Rashkev, “Sixth Generation Adaptive Apex Locator.” *Journal of IMAB (annual proceeding scientific papers)* (2009) Book 2.
- Sonal Soi. Sumit Mohan, Vineet Vinayak, Prabhjot Kaur, “Electronic Apex Locators” *Journal of Dental Sciences & Oral Rehabilitation* (2013) Jan-March, 24-27.

- Steffen H., Splieth CH, Behr K, “Comparison of Measurement Obtained with Hand File or the Canal Leader Attached to with Apex Locators: An in vitro study.” *Int. Endod J* (1999) 32, 10-37.
- Tidmarsh BG, Sherson W, Stalker NL, “Establishing Endodontic Working Length: A Comparison of Radiographic and Electronic Methods.” *N Z Dent J.* (1985) 81, 936
- Tinaz AC, Sevimli LS, Görgül G, et al, “The effects of sodium hypochlorite concentrations on the accuracy of an apex locating device.” *Journal of Endodontics* (2002) 28, 160-162.
- Woolley LH, Woodworth J, Dobbs JL “A preliminary evaluation of the effects of electrical pulp testers on dogs with artificial pacemakers.” *Journal of the American Dental Association.* (1974) 89, 1099–1101.

DIŞ HEKİMLİĞİNDE YUMUŞAK DOKUDA LAZER KULLANIMI

İlkay YAMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Klinik, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2994-4481
- ❖ Mail: ilkaytiryaki@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aras MH, Göregen M, Güngörmüş M, Akgül HM. Comparison of diode laser and Er:YAG lasers in the treatment of ankyloglossia. *Photomed Laser Surg.* 2010 Apr;28(2):173-7.
- Arora SA, Kalra S, Mavi S, Gakhar A. Laser Assisted Periodontal Therapy: A Case Series. *IJSS Case Reports & Reviews* 2015;1(10):57-60.
- Azma E, Safavi N. Diode laser application in soft tissue oral surgery. *J Lasers Med Sci.* 2013 Fall;4(4):206-11.
- Capodiferro S, Tempesta A, Limongelli L, Barile G, Di Venere D, Corsalini M. Minimally invasive (flapless) crown lengthening by erbium:YAG laser in aesthetic zone. *F1000Res.* 2020 Sep 30;9:1185.
- Coluzzi, D. J., and R. A. Convissar. "Esthetic laser dentistry." *Atlas of laser applications in dentistry.* Hanover Park, IL: Quintessence Publishing Co, Inc (2007): 133-151.
- Coluzzi, Donald J., and Steven PA Parker, eds. "Lasers in Dentistry--Current Concepts." (2017).
- Covissar RA. *Principles and Practice of Laser Dentistry.* 2nd ed. St. Louis, Missouri: Elsevier Mosby Inc; 2016.
- Downs JC, Convissar RA, Anagnostaki E, Sun G, Hoopingarner CR. Lasers in fixed prosthetic and cosmetic reconstruction. In: Convissar RA, ed. *Principles and practise of laser dentistry.* 2nd ed. Missouri: Elsevier;2015. p.94.
- Fekrazad, Reza, et al. "Pyogenic granuloma: surgical treatment with Er: YAG laser." *Journal of lasers in medical sciences* 5.4 (2014): 199.
- Goharkhay K, Moritz A, Wilder-Smith P, Schoop U, Kluger W, Jakolitsch S, Sperr W. Effects on oral soft tissue produced by a diode laser in vitro. *Lasers Surg Med.* 1999;25(5):401-6.
- Hecht, Jeff. "Beam: the race to make the laser." *Optics and photonics news* 16.7 (2005): 24-29.
- Kreisler M, Christoffers AB, Al-Haj H, Willershausen B, d'Hoedt B. Low level 809-nm diode laser-induced in vitro stimulation of the proliferation of human gingival fibroblasts. *Lasers Surg Med.* 2002;30(5):365-9.
- Miserendino, L. J., G. Levy, and C. A. Miserendino. "Laser interaction with biologic tissues." Miserendino LJ, Pick RM. *Laser in Dentistry.* Chicago: Quintessence (1995): 39-56.

- Ozbayrak S, Dumlu A, Ercalik-Yalcinkaya S. Treatment of melanin-pigmented gingiva and oral mucosa by CO2 laser. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod.* 2000 Jul;90(1):14-5.
- Schwarz F, Sahm N, Iglhaut G, Becker J. Impact of the method of surface debridement and decontamination on the clinical outcome following combined surgical therapy of peri-implantitis: a randomized controlled clinical study. *J Clin Periodontol.* 2011 Mar;38(3):276-84.
- Shetty K, Trajtenberg C, Patel C, Streckfus C. Maxillary frenectomy using a carbon dioxide laser in a pediatric patient: a case report. *Gen Dent.* 2008 Jan-Feb;56(1):60-3.
- Sırav, B. "Lazer Nedir? Fiziği ve Doku ile Etkileşimi." *Türkiye Klinikleri J Dental Sci-Special Topics* 3.2 (2012): 1-6.
- Sobouti F, Dadgar S, Salehabadi N, Moallem Savasari A. Diode laser chairside frenectomy in orthodontics: A case series (DIODE LASER FRENECTOMY: CASE SERIES). *Clin Case Rep.* 2021 Aug 10;9(8):e04632.
- Wigdor HA, Walsh JT Jr, Featherstone JD, Visuri SR, Fried D, Waldvogel JL. Lasers in dentistry. *Lasers Surg Med.* 1995;16(2):103-33.
- Yousuf A, Hossain M, Nakamura Y, Yamada Y, Kinoshita J, Matsumoto K. Removal of gingival melanin pigmentation with the semiconductor diode laser: a case report. *J Clin Laser Med Surg.* 2000 Oct;18(5):263-6.

DIŞ HEKİMLİĞİNDE ULTRASONOGRAFİ KULLANIMI

Rümeysa ŞENDİŞÇİ GÖK

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8252-8914
- ❖ Mail: rumeysasendisci@hotmail.com

Hümeyra TERCANLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0869-875X.
- ❖ Mail: humeyraalkis@akdeniz.edu.tr

yerleştirilmeden önce inferior alveolar kanalın ve maksiller sinüs tabanının intraoral ölçümleri için bir tanı aracı olarak etkili olduğunu öne sürmüşlerdir (Marotti et al., 2013).

Sonuç olarak USG, sağlık alanında pek çok araştırmanın yapılmaya devam ettiği yenilikçi ve gelişen bir görüntüleme teknolojisidir. Güvenli, hızlı, taşınabilir ve ekonomiktir. USG'nin dento-maksillofasiyal bölgedeki klinik uygulamalarına yönelik daha fazla çalışma, sistemin diş hekimliğinde doğru ve uygun klinik kullanımına ilişkin bilgi edinmek için gereklidir.

KAYNAKLAR

- Agrawal, P., Sanikop, S., & Patil, S. (2012). New developments in tools for periodontal diagnosis. *International dental journal*, 62(2), 57-64.
- Ariji, Y., Sakuma, S., Izumi, M., Sasaki, J., Kurita, K., Ogi, N., Nojiri, M., Nakagawa, M., Takenaka, M., & Katsuse, S. (2004). Ultrasonographic features of the masseter muscle in female patients with temporomandibular disorder associated with myofascial pain. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*, 98(3), 337-341.
- Bains, V. K., Mohan, R., Gundappa, M., & Bains, R. (2008). Properties, effects and clinical applications of ultrasound in periodontics: an overview. *Periodontal Practice Today*, 5(4).
- Blessmann, M., Pohlenz, P., Blake, F., Lenard, M., Schmelzle, R., & Heiland, M. (2007). Validation of a new training tool for ultrasound as a diagnostic modality in suspected midfacial fractures. *International journal of oral and maxillofacial surgery*, 36(6), 501-506.
- Brown, J., Escudier, M., Whaites, E., Drage, N., & Ng, S. (1997). Intra-oral ultrasound imaging of a submandibular duct calculus. *Dentomaxillofacial Radiology*, 26(4), 252-255.
- Castelijns, J. A., & van den Brekel, M. W. (2002). Imaging of lymphadenopathy in the neck. *European radiology*, 12, 727-738.
- Chifor, R., Badea, M. E., Hedesiu, M., & Chifor, I. (2015). Identification of the anatomical elements used in periodontal diagnosis on 40 MHz periodontal ultrasonography. *Rom J Morphol Embryol*, 56(1), 149-153.
- Davachi, B., Imanimoghaddam, M., Majidi, M. R., Sahebalam, A., Johari, M., Langaroodi, A. J., & Shakeri, M. T. (2014). The efficacy of magnetic resonance imaging and color Doppler ultrasonography in diagnosis of salivary gland tumors. *Journal of dental research, dental clinics, dental prospects*, 8(4), 246.

- De Bondt, R., Nelemans, P., Hofman, P., Casselman, J., Kremer, B., van Engelshoven, J., & Beets-Tan, R. (2007). Detection of lymph node metastases in head and neck cancer: a meta-analysis comparing US, USgFNAC, CT and MR imaging. *European journal of radiology*, 64(2), 266-272.
- Emshoff, R., Bertram, S., Rudisch, A., & Gaßner, R. (1997). The diagnostic value of ultrasonography to determine the temporomandibular joint disk position. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*, 84(6), 688-696.
- Evirgen, Ş., & Kamburoğlu, K. (2016). Review on the applications of ultrasonography in dentomaxillofacial region. *World journal of radiology*, 8(1), 50.
- Friedrich, R., Heiland, M., & Bartel-Friedrich, S. (2003). Potentials of ultrasound in the diagnosis of midfacial fractures. *Clinical oral investigations*, 7, 226-229.
- Friedrich, R., Plambeck, K., Bartel-Friedrich, S., Giese, M., & Schmelzle, R. (2001). Limitations of B-scan ultrasound for diagnosing fractures of the mandibular condyle and ramus. *Clinical oral investigations*, 5, 11-16.
- Ghorayeb, S. R., Bertoncini, C. A., & Hinders, M. K. (2008). Ultrasonography in dentistry. *IEEE transactions on ultrasonics, ferroelectrics, and frequency control*, 55(6), 1256-1266.
- Gundappa, M., Ng, S., & Whaites, E. (2006). Comparison of ultrasound, digital and conventional radiography in differentiating periapical lesions. *Dentomaxillofacial Radiology*, 35(5), 326-333.
- Hayashi, T. (2012). Application of ultrasonography in dentistry. *Japanese Dental Science Review*, 48(1), 5-13.
- Kumar, S., & Mahabob, M. (2010). Ultrasound in dentistry-a review. *Journal of Indian Academy of Dental Specialist*, 1, 44-45.
- Kundra, P., Mishra, S. K., & Ramesh, A. (2011). Ultrasound of the airway. *Indian journal of anaesthesia*, 55(5), 456-462.
- Kydd, W., Daly, C., & Wheeler 3rd, J. (1971). The thickness measurement of masticatory mucosa in vivo. *International dental journal*, 21(4), 430-441.
- Lee, Y., Wong, K., King, A., & Ahuja, A. (2008). Imaging of salivary gland tumours. *European journal of radiology*, 66(3), 419-436.
- Lees, S., & Barber, F. E. (1968). Looking into teeth with ultrasound. *Science*, 161(3840), 477-478.

- Liu, Y., Li, J., Tan, Y.-r., Xiong, P., & Zhong, L.-p. (2015). Accuracy of diagnosis of salivary gland tumors with the use of ultrasonography, computed tomography, and magnetic resonance imaging: a meta-analysis. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology and oral radiology*, 119(2), 238-245. e232.
- Manfredini, D., & Guarda-Nardini, L. (2009). Ultrasonography of the temporomandibular joint: a literature review. *International journal of oral and maxillofacial surgery*, 38(12), 1229-1236.
- Marotti, J., Heger, S., Tinschert, J., Tortamano, P., Chuembou, F., Radermacher, K., & Wolfart, S. (2013). Recent advances of ultrasound imaging in dentistry—a review of the literature. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology and oral radiology*, 115(6), 819-832.
- Müller, H.-P. (2009). Dealing with hierarchical data in periodontal research. *Clinical Oral Investigations*, 13, 273-278.
- Oeppen, R. S., Gibson, D., & Brennan, P. A. (2010). An update on the use of ultrasound imaging in oral and maxillofacial surgery. *British journal of oral and maxillofacial surgery*, 48(6), 412-418.
- Oikarinen, K., Nieminen, T., Mäkäräinen, H., & Pyhtinen, J. (1993). Visibility of foreign bodies in soft tissue in plain radiographs, computed tomography, magnetic resonance imaging, and ultrasound: an in vitro study. *International journal of oral and maxillofacial surgery*, 22(2), 119-124.
- Petrovan, C., Nekula, D. M., Mocan, S. L., Voidăzan, T. S., & Coșarcă, A. (2015). Ultrasonography-histopathology correlation in major salivary glands lesions. *Rom J Morphol Embryol*, 56(2), 491-497.
- Raghav, N., Reddy, S. S., Giridhar, A., Murthy, S., Devi, B. Y., Santana, N., Rakesh, N., & Kaushik, A. (2010). Comparison of the efficacy of conventional radiography, digital radiography, and ultrasound in diagnosing periapical lesions. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*, 110(3), 379-385.
- Salmon, B., & Le Denmat, D. (2012). Intraoral ultrasonography: development of a specific high-frequency probe and clinical pilot study. *Clinical oral investigations*, 16, 643-649.
- Shah, N., Bansal, N., & Logani, A. (2014). Recent advances in imaging technologies in dentistry. *World journal of radiology*, 6(10), 794.
- Sharma, S., Rasila, D., Singh, M., & Mohan, M. (2014). Ultrasound as a diagnostic boon in Dentistry-A Review. *International Journal of Scientific Study*, 2(2), 70-76.

- Shinozaki, Y., Jinbu, Y., Ito, H., Noguchi, T., Kusama, M., Matsumoto, N., Komiyama, K., & Taniguchi, N. (2014). Relationship between appearance of tongue carcinoma on intraoral ultrasonography and histopathologic findings. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology and oral radiology*, 117(5), 634-639.
- Shintani, S., Yoshihama, Y., Ueyama, Y., Terakado, N., Kamei, S., Fijimoto, Y., Hasegawa, Y., Matsuura, H., & Matsumura, T. (2001). The usefulness of intraoral ultrasonography in the evaluation of oral cancer. *International journal of oral and maxillofacial surgery*, 30(2), 139-143.
- Spranger, H. (1971). Ultra-sonic diagnosis of marginal periodontal diseases. *International dental journal*, 21(4), 442-455.
- Szabo, T. L. (2004). *Diagnostic ultrasound imaging: inside out*. Academic press.
- Walmsley, A., Laird, W., & Lumley, P. (1992). Ultrasound in dentistry. Part 2—periodontology and endodontics. *Journal of Dentistry*, 20(1), 11-17.
- White, S. C., & Pharoah, M. J. (2014). *Oral radiology-E-Book: Principles and interpretation*. Elsevier Health Sciences.
- Yesuratnam, A., Wiesenfeld, D., Tsui, A., Iseli, T., Hoorn, S., Ang, M., Guiney, A., & Phal, P. (2014). Preoperative evaluation of oral tongue squamous cell carcinoma with intraoral ultrasound and magnetic resonance imaging—comparison with histopathological tumour thickness and accuracy in guiding patient management. *International journal of oral and maxillofacial surgery*, 43(7), 787-794.
- Zimbran, A., Dudea, S. M., & Dudea, D. (2013). Evaluation of periodontal tissues using 40MHz ultrasonography. preliminary report. *Medical Ultrasonography*, 15(1), 6-9.

DIŞ HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN FARKLI ÖLÇÜM ARAÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ*

Duygu KÜRKLÜ ARPAÇAY

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0567-5221
- ❖ Mail: duygu.arpacay@idu.edu.tr

Aynur KARAKOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0005-7590-3372
- ❖ Mail: aynurrkarakoc@gmail.com

**Bu derleme, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi'nde Doç.Dr.Duygu Kürklü Arpaçay danışmanlığında , lisans öğrencisi Aynur Karakoç tarafından 5.sınıf bitirme ödevi olarak sunulmuştur.*

KAYNAKLAR

- Adulyanon, S., & Sheiham, A. (1997). Oral Impact on Daily Performances. İçinde In: Slade, G.D (ed.). Measuring Oral Health and Quality of Life.
- Arikan, R. (2011). Araştırma Yöntem ve Teknikleri (1. baskı). Ankara, Nobel Yayınevi
- Astrøm AN, Okullo I. (2003). Validity and reliability of the Oral Impacts on Daily Performance (OIDP) frequency scale: a cross-sectional study of adolescents in Uganda. BMC Oral Health. Aug 28;3(1):5.
- Atchison KA, Dolan TA. Development of the Geriatric Oral Health Assessment Index. J Dent Educ. 1990 Nov;54(11):680-7. PMID: 2229624.
- Atilgan, H. (2006). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. İçinde Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme (ss. 1-131). Anı Yayıncılık.
- Ay ZY, Gündogar D, Büyüköztürk S, Gadbury-Amyot C. (2008). Dental Hygiene Fear Survey: reliability and validity of the Turkish version. J Dent Educ. Feb;72(2):183-94.
- Ayazlar R, A. (2015) Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Araştırmalarda Güvenilirlik ve Geçerlik. (Ed.Yüksel A vd)Ankara ISBN:978-975-02-3391-3 (syf:63)
- Bademci, V. (2006). Tartışmayı Sonlandırmak: Cronbach'in Alfa Katsayısı, İki Değerli [0,1] Ölçümlenmiş Maddeler İle Kullanılabilir. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi , 0(13) , 438-446.
- Bakke M, Bergendal B, McAllister A, Sjögren L, Asten P. (2007). Development and evaluation of a comprehensive screening for orofacial dysfunction. Swed Dent J.;31(2):75-84. PMID: 17695052.
- Barbosa C, Manso MC, Reis T, Soares T, Gavinha S, Ohrbach R. (2018). Cultural equivalence, reliability and utility of the Portuguese version of the Oral Behaviours Checklist. J Oral Rehabil. Dec;45(12):924-931.
- Başaran, S. (2019). "Dentin Aşırı Hassasiyeti Deneyimi Değerlendirme Formunun [Dentine Hypersensitivity Experience Questionnaire (DHEQ)türkçe Adaptasyon Çalışması." Doktora tezi, Mayıs 06.
- Başol, M. E., Karaağaçlıoğlu, L., & Yılmaz, B. (2014). Türkçe Ağız Sağlığı Etki Ölçeğinin Geliştirilmesi-OHIP-14-TR. Türkiye Klinikleri J Dental Sci, 20(2).
- Bernstein, I. H., Jaremko, M. E., & Hinkley, B. S. (1995). On the utility of the West Haven-Yale Multidimensional Pain Inventory. Spine,20(8), 956-963.

- Bevilaqua-Grossi, D., Chaves, T. C., De Oliveira, A. S., & Monteiro-Pedro, V. Anamnestic Index Severity and Signs and Symptoms of TMD. *Cranio*, 2006;24(2), 112-118. <https://doi.org/10.1179/crn.2006.018>
- Boateng, G. O., Neilands, T. B., Frongillo, E. A., Melgar-Quinonez, H. R., & Young, S. L. Best Practices for Developing and Validating Scales for Health, Social, and Behavioral Research: A Primer. *Frontiers in Public Health*, 2018 ;6, 149.
- Boiko, O. V., Baker, S. R., Gibson, B. J., Locker, D., Sufi, F., Barlow, A. P. S., & Robinson, P. G. Construction and validation of the quality-of-life measure for dentine hypersensitivity (DHEQ). *Journal of Clinical Periodontology*, 2010; 37(11), 973-980.
- Buysse, D. J., Reynolds, C. F., Monk, T. H., Berman, S. R., & Kupfer, D. J. The Pittsburgh sleep quality index: A new instrument for psychiatric practice and research. *Psychiatry Research*, 1989,28(2), 193-213.
- Campos, J. A. D. B., Carrascosa, A. C., Bonafé, F. S. S., & Maroco, J. Severity of temporomandibular disorders in women: Validity and reliability of the Fonseca Anamnestic Index. *Brazilian Oral Research*, 2014;28, 16-21.
- Cohen, S., Kamarck, T., & Mermelstein, R. A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 1983; 24(4), 385-396.
- Corah, N. L., Gale, E. N., & Illig, S. J. Assessment of a dental anxiety scale. *Journal of the American Dental Association* 1978;97(5), 816-819.
- De Jongh, A., Muris, P., Schoenmakers, N., & Ter Horst, G. Negative cognitions of dental phobics: Reliability and validity of the dental cognitions questionnaire. *Behaviour Research and Therapy*, 1995;33(5), 507-515.
- Deisinger, J. A., Cassisi, J. E., Lofland, K. R., Cole, P., & Bruehl, S. An examination of the psychometric structure of the Multidimensional Pain Inventory. *Journal of Clinical Psychology*, 2001;57(6), 765-783.
- Demir, N., Arslan, S. S., İnal, Ö., & Karaduman, A. A. Reliability and validity of the Turkish eating assessment tool (T-EAT-10). *Dysphagia*, 2016;31(5), 644-649.
- Devellis, R. F. (2003). *İçinde Scale Development Theory and Applications* (2. baskı, ss. 60-96). SAGE Publications International Educational and Professional Publisher.
- Ekici, F., Ekici, E. , Ekici, F. T. & Kara, İ. Öğretmenlere Yönelik Bilişim Teknolojileri Öz-yeterlik Algısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması . *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 2012;31 (31) , 53-65.

- Ercan İ., Kan İ. Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlik. *Uludağ Tıp Derg.* 2004; 30(3): 211-216.
- Erdoğan, İ. (2007). *Pozitivist Metodoloji Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum* (2. bs). Erk Yayınları.
- Erkut S. Developing Multiple Language Versions of Instruments for Intercultural Research. *Child Dev Perspect.* 2010 Apr 1;4(1):19-24.
- Gadbury-Amyot, C. C., & Williams, K. B. Dental hygiene fear: Gender and age differences. *The Journal of Contemporary Dental Practice*, 2000;1(2), 42-59.
- Gay, L. (1985). *Educational Evaluation and Measurement* (2. bs). A Bell & Howell Company.
- Gherunpong, S., Tsakos, G., & Sheiham, A. Developing and evaluating an oral health-related quality of life index for children; the CHILD-OIDP. *Community Dental Health*, 2004; 21(2), 161-169.
- Humphris GM, Morrison T, Lindsay SJ. The Modified Dental Anxiety Scale: validation and United Kingdom norms. *Community Dent Health.* 1995 Sep;12(3):143-50.
- John, M. T., Patrick, D. L., & Slade, G. D. The German version of the Oral Health Impact Profile—Translation and psychometric properties. *European Journal of Oral Sciences*, 2002; 110(6), 425-433.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (12. bs). Nobel Yayınevi.
- Klages, U., Claus, N., Wehrbein, H., & Zentner, A. Development of a questionnaire for assessment of the psychosocial impact of dental aesthetics in young adults. *European Journal of Orthodontics*, 2006;28(2), 103-111. <https://doi.org/10.1093/ejo/cji083>
- Klages, U., Erbe, C., Sandru, S. D., Brüllman, D., & Wehrbein, H. Psychosocial impact of dental aesthetics in adolescence: Validity and reliability of a questionnaire across age-groups. *Quality of Life Research: An International Journal of Quality of Life Aspects of Treatment, Care and Rehabilitation*, 2015;24(2), 379-390.
- Leao, A., & Sheiham, A. The development of a socio-dental measure of dental impacts on daily living. *Community Dental Health*, 1996; 13(1), 22-26.
- Mccormack, H. M., Horne, D. J., & Sheather, S. Clinical applications of visual analogue scales: A critical review. *Psychological Medicine*, 1988; 18(4), 1007-1019.
- Mcgrath, C., & Bedi, R. Population based norming of the UK oral health related quality of life measure (OHQoL-UK). *British Dental Journal*, 2002;193(9), 521-524; discussion 517.

- Milgrom, P., Weinstein, P., & Getz, T. (1995). *Treating fearful dental patients: A practical behavioral approach* (2. bs). Reston Publishing Co.
- Nagarajappa, R., Batra, M., Sanadhya, S., Daryani, H., & Ramesh, G. Relationship between oral clinical conditions and daily performances among young adults in India – A cross sectional study. *Journal of Epidemiology and Global Health*, 2015;5(4), 347-357.
- Naresh, K. M. (2006). *Questionnaire Design and Scale Development* (s. chapter 5). http://www.terry.uga.edu/~rgrover/chapter_5.pdf
- Öncü, H. (1994). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Matser Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Pandolfi, M., Barcellos, L., Miotto, M., & Góes, O. Saúde bucal e qualidade de vida de usuários dos serviços odontológicos de Vitória. *Pesquisa Brasileira em Odontopediatria e Clínica Integrada*, 2011;3, 311-316.
- Scott, J., & Huskisson, E. C. Vertical or horizontal visual analogue scales. *Annals of the Rheumatic Diseases*, 1979;38(6), 560.
- Serel, S. (2015). *Karaduman Çiğneme Performansı Skalasının Oluşturulması [Doktora tezi]*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Slade, G. D. Derivation and validation of a short-form oral health impact profile. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*, 1997;25(4), 284-290. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0528.1997.tb00941.x>
- Slade, G. D., & Spencer, A. J. Development and evaluation of the Oral Health Impact Profile. *Community Dental Health*, 1994;11(1), 3-11.
- Spielberger, C. D., & Sydeman, S. J. (1994). *State-Trait Anxiety Inventory and State-Trait Anger Expression Inventory*. İçinde *The use of psychological testing for treatment planning and outcome assessment* (ss. 292-321). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Strauss, R. P. (1997). *The Dental Impact Profile*. İçinde *Measuring Oral Health and Quality of Life* (ss. 81-91). Department of Dental Ecology, School of Dentistry, University of North Carolina.
- Strauss, R. P., & Hunt, R. J. Understanding the value of teeth to older adults: Influences on the quality of life. *Journal of the American Dental Association* (1939),1994;124(1),105-110.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Seçkin Yayınevi.
- Taşkın, Ç., & Akat, Ö. (2010). *İçinde Araştırma Yöntemlerinde Yapısal Eşitlik Modelleme* (ss. 16-26). Ekin Yayınevi.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (1. baskı). Nobel Yayınevi.

- Tubert-Jeannin, S., Riordan, P. J., Morel-Papernot, A., Porcheray, S., & Saby-Collet, S. Validation of an oral health quality of life index (GOHAI) in France: GOHAI validation in France. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*, 2003;31(4), 275-284.
- Turk, D. C., & Rudy, T. E. Toward an empirically derived taxonomy of chronic pain patients: Integration of psychological assessment data. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1988;56(2), 233-238.
- Türken, R., Büyük, S. K., & Yaşa, Y. Diş Hekimliği Fakültesi Öğrencilerinde Temporomandibular Eklem Rahatsızlıklarının ve Ağız Sağlığı Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2018;11(2), 208-213.
- Türküm, A. S. Stresle Başa Çıkma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışmaları. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2002;2(18), 25-34.
- Uysal, Ş. Sosyal Bilimler Araştırmalarında Kullanılan Araçların Geçerlik Ve Güvenirlikleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* , 1974; 7 (1) , 67-87.
- Uğur, Z. A. (2000). Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'ne başvuran hastaların dental anksiyete düzeylerinin değerlendirilmesi. (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yüksel, A., & Yüksel, F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Birinci baskı). Turhan Yayınevi. ISBN-13: 978-9756486993

VİTAL VE NON-VİTAL BLEACHİNG UYGULAMALARI

Cevat Emre ERİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Akademi Ağız ve Diş Sağlığı Polikliniği Kumluca, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2706-1914
- ❖ Mail: emreerik@gmail.com

KAYNAKLAR

- Albers, H. Lightening natural teeth. Adept Report 1991;2:124
- Andrew J. Review of the effects of peroxide on enamel and dentine properties. J Dent 2007;35:889-96.
- Atin T., Manolakis A., Buchalla W., Hannig C. Influence of tea on intrinsic colour of previously bleached enamel. J Oral Rehabil 2003;30:488-94.
- Baik JW, Rueggeberg FA , Liewehr FR . Effect of light-enhanced bleaching on in vitre surface and intrapulpal temperature rise. J Esthet Rest Dent 2001 ;13:370-78.
- Basting, RT, Rodrigues, AL Jr. Serra, MC. The effect of 10% carbamide peroxide, carbopol and/or glycerin on enamel and dentin microhardness Oper Dent 2005;30:608-16.
- Feinman RA, Goldstein RE, Garber DA. Bleaching teeth. Quintessence 1987, Chicago.
- Friedman S. Internal bleaching: long-term outcomes and complications. J Am Dent Assoc 1997; 128 Suppl:51S-55S.
- Geiger S. Matalon S. Blasbalg J, Tung M, Eichmiller FC. The clinical effect of amorphous calcium phosphate (ACP) on root surface hypersensitivity. Oper Dent 2003;28:496-500.
- Glickman GN., Frysh, H. Baker FL. Adverse response to vital Bleaching. J Endod 1992;18:351 -54.
- Luk, K., Tam, L., Hubert, M. Effect of light energy on peroxide tooth bleaching. J Am Dent Assoc 2004;135:194-201.
- Mahony C, Felter SP., McMillan DA. An exposure-based risk assessment approach to confirm the safety of hydrogen peroxide for use in home tooth bleaching. Regul Toxicol and Pharmacol 2006;44:75-82.
- McCaslin , AJ, Haywood, VB, Potter, BJ, Dickinson, GL, Russell, CM. Assessing dentin color changes from nightguard vital bleaching. J Am Dent Assoc 1999;130:1485-90.
- McCracken MS, Haywood VB. Demineralization effects of 10 percent carbamide peroxide. J Dent 1996;24:395-98.
- Moraes AR, Marimon JL, Schneider LF, Correr SL, Camacho GB, Bueno M. Carbamide peroxide bleaching agents: effects on surface roughness of enamel, composite and porcelain. Clin Oral Investig 2005;10:23-28.
- Nathanson D. Vital tooth bleaching: sensitivity and pulpal considerations. J Am Dent Assoc 1997: 128:suppl:41 S-44S.

- Pinheiro JEC, Fidel RA, da Cn.u Filho AM, SiNa RG, Pecora JD.in vitro action of various ca,bamide peiox de gel bleaching agents on the microhardness of human enamel . Braz Dent J 1996;7:75-79.
- Potocnik I,Kosec L. Gaspersic O. Effect of 10% carbamide peroxide bleaching gel on enamel microhardness, microstructure and mineral content. J Endod 2000;26:203-206.
- Rodrigues JA, Basting RT. Serra MC, Rodrigues JAL. Effects of 10% carbamide peroxide bleaching materiaJs on enamel microhardness. Am J Dent 2001 ;14:67-71 .
- Rotstefn 1, Dankner E, Goldman A Histochemjcal analysis of dental hard tissues following bleaching. J Endod 1996; 22:23-25.
- Settembrini L, Glurz J, Kaim J, Sehere W. A technique for bleaching non vital teeth: inside/outside bleaching. J Am Dent Assoc 1997;128:1283-84.
- Spasser HF. A simple bleaching technique using sodium perborate. NY Dent J 1961 ;27:332-34.
- Stewart GG. Bleaching discolored pulpless teeth. J Am Dent Assoc 1965;70:325-28.
- Şeker O. Diş renkleşmelerinin beyazlatılması, rengin korunması ve kalıcılığının belirlenmesi. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
- Zımerlı B, Jeger F, Lussi A. Bleaching of nonvital teet · ad recally relevant literature. Schweiz Monatsschr Zahmed review 2010;120:306-20.

DENTAL LOKAL ANESTEZİ UYGULAMALARINDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Arif BOLACA

- ❖ Kurum Bilgisi: Çocuk Diş Hekimliği Anabilim Dalı, Diş Hekimliği Fakültesi, Pamukkale Üniversitesi Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0786-1503
- ❖ Mail: bolacaarif@gmail.com

Aybüke İpek ATİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Çocuk Diş Hekimliği Anabilim Dalı, Diş Hekimliği Fakültesi, Pamukkale Üniversitesi Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9268-3723
- ❖ Mail: erkenet07@gmail.com

KAYNAKLAR

- Agarwal N, Dhawan J, Kumar D, Anand A, Tangri K. (2017). Effectiveness of two topical anaesthetic agents used along with audio-visual aids in paediatric dental patients. *J Clin Diagn Res*, 11, 80-83.
- Alanazi KJ, Pani S, AlGhanim N. (2019). Efficacy of external cold and a vibrating device in reducing discomfort of dental injections in children: A split mouth randomised crossover study. *Eur Arch Paediatr Dent*, 20(2), 79-84.
- Angelo Z, Polyvios C. (2018). Alternative practices of achieving anaesthesia for dental procedures: a review. *J Dent Anesth Pain Med*, 18(2), 79-88.
- Carroll JD, Milward MR, Cooper PR, Hadis M, Palin WM. (2014). Developments in low level light therapy (LLLT) for dentistry. *Dent Mater*, 30(5), 465-475.
- Chaudhry K, Shishodia M, Singh C, Tuli A. (2015). Comparative evaluation of pain perception by vibrating needle (Vibraject™) and conventional syringe anesthesia during various dental procedures in pediatric patient: a short study. *IJCRT*, 1(1), 1-5.
- Clark TM, Yagiela JA. (2010). Advanced techniques and armamentarium for dental local anesthesia. *Dent Clin North Am*, 54(4), 757-768.
- Daneshkazemi A, Abrisham SM, Daneshkazemi P, Davoudi A. (2016). The efficacy of eutectic mixture of local anesthetics as a topical anesthetic agent used for dental procedures: A brief review. *Anesth Essays Res*, 10, 383-387.
- Decloux D, Ouanounou A. (2020). Local anaesthesia in dentistry: a review. *Int Dent J*, 71(2), 87-95.
- Elicherla SR, Sahithi V, Saikiran KV, Nunna M, Challa RR, Nuvvula S. (2021). Local Anesthesia in Pediatric Dentistry: A Literature Review on Current Alternative Techniques and Approaches. *J South Asian Assoc Pediatr Dent*, 4(2), 148-154.
- Faghihian R, Esmaeili M, Asadi H, Nikbakht MH, Shadmanfar F, Jafarzadeh M. (2022). The Effect of External Cold and Vibration on Infiltration-Induced Pain in Children: A Randomized Clinical Trial. *Int J Dent*, 2022, 7292595.
- Felemban OM, Alshamrani RM, Aljeddawi DH, Bagher SM. (2021). Effect of virtual reality distraction on pain and anxiety during infiltration anesthesia in pediatric patients: a randomized clinical trial. *BMC Oral Health*, 21(1), 321.

- Garret-Bernardin A, Cantile T, D'Antò V, et al. (2017). Pain Experience and Behavior Management in Pediatric Dentistry: A Comparison between Traditional Local Anesthesia and the Wand Computerized Delivery System. *Pain Res Manag*, 2017, 7941238.
- Ghorbanzadeh S, Alimadadi H, Zargar N, Dianat O. (2019). Effect of vibratory stimulation on pain during local anesthesia injections: a clinical trial. *Restor Dent Endod*, 44(4), e40.
- Guo J, Yin K, Roges R, Enciso R. (2018). Efficacy of sodium bicarbonate buffered versus non-buffered lidocaine with epinephrine in inferior alveolar nerve block: A meta-analysis. *J Dent Anesth Pain Med*, 18(3), 129-142.
- Hersh EV, Moore PA, Papas AS, et al. (2008). Reversal of soft-tissue local anesthesia with phentolamine mesylate in adolescents and adults. *J Am Dent Assoc*, 139(8), 1080-1093.
- Kasat V, Gupta A, Ladda R, Kathariya M, Saluja H, Farooqui AA. (2014). Transcutaneous Electric Nerve Stimulation (TENS) in Dentistry- A Review. *J Clin Exp Dent*, 6(5), e562-568.
- Kattan S, Lee SM, Hersh EV, Karabucak B. (2019). Do buffered local anesthetics provide more successful anesthesia than nonbuffered solutions in patients with pulpally involved teeth requiring dental therapy?: A systematic review.. *J Am Dent Assoc*, 150(3), 165-177.
- Kreider KA, Stratmann RG, Milano M, Agostini FG, Munsell M. (2001). Reducing children's injection pain: Lidocaine patches versus topical benzocaine gel. *Pediatr Dent*, 23(1), 19-23.
- Lee HS. (2016). Recent advances in topical anesthesia. *J Dent Anesth Pain Med*, 16(4), 237-244.
- Lee S, Lee N. (2013). An alternative local anaesthesia technique to reduce pain in paediatric patients during needle insertion. *Eur J Paediatr Dent*, 14(2), 109-112.
- Malamed S. (2020). *Handbook Of Local Anesthesia*. (Seventh edition). St Louis (USA): Elsevier Publishers.
- McDonald RE, Avery DR, Dean JA. (2011). Local anesthesia and pain control for the child and adolescent. (Eds. McDonald RE and Avery DR) *Dentistry for the Child and Adolescent* (241-252): Elsevier Health Sciences.
- Meechan JG, Jackson G. (2018). Local anaesthesia for children. In: *Paediatric Dentistry*. (5th edition). New York: Oxford University Press.

- Melzack R, Wall PD. (1965). Pain Mechanisms: A New Theory: A gate control system modulates sensory input from the skin before it evokes pain perception and response. *Science*, 150, 971-979.
- Nuvvula S, Alahari S, Kamatham R, Challa RR. (2015). Effect of audiovisual distraction with 3D video glasses on dental anxiety of children experiencing administration of local analgesia: a randomised clinical trial. *Eur Arch Paediatr Dent*, 16(1), 43-50.
- Ogle OE, Mahjoubi G. (2011). Advances in local anesthesia in dentistry. *Dent Clin North Am*, 55(3), 481-499.
- Özer S, Yaltirik M, Kirli I, Yargic I. (2012). A comparative evaluation of pain and anxiety levels in 2 different anesthesia techniques: locoregional anesthesia using conventional syringe versus intraosseous anesthesia using a computer-controlled system (Quicksleeper). *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol*, 114, 132-139.
- Patel BJ, Surana P, Patel KJ. (2023). Recent Advances in Local Anesthesia: A Review of Literature. *Cureus*, 15(3), e36291.
- Saijo M, Ito E, Ichinohe T, Kaneko Y. (2005). Lack of pain reduction by a vibrating local anesthetic attachment: a pilot study. *Anesth Prog*, 52(2), 62-64.
- Saxena P, Gupta SK, Newaskar V, Chandra A. (2013). Advances in dental local anesthesia techniques and devices: An update. *Natl J Maxillofac Surg*, 4, 19-24.
- Second YLK, Neelakantan P. (2014). Local anesthetics in dentistry—newer methods of delivery. *Int J Pharm Clin Res*, 6(1), 4-6.
- Smaïl-Faugeron V, Muller-Bolla M, Sixou JL, Courson F. (2015). Split-mouth and parallel-arm trials to compare pain with intraosseous anaesthesia delivered by the computerized Quicksleeper system and conventional infiltration anaesthesia in paediatric oral healthcare: protocol for a randomized controlled trial. *BMJ Open*, 5(7), e007724.
- Şermet Elbay Ü, Elbay M, Yıldırım S, et al. (2016). Evaluation of the injection pain with the use of DentalVibe injection system during supraperiosteal anaesthesia in children: a randomised clinical trial. *Int J Paediatr Dent*, 26(5), 336-345.
- Tavares M, Goodson JM, Studen-Pavlovich D, et al. (2008). Reversal of soft-tissue local anaesthesia with phentolamine mesylate in pediatric patients. *J Am Dent Assoc*, 139(8), 1095-1104.
- The American Academy of Pediatric Dentistry. (2023). Use Of Local Anesthesia For Pediatric Dental Patients. (06.10.2023: <https://www.aapd.org/research/oral-health-policies-->

recommendations/use-of-local-anesthesia-for-pediatric-dental-patients/)

- Treede RD. (2018). The international association for the study of pain definition of pain: as valid in 2018 as in 1979, but in need of regularly updated footnotes. *Pain Rep*, 3(6), 643-645.
- Veneva ER, Belcheva AB. (2018). Local anesthesia in pediatric patients – a review of current and alternative methods, devices and techniques. *Folia Med (Plovdiv)*, 60(3), 381-388.
- Versloot J, Veerkamp J, Hoogstraten J. (2008). Pain behaviour and distress in children during two sequential dental visits: comparing a computerised anaesthesia delivery system and a traditional syringe. *Br Dent J*, 205(1), E2-E31.
- Wismeijer AA, Vingerhoets AJ. (2005). The use of virtual reality and audiovisual eyeglass systems as adjunct analgesic techniques: a review of the literature. *Ann Behav Med*, 30, 268-278.
- Yesilyurt C, Bulut G, Taşdemir T. (2008). Pain perception during inferior alveolar injection administered with the Wand or conventional syringe. *Br Dent J*, 205(5), E10-259.

DENTAL LOKAL ANESTEZİKLERİN NÖRAL TÜP GELİŞİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Yunus Emre KUNDAKCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2006-9940
- ❖ Mail: y.emre.kndkc@gmail.com

KAYNAKLAR

- American Dental Association (ADA). (2023). American Dental Association Science and Research Institute. Pregnancy. Last updated; May 04, 2021. Accessed; April 11, 2023.
- Andrade ED, Ranali J, Volpato MC. (2006). Pacientes que requerem cuidados especiais. (Ed. Eduardo Dias de Andrade). Terapêutica medicamentosa em odontologia. In (pp. 117-158). 2^a ed. São Paulo: Artes Médicas.
- Becker DE, Reed KL. (2006). Essentials of local anesthetic pharmacology. *Anesthesia progress*, 53(3), 98–110.
- Childress M. (2021). Evaluation of Developmental Toxicity of Bupivacaine Hydrochloride Using the Frog Embryo Teratogenesis Assay: Xenopus (FETAX)". JSU Student Symposium 2021. 3.
- Committee Opinion No. 569: oral health care during pregnancy and through the lifespan. (2013). *Obstetrics and gynecology*, 122(2 Pt 1), 417–422.
- Dörtbudak O, Eberhardt R, Ulm M, Persson GR. (2005). Periodontitis, a marker of risk in pregnancy for preterm birth. *J Clin Periodontol*, 32(1), 45-52.
- Fisher SC, Siag K, Howley MM, Van Zutphen AR, Reefhuis J, Browne ML; National Birth Defects Prevention Study. (2020). Maternal surgery and anesthesia during pregnancy and risk of birth defects in the National Birth Defects Prevention Study, 1997-2011. *Birth defects research*, 112(2), 162–174.
- Fujinaga M, Mazze RI. (1986). Reproductive and teratogenic effects of lidocaine in Sprague-Dawley rats. *Anesthesiology*, 65(6), 626–632.
- George A, Dahlen HG, Reath J, et al. (2016). What do antenatal care providers understand and do about oral health care during pregnancy: a cross-sectional survey in New South Wales, Australia. *BMC pregnancy and childbirth*, 16(1), 382.
- Hagai A, Diav-Citrin O, Shechtman S, Ornoy A. (2015). Pregnancy outcome after in utero exposure to local anesthetics as part of dental treatment: A prospective comparative cohort study. *Journal of the American Dental Association* (1939), 146(8), 572–580.
- Halling F, Neff A, Ziebart T. (2021). Local Anesthetic Usage Among Dentists: German and International Data. *Anesthesia progress*, 68(1), 19–25.
- Heinonen OP, Slone D, Shapiro S. (1977). Birth defects and drugs in pregnancy. Publishing Sciences Group Inc., Littleton, Massachusetts, USA.

- Ho JTF, van Riet TCT, Afrian Y, et al. (2021). Adverse effects following dental local anesthesia: a literature review. *J Dent Anesth Pain Med*, 21(6), 507-525.
- Källén B, Mazze RI. (1990). Neural tube defects and first trimester operations. *Teratology*, 41(6), 717-720.
- Koo CH, Baik J, Shin HJ, Kim JH, Ryu JH, Han SH. (2021). Neurotoxic Effects of Local Anesthetics on Developing Motor Neurons in a Rat Model. *Journal of Clinical Medicine*, 10(5), 901.
- Kuczkowski KM. (2006). The safety of anaesthetics in pregnant women. *Expert Opinion on Drug Safety*, 5(2), 251-264.
- Kuhnert BR, Knapp DR, Kuhnert PM, Prochaska AL. (1979). Maternal, fetal, and neonatal metabolism of lidocaine. *Clinical Pharmacology & Therapeutics*, 26(2), 213-220.
- Laslowski P, Politano GT, Raggio DP, Silva SREPd, Imparato JCP. (2012). Physician's knowledge about dental treatment during pregnancy. 60(3), 297-303.
- Lee H, Nagele RG. (1985). Neural tube defects caused by local anesthetics in early chick embryos. *Teratology*, 31(1), 119-127.
- Lee JM, Shin TJ. (2017). Use of local anesthetics for dental treatment during pregnancy; safety for parturient. *J Dent Anesth Pain Med*, 17(2), 81-90.
- Little JW, Falace DA, Miller CS, Rhodus NL. (2008). *Dental management of the medically compromised patient*. Mosby. Elsevier, 200, 2-15.
- Manautou MA, Mayberry ME. (2023). Local Anesthetics and Pregnancy. A review of the evidence and why dentists should feel safe to treat pregnant people. *Journal of Evidence-Based Dental Practice*, 23(2), 101833.
- Michalowicz BS, DiAngelis AJ, Novak MJ, et al. (2008). Examining the safety of dental treatment in pregnant women. *Journal of the American Dental Association* (1939), 139(6), 685-695.
- Morishima HO, Pedersen H, Finster M, et al. (1981). Toxicity of lidocaine in adult, newborn, and fetal sheep. *Anesthesiology*, 55(1), 57-61.
- Nejdlova M, Johnson T. (2012). Anaesthesia for non-obstetric procedures during pregnancy. *Continuing Education in Anaesthesia, Critical Care & Pain*, 12(4), 203-206.
- O'Shea KS, Kaufman MH. (1980). Neural tube closure defects following in vitro exposure of mouse embryos to xylocaine. *The Journal of experimental zoology*, 214(2), 235-238.

- Oral Health Care During Pregnancy Expert Workgroup (OHCDPEW) Oral health care during pregnancy: a national consensus statement—summary of an expert workgroup meeting. (2012) National Maternal and Child Oral Health Resource Center, Washington, DC.
- Paxton K, Thome DE. (2010). Efficacy of articaine formulations: quantitative reviews. *Dental clinics of North America*, 54(4), 643–653.
- Pertl C, Heinemann A, Pertl B, et al. (2000). Die schwangere Patientin in zahnärztlicher Behandlung. Umfrageergebnisse und therapeutische Richtlinien [The pregnant patient in dental care. Survey results and therapeutic guidelines]. *Schweizer Monatsschrift für Zahnmedizin = Revue mensuelle suisse d'odonto-stomatologie = Rivista mensile svizzera di odontologia e stomatologia*, 110(1), 37–46.
- Pinto GDS, Costa FDS, Machado TV, et al. (2018). Early-life events and developmental defects of enamel in the primary dentition. *Community dentistry and oral epidemiology*, 46(5), 511–517.
- Pistorius J, Kraft J, Willershausen B. (2003). Dental treatment concepts for pregnant patients--results of a survey. *European journal of medical research*, 8(6), 241–246.
- Price HR, Collier AC. (2017). Analgesics in Pregnancy: An Update on Use, Safety and Pharmacokinetic Changes in Drug Disposition. *Current pharmaceutical design*, 23(40), 6098–6114.
- Rood JP. (1981). Local analgesia during pregnancy. *Dental update*, 8(7), 483–485.
- Santos AC, DeArmas PI. (2001). Systemic toxicity of levobupivacaine, bupivacaine, and ropivacaine during continuous intravenous infusion to nonpregnant and pregnant ewes. *Anesthesiology*, 95(5), 1256-1264.
- Selander D. (1993). Neurotoxicity of local anesthetics: animal data. *Regional anesthesia*, 18(6 Suppl), 461–468.
- Shin J. (2021). Anesthetic Management of the Pregnant Patient: Part 2. *Anesth Prog*, 68(2), 119-127.
- Silk H, Douglass AB, Douglass JM, Silk L. (2008). Oral health during pregnancy. *American family physician*, 77(8), 1139–1144.
- Torp KD, Metheny E, Simon LV. (2022). Lidocaine toxicity. In *StatPearls [Internet]*: StatPearls Publishing.
- Wasylo L, Matsui D, Dykxhoorn SM, Rieder MJ, Weinberg S. (1998). A review of common dental treatments during pregnancy: implications for patients and dental personnel. *J Can Dent Assoc*, 64(6), 434–439.

- Włoch S, Pałasz A, Kamiński M. (2009). Active and passive transport of drugs in the human placenta. *Ginekologia polska*, 80(10), 772–777.
- Yenen Z, Ataçağ T. (2019). Oral care in pregnancy. *J Turk Ger Gynecol Assoc*, 20(4), 264-268.
- Yu Xj, Zhao W, Li Yj, et al. (2017). Neurotoxicity comparison of two types of local anaesthetics: amide-bupivacaine versus ester-procaine. *Scientific reports*, 7(1), 45316.

ÇOCUKLARDA KULLANILAN LOKAL ANESTEZİ TEKNİKLERİ

Aycan DAL DÖNERTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Pedodonti Anabilim Dalı, Niğde/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5876-4586
- ❖ Mail: aycandal@outlook.com

Şafak Necati DÖNERTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Periodontoloji Anabilim Dalı, Niğde/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8291-6500
- ❖ Mail: safak_necati@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Al-Khateeb T, Al-Hadi Hamasha A, Ababneh KT. Position of the mental foramen in a northern regional Jordanian population. *Surg Radiol Anat* 2007; 29 (3): 231-7.
- Anderson JA, Dilley DC, Vann WF. Pain and Anxiety Control. In: *Pediatric Dentistry Infancy Through Adolescence*. 2nd ed. Ed. Pinkham JR, W.B. Saunders Company: United States of America; 1994.p.98-105.
- Aşıcı N, Doğan C, Çınar Ç, Alaçam A. İnfiltrasyon anesteziğinde iki farklı enjektör tipinin ağrı düzeyi, davranış tipi ve psikolojik kabulünün karşılaştırılması olarak incelenmesi. *GÜ Dişhek Fak Derg* 2004; 21 (2): 77-81.
- Berberoğlu HK, Köseoğlu BG, Kasapoğlu Ç. Diş Hekimliğinde Lokal Anestezi. *Quintessence yayıncılık: İstanbul; 2007. s.64-136, 143-60.*
- Blanton PL, Jeske AH. Dental local anesthetics: Alternative delivery methods. *J Am Dent Assoc* 2003; 134 (2): 228-34.
- Carr MP, Horton JE. Evaluation of a transoral delivery system for topical anesthesia. *J Am Dent Assoc* 2001; 132 (12): 1714-9.
- Croll TP. Pain control for children using dental electronic anesthesia. *J Practical Hygiene* 1996; Jan/Feb: 15-8.
- Edwards RW, Head TW. A Clinical trial of intraligamentary anesthesia. *J Dent Res* 1989; 68 (7): 1210-3.
- Foster W, Drum M, Reader A, Beck M. Anesthetic efficacy of buccal and lingual infiltrations of lidocaine following an inferior alveolar nerve block in mandibular posterior teeth. *Anesth Prog* 2007; 54 (4) : 163-9.
- Hallonsten AL, Veerkamp J, Rölling I. Pain, pain control and sedation in children and adolescent. In: *Pediatric Dentistry-a clinical approach*. 1st ed. Ed. Koch G, Poulsen S. Munksgaard: Copenhagen; 2001. p.147-72.
- Hersh EV, Houpt MI, Cooper SA, Feldman RS, Wolff MS, Levin LM. Analgesic efficacy and safety of an intraoral lidocaine patch. *J Am Dent Assoc* 1996; 127 (11): 1626-34.
- Kreider KA, Stratmann RG, Milano M, Agostini FG, Munsell M. Reducing children's injection pain: lidocaine patches versus topical benzocaine gel. *Pediatr Dent* 2001; 23 (1): 19-23.
- Malamed SF. *Handbook of Local Anesthesia*. 4th ed. Mosby: United States of America; 1997. p.2-73, 116-243.

- Mathewson RJ, Primosch RE. Fundamentals of Pediatric Dentistry. 3rd ed. Quintessence Publishing Co: United States of America; 1995. p.163-84.
- McDonald RF, Avery DR. Dentistry for the Child and Adolescent. 8th ed. Mosby: United States of America; 1994. p.294-306.
- Meechan JG. Local Anaesthesia for children. In: Paediatric Dentistry. 2nd ed. Ed, Welbury RR. Oxford University Pres: NewYork; 1997. p.77-92.
- Meechan JG. Supplementary routes to local anaesthesia. Int Endod J 2002; 35 (11): 885-96. 15. Sammons HM, Unsworth V, Gray C, Choonara I, of a palatal approach-anterior superior alveolar (P-ASA) nerve block with the Wand in paediatric dental patients. Int J Paediatr Dent 2006; 16 (5): 348-51.
- Munshi AK, Hegde A, Bashir N. Clinical evaluation of the efficacy of anesthesia and patient preference using the needle-less jet syringe in pediatric dental practice. J Clin Pediatr Dent 2001; 25 (2): 131-6.
- Öztaş N. Çocuk Diş Hekimliğinde Lokal Anestezi ve Yeni Teknikler. In: Diş Hekimliğinde Ağrı, Ed. Kişnişci R, Bulut ÖE, Bebek T. Birinci baskı. Egem Matbaacılık: Ankara; 2002. s.177-88.
- Ram D, Peretz B. Administering local anaesthesia to paediatric dental patients-current status and prospects for the future. Int J Paediatr Dent 2002; 12 (2): 80-9.
- Sağlam AA. Dental Anestezi. Birinci baskı. Berkay Ofset Ltd. Şti: Ankara; 2005. s:73-130.
- Sumer M, Mısır F, Koyuturk AE. Comparison of the Wand with a conventional technique. Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod 2006; 101 (6): e106-9.

ENDODONTİDE KULLANILAN İRRİGASYON SOLÜSYONLARI

Sena KAŞIKÇI

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Endodonti Anabilim Dalı, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4270-9467
- ❖ Mail: kasikcisena1@gmail.com

Sena KOLUNSAĞ ÖZBEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Endodonti Anabilim Dalı, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9631-2062
- ❖ Mail: kolunsags@gmail.com

toksisitesiyle endodontide alternatif bir irrigasyon solüsyonu olarak önerilmiştir (Guneser ve ark., 2015; Eldeniz ve ark., 2015).

KAYNAKLAR

- Agrawal Vineet S, Rajesh M, Sonali K, Mukesh PA. (2014). Contemporary Overview of Endodontic Irrigants – A Review. *J Dent App.* 1(6):105-115.
- Aktemur Türker S, Kaşıkçı S, Yurdagül FZ. (2021). Does the vehicle type affect the persistence of calcium hydroxide on the root canal walls when removing with sonic activation? *Selcuk Dental Journal.* 8(3): 699-702.
- Alaçam T. (2012). *Endodonti.* Ankara. Özyurt Matbaacılık.
- Aniketh TN, Mohamed Idris, Geeta IB, et al. (2015). Root canal irrigants and irrigation techniques: A review. *J Evol Med Dent Sci.* 4(27):4694-4701.
- Ballal NV, Kandian S, Mala K, Bhat KS, Acharya S. (2009a). Comparison of the efficacy of maleic acid and ethylenediaminetetraacetic acid in smear layer removal from instrumented human root canal: a scanning electron microscopic study. *J Endod.* 35(11):1573-1576.
- Ballal NV, Kundabala M, Bhat S, Rao N, Rao BS. (2009b). A comparative in vitro evaluation of cytotoxic effects of EDTA and maleic acid: root canal irrigants. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod.* 108(4):633-638.
- Ballal NV, Jain I, Tay FR. (2016). Evaluation of the smear layer removal and decalcification effect of QMix, maleic acid and EDTA on root canal dentine. *J Dent.* 51:62-8.
- Basrani B, Lemonie C. (2005). Chlorhexidine gluconate. *Aust Endod J.* 31(2):48-52.
- Basrani B, Haapasalo M. (2012). Update on endodontic irrigating solutions. *Endod Top.* 27(1):74–102.
- Basrani B. (2015). "Endodontic irrigation." *Chemical Disinfection of the root canal system.* Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Căpută PE, Retsas A, Kuijk L, Chávez de Paz LE, Boutsoukis C. (2019). Ultrasonic Irrigant Activation during Root Canal Treatment: A Systematic Review. *J Endod.* 45(1):31-44.e13.
- Clarkson RM, Moule AJ. (1998). Sodium hypochlorite and its use as an endodontic irrigant. *Aust Dent J.* 43(4):250-6.
- Eldeniz AU, Guneser MB, Akbulut MB. (2015). Comparative antifungal efficacy of light-activated disinfection and octenidine hydrochloride with contemporary endodontic irrigants. *Lasers Med Sci.* 30(2):669-75.
- Estrela C, Estrela CR, Barbin EL, Spanó JC, Marchesan MA, Pécora JD. (2002). Mechanism of action of sodium hypochlorite. *Braz Dent J.*

13(2):113-7.

- Ferraz CC, Gomes BP, Zaia AA, Teixeira FB, Souza-Filho FJ. (2001). In vitro assessment of the antimicrobial action and the mechanical ability of chlorhexidine gel as an endodontic irrigant. *J Endod.* 27(7):452-5.
- Ferrer-Luque CM, Arias-Moliz MT, González-Rodríguez MP, Baca P. (2010). Antimicrobial activity of maleic acid and combinations of cetrimide with chelating agents against *Enterococcus faecalis* biofilm. *J Endod.* 36(10):1673-1675.
- Gomes BP, Ferraz CC, Vianna ME, Berber VB, Teixeira FB, Souza-Filho FJ. (2001). In vitro antimicrobial activity of several concentrations of sodium hypochlorite and chlorhexidine gluconate in the elimination of *Enterococcus faecalis*. *Int Endod J.* 34(6):424-8.
- Grawehr M, Sener B, Waltimo T, Zehnder M. (2003). Interactions of ethylenediamine tetraacetic acid with sodium hypochlorite in aqueous solutions. *Int Endod J.* 36(6):411-7.
- Guneser MB, Akbulut MB, Eldeniz AU. (2015). Oktenidin Hidrokloridin Doku Çözücü Etkisinin Geleneksel İrrigasyon Solüsyonlarıyla Karşılaştırılması. *Türkiye Klinikleri J Dental Sci.* 21(2):117-22.
- Haapasalo M, Shen Y, Wang Z, Gao Y. (2014). Irrigation in endodontics. *Br Dent J.* 216(6):299-303.
- Hargreaves KM, Cohen S. (2010). *Cohen's pathways of the pulp.* Elsevier.
- Hülsmann M, Hahn W. (2000). Complications during root canal irrigation-- literature review and case reports. *Int Endod J.* 33(3):186-93.
- Hülsmann M, Heckendorff M, Lennon A. (2003). Chelating agents in root canal treatment: mode of action and indications for their use. *Int Endod J.* 36(12):810-30.
- Hülsmann M, Peters OA, Dummer PMH. (2005). Mechanical preparation of root canals: shaping goals, techniques and means. *Endod Top.* 10:30-76.
- Kleier DJ, Averbach RE, Mehdipour O. (2008). The sodium hypochlorite accident: experience of diplomates of the American Board of Endodontics. *J Endod.* 34(11):1346-1350.
- Lottanti S, Gautschi H, Sener B, Zehnder M. (2009). Effects of ethylenediaminetetraacetic, etidronic and peracetic acid irrigation on human root dentine and the smear layer. *Int Endod J.* 42(4):335-43.
- Loyola-Fonseca SC, Campello AF, Rodrigues RCV, et al. (2023). Disinfection and Shaping of Vertucci Class II Root Canals after Preparation with Two Instrument Systems and Supplementary Ultrasonic Activation of Sodium Hypochlorite. *J Endod.* 49(9):1183-90.

- Mohammadi Z. (2008). Sodium hypochlorite in endodontics: an update review. *Int Dent J.* 58(6):329-41.
- Mohammadi Z, Abbott PV. (2009). Antimicrobial substantivity of root canal irrigants and medicaments: a review. *Aust Endod J.* 35(3):131-9.
- Mostafa MEHAA, El-Shrief YAI, Anous WIO, et al. (2020). Postoperative pain following endodontic irrigation using 1.3% versus 5.25% sodium hypochlorite in mandibular molars with necrotic pulps: a randomized double-blind clinical trial. *Int Endod J.* 53(2):154-166.
- Newberry BM, Shabahang S, Johnson N, Aprecio RM, Torabinejad M. (2007). The antimicrobial effect of biopure MTAD on eight strains of *Enterococcus faecalis*: an in vitro investigation. *J Endod.* 33(11):1352-4.
- Özdemir O, Hazar E, Koçak S, Sağlam BC, Koçak MM. (2022a). The frequency of sodium hypochlorite extrusion during root canal treatment: an observational clinical study. *Aust Dent J.* 67 Suppl 1:S57-S64.
- Özdemir O, Kopac T. (2022b). Recent Progress on the Applications of Nanomaterials and Nano-Characterization Techniques in Endodontics: A Review. *Materials (Basel).* 22;15(15):5109.
- Peters OA. (2004). Current challenges and concepts in the preparation of root canal systems: a review. *J Endod.* 30(8):559-67.
- Rasimick BJ, Nekich M, Hladek MM, Musikant BL, Deutsch AS. (2008). Interaction between chlorhexidine digluconate and EDTA. *J Endod.* 34(12):1521-1523.
- Rossi-Fedele G, Doğramaci EJ, Guastalli AR, Steier L, de Figueiredo JA. (2012). Antagonistic interactions between sodium hypochlorite, chlorhexidine, EDTA, and citric acid. *J Endod.* 38(4):426-31.
- Shabahang S, Torabinejad M. (2003). Effect of MTAD on *Enterococcus faecalis*-contaminated root canals of extracted human teeth. *J Endod.* 29(9):576-9.
- Sirén EK, Haapasalo MP, Waltimo TM, Ørstavik D. (2004). In vitro antibacterial effect of calcium hydroxide combined with chlorhexidine or iodine potassium iodide on *Enterococcus faecalis*. *Eur J Oral Sci.* 112(4):326-31.
- Spangberg L, Engström B, Langeland K. (1973). Biologic effects of dental materials. 3. Toxicity and antimicrobial effect of endodontic antiseptics in vitro. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol.* 36(6):856-871.
- Spencer HR, Ike V, Brennan PA. (2007). Review: the use of sodium hypochlorite in endodontics--potential complications and their management. *Br Dent J.* 202(9):555-9.

- Tonini R, Salvadori M, Audino E, Sauro S, Garo ML, Salgarello S. (2022). Irrigating Solutions and Activation Methods Used in Clinical Endodontics: A Systematic Review. *Front Oral Health*. 3:838043
- Topbas C, Adiguzel O. (2017). Endodontic Irrigation Solutions: A Review. *Int Dent Res*. 7:54-61.
- Torabinejad M, Cho Y, Khademi AA, Bakland LK, Shabahang S. (2003a). The effect of various concentrations of sodium hypochlorite on the ability of MTAD to remove the smear layer. *J Endod*. 29(4):233-9.
- Torabinejad M, Shabahang S, Aprecio RM, Kettering JD. (2003b). The antimicrobial effect of MTAD: an in vitro investigation. *J Endod*. 29(6):400-3.
- Türker SA, Uzunoğlu-Özyürek E, Kaşıkçı S, Öndeş M, Geneci F, Çelik HH. (2021). Filling quality of several obturation techniques in the presence of apically separated instruments: A Micro-CT study. *Microsc Res Tech*. 84(6):1265–71.
- Üçtaşlı M, Dağdelen Ahısta C, Üçtaşlı MB. (2022). Adeziv sistemlerin uzun dönem başarısı. Üçtaşlı MB, editör. *Güncel Adeziv Yaklaşımlar ve Klinik Adeziv Uygulamalar*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 11-5.
- Versiani MA, Alves FR, Andrade-Junior CV, et al. (2016). Micro-CT evaluation of the efficacy of hard-tissue removal from the root canal and isthmus area by positive and negative pressure irrigation systems. *Int Endod J*. 49(11):1079-1087.
- Violich DR, Chandler NP. (2010). The smear layer in endodontics-a review. *Int Endod J*. 43(1):2-15.
- Wang R, Shen Y, Ma J, Huang D, Zhou X, Gao Y, Haapasalo M. (2015). Evaluation of the Effect of Needle Position on Irrigant Flow in the C-shaped Root Canal Using a Computational Fluid Dynamics Model. *J Endod*. 41(6):931–936
- Wu L, Mu Y, Deng X, Zhang S, Zhou D. (2012). Comparison of the effect of four decalcifying agents combined with 60°C 3% sodium hypochlorite on smear layer removal. *J Endod*. 38(3):381-4.
- Yoshida T, Shibata T, Shinohara T, Gomyo S, Sekine I. (1995). Clinical evaluation of the efficacy of EDTA solution as an endodontic irrigant. *J Endod*. 21(12):592-3.
- Zehnder M, Schmidlin P, Sener B, Waltimo T. (2005). Chelation in root canal therapy reconsidered. *J Endod*. 31(11):817-20.
- Zehnder M. (2006). Root canal irrigants. *J Endod*. 32(5):389-98.

FARKLI İSKELETSEL MALOKLÜZYONLARIN FARİNGEAL HAVAYOLU İLE İLİŞKİSİ

Rumeysa BİLİCİ GEÇER

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ortodonti Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0001-0839-5831
- ❖ Mail: rumeysabilicigeccer@aydin.edu.tr

Sanaz SADRY

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ortodonti Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2160-0908
- ❖ Mail: sanazsady@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Abreu RR, Rocha RL, Lamounier JA, Guerra AF. (2008). Etiology, clinical manifestations and concurrent findings in mouth-breathing children. *J Pediatr (Rio J)*, 84(6), 529-535. <https://doi.org/10.2223/JPED.1844>
- Abu Allhaija ES, Al-Khateeb SN. (2005). Uvulo-glosso-pharyngeal dimensions in different anteroposterior skeletal patterns. *Angle Orthod*, 75(6), 1012-1018. [https://doi.org/10.1043/0003-3219\(2005\)75\[1012:UDIDAS\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1043/0003-3219(2005)75[1012:UDIDAS]2.0.CO;2)
- Al-Somairi MAA, Liu Y, Almashraq AA, Almaqrami BS, Alshoabi LH, Alyafurusee ES, et al. (2023). Correlation between the three-dimensional maxillomandibular complex parameters and pharyngeal airway dimensions in different sagittal and vertical malocclusions. *Dentomaxillofac Radiol*, 52(3), 20220346. <https://doi.org/10.1259/dmfr.20220346>
- Alves M, Franzotti ES, Baratieri C, Nunes LK, Nojima LI, Ruellas AC. (2012). Evaluation of pharyngeal airway space amongst different skeletal patterns. *Int J Oral Maxillofac Surg*, 41(7), 814-819. <https://doi.org/10.1016/j.ijom.2012.01.015>
- Ceylan I, Oktay H. (1995). A study on the pharyngeal size in different skeletal patterns. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 108(1), 69-75. [https://doi.org/10.1016/s0889-5406\(95\)70068-4](https://doi.org/10.1016/s0889-5406(95)70068-4)
- Chasan Tsaous A, Akçam MO. (2013). Adenoid Vejetasyon ve Ortodonti. *A.Ü. Diş Hek. Fak. Derg.*, 40, 139-147.
- Dalili Kajan Z, Khademi J, Nemati S, Niksolat E. (2016). The Effects of Septal Deviation, Concha Bullosa, and Their Combination on the Depth of Posterior Palatal Arch in Cone-Beam Computed Tomography. *J Dent (Shiraz)*, 17(1), 26-31. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26966705>
- de Freitas MR, Alcazar NM, Janson G, de Freitas KM, Henriques JF (2006). Upper and lower pharyngeal airways in subjects with Class I and Class II malocclusions and different growth patterns. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 130(6), 742-745. <https://doi.org/10.1016/j.ajodo.2005.01.033>
- El H, Palomo JM. (2011). Airway volume for different dentofacial skeletal patterns. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 139(6), e511-521. <https://doi.org/10.1016/j.ajodo.2011.02.015>
- Enöz M, Yanardağ H, Güven M. (2006). OSAS'lı Hastaların Üst Solunum Yollarının Değerlendirilmesinde Kullanılan Teknikler. *KBB-Forum*, 5, 133-137.

- Enverdi N. (2017). Çağdaş Ortodonti. İstanbul: Quintessence Yayıncılık.
- Erener H. (2023). Güncel Ortodonti ve Pedodonti Çalışmaları IV. (Ed: İlter Uzel, Volkan Çiftçi). Ankara: Akademisyen Yayınevi Kitabevi.
- Gholinia F, Habibi L, Amrollahi Boyouki M. (2019). Cephalometric Evaluation of the Upper Airway in Different Skeletal Classifications of Jaws. *J Craniofac Surg*, 30(5), e469-e474. <https://doi.org/10.1097/SCS.0000000000005637>
- Gross TF, Peters F. (2011). A fluid mechanical interpretation of hysteresis in rhinomanometry. *ISRN Otolaryngol*, 2011, 126520. <https://doi.org/10.5402/2011/126520>
- Hairfield WM, VanDevanter CM, Shapiro PA. (1994). An improved method for airway assessment in children. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 106(3), 298-303. [https://doi.org/10.1016/S0889-5406\(94\)70050-8](https://doi.org/10.1016/S0889-5406(94)70050-8)
- Hilberg O, Jackson AC, Swift DL, Pedersen OF. (1989). Acoustic rhinometry: evaluation of nasal cavity geometry by acoustic reflection. *J Appl Physiol* (1985), 66(1), 295-303. <https://doi.org/10.1152/jappl.1989.66.1.295>
- Hiyama S, Suda N, Ishii-Suzuki M, Tsuiki S, Ogawa M, Suzuki S, et al. (2002). Effects of maxillary protraction on craniofacial structures and upper-airway dimension. *Angle Orthod*, 72(1), 43-47. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11843272/>
- Kirjavainen M, Kirjavainen T. (2007). Upper airway dimensions in Class II malocclusion. Effects of headgear treatment. *Angle Orthod*, 77(6), 1046-1053. <https://doi.org/10.2319/081406-332>
- Koski K, Lahdemaki P. (1975). Adaptation of the mandible in children with adenoids. *Am J Orthod*, 68(6), 660-665. [https://doi.org/10.1016/0002-9416\(75\)90100-1](https://doi.org/10.1016/0002-9416(75)90100-1)
- Liao YF, Huang CS, Chuang ML. (2003). The utility of cephalometry with the Muller maneuver in evaluating the upper airway and its surrounding structures in Chinese patients with sleep-disordered breathing. *Laryngoscope*, 113(4), 614-619. <https://doi.org/10.1097/00005537-200304000-00006>
- Liu Y, Zeng X, Fu M, Huang X, Lowe AA. (2000). Effects of a mandibular repositioner on obstructive sleep apnea. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 118(3), 248-256. <https://doi.org/10.1067/mod.2000.104831>
- Moss ML. (1969). The differential roles of periosteal and capsular functional matrices in oro-facial growth. *Rep Congr Eur Orthod Soc*, 193-205. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/5272776>

- Moss ML, Salentijn L. (1969). The primary role of functional matrices in facial growth. *Am J Orthod*, 55(6), 566-577. [https://doi.org/10.1016/0002-9416\(69\)90034-7](https://doi.org/10.1016/0002-9416(69)90034-7)
- Muto T, Yamazaki A, Takeda S. (2008). A cephalometric evaluation of the pharyngeal airway space in patients with mandibular retrognathia and prognathia, and normal subjects. *Int J Oral Maxillofac Surg*, 37(3), 228-231. <https://doi.org/10.1016/j.ijom.2007.06.020>
- Oh KM, Hong JS, Kim YJ, Cevidanes LS, Park YH. (2011). Three-dimensional analysis of pharyngeal airway form in children with anteroposterior facial patterns. *Angle Orthod*, 81(6), 1075-1082. <https://doi.org/10.2319/010711-8.1>
- Oktay H, Ulukaya, E. (2008). Maxillary protraction appliance effect on the size of the upper airway passage. *Angle Orthod*, 78(2), 209-214. <https://doi.org/10.2319/122806-535.1>
- Ozbek MM, Memikoglu TU, Gogen H, Lowe AA, Baspinar E. (1998). Oropharyngeal airway dimensions and functional-orthopedic treatment in skeletal Class II cases. *Angle Orthod*, 68(4), 327-336. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9709833/>
- Palomo JM, Piccoli VD, Menezes LM. (2023). Obstructive sleep apnea: a review for the orthodontist. *Dental Press J Orthod*, 28(1), e23spe21. <https://doi.org/10.1590/2177-6709.28.1.e23spe1>
- Pereira L, Monyror J, Almeida FT, Almeida FR, Guerra E, Flores-Mir C, et al. (2018). Prevalence of adenoid hypertrophy: A systematic review and meta-analysis. *Sleep Med Rev*, 38, 101-112. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2017.06.001>
- Polat M, Ceylan İ, Polat ME. (2019). Evaluation of Correlation Between Total Airway Volume and Regional Airway Volumes in Pharyngeal Airway Measurements. *Journal of Harran University Medical Faculty*, 16, 550-555.
- Ronen O, Malhotra A, Pillar G. (2007). Influence of gender and age on upper-airway length during development. *Pediatrics*, 120(4), e1028-1034. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-3433>
- Rubin RM. (1980). Mode of respiration and facial growth. *Am J Orthod*, 78(5), 504-510. [https://doi.org/10.1016/0002-9416\(80\)90301-2](https://doi.org/10.1016/0002-9416(80)90301-2)
- Schwab RJ, Goldberg AN. (1998). Upper airway assessment: radiographic and other imaging techniques. *Otolaryngol Clin North Am*, 31(6), 931-968. [https://doi.org/10.1016/s0030-6665\(05\)70100-6](https://doi.org/10.1016/s0030-6665(05)70100-6)
- Silva NN, Lacerda RH, Silva AW, Ramos TB. (2015). Assessment of upper airways measurements in patients with mandibular skeletal Class II

- malocclusion. *Dental Press J Orthod*, 20(5), 86-93.
<https://doi.org/10.1590/2177-6709.20.5.086-093.oar>
- Strohl KP, Butler JP, Malhotra A. (2012). Mechanical properties of the upper airway. *Compr Physiol*, 2(3), 1853-1872.
<https://doi.org/10.1002/cphy.c110053>
- Tourne LP. (1991). Growth of the pharynx and its physiologic implications. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 99(2), 129-139.
[https://doi.org/10.1016/0889-5406\(91\)70115-D](https://doi.org/10.1016/0889-5406(91)70115-D)
- Tseng YC, Tsai FC, Chou ST, Hsu CY, Cheng JH, Chen CM. (2021). Evaluation of pharyngeal airway volume for different dentofacial skeletal patterns using cone-beam computed tomography. *J Dent Sci*, 16(1), 51-57. <https://doi.org/10.1016/j.jds.2020.07.015>
- Ucar FI, Uysal T. (2011). Orofacial airway dimensions in subjects with Class I malocclusion and different growth patterns. *Angle Orthod*, 81(3), 460-468. <https://doi.org/10.2319/091910-545.1>
- Ülgen, M. (2001). Anomaliler, Sefalometri, Etioloji, Büyüme ve Gelişim, Tanı. Ankara.
- Van de Perck E, Van Hoorenbeeck K, Verhulst S, Saldien V, Vanderveken OM, Boudewyns A. (2021). Effect of body weight on upper airway findings and treatment outcome in children with obstructive sleep apnea. *Sleep Med*, 79, 19-28.
<https://doi.org/10.1016/j.sleep.2020.12.028>
- Vig KW. (1998). Nasal obstruction and facial growth: the strength of evidence for clinical assumptions. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 113(6), 603-611. [https://doi.org/10.1016/s0889-5406\(98\)70219-7](https://doi.org/10.1016/s0889-5406(98)70219-7)
- Zheng ZH, Yamaguchi T, Kurihara A, Li HF, Maki K. (2014). Three-dimensional evaluation of upper airway in patients with different anteroposterior skeletal patterns. *Orthod Craniofac Res*, 17(1), 38-48.
<https://doi.org/10.1111/ocr.12029>

SAĞLIK & BİLİM 2023: EBELİK-III

Editör

Doç. Dr. Ayten DİNÇ

Editör

Doç. Dr. Ayten DİNÇ

ORCID (0000-0002-8903-675X)

ISBN: 978-625-6796-95-9

E-ISBN: 978-625-6796-96-6

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202338>

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

SAĞLIK & BİLİM 2023: EBELİK-III

DİNÇ, Ayten

1. Basım 70 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Bilim 2. Doğum 3. Ebelik 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi / Design

Kapak Tasarım / Cover Design

Sertifika No / Certificate No

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

FETAL SAĞLIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ7
Serap ÖNER

BÖLÜM 2:

MENOPOZ VE TAMAMLAYICI UYGULAMALAR 17
Fadime BİÇER ŞAHİN

BÖLÜM 3:

GEBELİKTE CİNSEL MİTLER VE EBELİK YAKLAŞIMLARI..... 31
Gizem ÇITAK

BÖLÜM 4:

GEBELİKTE UYKU HİJYENİ 45
Özge SAKİN, Sare Cansu KALKAN, Melek BALÇIK ÇOLAK

BÖLÜM 5:

**ANNE SÜTÜ ÖZELLİKLERİ, LAKTASYON FİZYOLOJİSİ VE
PUERPERİUMDAKİ MEME İLE İLGİLİ DURUMLAR..... 61**
Yunus Emre TOPDAĞI

FETAL SAĞLIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Serap ÖNER

- ❖ Kurum Bilgisi: Ebelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hakkari Üniversitesi Hakkari/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5989-6070
- ❖ Mail: cetintas.serap@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aktaş, S. (2018). Doğumda Fetal Kalp Hızının İzlenmesi. Öztürk Can H., Yücel U., Hadımlı A. (Edi.), *Ebelerin Travay ve Doğum El Kitabı* içinde. (s. 52-62). Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.
- American College of Obstetricians and Gynecologists (2009). ACOG Practice Bulletin No.106: Intrapartum Fetal Heart Rate Monitoring: Nomenclature, Interpretation, And General Management Principles. *Obstet Gynecol*, Volüme: 114, Number: 1, ss:192-202.
- Artunç Ülkümen, B., Pala G., Koyuncu, FM. (2014). Doğumda Fetal İyilik Halinin İzlenmesi. Demir C., Küçükgöz Güleç, Ü. (Edi.), *Eylem ve Doğum* içinde. (s.144-172). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Demir, N., Aluş Tokat, M. (2013). Maternal- Fetal Fizyoloji. Aluş Tokat M. (Edi.), *Gebelik ve Doğum Eyleminde Elektronik Fetal İzlem* içinde. (s.23-36). İstanbul: Deomed Yayıncılık.
- Freeman, R., Garite, T., & Nageotte, M. (2006). Fetal Kalp Hızı Monitorizasyonu. Has R. (Çev.) İstanbul: (1. Baskı. 8-21). Nobel Matbaacılık.
- National Institute for Health and Clinical Excellence (2007). *Clinical Guideline 55: Intrapartum Care*. London, NICE.
- Taşkın L. (2023). *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Genişletilmiş XV. Baskı*, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Taşkın, L., (2002). *Fetal Sağlığı Değerlendirme: Yüksek Riskli Gebelik ve Doğum El Kitabı*, Ankara: Palme Yayıncılık. (s.50-102).
- Terzioğlu, F. (2012). *Eylem ve Doğum*. Çiçek N., Taşkın L. (Edi.), *Anne-Yenidoğan Hemşireliği* içinde. (s.179-205). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Tokat Aluş M., Okumuş, H., Demir, N. (2011). Elektronik fetal izlem eğitiminin ebe ve hemşirelerin bilgi ve yorumlama becerilerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*. 4 (2), 63-66.
- Tokat Aluş, M. (2013). *Elektronik Fetal İzlemede Teknik Donanım*. Aluş Tokat M. (Edi.), *Gebelik ve Doğum Eyleminde Elektronik Fetal İzlem* içinde. (s.17-21). İstanbul: Deomed Yayıncılık.
- Yazıcı, S., (2016). *Doğumun Değerlendirme Süreci*. Edit: Mete, S., *Doğum Süreci El Kitabı*. İstanbul Tıp Yayınevi, s:86-91.
- Yeşil, Y., Öztürk Can, H. (2018). Fetal Sağlığın Değerlendirilmesi. Soğukpınar N., Karaca Saydam B. (Edi.), *Doğum Öncesi Bakım* içinde. (s. 237-257). Ankara: Vize Basın Yayın.

MENOPOZ ve TAMAMLAYICI UYGULAMALAR

Fadime BİÇER ŞAHİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8134-4152
- ❖ Mail: fadimebicer42@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abedzadeh Kalahroudi, M. (2014). Complementary and alternative medicine in midwifery. *Nurs Midwifery Stud*, 3(2), e19449.
- Afonso RF, Hachul H, Kozasa EH, et al. Yoga decreases insomnia in postmenopausal women: a randomized clinical trial. *Menopause* 2012;19:186-193.
- Biglia N, Sgandurra P, Peano E, et al. Non-hormonal treatment of hot flashes in breast cancer survivors: gabapentin vs vitamin E. *Climacteric*. 2009;12:310-318.
- Blumel JE, Fica J, Chedraui P, et al. Sedentary lifestyle in middle-aged women is associated with severe menopausal symptoms and obesity. *Menopause (New York, N.Y.)*. 2016;23(5):488-493
- Carmody JE, Crawford S, Salmoirago-Blotcher E, Leung K, Churchill L, Olendzki N. Mindfulness training for coping with hot flashes: results of a randomized trial. *Menopause*. 2011;18:611-620.
- Carson JW, Carson KM, Porter LS, Keefe FJ, Seewaldt VL. Yoga of Awareness program for menopausal symptoms in breast cancer survivors: results from a randomized trial. *Support Care Cancer* 2009;17:1301-1309.
- Chattha R, Raghuram N, Venkatram P, Hongasandra NR. Treating the climacteric symptoms in Indian women with an integrated approach to yoga therapy: a randomized control study. *Menopause* 2008;15:862-870.
- Chien LW, Cheng SL, Liu CF. The effect of lavender aromatherapy on autonomic nervous system in midlife women with insomnia *Evid Based Complement Alternat Med*. 2012;2012:740813
- Cramer H, Lauche R, Langhorst J, Dobos G. Effectiveness of yoga for menopausal symptoms: a systematic review and metaanalysis of randomized controlled trials. *Evid Based Complement Alternat Med*. 2012;2012:863905.
- Dennerstein L, Lehert P, Burger HG, Guthrie JR. New findings from non-linear longitudinal modeling of menopausal hormone changes. *Hum Reprod Update*. 2007;13:551-557.

- Dodin S, Blanchet C, Marc I, et al. Acupuncture for menopausal hot flashes. *Cochrane Database Syst Rev.* 2013;2013(7):CD007410. Published 2013 Jul 30.
- Elkins GE et al. Clinical Hypnosis in the Treatment of Post-Menopausal Hot Flashes: A Randomized Controlled Trial. *Menopause* 2013;20(3): 291-8.
- Ernst E, Posadzki P. Alternative therapies for the management of menopausal symptoms. In: Panay N, Briggs P, Kovacs G, eds. *Managing the Menopause: 21st Century Solutions*. Cambridge, England: Cambridge University Press; 2015:157-162
- Gozyuesil E, Baser M. The effect of foot reflexology applied to women aged between 40 and 60 on vasomotor complaints and quality of life. *Complement Ther Clin Pract.* 2016;24:78-85.
- Hill K. The demography of menopause. *Maturitas.* 1996;23:113-127.
- Huang AJ et al. Device-Guided Slow-Paced Respiration for Menopausal Hot Flashes: A Randomized Controlled Trial. *Obstet Gynecol*,2015;125(5): 1130-8.
- Kargozar R et al. A review of effective Herbal Medicines in Controlling Menopausal Symptoms *Electronic Physician* 2017;9(11):5826-33
- Kazemzadeh R, Nikjou R, Rostamnegad M, Norouzi H. Effect of lavender aromatherapy on menopause hot flushing: a crossover randomized clinical trial. *J Chin Med Assoc.* 2016;79:489-492
- Johnson, A., Roberts, L., & Elkins, G. (2019). Complementary and alternative medicine for menopause. *Journal of evidence-based integrative medicine*, 24, 2515690X19829380.
- Ma J, Drieling R, Stafford RS. US women desire greater Professional guidance on hormone and alternative therapies for menopause symptom management. *Menopause.* 2006;13:506-516.
- MacEoin B. *Homeopathy for Women*. London, England: Hodder & Stroughton; 1996.
- Mann E, Smith M, Hellier J, et al. Cognitive behavioural treatment for women who have menopausal symptoms after breast cancer treatment (MENOS 1): a randomised controlled trial. *Lancet* 2012;13:309-318.

- Moore, T. R., Franks, R. B., & Fox, C. (2017). Review of efficacy of complementary and alternative medicine treatments for menopausal symptoms. *Journal of midwifery & women's health*, 62(3), 286-297.
- Nikjou, R., Kazemzadeh, R., Asadzadeh, F., Fathi, R., & Mostafazadeh, F. (2018). The effect of lavender aromatherapy on the symptoms of menopause. *Journal of the National Medical Association*, 110(3), 265-269.
- Nonhormonal management of menopause-associated vasomotor symptoms: 2015 position statement of the North American Menopause Society. *Menopause*. 2015;22:1155-1174
- North American Menopause Society. The Role of Soy Isoflavones in Menopausal Health: Report of the North American Menopause Society/Wulf H. Utian Translational Science Symposium in Chicago *Menopause* 2011;18(7):732-53
- Posadzki P, Lee MS, Moon TW, Choi TY, Park TY, Ernst E. Prevalence of complementary and alternative medicine (CAM) use by menopausal women: a systematic review of surveys *Maturitas*. 2013;75:34-43.
- Saensak S, Vutyavanich T, Somboonporn W, Srisurapanont M. Relaxation for perimenopausal and postmenopausal symptoms. *Cochrane Database Syst Rev*. 2014;(7):CD008582
- Sternfeld B, Guthrie KA, Ensrud KE, et al. Efficacy of exercise for menopausal symptoms: a randomized controlled trial *Menopause (New York, N.Y.)*. 2014;21(4):330-338.
- Sussman M, Trocio J, Best C, et al. Prevalence of menopausal symptoms among mid-life women: findings from electronic medical records. *BMC Women's Health*. 2015;15:58.
- The North American Menopause Society. *Menopause Practice: A Clinician's Guide*. 5th ed. Mayfield Heights, OH: North American Menopause Society; 2014.
- Thompson EA. Alternative and complementary therapies for the menopause: a homeopathic approach. *Maturitas*. 2010;66:350-354.
- Thurston RC, Joffe H. Vasomotor symptoms and menopause: findings from the Study of Women's Health across the nation *Obstet Gynecol Clin North Am*. 2011;38:489-501

- Treloar AE. Menstrual cyclicality and the pre-menopause. *Maturitas* 1981;3:249-264
- Tremblay A, Sheeran L, Aranda SK. Psychoeducational interventions to alleviate hot flashes: a systematic review. *Menopause* 2008;15:193-202.
- Utian WH. Psychosocial and socioeconomic burden of vasomotor symptoms in menopause: a comprehensive review. *Health Qual Life Outcomes*. 2005;3:47.
- Woods NF, Mitchell ES. Symptoms during the perimenopause: prevalence, severity, trajectory, and significance in women's lives. *Am J Med*. 2005;118(suppl 12B):14-24.
- Williamson J, White A, Hart A, Ernst E. Randomised controlled trial of reflexology for menopausal symptoms. *BJOG*. 2002;109:1050-1055

GEBELİKTE CİNSEL MİTLER VE EBELİK YAKLAŞIMLARI

Gizem ÇITAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ebelik Bölümü, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5484-2233
- ❖ Mail: gizem.citak@gop.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksoy A, Vefikuluçay D, Yılmaz M. (2019). Gebelikte Cinsel Yaşantıyı Neler Etkiler? Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi; 3(1), 45-53.
- Arıca SG, Alkan S, Bali S, Mansuroğlu YE, Özer C. (2012). Gebeliğin Cinsel Yaşam Üzerine Etkileri. Turkish Family Physician; 2(3), 19- 24.
- Aydın Beşen M. (2014). Cinsellik ve Estetik. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi; 16(1), 70-72.
- Aydın M, Cayonu N, Kadıhasanoğlu M, Irkilata L, Atilla MK, Kendirci M. (2015). Comparison Of Sexual Functions İn Pregnant And Non-Pregnant Women. Urology Journal; 12(5), 2339-44.
- Aygin D., Açıl H., Yaman O., Çelik Yılmaz A. (2017). Üniversitede Okuyan Kadın Öğrencilerin Cinsel Mitler ile İlgili Görüşleri, Androl BUL; 19(2):44-49.
- Babacan Gümüş A, Çevik N, Hataf Hyusni S, Biçen Ş, Gülseren Keskin G, Tuna Malak A. (2011). Gebelikte Benlik Saygısı ve Beden İmajı ile İlişkili Özellikler. Anatol J Clin Investige; 5(1), 7-14.
- Bilen Sadi Z, Aksu H. (2016). Gebelikte Eşlerin Cinsel Yaşamı ve Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2016; 19(2), 128-38.
- Bilgiç D, Dağlar G, Aydın Özkan S. (2019). Factors Affecting The Quality of Life Among Pregnant Women During The Third Trimester of Pregnancy. Cukurova Med J; 44(3), 772-81.
- Bilgin Z, Kömürcü N. (2016). Kadın Cinselliği ve Kanıt Temelli Yaklaşımlar. Androloji Bülteni; 18(64), 48-55.
- Bouzouitaa I, Ellouze BF, El Kefia H, Chaari I, Ben Cheikha C, Krir MW, Eddhif S, Bouguerrac B, Oumaya A. (2017). Sexuality Of The Tunisian Pregnant Women: Facts Between Myth And Reality. Sexologies; 27(4), 103-9.
- Bozdemir N, Özcan S. (2011). Cinselliğe ve Cinsel Sağlığa Genel Bakış. Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care; 5(4), 37-46.
- Büyükkayacı Duman, N. (2018). Cinsel Sağlık. Nobel Tıp Kitabevleri. Birinci Baskı.

- Cantarino SG, De Matos Pinto JM, García AMC, Abellán MV, Rodrigues MA. (2016). The Importance Of Religiosity/Spirituality İn The Sexuality Of Pregnant And Postpartum Women; 11(6), 1-15.
- CETAD, “Kadında Cinsel Sağlık/Üreme Sağlığı Açısından Sağlıklı Yaşlanma” Dosyası, 3. Bilgilendirme Dosyası Basın Bülteni, 2006. İstanbul.
- Civil B, Yıldız H. (2010). Erkek Öğrencilerin Cinsel Deneyimleri ve Toplumdaki Cinsel Tabulara Yonelik Görüşleri. DEUHYO ED;3:58–64.
- Corbacioglu Esmer A, Akca A, Akbayir O, Goksedef BPC, Bakir VL. (2013). Female Sexual Function and Associated Factors During Pregnancy. Journal of Obstetrics and Gynaecology Research; 39(6), 1165-72.
- Çiftçi H, Pelit E. S, Katı B. (2018). Kadın Cinselliğinde Kültürel Farklılıkların Rolü. Androl Bul;20, 95- 98.
- Ertem G, Sevil Ü. (2010). Gebeliğin Cinselliğe Etkisi. Dirim Tıp Gazetesi; 85(1), 40-47.
- Galazka I, Drosdzol-Cop A, Naworska B, Czajkowska M, Skrzypulec-Plinta V. (2015). Changes in the Sexual Function During Pregnancy. The Journal of Sexual Medicine; 12(2), 445-54.
- Hanafy S, Srour NE, Mostafa T. (2014). Female Sexual Dysfunction Across The Three Pregnancy Trimesters: An Egyptian Study. Sexual Health; 11(3), 240.
- <https://www.cetad.org.tr/73/sik-sorulan-sorular/38/gebelik-ve-cinsel-yasam> (14.09.2023).
- Jones C, Chan C, Farine D. (2011). Sex in Pregnancy. CMAJ; 183(7): 815-818.
- Kartal B. (2020). Cinsel Sağlık Eğitiminin Hemşirelik Öğrencilerinin Cinsel Mitlerine Etkisi. Androl Bul; 22:167–71.
- Khalesi Z. B, Bokaie M, Attari S. M. (2018). Effect Of Pregnancy On Sexual Function of Couples. African Health Sciences; 18(2),227-34.
- Kısa S, Zeyneloğlu S, Yılmaz D, Verim E. (2013). Evlilik Hazırlığı Yapan Çiftlerin Cinsellikle İlgili Bilgi ve İnanışları. TAF Prev Med Bull; 12.

- Killingsworth MA, Gilbert DT. (2010). A Wandering Mind Is An Unhappy Mind. *Science*; 330, 932.
- Kul Uçtu A, Bekmezci H, Erdoğan N. (2017). Gebelikte Cinsellik. *GÜSBĐ*; 6(3), 171-75.
- Ninivaggio C, Rebecca RG, Leeman L, Migliaccio L, Teaf D, Clifford Qualls C. (2016). Sexual Function Changes During Pregnancy. *The International Urogynecological Journal*; 12(2), 445-54.
- Özgan Çelikel Ö, Bulut S. (2019). Evaluation Of The Relationship Between Sexual Functions And Depressive Symptoms Among Pregnant Patients During The Second Trimester. *Archives Of Gynecology And Obstetrics*; 300, 1813-19.
- Özyürek S, Demirbüken İ, Çeliker Tosun Ö, Okyay RE, Angın S. (2013). Gebelik Sürecinde Zaman Mesafe Parametreleri ve Plantar Basınç Dağılımı. *Fizyoter Rehabil*; 24(1), 71-79.
- Pauleta J, Pereira NM, Graca LM. (2010). Sexuality During Pregnancy. *J. Sex. Med*; 7(1), 136-42.
- Polomeno V. (2000). Sex and Pregnancy: A Perinatal Educator's Guide. *J. Perinat educ*; 9(4): 15-27.
- Quilliam S. (2010). Sex During Pregnancy: Yes, Yes, Yes!, *J Fam Plann reprod health care*; 36(2): 97-98.
- Serati M, Salvatore S, Siesto G, Cattoni E, Zanirato M, Khullar V, Bolis P. (2010). Female Sexual Function During Pregnancy And After Childbirth. *The Journal Of Sexual Medicine*; 7(8), 2782-90.
- Shojaa M, Jouybari L, Sangoo A. (2009). The Sexual Activity During Pregnancy Among A Group Of Iranian Women. *Arch. Gynecol. Obstet*; 279(3), 353-56.
- Sisti G, Flavia S, Massimiliano F. (2013). Inherent Dangers In Orogenital Sex During Pregnancy. *Journal of basic and clinical reproductive sciences*; 2(1): 3-5.
- Sossah L. (2014). Sexual Behavior During Pregnancy: A Descriptive Correlational Study Among Pregnant Women. *European journal of Research in Medical science*, 2(1):16-27.

- Staruch M, Kucharczyk A, Zawadzka K, Wielgos M, Szymusik I. (2016). Sexual Activity During Pregnancy. *Neuroendocrinol Lett.* 2016; 37(1),101-6.
- Staruch M, Kucharczyk A, Zawadzka K, Wielgos M, Szymusik I. (2016). Sexual Activity During Pregnancy. *Neuroendocrinol Lett*; 37(1),101-6.
- Şahbaz, T. (2017). Cinsel Mitlerin Cinsel İşlev Bozukluğu Ve Kaygı Üzerinde Etkisi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Şahingöz, M. (2021). Gebelikte Cinsel Mitlerin Cinsel Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Tandoğan Ö, Kaydırak M.M, Oskay Ü. (2019). Erkeklerin Gebelikte Cinsel Yaşamla İlgili Mitleri. *Androl Bul*; 21, 134-39.
- Torun F, Dilek Torun S, Özaydın AN. (2011). Men's Belief In Sexual Myths And Factors Effecting These Myths. *Düşünen Adam The Journal Of Psychiatry And Neurological Sciences*; 24, 24-31.
- Yangin HB, Eroğlu K. (2011). Investigation of the Sexual Behavior of Pregnant Women Residing in Squatter Neighborhoods in Southwestern Turkey: A Qualitative Study. *Journal of Sex & Marital Therapy*; 37(3), 190-5.
- Yanikkerem E, Goker A, Ustgorul S, Karakus A. (2016). Evaluation Of Sexual Functions And Marital Adjustment Of Pregnant Women In Turkey. *International Journal Of Impotence Research*; 28, 176-83.
- Yılmaz Esencan T, Kızılkaya Beji N. (2015). Günümüze Değın Cinsellik Konusunda Yapılan Çalışmaların İrdelenmesi. *Androloji Bülteni*; 17(63), 301-10.
- Yılmaz M, Karataş B. (2018). Opinions of Student Nurses on Sexual Myths; A Phenomenological Study. *Sex Disabil*; 36:277–89.

GEBELİKTE UYKU HİJYENİ

Özge SAKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Doğumevi Kampüsü Doğumhane Kliniği, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ 0009-0006-6526-8317
- ❖ ozgesakinn@gmail.com

Sare Cansu KALKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Doğumevi Kampüsü Doğumhane Kliniği, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ 0000-0003-1222-5760
- ❖ sacnsu54@gmail.com

Melek BALÇIK ÇOLAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ 0000-0002-1842-5539
- ❖ mbalcikcolak@sakarya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aibar-Almazan A, Hita-Contreras F, Crus-Diaz D, de la Torre-Cruz M, Jimenez-Garcia JD, et al. (2019). Effects Of Pilates Training On Sleep Quality, Anxiety, Depression And Fatigue İn Postmenopausal Women: A Randomized Controlled Trial. *Maturitas*, 124:62-67.
- American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®) (5th ed.). Washington, 2013, DC: American Psychiatric Association. Available from: <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm>
- Amy R. Wolfson, Kathryn A. Lee. (2009). Pregnancy and the Postpartum Period. *Principles and Practice of Sleep Medicine*. 4th edition p: 1278-86.
- Arslan S, Okcu G, Coşkun AM, Temiz F. (2019). Kadınların gebeliği algılama durumu ve bunu etkileyen faktörler. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 6(1):179-92. 23.
- Aydın S. (2014). Gebelerde Gevşeme Egzersizlerinin Gebelerin Uyku Kalitesine Etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Babbar S, Shyken J. (2016). Yoga in Pregnancy. *Clin Obstet Gynecol*, 59(3): 600–612
- Bacaro V, Benz F, Pappacogli A, De Bartolo P, Johann AF, Palagini L and et al. (2020). Interventions For Sleep Problems During Pregnancy: A Systematic Review. *Sleep medicine reviews*, 50:101234.
- Baykal, Z. (2008). Bel Ağrısı Olan Gebelerde Progresif Gevşeme Egzersizlerinin Ağrı Algısına Ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Bernard P, Savard J, Steindorf K, Sweegers MG, Courneya KS, et al. (2019). Effects And Moderators Of Exercise On Sleep İn Adults With Cancer: Individual Patient Data And Aggregated Meta-Analyses. *J Psychosom Res*. 124:109746.
- Bin YS, Cistulli PA, Ford JB (2016). Population-Based Study of Sleep Apnea in Pregnancy and Maternal and Infant Outcomes. *J Clin Sleep Med* 2016;12(6):871-7.

- Çelik F, Köse M. (2017). Gebelikte Uyku Kalitesinin Trimester İle İlişkisi. Kocatepe Tıp Dergisi Kocatepe Medical Journal 18:85-88/Temmuz/2017
- Çoban A., Yanikkerem UE. (2010). Gebelerde Uyku Kalitesi Ve Yorgunluk Düzeyi. Ege Tıp Dergisi. 49(2):87-94.
- Dikmen Y. (2013). Uyku Ve Uyku İle İlgili Uygulamalar. Akça Ay F. (Ed.), Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar Ve Beceriler. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri. 686- 698.
- Ekinci S. Gebelere Verilen Uyku Hijyeni Eğitiminin Uyku Kalitesine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2020.
- Ferrie JE, Shipley MJ, Cappuccio FP, Brunner E, Miller MA, et al. (2007). A Prospective Study Of Change İn Sleep Duration; Associations With Mortality İn The Whitehall II Cohort. SLEEP, 30(12):1659-1666.
- Gökdemir F, Yılmaz T. (2022). Maternal Uyku Sorunlarının Obstetrik Sonuçlara Etkisi ve Bakım. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi 418 DEUHFED 2022, 15(3), 418-429
- Gündüz CS, Yıldız H. (2021). Gebelikte Uyku Sorunlarının Perinatal Süreçteki Etkileri ve Çözüm Sürecinde Hemşirelik Yaklaşımları. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 14(4): 471- 478
- Güneş Z. (2018). Role And Strategies Of Sleep Hygiene İn Promoting Sleep Health. Archives Medical Review Journal, 27(2); 188-198.
- Hashmi AM, Bhatia SK, Khawaja IS. (2016). Insomnia During Pregnancy: Diagnosis And Rational Interventions. Pak J Med Sci. 32(4):1030-1037.
- Hayase M, Shimada M. (2018). Effects Of Maternity Yoga On The Autonomic Nervous System During Pregnancy. J Obstet Gynaecol Res.44(10):1887-95.
- Huang CY, Liao HY, Chang ET, Lai HL. (2018). Factors Associated With The Teaching Of Sleep Hygiene To Patients İn Nursing Studens. Nurse Educ Pract, 28: 150-155.

- Kara M., Onat T, Başer E, Yalvaç ES. (2018). Gebelikte Obstrüktif Uyku Apnesi. Bozok Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Yozgat. 8;(79-82).
- Karacan I,Pascualy RA, Pressman M, Gillis AM, Hirshkowitz M, Orr W. Et al. Other Sleep-Related Medical Disorders. In: Buysee Dj, Thorpy MJ (eds). (2005). The International Classification of Sleep Disorders, Revised, Diagnostic and Coding Manual, 4Th ed. USA, 297-300. <https://vct.iuims.ac.ir/uploads/icsd.pdf>
- Kempler L,Sharpe L, Bartlett D. (2012). Sleep education during pregnancy for new mothers. BMC Pregnancy and Childbirth 2012, 12:155
- Köybaşı EŞ, Oskay ÜY. (2017). Gebelik sürecinin uyku kalitesine etkisi. Gülhane Tıp Dergi.59:1-5 Gülhane Tıp Fakültesi 2017
- Mindell JA, Cook RA, Nikolovski J. (2015). Sleep Patterns And Sleep Disturbances Across Pregnancy.Sleep Med [online]. 16(4):483-488.
- Nodine PM, Matthews EE. (2013). Common Sleep Disorders: Management Strategies And Pregnancy Outcomes. J Midwifery Women's Heal 58(4):368-77.
- Özhüner Y, Çelik N. (2019). Gebelerde Uyku Kalitesi Ve Yaşam Kalitesi. sağlık bilimleri ve meslekleri dergisi .6(1):25-33
- Pandurangi AK, Keshavan MS, Ganapathy V, Gangadhar BN. (2017). Yoga: Past and Present. Am J Psychiatry, 174(1):16-17.
- Pien GW., Schwab RJ. (2004). Sleep Disorders During Pregnancy. Sleep. 27(7):1405-1417.
- Plante DT, Winkelman JW. Parasomnias. Psychiatr Clin North Am 2006; 29: 969- 987
- Rezaei E , Moghadam ZB , Nejat S , Dehghannayeri N. (2014). The impact of sleep healthy behavior education on the quality of life in the pregnant women with sleep disorder: A randomized control trial in the year 2012. Iran J Nurs Midwifery Res. 2014 Sep-Oct; 19(5): 508-516.
- Şahin FK, Köken G, Coşar E, Saylan F, Fidan F, Yılmaz M, Ünlü M. (2008). Gebelikte Uyku Apne Sendromu Ve Eşlik Eden Hastalıklar.Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Dergisi, 2008; Cilt: 5 Sayı: 1 Sayfa: 22-7

- Santur GS, Özşahin S. (2021). Kadın hayatının evrelerinde uyku ve ebelik yaklaşımı. *Jour Turk Fam Phy* 2021; 12 (4): 207-216.
- Sedov ID., Cameron EE., Madigan S., Tomfohr-Madsen LM. (2018). Sleep Quality During Pregnancy: A Meta-Analysis, *Sleep Medicine Reviews*. 38:168-176.
- Sozansky J, Houser SM. (2014). The Physiological Mechanism For Sensing Nasal Airflow: A Literature Review. *Int Forum Allergy Rhinol*, 4(10): 834-8.
- Streeter CC, Whitfield TH, Owen L, Rein T, Karri SK, et al. (2016). Effects Of Yoga Versus Walking On Mood, Anxiety, And Brain GABA Levels: A Randomized Controlled MRS study. *Journal of alternative and complementary medicine*, 16(11):1145–1152.
- Tuncel D, Orhan FO. (2009). Parasomniler: Tanı, Sınıflama ve Klinik Özellikleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches In Psychiatry* 2009; 1:280-296
- Um YH, Hong SC, Jeong, JH. (2017). Sleep Problems As Predictors İn Attention-Deficit Hyperactivity Disorder: Causal Mechanisms, Consequences And Treatment. *Clinical Psychopharmacology and Neuroscience*, 15(1): 9.
- Zachary M.F, Chaput J.P, Gruslin A, Adamo K.B. (2014). The potential value of sleep hygiene for a healthy pregnancy: A brief review. *rahaISRN Family Medicine*. Article ID 928293.

ANNE SÜTÜ ÖZELLİKLERİ, LAKTASYON FİZYOLOJİSİ VE PUERPERİUMDAKİ MEME İLE İLGİLİ DURUMLAR

Yunus Emre TOPDAĞI

- ❖ Kurum Bilgisi: Kadın Hastalıkları ve Doğum, Tıp Fakültesi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0656-0765
- ❖ Mail: emretopdagi@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ballard O, Morrow AL: Human milk composition: nutrients and bioactive factors. *Pediatr Clin North Am* 60(1):49, 2013.
- Berens P, Swaim L, Peterson B: Incidence of methicillin-resistant *Staphylococcus aureus* in postpartum breast abscesses. *Breastfeed Med* 5(3):113, 2010.
- Berlin CM Jr, van den Anker, JN: Safety during breastfeeding: drugs, foods, environmental chemicals, and maternal infections. *Semin Fetal Neonatal Med* 18(1):13, 2013.
- Collier RJ, Hernandez LL, Horseman ND: Serotonin as a homeostatic regulator of lactation. *Domest Anim Endocrinol* 43(2):161, 2012.
- Faupel-Badger JM, Arcaro KF, Balkam JJ, et al: Postpartum remodeling, lactation, and breast cancer risk: summary of a National Cancer Institute-sponsored workshop. *J Natl Cancer Inst* 105(3):166, 2013.
- Fujiwara Y, Endo S: A case of toxic shock syndrome secondary to mastitis caused by methicillin-resistant *Staphylococcus aureus*. *Kansenshogaku Zasshi* 75:898, 2001.
- Iyengar SR, Walker WA: Immune factors in breast milk and the development of atopic disease. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 55(6):641,2012.
- Jonathan S. Berek. *Berek and Novak's Gynecology (Sixteenth Edition)*, , MD, MMS – Deborah L.Berek, MA 2020 Wolters Kluwer.
- Jong DE, Kikkert HR, Fidler V, et al: Effects of long-chain polyunsaturated fatty acid supplementation of infant formula on cognition and behavior at 9 years of age. *Dev Med Child Neurol* 54(12):1102, 2012.
- Lee IW, Kang L, Hsu HP, et al: Puerperal mastitis requiring hospitalization during a nine-year period. *Am J Obstet Gynecol* 203(4):332,2010.
- Loukas M, Clarke P, Tubbs RS: Accessory breasts: a historical and current perspective. *Am Surg* 73(5):525, 2007.
- Mangesi L, Dowswell T: Treatments for breast engorgement during lactation. *Cochrane Database Syst Rev* 9:CD006946, 2010.
- Matheson I, Aursnes I, Horgen M, et al: Bacteriological findings and clinical symptoms in relation to clinical outcome in puerperal mastitis. *Acta Obstet Gynecol Scand* 67:723, 1988.

- McCleary MJ: Epidermal growth factor: an important constituent of human milk. *J Hum Lact* 7:123, 1991.
- Porter JC: Proceedings: Hormonal regulation of breast development and activity. *J Invest Dermatol* 63:85, 1974.
- Saito S, Maruyama M, Kato Y, et al: Detection of IL-6 in human milk and its involvement in IgA production. *J Reprod Immunol* 20:267,1991.
- Schwarz RJ, Shrestha R: Needle aspiration of breast abscesses. *Am J Surg* 182:117, 2001.
- Shoma A, Elbassiony L, Amin M, et al: “Gestational gigantomastia”: a review article and case presentation of a new surgical management option. *Surg Innov* 18(1):94, 2011.
- Steven G. Gabbe. *Obstetrics normal and problem pregnancies (Fifth Edition)*, 2007.

**BEDEN EĞİTİMİ
VE
SPOR ARAŞTIRMALARI
2023-II**

Editör

Prof. Dr. Fatih HAZAR

Editör

Prof. Dr. Fatih HAZAR

ORCID (0000-0003-4996-2035)

ISBN: 978-625-6600-10-2

E-ISBN: 978-625-6600-11-9

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202333>

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ARAŞTIRMALARI 2023-II

HAZAR, Fatih

1. Basım 296 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Antrenman 2. Beden eğitimi 3. Fiziksel aktivite 4. Rekreasyon 5. Spor

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

SOSYAL SERMAYE İNŞASINDA SPOR.....	7
<i>Eda ADATEPE</i>	
SPOR ENDÜSTRİSİNDE DÖNÜŞÜM MUHASEBESİ.....	25
<i>Gizem KOCAMAN BÜLBÜL</i>	
TÜRK DAĞ BİSİKLETİ SPORUNUN OLİMPİYATLARDAKİ YERİ	35
<i>Esra KÜRKCÜ AKGÖNÜL</i>	
SPORCU GELİŞİM MODELLERİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	51
<i>Serkan AYDIN</i>	
GENÇ ERKEK VOLEYBOLCULARDA FONKSİYONEL CORE ANTRENMANLARININ DENGE, SIÇRAMA VE SPİRİT PERFORMANSINA ETKİSİ.....	61
<i>Merve CİN</i>	
ERGENLİK DÖNEMİNDE VOLEYBOLCULARIN AYAK BASINÇ ANALİZİ VE ERGONOMİK TABANLIK DESTEĞİ.....	73
<i>Aylin Özge PEKEL</i>	
FARKLI YÜZEYLERDE GERÇEKLEŞTİRİLEN EGZERSİZLERİN KAS AKTİVASYONUNA ETKİLERİ.....	83
<i>Erbil Murat AYDIN</i>	
HALI SAHADA FUTBOL OYNAYAN 14-17 YAŞ ARALIĞINDAKİ OYUNCULARIN BAZI VİTAL BULGULARININ İNCELENMESİ	101
<i>Bilal GÜLTEKİN, Deniz ÇAKAROĞLU</i>	
DÜNYA VE AVRUPA ŞAMPİYONASI BİSİKLET YARIŞMALARINDA PARKUR PROFİLİ İLE PERFORMANS İLİŞKİSİ.....	115
<i>Esra KÜRKCÜ AKGÖNÜL</i>	
KADINLARDA MAT PİLATESİ VE ALETLİ PİLATES.....	135
<i>Gülşah ÜNVER, Dicle ARAS</i>	
EGZERSİZ VE KREATİN.....	147
<i>Serkan AYDIN</i>	

MÜSABIK JUDOCULARIN ORTOREKSİYA NERVOZA EĞİLİMLERİ
.....159

Yunus Emre SUSUZ, Fatih SÜLÜN

**SPORCULARDA BESLENME ALIŞKANLIKLARI VE BESLENME
YEYETERSİZLİKLERİNE BAĞLI ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR**
.....169

Gamze MURATHAN

SPORDA KAYGI VE STRES.....185

Uğur KARAKAŞ

SPORCULARDA DUYGU VE DUYGU DÜZENLEME.....203

Murat ŞAKAR

AFET BÖLGELERİNDE NORMALLEŞME ARACI OLARAK SPOR
.....221

Gül ERTEM

REKREASYON VE KADIN229

Cihan AYHAN

**“TOPLUMSAL CİNSİYET” ROLLERİ İLE ALGISI: BEDEN EĞİTİMİ
VE SPOR ÖĞRETMENLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME245**

Didem Gülçin KAYA, Yaşar İsmail GÜLÜNAY, Burtay Orkun ÖN

**SEDANTER VE SPOR YAPAN BİREYLERİN AKILLI TELEFON
BAĞIMLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ263**

Erdal BAL, Nedim MALKOÇ, Esra AYDEMİR AMAN

**SPOR YÖNETİMİ ALANINDA YAYINLANAN MAKALELERİN
BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZİ: 1993-2023 YILLARI ARASINDA
ALTI DERGİDEN TOPLANAN VERİLERİN İNCELENMESİ.....275**

Muzaffer Toprak KESKİN, Nurten ULUSAY, Şevket Cihat ÖZER

SOSYAL SERMAYE İNŞASINDA SPOR

Eda ADATEPE

- ❖ Kurum Bilgisi: Spor Yöneticiliği, Spor Bilimleri Fakültesi, Bayburt Üniversitesi, Bayburt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1254-9300
- ❖ Mail: edaadatape@gmail.com

KAYNAKLAR

- Adaş Kocamaz, S. (2023). Sporun sosyal etkisi: Üniversite öğrencileri üzerine bir karma yöntem çalışması. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Adler, P. S., & Kwon, S. W. (2002). Social capital: Prospects for a new concept. *Academy of management review*, 27(1), 17-40.
- Arı, A. (2020). Spor eğitimi veren kurumlardaki akademisyenlerin örgütsel sosyal sermaye, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel güven düzeyleri arasındaki ilişki. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Atherley, K. M. (2006). Sport, localism and social capital in rural Western Australia. *Geographical Research*, 44(4), 348-360.
- Aydemir, M. A., & Tecim, E. (2012). Türk toplumunda aile ve dinin sosyal sermaye potansiyeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 43-59.
- Barsbuğa, Y., Yılmaz, N. D., & Arı, A. (2019). Üniversiteler arası spor karşılaşmalarına katılan üniversite öğrencilerinin sosyal sermaye düzeylerinin incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11(1), 59-72.
- Bartkus, V. O., & Davis, J. H. (Eds.). (2010). *Social capital: Reaching out, reaching in*. Edward Elgar Publishing.
- Bartram, D., Poros, M. V. & Monforte, P. (2017). Göç meselesinde temel kavramlar (I. A.Tuncay, Çev.). Ankara: Hece
- Batur, M. (2021). Spor örgütlerinde sosyal sermaye ile örgütsel değişim bağlılığı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Baum, F., Modra, C., Palmer, C., Murray, C., Bush, R. (2000). Families, social capital and health. *University Of Tasmania*. Chapter. https://figshare.utas.edu.au/articles/chapter/Families_social_capital_and_health/2305 266
- Blackshaw, T., & Long, J. (2005). What's the big idea? A critical exploration of the concept of social capital and its incorporation into leisure policy discourse. *Leisure studies*, 24(3), 239-258.
- Bourdieu, P. (2018). The forms of capital. In *The sociology of economic life* (pp. 78-92). Routledge.
- Bozlu, B. (2020). Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Spor Alanının İnşası. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 1(1), 13-26.
- Burt, R. S. (2002). The social capital of structural holes. *The new economic sociology: Developments in an emerging field*, 148(90), 122.

- Coalter, F. (2007). Sports clubs, social capital and social regeneration: 'Ill defined interventions with hard to follow outcomes'?. *Sport in society*, 10(4), 537-559. <https://doi.org/10.1080/17430430701388723>
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, p95-p120.
- Cooke, P., Clifton, N., & Oleaga, M. (2005). Social capital, firm embeddedness and regional development. *Regional Studies*, 39(8), 1065-1077. <https://doi.org/10.1080/00343400500328065>
- Çiftçi, İ. (2020). Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerinin sosyal ve kültürel sermayeleri ile girişimciliğe yönelik algılarının incelenmesi. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Daly, M., & Silver, H. (2008). Social exclusion and social capital: A comparison and critique. *Theory and society*, 37, 537-566.
- Darcy, S., Maxwell, H., Edwards, M., Onyx, J., & Sherker, S. (2014). More than a sport and volunteer organisation: Investigating social capital development in a sporting organisation. *Sport Management Review*, 17(4), 395-406.
- Demiral, M. (2007). Türkiye'de sosyal sermaye kapsamında sivil toplum kuruluşları (STK)'nın sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma sürecindeki rolü. *Akademik Bakış Dergisi*, 13, 1-17.
- Fehr, E. (2009). On the economics and biology of trust. *Journal of the european economic association*, 7(2-3), 235-266.
- Field, J. (2008). Sosyal sermaye. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul
- Forsell, T., Tower, J., & Polman, R. (2022). Development of a scale to measure social capital in recreation and sport clubs. *Leisure Sciences*, 42(1), 106-122.
- Fukuyama, F. (2005). Güven, sosyal erdemler ve refahın yaratılması. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2019). Gençlik ve Spor Bakanlığında Gönüllülük Seferberliği. <https://ghgm.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/21715/genclik-ve-spor-bakanligindan-gonulluluk-seferberligi.aspx>. Erişim Tarihi: 01.08.2023
- Günkör, C., & Özdemir, M. Ç. (2017). Sosyal sermaye ve eğitim ilişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 70-90.
- Hanifan, L. J. (1916). The rural school community center. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67(1), 130-138.

- Harper, R., & Kelly, M. (2003). Measuring social capital in the United Kingdom. Office for National Statistics, 1, 23.
- Harvey, J., Levesque, M. & Donnelly, P. (2007). Sport volunteerism and social capital. *Sociology of Sport Journal*, 24, 2: 206-223.
- Healy, T., & Côté, S. (2001). *The Well-Being of Nations. The Role of Human and Social Capital*. OECD Publications, Paris.
- Henry, I. (2015). *The Role of Sport in Fostering Open and Inclusive Societies*, EPRS: European Parliamentary Research Service. Belgium. CID:20.500.12592/f29d9q.
- Karaşahinoğlu, T. (2022). *Olimpik eğitim programları ve mülteciler için sosyal uyum ve sosyal sermaye inşası*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Korkmaz, N., İnan, M. & Pekel, A. (2021). Kadın yöneticilerin sosyal sermaye düzeyleri ile iç girişimcilik davranışları arasındaki ilişki (Spor Hizmet İşletmesi Örneği). *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 93-102 .
- Liu, X., & Shaffer, M. A. (2005). An investigation of expatriate adjustment and performance: A social capital perspective. *International Journal of Cross Cultural Management*, 5(3), 235-254.
- Mayda, F. A. (2020). *Jane Addams' ın Unutulan Mirasını Hatırlamak: Sosyal Hizmet Uygulaması Bağlamında Sporun Gücü ve Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme*. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1278-1306.
- Mısırdalı, F. (2006). *Örgüt İçi Bilgi Paylaşımında Sosyal Sermayenin Etkisi: Kütahya Porselen A. Ş' de Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi
- Nalbant, U. (2022). *Sağlık ve zindelik kulüplerinde serbest zaman doyumunu, sosyal sermaye düzeyi ve müşteri sadakati ilişkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Nicholson, M., & Hoye, R. (2008). *Sport and social capital: An introduction*. In *Sport and social capital* (pp. 1-18). Routledge.
- Numerato, D., & Baglioni, S. (2012). The dark side of social capital: An ethnography of sport governance. *International Review for the Sociology of Sport*, 47(5), 594-611.
- Özdemir, M. Ç. (2007). *Toplumsal değişme karşısında aile ve okul*. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 5(2).
- Putnam, R. D. (1993). What makes democracy work?. *National civic review*, 82(2), 101-107.

- Realo, A., Allik, J., & Greenfield, B. (2008). Radius of trust: Social capital in relation to familism and institutional collectivism. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 39(4), 447-462.
- Robison, L. J., Schmid, A. A., & Siles, M. E. (2002). Is social capital really capital?. *Review of social economy*, 60(1), 1-21.
- Sabatini, F. (2009). Social capital as social networks: A new framework for measurement and an empirical analysis of its determinants and consequences. *The Journal of SocioEconomics*, 38(3), 429-442.
- Sargut, S. (2006). Social capital: Enabling structures or purposive action?. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 3(120), 1-13.
- Seippel, Ø. (2006). Sport and social capital. *Acta sociologica*, 49(2), 169-183.
- Sivri, S. (2022). Üniversite öğrencilerinin sportif sermaye ve sporun sosyal etkisine ilişkin görüşleri. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Spaaij, R., & Westerbeek, H. (2013). Sport business and social capital: a contradiction in terms?. In *Global Sport Business* (pp. 64-81). Routledge.
- Stone, C. (2018). Utopian community football? Sport, hope and belongingness in the lives of refugees and asylum seekers. *Leisure Studies*, 37(2), 171-183.
- Tacon, R. (2012). The Role of Sport Management in the Creation of Social Capital. *Managing Sport: Social and Cultural Perspectives*. <https://www.routledge.com/Managing-Sport-Social-and-Cultural-Perspectives/HassanLusted/p/book/9780415572163>
- Tonts, M. (2005). Competitive sport and social capital in rural Australia. *Journal of rural studies*, 21(2), 137-149.
- Tulin, M., Lancee, B. ve Volker, B. (2018). Personality and social capital. *Social Psychology Quarterly*, 81(4), 295-318.
- Widdop, P., Cutts, D., & Jarvie, G. (2016). Omnivorousness in sport: The importance of social capital and networks. *International review for the sociology of sport*, 51(5), 596-616.
- Yıldizer, G., Bilgin, E., Korur, E. N., Novak, D., & Demirhan, G. (2018). The association of various social capital indicators and physical activity participation among Turkish adolescents. *Journal of Sport and Health Science*, 7(1), 27-33.
- Yüce, A., Aydoğdu, V., Yüce, S. G., & Katırcı, H. (2019). Sporda stratejik bir yönetim aracı olarak sosyal sermaye kavramının incelenmesi ve bazı uluslararası karşılaştırmalar. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 2(1), 1-18.

Yüksel, M. (2019). Pierre Bourdieu ve spor sosyolojisine katkıları. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(3), 495-515.

SPOR ENDÜSTRİSİNDE DÖNÜŞÜM MUHASEBESİ

Gizem KOCAMAN BÜLBÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Isparta / TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6008-7329.
- ❖ Mail: gizem_kocaman88@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akman, G., & Karakoç, Ç. (2005). Yazılım Geliştirme Prosesinde Kısıtlar Teorisinin Düşünce Süreçlerinin Kullanılması. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 4(7), 103-121.
- Alkibay, S. (2005). Profesyonel Spor Kulüplerinin Taraftar İlişkileri Yoluyla Marka Değeri Yaratmaları Üzerine Bir Araştırma, H.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1), 83-108.
- Arslan, N. (2008). Kısıtlar Teorisi Ve Bir Deneme Çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir:Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Atasoy, B, Kuter, F, Ö. (2005). Küreselleşme Ve Spor, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(1), 11-22.
- Belgin, Ö., Merkezi, M. P. Maliyetleme Sistemlerinde Güncel Yaklaşımlar: Faaliyet Tabanlı Maliyetleme ve Dönüşüm Muhasebesi.
- Bulgu, N. (2005). Sporda Şiddet ve Alt-Kültür, Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. Of Sport Sciences, 16 (4), 229-250.
- Dağlı Ekmekçi, A., Ekmekçi, R., İrmış, A. (2013), Küreselleşme ve Spor Endüstrisi, Pamukkale Journal Of Sport Sciences, 4(1), 91-117.
- Devocioğlu, S. (2005). Türkiye’de Spor Sektörü Stratejilerinin Geliştirilmesi. Verimlilik Dergisi. 2, 117-134.
- Duran, M. (2015). Kısıtlar Teorisi Yöntemiyle Süreç Analizi Ve İyileştirilmesi, Bir Ameliyathane Uygulaması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ekren, N. Ve Çağlar, B. A. (2003). Spor Ekonomisi, Teorik Bir Çerçeve. Active Dergisi. 32, 1-2.
- Ertan, S. (2014). Hizmet Sektöründe Kısıtlar Teorisi Ve Katkı Muhasebesi: Bir Otel İşletmesinde Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goldratt, E. M., Cox J. (2018). The Goal: A Process Of Ongoing Improvement. Usa: North River Press.
- Gupta, M. (2003). Constraints Management-Recent Advances And Practices. International Journal Of Production Research, 41(4), 647-659.
- Katırcı, H, Argan, M. (2012). Spor Endüstrisi Ve Pazarlama, (Ed. Sevgi Ayşe Öztürk), Spor Pazarlaması, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2481, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1452.

- Katırcı, H. (2013). Spor Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ed: Nilgün Çağlar İrmak.
- Kaygusuz, S. Y. (2011). Kısıtlar Teorisi Ve Maliyet Hacim Kar Analizi: Bir Çalışma Sayfası Modellemesi. Muhasebe Ve Finansman Dergisi, 52, 171-188.
- Osenieks, J, Jansons, G. (2012). The Impact Of Sports On The Economy, Lase Journal Of Sport Science, 1(3), 125-146.
- Özer, G.(2002). Dünya Sınıfı Bir Sistem Yönetimi Yaklaşımı: Kısıtlar Teorisi Ve Katkı Muhasebesi, Mpm Yayınları, 2002/4, 7-30.
- Pitts, B. G., Fielding, Lawrence W. M, Lori K. (1994). Industry Segmentation Theory And The Sport Industry: Developing A Sport Industry Segment Model, Sport Marketing Quarterly, 3(1), 15-29.
- S. Yükçü, Atağan, G., Özkol, A. E. (2017). İşletmelerde Kısıttan Çıkış Yolları. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 19(3), S. 734.
- Savić Z., Randelović N., Stojanović N., Stanković V., Šiljak V., (2017), The Sports Industry And Achieving Top Sports Results, Physical Education And Sport, 15 (3), 513 – 522
- Tantia, V., Jayakumar, K. (2016). Fundamental Logistics Of Theory Of Constraint. Dr. Veerta Tantia. 19.10.2023 Tarihinde <https://ijemr.in/wpcontent/uploads/2018/01/Fundamental-Logistics-Of-Theory-Ofconstraint.Pdf> Adresinden Alındı.
- Teceren, Ö., Süreç İyileştirmesinde Kısıtlar Teorisi Ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 20, Ankara, (2002).
- Watson, K. J., Blackstone, J. H., & Gardiner, S. C. (2007). The Evolution Of A Management Philosophy: The Theory Of Constraints. Journal Of Operations Management, 25(2), 387–402.

TÜRK DAĞ BİSİKLETİ SPORUNUN OLİMPİYATLARDAKİ YERİ

Esra KÜRKCÜ AKGÖNÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Doku Eylül Üniversitesi Necat Hepkon Spor Bilimleri Fakültesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3771-937X
- ❖ Mail: bestfemalecyclist@gmail.com

KAYNAKLAR

- Kürkcü Akgönül, E. (2022). Bisiklet (Olimpik Branşlar: Yaz ve Kış Oyunları içinde). Ed. Özen, G., Efe Akademi yayınları, İstanbul.
- Results book (2021). Olimpiyat sonuçları. 2020%20MTB_ResultsBook.pdf, Erişim tarihi: 07.10.2023, Erişim saati:12.15
- TBF (2023). Türkiye Bisiklet Fedrasyonu. www.bisiklet.gov.tr Erişim tarihi: 07.09.2023, Erişim saati:15.00
- Tokyo, 2020, Oualification System. <https://archive.uci.org/docs/default-source/official-documents/tokyo-2020---olympic-games/final---2021-04-27---tokyo-2020---revised-qualification-system---mtb---eng.pdf> Erişim tarihi:10.10.2023, Erişim saati: 14.41
- Tokyo, 2020, Kota hakkı kazanan ülke sıralaması (kadın). mtb-nationalranking-women---final.pdf, Erişim tarihi: 08.10.2023, Erişim saati:12.30
- Tokyo, 2020, Kota hakkı kazanan ülke sıralaması (erkek). mtb---qualified-nocs-me.pdf, Erişim tarihi: 08.10.2023, Erişim saati:12.50
- UCI (2023). Dünya Bisiklet Birliği (Union Cycling International). www.uci.org,Erişim tarihi: 08.09.2023, Erişim saati:11.05

SPORCU GELİŞİM MODELLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Serkan AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-8028
- ❖ Mail: saydin@nku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abbott A. and Collins D. “A theoretical and empirical analysis of a “state of the art” talent identification model”, *High Ability Studies*, 12 (2):, 2002.
- Abbott A. and Collins D. “Eliminating the dichotomy between theory and practice in talent identification and development: considering the role of phycology”, *Journal of Sports science*, 22 (5): , 2004.
- Bailey R. and Morley D. “Talent Identification and provision in PE: a strategic approach”, *British Journal of Teaching Physical Education*, 2005.
- Bailey R.- Collins D.- Ford P. – Mac Namara A. – Toms M. – Pearce G., “Participant Development in Sport: An Academic Review”, *Sports Coach UK – Sport Northern Ireland*, 2010.
- Bailey, R., Morley, D., & Dismore, H. (2009). Talent development in physical education: a national survey of policy and practice in England. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 14(1), 59-72.
- Balyi İ. - Way R.- Higgs C., “Long Term Athlete Development”, *United States: Human Kinetics*, 2013.
- Côté J., “The Influence of the family in the development of talent sport”, *The Sport Psychologist*, 1999.
- Ericsson, K., & Krampe, R. T. (1996). *Tesch-Romer, 1993. The role of deliberate practice in the.*
- Morley, D., Copley, S., & Bailey, R. P. (2006). Pupils’ perceptions of talent in physical education. In *British Educational Research Association annual conference*, Warwick University.
- Rhodri S. L., and Jon L. O., “The Youth Physical Development Model: A New Approach to Long Term Athletic Development”, *National Strength and Conditioning Association Strength and Conditioning Journal*, Vol. 34 (3), 2012

GENÇ ERKEK VOLEYBOLCULARDA FONKSİYONEL CORE ANTRENMANLARININ DENGE, SIÇRAMA VE SPRINT PERFORMANSINA ETKİSİ

Merve CİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9408-7853
- ❖ Mail: merve.cin@jsga.edu.tr

SONUÇ

Sonuç olarak voleybol antrenmanı öncesinde uygulanan fonksiyonel core antrenmanının, geleneksel ısınma sonrası antrenmana başlayan sporculara göre hem denge hem de patlayıcı güç parametrelerinde performans sonuçlarına istatistiksel olarak anlamlı derecede daha fazla katkı sağladığı söylenebilir. Fonksiyonel core egzersiz grubunda test verileri karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir artış tespit edildi. Voleybol gibi denge ve patlayıcı kuvvetin önemli olduğu spor branşlarında antrenman öncesi fonksiyonel core egzersizlerinin kullanılması ve çalışmamızda uygulanan set ve dinlenme prosedürlerinin özellikle voleybol branşında gençlere yönelik antrenman programlarında yer alması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Agopyan, A., Ozbar, N., & Ozdemir, S. N. (2018). Effects of 8-week Thera-Band training on spike speed, jump height and speed of upper limb performance of young female volleyball players. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 7(1), 63-76.
- Enoksen, E., Tønnessen, E., & Shalfawi, S. (2009). Validity and reliability of the Newtest Powertimer 300-series testing system. *Journal of sports sciences*, 27(1), 77–84.
- Farzaneh hessari, A., Daneshmandi, H., & Mahdavi, S. (2011). The Effect of 8 Weeks of Core Stabilization Training Program on Balance in Hearing Impaired Students. *Sport Sciences and Health Research*, 3(2), 67-83.
- Gelen, E., Saygın, Ö., Karacabey, K., & Kılınç, F. (2008). Acute effects of static stretching on vertical jump performance in children. *Journal of Human Sciences*, 5(1).
- Gribble, P. A., Hertel, J., & Plisky, P. (2012). Using the Star Excursion Balance Test to assess dynamic postural-control deficits and outcomes in lower extremity injury: a literature and systematic review. *Journal of athletic training*, 47(3), 339–357.
- Heitkamp, H. C., Horstmann, T., Mayer, F., Weller, J., & Dickhuth, H. H. (2001). Gain in strength and muscular balance after balance training. *International journal of sports medicine*, 22(4), 285–290.
- Hertel, J., Braham, R. A., Hale, S. A., & Olmsted-Kramer, L. C. (2006). Simplifying the star excursion balance test: analyses of subjects with and without chronic ankle instability. *The Journal of orthopaedic and sports physical therapy*, 36(3), 131–137.

- Hyeong, I. H., & Kim, J. H. (2014). Test of intrarater and interrater reliability for the star excursion balance test. *Journal of physical therapy science*, 26(8), 1139–1141. <https://doi.org/10.1589/jpts.26.1139>
- Karacaoğlu S. (2015). Erkek Voleybolcularda Core Antrenmanın Fiziksel Uygunluk Özelliklerine Etkisi; Eğitim Bilimleri Enstitüsü. *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı; Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı; Yüksek lisans tezi; Burdur; Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*
- Kılınç Boz, H., Babayiğit İrez, G., & Saygın, Ö. (2014). Swissball ve theraband egzersizlerinin 65 yaş üstü bireylerin yaşam kalitesi ve bazı fiziksel özelliklerine etkileri. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 19–28.
- Li, H. (2022). Core Strength Training Influences Basketball Players'body. *Revista Brasileira de Medicina do Esporte*, 28, 654-657.
- Luo, S., Soh, K. G., Zhao, Y., Soh, K. L., Sun, H., Nasiruddin, N. J. M., Zhai, X., & Ma, L. (2023). Effect of core training on athletic and skill performance of basketball players: A systematic review. *PLoS one*, 18(6), e0287379.
- Maté-Muñoz, J. L., Monroy, A. J., Jodra Jiménez, P., & Garnacho-Castaño, M. V. (2014). Effects of instability versus traditional resistance training on strength, power and velocity in untrained men. *Journal of sports science & medicine*, 13(3), 460–468.
- Noakes T. D. (2000). Physiological models to understand exercise fatigue and the adaptations that predict or enhance athletic performance. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 10(3), 123–145.
- Ning, C. (2022). Scientific Training of Athletes'Core Strength In Competitive Sports. *Revista Brasileira de Medicina do Esporte*, 28, 238-241.
- Plisky, P. J., Rauh, M. J., Kaminski, T. W., & Underwood, F. B. (2006). Star Excursion Balance Test as a predictor of lower extremity injury in high school basketball players. *The Journal of orthopaedic and sports physical therapy*, 36(12), 911–919.
- Sadeghi, H., Shariat, A., Asadmanesh, E., & Mosavat, M. (2013). The effects of core stability exercise on the dynamic balance of volleyball players. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 2(2), pp. 1-10.
- Satiroğlu S, Arslan E, Atak M. Voleybolda core antrenman uygulamaları. 5. Antrenman Bilimi Kongresi; Ankara; 5. Antrenman Bilimi Kongresi Özet Kitabı; 2013; 77.

- Saygın, Ö., & Dükkancı, Y. (2009). Kız çocuklarda sağlık ilişkili fiziksel uygunluk ve fiziksel aktivite yoğunluğu ilişkisinin araştırılması. *Uluslararası insan bilimleri dergisi*, 6(1), 320-329.
- Sucan, S. , Yılmaz, A. , Can, Y. & Süer, C. (2005). Aktif Futbol Oyuncularının Çeşitli Denge Parametrelerinin Değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi* , 14 (1) , 36-43.
- Tabrizi HB, Abbasi A, Sarvestani HJ. (2013) Comparing the static and dynamic balances and their relationship with the anthropometrical characteristics in the athletes of selected sports. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 15 (2): 216-221.
- Thomas WN, William LL. (2009). The relationship between core strength and performance in Division I female soccer players. *Journal of Exercise Physiology*. 12, 21-27.
- Yılmaz, N. (2022). Investigation of the effect of isometric core strength training in addition to basic basketball trainings on explosive power in children aged 9-17. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 26(2), 75-82.

ERGENLİK DÖNEMİNDE VOLEYBOLCULARIN AYAK BASINÇ ANALİZİ VE ERGONOMİK TABANLIK DESTEĞİ

Aylin Özge PEKEL

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7552-4106
- ❖ Mail: aylinozgesarac@gazi.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ahmet U, Sofuoğlu HZ. (2023). Spor Ayakkabılarının Gelişimi ve Spordaki Etkileri. *Sportive*, 6(1), 40-50.
- Aslan CS, Koç H, Karakollukçu M. Voleybol 1. liginde oynayan erkek sporcuların seçilmiş fiziksel, fizyolojik ve motorik özelliklerinin belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2015, 2(3): 1-13.
- Barisch-Fritz B. (2014). Dynamic foot morphology: Measurements of 3d static and dynamic foot morphology and recommendations for footwear (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/153229555.pdf>
- Bonjour JP, Theintz G, Buchs B, Slosman D, Rizzoli R. (1991). Critical years and stages of puberty for spinal and femoral bone mass accumulation during adolescence. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 73(3), 555- 563.
- Boyd D, Bee H. (2009). *Lifespan development fifth edition*. Boston: Pearson.
- Burnik A. (2014). Physical, cognitive, emotional and psychosocial characteristics of children and age-appropriate on-ice skills for junior hockey players (Bachelor thesis). Retrieved from <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86693/Burnik%20Ales%20Final.pdf?sequ>
- Çalık SU, Kamış O, Pekel HA, Aydos L. (2019). IAAF Çocuk atletizm programının ortaokul öğrencilerinin bazı fiziksel uygunluk testlerine etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 24(1), 51-61.
- Herbaut A, Foissac M, Jurca A, Gueguen N. (2016). Determination of optimal shoe dimensions for occasional and regular tennis players. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part P: Journal of Sports Engineering and Technology*, 230(3), 149-157.
- Hunter, I, McLeod, A, Valentine D, Low T, Ward J, Hager R. (2019). Running economy, mechanics, and marathon racing shoes. *Journal of Sports Sciences*, 37(20), 2367-2373.
- Kawakami W, Iwamoto Y, Takeuchi Y, ve ark. (2022). Young females with hallux valgus show lower foot joint movement stability compared to controls: An investigation of coordination patterns and variability. *Clinical Biomechanics*, 94, 105624.
- Kończ A, Głównka N, Kowal M, Paprocka-Borowicz M. (2020). Baropodometric evaluation of foot load distribution during gait in the

- group of professionally active nurses. *Journal of Occupational Health*, 62(1), e12102.
- Kong PW, Lam WK, Ng WX, Aziz L, Leong HF. (2018). In-shoe plantar pressure profiles in amateur basketball players: Implications for footwear recommendations and orthosis use. *Journal of the American Podiatric Medical Association*, 108(3), 215-224.
- Malina R. (2007). Physical fitness of children and adolescents in the united states: status and secular change. *Medicine and Sport Science*, 50, 67-90.
- Mattey E. (2012). Growth and development: Preschool through adolescence. In J. Selekman (Ed.), *School nursing: A comprehensive text* (pp. 335-382). Philadelphia: Davis Company.
- Neto HP, Grecco LA, Ferreira LAB, Christovão TCL, Duarte NDAC, Oliveira CS. (2015). Clinical analysis and baropodometric evaluation in diagnosis of abnormal foot posture: A clinical trial. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 19(3), 429-433.
- Pawlowski W, Hamilton G. (2008). Talking to your adolescents about STDs, HIV & Sex. Stages of adolescent development. Retrieved from <http://www.proyectoideas.jsi.com/Docs/OCC%20Notes%20Feb.%202008.pdf>.
- Rosário JLP. (2014). A review of the utilization of baropodometry in postural assessment. *Journal of bodywork and movement therapies*, 18(2), 215-219.
- Roy J.-PR, Stefanyshyn D J. (2006). Shoe midsole longitudinal bending stiffness and running economy, joint energy, and EMG. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 38(3), 562-569.
- Slosman DO, Rizzoli R, Pichard C, Donath A, Bonjour JP. (1994). Longitudinal measurement of regional and whole body bone mass in young healthy adults. *Osteoporosis International*, 4(4), 185-190.
- Uzun A, Aydos L, Kaya M, Yüksel FM, Pekel HA. (2017). The study of the impacts of " running " on the contact area of soles and maximal strength among elite middle distance runners. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 12(1), 23-31.
- Vurat M. (2000) *Voleybol Teknik*, (1. Baskı.) Ankara: Bağırğan Yayınevi
- Wilssens J. (2009). Can the RSscan footscan® system predict and reduce injuries?.
- Zhang B, Li S, Zhang Y. (2017). Evaluation of dynamic posture control when wearing high-heeled shoes using star excursion balance test. *Physical Activity and Health*, 1(1).

FARKLI YÜZEYLERDE GERÇEKLEŞTİRİLEN EGZERSİZLERİN KAS AKTİVASYONUNA ETKİLERİ

Erbil Murat AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hitit Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi,
Çorum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2825-4873
- ❖ Mail: emurataydin@hitit.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aguilera-Castells J, Buscà B, Morales J, et al. (2019). Muscle activity of Bulgarian squat. Effects of additional vibration, suspension and unstable surface. *Plos one*, 14(8), e0221710.
- Andersen V, Fimland MS, Brennset Ø, et al. (2014). Muscle activation and strength in squat and Bulgarian squat on stable and unstable surface. *International journal of sports medicine*, 35(14), 1196-1202.
- Anderson GS, Gaetz M, Holzmann M, Twist, P. (2013). Comparison of EMG activity during stable and unstable push-up protocols. *European Journal of Sport Science*, 13(1), 42-48.
- Anderson K, Behm DG. (2005). Trunk muscle activity increases with unstable squat movements. *Canadian Journal of Applied Physiology*, 30(1), 33-45.
- Aydın EM, Gündoğan B, Sağlam AF. (2023). Electromyographic activities of pectoralis major and triceps brachii muscles during push-up exercises on different surfaces. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 12 (4), 544-551.
- Borreani S, Calatayud J, Colado JC, Moya-Nájera D, Triplett NT, Martin F. (2015). Muscle activation during push-ups performed under stable and unstable conditions. *Journal of Exercise Science & Fitness*, 13(2), 94-98.
- Calatayud J, Borreani S, Colado J, Martin F, Batalha N, Silv, A. (2014). Muscle activation differences between stable push-ups and push-ups with an unilateral v-shaped suspension system at different heights. *Motricidade*, 10(4), 84-93.
- Calatayud J, Casaña J, Martín F, et al. (2017a). Trunk muscle activity during different variations of the supine plank exercise. *Musculoskeletal Science and Practice*, 28, 54-58.
- Calatayud J, Casaña J, Martín F, Jakobsen MD, Colado JC, Andersen, L. L. (2017b). Progression of core stability exercises based on the extent of muscle activity. *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*, 96(10), 694-699.
- de Araújo RC, de Andrade R, Tucci HT, Martins J, de Oliveira AS. (2011). Shoulder muscular activity during isometric three-point kneeling exercise on stable and unstable surfaces. *Journal of Applied Biomechanics*, 27(3), 192-196.

- de Araújo RC, Pirauá ALT, Beltrão NB, Pitangui ACR. (2018). Activity of periscapular muscles and its correlation with external oblique during push-up: Does scapular dyskinesis change the electromyographic response?. *Journal of Sports Sciences*, 36(5), 571-577.
- de Araújo RC, Nascimento VYS., Torres RJB, Trombini-Souza F, Behm D, Pitangui ACR. (2020). Can the Use of Unstable Surfaces and Instruction for Conscious Abdominal Contraction Increase the EMG Activity of the Periscapular Muscles During the Dynamic Push-Up?. *Journal of Sport Rehabilitation*, 29(2), 225-230.
- Hyoung IH, Kang JH. (2013). Activities of the vastus lateralis and vastus medialis oblique muscles during squats on different surfaces. *Journal of Physical Therapy Science*, 25(8), 915-917.
- Kim SH, Kwo, OY, Kim SJ, Park KN, Choung SD, Weon JH. (2014). Serratus anterior muscle activation during knee push-up plus exercise performed on static stable, static unstable, and oscillating unstable surfaces in healthy subjects. *Physical Therapy in Sport*, 15(1), 20-25.
- Lee J, Jeong KH, Lee H, et al. (2016). Comparison of three different surface plank exercises on core muscle activity. *Physical Therapy Rehabilitation Science*, 5(1), 29-33.
- Lee D, Lee Y, Cho HY, et al. (2017). Investigation of trunk muscle activity for modified plank exercise: A preliminary study. *Isokinetics and Exercise Science*, 25(3), 209-213.
- Lehman GJ, MacMillan B, MacIntyre I, Chivers M, Flutter M. (2006). Shoulder muscle EMG activity during push up variations on and off a Swiss ball. *Dynamic Medicine*, 5, 1-7.
- Lehman GJ, Gilas D, Patel U. (2008). An unstable support surface does not increase scapulothoracic stabilizing muscle activity during push up and push up plus exercises. *Manual Therapy*, 13(6), 500-506.
- Li Y, Cao C, Chen X. (2013). Similar electromyographic activities of lower limbs between squatting on a reebok core board and ground. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 27(5), 1349-1353.
- Maior AS, Simão R, de Salles BF, Miranda H, Costa PB. (2009). Neuromuscular activity during the squat exercise on an unstable platform. *Brazilian Journal of Biomotricity*, 3(2), 121-129.
- Marín PJ, Hazell TJ. (2014). Effects of whole-body vibration with an unstable surface on muscle activation. *J Musculoskelet Neuronal Interact*, 14(2), 213-219.

- Saeterbakken AH, Fimland MS. (2013). Muscle force output and electromyographic activity in squats with various unstable surfaces. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 27(1), 130-136.
- San Juan JG, Suprak DN, Roach SM, Lyda M. (2015). The effects of exercise type and elbow angle on vertical ground reaction force and muscle activity during a push-up plus exercise. *BMC Musculoskeletal Disorders*, 16(1), 1-9.
- Sandhu JS, Mahajan S, Shenoy S. (2008). An electromyographic analysis of shoulder muscle activation during push-up variations on stable and labile surfaces. *International Journal of Shoulder Surgery*, 2(2), 30-35.
- Snarr RL, Esco MR. (2013a). Electromyographic comparison of traditional and suspension push-ups. *Journal of Human Kinetics*, 39, 75-83.
- Snarr RL, Esco MR. (2013b). Comparison of electromyographic activity when performing an inverted row with and without a suspension device. *Journal of Exercise Physiology Online*, 16(6), 51-58.
- Snarr R, Nickerson B, Esco M. (2014). Effects of hand-grip during the inverted row with and without a suspension device: An electromyographical investigation. *Euro J Sports Exerc Sci*, 3, 1-5.
- Park SY, Yoo WG. (2011). Differential activation of parts of the serratus anterior muscle during push-up variations on stable and unstable bases of support. *Journal of Electromyography and Kinesiology*, 21(5), 861-867.
- Topçu H, Arabacı R, Güngör AK, Birinci YZ, Pancar S, Şekir U. (2022). Muscle activity of core muscles during plank exercise on different surfaces. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 24(3), 298-305.

HALI SAHADA FUTBOL OYNAYAN 14-17 YAŞ ARALIĞINDAKİ OYUNCULARIN BAZI VİTAL BULGULARININ İNCELENMESİ

Bilal GÜLTEKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Siirt Üniversitesi, Siirt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5418-6889
- ❖ Mail: bilalhocam72@gmail.com

Deniz ÇAKAROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Siirt Üniversitesi, Siirt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7305-5625
- ❖ Mail: denizceviz@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Acarturk, F. (2009). Mucoadhesive Vaginal Drug Delivery Systems. Recent Patents On Drug Delivery & Formulation, 3(3), 193-205.
- Açıkada C, Özkara A, Hazır T, Aşçı A, Turnagöl H, Tınazcı C, Ergen E, Spor Bilimleri Dergisi, Cilt: V11, Sayı:1.
- Akansel N, Yıldız H, (2010), Pulse Oksimetre Değerlerinin Güvenilir Olması İçin Neleri Bilmeliyiz? Türkiye Klinikleri, Journal Of Anaesthesiology & Reanimation, 8(1): 44-8.
- Alp M, (2013), Üniversite Kategorisi Yüzücülerde Hazırlık Sezonu İnterval ve Kombine Antrenmanların Vital Kapasite, Vücut Isısı, Kalp Atım Sayısı ve Yüzme Performansı Üzerine Etkilerinin Araştırılması Master's Thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aydınlioğlu F, (2007), Resmi Kuruluşlarla Özel Sektöre Ait Halı Sahaların Aydınlatma Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Bangsbo J, (2004), Fitness Training In Soccer: A Scientific Approach. Publisher: Reedswain
- Bendich A, (1990), Antioxidant Vitamins And Their Functions İn Immune Responses. Exp Med Bio, 262, 35-55.
- Çamlıyer H, Çamlıyer H, (2011), Çocuk Hareket Eğitimi Ve Oyun, C.B.Ü. Matbaası, Manisa, S.116– 117–122.
- Erdem R, Ulu D, (2004), Futbol Takım Taraftarlığının Hastane Çalışanları Üzerine Etkisi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisişent; 7(1): 119.
- Gonong W F, (2002), Tıbbi Fizyoloji , Nobel Tıp Kitapevi, Ankara S. 89-97.
- Günay M, Cicioğlu Ğ, (2001), Spor Fizyolojisi, Gazi Kitabevi, Baran Ofset, 1. Baskı; 219- 226: Ankara.
- <https://fabrikafutbol.blogspot.com/2022/05/futbol-oynayan-cocuk-psikolojisi-futbol.html>
- Kamali D.S, (1994), Hemşirelik Esasları, Gata, 440-449.
- Kara B (2003). Çocuklukta Ateşle İlgili Bilgilerin Gözden Geçirilmesi. Sürekli Tıp Eğitim Dergisi (Sted): 12(2).10-14.
- Koçyiğit B, Sinan A, (2020), Farklı İrtifada Antrenman Yapan Tenis Oyuncularının Kalp Atım Hızı ve Oksijen Saturasyon Değerlerinin Karşılaştırılması. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 11(4), 399-406.

- Kunz, M. (2007). 265 Millones Juegan Al Fútbol. Fifa Magazine, 10-15.
- Kürkçü R, Özdağ S, Afyon Y.A, Yaman Ç, (2009), 10-12 Yaş Grubundaki Futbolcu Ve Badmintoncularda Bazı Fiziksel Ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi [Bağlantıda]. 6:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Lemon P.W.R, (1994), Journal Of Sports Science, 12, S17-22.
- Mackerras D, Singh G, (2007), The Prevalence Of Anemia Depends On The Definition: An Example From The Aborig
- Meb, (2012), Solunum Sistemi, Ankara
- Myers Jn, (1996) Essentials Of Cardiopulmonary Exercise Testing. 10th Ed. Human Kinetics Publishing;.P.1-36
- Özbar N. (2009): "Çocuğunuz İçin Futbol", Türkiye Futbol Federasyonu, Elma Basım, İstanbul, 1.Baskı,
- Özdam M, Önder D., Tuncer D., Nadide Ö, (2014), Aerobik Antrenmanın Arteriyel Hemogloblin Oksijen Satürasyonu Üzerine Etkisi, Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, Cilt / Vol : 5 Sayı / No :1
- Özer S, Özer K, (2002), Çocuklarda Motor Gelişim, İstanbul, Atlas Yayın Dağıtım, 2.Basım, 225- 227
- Öztürk F, Olaru M, (1994), Sportif Antrenman, Teori Ve Metodolojisi, Çukurova Üniversitesi Basımevi, S.41, Adana.
- Piyer A, Yıldız S (2009), Sıcak Ortamda Egzersiz, Klinik Gelişim; 22(1); 10-14.
- Siebenmann C, (2015), Lundby C., Regulation Of Cardiac Output İn Hypoxia. Scand J Med Sci Sports, Dec;25 Suppl 4:53-9. Doi: 10.1111/Sms.12619.
- Şentürk Ü, (2007), Popüler Bir Kültür Örneği Olarak Futbol. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; 31(1): 25-41.
- Tamer K, (1995), Çeşitli Koşu Programlarının Aerobik-Anaerobik Güç ve Akciğer Fonksiyonlarına Etkileriyle İlişki Düzeylerinin Belirlenmesi, Ege Üniversitesi Performans Dergisi, 3(1):147-153.
- Tamer K, (2000), Sporda Fiziksel Fizyolojik Performansın Ölçülmesi Ve Değerlendirilmesi. Bağırhan Yayın Evi, Ankara.
- Tosun, G. A., & Tutluoğlu, B. (2000). Arter Kan Gazları Ve Asit Baz Dengesi. Solunum, 2, 201-10.

- Uca M, (2014), Boksörlerde Tansiyon, Vücut Isı Düzeyi Ve Nabız Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri Anabilim Dalı, Isparta
- Uğraş, A., Özkan, H., & Savaş, S. (2002). Bilkent Üniversitesi Futbol Takımının 10 Haftalık Ön Hazırlık Sonrasındaki Fiziksel ve Fizyolojik Karakteristikleri. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1)
- Ulusoy F, Görgülü S, (1996), Hemşirelik Esasları, Cilt1. 2rd Ed. 145-158, Ankara.
- Verges S, Lenherr O, Haner Ac, Schulz C, Spengler Cm, (2007), Increased Fatigue Resistance Of Respiratory Muscles During Exercise After Respiratory Muscle Endurance Training. Am. J. Physiol Regul. Integr. Comp. Physiol, March; 292(3):R146-53.
- Yazgan Rh, Tıraş Ü (1994). Febril Konvülsiyonlar. Sted 3(10): 328-9.
- Yiğit R, Esenay F, Serino, Z (2008), Annelerin Yüksek Ateş Konusunda Bilgi ve Uygulamaları, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi; 8(4):49.

DÜNYA VE AVRUPA ŞAMPİYONASI BİSİKLET YARIŞMALARINDA PARKUR PROFİLİ İLE PERFORMANS İLİŞKİSİ

Esra KÜRKCÜ AKGÖNÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, Necat Hepkon Spor Bilimleri Fakültesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3771-937X
- ❖ Mail: bestfemalecyclist@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akgönül, E. K. (2022). Bireysel Sporlar, Sporun Kavramsal Temelleri-6 içinde. (Editör: Gökmen ÖZEN). Ss: 57-78, Efe Yayınevi, İstanbul.
- Akgönül, E. K., Şahin, T., & Özen, G. (2022). The Effect Of Covid-19 Pandemic On Turkish Well Trained Cyclist's Pre-Competition Anxiety Level. *Human. Sport. Medicine*, 22(1).
- Anadia(2022)https://www.uec.ch/resources/2022%20Events/road%20jun%20u23/2022_UEC_Road_European_Championships_Anadia_POR_TECHNICAL_GUIDE%20last%20version.pdf,
- Atabeyoğlu, C., (1994). Türk Bisiklet Tarihi. İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları.
- Aydilek, B. ve Sarıççek, C. (2017). Ortaöğretim Spor Lisesi Bireysel Sporlar Bisiklet Ders Kitabı. Milli Eğitim Yayınları
- Flanders (2021). <https://www.uci.org/race-hub/uci-road-world-championships-flanders/N1bw8GZI9KnNiWS2cyJl5>,Erişim tarihi: 14.07.2023, Erişim saati:13.38
- Glasgow(2023).<https://www.cyclingworldchamps.com/media/vdfhtujj/general-roads-spectator-guide.pdf> Erişim tarihi: 31.08.2023, Erişim saati: 16:10
- Herlihy, D. V. (2004). *Bicycle: The History*. Yale University Press.
- Imola (2020). <https://imola-er2020.it/en/route/>,Erişim tarihi: 14.07.2023, Erişim saati:11.49
- Louis J., Billaut F., Bernad T., Vettoretti F., Hausswirth C., Brisswalter J. (2013). Physiological demands of a simulated BMX competition. *Int J Sport Med*, 34(6): 491-496.
- Mateo-March, M., Blasco-Lafarga, C., Doran, D., Romero-Rodríguez, R. C., & Zabala, M., (2012). Notational analysis of European, World and Olympic BMX cycling races. *Journal of sports science & medicine*, 11(3), 502.
- Müller, D. (2008). *Innovationen in der Sportindustrie*. Doctoral dissertation, Diss., Eidgenössische Technische Hochschule ETH Zürich, Nr. 17630.
- Münih(2022)https://www.uec.ch/resources/2022%20Events/munich/road/EC2022_Road%20Cycling_Technical%20Guide.pdf,Erişim tarihi: 14.07.2023, Erişim saati:17.05
- Ünver, G. (2021). Alt Ekstremitte Amputelerde Spor. *Sport Sciences. INSAC Sport Sciences kongresi*, 59-71.

- UCI, 2022. Union Cycling International. <https://www.uci.org/disciplines/all>. Erişim tarihi: 21.11.2022, Erişim saati:21:21
- Olimpik, 2022. <https://olympics.com/en/sports/summer-olympics#paris-2024>, Erişim tarihi: 21.11.2022, Erişim saati:21:30
- Özen G. (2019). Elit dağ bisikletçilerin fiziksel, fizyolojik özelliklerinin ve izokinetik kuvvet düzeylerinin performans parametrelerine etkisinin incelenmesi. Efe Akademi yayınları, Ankara
- Öztürk, O. (2021). Bisiklet Sporunun Gelişimi ile Olimpiyatlardaki Bisiklet Yarışı Disiplinleri ve Bu Disiplinlerdeki Kullanılan Bisikletlerin Türlerinin İncelenmesi. Germenica Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 1-13.
- Paralimpik, 2022. <https://www.paralympic.org/rio-2016/results/cycling>; Erişim tarihi: 21.11.2022, Erişim saati:21:40
- Poulay (2020). <https://www.uec.ch/en/event/133/2020-uec-road-jun-u23-elite-european-championships>,Erişim tarihi: 14.07.2023, Erişim saati:13.00
- Süme, M., ve Özsoy, S., (2010). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Bisiklet Sporü. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (24), p. 345-360.
- TBF (2022). Türkiye Bisiklet Federasyonu, www.bisiklet.gov.tr,Erişim tarihi:17.07.2023 Erişim saati: 20.05
- TMPK,2022. Türkiye Milli Paralimpik Komitesi, <http://www.tmpk.org.tr/paralimpik-sporlar/para-bisiklet/> Erişim tarihi: 22.11.2022, Erişim saati:14:58
- Trentino (2021) https://www.trentino2021cycling.eu/wp-content/uploads/2021/07/Guida-Tecnica-ufficiale_Campionati-Europei-di-ciclismo-Trentino-2021.pdf,Erişim tarihi: 14.07.2023, Erişim saati:14.58
- UCI, 2022. Union Cycling International. <https://www.uci.org/disciplines/all>. Erişim tarihi: 21.11.2022, Erişim saati:21:21
- UCI,(2023).UnionCyclingInternational.<https://www.uci.org/regulations/3MyLDDrwJCJJ0BGGOFzOat#part-ii-road-races>,<https://assets.ctfassets.net/76117gh5x5an/3zdJc5antr1dA3GYeDKdBU/bef82a9d7336e9b798c364066db92581/2-ROA-20230613-E.pdf>,Erişim tarihi: 18.07.2023, Erişim saati:11.07
- Wollogong.(2022).https://downloads.ctfassets.net/76117gh5x5an/1eSn58JnBHSY0C0qGJ3meq/93ead4ced2c679f9cc11fa0c3051cd7c/UCI_Guide_Tech_CdMR_Wollongong_2022_ENG.pdf,Erişim tarihi: 14.07.2023, Erişim saati:16.15

KADINLARDA MAT PİLATESİ VE ALETLİ PİLATES*

Gülşah ÜNVER

- ❖ Kurum Bilgisi: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Osmaniye/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3031-8322
- ❖ gulsahunver@osmaniye.edu.tr

Dicle ARAS

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9443-9860
- ❖ diclearasx@gmail.com

* Bu çalışma Gülşah ÜNVER'in Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda yaptığı doktora tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Adams, M., Caldwell, K., Atkins, L., & Quin, R. (2012). Pilates and mindfulness: A qualitative study. *Journal of Dance Education*, 12(4), 123-130.
- Aka, H., İbiş, S., & Arıcı, R. (2020). Kadınlara uygulanan 8 haftalık reformer pilates egzersizlerinin vücut kompozisyonuna ve bazı fiziksel uygunluk parametrelerine etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(4), 573-589.
- Aksu, S., & Bağış, Y. E. (2019). Sedanter kadınlara uygulanan pilates egzersizlerinin fiziksel uygunluk özelliklerine etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 413-417.
- Altıntaş, D. (2006). Pilates egzersizlerinin fiziksel uygunluk üzerine etkisi. *Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- Ateş, B., & Öztürk, M. A. (2019). Düzenli pilates egzersizi yapan kadınlar ile sedanter kadınlarda Y denge testi performansının karşılaştırılması. *Ege Tıp Bilimleri Dergisi*, 2(1), 2-7.
- Atılğan, E. (2016). Fizyoterapide pilates. (Ed. Ayşe Karaduman, Öznur Tunca Yılmaz), *Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Cilt 1, İçinde (Bölüm 49)*, Ankara: Hipokrat Yayınevi.
- Baltacı, G. (2016). Fiziksel uygunluk. (Ed. Ayşe Karaduman, Öznur Tunca Yılmaz), *Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Cilt 1, İçinde (Bölüm 8)*, Ankara: Hipokrat Yayınevi.
- Bastık, C. (2018). Mat ve reformer pilates egzersizlerinin orta yaş sedanter kadınlarda bazı fiziksel ve fonksiyonel parametreler üzerine etkisinin araştırılması. *Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.*
- Bulguroğlu, H. İ. (2015). Multipl Skleroz'lu hastalarda mat pilates ve aletli pilates eğitiminin denge, kuvvet, mobilite, yorgunluk ve yaşam kalitesi üzerine etkilerinin karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.*
- Cook, G. (2010). *Movement: Functional Movement Systems: Screening, Assessment, Corrective Strategies*. Aptos, CA: On Target Publications.
- Cruz-Díaz, D., Bergamin, M., Gobbo, S., Martínez-Amat, A., & Hita-Contreras, F. (2017). Comparative effects of 12 weeks of equipment based and Mat Pilates in patients with chronic low back pain on pain, function and transversus abdominis activation. A randomized controlled trial. *Complementary Therapies in Medicine*, 33, 72-77.

- Cruz-Ferreira, A., Fernandes, J., Laranjo, L., Bernardo, L. M., & Silva, A. (2011). A systematic review of the effects of pilates method of exercise in healthy people. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 92(12), 2071-2081.
- Curnow, D., Cobbin, D., Wyndham, J., & Boris Choy, S. T. (2009). Altered motor control, posture and the pilates method of exercise prescription. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 13(1), 104-111.
- Çunguroğlu, B. (2019). *Pilates programları ve çalışma kitabı*. (1. baskı). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri.
- Çunguroğlu, B. (2020). *Pilates programları ve çalışma kitabı 2. Kademe, Orta Seviye*. (1. baskı). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri.
- de Souza Cavina, A. P., Junior, E. P., Machado, A. F., Biral, T. M., Lemos, L. K., Rodrigues, C. R. D., ... & Vanderlei, F. M. (2020). Effects of the mat pilates method on body composition: systematic review with meta-analysis. *Journal of Physical Activity and Health*, 17(6), 673-681.
- Di Lorenzo, C. E. (2011). Pilates: What is it? Should it be used in rehabilitation? *Sports Health*, 3(4), 352-361.
- Donahoe-Fillmore, B., Hanahan, N. M., Mescher, M. L., Clapp, D. E., Addison, N. R., & Weston, C. R. (2007). The effects of a home Pilates program on muscle performance and posture in healthy females. *Journal of Women's Health Physical Therapy*, 31(2), 6-11.
- Emery, K., De Serres, S. J., McMillan, A., & Côté, J. N. (2010). The effects of a pilates training program on arm-trunk posture and movement. *Clinical Biomechanics*, 25(2), 124-130.
- Geweniger, V., & Bohlander, A. (2014). *Pilates-A teachers' manual: Exercises with mats and equipment for prevention and rehabilitation*. Berlin, Heidelberg: Springer.
- Isacowitz, R. (2014). (2nd. Edition). *Pilates. Human Kinetics*.
- Iulian-Doru, T., Vasilica, G., Maria, T., & Claudia-Camelia, B. (2013). Pilates principles - psychological resources for efficiency increase of fitness programs for adults. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 84, 658-662. doi:10.1016/j.sbspro.2013.06.621
- Junges, S., Gottlieb, M. G., Baptista, R. R., Quadros, C. B. D., Resende, T. D. L., & Gomes, I. (2012). Effectiveness of pilates method for the posture and flexibility of women with hyperkyphosis. *Rev Bras Cienc Mov*, 20(1), 21-33.
- Kao, Y. H., Liou, T. H., Huang, Y. C., Tsai, Y. W., & Wang, K. M. (2015). Effects of a 12-week pilates course on lower limb muscle strength and

- trunk flexibility in women living in the community. *Health Care for Women International*, 36(3), 303-319.
- Karakaş, M. M. (2017). 30-60 yaş arası sedanter bayanlarda aletli pilates hareketlerinin eklem hareket genişliğine ve bazı esneklik parametreleri üzerine etkisinin incelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kaya, M., Paktaş, Y., Topçu, İ., & Karabacak, E. (2020). Pilates reformer egzersizlerinin sedanter kadınlarda vücut ağırlığı, kas çevresi ve esneklik düzeylerine etkilerinin incelenmesi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(3), 130-139.
- Kloubec, J. (2011). Pilates: how does it work and who needs it?. *Muscles, Ligaments and Tendons Journal*, 1(2), 61-66.
- Kloubec, J. A. (2010). Pilates for improvement of muscle endurance, flexibility, balance, and posture. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 24(3), 661-667.
- Lange, C., Unnithan, V. B., Larkam, E., & Latta, P. M. (2000). Maximizing the benefits of pilates-inspired exercise for learning functional motor skills. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 4(2), 99-108.
- Latey, P. (2001). The pilates method: History and philosophy. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 5(4), 275-282.
- Lee, C. W., Hyun, J., & Kim, S. G. (2014). Influence of pilates mat and apparatus exercises on pain and balance of businesswomen with chronic low back pain. *Journal of Physical Therapy Science*, 26(4), 475-477.
- McNeill, W., & Blandford, L. (2013). Pilates: Applying progression and goal achievement. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 17(3), 371-375.
- Mueller, D., Redkva, P. E., Fernando de Borba, E., Barbosa, S. C., Krause, M. P., & Gregorio da Silva, S. (2021). Effect of mat vs. apparatus pilates training on the functional capacity of elderly women. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 25, 80-86.
- Otman, A. S., & Köse, N. (2015). Tedavi hareketlerinde temel değerlendirme prensipleri. (7. baskı). Ankara: Pelikan Kitabevi.
- Owsley, A. (2005). An introduction to clinical pilates. *International Journal of Athletic Therapy and Training*, 10(4), 19-25.
- Özer, K. (2020). Fiziksel uygunluk. (7. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Parveen, A., Kalra, S., & Jain, S. (2023). Effects of Pilates on health and well-being of women: a systematic review. *Bulletin of Faculty of Physical Therapy*, 28(1), 1-12.
- Penelope, L. (2002). Updating the principles of the Pilates method—Part 2. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 2(6), 94-101.
- Rogers, K., & Gibson, A. L. (2009). Eight-week traditional mat Pilates training-program effects on adult fitness characteristics. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 80(3), 569-574.
- Saltan, A. (2018). Kadınlarda pilates temelli egzersizin postür, yaşam kalitesi, depresyon belirtileri ve ağrı üzerine etkisinin araştırılması. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 32(1), 31-36.
- Seghatoleslami, A., Afif, A. H., Irandoust, K., & Taheri, M. (2018). The impact of pilates exercises on motor control of inactive middle-aged women. *Sleep and Hypnosis (Online)*, 20(4), 262-266.
- Sekendiz, B., Altun, Ö., Korkusuz, F., & Akın, S. (2007). Effects of pilates exercise on trunk strength, endurance and flexibility in sedentary adult females. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 11(4), 318-326.
- Shedden, M., & Kravitz, L. (2006). Pilates exercise: A research-based review. *Journal of Dance Medicine & Science*, 10(3-4), 111-116.
- Shedden, M., & Kravitz, L. (2007). Pilates: A corrective system of exercise. *ACSM's Health & Fitness Journal*, 11(5), 7-12.
- Tolnai, N., Szabó, Z., Köteles, F., & Szabo, A. (2016). Physical and psychological benefits of once-a-week pilates exercises in young sedentary women: A 10-week longitudinal study. *Physiology & Behavior*, 163, 211-218.
- Wells, C., Kolt, G. S., & Bialocerkowski, A. (2012). Defining pilates exercise: A systematic review. *Complementary Therapies in Medicine*, 20(4), 253-262.
- Wood, S. (2019). *Pilates for rehabilitation*. Champaign, IL: Human Kinetics

EGZERSİZ VE KREATİN

Serkan AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-8028
- ❖ Mail: saydin@nku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Antonio J, Candow DG, Forbes SC, Gualano B, Jagim AR, Kreider RB, Rawson ES, Smith-Ryan AE, VanDusseldorp TA, Willoughby DS, Ziegenfuss TN. Common questions and misconceptions about creatine supplementation: what does the scientific evidence really show? *J Int Soc Sports Nutr.* 2021 Feb 8;18(1):13.
- Atakan, M. M., Karavelioğlu, M. B., Harmançı, H., Cook, M., & Bulut, S. (2019). Short term creatine loading without weight gain improves sprint, agility and leg strength performance in female futsal players. *Science & Sports, 34(5), 321-327.*
- Avelar-Escobar G, Méndez-Navarro J, Ortiz-Olivera NX, et al. Hepatotoxicity associated with dietary energy supplements: use and abuse by young athletes. *Ann Hepatol.* 2012;11:564-569.
- Başkaya, G., Ünveren, A., Karavelioğlu, M. B. (2018). Kadın Futbolcular İle Futsalcuların Bazı Fizyolojik Ve Motorik Özelliklerinin Karşılaştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 12(1), 12-20.*
- Becque MD, Lochmann JD, Melrose DR. Effects of oral creatine supplementation on muscular strength and body composition. *Med Sci Sports Exerc.* 2000;32:654-658.
- Branch JD. Effect of creatine supplementation on body composition and performance: a meta-analysis. *Int J Sport Nutr Exerc Metab.* 2003;13:198-226.
- Brosnan ME, Brosnan JT. The role of dietary creatine. *Amino Acids.* 2016;48(8):1785-1791.
- Buford TW, Kreider RB, Stout JR, Greenwood M, Campbell B, Spano M, Ziegenfuss T, Lopez H, Landis J, Antonio J. International Society of Sports Nutrition position stand: creatine supplementation and exercise. *J Int Soc Sports Nutr.* 2007 Aug 30;4:6.
- Butts J, Jacobs B, Silvis M. Creatine Use in Sports. *Sports Health.* 2018 Jan/Feb;10(1):31-34.
- Close GL, Hamilton DL, Philp A, Burke LM, Morton JP. New strategies in sport nutrition to increase exercise performance. *Free Radic Biol Med.* 2016;98:144-158.
- Close, G. L., Hamilton, D. L., Philp, A., Burke, L. M., & Morton, J. P. (2016). New strategies in sport nutrition to increase exercise performance. *Free radical biology and medicine, 98, 144-158.*
- Cooper R, Naclerio F, Allgrove J, Jimenez A. Creatine supplementation with specific view to exercise/sports performance: an update. *J Int Soc Sports Nutr.* 2012 Jul 20;9(1):33.

- Cox G., Mujika I., Tumilty D., Burke L. Acute Creatine Supplementation and Performance during a Field Test Simulating Match Play in Elite Female Soccer Players. *Int. J. Sport Nutr. Exerc. Metab.* 2002;12:33–46.
- Glaister M., Lockey R.A., Abraham C.S., Staerck A., Goodwin J.E., McInnes G. Creatine Supplementation and Multiple Sprint Running Performance. *J. Strength Cond. Res.* 2006;20:273–277.
- Greenwood M, Kreider RB, Greenwood L, Byars A. Cramping and injury incidence in collegiate football players are reduced by creatine supplementation. *J Athl Train.* 2003;38:216-219.
- Haff G., Kirksey K., Stone M., Warren B., Johnson R., Stone M., O’Byrant H., Proulx C. The effects of 6 weeks of creatine monohydrate supplementation on dynamic rate of force development. *J. Strength Cond. Res.* 2000;14:426–433.
- Harmancı, H., Kalkavan, A., Karavelioğlu, M. B., & Şentürk, A. (2013). Effects of creatine supplementation on motor performance in female futsal players. *The Online Journal of Recreation and Sport*, 2(4), 14-20.
- Harris R. Creatine in health, medicine and sport: an introduction to a meeting held at Downing College, University of Cambridge, July 2010. *Amino Acids.* 2011;40(5):1267–1270.
- Hultman E, et al. Muscle creatine loading in men. *J Appl Physiol* (1985) 1996;81(1):232–237.
- Hultman E, Söderlund K, Timmons JA, Cederblad G, Greenhaff PL. Muscle creatine loading in men. *J Appl Physiol* (1985). 1996 Jul;81(1):232-7.
- Izquierdo M., Ibañez J., González-Badillo J.J., Gorostiaga E.M. Effects of creatine supplementation on muscle power, endurance, and sprint performance. *Med. Sci. Sports Exerc.* 2002;34:332–343.
- Karavelioglu, M. B., Harmancı, H., Kaya, M., & Erol, M. (2016). Effects of plyometric training on anaerobic capacity and motor skills in female futsal players. *The Anthropologist*, 23(3), 355-360.
- Karavelioğlu, MB (2022). *Multidisipliner Yaklaşımlarla Vitaminler.* Akademisyen Kitabevi.
- Kim J, Lee J, Kim S, Yoon D, Kim J, Sung DJ. Role of creatine supplementation in exercise-induced muscle damage: a mini review. *J Exerc Rehabil.* 2015;11:244-250.
- Koç, M. C., Saritaş, N. A. Z. M. I., Kirbaş, Ş. U. L. E., & Bülbül, H. Ü. S. N. I. Y. E. (2016). Examining nutritional habits of soccer players at youth development teams. *Ovidius University Annals, Series Physical Education & Sport/Science, Movement & Health*, 16.
- Kreider R.B., Ferreira M., Wilson M., Grindstaff P., Plisk S., Reinardy J.,

- Cantler E., Almada A.L. Effects of creatine supplementation on body composition, strength, and sprint performance. *Med. Sci. Sports Exerc.* 1998;30:73–82.
- Kreider RB, Jung YP. Creatine supplementation in exercise, sport, and medicine. *J Exerc Nutr Biochem.* 2011;15(2):53–69.
- Kreider RB, Kalman DS, Antonio J, Ziegenfuss TN, Wildman R, Collins R, Candow DG, Kleiner SM, Almada AL, Lopez HL. International Society of Sports Nutrition position stand: safety and efficacy of creatine supplementation in exercise, sport, and medicine. *J Int Soc Sports Nutr.* 2017 Jun 13;14:18.
- Kreider RB. Effects of creatine supplementation on performance and training adaptations. *Mol Cell Biochem.* 2003;244:89-94.
- Law Y.L.L., Ong W.S., GillianYap T.L., Lim S.C.J., Von Chia E. Effects of Two and Five Days of Creatine Loading on Muscular Strength and Anaerobic Power in Trained Athletes. *J. Strength Cond. Res.* 2009;23:906–914.
- Mujika I., Padilla S., Ibañez J., Izquierdo M., Gorostiaga E. Creatine supplementation and sprint performance in soccer players. *Med. Sci. Sports Exerc.* 2000;32:518–525.
- Öncen, S., & Aydın, S. (2019). A Modelling of the Effect of Biomotor Capabilities on the Special Ability Test Course. *World Journal of Education*, 9(2), 103-108.
- Öncen, S., Aydın, S., & Pınar, S. (2018). Study of equation model for vertical jump test. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 580-584.
- Ramírez-Campillo R., González-Jurado J.A., Martínez C., Nakamura F.Y., Peñailillo L., Meylan C.M., Caniuqueo A., Cañas-Jamet R., Moran J., Alonso-Martínez A.M., et al. Effects of plyometric training and creatine supplementation on maximal-intensity exercise and endurance in female soccer players. *J. Sci. Med. Sport.* 2016;19:682–687.
- Rawson E.S., Volek J.S. Effects of Creatine Supplementation and Resistance Training on Muscle Strength and Weightlifting Performance. *J. Strength Cond. Res.* 2003;17:822–831.
- Serin, E., & Koç, M. C. (2020). Examination of the eating behaviours and depression states of the university students who stay at home during the coronavirus pandemic in terms of different variables. *Progress in Nutrition*, 22(1), 3-43.
- Trexler ET, Smith-Ryan AE. Creatine and caffeine: considerations for concurrent supplementation. *Int J Sport Nutr Exerc Metab.* 2015;25:607-623.

- Vandenbergh K, Goris M, Van Hecke P, Van Leemputte M, Vangerven L, Hespel P. Long-term creatine intake is beneficial to muscle performance during resistance training. *J Appl Physiol* (1985). 1997 Dec;83(6):2055-63.
- Volek JS, Rawson ES. Scientific basis and practical aspects of creatine supplementation for athletes. *Nutrition*. 2004;20:609-614.
- Wax B, Kerksick CM, Jagim AR, Mayo JJ, Lyons BC, Kreider RB. Creatine for Exercise and Sports Performance, with Recovery Considerations for Healthy Populations. *Nutrients*. 2021 Jun 2;13(6):1915.

MÜSABIK JUDOCULARIN ORTOREKSIYA NERVOZA EĞİLİMLERİ

Yunus Emre SUSUZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3432-7936
- ❖ Mail: yunusemresusuz@gmail.com

Fatih SÜLÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Trakya Üniversitesi, Kırkpınar Spor Bilimleri Fakültesi, Edirne/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4132-4138
- ❖ Mail: fatihsulun@trakya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksakallı, O. & Gelen, E. (2023). Yük-Hız İlişkisi Kullanılarak Bir Tekrarlı Maksimum Tahmini Güvenilir midir? Farklı Yöntemlerin Karşılaştırılması . Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8(1), 57-66.
- Aksu, A., Altun, S., İmamoğlu, O., & Karacabey, K. (2020). Investigation of eating behaviors in young wrestlers. *Postmodern Openings*, 11(2), 163-174.
- Almeida, C., Vieira Borba, V., & Santos, L. (2018). Orthorexia nervosa in a sample of Portuguese fitness participants. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 23, 443-451.
- Arusoğlu, G., Kabakçı, E., Köksal, G. & Merdol, T. K. (2008). Ortoreksiya Nervoza ve Orto 11'in Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (3).
- Barnes, M. A., & Caltabiano, M. L. (2017). The interrelationship between orthorexia nervosa, perfectionism, body image and attachment style. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 22, 177-184.
- Bayraktar, B., & Kurtoğlu, M. (2009). Sporda performans, etkili faktörler, değerlendirilmesi ve artırılması. *Klinik Gelişim Dergisi*, 22(1), 16-24.
- Bratman, S. (2017). Orthorexia vs. theories of healthy eating. *Eating and weight disorders studies on anorexia, Bulimia and Obesity*, 22(3), 381-385.
- Bratman, S., & Knight, D. (2000). *Health food junkies, Overcoming the obsession with healthful eating*. Broadway Books, New York.
- Demirezen, E., & Coşansu, G. (2005). Adölesan çağı öğrencilerde beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *STED*, 14(8), 174-178.
- Erdüğan, F. (2020). *Fiziksel Aktivite ve Egzersizin Mental Hastalıklar Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Furber, M. J. W., Roberts, J. D., & Roberts, M. G. (2017). A valid and reliable nutrition knowledge questionnaire for track and field athletes. *BMC nutrition*, 3, 1-7.
- Gabriel, S. (2021). *Exploring the relationship between physical activity, gender, social media and orthorexia nervosa in university students*, Bachelor's thesis, University of Twente.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gleeson, M., & Jeukenbrup, A. (2004). *Sport nutrition: an introduction to*

energy production and performance. *Human Kinetics*.

- Heikkilä, M., Valve, R., Lehtovirta, M., & Fogelholm, M. (2018). Development of a nutrition knowledge questionnaire for young endurance athletes and their coaches. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 28(3), 873-880.
- Hernández-García, R., Torres-Luque, G., & Villaverde-Gutierrez, C. (2009). Physiological requirements of judo combat. *International SportMed Journal*, 10(3), 145-151.
- Jacqueline, R. B. (2000). *Nutrition for Exercise and Sports Performance*. Krause's Food, Nutrition and Therapy, 10.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kurt, C., Canli, U., Erdaş, S. E., Poli, L., Carvutto, R., Cataldi, S., ... & Greco, G. (2023, June). Effectiveness of Vertical versus Horizontal Plyometric Training on Stretch-Shortening Cycle Performance Enhancement in Adolescent Soccer Players. In *Healthcare* (Vol. 11, No. 11, p. 1615). MDPI.
- Kurt, C., & Sagioglu, I. (2015). Rapid weight loss practice and perceived problems during reduction periods of Turkish young combat athletes. *Journal of Physical Education and Sport*, 15(4), 748.
- Malliaropoulos N., Callan M., & Pluim B. (2013). Judo, the gentle way. *British Journal of Sports Medicine*. 47(18), 1137-1137.
- Martinovic, D., Tokic, D., Martinovic, L., Vilovic, M., Vrdoljak, J., Kumric, M., & Bozic, J. (2022). Adherence to Mediterranean diet and tendency to orthorexia nervosa in professional athletes. *Nutrients*, 14(2), 237.
- Mathieu, J. (2005). What is orthorexia? *J Am Diet Assoc*, 105(10), 1510-1512.
- Maxwell, C., Ruth, K., & Friesen, C. (2017). Sports nutrition knowledge, perceptions, resources, and advice given by certified CrossFit trainers. *Sports*, 5(2), 21.
- Ozbar, N., Ates, S., & Agopyan, A. (2014). The effect of 8-week plyometric training on leg power, jump and sprint performance in female soccer players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 28(10), 2888-2894.
- Özdengül, F., Yargic, M. P., Solak, R., Yaylali, O., & Kurklu, G. B. (2021). Assessment of orthorexia nervosa via ORTO-R scores of Turkish recreational and competitive athletes and sedentary individuals: a cross-sectional questionnaire study. *Eating and Weight Disorders-*

- Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 26, 1111-1118.
- Parra-Fernandez, M. L., Rodríguez-Cano, T., Onieva-Zafra, M. D., ve ark., (2018). Adaptation and validation of the Spanish version of the ORTO-15 questionnaire for the diagnosis of orthorexia nervosa. *PLoS One*, 13(1), e0190722.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research and evaluation methods*. California: Sage Publishing.
- Pehlivan E., Mete B., Fıncı B., & Doğan E. Üniversite öğrencilerinde ortoreksiya nervosa yaygınlığı ve sağlık okuryazarlığı ile ilişkisi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 2019; 166-175.
- Saç, A. , Aktaş, M. & Çolak, H. (2018). Foam Roller Uygulamasının Kadın Basketbolcularda Eklem Hareket Genişliği, Esneklik ve Alt Ekstremitte Patlayıcı Güç Üzerine Etkileri. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 35-43.
- Sağiroğlu, İ. (2017). Acute effects of applied local vibration during foam roller exercises on lower extremity explosive strength and flexibility performance. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 3(11), 21.
- Sanlier, N., Yassibas, E., Bilici, S., Sahin, G., & Celik, B. (2016). Does the rise in eating disorders lead to increasing risk of orthorexia nervosa? Correlations with gender, education, and body mass index. *Ecology of food and nutrition*, 55(3), 266-278.
- Segura-García, C., Papaianni, M. C., Caglioti, F., Procopio, L., Nisticò, C. G., Bombardiere, L., & Capranica, L. (2012). Orthorexia nervosa: a frequent eating disordered behavior in athletes. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 17, e226-e233.
- Uzdil, Z., Kayacan, A. G., Özyıldırım, C., Kaya, S., Kılınç, G. E., Asal Ulus, C., & Sökülmez-Kaya, P. (2019). Adölesanlarda Ortoreksiya Nervosa Varlığı ve Yeme Tutumunun İncelenmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 8-13.
- Varga, M., Dukay-Szabó, S., Túry, F., & van Furth Eric, F. (2013). Evidence and gaps in the literature on orthorexia nervosa. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 18(2), 103-111.

SPORCULARDA BESLENME ALİŞKANLIKLARI VE BESLENME YETERİRSİZLİKLERİNE BAĞLI ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Gamze MURATHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3325-0252
- ❖ Mail: gmurathan23@gmail.com

KAYNAKLAR

- ADA, American Dietetic Association (2009) Position of the American Dietetic Association, Dietitians of Canada, and the American College of Sports Medicine: Nutrition and Athletic Performance. *J Am Diet Assoc.*, 109:509-527.
- Alphan, E. T. (2022). Hastalıklarda beslenme tedavisi, 6. Baskı, Hatiboğlu Yayıncılık.
- Appel, L. J., Baker, D., Bar-Or, O., Minaker, K., Morris, R., Resnick, L., Sawka, M., Volpe, S., Weinberger, M., & Whelton, P. (2005). Dietary reference intakes for water, potassium, sodium, chloride, and sulfate. Washington, DC: Institute of Medicine.
- Baysal A, Aksoy M, Besler HT, Bozkurt N, Keçecioglu S, Mercanlıgil SM, ve ark. (2011), Diyet el kitabı. Ankara: Hatiboğlu Yayınları, 89-98.
- Baysal A. (2012), Beslenme. Hatiboğlu Yayıncılık, 14. Baskı, Ankara.
- Bean, A. (2013). Anita Bean's sports nutrition for young athletes. A&C Black.
- Bonci'L. (2009). Supplements: Help, Harm or Hype? How to Approach Athletes. *Current Sport Medicine Reports*, 8(4):200-205.
- Bozyılan E, Murathan G, Murathan F, Dünder A. (2022), Covid-19 pandemisi sürecinde sporcu üniversite öğrencilerinin yeme farkındalığı ve sosyal görünüş kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi. *ADYÜ Sağlık Bilimleri Derg.* 8(3):191-200. doi:10.30569.adiyamansaglik.952265
- Bulduk S., Yabancı N., Değirmencioğlu Y. (2012). Özel Durumlarda Beslenme. *Ya-Pa Yayınları*, s:19-20,66-67, İstanbul.
- Çolakoğlu, F. F., Cayci, B., Yaman, M., Karacan, S., Gonulateş, S., Ipekoglu, G., & Er, F. (2016). The effects of the intake of an isotonic sports drink before orienteering competitions on skeletal muscle damage. *Journal of physical therapy science*, 28(11), 3200-3204.
- Driskell JA, Wolinsky I., (2011) *Nutritional Assessment of Athletes*, 2nd ed. Boca Raton, FL, CRC Press, Taylor & Francis Group, pp 23-390.
- Ersoy G. (2004) *Egzersiz ve Spor Yapanlar İçin Beslenme*. 3. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Ersoy G. (2007) *Çocuk ve Genç Sporcular İçin Beslenme*. Ata Ofset, Ankara
- Ersoy GK (1996). Sporcularda Sağlıklı Beslenme Alışkanlığının Önemi, *Spor ve Tıp*, Yıl: 4, Sayı: 6, Logos Tıp Yayıncılığı, İstanbul
- Ersoy, G. (2010). *Egzersiz ve spor performansı için beslenme*. Ankara: Betik Kitap Yayın Dağıtım.

- Galloway, S. D. (1999). Dehydration, rehydration, and exercise in the heat: rehydration strategies for athletic competition. *Canadian journal of applied physiology*, 24(2), 188-200.
- Gropper, S. S., & Smith, J. L. (2012). *Advanced nutrition and human metabolism*. Boston, Massachusetts, ABD: Cengage Learning.
- Güneş Z. (2009) *Spor ve Beslenme*. 5. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Güneş Z., (2013). *Spor ve Beslenme*. Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.
- Insel P. Turner R.E. Ross D. (2004) *Nutrition*. American Dietetic Association. Secon Ed: Jones and Bartlett Publishers. p:44-47 Canada, 2004.
- İnan, M. (2019). Kick boks sporcularında dehidrasyonun fizyolojik ve biyokimyasal değerlere etkisinin araştırılması [İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü].
- Jeukendrup AE., (2010), Carbohydrate and exercise performance: the role of multiple transportable carbohydrates. *Current Opinion in Clinical Nutrition & Metabolic Care*;13(4):452-7.
- Jeukendrup AE., (2004), Carbohydrate intake during exercise and performance. *Nutrition* 20(7):669-77.
- Kartal, M., DüNDAR A., (2020), *Sporun Kavramsal Temelleri-5, İçinde; Spor ve Mental Sağlık*, Editör; Özen G., Civil, T., Efe Akademi Yayınevi, 2020, s.349-361.
- Maughan RJ, Burke LE., (2002), *Handbook of Sports Medicine and Science: Sports Nutrition*. Oxford, Blackwell Science, 2002, pp 15-50.
- McArdle, W. D., Katch, F. I., & Katch, V. L. (2012). *Sports and Exercise Nutrition* (4 ed.). LWW; Fourth North American edition
- Murathan G., Murathan F.,(2021), *Sporcu Beslenmesi ve Performans*, Çelik, A.(ed.), *Spor, Eğitim, Sağlık-2021*, Efe Akademi Yayınevi, sf.260.
- Naclerio F, Larumbe-Zabala E, Cooper R, Jimenez A, Goss-Sampson M., (2014), Effect of a carbohydrate-protein multi-ingredient supplement on intermittent sprint performance and muscle damage in recreational athletes. *Appl Physiol Nutr Metab* 39: 1151-8.
- Nazni, P., & Vimala, S. (2010). Nutrition knowledge, attitude and practice of college sportsmen. *Asian journal of sports medicine*, 1(2), 93.
- Oktar İ, Şanlıer N., (2003). İlköğretim okullarında uygulanan beslenme programları ve öğrencilerin beslenme davranışları ile ilgili öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi/ Mesleki Eğitim Dergisi* 2003; 2: 1-8.

- Özdemir, G. (2010). Spor Dallarına Göre Beslenme. Spormetre beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi, 8(1), 1-6.
- Pehlivan A., (2011) Sporda Beslenme, Bedray Basım, s.21-25, İstanbul.
- Rosenbloom AL., (2007). Physiology Of Growth. England 2007; 65: 97-108.
- Sarris J, Logan AC, Akbaraly TN, Amminger GP, Balanza-Martinez V, Freeman MP, et al. Nutritional medicine as mainstream in psychiatry. Lancet Psychiatry 2015;2(3):271-4.
- Sawka, M. N., Cheuvront, S. N., & Carter, R. (2005). Human water needs. Nutrition reviews, 63(suppl_1), S30- S39.
- Şakar Ş. (2009). Sporcu Beslenmesi. Klinik Gelişim, s.1-9.
- Thomas DT, Erdman KA, Burke LM., (2016), Position of the Academy of Nutrition and Dietetics, Dietitians of Canada, and the American College of Sports Medicine: Nutrition and athletic performance. J Acad Nutr Diet 116(3):501-28.
- Yılmaz G. (2002) Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Beslenme ve Kahvaltı Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde
- Zorba E. (2006) Yaşam Boyu Spor. 2. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s: 57– 78.

SPORDA KAYGI VE STRES

Uğur KARAKAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5201-9358
- ❖ Mail: ugurkarakas321@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akandere M. (1997). Üniversite gençliğinde görülen kaygının giderilmesinde sporun etkisi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Doktora Tezi, 1997; 98-99.
- Altungül, O. (2006). Futbol Aktivitelerine Katılanların Kişilik Özellikleri Işığında Stres Düzeylerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Arsan, N. (2007). Türkiye’de Sporcuların Stresle Başa Çıkma Davranışlarının Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aybey HY. (2005). Türkiye süper lig takımlarından gaziantep spor’un müsabaka öncesi ve müsabaka sonrası kaygı düzeyi. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep, Yüksek Lisans Tezi, 2005; 46-47.
- Balcı, A. (2000). Öğretim elemanının iş stresi kuram ve uygulama. Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Baltaş A. (1986). Stres ve Başa Çıkma Yolları. 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitapevi. 1986; 28
- Başer E. Uygulamalı Spor Psikolojisi (1998). 1. Baskı, Ankara, Bağırhan Yayınevi. 1998; 47-49.
- Belzung C. Griebel G. (2001). Measuring normal and pathological anxiety-like behaviour in mice: a review. Behavioural Brain Research, 125:141-149.
- Bıçer, T. (2012). Stres ve Performans İlişkisi. 22.07.2014 tarihinde <http://yuzmeplus.com/stres-performans-iliskisi/www.yuzmeplus.com> sayfasından erişilmiştir.
- Cremades, J. G., Wated, G. ve Wiggins M. S. (2011). Multiplicative measurements of a trait anxiety scale as predictors of burnout. Meas Phys Education Exercise Science, 15(3), 220-233
- Crocker, J., Alloy, L. B. ve Kayne, N. T. (1988). Attributional style, depression, and perceptions of consensus for events. Journal of Personality and Social Psychology, 54(5), 840-846.
- Dilekçi, U. (2022). Spor Liselerinde Adanmışlık, Ankara: Nobel Yayınevi ISBN: 978-625-433-997-4
- Dilekçi, U. ve Acar, E. (2023). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin örgütsel adanmışlıklarına etkisi: Marmara

- bölgesi örneği. Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi, 4(2), 116-125.
- Doğan, O. (2004). Spor psikolojisi ders kitabı. Sivas: Cumhuriyet üniversitesi rektörlük matbaası.
- Dorel JL. (1998). Personals Goals and Winning or Losing During Competitive Exercises: Effects On Anxiety, Lamar University U.S.A. 1998;257.
- Engür, M. (2002). Elit Sporcularda Başarı Motivasyonunun, Durumluk Kaygı Düzeyleri Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sporda Psikososyal Alanlar, İzmir.
- Ersen, E. (2000). "Mental-training" performans ortamında zihinsel ve ruhsal açıdan kendini kontrol altında tutma eğitimi. 1.Gazi Beden Eğitimi ve spor Bilimleri Kongresi. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye, 26-27 Mayıs.
- Gençkan, E. (1984). "İnsan Olmak", Adem yayıncılık, istanbul, 1984, s.65.
- Gerrig, R. J., Zimbardo, P. G., Campbell, A. J., Cumming, S. R. ve Wilkes, F. J. (2015). Psychology and life. Pearson Higher Education AU.
- Gupta N, Khera S, Vempati RP, Sharma R, Bijlani RL. (2006). Effect of yoga based lifestyle intervention on state and trait anxiety. Indian J Physiol Pharmacol 2006;50(1):41-47.
- Gümüş, M. (2002). Profesyonel Futbol Takımlarında Puan Sıralamasına Göre Durumluk Kaygı Düzeylerinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Gümüşdağ, H., Bastık, C., Yamaner, F., Kartal, A., & Ünlü, C. (2013). Burnout in professional soccer players: the role of aggression and anxiety. IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal.
- Günay M, Yüce İA. (2001). Futbol Antrenmanın Bilimsel Temelleri. 2. Baskı, Ankara, Gazi Kitapevi 2001; 67.
- Hargreaves, G. (1998). Stresle baş etmek. (Akkoyunlu, A. Çev.). İstanbul: doğan kitapçılık.
- Hasırcı, S. (2000). Sporda denetim odağı. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Işık, U., Ağbuğa, B. ve Elçi, G. (2015). "Aktif Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinde Sporda Batıl İnanç Eğilimi ile Sürekli Kaygı Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi, C.2, S.1, (31-39).
- Kat, H. (2009). Bireysel sporcularla takım sporcularının stres düzeyleri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

- Kirsta, A. (2004). Strese Son! Gevşemek ve pozitif yaşamak. (Özsoy, D., Özsoy, U. Çev.). İstanbul: Meta basım yayın. Elit ofset.
- Konter E. Profesyonel futbolcuların bazı kişisel değişkenlerinin durumluk kaygı üzerine etkisi ve durumluk kaygının takım içi ilişkilere etkisinin araştırılması. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Yüksek Lisans Tezi, 1996; 12-13.
- Koruç, Z. (1993). CSAI-2'nin Türkiye uyarlaması.5. Spor Bilimleri Kongresi. 5. Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Özeti. Ankara.
- Kuru E. (2000). Sporda Psikoloji. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.
- Meichenbaum, D. (1985). Stress inoculation training. New York: Pergamon
- Morris, R. L. ve Kavussanu, M. (2009). The role of approach-avoidance versus task and ego goals in enjoyment and cognitive anxiety in youth sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 7(2), 185-202
- Anglert, C., & Bertrams, A. (2012). Anxiety, ego depletion, and sports performance. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 34(5), 580-599.
- Öner, N., Le Compte, A: Sürekli Durumluk/Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı, Boğaziçi Ün. Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1998.
- Raglin, J. S. (1992). Anxiety and sport performance. *Exercise and sport sciences reviews*, 20, 243-243. Erişim adresi:
- Singer RN. (1975). *Motor Learning and Human Performance*, Second Ed, M. Million Pub. Co, New York. 1975; 48.
- Smith, R. E. (1980). A cognitive affective approach to stress management for athletes. In C.A. Nadeau, W.R. Halliwell, K.M. Newell, ve G.C. Roberts (Ed.), *Psychology of motor behavior and sport* (s. 54-72) içinde. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Sonstroem, R. J. ve Bernardo, P. (1982). Intraindividual pregame state anxiety and basketball performance: A re-examination of the inverted-U curve. *Journal of Sport Psychology*, 4(3), 235-245.
- Sönmez K. (1995). Elit atletlerde kişilik özellikleri ve kaygı durumlarının araştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Yüksek Lisans Tezi, 1995; 71.
- Şahin, M. (2003). Sporda şiddet ve saldırganlık. Ankara: Nobel basımevi.
- Tavacıoğlu L. (1999). Spor Psikolojisi. 1. Baskı, Ankara Sporsal Kuram Dizisi 23, Bağırhan Yayinevi.1999; 39-44.

- Tazegül, Ü. (2012). Bireysel Sporcuların Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 3(2), 13-22.
- Tiryaki, Ş. (2000). Spor Psikolojisi. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Tsopani, D., Dallas, G., & Skordilis, E. K. (2011). Competitive state anxiety and performance in young female rhythmic gymnasts. Perceptual and motor skills, 112(2), 549-560.
- Weinberg, R. S. ve Gould, D. (2018). Foundations of sport and exercise psychology, 7E. Human kinetics.
- Yılmaz, O. (2006). Stresin performans üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Zoltak T.Rahmet J., Smulczyk M. (2013). Trait-anxiety"smoderating role inpredicting academic performance improvement in PISA. Polish Journal of Applied Psychology, 11(3), 73-92, 2013.

SPORCULARDA DUYGU VE DUYGU DÜZENLEME

Murat ŞAKAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Munzur Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi,
Tunceli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9853-5879
- ❖ Mail: drmuratsakar@gmail.com

Taekwondocularla yapılan araştırmada ise, duygu dñzenlemenin bir alt boyutu olan bastırma stratejisinin zihinsel dayanıklığı yüzde 48 olarak dñřürücü etkisinin olduğu, bir başka alt boyut olan yeniden değerlendirme stratejisinin zihinsel dayanıklığı pozitif olarak etkilediği sonucuna varılmıştır (Mohebi, Zarei & Sohbatiha, 2017).

Bir başka saha araştırmasında kontrol koşulunda boğulma etkisinin gözlemlendiğini, yeniden değerlendirmenin ve özellikle dikkat dağıtmanın, insanların baskı altında boğulmak yerine başa çıkmalarına yardımcı olmada etkili duygu dñzenleme stratejileri olduğunu gösterdi (Balk ve ark., 2013) Son zamanlarda yoğunlaşılan bazı araştırmalarda ise duygu ve duygu dñzenlemenin sosyal veya kişilerarası yönleri ele alınmıştır. Örneğin araştırmacılar, sporcuların duygularını algılama biçimlerinin başkaları tarafından etkilendiğini belgelemiştir (Tamminen ve ark., 2016). Bir başka takım içindeki iletişim ve sporcular arasında takım dinamikleri ve bağlılığının takım arkadaşları arasındaki kişilerarası duygu dñzenleme etkileşimleriyle ilişkili olduğunu belirttiler (Tamminen & Crocker, 2013).

Sporu, bireylerin duygularını dñzenlemek isteyebilecekleri birçoek alandan sadece biri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, ÷lkemizde bu alanda deneysel çalışmaların artmasının yararlı olduğunu ve sporun, duygunun değerlendirilmesi için zengin ve sürekli değişim gösteren bir laboratuvarı temsil etmesi nedeniyle duygu dñzenleme konusunu irdelemenin, bu konuyla ilgili olarak psikolojik araştırmanın diğer alanlarına da uygulanabilecek ilerlemelere yol açabilir. Özellikle bireysel ve takım sporlarında duygu dñzenleme konusunda farkındalık kazandırmak ve alanyazına katkı sunmak için bu konuların daha fazla irdelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, E. (2007). İşletme yönetiminde duygusal zekânın yeri ve önemi üzerine bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Akçay, C. ve Çoruk, A. (2012). Çalışma yaşamında duygular ve yönetimi: Kavramsal bir inceleme. Eğitimde Politika Analizi, 1(1), 3-25.
- Balk, Y. A., Adriaanse, M. A., De Ridder, D. T., & Evers, C. (2013). Coping under pressure: Employing emotion regulation strategies to enhance performance under pressure. Journal of Sport and Exercise Psychology, 35(4), 408-418.
- Barutçugil, İ. (2004). Organizasyonlarda duyguların yönetimi (2. Baskı). İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

- Berking, M., Wupperman, P., Reichardt, A., Pejic, T., Dippel, A., Znoj, H. (2008). Emotionregulation skills as a treatment target in psychotherapy. *Behaviour Research and Therapy*, 46, 1230-1237.
- Biddle, S. (2000). Exercise, emotions, and mental health. In Y.L. Hanin (Ed.), *Emotions in sport* (pp. 39–64). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Bird, G. A., Quinton, M. L., & Cumming, J. (2021). Promoting athlete mental health: The role of emotion regulation. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 17(2), 112-130.
- Braun, C., & Tamminen, K. A. (2019). Coaches' interpersonal emotion regulation and the coach-athlete relationship. *Movement & Sport Sciences-Science & Motricité*, (3), 37-51.
- Campo, M., Mellalieu, S., Ferrand, C., Martinet, G., & Rosnet, E. (2012). Emotions in team contact sports: A systematic review. *The Sport Psychologist*, 26(1), 62-97.
- Campo, M., Sanchez, X., Ferrand, C., Rosnet, E., Friesen, A., & Lane, A. M. (2017). Interpersonal emotion regulation in team sport: Mechanisms and reasons to regulate teammates' emotions examined. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 15(4), 379-394.
- Chang, M. (2009). An appraisal perspective of teacher burnout: examining the emotional work of teachers. *Educational Psychology Review*, 21(3), 193-218.
- Cole, P. M., Martgn, S. E, Denngs, T. A. (2004). Emotion Regulation As a Scientific Construct: Methodological Challenges and Directions for Child Development Research. *Child Development*. 75:317–333.
- Cotterill, S. T., & Fransen, K. (2016). Athlete leadership in sport teams: Current understanding and future directions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 9(1), 116-133.
- Craft, L. L., Magyar, T. M., Becker, B. J., & Feltz, D. L. (2003). The relationship between the Competitive State Anxiety Inventory-2 and sport performance: A meta-analysis. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 25, 44–65.
- Doğan, Y. (2005). Organizasyonlarda pozitif ve negatif duygusallığın çalışanların görev ve bağlamsal performansları üzerine etkisini belirlemeye yönelik Kayseri’de bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Dökmen, Ü. (2000). *Yarına kim kalacak? Evrenle uyumlaşma sürecinde varolmak gelişmek uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Eisenberg, N., & Spinrad, T. (2004). Emotion-related regulation: sharpening the definition. *Child Development*, 75 (2), 334-339.
- Ekman, P. (1994). Strong evidence for universals in facial expression: A reply to Russell’s mistaken critique. *Psychological Bulletin*, 115, 268–287.

- Elsayed, N., Rappaport, B., Luby, J., & Deanna, M. (2021). Evidence for dissociable cognitive and neural pathways from poverty versus maltreatment to deficits in emotion regulation. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 49, 100952.
- Elsayed, N., Rappaport, B., Luby, J., & Deanna, M. (2021). Evidence for dissociable cognitive and neural pathways from poverty versus maltreatment to deficits in emotion regulation. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 49, 100952. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2021.100952>
- Furley, P., Laborde, S., Robazza, C., Lane, A. (2023). Emotions in Sport. In: Schüller, J., Wegner, M., Plessner, H., Eklund, R.C. (eds) *Sport and Exercise Psychology*. Springer, Cham.
- Giotakos, O. (2020). Neurobiology of emotional trauma. *Psichiatriki*, 31(2), 162-171.
- Giotakos, O. (2020). Neurobiology of emotional trauma. *Psichiatriki*, 31(2), 162-171. <https://doi.org/10.22365/jpsych.2020.312.162>
- Goleman, D. (2007). Duygusal zekâ. (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık.
- Gould, D., & Maynard, I. (2009). Psychological preparation for the Olympic Games. *Journal of sports sciences*, 27(13), 1393-1408.
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of general psychology*, 2(3), 271-299.
- Gross, J.J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 3-20). New York: Guilford Press.
- Gross, J. J., & Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. In J. J. Gross (Eds.), *Handbook of emotion regulation*. New York: The Guilford Press, Chapter: 1, pp. 3-24.
- Gross, J. J., Levenson, R. W. (1997). Hiding feelings: the acute effects of inhibiting negative and positive emotion. *Journal of Abnormal Psychology*, 106(1), 95.
- Gross, J., & Munoz, R. (1995). Emotion Regulation and Mental Health. *Clinical Psychology Science and Practice*, 2 (2), 151-164
- Guo-rong, S. (2022). Anxiety, boredom, and burnout among efl teachers: the mediating role of emotion regulation. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.842920>
- Güneysu, S. ve Tekmen, B. (2009). Dramanın duygusal zekâ gelişimine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(7), 35-50.
- Hanin, Y. (2000). Emotions in sport. *Human Kinetics*.
- Hariman, R. ve Lucaites, J. L. (2001). Dissent and emotional management in a liberal- democratic society: The Kent state iconic photograph. *Rhetoric Society Quarterly*, 31(3), 5-31.

- Izard, C. E. (1992). Basic emotions, relations among emotions and emotion-cognition relations. *Psychological Review*, 99(3), 561-565.
- JJ, G. (2007). Thompson RA. Emotion regulation: conceptual foundations.
- John, O. P., & Gross, J. J. (2004). Healthy and unhealthy emotion regulation: Personality processes, individual differences, and life span development. *Journal of Personality*, 72(6), pp. 1301-1333.
- Jones, M. V. (2012). Emotion regulation and performance. *The Oxford handbook of sport and performance psychology*, 154-172.
- Jones, M., & Uphill, M. (2011). Emotion in sport: Antecedents and performance consequences. In *Coping and emotion in sport* (pp. 33-61). Routledge.
- Jordet, G., & Hartman, E. (2008). Avoidance motivation and choking under pressure in soccer penalty shootouts. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 30, 450-457.
- Keller, M. and Becker, E. (2020). Teachers' emotions and emotional authenticity: do they matter to students' emotional responses in the classroom?. *Teachers and Teaching*, 27(5), 404-422.
- Kervancı, F. (2008). Büro çalışanlarının duygu yönetimi yeterlilik düzeylerinin geliştirilmesinde duygu yönetimi eğitimi programının etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Konrad, S. ve Hendl, C. (2003). *Duygularla güçlenmek*. (M. Taştan, Çev.). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Kubiak, J., Rother, S., & Egloff, B. (2019). Keep your cool and win the game: Emotion regulation and performance in table tennis. *Journal of Personality*, 87(5), 996-1008.
- Kurtoğlu Karataş, B. (2019). 9-11 yaş grubu çocukların bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve öz saygı düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lan, Z., Lee, S., & Cao, Y. (2022). An empirical analysis of sport for mental health from the perspective of a factor analysis approach. *Frontiers in Psychology*, 13.
- Lan, Z., Lee, S., & Cao, Y. (2022). An empirical analysis of sport for mental health from the perspective of a factor analysis approach. *Frontiers in Psychology*, 13.
- Lang, P. J., & Bradley, M. M. (2010). Emotion and the motivational brain. *Biological Psychology*, 84, 437-450.
- Leahy, R. L., Tirch, D., & Napolitano, L. A. (2011). *Emotion regulation in psychotherapy: A practitioner's guide*. Guilford press.
- Mathews, A. and MacLeod, C. (2005). Cognitive vulnerability to emotional disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1(1), 167-195.
- Mathews, A. and MacLeod, C. (2005). Cognitive vulnerability to emotional disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1(1), 167-195.

- McCarthy, P. J. (2011). Positive emotion in sport performance: current status and future directions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 4(1), 50-69.
- Mesquita, B., & Frijda, N. H. (1992). Cultural variations in emotions: A review. *Psychological Bulletin*, 112, 179–204.
- Mohebi, M., Zarei, S., & Sohbatih, M. (2017). The relationship between Emotion regulation strategies and mental toughness in elite taekwondo athletes. *Sport Psychology Studies*, 6(21), 29-42.
- Moore, Z. E. (2016). Mindfulness, emotion regulation, and performance. *Mindfulness and performance*, 29-52.
- Özkalp, E. ve Cengiz, A. A. (2003). İş yerinde duygular ve yönetimi. 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, s. 943-955, Afyon.
- Parkinson, B, Totterdell, P, Briner, RB., Reynolds, S. (1996). Changing moods: The psychology of mood and mood regulation. Longman.
- Pekrun, R. (2006). The control-value theory of achievement emotions: assumptions, corollaries, and implications for educational research and practice. *Educational Psychology Review*, 18(4), 315-341.
- Ratner, C. (2000). A cultural-psychological analysis of emotions. *Culture & Psychology*, 6, 5–39.
- Saarni, C. & Buckley, M., (2006). Skills of emotional competence: Developmental implications. In J. Ciarrochi, J. R Forgas, & J. D. Mayer (Eds.), *Emotional intelligence in everyday life* (pp. 51–76). Psychology Press/Erlbaum (UK) Taylor & Francis.
- Salovey, P. and Mayer, J. (1990). Emotional intelligence. *Imagination Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.
- Salovey, P. and Mayer, J. (1990). Emotional intelligence. *Imagination Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.
- Scherer, K. R. (2000). Psychological models of emotion. *The neuropsychology of emotion*, 137(3), 137-162.
- Scherer, K. R. (2005). What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*, 44, 695–729.
- Silk, J. S, Stegner, L., Morrís, A. S. (2003). Adolescents' Emotion Regulation in Daily Life: Links to Depressive Symptoms and Problem Behavior. *Child Development*. 74:1869–1880.
- Strange, B., Hurlmann, R., & Dolan, R. (2003). An emotion-induced retrograde amnesia in humans is amygdala- and β -adrenergic-dependent. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100(23), 13626-13631.
- Strange, B., Hurlmann, R., & Dolan, R. (2003). An emotion-induced retrograde amnesia in humans is amygdala- and β -adrenergic-dependent. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100(23), 13626-13631.

- Tamminen, KA, Gaudreau, P, McEwen, CE., Crocker, PR. (2016). Interpersonal emotion regulation among adolescent athletes: A Bayesian multilevel model predicting sport enjoyment and commitment. *J Sport Exerc Psychol.*, 38(6), 541-555.
- Tamminen, KA., Palmateer, TM., Denton, M, Sabiston, C., Crocker, P.R, Eys, M., Smith, B. (2016). Exploring emotions as social phenomena among Canadian varsity athletes. *Psychology of sport and exercise*, 27, 28-38.
- Thayer, J. F., Hansen, A. L., Saus-Rose, E., & Johnsen, B. H. (2009). Heart rate variability, prefrontal neural function, and cognitive performance: The neurovisceral integration perspective on self-regulation, adaptation, and health. *Annals of Behavioral Medicine*, 37, 141–153.
- Ural, A. (2001). Yöneticilerde duygusal zekânın üç boyutu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 209-219.
- Valente, S., Veiga-Branco, A., Rebelo, H., Lourenço, A, Cristóvão, A. (2020). The relationship between emotional intelligence ability and teacher efficacy. *Universal Journal of Educational Research*, 8(3), 916-923.
- Waber, J., Hagenauer, G., Hascher, T., & Zordo, L. (2021). Emotions in social interactions in pre-service teachers' team practica. *Teachers and Teaching*, 27(6), 520-541.
- Wagstaff, C. R. (2014). Emotion regulation and sport performance. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 36(4), 401-412.
- Wenar, C., & Kerig, P. (2000). *Developmental psychopathology: From infancy through adolescence*. McGraw-Hill.
- Wolf, S. A., Harenberg, S., Tamminen, K., & Schmitz, H. (2018). "Cause You Can't Play This by Yourself": Athletes' Perceptions of Team Influence on Their Precompetitive Psychological States. *Journal of Applied Sport Psychology*, 30(2), 185-203.
- Zhang, X. (2021). The effect of english as a foreign language teachers' optimism and affectivity on their psychological well-being. *Frontiers in Psychology*, 12.
- Zinchenko, A., Kanske, P., Obermeier, C., Schröger, E., & Kotz, S. (2015). Emotion and goal-directed behavior: erp evidence on cognitive and emotional conflict. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 10(11), 1577-1587.
- Zinchenko, A., Kanske, P., Obermeier, C., Schröger, E., & Kotz, S. (2015). Emotion and goal-directed behavior: erp evidence on cognitive and emotional conflict. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 10(11), 1577-1587.

AFET BÖLGELERİNDE NORMALLEŞME ARACI OLARAK SPOR

Gül ERTEM

- ❖ Kurum Bilgisi: Avrasya Üniversitesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8180-3945
- ❖ Mail: gulcavusoglum@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Bowman G, Foulser-Piggott R, Beamish PW. (2023). Natural disasters and MNE internalization: Reoptimizing subsidiary governance. *Journal of World Business*, 58(2), 101387.
- Bulut A. (2023). The Relationship between Natural Disasters and Mental Health. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 5(3), 265-273.
- Buttriss J, Hardman A. (2005). Physical activity: where are we now? In: *Cardiovascular Disease: Diet, Nutrition and Emerging Risk Factors: The Report of the British Nutrition Foundation Task Force*. (S Stanner ed.), Blackwell Publishing: Oxford.
- Etnier JL, Nowell PM, Landers DM, Sibley BA. (2006). A meta-regression to examine the relationship between aerobic fitness and cognitive performance. *Brain Res Brain Res Rev*, 52(1), 119-130.
- Hsieh KY, Kao WT, Li DJ ve ark. (2021). Mental health in biological disasters: from SARS to COVID-19. *International Journal of Social Psychiatry*, 67(5), 576–586.
- Kayacan Y, Çetinkaya A, Yazar H, Makaracı Y. (2019). Oxidative stress response to different exercise intensity with an automated assay: thiol/disulphide homeostasis. *Archives of physiology and biochemistry*, 127(6), 504-508.
- Khan MTI, Anwar S, Yaseen MR, Nadeem AM. (2022). The impact of natural disasters and climate change on agriculture: an empirical analysis. *Journal of Economic Impact*, 4(1), 28-38.
- Makwana N. (2019). Disaster and its impact on mental health: A narrative review. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(10), 3090.
- Marangoz M, İzci Ç. (2023). Doğal Afetlerin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkilerininin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremler Bağlamında Girişimciler Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1-30.
- Morganstein JC, Ursano RJ. (2020). Ecological disasters and mental health: causes, consequences, and interventions. *Frontiers in Psychiatry*, 11(1), 1–15.
- Özhan M. (1997). Türkiye'de çocuk oyunları kültürü. Feryal Matbaası.
- Reddy VR, Singh SK, Anbumozhi V. (2016). Food supply chain disruption due to natural disasters: Entities, risks, and strategies for resilience. *ERIA Discussion Paper*, 18, 1–37.

- Tommaso C, Foglia M, Pacelli V. (2023). The impact and the contagion effect of natural disasters on sovereign credit risk. An empirical investigation. *International Review of Financial Analysis*, 87(C).
- Wilkerson M, Dodder R. (1979). What Does Sport Do For People?. *Journal of Physical Education and Recreation*, 50(2), 50-51.
- Yergin S. (2002). *Beden Eğitimi ve Sporun Önemi. Çağdaş Eğitim*.
- Zahner L, TW-Team. (2013). *Bedeutung von Sport und Bewegung für die Entwicklung von Kindern und Jugendlichen*. Institut für Sport und Sportwissenschaften, Universität Basel.
- Zhang J, Wu W, Zhao X, Zhang W. (2020). Recommended psychological crisis intervention response to the 2019 novel coronavirus pneumonia outbreak in China: a model of West China Hospital. *Precision Clinical Medicine*, 3(1), 3-8.

REKREASYON VE KADIN

Cihan AYHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Sakarya /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7633-1389
- ❖ Mail: cihanayhan@subu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Alexandris, K., & Carroll, B. (1997). Demographic Differences in the Perception of Constraints on Recreational Sport Participation: Results from a Study in Greece. *Leisure Studies*, 16: 107-125.
- Alexandris, K., Kouthouris, C., Funk, D., & Chatziagianni, E. (2008). Examining the Relationships Between Leisure Constraints, Involvement and Attitudinal Loyalty among Greek Recreational Skiers. *European Sport Management Quarterly*. 8(3): 247-264.
- Anderson, D. M., Wozencroft, A., & Bedini, L. A. (2008). Adolescent girls' involvement in disability sport: A comparison of social support mechanisms. *Journal of Leisure Research*, 40(2), 183–207.
- Arslan, S. (2013). *Serbest Zaman-Rekreasyon ve Serbest Zaman Eğitimi*. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.
- Brettell, C., & Sargent, C. (1997). The domestic sphere of women and the public world of men: The strengths and limitations of an anthropological dichotomy. *Gender in cross-cultural perspective* (2nd ed., pp. 82-92). Dallas, Texas: Prentice Hall.
- Brooks, O. (2008). Consuming alcohol in bars, pubs and clubs: A risky freedom for young women? *Annals of Leisure Research*, 11(3/4), 331–350.
- Bulgu, N., Arıtan, C. K. & Aşçı, F. H. (2007). 'Gündelik Yaşam, Kadın ve Fiziksel Aktivite'. *Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4): 167-181
- Cove, L., & Young, M. (2007). Coaching and athletic career investments: Using organizational theories to explore women's boxing. *Annals of Leisure Research*, 9(3/4), 257–271.
- Crawford, D. W., & Godbey, G. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure sciences*, 9(2), 119-127.
- Cronan, M. D., & Scott, D. (2008). Triathlon and women's narratives of bodies and sport. *Leisure Sciences*, 30(1), 17–34.
- Culp, R.H. (1998), "Adolescent Girls and Outdoor Recreation: A Case Study Examining Constraints and Effective Programming", *Journal of Leisure Research*, 30(3), 356-379.
- Deem, R. (1982). Women, leisure, and inequality. *Leisure Studies*, 1(1), 29–46.
- Dhurup, M. (2012). Perceived Constraints to Leisure-Time Activity among The Elderly. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education & Recreation (SAJR SPER)*, 34(1), 57.

- Dilbaghi, B., & Dilbaghi, M. N. (2007). Features of the leisure of farmwomen of Haryana Stat (India). *World Leisure*, 49(3), 166–170.
- Du, J. (2008). Women's leisure as reproduction and resistance. *Journal of Women and Social Work*, 23(2), 179–189.
- Eskiler, E., Yıldız, Y., & Ayhan, C. (2019). The effect of leisure benefits on leisure satisfaction: Extreme sports. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 21(1), 16-20.
- Glover, T. D., & Parry, D. C. (2008). Friendships developed subsequent to a stressful life event: The interplay of leisure, social capital, and health. *Journal of Leisure Research*, 40(2), 208–230.
- Gulam, A. (2016). Recreation- Need and importance in modern society. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 1(2): 157-160.
- Gümüş, H., Işık, Ö., Karakullukçu, Ö., & Yıldırım, İ. (2014). Ortaöğretim kurumlarında serbest zaman fiziksel aktivite kısıtlayıcıları. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 1), 814-825.
- Gümüş, H., & Koç, M. C. (2019). Rekreasyon Alan Tercihi ve Psikolojik İyi Oluş. *Spor Bilimleri Alanında Araştırma ve Derlemeler*, 308-318.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. & Dinç, Y. (2003). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi Örnek Animasyon Uygulamaları, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Han, W. J. (2005). Leisure Participation And Constraints: The Case Of Korean Americans. Doctoral dissertation. The Pennsylvania State University.
- Harrington, M. (2006). Family leisure. In C. Rojek, S. M. Shaw, & A. J. Veal. (Eds.). *A handbook of Leisure Studies* (pp. 417-432.). New York, NY: Palmgrave Macmillan.
- Harrington, M. & Dawson, D. (1995). Who has it best? Women's Labour Force Participation, Perceptions Of Leisure And Constraints To Enjoyment Of Leisure. *Journal of Leisure Research*, 27(1): 4-24.
- Harrington, M., Dawson, D., & Bolla, P. (1992). Objective and subjective constraints on women's enjoyment of leisure. *Society and Leisure/Loisir et Société*, 15(1), 203–222.
- Henderson, K. A. (1990). The meaning of leisure for women: An integrative review of the research. *Journal of Leisure Research*, 22(3), 228–243.
- Henderson, K.A. (1995). Women's Leisure: More Truththan Facts?. *World Leisure and Recreation*, 37(1): 9-13.

- Henderson, K. A. (1996). One size doesn't fit all: The meanings of women's leisure. *Journal of Leisure Research*, 28(3), 139–154.
- Henderson, K. A., & Gibson, H.J. (2013). An integrative review of women, gender, and leisure: Increasing complexities. *Journal of Leisure Research*, 45(2), 115–135.
- Henderson, K. A., & Hickerson, B. D. (2007). Women and leisure: Premises and performances uncovered in an integrated review. *Journal of Leisure Research*, 39(2), 591–610.
- Henderson, K. A., Hodges, S., & Kivel, B. D. (2002). Context and dialogue in research on women and leisure. *Journal of Leisure Research*, 34(3), 253–271.
- Henderson, K. A., Stalnaker, D., & Taylor, G. (1988). The relationship between barriers to recreation and gender–role personality traits for women. *Journal of Leisure Research*, 20(1), 69–80.
- Hudson, S. (2000). The Segmentation of Potential Tourists: Constraint Differences between Men and Women. *Journal of Travel Research* , 38(4): 363-368.
- Ito, E., Walker, G. J., & Liang, H. (2014). A systematic review of non-Western and crosscultural/national leisure research. *Journal of Leisure Research*, 46(2), 226–239.
- Iwasaki, Y., Mackay, K. J., Mactavish, J. B., Ristock, J., & Bartlett, J. (2006). Voices from the margins: Stress, active living, and leisure as a contributor to coping with stress. *Leisure sciences*, 28(2), 163-180.
- Jackson, E. L. (1988). Leisure constraints: A survey of past research. *Leisure sciences*, 10(3), 203-215.
- Jackson, E.L. (2005). *Constraints to Leisure*. State College, PA: Venture Publishing.
- Jackson, E.L., & Henderson, K. (1995). Gender-Based Analysis of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 17: 31-51.
- Karaküçük, S. (2005) *Rekreasyon: boş zamanları değerlendirme*. 4.baskı, Ankara Gazi Kitabevi, s.86-87.
- Karaküçük, S. & Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kentlileşme*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- Kerstetter, D. L., Yarnal, C. M., Son, J. S., I-Yin, Y., & Baker, B. S. (2008). Functional support associated with belonging to the Red Hat Society: A leisure-based social network. *Journal of Leisure Research*, 40(4), 531–555

- Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 17(2), 81-99.
- Kozak, M.A., Yılmaz, E.G. & Çakır, O. (2017). Rekreatyonel Liderlik ve Turist Rehberliği. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Liechty, T., Yarnal, C., & Kerstetter, D. (2012). 'I want to do everything!' Leisure innovation among retirement-age women. Leisure Studies, 31(4), 389-408.
- Lloyd, K., & Little, D. E. (2010). Self-determination theory as a framework for understanding women's psychological well-being outcomes from leisure-time physical activity. Leisure Sciences, 32(4), 369-385.
- Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz üniversitesi öğrencilerinin serbest zaman özellikleri ve dış mekân rekreasyon eğilimlerinin belirlenmesi. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(2), 53-62.
- McCrone, K. E. (1988). Playing The Game: Sport and The Physical Emancipation of English Women. England: University Press of Kentucky.
- Misra, R. & McKean, M. (2000). College Students' Academic Stress and Its Relation to Their Anxiety, Time Management and Leisure Satisfaction. American Journal of Health Studies, 16, 41-52.
- Moccia, FD. (2000). "Plannig Time: An Emergent European Practice". European Plannig Studies, 8(3), 367-376.
- Mulcahy, C. M., Parry, D. C., & Glover, T. D. (2010). Play-group politics: A critical social capital exploration of exclusion and conformity in mothers groups. Leisure Studies, 29(1), 3-27
- Murray, D., & Howat, G. (2009). The 'enrichment hypothesis' as an explanation of women's participation in rugby. Annals of Leisure Research, 12(1), 65-82
- Nagla, M. (2006). Yoga, health and leisure: Attitudes of women in Haryana. World Leisure, 48(2), 23-34.
- O'Sullivan, E. L. (2006). An Introduction to Recreation and Leisure, Human Kinetics, NewYork.
- Parry, D. C. (2003). Towards a "politics of hope": Advocating a sixth phase of feminist leisure research. Society and Leisure/Loisir et Société, 26(1), 49-67.
- Parry, D. C. (2007). "There is life after breast cancer": Nine vignettes exploring dragon boat racing for breast cancer survivors. Leisure Sciences, 29(20), 53-69.

- Parry, D. C. (2009). Dragon boat racing for breast cancer survivors: Leisure as a context for spiritual outcomes. *Leisure/Loisir*, 33(1), 317–340.
- Parry, D. C., & Johnson, C. W. (2007). Contextualizing leisure research and encompassing complexity in lived leisure experience: The need for creative analytic practice. *Leisure Sciences*, 29(2), 119–130.
- Pressman, S.D., Matthews, K.A., Cohen, S., Martire, L.M., Scheier, M., Baum, A. & Schulz, R. (2009). Association of Enjoyable Leisure Activities with Psychological and Physical Well-Being. *Psychosomatic Medicine*. 71(1): 725- 732
- Probert, A., Palmer, F., & Leberman, S. (2007). The fine line: An insight into ‘risky’ practices of male and female competitive bodybuilders. *Annals of Leisure Research*, 9(3/4), 272–290.
- Raisborough, J., & Bhatti, M. (2007). Women’s leisure and auto/biography: Empowerment and resistance in the garden. *Journal of Leisure Research*, 39(3), 459–476.
- Raymore, L. A., Godbey, G. C., & Crawford, D. W. (1994). Self-Esteem, Gender, and Socioeconomic Status: Their Relation to Perceptions of Constraint on Leisure among Adolescents. *Journal of Leisure Research*, (2), 99.
- Roster, C. A. (2007). “Girl power” and participation in macho recreation: The case of female Harley riders. *Leisure Sciences*, 29(5), 443–461.
- Sabbağı Ç. & Aksoy, E., (2011). Üniversite Öğrencileri ve Çalışanların Boş Zaman Etkinlikleri: Adıyaman Örneği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 3- Sayı: 4.
- Sarıipek, D. P. (2016). “Zaman Baskısı Altında Çalışma ve Boş Zaman Algısı”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*, (14) 4, 112-127.
- Shaw, S. (1994). Gender, Leisure and Constraints: Towards a Framework for The Analysis of Women's Leisure. *Journal of Leisure Research*. 26, 1:8-22.
- Shaw, S. M. (1985). Gender and leisure: Inequality in the distribution of leisure time. *Journal of Leisure Research*, 17(4), 266–282.
- Shaw, S. M. (2001). Conceptualizing resistance: Women’s leisure as political practice. *Journal of Leisure Research*, 33(2), 186–201
- Siedentop, D. (2009). *Introduction to Physical Education, Fitness and Sport*. New York: McGraw-Hill.
- Sivan, A., & Ruskin H. (2000). *Leisure education, community development, and populations with special needs*. Edited by: A. Sivan and H. Ruskin, CABI Publishing, New York, USA.

- TDK. (2023). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 21.09.2023
- Topalkaya, A. (2012). Zaman Kavramı Bağlamında Platon-Aristoteles Karşılaştırması, FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, (13), 219-231.
- Torkildsen, G. (2010). Sport and Leisure Management. (6th.Edition). USA: Routledge,
- Tsai, C. L. (2006). The influence of Confucianism on women's leisure in Taiwan. Leisure Studies, 25(4), 469–476.
- Tsai, C. L. (2010). A reflection on cultural conflicts in women's leisure. Leisure Sciences, 32(4), 386–390.
- Tsai, E. H., & Coleman, D. J. (2013). The influence of constraints and self-efficacies on participation in regular active recreation. Leisure Sciences, 31(4), 364–383.
- Unkel, M. (1981). Physical recreation participation of females and males during the adult life cycle. Leisure Sciences, 4(1), 1–27.
- Verghese, J., LeValley, A., Derby, C., Kuslansky, G., Katz, M., Hall, C., Buschke, H. & Lipton, R.B. (2006). Leisure Activities and The Risk of Amnestic Mild Cognitive Impairment in The Elderly. Neurology. 66: 821–827.
- Weinberg RS., & Gould D. (2014). Foundations of Sport and Exercise Psychology, 6E. Human Kinetics.
- Yarnal, C. M., Chick, G., & Kerstetter, D. L. (2008). “I did not have time to play growing up . so this is my play time. It's the best thing I have ever done for myself”: What is play to older women? Leisure Sciences, 30(3), 235–252.

“TOPLUMSAL CİNSİYET” ROLLERİ İLE ALGISI: BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Didem Gülçin KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7319-289X
- ❖ Mail: didemkemec@gmail.com

Yaşar İsmail GÜLÜNAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0590-2164
- ❖ Mail: ismailgulunay@karabuk.edu.tr

Burtay Orkun ÖN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8656-1153
- ❖ Mail: burtayon@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Altınova HH, Duyan V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenilirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9-22.
- Anderson E, White A. (2017). *Sport, theory and social problems: A critical introduction*. Routledge.
- Aylaz R, Güneş G, Uzun Ö, Ünal S. (2014). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(5), 183-189.
- Bakioğlu F, Türküm AS. (2019). Toplumsal cinsiyet rolleri ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 717-725. doi: 10.24106/kefdergi.2697
- Bem SL. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155-162.
- Dökmen ZY. (1999). Bem cinsiyet rolü envanteri kadınsılık ve erkeksilik ölçekleri Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Kriz Dergisi*, 7(1), 27-40.
- Evans J, Sahgal N, Salazar AM, Starr KJ, Corichi M. (2022). How Indians view gender roles in families and society. Pew Research Center's Religion & Public Life Project.
- Folke O, Rickne J. (2020). All the single ladies: job promotions and the durability of marriage. *American Economic Journal: Applied Economics*, 12, 260-287.
- García-Cueto E, Rodríguez-Díaz FJ, Bringas-Molleda C, López-Cepero J, Paíno-Quesada S, Rodríguez-Franco L. (2015). Development of the Gender Role Attitudes Scale (GRAS) amongst young Spanish people. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 15(1), 61-68.
- George D, Mallery M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*. 17.0 update (10a Ed.). Boston: Pearson.
- Giani M, Hope D, Skorge ØS. (2022). Household education gaps and gender role attitudes. *Political Science Research and Methods*, 10(4), 823-830.
- Giddens A. (2008). *Sosyoloji* (5. Baskı). (Hüseyin Özel, Abdülkadir Sönmez, Zeynep Mercan, İsmail Yılmaz, Eren Rızvanoğlu, Mehmet Ali Sarı, Şebnem Pala-Güzel, Muttalip Özcan, Çev. Ed.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Helgeson VS. (2017). *Psychology of gender*. New York: Routledge.
- Hepşen Ö. (2010). *Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim'de kadın bedeni*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Horn S. (2008). The multifaceted nature of sexual prejudice: How adolescents reason about sexual orientation and sexual prejudice. (Ed. Sheri Levy, Melanie Killen), *Intergroup attitudes and relations in childhood through adulthood içinde* (173–190). Oxford University Press.
- İslam CAN, Büyükbayraktar ÇG. (2018). Erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (39), 355-372.
- Kaçar Ö. (2007). Toplumsal cinsiyet ve kadının konumu: Türkiye'de yakın zamanlardaki değişimi anlamak Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Karasar N. (2009). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kavasoglu İ, Yaşar M. (2016). Toplumsal cinsiyet normlarının dışındaki sporcular. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(3), 118-132.
- Kıran E, Avcı MG. (2018). Sporla aşılabilir toplumsal sınırlar: Dangal filmi ve toplumsal cinsiyet. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 985-994. doi: 10.21733/ibad.486908
- Kiecolt KJ, Acock AC. (1988). The long-term effects of family structure on gender-role attitudes. *Journal of Marriage and the Family*, 709-717.
- Kirk D. (2010). *Physical education futures*. New York: Routledge.
- Koca C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 81-99.
- Koca C, Demirhan G. (2005). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4), 200-228.
- Lynott PP, McCandless NJ. (2000). The impact of age vs. life experience on the gender role attitudes of women in different cohorts. *Journal of Women & Aging*, 12(1-2), 5-21.
- Marks JL, Lam CB, McHale SM. (2009). Family patterns of gender role attitudes. *Sex Roles*, 61, 221-234.
- Motha K. (2020). Emergence of entrepreneurship: A livelihood strategy of tribal women of Andhra Pradesh, India. (Ed. Maitreyee Bardhan Roy), *Handbook of Research on New Dimensions of Gender Mainstreaming and Women Empowerment içinde* (187-203). IGI Global.
- Özçatal EÖ. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 21-39.

- Özdemir N. (2018). Geleceğin beden eğitimi öğretmenleri sporda kadının yerini nasıl tanımlıyor?. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(1), 119-124. doi: 10.1501/Sporm_0000000349
- Özkan T, Lajunen T. (2005). Masculinity, femininity, and the Bem Sex Role Inventory in Turkey. *Sex Roles*, 52 (1-2), 103-110.
- Özpuat F. (2021). Perception of masculinity in rural family structure. *Journal of Human Sciences*, 18(1), 34-47.
- Powell GN, Greenhaus JH. (2010). Sex, gender, and decisions at the family - work interface. *Journal of Management*, 36(4), 1011-1039.
- Preece S, Bullingham R. (2022). Gender stereotypes: The impact upon perceived roles and practice of in-service teachers in physical education. *Sport, Education and Society*, 27(3), 259-271.
- Roy MB. (2020). Women empowerment vis-a-vis late parenting: A shift in family ethos and priorities in urban metropolis in india—special reference to kolkata. (Ed. Maitreyee Bardhan Roy), *Handbook of Research on New Dimensions of Gender Mainstreaming and Women Empowerment içinde* (204-220). IGI Global.
- Seven N. (2019). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 134-149.
- Tabachnick B, Fidell L. (2013). *Using multivariate statistics* (6th International edition cover end). New Jersey: Sage Publications, Thousand Oaks.
- Terzioğlu F, Taşkın L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 62-67.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). İşgücü istatistikleri. (16.06.2023: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-Istatistikleri-Ocak-2023-49386>).
- Wood ZC, Garn AC. (2016). University intramural sport administrators' perceptions of gender modifications in intramural coed flag football. *Sport, Education and Society*, 21(7), 1036-1052.
- Yaşın-Dökmen ZY. (2010). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz Y, Gürkan S, Akdeniz ET, Tınaz, SN. (2022). Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerinin ve algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(3), 1021-1032.

SEDANter VE SPOR YAPAN BİREYLERİN AKILLI TELEFON BAĞIMLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Erdal BAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4927-3945
- ❖ Mail: erdal.bal@sbu.edu.tr

Nedim MALKOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4599-3547
- ❖ Mail: nedim.malkoc@sbu.edu.tr

Esra AYDEMİR AMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6745-9196
- ❖ Mail: esra.aydemir@sbu.edu.tr

çalışmasında, Spor Yüksekokulu internet bağımlılığı puanının, sağlık ve ilahiyat öğrencilerine göre istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur.

Cinsiyet bazında değerlendirdiğimizde kadın bireylerin, erkeklere oranla bağımlılık oranı karşılaştırıldığında kadın bireylerin bağımlılık faktöründe anlamlı şekilde yüksektir.

Aktif spor yapma durumuna göre, spor yapmayan bireylerin spor yapan bireylere göre akıllı telefon bağımlılık oranı daha yüksektir.

Yaş faktörüne göre en çok akıllı telefon bağımlılığı yaşayan grup 25-40 yaş grubuna aittir.

•Bu veriler İstanbul'da ve Kocaeli'nde spor merkezlerinde, üniversitelerde egzersiz yapan ve sedanter bireylerden elde edilmiştir. Farklı şehirlerde yaşayan bireylerden oluşacak örneklem grubunda da benzer çalışmalar yapıp elde edilen sonuçlar karşılaştırılabilir.

•Özellikle genç yaştaki bireylerin akıllı telefonlarını sağlıklı bir şekilde kullanmaları beden sağlıklarında bozulmanın olmaması, bağımlılıktan uzak yaşamamaları adına dikkate alınmalıdır.

•Spor yapan bireylere akıllı telefon bağımlılığının kontrolü, spor bilimleri ve psikiyatri gibi alanlarda hizmet veren kişilerce iş birliği halinde projeler geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Çakır, F, Demir BN. (2014). Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon satın alma tercihlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 29 Sayı:1, s.213-243
- Civan A., Özdemir İ, Gencer YG., & Durmaz, M. (2018). Egzersiz ve stres hormonları. Türkiye Spor Bilimleri Dergisi, 2(1), 1-14
- Demirci, K., Orhan, H., Demirdas, A., Akpınar, A., & Sert, H. (2014). Validity and Reliability of the Turkish Version of the Smartphone Addiction Scale in a Younger Population. Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology, 24(3), 226-234.
- George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson
- Karaarslan İA, Budak L. (2012). Üniversite öğrencilerinin cep telefonu özelliklerini kullanımlarının ve gündelik iletişimlerine etkisinin araştırılması, Journal of Yaşar University, 26 (7), 4548-4571

- Kuyucu, M. (2017). Gençlerde akıllı telefon kullanımı ve akıllı telefon bağımlılığı sorunsalı: “Akıllı telefon (kolik)” üniversite gençliği. *Global Media Journal TR Edition*, 7(14), 328-359.
- Kwon M, Kin DJ, Cho H, Yang S. (2013). The smartphone addiction scale: development and validation of a short version for adolescents. *PLoS One* ;8(12):e83558. doi:10.1371/ journal.pone.0083558
- Özdamar K. Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi-1. 4. Baskı. Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2002.
- Özgen F. (2016) Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ile Kişilik İlişkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale
- Ünal TA. (2015). Sosyal medya bağımlılığı: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yol Y, Bal E. (2023). Konjuge Linoleik Asit (CLA) Metabolizması ve İnsan Sağlığındaki Rolü. Sağlık Bilimlerinde Güncel Yaklaşımlar. (Bilgili A., & Hanedan B. eds.). Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 604
- Yol, Y, Bal E, Malkoç N. (2023). Raket Sporlarında Besinsel Ergojenik Yardımcılar. Spor Bilimlerinde Uluslararası Çalışmalar. (Özgül F. ed.). Serüven Yayınevi, 105
- Yol Y, Bulgan Ercin Ç. (2023). Endotel Disfonksiyonu ve Egzersiz İlişkisi, Fiziksel Aktivite ve Sağlık. (Hazar F. ed.). Efe akademi yayınları, 408
- Yol Y, Malkoç N. (2023). Yaşlılarda Fiziksel Uygunluk.Sporun Kavramsal Temelleri-8 Fiziksel Uygunluk, (Özen G. ed.), Efe akademi yayınları, 177-190

**SPOR YÖNETİMİ ALANINDA
YAYINLANAN MAKALELERİN
BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZİ:
1993-2023 YILLARI ARASINDA ALTI
DERGİDEN TOPLANAN VERİLERİN
İNCELENMESİ**

Muzaffer Toprak KESKİN

-
- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Nevşehir/TÜRKİYE
 - ❖ ORCID: 0000-0001-9439-0094
 - ❖ Mail: toprakkeskin@hotmail.com

Nurten ULUSAY

-
- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Nevşehir/TÜRKİYE
 - ❖ ORCID: 0000-0003-0972-9407
 - ❖ Mail: nurtenulusay22@gmail.com

Şevket Cihat ÖZER

-
- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Nevşehir/TÜRKİYE
 - ❖ ORCID: 0000-0002-0521-7431
 - ❖ Mail: scihatozer@gmail.com

Spor yönetimi alanında yayın yapmak isteyen araştırmacılar, spor yönetimi alanında en çok ilgi gören konuları takip edebilir. Bu konular, spor pazarlaması, spor tüketimi, spor katılımı, spor performansı, spor ekonomisi, spor turizmi ve spor sürdürülebilirliği gibi konulardır. Ayrıca, araştırmacılar, spor yönetimi alanındaki güncel veya önemli konulara da dikkat çekmelidir. Yapılan herhangi bir konuda kapsamlı çalışma olmadığında, bilinmesi gerekenleri sağlam bir temel üzerine oturtmak hem yeni başlayanlar hem de deneyimli olanlar için zordur (Moradi vd., 2023). Gerek spor yönetimi alanında gerekse dergi taramaları bazında birçok bibliyometrik çalışma olmasına rağmen halen çalışma boşlukları bulunmakta ve araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle spor yönetiminin özelinde spor ekonomisi alanını, araştırmaların daha çok üzerinde durması gereken bir alan olarak göze çarpmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arslan, F. (2019). Sporun Ekonomiye Katkısı: Türkiye Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(1), 229-248.
- Baier-Fuentes, H., González-Serrano, M. H., Alonso-Dos Santos, M., Inzunza-Mendoza, W., ve Pozo-Estrada, V. (2020). Emotions and Sport Management: A Bibliometric Overview. *Frontiers in Psychology*, 11(July). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01512>.
- Baumgartner H, Pieters R (2003) The structural influence of marketing journals: a citation analysis of the discipline and its subareas over time. *J Mark* 67(2):123–139. <https://doi.org/10.1509/jmkg.67.2.123.18610>.
- Baumgartner, H., & Pieters, R. (2003). The structural influence of marketing journals: A citation analysis of the discipline and its subareas over time. *Journal of Marketing*, 67(2), 123-139.
- Blasco-Carreras, C., G. Albort-Morant, and B. Ribeiro-Navarrete. 2015. “Impacto Internacional Del Crowdsourcing Como Nuevo Topic de Interés en el Campo Científico Del Emprendimiento: Análisis Bibliométrico Del Periodo 2008-2015.” *Universitas: Gestão e TI* 5 (2): 57–65.
- Boyle, F., & Sherman, D. (2006). Scopus™: The product and its development. *The Serials Librarian*, 49 (3), 147-153.
- Burnham, J. F. (2006). Scopus database: a review. *Biomedical digital libraries*, 3 (1), 1-8.
- Cadavid-Higuaita, L., G. Awad, and C. J. Franco-Cardona. 2012. “A Bibliometric Analysis of a Modeled Field for Disseminating Innovation.” *Estudios Gerenciales* 28: 213–236.

- Ciomaga B (2013) Sport management: a bibliometric study on central themes and trends. *Eur Sport Management Q* 13(5):557–578.
- Dant, R.P. and Lapuka, I.I., 2008. The journal of business-to-business marketing comes of age: some postscripts. *Journal of business-to-business marketing*, 15 (2), 192–197.
- Deyanova K, Brehmer N, Lapidus A, Tiberius V, Walsh S (2022) Hatching start-ups for sustainable growth: a bibliometric review on business incubators. *Rev Manag Sci* 16:2083–2109.
- Ekenci, G., ve İmamoğlu, A. F. (2002). *Spor İşletmeciliği*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Gholampour, S., Noruzi, A., Gholampour, B., & Elahi, A. (2019). Research trends and bibliometric analysis of a journal: Sport management review. *Webology*, 16(2), 223-241. <https://doi.org/10.14704/web/v16i2/a200>.
- Hammerschmidt, J., Calabuig, F., Kraus, S., & Uhrich, S. (2023). Tracing the State of Sport Management Research: A Bibliometric Analysis. *Management Review Quarterly*. <https://doi.org/10.1007/s11301-023-00331-x>
- Hoye R, Smith AC, Nicholson M, Stewart B, 2018. *Sport management: principles and applications*. Routledge.
- Huertas González-Serrano M., Jones P., & Llanos-Contrera O. (2020). An overview of sport entrepreneurship field: a bibliometric analysis of the articles published in the Web of Science. *Sport in Society*, 23(2), 296-314.
- Hunt, G.E. (2011). Making sense of bibliometrics. *Acta Neuropsychiatrica*, 23(2), 80-81. <https://doi:10.1111/j.1601-5215.2011.00534.x>
- Jiménez-García M., Ruiz-Chico J., Peña-Sánchez A.R., & López-Sánchez J.A.(2020). A Bibliometric Analysis of Sports Tourism and Sustainability (2002–2019). *Sustainability*, 12(7):2840.
- Karafil AY, Akgül MH, 2021. Web of science veri tabanında yayınlanan spor yönetimi temalı makalelerin bibliyometrik analizi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi* 4/1.
- Keskin, M., & Ulusay, N. (2023). Tesettür Giyimi Terci Eden Kadınların Spor Giyimine Yönelik Gardırop Faktörleri: Din ve Pazarlama Açısından Bibliyometrik Bir İnceleme. G. Özen ve İ. Özmutlu (Ed.), *Spor & Bilim 2023-1 içinde* (51-70). Efe Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Kim, A. C. H., Chelladurai, P., & Kim, Y. K. (2015). Scholarly thrusts in the *Journal of Sport Management: Citation analysis*. *Global sport business journal*, 3(1), 1-23.
- Kraus S, Breier M, Lim WM, Dabić M, Kumar S, Kanbach D, Mukherjee D, Corvello V, Piñeiro-Chousa J, Liguori E, Palacios-Marqués D, Schiavone F, Ferraris A, Fernandes C, Ferreira JJ. (2022) Literature

- reviews as independent studies: guidelines for academic practice. *Rev Manag Sci* 16(8):2577– 2595.
- Kurtz, M., & Bollen, J. (2010). Usage bibliometrics. *Annual Review of Information Science and Technology*, 44, 1- 64.
- Laengle S., Merigó J.M., Modak N.M., & Yang J.B. (2020). Bibliometrics in operations research and management science: a university analysis. *Annals of Operations Research*, 294, 769-813.
- Laurence Chalip (2006) Towards Social Leverage of Sport Events, *Journal of Sport & Tourism*, 11:2, 109-127, DOI: 10.1080/14775080601155126
- León-Castro, M., Rodríguez-Insuasti, H., Montalván-Burbano, N., & Victor, J. A. (2021). Bibliometrics and science mapping of digital marketing. In *Marketing and Smart Technologies: Proceedings of ICMarkTech 2020* (pp. 95-107). Springer Singapore.
- Lis, A. (2020). Sport management: Bibliometric study of key source titles in the research field. *Journal of Physical Education and Sport*, 20(4), 2423–2430. <https://doi.org/10.7752/jpes.2020.s4331>.
- Lis, A., ve Tomanek, M. (2020). Sport management: Thematic mapping of the research field. *Journal of Physical Education and Sport*, 20(April), 1201–1208. <https://doi.org/10.7752/jpes.2020.s2167>.
- López-Carril, S., Escamilla-Fajardo, P., González-Serrano, M. H., Ratten, V., & González-García, R. J. (2020). The rise of social media in sport: A bibliometric analysis. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 17(06), 2050041. <https://doi.org/10.1142/S0219877020500419>
- Marcu, V., ve Buhaş, S. D. (2014). Sports organizations–management and science. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 117, 678-682.
- Martínez-López FJ, Merigó JM, Valenzuela-Fernández L, Nicolás C (2018) Fifty years of the European Journal of Marketing: a bibliometric analysis. *Eur J Mark* 52(1/2):439–468. <https://doi.org/10.1108/EJM-11-2017-0853>.
- Moradi E., Gholampour S., & Gholampour B. (2023). Past, present and future of sport policy: a bibliometric analysis of *International Journal of Sport Policy and Politics* (2010–2022). *International Journal of Sport Policy and Politics*, DOI: 10.1080/19406940.2023.2228829
- Moradi, E., Ehsani, M., Saffari, M., & Hosseini, R. N. S. (2022). Developing an integrated model for the competitiveness of sports tourism destinations. *Journal of destination marketing & management*, 26, 100743.
- Morell-Santandreu O., Santandreu-Mascarell C., & García-Sabater J. (2020). Sustainability and kaizen: business model trends in healthcare. *Sustainability*, 12(24), 10622.

- Nawaz, K., Aslam, T., & Saeed, H. A. (2020). A bibliometric analysis of international journal of sports marketing & sponsorship. *International journal of business and psychology*, 2(1), 45-60.
- Ratten, V. (2011). Practical implications and future research directions for international sports management. *Thunderbird international business review*, 53(6), 763-770.
- Salini, S. (2016). An Introduction to Bibliometrics. In T. Greenfield, & S. Greener (Eds.), *Research methods for postgraduates* (pp. 130-143). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118763025.ch14>
- Seippel Ø, 2018. Topics and trends: 30 years of sociology of sport. *European Journal for Sport and Society*, 15(3), 288-307.
- Shekhar S.K., & Shah M.A.(2023). Sports Marketing and Conceptual Evolution: A Bibliometric Analysis. *SAGE Open*, 13(3). <https://doi.org/10.1177/21582440231192915>
- Shilbury D (2011) A bibliometric study of citations to sport management and marketing journals. *Journal Sport Management* 25(5):423–444. <https://doi.org/10.1123/jsm.25.5.423>.
- Shilbury, D. (2011). A bibliometric analysis of four sport management journals. *Sport Management Review*, 14(4), 434-452.
- Singh, R., Sibi, P.S., and Bashir, A., 2022. The Journal of Convention and Event Tourism: a retrospective analysis using bibliometrics. *Journal of convention & event tourism*, 24 (1), 1–22.
- Strandberg, C., et al., 2018. Tourism research in the new millennium: a bibliometric review of literature in Tourism and Hospitality Research. *Tourism and hospitality research*, 18 (3), 269–285.
- Sunay, H. (2017). *Spor yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tiberius V, Siglow C, Sendra-García J (2020) Scenarios in business and management: the current stock and research opportunities. *J Bus Res* 121:235–242.
- Wan Hussain W.M.H.(2023). Evolution and trends of hikikomori: a bibliometrics analysis. *International journal of psychiatry in clinical practice*, 1-12.
- Yetim, A. (2019). *Yönetim ve Spor*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Zhao, D. (2011) Bibliometrics and LIS education: How do they fit together?, *Proc. Am. Soc. Inf. Sci. Technol.* vol. 48, no. 1, pp. 1–4.

ENGELLİ VE YAŞLILARDA GÜNCEL ARAŞTIRMALAR

Editör

Dr. Pervin TOPTAŞ DEMİRCİ

Editör

Dr. Pervin TOPTAŞ DEMİRCİ

ORCID (0000-0002-3745-8440)

ISBN: 978-625-6600-01-0

E-ISBN: 978-625-6600-02-7

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202335>

1. Baskı: Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

ENGELLİ VE YAŞLILARDA GÜNCEL ARAŞTIRMALAR

TOPTAŞ DEMİRCİ, Pervin

1. Basım 112 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Engelli 2. Fiziksel aktivite 3. Sağlık 4. Spor 5. Yaşlılık

Dizgi / Design

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Kapak Tasarım / Cover Design

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No / Certificate No

49168

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

49168

Efe Akademik Yayıncılık

/ Efe Akademik Publishing

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

/ Efe Akademik Publishing

Printing Adress:

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

ENGELLİ VE YAŞLILARDA KRONİK SORUNLAR..... 7

Serkan BUDAK, İsmail BACAĞ

BÖLÜM 2:

ENGELLİ VE YAŞLILARDA FİZİKSEL AKTİVİTE KÜLTÜRÜ..... 17

Erdi KAYA

BÖLÜM 3:

ENGELLİ VE YAŞLILARDA REHABİLİTASYON 27

Mustafa Said ERZEYBEK, Zerrin BAKIR ERZEYBEK

BÖLÜM 4:

DEMANS YÖNETİMİNDE MONTESSORİ TEKNİĞİ..... 41

Merve ÇAKAR

BÖLÜM 5:

YAŞLILIKTA BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE 53

Yeliz YOL, Esra AYDEMİR AMAN

BÖLÜM 6:

OSTEOPOROZ VE SARKOPENİDE EGZERSİZ..... 63

İsmail BACAĞ, Serkan BUDAK

BÖLÜM 7:

ENGELLİLERDE SPOR TARİHİ VE OLİMPİZM 81

Osman ÖZTÜRK

BÖLÜM 8:

PARA YÜZME'DE KALİSİFİKASYON VE OYUN KURALLARI (BEDENSEL ENGELLİLER).....101

Baykal KARATAŞ

ENGELLİ VE YAŞLILARDA KRONİK SORUNLAR

Serkan BUDAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Simav Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6999-3528
- ❖ Mail: serkan.budak@ksbu.edu.tr

İsmail BACAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Simav Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3328-5933
- ❖ Mail: ismail.bacak@ksbu.edu.tr

düzeyde bilgiye de sahip olması gerekmektedir. Gerekli durumlarda, eğitim desteği de sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Amesberger G, Finkenzeller T, Müller E, Würth S. (2019). Aging-related changes in the relationship between the physical self-concept and the physical fitness in elderly individuals. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 29, 26-34.
- Barbosa KTF, Fernandes MDGM. (2020). Elderly vulnerability: concept development. *Revista Brasileira de Enfermagem*, 73(suppl 3), e20190897.
- Beard JR, et al (2016). The world report on ageing and health: a policy framework for healthy ageing. *Lancet*, 387(10033):2145–54.
- Bhattacharya R, Ajmera M, Bhattacharjee S, Sambamoorthi U. (2014). Use of antidepressants and statins and short-term risk of new-onset diabetes among high risk adults. *Diabetes Res Clin Pract*, 105(2):251–60.
- Charernboon T, Lerthattasilp T (2016). Characteristic profiles of activities of daily living and relationship with cognitive performance in Thai elderly with different stages from Normal cognitive function, mild cognitive impairment to dementia. *Clin Gerontol*, 39(4):307–23.
- Chen S, et al (2018). “Unmet needs of activities of daily living among a community-based sample of disabled elderly people in Eastern China: a cross-sectional study,” *BMC Geriatrics*, vol. 18, no. 1, p. 172.
- Costa Filho AM, de M. Mambrini JV, Malta DC, Lima-Costa MF, Peixoto SV (2018). “Contribution of chronic diseases to the prevalence of disability in basic and instrumental activities of daily living in elderly Brazilians: the National Health Survey (2013),” *Cadernos de Saúde Pública*, vol. 34, no. 1, p. 1199.
- Dalmeda, MEP, Chhabra, G. (2019). Modelos teóricos de discapacidad: un seguimiento del desarrollo histórico del concepto de discapacidad en las últimas cinco décadas| Theoretical models of disability: tracing the historical development of disability concept in last five decades. *Revista española de discapacidad*, 7(1), 7-27.
- Del Giorno R, Balestra L, Heiniger PS, Gabutti L. (2019). Blood pressure variability with different measurement methods: reliability and predictors. A proof-of-concept cross sectional study in elderly hypertensive hospitalized patients. *Medicine*, 98(28).
- Fariás-Antúnez S, Lima NP, Bierhals IO, Gomes AP, Vieira LS, Tomasi E (2018). “Incapacidade funcional para atividades básicas e instruments

da vida diária: um estudo de base populacional com idosos de Pelotas, Rio Grande do Sul, 2014*,” *Epidemiologia e Serviços de Saúde*, cilt. 27, 2.

- Furuta M, et al (2013). Interrelationship of oral health status, swallowing function, nutritional status, and cognitive ability with activities of daily living in Japanese elderly people receiving home care services due to physical disabilities. *Community Dent Oral Epidemiol*, 41(2):173–81.
- Genkai S, Kikutani T, Suzuki R, Tamura F, Yamashita Y, Yoshida M (2015). Loss of occlusal support affects the decline in activities of daily living in elderly people receiving home care. *J Prosthodontic Research*, 59(4):243–8.
- Gillis NK, Ball M, Zhang Q, Ma Z, Zhao Y, Yoder SJ, Padron E. (2017). Clonal haemopoiesis and therapy-related myeloid malignancies in elderly patients: a proof-of-concept, case-control study. *The lancet oncology*, 18(1), 112-121.
- Hou C, et al (2018). Trends of activities of daily living disability situation and association with chronic conditions among elderly aged 80 years and over in China. *J Nutr Health Aging*, 22(3):439–45.
- Khosravi P, Ghapanchi AH (2016). Investigating the effectiveness of technologies applied to assist seniors: a systematic literature review. *Int J Med Inform*, 85(1):17–26.
- Maresova P, Javanmardi E, Barakovic S, Barakovic Husic J, Tomson S, Krejcar O, Kuca K. (2019). Consequences of chronic diseases and other limitations associated with old age—a scoping review. *BMC public health*, 19, 1-17.
- Masoudi Alavi N, Safa A, Abedzadeh-Kalahroudi M (2014). “Dependency in Activities of Daily Living Following Limb Trauma in Elderly Referred to Shahid Beheshti Hospital, Kashan-Iran in 2013,” *Archives Trauma Res*, vol. 3, no. 3.
- Okabe T, et al (2017). Age-specific risk factors for incident disability in activities of daily living among middle-aged and elderly community-dwelling Japanese women during an 8-9-year follow up: the Hizen-Oshima study. *Geriatr Gerontol Int*, 17(7):1096–101.
- Orive M, et al (2015). Changes in health-related quality of life and activities of daily living after hip fracture because of a fall in elderly patients: a prospective cohort study. *Int J Clin Pract*, 69(4):491–500.
- O’Young B, Gosney J, Ahn C. (2019). The concept and epidemiology of disability. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics*, 30(4), 697-707.

- Pache B, Vollenweider P, Waeber G, Marques-Vidal P (2015). "Prevalence of measured and reported multimorbidity in a representative sample of the Swiss population," *BMC Public Health*, vol. 15, no. 1, p. 65.
- Roll AE. (2018). Health promotion for people with intellectual disabilities—A concept analysis. *Scandinavian journal of caring sciences*, 32(1), 422-429.
- Ross SM, Bogart KR, Logan SW, Case L, Fine J, Thompson H. (2016). Physical activity participation of disabled children: A systematic review of conceptual and methodological approaches in health research. *Frontiers in public health*, 4, 187.
- Safa A, Masoudi Alavi N, Abedzadeh-Kalahroudi M (2016). "Predictive Factors of Dependency in Activities of Daily Living Following Limb Trauma in the Elderly," *Trauma Monthly*, vol. 21, no. 5.
- Sakanashi S, Fujita K. (2017). Empowerment of family caregivers of adults and elderly persons: A concept analysis. *International journal of nursing practice*, 23(5), e12573.
- Sauver JLS, et al (2015). Risk of developing multimorbidity across all ages in an historical cohort study: differences by sex and ethnicity. *BMJ Open*, 5(2):e006413.
- Takemasa S, et al (2017). Interrelationship among the health-related and subjective quality of life, daily life activities, instrumental activities of daily living of community-dwelling elderly females in orthopedic outpatients. *J Phys Ther Sci*, 29(5):880–3.
- van Dyke K (2016). "The Incredible Costs of Chronic Diseases: Why they Occur and Possible Preventions and/or Treatments," *J Health Educ Res Development*, vol. 4, no. 3.

ENGELLİ VE YAŞLILARDA FİZİKSEL AKTİVİTE KÜLTÜRÜ

Erdi KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4674
- ❖ Mail: kaerdikaya@gmail.com, erdikaya@akdeniz.edu.tr

başarı ve başarısızlıklarına tanık olma), ikna süreci (aile, arkadaş, duygusal deneyim (heyecan, korku) gibi faktörler tarafından belirlendiği belirtilmektedir. Yaşlıların egzersize ilişkin öz yetkinlik inancı diğer yaş gruplarından daha düşüktür (Phillips EM ve ark, 2004). Yaşlı kişiye egzersiz esnasında kendi yaş grubundan özellikle egzersiz konusunda başarılı olmuş birinin eşlik etmesi, bir çeşit antrenörlük görevini üstlenmesi yaşlının öz yetkinlik inancını güçlendirebilir (Mora JC, Valencia W, 2018). Aynı durum engelliler için de geçerlidir. Öz yetkinliklerini geliştirmek adına başkalarına ihtiyaç duymadan yaşamını sürdürenlerin örneklenmesi, başarıya ulaşmış sporcuların izletilmesi egzersiz motivasyonlarını arttırmada etkili olacaktır.

Sonuç olarak ülkemiz içinde azımsanamayacak oranda engellimiz ve gün geçtikçe yaşlanan ve sayısı artan bir nüfusumuz bulunmaktadır. Üniversiteler ve tüm devlet kurumlarının egzersiz kültürünü herkese ulaştırma projeleri oluşturmaları egzersiz yapan sayısını artıracaktır. Egzersizin sağlık harcamaları üzerinde olumlu sonuçları olacağı gibi insanlarımız üzerindeki etkilerini de görmemiz gerekmektedir. Tüm bilgi ve birikimlerin olduğu bu çağda, engelli ve yaşlı bireylerin bilgiye ulaşma, arzulama mücadelelerinin olması; sağlıkları, mutlulukları ve özgürlükleri için çok önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aguiñaga, S., Ehlers. DK., Salerno, EA., Fanning, J., Motl, RW., McAuley, E. (2018). Home-Based Physical Activity Program Improves Depression and Anxiety in Older Adults. *J Phys Act Health*. Sep 1;15(9):692-696.
- Awick, EA, Ehlers, DK, Aguiñaga, S., Daugherty, AM, Kramer, AF ve McAuley, E. (2017). Rastgele Bir Egzersiz Çalışmasının Yaşlı Erişkinlerde Fiziksel Aktivite, Psikolojik Sıkıntı Ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri. *Genel Hastane Psikiyatrisi* , 49 , 44-50.
- Blair S, Sallis R, Hutber A, et al. Exercise therapy—the public health message. *Scand J Med Sci Sports* 2012;22:e24–8.
- Caristia, S., Campani, D., Cannici, C., Frontera, E., Giarda, G., Pisterzi, S., Terranova, L., Payedimarri, AB., Faggiano, F., Dal Molin, A. (2021). Physical exercise and fall prevention: A systematic review and meta-analysis of experimental studies included in Cochrane reviews. *Geriatr Nurs*. NovDec;42(6):1275-1286.
- Churchill J, Galvez R, Colcombe S, Swain R, Kramer A and Greenough W, 2002. Exercise, experience and the aging brain. *Psychol. Sci.*, 941-955.
- Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2023). Engelli Ve Yaşlı İstatistik Bülteni. (11.10.2023:

https://aile.gov.tr/media/130921/eyhgm_istatistik_bulteni_ocak_23.pdf
f.)

- Kesioğlu, P., Bilgiç, N., Pıçakcıfe, M., & Uçku, R. (2003). İzmir Çamdibi-1 Nolu Sağlık Ocağı Bölgesi Yaşlılarında Yetersizlik ve Kronik Hastalık Prevalansı. *Turkish Journal Of Geriatrics*, 6(212), 27–30.
- Küçükali, A. (2014). Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapının Kadınların Çalışma Hayatı Üzerine Etkileri: Erzurum Örneği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9 (1) , 1-19 .
- Laforest S, Pelletier A, Gauvin L, Robitaille Y, Fournier M, Corriveau H, Filiatrault J. Impact of a Community-Based Falls Prevention Program on Maintenance of Physical Activity Among Older Adults. *J Aging Health* 2009; 21; 480-500.
- Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri. *Ege Tıp Dergisi / Ege Journal Of Medicine* 49(3) Ek / Supplement: 39-45, 2010, 49(3), 0–0.
- Masoro, J. E., & Austand, N. S. (1995). *Handbook Of The Biology Of Aging*
- Mazzeo RS, Cavanach P, Evans WJ. ACSM Position Stand On Exercise And Physical Activity Older Adults. *Med Sci Sports Exerc* 1998; 30:992-1008.
- Mora JC, Valencia WM. Exercise and Older Adults. *Clin Geriatr Med*. 2018;34(1):145-162.
- Noble, BJ. (1986). *Physiology Of Exercise And Sport*. Mosby College Publishing; P:470-88.
- Norouzi E., Hosseini F., Vaezmosavi M., Gerber M., Pühse U., Brand S. (2020). Zumba Dancing And Aerobic Exercise Can Improve Working Memory, Motor Function, And Depressive Symptoms In Female Patients With Fibromyalgia. *European Journal Of Sport Science*. 20(7), 981-991.
- Özşengezer, N., & Elif, T. O. P. (2022). 10 Haftalık Life Kinetik Egzersizlerinin Zihin Yetersizliği Bulunan Bireylerin Dikkat, Görsel Bellek Ve Algı Becerilerine Etkisi. *Kongre Bildiri Özet Ve Tam Metin Kitabı*, 17, 106.
- Paterson, D. H., Jones, G. R., & Rice, C. L. (2007). Ageing And Physical Activity: Evidence To Develop Exercise Recommendations For Older Adults. *Applied Physiology, Nutrition, And Metabolism*, 32(S2E), S69-S108.
- Phillips EM, Schneider JC, Mercer GR. Motivating elders to initiate and maintain exercise. *Arch Phys Med Rehabil* 2004; 85 (suppl 3): S52-7.

- Rejeski, WJ., Brawley, LR. (2006). Functional Health: Innovations In Research On Physical Activity With Older Adults. *Med Sci Sports Exerc.* 38(1): 93-9
- Robertson MC, Gardner MM, Devlin N, McGee R, Campbell AJ. Effectiveness And Economic Evaluation Of A Nurse Delivered Home Exercise Programme To Prevent Falls. 2: Controlled Trial In Multiple Centres. *BMJ.* 2001;322(7288):701-4.
- Sibley B and Etnier J, 2003. The Relationship Between Physical Activity And Cognition In Children: A Meta-Analysis. *Pediatric. Exer. Sci.*, 15, 243-256.
- Tel, H., Koç, M., & Aydın, T., H. (2020). Evde Yaşayan Yaşlılarda Yalnızlık, Yaşam Doyumu ve Ölüm Kaygısının Belirlenmesi. *Ibad Sosyal Bilimler Dergisi*, 1–10.
- Tınar, Yaşar. Engellilere yönelik kamu hizmetlerinin yönetimi ve sunumu: Karşılaştırmalı bir değerlendirme. Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti., 2018.
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2018). Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080. (11.10.2023: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567>).
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2021). İstatistiklerle Yaşlılar, (12.10.2023: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-202145636#:~:text=Ya%C5%9F1%C4%B1%20n%C3%BCfus%20olarak%20kabul%20edilen,245%20bin%20124%20ki%C5%9Fi%20oldu>).
- WHO. (2020) Guidelines On Physical Activity And Sedentary Behaviour.
- WHO; (1981). “Disability, Prevention and Rehabilitation”, Technical Report Series, 668, WHO, Geneve.
- World Health Organization [WHO]. Ageing and Health. <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/ageing-and-health> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2022).
- World Health Organization. Diet and Physical Activity Factsheet. Secondary Diet and Physical Activity Factsheet. 2013.

ENGELLİ VE YAŞLILARDA REHABİLİTASYON

Mustafa Said ERZEYBEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4427-4911
- ❖ Mail: msaid.erzeybek@dpu.edu.tr

Zerrin BAKIR ERZEYBEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Abdülhamid Han Anadolu Lisesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ Mail: zerrin_bakir@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Aközer, M., Nuhurat, C., & Say, Ş. (2011). Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 27(27), s.103-127.
- Bonder BR, Wagner MB (1994). *Functional Performance in Older Adults*. Philadelphia, PA: F.A. Davis.
- Bauman AE. Updating the evidence that physical activity is good for health: an epidemiological review 2000–2003. *J Sci Med Sport*. 2004;7(1 Suppl):6–19.
- Close JC, Lord SR. Fall assessment in older people. *BMJ*. 2011; 343:579-582.
- Çınar, F., ve Eti Aslan, F. 2017. Spiritüalizm ve hemşirelik: yoğun bakım hastalarında spiritüel bakımın önemi. *Jaren Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*. 3 (1), s. 37-42
- Daştan, N. B.,& Buzlu, S. (2010). Meme kanseri hastalarında maneviyatın etkileri ve manevi bakım. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(1), s. 73-78.
- Egol KA, Koval KJ, Zuckerman JD. Functional recovery following hip fracture in the elderly. *J Orthop Trauma* 1997; 11:594-9.
- Fuller Y, Trombly CA. Effects of Object Characteristics on Female Grasp Patterns. *Am J Occup Ther*. 1997; 51:481–489.
- Gosman-Hedström G, Sonn U, Aniansson A (1995). Different kinds of services and informal support in the daily life activities in a community-based elderly population. *Aging (Milano)* 7: 371–8.
- Gosman-Hedström G (2002). *Daily life after stroke in elderly people*. Doctoral dissertation. Gothenburg University, Sweden.
- Güven, S.,&Şener, A. (2010). Factors affecting life satisfaction in old age. *Turkish Journal of Geriatrics*, 14(2), s.179-186.
- Güven, S.,&Şener, A. (2010). Factors affecting life satisfaction in old age. *Turkish Journal of Geriatrics*, 14(2), s.179-186.
- Hardman AE. Physical activity and cancer risk. *Proc Nutr.Soc*. 2001;60(1):107–113.
- Hugman R (1996). Health and welfare policy and older people in Europe. *Health Care in Later Life* 1: 211–22.
- Hauer K, Lamb SE, Jorstad EC et al. PROFANE-Group. Systematic review of definitions and methods of measuring falls in randomised controlled fall prevention trials. *Age Ageing*.2006;35:5–10.

- Leibson CL, Tosteson AN, Gabriel SE, Ransom JE, Melton LJ. Mortality, disability, and nursing home use for persons with and without hip fracture: a population-based study. *J Am Geriatr Soc* 2002; 50:1644-50.
- Jette AM, Harris BA, Cleary PD, Campion EW. Functional recovery after hip fracture. *Arch Phys Med Rehabil* 1987; 68:735-40.
- Johansen KL. Exercise in the end-stage renal disease population. *J Am Soc Nephrol.* 2007;18(6):1845-1854.
- KITE Journal of Electronics Engineering**, vol. 7, no. 1, Much, pp.13-24 1996.
- K. Kawamura, R. T. Pack, M. bishay, and M. Iskarous, "Design philosophy for service robots", ***Robotics and Autonomous Systems***, vol. 18, no. 1-2, pp. 109-116 1996
- Lieberman D, Friger M, Lieberman D. Inpatient rehabilitation outcome after hip fracture surgery in elderly patients: a prospective cohort study of 946 patients. *Arch Phys Med Rehabil* 2006; 87:167-71.
- Linke A, Erbs S, Hambrecht R. Exercise and the coronary circulation-alterations and adaptations in coronary artery disease. *Prog Cardiovasc Dis.* 2006;48(4):270-284.
- Lyons AR. Clinical outcomes and treatment of hip fractures. *Am J Med* 1997; 103:51S-64S.
- Leung DP, Chan CK, Tsang HW, Tsang WW, Jones AY. Tai chi as an intervention to improve balance and reduce falls in older adults: A systematic and meta-analytical review. *Altern Ther Health Med.* 2011;17(1):40-48.
- Moore E, Rosenberg MW, Fitzgibbon SH (1999). Activity limitation and chronic conditions in Canada's elderly, 1986-2011. *Disability and Rehabilitation* 21: 211-21.
- Mann WC, Ottenbacher KJ, Fraas L, Tomita M, Granger CV (1999). Effectiveness of assistive technology and environmental interventions in maintaining independence and reducing home care costs for the frail elderly: A randomized controlled trial. *Archives of Family Medicine* 8: 210-17.
- May BJ (1999). Home health: past and present. In BJ May (ed.) *Home Health and Rehabilitation. Concepts of Care* (2nd edition). Philadelphia, PA: F.A. Davis, pp. 1-20.
- Nardi, D., & Rooda, L. (2011). Spirituality-based nursing practice by nursing students: an exploratory study. *Journal of Professional Nursing*, 27(4), s. 255-263.

- Olshansky SJ, Rudberg MA (1997). Postponing disability: identifying points of decline and potential intervention. In T Hickey, MA Speers, TR Prohaska (Eds.), *Public health and aging* (pp. 237-251). Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Petersen AM, Pedersen BK. The anti-inflammatory effect of exercise. *J Appl Physiol.* 2005;98(4):1154-1162.
- Pescatello LS. Exercise and hypertension: recent advances in exercise prescription. *Curr Hypertens Rep.* 2005;7(4):281–286.
- Roe B, Whattam M, Young H, Dimond M (2001). Elders' need and experiences of receiving formal and informal care for their activities of daily living. *Journal of Clinical Nursing* 10:389–97.
- Statistic Sweden (2002). Population projections. [www document]. URL http://www.scb.se/BE18SM0201_inEnglish.asp
- Smart N, Steele M. Exercise training in haemodialysis patients:a systematic review and meta-analysis.*Nephrology (Carlton).*2011;16 (7):626-632.
- Tinetti ME, Kumar C. The patient who falls: “It’s always a trade-off.” *JAMA* 2010; 303:258–266.
- Thorslund M (1998). De allra äldstas situation. Äldreomsorgens vardag. (In Swedish.) Sweden: Socialvetenskapliga Forskningsrådet.
- Verbrugge LM, Jette AM (1994). The disablement process. *Social Sciences in Medicine* 38: 1-14
- Tinetti ME. Preventing falls in elderly persons. *N Engl J Med* 2003;348:42-9.
- Zuckerman JD. Hip fracture. *N Engl J Med* 1996;334:1519-25.

DEMANS YÖNETİMİNDE MONTESSORİ TEKNIĞI

Merve ÇAKAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Düzce/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6251-4427
- ❖ Mail: mervecakar@duzce.edu.tr

Montessori temelli aktivitelerin ileri düzey demanslı bireyler üzerindeki etkilerini incelemiştirlerdir (Wilks ve ark., 2019). Bu çalışmada, demanslı bireylere sekiz ay boyunca uygulanan Montessori temelli aktivite programı kapsamında; bireyselleştirilmiş ders planı, anında geri bildirim, entelektüel açıdan teşvik edici egzersizler, duyuşal bulmacalar ve oyunlar, grup okumaları ve ev aktivitelerine katılım gibi etkinlikler planlanmıştır. Bu program ile özellikle ileri düzey demans hastalarında henüz azalmamış yeteneklerin devamlılığının sağlanması amaçlanmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de bir halk sağlığı sorunu olarak gösterilen demans hastalığında meydana gelen artış, hastalık ve yönetimi ile ilgili farkındalığın oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Demans yönetiminde farmakolojik olmayan çeşitli yöntemlerin kullanılması ve olumlu etkilerinin gösterilmesi bu uygulamalara olan ilginin artmasına neden olmaktadır. Ülkemizde sadece çocuklarda uygulanan Montessori yönteminin uluslararası literatürde yaşlı ve kronik hastalığı olan bireylerde kullanılabileceği ve bu yöntemin işlevselliği yapılan çalışmalar ile desteklenmiştir. Dolayısıyla ülkemizde de Montessori tekniğinin demanslı bireylerde kullanımı ve etkilerine yönelik çalışmaların planlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Alzheimer's Association (2018). Healthy Brain Initiative, State and Local Public Health Partnerships to Address Dementia: The 2018-2023 Road Map. (20.09.2023: <https://www.cdc.gov/aging/pdf/2018-2023-Road-Map-508.pdf>)
- Alzheimer Association. (2023). Alzheimer's disease facts and figures. *Alzheimer's Dementia*, 19:1598–1695. Doi: 10.1002/alz.13016
- Booth S, Zizzo G, Robertson J, Goodwin Smith I. (2020). Positive interactive engagement (PIE): A pilot qualitative case study evaluation of a person-centred dementia care programme based on Montessori principles. *Dementia*, 19(4), 975–991.
- Bourgeois MS, Brush J, Elliot G, Kelly A (2015). Join the revolution: How Montessori for aging and dementia can change long-term care culture. *Semin Speech Lang*, 36(3):209–14.
- Brush JA. (2020). *Montessori for elder and dementia care*. Health Professions Press, Inc.

- Camp CJ, Skrajner MJ. (2004). Resident-Assisted Montessori Programming (RAMP): Training persons with dementia to serve as group activity leaders. *The Gerontologist*, 44(3): 426–431.
- Camp CJ. (2010). Origins of Montessori Programming for dementia. *Nonpharmacol Ther Dement*, 1(2):163–74.
- Camp C, Antenucci A, Roberts A, Fickenscher T, Erkes J, Neal T. (2017). The Montessori method applied to dementia: An international perspective. (11.03.2023: <https://amshq.org/About-Montessori/Montessori-Articles/All-Articles/The-Montessori-Method-Applied-to-Dementia>)
- Cartwright J, Oliver E. (2015). What 's the evidence? Montessori-based interventions for people with dementia in a residential aged-care setting. *J Clin Pract Speech-Language Pathol*, 17(2):94–7.
- Chan HYL, Yau YM, Li SF, Kwong KS, Chong YY, Lee I.FK, Yu DSF. (2021). Effects of a culturally adapted group based Montessori based activities on engagement and affect in Chinese older people with dementia: A randomized controlled trial. *BMC Geriatrics*, 21, 1-8.
- Çınar İF, Erpay F, Yıldırım E, Özer Küçük E, Demirtaş A. (2022). Demansta bilişsel aktiviteyi artırıcı yöntemler ve bakımda teknolojinin kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(3):308-315.
- Dementia Australia (2018). Montessori for dementia. (11.03.2023: <https://dementialearning.org.au/course/montessori-for-dementia/>)
- Ducak K, Denton M, Elliot G. (2018). Implementing Montessori methods for Dementia_in Ontario longterm care homes: Recreation staff and multidisciplinary consultants' perceptions of policy and practice issues. *Dementia*, 17(1), 5–33.
- Global Burden of Disease Collaborators. (2021). Global mortality from dementia: Application of a new method and results from the Global Burden of Disease Study 2019. *Alzheimers Dementia*, 7(1):e12200. Doi: 10.1002/trc2.12200.
- Giroux D, Robichaud L, Paradis M. (2010). Using the Montessori approach for a clientele with cognitive impairments: A quasi-experimental study design. *Int J Aging Hum Dev*, 71(1):23–41
- Hitzig SL, Sheppard CL. (2017). Implementing Montessori Methods for Dementia: A scoping review. *Gerontologist*, 57(5):e94–114.
- Jarrott SE, Gozali T, Gigliotti CM. (2008). Montessori programming for persons with dementia in the group setting: An analysis of engagement and affect. *Dementia*, 7(1):109–25

- Judge KS, Camp CJ, Orsulic-jeras S. (2000). Use of Montessori-based activities for clients with dementia in adult day care: Effects on engagement. *Am J Alzheimers Dis Other Demen*, 15(1):42–6.
- Lee MM, Camp CJ, Malone ML. (2007). Effects of intergenerational Montessori based activities programming on engagement of nursing home residents with dementia. *Clin Interv Aging*, 2(3):477–83.
- Lin LC, Yang MH, Kao CC, Wu SC, Tang SH, Lin JG. (2009). Using acupressure and Montessori based activities to decrease agitation for residents with dementia: A cross-over trial. *Journal of the American Geriatrics Society*, 57(6), 1022–1029.
- Livingston G, Huntley J, Sommerlad A, et al. (2020). Dementia prevention, intervention, and care: 2020 report of the Lancet Commission. *Lancet*, 396(10248):413-446.
- Lök N, Öncel S, Özer Z, Buldukoğlu K. (2017). Institutional services for dementia care in Turkey. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4):464-473 Doi:10.18863/pgy.310851
- Malone ML, Camp CJ. (2007). Montessori-based dementia programming: Providing tools for engagement. *Dementia*, 6(1):150–7.
- Mitty E, Flores S. (2007). Assisted living nursing practice: The language of dementia: Theories and interventions. *Geriatric Nursing*, 28(5): 283-288.
- Mondini S, Madella I, Zangrossi A, et al. (2016). Cognitive reserve in dementia: implications for cognitive training. *Front Aging Neurosci*, 8:84. Doi: 10.3389/fnagi.2016.00084
- Olivari BS, French ME, McGuire LC. (2020). The public health road map to respond to the growing dementia crisis. *Innovation in Aging*, 4(1): 1-11.
- Orsulic-Jeras S, Schneider NM, Camp C. (2000). Montessori based activities for long-term care residents with dementia. *Topics Geriatr Rehabil*, 16:78-91
- Ringman JM, Schneider L. (2019). Treatment options for agitation in dementia. *Curr Treat Options Neurol*, 21(7):30
- Robinson L, Tang E, Taylor JP. (2015). Dementia: Timely diagnosis and early intervention. *BMJ*, 350:h3029
- Runci SJ, Eppingstall BJ, O'Connor DW. (2012). A comparison of verbal communication and psychiatric medication use by Greek and Italian residents with dementia in Australian ethno-specific and mainstream aged care facilities. *International Psychogeriatrics*, 24(5), 733–741.

- Sheppard CL, McArthur C, Hitzig SL. (2016). A systematic review of Montessori-Based Activities for persons with dementia. *J Am Med Dir Assoc*, 17(2):117-22
- Simon SS, Castellani M, Belleville S, Dwolatzky T, Hampstead BM, Bahar-Fuchs A. (2020). The design, evaluation, and reporting on non-pharmacological, cognition-oriented treatments for older adults: Results of a survey of experts. *Alzheimers Dement*, 6(1):e12024.
- Wang C, Song P, Niu Y. (2022). The management of dementia worldwide: A review on policy practices, clinical guidelines, end-of-life care, and challenge along with aging population. *BioScience Trends*, 16(2): 119-129.
- Watt JA, Goodarzi Z, Veroniki AA, et al. (2019). Comparative efficacy of interventions for aggressive and agitated behaviors in dementia. *Ann Internal Med*. 171(9):633-642.
- World Health Organization (2019). Dementia. (20.09.2023: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia>)
- World Health Organization. (2017) Global action plan on the public health response to dementia: 2017-2025. (20.09.2023: <https://www.who.int/publications/i/item/global-action-plan-on-the-public-health-response-to-dementia-2017---2025>)
- World Health Organization. (2021). Global status report on the public health response to dementia. (20.09.2023: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240033245>)
- Yuen I, Kwok T. (2019). Effectiveness of DementiaAbility Methods: The Montessori Way on agitation in long-term care home residents with dementia in Hong Kong. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 34:1352–1358. Doi: 10.1002/gps.5063.

YAŞLILIKTA BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Yeliz YOL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0859-6238
- ❖ Mail: yeliz.yol@sbu.edu.tr

Esra AYDEMİR AMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6745-9196
- ❖ Mail: esra.aydemir@sbu.edu.tr

sürdürülmesi ve erken morbiditenin azaltılması için kritik öneme sahiptir (Mora & Valencia, 2018; Theou vd., 2011). Egzersiz, daha uzun bir yaşam süresi, yaşadığımız süre boyunca da ve daha sağlıklı zaman yaşamamıza olanak sağlar (Kaeberlein, 2018). Egzersiz, yetişkin nüfusta yaygın olarak görülen hipertansiyon, diyabet, obezite, uykusuzluk, depresyon ve anksiyete gibi pek çok durumun önlenmesi ve tedavisinin anahtarıdır.

KAYNAKLAR

- Arking, R. (1998). "Biology of Aging: Observations and Principles" (2nd ed.). Sunderland, MA: Sinauer Associates.
- Bijnen, F.C.H., Feskens, E.J.M., Caspersen, C.J., Mosterd, W.L., & Kromhout, D. (1998). "Age, period, and cohort effects on physical activity among elderly men during 10 years of follow-up: the Zutphen elderly study." *J Gerontol Med Sci*, 53A, M235–M241.
- Blumberg, J. (1997). "Nutritional needs of seniors." *J Am Coll Nutr*, 16, 517–523.
- Campbell WW, Crim MC, Young VR, Evans WJ. Increased energy requirements and body composition changes with resistance training in older adults. *Am J Clin Nutr*. 1994;60:167–175.
- Diener, E. (2000). "Subjective well-being." *Am Psychol*, 55, 34–43.
- DiPietro, L. (2001). "Physical activity in aging: changes in patterns and their relation to health and function." *J Gerontol Biol Sci Med Sci*, 56A(Special Issue II), 13–22
- Drewnowski, A. (2000). "Sensory control of energy density at different life stages." *Proc Nutr Soc*, 59, 1–6.
- Drewnowski, A., & Warren-Mears, V. (2001). "Chemical senses and food choices in aging." In Watson, R.R. (Ed.), "Handbook of Nutrition and the Aged." Boca Raton, FL: CRC Press, 237–250.
- Evans, W. (1995). "What is sarcopenia?" *J Gerontol Biol Sci Med Sci*, 50A(Special Issue), 5–8.
- Jackson, T.M. (Ed.). (1994). "Nutrition research and the elderly." *Nutr Rev*, 52(S1–S53).
- Kaeberlein M. How healthy is the healthspan concept? *Geroscience* 2018;40:361–4.
- King, A.C., Taylor, C.B., Haskell, W.L., & DeBusk, R.F. (1988). "Strategies for increasing early adherence to and long-term maintenance of home-

- based exercise training in healthy middle-aged men and women." *Am J Cardiol*, 61, 628–632.
- Moinpour, C.M., Feigl, P., Metch, B., Hayden, K.A., Meyskens, F.L. Jr., & Crowley, J. (1989). "Quality of life end points in cancer clinical trials: review and recommendations." *J Natl Cancer Inst*, 81, 485–495.
- Mora J, Valencia WM. Exercise and older adults. *Clin Geriatr Med* 2018;34(1): 145–62.
- Morley, J. (2001). "Decreased food intake in the elderly." *J Gerontol Biol Sci Med Sci*, 56A(Special Issue II), 81–88.
- Nelson ME, Fiatarone MA, Morganti CM, Trice I, Greenberg RA, Evans WJ. Effects of high-intensity strength training on multiple risk factors for osteoporotic fractures. *JAMA*. 1994;272:1909–1919.
- Omenn, G.S., Beresford, S.A.A., Buchner, D.M., et al. (1997). "Evidence of modifiable risk factors in older adults as a basis for health promotion and disease prevention programs." In Hickey, T., Speers, M.A., Prohaska, T.R. (Eds.), "Public Health and Aging." Baltimore: Johns Hopkins University Press, 107–127.
- Ory, M.G., & Cox, D.M. (1994). "Forging ahead: linking health and behavior to improve quality of life in older people." *Soc Indicators Res*, 33, 89–120.
- Pate, R.R., Pratt, M., Blair, S.N., et al. (1995). "Physical activity and public health: a recommendation from the Centers for Disease Control and Prevention and the American College of Sports Medicine." *JAMA*, 273, 402–407.
- Power, M., Bullinger, M., Harper, A., & WHO Quality of Life Group. (1999). "The World Health Organization WHOQOL-100: tests of the universality of quality of life in 15 different cultural groups worldwide." *Health Psychol*, 18, 495–505.
- Rolls, B.A., & Drewnowski, A. (1996). "Diet and nutrition." In Birren, J.E. (Ed.), "Encyclopedia of Gerontology" (Vol 1). San Diego, CA: Academic Press, 429–440.
- Shimokata, H., Muller, D.C., Fleg, J.L., Sorkin, J., Ziemba, A.W., & Andes, R. (1991). "Age as an independent determinant of glucose tolerance." *Diabetes*, 40, 44–51.
- Stewart, A., & Hays, R.D. (1997). "Conceptual, measurement, and analytical issues in assessing health status of older populations." In Hickey, T., Speers, M.A., Prohaska, T.R. (Eds.), "Public Health and Aging." Baltimore: Johns Hopkins University Press, 163–189.

- Stewart, A.L., & King, A.C. (1994). "Conceptualizing and measuring quality of life in older populations." In Abeles, R.P., Gift, H.C., Ory, M.G. (Eds.), "Aging and Quality of Life." New York: Springer Publishing Company, 27–54.
- Stofan, J.R., DiPietro, L., Davis, D., Kohl, H.W. III, & Blair, S.N. (1998). "Physical activity patterns associated with cardiorespiratory fitness and reduced mortality: The Aerobics Center Longitudinal Study." *Am J Public Health*, 88, 1807–1813.
- Theou O, Stathokostas L, Roland K, et al. The effectiveness of exercise interventions for the management of frailty: a systematic review. *J Aging Res* 2011;2011: 569194.
- U.S. Department of Health and Human Services. (1998). "Healthy People 2010 Objectives: Draft for Public Comment." Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Wakimoto, P., & Block, G. (2001). "Dietary intake, dietary patterns and changes with age: epidemiological perspective." *J Gerontol Biol Sci Med Sci*, 56A(Special Issue II), 65–80 .
- Ware, J.E. (1987). "Standards for validating health measures: definition and content." *J Chronic Dis*, 40, 473–480.
- Westerterp, K.R., & Meijer, E.P. (2001). "Changes in physical activity patterns with age: a physiological perspective." *J Gerontol Biol Sci Med Sci*, 56A(Special Issue II), 7–12.
- WHO (2020) Life expectancy at birth (years). Erişim Linki [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/life-expectancy-at-birth-\(years\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/life-expectancy-at-birth-(years)).

OSTEOPOROZ VE SARKOPENİDE EGZERSİZ

İsmail BACAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3328-5933
- ❖ Mail: ismail.bacak@ksbu.edu.tr

Serkan BUDAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6999-3528
- ❖ Mail: serkan.budak@ksbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- A. Andreoli, M. Celi, S. L. Volpe, R. Sorge, and U. Tarantino, "Long-term effect of exercise on bone mineral density and body composition in post-menopausal ex-elite athletes: A retrospective study," *European Journal of Clinical Nutrition*, vol. 66, no. 1, pp. 69–74, 2012.
- A. Gómez-Cabello, I. Ara, A. González-Agüero, J. A. Casajús, and G. Vicente-Rodríguez, "Effects of training on bone mass in older adults: a systematic review," *Sports Medicine*, vol. 42, no. 4, pp. 301–325, 2012.
- Anderson DE, Madigan ML. Effects of age-related differences in femoral loading and bone mineral density on strains in the proximal femur during controlled walking. *J Appl Biomech* [Internet]. United States: NIH Public Access; 2013 [cited 2019 Sep 26];29: 505–16.
- Bao WX, Sun Y, Zhang TF, Zou LL, Wu XH, Wang DM, et al. Exercise programs for muscle mass, muscle strength and physical performance in older adults with sarcopenia: a systematic review and meta-analysis. *Aging Dis.* 2020;11(4):863–73.
- Batsis, J.A., Villareal, D.T., 2018. Sarcopenic obesity in older adults: aetiology, epidemiology and treatment strategies. *Nat. Rev. Endocrinol.* 14, 513–537.
- Beck BR, Daly RM, Singh MAF, Taaffe DR. Exercise and Sports Science Australia (ESSA) position statement on exercise prescription for the prevention and management of osteoporosis. *J Sci Med Sport* [Internet]. *Sports Medicine Australia*; 2017;20:438–45. Available from:
- Bernabei R, Landi F, Calvani R, Cesari M, Del Signore S, Anker SD, et al. Multicomponent intervention to prevent mobility disability in frail older adults: randomised controlled trial (SPRINTT project). *BMJ* 2022;377:e068788.
- Blüher, M., 2019. Obesity: global epidemiology and pathogenesis. *Nat. Rev. Endocrinol.* 15, 288–298. <https://doi.org/10.1038/s41574-019-0176-8>.
- Bray, G.A., Kim, K.K., Wilding, J.P.H., World Obesity, F, 2017. Obesity: a chronic relapsing progressive disease process. A position statement of the World Obesity Federation. *Obes. Rev.* 18, 715–723.
- Cruz-Jentoft AJ, Sayer AA. Sarcopenia. *Lancet* 2019;393:2636–2646.
- Dent E, Morley JE, Cruz-Jentoft AJ, Arai H, Kritchevsky SB, Guralnik J, et al. International clinical practice guidelines for sarcopenia (ICFSR): screening, diagnosis and management. *J Nutr Health Aging* 2018; 22:1148–1161.
- Dorn TW, Schache AG, Pandy MG. Muscular strategy shift in human running:

- dependence of running speed on hip and ankle muscle performance. *J Exp Biol* [Internet]. 2012 [cited 2013 Sep 10];215:1944–56.
- Flegal, K.M., Kruszon-Moran, D., Carroll, M.D., Fryar, C.D., Ogden, C.L., 2016. Trends in obesity among adults in the United States, 2005 to 2014. *JAMA* 315, 2284–2291.
- G. Colleluori and D.T. Villareal (2021). Aging, obesity, sarcopenia and the effect of diet and exercise intervention. *Experimental Gerontology* 155 (2021) <https://doi.org/10.1016/j.exger.2021.111561>
- Jee L, Rasmussen H, Caspi A, Ambler A, Broadbent JM, Cohen HJ, et al. Association of Neurocognitive and Physical Function With Gait Speed in Midlife. 2019;2:1–15.
- Lim YP, Lin Y-C, Pandy MG. Muscle function during gait is invariant to age when walking speed is controlled. *Gait Posture* [Internet]. 2013 [cited 2015 Apr 24];38:253–9. Available from: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23267819>
- Lu et al. (2021). Effects of diferent exercise training modes on muscle strength and physical performance in older people with sarcopenia: a systematic review and meta-analysis. *BMC Geriatrics* (2021) 21:708 <https://doi.org/10.1186/s12877-021-02642-8>
- M. McMahon, “What impact does aquatic therapy have on bone density in postmenopausal women? If it has a positive or maintenance efect, what are the programme parameters that facilitate these outcomes?” *Aqualines: Te Journal of the Hydrotherapy Association of Chartered Physiotherapists*, vol. 29, no. 1, pp. 8–21, 2017
- M. R. Hingorjo, S. Zehra, S. Saleem, M. A. Qureshi, “Serum Interleukin-15 and its relationship with adiposity Indices before and afer short-term endurance exercise,” *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 34,(5), 2018.
- M. Rossini, S. Adami, F. Bertoldo et al., “Guidelines for the diagnosis, prevention and management of osteoporosis,” *Reumatismo*, vol. 68, no. 1, pp. 1–39, 2016.
- Martelli S, Mokhtarzadeh H, Pivonka P, Ebeling PR. The Femoral Neck Mechanoreponse to Hip Extensors Exercise: A Case Study. *J Osteoporos*. 2017; <https://doi.org/10.1155/2017/5219541>
- Martelli S. Femoral Neck Strain during Maximal Contraction of Isolated Hip-Spanning Muscle Groups. *Comput Math Methods Med*. 2017;
- Mello RGB, Corte RRD, Gioscia J, Moriguchi EH. Effects of physical exercise programs on sarcopenia management, dynapenia, and physical performance in the elderly: s systematic review of randomized clinical

- trials. *J Aging Res.* 2019;2019:1959486.
- Miyazaki R, Takeshima T, Kotani K. Exercise intervention for antisarcopenia in community-dwelling older people. *J Clin Med Res.* 2016;8(12):848–53.
- MM-M. E. Nelson, W. J. Rejeski, S. N. Blair et al., “Physical activity and public health in older adults: recommendation from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association,” *Circulation*, vol. 116, no. 9, pp. 1094–1105, 2007.
- Morley JE. Sarcopenia: diagnosis and treatment. *J Nutr Health Aging* 2008;12: 452–456.
- Nations, U, 2017. *World Population Prospects: The 2017 Revisions, Key Findings and Advance Tables*. Working Paper No ESA/P/WP/248.
- Negm AM, Lee J, Hamidian R, Jones CA, Khadaroo RG. Management of sarcopenia: a network meta-analysis of randomized controlled trials. *J Am Med Dir Assoc* 2022;23:707–714.
- Papadopoulou SK, Tsintavis P, Potsaki P, Papandreou D. Differences in the prevalence of sarcopenia in community-dwelling, nursing home and hospitalized individuals. A systematic review and meta-analysis. *J Nutr Health Aging.* 2020;24(1):83–90.
- Pellikaan P, Giarmatzis G, Vander Sloten J, Verschueren S, Jonkers I. Ranking of osteogenic potential of physical exercises in postmenopausal women based on femoral neck strains. *PLoS One*. United States: Public Library of Science; 2018;13:e0195463.
- R. Nikander, H. Sievänen, A. Heinonen, R. M. Daly, K. UusiRasi, and P. Kannus, “Targeted exercise against osteoporosis: a systematic review and meta-analysis for optimising bone strength throughout life,” *BMC Medicine*, vol. 8, article 47, 2010.
- Santanasto, A.J., Goodpaster, B.H., Kritchevsky, S.B., Miljkovic, I., Satterfield, S., Schwartz, A.V., Cummings, S.R., Boudreau, R.M., Harris, T.B., Newman, A.B., 2017. Body composition remodeling and mortality: the health aging and body composition study. *J. Gerontol. A Biol. Sci. Med. Sci.* 72, 513–519. <https://doi.org/10.1093/gerona/glw163>.
- Šarabon N, Kozinc Ž, Löfer S, Hofer C. Resistance exercise, electrical muscle stimulation, and whole-body vibration in older adults: systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *J Clin Med.* 2020;9(9):2902.
- Sayer AA, Robinson SM, Patel HP, Shavlakadze T, Cooper C, Grounds MD. New horizons in the pathogenesis, diagnosis and management of

- sarcopenia. *Age Ageing* 2013;42:145–150.
- T. E. Howe, B. Shea, L. J. Dawson et al., “Exercise for preventing and treating osteoporosis in postmenopausal women,” *Cochrane Database of Systematic Reviews*, vol. 2011, no. 7, pp. 1– 167, 2011.
- Tsekoura M, Billis E, Tsepis E, Dimitriadis Z, Matzaroglou C, Tyllianakis M, et al. The effects of group and home-based exercise programs in elderly with sarcopenia: a randomized controlled trial. *J Clin Med* 2018; 7:480.
- Veronese N, Koyanagi A, Cereda E, Maggi S, Barbagallo M, Dominguez LJ, et al. Sarcopenia reduces quality of life in the longterm: longitudinal analyses from the English longitudinal study of ageing. *Eur Geriatr Med* 2022;13:633–639.
- Vezzoli A, Mrakic-Sposta S, Montorsi M, Porcelli S, Vago P, Cereda F, et al. Moderate intensity resistive training reduces oxidative stress and improves muscle mass and function in older individuals. *Antioxidants (Basel)*. 2019;8(10):431.
- Ward, Z.J., Bleich, S.N., Cradock, A.L., Barrett, J.L., Giles, C.M., Flax, C., Long, M.W., Gortmaker, S.L., 2019. Projected U.S. state-level prevalence of adult obesity and severe obesity. *N. Engl. J. Med.* 381, 2440–2450.
- WHO, 2018. Obesity Report. World Health Organization. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>.
- Wright NC, Looker AC, Saag KG, et al. The recent prevalence of osteoporosis and low bone mass in the United States based on bone mineral density at the femoral neck or lumbar spine. *J Bone Miner Res.* 2014;29(11):2520---2526.
- Y. Shen et al. Exercise for sarcopenia in older people: A systematic review and network meta-analysis. *Journal of Cachexia, Sarcopenia and Muscle* 2023; 14: 1199–1211

ENGELLİLERDE SPOR TARİHİ VE OLİMPİZM

Osman ÖZTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Gençlik ve Spor Bakanlığı, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9820-3727
- ❖ Mail: osman_422@outlook.com

KAYNAKLAR

- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2(1), 11-25.
- Baykan, Z. (2000). Özürlülük, Engellilik, Sakatlık Nedenleri ve Korunma. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi: <https://www.ttb.org.tr/STED/sted0900/4.html> adresinden alındı
- Burcu, E. (2010). "Engellilik Modelleri Üzerine". (N. Güngör Ergan , E. Burcu, & B. Şahin , Dü) Hüseyin Yalçın'a Armağan: Sosyoloji Yazılar 3, 69-81.
- Burcu, E. (2013). Engelli Gençlik ve Sosyal Riskler. Gençlik Araştırmalar Dergisi, 1(2), 30-45.
- Chatziefstathiou, D. (2011). Paradoxes and Contestations of Olympism in the History of the Modern Olympic Movement. Sport in Society, 14(3), 332-344.
- Çaha, Ö. (1999). Spora Yaslanarak Bir Nefes Alma. Ankara: Beta.
- DePauw, K. P. (1997). The (1n) visibility of disability: Cultural contexts and "sporting bodies". Quest, 49(4), 416-430.
- Doğan, M., & Çavuşoğlu, T. (2019). Engelli Bireylerin Yasal Haklarının Tarihsel ve Toplumsal Temelleri. G. H. (ed.) içinde, Engelli Mevzuatı ve Meslek Etiği (s. 33-50). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erdal, R. (2017). Olimpizm Amaçlarının Uygulanabilirliğinin Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi. Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi (BESAD), 9(1), 51-59.
- Erol Karaca, Z. (2021). Engellilik Modelleri Çerçevesinde Engelliliği Anlamak. B. H. (ed.) içinde, Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler 3 (s. 286-311). Isparta: İvpe Yayınevi.
- Garland - Thomson. (2011). Sakatlık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak. B. Garland-Thomson, S. Dikmen, Y. Yardımcı, & D. Şentürk. içinde İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Han, M., & Sarı, C. (2022). Engellilerde Spor Tarihine Genel Bir Bakış. S. Yalçın içinde, Spor Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar V (s. 45-58). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Kalyon, T. A. (1997). Özürlülerde Spor. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Karahüseyinoğlu, M. F., Ramazanoğlu, F., Nacar, E., Ramazanoğlu, O., & Altungül, O. (2005). Türkiyenin Spordaki Konumunun Bazı Avrupa Ülkeleri İle Karşılaştırılması. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi , 3(3), 75-82.

- Kayacı, E. (2007). *Özürllüer İçin Verimli Bir İstihdam Politikası Oluşturulması*. Ankara: TC alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Kılııl, E. (1985). *Sosyal evre-Spor İlişkileri*. Ankara: Bağırgan Yayınevi.
- Konar, N. (2013). *Rehabilitasyon - Engelliler Sporu ve Paralimpikler*. İstanbul Üniversitesi Spor Bilimler Dergisi, 3.
- Marcellini, A. (2018). *The Extraordinary Development of Sport for People with Disabilities. What Does it all Mean?*, 94-104.
- Mirze, F. (2022). *Tarihsel Süreçte Engellilerin Spora Katılımlarında Yaşanan Değişimi Anlamak*. N. O. Zlbiye Kaay (ed.) içinde, *Değişen Dünyada Dönüşen Spor* (s. 111-131). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- zgkeler, S., & Alper, Y. (2010). *zrller Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi*. *İşletme ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*, 1, 33-54.
- Peers, D. (2009). *Empowering Paralympic Histories: Absent Athletes and Disabling Discourses*. *Disability & Society*, 24(5), 653-665.
- Ruddell, J. I., & Shinew, K. J. (2006). *The Socialization Process for Women with Physical Disabilities: The Impact of Agents and Agencies in the Introduction to an Elite Sport*. *Journal of Leisure Research*, 38(3), 421-444.
- Sunay, H., & Saracalıoğlu, A. S. (2003). *Türk Sporcusunun Spordan Beklentileri ile Spora Yöneltilen Unsurlar*. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 43-44.
- Talimciler, A., & Koca, C. (2020). *Sporda Psikososyal Alanlar* I. K. C. (ed.) içinde, *Spor Sosyolojisi I*. (s. 37-57). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tınar, Y. (2018). *Engellilere Yönelik Kamu Hizmetlerinin Yönetimi ve Sunumu: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme*. İstanbul: Hiper Yayın.
- URL-1. (2022). (18.10.2023) tarihinde <https://www.tmpk.org.tr/kurulusu/> adresinden alındı
- Vurgun, ř. (2015). *Engelli Bireylere Yönelik Alınan önlemlerin ve Mesleki Eğitimin Uygulamadaki Mevzuat Işığında Değerlendirilmesi: Zonguldak İli rneği*. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 177-199.
- WHO. (2006). *Basic Documentes*. 57(8), Fort-fifty Edition. Genova: WHO Pub. (23. 10. 2022) tarihinde alındı

PARA YÜZME'DE KALİSİFİKASYON VE OYUN KURALLARI (BEDENSEL ENGELLİLER)

Baykal KARATAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ağrı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0410-4312
- ❖ Mail: bkaratas@agri.edu.tr

oyun kuralları dönemin şartlarına göre IPC tarafından değiştirilerek engelli bireyler için daha uygun hala gerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akan N. (2002) Nöral Tüp Defektli Bebek Doğurma Riski Azaltılabilir. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 6(1):42-48
- Choi IY, Piccio L, Childress P, ve ark. A Diet Mimicking Fasting Promotes Regeneration and Reduces Autoimmunity and Multiple Sclerosis Symptom. Cell Rep 2016; 15: 2136–2146
- Connolly, M., Rimmer, JH, Riley, B., Pellegrini, C., Chen, Y., & Lullo, C. (2020). Engelli heteroseksüel ve cinsel azınlık yetişkinleri arasındaki fiziksel aktivite sağlık eşitsizlikleri. Engellilik ve Sağlık Dergisi, 13(2), 100865.
- Çınarlı, S., ve Ersöz, G. (2010). Engellilere Yönelik Spor Hizmetlerinin Gelişimi Açısından Sponsorluk Ve Vergisel Düzenlemelere İlişkin Öneriler. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (12)
- Griffiths M, Clegg M. Cerebral palsy: problems and practice. London: Souvenir Press, 1988.
- Hernandez, CJ, Lollar, DJ, Smith, KR ve Goldstein, S. (2019). Alt ekstremité amputasyonu olan gaziler popülasyonuna dayalı bir örneklemede protez kullanımı. American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation, 98(6), 453-461.
- Hitzig, SL, Tonack, M., Campbell, KA, McGillivray, CF, Boschen, KA, Richards, K., ... & Craven, C. (2018). Yaşlanan bir Kanada omurilik yaralanma örneğinde ikincil sağlık komplikasyonları. American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation, 97(6), 407-416.
- International Paralympic Committee (2021). Swimming Classification. <https://www.paralympic.org/swimming/classification>
- International Paralympic Committee. (2021). Swimming History. <https://www.paralympic.org/swimming/history>
- Karataş, B., Ve Altuğ, T (2022) Özel Bireyler ile İlgili Temel Kavramlar. Terapatik Rekreasyon ve Uygulamaları Çizgi Kitapevi.İstanbul

- Meyer-Moock, S., Feng, YS, Maeurer, M., & Dippel, FW (2014). Multipl sklerozlu hastalarda Genişletilmiş Özürlülük Durumu Ölçeği (EDSS) ve Multipl Skleroz Fonksiyonel Bileşik'in (MSFC) sistematik literatür taraması ve geçerlilik değerlendirmesi. BMC Nöroloji, 14(1), 58.
- MEB (2008), Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Bedensel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı, Ankara.)
- Reid, M. (2016). Yüzme kültürünü yaşatmak. Spor ve Sosyal Sorunlar Dergisi, 40(2), 101-126
- Reinhardt JD, Ballert C, Brinkhof MW, Post MW. Perceived impact of environmental barriers on participation among people living with spinal cord injury in Switzerland. J Rehabil Med. 2016;48(2):210–8. Epub 2016/03/02. 10.2340/16501977-2048.
- Tunçbilek E. (2004) Türkiye’de nöral tüp defekti sıklığı ve önlemek için yapılabilecekler. Çocuk sağlığı ve hastalıkları dergisi, 47: 79-84
- Tanaka, H., & Seals, DR (2008). Dayanıklılık egzersizi ve yaşlanma: fizyolojik bir bakış açısı. Gerontoloji Dergisi: Seri A, 63(10), 997-1000.
- Yalçın S., Özaras N. (1999) Spina Bifida Tedavi ve Rehabilitasyon. Mas matbaacılık.İstanbul http://www.global-help.org/publications/books/help_spinab.pdf
- Wilmore, JH ve Costill, DL (2005). Spor ve egzersiz fizyolojisi (3. baskı). İnsan Kinetiği.
- Erişim (2023) https://gavsispanel.gelisim.edu.tr/Document/bsirmen/20181228135246827_16d10629-6fd8-431d-ae85-5c8dd2ca4a89.pdf
- Erişim (2023) <http://www.tbesf.org.tr/branslar/yuzme/?catid=6&id=170>
- Erişim (2023) <http://www.tmpk.org.tr/paralimpik-sporlar/para-yuzme/>
- Erişim (2023). <http://www.tbesf.org.tr/branslar/yuzme/?catid=6&id=170>

FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK

Editör

Doç. Dr. Erdil DURUKAN
Dr. Öğr. Üyesi Meral MİYAÇ

FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK

EDİTÖRLER

Erdil DURUKAN
Meral MİYAÇ

ORCID (0000-0002-1627-1388)
ORCID (0000-0002-6450-4289)

ISBN: 978-625-6600-08-9

E-ISBN: 978-625-6600-00-3

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202334>

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve copyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK

DURUKAN, Erdil & MİYAÇ, Meral

1. Basım 204 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü : Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler :

1. Egzersiz 2. Fiziksel aktivite 3. Fiziksel uygunluk 4. Sağlık 5. Spor

Dizgi / Design

Kapak Tasarım / Cover Design

Sertifika No / Certificate No

Matbaa Sertifika / Printing Certificate

Efe Akademik Yayıncılık / Efe Akademik Publishing

Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres: / Efe Akademik Publishing Printing Adress:

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efekademi.com)

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

FİZİKSEL AKTİVİTE KAVRAMI VE ÖNEMİ	7
<i>Ufuk DİLEKÇİ</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE TÜRLERİ VE ETKİLERİ	23
<i>Ahmet Tarık ERGÜVEN</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE VE GENEL SAĞLIK İLİŞKİSİ	39
<i>Neslihan AKÇAY</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE VE ENERJİ TÜKETİMİ.....	59
<i>Cihan AYGÜN</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE VE BESLENME.....	79
<i>Beyza Nur KARAKAŞ, Şükran ARIKAN</i>	
YAŞLILARDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK...	95
<i>Ömer ŞEVGİN, Veysi FİDAN</i>	
KADINLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK	107
<i>Ömer ŞEVGİN, Pelin KARABULUT</i>	
ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK	115
<i>Celal BULĞAY, Veli Ozan ÇAKIR</i>	
ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE SAĞLIK İÇİN BESLENME	127
<i>Gamze MURATHAN</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE BELİRLEME YÖNTEMLERİ	145
<i>Yeliz YOL</i>	

FİZİKSEL UYGUNLUKTA ÖLÇME, TEST VE DEĞERLENDİRME
.....155

Hakan KARABIYIK

ASKERİ ALANDA FİZİKSEL UYGUNLUK TESTLERİNİN
İNCELENMESİ.....169

Merve CİN

BİYOLOJİK OLGUNLAŞMA DÜZEYİ DEĞERLENDİRME
YÖNTEMLERİ.....181

Sercan ÖNCEN, Serkan AYDIN

FONKSİYONEL ANTRENMAN193

Serkan AYDIN

FİZİKSEL AKTİVİTE KAVRAMI VE ÖNEMİ

Ufuk DİLEKÇİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7859-0301
- ❖ Mail: ufukdilekci@gmail.com

KAYNAKLAR

- ACSM. (2009). Edited By Franklin BA., Whaley MH., Howley ET. ACSM's Guidelines For Exercise Testing and Prescription. 8th Edition. Philadelphia, 232-237.
- Ainsworth, B.E., Haskell, W. L., Whitt, M.C., Irwin, M.L., Swartz, A.M., Strath, S.J., O'brien, W.L., Basett JR., D.R., Schmitz, K.H., Emplaincourt, P.O., Jacobs J.R, D.R. ve Leon, A.S. (2000). Compendium of physical activities: an update of activity codes and met intensities. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 32(9).
- Baltacı, G., Irmak, H., Kesici, C., Çelikcan, H., & Çakır, B. (2008). Fiziksel aktivite bilgi serisi. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayını.
- Baranowski T, Bouchard C, Bricker T, Heath G, Strong W B, Truman B, Washington R. (1992). Assessment, prevalence and cardiovascular benefits of physical activity and fitness in youth. *Medicine Science and Sports Exercise*, (24) 6: 237-247, 1992.
- Bek N. (2008). Fiziksel Aktivite ve Sağlığımız, Klasmat Matbaacılık, Ankara, 2008.
- Berksoy, D. (2011). İzmir ve Ankara illerinde yaşayan kadınların fiziksel aktivite düzeylerini ve beslenme alışkanlıklarını etkileyen faktörlerin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Craig, C. L., Marshall, A. L., Sjoström, M., Bauman, A. E., Booth, M. L., Ainsworth, B. E., ... & Oja, P. (2003). International physical activity questionnaire: 12-country reliability and validity. *Medicine and science in sports and exercise*, 35(8), 1381-1395.
- Boucard C, Despres JP, (1995). Physical activity and health: atherosclerotic, metabolic, and hypertensive diseases. *Research Quarterly For Exercise And Sport Special Issue*. Dec; 66(4):268-275.
- Branca, F., Nikogosian, H., Lobstein, T. (2007). The challenge of obesity in the who european region and the strategies for response. *Who Europe*. Denmark.
- Çiçek, G. (2020). Fiziksel aktivite ve sağlık. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dilekçi, U. (2022). Spor Liselerinde Adanmışlık, Ankara: Nobel Yayınevi ISBN: 978-625-433-997-4
- Edwards, P. ve Tsouros, A. (2006). Kentsel çevrede fiziksel aktivite ve aktif yaşamın desteklenmesi. *Bilimsel Kanıtlar, Dünya Sağlık Örgütü*.

- Güneş Z. (1998). Spor ve Beslenme. Bağırhan Yayinevi, Ankara.
- Humpel, N., Owen, N., & Leslie, E. (2002). Environmental factors associated with adults' participation in physical activity: a review. *American journal of preventive medicine*, 22(3), 188-199.
- Kenyon, G. S. (1968). A conceptual model for characterizing physical activity. *Research quarterly. american association for health, physical education and recreation*, 39(1), 96-105.
- Kirtland, K.A., Porter, D.E., Addy, C.L., Neet, M.J., Williams, J.E., Sharpe, P.A., Neff, L.J., Kimsey, D., Ainsworth, B.E. (2003). Environmental measures of physical activity supports, *Am. J. Prev. Med.*, 24:323-331
- Koç H, Özen G, Abanoz H, Pular A. Comparative analysis of hematological parameters in well-trained athletes and untrained men. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2018;22(5):260-4.
- Kürkcü-Akgönül, E. (2020). Spor & Dolaşım Sistemi. İçinde: Sporun Kavramsal Temelleri-5. İstanbul: Efe Akademi Yayınları. s. 77-96.
- Lamonte, M.J., ve Ainsworth, B.E. (2001). Quantifying energy expenditure and physical activity in the context of dose response. *Medicine Science and Sports Exercise*, 33, 370-378.
- Laporte, R. E., Montoye, H. J., ve Caspersen, C. J. (1985). Assessment of physical activity in epidemiologic research: problems and prospects. *Public Health Reports*, 100(2), 131.
- Mutlu T, Saygın Ö, Erdogan M, Evren Sentürk H, Göral K. Faal (2012). Türk tenis hakemlerinin fiziksel aktivite özelliklerinin cinsiyet, kategori ve beden kütle indeksine göre araştırılması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*;7(2).
- Nahas, M.V., Goldfine, B., Collins, M.A. (2003). Determinants of physical activity in adolescents and young adults: The basics for high school and college physical education to promote active lifestyles. *Physical Educator*, 60, 1, 42-56.
- Oja, P. (2001). Dose response between total volume of physical activity and health and fitness. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 33(6), 428-437.
- Oja, P., Bull, F., Fogelholm, M., & Martin, W. (2010). Physical activity recommendations for health: what should Europe do? *BMC Public Health*, 10(10), 1-5.
- Özdemir, O. (2020). Fiziksel inaktive. Gökçe Kutsal, Y., Aslan, D. (ed.) COVID-19 pandemi sürecinde ileri yaş grubuna yaklaşım, *Türk Geriatri Derneği*, Ankara, 25-31.

- Öztürk M (2005). Üniversitede eğitim-öğretim gören öğrencilerde uluslararası fiziksel aktivite anketinin geçerliliği ve güvenilirliği ve fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi (Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Parmaksız, H. (2007). Obezlerde fiziksel aktivite seviyesinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Pitta, F., Troosters, T., Probst, V. S., Spruit, M. A., Decramer, M., ve Gosselink, R. (2006). KOAH'ta anketler ve hareket sensörleri ile günlük yaşamdaki fiziksel aktiviteyi belirleme. *The European Respiratory Journal*, 27, 1040-1055.
- Piercy, K. L., Troiano, R. P., Ballard, R. M., Carlson, S. A., Fulton, J. E., Galuska, D. A., ... & Olson, R. D. (2018). The physical activity guidelines for Americans. *Jama*, 320(19), 2020-2028.
- Rockville, M. D., (2018). U.S. Department of Health and Human Services. Physical Activity Guidelines Advisory Committee. Physical Activity Guidelines Advisory Committee scientific report.
- Sothorn MS, Gordon ST. (2003). Prevention of obesity in young children: a critical challenge for media professionals. *Clinical Pediatrics* ;42(2):101.
- Şahin, G., Coşkun, A. (2021). Investigation of Physical Fitness According to Gender among Older Adults with Similar Physical Activity Levels. *Sport Mont*.
- Şanlı, E. (2008). Öğretmenlerde fiziksel aktivite düzeyi-yaş, cinsiyet ve beden kitle indeksi ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taylor RS, Brown A, Ebrahim S, (2004). Exercise-based rehabilitation for patients with coronary heart disease: systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Am J Med* 116:682-92.
- Trost, S. G., Owen, N., Bauman, A. E., Sallis, J. F., ve Brown, W. (2002). Correlates of adults' participation in physical activity: review and update. *Medicine ve science in sports ve exercise*, 34(12), 1996-2001
- Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi (2014), T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2. Basım. Ankara.
- U.S. Department of Health and Human Services, Physical Activity fundamental to preventing disease, 2002.
- U.S. Department of Health and Human Services. (1996). Physical activity and health: a report of the Surgeon General. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention.

- Vural, Ö. (2010). Masa başı çalışanlarda fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kalitesi ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Warburton, D., Charlesworth, S., & Ivey, A. (2010). A systematic review of the evidence for Canada's physical activity guidelines for adults. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 7(1), 36-40.
- World Health Organization. (2020). WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour: at a glance. Geneva. 1-93.
- Wu, N. N., Tian, H., Chen, P., Wang, D., Ren, J., & Zhang, Y. (2019). Physical exercise and selective autophagy: benefit and risk on cardiovascular health. *Cells*, 8(11), 1436.
- Yang, Y. J. (2019). An overview of current physical activity recommendations in primary care. *Korean Journal of Family Medicine*, 40(3), 135-142.
- Zorba E, Saygın Ö. (2017). Fiziksel Aktivite ve Fiziksel Uygunluk, (4.Baskı), Perspektif Matbaacılık, Ankara.

FİZİKSEL AKTİVİTE TÜRLERİ VE ETKİLERİ

Ahmet Tarık ERGÜVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Yalova Üniversitesi Spor Bilimleri, Yalova/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1193-3688
- ❖ Mail: ahmet.erguven@yalova.edu.tr

KAYNAKLAR

- AcBundesamt für Statistik (BFS). (2019). Körperliche Aktivität und Gesundheit. <https://www.eufic.org/de/gesund-leben/artikel/korperliche-aktivitat-und-gesundheit>
- Ferguson, B. (2014). ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription 9th Ed. 2014. The Journal of the Canadian Chiropractic Association, 58(3), 328.
- Froböse, I. (2015). Das Fitness-Minimalprogramm: Kleiner Aufwand—Große Wirkung (GU Ratgeber Gesundheit) eBook: Froböse, Prof. Dr. Ingo: Amazon.de: Kindle-Shop. https://www.amazon.de/Das-Fitness-Minimalprogramm-Kleiner-Ratgeber-Gesundheit-ebook/dp/B00XVSFRG0/ref=sr_1_18?crid=2Z3FLC18AEQLP&keywords=ingo+frob%C3%B6se+b%C3%BCher&qid=1696764778&s=books&prefix=Frob%C3%B6se+%2Cstripbooks%2C120&sr=1-18
- Hauer, H., Moss, A., Berg, A., Bischoff, S. C., Colombo-Benkmann, M., Ellrott, T., Heintze, C., Kanthak, U., Kunze, D., Stefan, N., Teufel, M., Wabitsch, M., & Wirth, A. (2014). Interdisziplinäre Leitlinie der Qualität S3 zur „Prävention und Therapie der Adipositas“: Der Deutschen Adipositas-Gesellschaft e.V.; der Deutschen Diabetes Gesellschaft; der Deutschen Gesellschaft für Ernährung e.V.; der Deutschen Gesellschaft für Ernährungsmedizin e.V. Version 2.0 (April 2014); AWMF-Register Nr. 050-001. Adipositas-Ursachen, Folgeerkrankungen, Therapie, 08(04), 179–221.
- Joubert, H. (2023, März 15). Gesunde Knochen durch körperliche Aktivität. Gesunde Knochen durch körperliche Aktivität | Univadis. <https://www.univadis.de/viewarticle/gesunde-knochen-durch-k%25C3%25B6rperliche-aktivit%25C3%25A4t-2023a100059v>
- Kahlert, D., & Schlicht, W. (2021). Aktivität, körperliche im Dorsch Lexikon der Psychologie. <https://dorsch.hogrefe.com/stichwort/aktivitaet-koerperliche>
- Löllgen, H. (2013). Bedeutung und Evidenz der körperlichen Aktivität zur Prävention und Therapie von Erkrankungen. DMW - Deutsche Medizinische Wochenschrift, 138(44), 2253–2259. <https://doi.org/10.1055/s-0033-1349606>
- Löllgen, H. (2015). Gesundheit, Bewegung und körperliche Aktivität. Deutsche Zeitschrift für Sportmedizin, 2015(06), 139–140.
- Löllgen, H., Zupet, P., Wismach, J., Bachl, N., & Predel, H.-G. (2017). Körperliche Aktivität und gesundes Leben: Das Rezept für Bewegung.

- Mensink, G. (2003). Bundes-Gesundheitssurvey: Körperliche Aktivität ; aktive Freizeitgestaltung in Deutschland. Robert-Koch-Institut.
- Miko, H.-C. (2018). Individuelle Trainingsberatung. Manuelle Medizin, 56(1), 71–73.
- Miko, H.-C., Zillmann, N., Ring-Dimitriou, S., Dorner, T. E., Titze, S., & Bauer, R. (2020a). Auswirkungen von Bewegung auf die Gesundheit. Gesundheitswesen (Bundesverband Der Ärzte Des Öffentlichen Gesundheitsdienstes (Germany), 82(Suppl 3), S184–S195.
- Miko, H.-C., Zillmann, N., Ring-Dimitriou, S., Dorner, T. E., Titze, S., & Bauer, R. (2020b). Auswirkungen von Bewegung auf die Gesundheit. Gesundheitswesen (Bundesverband Der Ärzte Des Öffentlichen Gesundheitsdienstes (Germany), 82(Suppl 3), Article Suppl 3.
- Nitz, P., Mibs, M., & Hoffmann, V. (2021, Oktober 7). Warum ist Bewegung wichtig? Stiftung Gesundheitswissen. <https://www.stiftung-gesundheitswissen.de/wissen/gesuender-leben-mit-bewegung/warum-ist-bewegung-wichtig>
- Pfeifer, K., & Rütten, A. (2017). Nationale Empfehlungen für Bewegung und Bewegungsförderung. Das Gesundheitswesen, 79(S 01), S2–S3.
- Robert Koch-Institut. (2020). RKI - Verhalten—Themenblatt: Körperliche Aktivität. https://www.rki.de/DE/Content/Gesundheitsmonitoring/Studien/Adipositas_Monitoring/Verhalten/HTML_Themenblatt_Koerperliche_Aktivitaet.html
- Wackerhage, H., & Sitzberger, C. (2021). WHO-Leitlinien zu körperlicher Aktivität und sitzendem Verhalten. Florian. https://www.bayerisches-aerzteblatt.de/fileadmin/aerzteblatt/ausgaben/2021/03/einzelpdf/BAB_3_2021_91_93.pdf
- World Health Organization. (2010). Global recommendations on physical activity for health. <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9789241599979>
- Zeuschner, V. (2012). Österreichische Empfehlungen für gesundheitswirksame Bewegung. 8.

FİZİKSEL AKTİVİTE VE GENEL SAĞLIK İLİŞKİSİ

Neslihan AKÇAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6291-5351
- ❖ Mail: neslihanozcan@karabuk.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ahlberg, K., Ekman, T., Gaston-Johansson, F., Mock, V. (2003). Assessment and management of cancer-related fatigue in adults. *The Lancet*, 362(9384), 640-650.
- Akçay, N., Doğan Güney, H., Keskin, K., Göbel, P. (2023). Fiziksel Aktivite ve Sağlıklı Beslenme ile Obeziteyi Önleme: Ebeveyn ve Çocuk Yeme Algılarının Niteliksel Bir Çalışması Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 8 (3), 280-297.
- Al Dahamsheh, Z., Al Rashdan, K., Al Hadid, A., Jaradat, R., Al Bakheet, M., Bataineh, Z. S. (2019). The Impact of Aerobic Exercise on Female Bone Health Indicators. *Medical Archives (Sarajevo, Bosnia and Herzegovina)*, 73(1), 35-38.
- American College of Sports Medicine. In: Thompson, W.R., Gordon, N.F., Pescatello, L.S., (2009). *ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription*. 8th ed. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins, pp.232-250.
- Arem, H., Moore, S.C., Patel, A. et al. (2015). Leisure time physical activity and mortality: a detailed pooled analysis of the dose-response relationship. *JAMA Internal Medicine*, 175(6), 959-967.
- Ashton WD, Nanchahal K, Wood DA. (2000). Leisure-time physical activity and coronary risk factors in women. *J Cardiovasc Risk*, 7(4):259-66.
- Başara, B.B., Güler, C., Eryılmaz, Z., Yentür, G.K., Pulgat, E. (2012). T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011. Yayın No: 885, s. 25-36, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Batty GD, Lee IM. (2004). Physical activity and coronary heart disease. *BMJ*, 328(7448):1089-90.
- Benedetti, M.G., Furlini, G., Zati, A., Letizia Mauro, G. (2018). The Effectiveness of Physical Exercise on Bone Density in Osteoporotic Patients. *BioMed Research International*, 4840531.
- Bull, F. C., Al-Ansari, S. S., Biddle, S. et al.(2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451-1462.
- Briffa, T.G., Mairrona, A., Sheerin N.J. et al. (2006). Physical Activity for People With Cardiovascular Disease: Recommendations of the National Heart Foundation of Australia. *MJA*,184 (2): 71-75.

- Brown, D.R. & Blanton, C.J. (2002). Physical activity, sports participation, and suicidal behavior among college students. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 34(7), 1087-1096.
- Can, S. & Ersöz, G. (2013). Tip 2 Diabetes Mellitus Tedavi- sinde Egzersizin Yeri ve Önemi, *Türkiye Klinikleri J Sports Sci*, 5(1): s. 29-38.
- Carter, M.I., & Hinton, P.S. (2014). Physical Activity and Bone Health. *Missouri Medicine*, 111(1), 59-64. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6179512/>
- Chekroud, S.R., Gueorguieva, R., Zheutlin, A. B. et al. (2018). Association between physical exercise and mental health in 1·2 million individuals in the USA between 2011 and 2015: a cross-sectional study. *The Lancet Psychiatry*, 5(9), 739-746.
- Çergel, Y., Topuz, O., Alkan, H., Sarsan, A., Sabir Akkoyunlu, N. (2019). The effects of short-term back extensor strength training in postmenopausal osteoporotic women with vertebral fractures: Comparison of supervised and home exercise program. *Archives of Osteoporosis*, 14(1), 82.
- Çetin, E., Özcan, N., Yılmaz, U. (2018). Evaluation of physical, physiological and motoric features of boys aged 10-12 years according to body mass index. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(1), 60-70.
- Çolakoğlu, F.F., & Karacan, S. (2006). The effects of aerobic exercise in some physiological parameters in young and middle aged women. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 277-284.
- Daly, R.M., Dalla Via, J., Duckham, R.L., Fraser, S.F., Helge, E.W. (2019). Exercise for the prevention of osteoporosis in postmenopausal women: An evidence-based guide to the optimal prescription. *Brazilian Journal of Physical Therapy*, 23(2), 170-180.
- De Nardi AT, Tolves T, Lenzi TL, Signori LU, Silva AMVD. (2018) High-intensity interval training versus continuous training on physiological and metabolic variables in prediabetes and type 2 diabetes: A metaanalysis. *Diabetes Res Clin Pract.* 137:149-59
- Donnelly, J.E., Blair, S.N., Jakicic, J.M., Manore, M.M., Rankin, J.W., Smith, B.K., (2009). American College of Sports Medicine. Appropriate physical activity intervention strategies for weight loss and prevention of weight regain for adults, *Med Sci Sports Exerc*, 41(2): pp. 459-71.
- Eastell, R., O'Neill, T. W., Hofbauer, L. C. et al. (2016). Postmenopausal osteoporosis. *Nature Reviews. Disease Primers*, 2, 16069.

- Echouffo-Tcheugui, J.B., Butler, J., Yancy, C.W., Fonarow, G.C. (2015). Association of physical activity or fitness with incident heart failure: a systematic review and meta-analysis. *Circulation: Heart Failure*, 8(5), 853-861.
- Ekelund, U., Brown, W.J., Steene-Johannessen, J. et al. (2019). Do the associations of sedentary behaviour with cardiovascular disease mortality and cancer mortality differ by physical activity level? A systematic review and harmonised meta-analysis of data from 850 060 participants. *British Journal of Sports Medicine*, 53(14), 886-894.
- Fagard, R.H. (2001). Exercise Characteristics and The Blood Pressure Response to Dynamic Physical Training. *Med. Sci. Sports Exerc*, 33(Suppl),484-492.
- Friedenreich, C.M., Neilson, H.K., Lynch, B.M. (2010). State of the epidemiological evidence on physical activity and cancer prevention, *Eur J Cancer*, 46(14): pp. 2593-2604.
- Göbel, P., Güney, H.D., Akçay, N. (2022). The Relationship Of Nutrition And Walking With Body Composition, Anxiety And Sleep Quality In Healthy Elderly Over 65. *Kinesiologia Slovenica*, 28(2).
- Gümüş, H., Özgül, S.A., Karakılıç, M., (2017). Fiziksel Aktivite için Park ve Rekreasyon Alanlarına Gelen Kullanıcıların Mekân Seçimini ve Fiziksel Aktiviteye Katılımını Etkileyen Faktörler, *Sportmetre*, 15(1), 31-38.
- Hill, K., Smith, R., Fearn, M., Rydberg, M., Oliphant, R. (2007). Physical and psychological outcomes of a supported physical activity program for older carers. *Journal of Aging and Physical Activity*, 15(3), 257-271.
- Hua LP, Brown CA, Hains SJ, Godwin M, Parlow JL. (2009). Effects of low-intensity exercise conditioning on blood pressure, heart rate, and autonomic modulation of heart rate in men and women with hypertension. *Biol Res Nurs*, 11(2):129-43.
- Irving, D.B., Cook, J.L., Young, M. A., Menz, H.B. (2008). Impact of chronic plantar heel pain on health-related quality of life. *Journal of the American Podiatric Medical Association*, 98(4), 283-289.
- Jakicic, J.M., Davis, K.K., Garcia, D.O., Verba, S., Pellegrini, C. (2010). Objective monitoring of physical activity in overweight and obese populations, *Physical Therapy Reviews*,15(3): pp. 163-169.
- Johnell, O. & Kanis, J.A. (2006). An estimate of the worldwide prevalence and disability associated with osteoporotic fractures. *Osteoporosis International: A Journal Established as Result of Cooperation between*

- the European Foundation for Osteoporosis and the National Osteoporosis Foundation of the USA, 17(12), 1726-1733.
- Kelley, G.A., Kelley, K.S., Tran, Z.V. (2001). Aerobic Exercise And Resting Blood Pressure: a Meta-Analytic Review of Randomized, Controlled Trials. *Prev. Cardiol.* 4:73-80.
- Kelley, G.A., & Kelley, K.S. (2007). Aerobic exercise and lipids and lipoproteins in children and adolescents: a meta-analysis of randomized controlled trials. *Atherosclerosis*, 191(2), 447-453.
- Keskin, Ö., Demir, A., Şenol, B. (2018). Reviewing assertiveness level of elite male and female athletes in different sports branches. *Journal of Human Sciences*, 15(4), 1924-1932.
- Keskin, K., & Tokat, F. (2023). Alzheimer ve fiziksel aktivite. F. Hazar (Editör), *Fiziksel aktivite ve sağlık içinde* (ss.285-293). Efe Akademi Yayınları.
- Kraus, W. E., Powell, K. E., Haskell, W. L., et al. (2019) Physical Activity Guidelines Advisory Committee. Physical activity, all-cause and cardiovascular mortality, and cardiovascular disease. *Medicine and science in sports and exercise*, 51(6), 1270.
- Lakusić N, Mahović D, Ramqaj T, Cerovec D, Grbavac Z, Babić T. (2004). The effect of 3-weeks stationary cardiac rehabilitation on plasma lipids level in 444 patients with coronary heart disease. *Coll Antropol*, 28(2):623-
- Lee, M., Shiroma, E.J., Lobelo, F., Puska, P., Blair, S., Katzmarzyk, P.T. (2012). For The Lancet Physical Activity Series Working Group. Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: an analysis of burden of disease and life expectancy, *The Lancet*, pp. 219-229.
- Liu JX, Zhu L, Li PJ, Li N, Xu YB. (2019). Effectiveness of high intensity interval training on glycemic control and cardiorespiratory fitness in patients with type 2 diabetes: a systematic review and meta-analysis. *Aging Clin Exp Res.* 31(5):575-93.
- Mackenzie, S., Wiegel, J.R., Mundt, M. et al. (2011). Depression and suicide ideation among students accessing campus health care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1), 101-107.
- McMahon, E. M., Corcoran, P., O'Regan, G. et al. (2017). Physical activity in European adolescents and associations with anxiety, depression and well-being. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 26, 111-122.

- McTiernan, A.N.N.E., Friedenreich, C.M., Katzmarzyk, P.T. et al. (2019). Physical activity in cancer prevention and survival: a systematic review. *Medicine and science in sports and exercise*, 51(6), 1252.
- Mitranun W., Deerochanawong C., Tanaka H., Suksom D. (2014). Continuous vs interval training on glycemic control and macro- and microvascular reactivity in type 2 diabetic patients. *Scand J Med Sci Sports*, 24(2):69-76.
- Şahin, M., Uzun, M.E., Çingöz, Y.E. (2023). An investigation of the effects of an 8-week zumba exercise program on physical fitness components in sedentary women. *Journal of Education and Recreation Patterns (JERP)*, Vol 4(2), 534-545.
- Şahin, M. (2023). Effect Of 8-Week Plyometric Training On Physical Fitness Parameters In Wrestlers, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 8(23), 2397-2406.
- Nichols, D.L. ve Pavlovic A. (2018). Osteo. İçinde Klinik egzersiz fizyolojisi (3. bs). 'Osteoporoz'. (İ. Çıtak Karakaya, çev.). Klinik Egzersiz Fizyolojisi (3. Baskı). J. K. Erhman, P. M. Gordon, P. S. Visich, S.J. Keteyian (Eds.). (pp. 447-457). İstanbul: İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık, 2018.
- Oberg, E. (2007). Physical activity prescription: our best medicine. *Integrative medicine*, 6(5), 18-22.
- Okely, A. D., Kontsevaya, A., Ng, J., Abdeta, C. (2021). 2020 WHO guidelines on physical activity and sedentary behavior. *Sports Medicine and Health Science*, 3(2), 115-118.
- Özdoğan, E., Özdoğan, O., Altunoğlu, E. G., Köksal, A. R. (2007). Tip 2 Diyabet Hastalarında Kan Lipid Düzeylerinin HbA1c ve Obezite İle İlgisi. *Uzmanlık Tezi, İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi*.
- Paffenbarger, Jr., Blair, N.S, Lee, M.L., (2001). A history of physical activity, cardiovascular health and longevity: the scientific contributions of Jeremy N Morris, DSc, DPH, FRCP. *International Journal of Epidemiology* 30: pp. 1184-1192.
- Pai, L.W., Li, T.C., Hwu, Y.J., Chang, S.C., Chen, L.L., Chang, P.Y. (2016). The effectiveness of regular leisure-time physical activities on long-term glycemic control in people with type 2 diabetes: a systematic review and meta-analysis. *Diabetes research and clinical practice*, 113, 77-85.
- Piercy, K. L., Troiano, R. P., Ballard, R. M. et al. (2018). The physical activity guidelines for Americans. *Jama*, 320(19), 2020-2028.

- Ricci, C., Gervasi, F., Havemann Nel, L., Smuts, C.M., Kruger, S. H., Leitzmann, M. F. (2019). Substitution of sedentary time with light physical activity is related to increased bone density in U.S. women over 50 years old. An iso-temporal substitution analysis based on the National health and Nutrition Examination Survey. *European Journal of Sport Science*, 19(10), 1404-1413.
- Rock, C. L., Thomson, C., Gansler, T. et al. (2020). American Cancer Society guideline for diet and physical activity for cancer prevention. *CA: A Cancer Journal For Clinicians*, 70(4), 245-271.
- Rosenbaum, S., Tiedemann, A., Sherrington, C., Curtis, J., Ward, P.B. (2014). Physical activity interventions for people with mental illness: a systematic review and meta-analysis. *The Journal of clinical psychiatry*, 75(9), 14465.
- Sekban, G., Keskin, Ö., & Akdeniz, H. (2021). Buz hokeyi sporcularının sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi. *ROL Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 33-44.
- Stults-Kolehmainen, M.A. & Sinha, R. (2014). The effect of stress on physical activity and exercise. *Sport Medicine*, 44(1), 81-12.
- Ryff, C.D. (2016). Beautiful ideas and the scientific enterprise: Sources of intellectual vitality in research on eudaimonic well-being. *Handbook of eudaimonic well-being*, 95-107.
- Sigal RJ., Kenny GP., Boulé NG. et al. (2007). Effects of aerobic training, resistance training, or both on glycemic control in type 2 diabetes: a randomized trial. *Ann Intern Med*, 147(6):357-69.
- Steptoe, A., Deaton, A., Stone, A.A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The Lancet*, 385(9968), 640-648.
- Ströhle, A. (2009). Physical activity, exercise, depression and anxiety disorders, *J Neural Transm*, 116(6): pp. 777-784.
- Stubbs, B., Vancampfort, D., Hallgren, M. et al. (2018). EPA guidance on physical activity as a treatment for severe mental illness: a meta-review of the evidence and Position Statement from the European Psychiatric Association (EPA), supported by the International Organization of Physical Therapists in Mental Health (IOPTMH). *European Psychiatry*, 54, 124-144.
- Şanlı E. (2008). Öğretmenlerde Fiziksel Aktivite Düzeyi-Yaş, Cinsiyet ve Beden Kitle İndeksi İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Sensoy, N., & Gençoglan, G. (2009). Tip II Diyabetli Hastalarda Deri Bulgularının Vücut Kitle İndeksi ve Hb1c ile İlişkisi. *Anatolian Journal of Clinical Investigation*, 3(4).
- Strath, S. J., Bassett Jr, D. R., Ham, S. A., Swartz, A. M. (2003). Assessment of physical activity by telephone interview versus objective monitoring. *Medicine and science in sports and exercise*, 35(12), 2112-2118.
- Taliaferro, L., Rienzo, B., Pigg, R.M., Miller, M.D. Dodd, V.J. (2009). Associations between physical activity and reduced rates of hopelessness, depression, and suicidal behavior among college students. *Journal of American College Health.*, 57(4), 427-436.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2016). Türkiye beslenme rehberi (TÜBER). Ankara: Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Thune, I., Furberg, A.S., (2001). Physical activity and cancer risk: dose-response and cancer, all sites and site-specific, *Med Sci Sports Exerc*, 33(6): S530- 550.
- Tunç, E., İşler, A., (2007). Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeyinin Yaş ve Cinsiyete Göre İncelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD)*, XII (2007), 2.11 -18, 11-18.
- Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması 2010: Beslenme Durumu ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi Sonuç Raporu. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı; 2014. (Güncelleme tarihi 21 Mart 2014; Erişim tarihi: 20 Kasım 2015) Erişim adresi: http://www.sagem.gov.tr/TBSA_Beslenme_Ya_yini.pdf
- Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi. 2 ed. Demirel H, Kayıhan H, Özmert EN, Doğan A, eds. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı, Kuban Matbaacılık Yayıncılık; 2014.
- TSAI, Jen-Chen., YANG et al. (2002). ‘‘The Beneficial Effect of Regular Endurance Exercise Training on Blood Pressure and Quality of Life in Patients with Hypertension’’, *Clinical and Experimental Hypertension*, S. 26.3, s. 255-265.
- Vancampfort, D., Basangwa, D., Rosenbaum, S., Ward, P. B., Mugisha, J. (2020). Test-retest reliability and correlates of the Simple Physical Activity Questionnaire in Ugandan out-patients with psychosis. *African Health Sciences*, 20(3), 1438-1445.
- Yeşil, P, Altıok, M. (2012). ‘‘Kardiyovasküler Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolünde Fiziksel Aktivitenin Önemi’’, *Türk Kardiyoloji Dernei Kardiyovasküler Hemirelik Dergisi*, S. 3.3, s. 39-48.

- Yüksel, Y., Aydogmus, M., Kayışoğlu, N. & Revan, S. (2021). Determination of Physical Activity Levels of Karabük University Students. *Turkish Journal of Sport and Exercise*,23(2), 253-258.
- Zipes DP, Libby P, Bonow RO, Braunwald E. (2008). Koroner Kalp Hastalığının Primer ve Sekonder Profilaksisi. Braunwald Kalp Hastalıkları A Textbook of Cardiovascular Medicine Cilt 2. 1.Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; p.1057–1081.
- Warburton, D.E., Nicol, C.W., Bredin, S.S. (2006). Health benefits of physical activity; the evidence, *CMAJ*, 174(6):pp. 801-809.
- Whelton, Seamus P., CHIN, Ashley., XIN, Xue., HE, Jiang. (2002). “ Effect of AerobicExercise on Blood Pressure: A Meta-Analysis of Randomized, Controlled Trials”, *Annals of Internal Medicine*, S. 136.7, s. 493-503.
- World Health Organization (2000). Obesity: preventing and managing the global epidemic. Report of a WHO consultation. WHO Technical Report Series 894: 1-12.
- World Health Organization (2007). Europe. The determinants of obesity. In: Branca, F., Nikogosian, H., Lobstein, T., eds. *The Challenge of Obesity in the WHO European Region and The Strategies For Response*. 1st ed. Copenhagen: WHO, pp.13-23, 2007.
- World Health Organization (2008). Guidelines Approved by the Guidelines Review Committee. *Pacific Physical Activity Guidelines for Adults: Framework for Accelerating the Communication of Physical Activity Guidelines*. Geneva.
- World Health Organization (2010). *Global recommendations on physical activity for health*. Geneva.
- World Health Organization (2017). *On World Heart Day WHO calls for accelerated action to prevent the world’s leading global killer*.
- Woods SL, Froelicher ES, Motzer SA, Bridges EJ. (2005). *Cardiac Nursing* 5th Ed. Philadelphia: Lippincott Williams& Wilkins;

FİZİKSEL AKTİVİTE VE ENERJİ TÜKETİMİ

Cihan AYGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8773-8777
- ❖ Mail: cihanaygun@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Blair, S. N., Kampert, J. B., Kohl, H. W., Barlow, C. E., Macera, C. A., Paffenbarger, R. S., & Gibbons, L. W. (1996). Influences of cardiorespiratory fitness and other precursors on cardiovascular disease and all-cause mortality in men and women. *Jama*, 276(3), 205-210.
- Blundell, J. E., Gibbons, C., Caudwell, P., Finlayson, G., & Hopkins, M. (2015). Appetite control and energy balance: impact of exercise. *Obesity reviews*, 16, 67-76.
- Brusseau, T., Fairclough, S., & Lubans, D. (Eds.). (2020). *The Routledge handbook of youth physical activity*. Routledge.
- Buscemi, S., Verga, S., Caimi, G., & Cerasola, G. (2005). Low relative resting metabolic rate and body weight gain in adult Caucasian Italians. *International journal of obesity*, 29(3), 287-291.
- Bushman, B., (2017) *American College of Sports Medicine.. ACSM's Complete Guide to Fitness & Health, 2E. Human Kinetics*.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public health reports*, 100(2), 126.
- Cliff, D. P., Hesketh, K. D., Vella, S. A., Hinkley, T., Tsiros, M. D., Ridgers, N. D., ... & Lubans, D. R. (2016). Objectively measured sedentary behaviour and health and development in children and adolescents: systematic review and meta-analysis. *Obesity Reviews*, 17(4), 330-344.
- Currie, C. (Ed.). (2008). *Inequalities in young people's health: HBSC international report from the 2005/2006 Survey (No. 5)*. World Health Organization.
- Flegal, K. M., Carroll, M. D., Ogden, C. L., & Curtin, L. R. (2010). Prevalence and trends in obesity among US adults, 1999-2008. *Jama*, 303(3), 235-241.
- Garber, C. E., Blissmer, B., Deschenes, M. R., Franklin, B. A., Lamonte, M. J., Lee, I. M., ... & Swain, D. P. (2011). American College of Sports Medicine position stand. Quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory, musculoskeletal, and neuromotor fitness in apparently healthy adults: guidance for prescribing exercise. *Medicine and science in sports and exercise*, 43(7), 1334-1359.
- Hardman, K. (2008). Physical education in schools: a global perspective. *Kinesiology*, 40(1).

- Haskell, W. L., Lee, I. M., Pate, R. R., Powell, K. E., Blair, S. N., Franklin, B. A., ... & Bauman, A. (2007). Physical activity and public health: updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Circulation*, 116(9), 1081.
- Heath, G. W., Brownson, R. C., Kruger, J., Miles, R., Powell, K. E., & Ramsey, L. T. (2006). The effectiveness of urban design and land use and transport policies and practices to increase physical activity: a systematic review. *Journal of physical activity and health*, 3(s1), S55-S76.
- Hopkins, M., Finlayson, G., Duarte, C., Whybrow, S., Ritz, P., Horgan, G. W., ... & Stubbs, R. J. (2016). Modelling the associations between fat-free mass, resting metabolic rate and energy intake in the context of total energy balance. *International journal of obesity*, 40(2), 312-318.
- Kaminsky L. (2013). ACSM's health-related physical fitness assessment manual. Lippincott Williams & Wilkins.
- Katsagoni, C. N., Kokkinos, P., & Sidossis, L. S. (2023). Prevention and Management of Cardiovascular and Metabolic Disease: Diet, Physical Activity and Healthy Aging.
- Katzmarzyk, P. T., Perusse, L., Tremblay, A., & Bouchard, C. (2000). No association between resting metabolic rate or respiratory exchange ratio and subsequent changes in body mass and fatness: 5½ year follow-up of the Québec Family Study. *European journal of clinical nutrition*, 54(8), 610-614.
- Lin, K., Zhu, L., & Yang, L. (2022). Gut and obesity/metabolic disease: Focus on microbiota metabolites. *Medcomm*, 3(3), e171.
- Lin, X., & Li, H. (2021). Obesity: epidemiology, pathophysiology, and therapeutics. *Frontiers in endocrinology*, 12, 706978.
- Mathers, C., Stevens, G., & Mascarenhas, M. (2009). Mortality and burden of disease attributable to selected major risks. Geneva: World Health Organization.
- McManus, A. M., Ainslie, P. N., Green, D. J., Simair, R. G., Smith, K., & Lewis, N. (2015). Impact of prolonged sitting on vascular function in young girls. *Experimental physiology*, 100(11), 1379-1387.
- Ng, S. W., & Popkin, B. M. (2012). Time use and physical activity: a shift away from movement across the globe. *Obesity reviews*, 13(8), 659-680.

- Norton, K., Norton, L., & Sadgrove, D. (2010). Position statement on physical activity and exercise intensity terminology. *Journal of science and medicine in sport*, 13(5), 496-502.
- Patterson, R., McNamara, E., Tainio, M., de Sá, T. H., Smith, A. D., Sharp, S. J., ... & Wijndaele, K. (2018). Sedentary behaviour and risk of all-cause, cardiovascular and cancer mortality, and incident type 2 diabetes: a systematic review and dose response meta-analysis. *European journal of epidemiology*, 33, 811-829.
- Piercy, K. L., Troiano, R. P., Ballard, R. M., Carlson, S. A., Fulton, J. E., Galuska, D. A., ... & Olson, R. D. (2018). The physical activity guidelines for Americans. *Jama*, 320(19), 2020-2028.
- Piggin, J., Mansfield, L., & Weed, M. (Eds.). (2018). *Routledge handbook of physical activity policy and practice*. Routledge.
- Poitras, V. J., Gray, C. E., Janssen, X., Aubert, S., Carson, V., Faulkner, G., ... & Tremblay, M. S. (2017). Systematic review of the relationships between sedentary behaviour and health indicators in the early years (0–4 years). *BMC public health*, 17, 65-89.
- Riebe, D. (2018). American College of Sports Medicine. *ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription*. 10th ed. Philadelphia (PA): Wolters Kluwer.
- Sallis, J. F., Owen, N., & Fisher, E. (2015). Ecological models of health behavior. *Health behavior: Theory, research, and practice*, 5(43-64).
- Sallis, J. F., Cervero, R. B., Ascher, W., Henderson, K. A., Kraft, M. K., & Kerr, J. (2006). An ecological approach to creating active living communities. *Annu. Rev. Public Health*, 27, 297-322.
- Shephard, R. J., & Tudor-Locke, C. (Eds.). (2016). *The objective monitoring of physical activity: Contributions of accelerometry to epidemiology, exercise science and rehabilitation*. Springer.
- Spence, J. C., & Lee, R. E. (2003). Toward a comprehensive model of physical activity. *Psychology of sport and exercise*, 4(1), 7-24.
- Stamatakis, E., Ekelund, U., Ding, D., Hamer, M., Bauman, A. E., & Lee, I. M. (2019). Is the time right for quantitative public health guidelines on sitting? A narrative review of sedentary behaviour research paradigms and findings. *British journal of sports medicine*, 53(6), 377-382.
- Stensel, D. J., Hardman, A. E., & Gill, J. M. (Eds.). (2021). *Physical activity and health: the evidence explained*. Routledge.
- Thompson (2010) American College of Sports Medicine. (2013). *ACSM's Resources for the Personal Trainer*. lippincott williams & wilkins.

- Tremblay, M. S., Aubert, S., Barnes, J. D., Saunders, T. J., Carson, V., Latimer-Cheung, A. E., ... & Chinapaw, M. J. (2017). Sedentary behavior research network (SBRN)–terminology consensus project process and outcome. *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 14, 1-17.
- van Ekris, E., Altenburg, T. M., Singh, A. S., Proper, K. I., Heymans, M. W., & Chinapaw, M. J. (2016). An evidence-update on the prospective relationship between childhood sedentary behaviour and biomedical health indicators: a systematic review and meta-analysis. *Obesity reviews*, 17(9), 833-849.
- Waalén, J. (2014). The genetics of human obesity. *Translational Research*, 164(4), 293-301.
- Warburton, D. E., Nicol, C. W., & Bredin, S. S. (2006). Health benefits of physical activity: the evidence. *Cmaj*, 174(6), 801-809.
- World Health Organization, T. (2010). *Global recommendations on physical activity for health*. World Health Organization.

FİZİKSEL AKTİVİTE VE BESLENME

Beyza Nur KARAKAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-8461-4393
- ❖ Mail: kbeyzanur416@gmail.com

Şükran ARIKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi,
Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2625-0898
- ❖ Mail: sarikan@selcuk.edu.tr

hem de beslenme birlikte ele alınmalıdır (Stubbs ve Lee., 2004). Amerika Birleşik Devletleri'nde gençlerin yaşının arttıkça sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivite davranışlarına katılımın azaldığı ve çocuklukta obeziteyle mücadeleye yönelik gelecekteki başarılı müdahaleler ve politikalar için erken müdahaleye ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Zapata ve ark., 2008).

Sonuç olarak, fiziksel aktivitelere katılmak ve sağlıklı beslenme her yaştan birey için önem taşıyan ve yaşamı etkileyen en önemli iki faktördür. Toplum olarak sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivite konusunda yeterli bilgiye sahip olmamız gerekmektedir. Bu konuda aile içi eğitimlerden başlayarak okul aracılığı ile çocuklar beslenme ve fiziksel aktivite konusunda bilinçlendirilmelidir. Ayrıca bu konuda toplumun yaşam standartları da göz önüne alınarak basın yayın organları tarafından eğitim etkinlikleri planlanmalıdır. Çünkü sedanter yaşam tarzının ve kötü beslenmenin önüne ancak böyle geçilebilir. Kişi için en ideal aktivite ve beslenme şekli, vücudunun ihtiyaçları doğrultusunda olmalı ve bu konuda yetersiz kaldığı hissedildiğinde uzmanlardan destek alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akşit MA. (1991). Beslenmeye giriş. Anadolu üniversitesi açıköğretim fakültesi yayınları,Eskişehir,220,39-49.
- Arıkan Ş, Revan S. (2020). The effect of bicycle training program on aerobic and anaerobic performance. Turkish Journal of Sport and Exercise, 22(1), 19-23.
- Aydın GE. (2017). Sağlıklı bireyler için temel beslenme el kitabı. İstanbul,Türk Böbrek Vakfı.
- Balcı ŞS, Pepe H, Revan S, Arıkan Ş. (2011). Enerji kısıtlama diyeti yapılmaksızın uygulanan aerobik antrenman programının genç kadın ve erkeklerin vücut kompozisyonu üzerine etkileri. Türk Fiz Tıp Rehab Derg, 57:150-5.
- Bauer KW, Berge JM, Neumark-Sztainer D. (2011).The importance of families to adolescents' physical activity and dietary intake. Adolesc Med State Art Rev, 22(3),601-13.
- Baysal A.(2020). Beslenme. (20.baskı). Ankara, Hatiboğlu Yayınevi.
- Benn J. (2014). Food, nutrition or cooking literacy a review of concepts and competencies regarding food education. International Journal of Home Economics, 17 (1),13-35.
- Burke L, Jancey J, Howat P, Lee A, Kerr D, Shilton T, Hills A, Anderson A.

- (2010). Physical activity and nutrition program for seniors (PANS): protocol of a randomized controlled trial. *BMC Public Health*, 6,10,751.
- Chen D, Zhao G, Fu J, Sun S, Huang X, Su L, et al. (2022). Effects of traditional Chinese exercise on oxidative stress in middle-aged and older adults: a network meta-analysis. *Int J Environ Res Public Health*, 19,148276.
- Clarck N.(2018). Sporcu beslenmesi rehberi. (5. Baskı). (Muhlis Yararcan, Çev.Ed). İstanbul; Ekin Kitap Spor ve Turizm Yayınları.
- Davison G, Kehaya C, Jones AW. (2014). Nutritional and physical activity interventions to improve immunity. *Am J Lifestyle Med*, 25,10(3),152-169.
- Diaz KM, Shimbo D. (2013). Physical activity and the prevention of hypertension. *Curr Hypertens Rep*,15(6),659-68.
- Dontas AS, Moschandreas J, Kafatos A. (1999). Physical activity and nutrition in older adults. *Public Health Nutr*, (3A): 29-36.
- Dünya Sağlık Örgütü.(2020) Guidelines on physical activity and sedentary behaviour.(01.10.2024:<https://apps.who.int/iris/handle/10665/33665>).
- Fenton S, Burrows TL, Collins CE, Holliday EG, Kolt GS, Murawski B, Rayward AT, Stamatakis E, Vandelanotte C, Duncan MJ.(2021). Behavioural mediators of reduced energy intake in a physical activity, diet, and sleep behaviour weight loss intervention in adults. *Appetite*, 1,165,105273.
- Fonseca-Junior SJ, Sá CG, Rodrigues PA, Oliveira AJ, Fernandes-Filho J. (2013). Physical exercise and morbid obesity: a systematic review. *Arq Bras Cir Dig*, 26(Suppl 1),67-73.
- Grace J, Biggs C, Naicker A, Moss S. (2021). Effect of physical activity and nutrition education on body mass index, blood pressure and biochemical variables in overweight and obese adolescents. *Ann Glob Health*, 25, 87(1), 9.
- Iso-Markku P, Kujala UM, Knittle K, Polet J, Vuoksima E, Waller K. (2022). Physical activity as a protective factor for dementia and Alzheimer's disease: systematic review, meta-analysis and quality assessment of cohort and case-control studies. *Br J Sports Med*, 56,701-9.
- Jayasinghe S, Hills AP. (2023). Strategies to improve physical activity and nutrition behaviours in children and adolescents. *A Review Nutrients*, 15(15), 3370.
- Kim J, Hong Y, Baek S, Lee KP, Ahn S. (2022). The synergistic effect of physical activity and nutrition to improve the quality of life in breast

- cancer patients: a systemic review. *Phys Act Nutr*, 26(4),22-31.
- Laskou F, Dennison E. (2019). Interaction of nutrition and exercise on bone and muscle. *Eur Endocrinol*,15(1),11-12.
- Mastrototaro L, Roden M. (2023). The effects of extracellular vesicles and their cargo on metabolism and its adaptation to physical exercise in insulin resistance and type 2 diabetes. *Proteomics*, 31:e2300078.
- McTiernan A, Friedenreich CM, Katzmarzyk PT, Powell KE, Macko R, Buchner D, Pescatello LS, Bloodgood B, Tennant B, Vaux-Bjerke A et al. (2019). Physical activity in cancer prevention and survival: a systematic review. *Med Sci Sports Exerc* 51,1252-1261.
- Mischoulon D. (2011). The impact of omega-3 fatty acids on depressive disorders and suicidality. *Journal of Clinical Psychiatry*,72,1574-6.
- Özer D, Baltacı G. (2008). İş yerinde fiziksel aktivite. Ankara, Klasmat Matbaacılık,.
- Paşaoğlu H, Günay M, Paşaoğlu ÖT, Keskin K. (2019). Egzersiz biyokimyası. (1. Baskı).Ankara, Gazi Kitabevi.
- Peluso MA, Andrade LH. (2005). Physical activity and mental health: the association between exercise and mood. *Clinics*, 60,61-70.
- Raposo F, Marta Ramos M, Lúcia Cruz A. (2021) Effects of exercise on knee osteoarthritis: A systematic review. *Musculoskeletal Care*,19(4) 399-435.
- Revan S, Erol AE. 2011, Effects of endurance training on exhaustive exerciseinduced oxidative stress markers. *African Journal of Pharmacy and Pharmacology*, 5(3), 437-441.
- Siddiqui NI, Nessa A, Hossain MA. (2010). Regular physical exercise: Way to healthy life. *Mymensingh Medical Journal*, 19(1), 154-158.
- Stubbs CO, Lee AJ. (2004). The obesity epidemic: both energy intake and physical activity contribute. *Med J Aust*, 1,181(9),489-91.
- Sweet SN, Fortier MS. (2010). Improving physical activity and dietary behaviours with single or multiple health behaviour interventions? A synthesis of meta-analyses and reviews. *Int J Environ Res Public Health*, 7(4),1720-43.
- Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi. (2014). (2.Baskı). (Demirel H, Kayıhan H, Özmert EN, Doğan A, editors). Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı, Kuban Matbaacılık Yayıncılık.
- Ünsal A. (2019). Beslenmenin önemi ve temel besin öğeleri . *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2 (3),1-10 .

- Vanhees L, Lefevre J, Philippaerts R, Martens M, Huygens W, Troosters T, Beunen G. (2005). How to assess physical activity? How to assess physical fitness? *European Journal of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation*, 12,102-114.
- You Y, Liu J, Tang M, Wang D, Ma X. (2021). Effects of Tai Chi exercise on improving walking function and posture control in elderly patients with knee osteoarthritis: A systematic review and meta-analysis. *Medicine*, 100(16).
- Zapata LB, Bryant CA, McDermott RJ, Hefelfinger JA. (2008). Dietary and physical activity behaviors of middle school youth: the youth physical activity and nutrition survey. *J Sch Health*, 78(1):9,18.

YAŞLILARDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Üsküdar Üniversitesi İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

Veysi FİDAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-5435-3983
- ❖ Mail: fzt.veysifidan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akın. G. (2009). Sağlıklı ve dinç kalmanın yolları. V. Ulusal yaşlılık kongresi, 07-08 Mayıs 2009, s.2- 12, Sivas
- American College of Sports Medicine. (2009). In: Thompson, W.R., Gordon, NF, Pescatello, LS (eds). ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription. 8th ed. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins; 232-50.
- Baltacı G. Obezite ve egzersiz. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara; Klasmat Matbaacılık, 2008:3.
- Bilim, A. S., Çetinkaya, C., & Dayı, A. (2016). 12-17 Yaş Arası Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Fiziksel Uygunluklarının incelenmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 7(2), 53-60.
- Gündüz OH. (2000). Yaşlılarda postür ve yürüme. Türk Geriatri Dergisi; 3:70-4
- Güneş, G.Y. (2015). Yaşlılarda egzersizin Fiziksel Aktivite, Hareket Korkusu, Yorgunluk ve Uyku Kalitesine Etkisi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Hazar Kanık, Z. (2020). Covid-19 pandemisinde ev tabanlı fiziksel aktivite. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi Özel Sayı 2020, 46-51.
- Iwao S, Iwao N, Muller DC. Effects of aging on the relationship between multiple risk factors and waist circumference. J Am Geriatr Soc 2000; 48: 788-94.
- İşleğen, Ç. (2015). Yaşlılarda fizik aktivite ve hastalıklara etkisi II., Ege Tıp Dergisi, 54, Ek Sayı: 29- 34
- Kalyon TA. Spor Hekimliği; Sporcu sağlığı ve spor sakatlıkları. GATA Basımevi, Ankara 1997, s: 45-147
- Kanık, Z. H. (2020). Covid-19 Pandemisinde Ev Tabanlı Fiziksel Aktivite. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 46-51.
- Lee PG, Jackson EA, Richardson CR. (2017). Exercise Prescriptions in Older Adults. Am Fam Physician; 95:425-432.
- Levinger P, Hill KD. Are the Recommended Physical Activity Guidelines Practical and Realistic for Older People With Complex Medical Issues? J GeriatrPhysTher, 2021; 44:2-8.
- Netz Y, Wu MJ, Becker BT, Tenenbaum G. Physical activity and psychological wellbeing in advanced age: A meta-analysis of interventions studies. Psychol Aging. 2005; 20:272-284

- Norman KAV. Exercise programming for older adults. Champaign, Human Kinetics, 1995, p:1-21.
- Oktik N. (2004) Huzurevinde yaşam ve yaşam kalitesi, Muğla, Muğla Üniversitesi Yayınları 52. 4.sayfa 2. Paragraf
- Polat, Ü., Bayrak Kahraman, B. (2013). Yaşlı Bireylerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki, Fırat Tıp Gergisi, 18(4): 213-218
- Quadagno T. Aging and the life course: An introduction to social gerontology. The Mc-Graw Hill Companies. 1999, p:129-39.
- Segal, N.A., Hein J., Basford J. (2004) The effects of Pilates training on flexibility and body composition: an observational study, Archives of Physical Medicine and Rehabilitation 85, 1977–1981.
- Shephard RJ. Gender, physical activity, and aging. CRC Press, New York. 2002, p: 121-218. 88888
- Sherrington C, Lord SR, Finch CF. Physical activity interventions to prevent falls among older people. J Sci Med Sport 2004; 7:43-51.
- Soyuer, F. & Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite. Journal of Turgut Ozal Medical Center, 15 (3) , 219-224 . Retrieved from
- Soyuer, F., Şenol, V., & Elmalı, F. (2012). Huzurevinde kalan 65 yaş ve üstündeki bireylerin, fiziksel aktivite, denge ve mobilite fonksiyonları. Cep, 542(235), 40-62.
- Taylor D. Physical activity is medicine for older adults. Postgrad Med J 2014; 90:26–32.
- World Health Organization. Global Health and Ageing. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2011.
https://www.who.int/ageing/publications/global_health/en/
- World Health Organization. Global Recommendations on Physical Activity for Health. Chapter 4: Recommended population levels of physical activity for health; 2010: 15-33

KADINLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE FİZİKSEL UYGUNLUK

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ 0000-0003-2145-5939
- ❖ omer.sevgin@uskudar.edu.tr

Pelin KARABULUT

- ❖ Kurum Bilgisi: Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ 0009-0002-5688-1137
- ❖ ppelinkarabulut@gmail.com

doğumunu takip eden dönemde orta yoğunlukta fiziksel aktivitenin kadının kalp-solunum kondisyonunu artırdığını ve ruh halini iyileştirdiğini gösteriyor. Bu aktivitenin anne sütü hacmi, anne sütü bileşimi veya bebek büyümesi üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmemektedir. Fiziksel aktivite ayrıca kadınların doğum sonrası dönemde sağlıklı şekilde kilo almasına ve bu kiloyu korumasına yardımcı olur.

KAYNAKLAR

- Australian Government Department of Health. Australia's physical activity and sedentary behaviour guidelines. Dep Heal Website. 2014 Jun.
- Bain E, Crane M, Tieu J, Han S, Crowther C, Middleton P. Diet and exercise interventions for preventing gestational diabetes mellitus (2015).
- Guthold R, Stevens GA, Riley LM, Bull FC. Worldwide trends in insufficient physical activity from 2001 to 2016: a pooled analysis of 358 population-based surveys with 1.9 million participants. *The Lancet. Global Health*. 2018;6(10):e1077-e1086.
- Hall G, Laddu DR, Phillips SA, Lavie CJ, Arena R. A tale of two pandemics: How will COVID-19 and global trends in physical inactivity and sedentary behavior affect one another? [published online ahead of print, 2020 Apr 8]. *Prog Cardiovasc Dis*. 2020;S0033-0620(20)30077-3.
- Kirunda BE. Body weight and physical activity of adults in rural Uganda 2017.
- Lacombe J, Armstrong MEG, Wright FL, Foster C. The impact of physical activity and an additional behavioural risk factor on cardiovascular disease, cancer and all-cause mortality: a systematic review. *BMC Public Health*. 2019;19(1):900.
- Lee IM, Shiroma EJ, Lobelo F, Puska P, Blair SN, Katzmarzyk PT, Lancet Physical Activity Series Working Group. Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: an analysis of burden of disease and life expectancy. *The lancet*. 2012 Jul 27;380(9838):219-29.
- Lucy K., Cantor L., Stein T. ,Benefits of Exercise for Women. UM Medical School.
- McTiernan A, Kooperberg C, White E, Wilcox S, Coates R, Adams-Campbell LL, Woods N, Ockene J. Recreational physical activity and the risk of breast cancer in postmenopausal women: the Women's Health Initiative Cohort Study. *Jama*. 2003 Sep 10;290(10):1331-6.

WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour: at a glance. Geneva: World Health Organization; 2020 Available from:<https://www.who.int/publications/i/item/9789240014886> (last accessed 3.12.2020)

World Health Organization. Physical Activity Factsheet. http://www.who.int/dietphysicalactivity/factsheet_women/en/

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE ve FİZİKSEL UYGUNLUK

Celal BULĞAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Bingöl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Bingöl/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4026-9883
- ❖ Mail: celalbulgay@hotmail.com

Veli Ozan ÇAKIR

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7996-2138
- ❖ Mail: veliozancakir@gazi.edu.tr

- Çocuklarınıza sağlıklı ve aktif bir yaşam tarzı sürdürmenin ne kadar önemli olduğunu göstererek onlara iyi bir örnek olabilirsiniz.
- Çocuklarınızı güvenli ve destekleyici bir ortamda spor yapmaya teşvik edebilirsiniz.
- Çocukların fiziksel aktiviteleri eğlenceli hale getirerek spor yapmaktan keyif almalarını sağlayabilirsiniz.
- Çocuklarınıza takım sporlarına katılmalarını teşvik ederek iş birliği ve takım çalışmasının önemini öğretebilirsiniz.
- Çocuklarınızın fiziksel aktivitelerin yanı sıra zihinsel ve duygusal gelişimlerini destekleyen aktiviteler bulunabilirsiniz.
- Çocuklarınıza sağlıklı beslenmenin önemini öğretmek onları dengeli ve besleyici bir diyet uygulamaya teşvik edebilirsiniz.
- Çocuklarınıza kısa ve uzun vadeli hedefler belirlemelerine yardımcı olabilirsiniz.
- Çocuklarınıza zamanı etkili bir şekilde yönetmeyi öğretmek hem akademik hem de fiziksel aktiviteler için yeterli zaman ayırmalarını sağlayabilirsiniz.

KAYNAKLAR

- Baltacı G, Tedavi, F. (2008). Çocuk ve spor. (1. Basım). Ankara: Hacettepe Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü
- Bauman AE, Reis RS, Sallis JF, Wells JC, Loos, RJ, Martin BW. (2012). Correlates of physical activity: why are some people physically active and others not?. The lancet, 380(9838), 258-271.
- Bek N. (2012). Fiziksel aktivite ve sağlığımız. (2. Baskı). Ankara: Klasmat Matbaacılık
- Bouchard C, Blair SN, Haskell WL. (2012). Physical Activity and Health. Human Kinetics.
- Bulgay C, Çetin E, Orhan Ö, Ergün MA. (2020). Koşucularda ACTN3 ve ACE genlerinin sportif performansa etkisi. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 7(1), 1-12.

- Bulgay C, Kasakolu A, Kazan HH, Mijaica R, Zorba E, Akman O, ... & Ergun MA. (2023). Exome-Wide Association Study of Competitive Performance in Elite Athletes. *Genes*, 14(3), 660.
- Bull FC, Al-Ansari SS, Biddle S, Borodulin K, Buman MP, Cardon G, ... Willumsen JF. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451-1462.
- Can S, Arslan E, Ersöz G. (2014). Güncel bakış açısı ile fiziksel aktivite. *Ankara Üniv. Spor Bil. Fakültesi*, 2014; 12(1), 1-10
- Chelly A, Bouzid A, Neifar F, Kammoun I, Tekari A, Masmoudi S, ... Rebai A. (2023). Effect of Aerobic/Strength Training on RANKL Gene DNA Methylation Levels. *Journal of Physical Activity and Health*, 1(aop), 1-9.
- Çelik A, Şahin M. (2013). Spor ve çocuk gelişimi. *International Journal of Social Science*, 2013; 6(1), 467-478.
- Ferreira I, Van Der Horst K, Wendel-Vos W, Kremers S, Van Lenthe FJ, Brug J. (2007). Environmental correlates of physical activity in youth—a review and update. *Obesity reviews*, 8(2), 129-154.
- Goran MI, Reynolds KD, Lindquist CH. (1999). Role of physical activity in the prevention of obesity in children. *International journal of obesity*, 23(3), S18-S33.
- Gubbels JS, Kremers SP, Van Kann DH, Stafleu A, Candel MJ, Dagnelie P. C, ... De Vries NK. (2011). Interaction between physical environment, social environment, and child characteristics in determining physical activity at child care. *Health Psychology*, 30(1), 84.
- Haskell WL, Lee IM, Pate RR, Powell KE, Blair SN, Franklin BA, ... Bauman A. (2007). Physical activity and public health: Updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Circulation*, 116(9), 1081.
- Janssen Ian, Allana G. Leblanc. (2010). A systematic review of the health benefits of physical activity and fitness in school-aged children and youth. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 7.1;1-16.
- Kayantaş İ, Özdemir M, Buyrukoğlu E. (2022). Fiziksel Aktivite Düzeyinin Cinsiyet Özelliği Açısından İncelenmesi (Bir Meta-Analiz Çalışması). *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 1), 687-696.
- Kerkez Fİ. (2012). Sağlıklı Büyüme İçin Okulöncesi Dönemdeki Çocuklarda Hareket ve Fiziksel Aktivite. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 34-42.

- Memiş UA, Yıldırım İ. (2008). Çocukluk ve ergenlikteki fiziksel aktivite deneyimleri ile yetişkinlikteki fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimler Dergisi*, 2008; 13(1), 13-32.
- Mustafaoglu R. (2018). E-spor, spor ve fiziksel aktivite. *Ulusal spor bilimleri dergisi*, 2(2), 84-96.
- Muratlı S. (2013). *Çocuk ve Spor* (3. Basım). Nobel Yayınevi. Ankara.
- NASPE. (National Association for Sport and Physical Education). (2011). *Active start: a statement of physical activity guidelines for children from birth to age 5*, 3rd Edition. AAHPERD Publications, Oxon Hill, Md., (26.09.2023)
<https://www.shapeamerica.org/standards/guidelines/activestart.aspx>
- Orhan Ö. (2021). 11-15 yaş çocuklarda fiziksel aktiviteye katılımı engelleyen faktörler (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı).
- Orhan R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 157-176.
- Orhan R, Sinan A. (2018). Psiko-motor ve gelişim kuramları açısından spor pedagojisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 523-540.
- Özer K, (2006). *Fiziksel Uygunluk*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özer MK. (2016). *Fiziksel Uygunluk*. Altıncı Basım. Nobel Yayınları. Ankara.
- Peluso MA, Guerra de Andrade LH. (2005). Physical activity and mental health: the association between exercise and mood. *Clinics (Sao Paulo, Brazil)*, 60(1), 61-70.
- Satılmış N. (2023). *Obez Çocuklara Uygulanan Aerobik Egzersizin Antioksidan ve Oksidan Sistem Üzerine Etkileri*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Savucu Y. (2020). Sağlıklı yaşam biçimi davranışları. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*. 2 (1):34- 43.
- Saygın E, Karacabey K, Saygın Ö. (2011). Çocuklarda fiziksel aktivite ve fiziksel uygunluk unsurlarının araştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 921-935.
- Söyler M, Kayantaş İ. (2020a). *Obezite, Fiziksel Hareketsizlik ve Kardiyovasküler Hastalık Riski*. Spor Bilimlerinde Yeni Fikirler-I, Ankara: Akademisyen Yayınevi, 93-108.

- Söyler M, Kayantaş İ. (2020b) COVID-19 Sosyal İzolasyon Sürecinde Fiziksel ve Mental Aktivitenin Önemi (Ed. Cumaali Yavuz, Yalçın Tükel) Sporda Akademik Yaklaşımlar-4, Gece Kitaplığı, 61-75.
- Strong WB, Malina, R. M., Blimkie, C. J., Daniels, S. R., Dishman, R. K., Gutin, B., ... & Trudeau, F. (2005). Evidence based physical activity for school-age youth. *The Journal of pediatrics*, 146(6), 732-737.
- Şenbakar K. (2021). Çocuklar ve fiziksel aktivite. *Spor Eğitim Dergisi*, 5(1), 22-28.
- Tel M, Tan Ç, Çiftçi İ. (2020). Çocuk Hikâye Kitaplarında Boş Zaman ve Oyun Temasının İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(105), 16-31.
- Tucker P, Gilliland J. (2007). The effect of season and weather on physical activity: a systematic review. *Public health*, 121(12), 909-922.
- Twenge JM, Martin GN, Campbell WK. (2018). Decreases in psychological well-being among American adolescents after 2012 and links to screen time during the rise of smartphone technology. *Emotion*, 18(6), 765
- Ungvari Z, Fazekas-Pongor V, ... Csiszar A. (2023). The multifaceted benefits of walking for healthy aging: from Blue Zones to molecular mechanisms. *GeroScience* <https://doi.org/10.1007/s11357-023-00873-8>
- Warburton DER, Nicol CW, Bredin SSD. (2006). Health benefits of physical activity: the evidence. *Canadian medical association journal*, 174(6), 801-809.
- WHO. (World Health Organization) Erişim tarihi: 21.09.2023 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>
- World Health Organization. (2010). Global recommendations on physical activity for health. World Health Organization.
- Yan Y. (2007). 10-13 yaş çocuklarda, sosyo-ekonomik yapının fiziksel aktivite ve fiziksel uygunluk düzeyine etkisi. Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/10-13-yaş-çocuklarda-sosyo-ekonomik-yapının/docview/2570366468/se-2>
- Yazdani S, Yee CT, Chung PJ. (2013). Peer reviewed: Factors predicting physical activity among children with special needs. *Preventing chronic disease*, 10.

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE VE SAĞLIK İÇİN BESLENME

Gamze MURATHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3325-0252
- ❖ Mail: gmurathan23@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akbulut G Ç. (2002) Türkiye diyetisyenlerinin beslenme bilgi, tutum ve davranışlarının saptanmasına yönelik bir çalışma. Bilim uzmanlığı tezi . Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Altunkaynak B, Z., Özbek E. (2006). Obezite: nedenleri ve tedavi seçenekleri. Van Tıp Dergisi 13 (4):138-142.
- Avan M. (2006). Mardin İli Kızıltepe İlçesindeki Merkez İlköğretim Okullarında Okuyan 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı Beslenme Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Babaoğlu K., Hatun Ş. (2002). Çocukluk çağında obezite. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi STED, 11(1):8-10.
- Baysal A. (2012), Beslenme. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Baysal A. Beslenme. Hatiboğlu Basım ve Yayım San Tic. Ltd. Şti. Yenilenmiş 10. Baskı, Ankara, 2004; 429.
- Baysal, A. (1998) Sağlıklı beslenme, uzmanların önerisi, tüketicinin algılaması. Beslenme ve Diyet Dergisi, 27(2); 1-4.
- Bilge A, Bayram E, Can İ, Biniciler İ. (2013). Hekim Gözüyle Sağlıklı Beslenme ve Öne Çıkan Güncel Konular İnceleme ve Değerlendirme. Öncü Basımevi. Ankara.
- Bilici S., Köksal E. (2013). Okul öncesi ve Okul Çağı Çocuklara Yönelik Beslenme Önerileri ve Menü Programları. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Kurumu: Ankara.72-81.
- Birch Ll, Fisher Jo. (1998). Development of eating behaviors among children and adolescents. Pediatrics 101(Suppl 2): 539-49.
- Conk Z, Başbakkal Z, Balyılmaz H, Bolişik B. (2013). Pediatri Hemşireliği, Akademisyen Tıp Kitapevi.
- Çavuşoğlu, H., (2013), Çocuk Sağlığı Hemşireliği, (Cilt 1), Sistem Ofset Basımevi, Ankara
- Çoker M., Darcan Ş. (1999). Çocukluk Çağı Obezitesi. 1. Baskı. Ankara: Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. s.171-188.
- Demirkaynak Ö. (2004). 3-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Annelerin Beslenme Bilgi Düzeyleri ve Beslenme Alışkanlıkları. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Demirsezen E., Coşansu G. (2015). Adölesan çağı öğrencilerde beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi STED 14(8):174-178.
- Duyff, R. L. (2003). Amerikan Diyetisyenler Derneğinin Geliştirilmiş Besin ve Beslenme Rehberi (Çev. Ed. Prof. Dr. Sevinç Yücecan, Araş. Gör.

- Berat Nursal, Prof. Dr. Gülden Pekcan, Doç. Dr. H. Tanju Besler) Acar Matbaacılık. Acar Matbaacılık, İstanbul.
- Erdoğan S. (1998). Bebek, çocuk, adölesan sağlığı. Halk Sağlığı Hemşireliği El Kitabı, s.142-156, İstanbul.
- Erdoğan, S. (2009). Beslenme ve Besin Teknolojisi. (2.Baskı). Ankara: Detay.
- Fink HH, Mikesky AE. Practical applications in sports nutrition. 4th ed. USA: Jones & Bartlett Learning, 2015:417-415.
- Güneş, Z. (2005) Spor ve Beslenme. Nobel Yayın Dağıtım, 4.Baskı, s.1, Ankara.
- Güneş, Z. (2015). Antrenör ve Sporcu El Kitabı Spor ve Beslenme. (7. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hasipek S, Örmeci Ö. (1988) Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi İdari Kadrosunda Çalışan Evli Kadınların Beslenme Bilgi Düzeyleri İle Yiyecek Hazırlama Ve Pişirme Uygulamaları. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1079, Bilimsel Araştırma Ve İncelemeleri: 582, 41 S., Ankara
- Holub Sc, Musher-Eizenman Dr. (2010). Examining preschoolers' nutrition knowledge using a meal creation and food group classification task: age and gender differences. Early Child Development and Care. 180(6): 787-98.
- Kavas A. ve Kavas A. (1985) Üniversite öğrencilerinin beslenme bilgi düzeyi beslenmeye karşı tutumları ve beslenme durumları üzerine bir araştırma. Beslenme ve Diyet Dergisi, 14(1); 63-73.
- Kobak C., Pek H. (2015). Okul öncesi dönemde (3-6 Yaş) ana çocuk sağlığı ve anaokulundaki çocukların beslenme özelliklerinin karşılaştırılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(2):42-55.
- Köksal G, Gökmen H. (2000) Çocuk Hastalıklarında Beslenme Tedavisi, Hatipoğlu Yayıncılık.
- Köksal G., Özel Gökmen H. (2008). Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Obezite. Birinci Baskı. Klasmat Matbaacılık Ankara, s: 13-17.
- Köksal, G., Kırılı, N. (1998) İlkokul Öğretmenlerinin Beslenme Bilgi Düzeyleri ve Eğitim Durumları. Beslenme ve Diyet Dergisi, 17(2); 259-266.
- Küçükömürler S. (2012). Anne ve Çocuk Beslenmesi. Pegem Akademi: Ankara, s:30-36.
- Mahan K, Escott-Stump S. (2008). Krause's Food & Nutrition Therapy (12E.). Kanada: Saunders Elsevier
- Oğuz Ş, Derin Dö. (2013). 60-72 Aylık Çocukların Bazı Beslenme Alışkanlıklarının İncelenmesi. İlköğretim Online. 12(2): 498-511.

- Öner N, Vatansever Ü, Garipağaoğlu M, Karasalihoğlu S. (2005). Dietary intakes among Turkish adolescent girls. *Nutrition Research*. 25: 377–386.
- Özmert E. N. (2015). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-II: çevre. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*.; 48: 337-54.
- Öztürk C, Dicle A, Sarı H. Y, Bektaş M. (2004). Okul dönemindeki çocukların sağlık durumlarının belirlenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı: 163.
- Rolls Bj, Engell D, Birch Ll. (2000). Serving portion size influences 5-year-old but not 3-year-old children's food intakes. *J Am Diet Assoc* 100: 232-4.
- Sabuncu T., Bayram F., Kıyıcı S. (2018). Obezite Tanı ve Tedavi Kılavuzu. Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği. Miki Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Samur G. Ve Mercanlıgil S. (2008) Diyet Posası ve Beslenme Sağlık Bakanlığı Yayın No: 727, Ankara
- Spark A. (1998). Nutrition counseling. *Health Promotion Throughout the Lifespan*. Ed. Edelman CL, Mandle CL. Mosby Company, St.Louis,
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2015). Türkiye Beslenme Rehberi Tüber, Yayın No:1031, Ankara.
- Türkiye İçin Önerilen Günlük Enerji ve Besin Ögeleri Güvenilir Alım Düzeyleri. Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi, yeterli ve dengeli beslenme. Web.1: T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Gıda Güvenliği Daire Başkanlığı, Ankara, 2004 :58–60 (Ek–1/Tablo 1)
- Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi, yeterli ve dengeli beslenme, T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Gıda Güvenliği Daire Başkanlığı, Ankara, 2004 :13
- Web1: <https://drahmetakcay.com/cocuklarda-beslenme/>
- WHO support for the 2015–2016 data collection round, World Health Organization 2017, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/nutrition/activities/who-europeanchildhoodobesity-surveillance-initiative-cosi>, Erişim Tarihi: 28.11.2022.
- Yaman, Ç. (2017). Egzersiz ve Beslenme Ders Notları. Sakarya Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi.
- Yücel. B. Sağlık çalışanlarının beslenme alışkanlıkları ve beslenme bilgi düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, 2015
- Zorba, E. (2000). Fiziksel Uygunluk. Ankara: Gazi Kitabevi.

FİZİKSEL AKTİVİTE BELİRLEME YÖNTEMLERİ

Yeliz YOL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0859-6238
- ❖ Mail: yeliz.yol@sbu.edu.tr

tarzının bir parçası olarak önemlidir ve kişinin hareket alışkanlıklarını gözden geçirmesine ve geliştirmesine yardımcı olabilir. Bu yöntemler aracılığıyla, bireylerin fiziksel aktivite seviyelerini anlayarak, sağlıklarını koruma ve geliştirme konusunda daha bilinçli kararlar alabilirler. Sonuç olarak, fiziksel aktivite değerlendirme yöntemleri, sağlığın korunması ve geliştirilmesi için vazgeçilmez bir rol oynar ve bireylerin yaşamlarını daha sağlıklı bir şekilde sürdürmelerine katkı sağlar.

KAYNAKLAR

- Aktüre K, Ercin Bulgan Ç. (2021). Egzersiz Seçiminin Antrenman Yüğü ve Kas Yorgunluğu Üzerindeki Etkisi. Karataş Ö., & Karataş Öztürk E. Spor Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler- II. Gece Kitaplığı, Ankara.
- Andreoli A, Garaci F, Cafarelli F, Guglielmi G. (2016). Body composition in clinical practice. *European Journal of Radiology*, 85 (8), 1461-8.
- Bal E, Aydemir E. (2022). Obezitede egzersiz yönetimi. Özen, G., & Kurak, K., eds. Spor & Bilim-2022, Efe yayınevi, İstanbul, 47
- Bernmark E, Forsman M, Wiktorin C. (2011). Head movements during two computer work tasks assessed by accelerometry. *Applied Ergonomics*, 42 (2), 309-13. <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2010.07.006>.
- Bouten CV., Westerterp KR, Verduin M, Janssen JD. (1994). Assessment of energy expenditure for physical activity using a triaxial accelerometer. *Med. Sci. Sports Exerc.* 26, 1516–1523
- Buchholz A, Bartok C, Schoeller D. (2004). The validity of bioelectrical impedance models in clinical populations. *Nutrition in clinical practice: official publication of the American Society for Parenteral and Enteral Nutrition*, 19 (5), 433-46 .
- Bulgan Ç, Kıstak B, Kesepara F. (2020). 13-15 Yaş Grubu Erkek Sporcuların 200m Serbest Stil Yüzme Performans Özelliklerinin Belirlenmesi. Dinç Z, eds. Antrenman Bilimi. Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- Bulgan Ercin Ç, Malkoç N, Güven B. (2022). Kadınlarda 8 Haftalık Core Egzersizlerinin Denge Performansına Etkisinin İncelenmesi. Altınkök, M. & Sivrikaya, A H., eds. Sporda Araştırma ve Değerlendirmeler. Gece Kitaplığı, Ankara.
- Butte N, Heinz C, Hopkinson J, Wong W, Shypailo R, Ellis K. (1999). Fat mass in infants and toddlers: comparability of total body water, total body potassium, total body electrical conductivity, and dual-energy X-

- ray absorptiometry. *Journal of Pediatric Gastroenterology and Nutrition*, 29 (2), 184-9.
- Butte N, Puyau M, Adolph A, Vohra F, Zakeri I. (2007). Physical activity in nonoverweight and overweight Hispanic children and adolescents. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 39 (8), 1257-66.
- Colberg S. (2012). Physical activity: the forgotten tool for type 2 diabetes management. *Frontiers in Endocrinology*, 3. <https://doi.org/10.3389/fendo.2012.00070>.
- Eisenmann J, Strath S, Shadrick D, Rigsby P., Hirsch N, Jacobson, L. (2004). Validity of uniaxial accelerometry during activities of daily living in children. *European Journal of Applied Physiology*, 91, 259-263.
- Eston R, Rowlands A, Ingledew D. (1998). Validity of heart rate, pedometry, and accelerometry for predicting the energy cost of children's activities. *J Appl Physiol*, 84, 362-371.
- Eston RG, Rowlands AV, Ingledew DK. (1998). Validity of heart rate, pedometry, and accelerometry for predicting the energy cost of children's activities. *J Appl Physiol* (1985), 84(1), 362-71.
- Farrell J, Merkas J, Pilutti L. (2020). The effect of exercise training on gait, balance, and physical fitness asymmetries in persons with chronic neurological conditions: a systematic review of randomized controlled trials. *Frontiers in Physiology*, 11.
- Forbes G. (2000). Body Fat Content Influences the Body Composition Response to Nutrition and Exercise. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 904.
- Freedson P, Melanson E, Sirard J. (1998). Calibration of the Computer Science and Applications, Inc. Accelerometer. *Med Sci Sports Exerc*, 30, 777-781.
- Freedson PS, Miller K (2000). Objective monitoring of physical activity using motion sensors and heart rate. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71, 21-9
- Gerdhem P, Dencker M, Ringsberg K, Åkesson K. (2007). Accelerometer-measured daily physical activity among octogenarians: results and associations to other indices of physical performance and bone density. *European Journal of Applied Physiology*, 102, 747.
- Hardman AE, Stensel DJ. (2003). *Physical Activity and Health: The Evidence Explained*. Routledge: Abingdon.
- Hombergh C, Schouten E, Staveren, W., Amelsvoort L, Kok, F. (1995). Physical activities of noninstitutionalized Dutch elderly and

characteristics of inactive elderly. *Medicine and science in sports and exercise*, 27, (3), 334-9

Howie E, Brown W, Dowda M, McIver K, Pate R. (2013). Physical activity behaviours of highly active preschoolers. *Pediatric Obesity*, 8.

Kelley G, Kelley K, Tran Z. (2001b). Walking and resting blood pressure in adults: a meta-analysis. *Preventive Medicine*, 33(2), 120-7

Kelley G, Kelley K. (2001a). Aerobic exercise and resting blood pressure in older adults: a meta-analytic review of randomized controlled trials. *Circulation*, 103, 1369-1369.

Komiya S, Masuda T. (1990). Estimation of human body composition by bioelectrical impedance measurements: -Equation for estimating total body water in Japanese subjects, *Japanese Journal of Physical Fitness and Sports Medicine*, 39, 53-59.

Kujala U. (2018). Is physical activity a cause of longevity? It is not as straightforward as some would believe. A critical analysis. *British Journal of Sports Medicine*, 52, 914 - 918.

Laughlin M. (1985). Effects of exercise training on coronary transport capacity. *Journal of applied physiology*, 58(2), 468-76.

Lee S, Gallagher D. (2008). Assessment methods in human body composition. *Current Opinion in Clinical Nutrition and Metabolic Care*, 11, 566–572.

Leech K, Hornby T. (2017). High-Intensity Locomotor Exercise Increases Brain-Derived Neurotrophic Factor in Individuals with Incomplete Spinal Cord Injury. *Journal of neurotrauma*, 34 (6), 1240-1248.

Lox C, Burns S, Treasure D, Wasley D. (1999). Physical and psychological predictors of exercise dosage in healthy adults. *Medicine and science in sports and exercise*, 31 (7), 1060-4.

Lukaski H, Johnson P, Bolonchuk W, Lykken G. (1985). Assessment of fat-free mass using bioelectrical impedance measurements of the human body. *The American journal of clinical nutrition*, 41, 4, 810-7

Macías N, Alemán-Mateo H, Esparza-Romero J, Valencia M. (2007). Body fat measurement by bioelectrical impedance and air displacement plethysmography: a cross-validation study to design bioelectrical impedance equations in Mexican adults. *Nutrition Journal*, 6, 18.

McNamara E, Hudson Z, Taylor S. (2010). Measuring activity levels of young people: the validity of pedometers. *British Medical Bulletin*, 95, 121-37

- Meijer GA, Westerterp KR, Koper H, ten Hoor F. (1989). Assessment of energy expenditure by recording heart rate and body acceleration. *Med. Sci. Sports Exerc*, 221, 343–347,
- Miyatani M, Kanehisa H, Masuo Y, Ito M, Fukunaga T. (2001). Validity of estimating limb muscle volume by bioelectrical impedance. *Journal of Applied Physiology*, 91 (1), 386-94.
- Navalta J, Montes J, Bodell N, Salatto R, Manning J, DeBeliso M. (2020). Concurrent heart rate validity of wearable technology devices during trail running. *PLoS ONE*, 15.
- Nichols J, Morgan C, Chabot L, Sallis J, Calfas K. (2000). Assessment of physical activity with the computer science and applications, Inc., accelerometer: laboratory versus field validation. *Res Q Exerc Sport*, 71, 436–443.
- Notthoff N, Reisch P, Gerstorf D. (2017). individual characteristics and physical activity in older adults: a systematic review. *Gerontology*, 63, 443 - 459.
- Rachele J, McPhail S, Washington T, Cuddihy T. (2012). Practical physical activity measurement in youth: a review of contemporary approaches. *World Journal of Pediatrics*, 8, 207-216.
- Reis V, Tillaar R, Marques M. (2011). Higher precision of heart rate compared with VO₂ to predict exercise intensity in endurance-trained runners. *Journal of Sports Science & Medicine*, 10 (1), 164-8.
- Rogers M, Probst M, Gruber J, Berger R, Boone J. (1996). Differential effects of exercise training intensity on blood pressure and cardiovascular responses to stress in borderline hypertensive humans. *Journal of Hypertension*, 14, 1369-1375.
- Rowlands AV, Eston RG, Ingledew DK. (1997). Measurement of physical activity in children with particular reference to the use of heart rate and pedometry. *Sports Medicine*, 24, 258–72.
- Santos S, Gaillard R, Oliveira A, Barros H, Abrahamse-Berkeveld M, Beek E, Hofman A, Jaddoe V. (2016). Associations of infant subcutaneous fat mass with total and abdominal fat mass at school-age: The Generation R Study. *Paediatric and Perinatal Epidemiology*, 30 (5), 511-20.
- Sawyer A, Ucci M, Jones R, Smith L, Fisher A. (2017). Simultaneous evaluation of physical and social environmental correlates of physical activity in adults: A systematic review. *SSM - Population Health*, 3, 506 - 515.

- Sequeira M, Rickenbach M, Wietlisbach V, Tullen B, Schutz Y. (1995). Physical activity assessment using a pedometer and its comparison with a questionnaire in a large population survey. *American Journal of Epidemiology*, 142 (9), 989-99
- Skender S, Ose J, Chang-Claude J, Paskow M, Brühmann B, Siegel E, Steindorf K, Ulrich C. (2016). Accelerometry and physical activity questionnaires - a systematic review. *BMC Public Health*, 16.
- Stec M, Rawson E. (2012). Estimation of resistance exercise energy expenditure using triaxial accelerometry. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 26, 1413–1422.
- Stewart J, Xu X., Ochoa M, & Hintze T. (1998). Exercise reduces epicardial coronary artery wall stiffness: roles of cGMP and cAMP. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 30 (2), 220-8.
- Thomasset A. (1963). Bio-electrical properties of tissues. *Lyon Med*, 209, 1325-52.
- Thomasset, A. (1962). Bio-electrical properties of tissue impedance measurements. *Lyon Med*, 207, 107- 18.
- Trost S, Ward D, Moorehead S, Watson P, Riner W, Burke J. (1998). Validity of the computer and science applications (CSA) activity monitor in children. *Med Sci Sports Exerc*, 30, 629–633.
- Trost SG. (2001). Objective measurement of physical activity in youth: current issues, future directions. *Exercise and Sports Science Reviews*, 29, 32–6.
- Ünver G, Eroğlu H. (2023). Evaluation of Q angle, lower extremity flexibility and muscle shortness in wrestlers. *Turk J Physiother Rehabil*, 34(2), 227-234.
- Ünver G, Kocaman H, Eroğlu H. (2023). Examination of functional ankle instability in soccer players: a prospective study. *Malawi Medical Journal*, 35(3), 151-155.
- Wallberg-Henriksson H, Gunnarsson R, Henriksson J, DeFronzo R, Felig P, Östman J, Wahren J. (1982). Increased peripheral insulin sensitivity and muscle mitochondrial enzymes but unchanged blood glucose control in type i diabetics after physical training. *Diabetes*, 31, 1044 - 1050.

FİZİKSEL UYGUNLUKTA ÖLÇME, TEST VE DEĞERLENDİRME

Hakan KARABIYIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi,
Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7931-9318
- ❖ Mail: karabiyik@ankara.edu.tr

KAYNAKLAR

- Blair, S. N., Kohl, H. W., Paffenbarger, R. S., Clark, D. G., Cooper, K. H., & Gibbons, L. W. (1989). Physical fitness and all-cause mortality: a prospective study of healthy men and women. *Jama*, 262(17), 2395-2401.
- Blair, S. N., Kohl, H. W., Barlow, C. E., Paffenbarger, R. S., Gibbons, L. W., & Macera, C. A. (1995). Changes in physical fitness and all-cause mortality: a prospective study of healthy and unhealthy men. *Jama*, 273(14), 1093-1098.
- Blair, S. N. (2009). Physical inactivity: the biggest public health problem of the 21st century. *British journal of sports medicine*, 43(1), 1-2.
- Clausen, J. S., Marott, J. L., Holtermann, A., Gyntelberg, F., & Jensen, M. T. (2018). Midlife cardiorespiratory fitness and the long-term risk of mortality: 46 years of follow-up. *Journal of the American College of Cardiology*, 72(9), 987-995.
- Cooper Institute for Aerobics Research. 2005. The fitness specialist certification manual. Dallas: Author.
- Corbin, C. B., & Le Masurier, G. C. (2014). *Fitness for life*. Human Kinetics.
- Enstrom, J. E. (1989). Health practices and cancer mortality among active California Mormons. *JNCI: Journal of the National Cancer Institute*, 81(23), 1807-1814.
- Farrell, P. A., Joyner, M. J., & Caiozzo, V. (2011). *ACSM's advanced exercise physiology*. Wolters Kluwer Health Adis (ESP).
- Garber, C. E., Blissmer, B., Deschenes, M. R., Franklin, B. A., Lamonte, M. J., Lee, I. M., ... & Swain, D. P. (2011). American College of Sports Medicine position stand. Quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory, musculoskeletal, and neuromotor fitness in apparently healthy adults: guidance for prescribing exercise. *Medicine and science in sports and exercise*, 43(7), 1334-1359.
- Gibson, A. L., Wagner, D., & Heyward, V. (2019). Advanced fitness assessment and exercise prescription, 8E. *Human kinetics*.
- Haskell, W. L., Lee, I. M., Pate, R. R., Powell, K. E., Blair, S. N., Franklin, B. A., ... & Bauman, A. (2007). Physical activity and public health: updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Circulation*, 116(9), 1081.

- Hoeger, W. W., Hoeger, S. A., Fawson, A. L., & Hoeger, C. I. (2018). Principles and labs for fitness and wellness. Cengage Learning.
- Karvonen MJ, Kentala E, Mustala O. The effects of training on heart rate; a longitudinal study. *Ann Med Exp Bil Fenn* 1957;35:307-315.
- Kenney, W. L., Wilmore, J. H., & Costill, D. L. (2021). Physiology of sport and exercise. Human kinetics.
- McArdle, W. D., Katch, F. I., & Katch, V. L. (2006). Essentials of exercise physiology. Lippincott Williams & Wilkins.
- Nelson, M. E., Rejeski, W. J., Blair, S. N., Duncan, P. W., Judge, J. O., King, A. C., ... & Castaneda-Sceppa, C. (2007). Physical activity and public health in older adults: recommendation from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Circulation*, 116(9), 1094.
- Paffenbarger, R. S., Hyde, R. T., Wing, A. L., & Steinmetz, C. H. (1984). A natural history of athleticism and cardiovascular health. *Jama*, 252(4), 491-495.
- Pescatello, L. S. (Ed.). (2014). ACSM's guidelines for exercise testing and prescription. Lippincott Williams & Wilkins.
- Plowman, S. A., & Smith, D. L. (2013). Exercise physiology for health fitness and performance. Lippincott Williams & Wilkins.
- Swain, D. P., & Leutholtz, B. C. (1997). Heart rate reserve is equivalent to% VO₂ reserve, not to% VO₂max. *Medicine and science in sports and exercise*, 29(3), 410-414.
- Swain, D. P., & Franklin, B. A. (2002). VO₂ reserve and the minimal intensity for improving cardiorespiratory fitness. *Medicine and science in sports and exercise*, 34(1).
- Tomkinson, G. R., Carver, K. D., Atkinson, F., Daniell, N. D., Lewis, L. K., Fitzgerald, J. S., ... & Ortega, F. B. (2018). European normative values for physical fitness in children and adolescents aged 9–17 years: results from 2 779 165 Eurofit performances representing 30 countries. *British journal of sports medicine*, 52(22), 1445-1456.
- TÜİK, (2022). Türkiye Sağlık Araştırması. 16.10.2023: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>.
- TÜİK, (2023). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. 16.10.2023: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407).

ASKERİ ALANDA FİZİKSEL UYGUNLUK TESTLERİNİN İNCELENMESİ

Merve CİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9408-7853
- ❖ Mail: merve.cin@jsga.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alexander, M. (2010). Job Specific Fitness Testing for SWAT Teams. *The Tactical Edge*, 14-18. doi: 10.1519/JSC.0000000000003961
- Beck AQ, Clasey JL, Yates JW, Koebke NC, Palmer TG, & Abel MG. (2015). Relationship of physical fitness measures vs. occupational physical ability in campus law enforcement officers. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 29(8), 2340-2350.
- Berria J, Daronco LSE, & Bevilacqua LA. (2011). Motor fitness and ability for the work of military police of the special operations battalion. *Salusvita*, 30(2), 89-104.
- Cin M, Savran N, & Çabuk R. (2021). Examination of Physical Competence Tests of Member Countries of the International Association of Gendarmeries and Police Forces with Military Status and a Model Proposal for Turkey. *Anatolia Sport Research*, 2(1), 8-15. Retrieved from <https://www.anatoliasr.org/index.php/asr/article/view/27>
- Dawes, J J, Lindsay K, Bero J, Elder C, Kornhauser C, & Holmes R. (2017). Physical fitness characteristics of high vs. low performers on an occupationally specific physical agility test for patrol officers. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 31(10), 2808-2815.
- Evans R, Reynolds K, Creedon J, & Murphy M. (2005). Incidence of acute injury related to fitness testing of US Army personnel. *Military medicine*, 170(12), 1005-1011.
- Genelkurmay Başkanlığı Resmi Web Sitesi. TSK Görevi [online]. URL: http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_3_
- Greene-Shortridge TM, Britt TW, & Castro CA. (2007). The stigma of mental health problems in the military. *Military medicine*, 172(2), 157-161. <https://doi.org/10.7205/milmed.172.2.157>
- <https://insightpolicyresearch.com/wp-content/uploads/2021/03/MV-DOD-Physical-Fitness-Assessments.pdf>
- <https://msigwarrior.com/pft-de-bundeswehr2.html>
- <https://msigwarrior.com/pft-fi-erikoisrajaj%C3%A4%C3%A4k%C3%A4rit.html>
- <https://www.topendsports.com/testing/work/army/canada.html>
- Jackson, F (2008). Three soldiers Die After Taking Army Physical Fitness Test. *Fitness Business News*, 24(12), 14.

- Keefer, M., & DeBeliso, M. (2020). A comparison of United States Marine Corps physical fitness test and combat fitness test results. *International Journal of Exercise Science*, 13(4), 1741.
- Knapik JJ, Darakjy S, Hauret KG, Canada S, Scott S, Rieger W, & Jones BH. (2006). Increasing the physical fitness of low-fit recruits before basic combat training: an evaluation of fitness, injuries, and training outcomes. *Military medicine*, 171(1), 45-54.
- Knapik JJ, Harman EA, Steelman RA, & Graham BS (2012). A systematic review of the effects of physical training on load carriage performance. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 26(2), 585-597.
- Marins EF, Cabistany L, Farias C, Dawes J, & Del Vecchio F B. (2020). Effects of personal protective equipment on metabolism and performance during an occupational physical ability test for federal highway police officers. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 34(4), 1093-1102.
- Molloy JM, Feltwell DN, Scott SJ & Niebuhr DW. (2012). Physical Training Injuries and Interventions for Military Recruits. *Military Medicine*, 177(5), 553-558.
- Moore, G. C. (1955). An analytical study of physical fitness test variables. University of Illinois at Urbana- Champaign.
- Naghii, M. R. (2006). The importance of body weight and weight management for military personnel.
- Shusko M, Benedetti L, Korre M, Eshleman EJ, Farioli A, Christophi CA, & Kales SN. (2017). Recruit fitness as a predictor of police academy graduation. *Occupational Medicine*, 67(7), 555-561.
- Taylor NA, Peoples GE, & Petersen SR. (2016). Load carriage, human performance, and employment standards. *Applied physiology, nutrition, and metabolism*, 41(6), S131-S147.
- Taylor NA, Peoples GE, & Petersen SR. (2016). Load carriage, human performance, and employment standards. *Applied physiology, nutrition, and metabolism*, 41(6), S131-S147.
- Yetkin U., Tamer N. (2019). Türk Silahlı Kuvvetlerinde Fiziksel Uygunluk Değerlendirmesi, Nobel Yayınları.

BIYOLOJİK OLGUNLAŞMA DÜZEYİ DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

Sercan ÖNCEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6147-2966
- ❖ Mail: soncen@nku.edu.tr

Serkan AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-8028
- ❖ Mail: saydin@nku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ayta, A. (2021). 7-10 yaş aralığında öğrenim gören ve okul dışı sportif faaliyetlere katılan öğrencilerin eurofit test bataryası ile fiziksel özellikleri ve performans parametrelerinin değerlendirilmesi (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Çimen, M. (2023). Fiziksel Gelişim. Eğitimin Kavramsal Temelleri-8: Eğitim Psikolojisi, 55.
- Davies, P. L., & Rose, J. D. (2000). Motor skills of typically developing adolescents: awkwardness or improvement?. *Physical & occupational therapy in pediatrics*, 20(1), 19-42.
- Gallahue DL, Ozman J., Goodway JD. (2014). Motor Gelişimi Anlama: Bebekler-Çocuklar-Ergenler-Yetişkinler. Çev. Dilara Sevimay Özer, Abdurrahman Aktop. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara
- Kaya, H. B. (2018). Bireysel egzersiz programının ve neurofeedback uygulamalarının oyun bağımlılığı, kişilik özellikleri, psikolojik belirtiler ve beyin dalgaları üzerine etkisi (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Korkmaz, M. & Uslu, T. (2020). Fitness Yapan Bireylerin Benlik Saygısı, Sosyal Görünüş Kaygısı ve Sosyalleşme Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi . *Spor Eğitim Dergisi* , 4 (3) , 1-18
- Malina, R. M. (2000). Growth and maturation: do regular physical activity and training for sport have a significant influence (pp. 95-106). London: Oxford University Press.
- Malina, R. M. (2001). Physical activity and fitness: pathways from childhood to adulthood. *American Journal of Human Biology: The Official Journal of the Human Biology Association*, 13(2), 162-172.
- Malina, R. M., & Kozieł, S. M. (2014). Validation of maturity offset in a longitudinal sample of Polish boys. *Journal of Sports Sciences*, 32(5), 424-437.
- Mirwald, R. L., Baxter-Jones, A. D., Bailey, D. A., & Beunen, G. P. (2002). An assessment of maturity from anthropometric measurements. *Medicine & science in sports & exercise*, 34(4), 689-694.
- Orhan, B. E. (2021) Her Yaşta Fiziksel Aktivite. Holistik Sağlık Ve Egzersiz, Ed: Mustafa Can Koç, Holistik Sağlık ve Egzersiz, Efe Akademi
- Özgür, U. (2019). Spor Gazetelerinde Dil Kullanımı: Stad ve Fanatik'te Kullanılan Savaş Metaforları. *Tarih Okulu Dergisi*.

- Pfiffmann, D., Herbst, M., Ingelfinger, P., Simon, P., & Tug, S. (2016). Analysis of injury incidences in male professional adult and elite youth soccer players: a systematic review. *Journal of athletic training*, 51(5), 410-424.
- Saç, A., & Çolak, H. (2019). Adolesan basketbolcularda biyolojik olgunlaşma düzeyi ve antropometrik, fizyolojik özelliklerde yaşa bağlı farklılıklar. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 208-222.
- Salomon, F., Cuneo, R. C., Hesp, R., & Sönksen, P. H. (1989). The effects of treatment with recombinant human growth hormone on body composition and metabolism in adults with growth hormone deficiency. *New England Journal of Medicine*, 321(26), 1797-1803.
- Tazegül, U., Küçük, V., Tuna, G., & Akgül, M. H. (2015). Comparison of continuous anxiety level of some individual fight athletes. *American Journal of Applied Psychology*, 3(1), 22-26.

FONKSİYONEL ANTRENMAN

Serkan AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-8028
- ❖ Mail: saydin@nku.edu.tr

proprioepsiyon, koordinasyon ve stabilizasyon gibi yeteneklerin geliştirilmesi, fonksiyonel antrenmanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir (Beckham ve Harper, 2010). Verstegen ve Williams (2004) tarafından detaylandırıldığı üzere, fonksiyonel antrenman spor salonunun ötesine geçerek genel işlevselliği ve dayanıklılığı artırmaya yönelik dönüştürücü bir yaklaşım sunmaktadır.

Fonksiyonel antrenman, vücudu günlük yaşam aktivitelerine ve sportif performansa uygun bir şekilde güçlendirmek için etkili bir yöntemdir. Doğal hareket desenlerine odaklanması ve vücut dengelemesi sayesinde, genel sağlığı artırabilir, yaralanma riskini azaltabilir ve günlük aktiviteler daha etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

KAYNAKLAR

- Atabas E.G. Genç Erkek Yüzücülere Uygulanan 8 Haftalık Fonksiyonel Antrenman Yaklaşımının Kuvvet, Esneklik ve Yüzme Performanslarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Isparta 2017.
- Beckham, S. G., & Harper, M. (2010). Functional training: fad or here to stay?. ACSM's Health & Fitness Journal, 14(6), 24-30.
- Boyle M. Functional Training For Sports, In: Swensen B, eds. Human Kinetics, 1 st ed. America: ED McNeely; 2004.
- Boyle, M. (2016). New functional training for sports. Human Kinetics.
- Boztepe, A. (2018). Genç futbolcularda fonksiyonel antrenmanın atletik performansa etkisinin değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bruscia, G. (2015). The functional training bible. Meyer & Meyer Sport.
- Clark, M. A., Lucett, S., & Sutton, B. (2019). NASM kişisel fitness eğitiminin temelleri. Jones & Bartlett Learning.
- Collins, A. (2012). The complete guide to functional training. A&C Black.
- Cook, G., Burton, L., Kiesel, K., Rose, G. & Bryant, M.F. (2010). Movement: Functional Movement Systems - Screening, Assessment, Corrective Strategies. USA: On Target Publications.
- Dündar, A., Aktuğ, Z. B., & Murathan, F. (2018). Elit Hentbol Oyuncularında Omuz İzokinetik Kuvveti ile Top Atış Hızı Arasındaki İlişkinin

- İncelenmesi. Ulusal Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 121-128.
- Francesco, C., & Inesta, R. (2010). Principles of functional exercise. USA: Indianapolis Press Ceylan Hİ.
- Karaveliöglu, M. B., Harmanci, H., Kaya, M., & Erol, M. (2016). Effects of plyometric training on anaerobic capacity and motor skills in female futsal players. *The Anthropologist*, 23(3), 355-360.
- Karaveliöglu, M. B., Kiloatar, H., & Başkaya, G. (2023). Investigation of the Effects of Reformer Pilates Exercises on Posture Disorder in Women. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 25(2), 204-210.
- Koç, M. C., & Dönmez, M. U. (2020). Investigation of Stay-at-Home-Related Metaphors and in-Home Activities: A Research on Academicians. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(6), 227-233.
- Koç, M. C., & Yüzgenç, A. A. Determination of Involvement and Life Satisfaction Levels for Recreational Activities of Individuals who are Members of Fitness Centers.
- Kraemer, W. J., Fleck, S. J. ve Deschenes, M. R. (2011). Exercise physiology: Integrating theory and application. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.p. 217-218.
- Leblebici, B., Adam, M., Yapgu, S., Bağış, S., & Akman, M. N. (2007). Rotator Manşon Problemlerinde Açık ve Kapalı Kinetik Zincir Skapulohumeral Stabilite Egzersizlerinin Karşılaştırılması. *Turkish Journal of Physical Medicine & Rehabilitation/Turkiye Fiziksel Tip ve Rehabilitasyon Dergisi*, 53(4).
- Öncen, S., Aydın, S., & Molla, E. (2020). COVID-19 Pandemisi Döneminde Sokağa Çıkma Sınırlaması Olan ve Olmayan İllerde Yaşayan Spor Bilimleri Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6).
- Öncen, S., & Pinar, S. (2018). Effects of training mask on heart rate and anxiety during the graded exercise test and recovery. *European Journal of Physical Education and Sport Science*.
- Özer, D. S., Süngü, B., & Şıllak, B. (2005). Engelliler için beden eğitimi ve spor. *Araştıran Öğretmen*, 35.
- Peterson, J. A. (2017). Ten nice-to-know facts about functional training. *ACSM's Health & Fitness Journal*, 21(3), 52.
- Shaikh, A., & Mondal, S. (2012). Effect Of Functional Training On Physical Fitness Components On College Male Students-A pilot study. *Journal of Humanities and Social Science*, 1(2), 01-05.

- Stenger, L. (2018). What is functional/neuromotor fitness?. ACSM's Health & Fitness Journal, 22(6), 35-43.
- Verstegen, M., & Williams, P. (2004). Core performance: the revolutionary workout program to transform your body and your life. Rodale.
- Yıldız, S. (2013). Çocuk Tenisçilerde Fonksiyonel Antrenman Yaklaşımı, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zırhlı, O. (2019). 10–12 Yaş Kız Tenisçilerde Fonksiyonel Antrenmanın Biyomotor Becerileri Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

GEREDE İLÇESİ'NİN COĞRAFYASI

Yazar:

Dr. Kübra ERHAN

Editör:

Prof. Dr. Saliha KODAY

GEREDE İLÇESİ'NİN COĞRAFYASI

Yazar: Dr. Kübra ERHAN / ORCID: 0000-0002-5391-8435

Yazar: Prof. Dr. Saliha KODAY / ORCID: 0000-0003-2515-4287

ISBN 978-625-6796-98-0

E-ISBN 978-625-6796-99-7

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Gerede İlçesi'nin Coğrafyası

ERHAN, Kübra

1. Basım 451, s. 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. Coğrafya, 2. Gerede, 3. Nüfus,

4. Yerleşme, 5. Ekonomik Faaliyetler,

Dizgi
Kapak Tasarım

Befrin AKAN (befrin.musa@gmail.com)
Duygu DÜNDAR (dundar.duygu@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ.....	7
ÖNSÖZ	8
GİRİŞ.....	11
GEREDE İLÇESİ'NİN COĞRAFYASI	11
I. Araştırma Sahasının Konumu, Sınırları ve Başlıca Özellikleri.....	11
II. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi.....	16

BİRİNCİ BÖLÜM

FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ.....	23
1.1.1. Jeolojik- Jeomorfolojik Yapı	23
1.1.2. Tektonizma ve Yeryüzü Şekilleri İle İlişkisi	31
1.1.3. Dağlık-Tepelik Alanlar	35
1.1.3.1. Arkot Dağı (Gökçeler Dağı)	36
1.1.3.2. Köroğlu Dağları	38
1.1.4. Aşınım Yüzeyleleri.....	40
1.1.5. Vadiler	40
1.1.6. Kuzey Anadolu Fayı ve Depremsellik	43
1.2. İKLİM.....	56
1.2.1. Sıcaklık.....	58
1.2.2. Basınç ve Rüzgarlar	65
1.2.3. Nem ve Bulutluluk	74
1.2.4. Yağışlar.....	79
1.2.5. İklim Tipi, Yağış Etkinliği ve Kuraklık.....	87

1.3. HİDROĞRAFİK ÖZELLİKLER.....	96
1.3.1. Akarsular	98
1.3.1.1. Ulusu (Uluçay, Gerede) Çayı.....	98
1.3.2. Işıklı Regülatörü.....	108
1.3.3. Göller.....	109
1.3.4. Yeraltı Suları ve Kaynaklar	113
1.4. TOPRAK ÖRTÜSÜ.....	115
1.4.1. Zonal Topraklar	115
1.4.1.1. Kireçsiz Kahverengi Orman Toprağı	115
1.4.1.2. Kahverengi Orman Toprağı	116
1.4.2. Azonal Topraklar	117
1.4.2.1. Alüvyal Topraklar	117
1.4.2.2. Kolüvyal Topraklar	119
1.5. BİTKİ ÖRTÜSÜ	120

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS.....	133
2.1.1. Nüfusun Tarihsel Gelişimi.....	133
2.1.2. Kır Nüfusu.....	142
2.1.3. Şehir Nüfusu.....	156
2.1.4. Nüfus Hareketleri.....	160
2.1.4.1. Doğumlar ve Ölümler.....	160
2.1.4.2. Göçler.....	161
2.1.5. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.....	178
2.1.5.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı	178
2.1.5.2. Aile Büyüklüğü (Hane Halkı).....	186
2.1.5.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Özellikleri	188
2.1.5.4. Nüfusun Sağlık Durumu	214
2.1.6. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu	216

2.2. YERLEŞME	229
2.2.1. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi.....	229
2.2.2. Yerleşme Adları	240
2.2.3. Yerleşme Şekilleri.....	245
2.2.3.1. Köy Yerleşmeleri	246
2.2.3.2. Mahalle Yerleşmeleri	267
2.2.3.3. Gerede Şehri	272
2.2.3.4. Gerede Şehrinin Fonksiyon Alanları.....	281
2.2.4. Dönemlik Yerleşmeler	298
2.2.4. Konut Tipleri	314
2.2.4.1. Köy Konutları	314
2.2.4.2. Tarihi Gerede Evleri.....	325

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

3.1. GENEL ARAZİ KULLANILIŞI	331
3.2. TARIMSAL FAALİYETLER.....	334
3.2.1. Tarımsal Ürünlerin Ekiliş Alanları ve Üretimi	334
3.2.2. Hayvancılık	346
3.3. ORMANCILIK.....	357
3.4. MADENCİLİK	360
3.5. SANAYİ	363
3.5.1. Modern Sanayi	364
3.5.1.1. Deri Sanayisi ve Gelişimi	364
3.5.1.2. Çelik Kontrüksiyon ve Teçhizat İmalatı	378
3.5.1.3. Tekstil Sanayi.....	378
3.5.1.4. Tekstil Boya Sanayi	380
3.5.1.5. Orman Ürünleri Üretimi	381
3.5.2. Atölye Tipi Sanayi.....	384
3.5.3. Ev Tipi Sanayi.....	386

3.6. ULAŞIM	387
3.7. TİCARET	395
3.8. TURİZM.....	398
3.8.1. Doğal Turistik Çekicilikler.....	399
3.8.1.1. Kış Turizmi	399
3.8.1.2. Spor-Kamp Turizmi	406
3.8.2. Beşeri Turistik Çekicilikler	414
3.8.2.1. Tarihi Turizm Kaynakları.....	414
SONUÇ VE ÖNERİLER	423
Swot Analizi	431
KAYNAKLAR	436
ÖZGEÇMİŞ.....	

KAYNAKLAR

- Altınsapan, E., Gerengi, A., “Zamanın Tanıklarından Bir Örnek, Sivrihisar Saat Kulesi” *Anadolu Sanat*, Sayı: 18, 2007, 7-11 (<http://kybele.anadolu.edu.tr>, 12.11.2012) Atalay, İ., *Türkiye Jeomorfolojisi'ne Giriş*, (Genişletilmiş 2. Baskı) Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 9, İzmir 1987.
- , İ., *Türkiye Vejetasyon Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Basımevi, (I. Baskı), İzmir 1994, 112-113.
- , İ., *Türkiye'nin Eklolojik Bölgeleri*, Orman Bakanlığı Yay. No: 163, (1. Baskı), İzmir 2002.
- , İ., *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*, (3. Baskı), Meta Basım Matbaacılık, İzmir 2006.
- Ambraseys, Nicolas N. and Finkel, C. F., The Anatolian earthquake of 17 August 1668, in historical seismograms and earthquakes of the world, (W. H. K. Lee, H. Meyers and K. Shimizaki, Eds.), *Academic Press*, 1988, 173-180.
- , Nicolas N. and Jackson, J.A., “Faulting associated with historical and recent earthquakes in the Eastern Mediterranean region, *Geophysical Journal International*, (133), 1998, 390-406. (<http://onlinelibrary.wiley.com>- 3.5.2011).
- , Nicolas N., Zátópek, A., Taşdemiroğlu, M., Aytun, A., (1968), The Mudurnu Valley (West Anatolia) Earthquake of 22 July 1967, Unesco, Serial No:622, Paris, 1968, Erişim Tarihi: 11.03.2013, <http://unesdoc.unesco.org>
- Akşit, B., “İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler Köy Tarafından Bakış”, *Türkiye'de İç Göç Konferansı, 6-8 Haziran, (22-37) Bolu/Gerede* 1997.
- Akyol, İ. H., “Türkiye’de Akarsu Sistemleri ve Rejimleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: IX-X, 1947, 1-32.
- Alagöz, C. A., “Türkiye’de Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türkiye Yer Adları Bildirileri Sempozyumu (11-13 Eylül 1984)*, (11-23), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Araştırma Dairesi, Yay. No:60, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi No:17, Ankara 1984.
- Ardos, M., “Türkiye’de Akarsu Şebekesinin Kuaterner’deki oluşum ve Gelişimi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü *Coğrafya Dergisi*, , Sayı: 4, İstanbul 1993-1996,1-6

- , M., Pekcan, N., *Jeomorfoloji Sözlüğü*, (II. Baskı), Çantay Kitabevi, İstanbul 1997.
- Ardel, A., Kurter, A., Dönmez, Y., *Klimatoloji Tatbikatı*, Taş Matbaası, İstanbul 1969.
- Arınç, K., “Dünyada ve Türkiye’de Kış Sporlarına Alternatif Yeni Bir Sportif ve Turistik Aktivite”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 21, 2003,261-278.
- , K., *Doğal İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye’nin Kıyı Bölgeleri*, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum 2011.
- Atsız, N., *Evllya Çelebi Seyehatnamesi’nden Seçmeler* Cilt: 2, Kültür Bakanlığı Yay./1322, 1000 Temel Eser Dizisi/ 60, Sevinç Matbası, Ankara 1991.
- Avcı, S.,“Filyos Çayı Havzasının (Karabük-Filyos Arası) Coğrafi Etüdü II. Beşeri Coğrafya Özellikleri”, İstanbul Üniversitesi *Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, Sayı:7, 1999, 229-291.
- Aycan, İ., “Geçmişten Günümüze Tarih Boyunca Gerede”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu* (20-21 Kasım 1999) (11-16) Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Balamir, M. Afet Politikası, Risk ve Planlama1-8, (Erişim Tarihi:17.09.2012 <http://www.spo.org.tr>.)
- Bakırcı S., Çögenli S., *Arapça-Türkçe Alfabetik Sözlük*, Erzurum 2011.
- Başbüyük, A., Yazıcı, H., Ertürk, M.,“Eğriçimen Yaylasında (Koyulhisar-Sivas) Rekreatif Yaılacılık” *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:36, İstanbul 2001,31-48.
- Barka, A., “Slip distribution along the North Anatolian fault associated with the large earthquakes of the period 1939 to 1967”, *Bulletin of Seismological Society of America*, Vol:86 No:5, 1996, 1238-1254 (<http://www.bssaonline.org>)
- Bayraktar, F., “Cumhuriyet Döneminde Gerede’de Eğitim”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu* (20-21 Kasım 1999) (171-185), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Birgören, H., *Müstakil Bolu Sancağı Salnamesi H.1334/M.1916*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmalar Merkezi, Bolu 2008.
- H., *Müstakil Bolu Sancağı Salnamesi R.1341/M.1925* Bolu Belediyesi Bolu Araştırmalar Merkezi, Bolu 2008.
- Blumenthal, M., *Bolu Civarı ile Aşağı Kızılırmak Mecrası Arasındaki Kuzey Anadolu Silsilelerinin Jeolojisi*, M.T.A. Enst. Neş. Seri B., No: 13, Ankara 1948.
- , M., “Eskipazar Transversal Dağları Jeolojisi ve Maden Suyu Menbaları-I (Çankırı Vilayeti)”, *MTA Dergisi*, 3(24), 1941,320-352.

- , M., "Eskipazar Tarnsversal Dağlarının Jeolojisi ve Maden Suyu Menbaları II" *MTA Dergisi*, Sayı:25, 1941, 550-594.
- Boztaş, A., *Islahat Dönemi Bolu Tarihi (1868-1869) (937 No'lu Şer'iyeye Sicili Defterine Göre)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2006.
- Bulut, İ., *Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası)*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2006.
- , İ., Zaman, M., "Erzurum'da Arıcılığın Coğrafi Esasları ve Türkiye Arıcılığındaki Yeri" *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3(31), 2003, 141-157.
- Caner, M., "Gerede ve Yöresinde Gelenek ve Görenekler", *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu* (20-21 Kasım 1999) (187-220), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Çoşkun, H., Gerede ve Çevresi Divanlarına Detaylı Bakış 1, 2012, [http://www.geredehaber.com/yazarlar\(04-09-2012\)](http://www.geredehaber.com/yazarlar(04-09-2012))
- , H., Bolu Yöresi Panayırıları, (www.gerede.web.tr, 01.03.2012)
- , H., "Gerede'nin Beyaz Altınları" (Erişim:25-12- 2012 <http://www.memleketim-bolu.net->)
- Çetinkaya, F., Çetinkaya, Y., "Derinin Tabaklanması İşleminde Maskeleyen Maddeleri Kullanımının Krom Alımı Üzerine Etkisinin Araştırılması" *Hayvansal Üretim*, 51 (1), 2012, 40-47, (Erişim Tarihi: 28-08-2012 <http://www.zooteknidernegi.org>.)
- Çoban, F., *H.1288 (M.1871) ve H.1371 (M.1899) Tarihli Kastamonu Vilayeti Salmaları'nın Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2006.
- Darkot, B., *Türkiye İktisadi Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 1001, İktisat Fakültesi Yay. No:139, İstanbul 1963.
- Demirtaş, R, *Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun Abant-Gerede Arasında Kalan Bölümünün Neotektonik Özellikleri Ve Paleosismisitesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2000.
- Değirmencioglu, N., Türker, M., "Ankara İçmesuyu Projesinde Gerede Sisteminin Yeri" *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu*, (20-21 Kasım 1999) (309,340) Gerede Belediyesi Yay: 1, Gerede 2000.
- Demirci, A., "1944 Gerede Depremi Raporu", <http://www.geredeninsesi.com> 25 .3. 2011

- , A., “Köyden Kente Göç Ve Gerede Örneği”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu* (20-21 Kasım 1999), (275-289) Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- , A., “1918 Tarihli Bolu Salnamesine Göre Gerede ve Geredeliler”, *Gerkav Bülteni*, Sayı:1, 1996, 18-19
- , A., “Gerede Halk Müziği ve Oyunları Üzerine”, *Gerede Kültür Kalkınma ve Dayanışma Vakfı Bülteni* (8), Gerede 2003.
- Diñçer, B., Özaslan, M., Satılmış, E., İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DTP Bölgesel Gelişme Ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara 1996.
- , B., Özaslan, M., İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Nisan 2004, DTP Bölgesel Gelişme Ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara 2004.
- Doğan, Ş., “*Gerede Köy Adlarında Türk Boylarının İzleri*”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu* (20-21 Kasım 1999), (25-30), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Doğanay, H., *Ekonomik Coğrafya 3 Ziraat Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2007.
- , H., “Erzurum’un Termal Turistik Potansiyeli”, *Turizm Yıllığı*, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara 1988-1989, 156-173,
- , H., *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1994.
- , H., *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, (3. Baskı), Çizgi Kitabevi, Erzurum 1998,
- , H., *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, (5. Baskı), Erzurum 2011.
- , H., *Türkiye Turizm Coğrafyası* , (3. Baskı), Çizgi Kitabevi, Erzurum 2001,
- Doğaner, S., *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2001.
- Dönmez, Y., *Bitki Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yay. No:3319, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:3213, İstanbul 1985.
- Duman, T. Y. *Gerede Havzasından Ankara’ya İçme Suyu Aktarımında Mühendislik Jeolojisi Çalışmaları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana 1998.
- Durmuş, E., Yiğit, A., “Türkiye’nin Meyve Üretim Yörelere” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), Elazığ 2003, 23-54. (Erişim: 26.12.2012 <http://web.firat.edu.tr>.)

- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci (Çeviri İnceleme ve Notlar: Sait Aykut) İbn *Battuta Seyahatnamesi Cilt I*, 4. Baskı, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi, YKY, İstanbul 2010.
- Elik, E., "Gerede Mutfağının Dünü Bugünü", *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu* (20-21 Kasım 1999), (237-242), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Emiroğlu, M., *Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1977.
- M., "Zonguldak ve Batı Karadeniz'de Nüfus Hareketleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 22-23, 1963-1964, 149-167.
- , M., "Bolu Yöresi Yer Adları", *Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984)*, (181-200), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Araştırma Dairesi, Yay. No:60, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi No:17, Ankara 1984.
- , M., "Türkiye Orman İçi Kırsal Yerleşmeleri ve Bolu Örneği", *Ankara Üniversitesi DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5-6, 1972,139-174
- , M., "Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus" *Ankara Üniversitesi DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi* Sayı:7, 1975, 125-157.
- Erdoğan, İ., "Yaylalarımızın ve Köylerimizin Yakın Geçmişteki Durumu", *Gerkav Bülteni*, Sayı: 4, Gerede 1999, 21-22.
- Ergin, K., Güçlü, U., Uz, Z., "A Catalog of Earthquakes for Turkey and Surrounding Area" (11 A.D. to 1964 A.D.), İTÜ, Faculty of Mining Engineering, Space Physics Publications, No: 24 , 1967.
- Ergün, S. G., Saraç, İ., "Sağlık Coğrafyasında CBS'nin Kullanımı Samsun Sağlık Ocakları Örneği", *4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri (13-16 Eylül 2006)*, (1-8), Fatih Üniversitesi, İstanbul. (Erişim Tarihi: 08.05.2012, <http://dis.fatih.edu.tr>)
- Erinç, S., Bilgin, T., Bener, M., "Gerede Civarında Akarsu Şebekesi", İstanbul Üniversitesi *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 1961, 90-99.
- , S., *Klimatoloji ve Metodları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1969.
- , S., Bilgin T., "Türkiye'de Drenaj Tipleri", İstanbul Üniversitesi *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı:7, İstanbul 1956, 124-156..
- Erol, O., "Türkiye'nin Genç Tektonik ve Jeomorfolojik Gelişimi", *Jeomorfoloji Dergisi*, (11), 1983, 1-22

- , O., *Köroğlu- Işık Dağları Volkanik Kütlesinin Orta Bölümleri İle Beypazarı- Ayaş Arasında Kalan Neojen Havzasının Jeolojisi Hakkında Rapor* (Rapor No: 2279) MTA. Ankara 1955.
- Erkoçoğlu, F., “Gerde’de Osmanlı’dan Kalma Vakıflar ve Tarihi Eserler”, *Geçmişten Günümüze Gerde Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)*, (81-103), Gerde Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerde 2000.
- Eyice, S., *Tarihte Bolu*, Ayır Basım, Türkiye Turing ve Otomobil Bülteni, 47/326(Mayıs-Haziran), 1975.
- Geray, C., “Türkiye’de Yıkım (Afet) Olayları Karşısında Önlemler ve Örgütlenmeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 10 (3), 1977
- Geyik, İ., “Gerdeli İshak Bin Murat”, *Geçmişten Günümüze Gerde Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)* (109-114), Gerde Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerde 2000.
- Gök, S., “Türkiye Neojen Formasyonlarının Ekonomik Jeolojisi” *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, (4), 1978, 40-59.
- Gök, Y., “Horasan İlçesinde Nüfus Hareketleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 16, 2006, 113-141.
- , Y., *Horasan İlçesi’nin Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yay. No: 965, Kazım Karabekir Yay. No: 124, Araştırmalar Serisi No: 49, Erzurum 2007.
- Gökoğlu A., *Paphlagonia (Kastamonu, Sinop, Çakırı, Safranbolu, Bartın, Gerde, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve civarı)*, Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi, Cilt:1, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu 1952.
- Göney, S., *Şehir Coğrafyası*, (3.Baskı), İstanbul Üniversitesi Yay. No:3908, Edebiyat Fakültesi Yayın No:2274, Coğrafya Bölümü Yayın No: 91, İstanbul 1977.
- , S ., “Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 8 (17), 1967,112-132.
- Gözenç, S., *Bolu Depresyonu ve Yakın Çevresinde Araziden Faydalanma (Land-Use)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1979.
- , S., “Bolu Depresyonunda (Büyükü) Çevresinde Topraktan Faydalanma”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı:18-19, 1973, 189-201.
- Günaydın, O., *Aktif Faylar Üzerinde Stres Dağılımının Casagrande Yöntemiyle Belirlenmesi: Kuzey Anadolu Fay Sistemi Gerde (Bolu) Segmenti* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana 2007.

- Hadimli, H., *Akseki İlçesi'nin Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2008.
- Hoşgören, M. Y., *Hidroğrafya'nın Ana Çizgileri I.*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2001. Hubert-Ferrari, A., Armijo, R., King, G., Meyer, B. And Barka, A., "Morphology, Displacement And Slip Rates Along The North Anatolian Fault", *Turkey, Journal of Geophysical Research*, Vol. 107, 2000, X-32 10.1029/2001JB000393, (Erişim Tarihi: 05.02.2011) <http://www.ipgp.fr/~armijo/ArmijoPDF/HubertJGR02.pdf>
- İdil, V., Eskiçağda Gerede (Krateia) ve Keçi Kalesi, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)* (105-108), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- İnandık, H., *Bitkiler Coğrafyası*, (II. Baskı), İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:930-32, İstanbul 1969.
- İnan, U., *H.1311 (M.1893) Tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesi'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005.
- İnce, Ö., "Kaybolan Mesleklerimiz Kolonyacılık", *Gerkav Bülteni*, Sayı:15, 2010, 18-20.
- , Ö., "Kaybolan Mesleklerimiz Demircilik", *Gerkav Bülteni*, Sayı:7, 2002, 18-19.
- , Ö., "Kaybolan Mesleklerimiz Bakırcılık", *Gerkav Bülteni*, Sayı:8, 2003, 12-13.
- , Ö., "Kaybolan Mesleklerimiz Şimşir Tarakçılık", *Gerkav Bülteni*, Sayı:13, 2008, 12-13.
- , Ö., "Gerede Panayırı", *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)* (243-247), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- İzbrak, R., *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, M.E.B, Öğretmen Kitapları Dizisi, Milli Eğitim Basımevi, No:157 İstanbul 1992.
- Kaşmer, R., Gerede'de Dericilik ve Tarihi Seyri, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)*, (257-273), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Kaşmer, R., Gerede İle İlgili Bilinen En Eski Arşiv Belgesi, *Gerkav Bülteni*, Sayı:13, 2008.
- Karabulut, S., Gerede'nin Deri ve Deri Ürünlerinde Kümelenmesi Raporu; Aralık 2010 Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Marka Yayınları Serisi. 2010, 18. (Erişim Tarihi: 04.05.2012, <http://www.marka.org.tr>)

- Karakuzulu, Z., *Sakarya İlindeki Kasaba Yerleşmeleri*, Değişim Yayınları, Sakarya 2010.
- Kaya, G., *Posof İlçesi'nin Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2004.
- Keller, E. A., Investigation of Active Tectonics: Use of Surficial Earth Processes, Impact on Society, *National Academy Press*, Washington 1986, 138-147 (Erişim Tarihi: 12.03.2012, <http://www.nap.edu/openbook>.)
- Ketenoğlu, O., *Gerede-Aktaş Ormanının Fitososyolojik ve Fitoekolojik Yönünden Araştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1977.
- Ketin, İ., “Anadolu’nun Tektonik Birlikleri”, *MTA Dergisi*, (66),1966, 20-34.
- , İ., “Kuzey Anadolu Fayı Hakkında”, *MTA Dergisi*, (72),1969, 1-27
- , İ., “Türkiye’nin Genel Tektonik Durumu ile Başlıca Deprem Bölgeleri Arasındaki İlişkiler”, *M.T.A. Dergisi*, Sayı: 71, 1968, 129-135.
- , İ., “Son On Yılda Türkiye’de Meydana Gelen Büyük Depremlerin Tektonik ve Mekanik Neticeleri Hakkında”, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, 2 (1), 1948, 1-13.
- Kılıçbay, A., *Türkiye Ekonomisi*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985.
- Kılınç, İ., *Gerede Stratejik Turizm Planı Raporu, 2010-2014*, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Marka Yayınları Serisi, 2011.
- Kınal, F., “İlk Çağlarda Bolu”, *Çele Dergisi*, Bolu 1963.
- Koca, H., Zaman, S., Çoşkun, O., “Erzurum’un Spor Kamp Turizmi Potansiyeli”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12 (18), 2007, 205-224.
- Koday, S., *Olur’un Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1990.
- , S., “Gümüşhane İlinin Eğitim Coğrafyası”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), Erzurum 2005. 45-56.
- , S., *Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yay. No:912, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No:98, Araştırma Serisi No:69, Erzurum 2000.
- , S., “Trakya’da Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi”, *Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte Trakya*, 28. *Coğrafya Meslek Haftası (10-12 Haziran 1998) Bildiriler*, (221-253), Edirne 2000.
- , S., *Doğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık*, I. Baskı , Atatürk Üniverisitesi Yay. No.949, Fen-Edebiyat Fak.Yay. No:104,Araştırmalar Serisi, No:74, Erzurum 2005.

- Koday, Z., *Hopa İlçesinin Coğrafyası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.
- , Z., Erhan, K., “Erzurum İlinin İdari Coğrafya Analizi”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8 (41), Erzurum 2008. 231-248.
- , Z., “Akarca Yaylası” *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 34, İstanbul 1999, 489-503.
- , Z., “Türkiye'nin Tahıl Üretimi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:35, İstanbul 2000,299-320.
- Koçman, A., *Türkiye İklimi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir 1993.
- Konrapa, M. Z., *Bolu Tarihi*, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu 1960.
- Konukçu, E ., “Osmanlı Döneminde Gerede’de Yetişen Devlet Adamları”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)*, (61-66), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Konukçu, E.,1967 İl Yıllığı, Bolu Valiliği, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968.
- , E., “Köroğlu'nun Yaşadığı Asırda Bolu'nun Siyasi Durumu (16. ve 18. yüzyıllar), *Köroğlu Semineri Bildirileri*, Başbakanlık Basımevi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1983, 53- 66.
- Kopar, İ., *Hasan Dağı ve Yakın Çevresi'nin Fiziki Coğrafyası*, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara 2007.
- Köse, A., “Balıkesir Çevresinde Geleneksel Kırsal Avlu Peyzajı ve Değişimi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12 (18) 2007,7-38.
- Kurt, Y., . “XVI Yüzyılda Gerede Kazasında Kişi ve Yer Adları”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)*, (31-60), Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.
- Kut, F.,“1946’da Gerede”, *Gerkav Bülteni*, Sayı: 10, 2005,12-15.
- Kuterdem, N. K., *Eskipazar (Karabük Güneyi) ve Kuzey Anadolu Fay (KAFZ) Arasındaki Bölgenin Morfo-Tektonik Özelliklerinin Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Belirlenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2005.
- Lahn, E., “Bazı Türkiye Göllerinin Jeolojisi ve Jeomorfolojisi Hakkında”, *MTA Dergisi*, Sayı:41. 1951, 118-125
- Mater, B., *Toprak Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul 2004.
- , B., Gönençgil, B., “Biga’da Dericiliğin Çevresel Yükü Ve Çözüm Önerileri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 30, 1995, 7-11.
- Mitralyöz, O.,*Gerede*, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara1970.

- Mutluer, M., “Edremit Yöresinde Kırsal Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı ve Nüfus Büyüklüğünü Etkileyen Faktörler”, *Ege Coğrafya Dergisi* Sayı: 8, 1996, 207- 224.
- Oğuz, E., *Genel Klimatoloji*, (4. Baskı), Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1993.
- Özcan, Y. Z., “İç Göçün Tanımı ve Veriler ile İlgili Bazı Sorunlar”, *Türkiye’de İç Göç Konferansı (6-8 Haziran 1997)*, (78-90) Bolu/Gerede), Numune Matbaacılık, İstanbul 1998.
- Özcan, Y., “Gerede’de Yetişen Mantar Türleri”, *Gerede Kültür Kalkınma ve Dayanışma Vakfı Bülteni*, Sayı: 8, 2003, 29-30.
- Özçağlar, A., “Türkiye’de Mülki İdari Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1), Ankara 2005,1-25.
- , A., *İdari Coğrafya*, (I. Baskı), Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara 2011.
- , A., *Coğrafyaya Giriş (Sistemik, Kavramlar, Yöntemler)*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara 2000.
- , A., Kasarcı, R., “Türkiye’de Hanehalkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hanehalkı sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara Üniversitesi, Sayı:5 Ankara 1996, 1-28
- Özdemir, Ü., *Sosyal ve Ekonomik Yönden Az Gelişmiş Bir İlçe Eskipazar*, Araştırma Proje No: 2005/116, Aktif Yayınları, Erzurum 2006.
- Özdemir, C., Dursun, Ş., Argun, M.E., Karataş, M; Doğan, S., Özcan, R; Çiçek, S., “Deri Endüstrisi Atıksularındaki Krom (VI) Arıtımında Alternatif Yöntemler”, 1. Ulusal Deri Sempozyumu (353-358), Ege Üniversitesi, İzmir 2004, (Erişim Tarihi: 28-08-2012, www.celalettinozdemir.com)
- Özdemir, M., *Bolaman Çayı Havzası’nın Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002.
- Özgüç, N., *Turizm Coğrafyası*, (5. Baskı), Çantay Kitabevi, İstanbul 2007. Özgür, E. M., *Türkiye Coğrafyası*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara 2001.
- , E. M., *Türkiye Nüfus Coğrafyası*, GMC Basın-Yayın Ltd.Şti, Ankara 1998.
- , E. M., “Türkiye’de İç Göçlerde Ankara İlinin Yeri”, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 4, Ankara 1995, 63-76.
- Özkaya, Y., “XIX. Yüzyıl Ortalarında Gerede’nin İdari ve Sosyal Durumu”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)*, (163-169), *Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans*, Gerede 2000.

- Özmen, B., *Düzce-Bolu Bölgesi'nin Jeolojisi, Diri Fayları Ve Hasar Yapan Depremleri, 12 Kasım 1999 Düzce Depremi Raporu*, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi, Ankara 2000,1-14.
- Pampal ,S., Özmen, B., Türkiye Deprem Bölgeleri Haritalarının Gelişimi, Altıncı Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, (16-20 Ekim 2007), (1-11) İstanbul, Türkiye, 2007.
- Savaş, A., *Gerede ve Çevresinin Jeomorfolojisi (Bolu)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- Selen, H.S. “Türkiye'nin Yol Sistemi” *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:1-4, 1943, 352- 371.
- Sergün, Ü. “Türkiye’de Nüfus Artışı ve Sorunları”, İstanbul Üniversitesi *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 20-21, 1974-1977, 211-222.
- Sevin, M., Aksay, A., *1:100 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları, Bolu G 28 Paftası ve İzahnamesi*, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi, No: 35, Ankara 2002.
- Sevindi, C., *Sarıkamış'ın Coğrafi Etüdü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999.
- Şahin, İ. F., Gök, Y., “Erzincan İlinde Arıcılık” *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (11), 2004, 7-29.
- Şahin, K., “Gerede'nin Demografik Yapısı Üzerine Bazı Gözlemler”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu* (20-21 Kasım 1999), (17-23)Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede, 2000.
- Şaroğlu, F., Emre Ö., Herece, E., *Türkiye'nin Diri Fayları ve Depremsellikleri*, (Rapor No:8174) MTA, Ankara 1987.
- , F. Herece, E., Sariaslan, M., Emre, Ö., Yeniçağa, Gerede, *Eskipazar Arasının Jeolojisi ve Kuzey Anadolu Fayının Genel Özellikleri*, (Rapor No: 9873), MTA Derleme Raporu, Ankara 1995.
- Şehidoğlu, S., *Milli Mücadele'de Adapazarı-Bolu, Düzce-Hendek ve Yöresi Ayaklanmaları*, Bilgi Basımevi, Ankara 1970.
- Şemseddin Sami, Kâmûsü'l-A'lâm, Kaşgar Neşriyat, Cilt: 5, Ankara, 1996. Şen, S.M., “Cevizi Ne Kadar Tanıyoruz” *Gerkav Bülteni*, Sayı:11, 2006, 28-30. Şimşek, İ., Samat Köyü, *Gerkav Bülteni*, Sayı:7, Gerede 2001, 29-34.
- Tabban, A., *Kentlerin Jeolojisi ve Deprem Durumu*, İmar ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1980.
- Tanoğlu, A., *Nüfus ve Yerleşme*, (2. Baskı), İstanbul 1969.

- , A., “Türkiye’nin İrtifa Kuşakları” *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 9-10, 1947, 37- 63
- Taşman, C. E., “Gerede-Bolu Depremi”, *M.T.A. Dergisi*, Sayı:31, 1944, 134-136. Tatar, Y., *Bolu İli Gelişme Planı ve Çevre Mekânsal Yapı*, Bolu 2003.
- Tekeli, İ., “Türkiye’de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi”, *Türkiye’de İç Göç Konferansı (6-8 Haziran 1997, Bolu/Gerede) (7-21) Numune Matbaacılık*, İstanbul 1998.
- Tolun Denker, B., *Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri*, İstanbul Üniversitesi Yay. No:2275, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:93, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1977.
- Tuncel, H., “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 2000, 23-34
- Tunçdilek, N., *Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi*, İstanbul Üniversitesi Yay, No: 3367, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 4, İstanbul 1986.
- , N., *Türkiye İskan Coğrafyası (Kır İskanı)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay: 1283, Coğrafya Enst. Yay. No:49, İstanbul 1967.
- Tümertekin E., Özgüç N., *Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür, Mekan*, Çantay Kitabevi, İstanbul 1998.
- , E., *Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsiz Fonksiyonlar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1840, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 72, İstanbul 1973.
- , E., “Türkiye Sanayiinin Coğrafi Temelleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 17, 1959, 16-52
- , E., Özgüç, N., *Ekonomik Coğrafya*, Çantay Kitabevi, İstanbul 1999, Umar, B., *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, (2. Baskı) İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993.
- Uzunçubuk, L., *Yerleşim Yerlerinde Afet ve Risk Yönetimi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- Ünalın, T., “Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi”, *Türkiye’de İç Göç Konferansı (6-8 Haziran 1997, Bolu/Gerede) (91-103)*, Numune Matbaacılık, İstanbul 1998.
- Ünlü, A.R. ,*Tarih Boyunca Gerede*, (Sadeleştiren: Hacı Ömer Cevahirioğlu, Yayımlayan: Adem Çevik),Gerede Tarih ve Kültür Ansiklopedisi I., İstanbul 1925.
- Ünlüol, K., “Gerede’de Tarihi Turistik Mekanlar ve Mesire Yerleri”, *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu (20-21 Kasım 1999)*,(249-256) Gerede Belediyesi Yayınları 1, Emin Ajans, Gerede 2000.

- , K., "Gerede Deri Sanayii", *Gerkav Bülteni*, Sayı:4, 1999.
- , K., Ferfene, (Erişim Tarihi: 13-04-2012, <http://www.gerede.net>)
- , K., Sohbet, Erişim Tarihi: 13-04-2012, <http://www.gerede.net>)
- Yazıcı, H., "Sansa Boğazı'nın (Erzincan) Kara ve Demiryolu Ulaşımındaki Önemi" *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Bölümü Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), 1995, 456-474.
- , H., "Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:30, 1995, 189-218.
- Yel, K., Sapbayır, A., Yıldız, Y.O., Bolu İli 2010 Yılı Çevre Durum Raporu, Bolu Valiliği İl Çevre Orman Müdürlüğü, Bolu 2010.
- Yılmaz, C., *Kırsal Yerleşme I- Terminolojik Sorunlar*, (I. Basım), Yıldızlar Matbaacılık, Samsun 2002.
- Yurt Ansiklopedisi, Bolu, Anadolu Yayıncılık, Cilt:2/Bolu, Ankara 1982.
- Yücel, T, "Batı Karadeniz Bölgesinin Başlıca Topoğrafik Elemanları", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı:11, 1988 1-7.
- Yücenur, G. N., Çetin Demirel N., Demirel, T., "Türkiye Ekonomisinde Stratejik Politika Seçimi için SWOT Analizi ile Entegre Edilmiş Bulanık AHP/ Bulanık ANP", *Sigma Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 28 (4), 2010, 275-286. (Erişim Tarihi: 28.03.2013, <http://www.ytusigmadergisi.com>).
- Zaman, M., *Doğu Karadeniz Dağlarında Dağ ve Yayla Turizmi*, Atatürk Üniversitesi Yay: No:977, Edebiyat Fak. Yay: No:134, Araştırmalar Serisi No:110, Mega Ofset Matbaacılık, Erzurum 2010.
- , M., *Trabzon İlinin Turizm Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yayın No:999, Edebiyat Fakültesi Yayın No:137, Araştırmalar Serisi No:113, Erzurum 2012.
- Bolu Taşınmaz ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011
- Gerede Tanıtım ve Turizm Rehberi, Gerede Belediyesi, Yücel Ofset Turizm Matbaacılık, Ankara 2006

RAPOR, PLAN, HARİTA ve İSTATİSTİKLER

- Kastamonu Vilayeti Salnamesi 1314/1896 (Erişim Tarihi: 29/02/2012 <http://www.kastamonu.com>)
- Bolu İl Gelişme Planı, Devlet Planlama Teşkilatı, 2003. <http://www.bolu.gov.tr>
- Bolu İl Gelişme Planı Çevre ve Mekânsal Yapı, Devlet Planlama Teşkilatı, 2003. (Erişim Tarihi:16-03-2012 <http://www.bolu.gov.tr>)
- Bolu İl gelişme Planı Nüfus ve Sosyal Yapı, Devlet Planlama Teşkilatı, 2003. (<http://www.bolu.gov.tr>)
- Bolu İli Çevre Durum Raporu, Bolu Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2010.
- Bolu İl Gelişme Planı Tarım Sektörü, Devlet Planlama Teşkilatı, 2003. (Erişim Tarihi:18.12.2012, <http://www.bolu.gov.tr>)
- Bolu Valiliği İl Özel İdaresi Stratejik Planı (2006-2010) (Erişim Tarihi: 05/03/2012<http://www.bolu.gov.tr>)
- Bolu İli Arazi Varlığı , Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2002.
- Bolu İli Çevre Durum Raporu, Bolu Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Bolu 2008. (<http://bolu.ormansu.gov.tr/>)
- Bolu İli Maden Enerji Kaynakları, M.T.A Erişim Tarihi:11-10-2012, <http://www.mta.gov.tr/>
- Devlet Planlama Teşkilatı, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 2003.
- Tekstil, Giyim ve Deri Sanayi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Devlet Planlama Teşkilatı, (Erişim Tarihi:10-07-2012, <http://www.kalkinma.gov.tr>)
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001, Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı, (<http://ekutup.dtp.gov.tr>)
- Gerede'nin Deri ve Deri Ürünlerinde Kümelenmesi Raporu 2010, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. (<http://www.marka.org.tr>)
- Gerede Stratejik Turizm Planı 2012-2014, (2011) Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. (<http://www.marka.org.tr>)
- T. C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, <http://www.oib.gov.tr/duyuru/2003-09-12>

- T.C Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, “*Tüketicinin Sağlığını Tehdit Eden Tehlikeli Kimyasalların Kısıtlanması*”, (2011) (Erişim Tarihi:28-08-2012, <http://www.iso.org.tr>)
- Resmi Gazete Sayı: 28324, Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliğ (Tebliğ No:2012/49) (<http://www.tarimtv.gov.tr>)
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Ormanlık (Erişim Tarihi:10:10:2012, <http://web.ogm.gov.tr>)
- Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, *Tabaklama Sonrası İşlemler 2*, Kimya Teknolojisi Ankara 2008, (Erişim Tarihi:27-08-2012, <http://hbogm.meb.gov.tr>)
- DİE (TUİK), 1997 Köy Envanteri, 14-Bolu, No: 2572, Ankara
- DİE (TUİK), 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 14-Bolu, No:2567, Ankara
- DİE (TUİK), 1935-2000 Genel Nüfus Sayımı, Bolu, Ankara.
- TUİK, 2007-2011 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Bolu. <http://www.tuik.gov.tr> DMİGM, Bolu Bülteni (1975-2006), Ankara.
- DMİGM, Gerede Bülteni (1957-1997), Ankara. DMİGM, Karabük Bülteni (1975-2006), Ankara. DMİGM, Kızılcahamam Bülteni (1975-2006), Ankara.
- HGK, 1/25 000 ve 1/100 000 Ölçekli Topoğrafya Haritaları. Milli Eğitim İstatistikleri 2011-2012.
- Gençlik Spor Müdürlüğü Tesisler Daire Başkanlığı Raporları (2000-2004)

İNTERNET ADRESLERİ

<http://geredehaber.com>

<http://www.karapazar.com> (Erişim Tarihi:13-03-2012) <http://geredeanokulu.meb.k12.tr> (Erişim Tarihi:20-04-2012) <http://www.yurtkurgerede.gov.tr> (Erişim Tarihi:25-04-2012) <http://www.gerededh.gov.tr> (Erişim Tarihi:02.05.2012)

<http://www.giresun-cevreorman.gov.tr> (Erişim Tarihi:09-08-2012), www.mercanmedya.com (Erişim Tarihi:04/10/2011) www.gerede.gov.tr (Erişim Tarihi:05/03/2012) http://tr.wikipedia.org/wiki/D_750 30-10-2012

Yükselti Antrenmanı, 2007: Erişim Tarihi: 13-02-2012, www.yvik.org.tr Ercan Atalay, Yükseklik Antrenmanı, Erişim Tarihi: 14.02.2012,

www.spor01.com <http://www.geredederiosd.org.tr> <http://www.sodakrom.com.tr>, Erişim Tarihi:05-08-2012 <http://www.kuladeri.com.tr>

<http://www.gerede.net>

<http://gentug.com/tr>, Erişim Tarihi:12-10-2012 <http://www.novawood.com.tr>, Erişim Tarihi: 20-10-2012 <http://www.oib.gov.tr/portfoy/gerkonsan.htm>, Erişim Tarihi:14.11.2012 Kaz Yetiştiriciliği: Erişim Tarihi:21.01.2013 <http://www.tarim.gov.tr/> <http://www.gerede.bel.tr/>.

<http://www.gerkonsan.com>

**BİSİKLETÇİLERDE BİLİŞSEL
YORGUNLUĞUN VE KAFEİN
TÜKETİMİNİN FONKSİYONEL
EŞİK GÜÇ VE FİZYOLOJİK
YANITLAR ÜZERİNE ETKİSİ**

Yazar:

Esra KÜRKCÜ AKGÖNÜL

Editör:

Prof. Dr. Fırat AKÇA

BİSİKLETÇİLERDE BİLİŞSEL YORGUNLUĞUN VE KAFEİN TÜKETİMİNİN FONKSİYONEL EŞİK GÜÇ VE FİZYOLOJİK YANITLAR ÜZERİNE ETKİSİ*

Yazar: Esra KÜRKCÜ AKGÖNÜL / ORCID: 0000-0003-3771-937X

Editör: Prof. Dr. Fırat AKÇA / ORCID: 0000-0002-0764-105X

*: Bu kitap yazarın “Bisikletçilerde Bilişsel Yorgunluğun ve Bilişsel Yorgunluk ile Birlikte Kafein Tüketiminin Fonksiyonel Eşik Güç ve Fizyolojik Yanıtlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

ISBN 978-625-6600-03-4

E-ISBN 978-625-6600-04-1

1. Baskı Kasım 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Bisikletçilerde Bilişsel Yorgunluğun ve Kafein Tüketiminin Fonksiyonel Eşik Güç ve Fizyolojik Yanıtlar Üzerine Etkisi

AKGÖNÜL KÜRKCÜ, Esra

1. Basım 192, s. 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. Bilişsel Yorgunluk, 2. Bisikletçi, 3. Fizyolojik Yanıt,
4. Fonksiyonel Güç, 5. Kafein,

Dizgi
Kapak Tasarım

Befrin AKAN (befrin.musa@gmail.com)
Duygu DÜNDAR (dundar.duygu@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	3
Önsöz.....	7
Simgeler ve Kısaltmalar	9
1. GİRİŞ.....	13
1.1. Bisikletin Alt Disiplinleri.....	16
1.1.1. Yol Bisikleti	16
1.1.2. Dağ Bisikleti.....	17
1.1.3. Pist Bisikleti	18
1.1.4. Cyclocross	19
1.1.5. BMX Serbest Still	19
1.1.6. Trial	19
1.1.7. E-spor	20
1.2. Bisiklet Sporunda Performans Parametreleri	20
1.2.1. Fonksiyonel Eşik Güç (FEG).....	24
1.2.2. Kadans	28
1.3. Egzersize Fizyolojik Yanıtlar.....	31
1.3.1. Kalp Atım Hızı	31
1.3.2. Laktat Seviyesi	37
1.3.3. Glukoz Seviyesi.....	41
1.3.4. Algılanan Zorluk Derecesi.....	44
1.4. Kafein	45
1.4.1. Kafein Metabolizması	47
1.4.2. Kafein Etki Mekanizması	47

1.5. Bilişsel Yorgunluk.....	51
1.5.1. Fiziksel Performansa Etkisi.....	52
1.5.2. Fizyolojik Yanıtlar Üzerine Etkisi.....	54
1.6. Bisiklet Sporunda Performans Ölçme ve Değerlendirme.....	56
1.6.1. Sprint Güç Testi.....	58
1.6.2. Kademeli Artan Test.....	58
1.6.3. Sahada Laktat Eşik Testi.....	59
1.6.4. Kritik Güç Testi (KG).....	60
1.7. Amaç.....	61
1.8. Problem Cümlesi.....	61
1.9. Alt Problemler.....	61
1.10. Denenceler.....	63
1.11. Sınırlılıklar.....	65
1.12. Araştırmanın Önemi.....	65
2. GEREÇ VE YÖNTEM.....	66
2.1. Araştırma Deseni.....	66
2.2. Katılımcılar.....	70
2.3. Veri Toplama Araçları.....	71
2.3.1. Antropometrik Ölçümler.....	72
2.3.1.1. Vücut Kompozisyonun Ölçülmesi.....	73
2.3.2. Fizyolojik Ölçümler.....	73
2.3.2.1. Fonksiyonel Eşik Güç Değerinin Ölçülmesi.....	74
2.3.2.2. Kalp Atım Hızı ve Algılanan Zorluk Derecesinin Ölçülmesi.....	75
2.3.2.3. Kapiller Laktat ve Glukoz Değerlerinin Ölçülmesi.....	75
2.3.3. Bilişsel Fonksiyon Ölçümleri.....	76
2.3.3.1. Stroop Testinin Uygulanması.....	76
2.3.3.2. Bilişsel Yorgunluk Oluşumu ve Değerlendirilmesi.....	78

2.3.4. Kafein Tüketim Ölçümleri ve Kafein Uygulaması	79
2.3.4.1. Günlük Kafein Tüketim Miktarının Belirlenmesi (Kafein Tüketim Formu)	79
2.3.4.2. Kafein Kapsülü ve Plasebo Uygulaması (NSK Kafein ve K2 Kapsül)	79
2.3.5. Psikolojik Ölçümler	80
2.3.5.1. Dört Boyutlu Yakınma Listesi (4BYL)	80
2.3.5.2. Görsel Analog Skala (GAS)	81
2.3.5.3. Görev Yük Endeksi Ölçeği (NASA-TLX)	81
2.3.5.4. BRUNEL Ruh Hali Ölçeği (BRUMS)	82
2.4. İstatistiksel Analiz	83
3. BULGULAR	84
3.1. Bilişsel Yorgunluk Oluşumu	84
3.2. Bilişsel Yorgunluk Etkisi	91
3.2.1. Bisiklet Performans ve Fizyolojik Parametrelere Etkisi	91
3.2.2. Psikometrik Etkisi	94
3.3. Bilişsel Yorgunluk ile Birlikte Kafein Tüketiminin Etkisi	98
3.3.1. Bisiklet Performans Parametrelerine Etkisi	98
3.3.2. Fizyolojik Parametrelere Etkisi	100
3.3.3. Psikometrik Etkisi	103
3.4. Bilişsel Yorgunluk ile Birlikte 400 mg Kafein Tüketiminin Zamana Bağlı Etkisi	107
3.4.1. Fizyolojik Yanıtlar Üzerindeki Etkisi	107
3.4.2. Bisiklet Performans Parametreleri Üzerindeki Etkisi	111
3.4.3. Bisiklet Performans Parametrelerinin Zamansal Değişimi	115

4. TARTIŞMA	119
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	147
ÖZET	151
SUMMARY	153
KAYNAKLAR	155
EKLER	178
EK- 1. Araştırma Amaçlı Çalışma için Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	178
EK- 2. Kişisel Bilgi Formu (Olgu Rapor Formu).....	181
EK- 3. NASA-TLX Görev Yük Endeksi Ölçeği	183
EK- 4. Dört Boyutlu Yakınma Listesi (4BYL).....	184
EK- 5. Görsel Analog Skala (GAS).....	187
EK- 6. Kafein Tüketim Formu.....	189
EK- 7. Brunel Ruh Hali Ölçeği (BRUMS).....	190
EK- 8. Algılanan Zorluk Derecesi Skalası (AZD).....	191
ÖZGEÇMİŞ	192

KAYNAKLAR

- ABBISS CR, LAURSEN PB (2008). Describing and understanding pacing strategies during athletic competition. *Sports Med*, **38**(3):239–252.
- ABBISS CR, LEVIN G, MCGUIGAN MR, LAURSEN PB (2008). Reliability of power output during dynamic cycling. *Int J Sports Med.*, **29**(7):574-578.
- ADAMS OP (2013). The impact of brief high-intensity exercise on blood glucose levels. *Diabetes, Metabolic Syndrome and Obesity: Targets and Therapy*, **6**:113.
- AHREND MD, SCHNEEWEISS P, MARTUS P, NIESS AM, KRAUSS I (2018). Predictive ability of a comprehensive incremental test in mountain bike marathon. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, (e000293): 1-8. doi:10.1136/bmjsem-2017-000293
- AKA H, AKARÇEŞME C, ALTUNDAG E, SOYLU Ç (2020). Elit voleybolcuların antrenman içsel yük algılanan zorluk derecesi ve zindelik durumlarının takibi. *Aksaray University Journal of Sport and Health Researches*, **1**(1):54-64.
- AKCA F, ARAS D, ARSLAN E (2018). Kafein, etki mekanizmaları ve fiziksel performansa etkileri. *Spormetre*, **16**:1-12.
- ALBERSNAGEL FA (1988). Velten and music mood induction procedures: A comparison with accessibility of thought associations. *Behavioral Research and Theory*, **26**:79- 96.
- ALLEN H, COGGAN AR (2010). Power-based Training: Where to Begin. Training and Racing With a Power Meter. Boulder. Velo Press, s.:39-52.
- ALLEN H, COGGAN AR, MCGREGOR S (2019). Training and Racing with a Power Meter. VeloPress.
- AMERICAN COLLEGE OF SPORTS MEDICINE (2013). ACSM's Health-Related Physical Fitness Assessment Manual. Lippincott Williams & Wilkins.
- ANDERSON ME, BRUCE CR, FRASER SF, STEPTO NK, KLEIN R, HOPKINS WG, HAWLEY JA (2000). Improved 2000-meter rowing performance in competitive oarswomen after caffeine ingestion. *Int. J. Sport Nutr. Exerc. Metab.*, **10**(4):464-475.

- ARAS D, YİĞİT S, KAYAM S, ARSLAN E, AKÇA F (2020). Bilişsel yorgunluğun egzersiz ve spor performansına etkisi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, **18**(1):1-32.
- ARGENTIN S, HAUSSWIRTH C, BERNARD T, BIEUZEN F, LEVEQUE JM, COUTURIER A, LEPERS R (2006). Relation between preferred and optimal cadences during two hours of cycling in triathletes. *Br J Sports Med*, **40**(4):293-298.
- ASTRUP A, TOUBRO S, CANNON S, HEIN P, BREUM L, MADSEN J (1990). Caffeine: A double-blind, placebo-controlled study of its thermogenic, metabolic, and cardiovascular effects in healthy volunteers. *Am J Clin Nutr*, **51**(5):759-767.
- ATKINSON G, DAVISON R, JEUKENDRUP AE, PASSFIELD L (2003). Science and cycling: Current knowledge and future directions for research. *J Sports Sci*, **21**(9):767-787.
- AYDINA, ARAZA, ASANA (2011). Görsel analog ölçeği ve duygu kafesi: Kültürümüze uyarlama çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, **14**(27):1-13.
- AZEVEDO R, SILVA-CAVALCANTE MD, GUALANO B, LIMA-SILVA AE, BERTUZZI R (2016). Effects of caffeine ingestion on endurance performance in mentally fatigued individuals. *Eur J Appl Physiol*, **116**, 2293-2303.
- BALMER J, DAVISON RC, BIRD SR (2000a). Peak power predicts performance power during an outdoor 16.1-km cycling time trial. *Med Sci Sports Exerc*, **32**(8):1485-90.
- BALTZOPOULOS V, GLEESON NP (2001). Neuromuscular aspects of movement. ESTON R, REILLY T (Ed.), *Kinanthropometry and Exercise Physiology Laboratory Manual. Tests, Procedures and Data* (2. Baskı). Exercise Physiology. Roulledge. s.:1.
- BARON R (2001). Aerobic and anaerobic power characteristics of off-road cyclists. *Med Sci Sports Exerc*, **33**(8):1387-1393.
- BARRIOS L, OLDRATI, P, SANTINI S, LUTTEROTTI, A (2019). Evaluating the accuracy of heart rate sensors based on photoplethysmography for in-the-wild analysis. *Proceedings of the 13th EAI International Conference on Pervasive Computing Technologies for Healthcare* (s. 251-261).
- BAYRAKTAR F, TAŞKIRAN A (2019). Kafein tüketimi ve atletik performans. *Journal of Health and Sport Sciences*, **2**(2):24-33.
- BEAUMONT R, CORDERY P, FUNNELL M, MEARS S, JAMES L, WATSON P (2017). Chronic ingestion of a low dose of caffeine induces tolerance to the performance benefits of caffeine. *Journal of Sports Sciences*, **35**:1920-1927.

- BELL DG, MCLELLAN TM (2002). Exercise endurance 1, 3, and 6 h after caffeine ingestion in caffeine users and nonusers. *Journal of Applied Physiology*, **93**:1227-1234.
- BENEKE R (1995). Anaerobic threshold, individual anaerobic threshold, and maximal lactate steady state in rowing. *Med Sci Sports Exerc*, **27**(6):863–867.
- BENEKE R (2003). Methodological aspects of maximal lactate steady state-implications for performance testing. *Eur J Appl Physiol*, **89**(1):95–99.
- BENEKE R VON DUVILLARD SP (1996). Determination of maximal lactate steady state response in selected sports events. *Med Sci Sports Exerc*, **28**(2):241–246
- BENTLEY DJ, MCNAUGHTON LR, THOMPSON D, VLECK VE, BATTERHAM AM (2001b). Peak power output, the lactate threshold, and time trial performance in cyclists. *Med Sci Sports Exerc*, **33**(12):2077–2081.
- BILLAT VL, SLAWINSKI J, DANIEL M, KORALSZTEIN JP (2001). Effect of free versus constant pace on performance and oxygen kinetics in running. *Med Sci Sports Exerc*, **33**(12):2082–2088.
- BOKSEM MAS, MEIJMAN TF, LORIST MM (2006). Mental fatigue, motivation and action monitoring. *Biological Psychology*, **72**(2):123-132.
- BOKSEM MAS, TOPS M (2008). Mental fatigue: Costs and benefits. *Brain Research Reviews* **59**(1):125-139.
- BORG, G (1970). Perceived exertion as an indicator of somatic stress. *Scandinavian Journal of Rehabilitation Medicine*.
- BORG, G (1982). Psychophysical bases of perceived exertion. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, **14**(5):377-381.
- BORSZCZ F, TRAMONTIN A, BOSSI A, CARMINATTI L, COSTA V (2018). Functional threshold power in cyclists: Validity of the concept and physiological responses. *International Journal of Sports Medicine*, **39**(10):737-742.
- BORSZCZ FK, TRAMONTIN AF, COSTA VP (2019). Is the functional threshold power interchangeable with the maximal lactate steady state in trained cyclists?. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, **14**(8):1029-1035.
- BORTOLOTTI H, ALTIMARI LR, VITOR-COSTA M, CYRINO ES (2014). Performance during a 20-km cycling time-trial after caffeine ingestion. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, **11**(1):1-7.
- BOTELLA J, SARABIA JM, GUILLÉN S, LÓPEZ-GRUESO R, HÄKKINEN K, SABIDO R (2016). Addition of strength training to off-roadcyclists training. A pilot study. *J Sci Cycling*, **5**(3):3-10.

- BOUILLLODA, PINOT J, SOTO-ROMERO G, BERTUCCI W, GRAPPE F (2017). Validity, sensitivity, reproducibility and robustness of the powertap, stages and Garmin vector power meters in comparison with the SRM Device. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, **12**(8):1023-1030. doi:10.1123/ijspp.2016-0436
- BOYRAZ ÖC (2018). Pliometrik antrenmanın elit dağ bisikletçilerinde anaerobik performans ve maksimal kuvvete etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- BRIDGE CA, JONES MA (2006). The effect of caffeine ingestion on 8 km run performance in a field setting. *J. Sports Sci.* **24**:433–439. doi:10.1080/02640410500231496
- BROWN SP, CLEMONS JM, HE Q, LIU SU (1994). Effects of resistance exercise and cycling on recovery blood pressure. *Journal of Sports Sciences*, **12**(5):463-468.
- BROWNSBERGER J, EDWARDS A, CROWTHER R, COTTRELL D (2013). Impact of mental fatigue on self-paced exercise. *Int J Sports Med*, **34**(12):1029-1036.
- BRUCE CR, ANDERSON ME, FRASER SF, STEPTO NK, KLEIN R, HOPKINS WG, HAWLEY JA (2000). Enhancement of 2000-m rowing performance after caffeine ingestion. *Med. Sci. Sports Exerc.*, **32**(11):1958-1963.
- BUCCI L (2020). Nutrients as Ergogenic aids for Sports and Exercise. CRC Press, Taylor Francis Group.
- BULLAS AM (2017). *The importance of complex anthropometrics in the assessment of cyclists*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sheffield Hallam University, United Kingdom.
- BURGESS ML, ROBERTSON RJ, DAVIS JM, NORRIS JM (1991). RPE, blood glucose, and carbohydrate oxidation during exercise: Effects of glucose feedings. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, **23**(3):353-359.
- BURKE LM (2008). Caffeine and sports performance. *Appl. Physiol. Nutr. Metab.*, **33**(6):1319-1334. doi:10.1139/H08-130
- BURKE LM (2017). Practical issues in evidence-based use of performance supplements: Supplement interactions, repeated use and individual responses. *Sports Medicine*, **47**:79-100.
- CARTER CS, BRAVER TS, BARCH DM, BOTVINIK MM, NOLL D, COHEN CD (1998). Anterior cingulate cortex, error detection, and the online monitoring of performance. *Science*, **280**(5364):747-749.
- CERQUEIRA V, DE MENDONÇA A, MINEZ A, DIAS AR, DE CARVALHO M (2006). Does caffeine modify corticomotor excitability?. *Neurophysiologie Clinique/ Clinical Neurophysiology*, **36**(4):219-226.

- CHAPMAN AR, VICENZINO B, BLANCH P, HODGES PW (2008). Patterns of leg muscle recruitment vary between novice and highly trained cyclists. *J Electromyogr Kinesiol*, **18**(3):359-371.
- CHAUDHURI A, BEHAN PO (2004). Fatigue in neurological disorders. *Lancet*, **363**(9413):978-988.
- CHAVARREN J & CALBET JA (1999). Cycling efficiency and pedalling frequency in road cyclists. *Eur J Appl Physiol Occup Physiol*, **80**(6):555–563.
- CHESTER N, WOJEK N (2008). Caffeine consumption amongst British athletes following changes to the 2004 WADA prohibited list. *Int. J. Sports Med.*, **29**(6):524-528. doi:10.1055/s-2007- 989231
- CHEUNG SS, ZABALA M (Ed.) (2017). Cycling Science. Human Kinetics.
- CLARKE ND, KIRWAN NA, RICHARDSON, DL (2019). Coffee ingestion improves 5 km cycling performance in men and women by a similar magnitude. *Nutrients*, **11**(11):2575.
- COAST JR, WELCH HG (1985). Linear increase in optimal pedal rate with increased power output in cycle ergometry. *Eur J Appl Physiol Occup Physiol*, **53**(4):339–342.
- COHEN J (1992). Quantitative methods in psychology: A power primer. In *Psychological Bulletin*.
- COLLOMP K, AHMAIDI S, CHATARD JC, AUDRAN M, PREFAUT C (1992). Benefits of caffeine ingestion on sprint performance in trained and untrained swimmers. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology*, **64**(4):377-380.
- COLLOMP K, ANSELME F, AUDRAN M, GAY JP, CHANAL JL, PREFAUT C (1991). Effects of moderate exercise on the pharmacokinetics of caffeine. *Eur. J. Clin. Pharmacol.*, **40**(3):279-282.
- CORDERY P, PEIRCE N, MAUGHAN RJ, WATSON P (2017). Dopamine/noradrenaline reuptake inhibition in women improves endurance exercise performance in the heat. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, **27**(11):1221-1230.
- CORIGLIANO G, IAZZETTA N, CORIGLIANO M, STROLLO F (2006). Blood glucose changes in diabetic children and adolescents engaged in most common sports activities. *Acta Biomed*, **77**(Suppl 1):26-33.
- COSTILL DL, DALSKY GP, FINK WJ (1978). Effects of caffeine ingestion on metabolism and exercise performance. *Med. Sci. Sports*, **10**(3):155-158.

- COX GR, DESBROW B, MONTGOMERY PG, ANDERSON ME, BRUCE CR, MACRIDES TA, . . . BURKE LM (2002). Effect of different protocols of caffeine intake on metabolism and endurance performance. *J Appl Physiol* **93**(3):990-999. doi:10.1152/jappphysiol.00249.2002
- COYLE EF (2005). Improved muscular efficiency displayed as Tour de France champion matures. *J Appl Physiol*, **98**(6):2191–2196.
- COYLE EF, FELTNER ME, KAUTZ SA, HAMILTON MT, MONTAIN SJ, BAYLOR AM vd. (1991). Physiological and biomechanical factors associated with elite endurance cycling performance. *Med Sci Sports Exerc*, **23**(1):93-107.
- CURETON KJ, WARREN GL, MILLARD-STAFFORD ML, WINGO JE, TRILK J, BUYCKX M (2007). Caffeinated sports drink: Ergogenic effects and possible mechanisms. *Int. J. Sport Nutr. Exerc. Metab.* **17**:35–55.
- ÇAKIROĞLU AA (2016). Brunel ruh hali ölçeğinin yetişkin sporcularda geçerlik-güvenirlilik çalışması (Türkçe uyarlaması). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- DANTZER R, HEIJNEN CJ, KAVELAARS A, LAYE S, CAPURON L (2014). The neuroimmune basis of fatigue. *Trends Neurosci*, **37**, 39-46.
- DAVIS HA, BASSETT J, HUGHES P, GASS GC (1983). Anaerobic threshold and lactate turnpoint. *Eur J Appl Physiol Occup Physiol*, **50**(3):383-392.
- DEGROOT G, WELBERGENE, CLUSENL, CLARUSJ, CABRIJ, ANTONISJ (2007). Power, muscular work, and external forces in cycling. *Ergonomics*, **37**(1):31-42.
- DE MORREE HM, KLEIN C, MARCORA SM (2012). Perception of effort reflects central motor command during movement execution. *Psychophysiology*, **49**(9):1242-1253.
- DE PAULIS T, SCHMIDT DE, BRUCHEY AK, KIRBY MT, MCDONALD MP, COMMERS P, MARTIN, PR (2002). Dicinnamoylquinides in roasted coffee inhibit the human adenosine transporter. *Eur. J. Pharmacol.*, **442**(3):215-223.
- DEMURA S, YAMADA T, TERASAWA N (2007). Effect of coffee ingestion on physiological responses and ratings of perceived exertion during submaximal endurance exercise. *Percept. Mot. Skills*, **105**(3):1109-1116. doi:10.2466/pms.105.4.1109-1116
- DESBROW B, BIDDULPH C, DEVLIN B, GRANT GD, ANOOPKUMAR-DUKIE S, LEVERITT MD (2012). The effects of different doses of caffeine on endurance cycling time trial performance. *Journal of Sports Sciences*, **30**(2):115-120.

- DESMOND P, HANCOCK P (2001). Active and passive fatigue states, in Stress, workload, and fatigue, Hancock P (Ed.), Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- DUNDAR U (2017). Yükleme ve Uyum (Bölüm 4). DUNDAR U (Ed.), *Antrenman Teorisi* (10. Baskı). Nobel Yayıncılık. s: 107.
- EARNEST CP, FOSTER C, HOYOS J, MUNIESA CA, SANTALLA A, LUCIA A (2009). Time trial exertion traits of cycling's Grand Tours. *Int J Sports Med*, **30**(4):240-244.
- EL SAYED MS, GEORGE KP, DYSON K (1993a). The influence of blood sampling site on lactate concentration during submaximal exercise at 4 mmol.l⁻¹ lactate level. *Eur J Appl Physiol Occup Physiol*, **67**(6):518–522.
- EL SAYED MS, GEORGE KP, WILKINSON D, MULLAN N, FENOGLIO R, FLANNIGAN J (1993b). Fingertip and venous blood lactate concentration in response to graded treadmill exercise. *J Sports Sci*, **11**(2):139–143.
- ELMENDORST D, ELMENDORST EM, HENNECKE E, KROLL T, MATUSCH A, AESCHBACH D, BAUER A (2017). Recovery sleep after extended wakefulness restores elevated A1 adenosine receptor availability in the human brain. *Proc Natl Acad Sci USA*, **114**(16):4243-4238.
- FAIRCLOUGH SH, HOUSTON K (2004). A metabolic measure of mental effort. *Biological Psychology*, **66**(2):177-190.
- FARIA EW, PARKER DL, FARIA IE (2005). The science of cycling: Physiology and training – Part 1. *Sports Med*, **35**(4):285-312.
- FARIA IE, SJOGAARD G, BONDE-PETERSON F (1982). Oxygen cost during different pedaling speeds for constant power outputs. *J Sports Med Phys Fitness*; **22**:295-299.
- FELIU J, VENTURA JL, SEGURA R, RODAS G, RIERA J, ESTRUCH A vd. (1999). Differences between lactate concentration of samples from ear lobe and the finger tip. *J Physiol Biochem*, **55**(4):333–339.
- FILIPAS L, MOTTOLA F, TAGLIABUE G, LA TORRE A (2018). The effect of mentally demanding cognitive tasks on rowing performance in young athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, **39**:52-62.
- FIRTH MS (1981). A sport-specific training and testing device for racing cyclists. *Ergonomics*, **24**(7):565-571.
- FOSS Ø, HALLÉN J (2004). The most economical cadence increases with increasing workload. *Eur J Appl Physiol*, **92**(4-5):443–451.

- FOSS Ø, HALLÉN J (2005). Cadence and performance in elite cyclists. *Eur J Appl Physiol*, **93**(4):453-462
- FOX E, BOWERS R, FOSS M (1993). *The Physiological Basis for Exercise and Sport*. Dubuque. WCB Brown & Benehmark Publishers.
- FOXDAL P, SJODIN B, SJODIN A (1996). Comparison of blood lactate concentrations obtained during incremental and constant intensity exercise. *Int J Sports Med*, **17**(5):360–365.
- FOXDAL P, SJODIN B, SJODIN A, OSTMAN B (1994). The validity and accuracy of blood lactate measurements for prediction of maximal endurance running capacity. Dependency of analyzed blood media in combination with different designs of the exercise test. *Int J Sports Med*, **15**(2):89–95.
- FRANCO-ALVARENGA PE, BRIETZKE C, CANESTRI R, GOETHEL MF, HETTINGA F, SANTOS TM, PIRES FO (2019). Caffeine improved cycling trial performance in mentally fatigued cyclists, regardless of alterations in prefrontal cortex activation. *Physiology & Behavior*, **204**:41-48.
- FREDHOLM BB (1995). Adenosine, adenosine receptors and the actions of caffeine. *Pharmacology & Toxicology*, **76**(2):93-101.
- FREDHOLM BB (2011). Notes on the history of caffeine use. *Handbook of Experimental Pharmacology*, **200**:1-9.
- FRIEL J (2003). *The Cyclist's Training Bible*. 3. Baskı. VeloPress.
- FRIEL J (2012). *The Powermeter Handbook: A User's Guide for Cyclist and Triathletes*. VeloPress.
- GAESSER GA, BROOKS GA (1975). Muscular efficiency during steady-rate exercise: Effects of speed and work rate. *J Appl Physiol*, **38**(6):1132–1139.
- GAILLIOT MT, BAUMEISTER RF, DEWALL CN, MANER JK, PLANT EA, TICE DM, SCHMEICHEL BJ (2007). Self-control relies on glucose as a limited energy source: Willpower is more than a metaphor. *Journal of Personality and Social Psychology*, **92**(2):325.
- GANTOIS P, CAPUTO FERREIRA ME, LIMA-JUNIOR DD, NAKAMURA FY, BATISTA GR, FONSECA FS, FORTES LDS (2020). Effects of mental fatigue on passing decision-making performance in professional soccer athletes. *European Journal of Sport Science*, **20**(4):534-543.
- GARDNER AS, STEPHENS S, MARTIN DT, LAWTON E, LEE H, JENKINS D (2004). Accuracy of SRM and Power Tap power monitoring systems for bicycling. *Med Sci Sports Exerc*. **36**(7):1252-1258.

- GARNEVALE TG, GAESSER GA (1991) Effects of pedaling speed on power-duration relationship for high-intensity exercise. *23*:242-6 89.
- GARTHE I, MAUGHAN RJ (2018). Athletes and supplements: Prevalence and perspectives. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, **28**:126-138.
- GAVIN TP, VAN METER JB, BROPHY PM, DUBIS GS, POTTS KN, HICKNER RC (2012). Comparison of a field-based test to estimate functional threshold power and power output at lactate threshold. *The Journal of Strength & Conditioning Research* **26**(2):416-421.
- GIULIO CD, DANIELE F, TIPTON CM (2006). Angelo Mosso and muscular fatigue: 116 years after the first Congress of Physiologists: IUPS commemoration. *Advances in Physiology Education* **30**(2):51-57.
- GRAHAM TE, HELGE JW, MACLEAN DA, KIENS B, RICHTER EA (2000). Caffeine ingestion does not alter carbohydrate or fat metabolism in human skeletal muscle during exercise. *The Journal of Physiology*, **529**(3):837.
- GRAHAM TE, HIBBERT E, SATHASIVAM P (1998). Metabolic and exercise endurance effects of coffee and caffeine ingestion. *J Appl Physiol*, **85**(3):883-889. doi:10.1152/jappl.1998.85.3.883
- GRAHAM TE, SPRIET LL (1991). Performance and metabolic responses to a high caffeine dose during prolonged exercise. *J Appl Physiol* **71**(6):2292-2298. doi:10.1152/jappl.1991.71.6.2292
- GREEN JM, MCLESTER JR, CREWS TR, WICKWIRE PJ, PRITCHETT RC, LOMAX RG (2006). RPE association with lactate and heart rate during high-intensity interval cycling. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, **38**(1):167-172.
- GREEN JM, MCLESTER JR, CREWS TR, WICKWIRE PJ, PRITCHETT RC, REDDEN A (2005). RPE-lactate dissociation during extended cycling. *European Journal of Applied Physiology*, **94**(1):145-150.
- GREENBERG C, JURCZAK MJ, DANOS AM, BRADY MJ (2006). Glycogen branches out: New perspectives on the role of glycogen metabolism in the integration of metabolic pathways. *Am J Physiol Endocrinol Metab*, **291**:E1-E8.
- GREER F, MCLEAN C, GRAHAM TE (1998). Caffeine, performance, and metabolism during repeated Wingate exercise tests. *J Appl Physiol*, **85**(4):1502-1508. doi:10.1152/jappl.1998.85.4.1502
- GREGOR RJ, CONCONI F (2008). Handbook of Sports Medicine and Science, Road Cycling. Blackwell Science.

- GREGORY J, JOHNS DP, WALLS JT (2007). Relative vs. absolute physiological measures as predictors of mountain bike cross-country race performance. *J Strength Cond Res*, **21**(1):17-22.
- GRGIC J, GRGIC I, PICKERING C, SCHOENFELD BJ, BISHOP DJ, PEDISIC Z (2020). Wake up and smell the coffee: Caffeine supplementation and exercise performance—an umbrella review of 21 published meta-analyses. *British Journal of Sports Medicine*, **54**(11):681-688.
- GUELI D, SHEPHARD RJ (1976) Pedal frequency in bicycle ergometry. *Can J Appl Sport Sci*; **1**:137-141.
- GUEST NS, VANDUSSELDROP TA, NELSON MT, GRGIC J, SCHOENFELD BJ, JENKINDS NDM, ARENT SM, ANTONIO J, STOUT JR, TREXLER ET, SMITH-RYAN AE, GOLDSTEIN ER, KALMAN DS, CAMPBELL BI (2021). International society of sport nutrition position stand: Caffeine and exercise performance. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, **18**:1.
- GÜNAY M, TAMER K., CİCİOĞLU H, ŞIKTAR E (2017). Spor fizyolojisi ve performans ölçüm testleri. Gazi Kitapevi.
- HAGBERG J, MULLIN JP, GIESE MD vd. (1981). Effect of pedaling rate on submaximal exercise responses of competitive cyclists. *J Appl Physiol* **51**:447-451.
- HART SG (2006). NASA-task load index (NASA-TLX); 20 years later. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual* **50**(9):904-908.
- HEAD JR, TENAN MS, TWEDELL AJ, PRICE TF, LAFIANDRA ME, HELTON WS (2016). Cognitive fatigue influences time-on-task during bodyweight resistance training exercise. *Frontiers in Physiology*, **7**:373.
- HEBART MN, GLÄSCHER J (2015). Serotonin and dopamine differentially affect appetitive and aversive general Pavlovian-to-instrumental transfer. *Psychopharmacology*, **232**:437-451.
- HECK H, MADER A, HESS G, MUCKE S, MULLER R, HOLLMANN W (1985). Justification of the 4-mmol/L lactate threshold. *Int J Sports Med*, **6**(3):117–130.
- HECKMAN MA, WEIL J, DE MEIJA EG (2010). Caffeine (1, 3, 7-trimethylxanthine) in foods: A comprehensive review on consumption, functionality, safety, and regulatory matters. *Journal of Food Science*, **75**(3): R77-R87.
- HERLIHY DV (2004). *Bicycle: The History*. Yale University Press.
- HILL DW (1993). The critical power concept. A review. *Sports Med*, **16**(4):237–254.
- HOOGEVEEN AR, HOOGSTEEN J, SCHEP, G (1997). The maximal lactate steady state in elite endurance athletes. *Jpn J Physiol*, **47**(5):481–485.

- HOPKINS WG, SCHABORT EJ, HAWLEY JA (2001). Reliability of power in physical performance tests. *Sports Med.*, **31**(3):211-234.
- HOPSTAKEN JF, VAN DER LINDEN D, BAKKER AB, KOMPIER MA (2015). A multifaceted investigation of the link between mental fatigue and task disengagement. *Psychophysiology*, **52**(3):305-315.
- HUELSMAN TJ, NEMANICK RC, MUNZ DC (1998). Scales to measure four dimensions of dispositional mood: Positive energy, tiredness, negative activation, and relaxation. *Educational and Psychological Measurement*, **58**(5):804-819.
- IMPELLIZZERI FM, MARCORA SM (2007). The physiology of mountain biking. *Sports Med*, **37**(1):59-71.
- IMPELLIZZERI FM, MARCORA SM, RAMPININI E, MOGNONI P, SASSIA (2005). Correlations between physiological variables and performance in high level cross country off road cyclists. *Br J Sport Med*, **39**(10):747-751
- INOUE A, SA FILHO AS, MELLO FC, SANTOS TM (2012). Relationship between anaerobic cycling tests and mountain bike cross-country performance. *J Strength Cond Res*, **26**(6):1589-1593.
- ISAK (2001). International Standards of Anthropometric Assessments. ISAK. s.:3-116.
- IVY JL, COSTILL DL, FINK WJ, LOWER RW (1979). Influence of caffeine and carbohydrate feedings on endurance performance. *Med. Sci. Sports*, **11**(1):6-11.
- JACOBSON TL, FEBBRAIO M.A, ARKINSTALL MJ, HAWLEY JA (2001). Effect of caffeine co-ingested with carbohydrate or fat on metabolism and performance in endurance-trained men. *Exp. Physiol.*, **86**:137-144. doi:10.1113/eph8602072.
- JENKINS NT, TRILK JL, SINGHAL A, O'CONNOR PJ, CURETON KJ (2008). Ergogenic effects of low doses of caffeine on cycling performance. *Int. J. Sport Nutr. Exerc. Metab.* **18**:328-342.
- JENSEN K, JOHANSEN L (1998). Reproducibility and validity of physiological parameters measured in cyclists riding on racing bikes placed on a stationary magnetic brake. *Scand J Med Sci Sports*, **8**:1-6.
- JEUKENDRUP AE (2017). Periodized nutrition for athletes. *Sports Medicine*, **47**:51-63.
- JEUKENDRUP AE, MARTIN J (2001). Improving cycling performance. *Sports Medicine*, **31**(7):559-569.
- JOB R, DALZIEL J (2001). Defining Fatigue as a Condition of the Organism and Distinguishing it from Habituation, Adaptation, and Boredom, in Stress, Workload, and Fatigue. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- JONESAM, DOUST JH (1998). The validity of the lactate minimum test for determination of the maximal lactate steady state. *Med Sci Sports Exerc*, **30**(8):1304–1313.
- JONES AM, VANHATALO A, BURNLEY M, MORTON RH, POOLE DC (2010). Critical power: Implications for determination of VO₂max and exercise tolerance. *Med Sci Sports Exerc*, **42**(10):1876–1890.
- JONES AM (2006). The Physiology of the World Record Holder for the Women’s Marathon. *International Journal of Sports Science & Coaching*, **1**(2):101-116.
- KAÇOĞLU C (2019). Adölesan Kız Hentbolcularda, Düşük Doz Kahve Tüketiminin Anaerobik Performansa Akut Etkileri. *Turkiye Klinikleri Spor Bilimleri*, **11**(3).
- KAFKAS ME, ÇINARLI FS, YILMAZ N, ÖZGÜR EK, EN, KIZILAY F, KAYAPINAR M, KAFKAS AŞ (2017). Egzersiz alışkanlığı süresi ile diyabet ve kan basıncı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Inönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, **4**(3):83-89.
- KALMAR JM, CAFARELLI E (1999). Effects of caffeine on neuromuscular function. *Journal of Applied Physiology*, **87**(2):801-808.
- KEISLER BD, ARMSEY TD (2006). Caffeine as an ergogenic aid. *Curr Sports Med Rep*, **5**(4):215-219. doi:10.1097/01.csmr.0000306510.57644.a7
- KENNEDY DO, SCHOLEY AB (2004). A glucose-caffeine ‘energy drink’ ameliorates subjective and performance deficits during prolonged cognitive demand. *Appetite*, **42**(3):331-333.
- KERRIGAN S, LINSDEY T (2005). Fatal caffeine overdose: Two case reports. *Forensic Science International*, **153**:67–69.
- KIRKWOOD LA, INGRAM LA, CUNNINGHAM J, MALONE E, FLORIDA-JAMES GD (2017). Physiological characteristics and performance in elite vs non-elite enduro mountain biking. *Journal of Science and Cycling*, **6**(2):13-21.
- KİN İŞLER A, HAZIR T, ERGEN E (1994). Step ve aerobik egzersizlerinde borg skalasının güvenilirliği ve geçerliği. *Spor Bilimleri Dergisi*, **7**(4):4-12.
- KNAPIK JJ, STEELMAN RA, HOEDEBECKE SS, AUSTIN KG, FARINA EK, LIEBERMAN HR (2016). Prevalance of dietary supplement use by athletes: Systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine*, **46**:103-123.
- KOÇAK F (2018). Bütünleşik antrenman modelinin dağ bisikleti performansı üzerine etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- KÜRKCÜ AKGÖNÜL E, ÖZEN G, AKÇA, F (2019). Elit seviyedeki yol bisikleti sporcularının fiziksel özelliklerinin incelenmesi. 3. Uluslararası Sağlık Bilimleri Kongresi, Trakya Üniversiteler Birliği, s.:517-523.
- LAMBERTS RP, SWART J, WOOLRICH RW, NOAKES TD, LAMBERT MI (2009). Measurement error associated with performance testing in well-trained cyclists: Application to the precision of monitoring changes in training status. *Int Sportmed J.* **10**(1):33-44.
- LAURSEN P, BUCHHEIT M (2019). Science and Application of High-Intensity Interval Training: Champaign, Human Kinetics. s.:17-73
- LEE H, MARTIN DT, ANSON J.M, GRUNDY D, HAHN AG (2002). Physiological characteristics of successful mountain bikers and professional road cyclists. *J Sport Sci*, **20**(12):1001-1008.
- LEPERS R, HAUSSWIRTH C, MAFFIULETTI NA vd. (2000). Evidence of neuromuscular fatigue following prolonged cycling exercise. *Med Sci Sports Exerc*; **32**:1880-1886.
- LEPERS R, MAFFIULETTI NA, MILLET GY (2001). Effects of cycling cadence on contractile and neural properties of knee extensors. *Med Sci Exerc*; **33**:1882-1888
- LOVATT D, XU Q, LIU W, TAKANO T (2012). Neuronal adenosine release, and not astrocytic ATP release, mediates feedback inhibition of excitatory activity. *Proceedings of the National Academy of Sciences* **109**(16):6265-6270.
- LUCIA A, HOYOS J, CARVAJAL A, CHICHARRO JL (1999a). Heart rate response to professional road cycling: The Tour de France. *Int J Sports Med*, **20**(3):167–172.
- LUCIA A, HOYOS J, CHICHARRO JL (2001c). Preferred pedalling cadence in professional cycling. *Med Sci Sports Exerc*, **33**(8):1361–1366.
- LUCIAA, HOYOS J, PEREZ M, CHICHARRO JL (2000d). Heart rate and performance parameters in elite cyclists: A longitudinal study. *Med Sci Sports Exerc*, **32**(10):1777–1782.
- LUCIA A, HOYOS J, PEREZ M, CHICHARRO JL (2002b). Kinetics of VO₂ in professional cyclists. *Med Sci Sports Exerc*, **34**(2):320–325.
- LUCIA A, HOYOS J, PEREZ M, SANTALLA A, EARNEST CP, CHICHARRO J (2004a). Which laboratory variable is related with time trial performance time in the Tour de France? *Br J Sports Med*, **38**(5):636–640.
- MACINNIS MJ, THOMAS, AC, PHILLIPS SM (2018). The reliability of 4-min and 20-min time trials and their relationships to. *International Journal of Sports Physiology and Performance*.

- MACMAHON C, SCHUCKER L, HAGEMANN N, STRAUSS B (2014). Cognitive fatigue effects on physical performance during running. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, **36**:375-381.
- MAGKOS F, KAVAROUS ST (2005). Caffeine use in sports, pharmacokinetics in man, and cellular mechanisms of action. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, **45**:535-562.
- MANN JB, BRYANT KR, JOHNSTONE B, IVEY PA, SAYERS SP (2016). Effect of physical and academic stress on illness and injury in division 1 college football players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, **30**(1):20-25.
- MARCORA SM (2008). Do we really need a central governor to explain brain regulation of exercise performance? *European Journal of Applied Physiology*, **104**:929-931.
- MARCORA SM, STAIANO W (2010). The limit to exercise tolerance in humans: Mind over muscle? *Eur J Appl Physiol*, **109**(4):763-770.
- MARCORA SM, STAIANO W, MANNING V (2009). Mental fatigue impairs physical performance in humans. *Journal of applied physiology*, **106**(3):857-864.
- MARSH AP, MARTIN PE (1997). Effect of cycling experience, aerobic power, and power output on preferred and most economical cycling cadences. *Med Sci Sports Exerc*, **29**(9):1225–1232.
- MARTIN K, MEEUSEN R, THOMPSON KG, KEEGAN R, RATTRAY B (2018). Mental fatigue impairs endurance performance: A physiological explanation. *Sports Medicine*, **48**(9):2041-2051.
- MARTIN K, STAIANO W, MENASPA P, HENNESSEY T, MARCORA S, KEEGAN R, THOMPSON KG, MARTIN D, HALSON S, RATTRAY B (2016). Superior inhibitory control and resistance to mental fatigue in professional road cyclists. *PloS One*, **11**(7): e0159907.
- MARTIN K, THOMPSON KG, BALL N, RATTRAY B (2015). Mental fatigue does not affect maximal anaerobic exercise performance. *European Journal of Applied Physiology*, **115**(4):715-725.
- MATTERN CO, KENEFICK RW, KERTZER R, QUINN TJ (2001). Impact of starting strategy on cycling performance. *Int J Sports Med*, **22**(5):350–355.
- MAUGHAN RJ, BURKE LM, DVORAK J, LARSON-MEYER DE, PEELING P, PHILIPS SM (2018). IOC consensus statement: Dietary supplements and the high-performance athlete. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, **28**:104-125.

- MCCORMICK A, MEIJEN C, MARCORA S (2015). Psychological determinants of whole-body endurance performance. *Sports Med*, **45**:997-1015.
- MCGUIGAN M (2017). Monitoring Training And Performance in Athletes: Human Kinetics.
- MCKENNA MC, DIENEL GA, SONNEWALD U, WAAGEPETERSEN HS, SCHOUSBOE A (2012). Energy metabolism of the brain. Basic neurochemistry. Academic Press. s.:200-231.
- MCLELLAN TM, BELL DG (2004). The impact of prior coffee consumption on the subsequent ergogenic effect of anhydrous caffeine. *Int. J. Sport Nutr. Exerc. Metab.*, **14**(6):698-708.
- MCLELLAN TM, CALDWELL, JA, LIEBERMAN HR (2016). A review of caffeine's effects on cognitive, physical and occupational performance. *Neurosci Biobehav Rev*, **71**:294-312. doi:10.1016/j.neubiorev.2016.09.001
- MCNAUGHTON LR, LOVELL RJ, SIEGLER J, MIDGLEY AW, MOORE L, BENTLEY DJ (2008). The effects of caffeine ingestion on time trial cycling performance. *Int J Sports Physiol Perform*, **3**(2):157-163.
- MEEUSEN R, WATSON P, HASEGAWA H, ROELANDS B, PIACENTINI MF (2006). Central fatigue. *Sports Medicine*, **36**(10):881-909.
- MITCHELL DC, KNIGHT CA, HOCKENBERRY J, TEPLANSKY R, HARTMAN TJ (2014). Beverage caffeine intakes in the US. *Food and Chemical Toxicology*, **63**:136-142.
- MOHR M, NIELSEN JJ, BANGSBO J (2011). Caffeine intake improves intense intermittent exercise performance and reduces muscle interstitial potassium accumulation. *Journal of Applied Physiology*, **111**:1372-1379.
- MONOD H, SCHERRER J (1965). The work capacity of a synergic muscular group. *Ergonomics*, **8**:329-338.
- MOORE KA, NICOLL RA, SCHMITZ D (2003). Adenosine gates synaptic plasticity at hippocampal mossy fiber synapses. *Proc Natl Acad Sci USA*, **100**(24):14397-14402.
- MORPA (2005). Spor Ansiklopedisi, Cilt 1.
- MOSTOFSKY SH, SIMMONDS DJ (2008). Response inhibition and response selection: Two sides of the same coin. *Journal of Cognitive Neuroscience*, **20**(5):751-761.
- MUTIJARSAK, ICHWAN M, UTAMI DB (2016). Heart rate prediction based on cycling cadence using feedforward neural network. In *2016 International Conference on Computer, Control, Informatics and its Applications (IC3INA)*. s.:72-76.

- MYBURGH KH, VILJOENA, TEREBLANCHE S (2001). Plasma lactate concentrations for self-selected maximal effort lasting 1 h. *Med Sci Sports Exerc*, **33**(1):152–156.
- NICKLEBERRY BL, BROOKS, GA (1996). No effect of cycling experience on leg cycle ergometer efficiency. *Med Sci Sports Exerc*, **28**(11):1396–1401
- NIMMERICHTER A, WILLIAMS C, BACHL N, ESTON R (2010). Evaluation of a field test to assess performance in elite cyclists. *Int J Sport Med*, **31**(3):160-166.
- NIMMERICHTER A, WILLIAMS CA (2015). Comparison of power output during ergometer and track cycling in adolescent cyclists. *J Strength Cond Res*, **29**(4):1049-1056.
- NIMMERICHTER, A (2011). Mechanical power output during cycling: The efficacy of mobile power meters for monitoring exercise intensity during cycling. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Exeter, United Kingdom.
- NOVAK AR, DASCOMBE BJ (2014). Physiological and performance characteristics of road, mountain bike and BMX cyclists. *J Sci Cycl*, **3**(3):9-16.
- OĞUZ S, ERDOĞAN Z (2016). Kahve Tüketiminin Kalp Sağlığı Üzerine Etkisi. *Journal of Cardiovascular Nursing*, **7**(14):136-139.
- OTANI H, KAYA M, TAMAKIA, WATSON P (2017). Separate and combined effects of exposure to heat stress and mental fatigue on endurance exercise capacity in the heat. *Eur J Appl Physiol*, **117**:119-129.
- OWAGA N, UEKI H (2007). Clinical importance of caffeine dependence and abuse. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, **61**:262-268.
- ÖZEN G (2018). Elit dağ bisikletçilerin fiziksel, fizyolojik özelliklerinin ve izokinetik kuvvet düzeylerinin performans parametrelerine etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- PADILLAS, MUJIKAI, ORBANANOS J, SANTISTEBAN J, ANGULO, F, GOIRIENA JJ (2001). Exercise intensity and load during mass-start stage races in professional road cycling. *Med Sci Sports Exerc*, **33**(5):796–802.
- PAGEAUX B, LEPERS R (2018). The effects of mental fatigue on sport-related performance. *Progress in Brain Research*, **240**:291-315.
- PAGEAUX B, LEPERS R, DIETZ K, MARCORA SM (2014). Response inhibition impairs subsequent self-paced endurance performance. *European Journal of Applied Physiology*, **114**(5):1095-1105.
- PAGEAUX B, MARCORA S, LEPERS R (2013). Prolonged mental exertion does not alter neuromuscular function of the knee extensors. *Medicine & Science in Sports & Exercise*.

- PAGEAUX B, MARCORA SM, ROZAND V, LEPERS R (2015). Mental fatigue induced by prolonged self-regulation does not exacerbate central fatigue during subsequent whole-body endurance exercise. *Front Hum Neurosci*, **9**:67.
- PALLARÉS JG, FERNÁNDEZ-ELIAS VE, ORTEGA JF, MUÑOZ G, MUNOZ-GUERRA J, MORA-RODRÍGUEZ R (2013). Neuromuscular responses to incremental caffeine doses: Performance and side effects. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, **45**(11):2184-2192.
- PALMER GS, NOAKES TD, HAWLEY JA (1999). Metabolic and performance responses to constant-load vs variable-intensity in trained cyclists. *J Appl Physiol* **87**:1186-96
- PASMAN WJ, VAN BAAK MA, JEUKENDRUP AE, DE HAAN A (1995). The effect of different dosages of caffeine on endurance performance time. *Int. J. Sports Med.*, **16**(4):225-230. doi:10.1055/s2007-972996
- PATON CD, HOPKINS WG (2001). Tests of cycling performance. *Sports Med.* **31**(7):489- 496.
- PEELING P, BINNIE MJ, GOODS PSR, SIM M, BURKE LM (2018). Evidence-based supplements for the enhancement of athletic performance. *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, **28**:178-187.
- PENNA EM, FILHO E, WANNER SP, CAMPOS BT, QUINAN RG, MENDES TT, SMITH MR, PRADO LS (2018). Mental fatigue impairs physical performance in young swimmers. *Pediatr Exerc Sci*, **30**:208-215
- PEREZ-LANDALUCE J, FERNÁNDEZ-GARCÍA B, RODRIGUEZ-ALONSO M, GARCÍA-HERRERO F (2002). Physiological differences and rating of perceived exertion (RPE) in professional, amateur and young cyclists. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, **42**(4):389.
- PERREY S, GRAPPE F, GIRARDA, BRÏNGARDA, GROSLAMBERT A, BERTUCCI W, ROUILLON JD (2003). Physiological and metabolic responses of triathletes to a simulated 30-min time-trial in cycling at self-selected intensity. *Int J Sports Med*, **24**(2), 138–143.
- PICKERING C, GRGIC J (2019). Caffeine and exercise: What next?. *Sports Medicine*, **49**:1007-1030.
- PICKERING C, GRGIC J (2020). Is Coffee a Useful Source of Caffeine Preexercise? *International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism*, **30**(1):69-82.
- PINOT J, GRAPPE F (2010). The ‘Power Profile’ for determining the physical capacities of a cyclist. *Computer Methods in Biomechanics and Biomedical Engineering*, **13**(S1):103-104.

- PIRES FO, SILVA-JUNIOR FL, BRIETZKE C, FRANKO-ALVERENGA PE, PINHEIRO FA, DE FRANÇA NM, TEIXERIA S, SANTOS TM (2018). Mental fatigue alters cortical activation and psychological responses, impairing performance in a distance-based cycling trial. *Frontiers in Physiology*, **9**:227.
- POLITO MD, SOUZA DB, CASONATTO J, FARINATTI P (2016). Acute effect of caffeine consumption on isotonic muscular strength and endurance: A systematic review and meta-analysis. *Science & Sports*, **31**(3):119-128.
- POSNER MI, ROTHBART MK, SHEESE BE, TANG Y (2007). The anterior cingulate gyrus and the mechanism of self-regulation. *Cogn Affect Behav Neurosci*, **7**(4):391-395.
- POWERS SK, BYRD RJ, TULLEY R, CALLENDER T (1983). Effects of caffeine ingestion on metabolism and performance during graded exercise. *Eur J Appl Physiol Occup Physiol*, **50**(3):301-307.
- PRINS L, TERBLANCHE E, MYBURGH KH (2007). Field and laboratory correlates of performance in competitive cross-country mountain bikers. *J Sport Sci*, **25**(8):927- 935.
- ROELANDS B, DE KONING J, FOSTER C, HETTINGA F, MEEUSEN R (2013). Neurophysiological determinants of theoretical concepts and mechanisms involved in pacing. *Sports Med*, **43**, 301-311.
- ROELANDS B, GOEKINT M, HEYMAN E, PIACENTINI MF, WATSON P, HASEGAWA H, BUYSE L, PAUWELS P, DE SCHUTTER G, MEEUSEN R (2008). Acute norepinephrine reuptake inhibition decreases performance in normal and high ambient temperature. *Journal of Applied Physiology*, **105**(1):206-212.
- ROELANDS B, MEEUSEN R (2010). Alterations in central fatigue by pharmacological manipulations of neurotransmitters in normal and high ambient temperature. *Sports Med*, **40**, 229-246.
- ROSSATO M, BINI RR, CARPES FP, DIEFENTHAELER F, MORO ARP (2008). Cadence and workload effects on pedaling technique of well-trained cyclists. *Int J Sports Med*, **29**(9), 746–752.
- RUSSELL S, JENKINS D, SMITH M, HALSON S, KELLY V (2019). The application of mental fatigue research to elite team sport performance: New perspectives. *Journal of Science and Medicine in Sport*, **22**(6),723-728.
- SACCHETTI M, LENTI M, DI PALUMBO AS, DE VITO G (2010). Different effect of cadence on cycling efficiency between young and older cyclists. *Med Sci Sports Exerc*, **42**(11):2128–2133.

- SALAM H, MARCORA SM, HOPKER JG (2018). The effect of mental fatigue on critical power during cycling exercise. *European Journal of Applied Physiology*, **118**(1):85-92.
- SAMOZINO P, HORVAIS N, HINTZY F (2006). Interactions between cadence and power output effects on mechanical efficiency during sub maximal cycling exercises. *Eur J Appl Physiol*, **97**(1):133–139.
- SANDERS D, HEIJBOER M (2019). Physical demands and power profile of different stage types within a cycling grand tour. *European Journal of Sport Science*, **19**(6):736-744.
- SANDERS D, TAYLOR RJ, MYERS T, AKUBAT I (2017). A field-based cycling test to assess predictors of endurance performance and establishing training zones. *Journal of Strength and Conditioning Research*. doi:10.1519/JSC.0000000000001910.
- SASSI A, RAMPININI E, MARTIN DT, MORELLI A (2009). Effects of gradient and speed on freely chosen cadence: The key role of crank inertial load. *J Biomech*, **42**(2):171–177.
- SCHMIDT A (2014a). Competitive Cycling (2. Baskı.). Meyer & Meyer Sport. s.:17-37.
- SCHMIDT A (2014b). Mountain Bike Training (2. Baskı). Meyer & Meyer Sport. s.:17-43.
- SCHRANZ N, TOMKINSON G, OLDS T, PETKOV J, HAHN AG (2012). Is threedimensional anthropometric analysis as good as traditional anthropometric analysis in predicting junior rowing performance? *Journal of Sports Sciences*, **30**(12):1241–1248.
- SCHUCKER L, MACMAHON C (2016). Working on a cognitive task does not influence performance in a physical fitness test. *Psychology of Sport and Exercise*, **25**:1-8.
- SCHWEIMER J, HAUBER W (2006). Dopamine D1 receptors in the anterior cingulate cortex regulate effort-based decision making. *Learning & Memory*, **13**(6):777-782.
- SEWALL KA, FERNHALL B (1995). Physiological characteristics and their relationship to performance in off-road cycling. *Sports Medicine, Training and Rehabilitation: An International Journal*, **6**(2):89-95.
- SHARON AP, DENISE LS (2003). Exercise Physiology for Health, Fitness and Performance. (2. Baskı). Benjamin Cummings Publishing.
- SILVA-CAVALCANTE MD, COUTO PG, AZEVEDO RA, SILVA RG, COELHO DB, LIMA-SILVA AE, BERTUZZI R (2018). Mental fatigue does not alter

- performance or neuromuscular fatigue development during self-paced exercise in recreationally trained cyclists. *European Journal of Applied Physiology*, **118**(11):2477-2487.
- SIDOSSIS LS, HOROWITZ JF, COYLE EF (1992). Load and velocity of contraction influence gross and delta mechanical efficiency. *Int J Sports Med*, **13**(5):407–411.
- SJODIN B. JACOBS I (1981). Onset of blood lactate accumulation and marathon running performance. *Int J Sports Med*, **2**(1):23–26.
- SMITH CG, JONES AM (2001). The relationship between critical velocity, maximal lactate steady-state velocity and lactate turnpoint velocity in runners. *Eur J Appl Physiol*, **85**(1-2):19–26.
- SMITH MR, CHAI R, NGUYEN HT, MARCORA SM, COUTTS AJ (2019). Comparing the effects of three cognitive tasks on indicators of mental fatigue. *The Journal of Psychology*, **153**(8):759-783.
- SMITH MR, COUTTS AJ, MERLINI M, DEPREZ D, LENOIR M, MARCORA SM (2016). Mental fatigue impairs soccer-specific physical and technical performance. *Medicine & Science in Sports & Exercise* **48**:267-276.
- SMITH MR, MARCORA SM, COUTTS AJ (2015). Mental fatigue impairs intermittent running performance. *Med Sci Sports Exerc*, **47**(8):1682-1690.
- SOVNDAL SMD (2013) Fitness Cycling. Human Kinetics. s.:25-45
- SPRIET LL (2014). Exercise and sport performance with low doses of caffeine. *Sports Medicine*, **2**:175-184.
- SPURWAY N JONES AM (2006). Lactate testing. E Winter, AM Jones, R Davison, P Bromley, T Mercer (Ed.), *Sport and Exercise Physiology Testing Guidelines, The British Association of Sport and Exercise Sciences Guide*, 1. Cilt, s.112–118. Routledge.
- SJØGAARD G (1984). Muscle morphology and metabolic potential in elite road cyclists during a season. *International Journal of Sports Medicine*, **5**(5):250-254.
- STAIANO W, BOSIO A, PIAZZA G, ROMAGNOLI M, INVERNIZZI PL (2018). Kayaking performance is altered in mentally fatigued young elite athletes. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*. doi:10.23736/S0022-4707.18.09051-5
- STAPELFELDT B, SCHWIRTZ A, SCHUMACHER YO, HILLEBRECHT M (2004). Workload demands in mountain bike racing. *Int J Sport Med*, **25**(4):294–300.
- STROOP JR (1935) Studies of interference in serial verbal reactions. *J Exp Psychol*, **18**:643-662.

- SURIANO R, VERCRUYSSSEN F, BISHOP D, BRISSWALTER J (2007). Variable power output during cycling improves subsequent treadmill run time to exhaustion. *J Sci Med Sport*, **10**(4):244–251.
- SÜME M, ÖZSOY S (2010). Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de bisiklet sporu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 345-360.
- SVEDAHL K, MACINTOSH BR (2003). Anaerobic threshold: The concept and methods of measurement. *Can J Appl Physiol*, **28**(2):299–323.
- SWENSEN TC, HARNISH CR, BEITMAN L, KELLER BA (1999). Noninvasive estimation of the maximal lactate steady state in trained cyclists. *Med Sci Sports Exerc*, **31**(5):742–746.
- TAKAISHI T, YAMAMOTO T, ONO T vd. (1998). Neuromuscular, metabolic and kinetic adaptations for skilled pedaling performance in cyclists. *Med Sci Sports Exerc*; **30**:442-449.
- TAKAISHI T, YASUDA Y, MORITANI T (1994). Neuromuscular fatigue during prolonged pedaling rates. *Eur J Appl Physiol*, **69**:154-158.
- TAKAISHI T, YASUDA Y, ONO T vd. (1996). Optimal pedaling rate estimated from neuromuscular fatigue for cyclists. *Med Sci Sports Exerc*; **28**:1492-1497.
- TERRY PC, LANE AM, FOGARTY GJ (2003). Construct validity of the profile of mood states-a for use with adults. *Psychology of Sport and Exercise*, **4**:125- 139.
- THOMPSON WR (2015). Worldwide survey of fitness trends for 2016: 10th Anniversary Edition. *ACSM's Health & Fitness Journal*, **19**(6):9-18.
- UCI (2021). Union cycling international. Erişim: [<https://www.uci.org/discipline/road>]. Erişim Tarihi: 12 Kasım 2021.
- UZUN, M (2016). Kardiyovasküler sistem ve egzersiz. *Journal of Cardiovascular Nursing*, **7**(2):48-53.
- VAN CUTSEM J, DE PAUW K, BUYSE L, MARCORA SM, MEEUSEN R, ROELANDS B (2017a). Effects of mental fatigue on endurance performance in the heat. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, **49**(8):1677-1687.
- VAN CUTSEM J, DE PAUW K, MARCORA S, MEEUSEN R, ROELANDS B (2018). A caffeine-maltodextrin mouth rinse counters mental fatigue. *Psychopharmacology*, **235**(4):947-958.
- VAN CUTSEM J, MARCORA S, DE PAUW K, BAILEY S, MEEUSEN R, ROELANDS B (2017). The effects of mental fatigue on physical performance: A systematic review. *Sports Medicine* **47**(8):1569-1588.

- VAN DER LINDEN D, MASSAR SA, SCHELLEKENS AF, ELLENBROEK BA, VERKES RJ (2006). Disrupted sensorimotor gating due to mental fatigue: Preliminary evidence. *International Journal of Psychophysiology*, **62**(1):168-174.
- VAN SCHUYLENBERGH R, VANDEN EYNDE B, HESPEL P (2004). Correlations between lactate and ventilatory thresholds and the maximal lactate steady state in elite cyclists. *Int J Sports Med*, **25**(6):403-408.
- VERCRUYSSSEN F, BRISSWALTER J (2010). Which factors determine the freely chosen cadence during submaximal cycling? *J Sci Med Sport*, **13**(2):225-231.
- VRIJKOTTE S, MEEUSEN R, VANDERVAEREN C, BUYSE L, VAN CUTSEM J, PATTYN N, ROELANDS B (2018). Mental fatigue and physical and cognitive performance during a two bout exercise test. *Int J Sports Physiol Perform*, **13**(4):510-516.
- WANG C, ZHU Y, DONG C, ZHOU Z, ZHENG X (2020). Effects of various doses of caffeine ingestion on intermittent exercise performance and cognition. *Brain Sciences*, **10**(9):595.
- WEINBERG S, GOULD D (2015). Introduction to Psychological Skills Training. Foundations of Sport and Exercise Psychology. Human Kinetics.
- WILES JD, BIRD SR, HOPKINS J, RILEY M (1992). Effect of caffeinated coffee on running speed, respiratory factors, blood lactate and perceived exertion during 1500-m treadmill running. *Br. J. Sports Med.*, **26**(2):116-120.
- WILES JD, COLEMAN D, TEGERDINE M, SWAINE IL (2006). The effects of caffeine ingestion on performance time, speed and power during a laboratory-based 1 km cycling time-trial. *J. Sports Sci.*, **24**(11):1165-1171.
- WILLIAMS JH, BARNES WS, SINORILE JF (1988). A constant-load ergometer for measuring peak power output and fatigue. *J Appl Physiol*, **65**(5):2343-2348.
- WILLIAMSON JW, FADEL PJ, MITCHELL JH (2006). New insights into central cardiovascular control during exercise in humans: A central command update. *Exp Physiol*, **91**:51-58.
- WILLIAMSON JW, MCCOLL R, MATHEWS D, MITCHELL JH, RAVEN PB, MORGAN WP (2001). Hypnotic manipulation of effort sense during dynamic exercise: Cardiovascular responses and brain activation. *J Appl Physiol*, **90**(4):1392-1399.
- WILSON DG, PAPADOPOULOS J, WHITT FR (2004). *Bicycling Science*. Cambridge. MIT Press.

- WITTHOFT M, MIER D, OFER J, MULER T, RIST F, KIRSCH P, DIENER C (2013). Neuronal and behavioral correlates of health anxiety: Results of an illness-related emotional stroop task. *Neuropsychobiology*, **67**(2):93-102.
- WOOLF K, BIDWELL WK, CARLSON AG (2008). The effect of caffeine as an ergogenic aid in anaerobic exercise. *Int. J. Sport Nutr. Exerc. Metab.*, **18**(4):412-429.
- XU K, MORGAN KT, TODD GEHRIS A, ELSTON TC, GOMEZ SM (2011). A whole-body model for glycogen regulation reveals a critical role for substrate cycling in maintaining blood glucose homeostasis. *PLoS Computational Biology*, **7**(12):e1002272.
- ZADOW EK, KITIC CM, WU SS, SMITH ST, FELL JW (2016). Validity of power settings of the Wahoo KICKR Power Trainer. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, **11**(8):1115-1117.

WEB TABANLI ETKİNLİKLERLE KONUŞMA EĞİTİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Suna ÖZCAN

Web Tabanlı Etkinliklerle Konuşma Eğitimi

Yazar

Suna ÖZCAN

ORCID (0000-0001-9461-5732)

ISBN 978-625-6796-89-8

E-ISBN 978-625-6796-90-4

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Web Tabanlı Etkinliklerle Konuşma Eğitimi

ÖZCAN, Suna

1. Baskı, 138 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
ÖN SÖZ	5
İÇİNDEKİLER.....	9
İLETİŞİM	13
KONUŞMA VE KONUŞMANIN ÖNEMİ.....	15
Konuşmanın Unsurları	16
Konuşmanın Fiziksel Unsurları	16
Konuşmanın Bilişsel Unsurları.....	20
Konuşmanın Duyuşsal Unsurları.....	22
KONUŞMANIN DİĞER DİL BECERİLERİYLE İLİŞKİSİ	22
Konuşma ve Okuma İlişkisi.....	23
Konuşma ve Yazma İlişkisi.....	23
Konuşma ve Dinleme İlişkisi	24
Konuşma ve Dinleme İlişkisinin Önemi	25
KONUŞMA TÜRLERİ	26
Hazırlıklı Konuşma	27
Hazırlıksız Konuşma	27
Hazırlıksız Konuşmanın Önemi	28
KONUŞMA SORUNLARI	29
KONUŞMA EĞİTİMİ	31
Konuşmanın Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Yeri	32
EĞİTİMDE OYUN VE OYUNLAŞTIRMA.....	38
OYUNLAŞTIRILMIŞ WEB TABANLI EĞİTİM ARAÇLARI .	41
123apps	42
Animated Drawings.....	43
Bouncy Balls.....	43
Canva	43
Chrome Music Lab.....	44
Co-Spaces Edu	45
Flippity	45
Genially.....	46

H5P	46
Kahoot!	47
Keamk.....	47
LearningApps	48
StoryJumper	48
Voki.....	49
Wordwall.....	49
My Stroybook	50
WEB TABANLI EĞİTİM ARAÇLARIYLA KONUŞMA EĞİTİMİ	50
WEB TABANLI KONUŞMA EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİ	54
Beyza Nur USTA	60
1. Etkinlik- Çarkı Çevir Konuşmayı Bitir	60
2. Etkinlik- Telaffuzum Pekiyi.....	64
3. Etkinlik – Kelime Macerası	67
Damlanur KÜÇÜK.....	71
4. Etkinlik- Sahnenin Parlak Oyuncuları.....	71
5. Etkinlik- Dilimize Sahip Çıkalım	73
6. Etkinlik- Müzede Neler Var?	75
Esra Nur EROL.....	77
7. Etkinlik – Türkçemi Koruyorum Yorumumu Yapıyorum .	77
8. Etkinlik – Bana Göre.....	80
9. Etkinlik Kültürel Değerler, Sanatsal Eylemler	84
Mustafa BAKIR.....	87
10. Etkinlik- Çiz, Hareketlendir ve Tanıt.....	87
11. Etkinlik- Daha Güzel Bir Dünya.....	90
12. Etkinlik- 6 Bileklik.....	93
Pınar CİCAK	96
13. Etkinlik- Çevir Çarkı Konuşalım.....	96
14. Etkinlik- Bağlanan Cümleler.....	99
15. Etkinlik- Fabllar Gibi Konuşalım.....	101

Satı Gül DUVARCI-İrem Nazlınur ŞAHİN.....	103
16. Etkinlik- Sokak Hayvanları Nasıl Mutlu Olabilir?	103
17. Etkinlik- Haberlerde Konuşalım.....	105
18. Etkinlik- Resimleri Yorumla, Eğlenceyi Tamamla.....	107
Sinem TOKAY.....	109
19.Etkinlik-Öykünü Uydur Oyununu Sürdür.....	109
20. Etkinlik- Pazarcının Beş Dakikası	112
21. Etkinlik- Doğayı Nasıl Koruyabiliriz?.....	114
Sude İPEK.....	116
22. Etkinlik-Mesleğimi Canlandırıyorum	116
23. Etkinlik- Zaman Tüneli.....	119
24. Etkinlik- Benim Hikâyem	121
Şevval KADAN	123
25. Etkinlik- Senaryomu Canlandırıyorum	123
26. Etkinlik- Kararımı Veriyorum Öykümü Yazıyorum	125
27. Etkinlik- Güzel ve Etkili Bir Konuşma	127
Zehra ÖZCAN	129
28. Etkinlik- Haydi Çevir!	129
29. Etkinlik- Karikatürlerle Konuşuyorum	131
30. Etkinlik- Kafama Göre Konuşamam!	133
KAYNAKLAR.....	135

KAYNAKLAR

- Akgün, E., Nuhoğlu, P., Tüzün, H., Kaya, G. & Çınar, M. (2011). Bir eğitsel oyun tasarımı modelinin geliştirilmesi. *Eğitim Teknolojisi kuram ve uygulama*, 1(1), 41-61.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Berns, A., Gonzalez-Pardo, A. & Camacho, D. (2013). Game like language learning in 3-D virtual environments. *Computers & Education*, 60(1), 210-220.
- Bilge, H., & Kalenderoğlu, İ. (2022). Okuma, Yazma ve Konuşmada Akıcılık ile Okuduğunu Anlama ve Kelime Hazinesi İlişkisi. *Eğitim ve Bilim*, 47(209).
- Bozkurt, B. Ü. (2017). Türkçe anadili konuşucuları için konuşma becerisi değerlendirme çerçevesi önerisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 924-947.
- Cangil, B. E. (2004). Beden dili ve kültürlerarası iletişim. *HAYEF Journal of Education*, 1(2), 69-78.
- Çoban, S. (2013). Uzaktan ve teknoloji destekli eğitimin gelişimi. *İstanbul: XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı*.
- Demirel, Ö. & Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Deniz, K., Karagöl, E. & Tarakçı, R. (2019). Konuşma kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Turkish Studies Educational Sciences*, 14(4), 1257-1269.
- DeVito, J. A. (2016). *Essential elements of public speaking*. Pearson Education, Inc.
- Dökmen, Ü. (1995). *İletişim çalışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Epçaçan, C. (2018). Okuma ve anlama becerilerinin öğretim sürecine etkisi üzerine bir değerlendirme, *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(19).
- Er, S. (2010). *Etkili ve güzel konuşma sanatı*. İstanbul: Hayat Yayın Grubu.
- Gölpınar, Ş., Hamzadayı, E. & Bayat, N. (2018). Konuşma kaygı düzeyi ile konuşma başarımları arasındaki ilişki. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 75-85.
- Güneş, F. (2019). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Güneş, F. (2020). Türkçe öğretiminde “Hazırlıksız Konuşma” sorunu. *Sınırsız Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 109-124.
- Kapp, K. M. (2012). *The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education*. San Francisco, CA: Pfeiffer.
- Keşaplı, G. & Çiftçi, M. (2017). Ortaokul öğrencilerinin konuşma kaygıları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 54(1), 463-484.
- Kılınç, A. & Şahin, A. (Ed.). (2013). *Konuşma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kıymaz, M. S. (2020). 2019 *Türkçe dersi öğretim programı*. İçinde A. Akçay ve S. Baskın (Edt.), *Türkçe dersi öğretim programları* (ss. 167-183). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kocadere, S. A., & Samur, Y. (2016). *Oyundan oyunlaştırmaya*. Eğitim Teknolojileri Okumaları içinde (ss. 397-414). TOJET – Sakarya Üniversitesi.
- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları-TÜBAR*, (13), 287-309.
- Kurudayıoğlu, M. (2014). *Konuşma eğitimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Ocak, M. A. (2013). *Eğitsel Dijital Oyunların Eğitimde Kullanımı*. M. A. Ocak (Ed.) *Eğitsel Dijital Oyunlar Kuram, Tasarım ve Uygulama* içinde (s. 49-68). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Okur, S. (2013). *Diksiyon güzel ve etkili konuşma sanatı*. İstanbul: Öteki Adam Yayınları.
- Onan, B. (2010). Beynin bilişsel işlevleri üzerine yapılan araştırmalar ve ana dili eğitimine yansımaları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 521-561.
- Özbay, M. & Çetin, D. (2011). Dinleme Becerisinin Geliştirilmesinde Prozodik Farkındalığın Önemi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(26), 155-175.
- Sever S. (2015). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sülükçü, Y. & Seyhan, L. (2018) Ortaokul öğrencilerinin konuşma becerisini geliştirmeye yönelik bir mikro öğretim uygulama çalışması. UBEK ICSE, Afyonkarahisar.
- Taşer, S. (2009). *Örneklerle konuşma eğitimi*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Taşkaya, S. M. (2021). Konuşma öğretimi., M. Yılmaz. (Editör). *Yeni gelişmeler ışığında Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Temizyürek, F., Erdem, İ. & Temizkan, M. (2022). *Konuşma eğitimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Topçuoğlu Ünal, F. & Özden, M. (2014). *Diksiyon ve konuşma eğitimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Üstün B. (2005). Çünkü iletişim çok şeyi değiştirir!. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 88-94.
- Varan, S. & Sulak, S. E. (2018). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin zihinsel sözlüğünü geliştirmede eğitsel oyunların etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1109-1119.
- Vural, B. (2003). *Doğru ve güzel konuşma*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Werbach, K. & Hunter, D. (2012). *For the win: How game thinking can revolutionize your business*. Philadelphia: Wharton Dijital Editions.
- Williams, D., Yee, N. & Caplan, S. E. (2008). Who plays, how much, and why? Debunking the stereotypical gamer profile. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(4), 993-1018.

- Williams, D., Yee, N. & Caplan, S. E. (2008). Who plays, how much, and why? Debunking the stereotypical gamer profile. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(4), 993-1018.
- Yalçın, A. (2018). *Son bilimsel gelişmeler ışığında Türkçenin öğretimi yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, S. K. & Şengül, M. (2007). Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri. *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 749-769.
- Yalın, H. İ. (2010). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Yaman, E. (2007). *İnsan ve iletişim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yee, N., Ducheneaut, N., Nelson, L. (2012, May). *Online gaming motivations scale: Development and validation*. In Proceedings of the 2012 ACM annual conference on Human Factors in Computing Systems.
- Yılmaz, B. (2003). Toplumsal iletişim ve kütüphane. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2).
- Yusof, N. A., & Saadon, N. (2012). The effects of web-based language learning on university students' grammar proficiency. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 67, 402-408.

**BİLİŞİM
TEKNOLOJİLERİNDE
KALİTE SİSTEMLERİNE
VE ULUSLARARASI
STANDARTLARA
AKADEMİK BİR BAKIŞ**

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KESKİNKİLİÇ

**Bilişim Teknolojilerinde Kalite Sistemlerine ve Uluslararası
Standartlara Akademik Bir Bakış**

Mustafa KESKİNKILIÇ
ORCID (0000-0002-3394-5575)

ISBN 978-625-6600-05-8

E-ISBN 978-625-6600-06-5

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Bilişim Teknolojilerinde Kalite Sistemlerine ve Uluslararası Standartlara
Akademik Bir Bakış

KESKİNKILIÇ, Mustafa

1. Baskı, 128 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Bilişim Teknolojilerinde Kalite ve Standartlar
2. Kalite Güvence Sistemleri
3. Kalite Yönetim Sistemleri
4. Toplam Kalite Yönetimi
5. Kalite Çemberleri ve Kalite Duayenleri

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Kapak Tasarım

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ŞEKİLLER VE TABLOLAR DİZİNİ	6
ÖNEMLİ KISALTMALAR VE TEKNİK NOTASYONLAR....	7
ÖNSÖZ.....	15
GİRİŞ	17
1. KALİTE KAVRAMININ ÜRÜN-MÜŞTERİ VE KÜRESELLEŞME-REKABET BAĞLAMLARINDA ÖNEMİ	19
1.1. Ürün-Müşteri Bağlamında Kalite	19
1.2. Küreselleşme-Rekabet Bağlamında Kalite	20
2. KALİTE TANIMLARI VE KALİTEYE BAKIŞ AÇILARI	22
3. KALİTE UYGULAMALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE TEMEL KALİTE KAVRAMLARI	26
3.1. Muayene.....	32
3.2. Kalite Kontrol.....	32
3.3. Kalite Güvence	33
3.4. Toplam Kalite ve Toplam Kalite Kontrolü	34
4. İLERİ KALİTE KAVRAMLARI	37
4.1. Kalite Planı, Kalite Yönetimi, Kalite Denetimi, Kalite Sistemi, Kalite Yönetim Sistemi	37
4.2. Kalite Güvence Sistemi ve Kalite Güvence Standartları	43
4.3. Toplam Kalite ve Toplam Kalite Yönetimi	44
4.4. Toplam Kalite Yönetiminin İlke ve Unsurları	48
4.4.1. Liderlik.....	49
4.4.2. Müşteri Odaklılık	50
4.4.3. Çalışanların Eğitimi	52
4.4.4. Takım Çalışması	53
4.4.5. Tam Katılım	55
4.4.6. Sıfır Hata.....	56
4.4.7. Ölçüm ve İstatistik	56
4.4.8. Sürekli İyileştirme (Kaizen)	57
4.5. TKY'nin Araçları	62

4.6. TKY'nin Fonksiyonları	62
4.7. TKY'nin Yararları.....	62
4.8. TKY ve Klasik Kalite Yönetiminin Karşılaştırılması	63
5. KALİTE ÇEMBERLERİ	68
6. KALİTE KÜLTÜRÜ OLUŞTURMA VE KALİTE GELİŞTİRME	71
7. KALİTE KAVRAMINA KATKISI OLAN KALİTE DUAYENLERİ.....	73
7.1. Phill CROSBY	73
7.2. Dr. William Edwards DEMING	74
7.3. Dr. Joseph M. JURAN.....	77
7.4. Armand V. FEIGENBAUM	78
7.5. Masaaki IMAI	79
7.6. Kaoru ISHIKAWA.....	79
7.7. Walter SHEWHART	81
8. KALİTENİN BEŞ YÖNLÜ FONKSİYONEL YAPISI VE KALİTENİN SEKİZ BOYUTU	83
8.1. İstatistik ve Kalite.....	83
8.2. Ticaret ve Kalite	84
8.3. Ekonomi ve Kalite.....	84
8.4. Sosyo-Organizasyonel Yapı ve Kalite	84
8.5. Stratejik Yönetim ve Kalite	85
9. KALİTEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 9M.....	89
9.1. Pazar.....	89
9.2. Para	89
9.3. Yönetim.....	90
9.4. İnsan	90
9.5. Motivasyon.....	91
9.6. Malzeme.....	91
9.7. Makine-Mekanizasyon	91
9.8. Modern Bilgi Metotları.....	91
9.9. Ürün Özelliklerini Belirleme	92

10. KALİTEYİ OLUŞTURAN KALİTE BİLEŞENLERİ	
(KALİTE TİPLERİ)	93
11. KALİTE MALİYETLERİ.....	97
11.1. Uygunluk (Başarı-Kalite) Maliyeti	99
11.2. Uygunsuzluk (Başarısızlık-Kalitesizlik) Maliyeti.....	101
12. KALİTE VE STANDARTLAR.....	104
12.1. Kalite-Standart İlişkisi, Tanımlar, Amaçlar ve Yararları	104
12.2. Standart Çeşitleri ve Tipleri.....	109
12.2.1. Yapısal Karakterlerine Göre Standart Çeşitleri	109
12.2.2. Uygulama Alanına Göre Standart Çeşitleri	109
12.2.3. Standart Tipleri	109
12.3. Metroloji, Test, Kalibrasyon, Belgelendirme ve Akreditasyon	111
12.4. Kalite ve Standartlar ile İlgili Kuruluşlar.....	114
SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	120
ÖZGEÇMİŞ.....	124

KAYNAKÇA

Yararlanılan Kaynaklar

- Bozkurt, R. ve Odaman, A., *ISO 9000 Kalite Güvence Sistemleri*, Milli Produktivite Merkezi, 2. Baskı, Ankara, 1996.
- Canbolat, Y. B., (2000), “Azerbeycan’da İlk Kalite Çemberleri Uygulaması”, *Journal of Qafqaz University*, 3(1), ss. 111-117.
- Çabuk, Y. (2005), “Kalite Maliyetleri ve Kalite Maliyetlerini Ölçmede Kullanılan Yöntemler”, *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:7, s.1-8.
- Çankaya, H. P., *Toplam Kalite Yönetimi ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nde Bir Uygulama Örneği*, Atatürk Ün. Sosyal Bil. Ens., İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2007.
- Düren, Z., *İşletmelerde Kalite Çemberleri*, Evrim Basım Yayım, İstanbul, 1990.
- Efil, İ., *Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç: ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 1995.
- Ertuğrul, İ., *Toplam Kalite Kontrol ve Teknikleri*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.
- Feigembaum, A. V., *Total Quality Control*, 3. Edition, Mc Graw-Hill Book Company, Singapure, 1986.
- Garvin, D. A., (1987), “Competing on The Eight Dimensions of Quality”, *Harvard Business Review* Paperback, November-December, s.23-35,
- Gören, İ. ve Diğer Komisyon Üyeleri, *Denetimde Kalite Yönetimi/ Güvencesi/ Kontrolü*, T.C. Sayıştay Başkanlığı, Araştırma/ İnceleme/ Çeviri Dizisi, Ankara 2003.
- Grant, R. M., Shani, R., Krishnan, R., (Winter 1994), “TQM’s Challenge to Management Theory and Practice”, *Sloan Management Review*. Vol. 35. s.25-35.
- Güzel, D., ve Deligöz, K., UYAP Bilişim Sisteminin Türk Yargı Sisteminde Kullanılmasının Toplam Kalite Yönetimini Açısından İncelenmesi, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (7), 63-78.

- Halis, M., *Paradigmadan Uygulamaya Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi, ISO-9002 Kalite Belgesi Çalışmaları*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.
- Imai, M., *Kaizen- Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı*, Nisan, 1994.
- Imai, M., *Kaizen, the key to Japan's competitive success*. Random House, New York, 1986.
- Imai, M., *Kaizen: Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı*, Brisa Yayın, İstanbul, 1997.
- Kavrakoğlu, İ., *Kalite - Kalite Güvencesi ISO 9000 ve Toplam Kalite*, Dünya Yayınevi, Rekabetçi Yönetim Dizisi No:1, İstanbul, 1993.
- Kavrakoğlu, İ., *Toplam Kalite Yönetimi*, KalDer Yayınları, Rekabetçi Yönetim Dizisi No:3, İstanbul 1996.
- Kıngır, S., *Toplam Kalite Yönetimi*, Ankara, Nobel, 2006.
- Lee, H. T., (1995), "Toplam Kalite Yönetimi ve Liderlik", Çev: Orhan Pazarçık, *Verimlilik dergisi*, Toplam Kalite Yönetimi Özel Sayısı, , s.17-24.
- Ömürgönülşen, M., *Gıda Sektöründe Kalite Maliyetlerinin Ölçümü Üzerine Bir araştırma*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
- Özcan, S., *ISO 9000 Standartlarının Uygulanmasında Ortaya Çıkan Kalite Maliyetleri Analizi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas 1998.
- Özevren, M., *TKY: Temel Kavramlar ve Uygulamalar*, Alfa, İstanbul, 2000.
- Peker, Ö., (1993) "TKY ve TS ISO 9000 Standartları", *Verimlilik Dergisi*, Kalite Özel Sayısı, ss.50-51., Kavrakoğlu, *Toplam Kalite Yönetimi*, s.55-57.
- Price, M. J., Chen, E. E., (Spring 1993) "Total Quality Management in a Small, High-Technology Company", California, *Management Review*, s. 97.
- Prokopenko, J., *Verimlilik Yönetimi*, Çev.: Olcay Baykal, Nevda Atalay, Erdemir Fidan, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.
- Rafael, A., *Dr. Deming: Japonlara Kaliteyi Öğreten Amerikalı*, Çev: Kaan Tunçbilek, Form Yayınları, İstanbul, 1994.

- Russ, J., - William W. O., *Management and Quality, American Society for Quality Control*, Milwaukee, 1989.
- Slatter, R., *Jack Welch ve General Electric'in Yolu*, Çev: Türkan Arıkan ve Saadet Özkal, Literatür Yayınları, İstanbul, 2000.
- Standardizasyon ve Kalite, Hazırlayan: Türk Standartları Enstitüsü, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, MEB Yayın No:2755, (6. Baskı), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998.
- Şimşek, M., *Toplam Kalite Yönetimi*, Alfa yayınları, İstanbul, 2001.
- Ünal, S., *Dokuz Eylül Ün. Sosyal Bil. Ens. İşletme Anabilim Dalı, Toplam Kalite Yönetiminde Kalite Çemberleri ve Bir Endüstri İşletmesinde Kalite Çemberi Uygulaması*, Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, İzmir, 2007.
- Yatkin, A., *Toplam Kalite Yönetimi*, Nobel, Ankara, 2003.
- Yavaşoğlu, T., *Yazılım Yönetimi ve Kalitesini Değerlendirmek İçin Kullanılan Ölçümlerin (Metrics) Fonksiyonel Yöntemler İçin İncelenmesi ve Bir Bankacılık Organizasyonunda Seçilenlerin Denenmesi*, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1997.
- Yavuz, S., *Altı Sigma Yaklaşımı ve Sanayi Bir Sanayi İşletmesinde Uygulama*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2006.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

- <http://enm.blogcu.com/genel-olarak-denetim-kavrami-nedir/3316710>, Erişim: 01.09.2010
- <http://enm.blogcu.com/kalite-uygunluk-kalitesi-performans-kalitesi-nedir/8492374>, Erişim:03.12.2010.
- <http://enm.blogcu.com/kalite-uygunluk-kalitesi-performans-kalitesi-nedir/8492374>, Erişim:03.12.2010.
- <http://enm.blogcu.com/toplam-kalite-yonetimi-nedir-10/584111>, Erişim: 30.03.2010.
- <http://enm.blogcu.com/toplam-kalite-yonetimi-nedir-10/584111>, R. Ray Gehani, Quality value-Chain: A Meta-Synthesis of Frontiers of Quality Movement, The Academy of Management Executive, May 1993, Vol VIII, No.2., Erişim: 30.03.2010.

<http://websitem.gazi.edu.tr/asaliha/DosyaIndir?DosyaNo=83caaae4383b4a0b059006fa0aa07e75>, Erişim: 19.05.2009.

http://www.linsaat.com/uploads/TrbBlogs/pdfs_3/30158_1211486944_317.pdf, Özlem Doğan, Kalite Çemberleri, PDF Dosyası, Erişim: 13.02.2009.

<http://www.bsi-turkey.com/Standartlar-ve-Yayinlar/StandartlarHakknda/Standart-nedir/>, Erişim: 25.02.2009.

<http://www.bsi-turkey.com/tr/Standartlar-ve-Yayinlar/StandartlarHakknda/Standartlarn-faydalar-nelerdir/>, Erişim: 15.08.2010.

<http://www.bsi-turkey.com/tr/Standartlar-ve-Yayinlar/StandartlarHakknda/>, Erişim:05.02.2009.

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-kalite/aktan-japon-yonetimindeki.pdf, Erişim: 15.05.2010.

<http://www.danismend.com/kategori/altkategori/kalite-maliyetleri-ve-ekonomisine-giris-1/>, Erişim: 20.03.2010.

<http://www.endustrimuhendisyiz.biz/2009/05/20/kai>, Erişim: 20.05.2009.

<http://www.eoq.org/>, Erişim: 25.02.2009.

<http://www.frmtr.com/ekonomi-iktisat-ismetme/805473-kalite-maliyetleri.html>, Erişim:19.05.2010.

<http://www.iaf.nu/>, Erişim: 25.02.2009.

<http://www.ilac.org>, Erişim: 25.02.2009.

<http://www.iso.org.tr>, Erişim: 25.02.2009.

http://www.iso.org/iso/about/discovers-iso_who-standards-benefits.htm, Erişim: 20.07.2010.

http://www.istanbul.edu.tr/eng2/cevre/static/sites/default/files/CYSSon_0.ppt, Erişim:19.05.2010.

<http://www.kalite.us/standardizasyonun-amaclari.html>, Erişim: 25.02.2009.

<http://www.kalitebirliigi.org>, Erişim:10.05.2011.

<http://www.kaliteofisi.com/download/e-kitap.asp?id=208>, ISO 9000 Fırsatı, Acrobat Reader Dökümanı, s.20, Erişim: 12.10.2008.

<http://www.scribd.com/doc/59728743/28-QC-in-Pepsi>, Erişim:05.10.2010.

- <http://www.sei.cmu.edu>, Erişim: 25.02.2009.
- [http://www.sgb.gov.tr/ybs/Projeler/2.Kalite%20Yönetim%20Sistemi%20Pr
ojesi/KYS%20Başlangıç%20Sunumu.ppt](http://www.sgb.gov.tr/ybs/Projeler/2.Kalite%20Yönetim%20Sistemi%20Pr
ojesi/KYS%20Başlangıç%20Sunumu.ppt), Erişim:22.07.2010.
- <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/semaulas.pdf>, Sema
Ulaş, Toplam Kalite Yönetiminde İnsan Kaynaklarının Rolü:
Liderlik Üzerine Bir Uygulama, T.C. Merkez Bankası,
Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara-2002, s.35.
Erişim:07.06.2011.
- <http://www.tk.gov.tr/Tuketici/Sorulanlar/Sorulanlar.htm#standartnedir>,
Erişim: 15.08.2010.
- <http://www.tse.org.tr/>. Erişim: 25.02.2009.
- <http://www.tse.org.tr/>. Erişim: 25.02.2009.
- <http://www.turkak.org.tr/sss.htm>, Erişim: 27.02.2009.
- <http://www.turklab.org/turklab.php>, Erişim: 28.02.2009.
- [http://www.tuv-
tgk.com/Kurumsal.asp?MENU=1&KAT=1&ALT=1&DRM=3](http://www.tuv-tgk.com/Kurumsal.asp?MENU=1&KAT=1&ALT=1&DRM=3),
Erişim:25.02.2009.
- http://www.ume.tubitak.gov.tr/diger/menu_genel.php?f=101, Erişim:
28.02.2009.
- http://www.utkuduyar.com/projeleri/sunulari/Kalite_Maliyetleri.pdf,
Erişim: 19.05.2010.

BANA BİR DE BURADAN BAK

Ayşe ALPTEKİN
Ayşegül SARIKAYA

BANA BİR DE BURADAN BAK

Ayşe ALPTEKİN
ORCID: 0000-0002-3524-5265

Ayşegül SARIKAYA
ORCID: 0000-0001-6838-9057

ISBN 978-625-6796-85-0
E-ISBN 978-625-6796-86-7
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

BANA BİR DE BURADAN BAK
AYDIN, Meltem – AYDIN, Lokman
1. Basım, 113 s., 135 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Mılas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Mılas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İçindekiler

Önsöz	7
Bölüm 1: ÇOCUKLARDA CİNSEL İSTİSMAR	9
1. Mahremiyet Eğitimi	11
Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklar için Etkinlikler	15
Bölüm 2: ÖLÜM VE YAS	19
1. Çocuklarda Yas	22
2. Yas Sürecini Etkileyen Etmenler	25
3. Çocuklarda Normal Yas Sürecinde Görülebilecek Durumlar	25
4. Çocuklarda Travmatik Yas Sürecinde Görülebilecek Durumlar	26
5. Normal Yas Sürecinde Yaşanan Evreler	27
6. Yakınını Kaybeden Çocuğa Nasıl Davranılmalı?	28
Ölüm ve Yas Sürecini Yaşayan Çocuklar için Etkinlikler	31
Bölüm 3: BOŞANMA	37
1. Çocukların Boşanma Öncesi ve Sonrasında Hissedebilecekleri Duygular	38
2. Boşanma Sürecinde Çocukları Değişikliklere Hazırlamak için Yapılabilecekler	39
3. Boşanma Sürecine Çocukların Uyum Sağlamaları için Uzun Vadede Yapılabilecekler	41
4. Çocukların Yaşlarına Göre Boşanma Algıları ve Ailelere Öneriler	43
Boşanma Sürecini Yaşayan Çocuklar için Etkinlikler	46

Bölüm 4: DOĞAL AFET	59
1. Afetin Çocukların Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkisini Belirleyen Faktörler	60
2. Çocuklarda Afet Sonrası Gözlemlenen Durumlar	62
3. Afet Sonrasında Ailelerin Çocuklara Yönelik Tutumları	63
4. Afete Tanıklık Eden Çocuklara Nasıl Yardım Edebiliriz?	65
Doğal Afeti Yaşayan Çocuklar için Etkinlikler	69
Bölüm 1: TIBBİ MÜDAHALE	79
1. Medikal Müdahale Öncesi ve Sonrasında Çocuğa Destek	81
2. Medikal Süreçlerde Kullanılabilecek Yardımcı Unsurlar	85
3. Medikal Müdahale Sürecinde Yapılan Yanlış Konuşmalar	88
Medikal Müdahaleye Maruz Kalacak Çocuklar için Etkinlikler	89
Kaynakça	100

Kaynakça

Alıcı, E. (2010). Dışavurum etkinliklere dayalı grupla psikolojik danışma programının ebeveyn kaybı yaşayan 9-11 yaş çocuklarının travma sonrası stres düzeyine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Allen, J. G. (2014). Bağlanma ilişkilerinde zihinleştirmenin onarımı. (E. Okan, I. Şansoy, Çev.). İzmir: Odağ Psikoanaliz ve Psikoterapi eğitim Hizmetleri Yayınları.

Alptekin, A., Tepeli, K. (2019). Development of Selcuk Sexual Development Scale (36-72 Months). Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, 10(3), 249-265.

Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. Journal of marriage and family, 62(4), 1269-1287.

Amato, P. R., & Sobolewski, J. M. (2001). The effects of divorce and marital discord on adult children's psychological well-being. American Sociological Review, 66(6), 900-921.

Amer, K. S. (1999). A conceptual framework for studying child adaptation to type 1 diabetes. Issues in Comprehensive Pediatric Nursing, 22(1), 13-25.

Attepe, A.G.S. (2010). Anne baba kaybının çocuklar üzerindeki etkileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 23(23), 23-28.

Bagner, D. M., Fernandez, M. A., & Eyberg, S. M. (2004). Parent-child interaction therapy and chronic illness: A case study. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 11(1), 1-6.

Baker-Ward, L., Gordon, B.N., Ornstein, P.A., Larus, D.M., & Clubb, P.A. (1993). Young children's long-term retention of a pediatric examination. *Child Development*, 64(5), 1519-1533.

Bakırcıoğlu, R. (2011). Çocuk ve ergenlerde ruh sağlığı (4. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.

Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., & Kotrschal, K. (2012). Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin. *Frontiers in psychology*, 3, 234.

Benedek, E., ve Brown, C. (2012). Boşanma ve çocuğunuz (S. Katlan Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık.

Bildik, T. (2013). Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. *Ege Tıp Dergisi*, 52(4), 223-229.

Black, E .I. (1998). Aile sırları. (1. Baskı) (E.Özsayar,Çev.). İstanbul: Boyner Holding.

Bolding, D. J., & Llorens, L. A. (1991). The effects of habilitative hospital admission on self-care, self-esteem, and frequency of physical care. *American Journal of Occupational Therapy*, 45(9), 796-800.

Booth, A., & Amato, P. R. (2001). Parental predivorce relations and offspring postdivorce well-being. *Journal of marriage and family*, 63(1), 197-212.

Boyce, W. T. (1981). Interaction between social variables and stress research. *Journal of Health & Social Behavior*, 22(2), 194-195.

Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Professional psychology: research and practice*, 36(4), 376-383.

Buchanan-Barrow, E., Barrett, M., & Bati, M. (2003). Children's understanding of illness: The generalization of illness according to exemplar. *Journal of health psychology*, 8(6), 659-670.

Burke, J. D., Borus, J. F., Burns, B. J., Millstein, K. H., & Beasley, M. C. (1982). Changes in children's behavior after a natural disaster. *The American journal of psychiatry*. 139(8), 1010-1014.

Carson, D. K., Jenkins, J. & Stout, C. B. (1985). Assessing child life programs: Study model with a small number of subjects. *Children's Health Care*, 14(2), 123-125.

Cattanach, A. (2008). *Play therapy with abused children*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Clark, C.D. (2003). *In sickness and in play: Children coping with chronic illness*. Brunswick. N.J.: Rutgers University Press.

Coyne, I., & Kirwan, L. (2012). Ascertaining children's wishes and feelings about hospital life. *Journal of Child Health Care*, 16(3), 293–304.

Crosson-Tower, C. (1999). *Understanding child abuse and neglect*. Boston: Allyn and Bacon.

Cummings, E. M., Ballard, M. El-Sheikh, & Lake, M. (1991). Resolution and child's responses to interadult anger. *Developmental Psychology*, 27, 462-470.

Çetin, N. (2015). Annelerdeki ölüm kaygısının çocukları ile kurdukları ölüm iletişimine etkisinin araştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Damasio, A.R.(1999). *Descartes'in Yanılgısı* (B. Atlamaz, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.

Dollinger, S. J., O'Donnell, J. P., & Staley, A. A. (1984). Lightning-strike disaster: Effects on children's fears and worries. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52(6), 1028-1038.

Dolto, F. (1998). *Çocuk ve boşanma* (N. Yiğitler, Çev.). İstanbul: Kontiki Yayıncılık.

Dowdney, L. (2000). Childhood bereavement following parental death. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(7), 819-830.

Dyregrov, A. & Güvenç, G. (2000). *Çocuk, kayıplar ve yas: Yetişkinler için el kitabı*. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Emery, R. E. (1999). *Marriage, divorce, and children's adjustment*. London: Sage Publications.

Ergün, N. (2005). *Çocuklarda yas. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*. Erişim <http://web.firat.edu.tr/daum/default.asp?id=86>

Erikson, K.T. (1976) *Everything in its path: Destruction of community in the Buffalo Creek Flood*. New York: Simon & Schuster.

Eyberg, S. (1988). Parent-child interaction therapy: Integration of traditional and behavioral concerns. *Child & Family Behavior Therapy*, 10(1), 33-46.

Farberow, N. L., & Frederick, C. J. (1978). *Training manual for human service workers in major disasters* (DHHS Publication No.[ADM], 90-538). Washington, DC: National Institute of Mental Health.

Foy, D. W. (1992). *Treating posttraumatic stress disorder: Cognitive-behavioral strategies*. New York: Guilford

Gariépy, N. & Howe, N. (2003). The therapeutic power of play: examining the play of young children with leukaemia. *Child: care, health and development*, 29(6), 523-537.

Gaynard, L., Goldberger, J., & Laidley, L. N. (1991). The use of stuffed, body-outline dolls with hospitalized children and adolescents. *Children's Health Care*, 20(4), 216-224.

Goldstein, J., Freud, A. & Solnit, A. J. (1973). *Beyond the best interests of the child*. New York: The Free Press.

Hafstad, G. S., Haavind, H., & Jensen, T. K. (2012). Parenting after a natural disaster: A qualitative study of Norwegian families surviving the 2004 Tsunami in Southeast Asia. *Journal of child and family studies*, 21(2), 293-302.

Handford, H. A., Mayes, S. D., Mattison, R. E., Humphrey, F. J., Bagnato, S., Bixler, E. O., & Kales, J. D. (1986). Child and parent reaction to the Three Mile Island nuclear accident. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 25(3), 346-356.

Hartwig, E. K. (2014). Puppets in the playroom: Utilizing puppets and child-centered facilitative skills as a metaphor for healing. *International Journal of Play Therapy*, 23(4), 204- 216

Heidarzadeh M, Rassouli M, Mohammadi Shahbolaghi F, Karam, A. M., Mirzaee, H., & Tahmasebi, M. (2014). Posttraumatic growth and its dimensions in patients with cancer. *Middle East Journal of Cancer*, 5(1), 23-29.

Houtzager, B. A., Grootenhuis, M. A., Caron, H. N. & Last, B. F. (2004). Quality of life and psychological adaptation in siblings of paediatric cancer patients, 2 years after diagnosis. *Psycho-Oncology: Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer*, 13(8), 499-511.

Hoyt, L. A., Cowen, E. L., Pedro-Carroll, J. L., & Alpert-Gillis, L. J. (1990). Anxiety and depression in young children of divorce. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(1), 26-32.

Jongsma, A. ve Dattilio, F. M. (2013). Aile terapisi tedavi planlayıcısı (A. Yıldırım, İ. Kurt, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kaminski M, Pellino T. & Wish J. (2002). Play and pets: the physical and emotional impact of child-life and pet therapy on hospitalized children. *Children's Health Care*. 31(4), 321-335.

Kaminski, M., Pellino, T., & Wish, J. (2002). Play and pets: The physical and emotional impact of child-life and pet therapy on hospitalized children. *Children's health care*, 31(4), 321-335.

Karabekiroğlu, K. (2017). ocuğuma nasıl davranmalıyım? (5. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Karaca, F.(2000). Ölüm psikolojisi. İstanbul: Beyan Yayınları.

Kogan, İ. (2011). Yas tutmama mücadelesi (A. A. Köşkdere, S. Yücel, Çev.). İzmir: Odağ Psikoanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri Yayınları.

Koytak,S.(2008). 7-11 yağ grubu çocuklarda ölüm kavramı ve ölüm kaygısının araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kramer,P.(2018).Frames of reference for pediatric occupational therapy. Baltimor: Lippincott Williams & Wilkins.

La Fontaine, J. (1990). Family life series. Child sexual abuse. Oxford, England: Polity Press.

Lepore, S., Miles, H. & Levy, J. (1997). Relation of chronic and episodic stressors to psychological distress, reactivity, and health problems. *International Journal of Behavioral Medicine*, 4(1), 39-59.

Levi R, Marsick R, Drotar D, Kodish E. (2000). Diagnosis, disclosure, and informed consent: learning from parents of children with cancer. *Journal of Pediatric Hematology Oncology*, 22(1), 3-12.

Lystad, M. H. (1984). Children's responses to disaster: Family implications. *International journal of family psychiatry*, 5(1), 41-60.

MacFarlane, K., Waterman, J., Conerly, S., Damon, L., Durfee, M., & Long, S. (1986). *Sexual abuse of young children*. New York: Guilford Press.

Malkinson, R.(2009). Bilişsel yas terapisi, yaşanan bir kaybın ardından yaşama düşünsel bir anlam katmak (S. Kunt-Akbaş, Çev.).Ankara: HYB Basım Yayın.

Markham, U. (1998). Çocukluk travmaları (M. Sağlam, Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayınları.

McCue, K. (1988). Medical play: An expanded perspective. *Children's Health Care*, 16(3), 157-161.

McFarlane, A. C. (1986). Posttraumatic morbidity of a disaster: a study of cases presenting for psychiatric treatment. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 174(1), 4-13.

Murphy, S.A. (1987) Self-efficacy and social support mediators of stress on mental health following a natural disaster. *Western Journal of Nursing Research*, 9(1), 58-86.

Newman, C. J. (1976) Children of disaster: Clinical observations at Buffalo Creek. *American Journal of Psychiatry*, 133 (3) , 306-312.

Öztop, P. (2012). Traumatic memories of parental loss: The role of participant age, age of memory, expectancy, consequentiality and changes in life. Master Thesis, Istanbul Koc University, Graduate School of Social Sciences and Humanities, Istanbul.

Pedro-Carroll, J. (2013). *Önce çocuklar*. (A. Birkan, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap.

Peebles-Kleiger, M. J. (2000). Pediatric and neonatal intensive care hospitalization as traumatic stressor: implications for intervention. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 64(2), 257-275.

Prinstein, M. J., La Greca, A. M., Vernberg, E. M. & Silverman, W. K. (1996). Children's coping assistance: How parents, teachers and friends help children cope after a natural disaster. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25(4), 463-475.

Pynoos, R. S., & Eth, S. (1986). Witness to violence: The child interview. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 25(3), 306-319.

Rachman, S. (1980). Emotional processing. *Behavior Research Therapy*, 18(1), 51-60.

Rae, W. A., Worchel, F. F., Upchurch, J., Sanner, J. H., & Daniel, C. A. (1989). The psychosocial impact of play on hospitalized children. *Journal of Pediatric Psychology*, 14(4), 617-627.

Reid-Searl, K., Quinney, L., Dwyer, T., Vieth, L., Nancarrow, L., & Walker, B. (2017). Puppets in an acute paediatric unit: Nurse's experiences. *Collegian*, 24(5), 441-447.

Rozanski, A. & Kubzansky, L. (2005) Psychologic functioning and physical health: a paradigm of flexibility. *Psychosomatic Medicine*, 67 (2), 47-53.

Sack, W. H., Angell, R. H., Kinzie, J. D., & Rath, B. (1986). The psychiatric effects of massive trauma on Cambodian children: II. The family, the home, and the school. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 25(3), 377-383.

Sawyer M, Antoniou G, Toogood I, Rice M, Baghurst P (2000). Childhood cancer: A 4-year prospective study of the psychological adjustment of children and parents. *Journal of Pediatrics Hematology Oncology*, 22(3), 214-220.

Saygılı, S. ve Çankırılı, A. (2006). *Annemi istiyorum, çalışan anneler ve problemlı çocuklar*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları.

Schab, L. M. (2017). *The divorce workbook for children*. Oakland: New Harbinger Publication.

Schweitzer R, Griffiths M, Yates P (2012). Parental experience of childhood cancer using Interpretative Phenomenological Analysis. *Psychology Health*, 27(6), 704-20.

Sezer, S. ve Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13), 151-165.

Siegel, D. J. ve Bryson, T. P. (2019). Bütün beyinli çocuk (H. Ünlü-Haktanır, Çev.). İstanbul: Diyojen Yayınları.

Sloper P (2000). Predictors of distress in parents of children with cancer: A prospective study. *Journal of Pediatrics Psychology*, 25(2), 79-91.

Sposito, A. M. P., de Montigny, F., Sparapani, V. D. C., Lima, R. A. G. D., Silva-Rodrigues, F. M., Pfeifer, L. I., & Nascimento, L. C. (2016). Puppets as a strategy for communication with Brazilian children with cancer. *Nursing & health sciences*, 18(1), 30-37.

Tarhan, N.(2015). Aile Okulu.(20.Basım). İstanbul: Timaş Yayınları.

Teber, M., “Çocuklarda Cinsellik Sorunları ve Terapisi”, Çocuk Terapilerinde Uzmanlık Eğitimleri , 24 Şubat 2018, İstanbul.

Terr, L.C. (1981). Psychic trauma in children: Observations following the Chowchilla school-bus kidnapping. *American Journal of Psychiatry*, 138 (1), 14-19.

Terr, L.C. (1985). Psychic trauma in children and adolescents. *Psychiatric Clinics of North America*, 8(4), 815-835.

Titchener, J. L. & Kapp, F. T. (1976). Family and character change at Buffalo Creek. *American Journal of Psychiatry*, 133(3), 295-299.

Tsai, M. H., Hsu, J. F., Chou, W. J., Yang, C. P., Jaing, T. H., Hung, I. J. & Huang, Y. S. (2013). Psychosocial and emotional adjustment

for children with pediatric cancer and their primary caregivers and the impact on their health-related quality of life during the first 6 months. *Quality of life Research*, 22(3), 625-634.

Ullán, A. M., Belver, M. H., Fernández, E., Lorente, F., Badía, M., & Fernández, B. (2014). The effect of a program to promote play to reduce children's post-surgical pain: with plush toys, it hurts less. *Pain Management Nursing*, 15(1), 273-282.

Vernberg, E. M. & Vogel, J. (1993). Interventions with children following disaster. *Journal of Clinical Child Psychology*, 105(1), 237-248.

Volkan, V. D. & Zintl, E. (2008). Kayıptan sonra yaşam (M. Kocadere, I. Vahip, Çev.). İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri Yayınları

Walczak, Y. ve Burns, S. (2004). Boşanma ve çocuk üzerine etkileri (İ. Ersevim, Çev.). İstanbul: Özgür Yayınları

Wallerstein, J. S. & Kelly, J. B. (1980). *Surviving the breakup: How children actually cope with divorce*. Newyork: Basic Books.

Wells, R. (2000). Çocuklar üzülmesin, çocuklar için üzüntüyü yenmenin yolları (G.Günay,Çev.). İstanbul: Rota Yayınları

William Li, H. C., Lopez, V., & Lee, T. L. I. (2007). Effects of preoperative therapeutic play on outcomes of school-age children undergoing day surgery. *Research in nursing & health*, 30(3), 320-332.

Wood, T. A. (1991). A Comparison of Stress and Marital Adjustment with Families of Chronically Ill, Handicapped and Non-Ill/Non-Handicapped Children. *BC Journal of Special Education*, 15(3), 231-39.

Yavuzer, H. (2005). Ana-baba ve çocuk, ailede çocuk eğitimi. (18. Basım). İstanbul: Remzi Kitap Evi

Yıldız, S.A. (2004). Çocuk, ölüm ve kayıp. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 125-144.

Yılmaz, S. (2011). Çocukların bilişsel ve dini gelişiminde ölüm olgusu. Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun

Yule, W. & Williams, R. M. (1990). Post-traumatic stress reactions in children. *Journal of Traumatic Stress*, 3(2), 279-295.

**14-16 YAŞLARI ARASINDAKİ
ERKEK BASKETBOLCU,
FUTBOLCU VE SEDANTERLERİN
BAZI FİZİKSEL, FİZYOLOJİK VE
ANTROPOMETRİK ÖZELLİKLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Yazar

Doç. Dr. Ahmet ATLI

Editör

Prof. Dr. Selma KARACAN AŞIK

14-16 Yaşları Arasındaki Erkek Basketbolcu, Futbolcu ve Sedanterlerin Bazı Fiziksel, Fizyolojik ve Antropometrik Özelliklerinin Karşılaştırılması

Yazar
Ahmet ATLI
ORCID (0000-0002-7516-2675)

Editör
Selma KARACAN AŞIK
ORCID (0000-0002-0897-6900)

ISBN 978-625-6796-87-4
E-ISBN 978-625-6796-88-1
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap, Doç. Dr. Ahmet ATLI'nın 2009 yılında Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı'nda yaptığı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

KÜTÜPHANE KARTI

14-16 Yaşları Arasındaki Erkek Basketbolcu, Futbolcu ve Sedanterlerin Bazı Fiziksel, Fizyolojik ve Antropometrik Özelliklerinin Karşılaştırılması
ATLI, Ahmet – KARACAN AŞIK, Selma

1. Basım, 67 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Antropometrik	2. Basketbol	3. Fiziksel
4. Fizyolojik	5. Futbol	

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER	3
1. GİRİŞ	5
1.1. Spor	5
1.1.1. Sporun İşlevleri	6
1.2. Bireyin Gelişim Dönemleri ve Spor	8
1.2.1. Adolesan Dönemde Gelişim Evreleri	9
1.3. Basketbolda Yapısal Özellikler	12
1.3.1. Vücut Ağırlığı ve Boy Uzunluğu	12
1.3.2. Basketbolcularda Beden Kompozisyonu ve Yapı	13
1.4. Basketbolda Kondisyonel Özellikler	14
1.4.1. Kuvvet	14
1.4.2. Sürat	14
1.4.3. Dayanıklılık	14
1.4.4. Hareketlilik	15
1.5. Basketbolda Koordinatif Özellikler	15
1.5.1. Koordinasyon	15
1.5.2. Denge	16
1.5.3. Ritim	16
1.5.4. Reaksiyon Sürati	16
1.6. Basketbolda Fizyolojik Özellikler	16
1.7. Futbolda Temel Motorik Özellikler	18
1.7.1. Dayanıklılık	18
1.7.2. Sürat	19
1.7.3. Koordinasyon	20
1.7.4. Hareketlilik	22
1.7.5. Kuvvet	22
1.8. Futbolda Aerobik Güç	23
1.9. Futbolda Anaerobik Güç	25
2. GEREÇ VE YÖNTEM	28
2.1. Gereç	28
2.2. Yöntem	28
2.2.1. Boy ve Vücut Ağırlığının Ölçülmesi	29
2.2.2. Kalp Atım Sayısı ve Kan Basıncının Ölçülmesi	29
2.2.3. Esneklik (Otur-Uzan) Testi	29
2.2.4. 30 sn Mekik-Şınav Testi	29
2.2.5. 30 m Sürat Testi	29
2.2.6. Dikey Sıçrama Testi ve Anaerobik Gücün Hesaplanması	30

2.2.7. Cooper Testi ve Aerobik Gücün Hesaplanması.....	30
2.2.8. Sekiz Koşusu Testi.....	31
2.2.9. Durarak Uzun Atlama Testi	31
2.2.10. Sağlık Topu Fırlatma Testi.....	31
2.2.11. Skinfold (Deri Kıvrım) Ölçümleri.....	31
2.2.12. Vücut Yağ Yüzdesinin Hesaplanması	32
2.2.13. Çevre Ölçümleri.....	32
2.2.14. Çap Ölçümleri.....	33
2.2.15. İstatistiki Analizler	33
3. BULGULAR.....	35
4. TARTIŞMA	46
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	60
6. KAYNAKLAR.....	62

6. KAYNAKLAR

1. Açıkkada C, Ergen E. Bilim ve Spor, Ankara, Büro-Tek Ofset Matbaacılık, 1990.
2. Akgün N. Egzersiz Fiziyojisi, Ankara, Gökçe Ofset Matbaacılık, 1989;3(2):66.
3. Akgün N. Egzersiz Fiziyojisi, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 1992;4(1):184-190.
4. Akın H. Puberte Dönemi Sedanterler İle Futbolcuların Bazı Antropometrik ve Biomotorik Özelliklerinin Karşılaştırılması, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1999.
5. Altın M. 14-16 Yaş Genç Futbolcularda İntensiv İnterval Antrenman Metodunun Aerobik ve Anaerobik Güce Etkisi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1998.
6. Amman MT, İkizler HC, Karagözoğlu C. Sporda Sosyal Bilimler, Birinci Baskı, İstanbul-Bursa, Alfa Yayınları, 2000.
7. Ateş M, Demir M, Ateşoğlu U. Pliometrik Antrenmanın 16-18 Yaş Grubu Erkek Futbolcuların Bazı Fiziksel ve Fiziyojik Parametreleri Üzerine Etkisi, Niğde, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2007;1(1).
8. Aydos L, Kürkçü R. 13-18 Yaş Grubu Spor Yapan ve Yapmayan Orta Öğrenim Gençliğinin Fiziksel ve Fiziyojik Özelliklerinin Karşılaştırılması, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1997;2(2):31-38.
9. Bayramoğlu EO. Yıldız ve Genç Erkek Basketbolcularda Morfolojik Yapı ve Performans İlişkileri, Antalya, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1998.
10. Beunen G, Malina RM. Growth and Biological Maturation: Relevance To Athletic Performance, The Child and Adolescent Athlete, Ed: Bar-Or, Blackwell Science In Sports and Exercise, 1996;24(5):576-585.
11. Bray GA. What Is The Ideal Body Weight ?, J. Nutr, Biochem, 1998;9:489-492.
12. Brook CGD, Stanhope R. Normal Puberty Charecteristics and Endocrinology, Clinical Pediatric Endocrinology Oxford Blackwell Scientific Publication, 1989;169-188.
13. Cenkseven F. Gelişim Psikolojisi Ders Notları, Adana, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 2005;8-13.
14. Cicioğlu İ, Ocak Y, Günay M. 6 Haftalık Hazırlık Dönemi Antrenmanlarının Profesyonel Futbolcularda Bazı Fiziksel ve Fiziyojik Parametreler Üzerine Etkisi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2001;1(2-3-4):37-41.

15. Çakıroğlu Mİ. Antrenman Teorisi ve Sistematigi, İstanbul, 1997.
16. Danacı M. Adana İlinde Farklı Tipteki Liselerde Öğrenim Gören Adolesan Dönemi Sedarter ve Spor Yapan Erkek Öğrencilerin Spora Yaklaşımı, Fiziksel Yapıları ve Fizyomotorik Özelliklerinin Saptanması, Adana, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008.
17. Doğan İ. Sosyoloji Kavramları ve Sorunları, İkinci Baskı, İstanbul, Sistem Yayınları, 1998.
18. Dündar U. Antrenman Teorisi, Ankara, Bağırđan Yayınevi, 1998.
19. Ek RO, Temoçin S, Tekin TA, Yıldız Y. Futbolculara Uygulanan Bazı Motorsal Egzersizlerin Birbirlerine Etkilerinin İncelenmesi, Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2007;8(1):19-22.
20. Eniseler N, Çamlıyer H, Göde O. Çeşitli Lig Seviyelerine ve Bu Liglerde Futbol Oynayan Oyuncuların Oynadıkları Mevkilere Göre 30 m Mesafe İçindeki Sprint Derecelerinin Karşılaştırılması, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1996;2(1):38-47.
21. Eniseler N, Gündüz N. Maksimal İntermittent Sprint Performansı İle Laktik Anaerobik Kapasite ve Aerobik Güç Arasındaki İlişkiler, Ankara, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2001;6(1):3-10.
22. Ermiş E. Genç Basketbolcuların Fiziksel, Fizyolojik ve Teknik Özelliklerinin Maçlara Etkisinin Araştırılması, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2001.
23. Erol E. Çabuk Kuvvet Çalışmalarının 16-18 Yaş Grubu Genç Basketbolcuların Performansı Üzerine Etkisinin Deneysel Olarak İncelenmesi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1992.
24. Erol E. Yaygın İnterval Metod İle Uygulanan Dayanıklılık Çalışmalarının 13-14 Yaş Grubu Erkek Basketbolcuların Aerobik-Anaerobik Güç, Vücut Kompozisyonu ve Bazı Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkilerinin İncelenmesi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 1995.
25. Ersoy G. Yağ İle İlgili Gerçekler, Spor ve Tıp, Logos Yayıncılık, 1999;51.
26. Fişek K. Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi, İkinci Baskı, Ankara, Bağırđan Yayınları, 1998.
27. G.S.G.M. Spor Eğitimi Daire Başkanlığı. Olimpiyatlar İçin Sporda Yetenek Seçimi ve Spora Yönlendirme Projesi, Ankara, 2005.
28. Gökdemir K, Küçük V, Koç H. Burun Bantının Futbolcularda Aerobik Kapasiteye Etkisi, Ankara, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1998;3(1):17-22.

29. Günay M, Yüce A. Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri, Ankara, 1996.
30. Günay M. Egzersiz Fizyolojisi, Ankara, Bağırman Yayınevi, 1998.
31. Günay M, Onay M. Artan Direnç Egzersizleri ve Genel Maksimal Kuvvet Antrenmanlarının Kuvvet Gelişimi, İstirahat Nabzı, Kan Basınçları, Aerobik-Anaerobik Güç ve Vücut Kompozisyonuna Etkileri, Ankara, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1999;4:21-31.
32. Gündüz N. Antrenman Bilgisi, İzmir, Saray Kitabevleri, 1997;79.
33. Gür E. Özel Düzenlenmiş Plyometrik Antrenmanların Genç Futbolcuların Anaerobik Güç Performanslarına Etkisi, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2001.
34. İbiş S. Yaz Spor Okuluna Katılan 12-14 Yaş Grubu Erkek Futbolcuların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin İncelenmesi, Niğde, Niğde Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2002.
35. Jürimae J, Haljaste K, Cichella A, Latt E, Purge P, Leppik A, Jürimae T. Analysis Of Swimming Performance From Physical, Physiological and Biomechanical Parameters In Young Swimmers, Pediatric Exercise Science, 2007;19(1):70-81.
36. Kalkavan A, Zorba E, Ağaoğlu SA, Karakuş S, Çolak H. Farklı Spor Branşlarında Bazı Fiziksel Uygunluk Değerlerinin Sedanter Grupla Karşılaştırılması, Beden Eğitimi ve Spor Dergisi, 1996;1(3):25-35.
37. Kalkavan A, Pınar S, Kılınç F, Yüksel O. Basketbolcu Çocukların Fiziksel Yapılarının Bazı Fizyolojik ve Biyomotorik Özellikler Üzerine Etkisinin Araştırılması, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2005;14(2):111-118.
38. Kayatekin M, Şemin İ, Selamoğlu S, Çeçen A, Turgay F, Avar L. Sporcularda Anaerobik Eşik-Aerobik Kapasite İlişkisinin Araştırılması, İzmir, Ege üniversitesi Besyo Performans Dergisi, 1996;2(1):19-24.
39. Kılınç F. Puberte Adolesan Dönemi Basketbolcuları İle Sedanterlerin Postür ve Biomotor Özelliklerinin Analiz ve Senkresisi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1997.
40. Koç H, Özcan K, Pular A, Ayaz A. Elit Bayan Hentbolcular İle Voleybolcuların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerin Karşılaştırılması, Sporometre, 2007;5(3):123-128.
41. Konter E. Futbolda Süratin Teori ve Pratiği, Ankara, Bağırman Yayınevi, 1997.
42. Koparan Ş, Öztürk F. Uludağ Üniversitesi Personelinin Üniversite Sportif Olanaklarından Yararlanma Düzeyleri, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2002;15(1).

43. Koşar N, Demirel H, Aydoğ TS, Doral MN. Adolesanlarda Sporcu Sağlığı, Journal Of Pediatric Sciences, 2006;2(7):25-33.
44. Kuter M, Öztürk F. Türkiye Şampiyonu Bir Küçük Yıldız Basketbol Takımının Fiziksel Profili, Ankara, Spor Bilimleri II. Ulusal Kong. Bildirileri, Spor Bilim ve Teknoloji Yüksek Okulu 1992;3:249-253.
45. Kürkcü R, Özdağ S, Afyon YA, Yaman Ç. 10-12 Yaş Grubundaki Futbolcu ve Badmintoncularda Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2009;6(1).
46. Lohman TG. Applicability Of Body Composition Techniques and Constants For Children and Youths, Exercise and Sports Sciences Reviews, 1986;14:325-352.
47. Lumpkin A. Introduction To Physical Aducation Exercise Science And Sports Studies, Deen School Of Education University Of Kansas, 6. Edution, United States, 2005;2-3.
48. Mark DW. Physical Changes Of Puberty, Endocrinal Metabclin, Nort Am, 1991;20:1-14.
49. Muratlı S. Çocuk ve Spor, Ankara, Bağırğan Yayınevi, 1997;18-205.
50. Ocak Y. Elazığspor Profesyonel Futbol Takımı Futbolcularının Seçilen Fizyolojik Özelliklerinin Ölçümü ve Farklı Seviyedeki Takımlarla Mukayesesi, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1996.
51. Özdiñç Ö. Çukurova Üniversitesi Öğrencilerinin Spor ve Spora Katılımın Sosyalleşmesiyle İlişkisi Üzerine Görüşleri, Adana, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2004.
52. Özmen Ö. Hazırlık Dönemi Çalışmaları, TFF Eğitim Yayınları, 1998.
53. Pamuk Ö. Erkekler II. Lig ve Bölgesel Ligde Oynayan Basketbolcuların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin Karşılaştırılması, Konya, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 2006.
54. Pehlivan Z, Gökdemir K. Hentbol ve Basketbol 1. Liginde Şampiyon Olan Takım Sporcularının Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin Karşılaştırılması, Ankara, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1999;4(1):9-16.
55. Pekcan G. Adolesan Döneminde Beslenme, Klinik Çocuk Forumu, 2004;4 (1):38-47.
56. Polat C, Çeliksoy A, Aydın G. Kalp-Solunum Sistemi Dayanıklılığı ve Yükleme Fayda Alanı, Ankara, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri I. Kongre Bildirileri, 2000;165-171.
57. Reilly T, Secher N, Snell P. Psychology Of Supports Science, England, 1990;428-457.

58. Revan S. Konya İli 1. Amatör Kümede Mücadele Eden Futbolcuların Oynadıkları Mevkilerine Göre Bazı Antropometrik ve Fizyolojik Parametrelerinin Karşılaştırılması, Konya, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2003.
59. Savaşan M, Pehlivan A. Egzersiz Öncesi Alınan Karbonhidratlı İçeceklerin Anaerobik Eşik Üzerine Etkisi, İzmir, Spor Hekimliği Dergisi, 1999;34:73-82.
60. Savucu Y, Polat Y, Ramazanoğlu F, Karahüseyinoğlu MF, Biçer YS. Alt Yapıdaki Küçük, Yıldız ve Genç Basketbolcuların Bazı Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin İncelenmesi, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2004;18(4):205-209.
61. Sevim Y. Antrenman Bilgisi, Ankara, Gazi Büro Kitabevi, 1995.
62. Sevim Y. Basketbol, Teknik, Taktik, Antrenman, Ankara, 1997;2-7.
63. Sofi N. Futbolda Sezon Öncesi İle Sezon Öncesi Hazırlık Dönemi Sonrasındaki Vücutdaki Bazı Fizyolojik ve Fiziksel Değişikliklerin İncelenmesi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2002.
64. Şenel Ö. Kuvvet ve Güç Kavramları Arasındaki Fark Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1999;4(1):41-44.
65. Tamer K, Ziyagil MA, Yamaner F. Galatasaray ve Konyaspor Profesyonel Futbol Takımlarının Antropometrik Özellikleri ve Fizyolojik Kapasitelerinin Kıyaslanması, Ankara, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1992;8(1):161-167.
66. Tamer K. Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Ankara, Bağırhan Yayınları, 2000.
67. Tanner JM. Physical Growth At Adolescence, Oxford Blackwell Scientific Publication, 1962.
68. Temoçin S, Ek RO, Tekin TA. Futbolcularda Sürat ve Dayanıklılığın Solunumsal Kapasite Üzerine Etkisi, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004;2(1):31-35.
69. Turaçlar UT, Onarlıoğlu T, Dönmez B, Adıgüzel E. Antrene Sporcularda ve Sedanterlerde Ölçülen Skinfold Parametrelerinin Karşılaştırılması, 1997;2(2):25-30.
70. Türel M. Futbol, TFF Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1990;109.
71. Ulrich J, Rolf K. Condition, Training, Technique, 1984;235-237.
72. Ünal M, Kayserilioğlu A, Kaşıkçioğlu F, Yıldız S, Bekar Ö, Yılmaz P. 16-38 Yaş Grubu Profesyonel Erkek ve Bayan Futbolcuların Metabolik ve Efor Testleri Sonuçlarının Karşılaştırılması, İstanbul, Spor ve Tıp Dergisi, 2001.

73. Wallace LS, Buckworth J, Kirby TE, Sherman WM. Charecteristics Of Exercise Behavior Among College Student: Application Of Social Cognitive Theory To Predicting Stage Of Change, Preventive Medicine, 2000;31:505.
74. Yazarer İ, Taşmektepligil MY, Ağaoğlu YS, Ağaoğlu SA, Albay F, Eker H. Yaz Spor Okullarında Basketbol Çalışmalarına Katılan Grupların İki Aylık Gelişmelerinin Fiziksel Yönden Değerlendirilmesi, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004;2(4):163-170.
75. Yörükoğlu U, Koz M. Spor Okulu Çalışmaları İle Basketbol Antrenmanlarının 10-13 Yaş Grubu Erkek Çocukların Fiziksel, Fizyolojik ve Antropometrik Özelliklerine Etkisi, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2007;5(2):79-83.
76. Yüksek S, Cicioğlu İ. Bayan Ümit Milli Takım Judocularının Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Belirlenmesi ve Sıkletlere Göre Karşılaştırılması, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2002;7(4):23-32.
77. Zorba E. Fiziksel Uygunluk, Ankara, Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, 2001;57-64-272.

**OSMANLI
TOPRAKLARINA
GELEN
BATILI SEYYAHLAR
VE ESERLERİ**

Mert AĞAOĞLU

 **EFEAKADEMI
YAYINLARI**

Osmanlı Topraklarına Gelen Batılı Seyyahlar ve Eserleri

Yazar
Mert AĞAOĞLU
ORCID (0000-0002-5063-009X)

ISBN 978-625-6796-77-5
E-ISBN 978-625-6796-78-2
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Osmanlı Topraklarına Gelen Batılı Seyyahlar ve Eserleri
AĞAOĞLU, Mert

1. Baskı, 81 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Osmanlı, 2. Batı, 3. Seyahatname, 4. Hatırat

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
ÖN SÖZ.....	7
GİRİŞ	9
OSMANLI TOPRAKLARINA GELEN BATILI SEYYAHLAR VE ESERLERİ	11
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	78

KAYNAKÇA

- Akbulut, Uğur, Müslüman Bir Şehre Bakmak: Batılı Seyyahların İstanbul'a Dair İlk İzlenimleri, Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, S. 2, Aralık 2022.
- Altunbay, Müzeyyen, Pretextat Lecomte'un Tespitleriyle XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Sanat ve Zanaatlar, Türk Yurdu Dergisi, S: 310, 2013.
- Ar, Bilge, İşgal İstanbul'unun Kentsel Dönüşümünü Beyaz Ruslar Üzerinden Okumak, YILLIK: Annual of Istanbul Studies 1, 2019.
- Arıkan, Zeki, Hans Dernschwam, İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü, Osmanlı Araştırmaları X (The Journal of Ottoman Studies X) İstanbul, 1990.
- Atak, Erkan, Göksevi Ayhan Atak, A Witness from the 18th Century: The Culture and Art Environment of Ottoman Cities in the Letters of Lady Montagu, Art Sanat, S.18, 2022, s. 33-57.
- Aydemir, Sinan, Lady Montagu'nun Doğu Mektupları Adlı Eserinde Halkbilimi Unsurları, T.C. Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Bilimi Semineri, Yozgat, 2011.
- Baykara, Tuncer, Türkistan'dan Gelen Bir İsim ve Efsane: Kız Kulesi, Üsküdar Sempozyumu I, Bildiriler 23-25 Mayıs 2003 Cilt 1, İstanbul, 2004.
- Baysun, Mehmet Cavit, Orhan Burian, The Report of Lello third English Ambassador to the Sublime Porte (Bâb-ı Âli Nezdinde Üçüncü İngiliz Elçisi Lello'nın Muhtırası), Tarih Dergisi, C. IV, S. 7, İstanbul, 1953.
- Bozkurt, Tolga, Seyahatnamelerde Beypazarı, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S: 8, 2012.
- Bulut, Yücel, Oryantalizmin Kısa Tarihi, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.
- Craven, Elisabeth, 1876'da Türkiye, Çığır Kitabevi, İstanbul, 1939.

- Çalışkan, Nurten, Bursa ile İlgili Osmanlı Devri Görsel Belgelerinin Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2010.
- Çolak, Kamil, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 17, 2017.
- D'Ohsson, Ignatius Mouradgea, 18. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- Elbas, Aziz, Bursa Sarayını Bekliyor, Bursa'da Zaman Bursa Büyükşehir Belediyesi Yerel Süreli Yayın, S: 10, 2014.
- Eroğlu, Süreyya, Akhan, A. Alev Direr, Seyahatnameler'de Sinop, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2013.
- Eyice, Semavi, J. Von Hammer-Purgstall ve Seyahatnâmeleri (Hammer'in Tarihi Coğrafya, Topoğrafya ve Sanat Tarihine Hizmeti) Belleten, Türk Tarih Kurumu, S: 183, 1982.
- Gökçen, Mahmut Adnan, G. A. Menavino'nun Trattato de costumi et vita de Turchi Unvanlı Risalesinin Türklerin Hayatı ve Adetleri Üzerine Bir İnceleme Başlıklı Harun Mutluay Çevirisinin Eleştirisi, Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies, XLI, 2013.
- Gür, Barış, Sezgin, Yusuf, Antik Çağ Malzemesinin Devşirme Olarak (Şipolien) Sonradan Kullanımına Bir Örnek: Antik Aigai Kenti, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Arkeoloji Sanat Yayınları, S: 161, 2019.
- Gürsoy, Belkıs Altuniş, La Motraye Seyahatnamesi'nde Türkler, Türk Yurdu Dergisi, Haziran 2013.
- İmzaoğlu, Beytullah, Knut Hamsun Seyahatnamesi Tenkidi, Tahlili ve Oryantalizm Tesiri, Fi Tarih Dergisi, Sayı: 2, 2017.
- Jenkins, Hester Donaldson, Kafesin Ardındaki Türk Kadını Türk Kadınının Hayat Hikâyesi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.
- Keçeci, Ömer Ekrem, XVIII. Yüzyıl İngiliz Seyahatnamelerine Göre Osmanlı ve İngiliz Toplulukları ve Şehirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Akdeniz Dünyası Araştırmaları Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.
- Kılınç Aslıhan, XV-XIX. Yüzyıllar Arası Batılı Seyyahların Gözünden Değişen Türk İmgesi, Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul ve Ayasofya, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, S: 3, 2020.
- Koca, Hamiyet, Osmanlı Hâkimiyetinde Sivrihisar Kazası, T.C. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2019.
- Koçak, Ahmet, Amerika'dan Boğaziçine Uzanan Bir Eğitimci Mary Mills Patrick'in "Amerika'da Kadınlara Mahsus Yüksek Tahsil" Risalesi, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, S: 16, 2017.
- Köken, Nur Sümeyye, Pierre Loti'nin "Constantinople en 1890" Başlıklı Eserinin Türkçe Çevirisinde İstanbul Anlatımının Eşdeğerlik Yaklaşımına Göre İncelenmesi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Kuz, Sümeyye, Mihail Macarov - Kudüs Yolculuğu - Edirne, İstanbul, İzmir, İskenderiye 1868-1869, Tarih Kritik, S: 3, Nisan 2016.
- Oruç, Güler, J. Brant, H.C. Barkley, H.F. Tozer, H.F.B. Lynch ve J.G. Taylor'a Göre 19. Yüzyılda Doğu Anadolu'da Ermeniler, T.C. Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bartın, 2022.
- Özler, Muhammed, Güner Doğan, Sınırlar Üzerinde Bir Hayat: İtalyan General Kont Luigi Ferdinando Marsigli ve Osmanlı İmparatorluğu (1679-1732) Kitap Tanıtımı, Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 25, 2021.
- Peyssonel, Charles de., 1745 Yılında İzmit ve İznik'e Yapılmış Bir Gezinin Öyküsü (Relation d'un Voyage fait a Nicomedie et a Nicée en 1745), Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Kültür Yayınları, İzmit, 2006.
- Solmaz, Safiye Gül Avcı, Şarkiyatçı Bir Metnin Geri Çevirilerinde Güç İlişkileri ve "Makbul Garb" Temsilini Yakalama Mücadelesi, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 19, 2020.

Şahin, Gürsoy, Avrupalıların Osmanlı Ülkesindeki Eski Eserlerle İlgili İzlenimleri ve Osmanlı Müzeciliği, Tarih Araştırmaları Dergisi, S: 42, 2007.

Tekin, Engin Cihad, Avrupalı Seyyahların Bakış Açısından Osmanlı'da Kitap ve Kütüphane Kültürü (1453-1699) T. C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2017.

Türkyılmaz, Ümran, Gérard de Nerval'in Doğu'da Seyahat'inde Türk / Osmanlı İmgesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 53 - 2, 2013.

Uysal, Ülke Evrim, Hayal ve Gerçek Arasında Bir Kentin İki Hikâyesi: Edmondo De Amicis ve Mark Twain'in Gözüyle On Dokuzuncu Yüzyılda İstanbul, Yerel Yönetimler Teori, Uygulama ve Yeni Yaklaşımlar, 2020.

Yıldız, Musa, Fransız Gezgin Charles Texier'in Küçük Asya'sının Anadolu Kültür Tarihindeki Yeri, EKEV Akademi Dergisi, S: 31, 2007.

Yılmaz, Arsun Uras, Köken, Nur, Sümeyye, Pierre Loti'nin "Constantinople en 1890" (İstanbul 1890) Başlıklı Eserinde İstanbul Anlatımının İncelenmesi, USVES Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu Tam Metin Kitabı, 2020.

Yılmaz, Özgür, Osmanlı Şehir Tarihleri Açısından Yabancı Seyahatnamelerin Kaynak Değeri, Tarih İncelemeleri Dergisi, XXVIII / 2, 2013.

Yücesan, Barış, Edmondo De Amicis'in Gözüyle İstanbul, Batı Kültür ve Edebiyatlarında Yüzyıl Dönümü, 2017/12.

21. YÜZYILDA ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Ö. Hakan ÇAVUŞ

Dr. Öğr. Üyesi Derya ALİMANOĞULU YEMİŞCİ

21. YÜZYILDA ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

Editör
Özgür Hakan ÇAVUŞ
ORCID (0000-0002-0124-8812)

Editör
Derya ALİMANOĞLU YEMİŞÇİ
ORCID (0000-0003-3340-6763)

ISBN 978-625-6796-79-9
E-ISBN 978-625-6796-80-5
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

21. YÜZYILDA ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

ÇAVUŞ, Özgür Hakan – ALİMANOĞLU YEMİŞÇİ, Derya

1. Baskı, 240 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Kirli İş,
2. Genç İşsizlik,
3. Sanal Kaytarma,
4. Yaşamboyu Eğitim,
5. Gig Çalışma,
6. Psikolojik Yalnızlık,
7. Yurtdışı Hizmet Borçlanması,
8. Feminist Emek

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
HAKEM LİSTESİ.....	5
DAVRANIŞSAL SALGIN OLARAK YALNIZLIK İLE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK İLİŞKİSİ -COVID 19 DENEYİMİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÖRNEKLEMİ-	9
<i>Cemile Çetin - Özlem Anuk</i>	
İŞYERİNDE ÇALIŞANLARIN İYİ OLMA HALİ (WELL-BEING): AB VE ILO BAKIŞ AÇISININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	39
<i>Bayram Balcı</i>	
DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KİRLİ İŞ KAVRAMI: TÜRKİYE’DE ‘KİRLİ İŞ VE İŞÇİLİĞE DAİR BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ... 	61
<i>Mehtap Aracı Kazıcı</i>	
YURTDIŞI HİZMET BORÇLANMASINDA YENİ İLKELER.....	95
<i>Ergün Metin</i>	
İŞGÜCÜ PİYASASININ GENÇ İŞSİZLİK SORUNU: NE EĞİTİMDE NE İSTİHDAMDA BULUNANLAR (NEET).....	113
<i>Gülşen Sarı Gerşil - Ö. Hakan Çavuş - Derya Alımanoğlu Yemişçi</i>	
FEMİNİST PERSPEKTİFTEN ÇALIŞMA YAŞAMI, EMEK VE KADIN.....	139
<i>Nihan Ozansoy Tunçdemir</i>	
ÇALIŞMA YAŞAMINDA SANAL KAYTARMA (CYBERLOAFING)	161
<i>Selver Yıldız Bağdoğan</i>	
SOSYAL POLİTİKA KULVARINDA YAŞAMBOYU EĞİTİM VE İSTİHDAM	185
<i>Işıl Kellevezir</i>	
GİG EKONOMİSİNDE ÇALIŞMA BİÇİMLERİ.....	209
<i>Ö. Hakan Çavuş - Gülşen Sarı Gerşil</i>	

DAVRANIŞSAL SALGIN OLARAK YALNIZLIK İLE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK İLİŞKİSİ

-COVID 19 DENEYİMİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÖRNEKLEMİ-

Cemile Çetin¹
Özlem Anuk²

Giriş

2019'un sonundan bu yana, SARS-CoV-2 salgını dünya çapında 71 milyondan fazla vakaya neden olmuş ve virüsün yayılmasını azaltmak için hükümetler tarafından dünya çapında değişen ölçülerde izolasyon ve koruyucu önlemler oluşturulmuştur. Bu önlemler fiziksel mesafe, yüz maskesi kullanımı, el yıkama, evde kalma politikaları ve sosyal toplantılara kısıtlamalar şeklinde gelişmiş, günlük yaşamda ciddi değişiklikler olmuştur. COVID-19 ile ilgili birlikte; yüksek korku, depresyon, artan uyku sorunları, finansal endişeler benzeri sayısız olumsuz psikolojik sonuç giderek artan oranlarda oluşmaya başlamıştır (Lebrasseur ve ark., 2021: 2). Eski zamanlardan beri, milyonlarca insan veba, grip, kolera ve bakteri, virüs veya diğer mikroorganizmaların neden olduğu diğer enfeksiyonlardan ölmüştür. Tıptaki gelişmeler aşı ve diğer çözüm araçları ile bu durum büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Bununla birlikte, günümüzde modern toplumlar yeni bir tür salgınla karşı karşıyadır: Davranışsal Salgınlar (Jeste, Lee & Cacioppo., 2020: 553). Bu davranışsal salgınlardan biri yalnızlık olarak ifade edilmektedir. Yalnızlık ile bireyler ve toplum

¹ Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, cemile.gurcay@deu.edu.tr, ORCID:0000-0002-6659-4855

² Öğr.Gör., İzmir Kavram Meslek Yüksek Okulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İnsan Kaynakları Programı, ORCID:0000-0003-2724-5422

KAYNAKÇA

- Ahern, R.N., Kiehl, M.E., Sole, L.M., & Byers J. (2006). A review of instruments measuring resilience. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 29, 103-125. doi:10.1080/01460860600677643
- Allan, J.F., McKenna, J. & Dominey, S. (2014). Degrees of resilience: Profiling psychological resilience and prospective academic achievement in university inductees. *British Journal of Guidance and Counselling*, 42(1), 9-25.
- Argyros, G., & Johnson, C. (2018). Psychological resilience in higher education students:
A systematic investigation of predictive factors. *J Psychology*, 9(1-2), 18-28. doi:10.31901/24566292.2019/09.1-2.194
- Ash, O., & Huang, P. H. (2021). Loneliness in covid-19. *Life and Law*.
- Bennett, K. M. (2015). Emotional and personal resilience through life. *Future of an Ageing Population: Evidence Review Foresight*, Government Office for Science. University of Liverpool, March, 1-44.
- Blom, V., Kallings, L.V., Ekblom, B., Wallin, P., Andersson, G., Hemmingsson, E., Ekblom, Ö., Söderling, J., & Bak, E.E. (2020). Self-reported general health, overall and work-related stress, loneliness, and sleeping problems in 335, 625 Swedish adults from 2000 to 2016. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17(511), 1-11, doi:10.3390/ijerph17020511
- Bonanno, G.A. (2004). Loss, trauma, and human resilience have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?. *American Psychologist*, 59(1), 20-28. doi:10.1037/0003-066X.59.1.20
- Boonlue, T., Briggs, P., & Sillence, E. (2016). Self-compassion, psychological resilience and social media use in Thai students. *Learning & Development Proceedings of British HCI 2016 Conference Fusion*, Bournemouth, UK. Published by BCS, 1-8.
- Borys, S., & Perlman, D. (1985). Gender differences in loneliness. *Personality and Social Psychological Bulletin*, 11(1), 63-74. doi:10.1177/0146167285111006

- Burnett, H. J., & Wahl, K. (2015). The compassion fatigue and resilience connection: A survey of resilience, compassion fatigue, burnout, and compassion satisfaction among trauma responders”, *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, 17(1), 318-326, ISSN 1522-4821
- Campagne, D. M. (2019). Stress and perceived social isolation (loneliness), *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 82, 192–199. doi:10.1016/j.archger.2019.02.007
- Cigna (2020). Loneliness and the work place. *U.S. Report*, January.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. T. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18, 76–82.
- Çetin, C. (2021). Sanal kaytarma ve yalnızlık ilişkisi -Bir özel hastane örneği”, 3. Uluslararası 23 Nisan Bilimsel Çalışmalar Kongresi, 23 – 25 Nisan, Bildiri Kitabı, Ankara, 297-312.
- Çetin, C., & Anuk, Ö. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örnekleme., *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD) Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, 7(5), 170-189. ISSN:2148-9963
- Çetin, C., & Anuk, Ö. (2021). Covid-19 deneyiminde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık -DEÜ, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü son sınıf öğrencileri örnekleme-“, *Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Economics and Administrative Sciences International Symposium on Labor Economics and Industrial Relations- Tekirdağ*, 5-6 May, Proceedings (Ed. Yılmaz, R. ve Günaydın, D.), 71-81. ISBN: 978-625-409-521-4
- Çolak, M., & Çetin, C. (2021). Loneliness and cyberloafing in the time of COVID-19: A psychological perspective. *International Journal of Contemporary Management*, 57(1), 15-27.
- Doğan, T. (2015). Kısa psikolojik sağlamlık ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.

- Druss, R. G., & Douglas, C. J. (1988). Adaptive responses to illness and disability: Healthy denial. *General Hospital Psychiatry*, 10(3), 163-168. doi:10.1016/0163-8343(88)90015-1
- Everly, G.S., Welzant, V., & Jacobson, J.M. (2008). Resistance and resilience: The final frontier in traumatic stress management. *International Journal of Emergency Mental Health*, 10(4), 261-270.
- Fisher, B. L. (2011). *The effect of time banking on lonelines*. Senior Thesis, Lehigh University, Lehigh Preserve, Undergraduate Honors Theses and Capstone Projects. <http://preserve.lehigh.edu/undergraduate-theses/25>
- Frankerberg, E., Sisoki, B., Sumantri, C., Suriastini, W., & Thomas, D. (2013). Education, vulnerability, and resilience after a natural disaster. *Ecology and Society*, 18(2), 1-31.
- Fuller-Iglesias, H., Sellars, B., & Antonucci, T. C. (2008). Resilience in old age: Social relations as a protective factor. *Research in Human Development*, 5(3),181–193. doi:10.1080/15427600802274043
- Gooding, P. A., Hurst, A., Johnson, J., & Tarrier, N. (2011). Psychological resilience in young and older adults. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 27(3), 262-270. doi:10.1002/gps.2712.
- Graber, R., Pichon, F., & Carabine, E. (2015). *Psychological resilience: Capturing the state of the research*. Literature Review. London: Overseas Development Institute.
- Hamdan-Mansour, A. M., Azzeghaiby, S. A., Alzoghaibi, I. N., Al Badawi, T. H., Nassar, O. S., & Shaheen, A. M. (2014). Correlates of resilience among university students. *American Journal of Nursing Research*, 2(4),74-79. doi:org/10.12691/ajnr-2-4-4
- Hawkey, L. C., & Capitanio, J. P. (2015). Perceived social isolation, evolutionary fitness and health outcomes: A lifespan approach. *Phil. Trans. R. Soc. B*, 370(1669), 20140114. doi:10.1098/rstb.2014.0114
- Hemberg, J., Korzhina, Y., Groundstroem, H., Östman, L., Nyström, L., & Nyman-Kurkiala, P. (2021). Loneliness – two sides to the story: Adolescents’ lived experiences. *International Journal of Adolescence and Youth*, 26(1), 41-56. doi:10.1080/02673843.2021.1883075
- Herrman, H., Stewart, D. E., Diaz-Granados, N., Berger, E. L., Jackson, & B., Yuen, T. (2011). What is resilience?. *The Canadian Journal of Psychiatry*, (56)5, 258-265.

- Jeste, DV., Lee, EE., & Cacioppo, S. (2020). Battling the modern behavioral epidemic of loneliness suggestions for research and interventions. *JAMA Psychiatry*, 77 (6), 553-554. doi:10.1001/jamapsychiatry.2020.0027
- Kılıç, Ş. D. (2014). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Koç, Z. (2012). Determination of older people's level of loneliness. *Journal of Clinical Nursing(JCN)*, 21, 3037–3046. doi:10.1111/j.1365-2702.2012.04277.x
- Koffler, Y. (2020). *Predictors of loneliness*. DCLinPsy Thesis, UCL Doctorate in Clinical Psychology, University College London.
- Lauder, W., Mummery, K., & Sharkey, S. (2005). Social capital, age and religiosity in people who are lonely. *Clinical Nursing*, 15, 334–340.
- Lebrasseur, A., Fortin-Bédard, N., Lettre, J., Raymond, E., Bussi eres, E-L., Lapierre, N., Faieta, J., Vincent, C., Duchesne, L., Ouellet, M-C., Gagnon, E., Tourigny, A., Lamontagne, M-E., & Routhier, F. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on older adults: Rapid review”, *JMIR Aging*, 4(2), 1-17, e26474. <https://aging.jmir.org/2021/2/e26474>
- Lee, J., Hong, J., Zhou, Y., & Robles, G. (2020). The relationships between loneliness, social support, and resilience among latinx immigrants in the United States. *Clinical Social Work Journal* , 48, 99–109 doi:10.1007/s10615-019-00728-w
- Liu, Li-J., & Guo, Q. (2007). Loneliness and health-related quality of life for the empty nest elderly in the rural area of a mountainous county in China. *Qual Life Res*, 16, 1275–1280. doi:10.1007/s11136-007-9250-0
- Liu, X., Yang, Y., Wu, H., Kong, X., & Cui, L. (2020). The roles of fear of negative evaluation and social anxiety in the relationship between self-compassion and loneliness: a serial mediation model. *Current Psychology*, 1-9. doi:10.1007/s12144-020-01001-x
- Lowe, N., Crawley, L., Wilson, C., & Waldron, B. (2021). Lonely in my head: The experiences of loneliness in individuals with brain injury., *British Journal of Health Psychology*, 26, 444–463. doi:10.1111/bjhp.12481

- Luther, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Netuveli, G., Wiggins, R. D., Montgomery, S.M., Hildon, Z., & Blane, D. (2008). Mental health and resilience at older ages: Bouncing back after adversity in the british household panel survey. *J Epidemiol Community Health*, 62, 987-991. doi:10.1136/jech.2007.069138
- Özdemir, U., & Tuncay, T. (2008). Correlates of loneliness among university students. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 2(29), 2-29, doi:10.1186/1753-2000-
- Padmanabhanunni, A., & Pretorius, T. B. (2021). The unbearable loneliness of COVID-19: COVID-19-related correlates of loneliness in South Africa in young adults., *Psychiatry Research*, 296, 1-6. 113658. doi:10.1016/j.psychres.2020
- Pakdaman, S., Saadat, S. H., Shahyad, S., Ahmadi, K., & Hosseinialhashemi, M.(2016). "The role of attachment styles and resilience on loneliness. *International Journal of Medical Research & Health Sciences*, 5(9), 268-274. ISSN No: 2319-5886
- Parlapani, E ., Holeva, V., Nikopoulou, V.A., Sereslis, K., Athanasiadou, M., Godosidis, A., Stephanou, T., & Diakogiannis, I. (2020). Intolerance of uncertainty and loneliness in older adults during the COVID-19 pandemic. *Front Psychiatry*, 11(842). doi:10.3389/fpsy.2020.00842
- Patel, R. S., Wardle, K., & Parikh, R. J. (2019). Loneliness: The present and the future. *Age and Ageing*, 48, 476-477. doi:10.1093/ageing/afz026
- Peplau, L.A., & Perlman, D. (1979). Blueprint for a social psychological theory of loneliness in. M. Cook ve G. Wilson (Eds.), *Love and Attraction*, Oxford, England, Pergamon: 99-108.
- Perron, J. L., Cleverley, K., & Kidd, S. A. (2014). Resilience, loneliness, and psychological distress among homeless youth. *Archives of Psychiatric Nursing*, 28, 226-229. doi:10.1016/j.apnu.2014.05.004
- Pidgeon, A. M., Rowe, N. F., Stapleton, P., Magyar, H. B., & Lo, B. C. Y. (2014). Examining characteristics of resilience among university students: An international study. *Open Journal of Social Sciences*, 2, 14-22. doi:10.4236/jss.2014.211003

- Pinquart, M., & Sörensen, S. (2010). Influences on loneliness in older adults: A meta-analysis. *Basic and Applied Social Psychology*, 23(4), 245–266.
- Rew, L., Taylor-Seehafer, M., Thomas, N. Y., & Yockey, R. D. (2001). Correlates of resilience in homeless adolescents. *Journal of Nursing Scholarship*, 33(1), 33–40. doi:10.1111/j.1547-5069.2001.00033.x
- Rosenstreich, E., & Margalit, M. (2015). Loneliness, mindfulness, and academic achievements: A moderation effect among first-year college students. *The Open Psychology Journal*, 8, (Suppl 2-M11), 138-145.
- Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and Psychopathology*, 24, 335–344. doi:10.1017/S0954579412000028
- Sander, V., Degges-White, S., Rose, H., Well, T., Seepersad, S., Helm, P.J., Otte, L., Housel, R.A., Brandt, A., Vitelli, R., Pruett, K.D., & Matthews, T. (2020). How to tackle millennial loneliness. *SocialPro*, New York, March.
- Selby, R. P. (2021). *Eco-art therapy and youth loneliness in a digital age*. Degree of Master of Arts Concordia University Montreal, Quebec, Canada.
- Shankar, A., Hamer, M., Mc.Munn, A., & Steptoe, A. (2013). Social isolation and loneliness: Relationships with cognitive function during 4 years of follow-up in the English longitudinal study of ageing. *Psychosomatic Medicine*, 75, 161-170. doi:0033-3174/13/7502-0161.
- Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., PanterBrick, C., & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: Interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*, 5(1), 25338. doi:10.3402/ejpt.v5.25338
- Sull, A., Harland, N., & Moore, A. (2015). Resilience of health-care workers in the UK; A cross-sectional survey. *Journal of Occupational Medicine and Toxicology*, 10(20), 1-8. doi:10.1186/s12995-015-0061-x
- Tanskanen, J., & Anttila, T. (2016). A prospective study of social isolation, loneliness, and mortality in Finland. *AJPH*, November, 106 (11), 2042-2048.

- Tuğral, R. (2020). *Ergenlerde yalnızlık, psikolojik sağıamlık, algılanan sosyal destek ve sosyal görünüş kaygısı*. Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Turan, S. Dönmez, A., Baykara, C., & Soyer, F. (2020). The precursor of loneliness in sports sciences students: Psychological resilience. *Ambient Science*, 1(7), 120-124, doi:10.21276/ambi.2020.07.sp1.oa13
- Vasileiou, K., Barnett, J., Barreto, M., Vines, J., Atkinson, M., Long, K., Bakewell, L., Lawson, S., & Wilson, M. (2019). Coping with loneliness at university: A qualitative interview study with students in the UK. *Mental Health & Prevention*, 13, 21-30. doi:10.1016/j.mhp.2018.11.002
- Wagnild, G. M., & Young, H. M. (1993). Development and psychometric evaluation of the resilience scale. *Journal of Nursing Measurement*, 1(2), 165-178.
- Wickens, C. M., McDonald, A. J., Elton-Marshall, T., Wells, S., Nigatu, Y. T., Jankowicz, D., & Hamilton, H. A. (2021). Loneliness in the COVID-19 pandemic: Associations with age, gender and their interaction. *Journal of Psychiatric Research*, 136, 03–108. doi:10.1016/j.jpsychires.2021.01.047
- Windle, G., Markland, D. A., & Woods, R. T.(2008). Examination of a theoretical model of psychological resilience in older age. *Aging & Mental Health*, 12(3), 285- 292. doi:10.1080/13607860802120763
- Windle, G. (2010). What is resilience? A review and concept analysis. *Reviews in Clinical Gerontology*, 1-18. doi:10.1017/S0959259810000420
- WDR (2004). International federation of red cross and red crescent societies. *Focus on Community Resilience* (Water J, ed.), Geneva: ATAR Roto Presse.
- Xiao, Y.,Wanga, Y., Changa; W., Chena, Y., Yua, Z., Risch, H.A.(2019). Factors associated with psychological resilience in left-behind children in Southwest China. *Asian Journal of Psychiatry*, 46,1-5. doi:10.1016/j.ajp.2019.09.014

21. Yüzyılda Çalışma İlişkileri

- Yakıcı, E. ve Traş, Z. (2018). Life satisfaction and loneliness as predictive variables in psychological resilience levels of emerging adults, *Research on Education and Psychology (Rep)*, December, 2(2), 176-184. e-ISSN: 2602-3733
- Yavich, R., Davidovitch, N., & Frenkel, Z. (2019). Social media and loneliness forever connected?. *Higher Education Studies*, 9(2), 10-21. ISSN 1925-4741 E-ISSN 1925-475X
- Yıldız, M.A. ve Duy, B. (2014). Adaptation of the short-form of the UCLA loneliness scale (ULS-8) to Turkish for the adolescents. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27, 194-203. Doi:10.5350/DAJPN2014270302

İŞYERİNDE ÇALIŞANLARIN İYİ OLMA HALİ (WELL-BEING): AB VE ILO BAKIŞ AÇISININ KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Bayram Balcı¹

Giriş

Bireylerin fiziksel ve zihinsel olarak iyi olma hali olarak tanımlanan well-being kavramı, kişilerin beden, zihin ve ruh sağlığını koruyarak potansiyellerini ortaya çıkartmasıdır. İyi hali duygusal, entelektüel, sosyal, fiziksel, psikolojik ve mesleki alanlarda uygulanan politikaları kapsamaktadır. Çalışanlara yönelik well-being uygulamaları, çalışan refahını artırmaktadır.

Günümüzün küreselleşen iş dünyasında, sürdürülebilir rekabet avantajının elde edilmesinde insan kaynağına yönelik politikalar vazgeçilmez olarak kabul edilmektedir. İşletmeler, işgücüne yönelik iyileştirici uygulamaları bir yatırım aracı olarak görmektedirler. Özellikle, son yıllarda çalışanların fiziksel ve psikolojik sağlığına yönelik işyeri uygulamalarının önemi giderek artmaktadır. Bu uygulamalar ile çalışan refahının (iyi olma-hali-wellbeing) artırılarak işyerinde üretken ve verimliliğinin artırılması amaçlanmaktadır.

Çalışan refahı, bir kuruluşun uzun vadeli etkinliğini belirlemede anahtar bir faktör olarak kabul edilmektedir. Birçok araştırma, verimlilik düzeyleri ile işgücünün genel sağlığı ve refahı arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Kurumsallaşmış işletmeler çalışan refahına yönelik işyeri uygulamalarına önem vererek, işyerine ilişkin işe devamsızlık, stres, çalışan bağlılığı, iş

¹ Kırklareli Üniversitesi, İİBF, ÇEEİ, bayram.balcı@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6563-945X

Kaynakça

- Aldana, SG, Merrill, RM, Price, K, Hardy, A and Hager R (2005). Financial impact of a comprehensive multisite workplace health promotion program, *Preventive Medicine* 4.
- Aryanti, R. D., Sari, E. Y. D., & Widiana, H. S. (2020). A literature review of workplace well-being. In *International Conference on Community Development (ICCD 2020)*. Atlantis Press.
- Eurofound (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions) , (2013). *Health and well-being at work: A report based on the fifth European Working Conditions Survey*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, in press.
- European Agency (2013). Wellbeing At Work: Creating A Positive Work Environment. ISSN: 1831-9351
- Goetzel, R.Z., Ozminkowski, R.J., Bruno, J.A., Rutter, K.R., Isaac, F., Wang, S. (2002). "The Long-Term Impact Of Johnson & Johnson's Health & Wellness Program on Employee Health Risks". *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 44(5).
- Harter, J., Schmidt, F., & Hayes, T. (2002). Business unit-level relationship between employee satisfaction, employee engagement, and business outcomes: A metaanalysis. *Journal of Applied Psychology*, 87(2).
- Health Safety Executive (2011). Creating a Positive Work Environment: A line manager guide to conflict management and creating a positive work environment. Erişim:(28.05.2023) <http://hse.openrepository.com/hse/bitstream/10147/145083/1/POSITIONALVEWORKINGENV.pdf>
- Ho, J. T. (1997). Corporate wellness programmes in Singapore: effect on stress, satisfaction and absenteeism. *Journal of Managerial Psychology*, 12.
- Hoeven CL and Jong MDT (2007). Employee health, communication and absenteeism. 57th Annual Conference of the International Communication Association San Francisco, CA.
- ILO (International Labour Organization) (2009). *Workplace Well-being*. Erişim (15.02.2023): http://www.ilo.org/safework/info/WCMS_118396/lang--en/index.htm

21. Yüzyılda Çalışma İlişkileri

- Karen, J. (2014). *Well-being at work: a review of the literature*. New Economics Foundation. London.
- Kahneman, D.; Krueger, A.B.; Schkade, D.A.; Schwarz, N.; Stone, A.A. (2004). A Survey Method for Characterizing Daily Life Experience: The Day Reconstruction Method. *Science*
- Kivimäki, M., Head, J., Ferrie, J. E., Brunner, E., Marmot, M. G., Vahtera, J. and Shipley, M. J., (2006). ‘Why is evidence on job strain and coronary heart disease mixed? An illustration of measurement challenges in the Whitehall II study’, *Psychosomatic Medicine*, Vol. 68, No 3.
- Krekel, Christian, George Ward, Jan-Emmanuel De Neve, (2019). "Employee Well being, Productivity, and Firm Performance: Evidence and Case Studies." Chap. 5 in *Global Happiness and Wellbeing Policy Report*, by Global Council for Happiness and Wellbeing. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- Litchfield, P., Cooper, C., Hancock, C., & Watt, P., (2016). Work and Wellbeing in the 21st Century. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13, 1065; doi:10.3390/ijerph13111065
- Lovell, M. (2015). What Is Employee Wellbeing? Your Checklist For Ensuring That Employee Wellbeing Is A Part Of Your Office Culture. Erişim (28 Mayıs 2023): <https://www.scribd.com/document/567045790/Morgan-Lovell-What-is-employee-wellbeing#>
- Macey, W.H. and Schneider, B. (2008). “The meaning of employee engagement”. *Industrial and Organizational Psychology*.
- McCarthy, G., Almeida, S. & Ahrens, J. (2011). Understanding employee well-being practices in Australian organizations. *International Journal of Health, Wellness & Society*, 1 (1).
- Miquelon, P. and Vallerand, R. J., (2008). ‘Goal motives, well-being, and physical health: An integrative model’, *Canadian Psychology*, Vol. 49, No 3.
- O'Donnell, M. (2009). Definition of health promotion 2.0: Embracing passion, enhancing motivation, recognizing dynamic balance, and creating opportunities. *American Journal of Health Promotion*, 24(1).
- Parks, K., & Steelman, L. (2008). Organizational Wellness: A Meta-Analysis. *Journal of Occupational Health Psychology*, 13(1).

- Price Waterhouse Cooper (2007). Working towards wellness. Accelerating the prevention of chronic disease. World Economic Forum, Geneva.
- Rath, T. and Harter, J., (2010). ‘Your well-being is a serious business matter’, Forbes.com. Erişim (15.02.2023): <http://www.forbes.com/2010/07/06/well-being-wellbeing-rath-harter-leadership-managing-engagement.html>
- Robbins, S.P. & Judge, T.A. (2007). Organizational Behavior 12th ed. Pearson.
- Ryan, R. M. and Deci, E. L., (2001). ‘On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being’, *Annual Review of Psychology*, Vol. 52.
- Saks, A.M. (2006). “Antecedents and consequences of employee engagement”. *Journal of Managerial Psychology*, 21 (7).
- Serxner, S. A.; Gold, D. B.; Bultman, K. K. (2001). The Impact of Behavioral Health Risks on Worker Absenteeism. *Journal of Occupational & Environmental Medicine*. 43(4).
- Sverke, M.; Hellgren, J.; Näswall, K. (2002). No security: A meta-analysis and review of job insecurity and its consequences. *J. Occup. Health Psychol.*
- Tov, W., & Chan, D. (2012). The Importance Of Employee Well-Being.
- Uyar, M. (2017). Çalışanlarda Bireysel Sağlıkın Yönetimi Açısından Bireysel İyilik Halinin ve Sağlık Risklerinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Wolfe, R., Slack, T and Rose-Hearn, T. (1993). Factors influencing the adoptions and maintenance of Canadian, Facility-based worksite health promotion programs *American Journal of Health Promotion*, 7 (3).
- World Health Organisation (2004). The Global Burden of Disease; WHO: Geneva, Switzerland.

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KİRLİ İŞ KAVRAMI: TÜRKİYE’DE ‘KİRLİ İŞ VE İŞÇİLİĞE DAİR BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Mehtap Aracı Kazıcı¹

Giriş

İş ve bu işin uygulanması anlamına gelen çalışma kavramı, insanın toplumdaki statüsünü belirleyen ve başkaları ile etkileşiminde bireyin kim olduğunu açıklayan bir değer olarak kabul edilmektedir. “İş ve/veya meslek, bireylerin kimlik oluşturma sürecinde önemli rol oynamakta” (Valtorta ve ark., 2019: 956), sağladıkları kimlik ile insana toplum içinde statü, bilgi ve yetkinlik kazandırarak mutluluk ya da gurur kaynağı olurken, utanç, stres ve kaygı kaynağına da dönüşebilmektedir. “İşin, çalışmanın ve çalışma yaşamının bir toplumda nasıl tanımlandığı ve algılandığı konusu, bireylerin ve toplumların değerleri ve tutumları ile ilgilidir. Bu konuda bir genelleme yapmak hem zor hem de yanlış görünmektedir. Çünkü işe, çalışmaya, iş türleri ya da mesleklere yüklenen anlamlar her kültürde farklı olabileceği gibi bireyden bireye dahi değişebilmektedir” (Tınar, 2013: 5-8). Ancak “toplumlarda genel olarak bazı işlerin prestijli olarak algılandığı (örneğin avukat, doktor, hâkim) ve bunu gerçekleştiren kişilerin, işleri düşük statülü olarak algılananlara (örneğin temizlikçi ya da çöpçülere, mavi yakalı işçilere) kıyasla daha sıklıkla olumlu değerlendirildiği” (Volpato ve ark., 2017: 195-196; Sever & Özdemir, 2022: 102) görülmektedir. Örneğin “1950’lerde Amerika’da kolejli erkek öğrenciler arasında yapılan bir araştırmaya

¹ Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Gülşehir Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İnsan Kaynakları Yönetimi Programı, aracimehtap@gmail.com, ORCID:0000-0001-9531-8035

KAYNAKÇA

- AGED (2022). Sokak toplayıcıları sosyo-ekonomik araştırma raporu. Hazırlayan: İstanbul Üniversitesi (M. Şeker ve F. N. Tanyeri), Ocak 2022 Kâğıt ve Geri Dönüşüm Sanayicileri Derneği Yayını.
https://aged.org.tr/raporlar/AGED_sokak_toplayicilari_raporu.pdf
- Arslan, E. & Arslan, B. (2016). Türkiye’de yerel gazete yöneticilerinin meslek etiği algısı. *Selçuk İletişim*, 9(2), 174-204.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19032/20120>
- Ashforth, B., E. & Kreiner, G., E. (1999). ‘How can you do it?’ Dirty work and the challenge of constructing a positive identity. *Academy of Management Review*, 24(3): 413– 434.
<https://doi.org/10.2307/259134>
- Ashforth, B., E., Kreiner, G. E., Clark, M. & Fugate, M. (2007). Normalising dirty work: Managerial tactics for countering occupational taint. *Academy of Management Journal*, 50(1): 149– 174.
<https://doi.org/10.5465/amj.2007.24162092>
- Ashforth, B., E. & Kreiner, G., E. (2014). Contextualizing dirty work: The neglected role of cultural, historical, and demographic context. *Journal of Management & Organization*, 20(4), 423–440. <https://doi.org/10.1017/jmo.2014.38>
- Ashforth, B. E., & Kreiner, G. E. (2014). Dirty work and dirtier work: Differences in countering physical, social, and moral stigma. *Management and Organization Review*, 10(1), 81– 108.
<https://doi.org/10.1111/more.12044>
- Avcı, D. & Oğur, R. (2004). öp toplamakla görevli kişilerin sağlığı ve grevlerinde alınması gereken çevre sağlığı önlemleri. *STED*, 13(5), 178-182. <https://www.ttb.org.tr/STED/sted0504/cop.pdf>
- Bayraktar, D. & Bayraktar, E., A. (2017). Türkiye’de yapı müteahhitliği tanımının yasal bir çerçevede tartışılması. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 2, 41-49.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/387693>

- Berkelaar, B. L., Buzzanell, P. M., Kisselburgh, L. G., Tan, W., & Shen, Y. (2012). "First, it's dirty. Second, it's dangerous. Third, it's insulting": Urban Chinese children talk about dirty work. *Communication Monographs*, 79(1), 93–114. <https://doi.org/10.1080/03637751.2011.646490>
- Bilen, A. & Yılmaz, Y. (2013). Muhasebe mesleğinde etik ve etikle ilgili çalışmalar. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(6), 57-72. <https://dergipark.org.tr/pub/duiibfd/issue/32252/357905>
- Bolton, S. C. (2005). Women's work, dirty work: The gynecology nurse as 'other.' *Gender, Work, and Organization*, 12(2), 169–86. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-0432.2005.00268.x>
- Chiappetta-Swanson, C. (2005). Dignity and dirty work: Nurses' experiences in managing genetic termination for fetal anomaly. *Qualitative Sociology*, 28(1): 93-115. https://www.researchgate.net/publication/227206543_Dignity_and_Dirty_Work_Nurses'_Experiences_in_Managing_Genetic_Termination_for_Fetal_Anomaly
- Campbell, K., L. (2019). *Complete collar colors: Understanding consumer personas*. <https://klcampbell.com/complete-collar-colors-understanding-consumer-personas/>. Erişim: 31.05.2023.
- Çelik, T. (2019). Türkiye'de inşaat sektöründe iş kazası ve meslek hastalığı: Giresun örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ordu. http://earsiv.odu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11489/399/099Tamer_Celik.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Erişim: 20.04.2023.
- Çınar, S. (2019). Atıkların ekonomik değere dönüşümü ve atık toplayıcılarının bu dönüşümdeki rolü. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Erişim: 10.03.2023.
- Dant, T. & Bowles, D. (2003). Dealing with dirt: Servicing and repairing cars. *Sociological Research Online*, 8(2). <http://dx.doi.org/10.5153/sro.793>

- Değirmenci, C. & Karabacakoğlu, B. (2022). Evsel katı atık toplama, taşıma ve bertarafında iş sağlığı ve güvenliği. *OHS ACADEMY İş Sağlığı ve Güvenliği Akademi Dergisi*, 5(2), 131-139. <https://doi.org/10.38213/ohsacademy.1112161>
- Dick, P. (2005). Dirty work designations: How police officers account for their use of coercive force. *Human Relations*, 58(11), 1363–1390. <https://doi.org/10.1177/0018726705060242>
- Demirgil, Z. (2021). Meslek-üye etkileşimi. *Isparta Okulu Dergisi*, Cilt: 1(1), 18–24. <https://ispartaokulu.com/arsiv/dergi/IOD-2021-11.s18-24.pdf>
- Douglas, M. (2003). *Purity and danger: An analysis of concepts of pollution and taboo: Powers and dangers*. London: Routledge Keagan Paul Limited. https://books.google.com.tr/books?id=QGRUTH8hnQ4C&pg=PA95&hl=tr&source=gbv_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false
- Ekşi, A. (2017). Sokak atık toplayıcıları sorununun farklı bir bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Özel Sayı-4, http://www.yyusbedergisi.com/dergiayrinti/sokak-atik-toplayicilari-sorununun-farkli-bir-bakis-acisi-ile-degerlendirilmesi_405
- Eriş, E., D., Özmen, Ö., N., T., Bayam, B., Y. (2020). Mavi-beyaz yaka dönemi bitti mi? İş yaşamında alternatif yaka renkleri üzerine bir değerlendirme. *Yaşar Üniversitesi E Dergisi*, 15 (58), 259-269. <https://doi.org/10.19168/jyasar.627208>
- Filteau, M., R. (2015). Go back to Texas, gas bast ards! How a newcomer population of it inerant energy workers manage dirty work stigma in the Marcellus Shale Region. *Society & Natural Resources*, 28:11, 1153-1167. <https://doi.org/10.1080/08941920.2015.1024367>
- Gedik, C. (2011). Ceza infaz kurumlarında görev yapan infaz ve koruma memurlarının insan haklarına bakışı. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tez/SorguSonucYeni.jsp>, Erişim: 29.04.2023.
- Gregson, N., Crang, M., Botticello, J., Calestani, M. & Krzywoszynska, A. (2016). Doing the ‘dirty work’ of the greeneconomy: Resource recovery andmigrant labour in the EU. *European Urban and Regional Studies*, 23(4), 541–555. <http://dx.doi.org/10.1177/0969776414554489>

21. Yüzyılda alışma İlişkileri

- Görücü, İ. & Akbıyık, N. (2010). Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği: Sorunları ve çözüm önerileri. *Hikmet Yurdu*, 3(5), 189 – 219. <http://dx.doi.org/10.17540/hy.v3i5.88>
- Güneş, M., Özgüner, Z. (2021). Satış elemanlarının emlak sektöründeki rolünün belirlenmesinde güven unsurunun önemi, *R&S -Research Studies Anatolia Journal*, 4(1), 13-29. <https://doi.org/10.33723/rs.821791>
- Hamilton, P., Redman, T., & McMurray, R. (2019). ‘Lower than a snake’s belly’: Discursive constructions of dignity and heroism in low-status garbage work. *Journal of Business Ethics*, 156, 889-901. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-017-3618-z>
- Hughes, E. C. (1951). Work and the self. In J. H. Rohrer & M. Sherif, *Social psychology at the crossroads; the University of Oklahoma lectures in social psychology*, (313–323). Harper. & Brothers, New York.
- Hughes, E. C. (1964). *Men and their work*. Second Printing, Illinois: The Free Press. https://archive.org/stream/mentheirwork00hugh/mentheirwork00hugh_djvu.txt
- Hughes, K. (2016). Beyond the symbolic: A relational approach to dirty work through a study of refuse collectors and street cleaners. *Work, Employment and Society*. https://www.academia.edu/82092697/Beyond_the_symbolic_a_relational_approach_to_dirty_work_through_a_study_of_refuse_collectors_and_street_cleaners
- İlhan, M., N., Kurtcebe, Ö., Z., Duruka, E. & Koşar, L. (2006). Temizlik işçilerinin sosyo demografik özellikleri ve çalışma koşulları ile iş kazası ve meslek hastalığı sıklığı. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 20(6), 433-439. <http://tip.fusabil.org/text.php3?id=478>
- İnce, D, Akbalık, S. (2022). Kamu hastanelerinde temizlik işçilerinin çalışma koşulları ve covid-19 pandemi sürecindeki deneyimleri: İstanbul örneği. *Çalışma ve Toplum*, 4(75), 2839-2874. <https://doi.org/10.54752/ct.1191464>

- İyem, C., Sarıköse, ., Güneş, R. & Yılmaz, C. (2016). Paralı mahkúmlar: Ceza infaz koruma memurlarının emek süreçleri üzerine bir değerlendirme. *3rd International Congress of Tourism & Management Researches Mayıs 2016*, Bildiriler Kitabı, Antalya. https://www.academia.edu/41343722/PARALI_MAHK%C3%9BMLAR_CEZA_%C4%B0NFAZ_KORUMA_MEMURLARININ_EM_EK
- İPA (2022). Kentin yükünü sırtlananlar: İstanbul'un katı atık toplayıcıları sorunlar ve talepler. S., H. Küçük (Ed.), İstanbul: *İstanbul Planlama Ajansı* Yayını. <https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2022/02/ISTANBULUN-KATI-ATIK-TOPLAYICILARI.pdf>
- Johnston, M.S., Sanscartier, M.D., & Johnston, G. (2018). Dirty work, dirty resistance: Digital warfare in the era of precarious labor. *Canadian Review of Sociology*, 55(2), <https://doi.org/10.1111/cars.12193>
- Kanvermez, . & Korkut Sümer, S. (2021). Türkiye'de tarım sektöründe çalışanların iş sağlığı ve güvenliğinin kanun ve iş hukuku kapsamında değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 76(2), 575-596. <https://doi.org/10.33630/ausbf.821707>
- Kars, F. ve Özkul, M. (2021). Yaşam tarzı göstergesi olarak meslekler. *Sosyolojik Bağlam*, 2(1), 37-63. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.1.3>
- Karadal, K. (2018). Sakarya semt pazarlarında çalışanların çalışma koşulları ve sorunlarının incelenmesi: Adapazarı örneği. *Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakóltesi alışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Bitirme Ödevi*. <https://sakarya.academia.edu/K%C3%BCbraKadalkal>, Erişim: 25.05.2023
- Kirkcaldy, B. D., & Cooper, C. L. (1993). The Relationship Between Work Stress and Leisure Style: British and German managers. *Human Relations*, 46(5), 669-680. <https://doi.org/10.1177/001872679304600505>
- Kreiner, G., Ashforth, B., E. & Sluss, M., D. (2006). Identity dynamics in occupational dirty work: Integrating social identity and system justification perspectives. *Organization Science*, 17(5), 619–636. <https://doi.org/10.1287/orsc.1060.0208>

- Kolar, D. (2014). Why dirty workers stay? Social and societal forces that increase an employee's intention to stay. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, London, United Kingdom. <https://html.scribdassets.com/8blk1ufi2o9cgwiw/images/2-b56f8993a6.jpg>
- Kurt, B. (2021). Oryantal dans, kadın deneyimleri, sahne ve dramaturji: Bir araştırma hikâyesi. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 27(4), 108.sayı, 977-991. <https://doi.org/10.22559/folklor.1971>
- Kutlu, H. A. (2008). Muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarının etik ikilemleri: Kars ve Erzurum illerinde bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02), 143-170. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002067
- Lips-Wiersma, M., Wright, S., & Dik, B. (2016). Meaningful work: Differences among blue-, pink-and white-collar occupations. *The Career Development International*, 21(5), 534–551. <https://doi.org/10.1108/CDI-04-2016-0052>
- Mahalingam, R., Jagannathan, S. ve Selvaraj, P. (2019). Decasticization, dignity, and ‘dirty work’ at the intersections of caste, memory, and disaster. *Business Ethics Quarterly*, 29:2, 213–239. <https://doi.org/10.1017/beq.2018.34>
- Makkawy, A. & Scott, C. (2017). Dirty work. *The International Encyclopedia of Organizational Communication*. Craig R. Scott and Laurie K. Lewis (General Editors), John Wiley & Sons. https://www.academia.edu/28877894/Dirty_Work
- McMurray, R. & Ward, J. (2014). Why would you want to do that? : Defining emotional dirty work. *Human Relations.*, 67 (9), 1123-1143. <http://dx.doi.org/10.1177/0018726714525975>
- Meara, H. (1974). Honor in dirty work: The case of American meat cutters and Turkish butchers. *Work Occupations*, 16(1) 259–283. <https://doi.org/10.1177/073088847400100301>
- Mertol, H., Akgeyik, M. Pirdoğan, A., & Karaman, N. (2021). Mevsimlik Tarım İşçiliği Sorunları ve Çözüm Önerileri (Hilvan Örneği). *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 2(1), 63-74. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1633528>

- Morriss, L. (2015). AMHP work: Dirty or prestigious? Dirty work designations and the approved mental health professional. *British Journal of Social Work*, 46, 703–718. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv009>
- Oğuz, C. (2007). Türk basınında etik sorunu ve “tetikçilik” kavramı. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. Erişim: 04.05.2023
- Ören, K. & Yüksel, H. (2012). Geçmişten günümüze çalışma hayatı. *HAK-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 35-59. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84742>
- Özbekmezci, ř. & Sahil, S. (2004). Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik ve barınma sorunlarının analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 261-274. <https://dergipark.org.tr/pub/gazimmfd/issue/6661/88946>
- Özkan, Y. & Bayraktar, T. (2015). İnfaz ve koruma memurlarının mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi: Kocaeli açık ceza infaz kurumu örneği. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 6(21), 172-186. https://www.ijoess.com/Makaleler/251850813_172186%20t%c3%bc lin%20bayraktar.pdf
- Palabıyık, A., Kuşan, D. & Soydan, A. (2018). Temizlik işçilerinin Çalışma koşulları üzerine sosyolojik bir gözlem. *İçtimaiyat*, 2(2), 65-78. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.475341>
- Paré, G., Trudel, M. C., Jaana, M., & Kitsiou, S. (2015, March). Synthesizing information systems knowledge: A typology of literature reviews. *Information & Management*, 52(2), 183-199. <https://doi.org/10.1016/j.im.2014.08.008>
- Perry, S. E., & Russell, R. (1997). *Collecting garbage: Dirty work, clean jobs, proud people*. New Brunswick (U.S.A) and London (U.K): Transaction Publishers. https://books.google.com.tr/books?id=FTYr3Z6H2O8C&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

- Rabelo, V. C., & Mahalingam, R. (2019). "They really don't want to see us": How cleaners experience invisible 'dirty' work. *Journal of Vocational Behavior*, 113, 103–114. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2018.10.010>
- Stacey, C.L. (2006). Finding dignity in dirty work: The constraints and rewards of low-wage home care labour. *Sociology of Health and Illness*, 27(6): 831–854. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9566.2005.00476.x>
- Stanley, L. (2014). Exploring media construction of investment banking as dirty work. *Qualitative Research in Organizations and Management*, 9(3). Special issue on Dirty Work. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/QROM-12-2012-1119/full/html>
- Sever, M. & Özdemir, S. (2022). Türkiye’de mesleklerin kirlilik düzeyleri ve türlerinin sınıflandırılması. *İnsan ve Toplum*, 12(3), 101-120. <https://doi.org/10.12658/M0663>
- Shepherd, D. A., Maitlis, S., Parida, V., Wincent, J., & Lawrence, T. B. (2021). Intersectionality in intractable dirty work: How Mumbai ragpickers make meaning of their work and lives. *Academy of Management Journal*, 65(5). <https://doi.org/10.5465/amj.2019.0125>
- Snyder, H. (2019, November). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333-339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Sunar, L. (2020). Türkiye’de mesleki itibar: Dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal of Economy Culture and Society*, Supp(1), 29-59. <http://iupress.istanbul.edu.tr/en/journal/jecs/article/turkiyede-mesleki-itibar-donusen-calisma-hayati-ve-mesleklerin-sosyal-konumu>
- Taş, O. (2011). Gazetecilik etiğinin sınırları üzerine tarihsel ve eleştirel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. Erişim: 10.05.2023
- Tınar, Y. (2013). İş, çalışma yaşamı ve iş analizi. *Çalışma Psikolojisi* içinde L. Bilgin ve A. Özdemir (Ed.), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No:2756, 1. Baskı. Ankara: Saray Matbaacılık.

- Tracy, S. & Scott, C. (2006). Sexuality, masculinity and taint management among firefighters and correctional officers: Getting down and dirty with ‘America’s heroes’ and the ‘scum of law enforcement’. *Management Communication Quarterly*, 20(1): 6–38. <https://doi.org/10.1177/0893318906287898>
- Tyap (2023). Türkiye’de mesleki itibar araştırması. https://tyap.net/mediaf/T%C3%BCrkiye_Mesleki-%C4%B0tibar-Skalas%C4%B1-Sunumu-Son.pdf. Erişim: 25.05.2023
- Tyler, M. (2012). Glamour girls, macho men and everything in between: Un/doing gender and dirty work in Soho’s sex shops. In Simpson et al. (eds) *Dirty work: Concepts and Identities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 65-90. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230393530_5
- Valtorta, R. R., Baldissarri, C., Andrighetto, L., & Volpato, C. (2019). Dirty jobs and dehumanization of workers. *British Journal of Social Psychology*, 58(4), 955-970. <https://doi.org/10.1111/bjso.12315>
- Volpato, C., Andrighetto, L., & Baldissarri, C. (2017). Perceptions of low-status workers and the maintenance of the social class status quo. *Journal of Social Issues*, 73(1), 192–210. <https://doi.org/10.1111/josi.12211>
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe mesleğinde meslek etiği ve Kayseri il merkezinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 36, Ağustos-Aralık 2010, 155-178. <https://dergipark.org.tr/pub/erciyesiibd/issue/5893/78006>
- Yelboğa, N. (2018). Maden işçilerinin psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan gündelik yaşamlarının incelenmesi: Murgul bakır madeni örneği. *AÇÜ, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 123-147. <https://doi.org/10.22466/acusbd.414562>
- Yeşil, M. (2014). Gazeteciliğin etik kuralları, ihlaller ve olası önlemler: Gazetecilerin etik algılaması, görüş ve önerileri- nitel bir araştırma. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1665-1684. <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=6146>

YURTDIŞI HİZMET BORÇLANMASINDA YENİ İLKELER

Ergün Metin¹

Giriş

Türkiye’de 1960’lı yıllarda yoğun bir şekilde başlayan yurtdışına göç olgusu, yurtdışına göç eden ve kısa zamanda sayıları milyonları bulan Türk vatandaşlarının sosyal güvenlik hakları açısından önemli bir sorun olmuştur. Yıllarca yurtdışında çalışan ve çalıştığı ülkede emeklilik hakkını elde edemeden Türkiye’ye dönenler, Türkiye’de de emeklilik hakkına sahip olacak prim ödeme gün sayısına ve sigortalılık süresine sahip olmadıklarından, en fazla sosyal korumaya ihtiyaç duydukları yaşlılık sürecinde sosyal korumasızlık sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde devleti “sosyal bir hukuk devleti” olarak tanımlamış, 60. maddesinde herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğuna vurgu yapmış ve nihayet 62. maddesinde de devletin yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarının sosyal güvenliklerini sağlamak ve yurda dönüşlerinde gereken tedbirleri almakla görevli kılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Anayasanın kendisine yüklediği bu görevi yerine getirebilmek amacıyla ilk olarak 1978 tarihli 2147 sayılı Kanunu yürürlüğe koymuştur. Ardından bu Kanunu yürürlükten kaldıran ve hala yürürlükte olan 3201 sayılı Yurtdışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunda da çeşitli tarihlerde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır

¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Kırkağaç Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Sosyal Güvenlik Programı, ergun.metin@cbu.edu.tr, ORCID:0000-0003-1997-6196.

KAYNAKLAR

- Alper, Y. (2018). *Sosyal sigortalar hukuku*. 9. Baskı. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Arıcı, K. (2015). *Türk sosyal güvenlik hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karakuş Kul, B. (2019). “Türk sosyal güvenlik hukukunda hizmet borçlanması.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çavuş, Ö. H. (2015). “Yargı kararları ve sosyal güvenlik kurumu uygulamaları kapsamında son değişikliklerle birlikte yurtdışı hizmet borçlanması.” *Çalışma ve Toplum* (4):35–76.
- Ergin, H. (2009). “Yurtdışı hizmet borçlanmasında son gelişmeler.” *Sicil İş Hukuku Dergisi* 4(16):163–80.
- Yeşiloğlu Çoban, G. (2019). “3201 Sayılı kanun ve sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde hizmet borçlanması.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güzel, A., Okur, A. R., & Caniklioğlu, N. (2020). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. 18. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Resmi Gazete. (1982). “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.” (<https://www.mevzuat.gov.tr/#anayasa>) , erişim tarihi:20.05.2023.
- Resmi Gazete. (1985). “3201 sayılı yurtdışında bulunan türk vatandaşlarının yurtdışında geçen sürelerinin sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilmesi hakkında kanun.” (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3201&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>) , erişim tarihi:19.05.2023.
- Resmi Gazete. (2008). “Yurtdışında geçen sürelerin borçlandırılması ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelik.” (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=12578&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>) , erişim tarihi:19.05.2023.
- Şen, M. (2016). “Yurtdışı hizmet borçlanmasında borçlanma miktarının belirlenmesi.” *Mali Çözüm*, 233–37.
- Şen, M. (2020). “5510 Sayılı kanun kapsamında sigortalıların borçlanabileceği süreler.” *Mali Çözüm*, 30(157):217–28.
- Sosyal Güvenlik Kurumu. (2021). “Yurtdışı borçlanma işlemleri hakkında genelge.” (<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/22620739>) , erişim tarihi:19.05.2023.

- Sözer, A. N. (2017). *Türk sosyal sigortalar hukuku*. 3. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tuncay, C., & Ekmekçi, Ö. (2016). *Sosyal güvenlik hukuku dersleri*. 18. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Urhanoglu, İ. (2020). “3201 Sayılı kanun’a göre yapılacak yurt dışı hizmet borçlanmasında aylık bağlama koşulları.” *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 10(2):245–58.
- Yaba, T. (2022). *Sosyal güvenlik hukukunda yurtdışı hizmet borçlanması*. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yorulmaz, Ç. (2022). “Yargıtay kararları ışığında yurtdışı hizmet borçlanması işlemlerinde sigorta başlangıcının belirlenmesi.” *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2:1635–84.
- Yuvalı, E. (2015). “Türk hukukunda öngörülen son değişiklikler itibariyle yurtdışı hizmet borçlanmasından faydalanma koşulları.” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 6(22):187–217.

İŞGÜCÜ PİYASASININ GENÇ İŞSİZLİK SORUNU: NE EĞİTİMDE NE İSTİHDAMDA BULUNANLAR (NEET)

Gülşen Sarı Gerşil¹

Ö. Hakan Çavuş²

Derya Alımanoğlu Yemişçi³

Giriş

Ülkelerin gerek ekonomik gerekse sosyal kalkınmalarında önemli bir avantaj olarak görülen genç nüfusun eğitim düzeyleri ve istihdama katılım oranları, ülkelerin gelişmişlik ve kalkınma düzeylerinin göstergesidir. Gençlerin eğitimin, öğretimin ve istihdamın dışında kalması ülkeler için sosyo-ekonomik maliyetin yanı sıra orta ve uzun vadede toplumsal refahı ve huzuru tehdit eden bir risk olarak görülmektedir. Bu çerçevede, işgücü piyasalarında dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan gençlerin giderek artan işsizlik oranları ülkelerin kronik sorunu haline gelmiştir. Genç işsizliğini arttıran pek çok faktör bulunmakla birlikte gençlerin “ne eğitimde ne istihdamda ne de öğretimde yer almamaları” sorunun temel kaynaklarından. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), bu gençleri kısaca NEET olarak isimlendirmektedir. NEET kavramı, eğitim almayan gençlerin ne iş aramak ne de genç istihdamında yer almak için çaba

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, gulsen.gersil@cbu.edu.tr, ORCID:0000-0002-2939-4774

² Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, hakan.cavus@cbu.edu.tr, ORCID:0000-0002-0124-8812

³ Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, derya.yemisci@cbu.edu.tr, ORCID:0000-0003-3340-6763

Kaynakça

- Arabacı, Y. R. (2020). Türkiye’de ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin sosyo-demografik yapısı ve işgücü piyasası ile bağlantısı,*Ammelâdaresi Dergisi*, 53(3), 103-130.
- Bruno, G., S., F., Marelli E. & Signorelli, M. (2014). The rise of NEET and youth unemployment in EU regions after the Crisis. *Comparative Economic Studies*, 56(4), 592-615.
- Bölükbaş, M. (2018). Kayıt dışı istihdam ve genç işsizlik ekonomik büyüme ile ilişkili olabilir mi? Türkiye için ekonometrik bir analiz,*Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(1), 33–66.
- Cansever, E.B.& Namal, M.K. (2020). *İşgücünün görünmeyen dezavantajları: Ne işte ne de eğitimde olmayan gençler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Carcillo, S., Fernandez, R., Königs, S.& Mineea, A. (2015). *NEET youth in the aftermath of the crisis: Challenges and policies*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 164.
- Coles, B., Hutton S., Bradshaw, J., Craig, G., Godfrey, C. & Johnson, J. (2002). *Literature review of the costs of being ‘not in education, employment or training’ at age 16-18*. Research Report, 347, Department of Education and Skills, Nottingham.
- Dama, N. (2017). *Türkiye’nin eğitim, öğrenim ve çalışma sürecinde olmayan gençleri*. İstanbul: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayını.
- Didin Sönmez, F.& Özerkek, Y. (2018). Türkiye’de bölgesel genç işsizliğin belirleyicileri.*Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 40(2), 297–318.
- DİSKAR. (2021). *19 Mayıs’a özel genç işsizliği bülteni*, 10 Mart 2022 tarihinde <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/DISK-AR-Issizlik-ve-Istihdamin-Gorunumu-2021-1.-Ceyrek-19-Mayisa-Ozel-Genc-Issizligi-Bulteni.pdf> adresinden alındı.
- Eğitim Reformu Girişimi (2009). *Eğitimde eşitlik politika analizi ve öneriler*.*Eğitim Reformu Girişimi*, 10 Aralık 2021, http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/Egitimde_Esitlik_Politika_Analizi_ve_One_riler_1.pdf>

- Emirgil, B., F. (2014). Gençlere yönelik sosyal politikalar.A.Tokol ve Y.Alper (Eds.), Sosyal politika kitabı içinde(s.387-404). Bursa:Dora Yayınevi.
- Es, M., & Güven, G. (2018). 2015 yılı ulusal istihdam strateji bağlamında genç işsizliğini azaltmaya yönelik politikaların değerlendirilmesi, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 216–245.
- EUROFOUND. (2012). *NEETs-young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, 10 Kasım 2021 <https://www.eurofound.europa.eu/tr/publications/report/2012/labour-market-social-policies/neets-young-people-not-in-employment-education-or-training-characteristics-costs-and-policy>.
- EUROFOUND. (2016). *Exploring the diversity of NEETs*, 10 Kasım 2021, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en_1.pdf.
- European Training Foundation. (2015). *Young people not in employment, education or training (NEET) An overview in ETF Partner countries*, 10 Kasım 2021, https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/BFEEBA10DD412271C1257EED0035457E_NEETs.pdf.
- European Commission (2020a). *EU level support for the implementation of the youth guarantee*, 10 Kasım 2021, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1099&langId=en>.
- European Commission (2020b). *Proposal for a council recommendation on a bridge to jobs - reinforcing the youth guarantee and repleacing council Recommendation of 22 April 2013 on establishing a youth guarantee*, 10 Kasım 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1594047420340&uri=CELEX%3A52020DC0276>
- EUROSTAT (1999).*Statistics in focus Theme 3 – 11/1999: Labour force survey – principal results*, 10 Kasım 2021, <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2792>
- EUROSTAT (2021). *Labour market slack by sex and age-annual data*, 15 Mart 2022, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_SLA_A_custom_728901/default/table?lang=en

21. Yüzyılda Çalışma İlişkileri

- EUROSTAT (2021). *Youth unemployment*, 15 Mart 2022, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Youth_unemployment#Definition_of_unemployment_and_youth_unemployment_indicator
- Furlong, A. (2006). *Not a very NEET solution: Representing problematic labour market transition among early school-leavers*. *Work, Employment and Society*, 20(3),553-59.
- Furlong, A. (2007), The zone of precarity and discourses of vulnerability: NEET in the UK. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 2007 (1), 101–121.
- Hill, J. (2003). *Young people not in education, training or employment: Key indicators*. Ministry of Social Development, New Zealand, http://hdl.voced.edu.au/10707/266371adresinden_alindi.
- ILO (1982). *Resolutions concerning economically active population, employment, unemployment and underemployment*, Adopted by the 13th International Conference of Labour Statisticians, October 1982, p. 10, Geneva: International Labour Office.
- ILO (2012). *Uluslararası Çalışma Konferansı 101. Oturum, Rapor V, Genç istihdam krizi: Eylem zamanı*, Geneva: International Labour Office.
- ILO (2013) *Decent work indicators: guidelines for producers and users of statistical and legal framework indicators*. Geneva: International Labour Office.
- ILO (2020). *Youth and COVID-19: Impacts on jobs, education, rights and mental well-being*, Geneva: International Labour Office.
- İslamoğlu, E., Namal, M. K. & Köleoğlu, Y. (2014). Bir aktif istihdam politikası aracı olarak girişimcilik programlarının etkinliği: KOSGEB yeni girişimcilik destek programı örneği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 25-44.
- İslamoğlu, E. ve Alp, E. (2018). Türkiye’de okuldan işe geçiş: TÜİK’in gençlerin işgücü piyasasına geçişi araştırma sonuçları üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 103–121.
- İŞKUR. (2016). *Eğitimde ve istihdamda yer almayan gençler (NEET): Avrupa Birliği gençlik garanti programı ve Türkiye için öneriler*, Uzmanlık Tezi, 10 Ocak 2022, <https://media.iskur.gov.tr/15666/emre-yildiz.pdf>.

- İŞKUR. (2019). *2018 Yılı Faaliyet Raporu, 10 Ocak 2022*, <https://media.iskur.gov.tr/63688/2018-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Kingman, D. (2013). *Will young people be poorer than their parents, 50 economics experts give their views, 15.11.2022*, https://www.if.org.uk/wp-content/uploads/2014/06/IF_Will_Young_People_Be_Poorer_Intern al-Approved.pdf.
- Maguire, S. (2015). NEET, unemployment, inactive or unknown - Why does it matter?, *Educational Reserach*. 57(2): 121-132.
- McGregor, A., Clelland, D. & Reid, J. (2006), Evaluation of measurement options for those aged 16–19 not in employment, education or training (NEET). Scottish Executive, 10 Eylül 2022, <https://dera.ioe.ac.uk/7272/1/0034411.pdf>.
- OECD (2008a), *Jobs for youth: Japan*. OECD, Paris, 10 Haziran 2021, https://www.oecd.emb-japan.go.jp/suggestion/pdf/Jobs_for_Youth_Japan.pdf.
- OECD. (2008b), *Jobs for youth: Korea*. OECD, Paris, 10 Haziran 2021, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/63797b4a-en/index.html?itemId=/content/component/63797b4a-en>.
- OECD (2019a). Youth not in employment, education or training (NEET), 10 Haziran 2021, tarihinde <https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>
- OECD (2019b). Society at A Glance (social indicator). doi.org/10.1787/soc_glance-2019-en.
- OECD (2020). Education at a Glance (indicator). [doi.10.1787/69096873-en](https://doi.org/10.1787/69096873-en).
- OECD(2021). Youth unemployment rate by age group (indicator). [doi: 10.1787/997c8750-en](https://doi.org/10.1787/997c8750-en).
- O'Higgins, N. (1997). The Challenge of youth unemployment. *International Social Security Review*. 50(4): 63-93.
- O'Higgins, N. (2010). The impact of the economic crisis on youth employment: Measures for labour market recovery in the european union, Canada and the United States, *ILO Employment Working Paper*, 70, 1-69, 10 Mart 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_154365.pdf.

21. Yüzyılda Çalışma İlişkileri

- Pastore, F. (2012). *Youth unemployment in Italy at the time of the new great depression*, Friedrich-Ebert-Stiftung, 10 Mart 2022, <https://library.fes.de/pdf-files/id/09476.pdf>
- Payne, J. (2000). *Youth cohort study: Education, training and employment of 16-18 year Olds in England and the Factors Associated with Non-participation*, Statistical Bulletin Number 02/2000, 3-4, Nottingham: Department for Education and Employment.
- Sachdev, D., Harries, B. & Roberts, T. (2006). *Regional and sub-regional variation in neets-reasons, remedies and impact*. Final Report, Learning and Skills Development Agency, s. 22-23
- Statistics New Zealand. (2011). Annual report of statistics New Zealand for the year ended 30 June 2011. Wellington: Statistics New Zealand, <https://www.stats.govt.nz/assets/Uploads/Corporate/Stats-NZ-annual-report-2011/statsnz-annual-report-2011.pdf>
- Şahin, L., Kocakaya, M. E.&Akgül, O., (2021) *Türkiye’de Eğitim, İstihdam ve Yetiştirmede Olmayan Gençler: Türkiye’nin Ulusal NEİY Stratejisi: Kurumsal Yaklaşım ve Öneriler; Ulusal NEİY Stratejisi İçin Stratejik Öneriler: NEİY Gençlere Yönelik Stratejik Model Tasarımı*. Bölüm 3, s.251, İstanbul Üniversitesi Yayınevi
- Taş, H., Küçükoğlu, M.& Demirdöğmez, M. (2018). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7 (18), 280-294.
- TÜİK(2019a). *İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti*, 10 Şubat 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Labour-Force-Statistics-2019-33784> adresinden alındı.
- TÜİK(2019b). *Hanehalkı İşgücü Anketinde Yapılan Yeni Düzenlemelere İlişkin Açıklamalar*, 10 Şubat 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Mart-2019-30683>
- TÜİK (2019c). *İstatistik Veri Portalı*, 10 Aralık 2019, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKatego>
- TÜİK (2021a). *İstatistik Veri Portalı*, 10 Ocak 2022 tarihinde, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>

- TÜİK(2021b). *İşgücü İstatistikleri-Ocak 2021,Haber Bülteni*, 10 Ocak 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Ocak-2021-37486>
- TÜİK (2022). *İşgücü İstatistikleri, Haziran 2022, Haber Bülteni*, 10 Aralık 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Haziran-2022-45651>
- Türkiye Cumhuriyeti alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2017). 2014-2023 Ulusal istihdam stratejisi, 10 Haziran 2022, <http://www.uis.gov.tr/media/1437/uis2014-2023.pdf>
- Yıldırımalp, S. ve Yenihan, B. (2013). Sosyal Dışlanma ve İşgücü Piyasasında Gençler,*Mevzuat Dergisi*, 16:184, 10 Ocak 2022, <https://www.mevzuatdergisi.com/2013/04a/01.htm>

FEMİNİST PERSPEKTİFTEN ÇALIŞMA YAŞAMI, EMEK VE KADIN

Nihan Ozansoy Tunçdemir¹

Giriş

Genel olarak iş ve çalışma yaşamı, toplumsal cinsiyet olgusu ile yakından ilişki olan alanlardır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, kamusal ve özel alanda emeğin nasıl cinsiyetlendirildiğini bize göstermektedir. Kadın ve erkeğin birbirinden farklı konumlandırılması, cinsiyet özelliklerinin de bu bağlamda kadın ve erkeğin sahip olduğu farklı özellikler üzerinden tanımlanması ve belirlenmesi anlamına gelir. Söz konusu iş ve çalışma yaşamı bağlamında da kadının “kadınsı özellikleri” ve erkeğin “erkeksi özellikleri” ön plana çıkar, kadının ve erkeğin yaptığı işler birbirinden farklılaşır. Toplumsal cinsiyet düzeni içinde kadına ve erkeğe atfedilen özellikler nedeniyle kadınların yapacağı işler ve erkeklerin yapacağı işler, ataerkil kültürel yapı tarafından şekillenmiştir. Lips’in ifade ettiği gibi, bu ayrımlaşma içinden çıkmayı zorlaştıran şey, toplumsal cinsiyetle ilişkili inançların bütünüyle kökleşmiş doğasıdır (Lips, 2021: 154). Dolayısıyla toplumda genelde kadınların doğası gereği belli işleri daha iyi yaptığı, yapabileceği, erkeklerin de yine doğası gereği belli işleri daha iyi yaptığı, yapabileceğine dair bir kabul vardır. Bu ayrım hem kamusal alanda hem de özel alanda kendisini göstermektedir. Tarihsel olarak uzun yıllar kadınlar özel alanla özdeşleştirilmiş ve kamusal alanda çalışması kısıtlanmıştır. Kadın, özel alanda, evin içinde sınırlanmış birtakım görev ve sorumluluklarla donatılmıştır. Evi düzenlemek, çekip çevirmek, yemek yapmak, temizlik ev içi sorumluluklar yanında kadın, evde yaşayan hane üyelerinin bakımından da sorumlu tutulmuştur. Annelik, çocuk bakımı ve gelişimi kadınların özellikleri gereği doğal olarak yapması gereken işler olarak belirlenirken, kocasına vereceği bakım hizmeti de ev içi alandaki sorumluluklara

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, nihan_ozansoy@hotmail.com,
ORCID:0000000272764304

Kaynakça

- Adem, M. (1997). Zorunlu Temel Eğitim. *Bilimsel Toplantı Serisi: 8*. TÜBA.
- Adem, M. (2008). *Eğitim Planlaması*. Ankara.
- Altan, Ö. Z. (2004). Sosyal Politika Dersleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Britannica, E. (2023, 06 11). *Chernobyl disaster*. <https://www.britannica.com/event/Chernobyl-disaster> adresinden alındı
- Er, D. (2021, 7 2). Ülkelerin Finansal Kriz Sürecinden Çıkışını Etkileyen Faktörler: Geçmişten Edinilen Tecrübeler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s. 1-15. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ead/issue/64205/790898> adresinden alındı
- Eraut, M. (2000). The Necessity of Informal Learning . F. Coffield içinde, *Non formal Learning, Implicit Learning and Tacit Knowledge* (s. 10-12). Bristol: Policy Press.
- Ergör, O., Eser, E., Devenci, S., & Beşer, E. (2014, 08 22). Soma Örneğinde; Maden İşkolunda İş Kazalarının Çok Yönlü Değerlendirilmesi. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, s. 2-16. <https://doi.org/10.20518/tjph.173095> adresinden alındı
- Gökdağ, M., & Atalay, A. (2015, 8 2). Trafik Eğitiminin Trafik Kazaları Üzerindeki Etkisi. *Erzincan University Journal of Science and Technology*, s. 272-283. doi:10.18185/eufbed.45311
- Independent Türkçe. (2022, 07 06). *Türkiye'de ücretli çalışanların yüzde 46'sı asgari ücret ve altında yıllık gelikle geçiniyor*. Independent Türkçe: <https://www.indyturk.com/node/528991/ekonomi%CC%87/t%C3%BCrkiye%E2%80%99de-%C3%BCcretli-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fanlar%C4%B1n-y%C3%BCzde-46s%C4%B1-asgari-%C3%BCcret-ve-alt%C4%B1nda-y%C4%B1ll%C4%B1k> adresinden alındı
- İzgi, B. B. (2012, 06 01). Genç İşsizliği ve Eğitim ile Olan İlişkisi . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 295-310. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6155/82718> adresinden alındı

- Leveson, N. G., & Turner, C. S. (1993, 07). An Investigation of the Therac-25 Accidents . *Computer*, s. 18-41. <https://www.cs.columbia.edu/~junfeng/08fa-e6998/sched/readings/therac25.pdf> adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2014-2018*. Ankara.
- Örs, Ç., Erdoğan, H., & Kipici, K. (2013, 12 1). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 131-154.
- Psacharopoulos, G., & Patrinos, H. A. (2004). Returns to Investment in Education: A Further. *Education Economics*, s. 111-134.
- Sebetçi, Ö. (2018, 04 1). Sistem Geliştirme: Web Tabanlı Uzaktan Eğitim ile Trafik Kazalarının Önlenmesi. *Academic Journal of Information Technology*, s. 55-72. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajite/issue/54420/740718> adresinden alındı
- Şişman, A. (2006). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- TCMB. (2021). *Enflasyon Raporu 2021-I | Ekonomik Görünüm*. Türkiye’de Ücret Dağılımı ve Ücretlerin Enflasyona Etkisi. Ankara: TCMB. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/620f05bc-8ac9-44f1-b8a5-d130c2ff9ae4/Kutu_2.6_2021_i.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-620f05bc-8ac9-44f1-b8a5-d130c2ff9ae4-nt8aXOG adresinden alındı
- Teitel, A. S. (2023, 08 22). *What Caused the Challenger Disaster?* History Channel: <https://www.history.com/news/how-the-challenger-disaster-changed-nasa> adresinden alındı
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset.
- Tezgel, O. (2013, 03). Sosyal Politika. *Sendikacılık Akademisi Ders Notları 2*. Ankara.
- Topham, G., Clarke, S., Levett, C., Scruton, P., & Fidler, M. (2015, 09 23). *The Volkswagen emissions scandal explained*. The Guardian: <https://www.theguardian.com/business/ng-interactive/2015/sep/23/volkswagen-emissions-scandal-explained-diesel-cars> adresinden alındı
- World Nuclear Association. (2022, 04). *Chernobyl Accident 1986*. <https://world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/chernobyl-accident.aspx> adresinden alındı

- Yüceol, H. M. (2022). "Çocuk İşçiliği" Sorununun Analizi ve Politika Önerileri . *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 40-53. doi:10.55044/meusbd.1077513
- Yücesan, A., & Alkaya, S. A. (2017). Bireylerin Tıbbi Hatalarla İlgili Görüş ve Deneyimleri. *Dicle Tıp Dergisi*, s. 25-31.

GİG EKONOMİSİNDE ÇALIŞMA BİÇİMLERİ

Ö. Hakan Çavuş¹
Gülşen Sarı Gerşil²

Giriş

Gig ekonomisi kavramıyla, çok sayıda geçici ve kısa süreli işlerde çalışanların da dahil olduğu platformlar tarafından istihdam edilen ya da serbest olarak (kendi nam ve hesabına) çalışanların oluşturduğu ekonomik yapı ifade edilmektedir (Kuhn ve Galloway, 2019: 189; Kuhn, 2016). Günümüzde gig ekonomi kavramı yerine; çevrimdışı mikro çalışma, paylaşım ekonomisi, platform ekonomisi, freelance ekonomisi gibi kavramlar da kullanılmaktadır (Kalleberg ve Dunn, 2016:10). Gig ekonomisi kavram olarak en geniş şekliyle ifade edilecek olursa, bireyin kısa süreli işler yaparak bir platform tarafından sağlanan bir uygulamaya bilgisayar veya cep telefonu gibi araçlarla internet üzerinden erişim sağlayarak söz konusu işi tamamladığı ve genellikle bağımsız işçi, müşteri ve aracı şeklinde üç taraflı kurulan bir iş organizasyonunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Aloisi, 2016: 654-655; De-Stefano, 2018: 69; Erdut, 2021; Collier, vd, 2017).

Genel olarak, talep üzerine serbest çalışanları belirli süreli işleri yerine getirmek için talep edenlerle dijital ortam üzerinden bağlamak için çevrimiçi platformları kullanan ekonomik bir sistem olan gig ekonomisinde, hizmet sağlayan dijital altyapılar oluşturularak modern bilgi işlem teknolojisinin sağladığı bilgi ve bağlantı özellikleri kullanılmaktadır. Gig ekonomisinde genel olarak “platform”, “müşteri” ve “çalışan” olmak üzere üç aktör bulunmaktadır (Woodcook ve Graham, 2020:72; EUROFOUND, 2018). Bu durum gig ekonomisini yeni bir ekonomik sistem olarak geleneksel ekonomik

¹ Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,

ohcavus@gmail.com,

² Dr. Öğretim Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, gulsen.gersil@cbu.edu.tr,

KAYNAKÇA

- Airbnb. (2021). [<https://news.airbnb.com/about-us/>] (Erişim tarihi: 15.12.2021)
- Aloisi, A. (2016). “Commoditized Workers. Case Study Research on Labour Law Issues Arising from a Set of ‘On-Demand/Gig Economy’ Platforms”, **Comparative Labor Law and Policy Journal**, 37 (3), 663-690.
- Anderson, D.N. (2016). “Wheels in the head: Ridesharing As Monitored Performance”, **Surveillance and Society**, 14 (2), 240–258.
- Ashford, S J; George, E ve Blatt, R. (2007). “Old Assumptions, New Work: The Opportunities and Challenges of Research on Non-standard Employment”, **Academy of Management Annals**, 1 (1), 65–117.
- Bader, V. ve Kaiser, S. (2019). “Algorithmic Decision-Making? The User Interface and Role for Human Involvement in Decisions Supported by Artificial Intelligence”, **Organization**, 26 (5), 655–672.
- Barley, S R., Bechky, B A. ve Milliken, F. J. (2017). “The Changing Nature of Work: Careers, Identities, and Work Lives in the 21st Century”, **Academy of Management Discoveries**, 3 (2), 111–115.
- Berg, J. (2016). **Income Security in the On-Demand Economy: Findings and Policy Lessons From a Survey of Crowdworkers**, https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---d_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_479693.pdf, (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- Birgillito, G. ve Birgillito, M. (2018). “Algorithms and Ratings: Tools to Manage Labour Relations – Proposals to Renegotiate Labour Conditions for Platform Drivers”, **Labour and Law Issues**, 4 (2), 26–50.
- Bonet, R., Cappelli, P. ve Hamori, M. (2013). “Labour Market Intermediaries and the New Paradigm for Human Resources”, **Academy of Management Annals**, 7 (1), 341–392.
- Cappelli, P. ve Keller, J. R. (2013). “Classifying Work in the New Economy”, **Academy of Management Review**, 38 (4), 575–596.

- Carr, C.T., Hall, R D., Mason, A. J. ve Varney, E.J. (2017). “Cueing Employability in the Gig Economy: Effects of Task-Relevant and Task-Irrelevant Information on Fiverr”, **Management Communication Quarterly**, 31 (3), 409–428.
- Cheng, M. ve Foley, C. (2019). “Algorithmic Management: The Case of Airbnb”, **International Journal of Hospitality Management**, 83, 33–36.
- Cochrane, R. ve McKeown, T. (2015). **Vulnerability and Agency Work: From the Workers’ Perspectives**, https://www.academia.edu/28971402/Vulnerability_and_agency_work_from_the_workers_perspectives, (Erişim tarihi:15.03.2019)
- Collier, R.B., Dubal, V.B. ve Carter, C. (2017). **Labour Platforms and Gig Work: The Failure to Regulate**, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3039742, (Erişim tarihi: 15.03.2020).
- De Stefano, V. (2016). **The Rise of the “Just-in-Time” Workforce: On-Demand Work, Crowdswork and Labour Protection in The Gig Economy**, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_443267.pdf, (Erişim tarihi: 10.03.2020)
- De Stefano, V. M. (2018). “The Gig Economy And Labour Regulation: An İnternational And Comparative Approach”, **Law J. Soc. and Lab. Rel.**, 4, 68-78.
- Dickinson, J.E., Ghali, K, Cherrett, T, Speed, C, Davies, N ve Norgate, S. (2014). **Tourism and the Smartphone App: Capabilities, Emerging Practice and Scope in the Travel Domain**, https://www.researchgate.net/publication/254250344_Tourism_and_the_Smartphone_App_Capabilities_Emerging_Practice_and_Scope_in_the_Travel_Domain, (Erişim tarihi: 10.03.2020).
- Duggan, J., Sherman, U, Carbery, R ve McDonnell, A. (2020). “Algorithmic Management and App-work in the Gig Economy: A Research Agenda for Employment Relations and HRM”, **Human Resource Management Journal**, 30 (1), 114–132.

- Duggan, J., Sherman, U, Carbery, R. ve McDonnell, A. (2021). “Multi-party Working Relationships in Gig work: Towards a New Perspective”, In: V. Daskalova, G. Jansen ve J. Meijerink (Eds.), Platform Economy Puzzles: A Multidisciplinary Perspective on Gig Work, Edward Elgar, In Press.
- Dundon, T. ve Rafferty, A. (2018). “The (Potential) Demise of HRM?”, **Human Resource Management Journal**, 28: 377-39
- Erdut, T. (2021). **Dijitalleşme ve İşgücü Piyasası**, <https://www.dergikaratahta.com/files/19/2.pdf>, (Erişim tarihi: 15.07.2021).
- EUROFOUND (2018). **Automation, Digitalisation and Platforms: Implications for Work and Employment**, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18002en.pdf, (Erişim tarihi: 15.10.2020).
- Felstead, A. ve Jewson, N. (1999). “Flexible Labour and Non-Standard employment: An Agenda of Issues”, In A. Felstead ve N. Jewson (Eds.), Global Trends in Flexible Labour. Macmillan, London, 1–20.
- Finegold, D., Levenson, A. ve Van Buren, M. (2005). “Access to Training and Its Impact on Temporary Workers”, **Human Resource Management Journal**, 15 (2),66–85.
- Fisher, S. L. ve Connelly, C.E. (2017). “Lower Cost or Just Lower Value? Modelling the Organisational Costs and Benefits of Contingent Work”, **Academy of Management Discoveries**, 3 (2), 165–186
- Friedman, G. (2014). “Workers Without Employers: Shadow Corporations and the Rise of the Gig Economy”, **Review of Keynesian Economics**, 2 (2), 171–188.
- Frost, J. (2017). **Uber and The Gig Economy: Can the Legal World Keep Up?**, https://www.americanbar.org/groups/science_technology/publications/scitech_lawyer/2017/winter/uber_and_gig_economy_can_legal_world_keep_up/, (Erişim tarihi: 15.10.2019).
- Gandini, A. (2019). **Labour Process Theory and The Gig Economy**, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0018726718790002?casa_token=BVQJdeb4BTwAAAAA:6MSfkhSu5RLFAMJhR3NPrEcPi8BCneEUwb68ldVNNnroWFxPCPYA4YFe-0FGUVtWghEE8vHb8MOx46k, (Erişim tarihi: 15.03.2020).

- Geller, J., ve Mazor, A.H. (2011). **Global Business Driven HR Transformation: The Journey Continues**, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/de/Documents/human-capital/global-business-driven-hr-transformation.pdf>, (Erişim tarihi: 10.02.2020).
- Gerwe, O. ve Silva, R. (2020). “Clarifying the Sharing Economy: Conceptualization, Typology, Antecedents, and Effects”, **Academy of Management Perspectives**, 34 (1), 65–96
- Goods, C., Veen, A. ve Barratt, T. (2019). “Is Your Gig any Good?” Analysing Job Quality in the Australian Platform-Based Food-Delivery Sector”, **Journal of Industrial Relations**, 61 (4), 502-527.
- Görmüş, A. (2020). **Gig Ekonomisinde İstihdam ve Endüstri İlişkileri: İstihdam Statüsünden Kaynaklanan Zorluklar**, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sgd/issue/58753/840539>, (Erişim tarihi: 15.12.2020).
- Gramano, E. (2019). “Digitalisation and Work: Challenges From the Platform Economy”, **Contemporary Social Science**, 15 (4), 476–488.
- Guest, D.E. (2004). “The Psychology of the Employment Relationship: An Analysis Based on the Psychological Contract”, **Applied Psychology**, 53 (4), 541–555.
- Harris, S.D. ve Krueger, A.B. (2015). **A Proposal for Modernising Labour Laws for Twenty-First-Century Work: The “Independent Worker**, [https://www.hamiltonproject.org/assets/files/modernizing_labor_laws_for_twenty_first_century_work_krueger_harris.pdf] (Erişim tarihi: 15.01.2020).
- Harvey, G., Rhodes, C, Vachhani, S.J ve Williams, K. (2017). “Neo-Villeiny and the Service Sector: The Case of Hyper Flexible and Precarious Work in Fitness Centres”, **Work, Employment and Society**, 31 (1), 19–35.

- Healy, J., Nicholson, D ve Pekarek, A. (2017). **Should We Take The Gig Economy Seriously?**, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10301763.2017.1377048?casa_token=SReynFqBVf8AAAAA:wB17vBMNV_OvG36i44xCAFk3Iqf5ibzHD0B_mOMh9ZmFOPkf-bbNchA8maBU698bEGoEuRNQjljv9sRy, (Erişim tarihi: 15.05.2020).
- Heeks, R. (2017). **Decent Work and the Digital gig Economy: A Developing Country Perspective on Employment Impacts and Standards in Online Outsourcing**, https://www.researchgate.net/publication/334612771_Decent_Work_and_the_Digital_Gig_Economy_A_Developing_Country_Perspective_on_Employment_Impacts_and_Standards_in_Online_Outsourcing_Crowdwork_etc, (Erişim tarihi: 15.01.2020).
- Helfen, M. (2015). "Institutionalising precariousness? The politics of Boundary Work in Legalising Agency Work in Germany, 1949–2004", **Organization Studies**, 36 (10), 1387–1422
- Howcroft, D ve Bergvall-Kåreborn, B. (2019). "A Typology of Crowdwork Platforms", **Work, Employment and Society**, 33 (1),21–38.
- Hurley, J. (2018). **Boss Determined to Deliver the Right Ingredients for Success, The Times, 26 February 2018**, <https://www.thetimes.co.uk/article/boss-determined-to-deliver-the-right-ingredients-for-success-6gtczs8xq>.
- International Labour Office (ILO) (2016). **Non-Standard Employment Around the World: Understanding Challenges, Shaping Prospects**, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--dcomm/--publ/documents/publication/wcms_534326.pdf, (Erişim tarihi: 10.01.2020).
- Irani, L. (2014). **The Cultural Work of Microwork**, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1461444813511926?casa_token=IMYXuVmv2dwAAAAA:EFygTh7hFjEauT4l6djPQ9CisyJ_9WUqtrjYLo304Ux80k-gc5bfpNx76ibU7IEWETmsX4rnqcMwZZU, (Erişim tarihi: 15.12.2019).
- Jaros, S. (2010). "The Ccore Theory: Critiques, Defences and Advances", In: P. Thompson ve C. Smith (Eds.), **Working Life: Renewing Labour Process Analysis**, 70-90. Palgrave, London.

- Jarrahı, M.H ve Sutherland, W. (2019). **Algorithmic Management and Algorithmic Competencies: Understanding and Appropriating Algorithms in Gig Work**. In: N. Taylor, C. Christian-Lamb, M. Martin ve B. Nardi (Eds.), *Information in Contemporary Society: Lecture Notes in Computer Science*. Springer, Washington DC, USA. 578–589.
- Kaine, S ve Josserand, E. (2019). “The Organisation and Experience of Work in The Gig Economy”, **Journal of Industrial Relations**, 61 (4), 479–501.
- Kalleberg, A.L. (2012). “Job Quality and Precarious Work: Clarifications, Controversies, and Challenges”, **Work and Occupations**, 39 (4), 427–448.
- Kalleberg, A. L. ve Dunn, M. (2016). **Good Job, Bad Jobs in the Gig Economy**, <https://www.eurofound.europa.eu/data/platform-economy/records/good-jobs-bad-jobs-in-the-gig-economy>.
- Kellogg, K.C, Valentine, M A ve Christin, A. (2020). “Algorithms at Work: The New Contested Terrain of Control”, **Academy of Management Annals**, 14 (1), 366–410.
- Keith, M.G., Harms, P ve Tay, L. (2019). “Mechanical Turk and the Gig Economy: Exploring Differences Between Gig Workers”, **Journal of Managerial Psychology**, 34 (4), 286–306.
- Kellogg, K.C., Valentine, M.A ve Christin, A. (2020). “Algorithms At Work: The New Contested Terrain of Control”, **Academy of Management Annals**, 14 (1), 412–441.
- Kroon, B. ve Paauwe, J. (2013). “Structuration of Precarious Employment in Economically Constrained Firms: The Case of Dutch Agriculture”, **Human Resource Management Journal**, 24 (1),19–37.
- Kuhn, K.M. (2016). “The Rise of the “Gig Economy” and Implications for Understanding Work and Workers”, **Industrial and Organisational Psychology**, 9 (1), 157–162.
- Kuhn, K.M. ve Maleki, A. (2017). “Micro-Entrepreneurs, Dependent Contractors, and Instaserfs: Understanding Online Labour Platform Workforces”, **Academy of Management Perspectives**, 31 (3), 183–200.

- Kuhn, K.M. ve Galloway, T.L. (2019). “Expanding Perspectives on Gig Work and Gig Workers”, **Journal Of Managerial Psychology**, 34 (4), 186-191.
- Lemmon, G., Wilson, M S, Posig, M ve Glibkowski, B.C. (2016). “Psychological Contract Development, Distributive Justice, and Performance of Independent Contractors: The Role of Negotiation Behaviours and the Fulfilment of Resources”, **Journal of Leadership and Organisational Studies**, 23 (4), 424–439.
- Liu, B. ve Sundar, S. (2018). “Microworkers as Research Participants: Does Underpaying Turkers Lead to Cognitive Dissonance?”, **Computers in Human Behavior**, 88, 61–69.
- Madrigal, A.C. (2019). **The Uber IPO is a Landmark**, **The Atlantic**, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-04-12/citylab-daily-uber-s-ipo-is-a-landmark>, (Erişim tarihi: 10.02.2020).
- Maselli, I., Lenaerts, K. ve Beblavy, M. (2016). **Five Things We Need to Know About The On-Demand Economy**, <https://www.ceps.eu/wp/content/uploads/2016/01/CEPS%20Essay%20No%2021%20On%20Demand%20Economy.pdf>] (Erişim tarihi: 15.12.2019)
- McGaughey, E. (2018). “Tayloroism: When Network Technology Meets Corporate Power”, **Industrial Relations Journal**, 49 (5-6), 459-472.
- McLean Parks, J., Kiddler, D L. ve Gallagher, D.G. (1998). “Fitting Square Pegs into Round Holes: Mapping the Domain of Contingent Work Arrangements Onto the Psychological Contract”, **Journal of Organisational Behavior**, 19, 697-730.
- McNeill, J. (2019). **Introducing Lyft Driver Services**, **Medium**, **26 March 2019**, <https://medium.com/@jmaclyft/introducing-lyft-driver-services-ac1ab9488ac6>, (Erişim tarihi:15.01.2020).
- Meijerink, J. ve Keegan, A. (2019). “Conceptualizing Human Resource Management in the Gig Economy: Toward a Platform Ecosystem Perspective”, **Journal of Managerial Psychology**, 34 (4), 214-232.
- Meijerink, J., Keegan, A ve Bondarouk, T. (2021). **Having Their Cake and Eating It Too? Online Labour Platforms and Human Resource Management as a Case of Institutional Complexity**, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09585192.2020.1867616>, (Erişim tarihi: 10.12.2021).

- Newlands, G. (2020). **Algorithmic Surveillance in The Gig Economy: The Organisation of Work Through Lefebvrian Conceived Space**, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0170840620937900>, (Erişim tarihi: 15.01.2021).
- O’Sullivan, M., Turner, T, McMahon, J, Ryan, L, Lavelle, J, Murphy, C, O’Brien, M ve Gunnigle, P. (2015). **A Study on the Prevalence of Zero Hours Contracts Among Irish Employers and Their Impact on Employees**, <https://enterprise.gov.ie/en/publications/publication-files/study-on-the-prevalence-of-zero-hours-contracts.pdf>, (Erişim tarihi: 15.02.2020).
- Özdemir-Yücesan Gamze (2010). **Despotik Emek Rejimi Olarak Taseron Çalışma**, <https://www.calismatoplum.org/makale/despotik-emek-rejimi-olarak-taseron-calisma>, (Erişim tarihi:15.01.2020).
- Panteli, N., Rapti, A ve Scholarios, D. (2020). “If He Just Knew Who We Were”: Microworkers’ Emerging Bonds of Attachment in a Fragmented Employment Relationship”, **Work, Employment and Society**, 34 (3), 476-494.
- Petriglieri, G., Ashford, S.J ve Wrzesniewski, A. (2018). “Agony and Ecstasy in The Gig Economy: Cultivating Holding Environments for Precarious and Personalized Work Identities”, **Administrative Science Quarterly**, 64 (1), 124–170
- Rosenberg, S. ve Lapidus, J. (1999). **Contingent and Non-Standard Work in the United States: Towards a More Poorly Compensated, Insecure Workforce**. In A. Felstead ve N. Jewson (Eds.), *Global Trends in Flexible Labour*, Macmillan, London, 62–83
- Rosenblat, A. ve Stark, L. (2016). **Algorithmic Labour and Information Asymmetries: A Case Study of Uber’s Drivers**, <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/4892/1739>, (Erişim tarihi: 15.04.2020).
- Santana, M ve COBO-Martin, M. J. (2020). “What is the future of work ? A science Mapping Analyses”, **European Management Journal**, 38 (6), 846-862.
- Schiek, D. ve Gideon, A. (2018). “Outsmarting the Gig Economy Through Collective Bargaining - EU Competition Law as a Barrier to Smart Cities”, **International Review of Law, Computers and Technology**, 32 (2-3), 275–294

- Schmidt, F.A. (2017). **Digital Labour Markets in the Platform Economy: Mapping the Political Challenges of Crowd Work and Gig Work**, https://www.researchgate.net/publication/314719905_Digital_Labour_Markets_in_the_Platform_Economy_Mapping_the_Political_Challenges_of_Crowd_Workand_Gig_Work, (Erişim tarihi: 10.01.2020).
- Smith, R ve Leberstein, S. (2015). **Rights on Demand: Ensuring Workplace Standards and Worker Security in the On-Demand Economy**, [<https://s27147.pcdn.co/wp-content/uploads/Rights-On-Demand-Report.pdf>] (Erişim tarihi:15.02.2020).
- Spreitzer, G.M., Cameron, L ve Garrett, L. (2017). "Alternative Work Arrangements: Two Images of the New World of Work", **Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior**, 4, 473-499.
- Steinberger, B.Z. (2018). "Redefining Employee in the Gig Economy: Shielding Workers from the Uber Model", **Fordham Journal of Corporate and Financial Law**, 23: 577-596.
- Sözer, Ali Nazım. (2021). Hizmet (Emek) Platformlarının ve alışanlarının Hukuki Konumu (İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme, *Legal İHSGHD*, 18 (71), 967-1062.
- Sundararajan, A. (2014). **What Airbnb Gets About Culture That Uber Doesn't** <https://hbr.org/2014/11/what-airbnb-gets-about-culture-that-uber-doesnt>,(Erişim tarihi:15.02.2019).
- Taylor, M., Marsh, G, Nicol, D ve Broadbent, P. (2017) **Good Work: The Taylor Review of Modern Working Practices**, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/627671/good-work-taylor-review-modern-working-practices-rg.pdf, (Erişim tarihi: 15.01.2020).
- Thompson, P. ve Smith, C. (2009). **Labour Power and Labour Process: Contesting the Marginality of the Sociology of Work**, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0038038509340728?casa_token=kr0vxy56sBcAAAAA:fCKlqhIKc7xK8FxCwXPgyryl19PQm4OQdo1LgRmju-CGtPS5q7CYU9f8ToCdG-kT2vUKBT1Ge2Swuw, (Erişim tarihi: 15.04.2019).

- Todolı-Signes, A. (2017). **The Gig Economy: Employee, Self-Employed or The Need For a Special Employment Regulation?**, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1024258917701381?casa_token=zZVoPz0y6doAAAAA:xMTJ3G7GXzShaU79rnqj3GXWuCOPywnpC6QCX6_3zj-Hoh1GYbxm1HjYo2Xh4QlfaGv1_HbgVmEcz3Q, (Erişim tarihi: 10.02.2020).
- Tran, M. ve Sokas, R.K. (2017). **The Gig Economy and Contingent Work: An Occupational Health Assessment**, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5374746/>, (Erişim tarihi: 10.01.2020).
- Uber (2019). **Annual Report**, https://s23.q4cdn.com/407969754/files/doc_financials/2019/ar/Uber-Technologies-Inc-2019-Annual-Report.pdf, (Erişim tarihi: 15.12.2019).
- Ünal, Ö. (2023), Gigg Ekonomisinin alışma İlişkilerine Etkisi, https://www.researchgate.net/publication/369022494_Gig_Ekonomisinin_Calisma_Iliskilerine_Etkisi (Erişim tarihi: 01.06.2023)
- Vallas, S. ve Schor, J.B. (2020). **What Do Platforms Do? Understanding the Gig Economy**, <https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev-soc-121919-054857>, (Erişim tarihi: 15.12.2020).
- Valenduc, G. ve Vendramin, P. (2016). **Work in the Digital Economy: Sorting the Old From the New**, <https://www.etui.org/sites/default/files/16%20WP%202016%2003%20Digital%20economy%20EN%20Web%20version.pdf>, (Erişim tarihi: 10.12.2019).
- Vandaele, K. (2018). **Will Trade Unions Survive in the Platform Economy? Emerging Patterns of Platform Workers' Collective Voice and Representation in Europe**, <https://www.etui.org/sites/default/files/Working%20Paper%202018.05%20Vandaele%20Trade%20unions%20Platform%20economy%20Web.pdf>, (Erişim tarihi: 15.12.2019).
- Ward, K., Grimshaw, D, Rubery, J ve Beynon, H. (2011). "Dilemmas in the Management of Temporary Work Agency Staff", **Human Resource Management Journal**, 11 (4), 3-21.

- Webster, J. (2016). “Microworkers of the Gig Economy: Separate and Precarious”, **New Labor Forum**, 25 (3), 56–64.
- Weil, D. (2017). **How to Make Employment Fair in an Age of Contracting and Temporary Work**, <https://hbr.org/2017/03/making-employment-a-fair-deal-in-the-age-of-contracting-subcontracting-and-temp-work>, (Erişim tarihi: 15.12.2019).
- Williams, P., McDonald, P ve Mayes, R. (2021). **Recruitment in the Gig Economy: Attraction and Selection on Digital Platforms**, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09585192.2020.1867613?casa_token=xDjC0QCcCp4AAAAA:VHk3mMncTSNpiAAcLa8vVOZ8W-1OFBFihh0r--IcU8rTgfK0u9gNY8Bp7jm0Sfcy032aTIVRlgAeV3q7, (Erişim tarihi: 15.12.2021).
- Wood, A.J. (2016). “Flexible Scheduling, Degradation of Job Quality and Barriers to Collective Voice”, **Human Relations**, 69 (10), 1989-2010.
- Wood, A.J., Graham, M, Lehdonvirta, V ve Hjorth, I. (2019). **Good Gig, Bad Gig: Autonomy and Algorithmic Control in the Global Gig Economy**, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0950017018785616>, (Erişim tarihi: 15.12.2019).
- Woodcock, J. ve Johnson, M.R. (2018). “Gamification: What It is, and How to Fight it”, **The Sociological Review**, 66 (3), 542–558.
- Woodcock J. ve Graham, M. (2020). **The Gig Economy**. London: Polity Press.
- Wu, Q., Zhang, H, Li, Z ve Liu, K. (2019). “Labor Control in the Gig Economy: Evidence from Uber in China”, **Journal of Industrial Relations**, 61 (4),574–596.
- Yangın D. Dilek (2020). “Endüstri 4.0, Dijitalleşme ve İş Hukukunun Geleceği-Dijital Platformların Ortaya Çıkardığı Hukuki İlişkiler Çerçevesinde Değerlendirilmesi, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, 78 (3), 1209-1237.
- Zervas, G., Proserpio, D ve Byers, J.W. (2017). “The Rise of The Sharing Economy: Estimating the Impact of Airbnb on the Hotel Industry”, **Journal of Marketing Research**, 54 (5), 687-705.
- Zhou, Min ve Liu, Shih-Diing. (2021). **Becoming Precarious Playbour: Chinese Migrant Youth on the Kuaishou Video-Sharing Platform**,

The Economic and Labour Relations Review,
[https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/10353046211037090?
casa_token=31tyh27BW40AAAAA:aT1QonYjLg88qf-
zovLM0bFLE21Sy0tL33AVwdRttZL6SB8rcMXbj65MmLf0rtqQ10
HFfa2B3ZwHKlw](https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/10353046211037090?casa_token=31tyh27BW40AAAAA:aT1QonYjLg88qf-zovLM0bFLE21Sy0tL33AVwdRttZL6SB8rcMXbj65MmLf0rtqQ10HFfa2B3ZwHKlw) (Erişim tarihi: 15.05.2022)

PARK REKREASYONU

Yazar:

Dr. Harun AYAR

Editör:

Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK

PARK REKREASYONU

Yazar: Dr. Harun AYAR / ORCID: 0000-0002-7123-8695

Editör: Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK / ORCID: 0000-0001-9144-7307

ISBN 978-625-6796-75-1

E-ISBN 978-625-6796-76-8

1. Baskı Kasım 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Park Rekreasyonu

AYAR, Harun

1. Basım 192, s. 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. Rekreasyon, 2. Boş Zaman, 3. Kent,
4. Park, 5. Motivasyon,

Dizgi

Befrin AKAN (befrin.musa@gmail.com)

Kapak Tasarım

Duygu DÜNDAR (dundar.duygu@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

0212 520 52 00

Fatih/ İSTANBUL

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Matbaa Adres:

Büyük Milas Han No: 24/125

0212 520 52 00

Fatih/ İSTANBUL

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	3
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	7
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	9
KISALTMALAR	10
ÖNSÖZ.....	11
1. GİRİŞ.....	13
2. ZAMAN, BOŞ ZAMAN VE REKREASYON KAVRAMLARI	17
2.1. Zaman Kavramı	17
2.1.1. Zaman Çeşitleri	21
2.2. Boş Zaman Kavramı	22
2.2.1. Boş Zaman Yaklaşımları.....	29
2.2.1.1. Zaman olarak boş zaman	29
2.2.1.2. Aktivite olarak boş zaman.....	31
2.2.1.3. Deneyim olarak boş zaman.....	32
2.2.2. Boş Zaman Teorileri	34
2.2.2.1. Stebbins'in kayıtsız, ciddi ve proje temelli boş zaman kuramı	34
2.2.2.1.1. Ciddi boş zaman.....	34
2.2.2.1.2. Kayıtsız boş zaman	37
2.2.2.1.3. Proje tabanlı boş zaman	39
2.2.2.2. Lafargue'nun "tembellik hakkı"	39
2.2.2.3. Marx ve boş zaman	41

2.2.2.4. Veblen ve boş zaman.....	41
2.2.2.5. Yeni zamanlar ve boş zaman.....	42
2.2.3. Boş Zaman ve Çevre	43
2.2.3.1. Çevre Sorunları ve etik	45
2.3. Rekreasyon Kavramı	47
2.3.1. Rekreasyon ve Sağlık	54
2.3.2. Rekreasyon ve Kentleşme	55
2.3.3. Rekreasyon ve Çevre.....	58
2.3.3.1. Ekorekreasyon.....	61
3. KENT KAVRAMI	65
3.1. Kent Parkları ve Rekreasyon	67
3.1.1. Rekreasyon ve Park Yönetim Süreci.....	72
3.1.2. Parkların Kullanımı ve Faydaları	74
3.1.2.1. Parkların sosyal faydaları.....	74
3.1.2.2. Parkların çevresel faydaları.....	75
3.1.2.3. Parkların fiziksel sağlığa faydaları.....	76
3.1.2.4. Parkların psikolojik faydaları.....	76
3.1.2.5. Parkların ekonomik faydaları.....	77
4. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	78
4.1. Rekreasyon Deneyim Tercihî	78
4.2. Yer Bağlılığı.....	80
4.2.1. Yer Bağlılığının Tarihi	83
4.2.2. Yer Bağlılığının Gelişimi.....	85
4.2.3. Yer Bağlılığı ile İlgili Kavramlar.....	86
4.2.3.1. Yer bağımlılığı	86
4.2.3.2. Yer kimliği	86
4.2.3.3. Yerden etkilenme.....	87

4.2.3.4. Yerlerin sosyal bağı.....	87
4.2.3.5. Yer memnuniyeti.....	88
4.2.4. Özelliklerine Göre Yer Bağlılığı.....	88
4.2.4.1. Dinlenme ve hareket içeren yer bağılılığı.....	88
4.2.4.2. Mekânın iç ve dış yönlerini içeren yer bağılılığı.....	88
4.2.5. Yer Bağlılığı Süreci.....	89
4.2.5.1. Yer etkileşimi.....	89
4.2.5.2. Yer kimliği.....	89
4.2.5.3. Yerin anlam kazanması.....	89
4.2.5.4. Yerin benimsenmesi.....	90
4.2.5.5. Yer yaratma.....	90
4.2.5.6. Yer geliştirme.....	90
4.2.6. Yer Bağlılığının Üç Boyutu.....	91
4.2.6.1. Kişi boyutu: bireysel veya toplu yer bağılılığı.....	92
4.2.6.2. Psikolojik süreç boyutu.....	92
4.2.6.2.1. Etki olarak yer bağılılığı.....	93
4.2.6.2.2. Kavrama olarak yer bağılılığı.....	93
4.2.6.2.3. Davranış olarak yer bağılılığı.....	93
4.2.6.3. Yer boyutu.....	94
4.2.7. Yer Bağlılığı ve Boş Zaman.....	94
4.2.8. Açık Alan Rekreasyonu ve Yer Bağlılığı.....	95
4.3. Çevre Dostu Rekreasyon Davranışı.....	96
4.4. Çevresel Tutum.....	98
5. YÖNTEM.....	101
5.1. Araştırma Modeli.....	101
5.2. Evren ve Örneklem.....	105
5.3. Veri Toplama Tekniği.....	108

5.3.1. Kişisel Bilgi Formu	109
5.3.1.1. Rekreasyon deneyim tercihi ölçeği	109
5.3.1.2. Çevresel tutum ölçeği	110
5.3.1.3. Yer bağlılığı ölçeği	110
5.3.1.4. Çevre dostu rekreasyon davranışı ölçeği	111
5.4. Verilerin Analizi	111
5.4.1. Geçerlilik ve Güvenirlik	113
6. ARAŞTIRMA VE BULGULAR.....	127
7. TARTIŞMA	141
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	161
KAYNAKLAR	168
ÖZGEÇMİŞ	189

KAYNAKLAR

- Adair, J. (2006). *Etkili zaman yönetimi*. Ö. Çolakoğlu (Çev.). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı. (Eserin orijinali 2009’da yayımlandı).
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50, 179–211.
- Ajzen, I., and Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Akgül, B. M., Ayyıldız Durhan, T., Arı, Ç. ve Karaküçük, S. (2018). *Yeşil Öğrenci Projesi’nde yer alan ekorekreasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi*. ERPA International Congress on Education, 28 Haziran-1 Temmuz, İstanbul.
- Akgül, B. M., Güneş, S. G., Güçer, E., Durhan, T. A. ve Karaküçük, S. (2017). Boş zaman ve çevre: Ekoturizm–ekorekreasyon. İçinde S. Karaküçük, S. Kaya ve B. M. Akgül (Edt.), *Rekreasyon bilimi 2* (pp. 110-140). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akyıldız, M. (2013). Boş zamana ‘ciddi’ bir bakış: boş zaman araştırmalarında ciddi boş zaman teorisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(2), 46-59.
- Albayrak, S. (2000). *Gülhane, Yıldız ve Emirgan parklarının kent parkı işlevi açısından irdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1-3.
- Altman, I. (1975). *The environment and social behavior*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Andereck, K. L. (2009). Tourists’ perceptions of environmentally responsible innovations at tourism businesses. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(4), 489-499.
- Anderson, D. H., and Fulton, D. C. (2008). Experience preferences as mediator of the wildlife related recreation participation: place attachment relationship. *Human Dimensions of Wildlife*, 13(2), 73-88.
- Anderson, D. H., Wilhelm, S. A., Schneider, I. E., and Leahy, J. E. (2008). Proximate and distant visitors: differences in importance ratings of beneficial experiences. *Journal of Park and Recreation Administration*, 26(4), 47-95.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., and Fehr, B. (2005). *Social psychology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Arslan, M. (2013). *Yerel Yönetimlerde sosyal belediyeçilik faaliyetleri (Arnavutköy Belediyesi örneği)*, Doktora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 49.
- Arslan, S. (2012). Kentli bireylerin rekreasyon tercihlerini etkileyen faktörlerin analizi: Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği. *İİB International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 3(7), 129-136.
- Atayman, V. (2012). Boş/serbest zaman. URL: <https://www.evrensel.net/haber/44909/bosserbest-zaman>
- Özdemir, A. (2020). The Effects of Relative Age on Selected Biomotoric Skills in Puberty Period. *African Educational Research Journal*, 8(2), 392-397.
- Ateca-Amestoya, V., Serrano-del-Rosala, R., and Vera-Toscano, E. (2008). The leisure experience. *Journal of Socio-Economics*, 37(1), 64-78.
- Australian Council for Health, Physical Education and Recreation/Royal Australian Institute of Parks and Recreation (1980). *Recreation working paper*. Adelaide: ACHPER Publications, 3.
- Aytaç, Ö. (2002). Boş zaman üzerine kuramsal yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 231-260.
- Ayyıldız Durhan, T., Akgül, B. M. ve Karaküçük, S. (2018). *Doğa yürüyüşlerine katılan bireylerde ekorekreatif tutum*. 16. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 31 Ekim-3 Kasım, Antalya, Türkiye.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen dünyada çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Bayramlı, Ü. Ü. (2017). *Zaman yönetimi* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 17-19.
- Bonaiuto, M., Carrus, G., Martorella, H., and Bonnes, M. (2002). Local identity processes and environmental attitudes in land use changes: the case of natural protected areas. *Journal of Economic Psychology*, 23, 631-653.
- Bricker, K. S., and Kerstetter, D. (2000). Level of specialization and place attachment: an exploratory study of whitewater recreationists. *Leisure Sciences*, 22(4), 233-257.
- Brightbill, C. K. (1960). *The challenge of leisure*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 4.
- Budruk, M. and Lee, W. (2016). Importance of managing for personal benefits, hedonic and utilitarian motivations, and place attachment at an urban natural setting. *Environmental Management*, 58(3), 504-517.
- Budruk, M., and Stanis S. A. W. (2013). Place attachment and recreation experience preference: a further exploration of the relationship. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 1-2, 51-61.

- Budruk, M., Stanis, S. A. W., Schneider, I. E., and Heisey, J. J. (2008). Crowding and experience-use history: a study of the moderating effect of place attachment among water-based recreationists. *Environmental Management*, 41(4), 528-537.
- Budruk, M., Thomas, H.x and Tyrrell, T. (2009). Urban green spaces: a study of place attachment and environmental attitudes in India, *Society and Natural Resources*, 22(9), 824-839
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: temel kuramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Yönetimi*, 32, 470-483.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (7. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün., Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (28. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Casey, E. S. (2009). *Getting back into place*. Bloomington: Indiana University Press.
- Chan, C. S., Peters, M., and Marafa, L. M. (2015). Public parks in city branding: perceptions of visitors vi-à-vis residents in Hong Kong. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4) 1157-1165.
- Cheng, T. M., and Wu, H. C. (2015). How do environmental knowledge, environmental sensitivity, and place attachment affect environmentally responsible behavior? An integrated approach for sustainable island tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(4), 557-576.
- Cheng, T. M., Wu, H. C., and Huang, L. (2013). The influence of place attachment on the relationship between destination attractiveness and environmentally responsible behavior for island tourism in Penghu, Taiwan. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(8), 1166-1187.
- Cheung, L. T. O., and Fok, L. (2014). The motivations and environmental attitudes of nature-based visitors to protected areas in Hong Kong. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 21(1), 28-38.
- Chiu, Y. T. H., Lee, W. I., and Chen, T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: antecedents and implications. *Tourism Management*, 40, 321-329.
- Clawson, M., and Knetsch, J. L. (1974). Leisure in modern America. In J. F. Murphy (Ed.) *Concepts of leisure* (pp. 78-90). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Conway, H. (2000). Parks and people: the social functions. In J. Woudstra, and K. Fieldhouse (Ed.), *The regeneration of public parks*. New York: Routledge.
- Cottrell, S. P. (2003). Influence of sociodemographics and environmental attitudes on general responsible environmental behavior among recreational boaters. *Environment and Behavior*, 35(3), 347-375.

- Cushman, G., and Laidler, A. (1990). *Recreation, leisure and social policy*. Occasional Paper No. 4, Canterbury, NZ: Lincoln University, 1.
- Çakır, O. (2017). *Rekreasyonel liderlik ve turist rehberliği, kuram ve kuramlar üzerinde bir analiz*. M. Akoğlan-Kozak (Edt.), Ankara: Detay Yayıncılık, 6, 39.
- Çınar, İ. (2008). Kent parkların rekreasyonel yönden yeterliği üzerine Fethiye-Muğla kent parkları örneğinde bir araştırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 33-38.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- De Grazia, S. (1962). *Of time, work and leisure*, New York: Doubleday.
- Değirmenci, Y. (2005). *Başarmak için zaman yönetimi*. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Demirel, M., Gürbüz, B. ve Karaküçük, S. (2009). Rekreasyonel aktivitelere katılımın çevreye yönelik tutum üzerindeki etkisi ve Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği'nin geçerliği ve güvenilirliği. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), 47-50.
- Devine-Wright, P. and Clayton, S. (2010). Introduction to the special issue: place, identity and environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 30(3), 267–270.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1997). *Ulusal Çevre Eylem Planı: Eğitim ve Katılım*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Dindar, M. D., Erduğan, F. ve Atar, Ö. (2019). Mental Bozukluklara Sahip Obez Bireylerin Egzersize Katılım Durumlarının Değerlendirilmesi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1-12.
- Dindar, M. D., & Bilir, S. (2019). *Spor aktivitelerinin şirket çalışanları üzerindeki etkisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Driver, B. L. (1976). Toward a better understanding of the social benefits of outdoor recreation participation. NC: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Southeastern Forest Experiment Station, 163-189.
- Driver, B. L., and Brown, P. J. (1978). The opportunity spectrum concept and behavioral information in outdoor recreation resource supply inventories: a rationale. In *Integrated inventories of renewable natural resources: proceedings of the workshop*. Fort Collins, CO: USDA Forest Service Gen. Tech. Rep.
- Driver, B. L., and Knopf, R. C. (1977). Personality, outdoor recreation and expected consequences. *Environment and Behavior*, 9(2), 169-193.

- Driver, B. L., and Tocher, S. R. (1970). Toward a behavioral interpretation of recreational engagements, with implications for planning. In B. L. Driver (Ed.), *Elements of outdoor recreation planning* (pp. 9-31). Ann Arbor, MI: University Press.
- Dumazedier, J. (1960). Current problems of the sociology of leisure. *International Social Science Journal*, 4(4), 522-531.
- Dumazedier, J. (1974). *Leisure and the social system*. In J. F. Murphy (Ed.), *Concepts of leisure*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 133.
- Dunlap, R. E., and Van Liere, K. D. (1978). The 'New Environmental Paradigm': a proposed measuring instrument and preliminary results. *Journal of Environmental Education*, 9(1), 10-19.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G. and Jones, R. E. (2000). Measuring endorsement of the new ecological paradigm: a revised NEP Scale. *Journal of Social Issues*, 56(3), 425-442.
- Dunnett, N., Swanwick, C., and Wooley, H. (2002). *Improving urban parks, play areas and green places*. London: Department for Transport, Local Government and the Regions.
- Eagly, A. H., and Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Harcourt Brace: Jovanovich College Publishers.
- Eby, C. V. (1998). Veblen's assault on time. *Journal of Economic Issues*, 32(3), 689-707.
- Ekici, G. ve Hevedanlı, M. (2010). Lise öğrencilerinin biyoloji dersine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Fen Eğitim Dergisi*, 7(4), 97-109.
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2017). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 97-123.
- Ertüzün, E. ve Karaküçük, S. (2014). Sağlık inanç modeli perspektifinde sportif rekreasyon aktivitelerine bakış. *Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 19(1-4), 1-9.
- Es, M. ve Ateş, H. (2010). Kent yönetimi, kentlileme ve göç: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 205-248.
- Felonneau, M. L. (2004). Love and loathing of the city: urbanophilia and urbanophobia, topological identity and perceived incivilities. *Journal of Environmental Psychology*, 24(1), 43-52.
- Fishbein, M., and Ajzen, I. (1974). Attitudes towards objects as predictors of single and multiple behavioral criteria. *Psychological Review*, 81(1), 59-74.

- Forester, J. (2006). Policy analysis as critical listening. In M. Morgan, M. Rein, and R. E Goodin (Eds.), *Oxford handbook of public policy* (pp. 124-151). New York: Oxford University Press.
- Fried, M. (1963). Grieving for a lost home. In L. J. Duhl (Ed.), *The urban condition* (pp. 151-171). New York: Basic Books.
- Geri, S., Açıkdilli, R. ve Şen, M. (2019). *Psiko-sosyal boyutlarıyla boş zaman ve rekreasyon bilimi*. F. Çalık (Edt.), İstanbul: Efe Akademi, 56.
- Gieryn, T. F. (2002). Give place a chance. *City & Community*, 1(4), 341-343.
- Gist, N. P., and Fava, S. F. (1964). *Urban society*. New York: Crowell, 411.
- Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. In M. Bonnes, T. Lee, and M. Bonaiuto (Eds.), *Psychological theories for environmental issues* (pp. 137-170), Aldershot: Ashgate.
- Giuliani, M. V., and Feldman, R. (1993). Place attachment in a developmental and cultural context. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 267-274.
- Godbey, G. (1985). *Leisure in your life*. State College, PA: Venture, 9.
- Godbey, G. (1994). *Leisure in your life: an exploration*. State College, PA: Venture.
- Godbey, G., and Blazey, M. (1983). old people in urban parks: an exploratory investigation. *Journal of Leisure Research*, 15(3), 229-244.
- Gökçe, H. (2020). *Rekreasyon ve yerel yönetimler* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 1-77.
- Gökulu, G. (2010). Kent güvenliği kentleme ve suç likisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-226.
- Göregenli, M. (1997). *Kent kimlikleri ve kent kültürleri – I. Ulusal Kültür Bildirileri*. İstanbul: IKSEV Yayınları, 1-2.
- Graefe, A. R., Thapa, B., Confer, J. J., and Absher, J. D. (2000). Relationships between trip motivations and selected variables among Allegheny National Forest visitors. *Forest Service Proceeding*, 15, 107-112.
- Greider, T., and Garkovich, L. (1994). Lanscapes: the social construction of nature and the environment. *Rural Sociology*, 59(1), 1-24.
- Grey, V. (1919). *Recreation*. Boston and New York: The Riverside Press Cambridge, 4-5.
- Gu, H., and Ryan, C. (2008). Place attachment, identity and community impacts of tourism– the case of a Beijing Hutong. *Tourism Management*, 29(4), 637-647.

- Günay, E. ve Atar, Ö. (2021) Kadın ve Egzersiz. (Ed: Koç, H). *Egzersizde Yaş ve Cinsiyet Faktörleri* (1.Baskı) İstanbul: Efe Akdemi Yayınları. 58-140
- Gül, A. ve Küçük, V. (2001). Kentsel açık-yeşil alanlar ve Isparta kenti örneğinde irdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 27-48.
- Gülfırat, Ö., Bolçay D.D (2023). *Rekreasyon Kavramı*. Ed: Koçyiğit, B ve Bayıroğlu G.B (Spor Bilimlerinde Multidisipliner Araştırmalar 2023). Ankara: Serüven Yayınev. 391-400.
- Gülfırat, Ö. (2022). *Sportif Performans Antrenman Programı Tasarım İlkeleri*. Ed: Söyler M ve Pekel A. (Spor Bilimlerinde Akademik Çalışmalar 3). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Gülfırat, Ö. (2018). Research on the Effect of 8 Weeks High Intensity Combined Circuit Training Program on Cardiovascular, Respiratory System and Body Fat Ratios. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 4(1): 89-98.
- Gülfırat, Ö. (2020). Fitness Tesislerini Kullanan Kişilerin Buldukları Ortama Yönelik Düşüncelerinin Değerlendirilmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(103), 274-284
- Gürbüz, M. ve Aydın, A. H. (2012). Zaman kavramı ve yönetimi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-20.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (5.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Haas, G. E., Driver, B. L, and Brown, P. J. (1980). A study of ski touring experiences on the White River National Forest. In *Proceedings of The North American Symposium on Dispersed Winter Recreation*. Office of Special Programs Education Series 2-3, St. Paul, MN: University of Minnesota.
- Hall-Jackques, M. (1995). *Yeni zamanlar 1990'larda politikanın değişen çehresi*. A. Yılmaz (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 16.
- Halpenny, E. A. (2006). *Environmental behaviour, place attachment and park visitation: A case study of visitors to Point Pelee National Park*. Doctoral Dissertation, University of Waterloo, Recreation and Leisure Studies, Ontario, Canada.
- Hamilton-Smith, E. (1985). Can the arts be leisure?. *World Leisure and Recreation*, 27(3), 15-19.
- Hammitt, W. E. (2000). The relation between being away and privacy in urban forests recreation environments. *Environment and Behaviour*, 32(4), 521-540.
- Hammitt, W. E., Kyle, G. T., and Oh, C. O. (2009). Comparison of place bonding models in recreation resource management. *Journal of Leisure Research*, 41(1), 57-72.

- Haywantee, R., Betty, W. and Liam D. G. S. (2012). Place attachment and pro-environmental behaviour in national parks: the development of a conceptual framework. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(2), 257-276.
- Heilbroner, R. L. (2003). İktisat düşünürleri büyük iktisat düşünürlerinin yaşamları ve fikirleri. Ankara: Dost Kitabevi, 200.
- Hidalgo, M. C. ve Hernandez B. (2001). Place attachment: conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 273-281.
- Hsu, C. H., Cai, L. A., and Li, M. (2010). Expectation, motivation, and attitude: a tourist behavioral model. *Journal of Travel Research*, 49(3), 282-296.
- Huang, N., Zuo, S., Wang, F., Cai, P., and Wang, F. (2019). Environmental attitudes in China: The roles of the dark triad, future orientation and place attachment. *International Union of Psychological Science*, 54(5), 563-572.
- Huang, S., and Hsu, C. H. C. (2009). Effects of travel motivation, past experience, perceived constraint, and attitude on revisit intention. *Journal of Travel Research*. 48(1), 29-44.
- Hull IV, R. B., and Michael, S. E. (1995). Nature-based recreation, mood change, and stress restoration. *Leisure Sciences*, 17(1), 1-14.
- Hwang, S. N., Lee, C., and Chen, H. J. (2005). The relationship among tourists' involvement, place attachment and interpretation satisfaction in Taiwan's national parks. *Tourism Management*, 26(2), 143-156.
- İnternet: Doğan, M. (2016). *Turizm ve çevre*. İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul. URL: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kulturelmiras_ao/turizmvecevre.pdf adresinden 18 Temmuz 20210'de alınmıştır.
- İnternet: gezilmesigerekenyerler.com. (2020). URL: <https://web.archive.org/web/20200618094227/https://gezilmesigerekenyerler.com/beylikduzu-yasam-vadisi-hakkinda-bilgiler-nerede-nasil-gidilir> adresinden 12 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- İnternet: haberdar.com.tr. (2019). Yaşam Vadisi'nin kalan etapları tamamlanıyor. URL: <https://www.haberdar.com.tr/beylikduzu/yasam-vadisinin-kalan-etaplari-tamamlaniyor-h59815.html> adresinden 12 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Kalyon, K. (2009). Toplumsal boş zaman. URL: <https://www.birgun.net/haber/toplumsal-bos-zaman-14408> adresinden 02 Mart 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Karaküçük, S. (2018). İslamiyet, boş zaman ve rekreasyon. URL: <https://www.rekreasyonist.com/islamiyet-bos-zaman-ve-rekreasyon/> adresinden 23 Temmuz 2019'da alınmıştır.

- İnternet: National Recreation and Park Association (NRPA). (2004). Main page. URL: <http://www.nrpa.org> adresinden 15 Aralık 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Panagianos, I. (2015). *Battery Park City*. URL: <https://www.dnainfo.com/new-york/20150818/battery-park-city/new-bpc-parks-head-named-af-ter-controversial-exit-oflongtime-parks-leader> adresinden 05 Haziran 2019’da alınmıştır.
- İnternet: Türk Dil Kurumu (TDK). (2019). Ana sayfa. URL: www.sozluk.gov.tr adresinden 21 Temmuz 2019’da alınmıştır.
- İşçi, C., Güzel, B. ve Ataberk, E. (2018). Mekâna ve yerel halka bağlılık, kültürel mirasa yönelik tutumu etkiler mi?. *The Journal of Social Sciences Institute*, 21(40), 583-606.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Vintage.
- Kaiser, F. G., Hübner, G., and Bogner, F. X. (2005). Contrasting the theory of planned behavior with the value-belief-norm model in explaining conservation behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 35(10), 2150–2170.
- Kale, İ. (1990). *Physical and social transformation of urban green space*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kanbak, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları: farklı değişkenler açısından Kocaeli Üniversitesi örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 77-90.
- Kaplan, M. (1975). *Leisure: theory and policy* (2nd Ed.). New York: Wiley & Sons, 26.
- Karaçor, E. K. ve Akçam, E. (2016). Yer kimliği, toplum duyusu ve çevresel tutum değişkenleri arasındaki kavramsal ilişkinin yapısal eşitlik modellemesi ile açıklanması. *Turkish Journal of Forestry*, 17(2), 194-200.
- Karahan, F. ve Orhan, T. (2009). Çoruh Havzası Uzundere Vadisi’nin kırsal rekreasyon planlaması yönünden suya dayalı olanakları. Ankara: Kırsal Çevre Yıllığı, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, 55-82.
- Karakuş, P. (2007). İzmir Kültürpark’ının, İzmirliilerin açısından anlamı ve Kültürpark hakkındaki temsilleri. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 52-53.
- Karakuş, M., Çelenk, Ç., Kaya, M., Sucan, S. ve Turna, B. (2018). Çocuklarda 12 Haftalık Yüzme Egzersizinin Bazı Fiziksel Fizyolojik Parametrelere Etkisi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi* 1(1), 50-57.
- Karakuş, M., & Koç, H. (2018). The effect of moderate exercise on erythrocyte blood parameters in allogenic bone marrow transplant patients. *Kinesiologia Slovenica*, 24(2), 28-35.

- Karaküçük, S. (2001). *Rekreasyon boş zamanları değerlendirme* (4. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, 38-53.
- Karaküçük, S. ve Akgül, B.M. (2016). *Ekorekreasyon rekreasyon ve çevre* (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, 13-18, 28, 55-64, 96.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve kentleşme*. Ankara: Gazi Kitabevi, 86-102.
- Karaküçük, S., Ayyıldız Durhan, T., Aksın, K., Göral, Ş. ve Akgül, B.M. (2019). Oryantiring sporcularının ciddi boş zaman perspektifleri. *Spormetre*, 17(4), 296-318.
- Karaman, T. Z. (1996). Sosyo-ekonomik çevre ve çevresel etki değerlendirmesi. *Türk İdare Dergisi*, 6(410), 59.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kasarda, J. D., and Janowitz, M. (1974). Community attachment in mass society. *American Sociological Review*, 39, 328-339.
- Kaya, E., Şentürk, H., Danı, O. ve Şimek, S. (2008). *Modern kent yönetimi-I*. İstanbul: Okutan Yayınları, 9.
- Keleş, R. (2017). *Kentleşme politikası* (13. Baskı). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2002). *Çevrebilim*. (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kelly J. R. (1987). *Freedom to be: a new sociology of leisure*. New York: Macmillan, 49.
- Kelly, J. R. (1972). Work and leisure: a simplified paradigm. *Journal of Leisure Research*, 4(1), 50-62.
- Kelly, J. R. (1990). *Leisure* (2nd Ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kement, Ü. (2015). *Doğaya yönelik gerçekleştirilen rekreatif etkinliklerde tüketicilerin çevre dostu rekreasyon davranışlarının incelenmesi: kamping örneği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 90-110.
- Kement, Ü. (2019). Ecorecreation. In I. Yazıcıoğlu, O. Yayla, and A. Solunoglu (Eds.), *Current issues in tourism and hospitality management* (pp. 238-241). Lithuania: Strategic Researches Academy Publishing.
- Kement, Ü. ve Demirci, B. (2017). Ekolojik farkındalığın çevre dostu rekreasyon davranışına etkisi: turizm eğitimi alan öğrenciler üzerine bir araştırma. *Journal of Travel and Hospitality Management*, 14(3), 135-148.
- Kement, Ü. ve Güçer, E. (2015). Kamping yapan bireylerin çevre dostu rekreasyon davranışlarına ekolojik tutum ve rekreasyonel motivasyon değişkenlerinin etkisinin incelenmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2(3), 16-27.

- Kement, Ü. ve Güçer, E. (2018). Consumers' environmentally friendly recreational behaviours in recreational activities: camping sample. *Journal of Business Research-Turk*, 10(4), 772-793.
- Kemp, R. (1998). Environmental regulation and innovation – Key issues and questions for research. In F. Leone, and J. Hemmelskamp (Eds.), *The Impact of EU regulation on innovation of European industry, Technical Report Series EUR 18111 EN*. Sevilla: Institute for Prospective Technological Studies.
- Kenneth, R. (1978). *Contemporary society and the growth of leisure*. London: Longman, 3.
- Kerstetter, D. L., Hou, J., and Lin, C. (2004). Profiling Taiwanese ecotourists using a behavioral approach. *Tourism Management*, 25(4), 491-498.
- Kesim, Ü. (2016). İşyeri rekreasyonu. İçinde S. Karaküçük (Edt.), *Rekreasyon bilimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kılbaş, Ş. (2001). *Rekreasyon boş zamanı değerlendirme*. Adana: Anaca Yayınları, 39.
- Kılbaş, Ş. (2010). *Rekreasyon boş zamanı değerlendirme* (4. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, 1-5, 269-274.
- Kılıç, A. (2001). *Kentsel açık alanların kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi Kadıköy iskele meydanı ve yakın çevresi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, M. ve Şener, G. (2013). Üniversite öğrencilerinin rekreasyon etkinliklerine katılımlarındaki sosyolojik etmenler ve yapısal kısıtlamalar. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 725-744.
- Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F. (1995). Çevre ve ekoloji. İstanbul: Remzi Kitabevi, 20-37.
- Kil, N., Holland, S. M., and Stein, T. V. (2014). Structural relationships between environmental attitudes, recreation motivations, and environmentally responsible behaviors. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 7, 16-25.
- Kil, N., Holland, S. M., Stein, T. V., and Ko, Y. J. (2012). Place attachment as a mediator of the relationship between naturebased recreation benefits and future visit intentions. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(4), 603–626.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd Ed.), New York, NY: Guild ford Press.
- Knopf, R. C. (1987). Human behavior, cognition, and affect in the natural environment. In D. Stokols, and I. Altman (Eds.), *Handbook of environmental psychology* (pp. 783–825). New York: Wiley.

- Knopf, R. C., Driver, B. L., and Bassett, J. R. (1973). Motivations for fishing. In *Transactions of the 28th North American Wildlife and Natural Resources Conference* (pp. 191–204). Washington, DC: Wildlife Management Institute.
- Koçyiğit, M. ve Aktan, E. (2020). Kent markalaşması bağlamında tematik parkların kent imajı üzerindeki rolü: Konya Kelebekler Vadisi ziyaretçileri üzerinde bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Kollmuss, A., and Agyeman, J. (2002). Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?. *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Çokluk, Ö. (2007). *Sosyal bilimler için istatistik* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Kraus, R. (1966). *Recreation today: program planning and leadership*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kraus, R. (1978). *Recreation and leisure in modern society* (2nd Ed.). California: Goodyear Pub. Co.
- Kulczycki, C. A., and Halpenny, E. (2014). Sport cycling tourists' setting preferences, appraisals and attachments. *Journal of Sport & Tourism*, 19(2), 169-197.
- Küçük, M. (2008). *Zaman yönetimi*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Kyle, G. T., Graefe, A., and Manning, R. (2005). Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and Behavior*, 37(2), 153-177.
- Kyle, G. T., Mowen, A. J., and Tarrant, M. (2004). Linking place preferences with place meaning: an examination of the relationship between place motivation and place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 24(4), 439–454.
- Lafargue, P. (1999). *Tembellik hakkı*. V. Günyol (Çev.). İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, 95-112.
- Lawler, E. (1973). *Motivations in work organizations*. Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Company.
- Lee, T. H. (2009). A structural model to examine how destination image and interpretation service affect future visitation behavior: example of Taiwan's Tomai eco-village. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(6), 727-745.
- Lee, T. H. (2011). How recreation involvement, place attachment and conservation commitment affect environmentally responsible behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 895-915.

- Lee, T. H., and Jan, F. H. (2015). The influence of recreation experience and environmental attitude on the environmentally responsible behavior of community-based tourists in Taiwan. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(7), 1063-1094.
- Lee, W., and Jeong, C. (2018). Effects of pro-environmental destination image and leisure sports mania on motivation and pro-environmental behavior of visitors to Korea's National Parks. *Journal of Destination Marketing & Management*, 10, 25-35.
- Liam, D. G. S. (2012). Place attachment and pro-environmental behaviour in national parks: the development of a conceptual framework. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(2), 257-276.
- Lin, Y. H., and Lee, T. H. (2020). How do recreation experiences affect visitors' environmentally responsible behavior? Evidence from recreationists visiting ancient trails in Taiwan. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(5), 705-726.
- Line, N., and Costen, W. (2011). *Environmental attitudes, motivation, and attachment: toward a model of nature-based tourism*. International CHRIE Conference-Refereed Track, USA.
- Lloyd, K., and Auld, C. (2002). Social indicators research: an international and interdisciplinary. *Journal for Quality-of-Life Measurement*, 57(1), 43-71.
- Lorcu, F. (2015). Örneklerle veri analizi SPSS uygulamalı (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Loures, L., Santos, R., and Panagopoulos, T. (2007). Urban parks and sustainable city planning - the case of Portimão, Portugal. *Wseas transactions on Luis Loures. Raúl Santos & Thomas Panagopoulos Environment and Development*, 3(10), 181-188.
- Low, S., and Altman, I. (1992). *Place attachment: a conceptual inquiry place attachment*. New York: Plenum Press.
- Lundberg, G., Komarovskiy M., and McInnery, M. A. (1934). *Leisure a suburban study*. New York: Columbia University Press, 2.
- Luo, Y., and Deng, J. (2008). The new environmental paradigm and nature-based tourism motivation. *Journal of Travel Research*, 46, 392-402.
- Manfredo, M. J., Driver, B. L., and Tarrant, M. A. (1996). Measuring leisure motivation: a meta-analysis of the recreation experience preference scales. *Journal of Leisure Research*, 28(3), 188-213.
- Mannel, R., and Bradley, W. (1986). Does greater freedom always lead to greater leisure? Testing a person x environment model of freedom and leisure. *Journal of Leisure Research*, 18, 215-230.

- Manning, R. E. (2011). *Studies in outdoor recreation: search and research for satisfaction* (3rd Ed.). Corvallis, OR: Oregon State University Press.
- Manyaslı, B., Atar, Ö. ve Koç, H. (2021). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programına Katılan Öğrencilerin Fonksiyonel Hareket Analiz Skorlarının Değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 125-135.
- Manzo, L. C. (2005). For better or worse: exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25(1), 67–86.
- Manzo, L. C., and Wright, P. D. (2013). *Place attachment, advances in theory, methods and applications*. London and New York: Routledge.
- Mcrobbie, A. (1999). *Postmodernizm ve popüler kültür*. A. Özdek (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınları, 59.
- Mentor, P. (2006). *Zaman yönetimi*. A. Kardam (Çev.). İstanbul: Optimist Yayınları, 16.
- Mieczkowski, Z. (1990). *World trends in tourism and recreation*. New York: Peter Lang Publishing, Inc., 17.
- Milfont, T. L. (2009). The effects of social desirability on self-reported environmental attitudes and ecological behaviour. *The Environmentalist*, 29(3), 263–269.
- Mobley, T. A. (2006). *Yerel yönetimlerin halkın rekreasyon ve park ihtiyaç hizmetlerini karşılamadaki rolü*. SKB Meclis Toplantısı ve Fiziksel Aktivite Sağlıklı Yaşam ve Yerel Yönetimler Sempozyumu, Eskişehir.
- Moore, R. L., and Graefe, A. R. (1994). Attachments to recreation settings: the case of rail-trail users. *Leisure Sciences*, 16(1), 17-31.
- More, T. A., and Manning, R. E. (2009). *The public functions of parks and protected areas, policies, methods and tools for visitor management*. Proceedings of the 2nd International Conference on Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas, June 16-20, Finland, 294-298.
- More, T. A., and Payne, B. R. (1978). Affective responses to natural areas near cities. *Journal of Leisure Research*, 10(1), 7-12.
- Morgan, P. (2010). Towards a developmental theory of place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 11–22.
- Murphy, J. F. (1974). *Concepts of leisure: philosophical implications*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 72-153.
- Murray, E. J. (1964). *Motivation and emotion*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Neulinger, J. (1974). *The psychology of leisure*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

- Neumeyer, M. H., and Neumeyer, E. S. (1958). *Leisure and recreation*. New York: Ronald Press, 17.
- Nord, M., Luloff, A., and Bridger, J. (1998). The association of forest recreation with environmentalism. *Environment and Behavior*, 30(2), 235–246.
- Ohbuchi, K., and Suzuki, M. (2003). Three dimensions of conflict issues and their effects on resolution strategies in organizational settings. *International Journal of Organizational Management*, 14(1), 61-73.
- Orel, F. D. ve Yavuz, M. C. (2003). Rekreeyonel turizmde müşteri potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir pilot çalışma. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(11), 61-76.
- Orsega-Smith, E., Mowen, A., Payne, L., and Godbey, G. (2004). The interaction of stress and park use on psycho-physiological health in older adults. *Journal of Leisure Research*, 36(2), 232–257.
- Osbaldiston, R., and Sheldon, K. M. (2003). Promoting internalized motivation for environmentally responsible behavior: a prospective study of environmental goals. *Journal of Environmental Psychology*, 23(4), 349-357.
- Önal, S. ve Sağır, M. (2018). Ankara kent parklarının kullanımının belirlenmesi. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 77-90.
- Özdamar, K. (2001). *Paket programlar ve istatistiksel veri analizi (çok değişkenli analizler)* (4. Baskı), Eskişehir: Kaan Yayınları.
- Özdemir, A. S., Evren, G. ve Karaküçük, S. (2016). Rekreeyon ve turizm. İçinde S. Karaküçük (Edt.), *Rekreeyon bilimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öztan, Y. (1980). *Ankara şehri ve çevresi yeşil saha sisteminin peyzaj mimarisi prensipleri yönünden etüd ve tayini*. Ankara: A.Ü Ziraat Fakültesi Yayınları No:344/217.
- Panagopoulos, C. (2008). The calculus of voting in compulsory voting systems. *Polit Behavior*, 30(4), 455–467.
- Parker, S. R. (1976). *The sociology of leisure*. London: Allen and Unwin, 48.
- Parrv, J., and Long, J. (1988). *Immaculate concepts?*. Paper to the 2nd International Conference of the Leisure Studies Association, University of Sussex, Brighton, England.
- Patmore, A. J. (1983). *Recreation and resources*. Oxford: Blackwell, 6.
- Patterson, M. E., and Williams, D. R. (2005). Maintaining research traditions on place: diversity of thought and scientific progress. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 361–380.

- Pelletier, L. G., Tuson, K. M., Green-Demers, I., and Noels, K. (1998). Why are you doing things for the environment? The Motivation Toward the Environment Scale (MTES). *Journal of Applied Social Psychology*, 28(5), 437-468.
- Peters, K., Elands, B., and Buijs, A. (2010). Social interactions in urban parks: stimulating social cohesion?. *Urban Forestry and Urban Greening*, 9(2), 93-100.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş*. V. Ataman ve G. Sezer (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pieper, J. (1952). *Leisure: the basis of culture*. New York: New American Library.
- Pieper, J. (1965). *Leisure: the basis of culture*. London: Fontana, 43.
- Pooley, J. A., and O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes: emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32(5), 711-723.
- Prayag, G., Chen, N., and Chiappa, G. D. (2018). Domestic tourists to Sardinia: motivation, overall attitude, attachment, and behavioural intentions. *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 29(1), 84-97.
- Pregill, P., and Volkman, N. (1999). *Landscapes in history design and planning in the eastern and western traditions*. New York: John Wiley & Sons.
- Price, S., Blacketer, M., and Brownlee, M. (2018). The influence of place attachment on campers' evaluations of ecological impacts due to recreation use. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 21, 30-38.
- Proshansky, H. M. (1976). Environmental psychology and the real world. *American Psychologist*, 31(4), 303-310.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., and Kaminof, R. (1983). Place identity: physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57-83.
- Ramkissoon, H., Smith, L. D. G., and Weiler, B. (2013). Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: a structural equation modelling approach. *Tourism Management*, 36, 552-566.
- Raymond, W. (1961). Work and leisure. *The Listener*, 926-927.
- Razıla, N. R. B. (2016). *Visitors' environmental attitude and place attachment towards Kukup Island National Park*. Master of Thesis, Universiti Putra, Malaysia.
- Riemer, J. W. (2004). Job relocation, sources of stress, and sense of home. *Community, Work & Family*, 2, 205-217.
- Rolero, C., and De Picolli, N. (2010). Place attachment, identification and environment perception: an empirical study. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 198-205.

- Sabuncuoğlu, Z. (2000). *İnsan kaynakları yönetimi*. Ankara: Ezgi Kitabevi.
- Sarason, S. B. (1974). *The psychological sense of community: prospects for a community psychology*. London: Jossey-Bass.
- Scannel, L., and Gifford, R. (2010a). Defining place attachment: a tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1–10.
- Scannel, L., and Gifford, R. (2010b). The relations between natural and civic place attachment and pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 289-297.
- Schumacker, R.E, Lomax, R.G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modelling* (2nd Ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 81-82.
- Seamon, D. (2012). Physical and virtual environments: meaning of place and space. In B. Schell, and M. Scaffa (Eds.), *Willard & Spackman's Occupational Therapy* (pp. 202-214). Philadelphia: Lippincott, Williams & Wilkin.
- Seamon, D. (2014). Place attachment advances in theory, methods and applications. In L. Manzo, and P. Devine-Wright (Eds.), *Place attachment and phenomenology-the synergistic dynamism of place*. New York: Routledge, Taylor & Francis.
- Sevil, T. (2012). *Boş zaman ve rekreasyon: kavram ve özellikler*: İçinde S. Kocaekşi (Edt.), *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi* (ss. 3-4). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Shivers, J. S. (1981). *Leisure and recreation concepts: a critical analysis*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Simms, E. (2008). Children's lived spaces in the inner city. *Humanistic Psychologist*, 36(1), 72-89.
- Simonds, J. (1983). *Landscape architecture*. New York: McGraw-Hill Inc.
- Song, H. J., Lee, C. K., Kang, S. K., and Boo, S. J. (2012). The effect of environmentally friendly perceptions on festival visitors' decision-making process using an extended model of goal-directed behavior. *Tourism Management*, 33(6), 1417-1428.
- Stebbins, R. A. (1982). Serious leisure: a conceptual statement. *The Pacific Sociological Review*, 25(2), 251-272.
- Stebbins, R. A. (1997). Casual leisure: a conceptual statement. *Leisure Studies*, 16(1), 17-25.
- Stebbins, R. A. (2001). *New directions in the theory and research of serious leisure*. Lewiston, NY: Edwin Mellen Press.

- Stebbins, R. A. (2005). Project□based leisure: theoretical neglect of a common use of free time. *Leisure Studies*, 24(1), 1-11.
- Stebbins, R. A. (2007). *Serious leisure: a respecive for our time*. London: Routledge, 1-40.
- Stedman, R. (2002). Toward a social psychology of place. *Environment and Behavior*, 34(5), 561–581.
- Stern, P. C. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407–424.
- Stern, P., Dietz, T. and Guagnano, G. (1995). The new ecological paradigm in social psychological context. *Environment and Behavior*, 27(6), 723–743.
- Stokols, D., and Shumaker, S. A. (1981). People in places: a transactional view of settings. In J. H. Harvey (Ed.), *Cognition, social behavior, and the environment* (pp. 441-488). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Şatıroğlu, E., Bayramoğlu, E. ve Pouya, S. (2017). *Kent parklarının estetik işlev açısından değerlendirilmesi*. 2. Uluslararası Mühendislik Mimarlık ve Tasarım Kongresi Kitabı, 19-20 Mayıs, Kocaeli.
- Şimşek, D. S. ve Korkut A. B. (2009). Kıyı şeridi rekreasyon potansiyelinin belirlenmesinde bir yöntem: Tekirdağ merkez ilçe örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakóltesi Dergisi*, 6(6), 316-327.
- Şimşek, Ş., Çelik A. ve Akgemci, T. (2015). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış* (9. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şimşek, E., Koç, K., Özsoy, D. ve Karakuş, M. (2020). The title of the article: Investigation the effect of performing physical activity at home on sleep quality and life satisfaction during coronavirus (Covid-19) outbreak. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(7), 55-62.
- Tarrant, M., and Green, G. (1999). Outdoor recreation and the predictive validity of environmental attitudes. *Leisure Sciences*, 21(1), 17–30.
- Tezcan, M. (1994). *Boş zamanların değerlendirilmesi sosyolojisi* (4. Baskı). Ankara: Atilla Kitabevi, 21.
- Thapa, B. (2010). The mediation effect of outdoor recreation participation on environmental attitude-behavior correspondence. *The Journal of Environmental education*, 41(3), 133–150.
- Torkildsen, G. (1986). *Leisure and recreation management*. London: Spon Press.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management*. London: Psychology Press, 50-60.

- Tsai, S. P. (2012). Place attachment and tourism marketing: investigating international tourists in Singapore. *International Journal of Tourism Research*, 14, 139–152.
- Tümer, S. (1976). *Rekreasyon alan ölçütleri*. Ankara: T.T.B. Planlama Dairesi Başkanlığı.
- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci. çağdaş yaşam çağdaş insan. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir, 165-181.
- Twigger-Ross, C. L., and Uzzell, D. L. (1996). Place and identity processes. *Journal of Environmental Psychology*, 16, 205–220.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi* (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2018). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi* (5. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Usta, Ö. (1988). *Turizm: turizm olayına ve Türk turizm politikalarına yapısal yaklaşım*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 118.
- Uzell, D. L. (1996). Creating place identity through heritage interpretation. *International Journal of Heritage Studies*, 1(4), 219-228.
- Uzzell, D., Pol, E., and Badenas, D. (2002). Place identification, social cohesion, and environmental sustainability. *Environmental Behavior*, 34(1), 26–53.
- Üstünel, B. (1987). Şehirleşme ve çevre konferansı. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, 21-24.
- Vaske, J. J., and Kobrin, K. C. (2001). Place attachment and environmentally responsible behavior. *The Journal Environmental Education*. 32(4), 16–21.
- Vazquez, M. A., Parker, J., Fairley, S., and Hughes, K. (2019). The role of place attachment and festival attachment in influencing attendees' environmentally responsible behaviours at music festivals. *Tourism Recreation Research*, 44(1), 91-102.
- Veblen, T. (1953). *The theory of the leisure class* (2nd Ed.). New York: New American Library.
- Veblen, T. (1995). *Aylak sınıf*. İ. User (Çev.). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları Yayın No: 569, 40-87.
- Vorkinn, M., and Riese, H. (2001). Environmental concern in a local context: the significance of place attachment. *Environmental Behavior*, 33(2), 249–263.
- Walker, G. J., and Chapman, R. (2003). Thinking like a park: the effects of sense of place, perspective taking, and empathy on pro-environmental intentions. *Journal of Park and Recreation Administration*, 21(4), 71–86.

- Wellman, J. D. (1979). Recreational response to privacy stress: a validation study. *Journal Leisure Research*, 11(1), 61-73.
- White, D. D., Virden, R. J., and Van Riper, C. J. (2008). Effects of place identity, place dependence, and experience-use history on perceptions of recreation impacts in a natural setting. *Environmental Management*, 42, 647-657.
- Williams, D. R. and Stewart, S. I. (1998). Sense of place: an elusive concept that is finding a home in ecosystem management. *Journal of Forestry*, 96(5), 18-23.
- Williams, D. R., and Patterson M. E. (1999). Environmental psychology: mapping landscape meanings for ecosystem management. In H. K. Cordell, and J. C. Bergstrom (Eds.), *Integrating social sciences and ecosystem management: human dimensions in assesment, policy and management* (pp. 141-160). Champaign, IL: Sagamore.
- Williams, D. R., and Roggenbuck, J. R. (1989). *Measuring place attachment: some preliminary results*. Paper Presented at the Session on Outdoor Planning and Management NRPA Symposium on Leisure Research, San Antonio.
- Williams, D. R., and Vaske, J. J. (2003). The measurement of place attachment: validity and generalizability of a psychometric approach. *Forest Science*, 49(6), 830-840.
- Williams, D. R., Patterson, M. E., Roggenbuck, J. W., and Watson, A. E. (1992). Beyond the commodity metaphor: examining emotional and symbolic attachment to place. *Leisure Sciences*, 14, 29-46.
- Xu, Z., and Zhang, J. (2016). Antecedents and consequences of place attachment: a comparison of chinese and western urban tourists in Hangzhou China. *Journal of Destination Marketing & Management*, 5(2), 86-96.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 46, 74-85.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeniay, S., Atar, Ö., Özen, G., and Koç, H., (2022). The Effect Of Aerobic Exercises on The Physical and Psychological Conditions of Mothers of Children With Cerebral Palsy. *Kinesiologia Slovenica*, 28(2), 147-161.
- Yeniokatan, İ. (2006). Çevre yerleşim yeri hanelerinin yaşam kalitesi ve kentsel yaşama katılımları (Etimesgut örneği). Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yorulmaz, A. (2006). *Harikalar Diyarı Parkı'nın kullanıcı profili ve beklentilerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 8.

- Yukic, T. S. (1970). *Fundamentals of recreation* (2nd Ed.). New York: Harper & Row, 5.
- Zhang, Y., Zhang, H. L., Zhang, J., and Cheng, S. (2014). Predicting residents' proenvironmental behaviors at tourist sites: the role of awareness of disaster's consequences, values, and place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 131-146.

**PERSONALITY
CHARACTERISTICS,
STIGMATIZATION, AND
ORGANIZATIONAL
COMMITMENT: A RESEARCH
ON ACADEMIC STAFF**

Yusuf AKKOCA

**PERSONALITY CHARACTERISTICS, STIGMATIZATION, AND
ORGANIZATIONAL COMMITMENT: A RESEARCH ON ACADEMIC STAFF**

Author: Yusuf AKKOCA / ORCID: 0000-0002-8772-6896

Editor: Prof. Dr. Hasan Engin ŞENER / ORCID: 0000-0003-0873-0940

ISBN 978-625-6796-73-7

E-ISBN 978-625-6796-74-4

1st Edition October 2023

All rights reserved. Publication, sales and copying rights belong to EFE AKADEMI.

LIBRARY CARD

**Personality Characteristics, Stigmatization, and Organizational Commitment:
A Research on Academic Staff**

AKKOCA, Yusuf

First Published 318, s. 160 x 235 mm. Includes bibliography, but no index.

Keywords:

1. Academic Staff,
2. Big Five,
3. Stigmatization,
4. Personality,
5. Organizational Commitment,

**Typesetting
Cover Design**

Befrin AKAN (befrin.musa@gmail.com)
Duygu DÜNDAR (dundar.duygu@gmail.com)

**Certificate No
Printing Certificate No**

49168
49168

Efe Akademic Publishing

Cağaloğlu Hill, Cemal Nadir Street
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efekademi.com

**Efe Akademic Publishing
Printing Press Address:**

Cağaloğlu Hill, Cemal Nadir Street
Büyük Milas Han No: 24/125
0212 520 52 00
Fatih/ İSTANBUL
www.efekademi.com

TABLE OF CONTENTS

TABLE OF CONTENTS.....	7
LIST OF ABBREVIATIONS	13
LIST OF FIGURES	14
LIST OF TABLES	15
1. INTRODUCTION.....	23
1.1. Research Problem.....	23
1.2. Research Purposes.....	26
1.3. Importance of Research.....	26
1.4. Organization of Chapters.....	28
2. LITERATURE REVIEW.....	29
2.1. Personality.....	29
2.1.1. Definition of Personality	30
2.1.2. Factors That Make Up Personality.....	30
2.1.2.1. Genetic and Physical Structure Factors	31
2.1.2.2. Socio-Cultural Factors.....	32
2.1.2.3. Family Factor.....	32
2.1.2.4. Social Class Factor	33
2.1.2.5. Geographical Factors.....	33
2.1.3. Personality Theories	34
2.1.3.1. Psychoanalytic Approach	35
2.1.3.2. Behavioral Approach (Learning Perspective).....	42
2.1.3.3. Humanitarian Approach.....	45
2.1.3.4. Trait Approach.....	48

- 2.1.4. Big Five Personality 51
 - 2.1.4.1. Extraversion- Introversion..... 53
 - 2.1.4.2. Agreeableness-Hostility..... 54
 - 2.1.4.3. Conscientiousness-Undirectedness..... 55
 - 2.1.4.4. Neuroticism-Emotional Stability..... 56
 - 2.1.4.5. Openness to Experience-Unintelligence..... 57
- 2.2. Organizational Commitment 58
 - 2.2.1. Emotional Commitment Approaches: 61
 - 2.2.1.1. Mowday, Porter & Steers Classification..... 61
 - 2.2.1.2. Etzioni Classification..... 62
 - 2.2.1.3. O’Reilly and Chatman Classification 62
 - 2.2.1.4. Katz and Kahn Classification 63
 - 2.2.1.5. Wiener Classification 63
 - 2.2.1.6. Cohen Classification..... 64
 - 2.2.1.7. Kanter Classification 64
 - 2.2.1.8. Allen and Meyer Classification 65
 - 2.2.2. Studies Related to The Relationship of Three Types of Commitment..... 72
 - 2.2.3. Factors Affecting Organizational Commitment 74
 - 2.2.4. Behavioral Implications of Commitment..... 76
 - 2.2.5. Negative Aspects of Organizational Commitment..... 78
- 2.3. Stigmatization..... 79
 - 2.3.1. Labeling Theory 81
 - 2.3.2. Organizational Stigma..... 82
 - 2.3.4. Social Identity Theory 86
 - 2.3.5. Stigmatization Types 89
 - 2.3.5.1. Goffman’s Classification 89
 - 2.3.5.2. Pryor and Reeder’s Classification 90
 - 2.3.5.3. Williamson’s classification..... 91

2.3.6. Reasons of Stigma.....	91
2.3.7. Strategies for Stigma.....	92
2.3.8. Relationship Between Personality and Organizational Commitment ...	95
3. MATERIAL AND METHODOLOGY.....	99
3.1. Population and Sampling.....	99
3.2. Data Collection Method.....	99
3.3. Data Collection Tools.....	100
3.3.1. Big Five Personality.....	100
3.3.2. Organizational Commitment.....	101
3.3.3. Stigmatization.....	102
3.4. Data Analysis.....	102
3.5. Data Cleaning Process.....	103
3.5.1. Reverse Coding.....	103
3.5.2. Missing Values.....	104
3.5.3. Outliers.....	105
3.5.3.1. Big Five Personality (Outliers).....	106
3.5.3.2. Organizational Commitment (Outliers).....	110
3.5.3.3. Stigmatization (Outliers).....	113
3.5.4. Normality Tests.....	116
3.5.4.1. Big Five Personality.....	117
3.5.4.2. Organizational Commitment.....	120
3.5.4.3. Stigmatization.....	122
3.6. Reliability Analysis.....	123
3.6.1. Big Five Personality.....	123
3.6.2. Organizational Commitment.....	124
3.6.3. Stigmatization.....	125
3.7. Exploratory Factor Analysis.....	125

3.7.1. EFA for Big Five Personality Scale.....	126
3.7.2. EFA for Organizational Commitment Scale.....	133
3.7.3. EFA for Stigmatization.....	137
3.8. Research Model and Hypotheses	142
4. FINDINGS.....	146
4.1. Demographic Information.....	146
4.2. Independent T-Tests.....	149
4.2.1. T-Test Between Gender and Organizational Commitment.....	149
4.2.2. T-Test Between Marital Status and Organizational Commitment...	151
4.2.3. T-Test Between University and Organizational Commitment	153
4.2.4. T-Test Between Gender and Stigmatization	155
4.2.5. T-Test Between Marital Status and Stigmatization	157
4.2.6. T-Test Between University and Stigmatization	159
4.3. One-Way Anova	161
4.3.1. One-Way Anova Between Titles and Organizational Commitment ...	161
4.3.2. One-Way Anova Between Education and Organizational Commitment	168
4.3.3. One-Way Anova Between Department and Organizational Commitment.....	170
4.3.4. One-Way Anova Between Titles and Stigmatization	173
4.3.5. One-Way Anova Between Education and Stigmatization.....	178
4.3.6. One-Way Anova Between Department and Stigmatization	180
4.4. Regression Analysis	183
4.4.1. Regression Analysis of Model 1.....	183
4.4.2. Regression Analysis of Model 2.....	194
4.5. Mediators.....	202
4.5.1. The Mediating Effect of Emotional Stability Between Prejudice and Affective Commitment.....	202

4.5.2. The Mediating Effect of Conscientiousness Between Labeling and Affective Commitment	207
4.5.3. The Mediating Effect of Conscientiousness Between Discrimination and Affective Commitment	211
4.5.4. The Mediating Effect of Conscientiousness Between Discrimination and Continuance Commitment	215
4.5.5. The Mediating Effect of Conscientiousness Between Labeling and Continuance Commitment	219
4.5.6. The Mediating Effect of Emotional Stability Between Prejudice and Continuance Commitment	223
4.6. Moderators	227
4.6.1. The Moderating Effect of Emotional Stability Between Labeling and Organizational Commitment	227
4.6.2. The Moderating Effect of Openness to Experience Between Labeling and Organizational Commitment.....	229
4.6.3. The Moderating Effect of Openness to Experience Between Psychological Health and Organizational Commitment.....	231
4.6.4. The Moderating Effect of Agreeableness Between Psychological Health and Organizational Commitment.....	233
4.6.5. The Moderating Effect of Openness to Experience Between Stigmatization and Affective Commitment	235
4.6.6. The Moderating Effect of Openness to Experience Between Labeling and Affective Commitment	237
4.6.7. The Moderating Effect of Openness to Experience Between Psychological Health and Affective Commitment.....	239
4.6.8. The Moderating Effect of Openness to Experience Between Prejudice and Affective Commitment	241
4.6.9. The Moderating Effect of Openness to Experience Between Prejudice and Continuance Commitment	243
4.6.10. The Moderating Effect of Conscientiousness Between Prejudice and Continuance Commitment.....	245

4.6.11. The Moderating Effect of Emotional Stability Between Labeling and Normative Commitment.....	247
4.7. Moderated Mediation.....	249
4.7.1. The Mediating Effect of Emotional Stability Between Prejudice and Continuance Commitment.....	249
4.7.2. The Moderating Effect of Marital Status Between Emotional Stability and Continuance Commitment.....	252
4.7.3. The Moderated Mediation Analysis.....	255
5. DISCUSSION.....	260
6. CONCLUSION AND RECOMMENDATION.....	267
7. REFERENCES.....	273
8. APPENDICES.....	305
APPENDIX 1. Definitions of Commitment.....	305
APPENDIX 2. Multidimensional Model of Organizational Commitment....	306
APPENDIX 3. Histogram Graphs of Scales.....	308
APPENDIX 4. Survey Instrument.....	310
APPENDIX 5. Ethics Committee Approval Form.....	317
APPENDIX 6. Survey Permission (Kırşehir Ahi Evran University).....	318

LIST OF ABBREVIATIONS

- HRM** : Human Resource Management
BCA : Bias-Corrected and Accelerated
CI. : Confidence Interval
EFA : Exploratory Factor Analysis
KMO : Kaiser-Meyer-Olkin

LIST OF FIGURES

Figure 1: Research model 1	143
Figure 2: Research model 2	145
Figure 3: Graph of emotional stability with continuance commitment by marital status	254

7. REFERENCES

1. Bos AE, Pryor JB, Reeder GD, Stutterheim SE. (2013). Stigma: Advances in theory and research. *Basic and applied social psychology*, 35(1): 1-9.
2. Ragins BR. (2008). Disclosure disconnects: Antecedents and consequences of disclosing invisible stigmas across life domains. *The Academy of Management Review*, 33(1): 194-215.
3. Humphrey JA, Schmallegger F. (2011). Deviant behavior. *Jones & Bartlett Publishers*, 6.
4. Falk G. (2010). Stigma: How we treat outsiders. *Prometheus Books*.
5. Neuberg SL, Smith DM, Asher T. (2000). Why people stigmatize: Toward a biocultural framework. *The social psychology of stigma*, 3161.
6. Beatty A, Weber J. (2006). Accounting discretion in fair value estimates: An examination of SFAS 142 goodwill impairments. *Journal of Accounting Research*, 44(2): 257-288.
7. Samuels F. (1973). Group images: Racial, ethnic, and religious stereotyping. *Rowman & Littlefield*.
8. Larkin JC, Pines HA. (1979). No fat persons need apply: experimental studies of the overweight stereotype and hiring preference. *Sociology of Work and Occupations*, 6(3): 312-327.
9. Farina A, Sherman M, Allen JG. (1968). Role of physical abnormalities in interpersonal perception and behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, 73(6):590.
10. Farina A. (1982). The stigma of mental disorders. In the eye of the beholder, 305-363.
11. US JDE. (1983). Sexual Politics, Sexual Communities: The Making of a Homosexual Minority in the United States, 1940-1970.
12. Crocker J, Voelkl K, Comwell B, Major B. (1989). Effects on self-esteem of attributing interpersonal feedback to prejudice. Unpublished manuscript, State University of New York at Buffalo.

13. Eysenck HJ. (1971). Race, Intelligence and Education. *New Society*, 17(455): 1045-1047.
14. Dick P. (2005). Dirty work designations: How police officers account for their use of coercive force. *Human relations*, 58(11): 1363-1390.
15. Koschorke M, Evans-Lacko S, Sartorius N, Thornicroft G. (2017). Stigma in different cultures. In *The Stigma of Mental Illness-End of the Story?*, Springer, Cham, 67-82.
16. Parker J, Burke P. (2006). Social work and disadvantage: Addressing the roots of stigma through association. Jessica Kingsley Publishers.
17. Pinker R. (1971). Social theory and social policy. Heinemann Educational Publishers.
18. Stone DA. (1986). The disabled state. Temple University Press.
19. Barak MEM, Cherin DA, Berkman S. (1998). Organizational and personal dimensions in diversity climate: Ethnic and gender differences in employee perceptions. *Journal of Applied Behavioral Science*, 34: 82-104.
20. Abeer I, Aiman R, Hasnain R. (2019). Partial mediating effect of job stress between glass ceiling-gender discrimination and organizational commitment: A study of banking sector of Pakistan. *Walailak Procedia*, 2019(1), IC4IR-159.
21. Major B, O'brien LT. (2005). The social psychology of stigma. *Annu. Rev. Psychol.*, 56: 393-421.
22. Cox WT, Abramson LY, Devine PG, Hollon SD. (2012). Stereotypes, prejudice, and depression: The integrated perspective. *Perspectives on Psychological Science*, 7(5): 427-449.
23. Atkinson RL, Atkinson RC, Smith E, Bem D, Hoeksema SN. (2010). Psikolojiye Giriş. Translate: Alogan Y. 12th edition. Ankara, Arkadaş Yayınevi, 223.
24. Buss DM. (1991). Evolutionary personality psychology. *Annual Review of Psychology*, 42(1): 459-491.
25. Tooby J, Cosmides L. (1990). On the universality of human nature and the uniqueness of the individual: The role of genetics and adaptation. *Journal of Personality*, 58(1): 17-67.
26. Hogan R. (1991). Personality and personality measurement. *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*, 2, 873-919.
27. Nelson KW. (2011). Motivation and personality: An examination of the big five personality trait factors and their relationship with sales performance in a non-cash incentive program. Doctoral Dissertation, Minnesota: Capella University, 15.

28. Allport GW. (1937). *Personality: A psychological interpretation*.
29. Somer O, Korkmaz M, Tatar A. (2004). Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE). *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*.
30. Cüceloğlu D. (2003). *İçimizdeki biz*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
31. Bovee CL, Houston MJ, Thill JV. (1995). *Marketing*, Second Edition, Mcgraw Hill.
32. Schermerhorn JR, Hunt JG, Osborn RN. (2000). *Organizational Behavior*, Seventh edition, New York, John Wiley.
33. Luthans F. (2005). *Organizational Behavior*, McGraw-Hill.
34. Hogan R. (2009). *Kişilik ve Kurumların Kaderi*. Translate: Kölay SY, 10th Edition. İstanbul, Remzi Kitabevi, 28.
35. Özkaya M. (2003). Mesleklerinde Tanınmış Yüz Türk Kadınının Kişilik ve Liderlik Özellikleri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 86-138.
36. Deary I. (1993) Personality Traits Are Alive And Well, *The Psychologist*, 299-311.
37. Cloninger CR. (2004). *Feeling good: the science of well-being*. Oxford University Press, 7.
38. Nielsen MB, Knardahl S. (2015). Is workplace bullying related to the personality traits of victims? A two-year prospective study. *Work & Stress*, 29(2): 128-149.
39. Rosenblad S. (2014). *Development and Psychometric Evaluation of an Instrument to Identify Personality Traits In Adults*. Ann Arbor, Sam Houston State University.
40. Efrain MG, Patterson EWJ. (1974). Voters vote beautiful: the effect of physical appearance on a national election. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 6(4): 352.
41. Cherulnik PD, Turns LC, Wilderman, K. (1990). Physical appearance and leadership: Exploring the role of appearance-based attribution in leader emergence. *Journal of Applied Social Psychology*, 20(18): 1530-1539.
42. Riggio RE. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(3): 655.
43. Köknel Ö. (1995). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 68-80.
44. Baysal C, Tekarslan E. (1996). *İşletmeciler İçin Davranış Bilimleri*. İstanbul, Avcıol Basım-yayın, 58.

45. John OP, Srivastava S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. *Handbook of personality: Theory and research*, 102-138.
46. Luthans F. (1995). *Organizational Behavior*, 7th ed. McGraw-Hill Inc., New York, 119.
47. Shi J. (2017). The evolvement of family intergenerational relationship in transition: mechanism, logic, and tension. *The Journal of Chinese Sociology*, 4(1): 20.
48. Forsberg M. (1993). Childhood Affects Office Politics. *Personnel Journal*, 123(8): 30.
49. Grant JA. (2001). "class, definition of". In Jones, R.J. Barry. *Routledge Encyclopedia of International Political Economy: Entries A-F*. Taylor & Francis. p. 161.
50. Schermerhorn JR, Hunt JG, Osborn RN. (2008). *Organizational Behavior*, 10th ed. John Wiley&Sons, Inc., USA, 41.
51. Zel U. (2001). *Kişilik Ve Liderlik Evrensel Boyutlarıyla Yöneltilen Açısından Araştırmalar; Teoriler Ve Yorumlar*. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 25.
52. Allik J, McCrae RR. (2004). Toward a geography of personality traits: Patterns of profiles across 36 cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(1): 13-28.
53. Pihl RO, Caron M. (1980). The relationship between geographic mobility, adjustment, and personality. *Journal of Clinical Psychology*, 36(1): 190-194.
54. Epstein JL. (1990). School and family connections: Theory, research, and implications for integrating sociologies of education and family. *Marriage & Family Review*, 15(1-2): 99-126.
55. Cosmides L. (1989). The logic of social exchange: Has natural selection shaped how humans reason? Studies with the Wason selection task. *Cognition*, 31(3): 187-276.
56. Stone DA. (1989). Causal stories and the formation of policy agendas. *Political science quarterly*, 104(2): 281-300.
57. Buss AH. (1989). Personality as traits. *American Psychologist*, 44, 1378-1388.
58. Hamilton WD. (1964). The genetical evolution of social behaviour. II. *Journal of theoretical biology*, 7(1): 17-52.
59. Tooby J, Cosmides L. (1988). The evolution of war and its cognitive foundations. *Institute for evolutionary studies technical report*, 88(1): 1-15.
60. Carver CS, Scheier MF. (1990). Origins and functions of positive and negative affect: a control-process view. *Psychological review*, 97(1): 19.

61. Milton J, Polmear C, Fabricius J. (2011). *A short introduction to psychoanalysis*. Sage.
62. Eroğlu F. (2004). *Davranış Bilimleri*. İstanbul, Beta Basım A.Ş.
63. Corey G, Bitter JR. (2012). *Adlerian therapy. Theory and practice of counseling and psychotherapy*, 101-135.
64. Hall BJ. (1992). Theories of culture and communication. *Communication Theory*, 2(1): 50-70.
65. Cherry K. Freud and the Id, Ego, and Superego. [Http://www.VeryWellMind.com](http://www.VeryWellMind.com). November 11, 2018.
66. Macionis JJ. (2003). *Sociology*. 9th Ed. New Jerseys: Pearson Education, Inc. Management Consulting Courses, 119-120.
67. Rycroft C. (1972). *A critical dictionary of psychoanalysis (No. 04; C, BF173 R9)*.
68. Freud J. (1933). Conditions of hypertrophy of the seminal vesicles in rats. *Biochemical Journal*, 27(5): 1438.
69. Lapsley DK, Stey PC. (2011). Id, ego, and superego. *Encyclopedia of Human Behavior*; 2nd Edition. Ramachandran VS (ed): Elsevier, 393-399.
70. Strauss JS. (1992). The person-key to understanding mental illness: Towards a new dynamic psychiatry, III. *The British Journal of Psychiatry*, 161(18): 19-26.
71. Schacter D, Gilbert DT, Wegner DM. (2009) Self Esteem. In: Schacter, D.L., Gilbert, D.T. and Wegner, D.M., Eds., *Psychology*, 2nd Edition, Barnes & Noble, Worth Publishers, 481.
72. McLeod JD. (2013). *Social stratification and inequality*. In *Handbook of the sociology of mental health*, Springer, Dordrecht, 229-253.
73. Frank G. (1999). Freud's concept of the superego: Review and assessment. *Psychoanalytic Psychology*, 16(3): 448-463.
74. Meyers DG. (2007). *Module 44: The psychoanalytical perspective*.
75. Yankowy BJ. (2011). *The Relationship Between Personality Traits and Leadership Styles of Selected Community College Workforce Development Executives and Corporate Executives*, Doctor of Education, The University of Florida, 39.
76. Burger JM. (2006). Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri, (Translate: İnan Deniz ERGUVAN SARIOĞLU), İstanbul, Kaknüs Yayınları, 415.
77. Obembe S. (2012). *Practical skills and clinical management of alcoholism and drug addiction*. Elsevier.

78. Ansbacher HL. (1990). Alfred Adler's influence on the three leading cofounders of humanistic psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 30(4): 45-53.
79. Burns JP. (1975). The concept of satisfaction in medieval redemption theory. *Theological Studies*, 36(2): 285-304.
80. Stein H, Edwards M. (1998). Classical Adlerian theory and practice. Psychoanalytic versions of the human condition: Philosophies of life and their impact on practice, 64-93.
81. Morris CG. (2002). *Psikolojiyi Anlamak*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
82. Dreikurs R, Soltz V. (1968). *Children: the challenge*. Meredith Press, 335.
83. Christoph-Lemke C, Rath I, Springer G. (1995). The paradigm of depth-psychological transactional analysis. *Journal für Tiefenpsychologische Transaktionsanalyse*, 1(1): 9-39.
84. Christoph-Lemke C. (1999). The contributions of transactional analysis to integrative psychotherapy. *Transactional Analysis Journal*, 29(3): 198-214.
85. Berne E. (1961). *Transactional analysis in psychotherapy: A systematic individual and social psychiatry*. New York: Grove Press.
86. Eren E. (2004). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, Beta Yayınevi, İstanbul.
87. Cloninger CR, Svrakic DM, Przybeck TR. (1993). A Psychobiological Model of Temperament and Character, *Archives of General Psychiatry*, 50: 975-990.
88. Cloninger CR, Svrakic DM. (1997). Integrative psychobiological approach to psychiatric assesment and treatment. *Psychiatry*, 60: 120- 141.
89. Tayo AS. (2001). B. F. Skinner's Theory And Education: A Christian Critique, Paper Presented 28th International Faith And Learning Seminar, Babcock University, Nigeria.
90. Gray, J. A. (1987). *The psychology of fear and stress*. Cambridge: Cambridge University Press.
91. Riemann R, Angleitner A, Strelau J. (1997). Genetic and environmental influences on personality: A study of twins reared together using the self- and peer-report NEO-FFI scales. *Journal of Personality*, 65(3): 449-475.
92. Eysenck HJ. (1967). *The Biological Basis of Personality*, US, Charles C. Thomas.
93. Eysenck HS. (1997). *The Dimensions Of Personality*, London: Kegan Paul, Trench, Trubner, And Co., 3.

94. Schultz DP, Schultz SE. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*, Translate: Yasemin Aslay, İstanbul, Kaktüs Yayınları, 487.
95. Hall CS, Lindzey G. (1985). *Theories Of Personality*, New York, Third Edition, 654.
96. Skinner BF. (1975). The shaping of phylogenic behavior. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 24(1): 117-120.
97. Gerrig RJ, Zimbardo PG. (2012). *Psychology and Life*, (Translate: Sart G.), İstanbul, Nobel Yayınları, 424.
98. Morgan CT. (1995). *A Brief Introduction to Psychology*, İkinci Baskı, McGraw-Hill Book Company, New York, 1977. (Psikolojiye Giriş, (Translate: Hüsnü ARICI et al.), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Psikoloji Bölümü Yayınları.
99. Benjafield JG. (2010). The golden section and American psychology, 1892–1938. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 46(1): 52-71.
100. Aanstoos CM, Serlin I, Greening T. (2000). *A history of Division 32 (Humanistic Psychology)*.
101. Schacter DL, Gilbert DT, Wegner DM. (2011). *Psychology*.
102. Bugental JF. (1964). The third force in psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 4(1): 19-26.
103. Hjelle LA, Ziegler DJ. (1992). *Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications*, McGraw-Hill Book Company, 394.
104. Ewen RB. (2003). *An Introduction to Theories of Personality*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., USA, New Jersey, 198.
105. Oktay H. (2007). İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Motivasyonu ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 30.
106. Akerman S. (2009). Turla Seyahat Eden Turistlerle Bağımsız Seyahat Eden Turistler Demografik ve Kişilik Özellikleri Bakımından Birbirlerinden Farklı Mıdır? Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 95.
107. Murray HA. (1938). Explorations in personality: A clinical and experimental study of fifty men of college age, 63-65.
108. Moorhead H, Griffin F. (1998). *Organizational Behavior*. Houghton Mifflin Company, Boston. Lixivia, 114.
109. Galton F. (1884). Measurement of Character, *Fortnightly Review*, 36: 179-185.

110. Digman JM. (1990). Higher Order Factors of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6): 1246-1256.
111. Klages, L. (1926). *The Science of Character*. London: Allen & Unwin.
112. McDougall W. (1932). *Of the words character and personality*. *Character Pers*, 1: 3-16.
113. Allport GW, Odbert H. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47(1): 23-35.
114. Thurstone LL. (1934). The vectors of mind. *Psychological review*, 41(1): 1.
115. Hough LM, Öneş DS. (2009). Kişilik Değişkenlerinin Yapısı, Ölçümü, Geçerliği ve Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisindeki Kullanımı, Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi El Kitabı, 1st ed. (Edt. N.Anderson, D.S. Öneş, H. Kepir Sinangil, C. Viswesvaran), İstanbul, Literatür Yayıncılık, 286.
116. Costa PT, McCrea RR. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five- Factor Inventory (NEO-FFI) Professional Manual. *Psychological Assesment Resources*, Odessa, FL.
117. Costa PT, McCrae RR. (1992a). Four Ways the Five Factors Are Basic. *Personality and Individual Differences*, 13: 653-665.
118. John OP. (1990). The Big Five Factor Taxonomy: Dimensions of Personality in the Natural Language and Questionnaires. In L. A. Pervin (Ed.). *Handbook of Personality: Theory and Research*. Guilford Press, New York, 66-100.
119. Watson D, Clark LA. (1997). Extraversion and its Positive Emotional Core, Hogan R, Johnson J, Briggs S, *Handbook Of Personality Psychology*, Academic Press, San Diego, CA, 767-793.
120. Leary MR, Hoyle RH. (Eds.). (2009). *Handbook of individual differences in social behavior*. Guilford Press.
121. Störmer S, Fahr R. (2010). Individual Determinants Of Work Attendance: Evidence On The Role Of Personality. Discussion Paper. No.4927.
122. Watson D, Clark LA. (1992). On Traits and Temperament: General and Specific Factors of Emotional Experience and Their Relation to the Five-factor Model. *Journal of Personality*, 60(2): 441-476.
123. Raja U, Gary J, Filotheos N. (2004). The Impact of Personality on Psychological Contracts. *Academy of Management Journal*, 47(3): 350-367.
124. Barry B, Stewart GL. (1997). Composition, process, and performance in self-managed groups: The role of personality. *Journal of Applied Psychology*, 82(1): 62-78.

125. Mount MK, Barrich MR. (1998). Five reasons why the “Big Five” article has been frequently cited. *Personnel Psychology*, 51(4): 849-857.
126. Hurtz GM, Donovan JJ. (2000). Personality and job performance: The Big Five revisited. *Journal of Applied Psychology*, 85(6): 869-879.
127. Mushonga SM, Torrance CG. (2008). Assessing the relationship between followership and the Big Five factor model of personality. *Review of Business Research*, 8(6): 185-193.
128. Watson D. (2000). Mood and temperament. New York: Guilford Press.
129. Bowditch JL, Buono AF. (2005). *Organizational Behavior*, John Wiley & Sons, Inc., Usa.
130. Liebert RM, Sriegler MD. (1990). *Personality: Strategies and Issues*, 8th Ed. Specific Grove, Book/ Cole Publishing Company.
131. Judge TA, Zapata CP. (2015). The Person--Situation Debate Revisited: Effect of Situation Strength and Trait Activation on The Validity of The Big Five Personality Traits In Predicting Job Performance. *Academy of Management Journal*, 58(4): 1149-1179.
132. Hirsh JB, Guindon A, Morisano D, Peterson JB. (2010). Positive mood effects on delay discounting. *Emotion*, 10(5): 717-721.
133. Costa PT, McCrae RR. (1989). The NEO-PI/NEO-FFI Manual Supplement. Odessa, FL: *Psychological Assessment Resources*.
134. Erhart KH. (2006). Job Characteristics Beliefs and Personality as Antecedents of Subjective Person-Job Fit. *Journal of Business and Psychology*, 21(2): 193-226.
135. Carlo G, Okun MA, Knight GP, de Guzman MRT. (2005). The interplay of traits and motives on volunteering: Agreeableness, extraversion and prosocial value motivation. *Personality and individual differences*, 38(6): 1293-1305.
136. Erdheim J, Wang M, Zickar MJ. (2006). Linking the Big Five Personality Constructs to Organizational Commitment. *Personality and Individual Differences*, 41(5): 959-970.
137. Caligiuri PM. (2000). The big five personality characteristics as predictors of expatriate’s desire to terminate the assignment and supervisor-rated performance. *Personnel Psychology*, 53(1): 67-88.
138. MacDonald K. (1995). Evolution, The Five-Factor Model And Levels Of Personality. *Journal Of Personality*, 527.
139. Perry SR. (2003). Big Five Personality Traits and Work Drive as Predictors of Adolescent Academic Performance. Ph.D, The University of Tennessee, Ann Arbor, 36.

140. Sıgırı Ü, Gürbüz S. (2011). Akademik Başarı ve Kişilik İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 30-48.
141. Bono JE, Boles TL, Judge TA, Lauer KJ. (2002). The Role of Personality in Task and Relationship Conflict. *Journal of Personality*, 70(3): 1311-1344.
142. Bullock WA, Gilliland K. (1993). Eysenck's arousal theory of introversion-extraversion: A converging measures investigation. *Journal of personality and social psychology*, 64(1): 113.
143. Somer O, Korkmaz M, Tatar A. (2002). Beş faktör kişilik envanterinin geliştirilmesi-I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49): 21-33.
144. Tupes E, Christal RE. (1961). Recurrent Personality Factors Based on Trait Ratings (Technical Report No. ASD-TR-61-97). Lackland Air Force Base, TX: U.S. Air Force.
145. Botwin MD, Buss DM. (1989). Structure of act-report data: Is the five-factor model of personality recaptured? *Journal of Personality and social Psychology*, 56(6): 988.
146. Digman JM, Takemoto-Chock NK. (1981). Factors in the Natural Language of Personality: Re-analysis and Comparison of Six Major Studies. *Multivariate Behavioral Research*, 16: 149-170.
147. Robbins SP, Judge TA. (2009). *Organizational Behavior*, 13th Ed, Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River, USA, New Jersey, 142.
148. Sneed CD. (2002). Correlates And Implications For Agreeableness İn Children. *Journal Of Psychology*, 136(1): 134.
149. Digman JM. (1990). Personality Structure: Emergence of the Five Factor Model. *Annual Review of Psychology*, 41: 417-440.
150. Graziano WG, Jensen-Campbell AL, Hair CE. (1996). Perceiving interpersonal conflict and reacting to it: The case for agreeableness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70: 820-835.
151. Detrick P. (2015). *NEO Personality Inventory-Revised (NEO PI-R)*. http://lib.post.ca.gov/Publications/PsycScreeningManual/NEO_PI-R.pdf.
152. Bozionelos N. (2004). The big five of personality and work involvement. *Journal of Managerial Psychology*, 19(1): 69-81.
153. Lin CH, Chiu YC, Lee PL, Hsieh JC. (2007). Is deck B a disadvantageous deck in the Iowa Gambling Task? *Behavioral and Brain Functions*, 3(1): 16.
154. Saucier G, Ostendorf F. (1999). Hierarchical Subcomponents of the Big-Five Personality Factors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (4): 613-627.

155. Zimmerman RD. (2006). Understanding the Impact of Personality Traits on Individuals' Turnover Decisions. Ph. D The University of Iowa, Business Administration, 24.
156. Graziano WG, Eisenberg NH. (1990). Agreeableness: A dimension of personality. In S. R. Briggs. R. Hogan, & W. H. Jones (Eds.). *Handbook of personality psychology*. New York: Academic Press.
157. Matzler K, Renzl B. (2007). Personality Traits, Employee Satisfaction and Affective Commitment. *Total Quality Management*, 18(5): 589-598.
158. Barrick MR, Mount MK. (1991). The Big Five Personality Dimensions: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, 44: 1-26.
159. Barrick MR, Stewart GL, Piotrowski M. (2002). Personality and job performance: Test of the mediating effects of motivation among sales representatives. *Journal of Applied Psychology*, 87: 43-51.
160. Landers RN, Lounsbury JW. (2006). An investigation of Big Five and narrow personality traits in relation to Internet usage. *Computers in Human Behavior*; 22(2): 283-293.
161. Osatuyi B. (2015). Personality Traits and Information Privacy Concern on Social Media Platforms. *Journal of Computer Information Systems*, 55(4): 11-19.
162. Borkenau P, Ostendorf F. (1990). Comparing exploratory and confirmatory factor analysis: A study on the 5-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 11(5): 515-524.
163. Witt LA, Burke LA, Barrick MR, Mount MK. (2002). The interactive effects of conscientiousness and agreeableness on job performance. *Journal of Applied Psychology*, 87(1): 164.
164. Digman JM, Inouye J. (1986). Further Specification Of The Five Robust Factors Of Personality. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 17: 116- 123.
165. Liebert RM., Spiegler MD. (1990). *Personality: Strategies and issues*. Pacific Grove, CA: Brooks.
166. Mcrae RR, Costa PT, Busch CM. (1986). Evaluating Comprehensiveness in Personality Systems: The California Q&Set and the Five&Factor Model. *Journal of Personality*, 54(2): 430-446.
167. Goldberg LR. (1990). An alternative "Description of personality: The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59: 1216-1229.
168. Zel U. (2006). *Kişilik ve Liderlik*, 2nd ed. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 26.

169. Friedman HS, Schustack MW. (1999). *Personality: classic theories and modern Research*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
170. Kumar K, Bakhshi A. (2010). Dispositional Predictors of Organizational Commitment: A Theoretical Review. *The IUP Journal of Organizational Behavior*, 9(1-2): 87-98.
171. Ashton M, Lee K. (2005). Honesty-Humility, the Big Five, and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 73(5): 1321-1354.
172. Bruck CS, Allen TD. (2003). The Relationship Between Big Five Personality Traits, Negative Affectivity, Type A Behavior, and Work–Family Conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 63: 457-472.
173. Costa Jr PT, Terracciano A, McCrae RR. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: robust and surprising findings. *Journal of personality and social psychology*, 81(2): 322.
174. Cook VD. (2005). An Investigation Of The Construct Validity Of The Big Five Construct Of Emotional Stability In Relation To Job Performance, Job Satisfaction, And Career Satisfaction. Ph. D. Dissertation, University Of Tennessee, Knoxville, 3.
175. Puher MA. (2009). The Big Five Personality Traits As Predictors Of Adjustment To College. Master Dissertation, Villanova University, Pennsylvania.
176. Chamorro-Premuzic T. (2007). BPS textbooks in psychology. *Personality and individual differences*. Malden, Blackwell Publishing.
177. O'Brien TB, DeLongis A. (1996). The interactional context of problem&, emotion&, and relationship&focused coping: the role of the big five personality factors. *Journal of personality*, 64(4): 775-813.
178. Di Fabio A, Palazzeschi L. (2009). Emotional Intelligence, Personality Traits and Career Decision Difficulties. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 9 (2): 135-146.
179. Goldberg LR. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4: 26-42.
180. Peabody D, Goldberg LR. (1989). Some determinants of factor structure from personality- trait descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(3): 552-567.
181. Norman WT. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6): 574.

182. McCrae RR, Costa PT. (1985). Comparison of EPI and Psychoticism Scales with Measures of the Five-Factor Model of Personality. *Personality and Individual Differences*, 6 (5):587-597.
183. Burger JM, Messian N, Patel S, Del Prado A, Anderson C. (2004). What a coincidence! The effects of incidental similarity on compliance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(1): 35-43.
184. Hellriegel D, Slocum JW. (2009). *Organizational Behaviour*. 12. Ed, Mason, OH: South-Western Centrage Learning.
185. Patrick HA. (2010). Personality Traits in Relation to Job Satisfaction of Management Educators. *Asian Journal of Management Research*, 1(1): 239-249.
186. Church MK. (1993). Investigation and Measurement of Personality Structure in a Non-Western Culture: Relating Indigenous Philipinne Dimensions to the Big Five Model. Unpublished Doctorate Dissertation, Washington State University, USA, 10.
187. Griffin B, Hesketh B. (2004). Why Openness to Experience is not a Good Predictor of Job Performance. *International Journal of Selection and Assessment*, 12(3): 243-251.
188. Mcshane S, VonGlinow M. (2005). *Organizational Behavior: Emerging Realites For The Workplace Revolution*, Mcgraw Hill Companies, Inc., New York, 59.
189. Ehrler JD. (2005). An Investigation into the Relation Between Five Fac-tor Model of Personality and Academic Achivement in Children. The College of Education Georgia State University, (PhD Dissertation), Atlanta, Georgia, UMI.
190. Rokeach M. (1960). *The Open and Closed Mind*, New York: Basic Book.
191. York KL, John OP. (1992). The Four Faces Of Eve: A Typological Analysis Of Women's Personality At Midlife. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 63.
192. Szirmak Z, De Raad B. (1994). Taxonomy and Structure of Hungarian Personality Traits. *European Journal of Personality*, 8(2): 95-117.
193. McCrae RR, John OP. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2): 175-215.
194. Genç N. (2005). *Yönetim ve organizasyon*. Ankara, Seçkin Yayınevi, 84.
195. Needleman SE. (2011). One-Third of U.S. Workers Ready to Quit (retrieved on 09.08.11). [From <http://blogs.wsj.com/in-charge/2011/06/20/one-third-of-u-s-workers-ready-to-quit/>].

196. Boichuk JP, Menguc B. (2013). Engaging Dissatisfied Retail Employees to Voice Promotive Ideas: The Role of Continuance Commitment. *Journal of Retailing*, 89: 207-218.
197. Mowday RT, Steers RM, Porter LW. (1979). The Measurement of Organizational Commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 14: 224-247.
198. Meyer JP, Allen NJ. (1997). *Commitment in The Workplace, Theory, Research and Application*. Thousand Oaks, London, New Delhi, 138.
199. Schermerhorn JR, Hunt JG, Osborn RN. (1994). *Managing Organization Behavior*. Fifth Edition, John Wiley&Sons, Inc: New York.
200. Wiener Y. (1982). Commitment in Organizations: A Normative View. *Academy of Management Review*, 7(3): 421.
201. Meyer JP, Herscovitch L. (2001). Commitment in The Work Place Toward A General Model. *Human Resource Management*, 11.
202. Cohen A. (2003). *Multiple commitments in the workplace: An integrative approach*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
203. Morrow PC. (1993). *The theory and measurement of work commitment*. Greenwich: JAI Press.
204. Allen NJ, Meyer JP. (1996). Affective, Continuance, and Normative Commitment to the Organization: An Examination of Construct Validity. *Journal of Vocational Behavior*, 49: 252–276.
205. Wahn J. (1993). Organizational dependence and the likelihood of complying with organizational pressures to behave unethically. *Journal of Business Ethics*, 12: 245–251.
206. Randal DM, Fedor DB, Longenecker CO. (1990). The Behavioral Expression of Organizational Commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 36: 210-224.
207. Tett RP, Meyer JP. (1993). Job satisfaction, organizational commitment, turnover intention, and turnover. *Personnel Psychology*, 46: 259–293.
208. Gürbüz S. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile duygusal bağlılık arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (1): 48- 75.
209. Becker HS. (1960). Notes on the concept of commitment. *American Journal of Sociology*, 66: 32–40.
210. Wieselsberger K. (2004). The Psychological Contract is Dead, Long Live the Psychological Contract: Issues of Talent Management and Retention in the Context of the New Employment Relationship, *London School of Economics*, August.

211. Becker TE. (1992). Foci and bases of commitment: Are they distinctions worth making? *Academy of Management Journal*, 35: 232–244.
212. Meyer JP, Allen NJ. (1984). Testing the “side-bet theory” of organizational commitment: Some methodological considerations. *Journal of Applied Psychology*, 69: 372–378.
213. Morrow PC. (1993). *The theory and measurement of work commitment*. Greenwich: JAI Press.
214. Allen NJ, Meyer JP. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance, and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63: 1–18.
215. Randall DM. (1990). The Consequences of Organizational Commitment: Methodological Investigation, Methodological Investigation. *Journal of Organizational Behavior*, (11): 361-378.
216. Whyte WF. (1989). *Doing research in Cornerville*. In the field: Readings on the field research experience, 69-82.
217. Kanter RM. (1968). Commitment and Social Organization: A Study of Commitment Mechanisms in Utopian Communities. *American Sociological Review*, 33(4): 499-517.
218. Etzioni A. (1975). *Comparative analysis of complex organizations*, rev. Simon and Schuster.
219. Etzioni A. (1999). Voluntary simplicity: Characterization, select psychological implications, and societal consequences. In *Essays in Socio-Economics*, Springer, Berlin, Heidelberg, 1-26.
220. O’Reilly CA, Chatman J. (1986). Organizational commitment and psychological attachment: The effects of compliance, identification, and internalization on prosocial behavior. *Journal of Applied Psychology*, 71: 492–499.
221. Cohen A, Lowenberg G. (1990). A re-examination of the side-bet theory as applied to organizational commitment: A meta-analysis. *Human Relations*, 43(10): 1015–1050.
222. Ferris KR, Aranya N. (1983). A comparison of two organizational commitment scales. *Personnel Psychology*, 36: 87-98.
223. Mowday RT, Porter LW, Steers RM. (1982). Employee–organization linkages: The psychology of commitment, absenteeism, and turnover. *New York: Academic Press*.

224. Devece C, Palacios-Marqués D, Alguacil MP. (2016). Organizational commitment and its effects on organizational citizenship behavior in a high-unemployment environment. *Journal of Business Research*, 69(5): 1857-1861.
225. Can H. (1997). *Organizasyon ve Yönetim*, Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi.
226. Porter LW, Steers RM, Mowday RT, Boulian PV. (1974). Organizational commitment, job satisfaction and turnover among psychiatric technicians. *Journal of Applied Psychology*, 59: 603–609.
227. Clifford M. (1989). An Analysis of the Relationship Between Attitudinal Commitment and Behavioral Commitment. *The Sociological Quarterly*, 30(1): 144-151.
228. Balcı A. (2003). *Örgütsel Sosyalleşme Kuram Strateji ve Taktikler*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
229. Bartel CA. (2001). Social comparisons in boundary-spanning work: Effects of community outreach on members' organizational identity and identification. *Administrative Science Quarterly*, 46(3): 379-413.
230. Penley LE, Gould S. (1988). Etzioni's model of organizational involvement: a perspective for understanding commitment to organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 9: 43-59.
231. Bayram L. (2005). Yönetimde yeni paradigma: Örgütsel bağlılık. *Sayıştay Dergisi*, 59: 125-139.
232. Lunenburg FC, Ornstein AC. (1991). *Educational Administration: Concepts and Practices*. Wadsworth. Inc. USA.
233. Asegid A, Belachew T, Yimam E. (2014). Factors influencing job satisfaction and anticipated turnover among nurses in Sidama zone public health facilities, South Ethiopia. *Nursing research and practice*.
234. Gül H. (2002). Örgütsel Bağlılık Yaklaşımlarının Mukayesesi Ve Değerlendirmesi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2(1).
235. Nayir F. (2013). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Örgütsel Bağlılık Düzeyi. *İlköğretim Online*, 12(1).
236. Cohen A. (2007). Commitment before and after: an evaluation and reconceptualization of organizational commitment. *Human Resources Management Review*, 17(3): 336-354.
237. Buchanan B. (1974a). Building organizational commitment: The socialization of managers in work organizations. *Administrative Science Quarterly*, 19: 533-546.

238. Baysal A, Paksoy M. (1999). Mesleğe ve Örgüte Bağlılığın Çok Yönlü İncelenmesinde Meyer – Allen Modeli. *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, 28(1): 7-15.
239. Cengiz AA. (2002). Örgüt Yaşamında Örgütsel Bağlılığın Belirleyicileri ve Eskişehir Bölgesinde Doktor ve Hemşire Meslek Grupları Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma. 10.Ulusal Yönetim Ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yayın No: 4.
240. Steers RM. (1977). Antecedents and outcomes of organizational commitment. *Administrative Science Quarterly*, 22: 46-56.
241. Mathieu JE, Zajac D. (1990). A review and meta-analysis of the antecedents, correlates, and consequences of organizational commitment. *Psychological Bulletin*, 108: 171–194.
242. Hartman LP. (2001). Technology and ethics: Privacy in the workplace. *Business and Society Review*, 106(1): 1-27.
243. Stanley SM, Rhoades GK, Whitton SW. (2010). Commitment: Functions, formation, and the securing of romantic attachment. *Journal of family theory & review*, 2(4), 243-257.
244. Mayer RC, Schoorman FD. (1992). Predicting participation and production outcomes through a two-dimensional model of organizational commitment. *Academy of Management Journal*, 35: 671–684.
245. Jaros SJ, Jermier JM, Koehler JW, Sincich T. (1993). Effects of continuance, affective, and moral commitment on the withdrawal process: an evaluation of eight structural equation models. *Academy of Management Journal*, 36: 951-95.
246. Angle HL, Perry JL. (1981). An empirical assessment of organizational commitment and organizational effectiveness. *Administrative Science Quarterly*, 26: 1-14.
247. Caldwell D, Chatman J, O'Reilly C. (1990). Building organizational commitment: A multifirm study. *Journal of Occupational Psychology*, 63: 245–261.
248. Stebbins RA. (1970). On misunderstanding the concept of commitment: A theoretical clarification. *Social Forces*, 48: 526–529.
249. Alutto JA, Hrebiniak LG, Alonso RC. (1973). On operationalizing the concept of commitment. *Social Forces*, 51: 448–454.
250. Farrell D, Rusbult CE. (1981). Exchange variables as predictors of job satisfaction, job commitment and turnover: the impact of rewards, costs, alternatives and investments. *Organizational Behavior and Human Performance*, 27: 78-95.

251. McGee GW, Ford RC. (1987). Two (or more?) dimensions of organizational commitment: Reexamination of the Affective and Continuance Commitment Scales. *Journal of Applied Psychology*, 72: 638–642.
252. Somers MJ. (1993a). A test of the relationship between affective and continuance commitment using non-recursive models. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 66: 185-192.
253. Dunham R, Grube J, Castenada M. (1994). Organizational commitment: The utility of an integrative definition. *Journal of Applied Psychology*, 79: 370-380.
254. Jaros SJ. (1997). An assessment of Meyer and Allen's (1991) three-component model of organizational commitment and turnover intentions. *Journal of Vocational Behavior*, 51: 319–337.
255. Meyer JP, Parfyonova NM. (2010). Normative commitment in the workplace: A theoretical analysis and re-conceptualization. *Human Resource Management Review*, 20: 283–294.
256. Marsh RM, Mannari H. (1977). Organizational commitment and turnover: A prediction study. *Administrative Science Quarterly*, 22: 57–75.
257. Wiener Y, Vardi Y. (1980). Relationships between job, organization and career commitments at work outcomes—An integrative approach. *Organizational Behavior and Human Performance*, 26: 81–96.
258. Scholl RW. (1981). Differentiating organizational commitment from expectancy as a motivating force. *Academy of Management Review*, 4: 589-599.
259. Meyer JP, Allen NJ. (1991). A three-component conceptualization of organizational commitment. *Human Resource Management Review*, 1: 61–89.
260. Herscovitch L, Meyer JP. (2002). Commitment to organizational change: Extension of a three-component model. *Journal of Applied Psychology*, 87: 474–487.
261. Markus HR, Kitayama S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98: 224–253.
262. Triandis HC, Chan DKS, Bhawuk DPS, Iwao S, Sinha JBP. (1995). Multimethod probes of allocentrism and idiocentrism. *International Journal of Psychology*, 30: 461-480.
263. Marsh RM, Mannari H. (1977). Organizational commitment and turnover: A prediction study. *Administrative Science Quarterly*, 22: 57–75.
264. Meyer JP, Allen NJ, Smith CA. (1993). Commitment to organizations and occupations: Extension and test of a three-component conceptualization. *Journal of Applied Psychology*, 78: 538–551.

265. Meyer JP, Paunonen SV, Gellatly IH, Goffin RD, Jackson DN. (1989). Organizational commitment and job performance: It's the nature of the commitment that counts. *Journal of Applied Psychology*, 74: 152–156.
266. Allen NJ, Smith J. (1987, June). An investigation of “extra-role” behaviours within organizations. Paper presented at the annual meeting of the Canadian Psychological Association, Vancouver, British Columbia.
267. Whitener EM, Walz PM. (1993). Exchange theory determinants of affective and continuance commitment and turnover. *Journal of Vocational Behavior*, 42: 265–281.
268. Somers MJ. (1995). Organizational commitment, turnover and absenteeism: An examination of direct and interaction effects. *Journal of Organizational Behavior*, 16: 49-58.
269. Hackett RD, Bycio P, Hausdorf PA. (1994). Further assessments of Meyer and Allen's (1991) three-component model of organizational commitment. *Journal of Applied Psychology*, 79: 15–23.
270. Meyer PJ, Stanley DJ, Herscovitch L, Topolnytsky L. (2002). Affective, continuance, and normative commitment to the organization: A meta-analysis of antecedents, correlates, and consequences. *Journal of Vocational Behavior*, 61: 20–52.
271. Eisenberger R, Huntington R, Hutchison S, Sowa D. (1986). Perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, 71(3): 500-507.
272. Dhar RL. (2015). Service quality and the training of employees: The mediating role of organizational commitment. *Tourism Management*. 46: 419-430.
273. Maslach C, Leiter MP. (1997). *The Truth About Burnout*. Jossey-Bass, San Francisco, CA, 38- 39.
274. Staw BM. (1977). Two sides of commitment. *Paper presented at the annual meeting of the Academy of Management*, Orlando, FL.
275. Reichers AE. (1985). A review and reconceptualization of organizational commitment. *Academy of Management Review*, 10: 465–476.
276. Salancik GR. (1977). *Commitment and The Control of Organization Behavior and Belief, New Directions in Organization Behavior*. B.M. Staw ve G.R. Salancik, Chicago, Illions.St, Clair Pres.
277. Meyer JP, Irving GP, Allen NJ. (1998). Examination of the combined effects of work values and early work experiences on organizational commitment. *Journal of Organizational Behavior*, 19: 29–52.

278. Mayer RC, Schoorman FD. (1998). Differentiating antecedents of organizational commitment: a test of March and Simon's model. *Journal of Organizational Behavior*, (19): 15-28.
279. Iverson RD, Buttigieg DM. (1999). Affective, normative, and continuance commitment: Can the "right kind" of commitment be managed? *Journal of Managerial Studies*, 36: 303-333.
280. Siğri Ü. (2007). İş görenlerin örgütsel bağlılıklarının meyer ve allen tipolojisiyle analizi: kamu ve özel sektörde karşılaştırmalı bir araştırma. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 7(2): 261-278.
281. Judge TA, Bretz Jr RD. (1991). The effects of work values on job choice decisions (CAHRS Working Paper# 91-23). Ithaca, NY: Cornell University, School of Industrial and Labor Relations. *Center for Advanced Human Resource Studies*, 13.
282. Kaptein M, Schwartz MS. (2008). The effectiveness of business codes: A critical examination of existing studies and the development of an integrated research model. *Journal of Business Ethics*, 77(2): 111-127.
283. March JG, Simon HA. (1958). *Organizations*. New York: Wiley.
284. Rowan R. (1981). Rekindling corporate loyalty. *Fortune*, 54-58.
285. Randall DM. (1987). Commitment and the organization: The organization man revisited. *Academy of Management Review*, 12: 460- 471.
286. Panaccio A, Vandenberghe C. (2009). Perceived organizational support, organizational commitment and psychological well-being: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 75: 224–236.
287. Vandenberghe C, Bentein K, Michon R, Chebat J, Tremblay M, Fils J. (2007). An examination of the role of perceived support and employee commitment in employee-customer encounters. *Journal of Applied Psychology*, 92(4): 1177–1187.
288. Meyer PJ, Becker TE, Vandenberghe C. (2004). Employee commitment and motivation. *Journal of Applied Psychology*, 89: 991–1007.
289. Steiner GA. (1965). *The creative organization*. Chicago: University of Chicago Press.
290. Geneviciute-Janoniene and Endriulaitiene (2014)
291. Van Laar C, Levin S, Sinclair S. (2008). Social identity ad personal identity stereotype threat: The case of affirmative action. *Basic and Applied Social Psychology*, 30(4): 295-310.

292. Crocker J, Major B, Steele C. (1998). Social stigma. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), New York: McGraw-Hill. *Handbook of social psychology* (4th ed.): 504-553
293. Geçtan E. (2012). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, 20. Baskı, İstanbul: Metis Yayınevi.
294. Read J, Harre N. (2001). The Role of Biological and Genetic Causal Beliefs in the Stigmatisation of Mental Patients. *Journal of Mental Health*, 10(2): 223-235.
295. Phelan JC. (2002). Genetic Bases of Mental Illness-A Cure For Stigma? *Trends in NeuroSciences*, 25(8): 430-431.
296. Dovidio JF, Major B, Crocker. (2000). *Stigma: Introduction and overview*. In *The social psychology of stigma*, edited by T. F. Heatherton, R. E. Kleck, M. R. Hebl, and J. G. Hull, 1-28. New York.
297. Adorno TW, Frenkel-Brunswik E, Levinson D, Sanford, N. (1950). *The Authoritarian Personality*, New York: Harper&Brothers.
298. Jones E, Farina A, Hastorf A, Markus H, Miller D, Scott R. (1984). *Social stigma: The psychology of marked relationships*. New York: Freeman.
299. Archer D. (1985). *Social deviancy*. G. Lindzey, E. Aronson, eds. *The Handbook of Social Psychology*, Vol. 2. Random House, New York, 413-483.
300. Brigham JC. (1971). Ethnic stereotypes. *Psychological Bulletin*, 76(1): 15-38.
301. Bos AE, Pryor JB, Reeder GD, Stutterheim SE. (2013). Stigma: Advances in theory and research. *Basic and applied social psychology*, 35(1): 1-9.
302. Goffman E. (1963). *Stigma: Notes on the management of a spoiled identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
303. Ray B, Dollar CB. (2014). *Exploring Stigmatization and Stigma Management in Mental Health Court: Assessing Modified Labeling Theory in a New Context*.
304. Becker HS. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. London: Free Press of Glencoe.
305. Ellemers N, Spears R, Doosje B. (2002). Self and social identity. *Annual Review of Psychology*, 53: 161-186.
306. Inzlicht M, McKay L, Aronson J. (2006). Stigma as ego depletion: How being the target of prejudice affects self-control. *Psychological Science*, 17: 262-269.
307. Gaertner SL, Dovidio JF. (1986). *The aversive form of racism*. In S. L. Gaertner & J. F. Dovidio (Eds.), *Prejudice, discrimination, and racism* (pp. 61-89). San Diego, CA: Academic Press.

308. Dovidio JF, Gaertner SL. (1998). *On the nature of contemporary prejudice: The causes, consequences, and challenges of aversive racism*. In J. L. Eberhardt & S. T. Fiske (Eds.), *Confronting racism: The problem and the response*: 3–32.
309. Gibbs JP, Erickson ML. (1975). Major developments in the sociological study of deviance. *Annual Review of Sociology*, 1: 21–42.
310. Kitsuse JI. (1962). Societal reaction to deviant behavior: Problems of theory and method. *Social Problems*, 9: 247-256.
311. Özmen S, Erdem R. (2018). Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi. Conceptual Framework Of The Stigmatization. *The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 23(1): 185-208.
312. Wickman P, Whitten P. (1980). *Criminology- Perspectives on Crime and Criminality*. Lexington.
313. Lemert EM. (1972). *Human Deviance, Social Problems, and Social Control*, Prentice-Hall. Link, B.G. and Phelan, J.C, (2001a), “Conceptualizing Stigma”, *Annu. Rev. Sociol.*, 27: 363-385.
314. Giddens A. (2000). The trajectory of the self. In P. Du Gay, J. Evans, & P. Redman (Eds.), *Identity*: London: Sage, A reader, 248-266.
315. Bilton T, Bonnett K, Jones P, Lawson T, Skinner D, Stanworth et al. (2009). *Sociology*, (Translate: Özçelik B.), 2th ed, Ankara: Siyasal Kitabevi, (Orjinal Baskı: 2003.
316. Link BG, Cullen FT, Struening E, Shrout P, Dohrenwend BP. (1989). A modified labeling theory approach in the area of mental disorders: an empirical assessment. *Am. Sociol. Rev.*, 54: 100-23.
317. Scheff TJ. (1974). The labeling theory of mental illness. *American Sociological Review*, 39: 444-452.
318. Tracey P, Phillips N, Lounsbury M. (2014). Taking religion seriously in the study of organizations. *Research in Sociology of Organizations*, 41: 3–21.
319. Park S, Kim MJ, Cho MJ, Lee JY. (2015). Factors affecting stigma toward suicide and depression: A Korean nationwide study. *International Journal of Social Psychiatry*, 61(8): 811-817.
320. Devers CE, Dewett T, Mishina Y, Belsito CA. (2009). A general theory of organizational stigma. *Organization Science*, 20(1): 154-171.
321. Link BG, Phelan JC. (2001). Conceptualizing stigma. *Annu. Rev. Sociol.*, 27: 363–85.
322. Sutton RI, Callahan AL. (1987). The stigma of bankruptcy: Spoiled organizational image and its management. *Academy of Management Journal*, 30: 405-36.

323. Elsbach KD, Bhattacharya C. (2001). Defining who you are by what you're not: Organizational disidentification and the National Rifle Association. *Organization Science*, 12: 393-413.
324. Kurzban R, Leary MR. (2001). Evolutionary origins of stigmatization: the functions of social exclusion. *Psychol. Bull.* 127: 187–208.
325. Dutton JE, Dukerich JM, Harquail CV. (1994). Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, 39: 239-63.
326. Crocker J, Major B. (1994). Reactions to stigma: The moderating role of justifications. In M. P. Zanna & J. M. Olson (Eds.), *The psychology of prejudice: The Ontario symposium Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates*, 7: 289–314.
327. Wiesenfeld BM, Wurthmann KA, Hambrick DC. (2008). The stigmatization and devaluation of elites associated with corporate failures: A process model. *Academy of Management Review*, 33(1): 231–251.
328. Pozner JE. (2008). Stigma and Settling Up: An Integrated Approach to the Consequences of Organizational Misconduct for Organizational Elites. *Journal of Business Ethics*, 80: 141-150.
329. Sitkin SB, Roth NL. (1993). Explaining the limited effectiveness of legalistic “remedies” for trust/distrust. *Organization Science*, 4: 367–392.
330. Hudson B. (2008). Against all odds: A consideration of core-stigmatized organizations. *Academy of Management Review*, 33(1): 252-266.
331. Mishina Y, Devers CE. (2012). *On being bad: Why stigma is not the same as a bad reputation*. In M. L. Barnett & T. G. Pollock (Eds.), *The Oxford handbook of corporate reputation*, Oxford, England: Oxford University Press, 201–220.
332. Jensen M, Roy A. (2008). Staging exchange partner choices: When do status and reputation matter? *Academy of Management Journal*, 51(3): 495-516.
333. Boeker W. (1992). Power and managerial exit: Scapegoating at the top. *Administrative Science Quarterly*, 27: 538-47.
334. Elsbach KD, Sutton RI. (1992). Acquiring organizational legitimacy through illegitimate actions: A marriage of institutional and impression management theories. *Academy of Management Journal*, 35: 699-738.
335. Elsbach KD. (1994). Managing organizational legitimacy in the California cattle industry: The construction and effectiveness of verbal accounts. *Administrative Science Quarterly*, 39: 57-88.
336. Vaughan D. (1999). The dark side of organizations: Mistake, misconduct, and disaster. *Annual Review of Sociology*, 25: 271-305.

337. Ashforth BE, Humphrey RH. (1997). The Ubiquity and Potency of Labeling Organizations. *Organization Science*, 8(1): 43-58.
338. Louis M. (1980). Surprise and Sense Making: What Newcomers Experience in Entering Unfamiliar Organizational Settings. *Administrative Science Quarterly*, 25: 226–251.
339. Steele CM. (1997). A Threat in the Air: How Stereotype Shape Intellectual Identity and Performance. *American Psychologist*, 52(6): 613–629.
340. Moeller M, Harvey M. (2011). The influence of political skill on the acceptance of foreign nationals at the home country organization: an examination of cultural stigmatization. *The International Journal of Human Resource Management*, 22(12): 2593-2608.
341. Jones KP, King EB. (2014). Managing concealable stigmas at work: A review and multilevel model. *Journal of Management*, 40: 1466–1495.
342. Nicholson N, West M. (1989). Transitions, work histories, and careers. *Handbook of career theory*, 181-201.
343. Harvey M, Ralston D, Napier N. (2000). International Relocation of Inpatriate Managers: Assessing and Facilitating Acceptance in the Organization. *International Journal of Intercultural Relations*, 24(6): 825–846.
344. Blickle G, Kramer J, Schneider P, Meurs JA, Ferris GR, Mierke J, Witzki A, Momm T. (2011). Role of Political Skill in Job Performance Prediction Beyond General Mental Ability and Personality in Cross-Sectional and Predictive Studies. *Journal of Applied Social Psychology*, 41(2): 239–265.
345. Hudson B. (2008). Against all odds: A consideration of core- stigmatized organizations. *Academy of Management Review*, 33(1): 252-26.
346. Vergne J. (2012). Stigmatized categories and public disapproval of organizations: A mixed-methods study of the global arms industry, 1996–2007. *Academy of Management Journal*, 55: 1027–1052.
347. Hudson BA, Okhuysen GA. (2009). Not with atenfoot pole: Core stigma, stigma transfer, and improbable persistence of men’s bathhouses. *Organization Science*, 20: 134–153.
348. Rosenberg S. (1997). Multiplicity of selves. In R. D. Ashmore & L. Jussim (Eds.), *Self and identity: Fundamental issues*. New York: Oxford University Press, 23-45.
349. Triandis H, Kurowski L, Gelfand M. (1994). Workplace diversity. In H. Triandis, M. Dunnette, & L. Hough (Eds.), *Handbook of industrial and organizational psychology*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 769-827.

-
350. Clair JA, Beatty JE, Maclean TL. (2005). Out of sight but not out of mind: Managing invisible social identities in the workplace. *Academy of Management Review*, 30: 78–95.
351. Frable DE, Blackstone T, Scherbaum C. (1990). Marginal and mindful: Deviants in social interactions. *Journal of personality and social psychology*, 59(1): 140.
352. Robbins SP, Judge TA. (2013). *Organisational Behavior*. 15th edition, Pearson, Boston, 278-279.
353. Day NE, Schoenrade P. (1997). Staying in the closet versus coming out: Relationships between communication about sexual orientation and work attitudes. *Personnel Psychology*, 50: 147-164.
354. Rostosky SS, Riggle EDB. (2002). “Out” at work: The relation of actor and partner workplace policy and internalized homophobia to disclosure status. *Journal of Counseling Psychology*, 49: 411-419.
355. Creed WD, Scully MA. (2000). Songs of ourselves: Employees’ deployment of social identity in workplace encounters. *Journal of Management Inquiry*, 9(4): 391-412.
356. Rags BR. (2008). Disclosure disconnects: Antecedents and consequences of disclosing invisible stigmas across life domains. *The Academy of Management Review*, 33(1): 194-215.
357. DeJordy R. (2008). Just passing through: Stigma, passing, and identity decoupling in the work place. *Group & Organization Management*, 33: 504-531.
358. Ashforth B, Humphrey R. (1993). Emotional labor in service roles: The influence of identity. *Academy of Management Review*, 18: 88-115.
359. Festinger L. (1953). *An analysis of compliant behavior*. In M. Sherif & M. Wilson (Eds.), *Group relations and the crossroads*, New York: Harper, 232-256.
360. Gardner W, Martinko M. (1988). Impression management in organizations. *Journal of Management*, 14: 321-338.
361. Hewlin PF. (2003). And the award for best actor goes to...: Facades of conformity in organizational settings. *Academy of Management Review*, 28: 633-642.
362. Mead GW. (1934). *Mind, self, & society: From the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
363. Tajfel H, Turner J. (1979). *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*, In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.) *The Social Psychology of Intergroup Relations* Brooks Cole, Monterey, CA, 40.

364. Hogg MA, Vaughan GM. (1995). *Social psychology: An introduction*. Harvester Wheatsheaf, 117.
365. Özkalp E, Kirel Ç. (2011). *Örgütsel Davranış*, Bursa: Ekin Yayınevi.
366. Aronson E, Wilson TD, Akert RM. (2012). *Social Psychology (Sosyal Psikoloji)*, (Translate: Gündüz O.), 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, (Orijinal Baskı: 2010).
367. Turner JL, Keith TK, Gelpman S. (1984). Speech etiquette in a sheltered workshop. In Robert B. Edgerton (ed.), *Lives in process: Mildly retarded adults in a large city*, 43-71.
368. Rüsç N, Angermeyer MC, Corrigan PW. (2005). Mental illness stigma: Concepts, consequences, and initiatives to reduce stigma. *European Psychiatry*, 20: 529–539.
369. Corrigan PW, Mittal D, Reaves CM, Haynes TF, Han X, Morris S. (2014). Mental health stigma and primary health care decisions. *Psychiatry Res*, 218(1): 35–8.
370. Li M, Walker R. (2018). On the origins of welfare stigma: Comparing two social assistance schemes in rural China. *Critical Social Policy*, 38(4): 667-687.
371. Baumberg B, Bell K, Gaffney D, Deacon R, Hood C, Sage D. (2012). *Benefits stigma in Britain*, London: Elizabeth Finn Care/Turn2us
372. Lister R. (2004). *Poverty*. Cambridge: Polity Press.
373. Walker R, Bantebya-Kyomuhendo G. (2014). *The shame of poverty*. Oxford University Press, USA.
374. Matza D. (1971). Poverty and Disrepute. In Robert K. Merton and Robert Nisbet (eds.), *Contemporary Social Problems*. New York: Harcourt Brace Jovanovich. Third ed.
375. Ryan W. (1971). *Blaming the Victim*. New York: Pantheon Books.
376. Coser LA. (1965). *The sociology of poverty*. *Social Problems*, 140-148.
377. Huttman ED. (1970). *Stigma in housing: International comparisons*. Paper read at the 1970 Annual Meeting of the American Sociological Association.
378. Rainwater L. (1970). *Behind Ghetto Walls*. Chicago: Al- dine.
379. Shih M. (2004). Positive stigma: Examining resilience and empowerment in overcoming stigma. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591: 175-185.
380. Corrigan PW, Green A, Lundin R, Kubiak MA, Penn DL. (2001). Familiarity with and social distance from people who have serious mental illness. *Psychiatric services*, 52(7): 953-958.

381. Satcher D. (1999). Mental health: A report of the surgeon general. Washington, DC: Department of Health and Human Services.
382. Penn DL, Kohlmaier JR, Corrigan PW. (2000). Interpersonal factors contributing to the stigma of schizophrenia: social skills, perceived attractiveness, and symptoms. *Schizophrenia research*, 45(1-2): 37-45.
383. Cox T. (1993). *Cultural diversity in organizations*. San Fran cisco: Berrett-Koehler.
384. Hewstone M. (2000). Contact and categorization: Social psychological interventions to change intergroup relations. In *Stereotypes and prejudice: Essential readings*, edited by C. Stangor. Philadelphia: Taylor and Francis, 394-418.
385. Thorne SE. (1993). *Negotiating health care: The social context of chronic illness*. Newbury Park, CA: Sage.
386. Herek GM, Jobe JB, Carney RM. (1996). *Out in force: Sexual orientation and the military*. Chicago: University of Chicago Press.
387. Woods JD. (1994). *The corporate closet: The professional lives of gay men in America*. New York: Free Press.
388. Joachim G, Acorn S. (2000). Living with chronic illness: The interface of stigma and normalization. *Canadian Jour nal of Nursing Research*, 32(3): 37-48.
389. Eagley AH, Chaiken S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.
390. Staw BM, Ross J. (1985). Stability in the midst of change: A dispositional approach to job attitudes. *Journal of Applied Psychology*, 70: 469-480.
391. House RJ, Shane SA, Herold DM. (1996). Rumors of the death of dispositional research are vastly exaggerated. *Academy of Management Review*, 21: 203-224.
392. Zedeck S, Mosier KL. (1990). Work in the family and employing organization. *American Psychologist*, 45(2): 240-251.
393. Receptoğlu E, Kılınç AÇ, Şahin F, Er. (2013). Öğretim Elemanlarının Kişilik Özellikleri İle Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Turkish Studies*, 606-617.
394. Somer O, Golberg LV. (1999). The Structure of Turkish Traits Destructive Adjective. *Journal of Personality Social Psyhology*, 76 (3): 421-450.
395. Bozkaya, E. Örgüt Çalışanlarının Kişilik Özellikleri ile Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Hiyerarşik Yapısı Yüksek Bir Kurumda Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, 2013.

396. Sadeghi, P. ve Yazdanbakhsh, K. (2014). The Relationship between the Big Five Personality Factors and the Willingness and Organizational Commitment of Teachers. *Applied mathematics in Engineering, Management and Technology*, 2(5): 28-36.
397. Khoeini F, Attar BN. (2015). Personality characteristics and organizational commitment in Iranian employees. *International Journal of Scientific Reports*. 1(1): 61-64.
398. Panaccio A, Vandenberghe C. (2012). Five-factor model of personality and organizational commitment: The mediating role of positive and negative affective states. *Journal of Vocational Behavior*, 80: 647-658.
399. Tziner A, Waismal-Manor R, Vardi N, Brodman A. (2008). The personality dispositional approach to job satisfaction and organizational commitment. *Psychological Reports*, 103: 435-442.
400. Gelade GA, Dobson P, Gilbert P. (2006). National differences in organizational commitment: Effect of economy, product of personality, or consequence of culture? *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37: 542–556.
401. Day C, Elliot B, Kington A. (2005). Reform, standards and teacher identity: Challenges of sustaining commitment. *Teaching and teacher Education*, 21(5): 563-577.
402. Troman G, Jeffrey B, Raggl A. (2006). Capitalising on creativity in performative schools? Experiencing the tensions.
403. Clugston M, Howell JP, Dorfman PW. (2000). Dispositional influences on pay preferences. *Journal of Business and Psychology*, 15(2): 311-320.
404. Wasti SA. (1999). “A cultural analysis of organizational commitment and turnover intentions in a collectivist society”. Paper presented at the annual meeting of the academy of management, Chicago, Illinois.
405. Ritzer G, Trice HM. (1969). An Empirical Study of Howard Becker’s Side-Bet Theory. *Social Forces*, 47(4): 475-478.
406. Shoemaker DJ, Snizek WE, Bryant CD. (1977). Toward a further clarification of Becker’s side-bet hypothesis as applied to organizational and occupational commitment. *Social Forces*, 56(2): 598-603.
407. Benet-Martinez V, John OP. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait-multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of personality and social psychology*, 75(3): 729.

408. Sümer N, Sümer HC. (2005). Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği (Yayınlanmamış çalışma).
409. Sherry SB, Hewitt PL, Flett GL, Lee-Baggley DL, Hall PA. (2007). Trait perfectionism and perfectionistic self-presentation in personality pathology. *Personality and Individual Differences*, 42(3): 477-490.
410. Kamarulzaman W, Nordin MS. (2012). Confirmatory Factor Analysis on the Big 5 Personality Test Inventory. Online Submission.
411. Wasti SA. (2000). Meyer ve Allen üç boyutlu örgütsel bağlılık ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik analizi. 8. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri*, 401-410.
412. Baysal, A. C., & Paksoy, M. (1999). Mesleğe ve örgüte bağlılığın çok yönlü incelenmesinde Meyer-Allen modeli. *İÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, 28(1): 7-15.
413. Ko JW, Price JL, Mueller CW. (1997), "Assessment of Meyer and Allen's three-component model of organizational commitment in South Korea", *Journal of Applied Psychology*, 82(6): 961-973.
414. Namasivayam K, Zhao X. (2007), "An investigation of the moderating effects of organizational commitment on the relationship between work-family conflict and job satisfaction among hospitality employees in India", *Tourism Management*, 28: 1212-1223.
415. Yaman E, Güngör H. (2013). Damgalama (Stigma) Ölçeğinin Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25): 251-270.
416. Cerin E, MacKinnon DP. (2009). A commentary on current practice in mediating variable analyses in behavioural nutrition and physical activity. *Public health nutrition*, 12(8): 1182-1188.
417. Hayes AF. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication monographs*, 76(4): 408-420.
418. Efron B. (1987). Better bootstrap confidence intervals. *Journal of the American statistical Association*, 82(397): 171-185.
419. Stanton JM. (1998). An empirical assessment of data collection using the Internet. *Personnel Psychology*, 51(3): 709-725.
420. Tukey JW. (1977). Some thoughts on clinical trials, especially problems of multiplicity. *Science*, 198(4318): 679-684.
421. Hoaglin DC, Iglewicz B. (1987). Fine-tuning some resistant rules for outlier labeling. *Journal of the American Statistical Association*, 82(400): 1147-1149.

422. Hair JF, Black WC, Babin BJ, Anderson RE, Tatham RL. (2006). *Multivariate data analysis* (Vol. 6).
423. Tabachnick BG, Fidell LS, Ullman JB. (2007). *Using multivariate statistics* (Vol. 5). Boston, MA: Pearson.
424. George D, Mallery M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston.
425. Sümer N, Lajunen T, Özkan T. (2005). Big five personality traits as the distal predictors of road accident. *Traffic and transport psychology: Theory and application*, 215: 215-227.
426. Ülke HE. (2006). Kişilik ve adalet algılarının sosyal kaytarma üzerindeki rolünün araştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
427. Hayes AF. (2018). Partial, conditional, and moderated moderated mediation: Quantification, inference, and interpretation. *Communication Monographs*, 85(1): 4-40.
428. Preacher KJ, Rucker DD, Hayes AF. (2007). Addressing moderated mediation hypotheses: Theory, methods, and prescriptions. *Multivariate behavioral research*, 42(1): 185-227.
429. Zhao X, Lynch Jr JG, Chen Q. (2010). Reconsidering Baron and Kenny: Myths and truths about mediation analysis. *Journal of consumer research*, 37(2): 197-206.
430. MacKinnon DP, Lockwood CM, Williams J. (2004). Confidence limits for the indirect effect: Distribution of the product and resampling methods. *Multivariate behavioral research*, 39(1): 99-128.
431. Jiang J. (2015). Agency Workers Identification: The Moderating Effect of Perceived Employment Discrimination. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 205: 306-314.
432. Foley S, Hang-Yue N, Wong A. (2005). Perceptions of discrimination and justice: are there gender differences in outcomes? *Group & Organization Management*, 30(4): 421-450.
433. Olori WO, Dan-Jumbo CT. (2017). Workplace Discrimination and Employee Commitment in Rivers State Civil Service, Nigeria. *European Journal of Business and Management*, 9(8): 51-57.
434. Messarra LC. (2014). Religious diversity at work: The perceptual effects of religious discrimination on employee engagement and commitment. *Contemporary Management Research*, 10(1).

435. Pascoe EA, Smart Richman L. (2009). Perceived discrimination and health: a meta-analytic review. *Psychological bulletin*, 135(4): 531.
436. Abeer I, Aiman A, Hasnain R. (2019). Partial mediating effect of job stress between glass ceiling-gender discrimination and organizational commitment: A study of banking sector of Pakistan. *Walailak Procedia*, 2019(1), IC4IR-159.
437. Barak MEM, Cherin DA, Berkman S. (1998). Organizational and personal dimensions in diversity climate: Ethnic and gender differences in employee perceptions. *Journal of Applied Behavioral Science*, 34: 82-104.
438. Lutgen-Sandvik P. (2008). Intensive remedial identity work: Responses to workplace bullying trauma and stigmatization. *Organization*, 15(1): 97-119.
439. Baltacı A. (2018). Psikolojik Yıldıırma ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinde Önyargının Aracılık Rolü. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1): 141-161.
440. Greenberg J. (2005). Managing behavior in organizations. Prentice Hall.
441. Ashforth BE, Harrison SH, Corley KG. (2008). Identification in organizations: An examination of four fundamental questions. *Journal of management*, 34(3): 325-374.
442. Welle B, Heilmen ME. (2005). Formal and informal discrimination against Women at work the role of gender stereotypes. *Research in social issues in Management: managing social and ethical issues in organizations*, 5(1): 230-243.
443. Ensher EA, Grant-Vallone EJ, Donaldson SI. (2001). Effects of Perceived Discrimination on Job Satisfaction, Organizational Commitment, Organizational Citizenship Behavior, and Grievances. *Human Resource Development Quarterly*, 12(1): 53-72.
444. Triana M, García MF, Colella A. (2010) Managing diversity: How organizational efforts to support diversity moderate the effects of perceived racial discrimination on affective commitment. *Personnel Psychology*, 63: 817–843.
445. Fox AB, Quinn DM. (2015). Pregnant women at work: The role of stigma in predicting women’s intended exit from the workforce. *Psychology of Women Quarterly*, 39(2): 226-242.
446. Özer G, Günlük M. (2010). Örgütsel Adaletin Muhasebecilerin İş Memnuniyeti ve İşten Ayrılma Eğilimlerine Etkisi (The Effect of Organizational Justice on Accountants’ Job Satisfaction and Turnover Intention). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2): 459-485.

447. Hahn MH, Wilkins R. (2013). Perceived job discrimination in Australia: Its correlates and consequences. *SSRN Electronic Journal*, 16(1): 43-64.
448. Chou R, Choi N. (2011). 'Prevalence and Correlates of Perceived Workplace Discrimination Among Older Workers in the United States of America', *Ageing and Society*, 31: 1051-70.

SVEN RICHARD BERGH “HİPNOZ SEANSI”

Doç. Dr .Ufuk ÇETİN

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

SVEN RICHARD BERGH “HİPNOZ SEANSI”

Ufuk ÇETİN
ORCID (0000-0001-5102-8183)

ISBN 978-625-6796-71-3

E-ISBN 978-625-6796-72-0

1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SVEN RICHARD BERGH “HİPNOZ SEANSI”

ÇETİN, Ufuk

1. Basım, 60 s., 135x195 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. 19.yy. Resmi, 2. Avrupa Resimleri, 5. Hipnoz
3. İskandinav Ressamlar, 3. İnce Resimler, 4. İnce Resimler

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN	7
GİRİŞ	9
19. YÜZYIL İSVEÇ RESİM SANATI	12
19. YÜZYILDA İSVEÇ MODERN TIP	
UYGULAMALARI	18
SVEN RICHARD BERGH	21
SONUÇ	25
KAYNAKÇA	27
EKLER	28
ÖZGEÇMİŞ	60

KAYNAKÇA

- Butler, E. (2016). *Scandinavia: A History Paperback*.
- Cederlund, J. ve diğerleri. (2013). *Anders Zorn: Sweden's Master Painter*. San Francisco.
- Ellenius, A. (1967) 'Landscape and Monumentality' *Contributions to the History and Theory of Art*. Figura Nova Series.
- Hughes, C. (2021). *The Complete History of Scandinavia: Covering Finland, Denmark, Sweden, Norway, Iceland, Vikings, and more Paperback*.
- Hunter, C. R. (2010). *The Art of Hypnosis: Mastering Basic Techniques*.
- Hunter, C. R. - Eimers, B. N. (2012). *The Art of Hypnotic Regression Therapy: A Clinical Guide*.
- Jay Lynn, S. - Kirsch, I. (2006). *Essentials of Clinical Hypnosis: An Evidence-based Approach (Dissociation, Trauma, Memory, and Hypnosis Book Series)*. Washington, D.C.
- Mobergand, V. - Austin, B. (2005). *A History of the Swedish People: Volume 1: From Prehistory to the Renaissance*.
- Mowat, C. L. (edt.) (1968). “Literature.” *The New Cambridge Modern History*, Vol. XII. Cambridge. 96.
- Person, B.-A. (1993). *Varbergsskolan: Richard Bergh, Nils Kreuger, Karl Nordström, "Böcker om konst" series*. Signum.
- Vamedoe, K. (edt.) (1982). *Northern Light: Realism and Symbolism in Scandinavian Painting. 1880-1910*. New York.

AD BİLİMİ ARAŞTIRMALARI

Editör

Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

AD BİLİMİ ARAŞTIRMALARI

Editor: Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK
ORCID (0000-0003-1866-5580)

ISBN 978-625-6796-69-0
E-ISBN 978-625-6796-70-6
1. Baskı Ekim 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

AD BİLİMİ ARAŞTIRMALARI

TUĞLUK, Mehmet Emin

1. Basım, 310 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var.

Anahtar Kelimeler:

1. Ad Bilimi
2. Yer Ad Bilimi
3. Kişi Ad Bilimi
4. Onomastik
5. Özel Adlar

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....7-8

Doç. Dr. Burhan BARAN

Nehcü'l-Feradis ve Kısasü'l-Enbiya'daki Kadın Adlarının Kökenleri
ve Anlamları Üzerine.....9-40

Dr. Öğr. Üyesi Emine GÜLER

Şecere-yi Terâkime'de Özel Ad (Onim) Söz Varlığı.....41-82

Dr. Şaban ŞAHİN BAY

Dede Korkut Hikâyelerindeki Özel Adlar.....83-130

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KOÇ

Yer Adları Açısından Adıyaman İli Besni İlçesi Köy Adlarının Anlam
ve Yapı İncelemesi.....131-150

Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

Türkiye'de Ad Bilimi Araştırmaları.....151-162

Doç. Dr. Melike SOMUNCU

Onomastik Bir Yaklaşım: Leksik ve Semantik Açıdan Bazı Kabadayı
Lakapları “Develi İlçesi Örneği”163-186

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde İsimlerin Etkisi.....187-204

Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRK

Semantik ve Morfolojik Yapı Bakımından Yer Adları İncelemesi:
Adıyaman İli Kâhta İlçesi Köyleri Örneği205-228

Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR

Bergama Kozak Yöresi Ağzında Mikrotoponimler: Çamavlu Köyü
Örneği.....229-264

Dr. Öğr. Üyesi Ünal KALAYCI

Lübnan’da Yerleşim Birimi Adları ve Türkçe.....265-290

Dr. Öğr. Gör. Zeliha TUĞUZ

Toponimlerin Değişmesinde Semantik Faktörler.....291-310

NEHCÜ'L-FERADİS VE KISASÜ'L- ENBİYA'DAKİ KADIN ADLARININ KÖKENLERİ VE ANLAMLARI ÜZERİNE

Doç. Dr. Burhan BARAN

- ❖ Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Diyarbakır, Türkiye.
- ❖ 0000-0001-5297-5713
- ❖ burhanbaran516@gmail.com

Ümm-i Hānī, Ümm-i Beşer, Ümm-i Cemīl, Ümmü'l-Fazl, Ümm-i Külsüm, Ümm-i Mu'īd, Ümm-i Sa'd, Ümm-i Ubeyhā, Ümm-i Zer, Ümm-i Hābībe, Ümm-i Hānī, Ümm-i Külsüm, Ümm-i Mustīh / Ümm-i Musatṭah, Ümm-i Seleme olmak üzere 15 ad "...annesi" anlamında Arapça "ümm-i ..." tamlamasıyla geçmektedir.

Kısaltmalar

bk. bakınız

OTAL: Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (İsmail Parlatır, 2016)

OTS: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Ferit Devellioğlu, 2006)

Kaynakça

Ahteri Mustafa Efendi (2009). *Ahteri-i kebir*. (1. Baskı). (A. Kırkkılıç, Y. Sancak Haz.). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (2003). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. (3. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aşıkutlu, E. (1992). Berire. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.5, ss. 503-504). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ata, A. (1997). *Kıyasü'l-enbiya I giriş-metin-ıtpkibasım, II: dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ata, A. (1998). *Nehcü'l-feradis III dizin-sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aybakan, B. (2009). Selem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 36, ss. 402-405).Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Bolay, S. H. (1988). Adem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 1, ss. 358-363). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Calp, M. (2014). Kişi adları üzerine dilbilimsel bir çalışma (Ağrı ili örneği). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 52, 27-29.
- Demirhan Erdemir A. (1989). Ahlat-ı erbaa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 2, ss. 24). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. (23. Baskı). Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eckmann, J. (1995). *Nehcü'l-feradis I Metin, II Tıpkıbasım*. (S. Tezcan ve H. Zülfikar, Haz.) Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güncel Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları. <https://https://sozluk.gov.tr/>.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. (1. Baskı). Engin Yayınevi.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy A.S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. (1. Baskı). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kalkandelen, H. (2008). Türkçemizde kullanılan kişi adları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), 57-76.
- Kanar, M. (2010). *Farsça-Türkçe sözlük*. (2. Baskı). Say Yayınları.
- Kanar, M. (2011). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Say Yayınları.
- Kara A. ve Kara H. (2022). *Hanım sahabiler*. (4. Baskı). Siyer Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. (1. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kayasandık, A. (2019). Türkçe kişi adları bibliyografyası denemesi.

Journal of Strategic

- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer terimleri szliği*. (4. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kuzgun, Ő. (1996). Hacer. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 14, ss. 431-433). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- zyetkin, M. (2001). Türk ad bilimine malzemeler: kitābu'l-idrāk li lisāni'l-etrāk'te kişi adları. *Bilig*, 19, Gz, 21-31.
- Parlatır, İ. (2016). *Osmanlı Türkçesi szliği*. (8. Baskı). Yargı Yayınevi. *Research in Social Science*, 5 (1), 57-90.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi-I giriş*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sakkar, S. (2020). Muid. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 31, ss. 86-87). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sarı, M. (2013). *El-Mevarid Arapça-Türkçe lgat*. İpek Yayın Dağıtım.
- Savaş, R. (1993). Cüveyriye bint Haris. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 2, ss. 146). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahin, İ. (2021). *Adbilim* (5. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tuğluk, M. E. (2020). *Harezmi Türkçesi bibliyografyası* (1. Baskı). Efe Akademi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu *Kişi adları szliği*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 01.07.2023-15.09.2023 tarihleri arasında alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu. (2012). *İmlā kılavuzu*. (27. Baskı) Türk Dil Kurumu Yayınları.

ŞECERE-Yİ TERÂKİME'DE ÖZEL AD (ONİM) SÖZ VARLIĞI

Dr. Öğr. Üyesi Emine GÜLER

- ❖ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Burdur, Türkiye.
- ❖ 0000-0001-5287-8702.
- ❖ eguler@mehmetakif.edu.tr

üzerine yapılacak çalışmalar tarihî Türk lehçelerinde özel ad söz varlığına dair malzemenin derlenmesine ve ad verme geleneklerinin tespitine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Arpacı, M. (2021). Kırım yarlıklarında geçen kişi adları. *Türkbilig*, (42), 115-131. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/67357/1050634>
- Ataniyazov, S. (1999). Türkmen boylarının geçmişi, yayılışı, bugünkü durumu ve geleceği. *Bilig*, (10), 1-32.
- Ercilasun, A.B. (2022). *Nehir destan Oğuzname (Oğuz bitig)*. Dergâh Yayınları.
- Ercilasun, A.B. ve Akkoyunlu, Z. (2014). *Divânu lügâti't-Türk (giriş-metin-çeviri-notlar-dizin)*. TDK Yayınları.
- İllyev, M. (2010). *Türk tarihinde şecere geleneği: Türkmen şecereleri örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karasoy, Y. ve Toker M. (2005). *Türklerde şecere geleneği ve anonim şibanî-name*. Tablet Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Memmedli, Y. (1994). Eski Türkçede şahıs adları ve unvanları. *TDAY-Bulleten*, XLII, 95-110.
- Ölmez, Z. (2020). *Şecere-yi terâkime-ebulgazi Bahadır han*. TDK Yayınları.
- Özyetgin, M. (2001). Türk ad bilimine malzemeler: kitâbu'l-idrâk li lisânî'l-etrâk'te kişi adları. *Bilig*, (19), 21-31.

- Rasonyi, L. (1963). Türklükte kadın adları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, 11, 63-87.
- Sezer, A. (2022). Şecere-i terâkime'ye psikosoybilim bağlamında bir yaklaşım. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15 (40), 1392-1409. DOI: 10.12981/mahder.1191452
- Sümer, F. (1999). *Türk devletleri tarihinde şahıs adları I*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim*. Pegem Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNDEKİ ÖZEL ADLAR

Dr. Şaban ŞAHİNBAŸ

- ❖ Sivas Abdussamed Bal Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi
- ❖ 0000-0003-0820-0501
- ❖ sabansahinbay@hotmail.com

çalışmalarla tamamlanacaktır. Bu çalışma vesilesiyle Dede Korkut Hikâyeleriyle ilgili yüzlerce makale, kitap, araştırma-inceleme yazısı incelendi. Bu durum çalışmanın başında ifade edilen Fuat Köprülünün sözünün ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. Dede korkut Hikâyeleri Türk milletinin hafızası konumunda sayılabilecek bir eserdir

Dede Korkut'un "Benden sonra alp ozanlar söylesin; alını açık cömert erenler dinlesin." duasının kabul olduğuna sadece söylenip dinlenmediğini aynı zamanda yazıldığına bu çalışma vesilesiyle şahit olmanın bahtiyarlığını yaşıyoruz.

Kaynakça

- Akkoyun Koç, T. (2020). Bamsı Beyrek boyundaki kişi adlarının N. Hartmann'ın ontolojisine göre yeniden yorumlanması. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 69, 207-223.
- Aksan, D. (1978). *Anlambilimi ve Türk anlambilimi (ana çizgileriyle)*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin sözvarlığı*. Engin Yayınevi
- Atalay, B. (1992). *Divanü lugati't-Türk*. Türk Dil Kurumu Yayınları. C. I- III.
- Bakır, A. (2008). Tevârih-i âl-i Selçuk Oğuz-nâme'si. *Turkish Studies*, Volume 3/7 (Fall 2008),163-199.
- Bolay, S. H. Âdem. <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Adem-adresinden> 31.07.2023 tarihinde alınmıştır.
- Donuk, A. (1988). *Eski Türk devletlerinde idarî-askerî unvan ve terimler*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Ebülgazi B. H. (1974). *Türklerin soy kütüğü (şecere-i terakime)*. (M. Ergin, Haz.). Tercüman 1001 Temel Eser Serisi.
- Ekici, M. (2019). *Dede Korkut kitabı Türkistan/Türkmen sahra nüshası, soylamalar ve 13. boy, Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı*

öldürmesi, orijinal metin (tıpkıbasım), transkripsiyon-aktarma..
Ötüken Neşriyat.

Ekici, M. (2019). Dede Korkut Kitabı'nda kadın tipleri, Avys.Omu.Edu.Tr İlk Kez September 2019 Tarihinde Google Tarafından Dizine Eklenmiştir.

Ekici, M. (2019).13. Dede Korkut destanı: “Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürmesi” boyunu beyan eder hanım hey!. *Millî Folklor* 122 (Yaz), 5-13

Ercilasun, A. B. (2004). Zikredilen şahıslara dayanılarak Dede Korkut boylarının kronolojik sıralanması. *II. Milletlerarası Dede Korkud Kollokyumu (Bakü, Azerbaycan, 21-26 Aralık 1998). Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1998/I.* Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erdem, M. (1998). *Dede Korkut Türkmenistan varyantları.* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

Ergin, M. (1994). *Dede Korkut kitabı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. C. 1.

Ergin, M. (2003). Dede Korkut kitabı. (M. E. Şahin ve H. Kadıköylü, Haz.). Hisar Kültür Gönüllüleri.

Eyüboğlu, D. C. (2022). Dede Korkut'taki Bayındır han üzerine bir değerlendirme. *Anasay*, 6 (22), 283

Eyüboğlu, D. C. (2022). Dede Korkut'taki Boğaç han. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi* 7 (1), 87-102.

Gedikli, Y. (2020). Dede Korkut kişi adının köken ve anlamı. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 126 (248),151-158

Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkutun kitabı*. Başbakanlık Kültür Müşteşarlığı Kültür Yayınları.

- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. Multilingual.
- Harman Ö. F. İbrâhim. <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/İbrahim--Peygamber#1> adresinden 31.07.2023.tarihinde alınmıştır.
- Hazar, M. (2008). Artukoğulları zamanında Dede Korkut Kitabı'ndaki kişi adları. *Turkish Studies*, 3(1), 22-33.
- Karaağaç, G. (2001). Özel ad bilgisi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 593, 520-525.
- Karadoğan, A. (2004). Türk Ad Biliminde Renk Kültü. *Millî Folklor*, (62), 89-99.
- Karakurt, D. (2011). *Türk söylence sözlüğü*. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Kocakaplan, İ. (2004), Dede Korkut'un delileri. *Milli Folklor*, Yıl 16 (64), 19.
- Musaoğlu, M. Baldane, O. (2016). Ağrıs//ağras kelimesinin etimolojisi ve Türkiye Türkçesinde özel ad olarak kullanımı üzerine. *Gazi Türkiyat*, Bahar (18), 2.
- Oğuz, M.Ö. (1996). Dede Korkut destanlarından kanlı koca oğlu Turalı Boyı'nın tahlili. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (1),17-18
- Özkan, F. (1995). Selcen adı hakkında. *Türk Dili Dergisi*, Ağustos-524, s.210.
- Püsküllüoğlu, A. (1989). *Çocuk adları sözlüğü*. Özgür Yayınları.
- Sinanoglu M. İslâm., <https://islamansiklopedisi.org.tr/islam#1-etimoloji-ve-tanim> adresinden 01.08.2023 tarihinde alınmıştır.
- Sultanzade V. (2010), Domrul adının kökeni ve deli domrul boyunda bazı motiflerin kaynağı üzerine. *Azerbaycan Milli İlimler*

Akademisi Folklor Enstitüsü,Ortak Türk Geçmişinden Türk Geleceğine VI. Uluslararası Folklor Konferansı, Bakü.

Taşdelen, V. (2015). Platon'un kratylos diyalogu ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde adların anlamı üzerine. Fatih Yalçın ve Kürşad Kara. Bayburt (Ed.). *Düşünce Hayatımızda ve Kültürümüzde Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu* (s. 101-112) içinde. Bayburt, 21-22 Mayıs 2015 Bayburt Üniversitesi Yayınları.

Togan, Z. V. (1982). *Oğuz destanı. Reşideddin Oğuznamesi, tercüme ve tahlili*. Enderun Yayınları.

Topaloğlu B. Allah. <https://islamansiklopedisi.org.tr/allah#1> adresinden 31.07.2023 tarihinde alınmıştır.

Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları

Türk,T. *Kitâb-ı Dedem Korkut â'lâ lisân-ı tâife-yi Oğuzân ve Dirse Han Oğlu Boğaç han hikâyesi hakkında bir inceleme denemesi* <https://independent.academia.edu/TuranT%C3%BCrk>

Türktaş, M. M. (2013). Dede Korkut hikâyelerinde adı geçen hayvanlar ve bu hayvanların diğeri Türk lehçelerindeki adlandırılışları. M. Aydın (Ed.). *Önder Göçgün'e Armağan* (C. 2, s. 1093-1102) içinde. Pamukkale Üniversitesi Yayınları.

Uyumaz, G. (2012). *Dede Korkut Hikayeleri'nde çocuk Eğitimi*. [Yüksek lisans tezi] Dokuz Eylül Üniversitesi.

YER ADLARI AÇISINDAN ADIYAMAN İLİ BESNİ İLÇESİ KÖY ADLARININ ANLAM VE YAPI İNCELEMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KOÇ

- ❖ Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman, Türkiye.
- ❖ 0000-0003-2736-5459
- ❖ fkoc@adiyaman.edu.tr

Kutluca, Kuzevler, Pınarbaşı, Sarıkaya, Sarıyaprak, Sugözü, Taşlıyazı, Tekağaç, Toklu, Topkapı, Uzunkuyu, Üçgöz, Yayıklı, Yazıbeydili, Yazıkarakuyu, Yelbastı, Yoldüzü, Yukarısögütlü

Farsça Kökenli Olanlar

Çorak, Ören

Arapça Kökenli Olanlar

Hacıhalil, Bahri

Farsça+Türkçe Kökenli Olanlar

Alıç+lı, Çay+kara, Harman+ardı

Türkçe+Farsça Kökenli Olanlar

Beş+koz, Eski+köy, Yeni+köy

Arapça+Türkçe Kökenli Olanlar

Ali+şar, Bereket+li, Çamuş+çu, Hasan+lı

Türkçe+Arapça Kökenli Olanlar

Kızılhisar

Arapça+Türkçe+Türkçe Kökenli Olanlar

Çam+lı+ca

Arapça+Farsça Kökenli Olanlar

Say+ören

Yunanca+Türkçe Kökenli Olanlar

Oya+lı

Kaynakça

- Aksan, D. (1973-1974). Anadolu yer adları üzerine en yeni araştırmalar. *TDAY Belleten*, 21(22), 185-193.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. TDK Yayınları.
- Aksu, Fehmi. (1936), *Isparta ili yer adları*. Isparta.
- Başkan, Özcan. (1970), Türkiye köy adları üzerine bir deneme, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, S 319, s. 237-251.
- Demir, E. (2006). Besni'nin yerleşimi ve fonksiyonel özellikleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 45, 41-60.
- Donada, J. T., Reinoso, A. S. (2014). Toponyms as 'landscape indicators'. *proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*, 1987-2016.
- Eren, H. (1965). Yer adlarımızın dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 13, 155-165.
- Gökalp, İ. (2019). *Adıyaman'ın dinî coğrafyası*. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Gülensoy, T. (1994). Türklerde ad verme geleneği ve hektor. *Millî Folklor*, 3(22), 5-6.
- Gülensoy, T. (1998). Anadolu yer adlarına genel bir bakış", *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara.
- Gülensoy, Tuncer. (1998), Anadolu yer adlarına genel bir bakış, *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, s. 41-48.
- Hoffmann, I., Toth, V. (2018). Theoretical issue in toponym typology. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, 160, 281-302.
- Karahan, L. (2008). Türkçede dinî anlamlı bazı kişi adlarını ekle değiştirme geleneği. *Dil Araştırmaları*, 4 (4), 17-24 .

- Kurgun, Levent (2009), Türk toponimisi üzerine bir inceleme, *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007) Bildiriler-2*, Erzurum s. 735-747.
- Özüpekçe, S. ve Gümüş, N., (2020). Bir toponimi araştırması: Besni (Adıyaman) ilçesi köy adlarının coğrafi sınıflandırması. *Doğru Coğrafya Dergisi*, 25 (44), 151-162.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi I*. TDK Yayınları.
- Şahin, İbrahim. (2015), Türkiye yeradbiliminde leksik-semantik sınıflandırma meselesi, *Avrasya Terim Dergisi*, C 3, S 1, s.10 – 21.
- Şahin, İbrahim. (2021), *Adbilim*, Pegem Akademi, Ankara.
- Şenel, M. (2017). Gençliğin adıyla imtihanı. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 72-84.
- Tuan, Y. F. (1979). Space and place: humanistic perspective (Mekan ve yer: hümanist perspektif). *In Philosophy in geography*, 387-427.
- Tuğluk, M. E. ve Özfıdan, T. (2022a). Batman ili köy ve bağlı yerleşim birimleri yer adları üzerine bir değerlendirme. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* S. 16. 464-487.
- Tuğluk, M. E. ve Özfıdan, T. (2022b). Batman ili mahalle, bulvar, cadde ve sokak adları üzerine bir değerlendirme, *Folklor Akademi Dergisi*. 5 (2), 496 – 530.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2010). *Beşeri coğrafya: insan, kültür, mekan*. Çantay Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, O. (2021). Hamzaname'nin 72. cildinde yer alan arkaik kelimeler. *Hikmet Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* -7(15), 135-148.

- Türk, O. ve Koç, F. (2021). Gözene köyü ağzında “oyun, mevsim, yemek ve gıda” ile ilgili kültürel unsurlara ait söz varlığı. *International Journal of Filologia*, 4(6), 20-27.
- Türk, O. ve Koç, F. (2023). Adıyaman ili merkez ilçesi köy adlarının semantik ve morfolojik tasnife göre değerlendirilmesi. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 9(18), 334-352.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dil bilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.
- Yavuz, S. ve Şenel, M. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Turkish Studies*, 8(8), 2239-2254, 2013.
- Yusifov, Y. ve Kerimov, S. (2017). *Toponiminin esasları üzerine bir inceleme. (T. Türkçesine Akt. Yavuz, S.)*. Asos Yayınları.

TÜRKİYE'DE AD BİLİMİ ARAŞTIRMALARI

Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

- ❖ Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Batman, Türkiye.
- ❖ 0000-0003-1866-5580
- ❖ emintugluk@gmail.com

Kaynakça

- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (11 Teşrinievvel 1333). Türk büyükleri veyahut Türk adları. *Türk Yurdu*, 13 (4), 3601-3603.
- Atalay, B. (1935). *Türk büyükleri veya Türk adları*. Devlet Basımevi.
- Atalay, B. (1936). *Türk adları*. J. Gn. K. Matbaası.
- Atalay, B. (1339-1923). *Türk büyükleri veya Türk adları*. Matbaa-i Amire
- Başkan, Ö. (1970). Türkiye köy adları üzerine bir deneme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (319), 237-251.
- Boyras, Ş. (1998). Lakaplar konusunda bazı dikkatler ve bir yöre örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (7), 108.
- Bozyiğit, A. E. (1995). *Türk adbilimi bibliyografyası*. Kazan Ofset.
- Caferoğlu, A. (1953). Türk onomastiğinde ‘At’ Kültü. *Türkiyat Mecmuası*, 10, 201-211.
- Eren, H. (1965). Yer adlarımızın dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 155-165.
- Eren, H. (2018). *Yer adlarımızın dili*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- H. Nihal-Ahmed Naci. (1926). Anadolu’da Türklere ait yer isimleri. *Türkiyat Mecmuası*, II, s. 243-260.
- Hüseyin Namık (1934). Coğrafi isimlerin ehemmiyeti. *Haritacılar Mecmuası*, (4),104-107.
- İnan, A. (1945). Anadolu’nun toponomisi ve Türk boylarının adları meselesi. *TDAY-Belleten*, I-III, s. 62-64.

- Kayasandık, A. (2019). Türkçe kişi adları bibliyografyası denemesi. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 5 (1), 57-90.
- Keleş, D. (1996). *Türk adbilimi bibliyografyası*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köprülü, M.F. (1925) Oğuz etnolojisine dair tarihi notlar. *Türkiyat Mecmuası*, I, s. 185-211.
- Maarif Vekâleti (1929), *Coğrafi isimlerin imlaları hakkında rapor*. Ankara.
- Necip Asım (Temmuz 1344). Türk sayıları üzerine bir deneyiş. *Türk Yurdu*. 2 (7), 11-13.
- Necip Asım (Mart Nisan 1930). Gün adları. *Türk Yurdu*. 4-24 (27-28), 35-37.
- Podol'skaya, N. V. (1978). Slovar' Russkoy Onomastiçeskoj terminologii. İzdatel'stvo Nauka.
- Safvet Bey (1327). Osmanlı coğrafya-yı târihiyyesi. sene 1, sayı 4, 125-129.
- Safvet Bey (1327). Osmanlı coğrafya-yı târihiyyesi. sene 1, sayı 5, 149-155.
- Safvet Bey (1327). Osmanlı coğrafya-yı târihiyyesi. sene 1, sayı 6, 172-175.
- Safvet Bey (1327). Osmanlı coğrafya-yı târihiyyesi. sene 1, sayı 7, 215-220.
- Safvet, (19 Nisan 1328). Tarih ve âsar-ı atıka gemilere verilen Türk adlarının tarihçesi. *Türk Yurdu*. 1(12), 2729-2732.

- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi I giriş*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şahin, G. (2010). Türkiye’de yapılmış toponomi çalışmaları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl, 3.
- Şahin, İ. (2021). *Adbilim*. Pegem Akademi.
- Tapar, D. (2023). Türkiye’de yer adları bilimi hakkında yapılmış çalışmalar üzerine kaynakça denemesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), 1101-1121.
- Tirebolulu Alparslan (2 Nisan 1331). Kaya Han mı Kayı Hanı mı? *Türk Yurdu*, 8 (3), 2547-2550.
- Tirebolulu Alparslan (30 Mayıs 1329). Türk adı araştırmalarından: (Ede bâli). *Türk Yurdu*, 4 (41), 575-576.
- Toklu, M. Osman (2018). *Dilbilime giriş*. Akçağ Yayınları.
- Tuğluk, M. E. (2022). Türkçe soyadları üzerine yapılan çalışmalara toplu bir bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* , (30), 366-380.
- Türk ve Koç (2023). Adıyaman İli Merkez İlçesi Köy Adlarının Semantik ve Morfolojik Tasnife Göre Değerlendirilmesi. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* (9)18, 334-352.
- Türkçe Sözlük*. (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ufalı Toktamış (27 Ağustos 1331).Türkçede ay ve gün adları. *Türk Yurdu*. 8 (13).
- www.americannamesociety.org/ Erişim tarihi: 05.09.2023, 20:38
- <http://www.tandfonline.com/loi/ynam20> Erişim tarihi: 05.09.2023, 21:15

**ONOMASTİK BİR YAKLAŞIM: LEKSİK VE
SEMANTİK AÇIDAN BAZI KABADAYI
LAKAPLARI**

“Develi İlçesi Örneği”

Doç. Dr. Melike SOMUNCU

- ❖ Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye.
- ❖ 0000-0002-9101-3012
- ❖ melikesomuncu38@gmail.com

Kaynakça

- Aça, M. (1998). Türk destanlarındaki epitetler hakkında dört eser ve İlhan Başgöz'ün bir yazısına dair. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (6), 693-699.
- Aksholakova, A. (2014). Proper name as a clue symbol of identity. *International Conference on Education & Educational Psychology 2013 (ICEEPSY, 2013). Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 112, 465- 471.
- Atlı, S. (2017). Manisa'nın Demirci ilçesindeki lakaplar üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41 (1), 101- 137.
- Atsız, B. (1984). Lakaplar. *Tarih ve Toplum*, 2 (2),26-28.
- Aydın, M. (2006). Adbilim açısından Ordu ve Samsun ağızlarındaki bazı lâkaplar. *Türk Dilleri Araştırmaları*, (16), 25-47.
- Başgöz, İ. (1986). İnsan adları ve toplum. Adam Yayınları.
- Boyras Ş. (1998). Bir yöre örneğinden hareketle lakaplar konusunda bazı dikkatler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (7), 107- 138.
- Demirtaş, M. (2006). XVIII. yüzyılda Osmanlıda bir zümrenin alt-kültür grubuna dönüşmesi: külhanbeyleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1) , 113-141.
- Emecan, N. (1998). Türk kişi adlarının değişen sesi. *Doğan Aksan Armağanı*, DTCF Yayınları, 366, 37.
- Hasbay, S. (2019). *Kars'ta kullanılan lakaplar üzerine bir inceleme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kafkas Üniversitesi.
- İvgin, H. (1983). Vezirköprü'de lakaplar. *Türk Folkloru*. 44 (3). 5-6.
- Karaağaç, G. (2002). *Dil, tarih ve insan*. Akçağ Yayınları.

- Keskin, A. (2020). *Türk kültüründe lakaplar*. Akçağ Yayınları.
- Keskinkılıç, E. (2014). Sultanî lakaplar (veya devletlü ve saadetlü lakaplar). *Acta Turcica*. 6/1 (1), 1-22.
- Köprülü, F. (1950). Türk onomastique'i hakkında. *Tarih Dergisi*. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi. 1(1-2), 221-235.
- Güncel Türkçe sözlük* . <https://sozluk.gov.tr/>
- Molefe, L. (1999). Onomastic aspects of zulu nicknames with special reference to aource and functionality. [Doktora tezi]. University of South Africa.
- Sağlam, M. H. (2020). Fakir Baykurt'un köy romanlarında lakaplar. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XLIV/XLIV (1), 256-280.
- Sayın, H. (2019). Devletin yeniden üretim praksişi olarak eşkiya, külhanbeyi, kabadayı. (152-171), *E. Yağanak (Ed.), Güncel Sorunlar ve Siyaset: Felsefi Çözümler (s. 152-171) içinde. Sosyal Yayınlar*.
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim*. (4. Baskı). Pegem Akademi.
- Ögel, B. (2001). *Dünden bugüne Türk kültürünün gelişme çağıları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Örnek, S. (2000). *Türk halk bilimi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özçakır, E. A. (2021). *Develili kabadayılar ve âlemin adamları*. Bizim Büro Basım Evi.
- Özkan, N. (2016). *Adlandırma yöntemi olarak lakaplar ve Büyükkışla'daki örnekleri. I. Uluslararası Bozok sempozyumu bildirileri*. 3, 180-189.
- Öztürk, S. (2006). Eşkiyalar, kabadayılar, külhanbeyiler ve silah toplama. *Bilgi ve Bellek*, 5, 136-159.

- Ustaoğlu, M. (1986). Kayseri'deki lakaplar üzerine. *Erciyes*, 9 (87) 30-31.
- Yaltırık, M. B. (2017). Eski İstanbul kabadayısı figürü ve bir şehrin yaşadığı değişimler. Osmanlı'da şehir, vakıf ve sosyal hayat. *Sakarya'da Uluslararası Osmanlı Araştırmaları Kongresi*, Ekim 2015, 85-99.
- Yıldız, E ve Ak, M. (2002). *Doğu Karadeniz'de kültürel kimlik*. Çatı Kitapları.
- Yund, K. (1960). Adlarla ilgili gelenek ve inançlar. *Türk Folklor Araştırmaları*,(6), 178, 2302.
- Yücel, E. (2006). *Güç ilişkileri açısından delikanlılık kavramsallaştırması*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ŞİİRLERİNDE İSİMLERİN ETKİSİ

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

- ❖ Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman, Türkiye.
- ❖ 0000-0001-6259-0868
- ❖ mkarabulut@adiyaman.edu.tr

toprak, Yunus Emre, Koroğlu, Nuh, Ferhad, Meryem” vb. sözcükleri şiirin izlek dünyasında etkili biçimde kullanır. Sonuç olarak, Kısakürek’in şiirlerinde diğer sözcük türleri ile beraber isimleri de tematik düzlemde etkili biçimde kullandığını belirtmek mümkündür.

Kaynakça

- Aksan, D. (1999). *Türkçenin gücü*. Bilgi Yayınevi.
- Altunkaya, H. (2013). Necip Fazıl Kısakürek’in “Ben” Şiirinin Ontolojik Tahlil Yöntemi ile Çözümlemesi. *Birey ve Toplum*, 3 (5), 137-154.
- Calp, M. (2014). Kişi adları üzerine dilbilimsel bir çalışma (Ağrı ili örneği). *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 52.
- Çebi, H. (1987). *Bütün yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek’in şiirleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çelik, C. (2006). Kültürel sembol sistemi olarak isimler: isim sosyolojisine giriş. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2), 39-61.
- Güler, T. (2013). Necip Fazıl Kısakürek’in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 19-44.
- Günel, S. (2016). *Necip Fazıl Kısakürek’in şiirlerinde kelime dünyası*. [Yüksek lisans tezi] Ahi Evran Üniversitesi.
- Kaplan, M. (1990). *Cumhuriyet devri Türk şiiri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karabulut, M. (2019). *Üslûpbilim (stilistik) ve Necip Fazıl Kısakürek’in şiirleri üzerinde stilistik bir inceleme*. Akçağ Yayınları.

- Kısakürek, N. F. (1995). *Çile*. Büyük Doğu Yayınları.
- Koçakoğlu, B. (2013). Çile'nin Sözcük Dünyasından Necip Fazıl'a (Bilgisayar Destekli Üslup ve Dil İncelemesi. *Uluslararası Necip Fazıl Sempozyumu*, Konya 2013.
- Sağlam, M. H. (2018). Necip Fazıl Kısakürek'in şiirlerinde einföhlung (özdeşleyim) ilişkisi kurduğu tabiat unsurları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 956-989.
- Saklı Demirbaş, Y. ve Gençöz F. (2020). İsim ne söyler: nitel bir araştırma. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(2), 229–248.
- Tepeli, Y. ve Bektaş, E. (2013). Necip Fazıl Kısakürek'in “kaldırımlar” şiiri üzerine dil bilimsel bir çözümleme. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, Winter 2013.
- Uygur, N. (2008). *Dilin gücü*. Yapı Kredi Yayınları.
- Üçok, N. (1947). *Genel dilbilim (lengüistik)*. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Yavuz, S. ve şenel, M. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğu, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/8 Summer 2013.
- Yuldashev, M. (2014). Necip Fazıl Kısakürek şiirlerinde metinlerarasılık. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Dergisi (UHİVE)*, 2 (4).

**SEMANTİK VE MORFOLOJİK YAPI BAKIMINDAN
YER ADLARI İNCELEMESİ: ADIYAMAN İLİ
KÂHTA İLÇESİ KÖYLERİ ÖRNEĞİ**

Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRK

- ❖ Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye.
- ❖ 0000-0002-9379-6225
- ❖ osmanturkgau@gmail.com

Arapça+Türkçe+Türkçe Kökenli Olanlar

Çam+lı+ca

Yunanca+Türkçe Kökenli Olanlar

Sıra+ca, Sıra+kaya

Kaynakça

Adıyaman Valiliği. (2006). *Adıyaman il çevre durum raporu*.
https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/ad-yaman_2020--lcdr-20211104130553.pdf.

Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dil bilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aslanova, L. (2020). *Geçmişten bugüne Azerbaycan'da yer adları*. [Yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi.

Bakırcı, M. (2012). *Bir Cumhuriyet dönemi şehri Kâhta*. Çantay Kitabevi.

Berbercan, M. T. (2018). İstanköy'deki eski Türk yer adları. *Bellekten*, 66(1), 135-150.

Caferoğlu, A. (1966). Aydın ili ağızlarından örnekler etnografya bakımından özellikleri. *Bellekten*, 165-167.

Caferoğlu, A. (1974). *Türk dili tarihi II*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Demir, E. (2004). Kâhta'nın kuruluşu, gelişmesi ve bugünkü fonksiyonel özellikleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 227-247.

Eren, H. (1965). Yer adlarımızın dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bellekten*, 13, 155-165.

- Eren, H. (2010). *Yer adlarımızın dili*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hanilçe, M. (2003). Vatan topraklarındaki imza: Türk yer adları, Zile kazası örneği (1455-1575). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4067>
- İbret, B. Ü. (2003). Çankırı'daki köy adları üzerine coğrafi açıdan bir inceleme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7, 53-80.
- Kearney, A. ve Bradley, J. J. (2009). Too strong to ever not be there: place names and emotional geographies. *Social and Cultural Geography*, 10 (1), 77-94, 2009.
- Koç, F. (2020). Karışık dilli eserlerin fonetik özellikleri üzerine bir değerlendirme. *Milli Kültür Araştırma Dergisi*, 4(1), 55-68.
- Kurt, Y. (1980). Adana sancağında kişi adları. *Ankara üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15(15), 169-252.
- Light, D. (2004). Street names in bucharest, 1990-1997; exploring the modern historical geographies of post-socialist change. *Journal of Historical Geography*, 30 (1), 154-172, 2004.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sucu, M. (1985). *Adıyaman ili ve ilçeleri*. Önder Matbaası.
- Tuğluk, M. E. ve Özfidan, T. (2022a). Batman ili köy ve bağlı yerleşim birimleri yer adları üzerine bir değerlendirme. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* (16), 464-487.
- Tuğluk, M. E. ve Özfidan, T. (2022b). Batman ili mahalle, bulvar, cadde ve sokak adları üzerine bir değerlendirme. *Folklor Akademi Dergisi*, 5 (2), 496 – 530.

- Türk, O. ve Koç, F. (2021). Gözene köyü ağızında “oyun, mevsim, yemek Ve gıda” ile ilgili kültürel unsurlara ait söz varlığı, *International Journal of Filologia*, 4(6), 20-27.
- Türk, O. ve Koç, F., (2023). Adıyaman ili merkez ilçesi köy adlarının semantik ve morfolojik tasnife göre değerlendirilmesi. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 9(18), 334-352.
- Yavuz, S. ve Şenel, M. (2013). Yer adları (toponim) terim sözlüğü. *Turkish Studies*, 8(8), 2239-2254.

**BERGAMA KOZAK YÖRESİ AĞZINDA
MİKROTOPONİMLER: ÇAMAVLU KÖYÜ
ÖRNEĞİ**

Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR

- ❖ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırşehir, Türkiye.
- ❖ 0000-0002-8927-2672
- ❖ saziyedincer35@gmail.com

bölümünde verilmiş olsa da daha açıklayıcı olması bakımından ayrı bir başlık altında da verilmiştir. Coğrafyanın insanı, insanın da coğrafyayı karşılıklı olarak biçimlendirdiğine bu yer adları vesilesiyle doğrudan tanık olunmuştur. Meradaki her yerin yöre sakinlerince bilinen bir adının olması daha ilk bakışta göçebelik kültürünü akla getirmektedir. Yöre insanı göçerken neredeyse meradaki her yere ayak basmış, bununla yetinmeyip orayı adlandırmıştır. Bu bize insanların kartografya bilgisine sahip olmasalar bile kartografik düşünmeye eğilimli olduklarını gösterir. Bu çalışmayla birlikte Bergama Kozak yöresi köyleri içinde en geniş meraya sahip olan Çamavlu köyünün merasında yer alan mikrotoponimlerin kayıt altına alınması sağlanmıştır.

Kaynakça

- Akerson, F. E. (2008). *Türkçe örneklerle dile genel bir bakış*. (2. Baskı). Multilingual Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim (anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi)*. (4. Baskı). Engin Yayınevi.
- Bayatlı, O. (2016). *Bergama'da yakın tarih*. (1. Baskı). Bergama Belediyesi Yayınları.
- Kaplan, M. (1982). *Kültür ve dil*. (1. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurul. (2009). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü*. (3. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi*. (1. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (2018). *Yer adlarımızın dili*. (2. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eriş, E. (1996). *Kozak*. (1. Baskı). Bergama Belediyesi Yayınları.

- Günay, V. (1999). *15-16. yüzyıllarda Bergama kazası*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer terimleri sözlüğü*. (3. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şahin, İ. (2021). *Adbilim*. (5. Baskı). Pegem Akademi.
- Şahin, İ. (2011). Yeradıbilimi araştırmalarında mikrotoponiminin yeri, önemi ve araştırma yöntemi: Tırnak köyü (İçel/Gülнар) örneği. *Turkish Studies* - 6(1), 1807-1830.
- Tozan, M. (2023). The Kozak plateau in antiquity: toponyms, routes and natural resources. *OLBA XXXI*, 381-400. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/olba/issue/76269/1269123>
- TÜİK. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu, <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden 13.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.
- Yantut, Ü. (2022). *Kozak yaylasında (bergama/izmir) doğal ortam - insan ilişkileri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.

LÜBNAN'DA YERLEŞİM BİRİMİ ADLARI VE TÜRKÇE

Dr. Öğr. Üyesi Ünal KALAYCI

- ❖ Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Batman, Türkiye.
- ❖ 0000-0002-0076-2916
- ❖ ukalayci@gmail.com

Kaynakça

A. Basılı Kaynaklar

- Aksan, D. (2020). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydemir, Ö. K. (2015). *Lübnan Türk ağızları*. Nokta Yayınları.
- Bulut, S. (2021). Göç, göçebe, göçer, göçer evli/evlü, göçer oba, göçgün(cü)/göçkün(cü), göçmen/göçmel ve konargöçer/göçerkonar sözcükleri üzerine bazı notlar. *KSÜSBD*, 18 (3), 1671-1720.
- Buzpınar, Ş. T. (2022). Midhat Paşa'nın Suriye valiliği döneminde Sultan II.Abdülhamid ve İngiltere büyükelçisi Layard ile olan ilişkileri (Kasım 1878-Ağustos 1880). *Belleten*, 86(305), 251-283.
- Çakar, E. (2000). Haleb sancağında Türkçe yer adları. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (11), 83-107.
- Çakar, E. (2004). XVII. yüzyılın ortalarında Trablusşam şehrinin sosyal ve iktisadî durumu. *Tarih Araştırma Dergisi*, 23(35), 45-69. doi:https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000195.
- Çelik, K. (2010). *Osmanlı hâkimiyetinde Beyrut*. [Yayımlanmamış doktora tezi] Fırat Üniversitesi.
- Döner, E. ve Özcan, Y. (2020). Yemen Arapçasında Türkçe unsurlar. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 802-829.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1991). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Sosyal Yayınları.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözcüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Kalaycı, Ü. (2016). Beyrut'ta bir Ermeni mahallesinde gezinti. *Bizim Ahıska*, (42), 27-28.
- Kalaycı, Ü. (2017). Onomastik açıdan Beyrut'ta Türkçe tabelalar. *III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Filoloji Tam Metin Kitabı* (s. 63-80). Asos Yayınevi.
- Karaağaç, G. (2021). *Türkçe verintiler sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurt, Y.(1994). Kozan'da şahıs adları. *Bellekten*, 58(223), 607-634.
- McCarthy, K. M. (1975). Street names in Beirut, Lebanon. *Names*, 23(2), 74-88.
- Orha, Z. (2017). *Beyrut Vilayeti'nde Osmanlı idaresi (1887-1909)*. [Yayımlanmamış doktora tezi].İstanbul Üniversitesi.
- Özdemir, Y. (2005). *XIX. yüzyılda Lübnan'da Arap dili grameri çalışmaları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Pekin, S. (2021). Suriye, Lübnan ve Filistindeki Türkmen yerleşim yerlerinin altyapısı ve yer adları. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bilecik Üniversitesi.
- Sezen, T. (2017). *Osmanlı yer adları*. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şahin, İ. (2007). Türkçe yer adlarının yapısı üzerine. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (32), 1-14.
- Şahin, İ. (2021). *Adbilim*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tepe, C. (2013). *Azmi bey: itihatçıların meşhur polis müdürü ve Beyrut valisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Üniversitesi.
- Ünsal, C. (2017). *Rüstem Paşa'nın mutasarrıflığı döneminde Cebel-i*

Lübnan (1873-1883). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Wardini, E. (2012). Some aspects of aramaic as attested in Lebanese place names. *Orientalia Suecana LXI Suppl.* 21-29.

B. Elektronik Kaynaklar

Bardakçı, M. (2012, 07 01). Beşsar'ın Koltuğunun İlk Sahipleri, Yıldız Sarayı'ndan Yetişmiş Bu İki Osmanlı İdi. Haber Türk: <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/755391-bessar-in-koltugunun-ilk-sahipleri-yildiz-sarayindan-yetismis-bu-iki-osmanli-idi> adresinden alındı.

Google. (2023, 08 06). www.google.com/maps/place/L%C3%BCbnan.
[www.google.com/maps:
https://www.google.com/maps/place/L%C3%BCbnan/@33.719663,35.4940877,10.75z/data=!4m6!3m5!1s0x151f17028422aaad:0xcc7d34096c00f970!8m2!3d33.854721!4d35.862285!16zL20vMDRocXo?entry=ttu](http://www.google.com/maps/place/L%C3%BCbnan/@33.719663,35.4940877,10.75z/data=!4m6!3m5!1s0x151f17028422aaad:0xcc7d34096c00f970!8m2!3d33.854721!4d35.862285!16zL20vMDRocXo?entry=ttu) adresinden alındı.

Karam, E. (2023, 08 06). Lebanese-Villages-List. www.github.com:
<https://github.com/EbrahimKaram/Lebanese-Villages-List/blob/master/Levenstein%20distance/New%20List%20of%20english.csv> adresinden alındı.

Komisyon. (2023, 05 20). Kubbealtı Lugatı. <http://lugatim.com/>:
<http://lugatim.com/s/%C5%9Feyh> adresinden alındı.

Libandata.org. (2023, 06 08). Liste des villes et villages du Liban. <https://www.libandata.org/> :
<https://www.libandata.org/fr/article/liste-des-villes-et-villages-du-liban> adresinden alındı.

Lebanon.cd. (2023, 08 06). List of Cities And Villages in Lebanon. <http://www.lebanon.cd/>: <http://www.lebanon.cd/Lebanese->

cities.htm adresinden alındı.

Şahin, M. (2023, 05 29). Lübnan'da Bir Türkmen Köyü: Kavaşra.
www.vasat.com:

<https://www.vasat.com/lubnanda-bir-turkmen-koyu-kavasra-makale,1470.html> adresinden alındı.

Yellowpages. (2023, 06 01). www.yellowpages.com.lb/. Yellow
Pages: Lebanon Business Directory:
<https://www.yellowpages.com.lb/search?query=d%C3%B6nerji&activity-refine=&area-refine=> adresinden alındı.

TOPONİMLERİN DEĞİŞMESİNDE SEMANTİK FAKTÖRLER

Dr. Öğr. Gör. Zeliha TUĞUZ

- ❖ Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Mersin, Türkiye.
- ❖ 0000-0003-0977-8858
- ❖ zelihatumuz@mersin.edu.tr

Kaynakça

- Akgündüz A. vd. (1993). *Arşiv belgeleri ışığında Tarsus tarihi ve eshâb-ı Kehf*. Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- Aliağaoğlu A. ve Uzun A. (2011). “Şehinsel toponimi” (hodonimi) Türkiye için bir tipoloji denemesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9 (2).
- Armstrong A. M., Mawer A., Stenton F. M. ve Dickins B. (1950). *The place-names of Cumberland Pt. 2*. Cambridge.
- Aydın M. (2003). Antakya ve Tarsus eksenli ilk dönem Hıristiyanlığına bir bakış. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (15), 5-16.
- Bilgili A.S. (2001). *Osmanlı döneminde Tarsus sancağı ve Tarsus Türkmenleri (sosyo-ekonomik tarih)*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çağlar T.A. (2016). *Mersin ve Tarsus halk kültürü*. Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çelik Ş. (2000). XVI. yüzyılda İçel yörükleri hakkında bazı değerlendirmeler. *Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri*. Yörük Türkmen Vakfı Yayınları No:3.
- Çıplak M. N. (1968). *İçel tarihi*. Güzel Sanatlar Matbaası.
- Danişmend İ.H. (24 Mart 1952). Kötü bir isim, *Milliyet Gazetesi*.
- Develi Ş. (1991). *Dünden bugüne Mersin 1836-1990*. Yorum Basın Yayın Ltd.
- Doğan N. (2019). *İktidarın mekânla imtihanı Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi toponomi politikaları bağlamında iktidarın yeniden üretimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.

- Doğru M. (1978). Köy adları Anadolu'nun geçmişi. *Türk Folklor Araştırmaları*, 342, 8197-8199.
- Donat Y. (2013). 'Evreşe yolları dar. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/donat/2013/10/25/evrese-yollari-dar>
- Eren H. (1965). Türk yer adları: Skn. *TDAY Belleten*, 149-153.
- Eren H. (1965). *Yer adlarımızın dili*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy T. (1995). Orta Asya'daki Türk yer adlarının Anadolu'daki izleri. *Tarih Boyunca Anadolu'da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler)*, Türk Yurdu Yayınları.
- Habibli R. (2009). Ad bilimsel birimler ve sosyal etmenler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (28).
- İbarhimoğlu K. (2008). Azerbaycan'da ve Türkiye'de toponimler ve onların önemli zellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/3 Spring.
- İbret, . (2003) Çankırı'daki köy adları üzerine coğrafı açıdan bir inceleme, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (7), 53-80.
- Kadmon N. (2004) Toponymy and geopolitics: the political use and misuse of geographical names. *International Geographical Congress*. Glasgow.
- Karaboran H. (1984). Türkiye'de mevkii adları üzerine bir araştırma. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, s. 97-148.
- Koca N, Yazıcı H. (2011). Afyonkarahisar ilindeki idari yerleşmelerin toponimik sınıflandırılması. *Türk Coğrafya Dergisi*, (56), 1-10.
- İçişleri Bakanlığı İlleri İdaresi Genel Müdürlüğü. (1968). *Köylerimiz*. Başbakanlık Basımevi.

- İçişleri Bakanlığı İlleri İdaresi Genel Müdürlüğü. (1981-1982). *Köylerimiz*. Başbakanlık Basımevi.
- McDavid R.I. (1958). Linguistic geographic and toponymic research. *Names*, 6 (2).
- Nişanyan S. (2011). *Hayali coğrafyalar: Cumhuriyet döneminde Türkiye’de değiştirilen yeradları*. İmak Ofset.
- Orcan S. (1984). Toponomi coğrafya yer adları standardizasyonu’ nun milli ve milletlerarası önemi. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 55-62.
- Orhangazi S. (2015) 330 numaralı Tarsus şer’iye siciline göre XIX. yüzyılın sonlarında Tarsus. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 1, (1), 86-101.
- Toponymy. *Oxford English Dictionary*.
<https://www.oxfordreference.com>
- Refik, A. (1930). *Anadolu’da Türk aşiretleri (966-1200)*. İstanbul: Devlet Mabaası.
- Robert L. (1980). Eskiçağ Anadolusun’da yer adları. *Ege Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 1, 1-13.
- Sevim A. (2021). *Mersin yer adları rehberi*. Cinius Yayınları.
- Sümer F. (2013) *Oğuzlar (Türkmenler)*. Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı.
- Şahin İ. (2007). Türkçe yer adlarının yapısı üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (32), 1-14.
- Şahin İ. (2011). Yeradibilimi araştırmalarında mikrotoponiminin yeri, önemi ve araştırma yöntemi: Tırnak Köyü (İçel/Gülnar) örneği. *Turkish Studies*, 6/1 Winter, 1748-1770.

- Tor G. (2004). *Mersin ağız sözlüğü*. Kebikeç Yayınları.
- Tuğuz Z. (2021). İstiklâlinin 100. yılında Mersin. *Tarsuslu Âşık Mahrumi'nin Şiirlerinde Mersin Yer Adları ve Bunların Etimolojik Kökenleri*. Eğitim Yayınevi.
- Tuncel H. (2000). Türkiye'de ismi değiştirilen köyler, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, (2), 23-34.
- Türkçe Sözlük (2005). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Türkçesi ağızları sözlüğü*. <http://tdkterim.gov.tr/ttas/>.
- Uğur S. (1945). *İçel tarihi*. Yenimersin Matbaası.
- Yavuz S, Şenel M. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Turkish Studies*. 8 (8).
- Yediyıldız B. (1984). Türkiye'de yer adları verme usulleri. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984)*, s. 25-41.
- On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun . mevzuat.gov.tr/1.5.6360
- <https://www.yumuktepe.com/mersinin-ilk-sakinleri-ve-adinin-kaynagi-mehmet-kayadelen/>

**TÜRKİYE'DE
SAĞLIK TURİZMİ
HİZMET SATIN ALMA
KARARLARINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLER**

Yazar

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin BAYNAZOĞLU

Türkiye’de Sağlık Turizmi Hizmet Satın Alma Kararlarını Etkileyen Faktörler

Yazar

Mehmet Emin BAYNAZOĞLU
ORCID (0000-0003-1978-1348)

ISBN 978-625-6796-63-8

E-ISBN 978-625-6796-64-5

1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ’ye aittir.

Bu kitap yazarın “Türkiye’de Sağlık Turizmi Hizmet Satın Alma Kararlarını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

KÜTÜPHANE KARTI

Türkiye’de Sağlık Turizmi Hizmet Satın Alma Kararlarını Etkileyen Faktörler
BAYNAZOĞLU, Mehmet Emin

1. Basım, 136 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Turizm İşletmeciliği
2. Sağlık Turizmi İşletmeleri
3. Hizmet
4. Sağlık Kurumları
5. Satın Alma Kararı

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR LİSTESİ	8
GİRİŞ	9
BİRİNCİ BÖLÜM SAĞLIK TURİZMİ KAVRAMI	13
1.1 Sağlık Turizmi Terminolojisi	14
1.2 Sağlık Turizmi Türleri	15
1.2.1 Medikal Turizm	15
1.2.2 Termal Turizm	15
1.2.3 Wellness Turizmi.....	17
1.2.4 Üçüncü Yaş Turizmi.....	17
1.2.5 Engelli Turizmi.....	18
1.2.6 Estetik Cerrahi Amaçlı Turizm Hareketleri	19
1.2.7 İnfertilite Tedavisi Amaçlı Turizm Hareketleri.....	20
1.2.8 Alternatif ve Tamamlayıcı Tedaviler	20
1.3 Sağlık Turizminin Tarihçesi	23
1.3.1 Dünyada Sağlık Turizminin Tarihçesi	23
1.3.2 Dünyadaki Sağlık Turizmi Merkezleri.....	24
1.3.3 Türkiye’de Sağlık Turizminin Tarihçesi	25
1.4 Sağlık Turizminin Mevcut Durumu ve Geleceği	26
1.5 Sağlık Riskleri ve Turizm	28
İKİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR TARAMASI	31
2.1 Sınır Ötesi Hasta Hareketliliğinin Nedenleri	31
2.1.1 Sağlık Hizmetinin Satın Alınabilir Olması	31
2.1.2 Sağlık Hizmetinin Zamanında Alınabilmesi	35
2.2 Sağlık Turistlerinin Sağlık Hizmetlerini Türkiye’den Satın Almak İstemelerinin Rasyonel Nedenleri	35
2.2.1 Türkiye’nin Tarihi ve Kültürel Mirası ve Turistik İmkanlar	35
2.2.2 Genel Türkiye İmajı.....	38
2.2.3 Tüketici Etnosentrizmi.....	40
2.2.4 Tüketici Düşmanlığı	42
2.2.5 Dini nedenler	43

2.3 Sağlık Turistlerinin Sağlık Hizmetlerini Türkiye’de Almak İstemelerinin Duygusal Sebepleri.....	44
2.3.1 Algılanan Kalite.....	45
2.3.2 Türkiye’deki Sağlık Çalışanları ile İlgili Algılar	48
2.3.3 Türkiye’deki Hastaneler ile İlgili algılar	48
2.3.4 Türkiye’den Sağlık Hizmeti Satın Almanın Algılanan Değeri.	51
2.3.5 Ulaşılabilirlik.....	55
2.4 Sağlık Turistlerinin Sağlık Hizmetlerini Kendi Ülkelerinde Almak İstememelerinin Nedenleri.....	56
2.4.1 Maliyet	56
2.4.2 Uzun Bekleme Listeleri	57
2.4.3 Sağlık Sigortası Kapsam Problemleri	58
2.4.4 Sağlık Politikaları Nedeniyle Tedaviye İmkan Bulunamaması (Yaş, kronik hastalıklar vb.)	60
2.5 Operasyonu Türkiye’de Yaptırmanın Algılanan Riski	60
2.6 Hizmet Kavramı.....	61
2.7 Hizmet Kalitesi Kavramı	63
2.8 Kozmopolitanizm	67
2.9 Hasta Memnuniyeti.....	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA MODELİ VE HİPOTEZLERİ	73
3.1 Araştırma Modeli.....	73
3.2 Araştırmanın Hipotezleri.....	74
3.2.1 Hizmet Kalitesi ile Kozmopolitanizm Arasındaki İlişki	74
3.2.2 Kozmopolitanizm ile Ülke İmajı Bileşenleri Arasındaki İlişki	77
3.2.3 Hizmet Kalitesi ile Hasta Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	79
3.2.4 Memnuniyet ile Satın Alma Niyeti Arasındaki İlişki.....	80
3.2.5 Kozmopolitanizmin Ara Değişken Etkisi	81
3.2.6 Memnuniyetin Ara Değişken Etkisi.....	81
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	85
4.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi	85
4.2 Araştırmanın Metodolojisi ve Tasarım	86
4.2.1 Ölçüm ve Örnekleme.....	86
4.3 Araştırmanın Bulguları	88
4.3.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri	88
4.3.2 Ölçüm Geçerliliği ve Güvenilirliği	89
4.3.3 Hipotez Testleri	100
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA	112

EKLER.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	136

KAYNAKÇA

- Abraham, V., “A Cross-Cultural Investigation of the Effect of Consumer Animosity on Purchase Involvement” *International Journal of Business and Social Science* Vol: 4, No: 4, (2013): 32-44.
- Agbor, J.M., “The Relationship Between Customer Satisfaction and Service Quality: a Study of Three Service Sectors in Umeâ”, *Master Thesis*, (2011).
- Akbulut, U., “Roma Hamamları: Arınma ve Sosyalleşme Mekanları”, “<http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2015/01/ROMA-HAMAMLARI-ARINMA-VE-SOSYALLE% C5% 9EME-MEKANLARI-19-OCAK-2014.pdf>”, (15.08.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Akova, O., Baynazoğlu, M., Congress Tourism in Turkey, SWOT Analysis and Related Strategies”, *International Conference on Eurasian Economies*, (2012): 359-365.
- Aliman, N., Mohamad, W., ”Perceptions of Service Quality and Behavioral Intentions:A Mediation Effect of Patient Satisfaction in the Private Health Carein Malaysia”, *International Journal of Marketing Studies*; Vol:5, No: 4, (2013): 15-29.
- Alvarez, M., Campo, S., “The Influence of Conflicts on Country Image and Intention to Visit: A tudy of Israel’s Image” *Tourism Management*, Vol: 40, (2014) : 70-78.
- Amin, M., Nasharuddin, S., “Hospital Service Quality and its Effects on Patient Satisfaction and Behavioural Intention” *Clinical Governance An International Journal*”, Vol:18, No:3, (2013): 238 254.
- Anadolu Sağlık Merkezi İnternet Sitesi, (2013) “<http://www.anadolusaglik.org.tr/ulasim-ve-iletisim/konaklama>”, (13.12.2013, Tarihinde Erişilmiştir).
- Anatolia News Agency, (2012) ”<http://www.hurriyetdailynews.com/germans-declare-antalya-most-trusted-tourism-spot.aspx?pageID=238&nID=24133&NewsCatID=349>” (22.07.2014, Tarihinde Erişilmiştir).
- Anderson, G., Reinhardt, U., Hussey, P., Petrosyan,V. ”Its the prices stupid why United States is so different from other countries”, *Health affairs*, Vol:22, No: 3, (2003): 89-98.
- Anderson, J., Gerbing, D.,”Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach” *Psychological bulletin*, Vol:103, No:3, (1988): 411-423.
- Ateşoğlu, İ., Türker, A., “Tatil Yeri Seçiminde Ülke İmajının Turistin Risk Algısı Üzerine Etkisi” *Uluslararası Alanya İşetme. Fakültesi Dergisi*, Vol:6, No:2, (2014): 9-28.

- Atilgan, E., Akıncı, S., Aksoy, S., “Mapping Service Quality In The Tourism Industry”, *Managing Service Quality: An International Journal*, Vol: 13, No:5, (2003): 412-422.
- Averill, J. R. **Anger and aggression: An essay on emotion**, Springer-Verlag, NewYork Inc., 1982.
- Aydın, O.,“Türkiye’de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Vol:14, No:23, (2012): 91-96.
- Badri, M., Attia, S., Ustadi, A., “Healthcare Quality and Moderators of Patient Satisfaction:Testing for Causality”, *International Journal of Health Care Quality Assurance*, Vol:22, No:4, (2009): 382-410.
- Barmeyer, J., ”The Next Generation of Vacations - Medical Tourism Travelers”, *Tourism Management*, Vol: 36, (2006): 257-268.
- Barnes, P., Bloom, B., “Complementary and Alternative Medicine Use Among Adults and Children: United States, 2007”, *Centers for Disease Control and Prevention National Health Statistics Report*, Vol:2, (2008).
- Baron, R., Kenny, D., The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations, ” *Journal of personality and social psychology*”,Vol: 51, No:6, (1986): 1173.
- Benavides, D., “Trade Policies and Export of Health Services: a Development Perspective”, *Trade in Health Services (Part II)*, (2002): 53-69.
- Benson, P., Saraph, J., Schroeder, R. “The Effects of Organizational Context on Quality Management: an Empirical Investigation”, *Management Science*, Vol:37, No:9, (1991):1107-1124.
- Bies, W. ve Zacharia, L., “Medical Tourism: Outsourcing Surgery”, *Mathematical and Computer Modelling*, Vol: 46, (2007): 1144–1159.
- Blok, A., ”Tourism and Cosmopolitanism: Towards aMobile Sociology.Interview with John Urry”, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, Vol:5, No:1, (2005):76-81.
- Blumenfield, T., Silverman, H., **Cultural Heritage Politics in China**, Springer Science and Business Media New York, 2013.
- Bookman, M.,Bookman, K., **Medical Tourism in Developing Countries**, Palgrave Macmillan, 2007.
- Büyüközkan, G., Çifçi, G. Güleryüz, S., “Strategic Analysis of Healthcare Service Quality Using Fuzzy AHP Methodology”, *Expert Systems with Applications*, Vol: 38, No:8, (2011): 9407–9424.
- Canbolat, O., “Uluslararası Alanda Türkiye Sağlık Sektörünün Rolü: Azerbaycan” *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*”, Vol: 26, (2013):20-21.
- Cannon, H., Yaprak, A. “Will The Real-World Citizen Please Stand Up! The Many Faces of Cosmopolitan Consumer Behavior”, *Journal of International Marketing*, Vol:10, No:4, (2002): 30-52.

- Carr, T. ,Teucher, U. Mann, J., Casson, A.,“Waiting for Surgery from the Patient Perspective”, *Psychology Research and Behavior Management*, Vol: 2, (2009): 107–119.
- Cengiz, F., Kantarcı, K., ”Üçüncü Yaş Turistlere Yönelik Turistik Ürün Önem-Performans Analizi”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Vol.5, No:2, (2013): 29-35.
- Chakraborty, R., Majumdar, A.”Measuring Consumer Satisfaction in Healthcare Sector the Applicability of SERVQUAL”, *Journal of Arts, Science and Commerce*, Vol:2, No: 4, (2011): 149-160.
- Chalkley, M. ve Malcomson, J.“Contracting for Health Services When Patient Demand Does Not Reflect Quality”, *Journal of Health Economics*, Vol: 17, (1998): 1-19.
- Chanda, R. “Trade in Health Services”, *Bulletin of World Health Organization*, Vol. 80 (2001): 158-163
- Chandrasekaran, S. “Booming Medical Tourism in India, the Country’s Emerging Sunrise Industry Revealed”, *Woman’s Era, Delhi Press*, Vol: 2, (2012): 30-33.
- Chen, C., Tsai, D.,”How Destination Image and Evaluative Factors Affect Behavioral Intentions?”, *Tourism Management*, Vol:28, No:4, (2007): 1115-1122.
- Chilgren, A., “Managers and the New Definition of Quality”, *Journal of Healthcare Management*, Vol:53, No: 4, (2008): 221-229.
- Choi, K., Cho, W., Lee., H.,ve Choi, K., “The relationship among quality, value, satisfaction and behavioural intentions in health care provider choice: A South Korean study”, *Journal of Business Research*, Vol: 57, (2004): 913-921.
- Choi, K., Lee, H., Kim, C., ve Lee, S. “The service quality dimensions and patient satisfaction relationships in South Korea: Comparison across gender, age and types of service”, *The Journal of Service Marketing*, Vol:19, No:3, (2005): 140-149.
- Cleveland, M., Erdoğan, S., Arıkan, G., Poyraz,T.,”Cosmopolitanism, Individual-Level Values and Cultural-Level Values: A Cross-Cultural Study” *Journal of Business Research*, Vol. 64, No:9, (2011): 934–943.
- Cleveland, M., Laroche, M., ve Papadopoulos, N. ”Cosmopolitanism, consumer ethnocentrism, and materialism: An eight-country study of antecedents and outcomes” *Journal of International Marketing*, Vol:17, No:1, (2009) . 116-146
- Cohen, E., “Medical Tourism in Thailand, *AU-GSB e-journal*, Vol:1, No:1, (2008).
- Connell, J., “Medical Tourism: Sea, Sun, Sand and Surgery”, *Tourism Management* Vol: 27, No:6, (2006): 1093–1100.
- Connell, J.,“ Contemporary medical tourism Conceptualisation, Culture and Commodification ”, *Tourism Management*, Vol: 34, (2013): 1-13.

- Cronin, J., Brady, M., Hult, G., ”Assessing the Effects of Quality, Value, and Customer Satisfaction on Consumer Behavioral Intentions in Service Environments”, *Journal of Retailing*, Vol:76, No:2, (2000): 193–218.
- Cronin, J., Taylor, S., “Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension”, *Journal of Marketing*, Vol: 56, No:3, (1992): 55-68.
- Crooks, V., Turner, L., Snyder, J., Johnston, R., Kingsbury, P., ”Promoting Medical Tourism to India: Messages, Images, and the Marketing of International Patient Travel”, *Social Science and Medicine*, Vol: 72, No:5 (2011): 726-732.
- Culley, L. “Women and Medical Tourism: Travelling Abroad for Fertility Treatment”, Women’s Health Forum, The Politics of Women’s Health Conference, (2012) https://www.rcn.org.uk/_data/assets/pdf_file/0003/417756/Women_and_medical_tourism_travelling_abroad_for_fertility_treatment3.69mB.pdf, (30.01.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Dabholkar, P., Shepherd, C., ve Thorpe, D., “A comprehensive framework for service quality: an investigation of critical conceptual and measurement issues through a longitudinal study”, *Journal of Retailing*, Vol:76, No: 2, (2000): 139-173.
- Dagger, T., Sweeney, J. ve Lester, J., “Hierarchical Model of Health Service Quality Scale Development and Investigation of an Integrated Model”, *Journal of Service Research*, Vol:10, No:2, (2007): 123-142.
- Dawn, S, ve Pal, S., ”Medical Tourism in India: Issues, Opportunities and Designing Strategies for Growth and Development”, *International Journal of Multidisciplinary Research*, Vol:1, No:3,(2011): 185-202.
- De Jager, J. ve Du Plooy, T., “Measuring service quality and assurance as determinants of service quality for public health care in South Africa”, *Acta Commercii*, Vol:7, (2007): 96-111.
- De la Barre, K., De la Barre, S. ve Taggart, M.; “A Feasibility Study for a Yukon Health and wellness tourism industry”, *Master Thesis*, (2005).
- De Ruyter, K., Van Birgelen, M., Wetzels, M., “Consumer Ethnocentrism in International Services Marketing” *International Business Review*, Vol:.,No:2, (1998): 185-202.
- Deloitte ve YASED “Türkiye sağlık sektörü raporu, Sürdürülebilir ve kaliteli bir sağlık sektörü için genel bakış ve potansiyel iyileştirme alanları” *Uluslararası Yatırımcılar derneği*, (2012)
- Deniz, M., Hobikoğlu, E., Türkiye’de "Değere Bağlı Sağlık Sistemi" Temelinde Kamu ve Özel Sektör Açısından Algılanan Hizmet Kalitesi, *International Eurasian Economies Conference* (2011): 160-166.
- Denizer, D., **Turizm Pazarlaması**, Yıldız Matbaası, Ankara, 1992.
- DİE, “Türkiye Özürlüler Araştırması”, *Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı*, (2002). <http://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>, (08.03.2015 Tarihinde Erişilmiştir).

- Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, 2012/4, 28334 sayılı Resmi Gazete Yayınlanma Tarihi: 25.06.2012, (2012).
- Dünya Engellilik Raporu, Yönetici Özeti, (2011), <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1328710754698/YoneticiOzeti.pdf>, (10.08.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Dünya Gazetesi, (2023), <https://www.dunya.com/sectorler/turizm/jeotermal-turizmsifa-dagitacak-haberi-238708>, (21.09.2023 Tarihinde Erişilmiştir).
- Edmonds, A. “Almost Invisible Scars: Medical Tourism to Brazil”, *Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 36, No:2, (2011): 297-302.
- Edvardsson, B. ve Olsson, J., “Key Concepts for New Service Development” *The Service Industries Journal*, Vol:16, No: 2, (1996): 140-164.
- Eggertson, L. Wait-list weary Canadians seek treatment abroad, ”*CMAJ: Canadian Medical Association Journal*”, Vol:174, No:9, (2006): 1247.
- Ehrbeck, T., Guevara, C., Mango, P. “Mapping the Market for Medical Travel”, *The McKinsey quarterly 11*, (2008).
- Eissler, L. ve Casken, J., ”Seeking Health Care Through International Medical Tourism” *Journal of Nursing Scholarship*, Vol:45, No:2, (2013): 177–184.
- Ekonomi Bakanlığı, “Döviz Ticaretinin Geliştirilmesi Kapsamında Sağlık Turizminin Desteklenerek Geliştirilmesi Hakkında Yapılan Toplantı Notları”, Ankara, 15.05.2014, (2014).
- Eralp, Z., **Genel turizm**, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları Ankara, 1983.
- Eroglu, S., Machleit, K., Davis, L.”Atmospheric Qualities of Online Retailing: a Conceptual Model and Implications” *Journal of Business Research*, Vol:54, No:2, (2001):177-184.
- Eugene, Y., Othman,K., Ahmad, H., “Understanding Medical Tourists: Word-of-mouth and Viral Marketing as Potent marketing tools”, *Tourism Management*, Vol:34, (2013): 196-201.
- Euromonitor, Euromonitor, Travel and Tourism in Turkey. <http://www.euromonitor.com/travel-and-tourism-in-turkey/report>; (03.04.2014, Tarihinde Erişilmiştir).
- Farrell, D., Jensen, E., Kocher, B., Lovegrove, N., Melhem,F., Mendoca,L., Parish,B., “Accounting For The Cost Of US Health Care; A New Look At Why Americans Spend More”, *McKinsey Global Institute*, (2008).
- Foreign Economic Relations Board, (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), “Turkey: Your Partner in Healthcare”, *Price Comparison, Price Statistics*; (2011), http://www.yased.org.tr/webportal/English/Yayinlar/Documents/Turkey_Life_Science_and_Healthcare_Report_2013_02_28.pdf, (15.08.2015 Tarihinde Erişilmiştir).

- Fornell, C., Larcker, D. “Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error” *Journal of marketing research*, Vol:39, No:50, (1981).
- Gedecho, E., “Challenges of Religious Tourism Development: The Case of Gishen Mariam, Ethiopia” *American Journal of Tourism Research*, Vol:3, No:2, (2014): 42-57.
- Gill, H. , Singh, N., “Exploring the Factors That Affect the Choice of Destination for Medical Tourism” *Journal of Service Science and Management*, Vol:4, No:3, (2011): 315-324.
- Global SPA Summit, ”Spas and the Global Wellness Market, Synergies and Opprtunities”, *Spas and Resorts International*, (2010).
- Globenko, A, ve Sianova, Z., ”Service Quality in Healthcare Quality Improvement Initiatives Through the Prism of Patients’ and Providers Perspectives”, *Umea School of Business and Economics, Master Thesis*, 2012.
- Goldstein, S., Johnston R, Duffy, J., Rao, J. “The Service Concept the Missing Link in Service Design Research” *Journal of Operations Management*, Vol:20, No:2, (2002): 121–134.
- González, M., Comesaña, L., Brea, J., “Assessing Tourist Behavioral Intentions Through Perceived Service Quality and Customer Satisfaction”, *Journal of Business Research*, Vol: 60, No:2, (2007): 153–160.
- Göymen, K. “Tourism and Governance in Turkey”, *Annals of Tourism Research*, Vol: 27, No:4, (2000): 1025-1048.
- Grönroos, C., “A Service Quality Model and Its Marketing Implications”, *European Journal of Marketing*, Vol:18, No:4, (1984): 36-44.
- Guiry, M., ve Vequist, D., “Traveling Abroad for Medical Care: U.S. Medical Tourists’ Expectations and Perceptions of Service Quality”, *Health Marketing Quarterly*, Vol:28, (2011): 253–269.
- Gyarmathy, A., “Travel and Drug Use in Europe: A Short Review” *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*, (2012).
- Hadi, A, “Globalization, Medical Tourism and Health Equity”, *Symposium on Implications of Medical Tourism for Canadian Health and Health Policy, Canada*, (2009).
- Han, H., “The Healthcare Hotel: Distinctive Attributes for International Medical Travelers”, *Tourism Management*, Vol: 36, (2013): 257-268.
- Han, H., “The Impact of Emotions on the Formation of Customers Repeat Visit Intentions in the Lodging Industry”, *Master Thesis*, (2005).
- Han, H., Kim,Y., Kim, C., Han, S., “Medical Hotels in the Growing Healthcare Business Industry: Impact of International Travelers' Perceived Outcomes”, *Journal of Business Research*, Vol. 68, No:9, (2015): 1869–1877.

- Han, H., Hyun, S., ”Customer Retention in the Medical Tourism Industry: Impact of Quality, Satisfaction, Trust, and Price Reasonableness”, *Tourism Management*, Vol:46, (2015): 20-29.
- Hanefeld, J., Horsfall, D., Lunt, N., Smith, R., “Medical Tourism; A Cost or Benefit To The NHS”, (2013).
- Hatcher, P., Hulme, C. ve Ellis, A. “Ameliorating early reading failure by integrating the teaching of reading and phonological skills: The phonological linkage hypothesis”, *Child Development*, Vol: 65, No:1, (1994):41-57.
- Hekkert, K., Cihangir, S., Kleefstra, S., van den Berg, B.,Kool, R., ”Patient Satisfaction Revisited: a Multilevel Approach”, *Social Science and Medicine*, Vol:69, No:1, (2009): 68-75.
- Helble, M., “The Movement of Patients Across Borders: Challenges and Opportunities for Public Health”, *Bulletin of the World Health Organization*, Vol: 89, No:1, (2011): 68-72.
- Herche, J., “A Note on the Predictive Validity of the CETSCALE”, *Journal of the Academy of the Marketing Science*, Vol:20, No:3, (1992): 261-264.
- Herrick, D., “Medical Tourism Global Competition for Healthcare”, *National Center for Policy Analysis*, Policy Report, 304, (2007): 19-20.
- Heung, V., Kucukusta, D., ve Song, H. “A conceptual model of medical tourism: implications for future research” *Journal of Travel and Tourism Marketing* Vol:27, No:3, (2010): 236-251.
- Higginbotham, G. “Assisted Suicide: Is It Tourism?”, *Tourismos; an International Multidisciplinary Journal of Tourism*, Vol:6, No:2, (2011): 177-185.
- Himmelstein, D., Warren, W., Thorne, D. ve Woolhandler, S., “ Illness And Injury As Contributors to Bankruptcy”, *Health Affairs* , (2005).
- Horowitz, M., “ Why in the World Do Patients Travel for Medical Care”, *Asia Biotech*, Vol:12, No:7, (2008), http://www.asiabiotech.com/publication/apbn/12/english/preserved-docs/1207/0024_0028.pdf, (25.01.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- http://www.opbw.org/int_inst/health_docs/WHO-CONSTITUTION.pdf, (20.01.2014 Tarihinde Erişilmiştir).
- Inhorn, M. ve Patrizio, P., “Rethinking reproductive tourism as reproductive “exile””, *American Society for Reproductive Medicine, Fertility and Sterility*, Vol:92, No:3, (2009): 904-906.
- Injury Prevention Program, “Scope and Patterns of Tourist Accidents in the European Union”, *Austrian Institute for Safety and Prevention*, (1999).
- Jackson, J., Chamberlin, J. ,Kroenke, K. “Predictors of Patient Satisfaction”, *Social Science and Medicine*, Vol: (52), No:4, (2001): 609–620.
- Jenes, B. “Connection between the ecologically oriented consumer behaviour and country image”, *Marketing and Management*, Vol:6, (2007): 34-43.

- Jenes, B. ve Malota, E., “Measuring Country Image – Theory and Practice”, *Marketing Trends Congress*, (2013).
- Jin, Z., Lynch, R., Attia, S., Chansarkar, B., Gülsoy, T., Lapoule, P., Liu, X., Newburry, W., Nooraini, M.S., Parente, R., Purani, K., Ungerer, M., “The Relationship Between Consumer Ethnocentrism, Cosmopolitanism and Product Country Image Among Younger Generation Consumers: The Moderating Role of Country Development Status”, *International Business Review*, Vol:24, No:3, (2015): 380-393.
- Johnson, P. “Cultural literacy, cosmopolitanism and tourism research”, *Annals of Tourism Research*, Vol:44, (2014): 255-269.
- Jyothis, T., ve Janardhanan, V., “Service Quality in Health Tourism: An Evaluation of the Health Tourism Providers of Kerala (India)”, *South Asian Journal of Tourism and Heritage*, Vol: 2, No:1, (2009): 77–82.
- Karakuyu, M.,” Historical Settlements in the Aegean Region that Lost Their Importance and the Reasons Behind It ”, *International Symposium on Geography Environment and Culture in the Mediterranean Region*, (2007).
- Kaya, S., Yıldırım, H., Karsavuran, S., Özer, Ö., Şencan, İ, ve Aydın, D., “Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu”, *TC Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı*, (2013)
- Khan, M., “Suicide Tourism”, *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*, Vol:2, No:3, (2015): 639-642.
- Khan, N., Shaikh, U., “Impact of Service Quality on Customer Satisfaction: Evidences From The Restaurant Industry In Pakistan”. *Management and Marketing-Craiova*, Vol:2, (2011): 343-355.
- Khanna, T., “The Rise of Medical Tourism”, *Harvard Business School Working Knowledge*, (2007): 1-2.
- Klein, J. ve Ettenson, R. “Consumer Animosity and Consumer Ethnocentrism an Analysis of Unique Antecedents”, *Journal of International Consumer Marketing*, Vol:11, No:4, (1999): 5-24.
- Klein, J., Ettenson, R. ve Morris, M., “The Animosity Model of Foreign Product Purchase an Empirical Test in PRC”, *Journal of Marketing*, Vol:62, (1998): 89-100.
- Kurasawa, F., “A Cosmopolitanism From Below: Alternative Globalization and the Creation of a Solidarity Without Bounds”, *European Journal of Sociology*, Vol:45, No:2, (2004): 233–55.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı,(2019) (<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/67862,turizmistatistikleri2019-306112019pdf.pdf?0>) Erişim Tarihi: 26 09 2023.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, (2023) <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9669/kultur-ve-turizm-koruma-ve-gelisimbolgeleri-ve-turizm-merkezleri.html>. (21.09.2023 Tarihinde Erişilmiştir).

- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dünya Kültür Miras Listesi, (2013), <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>, (01.07.2013 Tarihinde Erişilmiştir).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, (2013), “<http://www.ktbayatirimisletmeler.gov.tr/TR,11475/genel-tanimlar.html>”, (01.07.2013 Tarihinde Erişilmiştir).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, “Pazar raporları”, (2012), <http://www.tanitma.gov.tr/Eklenti/2040,2012-pazar-raporlaripdf.pdf?0>, (04.08.2013 Tarihinde Erişilmiştir).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Hedef Pazarlarda Türkiye İmajı ve Seyahat Memnuniyeti”(2012),”<https://www.kultur.gov.tr/Eklenti/3950,2012turkiyeimajipdf.pdf?0>, (04.08.2013, Tarihinde Erişilmiştir).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü, Stratejik Planlama Bürosu, “Yurtdışı Bürolar Turizm Pazarı Değerlendirmesi”, (2012) <http://docplayer.biz.tr/1899502-Kultur-ve-turizm-bakanligi-tanitma-genel-mudurlugu-stratejik-planlama-burosuyurtdisi-burolar-turizm-pazari-2012-degerlendirmesi.html>, (25.03.2014 Tarihinde Erişilmiştir).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Verileri, (2010), https://www.kultur.gov.tr/Eklenti/2140,turizmverileripdf.pdf?0&_tag1=106E430052A7C514B99C59F0939A4285354B5150&crefer=DDAC832C6E10244C395E4DDBA2B716D20AD165586B632708A9106E2D5BAAB367, (25.04.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Ladhari, R., Pons, F., Bressolles, G., Zins, M. “ Culture and Personal Values: How They Influence Perceived Service Quality ” *Journal of Business Research*, Vol: 64, (2011): 951–957.
- Lagiewski, R., ve Myers, W.,“Medical Tourism Perspectives and Applications for Destination Development”, *American College of Management and Technology Dubrovnik, Croatia*, (2008).
- Lala, V.,Allred, A., Chakraborty, G., “A Multidimensional Scale for Measuring Country Image”, *Journal of International Consumer Marketing*, Vol:21, No:1, (2008): 51-66.
- Lam, S., “SERVQUAL, A Tool for Measuring Patients Opinions of Hospital Service Quality in Hong Kong”, Vol:8, No:4, (1997): 145-152.
- Lantz, G., Loeb, S. “Country of Origin and Ethnocentrism; an Analysis of Canadian and American Preferences Using Social Identity Theory” *Advances in Consumer Research*, Vol: 23, (1996): 374-378.
- Lautier, M. “Export of Health Services from Developing Countries: The Case of Tunisia”, *Social Science and Medicine*, Vol: 67, (2008): 101-110.
- Lautier, M., “Economic Brief The Growth of International Trade in Health Services Export Prospects in North Africa”, (2013): 23.

- Lee, C., “Medical Tourism, an Innovative Opportunity for Entrepreneurs”, *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, Vol:3, No:1, (2007): 3-5.
- Lehtinen, U. ve Lehtinen, J., 'Service Quality: a Study of Quality Dimensions', The Second World Marketing Congress, (1985).
- Leong, S., Cote, J., Ang, S., Tan, S., Jung, K., Kau, A. ve Pornpitakpan, C. “Understanding Consumer Animosity in an International Crisis: Nature, Antecedents and Consequences” , *Journal of International Business Studies*, Vol: 39, No:6, (2008): 996–1009.
- Lytle, R. ve Mokwa, M., “Evaluating Health Care Quality: The Moderating Role of Outcomes”, *Marketing Health Services*, Vol:12, No:1, (1992).
- Markovic, S., Loncaric, D., ve Loncaric, D.,” Service Quality and Customer Satisfaction in the Healthcare Industry Towards Health Tourism Market”, *Tourism and Hospitality Management*, Vol. 20, No. 2, (2014):155-170.
- Mazursky, D., ve Jacoby, J. “Exploring the development of store images” *Journal of Retailing*, Vol: 62, No:2, (1986): 145-165.
- Mccallum, B., Jacoby, P., “Medical Outsourcing Reducing Clients Health Care Risks”, *Journal of Financial Planning*, Vol: 20, No: 10, (2007): 60-69.
- Medical Guidelines for Airline Travel, Aerospace Medical Association Medical Guidelines Task Force, *Aviation, Space and Environmental Medicine*, Vol: 74, No: 5, (2003).
- Medical Tourism Association Resmi İnternet Sitesi, “<http://www.medicaltourismassociation.com/en/about-us.html>”, (16.08.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Medical Tourism Climate Survey, *International Medical Travel Journal*, (2014), <http://www.imtj.com/resources/medical-tourism-climate-survey-2014/>, (16.04.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Mehrabian, A. ve Russell, J., **An Approach to Environmental Psychology**. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, (1974).
- Milstein, A. ,Smith, M., “America’s New Refugees - Seeking Affordable Surgery Offshore”, *New England Journal of Medicine*, Vol:355, No: 16, (2006):1637-1640.
- Miranda, F, Chamorro, A., Murillo, L., Vega, J. “Assessing Primaryhealthcare Services Quality in Spain: Managers vs. Patients Perceptions”, *The Service Industries Journal*, Vol:30, No: 13, (2010): 2137–2149.
- Moghimehfar, F., Nasr-Esfahani, M. “Decisive Factors in Medical Tourism Destinations Choice: a Case Study of Isfahan, Iran and Fertility Treatments” *Tourism Management*, Vol: 32, (2011): 1431-1434.
- Moliner, M., “Loyalty, Perceived Value and Relationship Quality in Healthcare Services”, *Journal of Service Management*, Vol:20, No:1, (2009): 76-97.

- Narang, R, “Measuring Perceived Quality of Health Care Services in India”, *International Journal of Health Care Quality Assurance*, Vol:23, No:2, (2010): 171-186.
- Navid, F., Ahmad Fuad, M., Yuserrie, Z., “Service Quality and Patients’ Satisfaction in Medical Tourism”, *World Applied Sciences Journal*, Vol: 10, *Special Issue of Tourism and Hospitality*, (2010): 24-30.
- Nelson, E., Rust, R., Zahorik, A., Rose, R., Batalden, P., Siemanski, B., “Do Patient Perceptions of Quality Relate to Hospital Financial Performance?” *Journal of Health Care Marketing*, Vol: 12, No: 4, (1992): 6-13.
- Netemeyer, R., Durvasula S., Lichtenstein, D., “A cross national assessment of the reliability and validity of the CETSCALE”, *Journal of Marketing Research*, Vol: 28, (1991): 320-327.
- Norberg, N., “Travel Trends and 3rd Age Tourism Congress Presentation Slides” (2013).
- Nunnally, J., **Psychometric Theory**, New York: McGraw Hill, 1978.
- OECD Health Indicators, Health at a Glance Report, (2011), <http://passthrough.fw-notify.net/download/587648/http://www.oecd.org/els/health-systems/49105858.pdf>, (15.04.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Okech, R., “ Promoting the Spa Tourism Industry: Focus on Coastal Resorts in Kenya”, *Athens Journal of Tourism*, Vol:1, No:1, (2014): 67-77.
- Owusu-Frimpong, N., Nwankwo, S., ve Dason, B. “Measuring Service Quality and Patient Satisfaction with Access to Public and Private Healthcare Delivery” *International Journal of Public Sector Management*, Vol:23, No:3, (2010): 203-220.
- Pakdil, F., Harwood, T. “ Patient Satisfaction in a Preoperative Assessment Clinic: an Analysis Using SERVQUAL Dimensions” *Total Quality Management*, Vol:16, No:1, (2005): 15-30.
- Pandey, S., Khare, A., ve Bhardwaj, P. “Antecedents to local store loyalty: influence of culture, cosmopolitanism and price” *International Journal of Retail & Distribution Management*, Vol:43, No:1, (2015): 5-25.
- Parasuraman, A., “A Conceptual Model of Service Quality and its Implications for Future Research”, *Journal of Marketing*, Vol:49, (1985): 41-50.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V., Berry, L., ”SERVQUAL - A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality”, *Journal of Retailing*, Vol:64, No:1, (1988): 12-40.
- R. Doshi, D., “Health Tourism an Exploratory Study on Motivation , Satisfaction and Consumption Behaviour of Health Tourism in Malaysian Private Hospital” *Master Thesis*, 2008.
- Radice, M., “Micro-Cosmopolitanisms at the Urban Scale”, *Identities: Global Studies in Culture and Power*, Vol:22, No:5, (2015), 588–602.

- Rafferty, M., Johnson, J., Shah, G. ve Kursun, A., “In the Words of the Medical Tourist; An Analysis of Internet Narratives by Health Travelers to Turkey”, *Journal of Medical Internet Research*, Vol:16, No:2, (2014).
- Raju, P. ve Lonial, S.” The Impact of Service Quality and Marketing on Financial Performance in the Hospital Industry: an Empirical Examination” *Journal of Retailing and Consumer Services*, Vol: 9, No:6, (2002):335-348.
- Raposo, M., Alves, H., Duart, P., “Dimensions of Service Quality and Satisfaction in Healthcare: a Patient’s Satisfaction Index”, *Service Business*, Vol:3, (2009): 85-100.
- Razavi, S., Safari,H., Shafie, H., Khoram, K, “Relationships Among Service Quality, Customer Satisfaction and Customer Perceived Value: Evidence from Iran’s Software Industry”, *Journal of Management and Strategy*, Vol:3, No:3, (2012): 28-37.
- Reddy, S., “*Medical Tourism in India: an Exploratory Study*”, *Doctoral Dissertation, Kansan, United States*, 2013,
- Reisman, D., **Health Tourism, Social Welfare Through International Trade**, Edward Elgar Publishing, 2010.
- Religious Tourism in Asia and the Pacific, http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/110325_religious_tourism_excerpt.pdf, (15.09.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Ricafort, K., “A Study of Influencing Factors That Lead Medical Tourists to Choose Thailand Hospitals as Medical Tourism Destination”, *Doctoral Dissertation Webster University, Thailand*, (2011).
- Richardson, C., “Consumer Demographics as Antecedents in the Animosity Model of Foreign Product Purchase” *International Journal of Business and Social Science*, Vol:3, No:4, (2012): 13-21.
- Riefler, P., Diamantopoulos, A., “Consumer Cosmopolitanism: Review and Replication of the CYMYC Scale” *Journal of Business Research*, Vol: 62, (2009): 407–419.
- Rosenmöller, M., McKee, M. ve Baeten, R. “Patient Mobility in the European Union Learning from Experience” *European Observatory on Health Systems and Policies*, No:61, No:11, (2007): 1014.
- Ross, K., “ Health Tourism An Overview by Kim Ross”, *Hospitality Sales and Marketing Association International Marketing Review*, (2001), <http://www.hospitalitynet.org/news/4010521.html>, (17.11.2014, Tarihinde Erişilmiştir).
- Rybina, B., Reardon, J., Humphrey, J., “ Patriotism, Cosmopolitanism, Consumer Ethnocentrism and Purchase Behavior in Kazakhstan ”, *Organizations and Markets in Emerging Economies*, Vol:1, No:2, (2010), 92-107.

- Sabancı Holding İnternet Sitesi, “<http://www.sabanci.com.tr/tr/basin-odasi/basin-bultenleri-arsiv/antalya-dilek-sabanci-spor-salonu-dunya-halter-sampiyonasi-ile-hizmete-acildi/i-1228>”,(17.12.2013,Tarihinde Erişilmiştir).
- Saha, G., Theingi. “Service Quality, Satisfaction, and Behavioral Intentions: A Study of Low-Cost Airline Carriers in Thailand ”, *Managing Service Quality*, Vol:19, No:3, (2009): 350-372.
- Salisbury, C., Burgess, A., Lattimer, V., Heaney, D., Walker, J., Turnbull, J., Smith, H. “Developing a Standard Short Questionnaire for the Assessment of Patient Satisfaction with Out-Of-Hours Primary Care”, *Family Practice*, (2005): 560-569.
- Sered, S., Fernandopulle, R., **Uninsured in America: Life and Death in the land of Opportunity**”, Berkeley: University of California Press, 2005.
- Sharma, S., Shimp, T., Shin, J., “Consumer Ethnocentrism A Test of Antecedents and Moderators”, *Journal of the Academy of Marketing Science*, Vol:23, No:1, (1995): 26-37.
- Shimp, T. ve Sharma, S., “Consumer Ethnocentrism Construction and validation of the CETSCALE”, *Journal of marketing research*, Vol:24, (1987): 280-289.
- Siyahhan, M., “ Turizm ve Otel İşletmeciliği Öğrencileri İçin Hukuka Giriş, İşletme Hukuku ve Turizm Hukuku Dersleri”, *Bilkent Üniversitesi, Ankara*, (2009).
- Skrbis, Z., Woodward, I., “The Ambivalence of Ordinary Cosmopolitanism: Investigating The Limits of Cosmopolitan Openness”, *The Sociological Review*, 55(4), (2007): 730-747.
- Smith, A., ve Swinehart, K.,”Integrated Systems Design for Customer Focused Healthcare Performance Measurement: A Strategic Service Unit Approach”. *International Journal of healthcare Quality Assurance*, Vol:14, (2001): 21-29.
- Smith, K.,”Medical Tourism:For Richer or Poorer”, Ownership and Appropriation, a joint conference of the ASA, (2008)
- Solak, M., Bayraktar, N., Kapıcıoğlu,S., Dilsiz,A., Kerküklü, M., Zırh,H., Özgür Duman, M., Güngör, H. ve Binler,A., “Türkiyede Sağlık Eğitimi ve Sağlık İnsangücü Durum Raporu, (Kurumların Öğrenci ve Akademik Personel, Fiziki Mekan ve Kapasite, Cihaz ve Donanım Durumu)”, YÖK Yayınları, No:1 (2010): 286.
- Som, A., Marzuk, A.,Yousefi, M., AbuKhalifeh, A., “Factors Influencing Visitors’ Revisit Behavioral Intentions: A Case Study of Sabah, Malaysia”, *International Journal of Marketing Studies*, Vol:4, No:4; (2012):39-50.
- Sönmez, S., ve Sırakaya, E. “A Distorted Destination Image? The Case of Turkey”, *Journal of Travel Research*, Vol:41, No:2, (2002): 185-196.
- Spreng, R. ve Mackoy, R., “An Empirical Examination of a Model of Perceived Service Quality and Satisfaction”, *Journal of Retailing*, Vol: 72, No:2, (1996): 201-214.

- Stevens, P., Knutson, B., Patton, M. “DINESERV: A Tool for Measuring Service Quality in Restaurants”. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, Vol: 36, No:2, (1995): 5-60.
- Storrow, R., ”Quests for Conception: Fertility Tourists, Globalization and Feminist Legal Theory”, *Hastings Law Journal*, Vol:57, No:295, (2006): 295-330.
- Sumner, W., **Folkways:The Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals**, Dover Publications Mineola, New York, 2002.
- Swain, M., “The Cosmopolitan Hope of Tourism: Critical Action and Worldmaking Vistas”. *Tourism Geographies*, Vol:2, No:4, (2009), 505-525.
- Takayama Declaration on the Development of Communities-for-All in Asia and the Pacific, *United Nations, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*, (2009).
- Taner, T., Antony, J. “Comparing Public and Private Hospital Care Service Quality in Turkey”. *Leadership in Health Services*, Vol:19, No:2, (2006): 1-10.
- Tarım, M., “Sağlık Sektöründe Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi; Servqual Modeli ve Bir Hastane Uygulaması”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt:2,Sayı:52, (2002): 15-36.
- Taş, D., “Avrupa Birliğinde Sağlık Turizmi Kapsamında Sınır Ötesi Hasta Hareketliliği”, *Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi*, 2010.
- Temel, T., “Özel Hastaneler Sektör Profili”, *İstanbul Ticaret Odası* (2003), <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-71.pdf>, (03.05.2014 Tarihinde Erişilmiştir)
- Tengilimoğlu, D., Taş,D., Sönmez, E.E., Bircan,İ., Güzel, A.,”Health Tourism and Patient Satisfaction in Turkey:Ankara Example” *International Journal of Economic Practices and Theories; Special Issue on Marketing and Business Development*; Vol:4, No:5, (2014): 596-606.
- The World Bank Reports, Life Expectancy at Birth, Total (Years), “http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?order=wbapi_data_value_2012+wbapi_data_value&sort=asc;”(14.07.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Thomas, L. “Where Is The Simple Idea That Will Make Us Care About The Elderly”, *Nursing standard: official newspaper of the Royal College of Nursing*, Vol:20, No:378, (1994): 5.
- TURAD, Turizm Araştırmaları Derneği, 2008-2009 Turizm Sektörü Araştırması; Estima, (2009), http://www.turad.org/uploads/TURAD_ARASTIRMA_RAPORU.pdf, (01.07.2014 Tarihinde Erişilmiştir)
- Turner, L. “Medical Tourism and The Global Marketplace in Health Services US Patients, International Hospitals, and the Search for Affordable Care”, *International Journal of Health Services*, Vol:40, No:3, (2010): 443-467.
- TÜBİTAK Araştırma Raporu Ek 21, “Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Durumu, SWOT Analizi”.

https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/si/EK-21.pdf, (07 09 2015 Tarihinde Erişilmiştir)

TÜRSAB İstatistikler, “http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turistik-tesis-ve-isletmeler/turkiyenin-yatak-kapasitesi-1966-_77.html” (12.12.2013 Tarihinde Erişilmiştir).

UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, International Trade in Health Services: Difficulties and Opportunities for Developing Countries, (1997).

UNDESA, World Population Prospects, Key Findings and Advance Tables,(2015) “http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf”, (30.08.2015 Tarihinde Erişilmiştir).

UNWTO Tourism Highlights (2013), <http://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284415427>, (04.02.2015 Tarihinde Erişilmiştir).

UNWTO, “Travel and Tourism Under Pandemic Conditions”, Review and Preparation Exercise, (2009).

Uriely, N. , Belhassen, Y., “Drug and Risk Taking in Tourism”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 33, No. 2, (2006): 339–359.

Vertovec, S., Cohen, R., “**Conceiving Cosmopolitanism, Theory, Context and Practice**” Oxford University Press, (2002).

Westcott, J., **Improving Information on Accessible Tourism for Disabled People**, 2004,“http://passthrough.fwnotify.net/download/605368/http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/files/studies/improving_information_on_accessibility/improving_accessibility_en.pdf, (05.08.2014, Tarihinde Erişilmiştir).

Whittaker, A., “Pleasure and Pain: Medical Travel in Asia”, *Global Public*, Vol:3, No:3: (2008): 271-290.

WHO, Constitution of the World Health Organization, (1948),

Wild, V., ”Universal Access to Health Care for Migrants: Applying Cosmopolitanism to the Domestic Realm”, *Public Health Ethics*, (2015).

Williams, B., Coyle, J., Healy, D., “The Meaning of Patient Satisfaction: An Explanation of High Reported Levels”, Vol: (47), (1998): 1351-1359

Wilson, J.” Suicide Tourism to Switserland has Doubled Since 2009”, CNN News, <http://edition.cnn.com/2014/08/20/health/suicide-tourism-switzerland/>, (20.08.2014 Tarihinde Erişilmiştir).

Wismar, W., Palm, W., Figueras, J., Ernst, K., Ginneken, E. “ Cross-border Healthcare in the European Union, Mapping and Analysing Practices and Policies”, *World Health Organization, on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies*, (2011).

- Wong, K. M., Velasamy, P. ve Arshad, .T.N.T. “Medical Tourism Destination SWOT Analysis: A Case Study of Malaysia, Thailand, Singapore and India” *SHS Web of Conferences* 12, (2014).
- Woodman, J., **Patient Beyond Borders, Turkey Edition”, Everybody’s Guide to Affordable, World-Class Medical Tourism**, (2009).
- Woodside, A., Frey, L., Daly, R. “Linking Service Quality, Customer Satisfaction, and Behavioral Intention”. *Journal of Health Care Marketing*, Vol:9, No:4, (1989): 5-17.
- World Bank, “Gross Domestic Product, World Development Indicators Database”, (2013),<http://passthrough.fwnotify.net/download/523486/http://databank.worldbank.org/data/download/WDI-2013-ebook.pdf> , (20.02.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- World Tourism Organization, “Recommendations on Accesible Tourism”, (2013), http://www.accessibletourism.org/resources/accesibilityen_2013_unwto.pdf, (20.09.2015 Tarihinde Erişilmiştir).
- Yalçın, B., “Turizmde sürdürülebilir rekabet açısından işletmelerin kurumsal imajı ve ülke imajı arasındaki etkileşime yönelik bir değerlendirme” *Dayanışma dergisi* ,Sayı: 108, (2010): 23-33.

**PSİKOSOSYAL BOYUTLARIYLA
ADLİ PSİKİYATRİ
Deneyimler Işığında Tedavi Sonrası Hayat**

Dr. Hakan KARAAĞAÇ

PSİKOSOSYAL BOYUTLARIYLA ADLİ PSİKİYATRİ
Deneyimler Işığında Tedavi Sonrası Hayat

Hakan KARAAĞAÇ
ORCID (0000-0002-6586-5940)

ISBN 978-625-6796-65-2
E-ISBN 978-625-6796-66-9
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

PSİKOSOSYAL BOYUTLARIYLA ADLİ PSİKİYATRİ

Deneyimler Işığında Tedavi Sonrası Hayat

KARAAĞAÇ, Hakan

1. Basım, x+248 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Adli Psikiyatri, 2. Adli Psikiyatrik Sosyal Hizmet, 3. Gömülü Teori,
4. Sosyal Hizmet, 5. Vaka Yönetimi

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	Vii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

AĞIR RUHSAL HASTALIKLAR.....	9
Şizofreni.....	10
Şizoafektif Bozukluk.....	12
Tanımlanmamış (Atipik) Psikotik Bozukluk.....	13

2. BÖLÜM

SUÇ VE AĞIR RUHSAL HASTALIKLAR	15
Adli Psikiyatri	15
Ağır Ruhsal Hastalıklar ve Suç İlişkisi.....	16
Ceza Sorumluluğu.....	18
Zorunlu Klinik Tedavi (Koruma ve Tedavi).....	19

3. BÖLÜM

ADLİ PSİKIYATRİK SİSTEM.....	21
Dünyada Adli Psikiyatrik Sistem ve Hastaneler	21
Türkiye’de Adli Psikiyatrik Sistem ve Hastaneler	27
Adli Psikiyatrik Tedavi Ekibi.....	29
Tıbbi ve Psikososyal Tedaviler	29
Taburculuk ve Takip	32
Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi	34
İnsan Hakları ve Etik Bağlam.....	38

4. BÖLÜM

PSİKOSOSYAL SORUNLAR.....	41
Hastalığa Uyum.....	41
Psikolojik Durum	42
Aile İlişkileri	43
Sosyal İlişkiler.....	43
Ekonomik Faktörler	44

Toplumsal Faktörler 45

5. BÖLÜM

ADLI PSİKİYATRİK SOSYAL HİZMET47

Adli Psikiyatrik Sosyal Hizmet Kavramı ve Kapsamı 47
Dünyada ve Türkiye’de Adli Psikiyatrik Sosyal Hizmet 49
Rol ve Sorumluluklar 52
Bilgi, Beceri ve Değer Çerçevesi 54
Vaka Yönetimi ve Adli Psikiyatrik Sosyal Hizmet..... 57

6. BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI.....63

Araştırmanın Modeli 63
Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu 67
Araştırma Verilerinin Toplanması..... 71
Araştırmacının Rolü 77

7. BÖLÜM

BULGULAR.....79

TEMA 1

BİREY VE TOPLUM ARASINDAKİ DENGE: ADLI PSİKİYATRİK SİSTEMİN YAPILANDIRILMASI..... 79

Güncel İhtiyaçlara Uygun Mevzuat..... 81
Personel İstihdamı ve Eğitimi 83
Eşgüdüm ve İş birliği 85
Toplum Temelli Adli Psikiyatri..... 87
Hastane Süreci/ YGAP 88
Toplum İçinde Destekleme Sosyal Takip..... 92

TEMA 2

KENDİ HAYATLARININ UZMANLARI BİREYLERİN VE AİLELERİNİN PSİKOSOSYAL İHTİYAÇLARI..... 97

Bireyin Psikososyal İhtiyaçları..... 98
Bireyin Hissettikleri Duygular 98
Aile İlişkileri 99
İş/ Ekonomik Durum..... 101
Sosyal İlişkiler 102

Serbest Zaman Değerlendirmesi	103
Hem Mağdur Hem Destekçi: Aile	104
Psikolojik Yükler	104
Tedavideki Roller.....	105
İş/Ekonomik Durum.....	107
Aile İçi İlişkiler	108
Sosyal İlişkiler	110
Bütünleşik Bir Yaşam İçin Sosyal Uyumun Sağlanması	110
Hastalığa ve Tedaviye Uyum	110
Toplumla Bağ Kurma.....	114

TEMA 3

SORUNU BÜYÜMEDEN ÇÖZMEK: RİSK DEĞERLENDİRMESİ VE YÖNETİMİ.....	120
Suçta Sürüklenmede Etkili Olan Faktörler/Önleyici Bakış.....	121
Yerinde ve Zamanında Müdahale/Tespit.....	123
Kapsamlı değerlendirme: Biyopsikososyal Yaklaşım	126
Tehlikelilik Değerlendirmesi.....	127
Güvenlik Seviyelendirmesi	128

TEMA 4

EN AZ KISITLAYICI ORTAM: İNSAN HAKLARI VE ETİK BAĞLAM	132
Adli Süreçte Haklar.....	132
Hastane Sürecinde Haklar	136
Sosyal Yaşamda Haklar	140

TEMA 5

BİREY VE SİSTEM ARASINDAKİ KÖPRÜ: ADLİ PSİKİYATRİK SOSYAL HİZMET	141
Mesleki Gelişim ve Yetkinlik.....	142
Rol ve Sorumluluklar	145
Psikososyal Müdahaleler	149
İnsan Hakları ve Etik Değerler	155

8. BÖLÜM

TARTIŞMA	159
Adli Psikiyatrik Sistemin Yapılandırılması	159
Birey ve Ailenin Psikososyal İhtiyaçları	167
Risk Yönetimi ve Değerlendirmesi	176
İnsan Hakları ve Etik Bağlam.....	183
Adli Psikiyatrik Sosyal Hizmet	189

9. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	201
Sonuçlar	201
Öneriler	212
Vaka Yönetimi Modeli Önerisi	214
Modelin Amacı, Yapısı ve Temel Özellikleri.....	216
Modelin İşleyişi	220
Vaka Yönetim Sürecinde Sosyal Hizmet Müdahaleleri	224
Adli Psikiyatri Alanında Mevzuat ve Politika Önerileri	229
KAYNAKLAR	235

KAYNAKLAR

1. Frankl VE. İnsanın Anlam Arayışı. Çeviri: Burak S, 7. Baskı. Ankara, Öteki Yayınları,2000.
2. Yanık M. Türkiye ruh sağlığı sistemi üzerine değerlendirme ve öneriler, ruh sağlığı eylem planı önerisi, *Reviews, Cases And Hypotheses in Psychiatry*, 2007, 1(3): 9-78.
3. Short T, Thomas S, Mullen P, Ogloff JRP. Comparing violence in schizophrenia patients with and without comorbid substance-use disorders to community controls, *Acta Psychiatr Scand*, 2013, 128:306–331.
4. Bloom JD, Williams MH, Bigelow DA. The forensic psychiatry system in the United States, *International Journal of Law and Psychiatry*,2000, 23(5-6): 605-613.
5. Marle H. Forensic psychiatric services in the Netherlands. *International Journal of Law and Psychiatry*,2000, 23(5-6): 515-531.
6. Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Sehir Hastaneleri Koordinasyon Daire Başkanlığı. <https://khgmsehirhastaneleridb.saglik.gov.tr/TR,54440/ygap-hastaneleri-nedir.html> 05.05.2020.
7. Cutler CG. Self-efficacy and social adjustment of patients with mood disorder, *J Am Psychiatr Nurses Association*,2005, 11(5): 283-289.
8. Sheafor BW, Horejsi CR. Techniques and Guidelines for Social Work Practice. Çeviri (edt.): ÇİFTÇİ DB *Sosyal hizmet uygulaması: Temel teknikler ve ilkeler*, 1. Baskı, Ankara, Nika Yayınevi, 2016: 30-65.
9. Zastrow C. Introduction to social work and social welfare. Çeviri (edt.): ÇİFTÇİ DB *Sosyal hizmete giriş* 1. Baskı. Ankara, Nika Yayınevi, 2013: 91-150.
10. Talisman N, Kaltman S, Davis K, Sidel S, Akil M, Alter C. Case management: A new approach. *Psychiatric Annals*, 2015, 45(3):134-138.
11. Springer DW, Roberts AR. *Handbook of forensic mental health with victims and offenders: Assessment, treatment, and research* 1st ed. Philadelphia, Springer Publishing Company, 2007: 67-75.
12. Goldmeier J, Wise BF, Wright CU. Forensic social work in a mental health setting, *Health Soc. Work*,1986, 11:245–253.
13. Forensic Mental Health Social Work. <https://www.basw.co.uk/resources/forensicmentalhealthsocialworkcapabilitiesframework>. 06.05.2020.
14. İnan S, Yıldızhan E, Öncü F. İnsana yönelik ciddi suç işleyen adli psikiyatri olgularının hastalık öyküleri, sosyodemografik ve suç özellikleri, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2018, 29(4):258-268.
15. Baysan Arabacı L, Başoğul C, Büyükbayram A. Adli psikiyatri hastalarının içselleştirilmiş damgalanma ve sosyal işlevsellik düzeyleri, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*,2015, 16:113–121.

16. Ural C, Öncü F, Belli H, Soysal H. Şizofrenide şiddet ve cinayet eylemi: Risklerin değerlendirilmesi, önleyici tedbirler ve tedavide klozapinin yeri. *Düşünen Adam Journal of Psychiatry & Neurological Sciences*, 2011, 24(3): 222-227.
17. Bozan M. Toplum ruh sağlığı merkezinden hizmet alanların içselleştirilmiş damgalanma ve sosyal işlevsellik durumlarının incelenmesi: Eskişehir örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2019.
18. Bekiroğlu S, Demiröz F. Toplum ruh sağlığı merkezlerinden hizmet alan ağır ruhsal hastalığa sahip bireylerin algıladıkları sosyal damgalanmanın incelenmesi, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2020, 24(1), 41-52.
19. Başer D, Kirlioğlu M, Mavili Aktaş A. Sosyal hizmet mesleğinin bir uygulama alanı olarak toplum temelli ruh sağlığı sistemi ve güncel değişimler, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2013, 24: 179-192.
20. Sheehan R. Forensic social work: A distinctive framework for intervention, *Social Work in Mental Health*, 2012, 10(5):409-425.
21. Ter Haar-Pomp L, Spreen M, Bogaerts, S, Volker B. The personal social networks of personality disordered forensic psychiatric patients, *Journal Of Social Work*, 2015, 15(3):254-276.
22. What is 'Serious Mental Illness' and What is Not? <https://mentalillnesspolicy.org/serious-mental-illness-not/> .06.05.2020.
23. Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri Hakkında Yönerge, T.C. Sağlık Bakanlığı, Resmî Gazete, sayı: 7364, 17 Şubat 2011.
24. WHO. Helping people with severe mental disorders live longer and healthier lives policy brief. <http://apps.who.int/bookorders>. 06.05.2020.
25. Black DW, Andreasen NC. Introductory textbook of psychiatry. 2nd ed. California, American Psychiatric Association Publishing, 2011.
26. Köroğlu E. American Psychiatric Association (APA), *Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal el kitabı (DSM-5)*. 1. Baskı, Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2014.
27. Soygür H, Alptekin K, Atbaşoğlu EC, Herken H. Şizofreni ve diğer psikotik bozukluklar, 1. Baskı, Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları, 2007: 500.
28. Sadock BJ, Sadock VA, Ruiz P. *Synopsis of Psychiatry: Behavioral Sciences/Clinical Psychiatry*. 11 Edition, Wolters Cluver, 2016:205-225.
29. McGrath J, Saha S, Chant D, Welham J. Schizophrenia: A concise overview of incidence, prevalence and mortality, *Epidemiol Reviews*, 2008, 30(1):67-76.
30. Öztürk MO, Uluşahin A. Ruh sağlığı ve bozuklukları, 16. Baskı. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2020:85-95.
31. Binbay T, Ulaş H, Elbi H, Alptekin K. Türkiye'de psikoz epidemiyolojisi: Yaygınlık tahminleri ve başvuru oranları üzerine sistematik bir gözden geçirme, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2011, 22(1), 40-52.

32. Abel KM, Drake R, Goldstein JM. Sex differences in schizophrenia, *International Review of Psychiatry*,2010, 22: 417–428.
33. Koroğlu E. Psikiyatri Ders Kitabı, 1. Baskı. HYB Yayıncılık, İstanbul, 2012: 50-85.
34. Corcoran C, Walker E, Huot R, Mittal V, Tessner K, Kestler L, Malaspina D. The stress cascade and schizophrenia: Etiology and onset, *Schizophrenia Bulletin*,2003, 29(4): 671-692.
35. Carpenter WT, Heinrichs DW, Wagman AM. Deficit and nondeficit forms of schizophrenia: The concept, *American Journal of Psychiatry*,1988, 145: 578–583.
36. Işık E, Taner E, Işık U. Güncel Klinik Psikiyatri, 1. Baskı, Asimetrik Paralel Yayıncılık, Ankara, 2008: 81-115.
37. Kocal Y, Karakuş G, Tamam L. Psikiyatri kliniğinde yatarak tedavi gören şizofreni hastalarının sosyodemografik ve klinik özellikleri, *Klinik Psikiyatri Dergisi*,2017, 20(2):104–113.
38. Scully PJ, Owens JM, Kinsella A, Waddington JL. Schizophrenia, schizoaffective and bipolar disorder within an epidemiologically complete, homogeneous population in rural Ireland: Small area variation in rate, *Schizophrenia Research*, 67(2-3): 143-155.
39. Oral ET. Şizofreni diğer psikotik hastalıklardan nasıl ayrılmalıdır? İçinde: Candansayar S. (Editör). *Neden nasıl şizofreni*, Ankara, Peday Yayınları, 2005:220-230.
40. Yıldızhan E, Türkcan A, İnan S, Yalçın Ö, Erdoğan A. İlk psikoz atağı: Belirtiler, tedavi başlangıcı ve klinik yanıt ilişkisi, *Türk Psikiyatri Dergisi*,2015, 26: 77–86.
41. Gözübüyük ŞA. *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Turhan Kitabevi, 2020:120-149.
42. Alpkın LR, Karamustafaoğlu O. *Temel ve Klinik Psikiyatri*. Güneş Tıp Kitapevi, 2018:52-68.
43. Biçer Ü, Tırtıl I, Kurtaş Ö, Aker T. Adli Psikiyatri. İçinde: Koç S, Can M (Editör). *Birinci Basamakta Adli Tıp*, 2011, 2:242-252.
44. Dinçmen K. *Adli Psikiyatri* 1. Basım. İstanbul, Birlik Yayınları, 1984, 87-92.
45. Uygur N, Ögel K, Çeliker AR. Şizofrenlerde suç işlemeyi etkilemesi olası faktörler, *Düşünen Adam*,1991, 4:10–14.
46. Soyaslan D. *Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri) 4. Basım*. Ankara, Yetkin Yayınları, 2018.
47. Sosyal H. *Adli Psikiyatri*, 1. Basım. İstanbul, Romans Yayınları, 2005:100-120.
48. Monahan J. Mental disorder and violent behavior: Perceptions and evidence, *Am. Psychol.*,1992, 47:511–521.
49. Taylor PJ, Gunn J. Violence and psychosis. I. risk of violence among psychotic men, *Br. Med. J.*, 1984, 288:1945–1949.

50. Davison SE. The management of violence in general psychiatry, *Advances in Psychiatric Treatment*,2005, 11: 362–370.
51. Appelbaum PS, Robbins PC, Monahan J. Violence and delusions: Data from the macarthur violence risk assessment study, *Am. J. Psychiatry*,2000, 157: 566–572.
52. Forensic Psychiatric Services Patient and Family Handbook. <http://www.bcmhsus.ca/Documents/Forensic%20Psychiatric%20Services%20Patient%20and%20Family%20Handbook%20FINAL%20PROOF.pdf> .06.06.2020.
53. Shafi A, Gallagher P, Stewart N, Martinotti G, Corazza O. The risk of violence associated with novel psychoactive substance misuse in patients presenting to acute mental health services, *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 32(3):2606.
54. Buchanan A, Sint K, Swanson J, Rosenheck R. Correlates of future violence in people being treated for schizophrenia, *Am. J. Psychiatry*,2019, 176: 694–701.
55. Gillies D, O'brien L. Interpersonal violence and mental illness: a literature review, *Contemporary Nurse* ,2006, 21(2): 277–286.
56. Meehan J, Flynn S, Hunt I, Robinson J, Bickley H, Parsons R, Shaw J. Perpetrators of homicide with schizophrenia: A national clinical survey in England and Wales, *Psychiatric Services*,2006, 57(11):1648-1651.
57. Belli H, Özçetin A, Ertem U, Tuyluoğlu E, Namlı M, Bayık Y, Simsek D. Perpetrators of homicide with schizophrenia: Sociodemographic characteristics and clinical factors in the eastern region of Turkey, *Comprehensive Psychiatry*, 2010, 51(2): 135-141.
58. Schanda H, Stompe T, Swoboda GO. Increasing criminality in patients with schizophrenia: Fiction, logical consequence or avoidable side effect of the mental health reforms? *Neuropsychiatr.* ,2010, 24(3): 170–81.
59. Elbogen EB, Johnson SC. The intricate link between violence and mental disorder: Results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions, *Arch. Gen. Psychiatry*,2009, 66:152–161.
60. Blackburn R. *The Psychology of Criminal Conduct: Theory, Research and Practice*. 1nd ed. London, Wiley, 1998.
61. Uygur N. *Adli Psikiyatri Uygulama Klavuzu*, 3. Baskı. TPD Yayınları, 2018: 80-89.
62. Oğuz NY, Başaran D. Hukuki ve etik yönüyle zorla hastaneye yatırma, *Psikiyatri Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*,1993, 1:367–71.
63. Honkonen T, Saatinen S, Salokangas RKR. Deinstitutionalization and Schizophrenia in Finland II: Discharged patients and their Psychosocial functioning, *Schizophr. Bull.*1999, 25:543–551.
64. PAHO. Declaration of Caracas. https://www.paho.org/hr-ecourse-e/assets/_pdf/Module1/Lesson1/M1_L1_3.pdf 03.02.2021.

65. Abdalla-Filho E, Bertolote JM. Forensic psychiatric systems in the World, *Bras Psiquiatr*,2006, 28:56–61.
66. Nedopil N. The role of forensic psychiatry in mental health systems in Europe, *Crim. Behav. Ment. Heal.*,2009, 19:224–234.
67. Ibishi NF, Musliu, NR, Hundozi Z, Citaku K. Prevalence of the hospitalisation of mentally ill offenders in the forensic unit of the clinic of psychiatry in pristina over a three-year period and long-term strategy implications for the management of the forensic mental health system service, *Med. Sci. Law*,2015, 55: 201–207.
68. Kapp MB. The mentally disabled and the law, *Law, Medicine and Health Care*,1986,14: 211–212.
69. Beck JC. Forensic psychiatry in the USA and the UK: A clinician’s view, *Crim. Behav. Ment. Health*, 1996, 6:11–27.
70. Seppänen A, Törmänen I, Shaw C, Kennedy H. Modern forensic psychiatric hospital design: Clinical, legal and structural aspects, *Int. J. Ment. Health Syst.*,2018, 12: 2–12.
71. Mentally ill offenders–legislation and practice in EU Member States. https://ec.europa.eu/health/ph_projects/2002/promotion/fp_promotion_2002_fre_p_15_en.pdf. 10.05.2021.
72. Völlm BA, Clarke M, Herrando VT, Seppänen AO, Gosek P, Heitzman J, Bulten E. European Psychiatric Association (EPA) guidance on forensic psychiatry: Evidence based assessment and treatment of mentally disordered offenders, *European Psychiatry*,2018, 51:58-73.
73. Sampson S, Edworthy R, Völlm B, Bulten E. Long-term forensic mental health services: an exploratory comparison of 18 european countries, *Int. J. Forensic Ment. Health*,2016, 15:333–351.
74. Forensic mental health services. <https://resource.guidance-for-commissioners-of-forensicmental-healthservices/>.15.03.2021.
75. Barbui C, Saraceno B. Closing forensic psychiatric hospitals in Italy: A new revolution begins? *Br. J. Psychiatry*,2015, 206: 445–446.
76. Carabellese F, Felthous AR. Closing Italian forensic psychiatry hospitals in favor of treating insanity acquittees in the community, *Behav. Sci. Law*,2016, 34:444–459.
77. Di Lorito C, Castelletti, L, Lega I, Gualco B, Scarpa F, Völlm B. The closing of forensic psychiatric hospitals in Italy: Determinants, current status and future perspectives. A scoping review, *International Journal of Law and Psychiatry*,2017, 55: 54-63.
78. Mullen PE, Briggs S, Dalton T, Burt M. Forensic mental health services in Australia, *International Journal of Law and Psychiatry*,2000, 23: 433–452.
79. Jager AD. Forensic psychiatry services in Australia, *Int. J. Law Psychiatry*, 2001, 24:387–398.

80. Brinded PM. Forensic psychiatry in New Zealand: A review, *Int. J. Law Psychiatry*,2000, 23:453–465.
81. Njenga FG. Forensic psychiatry: The African experience, *World Psychiatry*,2006, 5(2): 97.
82. Salzberg SM. Japan’s new mental health law: More light shed on dark places? *Int. J. Law Psychiatry*,1991, 14:137–168.
83. Ganju V. The mental health system in India: History, current system, and prospects, *Int. J. Law Psychiatry*,2000, 23:393–402.
84. Ruchkin VV. The forensic psychiatric system of Russia, *Int. J. Law Psychiatry*, 2000, 23:555–565.
85. Jansman-Hart EM, Seto MC, Crocker AG, Nicholls TL, Côté G. International trends in demand for forensic mental health services, *Int. J. Forensic Ment. Health*,2011,10:326–336.
86. Hanley NK, Ross S. Forensic mental health in Australia: Charting the gaps, *Curr. Issues Crim. Justice*,2013, 24: 341–356.
87. Ocloo J, Garfield S, Franklin BD, Dawson S. Exploring the theory, barriers and enablers for patient and public involvement across health, social care and patient safety: A systematic review of reviews. *Health research policy and systems*, 2021, 19(1), 1-21.
88. Clark C, Holden C, Thompson, J, Watson P, Wightman LH. Forensic treatment in the United States: A survey of selected forensic hospitals: Treatment at Michigan’s forensic center, *Internatinal J. Law Psychiatry*,1993, 16: 71–81.
89. Wack RC. Forensic treatment in the United States: A survey of selected forensic hospitals: Treatment services at Kirby Forensic Psychiatric Center, *Int. J. Law Psychiatry*,1993, 16:83–104.
90. Duke LH, Furtado V, Guo B, Völlm BA. Long-stay in forensic-psychiatric care in the UK, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*,2018, 53(3): 313-321.
91. WHO. The World Health Report 2001. Mental health: New understanding, new hope. 2001.
92. Üstün G, Küçük L, Buzlu S. Bir Toplum Ruh Sağlığı Merkezi’nde uygulanan rehabilitasyon programlarına katılan ve katılmayan şizofreni hastalarının bazı sosyodemografik ve hastalıkla ilişkili özellikleri ile tedaviye uyumları ve özyeterlilikleri açısından tanımlanması, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2018, 9(2):69-79.
93. Nasrallah HA, Smeltzer DJ, Tekin B. Şizofreni: Güncel tanı ve tedavi el kitabı 1. Baskı. Cordisgroup,2005.
94. Atagün Mİ, Yıldırım MS, Canbek Ö. Elektrokonvulzif Tedavi: Bir güncelleme, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2012, 4(3):350-370.
95. Doğan O, Doğan S, Tel H, Çoker F, Polatöz Ö, Başeğmez FD. Şizofrenide psikososyal yaklaşımlar: Aileler, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2002, 3(3):133.

96. Akpınar Ş, Kelleci M. Şizofrenik hastalara uygulanan sorun çözme becerilerini geliştirme programının yaşam kalitesine etkisi, *Klinik Psikiyatri*, 2008,11:180-190.
97. Turkington D, Kingdon D, Weiden PJ. Cognitive behavior therapy for schizophrenia, *American Journal of Psychiatry*, 2006, 163(3):365-373.
98. Yıldız M. Şizofrenili hastaların ayaktan tedavisinde ruhsal ve toplumsal girişimler neden gereklidir ve nasıl uygulanabilir. İçinde: Candansayar S. (Editör). *Neden nasıl şizofreni*, Ankara, Peday Yayınları, 2005:237-268.
99. Shankar J, Martin J, McDonald C. Emerging areas of practice for mental health social workers: Education and employment, *Aust. Soc. Work*,2009, 62: 28–44.
100. O'Donahoo J, Simmonds JG. Forensic patients and forensic mental health in victoria: Legal context, clinical pathways, and practice challenges, *Aust. Soc. Work*, 2016, 69:69–180.
101. Daly J. Forensic Social Work: Forensic social workers today <https://www.hee.nhs.uk/sites/def/files/documents/Forensicsocialworkreport.pdf>. 03.03.2021.
102. Best practice in managing risk: Principles and evidence for best practice in the assessment and management of risk to self and others in mental health services. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/478595/best-practice-managing-risk-covwebtagged.pdf . 10.06.2021.
103. Andrews DA Bonta J. The psychology of criminal conduct, 1nd ed. London. Routledge, 2010:4-23.
104. Ward T, Maruna S. *Rehabilitation: Beyond the risk paradigm*, 2nd ed. London, Routledge, 2007:80-105.
105. Mezzich JE. The dialogal basis of our profession: Psychiatry with the person, *World Psychiatry*, 2007, 6(3):129.
106. Drake RE, Cimpean D, Torrey WC. Shared decision making in mental health: Prospects for personalized medicine, *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 2009, 11(4):455.
107. Otto RK, Douglas KS. *Handbook of violence risk assessment*, 2nd ed. London. Routledge,2011.
108. Mersey Care NHS Trust. Policy and procedures for the use of clinical risk assessment tools. <https://www.merseycare.nhs.uk/about-us/policies-and-procedures>. 10.06.2021.
109. Nilsson T, Munthe C, Gustavson C, Forsman A, Anckarsäter H. The precarious practice of forensic psychiatric risk assessments, *International Journal of Law and Psychiatry*, 2009,32(6):400-407.
110. National Collaborating Centre for Nursing and Supportive Care (UK). Violence: The Short-Term Management of Disturbed/Violent Behaviour in In-Patient Psychiatric Settings and Emergency Departments. London,2005.

111. International Association of Forensic Mental Health Services. Draft guidelines for good practice in clinical risk assessment. www.iafmhs.org/iafmhs.asp?pg=risc 10.06.2021.
112. Department of Health. The mental health policy implementation guide. <http://www.wales.nhs.uk/sites3/documents/776/CRHT%20PIG.pdf> . 10.06.2021.
113. O'Rourke DM, Bailes G. Risk assessment and management, *British Psychological Society*, 2006, 4.
114. WHO. Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care. Adopted by General Assembly resolution 46/119 of 17 December 1991.
115. Zhang S, Mellso G, Brink J, Wang X. Involuntary admission and treatment of patients with mental disorder, *Neuroscience Bulletin*, 2015, 31(1):99-112.
116. Türk Psikiyatri Derneği. Ruh Sağlığı Yasası Taslağı Metni. <https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/28112017174-Ruh-Sagligi-Yasa-Taslagi.pdf> . 15.06.2021.
117. Sert G, Özçelik H, Yıldırım G. Türkiye'de akıl hastalığı olan hastalarda zorla yatırma ve zorla tedavi/hukuki ve etik sorunlar, *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 2019, 9(3):393-404.
118. Magliano L, Fiorillo A, De Rosa C, Malangone C, Maj M. Family burden in long-term diseases: A comparative study in schizophrenia vs. physical disorders, *Social Science & Medicine*, 2005, 61(2): 313-322.
119. Hosáková J, Hosák L. Needs of hospitalized schizophrenic patients in the North Moravia and the Czech Part of Silesia, *ACTA MEDICA*, 2015, 58(3): 104-107.
120. Ganesh K, Gupta S. Comparison of unmet needs of patients on treatment of schizophrenia perceived by patients and their family caregivers, *Indian Journal of Social Psychiatry*, 2017, 33(2): 181.
121. Lacro JP, Dunn LB, Dolder CR, Jeste DV. Prevalence of and risk factors for medication nonadherence in patients with schizophrenia: A comprehensive review of recent literature, *The Journal of Clinical Psychiatry*, 2002, 63(10):1-10.
122. Üstünsoy Çobanoğlu ZS, Aker T, Çobanoğlu N. Şizofreni ve diğer psikotik bozukluğu olan hastalarda tedaviye uyum sorunları, *Düşünen Adam*, 2003, 16:211-218.
123. Smith J, Birchwood M. Relatives and patients as partners in the management of schizophrenia: The development of a service model, *Br. J. Psychiatry*, 1990, 156:654-660.

124. Aker T, Üstünsoy S, Kugu N, Yazıcı A. Psikotik bozukluğu olan hastalarda tedaviye uyum ve ilaç tedavisine uyumsuzluğu değerlendirme ölçeği. 36. Ulusal Psikiyatri Kongresi Özet Kitabı, 2000:9-14.
125. Ünal S, Çakıl G, Elyas Z. Taburculuk sonrası tedaviye gelmeyen psikotik hastaların özellikleri, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2006, 7(2):69-75.
126. Olfson M, Mechanic D, Hansell S, Boyer CA, Walkup J, Weiden PJ. Predicting medication noncompliance after hospital discharge among patients with schizophrenia, *Psychiatric Services*, 2000, 51(2): 216-222.
127. Roy R, Jahan M, Kumari S, Chakraborty PK Reasons for drug non-compliance of psychiatric patients: A centre based study, *J. Indian Acad. Appl. Psychol.*, 2005, 31(1-2), 24-8.
128. Nijdam-Jones A, Livingston JD, Verdun-Jones S, Brink J. Using social bonding theory to examine 'recovery' in a forensic mental health hospital: A qualitative study, *Criminal Behaviour and Mental Health*, 2015, 25(3): 157-168.
129. Atkinson JM, Coia DA. Families coping with schizophrenia: A practitioner's guide to family groups. Wiley, 1st Edition. 1995:50-55.
130. Hirst M. Carer distress: A prospective, population-based study, *Social Science & Medicine*, 2005, 61(3): 697-708.
131. Gülseren L. Şizofreni ve aile: Güçlükler, yükler, duygular, gereksinimler, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2002, 13(2): 143-151.
132. Çakır F, İlmen C, Yener F. Kronik psikotik hastalarda taburculuk sonrası takip ve tedaviye uyum, *Düşünen Adam-Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 2010, 23(1): 50-59.
133. Tüzer V. Şizofreni hastalarında aile ortamı ve duygu dışavurumunun değerlendirilmesi, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2003, 6:198-203.
134. Albert M, Becker T, Mccrone P, Thornicroft G. Social networks and mental health service utilisation-a literature review. *International Journal of Social Psychiatry*, 1998, 44(4): 248-266.
135. Forrester-Jones R, Barnes A. On being a girlfriend not a patient: The quest for an acceptable identity amongst people diagnosed with a severe mental illness, *Journal of Mental Health*, 2008, 17(2):153-172.
136. Haynie DL. Friendship networks and delinquency: The relative nature of peer delinquency, *Journal of Quantitative Criminology*, 2002, 18(2): 99-134.
137. T.C. Sağlık Bakanlığı Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı 2011-2023. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
138. Öncü F, Soysal H, Uygur N, Özdemir F, Türkcan S, Yeşilbursa D, Alataş G. Zorunlu klinik tedavi sonrası yineleyici suç işleyen adli psikiyatri olgularının tanı ve suç niteliği açısından değerlendirilmesi, *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 2002, 15(3): 132-148.

- 139.Zaprutko T, Kus K, Bilobryvka R, Rakhman L, Göder R, Michalak M, Nowakowska E. Schizophrenia and employment: Evaluation from professionals point of view, *Psychiatric Quarterly*, 2015, 86(4): 569-579.
- 140.Genç Y, Çat G. Engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisi, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2014, 8(1): 363-394.
- 141.Özbesler C. Çocukluk çağı lösemilerinin ve sosyal destek sistemlerinin aile işlevlerine etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilimdalı, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.
- 142.Yasamy MT, McDaniel E, Saxena S. *Living a healthy life with schizophrenia: Paving the road to recovery*. 2014, Geneva: WHO.
- 143.Link BG, Phelan JC. Conceptualizing stigma, *Annual Review of Sociology*, 2001, 27(1): 363-385.
- 144.Stuart H, Arboleda-Florez J, Sartorius N. Paradigms lost: fighting stigma and the lessons learned, 1th Edition. Oxford University Press, 2011.
- 145.Bostancı N. Ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik stigma ve bunun azaltılmasına yönelik uygulamalar, *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 2005, 18(1): 32-38.
- 146.Özbaş D, Küçük L, Buzlu S. Ruhsal bozukluğu olan bireye sahip ailelerin hastalığa karşı tutumları, *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 2008, 21(1-4): 14-23.
- 147.Bartlett HM, Saunders BN. *The common base of social work practice*. NASW Press,1970.
- 148.Willrich M. *City of courts: Socializing justice in progressive era of Chicago*. 1st ed. New York, Cambridge University Press, 2003: 241-250.
- 149.Dix GE, Poythress NG. Propriety of medical dominance of forensic mental health practice: The empirical evidence, *Ariz. L. Rev*, 1981, 23: 961.
- 150.CCETSW. Achieving competence in forensic social work. <https://bnb.data.bl.uk/doc/resource/012701888/publicationevent/LondonCentralCouncilForEducationandTraininginSocialWork1995> . 15.03.2021.
- 151.NOFSW. What is forensic social work. <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1>. 05.05.2021.
- 152.Rapaport J. Policy swings over thirty-five years of mental health social work in England and Wales 1969–2004, *Practice*, 2005, 17(1): 43-56.
- 153.Evans S, Huxley P, Baker C, White J, Madge S, Onyett S, Gould N. The social care component of multidisciplinary mental health teams: A review and national survey, *Journal of Health Services Research & Policy*, 2012, 17(2): 23-29.
- 154.Boland J, Abendstern M, Wilberforce M, Pitts R, Hughes J, Challis D. Mental health social work in multidisciplinary community teams: An analysis of a national service user survey, *Journal of Social Work*, 2021, 21(1): 3-25.
- 155.NASW Code of Ethics: <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English>. 05.05.2021.

156. Wilson SC. Psychiatric Mental Health Nursing: Concepts of Care in Evidence-Based Practice. F A Davis Co, 5th edition, 2008: 1120-1125.
157. Marshall M, Gray A, Lockwood A, Green R. Case management for people with severe mental disorders, *Cochrane Database of Syst. Rev.*, 1998, 13(4): 50-58.
158. Björkman T, Hansson L. Case management for individuals with a severe mental illness: a 6-year follow-up study, *International Journal of Social Psychiatry*, 2007, 53(1): 12-22.
159. National Association of Social Workers (NASW). Standarts for social work case management. <https://www.naswpress.org/product/53575/nasw-standards-for-social-work-case-management>. 06.05.2021.
160. Case Management Society of America (CMSA). What is a case manager? <https://cmsa.org/who-we-are/what-is-a-case-manager/>. 06.05.2021.
161. Barker RL. *The social work dictionary*, NASW press. , 2003.
162. Moxley DP. Case management. In: Maki DR, Tarvydas VM (eds.) *The Professional Practice of Rehabilitation Counseling*, 1st ed. Newyork, Springer Publishing Company, 2012: 269-297.
163. Greene RR, Uebel M. Intervention continued: Providing care through case management, *Journal of Human Behavior in The Social Environment*, 2007, 14(1-2): 31-50.
164. Mueser KT, Bond GR, Drake RE, Resnick SG. Models of community care for severe mental illness: A review of research on case management, *Schizophrenia Bulletin*, 1998, 24(1): 37-74.
165. Valenstein M, McCarthy JF, Ganoczy D, Bowersox NW, Dixon LB, Miller R, Slade EP. Assertive community treatment in veterans affairs settings: Impact on adherence to antipsychotic medication, *Psychiatric Services*, 2013, 64(5): 445-451.
166. Sledge WH, Astrachan B, Thompson K, Rakfeldt J, Leaf P. Case management in psychiatry: An analysis of tasks, *American Journal of Psychiatry*, 1995, 152(9): 1259-1265.
167. Stein LI, Diamond RJ. A program for difficult-to-treat patients, *New Dir. Mental Health Serv.* ,1985, (26):29-39.
168. Kisely S, Kendall E. Critically appraising qualitative research: A guide for clinicians more familiar with quantitative techniques, *Australasian Psychiatry*, 2011, 19(4): 364-367.
169. Fossey E, Harvey C, McDermott F, Davidson L. Understanding and evaluating qualitative research, *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 2002, 36(6): 717-732.
170. Krysik JL. *Research for Effective Social Work Practice*, 4nd ed. Illustrations, Routledge, 2018: 320-342.

171. Glaser BG, Strauss A, Strutzel E. The discovery of grounded theory; strategies for qualitative research, *Nursing Research*, 1968, 17(4): 364.
172. Corbin J, Strauss A. Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria, *Qualitative Sociology*, 1990, 13(1): 3-21.
173. Merriam SB. *Qualitative Research: A guide to design and implementation*. Çeviri (edt.): Turan S. *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*, 3. Baskı. Ankara, Nobel Yayınevi. 2013:80-105.
174. Creswell JW. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. 2nd ed. London, Sage Publications, 2007:17-38.
175. Creswell JW. *Qualitative Research Methods*. Çeviri: Bütün M, Demir SB *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 3. Baskı. İstanbul, Siyasal Kitapevi, 2013: 69-117.
176. Çelik H, Çelik H. *Nitel desenler: Gömülü teori*. 1. Baskı İstanbul, EDAM Yayınları, 2015:166-175.
177. Charmaz K. *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. 1nd ed. London, Sage publications, 2006:1-42.
178. Corbin J, Strauss A. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. 4nd ed. London, Sage Publications, 2014:17-31.
179. McGhee G, Marland GR, Atkinson J. Grounded theory research: Literature reviewing and reflexivity, *Journal of Advanced Nursing*, 2007, 60(3): 334-342.
180. Neuman WL. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri - Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Çeviri: Özge S. Ankara, Yayın Odası, 2014.
181. Charmaz K. Grounded theory: Objectivist and constructivist methods, *Handbook of Qualitative Research*, 2000, 2: 509-535.
182. Patton MQ. *Qualitative evaluation methods*. 1nd ed. Beverly Hills, Sage Publications, 1980:11-19.
183. Maxwell JA. *Qualitative research design: An interactive approach*. 3nd ed. California, Sage Publications, 2012: 65-75.
184. Boychuk Duchscher JE, Morgan D. Grounded theory: Reflections on the emergence vs. forcing debate, *J Adv Nurs.*, 2004, 48(6):605-612.
185. McCann TV, Clark E. Grounded theory in nursing research: Methodology, *Nurse Res*, 2003,11(2):7-18.
186. Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 1. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013:351-354.
187. Charmaz K. Grounded Theory as an Emergent Method. In: Hesse-Biber SN, Leavy P. (eds). *Handbook of Emergent Methods*. 1st ed. New York, The Guilford Press., 2008: 155–172.
188. Lincoln YS, Guba EG. *Naturalistic inquiry*. 1nd ed. London, Sage Publications, 1985: 67-72.

- 189.Karaağaç H, Çalık Var E. Şizofreni hastalarına bakım verenlerin bakım yüklerinin yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2019, 22 (1): 16-26.
- 190.Brunt D, Hansson L. Characteristics of the social environment of small group homes for individuals with severe mental illness, *Nord. J. Psychiatry*, 2002, 56: 39–46.
- 191.Estroff SE, Zimmer C, Lachicotte WS, Benoit J. The influence of social networks and social support on violence by persons with serious mental illness, *Hosp. Community Psychiatry*, 1994, 45(7):669-79.
- 192.Glanville D, Dixon L. Caregiver burden, family treatment approaches and service use in families of patients with schizophrenia, *Isr. J. Psychiatry Relat. Sci.*, 2005, 42 (1): 15–22.
- 193.Fenton WS, Blyler CR, Heinssen RK. Determinants of medication compliance in schizophrenia: Empirical and clinical findings, *Schizophr Bull*, 1997,23(4):637-51.
- 194.Zygmunt A, Olfson M, Boyer CA, Mechanic D. Interventions to improve medication adherence in schizophrenia, *Am. J. Psychiatry*, 2000, 159(10):653-64.
- 195.Taşkın EO. İçselleştirilmiş damga ve damgalanma algısı. İçinde: Taşkın EO(editör). *Stigma Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutumlar ve Damgalama*, 1. Baskı. İzmir, Meta Basım ve Matbaacılık, 2007: 31-40.
- 196.Aker AT, Özmen E, Ögel K, Sağduyu A, Uğuz Ş, Gürol TD, Boratav RC. Birinci basamak hekimlerinin şizofreniye bakış açısı, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2002, 3 (1).1: 5.
- 197.Tuncay T, Tufan B . Social Work Education and Training in Republican Turkey. In: Selwyn Stanley (eds). *Social Work Education in Countries of the East: Issues and Challenges*, 1st ed. New York, Nova Publishers, 2011: 543-562.
- 198.Alptekin K. *Başlangıçtan bugüne ve yarına Türkiye’de sosyal hizmet eğitimi*. 1. Baskı Ankara, Nobel Yayıncılık, 2016.
- 199.Johnson LC, Yanca SJ. *Social work practice: A generalist approach*, 10th ed. Boston, Pearson Education,2009: 180-197.
- 200.Topuz S, Öz M. Türkiye’de sosyal hizmet uzmanlarının istihdam durumu, *Toplum ve Sosyal Hizmet* , 2014, 25 (1) : 149-158 .
- 201.Oral M, Tuncay T. Ruh sağlığı alanında sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumlulukları, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2012, 23(2): 93-114.
- 202.Pahwa R, Smith ME, McCullagh CA, Hoe M, Brekke JS. Social support-centered versus symptom-centered models in predicting functional outcomes for individuals with schizophrenia, *Journal of the Society for Social Work and Research*, 2016, 7: 247-268.

- 203.Ramon S. Adult mental health in a changing international context: The relevance to social work, *British Journal of Social Work*, 2010, 39: 1615-1622.
- 204.Parrott L. *Values and ethics in social work practice*, 2nd ed. Exeter, SAGE, 2014:105.
- 205.Herman DB. Transitional support for adults with severe mental illness: Critical time intervention and its roots in assertive community treatment, *Research on Social Work Practice*, 2014, 24: 556-563.
- 206.Ring C. Quality assurance in mental healthcare: A case study from social work, *Health & Social Care in the Community*, 2001, 9: 383-390.
- 207.Çalık Var E, Kılıç Ceyhan E. Ruh sağlığı alanında kanıta dayalı sosyal hizmet uygulamaları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, 9(42): 1062-1069.

**MİLLİYETÇİLİK,
GÜNDELİK HAYAT
VE
POPÜLER KÜLTÜR**

Aysel TAPAN

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Milliyetçilik, Gündelik Hayat ve Popüler Kültür

Yazar
Aysel TAPAN
ORCID (0000-0002-4270-4028)

ISBN 978-625-6796-67-6
E-ISBN 978-625-6796-68-3
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Milliyetçilik, Gündelik Hayat ve Popüler Kültür

TAPAN, Aysel

1. Baskı, 114 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Milliyetçilik 2. Milli kimlik 3. Gündelik hayat 4. Popüler kültür

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Matbaa Adres:	Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	7
Giriş	9
Kültürel Milliyetçilik	16
Johann Gottfried Herder: “Halk ruhu: Volksgeist”	22
Hans Kohn: “Milliyetçilik bir ruh halidir.”	25
Ernest Gellner: “Milliyetçilik ortak kültüre bağlı tutkulu bir özdeşleşmedir.”	33
Eric Hobsbawm: “Milliyeti tek bir boyuta indirgemek mümkün değildir.”	37
Benedict Anderson: “Milliyetçiliğin büyüğü, rastlantıyı yazgıya dönüştürmesidir”	41
John Armstrong: “Mit, sembol ve iletişim maddi etmenlerden daha kalıcıdır.”	45
Anthony Smith: “Belleksiz kimlik olamaz, mitsiz ortak amaç olamaz.”	47
John Hutchinson: “Kültürel milliyetçi, ulusu tutkular üzerine kurar.”	55
Banal Milliyetçilik ve Popüler Kültür Örnekleri	59
Sinema: Modern Mitolojiler ve Semboller.....	68
Müzik: Sembolik Sınırların Melodisi.....	73
Edebiyat: Kelimelerin Politikası	79
Tiyatro: Sahnedeki Milli Kimlikler.....	83
Müzeler: Yüceltilen Geçmişin İzleri.....	86
Mimari: Teritoryanın Kutsallaştırılması	91
Spor: Uluslararası Prestij, Gurur ve Güç Müsabakaları	95
Yemek: Mitlerin, Ritüellerin ve Milli Kimliklerin Tüketimi .	101
Kaynakça	107

Kaynakça

- Adanır, O. (2003). Sinemada anlam ve anlatım. İstanbul: Alfa Kitapevi.
- Adorno, T. W. (1976). Introduction to the sociology of music (Çev. E. B. Ashton). New York: The Seabury Press, Inc.
- Allison, L., Tomlinson, A. (2017). Understanding international sport organizations: Principles, power and possibilities. London/New York: Routledge.
- Alliston, A. (2002). Transnational sympathies, imaginary communities. New Jersey/ Oxfordshire: Princeton University Press.
- Anderson, B. (1995). Hayali Cemaatler (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Apor, P. (2015). Museums of civilization, museums of state, museums of identity: National museums in Europe, 1918–2000. National museums and nation-building in Europe 1750–2010: Mobilization and legitimacy, continuity and change, Aronsson, P., Elgenius, G. (Ed.). New York: Routledge.
- Armstrong, J. A. (1982). Nations before nationalism. Chapel Hill: The University of North Carolina Press
- Armstrong, J. A. (2018). Milliyetçilikten önce milletler (Çev. S. E. Türközü). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arnaud, P. (2003). Sport-a means of national representation. Sport and international politics, National museums and nation-building in Europe 1750–2010: Mobilization and legitimacy, continuity and change, Aronsson, P., Elgenius, G. (Ed.), New York: Routledge.
- Aronsson, P., Elgenius, G. (2015). National museums and nation-building in Europe 1750–2010: Mobilization and legitimacy, continuity and change, Aronsson, P., Elgenius, G. (Ed.). New York: Routledge.
- Artun, A. (2012). Tarih sahneleri sanat müzeleri: müze ve modernlik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bairner, A. (2001). Sport, nationalism, and globalization: European and North American perspectives. Albany: State University of New York Press.

- Barthes, R. (2013). Toward a psychosociology of contemporary food consumption. *Food and culture*. Counihan, C., Van Esterik, P. (Ed.), London and New York: Taylor & Francis
- Bazin, A. (2011). *Sinema nedir?* (Çev. İ. Şener). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Beardsworth, A., Keil, T. (2002). *Sociology on the menu: An invitation to the study of food and society*. London, New York: Taylor & Francis.
- Béland, D., Lecours, A. (2008). *Nationalism and social policy the politics of territorial solidarity*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Billig, M. (2002). *Banal milliyetçilik* (Çev. C. Şişkolar). İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Blake, L. (2008). *The wounds of nations: Horror cinema, historical trauma and national identity*. New York: Manchester University Press.
- Bohlman, P. V. (2011). *Focus: Music, nationalism, and the making of the New Europe*. New York: Routledge.
- Bucciantini, A. (2018). *Exhibiting Scotland: Objects, identity, and the national museum*. Amherst/Boston: University of Massachusetts Press.
- Butler, A. (2011). *Film çalışmaları*. (Çev. A. Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Calhoun, C. (2017). "Introduction to the transaction edition". *The idea of nationalism: a study in its origins and background*, Kohn, H., New York: Routledge.
- Carlson, J. A. (2007). *In the theatre of romanticism: Coleridge, nationalism, women*. New York: Cambridge University Press.
- Cauthen, B. (2004). *Covenant and continuity: Ethnosymbolism and the myth of divine election, History and national destiny: Ethnosymbolism and its critics*. Guibernau, M., Hutchinson, J. (Ed.). UK/USA/Australia: Blackwell Publishing.
- Chaney, D. (2002). *Cultural change and everyday life*. New York: Palgrave.
- Connor, W. (2004). *The timelessness of nations, History and national destiny: Ethnosymbolism and its critics*. Guibernau, M. and Hutchinson, J. (Ed.), UK/USA/Australia: Blackwell Publishing.
- Corse, S. (2001). *Nationalism and literature*. New York: Cambridge University Press.

- Cronin, M. ve Mayall, D. (2005). *Sporting nationalisms: Identity, ethnicity, immigration and assimilation*. London/New York/e-Library: Routledge.
- Çakmaklı, Y. (2014). *Milli sinema ihtiyacı, Yücel Çakmaklı: Milli Sinemanın Kurucusu*, B. Evren (Ed.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Dede, K. (2015). *Türk ulusunun inşası sürecinde romanın rolü: 1923-1938*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Delanty, G., O'Mahony, P. (2002). *Nationalism and social theory*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.
- Dieckhoff, A. (2010). *Siyasal milliyetçiliğe karşı kültürel milliyetçilik mi? Milliyetçiliği yeniden düşünmek: Kuramlar ve uygulamalar* Dieckhoff, A., Jaffrelot, C. (Ed.). (Çev. D. Çetinkasap). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dieckhoff, A., Jaffrelot, C. (Ed.). (2010). *Milliyetçiliği yeniden düşünmek: Kuramlar ve uygulamalar* (Çev. D. Çetinkasap). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Edensor, T. (2002). *National Identity, popular culture and everyday life*. Oxford/New York: Berg/Oxford International Publishers Ltd.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. (Çev. S. Rifat). İstanbul: Om Yayınevi.
- Eriksen, T. H. (2004). *Place, kinship and the case for non-ethnic nations, History and National Destiny: Ethnosymbolism and its Critics*. Guibernau, M. and Hutchinson, J. (Ed.). UK/USA/Australia: Blackwell Publishing.
- Erskine-Loftus, P., Hightower, V. P., Al-Mulla, M. I. (2016). *Representing the nation heritage, museums, national narratives and identity in the Arab Gulf States*. London/New York: Routledge.
- Fieldhouse, P. (1995). *Food and nutrition: Customs and culture*. London: Springer-science+business media, B.V.
- Finkelstein, S. (1986). *Müzik neyi anlatır?*. (Çev. M. H. Spatar). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Forster, M. N. (2002). *Herder: Philosophical writings*. New York: Cambridge University Press.
- Frey, H. (2016). *Nationalism and the cinema in France: Political mythologies and film events, 1945–1995*. Oxford/New York: Berghahn Books.

- Gellner, E. (1997). Nationalism. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Gellner, E. (2018). Uluslar ve Ulusçuluk. (Çev. B Ersanlı, G. G. Özdoğan). İstanbul: Hil Yayınları.
- Gellner, E. (2016). Milliyetçiliğe Bakmak. (Çev. S. Coşar, S. Özentürk, N. Soyarık). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Goldman, N. (1985). How buildings mean. *Critical Inquiry*, 11 (4): 642-653, The University of Chicago Press. URL: <https://www.jstor.org/stable/1343421>.
- Goumaridou, K. (2005). Staging nationalism: Essays on theatre and national identity. Jefferson NC: McFarland & Co.
- Hall, Stuart (2017). Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları. (Çev. İ. Dündar). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Hagen, J. (2016). Preservation, tourism and nationalism: The Jewel of the German past. New York: Routledge.
- Hayward, S. (2005). Framing national cinemas. *Cinema and nation*. Hjort M., MacKenzie, S. (Ed.). New York: Routledge
- Hayward, S. (2006). French national cinema. New York: Routledge.
- Hebert, D. G. (2012). Patriotism and music education: An international overview. *Patriotism and nationalism in music education*. Hebert, D. G., Kertz-Welzel A. (Ed.). England: Ashgate Publishing Limited.
- Henderson, J. L. (2009). İnsan ve mitler. C. G. Jung, (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Higson, A. (2005). The limiting imagination of national cinema. *Cinema and nation*. Hjort, M. and MacKenzie, S. (Ed.). New York: Routledge.
- Hoberman, J. M. (1984). Sport and political ideology. Austin: University of Texas Press.
- Hobsbawm, E., Ranger, T. (Ed.). (2005). Geleneğin icadı. (Çev. M. M. Şahin). İstanbul: Agora kitaplığı.
- Hobsbawm, E. J. (2017). 1780'den Günümüzde milletler ve milliyetçilik: "Program, mit, gerçeklik. (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Holdsworth, N. (2014). Theatre and national identity: Re-Imagining conceptions of nation. New York: Routledge.

- Hutchinson, J. (1994). Cultural nationalism and moral regeneration. Nationalism. Hutchinson, J., Smith, A. D. (Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Hutchinson, J. (2004). Myth against myth: the nation as ethnic overlay. History and national destiny: Ethnosymbolism and its critics. Guibernau, M., Hutchinson, J. (Ed.). UK/USA/Australia: Blackwell Publishing.
- Ichijo, A., Johannes, V., Ranta, R. (2019). The emergence of national food: The dynamics of food and nationalism. London/New York/Oxford/New Delhi/Sydney: Bloomsbury Academic.
- Kaufmann, E., Zimmer, O. (2004). Dominant ethnicity and the 'ethnic-civic' dichotomy in the work of Anthony D. Smith. History and national destiny: Ethnosymbolism and its critics. Guibernau, M., Hutchinson, J. (Ed.). UK/USA/Australia: Blackwell Publishing.
- Kittler, P. G., Sucher, K. P., Nelms, M. N. (2018). Food and culture. Boston: Cengage Learning.
- Kohn, H. (1965). Nationalism: Its meaning and history. Florida: Robert E.Krieger Publishing.
- Kohn, H. (2017). The idea of nationalism: a study in its origins and background. New York: Routledge.
- Kruger, L. (1992). The national stage: Theatre and cultural legitimation in England, France, and America. Chicago: University of Chicago Press.
- Leoussi, A. S. (2004). The ethno-cultural roots of national art, History and national destiny: Ethnosymbolism and its critics. Guibernau, M., Hutchinson, J. (Ed.). UK/USA/Australia: Blackwell Publishing.
- Levi-Strauss, C. (2012). Yapısal antropoloji. (Çev. A. Kahiloğulları). İmge Kitabevi: Ankara.
- Levi-Strauss, C. (2013). Mit ve anlam (Çev. G. Y. Demir,). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lewis, P. (2004). Modernism, nationalism, and the novel. New York: Cambridge University Press.
- Llewellyn, M. P. (2012). Rule Britannia: Nationalism, identity and the modern Olympic Games. London/New York: Routledge.
- Menon, J. (2013). The performance of nationalism: India, Pakistan, and the memory of Partition. New York: Cambridge University Press.

- Mentinis, M. (2016). *The psychopolitics of food: Culinary rites of passage in the neoliberal age*. New York: Routledge.
- Moretti, F. (1998). *Atlas of the European Novel: 1800-1900*. London/New York: Verso.
- Nairn, T. (2015). *Milliyetçiliğin yüzleri: Janus'a yeni bir bakış* (Çev. S. Kırdar, M. Ratip). İstanbul: İletişim Yayınları.
- O'Flynn, J. (2007). *National identity and music in transition: Issues of authenticity in a global setting. Music, national identity and the politics of location between the global and the local*. Ian Biddle, I., Knights, V. (Ed.). England: Ashgate Publishing Limited.
- Öncü, A., Weyland, P. (2016). *Mekân, kültür, iktidar küreselleşen kentlerde yeni kimlikler*. (Çev. L. Şimşek, R. Nilgün Uygun). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pieris, A. (2013). *Architecture and nationalism in Sri Lanka*. London/New York: Routledge.
- Ranta, R., Ichijo, A. (2022). *Food, national identity and nationalism: From everyday to global politics*. New York: Palgrave.
- Renan, E. (2019). *Ulus nedir?* (Çev. G. Yavaş). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Riley, M., Smith, D. A. (2016). *Nation and classical music from Handel to Copland*. New York: The Boydell Press.
- Riordan, J. (2003). *Introduction. Sport and international politics*. Arnaud, P., Riordan J. (Ed.). London/New York: Routledge.
- Rocker, R. (2019). *Milliyetçilik ve kültür* (Çev. A. Çakıroğlu). İstanbul: Kaos Yayınları.
- Rokach, A. (2020). *Belonging, togetherness and food rituals*. *Open Journal of Depression*, 9, 77-85. <https://doi.org/10.4236/ojd.2020.94007>.
- Smith, D. A. (1999). *Myths and memories of the nation*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Smith, A. D. (1994). *Milli kimlik* (Çev. B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların etnik kökeni* (Çev. S. Bayramoğlu, H. Kendir). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Smith, A. D. (2003). *Nationalism and modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism* Taylor & Francis: e-Library.

- Smith, A. D. (2005). Images of the nation: cinema, art and national identity. *Cinema and Nation*. Hjort, M., MacKenzie, S. (Ed.). New York: Routledge
- Smith, A. D. (2017). Etno-sembolizm ve milliyetçilik. (Çev. B. F. Çallı). İstanbul: Alfa Kitap.
- Smith, A., Porter, D. (2004). Sport and national identity in the Post-War World. London/New York: Routledge.
- Tapan, A. (2022). Popüler Türk sinemasında milli kimliğin kolektif narsisizm ve aşağılanma üzerinden yeniden üretimi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 15(1): 360-388. doi: 10.18094/ JOSC.1027417
- Tecimer, Ö. (2006). Sinema modern mitoloji. İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- Tomlinson, A., Young, C. (2006). National identity and global sports events: Culture, politics, and spectacle in the olympics and the Football World Cup. Albany: State University of New York Press.
- Trumpener, K. (1993). National character, nationalist plots: National tale and historical novel in the age of Waverley, 1806-1830. *The Johns Hopkins University Press ELH*, 60 (3): 685-731, <https://www.jstor.org/stable/2873410>.
- Schlesinger, P. (2005). The sociological scope of 'national cinema'. *Cinema and nation*. Hjort, M. and MacKenzie, S. (Ed.). New York: Routledge
- Schmidt, R. J. (1956). Cultural nationalism in Herder. *Journal of the History of Ideas*, 17 (3): 407-417, <https://www.jstor.org/stable/2707552>.
- Schwarzer, M. (2016). The sources of architectural nationalism. *Nationalism and architecture*, Quek, R., Deane, D., Butler, S. (Ed.). New York: Routledge.
- Segal, R. A. (1980). The myth-ritualist theory of religion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 19 (2): 173-185.
- Storey, J. (2009). *Cultural theory and popular culture an introduction*. Pearson Longman: London.
- Quek, R. (2016). *Nationalism and Architecture: An Introduction*. *Nationalism and Architecture, The sources of architectural nationalism*. nationalism and architecture, Quek, R., Deane, D., Butler, S. (Ed.). New York: Routledge.
- Wallis, B. (2008). Ülkeleri pazarlamak: Uluslararası sergiler ve kültür diplomasisi. *Sanat/siyaset: Kültür çağında sanat ve kültürel politika*,

- Artun, A. (Ed.). (Çev. M. Tüzel, E. Gen, E. Soğancılar, H. Barışcan, N. Gürbilek, S. Yücesoy, U. Kılıç, E. Zeybekoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wang, Z. (2012). Never forget national humiliation: historical memory in Chinese politics and foreign relations. Columbia University Press: New York.
- Wright, J. M. (2007). Ireland, India, and nationalism in nineteenth-century literature. New York: Cambridge University Press.
- Warde, A. (2016). The practice of eating. Cambridge: Polity Press.
- Weber, M. (1946). Essays in sociology. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Weiser, M. E. (2017). Museum rhetoric: building civic identity in national spaces. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Wilmer, S. E. (2009). Theatre, society and the nation staging American identities. New York: Cambridge University Press.
- Vale, L. J. (2008). Architecture, power, and national identity. New York: Routledge.

SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİ

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Emine TEYFUR & Prof. Dr. Mehmet TEYFUR

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Sosyal Bilimler Öğretimi

Editörler

Doç. Dr. Emine TEYFUR ORCID (0000-0001-7869-0513)
Prof. Dr. Mehmet TEYFUR ORCID (0000-0001-7573-0241)

ISBN: 978-625-6796-59-1
E-ISBN: 978-625-6796-60-7
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202331>
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Sosyal Bilimler Öğretimi

TEYFUR, Emine & TEYFUR, Mehmet

1. Basım, 150s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Araştırma 2. Eğitim 3. Öğretim 4. Sosyal Bilgiler 5. Sosyal Bilimler

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM-1

SOSYAL BİLİMLERDE YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM..... 7
Mehmet TEYFUR, Emine TEYFUR

BÖLÜM-2

**SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME
..... 21**
Fazilet TAŞDEMİR

BÖLÜM-3

**SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİNDE SINIFIN FİZİKSEL
ORTAMININ YÖNETİMİ 41**
Bahar YAKUT ÖZEK

BÖLÜM-4

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ..... 57
Şengül BÜYÜKBOYACI

BÖLÜM-5

**SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİNDE ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ
METODU..... 79**
Sibel TEMİZBAŞ ÖNER

BÖLÜM-6

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE TEKNOLOJİ DESTEKLİ ÖĞRETİM
..... 97**
Gülyüz DEBEŞ, Begüm ÇUBUKÇUOĞLU DEVRAN

BÖLÜM-7

TARİH EĞİTİMİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM.....109
Kamuran ÖZDEMİR

BÖLÜM-8

**GÖÇMEN ÖĞRENCİLERLE WEB 2. 0 TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN
İNCELENMESİ.....125**
Sıdıka KAPLAN, Türkan ÇELİK

SOSYAL BİLİMLERDE YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM

Mehmet TEYFUR

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ağrı /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7869-0513
- ❖ Mail: mteyfur@agri.edu.tr

Emine TEYFUR

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ağrı /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7573-0241
- ❖ Mail: eteyfur@agri.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alesandrini, K. ve Larson, L. (2002). Teachers bridge to constructivism. The Clearing House, 75(3), .118-122.
- Boghossian, P. (2002). The socratic method (or, having a right to get stoned). Teaching Philosophy, 25:4.
- Brooks, M. ve Brooks, G. (2001). In search of understanding: the case for constructivist classrooms. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Caprio, M. W. (1994). Easing into constructivism, connecting meaningful learning with student experience. Journal of College Science Teaching 23 (4), sf. 210-212.
- Demirel, Ö. (2001). Eğitim sözlüğü. Ankara: PegemA Yayınevi.
- DeVries, R. ve Kohlberg, L. (1990). Constructivist early education: overview and comparison with other programs. Washington D.C.: National Association for the Education of Young Children
- Fosnot, C. (1996). Constructivism: A Psychological theory of learning. (Ed. C. Fosnot). Constructivism: Theory, Perspectives, And Practice, (sf. 8-33). New York: Teachers College Press.
- Gross, P. R., Levitt, N. ve Lewis, M. W. (1996). The flight from science and reason. New York: New York Academy Of Sciences.
- Hacking, I. (1999). The social construction of what? Cambridge, MA: Harvard University Press
- Hein, G. E. (1991). Constructivist learning theory. CECA (International Committee of Museum Educators) Conference. Jerusalem Israel
- Honebein, P. (1996). Seven goals for the design of constructivist learning environments. (Ed. B. Wilson). Constructivist Learning Environments: Case Studies In Instructional Design, sf. 17-24. Englewood Cliffs, New Jersey: Educational Technology Publications
- Jonassen, D. H. ve diğerleri. (1995). Constructivism and computer-mediated communication in distance education. The American Journal of Distance Education. Sayı: 9, no:2, sf. 7-26
- Kaya, Z. Ve S. Tüfekçi. (2008) “Yapılandırmacı Yaklaşımın Erişiyeye Etkisi” Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 23
- Lambert, L. (1995). Leading the conversations. (Ed. Lambert, L., Walker, D., Zimmerman, D., Cooper, J., Lambert, M., Gardner, M. ve diğerleri), The Constructivist Leader. New York: Teachers College Press, sf. 83-103.

- Levstik, Linda S. and Barton Keith C. (2001) *Doing History: Investigating with Children in Elementary and Middle Schools*. Mahwah,NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers
- Lizzio, Alf, Wilson, Keithia, & Simons, Roland. (2002). University Students' Perceptions of the Learning Environment and Academic Outcomes: Implications for theory and practice. *Studies in Higher Education*, 27(1), 27-52.
- Lord, T. R. (1994). Using constructivism to enhance student learning in college biology. *Journal Of College Science Teaching*, 23(6), sf. 346-348.
- Martinez, M. A., Sauleda, N. ve Huber, G. L. (2001). Metaphors as blueprints of thinking about teaching and learning. *Teaching And Teacher Education*, 17 (8), sf. 965-977.
- Mayer, R. (1996). Learners as information processors: legacies and limitations of educational psychology's second metaphor. *Educational Psychologist*, 31(3/4), sf. 151-161.
- MEB, (2005). Milli eğitim bakanlığı ilköğretim ve ortaöğretim 2005 sosyal etkinlikler yönetmeliği
- Morrow, L. (1992). The impact of a literature-based program on literacy achivement, use of literature and attitudes of children from minority backgrounds. *Reading Research Quarterly*, 27(3)
- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık
- Olssen, M. (1996). Radical constructivism and its failing: anti-realism and individualism. *British Journal Of Educational Studies*, 44(3), sf. 275-295.
- Philips, D. C. (1995). The good, the bad and the ugly. the many faces of constructivism. *Educational Researcher*, 24(7), sf. 5-12.
- Philips, D. C. (1995). The good, the bad and the ugly. the many faces of constructivism. *Educational Researcher*, 24(7), sf. 5-12.
- Philips, D. C. (1995). The good, the bad and the ugly. the many faces of constructivism. *Educational Researcher*, 24(7), sf. 5-12.
- Reigeluth, C. M. (Ed.) (1999). *Instructional-design theories and models: a new paradigm of instructional theory*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Schwarze, S. ve Lape, H. (2000). *Thinking socratically: critical thinking about everyday issues*. (2. Baskı), Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Selley, N. (1999). *The art of constructivist teaching in the primary school*. London: David Fulton Publishers.

- Titiz, O. (2005). Yeni öğretim sistemi. İstanbul: Zambak Yayınları.
- VanSledright, Bruce A. (2002) Fifth Graders Investigating History in the Classroom: Results from a Researcher-Practitioner Design Experiment. *The Elementary School Journal*, 103, 131-160
- von Glaserfeld, E. (1996). Introduction: aspects of constructivism. (Ed. C. Fosnot). *Constructivism: Theory, Perspectives, And Practice*. New York: Teachers College Press, sf. 3-7.
- Weimer, Maryellen. (2013). *Learner-centered teaching: Five key changes to practice*: John Wiley & Sons.
- Yaşar, Ş. (1998). Yapısalcı kuram ve öğrenme-öğretme süreci. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8(1-2), sf. 68-75.

SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Fazilet TAŞDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi:Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0430-9094
- ❖ Mail: fazilet.tasdemir@erdogan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akbay, L. (2019). Doğru yanlış testleri. Çetin, B. (Ed.), Eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde (s. 175-186). Ankara: Anı.
- Alıcı, D. (2008). Öğrenci performansının değerlendirilmesinde kullanılan diğer ölçme araç ve yöntemleri. Satılmış Tekindal, (s.127-170), (Ed.). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Pegem Akademi.
- Andrade, H.G. (2000). Using rubrics to promote thinking and learning. Educ Leadersh, 57(5)
- Atılğan, H. (2007). Değerlendirmede not verme eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Atılğan, H. (2009). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bahar, M. Öztürk, E.Ateş, S.(2002).Yapılandırılmış grid metodu ile lise öğrencilerinin newton'un hareket yasası, iş, güç ve enerji konusundaki anlama düzeyleri ve hatalı kavramlarının tespiti, V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi'nde Sözlü Bildiri, ODTÜ, Ankara.
- Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S., Bıçak, B. (2015). Geleneksel-tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Başol, G. (2019). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Baykul, Y. (2011). Ülkemizde ölçme ve değerlendirmenin dünü, bugünü ve yarını. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, 2, 1-32.
- Bekiroğlu, F. O. (2004). Ne kadar başarılı? Klasik ve alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemleri ve fizikte uygulamalar. İstanbul: Nobel yayın dağıtım.
- Çalışkan, H., Yiğittir, S. (2008). Sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme. özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Tay Bayram, Öcal Adem (Ed). s. 218-236. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelik Kayapınar, F. ve Savaş, B. (2012). İlk ve ortaokullarda beden eğitimi dersinde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, B. (2020). Bilişsel alan davranışlarının ölçülmesi. Erkan, S., & Gömlüksiz, M. (Ed.), Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme içinde (s. 67-142). Ankara: Nobel.

- Dogan, N. (2006). "Yazılı yoklamalar" Hakan Atılgan (Ed). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan, N. (2019). Geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri I: Yanıtı seçmeyi gerektiren ölçme araçları. Doğan, N. (Ed.), Eğitimde ölçme ve değerlendirme (s. 113- 138). Ankara: Pegem.
- Duran, U. (2017). Sınıf öğretmenlerinin alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanımına ilişkin öz yeterlik algılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Göçer, A. (2018). Türkçe eğitiminde ölçme ve değerlendirme. Pegem Akademi Yayınları.
- Gültekin, S. (2019). Performans dayanaklı değerlendirme. Çıkrıkçı, R. N. (Ed.), Eğitimde ölçme ve değerlendirme (s. 223- 256). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Haladyna, T. M. (1997). Writing test items to evaluate higher order thinking. USA:Viacom Company
- Hancock, C. (1994). Assessment and second language study: What and Why?
- Jaidev. R. (2011). Rubrics-based writing: liberating rather than restricting in many contexts. ELTWO Online. Retrieved on 16th May.
- Jonsson, A., Svingby, G. (2007) The use of scoring rubrics: reliability, validity and educational consequences. Educational Research Review, 2, 130-144.
- Korkmaz, H. (2004). Fen ve teknoloji eğitiminde alternatif değerlendirme yaklaşımları, Ankara: Yeryüzü Yayınları.
- MEB. (2005). Fen bilimleri öğretim programı. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Ankara.
- Novak, J. R., Herman, J. L., Gearhart, M. (1996). Establishing validity for performancebased assessments: an illustration for collections of student writing. The Journal of Educational Research, 89, 220-233
- Özsevgeç, T. (2008). Eğitimde ölçme ve değerlendirme Ö. Taşkın (Editör). Fen ve Teknoloji Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık,
- Popham, W. J. (1997). Consequential validity: Right concern – wrong concept. Educational Measurement: Issues and Practice, 16 (2), 9-13.
- Silvestri, L., Oescher, J. (2006). Using rubrics to increase the reliability of assessment in health classes. International Electronic Journal of Health Education, 9, 25-30.

- Stevens, D.D., Levi, A.J., (2011). Introduction to rubrics: An assessment tool to save grading time, convey effective feedback, and promote student learning. Stylus Publishing, LLC
- Sunal, C. S., Haas, M. E. (2002). Social studies for the elementary and middle grades. a constructivist approach. Boston: Allyn & Bacon A Pearson Education Company.
- Tan. Ş. (2009). Öğretimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Pegem Yayınları.
- Taşdemir, M. (2011). Eğitimde ölçme ve değerlendirme, Ankara: Pegem Yayınları.
- Tekin, H. (2004). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. 17. Baskı, Ankara: Yargı Yayınları.
- Tekindal, S. (2017). Okullarda ölçme ve değerlendirme yöntemleri. Ankara: Nobel.
- Tezci, İ. H. (2019). Öğretmenlere yönelik ölçme ve değerlendirme tutum ölçeği geliştirme çalışması. I. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji (UBEST) Sempozyumu Tam Metin Kitabı içinde, 408-417.
- Turgut, F. (1995). Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları. Ankara: Nüve Matbaası.
- Turgut, M. F., Baykul, Y. (2012). Eğitimde ölçme ve değerlendirme (4. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uluğ, F. (2000). Okulda başarı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yakar, L. (2020). Tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri. N. Doğan, (Ed.), Eğitimde Ölçme Değerlendirme içinde (251 -246). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yalçın, M. (2012). Lise kimya öğretiminde kullanılan farklı (yazılı) ölçme türlerinin çözümleri konusunda öğrencilerin başarılarını değerlendirmedeki güvenilirlikleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yzenbaard, R.A. (2002). Implementing portfolios as comprehensive assessments. New Mexico State University, New Mexico.

SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİNDE SINIFIN FİZİKSEL ORTAMININ YÖNETİMİ

Bahar YAKUT ÖZEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7699-8741
- ❖ Mail: yakutbah@gmail.com

Sonuç olarak, sınıfın fiziksel ortamının düzenlenmesi ve yönetimi sırasında göz önünde bulundurulması gereken bazı temel prensipler bulunmaktadır. Bu prensipler, eğitimde daha etkili bir deneyim sağlamak amacıyla işe koşulmalıdır. Sınıfın fiziksel ortamının yönetimi, öğrenci başarısını artırmak, öğrencilerin katılımını teşvik etmek ve güvenli bir öğrenme alanı oluşturmak için vazgeçilmez bir araçtır. Sınıf içerisindeki her bir ayrıntı öğrenme deneyimini etkileyebilmektedir. Bu nedenle, sınıf düzenlemesi ve yönetimi üzerine yapılan her türlü çaba, eğitim hedeflerine ulaşmaya yönelik önemli bir adımdır.

KAYNAKLAR

- Başar, H. (1998). Classroom management. Önder Matbaacılık.
- Briggs, A. (2001). Managing the learning environment. *Managing the Curriculum*, 175-189.
- Carter, K., & Doyle, W. (2013). Classroom management in early childhood and elementary classrooms. In Carolyn M. Evertson, Carol S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management* (pp. 383-416). Routledge.
- Celep, C. (2002). Classroom management and discipline. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Crises, L. D. (2013). School Safety: What Really Works. *Principal Leadership*.
- Culp, B. (2006). Management of the physical environment in the classroom and gymnasium: It's not. *Teaching Elementary Physical Education*, 17(5), 13-15.
- Delice, O. E., & Arslan, M. M. (2018). Koruyucu güvenlik önlemlerine yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 54-71.
- Demirel, Ö., & Kaya, Z. (2018). Eğitime giriş. Pegem Akademi.
- DiGiulio, R. (2007). Positive classroom management. A step-by-step guide to successfully running the show without destroying student dignity. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Erkilic, M., & Durak, S. (2013). Tolerable and inclusive learning spaces: An evaluation of policies and specifications for physical environments that promote inclusion in Turkish primary schools. *International Journal of Inclusive Education*, 17(5), 462-479.
- Gal, E., Schreur, N., & Engel-Yeger, B. (2010). Inclusion of children with disabilities: Teachers' attitudes and requirements for environmental

- accommodations. *International Journal of Special Education*, 25(2), 89-99.
- Göksoy, S. (2017). Okulların altyapı yeterliliği. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 9-15.
- Habacı, I., Aka, F., Habacı, M., Adiguzelli, F., & Kurt, S. (2013). The Role of the organization of the physical environment of the classroom in education and teaching. *US-China Education Review*, 580.
- Harris, A. (1991). Proactive classroom management: Several ounces of prevention. *Contemporary Education*, 62(3), 56-160.
- Hathaway, W. E. (1988). *Educational facilities*. Education Canada: Winter/Hiver.
- Holley, L. C., & Steiner, S. (2005). Safe space: Student perspectives on classroom environment. *Journal of Social Work Education*, 41(1), 49-64.
- Işık, H. (2007). Öğrenme ortamlarının fiziksel düzenlenmesi. İçinde M. Şişman ve S. Turan (Eds.), *Sınıf yönetimi* (s. 28-39). Öğreti Yayınları.
- İmer, G. (2001). Öğretim ortamlarının düzenlenmesi. İçinde L. Küçükahmet (Ed.), *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar* (s. 152-169). Nobel Yayınları.
- Karaçalı, A. (2006). Evaluation of physical variables affecting class management. *Gazi University Kırşehir Faculty of Education*, 7(1), 145-155.
- Kozan, D., Emeksever, A., & Sezer, G. O. (2019). Öğrenme ortamlarının fiziksel düzeni açısından sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(4), 1177-1189.
- Memduhoğlu, H. B. & Taşdan, M. (2023). Okul ve öğrenci güvenliği: Kavramsal bir çözümlenme. Erişim adresi: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874906.pdf>
- Odabaşı, H. A. (2006). *Graph basic design*. Yorum Sanat Yayınları.
- Özmen, B., Gerdan, S., & Ergünay, O. (2015). Okullar için afet ve acil durum yönetimi planları. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 37-52.
- Puteh, M., Che Ahmad, C. N., Mohamed Noh, N., Adnan, M., & Ibrahim, M. H. (2015). The classroom physical environment and its relation to teaching and learning comfort level. *International Journal of Social Science and Humanity*, 5(3), 237-240.

- Schumm, J. S., & Vaughn, S. (1992). Planning for mainstreamed special education students: Perceptions of general classroom teachers. *Exceptionality: A Special Education Journal*, 3(2), 81-98.
- Şensoy, S., & Sağsöz, A. (2015). Öğrenci başarısının mıfların fiziksel koşulları ile ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 87-104.
- Tabancalı, E. (2007). Sınıf ortamının fiziksel özellikleri. İçinde H. Kıran (Ed.), *Etkili sınıf yönetimi* (s. 63-81). Anı Yayıncılık.
- Tamm, M. P. M. (2000). How children with restricted mobility perceive their school environment. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 7(4), 165-173.
- Taş, A. (2007). Sınıf yönetimini etkileyen etkenler. İçinde H. Kıran (Ed.), *Etkili sınıf yönetimi* (s. 35-60). Anı Yayıncılık.
- Tayfur, M., & Çelikten, M. (2008). Yapılandırmacı sınıf yönetimi kuralları. İçinde M. Çelikten (Ed.), *Yapılandırmacı yaklaşıma göre sınıf yönetimi* (s. 175-207). Anı Yayıncılık.
- Uludağ, Z., & Odacı, H. (2002). Eğitim öğretim faaliyetlerinde fiziksel mekân. *Milli Eğitim Dergisi*, 29, 153-154.
- Yeşilyurt, E. (2007). Öğretim araç-gereçleri kullanımına etki eden faktörler. *Education Sciences*, 2(4), 300-312.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Şengül BÜYÜKBOYACI

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1683-294X
- ❖ Mail: sengulbuyukboyaci@sdu.edu.tr
- ❖

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Enstitüsü. Ankara.
- Arslanoğlu, İ. (t.y.). Türk Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme. 13.08.2023 tarihinde Google Akademik veri tabanı üzerinde yer alan <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/turkdegerleriuzerine.pdf> adresinden erişildi.
- Baltacı, N. B. (2018). Ortaokul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Chaitanya, M. (2017). Value based education and methods, strategies, approaches to impart it in education. International Journal Of Research Culture Society, 6-10.
- Doğan, Y. ve Sezer, G. O. (2009). A Factor Analysis Study on the Skills and Values Covered in the Social Studies Course, İlköğretim Online, 8(2), 499-509, <http://ilkogretimonline.org.tr> (Genel Ağdan 07.12.2010 tarihinde al
- Güneş, A. (2015). Manevi-İnsani Değerler Eğilim Ölçeği (Midö): Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 8(41), 1354-1360.
- Halstead, J. M. (1996). Values and values education in schools. J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Ed.), Values in Education and Education in Values kitabı içinde(ss.3-13). Oxon: RoutledgeFalmer.
- Hitlin, S. ve Piliavin, J. A.(2004). Values:Reviwing a dormant concept. Annual Review of Sociology. 30, 359-393.
- Josephson, M. (t.y.). Making Ethical Decision. 24 Nisan 2008 tarihinde <http://josephsoninstitute.org/MED/index.html> adresinden erişildi.
- Meaney, M. H. (1979). A Guide for Implementing Values Education in The Primary Grades. PhD Thesis. Seattle University.
- MEB. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5 Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara.
- MEB. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3), 217-239.

- Raths, L. E., Harmin, M. ve Simon, S. B. (1966). Values and Teaching: working with values in the classroom. Ohio: Charles E. Merrill Books Inc.
- Senemoğlu, N. (2007). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects İn The Structure And Contents Of Human Values. Journal of Social Issues. 50(4), 19-45.
- Spranger, E. (2001). İnsan Tipleri: Bir kişilik psikolojisi (Çev. Ahmet Aydoğan). İstanbul: İz yayıncılık
- Tracey, P. (1996). Paul Tracey' s Your Character Counts. 13.08.2023 tarihinde <http://paultracey.org/documents/YCCteachermaterials.pdf> adresinden erişildi.
- Tulunay A. (2017). Türkiye' de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi. Değerler Eğitimi Dergisi, 15(34), 41-60.
- TDK, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük (t.y.). 15.08.2023 Tarihinde <http://www.tdk.gov.tr> adresinden erişildi.
- Uzbay, T. (2006). Bilimsel Araştırma Etiği. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık. 19- 26.

SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİNDE ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ METODU

Sibel TEMİZBAŞ ÖNER

- ❖ Kurum Bilgisi: Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi
ABD, Sinop/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1524-1176
- ❖ Mail: soner@sinop.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alacapınar, 2015 Alacapınar, F. S. (2015). Örnek olay yöntemi ve eğitimde örnek olaylar (2.baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Alım, M. & Altundaş, M. (2021). Coğrafya eğitiminde örnek olaylar ve kullanımı. E. Artvinli & Y. Değirmenci (Ed.), Uygulama örnekleriyle coğrafya eğitiminde yeni yaklaşımlar-II içinde (1. Baskı, ss. 283-298). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Aydın, M. Z. (2011). Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi. Nobel Akademi Yayınları, Ankara.
- Aydın, F., & Güngördü, E. (2015). Coğrafya eğitiminde özel öğretim yöntemleri (1.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Beckisheva, T., Gasparyan, G. A. & Kovalenko, N. A. (2015). Case study as an active method of teaching business english, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 166, 292-295.
- Bilen, M. (2014). Plandan uygulamaya öğretim (8. baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Çam, A. (2009). Örnek olay temelli öğrenme yönteminin öğrencilerin çözünürlük dengesi ile ilgili kavramları anlamalarına etkisi (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 255234)
- Çifçi, T. (2015). Örnek Olay Yönteminin Coğrafya Ders Kitaplarında Kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(5), 186-200.
- Demirel, Ö. (2012). Öğretme sanatı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dul, J. & Hak, T. (2008). Case study methodology in business research. Abingdon, England: Routledge.
- Elksnin, L. K. (2001). Implementing the case method of instruction in special education preparation programs, *Teacher Education and Special Education*, 24, 95-107.
- Fidel, R. (1984). The case study method: A case study. *Library and Information Science Research*, 6(3), 273-288.
- Gözütok, F. D. (2006). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ekinoks Yayınevi, Ankara.
- Heale, R., & Twycross, A. (2018). What is a case study? *Evidence-based nursing*, 21(1), 7-8.
- Harrison, E. (2012). How to develop well-written case studies the essential elements. *Nurse Educator*, 37 (2), 67-70.

- Herreid, C. F. (1998). What makes a good case? *Journal of College Science Teaching*, 27 (3): 163-165.
- Hesapcioğlu, M. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri (7. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- İbrahimioğlu, Z. (2010). 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Olay Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı Derse Karşı Tutum ve Eleştirel Düşünme Becerileri Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İncekara, S. (2006). *Kanada'da genel eğitim sistemi ve coğrafya öğretimi*. İstanbul: Çantay Kitabevi
- Kabapınar, Y. (2016). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi (5. baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karabağ, S. (2010). Tarihsel süreçte coğrafya dersi öğretim programlarının gelişimi. R. Özey & S. İncekara (Ed.), *Coğrafya eğitiminde kavram ve değişimler içinde*. (1. Baskı, ss. 77-97). Ankara: Pegem Akademi
- Kimball, B. A. (2006). The proliferation of case method teaching in American law schools: Mr. Langdell's emblematic "abomination," 1890-1915. *History of Education Quarterly*, 46(2), 191-247.
- Küçükahmet, L. (2007). *Program geliştirme ve öğretim*. Ankara: Nobel yayınevi.
- Küçükahmet, L. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri (27.baskı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Mostert, M. P. (2007). Challenges of case-based teaching, *The Behavior Analyst Today*, 8 (4), 434-442.
- Payne, A. L., Van Keulen, L., Mischlewksi, E. (2020). *Qualitative research methods: Case study methodology website*. https://www.researchgate.net/publication/349009429_Qualitative_research_methods_Case_study_methodology_website
- Pehlivan, H. (1997). *Örnek Olay ve Oyun Yoluyla Öğretimin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenme Düzeyine Etkisi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saban, A. (2002). *Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar (Gözden geçirilmiş 2. Baskı)* Ankara: Nobel Yayıncılık, Türkiye.
- Schoch, K. (2020). *Case study research. Research design and methods: An applied guide for the scholar-practitioner*, 245-258.
- Sönmez, V. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Anı Yayıncılık, Ankara

- Sönmez, V. (2015). Program geliştirmede öğretmen el kitabı (18.baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- şahin, S. (2010). Coğrafyada çağdaş öğretim yöntemleri. R. Özey & S. İncekara (Ed.), Coğrafya eğitiminde kavram ve değişimler içinde. (1. Baskı, ss. 127-162). Ankara: Pegem Akademi
- Taşdemir, M. (2007). Öğretim ilke ve yöntemleri (1.basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tellis, W. (1997). Introduction to case study. The qualitative report, 3(2), 1-14.
- Ütkür, N., Kabapınar, Y. ve Önder, A. (2016). Örnek Olay Yönteminin Hayat Bilgisi Derslerinde Kullanımına Yönelik Bir Eylem Araştırması. Hayef Journal of Education, 13 (2), 41-58.
- Ünlü, M. (2014). Coğrafya öğretimi (1.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz ve Sünbül, 2000 Yılmaz, H. & Sünbül, A. M. (2000). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Konya: Mikro Basım-Yayım-Dağıtım
- Yin, R. K. (1984). Case study research: Design and methods. Newbury Park, CA: Sage
- Zucker, D. M. (2009). How to do case study research. School of nursing faculty publication series, 2.

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE TEKNOLOJİ DESTEKLİ ÖĞRETİM

Gülyüz DEBEŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ada Kent Üniversitesi, Gazimağusa-KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0003-3931-4501
- ❖ Mail: gulyuz.debes@adakent.edu.tr

Begüm ÇUBUKÇUOĞLU DEVRAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa-KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-5167-6284
- ❖ Mail: begum.cubukcuoglu@emu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aladağ, E. (2014). An Evaluation of Geographic Information Systems in Social Studies Lessons: Teachers' Views. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(4), 1533-1539.
- Aladağ,E., Akkaya,D., Şensöz,G. (2014). Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16 (2), 199-217.
- Cin, M., Tabanlı, C.B. (2015). Nüfus konusunun öğretiminde CBS temelli materyal kullanımının akademik başarıya etkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 324-331.
- Cunningham, M., Harris, S., Kristin Kerr, McEune, R. (2003). New technologies supporting teaching and learning. Report 49. The National Foundation for Educational Research.
- Çelen, F. K., Çelik, A., & Seferoğlu, S. S. (2011). Türk Eğitim Sistemi ve PISA Sonuçları. *Akademik Bilişim Konferans Bildirileri*. Malatya.
- Çınar, C. & Utkugün, C., Gazel A. A. (2021). Sosyal Bilgiler Dersinde Sanal Müze Kullanımı Hakkında Öğrenci Görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16,150-170.
- Çubukçuoğlu, B. (2004). The use of ICT in teaching mathematics and geography by student teachers [Unpublished Master's thesis]. University of Leicester.
- Debeş, G. (2021). Eğitim Yönetimi ve Denetimi (1 b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık ve Eğitim Danışmanlık TİC. LTD. ŞTİ.
- Delgado, S. (2019). How are Social Studies Teachers Using Technology in the Classroom?. FIU, Electronic Theses and Dissertations. 4326. <https://digitalcommons.fiu.edu/etd/4326>
- Demir, S., Özmantar, M. F. (2013). Teknoloji destekli matematik öğretiminde pedagojik prensipler. Doğan, M. Ve Karakkırık, E.(Ed.), *Matematik eğitiminde teknoloji kullanımı içinde* (1-25). Nobel-Atlas.
- Demirci, A. (2007). Coğrafi bilgi sistemlerinin ilk ve orta öğretim coğrafya derslerinde bir öğretim aracı olarak kullanılması: Önem, ilke ve metotlar. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(28), 377-388.
- Ellis K, Kara V, Nore C, et al. (2008). Beyond the aww factor: human interest profiles of paralympian's and the media navigation of physical difference and social stigma. *Asia Pacific Media Educator*, 19(2), 23-33.

- Ghavifekr, S., Rosdy, W.A.W. (2015). Teaching and learning with technology: Effectiveness of ICT integration in schools. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 1(2), 175-191.
- Güleli,R. (2016). Sosyal bilgiler dersinde eğitim teknolojileri. 10.09.2023 tarihinde <http://eğitimeteknoloji.com> alınmıştır.
- Haleem, A., Javaid, M., Asim Qadri, M., Suman, R. (2022). Understanding the role of digital technologies in education: A review, *Sustainable Operations and Computers*, Volume 3, 275-285.
- Jowallah, R. (2008). Using supported learning to develop active learning in higher education: A case study. *US-China Education Review*, 5 (12), 42-46.
- Kaya, G., Usluel, Y.K. (2011). Öğrenme-öğretme süreçlerinde BİT entegrasyonunu ve kullanımını etkileyen faktörlere yönelik içerik analizi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 48-67.
- Light, D., Keisch Polin, D. (2010). Integrating Web 2.0 tools into the classroom: Changing the culture of learning. *EDC Center for Children and Technology*
- MEB (2023). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. İlkokul ve Ortaokul 4.,5.6. ve 7. Sınıflar.Ankara
- National Geographic Education, (2023,Ağustos,18). GIS (Geographic Information Systems). 14.09.2023 tarihinde <https://education.nationalgeographic.org/resource/geographic-information-system-gis/> alınmıştır.
- Okoro, I. D., Jolaosho, R. A., Adanu, J. (2023). Technological Tools for Enhancing Quality Social Science Education Pedagogy. *International Journal of Research Publication and Reviews*, Vol 4, no 1, pp 462-466.
- O'Reilly, T. (2005). What Is Web 2.0 Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>
- Shin, E. (2006). Using Geographic Information System (GIS) to Improve Fourth Graders' Geographic Content Knowledge and Map Skills. *Journal of Geography*, 105(3), 109-120.
- Sönmez, F., Akbaş, Y. (2019). The effect of geographic information systems (GIS) based on social studies teaching on 6th grade students' spatial thinking skills. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 40-58.

- Sözüdoğru, O., & Debeş, G. (2021). E- Öğrenme. A. K. Namlı içinde, Eğitim Kavramsal Temelleri 4 (s. 95-102). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Stoddard, J. (2009). Toward a Virtual Field Trip Model for the Social Studies. Contemporary Issues in Technology and Teacher Education, 9(4), 412-438.
- Tan, Ş. (Dü.). (2015). Öğretim ilke ve Yöntemleri (11. baki b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Topkaya, Y., Kalkar, F., Telal, G., Kütler, M., Bozkurt, E., & Doğan, B. (2022). Sınıf içi öğretim Teknolojilerinin Kullanılmasına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüş ve Önerileri: Hatat İli Örneği. 198-212. Eylül 2023 tarihinde alındı
- Toptaş, O. (2021). Eğitim Sektöründe Büyük Veri Destekli Teknoloji Kullanımı. T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Doktora tezi.
- TÜSİAD.(1994). Türkiye’de ve Dünya’da Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji. İstanbul. Tüsiad Yayınları.

TARİH EĞİTİMİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Kamuran ÖZDEMİR

- ❖ Milli Eğitim Bakanlığı: Kazım Karabekir Fen Lisesi, Yozgat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0612-4672
- ❖ Mail: kamur_77@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ardıç E, Altun A. (2017). Dijital çağın öğreneni. Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, (1), 12-30.
- Avrupa Birliği Resmi Gazetesi. (2018) Hayat boyu öğrenme için anahtar yetkinliklere ilişkin 22.05.2018 tarihli konsey tavsiye kararı (AEA ile ilişkili metin), 189, https://myk.gov.tr/images/articles/editor/130116/TYC_tebliğ_2.pdf adresinden 29.09.2022 tarihinde indirilmiştir.
- Bozdoğan D. (2012). Content analysis of elt students' digital stories for young learners. Novitas-Royal (Research on Youth and Language), 6(2), 126-136.
- Bozkurt A. (2013). Açık ve uzaktan öğretim: Web 2.0 ve sosyal ağların etkileri. XV. Akademi Bilişim Konferansı Bildirileri, 689-694. Antalya: Akdeniz Üniversitesi
- Demir T. (2019). Dijital öykülerin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin motivasyon, tutum ve başarılarına etkisi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Deveci H. (2002). Sosyal bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, akademik başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Fisanick C, Stakeley OR. (2020). Digital Storytelling as Public History a Guidebook for Educators (1. Edition). Routledge.
- İnceelli A. (2005). Dijital hikâye anlatımının bileşenleri. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 4(3), 142.132.
- Karabağ ŞG, Aydoğan O. (2020a). Eğitsel bilgisayar oyunu ile desteklenmiş tarih öğretiminin öğrencilerin mekân algılama ve kronolojik düşünme becerilerine etkisi. Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 4(1), 106-130.
- Karabağ GŞ, Aydoğan O. (2020b). Bilgisayar oyunları ile tarih öğretimi. <https://iksadyayinevi.com/home/bilgisayar-oyunlari-ile-tarih-ogretimi/> adresinden 08/12/2022 tarihinde erişilmiştir.
- Kaya R, Okumuş O. (2018). Sanal müzelerin tarih derslerinde kullanımının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. Turkish History Education Journal, 7(1), 113-153.

- Kocaman-Karoğlu A. (2015). Öğretim sürecinde hikâye anlatmanın teknolojiyle değişen doğası: dijital hikâye anlatımı. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 5 (2), s.89-106.
- Kocaman-Karoğlu A, Bal-Çetinkaya K, Çimşir E. (2020). Toplum 5.0 sürecinde türkiye’de eğitimde dijital dönüşüm. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 3(3), 147-158.
- Lambert J. (2003). Digital storytelling cookbook and traveling companion. (Version 4.0). Berkeley, CA: Digital Diner Press.
- Lanszki A. (2022). Using digital storytelling in the teaching of history, Historia Scholastica (1), 169-200,
- Meb. (1973). 1739 milli eğitim temel kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> , adresinden 25.09.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Meb. (2010). Fatih projesi <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/about.html>, 28.12.2020 tarihinde adresinden erişilmiştir.
- Meb. (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. Ankara: TTKB Yayınları.
- Meb. (2018a). 2023 eğitim vizyonu. http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf adresinden 30.08.2022 tarihinde indirilmiştir, s.71-76.
- Meb. (2018b). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı: 4-7. sınıflar. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=155> adresinden 02.09. 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Meb, (2018c). Orta öğretim tarih dersi (9.10. ve 11. sınıflar) öğretim programı, Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=344> adresinden 08.09.2023 tarihinde indirilmiştir.
- Meb. (2020). 25 Ocak-12 Şubat 2021 dönemi mesleki gelişim programları. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_02/02174829_Mesleki_CalYYma_ProgramY.pdf, adresinden 30.09.2022 tarihinde indirilmiştir.
- Prensky M. (2001). Digital natives, digital immigrants. from on the horizon. MCB University Press, 9(5), 1-6. <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> adresinden 08.12.2022 tarihinde indirilmiştir
- Royal Society, (2012). Shut down or restart? the way forward for computing in UKschools. <https://royalsociety.org/education/policy/computing-in-schools/report/> adresinden 21 Şubat 2022 tarihinde erişilmiştir

- Squire KD. (2004). Replaying history: Learning world history through playing Civilization III., Doctoral Dissertation, Indiana: Indiana University.
- Şimşek A, Kaymakçı S. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminin amacı ve kapsamı. (Ed. Ahmet Şimşek & Selahaddin Kaymakçı), Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (1-13). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Turan İ. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde sanal müze ve turlar. (Ed. Ahmet Şimşek & Selahaddin Kaymakçı), Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (189-203). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Tübitak. (2022). Dijital dönüşüm nedir. 25.07.2022 tarihinde <https://dijitalakademi.bilgem.tubitak.gov.tr/dijital-donusum-nedir> adresinden indirilmiştir.
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi. (2015). 29.09.2022 tarihinde https://myk.gov.tr/images/articles/editor/130116/TYC_tebliğ_2.pdf adresinden indirilmiştir.
- UNESCO. (2017). Working group on education: digital skills for life and work. retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259013> adresinden 21 Şubat 2022 tarihinde erişilmiştir

GÖÇMEN ÖĞRENCİLERLE WEB 2. 0 TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Sıdıka KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Zeytin İlkokulu, Kilis/TÜRKİYE
- ❖ Mail: sidikakaplan@gmail.com

Türkan ÇELİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilisli Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi Kilis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8380-9419>
- ❖ Mail: turkancelik@kilis.edu.tr

KAYNAKLAR

- Achkan, V. V., Vlasenko, K. V., Lovianova, I. V., Rovenska, O. H., Sitak, I. V., & Chumak, O. O. (2023). Web-based support for higher school teachers: insights from a survey and theoretical analysis. In CTE Workshop Proceedings (Vol. 10, pp. 265-280).
- Almali, H. & Yeşiltaş, E. (2020). Sosyal bilgiler eğitiminde coğrafya konularının Web 2.0 teknolojileri kullanılarak öğretiminin öğrencilerin akademik başarı ve tutumlarına etkisi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5 (2), 165-182.
- Atalmış, S., & Şimşek, G. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin WEB 2.0 Araçlarını Kullanım Yeterlilikleri. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 5 (1), 1-19.
- Aydeniz, S. & Sarıkaya, B. (2021). Göçmen Çocukların Eğitiminde Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50 (1), 385-404.
- Balçın, K. & Çalışkan, H. (2021). Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Web 2.0 Araçlarının Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Duyarlılıklarına Etkisi. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 3 (2), 128-141.
- Başaran, S. D. (2020). Suriyeli mülteci öğrencilerin öğretmeni olmak: öğretmenlerin okul deneyimleri. *Eğitim ve Bilim*, 46 (206).
- Börü, N. & Boyacı, A. (2016). Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlar: Eskişehir ili örneği. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (14), 123-158.
- Can, S. & Kerkez, F. I. (2022). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin acil durum uzaktan eğitim sürecinde Web 2.0 teknolojilerini kullanım düzeyleri. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20 (2), 16-27.
- Çelik, T. (2019). The Syrian students in the classes of social studies teachers from their perspective. *Sakarya University Journal of Education*, 9 (2), 383-407.
- Çelik, T. (2020a). Dijital çağda sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirme: Bir eylem araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (38), 211-229.
- Çelik, T. (2020b). Sosyal Bilim Derslerini Dijital Materyallerle Bütünleştirme Sürecinde Öğretmen Adayı Görüşleri: Fenomenolojik Bir Araştırma.

- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20 (3), 1407-1422.
- Çelik, T. (2020c). Dijital Çağda Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştirme: Bir Eylem Araştırması. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 38, 211-229.
- Çelik, T. (2021a). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Web 2.0 Uygulamalarıyla Biçimlendirici Değerlendirme Deneyimlerinin İncelenmesi. Milli Eğitim Dergisi, 50 (231), 173-198.
- Çelik, T. (2021b). Sosyal bilgilerde dijital dönüşümün yansımaları. (1.baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, T. & Tepe, T. (2022). Sanal Öğrenme Ortamlarında Sosyal Bilgilerde Dijital Uygulamalar ile Biçimsel Değerlendirme Tasarımları. Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi Dergisi, 4 (1), 22-43.
- Çiftçi, S. & Sağlam, A. (2023). Yabancı Dil Eğitiminde Web 2.0 Araçları Kullanımının Yararları Ve Zorlukları Üzerine Bir İnceleme. International Journal of Social Humanities Sciences Research, 10 (91),
- Değirmenci, Y. (2019). 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretimine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (4), 3286-3305. <https://doi.org/10.33206/mjss.537718>
- Gencer, Ö. & Gezer, U. (2022). Web 2.0 Araçlarına Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisinin İncelenmesi. Dijital Teknolojiler ve Eğitim Dergisi, 1 (2), 83-91.
- Gerring, J. (2007). Case study research: Principles and practices. New York: Cambridge University Press.
- Horzum, M.B. (2010). Öğretmenlerin Web 2.0 araçlarından haberdar olup olmadığını, kullanım sıklıklarını ve amaçlarının değişkenlerini çeşitli açılardan incelemek. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7 (1), 603-634.
- Işık, Z. & Karal, Y. Web 2.0 Araçlarının Temel Eğitimde Kullanımına Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi. Journal of Instructional Technologies and Teacher Education, 12 (1), 1-13.
- Karakuş, N. & Züleyha, E. R. (2021). Türkçe öğretmeni adaylarının Web 2.0 araçlarının kullanımıyla ilgili görüşleri. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (9), 177-197.
- Kırımlı, H. & Demirezen, S. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin web 2.0 teknolojilerine yönelik görüşleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (62), 527-558.

- Koçak, A. & Arun, Ö. (2006). İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu. *Selçuk İletişim*, 4 (3), 21-28.
- Korkmaz, Ö., Vergili, M., Çakır, R. & Erdoğan, F. (2019). Plickers Web 2.0 oyunlarını ve değerlendirmelerini yaptıkları öğrencilerin sınav kaygıları ve başarıları üzerine etkisi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 15-37.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev.) Ankara: Nobel yayıncılık.
- Moralı, G. (2018). Suriyeli mülteci çocuklara Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlar. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8 (15), 1426-1449.
- Özdemir, S. M. (2016). Öğretmen niteliğinin bir göstergesi olarak sürekli mesleki gelişim. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 233-244. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/419784>
- Özer, Ü. & Özer, E. A. (2017). Sosyal bilgiler ile bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmeni adaylarının eğitimde Web 2.0 kullanımına yönelik görüşleri. In *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)* (No. 3).
- Sağlık, Z. Y. & Yıldız, M. (2021). Türkiye’de dil öğretiminde web 2.0 araçlarının kullanımına yönelik yapılan çalışmaların sistematik incelemesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 418-442.
- Storey, L. (2007). *Doing interpretative phenomenological analysis*. In E. Lyons & A. Coyle (Eds.), *analysing qualitative data in psychology* (pp. 51-64). Los Angeles: SAGE Publications.
- Temur, M. & Özalp, M. T. Sınıf Öğretmenlerinin Penceresinden Göçmen Öğrencilerin Sorunlarına Bir Bakış. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 110-141.
- Uğurlu, N. B. & Akdovan, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenleri perspektifinden mülteci öğrenciler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 782-801.
- Ünal, K., Taşkaya, S. M. & Ersoy, G. (2018). Suriyeli göçmenlerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 134-149.
- URL 1: Türk Dil kurumu sözlükleri <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 23.05.2023
- URL 2: Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (UNHCR) <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>. Erişim tarihi: 23.05.2023

- URL 3: Unicef Türkiye'deki Suriyeli çocuklar. <https://www.unicefturk.org/>
Erişim tarihi: 23.05.2023
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Ö., Tanrıkulu, C., ve Ablak, S. (2022). Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Web 2.0 Araçlarının Kullanımına İlişkin Görüşleri. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 11 (4), 817-829.
- Yin, R.K. (2014). Case study methods: design and methods (5. Baskı). Thousand Oaks: Sage Pbc.
- Yükseltürk, E., Altıok, S., & Üçgül, M. (2017). Evaluation of a scientific activity about use of web 2.0 technologies in education: The participantsviews. Journal of Instructional Technologies and Teacher Education, 6 (1), 1-8.
- Yurdakul, A. & Tok, T. N. (2018). Öğretmen gözüyle göçmen/mülteci öğrenci. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9 (2), 46-58.

**PSİKOLOJİK VE SOSYAL
BOYUTLARIYLA
FİZİKSEL AKTİVİTE VE SPOR**

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Barış SOMOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yılmaz ALBAYRAK

Psikolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Fiziksel Aktivite ve Spor

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Barış SOMOĞLU ORCID (0000-0001-5811-384X)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yılmaz ALBAYRAK ORCID (0000-0002-3345-6579)

ISBN: 978-625-6796-61-4

E-ISBN: 978-625-6796-62-1

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202332>

1. Baskı: Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Psikolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Fiziksel Aktivite ve Spor
SOMOĞLU, Mustafa Barış & ALBAYRAK, Ahmet Yılmaz
1. Basım, 294s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü: Özgün Bilimsel Kitap
Anahtar Kelimeler:
1. Fiziksel Aktivite 2. Psikoloji 3. Psikososyal 4. Sağlık 5. Spor

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DURLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA HAREKET BECERİLERİ VE FİZİKSEL AKTİVİTEYE OLAN ETKİLERİ..... 7

Ahmet YAPAR, Yasin AKINCI

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE..... 15

Yusuf DUMLU

EĞİTSEL OYUNLAR VE FİZİKSEL AKTİVİTE İLİŞKİSİ 31

Öznur AKPINAR

FİZİKSEL AKTİVİTE VE HAREKET EDEREK KAZAN PROJELERİ 45

Mustafa Barış SOMOĞLU

BEDENSEL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ 75

Yasin AKINCI, Ahmet YAPAR

SPORDA ÖFKE VE SALDIRGANLIK..... 91

Metin YÜCEANT

SPORDA SÜREKLİ VE DURUMLUK KAYGI107

Esin KAPLAN

YÜZME EĞİTİMİNDE STRES VE KAYGI121

Meral MİYAÇ

SPOR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNDE GELECEK KAYGISI139

Uğur KARAKAŞ

KONFOR ALANI VE SPOR159

Nuh Osman YILDIZ

SPOR VE MAKYEVELİZM.....173

Osman KUSAN, Mustafa AYHAN, Mahir KAPLAN

SPOR YÖNETİMİNDE ULUSLARARASI BİR KAVRAM “SPORTSWASHING”189

Seçkin DOĞANER, Övünç ERDEVECİLER

SPORDA İLİŞKİLER VE İLETİŞİMSEL BECERİLER203

İsa ÇİFTÇİ

SPORDA ZİHİNSEL ANTRENMAN VE İMGELEME217

Hande YAZICIOĞLU ÇALIŞAN

E-SPOR VE METAVERSE229

Efecan TEZCAN, Sevim TAŞKIN

**SPOR BİLİMLERİNDE UZAKTAN EĞİTİM VE E-ÖĞRENME
SÜRECİ247**

Hulusi BÖKE

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: AFFETME,
MUTLULUK VE SPORTMENLİK ÜÇGENİ261**

Mehmet KARA, Nuriye Şeyma KARA, Murat GENÇ

ŞAMPİYONLUKTA UZUN BEKLEYİŞ-TRABZONSPOR.....279

Ahmet Yılmaz ALBAYRAK

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA HAREKET BECERİLERİ VE FİZİKSEL AKTİVİTEYE OLAN ETKİLERİ

Ahmet YAPAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Çanakkale /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2854-3093
- ❖ Mail: yapara@gmail.com

Yasin AKINCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Uşak Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Antrenörlük Eğitimi Bölümü Uşak /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7604-3507
- ❖ Mail: yasin.akinci@usak.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akıncı, Y. (2002) Beceri Öğreniminde Geri Bildirim (Ed. Zühtü Birinci) Spor Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar IV içinde (61-107), Eğitim Yayınevi, İstanbul.
- Çalık V., K. (2019) Çocukların Gelişim Dönemi Özellikleri ve Sporun Gelişim Alanları Üzerindeki Etkileri (Ed. Umut Canlı, Cüneyt Taşkın, Çalık Veli Koçak) Çocuklar İçin Spor Eğitimi (1-32) Gazi Yayınevi, Ankara.
- Gallahue, D., & Ozmun, J. (1995). *Fundamental Movement Abilities*. (Ed S. Spoolman), *Understanding Motor Development: Infant, Children Adolescents, Adults*. (Third Edit, pp. 223–404). Wisconsin-Iowa: Brown & Benchmark.
- Holfelder, B., & Schott, N. (2014). Relationship of fundamental movement skills and physical activity in children and adolescents: A systematic review. *Psychology of Sport and Exercise*, 15(4), 382–391.
- Livesey, D., Lum Mow, M., Toshack, T., & Zheng, Y. (2011). The relationship between motor performance and peer relations in 9- to 12-year-old children. *Child: Care, Health and Development*, 37(4), 581e588. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2214.2010.01183.x>.
- Logan SW, Robinson LE, Wilson AE, Lucas WA. (2012) Getting the fundamentals of movement: a meta-analysis of the effectiveness of motor skill interventions in children. *Child Care Health Dev*. 38(3):305-15.
- Lubans, D. R., Morgan, P. J., Cliff, D. P., Barnett, L. M., & Okely, A. D. (2010). Fundamental movement skills in children and adolescents: review of associated health benefits. *Sports Medicine*, 40(12), 1019e1035.
- Morgan, P. J., Barnett, L. M., Cliff, D., Okely, A. D., Scott, H. A., Cohen, K. E., et al. (2013). Fundamental movement skill interventions in youth: a systematic review and meta-analysis. *Pediatrics*, 132(5), e1361ee1383.
- Özer, D. S., ve Özer, K. (2016). 2-6 Yaş Döneminde-İlkokul ve Ergenlik Döneminde Motor Gelişim. (Ed. Dilara Sevimay Özer & Kamil Özer), *Çocuklarda Motor Gelişim* (9. Baskı, ss. 122–177). Ankara: Nobel Yayın.
- Riethmuller, A. M., Jones, R. A., & Okely, A. D. (2009). Efficacy of interventions to improve motor development in young children: a systematic review. *Pediatrics*, 124(4), e782e792.

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE

Yusuf DUMLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0001-4025-9557
- ❖ Mail: yusufdumlu@gmail.com

ufak tefek işler yapmasına izin verilmelidir. Eğitimle ilgili günlük sorumluluklarını yerine getirdikten sonra muhakkak bir fiziksel aktiviteye yönlendirilmelilerdir. Okullarda verilen fiziksel aktivite beden eğitimi ve beslenme programları desteklenmelidir. Çocukları fiziksel aktiviteye yönlendirecek paten, atlama ipi, bisiklet ve bunlara benzer hediyeler verilmelidir. Okul sporlarına çocuğun katılımı cesaretlendirilmeli ve desteklenmelidir. Fiziksel aktivitenin önemini kavramaları sağlamalıdır.

KAYNAKLAR

- Bailey DA., Martin AD., (1994). Physical activity and skeletal health in adolescents. *Pediatric Exercise Science* 6:330-47.
- Baltacı, G. (2008). Çocuk ve spor, Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayınları, 1. Basım 7-14.
- Baranowski T, Bouchard C, Bricker T, Heath G, Strong W B, Truman B, Washington R. Assessment, prevalence and cardiovascular benefits of physical activity and fitness in youth. *Medicine Science and Sports Exercise*, (24) 6: 237-247, 1992.
- Bek, N. (2008). Fiziksel aktivite ve sağlığımız. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayın:730.
- Bellows L, Silvernail S, Caldwell L, Bryant A, Kennedy C, Davies P ve diğ.(2011). Parental perception on the efficacy of a physical activity program for preschoolers. *Journal of Community Health*, 36, 231-237.
- Bower JK, Hales DP, Tate D F, Rubin DA, Benjamin, SE, Ward, DS. (2008). The childcare environment and children's physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*.34 (1), 22-29.
- Burrows M. (2007). Exercise and bone mineral accrual in children and adolescents. *Journal of Sports Science and Medicine*, 6, 305-312.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2004). The burden of chronic diseases and their risk factors: National and State perspectives. Available from: www.cdc.gov/nccdphp
- Davison KK, Lawson CT. (2006). Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 3(19) doi: 10.1186/1479-5868-3-19.
- Dilekçi, U. (2023), Fiziksel Gelişim, G. ÖZEN içinde, Sporun Kavramsal Temelleri-8: Fiziksel Uygunluk (s.29-42), İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.

- Dilekçi, U. (2021), Karate Savunma ve Hücum Teknikleri, İstanbul: Spor Dünyası Yayıncılık.
- Dilekçi, U. (2023), Psikomotor Gelişim Ve Psikomotor Gelişim Dönemleri, İ. DALBUDAK içinde, Spor Bilimlerinde Araştırmalar (s.80-102), Ankara: Platanus Publishing.
- Dowda M, Pate RR, Trost SG, Almeida MJCA, Sirard J R. (2004). Influences of preschool policies and practices on children's physical activity. *Journal of Community Health*, 29(3), 183-196.
- Eastman W. (1997). Active living: physical activities for infants, toddlers, and preschoolers. *Early Childhood Education Journal*, 24(3), 161-16.
- Ergun, N, ve Baltacı G. (2006). Spor yaralanmalarında fizyoterapi ve rehabilitasyon prensipleri, Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu Yayınları, 2.Basım, Ankara; 110-129.
- Finn K, Johannsen N ve Specker B (2002). Factors associated with physical activity in preschool children. *The Journal of Pediatrics*, 140(1), 81-85.
- Gallahue DL, Donnely F. (2003). *Developmental Physical Education for All Children*. Champaign: Human Kinetics.
- Gallahue DL, Ozmun JC. (2002). *Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults*. (5th Edition). New York: McGraw-Hill, 402.
- Janz KF, Burns TL, Levy SM, Torner JC, Willing MC, Beck TJ ve diğ. (2004). Everyday activity predicts bone geometry in children: The Iowa bone development study. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 36, 1124-31.
- Ketelhut K, Strang H, Holzweg M. (2011). Influence of the social environment in motor performance and physical activity at preschool-age. *Deutsche Zeitschrift für Sportmedizin* 62(2), 47-51.
- Kuşgöz, A., (2005). "Pansiyonlu ve normal devlet ilköğretim ile özel ilköğretim öğrencilerinin beslenme, fiziksel aktivite alışkanlıkları ve fiziksel uygunluklarının değerlendirilmesi", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- NASPE (National Association for Sport and Physical Education). (2011). *Active start: a statement of physical activity guidelines for children from birth to age 5*, 2nd Edition. AAHPERD. Publications, Oxon Hill, Md., (19.02.2012) <http://www.aahperd.org/naspe/standards/nationalGuidelines/ActiveStart.cfm>.

- Oliver M, Schofield GM, Schluter PJ. (2010). Parent influences on preschoolers' objectively assessed physical activity. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 13, 403–409.
- Özer, K., (2006). *Fiziksel Uygunluk*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Pate RR, Baranowski T, Dowda M, Trost SG. (1996). Tracking of physical activity in young children. *Medicine & Science in Sports & Exercise*. 28 (1),92-96.
- Pate RR, Pfeiffer KA, Trost SG, Ziegler P, Dowda M. (2004). Physical activity among children attending preschools. *Journal of the American Academy of Pediatrics*, 114, 1258-1263.
- Peker İ., Çiloğlu F., Buruk Ş., Bulca Z. (2000). *Egzersiz Biyokimyası ve Obesite*. s. 108, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd., İstanbul.
- Physical Activity Guidelines for Americans U.S. Department of Health and Human Services (2008). The Office of Disease Prevention and Health Promotion (ODPHP) Publication; 1–21.
- Raitakari OT, Porkka KV, Taimela S, Telama R, Rasanen L, Viikari JS. (1994). Effects of persistent physical activity and inactivity on coronary risk factors in children and young adults: The cardiovascular risk in young Finns study. *American Journal of Epidemiology*, 140, 195–205.
- Sääkslahti A, Numminen P, Varstala V, Helenius H, Tammi A, Viikri J ve diğ. (2004). Physical activity as a preventive measure for coronary heart disease risk factors in early childhood. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 14 (3), 143–149.
- Sandercock G, Angus C, Barton J. (2010). Physical activity levels of children living in different built environments. *Journal of Preventive Medicine*, 50, 193–198.
- Schneider HA (2008). *A Description of Physical Activity Opportunities at Child Care Centers in Southern Nevada*. Bachelor of Science. University of Nevada.
- Stettler, N., Bovet, P., Shamlaye, H., Zernel, B., Stallings, V. ve Paccaud, F. (2002). Prevalence and risk factors for overweight and obesity in children from Seychelles, a country in rapid transition: The importance of early growth. *International Journal of Obesity and Related Metabolic Disorders: Journal of the International Association for the Study of Obesity*, 26 (2), 214-219.
- Strickland E. (2004). Growing stronger with purposeful play. *Early Childhood Today/ Scholastic*; 19(2), Academic Research Library, 6.

- Strong, W. B., Malina, R. M., Blimkie, C. J. R., Daniels, S. R., Dishman, R. K., Gutin, B., ..., Trudeau, F. (2005). Evidence based physical activity for school-age youth. *Journal of Pediatric*, 146, 732-737.
- Telama, R., Yang, X., Viikari, J., Valimaki, I., Wanne, O., Raitakari, O. (2005). Physical activity from childhood to adulthood: a 21-year tracking study. *American Journal of Preventive Medicine*, 28 (3), 267-273.
- Toivo, J., and Jaak, J. (2000). Growth, physical activity, and motor development in prepubertal children, *CRC Pres Online*; 51–55.
- Trost SG, Sirard JR, Dowda M, Pfeiffer KA, Pate RR. (2003). Physical activity in overweight and nonoverweight preschool children. *International Journal of Obesity*, 27(7), 834–839.
- United States Department of Health and Human Services. *Healthy people 2010: 2nd ed. with understanding and improving health and objectives for improving health*. 2 vols. Washington, DC: U.S. Government Printing Office; 2000.
- Vale S, Silva P, Santos R, Soares-Miranda L, Mota J. (2010). Compliance with physical activity guidelines in preschool children. *Journal of Sports Sciences*, 28(6), 603–608.
- Van Der Horst, K., Paw, M., Twisk, J. ve Van Mechelen, W. (2007). A brief review on correlates of physical activity and sedentariness in youth. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 39 (8), 1241-1250.
- Williams, E.N., Carroll, S.G., Reddihough, D.S., Phillips, B.A., Galea, M.P. (2005). Investigation of the timed 'up & go' test in children. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 47 (8), 518-524.
- World Health Organization (2004). *Global strategy on diet, physical activity and health*. Geneva: WHO.

EĞİTSEL OYUNLAR VE FİZİKSEL AKTİVİTE İLİŞKİSİ

Öznur AKPINAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Karaman/Türkiye.
- ❖ ORCID: 0000-0002-8775-8724
- ❖ Mail: oznurakpinar@kmu.edu.tr

için ellerinde çivi ve çekiç varmış gibi yaparak onları heykel olmaktan kurtarırlar. En sona kalan oyuncu diğer turda ebe olur.

KAYNAKLAR

- Aktif Yaşam Derneği, (2010). Türkiye Toplumunun Fiziksel Aktivite Düzeyi Araştırması. Erişim adresi: <https://aktifyasam.org.tr/pdf/fiziksel-aktivite-arastirmasi-raporu.pdf> (Erişim tarihi: 21.07.2023).
- Altınbulak D, Emir S, Avcı C. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitsel Oyunların Erişime ve Kalıcılığa Etkisi. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, (2), 35-51.
- Aral N, Gürsoy F, Köksal A. (2001). Okulöncesi Eğitimde Oyun. İstanbul: Ya-Pa Yayınevi.
- Cirav Ö. (2018). 9-10 yaş grubu çocuklara uygulanan eğitsel oyun aktivitelerinin fiziksel ve motorik özelliklerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Coşkuntürk OS, Kurcan K, Yel K, Güzel S. (2023). Teknolojik Gelişmelerin Hareketsiz Yaşama ve Çocuklarda Psiko-Motor Gelişime Etkileri. Dede Korkut Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 49-60.
- Çankaya S, Karamete A. (2008). Eğitsel Bilgisayar Oyunlarının Öğrencilerin Matematik Dersine ve Eğitsel Bilgisayar Oyunlarına Yönelik Tutumlarına Etkisi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(2), 115-127.
- Demirel HD, Hergüner G, Serdar E. (2017). Okul Öncesi ve İlkokulda Eğitsel Oyunlar (1. Baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Dönmez NB. (1992). Oyun Kitabı. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Gülbetekin E, Güven E, Tuncel O. (2021). Adolesanların Dijital Oyun Bağımlılığı ile Fiziksel Aktivite Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler. Bağımlılık Dergisi, 22(2): 148-160.
- Güler M, Kozak M, Certel Z, Yanar N. (2021). Inactivity and stress brought about by the covid-19 pandemic: What is the situation with university students?. International Journal of Educational Research and Innovation (IJERI), 16, 200-222.
- Güven G, (2006). Kütahya'daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Oyun ve Spor Programlarının İncelenip Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

- Güven M. (2008). Programda Öğretme Öğrenme Süreci. Öğretim İlke ve Yöntemleri. Duman, B. (Ed). Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Hazar M. (2017). Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim. Ankara: İlsan Matbaası Limited Şirketi Yayınları.
- Hazar Z, Altun M. (2018). Eğitsel Oyunlara Yönelik Öğretmen Görüşleri ve Yeterliliklerinin İncelenmesi. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 13(1), 52-72.
- Hesapçioğlu M. (2008). Öğretim İlke ve Yöntemleri. (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karşlı E. (2016). Çocuk ve Oyun. Ören, M. (Ed.), Çocuk, Oyun ve Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kaya EÖ, Köröğlu Y, Sarıtaş N, Kaya M, Sucan S. (2019). Eğitsel oyunlar etkinliğine Katılımın çocuklardaki denge, reaksiyon ve çeviklik üzerine etkisi. Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4(1), 35-42.
- Koç V. (2020). Beden eğitiminde eğitsel oyunlar. Çocuk Hakları ve Eğitim Dergisi, 1(1), 68-79.
- Kuzgun Y, (2006). İlköğretimde Rehberlik, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(8).
- Kürkçüoğlu BÜ. (2014). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri.
- Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, (2006). Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Eğlence Hizmetleri, Çocuk Oyunları. Erişim adresi: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/%C3%87ocuk%20Oyunlar%C4%B1.pdf (Erişim tarihi: 08.06.2023).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2016). Milli Eğitim Bakanlığı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Oyun ve Hareket Etkinlikleri. Erişim adresi: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Oyun%20ve%20Hareket%20Etkinlikleri.pdf (Erişim tarihi: 02.07.2023).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2, 3 ve 4. Sınıflar. Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20181023115223781-06-Beden%20E%C4%9Ftimi%20ve%20Oyun%202018-124%20Eki%20%C3%96P.pdf> (Erişim tarihi: 03.07.2023).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018a). Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120201950145-BEDEN%20EGITIMI%20VE%20SPOR%20OGRETIM%20PROGRAM%202018.pdf> (Erişim tarihi: 03.07.2023).

- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018b). Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar). Erişim adresi: [http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203530835-Beden%20Egitimi%20ve%20Spor%20Dersi%20Ogretim%20Program%20C4%B1%20\(ORTOGRT\)%2020.01.2018.pdf](http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203530835-Beden%20Egitimi%20ve%20Spor%20Dersi%20Ogretim%20Program%20C4%B1%20(ORTOGRT)%2020.01.2018.pdf) (Erişim tarihi: 03.07.2023).
- Özen G, Akçınar ST, Güllü M, Timurkaan HS, Meriç F, Uğraş S, Çoban DÇ. (2018). Spor Lisesi Eğitsel Oyunlar 12. Sınıf Ders Kitabı. (Editör; Esin GÜLLÜ). 2.Baskı, Ankara: Devlet Kitapları.
- Sever MO, Barkan KZ. (2022). İlköğretim Öğrencilerinde Çocuk Oyunları ve Eğitsel Oyunların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkilerinin Karşılaştırılması. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 11(2), 654-661.
- Taşpınar M. (2014). Kuramdan Uygulamaya Öğretim İlke ve Teknikleri. (6. Baskı). Ankara: Edge Akademi Yayıncılık.
- Türkiye Sağlık Araştırmaları, (2022). Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Sağlık Araştırması. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747> (Erişim tarihi: 01.07.2023).
- Uslu M. (2022). Oyun Temelli Öğrenme Süreçlerinin Akademik Başarı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Journal of Social Research and Behavioral Sciences, 8(16), 816-828.
- Varışoğlu B, Şeref İ, Gedik M, Yılmaz İ. (2013). Türkçe Dersinde Uygulanan Eğitsel Oyunlara Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, 6, 11, 1060-1081.
- Yalçın KY, Demirdağ M, Kazak ÖO. (2018). MEB Ortaöğretim Spor Lisesi Eğitsel Oyunlar Ders Kitabı.
- Yanar N, Güler M. (2021). Do Daily Step Counts During The Pandemic Affect The Body Composition And Mental Well-Being Of University Students?. European Journal of Physical Education and Sport Science, 7(3), 117-136.
- Yıldız E, Şimşek Ü, Aras H. (2017). Eğitsel Oyun Yönteminin Öğrencilerin Sosyal Becerileri, Okula İlişkin Tutumları ve Fen Öğrenimi Kaygıları Üzerine Etkisi. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED), 11(1), 381-400.

FİZİKSEL AKTİVİTE ve HAREKET EDEREK KAZAN PROJELERİ

Mustafa Barış SOMOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5811-384X
- ❖ Mail: barissomoglu@gmail.com.

KAYNAKLAR

- Albayrak, A.Y. (2022). Çim Hokeyi. Özen, G., Havadar, T. (Edt). Sporun kavramsal temelleri-7 (içinde 75-102). İstanbul. Efe Akademi Yayınları
- Belza, B., Walwick, J., Shiu-Thornton, S., et al. (2004). Older adult perspectives on physical activity and exercise: Voices from multiple cultures. *Prev Chronic Dis.* 1(4):A09.
- Davison K.K., and Lawson, C. T. (2006). Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature. *Int J Behav Nutr Phys Act.* 3(1),19.
- Kohl HW, Craig CL, Lambert EV, Inoue S, Alkandari JR, Leetongin G, et al (2012). The pandemic of physical inactivity: global action for public health. *Lancet*, 380(9838): 294-305.
- Rasberry, C.N., Lee, S.M., Robin, L., Laris, B.A., Russell, L.A., Coyle, K.K., and Nihiser, A.J. (2011). The association between school-based physical activity, including physical education, and academic performance: a systematic review of the literature. *Prev Med.* 52(1), 10-20.
- Rimmer J.H., Riley, B., and Wang. E, et al. (2004). Physical activity participation among persons with disabilities: Barriers and facilitators. *Am J Prev Med.*, 26(5):419-25.
- Trost, S.G., Owen, N., Bauman, A.E., Sallis, J.F., and Brown, W. (2002). Correlates of adults' participation in physical activity: review and update. *Med Sci Sports Exerc.* 34(12):1996-2001.
- U.S. Department of Health and Human Services (HHS), Office of Disease Prevention and Health Promotion. 2008 Physical activity guidelines for Americans. Washington, DC: HHS; 2008.
- Van Der Horst, K, Paw, M.J., Twisk, J.W., and Van Mechelen, W. (2007). A brief review on correlates of physical activity and sedentariness in youth. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 39(8):1241-1250.
- World Health Organization [WHO], (2022). <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>.
- Zamandar Başoğlu, A. B., ve Ayan Danacılar, İ. (2022). Ağızdan ağıza pazarlama (Word Of Mouth Marketing) bağlamında move-to-earn uygulamaları üzerine bir analiz. 19th International Symposium Communication in the Millenium CIMM 2022, 161-161. (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:8012179).

<https://app.defit.com/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/alexandria/article/what-is-gamefi-gafi>). Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/alexandria/glossary/blockchain> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/alexandria/glossary/web-3-0> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/befitter/#About> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/dose/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/ezzy-game/#About>,
<https://ezzy.game/about> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/galvan/#About> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/gami-world/#About> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/green-metaverse-token/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/menzy/#About> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://menzy.io/what-is-menzys-move2earn/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://menzy.io/wp-content/uploads/2022/08/menzy-whitepaper.pdf>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/movey-token/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/movez/#About> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://support-143.gitbook.io/movez-gitbook/welcome-to-movez/introducing-movez>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.movez.me/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://support-143.gitbook.io/movez-gitbook/welcome-to-movez/move-to-earn> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/pumlx/#About>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/stabledoc/#About>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.stabledoc.com/assets/documents/new-whitepaper.pdf>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/stepwatch/#About>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/sweat-economy/>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/currencies/yeticoi/> . Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/tr/currencies/bikearn/#About> . Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://coinmarketcap.com/tr/currencies/walkn/#About>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://cointelegraph.com/learn/what-is-socialfi-a-beginners-guide-to-the-social-network-of-the-future>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://docs.calo.run/app/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://calo.run/onepaper>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://docs.movingon.finance/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://docs.rebase.gg/whitepaper-1.02/2.-mission-statement>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://docs.ssprint.io/introduction/about-sprint>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://docs.ssprint.io/sprint-mode/mission>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://docs.walkwithstep.io/step-overview/what-is-step-r>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://www.walkwithstep.io/#concept>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://dotmoovs.medium.com/dotmoovs-whitelist-for-polkastarter-is-now-open-d9287d7c131f>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://ezzy.game/>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://ezzy.game/mission>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://medium.com/@genopets/introducing-genopets-3e96201c2103>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://move.gamiworld.io/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://movey.io/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://movey.io/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://puml.io/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://puml.io/for-sponsors/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://step.app/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://step.app/vision-mission-values>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://stepn.com/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://sweatco.in/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.befitter.io/overview/vision-and-mission>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.befitter.io/overview/what-is-befitter>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.befitter.io/the-befitter-platform/storyline>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.defit.com/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.ezzy.game/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.movey.io/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.movey.io/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.sac-nft.com/sac/overview>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://whitepaper.vicmove.com/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://wirtual.co/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://wirtual.gitbook.io/wirtual-whitepaper-eng/wpp-for-wirtual-3.0/about>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://www.aircoins.io/index.php#about>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://www.btcturk.com/bilgi-platformu/p2e-nedir/> Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://www.coinbase.com/tr/learn/crypto-basics/what-is-a-token>. Erişim Tarihi 15.09.2023.
<https://www.dotmoovs.com/project>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.economist.com/the-economist-explains/2021/10/12/what-is-an-nft>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.galvan.health/about>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.galvan.health/litepaper>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.galvan.health/nodes>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.genopets.me/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.gps.gov/systems/gps/> Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.lifespanfitness.com/blogs/news/sitting-all-day-is-taking-a-toll-on-your-body>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.stepn.com/howToPlay>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

<https://www.lifespanfitness.com/workplace/resources/articles/sitting-all-day-is-takin>. Erişim Tarihi 15.09.2023.

BEDENSEL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Yasin AKINCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Uşak Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü Uşak/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7604-3507
- ❖ Mail: yasin.akinci@usak.edu.tr

Ahmet YAPAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2854-3093
- ❖ Mail: yapara@gmail.com

KAYNAKLAR

- Active Healty Kids. (2023). Canadian Assessment of Physical Literacy Training Materials. (08.08.2023: <https://www.activehealthykids.org/capl-2-training-materials/>)
- Active Healty Kids. (2017). Canadian Assessment of Physical Literacy Questionnaire. (08.08.2023: <https://www.activehealthykids.org/wp-content/uploads/2022/05/CAPL-2-questionnaire.pdf>)
- Barnett, L. M., S. K. Lai, S. L. Veldman, L. L. Hardy, D. P. Cliff, P. J. Morgan, A. Zask, D. R. Lubans, S. P. Shultz, N. D. Ridgers, E. Rush, H. L. Brown and A. D. Okely (2016). "Correlates of Gross Motor Competence in Children and Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis." *Sports Med.*
- Bloemers, F., D. Collard, M. C. Paw, W. Van Mechelen, J. Twisk and E. Verhagen (2012). "Physical inactivity is a risk factor for physical activity-related injuries in children." *Br J Sports Med* 46(9): 669-674.
- Cairney, J., Clark, Heather, Dudley, Dean, Kriellaars, Dean (2016). Physical Literacy in Children and Youth: A Construct Validation Study (in submission).
- Canadian Association for Health , P. E., and Recreation (1958). *Journal of the Canadian Association for Health, Physical Education and Recreation, Canadian Association for Health, Physical Education and Recreation.*
- Canadian Sport for Life. (2014). "Physical Literacy Assessment for Youth." from <http://www.physicalliteracy.ca/play>.
- Colley, R. C., D. Garriguet, I. Janssen, C. L. Craig, J. Clarke and M. S. Tremblay (2011a). "Physical activity of Canadian adults: accelerometer results from the 2007 to 2009 Canadian Health Measures Survey." *Health Rep* 22(1): 7-14.
- Corbin, C. B. (2016). "Implications of Physical Literacy for Research and Practice: A Commentary." *Research Quarterly for Exercise and Sport* 87(1): 14-27.
- D'Adamo, E. and S. Caprio (2011). "Type 2 Diabetes in Youth: Epidemiology and Pathophysiology." *Diabetes Care* 34(Suppl 2): S161-S165.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2010). Sağlık için Fiziksel Aktiviteye İlişkin Küresel Öneriler.(08.08.2023: https://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44399/1/9789241599979_eng.pdf)

- Dünya Sağlık Örgütü. (2019). Global action plan on physical activity 2018-2030: more active people for a healthier world. World Health Organization.
- Francis, C. E., Longmuir, P. E., Boyer, C., Andersen, L. B., Barnes, J. D., Boiarskaia, E., ... & Tremblay, M. S. (2016). The Canadian assessment of physical literacy: development of a model of children's capacity for a healthy, active lifestyle through a Delphi process. *Journal of Physical Activity and Health*, 13(2), 214-222.
- Giblin, S., D. Collins and C. Button (2014). "Physical literacy: importance, assessment and future directions." *Sports Med* 44(9): 1177-1184.
- Hollander, J. M. and J. I. Mechanick (2008). "Complementary and Alternative Medicine and the Management of the Metabolic Syndrome." *Journal of the American Dietetic Association* 108(3): 495-509.
- International Physical Literacy Association. (2023). "Canada's Physical Literacy Consensus Statement. (08.08.2023: <https://www.physical-literacy.org.uk/>)
- Jurbala, P. (2015). "What is Physical Literacy, Really?" *Quest* 67: 367-383.
- Katzmarzyk, P. T. and I. Janssen (2004). "The economic costs associated with physical inactivity and obesity in Canada: an update." *Can J Appl Physiol* 29(1): 90-115.
- Kozera, T. R. (2017). Physical literacy in children and youth (Doctoral dissertation). The University of Manitoba, Canada.
- Lee, I. M., E. J. Shiroma, F. Lobelo, P. Puska, S. N. Blair and P. T. Katzmarzyk (2012). "Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: an analysis of burden of disease and life expectancy." *The Lancet* 380(9838): 219-229.
- Longmuir, P. E., Gunnell, K. E., Barnes, J. D., Belanger, K., Leduc, G., Woodruff, S. J., & Tremblay, M. S. (2018a). Canadian Assessment of Physical Literacy Second Edition: a streamlined assessment of the capacity for physical activity among children 8 to 12 years of age. *BMC public health*, 18, 1-12.
- Longmuir, P. E., Woodruff, S. J., Boyer, C., Lloyd, M., & Tremblay, M. S. (2018b). Physical Literacy Knowledge Questionnaire: feasibility, validity, and reliability for Canadian children aged 8 to 12 years. *BMC public health*, 18(2), 1-11.
- Lounsbery, M. A. F. and T. L. McKenzie (2015). "Physically literate and physically educated: A rose by any other name?" *Journal of Sport and Health Science* 4(2): 139-144.

- Mertler, C. A. (2001). Designing scoring rubrics for your classroom. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7(25), 1-10.
- Moskal, B. M. (2000). Scoring rubrics: What, when and how?. *Practical Assessment Research & Evaluation* 7(1), 3.
- Ontario Agency for Health Protection and Promotion (Public Health Ontario), M. D., Ng B. (2014). Evidence brief: the positive impacts of physical activity on the whole child. Toronto, ON
- Physical and Health Education Canada. (2013). "Passport for Life. (08.08.2023: <http://www.passportforlife.ca/>)
- Physical and Health Education Canada. (2023). What is Physical Literacy? Physical Literacy. (08.08.2023: <http://www.phecanada.ca/programs/physical-literacy/what-physical-literacy>)
- Poitras, V. J., C. E. Gray, M. M. Borghese, V. Carson, J. P. Chaput, I. Janssen, P. T. Katzmarzyk, R. R. Pate, S. Connor Gorber, M. E. Kho, M. Sampson and M. S. Tremblay (2016). "Systematic review of the relationships between objectively measured physical activity and health indicators in school-aged children and youth." *Appl Physiol Nutr Metab* 41(6 Suppl 3): S197-239.
- Sağlık Bakanlığı (2018). Sağlık istatistikleri yılığı 2017.
- Scott, S. N., Thompson, D. L., & Coe, D. P. (2013). The ability of the PACER to elicit peak exercise response in youth [corrected]. *Medicine and science in sports and exercise*, 45(6), 1139-1143.
- Sport for Life. (2023). Physical Literacy. Physical literacy assessment tools. (08.08.2023: <https://physicalliteracy.ca/play-tools/>)
- Taplin, L. (2013). Physical Literacy: A journey, not a destination. International Physical Literacy Conference, Banff, Alberta Canada.
- Tremblay, M. S., Lloyd M. (2010). "Physical literacy measurement: the missing piece." *Physical & Health Education Journal*, 76(1): 26-30.
- Tremblay, M. S., D. E. Warburton, I. Janssen, D. H. Paterson, A. E. Latimer, R. E. Rhodes, M. E. Kho, A. Hicks, A. G. Leblanc, L. Zehr, K. Murumets and M. Duggan (2011). "New Canadian physical activity guidelines." *Appl Physiol Nutr Metab* 36(1): 36-46; 47-58.
- Troiano, R. P., D. Berrigan, K. W. Dodd, L. C. Masse, T. Tilert and M. McDowell (2008). "Physical activity in the United States measured by accelerometer." *Med Sci Sports Exerc* 40(1): 181-188.

- Tudor-Locke, C., McClain, J. J., Hart, T. L., Sisson, S. B., & Washington, T. L. (2009). Pedometer methods for assessing free-living youth. *Research quarterly for exercise and sport*, 80(2), 175-184.
- Wall, J. M., N. (1994). *Children and movement: Physical education in the elementary school*. Dubuque, Iowa, Wm C Brown Co. Publishers.
- Whitehead, M. (2001). "The Concept of Physical Literacy." *European Journal of Physical Education* 6(2): 127-138.
- Whitehead, M. (2010). *Physical Literacy throughout the Lifecourse*. London, Routledge.

SPORDA ÖFKE VE SALDIRGANLIK

Metin YÜCEANT

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6867-2183
- ❖ Mail: metinyuceant@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ahmadi SS, Besharat MA, Azizi K, Larijani R. (2011). The relationship dimensions of anger and aggression in contact and noncontact sports. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 30(2011), 247-251.
- Akgün R, Duyan V. (2017). Öfke kontrolü grup çalışmasının adam öldürme veya yaralama suçundan hüküm giymiş kadınların öfke kontrolü becerilerine etkisi. *Journal of International Social Research*, 10(53), 650-657.
- Alghamdi NG, Aslam M, Khan K. (2017). Anger and interpersonal relationships: Social life in adolescence. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 6(1), 221-227.
- Bandura A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. New York: Prenticehall.
- Başeğmez AC, Özerk H. (2021). İnsanın saldırgan ve şiddet içeren davranışlarını psikoterapi kuramlarının ele alış biçimlerinin değerlendirilmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(44), 8475-8499.
- Berkout OV, Tinsley D, Flynn MK. (2019). A review of anger, hostility, and aggression from an ACT perspective. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 11, 34-43.
- Bohnert AM, Crnic KA, Lim KG. (2003). Emotional competence and aggressive behavior in school-agechildren. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 79-91.
- Bushman BJ, Anderson CA. (2001). Is it time to pull the plug on the hostile versus instrumental aggression dichotomy? *Psychological Review*, 108(1), 273-279.
- Colasante T, Zuffiano A, Malti T. (2015). Do moral emotions buffer the anger-aggression link in children and adolescents? *Journal of Applied Developmental Psychology*, 41, 1-7.
- Conroy DE, Silva MJ, Newcomer R, Walker BW, Johnson MS. (2001). Personal and participatory socializers of the perceived legitimacy of aggressive behavior in sport. *Aggressive Behavior*, 27, 405-418.
- Cowie H, Hutson N, Oztug O, Myers C. (2008). The impact of peer support schemes on pupils' perceptions of bullying, aggression and safety at school. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 13(1), 63-71.
- Çavdar S. (2018). Lise öğrencilerinin öfke kontrolleri, saldırganlık eğilimleri ve tolerans düzeylerinin spora katılım açısından değerlendirilmesi.

Doktora Tezi, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.

- Deffenbacher JL, Swaim RC. (1999). Anger expression in mexican american and white non-hispanic adolescents. *Journal of Counselling Psychology*, 46(1), 61-69.
- Denson TF, Moulds ML, Grisham JR. (2012). The effects of analytical rumination, reappraisal, and distraction on anger experience. *Behavior Therapy*, 43, 355-364.
- Denson TF. (2013). The multiple systems model of angry rumination. *Personality and Social Psychology Review*, 17, 103-123.
- Dunn JG, Gotwals JK, Dunn JC, Syrotuik DG. (2006). Examining the relationship between perfectionism and trait anger in competitive sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 4(1), 7-24.
- Elkin N, Karadağılı F. (2016). Üniversite öğrencilerinin öfke ifade ediliş tarzı ve ilişkili faktörler. *Anadolu Kliniği*, 21(1), 64-71.
- Erenler Rehberlik ve Araştırma Merkezi (ERAM). (2020). Öfke ve öfke kontrolü. (23.07.2023:https://erenlerram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/54/01/967816/dosyalar/2020_05/30202325_OYfke_KontroluY_KitapcYYk.pdf).
- Eresen C. (2023). Sporcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi: TOHM örneği. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Fidan B, Bulut Serin N. (2021). An examination of the relationship between anger, aggression, and problem solving skills in secondary school students. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 11(63), 577-590.
- Freedman JL, Sears DO, Carlsmith JM. (1989). Sosyal psikoloji. (Ali Dönmez, Çev.). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Gülaştı C. (2022). Amatör sporcular ile spor yapmayan erkek bireylerin liderlik ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Iğdır.
- Gürbüz B, Kural S, Özbek O. (2019). Sporda saldırganlık ve öfke ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 206-217.
- Hurskainen T, Katainen M. (2015). Anger, aggression and violence in healthcare. Bachelor's Thesis, Turku University of Applied Sciences,

Degree Programme in Nursing Social and Healthcare, Turku Finlandiya.

- İlhan A, Uçar CT. (2021). Mücadele sporcularının öfke düzeylerinin incelenmesi. Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 217-223.
- Karşlı N. (2012). Dindarlık ve öfke kontrolü ilişkisi üzerine tecrübi bir araştırma. Ekev Akademi Dergisi, 16(50), 57-70.
- Kassinove H, Tafrate RC. (2019). Öfke yönetimi: Terapistler için uygulama kılavuzu. (İrem Soylu, Pelin Ardanış, Çev.). İstanbul: APAMER Psikoloji Yayınları.
- Keleş A. (2023). Sosyal temelli destek eğitim programının, şiddet içerikli dijital oyunlar oynayan ergenlerin saldırganlık davranışına etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Kerr JH. (2008). A critique of the development of the competitive aggressiveness and anger scale. Psychology of Sport and Exercise, 9, 721-728.
- Lochman JE, Barry T, Powell N, Young, L. (2010). Anger and aggression. New York: Springer Science.
- Lochman JE, Powell NR, Clanton N, Mcelroy HK. (2006). Anger and aggression. ABD: National Association of School Psychologists.
- Mowlaie M, Besharat MA, Pourbohloul S, Azizi L. (2011). The mediation effects of self- confidence and sport selfefficacy on the relationship between dimensions of anger and anger control with sport performance. Procedia- Social and Behavioral Sciences, 30, 138-142.
- Özdemir E. (2009). Muş E tipi kapalı ceza infaz kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan gelen hükümlü erkeklerde öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Sofia R, Cruz JFA. (2017). Unveiling anger and aggression in sports: The effects of type of sport, competitive category and success level. Journal of Sport Psychology, 26(2), 21-28.
- Staicu ML, Cutov M. (2010). Anger and health risk behaviors. Journal of Medicine and Life, 3(4), 372-375.
- Tatlıhoğlu K, Karaca M. (2013). Öfke olgusu hakkında sosyal psikolojik bir değerlendirme. Journal of Academic Social Science Studies, 6(6), 1101- 1123.

- Tenenbaum G, Stewart E, Singer RN, Duda J. (1997). Aggression and violence in sport: An ISSP position stand. *The Sport Psychologist*, 11(1), 1-7.
- Terry PC, Jackson JJ. (1985). The determinants and control of violence in sport. *Quest*, 37(1), 27-37.
- Toros T, Öğraş EB. (2022). Spor psikolojisine giriş. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Viljamaa J. (2012). Use your anger: Harnessing aggression. Helsinki: Werner Soderstrom.
- Xia X, Zhang J, Wang X, Wang X. (2019). The approach behavior to angry words in athletes-A pilot study. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 13(117), 1-10.
- Yanık H. (2019). Üniversite öğrencilerinde öfke ifade tarzı, dürtüsellik ve iletişim becerileri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazıcıoğlu Çalışan H, Koçak ÇV. (2022). Fiziksel aktivitenin korunmaya ihtiyacı olan çocuklarda bilişsel esnekliğe etkisi. *Aksaray University Journal of Sport and Health Researches*, 3(2), 203-220.
- Yörük S. (2020). Üniversite öğrencilerinde öfke ve saldırganlığı etkileyen duygu ve düşünceler ile ilişkili faktörler. *Journal of Academic Research in Nursing*, 6(3), 561-570.

SPORDA SÜREKLİ VE DURUMLUK KAYGI

Esin KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Burdur/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8417-1266
- ❖ Mail: ekaplan@mehmetakif.edu.tr

KAYNAKLAR

- Anderson T, Suresh M, Farb NA. (2019). Meditation benefits and drawbacks: empirical codebook and implications for teaching. *Journal of Cognitive Enhancement*, 3, 207-220.
- Bahrke MS, Morgan WP. (1978). Anxiety reduction following exercise and meditation. *Cognitive Therapy and Research*, 2, 323-333.
- Başaran MH. (2008). Sporcularda durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Konya
- Berntson GG, Thomas Bigger Jr J, Eckberg DL, Grossman P, Kaufmann PG, Malik M, ... & Van Der Molen MW. (1997). Heart rate variability: origins, methods, and interpretive caveats. *Psychophysiology*, 34(6), 623-648.
- Bhunja B. (2014). Yoga, Traditional games & sports for global human resource development. *International Journal of Health, Physical Education and Computer Science in Sports*. 15/1
- Blumenstein B, Bar-Eli M, Tenenbaum G. (2002). Brain and body in sport and exercise: Biofeedback applications in performance enhancement. Wiley-Blackwell. 2002, 37-38, Chapter:3.
- Bukhari FK, Fahd S, Tahira R, Yaseen M. (2021). Impact of sports anxiety on sports performance of players. *Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences*, 9(3), 581-586.
- Castro-Sánchez M, Lara-Sánchez AJ, Zurita-Ortega F, Chacón-Cuberos R. (2019). Motivation, anxiety, and emotional intelligence are associated with the practice of contact and non-contact sports: An explanatory model. *Sustainability*, 11(16), 4256.
- Chandrashekar C. (2022). Benefits of yoga on sports performance. *International Journal Of Innovative Practice And Applied Research*, IJIPAR, 105.
- Civan A, Arı R, Görücü A, Özdemir M. (2010). Bireysel ve takım sporcularının müsabaka öncesi ve sonrası durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 193-206.
- Csikszentmihalyi M, Larson R. (2014). Flow and the foundations of positive psychology. Dordrecht: Springer. Vol. 10, p.184
- Cygankiewicz, I, Zareba W. (2013). Autonomic nervous system: Chapter 31. Heart rate variability (Vol. 117). Elsevier Inc. Chapters.

- Endler NS, Kocovski NL. (2001). State and trait anxiety revisited. *Journal of Anxiety Disorders*, 15(3), 231-245.
- Ehrlenspiel F, Mesagno C. (2023). Anxiety in sport. In *Sport and Exercise Psychology: Theory and Application* (pp. 281-320). Cham: Springer International Publishing.
- Feldman RS. (1997). *Essentials of understanding psychology*. McGraw-Hill.p.412
- Forrest, S. J., Siegert, R. J., Krägeloh, C. U., Landon, J., & Medvedev, O. N. (2021). Generalizability theory distinguishes between state and trait anxiety. *Psychological Assessment*, 33(11), 1080–1088.
- Gaikwad RA. (2021). Benefit and impact of yoga in sports. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 6(1), 358-359.
- Garfinkel M, Schumacher Jr HR. (2000). Yoga. *Rheumatic Disease Clinics of North America*, 26(1), 125-132.
- Goessl VC, Curtiss JE, Hofmann SG. (2017). The effect of heart rate variability biofeedback training on stress and anxiety: a meta-analysis. *Psychological medicine*, 47(15), 2578-2586.
- Gürer B, Adilogulları I, Şahin H. (2014). Examination of state-trait anxiety levels of elite athletes according to some variables. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(1), 4-7.
- Hanumanthayya P. (2015). Yoga for athletes. *Golden Research Thoughts*, 5(1).
- Kabat-Zinn J.(2015). Meditation—It’s not what you think. *Mindfulness*, 6(2), 393-395.
- Karageorghis CI, Terry PC. (2015). *Spor psikolojisi (Inside Sport Psychology)*. Nobel/Human Kinetics Publishers, Inc..s.90
- Khan MK, Khan A, Khan SU, Khan S. (2017). Effects of anxiety on athletic performance. *Res Inves Sports Med*, 1(1), 1-5.
- Koç H. (2004). Profesyonel futbolcularda durumluk kaygı düzeyini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Dumlupınar üniversitesi. Sosyal bilimler enstitüsü, Kütahya
- Lehrer P, Vaschillo B, Zucker T, Graves, J, Katsamanis M, Aviles M, Wamboldt F. (2013). Protocol for heart rate variability biofeedback training. *Biofeedback*, 41(3).
- Lagos L, Vaschillo E, Vaschillo B, Lehrer P, Bates M, Pandina R. (2008). Heart rate variability biofeedback as a strategy for dealing with competitive anxiety: A case study. *Biofeedback*, 36(3), 109.

- Malik M. (1998). Heart rate variability. *Current Opinion In Cardiology*, 13(1), 36-44.
- McCraty R, Atkinson M, Tomasino D, Bradley RT. (2009). The coherent heart heart-brain interactions, psychophysiological coherence, and the emergence of system-wide order. *Integral Review: A Transdisciplinary & Transcultural Journal for New Thought, Research, & Praxis*, 5(2).
- Miller WZ. (2002). *The psyche-centered zone of peak performance: Depth psychology applied to golf*. Pacifica Graduate Institute.
- Moss D. (2004). Heart rate variability and biofeedback. *Psychophysiology Today: The Magazine for Mind-Body Medicine*, 1, 4-11.
- Öner N, Le Compte A. (1998). Süreksiz durumluk/sürekli Kaygı envanteri el kitabı, 2. Baskı, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1998; 1-26.
- Parnabas VA, Mahamood Y, Parnabas J, Abdullah NM. (2014). The relationship between relaxation techniques and sport performance. *Universal Journal of Psychology*, 2(3), 108-112.
- Parshad O. (2004). Role of yoga in stress management. *The West Indian Medical Journal*, 53(3), 191-194.
- Perrotta G. (2019). Anxiety disorders: definitions, contexts, neural correlates and strategic therapy. *J Neur Neurosci*, 6(1), 042.
- Paul M, Garg K, Sandhu JS. (2012). Role of biofeedback in optimizing psychomotor performance in sports. *Asian Journal of Sports Medicine*, 3(1), 29.
- Reiss S. (1997). Trait anxiety: It's not what you think it is. *Journal of Anxiety Disorders*, 11(2), 201-214.
- Saraswati SS, Hiti JK. (1996). *Asana pranayama mudra bandha* (pp. 978-8186336144). Bihar, India: Yoga Publications Trust. p. 1
- Schwartz MS, Andrasik F. (2017). *Biofeedback: A practitioner's guide*. (Eds.). Guilford Publications. 2017.
- Singh A, Singh D. (2021). Importance of yoga for sports persons. *Indian Journal of Sports Studies*. Vol. 21 No 02.
- Spielberger CD, Reheiser EC. (2009). Assessment of emotions: Anxiety, anger, depression, and curiosity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 1(3), 271-302.
- Spielberger CD, Gonzalez-Reigosa F, Martinez-Urrutia A, Natalicio LF, Natalicio DS. (1971). Development Of The Spanish Edition of The state-trait anxiety inventory. *Revista Interamericana de Psicologia/Interamerican journal of Psychology*, 5(3 & 4).

- Spielberger CD, Rickman RL. (1990). Assessment of state and trait anxiety. *Anxiety: Psychobiological and Clinical Perspectives*, 69-83.
- Şimşek BE. (2022). Okul Spor Müsabakalarına Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Özgüvenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tiryaki Ş. (2000). Spor psikolojisi: kavramlar, kuramlar ve uygulama. Eylül Kitabevi ve Yayınevi.
- Wallace RK, Benson H. (1972). The physiology of meditation. *Scientific American*, 226(2), 84-91.
- Weinberg RS, Gould D. (2015). Spor ve egzersiz psikolojisinin temelleri (6. Baskı). *Human Kinetics*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- West M. (1979). Meditation. *The British Journal of Psychiatry*, 135(5), p.457
- Yalçın Y. (2021). Sürekli kaygı düzeyinin durumluk kaygı düzeyi üzerine etkisi var mıdır? Halk oyuncularını örneği. *EJERCongress 2021 Bildiri Kitabı / EJERCongress 2021 Conference Proceedings*. 1148-1154

YÜZME EĞİTİMİNDE STRES VE KAYGI

Meral MİYAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000- 0002-6450-4289
- ❖ Mail: miyac.meral@gmail.com

geliştirmeyeceğini belirterek heyecanın olumlu duygusunun performansı geliştirebileceğini tartışmışlardır (Nicholls ve ark. 2012). Sporcular kaygılarını kolaylaştırıcı olarak yorumlayabileceği psikolojik becerileri öğrenebilirler. Bunu antrenörlerin sporculara uyarılmışlık ve kaygıyı, korku yerine heyecan durumu olarak görmeleri konusunda yardımcı olma denemeleri takip eder. Antrenörler ayrıca sporculara arttırılmış güven ve psikolojik beceriler eğitimi boyunca kontrol algısını geliştirmelerine yardımcı olmak için olası her şeyi yapmalıdırlar (Mottaghi ve ark. 2013).

KAYNAKLAR

- Aksoy, A., (2010), Çalışma hayatında stres kaynakları, stres belirtileri ve stres sonuçlarının incelenmesi üzerine bir araştırma, Journal of social policy conferences, 0 (49).
- Alisinanoğlu, F., Ulutaş, İ., (2000), Çocuklarda kaygı ve bunu etkileyen etmenler, milli eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları,15-19.
- Altungül, O. (2006). Futbol aktivitelerine katılanların kişilik özellikleri ışığında stres düzeylerinin belirlenmesi. Fırat Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi.
- Aynacı, B. (2018). Aile danışmanlığı merkezine başvuran kişilerin kaygı düzeyleri ile dindarlık durumlarının ilişkisi (Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi).
- Balcı, E. M. (2023). Yüzme antrenörlerinin sporcularla iletişiminin yüzücülerin performansına etkisi (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2000). Stres ve insan. Stres ve başa çıkma yolları. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2008). Stres ve başa çıkma yolları. (24. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baltaş, A., Baltaş, Z., (2013), Stres ve başa çıkma yolları, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Baltaş, Z. (2000), Sağlık Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Bilgici, B. G., & Deniz, Ü. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının gelecek kaygılarının incelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 24(5), 2353-2372.
- Bozdoğan, A., & Özüak, A. (2003). Stilleriyle temel yüzme. İpress Basım ve Yayın.
- Canbaz, S., Sünter, A. T., Aker, S., & Pekşen, Y. (2007). Tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyi ve etkileyen faktörler.

- Ceylan, M. (2006). Stresle başa çıkmada bilişsel stratejilerin kullanılmasında cinsiyet ve kişilik değişkeninin etkisi. Ege Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Clark, D. A. ve Beck, A. T., (2011), Cognitive therapy of anxiety disorders: Science and practice, The guilford press, New York, London, 3-3
- Cüceloğlu, D. (1999). İnsan ve davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan, (2006), İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çam, S., (2014). Ruh sağlığı ve hastalıklarının temel bir kavramı: Stres, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Bakım Sanatı, In: Çam, O., Engin, E. (eds.), Bölüm 8, Medikal Yayıncılık, İstanbul, 147-154.
- Çelik, N. (2009). Konaklama İşletmelerinde Çalışanlara Yönelik Yıldırma Davranışları (Mobbing) ve İş Stresi: Mersin İl Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Çetinkaya, F., & Karabulut, N. (2010). Batın Ameliyatı Olacak Yetişkin Hastalara Ameliyat Öncesi Verilen Eğitimin Kaygı Ve Ağrı Düzeyine Etkisi. Anadolu Hemşirelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 13(2), 20-26.
- Çifçi, Ç.; (2012). 8-10 Yaş grubu çocuklarda 12 haftalık yüzme ve tenis eğitiminin yetenek ve beceri geliştirmelerine etkisi, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Lisans Bitirme Tezi
- Dorsch, K. D. ve D. M. Paskevich (2007). "Stressful experiences among six certification levels of ice hockey officials." Psychology of Sport and Exercise 8(4): 585-593.
- Dunn, J. ve D. Syrotuik (2003). "An investigation of multidimensional worry dispositions in a high contact sport." Psychology of Sport and Exercise 4(3): 265-282.
- Ertoğan, C., Kocaekşi, S. ve Yılmaz, İ. (2015). Olimpik Kulaçlar Yarışmasına Katılan 11- 12 Yaş Yüzücülerin Yarışma Durumluk Kaygı Düzeylerinin Belirli Zaman Aralıklarında İncelenmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (14): 449-455.
- Frey, M. (2007). "College coaches' experiences with stress—"Problem solvers" have problems, too." The sport psychologist 21(1): 38-57.
- Geçtan, E. (1981). Psikanaliz ve Sonrası, İstanbul. Hür Yayın AŞ.
- Gould, D., D. Bridges, E. Udry ve L. Beck (1997). "Coping with season-ending injuries." The Sport Psychologist 11(4): 379-399.
- Güçlü, H. M., (2021), Psikolojik dayanıklılık ve anksiyetenin Covid-19 korkusu üzerindeki etkisi, Tez (Yüksek Lisans), T.C. Demiroğlu Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü

- Hanton, S. ve G. Jones (1999a). "The acquisition and development of cognitive skills and strategies: I. Making the butterflies fly in formation." *The sport psychologist* 13(1): 1-21.
- Hanton, S. ve G. Jones (1999b). "The effects of a multimodal intervention program on performers: II. Training the butterflies to fly in formation." *The Sport Psychologist* 13(1): 22-41.
- Hayes, N. (2011). *Psikolojiyi anlamak*. İstanbul: Optimist Yayınevi
- Hefferon, K., & Boniwell, I. (2014). *Positive psychology theory, research and applications* (pp. 76-88).
- Jones, G. ve A. Swain (1992). "Intensity and direction as dimensions of competitive state anxiety and relationships with competitiveness." *Perceptual and motor skills* 74(2): 467-472.
- Kaba, İ. (2019). *Stres, Ruh Sağlığı Ve Stres Yönetimi: Güncel Bir Gözden Geçirme*. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (73), 63-81.
- Karakaya, I., Coşkun, A. ve Ağaoğlu, B. (2006). *Yüzücülerin Depresyon, Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7(3):162-166.
- Koç, H. (2004). *Profesyonel futbolcularda durumluk kaygı düzeyini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi*. Dumlupınar Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Konter, E. (1996). *Spor psikolojisi ve futbol*. İstanbul: Saray Tıp Kitapevleri.
- Kozier, B. vd. (2000). *Development from conception through adolescence, Fundamentals of nursing, Sixth Edition, Upper Saddle River*,379-396.
- Lamberton, L. H., & Minor-Evans, L. (1995). *Human relations: Strategies for success*. Irwin Mirror Press. Chicago, USA
- McGrath, J. E. (1970). *Social and psychological factors in stress*, Illinois Univ At Urbana Dept Of Psychology.
- Mottaghi, M., A. Atarodi ve Z. Rohani (2013). "The relationship between coaches' and athletes' competitive anxiety, and their performance." *Iranian journal of psychiatry and behavioral sciences* 7(2): 68.
- Murphy, M.J. (2004). *Blueprints psychiatry*, Blackwell Publishing Massachusetts.
- Nicholls, A. R., Polman, R. C., Levy, A. R., & Hulleman, J. (2012). *An explanation for the fallacy of facilitative anxiety: Stress, emotions, coping, and subjective performance in sport*. *International Journal of Sport Psychology*.

- Noblet, A. J. ve S. M. Gifford (2002). "The sources of stress experienced by professional Australian footballers." *Journal of applied sport psychology* 14(1): 1-13.
- O'Rourke, D. J., R. E. Smith, F. L. Smoll ve S. P. Cumming (2011). "Trait anxiety in young athletes as a function of parental pressure and motivational climate: is parental pressure always harmful?" *Journal of Applied Sport Psychology* 23(4): 398-412.
- Öğüt, R. (2004). Sürekli Kaygı Düzeyi ile Benlik Saygısının Karşılaştırılması, E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Öner, N.ve Le Compte, A. (1983). Süreksiz durumluk/sürekli kaygı envanteri el kitabı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öz, F. (2004). Kaygı ve korku, Ankara: İç ve Dış Ticaret.
- Özgüven İ.E. (2012). Psikolojik testler. Ankara: Nobel Yayınları.
- Öztürk, M. (1997). Orhan: Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara, HYB Yayıncılık.
- Öztürk, O. (1989). Ruh sağlığı ve bozuklukları. 2nci basım. İstanbul. Bayrak Matbaacılık.
- Pehlivan, İ. (1995). Yönetimde stres kaynakları. Ankara: Pegem Yayınları.
- Pehlivan, İ., (2002). İş yaşamında stres. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sadock, B. J., & Sadock, V. A. (2007). Kaplan and Saddock's Comprehensive Textbook of Psychiatry Çeviri Editörleri: Aydın H, Bozkurt A. Sekizinci Baskı İstanbul: Güneş Kitabevleri, 1559-1800.
- Sandıkçı, E. (2010). Stresin tükenmişlik boyutları üzerindeki etkisi: Diyarbakır'da öğretmenler üzerinde bir araştırma. Erciyes Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Sims, A. (1995) Anxiety, panic, irritability, phobia and obsession, Symptoms in the mind: an introduction to descriptive psychopathology, W.B. Saunders Company, 299-319, London.
- Soydan, S. (2006). 12-14 Yaş Grubu Bayan Sporcularda Klasik ve Vücut Ağırlığıyla Yapılan 8 Haftalık Kuvvet Antrenmanlarının 200m. Serbest Yüzmedeki Geçiş Derecelerine Etkisi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Sönmez, H. O., Becer, E., Gülen, Ö., & Madak, E. (2020). Haftalık serbest stil yüzme eğitiminde beceri öğreniminin kaygı düzeyi üzerine etkisi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(28), 217-222.

- Spielberger, C. D. (1966). Theory and research on anxiety. *Anxiety and behavior*, 1(3), 413-428.
- Sürme, Y., (2019), Stres, stresle ilişkili hastalıklar ve stres yönetimi, *Journal of international social research*, 12(64).
- Şahin, H. (2006). *Beden eğitimi ve spor sözlüğü*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şahin, M., (2019), Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları, *Avrasya sosyal ve ekonomi araştırmaları dergisi*, 6 (10), 117-135.
- Tellioglu, H., & Karadenizli, Z. İ. (2018). Sekiz Haftalık Kelebek Teknik Yüzme Eğitiminde Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*, 5(27), 2720-2729.
- Townsend, M.C. (2002) *Essential of psychiatric mental health nursing*, Second Edition, Davis Company, Philadelphia, 569-600.
- Tuğrul, C. D. (2000). Stres ve depresyon. *Psikiyatri Dünyası*, 4(1), 12-17.
- Tunç, A. (2021). 9-13 yaş gruplarındaki yüzme faaliyetlerinde bulunan öğrencilerin fiziki gelişim ve fiziki uygunluk özelliklerinin incelenmesi (Mardin ili uygulaması) (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Tutar, Ö. F. (2018). Yüzme antrenörlerinin sporcularına karşı davranış tarzlarının incelenmesi (Doğu Anadolu örneği) (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
- Urartu, Ü. (1995). *Yüzme teknik taktik ve kondisyon*. İstanbul, İnkılap Kitapevi, 9-1.
- Wadey, R. ve S. Hanton (2008). "Basic psychological skills usage and competitive anxiety responses: perceived underlying mechanisms." *Research Quarterly for Exercise and Sport* 79(3): 363-373.
- Yılmaz, V. (2005). Çocuk Sporcularda Durumluk Yarışma Kaygısı Bileşenleri ve Durumluk Kaygının Optimal Fonksiyon Aralıkları (IZOF) ile Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Programı, Ankara.

SPOR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNDE GELECEK KAYGISI

Uğur KARAKAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5201-9358
- ❖ Mail: ugurkarakas321@gmail.com

özellikleri taşımayan bireylerin kaygı durumlarının yüksek olduğunu belirtebiliriz.

Nevrotik kişiliğe sahip bireyler sosyal yaşamlarında öz-güven becerisinden yoksun, kolay bir şekilde hayal kırıklığı yaşayan, değişken bir ruh hali olan kişilerdir. Kaygı durumları devamlı yüksek olan bireyler geleceğine yönelik kariyer kaygısı yaşamaları olağan görülmektedir.

Kişilik özellikleri bireylerin sosyal hayatlarını, tercihlerini ve gelecek ile ilgili kariyer düşüncelerini etkileyen ve yönlendiren bir durumdur. Konu ile ilgili yapılmış çalışmalarda, kişiliği oluşturan özelliklerin sosyal ve mesleki yaşamlardaki başarıları etkilediği ifade edilmektedir. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde kişilik özelliklerinin kariyer kaygısını etkilediğini belirtebiliriz.

KAYNAKLAR

- Akbaş, M., G., (2019). Lise Öğrencilerinin Kariyer Kaygısı Üzerine Bir Araştırma: Antalya İli Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Aruma, O. E., Hanachor, E. M. (2017). Abraham Maslow's Hierarchy of Needs and Assessment of Needs in Community Development. *International Journal of Development and Economic Sustainability*, 5 (7), 15-27.
- Aydın, Ç. (2014). Üniversite öğrencilerinde kariyer kararsızlığının özsaygı, denetim odağı ve mükemmeliyetçilik bakımından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bacanlı, H., İlhan, T., & Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Basım, H. N., Çetin, F. ve Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarıyla İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 20-34.
- Başar, U. (2010). Örgütlerde çalışanların kişilik özelliklerinin örgütsel özdeşleşme düzeylerine olan etkisi: kamu sektöründe bir uygulama, Uluslararası 8. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, 28-31 Ekim 2010, İstanbul.
- Benet-Martinez, V., & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: multitrait-multimethod analyses of the big five in

spanish and english. Journal of personality and social psychology, 75(3), 729.

- Bozkurt, Ö. (2006). Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi.
- Burger, M. J. (2001). Kişilik. İ. D. E. Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Caligiuri, P. M. (2000). The big five personality characteristics as predictors of expatriate's desire to terminate the assignment and supervisor-rated performance. Personnel Psychology, 53, 67-68.
- Caspi, A. & Roberts, B. W. (2001). Personality Development across the Life Course: The Argument for Change and Continuity. Psychological Inquiry, 12(2), 49-66.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (1985). Concurrent Validation After 20 Years: Implications of Personality Stability for Its Assessment. J. N. Butcher ve C.D. Spielberger (Ed.). In Advances in Personality Assessment (ss. 31-54). NJ: Erlbaum.
- Cüceloğlu, D. (2016). İnsan ve Davranışı. 15. Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. Doğuş Üniversitesi Dergisi. 14(1).s.56-64.
- Dilekçi, U. (2022). Spor Liselerinde Adanmışlık. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara ISBN: 978-625-433-997-4.
- Dilekçi, U. (2023), Psikomotor Gelişim Ve Psikomotor Gelişim Dönemleri, İ. DALBUDAK içinde, Spor Bilimlerinde Araştırmalar (s.80-102), Ankara: Platanus Publishing
- Girgin, B., (2007). "Beş Faktör Kişilik Modelinin İşyerinde Duygusal Tacize (mobbing) etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Goldberg, L. R. (1990). An Alternative Description of Personality The Big-Five Factor Structure . Journal of Personality ve Social Psychology, 59, 1216- 1229.
- Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. In. D. Brown (Eds.), Career Choice and Development 85–148. New York: Wiley.
- Gökçe, Z. ve Traş, Z. (2017). Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Ego Kimlik Statülerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 15. 1, 58-69.
- Herr, E.L., & Cramer, S.H. (1992). Career guidance and counseling through the lifespan: Systematic approaches. New York, NY: HarperCollins.

- Hodgetts, R. M. (1999). Yönetim Teori, Süreç ve Uygulama. Ç. Çetin, E.C., Mutlu (Çev). İstanbul: Der Yayınları.
- İyigün, U. H. (2014). Kişilik özelliklerinin iş performansına etkisi: çalışanlar üzerinde bir uygulama. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi: İstanbul.
- Kayadibi, S. ve Kırdök, O. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygıları ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE) ISSN:2148-9963.
- Kırdök, O. Harman E. (2017). Lise Öğrencilerinin Denetim Odaklarına Göre Mesleki Olgunluklarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordama Gücü Universal Journal Of Educational Research 6.2 (2018) 242 - 248.
- Köknel, Ö., (1985). Kaygıdan Mutluluğa; Kişilik. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Loehlin, J., & Nichols, R. (1976). Heredity, Environment and Personality: A study of 850 set of twins. Austin: University of Texas Press.
- McCrae, R. R. (1993). Curiouser and curiouser! Modifications of a paradoxical theory of personality coherence. Psychological Inquiry, 4, 300-303.
- McCrae, R. R., Costa, P. T. (2008). "The Five-Factor Theory in Personality" In JOHN, O. P., ROBINS, R. Q., PERVIN, L. A. (Ed), "Handbook of Personality, 159-182, New York: The Guilford Press.
- McCrae, R. R., John, O. P. (1992) "An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications", Journal of Personality, 60, 175- 215.
- Morris, C. G. (2002). Psikolojiyi Anlamak (1. Baskı). (H. B. Ayvaşık ve M. Sayıl, Çev.).
- Nalbantoğlu Yılmaz, F. & Çetin Gündüz, H. (2018). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (3), 1585-1602.
- Noe, R. A. (2009). İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Geliştirilmesi. C. Çetin (çev.), 4. Basım. İstanbul: Beta Yayıncılık (orijinal baskı tarihi 2008).
- Pişkin, M (2011). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: kuramdan uygulamaya (İkinci Baskı). Binnur Yeşilyaprak. (Ed.). Kariyer gelişim sürecini etkileyen faktörler. (s. 17-50). Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sayın, H. Zeybek, (2016). "Y Kuşağı Üniversite Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Liderlik Algıları Arasındaki İlişkinin

Değerlendirilmesi (Master's Thesis, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Somer, O., Korkmaz, M. & Tatar, A. (2005). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi- 1: ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), (s:21–33).
- Super, D.E. (1990). A life span, life space approach to career development. D. Brown & L. Brooks (Ed.) içinde, *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2. ed., ss. 197–261). San Fransico: Jossey-Bass.
- Tozkoparan, G. (2013). Beş faktör kişilik özelliklerinin çatışma yönetim tarzlarına etkisi: yöneticiler üzerinde bir araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt:9, Yıl:9, Sayı:2. 189-231.
- Ulusoy, Y. ve Durmuş, E. (2011). Kişilerarası bağımlılık eğiliminin beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2). 01-21.
- Vignoli, E. (2015). Career indecision and career exploration among older French dolescents: the specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, doi: 10.1016/j.jvb.2015.06.005.
- Yeşilyaprak, B. (2011). *Mesleki Rehberlik Ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. 12. Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zel, U. (2007). Yönetimde kişilik ve kişilik teorileri. S. Güney (Ed.), *Yönetim ve organizasyon* (s.491–528). Ankara: Nobel Yayınları.
- Zhang, L. (2003). "Does the Big Five Predict Learning Approaches?", *Personality and individual differences*, 34(8), 1431-1446

KONFOR ALANI VE SPOR

Nuh Osman YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Bolu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0122-4335
- ❖ Mail: nuhosmanyildiz@gmail.com

KAYNAKLAR

- Birikim Danışmanlık. (2023). Öğrenme: Konfor Alanının Dışına Yolculuk. (01.09.2023: <https://www.birikim.org>).
- Brown, M. (2008). Comfort zone: Model or metaphor?. *Journal of Outdoor and Environmental Education*, 12, 3-12.
- Çelik, A., Gayretli, Z. (2020). An analysis on football referees' mental toughness levels. *Ambient Science*, 7(1), 144-147.
- Güler, H. (2022). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sporda psikolojik ihtiyaç durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 113-128.
- Hattie, J., Marsh, H. W., Neill, J. T., & Richards, G. E. (1997). Adventure education and Outward Bound: Out-of-class experiences that make a lasting difference. *Review of educational research*, 67(1), 43-87.
- Hutch, R. (2012). Sport and spirituality: Mastery and failure in sporting lives. *Practical Theology*, 5(2), 131-152.
- Karageorghis, C. I., & Terry, P. C. (2015). *Spor psikolojisi (Inside sport psychology)*. Nobel/Human Kinetics Publishers, Inc..
- Kiknadze, N. C., & Leary, M. R. (2021). Comfort zone orientation: Individual differences in the motivation to move beyond one's comfort zone. *Personality and Individual Differences*, 181, 111024.
- Kolb, David A., (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Leberman, S. I., & Martin, A. J. (2002). Does pushing comfort zones produce peak learning experiences?. *Journal of Outdoor and Environmental Education*, 7(1), 10-19.
- Luckner, J. L., & Nadler, R. S. (1997). *Processing the experience: Strategies to enhance and generalize learning*. Kendall/Hunt Publishing Company, 4050 Westmark Drive, Dubuque.
- Manolică, A., Ionesi, D. S., Drăgan, L. M., Roman, T., Berteau, P. E., & Boldureanu, G. (2022). Tourists' apprehension toward choosing the next destination: A study based on the learning zone model. *Frontiers in Psychology*, 13, 987154.
- McClelland, Giles Peter (2012) The influence of randomly allocated group membership when developing student task work and team work capabilities, *Journal of Further and Higher Education*, 36:3, 351-369.

- McSweeney, M., & van Luijk, N. (2019). Leaving the comfort zone: Utilizing institutional ethnography in sport for development and peace research. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 559-572.
- Moreau, N., Chanteau, O., Benoît, M., Dumas, M. P., Laurin-lamothe, A., Parlavecchio, L., & Lester, C. (2014). Sports activities in a psychosocial perspective: Preliminary analysis of adolescent participation in sports challenges. *International Review for the sociology of sport*, 49(1), 85-101.
- Özen, G. (2010). Maceraya Dayalı Açık Alan Eğitimlerinin Yönetmelik Beceriler Üzerine Etkisinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özen, G., Özsoy A. & Yıldız, N., O. (2018). The impact of artificial wall climbing as a recreational activity on children's locus of control. *Journal of Human Sciences*, 15(4), 2462-2467.
- Russo-Netzer, P., & Cohen, G. L. (2023). 'If you're uncomfortable, go outside your comfort zone': A novel behavioral 'stretch' intervention supports the well-being of unhappy people. *The Journal of Positive Psychology*, 18(3), 394-410.
- Sağiroğlu, E., Ajlan, S. A. Ç., Sağiroğlu, İ., Dokuzoğlu, G., & Özmaden, M. (2022). Spor Tesislerine Rekreatif Amaçlı Katılımda Serbest Zaman Motivasyon Faktörlerinin ve Serbest Zaman Tatmin Düzeylerinin İncelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 472-486.
- Shanley, E. R. (2022). Become Comfortable with the Uncomfortable: The Rewards of Leaving Our Comfort Zone: In any area of practice, at any level of expertise, it's common eventually to find ourselves in what many have termed a comfort zone—a physical place or a state of mind (or both) where we feel at ease, at home... comfortable. If we're in search of challenges, advancement or increased fulfillment (personal or professional), it's often necessary—and often a good idea—to step out of our comfort zone. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 122(10), 1815-1816.
- Türk Dil Kurumu. (2023). Türkçe Sözlük. (01.09.2023: tdk.gov.tr)
- White, A. (2009). From comfort zone to performance management. La Houlette Belgium: White & MacLean Publishing
- Yıldız, N. O., & Bostancı, T. G. (2016). Bireylerin iş yaşamlarına ilişkin motivasyon düzeylerine dağcılık sporunun etkisi. *Beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi*, 18(3), 65-77.

- Yıldız, N. O. (2020). Sporda yönetsel macera eğitim uygulamalarının zihinsel süreçler üzerine etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Yıldız, N. O., Bostancı, T. G., & Kaçay, Z. (2022). Bir Günlük İç Mekan Macera Eğitim Uygulamalarının Yaratıcı Kişilik Özellikleri Üzerine Etkisi. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 5(Özel Sayı 2), 818-828.

SPOR VE MAKYEVELİZM

Osman KUSAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7102-5262
- ❖ Mail: osmankusan@hotmail.com

Mustafa AYHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-9789-4268
- ❖ Mail: mustafaayhan1083@gmail.com

Mahir KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-1127-8238
- ❖ Mail: kaplanmahirr@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akçakanat, T. Planlanmış Davranış Teorisi Bağlamında Girişimcilik Niyeti Üzerinde Makyavelist Kişiliğin Etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 761-780.
- Aktan, C. C. (2022). Makyavelizm, Herestetik Ve Politik Manipülasyon Sanatı Kamu Tercih Perspektifinden “İyiliksever Despot” ve İktidar Hırsı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 14 (2), 122-145.
- Andreouo E. (2004). Bully/victim problems and their association with Machiavellianism and self-efficacy in Greekprimary school children. *British Journal of Educational Psychology* (2004), 74, 297–30.
- Arslan, M. (2012). Niccolo Machiavelli ve Machiavelizm. *İstanbul University Journal of Sociology*,3(3),167-186.
- Arslandaş, H. A. (2008). Kültür – Kişilik ve Kimlik. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 105-112.
- Ayan, A. (2017). Makyavelist Kişilik Eğilimi Algılarının Yaşamın Anlamı ve Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24 (1), 53-72. DOI: 10.18657/yonveek.307496
- Ayaz, E., Kurşuncu, R. S. ve Çavuş, M. F. (2020). Kontrol Odağı ve Makyavelizm Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19. Uluslararası İşletmecilik Kongresi Özel Sayısı, 188-202. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/58345/841895>
- Baar, P., and Wubbels, T. (2011). Machiavellianism in Children in Dutch Elementary Schools and Sports Clubs: Prevalence and Stability According To Context, Sport Type, and Gender. *The Sport Psychologist*, 25(4), 444-464.
- Bender, M. T. (2014). Yaratıcılık, Kişilik ve Sanatsal Yaratma Üzerine. *Erciyes Sanat*, (1). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyessanat/issue/5874/77743>
- Budak, D., ve Kandil, N. (2022). Futbol ve Tenis Branşlarıyla İlgilenen Bireylerin Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Karar Verme Stilleri Üzerine Etkisi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 1), 158-170.
- Coşkun A. (2017). Ahlaki kimlik ve makyavelizmin örgüt yararına ahlaki olmayan davranış üzerinde etkisi: Ahlaki iklimin düzenleyici rolü. Doktora tezi.
- Dinç, M. ve Akçakanat, T. (2018). Planlanmış Davranış Teorisi Bağlamında Girişimcilik Niyeti Üzerinde Makyavelist Kişiliğin Etkisi. *Uluslararası*

- İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 17. UİK Özel Sayısı, 761-780.
DOI: 10.18092/ulikidince.434457
- Duman, S., Şahin, H. M., Uluç, E. A. ve Bulut, Ç. (2021). Spor Turizminin Türkiye Açısından Ekonomik Boyutu. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 6(4), 367-383.
- Ermiş, S. A. (2022). Examination of Athletes' Dark Personality Traits in Terms of Demographic Variables. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 5(Özel Sayı 1), 47-62.
- Ersolak, Ş. ve Üstün, F. (2020). Örgüt İkliminin İşyeri Nezaketsizliği Üzerine Etkisinde Makyavelist Kişilik Özelliklerinin Düzenleyici Rolü. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 34 (2), 433-460 .
- Güney, S. ve Mandacı, G. (2009). Makyavelizm Ve Etik Algısı İlişkileri: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27 (2), 83-104.
- Güven, İ. F. (2019). Makyavelizm ve Dindarlık: Demografik Değişkenler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. Bilimname , 2019 (37) , 1155-1186 .
DOI: 10.28949/bilimname.536868
- Kesgin, A. (2015). Machiavelli and Machiavelianism. Beytulhikme An International Journal of Philosophy,5(1), 105-139.
- Kuray, G. (1988). Türkiye'de Bir Machiavelli: Koçi Bey. Belleten, 52 (205),1655-1662.
- Leblebici Koçer, L. ve Gülsoy, M. (2020). Makyavelist Kişilik Özelliklerinin Tüketicilerin Etik Dışı Davranışlarına Etkisi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19th International Business Congress Special Issue , 1-21 .
- Machiavelli, N. (2022). Prens, (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Can Yayınları
- Oral, U. (2023). Machiavelli, The Prince and Political Communication . Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (57),336-344.
- Öge, H. S. ve Sanioglu Tanış, Z. (2020). Çalışanların Makyavelist Tutumları, İşkoliklikleri ve Kişilik Özellikleri İlişkilerinin İncelenmesi. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13 (2), 277-290.
- Özsoy, E. ve Ardıç, K. (2017). Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Makyavelizm ve Psikopati) İş Tatminine Etkisinin İncelenmesi. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 24 (2), 391-406.

- Öztürk, A. (2013). Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 68 (02), 181-204.
- Öztürk, F. (1998). Toplumsal boyutlarıyla spor. Ankara: Bağırhan.
- Serdar, M. (2019). Medici Ailesi: Floransa’da Bir Ailenin Yükseliş Öyküsü. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 14 (2), 655-668.
- Sezen Balçıkkanlı, G. (2016). Yarışma Sporlarının Ahlaksal Amacı. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 8 (1), 47-51. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuspd/issue/27059/284748>
- Sungur, S. (2017). Siyasal Bilgiler Öğrencilerinin Makyavelist Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (63), 1361-1370. DOI: 10.17755/esosder.287061
- Şahinler, Y., Ulukan, M. ve Ersoy, A. (2021). Sporcularda İnsan Doğasının Kötü Yönü Karanlık Üçlü: Narsisizm Makyavelizm ve Psikopatinin İncelenmesi. Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi
- Taymur İ., Türkçapar M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.; 4(2): 154-177.

SPOR YÖNETİMİNDE ULUSLARARASI BİR KAVRAM “SPORTSWASHING”

Seçkin DOĞANER

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9475-8338
- ❖ Mail: doganer@ankara.edu.tr

Övünç ERDEVECİLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2308-3163
- ❖ Mail: erdeveciler@ankara.edu.tr

KAYNAKLAR

- Chen, S., & Doran, K. (2022). Using Sports to “Build It Up” or “Wash It down”: How Sportswashing Give Sports a Bad Name. *Findings in Sport, Hospitality, Entertainment, and Event Management*, 2(1), 3.
- Darnell, S. C. (2023). Global sport and the challenges of political life. *Frontiers in Sports and Active Living*, 5, 1208264.
- Davis, L., Plumley, D., & Wilson, R. (2023). For the love of ‘sportswashing’; LIV Golf and Saudi Arabia’s push for legitimacy in elite sport. *Managing sport and leisure*, 1-19.
- Dubinsky, Y. (2019). From soft power to sports diplomacy: A theoretical and conceptual discussion. *Place Branding and Public Diplomacy*, 15, 156-164.
- Fruh, K., Archer, A., & Wojtowicz, J. (2023). Sportswashing: Complicity and corruption. *Sport, ethics and philosophy*, 17(1), 101-118.
- Göksu, O. (2019). Türkiye’nin ülke markasının inşası sürecinde kamu diplomasisi ekseninde sporun rolü. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 403-433.
- Hertzman, A. (2023). Sportswashing: a political tool for national power-and cultural development. <https://www.nationalworld.com/sport/football/sportwashing-football-newcastle-3414209>, (Erişim Tarihi: 05.07.2023).
- Johansen, S. M., & Isaksen, H. M. (2022). Sportswashed sponsorships—Can they be justified? An analysis of what factors may reduce the potential harm to Coca-Cola’s corporate image as a result of sponsoring the FIFA World Cup 2022 (Master's thesis, Handelshøyskolen BI).
- Kobierecki, M. M. (2019). The domestic dimension of sports diplomacy. *Review of Nationalities*, 9(1), 17-28.
- Özbey, Ö., Doğan, D., & Çolakoğlu, T. (2021). Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Spor Diplomasisi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 105-115.
- Postlethwaite, V., Jenkin, C., & Sherry, E. (2023). Sport diplomacy: an integrative review. *Sport Management Review*, 26(3), 361-382.
- Skey, M. (2022). Sportswashing: Media headline or analytic concept?. *International review for the sociology of sport*, 10126902221136086.
- Søyland, H. S. (2020). Qatar's sports strategy: a case of sports diplomacy or sportswashing? (Master's thesis).

- Yamaner, F., İmamoğlu, G., Deryahanoğlu, Ö. G. D. G., & Yamaner, Ö. G. E. (2019). Antik Çağlarda Değişik Ülkelerde Futbol Görselleri Ve Kadın Futbolu. 2.Uluslararası Herkes için Spor ve Wellness Kongresi 25-28 Nisan 2019, ANTALYA.
- Yüçetürk, C., & Keskin, Y. B. (2022). Otoriter Rejimlerin Aklanma Yöntemi Olarak Sportswashing: Suudi Arabistan Krallığı Örneği. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 14(26), 118-134.

SPORDA İLİŞKİLER VE İLETİŞİMSEL BECERİLER

İsa ÇİFTÇİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Bingöl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Bingöl/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7056-3146
- ❖ Mail: ciftciisa23@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abakay U, Kuru E. (2011). Profesyonel ve amatör futbolcuların antrenörleri ile olan iletişim düzeyi farklılıklarının karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 13(1), 125–131.
- Altıntaş A, Çetinkalp Z, Aşçı H. (2012). Antrenör- Sporcu ilişkisinin değerlendirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Spor Bilimleri Dergisi, 23(3), 119-128.
- Anshel MH, Delany J. (2001). Sources of acute stress, cognitive appraisals, and coping strategies of male and female child athletes. Journal of Sport Behavior, 24(4), 329.
- Antonini PR, Seiler R. (2006). Closeness, co-orientation and complementarity in coach– athlete relationships: What male swimmers say about their male coaches. Psychology of Sport and Exercise, 7, 159-171.
- Aydın H. (2015). Spor iletişimi ve kriz yönetimi. İstanbul: Beta Basım Yayınevi.
- Balcı A. (2019). Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bartholomew KJ, Ntoumanis N, Thogersen-Ntoumani C. (2009). A review of controlling motivational strategies from a self-determination theory perspective: implications for sports coaches. International Review of Sport and Exercise Psychology, 2(2), 215-233.
- Bayrak E, Nacar E. (2015). Profesyonel takım sporlarında görev yapan antrenörlerin iletişim beceri düzeylerinin araştırılması. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(14), 391-405.
- Biçer T. (2006). Şampiyonluğun psikolojisi. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Choi H, Park JA, Kim Y. (2019). Decreasing Aggression through team communication in collegiate athletes. Sustainability, 11(20), 5650. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/su11205650>
- Eime RM, Young JA, Harvey JT, Charity MJ, Payne WR. (2013). Yetişkinler için spora katılımın psikolojik ve sosyal faydalarının sistematik bir incelemesi: Spor aracılığıyla kavramsal bir sağlık modelinin geliştirilmesine bilgi vermek. Uluslararası Davranışsal Beslenme ve Fiziksel Aktivite Dergisi, 10(135).
- Funk DC, James J. (2006). Consumer loyalty: the meaning of attachment in the development of sport team allegiance. Journal of Sport Management, 20(2), 189-217.

- Göksu Şeker ŞE. (2018). Sporcu beslenmesi (2. Baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Hartsough L. (2017). Male and female athletes' perceptions of their coaches' communication. A thesis in Youngstown State University, 3(1), 47-51.
- Jones MV, Lane AM, Bray SR, Uphill M, Catlin J. (2005). Development and validation of the sport emotion questionnaire. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 27(4), 407-431.
- Karaçam A, Pulur A. (2016). Identification the relation between active basketball classification referees' empathetic tendencies and their problem solving abilities. *Universal Journal of Educational Research*. 4(8), 1912-1917.
- Kassing JW, Billings AC, Brown RS ve ark. (2004). Communication in the community of sport: the process of enacting, (re)producing, consuming, and organizing sport. *Annals of the International Communication Association*, 28(1), 373-409.
- Koçyiğit M, Erdoğan M, Uyar M, Çınar M. (2018). Üniversite öğrencilerinin rekreatif etkinliklerle sosyalleşme düzeylerinin iletişim becerileri ve duygusal zekâları üzerine etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 966- 988.
- Mutlu TO, Akoğlu HE, Şentürk HE, Ağılönü A, Özbey Ö. (2019). Antrenör adaylarının iletişim ve liderlik becerilerinin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 167-177. DOI: 10.33689/spormetre.467828
- Nelson DL, Quick JC. (1995). *Organizational behavior foundations, realitles and challenges*. New York: West Publishing.
- Ntoumanis N, Quested E, Reeve J, Cheon SH. (2018). Need supportive communication: Implications for motivation in sport, exercise, and physical activity. *Researchgate publications*, 1-19.
- Orhan R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 157-176.
- Özer K. (2006). İletişimsizlik becerisi. (6.Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Öztürk TÖ, Soytürk M. (2019). Sporcu algılarına göre antrenör iletişim becerileri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 576-583.
- Parks JB, Quarterman J, Thibault L. (2013). Çağdaş spor yönetimi. (G. Doğu, D. Sevimli ve E. A. Durusoy) Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Selağzı S, Çepikkurt F. (2014). Antrenör ve sporcu iletişim beceri düzeylerinin belirlenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 11-18.

- Şahin N. (2010). Elit düzeyde takım sporu ve bireysel spor yapan iki grubun iletişim becerilerinin karşılaştırılması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 13-16.
- Url-1: Durkal K. (2013). Dilleri Susuyor Bedenleri Konuşuyor. *Hürriyet Gazetesi*, <https://www.hurriyet.com.tr/dilleri-susuyor-bedenleri-konusuyor-22928623>, Son Erişim Tarihi: 13.07.2023
- Üçüncüoğlu M. (2021). Spor kulüplerinin iletişim ve pazarlama faaliyetlerinde sosyal medyanın rolü: İstanbul Başakşehir FK Örneği. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 59-69.
- Ward P. (2012). The role of causal attribution beliefs in strategic decision-making in sport. *Journal of Applied Sport Psychology*, 24(2), 265-276.
- Weinberg R, Gould D. (2014). *Foundations of sport and exercise psychology*. Human Kinetics.
- Yılgin A, Alpullu A, Demirci C. (2022). Dezavantajlı çocukların spor eğitim projesi ile sosyal uyumlarının incelenmesi. *Eurasian Research in Sport Science*, 7(2), 90-99.
- Yılmaz İ. (2008). Sporcu algıları çerçevesinde farklı spor branşlarındaki antrenörlerin liderlik davranış analizleri ve iletişim beceri düzeyleri. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

SPORDA ZİHİNSEL ANTRENMAN VE İMGELEME

Hande YAZICIOĞLU ÇALIŞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi, Aksaray/Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-6100-9880
- ❖ Mail: handeeyazicioglu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akkarpat, I. (2014). Farklı yaş gruplarında basketbolda imgelemenin serbest atış performansı, özgüven ve kaygı üzerine etkisi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- Altıntaş A, Akalan C. Zihinsel antrenman ve yüksek performans. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2008; 6(1): 39–43
- Arısoy, A. Koçyiğit, B. (2022). Sportif yönleriyle türk halk oyunları, Öner Koç (Ed.) Halk oyunları ve zihinsel antrenman, (179-190). İstanbul; Efe Yayınları
- Behncke, L. (2004). Mental skills training for sports: A brief review. Online J Sport Psychol, 6(1).
- Beşler, H. K. (2020). Zihinsel antrenmanın futbol antrenörlerinin zihinsel dayanıklılık ve problem çözme becerilerine etkisi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir.
- Bordone, I. (2015). Training autogeno – Gli esercizi di base, Bologna.
- Cashmore E. (2008). Sport and Exercise Psychology: The Key Concepts. Second Edition, Routledge, London and New York, 24, 397, 269
- Driskell, J. E., Copper, C., and Moran, A. (1994). Does mental practice enhance performance?. Journal of Applied Psychology, 79(4), 481.
- Ekmekçi, R. (2017). Sporda Zihinsel Antrenman (1 b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Grasberger, D. (2014). Autogenes Training, München.
- Greenberg, J. (2008). Comprehensive stress management. McGraw-Hill Education.
- İkizler, C., ve Karagözoğlu, C. (1997). Sporda Başarının Psikolojisi, İstanbul: Alfa Yayınevi, 41-85.
- Karagözoğlu C. Sporda Psikolojik Destek. İstanbul, Morpa Kültür Yayınları. 2006; 13, 23, 55, 92- 93
- Konter E. Sporda Karşılaşma Psikolojisi. 1. Basım, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım. 2006; 3, 59–63; 85–87
- Konter E. Uygulamalı Spor Psikolojisinde Zihinsel Antrenman. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım. 1999; 6–8, 11, 54–57
- Koruç, Z. Bayar, P. (1990). Kitle sporu ve spor psikolojisi. Spor ahlaki ve spor felsefesine yeni yaklaşımlar sempozyumu, İstanbul Üniversitesi.

- Makaracı, M. Biyolojik geribildirim ile zihinsel antrenman programının sporcuların bilişsel beceri ve performansına etkisi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. Doktora Tezi, 2022.
- Moran AP. Sport and Exercise Psychology: A Critical Introduction. Taylor&Franchis e- Library, 2005; 73, 68, 120 www.eBookstore.tandf.co.uk/.2009
- Neff R. Mental Training for Athletes and Other Performers. 2006; www.mentaltraininginc.com. Erişim Tarihi:09.08.2023
- Pepe, O. (2020). Zihinsel antrenman ve vücut geliştirme, İbrahim Kubilay Türkay (Ed.) Bilim ve sağlık açısından vücut geliştirme, (55-60). Ankara; Akademisyen Kitabevi.
- Shackell, E. M., & Standing, L. G. (2007). Mind Over Matter: Mental Training Increases Physical Strength. North American Journal of Psychology, 9(1).
- Smith, J. C. (1988). Steps toward a cognitive-behavioral model of relaxation. Biofeedback and Self-regulation, 13(4), 307-329.
- Stevenson, R. K. (2009). The super mental training book. Fullerton, Ca.
- Unestahl, L. E. (1982). Teori och praktik (hypnosis in theory and practice). Örebro: Veje
- Vurgun N. Sporda imgeleme anketinin Türkçeye uyarlanması ve sporda imgelemenin yarışma kaygısı ile sportif güven üzerindeki etkisi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010; 46–63
- Weinberg RS, Richardson PA. Başarılı Hakemliğin Psikolojisi. Çev: Ekmekçi R, Toros T. 1. Baskı, Denizli, Gültürk Ofset. 2008; 133–134, 138
- Weinberg RS, Gould D. Foundations of Sport and Exercise Psychology. Champaign, Ill., Human Kinetics. 2003; 78–80, 85–89
- Xiong, J. (2012). The functions and methods of mental training on competitive sports. Physics Procedia, 33, 2011-2014.

E-SPOR ve METAVERSE

Efecan TEZCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3284-6361
- ❖ Mail: efecantezcan@gmail.com

Sevim TAŞKIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-9805-5823
- ❖ Mail: sevimtaskin029@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ahmed, S. (2018). A review on using opportunities of augmented reality and virtual reality in construction project management. *Organization, technology & management in construction: an international journal*, 10(1), 1839- 1852.
- Albayrak, M. (2019). Elektronik Spor Tüketicilerinin Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Bir Araştırma/ A research on the factors affecting the purchasing behavior of electronic sports consumers. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, Spor Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi Veri Tabanından Erişilmiştir (599882).
- Argan, M., Özer, A., Akın, A. (2006). Elektronik Spor: Türkiye'deki Siber Sporcuların Tutum ve Davranışları. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 1(2), 1-11.
- Aslan, T. (2019). Akademik ve Yönetimsel Bakış Açısıyla Espor, (Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Spor Yöneticiliği, Bilim Dalı, Bolu. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi Veri Tabanından Erişilmiştir (587761).
- Bayraktar, C. (2003). Sosyal yapı özelliklerinin spora etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 19-36.
- Cannavò, A., & Lamberti, F. (2021). How Blockchain, Virtual Reality, and Augmented Reality are Converging, and Why. *IEEE Consumer Electronics Magazine*, 10(5), 6– 13.
- Coşkun, E., & Öztürk, M.C. (2016). Steam dünyası: dijital oyun bloglarına yönelik bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2)
- Çalışkan, V. (2020). E-Sporcularda Oyun Oynama Süresinin El Becerisi, El Reaksiyon Zamanı, El ve Parmak Kavrama Kuvveti Üzerine Etkisi ile Uluslararası Oyuncu Sıralaması Arasındaki İlişki. (Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Yüksek Lisans Programı, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi Veri Tabanından Erişilmiştir (633955).
- Dionisio III, J. D. N. (n.d.). WGB and Gilbert, R. 2013. 3D Virtual worlds and the metaverse: Current status and future possibilities. *ACM Computing Surveys*, 45, 1–38.

- Dundas, K. (2021). What is the metaverse? Retrieved from techradar.com, <https://www.techradar.com/news/the-metaverse-is-coming-but-what-does-thateven-mean>
- Durak, E. (2020). Türkiye’de Esport Takımları <https://technotoday.com.tr/turkiyede-esportakimlari/> Sayfasından erişilmiştir.
- Eyidilli, S. (2016). Riot gamesin 10 yıllık girişim hikayesi. <https://webrazzi.com/2016/09/15/league-of-legendsyapimcisi-riotgamesin-10-yillik-girisim-hikayesi/>. Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Fanatik (2019) Türkiye’nin ilk resmi spor turnuvası görkemli başladı! <https://www.fanatik.com.tr/turkiyenin-ilk-resmi-spor-turnuvasi-gorkemli-basladi2110597> sayfasından erişilmiştir
- Gamepedia (2021a). Dark Passage. https://lol.gamepedia.com/Dark_Passage. Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Gamepedia (2021b). Team Turquality. https://lol.gamepedia.com/Team_Turquality. Erişim Tarihi: 11.05.2021
- gaminginturkey.com. (2022). Turkey game market report 2021. <https://www.gaminginturkey.com/files/pdf/turkiye-oyun-sektoru-raporu-2021.pdf>. [Erişim Tarihi: 22.08.2022].
- Gentile, D. (2009) Pathological Video Game Use Among Youth 8 To 18: A National Study. *Psychol Sci* 20:594-602. <https://newzoo.com/insights/trend-reports/newzoo-global-esports-livestreaming-market-report-2022-free-version>. [Erişim Tarihi: 20.10.2022].
- Hutchins B. (2008). Signs of meta-change in second modernity: The growth of esport and the world cyber games. *New Media & Society*. 10(6), 851-869.
- IeSF. International Esports Federation Statutes. 2020. Available online: <https://ie-sf.org/wp-content/uploads/2020/04/IESF-Statutes.pdf> (accessed on 22 May 2020).
- Jenny, S.E., Manning, R.D., Keiper, M.C., & Olrich, T. W. (2017). Virtual (ly) athletes: where eSports fit within the definition of “Sport”. *Quest*, 69(1), 1-18.
- Jin, D. Y. (2020). Historiography of Korean E-sports: Perspectives on Spectatorship. *International Journal of Communication*, 14, 3727-3745.
- Köstelekoğlu, C. (2015). Esport Nedir? *Hukuk Gündemi* Sayı: 2.

- Lee, L. H., Braud, T., Zhou, P., Wang, L., Xu, D., Lin, Z., ... & Hui, P. (2021). All one needs to know about metaverse: A complete survey on technological singularity, virtual ecosystem, and research agenda. arXiv preprint arXiv:2110.05352.
- Newzoo (2022). Global esports & live streaming market report (free version).
- Özçam, T. (2019). Çevrimiçi Şiddet ve Dijital Oyun Pratikleri Bağlamında Counter Strike Global Offensive Örneğinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Gazetecilik Bilim Dalı, Kocaeli. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi Veri Tabanından Erişilmiştir (598530).
- Şakar, S. B. (2021). Dijital Oyunlarda Toplumsal Cinsiyet Kodlarının Yeniden Üretimi: League Of Legends Oyunun Dijital Etnografik Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Gazetecilik Bilim Dalı, Kocaeli.
- Taylor, N. (2015). Professional Gaming. The International Encyclopedia of Digital Communication and Society, 1–4
- TESFED (2018b). Türkiye E-spor Federasyonu. <http://tesfed.gov.tr/Sayfalar/3073/3072/Hakk%C4%B1m%C4%B1zda.aspx> Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Toker, C. (2015). Dünyada eSpor. <https://dijitalsporlar.com/makaleler/dunyada-espor> sayfasından erişilmiştir
- <https://www.statista.com/statistics/545573/number-of-people-aware-of-esportsworldwide/>. [Erişim Tarihi: 23.09.2022].
- Türkiye E-Spor Federasyonu. E-spor Raporu, <http://tesfed.gov.tr/PublicFederasyon/Edit/images/federasyon/105/Espor> Çalıştay1 Raporu.pdf 1 Temmuz 2020
- Türkiye E-Spor Federasyonu. TEFED'in son bir yılı basın ile paylaşıldı, <http://tesfed.gov.tr/HaberDetaylari/1/161458/tesfedin-son-bir-yili-basin-ilepaylasildi.aspx> 5 Nisan 2019.
- Türkiye Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2018). E-Spor Raporu.
- Üçüncüoğlu, M., Özdemir, H., & Çakır, V. O. (2021). Covid-19 Pandemisi Sırasında Sporda Kriz Yönetiminin Bir Parçası Olarak Esport Kullanımı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 9(Özel Sayı), 81-101.

SPOR BİLİMLERİNDE UZAKTAN EĞİTİM VE E-ÖĞRENME SÜRECİ

Hulusi BÖKE

- ❖ Kurum Bilgisi: Yaşar Öncan Ortaokulu, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5728-680X
- ❖ Mail: yakamoz8386@gmail.com.tr

KAYNAKLAR

- Alturise, F. (2022). Öğretmenlerin BİT becerilerinin, COVID-19 salgını sırasında Spor Psikolojisinde bir e-öğrenme yönetim sisteminin benimsenmesine etkisi. *Revista de Psicología del Deporte (Spor Psikolojisi Dergisi)* , 31 (3), 87-100.
- Ananga, P., & Biney, I. K. (2017). Comparing face-to-face and online teaching and learning in higher education. *MIER Journal of Educational Studies, Trends and Practices*, 7(2), 165- 179.
- Bates, A. W. (1995). *Technology, open learning and distance education*. London: Routledge.
- Boghikian-Whitby, S. (2003). To take or not to take? The future of distance learning: A quasi-experiment comparison of the effectiveness of Internet-based distance learning versus face-to-face classroom (Doktora tezi, La Verne Üniversitesi).
- Boghikian-Whitby, S. (2003). To take or not to take? The future of distance learning: A quasi-experiment comparison of the effectiveness of Internet-based distance learning versus face-to-face classroom (Doctoral thesis, University of La Verne).
- Carliner, Saul. 2001. Emerging skills in technical communication: The information designer's place in a new career path for technical communications. *Technical Communications* 48. (May): 156-175.
- Constantinou, C. (2010). ODL-The open and distance learning web application. Doctoral thesis, The University of Manchester.
- Coursera (2023) What Is distance learning: and is it for you? <https://www.coursera.org/articles/distance-learning>. Erişim tarihi: 20.08.2023
- Daugherty, M. and Funke, B. (1998). University faculty and student perceptions of web-based instruction. *Journal of Distance Education/Revue de l'enseignement à distance*, 13, (1).
- Dickens, K. (2023). An evaluation of sport management student satisfaction with online vs. face-to-face coursework. Doctoral dissertation, Troy University.
- Dublin L. (2003). If you only look under the street lamps . . . or nine e-learning myths. *The e-Learning Developers' Journal*, 16, 2003
- El-Gamal, S. Y. (2014). An investigation of electronic learning in higher education: The Egyptian context. Doctoral thesis, University of Northumbria at Newcastle

- Feenberg, A. (1999). Distance learning: Promise or threat. *National Crosstalk*, 7(1), 12–14
- Freire, P. (2001). *Pedagogy of freedom: Ethics, democracy, and civic courage*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield
- Graves, S.L. (2023) Teacher descriptions of the transition to distance learning during the covid-19 pandemic. Doctoral thesis, Grand Canyon Üniversitesi
- Gumantan, A., Nugroho, RA ve Yuliandra, R. (2021). Kovid-19 salgını sırasında öğrenme: Spor eğitimi öğrencileri üzerinde e-öğrenmenin analizi. *Spor Alanı Dergisi* , 6 (1), 51-58.
- Holmberg, B. (1995). *Theory and practice of distance education*. London: Routledge
- Holzen, R. V., & Rickman, J. (2003, July 27–31). Determining the costs of online and on-campus courses. Paper presented at the Syllabus 2002 Conference, Santa Clara, CA
- Hrastinski, S., 2008 ‘Asynchronous and Synchronous E-Learning’, *Educause Quarterly*, 4, pp.51–55.
- Knowles, M. S. (1978). *The adult learner: A neglected species*. Houston, TX: Gulf
- Korkmaz, M. (2014). Eğitimde yeni yaklaşım: E-öğrenme. *Ar&Ge Bülten*, 20.
- Larreamendy-Joerns, J., & Leinhardt, G. (2006). Going the distance with online education. *Review of Educational Research*, 76(4), 567
- Mood, Terry Ann. 1995. *Distance education: An annotated bibliography*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.
- Moore, M. (1972) Learner autonomy: the second dimension of independent learning. *Convergence*, 5 (2) 76-88
- Murphrey, Theresa P. 2001. Using the power of technology to enhance online learning anytime, anywhere, anyhow: Are we asking the right questions? *Agricultural Education Magazine* 73, no. 4: 14-17.
- Murray, S. (2003). Web-based systems change the MBA landscape. *Financial Times*, 3, 45
- Mutlu Bozkurt, T., & Erdogan, R. (2022). Investigation of the relationship between the attitudes of physical education and sports teacher candidates towards e-learning in sports and academic success in the distance education process. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 21(2), 47-53.

- Oxford Learning College (2023) Advantages & disadvantages of distance learning. <https://www.oxfordcollege.ac/news/advantages-disadvantages-distance-learning/>. Erişim tarihi: 20.08.2023
- Pasc, I., Vladicescu, F. (2007). Distance learning evolution. University of Oradea. Faculty of Management and Technological Engineering. 6 (16).
- Perraton, H. D. 1982. Alternative routes to formal education: Distance teaching for school equivalency. Baltimore. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Peters, O. (1994). Distance education by correspondence schools (1965). In: Keegan, D. (Ed.) Otto Peters on distance education: The industrialisation of teaching and learning. London: Routledge. pp. 27-35.
- R. Verduin, Jr. and T. A. Clark. 1991. Distance Education: The Foundations of Effective Practice. San Francisco: Jossey-Bass.
- Retalis, S., Makrakis, N., Papaspyrou, N. and Skordalakis, M. (1998). A case study of an enriched classroom model based on the world wide web. *Active Learning*, (8). pp. 15-19.
- Saba, F. (2005). Critical issues in distance education: A report from the United States. *Distance Education*, 26(2), 255–272.
- Selivanov, V. V., Lukyanova, Y. Y., & Savchenko, O. Y. (2021). History, modern trends, and prospects of distance education development. In *CEUR Workshop Proc*, 2834, 386-403
- Sewart, D. (1983). Distance teaching: A contradiction in terms? In: Sewart, D., Keegan, D. and Holmberg, B. (Eds.) *Distance Education: International Perspectives*. London: Croom Helm. pp. 46-61.
- Singh, V., & Thurman, A. (2019). How many ways can we define online learning? A systematic literature review of definitions of online learning (1988-2018). *American Journal of Distance Education*, 33(4), 289-306.
- Smith, Constance Ridle. 1996. Taking the distance out of distance learning. *Training and Development* 50, no. 5: 87.
- Stockley, D. (2003). E-learning solutions. Retrieved April, 7, 2011
- Sukendro, S., Habibi, A., Khaeruddin, K., Indrayana, B., Syahrudin, S., Makadada, FA ve Hakim, H. (2020). Öğrencilerin covid-19 sirasinda e-öğrenme kullanimini anlamak için genişletilmiş bir teknoloji kabul modelinin kullanılması: Endonezya spor bilimleri eğitimi bağlamı. *Heliyon*, 6 (11).

- Taylor, Gregory Rusk. 2000. Distance education planning at Beville State Community College: Perceptions of students, faculty, and administrators. Ed.D. diss., University of Alabama, Tuscaloosa, AL.
- Tedeschi, R. (2009). Implementation of electronic learning within campus institutions of higher education: Faculty motivators and inhibitors. Doctoral thesis, Capella University
- Thach, Elizabeth C., and Karen L. Murphy. 1995. Training via distance learning: The good news is that you can use traditional training approaches in high tech distance learning. But you have to match the approach with the technology. Here's how. *Training and Development* 49, no. 12:44.
- Twigg, Carol A. 2001. Innovations in online learning: Moving beyond no significant difference. Troy, NY: Center for Academic Transformation at Rensselaer Polytechnic Institute.
- University of Plymouth (2007). Distance education: Why distance learning? [Online] <http://www2.plymouth.ac.uk/distancelearning/vidconf1.html> [Erişim: 20.08.2023]
- Wikipedi (2017) Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi https://tr.wikipedia.org/wiki/Uzaktan_e%C4%9Fitimin_tarihsel_geli%C5%9Fimi#endnote_3
- Wallace, T., Grinnell, L., Carey, L., & Carey, J. (2006). Maximizing learning from rehearsal activity in Web-based distance learning. *Journal of Interactive Learning Research*, 17(3), 319
- Waller, S. (2023). An Analysis of the Pedagogical Practices in Online Physical Education (Doctoral thesis, University of Georgia).
- Williams, H. J. (2004). Postgraduate perspectives of distance e-learning: a qualitative case study of online distance learning in occupational safety and health. Doctoral thesis, University of Salford, School of Construction and Property Management.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: AFFETME, MUTLULUK VE SPORTMENLİK ÜÇGENİ

Mehmet KARA

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9454-5164
- ❖ Mail: mehmetkara@mersin.edu.tr

Nuriye Şeyma KARA

- ❖ Kurum Bilgisi: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, BESYO, Hatay/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0460-2263
- ❖ Mail: nseymasar@gmail.com

Murat GENÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2596-8571
- ❖ Mail: muratgenc91@gmail.com

KAYNAKLAR

- Arıpınar, E., & Donuk, B. (2011). Fair Play: Spor Yönetim ve Organizasyonlarında Etik yaklaşımlar. Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul.
- Balçıkınlı, G. S., & Yıldırım, İ. (2011). Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(2), 49-56.
- Balçıkınlı, G. S., Gülşen, K., & Yıldırım, İ. (2017). Kadın futbolcularda sportmenlik yönelimi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(1-4), 1-9.
- Chan, D. W. (2013). Subjective well-being of Hong Kong Chinese teachers: The contribution of gratitude, forgiveness, and the orientations to happiness. *Teaching and Teacher Education*, 32, 22-30.
- Cremades, J. G., & Tashman, L. S. (Eds.). (2014). *Becoming a sport, exercise, and performance psychology professional: A global perspective*. Psychology Press.
- Çalayır, Ö., Yıldız, N., Yıldız, Ö., & Çoknaz, H. (2017). Hokey müsabakalarına katılan sporcuların beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), 27-37.
- Çardak, M. (2012). Affedicilik yönelimli psiko-eğitim programının affetme eğilimi, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, sürekli kaygı ve öfke üzerindeki etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çolak, T. S. (2014). Affetme esnekliği kazandırmada logoterapi yönelimli grupla psikolojik danışmanın etkililiği. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çolak, T. S., & Koç, M. (2016). Forgiveness flexibility. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 3(1), 14-30.
- Dever, A. (2010). *Spor Sosyolojisi: Tarihsel ve güncel boyutlarıyla spor ve toplum*. Başlık Yayınları.
- Doğan, O. (2005). *Spor psikolojisi*. Adana Nobel Kitabevi.
- Doğar, Y. & Yağmur, M. (2019). Beden Eğitimi ve Spor Dersinin Ortaokul Öğrencileri Üzerinde Sportmenlik Davranışı Etkisinin İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği). *Journal of History School*, 43, 1651-1665.
- Edwards, J. K. (2007). *Relationship satisfaction: The role of attachment, conflict, empathy, & forgiveness* (Doctoral dissertation, Purdue University).

- Elik, T. (2017). Güneydoğu Anadolu bölgesi futbol takımlarında amatör olarak futbol oynayan sporcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyler. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Enright, R. D. (1991). The moral development of forgiveness. *Handbook of moral behavior and development*, 1, 123-152.
- Fitzgibbons, R., Enright, R., & O'Brien, T. F. (2004). Learning to forgive. *American School Board Journal*, 191, 24-26.
- Freedman, S., Enright, R. D., & Knutson, J. (2007). A progress report on the process model of forgiveness. In *Handbook of forgiveness* (pp. 417-430). Routledge.
- Gencheva, N., Angelcheva, M., Marinov, T., & Ignatov, I. (2017). Assessment of sportsmanship in case of institutionalized adolescents, deprived of parental cares. *Journal of Health, Medicine and Nursing*, 42, 103-109.
- Gordon, K. C. (2003). Forgiveness and marriage: Preliminary support for a measure based on a model of recovery from a marital betrayal. *American Journal of Family Therapy*, 31(3), 179-199.
- Gordon, K. C., & Baucom, D. H. (1998). Understanding betrayals in marriage: A synthesized model of forgiveness. *Family Process*, 37(4), 425-449.
- Gül, Y. S. (2019).. Üniversite öğrencilerinin sürekli kaygı düzeyleri ve affetme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güler, B. K., & Hamdi, E. M. E. Ç. (2006). Yaşam memnuniyeti ve akademik başarıda iyimserlik etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 129-149.
- Gümüş, H., Saraçlı, S., Karakullukçu, Ö. F., Doğanay, G., & Kurtipek, S. (2016). Ortaöğretim öğrencilerinde fair play kavramı. *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(Special Issue 2), 430-438.
- Günay, M., & Atilla, Y. (1996). Futbol antrenmanının bilimsel temelleri. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Kara, M., Kara, N. Ş., & Çetin, M. Ç. (2021). The relationship between karate trainers' continuous angry and angry expressions and levels of cognitive flexibility. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 2(3), 1-12.
- Karremans, J. C., Van Lange, P. A., Ouwerkerk, J. W., & Kluwer, E. S. (2003). When forgiving enhances psychological well-being: the role of interpersonal commitment. *Journal of personality and social psychology*, 84(5), 1011.

- Kaya, Ö. S., & Orçan, F. (2019). Mutluluğun empati, affetme ve yaşam doyumu arasındaki aracı rolü: bir yol analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 540-554.
- Luskin, F. (2003). *Forgive for good*. New York. Harper Collins Publishers
- McCullough, M. E., Rachal, K. C., Sandage, S. J., Worthington Jr, E. L., Brown, S. W., & Hight, T. L. (1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of personality and social psychology*, 75(6), 1586.
- Özsarı, A., M, Kara., Çetin, M. Ç., & Kara, N. Ş. (2023). The Relationship Between Sportsmanship and Happiness: A Research on Martial Arts Athletes. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 6(1), 248-258.
- Pehlivan, Z., & Konukman, F. (2004). Fair-play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 49-53.
- Rath, T., & Harter, J. K. (2010). *Wellbeing: The five essential elements*. Simon and Schuster.
- Sezen, G. (2010). Çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeği'nin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(1), 1-10.
- Stornes, T., & Bru, E. (2002). Sportspersonship and perceptions of leadership: An investigation of adolescent handball players' perceptions of sportspersonship and associations with perceived leadership. *European Journal of Sport Science*, 2(6), 1-15.
- Sylvester, C. (2005, May). A comparison of ancient and modern conceptions of happiness and leisure. In Eleventh Canadian Congress on Leisure Research, Nanaimo, British Columbia.
- Veenhoven, R. (2010). Life is getting better: Societal evolution and fit with human nature. *Social indicators research*, 97, 105-122.
- Voigt, D. (1998). *Spor sosyolojisi* (Çev. Ayşe Atalay). İstanbul: Alkim.
- Wade, N. G., & Worthington Jr, E. L. (2005). In search of a common core: A content analysis of interventions to promote forgiveness. *Psychotherapy: Theory, research, practice, training*, 42(2), 160.
- Wojcik, S. P., Hovasapian, A., Graham, J., Motyl, M., & Ditto, P. H. (2015). Conservatives report, but liberals display, greater happiness. *Science*, 347(6227), 1243-1246.

- Worthington, E.L. Jr. (2005). More questions about forgiveness: Research agenda for 2005–2015. In E. L. Worthington Jr. (Ed.), Handbook of forgiveness (pp. 557-73). New York, NY: Routledge
- Worthington, jun, E. L. (1998). An empathy-humility-commitment model of forgiveness applied within family dyads. Journal of family therapy, 20(1), 59-76.
- Yakup, K.O.Ç. (2017). A practice proposal for promoting sportsmanship behavior in physical education course: Constructing sportsmanship in juniors' games (CSJG).
- Yapan, H. T. (2007). Spor ahlakı. Gaziantep: Merkez Ofis

ŞAMPİYONLUKTA UZUN BEKLEYİŞ- TRABZONSPOR

Ahmet Yılmaz ALBAYRAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3345-6579
- ❖ Mail: ahmetyilmazalbayrak@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Albayrak, A.İ. (1997). Trabzon'da sporun gelişmesine etki eden sosyal ve ekonomik faktörlerin analizi, bu analizin spora yansımaları ve Trabzonspor örneği. Yüksek Lisans Tezi. Tez No: 59916.İstanbul.
- Altay, Ö. (1997). Trabzonspor efsanesi. İstanbul. Sportif Yayıncılık.
- Alp, Y.R. (2010). Önsöz niyetine.... Bal, G., Külünk, M., Aydın Y.K. (Edt), Bize her yer Trabzon (içinde 14-16). İstanbul. Heyamola Yayınları.
- Baş, M. (2008). Futbolda taraftar ve takım özdeşleşmesi (Trabzonspor örneği). Doktora tezi. Tez No: 26002.Ankara.
- Başkaya, M. (2015). Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'da ekonomik hayat (1923-1950). Trabzon. Serander Yayınevi.
- Bocutoğlu, E., Ocak, C., Demet, O.N., Bahadır, O., Yılmaz, T., Gökmen, A.R.T., Hacıbektaşoğlu, Z. (1995). Sosyal ekonomik yönleriyle Trabzonspor. Trabzon. Efor Yayıncılık.
- Bozok, M. (2012). Yoksullaşma, sağcılık, Trabzonspor taraftarlığı ve nataşaların gölgesinde Trabzon erkekliği. Biryol, U. (der.) içinde, Karardı Karadeniz. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Canşen, E. (2015). Türkiye Cumhuriyetinin spor politikaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 17 Sayı 1 (33-48).
- Caz, M.G. (2023). Trabzonspor'un sportif başarılarının hisse senedi ve fan token üzerine etkileri. Yüksek lisans tezi. Tez No: 806519.Yozgat.
- Çapa, M., Çiçek, R. (2004). Yirminci Yüzyılın Başında Trabzon'da Yaşam. Serander Yayınları. Trabzon.
- Demir O., Yıldız S. (2020). Futbolda sosyal medya iletişimi ve marka değeri: Trabzonspor ve taraftarları üzerine bir çalışma. *The Journal of International Scientific Researches*, 5(2), 111-127.
- Doganay, G. (2019). Gençlerin bir kentin aidiyet mekânı olarak inşasına katılımı: Trabzon hakkındaki mitselleştirilmiş anlatılar ve Trabzonspor hatırası. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 207-235.
- Emir, O. (2011). Prehistorik dönemden roma dönemine kadar Trabzon ve çevresi. Trabzon. Serander Yayınları.
- Goloğlu, M. (1975). Trabzon tarihi fetihden kurutuluşa kadar. Trabzon. 1-9.
- Kazancıoğlu, Ö.D. (2012). Anılarda Trabzon futbolu. Trabzon. Kıyı Dergisi Yayınları.

- Kulaçoğlu, H. (2004). “Fırtına, İhtilal, Efsane Trabzonspor”. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Miraç, Y. (2000). Nasıl bir Trabzonspor. Trabzon. Serander Yayınları.
- Öksüz, H., Usta, V., Bölükbaşı, A.A. (2011). Trabzon’da spor I.cilt. İstanbul. Seçil Ofset.
- Öksüz, H., Usta, V., Bölükbaşı, A.A. (2011). Trabzon’da spor II. cilt. İstanbul. Seçil Ofset.
- Öksüz, H., Usta, V., İnan, K. (2009). Trabzon ticaret ve sanayi odası tarihi. Trabzon. TTSO yayınları.
- Özbak, A. (2017). Marka değeri Trabzonspor. Trabzon. Celepler Yayıncılık.
- Öztürk, M.E. (1998). Trabzonspor kulüp tarihi. Yüksek lisans tezi. Tez No:72684. Erzurum.
- Saltık, Y. (2022). Öteki Trabzonspor. İstanbul. Alfa Yayınları.
- Söker, M. (2015). Spor kulüplerinde taraftar memnuniyeti: Trabzonspor kulübüne ilişkin bir araştırma. Yüksek lisans tezi. Tez No: 408603. İstanbul.
- Subaşı, İ. (1977). Trabzon spor tarihi. İstanbul. Doyuran Matbaası.
- Trabzonspor Yönetim Kurulu. (2015). Trabzonspor Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu 70. Genel Kurul. Trabzon.
- Usta, V. (1999). Anabasis’ten Atatürk’e Seyahatnamelerde Trabzon. Trabzon. Serander Yayınları.
- Uspenski, F.İ (2003). Trabzon tarihi kuruluşundan fethine kadar. Enver, U. Çev. Trabzon. Eser Offset Yayıncılık.
- Yazıcı, M. (2003). Resmi Osmanlıca belgelerde Trabzon’un kısa tarihçesi. Trabzon.7-11.
- Yazarkan, H. (2016). Futbolcu transfer/bonservis ücretlerinin TMS 38 maddi olmayan duran varlıklar standardına uygun olarak muhasebeleştirilmesi: Trabzonspor örneği. Mali Çözüm Dergisi, 26(137), 91-120.
- <https://www.trabzonspor.org.tr/tr/kulup/tarihce> [erişim tarihi: 19.09.2023]

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEK İÇİN YENİ FIRSATLAR

Editörler

Doç. Dr. Ahmet Yağmur ERSOY

Doç. Dr. Metin SAYGILI

Sürdürülebilir Gelecek İçin Yeni Fırsatlar

Editör
Ahmet Yağmur ERSOY
ORCID (0000-0002-7865-6574)

Editör
Metin SAYGILI
ORCID (0000-0001-6920-822X)

ISBN 978-625-6796-51-5
E-ISBN 978-625-6796-52-2
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Sürdürülebilir Gelecek İçin Yeni Fırsatlar

ERSOY, Ahmet Yağmur – SAYGILI, Metin

1. Basım, 328 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

- Sürdürülebilirlik
- Sürdürülebilir Kalkınma
- Çevresel Dönüşüm
- Dijital Dönüşüm
- İnovasyon

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	3
ÖN SÖZ	7
BÖLÜM 1. İŞLETME EKOSİSTEMİNDE DİJİTALLEŞME VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	15
<i>Mustafa İlteriş YILMAZ</i>	
BÖLÜM 2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN İKLİM POLİTİKASI VE ULUSLARARASI NORMLARI UYGULAMA PRATIĞI	35
<i>Asena BOZTAŞ - Sibel AKGÜN</i>	
BÖLÜM 3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ODAKLI İNOVASYON	57
<i>Tuğçe KARAYEL</i>	
BÖLÜM 4. İKTİSAT, BİLİM VE DÖNGÜSELLİK	73
<i>Barış AYHAN</i>	
BÖLÜM 5. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERSPEKTİFİNDEN YEŞİL PAZARLAMA	93
<i>Özsev BERK</i>	
BÖLÜM 6. PAZARLAMA 5.0 VE AKILLI TEKSTİLLER	111
<i>Arzu AZİZAĞAOĞLU</i>	
BÖLÜM 7. FINTECH VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	133
<i>Mustafa Kenan ERKAN</i>	
BÖLÜM 8. ULUSLARARASI TİCARİ FAALİYETTE BULUNAN ŞİRKETLERİN KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK SORUNSALININ HOFSTEDE’NİN KÜLTÜREL BOYUTLARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ: MARDİN İLİ ÖRNEĞİ	153
<i>Cem KARTAL - Mürvet ACAR KARABOĞA</i>	
BÖLÜM 9. KURUMSAL YÖNETİM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	179
<i>Hüseyin TAMER</i>	

BÖLÜM 10. ŞİRKETLER HUKUKU YÖNÜNDEN “SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YATIRIM” KAVRAMLARI VE KONUNUN YASAL ÇERÇEVESİ 201

Tülay GÖKDEMİR TAMER

BÖLÜM 11. SAĞLIK HİZMETLERİNİN FİNANSMANININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNDE ÖZEL SAĞLIK SİGORTASI 221

Mahmut AKBOLAT - Hatice TURHAN

BÖLÜM 12. SAĞLIKTA TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK 249

Ayhan DURMUŞ

BÖLÜM 13. DOĞA SPORLARI BAĞLAMINDA ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK 283

Yılmaz ÜNLÜ

BÖLÜM 14. SAĞLIKLI ŞEHİRLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR REKREATİF ALANLAR 307

Adem SOLAKUMUR

BÖLÜM 1

İŞLETME EKOSİSTEMİNDE DİJİTALLEŞME VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Mustafa İlteriş YILMAZ

- Ar. Gör. Dr., İstanbul Topkapı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik (İng.) Bölümü
- mustafailterisyilmaz@gmail.com
- ORCID: 0000-0001-8848-5484

Kaynaklar

- Altunışık, R., Özdemir, Ş., & Torlak, Ö. (2006). *Modern Pazarlama*. Sakarya: Değişim Yayınları.
- Berdak, O. (2019). The state of digital insurance, 2019. *Forrester Research*, Erişim adresi: <https://www.forrester.com/report/The-State-Of-Digital-Insurance-2019/RES140253> (Erişim tarihi: 05.06.2023)
- Berger, S., Denner, M. S., & Roeglinger, M. (2018). The Nature of Digital Technologies-Development of a Multi-Layer Taxonomy. İçinde *Proceedings of the 26th European Conference on Information Systems*, U.K.: Portsmouth.
- Blockgeeks, (2019). What is blockchain technology? A step-by-step guide for beginners. Erişim adresi: <https://blockgeeks.com/guides/what-is-blockchain-technology/> (Erişim tarihi: 07.06.2023).
- Brennen, J. S., & Kreiss, D. (2016). Digitalization. İçinde Jensen, K. B., Rothenbuhler, E. W., Pooley, J. D. & Craig, R. T. (Ed.). *The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy*. <https://doi.org/10.1002/9781118766804.wbiect111>
- Brynjolfsson, E., & Hitt, L. M. (2000). Beyond computation: Information technology, organizational transformation and business performance. *Journal of Economic Perspectives*, 14(4), 23–48.
- Buchalceva, A. (2015). Green ICT Maturity Model for Czech SMEs. *Journal of Systems Integration* (1804-2724), 6(1), 24–36.
- Calp, M. H., & Doğan, A. (2019). İnsan Kaynakları Yönetiminde Dijital Dönüşüm. İçinde Gürçay, G. & Manafidizaji, K. (Ed.). *Uluslararası Bilimler Akademisi, Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı* (ss. 387–400).
- Çelik, S. B. & Mangır, F. (2020). Bankacılık sektörünün dijitalleşmesi: Dünyada ve Türkiye'de durum analizi. *Cyberpolitik Journal*, 5(10), 260–282.
- Cijan, A., Jenič, L., Lamovšek, A. & Stemberger, J. (2019). How digitalization changes the workplace. *Dynamic Relationships Management Journal*, 8(1), 3–12.
- Coreynen W., Matthyssens P., Vanderstraeten J., & van Witteloostuijn A. (2020). Unravelling the internal and external drivers of digital servitization: A dynamic capabilities and contingency perspective on firm strategy. *Industrial Marketing Management*, 89, 265–277. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2020.02.014>

- Coreynen, W., Matthyssens, P., & Van Bockhaven, W. (2017). Boosting servitization through digitization: Pathways and dynamic resource configurations for manufacturers. *Industrial Marketing Management*, 60, 42–53.
- Doğru, B. N., & Meçik, O. (2018). Türkiye’de Endüstri 4.0’ın işgücü piyasasına etkileri: Firma beklentileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23, 1581–1606.
- Fenech, R., Baguant, P., & Ivanov, D. (2019). The changing role of Human Resource Management in an era of digital transformation. *International Journal of Entrepreneurship*, 22(2), 166–175.
- Francombe, J., Ali, G., Gloinson, E., Feijao, C., Morley, K., Gunashekar, S., & de Carvalho Gomes, H. (2022). Assessing the implementation of digital innovations in response to the COVID-19 pandemic to address key public health functions: Scoping review of academic and nonacademic literature. *JMIR Public Health Surveill*, 8(7), <https://doi.org/10.2196/34605>.
- Gassmann, O., Frankenberger, K., & Csik, M. (2014). The St. Gallen Business Model navigator. Erişim adresi: http://www.im.ethz.ch/education/HS13/MIS13/Business_Model_Navigator.pdf (Erişim tarihi: 04.06.2023)
- Gebayew, C., Hardini, I., Panjaitan, G., Kurniawan, N. (2018). A Systematic Literature Review on Digital Transformation. İçinde *Proceedings of the International Conference on Information Technology Systems and Innovation, ICITSI 2018* (ss. 260–265). USA: IEEE Press.
- Hoffman, C. (2017). Accounting and auditing in the digital age. Erişim adresi: <http://xbrlsite.azurewebsites.net/2017/Library/AccountingAndAuditingInTheDigitalAge.pdf>, (Erişim tarihi: 06.06.2023).
- Holm, A. B., (2014). Institutional context and e-recruitment practices of Danish organizations. *Employee Relations*, 36(4), 432–455.
- Uber (2022). Erişim adresi: <https://investor.uber.com/financials/annual-reports/default.aspx> (Erişim tarihi: 07.6.2023).
- Walmart (2022). Erişim adresi: <https://stock.walmart.com/financials/annual-reports/default.aspx> (Erişim tarihi: 07.06.2023).
- DHL (2023), Erişim adresi: <https://www.dhl.com/global-en/home/press/press-archive/2023/dpdhl-group-concludes-2022-with-new-records-thanks-to-its-international-dhl-business-and-is-well-prepared-for-2023.html> (Erişim tarihi: 07.06.2023).

- Statista (2023a). Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/991947/amazons-annual-technology-and-content-expenses/> (Erişim tarihi: 05.06.2023)
- Statista (2023b). Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/870924/worldwide-digital-transformation-market-size/> (Erişim tarihi: 06.06.2023)
- Statista, 2023c, Erişim adresi: <https://www.statista.com/outlook/dmo/digital-advertising/worldwide#ad-spending> (Erişim tarihi: 07.06.2023)
- Isensee, C., Teuteberg, F., Griese, K. M., & Topi, C. (2020). The relationship between organizational culture, sustainability, and digitalization in SMEs: A systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 275, 122944.
- Ismayılov, E. (2022). Dijital pazarlamaya yönelik bir inceleme. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 7(1), 119–126.
- Ivatury, G., & Mas, I. (2008). The early experience with branchless banking. *CGAP Focus Note*, 46, 1-16. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=1655257> (Erişim tarihi: 08.06.2023).
- J. Barland (2013). Innovation of new revenue streams in digital media: Journalism as customer relationship. *Nordicom Review*, 34(özel sayı), 99–112.
- Kahraman, H. (2017). Endüstri 4.0'la birlikte gelen akıllı tarım. Erişim adresi: <http://www.endustri40.com/endustri-4-0-la-birlikte-gelen-akillitarim/> (Erişim tarihi: 03.06.2023).
- Kamalaldin, A., Linde, L., Sjödin, D., & Parida, V. (2020). Transforming provider-customer relationships in digital servitization: A relational view on digitalization. *Industrial Marketing Management*, 89, 306–325. doi: 10.1016/j.indmarman.2020.02.004.
- Kannan, P., & Li, H. A. (2017). Digital marketing: A framework, review and research agenda. *International Journal of Research in Marketing*, 34(1), 22–45.
- Karlı, H., & Tanyaş, M. (2020). Lojistik yönetiminin dijital dönüşümü: Akıllı lojistik üzerine sistematik literatür haritalaması. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 613–632.
- Kaya, E. (2017). *Dijital Pazarlama ve Ölçümleme*. Isparta: Ders Notları.
- Kılıç Kırılmaz, S. (2020). Digital transformation in Human Resources Management: investigation of digital HRM practices of businesses, *Research Journal of Business and Management*, 7(3), 188–200, <https://doi.org/10.17261/Pressacademia.2020.1282>.

- Kryvinska, N., Kaczor, S., & Strauss, C. (2020). Enterprises' servitization in the first decade—Retrospective analysis of back-end and front-end challenges. *Applied Sciences*, 10, 2957. <https://doi.org/10.3390/app10082957>.
- Küçüker, M. (2023). Muhasebede yapay zekâ uygulamaları: ChatGPT'nin muhasebe sınavı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2), 875–888.
- Kuusisto, M. (2017). Organizational effects of digitalization: A literature review. *International Journal of Organization Theory and Behavior*, 20(03), 341–362.
- Liu, Q., Trevisan, A. H., Yang, M., & Mascarenhas, J. (2022). A framework of digital technologies for the circular economy: Digital functions and mechanisms. *Business Strategy and the Environment*, 31(5), 2171–2192. <https://doi.org/10.1002/bse.3015>.
- McKinsey (2022a). McKinsey's Global Insurance Report. Erişim adresi: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/ourinsights/creating-value-finding-focus-global-insurance-report-2022> (Erişim tarihi: 05.06.2023).
- McKinsey (2022b). McKinsey's Global Banking Annual Review. Erişim adresi: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/global-banking-annual-review> (Erişim tarihi: 05.06.2023).
- Nicoletti, B. (2016). Digital Insurance Throughout the World. İçinde Nicoletti, B. (Ed.). *Palgrave Studies in Financial Services Technology* (ss. 242–251). U.K.: Palgrave Macmillan.
- Nicoletti, B. (2016). The Management of Digital Insurance. İçinde Nicoletti, B. (Ed.). *Palgrave Studies in Financial Services Technology* (ss. 47–90). U.K.: Palgrave Macmillan.
- Paiola, M., & Gebauer, H. (2020). Internet of things technologies, digital servitization and business model innovation in BtoB manufacturing firms. *Industrial Marketing Management*, 89, 245–264. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2020.03.009>.
- Parsehyan, B. G. (2020). İnsan Kaynakları Yönetiminde dijital dönüşüm: İK 4.0. *Turkish Studies Applied Sciences*, 15(2), 211–224. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.41930>.
- Pozzi, S. R. (2015). Diving into digital. *Best's Review*, 5, 47.
- Rayport, J. F. & Sviokla, J. J. (1996). Exploiting the virtual value chain. *McKinsey Quarterly*, 1, 20–36.

- Ritter, T. & Pedersen, C. L. (2020). digitization capability and the digitalization of business models in business-to-business firms: Past, present, and future. *Industrial Marketing Management*, 86, 180–190, doi: 10.1016/j.indmarman.2019.11.019.
- Royle, J., & Laing, A. (2014). The digital marketing skills gap: Developing a digital marketer model for the communication industries. *International Journal of Information Management*, 34(2), 65–73.
- Sağbaşı, A. & Gülseren, A. (2019). Endüstri 4.0 perspektifinde sanayide dijital dönüşüm ve dijital olgunluk seviyesinin değerlendirilmesi. *European Journal of Engineering and Applied Sciences*. 2(2), 1–5.
- Sjödén D., Parida V., Kohtamäki M. & Wincent J. (2020). An agile co-creation process for digital servitization: A micro-service innovation approach. *Journal of Business Research*, 112, 478–491. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.01.009>.
- Stolterman, E. & Fors, A. C. (2004). Information Technology and the Good Life, İçinde Kaplan, B., Truex, D. P., Wastell, D., Wood-Harper, A. T. & DeGross, J. I. (Ed.). *Information Systems Research*. IFIP International Federation for Information Processing, 143. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/1-4020-8095-6_45.
- Strandhagen, J. O., Vallandingham, L. R., Fragapane, G., Strandhagen, J. W., Stangeland, A. B. H. & Sharma, N. (2017). Logistics 4.0 and emerging sustainable business models. *Advances in Manufacturing*, 5(4), 359–369.
- Todor, R. D. (2016). Blending traditional and digital marketing. *Bulletin of The Transilvania University of Brasov. Series V: Economic Sciences* 9(58), 51–56.
- Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), 118–144.
- Zhang, C. A. (2018). Beyond Robotics: How AI Can Help Improve the Audit Process. AICPA Blogs. Erişim adresi: <https://blog.aicpa.org/2018/08/beyond-robotics-how-ai-can-help-improve-theaudit-process.html#sthash.7y1SPw9m.dpbs>. (Erişim tarihi: 06.06.2023).

BÖLÜM 2

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN İKLİM POLİTİKASI VE ULUSLARARASI NORMLARI UYGULAMA PRATIĞI

Asena BOZTAŞ

- Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
- aboztas@subu.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-3216-3010

Sibel AKGÜN

- Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
- sgulcan@sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-8290-4227

Kaynaklar

- Aşan, D. (2021). *Kyoto Protokolü*. Erişim adresi: <http://www.dilekasan.com/kyoto-protokolu/> (Erişim tarihi:19.02.2023).
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. *Geleceğe Dair: Paris İklim Anlaşması*. Erişim adresi: https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2016-08/brochure_4_v2.pdf (Erişim tarihi: :26.02.2023).
- Bodansky, D. (2019). *The United Nations Framework Convention on Climate Change: A Commentary*. Yale University Press.
- Bulkeley, H., & Newell, P. (2003). Governance, economy and environment in the age of globalization. *Global Governance*, 9(4), 395-415. <https://doi/10.1163/19426720-00904004>.
- Çakmak, G., Doğan T., & Hilmioğlu B. (2017). *İklim değişikliği sürecinde Paris Anlaşması'nın rolü ve Türkiye'nin konumu*. Erişim tarihi: <https://docplayer.biz.tr/68523848-Iklim-degisikligi-surecinde-paris-anlasmasi-nin-rolu-ve-turkiye-nin-konumu.html> (Erişim tarihi:17.02.2023).
- Davarcıoğlu B., & Lelik A. (2018). Küresel iklim değişikliği ve uyum çalışmaları: Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 7(2),376-392.
- Eckersley, R. (2004). *The Green State: Rethinking Democracy and Sovereignty*. MIT Press,
- Eraktan, G., Yelen B., & Arısoy H. (2010). Kyoto Protokolü, Türkiye'nin yükümlülükleri ve beklentiler, *Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi* (ss.183-190). Şanlıurfa,
- Escobar, A. (1995). *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*. Princeton University Press.
- Euronews (2022). *İklim Değişikliği Nedir?. Etkileri Neler?* Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/green/2022/11/06/iklim-degisikligi-nedir-etkileri-neler> (Erişim tarihi: 26.02.2023).
- Foster, J. B. (1999). *The Vulnerable Planet: A Short Economic History of the Environment*. Monthly Review Press.
- Galtung, J. (1980). *The True Worlds: A Transnational Perspective*. Free Press.
- Göçoğlu, V., & Aydın M. D. (2018). Rasyonel kamu politikası analizi perspektifinden Türkiye'deki iklim değişikliği politikaları”, *Alternatif Politika*, 10(2), 210-230.
- Gupta, J., & Mason, M. (2010). *Global Governance and the UN: An Unfinished Journey*. United Nations University Press.

- Hawken, P. vd. (1999). *Natural Capitalism: Creating the Next Industrial Revolution*. Little, Brown and Company.
- Jordan, A. vd. (2013). *Environmental Policy in the European Union: Contexts, Actors and Policy Dynamics*. Earthscan.
- Karakaya, E. (2016), Paris İklim Anlaşması: İçeriği ve Türkiye üzerine bir değerlendirme, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-12.
- Kaya, N., Çobanoğlu T. M., & Artvinli E. (2011). Sürdürülebilir kalkınma için Türkiye’de ve dünyada çevre eğitimi çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Bildiriler Kitabı* (ss. 407- 418), 3-5 Kasım 2010.
- Keskin, T. (2008). İklim değişikliği süreci. *Mühendis Makine*, 49(581), 62-68.
- Konak, N. (2011). Küresel iklim değişikliği, Kyoto Protokolü esneklik mekanizmaları, gönüllü karbon piyasası ve Türkiye: Eleştirel yaklaşım. *Alternatif Politika*, 3(2), 154-178.
- Köse, İ. (2018). İklim değişikliği müzakereleri: Türkiye’nin Paris Anlaşması imza süreci. *Ege Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 9(1), 55-81.
- Kutting, G. (2002). Global environmental governance: A Conceptual reappraisal. *Global Environmental Politics*, 2(2), 1-10. <https://doi/10.1162/152638002760143605>.
- Mazi, M. (2023). *İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü ve Türkiye*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/23236176/%C4%B0KL%C4%B0M_DE%C4%9E%C4%B0C5%9E%C4%B0KL%C4%B0%C4%9E%C4%B0_%C3%87ER%C3%87EVE_S%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0_KYOTO_PROTOKOL%C3%9C_ve_T%C3%9CRK%C4%B0YE (Erişim tarihi: 27.02.2023).
- Morgan, M. G., & Keith, D. W. (2013). Improving the way we think about projecting future energy use and emissions of carbon dioxide. *Climatic Change*, 114(2), 251-275. <https://doi.org/10.1007/s10584-012-0681-y>.
- Naess, A. (1973). The shallow and the deep, long-range ecology movement: A summary. *Inquiry*, 16(1-4), 95-100. <https://doi/10.1080/00201747308601682>.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E Dergisi*, 3(12), 1853- 1876.
- Öztunç, Ö. (2006), *Uluslararası çevre politikalarında birleşmiş milletlerin rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Öztürk, M., & Öztürk, A. (2019). BMİDÇS'den Paris Anlaşması'na: Birleşmiş Milletlerin iklim değişikliğiyle mücadele çabaları. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(4), 527-541.
- Özuyar P. G., Gürcan E. C., & Bayhantopçu E. (2021). Türkiye'nin güncel iklim değişikliği stratejisinin ana yönelimi. *Briq*, 2(3), 31-46.
- Pepper, D. (2013). *The Roots of Modern Environmentalism*. Routledge.
- Redclift, M. (2005). Sustainable development (1987-2005): An oxymoron comes of age. *Sustainable Development*, 13(4), 212-227. <https://doi/10.1002/sd.281>.
- Sachs, W. (1992). *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. Zed Books.
- Şen, Z., & Ercan, M. (2019). A review of international climate change policies. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 9(1), 64-72.
- T. C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2023a). *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi*. Erişim adresi: <https://iklim.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-i-33> (Erişim tarihi:19.02.2023).
- T. C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2023b). *Paris Anlaşması*. <https://iklim.gov.tr/paris-anlasmasi-i-34> (18.02.2023).
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2021). *İklim Değişikliği ve Tarım Değerlendirme Raporu, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü*. Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/IKLIM%20DEGISIKLIGI%20VE%20TARIM%20DEGERLENDIRME%20RAPORU.pdf> (Erişim tarihi: 27.02.2023).
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57- 73.
- Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde çevre politikaları ve mali araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 146-169.
- Turan A. & Güler, M. (2013). Türkiye'de Sürdürülebilir Çevre Politikaları: İklim değişikliği örneği. *International Conference on Eurasian Economies* (ss. 953-960), Session 4D: *Çevre*.
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı (2023b). *Kyoto Protokolü*. Erişim adresi: <https://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa> (Erişim tarihi: 19.02.2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı (2023c). *Paris Anlaşması*. Erişim adresi: <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> (Erişim tarihi: 19.02.2023).

- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2023a). *BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi*. Erişim adresi: <https://www.mfa.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi.tr.mfa> (Erişim tarihi: 19.02.2023).
- Türkşen, M. (2006). Küresel iklimin geleceği ve Kyoto Protokolü. *Jeopolitik*, 29, 99-107.
- Ulusoy, M. K. (2019). *Kyoto Protokolü, Paris Anlaşması ve Küresel İklim Değişikliği*. Erişim adresi: <https://www.sde.org.tr/merve-karacaer-ulusoy/genel/kyoto-protokolu-paris-anlasmasi-ve-kuresel-iklim-degisikligi-kose-yazisi-11280> (Erişim tarihi: 20.02.2023).
- United Nations (1945). Charter of the United Nations, San Francisco, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (Erişim tarihi: 22.02.2023).
- United Nations (1973). *United Nations Conference on the Human Environment: Stockholm*, 5-16 June 1972.
- United Nations (1992). *Framework Convention on Climate Change*. FCCC/INFORMAL/84, GE.05-62220 (E) 200705, <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> (Erişim tarihi: 22.02.2023).
- United Nations (2016). *Framework Convention on Climate Change, The Paris Agreement*. Erişim adresi: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf. (Erişim tarihi: 26.03.2023).
- United Nations (2017). *The UN and the Environment: Understanding the History and Key Milestones*. UN Report. Erişim adresi: https://www.un.org/en/climatechange/reports?gclid=CjwKCAjwiOCgBhAgEiwAjv5whGz5e3zQzDNSh-tt32K4215VSaiuGLk4Wr6PxAKS1FZxU4yntRcpThoCOWgQAuD_BwE (Erişim tarihi: 20.02.2023).
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
- Yıldız, Y., vd. (2019). Evaluation of energy efficiency applications in the context of sustainability. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 9(2), 84-91.

BÖLÜM 3

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ODAKLI İNOVASYON

Tuğçe KARAYEL

- Arş. Gör., Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü
- Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı
- tugceaslan@duzce.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-5556-225X

Kaynaklar

- Adams, R., Jeanrenaud, S., Bessant, J., Denyer, D., & Overy, P. (2016). Sustainability oriented innovation: A systematic review. *International Journal of Management Reviews*, 18(2), 180–205. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12068>
- Becker, C. U. (2012). *Sustainability Ethics and Sustainability Research*. 2012th edition, Springer;
- Buttol, R. Buonamici, Naldesi L., Rinaldi C., Zamagni A. & Masoni P. (2012). Integrating services and tools in an ict platform to support eco-innovation in SMES. *Clean Technologies And Environmental Policy*, 14 (2), 211–221.
- Bell, G., & Dyck, B. (2011), Conventional Resource-Based Theory and its radical alternative: A Less materialist-individualist approach to strategy. *Journal of Business Ethics*, 99(1), 121-130.
- Carrillo Hermosilla, J., & Del Rio, P., & Könnölä, T., (2010). *Eco-Innovation: When Sustainability And Competitiveness Shake Hands*. Europe, Europe: Palgrave-Mcmillan
- Charter, M., & Clark, T., (2007). Sustainable Innovation, Key Conclusions From Sustainable Innovation Conferences 2003-2006. Organised by The Centre for Sustainable Design
- Charter, M., Gray, C., Clark, T., & Woolman, T. (2017). Review: The role of business in realising sustainable consumption and production. In *System Innovation for Sustainability 1: Perspectives on Radical Changes to Sustainable Consumption and Production* (pp. 46–69). Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781351280204-10>
- Chen, Y.-S., Lai, S.-B., & Wen, C.-T. (2006). The influence of green innovation performance on corporate advantage in Taiwan. *Journal of Business Ethics*, 67(4), 331-339. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9025-5>
- Dabla-Norris, E., Kochhar, K., Suphaphiphat, N., Ricka, F., & Tsounta, E. (2015) *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective*. International Monetary Fund, SDN/1. Washington, DC: International Monetary Fund.
- Dearing, A. (2000). Sustainable innovation: Drivers and barriers. *Sustainable Development, OECD: Paris*, 103-125.
- De Boer, J. (2003). Sustainability labelling schemes: The logic of their claims and their functions for stakeholders. *Business Strategy and the Environment*, 12 (4), 254-264.

- Del Río, P., Carrillo-Hermosilla, J., & Könnölä, T. (2010). Policy strategies to promote eco-innovation: An integrated framework. *Journal of Industrial Ecology*, 14(4), 541–557.
- Díaz-García, C., González-Moreno, Á., & Sáez-Martínez, F. J. (2015). Eco-innovation: Insights from a literature review. *Innovation: Management, Policy and Practice*, 17(1), 6–23.
- European Parliament. (2014). *Report on the EU and the global development framework after 2015*. Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2014-0037_EN.html (Erişim tarihi: 20.02.2023)
- Fussler, C., & James, P. (1996). *Driving Eco-Innovation: A Breakthrough Discipline for Innovation and Sustainability*. Pitman Publishing
- Harris, J. (2000). Basic principles of sustainable development, dimensions of sustainable development. *Global Development and Environment Institute, Tufts University*, 21-41.
- Hart, O. (1995). *Firms, Contracts, and Financial Structure*. Clarendon Press.
- Hart, O., & Moore, J. (2007). Incomplete contracts and ownership: Some new thoughts. *The American Economic Review*, 97(2), 182-186.
- Hart, S. L., & Dowell, G. (2011). Invited editorial: A natural-resource-based view of the firm: fifteen years after. *Journal of Management*, 37 (5), 1464-1479.
- Horbach, J., Rammer, C., & Rennings, K. (2012). Determinants of eco-innovations by type of environmental impact - The role of regulatory push/pull, technology push and market pull. *Ecological Economics*, 78, 112–122.
- Johansson, G., & Magnusson, T. (1998). Eco-innovations-a novel phenomenon?. *Journal of Sustainable Product Design*, (7), 7-18.
- Lang, D. J., Wiek, A., Bergmann, M., Stauffacher, M., Martens, P., Moll, P., Swilling, M., & Thomas, C. J. (2012). Transdisciplinary research in sustainability science: Practice, principles, and challenges. *Sustainability Science*, 7(SUPPL. 1), 25–43. <https://doi.org/10.1007/S11625-011-0149-X/TABLES/3>.
- Liddle, S., & El-Kafafi, S. (2010). Drivers of sustainable innovation push, pull or policy. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 6(4), 293–305.
- Maier, D., Maier, A., Aşchilean, I., Anastasiu, L., & Gavriş, O. (2020). The relationship between innovation and sustainability: A bibliometric review of the literature. *Sustainability*, 12 (10), 4083. <https://doi.org/10.3390/SU12104083>.

- Keiner, M. (2006). *The future of economics sustainability*. Erişim adresi: www.springer.com (Erişim tarihi: 25.02.2023).
- Kneipp, J. M., Gomes, C. M., Bichueti, R. S., Frizzo, K., & Perlin, A. P. (2019). Sustainable innovation practices and their relationship with the performance of industrial companies. *Revista de Gestao*, 26(2), 94–111. <https://doi.org/10.1108/REGE-01-2018-0005/FULL/PDF>
- Kemp, R. (2010). Eco-innovation: Definition, measurement and open research issues. *Economia Politica*, 27(3), 397–420.
- Klewitz, J., & Hansen, E. G. (2011). Sustainability-oriented innvation in SME's: A systematic literature review of existing practices and actors involved. *ISPIM Conference (International Society for Professional Innovation Management), Sustainability in Innovation: Innovation Management Challenges*, June 2011, Hamburg.
- Mucan, B., Kayabaşı, A., & Madran, C. (2016). Yöneticilerde sürdürülebilirlik algısı ve firma uygulamalarına yönelik değerlendirme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 57-72.
- Munasinghe, M. (2009). *Sustainable Development in Practice*. New York: Cambridge.
- Ozusaglam, S. (2012). Environmental innovation: a concise review of the literature. *Vie & Sciences de L'entreprise*, (2), 15-38.
- Portney, K. E. (2015). *Sustainability*. The MIT Press
- Rees, W. E. (2002). Globalization and sustainability: Conflict or convergence?. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 22 (4), 249-268.
- Rumelt, R. P. (1974), *Strategy, Structure, and Economic Performance*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Rogers, P. P., Jalal, K. F., & Boyd, J. A. (2007). *Introduction to Sustainable Development*. Routledge.
- Sarkis, J., Helms, M. M., & Hervani, A. A. (2010). Reverse logistics and social sustainability. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 17(6), 337-354.
- Silvestre, B. S. (2015a). A hard nut to crack! Implementing supply chain sustainability in an emerging economy. *Journal of Cleaner Production*, 96, 171–181. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.01.009>

- Silvestre, B. S. (2015b). Sustainable supply chain management in emerging economies: Environmental turbulence, institutional voids and sustainability trajectories. *International Journal of Production Economics*, 167, 156–169. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2015.05.025>
- Silvestre, B. S., & Țircă, D. M. (2019). Innovations for sustainable development: Moving toward a sustainable future. *Journal of Cleaner Production*, 208, 325–332. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.09.244>
- Szekely, F., & Strebler, H. (2013). Incremental, radical and game-changing: Strategic innovation for sustainability. *Corporate Governance*, 13(5), 467–481.
- Stren, R., & Polese, M. (2000). *Understanding The New Sociocultural Dynamics of Cities: Comparative Urban Policy in a Global Context*. University of Toronto Press.
- Tukker, A., & Tischner, U. (2017). New business for Old Europe: Product-service development, competitiveness and sustainability. In *New Business for Old Europe: Product-Service Development, Competitiveness and Sustainability*. Greenleaf Pub. Pub., London, Routledge.
- United Nations. (2003). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future towards Sustainable Development. In *World Commission and Development*.
- Zeyen, A., Beckmann, M., Mueller, S., Dees, G., Khanin, D., Krueger, N., Murphy, P., Santos, F., Scarlata, M., Walske, J., & Zacharakis, A., (2013). Social entrepreneurship and broader theories: Shedding new light on the ‘Bigger Picture’. *Journal of Social Entrepreneurship*. 88–107. <https://doi.org/10.1080/19420676.2012.725422>
- Varadarajan, R. (2017). Innovating for sustainability: a framework for sustainable innovations and a model of sustainable innovations orientation. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 45(1), 14–36.
- Winter, M., & Knemeyer, A. M. (2013). Exploring the integration of sustainability and supply chain management: Current state and opportunities for future inquiry. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 43, 18–38.
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2010). *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. Penguin UK.
- WCED, World Commission on Environmental and Development. (1987). *Our Common Future*. Erişim adresi: <http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm> (Erişim tarihi: 30.01.2022)

BÖLÜM 4

İKTİSAT, BİLİM VE DÖNGÜSELLİK

Barış AYHAN

- Dr.
- barisayhan76@gmail.com
- ORCID: 0000-0002-2859-8687

Kaynaklar

Kazgan, G. (1997). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi* (7.basım). Remzi Kitabevi.

Özgüven, A. (1992). *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*. Filiz Kitabevi.

BÖLÜM 5

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERSPEKTİFİNDEN YEŞİL PAZARLAMA

Özsev BERK

- Dr.
- ozsewaliskann@hotmail.com
- ORCID: 0000-0002-1314-9125

Kaynaklar

- Ankit, G., & Mayur, R. (2013). Green marketing: Impact of green advertising on consumer purchase intention. *Advances in Management*, 6(9), 14-17.
- Awan, U., (2011). Green marketing: Marketing strategies for the Swedish. *International Journal of Industrial Marketing*,1(2), 1.
- Banerjee, S., Gulas, C. S., & Iyer, E. (1995). Shades of green: A multidimensional analysis of environmental advertising. *Journal of Advertising*,24(2), 21-31.
- Banytė, J., Brazionienė, L., & Gadeikienė, A. (2010). Investigation of green consumer profile: A case of Lithuanian market of eco-friendly food products. *Ekonomika ir Vadyba*, 15, 374–383.
- Caprita, D. (2015). The importance of green marketing for the future businesses. *International Conference on Competitiveness of Agro-food and Environmental Economy Proceedings*. The Bucharest University of Economic Studies.
- Chamorro, A., & Bañegil, T. M. (2006). Green marketing philosophy: A study of Spanish firms with ecolabels. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 13(1), 11–24.
- Chen, Y. S., & Chang, C. H. (2013). Towards green trust: The influences of green perceived quality, green perceived risk, and green satisfaction. *Management Decisions*, 51, 63–82.
- D'Souza, C., Taghian, M., Sullivan-Mort, G. & Gilmore, A. (2015). An Evaluation of the role of green marketing and a firm's internal practices for environmental sustainability. *Journal of Strategic Marketing*, 23, 600–615.
- Eric, K. (2007). *Green Marketing Practice's by Kenya Petroleum Refineries: a Study of The Perception of The Management of Oil Marketing Companies in Kenya*. Ph.D. Dissertation, University of Nairobi, Kenya.
- Fan, H., & Zeng, L. (2011). *Implementation of green marketing strategy in China- a study of the green food industry*. A survey study done by the students of University of GAVLE, China.
- Fuller, D. A. (1999). *Sustainable Marketing: Managerial-Ecological Issues*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ginsberg, J. M., & Bloom, P. N. (2004). Choosing the right green marketing strategy. *MIT Sloan Management Review*, 46(1), 79-84.
- Gordon, R., Carrigan, M., & Hastings, G. (2011). A framework for sustainable marketing. *Marketing Theory*, 11(2), 143-163.

- Hartmann, P., & Ibanez, V.A. (2006). Green value added. *Marketing Intelligence and Planning*, 24(7), 673-680.
- Hashem, T. N., & N. A. Al-Rifai. (2011). The Influence of Applying Green Marketing Mix by chemical industries companies in three Arab States in West Asia on consumer's mental image. *International Journal of Business and Social Science*, 2(3), 92-101.
- Henion, K. E., & Kinnear, T.C. (1976). Measuring the Effect of Ecological Information and Social Class on Selected Product Choice Criteria Importance Ratings. *Ecological Marketing*, Chicago: American Marketing Association, 145-156.
- Jain, S. K., & Kaur, G. (2006). Role of socio-demographics in segmenting and profiling green consumers. *Journal of International Consumer Marketing*, 18(3), 107-146.
- Jones, P., Clarke-Hill, C., Comfort, D., & Hillier, D. (2008). Marketing and sustainability. *Marketing Intelligence & Planning*, 26(2), 123-130.
- Kim, W., Kim, H., & Hwang, J. (2020). Sustainable growth for the self-employed in the retail industry based on customer equity, customer satisfaction, and loyalty. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 53 (February 2019), 101963.
- Kortam, W., & Mahrous, A. (2020). Sustainable marketing: a marketing revolution or a research fad. *Archives of Business Research*, 8(1), 172-181.
- Kotler., P., & Armstrong, G. (2004). *Principles of Marketing*. New Jersey: Pearson Education Inc.
- Kumar, P., & Ghodeswar, B. M. (2015). Factors affecting consumers' green product purchase decisions. *Marketing Intelligence & Planning*, 33(3), 330-347.
- Mainieri, T., Barnett, E. G., Valdero, T. R., Unipan, J. B., & Oskamp, S. (1997). Greenbuying: the influence of environmental concern on consumer behavior. *Journal Socail. Psycholgy*. 137, 189-204.
- Modi, A. G., & Patel, J. D. (2013). Classifying consumers based upon their pro-environmental behaviour: An empirical investigation. *Asian Academy of Management Journal*, 18 (2), 85-104.
- Nagar, K. (2013). An empirical investigation into the influence of green advertising on brand loyalty. *Journal of Services Research*, 13(2), 71-94.
- Ottman, J. (1993). 'Green Marketing', *Challenges & Opportunities For The New Marketing Age*. Ntc Businesss Blokslincolnwood, Illinois.

- Ottman, J. (1998). *Green Marketing: Opportunity for Innovation*, 2nd ed., NTC/Contemporary Books, Lincolnwood, IL.
- Ottman, J. A., Stafford, E. R., & Hartman, C. L. (2006). Avoiding green marketing myopia: ways to improve consumer appeal for environmentally preferable products. *Environment*, 48, 22–36.
- Peattie, K. & Peattie, S. (1995). Sales promotion – a missed opportunity for services marketers?. *International Journal of Service Industry Management*, 6(1), 22-3.
- Peattie, K. (2001). Towards sustainability: The third age of green marketing. *The Marketing Review*, 2(2), 129-46.
- Polonsky, M. J. (1994). An introduction to green marketing. *Electronic Green Journal*, 1(2), 388–412.
- Polonsky M. J., & Ottman J. (1998). Stakeholders' contribution to the green new product development process. *Journal of Marketing Management* 14, 533-557.
- Polonsky, M.J., & Rosenberger III, P. J. (2001). Re-evaluating green marketing: A strategic approach. *Business Horizons*, 44(5), 21-30.
- Prakash, A. (2002). Green marketing, public policy and managerial strategies. *Business Strategies to Environment*, 11, 285–297.
- Pride W. M., & Ferrell, O. C. (2006). *Marketing Concepts And Strategy*, 13th end, Houghton Mifflin Company, Boston, New York.
- Polonsky, M.J. (1994). An introduction to green marketing. *Electronic Green Journal*, 1(2).
- Rahbar, E., & Wahid, N. A. (2011). Investigation of green marketing tools effect on consumers' purchase behavior. *Business Strategy Series*, 12(2), 73-83.
- Sharma, P., Kaur, H., Sharma, M., & Sahore, V. (2011). A review on applicability of naturally available adsorbents for the removal of hazardous dyes from aqueous waste. *Environmental Monitoring and Assessment*, 183(1–4), 151–195.
- Shil, P. (2012). Evolution and future of environmental marketing. *Asia pacific Journal of Marketing & Management Review*, 1(3), 74-81.
- Shirsavar, H. A., & Fashkhamy, F. (2013). Green marketing: A new paradigm to gain competitive advantage in contemporary business. *Trends in Advanced Science and Engineering*, 7(1), 12–18.
- Shrikanth, R., & Raju, D. S. N. (2012). Contemporary green marketing – brief reference to Indian scenario. *International Journal of Social Sciences & Interdisciplinary Research*, 1(1), 26-39.

- Tseng, S. C., & Hung, S. W. (2013). A framework identifying the gaps between customers expectations and their perceptions in green products. *Journal of Cleaner Production*, 59, 174-184.
- Türk M., & Gök A. (2010). Yeşil pazarlama anlayışı açısından üretici işletmelerin sosyal sorumluluğu. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (32), 199-220.
- Vikisözlük (2022). *Doğa Bilimleri*. Erişim adresi: https://tr.wiktionary.org/wiki/doğa_bilimleri (Erişim tarihi: 27.02.2023)

BÖLÜM 6

PAZARLAMA 5.0 VE AKILLI TEKSTİLLER

Arzu AZİZAGAOĞLU

- Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Hereke Asım Kocabıyık Meslek Yüksekokulu, Tekstil Teknolojisi Programı
- arzu.azizagaoglu@kocaeli.edu.tr
- ORCID: 0000-0003-1816-0603

Kaynaklar

- Ağaç, S., & Balkış, M. (2018). Duyulara tepki veren akıllı moda tasarımları. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmaları Dergisi (UKSAD)*, 4(1), 1-12.
- Akalın, M., & Mıstık, İ. (2010). *Teknik Tekstiller* (1. Baskı). İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Aldhaferi, A., & Christian, B. (2013). How to implement marketing 2.0 successfully. *International Journal of Business and Social Science*, 4(10), 36-42.
- Avcı, S. (2019). Pazarlama 5.0. Erişim adresi: <https://simayavci.wordpress.com/2019/03/08/pazarlama-5-0/> (Erişim tarihi: 01.01.2023).
- Balkış, M., & Ağaç, S. (2017). Işık yayan akıllı giysiler ve moda. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 56, 249-262.
- Başyazıcıoğlu, H. N. & Karamustafa, K. (2018). Marketing 4.0: Impacts of technological developments on marketing activities. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 8(2), 621-640.
- Buz, E. (2018). Akıllı tekstiller yarını belirlemeye hazır. Erişim adresi: <https://www.textilegence.com/akilli-tekstiller-textiles-intelligence/> (Erişim tarihi: 25.01.2023).
- Büyükkalaycı, G., & Karaca, H. M. (2019). Pazarlama 4.0: Nesnelerin interneti. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 463-477.
- Dizman, H. (2021). Pazarlama 1.0'dan pazarlama 5.0'a tarihsel bir inceleme. *International Social Sciences Studies Journal*, 7(87), 3866-3871.
- Durukal, E. (2019). Pazarlama 1.0'dan pazarlama 4.0'a doğru değişim. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 1613-1633.
- Erol, A. D., & Çetiner, S. (2017). Giyilebilir elektronik/akıllı tekstiller ve uygulamaları. *KSU Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 20(1), 1-20.
- Erragcha, N., & Romdhane, V. (2014). New faces of marketing in the era of the web: From marketing 1.0 to marketing 3.0. *Journal of Research in Marketing*, 2(2), 137-142.
- Ertuğrul, İ., & Deniz, G. (2018). 4.0 Dünyası: Pazarlama 4.0 ve endüstri 4.0. *BEÜ SBE Dergisi*, 7(1), 158-170.
- Fucui, M., & Dumitrescu, L. (2018). From marketing 1.0 to marketing 4.0 – The evolution of the marketing concept in the context of the 21st century. *International Conference Knowledge-Based Organization*, 24(2), 43-48.

- Güçlü, M. (2020). Pazarlama 4.0 nedir?. Erişim adresi: <https://www.markakimlik.com/pazarlama-4-0-nedir/> (Erişim tarihi: 01.01.2023).
- İşmal, Ö. E., & Yüksel, E. (2016). Tekstil ve moda tasarımına teknolojik bir yaklaşım: Akıllı ve renk değiştiren tekstiller, *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 16, 87-98.
- Kabukçu, E. (2018). Tüketici odaklı akıllı giysi tasarımı için yeni bir bütünlük model önerisi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 6 (ÖS: Ergonomi2017), 143-147.
- Kajale, P. A., & Joshi, S. (2021). Gearing up for marketing 5.0 in the digital economy: Moving from traditional to digital. *IBMRD's Journal of Management & Research*, 10(2), 79-81.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2017). *Pazarlama 4.0* (1. Baskı). İstanbul: Optimist Yayınları.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2021). *Pazarlama 5.0* (1. Baskı). İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Meriç, D., & Üreyen, M. E. (2019). Akıllı tekstil malzemelerinin tekstil ve moda tasarımına katkıları. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(30), 535-545.
- Öz, A., & Arslan, B. (2019). Marketing 5.0: Internet of things marketing. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 5(1), 243-266.
- Özden, A. T. (2022). 1.0'dan 5.0'a dünya: Web, pazarlama, endüstri ve toplum. *Journal of Business in The Digital Age*, 5(1), 29-44.
- Rahayu, A. U., Herawaty, I., Rahmawati, N., Prafitriyani, A. S., & Afini, A. P. (2018). Marketing 4.0: A digital transformation in pharmaceutical industry to reach customer brand experience. *Jurnal Universitas Padjadjaran*, 16(1), 80-85.
- Stoppa, M., & Chiolerio, A. (2014). Wearable electronics and smart textiles: A critical review. *Sensors*, 14(7), 11957-11992.
- Şahinoğlu Ural, N., & Uygur, A. (2014). Akıllı tekstiller ve günümüzdeki uygulamalarından bazı örnekler. *Sanat - Tasarım Dergisi*, (5), 25-29.
- Tarabasz, A. (2013). The reevaluation of communication in customer approach-towards marketing 4.0. *International Journal of Contemporary Management*, 12(4), 124-134.
- Vassileva, B. (2017). Marketing 4.0: How technologies transform marketing organization, *Óbuda University e-Bulletin*, 7(1), 47-56.

- Wongmonta, S. (2021). Marketing 5.0: The era of technology for humanity with a collaboration of humans and machines. *Nimitmai Review Journal*, 4(1), 83–97.
- Zengin, Y., & Zengin, R. B. (2022), Endüstri 5.0 döneminde pazarlamaya dair genel bir bakış. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 111-138.

BÖLÜM 7

FINTECH VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Mustafa Kenan ERKAN

- Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
- merkan@sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-9975-8182

Kaynaklar

- Abbasi, K., Alam, A., Du, M. A., & Huynh, T. L. D. (2021). FinTech, SME efficiency and national culture: evidence from OECD countries. *Technological Forecasting and Social Change*, 163, 120454.
- Agrawal, V. (2021). *History of Fintech*. Erişim adresi: [Linkden.com/pulse/history-fintech-vivek-agrawal](https://www.linkedin.com/pulse/history-fintech-vivek-agrawal). (Erişim tarihi: 27.08.2021)
- Al-Ajlouni, A. (2018, April). Financial technology in banking industry: Challenges and opportunities. In *e International Conference on Economics and Administrative Sciences ICEAS2018*.
- Arner, D. (2016). *FinTech: Evolution and regulation*. Erişim adresi: http://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0011/1978256/D-Arner-FinTech-Evolution-Melbourne-June-2016.pdf. (Erişim tarihi: 17.07.2023)
- Arner, D. W., Buckley, R. P., Zetsche, D. A., & Veidt, R. (2020). Sustainability, FinTech and financial inclusion. *European Business Organization Law Review*, 21, 7-35.
- Atayah, O. F., Najaf, K., Ali, M. H., & Marashdeh, H. (2023). *Sustainability, market performance and FinTech firms*. Meditari Accountancy Research.
- Beck, T. (2020). *Fintech and financial inclusion: Opportunities and pitfalls* (No. 1165). ADBI working paper series.
- Błach, J. (2011). Financial innovations and their role in the modern financial system-identification and systematization of the problem. *e-Finanse: Financial Internet Quarterly*, 7(3), 13-26.
- Bollaert, H., Lopez-de-Silanes, F., & Schwienbacher, A. (2021). Fintech and access to finance. *Journal of Corporate Finance*, 68, 101941.
- Cen, T., & He, R. (2018, December). Fintech, green finance and sustainable development. In *2018 International Conference on Management, Economics, Education, Arts and Humanities (MEEAH 2018)* (pp. 222-225). Atlantis Press.
- Chueca V., C., & Ferruz A., L. (2021). Fintech and sustainability: do they affect each other?. *Sustainability*, 13(13), 7012.
- Duffie, D., Foucault, T., Veldkamp, L., & Vives, X. (2022). *Technology and Finance*. Centre for Economic Policy Research.
- Feyen, E., Frost, J., Gambacorta, L., Natarajan, H., & Saal, M. (2021). *Fintech and the digital transformation of financial services: implications for market structure and public policy*. *BIS Papers*.

- Goetzmann, W. (2017). *Money Changes Everything: How Finance Made Civilization Possible*. Princeton University Press.
- Hoang, T. G., Nguyen, G. N. T., & Le, D. A. (2022). Developments in financial technologies for achieving the Sustainable Development Goals (SDGs): FinTech and SDGs. In *Disruptive technologies and eco-innovation for sustainable development* (pp. 1-19). IGI Global.
- Lee, C. C., Li, X., Yu, C. H., & Zhao, J. (2021). Does fintech innovation improve bank efficiency? Evidence from China's banking industry. *International Review of Economics & Finance*, 74, 468-483.
- Mahajan, V., & Ramola, B. G. (1996). Financial services for the rural poor and women in India: Access and sustainability. *Journal of International Development*, 8(2), 211-224.
- Philippon, T. (2019). *On fintech and financial inclusion* (No. w26330). National Bureau of Economic Research.
- Wang, D., Peng, K., Tang, K., & Wu, Y. (2022). Does FinTech development enhance corporate ESG performance? Evidence from an emerging market. *Sustainability*, 14(24), 16597.
- Wu, Y. H., Bai, L., & Chen, X. (2023). How does the development of fintech affect financial efficiency? Evidence from China. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 36(2), 2106278.
- Zeidy, I. (2022). *The Role of financial technology (FINTECH) in changing financial industry and increasing efficiency in the economy*. Erişim adresi: <https://www.comesa.int/wp-content/uploads/2022/05/The-Role-of-Financial-Technology.pdf> (Erişim tarihi: 21.07.2023)

BÖLÜM 8

ULUSLARARASI TİCARİ FAALİYETTE BULUNAN ŞİRKETLERİN KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK SORUNSALININ HOFSTEDE'NİN KÜLTÜREL BOYUTLARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ: MARDİN İLİ ÖRNEĞİ

Cem KARTAL

- Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
- cemkartal@subu.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-8453-3300

Mürüvet ACAR KARABOĞA

- Doktora Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalı
- muruvet.a.karaboga@gmail.com
- ORCID: 0000-0002-7944-7213

Kaynaklar

- Almadani, A. A. (2014). Globalization and corporate governance. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 5(5), 394.
- Apaydın, F. (2009). Kurumsal teori ve işletmelerin kurumsallaşması. *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(1).
- Bakan, S. (2004). *Gap Bölgesinde Dış Ticaret ve Tarım*. İmaj Yayınevi. Ankara.
- Bozkurt, T. E. (2014). *Yeni Kalkınma Politikalarının Bölgesel Kurumsallaşma Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı.
- Can, E. (2012). *Uluslararası İşletmecilik Teori ve Uygulama*. Beta Basım Yayın, 4.Baskı, İstanbul.
- Clark, C. (1940). *The Conditions of Economic Progress*. Macmillan, London.
- Cohen, A., & Kol, K. (2004). Professionalism and organizational citizenship behavior an empirical examination among Israeli nurses. *Journal of Managerial Psychology*, 19(4), 386-405.
- Czinkota, M. R., & Ronkainen, I. A. (2010). *International Marketing*. Cengage Learning, USA.
- Çakıcı, A. V., & Özer B., Ş. (2008). Mersin'deki KOBİ sahip ve yöneticilerinin gözüyle kurumsallaşma tanımı ve kurumsallaşmanın darboğazları. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15 (1): 41-57.
- Doğan, E., & Yolaç S. (2011). Küreselleşme Sürecinde Aile İşletmelerinde Yönetim ve Kurumsallaşma. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı. *İktisat Mecmuası*, 61(2), 83 – 110.
- Dünya, (2022). Erişim adresi: <https://www.dunya.com/gundem/guneydogu039da-aile-sirketleri> (Erişim tarihi: 10.12.2022).
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11(2), 130-141.
- Fleck, D. (2007). Institutionalization and organizational long-term success. *BAR-Brazilian Administration Review*, 4, 64-80.
- GAİB, (2022). Erişim adresi: <https://www.gaib.org.tr> (Erişim tarihi: 04.12.2022).
- Gottlieb, J. Z., & Sanzgiri, J. (1996). Towards an ethical dimension of decision making in organizations. *Journal of Business Ethics*, (15), 1275-1285.

- Griffiths, K. L., & Linnenluecke, A. (2009). Corporate sustainability and organizational culture. *Journal of World Business*, 45, 357–366.
- Gutterman, A. S. (2022). *Corporate sustainability*. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=4228623> (Erişim tarihi: 23.02.2023) <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4228623>
- Helvacı, Ö. (2009). *Institutionalization of family companies and its effect on organizational culture: A comparative study*. A Thesis Submitted to the Graduate School of Social Sciences of Çankaya University.
- Hirschman A. O. (1959). *The Strategy of Economic Development*. New Haven, Yale University Press.
- Hofstede, G. (1984). Cultural dimensions in management and planning. *Asia Pacific Journal of Management*, (1), 81-99. doi:10.1007/BF01733682.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. 2nd ed., Sage, Thousand Oaks, CA.
- Hofstede, G., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations Software of the Mind*. 3. Ed. McGraw-Hill.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures the hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>.
- Hofstede-Insights. (2022). Erişim adresi: <https://www.hofstede-insights.com/country/turkey>. (Erişim tarihi: 10.02.2023).
- Intweb (2023). Erişim adresi: <https://intweb.tse.org.tr>. (Erişim Tarihi: 09.01.2023).
- Investing. (2023). Erişim adresi: <https://tr.investing.com/equities/mardin-cimento>. (Erişim tarihi: 10.01.2023).
- Jeknić, R. (2014). Gender equality, young women and culture in the context of the “Masculinity/Femininity” as a dimension in Geert Hofstede’s Model of “National Culture”. *Zbornik Radova Pravnog Fakulteta u Splitu*, 51(3), 681-696.
- Kaygusuzoğlu, M., & Şaşa, K. (2015). Güneydoğu anadolu bölgesi’ndeki işletmelerde kurumsal yönetim KOBİ’ler üzerine bir uygulama. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 968-1003.
- Kimberly, J. R. (1979). Issues in the creation of organizations: Initiation, innovation, institutionalization. *Academy of Management Journal*, 19(9), 437-457.

- Lawrence, T. B., Winn, M. I., & Jennings, P. D. (2001). The temporal dynamics of institutionalization. *Academy of Management Review*, 26(4), 624-644.
- McNally, R. (2002). The Institutionalization of Relationship Marketing, *American Marketing Association. Conference Proceedings*, (13), 179-184.
- Oğrak, A., & Karataş, O. (2017). Aile işletmelerinde yönetim sorunları: Van İlinde bir araştırma. *Journal of Academic Value Studies*, 3 (13), 11-20.
- Öğüt, A., & Kocabacak, A. (2008). Küreselleşme sürecinde türk iş kültüründe yaşanan dönüşümün boyutları. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 23, 145-170.
- Phatak, A. V. (1974). *Managing Multinational Corporations*. Praeger Publishers, USA.
- Porter, M. E. (1990). The competitive advantage of nations. *Harvard Business Review*, March-April, 78.
- Ristovska, K., & Ristovska, A. (2014). The impact of globalization on the business. *Economic Analysis*, 47(3-4), 83-89.
- Sarıdag A. (2021). The role of strategic management in economic cycles of family enterprises in the process of institutionalization. *Open Journal of Business and Management*, 9(02), 527-535.
- Senal, S., & Ateş, B. A. (2012). Kurumsal sürdürülebilirlik için muhasebe ve raporlama. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, (36), 83-98.
- SPK, (2023). Erişim adresi: <http://www.spk.gov.tr> (Erişim tarihi: 27.01.2023).
- Şekerli B. V., & Gerede, E. (2013). Kültürün EKY'ye etkileri ve türk pilotların hofstede kültür boyutları açısından durumları. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(1), 17-38.
- Şişman, M. (2002). *Örgütler ve Kültürler*. Pegem Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.
- Thompson, W. (2011). Ideologies in the age of Extremes: Liberalism, Conservatism, Communism, Fascism 1914-1991. Pluto Press, <https://doi.org/10.2307/j.ctt183pcxs>.
- Thinkinsights, (2022). Erişim adresi: <https://thinkinsights.net/leadership/hofstede-cultural-dimensions> (Erişim tarihi: 13.01.2023).
- TİM, (2022). Erişim adresi: <https://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html> (Erişim tarihi: 05.11.2022).
- Tobin, J. (1985). Neoclassical theory in America: J. B. Clark and Fisher. *The American Economic Review*, 75(6), 28-38.

- TUIK, (2023). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104> (Erişim tarihi: 13.02.2023).
- Venkateswaran, N. (2006). *International Business Management*. New Age International Publisher.
- Wallace, J. E. (1995). Organizational and professional commitment in professional and nonprofessional organizations. *Administrative Science Quarterly*, 228-255.
- Warren, M. E. (2014). Accountability and democracy. *The Oxford Handbook of Public Accountability*, 39-54.
- Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı*. (S. Kılıç, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeşil S. (2009). Kültürel farklılıkların yönetimi ve alternatif bir strateji kültürel zekâ. *Kamu İİBF Dergisi*, 11(16), 100-131.
- Zajac, E. J., & Westphal, J. D. (2004). The social construction of market value: Institutionalization and learning perspectives on stock market reactions. *American Sociological Review*, 69(3), 433-457.

BÖLÜM 9

KURUMSAL YÖNETİM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Hüseyin TAMER

- Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
- huseyintamer@subu.edu.tr
- ORCID: 0000-0001-9739-6483

Kaynaklar

- Adıgüzel, B. (2022). *Sermaye Piyasası Hukuku*. (4. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.
- Bahtiyar, M. (2019). *Sermaye Piyasası Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Bayraç, H. N., Çelikay, F., & Çildir, M. (2018). *Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Enerji Politikaları*. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Boyar, O. (2021). Anayasa ve Sürdürülebilir Kalkınma. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(4), 1921-1957 İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Clarke, T. (2022). *Corporate Governance: Cycles of Innovation, Crisis and Reform*. SAGE Publications.
- Çürük, T., & Günel, R. (2022). *Kültür-Kurumsal Yönetim ve Muhasebe Bilgi Düzeyi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Eminoğlu, C. (2014). *Türk Ticaret Kanunu'nda Kurumsal Yönetim (Corporate Governance)*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Güneş, R., & Polat, E. (2021). *Aile Şirketlerinde Kurumsal Yönetim İlkeleri Çerçevesinde Kurumsal Risk Yönetimi ve İç Kontrol Sistemi: TRC3 Bölgesi Uygulaması*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kahraman, Y. E. (2021). *Kurumsal Yönetim, Sahiplik Yapısı ve Sermaye Yapısı Kararları*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Karcıoğlu, R., & Öztürk, S. (2021). *Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kırca, İ., Şehirli Çelik, F. H., & Manavgat, Ç. (2013). *Anonim Şirketler Hukuku Cilt 1. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü*, Ankara.
- Kocmanova, A., Hrebicek J., & Docekalova M. (2011). Corporate Governance and Sustainability. *Economics and Management*, 16, 543-550.
- Mallin, C. (2019). *Corporate Governance (Sixth Edition)*. Oxford: Oxford University Press,
- Memiş, T. & Turan G. (2022). *Sermaye Piyasası Hukuku*. (6. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Monks, R. A. G., & Minow N. (2011). *Corporate Governance (Fifth Edition)*. John Wiley & Sons Ltd.
- Nordberg, D. (2020). *The Cadbury Code and Recurrent Crisis: A Model for Corporate Governance?*. Palgrave Macmillan.
- OECD, (2016). Principles of Corporate Governance.

- Paslı, A., (2004). *Anonim Ortaklık Kurumsal Yönetimi – Corporate Governance*. İstanbul: Çağa Hukuk Vakfı Yayınları.
- Poroy, R., Tekinalp, Ü., & Çamoğlu, E. (2014). *Ortaklıklar Hukuku I* (13. Bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pulaşlı, H., (2022). *Şirketler Hukuku Genel Esaslar* (8. Baskı). Adalet Yayınevi, Ankara.
- Thore, S., & Tarverdyan, R. (2021). *Measuring Sustainable Development Goals Performance*. Elsevier.
- Tosunoğlu, B., (2021). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yeşil Muhasebe: Trabzon İli Örneği. İçinde Reşat Karcıoğlu ve Muhammet Özcan (Ed.), *Sürdürülebilirlik Boyutuyla Muhasebe ve Finansman Araştırmaları*. (ss. 115-144). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uğurlu, F., & Bezirci, M. (2022). *Lojistik İşletmelerinde Kurumsal Yönetim Etik İlkeler ve Kara Para Aklamayı Önleme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- United Nations (t.y.). Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çalışmalarımız Erişim adresi: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> (Erişim tarihi: 27.02.2023).
- World Bank. (1999). *Ukrainian Corporate Governance Manual*.
- Yanlı, V. (2005). *Sermaye Piyasası Hukuku Çerçevesinde Halka Açık Anonim Şirketler ve Kamunun Aydınlatılması*. İstanbul: Beta Yayınevi
- Yanlı, V. (2017). Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanununun Bazı Ortak Konulara İlişkin Düzenlemelerinin Karşılaştırılması. İçinde Korkut Özkorkut (Ed.), *6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu Işığında Sermaye Piyasası Hukuku Sempozyumu 6-7 Haziran 2013*. (ss. 53-63). Ankara: Gazi Kitabevi.

BÖLÜM 10

ŞİRKETLER HUKUKU YÖNÜNDEN “SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YATIRIM” KAVRAMLARI VE KONUNUN YASAL ÇERÇEVESİ

Tülay GÖKDEMİR TAMER

- Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı
- tulaytamer@maltepe.edu.tr
- ORCID: 0000-0003-2305-117X

Kaynaklar

- Adıgüzel, B. (2022). *Sermaye Piyasası Hukuku*. (4. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara.
- Ararat, M., Süel, E., & Yurtoglu, B. B. (2014). *Sustainable Investment in Turkey: The Case in Context - An Update*, Sabancı University, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2447937> (Erişim tarihi: 23.02.2023).
- Ararat, M., & Eroğlu M. (2020). *Hukuk ve Piyasalar Açısından Sürdürülebilirlik. I. Bölüm*, Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu Politika Notu No:1/2020.
- Bahtiyar, M. (2019). *Sermaye Piyasası Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Borsa İstanbul (2023a). *BIST Sürdürülebilirlik Endeksi Temel Kuralları*. Erişim adresi: <https://www.borsaistanbul.com/files/bist-surdurulebilirlik-endeksi-temel-kurallari-31122014.pdf> (Erişim tarihi: 23.02.2023).
- Borsa İstanbul (2023b). *Kurumsal Sürdürülebilirlik*. Erişim adresi: <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/472/surdurulebilirlik> (Erişim tarihi: 20.02.2023).
- Brzeszczyński, J., Ghimire, B., Jamasb, T., & McIntosh, G. (2019). Socially Responsible Investment and Market Performance. *The Energy Journal*, 40(5), 17-72.
- Engin, E., & Akgöz, B. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim*, 8(1), 85-94.
- Eroğlu, M. (2013). Obstacles and Possibilities for Sustainable Companies in Turkey. *University of Oslo Faculty of Law Research Paper*, (2013-04), 1-58.
- Escarus BLOG. (2019). Sürdürülebilir Yatırım Kavramları: ESG Odaklı Yatırım, Sorumlu Yatırım ve Etki Yatırımı, 2019. Erişim adresi: <https://www.escarus.com/surdurulebilir-yatirim-kavramlari-esg-odakli-yatirim-sorumlu-yatirim-ve-etki-yatirimi#:~:text=S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R%20YATIRIM%20KAVRAMLARI%3A%20ESG%20ODAKLI%20YATIRIM%2C%20SORUMLU%20YATIRIM%20VE%20ETK%C4%B0%20YATIRIMI,-01.11.2019&text=Finansal%20getiri%20sa%C4%9Flama%20ve%20sosyal,konumunu%20geni%20Fletmeye%20h%C4%B1zla%20devam%20etmektedir> (Erişim tarihi: 25.02.2023).

- Gladwin T. N., Kennelly J. J., & Krause T. S. (1995) Shifting Paradigms For Sustainable Development: Implications For Management Theory And Research. *Academy of Management Review*, 3(3), 874-907.
- Gürünlü, M. (2019). Sürdürülebilirlik Ve Finansal Performans Arasındaki İlişki: BİST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (84), 177-190.
- Jain, M., & Sharma, G. D. (2018). Economics Of Happiness: A Systematic Review And Research Agenda. *Proceedings of the British Academy of Management*.
- Kandemir, H. K. (2021). Sürdürülebilir Şirketler Ve Hukuki Çerçevesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(41) , 853-876.
- Kırca, İ., Şehirli Çelik, F. H., & Manavgat, Ç. (2013), *Anonim Şirketler Hukuku Cilt 1. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü*, Ankara.
- Memiş, T., & Turan G. (2022), *Sermaye Piyasası Hukuku*. (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Mirza, N., Naeem, M. A., Nguyen, T. T. H., Arfaoui, N., & Oliyide, J. A. (2023). Are Sustainable Investments Interdependent? The International Evidence. *Economic Modelling*, 119, 1-19.
- Okutan Nilsson, G. (2009). *Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Şirketler Topluluğu Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Okuyucu, D. (2023). *Anonim Şirketin Sosyal Sorumluluğu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık,
- Pashı, A. (2004). *Anonim Ortaklık Kurumsal Yönetimi – Corporate Governance*. İstanbul: Çağa Hukuk Vakfı Yayınları,
- Pulaşlı, H. (2015). *Şirketler Hukuku Şerhi*. (2. Bası), Ankara: Adalet Yayınevi,
- Pulaşlı, H. (2020). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Uluslararası İnsan Hakları Ve Çevre Standartlarının Çok Uluslu Şirketlerin Merkez Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğuna Etkisi. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 36(4), 5-37.
- Tanör, R. (1999). *Türk Sermaye Piyasası, 1. Cilt (Taraflar)*, (2. Bası), İstanbul.
- Tekinalp, Ü. (2009). Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Şirketler Topluluğuna İlişkin Düzenlemesinde Kontrol İlkesi, *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye Armağan, C. II*, ss. 1543-1556. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Tekinalp, Ü. (2015). *Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku*, (4. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Yanlı, V., (2017), Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanununun Bazı Ortak Konulara İlişkin Düzenlemelerinin Karşılaştırılması. İçinde Korkut Özkorkut (Ed.), *6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu Işığında Sermaye Piyasası Hukuku Sempozyumu 6-7 Haziran 2013*. (ss. 53-63). Ankara: Gazi Kitabevi.

BÖLÜM 11

SAĞLIK HİZMETLERİNİN FİNANSMANININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNDE ÖZEL SAĞLIK SİGORTASI

Mahmut AKBOLAT

- Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
- makbolat@sakarya.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-2899-6722

Hatice TURHAN

- Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı
- hatice.turhan2@ogr.sakarya.edu.tr.
- ORCID: 0009-0000-4930-7917

Kaynaklar

- Alaçam Kırtay, B. (2022). *Özel Sağlık Sigorta Sözleşmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Angelis, A., Tordrup, D., & Kanavos, P. (2017). Is the funding of public national health systems sustainable over the Long Term? Evidence from eight OECD countries. *Global Policy*, 8 (Supplement 2), 7-22.
- Arslanhan, S. (2010). *Artan sağlık harcamaları temel sağlık göstergelerini nasıl etkiliyor?.. TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) Değerlendirme Notu*. Erişim adresi: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1279030877-2.Artan_Saglik_Harcamalari_Temel_Saglik_Gostergelerini_Nasil_Etkiliyor.pdf. (Erişim tarihi: 11.06.2023).
- Bassett, M. C., & Kane, V. M. (2006). Review of the Literature on Voluntary Private Health Insurance. In Preker, A. S., Scheffler, R. M., & Bassett, M. C. (Eds.), *Private Voluntary Health Insurance in Development: Friend or Foe*, (pp. 335-398). World Bank Publications.
- Carrin, G., & James, C. (2005). Social health insurance: Key factors affecting the transition towards universal coverage. *International Social Security Review* 58(1), 45 – 64.
- Colombo, F., & Tapay, N. (2004). *Private health insurance in OECD countries: The benefits and costs for individuals and health systems*. OECD Health Working Papers No. 15, OECD.
- Çelik, Y. (2011). Türkiye sağlık harcamalarının analizi ve sağlık harcama düzeyinin uygunluğunun değerlendirilmesi. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1(1), 62-81
- Çelik, Y. (2016). *Sağlık Ekonomisi*. Siyasal Yayın Dağıtım.
- Çelikok, H. (2013). *Sigorta Şirketlerinde Tutundurma Giderlerinin Prim Gelirlerine Etkisinin Analizi ve Türkiye Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Çınaroğlu, S. (2018). Cepten sağlık harcamalarının finansmanında eşitsizlik ve hakkaniyet: uygulamalı bir ekonometrik yaklaşım. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 876-897.
- Deloitte (2012). Sürdürülebilir kamu ilaç finansman modeli için yol haritası ve süreç yönetimi. http://www.ieis.org.tr/pdfler/Deloitte_kamufinansmanraporu_0612.pdf (Erişim: 08.06.2013).

- Deloitte. (2015). Tamamlayıcı Özel sağlık sigortası dünya uygulamalarından örneklerin incelenmesi ve Türkiye için öneriler raporu. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/12774940-Tamamlayici-ozel-saglik-sigortasi-dunya-uygulamalarindan-orneklerin-incelenmesi-ve-turkiye-icin-oneriler-raporu.html> (Erişim tarihi: 01.07.2023).
- Di Matteo, L. (2010). The sustainability of public health expenditures: Evidence from the Canadian Federation. *The European Journal of Health Economics*, 11(6), 569-584.
- Ekinci, N. (2018). *Ankara İlinde Yaşayan Kişilerin Genel Sağlık Sigortası ve Özel Sağlık Sigortalarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ellis, R. P., Chen, T., & Luscombe, C. E. (2014). Comparisons of Health Insurance Systems in Developed Countries. In Culyer, Anthony (ed.), *Encyclopedia of Health Economics* (pp. 1-22), Elsevier Press., Inc.
- Foubister, T., Thomson, S., Mossialos, E., & McGuire, A. (2006). *Private Medical Insurance in the United Kingdom. European Observatory on Health Systems and Policies*. The Cromwell Press.
- Greß, S., Okma, K.G.H., & Wasem, J. (2002). Private health insurance in social health insurance countries-market outcomes and policy implications. discussions paper. Erişim adresi: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/48940/1/344082318.pdf>, (Erişim tarihi: 01.07.2023).
- Gülây, A., & Attila, İ. (2021). Türkiye'de özel sağlık sigortaları ve etkinlik analizi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi*, 10(2), 68-85.
- Güvel, E. A., & Güvel, A. Ö. (2008). *Sigortacılık*. Seçkin Yayıncılık.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2022). *Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri*. Erişim adresi: <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>. (Erişim tarihi 11.06.2023).
- Türkiye Sigorta Birliği (2023). Mali Tablolar ve İstatistikler. Erişim adresi: <https://www.tsb.org.tr/tr/istatistikler>, (Erişim tarihi: 11.06.2023)
- İstanbuluoğlu, H., Güleç, M., & Oğur, R. (2010). Sağlık Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri. *Dirim Tıp Gazetesi*, 85(2), 86-99.
- Karacık, A. (2001). Türkiye'de sağlık sigortaları. *Yeni Türkiye Sağlık Özel Sayısı*, Temmuz Ağustos (43), 1489-1491.

- Kırımlı, G. (2013). *Özel Hastanelerde Özel Sağlık Sigortası İşleyişi ve Sorunları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocataşkın, E. (2019). Türkiye’de sağlık finansman sisteminde genel vergilerin yeri ve önemi. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (17), 270-279.
- Kutzin, J. (2001). A descriptive framework for country-level analysis of health care financing arrangements. *Health Policy*, 56(3), 171-204.
- Maynard, A., & Dixon, A. (2002) Private Health Insurance and Medical Savings Accounts: Theory and Experience. In Mossialos E., Dixon, A., & Figueras, J. (Eds.), *Funding Health Care: Options for Europe* (pp. 80-109), Open University Press.
- Mirahsani, Z. (2016). The relationship between health expenditures and human development index. *Journal of Research & Health*, 6(3), 373-377.
- Mossialos E., & Dixon A. (2002) Funding health care: An introduction. In Mossialos E., Dixon, A., & Figueras, J. (Eds.), *Funding Health Care: Options for Europe* (pp. 1-30), Open University Press.
- Mossialos, E., & Thomson, S. (2004). *Voluntary Health Insurance in the European Union*. World Health Organization. Regional Office for Europe. Erişim adresi: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/107601> (Erişim tarihi: 01.07.2023)
- OECD (2004). *Proposal for a Taxonomy of Health Insurance*. OECD Study on Private Health Insurance, OECD Health Project Organisation for Economic Cooperation and Development, Erişim adresi: <https://www.oecd.org/health/health-systems/31916207.pdf> (Erişim Tarihi: 01.07.2023).
- Outreville, J. F. (1998). *Theory and Practice of Insurance*. Kluwer Academic Publishers.
- Önder, M. E., Ersoy, E., & Karacaoğlu, K. (2016). Sağlıkta yeni bir finansman yöntemi olan tamamlayıcı ve destekleyici sağlık sigortası hakkında hastaların bilgi ve memnuniyet düzeyleri üzerine bir araştırma. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 1(1), 23-36.
- Özel Sağlık Sigortaları Yönetmeliği (2013). Resmi Gazete, 23 Ekim 2013, Sayı: 28800 Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131023-1.htm> (Erişim tarihi: 02.07.2023)

- Özer, Ö., & Yıldırım, H. H. (2016). Türkiye sağlık sisteminin finansal sürdürülebilirliğine yönelik bir uygulama. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 149-161.
- Pişkin, B. (2017). *Sağlık Sistemleri İçerisinde Özel Sağlık Sigorta Şirketleri Ve Türkiye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Roberts, J. L. (1998). *Terminology-A Glossary of Technical Terms on the Economics and Finance of Health Services*. World Health Organization. Erişim adresi: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/108335/E69927.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 11.06.2023)
- Skinner, B. J. (2009), *Canadian health policy failures: What's wrong?, Who Gets Hurt?, Why Nothing Changes?.* Canada: Fraser Institute.
- Skinner, B. J., & Rovere, M. (2009). *Paying more, getting less measuring the sustainability of government health spending in Canada 2009 Report*. Erişim adresi: <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/PayingMoreGettingLess2009.pdf>. (Erişim tarihi: 01.07.2023).
- Skinner, B. J., & Rovere, M. (2006). *Paying more, getting less 2006, measuring the sustainability of public health insurance in Canada*. Erişim adresi: <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/PayingMoreGettingLess2006.pdf>, (Erişim Tarihi: 01/07/2023).
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2013). *Sosyal Güvenlik Kurumunun 4. Yılında 400 Yenilik*. Altınyaprak Matbaa Ltd. Şti.
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). Kanun No: 5510, Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 16.6.2006, 26200
- T. C. Cumhurbaşkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı*. Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf. (Erişim: 21.02.2023).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/> (Erişim Tarihi: 01/07/2023).
- Tapan, B. (2008). *Genel Sağlık Sigortası'nın Sürdürülebilirliği İçin Tamamlayıcı Sağlık Sigortası'nın Gerekliliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tarım, M., & Güdük, . (2019). Türkiye’de bireylerin özel sağlık sigortası tercihini etkileyen nedenler ve bilgi düzeyleri. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 6(3), 196-200.
- Tatar, M. (2011). Sağlık hizmetlerinin finansman modelleri: sosyal sağlık sigortasının Türkiye’de gelişimi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1(1), 103-133.
- Tengilimoğlu, D., Işık, O., & Akbolat, M. (2021). *Sağlık İşletmeleri Yönetimi*. (10. Baskı), Nobel Yayıncılık.
- Tunç, O., & Kıyak, M. (2015). Private health insurance in Europe and Turkey. *Journal of Economics, Finance & Accounting-JEFA*, 2(3), 409-425
- TK (2021). Sağlık harcamaları istatistikleri, 2021. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamalari-Istatistikleri-2021-45728>. (Erişim tarihi 11.06.2023).
- TK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>, (Erişim tarihi 11.06.2023).
- Türk Ticaret Kanunu (2011). Kanun Numarası 6102, Yayımlandığı Resmî Gazete’nin Tarih ve Sayısı: 14.02.2011- 27846.
- Uğurluoğlu, E. & zgen, H. (2008). Sağlık hizmetleri finansmanı ve hakkaniyet. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 11(2), 133-159.
- Ulusinan, E. (2021). *Türk Sağlık Finansman Sisteminin Mevcut Durumu Nedir ve Nasıl Geliştirilebilir? Sektör Aktörleri zerine Bir Çalışma*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü.
- WHO (2000). *The World Health Report 2000, Health systems: Improving performance*, Geneva. Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/world/world-health-report-2000-health-systems-improving-performance> (Erişim tarihi: 01.07.2023).
- WHO (2004) *What are the equity, efficiency, cost containment and choice implications of private health-care funding in Western Europe? WHO Regional Office for Europe’s Health Evidence Network (HEN) Report*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/363830/9789289057257-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 01.07.2023).
- Yavuz, F. D. (2018). *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de zel Sağlık Sigortalarının Durumu ve Avrupa lkelerinin zel Sağlık Sigorta Sisteminin Karşılaştırılması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

- Yayar, R., & Daşçı, A. N. (2020). Özel sağlık sigortası talebini etkileyen faktörlerin ikili lojistik regresyon yöntemiyle analizi: İstanbul örneği. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 10(1), 19-40.
- Yayar, R., & Tekgün, B. (2022). Türkiye’de Özel sağlık sigortası talebinin ikili lojistik regresyon yöntemiyle analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 595-618.
- Yayla, Ş. O. (2019). Sigortacılık ve Türkiye’de sigorta sektörünün durumu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(94). 107-125.
- Yiğit, V., & Yiğit, A. (2016). Üniversite hastanelerinin finansal sürdürülebilirliği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 253-273.

BÖLÜM 12

SAĞLIKTA TEKNOLOJİK DÖNÜŞÜM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Ayhan DURMUŞ

- Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü
- ayhan.durmus@yobu.edu.tr
- ORCID: 0000-0001-8362-2769

Kaynaklar

- Abidi, B., Jilbab, A., & Haziti, M. E. (2017). Wireless sensor networks in biomedical: Wireless body area networks. In Rocha, Á., Serrhini, M., & Felgueiras, C. (Eds.), *Europe and MENA cooperation advances in information and communication technologies* (pp. 321–329). Cham, Switzerland: Springer
- Ajmera, P., & Jain, V. (2019). Modelling the barriers of Health 4.0—the fourth healthcare industrial revolution in India by TISM. *Operations Management Research*, 12(3-4), 129-145.
- Aksoy, H. (2022). Sağlık Teknolojileri Değerlendirmesinde Kullanılan Kavamlar/Terimler. İçinde Kahveci, R., Koç, E. M., & Yılmaz, F. Ö. (Ed.). *Sağlık İdarecileri İçin Sağlık Teknolojisi Değerlendirme* (ss. 63-78), 1. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aksoy, S. (2017). Değişen teknolojiler ve endüstri 4.0: Endüstri 4.0'ı anlamaya dair bir giriş. *Sav Katkı*, 4, 34-44.
- Aksu, H. (2018). *Dijitopya: Dijital dönüşüm yolculuk rehberi*. 1. Baskı, İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Alipour, J., & Payandeh, A. (2022). Assessing the level of digital health literacy among healthcare workers of teaching hospitals in the southeast of Iran. *Informatics in Medicine Unlocked*, 29, 100868. <https://doi.org/10.1016/j.imu.2022.100868>
- Al-Jaroodi, J., Mohamed, N., & Abukhousa, E. (2020). Health 4.0: on the way to realizing the healthcare of the future. *Ieee Access*, 8, 211189-211210.
- Avaner, T., & Avaner, E. B. (2018). Yazılım teknolojileri ve sağlık yönetimi: HIMSS ya da dijital hastane hizmetleri üzerine bir değerlendirme. *Yasama Dergisi*, (37), 5-28.
- Ayvaz Reis, Z., Kırbaşlar, F. G., & Özsoy Güneş, Z. (2010). Fen bilgisi öğretmen adaylarının kimya öğretiminde BDE materyali kullanımına ilişkin düşünceleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1-18.
- Bakırtaş, T., & Ustaömer, K. (2019). Türkiye'nin bankacılık sektöründe dijitalleşme olgusu. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1), 1-24.
- Barreto, L., Amaral, A., & Pereira, T. (2017). Industry 4.0 implications in logistics: an overview. *Procedia Manufacturing*, 13, 1245-1252.
- Bayın, G., Yeşilaydın, G., & Özkan, O. (2016). Bulut bilişimin sağlık hizmetlerinde kullanımını. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 233–253.
- Bayrak, H., (2015), Endüstri 4.0 Nedir [online]. Erişim adresi: <https://www.kolaybpm.com/2015/10/07/endustri-4-0-nedir/> (Erişim tarihi: 14.02.2023).

- Besler, S. (Ed.). (2009). *Yönetim Yaklaşımlarıyla Kurumsal Sürdürülebilirlik*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bodenheimer, T. (1995). The industrial revolution in health care. *Social Justice*, 22(4 (62)), 26-42.
- Bozic, K. J., Pierce, R. G., & Herndon, J. H. (2004). Health care technology assessment. Basic principles and clinical applications. *The Journal of bone and joint surgery. American volume*, 86(6), 1305–1314.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. WW Norton & Company.
- Castells, M. (2013). Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür, (Cilt 3, No. 1). Ebru Kılıç, (Çev.) *Ağ Toplumunun Yükselişi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castro E Melo, J. A. G. M. E., & Faria Araújo, N. M. (2020). Impact of the fourth industrial revolution on the health sector: A *Qualitative Study*. *Healthcare informatics research*, 26(4), 328–334. <https://doi.org/10.4258/hir.2020.26.4.328>
- Chen, C., Loh, E. W., Kuo, K. N., & Tam, K. W. (2020). The times they are a-Changin’–healthcare 4.0 is coming!. *Journal of Medical Systems*, 44 (40), 1-4.
- Cuomo, M. T., Tortora, D., Giordano, A., Festa, G., Metallo, G., & Martinelli, E. (2020). User-generated content in the era of digital well-being: A netnographic analysis in a healthcare marketing context. *Psychology & Marketing*, 37(4), 578-587.
- Çeliktaş, M.S., Sonlu, G., Özgel, S., & Atalay, Y. (2015). Endüstriyel devrimin son sürümünde mühendisliğin yol haritası, *Endüstri ve Mühendislik Dergisi*, 54(662), 24-34.
- Çevre Kanunu, (11.08.1983). Resmi Gazete (Sayı: 18132, Kanun No: 2872).
- Davutoğlu, N. A. (2020). Üçüncü ve dördüncü sanayi devrimleri arasındaki temel ve sistematik farklılıkların determinist bir yaklaşımla analizi. *Management and Political Sciences Review*, 2(1), 176-194.
- Deane, P. (1988). *İlk Sanayi İnkılabı*. (Çevirmen: Tefik Güran), 1. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Dombrowski, U., & Wagner, T. (2014). Mental strain as field of action in the 4th industrial revolution. *Procedia Cirp*, 17, 100-105.
- Ege Bölgesi Sanayi Odası (2015), Sanayi 4.0 uyum sağlayamayan kaybedecek Erişim adresi: http://www.ebso.org.tr/ebsoimedia/documents/sanayi-40_88510761.pdf (Erişim tarihi: 15.02.2023).

- Eğilmez, M. (2017). Endüstri 4.0. Erişim adresi: <http://www.mahfiegilmez.com/2017/05/endustri-40.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2023).
- Ekiyor, A., & Alkan, F. (2022). *Sağlıkta dijital pazarlama ve yenilikler*. İçinde, Öztürk, Z. (Ed.). *Sağlık Yönetiminde Çağdaş Gelişmeler* (ss. 29-42). 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- EPA ([United States Environmental Protection Agency], 2023). Sustainability and the ROE. Erişim adresi: <https://www.epa.gov/report-environment/sustainability-and-roe> (Erişim Tarihi: 05.02.2023).
- Fischer, M. (2015). Fit for the future? A new approach in the debate about what makes healthcare systems really sustainable. *Sustainability*, 7(1), 294-312.
- Galbraith, J. K. (2007). *The New Industrial State*. William Street: Princeton University Press.
- Gleiss, A., & Lewandowski, S. (2022). Removing barriers for digital health through organizing ambidexterity in hospitals. *Journal of Public Health*, 30, 21–35 (2022). <https://doi.org/10.1007/s10389-021-01532-y>
- Gökkaya, D., Dalkılıç, S., & Kutlu, G. (2022). Sağlık yönetiminde sürdürülebilirlik. İçinde, Gürbüz, S. (Ed.). *Sosyal ve Beşeri Bilimler Ekseninde Sürdürülebilirlik* (ss.27-64). Ankara: Orion Kitabevi.
- Günay, D. (2002). Sanayi ve sanayi tarihi. *Mimar ve Mühendis Dergisi*, 31, 8-14.
- Güran, T. (2019). *İktisat Tarihi*. 1. Baskı, İstanbul: Der Yayınlar.
- Hajirasouli, A., & Kumarasuriyar, A. (2016). The social dimation of sustainability: Towards some definitions and analysis. *Journal of Social Science for Policy Implications*, 4(2), 23-34.
- Heinberg, R. (2010). What is sustainability?. In Richard Heinberg and Daniel Lerch, (Eds.), *The Post Carbon Reader: Managing the 21st Century's Sustainability Crises* (pp. 1-9), Healdsburg, CA: Watershed Media.
- Hermann, M., Pentek, T., & Otto, B. (2015). Design Principles for Industrie 4.0 Scenarios: A Literature Review. *Working Paper*, No.01/2015, Technische Universität Dortmund, Dortmund, 45.
- Herndon, J. H., Hwang, R., & Bozic, K. J. (2007). Healthcare technology and technology assessment. *European Spine Journal*, 16(8), 1293–1302. <https://doi.org/10.1007/s00586-007-0369-z>.
- IBM (International Business Machines), Erişim adresi: <https://www.ibm.com/topics/healthcare-technology#anchor-197531797> (Erişim tarihi: 04.02.2023).

- Jain, R., Gupta, M., Nayyar, A., & Sharma, N. (2021). Adoption of fog computing in healthcare 4.0. In Tanwar, S. (Ed.), *Fog Computing for Healthcare 4.0 Environments: Technical, Societal, and Future Implications* (pp. 3-36), Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Jameton, A., & McGuire, C. (2002). Toward sustainable health-care services: Principles, challenges, and a process. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 3(2), 113-127. <https://doi.org/10.1108/14676370210422348>
- Jin, J., & Von Zedtwitz, M. (2008). Technological capability development in China's mobile phone industry. *Technovation*, 28(6), 327-334.
- Kagermann, H., Wahlster, W., & Helbig, J. (2013, Nisan). Recommendations for implementing the strategic initiative Industrie 4.0: Final report of the Industrie 4.0 Working Group. Erişim adresi: <https://en.acatech.de/publication/recommendations-for-implementing-the-strategic-initiative-industrie-4-0-final-report-of-the-industrie-4-0-working-group/> (Erişim tarihi: 18.02.2023).
- Kamer, H., & Sancar, O. (2022). Yeni bilişim teknolojilerinin sağlıktaki yeri. İçinde Uysal, B., & Semiz, T. (Ed.), *Sağlık Hizmetlerinde Dijitalleşme ve Geleceği*, Ankara: Iksad Publications.
- Kaplan, S., Sadler, B., Little, K., Franz, C., & Orris, P. (2012). Can sustainable hospitals help bend the health care cost curve?. *Issue Brief (Commonwealth Fund)*, 29, 1-14.
- Karaca, P. Ö., Atılğan, E., & Zekioğlu, A. (2018). Sağlık hizmetlerinde sürdürülebilirlik bağlamında inovatif bir uygulama: Yeşil hastaneler. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 8(2), 77-88.
- Kılıç, T. (2022). Sağlık 4.0. İçinde, Özata, M., Erdem, R. & Bostan, S. (Ed.). *Sağlık Kurumları Yönetimi - 2 (Güncel Konular)* (ss. 195-218). 1. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Knowles, J. C., Leighton, C., & Stinson, W. (1997). *Measuring Results of Health Sector Reform for System Performance: A Handbook Indicators*. Special Initiatives Report No.1, Bethesda, MD: Partnerships for Health Reform.
- Kocagöz, E. (2019). Dijital dönüşüm: Kavramsal bir inceleme: "Birlikte ilerleme, ekosistemleşme ve anlamlar". İçinde Babacan, M. (Ed.). *Dijital Dönüşüm Ekseninde İşletme Uygulamaları* (ss. 3-42). 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Koştü, G. (2020). *Sağlık 4.0: Sanayide Öngörülen Devrimin Sağlığa Yansımaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Küçükcalay, A. M. (2021). *Dünya İktisat Tarihi*. 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.

- Lichtenberg, F., Tatar, M. & Çalışkan, Z. (2010). *Türkiye’de Yenilikçi İlaçların Yaşam Süresi, Hastaneye Yatış ve Sağlık Harcamaları Üzerine Etkileri, 1999–2010*. Erişim adresi: https://silo.tips/queue/trkiye-de-yeniliki-lalarn-yaam-sresi-hastaneye-yat-ve-salk-harcamalar-zerine-etk?&queue_id=1&v=1678354841&u=MTk0LjI3LjIxMS4zOA== (Erişim tarihi: 09.03.2023).
- Li, J., & Carayon, P. (2021). Health Care 4.0: A vision for smart and connected health care. *IISE Transactions on Healthcare Systems Engineering*, 11(3), 171-180.
- Malhan, S., Öksüz, E., & Numanoğlu Tekin, R. (2022). Sağlık teknolojisi değerlendirme. İçinde Erdem, R., Bostan, S., & Özata, M. (Ed.). *Sağlık Hizmetleri Yöntemi* (ss. 383-410). 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mansur, F. (2022). Sağlık dijital dönüşüm. İçinde, Korkmaz, S., Atilla, E.A. & Mansur, F. (Ed.). *Sağlık Yönetiminde Dönüşüm ve Güncel Yaklaşımlar* (ss. 223-274). 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mbunge, E., Muchemwa, B., Jiyane, S., & Batani, J. (2021). Sensors and healthcare 5.0: transformative shift in virtual care through emerging digital health technologies. *Global Health Journal*, 5(4), 169-177.
- McKenzie, S. (2004). Social sustainability: towards some definitions. *Hawke Research Institute Working Paper Series* No. 27.
- Mourtzis, D., Angelopoulos, J., & Panopoulos, N. (2022). A literature review of the challenges and opportunities of the transition from industry 4.0 to society 5.0. *Energies*, 15(17), 6276.
- Oduncu, F. (2022). Health 4.0 and health 4.0 technology applications. *Aurum Journal of Health Sciences*, 4(3), 185-196.
- OECD (2017). *New Health Technologies: Managing Access, Value and Sustainability*. Paris, France: OECD Publishing.
- Öcal, F. M., & Altıntaş, K. (2018). Dördüncü sanayi devriminin emek piyasaları üzerindeki olası etkilerinin incelenmesi ve çözüm önerileri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(15), 2066-2092.
- Ömürgönülşen, M. (2019). *Üretimde dijital dönüşüm*. İçinde, Babacan, M. (Ed.). *Dijital Dönüşüm Ekseninde İşletme Uygulamaları* (ss. 127-150). 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özenir, İ., & Nakıboğlu, G. (2019). Sürdürülebilir üretimde endüstri 4.0’ın yeri. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(5), 2248-2281.
- Özkan, M., Al, A., & Yavuz, S. (2018). Uluslararası politik ekonomi açısından Dördüncü Sanayi-Endüstri Devrimi’nin etkileri ve Türkiye. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 6(2), 126-156.

- Prada, G. (2012). Sustainability: What does this mean for Canada's health care systems. In *Proceedings of the Collaborative Meeting of the Conference Board of Canada's Health-Related Executive Networks*, Toronto, ON, Canada.
- Prasad, M., Mishra, T., & Bapat, V. (2019). Corporate social responsibility and environmental sustainability: Evidence from India using energy intensity as an indicator of environmental sustainability. *IIMB Management Review*, 31(4), 374-384.
- Qin, J., Liu, Y., & Grosvenor, R. (2016). A categorical framework of manufacturing for industry 4.0 and beyond. *Procedia cirp*, 52, 173-178.
- Qureshi, J. A., & Jalbani, A. A. (2015). Strategies for corporate global expansion of Pakistani companies in the age of technology. *Mehran University Research Journal of Engineering & Technology*, 34(2), 141-154.
- Rich, C., Singleton, J. K., & Wadhwa, S. S. (2018). *Sustainability for Healthcare Management: A Leadership Imperative*. Routledge.
- Romanow, R.J. (2002). *Building on Values: The Future of Health Care in Canada, Final Report*. Commission on the Future of Health Care in Canada.
- Russell, S., Hauert, S., Altman, R., & Veloso, M. (2015). Ethics of artificial intelligence. *Nature*, 521(7553), 415-416.
- Rüßmann, M., Lorenz, M., Gerbert, P., Waldner, M., Justus, J., Engel, P., & Harnisch, M. (2015). Industry 4.0: The future of productivity and growth in manufacturing industries. *Boston Consulting Group*, 9(1), 54-89.
- Saarikko, T., Westergren, U. H., & Blomquist, T. (2020). Digital transformation: Five recommendations for the digitally conscious firm. *Business Horizons*, 63(6), 825-839.
- Saracel, N., & Aksoy, I. (2020). Toplum 5.0: Süper Akıllı Toplum. *Social Sciences Research Journal*, 9(2), 26-34.
- Saviano, M., Bassano, C., & Calabrese, M. (2010). A VSA-SS approach to healthcare service systems the triple target of efficiency, effectiveness and sustainability. *Service Science*, 2(1-2), 41-61.
- Scheplitz, T., Kaczmarek, S., & Benedict, M. (2019, July). The critical role of hospital information systems in digital health innovation projects. In *2019 IEEE 21st conference on business informatics (CBI)* (Vol. 1, pp. 512-521). IEEE.
- Schwab, K. (2018). *Dördüncü Sanayi Devrimini*. (Çev.) Zülfü Dicleli, İstanbul: Optimist Yayın Grubu.
- Shachak, A., & Jadad, A. R. (2010). Electronic Health Records in the Age of social networks and Global Telecommunications. *Journal of the American Medical Association (JAMA)*, 303(5), 452-453.

- Smith, C. (2004). New technology continues to invade healthcare: What are the strategic implications/outcomes?. *Nursing Administration Quarterly*, 28(2), 92-98.
- Spath, D., Ganschar, O., Gerlach, S., Hämmerle, M., Krause, T., & Schlund, S. (2013). *Produktionsarbeit der Zukunft-Industrie 4.0* (Vol. 150). Stuttgart: Fraunhofer Verlag. Erişim adresi: <http://sf-eu.net/wp-content/uploads/2016/08/fraunhofer-iao-2013-studie-produktionsarbeit-der-zukunft-industrie-4.0-de.pdf> (Erişim tarihi: 09.03.2023).
- Stead, J. G., & Stead, W.E. (2014). *Sustainable Strategic Management* (2nd ed.). London: Routledge.
- Štefko, R., Vašaničová, P., Jenčová, S., & Pachura, A. (2021). Management and economic sustainability of the Slovak industrial companies with medium energy intensity. *Energies*, 14(2), 267. <https://doi.org/10.3390/en14020267>.
- Sutton, P. (2004). A perspective on environmental sustainability. *Paper on the Victorian Commissioner for Environmental Sustainability*, 1, 32.
- Şehirli, M. (2022). Sağlıkta pazarlama anlayışının dijital dönüşümü. İçinde Şehirli, M. (Ed.). *Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Dijital Dönüşüm ve Çevrim İçi Uygulamalar* (ss.1-34). 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2018). *Sağlık Teknolojisi Değerlendirme Yönergesi* (10/7/2018 tarihli ve 30474 sayılı), Güncellenme Tarihi 30 Ekim 2019.
- Tamer, G. (2018). *Sağlıkta Sürdürülebilirlik*, International Conference On Eurasian Economies, Session 3B: Mikroekonomi, 154-162. Erişim adresi: <https://www.avekon.org/papers/2062.pdf> (Erişim tarihi: 09.02.2023).
- Thielst, C. B. (2007). The future of healthcare technology. *Journal of healthcare management*, 52(1), 7-9.
- Thuemmler, C., & Bai, C. (Eds.). (2017). *Health 4.0: How Virtualization and Big Data are Revolutionizing Healthcare*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Tilson, D., Lytinen, K., & Sørensen, C. (2010). Research commentary-Digital infrastructures: The missing IS research agenda. *Information Systems Research*, 21(4), 748-759.
- UNDP, ([United National Development Programme], 2023). *Sustainable Development Goals*, Erişim adresi: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> (Erişim tarihi: 05.02.2023).
- WCED ([World Commission on Environment and Development], 1987). *Our Common Future*. Oxford University Press: New York, NY, USA.

- Weckbrodt, H. (2015). *Mittelstand Darf Industrie 4.0 Nicht Vergeigen*. Erişim adresi: <https://oiger.de/2015/04/15/mittelstand-darf-industrie-4-0-nicht-vergeigen/82440> (Erişim tarihi: 16.02.2023).
- Wehde, M. B. (2019). Healthcare 4.0. *IEEE Engineering Management Review*, 47, 24-28.
- WHO (World Health Organization), (2017). *Environmentally Sustainable Health Systems: A Strategic Document* (No. WHO/EURO: 2017-2241-41996-57723). World Health Organization. Regional Office for Europe.
- WHO (World Health Organization) (t.y.), Erişim adresi: https://web.archive.org/web/20170315101306/http://www.who.int/topics/technology_medical/en/ (Erişim tarihi: 04.02.2023).
- Wilde, R. (31.08.2019). *Public Health During the Industrial Revolution*. ThoughtCo. Erişim adresi: <https://www.thoughtco.com/public-health-in-the-industrial-revolution-1221641> (Erişim tarihi:20.02.2023).
- Worboys, M. (2007). Vaccines: Conquering untreatable diseases. *BMJ*, 334(suppl 1),19. <https://doi.org/10.1136/bmj.39045.558889.94>
- World Bank (2017). *Climate-smart healthcare: low-carbon and resilience strategies for the health sector*. World Bank.
- Xu, X., Lu, Y., Vogel-Heuser, B., & Wang, L. (2021). Industry 4.0 and Industry 5.0-Inception, conception and perception. *Journal of Manufacturing Systems*, 61, 530-535.
- Yalçın, M. F. (2018). Küresel rekabette Türkiye açısından dönüm noktası: Sanayi 4.0. *Sosyoekonomi*, 26(36), 225-233.
- Yılmaz, F. (2016). *Üretim Süreçlerinde Devrim ve Endüstri 4.0*. Erişim adresi: <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/2337/Y%c4%b1lmaz.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 16.02.2023).

BÖLÜM 13

DOĞA SPORLARI BAĞLAMINDA ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Yılmaz ÜNLÜ

- Dr. Öğr. Üyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü
- yilmaz.unlu@ibu.edu.tr
- ORCID: 0000-0002-2190-3300

Kaynaklar

- Abegg, B; Bürki, R; Elsasser, H (2008). Climate change and tourism in the Alps. In: Borsdorf, A; Stötter, J; Veulliet, E. *Managing alpine future*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 73-80.
- Adatepe, E., & Solakumur, A. (2022). ISO 20121 sürdürülebilir etkinlik yönetim sistemi perspektifinden sporda organizasyonel sürdürülebilirlik. İçinde.A. Y. Ersoy & M. Saygılı (Ed.), *Sürdürülebilirlik Güncel Araştırmalar* (ss. 313-336), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Apollo, M. (2017). The good, the bad and the ugly—three approaches to management of human waste in a high-mountain environment. *International Journal of Environmental Studies*, 74(1), 129–158. <https://doi.org/10.1080/00207233.2016.1227225>.
- Apollo, M., & Andreychouk, V. (2020a). Trampling intensity and vegetation response and recovery according to altitude: an experimental study from the Himalayan Miyar Valley. *Resources*, 9(8), 98. <https://doi.org/10.3390/resources9080098>.
- Apollo, M, & Andreychouk, V. (2020b). Mountaineering and the natural environment in developing countries: an insight to a comprehensive approach. *International Journal Environment Studies*, 77(6), 942-953. <https://doi.org/10.1080/00207233.2019.1704047>
- Arora, N. K. (2018). Environmental sustainability—necessary for survival. *Environmental Sustainability* 1, 1–2. <https://doi.org/10.1007/s42398-018-0013-3>.
- Attarian, A., & Keith, J. (2008). *Climbing management: A guide to climbing issues and the development of a climbing management plan*. The Access Fund, Boulder.
- Balon, J. (1981). *Morfologiczna działalność taterników na wybranych drogach skalnych Doliny Gąsienicowej*. Jagielonian University.
- Bardarev, D., vd., (2007). *Tourism, Mountaineering, Orienteering*, NSA PRESS.
- Barni, E., Freppaz, M., & Siniscalco, C. (2007). Interactions between vegetation, roots, and soil stability in restored high-altitude ski runs in the alps. *Arctic, Antarctic and Alpine Research*, 1(39), 25–33.
- Barros, A., Pickering, C., & Gudes, O. (2015). Desktop analysis of potential impacts of visitor use: a case study for the highest park in the Southern Hemisphere. *Journal Environment Management*, 150, 179–195. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2014.11.004>.
- Brundtland World Commission Report. (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.

- Cater, C., Buckley, R., Hales, R., et al. (2013). Rock Climbing In Protected Areas. In K. Van Asperen (Ed.), *High impact activities in parks: best management practice and future research* (pp. 26-36), Australia Cooperative Research Centre for Sustainable Tourism Pty Ltd.
- Chamberlain, S., (1995). Golf endangers Hawaiian ecology and culture. *Earth Island Journal*. Erişim adresi: <http://www.earthisland.org/journal/golf.html> (Erişim tarihi: 09.03.2023).
- Chatterjee, P. (1993). *Clubbing Southeast Asia: the impacts of golf course development*. Multinational Monitor. Erişim adresi: www.multinationalmonitor.org/hyper/issues/1993/11/mon1193_13.html (Erişim tarihi: 09.04.2023).
- Cole, D. N. (1987). Effects of three seasons of experimental trampling on five montane forest communities and a grassland in Western Montana. *Biological Conservation*, 3(40), 219–244. [https://doi.org/10.1016/0006-3207\(87\)90087-5](https://doi.org/10.1016/0006-3207(87)90087-5).
- Güneş, H., Kamacı, A., & Önder, H. (2022). Foreign trade and renewable energy consumption: The case of OECD and Turkey. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1003-1017. <https://doi.org/10.25295/fsecon1068817>.
- Güneş, H. (2019). CO2 Emission, electricity consumption and economic growth relation: Toda-Yamamoto Causal Analysis for 34 OECD countries. *KOSBED*, 38, 55-68. <https://doi.org/10.35343/kosbed.559001>.
- Cullen, R. (1986). Himalayan Mountaineering Expedition Garbage. *Environmental Conservation*, 13, 293–297. <https://doi.org/10.1017/S0376892900035335>
- DAV ([Deutscher Alpenverein], 1987). *“Sanft Klettern” – der Natur zuliebe*. München: Merkblatt für Kletterer.
- Dansero, E., Del Corpo, B., Mela, A., & Ropolo, I. (2012). Olympic games, conflicts and social movements: The case of Torino. In G. Hayes, & J. Karamichas (Eds.), *Olympic Games, Mega-Events and Civil Societies* (pp. 195-218). Global Culture and Sport. Palgrave Macmillan.
- Dazzi, C. L. (1995, June 6). Erosione “genetica” dell’ecosistema suolo. In *Proceedings of the SISS Conference Il Ruolo della Pedologia Nella Pianificazione e Gestione del Territorio* (pp. 197–202). Cagliari, Italy.
- Dorrance, M.J., Savage, P.J., & Huff, D.E. (1975). *Effects of snowmobiles on White-tailed deer*. Wiley on behalf of the Wildlife Society.
- Doytchev, B. (2021). The impact of orienteering on the environment. *Trakia Journal of Sciences*, 19(1), 535-539.
- Elsasser, H. (1992). Durch den Wandertourismus verursachte Schäden, dargestellt am Tourismus im Schweizerischen Nationalpark., In: IGU (Internationale Gesellschaft für Umweltschutz) (Hrsg.) Tagungsband Envirotour, Wien.

- Esposito, K. (1998). Fairways in the Rough. *Wisconsin Natural Resources Magazine*. Erişim adresi: <http://www.wnrmag.com/stories/1998/aug98/golf.htm> (Erişim tarihi: 05.02.2023).
- Evren, S., ve Kozak, N. (2018). Competitive positioning of winter tourism destinations: A comparative analysis of demand and supply sides perspectives—Cases from Turkey. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 247-257.
- Fidelus, J. (2016). Slope transformations within tourist footpaths in the northern and southern parts of the Western Tatra Mountains (Poland, Slovakia). *Geomorphol*, 60, 139–152. https://doi.org/10.1127/zfg_suppl/2016/00265
- Font, X., Elgammal, I., And Lamond I., (2017). Greenhushing: The deliberate under communicating of sustainability practices by tourism businesses, *Journal of Sustainable Tourism*, 25(7), 1007-1023.
- Gajdon, G.K., Fijn, N., & Huber, L. (2006). Limited spread of innovation in a wild parrot, the kea (*Nestor notabilis*). *Animal Cognition*, 9(4), 295-305 <https://doi.org/10.1007/s10071-006-0033-8>
- Georgii, B., Schröder, W., & Schreiber, R. L. (1984). *Skilanglauf und Wildtiere, Konflikte und Lösungsmöglichkeiten*. Schriftenreihe ökologisch orientierter Tourismus, Alpirsbach.
- Gobiet, A., Kotlarski, S., Beniston, M., Heinrich, G., Rajczak, J., & Stoffel, M. (2014). 21st century climate change in the European Alps—A review. *Science of Total Environment*. 493, 1138–1151.
- Goeldner, C. R., & Standley, S. (2018). Skiing trends. *In Proceedings of the National Outdoor Recreation Trends Symposium*, 1, 105–120.
- Hartley, E. (1999). Visitor impacts at Logan Pass, Glacier National Park: A thirty-year vegetation study. *Proceedings of the George Wright Society* (pp. 297–305), Asheville,
- Hognestad, H. K., Giulianotti, R., Thorpe, H., Langseth, T., & Gils, B. (2022). Editorial: Environmental sustainability in sports, physical activity and education, and outdoor life. *Frontiers in Sports Active Living*, 4, 853599. <https://doi.org/10.3389/fspor.2022.853599>.
- Ingold, P. (2004). *Freizeitaktivitäten im Lebensraum der Alpentiere*. Bern, Switzerland: Haupt.
- IOC (The International Olympic Committee), (2008). *IOC Spor, Çevre ve Sürdürülebilir Gelişme Rehberi*. Çeviren: TMOK.
- İlban, M. O., & Kaşlı, M. (2011). Kış Turizmi. İçinde N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt (Ed.), *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi* (ss. 319-342). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Jodłowski, M. (2011). *Zasady dobrej praktyki w zarządzaniu ruchem wspinaczkowym na obszarach chronionych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

- Kaseva, M. E., & Moirana, J. L. (2010). Problems of solid waste management on Mount Kilimanjaro: a challenge to tourism. *Waste Management*, 28, 695–704. <https://doi.org/10.1177/0734242X09337655>
- Keast, M. (2001). *Going for the Green*. Canadian Wildlife.
- Kenna, M. P., & Snow, J. T. (2004). *Turfgrass and environmental research program of the United States Golf Association – A Summary of Key Findings*, Erişim adresi: <http://www.golfecology.com> (Erişim tarihi: 09.05.2023).
- Knight, R. L., & Cole, D.N. (1995). *Wildlife responses to climate change*. In R. L. Knight & K. Gutzwiller (Eds.), *Wildlife and Recreationists: Coexistence Through Management and Research* (pp. 51–69). Washington: Island Press.
- Knight, R. L., & Gutzwiller, K. J. (1995). *Wildlife and Recreationists*. Washington: Island Press.
- Körner, C. (2003). *Alpine Plant Life Functional Plant Ecology of High Mountain Ecosystems*, 2nd ed. Berlin: Springer.
- Ling, C. Y. (1992). Golf gulf divides rich & Poor. *Earth Island Journal*, 7(4), 35–35.
- Lipsky, H. (1996). *Auswirkungen des Skilanglaufens auf Vegetation und Flora von Feuchtgebieten*. Gutachten im Auftrag des Bayer. LfU, München.
- MacArthur, R. A., Geist, V., & Johnston, R.H. (1982). *Cardiac and behavioral responses of mountain sheep to human disturbance* *The Journal of Wildlife Management*, 46, 351-358. <https://doi.org/10.2307/3808646>.
- Maciaszek, W., & Zwydak, M. (1992). Degradacja gorskich gleb lesnych w poblizu szlakow turystycznych. *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie. Leśnictwo*, 22, 3-16.
- Maguire, J., G. Jarvie, L. Mansfield, & J. Bradley. (2002). *Sport Worlds: A Sociological Perspective*. Champaign, Illinois: Human Kinetics.
- Mazurkiewicz, P. (2005). *Corporate environmental responsibility: Is a common CSR framework possible?*. World Bank Discussion Paper. Erişim adresi: <http://siteresources.worldbank.org/Extdevcommeng/Resources/csrframework.pdf> (Erişim tarihi: 08.03.2023).
- McCartney, D. (2001). Organics recycling at golf course in Canadian National Park. *Biocycle*, 42(8), 27-27.
- McMillan, M.A., Nekola, J.C., & Larson, D.W. (2003). Effects of rock climbing on the land snail community of the Niagara Escarpment in southern Ontario, Canada. *Conservation Biological*. 17:616–621. <https://doi.org/10.1046/j.1523-1739.2003.01362.x>
- Mengi, A., & Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme, AB ve Türkiye Örneği*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Nepal, S.K. (2003). *Tourism and the Environment. Perspectives from the Nepal Himalaya*. Lalitpur: Himal Books.

- Nordregio, (2004). *Mountain Areas in Europe: Analysis of Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European Countries*; Nordic Center for Spatial Development - Nordregio: Stockholm, Sweden.
- Panayotov, N. (2004) *Mountaineering - Aspects of Development*, Serdolik, Sofia.
- Pérez, J. M., Granados, J. E., Soriguer, R. C., vd. (2002). Distribution, status and conservation problems of the Spanish Ibex, *Capra pyrenaica* (Mammalia: Artiodactyla). *Mammal Review*, 32:26–39. [https:// doi.org/10.1046/j.1365-2907.2002.00097.x](https://doi.org/10.1046/j.1365-2907.2002.00097.x)
- Pils, M., Glauser, P., & Siegrist, D. (Eds.). (1996). *Green Paper on the Alps: The Alps-Touchstone for Europe*. Nature Friends International.
- Pintar, M., Mali, B., & Kraigher, H. (2009). The impact of ski slopes management on Kravec ski resort (Slovenia) on hydrological functions of soils. *Biologia*, 64, 639–642.
- Platt, A.E., 1994. *Toxic Green: The Trouble With Golf*. Washington, DC, Worldwatch Institute.
- Rixen, C., & Freppaz, M. (2015). Winter sports: the influence of ski piste construction and management on soil and plant characteristics. In Food and Agriculture Organization of the United Nations (Ed.), *Understanding mountain soils: a contribution from mountain areas to the International Year of Soils 2015* (pp. 81-83). Food and Agriculture Organization of the United Nations
- Rixen, C., Stoeckli, V., & Ammann, W. (2003). Does artificial snow production affect soil and vegetation of ski pistes? A review. *Perspect. Plant Ecology Evolution and Systematics*, 5, 219–230.
- Roe, D., Leader-williams, N., & Dalal-clayton, B. (1997). *Take only a photographs, leave only footprints: the environmental impacts of wildlife tourism*. Environmental Planning Group, International Institute for Environment and Development, London.
- Schuster, R.M., Thompson, J. G., & Hammitt, W. E. (2001). Rock climbers' attitudes toward management of climbing and the use of bolts. *Environmental Management*, 28, 403–412. <https://doi.org/10.1007/s002670010232>
- Shopov, A. (2019). *Topographic training and orientation*. Sofia: NSA Press.
- Shrivastava, P. (1995). The role of corporations in achieving ecological sustainability. *Academy of Management Review*, 20(4), 936-960.
- SLAO, (2021). Roadmap for fossil-free competitiveness for the ski resort industry, Färdplan för fossilfri konkurrenskraft, skidanläggningsbranschen; Erişim adresi: <https://www.slao.se/fakta/hallbarhet-huvudsida-2/fardplan-for-fossilfri-konkurrenskraft/>(Erişim tarihi: 04.05.2023).
- Smith, K., & Kraaij, T. (2020). Research note: Trail runners as agents of alien plant introduction into protected areas. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 31, 100315. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100315>

- SPCC (2015). *Sagarmatha Pollution Control Committee*. Erişim adresi: <https://www.spcc.org.np> (Erişim tarihi: 04.05.2023).
- Stanchi, S., Freppaz, M., Godone, D., & Zanini, E. (2013). Assessing the susceptibility of alpine soils to erosion using soil physical and site indicators. *Soil Use Management*, 29, 586–596.
- Stanchi, S., Freppaz, M., & Zanini, E. (2012). The influence of Alpine soil properties on shallow movement hazards, investigated through factor analysis. *National Hazards Earth System. Sciences*, 12, 1845–1854. <https://doi.org/10.5194/nhess-12-1845-2012>
- Stewart, A. (2012). *Kilimanjaro: A Complete Trekker's Guide: Preparations, practicalities and trekking routes to the "Roof of Africa"*. Milnthorpe: Cicerone Press Ltd.
- Testa F., Boiral, O., & Iraldo, F. (2018). Internalization of environmental practices and institutional complexity: Can stakeholders pressures encourage greenwashing? *Journal of Business Ethics*, 147(2), 287-307. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2960-2>.
- Tomczyk, A. M., & Ewertowski, M. (2013). Quantifying short-term surface changes on recreational trails: the use of topographic surveys and “digital elevation models of differences” (DODs). *Geomorphology* 183, 58–72. <https://doi.org/10.1016/j.geomorph.2012.08.005>.
- Törn, A., Tolvanen, A., Norokorpi, Y., Tevo, R., & Siikamäki, P. (2009). Comparing the impacts of hiking, skiing and horse riding on trail and vegetation in different types of forest. *Journal Environmental Management*, 90,1427–1434. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2008.08.014>
- Treaty Of European Union (1992). Official Journal of the European Communities. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:1992:191:TOC_ (Erişim tarihi: 16.04.2023).
- Wang, L., Toppinen, A., & Juslin, H. (2014). Use of wood in green building: a study of expert perspectives from the UK. *Journal of Cleaner Production*, 65, 350-361. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.08.023>.
- Winter, J. G., P. J. Dillon, C. Paterson, R. A. Reid, & Somers, K. M. (2003). Impacts of golf course construction and operation on headwater streams: bioassessment using benthic algae. *Canadian Journal of Botany*, 81, 848–858.
- UNWTO (World Tourism Organization), (2008). eLibrary. Erişim adresi: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284413560> (Erişim tarihi: 14.06.2023).
- Wray, Q. (2003). Jozi Whiz Kid Has Golfing Success Right Down to a Tee’, Business Report. Erişim adresi: <http://www.busrep.co.za/index.php?fArticleId 244889> (Erişim tarihi: 18.06.2023).
- Zachar, D. (2011). *Soil Erosion*. New York: Elsevier.

BÖLÜM 14

SAĞLIKLI ŞEHİRLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR REKREAKTİF ALANLAR

Adem SOLAKUMUR

- Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü
- adem.solakumur@ibu.edu.tr
- ORCID: 0000-0001-8377-7912

Kaynaklar

- Adams, S., & Klobodu, E. K. M. (2017). Urbanization, democracy, bureaucratic quality, and environmental degradation. *Journal of Policy Modeling*, 39(6), 1035–1051. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2017.04.006>.
- Adatepe, E., & Kolayış, H. (2022). Sürdürülebilir etkinlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17 (1), 13-28. <https://doi.org/10.33459/cbubesbd.1070114>.
- Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı. (2019). *DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Faz VII (2019-2024) için uygulama çerçevesi: Hedefler, gereksinimler ve stratejik yaklaşımlar*. Erişim adresi: <https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/05/DSO-7.Faz-Rehberi-1.pdf> (Erişim tarihi: 01.08.2023).
- Tanoğlu, A. (2010). İskân coğrafyası: Esas fikirler, problemler ve metod. *Journal of Turkology*, 11, 1-32.
- Barton, H. (2009). Land use planning and health and well-being. *Land Use Policy*, 26, 115–123. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2009.09.008>.
- Bayartan, M. (2007). Kentsel fonksiyonlar, özel fonksiyonların kentsel gelişime etkileri ve Trabzon örneği. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 1(2), 123-136.
- Bayram, F. (2001). *Sürdürülebilir kentsel gelişme: araçlar, yaklaşımlar ve Türkiye, Cevat Geray'a Armağan*. Yayın No. 25, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Başkaya, F. (1994). *Kalkınma İktisadının Yükselisi ve Düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Belediye Başkanlarının Kopenhag Mutabakatı (2018). *Herkes için daha sağlıklı ve daha mutlu şehirler*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. Erişim adresi: <https://www.who.int/europe/health-topics> (Erişim tarihi: 25.07.2023)
- Belli, A. (2019). Türkiye’de sağlıklı kentler ve büyükşehir belediyeleri üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1930-1962. <https://doi.org/10.26466/opus.512721>
- Broughton K, & Beggs, B. A. (2006). Leisuresatisfaction of olderadults. *Activities, Adaptation & Aging*, 31(1): 1-18.
- Bülây, S. (2022). Kentlerde Sağlık ve Çevre. Erişim adresi: <https://www.ekoicq.com/kentlerde-saglik-ve-cevre/> (Erişim tarihi: 26.07.2023)

- Castells, Manuel. (1977). *The urban question: A Marxist approach* / [by] Manuel Castells; translated [from the French] by Alan Sheridan. London: Edward Arnold
- Chen, J., & Chen, S. (2015). Mental Health effects of perceived living environment and neighbourhood safety in urbanizing China. *Habitat International*, 46, 101–110.
- Chen, T., Hui, E. C.-M., Lang, W., & Tao, L. (2016). People, recreational facility and physical activity: New-type urbanization planning for the healthy communities in China. *Habitat International*, 58, 12–22. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2016.09.001>
- Clark, A. E., Frijters, P., & Shields, M.A. (2008). Relative income, happiness, and utility: An explanation for the Easterlin paradox and other puzzles. *Journal of Economic Literature*, 6(1) 95–144.
- Corburn, J. (2009). Cities, climate change and urban heat island mitigation: Localising global environmental science. *Urban Studies*, 46(2), 413-427.
- Crawford, H. (2010). *Sümer ve Sümerler*. Nihal Uzan (Çev.), Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Childe, V. G. (1954). *What Happened in History*. New York: Penguin Books
- Çetin, M. A., & Bakırtaş, İ. (2019). Does urbanization induce the health expenditures? A dynamic macro-panel analysis for developing countries. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (61), 208-222.
- Deniz, M. (2011). Sanayileşme perspektifinde kentleşme ve çevre ilişkisi. *Coğrafya Dergisi*, (19), 95-105.
- Derek, M., Wozniak, E., & Kulczyk, S. (2019). Clustering nature-based tourists by activity. *Social, economic and spatial dimensions. Tourism. Management*, 75(12), 509-521.
- Ertürk, H. (1996). “Sürdürülebilir Kentler” *Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı*. Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri.
- Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent yönetimi, kentleşme ve göç sorunları ve çözüm önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48), 205-248.
- Fırat, A. S. (2006). Sağlıklı kentler ve kentsel sağlık. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8/2. 219-240.
- Geenhuisan, V, M., & Nijkamp, P. (1994). Sürdürülebilir kenti nasıl planlamalı?. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 64(65), 129-140.

- Glass, R. (1964). "London: Aspects of change", Gentrification. In Lees, L., Slater, T., & Wyly, E. (yay. haz.), New York: Routledge:
- Göney, S. (1984). *Şehir Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2274, İstanbul.
- Hart, M. (1999). *The Guideto Sustainable Community Indicators* (2 Ed.). North Andover: Hart Environmental Data.
- İlkin, A., & Alkin, E. (1991). *Ekonomik Ve Sosyal Sorunlar-Çözüm Önerileri Dizisi: Çevre Sorunları*. TOBB, Ankara.
- Karakurt-Tosun, E. (2009). Sürdürülebilirlik olgusu ve kentsel yapıya etkileri. *PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 10(2).
- Karaküçük, S. (2008), *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme)*. 5. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karlı, Ü., Polat, E., Üzümlü, H., & Koçak, S. (2008). *The leisure satisfaction levels of university student*. 10th. International Sport Sciences Congress, Bolu/Turkey.
- Kaygalak, S. (2001). Yeni kentsel yoksulluk, göç ve yoksulluğun mekânsal yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş mahallesi örneği. *Praksis*, (2), 124-172.
- Keleş, R. (1970), Şehirleşme sorunlarımız ve plancılık eğitimi üzerine düşünceler. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 9-28.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kelleş, F., Kul, M., Karataş, İ., Mülhim, M. A., & Ünlü, Y. (2017). Gençlik merkezindeki serbest zaman etkinliklerine katılan bireylerin sosyal beceri düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi: Adıyaman ili örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Special Issue 2, 114-141.
- Kocaturk, G. A. (2021). Türkiye’de kentleşme ve göç olgusuyla ilgili makalelerin dönemsel olarak incelenmesi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 4-27.
- Koçak, F., Tuncel, F., & Tuncel, S. (2013). Sporda sürdürülebilirliğin boyutlarının belirlenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 113-129.
- Lang, W., Chen, T., & Li, X. (2016). A newstyle of urbanization in China: Transformation of urban rural communities. *Habitat International*, 55, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2015.10.009>.

- Lee, J. W. (2019). Lagged effect of exports, industrialization and urbanization on carbon footprint in Southeast Asia. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 26(5), 398–405. <https://doi.org/10.1080/13504509.2019.1605425>.
- Li, Z., Zhou, Y., Wan, B., Chen, Q., Huang, B., Cui, Y., & Chung, H. (2019). The impact of urbanization on air stagnation: Shenzhen as a case study. *Science of the Total Environment*, 664, 347–362. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.01.232>
- Wirt, L. (2002). *Bir yaşam biçimi olarak kentleşme*. İçinde Ayten Alkan & Bülent Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti (ss. 77-106), Ankara: İmge Yayınevi
- Özmehmet, D. E. (2008). Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Sezen, Y. (1997). *Sosyolojide temel bilgiler ve tartışmalar*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Nu.139. İstanbul.
- Solakumur, A., Özen, G., Yıldız, N. O. & Ünlü, Y. (2019). Üniversite öğrencilerinin boş zaman engellerinin incelenmesi (Bartın ili Örneği). *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 33-41. <https://doi.org/10.32706/tusbid.556262>.
- Saygılı, M. (2022). Sürdürülebilir tüketim ve satın alma davranışları. Yağmur, A.E. & Saygılı, M. (Eds.), *Sürdürülebilirlik Güncel Araştırmalar* (ss. 146-165). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şahin, G. ve Gökdemir, L. (2019). Kentleşmenin çevre kalitesi üzerindeki etkisi: Türkiye olgu örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 187-213. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.595488>.
- Şimşek, R. (2017). Türkiye’de iç göçlerin dönemsel tasnifi üzerine bir değerlendirme. İçinde Fethi NAS (Ed.), *Yüzyılın Sorunları Ve Sosyoloji-II* (ss. 131 -147), Ankara: Gece Kitaplığı.
- Taşçı, F. (2009), Bir sosyal politika sorunu olarak göç. *Kamu-İş Dergisi*, 10(4), 177-204.
- Tekin, M. (2017). Dünya Tarihi’nde ilk şehir ve şehir devletinin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 17-30.
- Toulmin, L. M. (1988). Equity as a decision rule in determining the distribution of urban public services. *Urban Affairs Review*, 23(3), 389- 413.
- Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği. (2018). *Türkiye sağlıklı kentler birliği tüzüğü*. Erişim adresi: <http://www.skb.org.tr/birlik-hakkinda/birlik-hakkinda> (Erişim tarihi: 25.07.2023)

- Türkiye Sağlıkli Kentler Birliği. (2022). *Türkiye sağlıklı kentler birliği faaliyet raporu*. Erişim adresi: <https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/06/2022-faaliyet-raporu.pdf> (Erişim tarihi: 24.07.2023)
- Turkmen, M., Ozkan, A., Murat, K. U. L., & Bozkus, T. (2015). Investigation of the relationship between physical activity level and healthy life-style behaviors of academic staff. *Educational Research and Reviews*, 10(5), 577-581.
- Tzoulas, K., Korpela, K., Venn, S., Yli-Pelkonen, V., Kazmierczak, A., Niemela, J., et al. (2007). Promoting ecosystem and human health in urban areas using green infrastructure: A literaturereview. *Landscapeand Urban Planning*, 81(3), 167-178.
- United Nations (UN). (2006). *Convention on the rights of persons with disabilities (CRPD)*. Erişim adresi: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-personswith-disabilities/article-19-livingindependently-and-being-includedin-the-community.html>, (Erişim tarihi: 24.07.2023).
- United Nations (UN), (2016). *Good practices of accessible urban development. The department of economic and social affairs of the united nations secretariat*. Erişim adresi: <https://www.un.org/development/desa/dspd/2016/10/good-practices-of-accessible-urban-development/> (Erişim tarihi: 25.07.2023).
- Ünlü, Y., & Taş, Z. (2020). Sporda endüstri 4.0 uygulama alanları kapsamında yapılan araştırmalar üzerine bir bibliyografya denemesi. *Journal of Human Sciences*, 17(4), 1149-1176. <https://doi.org/10.14687/jhs.v17i4.6088>.
- World Health Organization (WHO). (1946). *Constitution of the world health organization*. New York.
- World Health Organization (WHO). (2010, March 10-12). *Social and gender inequalities in environment and health*. Report to Fifth Ministerial Conference on Environment and Health - Protecting children's health in a changing environment, Parma, Italy.
- World Health Organization (WHO). (2018). *Circular economy and health: opportunities and risks*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- World Health Organization, (2022). How to develop and sustain healthy cities in 20 steps. World Health Organization. Regional Office for Europe. Erişim adresi: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/364675> (Erişim tarihi: 22.07.2023).
- World Summit on Sustainable Development (WSSD). (2002). *World summit on sustainable development implementation report*. Johannesburg.

- Yahyagil, M. Y. (2011). *Kültür, Örgüt Kültürü ve Türkiye'de Kültürel Dinamikler*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayını.
- Yaşarük, F., Akyüz, H., & Gönülateş, S. (2019). The Investigation of the relationship between university students' levels of life quality and leisure satisfaction. *Universal Journal of Educational Research*, 7(3), 739-745. <https://doi.org/10.13189/ujer.2019.070313>.

MAX/MSP
İLE
SES TASARIMI
VOLUME 1

Mehmet KURTULUŞ

MAX/MSP İLE SES TASARIMI VOLUME 1

Yazar
Mehmet KURTULUŞ
ORCID (0000-0001-8532-4626)

ISBN 978-625-6796-56-0
E-ISBN 978-625-6796-57-7
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

MAX/MSP İLE SES TASARIMI VOLUME 1

KURTULUŞ, Mehmet

1. Basım, 80 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Ses Tasarımı, 2. Müziksel Programlama, 3. Ses Sentezleme, 4.Max/Msp

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Editör
Sertifika No
Matbaa Sertifika No

Arş. Gör Can PAŞA
49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

MAX/MSP NEDİR?	5
KISACA; MAX/MSP TARİHİ.....	8
MAX/MSP'NİN FARKLI İŞLETİM SİSTEMLERİNE KURULUMU	13
MAX/MSP'DE OBJE (OBJECT) KAVRAMI	16
MAX'DE YENİ PATCH OLUŞTURMA BANG! PATCH	17
TOGGLE VE METRO OBJELERİ İLE BUTTON TRIGGER PATCH	22
HELP YARDIM MENÜSÜ	22
MAX İLE BASİT MATEMATİK NUMBER OBJESİ TAM VE ONDALIK SAYILAR	24
MAX'DE DÖRT İŞLEM.....	27
MAX'DE INSPECTOR, COMMENT VE ALIGN KULLANIMI...29	
MAX VE MIDI ARABİRİMİ İLE SES ÜRETİMİ	32
MIDI VE MÜZİKSEL PROGRAMLAMA.....	37
MIDI INPUT VE MAX.....	39
<i>Max Signal Processing</i> /MAX SİNYAL İŞLEME 101	42
Cycle~ Objesi ve Sinyal Üretici	43
MAX/MSP İLE SES TASARIMI VE SENTEZLEME.....	48
Additive Synthesis (Eklemeli Sentezleme).....	49
Spektrum ve Dalga Formu	51
Subtractive (Eksiltmeli) Sentezleme	57
White Noise (Beyaz Gürültü).....	57
Pink Noise	58
Beyaz Gürültü Patch	58
Pink Noise Patch.....	59
Amplitude Modulation (Genlik Modülasyonu)	61
Frequency Modulation (Frekans Modülasyonu).....	64
Ring Modülasyonu.....	68

WaveShaping Sentezleme	70
WaveTable Sentezleme	73
Single Wavecycle (Tek Dalga Döngüsü)	75
Multiple Wavecycle (Çoklu Dalga Döngüsü)	75
Sampling (Örnekleme).....	75
Crossfading	75
KAYNAKÇA	80

KAYNAKÇA

- ▶ CIPRIANI, Alessandro, GIRI, Maurizio Electronic Music and Sound Desing, ConTempoNet, 2010
- ▶ DODGE, Charles, A. JERSE, Thomas, Computer, Music Synthesis Composition, Thomson Learning, 1997
- ▶ HOLMES, Thom, Electronic And Experimental Music Third edition, Routledge,
- ▶ MANZO, V.J Max/Msp Jitter for Music, Oxford, 2011
- ▶ MIRANDA Eduardo Reck Computer Sound Desing Synthesis Techniques And Programming, Focal Press, 2002
- ▶ RUSS Martin, Sound Synthesis and Sampling, Focal Press, 2004
- ▶ ONEN, Ufuk, Ses Kayıt ve Müzik Teknolojileri, Çitlembik Yayınları, 2007
- ▶ ONEN, Ufuk, PASİNLİOĞLU Teoman Synthesizer Teknolojileri ve Programlama, Çitlembik Yayınları, 2011

- Max 8 Documentation <https://docs.cycling74.com/max8>
- Max Cook Book
<https://music.arts.uci.edu/dobrian/maxcookbook/node/56>
- Max Tutorials <https://peterb.dmu.ac.uk/maxTuts.html>

**“SONİK ÖRGÜTLEME”
21. YÜZYIL SES SANATI
ONTOLOJİSİ**

Mehmet KURTULUŞ

“Sonik Örgütleme” 21. Yüzyıl Ses Sanatı Ontolojisi

Yazar
Mehmet KURTULUŞ
ORCID (0000-0001-8532-4626)

ISBN 978-625-6796-55-3
E-ISBN 978-625-6796-58-4
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

“Sonik Örgütleme” 21. Yüzyıl Ses Sanatı Ontolojisi
KURTULUŞ, Mehmet

1. Basım, 121 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Sonik Sanatlar Ses Sanatı 2. Sound Art 3. Elektronik Müzik Tarihi
4. Sonic Arts

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Editör
Sertifika No
Matbaa Sertifika No

Arş. Gör. Can PAŞA
49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER	13
PART I "21.YÜZYIL SES SANATI ONTOLOJİSİ"	17
Giriş.....	17
Bu Müzik Mi? Rastlamsal Eksende Bir 20. Yüzyıl Sanat Önerisi: Dadaizm	21
Bu Müzik Mi? Gelecek Ekseninde “Yeni” Bir Sonik Dünya “Fütürizm Gürültüler Manifestosu”	25
Bu da mı Müzik Değil? Fransa “Musica Concrète” (Somut Müzik)....	29
Bu Müzik mi? Somutluğa Karşılık “Soyutluk” Almanya “Elektronische Musik”	33
Köln ve Paris Stüdyoları Arasındaki Bariyerlerden Gerisin Geriye “İtaly RAI Studio Di Fonologia Musicale” ve“Japonya Jikken Kobo ”	37
Jikken Kobo	38
Bu Müzik Mi? İmkansızlıkların Makara Bantla Buluşması Amerika “Tape Music”	39
PART II"SONİK ÖRGÜTLEME" Tarihsel Süreç İçerisinde Sesin Plastisitesi.....	43
Sonik Sanatlar? Ses Sanatı? Sonic Arts?	45
Ses Sanatı Teriminin Kökeni.....	47
Sound Art, Experimental Music, New Music, Aslında <i>SOUND ART VS MUSIC?</i>	50
Ses Sanatının Anatomisine Doğru John Cage’in Sessiz Duasından "Sesin Sosyalleşmesine”	53
Group Ongaku (NeoDada Fluxus).....	55
Ses Sanatının Anatomisine Doğru "Enstalasyonun Kavramlandırılması “Fluxus ve Happening (Oluşum), Minimalizm”	57
Ses Sanatının Anatomisine Doğru "Sesin Kavramlaştırılması"	63
Ses Sanatının Anatomisine Doğru "Sesin Kimlikleştirilmesi" “Bir Odada Oturuyorum ” “Alvin Lucier”	66
Sesin Galerilerden Taşınması "Max Neuhaus" "Çevre Odaklı Tasarımlar"	69

Ses Konuları (Spaces) ve Mekan Odaklı Tasarımlar “Michael Brewster, Maryanne Amacher, Bernard Leither”	71
Gündelik Hayatın Sesleri "İşitsel Peyzaj" Perspektifinden "R. Murray Schafer"	73
20.YÜZYIL SES SANATININ TASARIM ve YERLEŞTİRME PRATİKLERİ	77
21. Yüzyıl Ses Sanatında Dün ve Bugün “Westerkamp ve Peters”	77
20. Yüzyıl Ses Sanatında Dün ve Bugün “Yasunao Tone, WrK ve Bill Fontana”	78
21. Yüzyıl Ses Sanatında Dün ve Bugün “Oval ve Nicolas Collins’ in Glitch’i”	83
Sensör Bazlı Enstrümanlar ve Network Bazlı Etkilişimli Enstalasyon Denemeleri İnteraktif Müzik ve Atau TANAKA “Sensor Band”	86
• Julien Ottavi, Emmanuel Leduc, Jean-François Rolez, ve Sophie Gosselin “APO33” ve Post Dijital Estetik	90
• "Enstalasyon Sanatının Konstrüksiyonundan Galeri Fenomeninin Yapı Sökümüne" <i>Ses Enstalasyonundan Gerisin Geriye Nereye?</i>	94
• Ses Enstalasyonundan Gerisin Geriye Nereye?	97
• İlk Fütürist Konser Marinetti ve Russolo Roma (1914).	97
• Cabaret Voltaire Hugo Ball, Zürih (1916).	97
• Art of This Century Sürrealist Galerisi (1942–47).....	98
• Pierre Schaeffer Études de bruits, Paris. (1948).....	98
• John Cage 4’33 New York 1952	98
• Lasry-Baschet Sound Structures (1955).....	98
• Edgard Varése Poème électronique Brüksel (1958).....	98
• Homage to New York: a Self-Constructing, Self-destructing Work of Art (1960).....	98
• Piano Activities Philip Corner ve Fluxus Sanatçıları Wiesbaden (1962)	99
• György Ligeti Poème Symphonique for 100 metronomes (1962) Köln.....	99
• Yoko Ono Earth Piece New York (1963)	99
• Joseph Beuys Infiltration Homogen for Piano (1966) Berlin ...	99
• Maryanne Amacher, City Links Buffalo, NY (1967).....	99

• Alvin Lucier I Am Sitting in a Room (1969).....	99
• LaMonte Young Dream House (1970)	100
• David Tudor Rainforest IV (1973).....	100
• Liz Philips Sum Time (1974).....	100
• Max Neuhaus Times Square (1977).....	100
• Rolf Julius Music for a Frozen Lake (1980)	100
• Christina Kubisch Il Respiro Del Mare (1981)	101
• Susan Hiller Monument (1980–1981).....	101
• Rebecca Horn Concert for Anarchy (1990)	101
• Bill Fontana Sound Island (1994)	102
• Jorge Macchi Música incidental (1997).....	102
• Ann Hamilton Mantle (1998).....	102
• Paul De Marinis Rainsdance (1998).....	102
• Jem Finer Longplayer (1999).....	103
• Anna Friz The Clandestine Transmissions of Pirate Jenny (2000).....	103
• Volume: Bed of Sound (MOMA, New York, 2000).....	103
• Sonic Boom (Hayward Gallery, Londra, 2000)	104
• Bitstreams (Whitney Museum of American Art, New York, 2001)	104
• Art-Music (Museum of Contemporary Art Sidney, 2001)	105
• Sonic Process (Centre Georges Pompidou, Paris, 16 Ekim 2002 - 6 Ocak 2003).....	105
• Sounding Spaces(I.C.C, Tokyo 2003).....	105
• Her Noise (South London Gallery, Londra 2005).....	106
• David Byrn Playing the Building (2005)	107
• Nikola Basic Zadar Sea Organ (Hırvatistan) 2005	107
• Misha Mross ve David Brown D.A.M.A.G.E. (2008).....	107
• See This Sound’ (Lentos Art Museum, Linz, 2009).	108
• Susan Philipsz Lowlands (2010).....	108
• Carsten Nicolai(aka Alva NOTO) Wellenwanne Lfo (2012).	108
• Ryoji Ikeda: Test Pattern 100m Version at Ruhrtriennale 2013	

109	
•	Julianne Swartz Sine Body (2017)..... 109
•	Christina Kubisch, Electrical Walk,2018..... 110
•	Akio SUZUKİ Sense Of Ek ⁻ o, The SUBSTATION, 2020.... 110
OUTRO NEREYE? 110
Non Cochlear Sound Art? 113
“CODA” SONİK SANATLARDA ŞİMDİ NEREYE? 117
KAYNAKÇA 120

KAYNAKÇA

- AKŞİN, Sina (2014), “Kısa 20. Yüzyıl Tarihi” İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- ANTMEN, Ahu (2013), “20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar” İstanbul: Say Yayıncılık
- ANTMEN Ahu, DOHERTY Brian, (2016) “Beyaz Küpün İçinde-Galeri Mekanının İdeolojisi”, Say Yayıncılık
- ATKINS, Robert, (1997) “Art Speak A Guide to Modern Ideas Movements and Buzzwords 1945 to Present”, Abbeville Press Publishers
- ATTALİ, Jacques (2005) “Gürültüden Müziğe”, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- AUGOYARD, Jean François TORQUE, Henry (2005), “Sonic Experience A Guide to Everyday Sounds”, Macgill-Queens University Press
- BELGIOJOSO, Ricciarda (2014), “Constructing Urban Space with Sounds and Music”, Ashgate Publications
- BEVILACQUA Frederic, GUEDY Fabrice, SCHNELL Norbert, (2007) Wireless Sensor Interface and Gesture Follower for Music Pedagogy” Conferance on New Interfaces for Musical Expression
- BIJSTERVELD, Karin, (2008) , “Mechanical Sound Technology Culture and Public Problems of Noise in the Twentieth Century” MIT press
- BOEHM, Carola (2007) “Journal of Music Technolohy and Education”, Intellect Ltd
- BRETON André (1969) “Manifestos of Surrealism”, The University of Michigan Press
- CHADABE, Joel (1997), “Electronic Sound The Past and Promise of Electronic Music”, Prentice Hall Inc
- COBUSSEN, Marcel MEELBERG, Vincent TRUAX Barry, (2017) “The Routledge Companion Sounding Art”, Routledge
- COHEN, Seth Kim, (2009) “In the Blink of An Ear Toward a Non-Cochlear Sonic Art”, Bloomsbury
- DEAN, Roger.T, (2009) “The Oxford Handbook of Computer Music”, Oxford University Press
- DÖNMEZ Mustan Banu, KURTULUŞ, Mehmet, (2017) “ Luigi Russolo Fütürizm’nin İdeolojik ve Uslupsal Temelleri”, International Journal of Eurasia Social Sciences Volume:8 Issue: 26
- FIRINCIOĞLU, Semih (2012), “John Cage Seçme Yazılar”, İstanbul: Pan Yayıncılık
- HENDY, David (2013) “Gürültü” “Sesin Beşeri Tarihi”, Kolektif Kitap
- HOLMES, Thom (2008), “Electronic and Experimental Music”, Routledge

- HOLMES, (2022), “Sound Art Concepts and Practices”, Routledge
- HOSBAWM Eric, (2013), “Kısa 20. yÜZYIL 1914-1991 Aşırılıklar Çağı”, Everest Yayınları
- GROTH ve SCHULZE, (2020), “The Bloomsbury Handbook of Sound Art”, Bloomsbury
- KAHN, Douglas (2001), “Noise Water Meat”, MIT Press
- KELLY, Caleb (2009), “Cracked Media The Sound of Malfunciton”, MIT Press
- KELLY, Caleb, (2011), “Sound”, MIT Press
- KOSBATAR, Önder (2012), “Taşlar Kimin İçin Yuvarlanıyor”,M İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları
- KURTULUŞ, Mehmet (2017), “Elektromanyetik Ses Tasarımı ve Medyaların Manipülasyonu” VII Hisarlı Ahmet Sempozyumu 12-13-14 Mayıs 2017 Tam Metin Kitabı
- LABELLE, Brandon (2015) “Background Perspectives on Sound Art”, Bloomsbury (Kindle Edition)
- LICHT, Alan, (2007), “Sound Art Beyond Music Between Categories”, Rizzoli International Publications
- LICHT, Alan, (2019) Sound Art Revisited, Bloomsbury
- LOSSEF, Nicky DOCTOR, Jenny (2016) “Silence, Music, Silent Music”, Routledge
- MANNING, Peter (2004), “Electronic and Computer Music”, Oxford University Press
- MİMAROĞLU, İlhan (2006) “Müzik Tarihi”, İstanbul Varlık Yayınları
- MİMAROĞLU, İlhan (1991) “Elektronik Müzik”, İstanbul Pan Yayıncılık
- NEUHAUS, “Volume: Bed of Sound”, P.S.1 Contemporary Art Center, New York, July
- PAINE,(2009) Unencumbered Human Movement in Interactive Immersive Environments,
- SANGILD, " (2004) Glitch The Beauty of Malfunction" Bad Music The Music We Love to Hate, Routledge
- STUART, Caleb, (2003) , "Damaged Sound: Glitching and Skipping Compact Discs in the Audio of Yasunao Tone, Nicolas Collins and Oval" Leonardo Music Journal Vol:13
- ÜMER, Engin, (2019), “Sanatın Sonu” ve Andy Warhol’un Sanatı, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 9(1), 37-47, Mart 2019
- WISHART, Trevor, (1996), “On Sonic Art”, Harwood Academic Publishers OPA
- VOEGELIN, Salome (2010) “Listening to Noise and Silence” The Continuum International Publishig Group Inc

TEMEL KAVRAMLARI VE YENİ YAKLAŞIMLARIYLA LOJİSTİK YÖNETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Tamer HAVA

Temel Kavramları ve Yeni Yaklaşımlarıyla Lojistik Yönetimi

Yazar

Hüseyin Tamer HAVA

ORCID (0000 0002 5104 6688)

ISBN 978-625-6796-49-2

E-ISBN 978-625-6796-50-8

1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Temel Kavramları ve Yeni Yaklaşımlarıyla Lojistik Yönetimi

HAVA, Hüseyin Tamer

1. Basım, 288 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Lojistik Yönetimi,
2. Tedarik Zinciri Yönetimi,
3. Taşımacılık,
4. Depo Yönetimi,
5. Envanter Yönetimi

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER.....	7
TABLolar LİSTESİ	13
ŞEKİLLER LİSTESİ	14
KISALTMALAR.....	15
GİRİŞ	19

BİRİNCİ BÖLÜM LOJİSTİĞİN TEMELLERİ

1.1. LOJİSTİK KAVRAMI VE EVRİMİ.....	25
1.1.1. Lojistik Kavramı.....	25
1.1.2. Lojistiğin Evrimi	31
1.1.3. Lojistiğin Evrimini Hızlandıran Faktörler	35
1.1.4. Lojistiğin Artan Önemi ve Ekonomi ile Olan İlişkisi	41
1.2. LOJİSTİĞİN İŞLETMELERDEKİ ROLÜ VE ÖNEMİ.....	43
1.3. LOJİSTİĞİN TEMEL KAVRAMLARI	45
1.3.1. Lojistiğin Amacı ve Felsefesi	45
1.3.2. Lojistiğin Faydaları	46
1.3.3. Lojistiğin İlkeleri	47
1.3.4. Lojistiğin Unsurları	52
1.3.5. Lojistik Bileşenleri	54
1.3.6. Üç Boyutlu Yaklaşımla Lojistik Sistem.....	56
1.3.6.1. Lojistiğin İlgili Alanları	56
1.3.6.2. Lojistiğin Ömür Devri Boyutu.....	58
1.3.6.3. Lojistiğin Yönetim Boyutu	59

İKİNCİ BÖLÜM LOJİSTİK SİSTEMİNİN ÖĞELERİ

2.1. LOJİSTİKTE İŞ SÜREÇLERİ.....	63
2.1.1. Planlama.....	64

2.1.2. Tedarik (Giriş) Lojistiği.....	65
2.1.3. Üretim Lojistiği	66
2.1.4. Dağıtım (Çıkış) Lojistiği.....	68
2.1.5. Tersine Lojistik (Geri Dönüş Lojistiği)	68
2.2. LOJİSTİK FAALİYETLER.....	69
2.2.1. Sipariş Yönetimi/İşleme	70
2.2.2. Talep Tahmini	73
2.2.3. Tedarik ve Satın Alma	75
2.2.4. Taşıma (Nakliye).....	77
2.2.5. Depolama	78
2.2.6. Malzeme Elleçleme	80
2.2.7. Paketleme/Ambalajlama	87
2.2.8. Sigortalama.....	89
2.2.9. Gümrükleme.....	91
2.2.10. Müşteri Hizmetleri.....	92
2.2.11. Envanter (Stok) Yönetimi	94
2.2.12. Tesis ve Depo Yeri Seçimi	99
2.2.13. İade Edilen Ürünlerin Elleçlenmesi	101
2.3. LOJİSTİKTE DIŞ KAYNAK KULLANIMI (OUTSOURCING) 102	
2.3.1. Dış Kaynak Kullanımının Nedenleri.....	103
2.3.2. Dış Kaynak Kullanımında Taraflar	105
2.3.3. Dış Kaynak Kullanılan Temel Alanlar.....	107
2.3.4. Dış Kaynak Kullanımının Yararları	108
2.3.5. Dış Kaynak Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAŞIMACILIK VE TAŞIMA MODLARI

3.1. TAŞIMA TÜRLERİ VE KULLANILAN ARAÇLAR	113
3.1.1. Karayolu Taşımacılığı ve Kullanılan Araçlar	113
3.1.2. Denizyolu Taşımacılığı ve Kullanılan Araçlar.....	118
3.1.3. Demiryolu Taşımacılığı ve Kullanılan Araçlar	123
3.1.4. Havayolu Taşımacılığı ve Kullanılan Araçlar	127
3.1.5. Boru Hattı Taşımacılığı	132
3.1.6. İç Suyolu (Nehir) Taşımacılığı	135
3.1.7. Teleferik Taşımacılığı.....	138
3.1.8. Uzay Taşımacılığı.....	139

3.2. KARMA TAŞIMACILIK	140
3.2.1. Çok Modlu Taşımacılık (Multimodal Transportation)	141
3.2.2. Modlar Arası Taşımacılık (Intermodal Transportation)	141
3.2.3. Kombine Taşımacılık (Combined Transportation)	142

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEDARİK ZİNCİRİ VE LOJİSTİK YÖNETİMİ

4.1. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ	145
4.1.1. Tedarik Zinciri Kavramı	146
4.1.2. Tedarik Zincirinin Amaçları	149
4.1.3. Tedarik Zincirinin Genel Yapısı	150
4.1.4. Tedarik Zinciri Kararları.....	152
4.1.5. Tedarik Zinciri Yönetimi (TZY).....	155
4.1.5.1. Tedarik Zinciri Yönetiminin İşletmelere Sağladığı Faydalar	156
4.1.5.2. Tedarik Zinciri Yönetimi Süreçleri	157
4.1.5.3. Tedarik Zinciri Yönetiminin İlkeleri.....	160
4.2. LOJİSTİK YÖNETİMİ	162
4.3. LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ İLİŞKİSİ	
ÇÖZÜMLEMESİ	164

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEPO YÖNETİMİ VE ENVANTER/STOK

YÖNETİMİ

5.1. DEPO YÖNETİMİ	169
5.1.1. Depo ve Depolama Kavramı.....	170
5.1.2. Depolamanın Fonksiyonları.....	171
5.1.3. Depolamanın Önemi.....	171
5.1.4. Depolama ve Yer Seçimi Kararları	172
5.1.4.1. Depolama Kararı.....	173
5.1.4.2. Depo Yer Seçimi Kararı	178
5.1.5. Depo Türleri	180
5.1.5.1. Sahipliğe Göre Depolar	181
5.1.5.2. Stokladığı Ürünlere Göre Depolar	183
5.1.5.3. Tedarik Zinciri İçerisindeki Konumuna Göre Depolar	184

5.2. ENVANTER/STOK YÖNETİMİ.....	185
5.2.1. Envanter ve Envanter Yönetimi Kavramı	186
5.2.2. Envanter Yönetiminin Amacı ve Önemi.....	188
5.2.3. Envanter Sınıflandırması	189
5.2.4. Envanter Belirleme Yöntemleri	190
5.2.4.1. Bağımsız Envanter Belirleme Yöntemleri	191
5.2.4.2. Ekonomik Sipariş Miktarı.....	191
5.2.4.3. Diğer Envanter Belirleme Yöntemleri	194
5.2.4.4. Bağımlı Envanter Miktarı Belirleme Yöntemleri.....	201
5.2.4.4.1. Malzeme İhtiyaç Planlaması (MRP)	201
5.2.4.4.2. Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP)	202

ALTINCI BÖLÜM

E-LOJİSTİK VE LOJİSTİK BİLGİ SİSTEMLERİ

6.1. E-LOJİSTİK.....	207
6.1.1. E-Lojistiğin Tanımı	207
6.1.2. E-Lojistiğin Faaliyet Alanları	208
6.1.3. E-Lojistik ile Geleneksel Lojistiğin Karşılaştırılması	209
6.1.4. E-Lojistiğin Avantajları ve Dezavantajları	210
6.2. LOJİSTİK BİLGİ SİSTEMLERİ	212
6.2.1. Verinin Önemi	213
6.2.2. Veri İletiminde Kullanılan Yöntemler	214
6.2.2.1. Elektronik Veri Değişimi (EDI).....	214
6.2.2.2. Bulut (Cloud) Sistemleri.....	215
6.2.2.3. Blok-Zincir (Blockchain) Platformu	217
6.2.2.4. Nesnelerin İnterneti (IoT- Internet of Things)	218
6.2.2.5. Veri Ambarı ve Veri Madenciliği Uygulamaları.....	219
6.2.3. Lojistikte Kullanılan Bilgi Sistemleri	220
6.2.3.1. Kurumsal Kaynak Planlama Sistemleri (ERP).....	221
6.2.3.2. Müşteri İlişkileri Yönetimi Sistemleri (CRM)	224
6.2.3.3. Depo Yönetimi Sistemleri (WMS)	226
6.2.3.3.1. Barkodlama ve Karekodlama.....	227
6.2.3.3.2. Radyo Frekanslı Tanıma Sistemi (RFID).....	229
6.2.3.4. Nakliye Yönetim Sistemleri (TMS)	231
6.2.3.5. Araç Takip Sistemleri	232
6.2.3.5.1. Küresel Konum Belirleme Sistemi (GPS).....	233

6.2.3.5.2. Sürücü Takip Sistemleri.....	234
6.2.3.6. Kargo Yükleme Optimizasyonu (CLO)	235
6.2.3.6.1. Araç Yükleme Optimizasyonu.....	236
6.2.3.6.2. Palet Optimizasyonu	237
6.2.3.7. Konteyner Yönetim Sistemleri (CMS).....	237
6.2.3.8. Saha Yönetim Sistemleri (YMS)	238

YEDİNCİ BÖLÜM

GÜNCEL LOJİSTİK FAALİYETLER

7.1. TERSİNE LOJİSTİK.....	243
7.1.1. Tersine Lojistik Kavramı.....	243
7.1.2. Tersine Lojistiğin Önemi ve Yapılma Nedenleri	244
7.1.3. Tersine Lojistiğin Aşamaları ve Unsurları	245
7.1.4. Tersine Lojistiğe Konu Olan Ürünlerin Geri Dönüş Nedenleri....	247
7.1.5. Tersine Lojistikle Geri Dönen Ürünlere Yapılan İşlemler	248
7.1.6. Tersine Lojistik ile İleri Yönlü Lojistiğin Karşılaştırılması	250
7.1.7. Tersine Lojistiğin Avantajları	252
7.1.8. Tersine Lojistiği Engellenen Faktörler	253
7.2. YEŞİL LOJİSTİK.....	255
7.2.1. Yeşil Lojistik Nedir?	255
7.2.2. Yeşil Lojistik Faaliyetlerinin Amaçları.....	256
7.2.3. Yeşil Lojistik Yönetimi ve Temel Standartları	257
7.3. LOJİSTİK MERKEZLER (KÖYLER/ÜSLER).....	258
7.3.1. Lojistik Merkez Kavramı.....	258
7.3.2. Lojistik Merkezlerin Tarihsel Gelişimi	260
7.3.3. Lojistik Merkezlerin Fonksiyonları	262
7.3.4. Lojistik Merkez Türleri	263
7.3.5. Dünyada ve Türkiye’de Lojistik Merkezler	265
7.4. TAŞIMA İŞLERİ ORGANİZATÖRLERİ (FREIGHT FORWARDER).....	267
7.4.1. Kavramsal Olarak Taşıma İşleri Organizatörleri	267
7.4.2. Taşıma İşleri Organizatörlerinin İşlevleri ve Faaliyet Alanları	268
7.4.3. Taşıma İşleri Organizatörlerinin Sınıflandırılması.....	270
7.4.4. Taşıma İşleri Organizatörlerinin Faydaları	271
KAYNAKÇA.....	272

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Lojistik ağ	30
Şekil 1.2. Lojistiğin tedarik zincirine doğru evrimi	36
Şekil 1.3. İşletmelerde lojistiğin rolü.....	44
Şekil 1.4. Lojistiğin unsurlarının bölümlenmesi	54
Şekil 1.5. Üç boyutlu yaklaşımla lojistik sistem	56
Şekil 2.1. İşletmelerde lojistik iş süreçleri	65
Şekil 2.2. Konteyner	82
Şekil 2.3. Ahşap palet çeşitleri	83
Şekil 2.4. Yaygın kullanılan malzeme elleçleme araçları	85
Şekil 2.5. Depolarda kullanılan malzeme elleçleme araçları	86
Şekil 2.6. Paketleme	88
Şekil 2.7. Envanter yönetimi	97
Şekil 2.8. IPL'den 5 PL'e lojistik	107
Şekil 3.1. Karayolu taşımacılığı	116
Şekil 3.2. Denizyolu taşımacılığı.....	121
Şekil 3.3. Demiryolu taşımacılığı	124
Şekil 3.4. Havayolu taşımacılığı.....	130
Şekil 3.5. Boru hattı taşımacılığı	134
Şekil 3.6. İç su yolu (nehir) taşımacılığı.....	137
Şekil 3.7. Teleferik taşımacılığı.....	138
Şekil 3.8. Uzay taşımacılığı.....	139
Şekil 4.1. Tedarik zinciri yapıları	151
Şekil 4.2. Üretici bir işletmenin tedarik zinciri	152
Şekil 5.1. Depolama kararları	175
Şekil 5.2. Genel ve özel depolardan yararlanma kararında maliyet karşılaştırması	176
Şekil 5.3. Ekonomik sipariş miktarı	193
Şekil 5.4. Minimum-maksimum yönteminin işleyişi	197
Şekil 5.5. ABC analizi	200
Şekil 6.1. Elektronik veri değişimi (EDI)	214
Şekil 6.2. Bulut sistemlerin genel yapısı.....	217
Şekil 6.3. Barkod tipleri	228
Şekil 6.4. RFID sisteminin bileşenleri	231
Şekil 6.5. Kargo yükleme optimizasyonu	236
Şekil 7.1. Tersine lojistik geri alım işlemleri	250
Şekil 7.2. İleri yönlü ve tersine lojistik.....	251
Şekil 7.3. Lojistik merkezler gelişim modeli	262
Şekil 7.4. Lojistik merkezler coğrafi etki alanları	264
Şekil 7.5. Türkiye'deki lojistik merkezler	267

KAYNAKÇA

- Acar, A.Z. (2010). *Depolama ve depo yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Acar, A.Z. ve Çakmak. E. (2018). *Depo ve dağıtım merkezleri yönetimi*. İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- Acar, A.Z. ve Gürol, P. (2016). *Türk deniz ticaretinde taşımacılık ve lojistik*. İstanbul: Hazar Strateji Enstitüsü Yayınları.
- Acar, A.Z. ve Kocaoğlu, B. (2018). Endüstri 4.0 çağına geçerken tedarik zinciri teknolojilerinde dijital entegrasyonun rekabet gücüne etkileri içinde. N. Engin, E. Aslanoğlu, O. Erdoğan, B.C. Karahasan ve K. Tata (Ed.), *Türkiye Ekonomisinde Kalkınma ve Dönüşüm* içinde. İstanbul: İmge Kitabevi, s.473-509.
- Acar, A.Z. ve Köseoğlu, A.M. (2014). *Lojistik yaklaşımıyla tedarik zinciri yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Acar, A.Z. ve Yurdakul, H. (2013). Tedarik lojistiğinde sistem satın alma ve entegre ürün timi: Sağlık sektörü için öneriler. *Akademik Bakış*. 34 (Ocak-Şubat), s.1-15. Erişim adresi: <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423867873.pdf>
- Ackerman, K.B. (1997). *Practical handbook of warehousing* (4. bs.). USA: Chapman&Hall.
- Akat, İ. (1984). *İşletme yönetimi*. İstanbul: Üçel Yayımcılık.
- Akbal, H. (2022). Sürdürülebilir lojistik kapsamında yeşil lojistik uygulamaları. *Kapadokya Akademik Bakış*. 6(1), s.15-23. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2507322>
- Albatros Yazılım. (2018). Barkod Nasıl Alınır? Sıfırdan Barkod Üretmek. Erişim adresi: <https://www.albatrosyazilim.com/barkod-nasil-alinir-sifirdan-barkod-uretmek.html>
- Arabacı, B. (2010). *Müşteri Hizmetleri ve CRM* (2. bs.). İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- Arda Palet. (2023). Euro palet ölçüleri. Erişim adresi: <https://www.ardapalet.net/euro-palet-olculeri/>
- Asfer Ambalaj. (2023). ISO palet çeşitleri. Erişim adresi: [https://www.asferticaret.com/palet-ansiklopedisi.php#:~:text=Palet%20end%C3%BCstrisinde%20standart%20olarak%20kabul,%20Association\)%20taraf%C4%B1ndan%20%C3%BCretile n%20palettir.](https://www.asferticaret.com/palet-ansiklopedisi.php#:~:text=Palet%20end%C3%BCstrisinde%20standart%20olarak%20kabul,%20Association)%20taraf%C4%B1ndan%20%C3%BCretile n%20palettir.)

- Aslantaş, T. (2011). Tedarik zinciri yönetiminde dağıtım ağlarının tasarımı ve optimizasyonu: Malzeme ihtiyaç kısıtı altında stratejik bir üretim-dağıtım modeli. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Tankut-Aslantas/publication/353826603_Tedarik_Zinciri_Yonetiminde_Dagitim_Aglarinin_Tasarimi_ve_Optimizasyonu_Malzeme_ithiyac_kisiti_altinda_stratejik_bir_uretim-dagitim_modeli/links/6113cb960c2bfa282a39104d/Tedarik-Zinciri-Yoenetiminde-Dagitim-Aglarinin-Tasarimi-ve-Optimizasyonu-Malzeme-ithiyac-kisiti-altinda-stratejik-bir-ueretim-dagitim-modeli.pdf
- Aşıcı, Ö.Z. ve Tek, Ö.B. (1985). *Fiziksel dağıtım yönetimi*. İzmir: Bilgehan Basımevi.
- Avitathur, B. ve Shah, J. (2004). Tapping Product Returns through Efficient Reverse Supply Chains: Opportunities and Issues. *IIMB Management Review*. 16(4), s.84-93. Erişim adresi: https://www.academia.edu/255398/Tapping_Product_Returns_Through_Efficient_Reverse_Supply_Chains_Opportunities_and_Issues
- Awad, E. ve Ghaziri, H. (2004). *Knowledge Management*. New Jersey, USA: Prentice Hall Publishing.
- Bader, J. (2007). Distributor power tools: The inventory obituary. *The Distribution Team*. Erişim adresi: https://www.distributionteam.com/files/The_Inventory_Obituary_1.pdf
- Bakırtaş, H. (2013). Müşteri ilişkileri yönetimi: Tanımı, Kapsamı, Önemi. N. Timur ve G. Barış (Ed.), *Müşteri ilişkileri yönetimi* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bakoğlu, R. ve Yılmaz, E. (2001). Tedarik zinciri tasarımının rekabet avantajı yaratması açısından değerlendirilmesi: “Fast food” sektörü örneği. 6. Ulusal Pazarlama Kongresi (28 Haziran- 1 Temmuz 2001), Erzurum, s. 173-185. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/335920722_Tedarik_Zinciri_Tasariminin_Rekabet_Avantajı_Yaratması_Acisindan_Degerlendirilmesi_Fast_Food_Sektoru_Ornegi_Evaluation_of_Supply_Chain_Design_on_Creating_Competitive_Advantage_Fast_Food_Sector_Case#fullTextFileContent
- Bakos, J.Y. ve Treacy, M.E. (1986). Information technology and corporate strategy: A research perspective. *Management Information Systems Quarterly*. 10(2), s.107-119.
- Ballou, R.H. (2004). *Business logistics/supply chain management: planning, organizing and controlling the supply chain* (5. bs.), New Jersey: Pearson/Prentice Hall Inc.
- Barcode Resource. (t.y.). PDF417 barcode. Erişim adresi: <https://www.barcoderesource.com/pdf417barcode.shtml>
- Barda, S. (1982). *Ulaştırma Ekonomisi*. İstanbul: Menteş Kitabevi.
- Barutçugil, İ. (2002). *Bilgi Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

- BEHEM Stratejik Yönetim ve Dış Ticaret Anonim Şirketi. (2023). Demiryolu taşımacılığı. Erişim adresi: <https://www.behem.com.tr/tr/hizmet/18/demiryolu-tasimaciligi.html>
- Bhatnagar, R. ve Viswanathan, S. (2000). Re-engineering global supply chains. *International journal of physical distribution & logistics management*. 30(1), 13-34.
- BilgiUstam. (t.y.). RFID (radyo frekansları ile tanımlama) nedir?. Erişim adresi: <https://www.bilgiustam.com/rfid-radyo-frekanslari-ile-tanimlama-nedir/>
- BLN Gümrükleme Taşımacılık Depolama. (2023). Karayolu taşımacılığı. Erişim adresi: <https://www.blngumruk.com/karayolu-tasimaciligi/>
- Bloomberg. (2023). SpaceX, Falcon 9 ile uzay istasyonuna kargo taşıyacak. Erişim adresi: <https://www.bloomberght.com/spacex-bugun-firlatacagi-falcon-9-ile-uzay-istasyonuna-kargo-tasiyacak-2332493>
- Bolten, E.F. (1997). *Managing time and space in the modern Warehouse*. New York: Amacom.
- Bowersox, J.D. ve Closs, J.D. (1996). *Logistical management: the integrated supply chain process*. New York: McGraw-Hill College.
- Bowersox, D.J., Closs, D.J. ve Cooper, M.B. (2019). *Supply chain logistics management* (5. bs.). Boston: McGraw-Hill Education.
- Bowersox, D.J. ve Daugherty, P.J. (1995). Logistics paradigms: The impact of information technology. *Journal of Business Logistics*. 16(1), s.65-80.
- Brady, J.A., Monk, E.F. ve Wagner, B.J. (2001). *Concepts in enterprise resource planning*. Boston, USA: Course Technology.
- Branch, A. E. (2009). *Global supply chain management and international logistics*. New York: Routledge.
- Bridget, McC. (2012). Cloud breakthrough. *Logistics Management*. 51(11), s.36-40.
- Brockman, T. ve Godin, P. (1997). Flexibility for the future in warehouse design. *IIE Solutions*. 29(7).
- Can, H. ve Güney, S. (2018). *Genel işletme* (4. bs.). İstanbul: Siyasal Kitabevi.
- Can, T., Çilingirtürk, M. ve Koçak, H. (2006). Dış bükey programlama ile lojistik merkezi tespiti. *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*. 17(54), s.15-25. Erişim adresi: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- CARGAS. (2023). Understanding Microsoft Warehouse Management Software. Erişim adresi: <https://cargas.com/blog/microsoft-warehouse-management-software/>

- Cengiz, F. (2006). *Lojistik bilgi sistemlerinin işletme performansı üzerine etkisi ve bir uygulama*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=8baIwOyPEBoKCSx9PSnIjA&no=9noQ_ZD7t5ZPEaCj92k71A
- Erkayman, B. (2007). *Lojistikte taşıma şekillerinin belirlenmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. Erişim adresi:
- Chopra, S. ve Meindl, P. (2004). *Supply chain management* (2. bs.). Pearson Education International.
- Christopher, M. (1998). *Logistics and supply chain management: strategies for reducing cost and improving services* (2. bs.). London: Prentice Hall.
- Ciğerci, E. (2016). Lojistik, önemi, tarihi gelişimi ve kavramsal çerçeve. Duruel, M. ve Görçün, Ö. (Ed.), *Lojistik* (s. 13-38) içinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Council of Supply Chain Management Professionals. (2013, August). *Logistics. Supply chain management terms and glossary*. Erişim Adresi: <https://cscmp.org/>
- Coyle, J.J., Bardi, E.J. ve Langley, C.J. (2003). *The management of business logistics: a supply chain perspective* (7. bs.). Ohio: West Publishing Company.
- Coyle, J.J., Bardi, E.J. ve Novak, R.A. (1994). *Transportation* (4. bs.). South-Western College Pub.
- Croxton, K.L., Dastugue-Garcia, S.J., Lambert, D.M. ve Rogers, D.S. (2001). The supply chain management process. *The International Journal of Logistics Management*. 12(2), s.13-35.
- Çakıcı, L. (1987). *İşletmelerde ambalaj sorunları ve ambalajlama alanındaki gelişmeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Çancı, M. ve Erdal M. (2013). *Lojistik yönetimi* (4. bs.). İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- Çark, Ö. (2019). *Kurumsal Kaynak Planlama (KKP) Sistemleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çekerol, G.S. (2013). *Lojistik Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Çelikçapa, F.O. (2000). *Üretim yönetimi ve teknikleri*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Daugherty, P.J., Ellinger, A.E. ve Rogers, D.S. (1995). Information accessibility: Customer responsiveness and enhanced performance. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*. 25(1), s.4-17.
- Demir, H. ve Gümüsoğlu, Ş. (1998). *Üretim yönetimi (işlemler yönetimi)* (5. bs.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Demir, Ş. (2006). *Uluslararası taşımacılık/lojistik: KDV istisnası ve iadesi* (2. bs.). İstanbul: Gelirler Kontrolleri Derneği Yayını.

- Demirci, E. (2019). *Lojistik ilkeleri* (Ders notu). İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. İstanbul.
- Demirdöğen, O. (2001). *Üretim yönetimi* (3. bs.). Erzurum: Atatürk Üniversitesi İİBF Z.F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayınları.
- Denizhan, B. ve Taşkın, H. (2021). *Logistics management and manufacturing logistics*. Ankara: Iksad Publications.
- Dinçel, S. (2016). *Lojistik yönetimi ve girişimcilik*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Dokuz, A.Ş. ve Çelik, M. (2017). Bulut Bilişim Sistemlerinde Verinin Farklı Boyutları Üzerine Derleme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*. 6(2), s.316-338. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/341073>
- Doppelmayr. (2023). Malzeme nakli. Erişim adresi: <https://www.doppelmayr.com/tr/uygulamalar/malzeme-nakli/>
- Dölek, A. (1999). *Mevzuat ışığında dış ticaret işlemleri ve piyasa uygulamaları*. İstanbul: Beta yayınları.
- Dr. Alabay. (2023). Bulut Bilişim. Erişim adresi: <https://dralabay.wordpress.com/2014/01/20/bulut-bilisim/>
- Du, J. ve Bergqvist, R. (2010). Developing conceptual framework of international logistics centres. *12th World Conference on Transport Research Society*. July, 11-15, Lisbon, Portugal.
- Duruel, M. ve Görçün, Ö. (2016). *Lojistik*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Elitaş, C. ve Özdemir, S. (2014). Bulut Bilişim ve Muhasebede Kullanımı. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 16(2), s.93-108. Erişim adresi: <https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/114/1/Bulut%20Bili%c5%9fim%20ve%20Muhasebede%20Kullan%c4%b1m%c4%b1.pdf>
- Elgün, M.N. (2011). Ulusal ve uluslararası taşıma ve ticarete lojistik köylerin yapılanma esasları ve uygun kuruluş yeri seçimi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(2), s.203-226. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/18921>
- Enns, S.T. (2002). MRP performance effects due to forecast bias and demand uncertainty. *Journal of Operational Research*. 138(1), s.87-102. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0377221701001345>
- Erdal, M. (2005). *Küresel lojistik*. İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- Erdal, M. ve Çancı, M. (2009). *Taşımacılık yönetimi* (3. bs.). İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- Erdal, M., Görçün, Ö.F. ve Saygılı, M.S. (2010). *Depo yönetimi*. İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- Erdoğan, N. (2007). *Lojistik maliyetleme ve lojistikte faaliyete dayalı maliyetleme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1748.

- Ergün, S. ve Şahin, S. (2017). İşletme Talep Tahmini Üzerine Literatür Araştırması. *Ulakbilge*, 5(10), s.469-487. Erişim adresi: <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1488891420.pdf>
- Erkayman, B. (2007). *Lojistikte taşıma şekillerinin belirlenmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. Erişim adresi: <http://dspace.yildiz.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/1/6127/0032463.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ertek, G. (2018). Depolama sistemleri. B. Çatay ve G. Öztürk (Ed.), *Uluslararası lojistik* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ertek, G. ve Aba, B. (2012). Lojistik bilişim sistemleri. B. Çatay ve G. Öztürk (Ed.), *Uluslararası Lojistik* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erturgut, R. (2016). *Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Euronews. (2015). Uzaya fırlatılan "Falcon 9" roketi tek parça halinde yeryüzüne döndü. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2015/12/22/uzaya-firlatilan-falcon-9-roketi-tek-parca-halinde-yeryuzune-dondu>
- Eyman, U.E. (2007). *Tedarik zincir yönetimi*. İstanbul: Kalite Ofisi Yayınları, No:14.
- Fernie, J. (1999). Outsourcing Distribution in U.K. Retailing. *Journal of Business Logistics*, 20(2), s.83-95.
- Fleischmann, M., Bloemhof-Ruwaard, M., Dekker, R., van der Laan, E., van Nunen, Jo A.E.E. ve van Wassenhove, Luk N. (1997). Quantitative Models for Reverse Logistics: A Review. *European Journal of Operational Research*. 103, s.1-17. Erişim adresi: https://pure.eur.nl/ws/portalfiles/portal/46563205/eur_dekker_65.pdf
- Fordyce, K., Dunki-Jacobs, R., Gerard, B., Sell, R., ve Sullivan, G. (1992). Logistics Management System: An Advanced Decision Support System for the Fourth Decision Tier Dispatch or Short-Interval Scheduling. *Production and Operations Management*, 1(1), s.70-86. Erişim adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1937-5956.1992.tb00340.x>
- Fordyce, K. ve Sullivan, G. (1990). I.B.M. Burlington's Logistics Management System. *Interfaces*, 20(1), s.43-64. Erişim adresi: https://www.jstor.org/stable/pdf/25061311.pdf?refreqid=excelsior%3A022c3e1321e9781e4aaddefd0e68ce74&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1
- GAT Logistics. (2023). Değer katan hizmetler. Erişim adresi: <http://www.gatlojistik.com/de%C4%9Fer-katan-hizmetler.aspx>
- Gattorna, J., Day, A. ve Hargreaves, J. (1991). Effective logistics management. *Logistics Information Management*. 4(2).
- Genelkurmay Başkanlığı. (2002). *Lojistik mühendislik ile başlayan lojistik değişim ve gelişim*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi.

- Ghiani, G., Laporte, G. ve Musmanno, R. (2013). *Introduction to logistics systems planning and control* (2. bs.). New York: John Wiley and Sons.
- Gourdin, K.N. (2006) *Global logistics management: a competitive advantage for the 21st century* 2. bs.), Texas: Wiley & Sons,
- GTECH. (t.y.). Nesnelerin İnterneti (IoT) nedir?. Erişim adresi: <https://www.gtech.com.tr/nesnelerin-interneti-iot-nedir/>
- Göncü, K.K. (2010). *Lojistik sektöründe kargo taşımacılığında uzak nokta çözümleri*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Proje Çalışması. Edirne. Erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/50609115.pdf>
- Görçün, Ö.F. ve Görçün, Ö. (2010). *Demiryolu taşımacılığı*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gustin, M.G., Daugherty, P. ve Stank, T.P. (1995). The effects of information availability on logistics integration. *Journal of Business Logistics*. 16(1), s.1-21.
- Gümrük Kanunu (1999, 4 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 23866). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23866.pdf>
- Gümüş, Y. (2012). *Lojistik faaliyetler ve maliyetler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gündüz, M.Z. ve Daş, R. (2018). Nesnelerin interneti: Gelişimi, bileşenleri ve uygulama alanları. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*. 24(2), s.327-335. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/465809>
- Gürdal, M. (1995). *Turizm ulaştırması*. İzmir: Karınca Matbaası.
- Güzel, D. ve Korucuk, S. (2015). Lojistik'te Sürdürülebilirlik ve Yeşil Liman Kavramları. 4. *Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi Bildiriler Kitabı*. Gümüşhane Üniversitesi, s.77-83.
- Handfield, R.B., Monczka, R.M., Giunipero, L.C. ve Patterson, J.L. (2011). *Sourcing and supply chain management* (5. bs.). Canada: South-Western Cengage Learning.
- Hava Harp Akademisi Komutanlığı. (2010). *Lojistik*. İzmir: Hava Teknik Okullar Komutanlığı Basımevi, UZEM Yayını, No:8.
- Hines, T. (2004). *Supply chain strategies: customer driven and customer focused*. Burlington: Butterworth-Heinemann.
- Hornby, A.S. (1989). Logistics. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (4. bs.). Cowie,A.P. (Ed.). İngiltere: Oxford University Press.
- Hossain, L., Patrick, J.D. ve Rashid, M.A. (2002). *Enterprise resource planning: Global opportunities & challenges*. USA: Idea Group Publishing. Erişim adresi: <https://docplayer.net/10558993-Enterprise-resource-planning-global-opportunities-challenges-by-liaquat-hossain-jon-david-patrick-and-m-a-rashid.html>

- Hugo, W.M.J., Badenhorst-Weiss, J.A. ve Van Biljon, E.H.B. (2004). *Supply Chain Management-Logistics Perspective*. Pretoria: Van Schaik Publishers.
- İslamoğlu, A.H. (2013). *Pazarlama yönetimi (stratejik yaklaşım)*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kakabadse, N. ve Kakabadse, A. (2000). Critical-review-outsourcing: A paradigm shift. *The Journal of Management Development*. 19(8), s.670-728. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1108/02621710010377508>
- Kakavand, H., Kost De Sevres, N. ve Chilton, B. (2017). The blockchain revolution: An analysis of regulation and technology related to distributed ledger Technologies. *SSRN Electronic Journal*. Erişim adresi: <https://scihub.se/https://doi.org/10.2139/ssrn.2849251>
- Kaptanoğlu, C. (2002). Avrupa Birliği ve denizcilik sektörü. *Deniz Ticaret Odası Dergisi*. Ankara.
- Kara, K., Acar, A.Z. ve Önden, İ. (2013). Tersine lojistik süreçlerinde toplama merkezi yerlerinin matematiksel modelleme ile tespit edilmesi. *12nci Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildiri Kitabı*. Marmaris (2-4 Mayıs 2013), s.911-916. Erişim adresi: https://www.academia.edu/3407905/TERS%C4%B0NE_LOJ%C4%B0ST%C4%B0K_S%C3%9CRES%C3%87LER%C4%B0NDE_TOPLAMA_MERKEZ%C4%B0_YERLER%C4%B0N%C4%B0N_MATEMAT%C4%B0KSEL_MODELLEME_%C4%B0LE_TESP%C4%B0T_ED%C4%B0LMES%C4%B0
- Karacan, S. ve Kaya, M. (2011). *Lojistik faaliyetlerde maliyetleme*. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Karaçay, G. (2005). Tersine lojistik: Kavram ve işleyiş. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14(1), s.317-332. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50207>
- Karagülle, A.Ö. ve Birgören, T. (2013). *Havayolu Taşımacılığında Uçucu Ekip Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karayalçın, İ.İ. (1986). *Endüstri mühendisliği ve üretim yönetimi el kitabı, C. II*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Karluk, S.R. (1990). *Avrupa Toplulukları ve Türkiye*. Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.
- Keskin M.H. (2006). *Lojistik tedarik zinciri yönetimi-geçmişi, değişimi, bugünü, geleceği*. Ankara: Nobel Yayın.
- Keskin, M.H. (2014). *Lojistik tedarik zinciri yönetimi-geçmişi, değişimi, bugünü, geleceği* (5. bs.). Ankara: Nobel Yayın.
- Keskin, M.H. (2015). *Lojistik el kitabı* (2. bs.). Ankara: Nobel Yayın.
- Kırçova, İ. (2006). *Küçük ve orta ölçekli işletmelerde elektronik tedarik sistemleri ve avantajları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

- Koban, E. ve Keser, H.Y. (2007). *Dış ticarete lojistik* (2. bs.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Koban, E. ve Keser, H.Y. (2011). *Dış ticarete lojistik* (4. bs.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kobu, B. (2014). *Üretim yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kocaoğlu, B. (2020). Lojistik iletişimi ve bilgi sistemleri. A.Z. Acar (Ed.), *Lojistik Yönetimi* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.193.
- Koçel, T. (2005). *İşletme yöneticiliği* (10. bs.). İstanbul: Arıkan Yayınevi.
- Korucuk, S. ve Mert, F. (2017). Yeşil lojistik uygulamaları: PTT örneği. *Ulakbilge*. 5(12), s.865-879. Erişim adresi: <https://acikerisim.gumushane.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12440/1592/YE%20%20LOJ%20%20ST%20%20UYGULAMA%20LARI-PTT%20%20RNE%20%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kotler, P. (1997). *Marketing management: Analysis planning, implementation and control* (9. bs.). London: Prentice Hall.
- Kozlu, C. (1995). *Uluslararası pazarlama* (5. bs.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Küçük, O. (2007). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi* (3. bs.). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Küçük, O. (2011). *Stok yönetimi: ampirik bir yaklaşım* (2. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Küçük, O. (2021). *Lojistik ilkeleri ve yönetimi* (7. bs.). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Lambert, D.M. (2008). *Supply chain management: Processes, partnership, performance* (3. bs.). USA: Supply Chain Management Inst.
- Lambert, D.M., Cooper, M.C. ve Janus, D. (1998). Supply chain management: Implementation issues and research opportunities. *International Journal of Logistics Management*. 9(2).
- Lambert, D.M., Stock, J.R. ve Ellram, L.M. (1998). *Fundamentals of logistics management*. New York: IrwinMcGraw-Hill, Chapter 8.
- Lambert, D.M., Stock, J. R., Ellram, L. M., ve Grant, D. (2006). *Fundamentals of logistics management: first european edition*. London:McGraw-Hill.
- Langabeer, J.R. (2008). *Healthcare operations management: A quantitative approach to business and logistics*. USA: Jones and Bartlett Publishers.
- Langley, C.J., Coyle, J.J., Gibson, B.J., Novack, R.A. ve Bardi, E.J. (2008). *Managing supply chains a logistics approach*. Canada: South Western.

- Larson, P.D. ve DeMaris, R.A. (1990). Psychic stock: An independent variable category of inventory. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*. 20(7).
- Lee, H.L., Padmanabhan, V. ve Vhang, S. (1997). The bullwhip effect in supply chain. *Sloan Management Review*. 38(3), s.93-102.
- Lewis, I. ve Talalayevsky, A. (1997). Logistics and information technology: A coordination perspective. *Journal of Business Logistics*. 18(1), 141-157.
- LODER. (2010). *Lojistik terimler sözlüğü*. İstanbul: Lojistik Derneği Yayınları.
- Logistics. (t.y.). Cambridge Dictionary içinde. Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/logistics>
- Logistics. (t.y.). Encyclopædia Britannica içinde. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/topic/logistics-business>
- Logistics. (t.y.). Merriam-Webster içinde. Erişim adresi: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/logistics>
- Lojistik. (t.y.). Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük içinde. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- LogisticsWorld. (t.y.). What is logistics?. Erişim adresi: <http://www.logisticsworld.com/logistics.htm>
- Lojistik Bilimi Lojistik Ansiklopedisi. (2021). E-Lojistik ve Türkiye’de E-Lojistik Uygulamaları. Erişim adresi: <https://lojistikbilimi.com/e-lojistik-ve-turkiyede-e-lojistik-uygulamalari/>
- Lojistik Bilimi Lojistik Ansiklopedisi. (2023). Boru hattı lojistiği. Erişim adresi: <https://lojistikbilimi.com/boru-hatti-lojistigi/>
- Long, D. (2012). *Uluslararası lojistik: küresel tedarik zinciri yönetimi* (Tanyaş, M. ve Düzgün, M. 2. bs.’dan Çev.) Ankara: Nobel Yayın.
- Lowson, R., King, R. ve Hunter A. (1999). *Quick response; managing the supply chain to meet consumer demand*. London: John Wiley & Sons Ltd.
- Lu, H. ve Su, Y. (2002). *An approach towards overall supply chain efficiency*. Göteborg University Yüksek Lisans Tezi. Erişim adresi: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/2360/gbs_thesis_2002_29.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Maltz, A. ve Ellram, L. (1999). Outsourcing supply management. *Journal of Supply Chain Management*. 35(2), s.4-7. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1111/j.1745-493X.1999.tb00232.x>.
- McFarlan, F.W. (1984). Information technology changes the way you compete. *Harvard Business Review*, 62(3). s.98-103. Erişim adresi: <https://hbr.org/1984/05/information-technology-changes-the-way-you-compete>

- MechTecno. (2019). Dünyanın en büyük yolcu uçağı üreticileri. (2 Ekim 2019). Erişim adresi: https://mechtekno.com/dunyanin-en-buyuk-yolcu-ucagi-ureticileri/#google_vignette
- Meghana, H.L., Mathew, A.O. ve Rodrigues, L.L.R. (2018). Prioritizing the Factors Affecting Cloud ERP Adoption-An Analytic Hierarchy Process Approach. *International Journal of Emerging Markets*. 13(6), 1559-1577. Erişim adresi: <https://sci-hub.se/10.1108/ijjoem-10-2017-0404>
- Mentzer, J.T., Dewitt, W., Keebler, J.S., Min, S., Nix, N.W., Smith, C.D. ve Zacharia, Z.G. (2001). Defining supply chain management. *Journal of Business Logistics Systems*. 22(2), s.1-25.
- Microfon Blog. (2023). Uzay Turizmi ve Taşımacılığı: Yeni Bir Çağ!. Erişim adresi: <https://blog.microfon.co/uzay-turizmi-ve-tasimaciligi-yeni-bir-cag/>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *Kombine taşımacılık*. Ankara: MEGEP, s.6. Erişim adresi: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Kombine%20Ta%C5%9F%C4%B1mac%C4%B1l%C4%B1k.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2011). *Depo ve lojistik*. Ankara: MEGEP, s.22. Erişim adresi: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Depo%20Ve%20Lojistik.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2011). *Ürün alımı*. Ankara: MEGEP, s.64-66. Erişim adresi: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/%C3%9C%C3%BCn%20Al%C4%B1m%C4%B1.pdf
- Mr. Foreign Trader. (2023). İç su yolu (nehir) taşımacılığı. Erişim adresi: <https://www.berkbayraktar.com.tr/2020/01/ic-suyolu-nehir-tasimaciligi.html>
- Mucuk, İ. (1989). *Pazarlama ilkeleri*. İstanbul: Der yayınları.
- Murphy, Jr., P.R. ve Wood, D.F. (2010). *Contemporary logistics* (10. bs.). New Jersey: Pearson/Prentice Hall Inc.
- Murphy, Jr., P.R. ve Knemeyer, A.M. (2016). *Güncel lojistik* (Fercan, F. ve Demiroğlu, Ş. 11. bs.'dan Çev.) Ankara: Nobel Yayın.
- Mühendis Beyinler. (2018). Elektronik Veri Değişimi (EDI) Nedir?. Erişim adresi: <https://www.muhendisebeyinler.net/elektronik-veri-degisimi-edi-nedir/>
- Nakıboğlu, G. (2007). Tersine lojistik: Önemi ve dünyadaki uygulamaları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9(2), s.181-196. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/287509>
- Nebol, E., Uslu, T., Uzel, E. (2015). *Tedarik zinciri ve lojistik yönetimi* (4. bs.). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Nonaka, I. (2008). *The Knowledge –Cretaing Company*. USA:Harvard Business Review Press.
- North Atlantic Treaty Organization. (2012). *NATO Logistics Handbook*. Erişim adresi: https://www.nato.int/docu/logi-en/logistics_hndbk_2012-en.pdf

- O'Brien, J.A. ve Marakas, G.M. (2010). *Management information systems* (10. bs.). NY, USA: McGraw-Hill/Irwin.
- Orhan, O.Z. (2003). *Dünyada ve Türkiye 'de lojistik sektörünün gelişimi*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Ören, A., Kahraman, A. (2016). Taşıma modları. Duruel, M. ve Görçün, Ö. (Ed.), *Lojistik* (s. 13-38) içinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Özcan, S. (2008). Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde lojistik yönetiminin önemi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), s.275-300. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19559/208522>
- Özbay, A. ve Devrim, J. (2000). *7'den 77'ye yeni başlayan herkes için e-ticaret rehberi*. İstanbul: Hayat Yayınevi.
- Özbay, T. (2004). *Sorularla dış kaynak kullanımı (outsourcing)*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Özdemir, A. (2015a). Lojistiğin temel kavramları. M. Nalçakan ve F. Er (Ed.), *Lojistik ilkeleri* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, A. (2015b). Lojistik ve tedarik zinciri yönetimi. M. Nalçakan ve F. Er (Ed.), *Lojistik ilkeleri* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, A. (2015c). Lojistik Sisteminin Bileşenleri. M. Nalçakan ve F. Er (Ed.), *Lojistik ilkeleri* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, A.İ. (2004). Tedarik zinciri yönetiminin gelişimi, süreçleri ve yararları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 23, s.87-96. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66443>
- Özmen, Ş. (2013). *Ağ ekonomisinde yeni ticaret yolu e-ticaret* (5. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, A. (2011). *Etkin depo yönetimi ve lojistik depoların etkin depo stratejileri üzerine bir araştırma*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, s.60. Erişim adresi: https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/96321/yokAcikBilim_403820.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Pagonis, W.G. ve Cruikshank, J.L. (1992). *Moving mountains: lessons in leadership and logistics from the Gulf War*. Boston: Harward Business Review Press.
- Palamutçuoğlu, B.T. (2012). *Lojistik yönetimi*. Yayımlanmamış ders notu, İşletme Yönetimi Programı, Celal Bayar Üniversitesi Kula Meslek Yüksekokulu, Manisa. Erişim adresi: <http://www.mku.edu.tr/files/1054-29cc9f87-bbcf-4d24-b6a6-65fff6d11bc9.pdf>

- Pinna, R. ve Carrus, P.P. (2012). Reverse logistics and the role of fourth party logistics provider. A. Groznik ve Y. Xiong (Ed.), *Pathways to Supply Chain Excellence* içinde. İtaly: INTECH. Erişim adresi: <https://pdfs.semanticscholar.org/211c/c1813fbc602fa4138d0942fc65033a01ef73.pdf>
- Poth, J.P. (1998). *The logistics of the Roman Army at war (264 B.C. – A.D. 235)*. Boston, MA., USA: Brill.
- Porter, M.E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. USA: The Free Press.
- Porter, M.E. ve Milar, E.V. (1985). How information gives you competitive advantage. *Harvard Business Review*, 63(4). s.149-160. Erişim adresi: <https://hbr.org/1985/07/how-information-gives-you-competitive-advantage>
- Prahalad, C.K. (1993). The role of core competencies in the corporation. *Research Technology Management*. 36(6), s.40-47. Erişim adresi: <https://sci-hub.se/10.1080/08956308.1993.11670940>
- Quayle, M. ve Jones, B. (1993). *Logistics: An integrated approach*. Newcastle: Tudor Business Publishing.
- Reeder, R.R., Brierty, E.G. ve Reeder, B.H. (1997). *Industrial marketing: analysis, planning, and control* (2. bs.). New Jersey: Prentice Hall.
- Reid, T.R. (2007). *Avrupa birleşik devletleri* (Küçük, N. Çev.). İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Rimienė, K. ve Grundey, D. (2007). Logistics centre concept through evolution and definition. *Engineering Economics*. 54(4), s.87-95. Erişim adresi: <https://inzeke.ktu.lt/index.php/EE/article/view/12286>
- Robeson, J.F. ve Copacino, W.C. (2011). *The logistics handbook* (10. bs.). New York: The Free Press.
- Rodrigue, J.P. ve Notteboom, T. (2009). The terminalization of supply chains: Reassessing the role of terminals in port/hinterland logistical relationships. *Maritime Policy and Management: MPM*. 36(2), s.165-183. Erişim adresi: <https://sci-hub.se/10.1080/03088830902861086>
- Rogers, D.S. ve Tibben-Lembke, R.S. (1999). *Going backwards: reverse logistics trends and practices*. Pittsburgh: RLEC Press.
- Roso, V., Woxenius, J. ve Lumsden, K. (2009). The dry port concept: Connecting container seaports with the hinterland. *Journal of Transport Geography*. 17(5), s.338-345. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/229126457_The_dry_port_concept_connecting_container_seaports_with_the_hinterland
- Rushton, A., Croucher, P. ve Baker, P. (2010). *The handbook of logistics and distribution management* (4. bs.). London: Kogan Page.

- Russell, R.S. ve Taylor, B.W. (2002). *Operations Management* (4. bs.). Pearson College Div.
- Russell, S.H. (2000, 22 Aralık). Growing world of logistics. Erişim adresi: <https://www.thefreelibrary.com/Growing+World+of+Logistics.-a074582445>
- Salcan, C. (t.y.). Endüstride depolama. Erişim adresi: <https://www.slideshare.net/cafersalcan/endstride-depolama>
- Salomon Mağaza. (2023). Yük gemisi ne kadar yakar? Erişim adresi: <https://www.salomonstore.sk/yuk-gemisi-ne-kadar-yakar/>
- Saygılı, M.S. ve Erdal, M. (2013). *Küresel lojistik*. İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- Seybold, P.B. (2001). Get Inside the Lives of Your Customers. *Harvard Business Review*. 78(5), s.81-89.
- Seyidoğlu, H. (2002). Tedarik. *Ekonomik terimler ansiklopedik sözlük*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Silver, E.A., Pyke, D.F. ve Peterson, R. (1998). *Inventory management and production planning and scheduling* (3. bs.). NY, USA: John Wiley & Sons.
- Sipahioğlu, A. (2018). Uluslararası taşımacılık yönetimi. B. Çatay ve G. Öztürk (Ed.), *Uluslararası lojistik* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Scott, C., Lundgren, H. ve Thompson, P. (2011). *Guide to supply chain management*. Berlin: Springer.
- Smykay, E.W. (1973). *Physical distribution management* (3. bs.). New York: Mcmillan.
- Shacklett, M. (2011). The 21st century warehouse. *World Trade*. March 2011, s.18-25.
- Sirisawat, P. ve Kiatcharoenpol, T. (2018). Fuzzy ahp-topsis approaches to prioritizing solutions for reverse logistics barriers. *Computer & Industrial Engineering*. 117, s.303-318. Erişim adresi: <https://sci-hub.se/10.1016/j.cie.2018.01.015>
- Stock, J.R. ve Lambert, D.M. (2001). *Strategic logistics management* (4. bs.). New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Stratman, S. (2006). Special orders. *Electrical Wholesaling*. Erişim adresi: <https://www.ewweb.com/archive/article/20918478/special-orders>
- Stroh, M.B. (2006). *A practical guide to transportation and logistics* (3. bs.). USA: Logistics Network Inc.
- Şahin, D. ve Toramanlı, G. (2016). Küresel ticarete lojistik köylerin önemi. II. *Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi*, Erzurum, Türkiye, s.387-400. Erişim adresi: <https://ulk.ist/media/kitap/II-UKODTLK/kuresel-ticarete-lojistik-koylerin-onemi.pdf>
- Şahin, G. (2018). Ulaştırma sistemleri. B. Çatay ve G. Öztürk (Ed.), *Uluslararası lojistik* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Şen, E. (2006). *KOBİ'lerin uluslararası rekabet güçlerini artırmada tedarik zinciri yönetiminin önemi* (2. bs.). Ankara: T.C. Başbakanlık DTM İGEME Yayını.
- Takita, A.M.V. ve Leite, J.C. (2016). Inbound Logistics: A Case Study. *Business Management Dynamics*, 5(12), s.14-21.
- TBMM Tutanakları. (t.y.). Erişim adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c021/b013/m_m_040210130544.pdf
- Tecim, V. ve Gökşen, Y. (2009). Bilişim teknolojilerinin üniversitelerde etkin kullanımı üzerine bir çalışma. *Journal of Yasar University*. 4(14), s.2237-2256. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179232>
- Tek, Ö.B. (1999). *Pazarlama ilkeleri, global yönetsel yaklaşım, Türkiye uygulamaları* (8. bs.). Ankara: Beta Yayınevi.
- Tek, Ö.B. ve Özgül, E. (2010). *Modern pazarlama ilkeleri, uygulamalı yönetsel yaklaşım* (3. bs.). İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Tek, Ö.B. ve Karaduman, İ. (2012). *Tedarik zinciri bakış açısıyla lojistik yönetimi: Global yönetsel yaklaşım Türkiye uygulamaları*. İzmir: Ekonomi Yayınları.
- TECHLİFT. (2023). Kategoriler. Erişim adresi: <http://www.techlift.com.tr/tr/urunler>
- Tetik, A.E. ve Eroğlu, F. (2020). E-lojistik sisteminde kritik faktörlerin, avantaj ve dezavantajlarının incelenmesine yönelik bir araştırma. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(2), s.54-69. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/bauniibfd/issue/62217/931587>
- The International Air Cargo Association. (2023). Membership. Erişim adresi: <https://tiaca.org/membership-levels-page/>
- Thierauf, R.J. ve Grosse, R.A. (1970). *Decision making through operations research*. NY, USA: John Wiley&Sons.
- Thierry, M., Salomon, M., Nunen, J. ve Wassenhove, L. (1995). Strategic Issues in Product Recovery Management. *California Management Review*. 37(2), s.114-135. Erişim adresi: <https://www.proquest.com/docview/216134198>
- Tibben-Lembke, R.S. ve Rogers, D.S. (2002). Differences between forward and reverse logistics in a retail environment. *Supply Chain Management: An International Journal*. 7(5), s.271-282. Erişim adresi: <https://sci-hub.se/10.1108/13598540210447719>
- TIRPORT. (2023). Konteyner ölçüler tablosu. Erişim adresi: <https://tirport.com/konteyner-olculer/>
- Timur, M.N. (2013). *Tedarik Zinciri-Temel Kavramlar*. G.S. Çekerol ve M.N. Timur (Ed.), *Tedarik zinciri yönetimi* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tremayne, J. (2009). *The science of service*. Cleveland: Smart Business, s.61.

- Turban, E., Rainer, R.K. ve Potter, R.E. (2004). *Introduction to information technology* (3. bs.). NY, USA: John Wiley & Sons.
- Turpal Palet. (2023). Turpal teknik şartname. Erişim adresi: <https://standartpaletderneği.org/turpal-palet-olculeri.php>
- Tutar, E., Tutar, F. ve Yetişen, H. (2009, Aralık). Türkiye’de lojistik sektörünün gelişmişlik düzeyinin seçilmiş AB ülkeleri (Romanya ve Macaristan) ile karşılaştırmalı bir analizi. *KMU İİBF Dergisi*, 11(17), 190-216. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/107384>
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları. (t.y.). Lojistik merkezler. Erişim adresi: <https://www.tcdd.gov.tr/kurumsal/lojistik-merkezler>
- Tvrđıkova, M. (2007). Support of Decision Making by Business Intelligence Tools. *6th International Conference on Computer Information Systems and Industrial Management Applications (CISIM'07)*, Elk, Poland, s.364-368. Erişim adresi: <https://ieeexplore.ieee.org/document/4273549>
- Ulaştırma Bakanlığı, (2000). Demiryolu sektörü. *Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi, Hedef 2023*. Ankara.
- Ulaştırma Bakanlığı, (2011). *Türkiye ulaşım ve iletişim teknolojisi, hedef 2023*. Ankara. Erişim adresi: http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/93C5Y+Turkiye_Ulasim_velletisim_Stratejisi.pdf
- Uproad Havayolu Taşımacılığı. (2023). Havalimanından kapınıza. Erişim adresi: <http://www.uproad.com.tr/havayolu-tasimaciligi/>
- UTİKAD. (29.09.2011). Tüm yönleriyle e-lojistik. Erişim adresi: <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/8788/tum-yonleriyle-e-lojistik-#:~:text=E%2Dlojistik%20faaliyetlerini%3B%20sat%C4%B1n%20alma,ve%20geri%20d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm%20olarak%20s%C4%B1ralayabiliriz.>
- Uyar, A. (1997). TCDD Limanlarının Kombine Taşımacılıktaki Yeri ve Önemi. 2. *Ulusal Demiryolu Kongresi* (15-16-17 Aralık 1997). İstanbul, s. 233-242.
- Ülengin, F. (1997). *Gelecek için dağıtım yönetimi, stratejik yönetim ve senaryo tekniği*. İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Ünal, A. ve Erdal, M. (2014). *Lojistik merkez yönetimi: Kuruluş metodolojisi ve performans göstergeleri*. İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- Ünlü, Z.F. (2007). Tedarik zinciri yönetimi, lojistik ve taşımacılıkta bilişim teknolojileri ve uygulamaları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. Erişim adresi: <https://polen.itu.edu.tr:8443/server/api/core/bitstreams/6fe3a0d8-1a96-42ae-ba5e-760801ffc214/content>

- Üstündağ, A. ve Korkmaz, E. (2010). Radyo frekanslı tanıma teknolojisinin (RFID) endüstriyel kontrol sistemlerine entegrasyonu. III. RFID Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul, s.1-8. Erişim adresi: <https://www.rfid.itu.edu.tr/arastirma/RFID-END.pdf>
- Vatansever, K. (2005). *Üçüncü parti lojistik işletmelerinin hizmet kalitesinin ölçümü üzerine bir araştırma*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Kütahya. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=0q1FFdmWK_jXoyWtuX1ZcA&no=kdqoBRH326EMTAYYpo3oVQ
- Vogt, J.J., Pienaar, W.J. ve de Wit, P.W.C. (2002). *Business logistics management: theory and practices*. South Africa: Oxford University Press.
- Waters, D. (2003). *Logistics: an introduction to supply chain management*. New York: Palgrave Macmillan. Erişim adresi: https://juancarlosvergaras.files.wordpress.com/2013/06/waters_d-_logisticsc_an_introduction_to_supply_chain_management_2003en354s.pdf
- Wilding, R. (1998). The supply chain complexity triangle: Uncertainty generation in the supply chain. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*. 28(8), s.599-616. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/241600599_The_supply_chain_complexity_triangle_Uncertainty_generation_in_the_supply_chain
- Wisner, J.D., Tan, K-C. ve Leong, G.K. (2012). *Principles of supply chain management: A balanced approach*. Canada: Cengage Learning,
- Yangınlar, G. ve Sarı, K. (2017). İşletmeleri yeşil lojistik uygulamalarına zorlayan sebepler üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*. 6(1), s.101-121. Erişim adresi: <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/trakya/6556/6556.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Yurdum, B. (2009). *Dağıtım ve üretimde lojistik*. İstanbul: MorMor Ajans Reklam ve Tanıtım.
- Zhang, S., Lee, C.K.M., Chan, H.K, Choy, K.L ve Wu,Z. (2015). Swarm intelligence applied in green logistics:A literature review. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*. 37, s.154-169. Erişim adresi: <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/1/261>

**ORTAOKUL VE LİSE
ÖĞRENCİLERİNDE
FİZİKSEL AKTİVİTE DÜZEYİ İLE
YAKIN ÇEVREDE
YÜRÜNEBİLİRLİK ALGISININ
İNCELENMESİ**

Yazar

Dr. Ali COŞKUN

Editör

Prof. Dr. Mustafa Kamil ÖZER

Ortaokul ve Lise Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Düzeyi ile Yakın Çevrede
Yürünebilirlik Algısının İncelenmesi

Yazar
Ali COŞKUN
ORCID (0000-0002-4734-8982)

Editör
Mustafa Kamil ÖZER
ORCID (0000-0001-9913-5084)

ISBN 978-625-6796-53-9
E-ISBN 978-625-6796-54-6
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu çalışma yazar Ali COŞKUN'un "Ortaokul Ve Lise Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeyleri İle Yakın Çevrede Yürünebilirlik Algılarının İncelenmesi; Çanakkale İli Örneği" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

KÜTÜPHANE KARTI

Ortaokul ve Lise Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Düzeyi ile Yakın
Çevrede Yürünebilirlik Algısının İncelenmesi

COŞKUN, Ali – ÖZER, Mustafa Kamil

1. Basım, 96 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Mılas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Mılas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	7
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	9
2. GENEL BİLGİLER	15
2.1 Fiziksel Aktivite ve Tanımları	15
2.1.1 Enerji tüketimi.....	15
2.1.2 Sağlık	15
2.1.3 Egzersiz.....	16
2.1.4 Spor.....	16
2.1.5 Sedanter davranış	16
2.1.6. Fiziksel uygunluk	16
2.1.7 Obezite (Şişmanlık).....	17
2.2 Çocuklarda Fiziksel Aktivite	17
2.3 Fiziksel Aktivite Düzeyleri	18
2.3.1 Düşük yoğunluklu fiziksel aktivite	18
2.3.2 Orta yoğunluklu fiziksel aktivite	18
2.3.3 Yüksek yoğunluklu fiziksel aktiviteler	19
2.4 Fiziksel Aktivite Düzeyini Etkileyen Faktörler	19
2.5 Fiziksel Aktivite Düzeyinin Belirlenmesi	20
2.5.1 Subjektif yöntemler	21
2.5.1.1 Anket yöntemi.....	22
2.5.1.2 Günlükler	22
2.5.2 Objektif ölçümler	23
2.5.2.1 Çift etiketli su (DLW).....	23
2.5.2.2 İndirekt kalorimetri (IC).....	23
2.5.2.3 Akselerometre	23
2.5.2.4 Doğrudan gözlem.....	24
2.5.2.5 Kalp atım hızı monitörü	25
2.5.2.6 Pedometre	25
2.6 Yürünebilirlik Algısı	27
2.7 Yürünebilirliğe Etki Eden Faktörler	29

3. GEREÇ VE YÖNTEM	31
3.1 Araştırma Grubu.....	32
3.1.1 Katılımcıların seçimi	32
3.2 Verilerin düzenlenmesi	33
3.2.1 Test tekrar test.....	33
3.2.2 Yakın çevrede yürüyebilme anketi (YÇYA)- kısa form	33
3.2.3 Çocuk ve ergenler için yakın çevrede yürüyebilme anketi	34
3.2.4 Çocuk ve ergenler fiziksel aktivite anketi (PAQ)	35
3.2.5 Fiziksel aktivite anket verilerinin düzenlenmesi.....	39
3.2.6 Pedometre uygulaması	40
3.3 Verilerin Toplanması	41
3.3.1 Anketlerin düzenlenmesi ve puanlarının hesaplanması	41
3.4 Veri Çözümleme	42
4. BULGULAR.....	43
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	60
KAYNAKÇA	74
EKLER.....	85
ÖZ GEÇMİŞ.....	96

KAYNAKÇA

- ACSM. (2009). ACSM's Guidelines For Exercise Testing and Prescription. Edited by Franklin BA, Whaley MH, Howley ET. Philadelphia.
- Adams, M. A., Todd, M., Kurka, J., Conway, T. L., Cain, K. L., Frank, L. D., & Sallis, J. F. (2015). Patterns of walkability, transit, and recreation environment for physical activity. *American journal of preventive medicine*, 49(6), 878-887.
- Aggio, D., Fairclough, S., Knowles, Z., & L., G. (2016). Validity and reliability of a modified english version of the physical activity questionnaire for adolescents. *Arch Public Health*, 74(3). <https://doi.org/10.1186/s13690-016-0115-2> PMID: 26807217 adresinden alındı
- Ainsworth, B. E. (2010). Assessing the Level of Physical Activity in Adults. C. K. Bouchard içinde, *Physical Activity and Obesity* (s. 18-21). Human Kinetics.
- Akyol, A., Bilgiç, P., & Ersoy, G. (2008). *Fiziksel Aktivite, Beslenme ve Sağlıklı Yaşam*. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Allison, K., Dwyer, J., Goldenberg, E., & Fein, A. (2005). *Male adolescents' reasons for participating in physical activity, barriers to participation, and suggestions for increasing participation*.
- APA. (2006). *American Planning Association. Planning and urban design standards*.
- Bassett, D., & John, D. (2010). Use of pedometers and accelerometers in clinical populations: validity and reliability issues. *Phys. Ther. Rev.*, 15, 135-142.
- BBC. (2018, 4 16). <http://www.bbc.co.uk/guides/z3m7xsg#zyqwxfr> adresinden alındı
- Beighle, A., Erwin, H., Morgan, C. F., & Alderman, B. (2012). Children's inschool and out-of-school physical activity during two seasons. *Research quarterly for exercise and sport*, 81(1), 103-107.
- Beighle, A., Morgan, C., Le, M. G., & Pangrazi, R. (2016). Children's physical activity during recess and outside of school. *Journal of School Health*, 76(10), 516-520.
- Benitez-Porres, J., López-Fernández, I., Raya, J. F., Álvarez Carnero, S., Alvero-Cruz, J. R., & Álvarez Carnero, E. (2016). Reliability and Validity of the PAQ-C Questionnaire to Assess Physical Activity in Children. *Journal of School Health*, 86(9), 677-685. <https://doi.org/10.1111/josh.12418> PMID: 27492937 adresinden alındı
- Bennett, G. G., McNeill, L. H., Wolin, K. Y., Duncan, D. T., Puleo, E., & Emmons, K. M. (2007). Safe to walk? Neighborhood safety and physical activity among public housing residents. *PLoS medicine*, 4(10), 306.
- Bonnefoy, M., Normand, S., P. C., Lacour, J. R., Laville, M., & Kostka, T. (2001). Simultaneous validation of ten physical activity questionnaires in older men: a doubly labeled water study. *Journal of the American Geriatrics Society*, 49(1), 28-38.

- Bracy, N. L., Millstein, R. A., Carlson, J. A., Conway, T. L., Sallis, J. F., Saelens, B. E., & King, A. C. (2014). Is the relationship between the built environment and physical activity moderated by perceptions of crime and safety? *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 24.
- Braet, C., Mervielde, I., & Vandereycken, W. (1997). Psychological aspects of childhood obesity: a controlled study in a clinical and nonclinical sample. *Journal of pediatric psychology*, 22(1), 59-71., 22(1), 59-71.
- Branca, F., Nikogosian, H., & Lobstein, T. (. (2007). *The challenge of obesity in the WHO European Region and the strategies for response: summary*. World Health Organization.
- Bravata, D. M., Smith-Spangler, C., Sundaram, V., Gienger, A. L., Lin, N., Lewis, R., Sirard, J. R. (2007). Using pedometers to increase physical activity and improve health: a systematic review. *Jama*, 2296-2304.
- Bringolf-Isler, B., Mäder, U., Ruch, N., Kriemler, S., Grize, L., & Braun- Fahrländer, C. (2012). Measuring and validating physical activity and sedentary behavior comparing a parental questionnaire to accelerometer data and diaries. *Pediatric exercise science*, 24(2), 229.
- Brusseau, T. A., & Kulinna, P. H. (2015). An examination of four traditional school physical activity models on children's step counts and MVPA. *Research quarterly for exercise and sport*, 86(1), 88-93.
- Butcher, Z., Fairclough, S., Stratton, G., & Richardson, D. (2007). The effect of feedback and information on children's pedometer step counts at school. *Pediatric exercise science*, 29.
- Cambra, P. (2012). Pedestrian Accessibility and Attractiveness Indicators for Walkability Assessment. *Instituto Superior Tecnico*.
- Can, S., Arslan, E., & Ersöz, G. (2014). Güncel Bakış Açısı ile Fiziksel Aktivite. *Ank. Üniv. Spor Bil. Fak.*, 12(1), 1-10.
- Carver, A., Timperio, A., & Crawford, D. (2008). Playing it safe: The influence of neighbourhood safety on children's physical activity—A review. *Health & place*, 14(2), 217-227.
- Caspersen, C. J., Kenneth, E., Powell, G. M., & Christenson. (1985). Physical Activity, Exercise, and Physical Fitness: Definitions and Distinctions for Health. *Related Research. Public Health Reports.*, 100(2), 129.
- Cavill, N., Kahlmeier, S., & Racioppi, F. (2006). *Physical activity and health in Europe: evidence for action*. World Health Organization.
- Cengiz, C., & İnce, M. L. (2013). Farkli Okul Ortamlarındaki Çocukların Okul Sonrası Fiziksel Aktivitelerde Algıladıkları Öz-Yeterlikleri*/Children's Self-Efficacy For After-School Physical Activity in Different School Contexts. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 137.

- Cerin, E., Saelens, B. E., Sallis, J. F., & Frank, L. D. (2006). Neighborhood Environment Walkability Scale: Validity and development of a short form. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 38(9), 1682-1691.
- Cervero, R., & Duncan, M. (2003). Walking, Bicycling, and Urban Landscapes: Evidence From the San Francisco Bay Area'. *American Journal of Public Health*, 93(9), 1478-1483.
- Chan, C., Ryan, D., & Tudor-Locke, C. (2004). Health benefits of a pedometer-based physical activity intervention in sedentary workers. *Prev Med*, 39(6), 1215-1222.
- Chinapaw, M. J. (2010). Physical Activity Questionnaires for Youth. *Sports Medicine*, 40(7), 539-563.
- Christiansen, L. B., Toftager, M., Schipperijn, J., Ersboll, A. K., Giles-Corti, B., & Troelsen, J. (2014). School site walkability and active school transport—association, mediation and moderation. *Journal of transport geography*(34), 7-15.
- Cox, M., Schofield, G., Greasley, N., & Kolt, G. S. (2006). Pedometer steps in primary school-aged children: a comparison of school-based and out-of-school activity. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 9(1), 91-97.
- Culos-Reed, & Nicole. S. (2002). Physical activity and cancer in youth: a review of physical activity's protective and rehabilitative functions. *Pediatr Exerc Science*(14), 248-258.
- Das, P., & Mitra, S. (2016). Evaluating walkability in Jalukbari-Maligain area, Guwahati City, Assam. *Indian Journal Of Transport Management*, 40(1).
- Davison, K. K., & Lawson, C. T. (2006). Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature. *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 3(1), 19.
- De Sa, E., & Ardern, C. I. (2014). Neighbourhood walkability, leisure-time and transport-related physical activity in a mixed urban–rural area. *PeerJ*(2), 440.
- Dencker, M., & Andersen, L. B. (2008). Health-related aspects of objectively measured daily physical activity in children. *Clinical physiology and functional imaging*, 28(3), 133-144.
- Ding, D., Sallis, J. F., Kerr, J., Lee, S., & Rosenberg, D. E. (2011). Neighborhood environment and physical activity among youth: a review. *American journal of preventive medicine*, 41(4), 442-455.
- Dugas, L. R., Vander, M. L., Odendaal, H., Noakes, T. D., & Lambert, E. V. (2005). A novel energy expenditure prediction equation for intermittent physical activity. *Medicine and science in sports and exercise*, 37(12), 2154-2161.
- Dükkancı, Y. (2008). Çocuklarda fiziksel aktivite ve sağlık ilişkili fiziksel uygunluk özelliklerinin değerlendirilmesi. *Muğla Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*.

- Edwards, P., & Tsouros, A. (2006). *Kentsel Çevrede Fiziksel Aktivite ve Aktif Yaşamın Desteklenmesi, Bilimsel Kanıtlar*. Dünya Sağlık Örgütü.
- Erdim, L., Erguni, A., & Kuşuoğlu, S. (2012). Reliability And Validity of Turkish Version of The Physical Activity Questionnaire For Older Children (Paq-C) . doi:10.1136/archdischild-2012-302724.0071
- Fan, P., Wan, G., Xu, L., Park, H., Xie, Y., Liu, Y., & Chen, J. (2018). Walkability in urban landscapes: a comparative study of four large cities in China. *Landscape Ecology*, 33(2), 323-340.
- Ferreira, I., Van Der Horst, K., Wendel-Vos, W., Kremers, S., Van Lenthe, F. J., & Brug, J. (2007). Environmental correlates of physical activity in youth—a review and update. *Obesity reviews*, 8(2), 129-154.
- Francesco, B., Haik, N., & Tim, L. (2007). *The Challenge Of Obesity in The WHO European Region And The Strategies For Response*. Denmark: WHO.
- Frank, L., Schmid, T., Sallis, J., Chapman, J., & Saelens, B. (2005). 'Linking objectively measured physical activity with objectively measured urban form: Findings from SMARTRAQ. *American Journal of Preventive Medicine*, 28(2), 117–125.
- Glazier, R. H., Weyman, J. T., Creatore, M. I., Gozdyra, P., Moineddin, R., Matheson, F. I., & Booth, G. L. (2012). Development and validation of an urban walkability index for Toronto, Canada. *Toronto Community Health Profiles Partnership*.
- Gobbi, E., Elliot, C., Varnier, M., & Carraro, A. (2016). Psychometric Properties of the Physical Activity Questionnaire for Older Children in Italy: Testing the Validity among a General and Clinical Pediatric Population. *PLoS One*. ; 11:e0156354. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0156354> PMID: 27228050 adresinden alındı
- Guthold, R., Ono, T., Strong, K. L., Chatterji, S., & Morabia, A. (2008). Worldwide variability in Physical Inactivity A 51- Country Survey. *Am J Prev Med*, 486-491.
- Gürel, F. S., & İnan, G. (2001). Çocukluk çağı obezitesi tanı yöntemleri, prevalansı ve etyolojisi. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 2(3), 39-46.
- Güvenç, A., Acikada, C., Aslan, A., & Özer, K. (2011). Daily physical activity and physical fitness in 11-to 15-year-old trained and untrained Turkish boys. *Journal of sports science & medicine*, 502.
- Han, J. C., Lawlor, D. A., & Kimm, S. Y. (2010). Childhood Obesity. *The Lancet*, 375(9727), 1737-1748.
- Hancock, T., Labonte, R., & Edwards, R. (1999). Indicators that counts! Measuring population health at the community level. *Canadian Journal of public health*(90), 22.

- Hart, T., Brusseau, T., Kulina, P., McClain, J., & Tudor-Locke, C. (2011). Evaluation of lowcost objective instruments for assessing physical activity in 10–11 year old children. *Res. Q. Exerc. Sport*, 82, 600-609.
- Horne, P. J., Hardman, C. A., Lowe, C. F., & Rowlands, A. V. (2007). Increasing children's physical activity: a peer modelling, rewards and pedometer-based intervention. *European journal of clinical nutrition*, 63(2), 191-198.
- <http://www.kcmo.org>. (2016, Şubat). <http://www.kcmo.org> adresinden alındı
- <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/physical+activity>. (2018, 4 15). <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/physical+activity>. adresinden alındı
- Hyppönen, E., Virtanen, S. M., Kenward, M. G., Knip, M., & Akerblom, H. K. (2000). Obesity, increased linear growth, and risk of type 1 diabetes in children. *Diabetes care*, 23(12), 1755-1760.
- IPEN. (2018, 3 1). http://www.ipenproject.org/methods_surveys.html adresinden alındı
- İşleğen, Ç. (2009). Fiziksel Aktiviteyle Yaşam Süresinin Uzatılması. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 29(5), 80-83.
- Iughetti, L., Bacchini, E., Dodi, I., Bianchi, A., Caselli, G., Cozzini, A., . . . Bernasconi, S. (1996). Liver damage and obesity in pediatric age. *Pediatr Med Chir*, 18(57), 9.
- Jackh, H., David, L., & Larry, W. (2007). *Physiology of Sport and Exercise*. 4th Ed. Champaign, Human Kinetics.
- Jimmy, G., Seiler, R., & Mäder, U. (2013). Development and validation of GT3X accelerometer cut-off points in 5-to 9-year-old children based on indirect calorimetry measurements. *Schweizerische Zeitschrift für Sportmedizin und Sporttraumatologie*, 61(4), 37-43.
- Katzmarzyk PT, Gledhill, N., & Shephard, R. J. (2000). The Economic Burden of Physical Inactivity in Canada. *Canadian Medical Association*, 163(11), 1435-1440.
- Kelly, L. A., McMillan, D. G., Anderson, A., Fippinger, M., Fillerup, G., & Rider, J. (2013). Validity of actigraphs uniaxial and triaxial accelerometers for assessment of physical activity in adults in laboratory conditions. *MC medical physics*, 5.
- Kligerman, M., Sallis, J. F., Ryan, S., Frank, L. D., & Nader, P. R. (2007). Association of neighborhood design and recreation environment variables with physical activity and body mass index in adolescents. *American Journal of Health Promotion*, 21(4), 274-277.
- Ko, G. T. (2008). The cost of obesity in Hong Kong. *Obesity reviews*, 9(1), 74-77.
- Kowalski, K. C. (2018, 3 6). *The physical activity questionnaire for older children (PAQ-C) and adolescents (PAQ-A) manual*.

https://www.academia.edu/27632739/The_Physical_Activity_Questionnaire_for_Older_Children_PAQ-C_and_Adolescents_PAQ-A_Manual?auto=download adresinden alındı

- Kowalski, K. C., Crocker, P. R., & Faulkner, R. A. (1997). Validation of the Physical Activity Questionnaire for Older Children. *Pediatric Exercise Science*, 9, 174-186.
- Kowalski, K. C., Crocker, P. R., & Kowalski, N. P. (1997). Convergent validity of the Physical Activity Questionnaire for Adolescents. *Pediatric Exercise Science*, 9, 342-352.
- Kowalski, K., Crocker, P., & Donen, R. (2004). The Physical Activity Questionnaire for Older Children (PAQ-C) and Adolescents (PAQ-A) Manual. *College of Kinesiology, University of Saskatchewan*.
- Kudaş, S., Ülkar, B., & Erdoğan, A. (2005). Ankara İli 11-12 Yaş Grubu Çocukların Fiziksel Aktivite Ve Bazı Beslenme Alışkanlıkları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 19-29.
- Kurpad, A. V., Swaminathan, S., & Bhat, S. (2004). IAP National Task Force for Childhood Prevention of Adult Diseases: The effect of childhood physical activity on prevention of adult diseases. *Indian pediatrics*, 41(1), 37-62.
- Lamonte, M. J., & Ainsworth, B. E. (2001). Quantifying energy expenditure and physical activity in the context of dose response. *Medicine Science and Sports Exercise*(33), 370-378.
- Leblanc, J., & Dickson, L. (2005). *Çocuklar ve Spor* . (G. Gül, & D. Erben, Çev.) Ankara: Bağırhan Yayinevi.
- Leicester, A., & Windmeijer, F. (2004). The 'fat tax': economic incentives to reduce obesity. *The Institute for Fiscal Studies*.
- Leslie, E., Butterworth, I., & Edwards, M. (2006). Measuring the walkability of local communities using Geographic Information Systems data. In *Walk21-VII, "The Next Steps"*, *The 7th International Conference on Walking and Liveable Communities*. Melbourne. [http://www.walk21.com/papers/m\(6\)](http://www.walk21.com/papers/m(6)).
- Leslie, E., Cerin, E., du Toit, L., Owen, N., & Bauman, A. (2007). 'Objectively Assessing' Walkability' of Local Communities: Using GIS to Identify the Relevant Environmental Attributes in Lai, P. and Mak, A. GIS for Health and the Environment,. *Springer Berlin Heidelberg: New York*.
- Li, R., Deurenberg, P., & Hautvast, J. G. (1993). A critical evaluation of heart rate monitoring to assess energy expenditure in individuals. *The American journal of clinical nutrition*, 58(5), 602-607.
- Linda, M., & Zwiren, T. (1998). Exercise testing and prescription considerations throughout childhood. *ACSM's Resource Manual*. Lippincott Williams&Wilkins,.
- Lohne-Seiler, H., Hansen, B. H., Kolle, E., & Anderssen, S. A. (2014). Accelerometer-determined physical activity and self-reported health in a

- population of older adults (65-85 years): a cross-sectional study. *BMC public health*, 284.
- Loo, C. J., Greiver, M., Aliarzadeh, B., & Lewis, D. (2017). Association between neighbourhood walkability and metabolic risk factors influenced by physical activity: a cross-sectional study of adults in Toronto,. *Canada. BMJ open*, 7(4).
- Loprinzi, P. D., & Cardinal, B. J. (2011). Measuring children's physical activity and sedentary behaviors. *Journal of Exercise Science & Fitness*, 15-23.
- Loureiro, N., Matos, M. G., Santos, M. M., Mota, J., & Diniz, J. A. (2010). Neighborhood and physical activities of Portuguese adolescents. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 7(1), 33.
- Lubans, D. R., Morgan, P. J., & Tudor-Locke, C. (2009). A systematic review of studies using pedometers to promote physical activity among youth. *Preventive medicine*, 307-315.
- Malina, R. M., & Bouchard, C. (2004). *Growth, maturation and physical activity*. Champaign, Human Kinetics.
- Martinez-Gomez, D., Martinez-de-Haro, V., Pozo, T., Welk, G., Villagra, A., & Calle, M. (2009). Reliability and validity of the PAQ-A questionnaire to assess physical activity in Spanish adolescents PMID:19701574. *Rev Esp Salud Publica*, 427-439.
- Medical Dictionary, 2. (2018, 04 15). [https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/physical+activit adresinden alndi](https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/physical+activit+adresinden+alndi)
- Melanson, E. L., Knoll, J. R., Bell, M. L., Donahoo, W. T., Hill, J. O., Nysse, L. J., & Levine, J. A. (2004). Commercially available pedometers: considerations for accurate step counting. *Preventive Medicine*, 39(2), 361-368.
- Mena, C., Sepúlveda, C., Ormazábal, Y., Fuentes, E., & Palomo, I. (2017). Impact of walkability with regard to physical activity in the prevention of diabetes. *Geospatial health*, 12(2), 175-183.
- Mitchell, C. A. (2016). *Children's Physical Activity and the Built Environment: The Impact of Neighbourhood Opportunities and Contextual Environmental Exposure*.
- Motl, R. W., Dishman, R. K., Saunders, R. P., Dowda, M., & Pate, R. R. (2006). Perceptions of physical and social environment variables and self-efficacy as correlates of self-reported physical activity among adolescent girls. *Journal of pediatric psychology*, 32(1), 6-12.
- Moudon, A., Lee, C., Cheadle, A., Garvin, C., Johnson, D., Schmid, T., Lin, L. (2006). Operational definitions of walkable neighborhood: theoretical and empirical insights. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(1), 99-117.
- Muratlı, S. (2007). *Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla Çocuk ve Spor* (Cilt 2). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- National, R. C. (2005). Committee on Physical Activity, Land Use, Transportation Research Board, & Institute of Medicine. Does the Built Environment Influence Physical Activity? Examining the Evidence. *Transportation Research Board*.(282).
- Nazifoğlu, B. (2016). Kentsel yaşam kalitesi ve yürünebilirlik deneyiminin Alanya zerinden okunması . (*Doctoral dissertation, İstanbul Kültür Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü/Mimarlık Anabilim Dalı/Mimari Tasarım Bilim Dalı*).
- Oliver, M., Schofield, G., & McEvoy, E. (2006). An integrated curriculum approach to increasing habitual physical activity in children: A feasibility study. *Journal of School Health*, 76(2), 74-79.
- lcc, B., Vatansver, Ő., zcan, G., Paktaş, Y., & elik, A. (2015). Ortaöğretim ğrencilerinde Fiziksel Aktivite Düzeyi ile Depresyon ve Anksiyete İlişkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 58-67.
- zdamar, K. (2002). *Güvenirlik ve Soru Analizi. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi. 1. (Cilt 4)*. Eskişehir: Etam Aş.
- Özer, M. K. (2016). *Fiziksel Uyumluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pate, R. (2010). Assessing the Level of Physical Activity in Adults. C. K. Bouchard içinde, *Physical Activity and Obesity* (s. 18-21). Human Kinetics.
- Pate, R., Pratt, M., Blair, S., Haskell, W., Macera, C., Bouchard, C., (1995). Physical activity and public health. A recommendation from the Centers for Disease Control and Prevention and the American College of Sports Medicine. *JAMA*, 273(5), 402-407.
- Pinheiro, V. A., Esteves de Oliveira, F. C., Duarte Moreira Alves, R., Esteves, E. A., & Bressan, J. (2011). Gasto energtico: componentes y métodos de evaluación. *Nutrición Hospitalaria*, 26(3), 430-440.
- Pitta, F., Troosters, T., Probst, V., Spruit, M., Decramer, M., & Gosselink, R. (2006). KOAH'ta anketler ve hareket sensrleri ile günlük yaşamdaki fiziksel aktiviteyi belirleme. *Derleme, Eur Respir J.*(27), 1040-1055.
- Portegijs, E., Keskinen, K. E., Tsai, L. T., Rantanen, T., & Rantakokko, M. (2017). Physical limitations, walkability, perceived environmental facilitators and physical activity of older adults in Finland. *International journal of environmental research and public health*, 14(3), 333.
- President's, & Council on Physical Fitness and Sports: Physical Fitness Research Digest. (1971). Washington, DC.
- Rapoport, A. (1990). *The Meaning of the Built Environment (Revised Edition)*. Tucson: University of Arizona Press. .
- Ridgers, N. D., Stratton, G., Fairclough, S. J., & Twisk, J. W. (2007). Long-term effects of a playground markings and physical structures on children's recess physical activity levels. *Preventive medicine*, 44(5), 393-397.

- Ried-Larsen, M., Grontved, A., Moller, N. C., Larsen, K. T., Froberg, K., & Andersen, L. B. (2013). Associations between objectively measured physical activity intensity in childhood and measures of subclinical cardiovascular disease in adolescence: prospective observations from the European Youth Heart Study. *British journal of sports medicine*.
- Romero, A. (2015). Low-Income neighborhood barriers and resources for adolescents' physical activity. *Journal of Adolescent Health*, 253-259.
- Rosenberg, D., Ding, D., Sallis, J., Kerr, J., Norman, G., Durant, N., Saelens, B. (2009). Neighborhood Environment Walkability Scale for Youth (NEWS-Y): Reliability and relationship with physical activity. *Preventive Medicine*, 49, 213-218.
- Rush, E., Coppinger, T., Obolonkin, V., Hinckson, E., McGrath, L., McLennan, S., & Graham, D. (2012). Use of pedometers to identify less active children and time spent in moderate to vigorous physical activity in the school setting. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 15(3), 226-230.
- Saelens, B. E., Sallis, J. F., Black, J. B., & Chen, D. (2003). Neighborhood-based differences in physical activity: an environment scale evaluation. *American journal of public health*, 93(9), 1552-1558.
- Sağlık, B. S. (2012). *Türkiye Beden Ağırlığı Algısı Araştırması*. Ankara: Anıl Matbaacılık.
- Sallis, J. F. (2009). Measuring physical activity environments: a brief history. *American journal of preventive medicine*, 36(4), 86-92.
- Savaşan, Ç., Erdal, M., Sarı, O., & Aydoğan, Ü. (2015). İlkokul çağındaki çocuklarda obezite görülme sıklığı ve risk faktörleri. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 19(1), 14-21.
- Sayın, N. (2014). *15-17 yaş grubu gençlerin fiziksel aktivite düzeyleri ile fiziksel uygunlukları arasındaki ilişki*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Schipperijn, J., Cerin, E., Adams, M. A., Reis, R., Smith, G., Cain, K., & Mitas, J. (2017). Access to parks and physical activity: An eight country comparison. *Urban Forestry & Urban Greening*, (27), 253-263.
- Sert, Z. E., & Temel, A. B. (2014). İlköğretim öğrencileri için fiziksel aktivite soru formunun Türk toplumuna uyarlanması: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2), 109-114.
- Sirard, J. R., & Pate, R. R. (2001). Physical activity assessment in children and adolescents. *Sports medicine*, 31(6), 439-454.
- Southworth, M. (2005). Designing the walkable city. *Journal of Urban Planning and Development*(131), 246-257.
- Stockton, J. C., Duke-Williams, O., Stamatakis, E., Mindell, J. S., Brunner, E. J., & Shelton, N. J. (2016). Development of a novel walkability index for London,

- United Kingdom: cross-sectional application to the Whitehall II Study. *BMC public health*, 416.
- Strath, S. J., Swartz, A. M., Bassett, D. R., O'Brien, W. L., King, G. A., & Ainsworth, B. E. (2000). Evaluation of heart rate as a method for assessing moderate intensity physical activity. *Med Sci Sport Exerc*(32), 465-470.
- Strauss, R. S. (2000). Childhood obesity and self-esteem. *Pediatrics*, 105(1).
- Tanır, H., & Yoncalık, O. (2014). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Düzeyi Ve Bazı Antropometrik Özelliklerin Akademik Başarı İle İlişkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(1).
- Todd, M., Adams, M. A., Kurka, J., Conway, T. L., Cain, K. L., Buman, M. P., & King, A. C. (2016). GIS-measured walkability, transit, and recreation environments in relation to older Adults' physical activity: a latent profile analysis. *Preventive medicine*(93), 57-63.
- Towne, S. D., Lopez, M. L., Li, Y., Smith, M. L., Warren, J. L., Evans, A. E., & Ory, M. G. (2017). Examining the role of income inequality and neighborhood walkability on obesity and physical activity among low-income Hispanic adults. *Journal of immigrant and minority health*, 1-11.
- Tremblay, M. S., Shephard, R. J., McKenzie, T. L., & Gledhill, N. (2001). Physical activity assessment options within the context of the Canadian Physical Activity, Fitness, and Lifestyle Appraisal. *Canadian journal of applied physiology*, 26(4), 388-407.
- Tudor-Locke, C. C. (2011). How many steps/day are enough? for children and adolescents. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 8(1), 78.
- Tudor-Locke, C., & Bassett, D. (2004). How many steps/day are enough? Preliminary pedometer indices for public health. *Sports Med.*, 34, 1-8.
- Tudor-Locke, C., Johnson, W., & Katzmarzyk, P. (2010). Accelerometer-determined steps/day in U.S. children and youth. *Med Sci Sports Exerc.*, 42, 2244-2250.
- Tunçay, S. U., & Yeldan, İ. (2013). Kas İskelet Sistemi Rahatsızlıklarıyla Fiziksel İnaktivite İlişkili midir? *Ağrı*, 25(4), 147-155.
- Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması. (2010). *Beslenme durumu ve alışkanlıklarının değerlendirilmesi sonuç raporu*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü.
- Türkiye Sağlık Bakanlığı Hizmetleri Müdürlüğü. (2011). *Türkiye'de okul çağı çocuklarında (6-10 yaş grubu) büyümenin izlenmesi (TOÇBİ) projesi araştırma raporu*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- US. (2010). *Office of the Surgeon General. The surgeon general's vision for a healthy and fit nation*.
- Van Dyck, D., Cerin, E., De Bourdeaudhuij, I., Hinckson, E., Reis, R. S., Davey, R., & Salvo, D. (2015). International study of objectively measured physical

- activity and sedentary time with body mass index and obesity: IPEN adult study. *International Journal of Obesity*, 39(2), 199.
- Vanhees, L., Lefevre, J., Philippaerts, R., Martens, M., Huygens, W., Troosters, T., & Beunen, G. (2005). How to assess physical activity? How to assess physical fitness? *European Journal of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation*, 12, 102-114.
- Wang, J., Baranowski, T., W.P, L., Chen, T., & Pitkethly, A. (2016). Validation of the Physical Activity Questionnaire for Older Children (PAQ-C) among Chinese Children. *Biomed Environ Sci*, 29, 177-186. <https://doi.org/10.3967/bes2016.022> PMID: 27109128 adresinden alındı
- Warren, J. M., Ekelund, U., Besson, H., Mezzani, A., Geladas, N., & Vanhees, L. (2010). Assessment of physical activity—a review of methodologies with reference to epidemiological research: a report of the exercise physiology section of the European Association of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation. *European Journal of Cardiovascular Prevention & Rehabilitation*, 17(2), 139.
- Welk, G. J., Corbin, C. B., & Dale, D. (2000). Measurement issues in the assesment of physical activity in children. *Research Quaterly for Exercise and Sport*, 71(2), 59-73.
- WHO. (2003). Diet, Nutrition and the Prevention of Chronic Diseases. *Technical Report Series*, 13-29.
- WHO. (2015, 4 8). *Obesity and Overweight*. WHO: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/> adresinden alındı
- WHO. (2018). *Obesity and Overweight*. World Health Organaization: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/> adresinden alındı
- Yavan, S., & Sarı, E. (2015). Yeni Bir Maliye Politikası Aracı Olarak ‘Obezite Vergisi’ ve Örnek Ülke Uygulamaları (Obesity Tax as a New Fiscal Policy Instrument and Examples of Country Applications). *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 89-102.
- Yazıcıoğlu, H. Z. (2010). Kentsel Mekan Olarak Caddelerin Mekansal Karakterinin Yürünebilirlik Bağlamında İrdelenmesi: Bağdat Caddesi Örneği. *Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 144-220.
- Yıldırım, G. (2010). Düşük ve Yüksek Sosyo-Ekonomik Çevrelerde Yaşayan Kadınların Fiziksel Aktivite Davranışları ve Yakın Çevrede Yürünebilirlik Algıları. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yüksel Lisans Tezi*.
- Yin, L. (2013). Assessing Walkability in the City of Buffalo: Application of Agent-Based Simulation . *Journal of Urban Planning and Development*, 139, 166-175.
- Zitsman, J., Inge, T., Reichard, K., & al., e. (2014). Pediatric and adolescent obesity: Management, options for surgery, and outcomes. *J Pediatr Surg*, 49(3), 491-494.

**KALP ATIM HIZI
DEĞİŞKENLİĞİ
BİYOLOJİK GERİBİLDİRİM
ANTRENMANININ
TOPARLANMAYA ETKİSİ**

YAZAR

Dr. Öğr. Üyesi Esin KAPLAN

EDİTÖR

Prof. Dr. Abdurrahman AKTOP

**Kalp Atım Hızı Değişkenliği Biyolojik Geribildirim Antrenmanının
Toparlanmaya Etkisi**

Yazar

Esin KAPLAN

ORCID (0000-0002-8417-1266)

Editör

Abdurrahman AKTOP

ORCID (0000-0002-5009-4004)

ISBN 978-625-6796-45-4

E-ISBN 978-625-6796-46-1

1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap tez Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından TDK-2019-5044 proje numarası ile desteklenen "Kalp Atım Hızı Değişkenliği Biyolojik Geribildirim Antrenmanının Toparlanma Süreci Parametreleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

KÜTÜPHANE KARTI

Kalp Atım Hızı Değişkenliği Biyolojik Geribildirim Antrenmanının
Toparlanmaya Etkisi

AKTOP, Abdurrahman – KAPLAN, Esin

1. Basım, 90 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Kalp Atım Hızı Değişkenliği, 2. Biyolojik Geribildirim, 3. Toparlanma

**Dizgi
Kapak Tasarım**

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

**Sertifika No
Matbaa Sertifika No**

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

**Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:**

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	3
İÇİNDEKİLER	5
SİMGELER VE KISALTMALAR	7
1. GİRİŞ	9
2. GENEL BİLGİLER	11
2.1. Psikofizyoloji.....	11
2.1.1. Psikofizyolojinin Spor Bilimlerindeki Yeri	11
2.2. Biyolojik Geribildirim	12
2.2.1. Biyolojik Geribildirim (BG) Yöntemleri	13
2.3. Kalp Atım Hızı Değişkenliği (KAHD).....	15
2.3.1. Solunum Sinüs Aritmi (Respiratory Sinus Arrhythmia-RSA).....	16
2.3.2. Baroreflex	17
2.3.3. Rezonans Frekans	18
2.3.4. Diyafragmatik Solunum.....	19
2.4. Kalp Atım Hızı Değişkenliği Ölçüm Yöntemleri	19
2.4.1. Zaman alanlı metotlar	22
2.4.2. Frekans alanlı metotlar	24
2.5. Egzersiz ve Kalp Atım Hızı Değişkenliği.....	27
2.5.1. Aerobik ve Anaerobik Egzersiz Sırasında Kardiyak Otonomik Düzenleme.....	28
2.6. Yorgunluk ve Toparlanma.....	29
2.6.1. Toparlanma Sırasında Kardiyak Otonomik Düzenleme	30
2.6.2. Toparlanmaya Destek Yaklaşımlar	33
2.7. Kalp Atım Hızı Değişkenliği (KAHD) Geribildirim Yöntemi	34
2.7.1. Kaygı ve Kalp Atım Hızı Değişkenliği Biyolojik Geribildirim.....	36
2.7.2. Egzersiz ve Kalp Atım Hızı Değişkenliği Biyolojik Geribildirim..	37
2.7.3. Toparlanma ve Kalp Atım Hızı Değişkenliği Biyolojik Geribildirim	38
2.8. Amaç.....	39
2.8.1. Problemler	39
3. GEREÇ VE YÖNTEM	40
3.1. Araştırma Grubu.....	40
3.2. Uygulama	40
3.3. Veri Toplama Yöntemleri	41
3.3.1. Vücut Kompozisyonu Değerlendirmesi	41
3.3.2. Yarışmasal Durumluk Kaygı Envanteri (CSAI-2)	42

3.3.3. Spor Yapma Düzeyi Belirleme Anketi.....	42
3.3.4. Anaerobik Kapasite ve Yorgunluk Faktörü Ölçümü	43
3.3.5. BORG Algılanan Ağrı ve Yorgunluk Düzeyi Ölçeği.....	44
3.3.6. Laktat ölçümü.....	45
3.3.7. Kalp Atım Hızı Değişkenliği (KAHD) ve Solunum Frekansı Ölçümü.....	46
3.3.8. Kalp Atım Hızı Değişkenliği Biyolojik Geribildirim (KAHD BG) Antrenmanı.....	47
3.4. İstatistiksel Analiz	50
4. BULGULAR.....	51
4.1. Antropometrik Özellikler	51
4.2. Spor Yapma Düzeyi Belirleme Anketi ve Yarışmasal Durumluk Kaygı Envanteri (CSAI-2)	51
4.2.1. Spor Yapma Düzeyi Belirleme Anketi ve Yarışmasal Durumluk Kaygı Envanteri (CSAI-2) Ön Test İnceleme.....	52
4.2.2. Spor Yapma Düzeyi Belirleme Anketi ve Yarışmasal Durumluk Kaygı Envanteri (CSAI-2) Son Test İnceleme.....	53
4.2.3. Spor Yapma Düzeyi Belirleme Anketi ve Yarışmasal Durumluk KaygıEnvanteri (CSAI-2) Ön-Son Test Karşılaştırma.....	54
4.3. Wingate Testi Ölçüm Değerleri	55
4.3.1. Wingate Testi Ön Test İnceleme.....	55
4.3.2. Wingate Testi Son Test İnceleme	57
4.3.3. Wingate Testi Ön-Son Test Karşılaştırma.....	58
4.4. KAHD ve Solunum Testleri	59
4.4.1. Wingate Anaerobik Performansta KAHD ve Solunum Testleri Ön Test.....	59
4.4.2. Wingate Anaerobik Performansta KAHD ve Solunum Testleri Son Test.....	62
4.4.3. Wingate Anaerobik Performansta Deney-Kontrol Gruplarının KAHD veSolunum Testlerinin Ön-Son Test Karşılaştırması	65
5. TARTIŞMA	74
5.1. Anaerobik Egzersiz Sonrası Toparlanma KAHD Parametreleri ve KAHD BG' nin Toparlanmaya Etkisi	75
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	81
6.1. Sonuç	81
6.2. Öneriler	82
KAYNAKLAR.....	83
ÖZGEÇMİŞ.....	91

KAYNAKLAR

- Acharya UR, Joseph KP, Kannathal N, Lim CM, Suri JS. Heart rate variability: a review. *Med Bio Eng Comput.* 2006;44:1031–1051.
- Alemdaroğlu U, Koz M. Egzersiz sonrası toparlanma; Toparlanma çeşitleri ve yöntemleri. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri.* 2011;3(1).
- Algaflı AA, George KP. The effect of cryotherapy on nerve conduction velocity, pain threshold and pain tolerance. *Br J Sports Med.* 2007;41: 365–369.
- Apaydın A.H, Yıldız Y. Sporcularda karbonhidrat tüketimi nasıl olmalı? *Türkiye Klinikleri J Sports Med-Special Topics.* 2016;2(3):1-7
- Astrand PO, Ryhming I. A nomogram for calculation of aerobic capacity (physical fitness) from pulse rates during submaximal work. *Journal of Applied Physiology.*1954;7: 218-221.
- Aras D, Coşkun B. The changes on the hrv after a wingate anaerobic test in different simulated altitudes in healthy, physically-active adults. *Acta Medica Mediterranea.* 2016; 32.
- Aras D, Karakoc B, Koz M. Egzersiz yapan kişilerde 1 saatlik koşu sonrasında khd'deki 48 saatlik değişimin incelenmesi. *Spor metre.* 2014;12: 35-42
- Aras D, Akça F, Akalan C. 50 metre sprint yüzmenin 13-14 yaşlarındaki erkek yüzücülerde kalp hızı değişkenliğine etkisi. *Spor metre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi.* 2013; X1 (1) 13-18
- Aydoğan O, Güney K, Öter A. Kalp atım hızı değişiminin belirlenmesi. *International Symposium on Advanced Engineering Technologies ISADET 2019.* <https://www.researchgate.net/publication/332819297>
- Barak OF, Jakovljevic DG, Gacesa JZP, Ovcin ZB, Brodie DA, Grujic NG. Heart rate variability before and after cycle exercise in relation to different body positions. *Journal of sports science & medicine.* 2010;9(2), 176.
- Barak OF, Klasnja A, Popadic G, Jelena, Grujic NG. Gender differences in parasympathetic reactivation during recovery from Wingate anaerobic test. *Periodicum biologorum.* 2014;116(1), 53-58.
- Bartels-Ferreira R, de Sousa ÉD, Trevizani GA, Silva LP, Nakamura FY, Forjaz CL, Peçanha T. Can a first-order exponential decay model fit heart rate recovery after resistance exercise? *Clinical physiology and functional imaging.* 2015;35(2), 98-103.
- Beelen M, Burke LM, Gibala MJ, Van Loon LJ. Nutritional strategies to promote postexercise recovery. *International journal of sport nutrition and exercise metabolism.* 2010;20(6), 515-532.

- Bencke J, Damsgaard R, Sækmose A, Jørgensen P, Jørgensen K, Klausen K. Anaerobic power and muscle strength characteristics of 11 years old elite and non-elite boys and girls from gymnastics, team handball, tennis and swimming. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*. 2012;12(3), 171-178.
- Billman GE. Heart rate variability—a historical perspective. *Frontiers in physiology*. 2011;2, 86.
- Bishop SA, Dech RT, Guzik P, Neary JP. Heart rate variability and implication for sport concussion. *Clinical physiology and functional imaging*. 2018;38(5), 733-742.
- Blumenstein B, Orbach I. Biofeedback for sport and performance enhancement. Oxford Handbooks Online.2014. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199935291.013.001
- Blumenstein B, Hung ET. Biofeedback in sport. In: Schinke, Robert J, Kerry R. McGannon, and Brett Smith, eds. *Routledge international handbook of sport psychology*. Routledge, 2016, 429-439, Chapter:42
- Bompa, TO, Pasquale DM, Cornacchia JL. Nitelikli Kuvvet Antrenmanı. Çeviren:T.Bağırhan. Ankara: Bağırhan yayınevi. (2017).
- Borg GA. Psychophysical bases of perceived exertion. *Medicine and Science in Sports and Exercise*. 1982; 14:377-381.
- Borg, G. Borg's perceived exertion and pain scales. *Human kinetics*. 1998
- Cacioppo JT, Louis G, Tassinary, Gary GB. "Psychophysiological science." *Handbook of psychophysiology*. 2000; p: 3-23.
- Cacioppo JT, Tassinary LG, Berntson GG. Psychophysiological science: Interdisciplinary approaches to classic questions about the mind. *Handbook of psychophysiology*. 2007; 3, p:1-16.
- Carlstedt RA. Evidence-based applied sport psychology: a practitioner's manual. Springer Publishing Company. 2012; p:265- 266
- Castaneda D, Esparza A, Ghamari M, Soltanpur C, Nazeran H. A review on wearable photoplethysmography sensors and their potential future applications in health care. *International journal of biosensors & bioelectronics*.2018; 4(4), 195.
- Cooke A, Ring C. Psychophysiology of sport, exercise, and performance: Past, present, and future. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*. 2019; 8(1), 1-6. [1].
- Coote JH. Recovery of heart rate following intense dynamic exercise. *Experimental physiology*. 2010; 95(3), 431-440.
- Cygankiewicz I, Zareba W. Heart rate variability. In *Handbook of clinical neurology*. Elsevier. 2013;Vol. 117, p: 379-393

- Danieli A, Lusa L, Potočnik N, Meglič B, Grad A, Bajrović FF. Resting heart rate variability and heart rate recovery after submaximal exercise. *Clinical Autonomic Research*. 2014; 24(2), 53-61.
- Daniłowicz-Szymanowicz L, Raczak G, Szwoch M, Ratkowski W, Toruński AB. The effect of anaerobic and aerobic tests on autonomic nervous system activity in healthy young athletes. *Biol. Sport*. 2010; 27, 65-69.
- Dong JG. The role of heart rate variability in sports physiology. *Experimental and therapeutic medicine*. 2016;11(5), 1531-1536.
- Dziembowska I, Izdebski P, Rasmus A, Brudny J, Grzelczak M, Cysewski P. Effects of heart rate variability biofeedback on EEG alpha asymmetry and anxiety symptoms in male athletes: A pilot study. *Applied psychophysiology and biofeedback*. 2016; 41(2), 141-150.
- Eckberg DL. Topical Review: The human respiratory gate. *The Journal of Physiology*. 2003;548(2), 339-352.
- Ek RO, Dişçigil G, Başak O, Kaplan H, Çeçen S, Bozkaya A. Kan basıncı ölçüm aletlerimiz ne kadar doğru ölçüyor: kurumsal sürekli bakım programı. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi* 2006; 7(3) : 19 - 23
- Ergen E, Demirel H, Güner R, Turnagöl H, Başoğlu S, Zergeroğlu AM, Ülkar B, Hazır T. *Egzersiz fizyolojisi ders kitabı*. Nobel akademik yayıncılık. Ankara; 2011.
- Freeman JV, Dewey FE, Hadley DM, Myers J, Froelicher VF. Autonomic nervous system interaction with the cardiovascular system during exercise. *Progress in Cardiovascular Diseases*. 2006;48:342-62.
- Goessl VC, Curtiss JE, Hofmann. The effect of heart rate variability biofeedback training on stress and anxiety: a meta-analysis. *Psychological medicine*. 2017;47(15), 2578-2586.
- Grove JR, Eklund RC. Exercise and anxiety. In L. LeMura & S. von Duvillard (Eds.), *Clinical exercise physiology: Application and physiological principles*. Baltimore, MD: Lippincott Williams & Wilkins; 2004, p: 605-615.
- Guyton, AC. Hall JE. *Textbook of medical physiology*. Philadelphia: Saunders. 1986,p:104, Vol. 548.
- Hall JE. *Guyton and Hall textbook of medical physiology e-Book*. Elsevier HealthSciences, 2010.
- Halson SL. Monitoring training load to understand fatigue in athletes. *Sports medicine*. 2014; 44(2), 139-147.
- Hassett AL, Radvanski DC, Vaschillo EG, Vaschillo B, Sigal LH, Karavidas MK, Lehrer PM. A pilot study of the efficacy of heart rate variability (HRV) biofeedback in patients with fibromyalgia. *Applied psychophysiology and biofeedback*. 2007; 32(1), 1- 10.

- Hawley JA, Myburgh KH, Noakes TD, Dennis SC. Training techniques to improve fatigue resistance and enhance endurance performance, *Journal of Sports Sciences*.1997;15:3, 325-333.
- Hazır T, Gül Ş. Yüksek şiddetli egzersiz sonrasında pasif, kor egzersizleri ile kombine pasif ve aktif toparlanmanın kandan laktik asit eliminasyonu üzerine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*. 2015; 26(4), 165-176.
- Hoshi RA, Vanderlei LCM, Godoy MF, Bastos FDN, Netto JJ, Pastre CM. Temporal sequence of recovery-related events following maximal exercise assessed by heart rate variability and blood lactate concentration. *Clinical physiology and functional imaging*. 2017;37(5), 536-543.
- Javorka M, Zila I, Balharek T, Javorka K. Heart rate recovery after exercise: relations to heart rate variability and complexity. *Brazilian Journal of Medical and Biological Research*. 2002;35(8), 991-1000.
- Jones PP, Christou DD, Jordan J, Seals DR. Baroreflex buffering is reduced with age in healthy men. *Circulation*. 2003;107(13), 1770-1774.
- Jonathan M, Euan AA. perspective on exercise, lactate, and the anaerobic threshold. *Chest*. 1997;111:787-795.
- Johnson CM, Larson HA, Conn SR, Estes LA, Ghibellini AB. The impact of relaxation techniques on third grade students' self-perceived levels of test anxiety. In Paper based on a program presented at the American Counseling Association Annual Conference and Exposition, Charlotte, NC. 2009
- Kaikkonen P, Nummela A, Rusko R. Heart rate variability dynamics during early recovery after different endurance exercises. *Eur J Appl Physiol*. 2007;102:79–86
- Kaikkonen P, Hynynen E, Mann T, Rusko H, Nummela A. Can HRV be used to evaluate training load in constant load exercises? *European journal of applied physiology*. 2010;108(3), 435-442.
- Kara E, Ünver G. Masaj ve toparlanmaya etkileri. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*. 2019;4(1), 28-49.
- Karim N, Hasan JA, Ali SS. Heart rate variability-a review. *Journal of Basic & Applied Sciences*. 2011;7(1).
- Kayacan Y. Profesyonel erkek hentbolcularda ekg bulguları ve kalp hızı değişkenliği. *Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 2009, Kars
- Khazan IZ. *The clinical handbook of biofeedback: A step-by-step guide for training and practice with mindfulness*. John Wiley & Sons, 2013.
- Koruç Z. CSAI-2'nin Türkiye Uyarlaması, ön çalışma I. V. *Spor Bilimleri Kongresi*. Hacettepe Üniversitesi. 1998.
- Kuusela T. Methodological aspects of heart rate variability analysis. In: Kamath, M, V, Watanabe, M & Upton, A, Eds. *Heart rate variability (HRV) signal analysis: clinical applications*. CRC Press. 2012, p:11-21

- Lagos L, Vaschillo E, Vaschillo B, Lehrer P, Bates M, Pandina R. Heart rate variability biofeedback as a strategy for dealing with competitive anxiety: A casestudy. *Biofeedback*. 2008;36(3), 109.
- Lagos L, Vaschillo E, Vaschillo B, Lehrer P, Bates M, Pandina R. Virtual reality–assisted heart rate variability biofeedback as a strategy to improve golf performance: a case study. *Biofeedback*. 2011;39(1), 15-20.
- Lehrer PM, Vaschillo E, Vaschillo B. Resonant frequency biofeedback training to increase cardiac variability: Rationale and manual for training. *Applied psychophysiology and biofeedback*. 2000,25.3, p:177-191.
- Lehrer PM, Vaschillo E, Vaschillo B, Lu SE, Eckberg DL, Edelberg R, Hamer RM. Heart rate variability biofeedback increases baroreflex gain and peak expiratory flow. *Psychosomatic medicine*. 2003;65(5), 796-805.
- Lehrer P, Vaschillo B, Zucker T, Graves J, Katsamanis M, Aviles M, Wamboldt F. Protocol for heart rate variability biofeedback training. *Biofeedback*. 2013; 41(3), 98- 109.
- Lehrer PM, Gevirtz R. Heart rate variability biofeedback: how and why does it work? *Frontiers in psychology*. 2014; 5, 756.
- Liman ŞT, Topçu S. Diyafram Rüptürleri. *Ttd Toraks Cerrahisi Bülteni*. 2010, Cilt: 1 Sayı: 1, 87-95
- Liu H, Allen J, Zheng D, Chen F. Recent development of respiratory rate measurement technologies. *Physiological measurement*. 2019; 40(7), 07TR01.
- Makivić B, Nikić Djordjević M, Willis MS. Heart Rate Variability (HRV) as a tool for diagnostic and monitoring performance in sport and physical activities. *Journal of Exercise Physiology Online*. 2013;16(3).
- Malik M. Heart rate variability: Standards of measurement, physiological interpretation, and clinical use: Task force of the European Society of Cardiology and the North American Society for Pacing and Electrophysiology. *Annals of Noninvasive Electrocardiology*. 1996;1(2), 151-181.
- Martens R, Burton D, Vealey R S. The Competitive State Anxiety Inventory- 2 (CSAI- 2). In *Competitive State Anxiety in Sport*. Champaign IL: Human Kinetics Publishers. 1990; 117-190.
- McCraty R, Atkinson M, Tomasino D, Bradley RT. The coherent heart heart-brain interactions, psychophysiological coherence, and the emergence of system-wideorder. *Integral review: A Transdisciplinary & Transcultural Journal for New Thought, Research, & Praxis*. 2009;5(2).
- Michael S, Jay M, Halaki M, Graham K, Davis GM. Submaximal Exercise Intensity Modulates Acute Post-exercise Heart Rate Recovery. *Eur J Appl Physiol*. 2016;116:697-706.

- Mendonca GV, Heffernan KS, Rossow L, Guerra M, Pereira FD, Fernhall B. Sex differences in linear and nonlinear heart rate variability during early recovery from supramaximal exercise. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*. 2010;35(S1), 439-446.
- Michael S, Graham KS, Davis GM. Cardiac autonomic responses during exercise and post-exercise recovery using heart rate variability and systolic time intervals—a review. *Frontiers in physiology*. 2017;8, 301.
- Morales J, Alamo JM, Garcia-Masso X, Busca B, Lopez JL, Serra-Ano P, Gonzalez LM. Use of heart rate variability in monitoring stress and recovery in judo athletes. *Journal of Strength and Conditioning Research*. 2014; 28(7), p:1896-1905
- Morgan, SJ, Mora JAM. Effect of heart rate variability biofeedback on sport performance, a systematic review. *Applied psychophysiology and biofeedback*. 2017;42(3), 235-245.
- Moss D. Heart rate variability and biofeedback. *Psychophysiology Today: The Magazine for Mind-Body Medicine*. 2004;1, 4-11.
- Nederend I, Jongbloed MR, De Geus EJ, Blom NA, Ten Harkel AD. Postnatal cardiac autonomic nervous control in pediatric congenital heart disease. *Journal of cardiovascular development and disease*. 2016; 3(2), 16.
- Nunan D, Sandercock GR, Brodie DA. A quantitative systematic review of normal values for short-term heart rate variability in healthy adults. *Pacing and clinical electrophysiology*. 2010;33(11), 1407-1417.
- Paul M, Garg K. The effect of heart rate variability biofeedback on performance psychology of basketball players. *Applied psychophysiology and biofeedback*. 2012;37(2), 131-144.
- Paul M, Garg K, Sandhu JS. Role of biofeedback in optimizing psychomotor performance in sports. *Asian journal of sports medicine*. 2012;3(1), 29.
- Pecanha T, Paula-Ribeiro MD, Nasario-Junior O, Lima JRPD. Post-exercise heart rate variability recovery: a time-frequency analysis. *Acta Cardiologica*. 2013;68(6), 607-613.
- Pehlivan F. *Biyofizik*. Pelikan Yayıncılık Limited Şti, 2015, s: 267-271
- Pichot V, Roche F, Gaspoz JM, Enjolras F, Antoniadis A, Minini P, Barthelemy JC. Relation between heart rate variability and training load in middle-distance runners. *Medicine & Science in Sports & Exercise*. 2000;32(10), 1729-1736.
- Plans D, Morelli D, Sütterlin S, Ollis L, Derbyshire G, Croyley M. Use of a Biofeedback Breathing App to Augment Poststress Physiological Recovery: Randomized Pilot Study. *JMIR formative research*. 2019;3(1), e12227.

- Pusenjak N, Grad A, Tusak M, Leskovsek M, Schwarzlin R. Can biofeedback training of psychophysiological responses enhance athletes' sport performance? A practitioner's perspective. *The Physician and sportsmedicine*. 2015; 43(3), 287-299.
- Pyne DB, Martin DT. Fatigue-Insights from individual and team sports. In: Marino FE, editor. *Regulation of fatigue in exercise*. New York: Nova Science; 2011, p: 177–85.
- Rawal K, Sethi G, Saini BS, Saini I. HRV: A powerful tool in medical diagnosis. In *Global Developments in Healthcare and Medical Tourism*. 2020; p:236-264).
- Roberto C, Giuseppe DÌ, Attilio C. Heart rate variability: An overview and a few immediate/short-term assessments. *Heart and Mind*. 2018;2(4), 111.
- Rosalba Courtney ND, Marc Cohen MBBS, Jan van Dixhoorn MD. Relationship between dysfunctional breathing patterns and ability to achieve target heart rate variability with features of " coherence" during biofeedback. *Alternative therapies inhealth and medicine*. 2011;17(3), 38.
- Routledge FS, Campbell TS, McFetridge-Durdle JA, Bacon SL. Improvements in heart rate variability with exercise therapy. *Canadian Journal of Cardiology*. 2010;26(6), 303- 312.
- Sammito S, Thielmann B, Seibt R, Klussmann A, Weippert M, Böckelmann I. Guideline for the application of heart rate and heart rate variability in occupational medicine and occupational science. *ASU Int*. 2015.
- Saboul D, Pialoux V, Hautier C. The breathing effect of the LF/HF ratio in the heart rate variability measurements of athletes. *European journal of sport science*. 2014;14(sup1), S282-S288.
- Schipke JD, Pelzer M and Arnold G. Effect of respiration rate on short-term heart rate variability. *J Clin Basic Cardiol*. 1999;2: 92-4
- Schwartz MS, Andrasik F. (Eds.). *Biofeedback: A practitioner's guide*. Guilford Publications. 2017.
- Seiler S, Haugen O, Kuffel E. Autonomic recovery after exercise in trained athletes:intensity and duration effects. *Med Science Sports Exerc*. 2007; 39: 1366–1373.
- Serafi AS. Heart rate variability (HRV) analysis and clinical significance. *International Journal of Biology and Biotechnology*. 2018;15(2), 193-199.
- Shaffer F, Ginsberg JP. *An Overview of Heart Rate variability Metrics and Norms*. September. 2017;5,258
- Shakerian S, Korandi H, Habibi A. Comparison of active recovery and whole body vibration combined with active recovery effects on blood lactate after exhaustive activity. *Annals of Biological Research*. 2012;3(8), 3945-3948.

- Sleight P. The importance of the autonomic nervous system in health and disease. *Australian and New Zealand journal of medicine*. 1997;27(4), 467-473.
- Smith LL, Keating MN, Holbert D. The effects of athletic massage on delayed onset muscle soreness, creatine kinase, and neutrophil count: a preliminary report. *J Orthop Sports Phys Ther*. 1994;19:93-99
- Smith S, Hunfalvay M, Herzog T, Beauchamp P. Applied psychophysiology: using biofeedback, neurofeedback and visual feedback, In Taylor, J. (Eds) *Assessment in applied sport psychology*. Human Kinetics. 2017; p:127-147
- Strack BW. Effect of heart rate variability (HRV) biofeedback on batting performance inbaseball. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*. 2003;64, 1540.
- Stuckey MI, Tordi N, Mourot L, Gurr LJ, Rakobowchuk M, Millar PJ, Kamath MV. Autonomic recovery following sprint interval exercise. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*. 2012; 22(6), 756-763.
- Şahin BF. Farklı toparlanma türlerinin kas hasarı ve sitokin salınımı üzerine etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya. 2018
- Tomak Ö. Derin Öğrenme Algoritmalarının Ekg Aritmilerinin Sınıflandırılmasında Değerlendirilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi. Yayımlanmamış Doktor Tezi*. Trabzon. 2018
- Uysal F, Tokmakçı M. Kalp Hızı Değişkenliği Ölçümlerine Dayalı Stres Parametrelerinin Değerlendirilmesi. 2016
- Vaschillo EG, Lehrer PM, Rishe N, Konstantinov M. Heart rate variability biofeedback as a method for assessing baroreflex function: A preliminary study of resonance in the cardiovascular system. *Applied Psychophysiology and Biofeedback*. 2002;27, 1-27.
- Vitasari P, Wahab MNA, Herawan T, Sinnadurai SK. Psychophysiological treatment in reduced anxiety with biofeedback training for university students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2011;30, 629-633.
- West K. *Biofeedback*. Grey Matter. Chelsea House Publishers. An imprint of infobasepublishing. 2007;7-22
- Yalçın M. Antrenman ve yarışma sonrası toparlanma. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi*. 1997;7(19), 11-14.
- Yıldız SA. Aerobik ve anaerobik kapasitenin anlamı nedir. *Solunum dergisi*. 2012;14(1),1-8.

TENİSÇİLERDE SOLUNUM KAS EĞİTİMİNİN ETKİLERİ

YAZAR

Dr. Yaşar KÖROĞLU

EDİTÖR

Prof. Dr. Nazmi SARITAŞ

Tenisçilerde Solunum Kas Eğitiminin Etkileri

Yazar

Yaşar KÖROĞLU

ORCID (0000-0003-4662-3353)

Editör

Nazmi SARITAŞ

ORCID (0000-0003-3402-6498)

ISBN 978-625-6796-41-6

E-ISBN 978-625-6796-42-3

1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap 650845 nolu "Tennisçilerde Solunum Kas Eğitiminin Aerobik Güç Ve Solunum Fonksiyonlarına Etkisi" adlı doktora tezinden türetilmiştir

KÜTÜPHANE KARTI

Tennisçilerde Solunum Kas Eğitiminin Etkileri

KÖROĞLU, Yaşar – SARITAŞ, Nazmi

1. Basım, 111 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Tennis, 2. Antrenman, 3. Solunum, 4. Kas, 5. Aerobik

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	3
İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	7
TABLolar LİSTESİ.....	9
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	10
GİRİŞ VE AMAÇ.....	13
Çalışmanın Sınırlılıkları	16
2. GENEL BİLGİLER	17
2.1. Performans.....	17
2.2.Tenis Oyun Kuralları.....	18
2.2.1. Tenisin Karakteristiği	19
2.2.2. Teniste Baskın Enerji Sistemleri	19
2.2.3.Tenisin Fizyolojisi.....	20
2.2.4.Tenisin Biomekanik Özellikleri	21
2.3. Aerobik Kapasite ve Antrenman.....	21
2.3.1. Aerobik Kapasite.....	21
2.3.2. Aerobik Antrenman.....	23
2.4. Anaerobik Kapasite ve Antrenman.....	24
2.4.1. Anaerobik Kapasite	24
2.4.2. Anaerobik Antrenman	25
2.5. Performans ve MaxVO₂	25
2.6. Tenisteki Baskın Enerji Sistemlerine Yönelik Antrenman.....	26
2.7. Solunum Sistemi	27
2.7.1. Solunum Sistemi Organları	27
2.7.2. Solunum Mekanizması	28

2.7.3. Solunum Kasları.....	29
2.7.4. Solunum Sistemi ve Egzersiz	30
2.8. Solunum Fonksiyon Testleri ve Uygulanan Kurallar	32
2.9. Solunum-Kas Eğitimi	34
3. GEREÇ VE YÖNTEM	39
3.1. Çalışma Grubu	39
3.2. Uygulanan Antrenman Programı.....	39
3.3. Solunum Kas Antrenman Programı	41
3.4. Ölçüm Yöntemleri	42
3.4.1. Vücut Kompozisyonunun Ölçümü	42
3.4.2. Kalp Atım Sayısının Ölçümü	42
3.4.3. Kan Basıncı Ölçümü	42
3.4.4. Solunum Fonksiyonlarının Ölçümü:	43
3.5. İstatistiksel Analiz	51
4. BULGULAR.....	52
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	86
6. KAYNAKLAR.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	111

6. KAYNAKLAR

- Acartürk E. KOAH Hastalarındaki Oksijen Satürasyonunun Pulse Oksimetre ile Tesbitinin Arter Kan Gazı Tetkiki ile Korelasyonu ve Bu Korelasyonu Etkileyen Faktörler, Uzmanlık Tezi, Süreyya paşa Göğüs Kalp ve Damar Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, 2009.
- Açıkada C. Sporda Başarı, Bilim Ve Teknik Dergisi, 1994; 44-45.
- Ahn Y, Lee K, Oğlu H, Yang J, Kim S, Hyun C. Sigara içme orta yaşlı erkeklerde 8 haftalık kas alımı ve Tekvando eğitiminin fiziksel uygunluk, CRP, akciğer fonksiyonu ve izokinetik kas fonksiyonu üzerine etkileri. Egzersiz Sci, 2017; 26(3): 212-222.
- Akgül MN. Boksörlerde 6 Haftalık Müsabaka Dönemi Antrenmanlarının Vücut Kompozisyonu Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya,2016.
- Akgün G. Karate Kumite Sporcularında Solunum Kası Antrenmanının Fizyolojik (Solunum) Parametrelere Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2016: 107.
- Akkoç O, Yücesir İ. Vücut Geliştirme, Fitness Sporu Yapan ve Sedanter Bireylerin, İstirahat Metabolizma Hızı Ve Bazı Antropometrik Ölçümlerinin Karşılaştırılması. İÜ Spor Bilimleri Dergisi, 2015; 5(1): 1- 16.
- Alpay CB, Ersöz Y, Karagöz Ş, Oskoueı MM. Elit güreşçilerde müsabaka öncesi ağırlık kaybı vücut kompozisyonu ve bazı mineral seviyelerinin karşılaştırılması, International Journal of Science Culture and Sport, 2015; 4:338-48.
- Amonette W, Dupler T. The effects of respiratory muscle training on VO₂max the ventilatory threshold and pulmonary function. Journal of Exercise Physiology, 2002; 5(2): 29-35.
- Astrand PO. Textbook of work physiology. Physiology Bases of Exercise, Mc Graw Hill- Book Company, New York, 1989: 35.
- Atar, Ö. (2018). Comparison of static and dynamic balance parameters of athletes in tennis and badminton sports. European Journal of Physical Education and Sport Science.4(1): 46-52.
- Atar, Ö. (2017). The effect of strength training in young tennis players on physical performance. International Journal of Current Research.9(3):47650-47653.
- Atar, Ö. (2017). Mood profiles of coaches affiliated to the turkish tennis federation examination. International Journal of Development Research. 7(12:): 7742-17746.
- Atar, Ö.(2020). The Effects of Relative Age on Selected Biomotoric Skills in Puberty Period. African Educational Research Journal, 8(2), 392-397.

- Bağırın Y, Dağlıoğlu Ö, Bostancı Ö. The Effect of Respiratory Muscle Training on Aerobic Power and Respiratory Parameters in Swimmers. *Int J Sport, Exer & Train Sci*, 2019; 5(4): 214-220.
- Bartter TC, Pratter MR, Irwin RS. Respiratory failure part I: A physiologic approach to managing respiratory failure. In: Irwin RS, Rippe JM (eds), *Intensive Care Medicine*. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2003: 485- 489.
- Bassett D, Howley E. Limiting Factors For Maximal Oxygen Uptake and Determinants of Endurance Performance. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 2000; 1:70-84.
- Bayraktar B, Kurtoğlu M. Sporda performans, etkili faktörler, değerlendirilmesi ve artırılması. *Klinik Gelişim Dergisi*, 2009; 16.
- Bergeren MF, Maresh CM, Kraemer WJ, Abraham A, Conroy B, Gabaree C. Tennis. A Physiological Profile During Match Play. *Int J Sports Med*, 1991;12: 474-479.
- Bilgiç M. Farklı Branşlarda Spor Yapan 11-13 Yaş Grubu Çocukların 2d:4d Parmak Oranlarının Sportif Performansla İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep, 2015.
- Bompa TO. Antrenman Kuramı ve Yöntemi. Çevire: Keskin Ğ. Ankara, Bağırın Yayınevi, 2003:330-361.
- Boskabady MH, Dehghani H, Esmaeilzadeh M. Pulmonary function tests and their reversibility in smokers. *Tanaffos Respiration Journal*, 2003; 2(8): 23-30.
- Bostancı Ö. Elit yüzücülerde ve futbolcularda akciğer hacim oranının stereolojik yöntemle belirlenip solunum parametleri ile karşılaştırılması, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- Boutellier U, Büchel R, Kundert A, Spengler C. The respiratory system as an exercise limiting factor in normal trained subjects. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology*, 1992; 65(4): 347-353.
- Brooks AG, Fahey Dt, White P. Exercise Physiology. *International Journal Of Sport medicine*, 1991;12: 474-9.
- Chang YC. Effects of 3-week Respiratory Muscle Training on Sport Performance in College Basketball Athletes. *Medicine and science in sports and exercise*, 2016; 1: 941.
- Chatham K, Baldwin J, Griffiths H, Summers L, Enright S. Inspiratory muscle training improves shuttle run performance in healthy subjects. *Physiotherapy*, 1999; 12: 676-683.
- Crespo M, Miley D. İleri Seviye Antrenörün El Kitabı. Vural B, Bulca Y (eds), Ankara, 2009.
- Cunha M, Mendes F, Paciência I, Rodolfo A, Rama T, Rufo J, Delgado L, Moreira A. The effect of inspiratory muscle training on swimming performance,

- inspiratory muscle strength, lung function, and perceived breathlessness in elite swimmers: a randomized controlled trial. *Porto Biomed J*, 2019;4: 6.
- Cybulska A, Drobnik P. An assessment of the impact of special training of inspiratory muscles in a fitness classes programme on physical capacity of 20-25-year-old women. *J Health Phys Act*, 2015;7(4):37-4.
- Çakır ÖA. Spor fiziyojisi ve klinik açılımları. *Klinik Gelişim*, 2009: 1-4.
- Çevik A. Erkek Basketbolcularda Dört Haftalık Solunum Kas Antrenmanının Performansa Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Haziran, 2018.
- Çırak O, Çakıroğlu FP. Sporcularda Sıvı Dengesi ve Performansa Etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2017 ; (1-2-3): 139-150.
- Decramer M. The Respiratory Muscles. In: Fishman AP (eds), Fishman's pulmonary disease and disorders. 3rd Ed, McGraw-Hill, 1999: 63-71
- Downey AE, Chenoweth LM, Townsend DK, Ranum JD, Ferguson CS, Harms CA. Effects of inspiratory muscle training on exercise responses in normoxia and hypoxia. *Respiratory Physiology and Neurobiology*, 2007; 156(2): 137-146.
- Dindar, M. D., & Bilir, S. (2019). Spor aktivitelerinin şirket çalışanları üzerindeki etkisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dindar, M. D., & Özen, G. (2020). An experimental investigation of the contribution of regular physical activity to organizational commitment of employees in a food company. *Progress in Nutrition*, 22(2), 640-644.
- Edwards AM, Graham D, Bloxham S, Maguire GP. Efficacy of inspiratory muscle training as a practical and minimally intrusive technique to aid functional fitness among adults with obesity. *Respiratory Physiology And Neurobiology*, 2016; 234: 85-88.
- Edwards RHT, Faulkner JA. Structure and function of the respiratory muscles. *Eur Respir J suppl*, 1995; 46(41): 185-217.
- Enright SJ, Chatham K, Ionescu AA, Unnithan VB, Shale DJ. Inspiratory muscle training improves lung function and exercise capacity in adults with cystic fibrosis. *Chest*, 2004; 126(2): 406-411.
- Enright SJ, Unnithan VB, Heward C, Withnall L, Davies DH. Effect of high-intensity inspiratory muscle training on lung volumes, diaphragm thickness and exercise capacity in subjects who are healthy. *Physical Therapy*, 2006; 86(3): 345-354.
- Ergen E. Egzersiz Fiziyojisi. Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara, 2017.
- Erkmen N, Kaplan T, Taşkın H. 3. Lig futbol takımında hazırlık sezonu öncesi-sonrası fiziksel ve fiziyojik parametrelerin karşılaştırılması. *Journal of Physical Education And Sport Sciences*, 2005; 7(1): 46-52.
- Ermis E, Imamoglu Ö. Lise takımı basketbolcuların fiziksel, Fiziyojik ve Teknik Özelliklerinin Maçlara Etkisinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun, 2001.

- Esposito F. Effect of respiratory muscle training on maximum aerobic power in normoxia and hypoxia. *Respiratory physiology & neurobiology*, 2010; 170(3): 268-272.
- Eston R, Reilly T. *Kinanthropometry and Exercise Physiology Laboratory Manual*. London, Routledge Publisher, 2001.
- Eskici, G., Atar, Ö. (2021). *Kadın ve Spor*. Ed: Koç, H (Egzersizde Yaş ve Cinsiyet Faktörleri). İstanbul: Efe Akademi Yayınları
- Faller A, Schuenke M. *The Human Body and Introduction to Structure and Function* Stuttgart. Thieme Publishers, 2000.
- Fernandez J, Mendez -Villanueva A, Pluim BM. Intensity of Tennis Match Play. *Br J Sports Me*, 2006; 40: 387-391.
- Fernandez JF, Rivas DS, Villanueva AM. A Review of the activity profile and physiological demands of tennis match play. *Strength and Conditioning journal*, 2009; 31(4).
- Fırat A, Müniroğlu S. Türk erkek kano milli takımı durgunsu kayakçılarının somatotip özelliklerinin incelenmesi. *Sportre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2006; 4: 43-47.
- Fletcher E. *POWER breathe Guide for indoor rowers*. Power breathe Indoor Rowing Training Guide, 2006; 45.
- Fox E, Bowers RW, Foss ML. *Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri*. çeviren: Çerit M. Bağırhan Yayımevi, Ankara, 1999: 269-303.
- Gelen E, Mengütay S, Karahan M. Teniste servis performansını belirleyen fiziksel uygunluk ve biyomekaniksel faktörlerin incelenmesi. *IBD*, 2009; 6: 668.
- Gibson GJ, Whitelaw W, Siafakas N. ATS/ERS Statement on Respiratory Muscle Testing. *Am J Respir Crit Care Med*, 2002; 166: 518-624.
- Gigliotti F, Binazzi B, Scano G. Does training of respiratory muscles affect exercise performance in healthy subjects?, *Respiratory Medicine*, 2006; 100(6): 1117-1120.
- Gosselink R, De Vos J, Van den Heuvel SP, Segers J, Decramer M, Kwakkel G. Impact of inspiratory muscle training in patients with COPD: what is the evidence?, *Eur Respir J*, 2011; 37(2): 416-25.
- Gökdemir K. *Karakucak Güreş Projesi Doğrultusunda Müsabaka Yönetimi ile Seçilmiş Olan Erkek Çocukların Bazı Fizyolojik Özelliklerinin Yetenek Seçimindeki Etkisinin Araştırılması*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1991.
- Granados J, Gillum TL, Castillo W, Christmas KM, Kuennen MR. Functional Respiratory Muscle Training During Endurance Exercise Causes Modest Hypoxemia But Overall Is Well Tolerated. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 2015; 30(3): 755-762.

- Griffin KM, Bonci C, Sloane B. Prevention and rehabilitation of shoulder injuries in throwing athletes, In: Nicholas JA, Hershman EB, Posner MA (eds), *The Upper Extremity In Sports Medicine*. Churchill Livingstone pres, USA, 1995: 721-747.
- Griffiths LA. The application of respiratory muscle training to competitive rowing, Doctoral Thesis, School of Sport and Education Brunel University, 2010:314.
- Guenette JA, Martens AM, Lee AL, Tyler GD, Richards JC, Foster GE, Warburton DE, Sheel AW. Variable effects of respiratory muscle training on cycle exercise performance in men and women. *Appl Physiol Nutr Metab*, 2006; 31(2): 159-166.
- Guyton AC, Hall JE. *Tıbbi Fizyoloji (12.Basım)*, Yeğen BÇ (eds), Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 2013: 957-967
- Günay M, Tamer K, Cicioğlu İ. *Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçümü*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2013: 429-489.
- Günay M. *Egzersiz Fizyolojisi (2. Baskı)*, Bağırhan Yayınevi, Ankara, 1999: 39-47
- Günay M. *Farklı Kuvvet Antrenman Metotlarının Vücut Kompozisyonuna Etkisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1993.
- Güvel H, Kayatekin M, Acarbay Ş, Özgönül H. Genç Erkek Sporcularda Vücut Yağ Oranı ile Fiziksel İş Kapasite Arasındaki İlişki. *Performans Dergisi*, 1996; 2(3): 118.
- Gülfırat, Ö. (2018). Research on the Effect of 8 Weeks High Intensity Combined Circuit Training Program on Cardiovascular, Respiratory System and Body Fat Ratios. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 4(1): 89-98.
- Gülfırat, Ö., Bolçay D.D (2023). *Rekreasyon Kavramı*. (ss: 391-400) Ed: Koçyiğit, B ve Bayıroğlu G.B (Spor Bilimlerinde Multidisipliner Araştırmalar 2023). Ankara: Serüven Yayınevi.
- Gülfırat, Ö. (2022). *Sportif Performans Antrenman Programı Tasarım İlkeleri*. Ed: Söyler M ve Pekel A. (Spor Bilimlerinde Akademik Çalışmalar 3). İstanbul: Efe Akademi Yayınları
- Haghighi M, Dari AH, Ghasemikahrizsangi G. The Effect of Inspiratory Muscle Training on the Thoracic Spine Curve, Inspiratory Volume and Cardio-Respiratory Endurance in Boys with Hyper-kyphosis. *International Journal of Health Studies*, 2020; 6(2):24-27.
- Hajghanbari B, Yamabayashi C, Buna TR, Coelho JD, Freedman KD, Morton TA, Palmer SA, Toy MA, Walsh C, Sheel AW, Reid WD. Of Respiratory Muscle Training On Performance In Athletes: Asystematic Review With Meta-Analyses. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 2013; 27(6): 1643–1663.
- Harms CA. Insights into the role of the respiratory muscle metaboreflex. *J Physiol*, 2007; 584(3): 711.

- Hartz CS, Ferreira CR, Moreno MA. Effects of the Application of an Inspiratory Muscular Warm-Up Protocol in the Physical Performance of Handball Athletes. *Journal of Exercise Physiologyonline*, 2017; 20(5): 91-97.
- Hartz CS, Sindorf MAG, Lopes CR, Batista J, Moreno MA. Effect of Inspiratory Muscle Training on Performance of Handball Athletes. *Journal of Human Kinetics*, 2018; 63: 43-51.
- Held HE, Pendergast DR. The effects of respiratory muscle training on respiratory mechanics and energy cost. *Respir Physiol Neurobiol*, 2014; 200: 7–17.
- Hoffman JR. Physiology of basketball. In: McKeag DB.(ed), *Basketball*. Blackwell Science, Oxford, 2003: 12–24.
- <http://www.pamukkaletenis.com>, Erişim Tarihi: 12.12. 2012.
- <http://www.powerbreathe.com/powerbreathe-k5>, Erişim tarihi: 01.09.2016.
- www.goldcopd.org/uploads/users/files/GOLD_Spirometry_2010.pdf, Erişim tarihi: 06.09.2017.
- <https://docplayer.biz.tr/16699199-Powerbreathe-international-ltd-northfield-road-warwickshire-cv47-ord-ingiltere-ingiltere-danismani-ile-gorusmek-icin.html>, Erişim tarihi: 06.05.2020.
- Illi SK, Held U, Frank I, Spengler CM. Effect of respiratory muscle training on exercise performance in healthy individuals. *Sports Med*, 2012; 42(8): 707-724.
- Işık M. Elit Tenis Oyuncularına Uygulanan Spesifik Antrenmanların Teknik Performans ve Maxvo2 Düzeylerine Etkileri, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2009.
- İnal A. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimine Giriş*. Desen Ofset Matbaacılık, Konya, 2000.
- Johnson MA, Graham RS, Peter IB. Inspiratory muscle training improves cycling time-trial performance and anaerobic work capacity but not critical power. *European journal of applied physiology*, 2007;101(6): 761-770.
- Kabasakal A. *Tenis Nasıl Oynanır*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2006: 69-70.
- Kamar A. *Sporda Yetenek ve Performans Testleri*. Nobel Basın Yayın, Ankara, 2008:175–185.
- Kandaz N. 2000 Wimbledon Tenis Turnuvası Erkekler Yarı Final Ve Final Maçlarında Atılan Servislerin İstatistik Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2001: 7-8.
- Kermen O. *Tenis Teknik ve Taktikleri*. Yavuz B, (Ed), Aşama Matbaacılık, 1997: 42-50.
- Kido S, Katakura A, Nakajima Y, Tanaka T, Miyasaka T, Sakurai S, Yu W. The Physiological Effects of Combined Training with Breathing Resistance and Sustained Physical Exertion in Healthy Young Adults. *J Nov Physiother*, 2018; 8(1): 376.

- Kilding AE, Brown S, McConnell AK. Inspiratory muscle training improves 100 and 200 m swimming performance. *Eur J Appl Physiol*, 2010; 108(3): 505-511.
- Kim DS, Jeon BH. effects of 8 weeks of inspiratory muscle training on pulmonary function and maximum inspiratory pressure and skill-related physical fitness in women. *The Asian Journal of Kinesiology*, 2018; 20(1): 27-33.
- Koç M. Adölesan Taekwondocularıda Solunum-Kas Eğitiminin Aerobik Ve Anaerobik Dayanıklılığa Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 2017:52.
- Konig D, HuonkerM, Schmid A, Halle M, Berg A, Keul J. Cardiovascular, Metabolic and Hormonal Parameters In Professional Tennis Players. *Med. Sci. Sports Exerc*, 2001; 33:654-658.
- Koruç PB. Türk Sporcularına İlişkin Performans Profili ve Yapı Geçerliliği, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1999.
- Koşar N, Demirel H. Çocuk Sporcuların Fizyolojik Özellikleri, *Acta Orthop Traumatol Turc*, 2004: 1:1-15.
- Kovacs MS. Applied Physiology of Tennis Performance. *Br J. Sports Med*, 2007; 40: 381-386.
- Kumaştarlı M, Suna M, Çalışkan İV, Işıldak K, Demir M. Tenis ve Futbol Oyuncularının Antropometrik Özelliklerinin Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*,2011;13 (3): 372-377.
- Kuter M, Öztürk F. Antrenör ve Sporcu El Kitabı. Bağırğan Yayınevi, Ankara, 1999.
- Lacasse Y, Martin S, Lasserson TJ. Meta-analysis of respiratory rehabilitation in chronic obstructive pulmonary disease. *Eura Medicophys*, 2007; 43(4): 475-485.
- Langer D, Charususin N, Jacome C, Hoffman M, McConnell A, Decramer M, Gosselink R. Efficacy of a novel method for inspiratory muscle training in people with chronic obstructive pulmonary disease. *Phys Ther*, 2015; 95(9): 1264-1273.
- Lebowitz MD. The use of peak expiratory flow rate measurements in respiratory disease. *Pediatr Pulmonol* 1991; (11): 166-174.
- Lomax M, McConnell AK. Inspiratory muscle fatigue in swimmers after a single 200m Swim. *J Sports Sci*, 2003; 21(8): 659-664.
- Mannino DM, Buist AS. Global burden of COPD: risk factors, prevalence, and future trends. *Lancet*, 2007; 370(9589): 765-773.
- Marinda F, Magda G, Ina S, Brandon S, Abel T, Daniel DT. Effects of a mat pilates program on cardiometabolic parameters in elderly women. *Pak J Med Sci*. 2013; 29(2): 500-504.
- Martinez ES, Gatterer H, Burtscher M, Maranjo J, Santalla A. İspiratuar Kas Eğitiminin Normoksi ve Hipokside Ventilasyon Verimliliği ve Bisiklet Performansına Etkisi. Original Research Article, 2017: 1-11.

- McArdle WD, Katch FI, Katch VL. Exercise physiology: Energy, nutrition, and human performance. Baltimore Williams & Wilkins, 1996: 316.
- McConnell AK. Breathe Strong, Perform Better. Champaign, Human kinetics, USA, 2011: 56-65.
- Meamari H, hromi MK, Fallahi A, Sheikholeslam R İnfluence of Structural Corrective and Respiratory Exercises on Cardiorespiratory Indices of Male Children Afflicted with Kyphosis. Archives of Rehabilitation, 2017; 18(1): 51-62.
- Meredith MD. Cooper Institute for Aerobics Research The Prudential Fitnessgram: Test administration manual. Journal of physical activity and health, 1992;3(2): 90-202.
- Miller MR, Crapo R, Hankinson J, Brusasco V, Burgos F, Casaburi R, Coates A, Enright P. General considerations for lung function. In: series Ats/Ers Task Force: Standardisation of lung function testing. Eur Respir J, 2005; 26: 61-153.
- O'Donnell DE, Travers J, Webb KA. Reliability of ventilatory parameters during cycle ergometry in multicentre trials in COPD. Eur Respir J, 2009; 34(49): 866-874.
- O'Donoghue P, Ingram BA. Notational Analysis of Elite Tennis Strategy. J Sports Sci, 2001; 19: 107-15.
- Othman ST. Yetişkinlerde Yürüyüş Ve Koşu Egzersizlerinin Bazı Kan Parametreleri Üzerine Etkisinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van, 2018.
- Ozmen T, Gunes GY, Ucar I, Dogan H, Gafuroglu TU. Effect Of Respiratory Muscle Training On Pulmonary Function and Aerobic Endurance in Soccer Players. The Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness, 2017; 57(5): 507-13.
- Ölçülü B, Edil G, Cenikli A, Bostancı Ö. 2011 İstanbul WTA championships tenis turnuvası bayanlar yarı final ve final maçlarında atılan servislerin analizi. S.Ü BESB Dergisi, 2012; 14: 234.
- Öncen S. Antrenman maskesi ile yaratılan normobarik hipoksi ortamda yüksek yoğunluklu interval antrenmanların aerobik ve anaerobik performans bileşenleri üzerine etkisi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- Özdal M. Solunum Kaslarına Yönelik Isınma Egzersizlerinin Aerobik Ve Anaerobik Güce Etkisi, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun, 2015.
- Özdemir İ, Orta Yaş Kadınlarda Aerobik-Step Ve Pilates Egzersizlerinin Vücut Kompozisyonu, Kan Yağları Ve Kan Şekerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2014.
- Özer K. Fiziksel Uygunluk. Nobel Yayınları, Ankara, 2001.
- Özgider C. Genç Futbolcularda Dört Hafta Boyunca Uygulanan Solunum Kası Antrenmanın Aralıklı Toparlanma Performansı Solunum Fonksiyonları Ve

- Maksimum Oksijen Kullanım Kapasitesi Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Haziran, 2010.
- Özkan A, Köklü Y, Akın M, Ersöz G. The Role Of Body Composition, Leg Volume and Leg Mass In Determining Anaerobic Performance In Climbers. *Journal of New World Sciences Academy*, 2010; 5(1): 59-70.
- Pawar P, Kolekar A, Yeole U. Effect of Inspiratory Muscle Training on Cardiovascular Endurance In Lawn Tennis Players. *International Journal of Current Research*, 2018; 10(2): 65601- 65602.
- Pendergast DR, Moon RE, Krasney JJ, Held HE, Zamparo P. Human physiology in an aquatic environment. *Comprehensive Physiology*, 2015; 5: 1705-1750.
- Perrin DH. Isokinetic Exercise and Assessment. Champaign, Human Kinetics, 1993.
- Pina IL, Balady GJ, Hanson P, Labovitz AJ, Madonna DW, Myers J. Guidelines for clinical exercise testing laboratories. A statement for healthcare professionals from the Committee on Exercise and Cardiac Rehabilitation, American Heart Association, 1995; 91(3):912-21.
- Pine M, Watsford M. Specific respiratory muscle training for athletic performance. *Australian Sports Commission*, 2005; 27: 4.
- Powers SK, Criswell D. Adaptive strategies of respiratory muscles in response to endurance training. *Med Sci Sports Exerc*, 1996; 28: 1115–1122.
- Ramsook AH, Seon YM, Schaeffer MR, Wilkie SS, Camp PG, Reid WD, Romer LM, Guenette JA. Effects of inspiratory muscle training on respiratory muscle electromyography and dyspnea during exercise in healthy men. *J Appl Physiol*, 2017; 122: 1267–1275.
- Ray AD, Pendergast DR, Lundgren CEG. Respiratory muscle training reduces the work of breathing at depth. *Eur J Appl Physiol*, 2010; 108: 811–820.
- Reid M, Crespo M, Lay B, Berry J. Skill Acquisition In Tennis. Current research and practice, *J Sci Med Sport*, 2007; 10 (1): 1-10.
- Richers TA. Time-Motion Analysis of The Energy Systems In Elite and Competitive Single Tennis. *J.Hm. Movement Stud*, 1995; 28:73-86.
- Romer LM, Polkey MI. Exercise-induced respiratory muscle fatigue: implications for performance. *J .Appl. Physiol*, 2008; 104(3): 879-888.
- Roussos C, Grassino A, Macklem PT. Inspiratory muscle fatigue and acute respiratory failure. *CMAJ*, 1980; 122(12): 1375-1377.
- Rowland T, Vanderburgh P, Cunningham L. Body Size and The Growth of Maximal Aerobic Power In Children: A longitudinal analysis. *Pediatric Exercise Science*, 1997; 9: 262-274.
- Ruppel GL. Manual of pulmonary function testing (Seventh edition), Mosby, St. Louis, 1998: 69-94.

- Sarıtaş N, Yıldız K, Hayta Ü. İlkokul Öğrencilerinin Bazı Motorik ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması. CBU Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,2017; 12(2): 117-127.
- Scherer TA, Spengler CM, Owassapian D, Imhof E, Boutellier U. Respiratory Muscle Endurance Training in Chronic Obstructive Pulmonary Disease Impact on Exercise Capacity, Dyspnea and Quality of Life. Am J Respir Crit Care Med, 2000;162: 1709-1714.
- Sevim Y. Üst Düzey Futbol Takımlarında Antrenman Planlaması, Programlaması Ve Uygulama Örnekleri, 3.Ulusal Futbol Ve Bilim Kongresi, 9-11 Ocak 2009,Gazi Üniversitesi, Ankara, 21-80.
- Sheel AW. Respiratory muscle training in healthy individuals physiological rationale and implications for exercise performance, Sports Medicine, 2002; 32(9): 567-581.
- Silva RL, Hall S, Soutomaior S. Inspiratory muscle training improves performance of a repeated sprints ability test in professional soccer players. Journal of Bodywork and Movement Therapies, 2019; 23(3): 452-455.
- Sperlich B, Fricke H, de Marees M, Linville JW, Mester J. Does respiratory muscle training increase physical performance? Mil Med, 2009;174(9): 977-982.
- Stone MH, Sands W. Principles and practice of resistance training. Champaign, Human Kinetics, 2007.
- Şanal, A., Özen, G., & Atar, Ö. (2023). Tekerlekli Sandalye Basketbolunda Sürat Performansı ile Üst Ekstremité Anaerobik Güç ve Kol Uzunluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 6(2), 625-634.
- Tamer K. Sportif Performansların Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Bağırğan Yayın evi, Ankara, 2000:140.
- Tetik, S., Koç, M.C., Atar, Ö., & Koç, H. (2013). Basketbolcularda Anaerobik Güç Değerinin Lig Başarı Sıralamasına Göre Değerlendirilmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 4(2), 13-19.
- Thomas Scherer A. Respiratory Muscle Endurance Training in Chronic Obstructive Pulmonary Disease Impact on Exercise Capacity, Dyspnea, and Quality of Life. Am J Respir Crit Care Med 2000; 162:1709-1714.
- Tiryaki Ş. Sportif Performans İle Edward Kişisel Tercih Envanterleri Verilerinin İlişkisi. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 1991; 2(2): 32-38.
- Tong KT. The effect of inspiratory muscle training on high-intensity, intermittent running performance to exhaustion. Appl Physiol Nutr Metab, 2008; 33(4): 671-681.
- Townsend MC. Spirometric forced expiratory volumes measured in the standing versus the sitting posture. Am Rev Respir Dis, 1984; 130: 4-123.

- Umay, B., Atar, Ö., & Koç, H. (2022). The effect of resistance exercises performed at home on swimming performance of adolescent swimmers during the covid-19 pandemic period. *VIREF Rev Educ Física*, 11 (3): 66, 79.
- Vasconcelos T, Andreia H, Rui V. The influence of inspiratory muscle training on lung function in female basketball players-a randomized controlled trial. *Porto Biomedical Journal*, 2017; 2(3): 86-89.
- Vasickova J, Neumannová K, Svozil Z. The effect of respiratory muscle training on finswimmers' performance. *Journal of Sports Science and Medicine*, 2017; 16: 521-526.
- Voracek M, Reimer B, Ertl C, Dressler SG. Digit Ratio (2D:4D), Lateral Preferences and Performance in Fencing, *Perceptual and Motor Skills Journal*, 2006; 103(2): 427-446.
- Walker DJ. Respiratory muscle function during a six-week period of normocapnic hyperpnoea training. *Respiratory physiology & neurobiology*, 2013; 188(2): 208-213.
- Weber K. Demand Profile and Training of Running Speed In Elite Tennis. In: Crespo M, Reid M, Miley D (eds), *Applied Sports Science for High Performance Tennis*, London, 2001.
- Weineck J. Sporda Fonksiyonel Anatomi. Birol Yayınları, İstanbul, 2002.
- Wells GD, Plyley M, Thomas S, Goodman L, Duffin J. Effects of concurrent inspiratory and expiratory muscle training on respiratory and exercise performance in competitive swimmers. *European Journal of Applied Physiology*, 2005; 94(5-6): 527-540.
- Willmore JH, Costill DL. *Physiology of Sport And Exercise* (3rd Edition), Human Kinetics, 2004.
- Witt JD, Guenette JA, Rupert JL, McKenzie DC, Sheel AW. Inspiratory muscle training attenuates the human respiratory muscle metaboreflex. *The Journal of Physiology*, 2007; 584(3): 1019-1028.
- Yılmaz F. *Beden Eğitimi ve Sporda Temel İlkeler*. Ekin Kitabevi, Bursa, 2001.
- Zileli R, Şemşek Ö, Özkamçı H, Diker G. Obez Ve Şıman Kadınlarda Yürüyüş Egzersizinin Bazı Fiziksel Uygunluk Parametreleri Üzerine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2017; 19(2): 7-17.

HAREKET HASTALIĞI VE CİNSİYET

Dr. Öğr. Üyesi Yağmur KOCAOĞLU

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Hareket Hastalığı ve Cinsiyet

Yazar

Yağmur KOCAOĞLU

ORCID (0000-0001-6811-4205)

ISBN 978-625-6796-47-8

E-ISBN 978-625-6796-48-5

1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap, Yağmur KOCAOĞLU'nun Prof. Dr. Nurtekin ERKMEN danışmanlığında Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı'nda hazırladığı doktora tezinden hazırlanmıştır. Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) tarafından finansal destek sağlanmıştır (Proje no: 20212011)..

KÜTÜPHANE

Hareket Hastalığı ve Cinsiyet

KOCAOĞLU, Yağmur

1. Basım, 107 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR
Kapak Tasarım	(burakgungor@efeakademi.com) Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL
Matbaa Adres:	

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
TABLolar	7
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER	8
1. GİRİŞ	9
1.1. HAREKET HASTALIĞI	11
1.2. HAREKET HASTALIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ	12
1.3. HAREKET HASTALIĞININ SEMPTOMLARI	14
1.4. HAREKET HASTALIĞI İLE İLGİLİ YAPILAR	16
1.4.1. Vestibüler Sistem	16
1.4.2. Vestibüler Çekirdek Kompleksi	17
1.4.3. Kemoreseptör Uyarı Alanı	18
1.4.4. Görsel (Vizüel) Sistem	18
1.4.5. Propriyoseptif Sistem	19
1.4.6. Kafa Hareketleri	20
1.5. HAREKET HASTALIĞI TEORİLERİ	20
1.5.1. Aşırı Uyarım Teorisi (Overstimulation Theory).....	20
1.5.2. Sıvı Değişim Teorisi (Fluid Shift Theory)	21
1.5.3. Korku Teorisi (Fear Theory)	22
1.5.4. Toksin Reaksiyon Teorisi (Toxic Reaction Theory)	23
1.5.5. Göz Hareketi Teorisi (Eye Movement Theory).....	23
1.5.6. Duyusal (Algısal) Çatışma Teorisi (Perceptual Conflict Theory)	24
1.5.7. Postural Dengesizlik Teorisi (Postural Instability Theory)	25
1.6. HAREKET HASTALIĞI VE DUYARLILIK	27
1.6.1. Yaş	27
1.6.2. Cinsiyet	28
1.6.3. Bireysel Farklılıklar	28

1.6.4. Hareket Hastalığı ve Değerlendirme Yöntemleri	29
1.6.5. Hareket Hastalığı Tedavisi	33
1.6.5.1. Farmakolojik Önlemler	33
1.6.5.2. Davranışsal Önlemler	34
1.7. HAREKET HASTALIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN	
ÇALIŞMALAR	35
2. GEREÇ VE YÖNTEM	50
2.1. Katılımcılar	50
2.2. Prosedür	50
2.3. Antropometrik Değişkenlerin Ölçümü	51
2.4. Video İçeriği (Hareket Hastalığının Uyarılması)	51
2.5. Hareket Hastalığı Ölçümleri	53
2.6. Bulantı Değerlendirmesi	55
2.7. Veri Analizi	56
3. BULGULAR	57
4. TARTIŞMA	74
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	92
KAYNAKÇA	93
SİMGELER VE KISALTMALAR	105
EKLER.....	106
EK-A: Simülatör Hastalık Anketi.....	106
EK-B: BARF Bulantı Ölçeği.....	107

KAYNAKÇA

- Abe, K., Oda, N., Hatta, H. (1984). Behavioral genetico fearly childhood: fears, restlessness, motion sickness and enuresis. *Acta Genet Med Gemellol*, 33, 303-06.
- Akizuki, H., Uno, A., Arai, K., Morioka, S., Ohyama, S., Nishiike, S., Tamura, K., Takeda, N. (2005). Effects of immersion in virtual reality on postural control. *Neurosci Lett*, 379, 23-6.
- Akkın, S.M. (1998). Vestibüler sistemin fonksiyonel anatomisi. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Baş Ağrıları - Baş Dönmeleri Sempozyumu*, 10-11 Aralık İstanbul. 133-45.
- Albawi, A.A., Johnson, E.G., Alharbi, A.A., Daher, N.S., Cordett, T.K., Ambode, O.I., Alshehri, F.H., (2020). Effects of head motion on postural stability in healthy young adults with chronic motion sensitivity. *Archives of Physiotherapy*, 10, 2- 7.
- Altay, F., (2001). Ritmik cimnastikte iki farklı hızda yapılan chaine rotasyon sonrasında yan denge hareketinin biyomekanik analizi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. *Sağlık Bilimleri Enstitüsü*. Ankara.
- Ay, H. (2004). Deniz tutması. *9. Balkan Askeri Tıp Kongresi*, 21-24 Haziran, Antalya.
- Balk, S.A., Bertola, M.A., Inman, A.W. (2013). Simulator sickness questionnaire: twenty years later. *In: proceedings of the seventh international driving symposium on human factors in driver assessment, training, and vehicle design*. June 17-20, Bolton Landing, New York Iowa City, IA: Policy Center, University of Iowa, 257-263,
- Barbaras, G., Matthews, W.S., Ferrari, M. (1983). Childhood migraine and motion sickness. *Pediatrics*, 72, 188-90.
- Benson, A.J. (1999). Motion sickness. Eds: Nicholson AN, Rainford DS, Ernsting J. *Aviation Medicine*. Butterworth Heinemann. *Oxford*, p. 455-71.
- Biocca, F. (1992). Will simulation sickness slow down the diffusion of virtual environment technology? *Presence*, 1, 334-43.
- Bos, J.E., Ledegang, W.D., Lubeck, A.J.A., Stins, J.F. (2013). Cinerama sickness and postural instability. *Ergonomics*, 56, 1430-36.

- Bos, J.E. (2015). Less sickness with more motion and/or mental distraction. *Journal of Vestibular Research*, 25, 23-3.
- Bos, J.E., Bles, W., Groen, E.L. (2008). A theory on visually induced motion sickness. *Displays*, 29, 47-57.
- Bos, J.E., Damala, D., Lewis, C., Ganguly, A., Turan, O. (2007). Susceptibility to seasickness. *Ergonomics*, 50, 890-01.
- Bos, J.E. (2004). How motions make people sick such that they perform less: a model based approach, *NATO RTO/AVT-110 Symposium on Habitability of Combat and Transport Vehicles: Noise, Vibration and Motion*, October, Prague, 4-7.
- Bowins, B. (2010). Motion sickness: a negative reinforcement model. *Brain Res Bull*, 81,7-1.
- Boyd, D. (2014). *Is the Oculus Rift sexist?* (Erişim tarihi, 12 Aralık 2018. Erişim adresi, <http://qz.com/192874/is-the-oculus-rift-designed-to-be-sexist/>)
- Brainard, A., Gresham, C. (2014). Prevention and treatment of motion sickness. *Am Fam Physician*, 90, 41-6.
- Bronstein, A.M., Golding, J.F., Gresty, M.A. (2013). Vertigo and dizziness from environmental motion: MS and drivers disorientation. *Semin Neurol*, 33, 219-30.
- Brooks, J.O., Goodenough, R.R., Crisler, M.C., Klein, N.D., Alley, R.L., Koon, B.L., Logan, Jr. W.C., Ogle, J.H., Tyrrell, R.A., Wills, R.F. (2010). Simulator sickness during driving simulation studies. *Accid Anal Prev*, 42, 788-96.
- Burg, A. (1968). Lateral visual field as related to age and sex. *Journal of Applied Psychology*, 52,10-5.
- Buyuklu, F., Tarhan, E., Ozluoglu, L. (2009). Vestibular functions in motion sickness susceptible individuals. *Eur Arch Otorhinolaryngol*, 266:1365-7.
- Chang, C-H., Pan, W-W., Tseng, L-Y., Stoffregen, T.A. (2012). Postural activity and motion sickness during video game play in children and adults. *Exp Brain Res*, 217, 299-09.
- Chang, C-H., Stoffregen, T.A., Chen, F-C., Kung, W-C. (2017). Effects of physical driving experience on body movement and motion sickness during virtual driving. *Aviat Med Hum Perf*, 88, 985-92.

- Chardonnet, J-R., Ali Mirzaei, M.A., Mérienne, F. (2017). Features of the postural sway signal as indicators to estimate and predict visually induced motion sickness in virtual reality. *J Int J Human-Computer Interact*, 33, 771-85.
- Chen, C-L., Li, P-C., Chuang, C-C., Lung, C-W., Tang, J-S. (2016). Comparison of motion sickness-induced cardiorespiratory responses between susceptible and non-susceptible subjects and the factors associated with symptom severity. *2016 IEEE 16th International Conference on Bioinformatics and Bioengineering*, Oct.-2 Nov, Taichung, Taiwan, 216-21, 31
- Chen, Y-C., Dong, X., Chen, F-C., Stoffregen, T.A., (2012a). Control of a virtual avatar influences postural activity and motion sickness. *Ecol Psych*, 24, 279-99.
- Chen, Y-C., Hung, T-H., Tseng, T-C., Hsieh, C-C., Chen, F-C., Stoffregen, T.A. (2012b). Pre-bout standing body sway differs between adult boxers who do and do not report post-bout motion sickness. *PLoS One*, 7, 1-9.
- Colehour, J.K., Graybiel, A. (1966). Biochemical changes occurring with adaptation to accelerative forces during rotation. *Aerosp Med*, 37, 1205-17.
- Crampton, G.H., Young, F.A. (1953). The differential effect of a rotary visual field on susceptibles and nonsusceptibles to motion sickness. *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, 46, 451-53.
- Dichgans J., Brandt, T. (1973). Optokinetic motion sickness and pseudo-coriolis effects induced by moving visual stimuli. *Acta Otolaryngologica*, 76, 339-48.
- Diels, C., Howart, P.A. (2013). Frequency characteristics of visually induced motion sickness. *Hum Factors*, 55, 595-04.
- Dong, X., Yoshida, K., Stoffregen, T.A. (2011). Control of a virtual vehicle influences postural activity and motion sickness. *J Exp Psych Appl*, 17, 128-38.
- Draper, M.H., Viirre, E.S., Furness, T.A., Gawron, V.J. (2001). Effects of image scale and system time delay on simulator sickness within head-coupled virtual environments. *Hum Factors J Hum Factors Ergon Soc*, 43, 129-46.

- Dziuda, L., Biernacki, M.P., Baran, P.M., Truszcznski, O.E. (2014). The effects of simulated fog and motion on simulator sickness in a driving simulator and the duration of after-effects. *Applied Ergonomics*, 45, 406-12.
- Ebenholtz, S.M. (1992). Motion sickness and oculomotor systems in virtual environments. *Presence*, 1, 302-05.
- Ergen, E., Ülkar, B., Eraslan, A. (2007). Derleme: propriyosepsiyon ve koordinasyon. *Spor Hekimliği Dergisi*, 42, 57-83.
- Erlanger, D., Kaushik, T., Cantu, R., Barth, J.T., Broshek, D.K. (2003). Symptom-based measurement of the severity of a concussion. *Journal of Neurosurgery*, 98, 477-84.
- Estrada, A., LeDuc, P.A., Curry, I.P., Phelps, S.E., Fuller, D.R. (2007). *Airsickness prevention in helicopter passengers. Aviat Space Environ Med*, 78, 408-13.
- Femia, P., Pino, B.G., Pérez-Fernández, N. (2011). Vestibular examination of children with alterations in balance (I): clinical and instrumental examination methods. *Acta Otorrinolaringol Esp*, 62, 311-17.
- Firat Koca, Ç., Bayindir, T. (2017). Review of pathophysiology, epidemiology, diagnosis and treatment methods in motion sickness; a special issue. *J Turgut Ozal Med Cent*, 24(3):365-70.
- Fowlkes, J.E., Kennedy, R.S., Hettinger, L.J., Harm, D.L. (1993). Changes in the dark focus of accommodation associated with simulator sickness. *Aviat Space Environ Med*, 64, 612-18.
- Fox, R.A., Daunton, N.G., Coleman, J. (1982). Susceptibility of the squirrel monkey to several different motion conditions. *Minneapolis, MN* (poster).
- Gahlinger, P.M. (1999). Motion sickness. *Postgraduate Med*, 106, 177-86.
- Gauchard, G.C., Gangloff, P., Jeandel, C., Perrin, P.P. (2003). Physical activity improves gaze and posture control in the elderly. *Neurosci Res*, 45, 409-17.
- Golding, J.F. (2016). Motion sickness. *Handb Clin Neurol*, 137, 371-90.
- Golding, J.F., Gresty, M.A. (2013). Motion sickness and disorientation in vehicles. Oxford testbook of vertigo and imbalance. *Oxford university press*, 293-05.

- Graybiel, A. (1970). Susceptibility to acute motion sickness in blind persons. *Aerosp Med*, 41, 650-53.
- Guyton, A.C., Hall, J.E. (2011). *Medical physiology*. 12th edition. USA. Elsevier publishers.
- Heer, M., Paloski, W.H. (2006). Space motion sickness: incidence, etiology, and countermeasures. *Autonomic Neuroscience*, 129, 77-9.
- Hemmerich, W.A., Shahal, A., Hecht, H. (2019). Predictors of visually induced motion sickness in women. *Displays*, 58, 27-32.
- Henriques, I.F., de Oliveira, D.W.D., Oliveira-Ferreira, F., Andrade, P.M.O. (2014). Motion sickness prevalence in school children. *Eur J Pediatr*, 173, 1473-82.
- Hettinger, L.J., Riccio, G.E. (1992). Visually induced motion sickness in virtual environments. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 1, 306-10.
- Huppert, D., Eva, Grill, E., Brandt, T. (2019). Survey of motion sickness susceptibility in children and adolescents aged 3 months to 18 years. *Journal of Neurology*, 266, S65-73.
- Ildız, F., Çetingüç, M., Özünlü, A., Dündar, A. (1993). Hareket hastalığı olan uçucu adaylarına uygulanan vestibuler adaptasyon tedavisi. *K.B.B. ve Baş Boyun Cerrahisi Dergisi*, 1, 224-27.
- Johnson, D.M. (2005). Introduction to and review of simulator sickness research. *U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences*, Research Report 1832, April, U.S. 1-59,
- Karakuş, Ö. (2006). Hava aracı kaza ve kırımlarında insan faktörünün araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, *Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Kasap, E., Yüceyar, H. (2009). Bulantı-kusma ve yaklaşım. *Güncel Gastroenteroloji*, 13, 148-52.
- Kellogg, R.S., Kennedy, R.S, Graybiel, A. (1965). Motion sickness symptomatology of labyrinthine defective and normal subjects during zero gravity maneuvers. *Aerospace Medicine*, 36, 315-18.
- Kennedy, R.S. (1975). Motion sickness questionnaire and field independence scores as predictors of success in naval aviation training. *Aviat Space Environ Med*, 46, 1349-52.

- Kennedy, R.S., Drexler, J., Kennedy, R.C. (2010). Research in visually induced motion sickness. *Applied Ergonomics*, 41, 494-03.
- Kennedy, R.S., Fowlkes, J.E. (1992). Simulator sickness is polygenic and polysymptomatic: implications for research. *International Journal of Aviation Psychology*, 2, 23-8.
- Kennedy, R.S., Fowlkes, J.E., Berbaum, K.S., Lilienthal, M.G. (1992). Use of a motion sickness history questionnaire for prediction of simulator sickness. *Aviat Space Environ Med*, 63, 588-93.
- Kennedy, R.S., Fowlkes, J.E., Lilienthal, M.G. (1993a). Postural and performance changes following exposures to flight simulators. *Aviation, Space, and Environmental Medicine*, 64, 912-20.
- Kennedy, R.S., Frank, L.H. (1985). A review of motion sickness with special reference to simulator sickness. *Tech Rep NAVTRAEQUIPCEN 81-C-0105-16*, 2-7 June, Orlando, Florida, 1-45,
- Kennedy, R.S., Graybiel, A., McDonough, R.C., Beckwith, F.D. (1968). Symptomatology under storm conditions in the north atlantic in control subjects and in persons with bilateral labyrinthine defects. *Acta Otolaryngologica*, 66, 533-40.
- Kennedy, R.S., Lane, N.E., Berbaum, K.S., Lilienthal, M.G. (1993b). Simulator sickness questionnaire: an enhanced method for quantifying simulator sickness. *Int J Aviat Psychol*, 3, 203-20.
- Keshavarz, B., Hecht, H. (2012). Stereoscopic viewing enhances visually induced motion sickness but sound does not. *Presence*, 21, 213-28.
- Keshavarz, B., Hecht, H. (2014). Pleasant music as a countermeasure against visually induced motion sickness. *Applied Ergonomics*, 45, 521-527.
- Keshavarz, B., Ramkhalawasingh, R., Haycock, B., Shabab, S., Campos, J.L. (2018). Comparing simulator sickness in younger and older adults during simulated driving under different multisensory conditions. *Transportation Research Part F*, 54, 47-2.
- Keshavarz, B., Riecke, B.E., Hettinger, L.J., Campos, J.L. (2015). Vection and visually induced motion sickness: How are they related? *Front Psychol*, 6, 472.
- Keshavarz, B., Stelzmann, D., Paillard, A., Hecht, H. (2015). Visually induced motion sickness can be alleviated by pleasant odors. *Exp Brain Res*, 23, 1353-64.

- Kim, H.K., Park, J., Choi, Y., Choe, M. (2018). Virtual reality sickness questionnaire (VRSQ): motion sickness measurement index in a virtual reality environment. *Applied ergonomics*, 69, 66-73.
- Kim, K., Hirayamah. K., Yoshida, K., Yanoc, R., Abef, M., Otsukib, M., Sakurabag, S., Sakaid, S. (2017). Effect of exposure to short-wavelength light on susceptibility to motion sickness. *NeuroReport*, 28, 584- 89.
- Kim, N-G., Kim, B-S. (2019). The effect of retinal eccentricity on visually induced motion sickness and postural control. *Appl Sci*, 9, 1-9.
- Klosterhalfen, S., Kellermann, S., Pan, F., Stockhorst, U., Hall, G., Enck, P. (2005). Effects of ethnicity and gender on motion sickness susceptibility. *Aviat Space Environ Med*, 76, 1051-57.
- Knox, G.W. (2014). Motion sickness: an evolutionary and genetic basis for the negative reinforcement model. *Aviat Space Environ Med*, 85, 46-9.
- Kobayashi, N., Yamazaki, H., Ishikawa, M., Momose, Y. (2015). Effects of Visual Induced Motion Sickness of Stereoscopic 3D Interactive Video. *2015 IEEE 4th Global Conference on Consumer Electronics (GCCE)*, Abstract Book: 27-30 October, Osaka, Japan, 664-65,
- Koslucher, F.C., Haaland, E.J., Stoffregen, T.A. (2014). Body load and the postural precursors of motion sickness. *Gait and Posture*, 39, 606-10.
- Lawther, A., Griffin, M.J. (1987). Prediction of the incidence of motion sickness from the magnitude, frequency, and duration of vertical oscillation. *J Acoust Soc Am*, 82, 957-66.
- Lien, H.C., Sun, W.M., Chen, Y.H., Kim, H., Hasler, W., Owyang, C. (2003). Effects of ginger on motion sickness and gastric slow-wave dysrhythmias induced by circularvection. *American Journal of Physiology-Gastrointestinal and Liver Physiology*, 284, 481-89.
- Lubeck, A.J.A., Bos, J.E., Stins, J.F. (2015). Motion in images is essential to cause motion sickness symptoms, but not to increase postural sway. *Displays*, 38, 55-61.
- Lucot, J.B. (1998). Pharmacology of motion sickness. *Journal of Vestibular Research*, 8, 61-6.
- Macefield, V.G., Walton, D.K. (2015). Susceptibility to motion sickness is not increased following spinal cord injury. *Journal of Vestibular Research*, 25(1), 35-39.

- Matchock, R.L., Levine, M.E., Gianaros, P.J., Stern, R.M. (2008). Susceptibility to nausea and motion sickness as a function of the menstrual cycle. *Women's Health Issues*, 18, 328-35.
- McRrea, M., Guskiewicz, K.M., Marshall, S.W., Barr, W., Randolph, C., Cantu, R.C., Onate, J.A., Yang, J., Kelly, J.P. (2003). Acute effects and recovery time following concussion in collegiate football players: the NCAA concussion study. *JAMA*, 290, 2556-63.
- Merhi, O., Faugloire, E., Flanagan, M., Stoffregen, T.A. (2007). Motion sickness, console video games, and head-mounted displays. *Hum Factors*, 49, 920-34.
- Money, K.E. (1970). Motion sickness. *Physiol Rev*, 50, 1-39.
- Moss, J.D., Muth, E.R. (2011). Characteristics of head-mounted displays and their effects on simulator sickness. *Hum Factors J Hum Factors Ergon Soc*, 53, 308-19.
- Munafo, J., Diedrick, M., Stoffregen, T.A. (2017). The virtual reality head-mounted display Oculus Rift induces motion sickness and is sexist in its effects. *Exp Brain Res*, 235, 889-01.
- Murdin, L., Golding, J., Bronstein, A. (2011). Managing motion sickness. *BMJ*, 2, 343.
- Nachum, Z., Shupak, A., Letichevsky, V., Ben-David, J., Tal, D., Tamir, A., Talmon, Y., Gordon, C.R., Luntz, M. (2004). Mal de débarquement and posture: reduced reliance on vestibular and visual cues. *Laryngoscope*, 114, 581-86.
- Oman, C.M. (1982). A heuristic mathematical model for the dynamics of sensory conflict and motion sickness hearing in classical musicians. *Acta Otolaryngol Suppl*, 392, 4-44.
- Oman, C.M. (1990). Motion sickness theory. *Can J Physiol Pharmacol*, 68, 294-03.
- Oman, C.M. (2012). Are evolutionary hypotheses for motion sickness “just-so” stories? *J Vestib Res*, 22, 117-27.
- Owen, N., Leadbetter, A.G., Yardley, L. (1998). Relationship between postural control and motion sickness in healthy subjects. *Brain Research Bulletin*, 47, 471-74.

- Özay Köse, E., Çam Tosun, F. (2011). Yaşam temelli öğrenmenin sinir sistemi konusunda öğrenci başarılarına etkileri. *Turkish Science Education*, 8, 92-106.
- Özkan Y, Köse Özkan, C. (2014). Hareket hastalığı, taşıt tutması. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 619, 111-13.
- Paillard, A., Jacquot, L., Millot, J.L. (2011). Olfactory perception and motion sickness. *Chem Senses*, 36, 35-36.
- Paillard, A.C., Quarck, G., Paolino, F., Denise, P., Paolino, M., Golding, J.F., Ghulyan-Bedikian, V. (2013). Motion sickness susceptibility in healthy subjects and vestibular patients: effects of gender, age and trait-anxiety. *J Vestib Res*, 23, 203-9.
- Patterson, R., Winterbottom, M.D., Pierce, B.J. (2006). Perceptual issues in the use of head-mounted visual displays. *Hum Factors*, 48, 555-73.
- Persico, A.M., Verdecchia, M., Pinzone, V., Guidetti, V. (2015). Migraine genetics: current findings and future lines of research. *Neurogenetics*, 16, 77-95.
- Reason, J.T. (1978). Motion sickness adaptation: a neural mismatch model. *J R Soc Med*, 71, 819-29.
- Reason, J.T., Brand, J.J. (1975). Motion sickness. *Academic Press*, London, 83-310
- Riccio, G.E., Stoffregen, T.A. (1991). An ecological theory of motion sickness and postural instability. *Ecol Psychol*, 3, 195-40.
- Rine, R.M., Schubert, M.C., Balkany, T.J. (1999). Visual-vestibular habituation and balance training for motion sickness. *Phys Ther*, 79, 949-57.
- Rolnick, A., Lubow, R. (1991). Why is the driver rarely motion sick—the Role of controllability in motion sickness. *Ergonomics*, 34, 867-79.
- Russell, M.E.B., Hoffman, B., Stromberg, S., Carlson, C.R. (2014). Use of controlled diaphragmatic breathing for the management of motion sickness in a virtual reality environment. *Appl Psychophysiol Biofeedback*, 39, 269-77.
- Schwab, R.S. (1954). The nonlabyrinthine causes of motion sickness. *International Record Medicine*, 167, 631-37.

- Scibora, L.M., Villard, S., Bardy, B., Stoffregen, T.A. (2007). Wider stance reduces body sway and motion sickness. *Proceedings of VIMS 2007*, 18-23.
- Sharon, J.D., Hullar, T.E. (2014). Motion sensitivity and caloric responsiveness in vestibular migraine and Meniere's disease. *Laryngoscope*, 124, 969-73.
- Shupak, A., Gordon, C.R. (2006). Motion sickness: advances in pathogenesis, prediction, prevention and treatment. *Aviat Space Environ Med*, 77,1213-23.
- Simons, R., Bos, J. (2008). Medicine against motion sickness: effectiveness and safety. *Nederlands Militair Geneeskundig Tijdschrift*, 61, 77-90.
- Smart, L.J., Stoffregen, T.A., Bardy, B.G. (2002). Visually induced motion sickness predicted by postural instability. *Human Factors*, 44, 451-65.
- Soyuer, F., İsmailoğulları, S. (2009). Yaşlılık ve denge. *Türk Serebrovasküler Hastalıklar Dergisi*, 15, 1-5.
- Stoffregen, T.A. (2011). Motion sickness considered as a movement disorder. *Science Motricite*, 74, 19-30.
- Stoffregen, T.A., Chang, C-H., Chen, F-C., Zeng, W-J. (2017). Effects of decades of physical driving on body movement and motion sickness during virtual driving. *PLoS One*, 12, 1-22.
- Stoffregen, T.A., Chen, F-C., Varlet, M., Alcantara, C., Bardy, B.G. (2013). Getting your sea legs. *PLoS One*, 8, 1-16.
- Stoffregen, T.A., Chen, Y-C., Koslucher, F.C. (2014). Motion control, motion sickness, and the postural dynamics of mobile devices. *Exp Brain Res*, 232, 1389-97.
- Stoffregen, T.A., Hettinger, L.J., Haas, M.W., Roe, M.M., Smart, L.J. (2000). Postural instability and motion sickness in a fixed-based flight simulator. *Human Fact*, 42, 458-69.
- Stoffregen, T.A., Pagulayan, R.J., Bardy, B.G., Hettinger, L.J. (2000). Modulating postural control to facilitate visual performance. *Hum Move Sci*, 19, 203-20.
- Stoffregen, T.A., Smart, L.J. (1998). Postural instability precedes motion sickness. *Brain Res Bull*, 47, 437-48.

- Stoffregen, T.A., Villard, S., Yu, Y. (2009). Body sway at sea for two visual tasks and three stance widths. *Aviation, Space, and Environmental Medicine*, 80, 1039-43.
- Stoffregen, T.A., Yoshida, K., Villard, S., Scibora, L., Bardy, B.G. (2010). Stance width influences postural stability and motion sickness. *Ecol Psychol*, 22, 169-91.
- Szirmai, A. (2010). Vestibular disorders in childhood and adolescents. *Eur Arch Otorhinolaryngol*, 267, 1801-04.
- Şahin, C. (2009). Vestibüler sistem anatomisi, fizyolojisi ve bozuklukları. *Nobel Medicus*, 5, 5-8.
- Takahashi, M., Toriyabe I, Takei Y, Kanzaki J, 1994. Study on experimental motion sickness in children. *Acta Otolaryngol*, 114, 231-37.
- Tal, D, Ronen, B., Nachum, Z., Gil, A, Shupak, A. (2010). Postural dynamics and habitation to seasickness. *Neuroscience Letters*, 479, 134-37.
- Treisman, M. (1977). Motion sickness: an evolutionary hypothesis. *Science*, 197, 493-95.
- Tychsen, L., Foeller, P. (2020). Effects of immersive virtual reality headset viewing on young children: visuomotor function, postural stability, and motion sickness. *Am J Ophthalmol*, 209, 151-59.
- Uzay Hekimliği, (2008). Hareket hastalığı (motion sickness). (Erişim tarihi 24 Aralık 2020. Erişim adresi, <http://havauzayhekimligi.blogspot.com/2008/07/hareket-hastalii-motion-sickness.html>)
- Varlet, M., Bardy, B.G., Chen, F.C., Alcantara, C., Stoffregen, T.A. (2015). Coupling of postural activity with motion of a ship at sea. *Exp Brain Res*, 233, 1607-16.
- Villard, S.J., Flanagan, M.B., Albanese, G.M., Stoffregen. T.A. (2008). Postural instability and motion sickness in a virtual moving room. *Human Fact*, 50, 332-45.
- Wada, T, Keigo Yoshida K, 2016. Effect of passengers' active head tilt and opening/ closure of eyes on motion sickness in lateral acceleration environment of cars. *Ergonomics*, 59, 8, 1050-59.
- Wall, C., Vrabec, J.T. (2001). Vestibular function and anatomy. *Otolaryngology Head and Surgery*, 1641-50.

- Wang, S.C., Chinn, H.I. (1954). Experimental motion sickness in dogs; functional importance of chemoceptive emetic trigger zone. *Am J Physio*, 178, 111-6.
- Watcha, M.F., White, P.F. (1992). Postoperative nausea and vomiting: Its etiology, treatment, and prevention. *Anesthesiology*, 77, 162-84.
- Wibirama, S., Nugrohoa, H.A., Hamamotob. K. (2018). Depth gaze and ECG based frequency dynamics during motion sickness in stereoscopic 3D movie. *Entertainmet Computing*, 26, 117-27.
- Wood, M.J., Manno, J.E., Manno, B.R., Mims, M.E. (1990). Therapeutic effects of antimotion sickness medications on the secondary symptoms of motion sickness. *Aviation, Space and Environmental Medicine*, 61, 157-61.
- Yardley, L. (1992). Motion sickness and perception: a reappraisal of the sensory conflict approach. *Br J Psychol*, 83, 449-73.
- Yates, B.J., Miller, A.D., Lucot, J.B. (1998). Physiological basis and pharmacology of motion sickness: an update. *Brain Res Bull*, 47, 395-06.
- Yen Pik Sang, F.D., Billar, J.P., Golding, J.F., Gresty, M.A. (2003). Behavioral methods of alleviating motion sickness: effectiveness of controlled breathing and a music audiotape. *J Travel Med*, 10, 108-11..
- Zhang L-L., Wang J-Q., Qi RR., Pan, L-L., Li, M., Cai, Y-L. (2015). Motion sickness: current knowledge and recent advance. *CNS Neurosci Ther*, 22, 15-24.

**SPOR ÖRGÜTLERİNDE
LİDERLİK DAVRANIŞLARI
PRESENTEİZM VE ÖRGÜTSEL
BAĞLILIK ETKİLEŞİMİNİN
İNCELENMESİ**

Yazar

Dr. Öğretim Üyesi Yılmaz ÜNLÜ

Editör

Prof. Dr. Hasan Birol YALÇIN

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Spor Örgütlerinde Liderlik Davranışları Presenteizm ve
Örgütsel Bağlılık Etkileşiminin İncelenmesi

Yazar
Yılmaz ÜNLÜ
ORCID (0000-0002-2190-3300)

Editör
Hasan Birol YALÇIN
ORCID (0000-0001-5038-0759)

ISBN 978-625-6796-37-9
E-ISBN 978-625-6796-38-6
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap, Yılmaz ÜNLÜ'nün "Spor Örgütlerinde Liderlik Davranışları Presenteizm ve Örgütsel Bağlılık Etkileşiminin İncelenmesi" isimli doktora lisans tezinden hazırlanmıştır.

KÜTÜPHANE KARTI

Spor Örgütlerinde Liderlik Davranışları Presenteizm ve
Örgütsel Bağlılık Etkileşiminin İncelenmesi

ÜNLÜ, Yılmaz – YALÇIN, Hasan Birol

1. Basım, 216 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Spor örgütü,
2. Dönüşümcü Liderlik,
3. Etkileşimci Liderlik,
4. Presenteizm,
5. Örgütsel Bağlılık

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖZET	3
ABSTRACT	4
ÖNSÖZ.....	5
İÇİNDEKİLER	7
TABLolar LİSTESİ.....	10
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	13
KISALTMALAR.....	14
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE	23
1.1. Liderlik Kavramı	23
1.1.1. Yönetici ve Lider İlişkisi	25
1.2. Dönüşümcü Liderlik	25
1.2.1. Bass'a Göre Dönüşümcü Liderliğin Boyutları.....	27
1.3. Etkileşimci Liderlik	29
1.3.1. Serbest Bırakıcı Liderlik (Bırakınız Yapsınlar/ Laissez-faire)	32
1.3.2. Etkileşimci Liderlik ve Dönüşümsel Liderlik Arasındaki İlişki	32
1.3.3. Etkileşimci ve Dönüşümsel liderlik Araştırmaları	34
1.3.4. Etkileşimci Liderlik ve Performans İlişkisi.....	38
1.4. Liderlik ve Yönetim İlişkisi.....	40
1.5. Liderliğin Örgüt Performansı Üzerindeki Etkisi	41
1.6. Liderliğin Güç Kaynakları	42
1.6.1. Yasal Güç	43
1.6.2. Zorlayıcı Güç.....	43
1.6.3. Ödüllendirme Gücü	43
1.6.4. Uzmanlık Gücü.....	44
1.6.5. Karizmatik Güç	44
1.7. Liderlik Teorileri	45
1.7.1. Özellikler Teorisi.....	45
1.7.2. Davranışsal Teori.....	46
1.7.3. Durumsallık Teorisi	51
1.7.4. Çağdaş Liderlik Teorileri.....	53
1.8. Presenteizm Kavramı.....	56
1.8.1. Presenteizm ve Absenteizm	57

1.8.2. Presenteizm ve Tükenmişlik.....	59
1.8.3. Presenteizmin Sebepleri	60
1.8.4. Presenteizmin Maliyeti	62
1.8.5. Presenteizm ve İş Gücü Üretkenliği	63
1.8.6. Presenteizmin Sonuçları	64
1.9. Örgütsel Bağlılık	67
1.9.1. Örgütsel Bağlılığın Öncülleri.....	69
1.9.2. Örgütsel Bağlılığın Boyutları.....	72
1.9.3. Yüksek Örgütsel Bağlılık ve Presenteizm.....	74
1.9.4. Örgütsek Bağlılığa İlişkin Yaklaşımlar.....	75
1.9.5. Allen ve Meyer'in Örgütsel Bağlılık Sınıflandırması	77
1.9.6. Wiener'in Örgütsel Bağlılık Modeli	79
1.9.7. Örgütsel Bağlılığın Sonuçları	79

İKİNCİ BÖLÜM

UYGULAMA..... 81

2.1. Gereç ve Yöntem.....	81
2.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	81
2.1.2. Araştırmanın Problem Cümlesi ve Alt Problemler	82
2.1.3. Araştırmanın Varsayımları	84
2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	85
2.1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	85
2.1.6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Aracı	86
2.1.7. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntem ve Analizler.....	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR..... 91

3.1 Doğrulayıcı Faktör Analizi Öncesi Ölçek Güvenilirlikleri	91
3.2. Ölçek Geçerlilikleri	95
3.3. Dönüşümcü Liderlik Ölçek Boyutları İçin Birinci Dereceden Doğrulayıcı Faktör Analizi	96
3.4. Dönüşümsel Liderlik Boyutlarının Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	97
3.5. Etkileşimci Liderlik Ölçek Boyutları İçin Birinci Dereceden Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	100
3.6. Etkileşimci Liderlik Boyutlarının Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	101

3.7. Örgütsel Bağlılık Ölçek Boyutları İçin Birinci Dereceden Doğrulamalı Faktör Analizi	104
3.8. Örgütsel Bağlılık Ölçek Boyutlarının Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	105
3.9. Presenteizm Ölçek Boyutlarının Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	108
3.10. Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	110
3.11. Dönüşümcü Liderliğe İlişkin Bulgular	111
3.12. Etkileşimci Liderliğe İlişkin Bulgular	115
3.13. Örgütsel Bağlılığa İlişkin Bulgular	118
3.14. Presenteizme İlişkin Bulgular	121
3.15. Araştırma Modeline İlişkin Değerlendirme Süreci	124
3.16. Etkileşimci Liderlik, Örgütsel Bağlılık ve Presenteizme İlişkin Yapısal Model Bulguları.....	126

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA 133

4.1. Dönüşümsel Liderliğe İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	134
4.2. Etkileşimsel Liderliğe İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	139
4.4. Örgütsel Bağlılığa İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	144
4.5. Presenteizm'e İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.	151
4.6. Gelir ve Eğitim Düzeyi ile DLÖ, ELÖ, PÖ ve ÖBÖ Arasındaki Pearson Korelasyon Test Bulgularına İlişkin Değerlendirmeler	157
4.7. Araştırma Modeline İlişkin Değerlendirmeler	161

SONUÇ VE ÖNERİLER 167

KAYNAKLAR..... 176

ÖZGEÇMİŞ..... 216

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, B. (2005).** Bilişim Sistemlerinin Lojistik Yönetiminde Etkin Kullanımı ve Buna İlişkin Bir Uygulama. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ahmed, I., Mohammad, S. K. & Islam, T. (2013).** ‘The Relationship between Perceived Fairness in Performance Appraisal and Organizational Citizenship Behavior in the Banking Sector of Pakistan: Mediating Role of Organizational Commitment’, *International Journal of Management & Innovation*, vol. 5, no. 2, pp. 75-88.
- Ağca, V., Ertan, H. (2008).** Çalışanların Örgütsel Bağlılıklarının Demografik Özelliklerine Bağlı Olarak Değişmesi: Antalya’da Beş Yıldızlı Otellerde Bir İnceleme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı:22.
- Ağırbaş, S. İ. (2018).** Spor Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatında Presenteizm ve Örgütsel Bağlılığın Örgütsel Sessizlik Üzerine Etkileri. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Binalı Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzincan.
- Akdemir, A. (2014).** Yeni Ekonomide ve Yeni Dünyada İşletmecilik, Umuttepe Yayınları Kocaeli Üniversitesi.
- Akdöl, B. (2015).** Hizmetkâr Liderlik. D&R Kitabevi Yayınevi Dağıtım ve Pazarlama. 1. Baskı, İstanbul.
- Akhtar, S. & Tan, D. (1994).** ‘Reassessing and Re-Conceptualizing the Multidimensional Nature of Organizational Commitment’, *Psychological Reports*, vol. 75, no., 3, pp. 1379- 1390.
- Aksel. İ. (2008).** Liderlik Teorileri. (İçinde: Liderlik ve Motivasyon Geleneksel ve Güncel Yaklaşımlar) (Editör: Celalettin Serinkan). Nobel Yayın, s. 39.
- Aksoy, A., Kutluca, F. (2005).** “Çalışma Hayatında Stres Kaynakları, Stres Belirtileri ve Stres Sonuçlarının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma”, Sosyal Siyaset Konferansları (Prof. Dr. Turan Yazgan’a Armağan), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, ss. 457-486.
- Aktan, C. C. (2011).** “Organizasyonlarda İnsan Yönetimi: İnsan Mühendisliği”, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3,2, 395.
- Aldag, R. & Reschke, W. (1997).** ‘Employee Value Added: Measuring Discretionary Effort and Its Value to the Organization’, *Centre for Organization Effectiveness, Inc.* 608/833-3332, pp. 1-8.
- Allen, Gemmy. (1998).** Supervision. Retrieved November 11, 2004, from Dallas County Community College, Department of Business Administration and Management website: <http://www.ollie.dcccd.edu/mgmtl374/book contents/4directing/leadinu/lead.htm>

- Allen, N. J. & Meyer, J. P. (1990).** ‘The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization’, *Journal of Occupational Psychology*, vol.63, no,1, pp. 1-18.
- Allen, N. J. & Meyer, J. P. (1996).** ‘Affective, Continuance, and Normative Commitment to the Organization: An Examination of Construct Validity’, *Journal of Vocational Behavior*, vol.49, no. 3, pp. 252-276.
- Angle, H.L. and J.L. Perry. (1981).** An Empirical Assessment of organizational Commitment and Organizational Effectiveness. *Administrative Science Quarterly* 26, pp. 1-14.
- Anık Baysal, İsmet (2012).** Presenteeism (İşte Varolmama Sorunu) İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Adnan Menderes Üniversitesi Akademik Personeli Üzerinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ansari, M.A. (1990).** *Managing People at Work: Leadership Styles and Influence Strategy*. Publisher: Sage Publication, New Delhi/London
- Antivachis, N. A. ve Angelis, V. (2015).** Network Organizations: The Question of Governance. *Social and Behavioral Sciences*, 175, 584-592. doi:10.1016/j.sbspro.2015.01.1241
- Aquino, K., Lewis, M. U., & Bradfield, M. (1999).** Justice constructs, negative affectivity, and employee deviance: A proposed model and empirical test. *Journal of Organizational Behavior*, 20(7), 1073-1091.
- Argyris, C. (1960).** *Understanding Organizational Behavior*, 3. Baskı, Dorsey Pres, Homewood, Illinois.
- Aronsson, G, Gustafsson, K. & Dallner M. (2000).** ‘Sick But Yet at Work. An Empirical Study of Sickness Presenteeism’, *Journal of Epidemiology and Community Health*, vol. 54, pp. 502-509.
- Aronsson, G. & Gustafsson, K. (2005).** ‘Sickness Presenteeism: Prevalence Attendance Pressure Factors, and an Outline or a Model for Research’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 47, pp.(958-966)
- Arslan, S. (2014).** Algılanan Yönetici Liderlik Stilinin, Çalışanın Algılanan Örgüt İklimi Ve İş Tatmin Düzeyine Olan Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aston, L. (2010).** ‘Helping workers help themselves’, *Occupational Health*, vol. 62, no. 11, pp. 29.
- Atasoy , B., Tosik, E., & Kocaman, A. (2017).** İlköğretim Öğrencilerinin Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarına Karşı Tutumlarının ve Güdülenme Durumlarının Belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 435-448.
- Athey, J. (2009).** Absenteeism, Presenteeism, and Keeping the Workplace and Workers Healthy, accessed 15 February 2013, from <http://www.hrhero.com/hl/articles/2009/09/01/absenteeism->

[presenteeism-and-keeping-the-workplace-and-workers-healthy/](#)

- Atzori, Luigi (2010).** "The Internet of Things: A Survey", *Computer Networks*, 54(15), 2787- 2805.
- Avcı, U., Topaloğlu, C. (2009).** Hiyerarşik Kademelere Göre Liderlik Davranışlarını Algılama Farklılıkları: Otel Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* (1) 1-20
- Aven, F.F., Parker, B., ve McEvoy, G.M. (1993).** Örgütlere cinsiyet ve tutumsal bağlılık: Bir meta analiz. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 26 (1), 63–73. [https://doi.org/10.1016/0148-2963\(93\)90043-O](https://doi.org/10.1016/0148-2963(93)90043-O)
- Avolio, B. J. and Bass, B. M. (1995).** Individual consideration viewed at multiple levels of analysis: A multiple-level framework for examining the diffusion of Transformational leadership. *Leadership Quarterly*, 6 199- 218.
- Avolio, B. J., Waldman, D. A., & Einstein, W. O. (1988).** Transformational leadership in a management game simulation. *Group & Organization Studies*, 13(1), 59-80. doi:10.1177/105960118801300109.
- Avolio, B.J., Bass, B.M. & Jung, D.I. (1999).** Re-examining the components of transformational and transactional leadership using the Multifactor Leadership Questionnaire. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 72, 441-461.
- Aydın Tükel Türk, Ş., Şahin, D. ve Yılmaz, A. İ. (2014).** Turizm İşletmelerinde Presenteeism (İşte Var Olamama). İçinde Ş. Aydın Tükel Türk, N. Şahin Perçin ve B. Güzel (Editörler), *Turizm İşletmelerinde Çalışan İlişkileri Yönetimi* (ss. 281-302). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Babahanoğlu, N. (2016).** Çalışanların Dönüşümcü Liderlik Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkileri: Tekstil Sektöründe Bir Araştırma. Yayınlanmış Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Diyarbakır.
- Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010).** «Liderlik Türleri ve Güç Kaynaklarına İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması.» *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2) 73-84.
- Baker-McCleary, Denise-Kay Greasley-Jeremy Dale-Frances Griffith. (2010).** "Absence Management and Presenteeism: The Pressures on Employees to Attend Work and the Impact of Attendance on Performance", *Human Resource Management Journal*, Volume: 20, Number: 3, pp. 311-328.
- Bal, F. (2014).** Presenteeizm Ve Psikolojik Sözleşmenin Duygusal Zekâ İle İlişkisi: Gaziantep Üniversitesi'nde Bir Uygulama. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Gaziantep.
- Balay, R. (2000).** Yönetici Ev Öğretmenlerinde Örgütsel Bağlılık. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, O. (2016).** İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler Ve Yöneticilerin

Örgütsel Sinizm, Kendini İşe Verememe (Presenteizm) Ve Sosyal Kaytarma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Arnavutköy İlçesi Örneği). Yayınlanmış Doktora Tezi. Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı. İstanbul.

- Barling, J., Weber, T., Kelloway, E.K. (1996).** ‘Effects of transformational leadership training on attitudinal and financial outcomes’, *Journal of Applied Psychology*, 81(6), 827-832.
- Barutçugil, İ. (2014).** *Liderlik*. İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Bass, B.M. (1985).** *Leadership and performance beyond expectations*. New York: The Free Press.
- Bass, B. (2009).** *The Bass Handbook of Leadership*. New York: Free Press.
- Bass, B. M. (1985a).** Leadership: Good, better, best. *Organizational Dynamics*, 13, 26-40. doi: 10.1016/0090-2616(85)90028-2
- Bass, B. M. (1985b).** Leadership good, better, best. *Organisational Dynamics*, 13: 26-40.
- Bass, B. M. (1995).** Concepts of Leadership: The Beginnings. J. T. Wren içinde, *The Leaders Companion Insights on Leadership Through the Ages* (s. 73). New York: Free Press.
- Bass, B. M. and Avolio, B. J. (1989).** Potential biases in leadership measures: How prototypes, lenience, and general satisfaction relate to ratings and rankings of Transformational and Transactional leadership constructs. *Educational and Psychological Measurement*, 49 509-527.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1995).** *MLQ, Multifactor leadership questionnaire*. Redwood City, CA; Mind Garden.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1997).** *Full range leadership development: manual for the Multifactor Leadership Questionnaire*.
- Bass, B. M., & Steidlmeier, P. (1999).** Ethics, character, and authentic transformational leadership behavior. *The Leadership Quarterly*, 10(2), 181-217.
- Bass, B. M., Avolio, B. J. and Atwater, L. (1996).** The Transformational and Transactional leadership of men and women. *Applied Psychology: An International Review*, 45 5-34.
- Bass, B.M. & Avolio, B.J. (1994).** Introduction. In Avolio, B.J. & Bass, B.M. (Eds.), *Improving organizational effectiveness through transformational leadership* (pp 1-9). Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Bass, B.M. (1990).** *Bass & Stogdill’s Handbook of Leadership: Theory, research, and managerial applications*. (3rd Ed.). New York: The Free Press.
- Bass, B.M. (1997).** Does the transactional-transformational leadership paradigm transcend organizational and national boundaries? *American Psychologist*, 52

(2), 130-139.

- Bass, B.M., Avolio, B.J., Jung, D.I. & Berson, Y. (2003).** Predicting unit performance by assessing transformational and transactional leadership. *Journal of Applied Psychology*, 88 (2), 207-218.
- Bayar, S. (2020).** Gençlik Ve Spor Bakanlığı Merkez Teşkilatı Çalışanlarının Paylaşılan Liderlik Algısı İle Örgütsel Bağlılık Algıları Arasındaki İlişkinin Analizi. Yüksek Lisan Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Baykul, Y. (1999).** İstatistik metotlar ve uygulamalar (3. bs). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bayram, A., Akdoğan, A., Harmancı, Y, K. (2018).** Algılanan Örgütsel Adalet ve İşte Var Olamama (Presenteeism) İlişkisinde Stresin Aracı Rolü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (2) 197-211
- Bayram, H., & Dinç, S. (2015).** Copyright 2015 by Academic Publishing House Researcher Published in the Russian Federation European Researcher.
- Baysal, İ. A. (2012).** Presenteeism (işte varolmama sorunu) ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki: Adnan Menderes Üniversitesi akademik personeli üzerinde bir uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Becker, H. S., (1960).** “Notes on the Concept of Commitment”, *American Journal of Sociology*, 66 (1), pp. 32-42.
- Bell, D. (1959).** The Rediscovery of Alienation: Some Notes Along the Quest for the Historical Marx. *The Journal of Philosophy*. 56 (24): 933-952.
- Bell, RM (2013).** Ronald Reagan ile Örnek Olarak Karizmatik Liderlik Vaka Çalışması. *Yükselen Liderlik Yolculukları* , 6 (1), 66-74.
- Bennis, W., Nanus, B. (2003).** *Leaders Strategies for Taking Charge*. California: HarperBusiness Essentials.
- Berson, Y. & Linton, J.D. (2005).** An examination of the relationship between leadership style, quality, and employee satisfaction in R&D versus administrative environments. *R&D Management*, 35 (1), 51-60.
- Beukman, T.L. (2005).** The effect of selected variables on leadership behaviour within the framework of a transformational organisation paradigm. D.Litt et Phil Thesis. Faculty of Management & Economic Sciences, University of Pretoria.
- Bierla, Ingrid., Benjamin Huver., Sebastien., Richard. (2013).** “New Evidence on Aabsenteeism and Presenteeism” *The International Journal of Human Resource Management*, No: 7, Vol: 24, s. 1540.
- Bilir, E, B. (2007).** Öğretmen Algılarına Göre İlköğretim Okul Yöneticilerin Dönüşümcü Liderlik Özellikleriyle Öğretmenlerin İş Doyumu İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Konya.

- Blau, P. M. (1964).** Exchange and power in social life. New York: J. Wiley.
- Boles, M., Pelletier, B. Ve Lynch, W. (2004).** “The Relationship between Health Risks and Work Productivity”, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 46(7): 737–745.
- Bollen, K. A. (1989).** *Structural Equations with Latent Variables*, New York: Wiley.
- Bolton, P., M. Brunnermeier, & L. Veldkamp. (2010).** "An Economist's Perspectives on Leadership." In: N. Nohria, & R. Khurana, *Handbook of Leadership Theory and Practices* (pp. 239-264). Boston: Harvard Business Press.
- Bölür, S. (2018).** Algılanan Liderlik Davranışının Örgütsel Sinizm Ve Presenteizm Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Edirne.
- Bono, J. E., & Judge, T. A. (2004).** Personality and transformational and transactional leadership: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 89, 901-910. doi: 10.1037/0021-9010.89.5.901
- Bozkır, A. (2017).** Spor İşletmelerinde Psikolojik Sözleşme İhlallerinin Çalışanların Örgütsel Sinizm Ve Örgütsel Bağlılık Algılarına Etkisi: Kayseri Büyük Şehir Belediyesi Spor İşletmelerinde Bir Araştırma. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. Kayseri.
- Bozkurt, Ş. (2020).** Dönüşümcü Liderlik İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Kamu Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı. Osmaniye.
- Brborovic H, Brborovic O, Mustajbegovic J. (2016).** Looking for the Possible Association Between Stress, Presenteeism and Absenteeism Among Croatian Nurses: A Cross-Sectional Study, *Iran J Psychiatry Behav Sci.* 10(4):e4587.
- Brewster, C., Carey, L., Dowling, P., Grobler, P., Holland, P. & Wärmich, S. (2003).** *Contemporary issues in human resource management* (2nd ed.). Cape Town: Oxford University Press.
- Brown, M. L. and Posner, Z. B. (2001).** Exploring the relationship between learning and leadership. *Leadership and Organisational Development Journal*, 22 (5/6): 274-280.
- Bryman, A. (1996).** Leadership in Organization. In S.R.Clegg, C.Hardy, & W.Nord.
- Bryman, A., & Cramer, D. (2001).** Quantitative data analysis with SPSS release 10 for windows: A guide for social scientists. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203471548>.
- Burke, W., & Litwin, G. (1992).** A causal model of organizational performance and change. *Journal of Management*, 18(3), 523-545.

- Burns, J. M. (1978).** Leadership. New York: Harper and Row. doi: - 10.1177/1745691610393980
- Burton, W. N., Conti, D. J., Chen, C. Y., Schultz, A. B. & Edington, D. W. (1999).** ‘The Role of Health Risk Factors and Disease on Worker Productivity’, Journal of Occupational and Environmental Medicine, vol. 41, no. 10, pp. 863-877.
- Büyüköztürk, Ş. (2015).** Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, (Yirmi birinci baskı). Ankara: Pegem Akademi, 121.
- Byrne, B.M. (2010).** Structural Equation Modeling with AMOS, Basic Concepts, Applications, and Programming. New York: Routledge.
- Cairns, Thomas D., Hollenback, John, Preziosi, Robert C., Snow, William A. (1998).** Technical note: A study of Hersey and Blanchard’s situational leadership theory. Leadership & Organization Development Journal, 79(2), 113. Retrieved November 20, 2004, from Proquest Database
- Çakır, A. (2007).** İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri ve Okul Kültürü Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Caldwell, D. F., Chatman, J. A. & O’Reilly, C. A. (1990).** ‘Building Organizational Commitment: A Multi-firm Study’, Journal of Occupational Psychology, vol. 63, no. 3, pp. 245-261.
- Can, E. (2016).** Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- Cankül, I. (2017).** Dört Ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Çalışanların Presenteeism (İşte Varolamama) Düzeylerinin Karşılaştırılması: İzmir Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Ankara.
- Çapık, C. (2014).** Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmalarında Doğrulayıcı Faktör Analizinin Kullanımı. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 17(3), 196-205.
- Carr, J. (2014).** “An Introduction to Genetic Algorithms”, s.1
- Casale, J. (2008).** ‘Employers Face Worker “presenteeism”’, Business Insurance, vol. 42, no. 36, p. 3.
- Casimir, Gian (2001).** “Combinative Aspect of Leadership Style: The Ordering And Temporal spacing of Leadership Behaviors” Leadership Quarterly, 12(3).
- Caverley, N., Cunningham, J. B., And Macgregor, J. N. (2007).** “Sickness Presenteeism, Sickness Absenteizm, and Health Following Restructuring in a Public Service Organization”, Journal of Management Studies, 44(2), 304-319.
- CCH Incorporated. (2003).** ‘Unscheduled Employee Absenteizm Hits Lowest

Point in CCH Survey History’, Human Resources Management and Trends, no. 569, pp. 155-164

- Çelik, M. (2013).** Öğretmen Algılarına Göre İlkokul Yöneticilerinin Dönüşümcü Liderlik Ve Girişimcilik Becerileri Arasındaki İlişki (Bağcılar Ve Bakırköy İlçeleri Örneği).Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Sakarya.
- Cemaloğlu, N. (2007).** Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilllerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. The Journal Of Turkish Educational Sciences.
- Çetin, A. (2019).** İstanbul Büyükşehir Belediyesi Spor İstanbul'da Çalışanların Örgütsel Adalet Ve Örgütsel Güven Algılarının Örgütsel Bağlılık Davranışı Üzerindeki Etkisi Ve Buna Yönelik Bir Uygulama. Yayınlanmış Doktora Tezi. Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Çetin, M. ve Kayır, H. (2010).** “Örgütsel Bağlılık ve Halkla İlişkiler”,Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, Cilt: 45, Sayı: 1, 40-64.
- Çetin, Ş., Korkmaz, M. ve Çakmakçı, C. (2012).** Dönüşümsel ve Etkileşimsel Liderlik ile Lider-Üye Etkileşiminin Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 18(1), 7-36.
- Chan, S. C., & Mak, W. M. (2012).** Benevolent leadership and follower performance: The mediating role of leader-member exchange (LMX). Asia Pacific Journal of Management, 29(2), 285-301.
- Chapman, L. S. (2005).** ‘Presenteeism and Its Role in Worksite Health Promotion’, American Journal of Health Promotion, vol. 19, no. 4, pp. 1-8.
- Chen L. D., Sakaguchi T., Frolick M. N. (2006).** “Data Mining Methods, Applications, and Tools”, Information Systems Management, s.5.
- Chern Wan, Howe; Luke A. Downey And Con Stough. (2014).** “Understanding Non-Work Presenteeism: Relationships between Emotional Intelligence, Boredom, Procrastination and Job Stress”, Personality and Individual Differences, 65, pp.86–90.
- Chiang, C. F., & Jang, S. (2008).** The Antecedents and Consequences of Psychological Empowerment: The Case of Taiwan’s Hotel Companies. Journal of Hospitality & Tourism Research, 31(1), 40-61.
- Christensen, D.F. (2010).** A Comparison of the leadership styles of administrators in charge of scheduling in missouri’s secondary schools (Doctoral dissertation). University of Missouri-Columbia, USA.
- Çiçeklioğlu, H., Taşhyan, M. (2019).** Eğitim Kurumu Çalışanlarının Presenteeism (İşte Var Olamama) Algılarının Performanslarına Olan Etkisi ve Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi- Cilt: 14 Sayı: 20, s.40. DOI: 10.26466/opus.595134
- Çiftçi, B. (2010).** “İşte Var Ol(ama)ma Sorunu ve İşletmelerin Uygulayabileceği Çözüm Önerileri”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 1(1): 153- 174.

- Çiftçi, D. Ö., Meriç, E., Meriç, A. (2018).** Presenteeism (İşte Var Olamama) Ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science, Yıl: 5, Sayı: 24., s. 312.
- Cihangiroğlu, N. ve Şahin, B. (2010).** Organizasyonlarda Önemli Bir Fenomen:Psikolojik Sözleşme. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11): 1-16
- Cinnioğlu, H. (2018).** Etkileşimci Liderlik, Dönüşümcü Liderlik, Hizmetkâr Liderlik, İş Tatmini Ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisi Yiyecek İçecek İşletmelerinde Bir Araştırma. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Çanakkale.
- Cırpan, H. (1999).** Örgütsel Öğrenme İklimi ve Örgüte Bağlılık İlişkisi: Bir Alan Arştırması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul
- Çoban, C. (2016).** Kurumsal Firma Çalışanlarında Tükenmişlik Ve Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Yaşam Doyum Düzeyleri İle İlişkinin İncelenmesi Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- Colbert, A. E., Kristof-Brown, A. L., Bradley, B. H. and Barrick, M. (2008).** CEO Transformational leadership: The role of goal importance congruence in top management teams. *Academy of Management Journal*, 51 (1): 81- 96.
- Collins, D. B., Lowe, J. S., & Arnett, C. R. (2000).** In E. F. Holton & S. S. Naquin (Eds.), *Developing high-performance leadership competency* (Vol. 6, pp. 18-46). Baton Rouge, LA: Academy of Human Resource Development.
- Collins, D.B. (2002).** The Effectiveness of Managerial Leadership Development Programs: A Meta-Analysis of Studies From 1982-2001. Ph.D. Thesis, Louisiana State University.
- Collins, J. J., Baase, C. M., Sharda, C. E., Ozminkowski, R. J., Nicholson, S., Billotti, G. M., et al. (2005).** ‘The Assessment of Chronic Health Conditions on Work Performance, Absence, and Total Economic Impact for Employers’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 47, no. 6, pp. 547-557.
- Comrey, A.L & Lee, H.L.(1992).** A first course in factor analysis, Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Cooper, C. L. (2011).** Presenteeism is More Costly than Absenteeism, accessed 24 April 2013, from <http://www.hr magazine.co.uk/hro/features/1019355/presenteeism-costly-absenteeism>.
- Cordes, C.L., Dougherty, T.W. (1993).** A review and an integration of research on job burnout. *Academy of Management Review*, vol. 18, no. 4, pp. 621-656.
- Corrigan, P. W., Lickey, S. E., Champion, J. and Rashid, F. (2000).** Mental health team leadership and consumer’s satisfaction and quality of life. *Psychiatric Services*, 51 (6): 781-785.

- Cser, J.R., (2010).** “Impact Of Participation in A Worksite Wellness Program On Presenteeism: A Quantitative Study Of Pennsylvania Workers”, Dissertation Presented in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, Capella University, Minneapolis.
- Daft, R. (2015).** Organization theory and design. Cengage learning.
- Daft, R. L. (2000).** Management, Orlando, FL: Harcourt College Publishers.
- Daft, R.L. (2000).** Management. 5th Edition, U.S.A.: The Dryden Press.
- Daft, R. L.(2003). Management, 6th ed., USA: Thomson South-Western West.
- Dai, Y., Dai, Y., Chen, K., & Wu, H. (2013).** Transformational Vs. Transactional Leadership: Which Is Better? A Study on Employees of International Tourist Hotels in Taipei City. PsycEXTRA Dataset. doi:10.1037/e610182012-002
- Dalkıran, E. (2014).** Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğretim Elemanlarında Örgütsel Bağlılık Ve Yönetmel Etkililik İlişkisi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. bedbeltKonya
- Decottis, T.A., and Summers, T.P. (1987).** “A Path Analysis of a Model of the Antecedents and Consequences of Organizational Commitment, Human Relations Sage Publications, 40(7), pp. 445-470
- Deery, S., Walsh, J. ve Zatzick, D. (2014).** A Moderated Mediation Analysis of Job Demands, Presenteeism and Absenteeism. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 87, 352–369.
- Demerouti, E., Le Blanc, P.M., Bakker, A.B., Schaufeli, W.B. & Hox, J. (2008).** ‘Present but Sick: a three-wave study on job demands, presenteeism and burnout’, Career Development International, vol. 14, no. 1, pp. 50-68.
- Demir Y., (2009).** “Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Performans
- Demir, H.,& T. (2011).** Teknoloji, Örgüt Yapısı ve Performans Arasındaki İlişki. Doğu Üniversitesi Dergisi, 10(1), 57,72.
- Demir, H., Okan, T. (2011).** Teknoloji, örgüt yapısı ve performans arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma. Doğu Üniversitesi Dergisi, 10(1), 57-72
- Den Hartog, D.N., Van Muijen, J.J. & Koopman, P.L. (1997).** Transactional versus transformational leadership: An analysis of the MLQ. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 70 (1), 19-34.
- Deng L., Liu Y. (2018).** “A Joint Introduction to Natural Language Processing and to Deep Learning”, Deep Learning in Natural Language Processing, s.2
- Densten, I.L. (2003).** Senior police leadership: Does rank matter? Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, 26 (3), 400-418.
- Dew, K., Keefe, V. & Small, K. (2005).** ‘Choosing’ to Work When Sick: Workplace Presenteeism’, Social Science & Medicine, vol. 60, no. 10, pp. 2273-2282.

- Dey, T. (2012).** Predictors of organizational commitment and union commitment: A conceptual study. *IUP Journal of Organizational Behavior*, 11, 62-75. Retrieved from http://www.iupindia.in/Organizational_Behavior.asp.
- Diker, O. (2014).** Algılanan Liderlik Tarzları, Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinin Turizm Endüstrisinde İncelenmesi, (Yayınlanmamış doktora tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Diker, O. (2017).** Örgütlerde Kültür Sarmalında Liderlik Turizm Endüstrisinde Bir Aratırma, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Dilek, H. (2005).** Liderlik Tarzlarının ve Adalet Algısının; Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkilerine Yönelik Bir Araştırma. Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
- Doğramacı, M. (2019).** Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik Tarzlarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Konya Sanayi Örneği. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı.
- Doğu, M. (2003).** Yeni liderlik yaklaşımları: İşe dönük (Transactional) liderlik ve dönüştürücü (Transformational) liderlik. Sermaye Piyasası Kurulu Meslek Personeli Derneği Bülteni, Ocak-Şubat, 5, 27-40.
- Doll, W., Xia, W., Torkzadeh, G. (1994).** A confirmatory factor analysis of the end-user computing satisfaction instrument. *MIS Quarterly*, 18(4), 453- 461
- Donnolen, A., (1998).** Takım Dili, İstanbul: Sistem Yayıncılık, Kendiroğlu, 2000.
- Dragano, N., Ying, H., Moebus, S., Jokel, K., Erbel, R. & Siegrist, J. (2008).** ‘Two Models of Job Stress and Depressive Symptoms: Results from a Population-Based Study’, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, vol. 43, no. 3, pp. 72-78.
- Drucker, P. F. (2000).** “The Change Leader”. *National Productivity Review*, 19(2), 13- 20
- Dubinsky, A., Yammarino, F., & Jolson, M. (1995).** An examination of linkages between personal characteristics and dimensions of transformational leadership. *Journal of Business and Psychology*, 9, 315-335. doi: 10.1007/BF02230972
- Dubrin, A.J. 2010.** Principles of leadership. 6 th edition. Canada: Cengage Learning.
- Duman, K, A. (2020).** Etkileşimci Liderlik, Örgütsel Sessizlik Ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Ve Çalışma Psikolojisi Bilim Dalı. İstanbul.
- Duralı, (2007).** Demir çelik sektöründe dönüşümcü ve etkileşimci liderlik özelliklerinin lider çalışan algılamaları açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı.
- Durmuşçelebi, M., Yıldız, N. ve Saygı, E. (2017).** Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. OPUS-

- Ehrhart, M. G. (2004).** Leadership and procedural justice climate as antecedents of unit level organizational citizenship performance. *Personnel Psychology*, 57, 61-94
- Ekinci, H., Ekici S. (2003).** “İşletmelerde Örgütsel Stres Yönetim Stratejisi Olarak Sosyal Desteğin Rolüne İlişkin Görgül Bir Araştırma”, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, s. 27, ss. 1.
- Ekpenyong, I. E. (2013).** Effect of Employees’ Perceptions of Their Managers’ Leadership Styles on the Level of Sickness Presenteeism in the Workplace: A Cross Sectional, Quantitative Study. (Basılmamış Doktora Tezi). Amerika: Capella Üniversitesi Yönetim ve Liderlik Ana Bilim Dalı.
- Ellenbecker, C. H., & Custman, M. (2012).** Home healthcare nurse retention and patient outcome model: Discussion and model development. *Journal of Advanced Nursing*, 68, 1881-1893. doi:10.1111/j.1365-2648.2011.05889.x
- Erbaş, K. (2017).** Presenteeizm İle Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişki: Seyahat Acentaları Üzerine Bir Uygulama. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Ankara.
- Erdoğan, H. (2006).** Resmi-özel ilköğretim okullarında çalışan yöneticilerin kişisel özellikleri ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki (İstanbul örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Eren, E. (2011).** Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar). İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Eren, E. (2015).** Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi (15.bsk). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Eren, E. (2001).** Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi (7.bsk.), İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Eren, E., (2001).** Yönetim ve Organizasyon, İstanbul, Beta yay., 5.b., s.465-490.
- Erikson, E. H. (1968).** Identity: Youth and crisis. New York: W.W. Norton
- Erl T., Khattak W., Buhler P. (2016).** “Big Data Fundamentals Concepts, Drivers & Techniques”, Prentice Hall PTG, s.61
- Eryeşil, K. (2012).** Liderlik Tarzları İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisan Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim Ve Organizasyon Bilim Dalı. Konya.
- Etyemez, S. (2016).** İş Güvencesizliğinin İşte Var Olamama Sorununa Etkisinde Sürekli Kaygının Aracılık Rolü: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma. Yayımlanmış doktora tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.

- Evans, B., and Fischer, D. (1993).** ‘The Nature of Burnout: A Study of the Three-Factor Model of Burnout in Human Service and Non-Human Service Samples,’ *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 66, 29–38.
- Evans, C. (2004).** ‘Health and Work Productivity Assessment: State of the Art or State of Flux?’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 46, no. 1, pp. 3-11.
- Eze, F. O. (2011).** The leadership question in local government administration: Theories issues. *ESUT Journal of Administration*, 2(2), 181- 192.
- Ferreira, A. I. Ve Martinez, L. F. (2012).** “Presenteeism and Burnout Among Teachers in Public and Private Portuguese Elementary Schools”, *The International Journal of Human Resource Management*, 23(20): 4380-4390.
- Ferreira, A. I., Martinez, L. F., Cooper, C. ve Gui, D. M. (2015).** LMX as a Negative Predictor of Presenteeism Climate: A Cross-Cultural Study in the Financial and Health Sectors, *Journal of Organizational Effectiveness: People and Performance*, 2(3): 282-302.
- Ferrell, O.C., John Fraedrich, ve Linda Ferrell. (2002).** *Business Ethics: Ethical Decision Making and Cases 5th Ed.* Boston: **Houghton Mifflin Company, 2002.**
- Fiedler, F.E. (1967).** *A Theory of leadership effectiveness.* New York: McGraw-Hill.
- Fiedler, Fred E. Joseph E. Garcia. (2005).** “Leadership in a Non-Linear World”, Ed: Cary L.
- Fındıkcı, İ. (2009).** *Hizmetkar Liderlik.* İstanbul: Alfa Yayınları.
- Fleishman, E., and Hunt, J., Eds.(1973).** *Current Developments in the Study of Leadership.* Carbondale: Southern Illinois University Press, 1973.
- Forza, C., & Filippini, R. (1998).** TQM Impact on Quality Conformance and Customer Satisfaction: A Causal model. *Int. Journal of Production Economics* (55), 1-20.
- Fred, O. W., Bani, O., Peng, W. and John, J. L. (2005).** Transformational leadership, organisational commitment, and job satisfaction: A comparative study of Kenyan and U.S. Financial firms.
- French, J. and Raven, B. (1959).** The Bases of Social Power. In *Studies in Social Power*, D. Cartwright, Ed., pp. 150-167. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research.
- Freudenberger, H. J. & Richelson, G. (1980).** *Burnout: The high cost of high achievement.* Garden City NY: Anchor Press.
- Fu, H., Li, Y. & Duan, Y. (2014).** ‘Does Employee-Perceived Reputation Contribute to Citizenship Behavior? The Mediating Role of Organizational Commitment’, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, vol. 26, no. 4, pp. 593-609.

- Gardner, J. W. (1990).** On leadership. New York, NY: The Free Press.
- Geçikli, F , Atilgan, S . (2020).** Örgütsel Adaletin Örgütsel Sinizme Etkisinde Örgütsel Bağlılığın Aracı Rolü . Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Cilt: 24 Özel Sayı , 289-312 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/ataunisobil/issue/59390/800630>
- Gegez, A.E. (2010).** Pazarlama Araştırmaları,3.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul.
- Geyer, A. L. J. and Steyrer, J. M. (1998).** Transformational leadership and objective performance in banks. *Applied Psychology: An International Review*, 47 397-420.
- Gibler, D., Carter, L., & Goldsmith, M. (2000).** Best practices in leadership development handbook. San Francisco: Jossey-Bass.
- Gilbreath, B. and Karimi, L. (2012).** Supervisor behavior and employee presenteeism. *International Journal Leadership Study*, 7(1), pp.114-131.
- Glastra, F. L., Hake, B. J., and Schedler, P. E. (2004).** Lifelong learning as transitional learning. *Adult Education Quarterly*, 54 (4): 291-308.
- Glisson, C. & Durick, M. (1988).** Predictors of job satisfaction and organizational commitment in human service organizations. *Administrative science quarterly*, 61-81.
- Godin, I. & Kittel, F. (2004).** ‘Differential Economic Stability and Psychosocial Stress at Work: Associations with Psychosomatic Complaints and Absenteeism’, *Social Science & Medicine*, vol. 58, no. 8, pp. 1543-1553.
- Goetzel, R. Z., Hawkins, K., Ozminkowski, R. J. & Wang, S. (2003).** ‘The Health and Productivity Cost Burden of the “Top 10” Physical and Mental Health Conditions Affecting 227 Six Large U.S. Employers in 1999’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 45, no. 1, pp. 5-14.
- Goetzel, R. Z., Long, S. R., Ozminkowski, R. J., Hawkins, K, Wang, S. & Lynch, W. (2004).** ‘Health, Absence, Disability, and Presenteeism Cost Estimates of Certain Physical and Mental Health Conditions Affecting U.S. Employers’, *Journal Of Occupational Environmental Medicine*, vol. 46, no. 4, pp. 398-412.
- Gökçe, F. ve Sezer, G. O. (2012).** Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları: Uludağ üniversitesi örneği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 1-23.
- Gökmen, S. (1996).** İşletmeye Bağlılık Anketini Türkçeye Uyarlama ve Geçerlik ve Güvenirlik Katsayılarını Belirleme Çalışması, Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Gosselin, L. Lemyre, & Corneil, W. (2013).** ‘Presenteeism and Absenteeism: Differentiated Understanding of Related Phenomena’, *Journal of Occupational Health Psychology*, vol. 18, no. 1, pp. 75-86.
- Gövez, E. (2013).** Örgütsel Sinizm Ve Dönüştürücü/ Etkileşimci Liderlik Arasındaki

- İlişki -Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Gözcü, H., Çiftçi, S., Koç, A. (2019).** Spor Merkezi Çalışanlarının Yönetici Liderlik Tarzı ile İlgili Algılarının Araştırılması. Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi, 1(1), 48-57.
- Graen, George B., ve Uhl-Bien, Mary (1995).** "Relationship-Based Approach to Leadership: Development of Leader-Member Exchange (LMX) Theory of Leadership over 25 Years: Applying a Multi-Level MultiDomain Perspective", Leadership Quarterly, Vol: 6, ss. 219-247.
- Grant, A. M. (2012).** Leading with meaning: Beneficiary contact, prosocial impact, and the performance effects of transformational leadership. Academy of Management Journal, 55(2), 458-476
- Gray, P.H. and Meister, D.B. (2006).** "Knowledge sourcing methods", Information & management, Vol. 43 No. 2, pp. 142-156
- Greenleaf, R.K. (1977).** Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power & greatness. Mahwah, NJ: Paulist Press
- Griffin, A., & Hauser, J. R. (1996).** Integrating R&D and marketing: a review and analysis of the literature. Journal of Product Innovation Management, 13(3), 191-215.
- Griffin, Mark A. & Rafferty, Alannah E (1990).** Dimensions of transformational leadership: Conceptual and empirical extensions. The Leadership Quarterly 15 (2004) 329-354
- Grinyer, A. & Singleton, V. (2000).** 'Sickness Absence as Risk-Taking Behaviour: A Study of Organizational and Cultural Factors in the Public Sector', Health, Risk and Society, vol. 2, no. 1, pp. 7-21.
- Guglielmi, S.R., and Tatrow, K. (1998).** 'Occupational Stress, Burnout, and Health in Teachers: A Methodological and Theoretical Analysis,' Review of Educational Research, 68, 61-91
- Gümüşluoğlu, L.; Ilsev, A. (2009).** "Transformational Leadership, Creativity, And Organizational Innovation." Journal of Business Research, Vol. 62 No. 4: 461-473.
- Gündüz, Kamil Aykotalp ve Akyüz, Emine Tuğba (2017).** "Nesnelerin İnterneti Alanındaki Uygulamalar", Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 14, 232-246.
- Gürbüz, Ferah (2011).** Öğretmenlerin Liderlik Tarzı Tercihlerinin Kullandıkları Öğretim Stratejileri Üzerine Etkisi: Isparta Okullarında Bir Araştırma, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Hackman, M. Z. ve Johnson, C. E. (2013).** Leadership A Communication Perspective (Sixth Edition). Illinois: Waveland Press Inc.

- Hakak N. M., Mohd M., Kirmani M., Mohd M. (2017).** “Emotion analysis: A survey”, International Conference on Computer, Communications and Electronics, 2017, s.397-402
- Halbesleben, J. R., Whitman, M. V. & Crawford, W. S. (2014).** ‘A Dialectical Theory of the Decision to Go to Work: Bringing together Absenteeism and Presenteeism’, Human resource management review, vol. 24, no. 2, pp. 177-192.
- Hambrick, D. F. (2009).** Strategic Leadership: Theory and Research on Executives, Top Management Teams, and Boards. New York: Oxford University Press.
- Hanebuth, D. (2005).** Absenteeism: A crosssectional study in a high-tech metalworking plant in Germany. Thesis presented to the Faculty of Arts of the University of Zurich for the degree of Doctor of Philosophy, Zurich.
- Hansen, C D. And Andersen, J. H. (2008).** “Going 111 to Work - What Personal Circumstances, Attitudes and Work-Related Factors are Associated with Sickness Presenteeism”, Social Science and Medicine, 67(6), 954-964.
- Haque, A. (2015).** The Influence of Presenteeism on Job satisfaction and Employee Turnover Intentions: Evidence From Bangladeshi Employees. 29th Australian and New Zealand Academy of Management Conference.
- Harris, K. J., Kacmar, K. M., & Zivnuska, S. (2007).** An investigation of abusive supervision as a predictor of performance and the meaning of work as a moderator of the relationship. The Leadership Quarterly, 18(3), 252-263.
- Hartog, D. N., Muijen, J. V., Koopman, P. L., (1997).** Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of the MLQ, Journal of Occupational and Organizational Psychology, 70, 19-34.
- Hater, J.J., Bass, B.M. (1988).** Superiors' evaluations and subordinates' perceptions of transformational and transactional leadership. Journal of Applied Psychology, 73: 695-702. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-9010.73.4.695>
- Hatipoğlu, Z, Zengin, A. (2018). "Algılanan Liderlik Stilinin İş Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: X ve Y Kuşakları Arası Karşılaştırma" . Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi3400-421 <https://dergipark.org.tr/pub/fesa/issue/38468/411877>.
- Hemp, P. (2004).** ‘Presenteeism: At Work – But Out of It’, Harvard Business Review, vol. 82, no. 10, pp. 49-58.
- Hernon, P. & Rositer, N. (2007).** Making a difference: Leadership in academic libraries. Retrieved from Books.google.com/books/about/making.
- Hersey, Paul, & Blanchard, Ken. (1996).** Great ideas revisited: Revisiting the lifecycle theory of leadership. Training & Development, 50(1), 42-48. Retrieved November 20, 2004, from Proquest Database.
- Herzog, E. (2007).** Future Leaders. Pacific Palisades, CA: Quest Consulting & Training Corp.

- Hitt, M.A., Black, J.S. ve Porter, L.W. (2005).** Management. Pearson Prentice Hall. USA.
- Hollins, M. A. (2012).** ‘Effect of Organizational Mentoring on Job Satisfaction, Organizational Commitment, Career Development and Job-Related Stress in the Black Employee’, Ph.D. Thesis, accessed 18 June 2013, from <https://esirc.emporia.edu/handle/123456789/1028>
- Horner, M. (1997).** Leadership theory: Past, present and future. Team Performance Management, 3(4), 270. Retrieved October 6, 2004, from Proquest Database.
- Hooijberg, R., Hunt, J. G., & Dodge, G. E. (1997).** Leadership complexity and development of the leaderplex model. Journal of Management, 23, 375-408.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. (2008).** Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. Electronic Journal of Business Research Methods, 6(1), 53-60.
- Hougyun, K. M. (2012).** ‘Transformational Leadership and Organisational Citizenship Behavior in the Public Sector in South Korea: The Mediating Role of Affective Commitment’, *Local Government Studies*, vol. 38, no. 6, pp. 867-892.
- House, R. J., & Aditya, R. N. (1997).** The social scientific study of leadership. Quo vadis? Journal of Management, 23, 409-473.
- House, R.J., & Mitchell, R.R. (1974).** Path-goal theory of leadership. Journal of Contemporary Business, 3(4), 81-98.
- Howell, J. M.& Avolio, B. J. (1993).** Transformational leadership, transactional leadership, locus of control, and support for innovation: Key predictors of consolidated business-unit performance. Journal of Applied Psychology, 78, 891-902.
- Howell, J. M., Neufeld, D. J. and Avolio, B. J. (2005).** Examining the relationship of leadership and physical distance with business unit performance. Leadership Quarterly, 16 273-285.
- Howell, J.M. and Hall-Merenda, K.E. (1999).** The ties that bind: The impact of leader-member exchange, transformational and transactional leadership, and distance on predicting follower performance. Journal of Applied Psychology, 84 (5), 680-694
- Hoy, W. K. ve Miskel, C. G. (2010).** Eğitim yönetimi (7. Baskı). (Çev. Editörü: Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hunt, S. D. & Morgan, R. M. (1994).** ‘Organizational Commitment: One of Many Commitments or Key Mediating Construct?’, *Academy of Management Journal*, vol. 37, no. 6, pp.1568-1587.
- İnce, M. ve Gül, H. (2005).** Yönetimde yeni bir paradigma: Örgütsel bağlılık. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- İşcan, Ö.F ve Moç, T. (2018).** Çalışanların Presenteizm (İşte Sözde Var Olma)

- Davranışlarının İşe Yabancılaşmalarına Etkisi: Bir Kamu Kurumu Örneği. İşletme Araştırmaları Dergisi Journal of Business Research-Turk 10/3 (2018) 379-402. DOI: 10.20491/isarder.2018.479
- İşcan, Ö.F. (2006).** Dönüştürücü/Etkileşimci Liderlik Algısı ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisinde Bireysel Farlılıkların Rolü. Akdeniz İ.İ.B.F.Dergisi, 11, 160–177
- Ivancevich, J.M., Szilagyi, Jr., A.D., & Wallace, Jr., M.J. (1977).** Organizational Behaviour and Performance. Goodyear Publishing Company, Inc.
- Jackson, S. E., Joshi, A. and Erhardt, N. L. (2003).** Recent research on team and organisational diversity: SWOT analysis and implications. Journal of Management, 29 801-830.
- Janssens, H., Clays, E., De Clercq, B., De Bacquer, D. ve Braeckman, L. (2013).** The Relation between Presenteeism and Different Types of Future Sickness Absence. Journal of Occupational Health, 55 (3), 132-141.
- Jaros, S., Jermier, J., Koehler, J. & Sincich, T. (1993).** ‘Effects of Continuance, Affective, and Moral Commitment on the Withdrawal Process: An Evaluation of Eight Structural Equation Models’, Academy of Management Journal, vol. 36, no. 5, pp. 951-995.
- Jayasingam, S., Ansari M. A.&Jantan, M. (2009).** Influencing knowledge workers: the power of top management, IMDS 110, 1, 27 September 2009, pp. 137-137. Available from: Factiva. [19 January 2015].
- Jens, R. and Kathrin, H. (2007).** Transformational and charismatic leadership: Assessing the convergent, divergent and criterion validity of the MLQ and the CKS. Leadership Quarterly, 18 (2): 121-133.
- Johns, G. (2007).** ‘Absenteeism or Presenteeism: Not at Work or Not Working Well’, in Cooper, C.L. & Barling, J. (Eds), The Oxford Handbook of Organizational Well-Being. Oxford University Press, Oxford.
- Johns, G. (2009).** Presenteeism in the workplace: A review and research agenda. Journal of Organizational Behavior, 524-528-530.
- Johns, G. (2010).** ‘Presenteeism in the Workplace: A Review and Research Agenda’, Journal of Organizational Behavior, vol.31, no. 4, pp. 519-542.
- Jones, G.R., George, J.M., & Hill, C.W. (2003).** Contemporary management. New York: McGrawHill/Irwin.
- Judge, T. A. and Piccolo, R. F. (2004).** Transformational and Transactional leadership: A meta-analytic test of their relative validity. Journal of Applied Psychology, 89 (5): 755-768
- Judge, T. A., & Bono, J. E. (2000).** Five-factor model of personality and transformational leadership. Journal of Applied Psychology, 85, 751-765. doi: 10.1037/0021- 9010.85.5.751
- Kabaş, S, S. (2015).** Öğretmen Algılarına Göre Ortaokul Müdürlerinin Dönüşümsel Ve Etkileşimsel Liderlik Stilleri İle Öğrencilerin Teog Sınavı Başarısı

- Arasındaki İlişki. Yüksek Lisan Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Yüksek Lisans Programı. Antalya.
- Kacmar, K. M., Carlson, D. S. & Brymer, R. A. (1999).** ‘Antecedents and Consequences of Organizational Commitment: A Comparison of Two Scales’, Educational and Psychological Measurement, vol. 59, pp. 976-996.
- Kahn, J., Schneider, K.T., Jenkins-Henkelman, T.M., and Moyle, L.L. (2006).** ‘Emotional Social Support and Job Burnout Among High-School Teachers: Is it All Due to Dispositional Affectivity?’ Journal of Organizational Behavior, 27, 793–807
- Kandemir, A. (2014).** Hastane Çalışanları Arasında Sağlık Sorunları Nedeniyle Yaşanan İşte Var Olamama Ve İşe Devamsızlık Davranışı İle Maliyetini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Kanter, R. M. (1968).** Commitment and Social Organizations, American Sociological Review, 1968, 449-517.
- Kanungo, R.N. (2001).** Ethical values of transactional and transformational leaders. Canadian Journal of Administrative Sciences, 18 (4), 257-265.
- Kaplanseren, S. (2019).** Örgütlerde Presenteeism Sorunu İle Örgütsel İletişim Ve Psikolojik Güçlendirme Arasındaki İlişkinin Y Kuşağı Bağlamında Araştırılması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Bandırma.
- Kara, A.İ. (2020).** Algılanan Liderlik Tarzları, Örgüt Kültürü Ve Örgütsel Adaletin İşgören Performansı İle İlişkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karagöz, Ş. (2018).** Presenteeism’in Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisini İrdelemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Burdur.
- Karasar, N. (1999).** Bilimsel Araştırma Yöntemi. 8. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağ. Ltd.Şt.
- Karataş, S., Güleş, H. (2010).** İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İş Tatmini İle Örgütsel Bağlılığı Arasındaki İlişki. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2010) 3/2, 74-89.
- Karrasch, A.I. (2003).** “Antecedents And Consequences Of Organizational Commitment”, Military Psychology, 15(3), Ss. 225-236.
- Katz, D., & Kahn, R. (1978).** The social psychology of organizations. New York: John Wiley & Sons.
- Kaygın, E., Kerse, G., Yılmaz, T. (2017).** Kamu Çalışanlarında Örgütsel Bağlılık Ve Presenteeism Arasındaki İlişki: Kars İl Örneği. Ombudsman Akademik. Yıl: 3

- Keklik, B. (2012).** Sağlık Hizmetlerinde Benimsenen Liderlik Tiplerinin Belirlenmesi: Özel Bir Hastane Örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi (C.XIV, S I, 2012).
- Kemeriz, Y. (2014).** Spor Örgütlerindeki Yöneticilerin Liderlik Tarzlarının Örgütsel Bağlılık Örgütsel İklim Ve İş Tatmin Düzeyine Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Çanakkale.
- Kenneth N. W. (1977).** Gray A. Yulk, Organizational Behavior and Personnel Psychology, Richard D. Irwin, Inc. Homewood, Illinois, s. 35.
- Keser, A. (2012).** Çalışma Psikolojisi, C: 3, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa.
- Kessler, R., Petukhova, M., Mcinnes, K. Ve Üstün, T.B., 2007.** “Content and Scoring Rules for the WHO HPQ Absenteeism and Presenteeism Questions” <https://www.hcp.med.harvard.edu/hpq/ftpd/absenteeism%20presenteeism%20scoring%20050107.pdf>. (01.02.2021).
- Keynes J. M. (1931).** “Economic Possibilities for our Grandchildren” Essay in Persuasion Harcourt Brace.
- Khine K. L. L., Nyunt T. T. S.(2019)** “Predictive Big Data Analytics Using Multiple Linear Regression Model”, Advances in Intelligent Systems and Computing 744, 2019, s.11
- Khorshid, S., & Pashazadeh, A. (2014).** The effect of transformational leadership on organizational learning capabilities with respect to the mediating role of organizational intelligence, Journal of Change Management, 6(11), p.7
- Kickul, J. and Lester, S. W. (2001).** Broken Promises: Equity Sensitivity as a Moderator Between Psychological Contract Breach and Employee Attitudes and Behavior. Journal of Business Psychology, 16 (2): 191-217.
- Kigozi, J., Lewis, M., Jowett, S., Barton, P., ve Coast, J. (2014).** Construct Validity and Responsiveness of the Single-Item Presenteeism Question in Patients With Lower Back Pain for the Measurement of Presenteeism. Healty Services Research, 39(5), 409-416.
- Kılıç, B. (2018).** İşyerinde Yalnızlık Ve İşyerinde Dışlanma Sarmalında Presenteeism: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Konya.
- Kılıç, S. (2006).** Bilgi yönetiminde liderliğin rolü üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, S., (2016).** İkinci Bin Yılın İlk Devrimi:Endüstri4.0,<https://hbrturkiye.com/blog/ikinci-bin-yilin-ilk-devrimi->

endustri-4.0.

- Kılınç, T. D. (2013).** Sınıf Öğretmenlerinin Okul Müdürlerinin Dönüşümcü Ve Etkileşimci Liderlik Stilleri Ve Kendi Örgütsel Bağlılıklarını Algılamaları İle Okul Müdürlerinin Sınıf Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılıklarını Algılamaları Arasındaki İlişki: Mersin İli Tarsus İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çag Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı. Mersin.
- Kim J., Suh E.E., Ju S., Choo H., Bae H. and Choi H. (2016).** Sickness Experiences of Korean Registered Nurses at Work: A Qualitative Study on Presenteeism. *Asian Nursing Research*, 10, 32-38.
- Kinman, G. & Jones, F. (2008).** ‘Effort-Reward Imbalance, Over-Commitment and Work- Life Conflict: Testing an Expanded Model’, *Journal of Managerial Psychology*, vol. 23, no. 3, pp. 236-251.
- Kırılmaz, S., Kırılmaz, H. (2010).** ‘Transformasyonel liderliğin örgütsel bağlılığa etkileri: sağlık bakanlığı merkez teşkilatında bir araştırma’. *Türk İdare Dergisi*,469.
- Kırs, F. (2014).** Okul yöneticilerinin dönüşümcü ve işlemler liderlik davranışları ile öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki(Batman İli örneği). Yüksek Lisans Tezi. Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.
- Kocabaş, İ. ve Gökbaş, M. (2003).** Eğitimde Takım Çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 28(130): 8-15.
- Koçel, T. (2005).** İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınları, Yay. No: 1382, 9. Baskı, İstanbul.
- Koçel, T. (2009).** İşletme Yöneticiliği. 7.b., İstanbul: Beta Yayınları.
- Koçel, T. (2013).** İşletme Yöneticiliği. 14. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Koçel, T. (2014).** İşletme Yöneticiliği (15. b.). İstanbul: Beta
- Koçel, T. (2005).** İşletme Yöneticiliği, Arıkan Yayınları, S. 394, İstanbul.
- Koçel, T. (2015).** İşletme Yöneticiliği. Beta Basım, 16. Baskı, İstanbul.
- Koçoğlu, M. (2007).** İşletmelerde Presenteeism Sorunu ve İnsan Kaynakları Yönetimi Çerçevesinde Mücadele Yöntemleri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.İstanbul
- Koopman, C., Pelletier, K. R, Murray, J. F, Sharda, C. E, Berger, M. L., Turpin, R. S, et al., (2002).** ‘Stanford Presenteeism Scale: Health Status and Employee Productivity’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 44, no. 1 pp.14-20.
- Köprülü, N, M. (2020).** X Ve Y Kuşağı Bağlamında Örgütsel Sessizlik Ve Presenteeism İlişkisinin İncelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Edirne
- Kotter, J. (1996).** What leaders really do. In R. Steers, L. Porter, & G. Bigley (Eds.), *Motivation and leadership at work*. New York: McGraw-Hill.

- Kotter, J. (2007).** "What Do Leaders Really Do?" In: R. Vecchio, Leadership. Understanding the Dynamic of Power and Influence in Organizations (pp. 23-32). South Bend, IN: University of Notre Dame Press.
- Kotter, J. P. (1990).** A forceful change: How leadership differs from management. New York: Free Press.
- Kouzes, J. M. & Posner, B. Z. (1993).** Credibility: How Leaders Gain and Lose it, Why People Demand it, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- Kozlowski, S. W. J. ve Ilgen, D. R. (2006).** "Enhancing The Effectiveness of Work Groups and Teams". Psychological Science in the Public Interest, 7(3), 77-124
- Kreitner, Robert, Kinicki, Angelo; (2010).** Organizational Behavior, USA, McGraw- Hill/Irwin, 9th Edition, 2010.
- Krishnan V. R. (2005).** 'Transformational leadership and outcomes: role of relationship duration', Leadership&Organization Development Journal, 26(6), 442-457.
- Kristy, T., Jill, K. M. and Darlene, G. M. (2007).** Learning strategies as predictors of Transformational leadership: The case of nonprofit managers. Leadership & Organisation Development Journal, 28 (3): 269-287
- Kuhert, K. W. (1994).** "Transformational leadership: Developing people through delegation". In Bass, B. M. and Avolio, B. J. (Eds.) Improving Organisational Effectiveness through Transformational Leadership. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. pp. 10-25.
- Kumar, R. N., Hass, S. L., Li, J. Z., Nickens, D. J., Daenzer, C. L. & Wathen, L. K. (2003).** 'Validation of the Health-Related Productivity Questionnaire Diary (HRPQ-D) on a Sample of Patients with Infectious Mononucleosis: Results from a phase I Multicenter Clinical Trial', Journal of Occupational and Environmental Medicine, vol. 45, no. 8, pp. 899-907.
- Kuper, H., Singh-Manoux, A., Siegrist, J. & Marmot, M. (2002).** 'When Reciprocity Fails: Effort-Reward Imbalance in Relation to Coronary Heart Disease and Health Functioning within the Whitehall II Study', Occupational & Environmental Medicine, vol. 59, no. 11, pp.777-785.
- Laine, M., Heijden, B.I.J.M., Wickström, G., Hasselhorn, H.M. ve Tackenberg, P. (2009).** Job Insecurity and Intent to Leave the Nursing Profession in Europe, The International Journal of Human Resource Management, 20(2): 420-438.
- Laka-Mathebula, M.R. (2004).** Modelling the relationship between organizational commitment, leadership style, human resources management practices and organizational trust. D.Litt et Phil Thesis. Faculty of Economic and Management Sciences, University of Pretoria.
- Leithwood, A. K. (1992).** The move toward transformational leadership.http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_199202_leithwood.pdf (28.10.2020).

- Lerner D, Amick BC, 3rd, Rogers WH, Malspeis S, Bungay K, Cynn D. (2001).** The Work Limitations Questionnaire. *Med Care*; 39, 72–85.
- Levin-Epstein, J. (2005).** Presenteeism and Paid Sick Days, Centre for Law and Social Policy (CLASP), Washington, D.C., accessed November 15, 2012, from <http://www.clasp.org/publications/presenteeism.pdf>.
- Levinson, H. (1965).** Reciprocation: The relationship between man and organization. *Administrative Science Quarterly*, 9(4), 370-390.
- Levinson, H., C.R. Price, K.J. Munden ve C.M. Solley (1962).** Men, Management and Mental Health, Harvard University Pres, Cambridge.
- Li, J., Yang, W., Cheng, Y., Siegrist, J. & Cho, S. (2005).** ‘Effort-Reward Imbalance at Work and Job Dissatisfaction in Chinese Healthcare Workers: A Validation Study’, *International Archives of Occupational and Environmental Health*, vol. 78, no. 3, pp. 198-204.
- Liden, Robert C. & Graen, George. (1980).** Generalizability of the vertical dyad linkage model of leadership. *Academy of Management Journal*, 23(3), 451. Retrieved November 20, 2004, from Proquest Database.
- Limsila, K., & Ogunlana, S. O. (2008).** Performance and leadership outcome correlates of leadership styles and subordinate commitment. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 15(2), 164-184. doi:10.1108/09699980810852682.
- Limsila, K.; Ogunlana, S.O. (2007).** Performance and leadership outcome correlates of leadership styles and subordinate commitment. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 15(2): 164-184. <http://dx.doi.org/10.1108/09699980810852682>
- Liphadzi, M., Aigbavboa, C., & Thwala, W. (2015).** Relationship between leadership styles and project success in the South Africa construction industry. *Procedia Engineering*, 123, 284-290. doi: 10.1016/j.proeng.2015.10.091.
- Lowe, G. (2002).** Here in body, absent in productivity: Presenteeism hurts output, quality of work-life and employee health. *Canadian HR Reporter: The National Journal of Human Resource Management*, 2(1), 1-2.
- Lowe, K.B.; Kroeck, K.G.; Sivasubramaniam, N. (1996).** Effectiveness correlates of transformational and transactional leadership: A meta-analytic review of the MLQ literature. *Leadership Quarterly*, 7: 385-425. [http://dx.doi.org/10.1016/S1048-9843\(96\)90027-2](http://dx.doi.org/10.1016/S1048-9843(96)90027-2)
- Luo Lu ve Hui Yen Lin, Cary L. Cooper, (2013).** Unhealthy and Present: Motives and Consequences of the Act of Presenteeism Among Taiwanese Employees. *Journal of Occupational Health Psychology*. Vol. 18, No. 4, 406 – 416
- Luz, J. & Green, M. S. (1997).** ‘Sickness Absenteeism from Work – A Critical Review of Literature’, *Public Health Review*, vol. 25, no. 2, pp. 89-122
- Lyons, P. (2008).** ‘The Crafting of Jobs and Individual Differences’, *Journal of Business Psychology*, vol. 23, no. 1-2, pp. 25-36.

- Lyons, J.B., & Schneider, T.R. (2009).** The effects of leadership style on stress outcomes. *The Leadership Quarterly*, 20(5), 737–748. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2009.06.010>
- MacGregor, J. N., Cunningham, J. B. & Caverley, N. (2008).** ‘Factors in Absenteeism and Presenteeism: Life Events and Health Events’, *Management Research News*, vol. 31, no.8, pp. 607-615.
- McGregor D. (1985).** *The Human Side of Enterprise*. New York, NY: McGraw-Hill; 1960/1985
- McShane, Steven L., and Von Glinow, M. A. (2010).** *Organizational Behavior, Emerging Realities For The Workplace Revolution*, New York: McGraw-Hill, 2010
- Macioch, T., ve Hermanowski T. (2012).** Cost of Presenteeism Due to Cancer in Poland, *Value in Health*, 15(7), pp. 432.
- Madzar, S. (2001).** Subordinate’s information inquiry: Exploring the effect of leadership style and individual differences. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 74 (2), 221-222.
- Majeed, K., Bhatti, A. M., Nemati, A. R., Rehman, I. U., & Rizwan, A. (2010).** Can cultural change with different leadership styles enhance the organizational performance? *Research Journal of International Studies*, 17, 102–132.
- Maleki Avarsin, S., Hosseini Nasab, D, & Vafaju, M. (2012).** Investigating the relationship between emotional intelligence and transformational leadership style of heads of departments in 13th district in Shiraz Azad University. *Journal of Educational Science*, 5(18), p. 43.
- Malkoç, N. (2018).** Özel Spor İşletmeleri İşgörenlerinin Örgütsel Sinizm Ve Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Mandracıoğlu, A. (2013).** “Presenteeism Olgusu”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, C.3, S.2, (9- 17).
- Manning, G., & Curtis, K. (2012).** *The art of leadership*. (4th ed.). New York: McGrawHill/Irwin.
- Mardiyana, Owin, J. D., & Juhary, A. (2019).** The Effect of Transformational and Transactional Leadership on The Commitment of Organization, Turnover, And Performance (At Baitul Maal Wat Tamwil, The Special Region of Yogyakarta). *IOSR Journal of Business and Management*, 21(3), 9-17.
- Marinova, S. V., Peng, C., Lorinkova, N., Van Dyne, L., & Chiaburu, D. (2015).** Changeoriented behavior: A meta-analysis of individual and job design predictors. *Journal of Vocational Behavior*, 88, 104-120.
- Marsh, R. M. & Mannari, H. (1977).** ‘Organizational Commitment and Turnover: A Prediction Study’, *Administrative Science Quarterly*, vol. 22, no. 1, pp. 57-75.
- Martinez, L.F. and Ferreira, A.I. (2012).** Sick at Work: Presenteeism among Nurses

in a Portuguese Public Hospital, *Stress and Health*, 28, 297-304.

- Maslach, C. & Jackson, S. E. (1981).** The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 2(2), 99-113.
- Maslach, C. (1999).** 'Progress in Understanding Teacher Burnout,' in *Understanding and Preventing Teacher Burnout: A Sourcebook of International Research and Practice*, eds. R. Vandenberghe and A.M. Huberman, Cambridge, UK: Cambridge University Press, pp. 211–222.
- Maslach, C., and Jackson, S. (1986).** *Maslach Burnout Inventory Manual*, Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Maslach, C., Schaufeli, W.B., Leiter, M. (2001).** Job burnout. *Annual Review of Psychology*, vol. 52, pp. 397-422.
- Mathieu, J. E. & Zajac, D. M. (1990).** A review and meta-analysis of the antecedents, correlates, and consequences of organizational commitment. *Psychological bulletin*, 108(2), 171-194.
- Medcof, John W. (2001).** Resource-based strategy and managerial power in networks of internationally dispersed technology units. *Strategic Management Journal*, 22(11), 999. Retrieved November 20, 2004, from Proquest Database.
- Medibank Research Series (2011).** 'Medibank's Sick at Work: The Cost of Presenteeism to Your Business and the Economy', Medibank Research Series, Medibank & KPMG Econtech, Australia.
- Meerding, W, Ijzelenberg, W, Koopmanschap, M. A., Severens, J. L. and Burdorf, A. (2005).** "Health Problems Lead to Considerable Productivity Loss at Work Among Workers with High Physical Load Jobs", *Journal of Clinical Epidemiology*, 58(5), 517-523.
- Mertes, H. (2017).** The importance of an integrated software ERP solution in the glass processing industry. *Glass Performance Days 2017 (GPD2017)*, FeneTech. 28 Temmuz 2020 tarihinde http://www.gpd.fi/GPD2017_proceedings_book/presentations/Horst_Mertes_presentation.pdf adresinden alınmıştır.
- Mester, C., Visser, D., Roodt, G. & Kellerman, R. (2003).** Leadership style and its relation to employee attitudes and behaviour. *S.A. Journal of Industrial Psychology*, 29 (2), 72-82.
- Meydan, C.H., Şeşen, H. (2011).** *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları* Ankara: Detay Yayıncılık.
- Meyer, J. P. & Allen, N. J. (1991).** 'A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment', *Human Resource Management Review*, vol.1, pp. 61-89.
- Meyer, J. P. & Allen, N. J. (1997).** *Commitment in the Workplace: Theory, Research, and Application*, Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Meyer, J. P. & Herscovitch, L. (2001).** 'Commitment in the Workplace: Toward a

- Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1984).** "Testing the Side-Bet Theory of Organizational Commitment: Some Methodological Implications, *Journal of Applied Psychology*, 69: 372-378.
- Meyer, J. P., Allen, N. J. & Smith, C. A. (1993).** 'Commitment of Organizations and Occupations: Extension and Test of A Three-Component Conceptualization', *Journal of Applied Psychology*, vol. 78, pp. 538-551.
- Meyer, J. P., Paunonen, S. V., Gellatly, I. R., Goffin, R. D. & Jackson, D. N. (1989).** 'Organizational Commitment and Job Performance: It's the Nature of the Commitment that Counts', *Journal of Applied Psychology*, vol. 74, no. 1, pp. 152-156.
- Meyer, J. P., Stanley, D. J., Herscovitch, L., & Topolnytsky, L. (2002).** Affective, continuance, and normative commitment to the organization: A meta-analysis of antecedents, correlates, and consequences. *Journal of vocational behavior*, 61(1), 20-52.
- Meyers, L. S, Gamst, G. & Guarino, A. J. (2006).** *Applied Multivariate Research: Design and Interpretation*, Sage Publications, Thousand Oak, CA.
- Miller, P. H. (2008).** *Gelişim Psikolojisi Kuramları, (Çev. Z. Gültekin), Ankara, İmge Kitabevi.*
- Mishra, P., ve Datta, B. (2011).** "Perpatual Asset Management of Customer-Based Brand Equity- The PAM Evaluator", *Current Research Jaournal of Social Sciences*. 3(1).
- Mitchell, T. R., Holtom, B. C., Lee, T. W., Sablynski, C. J. & Erez, M. (2001).** 'Why People Stay: Using Job Embeddedness to Predict Voluntary Turnover', *Academy of Management Journal*, vol. 44, pp. 1102-1121.
- Mitchell, Terence R., Biglan, Anthony, Oncken, Gerald R., & Fiedler, Fred E. (1970).** The contingency model: Criticism and suggestions. *Academy of Management Journal* (pre-1986), 13(3), 253-268. Retrieved November 20, 2004, from Proquest Database
- Mokry, J. (1999).** The second endustrial revolution 1870-1914. In Valerio Castronova, ed. *Storia dell'economia Mondiale* Rome: Laterza publishing, 219-245.
- Moris, S. ve Aykan, M. (2001).** *İşyerinde Katılımı Sağlamak* Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Morreale, S. (2002).** Analysis of perceived leader behaviors in law enforcement agencies. Nova Southeastern University: ProQuest, UMI Microform 3074882.
- Mowday, R. Porter, I. W. & Steers, R. M. (1982).** *Employee-Organizational Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover*, Academic Press, New York.
- Mowday, R. T., Porter, L. W., & Steers, R. (1982).** *Organizational linkages: The*

psychology of commitment, absenteeism, and turnover.

Mowday, R. T., Steers, R. M. ve Porter, L. W. (1982). Employee Organizational Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover. New York: Academic Press.

Mowday, R. T., Steers, R. M. ve Porter, L. W. , (1979). "The Measurement of Organizational Commitment", *Journal of Vocational Behavior*, **14**: 224- 247.

Munir, F., Nielsen, K. and Carneiro, I.G. (2010). Transformational leadership and depressive symptoms: A prospective study. *Journal of affective disorders*, 120(1), pp.235-239.

Mülayım, M. (2019). Dönüşümcü Ve Etkileşimci Liderlik Tarzlarının Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Naidu, J. & van der Walt, M.S. (2005). An exploration of the relationship between leadership styles and the implementation of transformation interventions. *SA Journal of Human Resource Management*, 3 (2), 1-10.

Naus, A.J.A.M. (2007). Organizational Cynicism on The Nature, Antecedents, and Consequences of Employee Cynicism Toward The Employing Organization, Dissertation of Doctor of Philosophy, Maastricht University, Netherlands.

Nielsen, K. ve Daniels, K. (2016). The Relationship Between Transformational Leadership and Follower Sickness Absence: The Role of Presenteeism, *Work & Stress*, 30 (2): 193-208.

Nohria, N., & R. Khurana. (2010). "Advanced Leadership Theory and Practice." In N. Nohria, & R. Khurana, *Handbook of Leadership. Theory and Practice* (pp. 3-25). Cambridge: Harvard Business Press.

Northouse, P. G. (1997). *Leadership: Theory and practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Northouse, Peter. G. (2015). *Leadership: Theory and Practice*, 7th Edition. California: SAGE Publications,

Nunnally, J. (1978). *Psychometric theory* New York: McGraw-Hill.

O'Reilly, C. and Chatman, J., (1986). "Organizational Commitment and Psychological Attachment: The Effects of Compliance, Identification and Internalization on Prosocial Behavior", *Journal of Applied Psychology*, Vol.71, No.3.

Odentunde, O. J. (2005). Transformational and transactional leadership conceptualization: Empirical valid in the Nigerian applied settings. *Ife Psychologia: An International Journal*, 13(2), 73-92.

Okçu, E. B. (2017). Çalışanların İş Tatminsizlikleri İle Presenteizmleri Arasındaki İlişki: Bir Uygulama Çalışması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı. İstanbul.

- Okcu, V. (2014).** Relation between secondary school administrators' transformational and transactional leadership style and skills to diversity management in the school. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 14(6), 2162-2174.
- Olafsen, A. H., Halvari, H., Forest, J., & Deci, E. L. (2015).** Show them the money? The role of pay, managerial need support, and justice in a self-determination theory model of intrinsic work motivation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 56(4), 447-457.
- Olatunde, S. F. (2010).** Developing and sustaining team building spirit in organizations. *Journal of Professional Administration*, 11(1), 20 – 36.
- Oran, F., Ç., Ünsar, A, S. (2018).** Presenteeism in İşe Bağlılık Açısından İncelenmesi: Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 11 Sayı: 57. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2482>.
- Öcel, H. (2013).** Örgüt Kimliğinin Gücü, Algılanan Örgütsel Prestij ve Kişi-Örgüt Uyumu ile Bağlamsal Performans Arasındaki İlişkiler: Örgütsel Bağlılığın Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, [s. l.], v. 28, n. 71, p. 37–53.
- Örnek, A.Ş. ve Aydın, Ş. (2008).** Kriz ve Stres Yönetimi. Detay Yayıncılık Ankara.
- Oshagbemi, T. (2008).** The impact of personal and organisational variables on the leadership styles of managers. *International Journal of Human Resource Management*, 19 (10): 1896-1910.
- Özdemir E. (2003).** Liderlik ve Etik, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, sayı:12, s.151.
- Özdemir, N. (2017).** Algılanan Hizmetkar Liderliğin Presentizm Üzerindeki Etkisi: Frigya Bölgesi Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Afyon.
- Özgen, H. ve Yalçın, A. (2015).** İnsan Kaynakları Yönetimi, C: 3, Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- Özkan, V. (2008).** Sınıf Öğretmenlerinin Bazı Değişkenlere Göre Örgütsel Bağlılık Düzeyleri (Sakarya İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özmen, M. (2015).** Yöneticilerin Liderlik Tarzlarının Çalışanın İş Tatminine Etkisi Ve Kocaeli Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama. Yüksek lisan tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi **Sosyal Bilimler Enstitüsü**.
- Ozminkowski, R. J., Goetzel, R. Z., Chang, S. & Long, S. (2004).** ‘The Application of Two Health and Productivity Instruments at A Large Employer’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 46, no. 7, pp. 635-648.
- Öztürk, D, Ç., Meriç, E., Meriç, A. (2018).** Resenteeism (İşte Var Olamama) Ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl: 5, Sayı: 24, Haziran 2018, S. 303-320
- Öztürk, O. (2002).** Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri

- Öztürk, Z.,Doğuş, E., Arıkan,G.(2017).** Sağlık Çalışanları Tarafından Algılanan Durumsal Liderlik Stilleri (Ankara’da Bir Özel Hastane Örneği). Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi. Usaysad Derg, 2017; 3(3):381-397.
- Özutku, H. (2008).** Örgüte duygusal, devamlılık ve normatif bağlılık ile iş performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi. Cilt/Vol:37, Sayı/No:2, 2008, 79-97.
- Parlıtı, K. (2020).** Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Gençlik Ve Spor Hizmetleri Dairesi Başkanlığındaki Spor Eğitmenlerinin Kişi-Örgüt Uyumu Ve Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin İlişkisi. Yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Patel, C., Pawan, B., And Arup, V. (2012).** “Overall Justice, Work Group Identification and Work Outcomes: Test of Moderated Mediation Process”, Journal of World Business, 47, pp. 213– 222.
- Patton, M. Q. (2002).** Qualitative Research and Evaluation Methods, Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Pelletier, B., Boles, M. Ve Lynch, W. (2004).** “Change in Health Risks and Work Productivity Over Time”, Journal of Occupational and Environmental Medicine, (46): 746- 754.
- Penfold, R. (2017).** Your next hire is already employed. jobbio.com: <https://info.jobbio.com/gen-z-ebook/> adresinden alındı.
- Penley, L. E. and Gould, S., (1988).** “Etzioni’s Model of Organizational Involvement: A Perspective For Understanding Commitment to Organizations”, Journal of Organizational Behavior, Vol.9.
- Peter, R. & Siegrist, J. (1997).** ‘Chronic Work Stress, Sickness Absence and Hypertension in Middle Managers: General or Specific Sociological Explanations?’, Social Science & Medicine, vol. 45, no. 7, pp. 1111-1120.
- Peter, T. J. & Waterman R. H. (1982).** ‘In Search of Excellence – Lessons from America’s Best-run Companies’, in Schneider, B., Goldstein, H. W., & Smith, D. B. (1995), The ASA Framework: An update. Personnel Psychology, New York, Harper & Row, vol. 48, pp. 747- 783.
- Pfeffer, J. (1989).** "The Ambiguity of Leadership." In: M. O. Thusman, The Management of Organizations (pp. 523-532). New York: Ballinger.
- Pilette, P. C. (2005).** ‘Presenteeism and Productivity: Two Reasons Employee Assistance Programs Make Good Business Cents’, Annals of the American Psychotherapy Association, vol. 8, no.1, pp. 12-14.
- Pines, A. & Aronson, E. (1988).** Career burnout: Causes and cures. New York, NY: The Free Press
- Porter, L., Steers, R., Mowday, R. & Boulian, P. (1974).** ‘Organizational Commitment, Job Satisfaction, and Turnover among Psychiatric Technicians’,

- Porter, M. E., & Heppelmann, J. E. (2015).** How smart, connected products are transforming companies. *Harvard Business Review*, 93(10), 96-114
- Prakash K. Satish, Nancharaih T. ve Rao VV Subba (2018).** Additive Manufacturing Techniques in Manufacturing-An Overview. *Materials Today*:
- Preckel, D., von Känel, R., Kudielka, B. M. & Fischer, J. E. (2005).** ‘Overcommitment to Work is Associated with Vital Exhaustion’, *International Archives of Occupational and Environmental Health*, vol. 78, no. 2, pp. 117-122.
- Puhakainen, P. & Siponen, M. (2010).** ‘Improving Employees’ Compliance through Information Systems Security Training: An Action Research Study’, *MIS Quarterly*, vol. 34, no. 4, pp. 757-778.
- Punnett, BJ, Greenidge, D. ve Ramsey, J. (2007).** Job attitudes and absenteeism: A study in the English speaking Caribbean. *Journal of World Business*, 42 (2), 214–227. doi: 10.1016 / j.jwb.2007.02.006
- PwC (PriceWaterhouseCoopers) (2009).** *Absence Management, Annual Survey Report*, Chartered Institute of Personnel and Development, UK.
- Quazi, H. (2013).** *Presenteeism: The Invisible Cost to Organizations*, Palgrave MacMillan, New York.
- Ramsey, R. D. (2006).** ‘Presenteeism: A New Problem in the Workplace’, *Supervision*, vol. 67, no. 8, pp. 14-17.
- Randall, D. M., Fedor, D. B. & Longenecker, C. O. (1990).** ‘The Behavioral Expression of Organizational Commitment’, *Journal of Vocational Behavior*, vol. 36, pp. 210
- Rantanen, I., & Tuominen, R. (2011).** “Relative Magnitude of Presenteeism and Absenteeism and Work-Related Factors Affecting Them among Health Care Professionals”, *Int Arch Occup Environ Health*, Volume: 84, 2011, pp. 225-230.
- Ray, G. and George, Metes. (1995).** *Going Virtual*, Prentice-Hall, 1995
- Rehman, S., Shareef, A., Mahmood, A., & Ishaque, A. (2012).** Perceived leadership styles and organizational commitment. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4, 616-626. Retrieved from <http://ijcrb.webs.com>.
- Reuter, M.,Wahrendorf ,M., Di Tecco, C., M. Probst, T., Ruhle, S., Ghezzi, V., Barbaranelli,C., Iavicoli, S.,Dragano,N. (2019).** Do Temporary Workers More Often Decide to Work While Sick? Evidence for the Link between Employment Contract and Presenteeism in Europe. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. pp.8.
- Rhoades, L., & Eisenberger, R. (2002).** Perceived organizational support: A review of the literature. *Journal of Applied Psychology*, 87(4), 698–714.

- Rhoades, L., Eisenberger, R. & Armeli, S. (2001).** ‘Affective Commitment to the Organization: The Contribution to Perceived Organizational Support’, *Journal of Applied Psychology*, vol. 86, no. 5, pp. 825-836.
- Rhodes, S., Steers, R.M. (1990).** *Managing employee absenteeism* Reading: MA: Addison Wesley.
- Robbins, S.P. (1994).** *Essentials of Organizational Behaviour* (4th.Ed). Publisher: Prentice Hall, Englewood Cliffs. Robbins, S.P. (1994).*Essentials of Organizational Behaviour* (4th Ed.).Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Roberson, M. E., & Strickland, O. J. (2010).** The relationship between charismatic leadership, work engagement, and organizational citizenship behaviors. *The Journal of psychology*, 144(3), 313-326
- Robert P. Vecchio. (1988).** *Organizational Behavior*. Chicago, Toronto, The Dryden Press, 1988, 576 pp., ISBN 0-000853-0
- Roscoe, J.T. (1975).** *Fundamental Research Statistics for the Behavioral Sciences*. (2nd Ed.). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Ross, M. R. (2004).** *Introduction to probability and statistics for engineers and scientists*. San Diego: Elsevier Academic Press.
- Rost, J.C. (1991).** *Leadership for the twenty-first century*. Westport: Praeger Publishers.
- Roumani, Y., & Nwankpa, J. K. (2019).** An empirical study on predicting cloud incidents. *International Journal of Information Management*, 47: 131-139.
- Rousseau, D.M. (1995).** *Psychological Contracts in Organizations; Understanding Written & Unwritten Agreements*, Thousand Oaks: Sage Publications Inc, California.
- Saal, F.E., & Knight, P.A. (1988).** *Industrial/organizational psychology: Science and practice*. Pacific Grove, California: Brooks/Cole Publishing Co.
- Saban, A. (2003).** A Turkish profile of prospective elementary school teachers and their views of teaching. *Teaching and Teacher Education*, 19, 829-846.
- Şahin, B. (2009).** “Örgütsel Gelişmenin Sağlanmasında Dönüşümcü Liderlerin
- Şahin, S. (2019).** The Effects Of Perceived Job Insecurity On Job Stress And Presenteeism. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. The Republic Of Turkey Bahcesehir University Graduate School Of Social Sciences Master Of Business Administration Program. İstanbul.
- Sancar, A. (2017).** Gençlik Hizmetleri Ve Spor İl Müdürlüklerinde Çalışan Bireylerin Örgütsel Bağlılık Ve İş Doyumlarının Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı. Burdur.
- Sanderson, K., Tilse, E., Nicholson, J., Oldenburg, B., & Graves, N. (2007).** Which presenteeism measures are more sensitive to depression and anxiety? *Journal of Affective Disorders*, 101(1-3), 65–74. doi:10.1016/j.jad.2006.10.02.

- Sani, A. (2013).** Role of procedural justice, organizational commitment and job satisfaction on job performance: The mediating effects of organizational citizenship behavior. *International Journal of Business & Management*, 8, 57-67. doi:10.5539/ijbm.v8n15p57
- Sarpbalkan, D. (2017).** Dönüşümcü Liderliğin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi Ve Bir Araştırma. Yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Saruhan, Ş. C., ve Yıldız, M.G. (2013).** Çağdaş Yönetim Bilimi. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Schein, E. (1996).** "Three Cultures of Management: The Key to Organizational Learning." *Sloan Management Review*, 9-20.
- Schein, E.H. (1980).** *Organizational Psychology*, 3. Baskı, Englewood Cliffs, PrenticeHall, New Jersey.
- Schepers, C., De Gieter, S., Papermans, R., Du Bois, C., Caers, R. and Jegers, M. (2005).** How are employees of the nonprofit sector motivated? A research need. *Nonprofit Management and Leadership*, Vol.16, pp.191-208.
- Schermerhorn, John R., James G. Hunt, ve Richard N. Osborn.(1994).** *Managing Organization Behavior*. Fifth Edition. New York: John Willey&Sons.
- Schermerhorn, Jr., J.R., Hunt, J.G., Osborn, R.N. (1982).** *Managing Organizational Behaviour*. New York: John Wiley & Sons.
- Schmid, J. A., Jarczok, M. N., Sonntag, D., Herr, R. M., Fischer, J. E. ve Schmidt, B. (2017).** Associations Between Supportive Leadership Behavior and the Costs of Absenteeism and Presenteeism: An Epidemiological and Economic Approach, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 59(2): 141-147
- Schuh, S. C., Zhang, X. A., & Tian, P. (2013).** For the good or the bad? Interactive effects of transformational leadership with moral and authoritarian leadership behaviors. *Journal of Business Ethics*, 116(3), 629-640
- Schultz, A. B. & Edington, D. (2007).** ‘Employee Health and Presenteeism: A Systematic Review’, *Journal of Occupational Rehabilitation*, vol. 17, no. 3, pp. 547-579.
- Scuffham, P. A., Vecchio, N. & Whiteford, H. A. (2014).** ‘Exploring the Validity of HPQBased Presenteeism Measures to Estimate Productivity Losses in the Health and Education Sectors’, *Medical decision making : An International Journal of the Society for Medical Decision Making*, vol. 34, no. 1, pp. 127-137.
- Seeman, M. (1959).** On the Meaning of Alienation. *American Sociological Review*, Vol. 24, No. 6 pp. 783-791.
- Şeker, S. E. (2014).** “Teori X ve Teori Y”, *YBS Ansiklopedi*, 1, 1, ss. 36, 37.
- Seltzer, J. and Bass, B.M. (1990).** *Transformational leadership: Beyond initiation*

and consideration. *Journal of Management*, December 693-703.

- Sevgin, M. N. (2019).** Dönüşümcü Ve Etkileşimci Liderlik Davranışının İş Yaşam Kalitesi ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Beş Yıldızlı Otel Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Seymen, A. (2017).** Y ve Z Kuşak İnsanı Özelliklerinin Milli Eğitim Bakanlığı 2014-2019 Stratejik Programı ve TÜBİTAK Vizyon 2023 Öngörülleri ile İlişkilendirilmesi . *Kent Akademisi* , 10 (32) , 467-489 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/issue/34454/346427>
- Shirom, A., and Ezrachi, Y. (2003).** ‘On the Discriminant Validity of Burnout, Depression and Anxiety: A Re-Examination of the Burnout Measure,’ *Anxiety, Stress and Coping*, 16, 83–97
- Shore, L. M., & Martin, H. J. (1989).** Job Satisfaction and Organizational Commitment in Relation to Work Performance and Turnover Intention. *Human Relations* ,pp. 625-638.
- Shore, L. M., Barksdale, K. & Shore, T. H. (1995).** ‘Managerial Perceptions of Employee Commitment to the Organization’, *Academy of Management Journal*, vol. 38, pp. 1593-1615.
- Siegrist, J. (1996).** ‘Adverse Health Effects of High-Effort/Low-Reward Conditions’, *Journal of Occupational Health Psychology*, vol. 1, no.1, pp. 27-41.
- Siegrist, J., Starke, D., Chandola, T., Godin, I., Marmot, M., Niedhammer, I. & Peter, R. (2004).** ‘The Measurement of Effort-Reward Imbalance at Work: European Comparisons’, *Social Science and Medicine*, vol. 58, no. 8, pp. 1483-1499.
- Şimşek Ö. F. (2007).** Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları. Ankara: Ekinoks.
- Singh, B., Gupta, P. K. & Venugopal, S. (2008).** ‘Organisational Commitment: Revisited’, *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, vol. 34, no.1, pp. 57-68.
- Skakon, J., Nielsen, K., Borg, V. and Guzman, J., (2010).** Are leaders' well-being, behaviours and style associated with the affective wellbeing of their employees? A systematic review of three decades of research. *Work & Stress*, 24(2), pp.107-139.
- Slack, T. (1997).** Understanding Sport Organizations The Application of Organization Theory. Human Kinetics Book, Illinois.
- Smith, D. J. (1970).** ‘Absenteeism and Presenteeism in Industry’, *Archives of Environmental Health*, vol. 21, pp. 670-677.
- Soba, M., Akman, E., Eroğlu, E. (2018).** Liderlik Stilleri ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İzmir Karabağlar İlçesinde Bulunan Devlet Okulları Üzerinden İncelenmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10 (4), 1123-1147.

- Sofia C., Silva R., Fonseca M.(2018).**“Advanced Analytics: Moving Forward Artificial Intelligence (AI), Algorithm Intelligent Systems (AIS) and General Impressions from the Field” *Advances in Intelligent Systems and Computing* 764, 2018, s. 308-317
- Solinger, O. N., Olfen, W. V. & Roe, R. A. (2008).** ‘Beyond the Three-Component Model of Organizational Commitment’, *Journal of Applied Psychology*, vol. 93, no. 1, pp. 70-83.
- Sommer, S., Bae, S. and Luthans, F. (1996).** “Organizational commitment across cultures: the impact of antecedents on Korean employees”, *Human Relations*, Vol. 49 No. 7, pp. 977-93.
- Sönmez, M. (2016).** İlkokul Ve Ortaokul Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sourcie, D. (1994).** Effective managerial leadership in sport organizations. *Journal of Sport Management*, 8, 1-19.
- Steers, R. M. ve Rhodes, S.R. (1978).** Major Influences on Employee Attendance: A Process Model. *Journal of Applied Psychology*, 63(4): 391–407.
- Stevens, M. (2004).** Present dangers: Presenteeism is the next area of focus as companies seek to maximize their investment in human capital by improving productivity and promoting employee health and wellness-disability. *Risk and Insurance*, 15:3, 40-41.
- Stewart, W. F., Ricci, J. A., Chee, E. & Morganstein, D. (2003).** ‘Lost Productive Work Time Costs from Health Conditions in the United States: Results from the American Productivity Audit’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 45, pp. 1234-1246.
- Stinglhamber, F., Bentein, K. & Vandenberghe, C. (2002).** ‘Extension of the Three Component Model of Commitment to Five Foci: Development of Measures and Substantive Test’, *European Journal of Psychological Assessment*, vol. 18, pp. 123-138.
- Subramanian, N., & Jeyaraj, A. (2018).** Recent security challenges in cloud computing. *Computers & Electrical Engineering*, 71, 28-42.
- Sürgevil, O. (2007).** Çalışma yaşamında örgütsel bağlılık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sürmeli, G. (2018).** Algılanan Yönetici Liderlik Stilinin, Çalışanın Algılanan Örgüt İklimi Ve İş Tatmin Düzeyine Olan Etkisinin İncelenmesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. İstanbul.
- Sütütemiz, N. (2005).** Müşteri sadakati belirleyicileri ve modellerinin karşılaştırılması: bankacılık ve sağlık sektöründe bir araştırma. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz, s:1-308
- Syeda Nadia Bokhari, Nawaz Ahmad and Syed Irfan Hyder (2017)."**

- Presenteeism: A Reflection of Leadership Styles among Healthcare Professionals in Karachi", *Journal of Southeast Asian Research*, Vol. 2017 (2017), Article ID 255072, DOI: 10.5171/2017.255072
- Taifor, N. A., Abdullah, H. S. & Hashim, R. (2011).** 'Incidence and Antecedents of Presenteeism: The Case of A Federal Government Ministry in Malaysia', *Humanities, Science and Engineering (CHUSER), IEEE Colloquium on*, pp. 654-659.
- Taing, M., Granger, B., Groff, K., Jackson, E., & Johnson, R. (2011).** The multidimensional nature of continuance commitment: Commitment owing to economic exchanges versus lack of employment alternatives. *Journal of Business & Psychology*, 26, 269-284. doi:10.1007/s10869-010-9188-z
- Tarhan, U. (2017).** *T İnsan*. İstanbul: Ceres Yayınları.
- Taslak, S. (2008).** İşten Ayrılma Niyeti. M. Özdevecioğlu ve H. Karadal, (Ed.) *Örgütsel Davranışta Seçme Konular içinde*. Ankara: İlke Yayınevi.
- Taştan, S. (2009).** *Matriks Organizasyonlar*. Pir Zöhre Ana: <http://www.zohreanaforum.com/insan-kaynaklari/14855-matriksorganizasyonlar.html> (25.08.2020)
- Tavşancıl, E. (2002).** *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tekin, S. (2008).** *Sihirli Liderler*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Tepper, B. J., Duffy, M. K., & Shaw, J. D. (2001).** Personality moderators of the relationship between abusive supervision and subordinates' resistance. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 974-983.
- Tett, R. P. & Meyer, J. P. (1993).** 'Job Satisfaction, Organizational Commitment, Turnover Intention, and Turnover: Path Analyses Based on Meta-Analytic Findings', *Personnel Psychology*, vol. 46, no. 2, pp. 259-293.
- Tezcan, İ. (2006).** *Liderliğin Çalışanların Motivasyonu Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisan Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Tims, M., Bakker, A. B., & Xanthopoulou, D. (2011).** Do transformational leaders enhance their followers' daily work engagement? *The Leadership Quarterly*, 22, 121-131. doi: 10.1016/j.leaqua.2010.12.011
- Tom Burn, & G.M. Stalker. (1961).** *The management of innovation*. London, Tavistock.
- Tsigilis, N., Zachopoulou, E., and Grammatikopoulos, V. (2006).** 'Job Satisfaction and Burnout Among Greek Early Educators: A Comparison Between Public and Private Sector Employees,' *Educational Research and Review*, 1, 255–261.
- Tunçbilek, B. (2013).** *Dönüştürücü Ve Etkileşimci Liderlik Niteliklerinin Özendirme Üzerindeki Rolü*. Yayınlanmış doktora tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim Ve Organizasyon Doktora

Programı. Ankara.

- Tunçer, P. (2011).** Örgütsel Değişim ve Liderlik. *Sayıştay Dergisi*, 57-83.
- Turhan, M, Helvacı, İ . (2018).** Dönüşümcü, Etkileşimsel ve Serbesiyetçi Liderlik İle İçsel ve Dışsal Doyum Arasındaki İlişki . *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi* , 6 (2) , 29-41 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iicder/issue/49883/639428>.
- Turpin, R. S., Ozminkowski, R. J., Sharda, C. E., et al. (2004).** ‘Reliability and Validity of the Stanford Presenteeism Scale’, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 46, no. 11, pp. 1123-1133.
- Tüz, V. M., Sabuncuoğlu, Z. (2005).** Örgütsel Psikoloji, İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.
- Uçar, P. (2016).** Örgütsel Adalet Algısı Ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı Denizli.
- Uen, J., Wu, T., Teng, H., & Liu, Y. (2012).** Transformational Leadership and Branding Behavior In Taiwanese Hotels. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 24(1), 26-43. doi:10.1108/09596111211197782.
- Ukl, G. (1989).** Managerial leadership: A review of theory and research. *Journal of Management*, 15, 251-289. doi: 10.1177/014920638901500207
- Ülkü, G. (2018).** Demografik Ve Çalışma Hayatı İle İlgili Özelliklerin Presenteeism Ve Örgütsel Bağlılık Davranışı İle İlişkisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İdari Personel Uygulaması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi-Finans Anabilim Dalı. Aydın.
- Ulu, S., Özdevecioğlu, M. ve Ardiç, K. (2016).** Kişilik özelliklerinin hasta iken işe gelme (presenteeizm) davranışı üzerindeki etkileri: İmalat sanayinde bir araştırma, Erciyes Üniversitesi, İİBF Dergisi, 47, 167-181
- Ünsal Ali, A. (2019).** Dönüşümcü Liderlik Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Ve Organizasyon Bilim Dalı.
- Uribe, J.M., Pinto, D.M., Vecino-Ortiz, A.I., Gómez-Restrepo, C., ve Rondón, M. (2017).** Presenteeism, absenteeism, and lost work productivity among depressive patients from five cities of colombia. *Value in health regional issues*, 14, 15-19.
- Usta Işıl., ve Derman, K. (2012).** “Ödüllendirmenin Örgütsel Bağlılığa Etkisi: İstanbul’daki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 71-89
- Uygur, A. (2007).** Örgütsel bağlılık ile işgören performansı ilişkisini incelemeye yönelik bir alan araştırması. *Ticaret ve Turizm Eğitim Dergisi*, 1: 71–85.
- Uysal, Ş. A. , Keklik, B. , Erdem, R. & Çelik, R. (2012).** Hastane Yöneticilerinin

- Liderlik Özellikleri İle Çalışanların İş Üretkenlik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi . Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi , 15 (1) , 25-57 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hacettepesid/issue/7571/99404>
- Üzüm, B., Şenol, L. (2019).** A-B Kişilik Tiplerinin Presenteizme Etkisi: Havacılık Sektöründe Bir Araştırma. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. Volume:11 Sayı :18. DOI: 10.26466/opus.552967.
- Üzüm, H. (2010).** Elit Sporcuların Örgütsel Stres Düzeyleri İle Örgütsel Bağlılık İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu
- Uzun, H. (2020).** Liderlik Tarzları Ve Örgütsel Kültürün Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi: İletişim Sektöründe Bir Uygulama. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim dalı. Zonguldak.
- Van De Heuvel, S. G., Geuskens, G. A., Hoofman, W. E., Koppes, L. L. J. Ve Van Den Bossche, S. N. J. (2010).** “Productivity Loss At Work: Health-Related And Work-Related Factors”, Journal Of Occupational Rehabilitation, (20): 331– 339.,
- Van De, V. C. (2004).** The Psychological Contract; A Big Deal?. Behavioural Sciences Service Centre, 3(1): 1-11.
- Van der Sluis, L. (2004).** Designing the Workplace For Learning and Innovation : Organizational Factors Affecting Learning and Innovation. Development and Learning in Organizations: An International Journal, 18(5): 10-13. doi:10.1108/14777280410554942.
- Vegchel, N. V., Jonge, J. D., Bakker, A. B. & Schaufeli, W. B. (2002).** ‘Testing Global And Specific Indicators of Rewards in the Effort-Reward Imbalance Model: Does it Make any Difference?’, European Journal of Work and Organizational Psychology, vol. 11, no. 4, pp. 403-421.
- Velinov, E., Vassilev, V. ve Igor, D. (2018).** Holacracy and Obliquity: Contingency Management Approaches in Organizing Companies. Problems and Perspectives in Management, 16(1): 330-335. doi:10.21511/ppm.16(1).2018.32
- Vishalli, D.K.K & Mohit, P.K. (2004).** Augmenting subordinates’ competencies. Journal of Management Research, 4 (3), 164-170.
- Vroom, V.H., & Yetton, P.W. (1973).** Leadership and decision-making. Pittsburg, Pennsylvania: University of Pittsburg Press.
- Vural, M. (2016).** Spor Federasyonları Personelinin Örgütsel Adalet Algıları İle Karar Verme Ve Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Araştırılması. Yayınlanmış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Sakarya.
- Wageman, R., & Hackman, R. (2010).** What Makes Teams of Leaders Leadable? In N. K. Nohria, Handbook of leadership Theory and Practices (pp. 475-5 05). Boston: Harvard Business Press.
- Waldman, D.A., Bass, B.M. & Einstein, W.O. (1987).** Leadership and outcomes of

- performance appraisal processes. *Journal of Occupational Psychology*, 60, 177-186.
- Walumbwa, F. O., Orwa, B., Wang, P., & Lawler, J. J. (2005).** Transformational Leadership, Organizational Commitment, and Job Satisfaction: A Comparative Study of Kenyan and US Financial Firms. *Human Resource Development Quarterly*, 16,235-256.<http://dx.doi.org/10.1002/hrdq.1135>
- Wang, L., Törngren, M., & Onori, M. (2015).** Current status and advancement of cyber-physical systems in manufacturing. *Journal of Manufacturing Systems*, 37, 517-527
- Wasserman, N., A. Bharat, & N. Nohria. (2010).** "When Does Leadership Matter?" In: N. Nohria, & R. Khurana, *Handbook of Leadership Theory and Practices* (pp. 27-63). Boston: Harvard Business Press.
- Weaver, R. (2010).** Cost of Presenteeism Surpasses Absenteeism, accessed May 19, 2020, from <http://www.examiner.com/human-capital-in-detroit/cost-of-presenteeism-surpasses-absenteeism>.
- Weiner, Y. (1982).** Commitment in Organizations: A Normative View, *Academy of Management Review*, 7(3), 418-428.
- Williams, H.E. (2012).** Influential managers in the public sector: How can OD prepare managers in the public sector for today's challenging environment. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*, 9(5):125-136.
- Williams, L. J., & Hazer, J. T. (1986).** Antecedents and consequences of satisfaction and commitment in turnover models: A reanalysis using latent variable structural equation methods. *Journal of applied psychology*, 71(2), 219-231
- Worrall, L. & Cooper, C. L. (2007).** 'Managers' Work-Life Balance and Health: The Case of UK Manager', *European Journal of International Management*, vol. 1, no. (1/2), pp. 129-145.
- Worth, M. J. (2012).** *Nonprofit management, principles and practice*. Los Angeles: Sage Publications, Inc.
- Wright, D. W., Beard, M. J. & Edington, D. W. (2002).** 'Association of Health Risks with the Cost of Time Away from Work', *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 44, no.12, pp.1126-1134.
- Wright, P. M. & Kehoe, R. R. (2008).** 'Human Resource Practices and Organizational Commitment: A Deeper Examination', *Asia Pacific Journal of Human Resources*, vol. 46, no. 1, pp. 6-20.
- Yalım, D. (2005).** *Hastayız Yine de Ofisteyiz, İnsan Kaynaklarında Yeni Eğilimler*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yammarino, F.J. & Bass, B.M. (1990).** Long-term forecasting of transformational leadership and its effects among Naval Officers: Some preliminary findings. In K.E. Clark & M.B. Clark (Eds.), *Measures of leadership* (pp. 151-169). West Orange, NJ: Leadership Library of America.

- Yang, T., Ma, T., Liu, P. et al. (2019).** Perceived social support and presenteeism among healthcare workers in China: the mediating role of organizational commitment. *Environ Health Prev Med* 24, 55 <https://doi.org/10.1186/s12199-019-0814-8>
- Yargıç, TA ve Piccolo, RF (2004).** Dönüşümsel ve İşlemsel Liderlik: Göreceli Geçerliliklerinin Meta-Analitik Testi. *Uygulamalı Psikoloji Dergisi*, 89 (5), 755768. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.89.5.755>
- Yavuz, E.(2009).** İşgörenlerin Dönüşümcü Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İle İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2009) 51-69.
- Yazır, S. (2018).** Türkiye'de Bulut Bilişimin Teknolojik Gelişimi Ve Bulut Platformu Üzerinde Örnek Bir Kişisel Web Uygulmasının Sunulması. Necmettin Erbakan Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Yeh, H. ve Hong, D. (2012).** ‘The Mediating Effect of Organizational Commitment on Leadership Type and Job Performance’, *Journal of Human Resource and Adult Learning*, vol. 8, no. 2, pp. 50-59.
- Yıldırım, A , Çelikten, Y . (2019).** Kadın Okul Yöneticilerinin Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik Davranışlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi . İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 20 (2) , 404-424 . DOI: 10.17679/inuefd.469874.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2006).** Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. bs.). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011).** Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Sekizinci baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 107-114.
- Yildirim, M.H., Saygin, M. Ve Uğuz, Ş. (2014).** “Effects of Presenteeism Syndrome on Employees’ Burnout Levels”, *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 6(1): 1-10
- Yıldız, M. L. (2013).** Liderlik Çalışmaları. Beta Basım, 1. Baskı, İstanbul,
- Yıldız, N. (2020).** Gençlik Ve Spor İl Müdürlüklerinde Çalışan Bireylerin Örgütsel Bağlılık Ve İş Doyumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, G. (2019).** Presenteeism Ve İş Stresinin Çalışan Performansına Etkisi: Bir Uygulama Örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Edirne.
- Yılmaz, M. (2014).** Spor Genel Müdürlüğü Ve Taşra Teşkilatı Çalışanlarının Yöneticilerine İlişkin Etik Liderlik Davranış Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Sakarya.
- Yao, Y.-H., Fan, Y.-Y., Guo, Y.-X., & Li, Y. (2014).** Leadership, work stress and employee behavior. *Chinese Management Studies*, 109-126.

- Yolsal, M , Bilgiseven, E , Muradoğlu, S . (2017).** Gençlerin Dönüştürücü Liderlik Algısı Üzerine Bir Araştırma . Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi , 1 (3) , 423-441 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/farabi/issue/32765/367103>.
- Yorges, S. L., Weiss, H. M., & Strickland, O. J. (1999).** The effect of leader outcomes on influence, attributions, and perceptions of charisma. *Journal of Applied Psychology*, 84(3), 428-436.
- Yukl, G. (2006).** *Leadership in organizations* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education Inc.
- Yukl, G. (2002).** *Leadership in organisations*. 5 th edition. New Jersey: Prentice Hall.
- Yukl, G. A. (1994).** *Leadership in organizations*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Yukl, G., & R. Lepsinger. (2004).** *Flexible Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Yüksel, İ, G. (2018).** Örgütsel Adalet Ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Gençlik Hizmetleri Ve Spor İl Müdürlükleri Örneğinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Zellars KL, Teper, BJ, Duffy MK. (2002).** Abusive supervision and subordinates' organizational citizenship behavior, *Journal of Applied Psychology*, 87(6): 1068-1076.
- Zopiatis, A., & Constanti, P. (2010).** Leadership styles and burnout: Is there an association? *International Journal of Contemporary Hospitality*, 22(3), 300–320

SPORDA YABANCILAŞMA

SPORCU DAVRANIŞLARI VE

AHLAKİ TUTUMLAR

Yazar

Dr. Öğr. Üyesi Adem SOLAKUMUR

Editör

Doç. Dr. Hanifi ÜZÜM

Sporda Yabancılaşma Sporcu Davranışları ve Ahlaki Tutumlar

Yazar
Adem SOLAKUMUR
ORCID (0000-0001-8377-7912)

Editör
Hanifi ÜZÜM
ORCID (0000-0002-0555-266X)

ISBN 978-625-6796-35-5
E-ISBN 978-625-6796-36-2
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap, Adem SOLAKUMUR'un "Sporda Yabancılaşmanın Sporcu Davranışlarına Etkisinde Ahlaki Karar Alma ve Ahlaki Çözümle Eğilimlerinin Rolü" isimli doktora lisans tezinden hazırlanmıştır.

KÜTÜPHANE KARTI

Sporda Yabancılaşma Sporcu Davranışları ve Ahlaki Tutumlar
SOLAKUMUR, Adem – ÜZÜM, Hanifi

1. Basım, 291 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Sporda Yabancılaşma,
2. Prososyal ve Antisosyal Davranış,
3. Ahlaki Tutum,
4. Ahlaki Çözümle

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
ÖZET	5
ABSTRACT.....	6
İÇİNDEKİLER	7
TABLolar LİSTESİ.....	10
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	14
KISALTMALAR.....	15
GİRİŞ	17
BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE	33
1.1. Yabancılaşma Kavramı	33
1.1.1. Yabancılaşma ile İlgili Kavramlar	35
Anomi (Kuralsızlık)	35
Şeyleşme	37
1.1.2. Yabancılaşmaya İlişkin Farklı Yaklaşımlar	38
1.1.3. Yabancılaşmanın Sebepleri	45
1.1.4. Yabancılaşmanın Sonuçları	46
1.2. Sporda Yabancılaşma	46
1.3. Prososyal Davranışlar	49
1.4. Antisosyal Davranışlar	51
1.5. Prososyal ve Antisosyal Davranışlar	53
1.6. Sporda Prososyal Davranışların Yordayıcıları.....	56
1.7. Sporda Antisosyal Davranışların Yordayıcıları	58
1.8. Ahlak Kavramı.....	62
1.8.1. Ahlaki Gelişim	64
1.8.2. Ahlak Eğitimi	66
1.8.3. Ahlaki Davranış.....	68
1.8.4. Ahlak-Etik İlişkisi	69
1.8.5. Ahlak-Değer İlişkisi	70
1.8.6. Psiko- Analitik Kuram.....	71
1.8.7. Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı.....	72
1.8.8. Kohlberg Ahlak Kuramı	72
1.9. Ahlaki Karar Alma Tutumları	74
1.10. Ahlaki çözülme	75
1.11. Spor ve Ahlak ilişkisi	78
1.11.1. Sporda Etik Davranışlar	79

1.11.2. Sporda Fair-Play.....	80
İKİNCİ BÖLÜM UYGULAMA.....	81
2.1. Gereç ve Yöntem.....	81
2.1.1. Araştırma Deseni.....	81
2.1.2. Evren ve Örneklem.....	82
2.2. Veri Toplama Araçları	83
2.2.1. Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (PASDÖ).....	83
2.2.2. Sporda Yabancılaşma Ölçeği (SYÖ)	85
2.2.3. Sporda Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeği (AKATÖ).....	86
2.2.4. Ahlaki Çözülme Eğilimleri Ölçeği (AÇEÖ).....	88
2.3. Verilerin Analiz Süreci	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR	93
3.1. Betimleyici İstatistikler.	93
3.2. Ölçek Ortalamalarına İlişkin Bulgular.....	99
3.2.1. Prososyal ve Antisosyal Davranışlara İlişkin Bulgular.	100
3.2.2. Sporda Yabancılaşmaya İlişkin Bulgular.....	110
3.2.3. Ahlaki Karar Alma Tutumlarına İlişkin Bulgular.	117
3.2.4. Ahlaki Çözülme Eğilimlerine İlişkin Bulgular.	123
3.2.5. Ölçekler Arası İlişkiye Yönelik Bulgular	126
3.2.6. Gelir ile Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular.	128
3.2.7. Yaş ile Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular	129
3.3. Araştırma Hipotezleri ve Modele İlişkin Bulgular.	130
3.3.1. Sporda Yabancılaşma Ölçeğine İlişkin 1° DFA	131
3.3.2. Sporda Yabancılaşma Ölçeğine İlişkin 2° DFA	140
3.3.3. PASDÖ ilişkin 1° DFA	143
3.3.4. Prososyal Davranış Ölçeğine İlişkin 1° DFA	151
3.3.5. Prososyal Davranış Ölçeğine ilişkin 2° DFA.....	153
3.3.6. Sporda Antisosyal Davranışlar Ölçeği 1° DFA	155
3.3.7. Sporda Antisosyal Davranışlar Ölçeği 2° DFA	160
3.3.8. Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğine ilişkin 1° DFA	162
3.3.9. Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğine İlişkin 2° DFA	165
3.3.10. Ahlaki Çözülme Eğilimleri Ölçeği 1° DFA.....	167
3.4. Ölçüm Modellerine İlişkin DFA	172
3.4.1. Birinci Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular	172
3.4.2. İkinci Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular.....	177
3.4.3. Üçüncü Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular.....	182
3.4.4. Dördüncü Ölçüm Modeline İlişkin Bulgular	186
3.5. Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulgular	191

3.5.1.Araştırma Hipotezi (H1a)'ya İlişkin Bulgular	192
3.5.2.Araştırma Hipotezi (H1b)'ye İlişkin Bulgular	193
3.5.3.Araştırma Hipotezi (H2a)'ya İlişkin Bulgular	195
3.5.4.Araştırma Hipotezi (H2b)'ye İlişkin Bulgular	196
3.5.5.Araştırma Hipotezi (H3a)'ya İlişkin Bulgular	197
3.5.6.Araştırma Hipotezi (H3b)'ye İlişkin Bulgular	198
3.5.7.Araştırma Hipotezi (H4a)'ya İlişkin Bulgular	199
3.5.8.Araştırma Hipotezi (H4b)'ye İlişkin Bulgular	200
3.6.YEM ile Aracı Model Hipotezlerine İlişkin Bulgular.....	201
3.6.1.Aracı Model Hipotezi (H5a)'ya İlişkin Bulgular	201
3.6.2.Aracı Model Hipotezi (H5b)'ye İlişkin Bulgular	204
3.6.3.Aracı Model Hipotezi (H6a)'ya İlişkin Bulgular	207
3.6.4.Aracı Model Hipotezi (H6b)'ye İlişkin Bulgular	209
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	213
TARTIŞMA.....	213
BEŞİNCİ BÖLÜM	259
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	259
KAYNAKLAR.....	272
ÖZGEÇMİŞ.....	291

KAYNAKLAR

(Bu çalışmada APA 6 sistemi kullanılmıştır.)

- Ackfeldt, A. L. ve Wong, V. (2006). The Antecedents of Prosocial Service Behaviours: An Empirical Investigation. *The Service Industries Journal*, 26(7), 727-745.
- Akandere, M.; Baştuğ, G.; Güler, E. D. (2009) Orta Öğretim Kurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi.
- Akandere, M., Baştuğ, G. ve Güler, E.D. (2009). Orta Öğretim Kurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 3 (1). 59-68.
- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Akarsu, B. (1982). *Ahlâk öğretileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Akbuğa, (2008). Ortaöğretimde Okul Takimlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması.Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Akın, Erkan (2008). *Elektronik Spor: Türkiye'deki Elektronik Sporcular Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akoğlu, H.E., Ayyıldız, E., Sunay, H., (2019) Uluslararası Spor Organizasyonlarına Katılan Sporcularınsporta Ahlaktan Uzaklaşma Ve Sportmenlik Davranışlarınınincelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 329-340,
- Akyıldız, H. (1998). Bireysel ve toplumsal boyutlarıyla spor. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 3 (Güz)s.163-176.
- Alemdağ, S., (2018). Genç Futbolcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi Journal of Sports and Performance Research*; 9(2):102-109.
- Alemdağ, C. (2019). Saldırganlıkta Prososyal ve Antisosyal Davranışların Rolü. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt:21, Sayı:3
- Altıntaş, K. (2020). Gelir Düzeyi İle Prososyal Davranış Arasındaki İlişki: Ampirik Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necemttin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altın, M., Özşarı, A. (2017). Sporcu Eğitim Merkezlerinde Yatılı Olarak Eğitim Gören Sporcuların Ahlaki Karar Alma Tutumları. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, Haziran, 2017; 3(1): 133-145.

- Al-Yaaribi A, Kavussanu M, Ring C. (2016). Consequences of perceived prosocial and antisocial behavior for the recipient. *Psychology of Sport and Exercise*. 26, 102- 112.
- Anton F. de Man and Ghyslaine, B., (1982) Relationship Between Preference For a Type Of Sport And Two Aspects Of Personality: Social Alienation And Self-Esteem. *Perceptual and Motor Skills*, 54, 11-14.
- Arıpınar, E., Donuk, B. (2011). Spor yönetim ve organizasyonlarında etik yaklaşımlar- fair play. İstanbul. Ötüken Neşriyat.
- Arslan, A. (2010). Felsefeye Giriş. Ankara: Adres Yayınları.
- Arslan, B. (2018). Türkiye'deki Bocce ve Dart Sporcularının Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın.
- Atalay, A. (2016). Türkiye'de üniversitelerde eğitim gören öğrenci-sporcuların ahlaki karar alma tutumları, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: (4)31, 53-66.
- Ataş, Ö. (2012). Öğretmen adaylarının okula yabancılaşma düzeyleri ve kurumsal itibar algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Atay, H. (1995). Kuran'a Göre Araştırmalar (4. Cilt), Atay Yayınları, Ankara, ss. 141.
- Atli, A., Keldal, G., Sonar, O., (2015). Üniversite Öğrencilerinin Yabancılaşma İle Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Atmaca, T., (2019). Olumsuz Okul Tutumu, Okula Yabancılaşma ve Antisosyal Davranışın Ortaöğretim Öğretmenlerinin Suça Eğilimini Yordama Düzeyi, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt:10/Sayı 19.
- Aydın, M.Z. (2011). Okluda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi, Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Aydın MZ. (2003), *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi*, Nobel Yayınları, Ankara, ss 51-59
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bagozzi, Richard P., (1994), *Advanced Methods Of Marketing Research*, Basil Blackwell Ltd., Massachusetts.
- Balçıkınlı G. S., Yıldırım İ. (2018). Elit Salon Hokeyi Oyuncularında Empatik Beceri ile Prososyal Davranışlar Arasındaki İlişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1–8.
- Balçıkınlı G. S., (2017). Yarışma Sporlarının Ahlaksal Amacı, Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi *Journal of Sports and Performance Researches*, Cilt / Vol : 8 Sayı / No : 1

- Balçıkanlı G. S. (2013). The Turkish Adaptation of the Prosocial and Antisocial Behavior in Sport Scale (PABSS). *International Journal of Humanities and Social Science*. Vol. 3 No. 18
- Balçıkanlı, G. S. (2013). The Turkish adaptation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale (PABSS), *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(18), 271-276.
- Bandura A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action, In: Kurtines WM, Gewirtz JL, editors, *Handbook of moral behavior and development: Theory, research, and applications*, Hillsdale: NJ-Lawrence Erlbaum Associates.
- Bandura, Albert (1999). "Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities". *Personal and Social Psychology Review* 3: 193-209.
- Bandura A. (1999). Social cognitive theory of personality In: Pervin L, John O, editors, *Handbook of personality, The coherence of personality*. New York: Guilford Press.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: an agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-26.
- Bandura, Albert (1990). "Selective activation and disengagement of moral control.", *Journal of Social Issues*, 46(1), 27-46.
- Barutçu, Türkmen, M., (2020). Genç Tüketicilerde Referans Grup Etkisinin Öncülleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma., *Yayınlanmış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.*
- Baskan, G. A. (2001). Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Yeniden Yapılanma. Ankara: Denge Yayıncılık.
- Bayhan, V. (1995). Üniversite öğrencilerinde anomi ve yabancılaşma. *Yayımlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.*
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 198-210.
- Bayrakçı, E. ve Kayalar, M. (2016). İfşa Davranışının Prososyal Davranışlar Bağlamında Değerlendirilmesine Yönelik Teorik Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15), 120-131.
- Bayraklı, B. (1989). İslam'da Eğitim, M.Ü İFAV Yay., s. 33-39. İstanbul.
- Akarsu, B. (1982). Ahlak Öğretileri, 3.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, s.18.
- Bellou, V. ve Andronikidis, A. (2008). The Impact of Internal Service Quality on Customer Service Behaviour, Evidence From The Banking Sector. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 25(9), 943-964.
- Begg, D. J., et al (1996). Sport and delinquency: an examination of the deterrence hypothesis in a longitudinal study. *BJSM*; 30(4): 335-41.
- Bilgin, B. ve Selçuk, M. (1997). *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara, s.103.

- Boardley ID, Kavussanu M. (2009). The influence of social variables and moral disengagement on prosocial and antisocial behaviours in field hockey and netball. *Journal of Sports Sciences*, 27(8), 843–854.
- Boardley ID, Kavussanu M. (2010). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 32 (2): 176-192.
- Boardley, I. D. ve Kavussanu, M. (2011). Moral disengagement in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 4(2), 93-108.
- Bollen, kenneth A., (1989), *Structural equations with latent variables*, wiley interscience publication.
- Bortoli, L., Messina, G., Zorba, M. ve Robazza, C. (2012). Contextual and individual influences on antisocial behaviour and psychobiosocial states of youth soccer players. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(4), 397-406.
- Bredemeier BJ, Shields DL. (1986). Moral growth among athletes and nonathletes: a comparative analysis, *The Journal of Genetic Psychology*, 147(1): 7-18.
- Bredemeier B JL, Shields DL. (1998). Moral assessment in sport psychology, In: Duda JL, editör, *Advances in sport and exercise psychology measurement*, Morgantown.
- Brown, M. E. ve Treviño, L. K. (2006). Ethical Leadership: A Review and Future Directions. *The Leadership Quarterly*, (17), 595-616.
- Bruner MW, Boardley ID, (2014). Côté J. Social identity and prosocial and antisocial behavior in youth sport. *Psychol Sport Exerc [Internet]*.15(1):56–64. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.09.00>
- Burdek, A., & Ławska, W. (2016). Reasons for alienation leading to anti-social and delinquent behaviour among juveniles, according to the juveniles themselves. *Państwo i Społeczeństwo*, 4, 55-68.
- Böyükelhan, E., Özdilek, Ç., Kaya, T., Öztürk, Y.M., (2019) Bazi Değişkenlere Göre Öğrenci Sporcuların Ahlakî Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi. *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor ABD. Spormetre*,17(4),172-180
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (32), 470-483.
- Cevizci, A. (2011). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Say Yayınları.
- Cabagno, GC. and Rasclé, O.(2006). Team sports players' observed aggression as a function of gender Competitive level and sport type, *Journal of Applied Social Psychology*, 36(8), 1980-2000.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. ve Randall, B. R. (2003). "Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents", *Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107-134.

- Chantal, Y., Soubranne, R. ve Brunel, P. C. (2009). Exploring the social image of anabolic steroids users through motivation, sportspersonship orientations and aggression. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 19(2), 228-234.
- Christian, J. Siegel ve Ellis, Aleksander P. J. (2014). "The Crucial Role of Turnover Intentions in Transforming Moral Disengagement Into Deviant Behavior at Work". *Journal of Business Ethics* 119: 193- 208.
- Cohen, Jacob. (1988) *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*, (Second Edition), LEA Publishers, New Jersey.
- Cohen, Jacob. (1992) "A power primer", *Psychological Bulletin*, Vol. 112. No. 1, pages: 155-159.
- Conway M, Irannejad S, Giannopoulos C. (2005). Status-Based Expectancies for Aggression, with Regard to Gender Differences in Aggression in Social Psychological Research. *Aggressive Behavior*.; 31, 381-398.
- Corrion, K., Long, T., Smith, A. L. ve d'Arripe-Longueville, F. (2009). " It's Not My Fault; It's Not Serious": Athlete Accounts of Moral Disengagement in Competitive Sport. *The Sport Psychologist*, 23(3), 388-404.
- Coşkun, Y. ve Altay, C. A. (2009). Lise öğrencilerinde yabancılaşma ve benlik algısı ilişkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 41-56.
- Cüceloğlu, D. (1981). *İnsan ve Davranışı*, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, s.360.
- Çağlayan, A., Özbar, N., Türkmen, N., Öntürk, Y. (2017). Spor bilimleri fakültesi ve beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi, *Uluslararası Hakemli Psikiyatri Ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, Eylül –Ekim – Kasım - Aralık 2017 Sayı: 10 Sonbahar Kış, 20-42.
- Çağrıncı, M. (1981) *Ahlakımız*, Er-tu Matbaası, İstanbul.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S., Çok, F. (2012). Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar. *Educational Sciences: Theory& Practice*, - 12(2), 1211-1225.
- Çekin, A. (2013). Öğretmen Adaylarının Ahlaki Olgunluk Düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Yıl:21 Sayı:3. Sayfa:1035-1048. Kastamonu.
- Çekin, A. (2013). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Prososyal Davranış Eğilimleri Üzerine Nicel Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* Cilt: 6 Sayı: 28 Volume: 6 Issue: 28
- Çelebi, Ç. D., Sezgin, O. (2015) Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşları ile Ahlâkî Olgunluk Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi1. İstanbul: *Kalem Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi*. 5 (2): 85.

- Çelik, F. (2005). Orta öğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Çetin, A. (2007). Peygamberimizin Ahlakı, İstanbul, s. 35.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi. Değerler Eğitimi Dergisi. 1 (1). 43-77.
- Detert, James R., Trevino, L. Klebe K. ve Sweitzer, Vicki L. (2008). "Moral Disengagement in Ethical Decision Making: A Study of Antecedents and Outcomes". Journal of Applied Psychology 93: 374-391.
- Dodge, A. (1991). Varsity athletes' justifications for unethical behaviour in sport. Master Thesis. Acadia University.
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 14(1), 56-64.
- Doğan, İ. (2011). Eğitim sosyolojisi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Doll, W. J., Xia, W., & Torkzadeh, G. (1994). A confirmatory factor analysis of the end-user computing satisfaction instrument. MIS Quarterly, December.
- Dökmen, Ü. (1982). Nasrettin Hoca Fıkralarının Aisopos Grimm Ve Türk Halk Masallarının Kohlberg'in Moral Gelişim Devreleri Açısından İncelenmesi: Psikoloji Dergisi, Ankara 1982.
- Dunn, J. G. H. ve Dunn, J. C. (1999). Goal orientations perception of aggression and sportspersonship in elite male youth ice hockey players. The Sport Psychologist, 13, 183-200.
- Durak, N., Irğat, M. (2016). Değersizleşme ve Yabancılaşma Bağlamında Tüketim Ahlakı ve İnsan. Dergipark, Cilt, Sayı 3, Sayfalar 75 - 88
- Eisenberg N, Fabes RA. (1998). Prosocial development, In: Damon W, Eisenberg N, editors, Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development, 3th ed. New York: Wiley.
- Eisenberg N, Fabes RA, (2006). Spinrad TL: Prosocial development, In: Eisenberg N, Damon W, editors, Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development, 6th ed. New York: Wiley.
- Ekşi H. (2006). Din Eğitimi Gençlik ve Kişilik, Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi, DEM Yayınları, İstanbul, ss 186.
- Elizur, A., & Sagie, D. (1996). The structure of personal values: a conical representation of multiple life areas. Journal of Organizational Behavior, 17, 573-586.
- Er, M.A., Firat, S., (2018). Madde Bağımlılığında Ahlakî Yargının Önemi. Bağımlılık Dergisi – Journal of Dependence; 19(3):70-77
- Erdem H (1994) Ahlaka Giriş, 2. baskı Özgü Matbaa Günay Ofset, Konya.

- Erdemli, A. (2002). İnsan ve Olimpizm (Far play ve Olimpizm), 1. Baskı, s.162, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Erdemli, A. (2016). Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi. E yayınları, İstanbul.
- Feyzullah Eroğlu, (2000). Davranış Bilimleri, (İstanbul: Beta Yayınları,), 314.
- Eser, A. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin insani değerler düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Esmer, Y., Özdaşlı, K. (2018: s.86). Akademik Yönetimde Psikolojik Sözleşme İhlali, Etik Liderlik ve Prososyal Davranışlar. Çizgi Kitapevi, İstanbul.
- Fıncıoğlu, S., (2018). Modern Çağın Hastalığı: Yabancılaşma ve Ahlaki Bütünlük İlişkisi. DOI: 10.17498/kdeniz.334507.
- Filiz, N. (2013) Sporda Yabancılaşma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Field, Andy. (2009) Discovering Statistics Using SPSS, (Third Edition), Sage Publications Ltd., London.
- Fişek, K. (2003). Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünyada ve Türkiye’de, İstanbul: YGS Yayınları.
- Fornell, c ve d.f. Lacker (1981). ‘Valuation Structural Quation Models With Unobservable Variables And Measurement’. Journal Of Marketing Research 18.
- Freud, S. (1999). Dinin Kökenleri (S. Budak, Çev.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- From, E. (1994). Yaşama Sanatı, (Çev. Aydın ARITAN), İstanbul.
- Fusün, Ö. (1998: s.110). Toplumsal Boyutlarıyla Spor. Bağırhan Yayınevi, Ankara
- Gall, M. D., Gall, J. P. ve Borg, W. R. (2003). Educational research (7. Baskı). USA: Pearson Education.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gill DL. (2002). Gender and sport behavior. In: Horn T S. Ed. 2nd Ed. Advances in Sport Psychology. Champaign IL, England: Human Kinetics. 355-375.
- Gomà-i-Freixanet M. (1995). Prosocial and antisocial aspects of personality, Personality and Individual Differences, (19): 125-134.
- Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü (1999), (çev. Osman Akmhay, Derya Kömürcü) Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, VIII + 917 sayfa.
- Gökçeğöz, F. ve Birinci, İ. (2008). Örgütsel yabancılaşma. Polis Dergisi, 37.
- Gökyer, N., Doğan, B., (2016). İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Nedenlerine İlişkin Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 26, Sayı: 1, Sayfa: 93-105, ELAZIĞ.

- Görgülü R, Adiloğulları G. M, Tosun Ö. M, Adiloğulları İ. (2018). Prososyal ve Antisosyal Davranış ile Sporcu Kimliğinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi. 9(3), 147-161.
- Green, Samuel B. ve Salkind, Neil J. (2014) Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and Understanding Data, (Seventh Edition), Pearson, New Jersey.
- Grugan MC. (2017) Multidimensional perfectionism and antisocial behaviour in team sport: The mediating role of angry reactions to poor performance. York St. John University, Unpublished Masters Thesis, United Kingdom, (Supervisor: Gareth Jowett and Howard Hall).
- Güler, E.D. (2006). Ortaöğretim Kurumlarında Beden Eğitimi Dersinin Çocuğun Ahlak Gelişimine Etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü s.6. Konya.
- Gündoğan, A. O. (2006). Topçu ve hareket felsefesi. Hece Dergisi. Nurettin Topçu Özel Sayısı, Ankara.
- Güngör, E. (2000). Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak. Ötüken Yayıncılık, İstanbul.
- Güngör, E. (2000). Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Gündüz, M. (2010). Ahlak Sosyolojisi, (Yenilenmiş 2. Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Gürbüz, S., Şahin F. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Seçkin yayınları, Ankara.
- Gürbüz, S. (2019)., AMOS İle Yapısal Eşitlik Modellemesi. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gürel, (2014). Sosyal Pekiştiricilerin ve Model Davranışlarının, Çocukların Ahlaki Yargılarının Şekillenmesindeki Etkisi (Bandura Örneği), Değerler Eğitimi Dergisi. Cilt 12, No. 28, 101-119, Aralık 2014
- Gürpınar B. (2014). Sporcu Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Spora Ait Değişkenler Açısından Ahlaki Karar Alma Tutumları. Eğitim ve Bilim dergisi. 39, 413-424.
- Hadley A. (2015). Predicting moral behaviour in sport: Individual and interactive relationships involving motivational climate, gender, and perfectionism. Lakehead University, Unpublished MastersThesis, Canada, (Supervisor: Dr. John Gotwals).
- Hair, j. F. Jr., r. E. Anderson, r. L. Tahtam ve w. J. Black (1998). Multivariate Data Analysis. Beşinci Baskı. Prentice Hall. New Jersey.
- Hatunoğlu, A., Halmatov, M. ve Hatunoğlu, B. Y. (2012). Ailelerin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi. Akademik Bakış Dergisi, Sayı:32 Yıl:3. Sayfa:1-15. Ankara.

- Hesapçioğlu, M. (1994) Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Basım Yayın, İstanbul, s.8.
- Hergüner, G. (2001). Determining the problems and expectations of sportsman students in different high schools (Example of Ankara Province). Unpublished PhD Thesis, Gazi University, Institute of Health Sciences, Ankara.
- Hodge, K., Hargreaves, E. A., Gerrard, D., & Lonsdale, C. (2013). Psychological mechanisms underlying doping attitudes in sport: motivation and moral disengagement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 35(4), 419-432.
- Hodge, K. ve Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: The role of coaching style, autonomous vs. controlled motivation, and moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 33(4), 527.
- <https://www.tdk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04.05.2021
- İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed b. Mükrim, (1990). Lisânü'l-Arab, Beyrut.
- İbn Miskeveyh, (1983). Ahlakı Olgunlaştırma, çev: Abdulkadir Şener vdğr., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, s.39.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16, (1): 315-324.
- İmamoğlu, A. F. (1992). İki Binli Yıllara Doğru Türk Sporü Üzerine Bazı Gözlemler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8.
- İoanna Kuçuradi, "Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak, Kültür", Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları Ankara, 1994, s.21
- İpek, M. ve Özbilgin, İ. G. (2015). Prososyal Davranışta Liderlik Tarzının Rolü: Milletvekili-Danışman İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 129-149.
- İyigün, N.Ö. ve Çetin, C. (2012). Psikolojik Kontratın Örgütsel Sapma Üzerindeki Etkisi ve İlaç Sektöründe Bir Araştırma, 10 (37), 15-29
- Jensen-Campbell, L. A., Graziano, W. G. (2001). Agreeableness as a moderator of interpersonal conflict. *Journal of Personality*, 69(2), 323-362.
- Kabaday, A., Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, S.7, 880-898.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). İnsan ve İnsanlar (Yedinci Basım). İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kanten, P. (2014). Effect of Quality of Work Life (QWL) on Proactive and Prosocial Organizational Behaviors: A Research on Health Sector Employees. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 251-274.

- Karaman, H., Bardakoğlu A, Apaydın Y, ve ark. (2008). İlmihal, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 493. Ankara.
- Karaman Menemencioğlu, G.B. (2018). Çalışanların Kendi Değerlerine ve Yöneticilerinin Değerlerine İlişkin Algılarının İşe Yabancılaşma Duygularına Etkisi: Örgüt İkliminin Aracı Rolü. Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karadağ, E. ve Mutaşçılar, I. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgencilik Üzerine Teorik Bir Araştırma. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Güz,(8), 41-69.
- Kavussanu M, Roberts GC. (2001). Moral Functioning in Sport: An Achievement Goal Perspective. *Journal of Sport Exercise Psychology*. 23, 34–57.
- Kavussanu M, Seal AR, Phillips DR. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: Age differences across adolescence and the role of motivational variables. *Journal of Applied Sport Psychology*. 18, 326–344.
- Kavussanu, M. ve Spray, C. M. (2006). Contextual influences on moral functioning of male youth footballers. *The Sport Psychologist*, 20(1), 1-23.
- Kavussanu M. (2006). Motivational predictors of prosocial and antisocial behaviour in football. *Journal of Sports Sciences*. 24(6), 575–588.80.
- Kavussanu M, Seal AR, & Phillips DR. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: age differences across adolescence and the role of motivational variables, *Journal of Applied Sport Psychology*, 2006; 18: 326-344.
- Kavussanu, M. (2007). Morality in sport. In *Social psychology in sport*, Edited by: Jowett, S. and Lavallee, D.E. 265–278. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kavussanu M, Boardley ID. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*. 31, 97-117.
- Kavussanu M, Stamp R, Slade G, Ring C. (2009). Observed prosocial and antisocial behaviors in male and female soccer players. *Journal of Applied Sport Psychology*. 21, 62-76.
- Kavussanu M, Stanger N, Boardley ID. (2013). The prosocial and antisocial behavior in sport scale: Further evidence for construct validity and reliability. *Journal of Sports Sciences*. 31, 1208–1221.
- Kavussanu M, Stanger N. (2017). Moral behavior in sport. *Current Opinion in Psychology*. 16, 185–192.
- Kavussanu, M., Ring, C., & Kavanagh, J. (2014). Antisocial Behavior, Moral Disengagement, Empathy and Negative Emotion: A Comparison between Disabled and Able-Bodied Athletes. *Ethics & Behavior*, 1-10. DOI: 10.1080/10508422.2014.930350

- Kesgin, S. (2010). Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kirschenbaum, H. (1995). 100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings. Massachusetts: Allyn&Bacon Company.
- Kohlberg, L. (1968) Moralische Entwicklung In Althof, W (Hrsg) (1995) Lawrence Kohlberg: Die Psychologie der Moralentwicklung. Frankfurt a.M: Shurkamp.
- Kohlberg, L. & Candee, D. (1984) Die beziehung zwischen moralischem Urteil und moralischem Handeln In W Althof (Hrsg) (1995). Lawrence Kohlberg: Die Psychologie der Moralentwicklung. Frankfurt a M: Shurkamp.
- Kongar, E. (2001). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Konuk, F. A. (2008). Pazarlamada algılanan değer kavramı ve ölçümü. (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kosiewicz, J. (2014). Sport beyond moral good and evil, Physical Culture and Sport. Studies and Research, volume LXII (62), Special Issue, Sport and Ethics: Philosophical Studies, 22-30, DOI: 10.2478/pcssr-2014-0009.
- Kurnaz, A. (2016:141). Lüks Değer Algısının Satın Alma Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği Doktora Tezi Ankara
- Küçük, V., Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 10.
- Lee, MJ., Whitehead, J. and Ntoumanis, N. (2007). Development of the Attitudes to Moral Decision Making in Youth Sport Questionnaire (AMDYSQ). Psychology of Sport and Exercise, 8, 369-392.
- Lemyre PN, Roberts GC, Ommundsen Y. (2002). Achievement goal orientations, perceived ability, and sportspersonship in youth soccer, Journal of Applied Sport Psychology, 14(2): 120-136.
- Levy-Leboyer, C. (1986). A psychologist's analysis of the work value crisis. Applied Psychology, 35(1), 53–61. DOI: 10.1111/j.1464-0597.1986.tb01275.x
- Lian, H., Ferris, D.L. ve Brown, D.J. (2012). Does taking the good with the bad make things worse? How abusive supervision and leader–member exchange interact to impact need satisfaction and organizational deviance. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 117, 41-52.
- Liazos, A. (1978). School, alienation, and delinquency. Crime&Delinquency, 355-370.
- Limpanitgu, T., Jirotmontree, A., Robson, M. J. ve Boonchoo, P. (2013). Job Attitudes and Prosocial Service Behavior: A test of the Moderating Role of Organizational Culture. Journal of Hospitality and Tourism Management, 20, 5-12.
- Lindenberg, S. (2006). Prosocial behavior, solidarity, and framing processes. In Solidarity and prosocial behavior. Boston, MA.: Springer, 23-26

- Long, T., Pantaléon, N., Bruant, G. ve d'Arripe-Longueville, F. (2006). A qualitative study of moral reasoning of young elite athletes. *The Sport Psychologist*, 20(3), 330-347.
- Malhotra, N. ve Ackfeldt, A.-L. (2016). Internal Communication and Prosocial Service Behaviors of Front-line Employees: Investigating Mediating Mechanisms. *Journal of Business Research*, 69(10), 4132–4139.
- Meinberg, E. (1991). Spor Etiğinin Temel Güncel sorunları, (Çev: Günay Develi), Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, s.27. İstanbul.
- Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology: integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods* (3. Baskı). USA: SAGE Publications.
- Micai M, Kavussanu M, Ring C. (2015). Executive Function Is Associated with Antisocial Behavior and Aggression in Athletes. *Journal of Sport and Exercise Psychology*. 37, 469-476.
- Miller RF, Jarman BO. (1988). Moral and Ethical Character Development—Views from Past Leaders, *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 59(6): 72-78.
- Mulaik, S.A., Millsap, R.E., (2000). Doing the four-step right. *Structural Equation Modeling*, 7, 36-73.
- Musschenga, A. W. (2009). Moral Intuitions, Moral Expertise and Moral Reasoning. *Journal of Philosophy of Education*, 43(4), 596-613.
- Montagu, A. (1964). Çocuklarımıza ahlaki değerleri nasıl kazandırabilirsiniz? (çev. R. Öncül) Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Moore, Celia, Detert, James R., Trevino, Linda K., Baker, Vicki L. ve Mayer, David M. (2011). “Why Employees Do Bad Things: Moral Disengagement and Unethical Organizational Behavior”. *Personnel Psychology* 65: 1-48.
- Mouratidou, K., Goutza, S., & Chatzopoulos, D. (2007). Physical education and moral development: An intervention programme to promote moral reasoning through physical education in high school students. *European Physical Education Review*; 13(1): 41-56.
- Mouttapa, M., Valente, T., Gallaher, P., Rohrbach, L.A. & Unger, J.B. (2004). Social network predictors of bullying and victimization. *Adolescence*, 39, 315-336.
- Narula, R., & Dunning, J. H. (2000). Industrial development, globalization and multinational enterprises: new realities for developing countries. *Oxford Development Studies*, 28(2).
- Nergiz, S. (2018). Spor Yapan ve Yapmayan Lise Öğrencilerinin Olumlu Sosyal Ve Saldırgan Davranışları İle Okula Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmış, Yüksek Lisans Tezi., Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Antalya,

- Nicholls, J.G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. *Psychological Review*, 91, 328-346.
- Nunnally LePage P, Akar H, Temli Y, et. al., (2011). Comparing Teachers Views on Morality and Moral Education A Comparative Study in Turkey and the United States, *Teaching and Teacher Education*, 27: 366-375., J. (1978). *Psychometric theory* New York: McGraw-Hill.
- Rubin, A. Ve Babbie, E. (2001). *Research methods for socialwork (7th End.)*, USA: Brooks / Cole, Cengage Learning, s.361.
- Ollman, B., (2015). Marx'ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı (Çeviren: Ayşegül Kars). Yordam Kitap. 2. Baskı. Başakşehir-İstanbul.
- Onur, B. (1995). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Orkunoğlu O. (1985). *Voleybol Antrenörünün El Kitabı*. Ankara: B.T.G.M. Voleybol Fed.Yayını.
- Oruç, C. (2009). İmam-ı Gazâli'nin eğitim anlayışı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önen ME, (2014). *Sporda doping*. 2. Baskı, İstanbul, Akademi Basım ve Yayıncılık.
- Öngel, H.B., (1997). *Sporda Etik Değerler Açısından Doping*. Bed. Eğt. Spor Bil. Der. II, 2: 68- 79
- Öz, S. N. (1959). *Türk çocuğunun ahlâk eğitimi*. İstanbul: Çeltüt Basımevi.
- Özbek, O. (1999). *Sporda tük Dışı Davranış Alanları ve Etik İlkeler*, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, c.4., ss.38-50.
- Özcan, Şükrü (2010). *Etik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi*, Yayınlanmamış Ders Notu, SBE, İnönü Üniversitesi, Malatya, s.3.
- Özdamar, K., (2002). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi-1: SPSSMINITAB*, 4.Baskı., Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, İ. (2019). *Takım Sporları ile Uğraşan Yetişkin Sporcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının Belirlenmesinde Mükemmeliyetçilik ve Başarı Hedeflerinin Rolü. Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve Öğretme*, Pegem A Yayınları, Ankara, ss. 31.
- Özdiñç, N.K. (2019) *Kardeş Zorbalığı ve Akran Zorbalığının Empati, Ahlaki Çözülme, Problem Çözme ve Ebeveyn Kabul-Reddi İle İlişkisi*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. ANKARA.
- Özkalp, Enver ve Kirel, Çiğdem (2011), *Örgütsel Davranış*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.232.

- ÖZKAN, Y. Emre, SIDAL, S. (2008). “Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk” Eğitim, Bilim, Toplum, (Ed: M. Aksarı, R. Günlü), Cilt:6, Sayı: 24, Ankara.
- Par, A. H. (1984). Osmanlıca Türkçe Sözlük, Serhat Yayınları, İstanbul.
- Park, H., Antonioni, D. (2007). Personality, reciprocity and strength of conflict resolution strategy. *Journal of Research in Personality*, 41, 110-125.
- Passini, S. (2014). The Effect of Personal Orientations Toward Intergroup Relations on Moral Reasoning. *Journal of Moral Education*, 43(1), 89-103.
- Pazarlı, Osman (1980), İslam’da Ahlak, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Pehlivan, Z. (2004). Fair-Play Kavramının Geliştirilmesinde Okul Sporunun Yeri ve Önemi. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 49-53.
- Pelled, L. H., Eisenhardt, K. M., Xin, K. R. (1999). Exploring the black box: An analysis of work group diversity, conflict and performance. *Administrative Science Quarterly*, 44, 1-28.
- Perlman, D. ve Karp, G. G. (2010). A self-determined perspective of the sport education model. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 15(4), 401-418.
- Pepe, K., Kara, A., Özkurt, R. ve Dalaman, O. (2019). Aktif spor yapan amatör sporcuların spor ortamında fair play (sportmen) davranışlarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2),497-506.
- Pepler, D., Jiang, D., Craig, W., & Connolly, J. (2008). Developmental trajectories of bullying and associated factors. *Child development*, 79(2), 325-338. doi:10.1111/j.1467- 8624.2007.01128.x.
- Polat, M. Dilekmen, M. ve Yasul, F. (2015). Öğretmen adaylarında okula yabancılaşma ve akademik öz-yeterlik: Bir çaid analizi incelemesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 214-232.
- Prince-Gibson, E., & Schwartz, S. H. (1998). Value priorities and gender. *Social Psychology Quarterly*, 61(1), 49-67.
- Proios, M. (2010). Development and validation of a questionnaire for the assessment of moral content judgment in sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 8(2), 189-209.
- Rest, J. (1994). Background Theory and Research. In J. Rest, & D. Narvaez, *Moral Development in the Professions*. Erlbaum & Associates.
- Rio, J. F., Gimenez, A. M., Cecchini, J. A. ve Mesa, C. G. (2012). Achievement Goals and Social Goals’ Influence on Physical Education Students’ Fair Play. *Revista de Psicodidáctica*, 17(1), 73-91.
- Rodkin, P. C., & Berger, C. (2008). Who bullies whom? Social status asymmetries by victim gender. *International Journal of Behavioral Development*, 32(6), 473- 485.

- Sagar SS, Boardley D, Kavussanu M. (2011). Fear of failure and student athletes interpersonal antisocial behaviour in education and sport. *British Journal of Educational Psychology*. 81, 391–408.
- Sage L, Kavussanu, M, Duda JL. (2006). Goal orientations and moral identity as predictors of prosocial and antisocial functioning in male association football players, *Journal of Sports Sciences*, (24):455-466.
- Sage, L. D. ve Kavussanu, M. (2008). Goal orientations, motivational climate, and prosocial and antisocial behaviour in youth football: Exploring their temporal stability and reciprocal relationships. *Journal Of Sports Sciences*, 26(7), 717-732.
- Satcher, ND. (2006). Social and moral reasoning of high school athletes and non-athletes. Doctorate Thesis. The University of Southern Mississippi.
- Schultz, D. & Schultz, S. E. (2007). Modern psikoloji tarihi (1. Baskı). İstanbul: Kaknüs
- Seefeldt, V. D., & Ewing, M. E. (1997). Youth sports in America: An overview. *President's Council on Physical Fitness and Sports Research Digest*, 2(11).
- Selçuk, Z.(1995). Eğitim Psikolojisi, Ankara, Pegem Yayınları, s.82.
- Senemoğlu, N. (2012). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Pegem Akademi.
- Sevim Y, (2007). Antrenman bilgisi. 7. Baskı, Ankara, Nobel Basımevi.
- Sezen G, Yıldırım İ. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda fair playe ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarının incelenmesi, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*,1(1).
- Sezen G, Yıldırım İ. (2003). Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışı, *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, Sim Matbaacılık, s.13, Ankara.
- Shields D, LaVoi N, Bredemeier B, Power F. (2007). Predictors of poor sportspersonship in youth sports: Personal attitudes and social influences, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, (29): 747-762.
- Shin, Y. (2012). CEO Ethical Leadership, Ethical Climate, Climate Strength, and Collective Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Business Ethics*, 108(3), 299-312.
- Shu, X. (2015). Contagion effect of unethical pro-organizational behavior among members within organization. *Metallurgical and Mining Industry*, 5, 235-42.
- Smith, C. A., Organ, D. W. ve Near, J. P. (1983). Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents. *Journal of Applied Psychology*, 68(4), 653-663.
- Solmuş, T., (2004). İş Yaşamında Duygular ve Kişiler Arası İlişkiler, Beta Yayınevi, İstanbul.

- Soydemir, S., Özdaşlı, K. ve Alparslan, A. M. (2014). Görev-İnsan Odaklı Liderlik Algılamasının Vatandaşa Yönelik Prososyal Hizmet Davranışlarına Etkisi: Kolluk Kuvvetleri Üzerine Bir Araştırma. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XVI(2), 63-81.
- Stanger N, Kavussanu M, Boardley ID, Ring C. (2013). The influence of moral disengagement and negative emotion on antisocial sport behavior. *Sport, Exercise and Performance Psychology*. 2(2), 117–129.
- Sütütemiz, N. (2005). Müşteri Sadakati Belirleyicileri ve Modellerinin Karşılaştırılması: Bankacılık ve Sağlık Sektöründe Bir Araştırma. Yayınlanmış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Şengün, M. (2007). Ahlaki Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt, 23, sayı, 23, ss. 201-221.
- Tabachnick, B. G. And Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics. Boston, Pearson
- Talimciler, A. (2010). Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093.
- Taş, Z. (2020). Sporcuların Spor Faaliyetlerinde İslam Dininin Etkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Taş, L. (2007). Yabancılaşma ve kimlik (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tavukçuoğlu, Mustafa ve Hüsamettin Erdem (2002), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Mikro Yayın-Dağıtım, Ankara.
- TDK. (2014). Değer. Güncel Türkçe Sözlük. 21.05.2014 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.537cb761e9f232.27692431 sayfasından erişilmiştir.
- TEL, M., Yaman, Ç., & Altun, M. (2017). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sportmenlik davranışları hakkındaki görüşleri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(Special Issue 2), 16- 26.
- Tichy, M., Johnson, R. T., Johnson, D. W., & Roseth, C. J. (2010). The Impact of Constructive Controversy on Moral Development. *Journal of Applied Social Psychology*, 40 (4), 765-787.
- Tolan, B. (1980)., Çağdaş Toplumun Buanlımı, Anomi ve Yabancılaşma, AİTİA, Kalite Matbaası, Ankara.
- Topçu, N. (2005). Ahlâk. İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Tsai, E. and Fung, L. (2005). Sportspersonship in youth basketball and volleyball players, *The Online Journal of Sport Psychology*, 7(2), 37-46.

- Tsaur, S. H., Wang, C. H., Yen, C. H. ve Liu, Y. C. (2014). Job Standardization and Service Quality: The Mediating Role of Prosocial Service Behaviors. *International Journal of Hospitality Management*, 40, 130–138.
- Turkay, H. (2019), Futbolcularda Sosyal Kimlik Bağlamında Prososyal Ve Antisosyal Davranışlar, Yayınlanmış Doktora tezi., Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü., Ankara.
- Tutar, H.(2003). Sanal Bürokrasi ve Yönetim Etiği: Teorik Bir Yaklaşım, Etik 2003, 1. Türkiye Uluslararası İş ve Meslek Ahlakı Kongresi, 2003, Ankara, s. 9
- Türer, C. (2015). Eğitim ve Ahlak Şurası, Mehmet Akif İnan Hatırasına, Eğitim-Bir- Sen Yayınları. Ankara.
- Türk, T. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinde duygusal istismar, disiplin cezaları ve okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Türkmen, M., Abdurahimoğlu, Y., Varol, S., Gökdağ, M., (2016) İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Spora Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Bartın Üniversitesi Örneği). *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)* June 2016 : 2 (1) ISSN : 2548-9373
- Türkmen, M. (2012). Siyasal toplumsallaşma aracı olarak beden eğitimi ve spor; işçi sporları ve Türkiye’deki etkileri (1923-1938), Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Türkmen, M. (2005). Profesyonel Erkek Futbolcular ile Amatör Erkek Futbolcuların Başarı Motivasyon Düzeylerinin İncelenmesi (İzmir-Manisa Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Manisa, 36-38.
- Türksoy Işım, A., Güvendi, B., Toros, T. (2019). Amatör lig futbolcularında sporda ahlaktan uzaklaşma, güdüsel iklim ve karar verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1), 54-62.
- Ugwu, L. I. ve Oji, I. (2013). Psychological Contract Breach, Work-Family Conflict and Self-Efficacy as Predictors of Pro-Social Behaviour among a Sample of Nigerian Bank Employees. *International Review of Social Sciences and Humanities*, 6(1), 135-145.
- Ullman, J. B. (2001). Structural equation modeling, B.G. Tabachnick ve L.S. Fidell (Eds.), *Using multivariate statistics içinde* (ss.653-771). Boston: Allyn & Bacon; Kline,a.g.e.
- Ulutan, B. (1980). Marxizm ve Leninizm, Yüksel Matbaası, İstanbul.
- Usta (2012), Gençler Arasında Şiddete Dönük Davranışların Sosyolojik Olarak İncelenmesi: Trabzon İli Örneği. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Uzun, Ö. (2006). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerine etki eden sosyo-demografik değişkenlerin belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Ülgen, Hayri ve Mirze, S. Kadri (2004), İşletmelerde Stratejik Yönetim, Literatür Yayıncılık, İstanbul, s.35.
- Ünlü, H. (1990). Türkçe Sözlük. İstanbul: Ünlü Kitabevi.
- Üzüm, H.; Polat, E. ve Mirzeoğlu, N. (2009). “Organizational Commitment Of Professional Football Players;” The 11th ICHBER. SD Europe Regional Congress&Exposition. Antalya, p:318-324.
- Vallerand, R. J., Brière, N. M., Blanchard, C. ve Provencher, P. (1997). Development and validation of the Multidimensional Sportspersonship Orientations Scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19(2), 197-206.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Zijlstra, B.J.H., De Winter, A.F., Verhulst, F.C., & Ormel, J. (2007). The dyadic nature of bullying and victimization: Testing a dual-perspective theory. *Child Development*, 78, 1843-1854.
- Wilson, J. (1998). Moral education for beginners. *Curriculum Journal*, 9(1), 41-50.
- Woolfolk, A. E. (1998). *Educational Psychology*. Needham Heights: Ally & Bacon, 80-83.
- Wright, D. ve Croxen, M. (1989). Ahlak Yargısının Gelişimi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt: 22 Sayı: 1, Ankara.
- Yalçın, H. F. (1995). *Beden Eğitimi Öğretmeni El Kitabı*, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi.
- Yalçın, K. Y. (2006). Yerleşik ve taşınmalı eğitim yapan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin toplumsallaşmasında beden eğitimi ve sporun önemi (Kütahya ili örneği) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.
- Yarayan, Y.E., Yıldız, A.B., Gülşen, DB.A., İlhan, E.L. (2020). Futbolculuk Seviyesi Prososyal ve Antisosyal Davranışların Bir Belirleyicisi midir. *Sportmetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 18(4), 125-133
- Yeşiltaş, M., Kanten, P. ve Sormaz, Ü. (2013). Otantik Liderlik Tarzının Prososyal Hizmet Davranışları Üzerindeki Etkisi: Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 42(2), 333-350.
- Yetim, A., Turkay, H., (2021). Futbolcularda Sosyal Kimlik Bağlamında Prososyal ve Antisosyal Davranışlar.akademisyen Kitabevi. İstanbul.
- Yıldıran, I. (2005). The role of physical education in Fairplay education. *Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 1(10), 1-14.

- Yıldıran, İ. (1993). Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları, Spor Bilimleri I I .Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Yayınları 3, Ankara, s. 174-179.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Erol, (2019). Prososyal Motivasyon ile Kişilik ve Örgüt Kültürü İlişkisi: Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Yıldız, S., Taştan Boz, İ. ve Yıldırım, B. F. (2012). Kişilik Tipi İle Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişki: Marmara Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(1), 215-233.
- Yılmaz, M. (2013). Menşe Ülke İmajının Yabancı Ürün Değerlendirme Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırmalı İncelenmesi: Bulgaristan Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Yılmaz, N. (1997). Toplumsal Yabancılaşma ve Suçluluk Açısından Sporun Önemi. Dergipark (öneri, C.2,S.7, Haziran, ss.121-123).
- Young, K. (1991). Sport and collective violence. Exerc Sport Sci Rev, 19, 539-587
- Yuill, C. (2011). Forgetting And Rememberin Alienation Theory. History of Human Sciences, 24(2), 103-119.
- Yücel, A. S., Atalay, A., ve Gürken, A. (2015). Sporda Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar. Uluslararası hakemli psikiyatri ve psikoloji araştırmaları dergisi (UHPPD).
- Xiao, Y. (2012). The Effectiveness of a Moral Education Curriculum in Increasing Life Satisfaction and Moral Reasoning of Adolescent in China. (Master), Brandeis University, Department of Psychology.
- Zijdervelt, A. (1985)., Soyut Toplum, (Çev. Cevdet CERİT), Pınar Yayınları, İstanbul.

BELEDİYELERDE İÇ KONTROL

Dr. Evren ÇAKIRSOY

Belediyelerde İç Kontrol

Yazar
Evren ÇAKIRSOY
ORCID (0000-0003-3652-1732)

ISBN 978-625-6796-39-3
E-ISBN 978-625-6796-40-9
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Belediyelerde İç Kontrol

ÇAKIRSOY, Evren

1. Basım, 201 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1.Kontrol 2.Denetim 3.Belediye 4.COSO 5.Analiz

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER.....	7
KISALTMALAR.....	11
TABLolar LİSTESİ.....	13
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	14
GİRİŞ	15

BÖLÜM 1

İÇ KONTROL SİSTEMİ VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

1.1. İç Kontrol Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	26
1.2. İç Kontrol Kavramı Ve Kavramsal Gelişimi	29
1.2.1. İç Kontrol Sistemiyle İlgili Temel Kavramlar	30
1.2.2. İç Kontrol Sistemiyle İlgili Türev Kavramlar	36
1.2.3. İç Kontrol Sistemiyle İlgili Yönetmelik Kavramlar	39
1.3. İç Kontrol Sistemini Etkileyen Faktörler	39
1.4. İç Kontrol Sisteminin Amaçları.....	40
1.4.1. İç Kontrol Sisteminin Genel (Esas) Amaçları	41
1.4.2. İç Kontrol Sisteminin Özel Amaçları.....	42
1.5. İç Kontrol Ve İç Denetim İlişkisi.....	42
1.6. İç Kontrol Sistemine İlişkin Uluslararası Düzenlemeler	44
1.6.1. COCO Kontrol Kriterleri Komitesi Ve İç Kontrol.....	45
1.6.2. Bilgi Teknolojileri COBIT Ve İç Kontrol.....	48
1.6.3. Sarbanes-Oxley Yasası (Sox) Ve İç Kontrol.....	49
1.6.4. Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) ve İç Kontrol	51
1.6.5. Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) ve İç Kontrol.....	53
1.6.6. Systrust Modeli Ve İç Kontrol.....	56

1.6.7. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) Denetim Yönergeleri Ve İç Kontrol.....	56
1.6.8. Sponsor Organizasyon Komitesi (COSO) Ve İç Kontrol.....	58
1.7. İç Kontrol Kavramının Unsurları.....	64
1.7.1. Kontrol Ortamı	66
1.7.2. Risk Değerlendirme.....	69
1.7.3. Kontrol Faaliyetleri	75
1.7.4. Bilgi ve İletişim	79
1.7.5. İzleme.....	82

BÖLÜM 2

BELEDİYELERDE İÇ KONTROLÜN YAPISI

2.1. Kamu Kuruluşları Kavramı	86
2.1.1. Merkezden Yönetim Kavramı	88
2.1.2. Yerinden Yönetim Kavramı	88
2.1.3. Kamu Kuruluşlarının Genel Özellikleri	89
2.2. Türkiye’de Kamu Mali Yönetimi.....	90
2.3. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kavramı.....	93
2.4. Türkiye’de Belediye Kavramı	99
2.4.1. Belediye Kavramı Ve Tarihsel Gelişimi	99
2.4.2. Ülkemizde Belediye Kavramı Ve Tarihsel Gelişimi	101
2.4.3. Türkiye’de Belediye Çeşitleri	109
2.5. Belediyelerde İç Kontrol Ve İç Denetim	110
2.5.1. Belediyelerde İç Kontrol.....	116

BÖLÜM 3

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİNİN KULLANILMASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırma Yaklaşımı ve Amaç	122
3.2. Araştırmanın Soruları.....	122
3.3. Ana Kütesi ve Örneklem.....	123
3.4. Veri Toplama Aracı.....	123
3.5. Veri Toplama Süreci	124
3.6. Analiz Yöntemi	125
3.6.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	125
3.6.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	127
3.6.3. Boyut Ortalamalarına İlişkin Bulgular.....	145
3.6.4. Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik Analizi.....	146
3.6.5. Farklılık Analizleri	147
3.6.5.1. Cinsiyete Göre Karşılaştırmalar	147
3.6.5.2. Yaşa Göre Karşılaştırmalar	148
3.6.5.3. Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırmalar	150
3.6.5.4. Belediyelerde Toplam Çalışma Yılına Göre Karşılaştırmalar	151
3.6.5.5. Değişkenler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	152

BÖLÜM 4

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KAYNAKLAR.....	174
EKLER.....	191

KAYNAKLAR

- Acar, D., & Akçakanat, Ö. (2012). Devlet üniversitelerinin muhasebe birimlerinin iç kontrol sistemine ilişkin algı düzeyleri ile mevcut uygulamalarının karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 1-17.
- Agbejule, A., & Jokipii, A. (2009). Strategy, control activities, monitoring and effectiveness. *Managerial Auditing Journal*, 24(6), 500-522.
- Ağmaz, S. (2017). Türkiye'deki belediyelerin iç kontrol sistemlerinin etkinliğinin dış denetim bulgularına göre analizi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(4), 74-92.
- Ağmaz, S. (2018). *Kamu iç kontrol standartlarına göre belediyelerde iç kontrol sistemi ve etkinliği: Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinde bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Akçakanat, Ö. (2011). *Devlet muhasebe sistemi içinde özel bütçeli idarelerde iç kontrol sisteminin etkinliği: Üniversitelere yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Akçay, S. (2012). Kamu sektöründe iç denetimin etkinliğinin ölçülmesi ve belediyeler üzerine bir uygulama (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Akküçük, U. (2009). İş etiğinde Sarbanes- Oxley (SOX) Yasası'nın etkisi ve toplam kalite yönetimi uygulamalarında yansımaları. *İş Ahlakı Dergisi*, 2 (3), 7-17.
- Aksoy, L. (2020). *İç kontrol ve iç kontrol gerekliliğinin küresel skandallar, ulusal/uluslararası standartlar ve yasal düzenlemeler ışığında karşılaştırmalı sistematik analizi ve kurumsal işletmeler için yeni COSO modeliyle uyumlu bir iç kontrol listesi önerisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, T. (2005). Ulusal ve uluslararası düzenlemeler bağlamında iç kontrol ve iç kontrol gerekliliği: Analitik bir inceleme. *Mali Çözüm Dergisi*, 138-164.
- Aktuğlu, M. A. (1983). *Denetleme ve revizyon*. İzmir: Bilgehan Basımevi.

- Aktürk, A., & Kılıç, R. (2015). İşletme yöneticilerinin iç kontrol yanılgıları: Antalya gıda üretim sektöründe bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 10(39), 6566-6573.
- Akwaa-Sekyi, E. K., & Moreno Gené, J. (2016). Effect of internal controls on credit risk among listed Spanish banks. *Intangible Capital*, 12(1), 357-389.
- Akyel, R. (2010). Günümüzde iç kontrol anlayışı ve Türkiye'ye yansımaları. *Amme İdaresi Dergisi*, 43(1), 167-191.
- Akyel, R. (2010a). Türkiye'de iç kontrol kavramı, unsurları ve etkinliğinin değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1), 83-97.
- Akyel, R. (2010b). Yönetimde iç kontrol, iç denetim ve dış denetim fonksiyonlarının birbirleri ile ilişkileri ve Türk kamu yönetiminde uygulanmalarının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 1-21.
- Akyıldız, F. (2012). *Belediye hizmetleri ve görünüşü: Uşak Belediyesi örneği*. Journal of Yaşar University, 7 (26), 4415-4436.
- Akyılmaz, B., Sezginer, M. & Kaya, C. (2016). *Türk idare hukuku* (7. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alagöz, A. (2008). İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi Ve Denetim Komiteleri İle İç Denetim Birimi İlişkisinin Hata Ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü, İçinde Z. Doğan ve M. E. İnal (Ed.), *Güncel İşletmecilik Konuları* (ss. 96-126). Konya: Tablet Yayınları.
- Aldridge, C. R., & Colbert, J. L. (1994). Management's report on internal control, and the accountant's response. *Managerial Auditing Journal*. 9 (7), 21-28.
- Alıcı, O. V. (2007). *Belediyelerin iç ve dış denetimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alıkadioğulları, A. (2011). Türkiye'de mali reform kapsamında iç kontrol sistemi uygulaması maliye bakanlığı örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Altamuro, J., & Beatty, A. (2010). How does internal control regulation affect financial reporting?. *Journal of accounting and Economics*, 49(1-2), 58-74.

- Al-Thuneibat, A. A., Al-Rehaily, A. S., & Basodan, Y. A. (2015). The impact of internal control requirements on profitability of Saudi shareholding companies. *International Journal of Commerce and Management*, 25 (2), 196-217.
- Altıntaş, A., & Kocabay, M. (2011). Belediyelerde iç kontrol uygulamaları ve karşılaşılan sorunlar. *Dış Denetim Dergisi*, 4, 39-46.
- Arcagök, M. S., & Erüz, E. (2006). *Kamu mali yönetimi ve kontrol sistemi*, İstanbul: Hesap Uzmanları Derneği, Aktif Matbaa Ltd. Şti.
- Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M. S., & Hogan, C. E. (2017). *Auditing and assurance services, global edition* (16th ed.). Harlow: Pearson Education Limited.
- Arslan, M. C. (2013). *İç denetim ve Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin iç denetim uygulamaları üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, M. C. (2015). *Büyükşehir belediyelerinin iç denetim uygulamaları*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Atmaca, M. (2012). Muhasebe skandallarının önlenmesinde iç kontrol sisteminin etkinleştirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(1), 191-205.
- Avcı, M. (2015). *Mali saydamlık: Türkiye’de büyükşehir belediyeler uygulaması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Badara, M., & Saidin, S. Z. (2013). Impact of the effective internal control system on the internal audit effectiveness at local government level. *Journal of Social and Development Sciences*, 4(1), 16-23.
- Bağbaşıoğlu, A. (2006). 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun Değerlendirilmesi ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Karşılaştırılması, İçinde E. Karaarslan (Ed.), 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu Kapsamında Güncel Mali Sorunlar, Ankara: Muhasebat Kontrolörleri Derneği Yayını.
- Bakkal, H, Tunç, İ., & Kasımoğlu, A. (2016). *İç kontrol ve kurumsal risk yönetimi* (1.Baskı). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Bakkal, H., & Kasımoğlu, A. (2012). İç kontrol sistemine karşılaştırmalı bir bakış COSO ve COCO modeli. *Mevzuat Dergisi*, 15(178), 1-14.

- Bozkurt, M. (2010). *İyi mali yönetimin gerçekleştirilmesinde iç kontrol ve denetimi. Dış Denetim Dergisi*, 1(1), 131-138.
- Bozkurt, N. (2010). *Muhasebe denetimi* (5. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T., & Sezen, S. (1998). *Kamu yönetimi sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yayını.
- Bozkurt, P. (2013). Denetim kavramı ve denetim anlayışındaki gelişmeler. *Denetışim Dergisi*, 12, 56-62.
- Brink, V. Z. (1941). Internal auditing. *The Accounting Review*, 16(3), 311.
- Bulut, E.(t.y.). COSO 2013 “Bataklığı kurutmak mı? Sinekleri öldürmek mi? (Sunum). Erişim adresi: https://www.academia.edu/31694076/COSO_2013_BATAKLI%C4%9EI_KURUTMAK_MI_S%C4%B0NEKLER%C4%B0_%C3%96LD%C3%9CRM EK_M%C4%B0 (Erişim tarihi: 12/04/2022).
- Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklemeye Yöntemleri. Erişim adresi: <http://cv.ankara.edu.tr/duzenleme/kisisel/dosyalar/18082015132036.pdf> (Erişim tarihi: 25.03.2022).
- Candan, E. (2006). Eski ve yeni kamu mali yönetim sisteminin mukayeseli olarak değerlendirilmesi ve 5018 Sayılı kanun ile öngörülen esaslar ve getirilen yenilikler I. *Vergi Dünyası Dergisi*, 295, 188-194.
- Candan, E. (2009). Kamudaki İç kontrol algılamaları ve uygulamadaki sorunlar hakkında bir değerlendirme (III). *Mali Hukuk Dergisi*, 141, 5-17.
- Ceyhan, İ. F. ve Apan, M. (2014). COSO iç kontrol modeli'nin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi: Bir hastane uygulaması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 179-198.
- Chiu, T., & Wang, T. (2019). The COSO framework in emerging technology environments: an effective in-class exercise on internal control. *Journal of Emerging Technologies in Accounting Teaching Notes*, 16(2), 1-10.
- Coates, J.C. (2007). The goals and promise of the Sarbanes–Oxley Act. *Journal of Economic Perspectives*. 21(1), 91-116.
- Committee of Sponsoring Organizations of the Tradeway Commission (COSO). (2013). *Internal control-integrated framework*, Erişim adresi: <https://www.coso.org/Shared%20Documents/CROWE-COSO->

- [Internal-Control-Integrated-Framework.pdf](#) (Erişim tarihi: 23/02/2021).
- Committee of Sponsoring Organizations of the Tradeway Commission (COSO). (1992). *Internal control-integrated framework*. New York: AICPA.
- Committee of Sponsoring Organizations of the Tradeway Commission (COSO). (1994). *Internal control-integrated framework*, New Jersey: American Institute of Certified Public Accountants. Erişim adresi: https://www.coso.org/documents/COSO%20McNallyTransition%20Article-Final%20COSO%20Version%20Proof_5-31-13.pdf (Erişim tarihi: 15.06.2021).
- Committee of Sponsoring Organizations of the Tradeway Commission (COSO). (2013). *Internal control-integrated framework*, Erişim adresi: <https://www.coso.org/Shared%20Documents/CROWE-COSO-Internal-Control-Integrated-Framework.pdf> (Erişim tarihi: 23/02/2021).
- Committee of Sponsoring Organizations of the Tradeway Commission (COSO). (2004). *Enterprise Risk Management- Integrated Framework, Application Techniques*. Erişim adresi: <https://www.coso.org/SitePages/Home.aspx> (Erişim tarihi: 19/05/2021).
- Committee of Sponsoring Organizations of the Tradeway Commission (COSO). (2011). *Internal Control - integrated framework*. Erişim adresi: <https://www.coso.org/SitePages/Home.aspx> (Erişim tarihi: 05/03/2021).
- Cömert, N. (2016). İşletmelerde kontrol ve denetim kavramlarının doğru kullanılması amacına yönelik kavramsal bir inceleme. *Marmara Business Review*, 1(1), 1-20.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (ÇŞGB). (2013). *İç kontrol el kitabı.*, Ankara. Yayın No: 3.
- Çatıkkaş, Ö. (2005). *Bankalarda iç kontrol sistem ve iç denetim fonksiyonunun etkililiği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik, H. H. (2004). Türkiye’de kamu yönetimi başarısızlığına teorik bir yaklaşım, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(3), 44- 78.

- Çevik, O., & Ağmaz, S. (2019). Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin iç kontrol sistemlerinin kamu iç kontrol standartlarına uyum durumlarının araştırılması-Büyükşehir belediyelerinin iç kontrol sistemlerine uygunluk araştırması, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (27), 78-96.
- Çıplak, V. (2009). Kamu kesiminde iç denetim: Türkiye uygulaması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çiçekay, H., & Demir, M. (2021). İşletmelerde COSO iç kontrol modeli ve muhasebe bilgi sistemine yönelik uygulamaların değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 3801-3820.
- Çukacı, Y. C. (2012). *Vakıflarda iç kontrol sistemi*, Ankara: Alfa Akademi Basım Yayım.
- Dabbağoğlu, K. (2007). İç kontrol sistemi. *Mali Çözüm Dergisi*, 82, 159-170.
- Demirbaş, M. (2005). İç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin kapsamında meydana gelen değişimler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 167-188.
- Demirbaş, T., & Çetinkaya, Ö. (2018). *Kamu mali yönetiminde kontrol ve denetim*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Diamond, J. (2002). The role of internal audit in government financial management: An international perspective, *IMF Working Paper: WP/02/94*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=879645>.
- Dickins, D., & Fay, R. G. (2017). COSO 2013: Aligning internal controls and principles. *Issues in Accounting Education*, 32(3), 117-127.
- DiNapoli, T. P. (2007). *Standards for internal control in New York State Government*. Erişim adresi: <https://www.osc.state.ny.us/files/state-agencies/guidance/pdf/agencies-ictf-docs-int-control-stds.pdf> (Erişim Tarihi: 23/04/2022).
- Divanoğlu, İ. G. (2001). *Türkiye'de yerel yönetimler reformu ve uygulanabilirliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Eralp, İ., & Bozbaş, B. (2014). Kamu yönetiminde iç kontrol ve ön mali kontrol. Ankara: Bekad Yayınları.

- Eraslan, V. (2019). *Kamu kurumlarında iç kontrol sistemi etkinliğinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma: Üniversite örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eray, A. T. (2020). *Türkiye’de iç kontrolün performansı: Bir model önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Başkent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, S. (2009). *İç kontrol sistemi: Kamu iktisadi teşebbüsleri için iç kontrol modeli önerisi*. (Planlama Uzmanlığı Tezi). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar Ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ernawati, E., & Faisol, I. A. (2020). Internal Control Effectiveness of Financial Management In Private Higher Education. *Journal of Auditing, Finance, and Forensic Accounting*, 8(1), 36-43.
- Fadzil, F. H., Haron, H., & Jantan, M. (2005). Internal auditing practices and internal control system. *Managerial Auditing Journal*, 20 (8), 844-866.
- Fan, Y., Li, C., & Raghunandan, K. (2017). Is SOX 404 (a) Management internal control reporting an effective alternative to SOX 404 (b) internal control audits?. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 36(3), 71-89.
- Foster, B. P., & Shastri, T. (2013). Material internal control weaknesses and earnings management in the Post-SOX environment. *The Journal of Applied Business Research*, 29(1), 183-194.
- Frazer, L. (2016). Internal control: Is it a benefit or fad to small companies? a literature dependency perspective. *Journal of Accounting and Finance*, 16(4), 149-161.
- Goh, B. W., & Li, D. (2011). Internal controls and conditional conservatism. *The Accounting Review*, 86(3), 975-1005.
- Goh, B.W. (2007). *Internal control failures and corporate governance structures – A Post Sarbanes-Oxley Act (SOX) Analysis*. Georgia Institute of Technology. USA.
- Gönen, S. (2009). İç kontrol sisteminin unsurlarından kontrol ortamının incelenmesine yönelik bir araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi* (MÖDAV), 11(1), 189-217.

- Gönen, S., & Ergun, Ü. (2008). Otel işletmelerinin yiyecek içecek bölümünde iç kontrol sisteminin etkinliğinin değerlendirilmesine yönelik bir uygulama, *Ege Akademik Bakış*, 8(1), 183-204.
- Gönülaçar, Ş. (2007). İç denetimde hedefler ve beklentiler. *Mali Hukuk Dergisi*, 130-131, 1-21.
- Gözübüyük, Ş. (2016). *Yönetim hukuku* (34. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gülten, G. (2014). *Belediyelerde iç kontrol sisteminin 5018 sayılı kanuna göre değerlendirilmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güner, M. F. (2009). Kamu idarelerinin etkin yönetiminde iç kontrol uygulamalarının rolü, *Maliye Dergisi*, 157, 183-195.
- Güney, S., & Sarı, S. S. (2015). Muhasebe denetiminin etkinliğini sağlamada iç kontrolün rolü. Siirt Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 62-80.
- Gürbüz, H. (1985). *Muhasebe denetimi 1* (2. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim ve Yardım Vakfı.
- Güredin, E. (2000). *Denetim* (10. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.
- Güredin, E. (2014). *Denetim ve güvence hizmetleri* (14. baskı). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Hatunoğlu, Z., Koca, N., & Kılılı, M. (2012). İç kontrolün muhasebe sistemindeki hata ve hilelerin önlenmesindeki rolü üzerine bir alan çalışması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 69-189.
- Hay, D. (1993). Internal control: How it evolved in four English-speaking countries. The Academy of Accounting Historians. *The Accounting Historians Journal*, 20 (1), 79-102.
- Higgins, H. N. (2012). Learning internal controls from a fraud case at Bank of China. *Issues in Accounting Education*, 27(4), 1171-1192.
- International Auditing and Assurance Standards Board (IFAC). (2008). *ISA-400 risk assessments and internal control*. Handbook of International Auditing and Assurance and Ethics Pronouncements. New York: IFAC
- İbiş, C., & Çatıkkaş, Ö. (2012). İşletmelerde İç kontrol sistemine genel bakış. *Sayıştay Dergisi*, 85, 95-121.

- İç Denetim Koordinasyon Kurulu (İDKK). (2009). *2008 yılı kamu iç denetim genel raporu*. Erişim adresi: https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/2008_yili_kamu_icdenetim_genel_raporu.pdf (Erişim tarihi: 04/02/2021).
- İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (İSMMM),. (2015). *İç denetime genel bir bakış*. Erişim adresi: http://archive.ismmmo.org.tr/docs/YAYINLAR/kitaplar/ic_denetim_2_015.pdf (Erişim tarihi: 17/02/2020).
- Joseph, O. N., Albert, O., & Byaruhanga, J. (2015). Effect of internal control on fraud detection and prevention in district treasuries of Kakamega County. *International Journal of Business and Management Invention*, 4(1), 47-57.
- Kalabalık, H. (2005). *Avrupa birliği ülkeleriyle karşılaştırmalı yerel yönetim hukuku teori ve uygulama*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kaval, H. (2008). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) uygulama örnekleri ile muhasebe denetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Keleş, R. (1992). *Yerinden yönetim ve siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kepekçi, C. (1998). *Bağımsız denetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kepekçi, C. (2004). *Bağımsız denetim* (1. Baskı). İstanbul: Avcıol Yayıncılık.
- Kesik, A. (2005). 5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu bağlamında ve AB sürecinde Türk kamu iç mali kontrol sistemi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 94-114.
- Kızılböğâ, R., & Özşahin, F. (2013). Etkin bir iç kontrol sisteminin iç denetim faaliyetine ve iç denetçilere katkısı. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 220-236.
- Korkmaz, U. (2007). Kamuda iç denetim. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 2(25), 4-15.
- Köse, H. Ö. (2007). *Dünyada ve Türkiye’de yüksek denetim* (2.Basım). Ankara: T.C. Sayıştay 145. Kuruluş Yıl Dönümü Yayınları.
- Kurt, G., & Uçma, T. (2013). COSO iç kontrol- bütünlük çerçeve güncelleme projesinin yenilikleri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 15(2), 79-89.
- Kutlucan, K. Ü. (2009). *Belediyelerde stratejik planlama uygulaması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Küçük, E. & Uzay, Ş. (2009). Hileli finansal raporlama oluşumu ve doğurduğu sorunlar. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 239-258.
- McNally, S. (2013), *The 2013 COSO Framework & SOX Compliance*. Erişim adresi:
- Mil, H. İ. (2016). *Türk kamu denetim sistemi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Moeller, R. (2009). *Brink's modern internal auditing: A common body of knowledge* (Seventh Edition). United States of America: John Willey&Sons Inc.
- Nadaroğlu, H. (1994). *Mahalli idareler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Nohutçu, A. (2007). *Kamu Yönetimi*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2014). *Türkiye’de yerel yönetim geleneği*. Mimarlık, 77(2), 15-16. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/302/4283.pdf>
- Ökmen, M. (2008). Türkiye’de merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkileri ve yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması. İçinde R. Bozlağan & Y. Demirkaya (Ed.), *türkiye’de yerel yönetimler* (ss.45-81). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ömürbek, V., & Altay, S. Ö. (2011). Turizm işletmelerinde iç kontrol sisteminin etkinliğinin incelenmesi ve Manavgat bölgesindeki beş yıldızlı otellerde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 379-402.
- Önen, S. M., & Özmen, B. (2011). Kamu yönetiminde kontrol ve sorumluluk. *Sayıştay Dergisi*, 81, 91-110.
- Öner, Ş. (2006); *Yeni mevzuat çerçevesinde Türkiye’de belediye yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özbek, Ç. (2012). *İç denetim: kurumsal yönetim, risk yönetimi, iç kontrol*. İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları. Yayın No: 3.
- Özbilgin, İ. G. (2010). Aracı kurumların iç kontrol sistemi ve ilgili düzenlemenin değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2),219-242.
- Özbirecikli, M., Tüm, K. & Keskin, İ. (2015). Üretim işletmelerinde iç kontrol sistemi uygulamaları üzerine bir araştırma: Antakya Örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17(3), 497-523.

- Özdamar, K. (2004). *Paket programlarla istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özel, K. (2007). *İyi uygulama örnekleri çerçevesinde kamu mali yönetiminde toplam kalite uygulamaları ve Türkiye için bir model önerisi* (Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu). T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özen, G. (2010). *İç kontrol sistemi ve verimlilik ilişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özkal Sayan, İ. (2013). Türkiye’de idari sistem ve örgütlenme. *Konrad Adenauer–Stiftung (KAS) Türkiye Temsilciliği Dergisi*, 12-30. Erişim Adresi: <http://www.kas.de/tuerkei/tr/publications/34517/> (Erişim tarihi: 01/03/2020).
- Özpençe, A. İ., & Özpençe, Ö. (2013). Yeni kamu yönetimi anlayışı ile AB üyelik sürecinin uyum yasası: Kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 13(25), 197-222.
- Özşahin, F. (2011). *Kamu kuruluşlarında iç kontrol sistemi ve bir kamu kurumunda iç kontrol sisteminin oluşturulması süreci: üniversite örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri).
- Paletta, A., & Alimehmeti, G. (2018). SOX disclosure and the effect of internal controls on executive compensation. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 33(2), 277-295.
- Parlak, B. (2005). Tarihi Perspektifte ve Reform Sürecinde İl Özel İdareleri. İçinde H. Özgür & M. Kösecik (Ed.), *Yerel yönetimler üzerine güncel yazılar–I: Reform* (ss.175-200), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pehlivanlı, D. (2010). *Modern iç denetim güncel iç denetim uygulamaları*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Pehlivanlı, D. (2014). *Modern iç denetim: Güncel iç denetim uygulamaları* (2.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın.
- PIFC Expert Group (2004). *Internal control systems in candidate countries report to supreme audit institutions of central and eastern European countries, Cyprus, Malta, Turkey and European court of auditors*. Erişim adresi: <http://www.sigmaxweb.org/publications/34891146.pdf> (Erişim tarihi: 21.07.2021).

- Pickett, K. H. S., & Pickett J. M. (2005). *Auditing for managers the ultimate risk management tool*. USA: John Wiley & Sons.
- Pingyang, G., & Gaoqing, Z. (2019). Accounting manipulation, peer pressure and internal control. *The Accounting Review*, 94(19), 127-151.
- Protiviti (2014). *The updated COSO internal control framework frequently asked questions*. Erişim adresi: https://www.protiviti.com/sites/default/files/united_states/insights/updated-cosointernal-control-framework-faqs-third-edition-protiviti.pdf (Erişim tarihi: 06/05/2022).
- Reding, K. F., Sobel, P. J., Anderson, U. L., Head, Ramamoorti, Salamasick, S. M., & Riddle, C. (2009). *Internal auditing: Assurance & consulting services* (Second Edition). The Institute of Internal Auditors Research Foundation.
- Resmî Gazete. (2003). *5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu*. Sayı: 25326 Tarih: 10.12.2003, Madde 1, Ankara. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5018.pdf> (Erişim tarihi: 05.04.2021).
- Resmî Gazete. (2005). *İç kontrol ve ön malî kontrole ilişkin usul ve esaslar*, Sayı: 20040 Tarih: 31.12.2005, Ankara. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/12/20051231M3-4.htm> (Erişim tarihi: 12/03/2021).
- Resmî Gazete. (2007). *Kamu iç kontrol standartları tebliği*. Sayı: 26738, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071226-21.htm> (Erişim tarihi: 21.07.2020).
- Robertson, J. C. (1996). *Auditing* (8th ed.). Chicago: Irwin Inc.
- Sabuncu, B. (2017). İşletmelerde iç denetim ve iç kontrol ilişkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 161-174.
- Sakin, T. (2017). *İç kontrol sistemi ve iç denetim*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Saltık, N. (2007). *İç kontrol standartları*. Ankara: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Muhasebe Müdürlüğü.
- Sarıoğlu, F. (2007). Türkiye’de yerel yönetim reformları üzerine: Ekonomik bir yaklaşım. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 16(4), 21-37.

- Selimoğlu, S., K. & Özbek, C., Y. (2018). *İç denetim: Uluslararası iç denetim standartları ile uyumlu*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Selimoğlu, S., K., Özbirecikli, M., & Uzay, Ş. (2017). *Bağımsız denetim: Türkiye denetim standartlarıyla uyumlaştırılmış* (2. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sevim, A., & Gül, M. (2012). Elektronik işletmelerde (e-işletmelerde) satın alma işlemleri ve iç kontrol ilişkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 91-118.
- Soyer, S. (2005). *Uluslararası denetim standartları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Spencer Pickett, K. H. (2006). *The essential handbook of internal auditing*, New Jersey: Wiley&Sons Ltd.
- Stephens, N. M. (2008). *Corporate governance quality and internal control reporting under sox section 302*. The University of Arizona. USA.
- Sun, Y. (2016), Internal control weakness disclosure and firm investment. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 31(2), 277-307.
- Sungur, O. (2010). Korelasyon analizi. İçinde Ş. Kalaycı (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (ss.115-127), Ankara: Asil Yayınları.
- Sutaryo, S., & Sinaga, D. (2018). Government internal control system maturity: The role of internal guidance and external control of local government in Indonesia. *Journal of Accounting and Investment*, 1(2), 24-35.
- Şahin, E. A. (2007). *Kamu mali karar alma süreçlerinin etkinliği ve iç denetim fonksiyonu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şengül, R. (2010). *Yerel yönetimler*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Şengür, E. D. (2005). *İşletmelerde iç denetim fonksiyonu ve örnek bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şık, S. (2013). *Bankacılıkta iç kontrol sistemleri ve sonuçları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, K. (2019). Uluslararası iç denetim standartları kapsamında yürütülen iç denetim uygulamalarının kurumsal yönetim kalitesi üzerindeki rolü:

- Borsa İstanbul kurumsal yönetim endeksinde yer alan şirketler üzerinde bir anket çalışması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (Sixth ed.). Boston: Pearson.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM). (2014). *2013 yılı mahalli idareler genel faaliyet raporu*. Ankara. Erişim adresi: https://webdosya.csb.gov.tr/db/yerelyonetimler/icerikler/2013_yili_faaliyet_raporu-20190429162653.pdf (Erişim tarihi: 24/07/2021).
- T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Kontrol Genel Müdürlüğü (BÜTKO). (2014). *Kamu iç kontrol rehberi*. Ankara.
- Tahtlı, F. (2019). Etkin bir iç kontrol sisteminin işletmedeki hileleri önlemedeki rolü ve perakende sektöründe bir araştırma. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 177-205.
- The Institute of Internal Auditors (IIA). (2012). *Uluslararası iç denetim standartları*. İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları.
- Topcu, M. K. (2013). Kamuda iç kontrol sisteminin COSO modeli bağlamında taşrada uygulanabilirliği: İhalelerde uygulanmasına yönelik iki vaka analizi. *Sayıştay Dergisi*, 91, 5-31.
- Toprak, A. G. D. (2008). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 24 Ocak 1980 kararları ışığında değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 313-333.
- Toroslu, M. V. (2014). *Türk ticaret kanunu kapsamında iç kontrol ve iç denetim* (1. Baskı). İstanbul: Vedat Yayıncılık.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H., & Özer, M. A. (2006). *Mahalli idareler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tüm, K., & Memiş, M. Ü. (2012). *İç kontrol: Ulusal ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde bir değerlendirme*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Tüm, K., & Reyhanoğlu, M. (2015). İç Kontrol sisteminin örgüt kültürünü belirlemedeki rolü. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31), 395-422.
- Türedi, H. (2001). *Denetim*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.

- Türedi, H., & Koban, A. (2016). COSO iç kontrol modelinde risk değerlendirme faaliyetleri. *Öneri Dergisi*, 12(46), 155-178.
- Türedi, H., Gürbüz, F., & Alıcı, Ü. (2014). COSO modeli: İç kontrol yapısı. *Öneri Dergisi*, 11(42), 141-155.
- Türedi, H., Koban, A. O., & Karakaya, G. (2015). COSO iç kontrol (ABD) modeli ile İngiliz (Turnbull) ve Kanada (Coco) modellerinin karşılaştırılması, *Sayıştay Dergisi*. 99, 95-119.
- Türedi, S. (2012). İç kontrol sistemi ve toplam kalite yönetimi ilişkisi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(1), 27-37.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (t.y.), Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr> <http://tdkterim.gov.tr/bts> (Erişim tarihi: 19.05.2022).
- Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE). (2017). IIA uluslararası iç denetim standartları, Erişim adresi: <https://www.tide.org.tr/file/documents/pdf/UMUC-2017-updated.pdf> (Erişim tarihi: 15/04/2021).
- TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği) (2008). *Kurumsal risk yönetimi*. İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği. Yayın No. TÜSİAD-T/2008-02/452. Erişim adresi: <file:///C:/Users/Evren/Downloads/KurumsalRiskYonetimi.pdf> (Erişim tarihi: 25/06/2022).
- Udeh, I. A. (2012). *An Investigation of internal control related frauds and auditor litigation: Pre- and Post- Sarbanes-Oxley, Section 404*. Virginia Commonwealth University. USA.
- Usul, H. (2015). *TMS ve TFRS uygulamalı Türkiye denetim standartlarına göre bağımsız denetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uyar, S. (2009). İç kontrol ve iç denetim: 5018 sayılı kanun açısından değerlendirme. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uyar, S. (2010). UFRS uygulamalarında iç kontrol sisteminin etkisi ve önemi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 37-60.
- Uzay, Ş. (1999). *İşletmelerde iç kontrol sistemini incelemenin bağımsız dış denetim karar sürecindeki yeri ve Türkiye'deki denetim firmalarına yönelik bir araştırma*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayını No:132.

- Uzun, A. K. (2009). Kamu yönetiminde iç kontrol ve iç denetim yaklaşımı. *Denetim Dergisi*, 3, 59-65.
- Uzunay, V. (2007). COBIT (Control Objectives for Information and related Technology), *İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi (Ankara)*, 3-17.
- Üstün, Ş. (1999). *Yerel yönetim terimleri sözlüğü*. Ankara: Mahalli İdareler Derneği Yayını.
- Varcan, N. (2013). Yerel yönetimin kavramsal yapısı. İçinde C. Hacıköylü, (Ed.) *Yerel Yönetimler içinde* (ss.1-94), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2928,
- Varcan, N., & Falay N. (2011). *Yerel Yönetimler.*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1754.
- Wardiwiyono, S. (2012). Internal control system for Islamic micro financing: An exploratory study of Baitul Maal wat Tamwil in the City of Yogyakarta Indonesia. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 5(4), 340-352.
- Warren, C. S., Reeve, J. M., & Fess, P. E. (2002). *Financial & managerial accounting* (Seventh Edition). South-Western.
- Whitting, O. R., & Pany, K. (1998). *Principles of auditing*. (20th ed.) McGraw-Hill Book: Singapore.
- Wilson, T., Wells, S., Little, H., & Ross, M. (2014). A history of internal control: From then to now. *Academy of Business Journal*, 1, 73-89.
- Worldbank (2016). *Public financial management (PFM/ kamu mali yönetimi)*. Erişim adresi: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPUBLICSECTORANDGOVERNANCE/0,,contentMDK:23090543~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:286305,00.html> (Erişim tarihi: 28/05/2021).
- Yılcı, F. M. (2015). *İç denetim ve iç kontrol değerlendirme rehberi* (3. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılcı, M. (2006). *İç denetim* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yıldırım Belediyesi. (2018). Risk Strateji Belgesi-2018. Erişim adresi: [https://www.yildirim.bel.tr/uploads/kurumsalraporlar/Yildirim Belediyesi Risk Strateji Belgesi.pdf](https://www.yildirim.bel.tr/uploads/kurumsalraporlar/Yildirim_Belediyesi_Risk_Strateji_Belgesi.pdf) (Erişim tarihi: 21.03.2022).

- Younas, A., & Kassim, A. A. (2019). Essentiality of internal control in Audit process. *International Journal of Business and Applied Social Science*, 5(11), 1-6.
- Yurtsever, G. (2008). *Bankacılığımızda iç kontrol*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını No: 256.
- Yurtsever, G. (2010). *Bankacılığımızda iç kontrol* (2. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Yüksel, M. (2020). *Kamu kurumlarında iç kontrol sistemi ve stratejik yönetime etkisi: İstanbul ilçe belediyelerinde alan araştırması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zencirkıran, S. (2015). Uluslararası muhasebe ve denetim standartlarının ulusal düzeydeki mevzuat ile ilişkisi: Türkiye Örneği, *Sayıştay Dergisi*, 98, 61-74.

DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE DEĞİŞEN UYGULAMALAR

Editör
Prof. Dr. Ahmet ÖZEN

Yardımcı Editör
Doç. Dr. Muhammet DAMAR

DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE DEĞİŞEN UYGULAMALAR

Editör

Ahmet ÖZEN

ORCID (0000-0002-3251-3236)

ISBN 978-625-6796-29-4

E-ISBN 978-625-6796-30-0

1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Dijital Dönüşüm ve Değişen Uygulamalar

ÖZEN, Ahmet

1. Basım, 612 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

- Kamu Sektöründe Dijital Dönüşüm
- Sektörel İnovasyon
- Dijital Dönüşüm
- Dijital Teknoloji
- Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM DİJİTALLEŞMENİN KAMU YÖNETİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

- 1. Dijitalleşmenin Kamu Hizmetleri Sunumuna Yansımaları 15**
Ferhan Çakır
- 2. Yapay Zekanın Kamusalılığı 33**
Özay Özpençe
- 3. Türkiye’de Kamu Alımlarındaki Elektronik Dönüşümün Değerlendirilmesi 53**
Şaban Ertekin & Gözde Atalay
- 4. Dijitalleşmenin Türkiye’de Gümrük Uygulamalarına Yansımaları 91**
Ayşe Günay Bekar
- 5. E-Devlet Uygulamalarının Gelişmesi Çerçevesinde E-Katılımın Hesap Verebilirlik Ve Yolsuzluk Üzerindeki Etkisi 113**
Habip Demirhan

İKİNCİ BÖLÜM DİJİTALLEŞMENİN PARA-BANKA VE FİNANS ÜZERİNE ETKİLERİ

- 1. Büyük Verinin Ekonomi Politikası Üzerine Etkileri: Kompleksite İktisadı Ve Ajan Tabanlı Kompütasyonel İktisat 131**
Selim Şanlısoy & Tuğberk Çiloğlu
- 2. Finans Sektöründe Dijitalleşme Ve İyi Uygulama Örnekleri 175**
Mustafa Bilik & Üzeyir Aydın
- 3. Kripto Varlıklardan Mali Sistemlere Yönelen Meydan Okumalar Ve Cbdc’lerle Gelen Karşılıklar 207**
Özgür Saraç
- 4. Türk Mevduat Bankacılığında Dijitalleşmenin Kredilendirme Süreci Üzerindeki Etkisi 235**
Haluk Egeli & Güngör Özcan

5. Dijitalleşmenin Türk Bankacılık Ürünleri Üzerindeki Etkilerinin Banka Çalışanları Açısından İncelenmesi..... 251
Güngör Özcan

6. Transfer Fiyatlandırmasıyla Mücadelede Blokzincir Teknolojisinin Kullanımı..... 261
Abdulkerim Eroğlu

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTALLEŞMENİN MALİYE POLİTİKASI ÜZERİNE ETKİLERİ

1. Vergi İdarelerinin Dijital Ekonomi İle İmtihanı..... 275
Doğan Bakırtaş & Metin Nazlıoğlu

2. Endüstri 1.0'dan Endüstri 4.0'a Vergi İdarelerinde Dönüşüm 311
Pelin Mastar Özcan

3. Vergi Uygulamalarında Dijitalleşmeye Yönelik Düzenlemeler (Türkiye'nin Makro Politika Belgeleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme)..... 331
Gül Kayalıdere

4. Kamu Kesiminde Büyük Veri Teknolojisi Kullanımı Ve Vergi Denetimine Katkısı..... 355
Melih Kabayel & Alper Doğan

5. Dijitalleşmenin Katılımcı Bütçelemeye Yansımaları 367
Gül Kayalıdere & Pelin Mastar Özcan

6. Vergi Şeffaflığını Artırmaya Yönelik Bir Araç: Açık Kamu Verisi 387
Elyasa Aksoy & Hüseyin Kutbay

7. Türkiye'de E-Tahsilat Uygulamasının Değerlendirilmesi 415
Hayal Ayça Şimşek & Fatma Akkaş

8. E-Dönüşüm Türkiye Vizyonu Kapsamında Birlikte Çalışabilirlik Yaklaşımı: E-Vergi, E-Maliye ve E-Devlet Örnek Uygulamaları Bağlamında Değerlendirmeler 433
Engin Hepaksaz

9. Dijital İkiz Temelli Muhasebe Kayıt Sistemi 471
Ahmet Özen & Fatma Nur Kara

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİJİTALLEŞMENİN SEKTÖREL ETKİLERİ

1. Kavramsal Olarak Dijital Dönüşüm Ve Sağlık Sektörüne Yansımaları..... 487
Muhammet Damar & Olgun Çiçek

2. Hastane Operasyonlarında Dijital Dönüşüm İçin Robotik Süreç Otomasyonu Ve Farklı Sektörel Uygulamaları..... 511
Muhammet Damar & Güzin Özdağoğlu

3. Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Sunumunda Dijital Dönüşüm 535
Pınar Özdemir & Haluk Tandırcıoğlu

4. Mimarlıkta Yapay Zeka..... 561
Erdem Yıldırım

5. Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde İnovasyon Neden Önemli Ve Küresel Literatür Bize Ne Söylüyor..... 579
Ali Emre Çetinkol, Muhammet Damar & Zühtü Benli

DİJİTALLEŞMENİN KAMU YÖNETİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

DİJİTALLEŞMENİN KAMU HİZMETLERİ SUNUMUNA YANSIMALARI

Dr. Öğr. Gör. Ferhan Çakır

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-0936-3345
- ❖ Mail: fberkay@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Acar, S. (2000). Bilgi Çağı Ekonomisine Teorik Bir Yaklaşım, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(1), 87-101.
- Ağcakaya, S. ve Kaya, I. (2022). Blockchain Teknolojisinin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi. İçinde Ağcakaya, S. (Edt.). Blockchain Teknolojisi ve Uygulamaları. (ss.59-80), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ağdeniz, Ş. ve Küçükaycan, D. (2021). Küreselleşmenin Türk Devlet Muhasebesine Etkileri ve Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Bilişim Sistemi, İçinde Öz, E., Sandalcı, U., Sandalcı, İ. (Eds.) Küresel Mali Sorunlar ve Muhtemel Çözümler, (ss. 361-388), İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Akçay, S. (2017). Kamu Mali Yönetiminde Devlet Muhasebesinin Rolünün Etkinleştirilmesi Çabaları ve Bütünleşik Yeni Devlet Muhasebesine Geçiş, International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, 3(3), 162-176.
- Atmaca, Y. ve Karaçay, F. (2020). Türkiye'deki Kamu Yönetimi Reformlarında Dijitalleşme ve E-Yönetişim, International Journal of Management and Administration, 4(8), 260-280.
- Bozkurt, A. vd. (2021). Dijital Bilgi Çağı: Dijital Toplum, Dijital Dönüşüm, Dijital Eğitim ve Dijital Yeterlilikler, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 7(2), 35-63.
- Coşkun, B. ve Yıldırım, Ç.P. (2018). Kamu Yönetimi Açısından Dijital Zekanın İyi Yönetime Etkisi, Ombudsman Akademik, Özel Sayı 1, 141-162.
- Doru, S. (2022). 21.Yüzyılda Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü: Dijitalleşme ve E-Devlet, https://www.researchgate.net/publication/362456372_21_YUZYILDA_TURK_KAMU_YONETIMININ_DONUSUMU_DIJITALLESME_VE_E-DEVLET#fullTextFileContent (17.03.2023).
- Durukal, O. Ve Öztürk, N.K (2019). Kamusal Hizmet Sunumunda Blokchain Teknolojisi, Ekev Akademi Dergisi, 23(77), 449-456.
- Göçoğlu, V. (2020). Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Dijital Dönüşüm: Nesnelerin İnterneti Üzerine Bir İnceleme, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(1), 615-628.
- Karaca, Y. ve Öztürk, N.K (2019). Yeni Nesil Belediyecilik: Dijital Belediye Uygulamaları, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2(3), 528-537.
- Karagün, V. ve Aras, M.S. (2022). Küreselleşme ve Bilgi Çağı, Dicle Akademi Dergisi, 1(3), 32-40.
- Karasoy, H.A. ve Babaoğlu, P. (2020). Türkiye'de Elektronik Devletten Dijital Devlete Doğru, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 12(23), 397-416.
- Ortaş, İ. (2018). Bilgi ve İletişim Çağında Bilimsel Bilgiye Erişimin Önemi ve

- Türkiye'nin Bilgiye Erişim Potansiyeli, Türk Kütüphaneciliği, 32(3), 223-232.
- Önen, S.M. ve Kahraman, N. (2022). Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Dijitalleşme Üzerine Bir Değerlendirme, Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, 5(5), 424-432.
- Selvi, Ö. (2012). Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi ve Halkla İlişkiler, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 1(3), 191-214.
- SETA, Adım Adım İleriye: Birleşmiş Milletler E-Devlet Araştırmasında Türkiye, <https://www.setav.org/adim-adim-ileriye-birlesmis-milletler-e-devlet-arastirmasinda-turkiye/> (2.07.2023).
- Türkiye Bilişim Derneği (TBD) (2022). Türkiye'nin Bilişimle Gelişimi -Akıllı Yaşam Çağı-, <https://www.tbd.org.tr/turkiyenin-bilisimle-gelisimi-akilli-yasam-cagi/> (19.03.2023)
- Uysal, T. U ve Aldemir, C. (2018). Dijital Kamu Mali Yönetim Sistemi ve Blok Zinciri Teknolojisi, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 11(3), 505-522.

YAPAY ZEKANIN KAMUSALLIĞI

Prof. Dr. Özay Özpençe

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-1502-3240
- ❖ Mail: oozpence@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bingöl, K. ve Er Akan, A. , Örmecioğlu, H. T. ve Er, A. (2020). Depreme dayanıklı mimari tasarımda yapay zeka uygulamaları: Derin öğrenme ve görüntü işleme yöntemi ile düzensiz taşıyıcı sistem tespiti. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 35(4): 2197-2210. doi: 10.17341/gazimmfd.64798
- Çelebi, V. ve İnal, A. (2019). Yapay Zekâ Bağlamında Etik Problemi. Journal of International Social Research, 12(66), 651-661. doi: 10.17719/jisr.2019.3614
- Cunningham, I. (2023). AI Hallucinations: The Hidden Risks of Machine Learning, <https://www.aipathway.com/ai-hallucinations/> (22.05.2023).
- European Commision (2018). Ethic Guidelines for Trustworthy AI, (High-Level Expert Group on Artificial Intelligence), Brussels.
- European Commision (2020). On Artificial Intelligence – A European Approach to Excellence and Trust, (White Paper), COM (2020) 65 final, Brussels.
- Fitzgerald, M., Boddy, A. ve Baum, S. D. (2020). 2020 Survey of Artificial General Intelligence Projects for Ethics, Risk, and Policy, (Global Catastrophic Risk Institute Technical Report), https://gcrinstitute.org/papers/055_agi-2020.pdf.
- Gurumurthy, A., Chami, N. ve Mahindru, T. (2022). Digital Public Goods for an Inclusive Digital Future: A Roadmap Towards 2030. Science-Policy Brief for the Multistakeholder Forum on Science, Technology and Innovation for the SDGs, May 2022, <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2022-05/2.1.1-45-Gurumurthy%20-Digital%20Public%20Goods.pdf>. (18.04.2023).
- İnce, H., İmamoğlu, S.E. ve İmamoğlu, S.Z. (2021). Yapay zeka uygulamalarının karar verme üzerine etkileri: Kavramsal bir çalışma. International Review of Economics and Management, 9(1), 50-63. Doi: <http://dx.doi.org/10.18825/iremjournal.866432>
- Jiang, Y., Li, X., Luo, H., Yin, S. ve Kaynak O. (2022). Quo vadis artificial intelligence?. Discover Artificial Intelligence, 2, <https://doi.org/10.1007/s44163-022-00022-8>
- Kelleher, A.B. (2022). Celebrating 75 Years of the Transistor a Look at the Evolution of Moore's Law Innovation. 2022 International Electron Devices Meeting (IEDM), USA San Francisco, CA, pp. 1-5. doi: 10.1109/IEDM45625.2022.10019538
- Keskenler, M. F. ve Keskenler, E. F. (2017). Geçmişten günümüze yapay sinir ağları ve tarihçesi. Takvim-i Vekayi, 5(2), 8-18.
- Kurzweil R. (2005). The Singularity is Near: When Humans Transcend Biology. London: Penguin.
- L. Cao, (2022). AI Science and Engineering: A New Field. IEEE Intelligent Systems, 37(1), 3-13. doi: 10.1109/MIS.2022.3151993
- McCarthy, J. What is AI? Basic Questions, <http://jmc.stanford.edu/artificial->

intelligence/what-is-ai/index.html, 03.05.2023.

- Meng, L., Xin, N., Hu, C. vd. (2022). Dual-gated single-molecule field-effect transistors beyond Moore's law. *Nature Communications*, 13, 1-5. doi: 10.1038/s41467-022-28999-x
- Noyan, E. ve İdikut Özpençe, A. (2023). Metaverse, Etik, Gelecek ve Kamusal Düzenlemeler. *TRT Akademi*, 8(17), 104-121. doi: 10.37679/trta.1208094
- Noyan, E., ve Özpençe İdikut, A. (2022). İşlem Maliyetleri Teorisi Kapsamında Blockchain Teknolojisi ve Ekonomik Etkileri, İçinde Ağcakaya S. (Eds). *Blockchain Teknolojisi ve Uygulamaları*. (ss. 181-194), Ankara: Nobel Bilimsel.
- Özpençe, Ö. (2014). Dijital Kamusal Mallar. *Sosyoekonomi*, 22 (22), 57-80.
- Poole, D. L. ve Macworth, A. K. (2017). *Artificial Intelligence: Foundations of Computational Agents*, Cambridge University Press, Online Version, <http://artint.info/2e/html/ArtInt2e.Ch1.S1.html>
- Reedy, C. (2017). Kurzweil Claims That the Singularity Will Happen by 2045, Get ready for humanity 2.0., <https://futurism.com/kurzweil-claims-that-the-singularity-will-happen-by-2045> (12.04.2023).
- Rockwell A. (2017). The History of Artificial Intelligence, Special Edition on Artificial Intelligence, <https://sitn.hms.harvard.edu/flash/2017/history-artificial-intelligence/> (21.03.2023).
- Russell, S. ve Norvig, P. (2009). *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, New Jersey, Pearson Education, 3rd. Edition.
- Schuett, J. (2021). Defining the Scope of AI Regulations (August 22, 2021). Forthcoming in *Law, Innovation and Technology*, Legal Priorities Project (Working Paper Series No. 9), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3453632> or doi: 10.2139/ssrn.3453632.
- Sharma, G. (2023). *AI Systems as Dijital Public Goods: Exploring the Potential of Open-Source AI* (Issue Brief, Issue No:612), Observer Research Foundation.
- Surden, H. (2019). The Ethics of Artificial Intelligence in Law: Basic Questions. Forthcoming chapter in *Oxford Handbook of Ethics of AI*, 2020, (U of Colorado Law Legal Studies Research Paper) (ss.19-29). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3441303
- Turing, A.M. (1950). Computing Machinery and Intelligence. *Mind*. 59(236), 433-460, <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433>
- UNDP (2022). *UNDP RBAP Foresight Brief: Can Digital Public Goods Deliver More Equitable Futures?*, New York.
- Züger, T. ve Asghari, H. (2023). AI fort he Public. How Public Interest Theory Shifts the Discourse on AI. *AI&SOCIETY*, 38: 815-828. doi: 10.1007/s00146-022-01480-5

TÜRKİYE’DE KAMU ALIMLARINDAKİ ELEKTRONİK DÖNÜŞÜMÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Şaban Ertekin

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üni. Aydın İktisat Fak. Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-3438-3196
- ❖ Mail: sabanertekin@adu.edu.tr

Doktorant Gözde Atalay

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üni. Aydın İktisat Fak. Maliye ve Vergi Uygulamaları Doktora Programı
- ❖ ORCID: 0000-0001-5488-3417
- ❖ Mail: gozdeatalay09@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akdoğan, M. (2014). Avrupa Birliği kamu alımları direktifleri ve Türkiye uygulamasına yansımalarının ilerleme raporları ışığında değerlendirilmesi. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72(2), 683-701.
- Akkoç, A.K. (2013). Elektronik ihale süreci ve gelinen son nokta. *İnsan İnşaat Sanayi Dergisi*, 135(Ocak-Şubat), 16-21.
- Altay, A. (2021). Kamu alımlarında güncel gelişmeler, dijital dönüşüm ve sözleşme yönetimi. İçinde Bafra E. ve Taşyürek, M.Ç. (Ed.), *Kamu alımlarında elektronik ihale uygulamalarının idare ve isteklilere yansımaları* (ss.365-374). Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Akpınar, N. (2020). 4734 sayılı Kamu İhale Kanununda öngörülen kamu ihale usulleri (5812 sayılı kanun değişikliği ile genel bir inceleme). *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(38), 132-154.
- Barış, M. F. (2021). Türk kamu ihale sisteminin tarihsel gelişimi ve son düzenlemelerin kısa değerlendirmesi. İçinde E. Bafra & M. Ç. Taşyürek (Ed.), *Kamu alımlarında güncel gelişmeler, dijital dönüşüm ve sözleşme yönetimi* (ss. 9-38). Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Baştan, S. & Gökbunar, R. (2004). Kamu hizmetlerinin sunumunda e-devletle ilgili yeni gelişmeler: tümleşik e-devlet sistemlerine doğru. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 71-89.
- Boz, S. S. (2013). Elektronik ihale (e-ihale). *Kamu Hukuku Arşivi*, 13/1(16), 1-32.
- Bulut, S. (2021). Kamu alımlarında yapay zeka kullanımı üzerine öneriler. İçinde Bafra E. & Taşyürek, M.Ç. (Ed.), *Kamu alımlarında güncel gelişmeler, dijital dönüşüm ve sözleşme yönetimi* (ss. 327-350). Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Çeper, K.İ. (2023). 2014/24/AB sayılı AB kamu alım direktifinde yer alan ihale usullerinin incelenmesi, İçinde Taşyürek, Ç.T., Başdaş, Ş. & Kılıç, O. (Ed.), *Kamu alımlarında uluslararası düzenlemeler ve ülke uygulamaları* (ss.101-124), Ankara: KİK Yayınları.
- Çetinkaya, Ö., Filibe, M. & Üstün, K. (2018). Tarihsel boyutu ile kamu alım usullerindeki gelişmeler ve günümüzdeki yapının değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 311-330.
- Çilingir, G. A. & Durna, D. (2022). 1925 tarihli müzayede, münakasa ve ihâlât kanununa göre kamu ihale usulü. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 195-216.
- D. Mengistu, H. Zo & J. J. Rho. (2009). M-government: opportunities and challenges to deliver mobile government services in developing countries. 2009 Fourth International Conference on Computer Sciences and Convergence Information Technology, doi: 10.1109/ICCIT.2009.171, 1445-1450.
- Dağ, A. (2022). İnsansız dünya transhümanizm. İstanbul: Ketebe Yayınları.

- Dağıtmaç, M. & Ekmen, Ş. (2019). Dijital psikolojik devrim. İstanbul: Motto Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), (2006). E-dönüşüm türkiye projesi 2005 eylem planı, Erişim tarihi: 20.05.2023, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/2005_Eylem_Planı/060500_SonucRaporu.pdf
- Doru, S. (2022). 21. Yüzyılda Türk Kamu Yönetiminin dönüşümü: dijitalleşme ve e-devlet. İçinde Karabulut, Ş. (Ed.), Siyaset bilimi ve kamu yönetimi konularında bilimsel değerlendirmeler (ss. 105-115). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Durdu, A. & Gökçe, A. (2022). Blok zincir akıllı teknoloji sözleşme uygulamalarının kamu alımlarında kullanımı. Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi, 4(2), 43-48.
- Erdoğan, A. (2014). Kamu ihale usullerinin Avrupa Birliği ve Türkiye uygulamaları yönünden karşılaştırılması. İçinde Çolak M. & Demirboğa, D.A. (Ed.), Kamu ihale hukukunda temel konular (ss. 208-224), Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Erdoğan, A., Kılıç, O., Dursun, S., Aydın, A., Soylu, A., Lafçı, M., Ecevit, M. S., Şengüder, Y. & Dönmez, A. (2014), Kore e-ihale sistemi: koneps, İçinde Çolak M. & Demirboğa, D.A. (Ed.), Kamu ihale hukukunda temel konular (ss. 225-258), Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Eroğlu, Ş. (2018a). Açık devlet ve açık devlet verisi. İstanbul: Ezgi Matbaacılık.
- Eroğlu, Ş. (2018b). Açık devlet ve açık devlet uygulamaları: Türkiye'de kamu kurumlarına yönelik bir değerlendirme. DTFC Dergisi 58(1), 462-495.
- Gardenal, F. (2013). A model to measure e-procurement impacts on organizational performance. Journal Of Public Procurement. 13(2), 215-242.
- Gözler, K. (2019). Türkiye'nin yönetim yapısı. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Güleç H. (2017). Açılış konuşmaları, Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi Sempozyumu, Kamu İhale Kurumu & TOBB, Ankara: Intes.
- Gürbüz, A. (2019). E-ihale kapsamında Avrupa Birliği ve Türk kamu alımlarında dinamik alım sisteminin karşılaştırmalı analizi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 333-356.
- Hepaksaz, E. (2011). Türkiye'de e-devlet ve e-mali uygulamalar, Gazi Kitabevi, Ankara.
- İlgün, M. F., (2020). Endüstri 4.0 ve kamu maliyesinde dönüşüm: kamu harcamaları açısından bir değerlendirme. Sosyoekonomi, 28(44), 237-260.
- İlkorkor, Z. Ş. (2010). Kamu yönetiminde etkinliğin sağlanmasında alternatif bir model: ihale yöntemi. Türk İdare Dergisi, Eylül(468), 63-84.
- İmamoğlu, M. Y., & Özbilgin, İ. G. (2012). Türkiye'de elektronik kamu ihale

- systeminde kurumsal yönetim ve birlikte çalışabilirliğin önemi. *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 20-34.
- Kaplan, S. (2012). İdeal bir kamu ihale kanunu ve ideal bir kamu ihale kurumu ve kurulu nasıl olmalıdır? Fonksiyonel bir model çalışması. *Maliye Dergisi*, Haziran(162), 18-50.
- Karahan, Ç. & Tüfekci, A. (2019). Blok zincir teknolojisi ve kamu kurumlarınca verilen hizmetlerde blok zincirin kullanım durumu. *Verimlilik Dergisi*. (4), 157-193.
- Kaya, G.Z. (2021). Kamu ihale sisteminde dijital dönüşüm. İçinde Bafra E. ve Taşyürek, M.Ç (Ed.), *Kamu alımlarında güncel gelişmeler, dijital dönüşüm ve sözleşme yönetimi* (ss.375-394), Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Kearns, I. (2004). *Public value and e-government*. London: Institute for public policy research, Erişim tarihi: 10.04.2023, <https://www.ippr.org/publications/public-value-and-e-government>
- Kudu, Ü. (2018). Hukuk ve idare mahkemeleri kararları ışığında bilgi iletişim teknolojileri ve e-devlet’e ilişkin hukuki düzenlemeler. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 5(2), 41-77.
- Lee, J. Y. (2007). The government e-procurement system in Korea. In *Encyclopedia of Digital Government* . 896-900, IGI Global.
- McIntosh, D. (2010). Transhuman politics and fifth generation war. *The Handbook of 5GW*, 81-82.
- Mostafa, L. & Beshir, S. (2022). Using gamification in egyptian e-government. In *Proceedings of the 8th International Conference on Advanced Intelligent Systems and Informatics*. 344-353.
- Nohria, N. & Berkley, J. D. (1994). The post-bureaucratic organization: new perspectives on organizational change. In H. Charles & D. Anne (Ed.), *The virtual organization: bureaucracy, technology, and the implosion of control* (ss.108-128). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- OECD, (2019). The path to becoming a data-driven public sector, Erişim tarihi: 04.04.2023, <https://www.oecd.org/gov/digital-government/the-path-to-becoming-a-data-driven-public-sector-059814a7-en.htm/>
- OECD, (2020). *Communicating open government a how to guide handbook*, Erişim tarihi: 04.04.2023, <https://www.oecd.org/gov/open-government/public-communication-and-media.htm>
- OECD, (2014). *Recommendation of the council on digital government strategies*, Erişim tarihi: 04.04.2023, <https://www.oecd.org/general/searchresults/?q=e-government&cx=012432601748511391518:xeadub0b0a&cof=FORID:11&i=UTF-8>
- OECD, (2021). *Government at a glance*, Erişim tarihi: 12.04.2023, https://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance_22214399

- OECD, (2023). Public procurement, Erişim tarihi: 04.04.2023, <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/support/>
- OmaStadi Game, (2023). Material bank, Erişim tarihi: 12.04.2023, <https://omastadi.hel.fi/pages/materialialipankki?locale=en>
- Ökde, A., Ökde, F., Börü, İ.E., & Dağ, M. (2017). Avrupa Birliğinde kamu alımları ve Türkiye karşılaştırması. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 4(5), 727-737.
- Önen, S. M. & Kahraman, N. (2022). Kamu hizmetlerinin sunumunda dijitalleşme üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 5(5), 424-432.
- Öngel, V., Yavuz, M.S. & Tatlı H.S., (2021). Kamu sektöründe dijital dönüşüm: blok zincir teknolojilerinin kamu alımlarında kullanılmasına yönelik bir öneri. İçinde Bafra E. & Taşyürek, M.Ç. (Ed.), *Kamu alımlarında güncel gelişmeler, dijital dönüşüm ve sözleşme yönetimi* (ss. 297-326), Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Pınar, Ö. G. (2022). Yerel yönetimlerde elektronik ihale (e-ihale) süreçleri ve yapı bilgi modellemesi (ybm) entegrasyonu. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 7(2), 734-749.
- Schedler, K. (2018). Von electronic government und smart government. *IMPuls*, 1(1).
- Seong, S. K. & Lee, J. Y. (2004). Developing e-procurement systems: A case study on the government e-procurement systems in Korea. *Public Finance & Management*, 4(2), 204-211.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, Dijital devlet stratejisi, Erişim tarihi: 04.04.2023, <https://cbddo.gov.tr/dijital-devlet-stratejisi/>
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi, Kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık ve etkinlik eksenli mevcut durum raporu, Erişim tarihi: 05.04.2023, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2022/01/ihityac_tespiti_ve_oneriler_raporu-1.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı 11. Kalkınma Plânı, E-devlet hizmetlerinin geliştirilmesi çalışma grubu raporu, Erişim tarihi: 05.04.2023, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/e-Devlet-Hizmetlerinin-Gelistirilmesi-Calisma-Grubu-Raporu.pdf>
- Thai, K. V. (2017). *International handbook of public procurement*. Newyork: Routledge.
- Thai, K.V. (2001). Public procurement re-examined. *Journal Of Public Procurement*, 1(1), 9-50.
- The World Bank, (2004). Korea's move to e-procurement, Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/70b81a2c-8833-5f1c-88c1-2b36ace8be39>
- Turhan, M. S. & Uymaz, A. O. (2021). Ülkelerin kamu alımları örgütlenme yapılarına

etki eden faktörler: avrupa birliği üzerine bir analiz. Maliye Dergisi, (180), 1-30.

- Uçkan, Ö. (2003). E-devlet, e-demokrasi ve Türkiye. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- UNDP, (2021). Building Transparent And Open Public Procurement Systems For Achieving The Sdgs In Asean, Recource Guide, Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://www.undp.org/asia-pacific/fairbiz/publications/resource-guide-building-transparent-and-open-public-procurement-systems-achieving-sdgs-asean>
- Uysal, T. U. & Aldemir, C. (2018). Dijital kamu mali yönetim sistemi ve blok zinciri teknolojisi. Journal of Accounting and Taxation Studies, 11(3), 505-522.
- Ürper, T. D., (2021). Kamu alımlarında blok zincir teknolojisinin kullanımı. İçinde Bafra E. & Taşyürek, M.Ç. (Ed.), Kamu alımlarında güncel gelişmeler, dijital dönüşüm ve sözleşme yönetimi (ss. 351-364), Ankara: Kamu İhale Kurumu Yayınları.
- Yıldız, S., Topal, M. H., Yıldız, E. & Tosunoğlu, B. (2018). Firmaların e-devlet hizmetleri kullanımını etkileyen faktörler: ekap üzerine bir uygulama. The Journal of International Scientific Researches, 3(1), 11-28.
- Zhang, Y. (2022). Digital government construction perspective: a study on the path to promote the improvement of government public management capacity. Frontiers in Business, Economics and Management, 6(3), 35-40.
- World Bank, E-government, Erişim tarihi: 05.04.2023, <https://www.worldbank.org/en/topic/digitaldevelopment/brief/e-government>

DİJİTALLEŞMENİN TÜRKİYE'DE GÜMRÜK UYGULAMALARINA YANSIMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Günay Bekâr

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-7181-240X
- ❖ Mail: ayse.gunay@deu.edu.tr

KAYNAKLAR

4458 Sayılı Gümrük Kanunu.

Akgöz, S.S. (2011). E-Dış Ticaret İşlemleri ve Yönetimi. İstanbul: Beta Basım Yayım, Dağıtım A.Ş.

Aktaş, G. (2018). Endüstri 4.0'ın Gümrük Politikası ve Uygulamaları Üzerine Etkisi. Gümrük Ticaret Dergisi, Haziran 2018. 5(12), 10-18.

Aslan Gümrük Müşavirliği. <https://www.aslangumruk.com/?s421/tps-nedir>

Çolakvermiş, İ. (2023). Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye'nin Gümrük ve Dış Ticaret Politikası. E-Yaklaşım Dergisi, Nisan 2023, Sayı:364. <https://portal.yaklasim.com/makale/2023-04/yeni-dunya-duzeni-ve-turkiyenin-gumruk-ve-dis-ticaret-politikasi?term=g%C3%BCmr%C3%BCk>

Durusoy, B. Bilge Sistemi Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Sistem Hakkında Doğru Bilinen Bazı Yanlışlar. <https://www.gmmd.org.tr/files/Makale/5.pdf>

Gerçek, A. (2020). Dış Ticaret İşlemleri ve Vergilendirilmesi, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Gichuki, N. ve Msiska, F. (2021). Customs Digitalization and Deepening Intra-COMESA Trade, Special Report, Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA).

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2013). 2013 Yılı İdare Faaliyet Raporu, Ankara.

Gümüş, M. (2018). İthalatta Vergi ve Mali Yükümlülükler, Ankara Gümrük Müşavirleri Derneği Yayını, Ankara: ÖNKA Matbaa.

Gürsoy, İ. ve Turğut, M. (2022). Uluslararası Ticarete Dijital Gümrük Uygulamalarının Önemi, İçinde: Dijitalleşme ve İşletmecilik Üzerine Güncel Yaklaşımlar. Editörler: Prof. Dr. Ali Deran, Doç. Dr. Serkan Şahin, Doç. Dr. M. Sami Süygün, Necmettin Erbakan Üniversitesi (NEÜ) Yayınları.

İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği (İGMD). Get-APP, https://www.igmd.org.tr/sayfa/get-app_sayfasi

İzmirlioğlu, Y.T. (2020). E-gümrük hizmetlerinin ve yazılımlarının kalitesinin belirlenmesine yönelik bir uygulama (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Messerlin, P. A., & Zarrouk, J. (2000). Trade facilitation: technical regulations and customs procedures. World Economy, 23(4), 577-593.

Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri (OAİB). <https://www.oaib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-sikca-sorulan-sorular-tek-pencere-sistemi-tps-hakkinda-bilgi-verebilir-misiniz.html#:~:text=Cevap%3A%20Tek%20Pencere%20Sistemi%2C%20it%20halat,yerine%20getirmelerini%20sa%C4%9Flayacak%20bir%20sistemdir>

Özken, A. (2013). Dış Ticarete Gümrük Mevzuatı ve İlgili İşlemleri, içinde: Editörler: Prof. Dr. Utku UTKULU, Yrd. Doç. Dr. İsmail AYDEMİR,

- Türkiye’de Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulaması (Teoriden Pratiğe), Gazi Kitabevi, ss.65-102.
- Selen, U. (2016). Gümrük İşlemleri ve Vergilendirilmesi, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Selen, U. ve Akbelen, Z. (2021). Türkiye’de Gümrük Müşavirlerinin Tek Pencere Sistemi Uygulamalarına Yönelik Algı Ve Tutumlarının Vergi Uyumuna Etkisi. Gümrük Ticaret Dergisi, Aralık 2021, 8(26), 64-80.
- Sezen, M. (2019). “Dijital Gümrükler”, 18 Kasım 2019, İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği.
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETAV). <https://setav.org/assets/uploads/2023/04/R218.pdf>
- Sung Sig, K. (2017). WCO Programmes on Digital Customs, WCO-UNESCAP, 3rd UNNExT Masterclass, 18-29 April 2017.
- Şahin, M. (2019). Gümrük Vergileri, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Şahin, M. (2020). “Dijital Ekonominin Vergilendirilmesi”, E-Yaklaşım Dergisi, Ocak 2020, Sayı:325, <https://portal.yaklasim.com/makale/2020-1/dijital-ekonominin-vergilendirilmesi-e-yaklasim>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı. <https://cbddo.gov.tr/kamu-dijital-donusum-lideri/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı. <https://cbddo.gov.tr/dijital-devlet-stratejisi/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2018). Liman Tek Pencere Sistemi Acente Klavuzu, Ankara.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2023). 2022 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. [https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/bilge-sisteminde-\)%C3%BCmr%C3%BCk-beyan%C4%B1-nas%C4%B1-yap%C4%B1%C4%B1r](https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/bilge-sisteminde-)%C3%BCmr%C3%BCk-beyan%C4%B1-nas%C4%B1-yap%C4%B1%C4%B1r)
- T.C. Ticaret Bakanlığı. <https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/bilge-sistemi-nedir>
- T.C. Ticaret Bakanlığı. [https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/dijital-g-\)%C3%BCmr%C3%BCk](https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/dijital-g-)%C3%BCmr%C3%BCk)
- T.C. Ticaret Bakanlığı. <https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/tek-pencere-sistemi>
- T.C. Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/dijital-gumruk-uygulamaları/sure-hesaplama-ve-izleme-programi-ship>
- T.C. Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/dijital-gumruk-uygulamaları/ihracatta-dijital-gumruk-projesi/bilgi-notu>
- Tosun, T. (2022). Gümrüklerde E-Belge Uygulamaları, Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü, Elektronik Gümrük İşlemleri Dairesi.

- Turagay, R.T. (2019). Dijital Gümrükler Paneli, İstanbul Ticaret Odası (İTO), 18 Kasım 2019, https://www.igmd.org.tr/ito-toplantisi_igmd_akademisi
- Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği (UTİKAD). <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/22339/konteyner-ve-liman-takip-sistemi>
- Utkulu, U. (2013). Türkiye’de Dış Ticaretin Gelişimi ve Yapısal Değişim içinde: Editörler: Prof. Dr. Utku UTKULU, Yrd. Doç. Dr. İsmail AYDEMİR, Türkiye’de Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulaması (Teoriden Pratiğe), Gazi Kitabevi, ss.1-24.
- World Customs Organization (WCO) (2023). WCO Annual Report 2022-2023, https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/about-us/annual-reports/annual-report-2022_2023.pdf

E-DEVLET UYGULAMARININ GELİŞMESİ ÇERÇEVESİNDE E- KATILIMIN HESAP VEREBİLİRLİK VE YOLSUZLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Doç. Dr. Habip Demirhan

- ❖ Kurum Bilgisi: Hakkâri Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-8621-0778
- ❖ Mail: habipdemirhan@hakkari.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abu-Shanab, E. (2012). Digital government adoption in Jordan: An environmental model. *International Arab Journal of e-Technology*, 2(3), 129–135.
- Adnan, M., Ghazali, M., & Othman, N. Z. S. (2022). e-Participation within the Context of e-Government Initiatives: A comprehensive systematic review. *Telematics and Informatics Reports*, 8, 100015. <https://doi.org/10.1016/j.teler.2022.100015>
- Almarabeh, T., & AbuAli, A. (2010). A general framework for e-government: definition maturity challenges, opportunities, and success. *European Journal of Scientific Research*, 39(1), 29-42.
- Amiri, K., Masoud, M., Moradi Chadegani, D., Sadeghi, N., & Safi- Esfahani, F. (2020). Designing an E- empowerment pattern to improve the level of participation in the urban decline regeneration of Isfahan. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Memary VaShahrsazi*, 25(2), 69–81. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2021.302219.672451>
- Andersen, T. B. (2009). E-Government as an anti-corruption strategy. *Information Economics and Policy*, 21(3), 201–210. <https://doi.org/10.1016/j.infoecopol.2008.11.003>
- Caldow, J. (2004). E-democracy: Putting down global roots. *Institute for Electronic Government, IBM*, 12
- Chun, S. A., Shulman, S., Sandoval, R., & Hovy, E. (2010). Government 2.0: Making connections between citizens, data and government. *Information Polity*, 15(1), 1-9
- Clift, S. (2003). E-democracy, e-governance and public net-work. *Publicus. net*, 1-13.
- De Grauwe, P., (2012). A fragile Eurozone in Search of a Better Governance. *The Economic and Social Review*, 43(1), 1–30.
- Demirhan, H. (2019). Yeni Nesil Doğrudan Demokrasi Araçları: E–Demokrasi, E–Katılım ve E–Katılımcı Bütçeleme. *Vergi Dünyası*, 38, 453. 52-67.
- Grindle, M. S. (2007). Good enough governance revisited. *Development Policy Review*, 25(5), 533–574. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7679.2007.00385.x>
- Harrison, T. M., & Sayogo, D. S. (2014). Transparency, participation, and accountability practices in open government: A comparative study. *Government Information Quarterly*, 31(4), 513–525.
- Hong, S., & Cho, B. S. (2018). Citizen participation and the redistribution of public goods. *Public Administration*, 96(3), 481–496. <https://doi.org/10.1111/padm.12521>
- Hood, C., & Heald, D. (Eds.). (2006). *Transparency: The key to better governance*. Oxford University Press.
- Howard, M. (2001). *E-government across the globe: how will'e'change Government*,

- Ingrams, A., & Schachter, H. L. (2019). E-participation opportunities and the ambiguous role of corruption: A model of municipal responsiveness to socio-political factors. *Public Administration Review*, 79(4), 601–611.
- Katsonis, M., & Botros, A. (2015). Digital government: a primer and professional perspectives. *Australian Journal of Public Administration*, 74(1), 42-52.
- Kaufmann, W., & Lafarre, A. (2021). Does good governance mean better corporate social performance? A comparative study of OECD countries. *International Public Management Journal*, 24(6), 762–791
- Lee, J., & Kim, S. (2018). Citizens' e-participation on agenda setting in local governance: Do individual social capital and e-participation management matter? *Public Management Review*, 20(6), 873–895.
- Lee, G., & Kwak, Y. H. (2012). An open government maturity model for social media-based public engagement. *Government information quarterly*, 29(4), 492-503.
- Mergel, I. (2012). *Social media in the public sector: A guide to participation, collaboration and transparency in the networked world*. John Wiley & Sons
- Meyerhoff Nielsen, M. (2017). Governance failure in light of Government 3.0: Foundations for building next generation eGovernment maturity models. *Government 3.0–Next Generation Government Technology Infrastructure and Services: Roadmaps, Enabling Technologies & Challenges*, 63-109.
- Moon, M. J. (2002). The evolution of e-government among municipalities: rhetoric or reality?. *Public administration review*, 62(4), 424-433.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2008). *Digital citizenship: The internet, society, and participation*. MIT Press.
- Nam, T. (2013, October). Government 3.0 in Korea: fad or fashion?. In *Proceedings of the 7th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance* (pp. 46-55)
- Napitupulu, D., Adiyarta, K., Sutabri, T., & Kamaruddin, K. (2018). Analysis of citizen readiness in Indonesia toward e-gov 2.0. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 96(19), 6645-6653.
- OECD. (2021). *Better governance, planning and services in local self-governments in Poland*. OECD Publishing
- Ojo, A., & Millard, J. (Eds.). (2017). *Government 3.0–Next Generation Government Technology Infrastructure and Services: Roadmaps, Enabling Technologies & Challenges* (Vol. 32). Springer.
- Oser, J., Hooghe, M., & Marien, S. (2013). Is online participation distinct from offline participation? A latent class analysis of participation types and their stratification. *Political Research Quarterly*, 66(1), 91–101.
- Peristeras, V., Mentzas, G., Tarabanis, K. A., & Abecker, A. (2009). *Transforming E-*

government and E-participation through IT. *IEEE Intelligent Systems*, 24(5), 14-19.

- Sampaio, R. C. (2016). e-Participatory Budgeting as an initiative of e-requests: prospecting for leading cases and reflections on e-Participation. *Revista de Administração Pública*, 50, 937-958.
- Shim, D. C., & Eom, T. H. (2008). E-government and anti-corruption: Empirical analysis of international data. *International Journal of Public Administration*, 31(3), 298–316.
- Sivarajah, U., Weerakkody, V., Waller, P., Lee, H., Irani, Z., Choi, Y., Morgan, R., & Glikman, Y. (2016). The role of e-participation and open data in evidence-based policy decision making in local government. *Journal of Organisational Computing and Electronic Commerce*, 26(1-2), 64–79.
- Stieglitz, S., & Brockmann, T. (2013, January). The impact of smartphones on e-participation. In 2013 46th Hawaii International Conference on System Sciences (pp. 1734-1742). IEEE
- Waheduzzaman, W., & Khandaker, S. (2022). E-participation for combating corruption, increasing voice and accountability, and developing government effectiveness: A cross-country data analysis. *Australian Journal of Public Administration*.81. 549-568.
- Wirtz, B. W., Daiser, P., & Binkowska, B. (2018). E-participation: A strategic framework. *International Journal of Public Administration*, 41(1), 1–12
- Zheng, Y. (2016). The impact of E-participation on corruption: A cross-country analysis. *International Review of Public Administration*, 21(2), 91–103.

DİJİTALLEŞMENİN PARA-BANKA VE FİNANS ÜZERİNE ETKİLERİ

BÜYÜK VERİNİN EKONOMİ POLİTİKASI ÜZERİNE ETKİLERİ: KOMPLEKSİTE İKTİSADI VE AJAN TABANLI KOMPÜTASYONEL İKTİSAT

Prof. Dr. Selim Şanlısoy

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-0629-0905
- ❖ Mail: selim.sanlisoy@deu.edu.tr

Tuğberk Çiloğlu

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı
- ❖ ORCID: 0000-0002-7387-3692
- ❖ Mail: utugberk@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C. & Dileyici, D. (2007). Siyasal süreçte enformasyon sorunları ve demokrasinin başarısızlığı, *Modern Politik İktisat Kamu Tercih*. (ss. 81-121), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altun, T., Öztaş, N. & Şahin F. (2017). Kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında büyük veri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.22, Kayfor 15 Özel Sayısı, 2021-2044.
- Arslan, M. O. (2017). Linking agent-based computational economics to post keynesian economics. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 13(1), 1-17.
- Azzone, G. (2018). Big data and public policies: Opportunities and challenges, *Statistics and Probability Letters*. 136, 116–120.
- Barutçugil, İ. (2002). Bilgi yönetimi. İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Bektaş, A. (2000). Kamuoyu, iletişim ve demokrasi. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Cao, M., Chychyla, R. & Stewart, T. (2015). Big data analytics in financial statement audits. *Accounting Horizons*, 29(2), 423–429.
- Cavallo, A. F. (2007). Scraped data and sticky prices. Harvard University, Ph.D. Thesis.
- Cox, M. & Ellsworth, D. (1997). Application-controlled demand paging for out-of-core visualization. In *Proceedings. Visualization'97*, 235-244
- Çınar, F. (2019). Enformatik devrim & Kompleks kaotik düşünce sistemi. https://medium.com/@fatma_cinar_ftm/enformatik-devrim-kompleks-kaotik-d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnce-sistemi-28cf4fe9f3ec Erişim Tarihi:23.05.2023.
- Çilingiroğlu, H. K. (2017). Ajan-bazlı kompütasyonel iktisat. E. Eren & S. Şahin (Ed.). *Kompleksite ve İktisat*. (ss. 184-204), Ankara: Efil Yayınevi.
- Çolak, Y. (2017). Kamu verisinin paylaşılması: Dünyada ve Türkiye'de açık veri. (Planlama Uzmanlığı Tezi).
- Deloitte (2018), Artificial intelligence, entering the world of tax. Deloitte Inc. Tax Report. <https://www2.deloitte.com> (Erişim Tarihi: 17.12.2019)
- Demchenko, Y., De Laat, C. & Membrey, P. (2014). Defining Architecture Components of the Big Data Ecosystem. 2014 International Conference on Collaboration Technologies and Systems (CTS). Minneapolis: IEEE, 104-112.
- Desouza, K. C. & Jacob, B. (2017). Big data in the public sector: Lessons for practitioners and scholars. *Administration & Society*, 49(7), 1043-1064.
- Doğan, K. & Arslantekin, S. (2016). Büyük veri: Önemi, yapısı ve günümüzdeki durum. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 56(1),

- Eğilmez, M. & Kumcu, E. (2007). Ekonomi politikası teori ve Türkiye uygulaması. İstanbul: Om Yayınevi.
- Erkan, H. (2022). Ekonomi politikasının temelleri. 6. Baskı, İzmir: İzmir Akademi Derneği.
- Erkek, S. (2020). Kanıttan politikalara: Etkin kamu politikası tasarımı büyük veri. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*. 6(22), 146-159.
- Ferguson, N. (2011). Paranın yükselişi: Dünyanın finansal tarihi. (B. Pala, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Fuchs, C. (2015). Dijital emek ve Karl Marx (T. E. Kalaycı ve S. Oğuz, Çev.). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Gallegati, M. & Kirman, A. (2012). Reconstructing Economics: Agent -based models and complexity. *Complexity Economics*, 1, 5-31.
- Gartner (2023). Gartner Glossary: Big Data. <https://www.gartner.com/it-glossary/big-data>, (Erişim Tarihi:10.04.2023).
- Goodman, M. (2016). Geleceğin suçları. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hagen, G. (2009). Agent-Based Computational Economics: Exploring The Evolution of Trade Networks, Imperial College Department of Computing. <https://www.doc.ic.ac.uk/teaching/distinguished-projects/2009/g.hagen.pdf>. (Erişim Tarihi:10.04.2023).
- Harrington, J. (Yıl belirtilmemiş). Available from <http://www.goodreads.com/quotes/632992measurement-is-the-first-step-that-leads-tocontrol-and> Erişim Tarihi: 10.06.2023.
- Hommes, C. (2013). Behavioral rationality and heterogeneous expectations in complex economic system. Cambridge University Press.
- Höchtel, J., Parycek, P. & Schöllhammer, R. (2016). Big data in the policy cycle: Policy decision making in the digital era. *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*. 26(1): 147-169.
- İlgün M. F. (2020a). Endüstri 4.0, büyük veri analitiği ve vergi sistemlerinde dönüşüm. *Maliye Dergisi*, 179, 240 - 266.
- İlgün, M. F. (2020b). Vergi denetim sürecinde büyük veri analitiği. *Siyaset Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi-SEYAD*, 8, 1-23.
- Johnson, N. (2009). Simply complexity: A clear guide to complexity theory. London: Oneworld Publications.
- Kara, U. Y. (2023). Büyük veri çağında toplumsal bilgi: Sosyal teorik ve metodolojik sorgulamalar (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keleş, E. & Ercan, E. (2014). Ajan tabanlı modelleme ve hesaplamalı iktisat-Agent-

- based modelling and computational economics. *Öneri Dergisi*, 11(42), 197-219.
- Koyuncu, E. (2016). Kalkınma için büyük veri, TEPAV, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1452171925-1.Kalkinma_Icin_Buyuk_Veri.pdf, (Erişim Tarihi: 20.04.2023)
- Krishanmurthy, R. (2020). Big data in economics and policy, analytics steps. <https://www.analyticssteps.com/blogs/big-data-economics-and-policy> (Erişim Tarihi: 07.05.2023)
- Llorente, A., Garcia-Herranz, M., Cebrian, M. & Moro, E. (2015). Social media fingerprints of unemployment. *Plos One*. 10(5), 1-13. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0128692>
- Lokke, E. (2018). Mahremiyet: Dijital toplumda özel hayat. (D. Başak, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Lucas, R. (1976). Econometric policy evaluation: A critique. In Brunner K. - Meltzer, A. *The Phillips Curve and Labor Markets*. Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy. 1. New York: American Elsevier. pp. 19-46.
- Maciejewski, M. (2017). To do more, better, faster and more cheaply: using big data in public administration. *International Review of Administrative Sciences*. 83, 120-135. <https://doi.org/10.1177/0020852316640058>, 07.07.2019.
- Manyika, J., Chui, M., Brown, B., Bughin, J., Dobbs, R., Roxburgh, C. & Byers, A. H. (2011). Big data: The next frontier for innovation, competition and productivity. McKinsey Global Institute. http://www.mckinsey.com/Insights/MGI/Research/Technology_and_Innovation/Big_data_The_next_frontier_for_innovation. (Erişim Tarihi: 20.04.2023).
- Mayer-Schonberger, V. & Cukier, K. (2013). *Big data: A revolution that will transform how we live, work and think*, Boston: Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt.
- Miller, H. G. & Mork, P. (2013). From data to decisions: A value chain for big data. *IT Professional*, 15(1), 57-59.
- Mitchell, M. (2009). *Complexity: A guided tour*, Oxford: Oxford University Press.
- Monino, J. L. & Sedkaoui, S. (2016). *Big data, open data and data development*. 3. London: ISTE Ltd, 2016.
- Okuyucu, A. (2019). BRIC ülkelerinde kamu yönetimi'nde büyük veri politikaları. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 1 (1) , 43-61.
- Öğüt, K. İ. (2018). Kompleksite iktisadı çerçevesinde Keynes ve Keynesyen makro iktisat: metodolojik bir analiz. *Yıldız Social Science Review*, 4(2), 137-152.
- Örün, E. (2020). Kompleksite iktisadı ve ajan bazlı kompütasyonel iktisat. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(19), 48-62.

Büyük Verinin Ekonomi Politikası Üzerine Etkileri:
Kompleksite İktisadı Ve Ajan Tabanlı Kompütasyonel İktisat

- Özcan, A. (2021). Büyük veri: Fırsatlar ve tehditler. TRT Akademi, 6(11), 10-31.
- Özer, M. A. (2015). Sosyal politikaların belirlenmesinde karar verme süreci ve bilgi teknolojilerinin etkisi. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,4(9), 10-35.
- Öztürk, M.B. (2023). Kompleksite iktisadı nedir? Kompleksite ve iktisat ilişkisi. Yatırımkredi, <https://www.yatirimkredi.com/kompleksite-iktisadi-nedir-iktisat.html> Erişim Tarihi:23.05.2023.
- Özyiğit, M. & Mazgit, İ. (2021). İktisat fizik etkileşimi bağlamında ekonofizik ve gelir dağılımı. Sosyoekonomi, 29(48), 377-405.
- Özyiğit, M. (2022). Ekonofizik ve iktisadi eşitsizlikler. İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- Palmer, M. (2006). Data is The New Oil. ana.blogs.com: https://ana.blogs.com/maestros/2006/11/data_is_the_new.html
- Pentland, A. (2015). Social physics: How social networks make us smarter. New York: Penguin.
- Polyakova, A., Loginov, M., Serebrennikova, A. & Thalassinou, E. (2019). Design of a socio-economic processes monitoring system based on network analysis and big data. International Journal of Economics and Business Administration. 7(1). 130–139.
- PriceStats, (2023). Pricestats partnership with state street. <https://www.pricestats.com/state-street-partnership>, Erişim Tarihi: 10.06.2023.
- Pütz, T. (1994). Kuramsal ekonomi politikasının temelleri. 4. Basıdan Çeviri, Çev. Naci Kepkep, İstanbul: Der Yayınları.
- Sağbaşı, İ. & Balkı, A. (2020). Asimetrik bilgi bağlamında ekonomi ve fizik bilimi ilişkisi. Maliye Dergisi, 179, 55-70.
- Schmarzo, B. (2019). Why tomorrow's leaders must embrace the economics of digital transformation. <https://www.linkedin.com/pulse/why-tomorrows-leaders-embrace-economics-digital-bill-schmarzo/> Erişim Tarihi:23.05.2023.
- Soyyiğit, S. (2019). Kompleks Ağlar ve İktisat, Ankara: Pegem Akademi.
- Studinka J.& Guenduez A. A. (2018). The use of big data in the public policy process: Paving the way for evidence based governance. Smart Government Lab, Institute for Public Management and Governance, University of St.Gallen, St.Gallen, Switzerland.
- Sunal, S. & Öğüt, K. (2017). Kompleks adaptif bir sistem olarak ekonomi ve iktisat. Kompleksite ve İktisat. Editörler: E.Eren ve S.Şahin, (ss.44-57), Ankara, Efil Yayınevi.
- Şahin, S. (2017). Sistem yaklaşımı ve iktisat. Kompleksite ve İktisat. Editörler: E.Eren ve S.Şahin, (ss.58-89), Ankara, Efil Yayınevi.

- Şahin, S., Sunal, S., Öğüt, K., Çırpıcı, Y.A., Kırer, H. & Eser, R. (2017). Kompleksite olgusu ve kompleksite teorisi'nin gelişimi. *Kompleksite ve İktisat*. Editörler: E.Eren ve S.Şahin, (ss.1-43), Ankara, Efil Yayınevi.
- Şanlısoy, S. (1999). Bilgi toplumunda ortaya çıkabilecek sorunlar. *DEÜ İİBF Dergisi*, 14(2), 1-25.
- Şeker, O. & Atıktürk, A. (2022). Big data'yı anlamak: Verinin bilgiye dönüşümünde ekonomik gözetim: Amazon örneği. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 5(1), 92-107. DOI: 10.33464/mediaj.1008040
- Şeker, Ş. E. (2013). İş zekâsı ve veri madenciliği. İstanbul: Cinius.
- Terzi, R., Sağıroğlu, Ş. & Demirezen, U. (2017). Büyük veri ve açık veri: Temel kavramlar. büyük veri ve açık veri analitiği: Yöntemler ve uygulamalar. Edt. Sağıroğlu, Ş. & Koç, O. (ss. 13-28), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Thurner, S., Hanel, R. & Klimek, P. (2018). Introduction to the theory of complex systems. Oxford: Oxford University Press.
- Toffler, A. (1984). The third wave. New York: Bantam Books.
- Umutlu, H. & Meçik, O. (2023). İktisadın diğer bilimlerle ilişkisi: İktisat eğitiminde dönüşüm. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 287-312. DOI: 10.17541/optimum.1264590.
- Velupillai, K. (2012). Non-linear dynamics, complexity and randomness: Algoritmic foundations. Edt. S.Z. George , *Nonlinearity, Complexity and Randomness in Economics*, , pp. 151-172, Wiley-Blackwell.
- Yalçınkaya, T. (2016). Küresel kapitalizm ve ekonomi politikaları. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Zheng, Y. (2017). Explaining citizens' e-participation usage: functionality of e-participation. *Applications. Administration & Society*. 49(3), 423-442.

FINANS SEKTÖRÜNDE DİJİTALLEŞME VE İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ¹

Dr. Mustafa Bilik

- ❖ Kurum Bilgisi: Bağımsız Araştırmacı
- ❖ ORCID: 0000-0003-4425-9316
- ❖ Mail: mustafabilik16@gmail.com

Doç. Dr. Üzeyir Aydın

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-2777-6450
- ❖ Mail: uzeyir.aydin@deu.edu.tr

¹ Bu çalışma 16-18 Nisan 2018 tarihinde gerçekleştirilen 3rd International Congress on Economics, Finance and Energy (EFE'2018) isimli kongrede sunulan bildirinin genişletilmiş ve güncellenmiş versiyonudur.

KAYNAKLAR

- Accenture Türkiye Dijitalleşme Endeksi 2016, https://www.accenture.com/t20170202T045842Z_w_/tr-en/_acnmedia/PDF-42/Accenture-HBR-Rapor-Vodafone.pdf?fla=en, Erişim Tarihi: 10.02.2018.
- Akın, F. (2020). Dijital Dönüşümün Bankacılık Üzerine Etkileri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*. 06(02), 15-17.
- Akkan, M. (2018). Dünya'nın Yükselen Yıldızı: Fintech Uygulamaları Ve Türkiye, Konya Ticaret Odası Araştırma Raporu, Kasım 2018, <https://www.kto.org.tr/d/file/dunyanin-yukselen-yildizi-fintech-uygulamalari-ve-turkiye-m.mustafa-akkan.pdf>, Erişim Tarihi:09.04.2023.
- Bulut, S. ve Çizgici Akyüz, G. (2020). Türkiye'de Dijital Bankacılık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 42(2), 223-246.
- Cebula, J.J. and Young, L.R. (2010) A Taxonomy of Operational Cyber Security Risks, Technical Note CMU/SEI- 2010-TN-028, Software Engineering Institute, Carnegie Mellon University.
- DELLOITTE. (2021). Teknoloji Trendleri Raporu.
- EY-Capital Markets: innovation and the Fintek landscape, (2016), <http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/PI/EY-capital-markets-innovation-and-the-Fintek-landscape/%24FILE/EY-capital-markets-innovation-and-the-Fintek-landscape.pdf>, Erişim Tarihi: 10.02.2018.
- Güntay, Vahit, (2016), Ulusal Güvenlik Çerçevesinde Siber Güvenlik Yaklaşımı Oluşturma Sorunu, *Cyberpolitik Journal* Vol. 1, No. 1, Issn: 2587-1218, Ss. 101-119., https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-Fintek-consultation-document_en_0.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.2018.
- https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Fintech_Donusumu_Raporu/%24FILE/EY_Turkiye_Fintech_Donusumu_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 09.04.2023.
- <https://www.fca.org.uk/firms/regulatory-sandbox>, <https://www.fca.org.uk/publication/research-and-data/regulatory-sandbox-lessons-learned-report.pdf>, Erişim Tarihi: 25.02.2018.
- IMF, Fintek and Financial Services, 2017.
- Isabetli Fidan, I., Guz, T. (2023). FinTech Investment and GDP Relationship: An Empirical Study for High Income Countries. *İzmir İktisat Dergisi*. 38(1). 215-232. Doi: 10.24988/ije.1108674
- Jiao, Z., Shahid, M.S, Mirza, N., Tan, Z. (2021). Should the fourth industrial revolution be widespread or confined geographically? A country-level analysis of Fintech economies. *Technological Forecasting & Social Change*, 163, 1-7

- Johnson, K. N. (2016). Managing Cyber Risks. *Ga. L. Rev.*, 50, 547-592.
- Kara, O., Aydın, Ü. ve Oğuz, A. (2006). Ağ Ekonomisinin Karanlık Yüzü: Siber Terör, 5. Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi, İstanbul.
- Körpe, E. (2021). Dijital Dönüşüm ile Yeni Finans Çağı Ve Gelecek Yaklaşımları, Uluslararası Bankacılık, Ekonomi ve Yönetim Araştırmalar Dergisi, Cilt:4 Sayı:2, ss. 108-131
- KPMG, (2017), “The Pulse of Fintek 2017 Q4, Rapor”https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2018/02/pulse_of_fintek_q4_2017.pdf, Erişim Tarihi: 10.02.2018.
- KPMG. (2021). Dijitalleşme Yolunda Türkiye Raporu.
- McAfee Labs (2015), Threat Report, August 2015, <http://www.mcafee.com/mx/resources/reports/rp-quarterly-threats-aug-2015.pdf>. Erişim Tarihi: 10.02.2018.
- Mekinjić, B. (2019). The Impact Of Industry 4.0 On The Transformation Of The Banking Sector. *Journal Of Contemporary Economics*. 2(3), 7-28.
- Onay, C. (2018). Finans Alanındaki Dönüşümler, <https://mag4.com/akademi-bogazici-universitesinden-doc-dr-ceylan-onay-finans-alanindaki-donusumleri-mag4-icin-anlatti/> (30.11.2020)
- Silva, L.A.P. (2018). Fintech in EMEs: blessing or curse?. *Bank for International Settlements*, p.1-11.
- Stefanuk, A. (2020). Industry 4.0 And Its Impact On The Financial Services. <https://www.fintechweekly.com/magazine/articles/industry-4-0-and-its-impact-on-the-financial-services&prev=search> Erişim Tarihi:10.04.2023.
- The Financial Stability Board, <https://www.fsb.org/work-of-the-fsb/financial-innovation-and-structural-change/fintech/>, 2021, Online Accessed: 2021/10/18.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, Türkiye Fintek Ekosistemi Durum Raporu 2022, Sürüm V1/31 Aralık 2022, <https://www.cbfo.gov.tr/sites/default/files/docs/2023-03/fintek-durum-raporu-2022-compressed.pdf> Erişim Tarihi: 09.04.2023.
- Warren, P., Kaivanto, K., & Prince, D. (2018). Could a Cyber Attack Cause a Systemic Impact in The Financial Sector?. *Bank of England Quarterly Bulletin*, 58(4), 21-30.
- World Bank (2016), Digital Dividends, <http://documents.worldbank.org/curated/en/896971468194972881/pdf/102725-PUB-Replacement-PUBLIC.pdf>, Erişim Tarihi: 20.02.2018.
- World Development Indicators (World Bank, various years); WDR 2016 team; <http://www.internetlivestats.com/one-second/>. Data at http://bit.do/WDR2016-FigO_4.

World Economic Forum (2016) The Fourth Industrial Revolution: What It Means, How To Respond, <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>, Erişim Tarihi: 10.02.2018.

Yorulmaz, I. (2018). Endüstri 4.0'a karşı Toplum 5.0'i Gelecekte Neler Bekliyor, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45918360>, Erişim Tarihi:12.03.2023.

KRİPTO VARLIKLARDAN MALİ SİSTEMLERE YÖNELEN MEYDAN OKUMALAR VE CBDC'LERLE GELEN KARŞILIKLAR

Doç.Dr.Özgür Saraç

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-8029-6646
- ❖ Mail: ozgur.sarac@deu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Afşar, K. E., Özyiğit, M., Küçükıralı, Z., Yıldırım, E., & Bektaş, R. (2022). Yerel Yönetimlerin Sosyal Yardım Faaliyetleri ve Blok Zinciri Teknolojisi: İzmir Örneği. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*. No. 11/Yaz. Erişim Adresi: https://www.meltemizmeda.org/YuklenenDosyalar/Dergi/28122022_1116_Afsar_Ozyigit_Kucukirali_Yildirim_Bektas.pdf, Erişim Tarihi: 02.05.2023.
- Al, İ. & Akyazı, H. (2019). Merkez Bankası Dijital Parası ve Para Politikasına Yansımaları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 573-593.
- Aydiner, T. (2021). 2009'dan 2021'e Çin'in Bitcoin Yasakları ve Sonrasında Yaşananlar: BTC'de Yeni ATH Kapıda mı? Erişim Adresi: <https://cryptopotato.com/language/tr/2009dan-2021e-cinin-bitcoin-yasaklari-ve-sonrasinda-yasananlar-btcd-yeni-ath-kapida-mi>, Erişim Tarihi: 02.05.2023.
- Bech, M., & Garratt, R. (2017). Central Bank Cryptocurrencies. *BIS Quarterly Review* September, 55-70.
- Burgos, A. & Batavia, B. (2018). Currency in The Digital Area, Banco Central do Brasil. Erişim Adresi: <https://www.bcb.gov.br/htms/public/inovtec/Currency-in-the-Digital-Era.pdf>, Erişim Tarihi: 28.03.2023.
- CoinMarketCap (2023). Top Cryptocurrency Spot Exchanges, Erişim Adresi: <https://coinmarketcap.com/rankings/exchanges>, Erişim Tarihi: 29.04.2023.
- Danacı, Ö. Ü. (2022). Helikopter Para Uygulaması: Covid-19 Süreci Türkiye Örneği, İksad Yayınevi, Ankara.
- Eğilmez, M. (2018). Para Arzı Nedir ve Nasıl Ölçülür? Kendime Yazılar, Erişim Adresi: <https://www.mahfiegilmez.com/2018/07/para-arz-nedir-ve-nasl-olculur.html>, Erişim Tarihi: 18.04.2023.
- Eğilmez, M. (2020). 2008 Krizi Üzerine, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı 120, Erişim Adresi: <https://iktisatvetoplum.com/2008-krizi-uzerine-mahfi-egilmez-itd-120>, Erişim Tarihi: 14.02.2023.
- Eğilmez, M. (2021). Rezerv ve Rezerv Para Nedir? Investing, Erişim Adresi: <https://tr.investing.com/analysis/rezerv-ve-rezerv-para-nedir-200477908>, Erişim Tarihi: 28.04.2023.
- Glaser, F., Zimmermann, K., Haferkorn, M., Weber, M. C., & Siering, M. (2014). Bitcoin: Asset or Currency? Revealing Users' Hidden Intentions. *Revealing Users' Hidden Intentions* (April 15, 2014). ECIS.
- Investing (2023). Bitcoin/Dollars Index, Erişim Adresi: <https://tr.investing.com/crypto/bitcoin>, Erişim Tarihi: 29.04.2023.
- Investing (2023). USA - Consumer Price Index: CPI (Annual), Erişim Adresi: <https://tr.investing.com/economic-calendar/cpi-733>, Erişim Tarihi: 25.03.2023.

- Koç, S. (2020). Paranın Dijitalleşmesi ve Merkez Bankası Dijital Para Olasılığı, *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 5(2), 196-204.
- Küçükıralı, Z., & Afşar, K. E. (2022). Türkiye’de Merkez Bankası Dijital Parasının Potansiyel Etkileri: SWOT Analiziyle Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48), 142-158.
- Laboure, M., H. P. Müller, M., Heinz, G., Singh, S., & Köhling, S. (2021). Cryptocurrencies and CBDC: The Route Ahead. *Global Policy*, 12(5), 663-676.
- Ördek, M. C. (2017). Hükümetler Tarafından Gerçekleştirilen Tarihin En Büyük Altın Soygunları, Erişim Adresi: <https://paratic.com/hukumetler-tarafindan-gerceklestirilen-tarihin-en-buyuk-altin-soygunlari>, Erişim Tarihi: 17.01.2023.
- Panetta, F. (2018). 21st Century Cash: Central Banking, Technological Innovation and Digital Currencies. Do We Need Central Bank Digital Currency, *SUERF Policy Note*, (40), 28-31.
- Peker, İ. (2021). Çin Bitcoin’i Kaç Kere Yasakladı: 12 Yıllık Süreçte Çin’in BTC Yasakları! Erişim Adresi: <https://coin-turk.com/cin-bitcoini-kac-kere-yasakladi-12-yillik-surecte-cinin-btc-yasaklari>, Erişim Tarihi: 10.02.2023.
- Perret, V. (2019). Dijital Çağın Parası: Merkez Bankası Dijital Para Birimlerinde Fırsatlar, Riskler ve Etkiler, *Observatoire de la Finance*, Geneva, Erişim Adresi: https://www.obsfin.ch/wp-content/uploads/Document/2019-CBDC%20Report%20INT_Turkish.pdf, Erişim Tarihi: 11.02.2023.
- Raskin, M., & Yermack, D. (2018). Digital Currencies, Decentralized Ledgers and The Future of Central Banking. In *Research Handbook on Central Banking*. Edward Elgar Publishing, 474-486.
- Tanzi, V. (2001). Globalization and The Work of Fiscal Termites, *Finance & Development*, 38(1), 34-34.
- Tradingeconomics (2023). United States Inflation Rate (Grafik 2), Erişim Adresi: <https://tradingeconomics.com/united-states/inflation-cpi>, Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- Tradingeconomics (2023). United States Money Supply M0 (Grafik 1), Erişim Adresi: <https://tradingeconomics.com/united-states/money-supply-m0>, Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- Tradingview (2023). Total Crypto Market Size and Volume: \$ (Grafik 3), Erişim Adresi: <https://tradingview.com/markets/cryptocurrencies/global-charts>, Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- Turpin, J. B. (2014). Bitcoin: The Economic Case for a Global, Virtual Currency Operating in an Unexplored Legal Framework, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 21(1), 335-368.
- Usta, A. (2018). Paranın Serüveni Kripto Paraların Öncesi ve Sonrası, *Bankalar Kart Merkezi*, 0-23. Erişim Adresi: <https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2018/06/PARANIN-SER%C3%9CVEN%C4%B0-2.->

BASKI.pdf, Erişim Tarihi: 10.05.2023.

Wang, Z. (2020). Tax Compliance, Payment Choice, and Central Bank Digital Currency, Payment Choice, and Central Bank Digital Currency. Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3755573, Erişim Tarihi: 13.01.2023.

Yıldırım, E., Afşar, K. E., & Bektaş, R. (2023). Merkez Bankası Dijital Para Birimi: Tasarım ve Protokol Mekanizmaları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 16(1), 55-66.

TÜRK MEVDUAT BANKACILIĞINDA DİJİTALLEŞMENİN KREDİLENDİRME SÜRECİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Prof. Dr. Haluk Egeli

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-4572-7911
- ❖ Mail: haluk.egeli@deu.edu.tr

Doç. Dr. Güngör Özcan

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-5966-5582
- ❖ Mail: gungor.ozcan@cbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ananda, S., Devesh, S., & Moosa Al Lawati , A. (2020). What factors drive the adoption of digital banking? An empirical study from the perspective of Omani retail banking. *Journal of Financial Services Marketing*, 20, 14-24.
- Armağan , R., & Armağan, A. (2022). Türk Vergi Yargısında Dijital Dönüşüm ve Geleceği. Ö. Bozkurt, H. Hno, & A. Layek içinde, 16. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri (s. 854-876). Mardin: Recent Academic Studies.
- BDDK. (2023, 06 11). Bankalar. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: <https://www.bddk.org.tr/Kurulus/Liste/77>
- Chauhan , S., Akhtar, A., & Gupta, A. (2022). Customer experience in digital banking: a review and future research directions. *International Journal of Quality and Service Sciences*, 14(2), 311-348.
- Doko, F., & Miskovski, I. (2019). An Overview of Big Data Analytics in Banking: Approaches, Challenges and Issues. Kosovo: UBT International Conference.
- Dünya Gazetesi. (2023, 06 11). Piyasa Yapıcı Bankalar. Dünya: <https://www.dunya.com/ekonomi/hazine-piyasa-yapici-bankalari-acikladi-haberi-679277>
- Eğmir, R., & Sağbaş, İ. (2021). ATM Bankacılık Sistemi ve Regülasyon Faaliyetleri. *Gümrük Ticaret Dergisi*, 8(24), 24-36.
- Gonsalves, F., & Jadhav, S. (2020). Big Data Application in Banking Sector. *International Research Journal of Engineering and Technology*, 7(6), 6428-6434.
- İbiş, C., Çatıkkaş, Ö., & Çoban Çelikdemir, N. (2018). Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- İntel. (2023, 06 10). İntel. Yapay Zeka Bankacılık Risk Yönetimini Nasıl Geliştirir?: <https://www.intel.com.tr/content/www/tr/tr/financial-services-it/banking/banking-risk-management.html>
- Jit Kaur, S., Ali, L., Hassan, M., & Al-Emran , M. (2021). Adoption of digital banking channels in an emerging economy: exploring the role of in-branch efforts. *Journal of Financial Services Marketing*(26), 107–121.
- Laukkanen, T. (2017). Mobile banking. *International Journal of Bank Marketing*, 35(7), 1042-1043.
- Mastar Özcan, P. (2016). Dijital Ekonominin Vergilendirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar: BEPS 1 Nolu Eylem Planı Kapsamında Bir Değerlendirme. *Electronic Journal of Vocational Colleges-*, 6(2), 73-82.
- Özcan, G. (2022). Bankacılık ve Mali Kurumlar. Manisa: Enki Matbaacılık.

- Özkan , T., & İpekten, O. (2017). İnternet Bankacılığı Kullanımını Etkileyen Faktörler: Atatürk Üniversitesi Personeli Üzerine Bir Uygulama. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2), 647-664.
- Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), 85-108.
- Riahi, Y., & Riahi , S. (2018). Big Data and Big Data Analytics: Concepts, Types and Technologies. International Journal of Research and Engineering , 524-528.
- Sarıtaş, A. (2023, 06 10). Finansbank. Onedio: <https://onedio.com/haber/hayatimizin-her-alaninda-yayginlasan-yapay-zekanin-bankacilik-sektorunde-sundugu-10-akilli-cozum-1039173>
- TBMM. (2005). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. Ankara: Resmi Gazete.
- Vural , E., Işık, K., & Koç, S. (2019). İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık Uygulamalarının Finansal Hizmet Kalitesi Açısından Müşteriler Tarafından Değerlendirilmesi. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(1), 74-89.

DİJİTALLEŞMENİN TÜRK BANKACILIK ÜRÜNLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN BANKA ÇALIŞANLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Güngör Özcan

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-5966-5582
- ❖ Mail: gungor.ozcan@cbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akbaba, A., & Gündoğdu, Ç. (2021). Bankacılık Hizmetlerinde Yapay Zekâ Kullanımı. *Journal of Academic Value Studies*, 7(3), 298-318.
- Deshpande , B. (2018). Digitalization in Banking Sector. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development* , 80-85.
- Özcan, G. (2022). Bankacılık ve Mali Kurumlar. Manisa: Enki Matbaacılık.
- Riahi, Y., & Riahi, S. (2018). Big Data and Big Data Analytics: Concepts, Types and Technologies. *International Journal of Research and Engineering*, 524-528.
- Sujana, S. (2018). Digitalization in Banking Sector. *International Journal of Research and Analytical Reviews*, 5(3), 333-337.
- Türkiye Bankalar Birliği . (2022). Bankaların Dijital Yolculukları ve Türkiye Bankalar Birliği Çalışmaları. İstanbul: TBB Yayınları.
- Türkiye Bankalar Birliği . (2023). Elektronik Bankacılık Terimleri. İstanbul: TBB Yayınları.
- Türkiye Bankalar Birliği. (Haziran 2023). Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri . İstanbul: TBB İstatistiki Rapor Yayınları .

TRANSFER FİYATLANDIRMASIYLA MÜCADELEDE BLOKZİNCİR TEKNOLOJİSİNİN KULLANIMI

Araş.Gör.Dr. Abdulkerim Eroğlu

- ❖ Kurum Bilgisi: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-2680-8844
- ❖ Mail: abdulkerim.eroglu@erdogan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ağcakaya, S. & Kaya, I. (2022). Blockchain teknolojisinin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi. S. Ağcakaya (ed.), Blockchain Teknolojisi ve Uygulamaları, ss. 59-80, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Akdemir Altunbaşak, T. (2018). Blok zincir (Blockchain) teknolojisi ile vergilendirme. Maliye Dergisi, 174, 360-371.
- Allessie, D. & Sobolewski, M. & Vaccari, L. (2019). Blockchain for Digital Government, Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Atçı, M. (2019). Blok zincir, akıllı sözleşmeler ve üçlü kayıt sistemi vergi ve muhasebe uygulamalarına katkı sağlayabilir mi?. Vergi Sorunları Dergisi, 370, 76-88.
- Bambara, J. & Allen, P.R. (2018). Blockchain: A Practical Guide to Developing Business, Law, and Technology Solutions. Chicago: Mcgraw-Hill Education.
- Benveniste, G. (2020). Blok zincir teknolojisinin transfer fiyatlandırmasına etkisi, Erişim Tarihi: 03.05.2023. <https://www.linkedin.com/pulse/blok-zinciri-teknolojisinin-transfer-etkisi-gressi-benveniste/?originalSubdomain=tr>
- Berk, A. T. (2012). Bir transfer fiyatlandırması açmazı: Uygun emsal tespiti üzerine tartışmalar ve öneriler. Vergi Sorunları Dergisi, 284.
- Berryhill, J. & Bourgerly, T. & Hanson, A. (2018). Guide to Blockchain Technology and Its Use in the Public Sector, OECD Working Paper on Public Governance, No: 28, Paris: OECD Publishing.
- Bilaney, S. K. (2022). Use of blockchain technology in transfer pricing, Erişim Tarihi: 26.04.2023. <https://aibidia.com/use-of-blockchain-technology-in-transfer-pricing/>.
- Bureau van Dijk (2023). Our data products, Erişim Tarihi: 01.04.2023. <https://www.bvdinfo.com/en-us/our-products/data/international>.
- Beştaş, M. (2022). Blok zincir ekonomisinde yeni uygulamalar: E-Fatura üzerine bir inceleme. Journal of Yaşar University, 17(67), 821-837.
- Cravens, K. S. (2000). Çokuluslu şirketler için bir strateji olarak transfer fiyatlandırmanın rolü. İ. Günaydın (Çev.), Vergi Sorunları Dergisi, 141, 135-158.
- Çelebi, A. Ç. & Mastar Özcan, P. (2017). Transfer fiyatlandırması uygulamaları: Seçilmiş ülkeler açısından bir değerlendirme. Yönetim ve Ekonomi, 24(2), 277-294.
- Durdu, A. & Gökçe, A. (2022). Blokzincir teknolojisi akıllı sözleşme uygulamalarının kamu alımlarında kullanımı. Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi,4(2), 43-48.
- Güney, S. & Bozkurt, R. (2011). Türkiye'deki transfer fiyatlandırma uygulamalarının vergisel ve diğer faktörler dikkate alınarak incelenmesi. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 50, 149-166.

- IBM (2017). Building Trust in Government: Exploring the Potential of Blockchains, Erişim Tarihi: 04.04.2023. <https://www.ibm.com/downloads/cas/WJNPLNGZ>.
- OECD (2022). Recommendation of the Council of Public Integrity, OECD/LEGAL/0435.
- Ölçer, S. (2019). Vergisel işlemlerin dijital dönüşümü sürecinde blockchain teknolojisinin rolü. Vergi Raporu, 236, 284-301.
- Özçelik, C. (2012). Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında “emsal fiyat aralığı”. Vergi Sorunları Dergisi, 284.
- Özgenç, A. S. (2016). Transfer fiyatlandırmasında yabancı emsal. Vergi Sorunları Dergisi, 335, 81-101.
- Pehlivan, S. & Gökbunar, A. R. (2010). Ülkemizde transfer fiyatlandırmasının yol açtığı tahmini kurumlar vergisi kaybı. Yönetim ve Ekonomi, 17(1), 99-120.
- Peters, G. W. & Panayi, E. (2016). Understanding Modern Banking Ledgers Through Blockchain Technologies: Future of Transaction Processing and Smart Contracts on the Internet of Money, Tasca P., Aste T., Pelizzon L. & Perony N. (Eds.), Banking Beyond Banks and Money (239-278), New Economic Windows. Cham: Springer.
- Seven, A. (2016). Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Bedelin Belirlenmesinde Yaşanan Sorunların Türk Vergi Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi. Ankara: Vergi Müfettişleri Derneği.
- Slemmer, D. (2023). Blockchain technology and transfer pricing, Erişim Tarihi: 01.05.2023. <https://www.pkfod.com/wp-content/uploads/2018/11/Blockchain-Technology-and-Transfer-Pricing-FINAL.pdf>
- Sumay, S. S. (2009). Transfer fiyatlandırması uygulamalarında dış emsallerin veri tabanları vasıtasıyla tespiti. Vergi Dünyası Dergisi, 339, 155-164.
- Şenyüz, D. & Yüce, M. & Gerçek, A. (2022). Vergi Hukuku. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Taştan, H. & Uluçoban, B. (2018). Transfer fiyatlandırmasında ekonomik analiz ve bağımsızlık kriteri. Vergi Sorunları Dergisi, 360, 19-33.
- Yaltı, B. (2009). Transfer fiyatlandırmasında “gizli emsal”. Vergi Sorunları Dergisi, 251.
- Yıldız, Y. (2019). Blok zincir teknolojisi ve vergi denetimi üzerine olası etkileri. Vergi Sorunları Dergisi, 266, 55-63.
- Yli-Huumo, J. & Ko, D. & Choi, S. & Park, S. & Smolander, K. (2016). Where is current research on blockchain technology? A systematic review. PLoS ONE, 11(10), 1-27.

DİJİTALLEŞMENİN MALİYE POLİTİKASI ÜZERİNE ETKİLERİ

VERGİ İDARELERİNİN DİJİTAL EKONOMİ İLE İMTİHANI

Doç. Dr. Doğan Bakırtas

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9189-345
- ❖ Mail: dogan.bakirtas@cbu.edu.tr

Araş. Gör. Metin Nazlıoğlu

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-4926-298X
- ❖ Mail: metin.nazlioglu@cbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Asen, E. (2021). What European OECD Countries Are Doing about Digital Services Taxes. Tax Foundation: <https://taxfoundation.org/digital-tax-europe-2020/> adresinden alındı
- Atak, G., & Akcan, B. (2021). European Union: A New Era For VAT In E-Commerce In The EU. Mondaq: <https://www.mondaq.com/turkey/sales-taxes-vat-gst/1104426/a-new-era-for-vat-in-e-commerce-in-the-eu> (15.01.2023)
- Austria Federal Ministry of Finance. (2021). Digital Tax Act 2020. Austria Federal Ministry of Finance: <https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/digital-tax-act.html> (16.01.2023)
- Bach, S., Hubbert, M., & Müller, W. (2000). Taxation of E-commerce: Persistent Problems and Recent Developments. Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung(4), 657-678.
- BDDK. (2013). 6493 Sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun.
- BDO. (2021). Hungary- Digital Services Tax. BDO Global: <https://www.bdo.global/en-gb/microsites/digital-services-taxation/countries-cit-map/hungary-digital-services-tax> (20.01.2023)
- Bunn, D., Asen, E., & Enache, C. (2020). Digital Taxation Around The World. Tax Foundation.
- Cebreiro-Gomez, A., Clavey, C. J., De Moura Estevao Filho, M., Leigh Pemberton, J., & Stewart, B. P. (2022). Digital Services Tax : Country Practice and Technical Challenges. World Bank.
- Coinmarketcap. (2023). Total Cryptocurrency Market Cap. CoinMarketCup: <https://coinmarketcap.com/charts/> (05.04.2023)
- EC. (2015). A Digital Single Market in Europe: Bringing Down Barriers to Unlock Online Opportunities. Bietlot: European Commission.
- Enache, C. (2021). Spain Determined to Cash in on Digital Services Tax. Tax Foundation: <https://taxfoundation.org/spain-digital-services-tax/> (25.01.2023)
- EY. (2021). Italy's Digital Services Tax enters into force as of 1 January 2020. EY: https://www.ey.com/en_gl/tax-alerts/ey-italys-digital-services-tax-enters-into-force-as-of-1%20A0january-2020 (20.01.2023)
- Felipe, E. (2021). Bitcoin.com. Japanese Court Convicts Bitcoin Tax Evader- Trader Gets a Year in Prison Plus Fine for \$200K: <https://news.bitcoin.com/japanese-court-convicts-bitcoin-tax-evader-trader-gets-a-year-in-prison-plus-fine-for-200k/> (10.04.2023)
- Gazioğlu, A., & Özen, A. (2022). NFT'nin Gelişimi ve Vergilendirilmesi Üzerine Genel Değerlendirme. İzmir Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 23-33.

- Goodwin, T. (2015). The Battle Is For The Customer Interface. TechCrunch: <https://techcrunch.com/2015/03/03/in-the-age-of-disintermediation-the-battle-is-all-for-the-customer-interface/> (15.02.2023)
- Goswami, A., Borassi, P., & Vineet, K. (2020). Cryptocurrency Market Outlook – 2030. Allied Market Research: <https://www.alliedmarketresearch.com/cryptocurrency-market> (10.04.2023)
- Handagama, S. (2022, 12 30). Italian Parliament Approves 26% Crypto-Gains Tax in 2023 Budget. CoinDesk: <https://www.coindesk.com/policy/2022/12/30/italian-parliament-approves-26-crypto-gains-tax-under-2023-budget/> (20.04.2023)
- HMRC. (2021). Cryptoassets Manual. <https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals/cryptoassets-manual> (13.04.2023)
- HMRC. (2021). Digital Services Tax. <https://www.gov.uk/government/publications/introduction-of-the-digital-services-tax/digital-services-tax> (17.01.2023)
- IMF. (2018). Measuring the Digital Economy. IMF.
- Internal Revenue Service. (2021). IRS Virtual Currency Guidance-Notice 2014-21. Internal Revenue Service: https://www.irs.gov/irb/2014-16_IRB#NOT-2014-21 (10.01.2023)
- Kılınç Law. (2020). Elektronik Ticaretin Vergisel Boyutu. Kılınç Law and Consulting: <https://www.kilinclaw.com.tr/elektronik-ticaretin-vergisel-boyutu/> (13.02.2023)
- Kılınç Law. (2021). Kripto Paraların Vergilendirilmesi. Kılınç Law and Consulting: <https://www.kilinclaw.com.tr/kripto-paralarin-vergilendirilmesi/#:~:text=Kripto%20paralar%20menkul%20k%C4%B1ymet%20olarak,k%C4%B1s%C4%B1m%20gelir%20vergisine%20tabi%20olacaktır%C4%B1r.> (05.03.2023)
- Klein, D., Ludwig, C. A., & Spengel, C. (2022). Taxing the Digital Economy: Investor Reaction to the European Commission's Digital Tax Proposals. National Tax Journal, 75(1), 61-92.
- KPMG. (2021). Italy: Guidance on application and administration of digital services tax. KPMG: <https://home.kpmg/us/en/home/insights/2021/03/tnf-italy-guidance-on-application-and-administration-of-digital-services-tax.html> (01.03.2023)
- Küpelı, C. (2021). Bir Yıllık Geçmişıyle Dijital Hizmet Vergisi. KPMG: <https://kpmgvergi.com/blog/bir-yillik-gecmisiyle-dijital-hizmet-vergisi/170#:~:text=Dijital%20ortamda%20sunulan%20reklamlar%2C%20her,dijital%20hizmet%20vergisi%20m%C3%BCkellefiyetini%20e> (05.03.2023)

- Lucas-Mas, C. O., & F., J.-V. R. (2021). Tax Theory Applied to the Digital Economy: A Proposal for a Digital Data Tax and a Global Internet Tax Agency. World Bank Publications.
- Matesanz, F. (2021). VAT rules for e-commerce: Really a simplification? International Tax Review: <https://www.internationaltaxreview.com/article/b1tplyfg107b3s/vat-rules-for-e-commerce-really-a-simplification> (20.03.2023)
- Mondaq. (2021). Türkiye: Kripto Paraların Vergilendirilmesi. Mondaq: <https://www.mondaq.com/turkey/fin-tech/1060820/kripto-paralar305n-vergilendirilmesi> (10.04.2023)
- Nellen, A. (2015). Taxation and Today's Digital Economy. San Jose State University.
- OECD. (1998). Electronic Commerce: Taxation Framework Conditions. OECD.
- OECD. (2001). Taxation and Electronic Commerce: Implementing the Ottawa Taxation Framework Conditions. Fransa: OECD.
- OECD. (2013). Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. OECD Publishing.
- OECD. (2015). Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. Paris: OECD Publishing. doi:<https://doi.org/10.1787/9789264241046-en>
- OECD. (2015). Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. OECD Publishing.
- OECD. (2019). Unpacking E-commerce. OECD iLibrary: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/1885800a-en/index.html?itemId=/content/component/1885800a-en> (03.02.2023)
- Onuoha, R., & Gillwald, A. (2022). Digital Taxation: can it contribute to more just resource mobilisation in post-pandemic reconstruction? Cape Town: Research ICT Africa.
- Organ, İ., & Çavdar, F. (2012). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Uluslararası Alanda Yaşanan Sorunlar. İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi, 3(1), 63-84.
- Öz, N. S. (2004). Devletlerin Vergilendirme Yetkileri Sınırının E-Ticaret Açısından Değerlendirilmesi. Maliye Dergisi(147), 90-102.
- Palczewska-Wielinska, O. (2021). Digital Service Tax in Poland. WTS: <https://wtsklient.hu/en/2021/04/27/digital-service-tax-in-poland/> ((22.01.2023)
- Payment Services Act 59. (2009). <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/?re=02> (22.03.2023)
- Robertson, R., & Daly, P. (2021). Taxation of the Digital Economy and Pushing Fiscal Boundaries. BDO Global: <https://www.bdo.global/en-gb/services/tax/taxation-of-the-digital-economy> (03.01.2023)

- Simmons, P. (2020). France to Resume Collection of Digital Tax. Pinsent Masons: <https://www.pinsentmasons.com/out-law/news/france-to-resume-collection-of-digital-tax#:~:text=The%203%25%20digital%20services%20tax,France%20and%20%E2%82%AC750m%20worldwide.> (25.02.2023)
- Statista. (2023). e-Commerce Revenue. Statista: <https://www.statista.com/outlook/dmo/ecommerce/turkey#revenue> (25.04.2023)
- Statista. (2023). Retail e-commerce sales worldwide from 2014 to 2026. Statista: <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales/> (25.04.2023)
- Vagh, S., & Elias, J. (2021). Expansion of India's Equalisation Levy to Impact More Tech Companies. Duff & Phelps: [https://www.duffandphelps.com/insights/publications/transfer-pricing/transfer-pricing-times-first-quarter-2021/expansion-of-indias-equalisation-levy-impact-tech-companies#:~:text=The%20Equalisation%20Levy%201.0%20applied,establishment%20\(PE\)%20in%20India.](https://www.duffandphelps.com/insights/publications/transfer-pricing/transfer-pricing-times-first-quarter-2021/expansion-of-indias-equalisation-levy-impact-tech-companies#:~:text=The%20Equalisation%20Levy%201.0%20applied,establishment%20(PE)%20in%20India.) (22.03.2023)
- Vazquez, J. M. (2023, 02 14). Digital Services Taxes in the European Union: What Can We Expect? <https://kluwertaxblog.com/2023/02/14/digital-services-taxes-in-the-european-union-what-can-we-expect/> (28.01.2023)
- Walker, E. (2021). Taxing The Digital Economy. Pinsent Masons: <https://www.pinsentmasons.com/out-law/guides/taxing-the-digital-economy> (24.02.2023)
- Wermaak, W. (2021). Where Are the World's Crypto Tax Havens in 2021? CoinMarketCap: <https://coinmarketcap.com/alexandria/article/where-are-the-worlds-crypto-tax-havens-in-2021> (05.04.2023)
- Yalçın, S. (2019). Kripto Değişim Araçlarının Muhasebeleştirilmesi. Muhasebe ve Finansman Dergisi(81), 101-120. doi:<https://doi.org/10.25095/mufad.510596>
- Yüce, M., & Akbulut, N. (2018). BEPS Eylemi Kapsamında Dijital Ekonominin Vergilendirilmesine İlişkin Alınan Önlemler. Akademik Bakış Dergisi(68), 105-123.

ENDÜSTRİ 1.0'DAN ENDÜSTRİ 4.0'A VERGİ İDARELERİNDE DÖNÜŞÜM

Doç. Dr. Pelin Mastar Özcan

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Mali Hukuk Anabilim Dalı
- ❖ ORCID: 0000-0001-9103-4131
- ❖ Mail: pelin.mastar@cbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akdoğan, T., & Yavuz, H. (2022). Dijitalleşme Perspektifinden Vergi Uyumu. Ankara: Iksad Yayınevi.
- Armağan, R., & Armağan, A. (2022). Yapay Zekanın Türk Vergi Sistemi Uygulamalarına Yansımaları, Bireyden Yapay Zekaya Sosyal Bilimler Çalışmaları (Ed. Yurdadağ Volkan, N. Koç, & O. Bozatl), 71-86. Akademisyen Yayınevi.
- Cura, S. (2021). Kamu Hizmetleri ve Yapay Zeka., Dijital Devlet, (Ed. K. Çelebi, & B. Kovancılar), 327-363. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Çelebi, K., & Çelik, Ş. Ç. (2022). Dijital Ekonomi ve Vergi Politikası Oluşturmada Karşılaşılan Güçlükler. Dijital Vergileme, (Ed.M. Mıynat, & T. Canbay), 341-373. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Çetin, G. (2010). Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilemede Kayıt Düzeni ve Denetim Uygulamalarına Etkisi. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2(1), 79-86.
- Dikmen, S., & Çiçek, H. G. (2020). Vergi İdaresinin Dijital Dönüşümü, Bilişim Çağında Vergi Hukuku (Ed. M. G. Kaya, & E. Öz), 153-173, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ernst & Young. (2017). Tax Technology and Transformation:Tax Functions 'Go Digital". https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/digital/ey-tax-technology-transformation.pdf (Erişim Tarihi: 06.04.2023).
- Fırat, O. Z., & Fırat, S. Ü. (2017). Endüstri 4.0 Yolculuğunda Trendler ve Robotlar. İstanbul University Journal of the School of Business, 46(2), 211-223.
- GE. (2013). Industrial Internet: A European Perspective. https://www.ge.com/news/sites/default/files/5901.pdf?mod=article_inline (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- İlgün, M. F. (2020). Endüstri 4.0, Büyük Veri Analitiği ve Vergi Sistemlerinde Dönüşüm. Maliye Dergisi(179), 240-266.
- Kablan, A. (2018). Endüstri 4.0, "Nesnelere İnetneti"- Akıllı İşletmeler ve Muhasebe Denetimi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23 (Endüstri 4.0 ve Örgütsel Değişim Özel Sayısı), 1561-1579.
- Kayalidere, G. (2021). Dijital Vatandaşlık Kavramı. Dijital Devlet (Ed. K. Çelebi, & B. Kovancılar), 137-164, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kayalidere, G. (2022). Türkiye'de Dijital Ekonominin Vergilendirilmesine Yönelik Yapılan Çalışmalar. Dijital Vergileme (Ed. M. Mıynat, & T. Canbay), 99-120, Ankara: Gazi Yayıncılık.
- Kazan, H. (2005). Bilişim Teknolojilerinin Üretimde Kullanılmaları Üzerine Çukurova Bölgesinde Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(1), 173-190.

- Kuzucu Yaşar, B. (2022). Dijital Vergi Denetimi: Fırsatlar ve Riskler. II. Uluslararası Ekonomi, Siyaset ve Yönetim Sempozyumu (ISEPA-2022) Bildiriler Kitabı (Ed. S. Aslan, & L. Sizer), 92-101, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Marufoğlu, A. (2022). Dijitalleşme ile Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulamalarında Yaşanan Dönüşüm Süreci. Dijital Vergileme (Ed. M. Mıynat, & T. Canbay), 61-97. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Mıynat, M., & Özcan, G. (2022). Dijitalleşme Sürecinde Bankaların Faaliyetlerini Türk Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. Geçmişten Günümüze Para, Bankacılık ve Finans Tartışmaları (Ed. M. Kargın, S. E. Özcan, & D. Bakırtaş), 219-232. Bursa: Ekin Yayınevi.
- OECD. (2017). Special Feature: Electronic Services in Tax Administration. Revenue Statistics in Asian Countries 2017: Trends in Indonesia, Japan, Kazakhstan, Korea, Malaysia, the Philippines and Singapore, 39-47. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration. Paris.
- OECD. (2021). G20 Collection of Digital Identity Report for The G20 Digital Economy Tax Force. Italy: OECD.
- OECD. (2022). Tax Administration 3.0 and Digital Identification of Taxpayers Initial Findings. Paris: OECD Publishing.
- Öz, E., & Bozdoğan, D. (2012). Türk Vergi Sisteminde E-Maliye Uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(2), 67-92.
- Özdoğan, O. (2017). Endüstri 4.0: Dördüncü Sanayi Devrimi ve Endüstriyel Dönüşümün Anahtarları. İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Özsoylu, A. F. (2017). Endüstri 4.0. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1), 41-64.
- Sayar, M., & Yüksel, H. (2018). Endüstri 4.0 ve Türkiye'de Kamu Sektöründe Endüstri 4.0 Dönüşümü. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 10(2), 83-98.
- Vaidya, S., Ambad, P., & Bhosle, S. (2018). Industry 4.0- A Glimpse. 2nd International Conference on Materials Manufacturing and Design Engineering, (s. 233-238).
- Yayman, D. (2021). Vergi İdarelerinin Gelecek Senaryoları. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 8(76), 2782-2795.
- Zakoldaev, D., Shukalov, A., Zharinov, I., & Zharinov, O. (2019). Modernization Stages of the Industry 3.0 Company and Projection Route for the Industry 4.0 Virtual Factory. IOP, 1-7. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/537/3/032005/pdf> (Erişim Tarihi: 05.04.2023)

VERGİ UYGULAMALARINDA DİJİTALLEŞMEYE YÖNELİK DÜZENLEMELER

**(Türkiye'nin Makro Politika Belgeleri
Çerçevesinde Bir Değerlendirme)**

Doç. Dr. Gül Kayalidere

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-2233-3776
- ❖ Mail: gul.kayalidere@cbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akçura, A. (2023), Dijital Ekonominin Vergilendirilmesinde Dünya Uygulamaları ve Türkiye'nin Pozisyonu, Erişim tarihi: 15/03/2023, <https://www.verginet.net/dtt/1/dijital-ekonomivergilendirilmesidunya-Turkiyeuygulamalari.aspx>.
- Akkaş, F. ve Şimşek, H. A. (2022). Vergi İdarelerinin Dijital Dönüşümü: Seçili Ülke Örnekleri, *The Journal of Academic Social Science*, sayı 34, 394-410.
- Aslan, Ö. ve Öner, S. (2006). İnternet Ekonomisi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0 (26), 5-19.
- Aslan, Ö. (2007). Yeni Ekonomi: Özellikleri ve Endüstrileri, *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (52), 299-318.
- Barreix, A. ve Zambrano, R. (2018). Electronic invoicing in latin America: process and challenges, *Electronic Invoicing in latin Americo*, English summary of the spanish document (ss.4-47). Washington: Inter-American Development Bank.
- Birinci, N. ve Levent, Y E. (2017). Vergi Kayıp ve Kaçaklarıyla Mücadelede BEPS Eylem Planı ve Değerlendirilmesi, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3 (3), 447-459.
- Carlsson, B. (2004). The Digital Economy: what is new and what is not?, *Structural Change and Economic Dynamics*, vol. 15, issue 3, 245-264.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Ankara.
- D'Souza, C. ve Williams, D. (2017). The Digital Economy, *Bank of Canada Review*, Spring, 5-18.
- Dikmen, S. ve Çiçek, H. G. (2020). Vergi İdaresinin Dijital Dönüşümü, İçinde Mustafa Göktuğ Kaya ve Ersan Öz (Ed.), *Bilişim Çağında Vergi Hukuku* (ss. 231-255), Bursa: Ekin.
- Gartner (2023). Digitization, Erişim tarihi:01/03/2023. <https://www.gartner.com/en/informationtechnology/glossary/digitization>.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2019), Stratejik Plan (2019-2023), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara.
- Giray, F. (2020). Küresel Vergi Sisteminin Yeni Politikası Olarak Dijitalleşme: AB ve Türkiye'de Dijital Hizmet Vergisi, içinde Mustafa Göktuğ Kaya ve Ersan Öz (Ed), *Bilişim Çağında Vergi Hukuku* (ss. 1-22),. Bursa: Ekin.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2021), Ekonomi Reformları Eylem Planı Kitapçığı, Ankara.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2023), Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı, Ankara.

- ICAEW (2019). Digitalisation Of Tax: International Perspective, Erişim tarih:15/0/3/2023, <https://www.icaew.com/technical/technology>.
- ICAEW, (2022). Digitalisation Of Tax: International Perspective, Erişim tarih:15/0/3/2023, <https://www.icaew.com/technical/technology/technology-and-the-profession/digitalisation-of-tax-international-perspectives>.
- Kalkınma Bakanlığı (2013), Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara.
- Kayalidere, G. (2021). Dijital Vatandaşlık Kavramı, içinde Kemal Çelebi ve Birol Kovancılar (Ed), Dijital Devlet (ss. 137-164). Ankara: Gazi.
- Kılıçer, E. ve Peker, İ. (2021). Dijital Ekonomide Vergilendirme (Örnek Ülke Uygulamaları), 2. Baskı, Ankara: Seçkin
- Mastar Özcan, P. (2016). Dijital Ekonominin Vergilendirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar: BEPS 1 No'lu Eylem Planı Kapsamında Bir Değerlendirme, Ejjovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges), October, 73-82.
- Mastar Özcan, P. ve Cura S. (2022). Dijital Vergilemenin Geleceği: Ortak Bir Konsensüs Oluşturma Çabaları, İçinde Mustafa Mıynat, Tülin Canbay (Ed.), Dijital Vergileme (ss. 471-499). Ankara: Gazi.
- Narmanoğlu, H. (2016). Yurttıştan Nettaş, İçinde Nilüfer Timisi (Ed), Dijital: Kavramlar, Olanaklar, Deneyimler (ss. 63-85). İstanbul: Kalkedon
- OECD (2019), Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives, OECD Publishing, Paris, Erişim tarihi:20/03/2023, https://bioethics.miami.edu/_assets/pdf/information-technology-and-ethics/ai-and-big-data-resources/going-digital.pdf.
- OECD (2020), Tax Challenges Arising from Digitalisation – Report on Pillar Two Blueprint (Inclusive Framework On BEPS), Paris: OECD Publishing.
- OECD (2020). Tax Challenges Arising from Digitalisation – Report on Pillar Two Blueprint (Inclusive Framework On BEPS), Paris: OECD Publishing.
- Parida, V. (2018). Digitalization. İçinde: Frishammar, J. ve Ericson, A. (eds). Addressing Societal Challenges (ss. 23-38), Luleå: Luleå University of Technology, Erişim Tarihi: 01/03/2023. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1191622/FULLTEXT02.pdf>
- PwC ve World Bank Group (2018). Paying Taxes 2019, Erişim tarihi: 15/03/2023, www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Special-Reports
- Stolterman, E., Fors, A.C. (2004). Information Technology and the Good Life. İçinde: Kaplan, B., Truex, D.P., Wastell, D., Wood-Harper, A.T., DeGross, J.I. (Eds) Information Systems Research. (ss. 687-692), IFIP International Federation for Information Processing, vol 143. Springer, Boston.
- Taş, H. Y. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi'nin (Endüstri 4.0) Çalışma Hayatına ve İstihdama Muhtemel Etkileri . OPUS International Journal of Society Researches , 9 (16), 1817-1836.

- Tsindeliani I, Kot S, Vasilyeva E, Narinyan L. (2019). Tax System of the Russian Federation: Current State and Steps towards Financial Sustainability. Sustainability. 11(24):6994, 1-18.
- Turunç, S. (2013). Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı (BEPS), T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Kasım.
- Van, N. T. T. ve Duy, N. T. (2020). "Digital Economy: Overview of Definition and Measurement Criteria", 2020 5th International Conference on Green Technology and Sustainable Development (GTSD), 593-596.
- Welfens, Paul J. J. (2002). Internet Economics.net: Macroeconomics, Deregulation and Innovation, Erişim tarihi: 10/03/2023. <https://books.google.com.tr/books>
- Oxford Dictionary, Digitalisation, Erişim Tarihi:01/03/2023, www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/digitalization?q=digit alisation
- Yıldız, K. ve Ünlü, Ü. (2023). Türkiye’de dijitalleşmenin iş gücü piyasaları üzerine etkisi, Erişim tarihi:02/03/2023: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/TRKYEDDEDJTALLEMENNGC.pdf>
- Yüce, M. & Akbulut, N. (2018). BEPS Eylemi Kapsamında Dijital Ekonominin Vergilendirilmesine İlişkin Alınan Önlemler. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (68), 105-123.

KAMU KESİMİNDE BÜYÜK VERİ TEKNOLOJİSİ KULLANIMI ve VERGİ DENETİMİNE KATKILARI⁹

Dr. Melih Kabayel

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9885-1783
- ❖ Mail: melih.kabayel@uzem.idu.edu.tr

Doç. Dr. Alper Doğan

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2038-2563
- ❖ Mail: alper.dogan@ikcu.edu.tr

⁹ Bu çalışma, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, S.B.E. Maliye ve Mali Yönetim A.B.D. bünyesinde Doç. Dr. Alper DOĞAN danışmanlığında, Melih KABAYEL tarafından hazırlanan, 09.02.2022 tarihli “Dijital dönüşümün vergilendirme üzerine etkisi ve Türkiye’de uygulanabilirliği” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

KAYNAKLAR

- Aktan, E. (2018). Büyük Veri: Uygulama Alanları, Analitiği ve Güvenlik Boyutu Big Data: Application Areas, Analytics and Security Dimension Article Info. <http://dergipark.gov.tr/by>
- Atanasijević, J., Jakovetić, D., Krejić, N., Krklec-Jerinkić, N., & Marković, D. (2019). Using Big Data Analytics to Improve Efficiency of Tax Collection In The Tax Administration of The Republic of Serbia. *Ekonomika preduzeca*, 67(1-2), 115-130. <https://doi.org/10.5937/ekopre1808115a>
- Chojecki, P. (2019). How Big is Big Data? <https://towardsdatascience.com/how-big-is-big-data-3fb14d5351ba>
- Collosa, A. (2021, Haziran 16). Big Data in Tax Administrations. *Kluwer International Tax Blog*.
- Connall, M. (2021). Top 20 Big Data Statistics for 2021 . *Sigma Data Analytics*. <https://www.sigmacomputing.com/blog/top-20-big-data-statistics/>
- Hert, P. D., & Lammerant, H. (2016). Predictive Profiling and its Legal Limits: Effectiveness Gone Forever? İçinde B. D. Sloot, D. Broeders, & E. Schrijvers (Ed.), *Exploring the Boundaries of Big Data* (ss. 145-176). Amsterdam University Press.
- Holst, A. (2021, Şubat 5). Total Data Volume Worldwide 2010-2024. *Statista Statistics*. <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created/>
- IOTA. (2021). Applying Data and Analytics in Tax Administrations. İçinde IOTA Good Practice Guide (1. bs). IOTA. <https://www.iota-tax.org/good-practice-guide-applying-data-and-analytics-tax-administrations>
- Kabayel, M. (2022). Dijital Dönüşümün Vergilendirme Üzerine Etkisi Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği [Doktora Tezi]. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Liu, S. (2020). Big data - Statistics & Facts. *Statista*. <https://www.statista.com/topics/1464/big-data/>
- Martikainen, J. (2012). Data Mining in Tax Administration - Using Analytics to Enhance Tax Compliance. İçinde *Information Systems Science Master’s thesis*. AALTO University School of Economics.
- Milner, C., & Berg, B. (2017). Tax Analytics Artificial Intelligence and Machine Learning-Level 5. İçinde *PwC Advanced Tax Analytics & Innovation* (1. bs). PWC.
- Munné, R. (2016). Big data in the public sector. *New Horizons for a Data-Driven Economy: A Roadmap for Usage and Exploitation of Big Data in Europe*, 195-208. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21569-3_11/FIGURES/1
- Riahi, Y., & Riahi, S. (2018). Big Data and Big Data Analytics : Concepts , Types and Technologies Big Data and Big Data Analytics : Concepts , Types and

Technologies. International Journal of Research and Engineering, 5(9), 524-528. <https://doi.org/10.21276/ijre.2018.5.9.5>

Sahu, M. (2021). Big Data in the Public Sector: Applications and Benefits | Analytics Steps. <https://www.analyticssteps.com/blogs/big-data-public-sector-applications-and-benefits>

Tomar, L., Guicheney, W., Kyarisiima, H., Zimani, T., Roseth, B., & Acevedo, S. (2016). Big Data in the Public Sector: Selected Applications and Lessons Learned. Inter-American Development Bank. <http://www.iadb.org>

DİJİTALLEŞMENİN KATILIMCI BÜTÇELEMEYE YANSIMALARI

Doç. Dr. Gül Kayalidere

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-2233-3776
- ❖ Mail: gul.kayalidere@cbu.edu.tr

Doç. Dr. Pelin Mastar Özcan

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9103-4131
- ❖ Mail: pelin.mastar@cbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bakkal, H., & Kasımoğlu, A. (2015). Bütçe Sürecinde Mali Saydamlık ve Hesapverilebilirliğin Önemi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 52(599), 37-51.
- Cura, S. (2021). Kamu Hizmetleri ve Yapay Zeka. İçinde: *Dijital Devlet*. Edt: Kemal Çelebi ve Birol Kovancılar, (327-363), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Dağlı, E. (2017). Yerel Demokrasinin Sağlanmasında Katılımcı Bütçeleme: Bandırma ve Çanakkale Belediyelerindeki Yöneticilerin Algısı, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirbaş, T. (2012). The Role of Parliamentary Websites in the Budget Process: The Case of the Turkish Parliament, içinde: *E-Parliament and ICT-Based Legislation (Concept, Experiences and Lessons)*, ss. 180-196, edt: Mehmet Zahid Sobacı, IGI Global, USA.
- Derbeneva, V., & Starodubets, N. (2021, February). The Impact of Digitalization on the Initiative Budgeting Processes. In XV International Conference "Russian Regions in the Focus of Changes"(ICRRFC 2020) (pp. 14-20). Atlantis Press.
- Egeli H., Özcan G.(2022). Türkiye’de Sosyal Bütçe Yaklaşımları Bağlamında Belediyeler. İktisadi Ve İdari Bilimlerde Teori ve Araştırmalar II, Edt: Mustafa Mete ve Cumhur Şahin, (75-90), Serüven Yayınevi, İzmir.
- Ergen, Z. (2012). Yönetimden Yönetişime: Katılımcı Bütçeleme Modeli. *Maliye Dergisi*(163), 316-334.
- Güneş, V. (2023). Ulusal Bütçe Sürecine Vatandaş Katılımı ve Araçlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9(1), 111-131.
- <https://www.local.gov.uk/topics/devolution/devolution-online-hub/public-service-reform-tools/engaging-citizens-devolution-5>, Erişim: 10/05/2023.
- International Budget Partnership (2020). *The Open Budget Survey 2019*. International Budget Partnership, Washington DC.
- Kang, Y. K. & Min, S. Y. (2013). Public Participation in the Budget Process in the Republic of Korea. *PREM Notes*, The World Bank, 3.
- Kayalidere, G. (2004). Kamu İdaresinde Yönetimden Yönetişime. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Temmuz, sayı 220, 56-63.
- Kayalidere G., Master Özcan P. (2014). Bütçe Saydamlığı ve Ekonomik Özgürlüğün Yolsuzluk Üzerindeki Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(2), 219-234.
- Kayalidere, G. (2021). Dijital Vatandaşlık Kavramı. İçinde: *Dijital Devlet*. Edt: Kemal Çelebi ve Birol Kovancılar, (137-163), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Konukman, A. (2016). Türkiye’de Bütçe Hakkının Kullanımı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1) , s. 23-65.

- OECD. (2001). *Citizen as Partners: Information, Consultation and Public Participation in Policy Making*. Paris: OECD.
- Özen, A., & Yontar, İ. G. (2009). Katılımcı Demokrasi Anlayışında Bütçeleme: Katılımcı Bütçeleme. *Maliye Dergisi*(156), 280-293.
- Participatory Budgeting World Atlas. (2023, 04 26). <https://www.pbatlas.net/world.html>
- Peixoto, T. (2008). *e-Participatory Budgeting: e-Democracy from Theory to Success?*, E-Democracy Center, İsviçre.
- Posner, P. Ve Park, C. (2007). *Role of Legislature in the Budget Process: Recent Trends and Innovations*. *OECD Journal on Budgeting*, Vol. 7, No:3, 1-26.
- Sgueo, G. (2015). *Electronic Budgeting: Innovative Approaches to Budgeting*, European Parliamentary Research Service, November, s. 1-7.
- Tanaka, S. (2007). *Engaging The Public in National Budgeting: A Non-Governmental Perspective*. *OECD Journal of Budgeting*, 7(2), 139-177.
- Tolu, H. (2018). Türkiye'de Dijital Uçurumun Kapatılması Üzerine ÖLAKK Yazılımın Sosyolojisi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology* 9 (33) , 221-235.
- Ubaldi, B., Le Fevre, E. M., Petrucci, E., Marchionni, P., Biancalana, C., Hiltunen, N., ... & Yang, C. (2019). *State of the art in the use of emerging technologies in the public sector*.
- Yetkin Ataer, M. (2022). Katılımcı Bütçeleme: Eleştirel Bir Yaklaşım. *İstanbul İktisat Dergisi*, 72(1), 361-384.
- Yılmaz, E. , Şahin, Y. L. & Akbulut, Y. (2015). Dijital Veri Güvenliği Farkındalığı Ölçeğinin Geliştirilmesi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology* , 6(21), 23-40.
- Yılmaz, H. H. ve Biçer, M. (2010). *Parlamentonun Bütçe Hakkını Etkin Kullanımının Yeni Bütçe Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. *Maliye Dergisi*, sayı 158, Ocak-Haziran, s. 201-225.

VERGİ ŞEFFAFLIĞINI ARTIRMAYA YÖNELİK BİR ARAÇ: AÇIK KAMU VERİSİ

Arş. Gör. Dr. Elyasa Aksoy

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-2224-7568
- ❖ Mail: elyasa.aksoy@adu.edu.tr

Doç. Dr. Hüseyin Kutbay

- ❖ Kurum Bilgisi: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-8819-1846
- ❖ Mail: hkutbay70@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aktuğ, M. ve Öz, E. (2021). Küresel vergi şeffaflığının artırılmasında uluslararası bilgi paylaşımının rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 115-148.
- Bastida, F., Guillamón, M. ve Benito, B. (2016). Fiscal transparency and the cost of sovereign debt. *International Review of Administrative Sciences*, 83(1), 106-128.
- Blank, J.D. (2017). The timing of tax transparency. *Southern California Law Review*, 90(449), 449-528.
- Cahlikova, T. ve Mabilard, V. (2020). Open data and transparency: Opportunities and challenges in the swiss context. *Public Performance & Management Review*, 43(3), 662-686.
- Campuzano, J. (2015). Tax transparency and willingness to pay. 4th Global Conference on Transparency Research, 4-6 June, 2015, Lugano, Switzerland.
- Carolan, L. (2016). Open data, transparency and accountability: Topic guide. Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham.
- Chindengwike, J. D. ve Kira, A. R. (2021). The relationship between tax transparency, trust and taxpayers' voluntary compliance in Tanzania. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 6(2), 1-5.
- Davies, T. (2010). Open data, democracy and public sector reform. A look at open government data use from data. Gov. Uk, 1-47.
- Demirkıran Ada, E. ve Eroğlu, O. (2023). Vergi şeffaflığına ilişkin bir literatür incelemesi. *Vergi Sorunları Dergisi*, 415, 13-27.
- Florini, A. (1998). The end of secrecy. *Foreign Policy*, 111, 50-64.
- Florini, A. M. (1999). Does the invisible hand need a transparent glove?: The politics of transparency. Paper prepared for the Annual World Bank Conference on Development Economics Washington.
- Geiger, J.P. ve Lucke, J. (2012). Open government and (linked) (open) (government) (data). *JeDEM*, 4(2): 265-278.
- Gerrevink, B. ve Atsma, H. (2022). Understanding the realities of global tax transparency – are you ready?. <https://www.internationaltaxreview.com/article/2atwf803nkpz0jhq8yeww/sponsored/understanding-the-realities-of-global-tax-transparency-are-you-ready> (10.05.2023).
- Gigler, S., Custer, S., ve Rahemtulla, H. (2011). Realizing the vision of open government data. Opportunities, challenges and pitfalls. Open development technology alliance. Erişim tarihi: 05.06.2023, https://www.researchgate.net/publication/314237022_Realizing_the_Vision_of_Open_Government_Data_Opportunities_Challenges_and_Pitfalls.

- Gray, J. ve Darbishire, H. (2011). Beyond access: Open government data & the right to (re) use public information. Access Info Europe and Open Knowledge. Erişim tarihi: 05.06.2023, <https://www.access-info.org/2011-01-07/beyond-access-main-findings/>.
- Gribnau, H. (2015). Horizontal monitoring: Some procedural tax law issues. In Russo, R. (Ed.). Tax assurance (pp. 183-216). Deventer: Kluwer.
- Gribnau, H. ve Jallai, A-G. (2018). Sustainable tax governance and transparency. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.3273553.
- Grimmelikhuijsen, S.G. (2012). Transparency and trust. An experimental study of on line disclosure and trust in government. Dissertation, Utrecht Universit
- Heimstädt, M., Saunderson, F. ve Heath, T. (2014). From toddler to teen: Growth of an open data ecosystem. JeDEM-eJournal of eDemocracy and Open Government, 6(2), 123-135.
- Holtz, S. ve Havens, J.C. (2009). Tactical transparency: How leaders can leverage social media to maximize value and build their brand. IABC International Association of Business Communicators.
- Hoque, I., Bryssinck, J., Ion, V. ve Upton, S. (2020). Using data and analytics for maximum impact in tax authorities. Erişim tarihi: 25,05.2023, https://info.microsoft.com/rs/157-GQE-382/images/EN-WBNR-eBook-TAX-SRDEM88943.pdf?mkt_tok=MTU3LUdRRS0zODIAAAGAIzfl3RUTSJI407kNyGxmRunavrbH_80z-GaW0MDLhJ0BhXUcLxV_Z_DAcJO1tzYNGqBgFbYHTqG2j4t7OVILdWvXK7y2GYrdhJwshC1ud9YNqZA_fADyew.
- Huijboom, N. ve Van den Broek, T. (2011). Open data: An international comparison of strategies. European Journal of Epractice, 12(1), 4-16.
- Innerarity, D. (2016). Governance in the new global disorder: Politics for a post-sovereign society. New York: Columbia University Press.
- Joshi, P. (2020). Global tax transparency and tax behaviour: Empirical evidence for the effects of country-by-country reporting on tax avoidance and income shifting. Graduate Program in Management Schulich School of Business York University Toronto, Ontario.
- Karaca, Y. ve Özsalmalı, A.Y. (2022). Kamu yönetiminde açık veri yönetimi ve şeffaflık: ABD ve İngiltere uygulamaları. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(1) 121-140.
- Kasper, M., Kogler, C. ve Kirchler, E. (2015). Tax policy and the news: An empirical analysis of taxpayers' perceptions of tax-related media coverage and its impact on tax compliance. Journal of Behavioral and Experimental Economics, 54, 58-63.
- Kim, S. ve Lee, J. (2019). Citizen participation, process, and transparency in local government: An exploratory study. Policy Studies Journal, 47(4), 1026-1047.

- Kučera, J., Chlapek, D. ve Nečaský, M. (2013). Open government data catalogs: Current approaches and quality perspective. In *Technology-Enabled Innovation for Democracy, Government and Governance: Second Joint International Conference on Electronic Government and The Information Systems Perspective, and Electronic Democracy, EGOVIS/EDEM 2013*, Prague, Czech Republic, August 26-28, 2013, Proceedings 2 (pp. 152-166). Springer Berlin Heidelberg.
- Lnenicka, M. ve Nikiforova, A. (2021). Transparency-by-design: What is the role of open data portals?. *Telematics and Informatics*, 61, 101605.
- Longo, J. (2011). Open data: Digital-era governance thoroughbred or new public management trojan horse?. *Public Policy & Governance Review*, 2(2), 38-51.
- Oats, L. ve Tuck, P. (2019). Corporate tax avoidance: Is tax transparency the solution. *Accounting and Business Research*, 49(5), 565-583.
- OECD (2013). Addressing base erosion and profit shifting. Erişim tarihi: 05.05.2023, <https://doi.org/10.1787/9789264192744-en>.
- OECD (2015). OECD/G20 Base erosion and profit shifting project 2015 final reports: information brief. Erişim tarihi: 05.05.2023, <https://www.oecd.org/ctp/beps-reports-2015-information-brief.pdf>.
- OECD (2017a). *Government at a Glance 2017*, OECD Publishing, Paris
Erişim tarihi: 05.06.2023, http://dx.doi.org/10.1787/gov_glance-2017-en.
- OECD (2017b). Open, Useful and Re-usable data (OURdata) Index: Methodology and Results. OECD Working Papers on Public Governance, No. 30
- OECD (2019). Open, Useful and Re-usable data (OURdata) Index:2019.
- OECD (2023a). Open Government Data, Erişim tarihi: 10.05.2023, <https://www.oecd.org/gov/digital-government/open-government-data.htm>.
- OECD (2023b). Digital government review of Türkiye: Towards a digitally-enabled government. OECD Digital Government Studies, OECD Publishing, Paris.
- Okwara, C. (2020). The relationship between tax transparency, trust, and taxpayers voluntary tax compliance in Northeast Region. Dissertation Wilmington University, ABD.
- Open Government Data (2023). The Annotated 8 principles of open government data. Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://opengovdata.org/>.
- Ortaç, F. ve Orkunoğlu Şahin, I. (2018). Bilgi değişimi ve Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri vergi bilgi değişimi anlaşması. 3rd International Annual Meeting of Society, Ankara.
- Özdemir, B. (2020). Uluslararası vergilendirmede bilgi değişimi ve Avrupa Birliği örneği (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Pale, R.O. (2018). Tax transparency: Impact of tax havens on developing countries. Faculty of Economic and Management Sciences at The University of Pretoria.
- PWC (2015). Global tax transparency and risk management. Erişim tarihi: 10.05.2023, <https://www.pwc.com/gx/en/tax/publications/assets/pwc-global-tax-transparency-and-risk-management-september-2015.pdf>.
- Rawlins, B.R. (2008). Measuring the relationship between organizational transparency and employee trust. *Public Relations Journal*, 2(2), 1-21.
- Saville, S. ve Vanderkley, C. (2023). Proposed new tax transparency measures for public companies. Erişim tarihi: 09.05.2023, <https://www.pwc.com.au/tax-alerts/proposed-new-tax-transparency-measures-for-public-companies.html>.
- Schuknecht, L. ve Siegerink, V. (2021). The political economy of the international tax transparency agenda in the G20/OECD Context. CESifo Working Papers, No. 8813.
- Shaharudin, A., Van Loenen, B. ve Janssen, M. (2022). Identifying business models of open data intermediaries: A review. *International Conference on Open Data: Open Data Challenges and Opportunities in Times of Crisis and Growth November 28th – December 2nd 2022, Zagreb, Croatia*.
- Sikharulidze, I. (2022). Role of digitalization in tax transparency (Master Thesis). Faculty of Ilia State University Business, Technology and Education Business School.
- Stiglingh, M., Smit, A-R. ve Smit, A. (2022) The relationship between tax transparency and tax avoidance. *South African Journal of Accounting Research*, 36(1), 1-21,
- Sunlight Foundation (2023). Ten principles for opening up government information. Erişim tarihi: 20.04.2023, <https://sunlightfoundation.com/policy/documents/ten-open-data-principles/>.
- Tax Justice Network (2023). Illicit financial vulnerability tracker. Erişim tarihi: 20.05.2023, <https://iff.taxjustice.net/#/profile/TUR>.
- Torino, V. (2022). Tax transparency, tax avoidance and stakeholder education. *Review of International & European Economic Law*, 2(1), 139-152.
- Transparency International (2009). The anti-corruption plainlanguage guide. Erişim tarihi: 29.04.2023, https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/ti/0018979/f_0018979_16239.pdf
- Venter, E. R., Stiglingh, M. ve Smit, A.-R. (2017). Integrated thinking and the transparency of tax disclosures in the corporate reports of firms. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 28, 394-427.
- Wang, V. ve Shepherd, D. (2020). Exploring the extent of openness of open government data—A critique of open government datasets in the UK. *Government Information Quarterly*, 37(1), 101405.

- Weerakkody, V., Irani, Z., Lee, H., Osman, I. ve Hindi, N. (2013). E-government implementation: A bird's eye view of issues relating to costs, opportunities, benefits and risks. *Information Systems Frontiers*, 17(4), 889-915
- Woods, A. K. (2018). The transparency tax. *Vanderbilt Law Review*, 71(1), 1-59.
- World Wide Web Foundation (2018). Open data barometer, leaders edition: From promise to progress. Erişim tarihi: 25.04.2023, <https://opendatabarometer.org/doc/leadersEdition/ODB-leadersEdition-Report.pdf>.
- Worldbank (2023). Open data essentials. Erişim tarihi: 15.05.2023, <http://opendatatoolkit.worldbank.org/en/essentials.html#:~:text=put%20into%20practice.,Open%20Data%20Defined,that%20preserve%20provenance%20and%20openness>.
- Xavier, O. C., Pires, S. R., Marques, T. C. ve Soares, A. D. S. (2022). Tax evasion identification using open data and artificial intelligence. *Revista de Administração Pública*, 56, 426-440.

TÜRKİYE'DE E-TAHSİLAT UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Hayal Ayça Şimşek

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3131-454X
- ❖ Mail: ayca.simsek@deu.edu.tr

Dr. Fatma Akkaş

- ❖ Kurum Bilgisi: Gelir İdaresi Başkanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0003-1254-7567
- ❖ Mail: fatmaakkas35@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akdoğan, A. (2011). Kamu maliyesi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akkaş, F. & Şimşek, H. A. (2022). Pandemi sürecinde Türkiye’de e-Vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisi. 5th International Congress On Economics, Finance And Energy Book Of Proceedings, 31, 435-456.
- Akkaş, F. (2023). Türkiye’de vergi mükelleflerine yönelik elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkileri: Balıkesir ili örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Altay, A. (2018). Kamu maliyesi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arslaner, H. (2010). Kamu alacaklarının haciz yolu ile takibi. Yayınlanmış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Erden, S. (2020). Borç Ödeme. Erişim Tarihi: 11.03.2023. <https://www.alomaliye.com/2020/01/20/borc-odeme-serhat-erden-vergi-dairesi-mudur-yardimcisi/>
- Erginay, A. (2010). Kamu maliyesi. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Güzeloğlu, H. (2016). Elektronik Vergi Uygulamalarında Türkiye’nin Durumu. Erişim Tarihi: 04.04.2023. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik-hakan-guzeloglu.pdf>.
- Karakoç. Y. (2019). Genel vergi hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Olgun, İ. (2022). Türk vergi hukukunda tahsil. Yayınlanmış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Öz, E. & Bozdoğan, D. (2012). Türk Vergi Sisteminde E-Maliye Uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 17(2), 67-92.
- Özdoğan, R. (2020). Vergi tahsilâtında üçüncü şahıslardaki varlıkların haczinde yaşanan ihtilaflar ve çözüm önerisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Pehlivan, O. (2014). Kamu maliyesi. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Şenyüz, D. , Yüce, M. & Gerçek, A. (2021). Vergi hukuku (Genel hükümler). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü (2004). 2004 yılı faaliyet raporu. Ankara: Uyum Ajans.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2019). Gelir İdaresi Başkanlığı 2018 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 03.04.2023. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files7fileadmin/faaliyetraporlari/2018/2018_faaliyet_raporu.pdf

- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2020). Erişim tarihi: Gelir İdaresi Başkanlığı 2019 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 03.04.2023. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files7fileadmin/faaliyetraporlari/2019/2019_faaliyet_raporu.pdf.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2020). Anlaşmalı Bankalar (Vergi Tahsil Yetkisi Verilen Bankalar). Erişim Tarihi: 05.05.2023. <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/anlasmali-bankalar-vergi-tahsil-yetkisi-verilen-bankalar>.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2021). İnteraktif Vergi Dairesi Broşürü. Erişim Tarihi: 25.04.2023. https://ivd.gib.gov.tr/tvd_side/main.jsp?token=d1078f5e3dc646b78d5d4e5842f21e97feb48d366bc7617458b6679dec12675154a01fcc42292bb04d926bc259dbc75e39dd8e202535fd70a7098396c74a6f7.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2021). Gelir İdaresi Başkanlığı 2020 Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 05.05.2023. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files7fileadmin/faaliyetraporlari/2020/2020_faaliyet_raporu.pdf.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2022). Gelir İdaresi Başkanlığı 2021 Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 05.05.2023. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files7fileadmin/faaliyetraporlari/2021/2021_faaliyet_raporu.pdf.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2023). Gelir İdaresi Başkanlığı 2022 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 05.05.2023. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files7fileadmin/faaliyetraporlari/2022/2022_faaliyet_raporu.pdf.
- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu (1961). Erişim Tarihi: 03.10.2022. <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>.
- 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (1953). Erişim Tarihi: 03.10.2022. <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>.

**E-DÖNÜŞÜM TÜRKİYE VİZYONU
KAPSAMINDA BİRLİKTE
ÇALIŞABİLİRLİK YAKLAŞIMI: E-
VERGİ, E-MALİYE VE E-DEVLET
ÖRNEK UYGULAMALARI BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRMELER**

Prof. Dr. Engin Hepaksaz

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-4383-4091
- ❖ Mail: engin.hepaksaz@ikc.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2022 Yılı Faaliyet Raporu, (2023), Şubat, Ankara.
- Akçakaya, M. (2017). “E-Devlet Anlayışı ve Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamaları”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: Kış 3, ss. 8-31.
- Alkış Z. & Şişman, A. (2005). “E-Devlet Ana Giriş Kapısı ve Alt Giriş Kapıları”, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara, 28 Mart – 1 Nisan.
- Altay, A. (2021), “Kamu Alımlarında Elektronik İhale Uygulamalarının İdare ve İsteklilere Yansımaları”, İçinde: Kamu Alımlarında Güncel Gelişmeler, Dijital Dönüşüm ve Sözleşme Yönetimi, Editörler: Erdem Bafra, Mustafa Çağatay Taşyürek, Kamu İhale Kurumu Yayınları, Yayın No: 3, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, ss. 365-374.
- Altundağ S. (2007). “Devletin E-Dönüşümü İçerisinde Gelişen E-Bildirge Uygulamasının Kazandırdıkları, Sorunlar ve Öneriler”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:79.
- Arslan M., & K. A. Sevcan, B. K. Pınar (2007). “e-İş, e-Devlet, eTİK”, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Avcı O. (2022), Türk Gelir İdaresinde ve Vergi Uygulamalarında Dijital Dönüşüm, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Ay H. M. (2006). “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomiyi Önlemede Bilgi Ekonomisinin Etkinliği ve Gelir İdaresinin Rolü”, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi, Yıl:9, Sayı:11, ss:57-82.
- Aykut H. T., & B. Ö. Ferhat, (2009). “Türkiye’de E-Beyanname Sisteminin Benimsenmesi: Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli İle Ampirik Bir Çalışma”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 10 (1), ss.134-147.
- Başbakanlık Genelgesi. 2002-22, 2003-12.
- Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı (İGB), (1998), “E-Türkiye” Raporu, Ankara.
- Bensghir T. K, & Topcan F. (2008). “Türkiye’de E-İmza Altyapısı ve Kamu Kurumlarında Uygulamalar”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 41, Sayı 1, ss.95-111.
- Çarıkcı O. (2010), “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 2(12), ss. 95-122.
- Çetin G. (2010). “Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilemede Kayıt Düzeni ve Denetim Uygulamalarına Etkisi”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, ss:79-86.

- Çukurçayır A. & Ç. Esra (2009). “Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:9, ss.59-82.
- DPT Müsteşarlığı, Yönetim Bilgi Merkezi Dairesi, KamuNet Teknik Kurulu Başkanlığı, (2002). “e-Devlet’e Geçiş Sürecinde KamuNet Çalışmaları”, Kasım, ss. 1-27.
- DPT Müsteşarlığı, e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (a), (2005) Değerlendirme Raporu, Rapor No:4, Ocak, Ankara.
- DPT Müsteşarlığı Bilgi Toplumu Dairesi (b), (2005). E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama sonuçları ve 2005 Eylem Planı, Ankara.
- DPT Müsteşarlığı (c), Bilgi Toplumu Dairesi, e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi, Temmuz 2005.
- DPT Müsteşarlığı, Bilgi Toplumu Dairesi (d), 2005. “E-Devlet Proje ve Uygulamaları”, Eylül, Ankara.
- DPT Müsteşarlığı(a), (2006). Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010), Temmuz, Ankara.
- DPT Müsteşarlığı (c), Bilgi Toplumu Dairesi, e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi, Sürüm 2.0, 2.1. 28 Şubat 2009.
- DPT Müsteşarlığı, Bilgi Toplumu Dairesi, Bilgi Toplumu Stratejisi 2006-2010 Eylem Planı Değerlendirme Raporu, Rapor No:5, Mart 2010.
- Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), “PolNet Nedir”, <https://www.egm.gov.tr-bilgiteknolojilerivehaberlesme/projeler/#>, Erişim Tarihi: 20.06.2023.
- Erdi A., & D. Savaş, Ö. Gülgün, (2004). “Türkiye’de Coğrafi Bilgi Sistemi Çalışmalarında Kurumsal Politikalar ve Bir Öneri”, 3. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 6-9 Ekim.
- Erkul E. R. (2007). “Bilişim Teknolojisinin Aşıl Topuğu: Güvenlik ve Mahremiyet. E-Devletin Görünmeyen Yüzü”, XII. “Türkiye’de İnternet” Konferansı, Ankara, ss.194-195.
- Eroğlu T. (2006). “E-Devlet Uygulamaları Çerçevesinde MERNİSHata! Başvuru kaynağı bulunamadı. Projesi ve Beklentiler”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 62, ss.83-106.
- GİB 2005-2022 Yılları Faaliyet Raporları.
- Hepaksaz E. (2011), Türkiye’de E-Devlet ve E-Mali Uygulamalar, Gazi Kitabevi, Ankara.
- İnce M. N. (2001), “Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar”, DPT , Ankara.
- İnce N., (2009). “Elektronik Vergi Denetimine Doğru”, Mali Çözüm, Sayı:94, ss.243-255.

- Karahan Ç., & Tüfekçi, A. (2019). “Blokzincir Teknolojisi ve Kamu Kurumlarınca Verilen Hizmetlerde Blokzincirin Kullanım Durumu”, *Verimlilik Dergisi*, Sayı: 4, ss.157-193.
- Karasoy H., & Babaoğlu Pelin, (2020), “Türkiye’de Elektronik Devletten Dijital Devlete Doğru”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 23, ss. 115-134.
- Keskin S. K, (2008). “E-Beyanname”, *Vergi Raporu Dergisi*, Yıl:16, Sayı:105, ss.107-131.
- Kıyak E. (2020), “Büyük Veri Ve Yapay Zekâ Teknolojileri İle Adım Adım Zeki Uyap (Ulusal Yargı Ağı Projesi) Ekosistemine Doğru”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, ss.79-121.
- Marquardt, K., & Gökçe O. (2008). “E-Devlet Kavramın Anlamı ve Kapsamı”, *İçinde: E-Devlet: Gerçek Ya da Hayal*, Ed: Karl Marquardt ve Orhan Gökçe, Çizgi Kitabevi, Konya, ss.1-25.
- Muhasebat Genel Müdürlüğü (MGM), 2016 ve 2022 Yılları Faaliyet Raporları,
- Naralan A. (2009). “Türkiye’de E-Hazırlık ve E-Devletleşme”, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:23, Sayı:1, ss.1-17.
- Odabaş H. (2009) . “Elektronik Belge Düzenleme Yaklaşımları ve Türkiye’de E-Devlet Uygulamalarında Elektronik Belge Yönetimi”, ss.121-142.
- Özgen F. B, (2008). “İnternet-Bilgisayar Teknolojilerinin Önemi ve Türkiye’de E-Vergilendirme Sistemi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21, ss.195-214.
- Öztürk L., & Selim Başar, (2002). “Yeni Ekonomi ve Elektronik Ticaret: Dünyadaki Gelişmeler ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 3-4, ss. 11-30.
- Pekgözlü İ. (2016). “E-Devlet Proje Yönetiminde Örgütsel Ve Yönetimsel Başarı Unsurları: PolNet Örnek Olay İncelemesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 3, ss. 1091-1119.
- Pınar Ö. G. (2022). “Yerel Yönetimlerde Elektronik İhale (E-İhale) Sistemleri ve Yapı Bilgi Modellemesi (YBM) Entegrasyonu”, *Yapı Bilgi Modelleme*, Cilt: 03, Sayı: 029, ss. 64-75
- Sayıştay, (2006). E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler, Performans Denetim Raporu, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/perdenrap/2006/2006-3eDTR/2006-eDTR.pdf>, Ankara.
- SGK 2022 Yılı Faaliyet Raporu, (2023), Strateji Geliştirme Bakanlığı, Şubat, Ankara.
- Şahin A. (2007). “Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları ve Konya Örneği”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 29, ss.161-189.
- Şahin A. (2008). *Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet*, Çizgi Kitabevi, Konya.

- TBD Kamu-BİB (2001). “Türkiye’de E-Devlet Nasıl Olmalı?” Kamu Bilgi İşlem Uygulamalarında Verimliliğin Arttırılması I-II-III Toplantıları Sonuç Raporu, Ankara.
- Tutkun C. (2007). “Devletin Kısa Yolu”, XII. “Türkiye’de İnternet” Konferansı 8-10 Kasım, Ankara, ss. 209-213.
- Uğur A. A, Çütçü İ. (2009). “E-Devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında VEDOP Projesi”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, ss-1-20.
- Yavuz A., & Çarıkçı O. (2009). “Bir E-Devlet Hizmeti Olarak E-Maliye Uygulamalarının Algılanması: Isparta İli Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 1, Sayı 9, ss.1-28.
- Yıldırım, Ş. (2008). “Kamu Hizmetlerinde Etkinliğin ve Verimliliğin Arttırılmasının Bir Aracı Olarak Kimlik Paylaşım Sistemi Projesi (KPS)”, İçinde: E-Devlet: Gerçek Ya da Hayal, Ed.Karl Marquardt ve Orhan Gökçe, Çizgi Kitabevi, Konya, ss.171-211

DİJİTAL İKİZ TEMELLİ MUHASEBE KAYIT SİSTEMİ

Prof. Dr. Ahmet Özen

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-3251-3236
- ❖ Mail: ahmet.ozen@deu.edu.tr

Fatma Nur Kara

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye
- ❖ ORCID: 0000-0002-8686-7080
- ❖ Mail: fatmanurgurel38@gmail.com

KAYNAKLAR

- Acar, D., Ömürbek, N., & Ömürbek, V. (2004). Gıda sektöründe kurumsal kaynak planlaması (ERP) üzerine bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(9), İsparta.
- Akdoğan N., & Akdoğan M. U. (2018). Büyük veri bilişim teknolojisindeki gelişmelerin muhasebe uygulamalarına ve muhasebe mesleğine etkisi. Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi, 55, 1-14
- Aynacı, İ. (2020). Dijital ikiz ve sağlık uygulamaları. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1), 70-79.
- Bayraktar, E., & Efe M. (2006). Kurumsal kaynak planlaması (ERP) ve yazılım seçim süreci. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15.
- Bengü, P. D. H., & Fidancan, C. (2021). Maliyet düşürme yöntemi olarak dijital ikiz ve otomotiv endüstrisindeki yeri. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2), 205-221.
- Erturan, İ., & Ergin, E. (2018a). Dijital denetim ve dijital ikiz yöntemi. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 810-830.
- Esmeray, A. (2018). Bilişim teknolojisindeki gelişmelerin muhasebe denetimine katkısı. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 20, 294-309.
- Frenzel A., Muench Jan C., Moritz T. Bruckner & Daniel J. Veit (2021). Digitization or Digitalization? – Toward an Understanding of Definitions, Use and Application in IS Research, https://www.researchgate.net/profile/Adeline-Frenzel-Piasentin/publication/354402700_Digitization_or_Digitalization_-_Toward_an_Understanding_of_Definitions_Use_and_Application_in_IS_Research/links/613729ff0360302a00846e3c/Digitization-or-Digitalization-Toward-an-Understanding-of-Definitions-Use-and-Application-in-IS-Research.pdf.
- Grieves, M & John Vickers (2016). “Digital Twin: Mitigating Unpredictable, Undesirable Emergent Behavior in Complex Systems”, Transdisciplinary Perspectives on Complex Systems (Editörs:Franz-Josef Kahlen Shannon Flumerfelt Anabela Alves), Springer, ISBN 978-3-319-38754-3 ISBN 978-3-319-38756-7 (eBook) DOI 10.1007/978-3-319-38756-7
- Güleryüz, Ö. (2007). Kurumsal kaynak planlaması (ERP) ve işletmelerin yönetsel kararlarına etkileri (Basılmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Güney, S. & Özyiğit, H. (2015). Muhasebedeki verilerin yönetimde kullanılması ve elektronik muhasebe verilerinin yönetim kararlarına etkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (53), 279-297.
- İleri, Y. H., & Horasan, A. (2014). Küresel rekabet ortamında işletmelerin teknoloji ve AR-GE yönetimlerinin rekabete etkileri üzerine araştırma ve örnek bir

- uygulama. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 13 (1-2), 171-190
- Karacan, S., & Bayram, G. (2019). Kurumsal kaynak planlaması sistemleri ve muhasebe bilgi sistemi. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 1118-1125.
- Kestane, A., & Kurnaz, N. (2019). ERP sistemlerinin muhasebe bilgi sistemine entegrasyonu ve finansal raporlamaya yansımaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (61), 145-158.
- Kumaş E. & Erol S. (2021). Endüstri 4.0’da anahtar teknoloji olarak dijital ikizler. *Politeknik Dergisi*, 24(2), 691-701,
- Kumaş, E. & Erol, S. (2021). Endüstri 4.0’da anahtar teknoloji olarak dijital ikizler. *Politeknik Dergisi*, 24 (2), 691-701.
- Madni C C & A M Madni (2022). “Digital Twin: Key Enabler and Complement to Model-Based Systems Engineering”, https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-030-27486-3_37-1#Abs1
- Özdemir, A. İ., & Doğan, N. Ö. (2010). Tedarik zinciri entegrasyonu ve bilgi teknolojileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (28), 19-41.
- Özen, A., & Gürel, F. (2020). Kamu denetiminde dijital dönüşüm: Dijital ikiz yöntemi. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 16-23.
- Schallmo, Daniel R. A. & Christopher A. Williams (2018). *Digital Transformation Now! Guiding the Successful Digitalization of Your Business Model*, ISSN 2191-5482 ISSN 2191-5490 (electronic) SpringerBriefs in Business ISBN 978-3-319-72843-8 ISBN 978-3-319-72844-5 (eBook) <https://doi.org/10.1007/978-3-319-72844-5>
- Talu, Şehbal (2004). Sorularla kurumsal kaynak planlama. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Tevatiroğlu, E. (2007). Kurumsal kaynak planlama (ERP) (Basılmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Vartolomei, V C & S Avasilcai (2019). Challenges of digitalization process in different industries. Before and after, IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering 568 (2019) 012086 IOP Publishing doi:10.1088/1757-899X/568/1/012086
- Yürekli, E. & Şahiner, A. (2016). Kurumsal kaynak planlamasının yönetim muhasebesi açısından önemini belirlemeye yönelik bir araştırması. *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, ICAFR 16 Özel Sayısı, 282-289

DİJİTALLEŞMENİN SEKTÖREL ETKİLERİ

KAVRAMSAL OLARAK DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE SAĞLIK SEKTÖRÜNE YANSIMALARI

Doç. Dr. Muhammet Damar

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3985-3073
- ❖ Mail: muhammet.damar@deu.edu.tr

Prof. Dr. Olgun Çiçek

- ❖ Kurum Bilgisi: Yükseköğretim Kalite Kurulu
- ❖ ORCID: 0000-0002-7424-7183
- ❖ Mail: olgun.cicek@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Alam, M. Z., Hu, W., & Uddin, A. (2020). Digital transformation in healthcare services sector of Bangladesh: current status, challenges and future direction. *Journal on Innovation and Sustainability RISUS*, 11(1), 30-38.
- Altıntaş, S. (2022). Dijitalleşen Hastaneye Doğru-Hastane Çalışanlarının Dijitalleşmeye Bakış Açısı. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 20(1), 1-17.
- Belliger, A., & Krieger, D. J. (2018). The digital transformation of healthcare. *Knowledge Management in Digital Change: New Findings and Practical Cases*, 311-326.
- Benjamin, K., & Potts, H. W. (2018). Digital transformation in government: Lessons for digital health?. *Digital Health*, 3,1-5, <https://doi.org/10.1177/2055207618759168>
- Bican, P. M., & Brem, A. (2020). Digital business model, digital transformation, digital entrepreneurship: Is there a sustainable “digital”?. *Sustainability*, 12(13), 5239. <https://doi.org/10.3390/su12135239>
- Brunetti, F., Matt, D. T., Bonfanti, A., De Longhi, A., Pedrini, G., & Orzes, G. (2020). Digital transformation challenges: strategies emerging from a multi-stakeholder approach. *The TQM Journal*, 32(4), 697-724.
- Coşkun, M. B. (2018). Türk Kamu Yönetimi Perspektifinden E-Sağlık Hizmetleri ve Sağlık Politikalarındaki Yeri Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Management and Economics Research*, 16(1), 289-302.
- Curran, D. (2018). Risk, innovation, and democracy in the digital economy. *European journal of social theory*, 21(2), 207-226. <https://doi.org/10.1177/136843101771090>
- Çetiner, Y. T. (2009). E-dönüşümde Türkiye nerede. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*, 31, 40-48.
- Dieleman, J. L., Campbell, M., Chapin, A., Eldrenkamp, E., Fan, V. Y., Haakenstad, A., ... & Murray, C. J. (2017). Future and potential spending on health 2015-40: development assistance for health, and government, prepaid private, and out-of-pocket health spending in 184 countries. *The Lancet*, 389(10083), 2005-2030. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(17\)30873-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(17)30873-5)
- DPT, (2004). Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı, e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı (2003-2004). Erişim Tarihi: 02/02/2023. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Documents/1/Yayinlar/040900_KDEPKitapcik.pdf
- Ebert, C., & Duarte, C. H. C. (2018). Digital transformation. *IEEE Software Technology*, 35(4), 16-21.
- E-Nabız, (2023). E-Nabız, Kişisel Sağlık Sistemi.T.C. Sağlık Bakanlığı. Erişim Tarihi: 02/02/2023, <https://tinyurl.com/ejcfjxb9>

- Esatoğlu, E. A., & Köksal, A. (2002). Hastanelerde bilgisayar teknolojisi kullanımı. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 55(1),29-40.
- Faddis, A. (2018). The digital transformation of healthcare technology management. *Biomedical instrumentation & technology*, 52(s2), 34-38. <https://doi.org/10.2345/0899-8205-52.s2.34>
- Fitzgerald, M., Kruschwitz, N., Bonnet, D., & Welch, M. (2014). Embracing digital technology: A new strategic imperative. *MIT sloan management review*, 55(2), 1.
- Ghosh, K., Dohan, M. S., Veldandi, H., & Garfield, M. (2022). Digital transformation in healthcare: Insights on value creation. *Journal of Computer Information Systems*, 63(2), 449-459. <https://doi.org/10.1080/08874417.2022.2070798>
- Gopal, G., Suter-Crazzolaro, C., Toldo, L., & Eberhardt, W. (2019). Digital transformation in healthcare—architectures of present and future information technologies. *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine (CCLM)*, 57(3), 328-335. <https://doi.org/10.1515/cclm-2018-0658>
- Gümüş, E. (2016). 2023 Sağlık Vizyonu, Yeni Dönem Öncelikleri. Erişim Tarihi: 20/03/2023. <https://www.acibadem.edu.tr/doc/saglikvizyonu.pdf>
- Haggerty, E. (2017). Healthcare and digital transformation. *Network Security*, 2017(8), 7-11. [https://doi.org/10.1016/S1353-4858\(17\)30081-8](https://doi.org/10.1016/S1353-4858(17)30081-8)
- Harrison, J. P., & Lee, A. (2006). The role of e-health in the changing health care environment. *Nursing Economics*, 24(6), 283-291.
- Heavin, C., & Power, D. J. (2018). Challenges for digital transformation—towards a conceptual decision support guide for managers. *Journal of Decision Systems*, 27(sup1), 38-45. <https://doi.org/10.1080/12460125.2018.1468697>
- Henriette, E., Feki, M., & Boughzala, I. (2016). Digital transformation challenges. *MCIS 2016 Proceedings*. 33. <https://tinyurl.com/46tc4bcb>
- Hinings, B., Gegenhuber, T., & Greenwood, R. (2018). Digital innovation and transformation: An institutional perspective. *Information and Organization*, 28(1), 52-61. <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2018.02.004>
- Işık, M. (2022). A'dan Z'ye Sağlık Turizmi. İstanbul : İGEME Yayınları.
- Işık, O., Yılmaz, A, Barışçı, N, Akbolat, M, Odacıoğlu, Y, Akca, N, Esatoğlu, A. E. (2013). Sağlık kurumlarında bilgi sistemleri. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2862, Eskişehir.
- Ivančić, L., Glavan, L. M., & Vukšić, V. B. (2020). A literature review of digital transformation in healthcare. In *2020 43rd International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO)* (pp. 1351-1355). 28 September 2020 - 02 October 2020, Opatija, Croatia.
- İİ-Enstitü (2021). Dijital Dönüşüm Uzmanı Nedir? Ne İş Yapar? Erişim Tarihi: 02/02/2023. <https://tinyurl.com/5n8yzusb>

- Kacem, S. E. (2022). The impact of digital transformation on organizational performance: Financial sector in Morocco. Degree Ofmaster Of Business Administration. İstanbul Ticaret üniversitesi.
- Klinker, K., Wiesche, M., & Krcmar, H. (2020). Digital transformation in health care: Augmented reality for hands-free service innovation. *Information Systems Frontiers*, 22, 1419-1431.
- Koç, T.H. (2020). Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm: Türkiye’de Kamu Yönetiminin Dijital Dönüşümüne Dair Bir Analiz. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, Trabzon.
- Kraus, S., Jones, P., Kailer, N., Weinmann, A., Chaparro-Banegas, N., & Roig-Tierno, N. (2021a). Digital transformation: An overview of the current state of the art of research. *Sage Open*, 11(3), 21582440211047576.
- Kraus, S., Schiavone, F., Pluzhnikova, A., & Invernizzi, A. C. (2021b). Digital transformation in healthcare: Analyzing the current state-of-research. *Journal of Business Research*, 123, 557-567. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.10.030>
- Marques, I. C., & Ferreira, J. J. (2020). Digital transformation in the area of health: systematic review of 45 years of evolution. *Health and Technology*, 10(3), 575-586. <https://doi.org/10.1007/s12553-019-00402-8>
- Mars, M., & Scott, R. E. (2010). Global e-health policy: a work in progress. *Health Affairs*, 29(2), 237-243. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2009.0945>
- Mergel, I., Edelman, N., & Haug, N. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government information quarterly*, 36(4), 101385. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.06.002>
- Mikheev, A., Serkina, Y., & Vasyaev, A. (2021). Current trends in the digital transformation of higher education institutions in Russia. *Education and Information Technologies*, 26(4), 4537-4551.
- Mindset (2023). Dijital Dönüşüm Yönetimi Sertifika Programı. Erişim Tarihi: 02/02/2023. <https://tinyurl.com/4db29bty>
- Nambisan, S., Lyytinen, K., Majchrzak, A., & Song, M. (2017). Digital innovation management. *MIS quarterly*, 41(1), 223-238.
- Özbek, A. (2022). Geleceğin Meslekleri 12: Dijital Dönüşüm Uzmanı. Erişim Tarihi: 02/02/2023. <https://tinyurl.com/ms78y6dx>
- Pan, J., Ding, S., Wu, D., Yang, S., & Yang, J. (2019). Exploring behavioural intentions toward smart healthcare services among medical practitioners: a technology transfer perspective. *International Journal of Production Research*, 57(18), 5801-5820. <https://doi.org/10.1080/00207543.2018.1550272>
- Ricciardi, W., Pita Barros, P., Bourek, A., Brouwer, W., Kelsey, T., & Lehtonen, L. (2019). How to govern the digital transformation of health services. *European*

- journal of public health, 29(Supplement_3), 7-12.
<https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz165>
- Robu, D., & Lazar, J. B. (2021). Digital transformation designed to succeed: Fit the change into the business strategy and people. *Electronic Journal of Knowledge Management*, 19(2), 133-149. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-02-2019-3894>
- Sağlık Bakanlığı, (2023). Sağlıkta 2023 Vizyonu. Erişim Tarihi: 20/03/2023. <https://tinyurl.com/5n88cfs4>
- Sağlık.Net, (2023). Sağlık Bakanlığı E-Nabız Kişisel Sağlık Sistemi, Sağlık Net Hakkında. Erişim Tarihi: 02/02/2023. <https://tinyurl.com/3rr2xywr>
- Scarpato, N., Pieroni, A., Di Nunzio, L., & Fallucchi, F. (2017). E-health-IoT universe: A review. *management*, 21(44), 2328-2336.
- Sousa, M. J., & Rocha, Á. (2019). Digital learning: Developing skills for digital transformation of organizations. *Future Generation Computer Systems*, 91, 327-334. <https://doi.org/10.1016/j.future.2018.08.048>
- TBD, (2023). Türkiye bilişim Derneği (TBD), E-Türkiye, E-Dönüşüm Çalışma Grubu. Erişim Tarihi: 02/02/2023. <https://tinyurl.com/5fw92stm>
- TCCSBB, (2023). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Bilgi toplumu, e-Dönüşüm Türkiye. Erişim Tarihi: 02/02/2023. <https://tinyurl.com/yc2edk4w>
- Tortorella, G. L., Fogliatto, F. S., Tlapa Mendoza, D., Pepper, M., & Capurro, D. (2022). Digital transformation of health services: a value stream-oriented approach. *International Journal of Production Research*, 61,(6), 1814-1828. <https://doi.org/10.1080/00207543.2022.2048115>
- Trukhachev, V., Bobrishev, A., Khokhlova, E., Ivashova, V., & Fedisko, O. (2019). Personnel training for the agricultural sector in terms of digital transformation of the economy: Trends, prospects and limitations. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 10(1), 2145-2155.
- Ulas, D. (2019). Digital transformation process and SMEs. *Procedia Computer Science*, 158, 662-671.
- Ülke, R. & Atilla, E. A. (2020). Sağlık hizmetlerinde bilişim sistemleri ve e-sağlık: Ankara ili örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 6(1), 86-100.
- White, M. (2012). Digital workplaces: Vision and reality. *Business information review*, 29(4), 205-214. <https://doi.org/10.1177/0266382112470412>
- Zaoui, F., & Souissi, N. (2020). Roadmap for digital transformation: A literature review. *Procedia Computer Science*, 175, 621-628. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.07.090>
- Zhang, X., Xu, Y., & Ma, L. (2022). Research on successful factors and influencing mechanism of the digital transformation in SMEs. *Sustainability*, 14(5), 2549.

HASTANE OPERASYONLARINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM İÇİN ROBOTİK SÜREÇ OTOMASYONU VE FARKLI SEKTÖREL UYGULAMALARI

Doç. Dr. Muhammet Damar

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3985-3073
- ❖ Mail: muhammet.damar@deu.edu.tr

Prof. Dr. Güzin Özdağoğlu

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3055-3055
- ❖ Mail: guzin.kavrukkoca@deu.edu.tr

KAYNAKLAR

- AIIM, (2023). Intelligent Information Management Glossary. What is Robotic Process Automation?Erişim Tarihi: 10/06/2023. <https://www.aiim.org/What-is-Robotic-Process-Automation#>
- Aronson, J. K. (2009). Medication errors: what they are, how they happen, and how to avoid them. *QJM: An International Journal of Medicine*, 102(8), 513-521. <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcp052>
- Asquith, A., & Horsman, G. (2019). Let the robots do it!—Taking a look at Robotic Process Automation and its potential application in digital forensics. *Forensic Science International: Reports*, 1, 100007. <https://doi.org/10.1016/j.fsir.2019.100007>
- Aynacı, İ. (2020). Dijital İkiz Ve Sağlık Uygulamaları. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 70-79.
- Barla, N. H., Almeida, S. M., & Almeida, M. S. (2023). RPA Revolution in the Healthcare Industry During COVID-19. In *Confluence of Artificial Intelligence and Robotic Process Automation* (pp. 199-229). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Cleary, M. (2019). Artificial intelligence: the key to unlocking novel real-world data. *Value Outcomes Spotlight*, 5(2), 16-19.
- Cohen, M., & Rozario, A. (2019). Exploring the use of robotic process automation (RPA) in substantive audit procedures. *The CPA Journal*, 89(7), 49-53.
- Cresswell, K., Domínguez Hernández, A., Williams, R., & Sheikh, A. (2022). Key challenges and opportunities for cloud technology in health care: Semistructured interview study. *JMIR Human Factors*, 9(1), e31246. <https://doi.org/10.2196/31246>
- Cui, Y., Kara, S., & Chan, K. C. (2020). Manufacturing big data ecosystem: A systematic literature review. *Robotics and computer-integrated Manufacturing*, 62, 101861.
- Daikou, A., Tamouridou, I., Kalampokis, E., & Tarabanis, K. A. (2021). Adoption of Automation Technologies in Public Organizations: The Perception of Healthcare Professionals in Greece. In *EGOV-CeDEM-ePart-** (pp. 129-139).
- Damar, M. (2022). Endüstri 4.0 ve Sağlık: Dijital Dönüşümün Sağlık Sektörüne Etkileri. *İçinde, Multidisipliner Yaklaşımlarla Endüstri 4.0*, İstanbul: Efe Akademi, 2022, pp.195-219.
- DaVinciCerrahisi, (2023). Tüm dünyada Robotik Cerrahi Sistemiyle Bugüne Kadar. Erişim Tarihi: 10/06/2023. <https://www.davincicerrahisi.com/>
- Dikmen, Y., Ak, B., & Yorgun, S. (2015). Teorikten pratiğe: Bilgisayar destekli hemşirelik süreci uygulaması. *Journal of Human Rhythm*, 1(4), 162-167.

- George, A., Ali, M., & Papakostas, N. (2021). Utilising robotic process automation technologies for streamlining the additive manufacturing design workflow. *CIRP Annals*, 70(1), 119-122. <https://doi.org/10.1016/j.cirp.2021.04.017>
- Gupta, V. P., & Arora, A. K. (2022). Automation in healthcare services. In *Research Anthology on Cross-Disciplinary Designs and Applications of Automation* (pp. 285-303). IGI Global. <https://www.doi.org/10.4018/978-1-6684-3694-3.ch015>
- Hamilton, T. (2023). What is RPA? Full Form, Benefits, Design Tools & Application Erişim Tarihi: 20/06/2023. <https://www.guru99.com/robotic-process-automation-tutorial.html>
- Hidayanti, E., Kunrat, K. A., & Ikram, S. (2022). Implementation of Robotic Process Automation in Public Sector Goods and Services e-Procurement Audit. *Khazanah Sosial*, 4(4), 662-677. <https://doi.org/10.15575/ks.v4i3.20444>
- Huda, S. (2021). Integration of Robotic Process Automation & Artificial Intelligence in Healthcare Especially for Elderly Citizens in South Asian Region. *Research and Reviews: Advancement in Robotics*, 4(2),1-10.
- Islam, S. R., Kwak, D., Kabir, M. H., Hossain, M., & Kwak, K. S. (2015). The internet of things for health care: a comprehensive survey. *IEEE access*, 3, 678-708. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2015.2437951>
- Jayashree, K., Babu, R., Sathya, A., & Srinivasan, S. P. (2023). RPA Adoption in Healthcare Application. In *Confluence of Artificial Intelligence and Robotic Process Automation* (pp. 337-353). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Kassekert, R., Grabowski, N., Lorenz, D., Schaffer, C., Kempf, D., Roy, P., ... & ElShal, S. (2022). Industry perspective on artificial intelligence/machine learning in pharmacovigilance. *Drug Safety*, 45(5), 439-448. <https://doi.org/10.1007/s40264-022-01164-5>
- Kedziora, D., & Kiviranta, H. (2018). Digital Business Value Creation with Robotic Process Automation (rpa) in Northern and Central Europe. *Management* (18544223), 13(2), 161-174. <https://doi.org/10.26493/1854-4231.13.161-174>
- Kedziora, D., & Smolander, K. (2022). Responding to Healthcare Emergency Outbreak of COVID-19 Pandemic with Robotic Process Automation (RPA). In *HICSS* (pp. 1-10).
- Liska, V. (2019). Robotics Process Automation (RPA) - Not Your Average Macro. Erişim Tarihi: 14/06/2023. <https://slideplayer.com/slide/17398567/>
- Madakam, S., Holmukhe, R. M., & Jaiswal, D. K. (2019). The future digital work force: robotic process automation (RPA). *JISTEM-Journal of Information Systems and Technology Management*, 16, e201916001. <https://doi.org/10.4301/S1807-1775201916001erratum>
- Madhavan, R. (2011). Robotic Tools in Hospitals [Industry Spotlight]. *IEEE Robotics & Automation Magazine*, 18(1), 99-99. <https://doi.org/10.1109/MRA.2011.940896>

- Matheny, M., Israni, S. T., Ahmed, M., & Whicher, D. (2019). Artificial intelligence in health care: The hope, the hype, the promise, the peril. Washington, DC: National Academy of Medicine.
- Naveena, P., Pradeepika, T., Priyadharshini, V., & Padmashree, A. (2023). Robotic Process Automation in COVID-19. In *Computational Intelligence in Robotics and Automation* (pp. 85-104). ABD: CRC Press.
- Ostdick, (2016). The Evolution of Robotic Process Automation (RPA): Past, Present, and Future. Erişim Tarihi: 15/06/2023. <https://www.uipath.com/blog/rpa/the-evolution-of-rpa-past-present-and-future>
- Özdağoğlu, A., Özdağoğlu, G., Topoyan, M., & Damar, M. (2020). A predictive filtering approach for clarifying bibliometric datasets: an example on the research articles related to industry 4.0. *Technology Analysis & Strategic Management*, 32(2), 158-174.
- Papakostas, N., Newell, A., & Hargaden, V. (2019). A novel paradigm for managing the product development process utilising blockchain technology principles. *CIRP Annals*, 68(1), 137-140.
- Pickell, D. (2023). Structured vs. Unstructured Data: What's the Difference? Erişim Tarihi: 15/06/2023. <https://www.g2.com/articles/structured-vs-unstructured-data>
- Rajkhowa, B., & Joshi, S. (2020). Intelligent automation-uses, benefits, and impact. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(6), 4610-4619.
- Ratia, M., Myllärniemi, J., & Helander, N. (2018). Robotic process automation-creating value by digitalizing work in the private healthcare?. In *Proceedings of the 22nd International Academic Mindtrek Conference* (pp. 222-227). <https://doi.org/10.1145/3275116.3275129>
- Ribeiro, J., Lima, R., Eckhardt, T., & Paiva, S. (2021). Robotic process automation and artificial intelligence in industry 4.0—a literature review. *Procedia Computer Science*, 181, 51-58. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2021.01.104>
- Schmider, J., Kumar, K., LaForest, C., Swankoski, B., Naim, K., & Caubel, P. M. (2019). Innovation in pharmacovigilance: use of artificial intelligence in adverse event case processing. *Clinical pharmacology & therapeutics*, 105(4), 954-961. <https://doi.org/10.1002/cpt.1255>
- Soeny, K., Pandey, G., Gupta, U., Trivedi, A., Gupta, M., & Agarwal, G. (2021). Attended robotic process automation of prescriptions' digitization. *Smart Health*, 20, 100189.
- Software Testing Help, (2023). 10 Most Popular Robotic Process Automation RPA Tools in 2023. Erişim Tarihi: 15/06/2023. <https://www.softwaretestinghelp.com/robotic-process-automation-tools/>
- Sousa, C. S., & Acunã, A. A. (2022). Implementation of billing process automation in the perioperative period. *Revista SOBECC*, 27, 2227790. <https://doi.org/10.5327/Z1414-442520227790>

- Sousa, G. V. & Silva, J. L. P. (2017). Automatização Dos Processos De Atendimento Da Clínica. *Facit Business and Technology Journal*, 4(1),53-66.
- Sreekrishna, M., & Prem Jacob, T. (2023). Prognosis and Diagnosis of Cancer Using Robotic Process Automation. In *Translating Healthcare Through Intelligent Computational Methods* (pp. 341-350). Cham: Springer International Publishing.
- Stople, A., Steinsund, H., Iden, J., & Bygstad, B. (2017). Lightweight IT and the IT function: experiences from robotic process automation in a Norwegian bank. *Bibsys Open Journal Systems*, 25(1), 1-11.
- Sumathi, N., & Jeyalakshmi, A. (2022). Implementing robotic process automation to improve operational efficiency in the health-care sector. *International Journal of Health Sciences*, 6(S1), 9666-9672. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS1.7256>
- Syed, R., Suriadi, S., Adams, M., Bandara, W., Leemans, S. J., Ouyang, C., ... & Reijers, H. A. (2020). Robotic process automation: contemporary themes and challenges. *Computers in Industry*, 115, 103162. <https://doi.org/10.1016/j.compind.2019.103162>
- Thaler, E. (2022). Dr. Robot or Dr. Efficiency? The Impact of Robotic Process Automation on Jobs in Healthcare. <https://repository.upenn.edu/handle/20.500.14332/37819>
- TransCelerate, (2023). TransCelerate BioPharma Inc. Erişim Tarihi: 10/06/2023, <https://www.transceleratebiopharmainc.com/>
- UIPATH (Nisan, 2022), UIPATH Eposta Otomasyonu Örneği. Erişim Tarihi: 30/06/2023 <https://forum.uipath.com/t/email-automation-with-excel-sheet/412111>.
- Uslu, Y., Altınbaş, Y., Özercan, T., & van Giersbergen, M. Y. (2019). The process of nurse adaptation to robotic surgery: A qualitative study. *The International Journal of Medical Robotics and Computer Assisted Surgery*, 15(4), e1996. <https://doi.org/10.1002/rcs.1996>
- Van der Aalst, W. M., Bichler, M., & Heinzl, A. (2018). Robotic process automation. *Business & information systems engineering*, 60, 269-272. <https://doi.org/10.1007/s12599-018-0542-4>
- Wewerka, J., & Reichert, M. (2021). Robotic process automation-a systematic mapping study and classification framework. *Enterprise Information Systems*, 17(2), 1-38. <https://doi.org/10.1080/17517575.2021.1986862>
- Zou, K. H., Li, J. Z., Imperato, J., Potkar, C. N., Sethi, N., Edwards, J., & Ray, A. (2020). Harnessing real-world data for regulatory use and applying innovative applications. *Journal of Multidisciplinary Healthcare*, 671-679. <https://doi.org/10.2147/JMDH.S262776>

TÜRKİYE’ DE SAĞLIK HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM*

Pınar Özdemir

- ❖ Kurum Bilgisi: Deva Holding
- ❖ ORCID: 0000-0002-1739-1728
- ❖ Mail: pinarozdemir1606@gmail.com

Doç. Dr. Haluk Tandircioğlu

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-4287-549X
- ❖ Mail: haluk.tandirci@deu.edu.tr

*Bu çalışma Pınar ÖZDEMİR tarafından yazılan “Sağlık Hizmetlerinde Dijital Dönüşüm ve Türkiye Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir

KAYNAKLAR

- Altunbudak, N. (2020). Sağlık Bakanlığı Mobil Sağlık Uygulamaları. Sağlık Teknoloji: <https://www.saglikteknoloji.com/saglikbakanligimobilsaglikuygulamalari/>,(13.07.2022).
- Altunbudak, N. (2022, Şubat 10). Uzaktan Sağlık Hizmeti Teletıp Resmen Başlıyor. Sağlık Teknoloji: <https://www.saglikteknoloji.com/uzaktan-saglik-teletip-hizmeti-resmen-basliyor/>,(13.07.2022).
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu . (2020). Giyilebilir Teknolojiler. <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/arastirma-raporlari/gyiyilebilir-teknolojiler-arastirma-raporu.pdf>,(01.07.2022).
- E-Nabız. (2021). <https://enabiz.gov.tr/Yardim/Index?page=a6&detail=b17>,(18.05.2021)
- Formda Kal Türkiye. (2021). App Store Ömizleme: <https://apps.apple.com/tr/app/formda-kal-t%C3%BCrkiye/id964427903?l=tr>,(02.12.2021)
- HIMSS. (2022). HIMSS. HIMMS Eurasia: <https://himsseurasia.com/himss-hakkinda/> (26.07.2022).
- <https://dergipark.org.tr/en/pub/gujsc/issue/49772/638527,s.111>,(17.02.2021).
- IDTechEx. (2016). Wearable Technology 2016-2026. IDTechEx: <https://www.idtechex.com/en/research-report/wearable-technology-2016-2026/483>,(03.10.2022)
- İlaç Takip Sistemi. (2021). https://www.its.gov.tr/its/ilac_takip_sistemi_nedir,(10.12.2021).
- İstanbul Medipol Üniversitesi . (2018). Türkiye'deki HIMMS Çalışmaları. Medipol Univ. -SASPAM: <https://saspam.medipol.edu.tr/turkiyedeki-himss-calismalari/>,(10.08.2022).
- Kaya, M. ve Filiz, M. (2019, Nisan). Health 4.0 ve Turkey. ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/334122335_Health_40_ve_Turkiye ,(14.07.2022).
- Medikal News. (2021). Medikal News. <https://www.medikalnews.com/turkiye-7-adet-himss-emram-seviye-7-hastanesi-ile-bu-yil-da-avrupa-liderligi-koltugunu-korudu/>(20.12.2022)
- Merih, Y. D., Ertürk, N., Yemenici, M. ve Satman, İ. (2021, Aralık). Evde Sağlık Hizmetlerinde Teknoloji Kullanımı. Dergipark: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tusebdergisi/issue/67603/1037224>,(10.07.2022)
- . Noncommunicable Diseases Progress Monitor 2022. (2022). WHO: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240047761>,(05.07.2022)
- ODTÜ.Teknokent. (2018). 3D Yazıcı ile Kemiğe Dönüşen Protez.

- Odtü.Teknokent: [http://odtuteknokent.com.tr/tr/haber/3d-yazici-ile-kemige-donusen-protez,\(15.10.2021\).](http://odtuteknokent.com.tr/tr/haber/3d-yazici-ile-kemige-donusen-protez,(15.10.2021).)
- Peker, S. V., Giersbergen, M. Y. ve Biçersoy, G. (2018). Sağlık Bilişimi ve Türkiye'de Hastanelerin Dijitalleşmesi. Dergipark: [https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/529396,\(02.07.2022\).](https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/529396,(02.07.2022).)
- Sabancı Üniversitesi'nde 3 boyutlu Doku ve Organ Basımı Mümkün. (2014, Nisan). Bilişim Dergisi: [http://www.bilisimdergisi.org.tr/s164/pdf/74-79.pdf,\(11.07.2022\).](http://www.bilisimdergisi.org.tr/s164/pdf/74-79.pdf,(11.07.2022).)
- Sağlık Bakanlığı . (2003, Aralık). Sağlıkta Dönüşüm. Sağlık Bakanlığı: [https://www.saglik.gov.tr/TR,11415/saglikta-donusum-programi.html,\(02.07.2022\).](https://www.saglik.gov.tr/TR,11415/saglikta-donusum-programi.html,(02.07.2022).)
- Sağlık Bakanlığı . (2014, 11 20). Dijital Hastane: [https://dijitalhastane.saglik.gov.tr/TR,5007/dijital-kagitsiz-hastane-nedir.html,\(18.06.2021\).](https://dijitalhastane.saglik.gov.tr/TR,5007/dijital-kagitsiz-hastane-nedir.html,(18.06.2021).)
- Sağlık Bakanlığı . (2022, Eylül 30). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2021 Haber Bülteni. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü: [https://sbsgm.saglik.gov.tr/TR-92604/saglik-istatistikleri-yilligi-2021-haber-bulteni-yayimlanmistir.html,\(02.10.2022\).](https://sbsgm.saglik.gov.tr/TR-92604/saglik-istatistikleri-yilligi-2021-haber-bulteni-yayimlanmistir.html,(02.10.2022).)
- Sağlık Bakanlığı. (2019, 05 22). Sağlık Bakanlığı Dijital Hastaneleri Değerlendirme Çalışmaları (2021-2014). Dijital Hastane: [https://dijitalhastane.saglik.gov.tr/TR,5006/saglik-bakanligi-dijital-hastane-degerlendirme-calismalari-2012-2014.html,\(16.06.2021\)](https://dijitalhastane.saglik.gov.tr/TR,5006/saglik-bakanligi-dijital-hastane-degerlendirme-calismalari-2012-2014.html,(16.06.2021))
- Sağlık Bakanlığı Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü. (2020). YENİ KRİTERLERE GÖRE HIMSS EMRAM SEVİYE 7 VALİDASYONU YOL HARİTASI. Dijital Hastane: [https://dijitalhastane.saglik.gov.tr/Eklenti/37322,yeni-kriterlere-gore-emram-seviye-7-yol-haritasipdfpdf.pdf?0,\(16.03.2021\).](https://dijitalhastane.saglik.gov.tr/Eklenti/37322,yeni-kriterlere-gore-emram-seviye-7-yol-haritasipdfpdf.pdf?0,(16.03.2021).)
- Solmaz, G., Merih, Y. D. ve Arga, K. Y. (2020). Sağlıkın Dijital Dönüşümünde Kamu Projeleri ve Akademi ile Ortaklığın Önemi. Tuseb: [https://www.tuseb.gov.tr/tuhke/uploads/genel/files/sagligin_dijital_donusum_u.pdf,\(08.04.2022\).](https://www.tuseb.gov.tr/tuhke/uploads/genel/files/sagligin_dijital_donusum_u.pdf,(08.04.2022).)
- Songur, C., Top, D. D. ve Tekingündüz, S. (2013). Sağlık Sektöründe GZFT Analizi. Dergipark: [https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/303530,\(14.07.2022\).](https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/303530,(14.07.2022).)
- T.C. Sağlık Bakanlığı . (2019, Aralık). T.C. Sağlık Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı. T.C. Sağlık Bakanlığı: <https://stratejikplan.saglik.gov.tr/files/TC-Saglik-Bakanligi-2019-2023-Stratejik-Plan-Web-Katalog.pdf,Erişim:14.07.2022.>
- T.C.Sağlık Bakanlığı. (2018). [https://istanbulism.saglik.gov.tr/TR,52350/engelsiz-saglik-iletisim-merkezi-esim-mobil-uygulamasi.html,\(16.05.2021\).](https://istanbulism.saglik.gov.tr/TR,52350/engelsiz-saglik-iletisim-merkezi-esim-mobil-uygulamasi.html,(16.05.2021).)
- T.C.Sağlık Bakanlığı Teletıp Sistemi. (tarih yok). Teletıp Nedir?: [https://teletip.saglik.gov.tr/,\(01.08.2021\).](https://teletip.saglik.gov.tr/,(01.08.2021).)

- Thinktech. (2019, 09 19). Teletıp ile Hastaneler Her Yerde. Thinktech Teknoloji Düşünce Merkezi, [https://thinktech.stm.com.tr/tr/teletip-ile-hastaneler-her-yerde,\(23.11.2021\)](https://thinktech.stm.com.tr/tr/teletip-ile-hastaneler-her-yerde,(23.11.2021)).
- Thinktech. (2019, Eylül). İleri Sağlık Teknolojileri 2- Türk Sağlık Sisteminde Dijitalleşme Sürecinin Karşılaştırmalı Analizi. thinktech Teknolojik Düşünce Merkezi: [https://thinktech.stm.com.tr/uploads/docs/1608905064_stm-ileri-saglik-teknolojileri-2.pdf?,\(05.05.2021\)](https://thinktech.stm.com.tr/uploads/docs/1608905064_stm-ileri-saglik-teknolojileri-2.pdf?,(05.05.2021))
- TUİK. (2020, Eylül 17). Hayat Tabloları 2017-2019. TUİK: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayat-Tablolari-2017-2019-33711,\(17.11.2021\)](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayat-Tablolari-2017-2019-33711,(17.11.2021))
- TUİK. (2021, Nisan 16). Hekim Sayısı,Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı,Hekim Başına Düşen Müraacat Sayısı,2009-2019. TUİK: [https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=saglik-ve-sosyal-koruma-101&dil=1,\(19.11.2021\)](https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=saglik-ve-sosyal-koruma-101&dil=1,(19.11.2021)).
- TUİK. (2021, Mart 18). İstatistiklerle Yaşlılar,2020. TUİK: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2020-37227,\(17.11.2021\)](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2020-37227,(17.11.2021))
- TUİK. (2021, Aralık 08). Sağlık Harcamaları İstatistikleri,2020. TUİK: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamalari-Istatistikleri-2020-37192,\(07.07.2022\)](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamalari-Istatistikleri-2020-37192,(07.07.2022)).
- TUİK. (2022, Ağustos 26). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. TUİK: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\),\(05.09.2022\)](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT),(05.09.2022)).
- TUİK. (2022, Mart 18). İstatistiklerle Yaşlılar,2021. TUİK: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasliilar-2021-45636#:~:text=Ya%C5%9F%C4%B1%20n%C3%BCfus%20ya%C5%9F%20grubuna%20g%C3%B6re,ve%20daha%20yukar%C4%B1%20ya%C5%9F%20grubunda,\(08.07.2022\)](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasliilar-2021-45636#:~:text=Ya%C5%9F%C4%B1%20n%C3%BCfus%20ya%C5%9F%20grubuna%20g%C3%B6re,ve%20daha%20yukar%C4%B1%20ya%C5%9F%20grubunda,(08.07.2022)).
- Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete10 Şubat 2022
- Türkeli, S. (2019, Mayıs). ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/333101907_TIP_ALANINDA_KULLANILAN_
- We Are Social . (2022). Digital 2022. We Are Social: [https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/\(01.10.2022\)](https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/(01.10.2022)).
- WHO. (2022). Noncommunicable Diseases Progress Monitor 2022. WHO: [https://www.who.int/publications/i/item/9789240047761,\(13.07.2022\)](https://www.who.int/publications/i/item/9789240047761,(13.07.2022)).
- <https://saspam.medipol.edu.tr/emram-seviyeleri-nelerdir/>

MİMARLIKTA YAPAY ZEKA

Dr. Öğr. Üyesi Erdem Yıldırım

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8829-5274
- ❖ Mail: erdem.yildirim@deu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Al Dakheel, J., Del Pero, C., Aste, N., & Leonforte, F. (2020). Smart buildings features and key performance indicators: A review. *Sustainable Cities and Society*, 61(December 2019), 102328. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102328>
- Alanne, K., & Sierla, S. (2022). An overview of machine learning applications for smart buildings. *Sustainable Cities and Society*, 76(October 2021), 103445. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103445>
- Bends, M. P., Diaz, A., & Kikuchi, N. (1993). Topology And Generalized Layout Optimization Of Elastic Structures Abstract. *Topology Design of Structures*, 227, 159–205.
- Burns, M. (2019). Cyber Physical Systems and Internet of Things in Industry. 2839–2840. <https://doi.org/10.1109/iecon.2018.8591610>
- Bussell, C., Ehab, A., Hartle-Rayn, D., & Kapsalis, T. (2023). Generative AI for immersive experiences: integrating text-to-image models in VR-mediated co-design workflows. *HCI International Conference*, 1–25.
- Caldas, L. G., & Norford, L. K. (2003). Genetic algorithms for optimization of building envelopes and the design and control of HVAC systems. *Journal of Solar Energy Engineering, Transactions of the ASME*, 125(3), 343–351. <https://doi.org/10.1115/1.1591803>
- Castro Pena, M. L., Carballal, A., Rodríguez-Fernández, N., Santos, I., & Romero, J. (2021). Artificial intelligence applied to conceptual design. A review of its use in architecture. *Automation in Construction*, 124. <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2021.103550>
- Edirne, Z., & Öztürk, M. (2023). Student - Artificial Intelligence Interaction In Architectural Design Education: Artificial Intelligence Workshop In Design. In E. Selçuk (Ed.), *International Research in Architecture Sciences II* (1st ed., pp. 29–52). Eğitim Yayınevi.
- Ekici, B., Cubukcuoglu, C., Turrin, M., & Sariyildiz, I. S. (2019). Performative computational architecture using swarm and evolutionary optimisation: A review. *Building and Environment*, 147(October 2018), 356–371. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2018.10.023>
- Gilner, E., Galuszka, A., & Grychowski, T. (2019). Application of artificial intelligence in sustainable building design - Optimisation methods. 2019 24th International Conference on Methods and Models in Automation and Robotics, MMAR 2019, 81–86. <https://doi.org/10.1109/MMAR.2019.8864698>
- Hardin, B., & McCool, D. (2015). *BIM and Construction Management* (2nd ed.). Sybex.

- Hirano, T., & Yamada, T. (1988). Multi Paradigm Expert System Architecture Based Upon the Inverse Design Concept. Proceedings of the International Workshop on Artificial Intelligence for Industrial Applications.
- How Google's AlphaGo Beat Lee Sedol, a Go World Champion - The Atlantic. (2016). <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/03/the-invisible-opponent/475611/>
- Jain, A., Mildenhall, B., Barron, J. T., Abbeel, P., & Poole, B. (2022). Zero-Shot Text-Guided Object Generation with Dream Fields. 857–866. <https://doi.org/10.1109/cvpr52688.2022.00094>
- Koh, I. (2020). Architectural Plasticity: The Aesthetics of Neural Sampling. *Architectural Design*, 92(3), 86–93.
- Langelaar, M. (2018). Combined optimization of part topology, support structure layout and build orientation for additive manufacturing. *Structural and Multidisciplinary Optimization*, 57(5), 1985–2004. <https://doi.org/10.1007/s00158-017-1877-z>
- Liu, Z., Wang, Y., Qi, X., & Fu, C.-W. (2022). Towards Implicit Text-Guided 3D Shape Generation. Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR), 17896–17906. <https://github.com/liuzhengzhe/Towards-Implicit->
- Lógó, J., & Ismail, H. (2020). Milestones in the 150-Year history of topology optimization: A review. *Computer Assisted Methods in Engineering and Science*, 27(2–3), 97–132. <https://doi.org/10.24423/comes.296>
- MacDougall, W. (2014). *Industrie 4.0: Smart Manufacturing for the Future*. Germany Trade & Invest. <https://books.google.com.tr/books?id=F3TloQEACAAJ>
- Maxwell, J. C. (1872). On Reciprocal Figures, Frames, and Diagrams of Forces. *Proceedings of the Royal Society of Edinburgh*, 7, 53–56. <https://doi.org/10.1017/s0370164600041699>
- Mofidi, F., & Akbari, H. (2020). Intelligent buildings: An overview. *Energy and Buildings*, 223, 110192. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2020.110192>
- Nadkarni, P. M., Ohno-Machado, L., & Chapman, W. W. (2011). Natural language processing: An introduction. In *Journal of the American Medical Informatics Association* (Vol. 18, Issue 5, pp. 544–551). <https://doi.org/10.1136/amiajnl-2011-000464>
- Newell, A., & Simon, H. A. (1956). *Current Developments in Complex Information Processing*. Rand.
- Prieto, R. (2021). *Construction-4.0*. January, 0–8.
- Rich, E. (1985). Artificial intelligence and the humanities. *Computers and the Humanities*, 19(2), 117–122. <https://doi.org/10.1007/BF02259633>
- Rogers, G. (1980). Dynamic 3D modelling for architectural design. *Computer-Aided Design*, 12(1), 13–20. [https://doi.org/10.1016/0010-4485\(80\)90212-2](https://doi.org/10.1016/0010-4485(80)90212-2)

- Sağlam, B., & Çelik, T. (2023). Mimarlık ve Ütopya: Yapay Zeka ile Üretken Tasarım Denemeleri. *Mimarlık*, 429(February), 59–64.
- Sawhney, A., Riley, M., & Irizarry, J. (2020). *Construction 4.0—An Innovation Platform for the Built Environment*. In Routledge.
- Turgay, O., Kaptan, M., Öktem, P., Demir, T., & Doğukanlı, Ç. (2023). Interdisciplinary Trajectories: Regenerating Barcelona Pavilion With Midjourney. In K. Günçe (Ed.), *Contemporary Architectural Issues* (pp. 299–320). Livre de Lyon.
- Turing, A. M. (1950). Computing Machinery and Intelligence. *Mind*, 59(236), 433–460.
- Weizenbaum, J. (1966). ELIZA-A Computer Program for the Study of Natural Language Communication Between Man and Machine. *Communications of the ACM*, 9(1), 36–45.
- Wielinga, B. (1980). The FINITE STRING Newsletter Announcements. *American Journal of Computational Linguistics*, 6(2), 121–123.
- Yavuz, A. Ö., & Çelik, T. (2014). Proposing a Generative Model Developed by Ecologic Approaches in Architectural Design Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 143, 330–333. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.414>
- Yıldırım, E. (2022a). Text To Image Artificial Intelligence In A Basic Design Studio: Spatialization From Novel. 4th ISARC International Science And Art Research, December, 453–462.
- Yıldırım, E. (2022b). Text-to-Image Generation A.I. in Architecture. In H. Kozlu (Ed.), *Art and Architecture: Theory, Practice and Experience* (pp. 97–120). Livre de Lyon. https://bookchapter.org/kitaplar/Art_and_Architecture_Theory_Practice_.pdf
- Yıldırım, E. (2022c). Topology Optimization in Architecture Practices. In O. P. Bicer & F. Y. Gurani (Eds.), *Research & Reviews In Architecture, Planning And Design* (Vol. 1, pp. 117–139). Gece. https://www.researchgate.net/publication/364810906_Topology_Optimization_in_Architecture_Practices
- Zegard, T., & Paulino, G. H. (2016). Bridging topology optimization and additive manufacturing. *Structural and Multidisciplinary Optimization*, 53(1), 175–192. <https://doi.org/10.1007/s00158-015-1274-4>
- Zhuang, X., Ju, Y., Yang, A., & Luisa Caldas. (2023). Synthesis and generation for 3D architecture volume with generative modeling. *International Journal of Architectural Computing*, 0(0), 1–18. <https://doi.org/10.1177/14780771231168233>

BİRİNCİ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİNDE İNOVASYON NEDEN ÖNEMLİ VE KÜRESEL LİTERATÜR BİZE NE SÖYLÜYOR

Uzm.Dr. Ali Emre Çetinkol

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002-0694-6871
- ❖ Mail: aliemre.cetinkol@saglik.gov.tr

Doç. Dr. Muhammet Damar

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3985-3073
- ❖ Mail: muhammet.damar@deu.edu.tr

Dr. Zühtü Benli

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı
- ❖ ORCID: 0009-0005-6888-9250
- ❖ Mail: zuhtu.benli@saglik.gov.tr

KAYNAKLAR

- Adashi, E. Y., Geiger, H. J., & Fine, M. D. (2010). Health care reform and primary care—the growing importance of the community health center. *N Engl J Med*, 362(22), 2047-2050.
- Baker, R., & Thompson, J. (1995). Innovation in general practice: is the gap between training and non-training practices getting wider?. *British journal of general practice*, 45(395), 297-300.
- Banarsee, R., Westrup, S., & Dunn-Toroosian, V. (2012). West London Primary Care Consortium for Research and Innovation. *London Journal of Primary Care*, 4(2), 107-108.
- Becker, S. W., & Whisler, T. L. (1967). The innovative organization: A selective view of current theory and research. *The journal of Business*, 40(4), 462-469.
- Berwick, D. M. (2003). Disseminating innovations in health care. *Jama*, 289(15), 1969-1975. <https://doi.org/10.1001/jama.289.15.1969>
- Block, M. Á. G., Portillo, S. P. D., Morales, H. R., Saldaña, J. R., & Calderón, E. G. (2021). Diabetes care innovation in the Mexican Institute for Social Insurance: Scaling up the preventive chronic disease care model to address critical coverage constraints. *Primary Care Diabetes*, 15(2), 314-322.
- Carlfjord, S., Lindberg, M., Bendtsen, P., Nilsen, P., & Andersson, A. (2010). Key factors influencing adoption of an innovation in primary health care: a qualitative study based on implementation theory. *BMC family practice*, 11(1), 1-11.
- Carr, K., Kendal, R. L., & Flynn, E. G. (2016). Eureka!: What is innovation, how does it develop, and who does it?. *Child development*, 87(5), 1505-1519.
- Chew, F., Grant, W., & Tote, R. (2004). Doctors on-line: using diffusion of innovations theory to understand internet use. *Family Medicine-Kansas City-*, 36, 645-650.
- DeVoe, J. E., Likumahuwa, S., Eiff, M. P., Nelson, C. A., Carroll, J. E., Hill, C. N., ... & Kullberg, P. A. (2012). Lessons learned and challenges ahead: report from the OCHIN Safety Net West practice-based research network (PBRN). *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 25(5), 560-564.
- Dubé, L., Jha, S., Faber, A., Struben, J., London, T., Mohapatra, A., ... & McDermott, J. (2014). Convergent innovation for sustainable economic growth and affordable universal health care: innovating the way we innovate. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1331(1), 119-141. <https://doi.org/10.1111/nyas.12548>
- Faulkner, A., Mills, N., Bainton, D., Baxter, K., Kinnersley, P., Peters, T. J., & Sharp, D. (2003). A systematic review of the effect of primary care-based service innovations on quality and patterns of referral to specialist secondary care. *British Journal of General Practice*, 53(496), 878-884.

- Frank, C. C., Feldman, S., & Wyman, R. (2018). Caring for older patients in primary care: Wisdom and innovation from Canadian family physicians. *Canadian Family Physician*, 64(6), 416-418.
- Gomes Chaves, B., Briand, C., & Bouabida, K. (2021). Innovation in healthcare organizations: Concepts and challenges to consider. *International Journal of Health Research and Innovation*, 9(1), 1-14. <https://doi.org/10.47260/ijhri%2F911>
- Grenier, C., Pauget, B., & Hudebine, H. (2019). Innovations in healthcare and wellbeing: a focus on actors and collaborations at the boundaries. *Journal of Innovation Economics & Management*, 30(3), 1-15.
- Guetterman, T. C., Fetters, M. D., & Creswell, J. W. (2015). Integrating quantitative and qualitative results in health science mixed methods research through joint displays. *The Annals of Family Medicine*, 13(6), 554-561.
- Haring, M., Freigang, F., Amelung, V., & Gersch, M. (2022). What can healthcare systems learn from looking at tensions in innovation processes? A systematic literature review. *BMC Health Services Research*, 22(1), 1-20.
- Harris, M., Bhatti, Y., Prime, M., Del Castillo, J., & Parston, G. (2018). Low-cost innovation in healthcare: what you find depends on where you look. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 111(2), 47-50.
- Heitmueller, A., Bull, A., & Oh, S. (2016). Looking in the wrong places: why traditional solutions to the diffusion of innovation will not work. *BMJ Innovations*, 2, 41-47.
- Hroszkoski, M. C., Solberg, L. I., Sperl-Hillen, J. M., Harper, P. G., McGrail, M. P., & Crabtree, B. F. (2006). Challenges of change: a qualitative study of chronic care model implementation. *The Annals of Family Medicine*, 4(4), 317-326.
- Ilinca, S., Hamer, S., Botje, D., Espin, J., Mendes, R. V., Mueller, J., ... & Plochg, T. (2012). All you need to know about innovation in healthcare: The 10 best reads. *International Journal of healthcare management*, 5(4), 193-202. <https://doi.org/10.1179/2047971912Y.0000000018>
- Johnson, D. (2001). What is innovation and entrepreneurship? Lessons for larger organisations. *Industrial and commercial training*, 33(4), 135-140.
- Kahn, K. B. (2018). Understanding innovation. *Business Horizons*, 61(3), 453-460. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2018.01.011>
- Keller, C., Edenius, M., & Lindblad, S. (2012). Open service innovation in health care: what can we learn from open innovation communities?. In *Managing open innovation technologies* (pp. 239-251). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Kelly, C. J., & Young, A. J. (2017). Promoting innovation in healthcare. *Future healthcare journal*, 4(2), 121-125.
- Kickbusch, I. (2009). *Policy innovations for health*. (pp. 1-21). New York: Springer.

- Kimble, L., & Massoud, M. R. (2017). What do we mean by innovation in healthcare. *European Medical Journal*, 1, 89-91.
- Kringos, D., Boerma, W., Bourgueil, Y., Cartier, T., Dedeu, T., Hasvold, T., ... & Groenewegen, P. (2013). The strength of primary care in Europe: an international comparative study. *British Journal of General Practice*, 63(616), e742-e750.
- Kuczmarski, T. D. (2003). What is innovation? And why aren't companies doing more of it?. *Journal of consumer marketing*, 20(6), 536-541. <https://doi.org/10.1108/07363760310499110>
- Landon, B. E., Weinreb, G., & Bitton, A. (2022). Making Sense of New Approaches to Primary Care Delivery: A Typology of Innovations in Primary Care. *NEJM Catalyst Innovations in Care Delivery*, 3(3),1-15.
- Lehoux, P., Roncarolo, F., Silva, H. P., Boivin, A., Denis, J. L., & Hébert, R. (2019). What health system challenges should responsible innovation in health address? Insights from an international scoping review. *International journal of health policy and management*, 8(2), 63-75.
- Marcadelli, S., Stievano, A., & Rocco, G. (2019). Policy proposals for a new welfare: The development of the family and community nurse in Italy as the key to promote social capital and social innovation. *Primary Health Care Research & Development*, 20, e109.
- Matlala, S. F., Mokono, S. J., & Tsetetsi, P. (2013). The Gentlemen's Club: an innovation to improve HIV counselling and testing uptake at a South African university campus: case studies. *African Journal of Primary Health Care and Family Medicine*, 5(1), 1-3.
- Merriam-Webster's Dictionary Online (2023). İnnovation. Merriam-Webster. Erişim Tarihi:25/08/2023. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/innovation>
- MIT Technology Review, (2023). Are Smart Phones Spreading Faster than Any Technology in Human History?. Erişim Tarihi: 05/09/2023. <https://www.technologyreview.com/2012/05/09/186160/are-smart-phones-spreading-faster-than-any-technology-in-human-history/>
- NC, S. (1995). Innovation in clinical method: Diabetes care and negotiating skill. *Family Practice*, 12(4), 413-418.
- Nelsen Jr, D. A., Hartley, D. A., Christianson, J., Moscovice, I., & Chen, M. M. (1994). The use of new technologies by rural family physicians. *Journal of family practice*, 38(5), 479-485.
- Omachonu, V. K., & Einspruch, N. G. (2010). Innovation in healthcare delivery systems: a conceptual framework. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, 15(1), 1-20.
- Page, T. (2014). Notions of innovation in healthcare services and products. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 8(3), 217-231. <https://doi.org/10.1504/IJISD.2014.066609>

- Pautrat, M., Tenot, M., Le Reste, J. Y., & Lebeau, J. (2022). French Innovation to Improve the Publication Rate of Primary Care Studies. *Family Medicine*, 54(3), 239-239.
- Ray, S., & Mash, R. (2021). Innovation in primary health care responses to COVID-19 in Sub-Saharan Africa. *Primary Health Care Research & Development*, 22, e44.
- Reed, P., Conrad, D. A., Hernandez, S. E., Watts, C., & Marcus-Smith, M. (2012). Innovation in patient-centered care: lessons from a qualitative study of innovative health care organizations in Washington State. *BMC family practice*, 13, 1-9.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations*, 5th edition Tampa. New York: FL: Free Press.
- Schweitzer, F., Rau, C., Gassmann, O., & van den Hende, E. (2015). Technologically reflective individuals as enablers of social innovation. *Journal of Product Innovation Management*, 32(6), 847-860.
- Seidelman, W. E., Moore, C. A., & McLean, D. W. (1982). Paying for primary care: Innovation in Ontario. *Canadian Family Physician*, 28, 893-895.
- Shaw, E. K., Howard, J., West, D. R., Crabtree, B. F., Nease, D. E., Tutt, B., & Nutting, P. A. (2012). The role of the champion in primary care change efforts: from the State Networks of Colorado Ambulatory Practices and Partners (SNOCAP). *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 25(5), 676-685.
- Sinsky, C. A., Willard-Grace, R., Schutzbank, A. M., Sinsky, T. A., Margolius, D., & Bodenheimer, T. (2013). In search of joy in practice: a report of 23 high-functioning primary care practices. *The Annals of Family Medicine*, 11(3), 272-278.
- Solberg, L. I., Asche, S. E., Fontaine, P., Flottemesch, T. J., & Anderson, L. H. (2011). Trends in quality during medical home transformation. *The Annals of Family Medicine*, 9(6), 515-521.
- Stahl, B. C. (2019). Who is Responsible for Responsible Innovation? Lessons From an Investigation into Responsible Innovation in Health: Comment on "What Health System Challenges Should Responsible Innovation in Health Address? Insights From an International Scoping Review". *International journal of health policy and management*, 8(7), 447-449.
- Starfield, B. (2012). Primary care: an increasingly important contributor to effectiveness, equity, and efficiency of health services. *SESPAS report 2012. Gaceta sanitaria*, 26, 20-26.
- Starfield, B., Shi, L., & Macinko, J. (2005). Contribution of primary care to health systems and health. *The milbank quarterly*, 83(3), 457-502.
- Starfield, B., Shi, L., & Macinko, J. (2005). Contribution of primary care to health systems and health. *The milbank quarterly*, 83(3), 457-502.

- Steinmetz, D., & Gabel, L. L. (1992). The family physician's role in caring for the dying patient and family: a comprehensive theoretical model. *Family Practice*, 9(4), 433-436.
- Sulis, G., Centis, R., Sotgiu, G., D'Ambrosio, L., Pontali, E., Spanevello, A., ... & Migliori, G. B. (2016). Recent developments in the diagnosis and management of tuberculosis. *NPJ primary care respiratory medicine*, 26(1), 1-8.
- Sundwall, D. N. (1991). Medical practice guidelines: innovation or failed initiative?. *American family physician*, 43(5), 1864-1866.
- Taylor, S. P. (2017). What is innovation? A study of the definitions, academic models and applicability of innovation to an example of social housing in England. *Open Journal of Social Sciences*, 5(11), 128-146
- TDK, (2023). Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK). Erişim Tarihi: 05/09/2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Thakur, R., Hsu, S. H., & Fontenot, G. (2012). Innovation in healthcare: Issues and future trends. *Journal of Business Research*, 65(4), 562-569. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.02.022>
- Topak, N. Y., & Demirci, H. (2019). Factors affecting the decision to change the family physician. *Family Medicine & Primary Care Review*, (2), 174-179.
- Varkey, P., Horne, A., & Bennet, K. E. (2008). Innovation in health care: a primer. *American Journal of Medical Quality*, 23(5), 382-388.
- Weintraub, P., & McKee, M. (2019). Leadership for innovation in healthcare: an exploration. *International journal of health policy and management*, 8(3), 138-144.

ULUSLARARASI AKREDİTE SAĞLIK KURUMLARINDA STRATEJİK YÖNETİM

YAZAR

Dr. Tarık ÖZKUT

EDİTÖR

Prof. Dr. Mithat KIYAK

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Uluslararası Akredite Sağlık Kurumlarında Stratejik Yönetim

Yazar	Editör
Tarık ÖZKUT	Mithat KIYAK
ORCID (0000-0002-4614-1824)	ORCID (0000-0002-6550-6059)

ISBN 978-625-6796-26-3
E-ISBN 978-625-6796-25-6
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap yazar Tarık ÖZKUT'un "Uluslararası Akreditasyon Almış Özel Hastanelerin Stratejik Yönetim Sistemlerinin İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

KÜTÜPHANE KARTI

Uluslararası Akredite Sağlık Kurumlarında Stratejik Yönetim
ÖZKUT, Tarık – KIYAK, Mithat
1. Basım, 199 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Matbaa Adres:	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER.....	5
KISALTMALAR LİSTESİ.....	7
1. GİRİŞ	9
2. GENEL BİLGİLER	13
2.1. Strateji Kavramı ve Stratejik Yönetim	13
2.1.1. Strateji	13
2.1.2. Strateji Düzeyleri.....	17
2.1.3. Stratejik Yönetim.....	18
2.1.4. Stratejik Yönetim Modelleri (Evrerler/ Süreçler).....	20
2.2. Stratejik Liderlik	40
2.3. Hastane Hizmetleri	42
2.3.1. Sağlık ve Hastane Tanımı	42
2.3.2. Hastanelerin Kurumsal Özellikleri	44
2.3.3. Sınıflandırma	45
2.3.4. Hastanelerde Tıbbi Hizmet Yönetimi	47
2.3.5. Sağlık Meslekleri	49
2.4. Hastanelerde Stratejik Yönetim	51
2.4.1. Türkiye’de Sağlıkta Stratejik Planların Yapısı.....	53
2.4.2. Hastaneler için Stratejik Yönetim Modeli.....	55
2.5. Hastanelerin Uluslararası Akreditasyonu	80
2.5.1. Joint Commission International (JCI)	81
2.5.2. JCI Akreditasyonunun Mevcut Olduğu Ülkeler.....	82
2.5.3. JCI Akreditasyonu	83
2.5.4. Akreditasyon Uygulanan Kurumlar	84
2.5.5. JCI’nın Akreditasyon Amaçları	85
2.5.6. JCI’nın Akredite Ettiği Hastanelerden Beklentileri	86
2.5.7. JCI Akreditasyonunun Sağladığı Avantajlar	86
2.6. Dünyanın En İyi 10 Hastanesinin Vizyon, Misyon ve Temel Değerleri.....	88
2.6.1. Cleveland Clinic	88
2.6.2. St. Jude Children’s Research Hospital	90
2.6.3. John Hopkins Medicine	90
2.6.4. Mayo Clinic.....	91
2.6.5. University of Maryland Medical Center	93

2.6.6. MD Anderson Cancer Center	93
2.6.7. Massachusetts General Center	94
2.6.8. Assistance Publique Hopitaux	95
2.6.9. Memorial Sloan Kettering Cancer Center	97
2.6.10. New York Presbyterian Hospital	97
2.6.11. Sıralamaya Giren Türk Hastaneleri.....	98
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	101
4. BULGULAR	107
4.1. Görüşmecilerin Sosyo-demografik Özellikleri	107
4.2. Temalar ve Kodlar.....	108
4.3. Stratejik Analiz.....	112
4.4. Stratejik Tasarım.....	122
4.5. Stratejik Uygulama.....	129
4.6. Stratejik Eşgüdüm.....	146
4.7. Stratejik Denetim ve Değerlendirme.....	148
4.8. Eğitim	153
5. TARTIŞMA	157
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	169
KAYNAKÇA	175
EKLER.....	183
EK-A: Derinlemesine Görüşme Soruları.....	183
EK-B: JCI Akredite Hastaneler / Türkiye (2017)	187
EK-C: JCI Akredite Hastaneler / İstanbul-İzmit.....	189
ÖZGEÇMİŞ.....	199

KAYNAKÇA

1. Clausewitz C., *Savaş Üzerine*, Çeliker F.çev, ALFA Basım Yayın, İstanbul, 2018: 163,201.
2. Ritson N. *Strategic Management*, 2017: 06,17,41,43,48. <http://www.coursehero.com> Erişim:20.01.2017
3. Eslen N. *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*, 4.Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık; İstanbul, 2009:99,103.
4. Luecke R, Parlak T çev. *Strateji*, 3.Baskı, İstanbul, 2015: 33-54.
5. Ülgen H, Mirze M. *Stratejik Yönetim*, 7. Baskı, BETA yayınları, İstanbul, 2014: 71,72, 57-74,116,118.
6. Macmillan H, Tampoe M. *Strategic Management*, Oxford U.Press, New York, 2000: 14 .
7. Nickols F. “*Strategy: Definitions and Meanings*”, 2016, http://www.nickols.us/strategy_definitions.pdf, Erişim:16.07.2017.
8. Tzu S. *Savaş Sanatı*, 5.Baskı, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2016:1-38.
9. Henderson BD. “The Origin of Strategy”,1989, Harv Bus Rev [Internet]. 1989;67(6):139-43. http://www.hbr.org/1989/11/the_origin, Erişim:15.08.2017.
10. TDK. “Büyük Türkçe Sözlük”, [http/ www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr), Erişim:20.07.2017.
11. Oxford. “Oxford Living Dictionaries” [Internet]. <https://en.oxforddictionaries.com/>. Erişim: 20.07.2017.
12. University P. “Concept of Corporate Strategy” [Internet]. 2010]. http://www.pondiuni.edu.in/storage/dde/downloads/mbaii_sm.pdf. Erişim:16.07.2017.
13. Potter BA. “Classics of Strategy and Diplomacy” [Internet]. 2016]. <http://www.classicsofstrategy.com/2016/01/liddell-hart-strategy-1954.htm> Erişim: 10.12. 2016
14. Mintzberg H. “Stratejik Düşünme Dönemi Başlıyor” [Internet]. Capital Dergisi. 2001 Available from: <https://www.capital.com.tr/yonetim/liderlik/stratejik-dusunme-donemi-basliyor-494706>, Erişim:10.10. 2017.
15. Wheelen TL, Hunger JD. *Strategic Management and Business Policy*. 14TH ed. Essex: Pearson Education Limited; 2015. 567,29,15,284.
16. David FR. “Strategic Management: Concepts and Cases.” 13th ed. New Jersey, USA: Prentice Hall; 2011. 35,50-51,43-45,213,221,286.
17. Tengilimoğlu PDD, Işık ÖGDO, Akbolat YDM. *Sağlık İşletmeleri Yönetimi*, 3.Baskı, NOBEL Yayın Dağ, İstanbul, 2011: 171-178 .

18. ABE, Executives TA of B. “Corporate Strategy.” In 1973. p. 4,5,28,36,6. [http:// www.abeuk.com](http://www.abeuk.com), Erişim:15.10.2017.
19. Swayne LE, Duncan WJ, Ginter. PM. “Strategic Management of Health Care Organizations.” 5th ed. OXFORD,UK: Blackwell Publishing; 2006. 1-898,35,1 8,39,29,30,187,217,205,431 p.
20. Peter D. “Management: Tasks, Responsibilities, Practices” [Internet]. New York: Truman Talley Books; 1986. 23 p. <http://www.icmbpl.com/Management> Erişim:20.10.2017
21. Ullah AM, Khanam AA. “Strategic Management Models: An Evaluation.” Prime Univ J [Internet]. 2008;2(July). http://www.primeuniversity.edu.bd/070513/journals/v_2_n_2_J_D_2008/contents_pdf/Strategic_Management_Models.pdf Erişim:20.10.2017
22. Barnat R. “Strategic Management: Formulation and İmplementation” [Internet]. [cited 2017 Feb 6]. <http://www.24xls.com> Erişim:06.02.2017
23. Quarrie N. “Business Strategy Process of Strategic Planning” [Internet]. [cited 2017 Jul 20]. http://www.colbournecollege.weebly.com/uploads/2/3/7/9/23793496/business_strategy-week_six.pdf Erişim:20.07.2016
24. Jurevicius O. “BCG Grow-Share Matrix” [Internet]. 2013 [cited 2018 Apr 22]. <http://www.strategicmanagementinsight.com/tools/bcg> Erişim:22.04.2018
25. Reeves M, Moose S, Venema T. “BCG Classics Revisited: The Growth Share Matrix” [Internet]. 2014 [cited 2017 Jul 20]. www.bcg.com/publications/2014/growth-share-matrix-bcg-classics-revisited.aspx Erişim:20.07.2017
26. Juneya P. “BCG Matrix” [Internet]. 2018 [cited 2017 Jul 21]. <https://www.managementstudyguide.com/bcg-matrix.htm> Erişim:21.07.2017
27. Newton P, Bristoll H. “PESTLE Analysis: Strategy Skills” [Internet]. Vol. 998, Free-Management-Ebooks. 2013. p. 1–26. <http://www.free-management-ebooks.com/dldebk-pdf/fme-pestle-analysis.pdf> Erişim:21.07.2017
28. Bilgin Demir İ, Uğurluoğlu Ö. “Sağlık Kurumlarında Stratejik Yönetim Araçları Strategic Management Tools in Health Care Organizations.” Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Derg. 2015;18(2):219–51.
29. FME. “SWOT Analysis: Strategy Skills” [Internet]. Free-Management-Ebooks. 2013. <http://www.free-management-ebooks.com/dldebk-pdf/fme-pestleanalysis.pdf> Erişim:22.07.2017
30. Balance Scorecard İns. “Balanced Scorecard” [Internet]. [cited 2016 Jul 20]. Available from: <https://www.balancedscorecard.org/BSC-Basics/About-theBalanced-Scorecard> Erişim:20.07.2017

31. Fatih Güner M. “Bir Stratejik Yönetim Modeli Olarak Balanced Scorecard.” Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim Fakültesi Derg. 2008;10(1):247–65. Erişim:21.07.2017
32. HBR. “Balanced Scorecard” [Internet]. [cited 2017 Jul 21].: hbr.org/2007/07/using-the-balancedscorecard-as-a-strategic-management-system Erişim:21.07.2017
33. Yularcı B. “Balanced Scorecard nedir?” [Internet]. [cited 2017 Jul 20]. <https://www.burcuyularci.com.tr/balanced-scorecard-dengeli-olcum-karnesi/> Erişim:20.07.2017
34. FME. “VRİO Analysis” [Internet]. <http://www.free-management-ebooks.com/news/vrio-analysis/> Erişim:20.07.2017
35. Porter M. “Towards a Dynamic Theory of Strategy.” *Strateg Manag J*. 1991;12:95–117.
36. Uğurluoğlu Ö. “Hastane Yöneticilerinin Stratejik Liderlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi.” (Tez). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi; 2009.
37. Pisapia J. “Pisapia Blog” [Internet]. [cited 2017 Jul 20]. <http://www.johnpisapia.com> Erişim 20.07.2017
38. Quong T, Walker A. “Seven Principles of Strategic Leadership.” *Int Stud Educ Adm (Commonwealth Counc Educ Adm Manag* [Internet]. 2010;38(1):22–34. <http://ezproxy.bethel.edu/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=54463174&site=ehost-live&scope=site> Erişim:15.05.2018
39. Schoemaker, P.J.H., Krupp,S., Howland S. “Strategic Leadership: The Essential Skills”-Harvard Business Review. HBR [Internet]. 2013;Jan-Feb:2–6. <https://hbr.org/2013/01/strategic-leadership-the-essential-skills> Erişim:17.09.2017
40. WHO. “World Health Organization” [Internet]. <http://www.who.int> Erişim:20.07.2017
41. 1982 T.C. Anayasası, Doğan Ofset, İstanbul, 2009: Md 56,s.33
42. Sağlık Bakanlığı. “Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği [Internet]. 2005 [cited 2016 May 1]. p. 1–79. <http://www.saglik.gov.tr/hm/dosya/1-66763/h/yatakli> Erişim:01.05.2016
43. Seçim H. *Hastane Yönetim ve Organizasyonu*, İşletme Fakültesi yayın No 252, İstanbul,1991: 2,44-45,9-19.
44. Sur H, Palteki T. *Hastane Yönetimi*, Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul, 2013: 3133,40-42.
45. Kavuncubaşı Ş, Yıldırım S.*Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi*, 2.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010:114,129-131, 247.

46. SB. “Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2016” [Internet]. 2017 [cited 2017 Aug 20]. p. 101,205. <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/13183,sy2016turkcepdf.pdf?0>
Erişim:20.08.2017
47. Sağlık Bakanlığı. “Sağlık Meslek Mensupları İle Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelik”, [Internet]. 2014.
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19696&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=SAĞLIK MESLEK> Erişim:10.10.2017
48. Hayran O. “Sağlık Hizmetlerinde Yeni Meslekler” [Internet]. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Platformu. [cited 2017 Aug 20]. <http://www.sdplatform.com/Yazilar/Kose-Yazilari/559/Saglik-hizmetlerinde-yeni-meslekler-profesyonellesmeve-profesyonelizm.aspx> Erişim:20.07.2017
49. Ünal E. *Sağlık Ekonomisi ve Yönetimi*, EKİN BasımYayın Dağıtım, Bursa, 2013:
50. Kandemir A, Uğurluoğlu Ö. “Sağlık Kurumları Yönetimi Literatüründe Stratejik Yönetim Üzerine Yürütül en Çalışmaların İçerik Analizi ile İncelenmesi.” Hacettepe Sağlık İdaresi Derg [Internet]. 2017;20(March):23–36. <http://www.researchgate.net/publication/315657669> Erişim:14.10.2017
51. Soylu Y, İleri H. “Hastanelerde Stratejik Yönetim Uygulamaları.” Selçuk Ü Sos Bilim Derg [Internet]. 2010;13(1–2):79–96,80. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/116686> Erişim:14.10.2017
52. Marşap A. *Sağlıkta Stratejik Yönetim*, BETA yayımları, İstanbul, 2015: 41, 54, 194.
53. Sağlık Bakanlığı. “Sağlık Stratejik Planı” [Internet]. 2012 [cited 2017 Aug 20]. p. 19–157. <http://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/9843,saglik-bakaligi-stratejik-plan--20132017pdf.pdf> Erişim:20.08.2017
54. Topaloğlu M, Koç H. *Yönetim ve Organizasyon*, 3.Baskı, Seçkin, Ankara, 2017: 125-127.
55. Tengilimoğlu D. “Hastane Seçimine Etkili Olan Faktörler: Bir Alan Uygulaması.” Gazi Üniversitesi İİBF Derg [Internet]. 2001;85–98. <http://dergipark.gov.tr/gaziuiibfd/issue/28352/301412>.Erişim:20.08.2017
56. Kanbur E, Yücel E. “Miyon ve Vizyon İfadelerine Göre Türkiye ’ nin İlk 100 Büyük Şirketinin Girişimcilik Özellikleri Entrepreneurial Characteristics of Turkey ’ s Top 100 Industrial Enterprises According to Their Mission and Vision Statements. Bus Econ Res J [Internet]. 2014;5(3):149–65. [http://www.berjournal.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/BERJ5\(3\)14Article9pp.149-165.pdf](http://www.berjournal.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/BERJ5(3)14Article9pp.149-165.pdf) Erişim 25.10.2017
57. Redhouse. “Redhouse Dictionary” [Internet]. [cited 2017 Aug 25]. www.redhouse.com Erişim:25.08.2017
58. Speziale G. “Strategic Management of a Healthcare Organization: Engagement, Behavioural Indicators, and Clinical Performance.” Eur Hear

- Journal, Suppl [Internet]. 2015;17:A3–7.:
https://academic.oup.com/eurheartjsupp/article/17/suppl_A/A3/413495
59. Koçel T. İşletme Yöneticiliği, Beta, İstanbul, 2015: 193-195.
60. Pegasus. “Pegasus Hava Yolları” [Internet]. [cited 2017 Aug 15]. <https://www.flypgs.com/arama/vizyon> Erişim:15.08.2017
61. Okan Ü. “Okan Üniversitesi” [Internet]. [cited 2017 Aug 15]. <https://www.okan.edu.tr/sayfa/408/vizyon-misyon/> Erişim:15.08.2017
62. Genesis. “Genesis Health Care” [Internet]. [cited 2017 Aug 22]. <http://www.geneshcc.com/> Erişim:22.08.2017
63. Porter ME, Lee TH. “Sağlık Hizmetlerini İyileştirecek Strateji.” HBR Türkiye [Internet]. 2013; (Ekim):45–64. <https://hbrturkiye.com/dergi/saglik-hizmetlerini-iyilestirecek-strateji>, Erişim:26.08.2017
64. AHA A. “Integrated Leadership for Hospitals and Health Systems: Principles for success” [Internet]. OSMA Journal. 2015 [cited 2017 Oct 15]. p. 282–4. https://www.ama-assn.org/sites/default/files/media-browser/public/about-ama/amaaha-integrated-leadership-principles_0.pdf Erişim:15.10.2017
65. Merih K. “Network Organizasyon Yapısı ve Stratejik Hastane Yönetimi.”<https://www.merih.net/m1> Erişim 20.04 .2015
66. Mintzberg H. “Managing the Myths of Health Care” [Internet]. Vol. 48, World hospitals and health services : the official journal of the International Hospital Federation. 2012. p. 4–7. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23342753> Erişim: 10.10.2017
67. Kıyak M. “Sağlık Yönetimi Eğitimi: Durum ve Öneriler.” Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Platformu [Internet]. 2013;(27):30–3. <http://www.sdplatform.com/Dergi/714/Saglik-yonetimi-egitimi-Durum-ve-oneriler.aspx> Erişim:20.09.2018
68. AUPHA. “Association of University Programs in Health Administration” [Internet]. [cited 2018 Apr 17]. <https://www.aupha.org/home> Erişim:17.04.2018
69. Yeşilaydın GT, Donar GB, Turaç İS. “Sağlık Yönetimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi.” Lefke Avrupa Ü [Internet]. 2014;(September 2015). <https://www.researchgate.net/publication/281741513%0ASağlık> Erişim:10.10.2017
70. CAHME. “Comission on Accreditation of Healthcare Management Education “ [Internet]. <https://www.cahme.org/> Erişim:22.07.2017
71. SB. “Türkiye’de Sağlık İnsangücü Yetiştiren Eğitim Kurumları ile Bu Kurumların Sayıları ve Eğitim Verdikleri Düzey” [Internet]. 2014;3,11.: <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/insangucu.pdf>

Erişim:20.08.2018

72. Güdük Ö, Kılıç CH. “Sağlık Hizmetleri Akreditasyonu ve Türkiye’de Gelişimi.”, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi.7/2, 2017:102-107.
73. JCI. “JCI (Joint Commission International)” [Internet]. <https://www.jointcommissioninternational.org/> Erişim:17.09.2016
74. JCI. “Türkiye’deki JCI Akreditasyonu Almış Hastaneler.” <https://www.jointcommissioninternational.org/> Erişim:17.09.2016
75. GOP. “Gazi Osman Paşa Hastanesi” [Internet]. <https://www.gophastanesi.com.tr> Erişim:20.10.2017
76. JCI 2014. “Joint Commission International Hastaneler İçin Akreditasyon Standartları.” JCI Accredited Stand. 2014; <https://www.jointcommissioninternational.org/> Erişim 17.09.2016
77. JCI. “JCI Accreditation Standards for Hospitals, 6th Edition” [Internet]. <https://www.jointcommissioninternational.org/jci-accreditation-standards-forhospitals-6th-edition/> Erişim:10.06.2018
78. JCI. “JCI Accreditation Standards for Ambulatory Care, 3rd Edition, [Internet]. <https://www.jointcommissioninternational.org/jci-accreditation-standards-forambulatory-care-3rd-edition-english-version/>. 2014. <https://www.jointcommissioninternational.org/jci-accreditation-standards-for-ambulatory-care-3rd-edition-english-version/> Erişim:20.06.2016
79. JCI 2012. “JCI Accreditation Standards for Home Care, 1st Edition.” JCI Accreditation Standards for Home Care, 1st Edition. <https://www.jointcommissioninternational.org/> Erişim:20.06.2016
80. Cientificas CS de I. “CSIC, Consejo Superior de Investigaciones Cientificas” [Internet]. <http://hospitals.webometrics.info/en/World>. 2015 . <http://www.csic.es/> , <http://hospitals.webometrics.info/en/World> Erişim:20.06.2017
81. CSIC. “The Ranking Web of Hospitals” [Internet]. 2015 <http://hospitals.webometrics.info/en/World>, Erişim:20.06.2017
82. Clinic C. “Cleveland Clinic” [Internet]. <https://my.clevelandclinic.org/> Erişim:20.06.2017
83. Hospital SJC. “St.Jude Hospital” [Internet]. www.stjude.org, Erişim:20.06.2017
84. Medicine JH. “John Hopkins Hospital” [Internet]. www.hopkinsmedicine.org., Erişim:20.06.2017
85. Clinic M. “Mayo Clinic” [Internet]. www.mayoclinic.org., Erişim:20.06.2017
86. Center MM. “University of Maryland Medical Center” [Internet]. www.umms.org/ummc, Erişim:20.06.2017

87. Center MA. “MD Anderson Center” [Internet]. www.mdanderson.org, Erişim:20.06.2017
88. Center MG. “Massachusetts General Center” [Internet]. www.massgeneral.org, Erişim:20.06.2017
89. Hopitaux AP. “Assistance Publique Hopitaux” [Internet]. [cited 2017 Jun 20]. www.aphd.fr, Erişim:20.06.2017
90. Center MSKC. “Memorial Sloan Kettering Cance Center” [Internet]. www.mskcc.org, Erişim:20.06.2017
91. Hospital NYP. “NY Presbyterian Hospital” [Internet]. www.nyp.org, Erişim:20.06.2017
92. Hastanesi BÜA. “Adana Başkent Hastanesi” [Internet].<http://adana.baskenthastaneleri.com>.Erişim:05.05.2017
93. VERBI-Software. “MAXQDA 12 Reference Manual (v1.0)” [Internet]. 2015: p. 440. http://www.maxqda.com/download/manuals/MAX12_manual_eng.pdf, Erişim:20.06.2017
94. MAXQDA18. “MAXQDA Analiz Programı 2018” [Internet]. 2018 [cited 2018 Jun 6]. Available from: www.maxqda.com Erişim:06.06.2018
95. Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9.Baskı, Seçkin, Ankara, 2013: 53,121,148-175.
96. Songur C, Top M, Tekingündüz S. Sağlık Sektöründe GZFT (Güçlü-Zayıf Yönler-Fırsatlar-Tehditler) Analizi Threats) Analysis in Health Sector”. *Sağlıkta Performans ve Kalite Derg.* 5:69–99.
97. TÜBİTAK. “ Vizyon 2023 Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin SWOT Analizi”” [Internet]. https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/si/EK-21.pdf, Erişim:04.04.2018
98. IŞIK O, ERİŞEN MA, FİDAN C. “Tüketicilerin Hastane Seçiminde Etki Eden Faktörlere İlişkin Algılamaları.” *J Bus Sci* [Internet]. 2016;4(1):99–110. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jobs/article/view/1104000111>, Erişim:12.08.2018
99. Porter M, Lee TH. “The Strategy That Will Fix Healthcare”, *HBR* [Internet]. 2013;October. <https://hbr.org/2013/10/the-strategy-that-will-fix-health-care> Erişim: 12.08.2018
100. Bilgin Demir İ. *Hastane Yöneticilerinin Stratejik Yönetim Araçları Bilgi ve Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Tez)*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı; 2015.
101. Jamison, D. T., Breman, J. G., Measham, A. R., Alleyne, G., Claeson, M., Evans, D. B., Jha, P., Mills, A., Musgrove P. “Disease Control Priorities in Developing Countries.” *World Bank Oxford Univ Press*. 2006;2:1339–41.
102. Beckham JD, Berry LL, Feussner JR, Trastek VF. “Strategic Teamwork in Healthcare: The Essential Role Of Physicians.” *Physician Leadersh J*

- [Internet]. 2015;2(2):34–8. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=102005642&lang=pt-br&site=ehost-live>
Erişim:10.09.2018
103. Kiyak M, Bozaykut T, Güngör P, Aktaş E. *Strategic Leadership Styles and Organizational Financial Performance: A Qualitative Study on Private Hospitals*. Procedia - Soc Behav Sci. 2011;24:1521–9.
104. Rodríguez Perera F de P, Peiró M. Strategic Planning in Healthcare Organizations. Rev Española Cardiol (English Ed [Internet]. 2012 Aug 1 [cited 2018 Jul 26];65(8):749–54. <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S188558571200182X>
Erişim:26.07.2018
105. Şahman İ, Işık O, Tengilimoğlu D. “Özel Hastanelerde Yönetimin Profesyonelleşmesinin Kurumsallaşma Süreci Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Alan Çalışması.” Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim Fakültesi Derg. 2008;10(2):1–23. Erişim:26.07.2018
106. Işık O, Akbolat M. “Bilgi Teknolojileri ve Hastane Bilgi Sistemleri Kullanımı.” Bilgi Dünyası. 2010;11(2):365–89.
107. Lee J, McCullough JS, Town RJ. “The Impact of Health Information Technology on Hospital Productivity.” Natl Bur Econ Res Work Pap Ser [Internet]. 2012;No. 18025(3):545–68. <http://www.nber.org/papers/w18025%5Cnhttp://papers.nber.org.ezpprod1.hul.harvard.edu/papers/w18025.pdf> Erişim:10.09.2018
108. Büber R, Başer H. “Sağlık İşletmelerinde Müşteri Memnuniyeti: Üniversite Hastanesinde Bir Uygulama.” Derg, Mler. 2012;8012(1):265–74. Erişim:10.09.2018
109. Karakoç S. “Hastaların Hastane Seçimlerinin Hastane Yönetimi Üzerine Etkileri”. Beykent Üniversitesi; 2011. Erişim:10.09.2018

EKLER

EK-A: Derinlemesine Görüşme Soruları

ARAŞTIRMA KONUSU: ULUSLARARASI AKREDİTASYON ALMIŞ HASTANELERİN STRATEJİK YÖNETİM SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ:

- TARİH: BAŞLANGIÇ: BİTİŞ:

Merhaba, adım Tarık Özkut. OKAN Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsünde Sağlık Yönetimi Doktora öğrencisiyim. Uluslararası akreditasyon almış hastanelerin stratejik yönetim sistemlerini inceleyerek genel bir model oluşturmak amaçlı araştırma yapıyorum. Sizin hastaneniz de Joint Commission International (JCI) tarafından sizin başvurunuzla akredite olmuş bir hastane olduğu için sizinle görüşmek istedim. Tez danışmanım Prof. Dr. Mithat KIYAK Okan Üniversitesi Rektör Yardımcısıdır. Ayrıca Prof. Dr. Semih BASKAN ve Yrd. Doç. Dr. Erdinç ÜNAL çalışmamda destek olmaktadır.

Görüşmemize geçmeden önce, görüşmemizin gizli olduğunu, siz izin vermedikçe isminizi, kurumunuzu ve unvanınızı kullanmayacağımı sadece kodlayacağımı bilmenizi isterim.

Başlamadan önce benden sormak istediğiniz soru ya da dile getirmek istediğiniz bir konu var mı?

Konuşmalarımızı kaydetmek istiyorum, sizce bir sakıncası var mı? İstemediğiniz takdirde bu bilgileri silebiliriz.

Yöneticiliğini yapmış/yapmakta olduğunuz Hastaneniz ve sizinle ilgili aşağıdaki soruları yanıtlamanız dileğiyle... Saygılar sunarım...

Öncelikle sizi biraz tanımak istiyorum:

Adınız soyadınız:

Uzmanlık alanınız:

Yönetim ile ilgili eğitim aldınız mı?

Ne zamandan beri yöneticilik yapıyorsunuz?

Bu hastanenin kuruluş aşamasında mı yoksa daha sonra mı göreve başladınız?

Neden yönetici oldunuz?

Sağlık Politikaları hakkında kişisel görüşlerinizi kısaca açıkla mısınız?

Şimdi izninizle tezimle ilgili sorulara geçiyorum:

1. Hastanenizin kuruluş çalışmaları nasıl gerçekleşti?

- Hastanenizin kuruluş aşamasında bir analiz yapılmış mı? Çevrenizdeki sağlık kuruluşlarını nasıl değerlendirdiniz? (Durum analizi, iç ve dış analiz)
- Hastanenizin kuruluş amacı nedir?(Amaç)
- Bir fizibilite raporu yaptırıldı mı? (Fizibilite Raporu (Firma/bireysel, iç/dış))
- Hastaneniz için nasıl bir vizyon ve misyon belirlediniz?(VizyonMisyon)
- Hastanenizin tüm faaliyetlerinde dikkate aldığınız temel değerler nelerdir? (Temel değerler)
- Konum yerinizi belirlerken neleri göz önüne aldınız? (Yer seçimi)
- Hastaneniz nedenyataklı? (Ölçek belirleme)
- Hangi alanlarda sağlık hizmeti vermeyi düşünüyorsunuz? Neden? (Sağlık hizmet türleri)
- Kuruluş aşamasında SWOT analizi yaptınız mı? Sonuçlarını değerlendirir misiniz? (SWOT analizi)
- Bir stratejik planınız var mı? Varsa açıkla mısınız? Kim yaptı? (Stratejik Plan)
- Stratejik planınızı nasıl yürütüyorsunuz? Bağlı kalıyor musunuz? (Temel ve alt stratejiler)

2. Şu andaki yönetim anlayışınızı organizasyondan başlayarak konuşabilir miyiz?

- Organizasyon şemanızı açıklar mısınız? (Örgüt yapısı)
- Organizasyonunuzda enformel yapılanma var mı? Enformel yapıların etkinliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Enformel yapılar, etkinliği)
- Grup karar organları var mı?
- Hastane yönetimini etkileyen ya da daima dikkate aldığımız çevre etmenleri nelerdir? (Çevresel etmenler)
- İnsan kaynakları seçim ve yönetiminde profesyonel bir kurumdan destek aldınız mı? (İnsan kaynakları (Seçim, iç/dış kaynak, eğitim))
- Sizce sakıncası yoksa hastane yönetimindeki temel ilkeler nelerdir? (Yönetim ilkeleri)
- Ne sıklıkta ne tür toplantılar yaparsınız?
- Teknolojik yetkinliğinizi nasıl görüyorsunuz? Kâğıtsız hastane hedefinde neredesiniz? (makine parkı- MR; X-ray) ,(yönetişim-yönetim teknolojisi)

3. **Temel ve fonksiyonel stratejileriniz nelerdir?**

- Hizmet üretimi.
- Teknoloji
- Pazarlama
- İnsan kaynakları

4. **Verdiğiniz stratejik kararlardan örnekler verir misiniz?(Büyüme ile ilgili, pazarlama, teknoloji kullanımı, uzmanlık alanı...)**

- Gerçekleşenler?
- Gerçekleşmeyenler?
- Nedenler?

5. **Hastane çok hareketli aynı anda birçok istek ve önceliğin ortaya çıktığı bir yapı, nasıl bir eşgüdüm sisteminiz var?** (Eşgüdüm)
- Bölümler arası koor.(lab-dr), (radyoloji-servis),(servisler arası)
 - Yönetmel eşgüdüm (Dr.-hasta, Dr.-hemşire, Dr.-yönetici, yöneticihemşire, hasta-refakatçi)
6. **Yönetici olarak kendinizi nasıl ifade edersiniz?**
- Karizmatik
 - Dönüşümcü
 - Etik
 - Demokratik
7. **Nasıl bir denetim/değerlendirme sisteminiz var, anlatır mısınız? Geri besleme nasıl gerçekleşiyor?**
- Denetim yapınızı açıklar mısınız? (kişi/komite)
 - Ne tür denetim araçları/yöntemleri kullanıyorsunuz?
 - İç değerlendirmeleri nasıl yapıyorsunuz? Dış değerlendirme kullanıyor musunuz?
 - En son denetleme raporundaki belli başlı eksiklik ve bunlara yapılan işlemleri açıklar mısınız?
 - Ameliyat ölüm oranı/kaba ölüm oranı/enfeksiyon kontrolü gibi istatistiki bilgileri paylaşabilir miyiz?
 - Geri besleme sisteminiz nasıl çalışıyor? (Hasta ve çalışan memnuniyet anketleri)
8. **Hastanenizde eğitime ne kadar önem veriyorsunuz?**
- Eğitim gereksinim analizi yapıyor mu?
 - Kurum içi hangi alanlarda kurum dışı hangi alanlarda eğitim düzenliyorsunuz?
9. **Hastanenizi tıp dünyasına ve halka nasıl tanıtıyorsunuz? Pazarlama politikanızdan söz eder misiniz?**

- Tıbbi alandaki ulusal ve uluslararası başarılarınızdan söz eder misiniz?
- Ulusal ve uluslararası hangi Tıp örgütlerine üyelik ya da katılımınız var?
- Sakıncası yoksa ortalama aylık hasta sayısını ayaktan ve yatakta olarak öğrenebilir miyim?
- Sizce hastanenizin öne çıkarılan/çıkan özellikleri nelerdir?
- Profesyonel tanıtım/ pazarlama desteği alıyor musunuz? Nasıl?

10. **Teşbihte hata olmaz derler,**

- **Hastanenizi neye benzetirsiniz? Hangi nesne, hayvan, örgüt?**
- Renk, Eylem
- **Kendinizi nasıl görürsünüz? Kral, emektar...?**
- Eylem, Renk

11. Önemli deneyimlerinizden paylaşmak istediğiniz var mı?

12. **Ekleme istediğiniz bir şey var mı?**

Çok teşekkürler...

EK-B: JCI Akredite Hastaneler / Türkiye (2017)

1. Acıbadem Adana Hastanesi / Akreditasyon Tarihi: 25 Eylül 2010
2. Acıbadem Maslak Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 02 Ekim 2010
3. Amerikan Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 15 Aralık 2002
4. Anadolu Sağlık Merkezi, Akreditasyon Tarihi: 17 Şubat 2007
5. Ankara Güven Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 01 Mart 2008
6. Bahçelievler Hastanesi - Medikal Park, Akreditasyon Tarihi: 14 Kasım 2008

7. Bayındır Hastanesi, Akreditasyon Tarihi:15 Temmuz 2006
8. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Merkez Laboratuvarı, Akreditasyon Tarihi: 20 Ekim 2006
9. Dünya Göz Hastanesi, Akreditasyon Tarihi:19 Temmuz 2006
10. Emsey Hastanesi, Akreditasyon Tarihi:30 Ağustos 2014
11. Fatih Üniversitesi Sema Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 19 Aralık 2008
12. Gayrettepe Florence Nightingale Hastanesi Akreditasyon Tarihi:26 Haziran 2003
13. Göztepe Hastanesi- Medical Park, Akreditasyon Tarihi: 22 Kasım 2008
14. Hacettepe Üniversitesi Hastanesi Akreditasyon Tarihi: 21 Ocak 2014
15. Akademik Medikal Merkez Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 14 Eylül 2007
16. Hisar Intercontinental Hospital, Akreditasyon Tarihi: 20 Ocak 2007
17. İstanbul Aydın Üniversitesi Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 18 June 2016
18. İstanbul Florence Nightingale Hastanesi A.Ş., Akreditasyon Tarihi: 23 Ağustos 2013
19. İstanbul Mehmet Akif Ersoy Hastanesi, Akreditasyon Tarihi:03 Eylül 2016
20. Kadıköy Florence Nightingale Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 12 Haziran 2009
21. Liv Hospital Ulus, Akreditasyon Tarihi: 2014
22. Medical Park İzmir Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 25 Ocak 2014
23. Medicana İstanbul Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 20 Şubat 2010
24. Medipol Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 01 Mart 2014
25. Medistate Kavacık Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 11 Nisan 2014
26. Memorial Ankara Hastanesi, Akreditasyon Tarihi:14 Mart 2015
27. Memorial Antalya Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 31 Aralık 2011
28. Memorial Ataşehir Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 22 Eylül 2012

29. Memorial Şişli Hastanesi; Akreditasyon Tarihi: 29 Mart 2002
30. Neolife Tıp Merkezi, Akreditasyon Tarihi: 28 Eylül 2013
31. Npistanbul Nöropsikiyatri Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 20 Ocak 2012
32. Özel Doruk Yıldırım Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 24 Aralık 2014
33. Özel Medline Adana Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 05 Mart 2013
34. Özel Pendik Bölge Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 10 Haziran 2011
35. Özel Tınaztepe Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 22 Ekim 2016
36. Özel Çankaya Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: uzatıldı.
37. Özel Medicabil Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 29 Mayıs 2013
38. Şifa Üniversitesi Bornova Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Akreditasyon Tarihi: 25 Mart 2011
39. Şişli Florence Nightingale Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 17 Nisan 2004
40. Sonomed Medical, Akreditasyon Tarihi: 24 Aralık 2015
41. Kızılay, Ege Bölge Kan Merkezi, Akreditasyon Tarihi: 29 Ocak 2011
42. Kızılay, Orta Anadolu Bölge Kan Merkezi, Akreditasyon Tarihi: 29 Haziran 2007
43. Kızılay, Kuzey Marmara Bölge Kan Merkezi, Akreditasyon Tarihi: 21 Kasım 2013
44. Yeditepe Üniversitesi Diş Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 30 Mayıs 2009
45. Yeditepe Üniversitesi Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 02 Kasım 2007

EK-C: JCI Akredite Hastaneler / İstanbul-İzmit

1. Acıbadem Maslak Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 02 Ekim 2010
2. Amerikan Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 15 Aralık 2002

3. Anadolu Sağlık Merkezi, Akreditasyon Tarihi: 17 Şubat 2007
4. Bahçelievler Hastanesi - Medikal Park, Akreditasyon Tarihi:14 Kasım 2008
5. Dünya Göz Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 19 Temmuz 2006
6. Emsey Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 30 Ağustos 2014
7. Fatih Üniversitesi Sema Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 19 Aralık 2008
8. Gayrettepe Florence Nightingale Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 26 Haziran 2003
9. Göztepe Hastanesi - Medikal Park Akreditasyon Tarihi: 22 Kasım 2008
10. Hisar Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 20 Ocak 2007
11. Aydın Üniversitesi Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 18 Haziran 2016
12. İstanbul Florence Nightingale Hastanesi A.Ş., Akreditasyon Tarihi: 23 Ağustos 2013
13. İstanbul Mehmet Akif Ersoy Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 03 Eylül 2016
14. Kadıköy Florence Nightingale Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 2009
15. Liv Hospital Ulus, Akreditasyon Tarihi: uzatıldı.
16. Medicana İstanbul Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 20 Şubat 2010
17. Medipol Hastanesi, Akreditasyon Tarihi:01 March 2014
18. Medistate Kavacık Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 11 April 2014
19. Memorial Ataşehir Hastanesi, Akreditasyon Tarihi: 22 September 2012
20. Memorial Sisli Hospital / Hospital Programaccredited Since 29 March 2002
21. Neolife Tıp Merkezi (Neolife Medical Center) / Ambulatory Care Programaccredited Since 28 September 2013
22. Npistanbul Neuropsychiatry Hospital / Hospital Programaccredited Since 20 January 2012
23. Ozel Pendik Bolge Hastanesi / Hospital Programaccredited Since 10 June 2011

KAPTAN'IN ARDINDAN

YAZAR

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇETİNKAYA

EDİTÖR

Prof. Dr. Bülent YORULMAZ

KAPTAN'IN ARDINDAN

Yazar
Ferhat ÇETİNKAYA
ORCID (0000-0002-0007-2800)

Editör
Bülent YORULMAZ
ORCID (0009-0002-3199-4266)

ISBN 978-625-6796-27-0
E-ISBN 978-625-6796-28-7
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

KAPTAN'IN ARDINDAN

ÇETİNKAYA, Ferhat – YORULMAZ, Bülent

1. Basım, 573 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Attila İlhan, 2. Gazete, 3. Vefat, 4. Şair, 5. Kaptan

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER	5
GİRİŞ	9
ATTILÂ İLHAN'IN ÖLÜMÜNDEN SONRA GAZETELERDE ÇIKAN YAZILAR	23
1. AKŞAM GAZETESİ.....	23
1.1. Değerlendirme	23
1.2. Haber Yazıları.....	26
1.3. Köşe Yazıları	33
2. BİRGÜN GAZETESİ.....	47
2.1. Değerlendirme	47
2.2. Haber Yazıları.....	48
2.3. Köşe Yazıları	59
3. CUMHURİYET GAZETESİ.....	62
3.1. Değerlendirme	62
3.2. Haber Yazıları.....	66
3.3. Köşe Yazıları	95
4. DÜNYA GAZETESİ	130
4.1. Değerlendirme	130
4.2. Haber Yazıları.....	131
4.3. Köşe Yazıları	142
5. EVRENSEL GAZETESİ	147
5.1. Değerlendirme	147
5.2. Haber Yazıları.....	148
5.3. Köşe Yazıları	156
6. GÖZCÜ GAZETESİ.....	161
6.1. Değerlendirme	161
6.2. Haber Yazıları.....	163
6.3. Köşe Yazıları	166
7. HÜRRİYET GAZETESİ	176
7.1. Değerlendirme	176
7.2. Haber Yazıları.....	179
7.3. Köşe Yazıları	185
8. MİLLÎ GAZETESİ	204
8.1. Değerlendirme	204
8.2. Haber Yazıları.....	204

9. MİLLİYET GAZETESİ	212
9.1. Değerlendirme	212
9.2. Haber Yazıları	216
9.3. Köşe Yazıları	227
10. ORTADOĞU GAZETESİ	262
10.1. Değerlendirme	262
10.2. Haber Yazıları	264
10.3. Köşe Yazıları	271
11. POSTA GAZETESİ	285
11.1. Değerlendirme	285
11.2. Haber Yazıları	286
11.3. Köşe Yazıları	295
12. RADİKAL GAZETESİ	299
12.1. Değerlendirme	299
12.2. Haber Yazıları	301
12.3. Köşe Yazıları	327
13. REFERANS GAZETESİ	337
13.1. Değerlendirme	337
13.2. Haber Yazıları	337
13.3. Köşe Yazıları	345
14. SABAH GAZETESİ	347
14.1. Değerlendirme	347
14.2. Haber Yazıları	349
14.3. Köşe Yazıları	356
15. TAKVİM GAZETESİ	381
15.1. Değerlendirme	381
15.2. Haber Yazıları	382
15.3. Köşe Yazıları	384
16. TERCÜMAN GAZETESİ	391
16.1. Değerlendirme	391
16.2. Haber Yazıları	395
16.3. Köşe Yazıları	403
17. TÜRKİYE GAZETESİ	421
17.1. Değerlendirme	421
17.2. Haber Yazıları	422
17.3. Köşe Yazıları	424
18. VAKİT GAZETESİ	431
18.1. Değerlendirme	431

18.2. Haber Yazıları.....	433
18.3. Köşe Yazıları	435
19. VATAN GAZETESİ	450
19.1. Değerlendirme	450
19.2. Haber Yazıları.....	452
19.3. Köşe Yazıları	471
20. YENİ ASYA GAZETESİ.....	480
20.1. Değerlendirme	480
20.2. Haber Yazıları.....	480
20.3. Köşe Yazıları	483
21. YENİ ŞAFAK GAZETESİ	485
21.1. Değerlendirme	485
21.2. Haber Yazıları.....	487
21.3. Köşe Yazıları	495
22. YENİÇAĞ GAZETESİ.....	512
22.1. Değerlendirme	512
22.2. Haber Yazıları.....	514
22.3. Köşe Yazıları	526
23. ZAMAN GAZETESİ.....	547
23.1. Değerlendirme	547
23.2. Haber Yazıları.....	548
23.3. Köşe Yazıları	558
SONUÇ.....	566
KAYNAKÇA	571

KAYNAKÇA

İncelenen Gazeteler

- Akşam Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Birgün Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Cumhuriyet Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Dünya Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Evrensel Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Gözcü Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Hürriyet Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Millî Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Milliyet Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Ortadoğu Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Posta Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Radikal Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Referans Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Sabah Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Takvim Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Tercüman Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Türkiye Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Vakit Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Vatan Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Yeni Asya Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Yeni Şafak Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Yeniçağ Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).
Zaman Gazetesi (12 Ekim 2005-17 Ekim 2005).

Yararlanılan Diğer Kaynaklar

- Aykaç, Gürsel (1999). Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Aykaç, Gürsel (1999). Edebiyat Yazıları 1. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Benningsen, Alexandre A.; Wimbush, S.Enders (1995). Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliğinde Milli Komünizm, (çev. Bülent Tanatar). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Bingöl, Ulaş (2020). “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Başarısız Bir Girişim: Marmara Dergisi.” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 13, sayı: 69. sa: 47-60.
- Cevizoğlu, Hulki (2005). Bütün Kaleler Zaptedilmedi. Ankara: Ceviz Kabuğu.
- Ciravoğlu, Öner (1997). Büyük Yolların Haydutu. İstanbul: Sel Yayıncılık Yayınları.
- Çelik, Yakup (1998). Şubat Yolcusu Attilâ İlhan'ın Şiiri. Ankara: Akçağ Yayınları
- Çetin Baycanlar, Sema (2005). “Cahit Sıtkı Tarancı'nın Ölümü Ardından Yazılanlar ve Ölüm Ardı (Nekrolojik) Yazılar Üzerine Genel Bir Değerlendirme.” Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 14, sayı: 2, sa: 105-112.
- Çetişli, İsmail (2010). “Attilâ İlhan'ın Vefatının Basındaki Akisleri.” Attilâ İlhan. (Ed: Yakup Çelik). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İnci (2006). “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri”. Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı, s.606-607.
- Gültekin, Mehmet Bedri (1999). Sultan Galiyev Eleştirisi. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- İlhan, Attilâ (2005). Bir Sap Kırmızı Karanfil. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlar.
- İlhan, Attilâ (2002). Dönek Bereketi. İstanbul: Kültür Yayınları.

- İlhan, Attilâ (1996). *Hangi Batı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İleri, Selim (2002). *Nâm-ı Diğer Kaptan*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Kaymak, Erol (2000). *Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyoneli*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Manisalı, Erol (2004). *Attila İlhan'la Siyaset Güncesi*. İstanbul: Derin Yayınevi.
- Mengi, Nesrin (2016). "Bir Ölüm Yazısı: Nekroloji." *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. Cilt: 5, sayı: 13. sa: 161-168.
- Oğuz, Orhan (2017). "Şaire Karşı Şiir, Niyete Karşı Metin: Attilâ İlhan'ın 'Tarz-ı Kadim' Şiirinde Gelenek." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 6, Sayı: 7. sa: 152-162.
- Özher, Sema (2009). *Romancı Yönüyle Attila İlhan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sarmaşık, Belgin (2005). *Attila İlhan: 'Söyletme Kötüyü!..' - Röportajları - 2 (1983-1987)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Timur, Taner (1991). *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*. İstanbul: Afa Yayınları.

**CUMHURİYET DÖNEMİ
SOSYAL BİLGİLER DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMLARI**

İLKOKUL ORTAOKUL İLKÖĞRETİM OKULU

II

Dr. Öğr. Üyesi Memet KUZEY

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları
İlkokul Ortaokul İlköğretim Okulu II

Yazar

Memet KUZHEY

ORCID (0000-0002-9866-8134)

ISBN 978-625-6796-32-4
E-ISBN 978-625-6796-34-8
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları
İlkokul Ortaokul İlköğretim Okulu II

KUZHEY, Memet

1. Basım, 253 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Sosyal Bilgiler 2. Öğretim Programları 3. İlkokul Programları
4. Ortaokul Programları 5. İlköğretim Programları

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

1340 (1924) LİSE BİRİNCİ DEVRE MÜFREDAT PROGRAMI.....	7
Giriş.....	7
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	10
Programın Temel Yaklaşımı.....	13
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	15
Programın Amaçları	16
Programın İçeriği.....	16
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	25
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	26
Programın Özellikleri	28
1931 ORTAMEKTEP MÜFREDAT PROGRAMI	29
Giriş.....	29
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	30
Programın Temel Yaklaşımı.....	34
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	35
Programın Amaçları	36
Programın İçeriği.....	39
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	47
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	49
Programın Özellikleri	51
1938 ORTAOKUL MÜFREDAT PROGRAMI.....	53
Giriş.....	53
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	54
Programın Temel Yaklaşımı.....	56
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	57
Programın Amaçları	57

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları
İlkokul Ortaokul İlköğretim Okulu II

Programın İçeriği.....	60
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	68
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	70
Programın Özellikleri	71
1949 ORTAOKUL PROGRAMI	73
Giriş.....	73
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	74
Programın Temel Yaklaşımı.....	79
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	79
Programın Amaçları	80
Programın İçeriği.....	86
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	93
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	99
Programın Özellikleri	101
1969 ORTAOKUL PROGRAMI VE 1973 ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI.....	103
Giriş.....	103
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	105
Programın Temel Yaklaşımı.....	110
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	111
Programın Amaçları	112
Programın İçeriği.....	119
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	127
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	134
Programın Özellikleri	136

1985 ORTAOKUL PROGRAMI	139
Giriş.....	139
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	141
Programın Temel Yaklaşımı.....	145
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	146
Programın Amaçları	146
Programın İçeriği.....	150
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	156
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	159
Programın Özellikleri	161
1998 İLKÖĞRETİM OKULU SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI.....	163
Giriş.....	163
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	164
Programın Temel Yaklaşımı.....	168
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	169
Programın Amaçları	169
Programın İçeriği.....	175
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	180
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	182
Programın Özellikleri	183
2005 İLKÖĞRETİM OKULU SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM OKULU PROGRAMI.....	185
Giriş.....	185
Programın Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	186
Programın Temel Yaklaşımı.....	189
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	190
Programın Amaçları	192

Programın İçeriği.....	197
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	205
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	211
Programın Özellikleri	213

2018 İLKÖĞRETİM OKULU SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI..... 217

Giriş.....	217
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	218
Programın Temel Yaklaşımı.....	221
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	221
Programın Amaçları	222
Programın İçeriği.....	227
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	230
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	234
Programın Özellikleri	237
Programa Yönelik Eleştiriler	239

KAYNAKÇA 241

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2019). Cumhuriyet dönemi eğitim felsefesi. M. Ergün, & A. Çoban içinde, *Eğitim Felsefesi* (s. 237-268). Ankara: Pegem Akademi.
- Akman, Ş. T. (2011). Türk tarih tezi bağlamında erken Cumhuriyet dönemi resmî tarih yazımının ideolojik ve politik karakteri. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 80-109.
- Aktan, S. (2006). *Sosyal bilgilerin bir öğretim alanı olarak gelişimi ve cumhuriyet dönemi program tasarımlarına olan yansımaları, yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Balıkesir: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir Üniversitesi.
- Akyüz, Y. (2020). *Türk eğitim tarihi M. Ö. 1000-M. S. 2020*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alcı, B. (2019). Eğitim programı tasarımı ve modeller. H. Şeker içinde, *Eğitimde Program Geliştirme Kavramlar ve Yaklaşımlar* (s. 71-88). Ankara: Anı yayıncılık.
- Alkan, C. (1978). Atatürk düşüncesi ve eğitim. *Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 11(1), 293-304.
- Alpaydın, Y. (2008). *Geleceğin Türkiyesinde eğitim*. İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği Yayınları.
- Aslan, E., & Olkun, S. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk müfredatlarında ilköğretim matematiği. *İlköğretim Online*, 10(3), 991-1009.
- Ata, B. (2001). 1924 Türk basını ışığında Amerikalı eğitimci John Dewey'nin Türkiye seyahati. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 193-2007.
- Atılğan, H. (2019). Değerlendirme ve not verme. H. Atılğan, A. Kan, & B. Aydın içinde, *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (s. 315-362). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Avcı, S. (2012). Birinci coğrafya kongresi ve Türkiye'nin coğrafi bölgeleri hakkındaki tartışmalara dair bir not. *Türk Coğrafya Dergisi*, 57, 95-95.
- Baloğlu, Z. (1990). *Türkiye'de eğitim sorunları ve değişime uyum önerileri*. İstanbul : TÜSİAD
- Baran, T. A. (2010). Atatürk'ün eğitim düşüncesi. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09 Aralık 2005* (s. 13-34). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Başaran, İ. E. (1981). N. Ergen içinde, *Temel eğitim ve sorunları* (s. 3-48). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Baykul, Y. (1999). *İlköğretimde etkili öğretme ve öğrenme öğretmen el kitabı ilköğretimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara : T.C. MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.

- Bedir, G. (2020). program geliştirmede temel kavramlar ve aşamalar. H. G. Berkant içinde, *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulama örneklerine* (s. 1-26). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bıçer, B. (2018). Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri. F. Manav içinde, *Eğitim felsefesi* (s. 268-272). Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı.
- Birinci, N. (2010). N. (2010). cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu açılış konuşması. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09 Aralık 2005* (s. 1-6). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Bozdemir, S. (2009). Atatürk Döneminde Eğitimdeki Gelişmeler. *Çukurova University Working Paper Series*.
- Burul, C. (2018). *Öğretmenlerin eğitim programı tasarımlarını tercihlerinin öğretim programına bağlılıklarıyla olan ilişkisinin incelenmesi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükkaragöz, S. S. (1995). *program geliştirme kaynak metinler*. Konya: Damla Ofset Matbaacılık .
- Cicioğlu, H. (1982). Türkiye Cumhuriyetinde ilk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişim). Ankara:D.T.C. Fakültesi Yayınları
- Cicioğlu, H. (2010). Türkiye Cumhuriyetinde ortaöğretimin gelişimi. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09/Aralık 2005* (s. 137-172). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi .
- Cıla, H. (1981). Temel eğitim politikamız ne olmalıdır? (Yöntem, Model ve Strateji Açısından). N. Ergen içinde, *Temel eğitim ve sorunları* (s. 49-118). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Copeaux, E. (1998). *Türk tarih tezinden Türk-İslam sentezine*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Coşgun, S. (2015). *Atatürk dönemi yurt bilgisi ders kitaplarının eğitim felsefesi ve sosyolojisi açısından değerlendirilmesi yayımlanmamış doktora tezi* . Erzincan: Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzincan Üniversitesi .
- Çalışkan, H., & Yiğittir, S. (2008). Sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme. B. Tay, & A. Öcal içinde, *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 218-283). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, F., Önal, A. S., & Yeler, M. (2012). İlköğretimde gelişmeler ve yeni yönelimler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 35-50.
- Çiydem, E., & Akdağ, H. (2021). Türkiye’de İlkokul/İlköğretim Programlarının Felsefi Temelleri Açısından İncelenmesi (1924-2018), Vakanüvis -

Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi , Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı , 52-81 . DOI: 10.24186/vakanuvis.1010035

- Çıydem, E., & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207.
- Çobanoğlu, R., & Yıldırım , A. (2021). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları: Cumhuriyet’in ilanından günümüze tarihsel bir analiz. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 810-830
- Demiralp, N. (2017). Coğrafya öğretiminde programların tasarım ve program öğeleri açısından incelenmesi ve 2017 öğretim programı. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(17), 521-545.
- Demirel , Ö. (2019). *Eğitimde Program Geliştirme* . Ankara: Pegem Akademi.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000). Sekizinci Be Yıllık Kalkınma Planı – Yükseköğretim Özel ihtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Doğan, N. (2020). Temel kavramlar. N. Doğan içinde, *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (s. 2-31). Ankara: pegem Akademi.
- Doğanay, H. (1989). Coğrafya ve liselerimizde coğrafya öğretim programları. *Coğrafya Araştırma Dergisi*, 1(1), 7-24.
- Dönmez, C. (2006). Atatürk'ün eğitim ile ilgili görüş ve uygulamalarına toplu bir bakış. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 91-109.
- Duman, B. (2009). Neden beyin temelli öğrenme? 2. baskı. Ankara: Pegem Akademi
- Ergin, İ. (2019). Atatürk dönemi eğitim siyaseti. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (63), 815-823.
- Ergün , M. (2010). Türk eğitim devrimi:Temel ilkeler ve gelişim süreci. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09 Aralık 2005* (s. 35-52). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Erkan, H. (1998). *Bilgi toplumu ve ekonomiik gelişme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Ertek, T. A. (2012). Hasan Ali Yücel ve birinci coğrafya kongresi (1941). *Türk Coğrafya Dergisi* , 11-19.
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Edge Akademi.
- Fer, S. (2010). 1923 yılından günümüze Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09/Aralık 2005* (s. 97-136). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi .
- Fer, s. (2021). STEM curriculum development:The case of Turkey. *STEM Education*, 103-114
- Fer, S. (2022). *Eğitimde program geliştirme kuramsal temellere bakış*. Ankara: pegem Akademi.

- Fidan, N., & Erden, M. (1987). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Repa Eğitim Yayınları.
- Genç. (2007). Cumhuriyetten günümüze ilköğretimde program geliştirme çalışmaları. *Atatürk Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 123-137
- Gençtürk, E., & Sarpkaya, G. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlikleri. M. Safran içinde, *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 486-507). Ankara: Pegem Akademi.
- Gökdemir, A. (2013). 1924'den günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki hukuk konularının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde: Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde Üniversitesi
- Görgeç, İ. (2019). program geliştirmede temel kavramlar. H. Şeker içinde, *Eğitimde Program Geliştirme kavramlar yaklaşımlar* (s. 1-18). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güleryüz, H. (2013). *Hayat bilgisi programları ve öğretimi*. Ankara: Edge Akademi.
- Gültekin, M. (2020). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. M. Gültekin Gültekin, M. (2020). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. M. Gültekin içinde, *Cumhuriyet dönemi ilkokul programı* (s. 267-353). Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, M. (2020). Eğitim durumlarının düzenlenmesi ve değerlendirilmesi. B. Oral, & T. Yazar içinde, *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* (s. 333-364). Ankara: Pegem Akademi.
- Hesapçıoğlu, M. (2005). Türkiye'de Cumhuriyet devri eğitim hareketlerinin dayandığı felsefi eğilimler. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09/Aralık 2005* (s. 53-59). Ankara: 2010.
- Hesapçıoğlu, M. (2009). Türkiye'de Cumhuriyet döneminde eğitim politikası ve felsefesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 121-138.
- Hesapçıoğlu, M. (2010). Türkiye'de Cumhuriyet devri eğitim hareketlerinin dayandığı temel felsefi eğilimler . *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu,07-09 Aralık 2005* (s. 53-60). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi .
- Hızal, A. (1991). Eğitim ortamı ve düzenlenmesi gereği. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 83-105). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- İnan, M. R. (1983). 1920'lerde Türk Milli Eğitimi. MEB içinde, *Cumhuriyet döneminde eğitim* (s. 53-67). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kalaycı, N. ve Baysal, S. B. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2005-2017- 2018). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 106-129.
- Kan, A. (2019). Ölçmenin temel kavramları. H. Atılğan, A. Kan, & B. Aydın içinde, *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (s. 19-42). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kapluhan, E. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nde Atatürk dönemi eğitim politikaları (1923-1938) ve coğrafya eğitimi. Yayınlanmamış doktora tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kaya, Y. K. (1983). Bugün Milli Eğitimin durumu. MEB içinde, *Cumhuriyet döneminde eğitim* (s. 69-86). İstanbul: MEB Yayınları.
- Kaz, V. (2013). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim I. kademe sosyal bilgiler programlarının Türk devrimine göre değerlendirilmesi*. Aydın: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın Menderes Üniversitesi.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye'de II. Meşrutiyetten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması (yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keskin, Y. (2012). Türkiye'de 1970'li yıllardan günümüze kadar yayınlanmış ilkök, ortaokul ve ilköğretim okulu programlarında yer alan tarih dersi konularının dönemlere göre incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 442-461.
- Keskin, Y. (2012a). Cumhuriyet dönemi ortakul tarih programlarına yönelik bir analiz: Politik ve ideolojik yaklaşımların programlara yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(40), 109, 128.
- Keskin, Y. (2019). Sosyal bilgiler tarihi ve güncel gelişmeler. Ç. Ö. Tekin Çelikkaya içinde, Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi I (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi
- Komisyon. (2008). *ERG Raporları, öğretim programları inceleme ve değerlendirme-I*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Komisyon. (2012). *KPSS defteri eğitim bilimleri program geliştirme ders notları ve tüyoları*. Ankara: X yayıncılık.
- Komisyon. (2019). *Pedagojik formasyon için eğitimde program geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Konan, N. (1996). Talim ve Terbiye Kurulu Kararları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 5(5), 83-96.
- Korkmaz, S., & Uyğur, A. (2021). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarındaki coğrafya konularının öğretiminde kullanılan araç ve gereçler. *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 34-47.
- Köse, T. (2019). *Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminin tarihi gelişimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Konya: Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Kuşçi, A. (2021). *Türk eğitim tarihi (1923-1950)*. Ankara: İKSAD Publishing House.

- Küçükseraça, H. (2016). *İki yeni Türkiye: Kolektif belleğimizdeki imge "Türkiye Cumhuriyeti"*. Yayınlanmamış doktora tezi. Kocaeli: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi.
- Kültür Bakanlığı (1938). Ortaokul programı. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Maarif Vekâleti. (1340-1924). Lise birinci devre *ortamektep müfredat programı*. İstanbul: Matbaa-i Âmiri.
- Maarif Vekâleti. (1931). *Ortamektep Müfredat Programı 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Maarif Vekilliği. (1939-7). Tebliğler Dergisi, Cilt. 1, Sayı:7.
- Maarif Vekilliği. (1939). *17-29 Temmuz 1939 Birinci Maarif Şûrası Çalışma programı Konuşmalar Lahikalar*. Maarif Vekilli Neşriyat Müdürlüğü
- Maarif Vekilliği. (1990m). *İkinci Maarif Şûrası 15-21 Şubat 1943 çalışma Programı Raporlar konuşmalar*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mala, N. (2011). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarının faydacı ve ilerlemeci ekole uygunluğu bakımından değerlendirilmesi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Marım, Y., & Sam, R. (2018). *1950-1960 arası Amerikalı uzman raporları bağlamında Türk eğitim sistemine çizilen yol haritası*. Kaygı,30, 11-33
- MEB. (2022). *Geçmişten günümüze milli eğitim şûraları. Heyet-i İlmiye*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf
- MEB. (1946). 2-10 Aralık 1946 Üçüncü Milli Eğitim Şûrası, çalışma programları komisyon raporları konuşmalar. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- MEB. (1949b). *22-31 Ağustos 1949 Dördüncü Milli Eğitim Şûrası Çalışma Programı Komisyon Raporları Konuşmaları*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (1962). 5-15 Şubat 1962, Yedinci Milli Eğitim Şûrası çalışma esasları konular ve kararlar. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- MEB. (1970a). 28 Eylül-3 Ekim 1970, Sekizinci Milli Eğitim Şûrası. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- MEB. (1991). *24 Haziran-4 Temmuz 1974 Dokuzuncu Milli Eğitim Şûrası Öneriler Raporlar Kararlar Uygulamaya konulan esaslar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1981). *23-26 Haziran 1981 Onuncu Milli Eğitim Şûrası Öneriler Konuşmalar Kararlar*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- MEB. (1989). *On İkinci Milli Eğitim Şûrası 18-22 Haziran 1988*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1996). *On beşinci Milli Eğitim Şûrası "2000'li yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi" Raporlar, Görüşmeler Kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- MEB. (1948-499). Tebliğler Dergisi, Sayı:499. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü
- MEB. (1949-551). Tebliğler Dergisi, Sayı:551. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü
- MEB. (1949-555). Tebliğler Dergisi, Sayı:555. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü.
- MEB. (1949-561). Tebliğler Dergisi, Sayı:561. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü.
- MEB. (1969-1582). Tebliğler Dergisi, Sayı:1582. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü.
- MEB. (1969-1583). Tebliğler Dergisi, Sayı:1583. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü
- MEB. (1973-1740). Tebliğler Dergisi, Sayı:1740. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü.
- MEB. (1985-2190). Tebliğler Dergisi, Sayı:2190. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1985-2192). Tebliğler Dergisi, Sayı:2192 Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- MEB. (1985-2195). Tebliğler Dergisi, Sayı:2195 Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- MEB. (1973a). Milli eğitim temel kanunu. Kanun No:1739, Kabul Tarihi: 04.06.1973, Sayı:14574. Retrieved from <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>
- MEB. (1998-2487). Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi. Say: 2487. Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- MEB. (1949). Ortaokul programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- MEB. (1970). Oratokul programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1993-2377). Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi. Sayı:2377. Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
- MEB. (1995b). Ortaokul programı (ilköğretim II. kademe). Ankara:MEB Yayınları.
- MEB. (2001). *2002 yılı başında milli eğitim*. Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası.
- MEB. (2004). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4 ve 5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2005a). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6. ve 7. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları
- MEB. (2005b). *İlköğretim 1-5. sınıf programları tanıtım el kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü basımevi.
- MEB. (2005-2575). Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi. Sayı:2575. İstanbul: Yayınlar Dairesi Başkanlığı.

- MEB. (2017). Müfredat yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi.
- MEB. (2018). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı. Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi.
- MEB. (2018b). Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu. Ankara: MEB.
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (2014). Türkiye Büyük Millet Meclisi *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları (Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi) Cilt 3*. Ankara: TBMM Başkanlığı Yayınları .
- Oğuzkan, T. (1983). Orta dereceli genel öğretim kurumlarının gelişmesi. MEB içinde, *Cumhuriyet döneminde eğitim* (s. 281-313). İstanbul: MEB Yayınları.
- Oliva, P. F., & Gordon II, W. R. (2018). Programın değerlendirilmesi. (Çevirimen E. Gündoğdu) içinde, *Program geliştirme* (s. 451-500). Ankara: Pegem Akademi.
- Önk, M. (2015). Atatürk dönemi eğitim sistemi gelişmelere bir bakış. *The Journal of Academic Social Science Studies*,37, 511-530.
- Özaydınlık, k. B. (2019). İçeriğin ve eğitim durumlarının düzenlenmesi. H. Şeker içinde, *Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar* (s. 163-182). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özçelik, A. (1991a). Eğitimde ölçme ve değerlendirmeye ilişkin temel kavramlar. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 254- 275). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Özçelik, A. (1991b). Bilişsel öğrenmeleri ölçme araç ve yöntemleri. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 276-306). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Özçelik, A. (1991d). Öğrenci başarısının değerlendirilmesi. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 346-376). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Özer, A. H. (1983). Talim ve Terbiye Kurulu İşleri. MEB içinde, *Cumhuriyet dönemi eğitim* (s. 159-176). İstanbul: MEB Yayınları.
- Özkan , M. (2008). *1924 1926 1936 1948 ilkokul programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında tarihi konuları ve öğretimi* . Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, U. B., & Er, K. O. (2017). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on beş yılında ve son on beş yılında eğitim programları alanında yaşanan sorunlar: Karşılaştırılmalı bir analiz . *Mehmet Akif Esoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,9(20), 395-423.

- Özmantar, M. F., Bingölbali, E., Demir, S., Sağlam, Y., & Keser, Z. (2009). Değişen öğretim programları ve sınıf içi normlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1-23.
- Öztaş, S. (2009). Atatürk dönemi tarih anlayışı ve tarih öğretimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(2), 94-107.
- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi* 10(1), 112-126.
- Polat, K. (1996). *Ortaokul Milli Tarih Programının değerlendirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Resmi Gazete. (2012-6287, Nisan 11). İlköğretim ve eğitim kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun. Kanun No:6287, Kabul Tarihi: 30.03.2012, Sayı:28261. Retrieved from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>
- Resmi Gazete. (1997-23084, Ağustos 18). İlköğretim ve eğitim kanunu ile Milli eğitim temel kanunu, çıraklık ve mesleki eğitim kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun ile 24.03.1998 tarihli ve 3418 sayılı kanun değişiklik yapılması ve bazı kağıt ve işlemlerden değitime katkı payı alınması hakkında kanun. Kanun No:4306, Kabul Tarihi: 16.08.1997, Sayı:23084. Retrieved from <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4306.pdf>
- Resmi Gazete . (1997-23142). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-200)*. Ankara : Devlet Planlama Teşkilatı.
- Resmi Gazete. (1997-23163). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-200) 1998 Yılı Programı*. Ankara: Devlet Planma Teşkilatı.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay, & A. Öcal içinde, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağ, R. (2020). İçerik tasarımı. B. Oral, & T. Yazar içinde, *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* (s. 299-331). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağdıç, M. (9-11 Nisan 2018). Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze ilkokul ve ortaokul programları içinde coğrafya eğitiminin yeri. *1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 629-636). İstanbul: IBAD.
- Sağlam, H. İ. (2006). *Türkiye'deki davranışçı ve yapılandırmacı sosyal bilgiler öğretim uygulamalarının değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de hayat bilgisi dersi programların gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 401-410.
- Sakaoğlu, N. (2018). *Türkiye eğitim tarihi 11-20 yüzyıllar*. İstanbul: Alfa .

- Saylan, N. (1999). İlköğretim program tasarılarının tarihsel süreç içinde değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 100-119.
- Semenderoğlu, A., & Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve yeni 4-5 sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 141-152.
- Soran, V. (2010). *Türk eğitim sisteminde Amerikan etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adana: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sönmez, V. (2005). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2020). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1994). *Öğretmenin El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları
- Sözer, E. (1998a). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkerli ve temel özellikleri. E. Sözer içinde, *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 15-39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sözer, E. (1998b). Sosyal bilgiler öğretiminde içerik ve düzenlenmesi. E. Sözer içinde, *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. s. 59-72). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Şimşek, S. (2016). Sosyal bilgiler programının yapısı ve özellikleri. S. Şimşek içinde, *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için sosyal bilgiler öğretimi* (s. 27-56). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, A. (2018). Kaç çeşit tarih yazımı vardır? Türkçe metodoloji ders kitapları üzerine kısa bir tartışma. *XVIII. Türk Tarih Kongresi* (s. 211-224). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- T.T.T. Cemiyeti. (1932). *Tarih I*. İstanbul: Maarif Vekaleti Milli talim ve Terbiye Dairesi.
- Tangülü, Z. (2012). Demokrat parti dönemi eğitim politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 348-410.
- Taş, H. İ. (2005). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze ilköğretim II. kademe ve liselerde coğrafya dersi ve müfredatın değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(14), 311-330.
- Taşbaş, E. (2018). 21. yüzyıla kadar Türkiye'de tarih öğretimi ve hedefleri. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 173-188.
- Taşdelen, V. (2019). Sözlü gelenekten yazılı geleneğe, göçmen kültürden yerleşik kültüre Türk eğitim felsefesi ve tarihi üzerine bir deneme. E. Tezci içinde,

Eğitim felsefesi temeller, ekoller ve kavramlar (s. 181-226). Ankara: Atlas Akademik .

- Taşdöven, Z. (2013). *Demokrat Parti dönemi eğitim anlayışı (1950-1960)*. Aydın: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın Menderes Üniversitesi.
- Taşpolatoğlu, A. E. (1993). *Türk Milli Eğitiminde Cumhuriyet'ten günümüze program geliştirme alanındaki gelişmeler ve bir eğitim programının temel özelliklerine ilişkin uzman görüşleri* . Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tazebay, A.Çelenk, S., Tertemiz, N., & Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve gelişme r program geliştirme ilke ve teknikleri açısından değerlendirilmesi*. Ankara: Nobel yayın Dağıtım.
- Tomal, N., & Yılar, M. B. (2019). An evaluation of social studies textbooks in Turkey: A content analysis for curriculum and content design. *Review of International Geographical Education Online*, 9(2), 447-457.
- Tomlinson, J. (2017). Küreselleşme ve kültür. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- T.T.T. Cemiyeti. (1932). *Tarih I*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Turan, R. (2016). Milli Tarihten sosyal bilgilere Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 257-277.
- Turgut, F. (1983). Program değerlendirme. MEB içinde, *Cumhuriyet döneminde eğitim* (s. 215-234). İstanbul: MEB Yayınları.
- Turgut, M. F., & Baykul, Y. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Tarih Kurumu. (02-11 Temmuz 1932). I. Türk tarih kongresi. Ankara. <https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/>
- Türk Tarih Kurumu. (20-25 Eylül 1937). II. Türk Tarih Kongresi. İstanbul. <https://www.ttk.gov.tr/kongreler/ii-turk-tarih-kongresi-20-25-eylul-1937-istanbul/>
- Türk Dil Kurumu (1933). *Birinci Türk Dili Kurultayı Tezler-Müzakere Zabıtları*: Ankara
- Türk Dil Kurumu (1936). Üçüncü Türk Dil Kurultayı: İstanbul: Devlet Basımevi
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkel, S. (tarih yok). *Milli Eğitimi geliştirme projesi (TU-3192)*.
- Türkmenoğlu, D. (2007). Tek parti döneminde ulus inşa politikalarının eğitim boyutu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 159-172.
- Türkoğlu, A. (2010). Cumhuriyet döneminde ilköğretim gelişimi. Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09 Aralık 2005 (s. 77-96). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. Yayınları.

- Üçışık, S., & Sekin, S. (2001). Lise coğrafya dersi öğretim programının amaçlarına yönelik eleştirel bir yaklaşım. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 49-59.
- Variş, F. (1991b). Program geliştirmeye sistematik yaklaşım. F. Variş, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 12-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Variş, F. (1983). Program geliştirme çalışmaları. MEB içinde, *Cumhuriyet dönemi eğitim* (s. 193-214). İstanbul: MEB yayınları.
- Variş, F. (1991a). Programlara ilişkin temel kavram ve tanımlar. F. Variş, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 1-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Variş, F. (1991b). Program geliştirmeye sistematik yaklaşım. F. Variş, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 12-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Variş, F. (1991c). Öğretim programlarının geliştirilmesi modeller. F. Variş, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 24-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Variş, F. (1991d). Eğitim programlarının geliştirilmesi. F. Variş, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 41-47). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Variş, F. (1991e). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Variş, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme teoriler teknikler*. Ankara: Alkım.
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-87.
- Yanpar, T. (2005). Sosyal bilgiler dersinde oluşturmacı yaklaşımına dayalı grup aktivitelerinin etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 30(138).
- Yelken, T. Y., & Konokman, G. Y. (2020). Program geliştirmede hedefler. B. Oral, & T. Yazar içinde, *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* (s. 273-298). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. (1996). Dİsiplinlerarası öğretim kavramı ve programlar açısından doğruduğu sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 89-94
- Yılmaz, M. (2014). *Eğitimde felsefe gerek. Bir felsefi temellendirme denemesi*. İstanbul: Sentez .

- Yücel, H. A. (1938). *Türkiye'de ortaöğretim*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Zabun, B., & Berber, Ş. (2019). İdeolojik sosyoloji öğretimi: Halk Fırkası Programı doğrultusunda yazılan ilk ders kitabı (Necmeddin Sadak). *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 5(21), 1672-1080.
- Zengin, M. (2017). Türkiye'de Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının din dersi öğretim programlarına etkileri. *akarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUİFD)*, 19(36), 113-137.

CUMHURİYET DÖNEMİ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

İLKOKUL ORTAOKUL İLKÖĞRETİM OKULU

I

Dr. Öğr. Üyesi Memet KUZZEY

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları
İlkokul Ortaokul İlköğretim Okulu I

Yazar

Memet KUZHEY

ORCID (0000-0002-9866-8134)

ISBN 978-625-6796-31-7
E-ISBN 978-625-6796-33-1
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları
İlkokul Ortaokul İlköğretim Okulu I
KUZHEY, Memet

1. Basım, 181 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Sosyal Bilgiler 2. Öğretim Programları 3. İlkokul Programları
4. Ortaokul Programları 5. İlköğretim Programları

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları İlkokul Ortaokul İlköğretim Okulu I ve II. cilt kitapları, ilköğretim, ortaokul ve ilköğretim okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve bu konu alanıyla ilgili bilgilerin bulunduğu bir kaynak kitap durumundadırlar. Kitapların hazırlanmasında hem programların ana kaynakçaları hem de programlarla ilgi yapılmış çalışmalar büyük bir özenle incelenmiş ve programlar ile ilişkilendirilen bilgi ve görüşler yeniden değerlendirilmiştir.

Programlar hem geçmişini hem de geleceğinin bir öznesi ve nesnesi olarak toplumların geleceklerine yön verebilmektedirler. Çünkü toplumlar veya devletler istedik insan tipini yetiştirme görevini eğitime vermektedirler. Eğitim ise bu görevini öğretim programları ile yerine getirmektedir. Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesi için sosyal bilimleri disiplinler arası bir yaklaşımla birleştiren ilköğretim, ortaokul ve ilköğretim dersi olarak görülmüş ve istedik insan tipini gerçekleştiren en önemli programlardan biri olarak kabul edilmiştir. Bu kadar önemli görülen ve milletin ve devletin devamlılığını sağlayan programlardan biri olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının geliştirilmesi ve uygulanması ise kamu görevi olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın uhdesine verilmiştir. Programlar her zaman araştırma ve geliştirme konusu olabilmişlerdir. Bu anlamda ilköğretim, ortaokul, ilköğretim okulu, özellikle ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarını, eğitimde program geliştirme ilke ve yöntemleri doğrultusunda inceleyen araştırmaların sınırlı olması, bu kitapların ortaya çıkmasına öncül olmuştur. Bu doğrultuda Cumhuriyet dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları, eğitimde program geliştirme ilkeleri doğrultusunda incelenmiş ve bu kitapların oluşmasını sağlamıştır.

Türkiye'de program geliştirme çabaları,1950'lili yıllara kadar müfredat program anlayışı, 1950'lili yıllardan itibaren program geliştirme açısından ele alınmıştır. 1980'li yıllardan itibaren ise bir program geliştirme modeli çerçevesinde ders programlarının geliştirildiği görülmektedir.

Kitabın I. cildinde, 1340 İlk Mekteplerin Müfredat Programı'ndan 1993 İlkokul Programı'na kadar olan ilköğretim programlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına veya bu kapsamında yer alan ders programlarına yer verilmektedir. Ayrıca kitapların okuyucular tarafından daha anlaşılır olması için temel kavramlar yer almaktadır. İlkokul programlarında sosyal bilgiler adı ilk kez 1968 İlkokul Programında yer almış ve bundan sonraki programlarında aynı adla sürekliliğini korumuştur. Bu programların

geliştirme gerekçelerine ve geliştirme süreçlerine; programların temel yaklaşımlarına; programların yapısına ve tasarım modellerine; programların amaçlarına; programların içeriklerine; programların öğrenme ve öğretme süreçlerine; programların ölçme ve değerlendirme anlayışlarına ve programların özelliklerine yer verilmektedir.

Kitabın II. cildinde, Lise Birinci Devre Müfredat Programı'ndan 1985 Ortaokul Programı'na kadar olan ortaokul programlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına veya bu kapsamda yer alan ders programlarına yer verilmektedir. Ortaokul programlarında sosyal bilgiler ders adı ilk kez 1969 Denenecek Sosyal Bilgiler Programında kullanılmıştır. Ancak 1985 Ortaokul Programında aynı adla varlığını sürdürememiştir. Yine bu ciltte 1998 ve 2005 İlköğretim Okulu Programları ile 2018 İlkokul ve Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı yer almaktadır. Bu programların geliştirme gerekçelerine ve geliştirme süreçlerine; programların temel yaklaşımlarına; programların yapısına ve tasarım modellerine; programların amaçlarına; programların içeriklerine; programların öğrenme ve öğretme süreçlerine; programların ölçme ve değerlendirme anlayışlarına ve programların özelliklerine yer verilmektedir.

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul Ortaokul İlköğretim Okul kitaplarının, bu alanda çalışan akademisyenlere, öğretmenlere, lisans ve lisansüstü öğrencilerine, program konusunda zengin içeriğiyle, faydalı olacağını düşünmekteyim. Eserin ortaya konulma süreçlerinde dikkatli ve özenli bir çalışma yapılmıştır. Tüm bunlara rağmen kitapta bulunan eksik ve hatalar bir sonraki basımlarda giderilmeye çalışılacaktır. Eserlere ilişkin eleştirilerinizi tarafıma bildirmenizi rica ediyorum. Kitapların alana katkısı sağlanması ve okuyuculara yararlı olması dileklerimle.

Dr. Öğretim Üyesi Memet KUZEY

ORCID No: 0000-0002-9866-8134

Bayburt-2023

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
TEMEL KAVRAMLAR.....	9
Giriş.....	9
Temel Kavramlar.....	10
Eğitim.....	10
Öğrenme, Öğretme ve Öğretim	12
Eğitim Programı	13
Öğretim Programı.....	14
Ders Programı	15
Planlama (Yıllık, Ünite ve Günlük Plan).....	15
Program Geliştirme	16
Program Geliştirme Tasarımı	17
1924 İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI	21
Giriş.....	21
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	23
Programın Temel Yaklaşımı.....	26
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	27
Programın Amaçları	28
Programın İçeriği.....	29
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	38
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	40
Programın Özellikleri	41
1926 İLKMEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI	43
Giriş.....	43
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	44
Programın Temel Yaklaşımı.....	47
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	48
Programın Amaçları	48
Programın İçeriği.....	52
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	59
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	63
Programın Özellikleri	63

1936 İLKOKUL PROGRAMI	65
Giriş.....	65
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	66
Programın Temel Yaklaşımı.....	70
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	70
Programın Amaçları	71
Programın İçeriği.....	76
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	79
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	85
Programın Özellikleri	86
1948 İLKOKUL PROGRAMI	87
Giriş.....	87
Programı Geliştirme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	88
Programın Temel Yaklaşımı.....	90
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	91
Programın Amaçları	92
Programın İçeriği.....	96
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	101
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	104
Programın Özellikleri	105
1962 İLKOKUL PROGRAM TASLAĞI.....	107
Giriş.....	107
Programın Geliştirilme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	108
Programın Temel Yaklaşımı.....	115
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	116
Programın Amaçları	117
Programın İçeriği.....	119
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	122
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	124
Programın Özellikleri	125
1968 İLKOKUL PROGRAMI	127
Giriş.....	127
Programın Geliştirilme Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	128
Programın Temel Yaklaşımı.....	129

Cumhuriyet Dönemi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları
İlkokul Ortaokul İlköğretim Okulu I

Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	131
Programın Amaçları	132
Programın İçeriği.....	135
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	139
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	144
Programın Özellikleri	146
1993 İLKOKUL PROGRAMI	149
Giriş.....	149
Programın Geliştirilmesinin Gerekçeleri ve Geliştirme Süreci.....	151
Programın Temel Yaklaşımı.....	155
Programın Yapısı ve Tasarım Modeli.....	156
Programın Amaçları	157
Programın İçeriği.....	159
Programın Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	163
Programın Ölçme ve Değerlendirmesi.....	167
Programın Özellikleri	169
KAYNAKÇA.....	171

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2019). Cumhuriyet dönemi eğitim felsefesi. M. Ergün, & A. Çoban içinde, *Eğitim Felsefesi* (s. 237-268). Ankara: Pegem Akademi.
- Akçay, A., & Safalı, S. (2019). Öğretim programlarıyla ilgili temel kavramlar. A. Akçay ve M., N. Kardaş içinde, Türkçe dersi öğretim programları (s. 1-8). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktan, S. (2006). *Sosyal bilgilerin bir öğretim alanı olarak gelişimi ve cumhuriyet dönemi program tasarımlarına olan yansımaları, yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Balıkesir: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir Üniversitesi.
- Akyüz, Y. (2020). *Türk eğitim tarihi M. Ö. 1000-M. S. 2020*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alaca, E. (2017). Cumhuriyet dönemi lise tarih ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(4), 988-1007.
- Alcı, B. (2019). Eğitim programı tasarımı ve modelleri. H. Şeker içinde, *Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar* (s. 71-88). Ankara: Anı yayıncılık.
- Alpaydın, Y. (2018). *Geleceğin Türkiyesinde eğitim*. İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği Yayınları.
- Arslan, M. (2009). Eğitimle ilgili temel kavramlar. M. Arslan içinde, *Eğitim bilimine giriş* (s. 12-27). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 146.
- Aslan, E., & Olkun, S. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk müfredatlarında ilköğretim matematiği. *İlköğretim Online*, 10(3), 991-1009.
- Aktan, S. (2006). *Sosyal bilgilerin bir öğretim alanı olarak gelişimi ve cumhuriyet dönemi program tasarımlarına olan yansımaları, yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Balıkesir: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir Üniversitesi.
- Avcı, S. (2012). Birinci coğrafya kongresi ve Türkiye'nin coğrafi bölgeleri hakkındaki tartışmalara dair bir not. *Türk Coğrafya Dergisi*, 57, 95-95.
- Balcı, E. (2020). Türkiye'de eğitim politikaları (1923-1980). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Baloğlu, Z. (1990). *Türkiye'de eğitim sorunları ve değişime uyum önerileri*. İstanbul : TÜSİAD.
- Baran, T. A. (2010). Atatürk'ün eğitim düşüncesi. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09 Aralık 2005* (s. 13-34). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Başar, H. (2012). *Sınıf yönetimi öğretmen el kitabı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Başaran, İ. E. (1981). N. Ergen içinde, *Temel eğitim ve sorunları* (s. 3-48). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Baykul, Y. (1999). *İlköğretimde etkili öğretme ve öğrenme öğretmen el kitabı ilköğretimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara : T.C. MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.
- Berkant, H. G. (2020). Program geliştirme ve öğretme-öğreme. H. G. Berkant içinde, *Eğitimde program geliştirme:Kuramdan uygulamaya örneklerine* (s. 265-302). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bilen, M. (2006). Plandan Uygulamaya Öğretim. Ankara: Anı Yayıncılık, 7.Baskı.
- Binbaşoğlu, C. (2005). Türk eğitim düşüncesi tarihi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Binbaşoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı.
- Boyras, C. (2020). Matematik dersi öğretim programı. M. Gültekin içinde, *Cumhuriyet dönemi ilkokul programları* (s. 152-199). Ankara: Pegem Akademi.
- Bozdemir, S: (1998). Atatürk ve eğitim Cumhuriyet döneminde eğitimdeki gelişmeler. Erdem, 32, 439-458. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44373/548759>
- Budak, Ç. (2010). Türkiye’de ilkokul programları ve yabancı uzmanların ilkokul programlarına olan etkisi (1923-1960). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Aydın: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adnan Menderes Üniversitesi.
- Budak, L., & Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilkokul programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* , 3 (1), 377-393.
- Burul, C. (2018). *Öğretmenlerin eğitim programı tasarımlarını tercihlerinin öğretim programına bağlılıklarıyla olan ilişkisinin incelenmesi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükkaragöz, S. S. (1995). *Program geliştirme kaynak metinler*. Konya: Damla Ofset Matbaacılık .
- Cicioğlu, H. (1982). Türkiye Cumhuriyetinde ilk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişim). Ankara:D.T.C. Fakültesi Yayınları
- Cıla, H. (1981). Temel eğitim politikamız ne olmalıdır? (Yöntem, Model ve Strateji Açısından). N. Ergen içinde, *Temel eğitim ve sorunları* (s. 49-118). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Çapa, M. (2002). Cumhuriyetin ilk yıllarında tarih öğretimi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 39-55.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (62), 69-94.

- Çiftcioğlu, İ. (2007). Atatürk'ün Türk eğitimi hakkında görüş ve uygulamaları. *Akademik Bakış*, 13, 1-26.
- Çıydem, E., & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207.
- Çobanoğlu, R., & Yıldırım , A. (2021). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları: Cumhuriyet'in ilanından günümüze tarihsel bir analiz. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 810-830.
- Demiralp, N. (2017). Coğrafya öğretiminde programların tasarım ve program öğeleri açısından incelenmesi ve 2017 öğretim programı. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(17), 521-545.
- Demirel, Ö. (1992). Türkiye'de program geliştirme uygulamaları. H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 7, 27-43.
- Demirel, Ö. (2003). Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, 5. bs. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel , Ö. (2019). *Eğitimde Program Geliştirme* . Ankara: Pegem Akademi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001-2005*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Dirik, M. Z. (2015). Eğitim Programları ve Öğretim: Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi
- Ergün , M. (2010). Türk eğitim devrimi:Temel ilkeler ve gelişim süreci. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09 Aralık 2005* (s. 35-52). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ergün, M. (1987). *Eğitim ve toplum*. Malatya: İnönü Üniversitesi Basımevi.
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Edge Akademi.
- Fer, S. (2010). 1923 yılından günümüze Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09/Aralık 2005* (s. 97-136). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi .
- Fer, S. (2022). *Eğitimde program geliştirme kuramsal temellere bakış*. Ankara: Pegem Akademi.
- Fidan, N., & Erden, M. (1987). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Repa Eğitim Yayınları.
- Genç, S. Z. (2007). Cumhuriyetten günümüze ilköğretimde program geliştirme çalışmaları. *Atatürk Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 123-137.
- Gökdemir, A. (2013). 1924'den günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki hukuk konularının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde: Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde Üniversitesi

- Gökmenoğlu, T. & Eret, E. (2011). Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı Araştırma Görevlilerinin Bakış Açısıyla Türkiye'de Program Geliştirme. İlköğretim Online, 10 (2) , 667-681 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/ilkonline/issue/8592/106829>
- Görgeç, İ. (2019). Program geliştirmede temel kavramlar. H. Şeker içinde, Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar (s. 1-18). Ankara: Anı Yayınları.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 90-102.
- Güçlü, M. (2022). Eğitim felsefesi. Ankara: Pegem Akademi
- Güleryüz, H. (2013). *Hayat bilgisi programları ve öğretimi*. Ankara: Edge Akademi.
- Gültekin, M. (2020). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. M. Gültekin içinde, *Cumhuriyet dönemi ilköğretim programı* (s. 267-353). Ankara: Pegem Akademi.
- Gündüz, M. (2016). *Maârifetten eğitime*. Ankara: Doğubati.
- Güven, M., & Alan, B. (2020). Eğitim durumlarının düzenlenmesi ve değerlendirilmesi. B. Oral, & T. Yazar içinde, *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* (s. 334-366). Ankara: Pegem Akademi.
- Hesapçioğlu, M. (1988). Öğretim ilke ve yöntemleri eğitim programları ve öğretim. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Hesapçioğlu, M. (2009). Türkte'de Cumhuriyet döneminde eğitim politikası ve felsefesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 121-138.
- Hesapçioğlu, M. (2010). Türkiye'de Cumhuriyet devri eğitim hareketlerinin dayandığı temel felsefi eğilimler . *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu,07-09 Aralık 2005* (s. 53-60). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi .
- İşman, A., & Eskicumalı, A. (2006). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kalaycı, N. ve Baysal, S. B. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2005-2017- 2018). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 106-129
- Kalaycı, N. (2004). Cumhuriyet döneminde ilköğretim. Ankara: MEB Yayınları
- Kapluhan, E. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nde Atatürk dönemi eğitim politikaları (1923-1938) ve coğrafya eğitimi. Yayınlanmamış doktora tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Karaca , E. (2016). Ölçme ve değerlendirmede temel kavramlar. M. Gömleksiz, & S. Erkan içinde, *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (s. 2-37). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Karagöz, S. (1965). Program Geliştirmede Rehberlik. Ankara: Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Yayınları.
- Kaşgarlı Mahmud. (2017). *Divan-ü Lugat-it Türk (Çev: Fuat Bozkurt)*. İstanbul: Salon Yayınları.
- Kaymak, B., & Kocaağa, G. (2021). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler öğretim programlarının ve ders kitaplarının edebi ürünlere yönelik incelenmesi. *Eğitimde Güncel Yaklaşım ve İncelemeler Dergisi*, 16-32.
- Kaz, V. (2013). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim I. kademe sosyal bilgiler programlarının Türk devrimine göre değerlendirilmesi*. Aydın: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın Menderes Üniversitesi.
- Keskin, S. C. (2015). Sosyal Bilgilerin Felsefi Temelleri. A. S. Bilgili içinde, *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 61-77). Ankara: Pegem Akademi.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye'de II. Meşrutiyyetten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması (yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keskin, S. C., & Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilkokul sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak "barış"ın yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 69-92.
- Kılıç, R. (2014). *Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1926-1968 yılları arasında tarih eğitimi ile ilgili aldığı kararların değerlendirilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koçak, R. (2014). Temel kavramlar, öğrenmeyi etkileyen etmenler. B. Oral içinde, *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımlar* (s. 3-38). Ankara: Pegem Akademi.
- Komasyon. (2008). *ERG Raporları, öğretim programları inceleme ve değerlendirme-I*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Komasyon. (2012). *KPSS defteri eğitim bilimleri program geliştirme ders notları ve tüyoları*. Ankara: X yayıncılık.
- Komasyon. (2019). *Pedagojik formasyon için eğitimde program geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Korkmaz, S., & Uygur, A. (2021). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki coğrafya konularının öğretiminde kullanılan araç ve gereçler. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(1), 34-47.
- Koyuncu, B. (2015). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının incelenmesi*. Kilis : Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- Kök, T. (2020). *2005-2017 Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması: Olgubilimsel bir çalışma*. Amasya: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya Üniversitesi.

- Köse , T. (2019). *Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminin tarihi gelişimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Konya: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Necemttin Erbakan Üniversitesi.
- Kuşci, A. (2021). *Türk eğitim tarihi (1923-1950).* Ankara: İKSAD Publishing House.
- Kuzey , M. (2017). Cumhuriyetin ilanından günümüze hayat bilgisi öğretim programlarında harita ve yön okuryazarlığı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (34),* 1-18.
- Kuzey , M., & Göçgen, S. (2021). Ölçme değerlendirme yöntem teknikleri ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanımı. Y. Değrimenci, & Z. Taşyürek içinde, *Uygulama örnekleriyle sosyal bilgiler öğretimi strateji yöntem teknik* (s. 565-590). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kültür Bakanlığı. (1936). *İlkokul programı.* İstanbul: Devlet Matbaaları.
- Mala, N. (2011). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarının faydacı ve ilerlemeci ekole uygunluğu bakımından değerlendirilmesi.* Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Marım, Y., & Sam, R. (2017). 1950-1960 Arası Amerikalı Uzman Raporları Bağlamında Türk Eğitim Sistemine Çizilen Yol Haritası. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (30),* 11-33.
- Maarif Vekilliği (1939-1). *Tebliğler Dergisi, 1.* Ankara: Maarif Vekilliği Neşriyat Müdürlüğü.
- Maarif Vekilliği. (1939). *Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939 Çalışma programı Konuşmalar lahikalar.* Maarif Vekilli Neşriyat Müdürlüğü.
- Maarif Vekilliği. (1943). *İkinci Maarif Şûrası 15-21 Şubat 1943 çalışma Programı Raporlar konuşmalar.* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Maarif Vekâleti. (1924). *İlk mekteplerin müfredat programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Maarif Vekâleti. (1926). *İlk mekteplerin müfredat programı.* İstanbul: Devlet Matbaaları.
- MEB. (1948). *İlkokul programı.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1962) İlkokul Programı Taslağı. Ankara: MEB İlk Öğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınları No: 1, Ayyıldız Matbaası.
- MEB. (1968). İlkokul programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1995a). İlkokul Programı (ilköğretim I. kademe). Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB. (2005a). İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. Sınıflar) öğretim programı. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- MEB . (1953). *Beşinci Milli Eğitim Şûrası.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi

- MEB. (1949b). *Dördüncü Milli Eğitim Şurası 22-31 Ağustos 1949 Çalışma Programı Komisyon Raporları Konuşmaları*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (1970). *28 Eylül-3 Ekim 1970 Sekizinci Milli Eğitim Şurası Öneriler Raporlar Kararlar Uygulamaya konulan esaslar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1991). *24 Haziran-4 Temmuz 1974 Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası Öneriler Raporlar Kararlar Uygulamaya konulan esaslar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1981). *23-26 Haziran 1981 Onuncu Milli Eğitim Şurası Öneriler Konuşmalar Kararlar*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEGSB. (1988). *18-22 Temmuz 1988 On İkinci Milli Eğitim Şurası Raporlar Görüşmeler Kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1996). *On beşinci Milli Eğitim Şurası "2000'li yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi" Raporlar, Görüşmeler Kararlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1990-2315). *Tebliğler Dergisi*. Ankara: MEB Yayınevi
- Mutlu, S. (2013). Tek parti döneminde parti devlet bütünleşmesinde bir örnek: "Dilek sistemi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 26(86), 53-102.
- Nasuhoglu, R. (1981). Temel eğitim programı nasıl daha işlevsel duruma getirilebilir? *Temel eğitim ve sorunları Türk Eğitim Derneği IV. Eğitim Toplantısı 6-7 Kasım 1980* (s. 73-76). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Noyan, E. (2019). *Türkiye'de zorunlu eğitim politikları bağlamında 4+4+4 kesintili zorunlu eğitim (1973-2016)*. Ankara: hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Oliva, P. F., & Gordon, II, W. R. (2018). öğretim değerlendirme (Çev. Ed. yeliz Temli-Durmuş). P. F. Oliva, & I. W. Gordon içinde, *Program geliştirme* (s. 415-450). Ankara: Pegem Akademi.
- Öymen, H. R., & Erkman, N. A. (1941). *Umumi Öğretim Usulleri*. Ankara: Maarif Matbası.
- Özaydınlık, K. B. (2019). İçeriğin ve eğitim durumlarının düzenlenmesi. H. Şeker içinde, *Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar* (s. 163-182). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, S. M. (2009). Sosyal bilgiler öğretimi ve değerlendirilmesi. M. Safran içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 17-46). Ankara: Pegem Akademi.
- Özkan, M. (2008). *1924 1926 1936 1948 ilkokul programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında tarihi konuları ve öğretimi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, U. B., & Er, K. O. (2017). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on beş yılında ve son on beş yılında eğitim programları alanında yaşanan sorunlar: Karşılaştırılmalı bir analiz. *Mehmet Akif Esoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 395-423.

- Özmen, C. (2015). Dünyada ve ülkemizde sosyal bilgiler. C. Dönmez, & K. Yazıcı içinde, *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 3-22). Ankara: Pegem Akademi.
- Özoğlu, S., Ç. (1981). TED bilim kurulu başkanı Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu'nun konuşması. Nurettin Ergen içinde, *Temel eğitim ve sorunları* (s. X-XII). Türk Eğitim Derneği. Ankara: Şafak Matbaası
- Öztaş, S. (2009). Atatürk dönemi tarih anlayışı ve tarih öğretimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(2), 94-107.
- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi* 10(1), 112-126.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2003). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Pirinçdane, M.(1997) İlköğretim I. Kademe sosyal Bilgiler Ders Programlarının Değerlendirilmesi Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Prevost, M. (1944). *Öğrenmek sanatı* (Çev. H. Uzbank). Zerbamet Basımevi.
- Resmi Gazete . (1997-23142). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-200)*. Ankara : Devlet Planlama Teşkilatı.
- Resmi Gazete. (1997-23163). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-200) 1998 Yılı Programı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay, & A. Öcal içinde, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağdıç, M. (9-11 Nisan 2018). Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze ilkokul ve ortaokul programları içinde coğrafya eğitiminin yeri. *1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 629-636). İstanbul: IBAD.
- Sağlam, H. İ. (2006). *Türkiye'deki davranışçı ve yapılandırmacı sosyal bilgiler öğretim uygulamalarının değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sakaoğlu, N. (2018). *Türkiye eğitim tarihi 11-20 yüzyıllar*. İstanbul: Alfa .
- Saracaloğlu, A. S. (2019). Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme. A. S. Saracaloğlu, & A. Küçüköğlü içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 23-86). Ankara: Pegem Akademi.
- Saylan, N. (1999). İlköğretim program tasarılarının tarihsel süreç içinde değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 100-119.
- Selçuk, Z. (2018). 21. Yüzyılın hayatın her alanında hızlı bir değişimi beraberinde getirdiğine şahit olmaktayız. MEB içinde, *Güçlü yarınlar için 2023 eğitim vizyonu*. Ankara:MEB Yayınlar

- Semenderoğlu, A., & Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve yeni 4-5 sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 141-152.
- Senemoğlu, N. (2001). *İlköğretimde etkili öğretilme ve öğrenme öğretmen el kitabı öğrenme ürünleri ve eğitim*. Ankara: MEB Yayınları.
- Soran, V. (2010). *Türk eğitim sisteminde Amerikan etkisi*. Adana: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi.
- Sönmez, Ö., F., & Kılıçoğlu, G. (2016). Değerlendirme boyutu ile sosyal bilgiler programları (1924-2005). *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 36-49.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sönmez, V. (2020). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Tazebay, A., Çelenk, S., Tertemiz, N., & Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve gelişmeler program geliştirme ilke ve teknikleri açısından değerlendirilmesi*. Ankara: Nobel yayın Dağıtım
- Taşbaş, E. (2018). 21. yüzyıla kadar Türkiye'de tarih öğretimi ve hedefleri. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 173-188.
- Taşpolatoğlu, A. E. (1993). *Türk Milli Eğitiminde Cumhuriyet'ten günümüze program geliştirme alanındaki gelişmeler ve bir eğitim programının temel özelliklerine ilişkin uzman görüşleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekışık, H. H. (1981). *Yeni ilkokul programı uygulama rehberi*. Ankara: Rehber Yayınevi.
- Tozlu, N. (2016). *Eğitimden felsefeye I*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi.
- Tunç, T., & Tuğluoğlu, F. (2013). 1926 Müfredatına göre yazılan eşya dersleri kitaplarının eğitsel ve görsel tasarım yönünden analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 10(1)
- Turgut, M., F. (1983). Program değerlendirme. MEB içinde, *Cumhuriyet döneminde eğitim* (s. 215-234). İstanbul: MEB Yayınları.
- Turgut F M. (1993) Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları. Ankara: Saydam Matbaacılık.
- Turgut, M. F., & Baykul, Y. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Türkoğlu, A. (2010). Cumhuriyet döneminde ilköğretim gelişimi. *Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sempozyumu 07-09 Aralık 2005* (s. 77-96). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Tüysüz, C. (2014). Ölçme ve değerlendirmede temel kavramlar ve eğitim sistemindeki uygulamaları. S. Baştürk içinde, *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (s. 3-22). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ulutaş, S., & Erman, M. (2011). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de uygulanmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve değerlendirme Dergisi*, 148-154.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Üstel, F. (2009). Makbul vatandaşın peşinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Varış, F. (1991b). Program geliştirmeye sistematik yaklaşım. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 12-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Varış, F. (1983). Program geliştirme çalışmaları. MEB içinde, *Cumhuriyet dönemi eğitim* (s. 193-214). İstanbul: MEB yayınları.
- Varış, F. (1991a). Programlara ilişkin temel kavram ve tanımlar. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 1-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- Varış, F. (1991c). Öğretim programlarının geliştirilmesi modeller. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 24-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Varış, F. (1991d). Eğitim programlarının geliştirilmesi. F. Varış, A. Özçelik, A. Hızal, A. Türkoğlu, S. Eripek, F. Şeniş, . . . A. Hakan içinde, *Eğitim bilimlerinde çağdaş gelişmeler* (s. 41-47). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Varış, F. (1991e). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme teoriler teknikler*. Ankara: Alkım.
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-87.
- Yılmaz, M. (2014). *Eğitimde felsefe gerek. Bir felsefi temellendirme denemesi*. İstanbul: Sentez .
- Yılmaz, T. (1972). *Eğitim bilimine giriş I*. İstanbul: Latin Matbası.

Yuca, Sami; “Cumhuriyet Döneminin İlk Nüfus Sayımına Göre Muş İlinin Nüfus Özellikleri.”, Akademik Bakış Dergisi, S. 24(Nisan, Mayıs, Haziran) 2011, Celalabat-Kırgızistan, 2011, s. 1-31.

Yücel, H. A. (1938). *Türkiye'de ortaöğretim*. İstanbul: Devlet Basımevi.

ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİ VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

Finansal Serbestleşme

Portföy Yatırımları

Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri

Dr. Nagehan KESKİN

İstanbul

Eylül, 2023

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Makroekonomik Etkileri

Yazar
Dr. Nagehan KESKİN
ORCID (0000-0002-3279-6838)

Editör
Prof. Dr. Temel ERGUN

ISBN 978-625-6796-23-2
E-ISBN 978-625-6796-24-9
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap, Nagehan Keskin'in "Finansal Serbestleşme Sürecinde Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Makroekonomik Etkileri: Türkiye Örneği" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

KÜTÜPHANE KARTI

Yazar: Nagehan KESKİN
Editör: Temel ERGUN
Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Makroekonomik Etkileri
Anahtar Kelimeler:
1. Finansal Serbestleşme, 2. Portföy Yatırımları
3. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri
Birinci basım, 384 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi
Kapak Tasarım

Emircan Yıldırım
Ramazan Bektaş

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
ÖNSÖZ.....	xvii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırma Konusunun Önemi ve Amacı.....	1
2. Araştırmanın Yöntemi.....	2
3. Araştırmanın Planı.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SERBESTLEŞME VE ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

I. FİNANSAL SERBESTLEŞME KAVRAMI VE KURAMSAL TEMELLERİ.....	9
A. Finansal Serbestleşmenin Anlamı ve Kapsamı.....	11
1. Finansal Baskı ve Etkileri.....	12
2. İç ve Dış Finansal Serbestleşme.....	16
3. Serbestleşmede Sıra ve Süre Sorunu.....	17
B. Finansal Serbestleşme Politikalarının Kuramsal Temelleri.....	20
1. McKinnon-Shaw Yaklaşımı.....	20
2. Yeni Yapısalcı Yaklaşım.....	24
3. Yeni Keynesyen Yaklaşım.....	26
II. ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM.....	28
A. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Tanımı ve Çeşitleri.....	29

1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	32
2. Portföy Yatırımları	33
3. Diğer Yatırımlar.....	37
a. Diğer Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri.....	37
b. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	38
B. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi	41
III. ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNE KURAMSAL YAKLAŞIM.....	46
A. Faiz Paritesi Kuramı.....	46
B. Portföy Dengesi Kuramı	52
C. IS-LM-BP Analizi Bağlamında Sermaye Hareketleri.....	55
IV. ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN GOÜ'LERE YÖNELMESİNİN NEDENLERİ	58
A. İçsel Faktörler	59
B. Dışsal Faktörler	63

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN SERBESTLEŞMESİ: MAKROEKONOMİK ETKİLER, FİNANSAL KRİZLER VE SERMAYE DENETİMLERİ

I. SERMAYE HAREKETLERİNDE SERBESTLEŞME SÜRECİ, FİNANSAL REFORMLAR VE MAKROEKONOMİK İSTİKRAR	69
A. Sermaye Hareketlerinin Serbestleşmesinin Zamanlaması ve Sıralaması.....	70
B. Sermaye Hareketleri ve Makroekonomik İstikrar	73
C. Çeşitli Ülkelerin Finansal Serbestleşme ve Uluslararası Sermaye Hareketlerine Açılma Deneyimleri	75
II. SERMAYE HAREKETLERİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ.....	78

A. Sermaye Hareketleri ve Döviz Kuru	78
B. Sermaye Hareketleri ve Faiz Oranları	81
C. Sermaye Hareketleri ve Döviz Rezervleri.....	84
D. Sermaye Hareketleri ve Para Arzı.....	87
E. Sermaye Hareketleri ve Cari İşlemler Dengesi	90
F. Finansal Derinleşme ve Gelişme.....	92
G. Sermaye Hareketleri ve Menkul Kıymet Piyasaları.....	94
III. GOÜ'LERE YÖNELİK SERMAYE HAREKETLERİNİN HACMİ VE FİNANSAL KRİZLER.....	97
A. GOÜ'lere Yönelik Sermaye Hareketlerinin Hacmi	97
B. Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Finansal Krizler Arasındaki İlişki.....	105
C. GOÜ'lerde Yaşanan Finansal Krizler ve Sermaye Hareketlerinin Rolü.....	110
1. Meksika Krizi (1994)	111
2. Asya Krizi (1997).....	114
3. Rusya Krizi (1998).....	119
4. Brezilya Krizi (1999).....	121
5. Arjantin Krizi (2001)	123
IV. ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN DENETİMİ	128
A. Sermaye Denetimlerinin Nedenleri ve Etkileri	129
B. Sermaye Denetimlerinin Tarihçesi.....	131
C. Sermaye Denetimlerinin Türleri.....	133
1. Doğrudan (İdari) Denetimler.....	133
2. Dolaylı (Piyasa Temelli) Denetimler	134
3. Küresel Düzeyde Sermaye Denetimi: Tobin Vergisi	136

D. Sermaye Denetimlerine İlişkin Çeşitli Ülke Deneyimleri.....	140
1. Uzun Süreli Yoğun Denetimler: Çin ve Hindistan.....	140
2. Sermaye Çıktıları Üzerindeki Denetimler: Malezya	141
3. Sermaye Girişleri Üzerindeki Denetimler: Şili	144
E. Sermaye Denetimlerinin Etkinliği.....	146

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE FİNANSAL SERBESTLEŞME SÜRECİ VE ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ

I. 1980 ÖNCESİ TÜRK FİNANS PİYASALARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ	150
II. TÜRKİYE'DE FİNANSAL SERBESTLEŞME SÜRECİNDE YAPILAN REFORMLAR	152
A. Faiz Oranları Üzerindeki Denetimlerin Kaldırılması	153
B. Döviz Kuru Politikasının Değişmesi.....	155
C. Sermaye Piyasası Kurulu'nun Kurulması.....	157
D. Devlet İç Borçlanma Senetleri İhalelerine Başlanması	158
E. Merkez Bankası Bünyesinde Piyasaların Kurulması	159
F. Sermaye Hareketlerinin Serbestleştirilmesi.....	160
G. Bankacılık Sektörü İle İlgili Reform ve Düzenlemeler	163
III. TÜRKİYE'DE SERMAYE HAREKETLERİNİN İÇERİĞİ VE GELİŞİMİ	164
A. Türkiye'de Sermaye Hareketleri Hesabının İçeriği ve Özellikleri	164
B. Türkiye'de Sermaye Hareketlerinin Hacmi ve Gelişimi	166
1. Toplam Sermaye Hareketleri.....	167
2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	172
3. Portföy Yatırımları	173

4. Diğer Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri.....	177
5. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri.....	180
IV. TÜRKİYE'DE SERMAYE HAREKETLERİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ	184
A. Sermaye Hareketleri ve Döviz Kuru.....	185
B. Sermaye Hareketleri ve Faiz Oranları	191
C. Sermaye Hareketleri ve Döviz Rezervleri.....	200
D. Sermaye Hareketleri ve Para Politikası	203
E. Sermaye Hareketleri ve Para Arzı	206
F. Sermaye Hareketleri ve Cari İşlemler Dengesi.....	210
G. Finansal Piyasalarda Derinleşme ve Gelişme	217
1. Finansal Derinleşme Göstergelerinin Gelişimi	218
2. Kredi ve Mevduatların Gelişimi	221
3. Yurtiçi Finansal Varlıkların Gelişimi.....	224
H. Sermaye Hareketleri ve Menkul Kıymetler Piyasası.....	227
V. FİNANSAL SERBESTLEŞME SONRASI TÜRKİYE'DE YAŞANAN FİNANSAL KRİZLER VE SERMAYE HAREKETLERİ.....	233
A. 1994 Krizi	234
B. Kasım 2000 Krizi.....	241
C. Şubat 2001 Krizi	247

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ: TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

I. SERMAYE HAREKETLERİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ KONUSUNDA YAPILAN UYGULAMALI ÇALIŞMALAR	256
---	-----

II. EKONOMETRİK YÖNTEM	259
A. Zaman Serilerinde Durağanlık	261
1. Birim Kök Testleri	262
a. Yapısal Kırılmaların Dikkate Alınmaması Durumunda Uygulanan Birim Kök Testleri.....	263
b. Yapısal Kırılmaların Dikkate Alınması Durumunda Uygulanan Birim Kök Testleri.....	264
2. Mevsimsel Birim Kök Testleri	269
B. Eşbütünleşme Analizi: Sınır Testi ve ARDL Yaklaşımı	270
III. VERİ SETİ	275
IV. UYGULAMA SONUÇLARI	277
A. Birim Kök Testi Sonuçları	277
B. Sınır Testi Yaklaşımı ile Eşbütünleşme İlişkisi Araştırılacak Modellerin Belirlenmesi	282
C. Sınır Testi ve ARDL Yaklaşımı Sonuçları	284
1. Sermaye Hareketleri ve Reel Döviz Kuru.....	285
2. Sermaye Hareketleri ve DİBS Faiz Oranı.....	291
3. Sermaye Hareketleri ve Mevduat Faiz Oranı	296
4. Sermaye Hareketleri ve TCMB Döviz Rezervleri.....	301
5. Sermaye Hareketleri ve Para Arzı.....	308
6. Sermaye Hareketleri ve Cari İşlemler Dengesi.....	310
7. Sermaye Hareketleri ve İMKB Endeksi.....	314
8. Sermaye Hareketleri ve İMKB İşlem Hacmi.....	319
SONUÇ	327
KAYNAKÇA	343

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Yükselen Piyasalar ve GOÜ'lere Yönelik Net Sermaye Akımları ¹ (Milyar Dolar).....	100
Tablo 2: Türkiye'ye Yönelik Net Sermaye Hareketleri (Milyon Dolar).....	168
Tablo 3: Türkiye'ye Yönelik Net Portföy Yatırımları (Milyon Dolar).....	174
Tablo 4: TCMB Tarafından Alım-Satımı Yapılan Döviz Tutarları (Milyon Dolar).....	189
Tablo 5: Türkiye'de Enflasyon ve Faiz Oranları (%).....	193
Tablo 6: TCMB Döviz Rezervleri (Milyon Dolar).....	201
Tablo 7: TCMB Analitik Bilançosu (Seçilmiş Kalemler) ve TCMB Toplam Net Döviz Alımları.....	207
Tablo 8: Türkiye'de Sermaye Hareketleri ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar).....	212
Tablo 9: Türkiye'de Finansal Derinleşme Göstergelerinin Gelişimi.....	220
Tablo 10: Mevduat Bankaları Kredi ve Mevduat Hacim ve Oranları.....	222
Tablo 11: Toplam Yurtiçi Finansal Varlıkların Dağılımı (%).....	224
Tablo 12: İMKB Hisse Senetleri Piyasasına İlişkin Çeşitli Göstergeler.....	229
Tablo 13: Yabancı Yatırımcıların Hisse Senedi Verileri.....	231
Tablo 14: Dickey-Hasza-Fuller Mevsimlik Birim Kök Testi Sonuçları.....	278
Tablo 15: ADF Birim Kök Testi Sonuçları.....	279
Tablo 16: KPSS Birim Kök Testi Sonuçları.....	280
Tablo 17: Minimum LM Birim Kök Testi Sonuçları.....	281
Tablo 18: Model 1'in Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.....	286
Tablo 19: Model 1'in Sınır Testi Sonucu.....	287
Tablo 20: Model 1'in Uzun Dönem ARDL Modeli Tahmin Sonuçları ve Hesaplanan Uzun Dönem Katsayıları.....	288

Tablo 21: Model 1'in ARDL Yaklaşımına Dayalı Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları.....	290
Tablo 22: Model 2'nin Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.....	292
Tablo 23: Model 2'nin Sınır Testi Sonucu.....	292
Tablo 24: Model 2'nin Uzun Dönem ARDL Modeli Tahmin Sonuçları ve Hesaplanan Uzun Dönem Katsayıları.....	293
Tablo 25: Model 2'nin ARDL Yaklaşımına Dayalı Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları.....	295
Tablo 26: Model 3'ün Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	296
Tablo 27: Model 3'ün Sınır Testi Sonucu.....	297
Tablo 28: Model 3'ün Uzun Dönem ARDL Modeli Tahmin Sonuçları ve Hesaplanan Uzun Dönem Katsayıları.....	298
Tablo 29: Model 3'ün ARDL Yaklaşımına Dayalı Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları.....	299
Tablo 30: Model 4'ün Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	302
Tablo 31: Model 4'ün Sınır Testi Sonucu.....	302
Tablo 32: Model 4'ün Uzun Dönem ARDL Modeli Tahmin Sonuçları ve Hesaplanan Uzun Dönem Katsayıları.....	304
Tablo 33: Model 4'ün ARDL Yaklaşımına Dayalı Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları.....	305
Tablo 34: Model 5'in Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	309
Tablo 35: Model 5'in Sınır Testi Sonucu.....	309
Tablo 36: Model 6'nın Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.....	311
Tablo 37: Model 6'nın Sınır Testi Sonucu.....	311
Tablo 38: Model 6'nın Uzun Dönem ARDL Modeli Tahmin Sonuçları ve Hesaplanan Uzun Dönem Katsayıları.....	312
Tablo 39: Model 6'nın ARDL Yaklaşımına Dayalı Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları.....	314

Tablo 40: Model 7'nin Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.....	315
Tablo 41: Model 7'nin Sınır Testi Sonucu.....	316
Tablo 42: Model 7'nin Uzun Dönem ARDL Modeli Tahmin Sonuçları ve Hesaplanan Uzun Dönem Katsayıları.....	317
Tablo 43: Model 7'nin ARDL Yaklaşımına Dayalı Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları.....	318
Tablo 44: Model 8'in Sınır Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.....	320
Tablo 45: Model 8'in Sınır Testi Sonucu.....	321
Tablo 46: Model 8'in Uzun Dönem ARDL Modeli Tahmin Sonuçları ve Hesaplanan Uzun Dönem Katsayıları.....	322
Tablo 47: Model 8'in ARDL Yaklaşımına Dayalı Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları.....	323

KAYNAKÇA

- Ağcaer, Arzu, **Dalgalı Kur Rejimi Altında Merkez Bankası Müdahalelerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Bir Çalışma**, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Piyasalar Genel Müd., Ankara, 2003.
- Akdiş, Muhammed, “Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Yol Açtığı Finansal Krizler ve Bu Krizleri Önlemede Kullanılabilecek Araçlar: Tobin Vergisi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Yıl:6, Sayı:36, Mayıs-Haziran 2004, <http://maksis.pamukkale.edu.tr/Mak21.htm>, (21.09.2006).
- Akdiş, Muhammet, **Global Finansal Sistem, Finansal Krizler ve Türkiye**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul, 2000.
- Akkan, Nejla Adanur, “Kriz Sonrası Süreçte Türkiye Ekonomisinde Uygulanan Döviz Piyasası Müdahalelerinin Etkinliği”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:13, 2007.
- Akkan, Nejla Adanur, “Uluslararası Sermaye Akımları: Etkileri, Sterilizasyon Politikaları ve Değişen Yapısı”, **Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:7, Mayıs 2002.
- Akmal, Muhammad Shahbaz, “Stock Returns and Inflation: An ARDL Econometric Investigation Utilizing Pakistani Data”, **Pakistan Economic and Social Review**, Volume:45, No:1, 2007, <http://www.pu.edu.pk/economics/pesr/PDF-CurrentIssue/4Akmal%20-%20Stock%20Returns%20and%20Inflation.pdf> (12.11.2007).
- Akman, Vedat, **Modern Dünyadaki En Büyük Ekonomik Kriz, Asya Krizi Sonrası ve Muhtemel Etkileri**, Rota Yayınları, İstanbul, 1998.

- Akyüz, Yılmaz ve Korkut Boratav, “Türkiye’de Finansal Krizin Oluşumu”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:17, Sayı:197, Ağustos 2002.
- Alagöz, Mehmet ve Sinem Yapar, “Erken Uyarı Sinyali Olarak Sermaye Göstergeleri: Asya Krizi Örneği”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:21, Sayı:247, Ekim, 2006.
- Alp, Ali, **Finansın Uluslararasılaşması**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ankara Sanayi Odası, “Malezya Sermaye Kontrolleri”, **ASOMEDYA Dergisi**, Ağustos 2001, <http://www.aso.org.tr/html/TUR/asomedy/agustos2001-ft.html#buyutec> (17.10.2006).
- Apak, Sudi, Ayhan Uçak ve Sadi Uzunoglu, “Finansal Serbestleşmenin ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, **TEK Uluslararası Ekonomi Konferansı**, Ankara, 11-13 Eylül 2006.
- Aramaki, Kenji, “Sequencing of Capital Account Liberalization- Japan’s Experiences and Their Implications To China”, **Public Policy Review**, Volume:2, No:1, January, 2006, http://www.mof.go.jp/english/pp_review/ppr002/ppr002f.pdf (12.12.2006).
- Arasıl, Ömer, **Finansal Serbestleştirme ve Kamu Finansmanına İlişkin Sorunlar (Türkiye Deneyimi)**, Yayınlanmamış Çalışma, İzmir, 1995.
- Arı, Ahmet Aydın, “Dışa Açıklık ve Enflasyon: Türkiye Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.

- Arıkboğa, Aysel, “Tobin Vergisi Önerisi”, **Maliye Güncesi**, (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Bülteni), Sayı:7, Ekim 2001.
- Arın, Tülay, “Türkiye’de Mali Küreselleşme ve Mali Birikim ile Reel Birikimin Birbirinden Kopması”, **İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar (Korkut Boratav’a Armağan)**, Edt: A.H.Köse, F. Şenses, E. Yeldan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Ariyoshi, Akira, Karl Habermeier, Bernard Laurens, İnci Otker-Robe, Jorge Ivan Canales-Kriljenko and Andrei Kirilenko, “Capital Controls: Country Experiences With Their Use and Liberalization”, **IMF Occasional Paper**, No:190, 2000. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/op190/> (25.11.2006)
- Aslan, Nurdan, **Uluslararası Özel Sermaye Akımları, Portföy Yatırımları ve Sıcak Para Hareketleri**, 2. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997.
- Aşıkoğlu, Yaman, “Alternative Frameworks of Financial Liberalization and Financial Reform in Turkey”, **Finance, Exchange Rates and Financial Liberalization**, SPK Yayın No: 24, Ankara, 1995(a).
- Aşıkoğlu, Yaman, “Theories of Financial Liberalization: A Comparative Perspective”, **Finance, Exchange Rates and Financial Liberalization**, SPK Yayın No: 24, Ankara, 1995(b).
- Ata, Defne ve H. Serkan Silahşör, **Parasal Birlik, Avrupa Para Birliği ve Türkiye**, TC. Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar Genel Müd., Ankara, 1999.
- Atamtürk, Burak, “Finansal Liberalizasyonun Etkileri”, **İktisat Dergisi**, Sayı:438, Haziran 2003.

- Atlaş, Gökben, “Yabancı Yatırımcılar”, **Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi**, Sayı:66, Şubat 2008, <http://www.tspakb.org.tr>, (25.06.2008).
- Aydın, M. Faruk ve Vuslat Us, “Carry Trade: Gelişmeler ve Riskler”, **TİSK Akademi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, 2007.
- Aysu, Gökçe, “Karanlığa Giden Yolda Arjantin: Nasıl Bu Hale Geldi? IMF Ne Kadar Suçlu?”, **Ekonomik Dergisi**, (Boğaziçi Üniversitesi, İşletme ve Ekonomi Kulübü), Sayı:4, Mayıs 2003, <http://www.buik.net/subcommittee/ekonomik/showarticle.asp?aid=189> (13.08.2007).
- Bağımsız Sosyal Bilimciler, **2008 Kavşağında Türkiye: Siyaset, İktisat ve Toplum**, Yordam Kitap, İstanbul, 2008.
- Bahçeci, Sema, **Ortodoks ve Heteredoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi**, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, Temmuz 1997.
- Bali, B. Bülent ve Mustafa Çelen, “Finansal Piyasalar ile İç Borçlanma Maliyeti İlişkisi: AB Ülkeleri ile Bir Karşılaştırma”, **18. Türkiye Maliye Sempozyumu Tebliğleri**, Girne, 13-16 Mayıs 2003, <http://www.marmara.edu.tr/maliyesempozyumu/tebligler/2-3.doc> (20.07.2005).
- Balseven, Hale ve M. Mustafa Erdoğan, “Mali Krizleri Önlemede Sermaye Kontrolleri: Malezya ve Şili Deneyimlerinden Türkiye İçin Dersler”, **2004 Türkiye İktisat Kongresi Gelişme Stratejileri ve Makroekonomik Politikalar Tebliğ Metinleri I**, DPT, Ankara, 2005.
- Barbaros, Funda ve Ezgi Erol, “Türkiye’de Finansal Serbestleşirmenin Makro Ekonomik Etkileri”, **TEK**

- Uluslararası Ekonomi Konferansı**, Ankara, 11-13 Eylül 2006.
- Barışık, Salih ve Ersin Açıkgöz, “Türkiye’de Uluslararası Sermaye Hareketleri Faiz İlişkisi: 1992-2005 Dönemi VAR Analizi”, **TİSK Akademi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, 2007.
- Bastı, Eyüp, **Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi**, SPK, Yayın No:191, Ankara, 2006.
- Baydur, Cem, “Yükselen Reel Faizler Türkiye’de Toplam Talebi Arttırır”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt:44, Sayı:508, 2007.
- Baykal, C. Murat, “Hukuki Boyutlarıyla Finansal Krizler”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:60, Mart 2007.
- BDDK, **Finansal Piyasalar Raporu/Aralık 2007**, Sayı:8.
- Bedestenci, H. Çetin ve M. Akif Kara, “Sermaye Hareketleri ve Kalkınma”, **Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular**, Edt: Sami Taban ve Muhsin Kar, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.
- Berksoy, Taner ve Burak Saltoğlu, **Türkiye Ekonomisinde Sermaye Hareketleri**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1998-58, İstanbul, 1998.
- Berument, Hakan ve Nergiz Dinçer, “Do Capital Flows Improve Macroeconomis Performance In Emerging Markets?: The Turkish Experience”, **Emerging Markets Finance and Trade**, Volume:40, Number:4, 2004.
- Bilgin, Gazi, “Rusya Krizinin Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine Etkisi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ocak 2002, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/Rusya.doc> (07.08.2007).

- Binay, Şükri ve Kürşat Kunter, “Mali Liberalleşmede Merkez Bankası'nın Rolü:1980-1997”, **TCMB Tartışma Tebliği**, No:9803, Ankara, 1998.
- Blöndal, Sveinbjörn ve Hans Christiansen, “The Recent Experience With Capital Flows to Emerging Market Economies”, **OECD Economic Department Working Paper**, No:211, February 1999.
- Boratav, Korkut, “2000/2001 Krizinde Sermaye Hareketleri”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:16, Sayı:186, Eylül 2001.
- Boratav, Korkut, **Yeni Dünya Düzeni Nereye**, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- Bustelo, Pablo, Clara Garcia and Iliana Olivie, “Global and Domestic Factors of Financial Crises in Emerging Economies: Lessons From the East Asian Episodes (1997-1999)”, **ICEI Working Paper**, No:16, November 1999, <http://www.ucm.es/info/eid/pb/ICEIwp16.pdf> (14.04.2008).
- Celasun, Merih, “Gelişen Ekonomilerin Dış Kaynak Kullanımı, Finansal Krizler ve Türkiye Örneği, 2001”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:4, Sayı:17, Kasım-Aralık-Ocak 2001,2002.
- Charemza, Wojciech W. and Derek F. Deadman, **New Directions in Econometric Practice**, Second Edition, Edward Elgar Publishing Cheltenham-UK, 1997.
- Chuhan, Punam, G. Perez Quiras and Helen Popper, “International Capital Flows: Do Short Term Investment and Direct Investment Differ?” **World Bank Policy Research Working Paper**, No:1669, October, 1996.

- Corsetti, Giancarlo, Paolo Pesenti and Nouriel Roubini, “What Caused The Asian Currency and Financial Crisis? Part I:A Macroeconomic Overview”, **NBER Working Paper**, No:6833, December 1998.
- Çağlar, Ünal, **Döviz Kurlarının Belirlenmesi: Uluslararası Para Sistemi ve Ekonomik İstikrar**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.
- Çeviş, İsmail ve Cem Kadılar, “The Analysis of The Short-Term Capital Movements by Using The VAR Models: The Case of Turkey”, **The Pakistan Development Review**, Volume:40, Number: 3, Autumn 2001.
- Çulha, Ali, “A Structural VAR Analysis of The Determinants of Capital Flows Into Turkey”, **TCMB Research and Monetary Policy Department Working Paper**, No:06/05, October 2006.
- Day, Kathleen and Julie Tousignant, “Helt Spending, Healt Outcomes and Per Capita İncome in Canada: A Dynamic Analysis”, **Economic and Fiscal Policy Branch, Department of Finance Canada Working Paper**, No: 2005-07, June 2005, <http://www.fin.gc.ca/wp/2005-07e.html>, (15.04.2008).
- Delice, Güven ve Erdinç Tutar, “Uluslararası Sermaye Akımlarının Bileşimi ve Finansal Krizler”, **Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri**, Edt: Halil Seyidoğlu ve Rifat Yıldız, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul, 2006.
- Delice, Güven, “Uluslararası Finansal Entegrasyon ve Gelişmekte Olan Ülkeler: Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2000(a).

- Delice, Güven, “Uluslararası Finansal Sermaye Akımlarını Belirleyen Faktörler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:55, No:1, Ocak-Mart 2000(b).
- Demirtaş, Özgür ve Zülal Güngör, “Portföy Yönetimi ve Portföy Seçimine Yönelik Uygulama”, **Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:4, Temmuz 2004.
- Doğukanlı, Hatice, **Uluslararası Finans**, Nobel Kitabevi, Adana, 2001.
- DPT, “Rusya Krizi ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri”, DPT Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, <http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf> (07.08.2007).
- DPT, **9.Kalkınma Planı Finansal Hizmetler (Mali Piyasalar, Finans Kurumları, Bankacılık, Sigortacılık) Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, Ocak 2006.
- DPT, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2006)**, Mart 2007.
- DTM, “Arjantin ve Türkiye Ekonomik Krizleri”, DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, <http://www.dtm.gov.tr/dtadmin/upload/EAD/KonjonkturIzlemeDb/arjantin.doc>, (13.08.2007).
- Durusoy, Serap, “Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı:18, Temmuz 2000, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/finans.doc> (16.06.2008).
- Edwards, Sebastian, “How Effective Are Capital Controls”, **NBER Working Paper**, No: 7413, November 1999, <http://www.nber.org/papers/w7413.pdf> (20.02.2007).
- Edwards, Sebastian, “The Mexican Peso Crisis: How Much Did We Know? When Did We Know It?”, **NBER Working**

- Paper**, No: 6334, December 1997,
<http://www.nber.org/papers/w6334.pdf> (20.02.2007).
- Edwards, Sebastian, “Two Crises: Inflationary, Inertia and Credibility”, **The Economic Journal**, Volume:108, May 1998,
<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119104986/PDFSTART> (26.03.2007).
- Eğilmez, Mahfi ve Ercan Kumcu, **Ekonomi Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması**, 3. Baskı, Om Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Ekinci, Nazım, “Türkiye’de 1980 Sonrasında Para Politikaları”, **Türkiye’de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar**, Edt: Korkut Boratav ve Taner Berksoy, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993.
- Emek, Uğur, “Finansal Piyasalarda Serbestleşmenin İktisadi Büyüme Üzerine Etkileri”, **Rekabet Dergisi**, Cilt:1, Sayı:3, Temmuz-Ağustos-Eylül, 2000.
- Emil, M. Ferhat ve M. Tuğrul Vehbi, “Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Kalkınma: Türkiye Örneği”, **Hazine Dergisi**, Sayı:15, Mayıs-Aralık 2002.
- Eroğlu, Nadir, “Finansal Küreselleşme: Devletin Düzenleyici Rolü Üzerine Etkileri”, **Küreselleşme İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar**, Der: Alkan Soyak, Om Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Esen, Oğuz, “Finansal Küreselleşme Ortamında Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Portföy Yatırımları”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt:9, Sayı:30, 1998(b).
- Esen, Oğuz, “Finansal Piyasaların Küreselleşmesi ve Sermaye Kontrolleri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt:8, Sayı:27, 1997.

- Esen, Oğuz, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Finansal Serbestleşme Programlarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:13, Sayı:145, Nisan 1998(a).
- Eser, Kadir, “Finansal Liberalizasyon Politikalarının Makroekonomik Performans Üzerindeki Etkileri”, **Hazine Dergisi**, Sayı:1, Ocak 1996.
- Eser, Kadir, “Mali Baskı Altındaki Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Finansal Liberalizasyon Politikalarının Etkinliği”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt:4, Sayı:10, 1993.
- Eşiyok, B. Ali, **İstihdam, Birikim, Büyüme ve Sektörel Gelişme Dinamikleri**, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, Ankara, 2003.
- Fischer, Bernard and Helmut Reisen, “Towards Capital Account Convertibility”, **OECD Development Centre Policy Brief**, No:4, 1992.
- Stanley Fischer, “The Asian Crisis: A View From The IMF”, *Journal of International Financial Management and Accounting*, Volume:9, No:2, 1998, <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119128929/PDFSTART> (04.08.2007).
- Gökbunar, Ramazan ve Mustafa Miynat, “Türkiye’de Finansal Liberalleşme Sürecinde İç Borçlanma Politikalarının Bankacılık Sektörüne Etkileri”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:20, Sayı:231, Haziran 2005.
- Güloğlu, Bülent ve A. Ender Altunoğlu, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:27, Ekim 2002,

<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/Finvekriz.pdf> (09.02.2007).

Güran, Nevzat, **Makro Ekonomik Analiz**, 2. Baskı, Anadolu Mat., İzmir, 1999.

Güriş, Burak ve Burcu Kıran, “Reel Faiz Oranı ve Reel Döviz Kurunun Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerine Etkileri: Sınır Testi Yaklaşımı”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:22, Sayı:255, Haziran 2007.

Güven, Samih, “Türkiye’de Banka Kredileri ve Büyüme İlişkisi”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:17, Sayı:197, Ağustos 2002.

Hazine Müsteşarlığı, **Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı: Hedefler, Politikalar ve Uygulamalar**, TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ankara, Mayıs 2001.

IMF, “The Role of the IMF in Argentina, 1991-2002”, **IMF Independent Evaluation Office Issues Paper**, July 2003, <http://www.imf.org/external/np/ieo/2003/arg/070403.pdf> (15.08.2007).

IMF, World Economic Outlook April 2008.

IMF, World Economic Outlook September 2004.

IMF, World Economic Outlook September 2006.

IMF, World Economic Outlook, May 1998.

Ishii, Shogo and Karl Habermeier, “Capital Account Liberalization and Financial Sector Stability”, **IMF Occasional Paper**, No:211, 2002.

Işık, Gözde, “Finansal Krize Karşı Politika Tepkileri: IMF Programlarına Alternatif Olarak Sermaye Kontrolleri”,

- İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:18, Sayı:209, Ağustos 2003.
- Işık, Sayım, Harun Doğan ve Cem Kadılar, “Ekonomik Büyümede Para ve Fiziki Sermaye: McKinnon Tamamlayıcılık Hipotezi’nin Türkiye İçin Testi”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:20, Sayı:233, Ağustos 2005.
- Işık, Sayım, **Para Finans ve Kriz**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- İnan, Alpan, “Arjantin Krizinin Sebepleri ve Gelişimi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:42, 2002.
- İnandım, Şeyda, **Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ile Reel Döviz Kuru Etkileşimi: Türkiye Örneği**, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2005.
- İnsel, Aysu ve Nesrin Sungur, “Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği, 1989:III – 1999:IV”, **TEK Tartışma Metni**, No:2003/8, Aralık 2003, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/serhar0303.pdf> (30.01.2007).
- İşeri, Müge ve Zeynep Aktaş, “İMKB’de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler, 1997-2005 Dönemi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:151, Temmuz 2005.
- Kaminsky, Graciela L. and Carmen M. Reinhart, “Financial Crises in Asia and Latin America: Then and Now”, **The American Economic Review**, Vol:28, No:2, May 1998.
- Kansu, Aydan, **Döviz Kuru Sistemleri, Döviz Krizleri, Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**, Derin Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kaplan, Ethan, Dani Rodrik, “Did The Malaysian Capital Controls Work?”, **NBER Working Paper**, No: 8142, February

2001, <http://www.nber.org/papers/w8142.pdf>
(25.12.2006).

Kar, Muhsin ve Akif Kara, “Türkiye’ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı:29, Temmuz 2003, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/D/TDERGI/temmuz2003.finans.htm> (04.11.2004).

Kar, Muhsin ve Mehmet Tuncer, “Finansal Kalkınma ve Ekonomik Büyüme”, **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:17, Sayı:3, 1999, <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/6/muhsin/muhsin.html>, (07.06.2003).

Kar, Muhsin ve Seyhan Taş, “ İktisadi Kalkınmada Para ve Sermayenin Yeri”, **Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular**, Edt: Sami Taban ve Muhsin Kar, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.

Kara, M. Akif ve Muhsin Kar, “Yabancı Sermaye Çeşitlerinin Yatırımlar ve Tasarruflar Üzerine Etkilerinin Ekonometrik Analizi, **İktisat İşletme Finans Dergisi**, Yıl:20, Sayı:228, Mart 2005.

Karaca, Orhan, “Türkiye’de Faiz Oranı ile Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Faizlerin Düşürülmesi Kurları Yükseltir mi?”, **TEK Tartışma Metni**, No:2005/14, Ekim 2005, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/karaca-05.pdf> (10.05.2006).

Karagöl, Erdal, Erman Erbaykal ve H. Murat Ertuğrul, “Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Elektrik Tüketimi İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, 2007.

Karlık, Rıdvan, “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Katkısı”, **Ekonomik İstikrar**,

- Büyüme ve Yabancı Sermaye**, Edt: Ali Tarhan, TCMB İnsan Kaynakları Genel Müd. Eğitim Müd., Ankara, 2001.
- Kasman, Adnan, Evrim Turgutlu ve Gonca Konyalı, “Cari Açık Büyümenin mi Aşırı Değerli TL’nin mi Sonucudur?”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:20, Sayı:233, Ağustos 2005.
- Kasman, Saadet ve Duygu Ayhan, “Avrupa Birliği’nin Genişleme Sürecinde Satın Alma Gücü Paritesi Sağlanıyor Mu?”, **2. Ulusal İktisat Kongresi: “Türkiye’nin İktisadi Dönüşüm Süreci”**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 20-22 Şubat 2008.
- Kaya, Ayten Aşen ve Mehmet Güçlü, “Döviz Kuru Rejimleri, Krizler ve Arayışlar”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt:16, Sayı:55, 2005.
- Kazgan, Gülten, **Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi: Birinci Küreselleşmeden İkinci Küreselleşmeye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, 18. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Kesriyeli, Mehtap, “1980’li Yıllardan Günümüze Para Politikası Gelişmeleri”, **TCMB Çalışma Tebliğleri**, Yayın No:97/4, Ankara, Mart 1997.
- Keyder, Nur, **Para: Teori, Politika, Uygulama**, Geliştirilmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık ve Dağıtım, Ankara, 2005.
- Kont, Bayram, “Sermaye Girişleri ve Makroekonomik Etkileri: Türkiye Deneyimi (1990-1996)”, **İktisat Politikası (Seçme Konular, Para Politikası, Maliye Politikası ve Uluslararası İktisat Politikası)**, Edt: Vildan Serin, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

- Korkmaz, Turhan, “Yeni Gelişmekte Olan Sermaye Piyasalarına Yatırım ve Türev Ürünlerin Rolü”, **İMKB Dergisi**, Cilt:5, Sayı:17, 2001.
- Krugman, Paul, “Currency Crisis”, <http://web.mit.edu/krugman/www/crises.html>. (07.08.2007).
- Krugman, Paul, **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü**, Çev: Neşenur Domanıç, 2.Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.
- Kwiatkowski, D., P.C.B. Philips, P. Schmidt and Y. Shin, “Testing the Null Hypothesis of Stationary Against the Alternative of a Unit Root”, **Journal of Econometrics**, Volume:54, 1992.
- Lee, Junsoo and Mark C. Strazicich, “Minimum LM Unit Root Test with One Structural Break”, **Appalachian State University, Department of Economics Working Paper**, No: 04-17, December 2004, <http://econ.appstate.edu/REPEc/pdf/wp0417.pdf>, (26.04.2008).
- Mahlebiciler, Özge, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının Rezerv Yönetim Politikaları ve Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesaplarının Analizi**, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim 2006.
- Martinez, Guillermo Ortiz, “What Lessons Does the Mexican Crisis Hold for Recovery in Asia?”, **Finance and Development**, Vol:35, No:2, June 1998.
- Moreno, Ramon, “What Explains Capital Flows?”, **Federal Reserve Bank of San Francisco Economic Letter**, Vol:22, July 2000,

<http://www.frbsf.org/econrsch/wklyltr/2000/eI2000-22.html>, (05.03.2007).

Neely, Christopher J. “An Introduction To Capital Controls”, **Review**, November-December 1999.

Obstfeld, Maurice and Alan M. Taylor, “Globalization and Capital Markets”, **NBER Working Paper**, No:8846, March 2002, <http://www.nber.org/papers/w8846.pdf> (08.01.2008).

Öçal, Tezer, Ömer Faruk Çolak, Selahattin Togay ve Kadir Eser, **Para Banka Teori ve Politika**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.

Öçal, Tezer ve Ö. Faruk Çolak, **Finansal Sistem ve Bankalar**, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 1999.

Ökten, Zeynep ve Mehmet Yıldırım, “Sermaye Hareketleri ve Tobin Vergisi”, **TEK Uluslararası Ekonomi Konferansı**, Ankara, 11-13 Eylül 2006.

Öniş, Ziya, “Neo-Liberal Küreselleşmenin Sınırları: Türkiye Açısından Arjantin Krizi ve IMF’ye Karşılaştırmalı Bir Bakış”, Ekim 2002, <http://home.ku.edu.tr/~zonis/fall02/neoliberalsinirPDF.pdf>, (13.08.2007).

Özçam, Mustafa, “Türk Sermaye Piyasalarının Profili: Kriz Eğilimi Açısından Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, **SPK Araştırma Raporu**, Ankara, 30.11.1999.

Öztürk, Salih “Kısa Süreli Sermaye Hareketleri ve Para Politikasına Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye Uygulaması”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001.

Öztürk, Salih, “Sabit Döviz Kuru Politikasının Finansal Krizlere Etkisi: 1997 Güneydoğu Asya ve 2000 Kasım–2001 Şubat

- Türkiye Krizleri”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 2003.
- Parasız, İlker, **Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar**, 2. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002.
- Parasız, İlker, **İkinci Kuşak Kalkınma Politikaları ve Reformlar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003.
- Parasız, İlker, **Türkiye Ekonomisi: 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları Uygulamaları**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998.
- Paya, M. Merih, **Makro İktisat**, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2001.
- Payne, James, Junsoo Lee and Richard Hofler, “Purchasing Power Parity: Evidence from a Transition Economy, **Journal of Policy Modeling**, Vol:27, 2005.
- Pesaran, M. Hashem, Yongcheol Shin and Richard J. Smith, “Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships”, **Journal of Applied Econometrics**, Volume:16, No:3, 2001.
- Radalet, Steven and Jeffrey D. Sachs, “The Onset of The East Asian Financial Crises”, **NBER Working Paper**, No:6680, August 1998(a).
- Radelet, Steven and Jeffrey D. Sachs, “The East Asian Financial Crises: Diagnosis, Remedies, Prospects”, **Brookings Papers on Economic Activity**, No:1, 1998(b).
- Rodrik, Dani and Andres Velasco, “Short-Term Capital Flows”, **NBER Working Paper**, No:7364, September, 1999, <http://www.nber.org/papers/w7364.pdf> (12.05.2007).
- Sabır, Hasan, “Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Kriz ve Tobin Vergisi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 170, Kasım 2002.

- Sağlam, Yıldız ve Mehmet Yıldırım, “2001 Krizi Sonrası Uygulanan Faiz ve Kur Politikalarının Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **Güncel Ekonomik Sorunlar Kongresi (26-28 Ekim 2007, Kuşadası) Bildiri Kitabı**, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, No:27, Aydın, 2008.
- Sakarya, Burçhan, “Küresel Finansal Yapı ve 2007 Yılı Dalgalanmaları”, **BDDK Çalışma Tebliği**, Sayı:2, Nisan 2008, <http://www.bddk.org.tr> (01.10.2008).
- Saraçoğlu, Fatih ve Özgür Şahan, “Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:55, Ekim-Aralık 2004.
- Sarno, Lucio and Mark P. Taylor, “Official Intervention in the Foreign Exchange Market: Is It Effective and, If So, How Does It Work?”, **Journal of Economic Literature**, Volume: 39, September 2001.
- Savaş, Vural, “Türkiye’de Liberalizasyon Sürecinde Maliye Politikalarının Özel Ekonomi Üzerindeki Görelî Etkinliği”, **XI. Maliye Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Maliye Bölümü Yayını, İzmir, 1997.
- Seyidoğlu, Halil, “Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, 2003.
- Seyidoğlu, Halil, **Uluslararası Finans**, 3. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 2001(b).
- Seyidoğlu, Halil, **Uluslararası İktisat**, 14. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, 2001(a).
- Skorski, Trevor M. **Financial Liberalization in Developing Countries**, Edward Elgar Publishing Ltd., UK, 1996.

Somçağ, Selim, “Küreselleşmenin Ekonomik Anlamı”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:4, Sayı:17, Kasım-Aralık-Ocak, 2001-2002.

Somel, Cem, “Az Gelişmiş Ülkelerde Finans Politikaları”, **Türkiye’de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar**, Edt: Korkut Boratav ve Taner Berksoy, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993.

Sönmez, Sinan, “Türkiye’de Finansal Serbestlik: İstikrarsızlık Faktörü Mü? Kalkınmanın İtici Gücü Mü?”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt:14, Sayı:49, 2003.

SPK, Faaliyet Raporu (2002 ve 2006).

Suvanto, Antti, Seppo Honkapohja, Tom Berlund and Anne Mikkola, “Promoting The Stability of International Capital Movements”, **Ministry of Finance Finland Research Report**, No:1/2001, Helsinki, November, 2000. http://www.vm.fi/vm/en/04_publications_and_documents/01_publications/07_financial_market/20010131Promot/3505.pdf (10.01.2007).

Şengönül, Ahmet ve Süleyman Değirmen, “Kısa Süreli Sermaye Hareketlerinin Türkiye’nin Ekonomik Büyümesine Etkisi: Sermaye Piyasası ve Bankacılık Kanalı”, **Ekonomik Büyümenin Dinamikleri ve İstihdam: Kaynaklar ve Etkiler**, Edt: Bilin Neyaptı, TEK, Ankara, 2006.

Şengönül, Ahmet, Metin Altıok ve Rana Gürbüz, “Finansal Serbestleşme Sürecinde Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Akımlarının Makroekonomik Etkileri”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:22, Sayı:252, Mart 2007.

Şiriner, İsmail ve Timur Turgay, “Parasal İstikrarın Sağlanmasında Enflasyon Hedeflemesi Rejimi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Etkinliği Sorunu”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt:44, Sayı:509, 2007.

- TBB, **40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi:1958-1997**, TBB Yayın No: 207, İstanbul, Ekim 1998.
- TBB, **Bankalarımız 1994**, TBB Yayınları No: 194, İstanbul, Mayıs, 1995.
- TBB, **Bankalarımız 2006**, TBB Yayınları No:251, İstanbul, Mayıs 2007.
- TC. Maliye Bakanlığı, **Yıllık Ekonomik Rapor (2006 ve 2007)**.
- TCMB, **2008 Yılında Para ve Kur Politikası**, TCMB, Ankara, 18 Aralık 2007.
- TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Sayı:5, Kasım 2007.
- TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Sayı:6, Mayıs 2008.
- TCMB, **Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri**, TCMB, Ankara, Mayıs 2002.
- TCMB, **Ödemeler Dengesi İstatistikleri Tanım ve İlkeleri ile Türkiye Uygulaması**, TCMB İstatistik Genel Müd., Ödemeler Dengesi Müd., Ankara.
- TCMB, **Ödemeler Dengesi Metodolojisi ve Türkiye Uygulaması**,
[http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisim/odemeler_dengesi.h](http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisim/odemeler_dengesi.htm)
tm., (07.11.2006).
- TCMB, **Ödemeler Dengesi Raporu (2006-IV ve 2007-IV)**.
- TCMB, **Para Politikası Raporu (Kasım 2001 ve 2005-III)**.
- TCMB, **Üç Aylık Bülten-2008:1** (Ocak-Mart).
- TCMB, **Yıllık Rapor (1999, 2001 ve 2004)**.
- Temurlenk, M. Sinan ve Sabiha Oltulular, "Türkiye'nin Ekonomik Değişkenlerinin Bütünleşme Dereceleri Üzerine Bir

Araştırma”, **8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi Tebliğleri**, İnönü Üniversitesi, Malatya, 24-25 Mayıs 2007.

Tezcanlı, Meral Varış, Sibel Kumbasar Bayraktar, Oral Erdoğan, Handan Görgünay, Ebru Tan ve Efser Uytun, **Uluslararası Sermaye Hareketlerinde Portföy Yatırımları ve Türkiye**, İMKB Araştırma Yayınları No: 3, İstanbul, 1994.

TSPAKB, **Türkiye Sermaye Piyasası 2006**, TSPAKB Yayın No:33, İstanbul, Mayıs 2007.

TSPAKB, **Türkiye Sermaye Piyasası 2007**, TSPAKB Yayın No:34, İstanbul, Mayıs 2008.

Turagay, R. Tuna, “Güneydoğu Asya Ülkelerinde Yaşanan Finansal ve Ekonomik krizin Genel Değerlendirmesi ve Dünya Ekonomisi ve Ticareti Üzerinde Yaratacağı Muhtemel Etkiler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Asya Krizi Özel Sayısı, Mart 1998.

Türel, Oktar, “Türkiye’de Finansal Yapı ve Politikalar”, **Türkiye’de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar**, Edt: Korkut Boratav ve Taner Berksoy, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993.

Ulusoy, Ahmet, Birol Karakurt, “Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Sermaye Hareketleri: Nedenleri ve Etkileri”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl:9, Sayı:223, Ekim 2004.

Ural, Mert, “Liberalizasyon Dönemlerinde Mali Piyasalardaki Kırılganlığın Oluşturduğu Krizler”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003.

- Utkulu, Utku, “Cointegration Analysis: An Introduction Survey with Application to Turkey”, **I. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Bildirileri**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 11-12 Kasım 1993.
- Utkulu, Utku, “How to Estimate Long-Run Relationships in Econometrics: An Overview of Recent Developments”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:12, Sayı:2, 1997.
- Utkulu, Utku, “Testing for Unit Roots with Structural Change: An Application of the Peron Additive Outlier Test to the Turkish Macroeconomic Time-Series Data”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:12, Sayı:1, 1997.
- Utkulu, Utku ve Hakan Kahyaoglu, “Ticari ve Finansal Açıklık Türkiye’de Ekonomik Büyüme Yönde Etkiledi?”, **TEK Tartışma Metni**, No:2005/13, Ekim 2005, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/Utkulu-2005.pdf>, (12.01.2008).
- Uygun, Ercan, “Financial Liberalization and Economic Performance in Turkey”, **Financial Liberalization in Turkey**, Edt: Yaman Aşkoğlu and Hasan Ersel, TCMB, Ankara, 1993.
- Uygun, Ercan, “Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri”, **TEK Tartışma Metni**, No: 20001/1, 22 Mart 2001.
- Uzunoglu, Sadi, Kerem Alkin ve Can Fuat Gürlesel, **Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ülkelerde Makroekonomik Etkileri ve Türkiye**, İMKB Araştırma Yayınları, No: 6, İstanbul, 1995.
- Uzunoglu, Sadi, **Para ve Döviz Piyasaları**, Literatür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003.

- Ünsal, Erdal, **Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Açık Ekonomi Makro İktisadı**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2005.
- Ünsal, Erdal, **Makro İktisat**, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.
- Vergil, Hasan, “Sermaye Hareketlerinin Kontrolü ve Özel Yatırımlar Üzerine Etkileri”, **Kocaeli Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 2002.
- Williamson, John ve Molly Mahar, **Finansal Liberalizasyon Üzerine Bir İnceleme**, Çev: Güven Delice, Liberte Yayınları, Ankara, 2002.
- Yamak, Nebiye ve Banu Tanrıöver, “Türkiye’de Nominal Faiz Oranı-Fiyat Düzeyi İlişkisi: Gibson Paradoksu”, **8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi Tebliğleri**, 24-25 Mayıs 2007, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Yamak, Rahmi ve Abdurrahman Korkmaz, “Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi”, **Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, Sayı:2, 2005.
- Yay, Turan, “Gelişmekte Olan Ülkelerin Finansal Entegrasyonu Üzerine Bir Değerlendirme”, **İktisat Dergisi**, Sayı:438, Haziran 2003.
- Yay, Turan, Gülsün Gürkan Yay ve Ensar Yılmaz, **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2001-47, İstanbul, 2001.
- Yeldan, Erinç, “Türkiye Ekonomisi’nde Dış Açık Sorunu ve Yapısal Nedenleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi** (Birleşik Metal-İş Ekonomi ve Hukuk Dergisi), No:2005/4, 2005.
- Yeldan, Erinç, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

- Yentürk, Nurhan ve Ahmet Çimenoglu, “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişimi ve Türkiye Ekonomisinin Krizleri Üzerindeki Etkisinin Modellemesi”, **Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Yentürk, Nurhan, “Finansal Sermaye Akımlarının Yatırımlar Üzerindeki Etkileri”, **Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Yentürk, Nurhan, “Finansal Sermaye Girişi Gölgesinde İstikrar Uygulaması: 2000 İstikrar Paketinin İncelenmesi”, **Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Yentürk, Nurhan, “Kısa Dönemli Sermaye Girişinin Makroekonomik Dengeler Üzerine Etkileri: Türkiye ve Meksika İçin Bir Uygulama”, **Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Yıldırım, Hilal, “Yabancı Sermaye ve ABD’ye Yönelik Portföy Yatırımları”, **İş-Güç Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2003, <http://www.isgucdergi.org/index.php?cilt=5&sayi=2year&=2003>, (09.01.2007).
- Yılmaz, Celali, “Döviz Kuru İstikrarının Sağlanmasında Vergi Politikasından Yararlanılması: Tobin Vergisi”, **Geleneksel Finans Sempozyumu 2004 Bildirileri CD’si**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü & Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, 27-28 Mayıs, İstanbul, 2004.

**TÜRK DEMOKRASİ
TARİHİ
(1876-1945)
LİDERLER, PARTİLER VE SEÇİMLER**

Editör
Murat KARATAŞ

Türk Demokrasi Tarihi (1876-1945) Liderler, Partiler ve Seçimler

Editör

Murat KARATAŞ

ORCID (0000-0003-1174-5828)

ISBN 978-625-6796-21-8

E-ISBN 978-625-6796-22-5

1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Türk Demokrasi Tarihi (1876-1945) Liderler, Partiler ve Seçimler
KARATAŞ, Murat

1. Basım, 276 s., 160x235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. Demokrasi

2. Liderler

3. Partiler

4. Seçimler

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
EDİTÖR HAKKINDA	5
YAZAR LİSTESİ	7
GİRİŞ.....	11
TÜRK DÜŞÜNCE DÜNYASINDA LİBERALİZMİN İLK İZLERİ: PRENS SABAHADDİN	17
<i>Gamze AKASLAN</i>	
TÜRK SİYASAL HAYATINDA İLK LİBERAL PARTİ: OSMANLI AHRAR FIRKASI.....	43
<i>Ahmet Ali UGAN</i>	
KURULUŞUNDAN 1945'E CUMHURİYET HALK PARTİSİ “Siyasi faaliyetleri, Kurultayları ve Muhalefet İlişkileri Ekseninde Bir Demokrasi Değerlendirmesi”	59
<i>Evrım BACACI</i>	
MUSTAFA FEVZİ ÇAKMAK (12 OCAK 1876-10 NİSAN 1950) ASKERİ VE SİYASİ YÖNLERİYLE CUMHURİYET'İN İKİNCİ MAREŞALİ.....	105
<i>Serdar Cem SEDİROĞLU</i>	
MUSA KÂZİM KARABEKİR	149
<i>Halil İbrahim ÇELİK</i>	
SÖZDE FAŞİST ÖZDE DEMOKRAT BİR DEVRİMCİ: RECEP PEKER'E BİR İADE-İ İTİBAR DENEMESİ	175
<i>Ahmet Aykut ALTAY</i>	
ATATÜRK DÖNEMİNDE GÜDÜMLÜ BİR MUHALEFET DENEMESİ SERBEST CUMHURİYET FIRKASI	203
<i>Murat KARATAŞ</i>	
İKİNCİ MEŞRUTİYET'TEN 1945'E TÜRK SOLU	223
<i>Veysel BAŞUSTA - Emre SAVUT</i>	
TEK PARTİ DÖNEMİ TÜRKÇÜLÜK POLİTİKALARI: YENİ SOSYAL GERÇEKLİĞİN VE ULUSAL KİMLİĞİN İNŞASI (1923-1938).....	257
<i>Muhammed Veysel BİLİCİ</i>	

TÜRK DÜŞÜNCE DÜNYASINDA LİBERALİZMİN İLK İZLERİ: PRENS SABAHADDİN

Gamze AKASLAN

- ❖ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
- ❖ ORCID: 0009-0004-3265-0240
- ❖ gamzesargin@hotmail.com

Kaynaklar

- Adams, I. & Dyson, R. W. (2007). *Fifty Major Political Thinkers*. 2nd ed. New York: Routledge.
- Akkaya, R., (2005). *Prens Sabahaddin*, Ankara: Liberte Yayınları.
- Akşin, S. (1980). *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Berkes, N. (2014). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. Haz. Ahmet Kuyaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cropsey, J. (1987). Adam Smith. In: L. Strauss & J. Cropsey, eds. *History of Political Philosophy*. 3rd ed. Chicago: The University of Chicago Press, pp. 635-658.
- Çağla, C. (2007). *Tocqueville ve Özgürlük (Tocqueville and Liberty)*. 1st ed. İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık.
- Durukan, K. (2001). Prens Sabahaddin ve İlm-i İçtima, Türk Liberalizminin Kökenleri. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*. Cilt 1, 143-155. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ege, N. N. (1977). *Prens Sabahaddin Hayatı ve İlmi Müdafaları*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Erdoğan, M. (2005). Liberalizm ve Türkiye’deki Serüveni (Liberalism and Its History in Turkey). In: M. Yılmaz, ed. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, cilt 7: Liberalizm. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 23-40.
- Ergün, M. (2008). Prens Sabahattin Bey’in eğitim üzerine düşünceleri. *Kurumsal Eğitim* 1(2), 1-9.
- Erişçi, L. (1941). Türkiye’de Sosyolojinin Tarihçesi ve Bibliyografyası. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 2(1), 159-169.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1962). *Auguste Comte ve Ahmet Rıza*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Goldwin, R. A. (1987). John Locke. In: L. Strauss & J. Cropsey, eds. *History of Political Philosophy*. Chicago: The University of Chicago Press, pp. 476-512.
- Gray, J. (1995). *Liberalism*. 2nd ed. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hampsher-Monk, I. (2005). *A History of Modern Political Thought Major Political Thinkers from Hobbes to Marx*. 16th ed. Oxford: Blackwell Publishing.
- Hanioğlu, Ş. (2001). *Preparation for a Revolution The Young Turks, 1902-1908*. Newyork: Oxford University Press.
- Heywood, A. (2007). *Political Ideologies an Introduction*. 4th ed. New York: Palgrave Macmillan.
- Jeume, L. (2013). *Tocqueville the Aristocratic Sources of Liberty*. 1st ed. Princeton: Princeton University Press.

- Kaluç, Ş. (2009). Osmanlı ahrar fırkasının kuruluşu, faaliyetleri ve sonu. *Kış-Bahar 2009* 53-54, 177-213.
- Korlaelçi, M. (1983). Le play mektebi ve ilk türk temsilcisi Prens Sabahattin Bey. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, 31-58.
- Kutay, C. (1964). Prens Sabahattin Bey, Sultan II. Abdülhamit. İstanbul: İttihat ve Terakki, Tarih Yayınları.
- Lewis, B. (2013). Modern Türkiye'nin Doğuşu, III. Edisyon. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Magid, H. M. (1987). John Stuart Mill. In: L. Strauss & J. Cropsey, eds. *History of Political Philosophy*. 3rd ed. Chicago: The University of Chicago Press, pp. 784-801.
- Mardin, Ş. (2008). Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okan, O. (1989). Sosyologlarımız ve tarihi gerçekler önünde Prens Sabahattin. *Sosyoloji Dergisi* 1, 97-106.
- Özavcı, H. O. (2019). Prens Sabahaddin'in Fikri Kaynakları: Le Play ve Toplum Bilim. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 41, 227-253.
- Özlem, D. (2004). Türkiye'de Pozitivizm ve Siyaset. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Cilt: 1. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Reyhan, C. (2001). Prens Sabahaddin. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Cilt:1. ss.146-151. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Reyhan, C. (2008). *Türkiye'de Liberalizmin Kökenleri Prens Sabahaddin (1877-1948)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sabahaddin, P. (2007). Gönüllü Sürgünden Zorunlu Sürgüne - Bütün Eserleri (From Selfexiled to be Exiled- collected Works). 1st ed. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sabahaddin, P. (2013). İttihat ve Terakki'ye Açık Mektuplar-Türkiye Nasıl Kurtarılabilir? ve İzahlar, Haz. Ahmet Zeki İzgöer. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Sabine, G. & Thorson, T. L. (1973). *A History of Political Theory*. 4th ed. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996). Türkiye'de liberal düşüncenin doğuşu ve gelişimi. *Liberal Düşünce* 2, 103-111.
- Siedentop, L. (1994). *Tocqueville*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press.
- Tanyol, C. (1949). İçtimaî monografi hazırlıkları: Prens Sabahattin. *Sosyoloji Dergisi* 4-5, 145-175.
- Taylor, C. (1984). Kant's Theory of Freedom. In: Z. Pelcysnski & J. Gray, eds. *Conceptions of Liberty in Political Philosophy*. London: The Athlone Press, pp. 100-122.

- Tunçel, A. (2010). Bir Siyaset Felsefesi Cumhuriyetçi Özgürlük (A Political Philosophy, Republican Freedom). 1st ed. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tütengil, C. O. (1954). *Prens Sabahaddin*. İstanbul: Geçit Yayını.
- Ülken, H.Z. (1992). Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ünal F., Kavuncuoğlu, S. (2015). Prens Sabahaddin ve Adem-i Merkeziyetçilik Anlayışı. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 45, 118-130.
- Warburton, N., 2006. *Philosophy: the Classics*. 3rd ed. New York: Routledge.
- Yıldırım, C. e Biçakçı, H., (2019). Osmanlıdan Günümüze Liberalizm ve Liberal Partiler, Akademik Bakış Dergisi 72, 212- 226.
- Zabcı, F. Ç. (2005). John Locke: Liberalizmin düşüncedeki Öncüsü (John Locke: Precursor of Liberal Thought). In: M. A. Ağaoğulları, ed. Kral-Devletten Ulus-Devlete. Ankara: İmge Kitabevi, 101-232.

TÜRK SİYASAL HAYATINDA İLK LİBERAL PARTİ: OSMANLI AHRAR FIRKASI

Ahmet Ali UGAN

- ❖ İğdır Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9264-2673
- ❖ aali.ugan@igdir.edu.tr

Kaynaklar

- Acar, H., & Gök, G. (2020). Türk Siyasal Hayatında 31 Mart Olayı İle İttihat Ve Terakki Cemiyeti'nin Rolü. *Journal of Awareness*, 5(3), 361-374. <https://doi.org/10.26809/joa.5.027>
- Ahmad, F. (1996). *İttihatçılıktan Kemalizme* (3. Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akkaya Kia, R. (2015). Saraylı bir muhalifin siyasi mücadelesi: Teşebbüs-i Şahsi ve âdem-i Merkezîyet Cemiyeti. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 273-296.
- Akşin, S. (1972). 31 Mart Olayına Değın Sabahattin Bey ve Ahrar Fırkası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(03), 541-560. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001087
- Akşin, S. (2006). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi* (6. Baskı). Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Armutcu, M. A. (2020). *Serbesti Gazetesi ve Ahrar Fırkası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi, Çorum. Geliş tarihi gönderen <http://earsiv.hitit.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11491/6130/musa-ali-armutcu2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aydoğdu, N. (2021). Osmanlı Kimliğinden Türk Ulusuna: Modernleşen Türkiye'de Milli Kimlik Politikaları. *Belgi Dergisi*, (21), 59-72. <https://doi.org/10.33431/belgi.815625>
- Aysal, N. (2006). Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı. *Atatürk Yolu Dergisi*, 10(37), 15-53. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000064
- Berkes, N. (2003). *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (4. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Burğaç, M. (2018). Osmanlı Devleti'nde Adem-i Merkezîyetçilik Tartışması (1876-1913). *Amme İdaresi Dergisi*, 51(2), 145-176.
- Demir, F. (2007). *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Durukan, K. (2009). Prens Sabahaddin ve İlm-i İçtima Türk Liberalizminin Kökenleri. İçinde T. Bora & M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Cilt: 1 Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi* (8. Baskı, ss. 143-165). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İslamoğlu, A. (2017). *II. Meşrutiyet Döneminde Siyasal Muhalefet (1908—1913)* (2. Baskı). İstanbul: Gökkuşbu.
- Kaan, O. (2008). *II. Mesrutiyet Döneminde Muhalefet: Ahrar Fırkası* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul. Geliş tarihi gönderen https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Yod_TbVnm4vsAZm18Ja7Gw&no=P0VLdu_SGq1bhpmD-jpggQ

- Kaluç, Ş. (2010). Osmanlı Ahrar Fırkası “Türk Siyasal Yaşamında İlk Liberal Parti”. İçinde T. Uzun (Ed.), *İttihat ve Terraki'den Günümüze Siyasal Partiler* (ss. 81-108). Ankara: Orion Kitabevi.
- Kılıç, M. (2010). Türk Siyasal Hayatında Bir Muhalif İsim ve Hareket: Prens Sabahattin ve Meslek-i İçtima. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 1-14.
- Koçak, B. (2019). *Prens Sabahaddin: Siyasi, toplumsal ve iktisadi fikirleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul. Geliş tarihi gönderen <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000691.pdf>
- Kuran, A. B. (1959). *Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele*. İstanbul: Çeltüt Matbaası.
- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (5. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Reyhan, C. (2008). *Türkiye'de liberalizmin kökenleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Rıfat, M. (1996). *31 Mart Bir İhtilalin Hikâyesi*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Sencer, M. (1974). *Türkiye'de siyasal partilerin sosyal temelleri*. İstanbul: May Yayınları.
- Tansü, Y. E., & Özçörekçi, C. (2020). Ahrar Fırkası. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(2), 232-242. <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.715056>
- Tökin, F. H. (1965). *Türk Tarihinde Siyasal Partiler ve Siyasal Düşüncenin Gelişmesi 1839-1965*. İstanbul: Elif Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1988). *Türkiye'de Siyasal Partiler—Cilt:1—İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918* (Genişletilmiş 2. Baskı). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, C., & Biçakçı, H. (2019). Osmanlıdan Günümüze Liberalizm ve Liberal Partiler. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (72), 212-226.

**KURULUŞUNDAN 1945'E
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
“Siyasi faaliyetleri, Kurultayları ve
Muhalefet İlişkileri Ekseninde Bir
Demokrasi Değerlendirmesi”**

Evrım BACACI

- ❖ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0009-0006-4521-6982
- ❖ evrimbacaci@gmail.com

Kaynaklar

- Akseki C. (2014). “Atatürk Devrimlerinde Yöntem III: Kurumlar ve Araçlar”, *Belgi*, 8(2), s. 981-1005.
- Aysal, N. (2017). *Atatürk Dönemi Türk Devrimi. Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ed. Ertan, T. F, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aysal N, Ökte S K. (2016). “Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi Üçüncü Büyük Kongresi (10-18 Mayıs 1931)”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(30), s. 39-71.
- Aysal N. (2009). “Yönetmel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler Serbest Cumhuriyet Fırkası-Menemen Olayı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarih Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* S(44), s. 581-625.
- Aysal N. (2017). “Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi Dördüncü Büyük Kurultayı (9-16 Mayıs 1935)”, *International Journal of History*, 9(1), s. 21-45.
- Belge, M. (2009). “Mustafa Kemal ve Kemalizm”, içinde *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt 2 Kemalizm, Ed. Bora, T, Gültekingil, M. , İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bezci, B. (2013). “Cumhuriyet Halk Partisi” içinde *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, Ed. Uzun, T. , Ankara: Orion Yayınevi.
- Boratav, K. (1987). “İktisat Tarihi (1908-1980)” içinde *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Ed. Akşin, S. , Ankara: Cem Yayınevi.
- Çelik, N. B. (2009). “Kemalizm: Hegomanik Bir Söylem” içinde *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2 Kemalizm*, Ed. Bora, T, Gültekingil, M. , İstanbul: İletişim.
- Duman Ö. (2017). “Tek Parti Dönemi CHP’de Bir Parti İçi Demokrasi Denemesi: 1939 Seçimleri ve İkinci Seçmenlerle “İstişare”, *ÇTAD*, 13(26), s. 208-235.
- Duverger, M. (1965). *Diktatörlük Üstüne*, Çev. Tanör, B. , İstanbul: Dönem Yayınevi.
- Ekici Y. (2017). “Türk Demokrasi Hayatında Cumhuriyet Halk Fırkası”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), s. 349-359.
- Erdoğan, M. (2014). *Anayasa Hukuku*, Ankara: Orion Yayınevi.
- Erdoğan C. (2017). “Tek Parti İktidarı Döneminde (1923-1950) Cumhuriyet Halk Partisinin İdeolojik Değişim ve Dönüşüm Sürecinin Çözümlemesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), s. 270-279.
- Ertem B. (2013). “Resmi Belgeler ve Basında Menemen Olayı”, *International Journal of History*, 5(1), s. 157-179.

- Gürallar Yeşilkaya, N. (2003). *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İlyas, A, Çoban, E. (2020). *CHP Genel Sekreterlik Büroları Patrimonyal Devlet Geleneğinden Karizmatik Otoriteye*, Ankara: Kadim Yayınevi.
- İnalcık, H. (2016). *Atatürk ve Demokratik Türkiye*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Karataş, M. (2021). “Türkiye’de Asker-Sivil İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: 1973 Cumhurbaşkanlığı Seçimi” içinde *Antik Çağdan Günümüze Tarih Yazıları – II*, Ed. Doç. Dr. Metin Kopar, Ankara: İksad Yayınevi, s. 203-243.
- Karataş, M. (2021). “Tek Parti Döneminde Halk Eğitiminin Bir Aracı Olarak Halkevleri” içinde *Tarih Toplum ve İnanç*, Ed. Dr. Kazım Kartal & Dr. Fehminaz Çabuk, Ankara: İksad Yayınevi, s. 107-152.
- Karataş, M. (2021). “Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün İkinci Dünya Savaşı Arifesinde İç Siyasette Birlik Oluşturma Çabası Üzerine Bir Değerlendirme” içinde *5. Uluslararası Tarih ve Kültür Kongresi (17 Ağustos 2021 / Ankara – Türkiye) Bildiri Kitabı*, Ed. Dr. Öğretim Üyesi M. Ali Türkmenoğlu, Ankara: İksad Yayınevi, s. 90-103.
- Karataş, M. (2021). “Tek Parti Döneminde Köyü Dönüştürme Çabasının Bir Aracı Olarak Köy Enstitüleri ve Pazarören Köy Enstitüsü” içinde *Uluslararası Fenerbahçe Sosyal Bilimlerde Covid-19 Çalışmaları Konferansı (30 Eylül 2021, İstanbul/Türkiye), FBÜ Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi & İksad Tam Metinler Kitabı*, (Ed. Dr. Nihan Akıncılar Köseoğlu & Kaldygal Adilbekova), Ankara: İksad Yayınevi, s. 219-238.
- Karataş, M. (2022). “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin İç ve Dış Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, C: 11, S: 32 (Yaz), Ankara: Türk Eğitim – Sen Yayınları, s. 303-323.
- Karpat, K. H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaştan Y. (2017). “Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyetine Siyasal Partileşme Süreci”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 3(5), s. 89-97.
- Koçak, C. (1987). “Siyasal Tarih (1923-1950)” içinde *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Ed. Akşin, S. , Ankara: Cem Yayınevi.
- Koçak, C. (2013). *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, İstanbul: İletişim.
- Koçak, C. (2007). *Tek Parti Döneminde Muhalif Sesler*, İstanbul: İletişim.
- Koçak, C. (2007). *Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945*, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mahmuoğlu, T. (2017). *CHP’nin Belediye ve Genel Seçim Çalışmaları ve Propagandaları (1923-1957)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Mutlu S. (2013). “Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: Dilek Sistemi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (86), s. 54-102.

- Parla, T. (1991). *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Cilt 2 Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, M. S. (2022). “Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946)” içinde *Tek Parti Dönemi Üzerine Yazılar*, Ed. Karataş, M. , Ankara: Berikan Yayınevi.
- Sunay, C. (2013). “Demokrat Parti Çok Partili Demokrasiye Geçiş” içinde *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, Ed. Uzun, T. , Ankara: Orion Yayınevi.
- Tanör, B. (2019). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunçay, M. (1981). *Türkiye Cumhuriyet’inde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Ankara: Yurt Yayınları.
- Tunçay, M. (1987). “Siyasal Tarih (1908-1923)” içinde *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Ed. Akşin, S. , Ankara: Cem Yayınevi.
- Uyar, H. (2011). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Yayınları.
- Uzun, T. (2013). “Tek Parti Döneminde Siyasal Oluşumlar” içinde *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, Ed. Uzun, T. , Ankara: Orion Yayınevi.
- Uzun H. (2010). “Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları”, *ÇTTAD*, 20(21), s. 233-271.
- Uzun H. (2017). “Cumhuriyet Halk Partisi Kongrelerinde Devletçilik Tartışmaları”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, V(2), s. 273-305.
- Yayla, A. (2015). *Kemalizm Liberal Açıdan Bir Bakış*, Ankara: Liberte Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2009). “Kemalist Düşüncenin Osmanlı Kaynakları” içinde *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2 Kemalizm*, Ed. Bora, T, Gültekingil, M. , İstanbul: İletişim Yayınları.

**MUSTAFA FEVZİ ÇAKMAK (12 OCAK
1876-10 NİSAN 1950) ASKERİ VE
SİYASİ YÖNLERİYLE CUMHURİYET'İN
İKİNCİ MAREŞALİ**

Dr. Serdar Cem SEDİROĞLU

- ❖ Kamu (Emekli)
- ❖ ORCID: 0000-0002-4687-995X
- ❖ serdar.cem@hotmail.com

Kaynaklar

- AHMAD, Feroz (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- AKANDERE, Osman (2020). “Kuruluş Sürecinde Demokrat Partiye Yöneltilen Muvazaa İthamı ve Konunun Siyasi Çevrelerde ve Gazetelerde Ele Alınışı”, *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, C.2, Sayı 1, s.63-76
- AKÇAKAYALIOĞLU, Cihat (1976). “Mareşal Fevzi Çakmak'ın Hatıraları ve Atatürk”, *Bellekten*, C.40, Sayı 157.
- AKŞAM, 19 Ekim 1946: 2
20 Temmuz 1948: 2
22 Temmuz 1948: 2
20-25 Haziran 1949.
- ARCAYÜREK, Cüneyt (1985). *Cüneyt Arcayürek Açıklıyor-1: Demokrasinin İlk Yılları (1947-1951)*, 2.Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ALTAY, Fahrettin (2023). *On Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922*, 2.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
(1999). *Çankaya*, C.II, (Cumhuriyet Gazetesi Armağanı), Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
(1999b). *Çankaya*, C.IV, (Cumhuriyet Gazetesi Armağanı), Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1999). *Tek Adam Mustafa Kemal 1881-1919*, C.1, 18. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
(1999b). *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922*, C.2, 17. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
(1999c). *Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938*, C.3, 16. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- AYDIN, Ayşe (2014). “Demokrat Parti'nin Kuruluşunun İlk Yıllarında Parti İçinde Meydana Gelen Hizipleşme ve Müstakil Demokratlar Grubu”, *Journal of History School*, Sayı XIX, s. 269-288.
- CEBESOY, Ali Fuat (1953). *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Vatan Neşriyat.
- CUMHURİYET. 19 Mayıs 1930: 1.
10-11 Eylül 1947.
9 Temmuz 1953: 1.
28 Ocak 1954: 1.

- ÇAKMAK, Fevzi (2005). *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi Harekâtı- 1935 Yılında Harp Akademisinde Verilen Konferanslar*, Yay. Haz: Ahmet Tetik-Sema Kiper-Ayşe Seven-Serdar Demirtaş, Ankara: Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları (Genelkurmay Basım Evi).
- (2012). *Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik (Garbî Rumeli'nin Sûret-i Ziyâ ve Balkan Harbi'nde Garb Cephesi)*, Yay. Haz: Ahmet Tetik, 2.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÇİFTÇİ, Ali (2019). "Mareşal Fevzi Çakmak'ın 1946-1950 Yılları Arasındaki Siyasal Faaliyetleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.21, Sayı 2, s.967-985.
- ERİCKSON, Edward J. (2003). *Size Ölmeyi Emrediyorum-Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, Çev: Tanju Akad, 2.Basım, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- GENÇ ACAR Derya (2006). "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı ve Atatürk'e İlişkin Konuşma, Demeç ve Söyleşileri Üzerine Bir Basın Taraması", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.22, Sayı: 64-65-66, s.293-328.
- GÖK, Hayrullah (1997). *Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askerî ve Siyasal Faaliyetleri (1876-1950)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- GÜLEN, Ahmet (2022). *Demokratikleşme Sürecinde Mareşal Fevzi Çakmak'ın Siyasal Faaliyetleri*, 2. Baskı, Ankara: Berikan.
- GÜRKAN, Turhan (1971). *Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri (Atatürk'ün on iki yıl hizmetini gören Cemal (Çelebi) Granda'nın hâtıraları)*, İstanbul: Fer Yayınları.
- HAKİMİYETİ MİLLİYE. 17 Mayıs 1930; 16 Mayıs 1931: 1.
- HALE, William (1994). *Turkish Politics and the Military*, London and New York: Routledge.
- (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Çev: Petek Demir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları (Mozaik).
- (2014). *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Çev, Ahmet Fethi, İstanbul: Alfa.
- HATEMİ, Nilüfer (2002). *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, C.I, İstanbul: YKY.
- (2002b). *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, C. II, İstanbul: YKY.
- (2010). "Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri", *Ölümünün 60'ıncı Yıl Dönümünde Mareşal Fevzi Çakmak Paneli (10 Nisan 2010)*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları (Genelkurmay Basımevi), ss.17-25.
- HÜRRİYET. 10 Nisan-19 Mayıs 1975.
- İİH, (1997). *İsmet İnönü'nün Hatıraları Genç Subaylık Yıllarım (1884-1918)*, Yay. Haz: Sabahattin Selek, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- KARABEKİR, Kazım (1960). *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

- (2005). *Paşaların Kavgası*. Yay. Haz. Faruk Özerengin, 6.Baskı, İstanbul: Emre Yayınları.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2000). *Atatürk*, Ed. Bahriye Çeri 4. Baskı, İstanbul: İletişim.
- KARATAŞ, İsrail (2021). “Millet Partisinin Kapatılmasının CHP-DP İlişkilerine Etkisi”, Ed. Esra Türe, Bildiri Tam Metin Kitabı, 10. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi-Sosyal ve Eğitim Bilimleri (11-12 Nisan 2021)*, Ankara: Asos Yayınevi, s.49-58.
- KARATAŞ, Murat (2022). “Türkiye’de Çok Partili Hayatın Kurumsallaşmasında 12 Temmuz Beyannamesi’nin Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme” içinde *Büyük Zafer’in 100. Yıl Anısına Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Üzerine Değerlendirmeler –Tarih-*, Ed. Doç. Dr. Hanefi Bostan & Doç Dr. Nasrullah Uzman, Ankara: Türk Eğitim-Sen Yayınları, s. 4-17.
- KARATAŞ, Murat ve Yeter Solak (2023). “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Muhalif Bir Figür: Nuri Demirağ ve Milli Kalkınma Partisi”, *History Studies*, 15/2 (Mayıs), s.311-325.
- KARPAT, Kemal H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KOCATÜRK, Utkan [t.y.]. *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk*, 1.Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KOÇAK, Cemil (2007). *Türkiye 'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C. II, 3.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KÜLÇE, Süleyman (1953). *Mareşal Fevzi Çakmak, Askeri, Hususi Hayatı*, C. I, 2.Baskı, İstanbul.
- (1953b). *Mareşal Fevzi Çakmak, Siyasi ve Hususi Hayatı*, C.2, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- (1946). *Mareşal Fevzi Çakmak, Askeri, Siyasi Hususi Hayatı*, İzmir: Ticaret Basımevi.
- MHA (Mareşal Hayatını Anlatıyor), Tefrika. Anlatan: Mareşal Fevzi Çakmak, Yazan: Bahadır Dülger, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Yer. 5974, B/4033, Ankara. (Tasvir gazetesinin 28 Ağustos 1947-24 Mart 1948 döneminde, 192 tefrika hâlinde neşredilen hatıralardan oluşmaktadır)
- NEZİROĞLU, İrfan ve Tuncer Yılmaz (2014). *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları*, C. 1, (24.04.1920-28.10.1923 TBMM Hükümetleri Dönemi) (Mustafa Kemal Atatürk, Fevzi Çakmak, Hüseyin Rauf Orbay, Ali Fethi Okyar).
- NUR, Rıza (1967). *Hayat ve Hatıratı*, C.III, İstanbul: Altındağ Yayınevi.
- OKYAR, Ali Fethi (1980). *Üç Devirde Bir Adam*, Yay. Hz: Cemal Kutay, İstanbul: Tercüman Yayınları.
- OMUR, Sinan (1962). *Büyük Mareşal Fevzi Çakmak’ın Askeri Dehası Siyasi Hayatı*, İstanbul: Sinan Matbaası.

- ÖKSE, Necati, Nusret Baycan ve Salih Sakaryalı, (1989). *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, 2.Baskı, Ankara: Genelkurmay Basımevi, ss.55-58.
- ÖZÇELİK, Ayfer (1993). “Çakmak, Fevzi (1876-1950)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.8.
- POLATKAN, Salih (1981). *Askeri ve Siyasi Yönleri ile Mareşal Fevzi Paşa*, Önsöz Basım ve Yayıncılık Koll. Şti.
- SABİS, Ali İhsan (1990). *Harp Hatıralarım (Birinci Cihan Harbi)*, C.2, İstanbul: Nehir Yayınları.
- (1993). *Harp Hatıralarım (İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri)*, C.6, İstanbul: Nehir Yayınları.
- SEDİROĞLU, Serdar Cem (2023). *Türk Dış Politikasında Balkanlar (1923-1939) İdealizm mi? Realizm mi?*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- SANDERS, Liman Von (2022). *Türkiye’de Beş Yıl*, Çeviren: Eşref Bengi Özbilen, 9. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- SON POSTA. 20 Temmuz 1948: 1, 7.
- SOYAK, Hasan Rıza (1973). *Atatürk’ten Hatıralar*, C.1, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- (1973b). *Atatürk’ten Hatıralar*, C.2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ŞİMŞİR, Bilal (2010). “Atatürk Dönemi Sonrasında İsmet İnönü”, *Ölümünün 36’ncı Yıl Dönümünde İsmet İnönü Paneli*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları (Genelkurmay Basımevi), s.25-50.
- TASVİR. (28 Ağustos 1947-24 Mart 1948). 192 tefrika hâlinde neşredilen Mareşal Fevzi Çakmak’ın hatıraları.
- TOPÇU, Semra (2017). *Millî Mücadele Kahramanları Mareşal Fevzi Çakmak*, İstanbul: Halk Kitabevi
- TÜRKMEN, Zekeriya (2008). “Sâbis, Ali İhsan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.35.
- TÜRK PARLAMENTO TARİHİ, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, No: 6.
- TÜTÜNCÜ, Ziya (1975). *Büyük Millet’in, Büyük Askeri Mareşal Fevzi Çakmak*, 6. Baskı, İstanbul: Milliyetçi Yayınlar.
- ULUS: 8 İlkkanun 1943:1.
- 9 Ekim 1946: 1.
- 20 Ekim 1946: 1.
- URHAL, Ömer (1997). *Mareşal Fevzi Çakmak’ın Hayatı, Askeri ve Siyasi Faaliyetleri (1876-1950)*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

VAKİT: 8 Birincikanun 1943: 1

YENİ SABAH, 11 Mayıs 1948.

YEŞİLYURT, Süleyman (2012). *Mareşal ve İnönü'nün Bitmeyen Kavgası*, 2.Baskı, Ankara: Alter Yayın.

YILMAZ, Halit (2005). "Türk Silahlı Kuvvetleri ve Millî Savunma Hizmeti", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.54, Sayı 4, s.375-430.

YILMAZ, Veli (2010). "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Asker Kişiliği (12 Ocak 1876-10 Nisan 1950)", *Ölümünün 60'ıncı Yıl Dönümünde Mareşal Fevzi Çakmak Paneli (10 Nisan 2010)*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları (Genelkurmay Basımevi), s.27-43.

ZÜMRÜT, Şenol (2004). *Mareşal Fevzi Çakmak'ın Siyasal Kişiliği ve Millet Partisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekler:

Ek-1: Tasvir, 28 Ağustos 1947.

Ek-2: Hürriyet, 10 Nisan 1975.

MUSA KÂZİM KARABEKİR

Halil İbrahim ÇELİK

- ❖ Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-5500-4226
- ❖ halilibrahimcelik42@gmail.com

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 121-10-0-0/2-8-1. (1930-1956); BCA, 180-9-0-0/3-20-2. (1922); BCA, 30-10-0-0/ 8-50-11. (1943); BCA, 30-10-0-0/4-22-16. (1940); BCA, 30-10-0-0/45-290-41. (1934); BCA, 30-10-0-0/45-290-51. (1937); BCA, 30-10-0-0/74-483-18. (1925); BCA, 30-11-1-0/36-33-7. (1927); BCA, 30-18-1-1/1-16-18. (1920); BCA, 30-18-1-2 /115-93-9. (1948); BCA, 490-1-0-0/573-2281-1. (1948); BCA, 571/68216-298511-56. (1945).

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH.KMS /54-16. (1919); BOA, HR.SYS. / 2878-55. (1920).

----- (2009). 4 Eylül 1919 Sivas Kongresi Tutanak ve Belgeleri. (K. Pürlü, Derleyici) Sivas: Sivas İl Kültür Müdürlüğü.

Resmi Yayınlar

TBMM. (1925, Şubat 25). TBMM Zabıt Ceridesi, D. II, İçtima Senesi II. C. XIV.

YAZICI, S. (Dü.). (2015). Milli Egemenlik Belgeleri. Ankara: TBMM Basımevi.

Hatıratlar ve Telif Eserler

Atatürk, M. K. (1970). *Nutuk* (Cilt I). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ayışığı, M. (2004). *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Cebesoy, A. F. (1953). *Millî Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Vatan Neşriyat.

Genelkurmay Başkanlığı. (1989). *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Güven, C. (2012). *Millî Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.

İnönü, İ. (2009). *Hatıralar* (2 b., Cilt I). Ankara: Bilgi Yayınevi.

İzzet Paşa, A. (2017). *Feryadım İstiklâl Harbi'nin Gerçekleri* (2 b., Cilt II). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kansu, M. M. (1986). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber* (2 b., Cilt II). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kansu, M. M. (1997). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber* (4 b., Cilt I). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Karabekir, K. (2008). *Hayatım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karabekir, K. (2008). *İstiklal Harbimiz* (Cilt I). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karabekir, K. (2009). *Günlükler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2020). *Türk Siyasi Tarihi*. (C. Elitez, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kırzioğlu, M. F. (1991). *Kâzım Karabekir*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Köstüklü, N. (2013). *Kâzım Karabekir ve Eğitim* (6 b.). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sarihan, Z. (1984). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 2* (1 b., Cilt II). Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.
- Sarihan, Z. (1986). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1* (2 b., Cilt I). Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.
- Selek, S. (1987). *Anadolu İhtilali* (8 b., Cilt I). İstanbul: Kastaş A.Ş. Yayınları.
- Tansel, S. (2019). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tunçay , M., Koçak, Ç., Özdemir, H., Boratav, K., Hilav, S., Katoğlu, M., & Ödekan, A. (2002). *Türkiye Tarihi* (Cilt IV). Cem Yayınevi.

Makaleler

- Arslan Bilgin, F. (2023). Kafkasya'nın Sovyetleştirilmesi ve Türkiye-Kafkasya İlişkileri. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi, XX(77)*, s. 29-42.
- Artuç, N. (2019). Milli Mücadele Döneminde Kâzım Karabekir Paşa'nın Enver Paşa Hakkındaki Düşünceleri ve İstihbarat Çalışmaları. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(47)*, s. 125-138.
- Genç, R. (2010). İstiklal Harbinde Kâzım Karabekir'in Doğu Cephesi Faaliyetleri. *Ölümünün 62'nci Yıl Dönümünde Kâzım Karabekir Paneli*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Karabekir Yıldırım, T. (2010). Kâzım Karabekir'den Hatıralar. *Ölümünün 62'nci Yıl Dönümünde Kâzım Karabekir Paneli*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Karabekir Feyzioğlu, H. (2010). Anılar. *Ölümünün 62'nci Yıl Dönümünde Kâzım Karabekir Paneli*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Karataş, M. (2021). “Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün İkinci Dünya Savaşı Arifesinde İç Siyasette Birlik Oluşturma Çabası Üzerine Bir Değerlendirme” içinde 5. *Uluslararası Tarih ve Kültür Kongresi (17 Ağustos 2021 / Ankara –*

Türkiye)Bildiri Kitabı, Ed. Dr. Öğretim Üyesi M. Ali Türkmenoğlu, Ankara: İksad Yayınevi, s. 90-103.

Keleşılmaz, V. (2010). İstiklal Harbi'nde Kâzım Karabekir'in Doğu Cephesi Faaliyetleri. *Ölümünün 62'nci Yıl Dönümünde Kâzım Karabekir Paneli*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Köstüklü, N. (1985). Kâzım Karabekir'in Açtığı Okullar. *Belgelerle Yakın Tarih Dergisi*(5), 31-35.

Sarıçoban, G. (2017). Kâzım Karabekir'in Askeri ve Siyasi Biyografisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), s. 137-157.

Süslü, A. (2010). Atatürk'ün Yakın Silah Arkadaşlarından Kâzım Karabekir. *Ölümünün 62'nci Yıl Dönümünde Kâzım Karabekir Paneli*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Ünalp, F. R. (2010). Musa Kâzım Karabekir'in Öz Geçmişi. *Ölümünün 62'nci Yıl Dönümünde Kâzım Karabekir Paneli*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

İnternet Kaynakları

<https://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr/>. (8 Ağustos 2023 tarihinde alındı).

استانبول - اردکوی
19/12/1933

باسمه و بجماعت یاشا حضرتین

یاشا قردوشم

بوندو اوج بوجومه ای اول کوروشدیزگن زمانه اکی شی جا انشم . هفت بی جو ای امد ما یقینه ری خاطر
ایشردت حورسندو قالم :

1- بانا اماره سن فرار و یله اوانده ایینه آنانک بولدیله کوندراس ایند . عذری جانده
ان اوقاه نظریمی یله آیدر . عیاش ده فوخلی یاشانک اکیا هیله ریکلیک زمانه عیاش خصوصی ریکیم
اولسونه بی خاطر امدورده - بانا اماره اولنای . اوانه هاند جوبه سی اکی لغو ایند . هاکیمینه
آلیدر . عیاش امانک اولسونه بولسونه اهنی قالمده رکه بنده بی خاطر بی اقلادی . هر دیزه عیاش
کدردی ده بی جوبه ازلریات لینی حالده حیاتی پیرانده ~~بی~~ بی خاطر سن یله
بنده برانجامه روی رده ؟ بوندیشو بوردکی بانا اماره سن فرار و یله اوانده ایینه ده رخ بیصه و شقر
وان بولک آلاس بولک عیاشده رکلر ده ؟ مشروطیت دوندک سیاسی و فکری عیاشده حکمرانیه رکی شکله
بازارده حقیقی و قاعدی رومانه دوندسکه ایینه وظیفه کورسکیز بیز بیست بانه رکل اوانک بی خاطر سن
حانده عیاشده یله عیاش . بوندو اکی بیجلی ده . خصصه اوانده اشدی کجه تک بیکا عیاشده یله عیاش
ارزانا ما حقیقی . جکده اوانده حکمت جوبه عیاش و عیاش عیاشک شیف و حیاتیه توریع اولوند لینی سولدیله
اناره بوقارای کیکلی حالده حکومت سیزک ده بوجوضده کج جابلرک اسفان اولوند لینی راستی استیلا
بولماسی تاریکی زیاره اشدیله ده .

2- یا قیاده اشم ایچونه صرف ایشیکم بیک برارد . بوندک بولک قیسنی لاندو طبع صفت دیکرکی ده مشروطه
صرف ایچنه رم . هر عیاشی به و بولیک حالده وظیفه عیاش « مکلیج بانا اماره اولر یقینه اشدی اکی استیلا » ابرام
اولونجه اوردو مع ! ده عیاشه جابلرک و بولیک ضروری بی جواب ده استیلا بوجوضده عیاشک بوندو . بو
بانانک اوردو نسی ایچونه زات هاکیمینه سراجعتو ده هفتو جواب لطف بولور و طاری . برای قیاس ایچونه
حکم لره بویاشک نانه لغوی طرافتای رکل . بیان ارا اب به و حیثیه کج بی امانه ایچونه مهم
بی شرت و . صیاعه اوانه ماسنی تأکید جابلرم .

3- استیلا کج بولور بولور عیاشی ماره بی ده عیاشی ملی بی و وظیفه لغو ایچوسم :
4- عیاشده عیاشک مشروطیت اوانه زمانده کج اجمده عیاشک عیاشی و عیاشک بی لکده نشر
ایشردت اولماسی حقیقده قایب اولسونه و ملی عیاشک و قایل بولک تقدیر اولماسی و وطن دارواری
ایچونه عیاش و اوانده کج عیاشک عیاشک عیاشک سبب اولسونه ده . تکیتم :
5- ملی و عیاشک تاریخچه ایچونه بک مهم بیچاره اولسونه عیاشک اوردو سنک استانبول استیلا عیاش بولوند ده
قنده سونلرکده بیچرواره حالده روند و عیاشک عیاشک اولماسی و عیاشک عیاشک

030 10 45 290 41 5

Ek 2; Kâzım Karabekir'in Cumhuriyet Halk Partisine üyelik başvurusu,
BCA, 490-1-0-0/573-2281-1-11.

C. H. Partisine yazılmak için başvuru	
İl:	<i>İstanbul</i>
İlçe:	<i>Kadıköy</i>
Kamun:	<i>Erenköy</i>
Ocak:	<i>Ankara</i>
Adınız ?	<i>Kâzım Karabekir</i>
Babanızın adı ?	<i>Mehmed Emin paşa</i>
Doğum yeriniz ve günü ?	<i>İstanbul .11-8-1298(1882)</i>
Ev adresiniz ?	<i>Ankara, İsmet p. caddesi 428</i>
Okuma dereceniz ?	<i>Har p. akademisi</i>
İşiniz ?	<i>Emekli general</i>
Bundan önce hangi ödevler- de bulundunuz ?	<i>İstiklal harbinde Garb cephesi Komutanı ve badiye mebusu, sonra İstanbul mebusu.</i>
Şimdiye kadar hangi uram- larda oturdunuz ?	<i>Ankara'da Colikte, İstanbul da Erenköyde -</i>
Dağılmış veya bugünkü par- tilere girdiniz mi ? Girdiniz- se neden ötürü çekildiniz ?	<i>Mesded terekke ferer cumhuriyet fakası lideri idim</i>

Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü'nün ve Programının genel esasla-
rını ve diğer hükümlerini kutsal bir inanla kabul ve Partinin kayıt-
sız ve şartsız uyumlu bir ferdi olarak çalışacağımı namusumla yüke-
nir, Partiye kabulümü dilerim.

19-12-1938

Kâzım Karabekir

B.S.

Partiye başvurusuna cevaplanması

Genel Sekreter tarafından

emir kuyrulmuştu.

4-I-939

SÖZDE FAŞİST ÖZDE DEMOKRAT BİR DEVİRİMCİ: RECEP PEKER'E BİR İADE-İ İTİBAR DENEMESİ

Ahmet Aykut ALTAY

- ❖ Akdeniz Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-5979-1140
- ❖ ahmetaykutaltay@gmail.com; ahmetaykutaltay@akdeniz.edu.tr

Kaynaklar

- Almanlar Türkiye'yi nasıl işgal edecekti,? A listesine dahil kimseler evleri basılarak tevkif edilecekti. (1945, Eylül 9). *Tan*.
- Alpkaya, F. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, F. R. (1950). Peker'in Ölümü. *Ulus*.
- Aydemir, Ş. S. (1963). *Tek Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydın, E., Peculiarities of Turkish Revolutionary Ideology in the 1930s: The Ülkü Version of Kemalism, 1933–1936. *Middle Eastern Studies*, (2004); 40(5), 55-82. <https://doi.org/10.1080/0026320042000265675>
- Başar, A. H. (1945). *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye*. İstanbul: Tan Matbaası.
- Başbakanın üniversitedeki nutku: Recep Peker milliyetçilik anlayışının veciz bir tarifini yaptı. (1947, Mart 29). *Ulus*.
- C. H. F. *Nizamnamesi ve Programı*. (1931). T.B.M.M Matbaası.
- Çolak, İ., Paradigmanın İnşası Türk İnkılabının İdeolojisinin Oluşumu ve Recep Peker. *Liberal Düşünce*, (1996); 1(4), 69-81.
- Çolak, İ., Recep Peker ve Türk İnkılabının İdeoloji Arayışları. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (1997); 131.
- Dereli, U. (1996). *Recep Peker' in Başbakanlık dönemi (5 Ağustos 1946- 9 Eylül 1947)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derin, H. (1995). *Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken (1933—1951)*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Doğan, A. (1964). *Kurtuluş Kuruluş ve Sonrası*. İstanbul: Dünya Yayınları.
- Ekzan, N. (1980). *1946-1958-1970 Devalüasyonları*. Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları.
- Erim, N. (1947, Aralık 4). Peker ve Meselesi II. *Ulus*, 2.
- Goloğlu, M. (1972). *Devrimler ve Tepkileri*. Ankara: Başnur Matbaası.
- Gürün, K. (1991). *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hükümet İtimad Reyini Aldı. (1947, Ekim 14). *Cumhuriyet*.
- İldan, L. (1989). *Recep Peker'in Siyasal Sosyal ve Ekonomik Görüşleri* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnönü, İ. (1987). *Hatıralar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İz, M. (1975). *Yılların İzi*. İstanbul: İrfan Yayınevi.

- Karataş, M. (2020). "Tek Parti Döneminde Halk Eğitiminin Bir Aracı Olarak Halkevleri" içinde *Tarih Toplum ve İnanç*, Ed. Dr. Kazım Kartal & Dr. Fehminaz Çabuk, Ankara: İksad Yayınevi, s. 107-152.
- Kıdış, O. (2006). *ATATÜRK DÖNEMİNDE RECEP PEKER (1920-1938)*. İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.
- Özalp, K., ve Özalp, T. (1992). *Atatürk'ten Anılar*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özçetin, B., ZİGANA DAĞINDAKİ PORTAKAL AĞACI: RECEP PEKER VE KEMALİZM. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2010); 20, 167-187.
- Parla, T. (1992). *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları: Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Oku*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, T. (1995). *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları III*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peker, R. (1982). Halkevleri Açılma Nutku. İçinde *Ülkü Seçmeler (1933-1941)*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.
- Peker, R. (2021). *İnkılap ve İstiklal*. İstanbul: Mavi Gök Yayınları.
- Peker, R., Disiplinli Hürriyet. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, (1933a); 1(3), 177.
- Peker, R., Ülkü Niçin Çıkıyor? *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, (1933b); 1(1), 1.
- Peker, R., R. Peker'in İş Kanununu İzahı. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, (1936a); 7(41).
- Peker, R., Uluslaşma-Devletleşme. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, (1936b); 7(40), 6.
- Recep Peker'in Kütahya'daki Seçim Nutku. (1946, Temmuz 17). *Cumhuriyet*.
- Sertel, Z. (1977). *Hatırladıklarım*. İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Silverman, R., Republican People's Party People: Partisan Polarization in the Republic of Turkey, 1950–1953. *The Middle East Journal*, 73(2), (2019); 73-91. <https://doi.org/10.3751/73.1.14>
- Soyak, H. R. (1973). *Atatürk'ten Hatıralar: C. II*. İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
- Timur, T. (1993). *Türk Devrimi ve Sonrası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları Tek Partiden Çok Partiyeye (1944—1950)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, M., Bir Tarih Anlatısının Dönüşümü: Recep Peker'in Raporları. *Toplumsal Tarih*, (2021); 50.
- Velidedeoğlu, H. V. (1971). *Milli Mücadele Anıları*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Velidedeoğlu, H. V. (1990). *İlk Meclis ve Milli Mücadelede Anadolu*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

ATATÜRK DÖNEMİNDE GÜDÜMLÜ BİR MUHALEFET DENEMESİ SERBEST CUMHURİYET FIRKASI

Dr. Murat KARATAŞ

- ❖ Abdullah Gül Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü-Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
- ❖ ORCID: 0000-0001-1174-5828
- ❖ murat.karatas@agu.edu.tr

Kaynaklar

- Ağaoğlu, A. (2011). *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Türkçesi: Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Atay, F. R. (2012). *Atatürkçülük Nedir?*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Ateş, N. Y. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul: Der Yayınları.
- Avşar, A. (1998). *Bir Partinin Kapatılmasında Basının Rolü Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Aybars, E. (2014). *İstiklal Mahkemeleri*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Aydemir, Ş. S. (1985). *Tek Adam (1922-1938)*, C: 3, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydoğan, P. (2020). *Kemalizmin Muhafazakâr Yorumu*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Balkaya, İ. S. (2016). *1930 Sonun Başlangıcı Serbest Fırkanın İzmir'de Teşkilatlanma Serüveni*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Bila, H. (2008). *CHP 1919-2009*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Çavdar, T. (2013). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Emrance, C. (2006). *99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eraslan, C. (2000). "Türk Siyasi Hayatında Serbest Fırka Deneyimi Üzerine Düşünceler", *İlmi Araştırmalar*, S: 9, İstanbul, s. 77-96.
- Fedayi, C. (2019). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sağ Siyaset (1908-2020)*, Ankara: Kadim Yayınları.
- Güneş, G. (2006). "Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydında Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri Üzerine Oluşan Tartışmalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 25, S: 39 (Mayıs), s. 117-147.
- İnönü, İ. (2001). *Defterler (1919-1973)*, C: 1, Hazırlayan: Ahmet Demirel, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İpekçi, A. (2004). *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor*, İstanbul: Dünya Kitapları.
- Kabacalı, A. (1994). *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kabasakal, M. (1991). *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Kahraman, H. B. (2012). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi – II (1920-1960)*, İstanbul: Agora Kitaplığı.

- Kalafat, Y. (1992). *Şark Meselesi Işığında Şeyh Said Olayı, Karakteri, Dönemindeki İç ve Dış Olaylar*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2002). *Politikada 45 Yıl*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karpat, K. (1992). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Afa Yayınları.
- Kılıçkaya, D. (2012). “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Toplumsal Tabanı ve Cumhuriyet Halk Partisi”, *CTAD*, Y: 8, S: 15 (Bahar), Ankara, s. 3-18.
- Kili, S. (1981). *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Koçak, C. (2014), *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kongar, E. (2000). *2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Küçük, Y. (2022). *Türkiye Üzerine Tezler – I*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Lewis, B. (1998). *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Çeviren: Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mango, A. (1999). *Atatürk*, Türkçesi: Füsün Doruker, İstanbul: Sabah Kitapları.
- Celal Bayar Arşivinden Serbest Fırka Anıları*, (Derleyen: Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Doğan Kitap, 2015.
- Okyar, F. (1980). *Üç Devirde Bir Adam*, Yayına Hazırlayan: Cemal Kutay, İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Öz, E. (1992). *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Öz, E. (2019). *Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Muhalif Ege*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özipek, B. B. (1991). *Türk Siyasal Hayatında Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, H.Ü.S.B.E Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özkök, A. (2009), *Türk Basınında 1930 Belediye Seçimleri*, İ.T.Ü.S.B.E Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sakal, F. (1999). *Ağaoğlu Ahmet Bey*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sertel, Z. (2001). *Hatırladıklarım*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tabak, S. (1990). *Serbest Cumhuriyet Fırkası ve İzmir Vilayeti*, E.Ü.S.B.E Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Şefik Avni Özüdoğru’nun Serbest Fırka Hatıratı*, (Hazırlayan: Abidin Temizer), İstanbul: Libra Kitap, 2014.
- Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasi Partiler*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Tökin, F. H. (1965). *Türk Tarihinde Siyasal Partiler ve Siyasal Düşüncenin Gelişmesi*, İstanbul: Elif Yayınları.

- Tunçay, M. (1989). *T.C.'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Turan, Ş. (2000). *Kökene Ulusal Direnişe Dayanan Bir Devrim Partisi Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Tüses Yayınları.
- Turan, A. E. (2008). *Türkiye'de Yerel Seçimler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Derleyen: Hulusi Turgut, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Uran, H. (2008). *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Partili Hatıralarım (1908-1950)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uyar, H. (2012). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Kitapları.
- Üste, B. (2016). *Türkiye'de Siyaset*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Yeşil, A. (2002). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Teşkilatlı Muhalefet Hareketi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Ankara: Cedit Neşriyat.
- Yetkin, Ç. (1982). *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, İstanbul: Karacan Yayınları.
- Zürcher, E. J. (1992). *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, İstanbul: Bağlam Yayınları.

İKİNCİ MEŞRUTİYET'TEN 1945'E TÜRK SOLU

Arş. Gör. Veysel BAŞUSTA

- ❖ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-6131-2305
- ❖ vbasusta@mehmetakif.edu.tr

Doç. Dr. Emre SAVUT

- ❖ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5671-1771
- ❖ esavut@mehmetakif.edu.tr

Kaynaklar

- Açikkaya, S. (2010). “27 Mayıs 1960 Öncesi Türkiye'de Sol Akımlar”, *Tarih Dergisi*, (50), s. 221-250.
- Akal, E. (2008). “Mustafa Suphi. Tanıl Bora & Murat Gültekingil”, (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Sol* (s. 138-164). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akal, E. (2008).” Rusya'da 1917 Şubat ve Ekim Devrimlerinin Türkiye'ye Etkileri/Yansımaları”, Tanıl Bora & Murat Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Sol* (Cilt VIII, s. 114-193). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akkuş, B. (2015). “Türkiye Cumhuriyet'inde Sosyalizm: Türkiye Komünist Partisi'nin Cumhuriyet Halk Partisi'ne Bakışı ve Özgün Bir Düşünür ve Siyaset Adamı Olarak Mehmet Ali Aybar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 239-253.
- Altaş, B. Ü. (2013). *Türk Solunda Ayrışma: 1920-1971(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arbaç, İ. (2017). “Milli Mücadele Dönemi Rus-Türk İlişkilerinde Yeşil Ordu-Çerkez Ethem- Mustafa Suphi ve Arkadaşları Üçgeni”, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, s. 38-54.
- Atatürk, M. K. (2012). *Nutuk*. İstanbul: Yakamoz Yayıncılık.
- Babalık, N. (2003). *Türkiye Komünist Partisi'nin Sönümlenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Belge, M. (2008). “Türkiye'de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”, T. Bora, & M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce 8-Sol* (s. 19-49). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Benlisoy, F., & Çetinkaya, Y. D. (2008). “İştirakçi Hilmi”, T. Bora, & M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce 8-Sol* (s. 165-183). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar Türkiye'de Siyasî İdeolojiler*. İstanbul: İletişim.
- Cankut, A. (2018). “Milli Mücadele Dönemi Türkiye-Rusya İlişkileri”, *International European Journal of Managerial Research*, s. 76-99.
- Duman, F. (2015). “Sosyalizm”, Ö. Çaha, & B. Şahin (Ed.), *Dünya'da ve Türkiye'de Siyasal İdeolojiler* (s. 159-222). Ankara: Orion.
- Erat, V. (2018). “Kadro Dergisi'nde Planlama Anlayışı”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), s. 51-59.
- Gülmez, M. (1985). “Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütlenmesi ve Çalışma Koşulları(1839-1919)”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi-III* (s. 792-802). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Gürel, B., & Nacar, C. (2008). “Şefik Hüsnü Değmer”, Murat Gültekingil, & Tanıl Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Sol* (s. 118-137). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güzel, M. Ş. (2007). *İşçi Tarihine Bakmak*. İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Güzel, Ş. (1985). “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Hareketi ve Grevler”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (s. 803-827). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karataş, M. & Metin, M. (2023). “Atatürk'ün Esir Aldığı Yunan General Nikolaos Trikupis ve Talas Üsera Garnizonu”, *Journal of Universal History Studies*, 6 (1), s. 39-60
- Kırmit, Ö. F. (2020). “İzmir'in İşgalinden Sonra Yapılan Büyük Sultan Ahmet Mitingleri”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 1325-1343.
- Sala, B. (2021). “Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihsel Seyri: Dönemler, Gündemler ve Konjonktürel Yönelimler”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, s. 12-33.
- Sayılgan, A. (2009). *Türkiye'de Sol Hareketler*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Doğu Kütüphanesi.
- Sencer, O. (1969). *Türkiye'de İşçi Sınıfı: Doğuşu ve Yapısı*. İstanbul: Habora Kitabevi Yayınları.
- Sunar, L. (2004). “Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri”, *Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi*, 2(1), s. 511-526.
- Süreyya, Ş. (1932). İnkılâp Heyecanı. *kadro*(2), s. 3-5.
- TBMM. (1947, 01 29). *TBMM Tutanak Dergisi*, 4.
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (2008). “Kadro ve Kadrocuların Öyküsü”, T. Bora, & M. Gültekingil (Dü) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasî düşünce Sol* (s. 600-619). İstanbul: İletişim.
- Tekin, Y. (2002). “Türkiye'de İlk Sosyalist Hareket Olan "İştirak Çevresi"nin Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme”., *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 171-184.
- Tevetoğlu, F. (1967). *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler(1910-1960)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Tunaya, T. Z. (1988). *Türkiye'de Siyasal Partiler* (Cilt I). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunçay, M. (1992). *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Tunçay, M. (2000). *Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925)*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Türkeş, M. (2009). “Kadro Dergisi”, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Kemalizm* (Cilt 2, s. 464-476). içinde İstanbul: İletişim.

- Ülker, E. (2013). “Mayıs 1920 Tramvay Grevi Türkiye Sosyalist Fırkası ve İşçi Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kebikeç*, 243-258.
- Ümitli, K. (1988). “Ekim Devrimi Okulunda Yetişen Komünist: Mustafa Suphi”, Ertuğrul Kürkçü (Ed.), *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi* (Cilt 6, s. 1870-1871). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ünal, Y. (2020). A Contribution to Turkish History of Democracy Studies: Evaluation of the Social Democratic Party and Its Program. *SUTAD*, 381-398.

**TEK PARTİ DÖNEMİ TÜRKÇÜLÜK
POLİTİKALARI: YENİ SOSYAL
GERÇEKLİĞİN VE ULUSAL KİMLİĞİN
İNŞASI (1923-1938)**

Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Veysel BİLİCİ

- ❖ Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-2374-2117
- ❖ veyselbilici@gmail.com

Kaynakça

- Ahiska, M. (2010). *Occidentalism in Turkey: Questions of Modernity and National Identity in Turkish Radio Broadcasting*. London: I.B. Tauris.
- Ahmad, F. (2007). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. (S. C. Karadeli, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, 2. Basım*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Bali, R. N. (2006). The Politics of Turkification During the Single Party Period. H.-L. Kieser içinde, *Turkey Beyond Nationalism: Towards Post-Nationalist Identities* (s. 43-49). London: I. B. Tauris.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm Ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Bozkurt, G. (1997). *Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dole, C. (2012). *Healing Secular Life : Loss and Devotion in Modern Turkey*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Durgun, Ş. (2010). *Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik*. Ankara: A Kitap.
- Ertekin, O. (2003). Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları. T. Bora içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4, Milliyetçilik* (s. 345-387). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Findley, C. V. (2011). *Modern Türkiye Tarihi: İslam, Milliyetçilik ve Modemlik 1789-2007*. (G. Ayas, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gülalp, H. (2005). Enlightenment by Fiat: Secularization and Democracy in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 41(3), 351-372.
- Hall, S. (1996). Introduction: Who Needs Identity? S. Hall, & P. Du Gay içinde, *Questions of Cultural Identity* (s. 1-17). London:: Sage Publications.
- Jenkins, R. (1996). *Social Identity*. London: Routledge.
- Kaplan, İ. (2005). *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi, 4. Baskı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karataş, M. (2020). "Tek Parti Döneminde Halk Eğitiminin Bir Aracı Olarak Halkevleri" içinde *Tarih Toplum ve İnanç*, Ed. Dr. Kazım Kartal & Dr. Fehminaz Çabuk, Ankara: İksad Yayınevi, s. 107-152.
- Kirişçi, K. (2011). Göç ve Türkiye: Devlet, Toplum ve Siyasetteki Dinamikler. R. Kasaba içinde, *Türkiye Tarihi Cilt 4: Modern Dünyada Türkiye, 1839-2010* (Z. Bilgin, Çev., s. 171-196). İstanbul: Kitap Yayınevi.

- Koçak, C. (2003). Kemalist Milliyetçiliğin Bulanık Suları. T. Bora içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4, Milliyetçilik* (s. 37-43). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (M. Kırıatlı, Çev.) Türk Tarih Kurumu Basımevi .
- Mango, A. (2011). Atatürk. R. Kasaba içinde, *Türkiye Tarihi Cilt 4: Modern Dünyada Türkiye, 1839-2010* (Z. Bilgin, Çev., s. 139-167). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özkırımlı, U. (2009). *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış, 3. Baskı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Parla, T. (1991). *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Cilt 2, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, T. (1993). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekiner, A. (2010). *Atatürk Heykelleri: Kült, Estetik, Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Z. (1995). *Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) : Milli İktisat-Milli Burjuvazi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Üstel, F. (2005). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931) 2. Baskı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (2005a). *"Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldız, A. (2013). Kemalizm: Türkiye'de Resmi İdeolojinin Kavramsal Tarihi (1919-1939). *Doğu Batı, 66*, 171-191.
- Zürcher, E. J. (1999). The Vocabulary of Muslim Nationalism. *International Journal of the Sociology of Language* (137), 81-92.
- Zürcher, E. J. (2012). Kemalist Cumhuriyet'te Kurumların inşası: Halk Fırkası'nın Rolü. T. Atabaki, & E. J. Zürcher içinde, *Türkiye ve İran'da Otoriter Modernleşme : Atatürk ve Rıza Şah Dönemleri* (Ö. Bircan, Çev., s. 87-100). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

**TÜRK - YUNAN İLİŞKİLERİNE
ADALAR ARASINDAN BAKIŞ:
KIZILHİSAR**

KARYSTOS

(15. - 19. Yüzyıllar)

İbrahim Alper Arısoy

**Türk - Yunan İlişkilerine Adalar Arasından Bakış:
Kızılhisar Karystos (15. - 19. Yüzyıllar)**

Yazar

İbrahim Alper ARISOY
ORCID (0000-0001-9140-6599)

ISBN 978-625-6796-19-5
E-ISBN 978-625-6796-20-1
1. Baskı Eylül 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Türk - Yunan İlişkilerine Adalar Arasından Bakış:

Kızılhisar Karystos (15. - 19. Yüzyıllar)

ARISOY, İbrahim Alper

1. Basım, 347 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin var.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Türk-Yunan İlişkileri
2. Kızılhisar, Karisto, Karystos, Carystus, Castello Rosso, Kokkino Kastro.
2. Osmanlı Devleti, Mora İsyanı, Yunan Bağımsızlığı, Yunanistan.
3. Göç ve nüfus hareketleri.
4. Doğu Akdeniz ve Adalar Denizi, Ege, Adalararası, Balkanlar, Rumeli

Dizgi
Kapak Tasarım
Kapak Fotoğrafi:

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedurlu.2710@gmail.com)
Afife Hanım Çeşmesi, İbrahim Alper Arısoy,
Şubat 2015

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	9
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	13
GİRİŞ	29

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFYA.....	43
Kitâb-ı Bahriyye’de Kızılhisar ve Civarı	43
Kurna Bölgesi: Ada içinde Ada.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

KASABANIN OSMANLI DÖNEMİNDEKİ SEYRİ.....	57
Eğriboz ve Kızılhisar’ın Fethi	58
Sosyoekonomik ve Demografik Yapı, Nüfus Hareketleri	61
Evliyâ Çelebi’de Kızılhisar	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIZILHİSAR’DA OSMANLI İZLERİ	91
Cami-i Kebir, Varoş Camii, Mustafa Ağa Camii.....	96
Kızılhisar Medresesi.....	100
Hasan Paşazade Seyyid Osman Bey Camii	107
Köşk Camii	110
Liman Burcu	112
Beş Çeşme.....	116
Afife Hanım Çeşmesi	118
Osmanlı Dönemi Yerleşimine Genel Bakış.....	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI İDARESİNİN SON YILLARI	129
18. Yüzyılda Kızılhisar ve Yakın Çevresi	129
Kızılhisarlı Ömer Paşa	138

BEŞİNCİ BÖLÜM

YUNAN İHTİLALİNDE EĞRİBOZ VE KIZILHİSAR.....	147
İhtilalin İç ve Dış Dinamikleri.....	148
Eğriboz ve Kızılhisar Ateş Altında.....	153
Charles Fabvier'in Saldırısı.....	167
İsyanın Sonu ve Bağımsız Yunanistan	175

ALTINCI BÖLÜM

ANADOLU'YA GÖÇ.....	187
Muhacerete İlişkin Yazışmalar ve Kızılhisarlıların Talepleri	188
Kızılhisar'ın Teslimi	196
Kızılhisar Ağıtı.....	200

YEDİNCİ BÖLÜM

YÖRESEL KÜLTÜR.....	207
Dil ve Edebiyat.....	208
Müzikte Etkileşim	221
Halk Şarkıları ve Oyunları	226
Geleneksel Kıyafetler	236
Mutfakta(n) Kalan: Kızılhisar Tarhanası	241

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MODERN KARYSTOS.....	253
SONUÇ.....	257
GÖRSEL DETAYLARI	261
KAYNAKÇA	323
DİZİN	343

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

CUMHURBAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVLERİ (COA)

Divan (Beylikçi) Kalemî Defterleri: A.DVN., 183/50.

Mühimme Defterleri: A.DVNS.MHM.d., 85/643.

Ali Emiri Abdülhamid I: AE.SABH.I., 40/2921; AE.SABH.I., 51/3613; AE.SABH.I., 188/12581.

Ali Emiri Ahmed III: AE.SAMD.III., 49/4940.

Ali Emiri Mehmed IV: AE.SMMD.IV., 83/9828.

Ali Emiri Osman III: AE.SOSM.III., 34/2448.

Ali Emiri Selim III: AE.SSLM.III., 93/5584; AE.SSLM.III., 147/8862.

Cevdet Adliye: C.ADL., 15/951; C.ADL., 18/1088; C.ADL., 96/5776.

Cevdet Askeriye: C.AS., 77/3631; C.AS., 155/6865; C.AS., 272/11282; C.AS., 741/31119; C.AS., 1145/50906; C.AS., 1218/54629.

Cevdet Bahriye: C.BH., 33/1560; C.BH., 230/10686.

Cevdet Dahiliye: C.DH., 270/13485; C.DH., 321/16005.

Cevdet Evkaf: C.EV., 469/23738.

Cevdet Maliye: C.ML., 305/12412.

Cizye Muhasebesi Kalemî Defterleri: D.CMH.d., 26757.

Hatt-ı Hümayun: HAT, 837/37753-B; HAT, 280/16644; HAT, 280/16561; HAT, 262/15129; HAT, 611/29986; HAT, 614/30198; HAT, 744/35211; HAT, 839/37803; HAT, 841/37869, A; HAT, 857/38277; HAT, 869/38655.HAT, 885/39095; HAT, 886/39175; HAT, 894/39449; HAT, 894/39427, A; HAT, 895/39452, D, J, L, M, N; HAT, 903/39679; HAT, 900/39537; HAT, 905/39707; HAT, 910/39844; HAT, 911/39860; HAT, 912/39870; HAT, 924/40173; HAT, 927/40285, HAT, 930/40323; HAT, 935/40466; HAT, 1061/43589; HAT, 1089/44276; HAT, 1090/44283, C; HAT, 1407/57074; HAT, 1219/47727, F; HAT, 1221/47759, C; HAT, 1628/81.

Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı: HR.İM., 179/58.

Hariciye Nezareti Siyasi: HR.SYS., 2158/4.

İbnülemin Askeriye: İE.AS., 68/6091.

Maliye'den Müdevver Defterler: MAD.d., 4914

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVLERİ

VGM Defter no. 579.

ULUSLARARASI BELGELER

Petersburg Protokolü: “Protocol of Conference, between the British and Russian Plenipotentiaries, relative to the Mediation of Great Britain, between the Ottoman Porte and the Greeks” (Signed at St. Petersburg 4 April 1826), *Foreign Office, British and Foreign State Papers, 1826-1827*, Londra 1828, ss. 629-632.

Yunanistan’da Barışın Tesisi Anlaşması: “Treaty Between Great Britain, France and Russia, for the Pacification of Greece”, (signed at London, July 6, 1827)”, *Foreign Office, British and Foreign State Papers, 1826-1827*, Londra 1828, ss. 632-639.

Londra Protokolü: “Protocole, 1 de la Conférence tenue au Foreign Office” (le 3 Février 1830), *Papers Relative to the Affairs of Greece, 1826-1832*, Londra 1835, ss.186-196.

KİTAP ve MAKALELER

ADAMOPOULOS, Athanasios, *Selides apo to Palio Litochoro*, Dimos Litochorou, (Litochor Belediyesi), Litochor 1995.

ADIYEKE, Ayşe Nükhet, ADIYEKE, Nuri, *Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021.

AGGELOU, Alkis, *To Kryfo Sholeio, Hroniko Enos Mythou*, Estia, Atina 1997.

AGTZIDIS, Vlasis, “Mia Allı Ekdohi gia tin Epanastasi tou 1821”, *Kathimerini tis Kyriakis*, 25 Mart 2001.

Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet* (haz. Dünder Günay, Mümin Çevik), c. 6, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1994.

Ahmed Lûtfî, *Vak’anıvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi* (haz. Ahmet Hezarfen), Tarih Vakfı ve Yapı Kredi Yayınları (1-7. ciltler), İstanbul 1999.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, c. 5, Fey, İstanbul 1992.

AKSOYAK, İsmail Hakkı, “Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir”, *Turkish Studies*, c. 4, sayı: 5, 2009.

- ALADA, Adalet Bayramoğlu, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, Sümer Kitabevi, İstanbul 2008.
- ANHEGGER, Robert, “Martoloslar Hakkında”, *Türkiyat Mecmuası*, c. 7-8, 1940-42.
- ANDONIOU, David, “I Ekpaidefsi stin Euvoia: 1833-1850”, *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 32, 1996-97, Atina.
- AREL, Ayda, “Bodrum Yarımadasının Ortakent (Eski Müsgebi) Köyünde Bulunan Mustafa Paşa Kulesi Hakkında”, *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 23-27 Mayıs 1988, Ankara, Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı, Ankara 1989.
- ARISOY, İbrahim Alper, “Adalar Arasında, Balkanların Kıyısında: Kızılhisar (Karisto) Müstahkem Mevkii ve Kasabası”, *Balkanlar Siyaset ve Göç*, 8. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları, Samsun 2015.
- ARISOY, İbrahim Alper, “Island of Hydra in Ottoman Sources”, *Naftiki Epitheorisi*, c. 176, Sayı 594, Aralık 2015-Ocak 2016.
- ARISOY, İbrahim Alper, “l’Ile d’Hydra selon des Sources Ottomanes”, *Essais sur l’Histoire Maritime des Grecs à la Fin de la Domination Ottomane*, Isis Press, İstanbul 2017.
- ARISOY, İbrahim Alper, “From Morea to Marmara, Tsakonian Trade Networks and Migratory Movements during the Ottoman Period”, *Studies of the Ottoman Domain (Near East Historical Review)*, c. 8/14, Şubat 2018.
- ARISOY, İbrahim Alper, MICHALOPOULOS, Dimitris, “Mora Türklerinin Sosyokültürel Yapısı üzerine Notlar (17-19. Yüzyıllar)”, *9. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri*, Samsun, Türkiye, 5-6 Aralık 2015 (Mehmet Yavuz Erler, ed.), Samsun 2016.
- Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osmandan Âşıkpaşazade Tarihi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1332.
- AŞIKSOY, İsmet, *Kıbrıs Türk Halk Oyunları ve Müziklerinin Yapısı*, Lefkoşa Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Yayınları, Lefkoşa 2015.
- ATEŞ, Esra, *Hibrî Ali Efendi’ni Zuhru’l-Masîr Adlı Eseri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Meliha Yıldırım Sarıkaya), İstanbul 2019.
- AYNUR, Hatice, “Mahremî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 27, Ankara 2003.

- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk IV* (4., 5., 6. Kitap), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 2000.
- BABINIOTIS, Georgios, *Leksiko tis Neas Ellinikis Glossas*, Kentro Leksikologias, Atina 2002.
- BALBO, CESARE, Cesare, *Lettere del Conte Carlo Vidua*, c. 2, Torino 1834.
- BALTA, Evangelia, *L'Eubée à la Fin du XVe Siècle: Economie et Population Les Registres de l'Année 1474*, Etaireia Euvoikon Spoudon, Atina 1989.
- BALTA, Evangelia, "I Karystia 15os - 17os Aionas", *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 32, Atina 1996-97.
- BALTA, Evangelia, "I Karystia sta Othomanika Arheia", *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 34, Atina 2000-2001.
- BALTA, Evangelia, "I Othomaniki Martyria gia tin Epanastatimeni Karysto", *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 35, Atina 2003-2004.
- BALTAZZI, Alex, GALDIES, George, POULIMENOS, George, *A Lexicon of Smyrneika, İzmir Rumcası Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.
- BIYIK, Ömer, "Kızılhisarlı Mustafa Paşa ve Ailesi üzerine Bilgiler", *Üçüncü Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim – 1 Kasım 2013, Bodrum, Bildiriler*, c. 1, M. Akif Erdoğan, Akif Özgiray (haz.), Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın no. 6, İzmir 2014.
- BRONZETTI, Carl J., *Erinnerung an Griechenland aus den Jahren 1832-1835*, Würzburg 1842.
- BUCHON, Jean Alexandre, *Voyage dans l'Eubée, les Iles Ioniennes et les Cyclades en 1841*, Emile-Paul, Paris 1911.
- BUCHON, Jean Alexandre, *Atlas des Nouvelles Recherches Historiques sur la Principauté Française de Morée et ses Hautes Baronies*, Paris 1843.
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri* (haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen), c. 1, Meral Yayınevi, İstanbul.
- CANSEVER, Sıddık, *Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî Hayatı, Eserleri, Divânının Edisyon Kritik Metni ve Değerlendirmesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Orhan Bilgin), İstanbul 2005.
- CHAPMAN, William P., *Karystos: City-State and Country Town*, Uptown Press, 1993.

- CHIDIROGLOU, Maria, “Karystian Marble Trade in the Roman Mediterranean Region. An Overview of Old and New Data”, *Bollettino di Archeologia Online, Volume Speciale*,
http://www.bollettinodiarcheologiaonline.beniculturali.it/documenti/generale/6_CHIDIROGLOU.pdf , erişim: 01.03.2015.
- CHRISTODOULATOS, Konstantinos, “I Alitheia gia to Agalma tu (Porto) Rafti - The Truth about The Statue of (Porto) Rafti”, *Porto Rafti Online*, 5 Nisan 2020, <https://www.portorafti.online> , Erişim: 13.03.2023.
- DARU, Pierre, *Histoire de la République de Venise*, c. 2, Firmin Didot, Paris 1819.
- DEBIDOUR, Antonin, *Le Général Fabvier, sa Vie Militaire et Politique*, Librairie Plon, Paris 1904.
- DELIGIORGIS, vd., *Karystos, Ta Horia tis Gournas kai o Kavodoros* (harita), Myrtoa, Karystos 1999.
- DEMİRCAN, Yasemin, KAYAPINAR, Levent, KAYAPINAR, Ayşe, *Osmanlı Dönemi Ege Adaları Tarihi: Kikladlar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020.
- DIVRAK, Uysal, “Osmanlı Devleti’nde Suç ve Ceza: Hatt-ı Hümayunlara Göre İstanbul’a Gönderilen Uzuvarlar (18. ve 19. Yüzyıl)”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, 1-5 Ekim 2018 Ankara, c. 3 (elektronik yayım), <https://www.ttk.gov.tr/xviii-turk-tarih-kongresi-cilt-iii/> , Erişim: 01.04.2023.
- DIMITRIADIS, Vasilis, *Topografia tis Thessalonikis kata tin Epohi tis Tourkokratias 1430-1912*, Eteria Makedonikon Spoudon, Selânik 1983.
- Efimeris tis Kyverniseos tis Ellinikis Dimokratias* (Yunan Cumhuriyeti Resmi Gazetesi), sayı: 1292, 11 Ağustos 2010.
- EMECEN, Feridun, “Çift Resmi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 8, İstanbul 1993.
- ERCİYAS, Saadet, *Seferihisar’ın Çınarları – 1*, Kırk Yayınevi, İstanbul 2003.
- ERKAL, Ali Ekrem, *Geleneksel Kültürüyle Türk Girit, Üçüncü Kitap: Toplum*, İzmir 2008.
- ERKAL, Ali Ekrem, *Fetihten Mübadeleye Kadar Girit Olayları, İkinci Kitap: Hüzünlü Mazide Yaşananlar*, İzmir 2009.
- Evliyâ Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* (haz. Seyit A. Kahraman vd.; ed. Sabri Koz), c. 8, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.
- FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer, *Bir Osmanlı Valisinin Hazin Sonu: Tepedelenli Ali Paşa İsyanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

- FINLAY, George, *History of the Greek Revolution*, c. 1, William Blackwood & Sons, Londra 1861.
- FİLAN, Kerima, *Saraybosnalı Molla Mustafa'nın Mecmuası*, Connectum, Saraybosna 2011.
- GARANTİ, Selçuk, *Kıbrıslı Türklerde Otantik Havaları Bibliyografyası*, Kıbrıs Havaları Derneği (KIBHAD) Yayını, Lefkoşa 2012.
- GEROGIANNI, Evangelia, *Oi Topikes Gynaikeies Endymasies tis Euvoias, Parelthon – Paron*, Yanya Üniversitesi Tarih ve Arkeoloji Bölümünde Yüksek Lisans Tezi, Panepistimio Ioanninon, Filoşofiki Sholi Tmima Istorias Kai Arhaiologias (Danışman: Marina Vrelli Zahou), Yanya 2013.
- GIOKHALAS, Titos, *Euvoia Ta Arvanitika*, Pataki, Atina 2002.
- GIRARD, Jules, *Mémoire sur l'Ile d'Eubée*, Paris 1852.
- GKIKAS, Giannis, *Kastra tou Thrylou kai tis Istorias*, Astir, Atina 1997.
- GLYKOS, Evangelos, *I Karystia kai i Skyros mesa sto Hrono*, Atina 1998.
- GOUNAROPOULOS, Konstantinos A., *Istoria tis Nisou Euvoias*, Proodeftikis Euvoias, Halkida 1979.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “‘Hane’ Deyimi Hakkında”, *Tarih Dergisi (Ord. Prof. İ. Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı)*, Sayı 32, Mart 1979.
- GÜLSOY, Ufuk, *Cizyeden Vatandaşlığa Osmanlı'nın Gayrimüslim Askerleri*, Timaş, İstanbul 2010.
- GÜMÜŞÇÜ, Osman, ÖZÜNLÜ, Emine Erdoğan, “Osmanlı Devleti'nin Resm-i Çift Uygulamalarını Yeniden Düşünmek”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. 31/1, 2016.
- GÜRSU, Uğur, “Mehmed Sabrî ve Tuhfe-i Sabrî an Lisân-ı Bulgarî Adlı Manzum Bulgarca-Türkçe Sözlüğü”, *Turkologiya*, sayı: 2 (88), 2018.
- HACISALİHOĞLU, Mehmet, “Yunanistan, II Tarih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul 2013.
- HAMLIN, Cyrus, *Among the Turks*, Robert Carter and Brothers, New York 1881.
- HAMMER, Joseph von, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, c. 2, Hartleben's Verlag, [Buda]Peşte 1828.
- HATZIKOSTANTIS, Dimitrios K., *Istoria tis Karystou*, Atina 1947.

- HAWKINS, John, "An Account of the Discovery of a very Ancient Temple on Mount Ocha, in Euboea", ed. Robert Walpole, *Travels in Various Countries of the East*, Londra 1820.
- Hoca Saadeddin, *Tâcüttevârih*, c. 1, Tabhane-i Âmire, İstanbul 1279.
- HOPF, Karl, "Geschichtlicher Überblick über die Schicksale von Karystos auf Euboea in dem Zeitraume von 1205-1470", *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, Viyana, Ekim 1853.
- INTZES, Michalis, *Anatolika tis Hiou, Dytika tis Smyrnis*, Ekdoseis Vantias, Selânik 2006.
- IOANNOU, Nathanail, *Euvoika itoi Istoria Periehousa Tessaron Eton Polemous tis Nisou Euvoias*, Ermupolis 1857.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin (vd.), *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi*, c. 17, İstanbul 1998.
- İNALCIK, Halil, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Belleten*, c. 33, 1959.
- İNALCIK, Halil, "The Ottoman Decline and Its Effects upon the Reaya", *Aspects of the Balkans: Continuity and Change*, H. Birnbaum, Speros Vryonis (ed.), Mouton, Lahey 1972.
- İNALCIK, Halil, "Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire," *Archivum Ottomanicum* c. 6, 1980.
- İNALCIK, Halil, "Köy, Köylü ve İmparatorluk", *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993.
- İNALCIK, Halil, "Vilayet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 11, İstanbul 1995.
- İPEK, Nedim, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander, Trabzon 2006.
- İPŞİRLİ, Mehmet, "Mahzar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 27, Ankara 2003.
- İSLÂMOĞLU, Mahmut, ÖZNUR, Şevket, *Geleneksel Kıbrıs Türk ve Rum Düşünleri*, Gökada Yayınları, Lefkoşa 2010.
- KALEMIS, Aleksandros, *Prokopi: I Evlogia tis Kapadokias stin Paradisenia Fisi tis Euvoias*, Euvoikes Ekdoseis, N. Pygos Oreon 2008
- KANAKARIS, Ant., "Karystini Laografia", *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 4, Atina 1956.

- KANDEMİR, M. Yaşar, “Fevâid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 12, İstanbul 1995.
- KARAASLAN, Muzaffer, *Kosova 'da Bulunan Geç Dönem Osmanlı Duvar Resimleri ve Boyalı Nakışları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Ayşe Pelin Şahin Tekinalp), Ankara 2018.
- KARAMANOĞLU, Ferda Merve, *Hıyalyı Hafız İbrahim – Lügat-ı Erbaa (Arapça-Farsça-Yunanca-Türkçe Manzum Sözlük)*, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Malik Bankır), Kastamonu 2021.
- KARAKOULAKIS, Evdokimos, “I Iera Moni Koimiseos tis Theotokou Hydras (1643-1833)”, *To Monastiri kai to Ekklisiastiko Mouseio Hydras, Panagiotis Tetsis, Andromachi Katselaki, Aggelos Kotronis, Evdokimos Karakoulakis, Militos, Atina 2009.*
- KARAL, Enver Ziya, *Selim III'ün Hat-tı Hümayunları, Nizam-ı Cedit 1789-1807*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.
- Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar fî Esfari'l Bihar* (haz. İdris Bostan, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, R. 1192), T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara 2008.
- KAYAPINAR, Ayşe, “Voyruk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul 2013.
- KAYAPINAR, Ayşe, “1913 Yılında Basılmış bir Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat'e Dair”, *Türk Dünyası*, sayı: 39, Bahar 2015.
- KAYAPINAR, Ayşe, “Andra Adası”, *Osmanlı Dönemi Ege Adaları Tarihi: Kikladlar*, c. 1, Yasemin Demircan, Levent Kayapınar, Ayşe Kayapınar, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020.
- KAYAPINAR, Ayşe, CEVRİOĞLU, M. Halef, “The Institution of ‘Vigla’ in the Aegean Islands during the Ottoman Period”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. 32/1, 2017.
- KAYAPINAR, Ayşe, KAYAPINAR, Levent, “Application of Derbend Organization in the Balkans: An Example of Continuity of Balkan Institutions in the Ottoman System”, *State and Society in the Balkans Before and After Establishment of Ottoman Rule*, (ed. Srđan Rudić, Selim Aslantaş), The Institute of History Belgrade, Yunus Emre Enstitüsü, Belgrad 2017.
- KAYAPINAR, Levent, “The Establishment of Ottoman Rule in Greece (1361-1461)”, *The Turks*, c. 3 (ed. Hasan Celâl Güzel, C. Cem Oğuz, Osman Karatay), Yeni Türkiye, Ankara 2002.

- KAYAPINAR, Levent, "The Ottoman Conquest of the Morea 1387-1460", *Mésogeios Méditerranée*, 17-18 (2002).
- KAYAPINAR, Levent, "Yunanistan'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması", *Türkler*, c. 9 (ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye, Ankara 2002.
- KAYAPINAR, Levent, "Mora'da Tourkokratia'nın Tesisi", *XIV. Uluslararası Türk Tarih Kongresi, Ankara, 9-13 Eylül 2002*, Ankara 2005, c. 2.
- KAYAPINAR, Levent (çeviren ve notlandıran), *İstanbul'un Fethinin Son Tanığı Yorgios Sfrancis'in Anıları (Chronikon Minus)*, Kitabevi, İstanbul 2009.
- KAYAPINAR, Levent (Ed.), *Bizans Tarihi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013.
- KAYAPINAR, Levent, "Osmanlı Kaynaklarına göre Leondar ve Karitena'nın Demografik ve İdari Yapısı", *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, c. 2015-1, s. 1 (2015).
- KAYAPINAR, Levent, "Venedik Egemenliğinden Osmanlı Fethine Bir Deniz Üssü Olarak Modon", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi, Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı*, c. 1 (ed. Hatice Oruç, Muhammed Ceyhan), Akçağ, Ankara 2016.
- KAYAPINAR, Levent, "Değirmenlik Adası", *Osmanlı Dönemi Ege Adaları Tarihi: Kikladlar*, c. 1, Yasemin Demircan, Levent Kayapınar, Ayşe Kayapınar, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020.
- KAYAPINAR, Levent, "Santorini Adası", *Osmanlı Dönemi Ege Adaları Tarihi: Kikladlar*, c. 1, Yasemin Demircan, Levent Kayapınar, Ayşe Kayapınar, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020.
- KENANOĞLU, Macit, *Osmanlı Millet Sistemi*, Klasik Yayınları, İstanbul 2004.
- KESER, Bilge, "Osmanlı Devleti'nde Martolos Teşkilatı", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12, Erzurum 1999.
- KIEL, Machiel, "Population Growth and Food Production in 16 th Century Athens and Attica, According to the Ottoman Tahrir Defteri", *Varia Turcica, IV, Comité International d'Etudes Pré-Ottomanes et Ottomanes*, J.-L. Bacque-Grammont, R. van Donzel (Ed.), İstanbul, Paris, Leiden 1987.
- KIEL, Machiel, "Eğriboz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 10, İstanbul 1994.
- KIEL, Machiel, ALEXANDER, John, "Mora", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 30, İstanbul 2005.

- KOKKINIS, Spiros, *Ta Monastiria tis Ellados*, Vivliopoleion tis “Estias”, Atina 1999.
- KOKKINOS, Dionysios, *I Elliniki Epanastasis*, c. 5, Melissa, Atina 1968.
- KOLIOPOULOS, John S., *Brigands with a Cause: Brigandage and Irredentism in Modern Greece 1821-1912*, Clarendon, Oxford 1987.
- KOLLIAS, Aristeidis, *Arvanites kai i Katagogi ton Ellinon*, Atina 1985.
- KONUK, Neval, *Midilli, Rodos, Sakız ve İstanköy’de Osmanlı Mimarisi*, Stratejik Araştırmalar Merkezi Kültür Yayını, Ankara 2008.
- KOROMILA, Marianna, KONTARAS, Thodoris, *Erythraia: Enas Evlogimenos Mikrokosmos stin Kardia tis Ionias*, Politistiki Etaireia “Panorama”, Atina 1997.
- KOUMANOUDIS, Ioannis N., “Arhitektonikoi Skindalamoi Othonopoleos tis Nyn Karystou Euvoias”, *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 28, Atina 1988-1989.
- KREMMYDAS, Vasilis, *I Elliniki Epanastasi tou 1821*, Gutenberg, Atina 2016.
- KÜÇÜK, Cevdet (ed.), *Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi*, SAEMK, Ankara 2001.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir 2000.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *XVI. Asırda Çeşme Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.
- LACROIX, Louis, *Iles de la Grèce*, Firmin Didot Frères, Paris 1853.
- Lâlezâr Topluluğu (Reha Sağbaşı yönetiminde), *Osmanlı Türk Müziği Antolojisi*, İBB Kültür AŞ Yayınları, İstanbul 1999.
- LIAKOPOULOS, Georgios, PALIOUNGAS, Theodoros, *Othomanikes Epigrafes tis Larissas*, Stamoulis, Selânik 2013.
- LOWRY, Heath, *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos*, Eren, İstanbul 2002.
- LUBENAU, Reinhold, *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi: Osmanlı Ülkesinde, 1587-1589* (çev. Türkis Noyan), c. 2, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.
- MADEN, Fahri, “Selanik Vilayetinde Bektaşılık”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, yıl: 7 sayı: 13, 2017.
- MAGAZIS, George A., *Langenscheidts’s Standard Greek Dictionary*, Berchtesgaden 1996.

- Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşrî Tarihi*, c. 2 (haz. Faik R. Unat, Mehmed A. Köymen), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.
- MANOUSOU-NTELLA, Katerina, MAVROMMATIS, Vasilis, “To Arhondiko tis Odou Paidon sti Halkida”, *Eponyma Arhondika ton Hronon tis Tourkokratias*, Ethniko Metsovio Polytehneio, 1986.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî* (haz. Nuri Akbayan, çevriyazı: Seyit Ali Kahraman), c. 4, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (2 ve 4. ciltler), İstanbul 1996.
- MOLLA MEMET, Amet, “Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Rumca Tercümesi”, *Balkan Araştırmaları Dergisi*, c. 5, Sayı 2, 2014.
- MOLLA MEMET, Amet, *Ege Adalarında Klasik Türk Şiiri ve Şairler*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Bilal Kemikli), Bursa 2022.
- MURRAY, John, *Handbook for Travelers in Greece* (gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş 5. baskı), John Murray, Londra 1893.
- Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Tarihi, Sahaif-ül-Ahbar fî Vekayi-ül-a'sâr* (çev. İsmail Erünsal), c. 2, Tercüman Yayınları, İstanbul.
- NAGATA, Yuzo, *Tarihte Ayanlar: Karaosmanoğulları üzerine bir İnceleme*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997.
- NAKRACAS, Georgios, *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni* (çev. İbrahim Onsunoglu), Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul 2003.
- NEZEER, Hristoforos, *Apomnimevmata ton Proton Eton tis Idriseos tou Ellinikou Vasileiou*, A. Koromila Matbaası, İstanbul 1911.
- NIKOLOUDIS, Nikos, *Ta Kastras tis Elladas*, Explorer, Atina 2002.
- OBERLING, Pierre, *Bellapais'e Giden Yol: Kıbrıs Türklerinin Kuzey Kıbrıs'a Zorunlu Göçü*, (Çev. Mehmet Erdoğan), Gnkur. ATASE Yayınları, Ankara 1988.
- OĞUZ, Mustafa, BALTA, Evangelia, “Le Kanunnâme de l'Euripe”, *Osmanlı Araştırmaları*, c. 18, 1998.
- OKİÇ, Tayyib, “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 1975.
- ORBAY, Kayhan, *Osmanlı Çift-Hane Sistemi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Danışmanlar: Prof. Dr. Mehmet Öz, Doç. Dr. Murat Baskıcı), Ankara 2011.

- ORTAYLI, İlber, “İkinci Viyana Kuşatmasının İktisadî Sonuçları Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları*, c. 2, İstanbul 1982.
- ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- ÖLKER, Gökhan, “Türk Sözlükçülük Geleneğinde Türkçe-Rumca Manzum Sözlükler”, *XIII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı*, Varşova 2018.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, *Balkanlarda ilk Dram: Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2009.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, “Yunanistan’ın Bağımsızlığı Sonrası İlk Türk Muhacirlerinin Sorunları”, *Balkanlar ve Göç*, (Ed. Ali Fuat Örenç, İsmail Mangaltepe), Bursa 2013.
- ÖZ, Mehmet, “Reaya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 34, İstanbul 2007.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Kapıcıbaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 24, İstanbul 2001.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Martolos”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 28, İstanbul 2003.
- ÖZERVARLI, Sait, “Hibrî Ali Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 27, Ankara 2003.
- ÖZKAN, Mustafa, “Edirneli Nazmî ve Türkî-i Basit Hareketi”, *İlmî Araştırmalar 5*, İstanbul 1997.
- ÖZSÜER, Esra, “19. Yüzyıl Avrupa Romantiklerinin 1821 Mora İsyanı üzerindeki Siyasal ve Kültürel Etkileri”, *Türkiyat Mecmuası*, c. 26/2, 2016.
- ÖZSÜER, Esra, *Türkokratia, Avrupa’da Türk İmajı*, Kronik Kitap, İstanbul 2018.
- PALAMUT, Mehmet, “Âşar ve Düşündürdükleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 43 (Prof. Dr. S. F. Ülgener’e Armağan), İstanbul 1987.
- PANAGOPOULOS, Theodoros D., *Ta Psila Grammata tis Istorias*, Enalios, Atina 2009.
- PAPAGEORGIOU, Stefanos P., *Modern Yunan Tarihinden Kesitler* (çev. Murat Issı), Yazılama, İstanbul 2015.
- PAPAGIORGIS, Kostis, *Ta Kapakia: Varnakiotis, Karaiskakis, Androustos, Ekdoseis Kastaniotis*, Atina 2009.
- PAPAMANOLIS, Th. G., *Karystos*, Aetos, Atina 1954.

- PAPAMIHAIL, Stamatis, *As Gnorisoume tin Karysto*, Myrtoa, Karystos 1993.
- PAPAMIHAIL, Stamatis, *Fylla Fteris ap' tin Karysto*, c. 1, Ekdotiki Estia, Karystos 1996.
- PAPAMIHAIL, Stamatis, *Fylla Fteris ap' tin Karysto*, c. 2, Polykarpidi, Karystos 1998.
- PAPAMIHAIL, Stamatis, *Metahristianiki Karystos*, Tamvakou, Karystos 2002.
- PEKİN, Müfide (ed.), *Belleklerdeki Güzellik – Girit, Maniler, Atasözleri, Deyimler, Tekerlemeler* (der. Müfide Pekin, Sefer Güvenç, Rumca deşifre: Müfide Pekin, Tanaş Çimbis), Lozan Mübadilleri Vakfı, İstanbul 2007.
- PEKİN, Müfide, TSITSELİKIS, Konstantinos, *Meriç'in İki Yakası* (çev. İstilyanos Roidis, Seda Kostik), Lozan Mübadilleri Vakfı, İstanbul 2008.
- Pîrî Reis, *Kitâb-ı Bahriyye*, (Topkapı Sarayı Hazine Nüshası tıpkıbasımı, ed. Fikret Sarıcaoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2014
- REBER, Karl, “Grammata apo Ahmet Aga”, *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 33, Atina 1998-2000.
- REY, Etienne, *Voyage Pittoresque en Grèce et dans le Levant fait en 1843-1844*, c. I, Louis Perrin, Lyon 1867, Aikaterini Laskaridis Vakfı. <http://tr.travelogues.gr/item.php?view=51360> , Erişim: 07.03.2023.
- SAGKRIOTOU, Emmanouil, *Neofytos Episkopos Karystou*, Mesaionikon Grammaton, Atina 1926.
- SAKKAS, Giorgos, “Gyro ap'ti Karysto kai ta Perihora tis”, *Arheion Euvoikon Meleton*, c. 3, Atina 1955.
- SARANTAKOS, Nikos, “To Moiroloi tis Pargas kai o Thrinos tis Karystos”, 25 Mart 2010, *Oi Lekseis Ehoun ti diki tous Istoría*, <https://sarantakos.wordpress.com/2010/03/25/pargakarystos/> erişim: 22.02.2015.
- SIAKOTOS, Vasileios, “Symvouli stin Istoría tis Tsakonias kata ti Diarkeia tis Tourkokratias”, *Hronika ton Tsakonon, Praktika E' Tsakonikou Synedriou*, c. 18, 2005.
- SIMOVSKI, Todor Hristov, *Atlas of the Inhabited Places of the Aegean Macedonia*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- Solakzade Mehmed H. Çelebi, *Tarih-i Solakzâde*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1298.

- SPANOS, Apostolos F., *Synoptiki Istoría Ieras Monis Leimonos*, Ekdosi Ieras Monis Leimonos, Midilli 2008.
- STACKELBERG, Otto Magnus von, *La Grèce: vues Pittoresques et Topographiques*, c. 2, Paris 1834, Heidelberg Üniversitesi Kütüphanesi. http://www.europeana.eu/item/07931/diglit_stackelberg1834 , Erişim: 07.03.2023.
- STASINOPOULOS, A. Hristos, *Leksiko tis Ellinikis Epanastaseos tu 1821*, c. 4, Dedemadi, Atina 1979.
- Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilali (1770)*, (Haz. Abdullah Zararsız), Akçağ Yayınları, Ankara 2017.
- Şeyh Mehmed Şemseddin Mısrî, *Niyazî-i Mısrî'nin İzinde Bir Ömür Seyahat, Dildâr-ı Şemsî* (Haz. Mustafa Kara, Yusuf Kabakçı), Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.
- TANIŞ, Asım, *İtalyanca Türkçe Büyük Öğretici Sözlük*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1986.
- TATCI, Mustafa, ÇAM, Mevlüt, *Arşiv Belgelerine göre Niyâzî-i Mısrî ve Dergâhları*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanlığı Yayını, Ankara 2015.
- THAVORITIS, M., *Mnimes Mikras Asias*, Atina 1972.
- TOPUZ, Gülşah, *Osmanlı Türkçesi Devri Çok Dilli Sözlüklerinden Lûgat-i Erba'a (Arapça Farsça Türkçe Yunanca) (İnceleme-Metin-Girit Yunancası Sözlük-Dizin)*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Ahmet Şefik Şenlik), İstanbul 2019.
- TSIAMALOS, Dimitris, *Oi Armatoloi tis Roumelis*, Papazisi, Atina 2009.
- TURAN, Çimen, PEKİN, Müfide, GÜVENÇ, Sefer, *Belleklerdeki Güzellik: Mübadele Türküleri*, Lozan Mübadilleri Vakfı, İstanbul 2007.
- ULUDAĞ, Erdoğan, "Dilde Sadeleşme ve Türkî-i Basit Hakkında Düşünceler", *Turkish Studies*, c. 4/5, yaz 2009.
- UZUN, Mustafa İsmet, "Muhammediyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 30, İstanbul 2005.
- ÜLKER, Necmi, GÜNAY, Vehbi, TELCİ, Cahit, GÖKÇE, Turan, *İzmir'de Türk Mührü Emir Sultan Dergâhu Haziresi Mezar Kitâbeleri*, Şenocak Yayınları, İzmir 2008.

- ÜNVER, A. Süheyl, “Türk Mitolojisinde Büyük bir Mevkii olan Hippocrate”, *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, c. 4, no. 13, 1939.
- ÜNVER, A. Süheyl, *Tarihte 50 Türk Yemeği*, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları No. 39, İstanbul 1948.
- VAKALOPOULOS, Apostolos, *Istoria tou Neou Ellinismou, Tourkokratia 1453-1669*, c. 2, Selânik 1976.
- VASIĆ, Milan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Martoloslar” (çev. Kemal Beydilli), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 31, Mart 1977.
- VIONIS, Athanasios K., *Crusader, Modern and Early Modern Aegean Archaeology: Built Environment and Domestic Material Culture in the Medieval and Post-Medieval Cyclades, Greece (13th 20th Centuries AD)*, Leiden University Press, Amsterdam 2012.
- YARGUN, Ferit Ercan, *MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tatar), Elazığ 2018.
- YAZAR, Sadık, “Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercümelere”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 12, Sayı 23, 2014.
- YEKBAŞ, Hakan, “Divan Şiirinde Yunanî Şahsiyetler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı* (Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı), c. 3 Sayı 15.
- YETKİN, Sabri, *Ege’de Eşkıyalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (Üçüncü Basım), İstanbul 2003.
- YILDIRIM, Hacı Osman vd. (haz.), *85 Numaralı Mühimme Defteri*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayınları no. 8, Ankara 2002.
- YILMAZ, Mehmet Emin, *Kilise’ye Çevrilen Türk Eserleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 2020.
- YİĞİT, Ahmet, “165 Nolu Bodrum Şer’iyye Sicilinde Bulunan Denizciliğe ait Kayıtlar”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Bahar 2009, Sayı 22.
- YÜCEL, Talip, “Türkiye ile Komşu Ege Adaları”, *Ege Denizi, Türkiye ile Komşu Ege Adaları* (2. baskı), Sırrı Erinç, Talip Yücel, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.
- ZAHARIADIS, Nikos, *Leksiko tou Konstantinoupolitikou Glossikou Idiomatos*, Ekdoseis Gavriilidis, Atina 2014.

GRAVÜR, RESİM ve FOTOĞRAF KAYNAKLARI

Kitaplardan alınan görsellerin kaynakları “Kitap ve Makaleler” kısmında verilmiştir.

Clarkson Stanfield, *Negroponte*, (J.R.C. Helpman’ın taslağına istinaden), 19. yüzyıl ortaları, Institouto Istorikon Erevnon.
<http://pandektis.ekt.gr/pandektis/handle/10442/162949> , Erişim: 07.03.2023.

Georgios Lykouropoulos (ed.), Ioannis Tsolakis (arşiv), Evangelia Athanasiou (kronolojik düzenleme), *Karystos, Taksidi sto Hrono* (el yapımı albüm), Fotografeion Karystou (Karystos Fotoğraf Stüdyosu), Giokalas Vakfı Kütüphanesi, Karystos.

Giacomo Franco, *Negroponte*, 1597, Biblioteca Nazionale Marciana,
https://www.internetculturale.it/jmms/iccuviewer/iccu.jsp?id=mag_GEO0029321 ,
Erişim: 07.03.2023.

Giovanni Francesco Camocio, *Città di Negroponte*, 1574, Biblioteca Nazionale Marciana
https://www.internetculturale.it/jmms/iccuviewer/iccu.jsp?id=mag_GEO0005664 ,
Erişim: 07.03.2023.

Matthäus Merian, *Negroponte*, 1638, Bibliotheque Nationale de France,
https://www.europeana.eu/item/9200517/ark_12148_btv1b53194580v , Erişim:
07.03.2023.

Pierre Vander, *L' Ile de Negrepont autrefois Eubée, dans l'Archipel, avec toutes ses Côtes*, J.Corens, C. Mortier, Amsterdam 1729, Biblioteca nazionale Marciana,
https://www.internetculturale.it/jmms/iccuviewer/iccu.jsp?id=mag_GEO0004584 ,
Erişim: 07.03.2023.

Vaggelis Vlahos, *Karystos*, 2006,
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/Karistos_evlahos.jpg ,
Erişim: 07.03.2023.

Vincenzo Coronelli, *Città di Negroponte già detta Chalcis*, 1688, Biblioteca Nazionale Marciana,
https://www.internetculturale.it/jmms/iccuviewer/iccu.jsp?id=mag_GEO0007562 ,
Erişim: 07.03.2023.

VİDEO KAYITLARI

Athanasios Papanikolaou, “To Tragoudi tis Antallagis – Mübadele Türküsü”, yayın tarihi: 21.10.2013, <https://www.youtube.com/watch?v=NBZYksDA6RC8> ;

Athanasios Papanikolaou, “2. Tragoudi tis Antallagis – Mübadele Türküsü”, yayın tarihi: 08.12.2013, <https://www.youtube.com/watch?v=J4IcMjpCAI8> , Erişim: 29.12.2014.

“Cezayir Türküsü ve Hikayesi (Anlatım ve Oyun Şekli)” (TRT 4 kaydı), <https://www.youtube.com/watch?v=ydRh3r9pc9I> , Erişim: 18.03.2023.

Domna Samiou, “Musiko Odiporiko me ti Domna Samiou – Euvoia, Karystos – ERT 1976,” <https://www.youtube.com/watch?v=uHw1aMrzYT8> , (34.00’ dan itibaren), Erişim 17.03.2023.

Halil Bor, “Seferihisar Tatlı Tarhana Yapımı”, <https://www.youtube.com/watch?v=lgI-5KJBGKA> , Erişim: 18.02.2021.

“Karystos – Kavodoritikos, Topikos Horos” (Yunan Devlet Televizyonu tarafından 19 Mart 2009 tarihinde Liman Burcu civarında açık havada alınan çekimlerden), <https://www.youtube.com/watch?v=Ct8SSWWM16w> , Erişim: 17.02.2021.

“Miloniatikos”, (Yunan Devlet Televizyonu tarafından 19 Mart 2009 tarihinde Liman Burcu civarında açık havada alınan çekimlerden) <https://www.youtube.com/watch?v=brvl8YeBqg0> Erişim: 17.02.2021.

“Mnimeia – Aksiotheata”, <http://dimoskarystou.gr/visit/2016/01/12/government/> , Erişim: 17.04.2023.

“Patinada”, <https://www.youtube.com/watch?v=XxO3uFUaC24> , (Yunan Devlet Televizyonu tarafından 19 Mart 2009 tarihinde Liman Burcu civarında açık havada alınan çekimlerden), Erişim: 17.02.2021.

“Ra Kampana in Arvanitika Dialect”, <https://www.youtube.com/watch?v=MFqeuCIa310> , erişim: 07.03.2023.

Rolan Hurioglu, *Rebetika: Griekse Blues, Documentary with Ano Kato*, <https://www.youtube.com/watch?v=cX05GC2ILD8> , Erişim: 17.02.2021.

“Soulтана”, (Yunan Devlet Televizyonu tarafından 19 Mart 2009 tarihinde Liman Burcu civarında açık havada alınan çekimlerden), <https://www.youtube.com/watch?v=1hbIaD7K7XU&list=RDOxcpRU7CSAA&index=7> , Erişim: 17.02.2021.

“Syrtos Karystou”, <https://www.youtube.com/watch?v=OxcpRU7CSAA> , (Yunan Devlet Televizyonu tarafından 19 Mart 2009 tarihinde Liman Burcu civarında açık havada alınan çekimlerden), Erişim, 17.02.2021.

Türk - Yunan İlişkilerine Adalar Arasından Bakış:
Kızılhisar Karystos (15. - 19. Yüzyıllar)

Uğur Önür, “Cezayir Havası”, (TRT Avaz kaydı),
<https://www.youtube.com/watch?v=4nz5MWJBWsw> , Erişim: 18.03.2023.

DİĞER İNTERNET KAYNAKLARI

“Ano – Kato Greek Music and Workshops”, <https://www.anokato.nl/english/> ,
Erişim: 17.02.2021.

“Bais-i berbadım oldu can yakıcı gözlerin”, <https://www.yedinota.com/beste/bais-i-berbadim-oldu-can-yakici-gozlerin-1105> , Erişim, 17.02.2021.

“Bodrum’un Efsane Denizcisi Söyleşisi: Kızılhisarlı Kaptan Mustafa Paşa”, *Bodrum Gündem*, 10.01.2019, <https://www.bodrumgundem.com/2019/01/10/bodrumun-efsane-denizcisi-soylesisi-kizilhisarli-kaptan-mustafa-pasa/> , Erişim: 29.01.2021.

“Burçak Tarlası”,
https://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/sabahtan_kalktim_ki_ezen_sesi_var.pdf ,
Erişim: 17.02.2021.

“Dokimio Trahana”, 08.02.2008,
<https://katerinaanteporas.blogspot.com/2008/02/blog-post.html?m=1> , Erişim:
18.08.2021.

Hellenic Statistical Authority (EL.STAT),
<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-census2011> , Erişim
23.01.2021.

Ilias Mamalakis, “Katsikaki Giouvetsi Karystos”,
http://www.eliasmamalakis.gr/recipe.asp?syntagi_cat_id=4&syntagi_id=346 ,
Erişim: 10.02.2021.

“Na'tan oi Kampoi Thalassa (Ali Pasas)”, *Eikoniko Mouseio Arheio Kounadi*
(Kounadis Arşivi), <https://www.vmrebetiko.gr/item/?id=4530> , Erişim: 14.02.2021.

“Oi Megaloi Dimiourgoi tou Laikou: Giorgos Mitsakis” 17.10.2010,
<http://www.musicheaven.gr/html/modules.php?name=News&file=article&id=2685> ,
Erişim: 17.02.2021.

“Proorismoi: Notia Euvoia”, *Epimelitirio Euvoias*, <https://www.eviachamber.gr> ,
Erişim: 09.02.2021.

“Sırrı Sultan Türbesi”, <http://kocaelitarihi.com/places/sirri-sultan-turbesi/> , Erişim:
01.04.2023.

S.S. Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, “Sakızlı Ev Tarhana”,
<http://seferipazar.com/urun/sak-zl-ev-tarhana-500gr/> , Erişim: 18.02.2021.

“Tou Ali Pasa”,

http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=19274 ,

Erişim: 14.02.2021.

Trahanas Hiou me Trahanahorta kai Ntomata”

<https://www.mastihashop.com/padopoleio/zumarika/trahanas-hiou-me-trahanohorto-kai-domata-400gr/> , Erişim: 18.02.2021.

ZEYTİNİN TARİHİ VE COĞRAFİ YOLCULUĞU

Editör

Doç. Dr. Hüseyin MERTOL

Yazar

Öğretim Görevlisi Sinan KESKİN

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Zeytinin Tarihi ve Coğrafi Yolculuğu

Editör
Hüseyin MERTOL
ORCID (0000-0001-8048-0814)

Yazar
Sinan KESKİN
ORCID (0000-0001-8054-5358)

ISBN 978-625-6796-18-8

E-ISBN 978-625-6796-17-1

1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Zeytinin Tarihi ve Coğrafi Yolculuğu

MERTOL, Hüseyin – KESKİN, Sinan

1. Basım, 140 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Zeytin, 2. Mitoloji, 3. Coğrafya, 4. Zeytin Yağı, 5. Gastronomi

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Matbaa Adres:	Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
KISA ÖZGEÇMİŞLER.....	7
İÇİNDEKİLER	9
ZEYTİNİN TARİHİ VE COĞRAFİ YOLCULUĞU	13
Zeytinin İhtiva Ettiği Vitaminler	17
Zeytinyağı üretimi	18
Mısır Uygarlığında Zeytin.....	24
Yunan Mitolojisinde Zeytin	25
Yunan Olimpiyatlarında Zeytin.....	30
Romalılar ve Zeytin.....	31
Zeytin Yasası Efsanesi	34
Zeytin Dalı ve Meyvesinin Tasviri	39
Eski Mısır'da Zeytin Yağının Çıkarılma İşlemi	39
Osmanlı'da Zeytin ve Zeytincilik.....	40
Zeytin Ağacı Kaç Sene Yaşar?	51
Zeytinin Etimolojik Kökeni.....	51
Zeytin Çeşitleri.....	56
Ege Bölgesi ve Zeytincilik	56
Bölgenin Diğer Zeytin Çeşitleri	57
Ayvalık (Edremit yağlık, Şakran, Midilli, Ada zeytini)	57
Gemlik (Trilye, Kaplık, Kıvrıcık, Kara)	58
Domat.....	59
Memecik (Aşı yeli, Gülümbe, Şehir, Taş arası, Tekir, Yağlık).....	60
Eşek Zeytini (Ödemiş).....	61

Sarıulak	62
Arbequina.....	63
Girit Zeytini.....	64
Marmara Bölgesi ve Zeytincilik	65
Gemlik.....	66
Samanlı	67
Çelebi	67
Büyüktopakulak	68
Sarıulak	69
Saurani	70
Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Zeytincilik.....	71
Kilisyaylık.....	71
Nizipyaylık.....	72
Karadeniz Bölgesi ve Zeytincilik	73
Marentelli	73
Patos.....	73
Otur	73
Samsun Ufak Tuzlamalık Zeytin Çeşidi	73
Satı Zeytin Türü	74
Butko Zeytin Türü	74
Sinop No:1-2-4-5-6 Zeytin çeşidi.....	74
Görvele Tipi Zeytin	74
Saçaklı Otur Zeytin Tipi.....	74
Akdeniz Bölgesi ve Zeytincilik	74
Küçük Topak Ulak Zeytini	75
Zeytin Yağlık Sarı Zeytin.....	75

Maraş no:7.....	75
Halhallı Zeytin	75
Sarı Habeşi Zeytin	76
Sauranı	76
Sayfi	76
Karamani.....	76
Elmacık	77
İklim Değişikliği ve Zeytine Etkisi.....	77
Zeytinyağı Yapımı : Nasıl Yapılır, Üretim Aşamaları Nelerdir ?	78
Zeytinin Toplanması İşlemi.....	79
Zeytinyağı Üretim Aşamalarında Kullanılan Yöntemler	93
Zeytinyağı Üretim Aşamalarında İki fazlı üretim.....	95
Zeytinyağı Üretim Aşamalarında Üç fazlı üretim.....	96
Zeytinyağı Üç Fazlı Üretim Zararları	97
Zeytinyağı Kalitesini Etkileyen Faktörler.....	100
Zeytin Tanesinin Yağa İşlenme Sırasında Kullanılan Teknolojiden İleri Gelen Değişiklikler	102
Zeytinyağı Üretim Aşamaları	105
Zeytinden Sabun.....	108
Osmanlı Devletinde Aydınlatma	110
Osmanlı Devletinde Ordu ve Tersanelerde Zeytinyağının Kullanımı	111
Sadeyağ ve Zeytinyağı Osmanlı Mutfağının Uyarlanması	123
OSMANLI SARAY MUTFAĞININ ZEYTİNYAĞI İLE BULUŞMASI.....	127
Kirde Kebap	127

Zeytin İle Yapılan Mezeler.....	130
Zeytin Salatası "Meze"	130
Zeytinyağlı İmambayıldı	132
Kırma Yeşil Zeytin Kavurması.....	134
Girit Usulü Zeytin Mezesi	136
Zeytinli ve Süzme Yoğurtlu Meze.....	138
Moleküler Mutfakta Zeytinyağı.....	139
KAYNAKLAR	140

KAYNAKLAR

- Baykara, A.,(2011), XIX. Yüzyılda Mentеше Sancağında Zeytin Yetiştiriciliği, Ulusal Zeytin Kongresi, Akhisar, 22-25 Şubat 2011, 24-30 s.
- Doğan, F.(2007), Osmanlı'da Zeytinyağı(1800-1920), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Doğan, F.(2008), 'Türk Mutfağı' İçinde A. Bilgin ve Ö. Samancı (Editörler), Osmanlı Devletinde Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi, ss. 231-241 Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Doğan, F.(2008), "Osmanlı Devleti'nde Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi", Türk Mutfağı, (Ed. Arif Bilgin&Özge Samancı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara,
- Efe, R., Soykan, A., Cürebal, İ. ve Sönmez, S. (2013), Dünya'da, Türkiye'de, Edremit Körfezi Çevresinde Zeytin ve Zeytinyağı. Edremit Belediyesi Kültür Yayınları No: 7. 978-605-62253-0-7. Balıkesir.
- Ekşi, A. (2005), Gıdalarda Raf Ömrü ve Ambalaj Geçirgenliği. IV. s. 211-216. Uluslar Arası Ambalaj Kongre ve Sergisi. Bildiriler Kitabı Cilt: 1. Aralık 2005. İzmir – Türkiye. s. 379.
- Işın, P. M.(2008), Gülbeşeker-Türk Tatlıları Tarihi, İstanbul: Yapı Kredi.
- Keleş, F. (2002), Gıda Ambalajlama İlkeleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları No: 189. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, Erzurum. s. 118.
- Koca, N.(2004), Çanakkale'de Zeytin Yetiştiriciliğinin Coğrafi Esasları, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:9, Ocak, İstanbul
- Temuçin, E.(1993) "Türkiye'de Zeytin Yetişen Alanların Sıcaklık Değişkenine Göre İncelenmesi", Ege Coğrafya Dergisi, 1993 C. 7, S. 1, ss. 117-131.

- Nas, S., H. Y. Gökalp, M. Ünsal. (1998), Bitkisel Yağ Teknolojisi. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Ders Kitapları Yayın No: 005. s. 220
- Özel,K., Özkaya, F.D,(2016), Moleküler Gastronomide ZeytinyağıGazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilimdalı, , Ankara
- Saraçoğlu, T. (2008), Ege Bölgesi Bazı Yağlık Zeytin Çeşitlerinin Mekanik Hasat Kriterlerinin Belirlenmesi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Makinaları Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Bornova, İzmir.
- Tunalıoğlu, R. (2004), Pirina Yağı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü T.E.A.EBAKİğ Sayı:5, Nüsha: 12, Ank
- Ünsal, A. (2006). Ölmez Ağacın Peşinde, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- <http://www.agri.ankara.edu.tr/bahce/pratikbilgiler/meyve/zeytin/genel.htm>, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi (Son Erişim Tarihi 12.05.2022).
- <https://www.tetrapak.com/trtr/search?searchTerm=ambalaj&page=1> (Son Erişim Tarihi 15.05.2022).
- <https://akra.media/Haber/HaberDetay/102262> (Son Erişim Tarihi 03.06.2022).
- www.tariszeytinyagi.com (Son Erişim Tarihi 03.06.2022).
- <http://misakca.com/?p=7325>(Son Erişim Tarihi 05.07.2022).
- www.megep.gov.tr(Son Erişim Tarihi 05.07.2022).
- <https://commons.wikimedia.org>(Son Erişim Tarihi 05.07.2022).
- <https://www.ayseguneyyaghanesi.com/uretim-surecleri/>(Son Erişim Tarihi 07.09.2022).
- <https://peyzax.com/wp-content/uploads/2020/06/3-Antik-Misir-zeytin-hasadi-gosterilen-bir-fresk-1.jpg> (Son Erişim Tarihi 10.01.2023).

- https://www.paslanmazsudepo.com/Urun_Detay/1632-paslanmaz-zeytinyagi-depolama-stok-tanklari.aspx (Son Erişim Tarihi 10.01.2023).
- <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ozge.kilic/132853/14.Hafta> (Son Erişim Tarihi 15.01.2023).
- <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ozge.kilic/132853/12.Hafta> (Son Erişim Tarihi 08.02.2023).
- <https://www.komilizeytinyagi.com.tr/zeytinyagi-nasil-elde-edilir> (Son Erişim Tarihi 03.03.2023).
- <https://www.ayvada.com.tr/blog/icerik/zeytinyagi-nasil-elde-edilir>
- <https://www.kadmec.com/tarim-makinalari/meyve-zeytin-hasat-makinalari-ve-aletleri/hasat-yardimci-aletleri-ve-makinalari/zeytin-yaprak-ayirma>
- <https://www.pellenc.com.tr/urun/30/fb15-hds-traktore-onden-monteli-govde-sarsici>
- <https://ziraiisler.com/> (Son Erişim Tarihi 03.02.2023).
- (<http://www.zeytintoplamamakinasi.com/>) (Son Erişim Tarihi 03.02.2023).
- <https://www.youtube.com/watch?v=qn0Z65v5UiI> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- https://www.youtube.com/watch?v=iucs_ELcZU4 (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://www.youtube.com/shorts/hOmhdrQbEPk> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/zeytin-hasadinda-dogru-bilinen-yanlislar-106631.html> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://www.manisahaberleri.com/eytinin-baskentinde-hasat-zamani> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <http://www.bahceblog.com/zeytin-hasadi-nasil-yapilir/> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).

- <http://zeytindostu.org.tr/zeytin/zeytin-cesitleri#>: (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/edremitzeytin/Belgeler/Kaynaklar/Z%C3%BCm_%C3%87esitlerden_bazilari.pdf (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://zeytinay.csb.gov.tr/zeytinyagi-uretim-proseslerinin-karsilastirilmesi-i-5620> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/zeytin-agaclarinin-kiymeti-mitolojik-oykulerde-nasil-anlatildi-1916830#photo-15> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- www.atlasbig.com.tr ülkelerine göre zeytin üretimi (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Uretim-2.Tahmini-2022-45503> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- [www.tarimdunyasi.net/2022/11Zeytin-uretiminde-2,9-milyon-tonluk-tarihi-rekor - Tarım Dünyasından - Ali Ekber Yıldırım](http://www.tarimdunyasi.net/2022/11Zeytin-uretiminde-2,9-milyon-tonluk-tarihi-rekor-Tarim-Dunyasindan-Ali-Ekber-Yildirim)
(https://peyzax.com/zeytindali_ve_tasviri(Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://www.oleatrium.com/tr/> (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://www.baytekler.com/tr/>. (Son Erişim Tarihi 10.03.2023).
- <https://mondrian.mashable.com/>) (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.tozlumikrofon.com/>(Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- www.muvaahhit.org(Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- https://www.tarimorman.gov.tr/GKGM/Belgeler/Uretici_Bilgi_Kose_si/Egitim/Hijyen_Kilavuz/Zeytinyagi.Pdf (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.olioverde.com.tr/blog/pirina-yagi-hakkinda-bilmeniz-gerekenler>(Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.olioverde.com.tr/urun/kizartmalik> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).

- <https://www.vakifzeytinleri.gov.tr/urun/pirina-yesil-zeytinyagi-sabunu-1-kg> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Uretim-2.Tahmini-2022-45503> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://lafemmenicomedia.com/romalilar-ve-zeytinyagi-yesil-altin/> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://ye-mek.net/tarif/kahvaltılık-zeytin-kavurmasi> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.lezzet.com.tr/yemek-tarifleri/salata-ve-meze-tarifleri/meze-tarifleri/girit-usulu-zeytinli-meze> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.forazeytin.com.tr/blog/zeytinli-ve-su%CC%88zme-yogurtlu-meze-tarifi/>(Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://tarivetarif.com> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://ulysseszeytinyagi.com/osmanli-imparatorlugunda-zeytin-ve-zeytinyagi/> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://perapalace.com/osmanli-saray-mutfeginin-en-leziz-ve-ozel-10-yemegi/> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.haberturk.com/tarifler/haber/1312184-kirde-kebabi-nasil-yapilir> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.gurmeakademi.com/blog/piruhi-mantisi> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://www.turkasihaberleri.com/HaberDetay/78572/Iste-En-Meshur-Osmanli-Saray-Mutfagi-Yemek-Tarifleri---.html> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- https://www.gurzeytincilik.com/zeytinin_onemi.html (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).
- <https://osmanguldemir.blogspot.com/2017/07/rugan-zeyt-1-zeytinyag.html> (Son Erişim Tarihi 08.04.2023).

**ORTA EĞİTİM
ÖĞRENCİLERİNDE
TEKNOLOJİK BAĞIMLILIKLA
MÜCADELE İÇİN
REKREASYON ETKİNLİKLERİ**

YAZAR

Gülşah CENGİZ

EDİTÖR

Prof. Dr. İlhan TOKSÖZ

Orta Eğitim Öğrencilerinde Teknolojik Bağımlılıkla Mücadele İçin
Rekreasyon Etkinlikleri

Yazar
Gülşah CENGİZ
ORCID (0009-0000-6404-6946)

Editör
İlhan TOKSÖZ
ORCID (0000-0001-8765-4741)

ISBN 978-625-6796-12-6
E-ISBN 978-625-6796-11-9
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Orta Eğitim Öğrencilerinde Teknolojik Bağımlılıkla Mücadele İçin
Rekreasyon Etkinlikleri

CENGİZ, Gülşah – TOKSÖZ, İlhan

1. Basım, 57 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Teknoloji Bağımlılığı, 2. Rekreasyon, 3. Rekreasyonel Farkındalık

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER.....	5
TABLolar LİSTESİ.....	7
GİRİŞ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI KAVRAMI.....	13
1.1. Bağımlılık Kavramı.....	13
1.1.1. Bağımlılığa Yol Açan Etmenler.....	14
1.1.1.1. Biyolojik Etmenler.....	15
1.1.1.2 Psikolojik Etmenler.....	16
1.1.1.3. Sosyal ve Kültürel Etmenler.....	17
1.1.1.4. Kişisel Etmenler.....	18
1.1.2. Bağımlılık Türleri.....	19
1.1.3. Teknoloji Bağımlılığı.....	21
1.1.4. Teknoloji Bağımlılığının Belirtileri.....	21
1.1.5. Teknoloji Bağımlılığının Nedenleri.....	23
1.1.6. Teknoloji Bağımlılığında Kaynaklanan Problemler.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. REKREASYONEL FARKINDALIK KAVRAMI.....	25
2.1. Zaman Kavramı.....	25
2.2. Boş Zaman Kavramı.....	25
2.3. Rekresasyon Kavramı.....	26
2.4. Bir İhtiyaç Olarak Rekresasyon.....	27
2.5. Rekresasyon Kavramının Tarihsel Değişimi.....	28
2.6. Rekresasyonun Özellikleri.....	29

2.7. Rekreasyon Faaliyetlerinin Sınıflandırılması.....	30
2.8. Rekreasyonel Farkındalık Kavramı	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN REKREASYONEL FARKINDALIK DÜZEYLERİ İLE TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	33
3.1. Araştırmanın Yöntemi	33
3.1.1. Araştırma Modeli.....	33
3.1.2. Çalışma Grubu.....	33
3.1.3. Veri Toplama Araçları	34
3.1.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	34
3.1.3.2. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği	34
3.1.3.3. Rekreasyon Farkındalık Ölçeği.....	34
3.1.4. Verilerin Toplanması	35
3.1.5. Verilerin Analizi	35
3.2. Araştırmanın Bulguları	35
TARTIŞMA VE SONUÇ	47
KAYNAKÇA	51

KAYNAKÇA

1. Açık, B., Koç, T., & Uslu, O. (2021). Teknoloji kullanım alışkanlıkları açısından Covid 19'un teknoloji bağımlılığına etkisi. *Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 9(2), 113–124.
2. Akcan, G., & Öge, B. (2020). Genç bireylerde teknoloji bağımlılığının yordayıcılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 3–26.
3. Akkaş, İ. (2019). *Teknoloji Bağımlılığı*. Konya: Eğitim Yayınevi.
4. Aktan, E. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 405- 421.
5. Aktaş, H. ve Yılmaz, N. (2017). Üniversite gençlerinin yalnızlık ve utangaçlık unsurları açısından akıllı telefon bağımlılığı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1): 85-100
6. AlBarashdi, H. S., Bouazza, A., Jabur, N. H. and Al-Zubaidi, A. S. (2016). Smartphone Addiction Reasons and Solutions from the Perspective of Sultan Qaboos University Undergraduates: A Qualitative Study. *International Journal of Psychology & Behavior Analysis*, 2(2): 113-123
7. Albayrak, A. (2012). İstanbul'daki Konaklama İşletmelerinin Rekreasyon Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. *Online Academic Journal of Information Technology*, Cilt:3, Sayı: 8, 44-58.
8. Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Griffiths, M. D. (2017). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive Behaviors*, 64, 287–293. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.03.006>

9. Arık, I. A. (2018). Teknoloji bağımlılığı ve sosyal kimlik oluşumu: Y nesli Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi.
10. Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*, 1(1), 55–67.
11. Arslan, A., Kırık, A. M., Karaman, M. ve Çetinkaya, A. (2015). Lise ve üniversite öğrencilerinde dijital bağımlılık, *UHİVE: Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8(4): 34-58.
12. Aslan, T., & Ballı, E. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları. *Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 42–53.
13. Ayaz, B. (2016). Ergenlerde teknoloji bağımlılığının bazı psikososyal değişkenlerle ilişkisi Yüksek Lisans Tezi İstanbul Gelişim Üniversitesi.
14. Aydın, F. (2017). Teknoloji bağımlılığının sınıf ortamında yarattığı sorunlara ilişkin öğrenci görüşleri Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi.
15. Babacan, M. E. (2016). Sosyal Medya Kullanım Alanları ve Bağımlılık İlişkisi. *ADDİCTA: The Turkish Journal on Addictions*, 3(1): 7-28
16. Bae, Y. (2013). Chaotic Phenomena in Addiction Model for Digital Leisure, *International Journal of Fuzzy Logic and Intelligent Systems*, 13(4): 291-297
17. Balcı, Ş. ve Gülnar, B. (2018): Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılarının Profili. *Selçuk İletişim*, 6(1): 5-22
18. Büyüksan, A. ve Kırık, A. M. (2017). Sosyalleşen birey sosyal medya. *Konya: Çizgi Kitabevi*.
19. Büyükgebiz Koca, E., & Tunca, M. Z. (2019). İnternet ve sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin performanslarına etkileri üzerine bir yazın taraması. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 24(1).
20. Canoğulları, Ö., & Güçray, S. S. (2017). İnternet bağımlılık düzeyleri farklı ergenlerin cinsiyetlerine göre psikolojik ihtiyaçları, sosyal kaygıları ve anne baba tutum algılarının incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 42–57.
21. Caplan, S. E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18(5), 553–575.
22. Carreno F., D. ve Pérez-Escobar, J. A. (2019). Addiction in existential positive psychology (epp, pp2. 0): From a critique of the brain disease model towards a meaning-centered approach. *Counselling Psychology Quarterly*, 32(3-4), 415-435.
23. Cengizhan, C. (2005). Öğrencilerin Bilgisayar Ve İnternet Kullanımında Yeni Bir Boyut:“İnternet Bağımlılığı”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(22), 83-98.

24. Ceyhan, A. A. (2011). Ergenlerin problemlili internet kullanım düzeylerinin yordayıcıları. 7. Türk-Alman Psikiyatri Kongresi, Almanya.
25. Çakıroğlu, H. (1998). Rekreasyon; beden eğitimi dersi ve diğer dersler acısından okullarda ders dışı faaliyetlerin durumu eğitsel kollar ve fonksiyonları. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
26. Çavuş, S., Ayhan, B. ve Tuncer, M., (2016). Bilgisayar Oyunları ve Bağımlılık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 43(1): 265-289
27. Çoban, R. (2013). Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Sanal Bağımlılık Arasındaki İlişi Üzerine Bir Araştırma (Burdur Gölhisar Örneği) (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
28. Dilci, T. (2019). Astudy on validity and reliability of digital addiction scale for 19 years or older. Universal Journal of Educational Research, 7(1), 32-39.
29. Dinç, M. (2015). Teknoloji Bağımlılığı ve Gençlik, Gençlik Araştırmaları Dergisi, 3(3): 31-65
30. Ekinci, N. E., ve Özdilek, C. (2019). Investigation of university students' awareness of recreational activities. International Online Journal of Educational Sciences, 11(2):53-66.
31. Ergin, A., Uzun, S. U., & Bozkurt, A. İ. (2013). Tıp fakültesi öğrencilerinde internet bağımlılığı sıklığı ve etkileyen etmenler. Pamukkale Tıp Dergisi, 6(3), 134-142.
32. Ertemel, A. V. ve Aydın, G. (2018). Dijital Ekonomide Teknoloji Bağımlılığı ve Çözüm Önerileri. ADDİCTA: The Turkish Journal on Addictions, 5(4): 665-690
33. Eryılmaz, S., and Bal, H. T. (2021). Teknoloji Bağımlılığı ile Rekreasyonel Eğilimler Arasındaki İlişi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(4), 902-919.
34. European Commission Digital Single Market (2019). Eurostat-Internet Use and Activities. Digital Agenda Key Indicator: Internet Usage, [Online]: [https://digital-agendadata.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators#internet-usage](https://digital-agendadata.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators/indicators#internet-usage)
35. Eurostat (2018). Individuals who are regular internet users (at least once a week).European Commission.
36. Gada, J. and Oberoi, M. (2018). Impact of Smartphone Addiction on Cervical Pain, Cervical Lordosis and Pectoralis Minor Muscle in Young Adults. International Journal of Research in Engineering, 8(2): 55-58.
37. Gedik, S. & Gezin, D. M. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılığının Rekreatif Faaliyetlere Katılım Davranışları Açısından İncelenmesi . Gençlik Araştırmaları Dergisi , 10 (28) , 1-20 .

38. George, D. and Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson
39. Gökçearslan, Ş., & Durakoğlu, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 419–435.
40. Gökçearslan, Ş., Mumcu, F. K., Haşlaman, T. and Çevik, Y. D. (2016). Modelling smartphone addiction: The role of smartphone usage, self-regulation, general self-efficacy and cyberloafing in university students. *Computers in Human Behavior*, 63(9): 639-649.
41. Griffiths, M. D. and Meredith, A. (2009). Videogame Addiction and its Treatment, *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 39(3): 247-253.
42. Gül, T., Karaçar E., Kement, Ü., Pashı, M. M., Yayla. Ö., Erol, E. ve Göker, G. (2014). “Rekreasyona Giriş”. Yaylı, A., (Editör). Ankara: Detay Yayıncılık.
43. Gümüşgül, O. (2018). Investigation of Smartphone Addiction Effect on Recreational and Physical Activity and Educational Success. *World Journal of Education*, 8(4): 11-17.
44. Gürbüz, A.K. (2015). Lisans Düzeyinde Eğitimde Rekreasyon Yönetimi Bölümü'nün Anlamı. İçermesi Gereken Dersler ve Gerekçeleri Üzerine Manifesto. Balıkesir: Liva Yayınları.
45. Gürkan, A., Talas, M., Sevil, Ü., Yücel, A. S., Değer, V. B. ve Korkmaz, M. (2019). Sosyal Medya Bağımlılığı: Sosyolojik ve Psikolojik Sorunlar, I. Uluslararası Ruh Sağlığında Toplumsal Farkındalık Kongresi, Hilton Otel 21 Mart 2019. İstanbul. ss: 43-46.
46. Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2009). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
47. Hauge, M. R., ve Gentile, D. A. (2003, April). Video game addiction among adolescents: Associations with academic performance and aggression. In *Society for Research in Child Development Conference*.
48. Hazar, A. (2003). Rekreasyon ve Animasyon. Ankara: Detay Yayıncılık.
49. Jiang, Q., Li, Y. and Shypenka, V. (2018). Loneliness, Individualism, and Smartphone Addiction Among International Students in China. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 21(11):711-718.
50. Kaleli, S. (2019). Bağımlılık çeşitleri nelerdir?, <http://sultankaleli.com/2019/02/19/bagimlilik-cesitleri-nelerdir/>
51. Kalfa, S. (2017). Spor Bilimleri Ve Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yaşam Doyumu ve Serbest Zaman Doyumunun İncelenmesi (uşak üniversitesi örneği), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rekreasyon Anabilim Dalı, Muğla.
52. Kappelle, R. P. V. (2019). *Addiction: How we get stuck and unstuck in compulsive patterns and behavior*. Wipf And Stock Publishers.

53. Karakoç, E. ve Taydaş, O. (2013). Bir Serbest Zaman Etkinliği Olarak Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanımı ile Yalnızlık Arasındaki İlişki: Cumhuriyet Üniversitesi Örneği, Selçuk İletişim, 7(4): 33-45.
54. Karakuş, K., Demirel, M. ve Kaya, A. (2022). Dijital Oyun Bağımlılığı ve Sosyal Medya Bağımlılığının Rekreasyonel Faaliyetlere Katılım ve Serbest Zaman Değerlendirme Değişkenleri Açısından İncelenmesi. ERPA International Congress, 40-50.
55. Karaküçük, S. (1999). Rekreasyon ve Boş Zamanları Değerlendirme. (3. Baskı). Ankara:Gazi Kitabevi.
56. Karasar, N., (2015), Betimsel Araştırma Yöntemi, (28. Basım), Nobel Yayınevi, Ankara
57. Kılıç, M. ve Şener, G. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Etkinliklerine Katılımlarındaki Sosyolojik Etkenler ve Yapısal Kısıtlamalar. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3 (3), 220-227.
58. Köktaş Ş. K. (2004). Rekreasyon Boş Zamanı Değerlendirme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
59. Küçükvardar, M., & Tingöy, Ö. (2018). Teknoloji bağımlılığının semptomlar temelinde incelenmesi. AJIT-e Online Academic Journal of Information Technology, 9(35), 111–123
60. Leung, L., ve Lee, P. S. (2012). Impact of internet literacy, internet addiction symptoms, and internet activities on academic performance. Social Science Computer Review, 30(4), 403-418.
61. Malik, S. and Devi, N. (2018). A Study on Factors Identifying Smartphone Addiction In Users, JMRA: Journal of Management Research and Analysis, 5(1): 1-9.
62. Mumcu, H. E., Yazıcı, Ö. F. and Yılmaz, O. (2021). Effect Of 12-Week Recreational Activity Program On Digital Game Addiction And Peer Relationships Qualities in Children. Acta Medica Mediterranea, 37: 2919-2925.
63. Newport, C. (2019). Dijital minimalizm, Çev. Cansel Mavituna, Metropolis Yayınevi, İstanbul.
64. Ögel, K. (2001). İnsan, Yaşam ve Bağımlılık; Tartışmalar ve Gerçekler, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
65. Özbey S, Çelebi M (2011): Rekreasyon Temelleri. (N Mirzeoğlu, Ed.) Spor Bilimlerine Giriş. Ankara: Spor Yayınevi
66. Özer, A., ve Eryılmaz, S. (2021). Bilgi ve iletişim teknolojileri yeterlilikleri ile teknoloji bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(1), 16–25.
67. Özkaya , H., and Erkekli, S. . (2021). Bireylerin İnternet Bağımlılıkları İle Rekreasyonel Aktivite Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma Ankara İli Örneği. Journal of Recreation and Tourism Research, 8(3), 346–354.

68. Pearson, C. and Hussain, Z. (2016). Smartphone Addiction and Associated Psychological Factors, *ADDICTA: The Turkish Journal on Addictions*, 3(2): 193-207.
69. Sevin, H. D., Barakazi, E. and Yaylı, A. (2018). A Study to Determine the Relationship Between Level of Participation in Recreational Activities, Emotional Intelligence, And Academic Achievement of University Students, *ECSAC'18: Academic Studies on Science, Art & Culture*, 12(14), 33-50.
70. Sigerson, L., Li, A. Y.-L., Cheung, M. W.-L., and Cheng, C. (2017). Examining common information technology addictions and their relationships with non-technology-related addictions. *Computers in Human Behavior*, 75, 520–526. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.05.041>
71. Simkova, B., & Cincera, J. (2004). Internet addiction disorder and chatting in the Czech Republic. *CyberPsychology & Behavior*, 7(5), 536–539.
72. Sinsomsack, N. and Kulachai, W. (2018). A study on the impacts of Smartphone addiction, *ASSEHR: Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 186(3): 248-252.
73. Sözbilir, F. and Dursun, M. K. (2018). Does social media usage threaten future human resources by causing smartphone addiction? A Study on Students Aged 9-12. *ADDICTA: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2): 185-203.
74. Subramaniam, M. (2014). Re-Thinking Internet Gaming: From Recreation to Addiction, *Society for the Study of Addiction*, 109(9): 1407-1408.
75. Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2013) B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.). Pearson, Boston (2013)
76. Tahrán, N. & Nurmedov, S. (2014). *Bağımlılık: Sanal ve Gerçek. İstanbul: Timaş Yayınları.*
77. Taştan, N. (2023). Milli Eğitime bağlı özel ortaokul öğrencilerinin rekreatif faaliyetler hakkındaki görüşlerinin incelenmesi (Edirne ili örneği) Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
78. Torres-Rodríguez, A., Griffiths, M. D. and Carbonell, X. (2018). The Treatment of Internet Gaming Disorder: A Brief Overview of the PIPATIC Program, *International Journal of Mental Health and Addiction*, 16(2): 1000-1015.
79. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2018). Dijital Oyun Bağımlılığı Çalıştayı, Sonuç Raporu, 7-8 Kasım 2018. Ankara. ss 1-37.
80. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) (2018). Hane halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2018, Haber Bülteni, Sayı: 27819,
81. Tütüncü, Ö. (2008). Rekreasyon Yönetimi'ne Yönelik Üniversite Düzeyinde Bir Müfredat Geliştirme Önerisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19 (1), 93-103.
82. Tütüncü, Ö., (2012). Rekreasyon ve Rekreasyon Terapisinin Yaşam Kalitesindeki Rolü. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23 (2), 248 – 252.

83. Uçman, A. G. (2019). Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı, Algılanan Stres Düzeyi ve Yaşamda Anlam Düzeyi Arasındaki İlişki, I. Uluslararası Ruh Sağlığında Toplumsal Farkındalık Kongresi, Hilton Otel 21 Mart 2019. İstanbul. ss. 91-92.
84. Veissière, S. P. L. and Stendel, M. (2018) Supernatural Monitoring: A Social Rehearsal Account of Smartphone Addiction. *Frontiers in psychology: Hypothesis and Theory*, 9: 141.
85. Wichasin, P. (2007). A Study of Thai Women as Health Tour Participants in Relation to Lifestyle and Leisure Practice. A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements of Bournemouth University. Degree of Doctor Of Philosophy, Bournemouth.
86. Williams, A.M. ve Shaw, G. (2009). Future Play: Tourism, Recreation and Land Use. *Land Use Policy*, 265, 326-335.
87. World Health Organization (WHO) (2018). Gaming Disorder. Online Q&A, Eylül. [Online]: <https://www.who.int/features/qa/gaming-disorder/en/> [Erişim Tarihi: 1. 4.2019]
88. Wu, T. E., Scott, D. and Yang, C. (2013). Advanced or Addicted? Exploring the Relationship of Recreation Specialization to Flow Experiences and Online Game Addiction, *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 35(3): 203-217.
89. Yankholmes, A. K. B., ve Lin, S. (2012). Leisure and education in Ghana: An exploratory study of university students' leisure lifestyles. *World Leisure Journal*, 54(1), 58-68.
90. Young, K. S. & De Abreu, C. N. (Eds.). (2010). *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment*. John Wiley & Sons.,
91. Young, K. S. (1999). Internet Addiction: Symptoms, Evaluation, And Treatment. *Innovations in Clinical Practice: A Source Book*, 17(1): 19-31.
92. Yılmaz, M. B. (2010). İlköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin bilgisayara yönelik bağımlılık gösterme eğilimlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, 1(1):7-8.

SİYASAL KATILIM VE SEYİRCİ KALMA ETKİSİ

Merve Kevser POLAT

EDİTÖR

Doç. Dr. Atıl Cem ÇİÇEK

Siyasal Katılım ve Seyirci Kalma Etkisi

Yazar
Merve Kevser POLAT
ORCID (0000-0001-9362-5218)

Editör
Atıl Cem ÇİÇEK
ORCID (0000-0001-9859-182X)

ISBN 978-625-6796-14-0
E-ISBN 978-625-6796-13-3
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Siyasal Katılım ve Seyirci Kalma Etkisi

POLAT, Merve Kevser – ÇİÇEK, Atıl Cem

1. Basım 150 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Siyasal Katılım,
2. Seyirci Kalma Etkisi,
3. Sosyal Medya,
4. Siyaset Bilimi,
5. Sosyal Psikoloji

Dizgi
Kapak Tasarım
Sertifika No
Matbaa Sertifika No
Efe Akademik Yayıncılık
Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168
49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ.....	7
ÇİZELGELER LİSTESİ	11
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	12
1. GİRİŞ	13
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	19
2.1. Kuramsal Çerçeve	19
2.1.1. Siyaset Kavramının İçeriği ve Tanımı	19
2.1.2. Siyasal Sistem	25
2.1.3. Kültür	30
2.1.4. Siyasal Kültür.....	31
2.1.5. Bireyin Siyasal Aktör Haline Gelme Süreci: Siyasal Toplumsallaşma.....	33
2.1.6. Siyasal Toplumsallaşmanın Ajanları	34
2.1.7. Siyasal Katılım	35
2.1.8. Siyasal Katılım Sınıflandırmaları	37
2.1.8.1. M. E. Olsen'e Göre Siyasi Katılım Kademeleri	37
2.1.8.2. Robert Dahl'a Göre Siyasi Katılım Kademeleri	37
2.1.8.3. S. Verba ve N. H. Nie'ye Göre Siyasi Katılım Kademeleri	38
2.1.8.4. Lester Walter Milbraht'a Göre Siyasi Katılım Kademeleri	38
2.1.8.5. Samuel H. Barnes ve Max Kaase'in Siyasal Katılım Sınıflandırması	42
2.1.8.6. Lerner'e Göre Siyasi Katılım Kademeleri.....	43
2.1.9. Siyasal Katılım Şekilleri ve Araçları	43
2.1.9.1. Seçimler ve Oy Kullanma	44
2.1.9.2. Referandum (Plebisit)	44

2.1.9.3. Halk Denetimi.....	44
2.1.9.4. Halk Vetosu	44
2.1.9.5. Halkın Katılım Toplantısı	45
2.1.9.6. Örgüt ve STK'lara Üye Olma	45
2.1.9.7. Siyasi Partiler	45
2.1.9.8. Baskı Grupları.....	47
2.1.9.9. Bireysel Başvuru.....	48
2.1.10. Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler.....	48
2.1.10.1. Siyasal Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler	48
2.1.10.1.1. Yaş	49
2.1.10.1.2. Cinsiyet.....	49
2.1.10.1.3. Eğitim Durumu	50
2.1.10.1.4. Gelir Düzeyi.....	50
2.1.10.1.5. Meslek.....	51
2.1.10.1.6. Aile	51
2.1.10.1.7. Yerleşim Biçimleri ve Kentleşme	51
2.1.10.1.8. Kitle İletişim Araçları	52
2.1.10.1.9. Siyasal Kaynaklar	52
2.1.10.1.10. Din ve Etnisite.....	53
2.1.10.1.11. Siyasal ve Toplumsal Dernek/Örgüt Üyeliği.....	53
2.1.10.1.12. Rol ve Sosyal Statü	53
2.1.10.2. Siyasal Katılımı Etkileyen Psikolojik Faktörler	54
2.1.10.2.1. Olumlu Psikolojik Faktörler	54
2.1.10.2.2. Olumsuz Psikolojik Faktörler.....	55
2.1.10.3. Siyasal Katılımı Etkileyen Siyasal/Hukuki Faktörler	55
2.1.10.4. Siyasal Katılımı Etkileyen İletişim Faaliyetleri.....	56
2.1.10.4.1. Siyasal Reklam.....	56
2.1.10.4.2. Siyasal Propaganda	56
2.1.10.4.3. Siyasal Pazarlama	57
2.1.10.4.4. Siyasal Halkla İlişkiler	57

2.1.11. Seyirci Kalma Etkisi (Bystander Effect).....	57
2.1.12. Kitty Genovese Cinayeti.....	57
2.1.13. Seyirci Etkisinin Dijitalleşmesi: Modern Seyirci Etkisi.....	63
2.2. İlgili Araştırmalar	71
2.2.1. Klasik Yaklaşımlar: Bibb Latané ve John M. Darley	71
2.2.1.1. Dumanlı Oda Deneyi: Müdahale Davranışı Üzerinde Grubun Etkisi	72
2.2.2. Bağlılık/Ortak Nokta Çalışmaları: Rutkowski, Gruder ve Romer	75
2.2.2.1. Grup Bağlılığının Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi	75
2.2.2.2. Sosyal Sorumluluk Normunun Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi	77
2.2.3. Sosyal Kategorizasyon: Mark Levine, Clare Cassidy, Gemma Brazier ve Stephen Reicher	79
2.2.3.1. Grup İçi-Grup Dışı Olma Koşullarının, Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi.....	79
2.2.3.2. Ortak Sosyal Kategorinin Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi	80
2.2.4. S. H. Schwartz ve A. Gottlieb'in Anonimlik Çalışmaları	81
2.2.5. Siyasal Katılımın Toplumsal Alan İnşası: Sosyal Medya	82
2.2.5.1. Sosyal Medya Araç ve Ortamları	85
2.2.6. Sosyal Medyanın Sağladığı Avantajlar.....	86
2.2.7. Sosyal Medyanın Dezavantajları	86
3. YÖNTEM.....	89
3.1. Araştırmanın Modeli	89
3.2. Evren ve Örneklem.....	90
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	90
3.4. Verilerin Toplanma Süreci ve Analizi	91
4. BULGULAR VE YORUMLAR	93
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	93
4.2. Üniversite Öğrencilerinin Yanıtları	95

4.3. Ön Lisans Mezunu Çalışanların Yanıtları.....	102
4.4. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Yanıtları.....	109
4.5. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcıların Yanıtları.....	117
4.6. Katılımcıların Toplam Kategorisel Analizi.....	126
4.6.1. Gladyatör Faaliyetleri Kategorisi	126
4.6.2. Geçiş Faaliyetleri Kategorisi	126
4.6.3. Seyirci Faaliyetleri Kategorisi	126
4.6.4. Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi.....	126
4.6.5. Durumu Önemli Algılama Kategorisi.....	127
4.6.6. Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi.....	127
4.6.7. Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale (Seyirci Kalma/Kalmama) Kategorisi	127
4.6.8. Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale (Seyirci Kalma/Kalmama) Kategorisi.....	128
4.6.9. Siyasi Bir Olaya veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi	128
4.6.10. Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı Açısından Etkisi Kategorisi	129
5. SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA	139
EKLER.....	148
EK 1: Anket Formu	148
Demografik Sorular.....	148
Yapılandırılmış Görüşme Soruları;	149
Genel Sorular:	150

KAYNAKÇA

- Akıncı, S. (2014). Siyasal katılım düzeyleri üzerine bir inceleme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 33-45.
- Aktan, E. (2017). *Sosyal medya ve siyasal katılım*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Almond, G.A. (1956). Comparative political systems. *The Journal of Politics*, 18 (3).
- Almond, G.A. and Powell G. B. (1978). *Comparative politics: System, process, and policy little*, (2nd ed.) Canada: Brown and Company.
- Almond, G.A. and Verba, S. (1963). *The civic culture political attitudes and democracy in five nations*. United States of America: Princeton University.
- Anbarlı Boztaş, Ş. (2013). *Küresel siyaset kabul görme mücadelesi sorunlar çözümler*. İstanbul: Beta.
- Arendt, H. (2018). *The human condition*. (2. Baskı). London: The University of Chicago.
- Aristoteles. (2005). *Politika*. (8. Baskı). (Çev: M. Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aslan, P. (2011). *Halkla ilişkilerde yeni eğilimler: Sosyal medya*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asma, A., Elmas, A. ve Seven, Ö. (2021). *Siyasal toplumsallaşma ve türkiye'nin siyasal toplumsallaşma süreci*. Ankara: İKSAD.
- Atik, T.B. (1994). *Türkiye'de siyasal partilerin örgütlenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, D. (2021). *Siberfeminizm*. İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Aydın, A. (2017). *Sosyal medya paradigmasındaki dönüşümün siyasal katılıma yansması*. Doktora Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, A. (2018). Siyasal katılım kademelerinin incelenmesi ve Lerner'in siyasal katılım kademelerinin dönüşümü. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 4 (7), 156-164.
- Aydın, M. (2006). *Siyasetin sosyolojisi bir sosyal kurum olarak siyaset*. (2. baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balcı, Ş., Tarhan, A. ve Bal, E. (2013). *Medya ve siyasal katılım*. Konya: Literatürk Academia.
- Banyard, V.L. (2011) Who will help prevent sexual violence: Creating an ecological model of bystander intervention. *Psychology of Violence*, 1 (3), 216-229.
- Barnes, S.H. and Kaase, M. (1979). *Political action: Mass participation in five western democracies*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

- Baudrillard, J. (2005). *Simülakrlar ve simülasyon*. (Çev: O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Benderly, B.L. (2012). Psychology's tall tales. *American Psychological Association*, 10 (3).
- Berkowitz, A.D. (2009). *Response ability: A complete guide to bystander intervention*. Chicago: Beck & Co.
- Bilgin, N. (2007). Sosyal psikoloji sözlüğü kavramlar, yaklaşımlar. (2. baskı).
- Bora, T. (2018). *Cereyanlar*. (6. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boyras, E. ve Şerife, Ş. (2018). Ağzıyla kuş tutma imkan(sızlığı) üzerine: Siyasal tutundurmaya ilişkin seçmen algılarına tüketici şüpheciliği perspektifinden bir bakış. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14 (3), 851-866.
- Bülbül, A.R. (2001). *İletişim ve etik*. (2. baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Conway, M.M., Steuernagel, G.A. and Ahern, D.W. (2005). *Women and political participation: Cultural change in the political arena*. Washington, D.C: CQ Press.
- Çaha, Ö. (2008). *Türkiye'de seçmen davranışı ve siyasal partiler*. Ankara: Orion.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil kadın türkiye'de kadın ve sivil toplum*. (2. baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çaha, Ö., Toprak, M. ve Dalmış, İ. (1996). Siyasal parti üyelerinde siyasal katılım düzeyi: Kırıkkale örneği. *Yeni Türkiye Dergisi*, (9), 205-247.
- Çam, E. (1987). *Siyaset bilimine giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çam, E. (2011). *Siyaset bilimine giriş*. (10. baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Çeçen, A. (2010). *Kültür ve politika*. (2. baskı). Ankara: Gündoğan Yayınevi.
- Çelebi, E. (2016). Siyaset psikolojisinde kültürel yaklaşımlar. Ö. D. Gümüş. (Ed.), *Siyaset Psikolojisi içinde* (s. 213-239). Ankara: Nobel.
- Çelik, A. ve Karakurt, M.(2019). Politikayı hannah arendt'le birlikte yeniden düşünmek. *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, s. 2421-2429.
- Çetin, H. ve Görüşük, L. (2015). *Siyaset psikolojisi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çiçek, A. (2018). Siyasal sürecin kültürel ve toplumsal boyutları: Siyasal kültür, siyasal toplumsallaşma, kamuoyu. Ş. Nişancı (Ed.), *Siyaset Bilimi içinde* (s. 252-271). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını
- Çukurçayır, M. A. (2005). Siyasal katılım olanakları açısından yerel siyaset: Yönetişim ve yerel alanda yararlanabilecek diğer yönetimler. H. Özgür ve M. Kösecik (Editörler), *Yerel yönetimler üzerine güncel yazılar I: Reform içinde* Ankara: Nobel Yayınları.
- Çukurçayır, M.A. (2002). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi: Küreselleşme sürecinde yurttaş, yönetim, siyaset*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Dahl, R.A. (1963). *Modern political analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Daver, B. (1969). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Doğan Yayınevi.
- Doise, W. (2002) *Human rights as social representations*. London: Routledge.
- Durdu, Z. (2013). *Türkiye’de siyasi kültürü anlamak*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Dursun, D. (2002). *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta Basım.
- Dursun, D. (2018). Siyaset ve birey: Siyasal katılım. D. Davutoğlu ve M. Altunoğlu (Editörler), *Siyaset bilimi* içinde (s. 90-122). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Dursun, D. (2018). Siyaset ve siyaset bilimi. D. Davutoğlu ve M. Altunoğlu (Editörler), *Siyaset bilimi* içinde (s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Duverger, M. (1984). *Politikaya giriş*. (2. baskı). (Çev: S. Tiryakioğlu). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Elciyar, K. (2016). *Sosyal medyanın üniversite öğrencilerinin siyasi katılım davranışlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emeghara, U. (2020). Bystander effect and diffusion of responsibility. *Simply Psychology*.
- Emiroğlu, A. (2006). *Toplumbilimsel siyasa siyasi sosyolojiye giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Erdinç, İ. E. (2020). *Kişilik özellikleri bağlamında gençlerin siyasi katılımı*. Konya: Palet Yayınları.
- Eren, A. (1997). *Siyasal katılım bağlamında 1961 ve 1982 anayasaları ve uğradıkları değişiklikler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğul, C. (2014). Siyasal katılım. G. Atılğan, E. A. Aytekin (Editörler), *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler* içinde (s. 227-239). İstanbul: Yordam Kitap.
- Eroğul, C. (2014). Siyaset. G. Atılğan, E. A. Aytekin (Editörler), *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler* içinde (s. 17-28). İstanbul: Yordam Kitap.
- Eser, H.B. ve Sarışahin, P. (2016). Cinsiyet-siyasal katılım ilişkisi: Sdü örnek olayı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7 (15), 38-58.
- Fedayi, C. (2014). *Siyaset bilimi*. (4. baskı).Ankara: Kadim Yayınları.
- Fenton R. A., Mott, H. L., McCartan, K. and Rumney, P., (2016). *A review of evidence for bystander intervention to prevent sexual and domestic violence in universities*. Technical report, England London: Public Health England.
- Fichter, J. (2009). *Sosyoloji nedir*. (9. baskı). (Çev: Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Fischer, P., Krueger, J. I., Greitemeyer, T., Vogrincic, C., Kastenmüller, A., Frey, D., Heene, M., Wicher, M., and Kainbacher, M. (2011). The bystander-effect: A meta-analytic review on bystander intervention in dangerous and non-dangerous emergencies. *Psychological Bulletin*, 137 (4), 517–537.
- Garber Paul, E. (2016). How a notorious murder helped saved millions of lives.
- Gaus, G. F. (2016). *Siyaset kavramları ve siyaset kuramları*. (Çev: N. Akdere). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Glamour*. <https://www.glamour.com/story/how-a-notorious-murder-ended-u> (Erişim Tarihi: 23.06.2023)
- Gökçe, O. (2018). *Siyaset sosyolojisi*. (2. baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Göker, G. (2015). İletişimin mcdonalddlaşması: Sosyal medya üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 10 (2), 389-410.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe-yöntem-analiz*. (4. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Haldun, İ. (2015). *Mukaddime*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık. Hamilton, L. (2009). Human needs and political judgment. B.D. Bruin ve C.F. Zurn (Editörler), *News waves in political philosophy*. içinde (s. 40-63). New York: Palgrave Macmillan.
- Heywood, A. (2012). *Siyaset*. (7. baskı). (Çev: B.B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu ve A. Yayla). Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2017). *Siyaset*. (18. baskı). (Çev: B.B. Özipek, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla ve H. Y. Başdemir). Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2021). *Siyaset teorisine giriş*. (11. baskı). (Çev: H. M. Köse). İstanbul: Küre Yayınları.
- Horse, F. (2009). 10 notorious cases of the bystander effect. *Listverse*, (2).
- Howarth, C. (2006). A social representation is not a quiet thing: Exploring the critical potential of social representations theory. *British journal of social psychology*, 45 (1), 65-86.
- Işıktaş, S. (2018). Türkiye’de reklam tarihi gelişimi ve televizyon reklam araştırmaları. İstanbul: Hiper Yayın.
- İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İşliyen, M. (2015). *Siyasal katılım sürecinde sosyal medyanın rolü ve etkileri*. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Jenkins, L. N., and Nickerson, A. B. (2017). Bullying participant roles and gender as predictors of bystander intervention. *Aggressive Behavior*, 43(3). <https://doi.org/10.1002/ab.21688> (Erişim Tarihi: 13.10.2022)
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı siyasal katılma siyasal eylemlerin kökenleri üzerine bir inceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasi bilim*. İstanbul: Beta Yayınları. Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasi bilim: Teori, olgu ve süreçler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1993). *Karşılatırmalı siyasi katılma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kapani, M. (2007). *Politika bilimine giriş*. (21. baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karadağ, E. ve Mutafçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgeciler üzerine teorik bir çözümlenme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 41-69.
- Kemp, S. (2022a). *Digital 2022: Global overview report*.
- Kemp, S. (2022b). *Digital 2022: Turkey*.
- Kışlalı, A.T. (1993). *Siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi. Kışlalı, A.T. (2008). *Siyaset bilimi*. (13. baskı). Ankara: İmge Kitabevi. Kışlalı, A.T. (2010). *Siyasal sistemler siyasi çatışma ve uzlaşma*. (8. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kocabıyık, O. O. (2016). Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma. *Dergipark*, 6 (1).
- Koçer, S. ve Ölçer, N. (2014). 30 mart 2014 yerel seçimlerinde ulusal basın ve kocaeli yerel basınında yer alan siyasi reklamların analizi. *I. Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı*, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları. s. 506-531.
- Küçükömer, İ. (2021). *Cuntaçlıktan sivil topluma*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Latané, B. and Darley, J. M. (1968) Group inhibition of bystander intervention in emergencies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 10 (3), 215–221.
- Levine, M., Cassidy, C., Brazier, G., and Reicher, S. (2002). Self- categorization and bystander non-intervention: Two experimental studies. *Journal of Applied Social Psychology*, 32 (7), 1452-1463
- Lilleker, D. G. (2013). *Siyasal iletişim temel kavramlar*. (Çev: N. Mustafa, M. Tınç, A. Altın, K. Bölükbaşı, B. Ekşi, S. Midilli, Y. Göksun ve A. Nas). İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- Lohman, L.A. (2011). *Political participation in the internet age*. United States: Proquest/Umi Dissertation Publishing.
- Maalouf, A. (2009). *Çivisi çıkmış dünya uygarlıklarımız tükendiğinde*. (7. baskı). (Çev: O. Türkay). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Machiavelli, N. (2015). *Prens*. (Çev: A. Tathır). İstanbul: Doruk Yayımcılık.
- Manning, R., Levine, M. and Collins, A. (2007). The kitty genovese murder and the social psychology of helping: The parable of the 38 witnesses. *American Psychologist*, 62 (6).
- Milbrath, L.W. (1965). *Political participation: How and why do people get involved in politics?* Chicago: Rand McNally.

- Mill, J. S. (2017). *Demokratik yönetim üzerine düşünceler*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Nizamülmülk. (2017). *Siyasetname*. (Çev: N. Bayburtlugil). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Olsen, M.E. (1970). Social and political participation of blacks. *American Sociological Association*, 35 (4).
- Ozankaya, Ö. (1975). *Toplum bilimine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de sosyal değişme ve siyasal katılma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Özkoyuncu, F. (tarihsiz). *Sosyal medya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset bilimine giriş*. (4. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pelonero, C. (2014). The truth about kitty genovese. *New York Daily News*.
- Platon. (2014). *Devlet*. (Çev: H. Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi. Ruhl, C. (2021). Kitty genovese. *Simply Psychology*.
- Rutkowski, G. K., Gruder, C. L. and Romer, D. (1983). Group cohesiveness, social norms, and bystander intervention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44 (3), 545- 552.
- Safko, L. and Brake, D. K. (2010). *The social media bible-tactics tools strategies for business success*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Sarıbay, A. Y. (2021). Siyasal kültür. M.A.Y. Saraç (Ed.), *Sosyal bilimler ansiklopedisi* içinde Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları.
- Schwartz, S. H. and Gottlieb, A. (1980). Bystander anonymity and reaction to emergencies, *Journal of Personality and Social Psychology* 39 (3), 418- 430
- Selvi, M. (2020). *Sosyal medya ve z kuşağı siyasal katılım davranışı ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Silsüper, Ö. (2021). Siyasal katılım, siyasal iletişim ve medya. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (6).
- Sokullu, E.Ş. (2015). Siyasal kültür. S. Sayarı ve B. D. Hasret. (Editörler), *Karşılaştırmalı siyaset temel konular ve yaklaşımlar*. İçinde (101-122). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Süslü, D. (2022). *Siyasal katılım ve kadın: Ak parti örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Bingöl: Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, K. (2014). Türkiye'deki hükümet sistemi tartışmalarına siyasi kültür ve demokrasi eksenli bir yaklaşım. *Sakarya İktisat Dergisi*, 3 (3), 29-71.
- Şahin, K. ve Türkölmez, O. (2022). *Siyasi düşünce’de devlet ve yönetim*. (3. Baskı) Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Şişman, B. (2012). Sayısal kültür, toplum ve medya: Msn örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1 (3).
- Takooshian, H. (2014). Fifty years later: What have we learnt from the 1964 kitty genovese tragedy? *The General Psychologist*, 49 (1).
- Taşkın, Y. (2016). *Siyaseti anlamak ve anlamlandırmak*. Ankara: Alabanda Akademi.
- Tatar, T. (1997). *Siyaset sosyolojisi*. İstanbul: Turan Yayıncılık.
- Tatlıoğlu, S. S. (2020). *Şiddet olgusu ve yeni nesil seyirci kalma etkisi: Sosyal medya ve gerçek hayat ikilemi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topbaş, H. (2010). David easton'un siyaset sistem kuramı bağlamında siyaset katılımı: Erzurum seçmeni üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (30).
- Turan, İ. (1976). *Siyasal sistem ve siyaset davranış*. (2. baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Turan, İ. (1986). *Siyasal sistem ve siyaset davranış*. (3. baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Türküne, M. (2005). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Vergin, N. (2018). *Siyasetin sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yalçın, Ö. (2016). Siyasal toplumsallaşma. Ö. D. Gümüş. (Ed.), *Siyaset Psikolojisi* içinde (s. 321-373). Ankara: Nobel
- Yayla, A. (2014). *Siyaset teorisine giriş*. (5. baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücekök, A.N. (1997). *Dinin siyasallaşması*. İstanbul: Afa Yayınları. Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- http-1: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.09.2022)
- http-2: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/referendum?q=referendum> (Erişim Tarihi: 05.10.2022)
- http-3: <https://www.thefreedictionary.com/plebiscite> (Erişim Tarihi: 05.10.2022)
- http-4: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)
- http-5: <https://reklamajansi.com.tr/reklam-terimleri/> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)
- http-6: <https://www.slashfilm.com/1012081/kitty-genovese-keeps-on-popping-up-in-film-and-television-but-everyone-gets-the-story-wrong/> (Erişim tarihi: 08.10.2022)
- http-7: <https://www.nydailynews.com/news/murder-kitty-genovese-gallery-1.2589319> (Erişim Tarihi: 08.09.2022)
- http-8: <https://www.glamour.com/story/how-a-notorious-murder-ended-u> (Erişim tarihi: 08.10.2022)

- http-9: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/genovese-sendromu-nedir-288798h.htm> (Erişim Tarihi: 08.09.2022)
- http-10: <https://www.reporteconfidencial.info/2022/01/05/las-adolescentes-que-asesinaron-con-sadismo-a-su-amiga-de-12-anos/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-11: <https://www.reporteconfidencial.info/2022/01/05/las-adolescentes-que-asesinaron-con-sadismo-a-su-amiga-de-12-anos/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-12: <https://twitter.com/leParisien/status/698027020631089152?cxt=HHwWgIC5hZD48a8TAAAA> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-13: <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/62739/23-yasindaki-ilan-haliminin-fransada-oldurulmesi-uzer> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-14: <https://www.timesofisrael.com/ilan-halimis-killer-handed-10-extra-years-in-prison/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-15: <https://www.9news.com.au/world/new-york-high-school-murder-recorded-mobile-phones-crime-news-usa-world/036cbee8-1261-4acb-b56a-fc7da6f0629b> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-16: <https://www.quora.com/Did-Kevin-Carter-commit-an-evil-act-when-he-chose-not-to-help-the-child-to-the-food> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-17: <https://dhavalrathod.wordpress.com/2018/10/18/heres-why-kevin-carter-was-a-sudanese-civil-war-hero/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-18: <https://scroll.in/magazine/855532/who-was-the-photographer-who-took-these-dehumanising-images-of-the-madras-famine> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-19: <https://richmondconfidential.org/2009/11/25/community-must-manage-trauma-too/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-20: <https://www.sfgate.com/crime/article/Richmond-rape-trial-opens-to-grisly-details-4573326.php> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-21: <https://abcnews.go.com/WN/gang-rape-victim-devout-christian-english-honors-student/story?id=8945716> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-22: <https://www.psychiatrictimes.com/view/rape-and-heart-darkness-richmond-high> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)
- http-23: <https://slideplayer.com/slide/4488468/> (Erişim Tarihi: 14.10.2022)
- http-24: <http://becblair.blogspot.com/2007/10/appendix-e.html?showComment=1191888120000#c586041074240079986> (Erişim Tarihi: 14.10.2022)
- http-25: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/social-media> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)
- http-26: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/social-media> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)

http-27: <https://www.cnnturk.com/saglik/sanal-alemde-dogan-internet-hastaliklari?page=1> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)

TENİSTE EYE COACH ANTRENMANLARININ PERFORMANSA ETKİSİ

YAZAR

Dr. Arda ÖZÇELİK

EDITÖR

Prof. Dr. Cengiz AKALAN

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Teniste Eye Coach Antrenmanlarının Performansa Etkisi

Yazar
Arda ÖZÇELİK
ORCID (0000-0003-4190-3313)

Editör
Cengiz AKALAN
ORCID (0000-0001-7669-3358)

ISBN 978-625-6796-16-4

E-ISBN 978-625-6796-15-7

1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap Arda ÖZÇELİK'in Teniste Antrenman Metot Örneği Olarak Eye Coach ve Performans Üzerine Etkisi" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Kütüphane Kartı

Teniste Eye Coach Antrenmanlarının Performansa Etkisi

AKALAN, Cengiz – ÖZÇELİK, Arda

1. Basım, 90 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
SİMGELER VE KISALTMALAR	7
1. GİRİŞ	9
1.1. Geçmişten Günümüze Raket Gelişimi	10
1.2. Teniste Sweet Spot	11
1.3. Teniste Bakışın Önemi	13
1.4. Denge	14
1.4.1. Statik Denge ve Dinamik Denge	15
1.4.2. Ağırlık Merkezi	15
1.4.3. Dengeyi Etkileyen Faktörler	15
1.4.4. Denge Testleri	16
1.4.4.1. Yıldız Denge Testi	16
1.4.4.2. Y-Denge Testi	17
1.4.4.3. Nintendo Wii ve Nintendo Wii Denge Tahtası	17
1.4.5. Spor Branşlarında Denge	18
1.4.6. Denge ve Yaralanma	19
1.4.7. Teniste Denge ve Yaralanma	19
1.5. Servis	20
1.6. Spin	21
1.7. Magnus Etkisi	22
1.8. Eye Coach Ekipmanı	23
2. YÖNTEM	25
2.1. Katılımcılar	25
2.2. Araştırmanın Protokolü	28
2.3. Veri Toplama Araçları	29
2.3.1. Antropometrik Ölçümler:	29
2.3.2. Denge Ölçümleri	30
2.3.2.1. Statik Denge Ölçümü	30
2.3.2.2. Dinamik Denge Ölçümü	32
2.3.2.3. Y- Denge Testi	33
2.3.2.4. Nintendo Wii Denge Tahtası	34
2.3.2.5. ZEPP 2 Tenis Sensör	34
2.4. Ağırlık Merkezinin Belirlenmesi	36

3. BULGULAR	37
4. TARTIŞMA	60
4.1. ITN 1 Test Skorları	61
4.2. ITN 1 Sweet Spot	62
4.3. ITN 1 Top Hızı	63
4.4.ITN 1 Topspin	64
4.5. ITN-2 Test Skorları	64
4.6 ITN-2 Sweet Spot	65
4.7. ITN 2 Top Hızı	66
4.8.ITN 2 Top Spini	67
4.9. ITN-3 Test Skorları	68
4.10.ITN 3 Sweet Spot	68
4.11. ITN 3 Top Hızı	69
4.12.ITN 3 Top Spini	70
4.13. Denge Analizleri	71
4.14.Yoga Statik Denge	71
4.15.SLX Dinamik Denge	72
4.16.Ağırlık Merkezi (COG)	73
4.17.Y-Denge Testi	74
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	76
KAYNAKLAR	79
EKLER	90
Ek- 1 Etik Kurul Karar Formu	90

KAYNAKLAR

- 2021 Itf Global Tennis Report. (T.Y.). 248.
- Abernethy, B., ve Wood, J. M. (2001). Do Generalized Visual Training Programmes For Sport Really Work? An Experimental Investigation. *Journal Of Sports Sciences*, 19(3), 203-222. <https://doi.org/10.1080/026404101750095376>
- Allen, T., Choppin, S., ve Knudson, D. (2016). A Review Of Tennis Racket Performance Parameters. *Sports Engineering*, 19(1), 1-11. <https://doi.org/10.1007/S12283-014-0167-X>
- Almeida, G. P. L., Monteiro, I. O., Marizeiro, D. F., Maia, L. B., ve Paula Lima, P. O. (2017). Y Balance Test Has No Correlation With The Stability Index Of The Biodex Balance System. *Musculoskeletal Science Ve Practice*, 27, 1-6. <https://doi.org/10.1016/J.Msksp.2016.11.008>
- Bauer, C., Gröger, I., Rupprecht, R., ve Gassmann, K. G. (2008). Intrasession Reliability Of Force Platform Parameters In Community-Dwelling Older Adults. *Archives Of Physical Medicine And Rehabilitation*, 89(10), 1977-1982. <https://doi.org/10.1016/J.Apmr.2008.02.033>
- Berg, K., ve Norman, K. E. (1996). Functional Assessment Of Balance And Gait. *Clinics In Geriatric Medicine*, 12(4), 705-723.
- Berg, K., Wood-Dauphinee, S., ve Williams, J. I. (1995). The Balance Scale: Reliability Assessment With Elderly Residents And Patients With An Acute Stroke. *Scandinavian Journal Of Rehabilitation Medicine*, 27(1), 27-36.
- Bisciotti, G. N., Chamari, K., Cena, E., Bisciotti, A., Bisciotti, A., Corsini, A., ve Volpi, P. (2019). Anterior Cruciate Ligament Injury Risk Factors In Football. *The Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness*, 59(10), 1724-1738. <https://doi.org/10.23736/S0022-4707.19.09563-X>
- Bohannon, R. W., Larkin, P. A., Cook, A. C., Gear, J., ve Singer, J. (1984). Decrease In Timed Balance Test Scores With Aging. *Physical Therapy*, 64(7), 1067-1070. <https://doi.org/10.1093/Ptj/64.7.1067>
- Bonato, M., Gatti, C., Rossi, C., Merati, G., ve La Torre, A. (2020). Effects Of Visual Training In Tennis Performance In Male Junior Tennis Players: A Randomized Controlled Trial. *The Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness*, 60(3). <https://doi.org/10.23736/S0022-4707.19.10218-6>
- Bootsma, R. J., ve Van Wieringen, P. C. W. (1990). Timing An Attacking Forehand Drive In Table Tennis. *Journal Of Experimental Psychology: Human Perception And Performance*, 16, 21-29. <https://doi.org/10.1037/0096-1523.16.1.21>
- Bower, R., ve Cross, R. (2003). Player Sensitivity To Changes In String Tension In A Tennis Racket. *Journal Of Science And Medicine In Sport*, 6(1), 120-131. [https://doi.org/10.1016/S1440-2440\(03\)80015-4](https://doi.org/10.1016/S1440-2440(03)80015-4)

- Bower, R., ve Cross, R. (2005). String Tension Effects On Tennis Ball Rebound Speed And Accuracy During Playing Conditions. *Journal Of Sports Sciences*, 23(7), 765-771. <https://doi.org/10.1080/02640410400021914>
- Bower, R., ve Sinclair, P. (2007). Tennis Racket Stiffness, String Tension And Impact Velocity Effects On Post-Impact Ball Angular Velocity. *Sports Engineering*, 10(2), 111-122. <https://doi.org/10.1007/Bf02844208>
- Brody, H. (1981). Physics Of The Tennis Racket I: The "Sweet Spot". *American Journal Of Physics*, 49(9), 816-819. <https://doi.org/10.1119/1.12399>
- Brody, H., ve Brancazio, P. J. (1988). Tennis Science For Tennis Players. *American Journal Of Physics*, 56(4), 382-383. <https://doi.org/10.1119/1.15601>
- Bullock, G. S., Arnold, T. W., Plisky, P. J., ve Butler, R. J. (2018). Basketball Players' Dynamic Performance Across Competition Levels. *Journal Of Strength And Conditioning Research*, 32(12), 3528-3533. <https://doi.org/10.1519/Jsc.0000000000001372>
- Bulow, A., Anderson, J. E., Leiter, J. R., Macdonald, P. B., ve Peeler, J. (2019). The Modified Star Excursion Balance And Y-Balance Test Results Differ When Assessing Physically Active Healthy Adolescent Females. *International Journal Of Sports Physical Therapy*, 14(2), 192-203.
- Buthe, L., Blanke, U., Capkevics, H., ve Troster, G. (2016). A Wearable Sensing System For Timing Analysis In Tennis. 2016 Ieee 13th International Conference On Wearable And Implantable Body Sensor Networks (Bsn), 43-48. <https://doi.org/10.1109/Bsn.2016.7516230>
- Butler, R. J., Southers, C., Gorman, P. P., Kiesel, K. B., ve Plisky, P. J. (2012). Differences In Soccer Players' Dynamic Balance Across Levels Of Competition. *Journal Of Athletic Training*, 47(6), 616-620. <https://doi.org/10.4085/1062-6050-47.5.14>
- Bylak, J., ve Hutchinson, M. R. (1998). Common Sports Injuries In Young Tennis Players. *Sports Medicine (Auckland, N.Z.)*, 26(2), 119-132. <https://doi.org/10.2165/00007256-199826020-00005>
- Cavanaugh, J. T., Guskiewicz, K. M., ve Stergiou, N. (2005). A Nonlinear Dynamic Approach For Evaluating Postural Control: New Directions For The Management Of Sport-Related Cerebral Concussion. *Sports Medicine (Auckland, N.Z.)*, 35(11), 935-950. <https://doi.org/10.2165/00007256-200535110-00002>
- Cayzac, R., Carette, E., Denis, P., ve Guillen, P. (2011). Magnus Effect: Physical Origins And Numerical Prediction. *Journal Of Applied Mechanics*, 78(5), 051005. <https://doi.org/10.1115/1.4004330>
- Chapelle, L., Bishop, C., Clarys, P., ve D'hondt, E. (2022). International Vs. National Female Tennis Players: A Comparison Of Upper And Lower Extremity Functional Asymmetries. *The Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness*, 62(7), 944-952. <https://doi.org/10.23736/S0022-4707.21.12482-X>

- Chow, J. W., Carlton, L. G., Lim, Y.-T., Chae, W.-S., Shim, J.-H., Kuenster, A. F., ve Kokubun, K. (2003). Comparing The Pre- And Post-Impact Ball And Racquet Kinematics Of Elite Tennis Players' First And Second Serves: A Preliminary Study. *Journal Of Sports Sciences*, 21(7), 529-537. <https://doi.org/10.1080/0264041031000101908>
- Clark, R. A., Bryant, A. L., Pua, Y., Mccrory, P., Bennell, K., ve Hunt, M. (2010). Validity And Reliability Of The Nintendo Wii Denge Tahtası For Assessment Of Standing Balance. *Gait ve Posture*, 31(3), 307-310. <https://doi.org/10.1016/j.gaitpost.2009.11.012>
- Croisier, J.-L., Ganteaume, S., Binet, J., Genty, M., ve Ferret, J.-M. (2008). Strength İmbalances And Prevention Of Hamstring İnjury İn Professional Soccer Players: A Prospective Study. *The American Journal Of Sports Medicine*, 36(8), 1469-1475. <https://doi.org/10.1177/0363546508316764>
- Cross, R. (1999). The Sweet Spots Of A Tennis Racquet. *Sports Engineering*, 1(2), 63-78. <https://doi.org/10.1046/j.1460-2687.1999.00011.x>
- Dallinga, J. M., Benjaminse, A., ve Lemmink, K. A. P. M. (2012). Which Screening Tools Can Predict İnjury To The Lower Extremities İn Team Sports?: A Systematic Review. *Sports Medicine (Auckland, N.Z.)*, 42(9), 791-815. <https://doi.org/10.1007/bf03262295>
- Ellenbecker, T. S., Pluim, B., Vivier, S., ve Sniteman, C. (2009). Common İnjuries İn Tennis Players: Exercises To Address Muscular İmbalances And Reduce İnjury Risk. *Strength ve Conditioning Journal*, 31(4), 50-58. <https://doi.org/10.1519/ssc.0b013e3181af71cb>
- Elliott, B., Fleisig, G., Nicholls, R., ve Escamilla, R. (2003). Technique Effects On Upper Limb Loading İn The Tennis Serve. *Journal Of Science And Medicine İn Sport*, 6(1), 76-87. [https://doi.org/10.1016/S1440-2440\(03\)80011-7](https://doi.org/10.1016/S1440-2440(03)80011-7)
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using Ibm Spss Statistics*. (5. Baskı). Sage.
- Fister, I. (2018). *Design And İmplementation Of An Artificial Sports Trainer*. Springer.
- Flotat, J. C., ve Keller, D. (2004). Précision Et Moment De Frappe De Balle Chez Le Joueur De Tennis Expert. *Science ve Sports*, 19(4), 174-182. <https://doi.org/10.1016/j.scispo.2004.01.006>
- Gabriel, E. H., Powden, C. J., ve Hoch, M. C. (2020). Comparison Of The Y-Balance Test And Star Excursion Balance Test: Utilization Of A Discrete Event Simulation. *Journal Of Sport Rehabilitation*, 30(2), 214-219. <https://doi.org/10.1123/jsr.2019-0425>
- George, D. ve Mallery, M. (2001). *Spss For Windows Step By Step: A Simple Guide And Reference 10.0 Update*. (3. Baskı). Allyn And Bacon.
- Giagazoglou, P., Amiridis, I. G., Zafeiridis, A., Thimara, M., Kouveliotti, V., ve Kellis, E. (2009). Static Balance Control And Lower Limb Strength İn Blind And

- Sighted Women. *European Journal Of Applied Physiology*, 107(5), 571-579. <https://doi.org/10.1007/S00421-009-1163-X>
- Giblin, G., Whiteside, D., ve Reid, M. (2017). Now You See, Now You Don't ... The Influence Of Visual Occlusion On Racket And Ball Kinematics In The Tennis Serve. *Sports Biomechanics*, 16(1), 23-33. <https://doi.org/10.1080/14763141.2016.1179337>
- Giménez-Egido, J. M., Ortega, E., Verdu-Conesa, I., Cejudo, A., ve Torres-Luque, G. (2020). Using Smart Sensors To Monitor Physical Activity And Technical-Tactical Actions In Junior Tennis Players. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 17(3), 1068. <https://doi.org/10.3390/ijerph17031068>
- González-Fernández, F. T., Martínez-Aranda, L. M., Falces-Prieto, M., Nobari, H., ve Clemente, F. M. (2022). Exploring The Y-Balance-Test Scores And Inter-Limb Asymmetry In Soccer Players: Differences Between Competitive Level And Field Positions. *Bmc Sports Science, Medicine ve Rehabilitation*, 14(1), 45. <https://doi.org/10.1186/S13102-022-00438-W>
- Gribble, P. A., ve Hertel, J. (2003). Considerations For Normalizing Measures Of The Star Excursion Balance Test. *Measurement In Physical Education And Exercise Science*, 7(2), 89-100. https://doi.org/10.1207/S15327841mpee0702_3
- Gribble, P. A., Robinson, R. H., Hertel, J., ve Denegar, C. R. (2009). The Effects Of Gender And Fatigue On Dynamic Postural Control. *Journal Of Sport Rehabilitation*, 18(2), 240-257. <https://doi.org/10.1123/Jsr.18.2.240>
- Haake, S., Allen, T., Jones, A., Spurr, J., ve Goodwill, S. (2012). Effect Of Inter-String Friction On Tennis Ball Rebound. *Proceedings Of The Institution Of Mechanical Engineers, Part J: Journal Of Engineering Tribology*, 226(7), 626-635. <https://doi.org/10.1177/1350650112445956>
- Haake, S., Choppin, S., Allen, T., ve Goodwill, S. (2007). The Evolution Of The Tennis Racket And Its Effect On Serve Speed. İnde S. Miller ve J. Capel-Davies (Ed.), *Tennis Science And Technology 3* (Ss. 257-271). International Tennis Federation. <http://shura.shu.ac.uk/2242/>
- Haake, S. J., Carré, M. J., ve Goodwill, S. R. (2003). The Dynamic Impact Characteristics Of Tennis Balls With Tennis Rackets. *Journal Of Sports Sciences*, 21(10), 839-850. <https://doi.org/10.1080/0264041031000140329>
- Hahn, T., Foldspang, A., Vestergaard, E., ve Ingemann-Hansen, T. (1999). One-Leg Standing Balance And Sports Activity. *Scandinavian Journal Of Medicine ve Science In Sports*, 9(1), 15-18. <https://doi.org/10.1111/J.1600-0838.1999.tb00201.x>
- Hassan, F. (2006). *Acquiring Balance Skills Essential For Tennis*. 7.
- Head, H. (1976). *Tennis Racket* (United States Patent Sy Us3999756a). <https://patents.google.com/patent/US3999756A/en>

- Hoch, M. C., Welsch, L. A., Hartley, E. M., Powden, C. J., ve Hoch, J. M. (2017). Y-Balance Test Performance Following A Competitive Field Hockey Season: A Pretest-Posttest Study. *Journal Of Sport Rehabilitation*, 26(5). <https://doi.org/10.1123/jsr.2017-0004>
- Hornestam, J. F., Souza, T. R., Magalhães, F. A., Begon, M., Santos, T. R. T., ve Fonseca, S. T. (2021). The Effects Of Knee Flexion On Tennis Serve Performance Of Intermediate Level Tennis Players. *Sensors*, 21(16), 5254. <https://doi.org/10.3390/s21165254>
- Hosseinimehr. (2010). The Effects Of Fatigue And Chronic Ankle Instability On Dynamic Postural Control. *Physics International*, 1(1), 22-26. <https://doi.org/10.3844/pisp.2010.22.26>
- Hrysomallis, C. (2011). Balance Ability And Athletic Performance. *Sports Medicine (Auckland, N.Z.)*, 41(3), 221-232. <https://doi.org/10.2165/11538560-000000000-00000>
- Hudson, C., Garrison, J. C., ve Pollard, K. (2016). Y-Balance Normative Data For Female Collegiate Volleyball Players. *Physical Therapy In Sport: Official Journal Of The Association Of Chartered Physiotherapists In Sports Medicine*, 22, 61-65. <https://doi.org/10.1016/j.ptsp.2016.05.009>
- International Tennis Number [Itf], History Of Rackets And Strings (2022); Erişim Adresi: <https://www.itftennis.com/media/2176/rackets-and-strings-history-of-rackets-and-strings.pdf>
- Jagger, K., Frazier, A., Aron, A., ve Harper, B. (2020). Scoring Performance Variations Between The Y-Balance Test, A Modified Y-Balance Test, And The Modified Star Excursion Balance Test. *International Journal Of Sports Physical Therapy*, 15(1), 34-41.
- Jamkrajang, P. (2018). Biomechanical Aspects Of Postural Balance Strategy In Dynamic Sport Activities. 149.
- Jerosch, J., Thorwesten, L., ve Teigelkötter, T. (1997). [Proprioception Of The Shoulder Joint In Young Tennis Players]. *Sportverletzung Sportschaden: Organ Der Gesellschaft Fur Orthopadisch-Traumatologische Sportmedizin*, 11(1), 1-9. <https://doi.org/10.1055/s-2007-993356>
- Johnson, C. D., Mchugh, M. P., Wood, T., ve Kibler, B. (2006). Performance Demands Of Professional Male Tennis Players. *British Journal Of Sports Medicine*, 40(8), 696-699; Discussion 699. <https://doi.org/10.1136/bjism.2005.021253>
- Kashiwagi, R., Okamura, S., Iwanaga, S., Murakami, S., Numata, K., ve Takahashi, H. (2021). The Differences In The Ball Speed And The Spin Rate Depending On The Results Of A Tennis Serve. *Malaysian Journal Of Movement, Health ve Exercise*, 10(1), 48. <https://doi.org/10.4103/2231-9409.328217>
- Kovacs, M. S. (2006). Applied Physiology Of Tennis Performance * Commentary. *British Journal Of Sports Medicine*, 40(5), 381-386. <https://doi.org/10.1136/bjism.2005.023309>

- Koya, N. (2021). The Relationship Between Service Performance And Physical Strength Focusing On Speed And Spin Rate İn Japanese Elite Junior Tennis Players. *International Journal Of Racket Sports Science*. <https://doi.org/10.30827/digibug.73873>
- Kühne, C. A., Zettl, R. P., ve Nast-Kolb, D. (2004). [Injuries- And Frequency Of Complaints İn Competitive Tennis- And Leisure Sports]. *Sportverletzung Sportschaden: Organ Der Gesellschaft Fur Orthopadisch-Traumatologische Sportmedizin*, 18(2), 85-89. <https://doi.org/10.1055/s-2004-813049>
- Lafont, D. (2007). Towards A New Hitting Model İn Tennis. *International Journal Of Performance Analysis İn Sport*, 7(3), 106-116. <https://doi.org/10.1080/24748668.2007.11868414>
- Lafont, D. (2008). Gaze Control During The Hitting Phase İn Tennis: A Preliminary Study. *International Journal Of Performance Analysis İn Sport*, 8(1), 85-100. <https://doi.org/10.1080/24748668.2008.11868425>
- Leach, J., Mancini, M., Peterka, R., Hayes, T., ve Horak, F. (2014). Validating And Calibrating The Nintendo Wii Denge Tahtası To Derive Reliable Center Of Pressure Measures. *Sensors (Basel, Switzerland)*, 14, 18244-18267. <https://doi.org/10.3390/s141018244>
- Lee, S.-K., ve Ahn, S.-H. (2018). Effects Of Balance Evaluation Comparison Of Dynamic Balance And Y Balance. *Journal Of Exercise Rehabilitation*, 14(6), 939-943. <https://doi.org/10.12965/je.1836494.247>
- Leech, N. L., Barrett, K. C. ve Morgan, G. A. (2005). *Spss For İntermediate Statistics: Use And İnterpretation*. (2. Baskı). Taylor & Francis
- Lephart, S. M., Pincivero, D. M., Giraldo, J. L., ve Fu, F. H. (1997). The Role Of Proprioception İn The Management And Rehabilitation Of Athletic İnjuries. *The American Journal Of Sports Medicine*, 25(1), 130-137. <https://doi.org/10.1177/036354659702500126>
- Lin, C.-H., Lien, Y.-H., Wang, S.-F., ve Tsauo, J.-Y. (2006). Hip And Knee Proprioception İn Elite, Amateur, And Novice Tennis Players. *American Journal Of Physical Medicine ve Rehabilitation*, 85(3), 216-221. <https://doi.org/10.1097/01.phm.0000200376.12974.41>
- Linek, P., Sikora, D., Wolny, T., ve Saulicz, E. (2017). Reliability And Number Of Trials Of Y Balance Test İn Adolescent Athletes. *Musculoskeletal Science Ve Practice*, 31, 72-75. <https://doi.org/10.1016/j.msksp.2017.03.011>
- López De Subijana, C., ve Navarro Cabello, E. (2009). Kinetic Energy Transfer During The Serve. *Journal Of Human Sport And Exercise*, 4(2), 114-128. <https://doi.org/10.4100/jhse.2009.42.05>
- Lopez-Valenciano, A., Ayala, F., De Ste Croix, M. B. A., Barbado, D., Moreno-Perez, V., Sanz-Rivas, D., ve Fernandez-Fernandez, J. (2022). The Association Between Chronological Age And Maturity Status On Lower Body Clinical Measurements And Asymmetries İn Elite Youth Tennis Players. *Sports Health*, 19417381221083320. <https://doi.org/10.1177/19417381221083319>

- Madhavan, S., Ve Pradhan, S. (2020). Relationship Between Nintendo's Wii Denge Tahtası Derived Variables And Clinical Balance Scores İn Individuals With Stroke. *Gait Ve Posture*, 79, 170-174. <https://doi.org/10.1016/j.gaitpost.2020.04.023>
- Maki, B. E., Ve McIlroy, W. E. (1997). The Role Of Limb Movements İn Maintaining Upright Stance: The "Change-İn-Support" Strategy. *Physical Therapy*, 77(5), 488-507. <https://doi.org/10.1093/ptj/77.5.488>
- Malliou, V. J., Beneka, A. G., Gioftsidou, A. F., Malliou, P. K., Kallistratos, E., Pafis, G. K., Katsikas, C. A., Ve Douvis, S. (2010). Young Tennis Players And Balance Performance. *Journal Of Strength And Conditioning Research*, 24(2), 389-393. <https://doi.org/10.1519/jsc.0b013e3181c068f0>
- Mann, D. L., Spratford, W., ve Abernethy, B. (2013). The Head Tracks And Gaze Predicts: How The World's Best Batters Hit A Ball. *Plos One*, 8(3), E58289. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0058289>
- Marcolin, G., Supej, M., ve Paillard, T. (2022). Editorial: Postural Balance Control İn Sport And Exercise. *Frontiers İn Physiology*, 13, 961442. <https://doi.org/10.3389/fphys.2022.961442>
- Martin, C., Bideau, B., Bideau, N., Nicolas, G., Delamarche, P., ve Kulpa, R. (2014). Energy Flow Analysis During The Tennis Serve: Comparison Between İnjured And Noninjured Tennis Players. *The American Journal Of Sports Medicine*, 42(11), 2751-2760. <https://doi.org/10.1177/0363546514547173>
- Martin, C., Kulpa, R., Delamarche, P., ve Bideau, B. (2013). Professional Tennis Players' Serve: Correlation Between Segmental Angular Momentums And Ball Velocity. *Sports Biomechanics*, 12(1), 2-14. <https://doi.org/10.1080/14763141.2012.734321>
- Mair, P., ve Wilcox, R. (2020). Robust Statistical Methods İn R Using The Wrs2 Package. *Behavior Research Methods*, 52(2), 464-488.
- Mckeon, P. O., ve Mattacola, C. G. (2008). Interventions For The Prevention Of First Time And Recurrent Ankle Sprains. *Clinics İn Sports Medicine*, 27(3), 371-382, Viii. <https://doi.org/10.1016/j.csm.2008.02.004>
- Mecheri, S., Rioult, F., Mantel, B., Kauffmann, F., ve Benguigui, N. (2016). The Serve İmpact İn Tennis: First Large-Scale Study Of Big Hawk-Eye Data. *Statistical Analysis And Data Mining: The Asa Data Science Journal*, 9(5), 310-325. <https://doi.org/10.1002/sam.11316>
- Merla, J. L., ve Spaulding, S. J. (1997). The Balance System. *Physical Ve Occupational Therapy İn Geriatrics*, 15(1), 21-36. https://doi.org/10.1080/J148v15n01_02
- Mertler, C. A., ve Vannatta, R.A. (2005). *Advanced And Multivariate Statistical Methods: Practical Application And Interpretation*, (3rd Ed.). Edition Taylor Ve Francis.

- Morris, S., Morris, M. E., ve Iansek, R. (2001). Reliability Of Measurements Obtained With The Timed “Up ve Go” Test İn People With Parkinson Disease. *Physical Therapy*, 81(2), 810-818. <https://doi.org/10.1093/ptj/81.2.810>
- Myers, H., Poletti, M., ve Butler, R. J. (2017). Difference İn Functional Performance On The Upper-Quarter Y-Balance Test Between High School Baseball Players And Wrestlers. *Journal Of Sport Rehabilitation*, 26(3), 253-259. <https://doi.org/10.1123/jsr.2015-0168>
- Nakui, M., Matsuda, A., ve Hashiguchi, T. (2017). Study On String Pattern Of Tennis Rackets. *The Proceedings Of Mechanical Engineering Congress, Japan*, 2017(0), J2350102. <https://doi.org/10.1299/jsmemecj.2017.J2350102>
- Negus, J. J., Cawthorne, D., Clark, R., Negus, O., Xu, J., March, P. L., ve Parker, D. (2019). Validity And Reliability Of The Nintendo Wii Fit Stillness Score For Assessment Of Standing Balance. *Asia-Pacific Journal Of Sports Medicine, Arthroscopy, Rehabilitation And Technology*, 15, 29-34. <https://doi.org/10.1016/j.asmart.2018.09.001>
- Newton, I. (1672). A Letter Of Mr. Isaac Newton, Professor Of The Mathematicks İn The University Of Cambridge; Containing His New Theory About Light And Colors: Sent By The Author To The Publisher From Cambridge, Febr. 6. 1671/72; İn Order To Be Communicated To The R. Society. *Philosophical Transactions Of The Royal Society Of London*, 6(80), 3075-3087. <https://doi.org/10.1098/rstl.1671.0072>
- Nichols, D. S., Glenn, T. M., ve Hutchinson, K. J. (1995). Changes İn The Mean Center Of Balance During Balance Testing İn Young Adults. *Physical Therapy*, 75(8), 699-706. <https://doi.org/10.1093/ptj/75.8.699>
- Nyland, J., Brosky, T., Currier, D., Nitz, A., ve Caborn, D. (1994). Review Of The Afferent Neural System Of The Knee And Its Contribution To Motor Learning. *The Journal Of Orthopaedic And Sports Physical Therapy*, 19(1), 2-11. <https://doi.org/10.2519/jospt.1994.19.1.2>
- Panagiotakis, E., Mok, K.-M., Fong, D. T.-P., ve Bull, A. M. J. (2017). Biomechanical Analysis Of Ankle Ligamentous Sprain İnjury Cases From Televised Basketball Games: Understanding When, How And Why Ligament Failure Occurs. *Journal Of Science And Medicine İn Sport*, 20(12), 1057-1061. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2017.05.006>
- Park, D.-S., ve Lee, G. (2014). Validity And Reliability Of Balance Assessment Software Using The Nintendo Wii Denge Tahtası: Usability And Validation. *Journal Of Neuroengineering And Rehabilitation*, 11, 99. <https://doi.org/10.1186/1743-0003-11-99>
- Paterno, M. V., Schmitt, L. C., Ford, K. R., Rauh, M. J., ve Hewett, T. E. (2013). Altered Postural Sway Persists After Anterior Cruciate Ligament Reconstruction And Return To Sport. *Gait Ve Posture*, 38(1), 136-140. <https://doi.org/10.1016/j.gaitpost.2012.11.001>

- Plisky, P. J., Rauh, M. J., Kaminski, T. W., ve Underwood, F. B. (2006). Star Excursion Balance Test As A Predictor Of Lower Extremity Injury In High School Basketball Players. *The Journal Of Orthopaedic And Sports Physical Therapy*, 36(12), 911-919. <https://doi.org/10.2519/jospt.2006.2244>
- Podsiadlo, D., Ve Richardson, S. (1991). The Timed "Up ve Go": A Test Of Basic Functional Mobility For Frail Elderly Persons. *Journal Of The American Geriatrics Society*, 39(2), 142-148. <https://doi.org/10.1111/j.1532-5415.1991.tb01616.x>
- Reid, M., Whiteside, D., ve Elliott, B. (2011). Serving To Different Locations: Set-Up, Toss, And Racket Kinematics Of The Professional Tennis Serve. *Sports Biomechanics*, 10(4), 407-414. <https://doi.org/10.1080/14763141.2011.629206>
- Ripoll, H., Ve Fleurance, P. (1988). What Does Keeping One's Eye On The Ball Mean? *Ergonomics*, 31(11), 1647-1654. <https://doi.org/10.1080/00140138808966814>
- Rosker, J., Ve Majcen Rosker, Z. (2021). Skill Level In Tennis Serve Return Is Related To Adaptability In Visual Search Behavior. *Frontiers In Psychology*, 12, 689378. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.689378>
- Sánchez-Pay, A., Ortega-Soto, J. A., Ve Sánchez-Alcaráz, B. J. (2019). The Influence Of Player Height On Service Performance In Professional Female Tennis. *Itf Coaching Ve Sport Science Review*, 27(79), 7-10. <https://doi.org/10.52383/itfcoaching.v27i79.74>
- Scaglioni-Solano, P., ve Aragón-Vargas, L. F. (2014). Validity And Reliability Of The Nintendo Wii Denge Tahtası To Assess Standing Balance And Sensory Integration In Highly Functional Older Adults. *International Journal Of Rehabilitation Research. Internationale Zeitschrift Fur Rehabilitationsforschung. Revue Internationale De Recherches De Readaptation*, 37(2), 138-143. <https://doi.org/10.1097/Mrr.0000000000000046>
- Schmitt, K., ve Kressig, R. W. (2008). [Mobility And Balance]. *Therapeutische Umschau. Revue Therapeutique*, 65(8), 421-426. <https://doi.org/10.1024/0040-5930.65.8.421>
- Shaffer, S. W., Ve Harrison, A. L. (2007). Aging Of The Somatosensory System: A Translational Perspective. *Physical Therapy*, 87(2), 193-207. <https://doi.org/10.2522/ptj.20060083>
- Shumway-Cook, A., ve Woollacott, M. H. (2007). *Motor Control: Translating Research Into Clinical Practice*. Lippincott Williams & Wilkins.
- Sikora, D., Pałac, M., Myśliwiec, A., Wolny, T., ve Linek, P. (2020). Assessment Of The Relationship Between Y-Balance Test And Stabilometric Parameters In Youth Footballers. *Biomed Research International*, 2020, 6968473. <https://doi.org/10.1155/2020/6968473>

- Silva, R. T., Takahashi, R., Berra, B., Cohen, M., ve Matsumoto, M. H. (2003). Medical Assistance At The Brazilian Juniors Tennis Circuit—A One-Year Prospective Study. *Journal Of Science And Medicine In Sport*, 6(1), 14-18. [https://doi.org/10.1016/S1440-2440\(03\)80004-X](https://doi.org/10.1016/S1440-2440(03)80004-X)
- Stiffler, M. R., Sanfilippo, J. L., Brooks, M. A., ve Heiderscheit, B. C. (2015). Star Excursion Balance Test Performance Varies By Sport In Healthy Division I Collegiate Athletes. *The Journal Of Orthopaedic And Sports Physical Therapy*, 45(10), 772-780. <https://doi.org/10.2519/jospt.2015.5777>
- Taraborrelli, L., Grant, R., Sullivan, M., Choppin, S., Spurr, J., Haake, S., ve Allen, T. (2019). Materials Have Driven The Historical Development Of The Tennis Racket. 15.
- Tinetti, M. E. (1986). Performance-Oriented Assessment Of Mobility Problems In Elderly Patients. *Journal Of The American Geriatrics Society*, 34(2), 119-126. <https://doi.org/10.1111/j.1532-5415.1986.tb05480.x>
- Unierzyski, P., ve Crespo, M. (2007). Review Of Modern Teaching Methods For Tennis. (Análisis De Los Métodos Actuales De Enseñanza Del Tenis.). *Ricyde. Revista Internacional De Ciencias Del Deporte*, 3(7), 1-10. <https://doi.org/10.5232/Ricyde2007.00701>
- Vaverka, F., ve Cernosek, M. (2016). Quantitative Assessment Of The Serve Speed In Tennis. *Sports Biomechanics*, 15(1), 48-60. <https://doi.org/10.1080/14763141.2015.1123763>
- Vaverka, F., Cernosek, M., Tesarova, K., ve Elfmark, M. (2005). The Influence Of Body Height On The Serve In Tennis. 5.
- Vickers, J. N. (1992). Gaze Control In Putting. *Perception*, 21(1), 117-132. <https://doi.org/10.1068/P210117>
- Wikstrom, E. A. (2012). Validity And Reliability Of Nintendo Wii Fit Balance Scores. *Journal Of Athletic Training*, 47(3), 306-313. <https://doi.org/10.4085/1062-6050-47.3.16>
- Winter, D. A., Patla, A. E., ve Frank, J. S. (1990). Assessment Of Balance Control In Humans. *Medical Progress Through Technology*, 16(1-2), 31-51.
- Wilcox Rr, Tian T (2011). “Measuring Effect Size: A Robust Heteroscedastic Approach For Two Or More Groups.” *Journal Of Applied Statistics*, 38, 1359–1368.
- Wood, J. M., ve Abernethy, B. (1997). An Assessment Of The Efficacy Of Sports Vision Training Programs. *Optometry And Vision Science: Official Publication Of The American Academy Of Optometry*, 74(8), 646-659. <https://doi.org/10.1097/00006324-199708000-00026>
- Wright, A. A., Dischiavi, S. L., Smoliga, J. M., Taylor, J. B., ve Hegedus, E. J. (2017). Association Of Lower Quarter Y-Balance Test With Lower Extremity Injury In Ncaa Division 1 Athletes: An Independent Validation Study. *Physiotherapy*, 103(2), 231-236. <https://doi.org/10.1016/j.physio.2016.06.002>

Yang, S., Fafitis, A., ve Wiezel, A. (2012). Nonlinear Impact Model Of A Tennis Racket And A Ball. *Journal Of Mechanical Science And Technology*, 26(2), 315-321. <https://doi.org/10.1007/S12206-011-1027-2>

Zemková, E. (2011). Assessment Of Balance In Sport: Science And Reality. *Serbian Journal Of Sports Sciences*, 5(4), 127-139.

İÇMİMARLIKTA UYGULAMA VE TASARIM İLİŞKİSİ

Editör

Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ

İçmimarlıkta Uygulama ve Tasarım İlişkisi

Editör
Didem ERTEN BİLGİÇ
ORCID (0000-0002-6304-8648)

ISBN 978-625-6796-10-2
E-ISBN 978-625-6796-09-6
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

İçmimarlıkta Uygulama ve Tasarım İlişkisi

ERTEN BİLGİÇ, Didem

1. Basım, 368 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. İçmimarlık 2. Mimarlık 3. Uygulama 4. Tasarım 5. Mekân

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Kapakdaki görseller editör arşivine aittir.

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
TEŞEKKÜR	5
MEKÂN TASARIMINDA ANA FİKİR BELİRLEME VE TASARIMA AKTARMA SÜRECİ	9
<i>Kemal SAKARYA</i>	
TASARIMDAN UYGULAMAYA, SÜRECE ETKİ EDEBİLECEK PARAMETRELER	35
<i>Sibel DEMİRARSLAN - Oğuz DEMİRARSLAN</i>	
İŞ SAHİBİ İLE İLK GÖRÜŞME, MEKAN ANALİZİ VE TASARIM SÜRECİNDE SABİT MOBİLYALAR	57
<i>Deniz Ömür ATIL</i>	
UYGULAMA PROJESİ, ÜRETİM VE MONTAJ SÜRECİNDE SABİT MOBİLYALAR	75
<i>Deniz Ömür ATIL</i>	
YAPI ve MOBİLYA UYGULAMALARINDA EKLEMELER ve BİRLEŞTİRMELER	99
<i>Deniz DEMİRARSLAN - Oğuz DEMİRARSLAN</i>	
İÇ MEKÂN TASARIMINDA AHŞAP KAPLAMA	131
<i>Deren DOĞAN KÖKEN</i>	
HAM MDF MALZEMENİN İÇ MEKÂN TASARIMINDA DUVAR GİYDİRME UYGULAMALARI İÇİN KULLANIMI	153
<i>Nihan KONAK</i>	
PVC PROFİL PENCERE DOĞRAMALARININ DETAY ve MONTAJ ÖZELLİKLERİ	179
<i>Deniz DEMİRARSLAN - Tenzile KOŞAR</i>	
İÇMİMARLIKTAKİ YARI İŞLENMİŞ METAL MALZEMELER VE UYGULAMA ALANLARI	203
<i>Didem ERTEN BİLGİÇ - Merve ALICI AKA</i>	
TASARIM ÖGESİ OLARAK İÇ MEKÂN TEKSTİL ÜRÜNLERİ, SEÇİM ÖLÇÜTLERİ VE UYGULAMA İLKELERİ	217
<i>Tuğba LEVENT KASAP</i>	

**OTURMA ELEMANI TASARIMINDA TEKSTİL MALZEME KULLANIM
TERCİHLERİ VE UYGULAMA SÜREÇLERİ 249**
Gözde ALTIPARMAKOĞLU SAKARYA

**MEKÂNDA ŞÖMİNE TİPLERİ ve ODUN YAKMALI ŞÖMİNELERDE
TASARLAMA ve UYGULAMA İLKELERİ 281**
Deniz DEMİRARSLAN - Elif Fatma SALİHOĞLU

HAZNELİ ŞÖMİNE TASARIM VE UYGULAMA İLKELERİ 311
Didem ERTEN BİLGİÇ

**İÇ MEKÂN TASARIMINDA AYDINLATMA (ELEKTRİK) TESİSATININ
ÖNEMİ 327**
Nihan Sümeyye GÜNDOĞDU

**KONUT İÇ MEKÂN TASARIMLARINDA GİZLİ IŞIK UYGULAMA
DETAY VE TASARIMLARININ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN
İNCELENMESİ 351**
Elif Hicret EK BEKTAŞ - Ozan YÜCE

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

MEKÂN TASARIMINDA ANA FİKİR BELİRLEME VE TASARIMA AKTARMA SÜRECİ

Kemal SAKARYA, Arş. Gör. Dr.

- ❖ Kurum Bilgisi: Çukurova Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-7294-4981
- ❖ E-posta adresi: ksakarya85@gmail.com

* Bu çalışma, yazarın *Ana Fikrin Mekân Tasarımına Aktarılma Sürecinin İrdelenmesi* başlıklı Sanatta Yeterlik tezinden güncellenip geliştirilerek hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Ambrose, G. & Harris, P. (2010). *Basics design 08: Design thinking*. Switzerland: AVA Publishing SA
- Arkitera (2005). *Daniel Libeskind ile söyleşi*, https://v3.arkitera.com/soylesi_24_daniel-libeskind.html. Erişim tarihi: 19.05.2023.
- Ballast, D. K. (2010). *Interior detailing: Concept to construction*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Bechtel, R. B. (1975). The semantic differential and other paper-and-pencil tests. Michelson, W. (Ed.), *Behavioral research methods in environmental design* içinde (pp.41-78). Pennsylvania: Dowden, Hutchinson & Ross, Inc.
- Bradley, S. (2010). *Thoughts on developing a design concept*. <http://vansedesign.com.web-design/design-concept-thoughts/>. Erişim tarihi: 19.05.2023.
- Brooker, G. & Stone, S. (2011). *İç mekan tasarımı nedir? Tasarımcının el kitabı*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.
- Ekincioglu, M. (der.) (2001). *Daniel Libeskind*. Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Etimoloji Sözlüğü: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/konsept>. Erişim tarihi: 28.05.2023.
- Kasmar, J. (1970). The development of a useful lexicon of environmental descriptors. *Environment and Behavior*, 2, 135-169.
- Maden, F. & Şengel, D. (2009). Kırılan temsiliyet: Libeskind’de bellek, tarih ve mimarlık. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 26 (1).
- Makstutis, G. (2018). *Design process in architecture: From concept to completion*. United Kingdom: Laurence King Publishing LTD.
- Meriç, Z. (2012). *Kurumsal kimliğin fuar stand tasarımında kavramsal tema (konsept) olarak kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Nielson, K.J. & Taylor, D. A. (2002). *Interiors: An introduction*. New York: McGraw-Hill Professional.
- Sakarya, K., & Canbolat, T. (2021). Ana Fikrin Mekan Tasarımına Aktarılma Sürecinin İrdelenmesi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(2), 571-593.
- Simitch, A. & Warke, V. (2014). *The language of architecture: 26 principles every architects should know*. Massachusetts: Rockport Publishers.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bd251e09c7a31.91226528 Erişim tarihi: 22.05.2023.
- Wachs, M. E. (2013). You have to be inspired... Fashion, music, art and science as design inspiration. Leydecker, S. (Ed.) *Designing interior architecture: Concept, typology, material, construction* içinde (pp.98-119). Switzerland: Birkhauser Verlag GmbH.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: <https://libeskind.com/work/> adresinden 25.04.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-2: <https://www.interiordesign.net/projects/9949-royal-studs-jouin-manku-renovates-former-louis-xv-/> adresinden 25.04.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-3: <https://www.archdaily.mx/mx/890206/carboncabron-cadena-concept-design> adresinden 28.04.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-4: <https://www.marketapatelova.cz/projects/aaya-london/#gallery> adresinden 28.04.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-5: <https://www.archdaily.com/450890/rebildporten-cebra/sketch-concept> adresinden 02.05.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-6: <http://www.carltrenfieldarchitects.com/dartmouth-blackheath-london/> adresinden 02.05.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-7: <https://www.archdaily.com/984316/istanbul-painting-and-sculpture-museum-eaa-emre-arolat-architecture> adresinden 02.05.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-8: <https://www.archdaily.com/999166/quzhou-kecheng-jiaogong-kindergarten-lycs-architecture> 12.05.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-9: <https://divisare.com/projects/327623-studio-anne-holtrop-bas-princen-museum-fort-vechten> adresinden 12.05.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-10: <https://www.archdaily.com/877838/metal-rainbow-zhongshu-bookstore-in-suzhou-wutopia-lab> adresinden 20.05.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-11: <https://www.antoniovirgaarchitecte.com/fr/projet/cinema-cahors-1> adresinden 27.05.2023 tarihinde edinilmiştir.
- URL-12: <https://www.archdaily.com/956835/the-646m-s-stay-starsis> adresinden 27.05.2023 tarihinde edinilmiştir.

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

TASARIMDAN UYGULAMAYA, SÜRECE ETKİ EDEBİLECEK PARAMETRELER

Sibel DEMİRARSLAN, Doç. Dr.

- ❖ Kocaeli Üniversitesi, KMYO İnşaat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-6979-5150
- ❖ sdarslan@kocaeli.edu.tr

Oğuz DEMİRARSLAN, Öğr. Gör.

- ❖ Maltepe Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-9512-5022
- ❖ oguzdemirarslan@maltepe.edu.tr

KAYNAKLAR

- Güvenç, B. (1979) İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kayaoğlu, A. (2019) Davranış Bilimleri, (Bölüm 2), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3651 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2479, Eskişehir
- Kocabaş,Ç.(2013) Kalite Güvence ve Standartları Ders Notları,
https://andirinbp.ksu.edu.tr/depo/belgeler/kgs_ders_notu_2013_1511121534262424.pdf
- Malkoç, G. (2018) Psikoloji, (Ünite 4), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2683 Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1649, Eskişehir.
- Neufert, E. Yapı tasarım Bilgisi, 35.basım
Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (305/2011/AB),
<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=18568&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>
- URL 1: <https://sozluk.gov.tr/>
- URL 2: <https://www.etimolojiturkçe.com>
- URL 3: <https://www.serdarkorkut.com/2017/08/08/antropometri-nedir/>
- URL 4: <https://www.isonedir.com/kalite-nedir/>
- URL 5: <https://www.arkiv.com.tr/galeri/detay/9471/9/Proje/341>
- URL 6: <https://www.icmimarlikdunyasi.com/2023/02/bubble-diagram-nedir.html>
- URL 7: <https://safranboluturizmdanismanburosu.ktb.gov.tr/>
- URL 8: <https://www.decdor.com/akilli-ev-otomasyon-ev-sistemleri/>
- URL 9: <https://www.hugorender.com/blog/2020/9/16/the-impact-of-virtual-reality-in-architectural-visualization>
- URL 10: <https://hopi.com.tr/son-teknoloji/hayaller-gercek-oluyor-sanal-gerceklik-nedir>
- URL 11: [https://holonext.com/tr/artirilmis-gerceklik-nedir-ar/#:~:text=Art%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F%20Ger%C3%A7eklik%20\(Augmented%20Reality\)%20veyave%20etkile%C5%9Fimli%20bir%20deneyim%20t%C3%BCr%C3%BCd%C3%BCr](https://holonext.com/tr/artirilmis-gerceklik-nedir-ar/#:~:text=Art%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F%20Ger%C3%A7eklik%20(Augmented%20Reality)%20veyave%20etkile%C5%9Fimli%20bir%20deneyim%20t%C3%BCr%C3%BCd%C3%BCr)
- URL 12: <https://www.ktb.gov.tr/TR-288623/gobeklitepe.html>

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
Videoları izlemek için dosyayı bilgisayarınıza kaydediniz.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

İŞ SAHİBİ İLE İLK GÖRÜŞME, MEKÂN ANALİZİ VE TASARIM SÜRECİNDE SABİT MOBİLYALAR

Deniz Ömür ATIL, Y. İçmimar

- ❖ Kurum Bilgisi: Karavan Mimarlık
- ❖ ORCID: 0009-0007-8355-7857
- ❖ E-posta adresi: denizozudogru@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ching, F.D.K. (2007). Architecture: Form, Space, Order. USA, John Wiley&Sons.
- Bayır, S. (2022). Çok Fonksiyonlu Akıllı Mobilya Tasarımı: Öğrenci Projesi Üzerinden Bir Stüdyo Deneyimi, 8. Uluslararası Mimarlık ve Tasarım Kongresi, İstanbul.
- Demirarslan, D. ve Demirarslan, O. (2020). Tasarım ve Tasarım Süreci. Kocaeli: İksad Yayınevi
- Erkan, Dr. N., 1995. Ergonomi. Ankara. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Milliyet Hachette Axis 2000 Büyük Ansiklopesi, Doğan Kitapçılık.
- Özüdoğru, D. (2015). Hareketli İç Mekânlardan Deniz Taşıtlarında Ergonomik Faktörlerin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Panero, J. and Zelnik, M., (1979). Human Dimension and Interior Space, New York. Crown Publishing Group.
- Uluengin, B. (2020). Rölöve. İstanbul. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ünügür, M. (1989). Bina Tasarımının Temel İlkeleri. İstanbul. İTÜ Mim. F. Yay.
- Üst, S. (2015). Konutlarda İç Mekân İle Mobilya Etkileşimi Bağlamında Mobilyaya Dair Özelliklerin İncelenmesi, *Makale*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- URL-1, <http://www.tdk.gov.tr>, 10.06.2023
- URL-2, <http://megep.meb.gov.tr>, 10.06.2023
- URL-3, <https://avesis.yildiz.edu.tr>, 12.06.2023
- URL-4, Resim 1, <https://www.archiproducts.com>, 01.07.2023
- URL-5, Resim 2, www.gunelamirli.com, 01.07.2023
- URL-6, Resim 3, <https://gardehvalsoe.dk>, 28.06.2023
- URL-7, Resim 5, <https://luft-interior.com>, 28.06.2023
- Kaynak belirtilmeyen görseller yazar arşivine aittir.

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
Videoları izlemek için dosyayı kaydediniz.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

UYGULAMA PROJESİ, ÜRETİM VE MONTAJ SÜRECİNDE SABİT MOBİLYALAR

Deniz Ömür ATIL, Y. İçmimar

- ❖ Kurum Bilgisi: Karavan Mimarlık
- ❖ ORCID: 0009-0007-8355-7857
- ❖ E-posta adresi: denizozudogru@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akgün, S. (2020). “İç Mekân ve Mobilya Tasarımı Kapsamında Akıllı Malzemelerin İncelenmesi” , Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Bayram, Z. (2011). “İşlevsellik ve Esneklik Bağlamında Konut İç Mekân Tasarımında Mobilya Kullanımı” Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Heidari Jozam, M., (2016). Smart home design: spatial preference modeling of smart homes, Technische Universiteit Eindhoven.
- İçen I., Dilik T., Kurtoğlu A., (2018). “Mutfak Mobilyası Aksesuar ve Donanım Sistemlerinin Seçiminde Önemli Kriterler ve Trend Proje Uygulamaları”, Bildiri, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Eskişehir.
- IGEME (1981). Mobilya İhracatı Pazar Araştırması, IGEME Yayınları No: 63, Ankara.
- Kurtoğlu A., Sofuoğlu D., (2013). “Mobilya ve Ağaç İşlerinde Kullanılan Ahşap Malzemeler-1”, Mobilya Dekorasyon Dergisi, İstanbul.
- Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi MEGEP (2007). Makine Teknolojisi ; Görünüş Çıkarma; Ankara.
- Onay, N. (2014). “ Mimari Tasarım, Endüstrileşme ve İç Mekân”. Mimarlık 376, Mart-Nisan 2014. s.55-58.
- Ökem, H. S. ,(1998), “Minimal konutlarda mobilya tasarımı üzerine bir inceleme: Yatak odası örnekleme”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vaida, C., Gherman, B., Dragomir, M., Iamandi, O. ve Banyai, D., (2014). Smart Furniture– Quo Vadis, In International Conference on Production Research– Africa, Europe and Middle East

İnternet Kaynakları

URL-1, <http://www.tdk.gov.tr>, 18.06.2023

URL-2, <https://www.bingol.edu.tr>, 06.07.2023

URL-3, <https://gcoskun.sakarya.edu.tr>, 06.07.2023

URL-4, <https://avys.omu.edu.tr>, 06.07.2023

URL-5, <https://www.woodimex.com.tr>, 06.07.2023

URL-6, <https://www.sisecam.com.tr>, 06.07.2023

URL-7, <https://www.yibaglass.com.tr>, 06.07.2023

URL-8, <https://alsaaluminyum.com>, 06.07.2023

URL-9, <https://damianolatini.it>, 07.07.2023

URL-10, <https://www.hafele.com.tr>, 07.07.2023

URL-11, <https://www.camsan.com.tr>, 07.07.2023

URL-12, <http://piranhatools.net>, 07.07.2023

URL-13, <https://www.makinaturkiye.com>, 07.07.2023

URL-14, <https://www.sentezkimya.com>, 08.07.2023

URL-15, <https://sitefasonkesim.com.tr>, 08.07.2023

URL-16, <https://www.insaatim.com>, 08.07.2023

Kaynak belirtilmeyen görseller yazar arşivine aittir.

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

YAPI ve MOBİLYA UYGULAMALARINDA EKLEMELER ve BİRLEŞTİRMELER

Deniz DEMİRARSLAN, Doç. Dr.

- ❖ Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000- 0002- 7817- 5893
- ❖ E-posta adresi: demirarslandeniz@gmail.com

Oğuz DEMİRARSLAN, Öğr. Gör.

- ❖ Maltepe Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-9512-5022
- ❖ E-posta adresi: oguzdemirarslan@maltepe.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bowditch, W., A., Bowditch, K., E., Bowditch, M., A. (2009). *Welding Technology Fundamentals*. Goodheart-Willcox.
- Conover, E. (2009). *Woodworker's Guide to Dovetails: How to Make the Essential Joint by Hand or Machine*. Fox Chapel Publishing.
- Demirarslan, D. (2023). *İnce Yapı Elemanları Ders Notları*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Demirarslan, Ü. (2005). *İnce Yapı Elemanları Tasarlama İlkeleri ve Uygulama Yöntemleri*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Noll, T. (2009). *The Joint Book: The Complete Guide to Wood Joinery*. New Jersey: Chartwell Book.
- Ülker, O. (2016). "Wood Adhesives and Bonding Theory". *Adhesives - Applications and Properties*. InTech. Rudawska, A. (Ed.).
- URL-1: <https://www.etsy.com/listing/465157703/nautical-pilings-rustic-pine-wood-3-tier?epik=dj0yJnU9bU5jSjh0TldYOUJ4LWszVXNSeENKVmtPrzM1VlhRNWEmcD0wJm49YjZPVVVoRVk5cDFNMlBoMk9aN3FZZyZ0PUFBQUFBR1NDRzdV>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-2: <https://blog.glwengineering.co.uk/pros-and-cons-of-horizontal-cable-railings>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-3: <https://www.tensile.com.au/the-role-of-cables-and-wire-rope-systems-in-green-facades/>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-4: <https://www.woodmagazine.com/wood-supplies/glues-adhesives/should-i-use-salt-in-my-glue-to-prevent-slipping>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-5: <https://sawsonskates.com/polyurethane-glue/>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-6: <https://www.finepowertools.com/woodworking/wood-joint-types/>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-7: <https://www.finewoodworking.com/2017/07/26/furniture-nailed>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-8: <https://www.youtube.com/watch?v=wfduxrIsrr0>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-9: <http://www.baranyapidatca.com/index.php/mutfak-cozumleri?sid=257:Profil-Detaylar%C4%B1&pid=250>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-10: <https://www.britannica.com/technology/nail-fastener>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.
- URL-11: <https://www.skil.gen.tr/adim-adim-talimatlar/ahsap-ve-plastikte-vidalama.html>, Erişim Tarihi: 06.6.2023.

URL-12: <https://www.shutterstock.com/search/bridge-bolts-nuts>, Erişim Tarihi:
06.6.2023.

URL-13: <https://www.arilazer.com/ahsap-baglanti-elamanlari>, Erişim Tarihi:
06.6.2023.

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

İÇ MEKÂN TASARIMINDA AHŞAP KAPLAMA

Deren DOĞAN KÖKEN, Öğr. Gör.

- ❖ Kurum Bilgisi: Yalova Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-1327-1868
- ❖ E-posta adresi: deren.koken@yalova.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aktar, İ. H. (2017). Yapıda kaplama malzemesi olarak ahşap ve ahşap esaslı ürün kullanımının araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Altınok, M., & Kahraman, N. (2008). Şekillendirilmiş lamine mobilya elemanlarının üretiminde vakumlu membran pres kullanım limitlerinin belirlenmesi, Proje No: 107 O 337
- Bilici, S. (2006). Ahşap konut üretim sistemleri; Almanya örneği. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Çolak, M., & Değirmentepe, S. (2020). İç ve dış mekânlarda ahşap malzemelerin mobilya ve yapı malzemesi olarak kullanımı. Türk Doğa ve Fen Dergisi, 9(Özel Sayı), 190-199.
- Hanedar, B. (2021). İç Mekânda Ahşap Malzeme Kullanımı ve Örnekler Üzerinden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Kurtoğlu, A., & Sofuoğlu, S. D. (2016). Mobilyada ahşap malzemenin önemi ve yüzey kalitesi. Ahşabın Tasarım Serüveni Sempozyumu. 387-400. İstanbul: TMMOB Orman Mühendisleri Odası.
- Rahmi, Aras., & Döngel, N. (2004). Yeniden biçimlendirilmiş kaplama üretimi. Politeknik Dergisi, 7(4), 335-340.
- Uzunarslan, H. Ş. (2002). Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında Mekân ve Mobilya. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Özpala, Ali, Mopal Mobilya, 19 Mayıs 2023 tarihli röportaj notları
- URL-1, <https://www.hunanslurp.com/>, 05 Haziran 2023
- URL-2, <https://www.icmimarlikdergisi.com/2018/04/11/artem-zakharchenko-imzali-esnek-bir-ahsap-raf-sistemi/>, 05 Haziran 2023
- URL-3, <http://www.arin.com.tr/tr/uretim/tomruk-kesme>, 05 Haziran 2023
- URL3a, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Ah%C5%9Fap%20Malzeme%20Kesimi.pdf , 24 Haziran 2023
- URL-4 <https://www.arkitera.com/haber/norvecte-masif-ahsap-kulube/>, 05 Haziran 2023
- URL-5, <https://merdivenevi.com/projelerimiz/>, 07 Haziran 2023
- URL-5a, <https://shop11720.seekertraining.com/category?name=ah%C5%9Fap%20merdiven%20basamak%20fiyatlar%C4%B1> 24 Haziran 2023
- URL-6 <https://www.artmakina.com/tr/blog/MDF-nedir-MDF-cesitleri-nelerdir>, 07 Haziran 2023
- URL-7 <https://arbor.com.tr/simplist/>, 07 Haziran 2023

- URL-8 <https://santiyede.com/suntalam-nedir-neden-tercih-edilir/>, 20 Haziran 2023
- URL-9 <http://www.kapsankaplama.com/sayfalar.asp?LanguageID=1&cid=29&id=31>, 05 Haziran 2023.
- URL-10, <https://www.woodimex.com.tr/detay/11351/fabrikamiz>, 05 Haziran 2023.
- URL-11, <https://docplayer.biz.tr/115315760-1-tabakali-agac-malzeme-uretimi-ogrgor-emre-birinci-orman-urunlerinden-faydalanma.html>, 5 Haziran 2023
- URL-12, https://arac.kastamonu.edu.tr/images/2018/bolumler/ormancilik-ve-orman-urunleri/Duyurular/ORU203_orman_urunlerinden_faydalanma_ders_notu.pdf, 05 Haziran 2023.
- URL-13, <https://www.hemel.com.tr/ahsap-kaplama>, 05 Haziran 2023.
- URL-14, <https://acarkon.com/profil/duvar-profilleri/acr-3783-ahsap-duvar-profil/>, 05 Haziran 2023.
- URL-15, <https://salkimorman.com.tr/masa-tablasi.htm> 22 Haziran 2023
- URL-16, <https://www.kosekereste.com.tr/lamine-kiris> , 21 Haziran 2023

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

HAM MDF MALZEMENİN İÇ MEKÂN TASARIMINDA DUVAR GİYDİRME UYGULAMALARI İÇİN KULLANIMI

Nihan KONAK, Y. İçmimar

- ❖ Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora Programı.
- ❖ ORCID: 0000-0001-6867-8158
- ❖ E-posta adresi: nihankonak@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bilgin, H. (2018). *Türkiye’de orta yoğunlukta lif levha (MDF) üretiminde enerji verimliliği* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Duran, S. (2019). *Orta yoğunlukta lif levha (MDF) üretim parametrelerinin optimizasyonu* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gök, Ü. (2019). *Farklı tutkal reçeteleriyle üretilen melamin kağıtlarının MDF levhaların bazı özelliklerine etkisinin araştırılması* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Ondaral, M. (2019). *Orta yoğunlukta lif levhanın (MDF) performansını arttırmak amacı ile farklı kimyasal kullanımı* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mobilya ve İç Mekân Tasarımı, Duvar Kaplama (2011). http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Duvar%20Kaplama.pdf
- Şimşek, Ö.E. (2019). *Fabrikasyon ortamında yanmaya dayanıklı olarak üretilen orta yoğunluktaki lif levhaların (MDF) teknolojik özellikleri* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce: Düzce Üniversitesi.
- Uzer, E. (2018). *Atık MDF’lerin MDF üretiminde yeniden değerlendirilmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- (URL-1) <https://en.wikipedia.org/wiki/Fiberboard>
- (URL-2) <https://www.amazon.de/-/en/Density-Fibreboard-Material-Delivery-Nationwide/dp/B07N971Z65>
- (URL-3) <https://intweb.tse.org.tr/Standard/Standard/Standard.aspx?081118051115108051104119110104055047105102120088111043113104073081118053049086112108086116109051>
- (URL-4) <https://www.fao.org/3/w8304e/w8304e21.htm>
- (URL-5) <http://yomsad.org.tr/uyelerimiz/>
- (URL-6) <https://cemkenler.com.tr/urunler/melamin-kapli-MDF/>
- (URL-7) <https://www.bayraktaras.com/pvc-kapli-MDF-panel-kartelasi>
- (URL-8) <http://www.teverpan.com.tr/MDFlam>
- (URL-9) <https://www.bhg.com/how-to-paint-MDF-6747766>
- (URL-10) <https://www.youtube.com/watch?v=Sld6HVhG4UM>
- (URL-11) https://hasep.com.tr/haber-3-dogal_ahsap_mobilya_kaplamalari.html#

- (URL-12) <https://turkish.woodflooringveneer.com/sale-14004635-250cm-exotic-wood-veneer-sapele-sapeli-veneer-over-solid-wood.html>
- (URL-13) <https://camsanordu.com/urun/MDF>
- (URL-14) <https://kelleyan.com/one-room-challenge-week-2-paneled-bedroom-walls-and-the-painting-begins/>
- (URL-15) <https://kelleyan.com/one-room-challenge-master-bedroom-makeover-reveal/>
- (URL-16) <https://graceinmyspace.com/modern-farmhouse-bedroom-accent-wall/>
- (URL-17) <https://i.pinimg.com/originals/7a/ac/99/7aac991b02317bcdfa4c2419ee755fb9.jpg>
- (URL-18) <http://www.lacintene.com/2020/05/duvara-cta-uygulamas.html>
- (URL-20) <https://tr.pinterest.com/pin/687361961901422753/>
- (URL-21) <https://tr.pinterest.com/pin/31666003622045868/>
- (URL-22) <https://blueleopard-interiors.com/fall-22-one-room-challenge-week-five-dining-room-and-butlers-pantry-dining-room-wall-treatment-alchemy/>
- (URL-23) <https://blueleopard-interiors.com/fall-22-one-room-challenge-week-five-dining-room-and-butlers-pantry-dining-room-wall-treatment-alchemy/>
- (URL-24) <https://www.homies.la/blogs/homies-blog/upgrade-your-walls-with-this-trendy-multi-dimensional-look-were-seeing-everywhere>
- (URL-25) <https://tr.pinterest.com/pin/184788390952673477/> kolon
- (URL-26) <https://tr.pinterest.com/pin/518195500873784424/>
- (URL-27) <https://www.interior.ru/place/11841-ekaterina-gafina-i-yuliya-nikulina-obiedinenie-dvuh-kvartir-v-skandinavskom-stile.html>
- (URL-28) <https://www.canvasetc.com/wp-content/uploads/2019/02/Printed-1-Duck-Cloth-for-Wall-Panels.jpg>
- (URL-29) <https://tr.pinterest.com/pin/713187290985158905/>
- (URL-30) <https://tr.pinterest.com/pin/72128031523568118/>
- (URL-31) <https://www.behance.net/gallery/107294495/VTB-ARENA>

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

PVC PROFİL PENCERE DOĞRAMALARININ DETAY ve MONTAJ ÖZELLİKLERİ

Deniz DEMİRARSLAN

- ❖ Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000- 0002- 7817- 5893
- ❖ E-posta adresi: demirarslandeniz@gmail.com

Tenzile KOŞAR

- ❖ Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık Anasanat Dalı
- ❖ ORCID: 0009-0005-12816-6722
- ❖ E-posta adresi: tenzilekosar@gmail.com

KAYNAKLAR

Demirarslan, Ü. (2005). İnce Yapı Tasarlama İlkeleri ve Uygulama Yöntemleri. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

Dinlenç, B. (2009). Pvc Yer Kaplamalarının Değerlendirme Ölçütlerinin Belirlenmesi. İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Dr. Tezi.

Ekinci, C. (2004). Yapı ve Tasarımcının İnşaat El Kitabı. Elâzığ: Üniversite Kitabevi.

Wang, Y., Qian, H. (2021). Phthalates and Their Impacts on Human Health. Healthcare (Basel). 2021 May; 9(5): 603.

Yaşar, H., (1992). Plastikler Dünyası, Ankara: TMMOB Makine Mühendisleri Odası.

TS 12878,2002 PVC DOĞRAMACISI, Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.

URL-1: <https://gardiniawindows.co.uk/blog/general/history-of-upvc/#:~:text=UPVC%20was%20produced%20for%20the,gas%20is%20obtained%20by%20electrolysis>, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-2: <https://colnevalleywindows.co.uk/history-upvc-windows-doors>, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-3: <https://ow.ly/BvP3500Qmk6>, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-4: <https://www.uzaktas.com.tr/kurumsal/4/uretim-tesisimiz>, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-5: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.prolinepvc.com/catalogue/Proline_PVC_Catalogue.pdf, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-6: <https://www.wintech.com.tr/kanat-tasima-kapasitesi-alani-hesabi.html>, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-7: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.winsa.com.tr/files/teknik-sartname-doradpdf_31-08-2020_14-56-29.pdf, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-8: https://www.egepen.com.tr/egepentemp/MONTAJKURALLARI_TD_2015_07_R02.pdf, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-9: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://egeolusum.com/custom/content/icerikresimbuyuk/7921e6c3-91e1-4810-a633-5770f8cfb182/001_20112014145115.pdf, Erişim Tarihi: 24.6.2323.

URL-10: <https://masterokon66.ru/%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D1%85->

%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B2-
%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%
BD%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3%D0%B5, Erişim Tarihi:
24.6.2323.

URL-11: <https://www.memurlar.net/haber/775892/tarihi-kaleye-pvc-pencere.html>,
Erişim Tarihi: 24.6.2323.

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

İÇMİMARLIKTAKİ YARI İŞLENMİŞ METAL MALZEMELER VE UYGULAMA ALANLARI

Didem ERTEN BİLGİÇ, Doç.Dr.

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-6304-8648
- ❖ E-posta adresi: didemerten@gmail.com, didemeb@kocaeli.edu.tr

Merve ALICI AKA, Arş. Gör.

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-8260-7767
- ❖ E-posta adresi: merve.alici@kocaeli.edu.tr

KAYNAKLAR

- Auerbach, Jefferey A. (1999). The Great Exhibition of 1851. London: Yale University Press.
- Berber A. (2016). İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851), İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi 45, Özel Sayı.
- Canbulat, T. Özkaraman Şen, M. (2014) Metal Mobilya Tasarım ve Üretim İlkeleri, MSGSÜ yayınları, İstanbul.
- Erten Bilgiç, D. (2023), Yapı strüktürü ve Elemanları 2, basılmamış ders notları.
- URL 1: <https://m.facebook.com/alaztechnowood/photos/a.10151047207367531/10157539210752531/?type=3>
- URL 2: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/%C3%87elik%20%C3%87izimler.pdf
- URL 3: <https://www.yildirimdemir.com.tr/urun/ferforje-masa-sandalye-takimi/>
- URL 4: [https://www.cansamakina.com/uploads/EditorResim/ba%C5%9F1%C4%B1ks%C4%B1z-1\(10\).jpg](https://www.cansamakina.com/uploads/EditorResim/ba%C5%9F1%C4%B1ks%C4%B1z-1(10).jpg)
- URL 5: <https://ozmetalbukum.com/wp-content/uploads/2017/04/profil-bukme.jpg>
- URL6: https://manisaciraklik.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/45/01/182171/dosyalar/2020_11/25104438_11OG.pdf
- URL 7: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Oksi-gaz%20ile%20Boru%20Ve%20Profillerin%20Kayna%C4%9F%C4%B1.pdf
- URL 8: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Elektrik%20Diren%C3%A7%20Kayna%C4%9F%C4%B1.pdf
- URL 9: <https://www.umitpaslanmaz.com/wp-content/uploads/2020/06/disli-rekor.jpg>
- URL 10: <https://i.ytimg.com/vi/dG0zD9R6m7U/maxresdefault.jpg>

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

TASARIM ÖGESİ OLARAK İÇ MEKÂN TEKSTİL ÜRÜNLERİ, SEÇİM ÖLÇÜTLERİ VE UYGULAMA İLKELERİ

Tuğba LEVENT KASAP, Dr. Öğr. Üy.

- ❖ Kurum Bilgisi: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-7319-8116
- ❖ E-posta adresi: levent.tugba@gmail.com

Çalışma sürecimdeki değerli katkılarından dolayı İçmimar Begüm Tabuk'a, Karaman Lavinya Home Sweet ekibine ve Opuss Halı ekibine teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Avlanmaz Bilecen, E. (2020). İç Mekân Tasarımı Tekstil Seçiminde Performans Ölçütlerinin Değerlendirilmesi. *Artium*, 8 (1). 61-67.
- Badur Özkendirici, B. (2022). Mekân Tekstilleri İç Mimarlıkta Tekstil. Ankara: Astana Yayınları.
- Bingelli, C. (2014). *Materials for Interior Environments* (2. Baskı). New Jersey: John Wiley and Sons.
- Bozdayı, A. M., ve Onaran, B. S. (2004). İç Mekân ve Tekstil. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Cohen, A. C., ve Johnson, I. (2010). *JJ Pizzuto's Fabric Science*. (9. Baskı). New York: Fairchild Books.
- Corbman, B. P. (1983). *Textiles Fiber to Fabric*. (6. Baskı). New York: Mc Graw Hill.
- Dodsworth, S. (2012). İç Mekân Tasarımının Temelleri. (Çeviri: Neslihan Işık). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Ergür, A. (1997). *Tekstil Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Gör, I. (1997). İçmimarlık Kavram ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul: M. Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi, İçmimarlık Yayınları 1.
- Grimly, C., Love, M. (2018). *Interior Design Reference+Specification Book*. USA: Rockport Publishing.
- Gürcüm, B. (2005). *Tekstil malzeme bilgisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Jones, L. M. (2014). *Beginings of Interior Environments*. (11. Baskı). New Jersey: Pearson.
- Kaptan, B. B. (2001). İç Mekânın Niteliğini Belirleyen Öğelerinin Görsellik Kazanmasını Sağlayan Oluşumlar. *Anadolu Sanat Dergisi*, 11, 113-130.
- Kaya, A.İ., Dalgar, T. (2017). Ses Yalıtımı Açısından Doğal Liflerin Akustik Özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi Özel Sayı 1*: 25-37.
- Kılıç, O. (2020). İç Mekânda Doku Etkisinin Kurgulanmasında Tasarımcı Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 18, 858-867.
- Kilmer, R. , Kilmer, W.O. (2014). *Designing Interiors* (2. Baskı). New Jersey: John Wiley and Sons.
- Larsen, J. L., Weeks , J. (1975). *Fabrics for interiors*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Levent, T. (2015). İçmimarlıkta Bir Tasarım Ögesi Olarak Tekstil Ürünleri Ve Seçim Ölçütleri. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Tekstil teknolojisi: Örme kumaşların özellikleri. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Nielson, K. J. (2007). Interior textiles: fabrics, application and historical style. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Nielson, K.J., Taylor, D.A. (2011). Interiors an Introduction (5. Baskı). McGraw-Hill Companies.
- Nielson, K. J., ve Taylor, D. A. (2006). Interiors: An introduction. (4. Baskı). Mr. Graw Hill Publishing.
- Özgül, N., (2003). Kumaşlarda Fiziksel Kalite Kontrol Yöntemleri. İzmir: E. Ü. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, No: 21.
- Pile, J. (2007). Interior Design (4. Basım). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Yeager, J. (1988). Textiles for residential and commercial interiors. New York: Harper ve Row Publishers.
- Zincirkıran Can, G., Demirarslan, D. (2021). İçmimaride Perde ve Perde Görevi Gören Elemanlar. Ankara: İKSAD Publishing House.
- http1: <https://www.arkitektuel.com/fallingwater-evi-selale-evi/>
- http2: <https://pixabay.com/tr/photos/pamuk-yeti%c5%9ftirme-istanbul-bitkiler-223736/>
- http3: <https://pixabay.com/tr/photos/dokuma-tezgah%c4%b1-dokuma-konu-zanaat-4564228/>
- http4: <https://tekstilbilgi.net/wp-content/uploads/2016/05/s-z-bukum.jpg>
- http5: <https://pixabay.com/tr/photos/e%c5%9farplar-%c3%b6rme-%c3%b6rme-atk%c4%b1lar-kapatmak-96684/>
- http6: <https://pixabay.com/tr/photos/dokuma-tezgah%c4%b1-dokuma-konu-zanaat-4564223/>
- http7: <https://pixabay.com/tr/photos/dokuma-tezgah%c4%b1-dokuma-%c3%b6z%c3%bc-konu-4529485/>
- http8: <https://pixabay.com/tr/photos/dokuma-tezgah%c4%b1-adam-dokuma-dokumac%c4%b1-6883841/>
- http9: <https://pixabay.com/tr/photos/boyama-renk-fabrika-y%c3%bcn-malzeme-15039/>
- http10: <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/detay-d%C3%B6C5%9Feme-at%C3%B6lyesi-gm964898800-263377603>

- http11: https://www.istockphoto.com/tr/search/search-by-asset?affiliatedirect=true&assetid=1292302301&assettype=image&utm_campaign=ADP_photo_sponsored&utm_content=https%3A%2F%2Fpixabay.com%2Ftr%2Fphotos%2Fd%25C3%25B6%25C5%259Femeli-sandalye-d%25C3%25B6%25C5%259Femeli-koltuk-6210062%2F&utm_medium=affiliate&utm_source=pixabay&utm_term=upholstered+chair+upholstered+arm+chair
- http12: <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/man-works-on-a-upholster-y-leather-factory-gm1399749577-453529641>
- http13: <http://gunaydinboncuk.com.tr/urunler/perde-ruleti>
- http14: <https://pixabay.com/tr/photos/raflar-hal%C4%B1-geometrik-desen-oda-4032134/>
- http15: <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/television-and-sofa-in-the-living-room-of-an-apartment-gm1372426464-441536394?phrase=kilim>
- http16: <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/y%C3%BCnl%C3%BC-ipliklerden-yap%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F-uzun-kaz%C4%B1kl%C4%B1-hal%C4%B1n%C4%B1n-dikimi-i%C3%A7in-tuval-gm1302248748-394045546>
- http17: <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/colorful-peruvian-fabrics-for-sale-market-the-sacred-valley-gm1473659262-503732672?phrase=y%C3%B6resel+kilimler>
- http18: <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/corridor-gm187592387-29603196?phrase=otel+hal%C4%B1>
- http19: https://ataturkmtl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/30/01/153071/dosyalar/2020_04/02145433_Mobilya_Yc_Mekân_Resmi-KorniY_ve_Radyator_Gizlemeleri.pdf

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

OTURMA ELEMANI TASARIMINDA TEKSTİL MALZEME KULLANIM TERCİHLERİ VE UYGULAMA SÜREÇLERİ

Gözde ALTIPARMAKOĞLU SAKARYA, Arş. Gör. Dr.

- ❖ Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-8574-0758
- ❖ E-posta adresi: galtiparmakoglu@cu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Avlanmaz Bilecen, E. (2020). İç mekan tasarımında tekstilin yeri, seçim kriterlerinin saptanması ve otel odaları üzerinden analizi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gürcüm, B. (2005). Tekstil malzeme bilgisi. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Larsen, J. L., Weeks , J. (1975). Fabrics for interiors. New York: Van NostrandReinhold Company.
- Levent, T. (2015). İç Mimarlıkta bir tasarım ögesi olarak tekstil ürünleri ve seçim ölçütleri. Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pile, J. (2004). Interior design. (4. Baskı). New York: Pearson Prentice Hall.
- Uyan, S. (2019). Tekstilin İç Mekan ve Mobilya Tasarımına Etkileri. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Vitra Design Museum, http://collection.design-museum.de/#/en/objects?_k=w69iy7, Erişim tarihi: 20.04.2023
- Yılmaz, H. (2018). Jack Lenor Larsen örneği üzerinden iç mekan tekstil ürünlerinin önemi ve tekstil ürünleri için deneysel tasarım araştırmaları. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Görsel ve İnternet Kaynakları:

- URL-1: <https://i.pinimg.com/originals/fd/68/1f/fd681fdef680894a83c80a8f7dd6c43e.jpg>
- URL-2: http://collection.design-museum.de/#/en/object/41308?_k=31e419
- URL-3: http://collection.design-museum.de/#/en/object/41261?_k=upjah7
- URL-4: http://collection.design-museum.de/#/en/object/25987?_k=xccjyg
- URL-5: <https://serielimitee.jesechos.fr/art-de-vivre/deco-design/objet-du-desir-le-fauteuil-roche-bobois-1772906>
- URL-6: <https://123rf.com/images/105680852-cloth-knitted-wool-neutral-gray-color.jpg>
- URL-7: http://collection.design-museum.de/#/en/object/41893?_k=i6np2p
- URL-8: http://collection.design-museum.de/#/en/object/42410?_k=zupoan
- URL-9: http://collection.design-museum.de/#/en/object/40721?_k=o93k6m
- URL-10: https://www.archiproducts.com/en/products/eponimo/casentino-wool-armchair-with-armrests-gotham-armchair_471757

URL-11: <https://www.istockphoto.com/tr/straw-mat-background-gm471411789-20437771>

URL-12: http://collection.design-museum.de/#/en/object/41785?_k=krvt5g

URL-13: http://collection.design-museum.de/#/en/object/35125?_k=3yh4w0

URL-14: https://www.archiproducts.com/en/products/nikari/fabric-easy-chair-december-chair-canvas_370977

URL-15: <https://www.meillart.com/en/products/moore-fauteuil>

URL-16: <https://www.dunelm.com/product/chester-pvc-leatherette-1000001752>

URL-17: http://collection.design-museum.de/#/en/object/41685?_k=wjpl06

URL-18: https://www.archiproducts.com/en/products/vitra/swivel-leather-executive-chair-lobby-chair-es-104_282742

URL-19: http://collection.design-museum.de/#/en/object/165803?_k=f1fvfa

URL-20: https://www.archiproducts.com/en/products/norr11/leather-armchair-with-armrests-samurai_352516

URL-21: <https://unsplash.com/photos/FSO6bK0qifc>

URL-22: https://www.archiproducts.com/en/products/edra/3-seater-fabric-sofa-cipria-sofa_443316

URL-23: https://www.archiproducts.com/en/products/wiener-gtv-design/upholstered-beech-chair-wiener-stuhl-winter-edition-chair_479665

URL-24: <https://www.remodelista.com/products/dante-el-santo-cheshire/>

URL-25: https://www.archiproducts.com/en/products/borzalino/fur-armchair-with-armrests-taylor-fur-armchair_403507

URL-26: <https://www.bellarinesewingcentre.com.au/product/wool-felt-bio-felt-light-grey/>

URL-27: https://www.archiproducts.com/en/products/offecct/felt-armchair-airberg-armchair_79867

URL-28: https://www.archiproducts.com/en/products/softline/felt-sofa-opera-high-back-sofa_119146

URL-29: https://www.archiproducts.com/en/products/ligne-roset/felt-chair-with-armrests-ettoriano-chair-with-armrests_483511

URL-30: <https://mueller-moebel.com/produkt/martini-chair-merino/>

URL-31: <https://unsplash.com/photos/xz485Eku8O4>

URL-32: http://collection.design-museum.de/#/en/object/40794?_k=d4n3zn

URL-33: http://collection.design-museum.de/#/en/object/42306?_k=lu4q4z

URL-34: http://collection.design-museum.de/#/en/object/40682?_k=sef03m

URL-35: <https://classicwithatwist.com.au/products/dune-premium-armchair>

URL-36: <https://kardeslerkumas.com/kadife-kumas-nedir-ozellikleri-ve-kullanimi/>

URL-37: https://www.freepik.com/free-photo/shiny-velvet-textured-background_15439251

URL-38: http://collection.design-museum.de/#/en/object/44009?_k=vf3922

URL-39: http://collection.design-museum.de/#/en/object/41451?_k=fnytuu

URL-40: https://www.archiproducts.com/en/products/emmebi/velvet-easy-chair-grace-easy-chair_315319

URL-41: https://www.archiproducts.com/en/products/tonino-lamborghini-casa/velvet-armchair-tl-2681-armchair_426388

URL-42: <https://unsplash.com/photos/XivbqAPEoJg>

URL-43: <https://carpanelli.com/prodotto/poltroncina-pozzetto>

URL-44: https://www.archiproducts.com/en/products/munna/upholstered-satin-armchair-caprice-limited-edition_103513

URL-45: <https://img.vntg.com/1661264628196/anfibio-sofa-bed-in-brown-suede-by-alessandro-becchi-for-giovanetti-collezioni-1970s.jpg>

URL-46: http://collection.design-museum.de/#/en/object/38056?_k=i6txlo

URL-47: http://collection.design-museum.de/#/en/object/40492?_k=60b885

URL-48: http://collection.design-museum.de/#/en/object/43355?_k=f59nyu

URL-49: http://collection.design-museum.de/#/en/object/43007?_k=ikczya

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

MEKÂNDA ŞÖMİNE TİPLERİ ve ODUN YAKMALI ŞÖMİNELERDE TASARLAMA ve UYGULAMA İLKELERİ

Deniz DEMİRARSLAN, Doç. Dr.

- ❖ Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000- 0002- 7817- 5893
- ❖ E-posta adresi: demirarslandeniz@gmail.com

Elif Fatma SALIHOĞLU, Arş. Gör. Dr.

- ❖ Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-9031-4817
- ❖ E-posta adresi: elif.salihoglu@kocaeli.edu.tr

KAYNAKLAR

- Allen, E. (1998). Fundamentals of Building Construction Materials and Methods. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Arpad, A. (1981). Uygulamalı Yapı Tesisatı. İstanbul: Birsen Kitabevi Yayınları.
- Bayram, T. (2017). Güney Afrika'daki Mağarada 1,5 Milyon Yıllık Ateş İzleri Keşfedildi. <https://arkeofili.com/guney-afrikadaki-magarada-15-milyon-yillik-ates-izleri-kesfedildi/>. Erişim Tarihi: 19.05.2023
- Demirarslan, Ü. (2011). Yapı Bilgisi Notları. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Dickson, P. (2012). Old-Time Camp Stoves and Fireplaces. New York: Dover Publications.
- Gömeç S.Y (2019). Eski Türklerde Barınak Ve Şehir Hayatına Dair İzler. Türk Dünyası Araştırmaları. Cilt: 122 Sayı: 240.
- Hasol, D. (2019). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. İstanbul: Yem Yayınları.
- Historia Sanitaria (2016). 1624 – Louis Savot improves the fireplace. <https://www.wiki.sanitarci.si/1624-louis-savot-improves-fireplace-inside-air-flue/>. 19.05.2023
- Jackson M.(2018).The Heat is On: A Brief History of Fireplace Design. https://www.architectmagazine.com/technology/products/the-heat-is-on-a-brief-history-of-fireplace-design_o. Erişim Tarihi :19.05.2023
- NFPA 211, (2019). Standard for Chimneys, Fireplaces, Vents, and Solid Fuel-Burning Appliances.
- Rowlands (1993). Drawings by German artists and artists from German-speaking regions of Europe in the Department of Prints and Drawings in the British Museum: the 15thC & 16thC by Artists born before 1530 (327). British Museum. https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1854-0708-1. Erişim Tarihi: 07.06.2023
- Stuart Jackson-Carter (2023). Brilliant Maps. <https://brilliantmaps.com/derinkuyu/>. Erişim Tarihi: 19.05.2023
- Stilwell , D. (2015).Fragments: The History Of Architecture In 14 Fireplaces. The Architectural Review .Emap Publishing Ltd. <https://www.Architectural-Review.Com/Essays/Fragments-The-History-Of-Architecture-In-14-Fireplaces>. Erişim Tarihi: 19.05.2023
- Şömine ve Barbekü Yapımı. (2011). Megep İnşaat Teknolojisi. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023). Derinkuyu Yeraltı Şehri. <https://kapadokyaalan.ktb.gov.tr/TR-288407/derinkuyu-yeralti-sehri.html>. Erişim Tarihi: 19.05.2023
- Tekin, H., Altınışık, S. (1999). Dekorasyonda Şömineler. T.C Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Mobilya Ve Dekorasyon Eğitim Bölümü, Ders

Notları, Ankara.

Yakut, A.K., Selbaş, R., Yakut, M.Z. (2022). Mühendislikte Isı Transferi. Isparta: Isparta Uygulamalı Bilimler Fakültesi Yayınları.

URL-1: <https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/conisbrough-castle/history/significance/>, Erişim Tarihi:07.6.23

URL-2 : <https://i.pining.com/originals/30/66/f5/3066f5961249731e65d3beef4ff4242f.jpg/>. Erişim Tarihi:07.6.23

URL-3: <https://mystoveshop.com/shop/prefab-fireplaces/superior-prefab-wrt-wct-2000-series-indoor-fireplace>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-4: <https://www.homeideas.com/portable-fireplace>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-5: <https://www.homebuilding.co.uk/ideas/living-room-fireplace-ideas>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-6: <https://www.thespruce.com/free-outdoor-fireplace-plans-5113163>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-7: <https://www.simonturnergas.co.uk/helpful-tips/fireplace-surround-tips/different-types-of-fireplace-surround-material/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-8: <https://dogaltasevler.com/dogal-tas-kaplama/dogal-taslar-ile-somine/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-9: <https://www.fireplaces4life.co.uk/gallery-danesbury-pine-wooden-fireplace-surround-mantel>,

URL-10: <https://www.bhg.com/decorating/fireplace/styles/brick-fireplace/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-11: <https://www.castfireplaces.co.uk/fireplace-packages/cast-iron-fireplaces/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-12: <https://www.digsdigs.com/27-glass-fireplaces-to-watch-the-fire-from-all-angles/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-13: <https://europeanhome.com/product/domofocus-white/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-14: <https://www.acucraft.com/advantages-double-sided-wood-fireplaces/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-15: <https://mountainhomecenter.com/product/davinci-pier-left-right-or-l-shaped-gas-fireplace-series/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-16: <http://colonial-american-life.blogspot.com/2009/08/early-american-fireplaces-and-cooking.html>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-17: <https://madelinehagerman.weebly.com/weird-tile-wednesday/an-incredibly-brief-history-of-fireplaces>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-18: <https://www.cornwalllive.com/news/property/fabulous-fireplaces-were-ready-you-2341255>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-19: <https://www.etsy.com/listing/729442184/faux-fireplace>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-20: <https://www.trendir.com/finish-custommade-fireplace-fr/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-21: <https://www.sanjuancapistrano.org/DocumentCenter/View/270/Fireplace--Chimney-PDF>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

URL-22: <https://lowenergysupermarket.com/product/chimney-flue-draught-excluder/>, Erişim Tarihi: 07.6.2023.

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

HAZNELİ ŞÖMİNE TASARIM VE UYGULAMA İLKELERİ

Didem ERTEN BİLGİÇ, Doç. Dr.

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-6304-8648
- ❖ E-posta adresi: didemerten@gmail.com, didemeb@kocaeli.edu.tr

KAYNAKLAR

Erten Bilgiç, D. (2023), “Uygulama Tasarımı 1” ve “Uygulama Tasarımı 2” ders notları.

URL 1: https://tekniksomine.com.tr/wp-content/uploads/C_701_L.jpg izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL2: <https://www.bakalimnevarmis.com/echa-tech-lpg-li-somine-haznesi-epi-80-lik> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 3: <https://www.akakce.com/somine/en-ucuz-serra-70-lik-u-tipi-3-acik-haznesi-fiyati,1019096685.html> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 4: <https://www.alpinasomine.com/isi-odasi-sayfasi.asp> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 5: <https://www.hursansomine.com/tr/teknik-bilgiler> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 6: <https://www.kingsomine.com/blog/19/somine-nedir> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 7: <https://www.1001keyif.com/urun/somine-borusu-316l-kalite-yari-esnek-celik-boru-200-mm-cap/> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 8: <https://www.yanarsomine.com/baca-sapkasi> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 9: <https://www.ferbaa.net/metal-somine-odun-kovasi-gold-pmu397> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

URL 10: <https://tr.pinterest.com/zgr9971/%C5%9F%C3%B6mine/> izlenme tarihi 15 Haziran 2023

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

İÇ MEKÂN TASARIMINDA AYDINLATMA (ELEKTRİK) TESİSATININ ÖNEMİ

Nihan Sümeyye GÜNDOĞDU, Öğr. Gör.

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Atlas Üniversitesi, Atlas Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, Tasarım Bölümü.
- ❖ ORCID: 0000-0002-6890-7130
- ❖ E-posta adresi: nsgundogdu@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Albayram, M. A. (2009). Aydınlatma Tasarımı ve Simülasyonu. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Altuncu, D., Aytis, S., & Polatkan, I. (2010). Mimarlık Eğitiminde Aydınlatma Tasarımı Formasyonu, Mimarlık Eğitiminin Dünü Bugünü Yarını Ulusal Sempozyum Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümünün 40. Kuruluş Yılı Anısına, 372-378.
- Saraf, M. (2013). Türkiye’de İç Mimarlık Eğitiminde Aydınlatmanın Yeri ve Önemi. VII. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu, 21-22.
- Sirel, S., (1991). Aydınlatmanın Tanımı ve Şekilleri, Sistem Dekor Dergisi, 1:12
- Sözen, M. Ş. (2003). Aydınlatma Tasarımında Mimarın Ve Elektrik Mühendisinin Rolü. EMO.
- Şahin, D. (2012). Aydınlatma Tasarımının Kullanıcı Üzerindeki Fizyolojik ve Psikolojik Etkileri Açısından İncelenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Turgay, O., & Altuncu, D. (2011). İç Mekânda Kullanılan Yapay Aydınlatmanın Kullanıcı Açısından Etkileri. Çankaya University Journal of Science and Engineering, 8(1).
- Okutan, C., (2005). Makina Mühendislerinin Yapı Teknolojisi ve Yapıda Tesisat Hizmetlerindeki Profesyonel Sorumluluğu, IV. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi:207-211.
- Yıldırım, B., & Erikli, M. (2021). Aydınlatma İlkeleri ve Kullanıldığı Yapılara Göre Doğal Aydınlatma. Online Journal of Art and Design, 9(2).
- URL-1a: <https://www.tesisat.org/mekanik-tesisat.html>
- URL1:http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Elektrik%20Tesisat%20Projeleri.pdf
- URL-2: <https://tr.pinterest.com/pin/20477373297202291/>
- URL 2a: <https://www.mekaniktesisat.co/mekanik-tesisat-proje/>
- URL-3:<https://my.electricianexp.com/tr/interesnye-idei-maskirovki-rozetok-v-kvartire.html>
- URL-4:<http://retaildesignblog.net/2012/06/13/volution-sports-store-by-miks-konzepte-tinum-germany/>

Bölümün sunum dosyasına ulaşmak için kare kodu telefonunuz ile taratınız.
(E-kitap versiyonunda kare koda tıklamanız yeterlidir)

KONUT İÇ MEKÂN TASARIMLARINDA GİZLİ IŞIK UYGULAMA DETAY VE TASARIMLARININ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Elif Hicret EK BEKTAŞ, Öğr. Gör.

- ❖ İstanbul Bilgi Üniversitesi,
- ❖ ORCID: 0000-0001-5475-6186
- ❖ elif.ek@bilgi.edu.tr

Ozan YÜCE, Öğr. Gör.

- ❖ İstanbul Bilgi Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0009-0004-9617-1978
- ❖ ozan.yuce@bilgi.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alici, N., Göker Paktaş, M. (2020). *İç Mekânda Renk Algısı ve Psikolojiye Etkileri. Modul-Ar. Journal Dergisi* 3(1),89-105.
- Beratoğlu, T. (2016). *İç Mekân Yapay Aydınlatma Tasarımında Oled Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.*
- Dodsworth, S. (2012). *İç Mekân Tasarımının Temelleri. (Çev.: Neslihan Işık). İstanbul: Literatür Yayıncılık.*
- Fitoz, İ. (2002). *Mekân Tasarımında Belirleyici Bir Etken olarak ‘‘Yapay Işık’’ için Aydınlatma Tasarım Modeli. Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.*
- Göker, K. M. (2002). *‘‘İç Mimarlık-Tasarım’’da Aydınlatma; İlke- Sistem-Tasarım Bağlantısı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.*
- Göker, K. M. (2006). *Mimari Yapılarda Saydamlık ve Mekân Tasarımında Işık Kontrolü. Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.*
- Güler, M. B. (2021). *İç Mekanlarda Asma Tavan Uygulamaları. Mimarlık ve Yaşam Dergisi* 6(1),95-121.
- Rasmussen, S.E. (2017). *Yaşanan Mimari. (Ed. Öcal, F.). İstanbul: Remzi Kitapevi*
- Turgay, O., Altuncu, D. (2011). *İç Mekânda Kullanılan Yapay Aydınlatmanın Kullanıcı Açısından Etkileri. Çankaya University Journal of Science and Engineering, 8 (1), 167-181.*
- URL-1 <https://tr.pinterest.com/pin/14566398790280296/> Erişim Tarihi: 04.07.23 Saat:14:00
- URL-2 https://tr.pinterest.com/pin/Af06O-YmhcrVkmzYSV3LgTDSyuwR_y9ImLDmFcoEhugPaT4ma3DgddIYKmh1BHDtBTjSMw4nNQ8HtAk-mxOdez0/ Erişim Tarihi: 03.07.23 Saat:14:00
- URL-3 <https://tr.pinterest.com/pin/624522673352311352/> Erişim Tarihi: 04.07.23 Saat: 14:30
- URL-4 <https://tr.pinterest.com/pin/844493672696701/> Erişim Tarihi: 14.06.23 Saat:17:00
- URL-5 <https://tr.pinterest.com/pin/647603621436429610/> Erişim Tarihi: 14.06.23 Saat:14:10
- URL-6 <https://tr.pinterest.com/pin/703194929340429617/> Erişim Tarihi: 14.06.23 Saat:14:15
- URL-7 <https://tr.pinterest.com/pin/427138345924745283/> Erişim Tarihi: 14.06.23 Saat:17:45
- URL-8 <https://tr.pinterest.com/pin/587579082658736248/> Erişim Tarihi: 14.06.23 Saat:17:10

- URL-9 <https://tr.pinterest.com/pin/509117932888769512/> Erişim Tarihi: 14.06.23
Saat:17:30
- URL-10 <https://tr.pinterest.com/pin/111886371984463142/> Erişim Tarihi: 03.07.23
Saat: 13:00
- URL-11 <https://tr.pinterest.com/pin/35254809575434486/> Erişim Tarihi: 03.07.23
Saat: 13:10
- URL-12 <https://tr.pinterest.com/pin/89790586312631722/> Erişim Tarihi: 03.07.23
Saat: 13:15
- URL-13 <https://tr.pinterest.com/pin/563018695832782/> Erişim Tarihi: 14.06.23
Saat:17:31
- URL-14 <https://tr.pinterest.com/pin/500603314832188218/> Erişim Tarihi: 14.06.23
Saat:19:30
- URL-15 <https://tr.pinterest.com/pin/17099673578462110/> Erişim Tarihi: 14.06.23
Saat:17:23
- URL-16 <https://tr.pinterest.com/pin/479070479121243349/> Erişim Tarihi: 14.06.23
Saat:17:28
- URL-17 <https://tr.pinterest.com/pin/1152217885885302026/> Erişim Tarihi:14.06.23
Saat:17:24
- URL-18 <https://tr.pinterest.com/pin/56224695341155829/> Erişim Tarihi: 14.06.23
Saat:17:25
- URL-19 <https://tr.pinterest.com/pin/3870349672146319/> Erişim Tarihi: 14.06.23
Saat:17:10

SOSYAL ve DUYUŞSAL ÖĞRENME

(Kuramdan Uygulamaya)

EDİTÖR

Doç. Dr. Meltem YALIN UÇAR

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

SOSYAL ve DUYUŞSAL ÖĞRENME (Kuramdan Uygulamaya)

Editör

Doç. Dr. Meltem YALIN UÇAR
ORCID (0000-0002-9922-0905)

ISBN: 978-625-6796-07-2

E-ISBN: 978-625-6796-08-9

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202330>

1. Baskı: Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Sosyal ve Duyuşsal Öğrenme (Kuramdan Uygulamaya)

YALIN UÇAR, Meltem

1. Basım, 366 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Araştırma 2. Duyuşsal 3. Eğitim 4. Öğrenme 5. Sosyal

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

DUYUŞSAL ÖZELLİKLER VE DUYUŞAL ÖZELLİKLERİN EĞİTİM PROGRAMLARINA YANSIMASI 7

Meltem YALIN UÇAR

SOSYAL VE DUYUŞSAL ÖĞRENME: DÜNDEN BUGÜNE 35

Melek DÖNMEZ YAPUCUOĞLU

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME..... 55

Cevdet EPÇAÇAN

NÖROBİLİM VE SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME 81

Lütfi SARAÇ

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME SÜRECİNDE MOTİVASYON ...101

Uğur EPÇAÇAN

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME VE ÖZ DÜZENLEME.....115

Rukiye AYDOĞAN

SOSYAL-DUYUŞSAL ÖĞRENME VE DEĞER EĞİTİMİ133

Süleyman YILMAZ

EĞİTİM ORTAMLARINDA SOSYAL VE DUYUŞSAL ÖĞRENMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ153

Meltem YALIN UÇAR

OKULLARDA UYGULANAN SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME PROGRAMLARI.....173

Tuba BAĞATARHAN

ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNDE SOSYAL VE DUYGUSAL ÖĞRENMENİN ÖNEMİ VE ÖRNEK UYGULAMALAR.....195

Ayşe ELİTOK KESİCİ

OKUL ÖNCESİNDE SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME.....209

Hilal Hatice ÜLKÜ

ORTAÖĞRETİM SÜRECİNDE SOSYAL VE DUYUŞSAL ÖĞRENME
.....233

Soykan UYSAL

YÜKSEKÖĞRETİMDE SOSYAL VE DUYUŞSAL ÖĞRENME.....245

Bahar YAKUT ÖZEK

ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE SOSYAL-DUYUŞSAL BECERİLERİN
ÖĞRETİMİ263

Hilal BÜYÜKGÖZE

SOSYAL DUYUŞSAL ÖĞRENME SÜRECİNDE SINIF YÖNETİMİ
.....283

Meltem SÜNKÜR ÇAKMAK

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME VE OKULLARDA ZORBALIĞIN
ÖNLENMESİ307

Tuba BAĞATARHAN

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME VE AKADEMİK BAŞARI.....329

Rukiye AYDOĞAN

YAPAY ZEKÂ VE SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME.....349

Lütfi SARAÇ

DUYUŞSAL ÖZELLİKLER VE DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİN EĞİTİM PROGRAMLARINA YANSIMASI

Meltem YALIN UÇAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9922-0905
- ❖ Mail: myalinuc@gmail.com

“Kalbi eğitmeden
zihni eğitmek, eğitim değildir.

Aristoteles

- Cavalier, W., & Lowe, W. 1986. Socialisation and shared praxis: Complementary understandings of religious education. *The Living Light* 22(3).
- Combs, A. W. (1982). Affective education or none at all. *Educational Leadership*, 39(7), 494.
- Cooper, P., & McIntyre, D. (1998). *Effective teaching and learning: Teachers' and student's perspective*. Open University Press. Great Britain: Biddles Limited, Guilford and King's Lynn.
- Corcoran, R., Cheung, A., Kim, E., & Xie, C. (2018). Effective universal school-based social and emotional learning programs for improving academic achievement: A systematic review and meta-analysis of 50 years of research. *Educational Research Review*, 56-72.
- Cicchetti, D., Ackerman, B. P., & Izard, C. E. (1995). Emotions and emotion regulation in developmental psychopathology. Cambridge University press. 7(1),1-1.
- Çetin, F. (2011). Örgüt içi girişimcilikte öz yeterlilik algısı ve kontrol odağının rolü. *Business and Economics Research Journal*, 2(3), 69-85.
- Damasio, A (2012). Self comes to mind: Constructing the conscious brain. https://www.ted.com/speakers/antonio_damasio
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler eğitimi dergisi*, 6(15), 69-88.
- De Souza, M. (2004). Teaching effective learning in religious education: A discussion of the perceiving, thinking, feeling and intuitive elements in the learning process. *Journal of Religious Education* 52(3), 22–30.
- Unesco Principle Regional Office for Asia and The Pacific.(1992). *Education for Affective Development: A guidebook on programmes and practises*. Printed in Thailand.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1978). *Manual of facial action coding system*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Eagly, A.H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Orlando: Harcourt Brace Jovanovic.
- Gable, R. K., & Wolf, M. B. (1993). *Instrument development in the affective domain: Measuring attitudes and values in corporateand school setting*. (2nd ed.), Kluwer Academic Publishers: Boston-Dordrecht-London
- Gano-Phillips, S. (2009). Affective learning in general education. *Special topic: Assessment in university general education program*, 6 (1), 1-44.

- Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2012). Eğitimde duyuşsal boyut ve duyuşsal öğrenme. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7(1), 1159-1177.
- Halstead, M., & Taylor, M. J. (2005). *Values in education and education in values*. London: The Falmer Press.
- Hidi, S. (1990). Interest and its contribution as a mental resource for learning. *Review of Educational Research*, 60, (4), 549-571.
- Hyde, B. (2004). A pedagogy of the spirit: Situating primary religious education within the greater ambit of spirituality. *Journal of Religious Education*, 52 (3), 69-76.
- Gephart, W. J., & Ingle, R. B. (1976). Evaluation and the affective domain. *Proceedings of the National Symposium for Professors of Educational Research*. Iowa State University center for Excellent in Learning and Teaching. <https://www.celt.iastate.edu/teaching/effective-teaching-practices/revised-blooms-taxonomy/>
- Izard, C. E. (1982). *Measuring emotions in human development. Measuring Emotions in Infants and Children*. Cambridge, University Press.
- Izgar, G. (2013). İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Krathwohl, D. R., Bloom, B. S., & Masia, B. B. (1956). *Taxonomy of educational objectives. The classification of educational goals. Handbook II: Affective Domain*. New York: David McKay Company, Inc.
- Krathwohl, D. R., Bloom, B. S., & Masia, B. B. (1964). *Taxonomy of educational objectives, Handbook II: Affective Domain (The classification of educational goals)* N.Y: David Mckay Company inc.
- Krathwohl, D.R. (1964). *The taxonomy of educational objectives: Its use in curriculum building defining educational objectives*. Pennsylvania: University of Pittsburgh Press.
- Kupchenko, I. & Parsons, J. (1987). *Ways of teaching values: An outline of six values approaches*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED288806.pdf>
- Kuzucu, Y. (2019). *Duyguların farkındalığı ve ifadesi., Psiko-Eğitim programı*. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- Lang, P., Katz, Y., & Menezes, I. (1998). *Affective education, a comparative view*. London and New York: Cassell,

- Luszczynska, A., Scholz, U., & Schwarzer, R. (2005). The general self-efficacy scale: Multicultural validation studies. *The Journal of Psychology*, 139(5), 439-457.
- Martin, B. L., & Briggs, L. J. (1986). *The affective and cognitive domains: Integration for instruction and research*. New Jersey: Educational Technology Publications Englewood Cliffs.
- Malesta, C. Z., & Izard, C. E. (1971). *Emotion in adult development*. SAGE publication, Inc.
- Malmivuori, M. L. (2001). *The Dynamics of affect, cognition and social environment in the regulation of personal learning processes: The case of mathematics*. University of Helsinki Department of Education Research Report 172, Finland: Helsinki University.
- McCoach, D. B., Gable, R. K., & Madura, J. P., (2013). *Instrument development in the affective domain. School and Corporate Applications*. (3rd ed.) New York: Springer Business Media.
- Miller, P.H. (1993). *Theories of developmental psychology*. NY: New York.
- Oehlbeg, B. E. (2006). *Reaching and teaching stressed and anxious learners in grades 4-8: Strategies for relieving distress and trauma in schools and classrooms*. CA: Corwin Press.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Panayiotou, M., Humphrey, N., & Wigelsworth, M. (2019). An empirical basis for linking social and emotional learning to academic performance. *Contemporary Educational Psychology*, 193-204.
- Sahabatura, J. (2018). University of arkansas teaching innovation and pedagogical support. <https://tips.uark.edu/using-blooms-taxonomy/>.
- Schiefele, U (1999). Interest and learning. *Text University of Bielefeld Scientific Studies of Reading*, 3(3), 257-279, Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Rohan, M.J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and Social Psychology Review*, 4 (3), 255-277.
- Shapiro, L.E. (2000). Yüksek EQ'lu bir çocuk yetiştirme. (Kartal, Ü, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1999)
- Schunk, D. H. (1995). Self-efficacy, motivation, and performance. *Journal of Applied Sport Psychology*, 7(2), 112-137.
- Simonson, M. R., & Maushak, N. (2001). *Instructional technology and attitude change*. Handbook of research for educational communications and technology. Mayway: Lawrence Erlbaum Associates.

- Smith, P. L., & Ragan, T. J. (1999). *Instructional design*. New York: Wiley.
- Singer, M. (2005). *The legacy of pozitivism*. NY: Palgrave Macmillan.
- Tait-McCutcheon, S. L. (2008). Self-efficacy in mathematics: Affective, cognitive, and conative domains of functioning. In *Proceedings of the 31st Annual Conference of the Mathematics Education Group of Australasia* (pp. 507-513).
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1 (19), 499-522.
- Yıldırım, Y., & Çalışkan, H. (2017). The teachers opinions about values education and values in the 2005 with 2017 teaching programme of social studies lesson. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 1(1), 7-23.
- Yeşilyaprak, B. (2011). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Zammito, J. H. (2004). *A nice derangement of epistemes: Post-positivism in the study of science from quine to latour*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zimbardo, P. G., & Leippe, M. R. (1991). *McGraw-Hill series in social psychology. The psychology of attitude change and social influence*. NY: Mcgraw-Hill Book Company.

SOSYAL VE DUYUŞSAL ÖĞRENME: DÜNDEN BUGÜNE

Melek DÖNMEZ YAPUCUOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9946-1397
- ❖ Mail: melekdonmez@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ağırkan, M. (2021). Ergenlerde sosyal ve duygusal öğrenmenin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, S., & Akın, A. (2013). Sosyal duygusal öğrenme ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (25), 23-34.
- Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Beaty, J. (2018). History of social and emotional learning. International Arab Journal of English for Specific Purposes, 1(2), 67-72.
- Beck, L., Kumschick, I. R., Eid, M., & Klann-Delius, G. (2011). Relationship between language competence and emotional competence in middle childhood. Emotion, 12(3), 503-14.
- Beşbudak, M. (2018). Sağlık iletişiminde sosyal ve duygusal öğrenme becerileri: Doktorlar üzerinde bir araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- CASEL (2003). Safe and sound: An educanal leader's guide to evidence-based social and emotional learning (SEL) programs. Chicago, IL: Author. Retrieved from: <https://casel.org/safe-and-sound-guide-to-sel-programs/>
- CASEL (2008). The positive impact of social and emotional learning for kindergarten to eighth-grade students. Retrieved from: <https://www.casel.org/wp-content/uploads/2016/08/PDF-4-the-positive-impact-of-social-and-emotional-learning-for-kindergarten-to-eighth-grade-students-executive-summary.pdf>
- CASEL (2013). CASEL guide: effective social and emotional learning programs: preschool and elementary school edition (9/12). Chicago. Retrieved from: <https://casel.org/wp-content/uploads/2016/01/2013-casel-guide-1.pdf>
- CASEL (2015). Basics, definition. What is the social and emotional learning (SEL)? Chicago. Retrieved from <http://secondaryguide.casel.org/casel-secondaryguide.pdf>
- CASEL (2020). Preparing youth for the workforce of tomorrow: Cultivating the social and emotional skills employers demand. Retrieved from: <https://casel.org/wp-content/uploads/2020/06/Preparing-Youth-for-the-Workforce-of-Tomorrow-Final.pdf>
- CASEL (2021). Our history. Retrieved from: <https://casel.org/about-us/our-history/>

- Chernyshenko, O. S., Kankaras, M., & Drasgow, F. (2018). Social and emotional skills for student success and wellbeing: Conceptual framework for the OECD study on social and emotional skills. OECD Education Working Paper No. 173. Retrieved from: [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP\(2018\)9&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2018)9&docLanguage=En)
- Cohen, J. (1999). Social and Emotional Learning: An Overview. In J. Cohen (Eds) *Educating Minds and Hearts: Social Emotional Learning and The Passage into Adolescence* (pp. 3-23). New York: Teachers College Press.
- Cohen, J. (2001). Social and Emotional Education: Core Concepts and Practices. In J. Cohen (Eds) *Caring Classrooms/Intelligent schools: The Social Emotional Education of Young Children Series on Social Emotional Learning* (pp. 1-44). New York: Teachers College Press.
- Craig, G. C., Baucum, D. (2002). *Human development* (9th Ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Demirsöz, S. E. (2019). Üstbiliş ve öğrenme. A. S. Saracaloğlu ve A. Küçükoğlu (Ed.) *Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde* (s. 196-2012). Ankara: Pegem Akademi.
- Denham, S. A., & Weissberg, R. P. (2004). Social-emotional learning in early childhood: What we know and where to go from here. In E. Chesebrough, P. King, TP Gullota, & M. Bloom (Ed.), *A blueprint for the promotion of prosocial behavior in early childhood* (pp. 1351). New York: Kluwer/Plenum.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-32.
- Dusenbury, L., & Weissberg, R. P. (2017). Social emotional learning in elementary school: Preparation for success. *The Education Digest*, 83(1), 36.
- Edutopia. (2011, October 6). Social and emotional learning: A short history. Retrieved from <https://www.edutopia.org/social-emotional-learning-history>
- Eggen, P., & Kauchak, D. (2004). *Educational Psychology: Windows on Classrooms* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ, USA: Pearson Prentice Hall.
- Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., Frey, K. S., Greenberg, M. T., Haynes, N. M., Kessler, R., Schwab-Stone, M. E., & Shriver, T. P. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. Alexandria, VA: Association of Supervision and Curriculum Development.

- Flinders, D., & Thornton, S. (2013). *The curriculum studies reader*. (4th Ed.). New York: Routledge
- Gencer, S. A. ve Bora, H. G. (2017). Üst düzey düşünme becerilerinin öğretimi. S. Dal ve M. Köse (Ed.) *Öğretim İlke ve Yöntemleri: Etkinlik ve Ders Planı Örnekleriyle Zenginleştirilmiş içinde* (s.405-445). Ankara: Anı yayıncılık.
- Gueldner, B., Feuerborn, L. L., & Meller, K. W. (2010). *Social and emotional learning in the classroom: Promoting mental health and academic success*. New York: Guilford Press.
- Horan, L. (2020). The effect of social emotional skill instruction on cognitive development. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Northwestern College, Iowa.
- McCollow, M. M., & Hoffman, H. H. (2019). Supporting social development in young children with disabilities: Building a practitioner's toolkit. *Early Childhood Education Journal*, 47(3), 309–320
- McLeod, S. (2011). Albert Bandura's social learning theory. Retrieved from: <https://www.simplypsychology.org/bandura.html>
- Mert, E. (2020, 29 Haziran). Sosyal ve Duygusal Öğrenme, Çocukların Yaşamda Başarılı Olmasını Sağlıyor [Blog yazısı]. Erişim Adresi <https://tegv.org/2020/06/sosyal-ve-duygusal-ogrenme-cocuklarin-yasamda-basarili-olmasini-sagliyor/>
- Moreira, P. A. S., Jacinto, S., Pinheiro, P., Patrício, A., Crusellas, L., Oliveira, T. J., & Dias, A. (2014). Long-term impact of the promotion of social and emotional skills. *Psicol. Reflex. Crit.*, 27(4), 634-641.
- OECD (2021). *OECD Sosyal ve Duygusal Beceriler Araştırması Türkiye Ön Raporu*. Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/07170836_No19_-_OECD_Sosyal_ve_Duygusal_Beceriler_Arastirmasi.pdf
- Özden, Y. (2008). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J., & Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behaviors in children and youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179-185.
- Sarpten, S. (2021). Social and emotional learning at the primary education level of the Cyprus Turkish educational system. *International Journal of Global Education*, 6(1), 25-35.
- Schaps, E. (2010). How a changing society changes SEL. In R. Slavin (Ed.). *Better: Evidence-based education. Social-emotional learning*, 2(2), 20-21, York: Institute for Effective Education, University of York.

- Schiro, M. S. (2012). *Curriculum theory: Conflicting visions and enduring concerns*. (2nd Ed.). Los Angeles: Sage Publications
- Schoeps K., Villanueva L., Prado-Gascó, V. J., & Montoya-Castilla, I. (2018). Development of emotional skills in adolescents to prevent cyberbullying and improve subjective well-being. *Frontiers in Psychology*.
- Schonert-Reichl, K. A., & Hymel, S. (2007). Educating the heart as well as the mind social and emotional learning for school and life success. *Education Canada*, 47(2), 20-25.
- Schunk, D. H. (2012). *Learning theories an educational perspective sixth edition*. Pearson.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim – kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Shapiro, L.E. (2004). Yüksek eq'lu bir çocuk yetiştirmek anne-babalar için duygusal zekâ rehberi. (8. Basım) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Uşaklı, H. (2017). Sosyal duygusal öğrenme nedir neden önemlidir (İnsan ilişkilerinde beş duygu alanı). *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-16.
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. In R. P. Weissberg, J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, & T. P. Gullotta, *Handbook for social and emotional learning: Research and practice* (pp. 3- 19). New York: The Guildford Press.
- Williams, M. K. (2017). John Dewey in the 21st century. *Journal of Inquiry and Action in Education*, 9(1), 7.
- Yeşilyaprak, B. (2019). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Zajonc, A. (2006). Cognitive-affective connections in teaching and learning: the relationship between love and knowledge. *Journal of Cognitive Affective Learning*, 3(1), 1-9.
- Zins, J. E., Bloodworth, M. R., Weissberg R. P., & Walberg. H. J. (2004). The scientific base linking social and emotional learning to school success. In Joseph, Z., & Roger, W. (Ed.), *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* (pp. 3-22). New York and London: Teachers College Press.
- Zins, J. E., & Elias, M. J. (2007). Social and emotional learning: Promoting the development of all students. *Journal of Educational and Psychological consultation*, 17(2-3), 233-255.

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME

Cevdet EPĐAĐAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Siirt Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Eğitim Bilimleri Bölümü,
Siirt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8926-3226
- ❖ Mail: epcacan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akar, H., Erden, F.T., Tor, D. ve Şahin, İ.T. (2010). Öğretmenlerin sınıf yönetimi yaklaşımları ve deneyimlerinin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 9(2), 792-806.
- Akbulut Kılıçoğlu, N. (2016). Tek ebeveynli ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerini geliştirmeye yönelik dışavurumcu temelli grup çalışmasının etkililiğinin sınanması (Yayımlanmamış Doktora tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Albakır, Yavuz, Ö. (2019). Özel yetenekli olan ve olmayan öğrencilerde empatik eğilim ve sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bencivenga, A. S. ve Elias, M. J. (2003). *Leading Schools Of Excellence in Academics, Character, And Social-Emotional Development*. *Nassp Bulletin*, 87, 60-72.
- CASEL - Collaborative For Academic, Social, And Emotional Learning. (2012). *Guidelines For Promising Practice In Social And Emotional Learning (Sel)*. Chicago, Il.
- CASEL (2013). *Effective Social and Emotional Learning Programs (Preschool and Elementary School Edition)*. www.casel.org.
- CASEL - Collaborative For Academic, Social, and Emotional Learning. (2015). *Effective Social and Emotional Learning Programs. Middle and High School Edition*.
- Cüceloğlu, D. (1993). Dıştan Denetimli Kişi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 30, 4-5.
- Duman, B. (2007). *Beyin Temelli Öğrenme, Remzi Kitabevi*.
- Dusenbury, L., and Weissberg, R. P. (2017). *Social Emotional Learning in Elementary School: Preparation for Success*. *The Education Digest*, 83(1), 36.
- Eccles, J., Ve Appleton, J. (2002). *Community Programs To Promote Youth Development: A Report of The National Research Council and institute of Medicine; Board on Children, Youth, and Families; Committee on Community-Level Programs For Youth*.
- Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., Frey, K. S., Greenberg, M. T., Haynes, N. M., Kessler, R., Schwab-Stone, M. E., ve Shriver, T. P. (1997). *Promoting Social and Emotional Learning: Guidelines for*

Educators. Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.

- Elias M. J. (2006). The Connection Between Academic and Social-Emotional Learning, In M. J. Elias, H. Arnold (Eds.), *The Educator's Guide to Emotional Intelligence and Academic Achievement*, 35-51, Corwin Press, Thousand Oaks.
- Eraslan Çapan, B., Korkut Owen, F. (2017). Çocukların kendilik değerini geliştirmede kendilik değeri geliştirme programı ve sosyal ve duygusal eğitim programının etkililiği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 16(62).
- Erözkan, A. (2013). İletişim Becerileri ve Kişilerarası Problem Çözme Becerilerinin Sosyal Yetkinliğe Etkisi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), Bahar, ss: 731-745.
- Esen Aygün, H. (2017). Sosyal-duygusal öğrenme programlarının sosyal duygusal öğrenme becerilerinin gelişimine, akademik başarı ve sınıf iklimi algısına etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Esen-Aygün, H. Ve Şahin-Taşkın Ç. (2016). Öğretmen adaylarının gözüyle sosyal-duygusal öğrenmenin önemi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1): 163-179.
- Folkman, S. & Lazarus, R.S. (1988). Coping as a Mediator of Emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(3): 466-475
- Greenberg, M. T., Weissberg, R. P., O'Brien, M. U., Zins, J. E., Fredericks, L., Resnik, H., and Elias, M. J. (2003). Enhancing School-Based Prevention and Youth Development Through Coordinated Social, Emotional, and Academic Learning. *American Psychologist*, 58(6), 466- 474.
- Hamilton, P. L. (2013). It's not all about academic achievement: supporting the social and emotional needs of migrant worker children, *Pastoral Care in Education*, 31(2), 173- 190.
- Harter, S. (1993). Causes and consequences of low self-esteem in children and adolescents. (R. Baumeister Ed.), *Self-esteem: The Puzzle of Low Self-regard* (pp. 87–111). Plenum Press.
- Hattie, S. (1992). *Self-Concept*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Kabakçı, Ö. F., & Korkut, F. (2010). 6-8. Sınıftaki öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(148), 77–86.

- Karabulut, R. (2018). İlkokula devam eden üstün yetenekli çocukların problem çözme becerilerine eğitiminin etkisinin incelenmesi. [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]
- Korkut Owen, F. (2017). Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma: Anı Yayıncılık.
- Körler, Y. (2011). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çeşitli değişkenler açısından yalnızlık düzeyleri ve yalnızlık ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkiler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kuyulu, Ğ. (2015). Spor Lisesi Ve Anadolu Liselerinde Öğrenim Gören Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Öğrenme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kuzgun, Y. (2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Ankara: ÖSYM.
- Lickona, T. (1992). Educating For Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. New York: Bantam Books.
- Liff, S. B. (2003). Social and emotional intelligence: Application for developmental education. *Journal of Developmental Education*, 26(3), 28-34.
- Lopes, P. N., Brackett, M. A., Nezlek, J. B., Schütz, A., Sellin, I., & Salovey, P. (2004). Emotional Intelligence and Social Interaction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1018–1034.
- McCombs, B. L. (2004). The learner-centered psychological principles: A framework for balancing academic achievement and social emotional learning outcomes. J. E. Zins., R. P. Weissberg., M. C. Wang ve H. J. Walberg (Ed.), *Building Academic Success on Social and Emotional Learning* (s. 23-39). New York: Teachers College Press.
- Melikoğlu, M. (2020). Ortaokul öğrencilerinin problem çözme becerileri, sosyal uyum becerileri ve sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Mruk. C. J. (2013). *Self-Esteem and Positive Psychology Research, Theory, and Practice Fourth Edition*. Springer Publishing Company, LLC. ISBN: 978-0-8261-0898-2 E-book ISBN: 978-0-8261-0899-9 Page: 1-2.

- National Scientific Council on the Developing Child (2007). The science of early childhood development: closing the gap between what we know and what we do. Cambridge, MA: Harvard University.
- Norris, J. (2003). Looking at classroom management through a social and emotional learning lens. *Theory into Practice*, 42(4), 313-318.
- OECD. (2021). OECD Sosyal ve Duygusal Beceriler Araştırması Türkiye Ön Raporu.
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J., ve Weissberg, R. P. (2000). Social emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behavior in children and youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179-185.
- Pikul, M. A. (2015). Changes In The Social And Emotional Wellness Of Students After Participation In A Mentoring Program. Unpublished doctoral dissertation, Concordia University.
- Plummer, D.M. (2007). Benlik Saygısı Çocuklarda Nasıl Geliştirilir?. çev. Emel Aksay. Sistem yayıncılık.
- Reicher, H. (2010). Building inclusive education on social and emotional learning: Challenges and perspectives-a review. *International Journal of Inclusive Education*, 14(3), 213-246.
- Sarıkoç, G., Kaplan, M. (2017).” Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri, Mesleki Benlik Saygısı ve Akademik Branş Memnuniyetleri Arasındaki İlişki “Araştırma makalesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi* 2017; 25(3): 201-208
- Songül, Ö. (2019). Bağlanma Stillerinin Ergenlik Dönemi Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Üzerine Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Susanne A. Denham S A., Brown C. (2010). Plays Nice With Others: Social-Emotional Learning and Academic Success. *Early Education and Development*, 21(5), 652-680.
- Süren Saldıroğlu, G. (2023). Sosyal duygusal öğrenme aile eğitimlerinin çocukların sosyal duygusal gelişimine ve aile içi iletişimlerine etkisinin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.
- Taylor, C. A., Liang, B., Tracy, A. J., Williams, L. M. & Seigle, P. (2002). Gender differences in middle school adjustment, physical fighting and social skills: evaluation of a social competency program. *The Journal of Primary Prevention*, 23(2), 259-272.

- Totan, T. (2011). Problem çözme becerileri eğitim programının ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal duygusal öğrenme becerileri üzerine etkisi. [Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Uşaklı, H. (2017). Sosyal duygusal öğrenme nedir? Neden önemlidir? (insan ilişkilerinde beş duygu alanı). Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: I, Sayı: 2.
- Vardarlı, B. (2020). Çocuklar için sanal gerçeklik sosyal duygusal öğrenme becerileri eğitimi programının tasarlanması ve etkililiğinin incelenmesi: bir karma yöntem çalışması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., and Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. Erişim tarihi: 07.07.2023 <https://www.researchgate.net/publication/302991262>.
- Yeager, D. S. (2017). Social and emotional learning programs for adolescents. *Future of Children*, 27(1), 73-94.
- Yıldız, Y., Kurtuldu, K. (2016). Müzik Öğretmeni Adaylarının İletişim Becerilerinin İncelenmesi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği, *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 209-214.
- Zins, J. E. and Elias, M. J. (2006). Social and emotional learning. In G. G. Bear and K. M. Minke (Eds.), *Children's needs III: Development, prevention and intervention* (pp. 1-13). Washington, DC, US: National Association of School Psychologists.
- <https://www.medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/3658/stres-nedir-ve-stres-neden-olur#:~:text=Stres%3B%20v%C3%BCcutta%20belirli%20biyolojik%2C%20fiziksel,ortaya%20%C3%A7%20B1kan%20durumu%20ifa de%20eder>. Erişim tarihi: 30.07.2023.
- <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.elchapulindemontealban.com> Erişim tarihi: 02.08.2023.

NÖROBİLİM VE SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME

Lütfi SARAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Yabancı Diller
Yüksekokulu, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2510-0492
- ❖ Mail: lsarac@adu.edu.tr

bu bireylerin, antisosyal kişilik geliştirmek gibi sosyal-duygusal beceriler bakımından problemler yaşadığı bildirilmektedir. Bu bakımdan, nörobilim'in eğitim araştırmalarına katkı sağlama potansiyeli büyüktür. Bununla birlikte, nörobilim ile eğitimdeki temel araştırmalar arasında köprüler kurulması gerekmektedir. Nörobilim, nöronlar ve sinapslar hakkında birçok bilgiyi ortaya koymasına rağmen, bunları eğitim pratiğine anlamlı bir şekilde yansıtamadığı konusunda endişeleri olsa da, bilişsel psikologların bu köprüleri kurmak için takdire şayan bir konumda olduğunu öne sürmektedir. Eğitim ve bilişsel psikologların sorumluluk alarak, mevcut nörobilim tekniklerinin, ortaya çıkan eğitim sorularını çözmeye yönelik nasıl bir destek sunacağı konusuna ciddi bir biçimde eğilmeleri, bu köprülerin sağlam kurulmasını sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Ahern, G. L. (2002). Cognitive neuroscience of emotion. Series in Affective Science.
- Blair, C., & Raver, C. C. (2015). The neuroscience of SEL. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning [CASEL]. (2014).
- Cowan, W. M., Harter, D. H., & Kandel, E. R. (2000). The emergence of modern neuroscience: some implications for neurology and psychiatry. *Annual review of neuroscience*, 23(1), 343-391.
- Craig, G. J., & Baucum, D. (2002). Human Development. NJ: Prentice Hall.
- Elias, M. J., & Mocerri, D. C. (2012). Developing social and emotional aspects of learning: The American experience. *Research Papers in Education*, 27(4), 423-434.
- Elias, M. J. (2003). Academic and social-emotional learning (Vol. 11). Brussels, Belgium: International Academy of Education.
- Fischer, K. W., Goswami, U., Geake, J., & Task Force on the Future of Educational Neuroscience. (2010). The future of educational neuroscience. *Mind, Brain, and Education*, 4(2), 68-80.
- Goleman, D. (2011). The brain and emotional intelligence: New insights. Florence, MA: More than Sound.
- LeDoux, J. (2003). The emotional brain, fear, and the amygdala. *Cellular and molecular neurobiology*, 23, 727-738.
- Weissberg, R. P., & Cascarino, J. (2013). Academic learning+ social-emotional learning= national priority. *Phi Delta Kappan*, 95(2), 8-13.

FAYDALANILAN İNTERNET BAĞLANTILARI

<https://curriculum.sweetwaterschools.org/neuroscience-of-sel/>

<https://www.edutopia.org/social-emotional-learning-history>

<https://casel.org/>

<http://www.sdoakademi.com/>

https://ies.ed.gov/ncee/edlabs/infographics/pdf/REL_MW_Integrating_a_Focus_on_Equity_into_Social_and_Emotional_Learning.pdf

<https://www.youtube.com/watch?v=KyjatC2MCYY&t=773s>

<https://www.youtube.com/watch?v=xNY0AAUih3g>

<https://www.noroloji.org.tr/haber/1196/norobilim-nedir-neden-gereklidir>

<https://egitimkolektifi.com/norobilimin-dallari/>

<https://med.nyu.edu/departments-institutes/neuroscience/research/research-areas>

<https://www.braincenter.com.tr/norobilim/>

<https://neuro.georgetown.edu/about-neuroscience/>

<https://www.medicalnewstoday.com/articles/248680#overview>

<https://www.kcl.ac.uk/neuroscience/about/what-is-neuroscience>

<https://www.simplypsychology.org/neuroscience.html>

<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/insan-beyninin-yapisi-nasildir>

<http://www.livescience.com/29365-human-brain.html>

<http://askabiologist.asu.edu/what-your-brain-doing>

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/105431/mod_resource/content/0/Ar%C5%9Fiv%20dr.bc%20n%C3%B6ronun%20ince%20yap%C4%B1s%C4%B1%20dr%20bc.pdf

<https://www.thebritishacademy.ac.uk/blog/what-is-neuroscience/>

<https://www.nichd.nih.gov/health/topics/neuro/conditioninfo>

<https://www.bna.org.uk/about/about-neuroscience/>

<https://www.edutopia.org/video/heart-brain-connection-neuroscience-social-emotional-and-academic-learning/>

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME SÜRECİNDE MOTİVASYON

UĞur EPĐAĐAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Siirt Üniversitesi, Siirt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0240-7093
- ❖ Mail: ugur56@siirt.edu.tr

sadece bilişsel çıktılarla veya belli düzeyde sosyal ilişkilerle açıklanması eksik bir yaklaşım olacaktır. Yani bireyin konuyla ilgili kazanımları edinip beklenen davranışları ortaya koyduğu süreç bütünsel bir anlayışla değerlendirildiğinde bunun, bireyin tatmin olduğu motivasyon düzeyi ile ilişkili olduğu görülecektir. Burada motivasyonu duygusal çıktılardan bağımsız düşünmek gerçekçi olmayacaktır. Yani sağlıklı bir şekilde motive olup beklenen öğrenme ürünlerini edinirken bireyin duygusal yönünün işin içinde olduğu, odaklanmasını ve eyleme geçmesini desteklediği ifade edilebilir. Bu fikirden hareketle sosyal duygusal öğrenmeler, eğitimin tamamlayıcı boyutu işlevini gördüğü gibi sosyal duygusal öğrenme sürecinde motivasyon, bu tamamlayıcı unsurun işlevselliğini sürdürülebilir kılan anahtar konumundadır denilebilir.

Sonuç olarak insanın sosyal duygusal yönü, yaşam kalitesi standardını belirlemede her zaman önemli olmuştur. Bu yönü güçlü olanlar, kendini iyi tanıyabilir ve anlayabilir, sosyal problemleri çözebilir ve kişilerarası ilişkilerde etkili olacak düzeyde başarılı olabilirler (Kabakçı ve Korkut, 2008). Bu başarının devamlı olması için sosyal duygusal öğrenme sürecinde motivasyonun yegane bir unsur olduğu gerçeği her zaman geçerliliğini koruyacaktır.

KAYNAKLAR

- Akbaba, S. (2006). Eğitimde motivasyon. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 343-361.
- Ardil, U. (2019). Liderlik Stillerinin Çalışan Hemşirelerin Motivasyonuna Etkisi: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, S., Akın, A. & Demir, S. (2012). The validity and reliability of the Turkish version of social-emotional learning scale (SELS). International Conferences on New Horizons in Education, Czech Republic.
- Balaban-Salı J. (2006). "Tutumların Öğretimi", (Ed. Ali Şimşek), İçerik Türlerine Dayalı Öğretim, içinde s. 133-162. Nobel Yayınları.
- Balta, A. T. (2007). İnsan Kaynakları Yönetimi Fonksiyonu Olarak Ücret Yönetimi, Motivasyon ve Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı.
- Bayrakçeken, S. Oktay, Ö. Samancı, O. Canpolat, N. (2021). Motivasyon Kuramları Çerçevesinde Öğrencilerin Öğrenme Motivasyonlarının

- Arttırılması: Bir Derleme Çalışması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25 (2), 677-698. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/62432/900664>
- Collaborative For Academic Social And Emotional Learning (CASEL). (2005). What Is Social And Emotional Learning? Retrieved From <http://www.Casel.Org/SocialAnd-Emotionallearning/>.
- Demirel, Ö. (2012). Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı. Pegem Akademi Yayınları.
- Dinçer, A. (2011). Turkish efl speaking course students' motivational orientations and their instructors' autonomy support. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Elias, M. J. (1997). Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators. ASCD Books.
- Elias, M.J. (2003). Academic and Social-Emotional Learning. International Academy of Education (IAE) Educational Practices Series-11. <http://www.iaoed.org/downloads/prac11e.pdf> Retrieved on: 12.07.2023
- Eren, E. (2003). Yönetim ve organizasyon: Çağdaş ve küresel yaklaşımlar. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Gömlüksiz, M. N., & Kan, A. Ü. (2012). Eğitimde duyuşsal boyut ve duyuşsal öğrenme. Electronic Turkish Studies, 7(1). 1159-1177.
- Gregory, G., & Kaufeldt, M. (2015). The motivated brain: Improving student attention, engagement, and perseverance. Alexandria, VA: ASCD
- Haynes, M.N., Ben-Avie, M. & Ensign, J. (2003). How social and emotional development addup. Teachers' College Press.
- Kabakçı, Ö. F., & Korkut, F. (2008). 6-8. Sınıftaki öğrencilerin sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 33(148), 77-86.
- Keser, A. (2018). İşte mutluluk araştırması. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 14(1), 43-57.
- Kinicki, A., & Kreitner, R. (2010). Values, attitudes, job satisfaction, and counterproductive behavior. Organizational behavior, New York: McGraw Hill Irwin
- Kreitner, R. & Kinicki, A. (2004). Organizational behavior. USA: The McGraw-Hill Companies Inc.

- Middleton, J. & Spanish, P. (1999). Motivation for achievement in mathematics: Findings, generalizations and intrinsic of the research. *JRME Online*, 65-88.
- Novick, B., Kress, J. S., & Elias, M. J. (2002). Building learning communities with character: How to integrate academic, social, and emotional learning. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Oktuğ, Z., & Özden, M. S. (2013). Bireycilik/Toplulukçuluk ile bireysel yenilikçilik eğilimi arasındaki ilişkide içsel motivasyonun biçimlendirici rolü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 1-22.
- Özden Y. (2002). Eğitimde yeni değerler: Eğitimde dönüşüm. PegemA Yayıncılık.
- Özgün, A., Yaşartürk, F., Ayhan, B., & Bozkuş, T. (2017). Hentbolcuların spora özgü başarı motivasyonu ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(Special Issue 2), 83-94.
- Pikul, M. A. (2015). Changes In The Social And Emotional Wellness Of Students After Participation In A Mentoring Program, Doctoral Dissertation, Concordia University.
- Race, P. (2019). The lecturer's toolkit: A practical guide to assessment, learning and teaching. London: Routledge.
- Robbins, S.P., & Judge, T.A. (2013). Örgütsel Davranış. Organizational Behavior. Çev.Edt. İnci Erdem. Nobel Yayınları.
- Russell, J. A. (2003). Core affect and the psychological construction of emotion. *Psychological review*, 110(1), 145.
- Ryan, R. & Deci, E. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67.
- Ryan, R. ve Deci, E. (2002). Overview of Self-Determination theory: An organismic dialectical perspective. In E.Deci & R.Ryan (Eds), *Handbook of self-determination research* (pp.3-33). Rochester: The University of Rochester Press.
- Selçuk, Z. Gelişim ve öğrenme. Nobel Yayınları, 2001.
- Senemoğlu, N. (2011). Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya. Pegem Akademi Yayınları.
- Silah, M. (2005). Sosyal psikoloji davranış bilimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Stern,R.(1999). Hormone-drivenkids: A call for social and emotional learning in the middle school years. *Voices from the Middle*,7 (1), 3-8.
- Svinicki, M. D., & Vogler, J. S. (2012). Motivation and learning: Modern theories. In N. M. Seel (Ed.), *Encyclopedia of the sciences of learning* (pp. 2336–2339). New York: Springer.
- Taş, M. A., & Tortumlu, M. (2021). Esnek çalışma ortamındaki çalışanlarda öz kontrol ve öz yönetim, içsel motivasyon ve mutluluk ilişkisine dair bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(31), 940-954.
- TDK. (2022). *Türk Dil Kurumu sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Trina, E. (1998). *Social-Emotional Learning In The Elementary Classroom: An Inquiry Into The Needs Of Teachers And Subsequent Training Program Development*. Doctor Of Psychology. The State University Of New Jersey.
- Uşaklı, H. (2017). Sosyal duygusal öğrenme nedir neden önemlidir (insan ilişkilerinde beş duygu alanı). *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-16.
- Vallerand, R. J., Pelletier, L. G., Blais, M. R., Briere, N. M., Senecal, C., & Vallieres, E. F. (1993). On the assessment of intrinsic, extrinsic and amotivation in education: Evidence on the concurrent and construct validity of the Academic Motivation Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 53, 159–172
- VandenBos, G. R. (2015). *APA dictionary of psychology*. American Psychological Association.
- Young, J. L. (2014). *Evaluating The Effectiveness Of Positive Life Changes Social Emotional Learning Curriculum*. Doctoral Dissertation, University Of Minnesota, Minnesota.

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME VE ÖZ DÜZENLEME

Rukiye AYDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8967-2684
- ❖ Mail: rukiye.aydogan@adu.edu.tr

çalışmada uygulanan programın öğrencilerin sosyal duygusal öğrenmeleri üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Pereira & Marques-Pinto (2017) tarafından yapılan araştırmada okul sonrası sosyal duygusal öğrenme programının sosyal duygusal beceriler üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Programda eğitici dans etkinliği kullanılmıştır. Sanat yoluyla eğitimin gerçekleştirildiği bu çalışma 83 ortaokul öğrencisi ile yürütülmüştür. Elde edilen veriler göre programa katılan öğrencilerin öz yönetim alanındaki sosyal duygusal becerilerinde anlamlı bir artış olmuştur.

Alan yazında yer alan sosyal duygusal öğrenmeye yönelik ölçek geliştirme çalışmalarında da öz düzenlemenin alt boyut olarak yer aldığı görülmektedir. Örneğin Coryn & arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Totan ve Kabasakal (2013) tarafından yapılan ölçekte görev bilinci, akran ilişkileri ve özdüzenleme olmak üzere 3 boyut tespit edilmiştir. Zaimoğlu & Şahinkarakaş'ın (2019) çalışmasında Yabancı dil öğrenmede öz düzenlemenin önemine dikkat çekilmiştir. Yabancı dil öğrenimine yönelik geliştirilen ölçeklerde genellikle dil öğrenme stratejilerinin dikkate alındığı ancak bu çalışmada sosyal ve duygusal öğrenme çerçevesinde araç geliştirildiği belirtilmiştir.

Alan yazında yer alan bu bilgiler ışığında öz düzenleme becerilerinin sosyal duygusal öğrenme üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Aydın S, Demir T. (2014). Öz-düzenlemeli öğrenme. Ankara: Pegem Akademi.
- Basu A, Mermillod M. (2011). Emotional intelligence and social-emotional learning: An overview. Online Submission, 1(3), 182-185.
- Berger A (2011). Self-regulation: Brain, cognition, and development. American Psychological Association.
- Bernier A, Carlson SM, Whipple N. (2010). From external regulation to self-regulation: Early parenting precursors of young children's executive functioning. Child development, 81(1), 326-339.
- Bierman KL, Motamedi M. (2015). Social and emotional learning programs for preschool children. Handbook of social and emotional learning: Research and practice, New York: Guilford.

- Blair C, Raver CC. (2015). School readiness and self-regulation: A developmental psychobiological approach. *Annual review of psychology*, 66, 711-731.
- Bradley RT, Atkinson M, Tomasino D, Rees RA, Galvin P. (2009). Facilitating emotional self-regulation in preschool children: efficacy of the early heartsmarts program in promoting social, emotional and cognitive development. Boulder Creek (CA): HeartMath Research Center, Institute of HeartMath
- Bronfenbrenner U. (1979). Contexts of child rearing: Problems and prospects. *American psychologist*, 34(10), 844.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2013). *CASEL guide effective social and emotional learning programs: Preschool and elementary school edition*. Chicago, IL: Autho
- Coşkun K. (2019). Evaluation of the socio emotional learning (SEL) activities on self-regulation skills among primary school children. *The Qualitative Report*, Volume 24, Number 4, Article 5, 764-780
- Davis A, Solberg VS, de Baca C, Gore TH. (2014). Use of social emotional learning skills to predict future academic success and progress toward graduation. *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR)*, 19 (3-4), 169-182.
- Darling-Churchill KE, Lippman L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 1-7.
- Denham S. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What it is and how do we assess it? *Early Education and Development*, 17(1), 57-89. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1701_4.
- Diamond A. (2006). The early development of executive functions. *Lifespan cognition: Mechanisms of change*, 210, 70-95.
- Dusenbury L, Weissberg RP. (2017). Social emotional learning in elementary school: Preparation for success. *The Education Digest*, 83(1), 36-43
- Elias MJ. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. Chicago, IL: Association for Supervision and Curriculum Development; 1997.
- Eisenberg N, Smith CL, Sadovsky A, Spinrad TL. (2004). Effortful control. *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*, 259-282.

- Greenberg MT. (2006). Promoting resilience in children and youth: Preventive interventions and their interface with neuroscience. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 139-150.
- Gümrükçü Bilgici B, Deniz Ü .(2021). 60-72 Aylık çocukların öz düzenleme becerileri ve öğrenme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International journal of field education*. 7 (1), 25-39
- Haşlaman T. (2005). Programlama dersi ile ilgili özdüzenleyici öğrenme stratejileri ile başarı arasındaki ilişkilerin incelenmesi: bir yapısal eşitlik modeli. *Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.*
- Housman DK. (2017). The importance of emotional competence and self-regulation from birth: A case for the evidence-based emotional cognitive social early learning approach. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 11(1), 1-19.
- Izard C, Fine S, Schultz D, Mostow A, Ackerman B, Youngstrom E. (2001). Emotion knowledge as a predictor of social behavior and academic competence in children at risk. *Psychological Science*, 12, 18-23
- Jones SM, Bouffard SM. (2012). *Social and Emotional Learning in Schools: From Programs to Strategies. Social Policy Report. Volume 26, Number 4. Society for Research in Child Development.*
- Jones SM, Doolittle EJ. (2017). *Social and emotional learning: Introducing the issue. The future of children*, 3-11.
- Lemberger-Truelove ME, Carbonneau KJ, Atencio DJ, Zieher AK, Palacios AF. (2018). Self-regulatory growth effects for young children participating in a combined social and emotional learning and mindfulness-based intervention. *Journal of Counseling & Development*, 96(3), 289-302.
- Liew J, Chang YP, Kelly L, Yalvac B. (2010). Self-regulated and social emotional learning in the multitasking generation. *How Do Children Learn Best*, 62-70.
- Lazarus RS (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *Annual review of psychology*, 44(1), 1-22.
- Landy S (2009). *Pathways to competence: Encouraging healthy social and emotional development in young children. Paul H Brookes Publishing.*
- Leerkes E, Paradise M, O'Brien M, Calkins S, Lange G. (2008). Emotion and cognition processes in preschool children. *Merrill-Palmer Quarterly*, 54(1), 102–124. <https://doi.org/10.1353/mpq.2008.0009>.
- Lopes PN, Salovey P, Côté S, Beers M, Petty RE. (2005). Emotion regulation abilities and the quality of social interaction. *Emotion*, 5(1), 113.

- McKown C, Gumbiner LM, Russo NM, Lipton M. (2009). Social-emotional learning skill, self-regulation, and social competence in typically developing and clinic-referred children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38(6), 858-871.
- McClelland MM, Acock AC, Morrison FJ. (2006). The impact of kindergarten learning-related skills on academic trajectories at the end of elementary school. *Early childhood research quarterly*, 21(4), 471-490.
- McClelland MM, Ponitz CC, Messersmith EE, Tominey S. (2010). Self-regulation: Integration of cognition and emotion. *The handbook of life-span development*
- McKown C, Gumbiner LM, Russo NM, Lipton M. (2009). Social-emotional learning skill, self-regulation, and social competence in typically developing and clinic-referred children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38(6), 858-871.
- Montroy JJ, Bowles RP, Skibbe LE, Foster TD. (2014). Social skills and problem behaviors as mediators of the relationship between behavioral self-regulation and academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(3), 298-309.
- Murray DW, Rosanbalm KD, Christopoulos C, Hamoudi A. (2015). Self-regulation and toxic stress: Foundations for understanding self-regulation from an applied developmental perspective.
- Ogelman HG, Sarac S, Özbilen AE. (2023). Okul öncesinde sosyal becerilerin öğrenmede öz düzenleme düzeyini yordayıcı etkisi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 9(2), 1-11.
- Ogelman HG, Kahveci D. (2023). Küçük Çocukların Sosyal Becerileri ile Sosyal Duygusal İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Journal of Sustainable Education Studies*, 4(2), 75-90.
- Pirc T, Pečjak S, Podlesek A, Štirn M. (2023). Perceived Parenting Styles and Emotional Control as Predictors of Peer Bullying Involvement. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 15(4), 333-342.
- Polat EB, Özbey S. (2021). Okul öncesinde sosyal değerler eğitimi programının öz düzenleme, sosyal beceri ve problem davranışlar üzerindeki etkisi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (18), 287-316
- Poventud LS, Corbett NL, Daunic AP, Aydın B, Lane H, Smith SW. (2015). Developing social-emotional vocabulary to support self-regulation for young children at risk for emotional and behavioral problems. *International Journal of School and Cognitive Psychology*, 2(143), 2.

- Pereira NS, Marques-Pinto A. (2017). Including educational dance in an after-school socio-emotional learning program significantly improves pupils' self-management and relationship skills? A quasi experimental study. *The Arts in Psychotherapy*, 53, 36-43.
- Saarni C. (1997). Emotional competence and self-regulation in childhood. In P. Salovey, D. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 35–66). New York, NY: Basic Books.
- Tekin H, Koçyiğit S. (2020). Öz düzenleme becerilerinin ilkokula hazırbulunuşluk üzerindeki etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(5), 1932-1945.
- Totan T, Kabasakal Z. (2013). Sosyal-duygusal Öğrenme Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1), 203-224
- Uyanık G, Bayındır D, Değirmenci Ş. (2021). Akademik ve sosyal-duygusal okula hazırbulunuşluk ile öz düzenleme becerileri arasındaki ilişki. *Electronic Journal of Social Sciences*, 20(79).
- Weissberg RP, Cascarino J. (2013). Academic learning+ social-emotional learning= national priority. *Phi Delta Kappan*, 95(2), 8-13.
- Widiastuti AA. (2016, November). Preschoolers self-regulation and their early school success. In *3rd International Conference on Early Childhood Education (ICECE 2016)* (pp. 39-43). Atlantis Press.
- Zaimoğlu S, Şahinkarakaş Ş. (2019). Sosyal duygusal öğrenme çerçevesinde öz düzenleme yabancı dil öğrenme ölçeğinin geliştirilmesi. *Folklor/Edebiyat*, 25(97), 376-390.
- Zins JE, Elias MJ. (2007). Social and emotional learning: Promoting the development of all students. *Journal of Educational and Psychological consultation*, 17(2-3), 233-255.
- Zimmerman BJ. (1998). Developing self-fulfilling cycles of academic regulation: An analysis of exemplary instructional models. In D.H. Schunk and B.J. Zimmerman (Eds.), *Self-regulated learning: From teaching to self-reflective practice* (p.1-19). New York: The Guilford Press.
- Zimmerman BJ. (2002). Becoming self-regulated learner. *Theory into Practice*. 2(41),64-70

SOSYAL-DUYUŞSAL ÖĞRENME VE DEĞER EĞİTİMİ

Süleyman YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilgisi Eğitimi Bölümü, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2995-7936
- ❖ Mail: yilmazsuleyman@yahoo.com

yardımcı olması gibi sosyal sorumluluk duyguları verilebilir. Huzurevindeki kimsesiz yaşlıları, hastanede hastaları, şehitlikleri ve mezarlıkları ziyaretleri sağlanarak vefa duygusu verilebilir.

iii) *Doğruluk ve dürüstlük* kavramında, yalan söylemeleri tolere edilmeden, doğru söylemenin önemi kavratılabilir. Doğruluğun önemini kavratmak üzere, çocuklarla birlikte İtalyan yazar Carlo Collodi'nin "*Pinokyo*" isimli çocuk masalı veya Ömer Seyfettin'in "*Kaşığı*" isimli hikâyesi okunabilir (Yılmaz, 2018).

KAYNAKLAR

- Alplöge G., (2011), Okul Öncesinde Değer Eğitimi, Bilgi Yayınevi, 2011, Ankara.
- Anderson, L. W. and Krathwohl, D.R., eds. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Longman.
- Apple, M. W. (2012). Can Education Change Society? New York: Routledge.
- Atmalı H. Ö., (2013), Okul Öncesinde Değerler Eğitimi, Eğitim Dergisi, sayı 39.
- Aydın, İ. (2012), Eğitim ve Öğretimde Etik, PEGEM Akademi, Ankara.
- Bloom, B., Englehart, M. Furst, E., Hill, W., & Krathwohl, D. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. New York and Toronto: Longmans, Green.
- Carter, D. (2016). A nature-based social-emotional approach to supporting young children's holistic development in classrooms with and without walls: The social-emotional and environmental education development (SEED) framework. International Journal of Early Childhood Environmental Education, 4(1), p. 9-24.
- CASEL (2020). Preparing youth for the workforce of tomorrow: Cultivating the social and emotional skills employers demand. Erişim için link <https://casel.org/wp-content/uploads/2020/06/Preparing-Youth-for-the-Workforce-of-Tomorrow-Final.pdf>
- Cüceloğlu, D., (2016) Geliştiren Anne-Baba, Remzi Kitapevi, İstanbul
- Dursun, D., (2009), Siyasetle ahlak ve değerler dünyasının sorunlu ilişkileri üzerine. Değerler Eğitimi Dergisi, 2(5), 58-65.

- Elias, M. J., and Haynes, N. M. (2008). Social competence, social support, and academic achievement in minority, low-income, urban elementary school children. *School Psychol. Q.*, 23, 474–495.
- Girgin M., (2012), *Pedagojik Değerler*, Vize Yayıncılık, Ankara.
- Kankaras, M. (2017). *Personality matters: Relevance and assessment of personality characteristics*. OECD Education Working Papers. Paris: OECD Publishing.
- Koç, G. E. and Demirel, M. (2008). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımının Duyuşsal ve Bilişsel Öğrenme Ürünlerine Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (4), 629-661.
- MEB, OECD Sosyal ve Duygusal Beceriler Araştırması Türkiye Ön Raporu, Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, No: 19, Eylül 2021.
- Özer, M., Suna, H. E., Aşkar, P., ve Çelik, Z. (2020). Covid-19 salgını dolayısıyla okulların kapanmasının eğitimde eşitsizlikler üzerine etkisi. *İnsan ve Toplum*, 10(4), 217-246.
- Türnüklü, A. (2004). Okullarda sosyal ve duygusal öğrenme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 37, 136-152.
- Yıldız, B. M. ve Durualp, E. *Sosyal Duygusal Gelişim, Çocuk Gelişimi*, ed. N. Aral, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir, 2016
- Yılmaz, S., (2018) *Ağaç Yaşken Eğilir; Başarılı Örneklerle Çocuk Eğitimi*, Nobel Akademik Yayınları, Ankara
- Yılmaz, S., (2022) *Milenyum Çağının Unutulan Gerçeği; Şahsiyet ve Değerler Eğitimi*, Vizetek Yayınları, Ankara

Diğer Kaynaklar

- Web1: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/210603>, Erişim Tarihi: 30.09.2018
- Aksaray Ağaçören Milli Eğitim Müdürlüğünce organize edilen “Teoriden Pratiğe Eğitim Sistemi” panelindeki sunumdan, 2017.

EĞİTİM ORTAMLARINDA SOSYAL VE DUYUŞSAL ÖĞRENMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Meltem YALIN UÇAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9922-0905
- ❖ Mail: myalinuc@gmail.com

“Duygular” Öğrenmeyi Kolaylaştıran, Sihirli Bir Güçtür.

Uygun olmayan sosyal baskıya göğüs germeyi öğretiniz: Öğrencilerin güçlü bir öz-yönetim becerisi, istenmeyen sosyal baskıya göğüs germe sürecinde oldukça etkili olmaktadır.

Çatışmayı yapıcı bir şekilde müzakere etmeyi sağlayınız: Çatışma çözümü, “ilgili tüm tarafların ihtiyaçlarının ele alınmasını ve karşılıklı olarak tatmin edici çatışma çözümlerine ulaşmayı” içermektedir

Gerektiğinde, yardım istemeyi ve yardım etmeyi teklif etmeyi öğretiniz: Öğrenciler, bir hedefe ulaşma çabası içinde iken bir engelle karşılaşmaları durumunda, nasıl ve ne zaman yardım isteyeceklerini bilmeleri gerekmektedir. Hem öğrenci hem de öğretmen için yardım sunmanın ya da sağlamanın, uygun olup olmadığını değerlendirmek te oldukça hassas bir beceridir. Bu nedenle yer, zaman, durum, koşul, olanaklar, ses tonu ve yanıt gibi yararlı destek sunmanın tüm faktörlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Not: Bu bölümde yer alan tüm bilgiler, yazar tarafından uluslararası SEL formal web siteleri ile üniversitelerin web sayfalarından yararlanılarak aslına uygun bir şekilde derlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York, NY: W.H. Freeman.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain*. New York: David McKay Co.
- Bridgeland, J., Bruce, M., & Hariharan, A. (2013). *The Missing Piece: A National Teacher Survey on How Social and Emotional Learning Can Empower Children and Transform Schools*. Washington, DC: Civic Enterprises.
- Casel (2023). Casel. <http://www.pg.caSEL.org/>
- Casel (2023). <https://pg.caSEL.org/connect-your-criteria/>.
- CASEL. (2020). *The CASEL guide to schoolwide social and emotional learning*. Chicago, IL: Author. <https://schoolguide.casel.org/>
- Cavalier, W., & Lowe, W. 1986. Socialisation and shared praxis: Complementary understandings of religious education. *The Living Light* 22(3).
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) | [caSEL.org](https://pg.caSEL.org/connect-your-criteria/). <https://pg.caSEL.org/connect-your-criteria/>

- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CA-SEL). (2017). *Key Implementation Insights from The Collaborating District Initiative*. Chicago, IL: Author.
- Cunningham, W., & Villasenor, P. (2016). *Employer Voices, Employer Demands, and Implications for Public Skills: Development Policy Connecting The Labor and Education Sectors*. Washington, DC: World Bank Group.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2013). *CASEL Guide: Effective Social And Emotional Learning Programs: Preschool and Elementary School Edition*.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning [CASEL]. (2005). *Safe and Sound: An Educational Leader's Guide to Evidence-Based Social and Emotional Learning Programs*. Illinois Edition. Chicago, IL: Author.
- Durlak J.A., Weissberg R.P., Dymnicki A., Taylor R.D., Schellinger K.B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82, 405–432.
- Dweck, C. (2006). *Mindset: The New Psychology of Success*. New York, NY: Random House Publishing Group.
- Felsefe.Gen.tr. (2023). <https://www.felsefe.gen.tr/bilgi-nedir-ne-demektir>.
- Greenberg, M.T., Domitrovich, C.E., Weissberg, R.P. & Durlak, J.A (2017). Social and emotional learning as a public health approach to education. *The future of children*. Vol. 27, No. 1, Social and Emotional Learning, Published By: Princeton University.
- Goleman, D. (2016), *Duygusal Zekâ*. Çev. B. S. Yüksel. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Harvard University.relationship skills - Explore SEL-. <http://exploreSEL.gse.harvard.edu> > .
- Haymovitz, E., Houseal-Allport, P., Lee, R.S., & Svistova. J.(2018). Exploring the perceived benefits and limitations of a school-based social–emotional learning program: A concept map evaluation. *Children & Schools* Volume 40. doi: 10.1093/cs/cdx029
- HuffPost (2017). “What Is Social and Emotional Learning, and How Can It Save Students’ Lives?”,<https://www.huffpost.com/entry/what-is-social-and-emotional-learning>
- Krathwohl,D.R. (1964). *The taxonomy of educational objectives: Its use in curriculum building defining educational objectives*. Pennsylvania:University of Pittsburgh Press.

- Landmark School Outreach Program (2023).
<https://www.landmarkoutreach.org/strategies/relationship-skills-SEL/>.
- Mahoney, J.L., Durlak, J.A., & Weissberg, R.P. (2018). View all authors and affiliations. An Update On Social And Emotional Learning Outcome Research, Volume 100, Issue 4, <https://doi.org/10.1177/0031721718815668>
- Roger P. Weissberg, (2019) Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL), Suite 210, 815 West Van Buren St., Chicago, IL 60607 E-mail: rweissberg@caSEL.org
- Sel-assessment 2023). Sel-Lab. <https://xSEL-labs.com/tag/SEL-assessment/>
- Sel for Students: Social Awareness and Relationship Skills (2023). berkeley.edu. <https://ggie.berkeley.edu> ›
- Sel-history (2023). <https://www.positiveaction.net/blog/SEL-history>
- Taylor, R.D., Oberle, E., Durlak, J.A. & Weissberg, R.P. (2017). Promoting positive youth development through school-based social and emotional learning interventions: A meta-analysis of follow-up effects. *Child Development*, Volume 88, Issue 4, Pages 1156-1171
- Trochim, W.M. (1989). An introduction to concept mapping for planning and evaluation. *Evaluation and Program Planning*, 12(1), 1–16
- Trochim, W.M (2017). Policy analysis and management. Daniel McLinden Introduction to a special issue on concept mapping. *Evaluation and Program Planning*. Volume 60, February 2017, Pages 166-175
- Türkiye Yetkinlikler Çerçevesi. <https://www.tyc.gov.tr/sayfa/yetkinlik-kavrami->
- Unesco/mgiiep Latest Annual Report (2022). https://mgiiep.unesco.org/article/chapter-4-monitoring-and-evaluating-social-and-emotional-learning_.
- Weissberg, R.P, Resnik, H, Payton, J., and O'Brien, M.U., (2003). Evaluating social and emotional learning programs. *Educational Leadership*. March, I Volume, 60, 46-50.

OKULLARDA UYGULANAN SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME PROGRAMLARI

Tuba BAĞATARHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Millî Eğitim Bakanlığı, İstiklal Anaokulu, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7885-6496
- ❖ Mail: tuba.bagatarhan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Beets MW, Flay BR, Vuchinich S. ve ark. (2009). Use of a social and character development program to prevent substance use, violent behaviors, and sexual activity among elementary-school students in Hawaii. *American Journal of Public Health*, 99(8), 1438–1445.
- Blueprints Programs (2015). Open Circle. (24.05.2023: https://www.blueprintsprograms.org/conference/presentations/2016/T5-B_Open_Circle_Program_Fact_Sheet.pdf).
- Blueprints Programs (2023a). Promoting Alternative Thinking Strategies. (19.05.2023:<https://www.blueprintsprograms.org/programs/33999999/promoting-alternative-thinking-strategies-paths/print/>).
- Blueprints Programs (2023b). Raising Healthy Children. (20.05.2023: <https://www.blueprintsprograms.org/programs/369999999/raising-healthy-children/print/>).
- Botvin GJ, Griffin KW, Nichols TR. (2006). Preventing youth violence and delinquency through a universal school-based prevention approach. *Prevention Science*, 7, 403-408.
- Botvin Life Skills Training. (2023). LST Overview. (22.05.2023: <https://www.lifeskillstraining.com/lst-overview/>).
- Brown EC, Catalano RF, Fleming CB, Haggerty KP, Abbott RD. (2005). Adolescent substance use outcomes in the Raising Healthy Children Project: A two-part latent growth curve analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 699-710.
- Brown EC, Low S, Smith BH, Haggerty KP. (2011). Outcomes from a school-randomized controlled trial of steps to respect: A bullying prevention program. *School Psychology Review*, 40(3), 423–443.
- CASEL (2013). CASEL guide, effective social and emotional learning programs (Pre-School and Elementary School Edition). (14.04.2023: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED581699.pdf>).
- CASEL Program Guide. (2023). Raising Healthy Children. (14.04.2023: https://pg.casel.org/raising-healthy-children/#:~:text=Indicates%20that%20a%20program%20demonstrates,student%20outcomes%20see%20SElect%20designation.)).
- Catalano RF, Mazza JJ, Harachi TW, Abbott RD, Haggerty KP, Fleming CB. (2003). Raising healthy children through enhancing social development in elementary school: Results after 1.5 years. *Journal of School Psychology*, 41, 143-164.
- Chang F, Muñoz MA. (2006). School personnel educating the whole child:

- Impact of character education on teachers' self-assessment and student development. *Journal of Personnel Evaluation in Education*, 19, 35-49.
- Collaborative Classroom. (2023). Caring School Community. (18.04.2023: <https://www.collaborativeclassroom.org/programs/caring-school-community/>).
- Committee for Children. (2013). Second Step bullying prevention unit. (27.04.2023:https://assets.ctfassets.net/98bcvzcrxclo/48POkgC57WAqIqW02eAigk/6432e779eaccd2397ae00e83b646ddcf/Review_of_Research_BPU.pdf).
- Committee for Children. (2005). Steps to Respect program guide. (27.05.2023:https://www.cfchildren.org/wp-content/uploads/resources/previous-programs/steps-to-respect/STR_ROR.pdf).
- Conduct Problems Prevention Research Group. (2010). The effects of a multiyear universal social-emotional learning program: The role of student and school characteristics. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78, 156-168.
- Cooke MB, Ford J, Levine J, Bourke C, Newell L, Lapidus G. (2007). The effects of city-wide implementation of "Second Step" on elementary school students' prosocial and aggressive behaviors. *The Journal of Primary Prevention*, 28, 93-115.
- Domitrovich CE, Cortes R, Greenberg MT. (2007). Improving young children's social and emotional competence: A randomized trial of the preschool PATHS curriculum. *Journal of Primary Prevention*, 28, 67-91.
- Drolet M, Arcand I, Ducharme D, Leblanc R. (2013). The sense of school belonging and implementation of a prevention program: Toward healthier interpersonal relationships among early adolescents. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 30(6), 535-551.
- Espelage DL, Low S, Polanin JR, Brown EC. (2013). The impact of a middle school program to reduce aggression, victimization, and sexual violence. *The Journal of Adolescent Health*, 53(2), 180-186.
- Frey KS, Hirschstein MK, Edstrom LV, Snell JL. (2009). Observed reductions in school bullying, nonbullying aggression, and destructive bystander behavior: A longitudinal evaluation. *Journal of Educational Psychology*, 101(2), 466-481. <https://doi.org/10.1037/a0013839>.
- Frey KS, Nolen SB, Edstrom LVS, Hirschstein MK. (2005). Effects of a school-based social-emotional competence program: Linking children's goals, attributions, and behavior. *Applied Developmental Psychology*, 26, 171-200.

- Gol-Guven M. (2016). The effectiveness of the Lions Quest Program: Skills for Growing on school climate, students' behaviors, perceptions of school, and conflict resolution skills. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(4), 575–594.
- Haggerty KP, Fleming CB, Catalano RF, Harachi TW, Abbott RD. (2006). Raising Healthy Children: Examining the impact of promoting healthy driving behavior within a social development intervention. *Prevention Science*, 7, 257-267.
- Hennessey BA. (2007). Promoting social competence in school-aged children: The effects of the Open Circle Program. *Journal of School Psychology*, 45(3), 349–360. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2006.11.007>.
- Hirschstein MK, Van Schoiack Edstrom L, Frey KS, Snell JL, MacKenzie EP. (2007). Walking the talk in bullying prevention: Teacher implementation variables related to initial impact of the Steps to Respect program. *School Psychology Review*, 36(1), 3–21.
- Incredible Years. (2023). Building brighter futures through early intervention programs. (02.06.2023: <https://www.incredibleyears.com/>).
- Jones SM, Brown JL, Aber JL. (2011). Two-year impacts of a universal school-based social-emotional and literacy intervention: An experiment in translational developmental research. *Child Development*, 82, 533-554
- Jones SM, Brown JL, Hoggund W, Aber JL. (2010). A school-randomized clinical trial of an integrated social-emotional learning and literacy intervention: Impacts after one school year. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78, 829-842.
- Li KK, Washburn I, DuBois DL. ve ark. (2011). Effects of the Positive Action programme on problem behaviours in elementary school students: A matched-pair randomised control trial in Chicago. *Psychology & Health*, 26(2), 187–204.
- Limber SP, Olweus D, Wang W, Masiello M, Breivik K. (2018). Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program: A large scale study of U.S. students in grades 3-11. *Journal of School Psychology*, 69, 56–72. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2018.04.004>
- Lions Quest. (2023). Lions Quest PreK-12 SEL Curriculum. (24.04.2023: <https://www.lions-quest.org/explore-our-sel-curriculum/>).
- Lions Quest Türkiye. (2023). Lions Quest – Yaşam Becerileri Eğitim Programı. (24.04.2023: <https://www.lionsturkiye.org/lions-quest>).
- Low S, Cook CR, Smolkowski K, Buntain-Ricklefs J. (2015). Promoting social-emotional competence: An evaluation of the elementary

- version of Second Step. *Journal of School Psychology*, 53, 463-477.
- Marshall J, Caldwell S. (2007). *Caring School Community Implementation Study: 4 year Evaluation Report*. Unpublished report.
- Morningside Center for Teaching Social Responsibility. (2023). (28.04.2023: <https://www.morningsidecenter.org/4rs-program>).
- Muñoz MA, Vanderhaar JE. (2006). Literacy-embedded character education in a large urban district. *Journal of Research in Character Education*, 4, 47-64.
- National Institute of Justice (2023). Program profile: Steps to Respect. (22.05.2023: <https://crimesolutions.ojp.gov/ratedprograms/279#pd>).
- Olweus Bullying Prevention Program. (2023). Olweus Program. (22.05.2023: <https://olweus.sites.clemson.edu/olweusinfo.php>).
- Olweus D, Limber SP. (2010). Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80, 124–134.
- Open Circle. (2023). About Open Circle. (04.05.2023: <https://www.open-circle.org/about-us/overview>).
- PATHS Program. (2023). Overview of the PATHS Program. (10.05.2023: <https://pathsprogram.com/paths-program-pk5>).
- Positive Action. (2023, June). Effective social & emotional learning for everyone. (05.05.2023: <https://www.positiveaction.net/>).
- Reinke WM, Herman KC, Dong N. (2018). The Incredible Years teacher classroom management program: Outcomes from a group randomized trial. *Prevention Science*, 19(8), 1043-1054.
- Schick A, Cierpka M. (2013). International evaluation studies of Second Step, a primary prevention programme: A review. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 18, 241 - 247.
- Second Step. (2023). Bullying prevention unit. (14.05.2023: <https://www.secondstep.org/bullying-prevention>).
- Snyder F, Flay B, Vuchinich S, Acock A, Washburn I, Beets M, Li KK. (2010). Impact of a social-emotional and character development program on school-level indicators of academic achievement, absenteeism, and disciplinary outcomes: A matched-pair, cluster randomized, controlled trial. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 3(1), 26–55.
- Yaakub NF, Haron F, Leong GC. (2010). Examining the efficacy of the Olweus prevention programme in reducing bullying: The Malaysian experience. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 595-598.

- Upshur CC, Heyman M, Wenz-Gross M. (2017). Efficacy trial of the Second Step Early Learning (SSEL) curriculum: Preliminary outcomes. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 50, 15-25.
- Velasco V, Griffin KW, Botvin GJ. ve ark. (2017). Preventing adolescent substance use through an evidence-based program: Effects of the Italian adaptation of life skills training. *Prevention Science*, 18, 394–405.
- Webster-Stratton C, Reid MJ, Hammond M. (2001). Preventing conduct problems, promoting social competence: A parent and teacher training partnership in Head Start. *Journal of Clinical Child Psychology*, 30(3), 283-302.
- Williams C, Griffin KW, Botvin C, Sousa S, Botvin G J. (2023). Effectiveness of digital health tools to prevent bullying among middle school students when combined with a cognitive-behavioral skills training classroom program. *Adolescents* 3(1), 110-130.

ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNDE SOSYAL VE DUYGUSAL ÖĞRENMENİN ÖNEMİ VE ÖRNEK UYGULAMALAR

Ayşe ELİTOK KESİCİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9776-6680
- ❖ Mail: aelitok@adu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akhayeva, K. (2021). Kazakistan'da gençlik dizilerinin sosyal öğrenme bağlamında analizi (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Alagöz, B., Çeriz, A., & Şimşek, N. (2023). Yükseköğretimin McDonaldlaştırılması. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 7(1), 210-224.
- Alagöz, B. & Çeriz, A. (2022). Eğitimin McDonaldlaştırılması. *Anatolian Turk Education Journal*, 4(2), 19-34.
- Ashdown, D. M., & Bernard, M. E. (2011). Can Explicit Instruction in Social and Emotional Learning Skills.
- Aygün, H. ve Taşkın, Ç. (2016). Öğretmen adaylarının gözüyle sosyal-duygusal öğrenmenin önemi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 163- 179.
- Berberoğlu, M., M.(2021). Öğretmen Adaylarına Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Farkındalık Kazandırma Üzerine Bir Durum Çalışması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir İT Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Brint, S., & Clotfelter, C. T. (2016). US higher education effectiveness. *The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 2(1), 2-37.
- Bridgeland, J., Bruce, M., & Hariharan, A. (2013). The missing piece: A national teacher survey on how social and emotional learning can empower children and transform schools. Washington, DC: Civic Enterprise.
- Bouffard, S. (2017). No (good) teacher is an island: How Sunnyvale, California is creating a great pipeline of teaching and learning. Case study for Morgan Family Foundation.
- Bulut, M. A., Göçen, A., & Konuk, H. (2023). Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenme ve Öğretme Merkezleri.
- CASEL. (2020). What is SEL. [https://casel.org/ what- is- sel/](https://casel.org/what-is-sel/) adresinden erişildi.
- Cifuentes Sánchez, M. E. (2017). La influencia de la inteligencia emocional en el rendimiento matemático de alumnos de educación secundaria. Aplicación de un programa de intervención psicopedagógica de educación emocional (Doctoral thesis, Universidad Camilo Jos Cela, Madrid, Spain). <https://hdl.handle.net/20.500.12020/286> (erişim tarihi)
- Çiftçi, M. (2010). Girişimci Üniversite Ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27).

- Eryıldırım, G., & Gülözer, K. (2023). Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Boyu Öğrenme Becerileri ile Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 37-48.
- Esen Aygün, H. (2017). Sosyal-duygusal öğrenme programlarının sosyal duygusal öğrenme becerilerinin gelişimine, akademik başarı ve sınıf iklimi algısına etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri.
- Göl, Güven, M. (2021). SDÖ tanımı kavramsal çerçevesi modeller ve yöntemler. M. Göl Güven (Ed.), *Çocuklukta Sosyal ve Duygusal Öğrenme* (ss. 27-57). İstanbul: Yeni İnsan Yayın Evi
- Gülmez D., & Yavuz M., (2019). Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık yükseköğretim kurumlarının amaç ve yapı boyutları bakımından değerlendirilmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 9(1), 144-155.
- Günder, B. (2021). SDÖ mesleki beceri geliştirme programları. M. Göl Güven (Ed.), *Çocuklukta Sosyal ve Duygusal Öğrenme* (ss.235-265). İstanbul: Yeni İnsan Yayın Evi
- Kılbaş, Ş. Ve Şahin, M. (2019). Duyuşsal Öğrenme Temelli Öğretim Uygulamalarının Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersi Motivasyonu, Kaygısı Ve Başarısına Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.*
- Lee, J. J., & Stensaker, B. (2021). Research on internationalisation and globalisation in higher education—Reflections on historical paths, current perspectives and future possibilities. *European Journal of Education*, 56, 157– 168.
- Markowitz, N., Thowdis, W. and Gallagher, M. (2018), “Sowing seeds of SEL: university-district partnership builds social and emotional learning across the teacher pipeline”, *Learning Professional*, 39 (4), 30-34.
- Mazur, E. (1997). *Peer instruction: A user’s manual*. Prentice-Hall. Mill, J. S. (2017a). *Faydacılık*. Selin Aktuyun (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özen Uyar, R. (2022). Koçluğa Dayalı Sosyal Duygusal Öğrenme Öğretmen Mesleki Gelişim Programının Öğretmen-Çocuk İlişkisi ile Çocukların Sosyal Yetkinlik ve Problem Davranışlarına Etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Adana.
- Ritzer, G. (1998). *The McDonaldization thesis: Explorations and extensions*. Sage.

- Ros-Morente, A., Filella, G., Ribes, R., & Pérez Escoda, N. (2017). Análisis de la relación entre competencias emocionales, autoestima, clima de aula, rendimiento académico y nivel de bienestar en una muestra de escolares de educación primaria. *Revista Española de Orientacion Psicopedagogia*, 28(1), 8.
- Sarısoy, B. (2016). Öğretmenler için duygusal zekâ becerileri eğitim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, İstanbul
- Schonert-Reichl, K., HansonPeterson, J.L., & Hymel, S. (2015). SEL and preservice teacher education. In J. Durlak, C.E. Domitrovich, R. Weissberg, & T.P. Gullotta (Eds.), *Handbook of Social and Emotional Learning*. New York, Ny: The Guilford Press.
- Türnüklü, A. (2004). Okullarda Sosyal Duygusal Öğrenme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 10(37), 136-152.
- Uşaklı, H. (2013b). Zekâ. Davranış bilimleri içinde (Ed. A. Şimşek, Ö. Eroğlu). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Uşaklı, H. (2017). Sosyal Duygusal Öğrenme Nedir Neden Önemlidir (İnsan İlişkilerinde Beş Duygu Alanı) . *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 1 (2) , 1-16 . Doi: 10.30561/Sinopusd.314566 (03.08.2023)
- Yökak (2021). Kurum İç Değerlendirme Raporu (Kidr) Hazırlama Kılavuzu. https://Yokak.Gov.Tr/Common/Docs/Kidrkilavuz1.4/Kidr_Surum_3.0.Pdf (03.08.2023)

OKUL ÖNCESİNDE SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME

Hilal Hatice ÜLKÜ

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1780-3531
- ❖ Mail: hilal.gulludere@adu.edu.tr

iyilik, zihinsel sağlık ve bunların yanı sıra öğrenme ve okul başarısı için önemli olan sosyal duygusal yönler de odaklanmaya başlamışlardır (Denham, 2006; Huffman ve ark., 2000; Peth-Pierce, 2000).

Tüm bu çalışmalara bakıldığında değişen teknoloji, bilim gibi dış etmenler de göz önünde bulundurulduğunda toplum ve insanların be değişimine ayak uydurmak için yapılan çalışmaların artırılması gerekmektedir. SDÖ programları her topluma uygun bir şekilde tasarlanıp uygulanmalı, bunun kısa ve uzun vadeli sonuçları bilimsel araştırmalarla ortaya konulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Albright, M. I., & Weissberg, R. P. (2010). School-family partnerships to promote social and emotional learning. In S. L. Christenson & A. L. Reschly (Eds.), *The handbook of school-family partnerships for promoting student competence* (pp. 246–265). New York, NY: Routledge/ Taylor and Francis Group.
- Assessment Work Group. (2019). *Student social and emotional competence: The current state of the field and a vision for its future*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Bassett, H., Denham, S., & Zinsser, K. (2012). Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education*, 40, 137-143.
- Beceran, B. Ö., (2012). *Güçlü Başlangıç Sosyal Duygusal Öğrenme Programı'nın 5 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimleri Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Berger, R., Berman, S., Garcia, J., & Deasy, J. (2019). *National Commission on Social, Emotional, and Academic Development: A practice agenda in support of how learning happens*. Washington, DC: The Aspen Institute.
- Bierman, K. L. (1988). The clinical implications of children's conceptions of social relationships. In S. Shirk (Ed.), *Cognitive development and child psychotherapy*, (pp. 247- 272). New York: Plenum.
- Bierman, K. L. ve Motamedi, M. (2015). *Social and Emotional Learning Programs for Preschool Children*. in J. Durlak, C. Domitrovich, R. P. Weissberg, and T. Gullotta (Eds.) *Handbook of Social and Emotional Learning: Research and Practice*. New York: Guilford.
- Bierman, K.L., & Earth, S.A. (2006). Promoting social competence in early childhood: Classroom curricula and social skills coaching programs. In K. McCartney & D. Phillips (Eds.) *Blackwell handbook on early childhood development* (pp. 595-615). Malden, MA: Blackwell.

- Blair, C. (2002). School readiness: Integrating cognition and emotion in a neurobiological conceptualization of child functioning at school entry. *American Psychologist*, 57, 111–127.
- Bodrova, E., & Leong, D. J. (2006). Self-regulation as a key to school readiness: How early childhood teachers can promote this critical competency. In M. Zaslow, & I. Martinez-Beck (Eds.), *Critical issues in early childhood professional development* (pp. 203–224). Baltimore, MD, US: Paul H Brookes Publishing.
- Bryk, A. S., Gomez, L., Grunow, A., & LeMahieu, P. (2015). *Learning to improve: How America's schools can get better at getting better*. Cambridge, MA: Harvard Education Press.
- Buscemi, L., Bennett, T., Thomas, D., & Deluca, D. A. (1996). Head start: Challenges and training needs. *Journal of Early Intervention*, 20, 1–13.
- Campos, J., Mumme, D., & Saarni, C. (1998). *Handbook of Child Psychology* (5th ed.). New York: NY: John Wiley & Sons.
- CASEL. (2003). *Safe and sound: An educational leader's guide to evidence-based social and emotional learning (SEL) programs*. Chicago, IL: Author.
- CASEL. (2007). *Youth and schools today: Why SEL is needed*. Chicago, IL: Author.
- CASEL. (2010, March 18). Congressman Ryan discusses early college and social and emotional learning with Secretary Duncan [video file]. http://www.youtube.com/watch?v=_PTZcty1G5A.
- CASEL. (2013). *Effective social and emotional learning programs: Preschool and elementary school education*. Chicago, IL: Author.
- CASEL. (2015a). *2015 CASEL Guide: Effective Social and Emotional Learning Programs – Middle and High School Edition*. Chicago: CASEL.
- CASEL. (2015b). *Effective social and emotional learning programs: Middle and high school education*. Chicago, IL: Author.
- CASEL. (2017). *Key insights from the Collaborating Districts Initiative*. Chicago, IL: Author.
- CASEL. (2020). *The CASEL guide to schoolwide social and emotional learning*. Chicago, IL: Author. Retrieved from <https://schoolguide.casel.org/>
- Christenson, S. L., & Reschly, A. L. (Eds.). (2010). *The handbook of school-family partnerships for promoting student competence* (pp. 246–265). New York, NY: Routledge.
- Compton, S. N., Burns, B. J., Egger, H. L., & Robertson, E. (2002). Review of the evidence base for treatment of childhood psychopathology:

- Internalizing disorders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 1240–1266.
- Copple, C., & Bredekamp, S. (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs: Serving children from birth to age 8* (3rd ed.). Washington, D.C.: National Association for the Education of Young Children.
- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2019). Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science*, 24, 97–140.
- Day, T., & Kunz, J. (2009). *Guidance based on developmental theory*. Unpublished manuscript, Weber State University, Ogden, Utah.
- Delpit, L. (2006). *Other people's children: Cultural conflict in the classroom*. New York, NY: Norton.
- DeMeulenaere, M. (2015). Promoting Social and Emotional Learning in Preschool. *Dimensions of Early Childhood*, 43 (1). 8-10.
- Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education and Development*, 17, 57–89.
- Denham, S. A., & Brown, C. A., & Domitrovich, C. E. (2010). “Plays nice with others”: Social-emotional learning and academic success. *Early Education and Development*, 21, 652–680.
- Denham, S. A., & Burton, R. (2003). *Social and emotional prevention and intervention programming for preschoolers*. New York, NY: Kluwer-Plenum.
- Denham, S. A., & Weissberg, R. P. (2004). Social-emotional learning in early childhood: What we know and where to go from here. In E. Chesebrough, P. King, T. P. Gullotta, & M. Bloom (Eds.), *A blueprint for the promotion of prosocial behavior in early childhood* (pp. 13–51). New York, NY: Kluwer Academic/ Plenum Publishers.
- DePaoli, J. L., Atwell, M. N., Bridgeland, J. M., & Shriver, T. S. (2018). *Respected: Perspectives from youth on high school and social and emotional learning*. Washington DC: Civic Enterprises and Hart Research Associates for CASEL. Retrieved from <https://casel.org/wpcontent/uploads/2018/11/Respected.pdf>
- Domitrovich, C. E., Durlak, J. A., Staley, K. C., & Weissberg, R. P. (2017). Social-emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child Development*, 88 (2), 408–416.
- Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., & Gullotta, T. P. (Eds.). (2015). *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. New York, NY: Guilford Press.

- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., & Pachan, M. (2010). A meta-analysis of after-school programs that seek to promote personal and social skills in children and adolescents. *American Journal of Community Psychology*, 45, 294–309.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432.
- Egger, E. L., & Angold, A. (2006). Common emotional and behavioral disorders in preschool children: Presentation, nosology, and epidemiology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 313–337.
- Elias, M. J., Leverett, L., Duffell, J. C., Humphrey, N., Stepany, C., & Ferrito, J. (2015). Integrated SEL with related prevention and youth development approaches. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning* (pp. 33–49). New York, NY: Guilford Press.
- Elias, M. J., Tobias, S. E., & Friedlander, B. S. (1999). *Emotionally intelligent parenting: How to raise a self-disciplined, responsible, socially skilled child*. New York, NY: Harmony.
- Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., & Frey, K. S., Greenberg, M. T. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. Alexandria, VA: ASCD.
- Epstein, J. L. (2018). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (2nd ed.). New York, NY: Routledge.
- Garbacz, S. A., Swanger-Gagné, M. S., & Sheridan, S. M. (2015). The role of school-family partnerships for promoting student SEL. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 244–259). New York, NY: Guilford Press.
- Greenberg, M. T. (2006). Promoting resilience in children and youth: Preventive interventions and their interface with neuroscience. *Annals of the New York Academy of Science*, 1094, 139–150.
- Greenberg, M. T., & Weissberg, R. P. (2018). *Social and emotional development matters: Taking action now for future generations*. University Park: Edna Bennett Pierce Prevention Research Center, Pennsylvania State University.
- Greenberg, M. T., Brown, J. L., & Abenavoli, R. M. (2016). *Teacher stress and health. Effects on teachers, students, and schools*. University Park: Edna Bennett Pierce Prevention Research Center, Pennsylvania State University.

- Gregory, A., & Fergus, E. (2017). Social and emotional learning and equity in school discipline. *The Future of Children*, 27, 117–136.
- Howes, C. (1987). Social competency with peers: Contributions from child care. *Early Childhood Research Quarterly*, 2, 155–168.
- Huffman, L. C., Mehlinger, S. L., & Kerivan, A. S. (2000). Risk factors for academic and behavioral problems at the beginning of school. *Off to a good start: Research on the risk factors for early school problems and selected federal policies affecting children's social and emotional development and their readiness for school*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina FPG Child Development Center.
- Hyson, M. (2004). *The Emotional Development of Young Children* (2nd ed.). New York, NY: Teachers College Press.
- Izard, C., King, K., Mostow, A., & Trentacosta, C. (2004). An emotion-based prevention program for head start children. *Early Education and Development*, 15, (4), 407-422.
- Jagers, R. J., Rivas-Drake, D., & Williams, B. (2019). Transformative social and emotional learning (SEL): Toward SEL in the service of educational equity and excellence. *Educational Psychologist*, 54, 162–184.
- Jennings, T., Minnici, A., & Yoder, N. (2019). Creating the working conditions to enhance teacher social and emotional well-being. In D. Osher, M. Mayer, R. Jagers, K. Kendziora, & L. Wood (Eds.), *Keeping students safe and helping them thrive* (pp. 210–239). Santa Barbara, CA: Praeger/ABC-CLIO.
- Jones, S. M., & Bouffard, S. M. (2012). Social and emotional learning in schools: From programs to strategies and commentaries. *Social Policy Report*, 26, 1–33.
- Joseph, G. E., & Strain, P. S. (2003). Comprehensive evidence-based social-emotional curricula for young children: An analysis of efficacious adoption potential. *Topics in Early Childhood Special Education*, 23(2), 65–76
- Mahoney, J. L., Weissberg, R. P., Greenberg, M. T., Dusenbury, L., Jagers, R. J., Niemi, K., Schlinger, M., Schlund, J., Shriver, T. P., VanAusdal, K., & Yoder, N. (2020, October 8). *Systemic Social and Emotional Learning: Promoting Educational Success for All Preschool to High School Students*. *American Psychologist*. Advance online publication.
- Marion, M. (2011). *Guidance of Young Children* (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Merrell, K. W. (2001). *Helping students overcome depression and anxiety: A practical guide*. New York: The Guilford Press.

- Merrell, K. W., & Gueldner, B. A. (2010). *Social and emotional learning in the classroom: Promoting mental health and academic success*. New York, NY: The Guilford Press.
- Merrell, K. W., Whitcomb, S. A., & Parisi, D. M. (2009). *Strong Start Pre-K: A social & emotional learning curriculum*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing.
- Meyers, D. C., Domitrovich, C. E., Dissi, R., Trejo, J., & Greenberg, M. T. (2019). Supporting systemic social and emotional learning with a schoolwide implementation model. *Evaluation and Program Planning*, 73, 53–61.
- Miller, J. S. (2020). *Confident parents, confident kids: Raising emotional intelligence in ourselves and our kids—From toddlers to teenagers*. Beverly, MA: Fair Winds Press.
- Parker, J. G., & Gottman, J. M. (1989). Social and emotional development in a relational context: Friendship interaction from early childhood to adolescence. In T. J. Berndt, & G. W. Ladd (Eds.), *Peer relationships in child development*. New York, NY: John Wiley and Sons.
- Patrikakou, E. N., Weissberg, R. P., Redding, S., & Walberg, H. J. (Eds.). (2005). *School-family partnerships for children's success*. New York, NY: Teachers College Press.
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J., & Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behaviors in children and youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179–185.
- Payton, J., Weissberg, R.P.; Durlak, J.A.; Dymnicki, A. B.; Taylor,R.D. ve Schellinger, K.B.(2008). *The Positive Impact of Social and Emotional Learning For Kindergarten To Eighth-Grade Students: Findings From Three Scientific Reviews*. Chicago: Collaborative For Academic, Social, and Emotional Learning.
- Peth-Pierce, R. (2000). *A good beginning: Sending America's children to school with the social and emotional competence they need to succeed*. Chapel Hill, NC: The Child Mental Health Foundations and Agencies Network.
- Rimm-Kaufman, S. E., Pianta, R. C., & Cox, M. J. (2000). Teachers' judgments of problems in the transition to kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, 15, 147–166.
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 6, 111–135.
- Schonert-Reichl, K. A. (2017). Social and emotional learning and teachers. *The Future of Children*, 27, 137–155.

- Sheridan, S. M., Smith, T. E., Moorman Kim, E., Beretvas, S. N., & Park, S. (2019). A meta-analysis of family-school interventions and children's social-emotional functioning: Moderators and components of efficacy. *Review of Educational Research*, 89, 296–332.
- Taylor, R. D., Oberle, E., Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2017). Promoting positive youth development through school-based social and emotional learning interventions: A meta-analysis of follow-up effects. *Child Development*, 88, 1156–1171.
- Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, 83, 357–385.
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 3–19). New York, NY: Guilford Press.
- Wesley, P. W., & Buysse, V. (2003). Making meaning of school readiness in schools and communities. *Early Childhood Research Quarterly*, 18, 351–375.
- Whitcomb, S. A. (2009). *Strong Start: Impact of direct teaching of a social emotional learning curriculum and infusion of skills on emotion knowledge of first grade students*. (Unpublished doctoral dissertation, University of Oregon, Eugene). Retrieved from <http://strongkids.uoregon.edu/research.html>.
- Zins, J. E., Bloodworth, M. R., Weissberg, R. P., & Walberg, H. J. (2007). The scientific base linking social and emotional learning to school success. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 17, 191–210.

ORTAÖĞRETİM SÜRECİNDE SOSYAL VE DUYUŐSSAL ÖĞRENME

Soykan UYSAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6346-8223
- ❖ Mail: soykanuysal@selcuk.edu.tr

KAYNAKÇA

- Aydın, M. (2010). Eğitim yönetimi (9. baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınevi
- Berreth, D., and S. Berman. 1997. The moral dimensions of schools. *Educational Leadership* 54: 24-27.
- Berreth, R., and M. Scherer. 1993. On transmitting values: A conversation with Amatai Etzioni. *Educational Leadership* 51: 12-15.
- Castillo, R., Salguero, J. M., Fernandez-Berrocal, P., & Balluerka, N. (2013). Effects of an emotional intelligence intervention on aggression and empathy among adolescents. *Journal of Adolescence*, 36, 883-892
- Coelho, V., Sousa, V., & Figueira, A. P. (2014). The impact of a school-based social and emotional learning program on the self-concept of middle school students. *Psicodidactica*, 19(2), 347-365.
- Coelho, V., Sousa, V., & Marchante, M. (2014). Desenvolvimento e validação do questionário de avaliação de competências socioemocionais versus professores. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 2(1), 15-22.
- Diekstra, R., & Gravesteyn, C. (2008). A review of meta-analytic literature reviews in social and emotional education. In C. Clouder, & B. Heys (Eds.), *Social and emotional education: An international analysis* (pp. 258e284). Santander, Spain: Fundacion Marcelino Botín
- Durlak, J., Weissberg, R., Dymnicki, A., Taylor, R., & Schellinger, K. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: a meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-432.
- Elias, M., J. Zins, R. Weissberg, K. Frey, M. Greenberg, N. Haynes, R. Kessler, M. Schwab-Stone, and T. Shriver. 1997. *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Gardner, H. 1997. The first seven . . . and the eighth: A conversation with Howard Gardner. *Educational Leadership* 55: 8-13.
- Glasser, W. 1997. A new look at school failure and school success. *Phi Delta Kappan* 78597402.
- Greenberg, M. T., Weissberg, R. P., O'Brien, M. U., Zins, J. E., Fredericks, L., Resnik, H., et al. (2003). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. *American Psychologist*, 58(6-7), 466-474.
- Goleman, D. 1995. *Emotional intelligence*. New York: Bantam.

- Howard E. Taylor & Susan Larson (1999) Social and Emotional Learning in Middle School, *The Clearing House*, 72:6, 331-336,
- Kağan, S. 1996. Cooperative learning. San Juan Capistrano, CA: Resources for Teachers.
- Kimber, B., & Sandell, R. (2009). Prevention of substance use among adolescents through social and emotional training in school: a latent-class analysis of a five-year intervention in Sweden. *Journal of Adolescence*, 32, 1403-1413.
- Kohn, A. 1996. What to look for in a classroom. *Educational Leadership* 54:54-55.
- Lickona, T. 1993. The return of character education. *Educational Leadership* 51: 6-1 I.
- Maag, J., and R. Forness. 1991. Depression in children and adolescents: Identification, assessment, and treatment. *Focus on Exceptional Children* 24:1-19.
- Manning, L. 1993. Developmentally appropriate middle level schools. Wheaton, MD: Association for Childhood Education International.
- MEB, 2015 Türk Eğitim Sistemi ve Ortaöğretim. Ankara (http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/13153013_TES_ve_ORTAYYRETYM_son10_2.pdf Erişim tarihi: 24.08.2023)
- Sklad, M., Diekstra, R., DeRitter, M., Ben, J., & Gravesteyn, C. (2012). Effectiveness of school-based universal social, emotional, and behavioral programs: do they enhance students' development in the area of skill, behavior and adjustment? *Psychology in the Schools*, 49, 892-909.

YÜKSEKÖĞRETİMDE SOSYAL VE DUYUŞSAL ÖĞRENME

Bahar YAKUT ÖZEK

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7699-8741
- ❖ Mail: yakutbah@gmail.com

KAYNAKLAR

- Al Asmari, A. (2014). Emotional Intelligence and Academic Achievement: A Comparative, Gender-Based Study of Undergraduate English Language Learners in Saudi Arabia. *Journal of Education and Practice*, 5(6), 2222-1735.
- Aldrich, C. (2004). Simulations and the future of learning: An innovative (and perhaps revolutionary) approach to e-learning. *Learning Solutions Magazine*, 1(2), 9.
- Anderson, T. D., & Garrison, D. R. (1995). Critical thinking in distance education: Developing critical communities in an audio teleconference context. *Higher Education*, 29(2), 183-199.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1). Prentice Hall: Englewood cliffs.
- Bartimote-Aufflick, K., Bridgeman, A., Walker, R., Sharma, M., & Smith, L. (2016). The study, evaluation, and improvement of university student self-efficacy. *Studies in Higher Education*, 41(11), 1918-1942.
- Bodie, G. D. (2011a). The active relational quality of interpersonal communication. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(5), 755-764.
- Bodie, G. D. (2011b). A racing heart, rattled mind, and uncertain rhythms: The interplay of emotion and rationality in managing interpersonal conflict. *Communication Research Reports*, 28(3), 257-267.
- Borrego, M., Cutler, S., Prince, M., Henderson, C., & Froyd, J. E. (2010). Fidelity of implementation of research-based instructional strategies (RBIS) in engineering science courses. *Journal of Engineering Education*, 99(4), 339-357.
- Brackett, M. A., Rivers, S. E., & Salovey, P. (2012). Emotional intelligence: Implications for personal, social, academic, and workplace success. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(1), 88-103.
- Cherniss, C., Extein, M., Goleman, D., & Weissberg, R. P. (2006). Emotional intelligence: what does the research really indicate? *Educational Psychologist*, 41(4), 239-245.
- Darmayanti, R., Usmyatun, U., Setio, A., Sekaryanti, R., & Safitri, N. D. (2023). Application of Vygotsky Theory in High School Mathematics Learning Material Limit Functions. *JEMS: Jurnal Edukasi Matematika Dan Sains*, 11(1), 39-48.

- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113-126.
- Devis-Rozental, C., Farrow, & Devis-Rozental, C. (2018). *Developing socio-emotional intelligence in higher education scholars*. Springer International Publishing.
- Dolmans, D. H., Loyens, S. M., Marcq, H., & Gijbels, D. (2016). Deep and surface learning in problem-based learning: A review of the literature. *Advances in Health Sciences Education*, 21(5), 1087-1112.
- Duan, C., & Hill, C. E. (1996). The current state of empathy research. *Journal of Counseling Psychology*, 43(3), 261-274.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-432.
- Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1), 91-119.
- Elmi, C. (2020). Integrating social emotional learning strategies in higher education. *European Journal of Investigation in Health, Psychology And Education*, 10(3), 848-858.
- Ennis, R. H. (1987). A taxonomy of critical thinking dispositions and abilities. *Handbook of research on educational communications and technology*, 2, 121-142.
- Erbil, D. G. (2020). A review of flipped classroom and cooperative learning method within the context of Vygotsky theory. *Frontiers in Psychology*, 11, 1157.
- Facione, P. A., Sanchez, C. A., Facione, N. C., & Gainen, J. (2000). The disposition toward critical thinking. *The Journal of General Education*, 49(1), 3-25.
- Fernández-Berrocal, P., & Extremera, N. (2006). Emotional intelligence: A theoretical and empirical review of its first 15 years of history. *Psicothema*, 18, 7-12.
- Fernandez-Perez, V., & Martin-Rojas, R. (2022). Emotional competencies as drivers of management students' academic performance: The moderating effects of cooperative learning. *The International Journal of Management Education*, 20(1), 100600.
- Glassman, M. (2001). Dewey and Vygotsky: Society, experience, and inquiry in educational practice. *Educational Researcher*, 30(4), 3-14.
- Gokhale, A. A. (1995). Collaborative learning enhances critical thinking. *Journal of technology education*, 7(1), 22-30.

- Goleman, D. (2006). Emotional intelligence. Bantam.
- Goodman, Y. M., & Goodman, K. S. (2014). Vygotsky in a whole language perspective. In Making sense of learners making sense of written language (pp. 86-102). Routledge.
- Gross, E. F., & Guerrero, L. K. (2000). Managing a dialectical tension in organizational life: Sensitivity in being autonomously responsive. *Management Communication Quarterly*, 14(4), 590-619.
- Gueldner, B. A., Feuerborn, L. L., & Merrell, K. W. (2020). Social and emotional learning in the classroom: Promoting mental health and academic success. Guilford Publications.
- Halpern, D. F. (1998). Teaching critical thinking for transfer across domains: Dispositions, skills, structure training, and metacognitive monitoring. *American Psychologist*, 53(4), 449-455.
- Hargie, O. (2011). Skilled interpersonal communication: Research, theory and practice. Routledge.
- Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-based learning: What and how do students learn? *Educational Psychology Review*, 16(3), 235-266.
- Jahan, S. S., Nerali, J. T., Parsa, A. D., & Kabir, R. (2022). Exploring the Association between Emotional Intelligence and Academic Performance and Stress Factors among Dental Students: A Scoping Review. *Dentistry Journal*, 10(4), 67.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. *Educational Researcher*, 38(5), 365-379.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2014). Cooperative learning in higher education: Across the disciplines, across the academy. Stylus Publishing, LLC.
- Jonassen, D. H. (2000). Toward a design theory of problem solving. *Educational Technology Research and Development*, 48(4), 63-85.
- Kokkinos, C. M. (2007). Job stressors, personality and burnout in primary school teachers. *British Journal of Educational Psychology*, 77(1), 229-243.
- Lämsä, T. (2008). Knowledge creation and organizational learning in communities of practice: an empirical analysis of a healthcare organization. Erişim adresi: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514287794.pdf>
- Levykh, M. G. (2008). The affective establishment and maintenance of Vygotsky's zone of proximal development. *Educational Theory*, 58(1), 83-101.

- Li, L. C., Grimshaw, J. M., Nielsen, C., Judd, M., Coyte, P. C., & Graham, I. D. (2009). Evolution of Wenger's concept of community of practice. *Implementation Science*, 4, 1-8.
- Lopes, P. N., Côté, S., & Salovey, P. (2013). An ability model of emotional intelligence: Implications for assessment and training. In *Linking emotional intelligence and performance at work* (pp. 53-80). Psychology Press.
- Love, P. G., & Love, A. G. (1995). *Enhancing Student Learning: Intellectual, Social, and Emotional Integration*. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 4. ERIC Clearinghouse on Higher Education, One Dupont Circle, NW, Suite 630, Washington, DC 20036-1183.
- Luca, J., & Tarricone, P. (2001). Does emotional intelligence affect successful teamwork?. Edith Cowan University, Conference Proceeding. Erişim adresi:
<https://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=5833&context=ecuworks>
- Machera, R. P., & Machera, P. C. (2017). Emotional Intelligence (EI): A Therapy for Higher Education Students. *Universal Journal of Educational Research*, 5(3), 461-471.
- Maguire, R., Egan, A., Hyland, P., & Maguire, P. (2017). Engaging students emotionally: The role of emotional intelligence in predicting cognitive and affective engagement in higher education. *Higher Education Research & Development*, 36(2), 343-357.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators* (pp. 3-31). Basic Books.
- Mayer, R. E., & Wittrock, M. C. (2003). Problem-solving transfer. *Handbook of Psychology*, 7, 59-84.
- McLeod, S. (2011). *Albert Bandura's social learning theory*. Simply Psychology. London.
- Michaelson, L. K., Knight, A. B., & Fink, L. D. (2008). *Team-based learning: A transformative use of small groups in college teaching*. Stylus Publishing, LLC.
- Moll, L. C., & Whitmore, K. F. (2013). Vygotsky in classroom practice: Moving from individual transmission to social transaction. In *Learning relationships in the classroom* (pp. 131-155). Routledge.
- Morgan, H. (2014). Maximizing student success with differentiated learning. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 87(1), 34-38.
- Nabavi, R. T. (2012). Bandura's social learning theory & social cognitive learning theory. *Theory of Developmental Psychology*, 1(1), 1-24.

- Naik, D., & Kiran, D. A. (2018). Emotional intelligence and achievement motivation among college students. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 9(1), 86-88.
- Partido, B. B., & Stafford, R. (2018). Association between emotional intelligence and academic performance among dental hygiene students. *Journal of Dental Education*, 82(9), 974-979.
- Pfeiffer, S. I. (2001). Emotional intelligence: Popular but elusive construct. *Roeper Review*, 23(3), 138-142.
- Philipp, S. B., Tretter, T. R., & Rich, C. V. (2016). Undergraduate teaching assistant impact on student academic achievement. *The Electronic Journal for Research in Science & Mathematics Education*, 20(2).
- Pithers, R. T., & Soden, R. (2000). Critical thinking in education: A review. *Educational Research*, 42(3), 237-249.
- Roberts, T. G. (2003). An Interpretation of Dewey's Experiential Learning Theory. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED481922.pdf>
- Rodgers, C. (2002). Defining reflection: Another look at John Dewey and reflective thinking. *Teachers College Record*, 104(4), 842-866.
- Rumjaun, A., & Narod, F. (2020). Social Learning Theory—Albert Bandura. *Science education in theory and practice: An introductory guide to learning theory*, 85-99.
- Seal, C. R., Naumann, S. E., Scott, A. N., & Royce-Davis, J. (2011). Social emotional development: A new model of student learning in higher education. *Research in Higher Education Journal*, 10, 1.
- Slavin, R. E. (1996). Research on cooperative learning and achievement: What we know, what we need to know. *Contemporary Educational Psychology*, 21(1), 43-69.
- Valsiner, J., & Van der Veer, R. (2013). The encoding of distance: The concept of the zone of proximal development and its interpretations. In *The development and meaning of psychological distance* (pp. 35-62). Psychology Press.
- Van Dinther, M., Dochy, F., & Segers, M. (2011). Factors affecting students' self-efficacy in higher education. *Educational Research Review*, 6(2), 95-108.
- Vangelisti, A. L., Daly, J. A., & Rudnick, J. R. (2004). Conversational narcissism revisited: A thirty-year retrospective. *Communication Monographs*, 71(4), 420-441.
- Vygotsky, L. S. (1987). *The collected works of LS Vygotsky: Problems of the theory and history of psychology* (Vol. 3). Springer Science & Business Media.
- Vygotsky, L. S. (2020). *Educational psychology*. CRC press.

- Wang, Y., & Lin, L. (2015). Examining the mediating effect of communication competence and moderating effect of conflict on the relationship between emotional intelligence and marital satisfaction. *Journal of Family Studies*, 21(3), 228-245.
- Wang, N., Young, T., Wilhite, S. C., & Marczyk, G. (2011). Assessing students' emotional competence in higher education: Development and validation of the widener emotional learning scale. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29(1), 47-62.
- Wenger, E. (2009). A social theory of learning. *Contemporary theories of learning*, 209-218.
- Wenger, E., White, N., & Smith, J. (2010). Learning in communities. Changing cultures in higher education: Moving ahead to future learning, 257-283.
- Wertsch, J. V., & Tulviste, P. (2002). 2L. S. Vygotsky and contemporary developmental psychology. In *An introduction to Vygotsky* (pp. 65-86). Routledge.
- Yu, K., & Jiang, Z. (2017). Social and emotional learning in China: Theory, research, and practice. In *Social and emotional learning in Australia and the Asia-Pacific: Perspectives, programs and approaches* (pp. 205-217). Singapore: Springer Singapore.
- Zhoc, K. C., Chung, T. S., & King, R. B. (2018). Emotional intelligence (EI) and self-directed learning: Examining their relation and contribution to better student learning outcomes in higher education. *British Educational Research Journal*, 44(6), 982-1004.
- Zins, J. E. (Ed.). (2004). *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?*. Teachers College Press.
- Zins, J. E., & Elias, M. J. (2007). Social and emotional learning: Promoting the development of all students. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 17(2-3), 233-255.
- Zins, J. E., Payton, J. W., Weissberg, R. P., & O'Brien, M. U. (2007). Social and emotional learning for successful school performance. In G. Matthews, M. Zeidner, & R. D. Roberts (Eds.), *The science of emotional intelligence: Knowns and unknowns* (pp. 376-395). Oxford University Press.

ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE SOSYAL-DUYUŞSAL BECERİLERİN ÖĞRETİMİ

Hilal BÜYÜKGÖZE

- ❖ Kurum Bilgisi: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7563-4740
- ❖ Mail: hilal.buyukgoze@gmail.com

KAYNAKLAR

- Ahmed, I., Hamzah, A. B., & Abdullah, M. N. L. Y. B. (2020). Effect of social and emotional learning approach on students' social – emotional competence. *International Journal of Instruction*, 13(4), 663-676.
- Ashdown, D. M., & Bernard, M. E. (2012). Can explicit instruction in social and emotional learning skills benefit the social – emotional development, well-being, and academic achievement of young children? *Early Childhood Education Journal*, 39, 397-405.
- Aygün, H. E. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programının sosyal-duygusal öğrenme becerileri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Teknoloji*, 1(1), 82-99.
- Beland, K. (2007). Social and emotional learning hikes interest and resiliency. *The Education Digest*, 72(9), 24.
- Bayram, H. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal duygusal öğrenme becerilerinin incelenmesi. *Journal of Computer and Education Research*, 10(19), 236-258.
- Bulut Ozsezer, M. S., & Iflazoglu Saban, A. (2016). An investigation on teacher candidates' perspectives about behaviors positively affecting classroom atmosphere. *Eurasian Journal of Educational Research*, 66, 139-158.
- Burroughs, M. D., & Barkauskas, N. J. (2017). Educating the whole child: Social - emotional learning and ethics education. *Ethics and Education*, 12(2), 218-232. <http://doi.org/10.1080/17449642.2017.1287388>
- Cheng, Y. C. (1994). Classroom environment and student affective performance: An effective profile. *The Journal of Experimental Education*, 62(3), 221-239.
- Ciotto, C. M., & Gagnon, A. G. (2018). Promoting social and emotional learning in physical education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 89(4), 27-33.
- Coelho, V. A., & Sousa, V. (2018). Differential effectiveness of a middle school social and emotional learning program: Does setting matter?. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(9), 1978-1991.
- Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning – CASEL. (2023). What is the social and emotional learning (SEL)? <http://www.casel.org/what-is-sel/> adresinden erişilmiştir.
- Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning – CASEL. (2019). Measuring social and emotional learning: Using data to inspire practice. <http://www.measuringcel.casel.org/wp->

content/uploads/2019/08/AWG-Framework-Series-B.2.pdf adresinden erişilmiştir.

- Corcoran, R. P., O'Flaherty, J., Xie, C., & Cheung, A. C. (2020). Conceptualizing and measuring social and emotional learning: A systematic review and meta-analysis of moral reasoning and academic achievement, religiosity, political orientation, personality. *Educational Research Review*, 30, 100285.
- Cornelius, L. L., & Herrenkohl, L. R. (2004). Power in the classroom: How the classroom environment shapes students' relationships with each other and with concepts. *Cognition and Instruction*, 22(4), 467-498.
- Çiftci, S., Sağlam, A., & Yayla, A. (2021). 21. Yüzyıl becerileri bağlamında öğrenci, öğretmen ve eğitim ortamları. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*, 718-734.
- Denham, S. A. (2006). Social – emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education and Development*, 17(1), 57-89.
- Denham, S. A., Wyatt, T. M., Bassett, H. H., Echeverria, D., & Knox, S. S. (2009). Assessing social-emotional development in children from a longitudinal perspective. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(Suppl 1), i37-i52.
- DePaoli, J. L., Atwell, M. N., & Bridgeland, J. (2017). Ready to Lead: A National Principal Survey on How Social and Emotional Learning Can Prepare Children and Transform Schools. A Report for CASEL. Civic Enterprises.
- Domitrovich, C. E., Durlak, J. A., Staley, K. C., & Weissberg, R. P. (2017). Social emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child Development*, 88(2), 408-416.
- Dorman, J. (2002). Classroom environment research: Progress and possibilities. *Queensland Journal of Educational Research*, 18(2), 112-140.
- Dusenbury, L., & Weissberg, R. P. (2017). Social emotional learning in elementary school: Preparation for success. *The Education Digest*, 83(1), 36.
- Ee, J., & Ong, C. W. (2014). Which social emotional competencies are enhanced at a social emotional learning camp? *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 14(1), 24-41.

- Eklund, K., Kilpatrick, K. D., Kilgus, S. P., & Haider, A. (2018). A systematic review of state level social – emotional learning standards: Implications for practice and research. *School Psychology Review*, 47(3), 316-326.
- Esen – Aygün, H. (2022). Hayat Bilgisi öğretim programının sosyal – duygusal beceriler açısından değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 16-35.
- Esen Aygün, H., & Şahin Taşkın, Ç. (2016). Öğretmen adaylarının gözüyle sosyal-duygusal öğrenmenin önemi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 163-179. <http://dx.doi.org/10.17860/EFD.99868>
- Fernández-Martín, F. D., Romero-Rodríguez, J. M., Marín-Marín, J. A., & Gómez-García, G. (2021). Social and emotional learning in the Ibero-American context: A systematic review. *Frontiers in Psychology*, 12, 738501.
- Gill, L. J., Ramsey, P. L., & Leberman, S. I. (2015). A systems approach to developing emotional intelligence using the self-awareness engine of growth model. *Systemic Practice and Action Research*, 28, 575-594.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. Bantam Books.
- Göl – Güven, M. (2021). *Çocuklukta sosyal ve duygusal öğrenme (2. Baskı)*. Yeni İnsan Yayınları.
- Göl – Güven, M. (2022). Sosyal ve duygusal öğrenmeye dair: Tanımı, kuramsal çerçevesi ve uygulamaları. *Alternatif Eğitim Dergisi*, 7(15), 9-18.
- Humphrey, N., Lendrum, A., Wigelsworth, M., & Greenberg, M. T. (Eds.). (2020). *Social and emotional learning*. Routledge.
- Jagers, R. J. (2016). Framing social and emotional learning among African-American youth: Toward an integrity-based approach. *Human Development*, 59(1), 1-3.
- Jagers, R. J., Rivas-Drake, D., & Borowski, T. (2018). Equity & social and emotional learning: A cultural analysis. CASEL Assessment Work Group Brief series.
- Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of Educational Research*, 79(1), 491-525.
- Jones, S. M., & Doolittle, E. J. (2017). Social and emotional learning: Introducing the issue. *The Future of Children*, 3-11.
- Karaboğa, M. T. (2019). Lise öğrencilerinin rol model tercihlerine ilişkin bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 363-391.

- Karacan Özdemir, N., & Bacanlı, F. (2020). Sosyal duygusal öğrenme becerileri ve kariyer gelişimi: Öğretmen ve psikolojik danışman rolleri. *Milli Eğitim*, 49(226), 323-344.
- Kurtović, D., & Bajramović, E. (2021). The role and importance of classroom atmosphere in high schools. *Journal of Business and Economics*, 7950, 780-786.
- Küpana, M. N. (2015). Social emotional learning and music education. *SED-Sanat Eğitimi Dergisi*, 3(1), 75-88.
- Lumpkin, A. (2008). Teachers as role models teaching character and moral virtues. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 79(2), 45-50.
- MacAulay, D. J. (1990). Classroom environment: A literature review. *Educational Psychology*, 10(3), 239-253.
- Mahoney, J. L., Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2018). An update on social and emotional learning outcome research. *Phi Delta Kappan*, 100(4), 18-23.
- OECD. (2015). *Skills for social progress: The power of social and emotional skills*. OECD Publishing.
- Özdemir, S. M. (2011). Toplumsal değişme ve küreselleşme bağlamında eğitim ve eğitim programları: kavramsal bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-110.
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J., & Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behavior in children and youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179-185.
- Pereira, N. S., & Marques – Pinto, A. (2017). Including educational dance in an after – school socio-emotional learning program significantly improves pupils’ self – management and relationship skills? A quasi experimental study. *The Arts in Psychotherapy*, 53, 36-43.
- Roeser, R. W., Eccles, J. S., & Sameroff, A. J. (2000). School as a context of early adolescents’ academic and social – emotional development: A summary of research findings. *The Elementary School Journal*, 100(5), 443-471.
- Rosanbalm, K. (2021). *Social and emotional learning during covid-19 and beyond: Why it matters and how to support it*. Hunt Institute.
- Ross, K. M., & Tolan, P. (2018). Social and emotional learning in adolescence: Testing the CASEL model in a normative sample. *The Journal of Early Adolescence*, 38(8), 1170-1199.

- Strahan, D. B., & Poteat, B. (2020). Middle level students' perceptions of their social and emotional learning: An exploratory study. *RMLE Online*, 43(5), 1-15.
- Suyatno, S., Mardati, A., Wantini, W., Pambudi, D. I., & Amurdawati, G. (2019). The impact of teacher values, classroom atmosphere, and student-teacher relationship towards student attitude during learning process. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 18(8), 54-74.
- Tonga, D. (2017). Rol model olarak sosyal bilgiler öğretmeni. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 17-30.
- Totan, T., & Kabakçı, Ö. F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde sosyal duygusal öğrenme becerilerinin zorbalığı yordama gücü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 575-600.
- Totan, T., & Kabasakal, Z. (2012). Problem çözme becerileri eğitiminin ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin sosyal ve duygusal öğrenme ihtiyaçları ve becerileri üzerine etkisi. *İlköğretim Online*, 11(3), 813-828.
- Türnüklü, A., Şahin, İ., & Öztürk, N. (2002). İlköğretim okullarında, öğrenci, öğretmen, okul yöneticisi ve velilerin çatışma çözüm stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 574-594.
- Türnüklü, A., & Şahin, A. G. İ. (2002). İlköğretim okullarında öğrenci çatışmaları ve öğretmenlerin bu çatışmalarla başa çıkma stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 30(30), 283-302.
- Uşaklı, H. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının ilköğretim öğrencilerine sosyal duygusal öğrenme becerilerini tanıtmalarına ilişkin görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı*, 19-31. <http://dx.doi.org/10.14686.BUEFAD.2015USOSOzelsayi13195>
- Uşaklı, H. (2017). Sosyal duygusal öğrenme nedir? Neden önemlidir (İnsan ilişkilerinde beş duygu alanı). *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-16.
- Van de Sande, M. C., Fekkes, M., Kocken, P. L., Diekstra, R. F., Reis, R., & Gravesteijn, C. (2019). Do universal social and emotional learning programs for secondary school students enhance the competencies they address? A systematic review. *Psychology in the Schools*, 56(10), 1545-1567.
- Wright, P. M., Gordon, B., & Gray, S. (2020). Social and emotional learning in the physical education curriculum. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*.

- Wright, A., Gottfried, M. A., & Le, V. N. (2017). A kindergarten teacher like me: The role of student – teacher race in social – emotional development. *American Educational Research Journal*, 54(1S), 78-101.
- Zins, J. E., Bloodworth, M. R., Weissberg, R. P., & Walberg, H. J. (2007). The scientific base linking social and emotional learning to school success. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 17(2 – 3), 191-210.

SOSYAL DUYUŞSAL ÖĞRENME SÜRECİNDE SINIF YÖNETİMİ

Meltem SÜNKÜR ÇAKMAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle Üniversitesi Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6192-6531
- ❖ Mail: meltem.sunkur@dicle.edu.tr

KAYNAKÇA

- Baker, J. A., Clark, T. P., Maier, K. S., & Viger, S. (2008). The Differential Influence of Instructional Context on the Academic Engagement of Students with Behavior Problems. *Teaching and Teacher Education*, 24, 1876-1883
- Başar, H. (2009). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bierman, K. L., Greenberg M., & Abenavoli, R. (2017). Promoting social and emotional learning in preschool: Programs and practices that work. Robert Wood Johnson Foundation.
- Boyatzis, R. E., & Sala, F. (2004). The Emotional Competence Inventory (ECI). In G. Geher (Ed.), *Measuring Emotional Intelligence: Common Ground and Controversy* (147–180). Nova Science Publishers.
- Bridgeland, J., Bruce, M., & Hariharan, A. (2013). The missing piece: A national teacher survey on how social and emotional learning can empower children and transform schools. (10.06.2023: <http://www.casel.org/library/the-missing-piece>).
- CASEL (2020). Casel's Sel Framework: What Are the Core Competence Areas and Where Are They Promoted? (10.06.2023: <https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/?view=true>).
- Darling-Hammond, L., Ancess, J., & Ort, S. W. (2002). Reinventing high school: Outcomes of the Coalition Campus Project. *American Educational Research Journal*, 39, 639–673.
- Duckworth, A. L., Quinn, P. D., & Tsukayama, E. (2012). What no child left behind leaves behind: The roles of IQ and self-control in predicting standardized achievement test scores and report card grades. *Journal of Educational Psychology*, 104(2), 439-451.
- Dudley, N. M., Orvis, K. A., Lebiecki, J. E., & Cortina, J. M. (2006). A meta-analytic investigation of conscientiousness in the prediction of job performance: Examining the intercorrelations and the incremental validity of narrow traits. *Journal of Applied Psychology*, 91(1), 40-57.
- Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., & Gullotta, T. P. (Eds.). (2015). *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. The Guilford Press.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions. *Child Development*, 82, 405-432.
- Erden, M. (2008). *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdoğan, İ. (2008). *Sınıf Yönetimi-Ders, Konferans, Panel ve Seminer Etkinliklerinde Başarının Yolları* (11. Baskı). İstanbul: Alfa Basın Yayım.
- Evans, G. W., & Kim, P. (2012). Childhood Poverty, Chronic Stress, Self-Regulation, and Coping. *Child Development Perspectives*, 7(1), 43–48.

- Glennie, E. J., Rosen, J. A., Snyder, R., Woods-Murphy, M., & Bassett, K. (2017). Student Social and Emotional Development and Accountability: Perspective of Teachers. National Network of State Teachers of the Year.
- Goleman, D. (2011). Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemli? (Çev. BanubSeçkin Yüksel). Varlık/ Bilim.
- Göl-Güven, Mine. (2021). Çocuklukta Sosyal ve Duygusal Öğrenme. Yeni İnsan Yayınevi.
- Greenberg, M. T., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., & Durlak, J. A. (2017). Social and emotional learning as a public health approach to education. *The Future of Children*, 27(1), 13-32.
- Jones, D. E., Greenberg, M., & Crowley, M. (2015). Early Social-Emotional Functioning and Public Health: The Relationship between Kindergarten Social Competence and Future Wellness. *American Journal of Public Health*, 105, 2283-2290.
- Jones, S. M., Barnes, S. P., Bailey, R., & Doolittle, E. J. (2017). Promoting social and emotional competencies in elementary school. *The Future of Children*, 27(1), 49-72.
- Josephs, R., (1996), Zaman Yönetimi, Çeviren: Özlem Koşar, 2. Baskı, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Kökdemir, D. (2003). "Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Kraft, M. A. (2019). Teacher effects on complex cognitive skills and social-emotional competencies. *Journal of Human Resources*, 54(1), 1-36.
- Kunter, M., & Baumert, J. (2006). Linking TIMSS to Research on Learning and Instruction: A Re-Analysis of the German TIMSS and TIMSS Video Data. In S. J. Howie, & T. Plomp (Eds.), *Learning Mathematics and Science: Lessons Learned from TIMSS* (Pp. 335e351). Leiden: Routledge Falmer.
- Lawson, G. M., McKenzie, M. E., Becker, K. D., Selby, L., & Hoover, S. A. (2018). The Core Components of Evidence-Based Social Emotional Learning Programs. *Prevention Science*, 20(4), 457-467.
- Mathews, S., McIntosh, K., Frank, J. L., & May, S. L. (2014). Critical Features Predicting Sustained Implementation of School-Wide Positive Behavioral Interventions and Supports. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 16(3), 168-178.
- McClelland, M. M., & Cameron, C. E. (2011). Self-regulation and academic achievement in elementary school children. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (133), 29-44.
- McClelland, M. M., Tominey, S. L., Schmitt, S. A., & Duncan, R. (2017). SEL interventions in early childhood. *The Future of Children*, 27(1), 33-47.
- Morgeson, F.P., Reider, M.H., & Campion, M.A. (2005). Selecting individuals in team settings: The importance of social skills, personality

- characteristics, and teamwork knowledge. *Personnel Psychology*, 58(3), 583-611.
- Murphy, P. K., Delli, L. A. M., & Edwards, M. N. (2004). The Good Teacher And Good Teaching: Comparing Beliefs Of SecondGrade Students, Preservice Teachers, And İnservice Teachers. *Journal Of Experimental Education*, 72, 69-92.
- OECD (2015). *Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2018). *Social and emotional skills for student success and well-being: Conceptual Framework for OECD studies on social and emotional skills*.
- Osher, D., Kidron, Y., Brackett, M., Dymnicki, A., Jones, S., & Weissberg, R. P. (2016). Advancing the science and practice of social and emotional learning: Looking back and moving forward. *Review of Research in Education*, 40(1), 644-681.
- Osher, D.; Berg, J. (2018). *School Climate and Social and Emotional Learning: The Integration of Two Approaches*. Edna Bennet Pierce Prevention Research Center, The Pennsylvania State University.
- Partin, T.C., Robertson, R.E., Maggin, D., Oliver, R.M., & Wehby, J.H. (2009). Using Teacher Praise and Opportunities to Respond to Promote Appropriate Student Behavior. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 54, 172 - 178.
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J., & Weissberg, R. P. (2000). Social and Emotional Learning: A Framework for Promoting Mental Health and Reducing Risk Behavior in Children and Youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179–185.
- Pianta, R. C., Hamre, B., & Stuhlman, M. (2003). Relationships between teachers and children. In W. M. Reynolds & G. E. Miller (Eds.), *Comprehensive handbook of psychology* (Vol. 7, pp. 199–234). New York: Wiley
- Portnow, S., Downer, J. T., & Brown, J. (2018). Reductions in aggressive behavior within the context of a universal, social emotional learning program: Classroom-and student-level mechanisms. *Journal of School Psychology*, 68, 38-52.
- Sabancı, A. (2008). Sınıf Yönetiminin Temelleri. M. Çelikten (Ed.) *Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Sınıf Yönetimi (27–56)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Schindler, H. S., Kholoptseva, J., Oh, S. S., Yoshikawa, H., Duncan, G. J., Magnuson, K. A., & Shonkoff, J. P. (2015). Maximizing the potential of early childhood education to prevent externalizing behavior problems: A meta-analysis. *Journal of School Psychology*, 53(3), 243–263.
- Sheridan, S. M., Smith, T. E., Kim, E. M., Beretvas, S. N., & Park, S. (2019). A meta-analysis of family-school interventions and children’s social-emotional functioning: Moderators and components of efficacy. *Review of Educational Research*, 89(2), 296–332.

- Sklad, M., Diekstra, R., De Ritter, M., Ben, J., & Gravesteyn, C. (2012). Effectiveness of school-based universal social, emotional, and behavioral programs: Do they enhance students' development in the area of skill, behavior, and adjustment? *Psychology in the Schools*, 49(9), 892-909
- Şişman, M. ve Turan, S. (Eds.). (2004). *Sınıf Yönetimi*. Asil Yayın Dağıtım.
- Taylor, R. D., Oberle, E., Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2017). Promoting positive youth development through school-based social and emotional learning interventions: A meta-analysis of follow-up effects. *Child Development*, 88(4), 1156-117
- Toprakçı, E. (2017). *Sınıf Yönetimi*. Pegem Yayınevi.
- TÜSİAD (2019). *Sosyal ve Duygusal Öğrenme Becerileri: Yeni Sanayi Devriminin Eşiğinde İş ve Yaşam Yetkinliklerinin Anahtarı raporu*. (18.06.2023:https://tusiad.org/media/k2/items/cache/801a9763089c5c8b56445e86a16fe851_XL.jpg).
- Üstün, A., Nural, E. ve Değer, Ş. (2005). Ortaöğretim Öğretmenlerinin Sınıfta Zaman Yönetimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Trabzon İli Örneği", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 47-66.
- Webster-Stratton, C., Reid, M. J., & Hammond, M. (2004). Treating children with early-onset conduct problems: Intervention outcomes for parent, child, and teacher training. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(1), 105-124.
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. (Eds.). (2015). *Social and emotional learning: Past, present, and future*. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P.
- Weissberg, R. P. (2019). Promoting the Social and Emotional Learning of Millions of School Children. *Perspectives on Psychological Science*, 14(1), 65-69.
- Wigelsworth, M., Lendrum, A., Oldfield, J., Scott, A., ten Bokkel, I., Tate, K., & Emery, C. (2016). The impact of trial stage, developer involvement and international transferability on universal social and emotional learning programme outcomes: A meta-analysis. *Cambridge Journal of Education*, 46(3), 347-376.
- Yalçınkaya, M., & Tonbul, Y. (2002). İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Becerilerine İlişkin Algı ve Gözlemler. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(2), 1-10.
- Zins, J. E., & Elias, M. J. (2007). Social and emotional learning: Promoting the development of all students. *Journal of Educational & Psychological Consultation*, 17(2-3), 233-255.
- Zins, J. E., Weissberg, R. P., Wang, M. C., & Walberg, H. J. (Eds.). (2004). *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* Teachers College Press.

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME VE OKULLARDA ZORBALIĞIN ÖNLENMESİ

Tuba BAĞATARHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Millî Eğitim Bakanlığı, İstiklal Anaokulu, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7885-6496
- ❖ Mail: tuba.bagatarhan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Antoñanzas JL, Ayllón E, Moyano N, Cano J. (2022). School factors associated with perpetrators and victims of direct and indirect bullying among adolescents. *Universitas Psychologica*, 21, 1-14.
- American Psychological Association (2023). Bullying. (12.04.2023: <https://www.apa.org/topics/bullying>).
- Baldry AC. (2004). The impact of direct and indirect bullying on the mental and physical health of Italian youngsters. *Aggressive Behavior*, 30, 343–355. <https://doi.org/10.1002/ab.20043>.
- Barboza G, Schiamberg L, Oehmke J, Korzeniewski S, Post L, Heraux C. (2009). Individual characteristics and the multiple contexts of adolescent bullying: An ecological perspective. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(1), 101-121.
- Baron RA, Richardson DR. (1994). *Human aggression* (2nd ed.). Plenum Press.
- Baştürk Akca E, Sayımer İ, Ergül S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 5(10), 71–86.
- Bradshaw CP. (2015). Translating research to practice in bullying prevention. *American Psychologist*, 70(4), 322. <https://doi.org/10.1037/a0039114>.
- CASEL (2013). *Casel Guide. Effective Social and Emotional Learning Programs (Pre-School and Elementary School Edition)*. (18.03.2023: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED581699.pdf>).
- Cassidy W, Jackson M, Brown KN. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me?: Students' experiences with cyberbullying. *School Psychology International*, 30(4), 383–402.
- Centers for Disease Control and Prevention (2018). *Fast Fact: Preventing Bullying*. (06.04.2023: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/youthviolence/bullyingresearch/fastfact.html>
- Cohen J. (2009). Transforming school climate: Educational and psychoanalytic perspectives. An introduction to a special issue on school climate. *Schools: Studies in Education*, 6(1), 99-103.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2023). *What Is the CASEL Framework?*. (23.03.2023: <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/>).
- Cook CR, Williams KR, Guerra NG, Kim TE, Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly*, 25, 65–83.
- Duran S. (2019). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet sıklığı ve bunların anksiyete ve depresyon ile ilişkisinin incelenmesi: Konya

örneği. Tıpta Uzmanlık Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Durlak JA, Weissberg RP, Dymnicki AB, Taylor RD, Schellinger KB. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82, 405–432.
- Duval S, Wicklund RA. (1972). A theory of objective self awareness. Academic Press.
- Fletcher A, Fitzgerald-Yau N, Jones R, Allen E, Viner RM, Bonell C. (2014). Brief report: Cyberbullying perpetration and its associations with sociodemographics, aggressive behaviour at school, and mental health outcomes. *Journal of Adolescence*, 37, 1393–1398.
- Gaffney H, Ttofi MM, Farrington DP. (2021). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying perpetration and victimization: An updated systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 17(2), e1143.
- Garaigordobil M, Machimbarrena JM. (2019). Victimization and perpetration of bullying/cyberbullying: Connections with emotional and behavioral problems and childhood stress. *Psychosocial Intervention*, 28(2), 67–73.
- Garner PW, Hinton TS. (2010). Emotional display rules and emotion self-regulation: Associations with bullying and victimization in community-based after school programs. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 20(6), 480–496. <https://doi.org/10.1002/casp.1057>.
- Georgiou SN, Charalambous K, Stavrinides P. (2020). Mindfulness, impulsivity, and moral disengagement as parameters of bullying and victimization at school. *Aggressive Behavior*, 46(1), 107–115.
- Gökkaya F, Tekinsav Sütcü S. (2020). Akran zorbalığının ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 40–54.
- Greenberg MT, Weissberg RP, O'Brien MU. ve ark. (2003). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. *The American Psychologist*, 58(6-7), 466–474.
- Guarini A, Passini S, Melotti G, Brighi A. (2012). Risk and protective factors on perpetration of bullying and cyberbullying. *Studia Edukacyjne* Nr, 23, 33–55.
- Hawkins JD, Smith BH, Catalano RF. (2004). Social development and social and emotional learning. (Eds. JE Zins, RP Weissberg, MC Wang, HJ Walberg), *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* içinde (135–150). Teachers College Press.
- Heydenberk RA, Heydenberk WR, Tzenova V. (2006). Conflict resolution

- and bully prevention: Skills for school success. *Conflict Resolution Quarterly*, 24(1), 55–69. <https://doi.org/10.1002/crq.157>
- Hong JS, Espelage DL. (2012). A review of research on Bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 17(4), 311-322.
- Huang YY, Chou C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1581–1590.
- Kavuk Kalender M, Keser H, Tugun V. (2019). Ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık görüşleri, deneyimleri ve müdahale davranışları. *Eğitim ve Bilim*, 44(198), 183–200.
- Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS, Ruan WJ, Simons-Morton B, Scheidt P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, 285(16), 2094–2100.
- Nickerson AB, Mele D, Princiotta D. (2008). Attachment and empathy as predictors of roles as defenders or outsiders in bullying interactions. *Journal of School Psychology*, 46(6), 687–703.
- OECD. (2017). PISA 2015 results (Volume III): Students' well-being. Paris: PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264273856-en>.
- Olweus D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 35(7), 1171–1190.
- Olweus D. (1999). Sweden. (Eds. PK Smith, Y Morita, J Junger-Tas, D Olweus, R Catalano, P Slee), *The nature of school bullying: A cross-national perspective içinde* (7–27). Routledge.
- Olweus D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leaderships*, 60, 12-17.
- Olweus, D. (2010). Bullying in schools: Facts and intervention. *Kriminalistik*, 64(6), 351-361.
- PACER's National Bullying Prevention Center. (2023). What parents should know about bullying. <https://www.pacer.org/bullying/>.
- Palade T, Pascal E. (2023). Reducing bullying through empathy training: The effect of teacher's passive presence. *Behavioral Sciences*, 13(3), 216.
- Paolini A. (2023). Using social emotional learning to prevent school violence. New York: Routledge.
- Pellegrini AD. (2002). Bullying, victimization, and sexual harassment during the transition to middle school. *Educational Psychologist*, 37(3), 151–63.
- Petrie K. (2014). The relationship between school climate and student bullying. *TEACH Journal of Christian Education*, 8(1), 26-35.
- Pirc T, Pečjak S, Podlesek A, Štirn M. (2023). Perceived parenting styles and

- emotional control as predictors of peer bullying involvement. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 15(4), 333–342.
- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki ilköğretim öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 175–189.
- Ragozzino K, Utne O'Brien M. (2009). Social and emotional learning and bullying prevention. (24.05.2023: http://casel.org/downloads/2009_bullyingbrief.pdf).
- Rigby K, Slee P. (2008). Interventions to reduce bullying. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 20(2), 165–183.
- Rivers I, Chesney T, Coyne I. (2011). Cyberbullying. (Eds. CP Monks, I Coyne.), *Bullying in different contexts*, (211–230) içinde. Cambridge University Press.
- Salmivalli C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 15(2), 112–120.
- Safaria T, Lubabin F, Purwandari E. ve ark. (2020). The role of dark triad personality on cyberbullying: Is it still a problem?. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(2), 4256–4260.
- Selkie EM, Fales JL, Moreno MA. (2016). Cyberbullying prevalence among us middle and high school-aged adolescents: A systematic review and quality assessment. *The Journal of Adolescent Health: Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 58(2), 125–133.
- Shriver TP, Weissberg RP. (1996). No new wars!. *Education Week*, 15(34), 33-37.
- Siyez D, Kaya A. (2011). Akran zorbalığı gruplarında empatik eğilim. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23–43.
- Smith BH, Low S. (2013) The role of social-emotional learning in bullying prevention efforts. *Theory into Practice*, 52(4), 280–287.
- Şahin M. (2012). An investigation into the efficiency of empathy training program on preventing bullying in primary schools. *Children and Youth Services Review*, 34(7), 1325-1330.
- Takahashi F, Koseki S, Shimada H. (2009). Developmental trends in children's aggression and social problem-solving. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 265–272.
- Thornberg R, Wegmann B, Wänström L, Bjereld Y, Hong JS. (2022). Associations between student–teacher relationship quality, class climate, and bullying roles: A Bayesian multilevel multinomial logit analysis. *Victims & Offenders*, 17(8), 1196–1223.
- Tural Hesapçioğlu S, Yeşilova H. (2015). Lise öğrencilerinin zorbalığa ve zorbalara ilişkin duyguları, düşünceleri ve tutumları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 284–293.

- Van Noorden TH, Haselager GJ, Cillessen AH, Bukowski WM. (2015). Empathy and involvement in bullying in children and adolescents: A systematic review. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(3), 637–657.
- Vazsonyi AT, Machackova H, Sevcikova A, Smahel D, Cerna A. (2012). Cyberbullying in context: Direct and indirect effects by low self-control across 25 European countries. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 210–227.
- Vieno A, Gini G, Lenzi M, Pozzoli T, Canale N, Santinello M. (2015). Cybervictimization and somatic and psychological symptoms among Italian middle school students. *European Journal of Public Health*, 25(3), 433–437.
- Vreeman RC, Carroll AE. (2007). A systematic review of school-based interventions to prevent bullying. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 161(1), 78–88.
- Warden D, Mackinnon S. (2003). Prosocial children, bullies and victims: An investigation of their sociometric status, empathy and social problem-solving strategies. *Br J Dev Psychol*. 21(3), 367–385.
- Weare K, Nind M. (2011). Mental health promotion and problem prevention in schools: What does the evidence say? *Health Promotion International*, 26(s1), 29–69.
- Wilson D. (2004). The interface of school climate and school connectedness and relationships with aggression and victimization. *The Journal of School Health*, 74(7), 293-299.
- Woods S, Wolke D. (2004). Direct and relational bullying among primary school children and academic achievement. *Journal of School Psychology*, 42(2), 135–155.
- World Health Organization. (2023). VPA Approach. (22.04.2023: <https://www.who.int>).
- Yoon J, Bauman S, Choi T, Hutchinson AS. (2011). How South Korean teachers handle an incident of school bullying. *School Psychology International*, 32(3), 312–329.
- Zins JE, Weissberg RP, Wang MC, Walberg HJ. (Eds.). (2004). *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* New York, NY: Teachers College Press.
- Zhu C, Huang S, Evans R, Zhang W. (2021). Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Front Public Health*. 9, 634909.
- Zych I, Farrington DP, Ttofi MM. (2019). Protective factors against bullying and cyberbullying: A systematic review of meta-analyses. *Aggress Violent Behav.*, 45, 4–19.

SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME VE AKADEMİK BAŞARI

Rukiye AYDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8967-2684
- ❖ Mail: rukiye.aydogan@adu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alzahrani M, Alharbi M, Alodwani A. (2019). The effect of social-emotional competence on children academic achievement and behavioral development. *International Education Studies*, 12(12), 141-149.
- Amalia R, Latifah M. (2019). Parental support, academic emotion, learning strategy, and academic achievement on first year student. *Journal of Family Sciences*, 4(1), 41-53.
- Ashdown DM, Bernard ME. (2012). Can explicit instruction in social and emotional learning skills benefit the social-emotional development, well-being, and academic achievement of young children? *Early Childhood Education Journal*, 39, 397-405.
- Aygün HE, Taşkın ÇŞ. (2022). The effect of social-emotional learning program on social-emotional skills, academic achievement and classroom climate. *Psycho-Educational Research Reviews*, 11(1), 59-76.
- Aygün HE. (2017). Sosyal-duygusal öğrenme programlarının sosyal duygusal öğrenme becerilerinin gelişimine, akademik başarı ve sınıf iklimi algısına etkisi. Doktora Tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim bilimleri enstitüsü. Çanakkale
- Berger C, Alcalay L, Torretti A, Milicic N. (2011). Socio-emotional well-being and academic achievement: Evidence from a multilevel approach. *Psicologia: Reflexao E Critica*, 24, 344-351.
- Corcoran RP, Cheung AC, Kim E, Xie C. (2018). Effective universal school-based social and emotional learning programs for improving academic achievement: A systematic review and meta-analysis of 50 years of research. *Educational Research Review*, 25, 56-72.
- Corcoran RP, O'Flaherty J, Xie C, Cheung AC. (2020). Conceptualizing and measuring social and emotional learning: A systematic review and meta-analysis of moral reasoning and academic achievement, religiosity, political orientation, personality. *Educational Research Review*, 30, 100285.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2023). *Fundamentals of SEL*. <https://casel.org/fundamentals-of-sel/>
- Cristóvão AM, Candeias AA, Verdasca J. (2017). Social and emotional learning and academic achievement in Portuguese schools: A bibliometric study. *Frontiers in psychology*, 8, 1913.

- Cunningham W, Villasenor P. (2014). Employer voices, employer demands, and implications for public skills development policy. World Bank Policy Research Working Paper, (6853).
- Denham SA, Brown C. (2010). "Plays nice with others": Social-emotional learning and academic success. *Early Education and Development*, 21(5), 652-680.
- Demirtaş H, Güneş H. (2002). Eğitim yönetimi ve denetimi sözlüğü. Ankara: Anı yayıncılık.
- Elias MJ. (1997). Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators. Chicago, IL: Association for Supervision and Curriculum Development; 1997.
- Erdoğan, MY. (2006). Yaratıcılık ile öğretmen davranışları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Elektronik sosyal bilimler dergisi*, 5(17), 95-106.
- Fairless ME, Somers CL, Goutman RL, Kevern CA, Pernice FM, Barnett D. (2021). Adolescent achievement: Relative contributions of social emotional learning, self-efficacy, and microsystem supports. *Education and Urban Society*, 53(5), 561-584.
- Is WI, Matters WI. (2019). Social-emotional learning. USA: Committee for Children.
- Jones JL, Jones KA, Vermette PJ. (2009). Using social and emotional learning to foster academic achievement in secondary mathematics. *American Secondary Education*, 4-9.
- Kara, M. (2020). Eğitim paydaşlarının görüşleri doğrultusunda Türk eğitim sisteminin sorunları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1650-1694.
- Lopes PN, Salovey P, Straus R. (2003). Emotional intelligence, personality, and the perceived quality of social relationships. *Personality and Individual Differences*, 35(3), 641-658.
- Mohzan MAM, Hassan N, Halil N. (2013). The influence of emotional intelligence on academic achievement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 90, 303-312.
- McCormick M P, Cappella E, O'Connor EE, McClowry SG. (2015). Social-emotional learning and academic achievement: Using causal methods to explore classroom-level mechanisms. *Aera Open*, 1(3), 2332858415603959.
- Nwadinigwe IP, Azuka-Obieke U. (2012). The impact of emotional intelligence on academic achievement of senior secondary school

- students in Lagos, Nigeria. *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies*, 3(4), 395-401.
- Oyinloye JMA. (2005). *Emotional intelligence. An introduction to general psychology and pastoral counselling*. Lagos: Emaphine Reprographics Ltd.
- Ragozzino K, Resnik H, Utne-O'Brien M, Weissberg RP. (2003). Promoting academic achievement through social and emotional learning. *Educational horizons*, 81(4), 169-171.
- Ranellucci J, Hall NC, Goetz T. (2015). Achievement goals, emotions, learning, and performance: A process model. *Motivation Science*, 1(2), 98.
- Reyes MR, Brackett MA, Rivers SE, White M, Salovey P. (2012). Classroom emotional climate, student engagement, and academic achievement. *Journal of educational psychology*, 104(3), 700.
- Rosenblatt JL, Elias MJ. (2008). Dosage effects of a preventive social-emotional learning intervention on achievement loss associated with middle school transition. *The journal of primary prevention*, 29, 535-555.
- Sarıer Y. (2016). Türkiye'de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: Bir meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 609-627.
- Schonfeld DJ, Adams RE, Fredstrom BK, Weissberg RP, Gilman R, Voyce C, Speese-Linehan D. (2015). Cluster-randomized trial demonstrating impact on academic achievement of elementary social-emotional learning. *School Psychology Quarterly*, 30(3), 406.
- Schonert-Reichl KA. (2017). Social and emotional learning and teachers. *The future of children*, 137-155.
- Steinmayr R, Meißner A, Weidinger AF, Wirthwein L. (2014). *Academic achievement*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Tengey JY. (2016). Social and emotional learning competencies and academic achievement: A study on students in senior high schools in Ghana. *South American Journal of Academic Research*, 3(1), 2.
- Türnüklü A. (2004). Social and emotional learning in schools. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 37, 136– 152.
- Weissberg RP, Resnik H, Payton J, O'Brien MU. (2003). Evaluating social and emotional learning programs. *Educational leadership*, 60(6), 46-50.
- Winne PH, Nesbit JC. (2010). The psychology of academic achievement. *Annual review of psychology*, 61, 653-678.

- Wolman B. (1973). Dictionary of behavioral science. New York: Van Nostrand Company
- Zins JE, Bloodworth MR, Weissberg RP, Walberg HJ. (2004). The scientific base linking social and emotional learning to school success. Building academic success on social and emotional learning: What does the research say, 3, 22.
- Zins JE, Bloodworth MR, Weissberg RP, Walberg HJ. (2007). The scientific base linking social and emotional learning to school success. Journal of educational and psychological consultation, 17(2-3), 191-210.
- Zins JE, Elias MJ. (2007). Social and emotional learning: Promoting the development of all students. Journal of Educational and Psychological consultation, 17(2-3), 233-255.

YAPAY ZEKÂ VE SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME

Lütfi SARAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Yabancı Diller
Yüksekokulu, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2510-0492
- ❖ Mail: lsarac@adu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Arslan, K. (2020). Eğitimde Yapay Zekâ ve Uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11 (1), 71-88.
- Abrahams, L., Pancorbo, G., Primi, R., Santos, D., Kyllonen, P., John, O. P., & De Fruyt, F. (2019). Social-emotional skill assessment in children and adolescents: Advances and challenges in personality, clinical, and educational contexts. *Psychological Assessment*, 31(4), 460–473.
- Azevedo, R., Mudrick, N. V., Taub, M., & Bradbury, A. E. (2019). Self-regulation in computer-assisted learning systems. In *The Cambridge handbook of cognition and education* (pp. 587–618). Cambridge University Press.
- Baker, R. S., & Hawn, A. (2021). Algorithmic bias in education. EdArXiv.
- Berg, J., Osher, D., Same, M. R., Nolan, E., Benson, D., & Jacobs, N. (2017). Identifying, defining, and measuring social and emotional competencies. American Institutes for Research.
- Chernyshenko, O. S., Kankaraš, M., & Drasgow, F. (2018). Social and emotional skills for student success and well-being: Conceptual framework for the OECD study on social and emotional skills. OECD.
- du Boulay, B. (2018). Intelligent tutoring systems that adapt to learner motivation. In S. D. Craig (Ed.), *Tutoring and intelligent tutoring systems* (pp. 104–128). Nova Science.
- Harley, J. M., Lajoie, S. P., Frasson, C., & Hall, N. C. (2017). Developing emotion-aware, advanced learning technologies: A taxonomy of approaches and features. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 27(2), 268–297.
- Holmes, W., & Porayska-Pomsta, K. (Eds.). (2023). *Ethics of artificial intelligence in education*. Taylor & Francis.
- Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2023). *Artificial intelligence in education*. Globethics Publications.
- Joksimovic, S., Siemens, G., Wang, Y. E., Pedro, M. O. Z. S., & Way, J. (2020). Editorial: Beyond cognitive ability. *Journal of Learning Analytics*, 7(1), 1–4.
- Juan Martínez-Miranda, Arantza Aldea, *Emotions in human and artificial intelligence*, *Computers in Human Behavior*, Volume 21, Issue 2, 2005, Pages 323-341, ISSN 0747-5632,
- Kankaraš, M. (2017). Personality matters: Relevance and assessment of personality characteristics. OECD.

Porayska-Pomsta,K., Alcorn, A. M., Avramides, K., Beale, S., Bernardini, S., Foster, M. E., Frauenberger, C., Good,J., Guldberg, K., Keay-Bright,W., Kossyvaki, L., Lemon, O., Mademtzi, M., Menzies, R., Pain, H., Rajendran, G.,Waller, A., Wass, S., & Smith, T. J. (2018). Blending human and artificial intelligence to support autistic children's social communication skills. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction*, 25(6):1–35. <https://doi.org/10.1145/3271484>

Tuomi, I. (2022). Artificial intelligence, 21st century competences, and socio-emotional learning in education: More than high-risk?. *European Journal of Education*, 57(4), 601-619.

YARARLANILAN WEB SİTELERİ

<https://mgiep.unesco.org/article/future-of-education-artificial-intelligence-and-social-and-emotional-learning>

<https://www.nesta.org.uk/team/wayne-holmes/>

<https://www.tmcnet.com/topics/articles/2023/05/23/455955-things-know-howaiprovidesemotionalsupport.htm#:~:text=Through%20sophisticated%20algorithms%2C%20AI%20systems,responses%2C%20providing%20personalized%20emotional%20support.>

<https://moxierobot.com/blogs/news/sel-teaching-with-artificial-intelligence>

<https://ts2.space/en/chatgpt-3-5-and-the-role-of-ai-in-advancing-social-and-emotional-learning/>

**KARŐILAAŐTIRMALI
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ
VE
OKUL YÖNETİMİ**

EDİTÖR

Doç. Dr. Gülyüz DEBEŞ

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

KARŞILAŞTIRMALI TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKUL YÖNETİMİ

Editör

Doç. Dr. Gülyüz DEBEŞ
ORCID (0000-0003-3931-4501)

ISBN: 978-625-6796-03-4
E-ISBN: 978-625-6796-04-1
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub2023229>
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Karşılaştırmalı Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi

DEBEŞ, Gülyüz

1. Basım, 184s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1.Bilim 2. Eğitim 3. Okul 4. Sistem 5. Yönetim

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efekademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efekademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efekademi.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: YÖNETİM SÜREÇLERİ.....	7
<i>Özgür BATUR</i>	
2. BÖLÜM: STRATEJİK YÖNETİM, KARAR VERME VE STRATEJİK DÜŞÜNEBİLME	29
<i>Figen YAMAN LESINGER, Ahmet BOZDOĞAN</i>	
3. BÖLÜM: ÖĞRETİMSSEL LİDERLİK VE ÖRGÜTSEL ÇEKİCİLİK	37
<i>Gülyüz DEBEŞ, Derya CAN KANDİL</i>	
4. BÖLÜM: OKUL YÖNETİMİNDE OTANTİK LİDERLİK.....	49
<i>Muhammet Fatih AYDEMİR</i>	
5. BÖLÜM: OKULA TOPLUMSAL KATILIM	61
<i>Mutlu AYDIN</i>	
6. BÖLÜM: TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL DAYANAKLARI	75
<i>Eda GÜVEN SARI</i>	
7. BÖLÜM: KIBRIS TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİ DÜZENLEYEN TEMEL YASALAR	89
<i>Salih SARPTEN</i>	
8. BÖLÜM: KIBRIS TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN ÖRGÜT YAPISI	103
<i>Salih SARPTEN</i>	
9. BÖLÜM: KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI VE ÖĞRETİM KADEMELERİNE YÖNELİK İNCELEME	115
<i>Betül YIKICI</i>	
10. BÖLÜM: TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKULLA İLGİLİ GÜNCEL TARTIŞMA VE YÖNELİMLER.....	139
<i>Mustafa BOZKUŞ, İbrahim Halil Murat BOZKUŞ, Veysel ÜSTÜNDAŞ</i>	
11. BÖLÜM: KANADA EĞİTİM SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE YÖNELİK ÖNERİLER.....	157
<i>Orhan YİĞİTOĞLU</i>	

YÖNETİM SÜREÇLERİ

Özgür BATUR

- ❖ Kurum Bilgisi: Uluslararası Final Üniversitesi, Girne/KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-5433-6162
- ❖ Mail: ozgur.batur@final.edu.tr

Değerlendirme süreci, örgütsel hedeflere ulaşılabilmesi adına yapılan planlama ve görev dağılımının işlem sürecine ve çıktılara katkısı bağlamında önemlidir. Bu sürecin objektif yürütülebilmesi adına, değerlendirme kriterleri net olarak belirlenmeli, düzeltme yapılabilmesi için takip altında olmalı ve sürecin kendisi işgörenlerin güdülenme düzeyini olumsuz etkileyecek şekilde olmamalıdır (Başaran ve Çınkır, 2013; İnanan, 2022). Örgüt içi faaliyetlere yönelik daha demokratik, planlı ve sistemli yürütülmesi gereken değerlendirme sürecinde karşılaşılan bazı sorunlar; a) her duruma uyumlu olmayan standart bir kriter uygulanması, b) kayırmacılık veya mevcut durumdan daha yüksek değerlendirme, c) hale etkisi olarak adlandırılan işgörenin öz alanı ve diğer alanlarda üst düzey görme beklentisi, d) subjektif yaklaşım, e) her çalışanın ölçütünü ortalama olarak değerlendirme şeklinde ifade edilmiştir (Açıl, 2020).

Değerlendirme sürecinin, sadece yönetim süreçlerinin son basamağı olarak değil, her bir basamağı ve toplam etkisinin değerlendirilmesi olarak görülmesi gerekmektedir. Tüm katmanların ortak katılımı ile rasyonelleştirilerek, hem örgütsel verimliliği hem de yönetsel etkiliği arttıracak bir etki sağlanması ancak bu şekilde mümkündür.

KAYNAKLAR

- Açıl, Y. (2020). Okul yönetiminde yönetim süreçlerinin etkililiği ile örgütsel adalet arasındaki ilişki [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Akçadağ, T. (2014). Yönetim süreçleri. Sarpkaya, R. (Ed.) Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi (ss. 17-196) içinde. Anı Yayıncılık.
- Akçay, C. (2013). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Kriter Yayınları.
- Akyol, B. ve Akçay, C. (2013). Yönetim süreçlerinde örgütsel adalet ölçüğü: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. The Journal of Academic Social Science Studies, 6(5), 147-164. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1328>
- Aydın, E. (2019). Temel eğitim kurumları yöneticilerinin görüşlerine göre yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Aydın, M. (2007). Eğitim yönetimi. Hatipoğlu Yayıncılık.
- Aydın, S. (2019). Öğretmenlerin görüşlerine göre okul yöneticilerinin yönetim süreçlerini kullanma becerilerinin okul iklimine etkisi (Kocaeli İli Örneği). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

- Balcı, A. (2010). Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü. Pegem Akademi.
- Başaran, İ. E. (1996). Türkiye eğitim sistemi. Yargıcı Matbaası.
- Başaran, İ.E. ve Çinkır, Ş. (2013). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Siyasal Yayınevi.
- Bolat, T., Seymen, A., Bolat, O.İ. ve Erdem, B. (2016). Yönetim ve organizasyon. (6. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Bursalıoğlu, Z. (2015). Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış (19. Baskı). Pegem Akademi.
- Coşkun, Z. (2006). Okul müdürlerinin yönetim süreçleriyle ilgili davranışlarının öğretmenlerin verimliliği üzerine etkisi konusunda öğretmen ve okul müdürlerinin görüşleri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Deliveli, K. ve Kırıl, E. (2019). Yönetim süreçleri. Cemaloğlu, N. ve Özdemir, M. (Ed.) Eğitim yönetimi (ss.161-221) içinde. Pegem Akademi. <http://dx.doi.org/10.14527/9786052415306>
- Demir, E. (2019). Yönetim süreçleri bağlamında bilgievlerinin incelenmesi: Küçükçekmece Belediyesi Örneği [Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Eren, E. (2003). Yönetim ve organizasyon. (6. Baskı). Beta Yayınları
- Ertürk, M. (2013) İşletmelerde yönetim ve organizasyon (7. Baskı). Beta Yayınları.
- Genç, N. (2017). Yönetim ve organizasyon: Çağdaş sistemler ve yaklaşımlar (5. basım). Seçkin Yayıncılık.
- Gülşen, C. ve Gökkyer, N. (2015). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. Anı Yayıncılık.
- Gümüş, E. ve Şişman, M. (2012). Eğitim ekonomisi ve planlaması. Pegem Akademi.
- Hoy, W.K. & Miskel, C.G. (2015). Eğitim yönetimi teori, araştırma ve uygulama. (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel.
- İnanan, T. (2022). Öğretmen görüşleri çerçevesinde okul yönetim süreçlerinin etkililiği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Kaya, A. (2013). Kişiler arası ilişkiler ve etkili iletişim (5. Baskı).Pegem Akademi.
- Kaya, Y. K. (1999). Eğitim yönetimi: Kuram ve Türkiye'deki uygulama. Bilim Yayınları.

- Keskinkılıç, K. (2011). Yönetim Süreçleri (2. Baskı). K. Keskinkılıç, (Ed.), Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi, 6. Baskı (ss. 69-122) içinde. Pegem A Yayıncılık.
- Özdemir, M. (2016). Yönetim süreçleri. U. Akın (Ed.), Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi (ss. 153-177) içinde. Pegem Akademi.
- Sertkaya, F. (2016). Zümre öğretmenler kurulu çalışmalarının yönetim süreçleri açısından değerlendirilmesi [Yayımlanmamış yüksekisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Şişman, M., (2020). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi (12. Baskı). Pegem Akademi.
- Taymaz, H. (2011). Eğitim sisteminde teftiş: Kavramlar, ilkeler, yöntemler. Pegem Akademi.
- TDK, (2018). Türk Dil Kurumu.
- Tofur, S. ve Yıldırım, R. (2021). Okul müdürlerinin okul yönetim süreçleriyle ilgili görüşlerinin incelenmesi (Demirci İlçesi Örneği). Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 20(78): 961-987. <http://dx.doi.org/10.17755/esosder.823787>
- Tortop, N., İşbir, E. G., Aykaç, B., Yayman, H., ve Özer, M. A. (2010). Yönetim bilimi. Nobel Yayıncılık.
- Tosun, K. (1992). İşletme yönetimi. Savaş Yayınları.
- Tutar, H. (2009) Örgütsel iletişim, (2. Baskı). Seçkin Yayınları.
- Türk, M., S. ve Aydoğan, E. (2008). Kişiler arası iletişim ve empati. Şimşek, M., Ş. ve Çelik, A. (Ed.), Çağdaş yönetim ve örgütsel başarımlar (1. Baskı) (ss. 167-184) içinde. Eğitim Kitapevi Yayınları.
- Uslu, Y. (2017). Modern işletme, (1. Baskı). Eğitim Yayınevi.

STRATEJİK YÖNETİM, KARAR VERME VE STRATEJİK DÜŞÜNEBİLME

Figen YAMAN LESINGER

- ❖ Kurum Bilgisi: KNK Global Medya, Lefkoşa/KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-9556-4305
- ❖ Mail: figenyamandd@gmail.com

Ahmet BOZDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi, Güzelyurt/KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-5609-6975
- ❖ Mail: ahmetbozdogan1612@gmail.com

KAYNAKLAR

- Acuner, Ş., 2004. Stratejik Karar Alma Sürecinde Risk Yönetimi-Verimlilik Dergisi.
- Çelik, V., (1994), Etkili Bir Okul İçin Stratejik Yönetim.
- Çoban B., Karakaya Y.E., (2010). Geleceği Planlamada Stratejik Yönetim ve Swot Analizi: Kavramsal Yaklaşımlar.
- Güçlü, N., 2003. Stratejik Yönetim. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 23, Sayı 2
- Özgür, H., 2004. Kamu Örgütlerinde Stratejik Yönetim.
- Peters, T.J., Waterman R.H., (1987), Yönetme ve Yükseltme Sanatı: Mükemmeli Arayışı
- Şimşek, O.N., Akgün, A., 2019. Stratejik Karar Verme Sürecinde Sezginin Önemi: Kavramsal Bir Çalışma.
- Uygur, M., 2016. İşletmelerde Stratejik Karar Verme Süreci Ve Başarısını Etkileyen Temel Faktörler.

ÖĞRETİMSEL LİDERLİK VE ÖRGÜTSEL ÇEKİCİLİK*

Gülyüz DEBEŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ada Kent Üniversitesi, Gazimağusa/KKTC
- ❖ ORCID: 000-0003-3931-4501
- ❖ Mail: gulyuz.debes@adakent.edu.tr

Derya CAN KANDİL

- ❖ Kurum Bilgisi: KKTC Milli Eğitim, Lefkoşa/KKTC
- ❖ Mail: deryacankandil@gmail.com

*: Bu kitap bölümü Derya CAN KANDİL'in Gülyüz DEBEŞ danışmanlığında tamamladığı tez çalışmasından üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akman, Y. (2017). Örgütsel Çekicilik Örgütsel imaj ve Örgütsel Sadakat arasındaki İlişkilerin Öğretmen Görüşlerine göre incelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi , Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Aydın , M. (2014). Çağdaş Eğitim Denetimi. Ankara Gazi .
- Aydın, M. (2017). Ortaöğretim Müdürlerinin Öğretim Liderliği Davranışlarının İncelenmesi(Gaziantep örneği). Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Cheng, Y. (2005). New Paradigm for Re-Engineering Education: Globalization, Localization and Individualization. Springer.
- Çelik, V. (2013). Eğitimsel Liderlik. Ankara: Pegem Akademi.
- Debeş, G., & Obuz, E. (2022). Liderlik. In A. K. Namlı (Ed.), Eğitimin Kavramsal Temmelleri- 7. İstanbul, Türkiye: Efe Akademik Yayıncılık.
- Dural, S., Aslan, G., Alınç, M., & Araza, A. (2014, Temmuz 1). Örgütsel Çekicilik bir Ölçek Uyarlama Çalışması. 15(2), pp. 141-154.
- EURYDICE, 2018; MEB TTKB, 2021; T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2019; UNESCO, 2017). Retrieved 2023, from (EURYDICE, 2018; MEB TTKB, 2021; T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2019; UNESCO, 2017)
- Fındıkçı, İ. (2012). Hizmetkar Liderlik. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Gürsel, M. (2013). Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi (10.baskı ed.). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kandil, D. C. (2021, Ocak). Öğretimsel Liderlik ve Örgütsel Çekicilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: KKTC M.Liseleri Öğretmenleri Üzerinde Görgül Bir Araştırma. Lefkoşa, KKTC.
- Karcıoğlu, F., & Aykanat, Z. (2012). “Örgüt İklimi Ve Örgütsel İletişim: Ardahan Üniversitesi ve Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Arasında Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, ra, International Journal of Social Science,, 5(7), 421-436.

- Kök, S., & Özcan, B. (2012). Örgüt Kültürünün Oluşumunda Etkili Olan Faktörler ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi:Bankacılık Sektöründe bir Araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), 113-131.
- Krug, S. (1992, JUN 21). Instructional Leadership, School Instructional Climate, and Student Learning Outcomes. Project Report. ERIC Number: ED359668.
- Memduhoğlu, H. B., & Yılmaz, K. (Eds.). (2019). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi* (9. ed.). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Özcan, M. (2019). Türk Eğitim Sistemi ve Okulla İlgili Güncel Tartışma. In H. B. Memduhoğlu, & K. Yılmaz (Ed.), *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Özdemir, S. (Ed.). (2021). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Pegem Yayınları.
- Prytula, M., Noonan, B., & Hellsten, L. (2013, March). Toward Instructional Leadership: Principals' Perceptions of Large-Scale Assessment in Schools. Canada: Canadian Journal of Educational Administration and Policy, n140 Mar 2013.
- Şişman, M. (2007). *Örgütler ve kültürler*. Ankara : Pegem Akademi.
- Tutan, A., Tuna, C., & Demir, M. (2020, Haziran). Okul Müdürlerinin Öğretim Liderliği Rollerini Yerine Getirme Düzeyi. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(1).
- TDK(Türk Dil Kurumu), (2017). *Türkçe Sözlük*.
- Yenipınar, Ş., & Yıldırım, K. (2022). Öğretim liderliği ve öğrencilerin liderlik Becerilerini edinmesi Arasındaki İlişkide Okulun Bağlamsal Niteliklerinin Aracı Etkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Yıldız, S., & Sivrikaya, K. (2017). Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışları ile İş Tatmini Özelliklerine İlişkin Öğretmen Görüşleriİstanbul İli Bayrampaşaİlçesi Örneği. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi,(Özel sayı)*, pp. 323-326.

Yılmaz, E., & Kurşun, A. T. (2015, nisan). Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışları ile Öğretmenlerin Akademik İyimserlik Düzeyleri arasındaki ilişki. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*. 2(1), 41-57.

OKUL YÖNETİMİNDE OTANTİK LİDERLİK

Muhammet Fatih AYDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: MEB. Kirazlı Orhan Seyfi Orhan Ortaokulu, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ Mail: mfaydemir@yandex.com

KAYNAKLAR

- Akgündüz, Yılmaz; Konaklama İşletmelerinde Otantik Liderlik ve Öz Yeterlilik Arasındaki İlişkinin Analizi, (Danışman: Prof. Dr. Özkan Tütüncü), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Programı, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2012.
- Coşar, Serkan., Tabak, Akif. Ve Polat, M.; Otantik Liderlik, A. Tabak, H. Şeşen, ve T. Türköz, (edt.), Liderlikte Güncel Yaklaşımlar ve Uygulamada Kullanabilecek Ölçekler (193-226), Ankara 2012.
- Gül, Hasan Ve Alacalar, Arzu; “Otantik Liderlik ile İzleyicilerin Duygusal Bağlılıkları ve Performansları Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.5, 2014.
- Karatürk H. E., “Otantik Liderlik Ve Psikolojik Sermaye Arasındaki ilişkiye Yönelik Bir Alan Araştırması” Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı 2015-Y1-048
- Keser S., Kocabaş İ./ “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Otantik Liderlik ve Psikolojik Sermaye Özelliklerinin Karşılaştırılması” Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 2014, Cilt 20, Sayı 1, ss: 1-22
- Kıyık Kıcı, Güzin Ve Paşaoğlu, Didem; “Otantik Liderliğin Akademik Platformda Lider Boyutu Açısından İncelenmesi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014.
- Okçu, V. Anık, S. (2017) Okul Yöneticilerinin Otantik Liderlik Davranışları İle Öğretmenlerin Motivasyon Ve Mobbing Yaşama Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi. 2017 – 5(2), 63-85
- Özerten, K. N., Ve Otrar, M., “Okul Yöneticilerinin Algılanan Otantik Liderlik Özelliklerinin Öğretmenlerin Mesleki Motivasyonlarını Yordama Gücü” Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2019 7(1) 247–254
- Tabak, Akif, Polat, Mustafa, Coşar, Serkan Ve Türköz, Tolga; “Otantik Liderlik Ölçeği: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması”, “İş Gücü” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, S.4, 2012.
- Tabak, Akif, Kızıloğlu, Ali Ve Türköz, Tolga; “Örtülü Liderliğin Geliştirme Çalışması”, ODTÜ Gelişme Dergisi, S.40, 2010.
- Topaloğlu, T, Özer, P . (2015). Psikolojik Sermaye İle İş Performansı Arasındaki İlişkiye Otantik Liderliğin Düzenleyici Etkisi. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 6 (1), 156-171. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/oybd/issue/16343/171152>

Yaşbay,Havva. Otantik Liderlik Ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi,2011

Yeşiltaş, Murat, Kanten, Pelin Ve Sormaz, Ümit; “Otantik Liderlik Tarzının Prososyal Hizmet Davranışları Üzerindeki Etkisi: Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 2013.

OKULA TOPLUMSAL KATILIM

Mutlu AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: MEB Paşabahçe Ahmet Ferit İnal Anadolu Lisesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9018-3899
- ❖ Mail: mmutluaydin@gmail.com

KAYNAKLAR

- Barber, Benjamin. 1984. *Strong Democracy*. Berkeley: University of California Press.
- Bertlek, S. B. (2012). Sivil toplum ve eğitim. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum. 1(1), 233-235.
- Blank, M. J., A. Melaville, and B. P. Shah. 2003. *Making the Difference: Research and Practice in Community Schools*. Washington, DC: Coalition for Community Schools, Institute for Educational Leadership. Downloadable PDF available at www.communityschools.org/CCSFullReport.pdf.
- Comer, J. P., and N. M. Haynes. 1992. *Summary of School Development Program Effects*. New Haven, CT: Yale Child Study Center.,
- Epstein, J. L., L. Clark, K. C. Salinas, and M. G. Sanders. 1997. "Scaling Up School-Family-Community Connections in Baltimore: Effects on Student Achievement and Attendance." Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Chicago, IL.
- Henderson, A. T., K. L. Mapp, V. R. Johnson, and D. Davies. 2007. *Beyond the Bake Sale: The Essential Guide to Family-School Partnerships*. New York: The New Press.
- MEB (2010). Millî Eğitim müdürlükleri ile sivil toplum kuruluşlarının ilişkisi (Ortaöğretim Projesi), Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED).
- Mundy, K., & Murphy, L. (2001). Transnational advocacy, global civil society? Emerging evidence from the field of education. *Comparative Education Review*, 45,1, 85–126.
- Naylor, R. & Ndaruhutse, S. (2014). Non-government organizations as donors to education (Education for All Global Monitoring Report, Education for All 2000-2015: achievements and challenges), UNESCO. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232479>
- Sebring, P. B., E. Allensworth, A. S. Bryk, J. Q. Easton, and S. Luppescu. 2006. *The Essential Supports for School Improvement*. Chicago: Consortium on Chicago School Research at the University of Chicago.
- Warren, M., and K. Mapp. 2011. *A Match on Dry Grass: Community Organizing as a Catalyst for School Reform*. Oxford: The Oxford University Press.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YASAL DAYANAKLARI

Eda GÜVEN SARI

- ❖ Kurum Bilgisi: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2779-7227
- ❖ Mail: edasari@isparta.edu.tr

iyileştirme yoluna gidilmesi, farklı bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkların giderilerek tüm öğrencilere eşit imkanlar sunulması, yeterli öğretmen ataması yapılması, gerekli araç gereçlerin sağlanması, müfredatın güncellenmesi, işbirliği, eleştirel düşünme, yaratıcılık, iletişim, problem çözme, küresel yetkinlikler ve finansal okuryazarlık, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, esneklik ve uyum sağlayabilme gibi 21. yüzyılın yetkinliklerinin kazandırılmasına değinilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ada S. ve Baysal, Z. N. (2013). Eğitim yapıları ve yönetimleri açısından çeşitli ülkelere bir bakış. (Ed. Ada, S. ve Baysal, Z. N., (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Akça, Y., Şahan, G. ve Tural, A. (2017). Türkiye'nin kalkınma planlarında eğitim politikalarının değerlendirilmesi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Özel Sayı 2, 394-403.
- Başaran, İ. E. ve Çinkır, Ş. (2013). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. (4. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bilge, N. (2003). Hukuk başlangıcı: Hukukun temel kavram ve kurumları. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bursalıoğlu, Z. (1970). Eğitim örgütlerine sistem yaklaşımı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1(3), 57-64.
- Can, N., ve Çelikten, M. (2000). Türkiye'de eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi süreci. Milli Eğitim Dergisi, 148(8), 43-50.
- Demirel, R. (2009). Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Atatürk Dönemi uygulamalar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Dill, J. S. (2007). Durkheim and Dewey and the challenge of contemporary moral education. Journal of Moral Education, 36(2), 221-237. <https://templeton.eastern.edu/sites/default/files/inline-files/Durkheim-and-Dewey-and-the-Challenge-of-Contemporary-Moral-Education.pdf> adresinden 12.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Ertürk, S. (1972). Eğitimde program geliştirme. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, S. (2012). Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi. (Ed. Özdemir, S.). Ankara: Pegem Akademi.
- Palazoğlu, A. B., (1995). Atatürk ilkeleri, Ankara: Türk Hava Kurumu Yayınları.

Toprakçı, E., Yücel, H., Bilbay, A., Bağcıvan, E., Çakırer, İ. ve Bayraktutan, İ. (2010). Öğretmen ve öğretmen adaylarının Türk millî eğitiminin genel amaç ve ilkelerinden haberdarlık düzeyleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 971-999.

Uluğ, F. (1999). Meslek eğitimi ağırlıklı ortaöğretim için yapısal yönelimler: 16. Milli Eğitim Şurasına yönelik bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(17), 37-51.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL - 1:

<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf> adresinden 01.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL - 2:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=430&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3> adresinden 03.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL - 3: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf> adresinden 03.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL - 4: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2547.pdf> adresinden 04.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL - 5: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3308.pdf> adresinden 15.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL - 6: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5580.pdf> adresinden 16.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL-7: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110914-1.htm> adresinden 13.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL-8: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%B6netmelik> adresinden 13.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL-9:

<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=19846&MevzuatTertip=5> adresinden 13.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

URL-10: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/07/Strateji-ve-Butce-Baskanligi-2019-2023-Stratejik-Plani-28072021.pdf> adresinden 15.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

KIBRIS TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİ DÜZENLEYEN TEMEL YASALAR

Salih SARPTEN

- ❖ Kurum Bilgisi: KKTC Milli Eğitim Bakanlığı, Lefkoşa / KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-0311-8341
- ❖ Mail: ssarpten@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akyüz, Y. (2006). “Çağdaş anlamda Türkiye’de öğretmenin saygınlığı kavramının doğuşuna eleştirel bir bakış. Eğitime Bakış Dergisi. Eğitim Bir-Sen Yayınları. 5, 3-8.
- Milli Eğitim Bakanlığı – MEB. (2023). Kıbrıs Türk eğitim sistemi eğitim mevzuatı. 25/08/2023: <http://www.mebnet.net/node/47>
- Okçu, Ö. (2007). Eğitim hakkı ve tarihsel gelişimi . Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 4 (1)

KIBRIS TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN ÖRGÜT YAPISI

Salih SARPTEN

- ❖ Kurum Bilgisi: KKTC Milli Eğitim Bakanlığı, Lefkoşa / KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-0311-8341
- ❖ Mail: ssarpten@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Arslan, N. T. (2004). Örgütsel performansı belirleyici bir etmen olarak örgüt kültürü ve iklimi hakkında bir değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1), 203-228.
- Atatürk Öğretmen Akademisi – AÖA. (2023). Tarihçe. 25/08/2023: <http://www.aoa.edu.tr/page.aspx?id=125>
- Aytaç, T. (2000). Okul merkezli yönetim. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Aytekin, H. (1993). *KKTC Eğitim Sisteminde Yapısal Dönüşüm*. Lefkoşa: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdoğan, İ.(2010). Eğitim ve okul yönetimi. (8. Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Milli Eğitim Bakanlığı – MEB. (2023). Milli eğitim sisteminin genel yapısı. 25/08/2023: <http://www.mebnet.net/node/35>
- Sarpten, S. (2020). Kıbrıs Türk eğitim sisteminin tarihsel gelişimi, şura kararları ve eğitim politikaları. (1. Basım). Lefkoşa: Işık Kitapevi.
- Sarpten, S. (2021). Social and emotional learning at the primary education level of the Cyprus Turkish educational system. *International Journal of Global Education (IJGE)*, 6(1), 25-35.
- Schein, E.H. (1978) *Career Dynamics: Matching Individual and Organizational Needs*. Addison-Wesley Publishing Company, Boston.
- Shapiro, E. S., Dupaul, G. J., Bradley, K. L., & Bailey, L. T. (1996). A school-based consultation program for service delivery to middle school students with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal Of Emotional And Behavioral Disorders*, 4(2), 73-81.
- Yükseköğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu – YÖDAK. (2023). Üniversitelerimiz. 25/08/2023: <https://yodak.gov.ct.tr>.

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI VE ÖĞRETİM KADEMELERİNE YÖNELİK İNCELEME

Betül YIKICI

- ❖ Kurum Bilgisi: Girne Üniversitesi, Girne/KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0001-8364-7827
- ❖ Mail: betulyikici@hotmail.com

Ortaokullarda ve tüm lise türlerinde ‘ders saati süresi’ 40 dakikadır. Dersler programdaki ağırlıkları gözetilerek haftanın beş gününe yayılacak şekilde uygulanır (KKTCMEB, 2023-24 Öğretim Yılı Resmi ve Özel Okullar Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi, 2023). Günlük 7 saat, haftalık 35 saatlik ders programı uygulanmaktadır. Öğrenciler için haftalık ders saati; Dersler sabah saat 7.55’te başlar ve on beşer dakikalık iki teneffüs verilerek yedi ders yapılır ve 13.05’te de sona ermektedir. Daha önceleri sadece pazartesi günleri öğleden sonra kolej ve meslek liselerinde 3 saatlik program uygulanırken, 2021 – 2022 Öğretim Yılı’ndan itibaren tüm Ortaöğretim okullarında pazartesi günü 3 saatlik eğitsel kol çalışmaları uygulanmaya başlanmıştır. 2023-24 öğretim yılından itibaren tüm ortaöğretim kurumlarında 39 saatlik ders programı uygulanacaktır. Pazartesi ve salı günleri öğleden sonra 2. saatlik program uygulanacaktır. Dersler öğleden sonra 14.00’te başlayıp ve 15.20’de sona erecektir. Okul idaresi, öğrencilerin ilgilerine göre belirleyeceği farklı aktiviteleri haftanın diğer öğleden sonraki günlerinde yapabilir (KKTCMEB ,2023).

SONUÇ

KKTC’de eğitim-öğretim Milli Eğitim Temel Yasası esasları doğrultusunda sürdürülmektedir. KKTC de kendine özgü siyasal, ekonomik ve toplumsal koşulları eğitim sistemini belirlemede etkili olmuştur. Eğitim - öğretim etkinlikleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. KKTC eğitiminin her basamağında ve türünde Atatürk İlke ve Devrimleri ile Atatürk milliyetçiliği temel alınmıştır. Kıbrıs Türk kültürünün korunup geliştirilmesi esas alınarak eğitim Türkçe yapılmaktadır. Kıbrıs Türk Milli Eğitim sistemi nin Türkiye’deki eğitim sistemi ile uyumlu olması gözetilmektedir.

KAYNAKLAR

Ada, S., & Baysal, N. (2013 2. Baskı). Türk Eğitim Sistemi 2. Bölüm. Editör Sefer Ada, & Nurdan Baysal içinde, Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış (s. 37-98). Ankara: Pagem Akademi.

Akkaya, B., Açıslı, S., & İsmet, E. (2022, July 22). Examining and Comparison of Education and Training Systems from Pre-School to High School in Türkiye and the Turkish Republic of Northern Cyprus, States of the Turkic World. *Asian Journal of Contemporary Education*, 6(2), s. 116-135.

- Çağlar, M., & Reis, O. (2007). Eğitimde paradigmatik Dönüşümler Sürecinde Çağdaş ve Küryerel Eğitim Planlaması. Ankara: pageam A Yayıncılık.
- Dönertaş, A. B. (2023). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi. Ed.Önder Baltacı (Dü.) içinde, Eğitim Bilimleri Araştırmaları II (s. 85-116). Gaziantep: ÖZGÜR Yayınları.
- DPÖ. (2023, Temmuz 30). Devlet Planlama Örgütü Ekonomik Ve Sosyal Göstergeler. Lefkoşa, KKTC. <https://www.devplan.org/Eco-sos/Book/SEG-2021.pdf> adresinden alındı
- Erden, H., & Erden, A. (2019). KKTC Eğitim Sisteminde Yaşanan Güncel Sorunlar. Sakarya University Journal of Education, s. 283-303. doi:Doi: 10.19126/suje.516474
- Florian, L. (2008). Special or Inclusive Education:Future Trends. British Journal of Special Education, 35(4), 202-208.
- Hazar, N. (2021). Eğitimde Güncel Sorunlar KKTC örneği. Ankara: Tulpars Yayınları.
- Karasel Ayda, N. (2022). TC_KKTC Eğitim Sisteminin Genel Yapısı İçinde Öğretmen Yetiştirme ve Hizmetiçi Eğitim Uygulamaları. O. Vaiz, & Ed. Osman Vaiz (Dü.) içinde, Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri (s. 235-248). Ankara: Eğiten Kitap.
- KKTC Milli Eğitim Bakanlığı. (1986). Zorunlu Eğitim Tüzüğü. Ağustos 2, 2023 tarihinde<http://www.mebnet.net/sites/default/files/tuzukler/ae656-86.pdf> adresinden alındı
- KKTC Milli Eğitim Bakanlığı. (2023, Ocak). 2022-2023 Öğretim Yılı İlkokul 5. Sınıflar KGS (Kolej Giriş Sınavları)KILAVUZ KİTAPÇIĞI. Ağustos 1, 2023 tarihinde <http://www.mebnet.net/sites/default/files/KGS-2023.pdf> adresinden alındı
- KKTC Milli Eğitim Yasası. (1986).
- KKTC. (1985). Anayasa.
- KKTC.(1986). Milli Eğitim Yasası.
- KKTC. (1985). Öğretmenler Yasası
- KKTCMEKB. (2023b, Temmuz 26). Milli Eğitim Yasası. <http://www.mebnet.net/node/41> adresinden alındı.
- KKTCMEB. (2023a, Temmuz). Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı. Temmuz 26, 2023 tarihinde <http://www.mebnet.net/node/35> adresinden alındı

- KKTCMEB. (2023b, Ağustos). Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı. Ağustos 11, 2023 tarihinde <http://www.mebnet.net/node/35> adresinden alındı
- KKTCMEB. (2023c Ağustos). Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı. Ağustos 11 <http://www.mebnet.net/node/35> adresinden alındı
- KKTCMEKB. (2016). Temel Eğitim Programı. Ağustos 2, 2023 tarihinde <http://tepgp.emu.edu.tr/TEPGPg.pdf> adresinden alındı
- KKTC Milli Eğitim Bakanlığı. (2023, Ocak). 2022-2023 Öğretim Yılı İlkokul 5. Sınıflar KGS (Kolej Giriş Sınavları) KILAVUZ KİTAPÇIĞI. Ağustos 1, 2023 tarihinde <http://www.mebnet.net/sites/default/files/KGS-2023.pdf> adresinden alındı
- KKTC Milli Eğitim Yasası. (1986).
- KKTCMEB. (2022). 2022 - 2023 Öğretim Yılı İlköğretim ve Genel Ortaöğretim Kademesi Resmi ve Özel Okulların Haftalık Ders Dağılım Çizelgeleri.
- KKTCMEB. (2023, Eylül 1). 2023-24 Öğretim Yılı Resmi ve Özel Okullar Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi. Iefkoşa, KKTC: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- KKTCMEB. (2023). Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitimi Yasası. Temmuz 27, 2023 tarihinde <http://www.mebnet.net/sites/default/files/yasalar/24-2022.pdf> adresinden alındı
- KTOEÖS Yasalar Kitapçığı, 1999
- MEKB Talim ve Terbiye Dairesi. (2005). Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi. Iefkoşa:
- Mertkan, Ş. (2011). Tension in Leadership Development: Headteacher's experience in North Cyprus. *School Leadership and Management*, 31(1), s. 79-90.
- Mertkan, Ş. (2014). In Search of Leadership: What happened to Management? *Educational Management Administration & Leadership*, 42(2), 226-242.
- Milli Eğitim Bakanlığı EOHD. (2023, Temmuz 31). Eğitim ortak Hizmetler Dairesi Kuruluş Görev Çalışma Esasları Yasası. <http://www.mebnet.net/sites/default/files/yasalar/56-1993.pdf> adresinden alındı

- Milli Eğitim Bakanlığı (2023 Ağustos 11) Yüksek Öğretim Yasası <http://www.mebnet.net/sites/default/files/yasalar/65-2005-2.pdf> adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı, E. (Aralık 2021). 2022-23 İstatistik Yıllığı.
- Sarpten, S. (2020). Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi, Şura kararları ve Eğitim Politikaları. Lefkoşa: Işık kitapevi yayınları
- Şişman, M. (2012). Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi. Pagem AKademi.
- Öğretmenler (Değişiklik) Yasası. (2023, Mayıs 30).
- Resmi Gazete. (2023, Ocak 223). 2023 Mali Yılı Bütçe Yasası. Ağustos 2, 2023 tarihinde https://www.kibrispostasi.com/upload/attachments/v2/1598_K3qb9He0EmS3KpIhErk
- Vaiz, O. (2022). Eğitim Ve Eğitim Sistemi. 1.Bölüm.Ed.Vaiz,O içinde, Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri (s. 3-8). Ankara: Eğiten Kİtap Yayıncılık.
- Vaiz, O., Bahçelerli, N., & Yeşilada , A. (2022). Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Eğitim Sistemlerinin genel yapısı İçinde Yönetici ve Denetmen Olma kriterlerinin karşılaştırılması ve mesleki Gelişim 4. Bölüm. Ed. Vaiz, O. içinde, Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri (s. 253-258). Ankara: Eğiten Kitap.
- Yalçın, O., & Ayan, M. (2020, Şubat). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetiİ (KKTC), Türkiye ve İsveç ,Eğitim Ve Eğitim Denetimi Sistemlerinin Karşılaştırılması. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching, 9(1), s. 12-26.
- Yıkıcı, B. (2019, Ocak). Yayınlanmamış doktora tezi. Okul Yöneticilerinin Okul Gelişimi ve Stratejik Planlamadaki Hazır Bulunuşluğunun Paydaşlara Göre Değerlendirilmesi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi. Ağustos 11, 2023 tarihinde <http://library.neu.edu.tr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?bib=289116> adresinden alındı
- Yıkıcı, B., Altınay, Z., Altınay, F., & Dağlı, G. (2016). The Evaluation of Strategies Used to Improve Teaching an learning in Education. Anthropoloist, 23(3), s. 462-479.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKULLA İLGİLİ GÜNCEL TARTIŞMA VE YÖNELİMLER

Mustafa BOZKUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ziya Gökalp İlkokulu, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5578-9940
- ❖ Mail: bozkus_2121@hotmail.com

İbrahim Halil Murat BOZKUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ovabağ ÇPAL, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5857-8193
- ❖ Mail: ibrahimbozkus@hotmail.com

Veysel ÜSTÜNDAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Özekli İmam Hatip Ortaokulu, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3185-5525
- ❖ Mail: veyselustundas@outlook.com

KAYNAKLAR

- Adem, M. (1997). Ulusal eğitim politikası nasıl olmalıdır?. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,52(01),52-65.
- Aydın, S. (2006). Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de zorunlu eğitim (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bahtiyar Karadeniz, C. (2012). Öğretmenlerin 4+4+4 zorunlu eğitim sistemine ilişkin görüşleri. Toplum ve Bilim Dergisi, 10(40), 34-53.
- Çelenk, S. (2008). Türk eğitim tarihinde lâikleşme süreci. İlköğretim Online, 7(2), 368-375.
- Ergun, T. (2004). Kamu yönetimi, kuram, siyasa, uygulama. Ankara: TODAİE.
- Fidan, N., Erden, M. (1987). Eğitim bilimine giriş. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Göksoy, S. (2013). Türkiye ve Avrupa birliği ülkelerinde zorunlu eğitim uygulamaları. Asya Öğretim Dergisi, 1(1), 30-41.
- Ocak, B. (2002). 8 yıllık zorunlu temel eğitim siyasasının çözümlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- Sözlük, T. B. T. (2023). Çevrim-içi: <https://sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi, 20, 2023.
- Subaşı, T. (2011). Tanzimat Döneminde Eğitim Alanında Yeniden Yapılanma: Maarif-İ Umumiye Nezareti'nin Kuruluşu. International Conference on New Horizons in Education, Guarda, Portugal.
- Şişman, M. (2007). Eğitim bilimine giriş. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Taşkın, G. & Aksoy, G. (2018). Öğrencilerin ve Öğretmenlerinin TEOG Sistemi Görüşleri Işığında Ortaöğretime Geçiş Sisteminden Beklentileri. International Journal of Active Learning, 3 (1) , 19-43.
- Toprak, G. N. (2008). Cumhuriyetin ilk döneminde Türk eğitim sistemi ve köy enstitüleri (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yıldırım, S. & Kılıç, Ü. (2018). Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 22 Özel Sayı, 603-627.

KANADA EĞİTİM SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Orhan YİĞİTOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli/TÜRKİYE.
- ❖ ORCID: 0000-0003-0637-4874
- ❖ Mail: oiyitoglu@gtu.edu.tr

gelişmesi anlamına gelmektedir. Bunu için sığ siyasi tartışmaların içinde kaybolup çok kültürlülük metasını olduğu gibi kopyalamadan, başarılı örneklerden gerekli dersleri çıkararak kendimize uygun elbiseyi dikmemiz yerinde olacaktır. Bu bağlamda, öncelikle okullara bütçeden daha fazla pay ayrılması, okulların altyapı sorunlarının çözülmesi, mesleki eğitimin, yönlendirme ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi konularında gerekli adımların atılması öncelik olmalıdır. Kanada'nın yerel eğitim anlayışı, eğitimde fırsat eşitliliği ilkesi uyarınca, Türkiye'de bölgeler arasındaki eğitimi standartları konusundaki eksiklikleri gidermek için örnek alınabilir. Ancak bu iki ülke arasındaki kültürel farklar gözetilerek yapılmalıdır.

Günümüzde insanlar arasında artan farklılıklar bir arada yaşamayı her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Bu açıdan, Kanada'nın eğitim sistemi ve sorunlarının üstesinden nasıl geldiği ya da ne gibi tedbirler aldığı, uluslararası sınavlardaki başarıları hangi uygulamalar neticesinde elde ettiği yönünde kendi bünyesinde özümşenerek yapılacak bir değerlendirme Türk Eğitim Sisteminin geliştirilmesi ve dolayısıyla ülkenin kalkınması için bir değer taşımaktadır. Çünkü eğitime yatırımın ülkenin ekonomik, siyasal ve toplumsal refahına yapılan yatırımdır. Yine de, sadece çok kültürlülük üzerine tartışmak yerine, önemli olanın problemleri kabul etmek, talepleri dinlemek ve bunları çözmeyi vazife edinmiş bir bakış açısına sahip olmak olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ada S, Baysal NZ, Şahenk SS. (2009). Kanada eğitim sistemi. (Eds. Ada S & Baysal NZ), Eğitim Yapıları Ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış İçinde (375-392). Ankara: Pegem Akademi.
- Bakioğlu A. (2013). Karşılaştırmalı eğitim yönetimi: PISA'da başarılı ülkelerin eğitim sistemleri. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ballıdede F. (2012). Türkiye, İrlanda ve Kanada eğitim sistemlerinde okul yönetim yapılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Baş S. (2006). Çok kültürlü toplumda (Kanada) ortaöğretim kurumlarında din eğitimi: Quebec örneği [Yayımlanmamış Yüksek Tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Başaran E. (2017). Çokkültürlülük olgusunun Kanada örneği ekseninde incelenmesi. OPUS -Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7(12), 237-253.

- Bayhan V. (2012). İngiliz baharı mı? Ağustos 2011'de İngiltere'de yaşanan ayaklanmaların sosyolojik nedenleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (46), 153-193.
- Bickmore K. (2014). Citizenship education in Canada: 'Democratic' engagement with differences, conflicts and equity issues? *Citizenship Teaching & Learning*, 9(3), 257-278.
- Bourgeois D, Johnson A. (2007). "Repositioning the Canadian state and the minority languages" (Tierney, S., Ed.). *Multiculturalism and the Canadian constitution*, Canada: UBS Press.
- Council of Ministers of Education Canada (CMEC). (2008). The development of education reports for Canada. <https://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/122/ICE2008-reports-canada.en.pdf> [Erişim Tarihi: 05.06.2023].
- Council of Ministers of Education, Canada (CMEC). (2023a). Over 50 years of Pan-Canadian leadership in education [Fact Sheet]. https://www.cmec.ca/11/About_Us.html. [Erişim tarihi: 05.06.2023].
- Council of Ministers of Education, Canada (CMEC). (2023b). Responsibility for education [Fact Sheet]. https://cmec.ca/298/L_%c3%a9ducation_au_Canada___une_vue_d_ensemble.html. [Erişim tarihi: 05.06.2023].
- Council of Ministers of Education, Canada (CMEC). (2023c). Official languages [Fact Sheet]. <https://www.cmec.ca/154/Overview.html>. [Erişim tarihi: 12.06.2023].
- Cramer JF, Browne GS (1977). Çağdaş eğitim: öğretmen kitapları, milli eğitim sistemleri üzerine bir inceleme. (Çev. F. Oğuzkan). Ankara: Milli Eğitim Basımevi. (s.139-140-142)
- Cummins J. (2014). To what extent are Canadian second language policies evidence-based? Reflections on the intersections of research and policy. *Frontiers in Psychology*, 5, 358.
- Dertli A. (2021). Türkiye, Rusya ve Kanada eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Fagan LP, Spurrel D. (1995). Evaluating achievements of senior high school students in Canada, Ontario. Canadian Education Association.
- Fullan M. (2010). The big ideas behind whole system reform. *Education Canada*, 50(3).
- Ghosh R. (2004). Public education and multicultural policy in Canada: The special case of Quebec. *International Review of Education*, 50(5-6), 543-566

- Graham R, Young J. (1998). Curriculum, identity, and experience in multicultural teacher education. *Alberta journal of Educational Research*, 44(4).
- Güven İ. (2009). Türkiye ile Kanada fen eğitiminin karşılaştırılması ve önerilen bir fen uygulaması. [Yayınlanmamış Yüksek doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Howe N, Prochner L (2000). Early childhood care and education care in Canada, Toronto. UBS Press.
- Howe ER. (2014). A narrative of teacher education in Canada: Multiculturalism, technology, bridging theory and practice. *Journal of Education for Teaching*, 40(5), 588-599.
- Jaafar SB, Anderson S. (2007). Policy trends and tensions in accountability for educational management and services in Canada. *Alberta Journal of Educational Research*, 53(2).
- Kurtuluş F. (2018). Çokkültürlü bazı ülkelerde eğitim politikaları ve öğretmen eğitimi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 2(3), 178-195.
- Majhanovich S. (1992). Multicultural education: A Canadian perspective. ERIC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED343851.pdf>
- Andrew MC. (2016). Immigration and diversity in Quebec's schools: An Assessment. http://www.chereum.umontreal.ca/publications_pdf/Publications%20de%20la%20titulaire/Quebec%20Question%20Stephane%20Gervaisch19.pdf [Erişim tarihi 05.06.2023]
- Milewski P. (2020). Pedagogical knowledge as a distinct object in the history of education: the example of Ontario, Canada. *Paedagogica Historica*, 58(2), 252-271. <https://doi.org/10.1080/00309230.2020.1831028>
- Neeganagwedgin E. (2013). A critical review of Aboriginal education in Canada: Eurocentric dominance impact and everyday denial. *International Journal of Inclusive Education*, 17(1), 15-31.
- Nietzsche F. (2005). Ahlakın soy kütüğü üstüne (Vol. 4). Gündoğan Yayınları.
- Özensel E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(7), 55-70
- Paksoy M. (2020). Kanada ülkesi Ontario eyaleti eğitim denetimi sistemi ile Türkiye eğitim denetimi sistemlerinin karşılaştırılması. [Tezsiz Yüksek lisans projesi]. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

- Pektaş HM, Tetik R, Yıldız O. (2022). Kanada eğitim politikası ve analizi. *New Era International Journal Of Interdisciplinary Social Researches*, 2, 76-89.
- Ridenour-Wildman SL. (2004) A comparative study of indigenous content of multicultural teacher education textbooks in Canada and the United States [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. University of Oklohoma/ Graduate College, Oklohoma.
- Saul EW (2004). Crossing borders in literacy and science instruction: Perspectives on theory and practice. International Reading Association, Headquarters Office, 800 Barksdale Rd., PO Box 8139, Newark, DE 19714-8139.
- Schweitzer TT, Crocker RK, Gilliss G. (1995). The state of education in Canada. IRPP.
- Simon R, Banks L. (2003). Global Perspectives on Social Issues, Education, Oxford:Lexington Books.
- Taşdan M. (2007). Karşılaştırmalı eğitim sistemleri: Kanada Eğitim Sistemi. (Balcı, A. Ed.). (s. 337-351). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- UNESCO. (2003). "Canadian education system", International Bureau of Education (IBE), Paris.
http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/NORTH_AMERICA/Canada/Canada.htm. [Erişim Tarihi: 05.06.2023]
- UNESCO. (2008). Canada, profile of the education system.
<http://www.ibe.unesco.org/en/access-by-country/europe-and-north-america/canada/profile-ofeducation.html>. [Erişim Tarihi: 02.06.2023]
- Ungerleider C. (2002). Failing our kids: How we are ruining our public schools, Canada. *Canadian Journal of Education*. 27(4), (205).
<https://doi.org/10.2307/1602254>
- Ulusoy A, Karakurt B, Akbulut E. (2015). Eğitim harcamalarının gelir dağılımına etkisi: Türkiye’de yükseköğretimin gelir eşitsizliğini giderici işlevi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 45-75.
- Wolf PJ, & Macedo S. (Eds.). (2004). Educating citizens: International perspectives on civic values and school choice. Brookings Institution Press.
- Yazıcı İ. (2009). Türk ve Kanada eğitim sistemlerinin karşılaştırılması [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

SAĞLIK & BİLİM 2023:

KÖK HÜCRE VE REJENERATİF TIP -I-

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Leyla BAHAR & Prof. Dr. Murat AKKUŞ

SAĞLIK & BİLİM 2023: Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp-I

Editörler

Doç. Dr. Leyla BAHAR ORCID (0000-0002-6910-6167)
Prof. Dr. Murat AKKUŞ ORCID (0000-0002-1659-1189)

ISBN: 978-625-6504-97-4
E-ISBN: 978-625-6504-98-1
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202328>
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp-I
BAHAR, Leyla & AKKUŞ, Murat

1. Basım, 304s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Bilim 2. Kök hücre 3. Sağlık 4. Rejeneratif tıp 5. Tıp

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

KÖK HÜCRENİN TANIMLANMASI.....	7
<i>Nilay İŞİTEZ</i>	
EPİTELYAL MEZENKİMAL DÖNÜŞÜM	21
<i>Erkan ALABAŞ, Ahmet Ata ÖZÇİMEN</i>	
KÖK HÜCRE SİNYAL MEKANİZMALARI.....	39
<i>Hamide DOĞAN, Ahmet Ata ÖZÇİMEN</i>	
KÖK HÜCRE KAYNAKLARI	53
<i>Elçin YENİDÜNYA KONUK</i>	
KÖK HÜCRE MOLEKÜLER BİYOLOJİSİ VE GENETİĞİ	67
<i>İsmail Ayberk KIRBIYIK, Ahmet Ata ÖZÇİMEN</i>	
ERİŞKİN KÖK HÜCRE BİYOKİMYASI	79
<i>Hatice YILDIRIM YAROĞLU</i>	
EMBRİYONİK KÖK HÜCRELER.....	93
<i>Şule KIZIL</i>	
AMNİYON KAYNAKLI KÖK HÜCRELER.....	105
<i>Saadet Özen AKARCA DİZAKAR</i>	
GÖBEK KORDONU KAYNAKLI KÖK HÜCRELER	117
<i>Hilal ARSLAN, Türker ÇAVUŞOĞLU</i>	
HEMATOPOETİK KÖK HÜCRE.....	127
<i>Burcu DEMİRBAĞ</i>	
HEMATOPOİETİK KÖK HÜCRE TRANSPLANTASYONUNDA BESLENME	141
<i>Ahmet Murat GÜNAL</i>	
HEMATOPOİETİK KÖK HÜCRE TRANSPLANTASYONU SONRASI FİZYOTERAPİ VE REHABİLİTASYONUN ETKİNLİĞİ.....	155
<i>Murat ESMER</i>	

MEZENKİMAL KÖK HÜCRE KAYNAKLARI.....167
Besra ÖZMEN YELKEN

MEZENKİMAL KÖK HÜCRELERİN ÖZELLİKLERİ.....183
Duygu GÖK YURTSEVEN

SİNİR SİSTEMİ KÖK HÜCRELERİ197
Burçak YAVUZ

GENİTAL SİSTEM KÖK HÜCRELER.....213
Funda DAĞISTANLI

KANSER KÖK HÜCRELERİ229
Ebru DERİCİ EKER

**İNDÜKLENMİŞ PLURİPOTENT KÖK HÜCRELERİN ÖZELLİKLERİ
.....249**
Levent ELMAS

TROFOBLAST KÖK HÜCRELERE GÜNCEL BİR BAKIŞ267
Gamze ERDOĞAN, Seval KAYA

**KÖK HÜCRE GÖRÜNTÜLEMELERİNDE MORFOLOJİK ANALİZİN
YERİ283**
Onur İNAM

**KÖK HÜCRE ARAŞTIRMALARINDA YAPAY ZEKA
UYGULAMALARI293**
Onur İNAM

KÖK HÜCRENİN TANIMLANMASI

Nilay İŞİTEZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1928-7158
- ❖ Mail: nilay.isitez@afsu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Arslan Tin Y. (2021). Mezenkimal kök hücreler ve endotel hücreler üzerindeki etkileri. *Tıpta Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 65-76.
- Ateş U. (2016). Kök hücreyi tanıyalım. *FNG & Bilim Tıp Transplantasyon Dergisi*, 1(1), 19-28.
- Avcılar H, Saraymen B, Özturan OÖ, ve ark. (2018). Embriyonik kök hücreler ve indüklenmiş pluripotent kök hücreler. *Asthma Allergy Immunology*, 16,1-10.
- Bentzinger CF, Wang YX, Maltzahn J, ve ark. (2013). Fibronectin regulates Wnt7a signaling and satellite cell expansion. *Cell Stem Cell*, 12(1), 75-87. doi: 10.1016/j.stem.2012.09.015.
- Can A. (2014). Kök hücre biyolojisi, türleri ve tedavide kullanımları. (1. Baskı). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Darıcı H, Karaöz E. (2023). Kök hücre biyolojisi. (Ed. Asuman Sunguroğlu, Hayat Erdem Yurter, F. Belgin Ataç, O. Sena Aydos). *İnsan Moleküler Biyolojisi içinde* (431-443). Ankara: Hipokrat Yayınevi.
- De Bonis, ML, Ortega S, Blasco MA. (2014). SIRT1 is necessary for proficient telomere elongation and genomic stability of induced pluripotent stem cells. *Stem Cell Reports*, 2(5), 690-706.
- Gadue P, Huber TL, Nostro MC, ve ark. (2005). Germ layer induction from embryonic stem cells. *Experimental Hematology*, 33(9), 955-964.
- Gargett CE. (2007). Stem cells in human reproduction. *Reproductive Sciences*, 14(5), 405-424. doi: 10.1177/1933719107306231.
- Herzog EL, Chai L, Krause DS. (2003). Plasticity of marrow-derived stem cells. *Blood*, 102(10), 3483-3493. doi: 10.1182/blood-2003-05-1664.
- Hockemeyer D, Jaenisch R. (2016). Induced pluripotent stem cells meet genome editing. *Cell Stem Cell*, 18(5), 573-586.
- Hou P, Li Y, Zhang X. ve ark. (2013). Pluripotent stem cells induced from mouse somatic cells by small-molecule compounds. *Science*, 341(6146), 651-654. doi: 10.1126/science.1239278.
- Kaji K, Norrby K, Paca A, ve ark. (2009). Virus-free induction of pluripotency and subsequent excision of reprogramming factors. *Nature*, 458(7239), 771-775. doi: 10.1038/nature07864.
- Larijani B, Esfahani EN, Amini P, ve ark. (2012). Stem cell therapy in treatment of different diseases. *Acta Medica Iranica*, 50(2), 79-96.

- Liu G, David BT, Trawczynski M, ve ark. (2020). Advances in pluripotent stem cells: history, mechanism, Technologies, and applications. *Stem Cell Reviews and Reports*, 16(1), 3-32.
- Mandai M, Watanabe A, Kurimoto Y, ve ark. (2017). Autologous Induced Stem-Cell-Derived Retinal Cells for Macular Degeneration. *N Engl J Med*, 376(11), 1038–1046. doi: 10.1056/NEJMoa1608368.
- Matur İ ve Solmaz S. (2011). Kök hücre üretiminde güncel yaklaşımlar. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 20(3), 168-186.
- Okita K, Nakagawa M, Hyenjong H, ve ark. (2008). Generation of mouse induced pluripotent stem cells without viral vectors. *Science*, 322(5903), 949–953. doi: 10.1126/science.1164270.
- Özkan S, Koyuturk M. (2020). Mesenchymal Stem Cell Therapy and New Approaches in Covid-19 Patients. *Cerrahpasa Medical Journal*, 44(2):57-64.
- Ratajczak MZ, Surma EZ, Kucia M, ve ark. (2006). The pleiotropic effects of the SDF-1-CXCR4 axis in organogenesis, regeneration and tumorigenesis. *Leukemia*, 20(11), 1915-1924.
- Sağsöz H, Ketani MA. (2008). Kök Hücreler. *Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 1(2), 29-33.
- Santos MR. ve Willenbring H. (2007). On the origin of the term “stem cell”. *Cell Stem Cell*, 1(1), 35-38. doi: 10.106/j.stem.2007.05.013.
- Şimşek Ö. (2012). Yetişkin kök hücrelerin dünü ve bugünü. *Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi*, 7(3): 231-236.
- Sukoyan MA, Vatolin SY, Golubitsa AN, ve ark. (1993). Embryonic stem cells derived from morulae, inner cell mass, and blastocysts of mink: comparisons of their pluripotencies. *Embryo Development*, 36(2), 148-158.
- Takahashi K ve Yamanaka S. (2006). Induction of pluripotent stem cells from mouse embryonic and adult fibroblast cultures by defined factors. *Cell*, 126(4), 663–676. doi: 10.1016/j.cell.2006.07.024.
- Takahashi K, Tanabe K, Ohnuki M, ve ark. (2007). Induction of pluripotent stem cells from adult human fibroblasts b defined factors. *Cell*, 131(5), 861-872.
- The Nobel Prize in Physiology or Medicine. (2012). (09.05.2012: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/2012).
- Thomson JA, Itskovitz-Eldor J, Shapiro SS, ve ark. (1998). Embryonic stem cell lines derived from human blastocysts. *Science*, 282(5391), 1145–1147. doi: 10.1126/science.282.5391.1145.

- Thore CB, Sudheer S, Janke D, ve ark. (2008). The origins of human embryonic stem cells: A biological conundrum. *Cells Tissues Organs*, 188(1-2), 9-22. doi: 10.1159/000112843.
- Till JE ve McCulloch CE. (1961). A direct measurement of the radiation sensitivity of normal mouse bone marrow cells. *Radiat Res*, 14, 213–222.
- Türkiye Bilimler Akademisi: (2004). Kök hücre araştırmalarında güncel Kavramlar. Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı; 7.
- Türköz Uluer E. (2023). Kök hücrelerin türleri ve eldesi. (Ed. Aydın Şencan), Çocuk Cerrahisinde Kök Hücre ve Eksozom Tedavileri içinde (5-11). Ankara: Türkiye Klinikleri
- Watt FM. ve Driskell RR. (2010). The therapeutic potential of stem cells. *Philosophical Transactions*, 355, 155-163. doi:10.1098/rstb.2009.0149.
- Wilmot I, Schnieke AE, McWhir J, ve ark. (1997). Viable offspring derived from fetal and adult mammalian cells. *Nature*, 385, 810–813.
- Woltjen K, Michael IP, Mohseni P, ve ark. (2009). piggyBac transposition reprograms fibroblasts to induced pluripotent stem cells. *Nature*, 458(7239), 766-770. doi: 10.1038/nature07863.
- Wu H ve Sun YE. (2006). Epigenetic regulation of stem cell differentiation. *Pediatric Research*, 59(4), 21-25.
- Yasuaki O, Yasuhide Y, Hiroe O, Mika T, Yoshihiro K, Mari S, Yoko K, Koji H, Shigeru S, Katsuhisa H, Shunsuke Y, Hajime O. (2010). Induction of pluripotent stem cells from human third molar mesenchymal stromal cells. *Journal of Biological Chemistry*, 285(38), 29270-29278.
- Yu J, Vodyanik MA, Smuga-Otto K, ve ark. (2007). Induced pluripotent stem cell lines derived from human somatic cells. *Science*, 318(5858), 1917–1920.
- Zakrzewski W, Dobrzyński M, Szymonowicz, M. and Rybak Z. (2019). Stem cells: past, present, and future. *Stem Cell Research & Therapy*, 10, 68.

EPİTELYAL MEZENKİMAL DÖNÜŞÜM

Erkan ALABAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Moleküler Biyoloji ABD. Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8145-452X
- ❖ Mail: erknalabas@gmail.com

Ahmet Ata ÖZÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Moleküler Biyoloji ABD. Mersin/TÜRKİYE, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp ABD. Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8871-8943
- ❖ Mail: aozcimen01@gmail.com

KAYNAKLAR

- Babaei G, Raei N, Toofani milani A, Gholizadeh-Ghaleh Aziz S, Pourjabbar N, Geravand F. (2021). The emerging role of miR-200 family in metastasis: focus on EMT, CSCs, angiogenesis, and anoikis. *Molecular Biology Reports*, 48(10), 6935–6947.
- Barriere G, Fici P, Gallerani G, Fabbri F, Rigaud M. (2015). Epithelial Mesenchymal Transition: a double-edged sword. *Clinical and Translational Medicine*, 4(1), 4–9.
- Brabletz S, Schuhwerk H, Brabletz T, Stemmler MP. (2021). Dynamic EMT: a multi-tool for tumor progression. *The EMBO Journal*, 40(18), 1–22.
- Bracken CP, Goodall GJ. (2022). The many regulators of epithelial–mesenchymal transition. *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, 23(2), 89–90. <https://doi.org/10.1038/s41580-021-00442-x>
- Can A. (2014). Kök Hücre Biyolojisi, Türleri ve Tedavide Kullanımları. (1. Baskı). Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Chen T, You Y, Jiang H, Wang ZZ. (2017). Epithelial–mesenchymal transition (EMT): A biological process in the development, stem cell differentiation, and tumorigenesis. *Journal of Cellular Physiology*, 232(12), 3261–3272. <https://doi.org/10.1002/jcp.25797>
- Debnath P, Huiem RS, Dutta P. (2021). Epithelial – mesenchymal transition and its transcription factors. *Bioscience Reports*. 0:1–29.
- Dongre A, Weinberg RA. (2019). New insights into the mechanisms of epithelial–mesenchymal transition and implications for cancer. *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, 20(2), 69–84.
- Fintha A, Gasparics Á, Rosivall L, Sebe A. (2019). Therapeutic targeting of fibrotic epithelial-mesenchymal transition—an outstanding challenge. *Front Pharmacol*. 10:388. doi:10.3389/fphar.2019.00388.
- Georgakopoulos-Soares I, Chartoumpakis DV, Kyriazopoulou V, Zaravinos A. (2020). EMT Factors and Metabolic Pathways in Cancer. *Frontiers in Oncology*, 10(April), 1–20. <https://doi.org/10.3389/fonc.2020.00499>
- Ghanta SB, Nayan N, Raj Kumar NG, Pasupuleti S. (2012). Epithelial-mesenchymal transition: Understanding the basic concept. *Journal of Orofacial Sciences*, 4(2), 82. <https://doi.org/10.4103/0975-8844.106190>
- Huang Y, Hong W, Wei X. (2022). The molecular mechanisms and therapeutic strategies of EMT in tumor progression and metastasis. *Journal of Hematology and Oncology*, 15(1), 1–27.

- Jayachandran J, Srinivasan H, Mani KP. (2021). Molecular mechanism involved in epithelial to mesenchymal transition. *Archives of Biochemistry and Biophysics*, 710(February), 108984.
- Jolly MK, Boareto M, Huang B, ve ark. (2015). Implications of the hybrid epithelial/mesenchymal phenotype in metastasis. *Frontiers in Oncology*, 5(JUN), 1–19. <https://doi.org/10.3389/fonc.2015.00155>
- Kalluri R. (2009). EMT: When epithelial cells decide to become mesenchymal-like cells. *Journal of Clinical Investigation*, 119(6), 1417–1419.
- Kalluri R, Weinberg RA. (2009). Review series The basics of epithelial-mesenchymal transition. *Journal of Clinical Investigation*, 119(6), 1420–1428. <https://doi.org/10.1172/JCI39104.1420>
- Kim DH, Xing T, Yang Z, Dudek R, Lu Q, Chen YH. (2018). Epithelial mesenchymal transition in embryonic development, tissue repair and cancer: A comprehensive overview. *Journal of Clinical Medicine*, 7(1), 1–25. <https://doi.org/10.3390/jcm7010001>
- Kim YS, Yi BR, Kim NH, Choi KC. (2014). Role of the epithelial-mesenchymal transition and its effects on embryonic stem cells. *Experimental and Molecular Medicine*, 46(8), 1–6.
- Li M, Luan F, Zhao Y, ve ark. (2015). Epithelial-mesenchymal transition: An emerging target in tissue fibrosis. *Experimental Biology and Medicine*, 241(1), 1–13. <https://doi.org/10.1177/1535370215597194>
- Manfioletti G, Fedele M. (2022). Epithelial Mesenchymal Transition (EMT) 2021. *Int. J. Mol. Sci.* 23,5848. doi.org/10.3390/ijms23105848.
- Marconi GD, Fonticoli L, Rajan TS, ve ark. (2021). Epithelial-mesenchymal transition (Emt): The type-2 emt in wound healing, tissue regeneration and organ fibrosis. *Cells*, 10(7), 1–14.
- Nieto MA, Huang RYJ, Jackson RA, Thiery JP. (2016). Emt: 2016. *Cell*, 166(1), 21–45. <https://doi.org/10.1016/j.cell.2016.06.028>
- Škovierová H, Okajčková T, Strnádel J, Vidomanová E, Halašová E. (2018). Molecular regulation of epithelial-to-mesenchymal transition in tumorigenesis (Review). *International Journal of Molecular Medicine*, 41(3), 1187–1200. <https://doi.org/10.3892/ijmm.2017.3320>
- Yang J, Antin P, Berx G, ve ark. (2020). Guidelines and definitions for research on epithelial–mesenchymal transition. *Nature Reviews Molecular Cell Biology*, 21(6), 341–352.
- Zeisberg M, Neilson EG. (2009). Biomarkers for epithelial-mesenchymal transitions. *The Journal of Clinical Investigation*, 119(6), 1429–1437.

KÖK HÜCRE SİNYAL MEKANİZMALARI

Hamide DOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi Fen Fakültesi Moleküler Biyoloji ABD, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6002-6013
- ❖ Mail: hamidebali87@gmail.com

Ahmet Ata ÖZÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi Fen Fakültesi Moleküler Biyoloji ABD, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp ABD, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8871-8943
- ❖ Mail: aozcimen@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alberts B, Johnson A, Lewis J, Raff M, Roberts K & Walter P. (2017). Stem Cells and Tissue Renewal (Ed. G. Lucas). Molecular biology of the cell 6th edition. Garland Science, New York, p.1217-1263.
- Aman AJ, Fulbright AN & Parichy DM. (2018). Wnt/ β -catenin regulates an ancient signaling network during zebrafish scale development. *eLife*, 7, e37001.
- Azbazdar Y, Karabicici M, Erdal E & Ozhan, G. (2021). Regulation of Wnt Signaling Pathways at the Plasma Membrane and Their Misregulation in Cancer. *Frontiers in cell and developmental biology*, 9, 631623.
- Can A. (2014). Moleküler Hücre Biyolojisine Bakış (Ed. Can A.) Kök Hücre Biyolojisi, Türleri ve Tedavide Kullanımları içinde (98-143). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Cao J, Zhang M, Wang B, Zhang L, Fang M & Zhou F. (2021). Chemoresistance and Metastasis in Breast Cancer Molecular Mechanisms and Novel Clinical Strategies. *Frontiers in oncology*, 11, 658552.
- Clevers H, Loh KM & Nusse R. (2014). Stem cell signaling. An integral program for tissue renewal and regeneration: Wnt signaling and stem cell control. *Science (New York, N.Y.)*, 346(6205), 1248012.
- Cooper GM & Hausman RE. (2016). Hücre. (7. Baskı). (Neşe Atabey, Ersan Kalay E & Meral Sakızlı. Çeviri Ed.). İzmir: İzmir Tıp Kitabevi.
- Fan Y, Mao R & Yang, J. (2013). NF- κ B and STAT3 signaling pathways collaboratively link inflammation to cancer. *Protein & cell*, 4(3), 176–185.
- Fruman DA, Chiu H, Hopkins BD, Bagrodia S, Cantley LC & Abraham, R. T. (2017). The PI3K Pathway in Human Disease. *Cell*, 170(4), 605–635.
- Fu M, Hu Y, Lan T, Guan KL, Luo T & Luo, M. (2022). The Hippo signalling pathway and its implications in human health and diseases. *Signal transduction and targeted therapy*, 7(1), 376.
- Harrison DA. (2012). The Jak/STAT pathway. *Cold Spring Harbor perspectives in biology*, 4(3), a011205.
- Hu X, Li J, Fu M, Zhao X & Wang, W. (2021). The JAK/STAT signaling pathway: from bench to clinic. *Signal transduction and targeted therapy*, 6(1), 402.
- Kaltschmidt C, Greiner JFW & Kaltschmidt B. (2021). The Transcription Factor NF- κ B in Stem Cells and Development. *Cells*, 10(8), 2042.

- Kurokawa K, Hayakawa Y & Koike K. (2021). Plasticity of intestinal epithelium: Stem Cell Niches and regulatory signals. *International journal of molecular sciences*, 22(1), 357 1-13.
- Liu S, Ma H, Zhang H, Deng C & Xin P. (2021). Recent advances on signaling pathways and their inhibitors in rheumatoid arthritis. *Clinical immunology (Orlando, Fla.)*, 230, 108793.
- Lüleyap Ü. (2008). Kök Hücre (1. Baskı). *Moleküler Getiğin Esasları içinde (356-367)*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Matsui WH. (2016). Cancer stem cell signaling pathways. *Medicine (Baltimore)*. Sep;95(1 Suppl 1):S8-S19.
- Nusse R. (2008). Wnt signaling and stem cell control. *Cell research*, 18(5), 523–527.
- Roo JJD & Staal FJT. (2020). Cell Signaling Pathway Reporters in Adult Hematopoietic Stem Cells. *Cells*, 9(10), 2264.
- Steinhart Z & Angers S. (2018). Wnt signaling in development and tissue homeostasis. *Development (Cambridge, England)*, 145(11), dev146589.
- Takahashi T. (2021). Multiple roles for cholinergic signaling from the perspective of stem cell function. *International journal of molecular sciences*, 22(666), 1-13.
- Urry LA, Cain ML, Wasserman SA, Minorsky PV & Orr R. (2021). Hücre Haberleşmesi (Gündüz, E., Türkan, İ. Çeviri Editörü). *Campbell Biology 12th Edition*. Pearson Education, New York, p.212-234.
- Xin P, Xu X, Deng C, Liu S, Wang Y, Zhou X, Ma H, Wei D & Sun S. (2020). The role of JAK/STAT signaling pathway and its inhibitors in diseases. *International immunopharmacology*, 80, 106210.
- Wang X, Liu Y, He J, Wang J, Chen X & Yang R. (2022). Regulation of signaling pathways in hair follicle stem cells. *Burns & trauma*, 10, tkac022.

KÖK HÜCRE KAYNAKLARI

Elçin YENİDÜNYA KONUK

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9927-2185
- ❖ Mail: elcin.yenidunya@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bacakovaa L., Zarubovaa J., Travnickovaa M., Musilkovaa J., Pajorovaa J., Slepickab P., Kasalkova N.S., Svorcik V., Kolskac Z., Motarjemid H., Molitord M., (2018). Stem cells: their source, potency and use in regenerative therapies with focus on adipose-derived stem cells, *Biotechnology Advances*. 36, (4), 1111-1126.
- Bryzek, A., Czekaj, P., Plewka, D., Komarska, H., Tomsia, M., Lesiak, M., Sieroń, A.L., Sikora, J., Kopaczka, K., (2013). Expression and co-expression of surface markers of pluripotency on human amniotic cells cultured in different growth media. *Ginekol. Pol.*, 84, 1012–1024.
- Behr B., Ko S.H., Wong V., Gurtner G.C., M.D. Longaker M.T., M.D., (2010) *Stem Cells*, 126, (4), 1163-1171.
- Can A., (2008). A concise review on the classification and nomenclature of stem cells. *Turk J Hematol*, 25, 57-9.
- Chen, P.M., Yen, M.L., Liu, K.J., Sytwu, H.K., Yen, B.L., (2011). Immunomodulatory properties of human adult and fetal multipotent mesenchymal stem cells. *J. Biomed. Sci.*, 18-49.
- Choumerianou D.M., Dimitriou H., Kalmanti M., (2008). Stem cells: Promises versus limitations, *Tissue Eng.*, 14,53–60.
- Da Sacco, S., De Filippo, R.E., Perin, L., (2011). Amniotic fluid as a source of pluripotent and multipotent stem cells for organ regeneration. *Curr. Opin. Organ Transplant*. 16, 101–105.
- Damdimpoulou P., Rodin S., Stenfelt S., Antonsson L., Tryggvason K., Hovatta O., (2016) *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 31 2-12.
- Ding, D.C., Shyu, W.C., Lin, S.Z., (2011). Mesenchymal stem cells. *Cell Transplant*. 20, 5–14.
- Dor Y., Brown J., Martinez O., (2004) Adult pancreatic beta-cells are formed by self-duplication rather than stem-cell differentiation. *Nature*, 429, 41–46. DOI: 10.1038/nature02520.
- Dulak J., Szade K., Szade A., Nowak W., Jozkewicz A., (2015). Adult stem cells: hopes and hypes of regenerative medicine. *Acta Biochimica Polonica*, 62(3), 329-337,
- Hovatta O., Stojkovic M., Nogueira M., (2010). European scientific, ethical, and legal issues on human stem cell research and regenerative medicine. *Stem Cells*, 28,1005-7.
- Hua, J., Yu, H., Dong, W., Yang, C., Gao, Z., Lei, A., Sun, Y., Pan, S., Wu, Y., Dou, Z., (2009). Characterization of mesenchymal stem cells

- (MSCs) from human fetal lung: potential differentiation of germ cells. *Tissue Cell*, 41, 448–455.
- Jaramillo-Ferrada P.A., Wolvetang, E.J., Cooper-White, J.J., (2012). Differential mesengenic potential and expression of stem cell-fate modulators in mesenchymal stromal cells from human-term placenta and bone marrow. *J. Cell. Physiol.* 227, 3234–3242.
- Jaing, T.H., (2014). Umbilical cord blood: a trustworthy source of multipotent stem cells for regenerative medicine. *Cell Transplant.* 23, 493–496.
- Jean C., Aubel P., Soleihavoup C., Bouhallier F., Voisin S., Fabrice Lavial F., Pain B., (2013) Pluripotent genes in avian stem cells *Develop. Growth Differ.*, 55, 41–51, doi: 10.1111/dgd.12021.
- Jiao, F., Wang, J., Dong, Z.L., Wu, M.J., Zhao, T.B., Li, D.D., Wang, X., (2012). Human mesenchymal stem cells derived from limb bud can differentiate into all three embryonic germ layers lineages. *Cell Rep.*, 14, 324–333.
- Kargozar S., Mozafari M., Hashemian S., Brouki Milan P., Hamzehlou S., Soleimani M., Joghataei M.T., Gholipourmalekabadi M., Korourian A., Mousavizadeh K., Seifalian A.M., (2018). Osteogenic potential of stem cells-seeded bioactive nanocomposite scaffolds: A comparative study between human mesenchymal stem cells derived from bone, umbilical cord Wharton's jelly, and adipose tissue. *J Biomed Mater Res B Appl Biomater*, 106, 61–72.
- Kerr, C.L., Hill, C.M., Blumenthal, P.D., Gearhart, J.D., (2008). Expression of pluripotent stem cell markers in the human fetal testis. *Stem Cells* 26, 412–421.
- Kucia M., Wu W., Ratajczak M.Z., (2007), Bone marrow-derived very small embryonic-like stem cells: Their developmental origin and biological significance. *DEVELOPMENTAL DYNAMICS*, 236,3309–3320.
- Lim W.F., Inoue-Yokoo T., Tan K.S., Lai M.I, Sugiyama D., (2013) Hematopoietic cell differentiation from embryonic and induced pluripotent stem. cells *Cell Research & Therapy*, 4,71, <http://stemcellres.com/content/4/3/71>.
- Mizuno H., Tobita M., Uysal A.C., (2012) Concise review: Adipose-derived stem cells as a novel tool for future regenerative medicine. *Stem Cells*, 30(5):804-10. DOI: 10.1002/stem.1076.
- O'Donoghue K., Fisk N.M., (2004). Fetal stem cells. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 18, (6), 853–875.
- Pham V., Truong N.C., Le P.T., Tran T.D., Vu N.B., Bui K.H., Phan N.K., (2016). Isolation and proliferation of umbilical cord tissue derived

- mesenchymal stem cells for clinical applications. *Cell Tissue Bank.*, 17, 289–302.
- Rodin S, Antonsson L, Niaudet C, et al. (2014). Clonal culturing of human embryonic stem cells on laminin-521/E-cadherin matrix in defined and xeno-free environment. *Nat Commun.* 5:3195.
- Rony, I.K., Baten, A., Bloomfield, J.A., Islam, M.E., Billah, M.M., Islam, K.D., 2015. Inducing pluripotency in vitro: recent advances and highlights in induced pluripotent stem cells generation and pluripotency reprogramming. *Cell Prolif.* 48, 140–156.
- Sağsöz H., Ketani M.A., (2008). Kök Hücreler, *Dicle Üniv Vet Fak Derg.*, 1(2), 29 – 33.
- Singh, V.K., Kumar, N., Kalsan, M., Saini, A., Chandra, R., (2015) Mechanism of induction: induced pluripotent stem cells (iPSCs). *J. Stem Cells.* 10, 43–62.
- Sevim H., Özer Aylin Gürpınar Ö.A., (2012). İndüklenmiş Pluripotent Kök Hücreler ve Uygulamaları. *Marmara Medical Journal*, 25, 5-9. DOI: 10.5472/MMJ.2011.01922.1
- Shamblott M.J., Axelman J., Wang S., Bugg, Littlefield J.W., Donovan P.J., Blumenthal P.D., Huggins G.R., Gearhart J.D., (1998) Derivation of pluripotent stem cells from cultured human primordial germ cells. *J Cell Physiol*, 227(9):3234-42.
- Sobhani A., Khanlarkhani N., Baazm M., Mohammadzadeh F., Najafi A., Mehdinejadiani S., Sargolzaei F., (2017). Multipotent Stem Cell and Current Application *Acta Medica Iranica*, 55, 1.
- Takahashi, K., Tanabe, K., Ohnuki, M., Narita, M., Ichisaka, T., Tomoda, K., Yamanaka, S., (2007). Induction of pluripotent stem cells from adult human fibroblasts by defined factors. *Cell*, 131, 861–872.
- Tan, Y., Ooi, S., Wang, L., (2014). Immunogenicity and tumorigenicity of pluripotent stem cells and their derivatives: genetic and epigenetic perspectives. *Curr. Stem Cell Res. Ther.* 9, 63–72.
- Visvader, J.E., Clevers, H., (2016). Tissue-specific designs of stem cell hierarchies. *Nat. Cell Biol.* 18, 349–355.
- Weatherbee B.A.T., Cui T., Zernicka-Goetz M., (2021) Modeling human embryo development with embryonic and extra-embryonic stem cells, *Dev Biol.*, 474:91-99. DOI: 10.1016/j.ydbio.2020.12.010.
- Weissman I.L, (2000). Stem Cells: Units of Development, Units of Regeneration, and Units in Evolution. *cell*. Volume 100, Issue 1, 7 January 100,(1), 157-168.

- Weissman I.L. (2015). Stem cells are units of natural selection for tissue formation, for germline development, and in cancer development. *PNAS*, 112, (29), 8922-8928. <https://doi.org/10.1073/pnas.1505464112>
- Witkowska-Zimny, M., Walenko, K., Wąlkiewicz, A.E., Pojda, Z., Przybylski, J., Lewandowska-Szumieł, M., (2012). Effect of substrate stiffness on differentiation of umbilical cord stem cells. *Acta Biochim. Pol.* 59, 261–264.
- Yu, J., Vodyanik, M.A., Smuga-Otto, K., Antosiewicz-Bourget, J., Frane, J.L., Tian, S., Nie, J., Jonsdottir, G.A., Ruotti, V., Stewart, R., Slukvin, I.I., Thomson, J.A., (2007). Induced pluripotent stem cell lines derived from human somatic cells. *Science* 318, 1917–1920.
- Zhang, Y., Khan, D., Delling, J., Tobiasch, E., (2012). Mechanisms underlying the osteoand adipo-differentiation of human mesenchymal stem cells. *Sci. World J.* 2012, 793823
- Zakrzewski W., Dobrzyński M., Szymonowicz M., RybakZ., (2019). Stem cells: past, present, and future. *Stem Cell Research & Therapy*, 10:68. <https://doi.org/10.1186/s13287-019-1165-5>
- Zou, T., Fan, J., Fartash, A., Liu, H., Fan, Y., (2016). Cell-based strategies for vascular regeneration. *J. Biomed. Mater. Res. A* 104, 1297–1314.
- Zuba-Surma E.K., Wojakowski W., Ratajczak M.Z., Dawn B., (2011). Very small embryonic-like stem cells: biology and therapeutic potential for heart repair. *Antioxid. Redox Signal.* 15, 1821–1834.

KÖK HÜCRE MOLEKÜLER BİYOLOJİSİ VE GENETİĞİ

İsmail Ayberk KIRBIYIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi Fen Fakültesi Moleküler Biyoloji ABD, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2063-2438
- ❖ Mail: ayberkkirbiyik@gmail.com

Ahmet Ata ÖZÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi Fen Fakültesi Moleküler Biyoloji ABD, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp ABD Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8871-8943
- ❖ Mail: aozcimen@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alberts, B., Heald, R., Johnson, A., Morgan, D., Raff, M., Roberts, K., Walter, P. (2022). *Molecular Biology Of The Cell* (7. Baskı). Kanada. W. W. Norton & Company.
- Connelly, S., & Manley, J. L. (1988). A functional mRNA polyadenylation signal is required for transcription termination by RNA polymerase II. *Genes and Development*, 4, 440–452.
- Crick, F. (1958). On protein synthesis. *Symposia of the Society for Experimental Biology*, 12, 138–163.
- Crick, F. (1970). Central Dogma of Molecular Biology. *Nature*, 227(5258), 561–563. doi:10.1038/227561a0.
- Hartl, D. L., & Jones, E. W. (2012). *Genetics: Analysis of Genes and Genomes* (8. Baskı). JONES & BARTLETT.
- Izban, M. G., & Luse, D. S. (1992). Factor-stimulated RNA polymerase II transcribes at physiological elongation rates on naked DNA but very poorly on chromatin templates. *Journal of Biological Chemistry*, 267, 13647–13655.
- Kozak, M. (1984). Point mutations close to the AUG initiator codon affect the efficiency of translation of rat preproinsulin in vivo. *Nature*, 308, 241–246. doi:10.1038/308241a0.
- Lee, J. Y., Park, J. Y., & Tian, B. (2008). Identification of mRNA polyadenylation sites in genomes using cDNA sequences, expressed sequence tags, and trace. *Methods in Molecular Biology*, 419, 23–37.
- Nature Education. DNA Transcription (2014). (22.08.2023: <https://www.nature.com/scitable/topicpage/dna-transcription-426/#>).
- Nature Education. Translation: DNA to mRNA to Protein (2013). (22.08.2023: <https://www.nature.com/scitable/topicpage/translation-dna-to-mrna-to-protein-393/>).
- Pabo, C. O., & Sauer, R. T. (1992). Transcription Factors: Structural Families and Principles of DNA Recognition. *Annual Review of Biochemistry*, 61(1), 1053–1095. doi:10.1146/annurev.bi.61.070192.
- Proudfoot, N. J., Furger, A., & Dye, M. J. (2002). Integrating mRNA Processing with Transcription. *Cell*, 108(4), 501–512.
- Strachan, T., & Read, A. (2018). *Human Molecular Genetics* (5. baskı). Garland Science.
- Urry, L. A., Cain, M. L., Wasserman, S. A., Minorsky, P. V., Orr, R. (2021). *Campbell Biology* (12. Baskı). Pearson.

ERİŞKİN KÖK HÜCRE BİYOKİMYASI

Hatice YILDIRIM YAROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp Anabilim Dalı, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4866-313X
- ❖ Mail: haticeyildirim@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abonour R, Williams DA, Einhorn L, et al. (2000). Efficient retrovirüs mediated transfer of the multidrug resistance 1 gene into autologous human long-term repopulating hematopoietic stem cells. *Nature Medicine*, 6(6), 652-658.
- Ahmed ASI, Sheng MHC, Wasnik S, Baylink DJ, Lau K-HW. (2017). Effect of aging on stem cells. *World J Exp Med*, 7(1):1.
- Alonso, L, Fuchs E. (2003). Stem cells of the skin epithelium. *Proc Natl Acad Sci, U S A*.30; 100(Suppl 1): 11830–11835.
- Bearzi C, Rota M, Hosoda T, et al. (2007). Human cardiac stem cells. *Proc Natl Acad Sci USA*, 104, 14068–14073.
- Bhansali S, Dutta P, Kumar V, et al. (2017). Efficacy of Autologous Bone Marrow-Derived Mesenchymal Stem Cell and Mononuclear Cell Transplantation in Type 2 Diabetes Mellitus: A Randomized, Placebo-Controlled Comparative Study. *Stem Cells Dev*, 1;26(7):471-481.
- Bianco P, Robey PG. (2015). Skeletal stem cells. *Development*, 142(6):1023–7.
- Bond AM, Ming GL, Song H. (2015) Adult mammalian neural stem cells, and neurogenesis: five decades later. *Cell Stem Cell*, 17, 385–395.
- Bruyneel AA, Sehgal A, Malandraki-Miller S, Carr C. (2016). Stem celltherapy for the heart: blind alley or magic bullet? *J Cardiovasc Transl Res*, 9,405-418.
- Christ B, Pelz S. (2013). Implication of hepatic stem cells in functional liver repopulation. *Cytometry*, 83A(1),90–102.
- Christensen R, Serakinci N. (2015). Adult Stem Cells. *Encyclopedia of Cancer*. 3rd edn. Springer. Heidelberg, Germany. https://doi.org/doi:10.1007/978-3-642-27841-9_125-2
- Cieslar-Pobuda A, Rafat M, Knoflach V, et al. (2016). Human induced pluripotent stem cell differentiation and direct transdifferentiation into corneal epithelial-like cells. *Oncotarget*, 7(27), 42314–29.
- Clarke DL, Johansson CB, Wilbertz J, et al. (2000). Generalized potential of adult neural stem cells. *Science*, 288 (5471),1660–1663.
- Evans MJ, Kaufman MH. (1981). Establishment in culture of pluripotent cells from mouse embryos. *Nature*, 292,154-15.
- Ferraro F, Celso CL, Scadden D. (2010). Adult stem cells and their niches. *Adv Exp Med Biol*, 695,155–168.

- Gimble JM, Katz AJ, Bunnell BA (2007). Adipose-derived stem cells for regenerative medicine. *Circ Res*, 100 (9), 1249-60.
- Gong J, Wang Y, Cao Y. (2014) Migration path of stem cells involved in the repair of damaged pancreatic tissue caused by pancreatitis. *Int J Clin Exp Pathol*, 7(5), 2438–45.
- Gurusamy N, Alsayari A, Rajasingh S, Rajasingh J. (2018). Adult Stem Cells for Regenerative Therapy. *Mol Biol Transl Sci*, 160, 1-22.
- He S, Nakada D, Morrison SJ. (2009). Mechanisms of stem cell self-renewal. *Annu Rev Cell Dev Biol*, 25, 377–406.
- Ito M, Liu Y, Yang Z, Nguyen J, Liang F, Morris RJ, Cotsarelis G. (2005). Stem cells in the hair follicle bulge contribute to wound repair but not to the homeostasis of the epidermis. *Nat Med*, 11,1351–1354.
- Jiang Y, Jahagirdar BN, Reinhardt RL, et al. (2002). Pluripotency of mesenchymal stem cells derived from adult marrow. *Nature*, 418 (6893),41-9.
- Kim JH, Auerbach JM, Rodriguez-Gomez JA, et al. (2002). Dopamine neurons derived from embryonic stem cells function in an animal model of Parkinson's disease. *Nature*, 2002, 418: 50–6.
- Krause DS, Theise ND, Collector MI, et al. (2001). Multi-organ, multi-lineage engraftment by a single bone marrow-derived stem cell. *Cell*, 105 (3), 369–377.
- Kucia M, Reza R, Campbell FR, et al. (2006). A population of very small embryonic-like (VSEL) CXCR4(+)SSEA-1(+)Oct-4+ stem cells identified in adult bone marrow. *Leukemia*, 20(5), 857–869.
- Lim WF, Inoue-Yokoo T, Tan KS, Lai MI, Sugiyama D. (2013). Hematopoietic cell differentiation from embryonic and induced pluripotent stem cells. *Stem Cell Res Ther*,4(3), 71.
- Mirzadeh Z, Merkle FT, Soriano-Navarro M, Garcia-Verdugo JM, Alvarez Buylla A. (2008). Neural stem cells confer unique pinwheel architecture to the ventricular surface in neurogenic regions of the adult brain. *Cell Stem Cell*, 3, 265—278.
- Mitalipov S, Wolf D. (2009). Totipotency, pluripotency and nuclear reprogramming. *Adv Biochem Eng Biotechnol* 114:185-99.
- Prentice DA. (2019). Adult Stem Cells: Successful Standard for Regenerative Medicine. *Circulation Research*, 124(6): 837-839.
- Prochazkova M, Chavez MG, Prochazka J, et al. (2015). Embryonic Versus Adult Stem Cells. *Stem cell biology and tissue engineering in dental sciences* 249-260.

- Potten CS, Loeffler M. (1990). Stem cells: attributes, cycles, spirals, pitfalls and uncertainties. Lessons for and from the crypt. *Development* 110: 1001–1020
- Van der Kooy D, Weiss S. (2000). Why stem cells? *Science*, 287: 1439–41
- Vierbuchen T, Ostermeier A, Pang ZP, Kokubu Y, Südhof TC, Wernig M (2010). Direct conversion of fibroblasts to functional neurons by defined factors. *Nature*, 463,1035-41.
- Prockop DJ, Gregory CA, Spees JL. (2003). One strategy for cell and gene therapy: harnessing the power of adult stem cells to repair tissues. *Proc. Natl. Acad. Sci*, 100, 11917-11923.
- Wilson A, Laurenti E, Oser G, et al. (2008). Hematopoietic stem cells reversibly switch from dormancy to self-renewal during homeostasis and repair. *Cell*. 2008 Dec 12;135(6):1118-29. *Cell*, 12,135(6),1118-29.
- Wagers AJ, Sherwood RI, Christensen JL, Weissman IL. (2002). Little evidence for developmental plasticity of adult hematopoietic stem cells *Science*, 297, 2256-2259.
- Wagers AJ, Irving L Weissman (2004). Plasticity of adult stem cells. *Cell*,5;116(5):639-48. 116 (5), 639-648
- Zuba-Surma EK, Kucia M, Wu W, et al. (2008). Very small embryonic-like stem cells are present in adult murine organs: ImageStream-based morphological analysis and distribution studies. *Cytometry*, 73A (12), 1116–1127.

EMBRYONİK KÖK HÜCRELER

Şule KIZIL

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi Tıp Fakültesi
Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0616-1935
- ❖ Mail: sule.kizil@lokmanhekim.edu.tr

KAYNAKLAR

- Chung, Y. G., Eum, J. H., Lee, J. E., Shim, S. H., Sepilian, V., Hong, S. W., Lee, Y., Treff, N. R., Choi, Y. H., Kimbrel, E. A., Dittman, R. E., Lanza, R., & Lee, D. R. (2014). Human somatic cell nuclear transfer using adult cells. *Cell Stem Cell*, 14(6), 777–780. <https://doi.org/10.1016/j.stem.2014.03.015>
- Chung, Y., Klimanskaya, I., Becker, S., Li, T., Maserati, M., Lu, S. J., Zdravkovic, T., Ilic, D., Genbacev, O., Fisher, S., Krtolica, A., & Lanza, R. (2008). Human Embryonic Stem Cell Lines Generated without Embryo Destruction. In *Cell Stem Cell* (Vol. 2, Issue 2, pp. 113–117). <https://doi.org/10.1016/j.stem.2007.12.013>
- Evans, MJ., & Kaufman, MH. (1981). Establishment in culture of pluripotential cells from mouse embryos. *Nature*, 292, 154–156.
- Gamze TAŞ, G. (2018). Fare Embriyonik Kök Hücrelerin Endotelyal Hücrelere Farklanmasında Ctcfl Geninin Rolü.
- Gavrilov, S., Prosser, R. W., Khalid, I., MacDonald, J., Sauer, M. V., Landry, D. W., & Papaioannou, V. E. (2009). Non-viable human embryos as a source of viable cells for embryonic stem cell derivation. *Reproductive BioMedicine Online*, 18(2), 301–308.
- Golchin, A., Chatziparasidou, A., Ranjbarvan, P., Niknam, Z., & Ardeshirylajimi, A. (2021). Embryonic Stem Cells in Clinical Trials: Current Overview of Developments and Challenges. In *Advances in Experimental Medicine and Biology* (Vol. 1312, pp. 19–37). Springer. https://doi.org/10.1007/5584_2020_592
- Hackett, C. H., & Fortier, L. A. (2011). Embryonic Stem Cells and iPS Cells: Sources and Characteristics. In *Veterinary Clinics of North America - Equine Practice* (Vol. 27, Issue 2, pp. 233–242).
- Ilic, D., & Ogilvie, C. (2017). Concise Review: Human Embryonic Stem Cells—What Have We Done? What Are We Doing? Where Are We Going? In *Stem Cells* (Vol. 35, Issue 1, pp. 17–25). Wiley-Blackwell.
- Ilic, D., & Ogilvie, C. (2022). Pluripotent Stem Cells in Clinical Setting - New Developments and Overview of Current Status. In *Stem Cells* (Vol. 40, Issue 9, pp. 791–801). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/stmcls/sxac040>
- Klimanskaya, I. (2018). Embryonic Stem Cells. In *Principles of Regenerative Medicine* (pp. 113–123). Elsevier.
- Klimanskaya, I., Kimbrel, E. A., & Lanza, R. (2020). Embryonic stem cells. In *Principles of Tissue Engineering* (pp. 421–434). Elsevier.

- Martin, G. R. (1981). Isolation of a pluripotent cell line from early mouse embryos cultured in medium conditioned by teratocarcinoma stem cells (embryonic stem cells/inner cell masses/differentiation in vitro/embryonal carcinoma cells/growth factors). In *Developmental Biology* (Vol. 78, Issue 12).
- Pathak, S., & Banerjee, A. (2021). Stem Cells and Aging. In *Stem Cells and Aging*.
- Prochazkova, M., Chavez, M. G., Prochazka, J., Felfy, H., Mushegyan, V., & Klein, O. D. (2015). Embryonic Versus Adult Stem Cells. In *Stem Cell Biology and Tissue Engineering in Dental Sciences* (pp. 249–262). Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-397157-9.00020-5>
- Söğüt, İ. S. (2018). Yasal Belirsizlik: Embriyonik Kök Hücre Çalışmaları.
- Tachibana, M., Amato, P., Sparman, M., Gutierrez, N. M., Tippner-Hedges, R., Ma, H., Kang, E., Fulati, A., Lee, H. S., Sritanaudomchai, H., Masterson, K., Larson, J., Eaton, D., Sadler-Fredd, K., Battaglia, D., Lee, D., Wu, D., Jensen, J., Patton, P., ... Mitalipov, S. (2013). Human embryonic stem cells derived by somatic cell nuclear transfer. *Cell*, 153(6), 1228–1238.
- Thomson, J. A., Itskovitz-Eldor, J., Shapiro, S. S., Waknitz, M. A., Swiergiel, J. J., Marshall, V. S., & Jones, J. M. (1998). Embryonic Stem Cell Lines Derived from Human Blastocysts. In *New Series* (Vol. 282, Issue 5391).
- Thomson, J. A., Kalishman, J., Golos, T. G., Durning, M., Harris, C. P., Becker, R. A., & Hearn, J. P. (1995). Isolation of a primate embryonic stem cell line. In *Developmental Biology* (Vol. 92).
- Thomson, J. A., Kalishman, J., Golos, T. G., Durning, M., Harris, C. P., & Hearn, J. P. (1996). Pluripotent Cell Lines Derived from Common Marmoset (*Callithrix jacchus*) Blastocysts'. In *BIOLOGY OF REPRODUCTION* (Vol. 55).
- Yamada, M., Johannesson, B., Sagi, I., Burnett, L. C., Kort, D. H., Prosser, R. W., Paull, D., Nestor, M. W., Freeby, M., Greenberg, E., Goland, R. S., Leibel, R. L., Solomon, S. L., Benvenisty, N., Sauer, M. V., & Egli, D. (2014). Human oocytes reprogram adult somatic nuclei of a type 1 diabetic to diploid pluripotent stem cells. *Nature*, 510(7506), 533–536.
- Zakrzewski, W., Dobrzyński, M., Szymonowicz, M., & Rybak, Z. (2019). Stem cells: Past, present, and future. In *Stem Cell Research and Therapy* (Vol. 10, Issue 1). BioMed Central Ltd. <https://doi.org/10.1186/s13287-019-1165-5>

AMNİYON KAYNAKLI KÖK HÜCRELER

Saadet Özen AKARCA DİZAKAR

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4358-6510
- ❖ Mail: ozen.akarca@bakircay.edu.tr

Gastrointestinal, kardiyovasküler, hematolojik, nörolojik, kas-iskelet, üriner sistem, solunum ile ilgili hastalıkların yanı sıra; yara iyileşmesi ve infertilite üzerinde tötropatik etkilere sahiptir (Torre & Flores 2020; Naeem ve ark., 2023).

Tablo 3. İnsan c-kit + amniyotik sıvı kök hücrelerinin eksprese ettikleri başlıca belirteçler

Pluripotent	Mezenkimal	İntegrin	Major Doku uyumluluk kompleksi
SSEA-3	CD73 (SH2/3/4)	β 1-integrin	HLA-ABC
SSEA-4	CD90 (Thy1)		
Tra-1-60	CD105 (SH2/Endoglin)		
Tra-1-81	CD31		
	CD54 (ICAM-1)		
	CD106		
	CD44 (HCAM-1)		

KAYNAKLAR

- Ansari A, Denton KM, Lim R. (2022). Strategies for immortalisation of amnion-derived mesenchymal and epithelial cells. *Cell Biology International*, 46(12), 1999-2008.
- Babajani A, Moeinabadi-Bidgoli K, Niknejad F ve ark. (2022). Human placenta-derived amniotic epithelial cells as a new therapeutic hope for COVID-19-associated acute respiratory distress syndrome (ARDS) and systemic inflammation. *Stem Cell Research & Therapy*, 13(1), 1-22.
- Chia WK, Cheah FC, Abdul Aziz ve ark. (2021). A review of placenta and umbilical cord-derived stem cells and the immunomodulatory basis of their therapeutic potential in bronchopulmonary dysplasia. *Frontiers in pediatrics*, 9, 615508.
- Coppi P, & Atala A (2019). (Eds. Atala, A., Lanza, R., Mikos, T., & Nerem, R.) *Principles of regenerative medicine* Pages (133-148). Academic press.

- Cozene B, Antonucci I, Stuppia L. (2019). Activity of p53 in human amniotic fluid stem cells increases their potentiality as a candidate for stem cell therapy. *Brain Circulation*, 5(3), 134.
- De Coppi P, Bartsch Jr G, Siddiqui MM ve ark. (2007). Isolation of amniotic stem cell lines with potential for therapy. *Nature biotechnology*, 25(1), 100-106.
- Dziadosz M, Basch RS, Young BK. (2016). Human amniotic fluid: a source of stem cells for possible therapeutic use. *American journal of obstetrics and gynecology*, 214(3), 321-327.
- Hao Y, Ma DHK, Hwang DG, Kim WS, Zhang F. (2000). Identification of antiangiogenic and antiinflammatory proteins in human amniotic membrane. *Cornea*, 19(3), 348-352.
- Hisrich B, Gallicchio VS. (2017). Use of Amniotic Stem Cells to Promote New Medical Treatments and Advancements in Regenerative Medicine. *Madridge J Clin Res*, 1(1), 1-9.
- int Anker PS, Scherjon SA, Kleijburg-Van der Keur C ve ark. (2003). Amniotic fluid as a novel source of mesenchymal stem cells for therapeutic transplantation. *Blood*, 102(4), 1548-1549.
- Jafari A, Rezaei-Tavirani M, Farhadhosseinabadi B, Zali H, Niknejad H. (2021). Human amniotic mesenchymal stem cells to promote/suppress cancer: two sides of the same coin. *Stem Cell Research & Therapy*, 12, 1-11.
- Kamiya K, Wang M, Uchida S ve ark. (2005). Topical application of culture supernatant from human amniotic epithelial cells suppresses inflammatory reactions in cornea. *Experimental Eye Research*, 80(5), 671-679.
- Li H, Niederkorn JY, Neelam S ve ark. (2005). Immunosuppressive factors secreted by human amniotic epithelial cells. *Investigative ophthalmology & visual science*, 46(3), 900-907.
- Li J, Qiu C, Zhang Z ve ark. (2018). Subretinal transplantation of human amniotic epithelial cells in the treatment of autoimmune uveitis in rats. *Cell Transplantation*, 27(10), 1504-1514.
- Liu QW, Huang QM, Wu H ve ark. (2021). Characteristics and therapeutic potential of human amnion-derived stem cells. *International Journal of Molecular Sciences*, 22(2), 970.
- Liu QW, Liu QY, Li JY ve ark. (2018). Therapeutic efficiency of human amniotic epithelial stem cell-derived functional hepatocyte-like cells in mice with acute hepatic failure. *Stem Cell Research & Therapy*, 9(1), 1-15.

- Loukogeorgakis SP, De Coppi P. (2017). Concise review: amniotic fluid stem cells: the known, the unknown, and potential regenerative medicine applications. *Stem Cells*, 35(7), 1663-1673.
- Miki T, Strom SC. (2006). Amnion-derived pluripotent/multipotent stem cells. *Stem cell reviews*, 2, 133-141.
- Miki T, Lehmann T, Cai H, Stolz DB, Strom SC. (2005). Stem cell characteristics of amniotic epithelial cells. *Stem cells*, 23(10), 1549-1559.
- Nadri S, Soleimani M. (2007). Comparative analysis of mesenchymal stromal cells from murine bone marrow and amniotic fluid. *Cytherapy*, 9(8), 729-737.
- Naeem A, Gupta N, Naeem U, Elrayess MA, Albanese C. (2023). Amniotic stem cells as a source of regenerative medicine to treat female infertility. *Human Cell*, 36(1), 15-25.
- Naeem, A., Gupta, N., Naeem, U., Khan, M. J., Elrayess, M. A., Cui, W., & Albanese, C. (2022). A comparison of isolation and culture protocols for human amniotic mesenchymal stem cells. *Cell Cycle*, 21(15), 1543-1556.
- Papagianis PC, Ahmadi-Noorbakhsh S, Lim R ve ark. (2021). The effect of human amnion epithelial cells on lung development and inflammation in preterm lambs exposed to antenatal inflammation. *PLoS One*, 16(6), e0253456.
- Parolini O, Alviano F, Bagnara GP ve ark. (2008). Concise review: Isolation and characterization of cells from human term placenta: Outcome of the first international Workshop on Placenta Derived Stem Cells. *Stem Cells*, 26, 300–311.
- Ramesh M, Mojaverrostami S, Khadivi F, Rastegar T, Abbasi Y, Bashiri Z. (2023). Protective effects of human amniotic membrane derived mesenchymal stem cells (hAMSCs) secreted factors on mouse spermatogenesis and sperm chromatin condensation following unilateral testicular torsion. *Annals of Anatomy-Anatomischer Anzeiger*, 249, 152084.
- Roubelakis MG, Pappa KI, Bitsika V ve ark. (2007). Molecular and proteomic characterization of human mesenchymal stem cells derived from amniotic fluid: comparison to bone marrow mesenchymal stem cells. *Stem cells and development*, 16(6), 931-952.
- Sarıbaşı GS, Akarca Dizakar SO (2022). Amniyon Gelişimi. (Ed. Murat AKKUŞ. Sağlık & Bilim – 2022: Genel Embriyoloji-1 içinde (63-70). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

- Sisakhtnezhad S, Merati T. (2023). Amniotic Fluid-Derived Stem Cells: A Promising Resource for Cardiomyogenesis. 7(2):103–119
- Streubel B, Martucci-Ivessa G, Fleck T, Bittner, R. E. (1996). In vitro transformation of amniotic cells to muscle cells--background and outlook. Wiener medizinische Wochenschrift (1946), 146(9-10), 216-217.
- Tan B, Yuan W, Li J ve ark. (2018). Therapeutic effect of human amniotic epithelial cells in murine models of Hashimoto's thyroiditis and Systemic lupus erythematosus. Cytotherapy, 20(10), 1247-1258.
- Tian YB, Wang NX, Xu Y, ve ark. (2020). Hyaluronic acid ameliorates the proliferative ability of human amniotic epithelial cells through activation of TGF- β /BMP signaling. PeerJ, 8, e10104.
- Torre PDL, Flores AI. (2020). Current status and future prospects of perinatal stem cells. Genes, 12(1), 6.
- Toricelli F, Brizzi L, Bernabei PA, ve ark. (1993). Identification of hematopoietic progenitor cells in human amniotic fluid before the 12th week of gestation. Italian journal of anatomy and embryology= Archivio italiano di anatomia ed embriologia, 98(2), 119-126.
- Uysal O, Sevimli TS, Güneş S ve ark. (2019). İnsan Amniyon Sıvısı Kökenli Mezenkimal Kök Hücrelerin İmmunosupresyon Etkileri: Treg Regülasyonu. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6(4), 313-321.
- Vosdoganes P, Wallace EM, Chan ST, Acharya R, Moss TJ, Lim R. (2013). Human amnion epithelial cells repair established lung injury. Cell Transplantation, 22(8), 1337-1349.
- Wu Q, Fang, T, Lang, H, ve ark. (2017). Comparison of the proliferation, migration and angiogenic properties of human amniotic epithelial and mesenchymal stem cells and their effects on endothelial cells. International journal of molecular medicine, 39(4), 918-926.
- Yang X, Song L, Wu N, Liu Z, Xue S, Hui G. (2010). An experimental study on intracerebroventricular transplantation of human amniotic epithelial cells in a rat model of Parkinson's disease. Neurological Research, 32(10), 1054-1059.
- Young BK, Chan MK, Liu L, Basch RS. (2016). Amniotic fluid as a source of multipotent cells for clinical use. Journal of Perinatal Medicine, 44(3), 333-337.

GÖBEK KORDONU KAYNAKLI KÖK HÜCRELER

Hilal ARSLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Histoloji ve Embriyoloji AD, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2254-8950
- ❖ Mail: arslan.hilal@bakircay.edu.tr

Türker ÇAVUŞOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Histoloji ve Embriyoloji AD, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7100-7080
- ❖ Mail: turker.cavusoglu@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Arutyunyan I., Fatkhudinov T., Sukhikh G. (2018). Umbilical cord tissue cryopreservation: a short review. *Stem Cell Research & Therapy*, 9:236.
- Avcılar H, Saraymen B, Özturan O, Köker M. (2018). Embriyonik Kök Hücreler ve İndüklenmiş Pluripotent Kök Hücreler. *Astım Allerji İmmünoloji*. 16(1): 1-10.
- Azzopardi J. I., Blundell R. (2018). Umbilical Cord Stem Cells. *Stem Cell Discovery*, 8, 1-11.
- Can A. (2008). A concise review on the classification and nomenclature of stem cells. *Turk J Hematol*. 25: 57-9.
- Can, A. (2014). Kök Hücre Biyolojisi, Türleri ve Tedavide Kullanımları. Akademisyen Tıp Kitapevi, Ankara. ISBN: 978-605-4649-43-3.
- Çetin A., Ural A.U. (2010). The Biology and Plasticity of Stem Cells: Progress and Promise. *Erciyes Medical Journal*. 32(4):275-282
- Ding C.D., Chang H.Y., Shyu C.W., Lin Z.S. (2015). Human Umbilical Cord Mesenchymal Stem Cells: A New Era for Stem Cell Therapy. *Cell Transplantation*, Vol. 24, pp. 339–347.
- Hayward J.C., Fradette J., Galbraith T., Rémy M., Guignard R., Gauvin R., Germain L., Auger A.F. (2012). Harvesting the Potential of the Human Umbilical Cord: Isolation and Characterisation of Four Cell Types for Tissue Engineering Applications. *Cells Tissues Organs* 197(1):37-54. DOI: 10.1159/000341254
- İnan S., Özbilgin K. (2009). Kök hücre biyolojisi. *Sağlıkta Birikim Dergisi*, 1(5), 11-23.
- Kalra K., Tomar P.C. (2014). Stem Cell: Basics, Classification and Applications. *American Journal of Phytomedicine and Clinical Therapeutics*. 2; 919-930.
- Nambisan, P. (2017). Stem Cell Research. An Introduction to Ethical, Safety and Intellectual Property Rights Issues in Biotechnology, Chapter 3; 55–81. doi:10.1016/b978-0-12-809231-6.00003-x.
- Nanaev AK, Kohnen G, Milovanov AP, Domogatsky SP, Kaufmann P. (1997). Stromal differentiation and architecture of the human umbilical cord. *Placenta*. 18(1):53-64.
- Nasadyuk C. M. (2016). Umbilical cord stem cells: biological characteristics, approaches to banking and clinical application. *Cell and Organ Transplantation*, 4(2):230-235.

- O'Donoghue, K., & Fisk, N. M. (2004). Fetal stem cells. Best practice & research. *Clinical obstetrics & gynaecology*, 18(6), 853–875. <https://doi.org/10.1016/j.bpobgyn.2004.06.010>
- Sağsöz H., Ketan M. A. (2008). Kök Hücreler. *Dicle Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*. 1 (2): 29 – 33.
- Shah, A.A., Khan, F.A. (2021). Types and Classification of Stem Cells. In: Khan, F.A. (eds) *Advances in Application of Stem Cells: From Bench to Clinics. Stem Cell Biology and Regenerative Medicine*, vol 69. Humana, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-78101-9_2
- Sobolewski K, Bankowski E, Chyczewski L, Jaworski S. (1997). Collagen and glycosaminoglycans of Wharton's jelly. *Biol Neonate*, 71(1):11-21.
- Yamanaka S. (2020). Pluripotent Stem Cell-Based Cell Therapy-Promise and Challenges. *Cell stem cell*, 27(4), 523–531. <https://doi.org/10.1016/j.stem.2020.09.014>

HEMATOPOETİK KÖK HÜCRE

Burcu DEMİRBAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1837-6754>
- ❖ Mail: burcudemirbag@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adolfsson J, Mansson R, Buza-Vidas N, Hultquist A, Liuba K, Jensen TC, Bryder D, Yang L, Borge OJ, Thoren AML, Anderson K, Sitnicka E, Sasaki Y, Sigvardsson M, Jacobsen SEW. (2005). Identification of Flt3+ lympho-myeloid stem cells lacking erythro-megakaryocytic potential a revised road map for adult blood lineage commitment. *Cell*, 121(2), 295-306.
- Arai F, Hirao A, Ohmura M, Sato H, Matsuoka S, Takubo K, Ito K, Koh GY, and Toshio Suda T. (2004). Tie2/angiopoietin-1 signaling regulates hematopoietic stem cell quiescence in the bone marrow niche. *Cell*, 118(2), 149-161.
- Baum CM, Weissman IL, Tsukamoto AS, Buckle AM, and Peault B. (1992). Isolation of a candidate human hematopoietic stem-cell population. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 89(7), 2804-2808.
- Bryder D, Rossi DJ, & Weissman IL. (2006). Hematopoietic stem cells: the paradigmatic tissue specific stem cell. *Am J Pathol*, 169(2), 338–346.
- Fawaz M, Büchler-Schäff M, Le D, Ganuza M, Vollmer A, et al. (2011). The replication rate of human hematopoietic stem cells in vivo. *Blood*, 117(17), 4460-4466.
- Czechowicz A, Kraft D, Weissman IL, & Bhattacharya D. (2007). Efficient transplantation via antibody-based clearance of hematopoietic stem cell niches. *Science*, 318(5854), 1296–1299.
- Caocci G, Greco M, La Nasa G. (2017). Bone Marrow Homing and Engraftment Defects of Human Hematopoietic Stem and Progenitor Cells. *Mediterr. J. Hematol. Infect. Dis*, 9(1), e2017032.
- Görgens A, Radtke S, Möllmann M, Cross M, Dürig J, Horn AP, Giebel B. (2013). Revision of the human hematopoietic tree: granulocyte subtypes derive from distinct hematopoietic lineages. *Cell Rep*, 3(5), 1539-1552.
- Helbling PM, Piñero-Yáñez E, Gerosa R, Boettcher S, Al-Shahrour F, Manz MG, Nombela-Arrieta C. (2019). Global Transcriptomic Profiling of the Bone Marrow Stromal Microenvironment during Postnatal Development. *Cell Rep*, 29(10), 3313–3330.
- Holstege H, Pfeiffer W, Sie D, Hulsman M, et al. (2014). Somatic mutations found in the healthy blood compartment of a 115-yr-old woman demonstrate oligoclonal hematopoiesis. *Genome research*, 24(5), 733-742.

- Ding L, Saunders TL, Enikolopov G, & Morrison SJ. (2012). Endothelial and perivascular cells maintain haematopoietic stem cells. *Nature*, 481(7382), 457-62.
- Jacobson LO, Simmons EL, Marks EK, Eldredge JH. (1951). Recovery from radiation injury. *Science*, 113, 510-511.
- Jeong HC, Shukla S, Fok WC, Huynh TN, Batista LFZ, Parker R. (2023). USB1 is a miRNA deadenylase that regulates hematopoietic development. *Science*, 379(6635), 901-907.
- Ji X, Dadon DB, Powell BE, Fan ZP, Borges-Rivera D, Shachar S, Weintraub AS, Hnisz D, Pegoraro G, Lee TI, Misteli T, Jaenisch R, Young RA. (2016). 3D Chromosome Regulatory Landscape of Human Pluripotent Cells. *Cell stem cell*, 18(2), 262-275.
- Korbling M, Anderlını P. (2001). Peripheral blood stem cell versus bone marrow allotransplantation: does the source of hematopoietic stem cells matter?, *Blood Journal*, 98(10), 2900-2908.
- Lichtman MA, Chamberlain JK, Simon W, & Santillo PA. (1978). Parasinusoidal location of megakaryocytes in marrow: A determinant of platelet release. *Am. J. Hematol*, 4(4), 303-12.
- Liu T, Wei-xia Kong, Tang XY, Xu M, Wang QH, Zhang B, Hu LD, & Chen H. (2018). The transcription factor Zfp90 regulates the self-renewal and differentiation of hematopoietic stem cells. *Cell Death Dis*, 9, 677.
- Mc Culloch EA, & Till J E. (1960). The radiation sensitivity of normal mouse bone marrow cells, determined by quantitative marrow transplantation into irradiated mice. *Radiat Res*, 13(1), 115-125.
- Michurina TV, Méndez-Ferrer S, Michurina TV, et al. (2010). Mesenchymal and haematopoietic stem cells form a unique bone marrow niche. *Nature*, 466(7308), 829-34.
- Muller-Sieburg CE, Cho RH, Thoman M, Adkins B, & Sieburg HB. (2002). Deterministic regulation of hematopoietic stem cell self-renewal and differentiation. *Blood*, 100(4), 1302-1309.
- Morrison SJ, & Scadden DT. (2014). The bone marrow niche for haematopoietic stem cells. *Nature*, 505(7483), 327-334.
- Morrison SJ, Spradling AC. (2008). Stem cells and niches: mechanisms that promote stem cell maintenance throughout life. *Cell*, 132(4), 598-611.
- Morrison SJ, Wandycz AM, Akashi K, Globerson A, & Weissman IL. (1996). The aging of hematopoietic stem cells. *Nat Med*, 2(9), 1011-1016.
- Orkin SH, Zon LI. (2008). Hematopoiesis: an evolving paradigm for stem cell biology. *Cell*, 132, 631-644.

- Palis J, Yoder MC. (2001). Yolk-sac hematopoiesis: the first blood cells of mouse and man. *Experimental hematology*, 29(8), 927-936.
- Pinho S, Frenette PS. (2019). Haematopoietic stem cell activity and interactions with the niche. *Nat. Rev. Mol. Cell Biol*, 20, 303–320.
- Rani S, Ryan AE, Griffin MD, Ritter T. (2015). Mesenchymal stem cell-derived extracellular 15 vesicles: Toward cell-free therapeutic applications. *Molecular Therapy*, 23(5), 812-823.
- Salvucci O, Jiang K, Gasperini P, Maric D, Zhu J, Sakakibara S, Espigol-Frigole G, Wang S, Tosato G. (2012). MicroRNA126 contributes to granulocyte colony-stimulating factor-induced hematopoietic progenitor cell mobilization by reducing the expression of vascular cell adhesion molecule 1. *Haematologica*, 97(6), 818-26.
- San Miguel JM, Young K, Trowbridge JJ. (2020). Hand in hand: Intrinsic and extrinsic drivers of aging and clonal hematopoiesis. *Exp. Hematol*, 91, 1–9.
- Shevyrev D, Tereshchenko V, Berezina TN., Rybtsov S. (2023). Hematopoietic Stem Cells and the Immune System in Development and Aging. *Int. J. Mol. Sci*, 24(6), 5862.
- Skulimowska I, Sosniak J, Gonka M, Szade A, Jozkowicz A, and Szade K. (2022). The biology of hematopoietic stem cells and its clinical implications. *The FEBS Journal*, 289(24), 7740–7759.
- Sun S, Han Y, Lei Y, Yu Y, Dong Y, and Chen J. (2023). Hematopoietic Stem Cell: Regulation and Nutritional Intervention. *Nutrients*, 15(11), 2605.
- Togel F, Westenfelder C. (2007). Adult bone marrow-derived stem cells for organ regeneration and repair. *Developmental Dynamics*, 236(12), 3321-3331.
- To LB, Levesque JP, & Herbert KE. (2011). How I treat patients who mobilize hematopoietic stem cells poorly. *Blood*, 118(17), 4530–4540.
- Yamamoto R, Morita Y, Ooehara J, Hamanaka S, Onodera M, Rudolph KL, Ema H, Nakauchi H. (2013). Clonal analysis unveils self-renewing lineage-restricted progenitors generated directly from hematopoietic stem cells. *Cell*, 154(5), 1112-1126.
- Weissman IL, & Shizuru JA. (2008). The origins of the identification and isolation of hematopoietic stem cells, and their capability to induce donor-specific transplantation tolerance and treat autoimmune diseases. *Blood*, 112(9), 3543–3553.
- Zhang J, Grindley JC, Yin T, et al. (2006). PTEN maintains haematopoietic stem cells and acts in lineage choice and leukaemia prevention. *Nature*, 441(7092), 518-22.

HEMATOPOİETİK KÖK HÜCRE TRANSPLANTASYONUNDA BESLENME

Ahmet Murat GÜNAL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9109-1080
- ❖ Mail: ahmetmurat.gunal@okan.edu.tr; a.muratgunal@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aoyama, T., Imataki, O., Mori K. ve ark. (2017). Nutritional risk in allogeneic stem cell transplantation: rationale for a tailored nutritional pathway. *Annals of hematology*, 96(4), 617-625.
- Aoyama, T., Imataki, O., Notsu, A. ve ark. (2022). Examination of a nutritional treatment pathway according to pretreatment health status and stress levels of patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation. *Plos one*, 17(8), e0271728.
- Ardakani, M. T., Ghassemi, S., Mehdizadeh, M. ve ark. (2016). Evaluating the effect of *Matricaria recutita* and *Mentha piperita* herbal mouthwash on management of oral mucositis in patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation: A randomized, double blind, placebo controlled clinical trial. *Complementary Therapies in Medicine*, 29, 29-34.
- Baumgartner, A., Bargetzi, M., Bargetzi, A. ve ark. (2017). Nutritional support practices in hematopoietic stem cell transplantation centers: A nationwide comparison. *Nutrition*, 35, 43-50.
- Baumgartner, A., Hoskin, K., Schuetz, P. (2018). Optimization of nutrition during allogeneic hematologic stem cell transplantation. *Current opinion in clinical nutrition and metabolic care*, 21(3), 152-158.
- Botti, S., van der Werf, S., Stringer, J. ve ark. (2020). Nutritional support in stem cell transplantation programs: Results from a multicenter survey of nurses on behalf of the Nurses Group and Transplant Complications Working Party of the European Society for Blood and Marrow Transplantation and the Gruppo Italiano Trapianto di Midollo Osseo. *Nutrition*, 79, 110998.
- Brotelle, T., Lemal, R., Cabrespine, A. ve ark. (2018). Prevalence of malnutrition in adult patients previously treated with allogeneic hematopoietic stem-cell transplantation. *Clinical Nutrition*, 37(2), 739-745.
- Burt, R. K., Han, X., Quigley, K. ve ark. (2022). Real-world application of autologous hematopoietic stem cell transplantation in 507 patients with multiple sclerosis. *Journal of neurology*, 1-14.
- Carr, A. C., Vlasiuk, E., Zawari, M. ve ark. (2022). Supplementation with oral Vitamin C prior to and during myeloablative chemotherapy and autologous haematopoietic stem cell transplantation: A pilot study. *Antioxidants*, 11(10), 1949.

- Castagnoli, R., Delmonte, O. M., Calzoni, E. ve ark. (2019). Hematopoietic stem cell transplantation in primary immunodeficiency diseases: current status and future perspectives. *Frontiers in pediatrics*, 7, 295.
- Espinoza, M., Perelli, J., Olmos, R. ve ark. (2016). Nutritional assessment as predictor of complications after hematopoietic stem cell transplantation. *Revista Brasileira de Hematologia e Hemoterapia*, 38, 7-14.
- Garios, R. S., Oliveira, P. M. de, Aguiar, A. S. ve ark. (2018). Caloric and protein intake in different periods of hospitalization of patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation. *Hematology, Transfusion and Cell Therapy*, 40, 332-338.
- Horsley, P., Bauer, J., Gallagher, B. (2005). Poor nutritional status prior to peripheral blood stem cell transplantation is associated with increased length of hospital stay. *Bone Marrow Transplantation*, 35(11), 1113-1116.
- Khaddour, K., Hana, C. K., Mewawalla, P. (2019). Hematopoietic stem cell transplantation.
- Khan, Z., Agarwal, N. B., Bhurani, D. ve ark. (2021). Risk factors for hematopoietic stem cell transplantation-associated bone loss. *Transplantation and Cellular Therapy*, 27(3), 212-221.
- Liu, P., Zhang, Z.-F., Cai, J.-J. ve ark. (2012). NRS2002 assesses nutritional status of leukemia patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation. *Chinese Journal of Cancer Research*, 24, 299-303.
- Marques, A. da C. B., Szczepanik, A. P., Machado, C. A. M. ve ark. (2018). Hematopoietic stem cell transplantation and quality of life during the first year of treatment. *Revista latino-americana de enfermagem*, 26.
- Martin-Salces, M., de Paz, R., Canales, M. A. ve ark. (2008). Nutritional recommendations in hematopoietic stem cell transplantation. *Nutrition*, 24(7-8), 769-775.
- McMillen, K. K., Coghlin-Dickson, T., Adintori, P. A. (2021). Optimization of nutrition support practices early after hematopoietic cell transplantation. *Bone Marrow Transplantation*, 56(2), 314-326.
- Morello, E., Guarinoni, M. G., Arena, F. ve ark. (2021). A systematic review of the literature and perspectives on the role of biomarkers in the management of malnutrition after allogeneic hematopoietic stem cell transplantation. *Frontiers in Immunology*, 11, 535890.
- Morris, A., O'Connor, G., Renshaw, G. (2023). A Cross-sectional Survey to Review Food Safety Practices Within Pediatric Oncology and Stem

- Cell Transplant Centers in the United Kingdom. *Journal of Pediatric Hematology/Oncology*, 45(4), e471-e478.
- Oliveira, D. C., Nogueira-Pedro, A., Santos, E. W. ve ark. (2018). A review of select minerals influencing the haematopoietic process. *Nutrition Research Reviews*, 31(2), 267-280.
- Peric, Z., Botti, S., Stringer, J. ve ark. (2018). Variability of nutritional practices in peritransplant period after allogeneic hematopoietic stem cell transplantation: a survey by the Complications and Quality of Life Working Party of the EBMT. *Bone Marrow Transplantation*, 53(8), 1030-1037.
- Ren, G., Zhang, J., Li, M. ve ark. (2017). Protein blend ingestion before allogeneic stem cell transplantation improves protein-energy malnutrition in patients with leukemia. *Nutrition Research*, 46, 68-77.
- Stuhler, R. (2020). Diets for patients undergoing haematopoietic stem cell transplant—a review. *LymphoSign Journal*, 7(4), 115-121.
- Styczyński, J., Tridello, G., Koster, L. ve ark. (2020). Death after hematopoietic stem cell transplantation: changes over calendar year time, infections and associated factors. *Bone marrow transplantation*, 55(1), 126-136.
- Szovati, S., Morrison, C. F., Couch, S. C. (2023). Nutritional Status of Allogeneic Hematopoietic Stem Cell Transplant Recipients and Post-transplant Outcomes. *Nutrition and Cancer*, 75(4), 1200-1210.
- Taggart, C., Neumann, N., Alonso, P. B. ve ark. (2019). Comparing a neutropenic diet to a food safety-based diet in pediatric patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation. *Biology of Blood and Marrow Transplantation*, 25(7), 1382-1386.
- Toenges, R., Greinix, H., Lawitschka, A. ve ark. (2021). Current practice in nutrition after allogeneic hematopoietic stem cell transplantation—Results from a survey among hematopoietic stem cell transplant centers. *Clinical Nutrition*, 40(4), 1571-1577.
- Ullmann, A. J., Schmidt-Hieber, M., Bertz, H. ve ark. (2016). Infectious diseases in allogeneic haematopoietic stem cell transplantation: prevention and prophylaxis strategy guidelines 2016. *Annals of hematology*, 95, 1435-1455.
- Wallace, G., Jodele, S., Myers, K. C. ve ark. (2016). Vitamin D deficiency in pediatric hematopoietic stem cell transplantation patients despite both standard and aggressive supplementation. *Biology of Blood and Marrow Transplantation*, 22(7), 1271-1274.

HEMATOPOİETİK KÖK HÜCRE TRANSPLANTASYONU SONRASI FİZYOTERAPİ VE REHABİLİTASYONUN ETKİNLİĞİ

Murat ESMER

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7885-4610
- ❖ Mail: fztmrtesmer@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Adams, G. B. and D. T. Scadden (2006). "The hematopoietic stem cell in its place." *Nature immunology* 7(4): 333-337.
- Baker, F., J. Zabora, A. Polland and J. Wingard (1999). "Reintegration after bone marrow transplantation." *Cancer practice* 7(4): 190-197.
- Blume, K. G., S. J. Forman and F. R. Appelbaum (2008). *Thomas' hematopoietic cell transplantation*, John Wiley & Sons.
- Cheville, A. L. (2005). *Cancer rehabilitation. Seminars in oncology*, Elsevier.
- Copelan, E. A. (2006). "Hematopoietic stem-cell transplantation." *New England Journal of Medicine* 354(17): 1813-1826.
- Courneya, K. S., M. R. Keats and A. R. Turner (2000). "Physical exercise and quality of life in cancer patients following high dose chemotherapy and autologous bone marrow transplantation." *Psycho-Oncology: Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer* 9(2): 127-136.
- De Lisio, M., J. M. Baker and G. Parise (2013). "Exercise promotes bone marrow cell survival and recipient reconstitution post-bone marrow transplantation, which is associated with increased survival." *Experimental Hematology* 41(2): 143-154.
- Dietz, J. H. (1981). "Rehabilitation oncology." (No Title).
- Eaves, C. J. (2015). "Hematopoietic stem cells: concepts, definitions, and the new reality." *Blood, The Journal of the American Society of Hematology* 125(17): 2605-2613.
- Elter, T., M. Stipanov, E. Heuser, M. von Bergwelt-Baildon, W. Bloch, M. Hallek and F. Baumann (2009). "Is physical exercise possible in patients with critical cytopenia undergoing intensive chemotherapy for acute leukaemia or aggressive lymphoma?" *International journal of hematology* 90: 199-204.
- Foster, C., M. Hillsdon, M. Thorogood, A. Kaur and T. Wedatilake (2005). "Interventions for promoting physical activity." *Cochrane database of systematic Reviews*(1).
- Hacker, E. D., E. Collins, C. Park, T. Peters, P. Patel and D. Rondelli (2017). "Strength training to enhance early recovery after hematopoietic stem cell transplantation." *Biology of Blood and Marrow Transplantation* 23(4): 659-669.
- Hacker, E. D., J. L. Larson and D. Peace (2011). Exercise in patients receiving hematopoietic stem cell transplantation: lessons learned and results from a feasibility study. *Oncology nursing forum*, NIH Public Access.

- Hamada, R., Y. Arai, T. Kondo, K. Harada, M. Murao, J. Miyasaka, M. Yoshida, H. Yonezawa, M. Nankaku and S. Ouchi (2021). "Higher exercise tolerance early after allogeneic hematopoietic stem cell transplantation is the predictive marker for higher probability of later social reintegration." *Scientific Reports* 11(1): 7190.
- Hayakawa, J., D. Miyamura, S.-i. Kimura, A. Gomyo, M. Tamaki, Y. Akahoshi, N. Harada, T. Ugai, M. Kusuda and K. Kameda (2019). "Negative impact of chronic graft-versus-host disease and glucocorticoid on the recovery of physical function after allogeneic hematopoietic stem cell transplantation." *Bone Marrow Transplantation* 54(7): 994-1003.
- Hayes, S., P. Davies, T. Parker, J. Bashford and A. Green (2004). "Role of a mixed type, moderate intensity exercise programme after peripheral blood stem cell transplantation." *British journal of sports medicine* 38(3): 304-309.
- Inoue, J., M. Kai, H. Doi, A. Okamura, K. Yakushijin, D. Makiura, T. Saito, Y. Sakai and Y. Miura (2021). "Association between physical function and health-related quality of life in survivors of hematological malignancies undergoing hematopoietic stem cell transplantation." *Trends in Transplantation* 14(1).
- Ishikawa, A. and T. Tsuji (2016). "The impact of rehabilitation on patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation." *Journal of Hematopoietic Cell Transplantation* 5(4): 107-117.
- Jabbour, J., B. Manana, M. Sakr, A. Zahreddine, H. Tamim, A. Bazarbachi, D. Blaise and J. El-Cheikh (2019). "The impact of counseling on nutritional status among hematopoietic stem cell recipients: results of a randomized controlled trial." *Bone Marrow Transplantation* 54(5): 752-756.
- Koç, H. and T. Demirer (1997). "Kemik iliği ve hematopoietik kök hücre transplantasyonu." Uysal A (Ed). *Klinik Hematoloji*, Ankara: AÜ TF Anıtp A. Ş, 43-54.
- Koutoukidis, D. A., J. Land, A. Hackshaw, M. Heinrich, O. McCourt, R. J. Beeken, S. Philpott, D. DeSilva, A. Rismani and N. Rabin (2020). "Fatigue, quality of life and physical fitness following an exercise intervention in multiple myeloma survivors (MASCOT): an exploratory randomised Phase 2 trial utilising a modified Zelen design." *British journal of cancer* 123(2): 187-195.
- Liang, Y., M. Zhou, F. Wang and Z. Wu (2018). "Exercise for physical fitness, fatigue and quality of life of patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation: a meta-analysis of randomized controlled trials." *Japanese journal of clinical oncology* 48(12): 1046-1057.

- Miedema, B. and J. Easley (2012). "Barriers to rehabilitative care for young breast cancer survivors: a qualitative understanding." *Supportive Care in Cancer* 20: 1193-1201.
- Mohammed, J., M. Aljurf, A. Althumayri, M. Almansour, A. Alghamdi, A. A. Hamidieh, A. ElHaddad, T. B. Othman, A. Bazarbachi and F. Almohareb (2019). "Physical therapy pathway and protocol for patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation: recommendations from the eastern Mediterranean blood and marrow transplantation (EMBT) group." *Hematology/oncology and stem cell therapy* 12(3): 127-132.
- Mohananey, D., A. Sarau, R. Kumar, D. Lewandowski, S. M. Abreu-Sosa, S. Nathan and T. M. Okwuosa (2021). "Role of physical activity and cardiac rehabilitation in patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation." *Cardio Oncology* 3(1): 17-34.
- Morishita, S., J. Nakano, J. B. Fu and T. Tsuji (2020). "Physical exercise is safe and feasible in thrombocytopenic patients with hematologic malignancies: a narrative review." *Hematology* 25(1): 95-100.
- Panel, E. (2010). "American college of sports medicine roundtable on exercise guidelines for cancer survivors." *J ACSM* 42: 1409-1426.
- Park, J., L. Wehrle, S. A. Mitchell, L. Yang and M. F. Bevens (2019). "Fatigue predicts impaired social adjustment in survivors of allogeneic hematopoietic cell transplantation (HCT)." *Supportive Care in Cancer* 27: 1355-1363.
- Rupnik, E., M. Skerget, M. Sever, I. P. Zupan, M. Ogrinec, B. Ursic, N. Kos, P. Cernecl and S. Zver (2020). "Feasibility and safety of exercise training and nutritional support prior to haematopoietic stem cell transplantation in patients with haematologic malignancies." *BMC cancer* 20(1): 1-9.
- Santa Mina, D., L. B. Dolan, J. H. Lipton, D. Au, E. Camacho Pérez, A. Franzese, S. M. Alibhai, J. M. Jones and E. Chang (2020). "Exercise before, during, and after hospitalization for allogeneic hematological stem cell transplant: a feasibility randomized controlled trial." *Journal of clinical medicine* 9(6): 1854.
- Shelton, M. L., J. Q. Lee, G. S. Morris, P. R. Massey, D. G. Kendall, M. F. Munsell, K. O. Anderson, M. J. Simmonds and S. A. Giralt (2009). "A randomized control trial of a supervised versus a self-directed exercise program for allogeneic stem cell transplant patients." *Psycho-Oncology: Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer* 18(4): 353-359.

- Steinberg, A., A. Asher, C. Bailey and J. B. Fu (2015). "The role of physical rehabilitation in stem cell transplantation patients." *Supportive Care in Cancer* 23: 2447-2460.
- Takekiyo, T., K. Dozono, T. Mitsuishi, Y. Murayama, A. Maeda, N. Nakano, A. Kubota, M. Tokunaga, S. Takeuchi and Y. Takatsuka (2015). "Effect of exercise therapy on muscle mass and physical functioning in patients undergoing allogeneic hematopoietic stem cell transplantation." *Supportive Care in Cancer* 23: 985-992.
- Takekiyo, T., K. Dozono, T. Mitsuishi, S. Nara, K. Yoshida, Y. Murayama, A. Maeda, T. Chaen, N. Nakano and A. Kubota (2016). "Recovery of physical function and quality of life in patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation: a 1-year follow-up." *Bone Marrow Transplantation* 51(8): 1127-1130.
- Takekiyo, T. and S. Morishita (2023). "Effect of rehabilitation in patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation." *Fukushima journal of medical science*: 2022-2033.
- Teasell, R. and D. K. Dittmer (1993). "Complications of immobilization and bed rest. Part 2: Other complications." *Canadian Family Physician* 39: 1440.
- Van Haren, I. E., H. Timmerman, C. M. Potting, N. M. Blijlevens, J. B. Staal and M. W. Nijhuis-van der Sanden (2013). "Physical exercise for patients undergoing hematopoietic stem cell transplantation: systematic review and meta-analyses of randomized controlled trials." *Physical therapy* 93(4): 514-528.
- Vermaete, N., P. Wolter, G. Verhoef and R. Gosselink (2014). "Physical activity and physical fitness in lymphoma patients before, during, and after chemotherapy: a prospective longitudinal study." *Annals of hematology* 93: 411-424.
- Wiskemann, J., P. Dreger, R. Schwerdtfeger, A. Bondong, G. Huber, N. Kleindienst, C. M. Ulrich and M. Bohus (2011). "Effects of a partly self-administered exercise program before, during, and after allogeneic stem cell transplantation." *Blood, The Journal of the American Society of Hematology* 117(9): 2604-2613.
- Wood, W., A. Deal, B. Reeve, A. Abernethy, E. Basch, S. Mitchell, C. Shatten, Y. Hie Kim, J. Whitley and J. Serody (2013). "Cardiopulmonary fitness in patients undergoing hematopoietic SCT: a pilot study." *Bone marrow transplantation* 48(10): 1342-1349.

MEZENKİMAL KÖK HÜCRE KAYNAKLARI

Besra ÖZMEN YELKEN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0659-1097
- ❖ Mail: besra.yelken@bakircay.edu.tr

MKH'leri keşfetmişlerdir. Bu hücrelerin kondrosit, adipozit ve osteositlere farklılaşma yeteneğine sahip olduklarını göstermişlerdir. Kemik iliğinden ve diğer bağ dokularında bulunan mezenkimal kökenli osteoprogenitor hücrelerden türetilen osteoblastlar (Nalbant, 2022) ve kondroblastlar ortopedide yeni üretilen biyomalzemelerin biyolojik etkilerinin incelenmesinde kullanılmaktadır. Mezenkimal kök hücreler özellikle bağ doku hücrelere kolayca farklılaşma özelliğinden dolayı kemik, kırıldık defektleri onarımı için uygun görülmektedir (Kılıç ve ark., 2007). Toplam diz veya çapraz bağ rekonstrüktif cerrahi sonrasında hastalardan ACL ve PCL'den kolayca izole edilebilen ve genişletilebilen insan MKH'leri, rejeneratif tıpta alternatif bir kaynak olarak kullanılabilir (Ding ve ark., 2011).

KAYNAKLAR

- Baksh D, Yao R, Tuan RS. (2007). Comparison of proliferative and multilineage differentiation. Potential of human mesenchymal stem cells derived from um-bilical cord and bone marrow. *Stem Cells*, 25, 1484–92.
- Berebichez-Fridman R, R. Montero-Olvera P. (2018). Sources and Clinical Applications of Mesenchymal Stem Cells. *Sultan Qaboos University Med J*, 18(3), 264-277.
- Bernardo ME, F Locatelli, Fibbe WE. (2009). Mesenchymal stromal cells: a novel treatment modality for tissue repair. *Ann N Y Acad Sci*, 1176,101-117.
- Bi Y, Ehiriou D, Kilts TM ve ark. (2007). Identification of tendon stem/progenitor cells and the role of the extracellular matrix in their niche. *Nat Med*. 13, 1219- 1227.
- Can, A.; Karahuseyinoglu, S. (2007). Concise review: Human um- bilical cord stroma with regard to the source of fetus- derived stem cells. *Stem Cells*, 25(11), 2886–2895.
- Cheng, M. T, Yang, H. W, Chen, T. H, Lee, O. K. (2009). Isolation and characterization of multipotent stem cells from human cruciate ligaments. *Cell Prolif*, 42(4), 448–460.
- Ding, D. C, Shyu, W. C, Chiang, M. F ve ark. (2007). Enhancement of neuroplasticity through upregulation of beta1-integrin in human umbilical cord-derived stromal cell implanted stroke model. *Neurobiol. Dis.* 27(3), 339–353.
- Ding D.C., Shyu W. C., Lin. S. Z. (2011). Mesenchymal Stem Cells. *Cell Transplantation*, 20, 5-14.

- Fu, Y. S, Cheng, Y. C, Lin, M. Y ve ark. (2006). Conversion of human umbilical cord mesenchymal stem cells in Wharton's jelly to dopaminergic neurons *in vitro*: Potential therapeutic application for Parkinsonism. *Stem Cells*, 24(1):115–124.
- Friedenstein AJ, Chailakhjan RK, Lalykina KS. (1970). The development of fibroblast colonies in monolayer cultures of guinea-pig bone marrow and spleen cells. *Cell Tissue Kinet*, 3 (4), 393–403.
- Friedenstein AJ, Deriglasova UF, Kulagina NN ve ark. (1974). Precursors for fibroblasts in different populations of hematopoietic cells as detected by the *in vitro* colony assay method. *Exp hematol.*, 2, 83-92.
- Friedenstein AJ. (1976). Precursor cells of mechanocytes. *International Review of Cytology-A Survey Of Cell Biology*, 47, 327–359.
- Friedenstein AJ, Chailakhyan RK, Gerasimov UV. (1987). Bone marrow osteogenic stem cells: In vitro cultivation and transplantation in diffusion chambers. *Cell Tissue Kinet*, 20, 263–72.
- Ge Z, Goh JC, Lee EH. (2005). Selection of cell source for ligament tissue engineering. *Cell Transplant*. 14(8),573– 583.
- Gronthos S, Brahimi J, Li W ve ark. (2002). Stem cell properties of human dental pulp stem cells. *J Dent Res*. 8, 531–5.
- Han X, Meng X, Yin Z ve ark. (2009). Inhibition of intracranial glioma growth by endometrial regenerative cells. *Cell Cycle*, 8(4), 606–610.
- Haynesworth SE, Baber MA, Caplan AI. (1992). Cell surface antigens on human marrow-derived mesenchymal cells are detected by monoclonal antibodies. *Bone*, 3, 69-80.
- Hida N, Nishiyama N, Miyoshi S ve ark. (2008). Novel cardiac precursor like cells from human menstrual blood derived mesenchymal cells. *Stem Cells*, 26(7), 1695–1704.
- Ichim TE, Solano F, Glenn E ve ark. (2007). Stem cell therapy for autism. *J Transl Med*, 5:30–8.
- Jazedje T, Perin PM Czeresnia CE ve ark. (2009). Human fallopian tube: A new source of multipotent adult mesenchymal stem cells discarded in surgical procedures. *J. Transl. Med*, 7(1), 46.
- Kılıç E, Ceyhan T, Çetinkaya DU. (2007). İnsan kemik iliği kaynaklı mezenkimal stromal hücrelerin kıkırdak ve kemik hücrelerine farklılaşma potansiyelinin değerlendirilmesi. *Acta Orthop Traumatol Turc*, 41(4), 295-301.

- Klingemann H, Matzilevich D, Marchand J. (2008). Mesenchymal Stem Cells – Sources and Clinical Applications. *Transfus Med Hemother.* 35, 272–277.
- Kisiel AH, McDuffee LA, Masaoud E, Bailey TR, Esparza Gonzalez BP, Nino-Fong R. (2012). Isolation, characterization, and *in vitro* proliferation of canine mesenchymal stem cells derived from bone marrow, adipose tissue, muscle, and periosteum. *Am J Vet Res*, 73, 1305-1317.
- Koblas T, Harman SM, Saudek F. (2005). The application of umbilical cord blood cells in the treatment of di- abetes mellitus. *Rev Diabet Stud*, 2, 228–34.
- Lovati AB, Corradetti B, Lange Consiglio A ve ark. (2011). Characterization and differentiation of equine tendon-derived progenitor cells. *J Biol Regul Homeost Agents.* 25, 75-84.
- Lyons, RA, Saridogan E, Djahanbakhch O. (2006). The reproductive significance of human Fallopian tube cilia. *Hum. Reprod. Update*, 12(4), 363–372.
- Mitchell KE, Weiss ML, Mitchell BM ve ark. (2003). Matrix cells from Wharton’s jelly form neurons and glia. *Stem Cells*, 21(1):50–60.
- Nalbant A. (2022). Kemikler. (Ed: Gülnihal Deniz), Sağlık Bilimlerinde Anatomi Ders Kitabı içinde (19-27). Nobel Tıp Kitabevi.
- Relaix F, Marcelle C. (2009). Muscle stem cells. *Curr Opin Cell Biol*, 21,748-753.
- Sanberg PR, Eve DJ, Willing AE ve ark. (2011). The treatment of neurodegenerative disorders using umbilical cord blood and menstrual blood derived stem cells. *Cell Transplant*, 20, 85–94.
- Troyer DL, Weiss ML. (2008). Wharton’s jelly-derived cells are a primitive stromal cell population. *Stem Cells.* 26, 591-599.
- Toyoda M, Cui C, Umezawa A. (2007). Myogenic transdifferentiation of menstrual blood derived cells. *Acta Myol*, 26(3),176–178.
- Umezawa A, Makino H. (2008). Cell source for regenerative medicine. *Nippon Rinsho*, 66(5), 865–872.
- Via AG, Frizziero A, Oliva F. (2012). Biological properties of mesenchymal Stem Cells from different sources. *Muscles, Ligaments and Tendons Journal*, 2 (3): 154-162.
- Vidal MA, Kilroy GE, Lopez MJ, Johnson JR, Moore RM, Gimble JM. (2007). Characterization of equine adipose tissue derived stromal cells:

adipogenic and osteogenic capacity and comparison with bone marrow-derived mesenchymal stromal cells. *Vet Surg*, 36, 613-622.

Wang X, Wang Y, Gou W, Lu Q, Peng J, Lu S. (2013). Role of mesenchymal stem cells in bone regeneration and fracture repair: a review. *International Orthopaedics (SICOT)*, 37,2491–2498.

Weiss ML, Troyer DL. (2006). Stem cells in the umbilical cord. *Stem Cell Rev*, 2, 155-162.

Yu J, Wang Y, Deng Z, Li Y, Shi J, Jin Y. (2007). Odontogenic capability: bone marrow stromal stem cells versus dental pulp stem cells. *Biol Cell*, 8, 465–74.

Zuk PA, Zhu M, Mizuno H ve ark. (2001). Multilineage cells from human adipose tissue: implications for cell- based therapies. *Tissue Eng*, 7, 211-228.

Zuk PA, Zhu M, Ashjian P et al. (2002). Human Adipose Tissue Is a Source of Multipotent Stem Cells. *Mol Biol Cell*. 13, 4279-4295.

MEZENKİMAL KÖK HÜCRELERİN ÖZELLİKLERİ

Duygu GÖK YURTSEVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4969-3584
- ❖ Mail: dgok@uludag.edu.tr

Mezenkimal Kök Hücrelerin Karakterizasyonu ve İzolasyonu

1966 yılında Friedenstein ve meslektaşlarının öncülüğünde, kemik iliğinden yüksek replikasyon (sayıca çoğaltılabilme) kapasitesine sahip, adherent, fibroblast benzeri klonojenik hücreler izole edilmiştir (Friedenstein ve ark., 1966). O zamandan beri MSC'ler hemen hemen tüm dokularda [kemik iliği (BM), göbek kordonu (UC), yağ dokusu, periferik kan, karaciğer, sinoviyal membran ve diş dokuları] (Estrela ve ark., 2011) bulunmuştur. Son yıllarda farklı hücre kaynaklarından elde edilen MSC'lerin izolasyonunu, karakterizasyonunu ve çoğaltılabilmelerini açıklayan çeşitli protokoller bulunmaktadır. Bu nedenle, MSC'lerin izolasyonu, karakterizasyonu ve üretilibilmeleri için kapsamlı bir prosedürün oluşturulması, MSC'lerin rejeneratif tıpta kullanımı için oldukça önemlidir. Elde edildikleri dokularda az sayıda olmalarından dolayı in vitro kültür ortamlarında çoğaltılabilmelerinin gerekliliği bu hücrelerin dezavantajı olarak bilinmektedir (Çetinkaya, 2009). Bu hücrelerin in vitro ortamda çoğaltılmaya elverişli dayanıklı hücreler oldukları, proliferasyon ve farklılaşma yeteneklerini koruyabildikleri bilinmektedir. Yapılan araştırmalar çoğunlukla in vitro düzeyde olduğundan, hücrelerin dokulardaki lokalizasyonları yani niş (niche/yuva) bölgeleri detaylandırılmamıştır. Fakat son yıllarda yapılan çalışmalar, bu hücrelerin perivasküler yerleşim göstererek komşuluğunda bulunan hücrelerin farklılaşmalarında, olgunlaşmalarında ya da sessiz kalma gibi hücre fonksiyonlarında koordineli bir şekilde çalışabildiklerini göstermiştir (Çetinkaya, 2009).

Hücre Kaynakları

Organizmanın en zengin kök hücre (hematopoetik, endotel, mezenkimal ve projenitör kök hücreler) kaynaklarından biri sayılan kemik iliği, MSC'ler için ana kaynak olarak bilinmektedir. Çeşitli kaynaklardan izole edilen MSC'ler Tablo 1'de özetlenmiştir (Wang ve ark., 2020). Her kaynağın kendine göre avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Kemik iliği kaynaklı MSC'ler (BM-MSCs), mezenkimal kök hücrelerin en karakterize edilmiş hücre kaynağıdır. Diğer kaynaklardan elde edilen MSC'lerin karşılaştırılmasında bir standart olarak kabul edilirler. Ancak bu hücrelerin kemik iliğinden izole edilmeleri oldukça ağırlı ve invaziv bir süreç alır. Elde edilen hücrelerin veriminin de oldukça düşük olduğu belirtilmektedir (Jin ve ark., 2013). Umbilikal kord'dan üretilen MSC'ler (UC-MSCs) ise ağırsız bir yöntemle toplanabilmekte ve etik açıdan yasal düzenlemelerde daha az sorun

yaratmaktadır (Miao ve diğerleri, 2006). Ayrıca bu hücreler, minimal invaziv yöntemlerle çok sayıda izole edilebilmeleri ve BM-MSK'lerden daha hızlı yenilenmeleri sebebiyle daha avantajlı konumdadırlar.

Adipoz doku, MSK'lerin başka bir yaygın hücrel kaynakıdır (Ballini ve ark., 2019). MSK'lerin in-vitro olarak uzun süreli kullanımı, bu hücrelerin hayatta kalma ve farklılaşma potansiyellerini azaltarak terapötik etkinliklerini sınırlar. İndüklenmiş pluripotent kök hücrelerden (iPSCs) elde edilen MSK'ler bu sorunun üstesinden gelebilirler (Chijimatsu ve ark., 2017). iPSC'lerden elde edilen MSK'ler (iPSCs-MSKs), morfoloji ve yüzey antijen profili de dahil BM-MSK'lerin aynı in-vitro özelliklerine sahiptirler. Bu hücreler, yüksek proliferasyon kapasitesi ve daha güçlü telomeraz aktivitesi göstererek transplantasyondan sonraki hayatta kalma yeteneklerini artırırlar (Gao ve ark., 2017). Diş tomurcuğu kök hücrelerinin (DBSCs) ve diş pulpa kök hücrelerinin (DPSCs) de tipik mezenkimal kök hücre belirteçlerini (marker) eksprese ettiği bildirilmiştir (Estrela ve ark., 2011). MSK'lerin kalitesi donörden donöre değişmekle beraber yaşlanma ve yaşlanmaya bağlı bozukluklar gibi faktörlerden etkilenir (Marędziaak ve ark., 2016). Hücre kaynağı ne olursa olsun, kalitelerinden emin olabilmek için MSK'lerin laboratuvar şartlarında uzun süreli takip edilmeleri gerekmektedir. Çünkü bu hücrelerin farklılaşma kapasiteleri ve fonksiyonel özelliklerinde, köken aldıkları doku tipine bağlı birtakım değişiklikler içerdikleri gösterilmiştir. Bununla ilişkili olarak da spesifik bir dokudan elde edilen MSK'lerin, o dokunun onarımında kullanılabilmeleri bu hücreleri avantajlı konuma getirmiştir.

Mezenkimal Kök Hücrelerin İzolasyonu ve Kültür Yöntemleri

MSK'ler başlıca insanda pelvis kemiğinin superior iliak tepesinden yada torasik ve lomber omurga ile femurun kemik iliği kısımlarından izole edilirler (Morikawa ve ark., 2009). Büyük ölçekte ekspande edilmiş MSK'ler insan uygulamalarına yönelik olduğundan bu hücrelerin büyüme ortamlarını (medyum) ve bu ortamlara eklenen fetal sıgır serumu (FBS) ile ek maddeleri optimize etmek oldukça önemlidir. Hücreler genellikle %10 FBS eklenmiş Dulbecco'nun Modifiye Edilmiş Eagle Medyumu (DMEM) gibi ortamlarda in-vitro olarak kültüre edilirler. Kemik iliğinden üretilen MSK'lerin optimum kültür koşullarında idame edilebilmeleri için, kültür parametrelerinin (bazal ortam, glukoz konsantrasyonu, glutamin ve FBS gibi) optimizasyonu oldukça önemlidir (Sotiropoulou ve ark., 2006).

Tablo 1. Farklı kaynaklardan elde edilen mezenkimal kök hücelere ait özelliklerin karşılaştırılması

Kaynak	İzolasyon Yöntemi	Kültür Medyumu	Hücre Yüzev Belirteçleri
Fare kemik iliği	Materyalin DMEM ile yıkaması sonucu	HEPES ile desteklenmiş %10 fetal buzağı serumu içeren DMEM ortamı, non-esansiyel amino asitler ve piruvat	BM-MS-C, bir GFP transgenini ekspresye eder.
İnsan kemik iliği	Yoğunluk gradiyenti	10 ng/ml ilaveli yüksek glukozlu DMEM, TGF-β3, 10 ⁻⁷ M deksametazon, 50 µg/ml askorbat-2-fosfat, 40 µg/ml prolin, 100 µg/ml piruvat ve 50 mg/ml ITS Premix	ZNF145, FABP5
İnsan göbek kordonu	Rutin tekniklerle	20 mM HEPES, 100 U/ml penisilin, 100 µg/ml streptomisin, 2 mM L-glutamin, 1 mM sodyum piruvat ve %10 FBS eklenmiş DMEM-LG	ASMA, Fibronektin, Tip I kollajen ve VCAM-1
İnsan Adipoz Dokü	Kollajenazla muamele	0,5 mM izobitil metilksantin, 1 uM deksametazon, 10 uM insülin, 200 uM indometasin ve %1 antibiyotik/antimikotik eklenmiş DMEM.	ZNF14,FABP5, CPM 25
İnsan visseral vesubkütanöz yağ dokusu	Cerrahi prosedürlerle	%10 FBS, 100 U/ml penisilin, 100 mg/ml streptomisin ve 0,25 mg/mL Amfoterisin B ilaveli α-MEM medyum.	CD90, CD166, CD146, CD73, CD29 CD34 (-), CD13 (-), CD14 (-),CD 45 (-)
Periferik Fare Kanı	Ağır fraksiyonlu hüresel izolasyonla	%20 FBS'li MEM, antibiyotik-antimikotik ve 20 mg/L gentamisin ilaveli DMEM-LG	CD45 (-)
İnsan Fötal karaciğeri	Percol gradyanı ile	%10 FCS ve 1/100 antibiyotik-antimikotik solüsyonu ile desteklenmiş DMEM-LG	CD29, CD44, CD166, CD105, CD14 (-), CD34, (-),CD45 (-)
İnsan sinoviyal zarı	Numuneler parçalanıp santrifüjleme ile	%10 FBS ve %1 P/S ile desteklenmiş yüksek glukozlu DMEM	CD44, CD73, CD90, CD166, CD34 (-), CD45 (-) HLA-DR (-)
İnsan diş dokuları	Kollajenaz ile	Tam kültür medyumu	CD73, CD90,CD105, CD34 (-), CD45 (-), CD11b (-), CD19 (-), HLA-DR (-)
iPSC	MSC ile indüklenen	aMEM %10 FBS, 5 ng/mL bFGF , %1 antibiyotik içeren MSC ortamı	CD90, CD34 (-), CD45 (-)

bFGF, fibroblast büyüme faktörü; HEPES, 4-(2-hidroksietil)-1-piperazinetasülfonik asit; MEM, a-minimal temel ortam; FBS, fetal buzağı serumu.

Kültüre edilen MSC'ler genellikle fibroblastik bir morfolojiye sahiptir ve doku kültürü substratına yapışır. Primer kültürler yaklaşık iki hafta boyunca canlılıklarını idame ettirirler ve bu süre zarfında non-adherent hematopoietik hücre popülasyonundan yoksun hale gelirler. Kültür ortamına fibroblast büyüme faktörü-2 (FGF-2) gibi büyüme faktörlerinin eklenmesi, MSC'lerin artan bir osteojenik potansiyel kazanmasını sağlar (Stewart ve ark., 2007). Pasaj sayılarının artmasıyla beraber bu hücrelerde stres belirtileri, sitogenetik bozukluklar, telomeraz aktivitesinin azalması dolayısıyla telomer kısalması, in vivo'daki görünümünden sapma gibi bozuklukların ortaya çıkabildiği bildirilmiştir. Hücrelerdeki istenmeyen bu etkilerin önüne geçebilmek amacıyla, pasaj 3'ten sonraki mezenkimal hücrelerin tercih edilmemesi gerekmektedir. Bu durum özellikle klinik uygulamalarda büyük önem taşır (Majumdar ve ark., 1998).

Ficoll-Paque yoğunluk gradyanlı santrifüjleme (DGC) yöntemi, ilk olarak mononükleer periferik kan hücrelerinin izolasyonu için uygulanmıştır. Günümüzde ise MSC'leri fraksiyonlarına ayırmak için kullanılmaktadır. Bu yöntem, eritrositlerin ve daha olgun hücrelerin dibe doğru çökmesini sağlayan, düşük viskoziteli ve düşük ozmotik basınçlı gradyan yoğunluk çözeltilerini kullanır (Insausti ve ark., 2011). Ficoll-Paque DGC yöntemindeki sorun, mononükleer hücre fraksiyonunun başlangıç içeriğinin yalnızca %15 ile 30'una kadar düşürülebilmesidir (Pösel ve ark., 2012). Hücre transplantasyonunun etkinliği doza-bağımlı olduğu için bu önemli bir sınırlamadır (Kim ve diğerleri, 2010). Ayrıca Ficoll-Paque yönteminin DGC'nin hücre fonksiyonunu geri dönüşümsüz olarak bozabileceği ve kemokin reseptörlerinin ekspresyonunu azaltabileceği gösterilmiştir (Pösel ve ark., 2012). Daha az zaman alan ve dış kontaminasyon olasılığını azaltan yeni kemik iliği filtre cihazı ile BM-MSK'lerin izole edilebileceği etkili bir yöntem bildirilmiştir (Gudleviciene ve ark., 2015).

Adipoz dokudan üretilen kök hücreler, umut verici bir MSC kaynağı olarak kabul edilmiştir. Raposio ve arkadaşları mekanik + enzimatik (ME) prosedürle adipoz dokudan üretilen kök hücreleri toplamak için daha basit ve daha hızlı bir protokol tanımlamışlardır (Raposio ve ark., 2017). Mekanik (MC) prosedürle karşılaştırdıklarında, ME prosedürünün daha fazla miktarda izole edilmiş MSC üretebildiğini göstermişlerdir (Mastrangelo ve ark., 2019).

MSC'lerin hücre-tabanlı stratejilerdeki uygulamaları ile ilgili araştırmalar ve incelemeler büyümeye devam ederken, MSC'lerin kendi

kendini yenileyebildiği ve çok soylu büyüyebildiği mekanizmalar hala belirsizliğini korumaktadır. Bu nedenle araştırmacılar, MSC hücre farklılaşmasını düzenleyen ve kontrol eden faktörleri belirlemeye odaklanmışlardır. Bu faktörler, MSC'lerin moleküler ve fizyolojik özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için gereklidir. MSC'ler izole edildikten sonra, DMEM, DMEM-F12, DMED-HG, DMEM-LG, aMEM veya Roswell Park Memorial Institute medyumu (RPMI) gibi ortamlarda kültüre edilirler. Primer kültür medyumu, %10 fetal sıgır serumu (FBS), yenidoğan buzağı serumu (NBCS) veya fetal buzağı serumu (FCS) ile desteklenir (Tablo 1). %10 FBS ilaveli DMEM, MSC'lerin kültüre edilmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Kültür medyumu ve supplementlerin yanında, oksijen konsantrasyonu, fibroblast büyüme faktörü (FGF), epidermal büyüme faktörü (EGF) ve B27 gibi diğer faktörler de MSC'lerin büyümelerini ve proliferasyonunu etkilemektedir (Tamama ve ark., 2010). Örneğin; gliserol fosfat, askorbik asit-2-fosfat, deksametazon ve FBS osteojenik aktivasyon için gereklidir. Kültür ortamına eklenen bu supplementler, tek tabakalı hücrelere artan alkalın fosfataz aktivitesi ile osteoblastik bir morfoloji sağlar. Bu kültür koşullarında, hücreler fibroblastik morfolojilerini kaybederler ve kıkırdağa özgü hücre dışı biyo-belirteçleri ifade ederler. Bu süreç, glikozaminoglikanların biyosentezini içerir ve önemli bir morfoloji değişikliği gösterirler (Wang ve ark., 2020). Başka bir çalışmada, TNF- α , IL-1 β ve nitrik oksit ile MSC'lerin ön aktivasyonunun RIII üzerindeki parakrin etkileri arttırdığı bunun da MSC'lerin parakrin potansiyelini en üst düzeye çıkarmaya yardımcı olabileceği önerilmiştir (Chen ve ark., 2015).

Mezenkimal Kök Hücrelerin Karakterizasyonu

MSC'lerin biyolojisini daha iyi anlamak ve gelecekte klinik tedavilerdeki kullanımı ile ilgili güvenilir bir ürün oluşturabilmek için bu hücrelerin homojen şekilde izole edilebilmeleri gereklidir. Floresansla-aktifleşmiş hücre ayırma (FACS) ve manyetik boncuk ayırma teknikleri kullanılarak insan mezenkimal hücre (hMSC) popülasyonunun karakterize edilmesine yönelik ilerlemeler kaydedilmiştir. Uluslararası Hücresel Tedavi Derneği (ISCT), insan MSC'lerini tanımlayabilmek için minimum kriterler önermiştir. Bu 3 kriter şu şekildedir; a) Mezenkimal hücreler kültür ortamındaki plastik yüzeylere tutunabilmeli, b) Bu hücrelere spesifik olan yüzey belirteçlerini eksprese edebilmeli (örneğin; farklılaşma belirteçlerinden CD73, CD90, CD105 gibi hematopoetik olmayan hücre yüzey belirteçlerini eksprese ederken; CD14, CD19, CD34, CD45 ve insan lökosit antijen-DR (HLA-DR) gibi tipik hematopoetik belirteçleri eksprese etmemelidirler)

(Dominici ve ark., 2006), c) İn-vitro ortamda adiposit, kondrosit ve osteoblast hücrelerine farklılaşma yeteneğine sahip olabilmelidirler yani multipotent karakterdedirler. Dokularda az sayıda bulduklarından dolayı in vivo'da bu hücrelerin ayırt edilmesi oldukça zordur. Kültür ortamında da faz kontrast mikroskop ile incelendiklerinde hücrelerin iğ şeklinde oldukları, fibroblastlara benzer şekilde hücresele topluluklar oluşturdukları bilinmektedir. Düşük yoğunluklarda koloni formasyonunda, yüksek hücre yoğunluğunda ise yanyana dizilmiş hücre grupları şeklinde çoğaldıkları gözlenmektedir. Ayrıca MSC'ler hücresele fenotiplerinin zaman içinde değişebildiği 'plastisite' olarak isimlendirilen özelliğe sahip hücre grubu olarak tanımlanırlar. Yukarıdaki kriterler kapsamında tanımlanan belirteçlerin herbiri kesin olarak MSC'lere özgü olmamasına rağmen, Liu ve arkadaşları 2005 yılında sırasıyla CD105 (endoglin olarak bilinmektedir) ve CD73'e (ekto-5-nükleotidaz olarak bilinmektedir) karşılık gelen MAb SH2 ve MAb SH3'ü belirteç olarak tanımlamışlardır (Liu ve ark., 2005). ISCT ise MSC'lerin %95 ve fazlasında ifade edilen primer belirteçler olarak CD73, CD105 ve CD90'ı (Thy-1 olarak bilinmektedir) kabul etmektedir. Araştırmacılar CD73, CD105 ve CD90'ın eksprese edilmesinin mutlaka MSC popülasyonunu temsil etmediğini, bu belirteçlerin vasküler hücreler, kas hücreleri ve fibroblast popülasyonları tarafından da ifade edilebileceğini belirtmektedir (Liao ve ark., 2011). Bu nedenler, MSC'leri diğer hücre popülasyonlarından ayırmaya yönelik yüksek özgünlüğe sahip analizlerin geliştirilmesini ihtiyaç haline getirmiştir. 2011 yılında, kemik iliği kaynaklı MSC'lerin ilk pasajlarında yüksek özgüllüğe sahip önemli bir belirteç olan STRO-1 belirteci tanımlanmıştır (Ning ve ark., 2011). Stromal progenitör hücrelerin tanımlanmasına, izole edilmesine ve karakterize edilmesine yardımcı olan bu belirteç ISCT'nin listesinde yer almamaktadır. MSC olmayan hücreler için STRO-1'in seçiciliği henüz tam anlamıyla net değildir. Ayrıca STRO-1'in ekspresyonunun kültürün ekspansiyonuyla zamanla azaldığı gösterilmiştir. Tüm bu limitasyonlara rağmen, STRO-1-pozitif hücreler kök hücre özelliklerine sahip hücreler olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacılar, birden fazla donörden alınan kemik iliği kaynaklı MSC'lerin özelliklerini hem in vitro hem de in vivo'da karşılaştırdıklarında, STRO-1 ve PDGFRa (veya CD140a) belirteçlerinin daha potent MSC'leri tanımladığını in vivo olarak göstermişlerdir. STRO-1 ve CD140a'yı yüksek düzeyde eksprese eden MSC'lerin, hücre büyüme kapasitelerinin oldukça yüksek ve daha fazla kemik formasyonuna sahip hücreler olduğu, bu bakımdan klinik rejeneratif uygulamalarda bu hücrelerin seleksiyonlarında ilgili belirteçlerin kullanılabilme potansiyellerinin olduğu gösterilmiştir (Samsonraj ve ark., 2015). Andersen ve arkadaşları MSC'leri

karakterize etmek için bir antikor paneli oluşturmuşlardır. Araştırmacılar DJ9 olarak bilinen antijeni HLA-DRB1, DJ18'i kolajen VI ve DJ3'ü de CD44 olarak tanımlamışlardır. CD146 mRNA ve protein seviyesinin pasajla spontan bir şekilde azalması insan periapikal (dış kök apeksini saran) kistinden elde edilmiş mezenkimal kök hücrelerinin (hPCy-MS C'ler) osteojenik farklılaşma potansiyelini, düşük proliferatif indeksini ve azalan kendini yenileme profillerini göstermektedir (Paduano ve ark., 2016). Hücre sınıflamasına dayalı diğer yöntemler, CD49a, trombosit kaynaklı büyüme faktörü reseptörleri STRO-3 ve W5C5 gibi belirteçlerin ekspresyonlarını değerlendirmektedir (Masuda ve ark., 2012).

Kemik iliği veya yağ dokusu söz konusu olduğunda, MS C'lerin izolasyonu için CD271'in önemli bir belirteç olduğu kabul edilmektedir (Álvarez-Viejo ve ark., 2015). Göbek kordonu kanı gibi dokularda yapılan çalışmalarda ise bu belirtecin özgüllüğünün olmadığı bildirilmiştir. Bu çelişkili sonuçlar, farklı laboratuvarlarda kullanılan farklı metodolojilerden kaynaklanıyor olabilmektedir. Başka araştırma grupları da multipotent MS C'lerin izolasyonu için D7-FIB, CD56, ve Nestin gibi belirteçler kullandıklarını bildirmişlerdir (Ducret ve ark., 2016).

Yüzey belirteçlerinin ekspresyon seviyeleri, MS C'lerin homojenliğini kesin şekilde doğrulayamamaktadır. Dünyanın çoğu yerindeki araştırmacılar, MS C'lerin izolasyonu ve karakterizasyonu için farklı antijen setleri kullandığından dolayı MS C'lerin karakterizasyonu açısından tam bir tutarlılık bulunmamaktadır. Bu hücreleri kesin bir şekilde tanımlayan marker (belirteç) seti bulunmadığı gibi, farklı dokulardan elde edilen MS C'ler farklı yüzey marker ekspresyonlarına sahiptirler. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, MS C'lerin kendini yenileyebilmesini ve onarımlarını düzenleyen mekanizmaları incelemeyi sağlayan genomik ve proteomik profillerinin belirlenmesi üzerinedir. Bu profiller, seleksiyon için kullanışlı olan MS C'lerin biyolojik özelliklerini ortaya çıkarabilmektedir.

SONUÇ

Bu bölümde MS C'lerin özellikleri, elde edilme kaynakları, izolasyonları, karakterizasyonları ve in vitro ortamda çoğaltılabilmeleri ile ilgili kültür yöntemlerine değinilmiştir. Artan sayıdaki araştırma, yetişkin doku ve organlardaki MS C'lerin varlığını göstermekle beraber rejeneratif tıpta bu hücrelerin büyük bir potansiyel olabileceğini bildirmektedir. Ancak, MS C'lerin yüzey belirteçlerine dayalı mevcut tanımları hala yapılamamıştır. Bu yüzden yeni güvenilir belirteçler bularak MS C kriterlerini genişletmek

gereklidir. MSC'lerin izolasyonu ve üretilmesinde kullanılan yöntemlerdeki tutarsızlıklar, hücresel fenotiplerde farklılıklara yol açar. Terapötik uygulamalarda MSC'lerden yararlanmak, MSC'lerin farklılaşmasının hem in vivo hem de in vitro olarak nasıl düzenleneceğinin daha iyi anlaşılmasını gerektirecektir. Biyomühendislik ve biyolojideki gelişmeler, bu sorunları çözmeye ve klinik uygulamalar için MSC'leri üreten optimize edilmiş koşulları tasarlamaya yardımcı olacaktır. Dolayısıyla MSC'lere dayalı tedaviler daha yaygın olarak benimsenecektir.

KAYNAKLAR

- Álvarez-Viejo M, Menéndez-Menéndez Y, Otero-Hernández J. (2015). CD271 as a marker to identify mesenchymal stem cells from diverse sources before culture. *World Journal of Stem Cells*, 7(2), 470.
- Ballini A, Di Benedetto A, De Vito D, Scarano A, Scacco S, Perillo L, Posa F, Dipalma G, Paduano F, Contaldo M, Grano M. (2019). Stemness genes expression in naïve vs. Osteodifferentiated human dental-derived stem cells. *European Review for Medical and Pharmacological Sciences*, 23(7), 2916–2923.
- Chen H, Min XH, Wang QY, Leung FW, Shi L, Zhou Y, Yu T, Wang CM, An G, Sha WH, Chen QK. (2015). Pre-activation of mesenchymal stem cells with TNF- α , IL-1 β and nitric oxide enhances its paracrine effects on radiation-induced intestinal injury. *Scientific Reports*, 3(5), 8718.
- Chijimatsu R, Ikeya M, Yasui Y, Ikeda Y, Ebina K, Moriguchi Y, Shimomura K, Hart DA, Yoshikawa H, Nakamura N. (2017). Characterization of mesenchymal stem cell-like cells derived from human iPSCs via neural crest development and their application for osteochondral repair. *Stem Cells International*, 2017, 18.
- Çetinkaya DU. (2009) Mezenkimal Kök Hücreler. (Ed. TÜBA Kök Hücre Çalışma Grubu), Kök Hücre Biyolojisi ve Klinik Uygulamalar içinde (53-62). Ankara: TÜBA.
- Ducret M, Fabre H, Degoult O, Atzeni G, McGuckin C, Forraz N, Mallein-Gerin F, Perrier-Groult E, Farges JC. (2016). A standardized procedure to obtain mesenchymal stem/stromal cells from minimally manipulated dental pulp and Wharton's jelly samples. *Bull. Group. Int. Rech. Sci. Stomatol. Odontol.* 53(1), 37–41.
- Dominici ML, Le Blanc K, Mueller I, Slaper-Cortenbach I, Marini FC, Krause DS, Deans RJ, Keating A, Prockop DJ, Horwitz EM. (2006). Minimal criteria for defining multipotent mesenchymal stromal cells. The International Society for Cellular Therapy position statement. *Cytotherapy*, 8(4), 315–317.

- Estrela C, Alencar AH, Kitten GT, Vencio EF, Gava E. (2011). Mesenchymal stem cells in the dental tissues: perspectives for tissue regeneration. *Brazilian Dental Journal*, 22(2), 91–98.
- Friedenstein AJ, Piatetzky-Shapiro II, Petrakova KV. (1966). Osteogenesis in transplants of bone marrow cells. *Development*, 16(3), 381–390.
- Gao WX, Sun YQ, Shi J, Li CL, Fang SB, Wang D, Deng XQ, Wen W, Fu QL. (2017). Effects of mesenchymal stem cells from human induced pluripotent stem cells on differentiation, maturation, and function of dendritic cells. *Stem Cell Research & Therapy*, 8(1), 48.
- Grisendi G, Annerén C, Cafarelli L, Sternieri R, Veronesi E, Cervo GL, Luminari S, Maur M, Frassoldati A, Palazzi G, Otsuru S. (2010). GMP-manufactured density gradient media for optimized mesenchymal stromal/stem cell isolation and expansion. *Cytotherapy*, 12(4), 466–477.
- Gudleviciene Z, Kundrotas G, Liudkeviciene R, Rascon J, Jurga M. (2015). Quick and effective method of bone marrow mesenchymal stem cell extraction. *Open Medicine*, 10(1).
- Hatzistergos KE, Quevedo H, Oskouei BN, Hu Q, Feigenbaum GS, Margitich IS, Mazhari R, Boyle AJ, Zambrano JP, Rodriguez JE, Dulce R. (2010). Bone marrow mesenchymal stem cells stimulate cardiac stem cell proliferation and differentiation. *Circulation Research*, 107(7), 913–922.
- Insausti CL, Blanquer M, Meseguer Olmo L, et al. (2011). Isolation and characterization of mesenchymal stem cells from the fat layer on the density gradient separated bone marrow. *Stem Cells and Development*, 21(2), 260–272.
- Jin H, Bae Y, Kim M, Kwon SJ, Jeon H, Choi S, Kim S, Yang Y, Oh W, Chang J. (2013). Comparative analysis of human mesenchymal stem cells from bone marrow, adipose tissue, and umbilical cord blood as sources of cell therapy. *International Journal of Molecular Sciences*, 14(9), 17986–18001.
- Liao J, Al Shahrani M, Al-Habib M, Tanaka T, Huang GT. (2011). Cells isolated from inflamed periapical tissue express mesenchymal stem cell markers and are highly osteogenic. *Journal of Endodontics*, 37 (9), 1217–1224.
- Liu PG, Zhou DB, Shen T. (2005). Identification of human bone marrow mesenchymal stem cells: preparation and utilization of two monoclonal antibodies against SH2, SH3. *Journal of Experimental Hematology*, 13(4), 656–659.

- Mastrangelo F, Scacco S, Ballini A, Quaresima R, Gnoni A, De Vito D, Scarano A, Dipalma G, Isacco CG, Cantore S, Coscia MF. (2019). A pilot study of human mesenchymal stem cells from visceral and subcutaneous fat tissue and their differentiation to osteogenic phenotype. *European Review for Medical and Pharmacological Sciences*, 23(7), 2924–2934.
- Majumdar KM, Thiede MA, Mosca JD, Moorman M, Gerson SL. (1998). Phenotypic and functional comparison of cultures of marrow-derived mesenchymal stem cells (MSCs) and stromal cells. *Journal of Cellular Physiology*, 176(1), 57–66.
- Marędziak M, Marycz K, Tomaszewski KA, Kornicka K, Henry BM. (2016). The influence of aging on the regenerative potential of human adipose derived mesenchymal stem cells. *Stem Cells International*, 2016.
- Masuda H, Anwar SS, Bühring HJ, Rao JR, Gargett CE. (2012). A novel marker of human endometrial mesenchymal stem-like cells. *Cell Transplantation*, 21(10), 2201–2214.
- Miao Z, Jin J, Chen L, Zhu J, Huang W, Zhao J, Qian H, Zhang X. (2006). Isolation of mesenchymal stem cells from human placenta: comparison with human bone marrow mesenchymal stem cells. *Cell Biology International*, 30(9), 681–687.
- Morikawa S, Mabuchi Y, Kubota Y, Nagai Y, Niibe K, Hiratsu E, Suzuki S, Miyauchi-Hara C, Nagoshi N, Sunabori T, Shimmura S. (2009). Prospective identification, isolation, and systemic transplantation of multipotent mesenchymal stem cells in murine bone marrow. *Journal of Experimental and Clinical Medicine*, 206(11), 2483–2496.
- Ning, H., Lin, G., Lue, T.F., Lin, C.S., 2011. Mesenchymal stem cell marker Stro-1 is a 75kd endothelial antigen. *Biochemical and Biophysical Research Communications*, 413(2), 353–357.
- Paduano F, Marrelli M, Palmieri F, Tatullo M. (2016). CD146 expression influences periapical cyst mesenchymal stem cell properties. *Stem Cell Reviews and Reports*, 12(5), 592–603.
- Porada CD, Zanjani ED, Almeida-Porada G. (2006). Adult mesenchymal stem cells: a pluripotent population with multiple applications. *Current Stem Cell Research & Therapy*, 1(3), 365–369.
- Peng Y, Ke M, Xu L, Liu L, Chen X, Xia W, Li X, Chen Z, Ma J, Liao D, Li G. (2013). Donor-derived mesenchymal stem cells combined with low-dose tacrolimus prevent acute rejection after renal transplantation: a clinical pilot study. *Transplantation*, 95(1), 161–168.

- Pösel C, Möller K, Fröhlich W, Schulz I, Boltze J, Wagner DC. (2012). Density gradient centrifugation compromises bone marrow mononuclear cell yield. *PLoS One*, 7(12), e50293.
- Raposio E, Bertozzi N, (2017). Isolation of ready-to-Use adipose-derived stem cell (ASC) pellet for clinical applications and a comparative overview of alternate methods for ASC isolation. *Current Protocols in Stem Cell Biology*, 41(1), 1F-7.
- Samsonraj RM, Rai B, Sathiyathan P, Puan KJ, Röttschke O, Hui JH, Raghunath M, Stanton LW, Nurcombe V, Cool SM. (2015). Establishing criteria for human mesenchymal stem cell potency. *Stem Cells*, 33(6), 1878–1891.
- Sotiropoulou PA, Perez SA, Salagianni M, Baxevanis CN, Papamichail M. (2006). Characterization of the optimal culture conditions for clinical scale production of human mesenchymal stem cells. *Stem Cells*, 24(2), 462–471.
- Stewart AA, Byron CR, Pondenis H, Stewart MC. (2007). Effect of fibroblast growth factor-2 on equine mesenchymal stem cell monolayer expansion and chondrogenesis. *American Journal of Veterinary Research*, 68(9), 941–945.
- Tamama K, Kawasaki H, Wells A. (2010). Epidermal growth factor (EGF) treatment on multipotential stromal cells (MSCs). Possible enhancement of therapeutic potential of MSC. *BioMed Research International*, 2010, 10.
- Wang J, Chena Z, Sunc M, Xuc H, Gaoa Y, Liuf J, Lia M. (2020). Characterization and therapeutic applications of mesenchymal stem cells for regenerative medicine. *Tissue and Cell*, 64, 101330.

SİNİR SİSTEMİ KÖK HÜCRELERİ

Burçak YAVUZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Altınbaş Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3555-4850
- ❖ Mail: burcakyavuzz@gmail.com

çıkılmaktadır. Organizmada yer alan kök hücreler köken aldıkları yer ya da farklılaşabilme kapasitesine göre de sınıflandırılmaktadır. Hastalıklar ya da yaralanmalar sonucunda meydana gelen hasarların tedavisinde kök hücrelerin kullanımına yönelik çalışmalar giderek artmaktadır. Nöral kök hücreler de, hem kök hücre tedavisi hem de araştırma açısından umut verici ancak halen aydınlatılmamış mekanizmalarının yönelik pek çok çalışmanın da yapılması gerekmektedir.

Nöral kök hücreler, yaşam boyunca sinir dokusunda yer alan hücreler olan nöronlar, astrositler ve oligodendrositlerin yeniden oluşmasına katkıda bulunurken mevcut kök hücrelerin istenilen hücre tipine farklılaşabilmesi sayesinde kendini sürekli yenileyen hücrelerden oluşan bir popülasyondur. Nöral kök hücreler kullanılarak yapılan çalışmalar başta dejeneratif hastalıklar olmak üzere birçok nörolojik hastalıkları de iyileşmenin gözlenmesi olumlu olarak düşünülmesine neden olmuştur. Özellikle sinir sisteminin sahip olduğu kısıtlı rejenerasyon yeteneği de bu terapötik stratejini destekler nitelikte olmasıyla öne çıkmasına yardımcı olmuştur. Ancak merkezi sinir sistemi başta olmak üzere diğer kısımların karmaşıklığı, beyinde hafıza oluşumunu, sinir ağına entegrasyonu ve ruh durumunun düzenlenmesi vb. konularda nöral kök hücrelerin uygulanması üzerinde çok daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu çalışmalar da bize sadece tedavisi değil aynı zaman da hastalıkların patolojisini daha iyi anlamamız yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmalar kapsamında nöral kök hücreler de bulunan zorlukların ve bilinmezliklerin aydınlatılması nörodejeneratif hastalıkların en büyük silahı olabileceğini öngörmekteyiz.

KAYNAKLAR

- Aharonowiz M, Einstein O, Fainstein N, Lassmann H, Reubinoff B, Ben-Hur, T. (2008). Neuroprotective effect of transplanted human embryonic stem cell-derived neural precursors in an animal model of multiple sclerosis. *PloS one*, 3(9), e3145.
- Alvarez-Buylla A, & Lim DA. (2004). For the long run: maintaining germinal niches in the adult brain. *Neuron*, 41(5), 683-686.
- Amir RE, Van den Veyver IB, Wan M, Tran C Q, Francke U, Zoghbi HY. (1999). Rett syndrome is caused by mutations in X-linked MECP2, encoding methyl-CpG-binding protein 2. *Nature genetics*, 23(2), 185-188.

- Bath KG, & Lee FS. (2010). Neurotrophic factor control of adult SVZ neurogenesis. *Developmental neurobiology*, 70(5), 339-349.
- Berg DA, Belnoue L, Song H, Simon A. (2013). Neurotransmitter-mediated control of neurogenesis in the adult vertebrate brain. *Development*, 140(12), 2548-2561.
- Bergsland M, Werme M, Malewicz M, Perlmann T, Muhr J. (2006). The establishment of neuronal properties is controlled by Sox4 and Sox11. *Genes & development*, 20(24), 3475-3486.
- Bixb S, Kruger GM, Mosher JT, Joseph NM, Morrison SJ. (2002). Cell-intrinsic differences between stem cells from different regions of the peripheral nervous system regulate the generation of neural diversity. *Neuron*, 35(4), 643-656.
- De Filippis L, Lamorte G, Snyder EY, Malgaroli A, Vescovi AL. (2007). A novel, immortal, and multipotent human neural stem cell line generating functional neurons and oligodendrocytes. *Stem cells*, 25(9), 2312-2321.
- Encinas JM, Fitzsimons CP. (2017). Gene regulation in adult neural stem cells. *Current challenges and possible applications. Advanced drug delivery reviews*, 120, 118-132.
- Fan Y, Nikitina T, Zhao J, Fleury TJ, Bhattacharyya R, Bouhassira EE, Stein A, Woodcock CL, Skoultschi AI. (2005). Histone H1 depletion in mammals alters global chromatin structure but causes specific changes in gene regulation. *Cell*, 123(7), 1199-1212.
- Friedman RC, Farh KKH, Burge CB, Bartel DP. (2009). Most mammalian mRNAs are conserved targets of microRNAs. *Genome research*, 19(1), 92-105.
- Gerstner W, Kistler WM. (2002). *Spiking Neuron Models Single Neurons, Populations, Plasticity*. Cambridge University Press.
- Greenbaum A, Hsu YMS, Day RB, Schuettelz LG, Christopher MJ, Borgerding JN, Link DC. (2013). CXCL12 in early mesenchymal progenitors is required for haematopoietic stem-cell maintenance. *Nature*, 495(7440), 227-230.
- Hall JE, Hall ME. (2016). *Guyton and Hall Tıbbi Fizyoloji*, 13. baskı e-Book. Elsevier Health Sciences.
- Hassel LA, Fröb F, Küspert M, Hillgärtner S, Arnold P, Huang W, Wegner M. (2023). Differential activity of transcription factor Sox9 in early and adult oligodendroglial progenitor cells. *Glia*. 7(1),1890–1905
- Hoffmann SA, Hos D, Küspert M, Lang RA, Lovell-Badge R, Wegner M, Reiprich S. (2014). Stem cell factor Sox2 and its close relative Sox3

- have differentiation functions in oligodendrocytes. *Development*, 141(1), 39-50.
- Hsieh J, Nakashima K, Kuwabara T, Mejia E, Gage FH. (2004). Histone deacetylase inhibition-mediated neuronal differentiation of multipotent adult neural progenitor cells. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 101(47), 16659-16664.
- Islam MM, Zhang CL. (2015). TLX: A master regulator for neural stem cell maintenance and neurogenesis. *Biochimica Et Biophysica Acta (BBA)-Gene Regulatory Mechanisms*, 1849(2), 210-216.
- Kierszenbaum AL, Tres LL. (2002). *Histology and Cell Biology: An Introduction to Pathology*, 4th Edition.
- Kuhn, H. G., Winkler, J., Kempermann, G., Thal, L. J., & Gage, F. H. (1997). Epidermal growth factor and fibroblast growth factor-2 have different effects on neural progenitors in the adult rat brain. *Journal of Neuroscience*, 17(15), 5820-5829.
- Lazutkin, A., Podgorny, O., & Enikolopov, G. (2019). Modes of division and differentiation of neural stem cells. *Behavioural brain research*, 374, 112118.
- Levitan IB, Kaczmarek LK. (2015). *The Neuron: Cell and Molecular Biology*. Oxford University Press, USA.
- Lemkine GF, Raji A, Alfama G, Turque N, Hassani Z, Alegria-Prevot O, Demeneix BA. (2005). Adult neural stem cell cycling in vivo requires thyroid hormone and its alpha receptor. *The FASEB journal*, 19(7), 1-17.
- Lim DA, Alvarez-Buylla A. (1999) Interaction between astrocytes and adult subventricular zone precursors stimulates neurogenesis. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 96(13), 7526-7531.
- Marín O, Rubenstein JL. (2001). A long, remarkable journey: tangential migration in the telencephalon. *Nature Reviews Neuroscience*, 2(11), 780-790.
- Matsuda S, Kuwako K I, Okano HJ, Tsutsumi S, Aburatani H, Saga Y, Okano H. (2012). Sox21 promotes hippocampal adult neurogenesis via the transcriptional repression of the Hes5 gene. *Journal of Neuroscience*, 32(36), 12543-12557.
- Ming X, Chew LJ, Gallo V. (2013). Transgenic overexpression of Sox17 promotes oligodendrocyte development and attenuates demyelination. *Journal of Neuroscience*, 33(30), 12528-12542.
- Negintaji K, Ghanbari A, Jafarinia M, Zibara K. (2023). Pregnenolone enhances the proliferation of mouse neural stem cells and promotes

- oligodendrogenesis, together with Sox10, and neurogenesis, along with Notch1 and Pax6. *Neurochemistry International*, 163, 105489.
- Nicolay DJ, Doucette JR, Nazarali AJ. (2007). Transcriptional control of oligodendrogenesis. *Glia*, 55(13), 1287-1299.
- Parnavelas JG. (2000) The origin and migration of cortical neurones: new vistas. *Trends Neurosci* 23,126–131.
- Qu Q, Sun G, Li W, Yang S, Ye P, Zhao C, Yu TR, Gage FH, Evans RM, Shi Y. (2010). Orphan nuclear receptor TLX activates Wnt/ β -catenin signalling to stimulate neural stem cell proliferation and self-renewal. *Nature cell biology*, 12(1), 31-40.
- Sandberg M, Källström M, Muhr J. (2005). Sox21 promotes the progression of vertebrate neurogenesis. *Nature neuroscience*, 8(8), 995-1001.
- Sun G, Ye P, Murai K, Lang MF, Li S, Zhang H, Li W, Fu C, Yin J, Wang A, Ma X, Shi, Y. (2011). miR-137 forms a regulatory loop with nuclear receptor TLX and LSD1 in neural stem cells. *Nature communications*, 2(1), 529.
- Song HJ, Stevens CF, Gage FH. (2002). Neural stem cells from adult hippocampus develop essential properties of functional CNS neurons. *Nature neuroscience*, 5(5), 438-445.
- Stolt CC, Lommes P, Sock E, Chaboissie MC, Schedl A, Wegner M. (2003). The Sox9 transcription factor determines glial fate choice in the developing spinal cord. *Genes & development*, 17(13), 1677-1689.
- Wada K, Nakajima A, Katayama K, Kudo C, Shibuya A, Kubota N, Blumberg RS. (2006). Peroxisome proliferator-activated receptor γ -mediated regulation of neural stem cell proliferation and differentiation. *Journal of Biological Chemistry*, 281(18), 12673-12681.
- Wang Y, Lin SZ, Chiou AL, Williams LR, Hoffer BJ. (1997). Glial cell line-derived neurotrophic factor protects against ischemia-induced injury in the cerebral cortex. *Journal of Neuroscience*, 17(11), 4341-4348.
- Wenning GK, Odin P, Morrish P, Rehncrona S, Widner H, Brundin P, Lindvall O. (1997). Short-and long-term survival and function of unilateral intrastriatal dopaminergic grafts in Parkinson's disease. *Annals of Neurology: Official Journal of the American Neurological Association and the Child Neurology Society*, 42(1), 95-107.
- Wurmser AE, Palmer TD, Gage FH. (2004). Cellular interactions in the stem cell niche. *Science*, 304(5675), 1253-1255.
- Yoder JA, Walsh CP, Bestor TH. (1997). Cytosine methylation and the ecology of intragenomic parasites. *Trends in genetics*, 13(8), 335-340.

GENİTAL SİSTEM KÖK HÜCRELER

Funda DAĞISTANLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Gürün İlçe Devlet Hastanesi, Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9915-8937
- ❖ Mail: demirhan.fnd@gmail.com

embriyonik kök hücreler yardımıyla fonksiyonel germ hücre elde edildiği ve spermatogenezis sağlandığı bildirilmiştir.

Endometrial mezenkimal kök hücrelerin farklılaştırılarak gamet hücrelerinin elde edilebilmesi rejeneratif tıpta ilgi çekmekte ve bu konuda çalışmalar sürdürülmektedir. Diba ve ark. yaptıkları çalışmada 3D aljinat hidrojel kullanarak oosit benzeri hücrelerin üretilebileceği, geliştirilen gonad dokularının in vitro yöntemlerde kullanılabileceğini bildirmişlerdir (Ghasemi ve ark.,2023).

Kök hücre tedavileri umut vaat edici çalışmalar olmakla beraber, hücrelerin doğru farklılaşma aşamasına gelebilmesi, hedef dokulara doğru şekilde entegre olabilmesi çabaları ve onkogenezi tetikleme endişeleri devam etmektedir. Embriyonik kök hücre elde etme aşamasındaki blastosist veya embriyoların yok edilmesi düşüncesi de etik kaygıları sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

- AlAshqar A, Patzkowsky K, Afrin S, Wild R, Taylor HS, Borahay MA. (2019). Cardiometabolic Risk Factors and Benign Gynecologic Disorders. *ObstetGynecolSurv.* 74(11):661–73.
- Azizi R, Aghebati-Maleki L, Nouri M, Marofi F, Negargar S, Yousefi M. (2018). Stem cell therapy in Asherman syndrome and thin endometrium: Stem cell- based therapy. *Biomed Pharmacother.*102:333–43. doi: 10.1016/j.biopha.2018.03.091.
- Bongso A, Lee EH. (2005) *Stem Cells: Their Definition, Classification and Sources, Stem Cells From Bench to Bedside*, 1th Edition, Singapore, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd. 1-13.
- Chang HL, Senaratne TN, Zhang L ve ark.(2010). Uterine leiomyomas exhibit fewer stem/progenitor cell characteristics when compared with corresponding normal myometrium. *Reprod Sci.*17(2):158–67
- Chen YJ, Li HY, Chang YL ve ark. (2010). Suppression of migratory/invasive ability and induction of apoptosis in adenomyosis-derived mesenchymal stem cells by cyclooxygenase-2 inhibitors. *Fertil Steril.* 94(6):1972–9, 9 e1–4.
- Chen YZ, Wang JH, Yan J, Liang Y, Zhang XF, Zhou F. (2014). Increased expression of the adult stem cell marker Musashi-1 in the ectopic endometrium of adenomyosis does not correlate with serum estradiol and progesterone levels. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol.*173:88–93.

- Ebrahim N, Mostafa O, El Dosoky RE ve ark. (2018). Human mesenchymal stem cell-derived extracellular vesicles/estrogen combined therapy safely ameliorates experimentally induced intrauterine adhesions in a female rat model. *Stem Cell Res Ther.* 9(1):175.
- Evans MJ, Kaufman MH. (1981). Establishment in culture of pluripotential cells from mouse embryos. *Nature.* 292(5819):154–6.
- Figueira PG, Abrao MS, Krikun G, Taylor HS. (2011) . Stem cells in endometrium and their role in the pathogenesis of endometriosis. *Ann N Y Acad Sci.*1221:10–7.
- Ghasemi D.,Bahrami N.,Karimi R. ve ark.(2023). Differentiation of human endometrial stem cells encapsulated in alginate hydrogel into oocytes-like cells. *Bioimpacts.*13(3): 229-240. doi:10.34172/bi.2022.23960.
- Gotte M, Wolf M, Staebler A, Buchweitz O, Kiesel L, Schuring AN(2011). Aberrant expression of the pluripotency marker SOX-2 in endometriosis. *Fertil Steril.* 95(1):338–41.
- Gorai I., Yanagibashi T., Taki A. ve ark.(1997). Uterine carcinosarcoma is derived from a single stem cell: an in vitro study. *Int J Cancer.*72(5):821–827.
- Hong I.S. (2023). Endometrial stem/progenitor cells: Properties, origins, and functions. *Genes & Diseases.* 10(3):931-947.
- Ikhena DE, Liu S, Kujawa S. ve ark.(2018). RANKL/RANK Pathway and Its Inhibitor RANK-Fc in Uterine Leiomyoma Growth. *J Clin Endocrinol Metab.* 103(5):1842–9. doi: 10.1210/jc.2017-01585.
- Kao AP, Wang KH, Chang CC ve ark. (2011). Comparative study of human eutopic and ectopic endometrial mesenchymal stem cells and the development of an in vivo endometriotic invasion model. *Fertil Steril.* 95(4):1308–15 e1.
- Kato K, Yoshimoto M, Kato K ve ark. (2007). Characterization of side-population cells in human normal endometrium. *Hum Reprod.* 22(5):1214–23.
- Kilic S, Yuksel B, Pinarli F, Albayrak A, Boztok B, Delibasi T. (2014). Effect of stem cell application on Asherman syndrome, an experimental rat model. *J Assist Reprod Genet.* 31(8):975–82.
- Laschke MW, Menger MD. (2018). Basic mechanisms of vascularization in endometriosis and their clinical implications. *Hum Reprod Update.* 24(2):207–24.
- Lis R, Touboul C, Raynaud CM ve ark. (2012). Mesenchymal cell interaction with ovarian cancer cells triggers pro-metastatic properties. *PLoS One,*7(5):e38340. doi: 10.1371/journal.pone.0038340.

- Liu S, Yin P, Kujawa SA, Coon JSt, Okeigwe I, Bulun SE. (2019). Progesterone receptor integrates the effects of mutated MED12 and altered DNA methylation to stimulate RANKL expression and stem cell proliferation in uterine leiomyoma. *Oncogene*. 38(15):2722–35.
- Liu Y, Niu R, Yang F ve ark. (2018). Biological characteristics of human menstrual blood-derived endometrial stem cells. *J Cell Mol Med*. 22(3):1627–39.
- Lupicka M, Socha B, Szczepanska A, Korzekwa A. (2015). Expression of pluripotency markers in the bovine uterus with adenomyosis. *Reprod Biol Endocrinol*. 13:110.
- Masuda H, Matsuzaki Y, Hiratsu E ve ark. (2010). Stem cell-like properties of the endometrial side population: implication in endometrial regeneration. *PLoS One*. 5(4):e10387.
- Nayernia K, Lee JH, Lako M ve ark. (2009). In Vitro Derivation of Human Sperm from Embryonic Stem Cells. *Stem Cells Dev*. Jul 7.
- Nguyen HPT, Xiao L, Deane JA ve ark. (2017). N-cadherin identifies human endometrial epithelial progenitor cells by in vitro stem cell assays. *Hum Reprod*. 32(11):2254–68.
- Ono M, Qiang W, Serna VA ve ark. (2012). Role of stem cells in human uterine leiomyoma growth. *PLoS One*. 7(5):e36935.
- Ono M, Yin P, Navarro A ve ark. (2013). Paracrine activation of WNT/beta-catenin pathway in uterine leiomyoma stem cells promotes tumor growth. *Proc Natl Acad Sci U S A*. 110(42):17053–8.
- Ono M, Maruyama T. (2015). Stem Cells in Myometrial Physiology. *Semin Reprod Med*. 33(5):350–6.
- Ono M, Kajitani T, Uchida H ve ark. (2015). CD34 and CD49f Double-Positive and Lineage Marker-Negative Cells Isolated from Human Myometrium Exhibit Stem Cell-Like Properties Involved in Pregnancy-Induced Uterine Remodeling. *Biol Reprod*. 93(2):37.
- Othman ER, Elgamal DA, Refaiy AM, Abdelaal II, Abdel-Mola AF, Al-Hendy A. (2016). Identification and potential role of telocytes in human uterine leiomyoma. *Contracept Reprod Med*. 1:12.
- Patterson AL, George JW, Chatterjee A ve ark. (2020). Putative human myometrial and fibroid stem-like cells have mesenchymal stem cell and endometrial stromal cell properties. *Hum Reprod*. 35(1):44–57.
- Prusinski Fernung LE, Jones K, Mas A, Kleven D, Waller JL, Al-Hendy A. (2018). Expanding upon the Human Myometrial Stem Cell Hypothesis and the Role of Race, Hormones, Age, and Parity in a Profibroid Environment. *Am J Pathol*. 188(10):2293–306. Runyan C,

- Gu Y, Shoemaker A, Looijenga L, Wylie C. (2008). The distribution and behavior of extragonadal primordial germ cells in Bax mutant mice suggest a novel origin for sacrococcygeal germ cell tumors. *Int J Dev Biol.* 52:333-44.
- Santamaria X, Cabanillas S, Cervello I ve ark. (2016). Autologous cell therapy with CD133+ bone marrow-derived stem cells for refractory Asherman's syndrome and endometrial atrophy: a pilot cohort study. *Hum Reprod.* 31(5):1087-96.
- Schuring AN, Dahlhues B, Korte A ve ark. (2018). The endometrial stem cell markers notch-1 and numb are associated with endometriosis. *Reprod Biomed Online.* 36(3):294-301.
- Schwab KE, Gargett CE. (2007). Co-expression of two perivascular cell markers isolates mesenchymal stem-like cells from human endometrium. *Hum Reprod.* 22(11):2903-11.
- Shynlova O, Kwong R, Lye SJ. (2010). Mechanical stretch regulates hypertrophic phenotype of the myometrium during pregnancy. *Reproduction.* 139(1):247-53.
- Tan J, Li P, Wang Q ve ark. (2016). Autologous menstrual blood-derived stromal cells transplantation for severe Asherman's syndrome. *Hum Reprod.* 31(12):2723-9.
- Tournaye H, Goossens E, Verheyen G ve ark. (2004). Preserving the reproductive potential of men and boys with cancer: current concepts and future prospects. *Hum Reprod Update.* 10:525-32.
- Zhang Z, Wang J, Chen Y ve ark. (2019). Activin a promotes myofibroblast differentiation of endometrial mesenchymal stem cells via STAT3-dependent Smad/CTGF pathway. *Cell Commun Signal.* 17(1):45.

KANSER KÖK HÜCRELERİ

Ebru DERİCİ EKER

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kök Hücre ve Rejeneratif Tıp Anabilim Dalı Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7094-7625
- ❖ Mail: edeker@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ajani, J. A., Song, S., Hochster, H. S. & Steinberg, I. B. Cancer stem cells: the promise and the potential. *Semin. Oncol.* 42(Suppl. 1), S3–S17 (2015).
- Bao, B. et al. Overview of Cancer Stem Cells (CSCs) and Mechanisms of Their Regulation: Implications for Cancer Therapy. *Current protocols in pharmacology Chapter 14:Unit14.25* (2013).
- Barker, A. et al. Validation of a non-targeted LC-MS approach for identifying ancient proteins: method development on bone to improve artifact residue analysis. *Ethnobiol. Lett.* 6, 162–174 (2015).
- Battle, E. & Clevers, H. Cancer stem cells revisited. *Nat. Med.* 23, 1124–1134 (2017).
- Bjerkvig, R., Tysnes, B. B., Aboody, K. S., Najbauer, J. & Terzis, A. J. Opinion: the origin of the cancer stem cell: current controversies and new insights. *Nat. Rev. Cancer* 5, 899–904 (2005).
- Bonnet, D. & Dick, J. E. Human acute myeloid leukemia is organized as a hierarchy that originates from a primitive hematopoietic cell. *Nat. Med.* 3, 730–737 (1997).
- Bray, S. J. Notch signalling: a simple pathway becomes complex. *Nat. Rev. Mol. Cell Biol.* 7, 678–689 (2006).
- Chambers, I. et al. Functional expression cloning of Nanog, a pluripotency sustaining factor in embryonic stem cells. *Cell* 113, 643–655 (2003).
- Cojoc, M., Mabert, K., Muders, M. H. & Dubrovskaya, A. A role for cancer stem cells in therapy resistance: cellular and molecular mechanisms. *Semin. Cancer Biol.* 31, 16–27 (2015).
- Constantinescu, S. N., Girardot, M. & Pecquet, C. Mining for JAK-STAT mutations in cancer. *Trends Biochem. Sci.* 33, 122–131 (2008).
- Davies, L. C., Jenkins, S. J., Allen, J. E. & Taylor, P. R. Tissue-resident macrophages. *Nat. Immunol.* 14, 986–995 (2013).
- Diehn, M. et al. Association of reactive oxygen species levels and radioresistance in cancer stem cells. *Nature* 458, 780–783 (2009).
- Flandez, M., Guilmeau, S., Blache, P. & Augenlicht, L. H. KLF4 regulation in intestinal epithelial cell maturation. *Exp. Cell Res.* 314, 3712–3723 (2008).
- Fumarola, C., Bonelli, M. A., Petronini, P. G. & Alfieri, R. R. Targeting PI3K/AKT/mTOR pathway in non small cell lung cancer. *Biochem. Pharmacol.* 90, 197–207(2014).

- Eun, K., Ham, S. W. & Kim, H. Cancer stem cell heterogeneity: origin and new perspectives on CSC targeting. *BMB Rep.* 50, 117–125 (2017).
- Hermann, P. C. et al. Distinct populations of cancer stem cells determine tumor growth and metastatic activity in human pancreatic cancer. *Cell Stem Cell* 1, 313–323 (2007).
- Hill, R. P. Identifying cancer stem cells in solid tumors: case not proven. *Cancer Res.* 66, 1891–1895 (2006). discussion 1890.
- Hinz, M. et al. Nuclear factor kappaB-dependent gene expression profiling of Hodgkin's disease tumor cells, pathogenetic significance, and link to constitutive signal transducer and activator of transcription 5a activity. *J. Exp. Med.* 196, 605–617 (2002).
- Huang, Z., Wu, T., Liu, A. Y. & Ouyang, G. Differentiation and transdifferentiation potentials of cancer stem cells. *Oncotarget* 6, 39550–39563 (2015).
- Galardi, S. et al. Resetting cancer stem cell regulatory nodes upon MYC inhibition. *EMBO Rep.* 17, 1872–1889 (2016).
- Gangemi, R. M. et al. SOX2 silencing in glioblastoma tumor-initiating cells causes stop of proliferation and loss of tumorigenicity. *Stem Cells* 27, 40–48 (2009).
- Garcia-Mayea, Y., Mir, C., Masson, F., Paciucci, R. & ME, L. L. Insights into new mechanisms and models of cancer stem cell multidrug resistance. *Semin. Cancer Biol.* S1044-579X (2019).
- Ghielmini, M. et al. The effect of Rituximab on patients with follicular and mantle-cell lymphoma. Swiss Group for Clinical Cancer Research (SAKK). *Ann.Oncol.* 11(Suppl. 1), 123–126 (2000).
- Giancotti, F. G. Mechanisms governing metastatic dormancy and reactivation. *Cell* 155, 750–764 (2013).
- He, S. Z. et al. A phase 1 study of the safety, pharmacokinetics and anti-leukemic activity of the anti-CD123 monoclonal antibody CSL360 in relapsed, refractory or high-risk acute myeloid leukemia. *Leuk. Lymphoma* 56, 1406–1415 (2015).
- Kalluri, R. & Zeisberg, M. Fibroblasts in cancer. *Nat. Rev. Cancer* 6, 392–401(2006).
- Kanwar, S. S., Yu, Y., Nautiyal, J., Patel, B. B. & Majumdar, A. P. The Wnt/betacatenin pathway regulates growth and maintenance of colonospheres. *Mol. Cancer* 9, 212 (2010).
- Katoh, M. Networking of WNT, FGF, Notch, BMP, and Hedgehog signaling pathways during carcinogenesis. *Stem Cell Rev.* 3, 30–38 (2007).

- Kim, R. J. et al. High aldehyde dehydrogenase activity enhances stem cell features in breast cancer cells by activating hypoxia-inducible factor-2alpha. *CancerLett.* 333, 18–31 (2013).
- Kramer, K., Wu, J. & Crowe, D. L. Tumor suppressor control of the cancer stem cell niche. *Oncogene* 35, 4165–4178 (2016).
- Leonard, W. J. & O'Shea, J. J. Jaks and STATs: biological implications. *Annu. Rev.Immunol.* 16, 293–322 (1998).
- Li, L., John, C. & Margolin, D. A. Cancer stem cell and stromal microenvironment. *Ochsner J.* 13, 109–118 (2013).
- Liu, B., Yan, L. & Zhou, M. Target selection of CAR T cell therapy in accordance with the TME for solid tumors. *Am. J. Cancer Res.* 9, 228–241 (2019).
- Maherali, N. et al. Directly reprogrammed fibroblasts show global epigenetic remodeling and widespread tissue contribution. *Cell Stem Cell* 1, 55–70 (2007).
- McMillan, R. & Matsui, W. Molecular pathways: the hedgehog signaling pathway in cancer. *Clin. Cancer Res.* 18, 4883–4888 (2012).
- Merchant, A. A. & Matsui, W. Targeting Hedgehog—a cancer stem cell pathway. *Clin. Cancer Res.* 16, 3130–3140 (2010).
- Meurette, O. & Mehlen, P. Notch signaling in the tumor microenvironment. *Cancer Cell* 34, 536–548 (2018).
- Moreau, M., Mourah, S. & Dosquet, C. Beta-catenin and NF-kappaB cooperate to regulate the uPA/uPAR system in cancer cells. *Int. J. Cancer* 128, 1280–1292 (2011).
- Mukherjee, S. et al. Hedgehog signaling and response to cyclopamine differ in epithelial and stromal cells in benign breast and breast cancer. *Cancer Biol. Ther.* 5, 674–683 (2006).
- Nair, N. et al. A cancer stem cell model as the point of origin of cancer-associated fibroblasts in tumor microenvironment. *Sci. Rep.* 7, 6838 (2017).
- Nandy, S. B. & Lakshmanaswamy, R. Cancer stem cells and metastasis. *Prog. Mol.Biol. Transl. Sci.* 151, 137–176 (2017).
- Niedzwiecki, D. et al. Documenting the natural history of patients with resected stage II adenocarcinoma of the colon after random assignment to adjuvant treatment with edrecolomab or observation: results from CALGB 9581. *J. Clin.Oncol.* 29, 3146–3152 (2011).

- Norsworthy, K. J. et al. FDA approval summary: glasdegib for newly diagnosed acute myeloid leukemia. *Clin. Cancer Res.* 25, 6021–6025 (2019).
- Osta, W. A. et al. EpCAM is overexpressed in breast cancer and is a potential target for breast cancer gene therapy. *Cancer Res.* 64, 5818–5824 (2004).
- Pal, S. K., Swami, U. & Agarwal, N. Characterizing the Wnt pathway in advanced prostate cancer: when, why, and how. *Eur. Urol.* (2019).
- Pemmaraju, N. et al. Results from phase 2 trial ongoing expansion stage of SL-401 in patients with blastic plasmacytoid dendritic cell neoplasm (BPDCN). *Blood* 128, 342–342 (2016).
- Pengfei, L., Weaver, V. M. & Zena, W. The extracellular matrix: a dynamic niche in cancer progression. *J. Cell Biol.* 196, 395 (2012).
- Ping, Y. F., Zhang, X. & Bian, X. W. Cancer stem cells and their vascular niche: Do they benefit from each other? *Cancer Lett.* 380, 561–567 (2016).
- Ranganathan, P., Weaver, K. L. & Capobianco, A. J. Notch signalling in solid tumours: a little bit of everything but not all the time. *Nat. Rev. Cancer* 11, 338–351 (2011).
- Reya, T. et al. Stem cells, cancer, and cancer stem cells. *Nature* 414, 105 (2001).
- Scully, S. et al. Transdifferentiation of glioblastoma stem-like cells into mural cells drives vasculogenic mimicry in glioblastomas. *J. Neurosci.* 32, 12950–12960 (2012).
- Sebastian, M. et al. Treatment of non-small cell lung cancer patients with the trifunctional monoclonal antibody catumaxomab (anti-EpCAM × anti-CD3): a phase I study. *Cancer Immunol. Immunother.* 56, 1637–1644 (2007).
- Sertznig, P. & Reichrath, J. Peroxisome proliferator-activated receptors (PPARs) in dermatology: challenge and promise. *Dermatol. Endocrinol.* 3, 130–135 (2011).
- Shibata, M. & Hoque, M. O. Targeting cancer stem cells: a strategy for effective eradication of cancer. *Cancers* 11, 732 (2019).
- Singh, S. et al. Aldehyde dehydrogenases in cellular responses to oxidative/electrophilic stress. *Free Radic. Biol. Med.* 56, 89–101 (2013).
- Smith, D. C. et al. A phase I dose escalation and expansion study of the anticancer stem cell agent demcizumab (anti-DLL4) in patients with

- previously treated solid tumors. *Clin. Cancer Res.* 20, 6295–6303 (2014).
- Tasian, S. K., Teachey, D. T. & Rheingold, S. R. Targeting the PI3K/mTOR pathway in pediatric hematologic malignancies. *Front. Oncol.* 4, 108 (2014).
- Thompson, J. J. & Williams, C. S. Protein phosphatase 2A in the regulation of Wnt signaling stem cells, and cancer. *Genes* 9, 121 (2018).
- Tsuyada, A. et al. CCL2 mediates cross-talk between cancer cells and stromal fibroblasts that regulates breast cancer stem cells. *Cancer Res.* 72, 2768(2012).
- Visvader, J. E. & Lindeman, G. J. Cancer stem cells: current status and evolving complexities. *Cell Stem Cell* 10, 717–728 (2012).
- Yan, G. N. et al. Endothelial cells promote stem-like phenotype of glioma cells through activating the Hedgehog pathway. *J. Pathol.* 234, 11–22 (2015).
- Yang, L., Xie, G., Fan, Q. & Xie, J. Activation of the hedgehog-signaling pathway in human cancer and the clinical implications. *Oncogene* 29, 469–481 (2010).
- Yousefnia, S., Momenzadeh, S., Seyed Forootan, F., Ghaedi, K. & Nasr Esfahani, M. H. The influence of peroxisome proliferator-activated receptor gamma (PPARgamma) ligands on cancer cell tumorigenicity. *Gene* 649, 14–22 (2018).
- Wang, Y. et al. The combinatory effects of PPAR-gamma agonist and survivin inhibition on the cancer stem-like phenotype and cell proliferation in bladder cancer cells. *Int. J. Mol. Med.* 34, 262–268 (2014).
- Wang, Q., Chen, X. & Hay, N. Akt as a target for cancer therapy: more is not always better (lessons from studies in mice). *Br. J. Cancer* 117, 159–163(2017).
- Weiss, A. & Attisano, L. The TGFbeta superfamily signaling pathway. *Wiley Interdiscip. Rev. Dev. Biol.* 2, 47–63 (2013).
- Wikstrom, P., Marusic, J., Stattin, P. & Bergh, A. Low stroma androgen receptor level in normal and tumor prostate tissue is related to poor outcome in prostate cancer patients. *Prostate* 69, 799–809 (2009).
- Zhang, W. C. et al. Glycine decarboxylase activity drives non-small cell lung cancer tumor-initiating cells and tumorigenesis. *Cell* 148, 259–272 (2012).
- Zhang, H. & Wang, Z. Z. Mechanisms that mediate stem cell self-renewal and differentiation. *J. Cell. Biochem.* 103, 709–718 (2008).

- Zhao, C. et al. Hedgehog signalling is essential for maintenance of cancer stem cells in myeloid leukaemia. *Nature* 458, 776–779 (2009).
- Zhang, Q., Lenardo, M. J. & Baltimore, D. 30 Years of NF- κ B: a blossoming of relevance to human pathobiology. *Cell* 168, 37–57 (2017).
- Zhou, J. et al. Activation of the PTEN/mTOR/STAT3 pathway in breast cancer stem-like cells is required for viability and maintenance. *Proc. Natl Acad. Sci. USA* 104, 16158–16163 (2007).
- Zhou, P. et al. The epithelial to mesenchymal transition (EMT) and cancer stem cells: implication for treatment resistance in pancreatic cancer. *Mol. Cancer* 16,52 (2017).
- Zito, P. M. & Scharf, R. in *StatPearls* (StatPearls Publishing StatPearls Publishing LLC., Treasure Island, FL, 2019).
- Zuo, M. et al. Novel therapeutic strategy targeting the Hedgehog signalling and mTOR pathways in biliary tract cancer. *Br. J. Cancer* 112, 1042–1051(2015).

İNDÜKLENMİŞ PLURİPOTENT KÖK HÜCRELERİN ÖZELLİKLERİ

Levent ELMAS

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6865-6466
- ❖ Mail: levent.elmas@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Araoka T, Mae S, Kurose Y, Uesugi M, Ohta A, Yamanaka S, Osafune K. (2014). Efficient and rapid induction of human iPSCs/ESCs into nephrogenic intermediate mesoderm using small molecule-based differentiation methods. *PLoS One*, 15;9(1):e84881.
- Benevento M, Munoz J. (2012). Role of mass spectrometry-based proteomics in the study of cellular reprogramming and induced pluripotent stem cells. *Expert Rev Proteomics*, 9(4):379-99.
- Bilousova G, Chen J, Roop DR. (2011). Differentiation of mouse induced pluripotent stem cells into a multipotent keratinocyte lineage. *J Invest Dermatol.*, 131(4):857-64.
- Bilousova G, Jun du H, King KB, De Langhe S, Chick WS, Torchia EC, Chow KS, Klemm DJ, Roop DR, Majka SM. (2011). Osteoblasts derived from induced pluripotent stem cells form calcified structures in scaffolds both in vitro and in vivo. *Stem Cells.*, 29(2):206-16.
- Can A. (2014). KÖK HÜCRE Biyolojisi, Türleri ve Tedavide Kullanımları. (1. Baskı). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Canfield SG, Stebbins MJ, Faubion MG, Gastfriend BD, Palecek SP, Shusta EV. (2019). An isogenic neurovascular unit model comprised of human induced pluripotent stem cell-derived brain microvascular endothelial cells, pericytes, astrocytes, and neurons. *Fluids Barriers CNS.*, 7;16(1):25.
- Cartwright P, McLean C, Sheppard A, Rivett D, Jones K, Dalton S. (2005). LIF/STAT3 controls ES cell self-renewal and pluripotency by a Myc-dependent mechanism. *Development*, 132(5):885-96.
- Drawnel FM, Boccardo S, Prummer M, Delobel F, Graff A, Weber M, et al. (2014). Disease modeling and phenotypic drug screening for diabetic cardiomyopathy using human induced pluripotent stem cells. *Cell Reports.*, 9(3):810-821.
- Dubois NC, Craft AM, Sharma P, Elliott DA, Stanley EG, Elefanty AG, Gramolini A, Keller G. (2011). SIRPA is a specific cell-surface marker for isolating cardiomyocytes derived from human pluripotent stem cells. *Nat Biotechnol.*, 23;29(11):1011-8.
- Ebner-Peking P, Krisch L, Wolf M, Hochmann S, Hoog A, Vári B, Muigg K, Poupardin R, Scharler C, Schmidhuber S, Russe E, Stachelscheid H, Schneeberger A, Schallmoser K, Strunk D. (2021). Self-assembly of differentiated progenitor cells facilitates spheroid human skin organoid formation and planar skin regeneration. *Theranostics*. 25;11(17):8430-8447.

- Fine JD. (2010). Inherited epidermolysis bullosa. *Orphanet J Rare Dis.*, 28;5:12.
- Fukunaga I, Fujimoto A, Hatakeyama K, Kurebayashi N, Ikeda K, Kamiya K. (2019). Generation of Functional CX26-Gap-Junction-Plaque-Forming Cells with Spontaneous Ca²⁺ Transients via a Gap Junction Characteristic of Developing Cochlea. *Curr Protoc Stem Cell Biol.*, 51(1):e100.
- Gepstein L. (2002). Derivation and potential applications of human embryonic stem cells. *Circulation Research*, 91(10):866-876.
- Giacomelli E, Bellin M, Sala L, van Meer BJ, Tertoolen LG, Orlova VV, Mummery CL. (2017). Three-dimensional cardiac microtissues composed of cardiomyocytes and endothelial cells co-differentiated from human pluripotent stem cells. *Development*, 15;144(6):1008-1017.
- Gunewardene N, Crombie D, Dottori M, Nayagam BA. (2016). Innervation of Cochlear Hair Cells by Human Induced Pluripotent Stem Cell-Derived Neurons In Vitro. *Stem Cells Int.*, 2016:1781202.
- Hosseini FS, Soleimanifar F, Khojasteh A, Ardeshiryajimi A. (2019). Promoting osteogenic differentiation of human-induced pluripotent stem cells by releasing Wnt/ β -catenin signaling activator from the nanofibers. *J Cell Biochem.*, 120(4):6339-6346.
- İskender B, Canatan H. (2013). İndüklenmiş pluripotent kök hücreler ve hücre tedavisi. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 4 (4): 550-561.
- Jin M, Yi X, Liao W, Chen Q, Yang W, Li Y, Li S, Gao Y, Peng Q, Zhou S. (2021). Advancements in stem cell-derived hepatocyte-like cell models for hepatotoxicity testing. *Stem Cell Res Ther.*, 25;12(1):84.
- Kher JD, Roy SP, Pallavi KJ, et al. (2016). Review on induced pluripotent stem cell and its potential clinical applications. *J Anal Pharm Res.*, 3(7):11–12.
- Kizub I, Rozhok A, Bilousova G. (2022) Induced Pluripotent Stem Cells: Advances and Applications in Regenerative Medicine [Internet]. Possibilities and Limitations in Current Translational Stem Cell Research. IntechOpen
- Kimbrel EA, Lanza R. (2016). Pluripotent stem cells: the last 10 years. *Regen Med.*, 11(8):831-847.
- Lahlou H, Lopez-Juarez A, Fontbonne A, Nivet E, Zine A. (2018). Modeling human early otic sensory cell development with induced pluripotent stem cells. *PLoS One.*, 14;13(6):e0198954.

- Li Y, McClintick J, Zhong L, Edenberg HJ, Yoder MC, Chan RJ. (2005). Murine embryonic stem cell differentiation is promoted by SOCS-3 and inhibited by the zinc finger transcription factor Klf4. *Blood*, 15;105(2):635-7.
- Lippmann ES, Al-Ahmad A, Azarin SM, Palecek SP, Shusta EV. (2014). A retinoic acid-enhanced, multicellular human blood-brain barrier model derived from stem cell sources. *Sci Rep.*, 24;4:4160.
- Mitalipova M, Palmarini G. (2006). Isolation and characterization of human embryonic stem cells. *Methods Mol Biol.*, 331:55-76.
- Pakzad M, Totonchi M, Taei A, Seifinejad A, Hassani SN, Baharvand H. (2010). Presence of a ROCK inhibitor in extracellular matrix supports more undifferentiated growth of feeder-free human embryonic and induced pluripotent stem cells upon passaging. *Stem Cell Rev Rep.*, 6(1):96-107.
- Pecha S, Yorgan K, Rohl M, Geertz B, Hansen A, Weinberger F, et al. (2019). Human iPS cell-derived engineered heart tissue does not affect ventricular arrhythmias in a Guinea pig cryo-injury model. *Scientific Reports*, 9(1):9831.
- Rowntree RK, McNeish JD. (2010). Induced pluripotent stem cells: opportunities as research and development tools in 21st century drug discovery. *Regen Med.*, 5(4):557-68.
- Schweitzer JS, Song B, Herrington TM, Park TY, Lee N, Ko S, Jeon J, Cha Y, Kim K, Li Q, Henchcliffe C, Kaplitt M, Neff C, Rapalino O, Seo H, Lee IH, Kim J, Kim T, Petsko GA, Ritz J, Cohen BM, Kong SW, Leblanc P, Carter BS, Kim KS. (2020). Personalized iPSC-Derived Dopamine Progenitor Cells for Parkinson's Disease. *N Engl J Med.*, 14;382(20):1926-1932.
- Sebastiano V, Zhen HH, Haddad B, Bashkirova E, Melo SP, Wang P, Leung TL, Sibrashvili Z, Tichy A, Li J, Ameen M, Hawkins J, Lee S, Li L, Schwertschko A, Bauer G, Lisowski L, Kay MA, Kim SK, Lane AT, Wernig M, Oro AE. (2014). Human COL7A1-corrected induced pluripotent stem cells for the treatment of recessive dystrophic epidermolysis bullosa. *Sci Transl Med.*, 26;6(264):264ra163.
- Shimizu T, Mae SI, Araoka T, Okita K, Hotta A, Yamagata K, Osafune K. (2020). A novel ADPKD model using kidney organoids derived from disease-specific human iPSCs. *Biochem Biophys Res Commun.*, 3;529(4):1186-1194.
- Sin YY, Ballantyne LL, Richmond CR, Funk CD. (2018). Transplantation of Gene-Edited Hepatocyte-like Cells Modestly Improves Survival of Arginase-1-Deficient Mice. *Mol Ther Nucleic Acids.*, 2;10:122-130.

- Sudulaguntla A. (2018). A Review: Induced Pluripotent Stem Cells (iPSC) and Their Reprogramming Techniques. *Curr Trends Biomedical Eng & Biosci.*, 12(5): 555848.
- Takahashi K, Tanabe K, Ohnuki M, Narita M, Ichisaka T, Tomoda K, Yamanaka S. (2007). Induction of pluripotent stem cells from adult human fibroblasts by defined factors. *Cell*, 30;131(5):861-72.
- Takahashi K, Yamanaka S. (2006). Induction of pluripotent stem cells from Mouse embryonic and adult fibroblast cultures by defined factors. *Cell*, 2006;126(4):663-676.
- Takasato M, Er PX, Chiu HS, Maier B, Baillie GJ, Ferguson C, Parton RG, Wolvetang EJ, Roost MS, Chuva de Sousa Lopes SM, Little MH. (2015). Kidney organoids from human iPS cells contain multiple lineages and model human nephrogenesis. *Nature.*, 22;526(7574):564-8.
- Takebe T, Sekine K, Enomura M, Koike H, Kimura M, Ogaeri T, Zhang RR, Ueno Y, Zheng YW, Koike N, Aoyama S, Adachi Y, Taniguchi H. (2013). Vascularized and functional human liver from an iPSC-derived organ bud transplant. *Nature.*, 25;499(7459):481-4.
- Takeda H, Hosoya M, Fujioka M, Saegusa C, Saeki T, Miwa T, Okano H, Minoda R. (2018). Engraftment of Human Pluripotent Stem Cell-derived Progenitors in the Inner Ear of Prenatal Mice. *Sci Rep*. 2018 Jan 31;8(1):1941.
- Tang R, Jing L, Willard VP, Wu CL, Guilak F, Chen J, Setton LA. (2018). Differentiation of human induced pluripotent stem cells into nucleus pulposus-like cells. *Stem Cell Res Ther.*, 9;9(1):61.
- Walia B, Satija N, Tripathi RP, Gangenahalli GU. (2012). Induced pluripotent stem cells: fundamentals and applications of the reprogramming process and its ramifications on regenerative medicine. *Stem Cell Rev Rep.*, 8(1):100-15.
- Ward MC, Gilad Y. (2019). A generally conserved response to hypoxia in iPSC-derived cardiomyocytes from humans and chimpanzees. *eLife.*, 8:8.
- Wernig M, Meissner A, Foreman R, Brambrink T, Ku M, Hochedlinger K, Bernstein BE, Jaenisch R. (2007). In vitro reprogramming of fibroblasts into a pluripotent ES-cell-like state. *Nature*, 19;448(7151):318-24.
- Wernig M, Zhao JP, Pruszak J, Hedlund E, Fu D, Soldner F, Broccoli V, Constantine-Paton M, Isacson O, Jaenisch R. (2008). Neurons derived from reprogrammed fibroblasts functionally integrate into the fetal brain and improve symptoms of rats with Parkinson's disease. *Proc Natl Acad Sci U S A.*, 15;105(15):5856-61.

- Yan X, Qin H, Qu C, Tuan RS, Shi S, Huang GT. (2010). iPS cells reprogrammed from human mesenchymal-like stem/progenitor cells of dental tissue origin. *Stem Cells Dev.*, 19(4):469-80.
- Ye Z, Cheng L. (2010). Potential of human induced pluripotent stem cells derived from blood and other postnatal cell types. *Regen Med.*, 5(4):521-30.
- Ye JH, Xu YJ, Gao J, Yan SG, Zhao J, Tu Q, Zhang J, Duan XJ, Sommer CA, Mostoslavsky G, Kaplan DL, Wu YN, Zhang CP, Wang L, Chen J. (2011). Critical-size calvarial bone defects healing in a mouse model with silk scaffolds and SATB2-modified iPSCs. *Biomaterials*, 32(22):5065-76.
- Yu J, Vodyanik MA, Smuga-Otto K, Antosiewicz-Bourget J, Frane JL, Tian S, Nie J, Jonsdottir GA, Ruotti V, Stewart R, Slukvin II, Thomson JA. (2007). Induced pluripotent stem cell lines derived from human somatic cells. *Science*, 21;318(5858):1917-20.
- Zomer HD, Vidane AS, Gonçalves NN, Ambrósio CE. (2015). Mesenchymal and induced pluripotent stem cells: general insights and clinical perspectives. *Stem Cells Cloning*, 28;8:125-34.

TROFOBLAST KÖK HÜCRELERE GÜNCEL BİR BAKIŞ

Gamze ERDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji Embriyoloji Anabilim Dalı, Diyarbakır /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5854-8517
- ❖ Mail: gmz_erdgn@hotmail.com

Seval KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji Embriyoloji Anabilim Dalı, İstanbul /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6251-6529
- ❖ Mail: kaya.svl@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abbas, Y., M. Y. Turco, G. J. Burton and A. Moffett (2020). "Investigation of human trophoblast invasion in vitro." *Human reproduction update* 26(4): 501-513.
- Aksoy, H., Ğ. Aksoy and B. Yücel (2016). "Saygi üzyurt S, Aydın T, Alparslan BM." *J Matern Fetal Neonatal Med* 29(12): 2028.
- Can, A. (2014). "Kök Hücre: biyolojisi, türleri ve tedavide kullanımları." *Akademisyen Tıp Kitabevleri*, Ankara.
- Chuong, E. B., M. K. Rumi, M. J. Soares and J. C. Baker (2013). "Endogenous retroviruses function as species-specific enhancer elements in the placenta." *Nature genetics* 45(3): 325-329.
- Cierna, Z., I. Varga, L. Danihel Jr, K. Kuracinova, A. Janegova and L. Danihel (2016). "Intermediate trophoblast—A distinctive, unique and often unrecognized population of trophoblastic cells." *Annals of Anatomy-Anatomischer Anzeiger* 204: 45-50.
- Clevers, H. (2016). "Modeling development and disease with organoids." *Cell* 165(7): 1586-1597.
- Dong, C., L. A. Fischer and T. W. Theunissen (2019). "Recent insights into the naïve state of human pluripotency and its applications." *Experimental Cell Research* 385(1): 111645.
- Haider, S., G. Meinhardt, L. Saleh, V. Kunihs, M. Gamperl, U. Kaindl, A. Ellinger, T. R. Burkard, C. Fiala and J. Pollheimer (2018). "Self-renewing trophoblast organoids recapitulate the developmental program of the early human placenta." *Stem cell reports* 11(2): 537-551.
- He, N., L. van Iperen, D. de Jong, K. Szuhai, F. M. Helmerhorst, L. A. van der Westerlaken and S. M. Chuva de Sousa Lopes (2017). "Human extravillous trophoblasts penetrate decidual veins and lymphatics before remodeling spiral arteries during early pregnancy." *PloS one* 12(1): e0169849.
- Hertig, A. T., J. Rock and E. C. Adams (1956). "A description of 34 human ova within the first 17 days of development." *American Journal of Anatomy* 98(3): 435-493.
- Hess, A., A. Hamilton, S. Talbi, C. Dosiou, M. Nyegaard, N. Nayak, O. Genbecev-Krtolica, P. Mavrogianis, K. Ferrer and J. Kruessel (2007). "Decidual stromal cell response to paracrine signals from the

- trophoblast: amplification of immune and angiogenic modulators." *Biology of reproduction* 76(1): 102-117.
- Huch, M. and B.-K. Koo (2015). "Modeling mouse and human development using organoid cultures." *Development* 142(18): 3113-3125.
- Kaufmann, P., S. Black and B. Huppertz (2003). "Endovascular trophoblast invasion: implications for the pathogenesis of intrauterine growth retardation and preeclampsia." *Biology of reproduction* 69(1): 1-7.
- Kidder, B. L. and S. Palmer (2010). "Examination of transcriptional networks reveals an important role for TCFAP2C, SMARCA4, and EOMES in trophoblast stem cell maintenance." *Genome research* 20(4): 458-472.
- Klunk, C. L., M. A. Argenta, A. Casadei-Ferreira, E. P. Economo and M. R. Pie (2021). "Mandibular morphology, task specialization and bite mechanics in Pheidole ants (Hymenoptera: Formicidae)." *Journal of The Royal Society Interface* 18(179): 20210318.
- Kunath, T., Y. Yamanaka, J. Detmar, D. MacPhee, I. Caniggia, J. Rossant and A. Jurisicova (2014). "Developmental differences in the expression of FGF receptors between human and mouse embryos." *Placenta* 35(12): 1079-1088.
- Latos, P. A., A. Goncalves, D. Oxley, H. Mohammed, E. Turro and M. Hemberger (2015). "Fgf and Esrrb integrate epigenetic and transcriptional networks that regulate self-renewal of trophoblast stem cells." *Nature communications* 6(1): 7776.
- Liu, Y., X. Fan, R. Wang, X. Lu, Y.-L. Dang, H. Wang, H.-Y. Lin, C. Zhu, H. Ge and J. C. Cross (2018). "Single-cell RNA-seq reveals the diversity of trophoblast subtypes and patterns of differentiation in the human placenta." *Cell research* 28(8): 819-832.
- Moser, G., S. Drewlo, B. Huppertz and D. R. Armant (2018). "Trophoblast retrieval and isolation from the cervix: origins of cervical trophoblasts and their potential value for risk assessment of ongoing pregnancies." *Human Reproduction Update* 24(4): 484-496.
- Moser, G., M. Gauster, K. Orendi, A. Glasner, R. Theuerkauf and B. Huppertz (2010). "Endoglandular trophoblast, an alternative route of trophoblast invasion? Analysis with novel confrontation co-culture models." *Human reproduction* 25(5): 1127-1136.
- Moser, G. and B. Huppertz (2017). "Implantation and extravillous trophoblast invasion: From rare archival specimens to modern biobanking." *Placenta* 56: 19-26.

- Moser, G., G. Weiss, M. Gauster, M. Sundl and B. Huppertz (2015). "Evidence from the very beginning: endoglandular trophoblasts penetrate and replace uterine glands in situ and in vitro." *Human reproduction* 30(12): 2747-2757.
- Odiatis, C. and P. Georgiades (2010). "New insights for Ets2 function in trophoblast using lentivirus-mediated gene knockdown in trophoblast stem cells." *Placenta* 31(7): 630-640.
- Okae, H., H. Toh, T. Sato, H. Hiura, S. Takahashi, K. Shirane, Y. Kabayama, M. Suyama, H. Sasaki and T. Arima (2018). "Derivation of human trophoblast stem cells." *Cell stem cell* 22(1): 50-63. e56.
- Pavličev, M., G. P. Wagner, A. R. Chavan, K. Owens, J. Maziarz, C. Dunn-Fletcher, S. G. Kallapur, L. Muglia and H. Jones (2017). "Single-cell transcriptomics of the human placenta: inferring the cell communication network of the maternal-fetal interface." *Genome research* 27(3): 349-361.
- Rai, A. and J. C. Cross (2015). "Three-dimensional cultures of trophoblast stem cells autonomously develop vascular-like spaces lined by trophoblast giant cells." *Developmental biology* 398(1): 110-119.
- Roberts, R. M. and S. J. Fisher (2011). "Trophoblast stem cells." *Biology of reproduction* 84(3): 412-421.
- Rugg-Gunn, P. J., B. J. Cox, A. Ralston and J. Rossant (2010). "Distinct histone modifications in stem cell lines and tissue lineages from the early mouse embryo." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 107(24): 10783-10790.
- Salamonsen, L. A., E. Dimitriadis, R. Jones and G. Nie (2003). "Complex regulation of decidualization: a role for cytokines and proteases—a review." *Placenta* 24: S76-S85.
- Senner, C. E., F. Krueger, D. Oxley, S. Andrews and M. Hemberger (2012). "DNA methylation profiles define stem cell identity and reveal a tight embryonic–extraembryonic lineage boundary." *Stem cells* 30(12): 2732-2745.
- Soncin, F., D. Natale and M. M. Parast (2015). "Signaling pathways in mouse and human trophoblast differentiation: a comparative review." *Cellular and Molecular Life Sciences* 72: 1291-1302.
- Suryawanshi, H., P. Morozov, A. Straus, N. Sahasrabudhe, K. E. Max, A. Garzia, M. Kustagi, T. Tuschl and Z. Williams (2018). "A single-cell survey of the human first-trimester placenta and decidua." *Science advances* 4(10): eaau4788.

- Takebe, T. and J. M. Wells (2019). "Organoids by design." *Science* 364(6444): 956-959.
- Tanaka, S., T. Kunath, A.-K. Hadjantonakis, A. Nagy and J. Rossant (1998). "Promotion of trophoblast stem cell proliferation by FGF4." *Science* 282(5396): 2072-2075.
- Tsang, J., J. Vong, L. Ji, L. Poon, P. Jiang, K. Lui, Y. Ni, K. To, Y. Cheng and R. Chiu (2017). Integrative single-cell and cell-free plasma RNA transcriptomics elucidates placental cellular dynamics. *PNAS* 114 E7786–E7795.
- Turco, M. Y., L. Gardner, J. Hughes, T. Cindrova-Davies, M. J. Gomez, L. Farrell, M. Hollinshead, S. G. Marsh, J. J. Brosens and H. O. Critchley (2017). "Long-term, hormone-responsive organoid cultures of human endometrium in a chemically defined medium." *Nature cell biology* 19(5): 568-577.
- Turco, M. Y., L. Gardner, R. G. Kay, R. S. Hamilton, M. Prater, M. S. Hollinshead, A. McWhinnie, L. Esposito, R. Fernando and H. Skelton (2018). "Trophoblast organoids as a model for maternal–fetal interactions during human placentation." *Nature* 564(7735): 263-267.
- Wang, Z., E. Oron, B. Nelson, S. Razis and N. Ivanova (2012). "Distinct lineage specification roles for NANOG, OCT4, and SOX2 in human embryonic stem cells." *Cell stem cell* 10(4): 440-454.
- Weiss, G., M. Sundl, A. Glasner, B. Huppertz and G. Moser (2016). "The trophoblast plug during early pregnancy: a deeper insight." *Histochemistry and cell biology* 146: 749-756.
- Xiao, Z., L. Yan, X. Liang and H. Wang (2020). "Progress in deciphering trophoblast cell differentiation during human placentation." *Current Opinion in Cell Biology* 67: 86-91.

KÖK HÜCRE GÖRÜNTÜLEMELERİNDE MORFOLOJİK ANALİZİN YERİ

Onur İNAM^{1,2}

- ❖ Kurum Bilgisi: 1. Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyofizik Anabilim Dalı, Ankara, TÜRKİYE / 2. Department of Ophthalmology, Edward S. Harkness Eye Institute, Vagelos College of Physicians and Surgeons, Columbia University Irving Medical Center, New York, NY, USA
- ❖ ORCID: 0000-0002-4726-1190
- ❖ Mail: onuriram@gazi.edu.tr

KAYNAKLAR

- Barooji, Y. F., K. G. Hvid, Petitjean, II, ve ark. (2021). Changes in Cell Morphology and Actin Organization in Embryonic Stem Cells Cultured under Different Conditions. *Cells*, 10(11), 2859. <https://doi.org/10.3390/cells10112859>
- Courtot, A. M., A. Magniez, N. Oudrhiri, ve ark. (2014). Morphological analysis of human induced pluripotent stem cells during induced differentiation and reverse programming. *Biores Open Access*, 3(5), 206-216. <https://doi.org/10.1089/biores.2014.0028>
- Grisanti, L., I. Falciatori, M. Grasso, ve ark. (2009). Identification of spermatogonial stem cell subsets by morphological analysis and prospective isolation. *Stem Cells*, 27(12), 3043-3052. <https://doi.org/10.1002/stem.206>
- Kato, R., M. Matsumoto, H. Sasaki, ve ark. (2016). Parametric analysis of colony morphology of non-labelled live human pluripotent stem cells for cell quality control. *Sci Rep*, 6, 34009. <https://doi.org/10.1038/srep34009>
- Klinker, M. W., R. A. Marklein, J. L. Lo Surdo, C.-H. Wei and S. R. Bauer (2017). Morphological features of IFN- γ -stimulated mesenchymal stromal cells predict overall immunosuppressive capacity. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(13), E2598-E2607. <https://doi.org/10.1073/pnas.1617933114>
- Komsa-Penkova, R., A. Yordanova, P. Tonchev, ve ark. (2023). Altered Mesenchymal Stem Cells Mechanotransduction from Oxidized Collagen: Morphological and Biophysical Observations. *Int J Mol Sci*, 24(4), 3635. <https://doi.org/10.3390/ijms24043635>
- Maddah, M., U. Shoukat-Mumtaz, S. Nassirpour and K. Loewke (2014). A system for automated, noninvasive, morphology-based evaluation of induced pluripotent stem cell cultures. *J Lab Autom*, 19(5), 454-460. <https://doi.org/10.1177/2211068214537258>
- Magallanes-Perdomo, M., A. H. De Aza, A. Y. Mateus, ve ark. (2010). In vitro study of the proliferation and growth of human bone marrow cells on apatite-wollastonite-2M glass ceramics. *Acta Biomaterialia*, 6(6), 2254-2263. <https://doi.org/10.1016/j.actbio.2009.12.027>
- Moroni, L., R. Licht, J. de Boer, J. R. de Wijn and C. A. van Blitterswijk (2006). Fiber diameter and texture of electrospun PEOT/PBT scaffolds influence human mesenchymal stem cell proliferation and morphology, and the release of incorporated compounds. *Biomaterials*, 27(28), 4911-4922. <https://doi.org/10.1016/j.biomaterials.2006.05.027>

- Rennerfeldt, D. A., J. S. Raminhos, S. M. Leff, P. Manning and K. J. Van Vliet (2019). Emergent heterogeneity in putative mesenchymal stem cell colonies: Single-cell time lapsed analysis. *PLoS One*, 14(4), e0213452. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0213452>
- Serra, M., C. Brito, C. Correia and P. M. Alves (2012). Process engineering of human pluripotent stem cells for clinical application. *Trends in Biotechnology*, 30(6), 350-359. <https://doi.org/10.1016/j.tibtech.2012.03.003>
- Stewart, M. H., M. Bossé, K. Chadwick, ve ark. (2006). Clonal isolation of hESCs reveals heterogeneity within the pluripotent stem cell compartment. *Nature Methods*, 3(10), 807-815. <https://doi.org/10.1038/nmeth939>
- Suh, H., A. Consiglio, J. Ray, ve ark. (2007). In Vivo Fate Analysis Reveals the Multipotent and Self-Renewal Capacities of Sox2+ Neural Stem Cells in the Adult Hippocampus. *Cell Stem Cell*, 1(5), 515-528. <https://doi.org/10.1016/j.stem.2007.09.002>
- Takahashi, K., K. Tanabe, M. Ohnuki, ve ark. (2007). Induction of pluripotent stem cells from adult human fibroblasts by defined factors. *Cell*, 131(5), 861-872. <https://doi.org/10.1016/j.cell.2007.11.019>
- Tokunaga, K., N. Saitoh, I. G. Goldberg, ve ark. (2014). Computational image analysis of colony and nuclear morphology to evaluate human induced pluripotent stem cells. *Sci Rep*, 4, 6996. <https://doi.org/10.1038/srep06996>
- Wakui, T., T. Matsumoto, K. Matsubara, ve ark. (2017). Method for evaluation of human induced pluripotent stem cell quality using image analysis based on the biological morphology of cells. *J Med Imaging (Bellingham)*, 4(4), 044003. <https://doi.org/10.1117/1.Jmi.4.4.044003>
- Wu, J. and E. S. Tzanakakis (2013). Deconstructing stem cell population heterogeneity: Single-cell analysis and modeling approaches. *Biotechnology Advances*, 31(7), 1047-1062. <https://doi.org/10.1016/j.biotechadv.2013.09.001>
- Yu, J., M. A. Vodyanik, K. Smuga-Otto, ve ark. (2007). Induced pluripotent stem cell lines derived from human somatic cells. *Science*, 318(5858), 1917-1920. <https://doi.org/10.1126/science.1151526>

KÖK HÜCRE ARAŞTIRMALARINDA YAPAY ZEKA UYGULAMALARI

Onur İNAM^{1,2}

- ❖ Kurum Bilgisi: 1. Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyofizik Anabilim Dalı, Ankara, TÜRKİYE. / 2. Department of Ophthalmology, Edward S. Harkness Eye Institute, Vagelos College of Physicians and Surgeons, Columbia University Irving Medical Center, New York, NY, USA.
- ❖ ORCID: 0000-0002-4726-1190
- ❖ Mail: onurinom@gazi.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aida, S., J. Okugawa, S. Fujisaka, ve ark. (2020). Deep Learning of Cancer Stem Cell Morphology Using Conditional Generative Adversarial Networks. *Biomolecules*, 10(6).
- Ashraf, M., M. Khalilitousi and Z. Laksman (2021). Applying Machine Learning to Stem Cell Culture and Differentiation. *Curr Protoc*, 1(9), e261.
- Aziz, N. S., N. Yusop and A. Ahmad (2020). Importance of Stem Cell Migration and Angiogenesis Study for Regenerative Cell-based Therapy: A Review. *Curr Stem Cell Res Ther*, 15(3), 284-299.
- Chen, D., J. Liu, L. Zang, ve ark. (2022). Integrated Machine Learning and Bioinformatic Analyses Constructed a Novel Stemness-Related Classifier to Predict Prognosis and Immunotherapy Responses for Hepatocellular Carcinoma Patients. *Int J Biol Sci*, 18(1), 360-373.
- Coronnello, C. and M. G. Francipane (2022). Moving Towards Induced Pluripotent Stem Cell-based Therapies with Artificial Intelligence and Machine Learning. *Stem Cell Rev Rep*, 18(2), 559-569.
- Dessie, G., M. Derbew Molla, T. Shibabaw and B. Ayelign (2020). Role of Stem-Cell Transplantation in Leukemia Treatment. *Stem Cells Cloning*, 13, 67-77.
- Fidanza, A., P. S. Stumpf, P. Ramachandran, ve ark. (2020). Single-cell analyses and machine learning define hematopoietic progenitor and HSC-like cells derived from human PSCs. *Blood*, 136(25), 2893-2904.
- Franks, J. M., V. Martyanov, Y. Wang, ve ark. (2020). Machine learning predicts stem cell transplant response in severe scleroderma. *Ann Rheum Dis*, 79(12), 1608-1615. <https://doi.org/10.1136/annrheumdis-2020-217033>
- Fuse, K., S. Uemura, S. Tamura, ve ark. (2019). Patient-based prediction algorithm of relapse after allo-HSCT for acute Leukemia and its usefulness in the decision-making process using a machine learning approach. *Cancer Med*, 8(11), 5058-5067.
- Hoang, D. M., P. T. Pham, T. Q. Bach, ve ark. (2022). Stem cell-based therapy for human diseases. *Signal Transduct Target Ther*, 7(1), 272.
- Issa, J., M. Abou Chaar, B. Kempisty, ve ark. (2022). Artificial-Intelligence-Based Imaging Analysis of Stem Cells: A Systematic Scoping Review. *Biology (Basel)*, 11(10). <https://doi.org/10.3390/biology11101412>

- Juhola, M., K. Penttinen, H. Joutsijoki and K. Aalto-Setälä (2021). Analysis of Drug Effects on iPSC Cardiomyocytes with Machine Learning. *Annals of Biomedical Engineering*, 49(1), 129-138.
- Kräter, M., S. Abuhattum, D. Soteriou, ve ark. (2021). AIDeveloper: Deep Learning Image Classification in Life Science and Beyond. *Adv Sci (Weinh)*, 8(11), e2003743. <https://doi.org/10.1002/adv.202003743>
- Kusumoto, D., S. Yuasa and K. Fukuda (2022). Induced Pluripotent Stem Cell-Based Drug Screening by Use of Artificial Intelligence. *Pharmaceuticals (Basel)*, 15(5). <https://doi.org/10.3390/ph15050562>
- Malta, T. M., A. Sokolov, A. J. Gentles, ve ark. (2018). Machine Learning Identifies Stemness Features Associated with Oncogenic Dedifferentiation. *Cell*, 173(2), 338-354.e315.
- Mukherjee, S., G. Yadav and R. Kumar (2021). Recent trends in stem cell-based therapies and applications of artificial intelligence in regenerative medicine. *World J Stem Cells*, 13(6), 521-541.
- Nazha, A., R. Komrokji, M. Meggendorfer, ve ark. (2021). Personalized Prediction Model to Risk Stratify Patients With Myelodysplastic Syndromes. *J Clin Oncol*, 39(33), 3737-3746.
- Ouyang, J. F., S. Chothani and O. J. L. Rackham (2023). Deep learning models will shape the future of stem cell research. *Stem Cell Reports*, 18(1), 6-12.
- Piansaddhayanon, C., C. Koracharkornradt, N. Laosaengpha, ve ark. (2023). Label-free tumor cells classification using deep learning and high-content imaging. *Sci Data*, 10(1), 570.
- Shende, P. and N. P. Devlekar (2021). A Review on the Role of Artificial Intelligence in Stem Cell Therapy: An Initiative for Modern Medicines. *Curr Pharm Biotechnol*, 22(9), 1156-1163.
- Shineha, R., Y. Inoue, T. Ikka, A. Kishimoto and Y. Yashiro (2018). A Comparative Analysis of Attitudes on Communication Toward Stem Cell Research and Regenerative Medicine Between the Public and the Scientific Community. *Stem Cells Transl Med*, 7(2), 251-257.
- Shouval, R., M. Labopin, O. Bondi, ve ark. (2015). Prediction of Allogeneic Hematopoietic Stem-Cell Transplantation Mortality 100 Days After Transplantation Using a Machine Learning Algorithm: A European Group for Blood and Marrow Transplantation Acute Leukemia Working Party Retrospective Data Mining Study. *Journal of Clinical Oncology*, 33(28), 3144.
- Srinivasan, M., S. R. Thangaraj, K. Ramasubramanian, P. P. Thangaraj and K. V. Ramasubramanian (2021). Exploring the Current Trends of

Artificial Intelligence in Stem Cell Therapy: A Systematic Review. Cureus, 13(12), e20083.

Thaller, S. R., S. Elliot and E. J. Arroyo (2020). Stem Cells: Importance of Elucidating a Stem Cell Laboratory. J Craniofac Surg, 31(1), 4-5.

Vera, C. D., A. Zhang, P. D. Pang and J. C. Wu (2022). Treating Duchenne Muscular Dystrophy: The Promise of Stem Cells, Artificial Intelligence, and Multi-Omics. Front Cardiovasc Med, 9, 851491.

**DIGITAL PEDAGOGY IN
THE 21ST CENTURY:
Emerging Technologies in
Foreign Language Classrooms**

EDITOR

Assist. Prof. Dr. Serpil UÇAR

**DIGITAL PEDAGOGY IN THE 21ST CENTURY:
Emerging Technologies in Foreign Language Classrooms**

Editor

Assist. Prof. Dr. Serpil UÇAR
ORCID (0000-0001-9722-8236)

ISBN: 978-625-6796-05-8
E-ISBN: 978-625-6796-06-5
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202325>
First Edition August 2023

All rights are reserved

LIBRARY CARD

DIGITAL PEDAGOGY IN THE 21ST CENTURY: Emerging Technologies in
Foreign Language Classrooms
UÇAR, Serpil
First Edition, 238p., 160 x 235 mm.
Type: Original Scientific Book
Keywords: 1. Digital 2. Education 3. Foreign Language 4. Technologies

Design	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Cover Design	Gamze DURLU (gamzedumlu2710@gmail.com)
Certificate No	49168
Printing Certificate No	49168
Efe Akademik Publishing	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Publishing Printing Address:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

CONTENTS

A BRIEF HISTORY OF COMPUTER-ASSISTED LANGUAGE LEARNING (CALL).....	7
<i>Yeliz YAZICI DEMİR</i>	
APPLICATIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN EFL CLASSROOMS	27
<i>Gülşah TIKIZ-ERTÜRK, Havva KURT-TAŞPINAR</i>	
FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN VIRTUAL CLASSROOMS .	45
<i>Gönül ERGEN, Ertuğ CAN</i>	
THE USE OF TECHNOLOGY IN ENHANCING INTERACTIONAL (LISTENING & SPEAKING) SKILLS IN EFL CLASSROOMS.....	71
<i>Ali REZALOU</i>	
USING DIGITAL GAMES IN LANGUAGE TEACHING	89
<i>Sibel KARABEKMEZ</i>	
USING SOCIAL NETWORK SITES IN EFL CLASSROOMS	99
<i>Havva KURT-TAŞPINAR, Gülşah TIKIZ-ERTÜRK</i>	
BLOGGING IN ELT.....	123
<i>Serpil UÇAR</i>	
USING CORPORA IN LANGUAGE LEARNING	135
<i>Tuğba ŞİMŞEK-RACKELMANN</i>	
TEACHER ROLES IN ICT-SUPPORTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING.....	153
<i>Orhan YİĞİTOĞLU</i>	
THE USE OF WEB 2.0 TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING: OPPORTUNITIES AND BARRIERS	171
<i>Haticetül Kübra ER, Büşra DAĞDEMİR, Emel KÜÇÜKALİ</i>	
ENHANCING READING AND WRITING SKILLS THROUGH TECHNOLOGY IN EFL CLASSROOMS.....	187
<i>Burcu TURHAN</i>	
INTEGRATING TECHNOLOGY IN ESP CLASSROOMS	203
<i>Miray VAROL, Volkan VAROL</i>	
FLIPPED CLASSROOM MODEL FOR INNOVATIVE TEACHING AND LEARNING IN EFL.....	213
<i>Orhan YİĞİTOĞLU, Yavuz ERİŞEN</i>	

A BRIEF HISTORY OF COMPUTER- ASSISTED LANGUAGE LEARNING (CALL)

Yeliz YAZICI DEMİR

- ❖ Affiliation: Sinop University, Sinop/TURKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8277-9246
- ❖ Mail: yaziciyeliz@gmail.com

REFERENCES

- Ataman, E. (2020). The investigation of English teachers' views on computer assisted language learning. *The Universal Academic Research Journal*, 2(1), 46-57.
- Colpaert, J. (2012). Reviewers for Computer assisted language Learning in 2011. *Computer Assisted Language Learning*, 25(1), 103-103.
- Davies, G. (2008, October 7). CALL (computer assisted language learning) | LLAS centre for languages, linguistics and area studies. University of Southampton Web Archive. <https://web-archive.southampton.ac.uk/www.llas.ac.uk/resources/gpg/61.html>
- Farr, F., & Murray, L. (2016). *The Routledge handbook of language learning and technology*. Routledge.
- Garrett, N. (2009). Computer-assisted language learning trends and issues revisited: Integrating innovation. *The Modern Language Journal*, 93, 719-740.
- Gündüz, N. (2005). Computer Assisted Language Learning (CALL). *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1(2), 193-214.
- Laurillard, D. (1991). Principles for computer-based software design for language learning. *Computer Assisted Language Learning*, 4(3), 141-152.
- Levy, M., & Hubbard, P. (2005). Why call CALL "CALL"? *Computer Assisted Language Learning*, 18(3), 143-149.
- Rahimi, M., & Fatemeh Hosseini K., S. (2011). The impact of computer-based activities on Iranian high-school students' attitudes towards computer-assisted language learning. *Procedia Computer Science*, 3, 183-190.
- Shadiev, R., & Yu, J. (2022). Review of research on computer-assisted language learning with a focus on intercultural education. *Computer Assisted Language Learning*, 1-31.
- Tafazoli, D., Aránzazu Huertas Abril, C., & Gómez Parra, M. E. (2019). Technology-based review on computer-assisted language learning: A chronological perspective. *Pixel-Bit, Revista de Medios y Educación*, (54), 29-44.
- Torut, B. (n.d.). Computer Assisted Language Learning an Overview. *Silpakorn University International Journal*, 1(1), 130-153.
- Yang, Y. (2010). Computer-assisted foreign language teaching: Theory and practice. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(6).

Yulia, S. P. (2018). Junior high school students' autonomy in computer Assisted language learning (CALL). ICEAP Proceeding Book Vol 2.

Yulia, S. P. (2018). Junior high school students' autonomy in computer Assisted language learning (CALL). ICEAP Proceeding Book Vol 2.

APPLICATIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN EFL CLASSROOMS

Gülşah TIKIZ-ERTÜRK

- ❖ Affiliation: Social Sciences University of Ankara, Ankara/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5803-1270
- ❖ Mail: gulshtikizerturk@gmail.com

Havva KURT-TAŞPINAR

- ❖ Affiliation: Izmir Institute of Technology, Izmir/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2951-1934
- ❖ Mail: havvakurt@iyte.edu.tr

wearable personal learning technologies, will be available in the future. Thus, educators will still be able to generate quality, engaging, and creative content, materials, and practices for educational processes and trigger novel ways of discovering, learning, and practicing in the language classroom (Xie et al., 2019).

Pertaining to language teaching, startups and technology incubators should be encouraged to do more research in using AI technologies in the field of education, and funds should be provided so that more effective AI English teaching and learning software and applications can be developed. Empirical research and data are also needed for enhanced educational practices. With governmental and educational policies and support, AI technology can easily be accessed by all stakeholders in the world and disseminated (Nga, 2022).

CONCLUSION

AI keeps evolving and growing in today's world, which suggests that the educational applications of AI will continue to expand. AI is "an instrumental companion" both for teachers and learners (Sumakul et al., 2022, p. 233). It is now a well-accepted fact that AI in education will continue transforming not only (ways of) teaching but also learning. Combined with educators' creativity, facilitation, and guidance, it will serve as a powerful means for enhanced learning and motivation, which leads to learners' improvement in language learning (Riberio, 2020). The pivotal role and development trend of AI in education is inevitable, and more AI technologies will be used in the future (Pan, 2018) since they lead to more flexible and comprehensive educational processes (Alhalangy & AbdAlgane, 2023). Hence, more research with regard to the use, benefits, and drawbacks of AI tools in EFL settings should be carried out, revealing the perspectives, perceptions, and expectations of all the stakeholders in the education processes.

REFERENCES

- Abdelatif, K., & Siddiqui, A. (2021). Incorporating artificial intelligence (AI) tools in EFL classes at King Khalid University (KKU). *Journal of Tianjin University Science and Technology*, 54(10), 197-221.
- Ahn, T. Y., & Lee, S.-M. (2016). User experience of a mobile speaking application with automatic speech recognition for EFL learning. *British Journal of Educational Technology*, 47(4), 778-786.

- Alhalangy, A. G. I., & AbdAlgane, M. (2023). Exploring the impact of AI on the EFL Context: A case study of Saudi Universities. *Journal of Intercultural Communication*, 23(2), 41-49.
- Alwan A. H., & Kashmar A. H. (2022). FCNN Model for Diagnosis and Analysis of Symmetric Key Cryptosystem, *Iraqi Journal for Computer Science and Mathematics*, 4(1), 53-61.
- Bai, L., & Hu, G. (2017). In the face of fallible awe feedback: How do students respond? *Educational Psychology*, 37(1), 67-81.
- Bailey, D., Southam, A., & Costley, J. (2021). Digital storytelling with chatbots: Mapping L2 participation and perception patterns. *Interactive Technology and Smart Education*, 18(1), 85-103.
- Baker, T., & Smith, L. (2019). Education rebooted? Exploring the future of artificial intelligence in schools and colleges. Retrieved on July 22, 2023 from https://media.nesta.org.uk/documents/Future_of_AI_and_education_v5_WEB.pdf
- Chaudhri, V. K., Lane, H. C., Gunning, D., & Roschelle, J. (2013). Intelligent learning technologies Part 2: Applications of artificial intelligence to contemporary and emerging educational challenges. *AI Magazine*, 34(4), 10-12.
- Chen, L., Chen, P., & Lin, Z. (2020). Artificial intelligence in education: A review. *IEEE Access*, 8, 75264-75278.
- Chen, X., Zou, D., Xie, H., Cheng, G., and Liu, C. (2022). Two decades of artificial intelligence in education. *Educational Technology & Society*, 25(1), 28-47.
- El Shazly, R. (2021). Effects of artificial intelligence on English speaking anxiety and speaking performance: A case study. *Expert Systems*, 38(4), e12667.
- Gao, J. (2021). Exploring the feedback quality of an automated writing evaluation system Pigai. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 16(11), 322-330.
- Gentile, M., Città, G., Perna, S., & Allegra, M. (2023). Do we still need teachers? Navigating the paradigm shift of the teacher's role in the AI era. *Frontiers in Education*, 8, 1-14.
- Hart, S. A. (2016). Precision education initiative: Moving toward personalized education. *Mind, Brain, and Education*, 10(4), 209-211.
- Hinojo-Lucena, F. J., Aznar-Díaz, I., Cáceres-Reche, M. P., & Romero-Rodríguez, J. M. (2019). Artificial intelligence in higher education: A bibliometric study on its impact in the scientific literature. *Education Sciences*, 9(1), 51.

- Hwang, G. J. (2014). Definition, framework, and research issues of smart learning environments-a context-aware ubiquitous learning perspective. *Smart Learning Environments*, 1(1), 1-14.
- Hwang, G. J., Xie, H., Wah, B. W., & Gašević, D. (2020). Vision, challenges, roles, and research issues of artificial intelligence in education. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 1(13), 1-5.
- Ja'ashan, M. M. N. H. (2020). The challenges and prospects of using e-learning among EFL students in Bisha University. *Arab World English Journal (AWEJ)*, 11(1), 16-30.
- James, L. A. (2012). Evaluation of an adaptive learning technology as a predictor of student performance in undergraduate biology. Appalachian State University, North Carolina.
- Jia, J., & Chen, W. (2009). The further development of CSIEC project driven by application and evaluation in English education. *British Journal of Educational Technology*, 40(5), 901-918.
- Jiang, R. (2022). How does artificial intelligence empower EFL teaching and learning nowadays? A review on artificial intelligence in the EFL context. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-8.
- Kay, J. (2012). AI and education: Grand challenges. *Intelligent Systems, IEEE*, 27(5), 66-69.
- Klimova, B., Pikhart, M., Benites, A. D., Lehr, C., & Sanchez-Stockhammer, C. (2022). Neural machine translation in foreign language teaching and learning: A systematic review. *Education and Information Technologies*, 28, 1-20.
- Koh, S. (2022). A comparative error analysis of neural machine translation output: Based on film corpus. *LAK Journal*, 30(1), 157-177.
- Lan, Y.-J., Fang, W.-C., Hsiao, I. Y., & Chen, N.-S. (2018). Real body versus 3D avatar: The effects of different embodied learning types on EFL listening comprehension. *Educational Technology Research and Development*, 66(3), 709-731.
- Layali, K., & Al-Shlowiy, A. (2020). Students' perceptions of E-Learning for ESL/EFL in Saudi Universities at time of Coronavirus: A literature review. *Indonesian EFL Journal*, 6(2), 97-108.
- Lei, C. (2018). Education informatization: From the version 1.0 to 2.0. *Journal of East China Normal University (Educational Sciences)*, 36(1), 98-103.
- Liu, M. (2023). Exploring the Application of Artificial Intelligence in Foreign Language Teaching: Challenges and Future Development. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 168). EDP Sciences.
- Liu, Y., Chen, L., & Yao, Z. (2022). The application of artificial intelligence assistant to deep learning in teachers' teaching and students' learning processes. *Frontiers Psychology*, 13, 1-13.

- Lu, X. (2018). Natural language processing and Intelligent Computer-Assisted Language Learning (ICALL). *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, 1-6.
- Luck, M., & Aylett, R. (2000). Applying artificial intelligence to virtual reality: Intelligent virtual environments. *Applied Artificial Intelligence*, 14(1), 3-32.
- Manns, UNESCO, (2017). Artificial Intelligence: Opportunities, threats and the future of learning. Retrieved on August 10, 2023 from <https://bangkok.unesco.org/content/artificial-intelligence-opportunities-threats-and-future-learning>
- McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (2006). A proposal for the Dartmouth summer research project on artificial intelligence. *AI Magazine*, 27(4), 12-14.
- Mijwil, M. M., Abdulrhman, S. H., Abttan, R. A., Faieq, A. K., & Alkhazraji, A. (2022). Artificial intelligence applications in English language teaching: A short survey. *Asian Journal of Applied Sciences*, 10(6), 469-474.
- Mijwil, M. M., Aggarwal, K., Mutar, D. S., Mansour, N., & Singh, R. S. (2022). The position of artificial intelligence in the future of education: An overview. *Journal of Applied Sciences*, 10(2), 102-108.
- Nawaila, M., Kanbul, S., & Alhamroni, R. (2020). Technology and English language teaching and learning: A content analysis. *Journal of Learning and Teaching in Digital Age*, 5(1), 16-23.
- Nga, P. T. (2022). Using artificial intelligence applications for teaching and learning foreign language: Facts and solutions. *International Journal of English Language, Education and Literature Studies*, 1(4), 12-15.
- O'Shea, T., & Self, J. (1983). *Learning and Teaching with Computers: Artificial Intelligence in Education*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice.
- Obari, H. (2020). "The integration of AI and virtual learning in teaching EFL under COVID-19," in *ICERI2020 Proceedings (IATED)*, 7866–7872.
- Pan, Y. H. (2018). 2018 special issue on artificial intelligence 2.0: Theories and applications. *Frontiers of Information Technology & Electronic Engineering*, 19(1), 1-2.
- Pikhart, M. (2021). Human-computer interaction in foreign language learning applications: Applied linguistics viewpoint of mobile learning. *Procedia Computer Science*, 184(5/6), 92-98.
- Rahimzadeh M., & Attar A. (2020). A modified deep convolutional neural network for detecting COVID-19 and pneumonia from chest X-ray images based on the concatenation of Xception and ResNet50V2. *Informatics in Medicine Unlocked*, 19, 1-9.
- Riberio, R. (2020). Artificial intelligence in English language learning. Retrieved on August 4, 2023 from

<https://www.cambridge.org/elt/blog/2020/03/09/artificial-intelligence-english-language-learning/>

- Seneff, S. (2006, December). Interactive computer aids for acquiring proficiency in Mandarin. In *International Symposium on Chinese Spoken Language Processing* (pp. 1-12). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Sharkey, A. J. (2016). Should we welcome robot teachers? *Ethics and Information Technology*, 18(4), 283-297.
- Sumakul, D.T.Y.G., Hamied, F. A., Sukyadic, D. (2022). Artificial intelligence in EFL classrooms: Friend or foe? *LEARN Journal: Language Education and Acquisition Research Network*, 15(1), 232-56.
- Tan, K. H., & Lim, B. P. (2018). The artificial intelligence renaissance: Deep learning and the road to human-level machine intelligence. *APSIPA Transactions on Signal and Information Processing*, 7, e6, 1-19.
- Tafazoli, D., María, E. G., & Abril, C. A. H. (2019). Intelligent language tutoring system: Integrating intelligent computer-assisted language learning into language education. *International Journal of Information and Communication Technology Education*, 15(3), 60-74.
- Vanjani, M., & Aiken, M. (2020). A comparison of free online machine language translators. *Journal of Management Science and Business Intelligence*, 5, 26-31. doi: 10.5281/zenodo.3961085
- Xie, H., Chu, H. C., Hwang, G. J., & Wang, C. C. (2019). Trends and development in technology-enhanced adaptive/personalized learning: A systematic review of journal publications from 2007 to 2017. *Computers & Education*, 140, 1-16.
- Yildirim, Y., & Celepcikay, A. (2021). Artificial intelligence and machine learning applications in education. *Eurasian Journal of Higher Education*, 2(4), 1-11.
- Yin, J., Goh, T. T., Yang, B., & Xiaobin, Y. (2021). Conversation technology with micro-learning: The impact of chatbot-based learning on students' learning motivation and performance. *Journal of Educational Computing Research*, 59(1), 154-177.
- Yin, W. (2022). An artificial intelligent virtual reality interactive model for distance education. *Journal of Mathematics*, 1-7.
- Zafari, M., Bazargani, J. S., Sadeghi-Niaraki, A., & Choi, S. M. (2022). Artificial intelligence applications in K-12 education: A systematic literature review. *IEEE Access*, 10, 61905-61921.
- Zhu, Z., & Yang, Z. (2012). Opportunities and challenges brought by cloud technology to China's education informationization. *Basic Theory of Education*, 101.
- Zitouni, K. S. (2022). New trends in EFL online learning and teaching through the lens of artificial intelligence. *Almuqadimah of Human and Social Studies Journal*, 7(1), 1065-1080.

FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN VIRTUAL CLASSROOMS¹

Gönül ERGEN

- ❖ Affiliation: Ministry of National Education, Istanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2156-4169
- ❖ Mail: gonul_ergen@yahoo.com

Ertuğ CAN

- ❖ Affiliation: Kırklareli University, Kırklareli/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0885-9042
- ❖ Mail: ertugcan@gmail.com

¹This chapter is based on the master's thesis of the first author under the supervision of the second author and presented as an oral presentation at the 9th ICLEL (International Conference on Lifelong Education and Leadership for All) conference held in Portugal on 6-8 July 2023.

REFERENCES

- Alhat, S. (2020). Virtual classroom: A future of education post-COVID-19. *Shanlax International Journal of Education*, 8(4), 101-104.
- Arık, S., Karakaya, F., Çimen, O. & Yılmaz, M. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim hakkında ortaöğretim öğrencilerinin görüşlerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 631-659.
- Arslan, A. P., Polat, S., & Bulut, İ. (2021). Sanal sınıflarda sınıf yönetimi sorunları ve çözüm önerileri. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 2(2), 39-54.
- Arslan, Y., & Şumuer, E. (2020). Covid-19 döneminde sanal sınıflarda öğretmenlerin karşılaştıkları sınıf yönetimi sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 201-230. doi:10.37669/milliegitim.791453
- Asutay, H. (2021). Uzaktan eğitim aracılığıyla yabancı dil öğretimi. *Cataloging-In-Publication Data*, 324.
- Balaman, F, Hanbay Tiryaki, S. (2021). Corona Virüs (Covid-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 52-84.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., & Şahin, E. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368-397.
- Burgess, S. & Sievertsen, H. H. (2020). Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education. <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education> Erişim Tarihi: 28.09.2022
- Can, E. (2020). Sanal sınıf yönetimi: İlkeler, uygulamalar ve öneriler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 6(4), 251-295.
- Can, E. & Gündüz, Y. (2021). Öğretmenlerin sanal sınıf yönetimi yeterlikleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 49-68. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.875435>
- Can, E., & Nikolayidis, U. (2022). Veli ve öğretmen görüşlerine göre Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimin görünümü. *Başkent University Journal of Education*, 9(2), 136-153.
- Can, E. & Ozan, C (2021). Eğitim Bilişim Ağı (EBA): Covid-19 küresel salgınının yansımaları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(3), 1553-1595.

- Canpolat, U. & Yıldırım, Y. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*,7(1), 74-109
- Cantürk, G. & Cantürk, A. (2021). Determining the opinions of English teachers about the distance online education experience in Covid-19 pandemic by using metaphors. *International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences (CALESS)*, 3 (1), 1-37.
- Colon, M. C. (2021). Puerto rican English teachers' perceptions of distance reading lessons in times of Covid-19. Doktora Tezi. Porto Riko: Porto Riko Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Creswell, J. W. (2017). Araştırma deseni: Nitel,nicel ve karma yöntem yaklaşımları (Çev. S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into practice*, 39(3), 124-130.
- Çakın, M., & Külekçi-Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansması: öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.
- Dolmacı, M., & Dolmacı, A. (2020). Eş zamanlı uzaktan eğitimle yabancı dil öğretiminde öğretim elemanlarının görüşleri: bir Covid 19 örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 202-228. doi: 10.37217/tebd.783986
- Gülbahar, Y. (2019). E-öğrenme. Ankara: Pegem Akademi.
- Karabacak, Ş. (2022). Pandemi sürecinde eğitim bilişim ağı (EBA) aracılığıyla gerçekleştirilen İngilizce öğretiminin niteliği: öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri (Erzurum ili örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. (Thesis Number: 722967)
- Karahan, B., & Şad, S. N. (2022). Covid-19 pandemisi sürecinde yürütülen uzaktan eğitimin İngilizce dinleme ve konuşma becerilerinin öğretimine etkisi. *KSÜ Eğitim Dergisi*, 4(2), 1-29.
- Karakaya, F., Adıgüzel, M., Üçüncü, G., Çimen, O. & Yılmaz, M. (2021). Teachers' views towards the effects of Covid-19 pandemic in the education process in Turkey. *Participatory Educational Research*, 8(2), 17-30. DOI: 10.17275/per.21.27.8.2
- Karakuş, N., Esendemir, N., Ucuzsatar, N. & Karacaoğlu, M. Ö. (2021). Türkçe dersleri özelinde uzaktan eğitim hakkında veli görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(3), 993-1011.

- Kazu, İ. Y., Kurtoğlu Yalçın, C., & Yalçın, C. (2022). Yabancı dil öğretmenlerinin gözünden pandemi döneminde yabancı dil öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(234), 1661-1682.
- Klimova, B. (2021). An insight into online foreign language learning and teaching in the era of Covid-19 pandemic. *Procedia Computer Science*, 192, 1787-1797.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı (2006). Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10352&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim: 07.08.2021
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage
- Özcan, M., & Kırkgöz, Y. (2021). Turkish EFL teachers' perspectives on web 2.0 applications: Benefits and potential challenges. *Shanlax International Journal of Education*, 9, 132-138.
- Özdoğan, A. Ç., & Berkant, H. G. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 49(1), 13-43. doi:10.37669/milliegitim.788118
- Sarı, H. İ. (2020). Evde kal döneminde uzaktan eğitim: Ölçme ve değerlendirmeyi neden karantinaya almamalıyız? *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(1), 121-128.
- Sarı, T., & Nayır, F. (2020). Pandemi dönemi eğitim: Sorunlar ve fırsatlar. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Sindiani, A.M., Obeidat, N., Alshdaifat, E., Elsalem, L., Alwani, M., Rawashdeh, H., Fares, A., Alalawne, T., Tawalbeh, L. İ. (2020). Distance education during the COVID-19 outbreak: A cross-sectional study among medical students in North of Jordan. *Annals of Medicine and Surgery*, 59, 186-194. doi: <https://doi.org/10.1016/j.amsu.2020.09.036>
- Şahin, M. (2021). Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin yaşadığı sorunlar. *Journal of History School*, 14(57), 1734-1757.
- Tekin, E. (2022), Covid-19 sonrasında uzaktan (çevrim içi) yabancı dil öğretimi ilkeleri üzerine bir araştırma. *Turkish Academic Research Review*, 7 (3), 604-617.
- Tican, C., & Toksoy Gökoğlu, S. D. (2021). Ortaokul matematik öğretmenlerinin uzaktan eğitim uzaktan eğitim matematik derslerine ilişkin görüşleri. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 767-786. doi:10.21666/muefd.996395

- Tuncer, H., & Öztürk Karataş, T. (2022). Recommendations of ELT students for four language skills development: A study on emergency distance education during the COVID-19 pandemic. *SAGE Open*, 12(1), 21582440221079888.
- Tümen Akyıldız, S. (2020). Pandemi döneminde yapılan uzaktan eğitim çalışmalarıyla ilgili İngilizce öğretmenlerinin görüşleri (bir odak grup tartışması). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 679-696.
- Ünal, R. M., & Ekinci, N. (2021). Uzaktan eğitim yoluyla İngilizce öğretimi: Fırsat mı? Tehdit mi? *Pearson Journal*, 6(15), 388-419.
- Yeşilfidan, S. (2019). Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Ders Vermekte Olan Öğretim Elemanlarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Alternatif Bir Çözüm Olarak E-Mentorluk (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul. (Thesis Number: 551851)
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E., Güner, B., Mutlu, H., Doğanay, G., & Yılmaz, D. (2020). Veli algısına göre pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinin niteliği, Palet Yayınları: Konya.
- WHO, World Health Organisation. (2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, Erişim: 08.08.2021

**THE USE OF TECHNOLOGY IN
ENHANCING INTERACTIONAL
(LISTENING & SPEAKING) SKILLS IN
EFL CLASSROOMS**

Ali REZALOU

- ❖ Affiliation: Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0402-9156
- ❖ Mail: ali.rezalou@erzurum.edu.tr

REFERENCES

- Auerbach, E., & Burgess, D. (1985). The hidden curriculum of survival ESL. *TESOL Quarterly*, 19(3), 475-95.
- Bahrani, T., & Soltani, R. (2012). How to teach speaking skill. *Journal of education and Practice*, 3(2), 25-29.
- Bal, S. (2018). Using quizizz.com to enhance preintermediate students' vocabulary knowledge. *International Journal of Language Academy*. Volume 6/3, September 2018, pp. 295-303.
- Balbay, S., & Erkan, G. (2018). Perceptions of instructors on using web 2.0 tools in academic English courses. *International Journal of Curriculum and Instruction* 10(2) (2018) 45-60.
- Brown, G., & Yule, G. (1983). *Teaching the spoken language* (Vol. 2). Cambridge university press.
- Chaney, A. L., & Burk, T. L. (1998). *Teaching Oral Communication in Grades K-8*. Boston: Allyn and Bacon.
- Chapelle, C. (2010). The spread of computer assisted language learning. *Language Teaching*, 43(1), 66-74.
- Eady, M. J., & Lockyer, L. (2013). Tools for learning: technology and teaching strategies. *Learning to Teach in the Primary School*, 71
- Harmer, J. (1998). *How to teach English*. Harlow: Longman.
- Hoopingarner, D. (2009). Best practices in technology and language teaching. *Language and Linguistics Compass*, 3(1), 222-235.
- Kim, A. Y. (2012). Investigating the effectiveness of computer-assisted language learning (CALL) in improving pronunciation: A case study. *Multimedia- Assisted Language Learning*, 15(3), 11-33.
- Kirkgoz, Y. (2011). A blended learning study on implementing video recorded speaking tasks in task-based classroom instruction. *Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET*, 10(4), 1-13.
- Levy, M. (1997) *Computer-assisted language learning: context and contextualization*. Oxford: Oxford University Press, New York.
- Levy, M. (2009). WEB 2.0 implications on knowledge management. *Journal of knowledge management*, 13(1), 120-134.
- Light, D., Polin, D. K. (2010). *Integrating Web 2.0 Tools into the Classroom: Changing the Culture of Learning*. Center for Children and Technology, Education Development Center.

- Lord, G. (2008). Podcasting communities and second language pronunciation. *Foreign Language Annals*, 41(2), 364-379.
- McLoughlin, C., & Lee, M. (2007). Social software and participatory learning: Pedagogical choices with technology affordances in the Web 2.0 era. In *ICT: Providing choices for learners and learning. Proceedings ascilite Singapore 2007* (pp. 664-675). Centre for Educational Development, Nanyang Techn.
- Özel, A. G. (2013). The use of the internet and web 2.0 tools among EFL instructors. Akdeniz university, The Institute of Educational Sciences Foreign Language Teaching Department. Master Thesis, Antalya
- Sato, T., Matsunuma, M., & Suzuki, A. (2013). Enhancement of automatization through vocabulary learning using CALL: Can prompt language processing lead to better comprehension in L2 reading? *ReCALL*, 25(1), 143-158.
- Uzunboylu, H., Bicen, H., & Cavus, N. (2011). The efficient virtual learning environment: A case study of web 2.0 tools and windows live spaces. *Computers & Education*, 56(3), 720– 726.
- West, R. (2021). Using Technology to Help Learners Develop Listening Skills on their own. Retrieved from <https://www.cityu.edu/using-technology-to-help-learners-develop-listening-skills-on-their-own/>
- Willis, J. (2018) The Value of Active Listening. Retrieved from: <https://www.edutopia.org/article/value-active-listening>
- Winke, P., Gass, S., & Sydorenko, T. (2010). The effects of captioning videos used for foreign language listening activities.
- Wongsuwana, T. (2006). Speech could be trained. *Thailand Education Journal*, 2006, 21, 44-50.

USING DIGITAL GAMES IN LANGUAGE TEACHING

Sibel KARABEKMEZ

- ❖ Affiliation: Agri Ibrahim Cecen University, Agri/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3017-5234
- ❖ Mail: skarabekmez@gmail.com

REFERENCES

- Alyaz, Y., & Akyıldız, Y. (2018). Yabancı dil öğretimi için 3B dijital oyunlar ve oyunlaştırılmış uygulamalar geliştirme. *Diyalog*, 1, 131-158.
- Avidov-Ungar, O., & Hayak, M. (2023). Education and games: Teachers' professional knowledge in integrating digital games into instruction in school. In Sobota, B. (Ed.), *Game Theory-From Idea to Practice*. Intechopen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.109594>
- Beatty, K. (2010). *Teaching and researching computer-assisted language learning*. Pearson.
- Cardenoso-Payo, V., Escudero-Mancebo, D., Cardenoso-Payo, V., & González-Ferreras, C. (2020). Using challenges to enhance a learning game for pronunciation training of English as a second language. *IEEE Access*, 8, 74250-74266. <https://doi.org/10.1109/access.2020.2988406>
- Charlier, B., & Leybaert, J. (2000). The rhyming skills of deaf children educated with phonetically augmented speechreading. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section A*, 53(2), 349-375.
- Garris, R., Ahlers, R., & Driskell, J.E. (2002). Games, motivation, and learning: A research and practice model. *Simulation & Gaming*, 33(4), 441-467.
- Johnson, L., Adams, S. & Haywood, K. (2011). *NMC Horizon Report: 2011 K-12 edition*. Austin, Texas: The New Media Consortium. <https://www.learntechlib.org/p/182017/>
- Kiili, K. (2005). Digital game-based learning: Towards an experiential gaming model. *The Internet and Higher Education*, 8(1), 13-24. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2004.12.001>
- Klimova, B., Al-Obaydi, L. H., Tawafak, R. M., & Pikhart, M. (2023). The design features of digital games and their impact on language learning for EFL college students.
- Minović, M., Milovanović, M., & Starčević, D. (2011). Modelling knowledge and game-based learning: Model driven approach. *Journal of Universal Computer Science*, 17(9), <https://doi.org/1241-1260>. 10.3217/jucs-017-09-1241
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Reinhardt, J., & Sykes, J.M. (2012). Conceptualizing digital game-mediated L2 learning and pedagogy: Game-enhanced and game-based research and practice. H. Reinders (Ed.), *In Digital games in language learning and teaching* (pp. 32-49). Palgrave Macmillan.

- Shaffer, D. W., Squire, K., Halverson, R., & Gee, J. P. (2005). Video games and the future of learning. *Phi Delta Kappan*, 87(2), 105-111.
- Shi, Y. R., & Shih, J. L. (2015). Game factors and game-based learning design model. *International Journal of Computer Games Technology*, 1-11.
- Whitton, N. (2012). The place of game-based learning in an age of austerity. *Electronic Journal of e-Learning*, 10(2), 249-256.
- Yi, C. M., & Yunus, M. M. (2023). Sustaining English language education with digital educational games: a systematic review. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 12(2). <https://doi.org/10.6007/ijarped/v12-i2/16666>
- Zin, N.A.M., Jaafar, A., & Yue, W.S. (2009). Digital game-based learning (DGBL) model and development methodology for teaching history. *WSEAS Transactions on Computers*, 8(2), 322-333.

USING SOCIAL NETWORK SITES IN EFL CLASSROOMS

Havva KURT-TAŞPINAR

- ❖ Affiliation: Izmir Institute of Technology, Izmir/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2951-1934
- ❖ Mail: havvakurt@iyte.edu.tr

Gülşah TIKIZ-ERTÜRK

- ❖ Affiliation: Social Sciences University of Ankara, Ankara/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5803-1270
- ❖ Mail: gulsah.tikizerturk@asbu.edu.tr

regard, educators should direct the attention of students towards the importance of exercising caution about the content shared and written by their peers on SMPs. It is recommended to encourage students to engage in self-correction of their errors or those made by their peers, provided that their proficiency in the language is sufficient. Moreover, educators must exercise greater authority over the entire instructional process to enhance the overall organization and structure for pupils. According to Wang et al. (2022), it is imperative to provide students with assistance beyond the classroom setting to prevent feelings of confusion or distraction.

SNS tools must also be used in terms of learning by institutions (Bates, 2011). The cultural values and social norms of all SNS stakeholders should be considered when incorporating SNS into ESL/EFL classrooms, along with institutional and national policies. Cultural and societal challenges should be addressed to help instructors use SNS in their classes. Teachers need educational and professional development to improve their SN skills and incorporate SNS into their teaching. Therefore, SNS should be used in pre-service and in-service teacher training. Schools and institutions must give teachers professional and pedagogical assistance. Creative teaching and learning techniques as a bottom-up strategy enable ESL/EFL instructors to critically evaluate their methods (Manca & Ranieri, 2015). To devote time and infrastructure for SNS implementation in ESL/EFL teaching and learning contexts, institutions should describe their policy expectations (Manca & Ranieri, 2015).

REFERENCES

- Abe, P., & Jordan, N. A. (2013). Integrating social media into the classroom curriculum. *About Campus: Enriching the Student Learning Experience*, 18(1), 16-20.
- Aguilar-Roca, N. M., Williams, A. E., & O'Dowd, D. K. (2012). The impact of laptop-free zones on student performance and attitudes in large lectures. *Computers & Education*, 59(4), 1300-1308.
- Albiladi, W. S. (2020). *The use of social media in English teaching and learning: Exploring the perceptions and experiences of English as a Foreign Language Instructors*. [Unpublished doctoral dissertation]
- Alm, A. (2015). Facebook for informal language learning: Perspectives from tertiary language students. *The Eurocall Review*, 23(2), 3-18. doi: <https://doi.org/10.4995/eurocall.2015.4665>
- Alnujaidi, S. (2017). Social network sites as ESL/EFL learning and teaching tools: A critical review. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 6(3), 34-42.

- Amedie, J. (2015). The impact of social media on society. *Advanced Writing: Pop Culture Intersections*. Retrieved on July 24, 2023 from http://scholarcommons.scu.edu/engl_176/2
- Anas, I. (2019). Behind the scene: Student-created video as a meaning-making process to promote student active learning. *Teaching English with Technology*, 19(4), 37-56.
- Aydin, Z., & Yildiz, S. (2014). Use of wikis to promote collaborative EFL writing. *Language Learning & Technology*, 18(1), 160-180.
- Bates, T. (2011). Understanding Web 2.0 and its implications for e-learning. In M. Lee, & C. McLoughlin (Eds.), *Web 2.0-based E-learning: Applying Social Informatics for Tertiary Teaching* (pp. 21-42). Hershey, PA: Information Science Reference.
- Beuckens, T. (2004). English Language Listening Lab Online: Web site review. *TESL-EJ*, 8(3), 1-10.
- Blaschke, L. M. (2014). Using social media to engage and develop the online learner in self-determined learning. *Research in Learning Technology*, 22, 1-23. doi: <https://doi.org/10.3402/rlt.v22.21635>
- Blattner, G., & Fiori, M. (2009). Facebook in the language classroom: Promises and possibilities. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 6, 17-28.
- Borau, K., Ullrich, C., Feng, J., & Shen, R. (2009). Microblogging for language learning: Using Twitter to train communicative and cultural competence. In M. Spaniol, Q. Li, R. Klamma, & R. W. H. Lau (Eds.), *Advances in Web Learning-ICWL 2009, Lecture Notes in Computer Science* (pp. 78-87). doi: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-03426-8_10
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer Mediated Communication*, 13(1), 210-230. doi: <http://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Burke, S., Snyder, S., & Rager, R. C. (2009). An assessment of faculty usage of YouTube as a teaching resource. *The Internet Journal of Allied Health Sciences and Practice*, 7(1), 1-8.
- Cabrera, L. (2018). Impact of social-media in English language learning: Utilizing S.W.O.T analysis. *Basic Education Research Fund (BERF)*, 7(10), 3126-3135.
- Carini, R. M., Kuh, G. D., & Klein, S. P. (2006). Student engagement and student learning: Testing the linkages. *Research in Higher Education*, 47(1), 1-32. doi: 10.1007/s11162-005-8150-9
- CEDEFOP. (2009). *Modernising Vocational Education and Training*. Fourth Report on Vocational Education and Training Research in Europe:

- Synthesis Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Cercone, K. (2008). Characteristics of adult learners with implications for online learning design. *AACE Journal*, 16(2), 137-159.
- Chartrand, R. (2012). Social networking for language learners: Creating meaningful output with Web 2.0 tools. *Knowledge Management & E-Learning: An International Journal*, 4(1), 97-101. Retrieved on July 19, 2023 from <http://www.kmeljournal.org/ojs/index.php/online-publication/article/view/170/124>
- Chen, S., Diao, Y., & Zhang, J. (2011). Social media: Communication characteristics and application value in distance education. In 2011 International Conference on Electrical and Control Engineering (pp. 6774-6777). IEEE.
- Chen, B., & Bryer, T. (2012). Investigating instructional strategies for using social media in formal and informal learning. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 13(1), 87-104.
- Clarkson, K. (2013). *Usage of Social Network Sites amongst University Students*. Munich, Germany: Grin Verlag.
- Clavel-Arroitia, B., & Fuster-Márquez, M. (2014). The authenticity of real texts in advanced English language textbooks. *ELT Journal*, 68(2), 124-134.
- Collin, P., Rahilly, K., Richardson, I., & Third, A. (2011). *The Benefits of Social Networking Services: A Literature Review*. Melbourne: Cooperative Research Centre for Young People, Technology and Wellbeing.
- Dale, H. (1997). *Co-authoring in the Classroom: Creating an Environment for Effective Collaboration*. Urbana, IL: The National Council of Teachers of English.
- Dörnyei, Z. (2001). New themes and approaches in second language motivation research. *Annual Review of Applied Linguistics*, 21, 43-59.
- Encalada, M. A. R., & Sarmiento, S. M. A. (2019). Perceptions about self-recording videos to develop EFL speaking skills in two Ecuadorian universities. *Journal of Language Teaching & Research*, 10(1), 60-67.
- Erben, T., Ban, R., & Castañeda, M. (2008). *Teaching English Language Learners through Technology* (1st ed.). New York: Routledge.
- Eren, Ö. (2012). Students' attitudes towards using social networking in foreign language classes: A Facebook example. *International Journal of Business and Social Science*, 3(20), 288-294.
- Friesen, N., & Lowe, S. (2012). The questionable promise of social media for education: Connective learning and the commercial imperative. *Journal of Computer Assisted Learning*, 28(3), 183-194.

- Garcia, I. (2013). Learning a language for free while translating the web. Does Duolingo work? *International Journal of English Linguistics*, 3(1), 19-25.
- Garcia, E., Moizer, J., Wilkins, S., & Haddoud, M. Y. (2019). Student learning in higher education through blogging in the classroom. *Computers & Education*, 136, 61-74.
- Greenhow, C. & Lewin, C. (2016). Social media and education: Reconceptualizing the boundaries of formal and informal learning. *Learning, Media and Technology*, 41(1), 6-30.
- Gromik, N. A. (2012). Cell phone video recording feature as a language learning tool: A case study. *Computers & Education*, 58(1), 223-230.
- Gromik, N. A. (2015). The effect of smartphone video camera as a tool to create digital stories for English learning purposes. *Journal of Education and Learning*, 4(4), 64-79.
- Grosseck, G., & Holotescu, C. (2008). Can we use Twitter for educational activities? 4th International Conference e-learning and software for Education, Bucharest, Hungary.
- Hagler, B. E. (2013). Value of social media in today's classroom. *Journal for Research in Business Education*, 55(1), 14-23.
- Hamilton, R. (2010). YouTube for two: Online video resources in a student-centered, task-based ESL/EFL environment. *Contemporary Issues in Education Research (CIER)*, 3(8), 27-32.
- Haque, S. M., & Al Salem, N. M. (2019). Social media in EFL context: Attitudes of Saudi learners. *Journal of Language Teaching and Research*, 10(5), 1029-1040. doi: 10.17507/jltr.1005.16
- Harrison, R., & Thomas, M. (2009). Identity in online communities: Social networking sites and language learning. *International Journal of Emerging Technologies and Society*, 7(2), 109-124.
- Hsin-I, C. (2017). Intercultural communication in online social networking discourse. *Language and Intercultural Communication*, 17(2), 166-189.
- Jang, H., Reeve, J., & Deci, E. L. (2010). Engaging students in learning activities: It is not autonomy support or structure but autonomy support and structure. *Journal of Educational Psychology*, 102(3), 588-600.
- Kabilan, M. K., Ahmad, N., & Abidin, M. J. Z. (2010). Facebook: An online environment for learning of English in institutions of higher education. *The Internet and Higher Education*, 13(4), 179-187.
- Kessler, G. (2009). Student-initiated attention to form in wiki-based collaborative writing. *Language Learning and Technology*, 13(1), 79-95.

- Kessler, G. (2013). Collaborative language learning in co-constructed participatory culture. *Calico Journal*, 30(3), 307-322.
- Kessler, G. (2018). Technology and the future of language teaching. *Foreign Language Annals*, 51, 205-218.
- Kessler, G., Bikowski, D., & Boggs, J. (2012). Collaborative writing among second language learners in academic web-based projects. *Language Learning & Technology*, 16(1), 91-109.
- Kikuchi, K., & Otsuka, T. (2008). Investigating the use of social networking services in Japanese EFL classrooms. *The JALT CALL Journal*, 4(1), 40-52.
- Kirkgoz, Y. (2011). A blended learning study on implementing video recorded speaking tasks in task-based classroom instruction. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 10(4), 1-13.
- Laire, D., Casteleyn, J., & Mottart, A. (2012). Social media's learning outcomes within writing instruction in the EFL classroom: Exploring, implementing, and analyzing Storify. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 442-448.
- Lederer, K. (2012). Pros and cons of social media in the classroom. *Campus Technology*, 25(5), 1-2.
- Lee, L. (2017). Learners' perceptions of the effectiveness of blogging for L2 writing in fully online language courses. *International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching (IJCALLT)*, 7(1), 19-33.
- Leu, D. J., Kinzer, C. K., Coiro, J., Castek, J., & Henry, L. A. (2013). New literacies and the new literacies of online reading comprehension: A dual level theory. In D. E. Alvermann, N. J. Unrau, & R. B. Ruddell (Eds.), *Theoretical Models and Process of Reading* (6th ed.) (pp. 1150-1181). International Reading Association.
- Lomicka, L., & Lord, G. (2009). Introduction to social networking, collaboration, and Web 2.0 tools. In L. Lomicka & G. Lord (Eds.), *The Next Generation: Social Networking and Online Collaboration in Foreign Language Learning* (pp. 1-11). San Marcos, Texas: CALICO.
- Lund, A. (2008). Wikis: A collective approach to language production. *ReCALL*, 20(1), 35-54.
- Manca, S., & Ranieri, M. (2015). Implications of social network sites for teaching and learning. Where we are and where we want to go. *Education and Information Technologies*, 22, 605-622.
- Mazman, S. G., & Usluel, Y. K. (2010). Modeling educational usage of Facebook. *Computers & Education*, 55(2), 444-453. doi: 10.1016/j.compedu.2010.02.008

- McBride, K. (2009). Social-networking sites in foreign language classes: Opportunities for re-creation. *The Next Generation: Social Networking and Online Collaboration in Foreign Language Learning*, 8, 35-58.
- McCarty, S. (2009). Social networking behind student lines in Japan. In M. Thomas (Ed.), *Handbook of Research on Web 2.0 and Second Language Learning* (pp. 181-201). Hershey, PA: IGI Global.
- McKenney, S., & Voogt, J. (2011). Facilitating digital video production in the language arts curriculum. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(4), 709-726.
- Nawaila, M. B., Kanbul, S., & Alhamroni, R. (2020). Technology and English language teaching and learning: A content analysis. *Journal of Learning and Teaching in Digital Age*, 5(1), 16-23.
- Nomass, B. B. (2013). The impact of using technology in teaching English as a second language. *English Language and Literature Studies*, 3(1), 111-116.
- Noori, A. Q., & Noori, N. (2021). Online learning experiences amid the COVID-19 pandemic: Students' perspectives. *Academia Letters*, Article 4307. doi: <https://doi.org/10.20935/AL4307>
- Nurbayti, S. D., Candra, M., & Elfiza, R. (2023). Microblog: An interactive learning media for learning English. *Journal of Language, Literature, and English Teaching (JULIET)*, 4(1), 19-30.
- O'Dowd, R. (2007). *Online Intercultural Exchange: An Introduction for Foreign Language Teachers*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Philpott, A. (2013). Student opinions towards autonomous learning strategies. *Annual Research Report of the Language Center*, 16(1), 23-36.
- Pishghadam, R., Ebrahimi, S., & Tabatabaiean, M. (2019). *A Novel Approach to Psychology of Language Education*. Ferdowsi University of Mashhad (FUM) Press.
- Rahimi, M., & Yadollahi, S. (2010). ICT integration into English classes: Investigating EFL teachers' personal characteristics and technology-related variables. In 2010 Second International Conference on E-Learning and E-Teaching (ICELET) (pp. 27-32).
- Rasiah, R. R. V. (2014). Transformative higher education teaching and learning: Using social media in a team-based learning environment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 123 (2014), 369-379.
- Reinders, H., & Hubbard, P. (2013). CALL and learner autonomy: Affordances and constraints. In M. Thomas, H. Reinders, & M. Warschauer (Eds.), *Contemporary Computer-assisted Language Learning* (pp. 359-375). New York: Continuum.

- Riasati, M. J., Allahyar, N., & Tan, K. E. (2012). Technology in language education: Benefits and barriers. *Journal of Education and Practice*, 3(5), 25-30.
- Rogers, C. R. (1963). The actualizing tendency in relation to 'motives' and to consciousness. In N. E. Lincoln, & M. R. Jones (Eds.), *Nebraska Symposium on Motivation* (pp. 1-24). University of Nebraska Press.
- Sadaf, A., Newby, T. J., & Ertmer, P. A. (2012). Exploring pre-service teachers' beliefs about using Web 2.0 technologies in K-12 classroom. *Computers & Education*, 59(3), 937-945.
- Salaway, G., Caruso, J. B., Nelson, M. R., & Ellison, N. B. (2008). The ECAR study of undergraduate students and information technology. EDUCAUSE Center for Applied Research.
- Shoshani, Y., & Rose Braun, H. (2007). The use of the internet environment for enhancing creativity. *Educational Media International*, 44(1), 17-32.
- Smith, S. D., & Caruso, J. B. (2010). The ECAR study of undergraduate students and information technology, Vol. 6. Boulder, CO: EDUCAUSE Center for Applied Research.
- Sotillo, S. (2000). Discourse functions and syntactic complexity in synchronous and asynchronous communication. *Language Learning & Technology*, 4, 82-119.
- Speck, B. W., Johnson, T. R., Dice, C. P., & Heaton, L. B. (1999). *Collaborative Writing: An Annotated Bibliography*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Sun, Y. C. (2010). Extensive writing in foreign-language classrooms: A blogging approach. *Innovations in Education and Teaching International*, 47(3), 327-339.
- Talakoub, S. (2018). The effect of mobile social networking as a supplementary strategy on EFL learners' writing ability. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 7(2), 9-19.
- Teske, K. (2017). Duolingo. *The CALICO Journal*, 34(3), 393-401.
- Tess, P. A. (2013). The role of social media in higher education classes (real and virtual)-A literature review. *Computers in Human Behavior*, 29(5), 60-68.
- The Faculty Focus. (2009). Twitter in higher education 2009: Usage habits and trends of today's college faculty. Retrieved on June 20, 2023 from <http://www.facultyfocus.com/free-reports/twitter-in-higher-education-usage-habits-and-trends-of-todays-college-faculty>
- Thomas, M., Reinders, H., & Warschauer, M. (2013). Contemporary computer-assisted language learning: The role of digital media and incremental change. In M. Thomas, H. Reinders, & M. Warschauer

- (Eds.), *Contemporary Computer-assisted Language Learning* (pp. 30-47). New York: Continuum.
- Thorne, S. L. (2003). Artifacts and cultures-of-use in intercultural communication. *Language Learning & Technology*, 7(2), 38-67.
- Thorne, S. L. (2010). The 'Intercultural Turn' and language learning in the crucible of new media. In F. Helm & S. Guth (Eds.), *Telecollaboration 2.0 for Language and Intercultural Learning* (pp. 139-164). Bern: Peter Lang.
- Tudini, V. (2015). Interactivity in the teaching and learning of foreign languages: What it means for resourcing and delivery of online and blended programmes. *Language Learning Journal*, 46(2), 1-16.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Wang, S., & Vásquez, C. (2012). Web 2.0 and second language learning: What does the research tell us? *CALICO Journal*, 29(3), 412-430.
- Wang, Z., Sun, L., Zhu, W., Yang, S., Li, H., & Wu, D. (2012). Joint social and content recommendation for user-generated videos in online social network. *IEEE Transactions on Multimedia*, 15(3), 698-709.
- Wang, H., Wang, M., & Li, G. (2022). The use of social media inside and outside the classroom to enhance students' engagement in EFL contexts. *Frontiers in Psychology*, 13, 1005313.
- Watkins, J. & Wilkins, M. (2011). Using YouTube in the EFL Classroom. *Language Education in Asia*, 2(1), 113-119.
- Wodzicki, K., Schwämmlein, E., & Moskaliuk, J. (2012). "Actually, I wanted to learn": Study-related knowledge exchange on social networking sites. *Internet and Higher Education*, 15, 9-14.
- Yang, J. (2013). Mobile assisted language learning: Review of the recent applications of emerging mobile technologies. *English Language Teaching*, 6(7), 19-25.
- Yunus, M. M., Salehi, H., & Chenzi, C. (2012). Integrating social networking tools into ESL writing classroom: Strengths and weaknesses, *English Language Teaching*, 5(8), 42-48.
- Zhang, C. (2018). A Study of SNP as second EFL classroom in Chinese higher education. In R. Green, I. Solovjeva, Y. Zhang, M. Huo, E. McAnally, (Eds.), *Proceedings of the 4th International Conference on Arts, Design and Contemporary Education (ICADCE 2018)* (pp. 666-669). Atlantis Press.
- Zhen, Y., Garthwait, A., & Prat, A. (2008). Factors affecting faculty members' decision to teach or not to teach online in higher education. *Online Journal of Distance Learning Administration*, XI(III).

BLOGGING IN ELT

Serpil UÇAR

- ❖ Affiliation: Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9722-8236
- ❖ Mail: serpil.ucar@gop.edu.tr

REFERENCES

- Aşıksoy, G. (2018). ELT students' attitudes and awareness towards the use of Web 2.0 technologies for language learning. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 14(2),240-251.
- Bartlett-Bragg, A. (2003). Blogging to learn. Knowledge Tree e-journal. Retrieved November 21, 2011, from http://KnowledgeTree.flexiblelearning.net.au/edition04/pdf/Blogging_to_learn.pdf
- Campbell, A. P. (2003). Weblogs for use with ESL classes. *The Internet TESL Journal*, 9(2), 33-35.
- Cephe, P. T., & Balçıkanlı, C. (2012). Web 2.0 tools in language teaching: What do student teachers think. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 3(1), 1-12.
- Cormode, G. & Krishnamurthy, B. (2008). Key Differences between Web1.0 and Web2.0. *First Monday*, 13(6).
- Crook, C. (2008). *Web 2.0 Technologies for Learning: The Current Landscape Opportunities, Challenges and Tensions*, Coventry, Becta.
- De Almeida Soares, D. (2008). Understanding class blogs as a tool for language development. *Language Teaching Research*, 12(4), 517-533.
- Ding, Z. (2008). Application of blog to English language teaching in China. 2008 International Conference on Computer Science and Software Engineering. <https://doi.org/10.1109/csse.2008.16>
- Dippold, D. (2009). Peer feedback through blogs: Student and teacher perceptions in an advanced German class. *ReCALL*, 21(01), 18-36.
- Efimova, L., & Fiedler, S. (2004). Learning webs: Learning in weblog networks. In *Proceedings of the IADIS international conference web-based communities* (pp. 490-494).
- Elola, I., & Oskoz, A. (2008). Blogging: Fostering intercultural competence development in foreign language and study abroad contexts. *Foreign language Annals*, 41(3), 454-478.
- Grant, S. (2016). Peer review process completion rates and subsequent student perceptions within completely online versus blended modes of study. *System*, 62(1), 93-101.
- Elliott, D. (2009). Internet technologies and language teacher education. In M. Thomas, *Handbook of research on web 2.0 and second language learning*. USA: Information Science Reference. (pp. 432-450). IGI Global.

- Enonbun, O. (2010). Constructivism and web 2.0 in the emerging learning era: A global perspective. *Journal of Strategic Innovation and Sustainability*, 6(4), 16-25.
- Ferdig, R. E., & Trammell, K. D. (2004). content delivery in the "blogosphere". *The Journal*, 31(7).
- Ghasemi, B., & Hashemi, M. (2011). ICT: Newwave in English language learning/teaching. *Procedia-social and behavioral sciences*, 15, 3098-3102.
- Jimoyiannis, A., Tsiotakis, P., Roussinos, D., & Siorenta, A. (2013). Preparing teachers to integrate Web 2.0 in school practice: Toward a framework for Pedagogy 2.0. *Australasian Journal of Educational Technology*, 29(2).
- Johnson, L., Adams Becker, S., Cummins, M., Estrada, V., Freeman, A., & Hall, C. (2016). *NMCHorizon Report: 2016 Higher Education Edition*. Austin, Texas: The New Media Consortium. Retrieved from <https://library.educause.edu/~media/files/library/2016/2/hr2016.pdf>
- Jones, M. G., & Brader-Araje, L. (2002). The impact of constructivism on education: Language, discourse, and meaning. *American Communication Journal*, 5(3), 1-10.
- Kanselaar, G. (2002). Constructivism and socio-constructivism. Retrieved 10 March 2017 from https://www.researchgate.net/publication/27690037_Constructivism_and_socio-constructivism
- Kern, R. (1996). Computer-mediated communication: Using e-mail exchanges to explore personal histories in two cultures. In M. Warschauer (Ed), *Telecollaboration in Foreign Language Learning* (pp. 105-119). University of Hawaii Press, USA.
- Lightbown, P. M., & Spada, N. (1990). Focus-on-form and corrective feedback in communicative language teaching: Effects on second language learning. *Studies in Second Language Acquisition*, 12(4), 429-448.
- McLeod, S. A. (2009). Jean Piaget. Retrieved from <http://www.simplypsychology.org/org/piaget.html>
- Motteram G. & Sharma P. (2009). Blending Learning in a Web 2.0 World. *International Journal of Emerging Technologies & Society*7(2) 83-96.
- Murray, L., & Hourigan, T. (2008). Blogs for specific purposes: expressivist or socio-cognitivist approach?. *ReCALL*, 20(01), 82-97.
- Noytim, U. (2010). Weblogs enhancing EFL students' English language learning. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 1127-1132.

- Ovando, C. J., Combs, M. C., & Collier, V. P. (2003). *Bilingual and ESL classrooms: Teaching multicultural contexts* (3rd ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Ozkan, Y. (2011). Blogging in a teaching skills course for pre-service teachers of English as a second language. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(4), 655-670.
- Piaget, J. (1953). The origins of intelligence in children. *Journal of Consulting Psychology*, 17(6), 467.
- Pinkman, K. (2005). Using blogs in the foreign classroom: Encouraging learner independence. *JALT CALL Journal*, 1(1), 12–24.
- Prensky, M. (2001a). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*. 9(5), 1-6.
- Prensky, M. (2001b). Digital natives, digital immigrants part 2: Do they really think differently? *On the Horizon* 9(6), 1-6.
- Richards, J. C., Gallo, P. B., & Renandya, W. A. (2001). Exploring teachers' beliefs and the processes of change. *PAC Journal*, 1(1), 41-58.
- Richardson, W. (2010). *Blogs, wikis, podcasts, and other powerful web tools for classrooms*. SAGE Publications.
- Sun, Y. C. (2010). Extensive writing in foreign language classrooms: A blogging approach. *Innovations in Education and Teaching International*, 47(3), 327-339
- Trajtemberg, C., & Yiakoumetti, A. (2011). Weblogs: A tool for EFL interaction, expression, and self-evaluation. *ELT Journal*, 65(4), 437-445.
- Üzer, U. (2016). An investigation into using blogs and the internet to improve the writing skills of EFL learners. (Master's thesis). Akdeniz University, Antalya, Turkey.
- Vygotsky, L. S. (1987). *The Collected Works of L. S. Vygotsky* (Vol. 1). In R. W. Rieber and A. S. Carton (Eds), Plenum Press, New York and London.
- Yang, S.H. (2009). Using blogs to enhance critical reflection and community of practice. *Educational Technology & Society*, 12(2), 11–21.
- Zhang, D. (2009). The Application of Blog in English Writing. *Journal of Cambridge*, 4(1), 64-72.

USING CORPORA IN LANGUAGE LEARNING

Tuğba ŞİMŞEK-RACKELMANN

- ❖ Affiliation: Gendarmerie and Coast Guard Academy, Ankara/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5241-800
- ❖ Mail: tugba.simsekrackelmann@jsga.edu.tr/simsektugbaa@gmail.com

REFERENCES

- Aşık A. (2015). The use of corpora in EFL classrooms: What do Turkish EFL teachers know and offer to promote pragmatic competence? *The Asian EFL Journal Quarterly* December 2015 Volume 17 Issue 4, 194.
- Baisa V, Suchomel, V. (2014, December). SkELL – Web interface for English Language Learning. In *Eighth Workshop on Recent Advances in Slavonic Natural Language Processing*. Brno: Tribun EU, 2014, pp. 63-70. ISSN 2336-4289
- Bennett GR. (2010). *Using corpora in the language learning classroom*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Biber D, Johansson S, Leech G, Conrad S, Finegan E. (1999). *Longman grammar of spoken and written English*. London: Longman.
- Boulton A. (2010). Data-driven learning: On paper, in practice. In T. Harris & M. Moreno Jaén (Eds.), *Corpus linguistics in language teaching* (pp. 17-52). Bern: Peter Lang.
- Boulton A. (2012). Hands-on / hands-off: Alternative approaches to data-driven learning. In J. Thomas & A. Boulton (eds), *Input, Process and Product: Developments in Teaching and Language Corpora*. Brno: Masaryk University Press, p. 152-168.
- Boulton A. (2017). Corpora in language teaching and learning. *Language Teaching*, 50(4), 483-506. <https://doi.org/10.1017/S0261444817000167>
- Breyer Y. (2009). Learning and teaching with corpora: Reflections by student teachers. *Computer Assisted Language Learning*, 22(2), 153–172. <https://doi.org/10.1080/09588220902778328>
- Caliskan G, Kuru Gonen SI. (2018). Training teachers on corpus-based language pedagogy: Perceptions on using concordance lines in vocabulary instruction. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 14(4), 190-210.
- Callies M. (2019). Integrating corpus literacy into language teacher education. *Learner Corpora and Language Teaching*, 92, 245. <https://doi.org/10.1075/slcs.201.12cal>
- Chambers A. (2019). Towards the corpus revolution? Bridging the research–practice gap. *Language Teaching*, 52(4), 460-475.
- Charles M. (2007). Reconciling top-down and bottom-up approaches to graduate writing: Using a corpus to teach rhetorical functions. *Journal of English for Academic Purposes*, 6(4), 289-302.
- Cobb T, Boulton A. (2015). Classroom applications of corpus analysis. In D.

- Biber & R. Reppen (eds.), *The Cambridge handbook of English corpus linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 478–497.
- Collins Cobuild (1987). *Collins Cobuild English language dictionary*. London: Collins ELT.
- Davies M. (2008-) *The Corpus of Contemporary American English (COCA)*. Available online at <https://www.english-corpora.org/coca/>.
- Dolgova N, Mueller C. (2019). How useful are corpus tools for error correction? Insights from learner data. *Journal of English for Academic Purposes*, 39, 97-108.
- Flowerdew L. (2009). Applying corpus linguistics to pedagogy: A critical evaluation. *International Journal of Corpus Linguistics*, 14(3), 393-417.
- Friginal E. (2018). *Corpus linguistics for English teachers*. New York, NY: Routledge.
- Gilquin G, Granger S. (2010). How can data-driven learning be used in language teaching? In A. O'Keeffe & M. McCarthy (Eds.), *Routledge handbook of corpus linguistics* (pp. 359–370). London: Routledge.
- Hasebe Y. (2015) Design and Implementation of an Online Corpus of Presentation Transcripts of TED Talks. *Procedia: Social and Behavioral Sciences* 198(24), 174–182. <https://yohasebe.com/tcse/>
- Heather J, Helt M. (2012). Evaluating corpus literacy training for pre-service language teachers: Six case studies. *Journal of Technology and Teacher Education*, 20(4), 415-440.
- Johns T. (1991). Should you be persuaded? Two samples of data-driven learning materials. *English Language Research Journal*, 4, 1-16.
- Le Foll E. (2021). *Creating corpus-informed materials for the English as a foreign language classroom*. Open Educational Resource.
- Leech G. (1997). Teaching and language corpora: a convergence? in A. Wichmann, S. Fligelstone, T. McEnery and G. Knowles (Eds.) *Teaching and Language Corpora*, 1-23.
- Leńko-Szymańska A. (2014). Is this enough? A qualitative evaluation of the effectiveness of a teacher-training course on the use of corpora in language education. *ReCALL*, 26(2), 260–278.
- McCarthy M, McCarten J, Sandiford H. (2005). *Touchstone series*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mukherjee J. (2004). Bridging the gap between applied corpus linguistics and the reality of English language teaching in Germany. In *Applied Corpus Linguistics* (pp. 239-250). Brill Rodopi.

- Mizumoto A, Chujo K. (2016). Who is data-driven learning for? Challenging the monolithic view of its relationship with learning styles. *System*, 61, 55-64.
- O’Keeffe A, Farr F. (2003). Using language corpora in initial teacher education: Pedagogic issues and practical applications. *TESOL Quarterly*, 37(3), 389–418. <https://doi.org/10.2307/3588397>
- Ozbay A, Kayaoglu MN. (2015). EFL teacher’s reflections towards the use of computerized corpora as a teaching tool in their classrooms. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(1), 85-104.
- Paquot M. (2018). Corpus research methods for language teaching and learning. In A. Phakiti, P. De Costa, L. Plonsky, & S. Starfield (Eds.), *The Palgrave Handbook of Applied Linguistics Research Methodology* (pp. 359 - 374). London: Palgrave Macmillan UK.
- Poole R. (2018). *A Guide to Using Corpora for English Language Learners*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Reppen R. (2010). *Using corpora in the language classroom*. Cambridge University Press.
- Simsek T, Can C. (2023). Integration of corpus literacy consultation into language teacher education: Course design, implementation, and evaluation. *Porta Linguarum Revista Interuniversitaria de Didáctica de las Lenguas Extranjeras*, (39), 193-211.
- Simsek T. (2020). *Corpora in foreign language teacher education: Introducing a corpus literacy course to ELT pre-service teachers*. Cukurova University, Unpublished Doctoral Dissertation.
- Zareva A. (2017). Incorporating corpus literacy skills into TESOL teacher training. *ELT Journal*, 71(1), 69–79.

TEACHER ROLES IN ICT-SUPPORTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Orhan YİĞİTOĞLU

- ❖ Affiliation: Gebze Technical University, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0637-4874
- ❖ Mail: oiyitoglu@gtu.edu.tr

REFERENCES

- Abu Samak ZT. (2006). An Exploration of Jordanian English Language Teachers' Attitudes, Skills and Access as Indicator of Information and Communication Technology Integration in Jordan. Unpublished Doctoral Thesis, Florida State University.
- Al-Mahrooqi R, Troudi S. (Eds.) (2014). *Using Technology in Foreign Language Teaching*. Cambridge Scholars Publishing.
- Altun M. (2015). The integration of technology into foreign language teaching. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 6(1), 22-27.
- Aminullah A, Loeneto BA, Vianty M. (2019). Teachers' attitudes and problems of using ICT in teaching EFL. *English Review: Journal of English Education*, 8(1), 147-156. doi: 10.25134/erjee.v8i1.2324.
- Banitt J, Sharon T, Leeuwe LV. (2013). *The Effects of Technology Integration on Student Engagement*. Minnesota: St. Catherine University.
- Berge ZL. (1995). Facilitating computer conferencing: Recommendations from the field. *Educational Technology*, 15(1), 22–30.
- Brickner D. (1995). *The Effects of First and Second Order Barriers to Change on the Degree and Nature of Computer Usage of Secondary Mathematics Teachers: A Case Study*. Unpublished doctoral dissertation, Purdue University, West Lafayette, IN.
- Castro Sánchez, JJ, Alemán EC. (2011). Teachers' opinion survey on the use of ICT tools to support attendance-based teaching. *Journal Computers and Education*, 56(3), 911-915.
- Clément R, Dörnyei Z, Noels KA. (1994). Motivation, self-confidence, and group cohesion in the foreign language classroom. *Language Learning*. 44(3), 417-448.
- Condie R, Munro RK. (2007). *The Impact of ICT in Schools- A Landscape Review*. UK: Becta Research.
- Çakıcı D. (2016). The use of ICT in teaching English as a foreign language. *Participatory Educational Research (PER)*, Special Issue 2016-IV, 73-77. <http://www.partedres.com>. ISSN: 2148-6123
- Davis FD, Bagozzi RP, & Warshaw PR. (1989). User acceptance of computer technology: A comparison of two theoretical models. *Management Science*, 35(8), 982-1003.
- Deutschmann M, Panichi L. (2009). Talking into empty space? Signalling involvement in a virtual language classroom in Second Life. *Language*

- Awareness, 18(3), 310–328.
- Dinh, H. T. B. (2015). Factors Influencing English as a Foreign Language (EFL) Teachers' Use of Information and Communication Technology (ICT) in Classroom Practice: a Mixed Methods Study at Hanoi University, Vietnam. Doctoral dissertation, RMIT University.
- Domalewska D. (2014). Technology-supported classroom for collaborative learning: Blogging in the foreign language classroom. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, 10(4), 21-30.
- Dudenev G, Hockly N. (2007). *How to Teach English with Technology?* Essex, UK: Longman Pearson Press.
- Edirisingha P, Nie M, Pluciennik M, & Young R. (2009). Socialisation for learning at a distance in a 3-D multi-user virtual environment. *British Journal of Educational Technology*, 40(3), 458–479.
- Fandiño Parra YJ. (2012). The impact of ICT training through wikis on in-service EFL teachers: Changes in beliefs, attitudes, and competencies. *HOW Journal*, 19, 11-32.
- Fernández Cruz FJ, Fernández Díaz MJ. (2016). Generation Z's Teachers and their Digital Skills. *Comunicar*, 24(46), 97–105.
- Goodyear P, Salmon G, Spector JM, et al. (2001). Competences for online teaching: A special report. *Educational Technology, Research and Development*, 49(1), 65–72.
- Gorgoretti B. (2019). The use of technology in music education in North Cyprus according to student music teachers. *South African Journal of Education*, 39(1),10. <https://doi.org/10.15700/saje.v39n1a1436>
- Hampton S. (1994). *Teacher Change: Overthrowing the Myth of One Teacher, One Classroom.* (Ed. Shanahan, T), *Teachers Thinking, Teachers Knowing*, 122-140. Illinois: NCRE. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED374465.pdf#page=131>
- Hismanoğlu M. (2012). The impact of a curricular innovation on prospective EFL teachers' attitudes towards ICT integration into language instruction. *International Journal of Instruction*, 5(1).
- Houcine S. (2011). The effects of ICT on learning/teaching in a foreign language. Retrieved from https://conference.pixel-online.net/conferences/ICT4LL2011/common/download/Paper_pdf/IBL69-437-FP-Houcine-ICT4LL2011.pdf
- Hwang GJ, Lai CL & Wang SY 2015. Seamless flipped learning: A mobile technology-enhanced flipped classroom with effective learning strategies. *Journal of Computers in Education*, 2, 449–473.

- Işık Ö. (2009). Turkish EFL Teachers' Attitudes towards ICT Integration in Language Classrooms. Unpublished master thesis, Uludağ University.
- İyitoğlu O. (2018). The impact of flipped classroom model on EFL learners' academic achievement, attitudes and self-efficacy beliefs: A mixed method study (Doctoral dissertation).
- Jayanthi NS, Kumar RV. (2016). Use of ICT in English language teaching and learning. *Journal of English Language and Literature*, 3(2), 34-38.
- Juliana R, Muslem A. (2017). The use of information and communication technology (ICT) amongst EFL teachers: perceptions and challenges. *English Education Journal (EEJ)*, 8(4), 469-487.
- Kazu İY, Kurtoğlu C. (2022). An investigation of secondary school teachers' flipped classroom readiness. *South African Journal of Education*, 42(1).
- Leh A. (1995). The reformation in foreign language instruction. In *Proceedings of the 1995 Annual National Convention of the Association for Education Communications and Technology*, 332–342. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 383 320)
- Li C, Bernof J, Pflaum C, et al. (2007). How consumers use social networks. *For Interactive Marketing Professionals*. 21, 1-11.
- Michos MV, Nasradin K, Bašcovič Markovič V. (2019). Traditional language teaching versus ICT- oriented classroom. *International Scientific Conference On Information Technology and Data Related Research, Serbia*. DOI: 10.15308/Sinteza-2019-627-632
- Mukama E, Andersson SB. (2008). Coping with change in ICT-based learning environments: newly qualified Rwandan teachers' reflections, *Journal of Computer Assisted Learning*, 24, 156–166
- Mumtaz S. (2000). Factors affecting teachers' use of information and communications technology: A review of the literature. *Journal of Information Technology for Teacher Education*, 9, 319–341.
- Pardede P. (2020). Secondary school students' perception of ICT use in EFL classroom. *Journal of English Teaching*, 6(3), 246-259.
- Podgoršek S, Istenič Starčič A, Kacjan B. (2019). The foreign language teacher's role in ICT-supported instruction. *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*, 70(1), 174–190. ISSN 0038 0474,
- Podgoršek S. (2020). The Changing Role of the Teacher in ICT-Supported Foreign Language Instruction: A Multiple-Case Study. In *Examining the Roles of Teachers and Students in Mastering New Technologies* (pp. 333-349). IGI Global.

- Pratt MK. (2019). <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/ICT-information-and-communications-technology-or-technologies>
- Qin C, Shuo Z. (2011). Pedagogical reasons on the integration of ICT and English teaching. *Proceedings of the International Conference on Modeling, Simulation and Control*, 10, 114–117, Singapore. Retrieved from <http://www.ipcsit.com/vol10/21-ICMSC2011S10007.pdf>
- Raith T, Hegelheimer V. (2010). *Teacher Development, TBLT and Technology*. (Eds. Thomas M, Hayo R), *Task-based Language Learning and Teaching with Technology*, 154–175. London, UK: Continuum.
- Reeves TC. (1998). The impact of media and technology in schools. *Journal of The Journal of Art and Design Education*, 2, 58-63.
- Rouse M. (2023). <https://www.techopedia.com/definition/24152/information-and-communications-technology-ict>. (18.08.2023).
- Sabiri KA. (2019). ICT in EFL teaching and learning: A systematic literature review. *Contemporary Educational Technology*, 11(2), 177-195 <https://doi.org/10.30935/cet.665350>
- Salmon G. (2000). *E-Moderating: The key to teaching and learning online*. London: Kogan softcover. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 4(1), 74.
- Selinger M. (2001). *Information and Communication Technology in Schools*. Imfundo Knowledge Bank. Retrieved from http://www.imfundo.org/papers/ict_in_s.doc/
- Skourtou E, Kourtis-Kazoullis V. (2002). The Importance of pedagogy in language learning and information and communication technology: The example of DiaLogos. (Ed. Dimitracopoulou, A). *Proceedings of the 3rd congress HICTE, Rhodes, Greece*, 139-148. Retrieved from <https://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe265.pdf>
- Teo T. (2009). Modelling technology acceptance in education: A study of pre-service teachers. *Computers & Education*, 52(2), 302-312.
- UNESCO (2008). *ICT Competency Standards for Teachers: Implementation Guidelines*, version 1.0. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000156209> (22-08-2023).
- Van Weert T, Tatnall A. (Eds.) (2005). *Information and Communication Technologies and Real-Life Learning: New Education for the New Knowledge Society*. New York: Springer Science & Business Media.
- Wang A. (2015). Facilitating participation: teacher roles in a multiuser virtual learning environment. *Language Learning and Technology*, 19(2) 156–176.

THE USE OF WEB 2.0 TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING: OPPORTUNITIES AND BARRIERS

Haticetül Kübra ER

- ❖ Affiliation: Erzurum Technical University/ School of Foreign Languages, Erzurum/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5995-6224
- ❖ Mail: kubra.er@erzurum.edu.tr

Büşra DAĞDEMİR

- ❖ Affiliation: Erzurum Technical University/ School of Foreign Languages, Erzurum/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3920-6527
- ❖ Mail: busra.dagdemic@erzurum.edu.tr

Emel KÜÇÜKALİ

- ❖ Affiliation: Dokuz Eylül University/ School of Foreign Languages, İzmir/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5162-6914
- ❖ Mail: emel.kucukali@deu.edu.tr

REFERENCES

- Alharthi, Beck, Bordbarjavidi, Gale, Garib, Guskaroska, Kurt, Lestari, and Zawadzki (2021). Effective apps and web-based tools for increasing student engagement in project-based language learning. MIDTESOL.
- An, Y.-J., & Williams, K. (2010). Teaching with Web 2.0 Technologies: Benefits, Barriers and Best Practices. *International Journal of Instructional Technology & Distance Learning*, 1-6.
- Başal, A., & Aytan, T., (2014). Using Web 2 0 Tools in English Language Teaching. 7th edition of the International Conference ICT for Language Learning (pp.372-375). Floransa, Italy.
- Bugawa, A. M., & Mirzal, A. (2018). The impact of Web 2.0 technologies on the learning experience of students in higher education: A review. *International Journal of Web-Based Learning and Teaching Technologies (IJWLTT)*, 13(3), 1-17.
- Cochrane, T. D. (2014). Critical success factors for transforming pedagogy with mobile Web 2.0. *British Journal of Educational Technology*, 45(1), 65-8.
- Crook, C. (2008). *Web 2.0 Technologies for Learning: The Current Landscape Opportunities, Challenges and Tensions*, Coventry, Becta.
- Hassan, I., Gamji, M., Nasidi, Q., & Azmi, M. (2021). Challenges and Benefits of Web 2.0-based Learning among International Students of English during the Covid-19 Pandemic in Cyprus. *Arab World English Journal (AWEJ)*, 295-306.
- Özel, A. G. & Arıkan, A. (2015). The Use of the Internet and Web 2.0 Tools among EFL Instructors. *Akdeniz Üniversitesi İnsani Bilimler Dergisi*
- Slater, T. (2020). The knowledge framework: An organizational tool for highlighting the “LL” in technology-integrated PBL. In *Global Perspectives on Project-Based Language Learning, Teaching, and Assessment* (pp. 185-203). Routledge.
- Wang, S., & Vasquez, C. (2012). Web 2.0 and second language learning: What does the research tell us?. *CALICO Journal*; 29 (3): 412-430. http://camillavasquez.com/pdf/WangVasquez_Web2_CALICO.pdf.
- Pitura, J. & Berlinska-Kopec, M. (2108). Learning English While Exploring the National Cultural Heritage: Technology-Assisted Project-Based Language Learning in An Upper-Secondary School Teaching English with Technology, 18(1), 37-52.

ENHANCING READING AND WRITING SKILLS THROUGH TECHNOLOGY IN EFL CLASSROOMS

Burcu TURHAN

- ❖ Affiliation: Hatay Mustafa Kemal University, Hatay/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6025-0616
- ❖ Mail: burcuturhan@mku.edu.tr

REFERENCES

- Ariyanto MSA, Mukminatien N, Tresnadewi S. (2019). Students' and teachers' perceptions towards the implementation of ProWritingAid and teacher feedback. *Journal Pendidikan: Teori, Penelitian, dan Pengembangan*, 49(10), 1353-1363.
- Boucher AR, Evans M, Graham S. (2017). Udio: Rich and authentic literacy experiences for struggling middle school readers. In S.A. Crossley & D.S. McNamara (Eds.), *Adaptive educational technologies for literacy instruction* (pp. 294–301). New York, NY: Routledge.
- Crossley SA, McNamara, DS. (Eds.). (2017). *Adaptive educational technologies for literacy instruction*. New York, NY: Routledge.
- Fitzgerald J, Shanahan T. (2000). Reading and writing relations and their development. *Educational Psychologist*, 35(1), 39–50. https://doi.org/10.1207/S15326985E3501_5.
- Gillespie A, Graham S, Kihuhara S, Hebert M. (2014). High school teachers' use of writing to support students' learning: A national survey. *Reading and Writing*, 27, 1043–1072. <https://doi.org/10.1007/s11145-013-9494-8>.
- Grabe W, Stoller F. (2020). *Teaching and Researching Reading* (3rd ed.). Routledge.
- Graham S. (2020). Reading and writing connections: A commentary. In R.A. Alves, T. Limpo, & R.M. Joshi (Eds.), *Reading-writing connections: Towards integrative literacy science* (pp. 313–317). Cham, Switzerland: Springer.
- Gruszczynska A, Pountney R. (2013). Developing the concept of digital literacy in the context of schools and teacher education. *Enhancing Learning in the Social Sciences*, 5(1), 25–36.
- Goodale ED. (2019). *Viewing the unseen: Using Google Docs to track prewriting strategies of ESL students*. (Doctoral dissertation). Iowa State University, USA.
- Guo JJ. (2019). The use of an extended flipped classroom model in improving students' learning in an undergraduate course. *Journal of Computing in Higher Education*, 31(2), 362–390.
- Hairuddin NH. (2020). Collaborative writing activity using Google Docs: Non-English major student's perspectives and difficulties. *Seltics*, 65–72. <https://doi.org/10.46918/seltics.v0i0.725>
- Hamouda AMS, Tarlochan F. (2015). Engaging engineering students in active learning and critical thinking through class debates. *Procedia* –

- Social and Behavioral Sciences, 191, 990–995. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.379>.
- Hedge T. (2000). *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford University Press.
- Hung HT. (2015). Flipping the classroom for English language learners to foster active learning. *Computer Assisted Language Learning*, 28(1), 81–96. <https://doi.org/10.1080/09588221.2014.967701>.
- Ioannou S, Pavlou P. (2003). *Assessing Young Learners*. Oxford University Press.
- Jeong KO. (2016). A study on the integration of Google Docs as a web-based collaborative learning platform in EFL writing instruction. *Indian Journal of Science and Technology*, 9(39), 1–7. <https://doi.org/10.17485/ijst/2016/v9i39/103239>
- Karabulut-Ilgu A, Jaramillo Cherez N., Jahren CT. (2018). A systematic review of research on the flipped learning method in engineering education. *British Journal of Educational Technology*, 49(3), 398–411. <https://doi.org/10.1111/bjet.12548>.
- Kendeou P, van den Broek P, Helder A, Karlsson, J. (2014). A cognitive view of reading comprehension: Implications for reading difficulties. *Learning Disabilities Research & Practice*, 29(1), 10–16. <https://doi.org/10.1111/ldrp.12025>.
- Kern R. (2000). *Literacy and Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Khuong LQ. (2022). Students’ experience on learning English essay writing with teacher’s application of online tools. *International Journal on E-Learning Practices*, 5, 23–30.
- Lachner A, Fabian A, Franke U, Preiß J, Jacob L, Führer C, Thomas P. (2021). Fostering pre-service teachers’ technological pedagogical content knowledge (TPACK): A quasi-experimental field study. *Computers & Education*, 104304. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104304>
- Liu G, Rahimi M, Fathi J. (2022). Flipping writing metacognitive strategies and writing skills in an English as a foreign language collaborative writing context: A mixed-methods study, *Journal of Computer Assisted Learning*, 38, 1730-1751. <https://doi.org/10.1111/jcal.12707>.
- Lo CK, Hew KF. (2020). A comparison of flipped learning with gamification, traditional learning, and online independent study: the effects on students’ mathematics achievement and cognitive engagement. *Interactive Learning Environments*, 28(4), 464-481.

- Paroussi M. (2014). Blogging in a Blended-Learning Pedagogical Model, as a Medium for the Enhancement of 6th Grade Primary School Learners' Writing Skills and E-literacies. *RPLTL*, 5(1), 181-198.
- Plonsky L, Zeigler N. (2016). The CALL-SLA interface: Insights from a second-order synthesis. *Language Learning and Technology*, 20(2), 17-37.
- Pumjarean W, Muangnakin P, Tuntinakkhongul A. (2017). The development of blended e-learning using Moodle's LMS for EFL grammatical and writing instruction for first-year students in the English major. *Journal of Education and Social Sciences*, 7(1), 81–89.
- Reppen R. (2010). *Using corpora in the language classroom* (Cambridge language education). New York: Cambridge University Press.
- Shanahan T. (2016). Relationships between reading and writing development. In C.A. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (Eds.), *Handbook of writing research* (2nd ed., pp. 194–207). New York, NY: Guilford.
- Vlachos K. (2009). *Comparing Face-to –Face with Blended Learning in the Context of Foreign Language Education*. (Doctoral dissertation), Hellenic Open University, Greece.
- Warda A, Mohammed MH. (2016). Can collaborative learning maximize the effectiveness of WebQuest used in learning educational psychology at Al Majmaa University?. *Journal of Research in Curriculum Instruction and Educational Technology*, 2(4), 117-144.
- Wijekumar K, Meyer B.J.F, Harris K.R, Graham S, Beerwinkle A. (2016). Comparing learning outcomes and implementation factors from student-managed vs. teacher-managed intelligent tutoring systems. In R.K. Atkinson (Ed.), *Intelligent tutoring systems: Structure, applications and challenges* (pp. 175–200). Hauppauge, NY: Nova Science.

INTEGRATING TECHNOLOGY IN ESP CLASSROOMS

Miray VAROL

- ❖ Affiliation: Sinop University, Sinop/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8409-271X
- ❖ Mail: mirayvarol84@gmail.com

Volkan VAROL

- ❖ Affiliation: Sinop University, Sinop/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2493-8904
- ❖ Mail: vvarol@sinop.edu.tr

REFERENCES

- Chun, D., Kern, R., & Smith, B. (2016). Technology in language use, language teaching, and language learning. *The Modern Language Journal*, 100, 64-80.
- CrnjacMilic, D., Martinovic, G., & Fercec, I. (2009). E-learning: Stanje i perspektive. *Tehničkivjesnik*, 16(2), 31-36.
- Dashtestani, R., & Stojkovic, N. (2016). The use of technology in English for Specific Purposes (ESP) instruction: A literature review. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, 3(3), 435-456.
- Dudley-Evans T., & St John M.J. (2009). *Developments in English for Specific Purposes: A Multi-disciplinary Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, N. (2009). Computer-assisted language learning trends and issues revisited: Integrating innovation. *Modern Language Journal* 93 (Focus Issue), 719-740.
- Hirata, Y., & Hirata, Y. (2012). Learning management system: Japanese student perceptions and expectations. In K.C. Li, F.L. Wang, K.S. Yuen, S.K.S. Cheung, & R. Kwan (Ed.), *Engaging learners through emerging technologies* (11-24). Springer Berlin Heidelberg.
- Hutchinson, T. and Waters, A. (1987) *English for Specific Purposes* Cambridge: CUP
- Kuzmina, T., & Golechkova, T. (2012) A comparative evaluation of alternative blended learning models used for teaching academic English (EAP/ESAP) to students of computer sciences. *Education*, 2 (7), 311-317.
- Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). *Techniques & Principles in Language Teaching* (3rd ed.). New York: Oxford University Press.
- Lesiak-Bielawska, E. D. (2015). Technology in ESP pedagogy. *English for Specific Purposes World*, 16(48).
- Li, L. (2018). Integrating technology in ESP: Pedagogical principles and practice. *Integrating information and communication technologies in English for specific purposes*, 7-25.
- Muñoz-Luna, R., & Taillefer, L. (Eds.). (2018). *Integrating information and communication technologies in English for specific purposes*.
- Peterson, M. (2023) Digital simulation games in CALL: a research review, *Computer Assisted Language Learning*, 36:5-6, 943-967,
- Smoak, R. (2003). What is English for specific purposes? *English Teaching Forum*, 41(2), 22-27.

FLIPPED CLASSROOM MODEL FOR INNOVATIVE TEACHING AND LEARNING IN EFL¹

Orhan YİĞİTOĞLU²

- ❖ Affiliation: Gebze Technical University, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0637-4874
- ❖ Mail: oiyitoglu@gtu.edu.tr

Yavuz ERİŞEN

- ❖ Affiliation: Yıldız Technical University, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3339-5155
- ❖ Mail: yverisen@yildiz.edu.tr

¹ This chapter is based on the following doctoral dissertation by the author: The impact of flipped classroom model on EFL learners' academic achievement, attitudes and self-efficacy beliefs: A mixed method study. Yıldız Technical University

² Corresponding author

self-pacing opportunity in the flipped learning environment may explain the impact of flipped classroom on EFL performance since such a flipping instructional design helped the learners to be engaged in higher-levels of Bloom taxonomy, study on the video content regardless of time and place through their own pace (Zappe et al., 2009).

Last but not the least, this part shed lights on flipped classroom model as a significant facilitator of EFL performance and vigorous predictors, attitudes toward and self-efficacy beliefs in EFL, especially in Turkey. This impact could be explained thanks to "action based, authentic, connected and collaborative, innovative, high level, engaging, experience based, project based, inquiry based, and self-actualizing" activities that occupy flipped classroom instructional processes (Hamdan et al., 2013, 17) and its feature "allowing students to control the pace or stream of learning content" (Ibrahim, Callaway, 2014, 21). Considering all these, the researcher of this part proposes flipping EFL classrooms as both an efficient viable pedagogical model to effectively deal with failure in EFL, especially in Turkey, by better responding the needs of students as digital natives in the 21st century and the advent of new technologies that pervade all aspects of today's life and a booster of the psychological predictors of EFL achievement.

REFERENCES

- Abeysekera L, Dawson P. (2015). Motivation and cognitive load in the flipped classroom: definition, rationale and a call for research. *Higher education research & development*, 34(1), 1-14.
- Andujar A, Salaberri-Ramiro MS, Martínez, MSC. (2020). Integrating flipped foreign language learning through mobile devices: Technology acceptance and flipped learning experience. *Sustainability*, 12(3), 1110.
- Agirman N, Ercoskun, MH. (2022). History of the flipped classroom model and uses of the flipped classroom concept. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 12(1), 78-88.
- Akayoğlu S. (2021). Teaching CALL to pre-service teachers of English in a flipped classroom. *Technology, Knowledge and Learning*, 26(1), 155-171.
- Akdoğan S. (2010). Türkiye’de Yabancı Dil Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Yabancı Dil Okullarına Yönelik Öğretmen ve Öğretim Elemanlarının Görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

- Akgün E, Yılmaz OE, Seferoğlu, SS. (2011). Vizyon 2023 strateji belgesi ve fırsatları artırma ve teknolojiyi iyileştirme hareketi (fatih) projesi: karşılaştırmalı bir inceleme. Akademik Bilişim. 2-4.
- Akkuş Ö. (2009). Türkiye'de İngilizce Öğrenim ve Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar (Sivas İli Örneği).Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aküzel G. (2006). İlköğretim 4-8. Sınıflarda Yabancı Dil Öğretimindeki Başarısızlık Nedenlerinin İncelenmesi (Adana Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alzahrani SA, Alqurashi HS. (2023). Using the flipped classroom model to improve Saudi EFL learners' English pronunciation. *Linguistics and Culture Review*, 7(S1), 51-71.
- Anderson V, Walvoord B. (1998). *Effective Grading: A Tool for Learning and Assessment*. San Francisco CA: Jossey-Bass
- Arnold-Garza S. (2014). The flipped classroom teaching model and its use for information literacy instruction. *Communications in Information Literacy*. 8(1), 7-22.
- Baker JW. (2000). The "classroom flip": using web course management tools to become the guide by the side. 11th International Conference on College Teaching and Learning. USA: Jacksonville, Florida.
- Baker W, Boonkit K. (2004). Learning strategies in reading and writing: Eap Contexts. *RELC Journal*. 35 (3), 299-328.
- Bates JE, Almekdash H, Gilchrest-Dunnam, MJ. (2017). The flipped classroom: A brief, brief history. In (Eds. Green LS, Banas JR, Perkins RA Perkins), *The flipped college classroom: Conceptualized and re-conceptualized* (pp. 3-10). Gewerbestrasse, Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-41855-1_1
- Banitt J, Sharon T, Leeuwe LV. (2013). *The Effects of Technology Integration on Student Engagement*. Minnesota: St. Catherine University.
- Basal A. (2015). The implementation of a flipped classroom in foreign language teaching. *Turkish Online Journal of Distance Education*. 16(4), 28-37.
- Başaran S, Cabaroğlu N. (2015). The effect of language learning podcasts on English self-efficacy. *International Journal of Language Academy*. 2 (2), 48-69.
- Bergmann J, Sams A. (2012). *Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day*. Alexandria, VA: International Society for Technology in Education; ASCD.
- Bishop JL, Verleger MA. (2013). The flipped classroom: a survey of the research. *ASCE National Conference Proceedings*. 30(9), 1-18.

- Bhat S, Raju R, Bhat S, D'Souza, R. (2020). Redefining quality in engineering education through the flipped classroom model. *Procedia Computer Science*, 172, 906-914.
- Block E. (1986). The comprehension strategies of second language readers. *TESOL Quarterly*. 20 (3), 463-492.
- Brame CJ. (2013). Flipping the Classroom. [https://s3.amazonaws.com/vuwp0/wp-content/uploads/sites/59/2017/06/08123735/Flipping-theClassroom1 .pdf](https://s3.amazonaws.com/vuwp0/wp-content/uploads/sites/59/2017/06/08123735/Flipping-theClassroom1.pdf) [14.03.2016].
- Brantmeier C. (2006). Adult second language reading in the USA: the effects of readers' gender and test methods. *Forum on Public Policy Online*. 1, 1-36.
- Boyraz S. (2014). İngilizce Öğretiminde Tersine Eğitim Uygulamasının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Clément R, Dörnyei Z, Noels KA. (1994). Motivation, self-confidence, and group cohesion in the foreign language classroom. *Language Learning*. 44(3), 417-448.
- Cheng SC, Hwang GJ, Lai CL. (2022). Critical research advancements of flipped learning: a review of the top 100 highly cited papers. *Interactive Learning Environments*. 30(9), 1751-1767.
- Cho HJ, Zhao K, Lee CR, et al. (2021). Active learning through flipped classroom in mechanical engineering: improving students' perception of learning and performance. *International Journal of STEM Education*, 8, 1-13.
- Crozier WR. (1997). *Individual Learners: Personality Differences in Education*. London: Routledge.
- Crystal D. (1997). *English as A Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cuetos RMJ. (2023). Application of the flipped classroom model to stimulate university students' learning with online education. *JOTSE: Journal of Technology and Science Education*, 13(1), 368-380.
- Davies RS, Douglas LD, Ball N. (2013). Flipping the classroom and instructional technology integration in a college-level information systems spreadsheet course. *Educational Technology Research and Development*. 61(4), 563-580.
- Downes JM, Bishop P. (2012). Educators engage digital natives and learn from their experiences with technology. *Middle School Journal*. 43(5), 6-15.

- Educause LI. (2012). 7 things you should know about flipped classrooms. EDUCAUSE Creative Commons. <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/eli7081.pdf> [16.04.2015].
- Engin M. (2014). Extending the flipped classroom model: developing second language writing skills through student-created digital videos. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 14(5), 12-26.
- Engin AO, Seven MA. (2007). Factors which affect the success in English teaching in Turkey (the example of Erzurum). Online Submission. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED497452.pdf> [16.04.2015].
- Etemadfar P, Soozandehfar SMA, Namaziandost E. (2020). An account of EFL learners' listening comprehension and critical thinking in the flipped classroom model. *Cogent Education*, 7(1), 1835150.
- Etemi BP, Uzunboylyu H. (2020). The effects of flipped learning method on students' perception and learning of java programming. *International Journal of Engineering Education*, 36(4), 1372-1382
- Gardner H. (1997). Multiple intelligences as a partner in school improvement. *Educational Leadership*, 55(1), 20-21.
- Girmen P, Kaya MF. (2019). Using the flipped classroom model in the development of basic language skills and enriching activities: Digital stories and games. *International Journal of Instruction*, 12(1), 555-572.
- Gong D, Yang HH, Cai J. (2020). Exploring the key influencing factors on college students' computational thinking skills through flipped-classroom instruction. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(19), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s41239-020-00196-0>
- Goris J, Denessen E, Verhoeven L. (2022). Determinants of EFL learning success in content and language integrated learning. *The Language Learning Journal*, 50(1), 103-118.
- Graham CR. (2006). Blended Learning Systems. In (Eds. Bonk CJ, Graham CR.) *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs*. USA: Pfeiffer: 3-21.
- Gustian K, Aridah A, Rusmawaty D. (2023). The benefits of Flipped Classroom Model for EFL Learners. *Journal on Education*, 5(4), 13918-13935.
- Guilherme M. (2007). English as a global language and education for cosmopolitan citizenship. *Language and Intercultural Communication*, 7(1), 72-90.
- Güler M, Kokoç M, Önder Bütüner, S. (2023). Does a flipped classroom model work in mathematics education? A meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 28(1), 57-79.

- Haley MH. (2004). Understanding learner-centered instruction from perspective of the multiple intelligences. *Foreign Language Annals*. 34(4), 355-367.
- Hamdan N, Mcknight P, Mcknight K, et al. (2013). A review of flipped learning. Pearson-research & innovation network http://ResearchNetwork.Pearson.Com/Wpcontent/Uploads/Litreview_Flippedlearning1pdf [11.11.2015].
- Headden S. (2013). The promise of personalized learning: blending the human touch with technological firepower. *Education Next*. 13(4), 14-21.
- Herold B. (2016). Technology in education: an overview. *Education Week*. <http://Www.Edweek.Org/Ew/Issues/Technology-in-Education> [08.05.2016].
- Howard NJ. (2023). The effectiveness of teacher motivational strategies in EFL contexts: A critical review of the literature. *MEXTESOL Journal*, 47(1), n1.
- Hung H. (2015). Flipping the classroom for English language learners to foster active learning. *Computer Assisted Language Learning*. 28(1), 81-96.
- Hsieh JSC, Wu, WCV, Marek, MW. (2017). Using the flipped classroom to enhance EFL learning. *Computer Assisted Language Learning*, 30:1-2, 1-21, DOI:10.1080/09588221.2015.1111910
- Ibrahim M, Callaway R. (2014). Students' learning outcomes and self-efficacy perception in a flipped classroom. In *E-Learn: world conference on e-learning in corporate, government, healthcare, and higher education* (899-908). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- İyitoglu O, Aydin H. (2015). The relationship between multiple intelligence profiles and reading strategy use of successful English as a foreign language (EFL) readers. *SA Journal of Education*. 35(2), 1-11.
- Kanadlı S, Bağçeci B. (2015). Investigation of students' self-efficacy beliefs in terms of perceived autonomy support. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12 (30), 98-112.
- Khajavy GH, Ghonsooly B, Fatemi AH. (2017). Testing a burnout model based on affective-motivational factors among EFL teachers. *Current Psychology*. 36 (2), 339-349.
- Khan Academy. (2012). <https://www.Khanacademy.Org/> [13.02.2015].
- Kholili A. (2020). Potential relationship between self-efficacy beliefs and proficiency in grammar among tertiary EFL learners. In *ELT Forum: Journal of English Language Teaching*. 9 (1), 38-44.

- Kim M, Mi KS, Khera O., et al. (2014). The experience of three flipped classrooms in an urban university: an exploration of design principles. *The Internet and Higher Education*. 22, 37-50.
- Kim D, Wang C, Ahn HS., et al. (2015). English language learners' self-efficacy profiles and relationship with self-regulated learning strategies. *Learning and Individual Differences*. 38, 136-142.
- King A. (1993). From sage on the stage to guide on the side. *College Teaching*. 41(1), 30-35.
- Lage MJ, Platt GJ, Treglia M. (2000). Inverting the classroom: a gateway to creating an inclusive learning environment. *The Journal of Economic Education*. 31(1), 30-43.
- Li C, Bernof J, Pflaum C, et al. (2007). How consumers use social networks. *For Interactive Marketing Professionals*. 21, 1-11.
- Mandasari B, Wahyudin, AY. (2021). Flipped classroom learning model: implementation and its impact on EFL learners' satisfaction on grammar class. *Ethical Lingua: Journal of Language Teaching and Literature*, 8(1), 150-158.
- Mazur E. (1997). *Peer Instruction: A User's Manual*. New Jersey: Prentice Hall,
- Mckeown J. (2016). From "sage on the stage to guide on the side": a case study of a transition to flipped English language learning in a higher education setting in Turkey. *ELT Research Journal*. 5(2), 145-154.
- Mutlu G, Yıldırım A. (2019). Learning environment perceptions and student background variables as determinants of persistence in EFL learning. *SAGE Open*, 9(4), 2158244019898805.
- Network FL. (2014). The Four Pillars of FLIP™. www.Flippedlearning.Org/Definition [14.03.2016].
- Nielsen L. (2012). Five reasons I'm not flipping over the flipped classroom. *Technology & Learning*. 32 (10), 46-46.
- Novak GM. (2011). Just-in-time teaching. *New Directions for Teaching and Learning*. 128, 63-73.
- November, A, Mull B. (2012). Flipped learning: a response to five common criticisms. *Education Technology Solutions*. (50)
- Öz G, Şahinkarakaş Ş. (2023). The relationship between Turkish EFL learners' academic resilience and English language achievement. *The reading matrix: An International Online Journal*, 23(1).
- Özer Ö, İşpınar Akçayoğlu, D. (2021). Examining the roles of self-efficacy beliefs, self-regulated learning and foreign language anxiety in the academic achievement of tertiary EFL learners. *Participatory Educational Research*, 8 (2), 357-372. DOI: 10.17275/per.21.43.8.2

- Pratiwi DI, Ubaedillah U, Puspitasari, A, et al. (2022). Flipped classroom in online speaking class at Indonesian university context. *International Journal of Instruction*, 15(2), 697-714.
- Reid, SA. (2016). A flipped classroom redesign in general chemistry. *Chemistry Education Research and Practice*. 17(4), 914-922
- Rideout VJ, Foehr UG, Roberts DF. (2010). *Generation M: Media in The Lives of 8-to18-Year-Olds*. California: Henry J. Kaiser Family Foundation.
- Rizos I, Kolokotronis G, Papanikolaou AM. (2023). Investigating the effectiveness of flipped classroom model in a mathematics education course in Greece. *Journal of Mathematics and Science Teacher*, 3(1).
- Royaei N, Ghapanchi Z, Ghanizadeh A. (2020). Probing EFL teachers' perceptions of learners' success factors and its contribution to their goal-orientations and organizational commitment. *Interchange*, 51(4), 483-497.
- Sarıtaş M, Üner NT. (2013). Eğitimde yenilikçi teknolojiler: bulut teknolojisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. (2)3, 192-201.
- Seis Z. (2023). The challenge EFL teachers face in Turkey: Burnout. *Futurity Education*, 3(2), 211-233.
- Shen Y, Guo H. (2022). Increasing Chinese EFL learners' grit: the role of teacher respect and support. *Frontiers in Psychology*, 13, 880220.
- Smith LE. (2015). English as an international language: no room for linguistic chauvinism. *Journal of English as A Lingua Franca*. 4(1), 165-171.
- Sin SL, Siahpoosh H. (2020). Looking at the impact of the flipped classroom model on reading comprehension of Iranian EFL learners. *Arabic Language, Literature & Culture*, 5(2), 14.
- Strayer JF. (2007). *The Effects of the Classroom Flip on the Learning Environment: A Comparison of Learning Activity in A Traditional Classroom and A Flip Classroom That Used An Intelligent Tutoring System*. Doctoral Dissertation. The Ohio State University
- Staker H, Horni MB. (2012). *Classifying K-12 Blended Learning*. Innosight Institute. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535180.pdf> [14.03.2015].
- Şahin S, Tavil, Z. (2023). The effect of flipped classroom model on the vocabulary learning and retention of young EFL learners. *Journal of Language Teaching and Learning*, (1).
- Şahin Y. (2009). Yabancı dil öğretiminde öğrenci başarısını olumsuz yönde etkileyen unsurlar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (13)1, 149-158
- Şengül F, Bostancı, HB, Kurt, M. (2022). Online in-class vs. out-of-class flipped learning models in English as foreign language writing classes. *Frontiers in Psychology*, 13, 1009800.

- Şentürk B. (2019). Attitudes of Turkish EFL students towards learning English. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 11(1), 247-255.
- Tsai YR. (2021). Promotion of learner autonomy within the framework of a flipped EFL instructional model: Perception and perspectives. *Computer Assisted Language Learning*, 34(7), 979-1011.
- Tenneson M, McGlasson B. (2006). The Classroom Flip. Missouri Teaching and Learning Mentor Program. [www.Fontbonne.Edu/Upload/Theclassroom flip](http://www.Fontbonne.Edu/Upload/Theclassroom%20flip) [11.11.2016].
- Toruk İ. (2008). Üniversite gençliğinin medya kullanma alışkanlıkları üzerine bir analiz. *Selcuk University Social Sciences Institute Journal*. 19, 475-488.
- Wang X. (2023). A conceptual review on EFL teachers' motivation and engagement in flipped classrooms: a social networking platform. *Language Related Research*, 14(3), 239-264.
- Valenza, Joyce Kasman. (2012). The flipping librarian. *Teacher Librarian*. 40(2), 22-25.
- Yesilçinar S. (2019). Using the flipped classroom to enhance adult EFL learners' speaking skills. *PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand*, 58, 206-234.
- Zainuddin Z, Perera CJ. (2019). Exploring students' competence, autonomy and relatedness in the flipped classroom pedagogical model. *Journal of further and higher education*, 43(1), 115-126.
- Zappe S, Leicht R, Messner J, et al. (2009). "Flipping" the classroom to explore active learning in a large undergraduate course. *American Society for Engineering Education*. 14-35

**Özel Gereksinimli Bireylerde
Uyarlanmış Aktiviteler
Boyutuyla
Beden Eğitimi ve Spor**

EDİTÖR

Doç. Dr. Meliha UZUN

Özel Gereksinimli Bireylerde Uyarlanmış Aktiviteler Boyutuyla
Beden Eğitimi ve Spor

Editör

Doç. Dr. Meliha UZUN
ORCID (0000-0002-1691-3504)

ISBN: 978-625-6796-01-0

E-ISBN: 978-625-6796-02-7

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202326>

1. Baskı: Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Özel Gereksinimli Bireylerde Uyarlanmış Aktiviteler Boyutuyla Beden Eğitimi ve Spor
UZUN, Meliha

1. Basım, 264s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Beden Eğitimi 2. Engel 3. Fiziksel Aktivite 4. Özel gereksinimli 5. Spor

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DURLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR.....7

Ahmet Yılmaz ALBAYRAK

BEDEN EĞİTİMİ VE SPORDA KAPSAYICI EĞİTİM VE BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI..... 25

Ufuk DİLEKÇİ

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER İÇİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPORUN ÖNEMİ..... 49

Muhammed Bedirhan KAÇAR

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE MOTOR GELİŞİM VE FİZİKSEL ÖZELLİKLER..... 59

Ahmet ŞİRİNKAN

BEDENSEL (ORTOPEDİK) YETERSİZLİĞİ/SÜREĞEN HASTALIĞI OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR 69

Meliha UZUN

GÖRME ENGELİ OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR..... 83

Burak CANPOLAT

İŞİTME ENGELİ OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR..... 97

Cemil Temel ODABAŞI, Bekir Erhan ORHAN

ZİHİNSEL ENGELİ OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR.....115

Tayfun KARA

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR.....135

Ekrem AKBUĞA

OTİZMLİ BİREYLERDE FARKLI BESLENME YAKLAŞIMLARI VE FİZİKSEL AKTİVİTE145

Nedim MALKOÇ, Esra AYDEMİR AMAN

SEREBRAL PALSİ (SP)'Lİ BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR.....161

Kürşat ÖZCAN

NÖROGELİŞİMSEL BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUK VE ADOLESANLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE.....181

Kübra TÜRKMEN, Meriç ÖDEMİŞ

SPORDA İMGELEME: ENGELLİLER ÜZERİNE BİR BAKIŞ207

Mert Mazhar ERDURAN, Cansu SELECİLER

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER İÇİN SPOR TEŞKİLATLARI/FEDERASYONLARI.....219

Gamze ÜNALDI

PARALİMPİK SPORCULARDA MENTAL GELİŞİMİN ÖNEMİ...233

Murat Yalçın BEŞİKTAŞ, Mustafa Serdar TEREKLİ

ENGELSİZ SPOR DART255

Mert Mazhar ERDURAN

UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Ahmet Yılmaz ALBAYRAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3345-6579
- ❖ Mail: ahmetyilmazalbayrak@hotmail.com

- Farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerin zevk aldığı çeşitli oyun ve fiziksel aktivite biçimlerini kullanmak
- Oyunlar ve/veya sporları geliştirirken veya uyarlarken kültüre özgü kanıta dayalı uygulamalardan yararlanmak
- Bütünleşik grup oyunu için fırsatları en üst düzeye çıkararak beden eğitimi programları planlamak
- Özel gereksinimli olan ve olmayan bireyler için grup etkileşimini teşvik eden beden eğitimi ve spor programları yürütmek
- Beden eğitimi müfredatında engelli bireylerin seçim yapmasına izin veren fırsatlar sağlamak
- Adil oyun, sportmenlik ve takım çalışmasının önemini vurgulayan öğretim stratejilerini kullanmak
- Özel gereksinimli bireyleri beden eğitimi programlarının ve ilgili spor deneyimlerinin planlanmasına dahil etmek (Kelly, 2020:4-6).

KAYNAKLAR

- Barboza, C.F.S., Ramos, A.S.L., Alvarez Abreu, P.A., Castro, H.C. (2019). Physical Education: Adaptations and benefits for deaf students. Creative Education, F10, 714-725.
- Baykoç, N. (2011). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. Ankara. Eğiten Kitap.
- Çevik, O. & Kabasakal, K. (2013). Spor Etkinliklerinin, Engelli Bireylerin Toplumsal Uyumuna Ve Sporla Sosyalleşmelerine Etkisinin İncelenmesi. International Journal Of Social And Economic Sciences, 3(2), 74-83.
- Davis, R.W. (2017). Adapted Sport. Winnick, J.P., Porretta, D. L. (EDT), Adapted Physical Education and Sport (içinde 99-130). Sixth Edition. Human Kinetics.
- DePauw, K.P. (2017). Historical viewpoint on adapted physical education. Haegele, J.A, Hodge S.R, and Shapiro, D.R. (EDT). Routledge handbook of adapted physical education (içinde 7-24). NewYork. Routledge.
- Doll-Tepper, G. (2007). International developments in sports for persons with a disability. Sobama Journal, 12(1):7-12.
- Eldeniz-Çetin, M. (2017). Özel gereksinimli bireylerin tercihlerinin değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18(2), 309-328.

- Esentürk, O. K. (2019) Kaynaştırma eğitimi alan çocuklara uygulanan akran aracılı uyarlanmış fiziksel aktivite programının etkilerine yönelik ebeveyn ve öğretmen görüşleri. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 88-101
- Ershova, N.G., Dytko, E.V., Pavlyuchenkova N.A. (2017). Uyarlanmış beden eğitiminin önemli konuları ders kitabı.N.G., Büyük Yay. 280.
- Esentürk, O.K. (2019). Kaynaştırma eğitimi alan çocuklara uygulanan akran aracılı uyarlanmış fiziksel aktivite programının etkilerine yönelik ebeveyn ve öğretmen görüşleri. *Mediterranean Journal of Sport Science*, Volume: 2 Issue: 2, 88 – 101.
- Horvat, M., Croce, R.V., Pesce, C., Fallaize, A.. (2019). *Developmental And Adapted Physical Education*. Sixth Edition. New York. Routledge publishing..
- Hutzler, Y. (2007). SWOT analysis of adapted physical activity: A rehabilitation perspective. *Sobama Journal* December, Vol. 12, n.1, Supplement, pp. 48-57.
- Hutzler, Y., Sherrill, C. (2007). Defining adapted physical activity: International perspectives. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 24(1), 1–20.
- Hutzler, Y. (2008). Ethical considerations in adapted physical activity practices. *Sport. Ethics and Philosophy*, 2, 158–171.
- International Federation of Adapted Physical Activity (2004) [IFAPA]. By Laws. Retrieved from <http://www.ifapa.biz/imgs/uploads/PDF/IFAPA%20By-Laws.pdf>
- Jobling, A. (2007). Motor behaviour and adapted physical activity: what do we know and where should we go?. *Book of proceedings of the 16th international symposium of adapted physical activity (ısapa) and the 7th brazilian congress of adapted motor activity*, Supplement, pp. 31-41.
- Kayapınar, F.Ç. (2019). *Uyarlanmış beden eğitimi ve spor*. İzmir. Ergun Yayınevi.
- Kelly, L.E. (2020). *Adapted Physical Education National Standards*. Third Edition. Human Kinetics.
- Koparan, Ş. (2003). Özel İhtiyaçları Olan Çocuklarda Spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı: 1,153-160.
- Kozub, F.M., McKay, C., Columna, L. (2020). Adapted physical education research from the perspectives of teachers, peers, and parents. Haegele, J.A., Hodge, S.R., Shapiro, D.R. (EDT). Routledge

- handbook of adapted physical education (içinde 410-431). New York. By Routledge First published.
- Kuruoğlu M. Y. A., & Uzunçayır, D. (2020). Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda uyarlanmış su içi egzersizlerin sosyal beceriler üzerine etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 117-126.
- Kusan, O. (2023). Spor Yapan ve Yapmayan Bireylerde Sağlıklı Olma Kültürü ve Fiziksel Aktivite Durumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 192-200.
- Özer, D.S. (2005). Engelliler için beden eğitimi ve spor. Ankara. Nobel Yayınevi.
- Özer, D., ŞAHİN G. (2010). Engelli bireyler için fiziksel aktivite: 2009-2010 çalışmaları sonuç raporu. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, XV(2), 21-28.
- Özer, D.S. (2017). Özel eğitim gerektiren çocuklar için beden eğitimi ve spor. Baykoç, N. (EDT). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* (içinde 441-463). Eğiten kitap. Ankara.
- Savucu, Y. (2019). Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor. *Uluslararası Spor Egzersiz & Antrenman Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 4, 192–200.
- Sever, M. O., Barkan, K. Z. (2022). İlköğretim Öğrencilerinde Çocuk Oyunları Ve Eğitsel Oyunların Bazı Fiziksel Ve Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkilerinin Karşılaştırılması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 654-661.
- Silva, C.F., Howe, P.D. (2012). Difference, adapted physical activity and human development: Potential contribution of capabilities approach. *Human Kinetics*, 29, 25-43.
- Sherrill, C. (1990). interdisciplinary perspectives in adapted physical activity. Tepper, G.D., Dahms, C., Doll, B., Selzam, H. (EDT). *Adapted physical activity* (içinde: 23-28). NewYork. Springer-Verlag.
- Sherrill, C. (2007). The passion of science: research and creativity in adapted physical activity. *Sabama Journal*, 12(1): 1-5.
- Somoğlu M. B., & Hamit Cihan. (2021). An investigation of the perceived life satisfaction and social support levels of the vocational high school for hearing-impaired students according to active participation in sports activities. *Journal of Educational Issues*, 7(3),111-138.
- Szostak, R. (2016). Interdisciplinary best practices for adapted physical activity. *QUEST*, vol. 68, no. 1, 69–90.
- Tezcan, E., Somoğlu, M. B., Taşkın, S. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Spora Bağlılıklarının Başarı Motivasyonuna Olan Etkisi. *Iğdır*

Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 6 (1), 77-86.

- Winnick, J.P. (2017). Introduction to adapted physical education and sport. Winnick, J.P., Porretta, D. L. (EDT), Adapted physical education and sport (içinde 30-66). Sixth Edition. Human Kinetics.
- Winnick, J.P. (2017). Program organization and management. Winnick, J.P., Porretta, D. L. (EDT). Adapted physical education and sport (içinde 67-98). Sixth Edition. Human Kinetics.
- Yanardağ, M. (2017). Fiziksel eğitim, aktivite, spor ve uyarlama. Yanardağ, M. Yılmaz, İ. (EDT), Özel gereksinimli öğrenciler için fiziksel eğitim ve spor (içinde, 42-73). Ankara. Pegem Akademi.
- Yarımkaya, E., İlhan, E. L., Karasu, N. (2017). Akran aracılı uyarlanmış fiziksel aktivitelere katılan otizm spektrum bozukluğu olan bir bireyin iletişim becerilerindeki değişimlerin incelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18(2), 225-252.
- Yarımkaya, E., İlhan, E.L., Uzunçayır, D. (2022). Uyarlanmış beden eğitimi ve spor. Yarımkaya, E., İlhan, E.L., Uzunçayır, D. (EDT), Özel gereksinimli bireyler için uyarlanmış beden eğitimi ve spor (İçinde 93-143). Ankara. Pegem Akademi.
- Zambak, Ö. (2020). Evaluation of the Physical Capacities of Pre-Season and End-Season Futsal Players. Journal of Educational Issues, 6(1), 345-356.
- Zambak, Ö. (2019). Evaluation of maximum aerobic power, shoot speed and 20-m sprint power of football players at pre-season and mid-season. International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences, 2(2), 72-77.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPORDA KAPSAYICI EĞİTİM VE BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI

Ufuk DİLEKÇİ

- ❖ Kurum Bilgisi: MEB/İstanbul Rumeli Üniverstesi Spor Bilimleri Fakültesi
Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7859-0301
- ❖ Mail: dilekciufuk@gmail.com

KAYNAKLAR

- Acar, E. & Karavelioğlu, M. B. (2022). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri ve İzlenim Yönetimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7 (2) , 108-127 . DOI: 10.31680/gaunjss.1078326
- Ainscow, M., & Haile-Giorgis, M. (1998). *The education of children with special needs:Barriers and opportunities in Central and Eastern Europe*. Florence: UNICEF.
- Allen, K. E., Cowdery, G. E., Paasche, C. L., Langford, R., Nolan, K. & Cipparrone, B. (2015). *Inclusion in early childhood programs: children with exceptionalities*. New Zealand: Nelson College.
- Alpay, N. (2021). “Sporun Yaygınlaşmasının Gelişmeye Etkileri: Bir İnceleme”. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 33-44.
- Argon, T., & Mercan, M. (2009). İlköğretim okul yöneticilerinin öğretim liderliği rollerini gerçekleştirebilme düzeyleri [Levels of primary school administrators’ instructional leadership roles]. <http://www.eab.org.tr/eab/2009/pdf/120.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Banks, J.A., Cookson, P., Gay, G., Hawley, W.D., Irvine, J.J., Nieto, S., Schofield, J. W. and Stephan, W. G. (2001). *Diversity within unity: Essential principles for teaching and learning in a multicultural society*. 27 Aralık 2018 tarihinde <http://www.educ.washington.edu/coetestwebsite/pdf/DiversityUnity.pdf> adresinden alınmıştır.
- Batu, S., & Kırcaali-İftar, G. (2011). *Kaynaştırma* (6. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Baykoç Dönmez, N. (2015). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim* (3. Baskı.) Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık
- Block, E.M., & Obrusnikova, I., (2007). Inclusion in Physical Education: A Review of the Literature From 1995-2005. *Adapted Physical Activity*, 24, 103-124.
- Cavkaytar, A., & Ersan, D. T. (Eds.). (2018). *Özel eğitim ve kaynaştırma*. Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Corbet, Mary Jean. “Performing Identities: Actresses and Autobiography” *Biography* 24, no. 1 (2001): 15-23.
- Dalbudak, İ., & Acar, E. (2023). The Relationship between academic self-efficacy and perceptions of teaching skills (A Case Study: Sports Teacher Candidates). *Synesis (ISSN 1984-6754)*, 15(1), 45-63.

- Dart, G. (2007). Provision for Learners with Special Educational Needs in Botswana: A Situational Analysis. *International Journal of Special Education*, 22(2), 56-66.
- Diken, İ. H., & Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması [Comparison of the attitudes of classroom teachers with and without mentally handicapped children towards the integration of mentally handicapped children]. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39. doi: 10.1501/Ozlegt_0000000042
- Farrell GA (2001). From tall poppies to squashed weeds: why don't nurses pull together more? *Journal of Advanced Nursing* (20): 1093–1985.
- GSM, (2023). Gençlik Spor Bakanlığı Proje yayınları. *Beden Eğitimi ve Spor- Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor*.
- Hodkinson, A. (2020). Special educational needs and inclusion, moving forward but standing still? A critical reframing of some key issues. *British Journal of Special Education*, 47(3), 308-328. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12312>
- Hunt, J. W. (1994). *Yönetici İçin Örgüt İçindeki Davranışlar Kılavuzu*,(çev. M. Odman). Öteki Yayınevi, Ankara.
- İra, N., & Gör, D. (2018) Eğitim fakültesi öğretim üyelerinin kapsayıcı eğitime yönelik görüşleri. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 7(2), 2938.
- Kurth, J. A., & M. Gross. (2014). *The Inclusion Toolbox: Strategies and Techniques for All Teachers*. Corwin Press.
- Lerner, J.W., Lowenthal, B., & Egan, R.W. (2003). *Preschool children with special needs: Children at risk and children with disabilities*. Boston: Allyn & Bacon.
- Levermore, R. ve Beacom, A. (2009). *Sport and International Development*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Martin, M. R., & Speer, L. (2011). Leveling the playing field: Strategies for inclusion. *Strategies*, 24(5), 24-27.
- MEB, (2004). *Bireyselleştirilmiş eğitim programı yol haritası. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*.
- MEB, (2010). *Okullarımızda neden, niçin, nasıl, kaynaştırma; Yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*.

- MEB, (2022). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı-Tüm Öğretmenler İçin Yol Haritası. 15.08.2023 tarihinde <http://orgm.meb.gov.tr/www/bireysellestirilmis-egitim-programi/icerik/2097> adresinden alınmıştır.
- Nejat, İ. R. A., & Duygu, G. Ö. R. (2018). Eğitim fakültesi öğretim üyelerinin kapsayıcı eğitime yönelik görüşleri. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling* ISSN: 1300-7432, 7(2), 29-38.
- Nilholm, C., Almqvist, L., Göransson, K., & Lindqvist, G. (2013). Is it possible to get away from disability classifications in education? An empirical investigation of the Swedish system. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 15(4), 379- 391.
- Öztürk, M.A. (2017). Adilin eşitle mücadelesi ve evrensel tasarım. *Beden eğitimi ve sporda evrensel tasarım. III. uluslararası engellilerde beden eğitimi spor kongresi. Konya*
- Palancı, M. (2013). Özel Gereksinimli Çocuklar. Ş. I. Terzi (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (477-509). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Payne VG, Isaacs LD. (2011). *Human Motor Development: A Lifespan Approach*. (8th edition) McGraw Hill, USA.
- Polat, Ö ve Özkabak-Yıldız, T. (2018). 5-6 Yaş Grubu İçin Geliştirilen Aile Katımlı Farklılıklara Saygı Programı'nın Çocukların Farklılıklara Saygı Düzeyine Etkisinin İncelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14 (4), 389-403.
- Ramsey, P. G. (1987). *Teaching and learning in a diverse world-multicultural education for young children*. New York: Teachers College Pres.
- Sherill, C. (2007). The passion of science: Reserch and creativity in adapted physical activity. *Sobama Journal*. (12)1,1-5.
- Terzi, L. (2014). Reframing inclusive education: educational equality as capability equality. *Cambridge Journal of Education*, 44 (4), 479-493.
- UNESCO (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. UNESCO
- UNESCO. (1994). *The salamanca statement and framework for action on special needs education*. 7 Aralık 2021 tarihinde, http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF, sayfasından erişilmiştir..
- UNESCO. (2000). *The Dakar framework for action*. Paris: UNESCO.

- UNESCO. (2005). Guidelines for inclusion. Ensuring Access to education for all. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2009). Policy guidelines on inclusion in education. 21 Aralık 2020 tarihinde, http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/unescos_new_policy_guidelines_on_inclusion_in_education/, sayfasından erişilmiştir.
- UNICEF. (2012). The right of children with disabilities to education: A rights-based approach to inclusive education, http://www.unicef.org/ceecis/IEPositionPaper_ENGLISH.pdf adresinden 8.5.2022 tarihinde erişilmiştir.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2001). Understanding and responding to children's needs in inclusive classrooms. Paris: UNESCO.
- Uslu, T., Hacısoftaoğlu, İ., Esen, S., Ünlü, H. ve Tuna, U. (2017) "Spor Yoluyla Gelişim ve Çocuğun İyi Olma Hali Açısından Türkiye'deki Mülteci Çocuklar ile İlköğretimdeki Öğrenciler Arasındaki Farkların İncelenmesi: Pendik İlçesi Örneği". 15th International Sport Sciences Congress Book of Abstracts, 15-18 November 2017, Lara-Antalya, KSB912.
- Yanardağ, M. ve Yılmaz, İ. (2017). Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için fiziksel eğitim ve spor. Pegem Akademi.

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER İÇİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPORUN ÖNEMİ

Muhammed Bedirhan KAÇAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzurum Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans,
Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0003-8568-0737
- ❖ Mail: Bdrhn.kcr.73@outlook.com

KAYNAKLAR

- Ayan, S., & Ergin, M. (2017). Özel gereksinimli bireylerin fiziksel aktivite programlarına katılımlarını engelleyen faktörlerin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 12(25).
- Demirbolat, A. (1988). *Beden Eğitimi ve Spor İlişkileri (Bildiri II)*. Beden eğitimi ve sorunları. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1), 315-324.
- Konar, N., & Yıldırım, İ. (2012). Engelliler için beden eğitimi ve spor öğretmenliği: gereksinim ve bir program modeli. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(2), 208-216.
- Koparan, Ş. (2003). Özel ihtiyaçları olan çocuklarda spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 14.
- Korkmaz, N. H., Uğur, S., & Öztürk, İ. E. (2020). Engelli bireyler için beden eğitimi ve spor öğretmenin önemi. *Sporda yeni akademik çalışmalar-5*, 1.
- Metin N. (2018). *Özel Gereksinimli Çocuklar*. (2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nişli, M. Y., Acar, Z. A. & Öz Nişli, E. (2019). Engellilerde beden eğitimi ve spor çalışmalarının çeşitli kriterler açısından gözden geçirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 587-603.
- Osmanoğlu, H., & Uzun, M. (2022). Sosyal Bütünleşme ve Spor: Suriyeli Mülteci Çocuklar Örneği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Özen, G., (2020). Engelli Bireyler İçin Beden Eğitimi ve Sporun Önemi. *Engelliler ve Spor* (pp.103-123), İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Sevimay Özer. D. (2017). Engelliler için beden eğitimi ve spor. (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türkçüer, A., & Özcan, K. (2021). Uyarlanmış beden eğitimi ve spor aktivitelerinin hafif zihinsel engelli bireylerin yaşam kaliteleri üzerine etkilerinin incelenmesi (Master'sthesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE MOTOR GELİŞİM VE FİZİKSEL ÖZELLİKLER

Ahmet ŞİRİNKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Rekreasyon Bölümü Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9642-9842
- ❖ Mail: asirinkan@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aslan, Ş., (2018). Hafif Zihinsel Engelli Ergenlerde Spor ve Motor Beceriler. Akademisyen Kitapevi, Ankara.
- Brouwer, J., & Ludeke, W. (1995). Felsefi Açından engellilerde spor, Antalya Uluslararası Engelliler Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı, Yayın no.1997/1.11-17s, Ankara.
- Fine, D., L., (1979). Bruininks-Oseretsky Test of Motor Proficiency. JSTOR.
- Akt. Suner-Keklik, S. (2022). Özel Gereksinimli Bireyler İçin Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor. Pegem Akademi.
- Gallahue, D. (1996). Development Physical Education for Today's Children. John Wiley&Sons. New York.
- Griffiths, A., Toovey, R., Morgan, P.E., ve Spittle, A.J. (2018). Psychometric Properties of Gross Motor Assesment Tools for Children: ASystematic Review. BMJ Open 8(10), e021734. Akt. Suner-Keklik, S. (2022). Özel Gereksinimli Bireyler İçin Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor. Pegem Akademi.
- Hartman, E., Houwen, S., Scherder, E., ve Visscher, C., (2010). On the Relationship Between Motor Performance and Executive Functioning in Children With intellectual Disabilities. Jornal of Intellectual Disability Research, 54(5), 468-477. Akt. Suner-Keklik, S. (2022). Özel Gereksinimli Bireyler İçin Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor. Pegem Akademi.
- Magalhaes, Cardoso ce Missiun, 2011. Akt. Suner-Keklik, S. (2022). Özel Gereksinimli Bireyler İçin Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor. Pegem.
- Mengütay, S., Demir, A., Çoşan, F., (2002). Olimpiyatlar İçin Sporcu Kaynağı Projesi: Türkiye'de Çocukların Spora Yönlendirilmesinde Uygulama Modeli Temel Spor Eğitimi. İstanbul Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kurulu Eğitim Yayınları, No:2, Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. Şti. , İstanbul, 107, 112-113.
- Özer, K., Özer, D.S., (2005). Çocuklarda Psikomotor Gelişim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Sherrill, C. (1988). Leadership Training in Adapted Physical Education. Human Kinetic Books.266-280p., Champaign , İllinois.
- Smadley, G. Çeviri Editörü: Aran, T., N., (2021). Özel Gereksinimli Sporculara Koçluk. Çağrı Öner Sakin Kitap Yay. Dağ. Rek. Org. Tic. Balçova/İzmir.

Şirinkan, A. (2021). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Bireyler İçin Beden Eğitimi Ve Spor (Teorik-Pratik). Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Ankara.

BEDENSEL (ORTOPEDİK) YETERSİZLİĞİ/SÜREĞEN HASTALIĞI OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Meliha UZUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Şırnak Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
Şırnak/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1691-3504
- ❖ Mail: melihauzunn16@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akçalar, S. (2007). Ortopedik engellilerin sosyalleşmesine sporun etkisi (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akkuş, A. G. (2022). Kas Hastalıklı Çocuklarda Manuel Terapi İle Birlikte İspiratuar Kas Eğitiminin Solunum Fonksiyonları, Yorgunluk Ve Günlük Yaşam Aktiviteleri Üzerine Etkisinin Araştırılması. İstinye Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, Z. (2019). Günümüz Moda Tasarımcısının Bedensel Engelli Bireylere Bakışı Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atasoy, T. (2020). Elit Seviyede Spor Yapan Ve Yapmayan Bedensel Engelli Bireylerin Benlik Saygısı İle Sosyal Görünüş Kaygılarının Yaşam Doyum Düzeylerine Etkisinin Karşılaştırılması (Doktora Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Kütahya, S9-71.
- Bulut, S., Kılıç, H., & Demir, C. F. (2011). Yukarı Fırat Bölgesinde multipl skleroz tanısı ile izlenen hastaların klinik ve demografik özellikleri. Fırat Tıp Dergisi, 16(2), 84-90.
- Copp, A.J., & Greene, N.D. (2013). Neural tube defects--disorders of neurulation and related embryonic processes. Wiley Interdiscip Rev Dev Biol.
- Dravor, I. (2012). Amputesi Olan Bireylerde Uyarlanmış Yüzme Öğretimi, (Yüksek Lisans) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Erol, B., Bezer, M., Kucukdurmaz, F., & Guven, O. (2005). Surgical management of hip instabilities in children with spina bifida. Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica, 39(1), 16-22.
- Groff, D.G., Lundberg, N.R., & Zabriskie, R.B. (2009). Influence of adapted sport on quality of life: perceptions of athletes with cerebral palsy. Disability Rehabilitation, 3(4), 318-326.
- Gülümseyen, A. (2019). Bedensel Engelli Bireylere Sunulan Yüzme Faaliyetlerinde Hizmet Kalitesinin Belirlenmesi; Spor İstanbul Örneği (Yüksek Lisans Tezi) Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi [The effect of physical education upon the socialization levels of mentally handicapped children]. Kastamonu Eğitim Dergisi, 16(1), 315-324.

- Karakullukçu, A. (2020). İşitme engelliler için sosyalleşme ölçeği geliştirme çalışması ve sporun sosyalleşme düzeyine katkısının incelenmesi. Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Konar, N., & Pepe, K. (2003). Rehabilitasyon-engelliler sporu ve paralimpikler. İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 11;3(ÖS), 162-166.
- Kulaksızoğlu, A. (2015). Farklı Gelişen Çocuklar. Ankara: Nobel Kitabevi.
- MEGEP. (2013). Bedensel ve Süreğen Hastalıklar. Ankara.
- Miller, J.R. (2000). Multiple Sclerosis; Merrit's Neurology (Rowland LP, ed) Philadelphia, Lippincott Williams-Wilkins Yayın.
- Mutluay, F. K. (2006). Multipl skleroz rehabilitasyonu. Türk Nöroloji Dergisi, 12(2), 134-143.
- Oğul, M., & Erden, G. (2005). Amputasyonun Psikososyal Boyut. Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 7(suppl.1).
- Oktay, K., & Erman, T. (2021). Alt Servikal Bölge Kırıklarında Konservatif Tedavinin Yeri. Omurga ve Omurilik Yaralanmaları. Ankara: Türk Nöroşirürji Derneği Yayınları.
- Persson, B. (2001). Lower limb amputation Part 1: Amputation methods-a 10 year literature review. Prosthetics and orthotics international, 25(1). 7-13.
- Pico, E.L., Wilson, P.E., & Haas, R. (2010). Spina bifida. In: Alexander MA, Matthews DJ, editors. Pediatric rehabilitation. 4th ed. New York, USA: Demos Medical Publishing.
- Sapancı, F. (2013). Sağlık Hizmetlerinde Engellilik Kavramı Ve Engellerin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmaları (Yüksek Lisans Tezi) Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı, Hastane ve Sağlık Kur. Yön. Bilim Dalı İstanbul.
- Şener, G., & Erbahçeci, F. (2001). Protezler. Ankara: H.Ü. Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokul Yayınları.
- Taylor, R.S. (2000). Rehabilitation of Persons with Multiple Sclerosis; Physical Medicine and Rehabilitation (Braddom RL, ed). 2. baskı, Philadelphia, WB Saunders Company Yayın.
- Tekkurşun, D. G., İlhan, E. L., Esentürk, O. K., & Adnan, K. A. N. (2018). Engelli Bireylerde Spora Katılım Motivasyon Ölçeği (Eskmö): Geçerlik Ve Güvenirlik çalışması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 16(1), 95-106.

- Uslu, A. (2016). 10-20 yaş arası eğitilebilir ve öğretilebilir durumdaki bedensel engelli bayan ve erkek sporcuların açık ve kapalı alan etkinliklerinde yürütülen spor eğitiminin motor becerileri üzerine etkilerinin değerlendirilmesi (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Varsak, S. (2023). Kas Hastalıkları Merkezine Başvuran Hastaların Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Vickerman, P., & Maher, A. (2018). Teaching physical education to children with special educational needs and disabilities. 2nd edition. Routledge. London.
- Yıldız, Y. (2021). Bedensel Engelli Yüzücülerin Yeni Tıp Korona Virüse Yakalanma Kaygılarının İncelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_felci (Erişim tarihi: 28.08.2023).
- [https://tr.wikipedia.org/wiki/Amyotrofik_lateral_skleroz#:~:text=Amyotrofik%20lateral%20skleroz%20\(ALS\)%2C,erimeye%20\(atrofi\)%20yol%20a%C3%A7ar.](https://tr.wikipedia.org/wiki/Amyotrofik_lateral_skleroz#:~:text=Amyotrofik%20lateral%20skleroz%20(ALS)%2C,erimeye%20(atrofi)%20yol%20a%C3%A7ar.) (Erişim tarihi: 28.08.2023).
- <http://www.tbeAOF.org.tr/> (Erişim tarihi: 30.08.2023).

GÖRME ENGELİ OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Burak CANPOLAT

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4768-4855
- ❖ Mail: burak.canpolat@inonu.edu.tr

bireylerin potansiyellerini maksimum düzeyde kullanmalarına yardımcı olabileceği ve yaşam kalitelerini artırabileceği vurgulanmıştır. Uyarlanmış beden eğitimi ve sporun hem görme engelliler hem de diğer engel gruplarından bireyler için yaygınlaştırılması, toplumun genel olarak daha kapsayıcı ve erişilebilir hale gelmesine katkı sağlayabilir. Böylece eğitimde fırsat eşitliği kavramının topluma yansımaları gerçekleşebilir.

KAYNAKLAR

- Abrantes, A. M., Strong, D. R., Cohn, A., Cameron, A. Y., Greenberg, B. D., Mancebo, M. C., & Brown, R. A. (2009). Acute changes in obsessions and compulsions following moderate-intensity aerobic exercise among patients with obsessive-compulsive disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 23(7), 923–927.
- Aleksandrović, M. (2018). Characteristics of physical training of persons with visual impairment: From instruction and workout to training and competition. *Physical Education and Sport Through the Centuries*, 5(1), 67–83.
- Amtmann, J. (2001). Physical Activity and Inmate Health. *Corrections Compendium*, 26, 6–9.
- Arndt, K., Lieberman, L. J., & Pucci, G. (2004). Communication during Physical Activity for Youth Who Are Deafblind: Research to Practice. *Teaching Exceptional Children Plus*, 1(2).
- Augestad, L. B., & Jiang, L. (2015). Physical activity, physical fitness, and body composition among children and young adults with visual impairments: A systematic review. *British Journal of Visual Impairment*, 33(3), 167–182.
- Ayvazoglu, N. R., Oh, H.-K., & Kozub, F. M. (2006). Explaining Physical Activity in Children with Visual Impairments: A Family Systems Approach. *Exceptional Children*, 72(2), 235–248.
- Budilaksono, S., Bertino, B., Agus Suwartane, I. G., Rosadi, A., Suwarno, M. A., Purtiningrum, S. W., Sari, Y., Suhandono, E., Sari Sakti, E. M., Gustina, D., & Agung Riyadi, A. (2020). Designing an Ultrasonic Sensor Stick Prototype for Blind People. *Journal of Physics: Conference Series*, 1471(1), 012020.
- Columna, L., Pyfer, J., Senne, T., Velez, L., Bridenthall, N., & Canabal, M. Y. (2008). Parental Expectations of Adapted Physical Educators: A Hispanic Perspective. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 25(3), 228–246.

- de Vasconcelos, G. S., Cini, A., & Lima, C. S. (2021). Proprioceptive Training on Dynamic Neuromuscular Control in Fencers: A Clinical Trial. *Journal of Sport Rehabilitation*, 30(2), 220–225.
- Di Cagno, A., Iuliano, E., Aquino, G., Fiorilli, G., Battaglia, C., Giombini, A., & Calcagno, G. (2013). Psychological well-being and social participation assessment in visually impaired subjects playing Torball: A controlled study. *Research in Developmental Disabilities*, 34(4), 1204–1209.
- Dursun, O. B., Erhan, S. E., Ibiş, E. Ö., Esin, I. S., Keleş, S., Şirinkan, A., Yörük, Ö., Acar, E., & Beyhun, N. E. (2015). The effect of ice skating on psychological well-being and sleep quality of children with visual or hearing impairment. *Disability and Rehabilitation*, 37(9), 783–789.
- Fernández-Bustos, J. G., Infantes-Paniagua, Á., Cuevas, R., & Contreras, O. R. (2019). Effect of Physical Activity on Self-Concept: Theoretical Model on the Mediation of Body Image and Physical Self-Concept in Adolescents. *Frontiers in Psychology*, 10.
- Folsom-Meek, S. L., Nearing, R. J., Groteluschen, W., & Krampf, H. (1999). Effects of Academic Major, Gender, and Hands-On Experience on Attitudes of Preservice Professionals. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 16(4), 389–402.
- Fox, K. R. (1999). The influence of physical activity on mental well-being. *Public Health Nutrition*, 2(3a), 411–418.
- Gellert, P., Ziegelmann, J. P., Warner, L. M., & Schwarzer, R. (2011). Physical activity intervention in older adults: does a participating partner make a difference? *European Journal of Ageing*, 8(3), 211–219.
- Haegle, J. A. (2015). Promoting Leisure-Time Physical Activity for Students with Visual Impairments Using Generalization Tactics. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 109(4), 322–326.
- Haegle, J. A., & Kirk, T. N. (2018). Experiences in Physical Education: Exploring the Intersection of Visual Impairment and Maleness. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 35(2), 196–213.
- Haegle, J. A., & Sutherland, S. (2015). Perspectives of Students with Disabilities Toward Physical Education: A Qualitative Inquiry Review. *Quest*, 67(3), 255–273.
- Hertel, G., Kerr, N. L., & Messé, L. A. (2000). Motivation gains in performance groups: Paradigmatic and theoretical developments on the Köhler effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(4), 580–601.
- Irwin, B. C., Scorniaenchi, J., Kerr, N. L., Eisenmann, J. C., & Feltz, D. L.

- (2012). Aerobic Exercise Is Promoted when Individual Performance Affects the Group: A Test of the Kohler Motivation Gain Effect. *Annals of Behavioral Medicine*, 44(2), 151–159.
- Jan, J., Sykanda, A., & Groenveld, M. (1990). Habilitation and rehabilitation of visually impaired and blind children. *Pediatrician*, 17(3), 202-7.
- Lieberman, L. J., Haegele, J. A., Columna, L., & Conroy, P. (2014). How Students with Visual Impairments Can Learn Components of the Expanded Core Curriculum through Physical Education. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 108(3), 239–248.
- Lieberman, L. J., & McHugh, E. (2001). Health-Related Fitness of Children who are Visually Impaired. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 95(5), 272–287.
- Maksimovic, S., & Cressman, E. K. (2018). Long-term retention of proprioceptive recalibration. *Neuropsychologia*, 114, 65–76.
- Mikkelsen, S. S., Tolstrup, J. S., Flachs, E. M., Mortensen, E. L., Schnohr, P., & Flensborg-Madsen, T. (2010). A cohort study of leisure time physical activity and depression. *Preventive Medicine*, 51(6), 471–475.
- Movahedi, A., Mojtahedi, H., & Farazyani, F. (2011). Differences in socialization between visually impaired student-athletes and non-athletes. *Research in Developmental Disabilities*, 32(1), 58–62.
- Ozdemir, R. A., Pourmoghaddam, A., & Paloski, W. H. (2013). Sensorimotor posture control in the blind: Superior ankle proprioceptive acuity does not compensate for vision loss. *Gait & Posture*, 38(4), 603–608.
- Perkins, K., Columna, L., Lieberman, L., & Bailey, J. (2013). Parents' Perceptions of Physical Activity for Their Children with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 107(2), 131–142.
- Samendinger, S., Hill, C. R., Kerr, N. L., Winn, B., Ede, A., Pivarnik, J. M., Ploutz-Snyder, L., & Feltz, D. L. (2019). Group dynamics motivation to increase exercise intensity with a virtual partner. *Journal of Sport and Health Science*, 8(3), 289–297.
- Sapp, W., & Hatlen, P. (2010). The Expanded Core Curriculum: Where we have been, Where we are Going, and how we Can Get There. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 104(6), 338–348.
- Telles, S., & Srinivas, R. B. (1998). Autonomic and Respiratory Measures in Children with Impaired Vision Following Yoga and Physical Activity Programs. *International Journal of Rehabilitation and Health*, 4, 117–122.
- Teychenne, M., Ball, K., & Salmon, J. (2008). Physical activity and likelihood of depression in adults: A review. *Preventive Medicine*, 46(5), 397–

411.

- Walicka-Cupryś, K., Rachwał, M., Guzik, A., & Piwoński, P. (2022). Body Balance of Children and Youths with Visual Impairment (Pilot Study). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 11095.
- Wolffe, K., & Kelly, S. M. (2011). Instruction in Areas of the Expanded Core Curriculum Linked to Transition Outcomes for Students with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 105(6), 340–349.

İŞİTME ENGELİ OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Cemil Temel ODABAŞI

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-7466-7091
- ❖ Mail: cemilodabasi@stu.aydin.edu.tr

Bekir Erhan ORHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3149-6630
- ❖ Mail: bekirerhanorhan@aydin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Açak M., Kaya O. (2016). A Review of Self-esteem of the Hearing Impaired Football Players, *Universal Journal of Educational Research* 4(3), 524-530.
- Arıcı H. (1998). *Okullarda Beden Eğitimi*, Yardımcı Ofset Yayıncılık, Ankara.
- Akinoğlu B., Kocahan T. (2019). Stabilization training versus equilibrium training in karate athletes with deafness. *Journal of exercise rehabilitation*, 15(4), 576.
- Armstrong BD, Barg CJ., Hetz SP., Latimer AE. (2010). Physical disability, stigma, and physical activity in children. *International Journal of Disability, Development and Education* 57(4), 371-382.
- Ata İ. (2020). *Sportif Aktivitelere Katılan İşitme Engelli Öğrencilerin Sosyalleşme Düzeylerinin İncelenmesi (Malatya İli Örneği)*, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, *Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı YL Tezi*.
- Ataman A. (1997). *Özel Eğitim*. (Ed. Leyla Küçükahmet). *Eğitim Bilimlerine Giriş*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Barboza CFS., Campello AR., Castro HC. (2015). Sports, Physical Education, Olympic Games and Brazil: The Deafness That Still Should Be Listened. *Creative Education*, 6(12), 1386-1390.
- Barboza CFS., Ramos ASL., Abreu PA., Castro HC. (2019). Physical Education: Adaptations and Benefits for Deaf Students. *Creative Education*, 10(4), 714-725.
- Carlson RB. (1972) Assessment of motor ability of selected deaf children in Kansas. *Perceptual and Motor Skills*, 34(1), 303-305.
- Çiğerci AE., Aksen P., Cicioğlu İ., Günay, M. (2011). 9-15 Yaş Grubu İşitme Engelli ve İşitme Engelli Olmayan Öğrencilerin Bazı Fizyolojik ve Motorik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*,13 (Ek sayı),35-42.
- Clemente I. (2017). Barriers and facilitators to participation in physical activity for children with disabilities. A systematic literature review. *School of Education and Communication (HLK)*, Jönköping University.
- Çiftçi D., (2006). *İşitme Engelliler İlköğretim Okulu 1. Sınıf ve 8. Sınıf Öğrencilerinin 8 Haftalık Antrenman Programına Yanıtı*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi.
- Dummer GM., Haubenstricker JL., Stewart D. A. (1996). Motor skill performances of children who are deaf. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 13(4), 400-414.

- Estil LB., Whiting HTA., Sigmundsson H., Ingvaldse, RP. (2003). Why might language and motor impairments occur together? *Infant and Child Development*, 12(3), 253–265.
- FDA (Food and Drug Administration) (2018). Benefits and Risks of Cochlear Implants. <https://www.fda.gov/MedicalDevices/ProductsandMedicalProcedures/ImplantsandProsthetics/CochlearImplants/ucm062843.htm>
- Fitzpatrick EM., Durieux-Smith A., Gaboury I., Coyle D., Whittingham J. (2015). Communication Development in Early-Identified Children With Mild Bilateral and Unilateral Hearing Loss. *American Journal of Audiology*, 24(3), 349.
- Foster S. (1989). Social alienation and peer identification: A study of the social construction of deafness. *Human Organ.*, 48(3),226-235.
- Franco ES., Panhoca I. (2008). Vestibular function in children underperforming at school. *Brazilian Journal of Otorhinolaryngology*, 74(6), 815-825.
- Gallahue DL., Ozmun JC. Goodway J.D. (2012). *Understanding motor development : infants, children, adolescents, adults*. 7th ed. McGraw-Hill, New York.
- Goodman J. Hopper C. (1992). Hearing impaired children and youth: A review of psychomotor behavior. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 9(3), 214-236.
- Gültekin, E. (2012). İşitme engelli ve işitme engelli olmayan öğrencilerin fiziksel uygunluk parametrelerinin karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, YL Tezi*.
- Hottendorf E. (1989). Mainstreaming deaf and hearing children in dance classes. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 60(9), 54-55.
- Jernice TSY., Nonis KP., Yi CJ. (2011) The balance control of children with and without hearing impairment in Singapore—a case study. *International Journal of Special Education*, 26(3),260–275.
- Karakoç Ö., Çoban B., Konar N. (2012). İşitme engelli milli sporcular ile spor yapmayan işitme engellilerin benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 12-17.
- Karakullukçu A. (2020). İşitme engelliler için sosyalleşme ölçeği geliştirme çalışması ve sporun sosyalleşme düzeyine katkısının incelenmesi, *Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi*.
- Kasum G., Straso G., Naztasic-Stoskovic T. (2011) Combat Sports For Persons With Disabilities, *Physical Culture*, 65(1), 60-69.

- Kul M., Görücü A., Demirhan B., Yaman N., Sarıkabak M. (2011) Sporun İşitme Engelli Bireylerin Öfke Durumlarına Etkisi, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 13 (Ek Sayı).
- Lewis S., Higham L., Cherry DB. (1985) Development of an exercise program to improve the static and dynamic balance of profoundly hearing impaired children. *Amer. Ann. of the Deaf*, 130(4),278-284.
- Lieberman LJ., Cowart JF. (1996). *Games for People with Sensory Impairments: Strategies for Including Individuals of All Ages*. 1st ed., Champaign, IL:Human Kinetics.
- Majlesi M., Farahpour N., Azadian E., Amini M. (2014). The Effect of Interventional Proprioceptive Training on Static Balance and Gait in Deaf Children. *Research in developmental disabilities*, 35(12), 3562-3567.
- Martin F., Clark G. (2006). *Introduction to Audiology*. 9th ed. Charlottesville: Pearson/Allyn and Bacon
- Masuda T., Kaga K. (2014). Relationship between acquisition of motor function and vestibular function in children with bilateral severe hearing loss, *Acta Otolaryngologica*, 134(7), 672-678.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2014), İşitme engelliler, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2018). *Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı*, Ankara.
- Melo RS. (2017). Gait performance of children and adolescents with sensorineural hearing loss. *Gait & Posture*, 57, 109–114.
- Melo, R. S., Marinho, S., Freire, M., Souza, R. A., Damasceno, H., Raposo, M. (2017). Static and dynamic balance of children and adolescents with sensorineural hearing loss. *Einstein (Sao Paulo, Brazil)*, 15(3), 262–268.
- Mithen S. (2005) *The Singing Neanderthals: The Origins of Music, Language, Mind and Body*, *Camb. Archaeolog. J.*, 16(1), 97–112.
- Odabaşı, CT., Orhan, BE. (2023) Motor Skills in Hearing Impaired Children, *Journal of Inclusive Educational Research*, 3(1), 42-57.
- Olusanya BO., Neumann KJ., Saunders JE. (2014) The global burden of disabling hearing impairment: A call to action. *Bull World Health Organisation*, 92(5),367-73.
- Ortiz IRR. (2008). Lipreading in the Prelingually deaf: That Makes a Skilled Speechreader? *Spanish Journal of Psychology*, 11(2), 488-502.
- Polat F. (2003). Factors affecting psychosocial adjustment of deaf students. *Journal of Studies and Deaf Education*, 8(3), 325-339.
- Rajendran V., Roy FG., Jeevanantham D. (2013). A Preliminary Randomized Controlled Study on the Effectiveness of Vestibular-

- specific Neuromuscular Training in Children with Hearing Impairment. *Clinical Rehabilitation*, 27(5), 459–467.
- Rimmer JA, Rowland JL. (2008). Physical activity for youth with disabilities: A critical need in an underserved population. *Developmental Neurorehabilitation*, 11(2),141-148.
- Rine RM., Cornwall GD., Gan C., LoCascio T., O'Hare T., Robinson E. M., Rice M. (2000). Evidence of progressive delay of motor development in children with sensorineural hearing loss and concurrent vestibular dysfunction. *Perceptual and Motor Skills*, 90(3), 1101–1112.
- Rine RM., Braswee J., Fisher D., Kalar KJK., Shaffer M. (2004) Improvement of motor development and postural control following intervention in children with sensorineural hearing loss and vestibular impairment. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 68(9),1141–1148.
- Sarıkaya B., Börekçi M. (2016) İşitme Engelli Öğrencilerin Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Erzurum İli Örneği. *Ekev Akademi Dergisi*, 20 (66), 177-193.
- Sallis JF, Glanz K. (2006) The role of built environments in physical activity, eating, and obesity in childhood. *Future Child*, 16(1), 89–108.
- Samuelsson S., Rönnberg J. (1991). Script activation in lipreading. *Scandinavian Journal of Psychology*, 32(2), 124-143.
- Schmidt S. (1985). Hearing impaired students in physical education. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 2(4), 300-306.
- Shavel K., Hrybovska I., Stepanchenko N., Pityn M., Danylevych M., Kashuba Y., Marionda I. (2021). The Physical Condition of Deaf Primary School-Age Children and How to Correct it Using Physical Education Methods. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(4), 339- 358.
- Shields N., Synnot A. (2016). Perceived barriers and facilitators to participation in physical activity for children with disability: A qualitative study. *BMC Pediatrics*, 16(1), 1-10.
- Sit CHP., Mcmanus A., Mckenzie TL., Lian J. (2007). Physical activity levels of children in special schools. *Preventive Medicine*. 45(6), 424–431.
- Stepanchenko N., Hrybovska I., Danylevych M., Hryboskyy R. (2020). Aspects of psychomotor development of primary school children with hearing loss from the standpoint of Bernstein's theory of movement construction. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*,24(3),151-156.
- Stewart D., Ellis M. (1999). Physical Education for Deaf Students. *American Annals of the Deaf*, 144(4), 315-319.

- Stewart D.A., Ellis M.K. (2005). Sport and the deaf child. *American Annals of the Deaf*, 150(1), 59-66.
- Suarez H, Angeli S, Suarez A, Rosales B, Carrera X, Alonso R. (2007). Balance sensory organization in children with profound hearing loss and cochlear implants. *Int J Pediatr Otorhinolaryngol.*, 71(4),629–637.
- TİSF (Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu) (2023). <https://tiesf.gov.tr/>.
- Tortop Y. (2005). Sınıf Öğretmenlerinin Beden Eğitimi Dersi ve Eğitsel Oyun Uygulamaları, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, YL Tezi.
- Vidranski T., Farkaš D. (2015). Motor skills in hearing impaired children with or without cochlear implant-a systematic review. *Collegium Antropologicum*, 39(1), 173-179.
- Williams G., Aggio D., Stubbs B., Pardhan S., Gardner B., Smith L. (2017). Physical activity levels in children with sensory problems: Cross-sectional analyses from the millennium cohort study. *Disability and Health Journal*, 11(1), 58-61.
- WHO (World Health Organisation) (2023). Deafness and hearing loss, World Health Organisation. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss>
- Yaman NGU, Erturan N. (1999). 6-10 yaş arası çok ileri derecede işitme engelli çocukların algı, bellek ve küçük kas motor gelişimlerinin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(11), 379-404.
- Yıldız E, Gürsel F. (2008). İşitme engeli olan çocuklarda hareket eğitim modeli ile değiştirme hareketlerinin işlenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 19(2), 111–124.
- Zaccagnini KJ. (2005). How Physical Education Teacher Education Majors Should Be Prepared to Teach Students with Hearing Loss: A National Needs Assessment. *American Annals of the Deaf*, 150(3), 273-282.
- Zaghetto AA. (2013). Deaf Musical Dimension: Reality or Utopia, *Science Journal of Sociology and Anthropology*, Volume 2013, 148, 1-6.
- Zebrowska A., Zwierzchowska A. (2006). Spirometric values and aerobic efficiency of children and adolescents with hearing loss. *Journal of physiology and pharmacology*, 57(4), 443-447.

ZİHİNSEL ENGELİ OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Tayfun KARA

- ❖ Kurum Bilgisi: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Kahramanmaraş/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9987-2930
- ❖ Mail: tayfun-kara@hotmail.com

- Günlük yaşam aktivitelerinde daha bağımsız olunarak yaşam kalitesinin arttığı söylenebilir. Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre.
- Zihinsel engelli bireylerin engel puanlarına göre özel öğretmenler tarafından yürütülen beden eğitimi ve spor faaliyetleri sayesinde bireyin yaşam kalitesi artırılmaktadır.
- Yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi ne olursa olsun bu faaliyetler yaşam boyu düzenli olarak sürdürülmelidir.
- Okul sırasında ve sonrasında aktif bir yaşam sürdürebilmek için işletme, altyapı yatırımı ve kalifiye elemanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu tür konuların eksikliklerinin giderilebilmesi için gerekli araştırmaların disiplinler arası bir şekilde ele alınması ve yürütülmesi gerektiğine inanılmaktadır (Türkçüer).

KAYNAKLAR

- Açıköğretim (2012) T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Spor Bilimlerine Giriş İsnb978--06-11773 1. Baskı Eskişehir 2012
- Allen K. E. & Cowdery, G. E. (2012). Inclusion in Early Childhood Education. ISBN-10: 1-111-34210-5
- Amirhandeh E (2011) Kaynaştırma Sınıfları Beden Eğitimi Derslerinde Zihinsel Yetersizlikleri Olan Öğrencilerle Çalışan Sınıf Öğretmenlerine Yönelik Rehber Kitap Hazırlama. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Eğitimi Bilimleri Programı, Ankara
- Arabacı İ. B. (2017). İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yaşamlarında Sporun Anlam Ve Önemi. Turkish Journal Of Educational Studies, 4(1).
- Arıkan S & Ayyıldız E. (2018) Engelli Bireylerin Destekli İstihdamı, ISBN 978-605- 9786-38-6 (Akademik Kitaplar, İstanbul)
- Bayazıt B & Ark.(2014)Eğitilebilir Zihinsel Engelli Kız Çocuklarda Cimnastik Çalışma Programının Denge Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 8, Aralık 2014, s. 370-377
- Berktaş N (2007) Eğitilebilir Zihinsel Engelliler, Özel Sınıflar ve Kaynaştırma Eğitimi Gören Öğrencilerde Fiziksel Uygunluğun Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Eskişehir
- Canarşlan H (2014). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Edirne

- Çavdar B (2011) Öğretilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerde Beden Eğitimi ve Spor Aktivitelerinin Toplumsallaşma Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Çevik O. & Kabasakal, K. (2013). Spor Etkinliklerinin, Engelli Bireylerin Toplumsal Uyumuna Ve Sporla Sosyalleşmelerine Etkisinin İncelenmesi. International Journal Of Social And Economic Sciences, 3(2), 74-83.
- Çoban A. İ. (2008) Engellilere Yönelik Hizmetlerin Sunumunda Yaşam Kalitesi Yaklaşımının Önemi. Ufku Ötesi Bilim Dergisi, (1), 47-58.
- Eliçin Ö., Dağseven Emecen, D., & Yıkılmış, A. (2013). Zihin engelli çocuklara doğrudan öğretim yöntemiyle temel toplama işlemlerinin öğretiminde nokta belirleme tekniği kullanılarak yapılan öğretimin etkinliği. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Yıl: 2013, Sayı: 37, Sayfa: 118-136
- Ergin M (2019) Zihinsel Engelli Çocuklarda Uyarlanmış Fiziksel Eğitim Programının Temel Motor Becerilerinin Gelişimine Etkisi, Doktora Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Kırıkkale
- Ergun N (2011) Bedensel Engellilerde Sportif Aktiviteler ve Klasifikasyon, Uluslararası Katılımlı Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi Kongre Kitabı, 42-47
- Esentürk O. K (2019) Kaynaştırma Eğitimi Alan Çocuklara Uygulanan Akran aracılı Uyarlanmış Fiziksel Aktivite Programının Etkilerine Yönelik Ebeveyn ve Öğretmen Görüşleri. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 88-101
- Güldenoğlu B & Kargın T (2012) Karşılıklı Öğretim Tekniğinin Hafif Derecede Zihinsel Engelli Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerindeki Etkililiğinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2012, 13(1) 17-34
- İlhan B (2011) Az Görenlerde Spor Yapmanın Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara
- İnan S. (2013), Engellilik, Türkiye’de Engellilerin Durumu ve Sağlık Hizmet Sunumuna Bir Bakış, TAF Preventive Medicine Bulletin, 2013:12(6)
- Kabak S (2019) Farklı Branşlardaki Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Farkındalık ve Tutum Düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Ankara
- Karaçam A., & Pular, A. (2019). Beden eğitimi öğretmenlerinin başarı algılarında yordayıcı olarak akademik iyimserlik, psikolojik iyi oluş ve fiziksel öz saygı. Kastamonu Eğitim Dergisi, 27(1), 209-218.

- Karakurt A (2017) Zihinsel Engelli Ergenlerin Sosyalleşmesinde Sportif Aktivitelerin Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Konya
- Kardaş N. T., Kardaş, S. B., & Sadık, R. (2017). Zihinsel engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının sportif etkinliklerine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 34-43
- Kavale K. A., & Mostert, M. P. (2004). Social skills interventions for individuals with learning disabilities. *Learning disability quarterly*, 27(1), 31-43.
- Kayrak R. (2014). Zihinsel engelli çocukların eğitimi. (Kasım 2014). İzmir, T.C. Efeler Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayını.
- Kılıç K (2020) Eğitsel Oyunların Zihinsel Engelli Bireylerin Davranışları Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Kayseri
- Kocaer G. (2019). Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenleri Ve Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum, Serbest Zaman İlgilenim Ve Rekreasyon Faaliyetlerine Yönelik Fayda Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Bartın İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Bartın
- Konar N., Şanal, A. (2019). Spor Yapan ve Yapmayan Zihinsel Engellilerin Bazı Motorik ve Kuvvet Parametrelerinin Karşılaştırılması. *SPORTIVE*, 2 (2) 38- 43
- Koyunlu, A., Dağlıoğlu, Ö., Özdal, M. (2020). Elit Güreşçilerin ve Judocuların Fiziksel Uygunluk ve Solunum Parametrelerinin Karşılaştırılması. *Turkish Journal of Sport and Exercise/Türk Spor ve Egzersiz Dergisi* , 22 (3), 360-365.
- Koyunlu, A. (2022). Aşırtmalı ve Kapışmalı Aba Güreşi Gençler Türkiye Şampiyonasına Katılan Sporcuların Görsel ve İşitsel Reaksiyon Sürelerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 82-92.
- Kumcağız H., & Çayır, G. A. (2018). Sporun, Fiziksel Engelli Bireylerin Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisine İlişkin Görüşler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 654-669.
- Kuruoğlu M. Y. A., & Uzunçayır, D.(2020) Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Uyarlanmış Su İçi Egzersizlerin Sosyal Beceriler Üzerine Etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 117-126
- MEB (2006) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060531-2.htm (18.10.2020)

- MEB (2008). Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı, Ankara
- MEB (2010) Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Özel Eğitim Okullarında Özel Eğitim Hizmetleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Ankara
- MEB (2011) Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri, Engelli Bireylerde Toplumsal Uyum, 762shd028, Ankara
- MEB (2014) Millî Eğitim Bakanlığı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Özel Eğitim, Ankara
- MEB(2014)http://nencatunisokulu.meb.k12.tr/icerikler/zihinsel-engelliler-aile-veogretmene-oneriler_998635.html (01.11.2020)
- MEB (2018) Ortaöğretim Beden Eğitimi Ve Spor Dersi (9, 10, 11 Ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.78
- MEB(2019)http://corumzubeydehanim.meb.k12.tr/icerikler/zihinsel-engellibireylerin-ozellikleri_6397319.html (03.11.2020)
- Mirze F (2020) Uyarlanmış Beden Eğitimi Ve Oyun Çalışmalarının Down Sendromlu Bireylerin Fiziksel Uygunluk Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı
- Okutan H (2016) Zihin Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumlarının İyimserlik ve Psikolojik Belirti Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Konya
- Özer, 2010; Baykoç Dönmez, 2011; Yaman, 2019.
- Özmen R (2006) Uyarlanmış Bilişsel Strateji Öğretiminin Zihinsel Engelli Öğrencilerin Yazılı İfade Sürecinde Kullanılan Üstbilişsel Strateji Bilgisini Kazanmalarında Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi, 2006, 7 (2) 49-66
- Öztürk H (2014) Sporun Öğretilebilir zihinsel Engelli Çocukların Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisi (Diyarbakır Örneği), Yüksek Lisans Tezi, KTC Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Programı, Lefkoşa
- Polatcanlı F (2016) Millî Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenler İle Üniversite Öğrencilerinin Zihinsel Engelli Bireylerde Spor'un Etkilerine Yönelik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Kütahya
- Resmi Gazete (2005) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20140206.pdf> (04.01.2021)

- Ridgers N (2012): 'Am I able? Is it worth it?' Adolescent girls' motivational predispositions to school physical education: associations with healthenhancing physical activity. *European Physical Education Review*, 18(2), 147-158.
- Savucu Y (2019) Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor. *Uluslararası Spor Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 5(4), 192-200.
- T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Aile Eğitim Rehberi Zihinsel Engelli Çocuklar*. Isbn: 978 - 605 - 4628 - 71 -1 .Grafer Tasarım Baskı İskitler/Ankara-2014
- T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Aile Eğitim Rehberi Zihinsel Engelli Çocuklar*. Isbn: 978 - 605 -4628 - 71 -1 .Grafer Tasarım Baskı İskitler/Ankara-2014
- T.C.Aile,ÇalışmaveSosyalBakanlığı,(1997)www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/mevzuat/kanunlar/https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/kanunlar/2828-sosyal-hizmetler-kanunu.pdf (04.01.2021)
- TDK Türk Dil Kurumu sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (04.01.2021)
- Türkçüer A (2021) Uyarlanmış Beden Eğitimi Ve Spor Aktivitelerinin Hafif Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşam Kaliteleri Üzerine Etkilerinin İncelenmesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Beden Eğitim Ve Spor Anabilim Dalı, Nevşehir
- Ulukaya E (2009) Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklara Beceri Kazandırmada Karşılaşılan Sorunların incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dekoratif Ürünler Eğitimi Anabilim Dalı
- Ulusoy K & Dilmaç B (2009) Ağır Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği (öğretilbilir Düzeyde) Olan Çocukların Tarih Konularında Milli Değerleri Öğrenme Süreci İle İlgili Bir Çalışma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y1 : 2 Say : 2 Haziran 2009
- Uzun, M., & Yılmaz, B. (2020). Spor eğitimi alan öğrencilerin ahlaki tutum davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 187-194.
- Uzun, M. (2020). Otizmlı çocukların yaşam kalitesinde hippoterapinin etkisi. *Efe Akademi Yayınevi*, İstanbul.
- Uzun, M., İmamoğlu, O., Yamaner, F., Deryahanoğlu, G., & Yamaner, G. (2017). Examination of the factors which prevent to participate the recreative activities: Example of girls high school *Rekreatif etkinliklere katılımı engelleyen faktörlerin incelenmesi: Kız lisesi örneği*. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 950-962.Ünal İ (2016) Beden Eğitimi Ve Spor Dersinde Kullanılan Farklı Öğretim Yöntemlerinin Ortaokul Öğrencilerinin Bilişsel Ve Psikomotor Erişileri Üzerine Etkisi İle Beden Eğitimi Ve Spor Dersine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. Yüksek

- Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı, Burdur
- Ünsür A (2020) Engellilere yönelik beceri kazandırma ve istihdam faaliyetleri ile bu alanda yerel yönetimlerin rolü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) örneği. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 9(23), 132-164
- Üzüm S (2016) Oyun Ve Fiziki Etkinlikler, Beden Eğitimi Ve Spor Dersleri Kapsamında Yer Alan Öğretim Programları Kazanımlarının Türkiye'deki Görme Engelliler İlk Ve Ortaokullarında Gerçekleşebilme Durumlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı
- Varol N (2009). Zihinsel engelli çocuklara tane kavramının açık anlatım ve basamaklandırılmış yöntemle sunulmasının farklılaşan etkililiği. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(2), 353-377.
- WHO (2011). World Health Organization, Dünya Engellilik Raporu, ISBN 978924 156418 2
- Yağmur M (2020) İmam-Hatip Ortaokulu Meslek Dersleri Öğretmenleri, Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenleri İle Öğrencilerin Beden Eğitimi Ve Spor Dersine İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Malatya
- Yaman C (2019) Engelli Kardeşe Sahip Olan Ve Engelli Kardeşe Sahip Olmayan Bireylerde Yaşam Memnuniyeti Ve Benlik Saygısının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul
- Yarımkaya E., İlhan, E. L., & Karasu, N. (2017). Akran aracılı uyarlanmış fiziksel aktivitelere katılan otizm spektrum bozukluğu olan bir bireyin iletişim becerilerindeki değişimlerin incelenmesi. Özel Eğitim Dergisi, 18(2), 225
- Yazarer İ., Taşmektepligil, M. Y., Ağaoğlu, Y. S., & Ağaoğlu, S. A. (2004). Yaz Spor Okullarında Basketbol Çalışmalarına Katılan Grupların İki Aylık Gelişmelerinin Fiziksel Yönden Değerlendirilmesi. Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 2(4), 163-170
- Yazıcı M (2012) Spor Yapan Ve Yapmayan Ampute Bireylerin Yaşam Kalitesi Ve Depresif Durumlarının İncelenmesi, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Samsun
- Yüksel Ö (2009) Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Frostig Görsel Algı Eğitim Programının Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Mesleki Resim-İş Anabilim Dalı, Ankara

Yürür M (2017) Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Yaptığı Yazım Hataları Ve Düzeltme Tekniklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim, Lefkoşa.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Ekrem AKBUĞA

- ❖ Kurum Bilgisi: Giresun Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Giresun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0242-6921
- ❖ Mail: e-akbuga@msn.com

geliştirilmesine katkı sağlayan araştırmaların sayısı artmaktadır (Caro ve ark., 2014; Ruiz-Rodriguez ve ark., 2019; Carvalho ve ark., 2023). Otizmlili bireylerin fiziksel aktiviteye katılımları, kendini uyarıcı davranışlarının azaltılması ve toplumsallaşmaları bakımından bir fırsat olarak değerlendirilebilir (Uzun Dönmez, 2019).

Sonuç olarak OSB tanılı çocuklar/bireyler için egzersiz ve sportif faaliyetler onların başta motor beceriler olmak üzere farklı gelişim alanları üzerinde olumlu etkilidir. OSB tanılı her çocuk farklı gelişimsel sorunlar ve bu sorunlara bağlı olarak da farklı reaksiyonlar sergileyebilmektedirler. Her çocuğun kendine öznel sorunu göz önünde bulundurularak bireyselleştirilmiş yaklaşımlarla, çocuğun gelişim alanlarındaki sorunların geliştirilmesi hedeflenerek, egzersiz ve beden eğitimiindeki beceriler gerekli uyarlamalar yapılarak sunulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Boffino, C. C., & Brito, M. P. (2023). Postural balance control and its relation to daily living skills in patients with autism spectrum disorder: A systematic review. *Heliyon-SSRN*, 1-16. doi: 10.2139/ssrn.4467269
- Burman, D., Ramanujam, K., Manzar, D., Chattu, V. K., Spence, D. W., Zaki, N. F., . . . Pandi-Peruma, S. R. (2023). Sleep and autism spectrum disorder: A comprehensive review of diagnosis, markers, interventions, and treatments. *Sleep and Vigilance*, 7, 9-22. doi: 10.1007/s41782-022-00222-3
- Caldani, S., Baghdadi, M., Moscoso, A., Acquaviva, E., Gerard, C.-L., Marcelli, V., . . . Bucci, M. P. (2020). Vestibular functioning in children with neurodevelopmental disorder using the functional head impulse test. *Brain Sciences*, 10(11), 887. doi: 10.3390/brainsci10110887
- Caro, K., Martínez-García, A. I., Tentori, M. E., & Zavala-Ibarra, I. (2014). Designing exergames combining the use of fine and gross motor exercises to support self-care activities. *ASSETS '14: Proceedings of the 16th international ACM SIGACCESS conference on Computers & accessibility*, 247-248. doi: 10.1145/2661334.2661403
- Carson, T. B., Wilkes, B. J., Patel, K., Pineda, J. L., Ko, J. H., Newell, K. M., . . . Lewis, M. H. (2017). Vestibulo-ocular reflex function in children with high-functioning autism spectrum disorders. *Autism Research*, 10(2), 251-266. doi: 10.1002/aur.1642
- Carvalho, A. P., Braz, C. S., Santos, S. M., Ferreira, R. A., & Prates, R. O. (2023). Serious games for children with autism spectrum disorder: A

- systematic literature review. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 1-27. doi: 10.1080/10447318.2023.2194051
- Cassidy, S., Hannant, P., Tavassoli, T., Allison, C., Smith, P., & Baron-Cohen, S. (2016). Dyspraxia and autistic traits in adults with and without autism spectrum conditions. *Molecular Autism*, 7(48). doi: 10.1186/s13229-016-0112-x.
- Dziuk, M. A., Gidley Larson, J. C., Apostu, A., Mahone, E. M., Denckla, M. B., & Mostofsky, S. H. (2007). Dyspraxia in autism: association with motor, social, and communicative deficits. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 49(10), 734-739. doi: 10.1111/j.1469-8749.2007.00734.x.
- Gallagher, S. (2005). *How the body shapes the mind*. Oxford: Oxford Academic. doi: 10.1093/0199271941.001.0001
- Gupta, N., Gupta, M., & Gandhi, R. (2023). Bupirone in autism spectrum disorder: A systematic review. *Cureus*, 15(5), 1-7. doi: 10.7759/cureus.39304
- Hecke, R. V., Danneels, M., Dhooge, I., Waelvelde, H. V., Wiersema, J. R., Deconinck, F. J., & Maes, L. (2019). Vestibular function in children with neurodevelopmental disorders: A systematic review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(8), 3328-3350. doi: 10.1007/s10803-019-04059-0.
- Hirota, T., & King, B. H. (2023). Autism spectrum disorder; A review. *JAMA*, 329(2), 157-168. doi: 10.1001/jama.2022.23661
- Ji, Y.-Q., Tian, H., Zheng, Z.-Y., Ye, Z.-Y., & Ye, Q. (2023). Effectiveness of exercise intervention on improving fundamental motor skills in children with autism spectrum disorder: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychiatry*, 14, 1-14. doi: 10.3389/fpsy.2023.1132074
- Jia, S., Guo, C., Li, S., Zhou, X., Wang, X., & Wang, Q. (2023). The effect of physical exercise on disordered social communication in individuals with autism Spectrum disorder: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Frontiers in Pediatrics*, 1-12. doi:10.3389/fped.2023.1193648
- Kangarani-Farahani, M., Malik, M. A., & Zwicker, J. G. (2023). Motor impairments in children with autism spectrum disorder: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. doi: 10.1007/s10803-023-05948-1
- Köroğlu, E. (2014). *DSM-5 Tanı Ölçütleri: Başvuru Elkitabı*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

- Maenner, M. J. (2023, March 24). Prevalence and characteristics of autism spectrum disorder among children aged 8 years-autism and developmental disabilities monitoring network, 11 sites, United States, 2020. *MMWR Surveill Summ.*, 72(2), 1-14. doi: 10.15585/mmwr.ss7202a1.
- Maffei, M. F., Chenausky, K. V., Gill, S. V., Tager-Flusberg, H., & Green, J. R. (2023). Oromotor skills in autism spectrum disorder: A scoping review. *Autism Research*, 16(5), 879-917. doi: 10.1002/aur.2923
- Mansour, Y., Burchell, A., & Kulesza, R. J. (2021). Central auditory and vestibular dysfunction are key features of autism spectrum disorder. *Frontiers in Integrative Neuroscience*, 15. doi: 10.3389/fnint.2021.743561
- Miller, M., Chukoskie, L., Zinni, M., Townsend, J., & Trauner, D. (2014). Dyspraxia, motor function and visual-motor integration in autism. *Behavioural Brain Research*, 269, 95-102. doi:https://doi.org/10.1016/j.bbr.2014.04.011
- Mir, H. Y., & Khosla, A. K. (2018). Kinect based game for improvement of sensory, motor and learning skills in autistic children. 2018 Second International Conference on Intelligent Computing and Control Systems (ICICCS), Madurai, India, 1670-1674. doi: 10.1109/ICCONS.2018.8662894
- Oster, M. L., & Zhou, G. (2022). Balance and vestibular deficit in pediatric patients with autism spectrum disorder: An underappreciated clinical aspect. *Autism Research and Treatment*, 2022(ID 7568572), 1-5. doi: https://doi.org/10.1155/2022/7568572
- Rodrigues, J. V., Poli, M. C., Petrilli, P. H., Dornelles, R. C., Turcio, K. H., & Theodoro, L. H. (2023). Food selectivity and neophobia in children with autism spectrum disorder and neurotypical development: a systematic review. *Nutrition Reviews*, 81(8), 1034-1050. doi: 10.1093/nutrit/nuac112
- Rodriguez-de-Dios, V. (2023). Effects of light to moderate intensity aerobic exercise on stereotypic behaviours in subjects with autism spectrum disorder: A systematic review. *Palaestra*, 37(2).
- Ruiz-Rodriguez, A., Martínez-García, A. I., & Caro, K. (2019). Gesture-based video games to support fine-motor coordination skills of children with autism. *ICD '19: Proceedings of the 18th ACM International Conference on Interaction Design and Children*, 610-615. doi: 10.1145/3311927.3325310
- Saure, E., Castren, M., Mikkola, K., & Salmi, J. (2023). Intellectual disabilities moderate sex/gender differences in autism spectrum

- disorder: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Intellectual Disability Research*, 67(1), 1-34. doi: 10.1111/jir.12989
- Shahane, V., Kilyk, A., & Srinivasan, S. M. (2023). Effects of physical activity and exercise-based interventions in young adults with autism spectrum disorder: A systematic review. *Autism*, 0(0).
- Shen, Z., & Olshan, S. M. (2023). Efficacy of sports interventions for Children with autism spectrum disorder and promising targets. *Journal of Student Research*, 12(1), 1-13. doi: 10.47611/jsrhs.v12i1.3894
- Stuart, N., Whitehouse, A., Palermo, R., Bothe, E., & Badcock, N. (2023). Eye gaze in autism spectrum disorder: A review of neural evidence for the eye avoidance hypothesis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53, 1884-1905. doi: 10.1007/s10803-022-05443-z
- Stuart, N., Whitehouse, A., Palermo, R., Bothe, E., & Badcock, N. (2023). Eye-gaze in autism spectrum disorder: A review of neural evidence for the eye avoidance hypothesis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53(5), 1884-1905. doi: 10.1007/s10803-022-05443-z
- Torres, E. B., Brincker, M., Isenhowe, R. W., Yanovich, P., Stigler, K. A., Nurnberger, J. I., . . . José, J. V. (2013). Autism: the micro-movement perspective. *Frontiers in Integrative Neuroscience*, 7(32), 1-26.
- Uzun Dönmez, M. (2019). Otizimli Bireylerde Fiziksel Aktivite Uygulamalarının Bazı Fizyolojik ve Psikolojik Parametreleri Üzerine Etkisi: Alanyazın Derlemesi. *Academic Studies on Natural and Health Sciences*, 607.
- Uzun, M. (2020). Otizimli çocukların yaşam kalitesinde hippoterapinin etkisi. Efe Akademi Yayınevi, İstanbul.
- Uzun, M., & Yılmaz, B. (2020). Play therapy in children with autism diagnosis: an investigation into the trainers' opinions. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 22(2), 318-326.
- Waizbard-Bartov, E., Fein, D., Lord, C., & Amaral, D. G. (2023). Autism severity and its relationship to disability. *Autism Research*, 16(4), 685-696. doi: 10.1002/aur.2898
- Wilkes, B. J., Carson, T. B., Patel, K. P., Lewis, M. H., & White, K. D. (2015). Oculomotor performance in children with high-functioning autism spectrum disorders. *Research in Developmental Disabilities*, 38, 338-344.
- Wong, T., Falcomata, T. S., & Barnett, M. (2023). The collateral effects of antecedent exercise on stereotypy and other nonstereotypic behaviors exhibited by individuals with autism spectrum disorder: A systematic review. *Behavior Analysis in Practice*, 16, 407-420.

OTİZMLİ BİREYLERDE FARKLI BESLENME YAKLAŞIMLARI VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Nedim MALKOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4599-3547
- ❖ Mail: nedim.malkoc@sbu.edu.tr

Esra AYDEMİR AMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6745-9196
- ❖ Mail: esra.aydemir@sbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- American Psychiatric Association. Diagnostic & Statistical Manual of Mental Disorders. 5 ed. (2013). Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Bal E, Malkoç N, Baş M,(2022) Spor Endüstrisi ve Teknoloji Sürecinin Futbolda Kullanım, (Ed. DİNÇ Z.) Ankara :Akademisyen Yayınevi, Aybak 2022 / Eylül, Spor Bilimleri IV, ISBN 978-625-8299-76-2
- Bal E., Aydemir E. (2022). İşyerinde Verimli Çalışmada Fiziksel Aktive ve Beslenmenin Yeri , (Ed. Altınkök M., Sivrikaya H). Ankara: Gece Kitapevi. Sporda Araştırma ve Değerlendirmeler ISBN • 978-625-430-434-7
- Bal E., Erci Ç.B., Akdoğan Ş. (2022). Spor Yapan ve Yapmayan Kadınlarda Sosyal Görünüş Kaygısının İncelenmesi, (Ed. Özen G., Kurak ÜK). İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık, Obezite 978-625-8217-02-5
- Baldassarre ME, Palladino V, Amoroso A, et al. (2018). Rationale of probiotic supplementation during pregnancy and neonatal period. *Nutrients*. 10:1693.
- Bhat A, Landa R, Galloway JC. (2011). Perspectives on motor problems in infants, children, and adults with autism spectrum disorders. *Phys Ther*. 91:1116 –1129.
- Bhat, A.N., Landa, R.J., Galloway, J.C. Current perspectives on motor functioning in infants, children, and adults with autism spectrum disorders.(2011). *Phys Ther*. 91(1116–29).
- Bulgan Ercin, Ç., Baş, M. (2022). Sporda Hareketlerin Analizi. *Sporcu Sağlığı* (Ed. F. Fatma Çolakoglu, Dicle Aras, Gülşah Ünver), Efe Akademi Yayınları, İstanbul.
- Cekici H, Sanlier N. (2017). Current nutritional approaches in managing autism spectrum disorder: a review. *Nutr Neurosci*. 1:1–11.
- Dawson G, Watling R. (2000). Interventions to facilitate auditory, visual, and motor integration in autism: a review of the evidence. *J Autism Dev Disord*. 30: 415– 421
- Ding HT, Taur Y, Walkup JT. (2017). Gut microbiota and autism: key concepts and findings. *J Autism Dev Disord*. 47:480–489
- Elsabbagh M., Divan G., Koh, Y.J., Kim, Y.S., Kauchal,i S., Marcin, C., et al. (2012). Global prevalence of autism and other pervasive developmental disorders. *Autism Res*.

- Fournier, K.A., Hass, C.J., Naik, S.K., Lodha, N., Cauraugh, J.H. (2010). Motor coordination in autism spectrum disorders: a synthesis and meta-analysis. *J Autism Dev Disord.* 40(1227–40).
- Gotschall E. (2004). Digestion-gut-autism connection: the specific carbohydrate diet. *Med Veritas.* 1:261–271
- Graf AE, Lallier SW, Waidyaratne G, et al. (2016). Maternal high fat diet exposure is associated with increased hepcidin levels, decreased myelination, and neurobehavioral changes in male offspring. *Brain Behav Immun.* 58:369–378.
- Herbert MR, Buckley JA. (2013). Autism and dietary therapy: case report and review of the literature. *J Child Neurol.* 28:975–982.
- Hill, A.P., Zuckerman, K.E., Fombonne, E. (2015). Obesity and Autism. *Pediatrics.* 136(1051–61).
- Hinckson EA, Dickinson A, Water T, et al. (2013). Physical activity, dietary habits and overall health in overweight and obese children and youth with intellectual disability or autism. *Res Dev Disabil.* 34: 1170 –1178.
- Jurecka AZ, Zikanova M, Jurkiewicz E, et al. (2014). Attenuated adenylosuccinate lyase deficiency: a report of one case and a review of the literature. *Neuropediatrics.* 45:50–55.
- Lang R, Koegel LK, Ashbaugh K, et al. (2010). Physical exercise and individuals with autism spectrum disorders: a systematic review. *Res Autism Spect Dis.* 4: 565–576.
- Lange KW, Hauser J, Reissmann A. (2015). Gluten-free and casein-free diets in the therapy of autism. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care.* 18:572–575.
- Lazaro CP, Ponde MP, Rodrigues LE.(2016). Opioid peptides and gastrointestinal symptoms in autism spectrum disorders. *Rev Bras Psiquiatr.* 38:243–246.
- Lecavalier L. (2006). Behavioral and emotional problems in young people with pervasive developmental disorders: relative prevalence, effects of subject characteristics, and empirical classification. *J Autism Dev Disord.* 36:1101– 1114.
- Lochbaum M, Crews D. (2003). Viability of cardiorespiratory and muscular strength programs for the adolescent with autism. *Complement Health Pract Rev.* 8: 225–233.
- Lozada LE, Desai A, Kevala K, et al.(2017). Perinatal brain docosahexaenoic acid concentration has a lasting impact on cognition in mice. *J Nutr* 147:1624–1630.

- Malkoç N., Bal E., Malkoç N. (2022). Gebelerde Fiziksel Aktivite, Beslenme ve Sağlık Anksiyetesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (Ed. Akdeniz H., Töre Özlem). İstanbul: Çizgi Kitapevi, Her Yönüyle Spor ve Sağlık Araştırmaları, ISBN: 978-605-196-947-3
- Macdonald M, Esposito P, Ulrich D. (2011). The physical activity patterns of children with autism. *BMC Res Notes*. 4:422.
- Meyza KZ, Defensor DEB, Jensen AL, et al. (2013). The BTBR T₀tf/J mouse model for autism spectrum disorders-in search of biomarkers. *Behav Brain Res*. 251:25–34.
- Modabbernia A, Velthorst E, Reichenberg A. (2017). Environmental risk factors for autism: an evidence-based review of systematic reviews and meta-analyses *Mol Autism*. 8:13.
- Moody L, Chen H, Pan YX (2017). Early-life nutritional programming of cognition—the fundamental role of epigenetic mechanisms in mediating the relation between early-life environment and learning and memory process. *Adv Nutr*. 2017;8:337–350
- Mychasiuk R, Rho JM. (2017). Genetic modifications associated with ketogenic diet treatment in the BTBR T₀Tf/J mouse model of autism spectrum disorder. *Autism Res*.10:456–471.
- Nicholson HK, Bray TJ, Heest MA, Van J. (2011). The effects of antecedent physical activity on the academic engagement of children with autism spectrum disorder. *Psychol Schools*. 48:198 –213.
- Oriel KN, George CL, Peckus R, Semon A. (2011). The effects of aerobic exercise on academic engagement in young children with autism spectrum disorder. *Pediatr Phys Ther*. 23:187–193.
- Pan ,C.Y., Tsai, C.L., Hsieh, K.W. (2011). Physical Activity Correlates for Children With Autism Spectrum Disorders in Middle School Physical Education. *Res Q Exercise Sport*. 82(491–8).
- Pan C-Y. (2010). Effects of water exercise swimming program on aquatic skills and social behaviors in children with autism spectrum disorders. *Autism*. 14:9 –28.
- Pitetti KH, Rendoff AD, Grover T, Beets MW. (2007). The efficacy of a 9-month treadmill walking program on the exercise capacity and weight reduction for adolescents with severe autism. *J Autism Dev Disord*. 37:997–1006.
- Potvin M, Snider L, Prelock P, et al. (2013). Recreational participation of children with high functioning autism. *J Autism Dev Disord*. 43:445–457.

- Reynolds S, Bendixen RM, Lawrence T, Lane SJ. (2011). A pilot study examining activity participation, sensory responsiveness, and competence in children with high functioning autism spectrum disorder. *J Autism Dev Disord.* 41:1496 – 1506.
- Richler J, Bishop S, Kleinke J, Lord C. (2007). Restricted and repetitive behaviors in young children with autism spectrum disorders. *J Autism Dev Disord.* 37: 73– 85.
- Rimmer JA, Rowland JL. (2008). Physical activity for youth with disabilities: a critical need in an underserved population. *Dev Neurorehabil.* 11:141–148.
- Rudzki L, Szulc A.(2018). “Immune Gate” of psychopathology-the role of gut derived immune activation in major psychiatric disorders. *Front Psychiatry.*9:205
- Ruskin DN, Svedova J, Cote JL, et al(2013). Ketogenic diet improves core symptoms of autism in BTBR mice. *PLoS One.* 8:e65021.
- Shaaban SY, El Gendy YG, Mehanna NS, et al. (2018). The role of probiotics in children with autism spectrum disorder: a prospective, open-label study. *Nutr Neurosci.* 21:676–681
- Sowa M, Meulenbroek R. (2012). Effects of physical exercise on autism spectrum disorders: a meta-analysis. *Res Autism Spect Dis.* 6:46 –57
- Srinivasan, S. M., Pescatello, L. S., & Bhat, A. N. (2014). Current perspectives on physical activity and exercise recommendations for children and adolescents with autism spectrum disorders. *Physical therapy,* 94(6), 875–889. <https://doi.org/10.2522/ptj.20130157>
- Tomchek SD, Dunn W. (2007). Sensory processing in children with and without autism: a comparative study using the short sensory profile. *Am J Occup Ther.*61: 190 –200
- Vargas DL, Nascimbene C, Krishnan C, et al (2005). Neuroglial activation and neuroinflammation in the brain of patients with autism. *Ann Neurol.* 57:67–81
- West R, Roberts E, Lubov SS, et al. (2013). Improvements in gastrointestinal symptoms among children with autism spectrum disorder receiving the Delpro probiotic and immunomodulator formulation. *J. Probiotics Health.* 1:2.
- Wuang YP, Wang CC, Huang MH, Su CY. (2010). The effectiveness of simulated developmental horse-riding program in children with autism. *Adapt Phys Activ Q.* 27:113–126.

- Yol, Y., Bal, E., Malkoç, N. (2023). Raket Sporlarında Besinsel Ergojenik Yardımcılar. Spor Bilimlerinde Uluslararası Çalışmalar (Ed. Özgül, F.). Serüven yayınevi, Ankara, 106
- Yol, Y., Bulgan Ercin, Ç. (2023). Endotel Disfonksiyonu ve Fiziksel Aktivite. Fiziksel Aktivite ve Sağlık. (Ed. Durukan, E., Göktepe, M.). Efe akademi yayınları, Çanakkale
- Yol, Y., Malkoç, N.(2023). Yaşlılarda Fiziksel Uygunluk. Sporun Kavramsal Temelleri-8. (Ed. Özen, G.). Efe akademi yayınları, Çanakkale, 177
- Yol, Y., ve Bal, E. (2023). Konjuge Linoleik Asit (CLA) Metabolizması ve İnsan Sağlığındaki Rolü. Sağlık Bilimlerinde Güncel Yaklaşımlar (Ed. Bilgili, A., Hanedan, B.). Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara
- Zareie M, Johnson-Henry K, Jury J, et al. (2006). Probiotics prevent bacterial translocation and improve intestinal barrier function in rats following chronic psychological stress. Gut. 55:1553–1560.

SEREBRAL PALSİ (SP)'Lİ BİREYLERDE UYARLANMIŞ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Kürşat ÖZCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Nevşehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4463-1272
- ❖ Mail: kursatozcan1@gmail.com

Ayrıca yüzme aktivitesi, düşme riski ortadan kaldırdığı ve daha az kuvvet ve dayanıklılıkla uygulanabildiği için, yürüme eğitimine güvenli ve uygulanabilir bir alternatif oluşturmaktadır. Yüzmedeki yön değiştirmeye dönük hareketler özellikle serebellar ataksisi olanların yaşadıkları zorlukları hafifletebilir (Yang& Kuo, 2021). SP'li çocuklarda su egzersizleri, spastisite yönetimi ve motor fonksiyon iyileştirmede kara egzersizleri kadar etkilidir, ek olarak karada yapılan egzersizlere göre yaşam kalitesi puanlarında daha yüksek düzeyde iyileşmeye neden olabilir (Adar ve ark., 2017).

Tüm bunlar dikkate alındığında SP'li çocukların UBES kapsamında su aktivitelerine dâhil edilmeleri son derece yararlı olabilir. BES öğretmenlerinin eğitim programlarında zorunlu yüzme dersleri almaları ve yüzme tesislerinin görece ulaşılabilir olduğu dikkate alındığında yüzme aktivitelerinden faydalanmak mümkündür.

KAYNAKLAR

- Adar, S., DüNDAR, Ü., Demirdal, Ü. S., Ulaşlı, A. M., Toktaş, H., & Solak, Ö. (2017). The effect of aquatic exercise on spasticity, quality of life, and motor function in cerebral palsy. *Turkish Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*, 63(3), 239.
- Angsupaisal, M., Visser, B., Alkema, A., Meinsma-van der Tuin, M., Maathuis, C. G., Reinders-Messelink, H., & Hadders-Algra, M. (2015). Therapist-designed adaptive riding in children with cerebral palsy: results of a feasibility study. *Physical therapy*, 95(8), 1151-1162.
- Balf CL, Ingram TTS. Problems in the classification of cerebral palsy in childhood. *Br Med J*. 1955;16:163–166. doi:10.1136/bmj.2.4932.163
- Bax, M., Goldstein, M., Rosenbaum, P., Leviton, A., Paneth, N., Dan, B., ... & Damiano, D. (2005). Proposed definition and classification of cerebral palsy, April 2005. *Developmental medicine and child neurology*, 47(8), 571-576.
- Cans C, Dolk H, Platt MJ, Colver A, Prasauskiene A, Krageloh-Mann I, Collaborative group SCPE (2007) Recommendations from the SCPE collaborative group for defining and classifying cerebral palsy. *Dev Med Child Neurol Supp* 109:35–38.
- Cans, C. (2000). Surveillance of cerebral palsy in Europe: a collaboration of cerebral palsy surveys and registers. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 42(12), 816-824.
- Carroll, K. L., Leiser, J., & Paisley, T. S. (2006). Cerebral palsy: physical activity and sport. *Current Sports Medicine Reports*, 5(6), 319-322.

- Casady, R. L., & Nichols-Larsen, D. S. (2004). The effect of hippotherapy on ten children with cerebral palsy. *Pediatric Physical Therapy*, 16(3), 165-172.
- Cerebral Palsy Alliance Research Foundation (CPARF) (<https://cparf.org/what-is-cerebral-palsy/facts-about-cerebral-palsy/>).
Erş.Tr: 01.08.2023
- Cherng, R. J., Liao, H. F., Leung, H. W., & Hwang, A. W. (2004). The effectiveness of therapeutic horseback riding in children with spastic cerebral palsy. *Adapted physical activity quarterly*, 21(2), 103-121.
- Antón, D., Rosety-Rodríguez, I., & Moral-Munoz, J. A. (2018). Effects of a hippotherapy intervention on muscle spasticity in children with cerebral palsy: A randomized controlled trial. *Complementary therapies in clinical practice*, 31, 188-192.
- Davis, E., Davies, B., Wolfe, R., Raadsveld, R., Heine, B., Thomason, P., ... & Graham, H. K. (2009). A randomized controlled trial of the impact of therapeutic horse riding on the quality of life, health, and function of children with cerebral palsy. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 51(2), 111-119.
- Declerck, M., Verheul, M., Daly, D., & Sanders, R. (2016). Benefits and enjoyment of a swimming intervention for Youth with Cerebral Palsy: an RCT Study. *Pediatric physical therapy*, 28(2), 162-169.
- Degerstedt, F. (2023). Equity among children and youth with cerebral palsy: physical leisure activity, physical education, physiotherapy and quality of life (Doctoral dissertation, Umeå universitet).
- Demirci, P. T. (2019). Recreational activities for with disability: school-aged children and adolescents. *International Journal of Recreation and Sports Science*, 3(1), 46-57.
- Eliasson, A. C., Krumlinde-Sundholm, L., Rösblad, B., Beckung, E., Arner, M., Öhrvall, A. M., & Rosenbaum, P. (2006). The Manual Ability Classification System (MACS) for children with cerebral palsy: scale development and evidence of validity and reliability. *Developmental medicine and child neurology*, 48(7), 549-554.
- Franki I, Mailleux L, Emsell L, Peedima ML, Fehrenbach A, Feys H, Ortibus E. The relationship between neuroimaging and motor outcome in children with cerebral palsy: A systematic review- Part A. Structural imaging. *Res Dev Disabil*. 2020 May;100:103606.
- Graham, H. K., Rosenbaum, P., Paneth, N., Dan, B., Lin, J. P., Damiano, D. L., ... & Lieber, R. L. (2016). Cerebral palsy (Primer). *Nature Reviews: Disease Primers*, 2(1).

- Groff, D. G., Lundberg, N. R., & Zabriskie, R. B. (2009). Influence of adapted sport on quality of life: Perceptions of athletes with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation*, 31(4), 318-326.
- Günel, M. K., Özal, C., Seyhan, K., Arslan, S.S., Demir, N., & Karaduman, A. (2020). Yeme ve İçme Becerileri Sınıflandırma Sisteminin Türkçe Versiyonu: serebral Palsili Çocuklarda Değerlendirici-İçerik Güvenirliği ve Diğer Fonksiyonel Sınıflandırma Sistemleri İle İlişkisi. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 31(3), 218-224.
- Hagberg G, Hagberg B, Olow I. The changing panorama of cerebral palsy in Sweden 1954-1970. III. The importance of fetal deprivation of supply. *Acta Paediatr Scand*. 1976;65:403-408.
- Hidecker, M. J. C., Paneth, N., & Rosenbaum, P. (2007). Communication function classification system (CFCS) for individuals with cerebral palsy. In Conference session presented at the annual conference of the American Speech-Language-Hearing Association, Boston, MA.;
- Himpens, E., Van den Broeck, C., Oostra, A., Calders, P., & Vanhaesebrouck, P. M. D. P. (2008). Prevalence, type, distribution, and severity of cerebral palsy in relation to gestational age: a meta-analytic review. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 50(5), 334-340.
- Karahan, N., & MM, Orak. (2021). Serebral palside güncel sınıflandırma sistemleri. *TOTBİD Dergisi*, 20, 288-296.
- Knijnenburg, A. C. S., Steinbusch, C. V. M., Janssen-Potten, Y. J. M., Defesche, A., & Vermeulen, R. J. (2023). Neuro-imaging characteristics of sensory impairment in cerebral palsy; a systematic review. *Frontiers in Rehabilitation Sciences*, 4, 1084746.
- Korzeniewski, S. J., Birbeck, G., DeLano, M. C., Potchen, M. J., & Paneth, N. (2008). A systematic review of neuroimaging for cerebral palsy. *Journal of child neurology*, 23(2), 216-227.
- Kutlay, S., Tur, B. S., Sezgin, M., Elhan, A. H., Gökmen, D., Tennant, A., & Küçükdeveci, A. A. (2023). Validation of the Pediatric Quality of Life Inventory 3.0 Cerebral Palsy Module (Parent Form) for use in Türkiye. *Turkish Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*, 69(1), 52.
- Levitt S. *Treatment of Cerebral Palsy and Motor Delay*. 5. Edition, Blackwell Publishing, 2010: 13
- Mac Keith RC, Mackenzie I, Polani P (1959) The Little Club: memorandum on terminology and classification of 'cerebral palsy.' *Dev Med Child Neurol* 1:27-35.

- Memik NÇ, Ağaoğlu B, Coşkun A, Üneri ÖŞ, Karakaya I. Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeğinin 13-18 Yaş Ergen Formunun Geçerlik ve Güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2007; 18(4): 353-363.
- Minear, W. L. (1956). A classification of cerebral palsy. *Pediatrics*, 18(5), 841-852.
- Novak, I., Morgan, C., Adde, L., Blackman, J., Boyd, R. N., Brunstrom-Hernandez, J., ... & Badawi, N. (2017). Early, accurate diagnosis and early intervention in cerebral palsy: advances in diagnosis and treatment. *JAMA pediatrics*, 171(9), 897-907.
- Novak, I., Paton, M. C., Griffin, A. R., Jackman, M., Blatch-Williams, R. K., & Finch-Edmondson, M. (2023). The potential of cell therapies for cerebral palsy: where are we today?. *Expert Review of Neurotherapeutics*, 1-3.
- Odding E, Roebroeck ME, Stam HJ. The Epidemiology Of Cerebral Palsy: Incidence, Impairments And Risk Factors, Disability And Rehabilitation 2006; 28(4): 183 – 191
- Ogoke, C. C. (2018). Clinical classification of cerebral palsy. *Cerebral Palsy-Clinical and Therapeutic Aspects*.
- Özcan, K. (2019). At binme egzersizinin serebral palsili hastaların seçilmiş motorik özellikleri üzerine etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri
- Özel, S., Çulha, C., Ünsal-Delialioğlu, S., Sarı, İ. F., & Köklü, K. (2016). Serebral palsili çocuklarda Kaba Motor Fonksiyon Sınıflama Sistemi düzeyleri ve tedavi yöntemleri arasındaki ilişki. *Turkish Journal of Physical Medicine & Rehabilitation/Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 62(2).
- Pakula, A. T., Braun, K. V. N., & Yeargin-Allsopp, M. (2009). Cerebral palsy: classification and epidemiology. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics*, 20(3), 425-452.
- Palisano, R. J., Rosenbaum, P., Bartlett, D., & Livingston, M. H. (2008). Content validity of the expanded and revised Gross Motor Function Classification System. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 50(10), 744-750.
- Polat, S., Kabakçı, A. G., İnce, G., & Yücel, A. H. (2018). Serebral palsi'de tedavi yöntemleri olarak yüzme ve su içi terapi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 27(3), 274-286.
- Sadowska, M., Sarecka-Hujar, B., & Kopyta, I. (2020). Cerebral palsy: current opinions on definition, epidemiology, risk factors, classification and treatment options. *Neuropsychiatric disease and treatment*, 1505-1518.

- Saggers, B., & Strachan, J. (2016). Horsing around: Using equine facilitated learning to support the development of social-emotional competence of students at risk of school failure. *Child & Youth Services*, 37(3), 231-252.
- Schenker, R., Coster, W., & Parush, S. (2005). Participation and activity performance of students with cerebral palsy within the school environment. *Disability and rehabilitation*, 27(10), 539-552.
- Serdaroğlu, A., Cansu, A., Özkan, S., & Tezcan, S. (2006). Prevalence of cerebral palsy in Turkish children between the ages of 2 and 16 years. *Developmental medicine and child neurology*, 48(6), 413-416.
- Sklenaříková, J. (2014). Paravaulting as a possibility of integration in the sport of people with disabilities. 8th INSHS International Christmas Sport Scientific Conference, 5-7 December 2013. International Network of Sport and Health Science. Szombathely, Hungary.
- Sönmez S, Başbakkal Z. Türk Çocuklarının Pediatrik Yaşam Kalitesi 4.0 Envanterinin (PedsQL 4.0) Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türkiye Klinikleri J Pediatr* 2007;16:229-237
- TC. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (<https://www.aile.gov.tr/>). Erş.Tr: 01.08.2023
- Umidovich, A. B. (2022). Peculiarities of adaptive physical education, its role in society, importance. *International Journal Of Social Science & Interdisciplinary Research* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(11), 335-337.
- Varni JW, Seid M, Rode CA. The PedsQL™: Measurement Model for the Pediatric Quality of Life Inventory. *Medical Care* 1999;37;2:126-139.
- Winnick, J. P., & Porretta, D. L. (2016). Adapted physical education and sport. *Human Kinetics*.
- Yalçın S, Özaras N, Dormans J. Serebral Palsi Tedavi ve Rehabilitasyon. *Mas Matbaacılık*, 2000; 12-32, 52-55.
- Yang, C. Y., & Kuo, S. H. (2021). Swimming with Cerebellar Ataxia. *PM & R: the journal of injury, function, and rehabilitation*, 13(4), 425.
- Yücel Şen A. D., Carman K. B., Yazar C., Yıldırım C., Bilge U. Hipoterapinin Serebral Palsili Çocuklarda Denge ve Motor Fonksiyona Etkisinin Değerlendirilmesi. *Osmangazi Tıp Dergisi*. 2023; 45(1): 58-63.
- Yun, J., & Beamer, J. (2018). Promoting physical activity in adapted physical education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 89(4), 7-13.

NÖROGELİŞİMSEL BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUK VE ADOLESANLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE

Kübra TÜRKMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Antalya/TÜRKİYE
- ❖ Mail: fzt_kubra@hotmail.com

Meriç ÖDEMİŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2034-4295
- ❖ Mail: meric.odemis@alanya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Benzing V, Schmidt M. (2019). The effect of exergaming on executive functions in children with ADHD: A randomized clinical trial. *Scand J Med Sci Sports*; 29:1243–1253.
- Bernstein EE & McNally RJ. (2017). Acute aerobic exercise helps overcome emotion regulation deficits. *Cognition & Emotion*, 31,834–843.
- Bozkurt TM & Tamer K. (2020). Fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 286-298
- Bulut S. (2013). Sağlıkta sosyal bir belirleyici; fiziksel aktivite. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*; 70: 205 – 214
- Can S. (2019). Fiziksel Aktivite Ölçümü: Objektif ve subjektif yöntemler. *Turkish Journal of Sports Medicine*,54; 296-307.
- Donnelly JE, Hillman CH, Castelli D, ve ark. Physical activity, fitness, cognitive function, and academic achievement in children: a systematic review. *Med Sci Sports Exerc.*;48(6):1197.
- Eckstrom, E., Neukam, S., Kalin, L., Wright, J. (2020). Physical activity and healthy aging. *Clin Geriatr Med*; 36; 671–683.
- Ercan, E. S., Bilaç, Ö., Yazıcı, İ. P., ve ark. (2020). Çocuk ve ergen psikiyatrisi güncel yaklaşımlar ve temel kavramlar. Ankara: Akademisyen.
- Erdoğan B, Revan S. (2019). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2667-5447.
- Gehricke J, Lowery LA, Alejo SD. ve ark. (2022). The effects of a physical exercise program, lego[®] and minecraft activities on anxiety in underserved children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders* 97,102005.
- Günay K, Yılmaz İ. (2023). Fiziksel aktivite: Sağlıkta akademik başarıya. *Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*: 3(1): 43-55
- Gündoğdu C, Tüfekçi Ş. (2022). Güncel Yaklaşımlar Işığında Beden Eğitimi ve Spor. İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık.
- Halperin JM & Healey DM. (2011). The influences of environmental enrichment, cognitive enhancement, and physical exercise on brain development: Can we alter the developmental trajectory of ADHD. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*; 35; 621–634.
- Hattabi S, Forte, P, Kukic F, Bouden A. ve ark. (2022). A randomized trial of a swimming-based alternative treatment for children with attention deficit hyperactivity disorder. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 19, 16238.

- Hillman CH, Snook EM, Jerome GJ. (2003). Acute cardiovascular exercise and executive control function. *International Journal of Psychophysiology.*; 48:307–314.
- Hoza B, Smith AL, Shoulberg EK, Linnea KS, Dorsch TE. (2015). A randomized trial examining the effects of aerobic physical activity on attention-deficit/hyperactivity disorder symptoms in young children. *J Abnorm Child Psychol.* 43(4): 655–667.
- Ji C, Yang J. (2022). Effects of Physical Exercise and Virtual Training on Visual Attention Levels in Children with Autism Spectrum Disorders. *Brain Science*;12;41.
- Ji C, Yang J, Lin L, Chen S. (2022). Executive function improvement for children with autism spectrum disorder: A comparative study between virtual training and physical exercise methods. *Children*, 9, 507.
- Kaldırımcı M. (2022). Fiziksel aktivitenin yaşam memnuniyeti, depresyon, stres ve kaygı düzeyine etkisi. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Karaküçük S. (2012). Terapatik rekreasyon. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ketcheson L, Staples K, Pitchford EA, Loetzner F. (2021). Promoting positive health outcomes in an urban community-based physical activity intervention for preschool aged children on the autism spectrum. *Journal of autism and developmental disorders* 53:633-647
- Kumandaş S, Canpolat M. (2022). Temel pediatrik nöroloji: Tanı ve tedavi (Cilt.3). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Lee J, Chang SH, Jolin J. (2021). Developing social skills of children with autism spectrum disorder for physical activity using a movement-based program. *Journal of Motor Learning and Development*, 9, 95–108
- Marrin K, Drust B, Gregson W, Morris CJ, Chester N, Atkinson G. (2011). Diurnal variation in the salivary melatonin responses to exercise: Relation to exercise-mediated tachycardia. *European Journal of Applied Physiology*, 111, 2707–2714.
- Medina JA, Netto TL, Muszkat M, Botter D, Orbetelli R. (2010). Exercise impact on sustained attention of ADHD children, methylphenidate effects. *Attention Deficity Hiperactivity Disorder*, doi:10.1007.
- Memarmoghaddam M, Torbati, HT, Sohrabi, M, Mashhadi A, Kashi A. (2016). Effects of a selected exercise program on executive function of children with attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of Medicine and Life* Vol. 9, Issue 4, October-December
- Mullin AP, Gokhale A, Moreno-DE-Luca A, Sanyal S, Waddington JL, Faundez V. (2013). Neurodevelopmental disorders: mechanisms and boundary definitions from genomes, interactomes and proteomes. *Translational Psychiatry*, 3, e329; doi:10.1038/tp.2013.108.

- Nowak PF, Bozek A, Blukacz M. (2019). Physical activity, sedentary behavior, and quality of life among university students. *BioMed Research International*.
- Orhan R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 157-176.
- Pancar Z. (2023). Spor ve egzersiz metabolizmasına güncel bakış. İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık.
- Parenti I, Rabaneda LG, Schoen H, Novarino G. (2020). Neurodevelopmental disorders: From genetics to functional pathways. *trends in neurosciences*, August, Vol, 43, 8.
- Ramer JD, Santiago-Rodriguez ME, Davis CL, Marquez DX, Frazier SL., Bustamante EE. (2021). Exercise and academic performance among children with attention-deficit hyperactivity disorder and disruptive behavior disorders: A randomized controlled trial. *Pediatr Exerc Sci*; 32(3): 140–149.
- Richard AE, Lajiness-O'Neill R. (2015). Visual attention shifting in autism spectrum disorders. *J. Clin. Exp. Neuropsych*, 37, 671–687.
- Silva AP, Prado SOS., Scardovelli TA, Boschi SRMS, Campos LC, Frere AF. (2015). Measurement of the exercise on the Concentration of Individuals with ADHD. *Plos One*, doi:10.1371.
- Thapar A, Cooper M, Rutter M. (2017). Neurodevelopmental disorders. *Lancet Psychiatry*; 4: 339–46.
- Toscano CVA, Ferreira JP, Quinaud RT, Silva KMN, Carvalho HM, Gaspar JM. (2022). Exercise improves the social and behavioral skills of children and adolescent with autism spectrum disorders. *Front. Psychiatry* 13:1027799.
- Tse ACY. (2020). Brief report: Impact of a physical exercise intervention on emotion regulation and behavioral functioning in children with autism spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 50:4191–4198
- Tse ACY, Lee PH, Chan KSK, Edgar VB, Wilkinson-Smith A, Lai WHE. (2019). Examining the impact of physical activity on sleep quality and executive functions in children with autism spectrum disorder: A randomized controlled trial. *Autism*, Vol. 23(7) 1699–1710
- Veatch O, Sutcliffe J, Warren Z, Keenan B, Potter M, Malow B. (2017). Shorter sleep duration is associated with social impairment and comorbidities in ASD. *Autism Res.* 10:1221–38.
- Zhao M, Chen S. (2018). The effects of structured physical activity program on social interaction and communication for children with autism. *BioMed Research International*, doi:10.1155.

SPORDA İMGELEME: ENGELLİLER ÜZERİNE BİR BAKIŞ

Mert Mazhar ERDURAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2504-7978
- ❖ Mail: mert.erdurann@gmail.com

Cansu SELECİLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3945-3838
- ❖ Mail: cansuseleciler@gmail.com

KAYNAKLAR

- Acak M & Kaya O. (2015). İşitme engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 1-11.
- Akarçesme C. (2004). Voleybolda Müsabaka Öncesi Durumluk Kaygı ile Performans Ölçütleri Arasındaki İlişki. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Alıncak F. (2012). Ferdi ve Takım Sporlarıyla Uğraşan Bireylerin Strese Karşı Koyabilme Düzeylerinin Karşılaştırılması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Anshel MH. (2011). Psychology and sports: from theory to practice. Applied Psychology in Everyday Life, 21.
- Aslan Ş & Çalışkan T. (2017). Zihinsel engellilerde egzersiz ve sportif oyun programı öncesi ve sonrası öfke durumunun karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 19(1), 32- 40.
- Atay M. (1995). Engelli bireylerin benlik gelişiminde spor etkinliklerinin önemi. Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı. GSGM Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, 97-100.
- Bali A. (2015). Psychological factors affecting sports performance. International Journal of Physical Education, Sports and Health, 1(6), 92-95.
- Başer E. (1986). Uygulamalı spor psikolojisi. Ankara: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Beal-Alvarez J, Cannon JE. (2014). Technology intervention research with deaf and hard of hearing learners: Levels of evidence. American Annals of the Deaf, 158(5), 486-505.
- Beasley CR. (1982). Effects of a jogging program on cardiovascular fitness and working performance on mentally disabled adults. American Journal of Mental Deficiency, 86(6), 609-613.
- Brouwer J & Ludeke W. (1997). Felsefi açıdan engellilerde spor. Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara, 11-17.
- Çil H. (2021). Tekerlekli Sandalye Basketbol Branşı Oyuncularının Sporda İmgeleme Düzeylerinin İncelenmesi. Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karabük: Karabük Üniversitesi.

- Filgueiras A & Hall CR. (2017). Psychometric properties of the brazilian-adapted version of sport imagery questionnaire. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 30(1), 22.
- Gashüven Ö. (1998). Spor Psikolojisi Ders Notları, Ankara.
- Groff DG, Lundberg NR & Zabriskie RB. (2009). Influence of adapted sport on quality of life: perceptions of athletes with cerebral palsy. *Disability Rehabilitation*, 31(4), 318-326.
- Gür A. (2001). Özürlülerin sosyal yaşama uyum süreçlerinde sportif etkinliklerin rolü. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- İkizler C & Karagözoğlu C. (1997). Sporda başarının psikolojisi. (3. baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 119.
- Karademir T, Türkçapar Ü, Acak M & Eroğlu H. (2018). Bireysel ve takım sporu ile uğraşan sporcularda hayal etme biçimlerinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 92-102.
- Karageorghis CI & Terry PC. (2017). Spor psikolojisi-Inside sport psychology. (Erdal Demir, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kızıldağ E. (2007). Farklı Spor Branşlarındaki Sporcuların İmgeleme Biçimleri. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Kolayış H. (2002). Futbolcularda Zihinsel Hayal Etme Antrenmanının Kaygı Üzerine Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Konter E. (1998). Psikolojik hazırlığın teori ve pratiği. Ankara: Bağırman Yayınevi.
- Kuru E. (2000). Sporda psikoloji. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 11- 12.
- Loehr J. (1982). Mental toughness training for sports: Achieving athletic excellence. New York: Plume.
- McNeil DG, Spittle M & Mesagno C. (2019). Imagery training for reactive agility: Performance improvements for decision time but not overall reactive agility. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1-17.
- Mumford G. (2015). The mindful athlete: Secrets to pure performance. Parallax Press.
- Munroe-Chandler KJ & Hall CR. (2007). Psychological interventions in sport. (P. Crocker, Ed.). Introduction to sport psychology: A Canadian perspective In (184–213). Toronto: Pearson.

- Özer D. (2001). Engelliler için beden eğitimi ve spor. Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.
- Özerkan KN. (2004), Spor psikolojisine giriş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Siklos S & Kerns K. (2006). Assessing need for social support in parents of children with autism and down syndrome, *Journal of Autism Development Disorders* 36, 921– 933.
- Şengün M & Bulut M. (2020). Görme engellilerin yol hikâyeleri: İstanbul örneği. *Journal of International Social Research*, 13(75).
- Tiryaki Ş. (2000). Spor psikolojisi, kavramlar, kuramlar ve uygulamalar. Ankara: Eylül.
- Voight M. (2013). Orff music therapy: History, principles and further development. *Approaches: Music therapy and special music education. Special Issue* 5(2), 97-105.
- Watt AP, Klep D & Morris A. (2018). Psychometric analysis of the sport imagery ability measure. *Journal of Physical Education and Sport*, 18(1), 138-148.
- Wilson PE & Clayton GH. (2010). Sports and disability. *PM&R* 2(3), 46-54.
- Yetim A. (2000). Sosyoloji ve spor. Ankara: Topkar Matbaacılık.

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER İÇİN SPOR TEŞKİLATLARI/FEDERASYONLARI

Gamze ÜNALDI

- ❖ Kurum Bilgisi: Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7412-6798
- ❖ Mail: gamzeunaldi@artvin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akgül, H. (2010). Otizimli Çocuklara Fotoğraflı Etkinlik Çizelgesi Takip Etme Becerisi Kazandırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ataman, A. (2003). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2006). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Birkan, B. (2009). Genel Eğitim Okullarında Özel Eğitim Gerektiren Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Editör: Akçamete, G. A., Ankara: Kök Yayıncılık, Otizmi Olan Çocuklar ve Eğitimi, 503-526.
- Büyük Öztürk, Ş., Çakmak, K.E., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2013). Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demir, K. (2008). Bütünleştirilmiş Öğretim Programının İşbirliğine Dayalı ve Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımıyla Uygulanmasının Etkililiği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Demir, G. and Ilhan, E. (2020). Engelli Sporcularda Spora Katılım Motivasyonu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 1(21), 49-69.
- Enç, M. (1973). Üstün Beyin Gücü. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. Ankara.
- Ergun, N., Bayramlar, K. K. (2011). Engelsiz Bir Yaşam İçin Egzersiz ve Spor, Ankara: Merdiven Tanıtım, 84-88
- Girişmen, G. (2017b). Başaranlar nasıl başarıyor. Limitsiz Spor Dergisi, 15-18.
- Glesne, C. (2013). Nitel Araştırmaya Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Horner, J.S. (1977) Chebyshev Polynomials in the Solution of Ordinary and Partial Differential Equations. Doctor of Philosophy Thesis, Department of Mathematics, University of Wollongong, Wollongong. <http://ro.uow.edu.au/theses/1543>
- Kalyon, T. A. (1997). Özürlülerde Spor (1.Basım) Ankara: Bağrgan Yayımevi, 57-59.
- Kara, E., Baci, G., Tatar, S. (2020). Fiziksel Engelli Sedanter Bireyler İLe Aktif Spor Yapan Fiziksel Engelli Bireylerin Yaşam Doyum Düzeylerinin Karşılaştırılması. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 2(5), 154-165.

- Kırcaali-İftar, G. ve Tekin, E. (1997). Tek- denekle Araştırma Yöntemleri. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Kuş, E. (2006). Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Mudyahoto, T. and Gondo, T. (2021). Disability and Sport., 130-147.
- MEB. (1991). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, Resmî Gazete, 6.1.2011/27807
- MEB. (2013). Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, http://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/index.html, Erişim Tarihi: 11.07.2023.
- Özrürlüler Şurası, (2000). Özrürlüler idaresi Başkanlığı. Özrürlüler Şurası, (2000). Özrürlüler idaresi Başkanlığı
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar ve Çözümler: Özel Eğitim Örneği. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, S. 6 (2), 189-226.
- Punch, F. K. (2011). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Vuran, S. ve Gül, O. S. (2012). Özel Eğitim Alanında Görev Yapan Eğitimcilerin İşbaşında Eğitimi: Ayrık Denemelerle Öğretim Formatında Eşzamanlı İpucu Stratejilerinin Kullanımı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(3), 209-211
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YÖK. (2013). <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz>, Erişim Tarihi: 11.07.2023.

PARALİMPİK SPORCULARDA MENTAL GELİŞİMİN ÖNEMİ

Murat Yalçın BEŞİKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0260-1526
- ❖ Mail: yalcin.besiktas@fbu.edu.tr

Mustafa Serdar TEREKLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4775-2798
- ❖ Mail: mustafa.terekli@fbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Berger, R. J. (2008). Agency, structure, and the transition to disability: A case study with implications for life history research. *The Sociological Quarterly*, 49(2), 309-333.
- Brittain, I. (2010). *The Paralympic Games Explained*, pp. 106–121. Routledge, London.
- . Campbell E ve Jones G. (2002). Sources of stress experienced by elite male wheelchair basketball players. *Adapt Phys Activ Q* 19(1): 82–99.
- Carron, A.V., Hausenblas, H., & Eys, M.A. (2005). *Group dynamics in sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Cox RH ve Davis RW. (1992). Psychological skills of elite wheelchair athletes. *Palaestra* 8(3): 16–21
- David, W. (2017). "Los Angeles makes deal to host 2028 Summer Olympics". *Los Angeles Times*. 22 Eylül 2017).
- D. Dieffenbach, K., A. Statler, T. (2012). More similar than different: the psychological environment of paralympic sport, *Journal of Sport Psychology in Action*, 3 (2), 109-118.
- Dunn, D.S. (2000). Social psychological issues in disability. In: R. Frank & T.R. Elliott (eds.) *Handbook of Rehabilitation Psychology*, pp. 564–584. American Psychological Association, Washington, DC.
- Ferreira, J. P., Chatzisarantis, N., Gaspar, P. M. and Campos, M. J. 2007. Precompetitive anxiety and self-confidence in athletes with disability. *Perceptual Motor Skills*, 105: 339–346.
- Fifer, A., Henschen, K., Gould, D., & Ravizza, K. (2008). What works when working with athletes. *The Sport Psychologist*, 22(3), 356–377.
- Guttmann, L. (1976). *Textbook of Sport for the Disabled*. University of Queensland Press, St. Lucia, Australia.
- Hanrahan, S. J. 2007. "Athletes with disabilities". In *Handbook of sport psychology*, 3rd ed., Edited by: Tenenbaum, G. and Eklund, R. C. 845–858. Hoboken, NJ: John Wiley
- Henschen, K., Horvat, M. and Roswal, G. 1992. Psychological profiles of the United States wheelchair basketball team. *International Journal of Sport Psychology*, 23: 128–137.
- Holland, M.J. G., Woodcock, C., Cumming, J., & Duda, J.L. (2010). Mental qualities and employed mental techniques of young elite team sport athletes. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 4(1), 19–38.

- Huang, C. and Brittain, I. (2006). Negotiating identities through disability sport. *Sociology of Sport Journal*, 23: 352–375.
- International Paralympic Committee. Classification – Introduction. 2012; Available at: [www.paralympic.org/Classification/ Introduction](http://www.paralympic.org/Classification/Introduction). Accessed 25 April 2012
- Martin J.J. ve Wheeler GD. (2011). Psychology. In: Vanlandewijck Y, Thompson WR, ed. *The Paralympic athlete: Handbook of sports medicine and science*. Oxford: Wiley, 2011: 116–134).
- Mohammad V.M, Mousavib A ve Mohammadic F (2021). Psychological Characteristics of Iranian Para-athletes, *International Journal of Motor Control and Learning*, 3(3) 46-56
- Morris, T., Spittle, M., Watt, P., A. (2005). *Imagery in Sport*, Human Kinetics.
- Philip Jefferies,P., Gallagher P. Ve Simon Dunne, S (2012). The Paralympic athlete: a systematic review of the psychosocial literature. *Prosthetics and Orthotics International* 36(3) 278–289 © The International Society for Prosthetics and Orthotics
- Peers, D. (2012). Interrogating disability: The (de)construction of a recovering Paralympian. *Qualitative Research in Sport and Exercise*, 4(2), 175-188.
- Perreault, S. and Vallerand, R. (2007). A test of self-determination theory with wheelchair basketball players with and without disability. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 24: 305–316.
- Powell, A. J., & Myers, T. D. (2017). Developing Mental Toughness: Lessons from Paralympians. *Frontiers in Psychology*, 8, 1270. <http://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01270>
- Thomas, N. and Smith, A. 2009. *Disability, sport and society: An introduction*, London, UK: Routledge.
- The Significance Of Sport In The Rehabilitation Of The Disabled, International Congress, 1956.

ENGELSİZ SPOR DART

Mert Mazhar ERDURAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi,
Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2504-7978
- ❖ Mail: mert.erdurann@gmail.com

Hedef belirleme kuramı konusunda ilk araştırmaları endüstriyel alanda yapmıştır. Son zamanlarda ise spor ve egzersiz alanında da çalışmalar yaptığı görülmüştür. Bu kuramın, özel belirlenmiş hedeflerin performans üzerine, hedefsiz olan şartlardan daha etkili olması en önemli sayılıstır (Locke & Lathaam, 1985). Etkili tekniklerden birisi olan hedef belirleme, sporda çalışmanın kalitesini artırır ve bireyin beklentilerini ortaya çıkartarak becerinin üzerinde ısrar ve çabasını sürdürmek amacıyla kullanılır. Her bireyin yarışma süresince kendine belirlemiş olduğu çeşitli hedefleri mevcuttur. Yarışma yönelimi olan bireyler için başarı ve yeterli olmak oldukça önem arz eder. Bu bireylerin hedefi iyi performans ve kazanmadır (Vealey, 1986).

Dart sporunda da doğru çalışma, düzenli ve etkili bir program ve süreklilik devam ettikçe, odaklanma, dikkat eksikliği, el-göz koordinasyonu, duygu durumları, özgüven ve kendini gerçekleştirme gibi birçok özellik daha iyi bir hal alacak ve birey bu sporla kendini rehabilite etmiş olacaktır. Bu yüzden dart sporu herhangi bir engeli kabul etmeyin, engel ya da engelsiz diye ayırım yapmayan herkesin oynayabileceği bir spor dalıdır.

KAYNAKLAR

- Acak M, Ilgın A & Erhan S. (1997). Beden eğitimi ve öğretmeninin el kitabı. Malatya: Dünya Ambalaj San. Tic. A.Ş.
- Chaplin P. (2007). Dart tarihi. (07.08.2023: <http://www.patrickchaplin.com/Darts.htm>).
- Darts 501. (2004). A brief history of darts. (07.08.2023: <https://www.darts501.com/History.html>).
- Duffy LJ, Baluch B & Ericsson KA. (2004). Dart performance as a function of facets of practice amongst Professional and amateur men and women players. *International Journal of Sport Psychology*, 35, 232-245.
- Harrows (2016). History of darts from harrows, UK. (07.08.2023: <http://www.harrowsdarts.com/harrows-world/history-darts>).
- Hartleyaj (2003). Dartın kısa tarihi. (07.08.2023: <http://www.the-site.name/alansdartssite/pages/history-darts.htm>).
- Kalyon TA. (1997). Özürlülerde spor. Ankara: Bağırın Yayınevi.

- Kehoe R & Rice M. (2016). Reality, virtual reality, and imagery: Quality of movement in novice dart players. *British Journal of Occupational Therapy*, 79(4), 244–251.
- Kramer A. (2013). *The ultimate book of darts: A complete guide to games, gear, terms, and rules*. Austin: Big Bill's Books.
- Locke EA & Latham GP. (1985). The application of goal setting to sports. *Journal of Sport Psychology*, 7, 205-222.
- Low GR & Nelson DB. (1994). *Good darts: Improving your game with psychological and self-mastery skills*. Good Darts Press, 2-7.
- Mastro JV, Johnston PK, Coggins III PE (2017). Darters: Who needs vision? *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 88(7), 37-43.
- Ortopedik Özürlüler (2007). *Başbakanlık aile ve sosyal araştırmalar genel müdürlüğü aile eğitim rehberi*. Ankara.
- Özkan İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etmenler. *Düşünen Adam*, 7(3), 4-9.
- Professional Darts Players Association (2015). 2015 history of darts. (08.08.2023: <https://www.pdpa.co.uk/statistics/history/>).
- Sahle Y, Hutchings WK, Braun DR, Sealy JC, Morgan LE, Negash A & Balemwal A. (2015). Earliest stone-tipped projectiles from the ethiopian rift date to > 279,000 years ago. *PlosOne*, 10(4), 1-9.
- Shafizadeh M, Platt GK & Bahram A (2013). Effects of focus of attention and type of practice on learning and self-efficacy in dart throwing. *Percept Motor Skills*, 117(1), 1224-34.
- Shiraki Y, Yamamoto S, Kushiro K. (2015), Effects of different modes of preparatory motion on dart-throwing performance. *Comprehensive Psychology*, 4(1), 12.
- Söğüt M. (2006). *Sporun Bedensel Engellilerin Sosyalleşmesi Üzerine Etkisi*. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mersin
- Şahin HM. (2006). *Beden eğitimi ve spor sözlüğü*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Türkiye Bocce Bowling ve Dart Federasyonu (TBBDF). (2020). *Dartın tarihçesi*. (08.08.2023: http://www.tbbdf.gov.tr/dart_1).
- Vealey RS. (1986). Conceptualization of sport confidence and confidence and competitive orientation: Preliminary investigation and instrument development. *Journal of Sport Psychology*, 8, 221-246.

SAĞLIK & BİLİM 2023:
ÇOCUK HEMŞİRELİĞİNDE
KANITA DAYALI UYGULAMALAR
-II-

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah SARMAN

SAĞLIK & BİLİM 2023:
Çocuk Hemşireliğinde Kanıta Dayalı Uygulamalar-II

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah SARMAN
ORCID (0000-0002-5081-4593)

ISBN 978-625-6504-99-8
E-ISBN 978-625-6796-00-3
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202327>
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Çocuk Hemşireliğinde Kanıta Dayalı Uygulamalar-II
SARMAN, Abdullah

1. Basım, 110s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Bilim 2. Çocuk 3. Hemşirelik 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

KANIT, KANIT DÜZEYLERİ VE KANITA DAYALI UYGULAMALAR	7
<i>Ebru YILDIZ KARADENİZ</i>	

BÖLÜM 2:

KANITA DAYALI UYGULAMA BASAMAKLARI	17
<i>Nurten TERKEŞ</i>	

BÖLÜM 3:

YENİDOĞANLARDA AĞRI YÖNETİMİNDE KULLANILAN KANIT TEMELLİ HEMŞİRELİK UYGULAMALARI	27
<i>Sinem YALNIZOĞLU ÇAKA, Sümeyra TOPAL</i>	

BÖLÜM 4:

PRETERM YENİDOĞANLARDA HİPOTERMİ YÖNETİMİNDE KULLANILAN KANITA DAYALI UYGULAMALAR	47
<i>Ayşe Sevim AKBAY KISA</i>	

BÖLÜM 5:

YENİDOĞAN BANYOSU VE KANITA DAYALI HEMŞİRELİK UYGULAMALARI	63
<i>Serap ÖZDEMİR</i>	

BÖLÜM 6:

5 YAŞ ALTI ÇOCUKLARDA ATEŞ YÖNETİMİ: KANITA DAYALI UYGULAMALAR	77
<i>Feyza KÜÇÜK</i>	

BÖLÜM 7:

YENİDOĞAN VE ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE AŞILAMA	93
<i>Nurgül KAPLAN, Ebru SADIÇ, Abdurrahim UYANIK</i>	

KANIT, KANIT DÜZEYLERİ VE KANITA DAYALI UYGULAMALAR

Ebru YILDIZ KARADENİZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9327-0653
- ❖ Mail: ebruyildiz@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alving BE, Christensen JB, Thrysøe L. (2018). Hospital nurses' information retrieval behaviours in relation to evidence based nursing: a literature review. *Health Information and Libraries Journal*, 35(1), 3-23.
- Akobeng AK. (2005). Principles of Evidence Based Medicine. *Arch Dis Child*, 90(8):837-40.
- Babaoğlu MÖ, Yaşar Ü, Dost T ve ark. (2009). Kanıta Dayalı Tıp: Kavramlar, Örnekler ve Görüşler. *Turkiye Klinikleri J Med Sci*, 29(5):1298-305
- Bissett K. (2021). Evidence-Based Practice: Context, Concerns, and Challenges. In Dang, D., Dearholt, S. L., Bissett, K., Ascenzi, J., & Whalen, M. (Eds.), *Johns Hopkins evidence-based practice for nurses and healthcare professionals: Model and guidelines* (pp. 3-9). Sigma Theta Tau.
- Camargo FC, Iwamoto HH, Galvão CM, Pereira GDA, Andrade RB, Masso GC. (2018). Competences and barriers for the evidence-based practice in nursing: an integrative review. *Revista Brasileira De Enfermagem*, 71, 2030-2038.
- Cheng, L., Feng, S., & Hu, Y. (2017). Evidence-based nursing implementation in mainland China: a scoping review. *Nursing outlook*, 65(1), 27-35.
- Dagne AH, Beshah MH. (2021). Implementation of evidence-based practice: the experience of nurses and midwives. *Plos One*, 16(8), e0256600. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256600>
- De Steiger RN. (2020). Best evidence, but does it really change practice? *BMJ Quality and Safety*, 29(5), 358-360. <https://doi.org/10.1136/bmjqs-2019-010513>
- Dockham B, Schafenacker A, Yoon H, Ronis DL, Kershaw T, Titler MG. et al. (2016). Implementation of a psychoeducational program for cancer survivors and family caregivers at a cancer support community affiliate: a pilot effectiveness study. *Cancer Nursing*, 39(3),169–180.
- Dontje, K., & Coenen, A. (2011). Mapping evidence-based guidelines to standardized nursing terminologies. *CIN: Computers, Informatics, Nursing*, 29(12), 698-705.
- Dotson JA, Roll JM, Packer RR, Lewis JM, McPherson S, Howell D. (2014). Urban and rural utilization of evidence-based practices for substance use and mental health disorders. *Journal of Rural Health*, 30(3), 292–299
- Durmaz M, Burucu R. (2019). Ameliyat Sonrası Bulantı ve Kusmayı Önlemede Kullanılan Farmakolojik Olmayan Yöntemlerin Kanıt

Düzeyleri. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 4(3), 97–104.

- Fridman M, Frederickson K. (2014). Oncology nurses and the experience of participation in an evidence-based practice project. *Oncology Nursing Forum*, 41(4), 382–388.
- Glaser, A., & Townsend, A. B. (2019). Determining the level of evidence: experimental research appraisal. *Nursing Critical Care*, 14(6), 22-25. Doi: 10.1097/01.CCN.0000580120.03118.1d
- Houde S.C. (2021). The Systematic Review of the Literature: A Tool for Evidence-Based Policy, *Journal of Gerontological Nursing*, 35(9):9–12. <https://doi.org/10.3928/00989134-20090731-05>
- Huic M. (2008). Evidence-based medicine and clinical practice. *Acta Medica Academica*, 37(1):29-37
- Johnson, B. T., & Hennessy, E. A. (2019). Systematic reviews and meta-analyses in the health sciences: Best practice methods for research syntheses. *Social Science & Medicine*, 233, 237-251.
- Kim SC, Stichler JF, Ecoff L, Brown CE, Gallo AM, Davidson JE. (2016). Predictors of evidence-based practice implementation, job satisfaction, and group cohesion among regional fellowship program participants. *Worldviews on Evidence-based Nursing*, 13(5), 340–348.
- Kim SC, Ecoff L, Brown CE, Gallo AM, Stichler JF, Davidson JE. (2017). Benefits of a regional evidence-based practice fellowship program: A test of the ARCC Model. *Worldviews on Evidence-based Nursing*, 14(2), 90–98.
- LoBiondo-Wood, G. (2019). Observational Studies. In LoBiondo-Wood, G., Haber, J., & Titler, M. G. (Eds.), *Evidence-based practice for nursing and healthcare quality improvement (Part II, Chapter 7, pp. 83-93)*. Elsevier Health Sciences.
- Melnyk BM, Fineout-Overholt E. (2015). Making the case for evidence-based practice and cultivating a spirit of inquiry. *Evidence-based practice in nursing & healthcare: A guide to best practice (3rd ed., pp. 6-7)*. Philadelphia, PA: Wolters Kluwer.
- Melnyk BM. (2017). The foundation for improving healthcare quality, patient outcomes, & costs with evidence-based practice. In B. M. Melnyk, L. Gallagher-Ford, & E. Fineout-Overholt (Eds.), *Implementing the evidence-based practice competencies in healthcare. A practice guide for improving quality, safety & outcomes (pp. 3–18)*. Indianapolis, IN: Sigma Theta Tau International

- Melnyk BM, Fineout-Overholt E, Giggleman M, Cruz R. (2010). Correlates among cognitive beliefs, EBP implementation, organizational culture, cohesion and job satisfaction in evidence-based practice mentors from a community hospital system. *Nursing Outlook*, 58(6), 301–308.
- Melnyk BM, Orsolini L, Tan A, Arslanian-Engoren C, Melkus GD, Dunbar-Jacob, et al. (2017). A National Study Links Nurses' Physical and Mental Health to Medical Errors and Perceived Worksite Wellness. *Journal of Occupational & Environmental Medicine*, 60(2), 126-131.
- Melnyk, B. M., & Fineout-Overholt, E., eds.(2019). *Evidence-based practice in nursing & healthcare: A guide to best practice*, 4th ed. Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Polit DF, Beck CT. (2017). *Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice* (10th ed.). Wolters Kluwer Health
- Polit DF, Beck CT. (2018). *Essentials of Nursing Research: Appraising Evidence for Nursing Practice*. (9th ed.). Wolters Kluwer Health.
- Steglitz J, Warnick JL, Hoffman SA, Johnston W, Spring B. Evidence-based practice. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2015;8:332–8.)
- Sullivan-Bolyai, S. & Bova, C. (2019). Intervention Studies. In LoBiondo-Wood, G., Haber, J., & Titler, M. G. (Eds.), *Evidence-based practice for nursing and healthcare quality improvement* (Part II, Chapter 6, pp. 68-82). Elsevier Health Sciences.
- Sackett D, Straus S.E, Richardson W.S, et al. *Evidence-based medicine How to practice and teach EBM*. London: Churchill Livingstone;2000
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2023). Kanıt nedir? 25.06.2023: <https://sozluk.gov.tr/>
- Woragidpoonpol, P., Yenbut, J., Picheansathian, W., & Klunklin, P. (2013). Effectiveness of non-pharmacological interventions in relieving children's postoperative pain: a systematic review. *JBIC Evidence Synthesis*, 11(10), 117-156.

KANITA DAYALI UYGULAMA BASAMAKLARI

Nurten TERKEŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Sağlık Yüksekokulu, Burdur/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1644-8382
- ❖ Mail: nurtenterkes@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bozoğulları N. (2022). Diş sağlığı ve beslenme. (Ed. Hatice Baygut), Sağlık & Bilim 2022 Beslenme-I içinde (25-35). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Çiçek H. (2021). Epigenetik ve beslenme. (2. Baskı). (Eflin Yavaş, Çev. Ed.). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Amonette WE, Kirk LE, William J, Kraemer. (2016). Evidence-based practice in exercise science: The six-step approach. Human Kinetics.
- da Costa Santos CM, de Mattos Pimenta CA, Nobre MR. (2007). The pico strategy for the research question construction and evidence search. Rev Lat Am Enfermagem, 15(3), 508-511.
- Davies KS. (2011). Formulating the evidence based practice question: A review of the frameworks. Evidence Based Library and Information Practice, 6 (2), 75-80.
- Fineout-Overholt E., Mazurek Melnyk B, Stillwell SB, Williamson KM. (2010). Evidence- based practice step by step: Critical appraisal of the evidence: part I. AJN The American Journal of Nursing, 110(7), 47-52.
- Gallagher-Ford L, Fineo-Ut-Overholt E, Mazurek Melnyk B, Stillwell S. (2011). Evidence-based practice step-by-step: Implementing an Evidence-based Practice Change. American Journal of Nursing, 111(3), 54-60
- Güneş Ü. (2017). Hemşirelikte kanıta dayalı uygulama sürecinin adımları, Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, 9, 171-187.
- Hoffmann T, Bennett S, Del Mar C. (2013). Introduction to evidence-based practice. Evidence-based practice across the health professions, 1-15.
- Kahveci Ceylan B, Mete M. (2023). Kanıta dayalı hemşirelik kavramı ve kanıt niteliği oluşturan durumlar, Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi, 15, 121-132.
- McNeece CA, Thyer BA. (2004). Evidence-based practice and social work. Journal of Evidence-Based Social Work, 1(1), 7-25.
- Melnyk BM, Fineout-Overholt E, Stillwell SB, Williamson KM. (2010). Evidence-based practice: step by step: the seven steps of evidence-based practice. AJN The American Journal of Nursing, 110 (1), 51-3.
- Parrish DE, Rubin A. (2012). Social workers' orientations toward the evidence-based practice process: a comparison with psychologists and licensed marriage and family therapists. Social Work, 57(3), 201-10.

- Polat G, (2007). Kanıta dayalı sosyal hizmet uygulaması. Sağlık ve Toplum Dergisi, 17 (3), 34-42.
- Seçginli S. (2014). Hemşirelik araştırma kullanımı ve kanıta dayalı uygulamalar. İçinde: S Erdoğan, N Nahcivan, MN Esin. eds. Hemşirelikte Araştırma; Süreç, Uygulama ve Kritik. 1. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi; s:335-358.
- Uysal EK, Uçak NÖ. (2013). Tıp akademisyenlerinin kanıta dayalı bilgi gereksinimleri ve bilgi arama davranışları. Bilgi Dünyası, 14(1), 37-61.
- Yılmaz E, Çöl M. (2014). Kanıta dayalı tıp. Journal of Clinical and Analytical Medicine, 5(6), 537-542.

YENİDOĞANLARDA AĞRI YÖNETİMİNDE KULLANILAN KANIT TEMELLİ HEMŞİRELİK UYGULAMALARI

Sinem YALNIZOĞLU ÇAKA

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1572-7013
- ❖ Mail: sinem.caka@kocaeli.edu.tr

Sümeyra TOPAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Kahramanmaraş/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6316-4043
- ❖ Mail: sumeyra.topal@istiklal.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akcan E, Yiğit, R. (2015). Prematüre Bebek Ağrı Profili: Türkçe Geçerlilik ve Güvenirliliği. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 29(3), 97-102.
- American Academy of Pediatrics & American Pain Society, (2001). The Assessment and Management of Acute Pain in Infants, Children, and Adolescents. *Pediatrics*, 108(3), 793-797.
- Baharloo F, Marofi M, Abdeyazdan Z. (2017). Effect of Environmental and Behavioral Interventions on Pain Intensity in Preterm Infants for Heel Prick Blood Sampling in the Neonatal Intensive Care Unit. *Iran J Nurs Midwifery Res*, (5):388-391.
- Breivik H, Borchgrevink PC, Allen SM, Rosseland LA, Romundstad L, Breivik Hals, EK, Stubhaug A. (2008). Assessment of pain. *British Journal of Anaesthesia*, 101(1), 17-24.
- Büyükönenç L, Kılıçarslan Törüner E. (2013). Çocukluk Yaşlarda Ağrı ve Hemşirelik Yönetimi. Z. Conk, Z. Başbakkal, H. Bal Yılmaz, & B. Bolışık (Ed.), *Pediatric Hemşireliği* (ss. 885-901). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Carbajal R, Veerapen S, Couderc S, Yugie M, Ville Y. (2003). Analgesic effect of breast feeding in term neonates: randomised controlled trial. *BMJ*, 326(4), 1-5.
- Cealie I, de Wildt, SN, van Dijk M, van den Berg MMJ, van den Bosch GE, Duivenvoorden HJ, Tibboel D. (2013). Effect of Intravenous Paracetamol on Postoperative Morphine Requirements in Neonates and Infants Undergoing Major Noncardiac Surgery A: Randomized Controlled Trial. *JAMA*, 309(2), 149-154.
- Cirik VA, Efe E. (2020). The effect of expressed breast milk, swaddling and facilitated tucking methods in reducing the pain caused by orogastric tube insertion in preterm infants: A randomized controlled trial. *International Journal of Nursing Studies*, 104, 103532
- Cloherly JP, Eichenwald EC, Hansen AR, Stark A R. (2014). *Neonatoloji El Kitabı* (M. Yurdakök, Çev.). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.
- Eckman M. (2011). *Professional Guide to Pathophysiology* (3rd Ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Elçigil A. (2011). Çocuğun Ağrısının Yönetiminde Pediatri Hemşiresinin Karar Vermesini Etkileyen Faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 4(1), 48-53.

- Embarek-Hernández, M., Güeita-Rodríguez, J., & Molina-Rueda, F. (2022). Multisensory stimulation to promote feeding and psychomotor development in preterm infants: A systematic review. *Pediatrics & Neonatology*.
- Erkut Z, Yildiz S. (2017). The effect of swaddling on pain, vital signs and crying duration during heel lance in newborns. *Pain Management Nursing*, 18(5), 328-336.
- Fishma S, Ballantyne J, Rathmell JP. (Eds.) (2010). *Bonica's Management of Pain*. United States of America: Lippincott Williams & Wilkins.
- Fitri SYR, Lusmilasari L, Juffrie M, Bellieni CV. (2020). Modified sensory stimulation using breastmilk for reducing pain intensity in neonates in Indonesia: A randomized controlled trial. *Journal of Pediatric Nursing*, 53, e199-e203.
- Francisco, A. S. P. G., Montemezzo, D., dos Santos Ribeiro, S. N., Frata, B., Menegol, N. A., Okubo, R., ... & Sanada, L. S. (2021). Positioning effects for procedural pain relief in NICU: systematic review. *Pain Management Nursing*, 22(2), 121-132.
- Gardner SL, Enzman-Hines M, Dickey L A. (2011). *Pain and Pain Relief*. S.L. Gardner, B.S. Carter, M. Enzman-Hines, J.A. Henandez (Eds.), *Merenstein & Gardner's Handbook of Neonatal Intensive Care (7th Ed.)* (pp.223-261). United States of America: Mosby Elsevier.
- Gray L, Watt L, Blass EM. (2000). Skin-to-Skin Contact Is Analgesic in Healthy Newborns. *Pediatrics*, 105(1), 1-6.
- International Association for the Study of Pain (2011). *Acute Pain Management in Newborn Infants*. *Pain Clinical Updates*.
- Johnston CC, Filion F, Campbell-Yeo, M, Goulet C, Bell L, McNaughton K, Walker, CD. (2008). Kangaroo mother care diminishes pain from heel lance in very preterm neonates: A crossover trial. *BMC Pediatrics*, 8(13), 1-9.
- Johnston CC, Stevens B, Pinelli J, Gibbins S, Filion F, Jack A, Steele S, Veilleux A. (2003). Kangaroo Care is Effective in Diminishing Pain Response in Preterm Neonates. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 157, 1084-1088.
- Kostak MA, Inal S, Efe E, Yılmaz HB, Senel Z. (2015). Determination of methods used by the neonatal care unit nurses for management of procedural pain in Turkey. *Methods*, 65(526)
- Liu J, Fang S, Wang Y, Gao L, Xin T, Liu Y. The effectiveness of massage interventions on procedural pain in neonates: A systematic review and meta-analysis. *Medicine (Baltimore)*. 2022 Oct 14;101(41):e30939.

- Maitre NL, Arnon S. (2020). Music therapy for neonatal stress and pain—music to our ears. *Journal of Perinatology*, 40(12), 1734-1735.
- Marín Gabriel M.Á., del Rey Hurtado de Mendoza B., Jiménez Figueroa L., Medina V., Iglesias Fernández, B., Vázquez Rodríguez, M., & Medina Malagón, L. (2013). Analgesia with breastfeeding in addition to skin-to-skin contact during heel prick. *Archives of Disease in Childhood - Fetal and Neonatal Edition*, 98, 499-503.
- Mebed MH. (2016). Effect of foot massage on pain responses to heel stick in preterm infants. *Med. J. Cairo Univ*, 84(2), 25-31.
- Pinheiro da Motta GC, Schardosim JM, Chollopetz da Cunha ML. (2015). Neonatal Infant Pain Scale: Cross-Cultural Adaptation and Validation in Brazil. *Journal of Pain and Symptom Management*, 50(3), 394-401.
- Pölkki T, Korhonen A. The effectiveness of music on pain among preterm infants in the neonatal intensive care unit: a systematic review. *JBI Libr Syst Rev*. 2012;10(58):4600-4609.
- Popowicz, H., Kwiecień-Jaguś, K., Mędrzycka-Dąbrowska, W., Kopec, M., & Dyk, D. (2022). Evidence-Based Nursing Practices for the Prevention of Newborn Procedural Pain in Neonatal Intensive Therapy—An Exploratory Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12075.
- Puchalski M, Hummel P. (2002). The Reality of Neonatal Pain. *Advances in Neonatal Care*, 2(5), 233-247.
- Şen E, Manav G. (2020). Effect of kangaroo care and oral sucrose on pain in premature infants: a randomized controlled trial. *Pain management nursing*, 21(6), 556-564.
- Shah PS, Herbozo C, Aliwalas LL, Shah VS. (2012). Breastfeeding or breast milk for prosedural pain in neonates. *Cochrane Library*, CD004950.
- Stevens BJ, Gibbins S, Yamada J, Dionne K, Lee G, Johnston C, Taddio A. (2014). The Premature Infant Pain Profile-Revised (PIPP-R) Initial Validation and Feasibility. *The Clinical Journal of Pain*, 30(3), 238-243.
- Ting B, Tsai CL, Hsu WT, Shen ML, Tseng PT, Chen DT, Su KP, Jingling L. Music Intervention for Pain Control in the Pediatric Population: A Systematic Review and Meta-Analysis. *J Clin Med*. 2022 Feb 14;11(4):991.
- Wang F, Zhang Q, Ni ZH, Lv HT. (2022). Effects of kangaroo care on pain relief in premature infants during painful procedures: A meta-analysis. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 27(4), e12390.

Zeraati H, Shahinfar J, Behnam Vashani H, Reyhani T. (2016). Effect of Multisensory Stimulation on Pain of Eye Examination in Preterm Infants. *Anesth Pain Med.* 2016 Dec 7;7(1): e42561.

PRETERM YENİDOĞANLARDA HIPOTERMİ YÖNETİMİNDE KULLANILAN KANITA DAYALI UYGULAMALAR

Ayşe Sevim AKBAY KISA

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1830-1894
- ❖ Mail: ayse.sevim.32@gmail.com

KAYNAKLAR

- Altan, U. (2019). Bulut Tabanlı Çoklu Akıllı Kuvöz İzleme Sistemi Tasarımı (Master's thesis, İskenderun Teknik Üniversitesi/Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü/Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı).
- Brown HK, Speechley KN, Macnab J, Natale R, & Campbell MK. (2013). Neonatal Morbidity Associated With Late Preterm and Early Term Birth: The Roles of Gestational Age and Biological Determinants Of Preterm Birth. *International Journal of Epidemiology*, dyt251.
- Codaro T, Phalen AG, Zukowsky K. (2012). Hypothermia and Occlusive Skin Wrap in the Low Birth Weight Premature Infant. *Newborn and Infant Nursing Reviews*. 12(2):78-85
- Chang HY, Sung YH, Wang SM, Lung HL, Chang JH, Hsu CH. ... & Hung HF. (2015). Short-And Long-Term Outcomes in Very Low Birth Weight Infants with Admission Hypothermia. *PloS one*, 10(7), e0131976.
- Çağlar S. (2011). “Preterm bebeklerde doğum sonrası gelişen hipotermiyi önlemeye yönelik uygulanan girişimlerin etkinliği”, Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik HT. (2019). Prematüre ve Zamanında Doğan Yenidoğanlarda Timpanik, Aksiller ve Rektal Vücut Sıcaklığı Ölçümlerinin Karşılaştırılması. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 13(2), 63-66.
- Demtse, A. G., Pfister, R. E., Nigussie, A. K., McClure, E. M., Ferede, Y. G., Tazu Bongor, Z., ... & Muhe, L. M. (2020). Hypothermia in Preterm Newborns: Impact on Survival. *Global Pediatric Health*, 7:1-8. 2333794X20957655.
- Demirarslan, E. (2015). “Total Diz Artroplastisi Yapılan Hastalarda Ameliyat Sonrası Hipotermi Kontrolünde Yün Battaniye ile Birlikte Elektrikli Battaniye Kullanımının Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Flenady VJ, Woodgate PG. (2003). Radiant Warmers Versus Incubators for Regulating Body Temperature in Newborn Infants. *Cochrane Database Syst Rev*; 4:CD000435
- Gergin A, Atansay B. (2023). Yenidoğan Hemşireliğinde Hipotermi ve Kanıta Dayalı Uygulamalar. Sarman A. (Editör) SAĞLIK & BİLİM 2023: Çocuk Hemşireliğinde Kanıta Dayalı Uygulamalar İçinde. 1. BASIM. Efeakademi Yayınları. İstanbul. 7-24

- İmamoğlu EY. (2018). Yenidoğanda Ateş ve Hipotermiye Yaklaşım. Klinik Tıp Aile Hekimliği, 10(4). 200-204
- Jani P, Mishra U, Buchmayer J, Walker K, Gözen D, Maheshwari R. ... & Satardien M. (2023). Thermoregulation and Golden Hour Practices in Extremely Preterm Infants: An International Survey. Pediatric Research, 93(6), 1701-1709.
- Hsu KH, Chiang MC, Lin SW, Lin JJ, Wang YC, Lien R. (2015). Thermal Blanket to Improve Thermoregulation in Preterm Infants: A Randomized Controlled Trial. Pediatric Critical Care Medicine, 16(7), 637-643.
- Karakul A, Doğan P. (2020). Preterm ve Term Yenidoğanlarda İlk Banyo Zamanlarının ve Farklı Banyo Yöntemlerinin Termoregülasyona Etkisi: Sistemik Derleme. Sakarya Tıp Dergisi, 10(4), 711-718.
- Kanbur BN, Mutlu B. (2020). Kanguru Bakımının Preterm ve Düşük Doğum Ağırlıklı Yenidoğanlarda Vücut Sıcaklığı Üzerine Etkisi: Sistemik Derleme. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 5.1: 11-23.
- Kösa E, Çınar N. (2014). "Prematüre Bebeklerde Hipotermimin Önlenmesi: Plastik Örtü Kullanımı." Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi 3.3: 161-165.
- Lenclen R, Mazraani M, Jugie M. et al. (2002). Use of a Polyethylene Bag: a Way to Improve the Thermal Environment of the Premature Newborn at The Deliveryroom. Arch Pediatric Organe off Societe Fr Pediatric. 9:238-44.
- Lunze K, Bloom DE, Jamison DT, Hamer DH. (2013). The global burden of neonatal hypothermia: systematic review of a major challenge for newborn survival. BMC Med. 11:24.
- Mathew B, Lakshminrusimha S, Cominsky K, Schrader E, Carrion V, Vinyl B. (2007). Prevent Hypothermia at Birth in Preterm Infants. Indian J Pediatr. 74(3):249-253.
- McCall, EM., Alderdice, F., Halliday, HL., Vohra, S., Johnston, L. (2018). Interventions To Prevent Hypothermia At Birth in Preterm and/or Low Birth Weight Infants. Cochrane Database Syst Rev. Doi: 10.1002/14651858.CD004210.pub5.
- Mohamed H, El-Nagger NS, Zaki S. (2013). Effect of Kangaroo Mother Care on Premature Infants' Physiological, Behavioral and Psychosocial Outcomes in Ain Shams Maternity and Gynecological Hospital. Life Science Journal;10(1):703-716.

- Robinson JL. (2004). Body Temperature Measurement in Paediatrics: Which gadget should we believe? Paediatr Child Health 9:457-9.
- Sağlık Bakanlığı. (2023). Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Çocuk ve Ergen Sağlığı Dairesi Başkanlığı. Preterm yenidoğan. (İnternette erişim tarihi ve adresi: 20.08.2023 <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/haberler-cocukergen/dunya-premature-gunu.html>)
- Sarıkaya-Karabudak S, Ergün S. (2013). Yenidoğan Hastalıkları Ve Hemşirelik Bakımı. İçinde: Conk Z, Başbakkal Z, Bal-Yılmaz H, Bolışık B, editörler. Pediatri Hemşireliği. Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara. p: 289.
- Tol Ö. (2005). “Mikrodenetleyici Kontrollü Bebek Kuvüzü Tasarımı ve Gerçekleştirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Törüner EK, Büyükgöncü L. (2012). Sağlıklı Yenidoğan. İçinde: Törüner EK, Büyükgöncü L, editörler. Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımı. Göktuğ Yayıncılık s: 359- 389
- Türk Neonatoloji Derneği. (2021). Doğum Salonu Yönetimi Rehberi 2021 Güncellemesi. Oygür N. Önal E. Zenciroğlu A.
- World Health Organization. (1997). Thermal protection of the newborn: A practical guide. World Health Organization: Report No: WHO/RHT/MSM/97.2.
- World Health Organization. Preterm Birth. (2023). (İnternette erişim tarihi ve adresi: 11.08.2023 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/preterm-birth>)
- Wyckoff MH, Wyllie J, Aziz K. de Almeida, MF, Fabres J, Fawke J. ... & Weiner, G. M. (2020). Neonatal life support: 2020 international consensus on cardiopulmonary resuscitation and emergency cardiovascular care science with treatment recommendations. Circulation, 142(16_suppl_1), S185-S221.
- Yeler, O. (2020). Termoelektrik ısı pompalı prematüre bebek kuvüzü tasarımı, geliştirilmesi ve termal-hidrolik karakteristiklerinin belirlenmesi. Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Makina Mühendisliği Anabilim Dalı. Doktora tezi. Denizli.
- Yılmaz HB, Conk Z. (2000). Prematüre Bebeklerde Kanguru Bakım Modeli Uygulaması ve Hemşirelik Bakımındaki Yeri. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 16(2), 93-98.

Zenciroğlu A. Kurt A. (2017). Preterm Bebekte Doğum Odası Yönetimi. Klinik Tıp Pediatri Dergisi, 9(4), 1-16.

YENİDOĞAN BANYOSU VE KANITA DAYALI HEMŞİRELİK UYGULAMALARI

Serap ÖZDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Bilim Dalı, Kilis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4589-7264
- ❖ E-mail: serap8685@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ar I, Gözen D. (2018). Effects of under running water bathing and immersion tub bathing on vital signs of newborn infants: a comparative analysis. *Adv. Neonatal Care*, 18(6):E3-E12.
- Association of Women's Health, Obstetric and Neonatal Nurses. (2009). 'Standards for Professional Nursing Practice in the Care of Women and Newborns (7th ed.)'. Washington, DC.
- Association of Women's Health, Obstetric and Neonatal Nurses. (2018). *Evidence-Based Clinical Practice Guideline: 4th ed.* Washington, DC.
- Association of Women's Health, Obstetric and Neonatal Nurses. (2013). *Evidence-Based Clinical Practice Guideline: Neonatal Skin Care. 3rd ed.* Washington, DC.
- Barmore L, Muller J, Pavsic J, Sangillo J. (2020). Swaddled immersion bathing for healthy full-term and late-preterm newborns. *Journal of Obstetric, Gynaecologic & Neonatal Nursing*, 49(6), S78-S79.
- Brogan J, Rapkin G. (2017). Implementing evidence-based neonatal skin care with parent-performed, delayed immersion baths. *Nurs Womens Health*, 21(6):442-50.
- Burdall O, Willgress L, Goad N. (2019). Neonatal skin care: Developments in care to maintain neonatal barrier function and prevention of diaper dermatitis. *Pediatric Dermatology*, 36(1), 31–35.
- Ceylan SS. (2018). Effects of swaddled and sponge bathing methods on signs of stress and pain in premature newborns: Implications for evidence-based practice. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 15(4), 296-303.
- Cooke A, Bedwell C, Campbell M, McGowan L, Ersser SJ, Lavender T. (2018). Skin care for healthy babies at term: A systematic review of the evidence. *Midwifery*, 56, 29–43.
- Çaka SY, Gözen D. (2018). Effects of swaddled and traditional tub bathing methods on crying and physiological responses of newborns. *J Spec Pediatr Nurs*, 23(1): e12202.
- Çınar V, Küçüköğlü S. (2018). Effects of sponge bath on bilirubin levels of neonatals who underwent phototherapy. *International Journal of Innovative Research and Reviews*, 2(2):10-4.
- Dağ YS, Yayan EH. (2019). The effect on bilirubin levels of massage, tub bath, and sponge bath in newborns with hyperbilirubinemia: a randomized controlled trial. *Eur J Integr Med*, 27: 70-4.

- Dağ YS, Yayan EH, Özdemir R. (2022). The effect of massage, wipe bathing and tub bathing on physiological measurements of late premature newborns: a randomized controlled trial. *Journal of Neonatal Nursing*, 28(3), 164-169.
- de Freitas P, Bueno M, Holditch-Davis D, Santos HP, Kimura AF. (2018). Biobehavioral responses of preterm infants to conventional and swaddled tub baths: A randomized crossover trial. *The Journal of Perinatal & Neonatal Nursing*, 32(4), 358–365.
- dos Santos HM, da Silva LJ. (2020). Swaddle bathing in premature babies in a neonatal unit: the practice from the perspective of nurses. *Rev Ren*, 21, e42454.
- Elser HE. (2013). Bathing basics. *Adv. Neonatal Care*, 13(3):188–9.
- Elsharkawy AH, Al-latif A, Ahmed K, Farag MM, Arafa NM. (2022). Effect of swaddle bathing on neonatal thermal stability and cardio-respiratory parameters. *Alexandria Scientific Nursing Journal*, 24(4), 79-90.
- Fernández D, Antolín-Rodríguez R. (2018). Bathing a premature infant in the intensive care unit: a systematic review. *J. Pediatr. Nurs*, 42:52-7.
- Gunay U, Coskun, D. (2018). The Effect of tub bathing on the newborns' Pain: a Randomized clinical trial. *International Journal of Caring Sciences*, 11(2), 1132-1140.
- Huang Y, Zhou L, Abdillah H, Hu B, Jiang Y. (2022). Effects of swaddled and traditional tub bathing on stress and physiological parameters of preterm infants: A randomized clinical trial in China. *Journal of Pediatric Nursing*, 64, e154-e158.
- Kuller JM. (2014). Update on newborn bathing. *Newborn Infant Nurs Rev*, 14:166-70.
- Lee J, Lee Y. (2021). Physiologic changes during sponge bathing in premature infants. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(5), 2467.
- Lund C. (2016). Bathing and beyond: current bathing controversies for newborn infants. *Adv. Neonatal Care*, 16:13–20.
- Mohamed SS, Elashry RS. (2022). Effect of swaddle bathing versus traditional bathing on physiological stability and comfort level among neonates. *Assiut Scientific Nursing Journal*, 10(28),68-79.
- Mohammadi Pirkashani L, Asghari G, Marofi M, Barekatin B. (2017). Effect of chicory extract bath on neonatal bilirubin levels: A randomized clinical trial study. *International Journal of Pediatrics*.2017;5(12):6679-88.

- Mokhtari_nasari S, Zabihi A, Akbarian_rad Z, Jafarian_amiri SR, Ahmadi, MH. (2021). A comparison between the effect of bathing in a tub with and without swaddle on behavioral responses to stress in premature infants. *Journal of Neonatal Nursing*, 27(3), 216-219.
- NICE (National Institute for Health and Clinical Excellence). (2014). Routine postnatal care of women and their babies. NICE Clinical Guide no 37.
- Öntürk ZK, Gözen D. (2020). The effects of dressing up preterm infants after tub bathing on moisture loss: A randomized controlled trial. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 10(1), 1-8.
- Özdemir S. Tünel ve Led fotorapi alan bebeklere uygulanan küvet banyonun bebeğin cildi ve bilirubin düzeyine etkisi [Doktora Tezi]. Danışman: Serap BALCI, İstanbul: İstanbul üniversitesi-cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2021.
- Paran M, Edraki M, Razavi Nejad SM, Azizi F. (2019). Effects of swaddled and conventional bathing methods on physiological parameters among the premature infants in neonatal intensive care unit. *Sadra Medical Journal*, 7(4), 377-388.
- Priyadarshi M, Balachander B, Gupta S, Sankar MJ. (2022). Timing of first bath in term healthy newborns: A systematic review. *Journal of Global Health*, 12: 12004
- Ruschel LM, Pedrini DB, Cunha MLCD. (2018). Hypothermia and the newborn's bath in the first hours of life. *Revista Gaucha de Enfermagem*, 39.
- Soltani N, Seyedrasooli A, Jabraeili M, Mousavi S. (2022). The effect of maternal multisensory stimulations on bath stress in premature infants: A randomized controlled clinical trial. *Infant Behavior and Development*, 67, 101720.
- Suchy C, Morton C, Ramos RR, Ehrgott A, Quental MM, Burridge A, Rutledge DN. (2018). Does changing newborn bath procedure alter newborn temperatures and exclusive breastfeeding?. *Neonatal Network*, 37(1), 4-10. doi:10.1891/0730-0832.37.1.4
- Sun L, Yang JH, Chen Y, Wu QQ, Cao YR. (2021). Effects of swaddling bath and bathtub bath on Physiological parameters and pressure of late preterm infants. *Chinese Journal of Child Care*, 29 (5): 497-501.
- Sun X, Xu J, Zhou R, Liu B, Gu Z. (2023). Effectiveness of different bathing methods on physiological indexes and behavioral status of preterm infants: A Systematic Review and Meta-Analysis.
- Tambunan DM, Mediani HS. (2019). Bathing method for preterm infants: A Systematic Review. *KnE Life Sciences*, 1-11.

Taşdemir Hİ, Efe E. The Effect of tub bathing and sponge bathing on neonatal comfort and physiological parameters in late preterm infants: a randomized controlled trial. *Int J Nurs Stud Adv.* 2019; 99:103377.

5 YAŞ ALTI ÇOCUKLARDA ATEŞ YÖNETİMİ: KANITA DAYALI UYGULAMALAR

Feyza KÜÇÜK

- ❖ Kurum Bilgisi: Uşak Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Uşak/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4377-5338
- ❖ Mail: feyza.kucuk@usak.edu.tr

tedavi ve bakımı, doğru antipiretik ve doz, febril konvülsiyon ve ateşin yönetimi gibi konularda eğitim verilmelidir. Ebeveynlerin ateş yönetimi konusunda bilgi, beceri ve uygulamaları desteklenmeli ve etkili baş etme teknikleri geliştirilmelidir (Gülcan & Şahiner, 2023).

SONUÇ

Pediyatri hemşirelerinin çocuklardaki ateş yönetimine yönelik ateşin patofizyolojisini bilmek, çocuğun genel durumunu ve hastalık ciddiyetini belirlemek, çocuğun yaşına, durumuna, hastalığının ciddiyetine yönelik bakım vermek, çocuğun konforunu sağlamak/sürdürmek, ateş hakkında ebeveynlerle iletişime geçmek gibi önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklarını yerine getirirken ailenin ateşle ilgili yanlış yaklaşımlarını ve davranışlarını sorgulamalı ve ailenin kültürel özelliklerini göz önünde bulundurmalıdırlar. Hemşireler ateşli durumlarda evde/hastanede çocuğun bakımının devamlılığına ilişkin ebeveynleri eğitmeli ve ebeveynlere psikososyal destek sağlamalıdırlar. Ateş yönetim başarısı arttırıldığında gereksiz acil servis başvuruları önlenecek, komplikasyonlara bağlı oluşabilecek morbidite azalacak, böylelikle zaman ve ekonomik açıdan katkı sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Abdulkadir MB, Johnson WBR, Ibraheem RM. (2014). Validity and accuracy of maternal tactile assessment for fever in under-five children in North Central Nigeria: A cross-sectional study. *BMJ Open*, 4:e005776.
- Akyıldız MY & Demiray EKD. (2022). Pediyatrik hastada nedeni bilinmeyen ateş. *Phoenix Medical Journal*, 4(2), 48-51.
- Barbi E, Marzuillo P, Neri E, Naviglio S, Krauss BS. (2017). Fever in children: Pearls and pitfalls. *Children*, 4(9), 81.
- Baş NG, Karatay G, Karatay M. (2016). Beş yaş altı çocuğa sahip annelerin ateş yönetimine ilişkin bilgi ve uygulamaları. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 13(3), 258-263.
- Batra P, Goyal S. (2013). Comparison of rectal, axillary, tympanic and temporal artery thermometry in the pediatric emergency room. *Pediatr Emerg Care*, 29, 63-66.
- Bertille N, Purssell E, Hjelm N, et al. (2018). Symptomatic management of febrile illnesses in children: A systematic review and meta-analysis of parents' knowledge and behaviors and their evolution over time. *Frontiers in Pediatrics*, 6, 279.

- Bong WT, Tan CE. (2018). Knowledge and concerns of parents regarding childhood fever at a public health clinic in Kuching, east Malaysia. *Open Access Maced Journal Medical Science*, 6(10), 1928-1933.
- Chiappini E, Venturini E, Remaschi G, et al. (2017). 2016 update of the Italian pediatric society guidelines for management of fever in children. *The Journal of pediatrics*, 180, 177-183.
- Çaka SY, Çınar N, Altınkaynak S. (2015). Ateşli çocuğa yaklaşım. *Journal of Human Rhythm*, 1(4), 133-138.
- Dinç S, Gözen D. (2023). Ailelerin ateşe yönelik oral ilaç uygulamalarının geliştirilmesinde hemşirenin rolü. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 45-50.
- Doria M, Careddu D, Ceschin F, et al. (2019). Understanding discomfort in order to appropriately treat fever. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(22), 4487.
- Emmerton L, Chaw XY, Kelly F, et al. (2014). Management of children's fever by parents and caregivers: Practical measurement of functional health literacy. *Journal of Child Health Care*, 18(4), 302-313.
- Good A, Olans R. (2021). CE: Pediatric antibiotic stewardship. *The American Journal of Nursing*, 121(11), 38-43.
- Göbekli A, Güney R. (2022). 0-5 yaş grubu çocuklarda ateş yönetimi: Güncel yaklaşımlar. *Journal of Health Sciences and Management*, 2(2), 33-39.
- Green C, Krafft H, Guyatt G, Martin D. (2021). Symptomatic fever management in children: A systematic review of national and international guidelines. *Plos one*, 16(6):e0245815.
- Gulcan MK, Sahiner NC. (2023). Determining the fever-related knowledge and practices of mothers with children aged 1–5 years presenting to a child emergency service with fever complaints in Türkiye. *Journal of Pediatric Nursing*, 69, e13-e20.
- Karamanoğlu AY, Korkmaz FD. (2015). Acil serviste invaziv olmayan vücut sıcaklığı ölçümlerinde kanıtlar ve uygulama önerileri, 2(3), 71-90.
- Kayıran SM. (2020). Ateşli çocuğa yaklaşım. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 12(3), 154-157.
- Kelly M, Sahn LJ, Shiely F, O'Sullivan R, McGillicuddy A, Mc-Carthy S. (2016). Parental knowledge, attitudes, and beliefs regarding fever in children: An interview study. *BMC Public Health*, 16(1), 1-7.

- Komeagac A, Bektas M. (2018). Effect of the evidence-based pediatric fever management training given to nursing students. *International Journal of Caring Sciences*, 11(2), 860-867.
- Keklik S, Karakul A, Öztornacı BÖ, et al. (2020). COVID-19 tanısı olan çocuk hastalarda ateş yönetimi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 123-128.
- Kerdar SH, Himbert C, Martin DD, Jenetzky E. (2021). Cross-sectional study of parental knowledge, behaviour and anxiety in management of paediatric fever among German parents. *BMJ Open*, 11(10), e054742.
- Lim J, Kim J, Moon B, Kim G. (2018). Tepid massage for febrile children: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Nursing Practice*, 24(5):e12649. <https://doi.org/10.1111/ijn.12649>
- National Institute for Health and Care Excellence (NICE). Fever in under 5s: Assessment and Initial Management. NICE Guideline (İnternet). (Son güncelleme: Kasım 2021) Erişim 30 Haziran 2023, <https://www.nice.org.uk/guidance/ng143>
- Odinaka KK, Edelu BO, Nwolisa EC, Amamilo IB, Okolo SN. (2014). Accuracy of subjective assessment of fever by Nigerian mothers in under-5 children. *Nigerian Medical Journal: Journal of the Nigeria Medical Association*, 55(4), 338.
- Öztürk Ö, Topan A, Ayyıldız T. (2015). Ateş şikayeti ile acil servise getirilen çocuklarda ateş olgularının değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2(3), 285-296.
- Patricia C. (2014). Evidence-based management of childhood fever: What pediatric nurses need to know. *Journal of pediatric nursing*, 29(4), 372-375.
- Paul IM, Walson PD. (2021). Acetaminophen and ibuprofen in the treatment of pediatric fever: A narrative review. *Current Medical Research and Opinion*, 37(8), 363-1375.
- Richardson M, Purssell E. (2015). Who's afraid of fever?. *Archives of Disease in Childhood*, 100(9), 818-820.
- Salman H, Salman Z, Akçam M. (2022). Ailelerin çocuklarındaki ateş hakkında bilgi, tutum ve davranışları. *Hitit Medical Journal*, 4(3), 111-117.
- Sa'ed HZ, Al-Jabi SW, Sweileh WM, et al. (2013). Beliefs and practices regarding childhood fever among parents: Across-sectional study from Palestine. *BMC pediatrics*, 13(1), 66.

- Sezici E. (2019). Annelerin hastanede yatan çocuklarında ateş deneyimleri: niteliksel bir çalışma. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 12(1), 40-45.
- Smith J. (2014). Methods and devices of temperature measurement in the neonate: A narrative review and practice recommendations. *Newborn and Infant Nursing Reviews*, 14(2), 64-71.
- Souza MVD, Damiã EBC, Buchhorn SMM, Rossato LM. (2021). Non-pharmacological fever and hyperthermia management in children: an integrative review. *Acta Paulista de Enfermagem*. 34:eAPE00743.
- The American Academy of Pediatrics (AAP) (2020). How to Take Your Child's Temperature. (29.07.2023, <https://www.healthychildren.org/English/health-issues/conditions/fever/Pages/How-to-Take-a-Childs-Temperature.aspx>).
- Urbane NU, Likopa Z, Gardovska D, Pavare J. (2019). Beliefs, Practices and health care seeking behavior of parents regarding fever in children. *Medicina*, 55, 398-340. <https://doi.org/10.3390/medicina55070398>
- Vicens-Blanes F, Miró-Bonet R, Molina-Mula J. (2022). Analysis of the perceptions, knowledge and attitudes of parents towards fever in children: A systematic review with a qualitative meta-synthesis. *Journal of Clinical Nursing*, 1-27.
- Ward MA. (2022a). Edwards MS (editör). Fever in infants and children: Pathophysiology and management. (28.07.2023, <https://www.uptodate.com/contents/fever-in-infants-and-children-pathophysiology-and-management>).
- Ward MA. (2022b). Edwards MS (editör). Patient education: Fever in children (Beyond the Basics) (28.07.2023, <https://www.uptodate.com/contents/fever-in-children-beyond-the-basics/print>).
- Wilson KM, Beggs SA, Zosky GR, Bereznicki LR, Bereznicki BJ. (2019). Parental knowledge, beliefs, and management of childhood fever in Australia: A nationwide survey. *Journal of Clinical Pharmacy and Therapeutics*, 44(5), 768-774.

YENİDOĞAN VE ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE AŞILAMA

Nurgül KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000 0001 9200 3302
- ❖ Mail: nrgl.kpln@hotmail.com

Ebru SADIÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9965-0545
- ❖ Mail: ebru.sadic@gop.edu.tr

Abdurrahim UYANIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6033-1440
- ❖ Mail: abdurrahim.uyanik@gop.edu.tr

yapılan epidemiyolojik ve surveyans çalışmalarının önemsenmesi, aşılama hızlarının artması, yapılan bağışıklama kayıtlarının güncellenmesi, gelişmelerin uygulamaya geçirilmesi ve sürekliliğin sağlanmasıyla birlikte bağışıklamada başarı kayda değer bir şekilde artacaktır. Verimliliğin artması için sağlık profesyonellerine iyi eğitim verilmesi, teknik ve bilgi desteklerinin artırılması gerekir.

KAYNAKLAR

- Alparslan, Ö. (2008). Çocukluk dönemi aşı uygulama teknikleri ve ilgili standartlar. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 12(2), 47-55.
- Alparslan Ö. Aşılarda ve Aşılamada Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar. Türkiye Klin J Fam Med-Special Top. 2011;2:27-32.
- Arısoy, E. S., Çiftçi, E., Hacımustafaoğlu, M., Kara, A., Kuyucu, N., Somer, A., & Vardar, F. (2015). Clinical practical recommendations for Turkish National Vaccination Schedule for previously healthy children (National Vaccination Schedule) and vaccines not included in the Schedule-2015. age, 10, 12.
- Arvas, A. (2004). Aşılamada yapılan hatalar Derleme. Türk Pediatri Arşivi, 39(1).
- Arvas, A. (2014). Vaccination in patients with immunosuppression. Turkish Archives of Pediatrics/Türk Pediatri Arşivi, 49(3), 181.
- Aşı Sonrası İstenmeyen Etkiler (ASİE) Genelgesi. 2009.
- Bailey A, Sapra A. 2022 MMR Vaccine. Jun 12. In: StatPearls Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-.
- Baxter, D. (2007). Active and passive immunity, vaccine types, excipients and licensing. Occupational medicine, 57(8), 552-556.
- CDC, 2021. <https://www.cdc.gov/vaccines/vac-gen/immunity-types.htm>. (Erişim tarihi: 20.07.2023).
- Ceyhan, M. (2012). Human papillomavirus (HPV) aşıları. Klinik Gelişim Dergisi, 25, 36-39.
- Chiodini J (2000). Vaccine administration. Nurs. Stand. 14:38-42
- Committee on Infectious Diseases. (2007). Prevention of rotavirus disease: guidelines for use of rotavirus vaccine. Pediatrics, 119(1), 171-182.
- Committee on Infectious Diseases. (2012). HPV vaccine recommendations. Pediatrics, 129(3), 602-605.

- Çetin, F. (2020). Bağışıklık sistemi desteklerinin besin-ilaç etkileşimi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2(1), 14-19.
- Davas A, Özyurt B, İrgil E, Etiler N, Yasin Y. Birinci Basamak Sağlık Çalışanları Aşı Rehberi. Ankara; 2018.
- Doherty, M., Buchy, P., Standaert, B., Giaquinto, C., & Prado-Cohrs, D. (2016). Vaccine impact:nBenefits for human health. *Vaccine*, 34(52), 6707-6714.
- Eckardt, K. U., Kasiske, B. L., & Zeier, M. G. (2009). KDIGO clinical practice guideline for the care of kidney transplant recipients. *American Journal of Transplantation*, 9, S1-S155.
- Etiler, N., Davas, A., Özyurt, B., İrgil, E., Yasin, Y., Soysal, A., ... & Velipağaoğlu, S. (2018). Birinci Basamak Sağlık Çalışanları İçin Aşı Rehberi. Ankara Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 10-20.
- Getman, R., Helmi, M., Roberts, H., Yansane, A., Cutler, D., & Seymour, B. (2018). Vaccine hesitancy and online information: the influence of digital networks. *Health Education & Behavior*, 45(4), 599-606.
- Global Vaccine Action Plan Decade of vaccine collaboration. *Vaccine*. 2013;31(Suppl 2):B5–31.
- Gökçay, U., & Beyazova, U. (Eds.). (2017). İlk beş yaşta çocuk sağlığı izlemi. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Gülcü, S., & Arslan, S. (2018). Çocuklarda aşı uygulamaları: Güncel bir gözden geçirme. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 34-43.
- Gür, E. (2012). Adolesanlarda bağışıklama ve önemi. *Klinik Gelişim Dergisi*,(25), 12-15.
- Gür, E. (2019). Vaccine hesitancy-vaccine refusal. *Turkish Archives of Pediatrics/Türk Pediatri Arşivi*, 54(1), 1.
- Jarrett, C., Wilson, R., O'Leary, M., Eckersberger, E., & Larson, H. J. (2015). Strategies for addressing vaccine hesitancy—A systematic review. *Vaccine*, 33(34), 4180-4190.
- Kimberlin D, Brady M, Jackson M, Long S, editors. American Academy of Pediatrics. Active andPassive Immunization-Prologue. Red Book: 2018 Report of the Committee on Infectious Diseases. 31.baskı. 2018.
- Orhon, F. Ş. (2020). Genişletilmiş bağışıklama programına her yönüyle bakış. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 6-14.

- Pittet, L. F., & Posfay-Barbe, K. M. (2013). Immunization in transplantation: review of the recent literature. *Current opinion in organ transplantation*, 18(5), 543-548.
- Rauch S, Jasny E, Schmidt KE, Petsch B. (1963). New Vaccine Technologies to Combat Outbreak Situations. *Front Immunol*. 2018 Sep 19;9:
- Sağlık Bakanlığı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Aşılama Takviminde Değişiklik Yapıldı. Erişim tarihi: 07. 07. 2023. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/haberler/asilama-takviminde-degisiklik-yapildi.html>
- Sağlık Bakanlığı Genişletilmiş Bağışıklama Programı, (2008), <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1117,gbp genelge2008pdf.pdf?0>
- Vashishtha, V. M., Choudhury, P., Kalra, A., Bose, A., Thacker, N., Yewale, V. N., ... & Mehta, P. J. (2014). Indian Academy of Pediatrics (IAP) recommended immunization schedule for children aged 0 through 18 years-India, 2014 and updates on immunization.
- World Health Organization, (2020) Health Topics. Vaccines and Immunization. (Erişim tarihi: 20.07.2023)
- Wolfe, R. M., & Sharp, L. K. (2002). Anti-vaccinationists past and present. *Bmj*, 325(7361), 430-432.
- WHO. Report of the Sage Working Group on. 2014.
- WHO/UNICEF. Progress and Challenges with Achieving Universal Immunization Coverage. 2018 WHO/UNICEF Estimates of National Immunization Coverage. (Erişim tarihi: 20.06.2023).

THE ESSENTIALS OF TODAY'S MARKETING

3

Editors

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

Assoc. Prof. Dr. İnci ERDOĞAN TARAKÇI

Asst. Prof. Dr. Ramazan ASLAN

The Essentials of Today's Marketing-3

Editors

Mehmet BAŞ	ORCID (0000-0002-5443-7617)
İnci ERDOĞAN TARAKÇI	ORCID (0000-0002-4101-7111)
Ramazan ASLAN	ORCID (0000-0002-1427-8543)

ISBN 978-625-6504-95-0

E-ISBN 978-625-6504-96-7

First Edition August 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

The Essentials of Today's Marketing-3

BAŞ, Mehmet - ERDOĞAN TARAKÇI, İnci – ASLAN, Ramazan

First Edition, 416 p., 160 x 235 mm.

Keywords:

1. Marketing,
2. Digitalization,
3. Artificial Intelligence,
4. Management,
5. Social Sciences
6. Tourism

Design Cover Design

Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Certificate No Printing Certificate No

49168
49168

Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
+90 212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Publishing Printing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
+90 212 520 52 00
www.efeakademi.com

CONTENTS

PREFACE	3
GREEN MARKETING	7
<i>Ahmet AKATAK</i>	
INDIVIDUAL MARKETING	23
<i>Ahmet TÜRKMEN</i>	
AUGMENTED MARKETING	43
<i>Bahar ÇELİK</i>	
COGNITIVE MARKETING	59
<i>Belma YÖN</i>	
MOBILE MARKETING	83
<i>Büşra MEYDAN - Esra VONA KURT</i>	
MARKETING MYOPIA	111
<i>Dilek AYDOĞDU</i>	
AGRICULTURE MARKETING	129
<i>Figen ARSLAN KOÇKAYA</i>	
SUSTAINABLE AGRICULTURAL MARKETING	151
<i>Hüseyin Fatih ATLI</i>	
SHOPPER MARKETING	167
<i>Elif ÜSTÜNDAĞLI ERTEN</i>	
WORD OF MOUTH MARKETING (WOMM)	197
<i>Emine ŞENBABAĞLU DANACI</i>	
CONTENT MARKETING	213
<i>Hediye AYDOĞAN</i>	
ChatGPT APPLICATIONS IN MARKETING	229
<i>Muhammed Furkan TAŞCI - Nil Esra DAL</i>	
SOCIAL MEDIA MARKETING	255
<i>Melda ASLAN</i>	
NEURO MARKETING	271
<i>Meysure Evren ÇELİK SÜTİÇER</i>	

DATABASE MARKETING	389
<i>Murat SAKAL</i>	
VIRAL MARKETING	313
<i>Müzeyyen ÖZHAVZALI</i>	
RECREATION MARKETING	329
<i>Özlem GÜNCAN</i>	
ONLINE AND OFFLINE MARKETING	351
<i>Özlem ÖZDEMİR SÜZER</i>	
POLITICAL MARKETING.....	367
<i>Volkan TEMİZKAN</i>	
AVATAR BASED MARKETING	381
<i>Zeynep AYTAÇ</i>	
DIGITAL MARKETING.....	401
<i>Barış ARMUTCU</i>	

GREEN MARKETING

Asst. Prof. Dr. Ahmet AKATAK

- ❖ Institution: Mardin Artuklu University, Savur Vocational School,
Department of Finance, Banking and Insurance
- ❖ ORCID: 0000-0001-6263-1033
- ❖ E-mail: ahmetakatak@artuklu.edu.tr

REFERENCES

- Al-Salaymeh M, (2013). The Application of the Concept of Green Marketing in the Productive Companies from the Perspective of Workers. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. 4: 634-641.
- Boran T, (2023). “İklim Değişikliği Krizinin Gölgesinde Yeşil Pazarlama, Yeşil Ürün Ve Eko-Etiket Kavramlarına Yönelik Bir Literatür Taraması”, Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi, (15), 91-102.
- Crane A, (2000). Facing The Backlash: Green Marketing and Strategic Reorientation in The 1990s. *Journal Of Strategic Marketing*, 8(3), 277-296.
- Conserve Energy Future (2020). 17 Top Companies That are Going Green in 2020, <https://www.conserve-energy-future.com/top-companies-that-are-going-green.php#more-6247> Erişim Tarihi: 10.07.2023
- Çakır M, (2017). “Yeşil Ürün Grupları Çerçevesinde Marka Ve Markalama Kararları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, 333 – 378.
- Çepel N, (2003). “Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri”, Tübitak Yayınları, Ankara.
- Dangelico R. M, Vocalelli D, (2017). “Green Marketing”: An analysis of definitions, strategy steps, and tools through a systematic review of the literature. *Journal of Cleaner Production*, 165, 1263–1279.
- Davarı A, Strutton D, Marketing Mix Strategies For Closing The Gap Between Green Consumers Pro-Environmental Beliefs And Behaviors, *Journal Of Strategic Marketing*, Vol:22, No:7, <https://doi.org/10.1080/0965254X.2014.914059>, 2014, 563–586.
- Dizaji S. B, (2017).“İmalat İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Stratejileri; Performans ile İlişkisi Üzerinde Bir Araştırma”, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.
- Gazda G, Lampe M, (1995). Green Marketing in Europe and United States: An Evolving Business and Society Interface. *International Business Review*, 4(3), 295-312.
- Güller O, (2021). “Yeşil pazarlama anlayışının tüketicilerin hibrit ve elektrikli otomobil satın alma tercihleri üzerine etkisi” Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- <https://www.ecolabelindex.com/ecolabels/> Erişim Tarihi: 11.07.2023
- <https://www.webtures.com/tr/blog/yesil-pazarlama-nedir/> Erişim Tarihi: 10.07.2023
- İslamoğlu, A. H. (2011). “Pazarlama Yönetimi”, Beta Yayıncılık. İstanbul.
- İslamoğlu A. H, (2013). Pazarlama Yönetimi, Stratejik Yaklaşım. Beta yayıncılık, İstanbul.
- Kadıoğlu C, Gürsoy İ, (2020). Yeşil Pazarlama Örnekleri Ve Yeşil Aklama Stratejileri.

- Kaya İ, (2010). “Pazarlama Bi’Tanedir. Bir Pazarlama Ansiklopedisi”, Babıalı Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- Kocaşahin S. B, (2019). “Yeşil Pazarlama Stratejileri: Dünyadaki ve Türkiye'deki Örnek Uygulamaların Karşılaştırılması”, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Korucuk N, (2019). “Yeşil pazarlama bağlamında yeşil ürünlere ilişkin tüketici satın alma davranışı / Consumer purchasing behavior on green products in the context of green marketing”, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars.
- Martinez E, Fraj E, (2007). Ecological Consumer Behaviour: An Emprical Analysis. *International Journal of Consumer Studies*, (26-33).
- Magnier L, Schoormans J, (2015). Consumer Reactions To Sustainable Packaging: The İnterplay Of Visual Appearance Verbal Claim And Environmental Concern, *Journal of Environmental Psychology*. 44, 53-62.
- Özcan H, Özgül B, (2019). Yeşil pazarlama ve tüketicilerin yeşil ürün tercihlerini etkileyen faktörler. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1-18.
- Peattie Ken, (2001). “Towards Sustainability: The Third Age Of Green Marketing”, *The Marketing Review*, 129-146.
- Polonsky M. Rosenberger III, P. (2001). Reevaluating Green Marketing: A Strategic Approach. *Business Horizons*, 21-30.
- Prakash A, (2002). Green Marketing, Public Policy And Managerial Strategies, *Business Strategy and the Environment*, 285-297.
- Shamdasani P, Gloria Ong C. ve Daleen R, (1993). Exploring Gren Consumers In An Oriental Culture: Role of Personal and Marketing Mix Factors. *Advances in Consumer Research*, 20: 488-493.
- Tarakçı İ. E, Göktaş B, (2019). Pazarlamanın Yeni Rengi: Yeşil Aklama, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 54(3), 1095-1113 doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.07.1174
- Topuz S, (2016). “Yeşil Pazarlama ve Üretici İşletmelerin Yeşil Pazarlama Faaliyetlerine İlişkin Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Varinli İ, (2012). “Pazarlamada Yeni Yaklaşımlar”, Detay Yayıncılık, Ankara.

INDIVIDUAL MARKETING

Asst. Prof. Dr. Ahmet TÜRKMEN

- ❖ Institution: Akdeniz University / Faculty of Applied Sciences
- ❖ ORCID: 0000-0003-3717-7742
- ❖ E-mail: turkmena82@gmail.com

REFERENCES

- Adams, B., & Lee, C. (2021). Manipulation in Marketing: Ethical Considerations. *Journal of Business Ethics*, 32(4), 577-589.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (2002). Perceived Behavioral Control, Self-Efficacy, Locus of Control, and the Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(4), 665-683.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. General Learning Press.
- Berger, P. D., & Nasr, N. I. (1998). Customer Lifetime Value: Marketing Models and Applications. *Journal of Interactive Marketing*, 12(1), 17-30.
- Bikhchandani, S., Hirshleifer, D., & Welch, I. (1992). A Theory of Fads, Fashion, Custom, and Cultural Change as Informational Cascades. *Journal of Political Economy*, 100(5), 992-1026.
- Boulding, W., et al. (2005). A Customer Relationship Management Roadmap: What is Known, Potential Pitfalls, and Where to Go. *Journal of Marketing*, 69(4), 155-166.
- Bridges, C. M., & Wilhelm, W. B. (2008). Going beyond green: The "why and how" of integrating sustainability into the marketing curriculum. *Journal of Marketing Education*, 30(1), 33-46.
- Brown, T., et al. (2018). Privacy in the Age of Big Data. *Oxford Journal of Information Technology*, 22(3), 233-250.
- Chen, H., Chiang, R.H.L., & Storey, V.C. (2012). Business Intelligence and Analytics: From Big Data to Big Impact. *MIS Quarterly*, 36(4), 1165-1188.
- Chen, I. J., & Popovich, K. (2003). Understanding customer relationship management (CRM): People, process, and technology. *Business Process Management Journal*, 9(5), 672-688.
- Chen, Y., Wang, Q., & Xie, J. (2012). Online Social Interactions: A Natural Experiment on Word of Mouth Versus Observational Learning. *Journal of Marketing Research*, 49(2), 251-262.
- Cialdini, R. B., et al. (1990). *Influence: Science and practice* (Vol. 4). New York: Harper Collins.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The Psychology of Attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Addison-Wesley.
- Gronroos, C. (1994). From Marketing Mix to Relationship Marketing: Towards a

- Paradigm Shift in Marketing. *Management Decision*, 32(2), 4-20.
- Gungor, A., & Gupta, S. M. (1999). Issues in environmentally conscious manufacturing and product recovery: a survey. *Computers & Industrial Engineering*, 36(4), 811-853.
- Haley, R. I. (1968). Benefit segmentation: A decision-oriented research tool. *Journal of Marketing*, 32(3), 30-35.
- Helm, S. (2003). Calculating the Value of Customers' Referrals. *Managing Service Quality: An International Journal*, 13(2), 124-133.
- Iyengar, R., Van den Bulte, C., & Valente, T. W. (2011). Opinion Leadership and Social Contagion in New Product Diffusion. *Marketing Science*, 30(2), 195-212.
- Johnson, A., & Stevens, B. (2017). Data Collection and Privacy in Marketing. *Harvard Business Review*, 95(5), 48-56.
- Kapferer, J.-N. (2012). *The New Strategic Brand Management: Advanced Insights and Strategic Thinking*. Kogan Page.
- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 24(2), 163-204.
- Kumar, V., et al. (2008). *Managing Customers for Profit: Strategies to Increase Profits and Build Loyalty*. Wharton School Publishing.
- Kumar, V., Petersen, J. A., & Leone, R. P. (2007). How Valuable is Word of Mouth? *Harvard Business Review*, 85(10), 139-146.
- Lattin, J., & Bucklin, R. E. (1989). Reference Effects of Price and Promotion on Brand Choice Behavior. *Journal of Marketing Research*, 26(3), 299-310.
- Ly, H., Mason, C., & Mendell, M. (2011). Organic farming, fair trade, and eco-labeling. In *Sustainable Agriculture Volume 2* (pp. 593-613). Springer.
- Milne, G. R., & Gordon, M. E. (1993). Direct Mail Privacy-Efficiency Trade-offs within an Implied Social Contract Framework. *Journal of Public Policy & Marketing*, 12(2), 206-215.
- Morgan, R. M., & Hunt, S. D. (1994). The Commitment-Trust Theory of Relationship Marketing. *Journal of Marketing*, 58(3), 20-38.
- Nysveen, H., Pedersen, P. E., & Thorbjørnsen, H. (2005). Intentions to use mobile services: Antecedents and cross-service comparisons. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 33(3), 330-346.
- Parker, G., & Jones, R. (2018). Discrimination in Targeted Advertising. *Sociology of Business*, 19(2), 175-190.
- Pavlov, I. P. (1927). *Conditioned Reflexes*. Oxford University Press.
- Peppers, D., & Rogers, M. (1997). *Enterprise One to One: Tools for Competing in the Interactive Age*. Currency Doubleday.
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of

- Persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 19, 123-205.
- Reinartz, W. J., & Kumar, V. (2003). The Impact of Customer Relationship Characteristics on Profitable Lifetime Duration. *Journal of Marketing*, 67(1), 77-99.
- Rigby, D. K., Reichheld, F. F., & Scheffer, P. (2002). Avoid the Four Perils of CRM. *Harvard Business Review*, 80(2), 101-109.
- Roberts, L., & Daniels, J. (2019). Informed Consent in the Digital Age. *Cambridge Law Review*, 13(1), 66-82.
- Roberts, M.L., & Berger, P.D. (1999). *Direct Marketing Management*. Prentice Hall.
- Russo, M. (2019). Personalization and AI's Role in Marketing. *Journal of Marketing Technology*, 3(2), 24-38.
- Rust, R. T., Lemon, K. N., & Zeithaml, V. A. (2004). Return on Marketing: Using Customer Equity to Focus Marketing Strategy. *Journal of Marketing*, 68(1), 109-127.
- Shih, H., & Fang, K. (2004). The use of a decomposed theory of planned behavior to study Internet banking in Taiwan. *Internet Research*, 14(3), 213-223.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and Human Behavior*. Macmillan.
- Smith, J. (2015). Privacy as a Human Right. *Human Rights Quarterly*, 37(2), 341-368.
- Smith, K., & Nelson, B. (2019). Consumer Autonomy in Targeted Advertising. *Journal of Consumer Research*, 46(3), 517-534.
- Solomon, M. R. (2009). *Consumer Behavior: Buying, Having, and Being* (9th ed.). Pearson Education Inc.
- Swift, R. S. (2001). *Accelerating Customer Relationships: Using CRM and Relationship Technologies*. Prentice Hall.
- Thomas, D., & Kumar, P. (2020). Ethical Concerns in Segmented Marketing. *Marketing Ethics Journal*, 10(2), 112-128.
- Trusov, M., Bucklin, R. E., & Pauwels, K. (2009). Effects of Word-of-Mouth Versus Traditional Marketing: Findings from an Internet Social Networking Site. *Journal of Marketing*, 73(5), 90-102.
- Venkatesan, R., & Kumar, V. (2004). A Customer Lifetime Value Framework for Customer Selection and Resource Allocation Strategy. *Journal of Marketing*, 68(4), 106-125.
- Williams, R. (2016). Consent in the Age of the Internet. *Yale Journal of Law and Technology*, 18(1), 1-30.
- Winer, R. S. (2001). *A Framework for Customer Relationship Management*. *California Management Review*, 43(4), 89-105.
- Zanna, M. P., & Rempel, J. K. (1988). Attitudes: A new look at an old concept. In D. Bar-Tal & A. W. Kruglanski (Eds.), *The Social Psychology of Knowledge*. Cambridge University Press.

AUGMENTED MARKETING

Asst. Prof. Dr. Bahar ÇELİK

- ❖ Institution: Kutahya Health Sciences University
- ❖ ORCID: 0000-0003-2494-5343
- ❖ E-mail: bahar.celik@ksbu.edu.tr

REFERENCES

- Analyst Opinion 2023. Statista. <https://www.statista.com/outlook/amo/ar-vr/ar-advertising/worldwide#revenue>. Erişim Tarihi: 02.07.2023
- Arena, F., Collotta, M., Pau, G., Termine, F. (2022). An overview of augmented reality. *Computers*, 11(2), 28. DOI: <https://doi.org/10.3390/computers11020028>.
- Azuma, R. T. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: teleoperators & virtual environments*, 6(4), 355-385.
- Kaya, B. S. (2022). Yeni nesil tüketicilerin 7 ortak özelliği. *Marketing Türkiye* (04.04.2022). <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/yeni-nesil-tuketici-7-ozellik/>. Erişim Tarihi: 02.07.2023.
- Carmigniani, J., Furht, B., Anisetti, M., Ceravolo, P., Damiani, E., Ivkovic, M. (2011). Augmented reality technologies, systems and applications. *Multimedia tools and applications*, 51, 341-377. DOI: 10.1007/s11042-010-0660-6.
- Deskera. Augmented Reality Marketing-A Comprehensive Guide. <https://www.deskera.com/blog/augmented-reality-marketing>. Erişim Tarihi: 27.07.2023.
- Du, Z., Liu, J., & Wang, T. (2022). Augmented reality marketing: A systematic literature review and an agenda for future inquiry. *Frontiers in psychology*, 13, 925963. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.925963>.
- Duarte, F. (2023). Amount of Data Created Daily (2023). *Exploding Topics*. <https://explodingtopics.com/blog/data-generated-per-day>. Erişim Tarihi: 27.07.2023.
- Ekici, S. G. (2020). Pazarlama 4.0 ve deneyim kavramı odağında kavramsal bir çalışma. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(6), 474-481. DOI: 10.26677/TR1010.2020.433.
- Erdem, S. (2018). Pazarlamanın Evrimi ve Dijital Pazarlama (01.03.2018). *Branding Türkiye*. <https://www.brandingturkiye.com/pazarlamanin-evrimi-ve-dijital-pazarlama/>. Erişim Tarihi: 01.07.2023
- Fırat, O. Z., Fırat, S. Ü. (2017). Endüstri 4.0 yolculuğunda trendler ve robotlar. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(2), 211-223. 10.5152/iujsb.2017.005.
- IDC Research and Advisory Services, "Data Growth, Business Opportunities, and the IT Imperatives", Executive Summary, April 2014, <https://www.emc.com/leadership/digital-universe/2014iview/executive-summary.htm>, Akt.: Çelik, B. (2019). Tüketici tercihlerinin yapay sinir ağları yöntemiyle tahmini: perakende sektöründe bir uygulama (Doctoral dissertation, Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, TR. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp>).
- İçten, T., Bal, G. (2017). Artırılmış gerçeklik teknolojisi üzerine yapılan akademik

çalışmaların içerik analizi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 10(4), 401-415. DOI: 10.17671/gazibtd.290253.

IKEA Place App. <https://www.ikea.com/au/en/customer-service/mobile-apps/say-hej-to-ikea-place-pub1f8af050>.

Kivisense AR Clothing Try-On. <https://tryon.kivisense.com/blog/ar-clothing-try-on-launch/>.

L'Oreal Paris Virtual Beauty Tools. <https://www.lorealparisusa.com/virtual-try-on-makeup>.

Marino, S. (2022). 165 Strategy-Changing Digital Marketing Statistics for 2023. Wordstream. <https://www.wordstream.com/blog/ws/2022/04/19/digital-marketing-statistics>. Erişim Tarihi: 07.07.2023.

Milgram, P., Kishino, F. (1994). A taxonomy of mixed reality visual displays. *IEICE Transactions on Information and Systems*, 77(12), 1321-1329.

Öz, A., Arslan, B. (2019). Pazarlama 5.0: Nesnelerin İnterneti Pazarlaması. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 5(1), 243-266. DOI: 10.26579/josress-5.1.15.

Özsoylu, A. F. (2017). Endüstri 4.0. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 41-64. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cuiibfd/issue/34826/387693?publisher=cu;?publisher=cu>.

Parkinson, j. (2017). 100 best social media tools for marketers (Latest and greatest). *Post Planner* (20.07.2017). <https://www.postplanner.com/blog/best-social-media-tools-for-marketers-latest-and-greatest/>. Erişim Tarihi: 03.07.2023.

Rauschnabel, P. A., Babin, B. J., tom Dieck, M. C., Krey, N., & Jung, T. (2022). What is augmented reality marketing? Its definition, complexity, and future. *Journal of business research*, 142, 1140-1150. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.12.084>.

Retailspacesolutions (28.02.2020). Grocery Shopping Reimagined With Augmented Reality. <https://retailspacesolutions.com/blog/grocery-shopping-reimagined-with-augmented-reality/>. Erişim Tarihi: 20.07.2023.

Sephora Virtual Artist App. <https://www.sephora.sg/pages/virtual-artist>.

Subvrsive. <https://subvrsive.com/blog/augmented-reality-retail-solutions>. Erişim Tarihi: 25.07.2023.

COGNITIVE MARKETING

Asst. Prof. Dr. Belma YÖN

- ❖ Institution: Istanbul Galata University
- ❖ ORCID: 0000-0002-0968-9858
- ❖ E-mail: belma.yon@galata.edu.tr

“Integrated learnings from cognitive, social, and affective neurosciences, along with psychonomics, have culminated in the field of consumer neuroscience and its applied sister, neuromarketing.”

Clark, (2017). Future of Consumer Neuroscience. Consumer Neuroscience, 321.

working plan integrates these components to achieve superior results compared to individual efforts (Grossi, 2012; 3-7).

Understanding scientific perspectives on cognitive faculties, paradigms, and processes is important for clarifying the domains related to the intricate cognitive interaction involving both epistemic foundations and behavioral outcomes. Cognition engenders pivotal epistemic constructs and steers behavioral manifestations (Thoenig, 2015, p. 107). The cognitive faculties of humans hinge upon a state characterized by the equilibrium between complete uniformity and heterogeneity (Scott, 2015, p. 195). Cognitive paradigms endeavour to discern cognitive processes encompassing the manner in which individuals comprehend and cogitate upon the world, involving activities such as information processing, judgement and finally decision making (Feldman, 2015, pp. 19, 254). Information processing activities involve, or are at least supported by, actions related to defining and pursuing goals, as well as eliciting motivational and emotional reactions (Bagozzi, 1997).

In the dynamic world of consumer behavior and marketing, understanding the factors that shape consumer attitudes, engagement, and decision-making is paramount for effective strategies and successful outcomes. This overview delves into various aspects of consumer behavior, including the influence of attitudes towards advertisements, the role of brand engagement, the interplay of emotions and motivations, the significance of sensory cues and brand experiences, and the impact of unconscious responses on technology usage. By exploring these diverse dimensions, we aim to unravel the intricate web of factors that drive consumer actions, perceptions, and loyalty in today's ever-evolving marketing landscape.

Cognition and Decision Making

Deciphering the intricacies of decision-making and the interplay between cognitive processes and emotions lies at the heart of understanding how individuals navigate their choices and judgments. The cognitive process of decision-making involves the intricate evaluation of options, the assessment of benefits, and the consideration of expected utility. However, this process delves far deeper than conscious perceptions, as the cognitive unconscious shapes perceptions, emotions, memories, and even the impulse behind decisions. Emotions, often seen as potential disruptors of rationality,

play a profound role in this process, guiding decisions through somatic markers and imbuing them with affective nuances that extend beyond the conscious realm. This inquiry endeavors to reveal the intricate interplay between cognition and affect that underlies human decision-making, elucidating the concealed the mind's impact on choices.

Cognitive Unconscious and Complexity of Decision-Making

Decision-making is a cognitive process involving choice selection through result evaluation, benefits assessment, and consideration of expected utility. This process is initiated by sensory system-acquired information from a Gestalt Perspective, behavior stems from personal perceptions, not solely external stimuli. This perspective elucidates why people can perceive the same fact differently. Clinical and laboratory research reveals that mental activity extends beyond conscious experience Relying solely on self-reported conscious opinions may be incomplete and subjective "Unconscious mental processes" and "conscious perception" are tied to memory, knowledge, emotions, impulses, and unconscious ideas (Kihlstrom, 1987; Kennerley et al., 2006; Hare et al., 2011; Burnes and Cooke, 2013; Venkatraman et al., 2015; Broche-Perez et al., 2016; Yön, 2018, p.86-87).

Kihlstrom's comprehensive exploration of the unconscious psyche (1999) delineated the concept of the "cognitive unconscious," emphasizing the influence of mental processes and conditions on actions, cognition, and subjective encounters. Implicit memory (unconscious memory) denotes the consequence of a previous occurrence on an individual's ongoing experience, cognition, and conduct, even in the absence of conscious recollection of said occurrence (Kihlstrom, 1999, p. 586). Implicit perception (unconscious perception) manifests when the individual remains oblivious to the event during its unfolding, and the present stimulus environment events are not consciously perceived by the individual (Kihlstrom, 1999, p. 587). Implicit thought encompasses mental representations that impact ongoing actions, cognitions, and experiences without conscious awareness of the originating thoughts (Kihlstrom, 1999, p. 589).

Emotions, Unconscious Mental Processes and Decision-Making

Damasio (1994) distinctly elucidated the roles of neural systems, encompassing functions such as emotional processing, decision-making, and strategic planning (p. 78), emphasizing that emotions and feelings are considered potential sources of interference in rational reasoning (p. xii). Within his publication "Self Comes to Mind," Damasio accentuated the concept that emotions and feelings are separate entities, delimiting the disparity between feelings and emotions as expounded below:

“While emotions are actions accompanied by ideas and certain modes of thinking, emotional feelings are mostly perceptions of what our bodies do during the emoting, along with perceptions of our state of mind during that same period of time. In simple organisms capable of behavior but without a mind process, emotions can be alive and well, but states of emotional feeling may not necessarily follow” (Damasio, 2010, p.290).

Emotions and feelings facilitate a spectrum of both rational and non-rational operations (Damasio, 1994, p. 131). Moreover, the phenomenon of "somatic markers" may manifest at varying levels of conscious and unconscious awareness (Adolphs et al., 1996, p. 158). Somatic markers safeguard against future losses and enhance decision-making efficiency (Damasio, 1994, p.173), aiding working memory while indicating potential gains and losses. These markers stem from secondary emotions, linked through learning to anticipated outcomes of specific scenarios (Damasio, 1994, p.174). Positive markers serve as encouragement, while negative markers act as warning signals (Damasio, 1994, p.174).

“According to zoologist and biologist Richard Semon, every experience that has affected an organism for a certain period of time leaves a mark called an engram. Under the right circumstances, the energy stored in the engram is reactivated, and the accumulated energy is thus discharged. Hence, the reason we act in a certain way is because we recall a previous experience.” (Kaptan, 2022, p. 163). Beliefs might be swayed by an individual's antecedent encounters with the conduct in question or by indirect

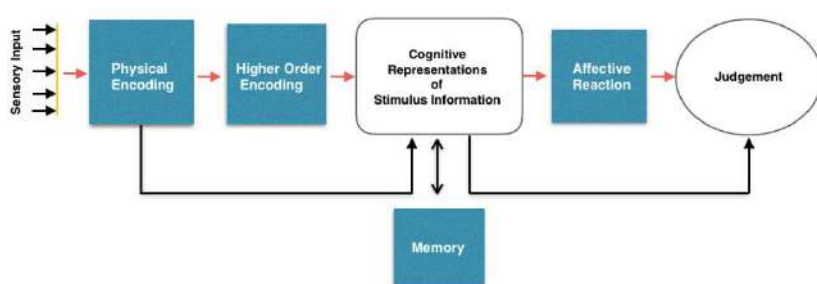
information, with behavioral convictions acknowledged as influential in shaping attitudes (Ajzen, 2005, p. 125). For example, brand names create a network of associations, including a central concept and related features in memory. These activate associations such as product experiences and attribute details. When brand and attribute data are presented together, the brand often takes precedence. Positive affect tends to broaden thinking based on general knowledge structures, while negative affect focuses on specifics. This suggests that brand names, as knowledge structures, are heavily relied upon in judgments, especially under positive affect. The impact of positive emotions on how brand names are perceived and valued during judgments is not solely based on their effects on judgments. Evaluation of a stimulus with multiple pieces of information involves a weighted average of their individual evaluative meanings (Adaval, 2003).

Cognition and Affect: Insights into How Emotions Influence Decision-Making

Zajonc (1980) posited that "affect," in its essence, emerges as a post-cognitive phenomenon, attainable solely after the culmination of information processing—a sequence of cognitive operations entailing attribute assessment, valuation, and eventual formation of an overall affective judgment encompassing sentiments such as liking, disliking, preference, evaluation, as well as experiences of pleasure or displeasure.

Figure 1 presents the Typical Information Processing Model of Affect. Furthermore, Zajonc (1980) underscored the indispensability of "knowledge, distinctive features, and recognition" as requisites for generating affinity towards something.

Figure 1 - Typical Information Processing Model of Affect with the permission of Zajonc, (1980).

Neisser (2014), recognized as the seminal figure in the inception of cognitive psychology (Belardinelli, 2012), expounds on the comprehensive scope of cognition in his seminal work "Cognitive Psychology." Within this treatise, he postulates that cognition permeates the entirety of human endeavors, signifying its involvement in a myriad of actions. Neisser's definition of "cognition" encompasses the multifaceted processes through which sensory input is transmuted, distilled, refined, archived, retrieved, and harnessed. Moreover, he illuminates conceptual constructs such as sensation, perception, imagery, retention, recall, problem-solving, and ruminative thought, among various others, function as conjectural phases or facets of cognition (Neisser, 2014, p.4).

The nervous system offers adaptive reactions to environmental cues. Initially, it collects and combines sensory data to create cognitive understandings. Subsequently, it chooses appropriate responses based on these interpretations (Uttal, 2017, p.39). For example, the designation "Organic" is commonly recognized as a potent cognitive heuristic ("*cognitive shortcuts that may lead to a solution*" - Feldman, 2015, p.283), serving as a signal of excellence (Vega-Zamora et al., 2013a; 2013b) and expediting decision-making for consumers, who can employ this heuristic to bypass evaluating other product attributes (Van Loo et al., 2015; Yön, 2018; p. 98).

Embodied cognition posits that human cognitive functioning extends beyond internal cerebral processes, highlighting the profound reliance of cognitive processing on bodily engagement, postural nuances, and corporeal movements within the physical milieu. This phenomenon unfolds through the intricate interplay between the human organism and its external environment

(Mangen and Balsvik, 2016). In essence, the manifestation of cognitive processes transcends neural confines, encompassing somatic and environmental dimensions (Aizawa, 2014, p.31).

The theory of cognitive psychology proposes two kinds of knowledge: declarative knowledge and procedural knowledge. To expand different knowledge types, various methods can be used. For instance, the production representation theory can be utilized to expand procedural knowledge of consumer brand-related information (Wang & Lin, 2012). Brand knowledge is formed through consumer exposure to a brand, resulting in a set of associations. The number of associations depends on the consumer's knowledge and experience with the brand. More associations lead to a richer memory structure, making it easier to access the brand node. The favorability of brand associations, indicating positive or negative evaluations, plays a crucial role in building brand equity. Positive brand associations have been linked to stronger brand strength (Mühlbacher et al., 2016). The unified theory of implicit social cognition is built on an associative network model, explained using familiar ideas like concepts, association strength, and concept activation. This theory illustrates that a person's social knowledge can be depicted as a network of concepts and nodes, where social constructs are connections between these concepts. Concepts here refer to individuals, groups, or attributes, encompassing positive and negative valence attributes (Tietje & Brunel, 2006, p. 136-137).

The role of affect in information processing is commonly thought to be significant during judgments and decisions (Wyer, 2006; p:16). Alwi & Kitchen's (2014) study emphasizes that corporate brand promise shapes business school identity, with both cognitive and affective elements playing key roles. While traditional factors matter, affective attributes like brand values and personality strongly influence brand image and loyalty. Understanding and managing both cognitive and affective aspects are crucial for business success. Consumers evaluate brands through both cognitive and emotional processes, which can occur interchangeably. However, cognitive evaluation often precedes emotional reactions, leading to an overall brand assessment and influencing behavior. Brands consist of rational and emotional attributes, recognized through a hierarchical evaluation by consumers, with an initial focus on functional values during brand selection (Alwi & Kitchen, 2014).

Cognitive fit refers to how well product placements align with a story's structure or characters. When placements make sense within the narrative, they have a high cognitive fit. For example, the Maytag placement in "The Walking Dead" fits well with the setting, while the Pepsi placement in "World War Z" does not. Placements that fit enhance brand beliefs and story experience and reduce persuasive intent awareness. In contrast, unfit placements lead to negative evaluations, as consumers question relevance. High cognitive fit boosts brand accessibility and positive assessments. Affective fit is about aligning emotions between a narrative and product placement. High affective fit occurs when emotions match, while low fit happens when they don't. Positive narratives with repeated placements can create favorable brand attitudes. Emotional congruence between TV commercials and content is essential for enhancing viewers' moods, generating more positive responses. Consumers have both cognitive and affective consumption goals, and alignment between these goals leads to high cognitive fit and high affective fit. Incongruence occurs when either or both fit dimensions are low, resulting in null or negative shifts in consumer evaluations. Incongruent placements may distract consumers, increase elaboration, and lead to less favorable evaluations of the brand. (Gillespie, Muehling & Kareklas, 2018). This strategic framework comprises various approaches to tackle cognitive dissonance and enhance consumer decision-making. It involves redirecting focus towards positive beliefs to counteract discordant ones, minimizing the significance of conflicting beliefs, and aligning them with established cognitive frameworks. This includes identifying credible sources trusted by consumers and boosting word-of-mouth communication. The likability of selected sources is highlighted, along with the alignment with consumers' existing beliefs. Unexpected sources, occasionally, hold greater potential to influence consumer attitudes, adding complexity to cognitive dynamics (Sharma, 2014).

Satisfaction is defined as a pleasurable level of fulfilment related to consumption, and it is influenced by consumer reactions and experiences over time. Loyalty refers to students' behavioral intention as a dependent variable, which holds higher validity and diagnostic value compared to overall service quality when studying actual consumer behaviors (Alwi & Kitchen, 2014). Zhong & Mitchell's study expands on happiness-enhancing activities like optimism and gratitude by introducing consumption as a contributor to well-being. It underscores that consumption improves happiness when it enhances

relevant life domains and when consumers subjectively interpret their experiences positively. Notably, frequent low-cost hedonic consumption correlates with greater satisfaction compared to infrequent high-cost consumption. The findings highlight that the relationship between consumption and well-being depends on both objective behavior and subjective interpretation.

Product placement, or brand placement, involves integrating logos, brand names, or products into various forms of entertainment media. It impacts individuals' cognitive, affective, and conative responses to the placed products across different mediums like television, film, novels, music, and music videos. Studies show that the prominent placement of congruent brands within the genre and culture of the media tends to enhance brand recall and favorable brand evaluations (Gillespie, Muehling & Kareklas, 2018).

The theory of implicit social cognition is built on an associative network model, explained using familiar ideas like concepts, association strength, and concept activation. This theory illustrates that a person's social knowledge can be depicted as a network of concepts and nodes, where social constructs are connections between these concepts. Concepts here refer to individuals, groups, or attributes, encompassing positive and negative valence attributes (Tietje & Brunel, 2006, p. 136-137).

Reward System, the Executive System and Neurobehavioral Decision Systems

The intricate landscape of decision-making is intricately governed by a symphony of neural systems, cognitive intricacies, and neurobehavioral dynamics. The frontal cortex's neurons, acting as conductors, orchestrate higher-order cognitive processes, including top-down influences in selective attention and the intricate interplay of reward and decision-making. This intricate orchestration is shaped by a complex interplay of expectations, past experiences, motivation, and accumulated knowledge, which exerts a profound influence over top-down processing and the perceptual mechanisms that guide the differentiation of relevant signals from the sea of irrelevant noise. In this multifaceted symphony, the reward system, the executive system, and the neurobehavioral decision systems emerge as key players,

harmonizing to elucidate the nuances of cognitive engagement and decision-making.

Neurons located within the frontal cortex assume a pivotal role in orchestrating higher-order cognitive phenomena such as top-down influences related to selective attention, as well as processes governing reward and decision-making (Hsiao & Gomez Ramirez, 2011, p. 143). Furthermore, the interplay of expectations, past experiences, motivational factors, and accumulated knowledge also exerts a significant sway over the top-down processing and perceptual mechanisms (Feldman, 2015, p. 118), which are integral for the discrimination of pertinent information and the exclusion of irrelevant data (Guerreiro et al., 2015). The significance of prior knowledge in sensemaking lies in its role as a bridge between new information and existing mental frameworks. Sense makers rely on their prior knowledge to establish connections and make sense of new information. This involves using existing knowledge to create mental representations in a top-down manner. The attributes of prior knowledge, like its strength, coherence, and commitment, influence how information is selectively accessed and processed during the sensemaking process (Zhang & Soergel, 2020).

The attentional mechanism plays a pivotal role in discerning pertinent information while filtering out extraneous details (Konen & Kastner, 2011, p.171). Within the realm of "psychological models of decision-making," a central focus lies on the scrutiny respondents allocate to individual attributes and the subsequent evaluation of "stimulus value signals" (Hare et al., 2011). This allocation of attention holds sway over the precision of distinguishing target stimuli, amplifying perceptual acuity (Konen & Kastner, 2011, p.171).

Grasping the concept of reward holds paramount importance in comprehending the principal catalysts and motivational elements that influence and steer consumer conduct. The Reward system, particularly pertaining to primary rewards, impels human endeavors for survival and procreation. Primary rewards are intricately linked with biological necessities, such as water, sustenance, and sexual stimuli (Murray et al., 2011, p. 62), reinforcing actions devoid of the necessity for explicit instruction (Walter et al., 2005). In contrast, secondary rewards, like authority and monetary gain, are more abstract in nature (Haber, 2011, p. 235), and they also share an association with primary rewards (Murray et al., 2011, p. 62).

According to Schultz et al. (2011), rewards encompass "entities that hold advantages or are imperative for the survival of individuals across various environmental contexts, possessing distinctive values and generally manifesting probabilistically." Schultz (2006) accentuated that rewards engender a constructive reinforcement of behavioral patterns (instrumental conditioning), often intertwined with subjective sensations of positive emotion or gratification (the hedonistic facet of rewards). However, Schultz's interpretation regarding the precise role of pleasure remains somewhat unclear. The favorable aftermath of a specific action might lead to behavioral repetition, or pleasure might be regarded as an "epiphenomenon" (Schultz, 2006).

The predicted value denotes the anticipated benefit or satisfaction that a consumer foresees as a gratification (Plassmann et al., 2012), exerting a pivotal function in the process of decision-making (Balleine et al., 2011). Experienced value pertains to the pleasure derived from the consumption encounter and the satisfaction derived from the brand. The synergy between encountered and anticipated value engenders a motivational value (Plassmann et al., 2012). Remembered value emerges at the subconscious stratum, influenced by both implicit and explicit memory, and intertwined with the process of learning. This cognitive progression steers unconscious motivated behaviors (Plassmann et al., 2012).

Berthoz (1996, p. 86) asserted that "decision is an intrinsic part of active perception or that perception is a decision." Bottom-up processing, delineated as the progression of recognizing and processing discrete elements of stimuli before integrating them into a holistic perception, is characterized as a rapid and readily assessable procedure (Clement et al., 2013). While bottom-up processes, encompassing aspects such as perceiving shape and color (Husić-Mehmedović et al., 2017), are influenced by immediate stimuli (Clement et al., 2013), top-down processes, exemplified by factors like familiarity (Husić-Mehmedović et al., 2017), are modulated by cognitive factors (Clement et al., 2013).

Concurrently, the mechanisms of bottom-up and top-down processing function in concert, interweaving their influences, wherein essential attributes of stimuli are processed via bottom-up pathways, while an individual's personal experiences, motivations, and anticipations exert an impact on their perceptual outcomes (Feldman, 2015, p. 118).

Stanovich and West (2000) introduced the Dual Process Theory, outlining a dichotomy within cognitive functioning termed as "System I" and "System II," which corresponds to Default-interventionist theories (Evans, 2011). The former is characterized by unconscious, automatic, heuristic, and minimally demanding computational processes (Stanovich & West, 2009, p. 385). This "System I" prompts personalized, socialized, and contextually influenced interpretations. Conversely, "System II" relies on principles and rules, embodying more deliberate cognitive mechanisms (Stanovich and West, 2000). "System I" operates automatically, and associatively, is challenging to govern or modify, functions swiftly and with ease, and is responsible for generating perceptual and cognitive impressions of object attributes (Kahneman, 2002). Emotions and experiences exert a profound impact on this system, primarily encompassing unconscious processes. Notably, during decision-making processes, individuals predominantly engage in "System I," influenced by desires and heuristics that wield a pivotal role in the decision-making mechanism (Sebastian, 2014).

Conversely, "System II" assumes a role in supervisory processes concerning overt behaviors, mental operations, and judgments (Kahneman, 2002), effectively representing the mechanism of self-control (Sebastian, 2014). Judgments conducted within "System II" are distinguished by their explicitness and purposefulness. The operations of "System II" are described as sequential, gradual, controlled, and demanding (Kahneman, 2002). For example, when it comes to food purchasing decisions, both "System I" and "System II" are implicated. For instance, rapid cognitive processes (System I) come into play when evaluating the packaging attributes of food products, wherein the purchasing environment influences emotions and potentially leads to impulsive buying. Conversely, assessments related to health claims and pricing can be managed by "System II" (rational thinking) (Jiang et al., 2014) in other meaning 'metacognitive system II' (Foxall, 2016, p. 237-238).

Litt et al. (2008) introduced the Neural Affective Decision Theory with the aim of elucidating the interrelation between preferences, decisions, and cerebral mechanisms. This theory is founded upon four core principles encompassing affect, valuation, framing, and brain function. According to this theory, the process of decision-making is characterized as a cognitive-affective phenomenon, intricately reliant upon the emotional assessment of potential courses of action. The Prefrontal Cortex (PFC) and subcortical

systems emerge as primary loci manifesting distinctive neural activation patterns. Essential roles are attributed to serotonin and dopamine (DA) mechanisms in shaping preferences, decision-making, and judgment processes. The role of DA neurons, predominantly situated in midbrain, nucleus accumbens, and ventral tegmental regions, in computing disparities between anticipated and realized rewards associated with selected options has been substantiated within the literature (Litt et al., 2008). Moreover, pivotal regions implicated in reward processes encompass the Ventromedial Prefrontal Cortex (VMPFC), the Orbitofrontal Cortex (OFC), and the Anterior Cingulate Cortex (ACC), as expounded upon by Monteleone et al. (2017) (Yön, 2018, p. 85-86).

Research on single-alternative decisions underscores the importance of various processing stages. This applies notably to people's emotional reactions affecting responses to product information and evaluations. Individuals experiencing positive emotions tend to rate stimuli more favorably. Emotional sources can be misattributed, affecting judgments (Schwarz & Clore, 1983; Schwarz & Clore, 1988; Wyer, 2006, p:15-16). The use of emotion as information has contingencies; mood's impact differs between hedonic and utilitarian evaluations. Affective reactions have diverse potential influences, from situational details to goal pursuit. When specific attribute details evoke emotional reactions, people tend to integrate these emotions to form evaluative meanings. This tendency is subject to two conditions. Initially, the attribute should primarily be appraised using hedonic criteria, such as comfort or taste, rather than utilitarian factors like durability, craftsmanship, or warranty. Secondly, the emotional responses to these attributes must be seen as reliable signals for making judgments. The influence of external emotions becomes crucial in this context. If these external emotions align with the emotions triggered by the attribute itself, individuals might assign significant importance to that attribute when making overall assessments. Conversely, if conflicting external emotions arise, it could result in mixed feelings and a decrease in the significance given to the attribute (Adaval, 2001; Adaval, 2003; Wyer, 2006; p:15-16;20). According to Ong et al., (2015) observers use domain-general reasoning similar to other cognitive processes to reason about pairs of variables (such as emotions and their causes) and combine information from various sources to understand emotions (emotional cue integration).

Most goods offer multiple sources of reward, though some depend on the context. For instance, a thirsty person in a desert wouldn't question the type of water offered. Goods often provide both utilitarian and informational reinforcement, shaping consumer choices. A proposed framework, supported by research, defines patterns of reinforcement and associated consumer behaviors. Aversive consequences in consumer behavior, utilitarian or informational, also exist. Opportunity costs, like choosing a meal over a theater trip, illustrate this. Aversion is termed punishment if infrequent yet escape and avoidance from aversive outcomes are negatively reinforced (Foxall, 2016, p. 129).

Foxall (2016) mentions Fessler's (2001) postulation which suggests emotions impact decision-making through cost-benefit assessments. Economic behavior, optimizing inclusive fitness, requires evaluating competing rewards. Linking emotions to decision-making, enabling response-range definition and outcome evaluation. Emotions serve functions in decision-making: status awareness, attention, memory retrieval, prioritization, defining choices, directing decisions, cost-benefit weighting, and interaction (Fessler, 2001, p. 191; Foxall, 2016, p. 155-156).

Engagement and Cognition

Attitude-toward-an-advertisement (ATOA) has been explored as a key predictor of customer purchasing intentions and behavior. It is defined as a predisposition to respond favorably or unfavorably to a particular advertising stimulus during exposure. Understanding customer attitudes is important as they can predict purchasing intentions and behavior. Consumers' purchase intentions are influenced by positive reactions to online advertisements, which are unique in their interactivity. Attitudes toward online advertising are shaped by cognitive and affective factors, including consumer beliefs about its benefits and costs, as well as emotional responses. The relationship between attitudes and purchase intentions is evident in both traditional and online advertising studies, with brand attitude serving as a potential mediator, whose significance may vary based on the product type (Hwang et al., 2011).

Research on product placements has focused on understanding how individuals choose and consume narratives, considering factors like mood management theory. While mood management theory suggests people prefer media that sustains a positive mood, the affective disposition theory offers an

alternative perspective. This theory proposes that consumers may also select media based on judgments of characters in action and the positive mood states generated by the situational context, allowing them to experience pleasure and maintain a positive mood state even with somber narratives. The primary reason for consuming a narrative is often attributed to the factor of "enjoyment." (Gillespie, Muehling & Kareklas, 2018).

Interacting with customers on brand pages offers several advantages: satisfaction, trust, loyalty, and value. Social media brand pages play a crucial role in digital marketing, as they enable the sharing of product information, managing customer relationships, building communities, handling feedback, and promoting word-of-mouth recommendations (Ma et al., 2022).

Consumer engagement with brands can be categorized into three forms (Ma et al., 2022):

- Cognitive engagement in the context of brand-related information refers to consumers' active mental involvement and attention towards assessing a brand's features, benefits, weaknesses, and innovative characteristics. New consumers often rely on information-processing patterns to judge product quality and services. Brands, especially on social media pages, offer informative content like new product introductions, promotions, educational content, and tips. This content stimulates consumers' cognition and encourages them to engage more with the brand.
- Emotional engagement in brand-consumer relationships involves capturing consumers' emotional feelings towards a brand and fostering affective commitment. These feelings can include love, passion, curiosity, excitement, sadness, and anger. It goes beyond the evaluation of a brand's functional attributes and is rooted in psychological connectedness to the brand. Emotional engagement is influenced by gratifications such as trust, commitment, belonging, and pride, leading to increased loyalty, word-of-mouth, tolerance to service failures, and deeper brand relationships. Brands often use various strategies on social media, such as images, videos, storytelling, and celebrity endorsements, to evoke emotions and create emotional connections with consumers.
- Behavioral engagement in the context of consumer behavior refers to consumers voluntarily investing effort, time, and energy in brand-related activities such as word-of-mouth, blogging, providing reviews, helping other consumers, and offering feedback on product

innovation. These behaviors are driven by consumers' needs to express their voices and self-identity, ultimately benefiting brands' marketing performance. Brand pages play a crucial role in facilitating consumers' behavioral engagement more easily and rapidly. Actions like liking, sharing, and commenting on brand pages are considered as indicators of consumer engagement.

Marketers face the "product placement paradox," where they encounter a dilemma in how to present their products. For example, if products are prominently placed in a blatant manner, consumers become aware of the placement but may react negatively. On the other hand, if products are subtly placed, consumers may not even notice the placement, leading to minimal impact on their awareness and evaluations of the product. This challenge highlights the difficulty in finding the right balance between visibility and consumer acceptance in product placement strategies (Gillespie, Muehling & Kareklas, 2018).

Motivation is also another crucial factor affecting behaviors. For example, Strahan, Spencer, & Zanna's (2006) research on subliminal priming shows that combining it with specific motives can impact behavior. In the case of restrained eaters, subliminal priming with overeating-related words prompts them to abandon restraint and consume more high-calorie beverages. Thirst-related subliminal primes lead motivated individuals to drink more and prefer thirst-quenching ads. Similarly, subliminal priming with a sad-face influences those motivated to improve their mood, making them prefer mood-enhancing music. Motivation activates relevant concepts, shaping behavior unconsciously. When primed with thirst or sadness, motivated people's activated thoughts align with goals, guiding their actions. This insight has implications for using subliminal priming in persuasion, highlighting the need for primes that align with actionable goals (Strahan, Spencer, & Zanna, 2006, pp. 276-277).

Shahid et al., (2022) conducted a series of three studies and revealed conclusive evidence of the significant impact of sensory marketing cues and brand experience on emotional attachment and subsequent brand loyalty within luxury retail stores. The findings underline the importance of leveraging all senses to engage consumer emotions and indicate that brand experience fosters emotional attachment. Additionally, emotional connection, or brand attachment, significantly influences brand loyalty. Hwang et al.,

(2020) mentions that both music and interactive cues can positively or negatively influence cognitive aspects of user experience. Integrating sensory and interactive elements can enhance immersion and cognitive engagement. Their study reveals that interactive music enhances consumer experience significantly, especially for low-involvement consumers. However, when using interactive music in designing virtual stores, it's important to be cautious. For less-involved consumers, excessive sensory control features can hinder elaboration and purchase intent due to cognitive load. This highlights the need for careful implementation of novel technology in design.

Nguyen et al.' (2022) research highlights that consumers' intention to continue using technology is influenced by both conscious evaluations (perceived value, satisfaction) and unconscious responses (habit). While rational evaluations related to utilitarian and hedonic values significantly predict technology continuance intention, the impact of habit ($\beta = 0.385$) is notably stronger than that of perceived value ($\beta = 0.286$) and satisfaction ($\beta = 0.302$). This emphasizes the substantial influence of unconscious responses on technology continuation, supported by literature suggesting that habit is a more robust determinant than conscious evaluations. Habit's dominance arises from increased technology use during the pandemic, leading to habitual behavior. Additionally, habit formation is shaped by perceived value and satisfaction, mediating their effects on continuance intention. This reveals that consumers' automatic technology use is reinforced by reasoned evaluations.

CONCLUSION

In conclusion, the exploration of cognition and decision-making unveils the intricate interplay between cognitive processes and emotions that shape human choices and judgments. Decision-making involves an array of conscious and unconscious processes, guided by implicit memory and implicit perception. Emotions, intricately linked with decision-making through somatic markers, play a dual role in rational and non-rational operations, influencing responses and behaviors. The integration of cognitive and affective elements within decision-making emphasizes the role of both rational evaluation and emotional interpretation.

The interplay between cognitive and affective dimensions extends to embodied cognition, where bodily engagement further influences cognitive processing. The harmony of cognition and affect is evident in the significance

REFERENCES

- Adaval, R. (2001). Sometimes it just feels right: The differential weighting of affect-consistent and affect-inconsistent product information. *Journal of Consumer Research*, 28(1), 1-17.
- Adaval, R. (2003). How good gets better and bad gets worse: Understanding the impact of affect on evaluations of known brands. *Journal of consumer research*, 30(3), 352-367.
- Adolphs, R., Tranel, D., Bechara, A., Damasio, H., Damasio, A.R. (1996), *Neuropsychological Approaches to Reasoning and Decision-Making*, in (eds.) Dames, A.R., Damasio, H., Christen, Y, *Neurobiology of Decision-Making*, First Edition, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, 157-180.
- Aizawa, K. (2014), *Extended cognition*, Shapiro, L, *The Routledge handbook of embodied cognition*, First edition, Routledge, London.
- Ajzen, I. (2005), *Explaining intentions and behavior*, in ed. Manstead T. *Attitudes, Personality and Behaviour*, Second Edition, Open University Press, England, 117-140.
- Alwi, S. F. S., & Kitchen, P. J. (2014). Projecting corporate brand image and behavioral response in business schools: Cognitive or affective brand attributes? *Journal of Business Research*, 67(11), 2324-2336.
- Balleine, B.W., Leung, B.K., Ostlund, S.B. (2011), The orbitofrontal cortex, predicted value, and choice, *Ann. N.Y. Acad. Sci.*, 1239, 43-50.
- Belardinelli, M.O. (2012), The debt of cognitive science to Ulric Neisser, *Cogn Process*, 13, 189-191.
- Berthoz, A. (1966), *Neural Basis of Decision in Perception and in the Control of Movement*, in Dames, A.R., Damasio, H, Christen, Y, (eds.), *Neurobiology of Decision-Making*, First Edition, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, 83-100.
- Bagozzi, R. P. (1997). Goal-directed behaviors in marketing: Cognitive and emotional perspectives. *Psychology & Marketing*, Vol. 14(6):539-543.
- Broche-Perez, Y., Jimenez, L.F.H., Martinez, E.O. (2016), Neural substrates of decision-making, *Neurología*, 31, 5, 319-325.
- Burnes, B., Cooke, B. (2013), Kurt Lewin's Field Theory: A Review and Re-evaluation, *International Journal of Management Reviews*, 15, 408-425.
- Clement, J., Kristensen, T., Grønhaug, K. (2013), Understanding consumers' in-store visual perception: The influence of package design features on visual attention, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 20,2, 234-239.
- Damasio A. (2010), *Self Comes to Mind:Constructing the Conscious Brain*, First edition, Pantheon Books,New York.
- Damasio, A.R. (1994), *Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain*, Avon Books, New York.

- Evans, J.St.B.T, (2011), Dual-process theories of reasoning: Contemporary issues and developmental applications, *Developmental Review*, 31, 86-102.
- Feldman, R.S, (2015), *Essentials of Understanding Psychology*, eleventh edition, McGraw-Hill Education, New York.
- Fessler, D.M.T. (2001). Emotion and cost–benefit assessment: The role of shame and self-esteem in risk taking. In Gigerenza, G. and Selten, R. (Eds) *Bounded Rationality: The Adaptive Toolbox*. (pp. 191–214). Cambridge, MA: MIT Press.
- Foxall, G. (2016). *Addiction as consumer choice: Exploring the cognitive dimension*. Routledge.
- Guerreiro, M.J.S., Eck, J., Moerel, M., Evers, E.A.T., Van Gerven, W.M, (2015), Top-down modulation of visual and auditory cortical processing in aging, *Behavioural Brain Research*, 278, 226-234.
- Gillespie, B., Muehling, D. D., & Kareklas, I. (2018). Fitting product placements: Affective fit and cognitive fit as determinants of consumer evaluations of placed brands. *Journal of Business Research*, 82, 90-102.
- Grossi F., “Cognitive Marketing (The Next Marketing Trend)” presented at ARSA - Advanced Research in Scientific Areas 2012, Section 2 Marketing, Bratislava December, 3. - 7. 2012.
- Haber, S.N, (2011), Neuroanatomy of Reward: A View from the Ventral Striatum, in ed. Gottfried J.A, *Neurobiology of Sensation and Reward*, First Edition, CRC Press Taylor & Francis Group, New York, 235-262.
- Hare, T.A., Malmaud, J., Rangel, A, (2011), Focusing Attention on the Health Aspects of Foods Changes Value Signals in vm PFC and Improves Dietary Choice, *The Journal of Neuroscience*, 31, 30, 11077-11087.
- Hsiao, S., Gomez Ramirez. M, (2011), Touch, in ed. Gottfried JA. *Neurobiology of Sensation and Reward*, First Edition, CRC Press Taylor & Francis Group, New York, 141-159.
- Husić-Mehmedović, M., Omeragić, I., Batagelj, Z., Kolar, T, (2017), Seeing is not necessarily liking: Advancing research on package design with eye tracking, *Journal of Business Research*.
- Hwang, A. H. C., Oh, J., & Scheinbaum, A. C. (2020). Interactive music for multisensory e-commerce: The moderating role of online consumer involvement in experiential value, cognitive value, and purchase intention. *Psychology & Marketing*, 37(8), 1031-1056.
- Hwang, J, (2016), Organic food as self-presentation: The role of psychological motivation in older consumers' purchase intention of organic food, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 28, 281-287.
- Hwang, J., Yoon, Y. S., & Park, N. H. (2011). Structural effects of cognitive and affective responses to web advertisements, website and brand attitudes, and purchase intentions: The case of casual-dining restaurants. *International*

Journal of Hospitality Management, 30(4), 897-907.

- Jiang, Y., King, J. M., Prinyawiwatkul, W. (2014), A review of measurement and relationships between food, eating behavior and emotion, *Trends in Food Science & Technology*, 36(1),15-28.
- Kahneman, D. (2002), Maps of bounded rationality: A perspective on intuitive judgment and choice, Nobel prize lecture, 8, 351-401.
- Kaptan, M. (2022). Imgenin Hayaletleri: Yazar Muzelerinden Bellek Atlasina. *Moment Dergi, Görsel Kültür*, 153-168. DOI: 10.17572/mj2022.1.153168.
- Kennerley, S.W., Walton, M.E., Behrens, T.E., Buckley, M.J., Rushworth, M.F, (2006), Optimal decision making and the anterior cingulate cortex, *Nature Neuroscience*, 9, 940-947.
- Kihlstrom, J.F, (1987), The cognitive unconscious, *Science*, 237, 1445-1452.
- Konen, C.S., Kastner S, (2011), Sight, in ed. Gottfried JA. *Neurobiology of Sensation and Reward*, First Edition, CRC Press Taylor & Francis Group, New York, 161-182.
- Litt, A., Eliasmith, C, Thagard, P, (2008), Neural affective decision theory: Choices, brains, and emotions, *Cognitive Systems Research*, 9, 252-273.
- Ma, L., Ou, W., & Lee, C. S. (2022). Investigating consumers' cognitive, emotional, and behavioral engagement in social media brand pages: A natural language processing approach. *Electronic Commerce Research and Applications*, 54, 101179.
- Mangen, A., Balsvik, L, (2016), Pen or keyboard in beginning writing instruction? Some perspectives from embodied cognition, *Trends in Neuroscience and Education*, 5(3), 99-106.
- Monteleone, A.M., Castellini, G., Volpe, U., Ricca, V., Lelli, L., Monteleone, P., Maj, M, (2017), Neuroendocrinology and brain imaging of reward in eating disorders: A possible key to the treatment of anorexia nervosa and bulimia nervosa, *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.pnpbp.2017.02.020>.
- Murray, E.A., Wise, S.P., Rhodes, S.E.V, (2011), What Can Different Brains Do with Reward?, in ed. Gottfried JA. *Neurobiology of Sensation and Reward*, First Edition, CRC Press Taylor & Francis Group, New York, 61-96.
- Mühlbacher, H., Raies, K., Grohs, R., & Koll, O. (2016). Drivers of brand strength: Configural paths to strong cognitive brand equity. *Journal of Business Research*, 69(8), 2774-2780.
- Neisser, U, (2014), *Cognitive Psychology*, Classic Edition, Psychology Press, 711 Third Avenue, New York, NY 10017, 1-327.
- Nguyen, D. M., Chiu, Y. T. H., Vu, H. Q., & Nguyen, T. (2022). Toward a unified theory of technology continuance: Effects of conscious versus unconscious factors. *Journal of Consumer Behaviour*, 21(5), 1219-1235.

- Ong, D. C., Zaki, J., & Goodman, N. D. (2015). Affective cognition: Exploring lay theories of emotion. *Cognition*, 143, 141-162.
- Plassmann, H., Ramsøy, T.Z., Milosavljevic, M, (2012), Branding the brain: A critical review and outlook, *Journal of Consumer Psychology*, 22, 18-36.
- Sebastian, V, (2014a), New directions in understanding the decision-making process: neuroeconomics and neuromarketing, *Social and Behavioral Sciences*, 127, 758-762.
- Schwarz, N., & Clore, G. L. (1983). Mood, misattribution, and judgments of well-being: Informative and directive functions of affective states. *Journal of personality and social psychology*, 45(3), 513.
- Schwarz, N., & Clore, G. L. (1988). How do I feel about it? Informative functions of affective states. In Fiedler K., & Forgas J., (Eds.), *Affect, cognition and social behavior* (pp. 44–62). Toronto: Hofgreffe International.
- Scott, L, (2015), Advertising and Advertisement, in ed. Wright, J.D, *International Encyclopedia of the Social & Behavioural Sciences*, Second Edition, Elsevier Radarweg 29, PO Box 211, 1000 AE Amsterdam, Netherlands, 1-25, 918.
- Schultz, W, (2006), Behavioral Theories and the Neurophysiology of Reward, *Annu. Rev. Psychol.* 57, 87-115.
- Schultz, W., O'Neill, M., Tobler, P. N., Kobayashi, S, (2011), Neuronal signals for reward risk in frontal cortex, *Ann. N.Y. Acad. Sci.*, 1239, 109-117.
- Shahid, S., Paul, J., Gilal, F. G., & Ansari, S. (2022). The role of sensory marketing and brand experience in building emotional attachment and brand loyalty in luxury retail stores. *Psychology & Marketing*, 39(7), 1398-1412.
- Sharma, M. K. (2014). The impact on consumer buying behaviour: Cognitive dissonance. *Global Journal of Finance and management*, 6(9), 833-840.
- Stanovich, K.E., West, R, F, (2000), Individual differences in reasoning: Implications for the rationality debate?, *Behavioral and Brain Sciences*, 23, 645-726.
- Strahan, E. J., Spencer, S. J., & Zanna, M. P. (2006). Subliminal priming and persuasion: How motivation affects the activation of goals and the persuasiveness of messages. In Kardes, F. R., Herr, P. M., Nantel, J., (Eds.) *Applying social cognition to consumer-focused strategy* (pp. 267-280). Psychology Press.
- Thoenig, J.C, (2015), Administration in Organizations, in Wright, J.D, (ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioural Sciences*, Second Edition, Elsevier Radarweg 29, PO Box 211, 1000 AE Amsterdam, Netherlands, 1-25, 918.
- Tietje, B. C., & Brunel, F. F. (2006). Toward a unified implicit brand theory. In Kardes, F. R., Herr, P. M., Nantel, J., (Eds.) *Applying social cognition to consumer-focused strategy*, (pp. 135-153). Psychology Press.
- Uttal, W.R, (2017), *The Neuron and The Mind: Microneuronal Theory and Practice*

in Cognitive Neuroscience, the first edition, Routledge, Taylor & Francis Group, New York.

- Walter, H., Abler, B., Ciaramidaro, A., Erk, S. (2005), Motivating forces of human actions Neuroimaging reward and social interaction, *Brain Research Bulletin*, 2005, 67, 368-38.
- Wang, X., & Lin, L. (2012). Prospects of brand choice behavior research from cognitive perspective. *Physics Procedia*, 24, 1068-1072.
- Wyer, R. S. (2006). The role of information processing in single-alternative and multiple-alternative judgments and decisions. In Kardes, F. R., Herr, P. M., Nantel, J. I., (Eds.) *Applying social cognition to consumer-focused strategy* (pp. 3-36). Psychology Press.
- Van Loo, E.J., Caputo, V., Nayga, R.M., Seo, H.S., Zhang, B., Verbeke, W, (2015), Sustainability labels on coffee: Consumer preferences, willingness-to-pay and visual attention to attributes, *Ecological Economics*, 118, 215-225.
- Vega-Zamora, M., Parras-Rosa, M., Murgado-Armenteros, E.M., Torrez-Ruiz, F.J, (2013a), A Powerful Word: The Influence of the Term 'Organic' on Perceptions and Beliefs Concerning Food, *International Food and Agribusiness Management Review*, 16, 4.
- Vega-Zamora, M., Parras-Rosa, M., Murgado-Armenteros, E.M., Torrez-Ruiz, F.J, (2013b), The Influence of the Term 'Organic' on Organic Food Purchasing Behavior, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 81, 660-671.
- Venkatraman, V., Dimoka, A., Pavlo, P., Winer, R.S, (2015), Predicting Advertising Success Beyond Traditional Measures: New Insights from Neurophysiological Methods and Market Response Modeling, *Journal of Marketing Research*, LII, 436-452.
- Yön, B., (2018). *An Experimental Study About The Effect of The Sound of Nature And Knowledge on Mothers' Organic Choices* – [Unpublished Doctoral Dissertation, Okan University]. Advisor, Telatar, M., E., Istanbul/Turkey.
- Zajonc, R.B, (1980), Feeling and thinking: Preferences need no inferences, *American Psychologist*, 35, 2, 151-175.
- Zhang, P., & Soergel, D. (2020). Cognitive mechanisms in sensemaking: A qualitative user study. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 71(2), 158-171.
- Zhong, J. Y., & Mitchell, V. W. (2010). A mechanism model of the effect of hedonic product consumption on well-being. *Journal of Consumer Psychology*, 20(2), 152-162.

MOBILE MARKETING

Büşra Meydan

- ❖ Institution: Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences, PhD Student
- ❖ ORCID: 0000-0002-9083-7415
- ❖ E-mail: meydanbusra32@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. Esra VONA KURT

- ❖ Institution: Isparta University of Applied Sciences
- ❖ ORCID: 0000-0001-8639-9160
- ❖ E-mail: esrakovakurt@gmail.com

REFERENCES

- Ajmotokan, H. A. (2023). *Research techniques: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches for engineers* (1st Edition). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Ajzen, I., Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhl & J. Beckmann (Eds.), *Action control: From cognition to behavior*. New York, NY: Springer.
- Akdim, K., Casaló, L. V., Flavián, C. (2022). The Role of utilitarian and hedonic Aspects in the continuance intention to use social mobile apps, 66.
- Akgün, Z. (2019). *Pazarlamada Dijital Dönüşüm: Dijital Pazarlama ve C Kuşağı*, Ankara: İksad Yayınları.
- Alalwan, A. A., Baabdullah, A. M., Rana, N. P., et al. (2018). Examining adoption of mobile internet in Saudi Arabia: Extending TAM with perceived enjoyment, innovativeness and trust. *Technology in Society*, 55, 100-110.
- Al-Shamaileh, O., Sutcliffe, A. (2023). Why people choose apps: An evaluation of the ecology and user experience of mobile applications. *International Journal of Human-Computer Studies*. 170, 1-11.
- Amin, M., Rezaei, S., Abolghasemi, M. (2014). User satisfaction with mobile websites: The impact of perceived usefulness (PU), perceived ease of use (PEOU) and trust. *Nankai Business Review International*, 5(3), 258-274.
- App Annie State of Mobil (2022). https://www.data.ai/en/go/state-of-mobile-2022/?utm_source=digital2022&utm_medium=partnership&utm_campaign=digital-2022-partnership&utm_content=article&sfdcicid=7016F000002MS1c
Access Date: 01.07.2023.
- Bart, Y., Shankar, V., Sultan, F., et al. (2005). Are the drivers and role of online trust the same for all web sites and consumers? A large-scale exploratory empirical study. *Journal Of Marketing*, 69(4), 133-152.
- Bauer, H.H., Barnes, S.J., Reichardt, T., et al. (2005). Driving consumer acceptance of mobile marketing: A theoretical framework and empirical study. *Journal of Electronic Commerce Research*, 6 (3), 181-192.
- Barutçu, S. (2007). E-Mağazalardan Alış-Verişlerde E-Müşteri Tutumları ve E-Müşteri Memnuniyetini Etkileyen Faktörler. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(14), 219-238.
- Becker, M., Arnold, J. (2010). *Mobile Marketing for Dummies*, Wiley Publishing: Hoboken.

- Biçer, D. F., Yıldız, S. Y., Sarıtepe, Ö. K. (2019). Mobil Alışveriş Uygulamaları Kullanan Bireylerin, Satın Alma Davranışları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 201-221.
- Bora Semiz, B. (2022). Tüketicilerin Mobil Uygulamalara Yönelik Memnuniyetlerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Z Kuşağı Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 63-89.
- Bora Semiz, B., Kartal, H. M. E. (2023). Mobil Alışverişlerde Algılanan Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti, Tekrar Satın Alma ve Tavsiye Etme Niyeti Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 161-177.
- Chan, F. T., Chong, A. Y. L. (2013). Analysis of the determinants of consumers' m-commerce usage activities. *Online Information Review*, 37 (3), 443-461.
- Chong, A. Y. L., Chan, F. T., Ooi, K. B. (2012). Predicting consumer decisions to adopt mobile commerce: Cross country empirical examination between China and Malaysia. *Decision Support Systems*, 53(1), 34-43.
- Chauhan, S., Mahadeo, J. (2017). A Meta-analysis of e-health applications acceptance moderating impact of user types and e-health application types. *Journal of Enterprise Information Management*, 30(2), 295-319.
- Copeland, P. E. (2016). An Investigation about the small business adoption of mobile commerce. *DoctoralThesis, Capella University*.
- Corkindale, D., Ram, J., Chen, H. (2018). The adoption of firm-hosted online communities: An empirical investigation into the role of service quality and social interactions. *Enterprise Information Systems*, 12(2), 173-195.
- Davis, F. D. (1986). A technology acceptance model for empirically testing new end-user information systems: Theory and results (Doctoral dissertation). MIT Sloan School of Management, Cambridge, MA.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340.
- DeLone, W. H., McLean, E. R. (2003). The DeLone and McLean Model of information systems success: A ten-year update. *Journal of Management Information Systems*, 19(4), 9-30.
- Devaraj, S., Fan, M., Kohli, R. (2002). Antecedents of B2C channel satisfaction and preference: Validating e-commerce metrics. *Information Systems Research*, 13(3), 316-333.
- Doyle, M. (1984). New ways of measuring value. *Progressive Grocer-Value, Executive Report*, 15-19.
- Eriksson, K., Nillson, D. (2007). Determinants of the continued use of self-service technology: The Case of internet banking. *Technovation*, 27(4), 159-167.
- George, D., Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.), Pearson.

- Granic, A., Marangunic, N. (2019). Technology acceptance model in educational context: A systematic literature review. *British Journal of Education Technology*, 50(5), 2572-2593.
- Grover, P., Kar, A. K., Janssen, M., et al. (2019). Perceived usefulness, ease of use and user acceptance of blockchain technology for digital transactions–insights from user-generated content on Twitter. *Enterprise Information Systems*, 13(6), 771-800.
- Gülşen, İ., Özdemir, Ş. (2019). Mobil Teknolojinin Perakendecilik Üzerindeki Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi Ağustos 2019*, 14(2), 421 – 440.
- Haşiloğlu, S. B., Baran, T., Aydın, O. (2015). Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma: Kolayda Örneklem ve Sıklık İfadeleri Ölçek Maddeleri. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Ymnetimi Dergisi*, 2(1), 19-28.
- Ingham, J., Cadieux, J., Mekki Berrada, A. (2015). E-Shopping acceptance: A qualitative and metaanalytic review. *Information & Management*, 52(1), 44–60.
- Karaoğlu, S. (2022). Mobil Alışveriş Uygulamalarına Yönelik Davranışsal Niyetin ve Kullanım Davranışının UTAUT2 Modeli ile İncelenmesi. *Journal of Yaşar University*, 17(68), 930-948.
- Lee, W.J., Kim T.U., Chung J.Y. (2002). User acceptance of the mobile internet. *Proceedings of The First International Conference on Mobile Business*.
- Lee, K., Joshi, K. (2007). An empirical investigation of customer satisfaction with technology mediated service encounters in the context of online shopping. *Journal of Information Technology Management*, 18(2), 18-37.
- Leppäniemi, M., Karjaluoto, H. (2005). Factors influencing consumers' willingness to accept mobile advertising: a conceptual model. *International Journal of Mobile Communications*, 3(3), 197-213.
- Liu, X., He, M., Gao, F., et al. (2008). An empirical study of online shopping customer satisfaction in China: A holistic perspective. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 36(11), 919-940.
- Liu, C. H., Chen, Y. T., Kittikowit, S., et al. (2022). Using unified theory of acceptance and use of technology to evaluate the impact of a mobile payment app on the shopping intention and usage behavior of middle-aged customers. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-11.
- Malik, A., Suresh, S., Sharma, S. (2017). Factors influencing consumers' attitude towards adoption and continuous use of mobile applications: A conceptual model. 122, 106-113.
- Martin, S. S., Camarero, C., José, R. S. (2011). Does involvement matter in online shopping satisfaction and trust? *Psychology & Marketing*, 28(2), 145-167.

- Montoya-Weiss, M. M., Voss, G. B., Grewal, D. (2003). Determinants of online channel use and overall satisfaction with a relational, multichannel service provider. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 31(4), 448-458.
- Moore, G. C., Benbasat, I. (1991). Development of an Instrument to measure the perceptions of adopting an information technology innovation. *Information Systems Research*, 2(3), 192-222.
- Ohk, K., Park, S. B., Hong, J. W. (2015). The influence of perceived usefulness, perceived ease of use, interactivity, and ease of Navigation on satisfaction in mobile application. *Advanced Science and Technology Letters*, 84, 88-92.
- Özdamar, K. (2013). Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi – 1, MINITAB 16 – IBM SPSS 21, Nisan Kitabevi.
- Özer, G., Özcan, M., Aktaş, S. (2010). Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımının Teknoloji Kabul Modeli (TKM) İle İncelenmesi. *Journal of Yaşar University*, 5(19), 3278-3293.
- Peek, S. T. M., Wouters, E., Van Hoof, J., et al. (2014). Factors influencing acceptance of technology for aging in place: A systematic review? *International Journal of Medical Informatics*, 83(4), 235–248.
- Saprikis, V., Chouliara, A., Vlachopoulou, M. (2010). Perceptions towards online shopping: analyzing the Greek University Students' attitude. *Communications of the IBIMA*, 2(1), 1-13.
- Seiders, K., Voss, G. B., Godfrey, A. L., et al. (2007). SERVCON: Development and validation of a multi dimensional service convenience scale. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 35(1), 144-156.
- Scharl, A., Dickinger, A., Murphy, J. (2005). Diffusion and success factors of mobile marketing. *Electronic Commerce Research and Applications*, 4(2) 59-173.
- Sheng, T., Liu, C. (2010). An empirical study on the effect of e-Service quality on online customer satisfaction and loyalty. *Nankai Business Review International*, 1(3), 273-283
- Smuktupt, P., Krairit, D., Esichaikul, V. (2010). Mobile marketing: implications for marketing stratejies. *Mobile Marketing Association*, 5(2), 126-139.
- Statista (2023). Number of mobile app downloads worldwide from 2016 to 2022. <https://www.statista.com/statistics/271644/worldwide-free-and-paid-mobile-app-store-downloads>_Access Date: 23.07.2023.
- Söylemez, C., Karahan, M. O. (2020). E-Hizmet Kalitesi ve Güvenin Mobil Uygulama Kullanma Memnuniyetine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(2), 555-575.
- Talwar, S., Dhir, A., Khalil, A., et al. (2020). Point of adoption and beyond: Initial trust and mobile-payment continuation intention. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 55, 1-12.

- Tarute, A., Nikou, S., Gatautis, R. (2017). Mobile application driven consumer engagement. *Telematics and Informatics*, 34(4), 145-156.
- Terblanche, N. S., Boshoff, C. (2001). Measuring customer satisfaction with some of the controllable elements of the total retail experience: An exploratory study. *South African Journal of Business Management*, 32(2), 35-42.
- Uslu, B., Gür, Ş., Eren, T., Özcan, E. (2020). Mobil Uygulama Seçiminde Etkili Olan Kriterlerin Belirlenmesi ve Örnek Uygulama. *İstanbul İktisat Dergisi*, 70(1), 113-139.
- Uyar, A. (2019). Tüketicilerin Mobil Uygulamalara İlişkin Algılarının Teknoloji Kabul Modeli ile Değerlendirilmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 687-705.
- Walliman, N. (2011). *Research methods: The basics* (1st Edition.). New York: Routledge.
- Varnalı, K., Toker, A. (2010). Mobile marketing research: State of the art. *International Journal of Information Management*, 30(2), 144-151.
- Venkatesh, V., Morris, M., Davis, G., et al. (2003). User acceptance of information technology: Towards a unified view. *MIS Quarterly*, 27(3), 479-501
- Venkatesh, V., Thong, J. Y. L., Xu. X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the unified theory of acceptance and use of technology. *MIS Quarterly*, 36(1), 157-178.
- We are social Hootsuite (2022). Digital 2022. <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022/>, Access Date: 01.07.2023.
- Wilson, N., Christella, R. (2019). An empirical research of factors affecting customer satisfaction: A case of the Indonesian e-commerce industry. *DeReMa Jurnal Manajemen*, 14(1), 21-44.
- Yıldırım, S. C., Kaplan, B. (2019). Mobil Uygulama Kullanımının Benimsenmesi: Teknoloji Kabul Modeli ile Bir Çalışma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(19), 22-51.
- Zeithaml, V. A., Berry, L. L., Parasuraman, A. (1996). The behavioral consequences of service quality. *Journal of Marketing*, 60(2), 31-46.
- Ziaullah, M., Feng, Y., Akhter, S. N. (2014). E-loyalty: The influence of product quality and delivery service on e-trust and e-satisfaction in China. *International Journal of Advancements in Research & Technology*, 3(10), 20-31.
- Zhou, T. (2011). Examining the critical success factors of mobile website adoption. *Online Information Review*, 35(4), 636-652.
- Q1 2023: Store Intelligence Daga Digest (2023), <https://go.sensortower.com/rs/351-RWH-315/images/Sensor-Tower-Q1-2023-Data-Digest.pdf>, Access Date: 23.07.2023.

MARKETING MYOPIA

Instructor, Dilek AYDOĞDU

- ❖ Institution: Karabük University, Vocational School of Health Services, Medical Promotion and Marketing Programme
- ❖ ORCID ID: 0000-0001-8042-7212
- ❖ E-mail: dilekaydogdu@karabuk.edu.tr

‘There is no one more blind than the one who does not want to see.’

Lao Tzu

REFERENCES

- Akbudak, M.F. (2019). Netflix'in Hikayesi. <https://www.dunyatelası.com/gundem/netflixin-hikayesi/> . 03.07.2023.
- Akkuş, T. (2021). Pazarlama Miyopluğu. <https://www.tolgaakkus.com/2021/03/pazarlama-miyoplugu/> . 23.07.2023.
- Aksesu, (2023). Sony Walkman NW-E394 MP3 Çalar 8GB. <https://www.aksesu.com/sony-walkman-nw-e394-mp3-calar-8-gb-siyah-9318> . 22.07.2023.
- Aldrich, D. P. D. (2005). *Leviathan Or Agile State? Strategies And Tool Kits For Siting Public Bads.*, Harvard University Cambridge, Massachusetts.
- Bakırcı, Ç.M. (2016). Yanılgı Nedir? Yanılgı Kriterleri Nelerdir?. <https://evrimagaci.org/yanilgi-nedir-yanilgi-kriterleri-nelerdir-4298> . 07.2023.
- Bulut Klinik, (2022). Körlük Nedir? Nedenleri Nelerdir?. <https://bulutklinik.com/makale/korluk-nedir-nedenleri-nelerdir> . 07.07.2023.
- Casio, (2023). <https://www.casio.com/intl/scientific-calculators/product.FX-991CW/> . 23.07.2023.
- Catino, M. (2013). Organizational myopia: Problems of rationality and foresight in organizations: *Cambridge University Press*.
- Dijigünlük, (2023). Marketing Myopia (Pazarlama Miyopluğu) Nedir?. <https://www.dijigunluk.com/marketing-myopia-pazarlama-miyoplugu-nedir/> . 26.07.2023.
- Dünya Göz, (2023). Miyop Nedir?. <https://www.dunyagoz.com/tr/tibbi-birimlerimiz/lazer-ve-goz-ici-lens-refraktif-cerrahi/miyop> . 03.07.2023.
- Epey, (2023). Canon IXUS 185- Kodak PIXPRO FZ53 Karşılaştırması. https://www.epey.com/fotograf-kamera/karsilastir/83462-86275/canon-ixus-185_kodak-pixpro-fz53/ . 23.07.2023.
- İçerik Bulutu, (2023). Netflix'in Kuruluşu ve Büyüme Hikayesi. <https://kolektifhouse.co/komag/netflix-in-kurulusu-ve-buyume-hikayesi> . 03.07.2023.
- Kaygın, E., Demirel, N., & Şahinkaya, E. (2017). Sarıkamış destinasyonunun tanıtımının miyopik bakış açısıyla değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 1-22.
- Levinthal, D., & Posen, H. E. (2007). Myopia of selection: Does organizational adaptation limit the efficacy of population selection? *Administrative science quarterly*, 52(4), 586-620.
- Levitt, T. (2004). Marketing myopia. *Harvard business review.*, 82(7/8), 138-149.
- Mavice, O.K. (2015). Bir Pazarlama Konsepti: Olmak İstedığım Kişi. <https://www.pazarlamasyon.com/bir-pazarlama-konsepti-olmak-istedigim-kisi> . 03.07.2023.

- MedicalPark, (2020). Miyop nedir? Belirtileri nelerdir?.
<https://www.medicalpark.com.tr/miyop/hg-2061> . 07.07.2023.
- Özmen, M., Uz Kurt, C., Özdemir, Ş., Altunışık, R., & Torlak, Ö. (2013). Pazarlama ilkeleri. *TC Anadolu Üniversitesi Yayını*, 3012.
- Şahin, A. (2001). Kitap İncelemesi. ‘Geleceği Görmek Pazarlama Araştırmasının Gücü’. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını*, 6(1), 173-181.
- Serdaroğlu, A. (2016). Ürün Değil, Fayda Satın !. <https://insanvehayat.com/urun-degil-fayda-satin/> . 03.07.2023.
- Seymen, O. A., Kılıç, T., & Kinter, O. (2016). Detailed Conceptual Analysis And Measurement Of Organizational Blindness (Organizational Myopia): An Evaluation Through the Developed Scale. *Social Sciences*, 1, 212-222.
- TheVerge, (2014). The history of the Walkman: 35 years of iconic music players. <https://www.theverge.com/2014/7/1/5861062/sony-walkman-at-35> . 22.07.2023.
- Troscianko, J., & Stevens, M. (2015). Image calibration and analysis toolbox—a free software suite for objectively measuring reflectance, colour and pattern. *Methods in Ecology and Evolution*, 6(11), 1320-1331.
- Walrave, B., van Oorschot, K. E., & Romme, A. G. L. (2011). Getting trapped in the suppression of exploration: A simulation model. *Journal of Management Studies*, 48(8), 1727-1751. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2011.01019.x> . 06.07.2023.
- Wolff, J. (2021). John Wolff’s Web Museum. <http://www.johnwolff.id.au/calculators/Facit/Facit.htm> . 22.07.2023.

AGRICULTURE MARKETING

Asst. Prof. Dr. Figen ARSLAN KOÇKAYA

- ❖ Institution: Sivas Cumhuriyet University
- ❖ ORCID: 0000-0002-7207-3247
- ❖ E-mail: figenarslan@cumhuriyet.edu.tr

REFERENCES

- Abbott, John Cave; Food and Agriculture Organization of the United Nations (1986). Marketing Improvement in the Developing World: What Happens and what We Have Learned. *Food & Agriculture Org.* pp. 3–. ISBN 978-92-5-101427-1.
- Abbott, J. C. (1987). Agricultural marketing enterprises for the developing world: with case studies of indigenous private, transnational co-operative and parastatal enterprise. New York: Cambridge University Press.
- Acharya, S. S. (2004). Agricultural marketing in India. *Oxford and IBH publishing.*
- Andriychuk, V. H. (2004). Internal structure of agricultural products market: theoretical and methodological aspect. *Ekonomika APK*, 3, 29-35.
- Basarkod, M. P. C., and Basavaraj, C. S. (2015). Agricultural marketing practices in INDIA. *GE-International Journal of Management Research.*
- Bateman, D. I. (1976). Agricultural marketing: A review of the literature of marketing theory and of selected applications. *Journal of Agricultural Economics*, 27(2), 171-226.
- Bilyk, Y. D. (2004). Stanovlennia i rozvytok suchasnoho prodovolchoho rynku v Ukraini.[Formation and development of the modern food market in Ukraine]. *Formuvannia ta rozvytok ahrarnoho rynku: zb. nauk. pr. Kyiv: IAE*, 177-189.
- Bocquet-Appel, J. P. (2011). When the world's population took off: the springboard of the Neolithic Demographic Transition. *Science*, 333(6042), 560-561.
- Büyükbay, EO. ve Kızılaslan, N. (2008). The importance of agricultural marketing extension and the investigation of Tokat Provincial Directorate of Agriculture publication activities on the subject. *Journal of Agricultural Sciences Research*, 1(1), 25-30.
- Chand, R. (2011). *Agriculture Marketing*. Pinnacle Technology.
- Crawford, I. M. (2006). Agricultural and food marketing management. FAO Regional Office for Africa.
- Eryılmaz, G. A. Demiryürek, K. ve Emir, M. (2015). Consumer behavior towards organic agriculture and food products in the European Union and Turkey. *Anatolian Journal of Agricultural Sciences*, 30(2), 199- 206.
- Herren, R.V. (2012). Science of Animal Agriculture. *Cengage Learning*. ISBN 978-1-133-41722-4.
- Hobbs, J. E. (2003). Incentives for the adoption of good agricultural practices (GAPs). *Food and Agriculture Organization*, 1.
- Kılıç, O., Boz, İ., & Eryılmaz, G. A. (2020). Comparison of conventional and good agricultural practices farms: A socio-economic and technical perspective. *Journal of Cleaner Production*, 258, 120666.

- Kovalenko, Y.S. (2004). Naukovi zasady ta osnovni tendentsii formuvannia ahrarnoho rynku v, Ukraini. [Scientific basis and basic tendencies of formation of agrarian market in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 3, 19–29.
- Malcolm, B. Makeham, J. ve Wright, V. (2005). *The farming game: agricultural management and marketing*. New York: Cambridge University Press.
- Meulenberg, M. T. G. (1997). Evolution of agricultural marketing institutions: a channel approach.
- Ostashko, T.O. (2004). Rynkova transformatsiia ahrarnoho sektora. [Market transformation of the agrarian sector]. Kyiv: Feniks.
- Sabir, N., Singh, B., Hasan, M., Sumitha, R., Deka, S., Tanwar, R. K., ... & Khah, E. M. (2010). Good Agricultural Practices (GAP) for IPM in protected cultivation. *Technical Bulletin*, 23, 1-14.
- Shepherd, A. (1997). Market information services: Theory and practice (No. 125). *Food & Agriculture Org.*
- Siskos, Y. Matsatsinis, N. F. and Baourakis, G. (2001). Multicriteria analysis in agricultural marketing: the case of french olive oil market. *European Journal of Operational Research*, 130(2), 315-331.
- Smith, L. D. (1992). *Costs, margins and returns in agricultural marketing*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Stephens, L., Fuller, D., Boivin, N., Rick, T., Gauthier, N., Kay, A., ... & Ellis, E. (2019). Archaeological assessment reveals Earth's early transformation through land use. *Science*, 365(6456), 897-902.
- Yankson, P. W. Owusu, A. B. ve Frimpong, S. (2016). Challenges and strategies for improving the agricultural marketing environment in developing countries: evidence from Ghana. *Journal of Agricultural & Food Information*, 17(1), 49-61.
- <https://agribusinessedu.com/what-is-the-scope-and-importance-of-agricultural-marketing/>. Retrieved 21 jun 2023.
- <http://www.eagri.org/eagri50/AECO242/lec01.html>. Retrieved 13 Jun 2023.
- <http://www.jiwaji.edu/pdf/ecourse/management/overview%20of%20agricultural%20marketing.pdf>. Retrieved 13 Jun 2023.
- <https://marketinglord.blogspot.com/2017/07/features-of-agricultural-marketing.html>. Retrieved 13 Jun 2023.
- https://www.rvskvv.net/images/II-Year-II-Sem_Agri-Marketing_ANGRAU_20.04.2020.pdf. Retrieved 21 jun 2023.

SUSTAINABLE AGRICULTURAL MARKETING

Hüseyin Fatih ATLI, PhD

- ❖ Institution: Iskenderun Technical University
- ❖ ORCID: 0000-0002-1397-1514
- ❖ E-mail: hfatih.atli@iste.edu.tr

REFERENCES

- Acharya, S. S. (2004). *Agricultural marketing in India*. Oxford and IBH publishing.
- Acharya, S. S. (2006). Agricultural marketing and rural credit for strengthening Indian agriculture.
- Adanacıoğlu, H. (2015). Sürdürülebilir Tarımsal Pazarlama Girişimleri. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 3(7), 595-603..
- Ağızan, K., & Bayramoğlu, Z. (2023). Organik Tarım Pazarlama İşletmelerinin Sermaye Yapıları ve Finansal Analizleri. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 13(1), 636-650.
- Aker, J. C. (2010). Information from markets near and far: Mobile phones and agricultural markets in Niger. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(3), 46-59.
- Athwal, N., Wells, V. K., Carrigan, M., & Henninger, C. E. (2019). Sustainable luxury marketing: A synthesis and research agenda. *International Journal of Management Reviews*, 21(4), 405-426.
- Atış, E., Miran, B., Bektaş, Z. K., & Cankurt, M. (2016). Farklı pazarlama ve tarım politikası seçeneklerinin konvansiyonel ve organik kuru üzüm arzı üzerine etkileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 31(3), 345-352.
- Ayla, D., & Altıntaş, D. (2017). Organik Üretim ve Pazarlama Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme. *Kastamonu University Journal of Economics & Administrative Sciences Faculty*, 19(4).
- Barrett, C. B. (2001). Measuring integration and efficiency in international agricultural markets. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 23(1), 19-32.
- Barrett, C. B., & Mutambatsere, E. (2008). Agricultural markets in developing countries.
- Bates, R. H. (2019). Governments and agricultural markets in Africa. In *The role of markets in the world food economy* (pp. 153-183). CRC Press.
- Bayram, B., Yolcu, H., & Aksakal, V. (2007). Türkiye’de organik tarım ve sorunları. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 38(2), 203-206.
- Boltianska, N., Skliar, R., & Skliar, O. (2020). Measures to improve energy efficiency of agricultural production.
- Bomble, M., & Mote, D. (2021). An analysis of challenges faced by farmers in production and marketing of agricultural products. *Vidyabharati International Interdisciplinary Research Journal*, 12(2), 285-290.
- Borsellino, V., Schimmenti, E., & El Bilali, H. (2020). Agri-food markets towards sustainable patterns. *Sustainability*, 12(6), 2193.
- Büyükbay, E. O., & Kızılaslan, N. (2008). Tarımsal pazarlama yayımının önemi ve Tokat tarım il müdürlüğünün konuyla ilgili yayım faaliyetlerinin incelenmesi. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, (1), 25-30.

- Can, M., Sayılı, M., Yılmazçoban, M., & Bilici, İ. (2014). Tarım işletmelerinin pazarlama kabiliyetlerini geliştirmek için verilen hibelerden yararlanma durumu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 109-132.
- Castano, J. (2001). *Agricultural marketing systems and sustainability: study of small scale Andean hillside farms*. Wageningen University and Research.
- Champika, P. J., & Abeywickrama, L. M. (2014). An evaluation of maize contract farming system in Sri Lanka: adoption, problems and future prospects.
- Chand, R. (2012). Development policies and agricultural markets. *Economic and Political Weekly*, 53-63.
- Chand, R. (2016). e-Platform for national agricultural market. *Economic and Political Weekly*, 15-18.
- Chen, X., Shuai, C., Wu, Y., & Zhang, Y. (2020). Analysis on the carbon emission peaks of China's industrial, building, transport, and agricultural sectors. *Science of the Total Environment*, 709, 135768.
- Chen, Y., Miao, J., & Zhu, Z. (2021). Measuring green total factor productivity of China's agricultural sector: A three-stage SBM-DEA model with non-point source pollution and CO2 emissions. *Journal of Cleaner Production*, 318, 128543.
- Coluccia, B., Valente, D., Fusco, G., De Leo, F., & Porrini, D. (2020). Assessing agricultural eco-efficiency in Italian Regions. *Ecological Indicators*, 116, 106483.
- Conforti, P. (2004). Price transmission in selected agricultural markets. *FAO Commodity and trade policy research working paper*, 7.
- Çimen, Z. A. (2001). Antalya İli Kumluca İlçesindeki Sera Üreticilerinin Pazarlama Sorunları. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Çobanoğlu, F., & Ferruh, I. (2009). Organik Kuru İncir Üreticilerinin Organik Tarım Sistemi Tercihini* Etkileyen Kriterlerin Analitik Hiyerarşi Süreci İle Analizi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 15(1 ve 2), 63-71.
- Demiryürek, K. (2011). Organik tarım kavramı ve organik tarımın dünya ve Türkiye'deki durumu. *GOÜ, Ziraat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 27-36.
- Erdal, B., & Vural, H. (2017). Türkiye'de zeytin pazarlama yapısı: Pazarlama marjının ekonometrik analizi. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 31(2), 37-44.
- Ertan, A. (2010). Prestijli Tarım Ürünlerinin Pazarlanmasında Kalite Ve Coğrafi İşaret Kavramlarının Tutundurulması Ve Bu Bağlamda Tarım Satış Kooperatiflerinin Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 157-170.
- Eryılmaz, G. A., & Kılıç, O. (2018). Türkiye'de sürdürülebilir tarım ve iyi tarım uygulamaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(4), 624-631.

- Fabregas, R., Kremer, M., & Schilbach, F. (2019). Realizing the potential of digital development: The case of agricultural advice. *Science*, 366(6471), eaay3038.
- Gedik, Y. (2023). Tarımsal pazarlama: Faydaları, zorlukları ve stratejileri üzerine kavramsal bir çerçeve. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 134-147.
- Güneş, T. (1996). Tarımsal pazarlama. Ankara: AUZF yayınları.
- İnan, İ. H. (1998). Tarım ekonomisi ve işletmeciliği. *Baskı, Tekirdağ*.
- İpek, S., (2010). Uluslararası ticari boyutuyla organik tarım ve devlet destekleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1).
- Jensen, R. T. (2010). Information, efficiency, and welfare in agricultural markets. *Agricultural Economics*, 41, 203-216.
- Jung, J., Kim, S. J., & Kim, K. H. (2020). Sustainable marketing activities of traditional fashion market and brand loyalty. *Journal of Business Research*, 120, 294-301.
- Jurayevich, M. B., & Bulturbayevich, M. B. (2020). Attracting Foreign Investment In The Agricultural Economy. *International Journal of Business, Law, and Education*, 1(1), 1-3.
- Kemper, J. A., & Ballantine, P. W. (2019). What do we mean by sustainability marketing?. *Journal of Marketing Management*, 35(3-4), 277-309.
- Kherallah, M., Delgado, C. L., Gabre-Madhin, E. Z., Minot, N., & Johnson, M. (2002). Reforming agricultural markets in Africa: Achievements and challenges.
- Kızılaslan, H., & Gönültaş, H. (2011). Bilişim teknolojisinin tarım ürünlerinin pazarlamasındaki konum ve önemi (e-pazarlama).
- Korkmazıyürek, Y. (2020). Organik tarım ürünlerinde pazarlama karması (4p) ve bu bağlamda önemli kavramlar. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 60-86.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2014). Principle Of Marketing, New Jersey. *Prentice Hall*.
- Kurtar, E. S., & Ayan, A. K. (2004). Organik Tarım ve Türkiye'deki Durumu. *J. of Fac. of Agric., OMU*, 19(1), 56-64.
- Marcel, M., & Dragan, M. (2014, June). Sustainable marketing for sustainable development. In *Proceedings of the 11th International Academic Conference in Reykjavik* (pp. 230-248).
- Minakov, I. A., & Nikitin, A. V. (2019). Agricultural market development: trends and prospects. *International journal of innovative technology and exploring engineering*, 9(1), 3842-3847.
- Myers, R. J., Sexton, R. J., & Tomek, W. G. (2010). A century of research on agricultural markets. *American Journal of Agricultural Economics*, 92(2), 376-403.

- Norwood, F. B., Lusk, J. L., Peel, D. S., & Riley, J. M. (2021). *Agricultural marketing and price analysis*. Waveland Press.
- Onaran, B. (2014). *Sürdürülebilir pazarlama*. Detay Yayıncılık.
- Oruç, M. C., Dalgın, T., & Çeken, H. (2015). Tarım turizmi uygulamaları ve pazarlama modelleri: Türkiye için bir model önerisi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 5(2), 40-45.
- Pandey, D., Kumari, S., Shrivastava, P., & Rai, U. K. (2012). Sustainable marketing practices: A potential strategy for sustainable development in emerging economies. *Emerging Marketing Paradigms published by Excel India Publishers, New Delhi*, 417-423.
- Parker, L., Bourgoın, C., Martinez-Valle, A., & Läderach, P. (2019). Vulnerability of the agricultural sector to climate change: The development of a pan-tropical Climate Risk Vulnerability Assessment to inform sub-national decision making. *PLoS one*, 14(3), e0213641.
- Piñeiro, V., Arias, J., Dürr, J., Elverdin, P., Ibáñez, A. M., Kinengyere, A., ... & Torero, M. (2020). A scoping review on incentives for adoption of sustainable agricultural practices and their outcomes. *Nature Sustainability*, 3(10), 809-820.
- Quaye, D., & Mensah, I. (2019). Marketing innovation and sustainable competitive advantage of manufacturing SMEs in Ghana. *Management Decision*, 57(7), 1535-1553.
- Rajendran, G., & Karthikesan, P. (2014). Agricultural marketing in India-an overview. *Asia Pacific Journal of Research*, 1(XVII).
- Ramesh, J. (2013). A study on agricultural marketing and its finance in India. *TRANS Asian Journal of Marketing & Management Research (TAJMMR)*, 2(6), 1-12.
- Reutlinger, J. (2012). Sustainable marketing: The importance of being a sustainable business.
- Rogers, R. T., & Sexton, R. J. (1994). Assessing the importance of oligopsony power in agricultural markets. *American Journal of Agricultural Economics*, 76(5), 1143-1150.
- Saptutyningsih, E., Diswandi, D., & Jaung, W. (2020). Does social capital matter in climate change adaptation? A lesson from agricultural sector in Yogyakarta, Indonesia. *Land use policy*, 95, 104189.
- Saravanan, S., & Maruthamuthu, K. (2021). A Study on Agricultural Marketing with Special Reference to Salem District. *Review of International Geographical Education Online*, 11(7).
- Scarborough, V., & Kydd, J. (1992). *Economic analysis of agricultural markets: A manual* (Vol. 5). Natural Resources Institute.
- Selvaraj, M., & Ibrahim, M. S. (2012). Indian agricultural marketing-A review. *Asian Journal of Agriculture and Rural Development*, 2(1), 69-75.

- Sexton, R. J. (2013). Market power, misconceptions, and modern agricultural markets. *American journal of agricultural economics*, 95(2), 209-219.
- Srujana, P., Sindhura, K., Gurjar, A., Priyatham, K., & Reddy, B. J. Chapter-8 Grading and Standardization in Agricultural Marketing.
- Su, C. H., Tsai, C. H., Chen, M. H., & Lv, W. Q. (2019). US sustainable food market generation Z consumer segments. *Sustainability*, 11(13), 3607.
- Sullivan, P. (2003). Applying the principles of sustainable farming. *National Center for Appropriate Technology*, <http://attra.ncat.org/attra-pub/PDF/Transition.pdf> (accessed January 2011).
- Şahin, K. (2001). Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özellikleri ve pazarlama sorunları. *Yüzüncü Yıl University Journal of Agricultural Sciences*, 11(1), 79-86.
- Tagar, K. H. (2014). Global Challenges and Issues in Agricultural Marketing and Their Impact on Growers Performance: A Case Study of Sindh–Pakistan. *International Journal of Innovative Research and Development*, 314-318.
- Thakur, P., Mehta, P., & Kumar, K. (2021). Existing status and changing scenario of agricultural produce marketing in India. *Indian Journal of Extension Education*, 57(1), 28-38.
- Tomek, W. G., & Peterson, H. H. (2001). Risk management in agricultural markets: a review. *Journal of Futures Markets: Futures, Options, and Other Derivative Products*, 21(10), 953-985.
- Turhan, Ş. (2005). Tarımda sürdürülebilirlik ve organik tarım. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 11(1 ve 2), 13-24.
- Tyner, W. E. (2010). The integration of energy and agricultural markets. *Agricultural Economics*, 41, 193-201.
- Van Huis, A. (2020). Insects as food and feed, a new emerging agricultural sector: a review. *Journal of Insects as Food and Feed*, 6(1), 27-44.
- Velasco-Muñoz, J. F., Mendoza, J. M. F., Aznar-Sánchez, J. A., & Gallego-Schmid, A. (2021). Circular economy implementation in the agricultural sector: Definition, strategies and indicators. *Resources, Conservation and Recycling*, 170, 105618.
- Yulafçı, A., & Cinemre, H. (2007). Çarşamba Ovasında Yaş Meyve Ve Sebze Pazarlama Sorunları. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 22(3), 260-268.
- Zabel, F., Delzeit, R., Schneider, J. M., Seppelt, R., Mauser, W., & Václavík, T. (2019). Global impacts of future cropland expansion and intensification on agricultural markets and biodiversity. *Nature communications*, 10(1), 2844.
- Zhang, L., Pang, J., Chen, X., & Lu, Z. (2019). Carbon emissions, energy consumption and economic growth: Evidence from the agricultural sector of China's main grain-producing areas. *Science of the Total Environment*, 665, 1017-1025.

SHOPPER MARKETING

Assoc. Prof. Dr. Elif ÜSTÜNDAĞLI ERTEN

- ❖ Institution: Ege University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration
- ❖ ORCID: 0000-0001-5111-927X
- ❖ E-mail: elif.ustundagli@ege.edu.tr

REFERENCES

- Achar, C., So, J., Agrawal, N., & Duhachek, A. (2016). What we feel and why we buy: The influence of emotions on consumer decision-making. *Current Opinion in Psychology*, *10*, 166–170.
- Alexander, B., & Olivares Alvarado, D. (2014). Blurring of the channel boundaries: The impact of advanced technologies in the physical fashion store on consumer experience. *International Journal of Advanced Information Science and Technology (IJAIST)*, *30*(30), 29–42.
- Bäckström, K., & Johansson, U. (2006). Creating and consuming experiences in retail store environments: Comparing retailer and consumer perspectives. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *13*(6), 417–430.
- Bell, D. R., Corsten, D., & Knox, G. (2011). From point of purchase to path to purchase: How preshopping factors drive unplanned buying. *Journal of Marketing*, *75*(1), 31–45.
- Bellini, S., & Cardinali, M. G. (2015). Impact of Pre-Shopping Activities on Purchase Decisions at the Point of Sale. *Proceedings of 30th International Business Research Conference*, 1–8.
- Bogetić, Z., & Stojković, D. (2015). Systematic Shopper Marketing for Sustainable Competitive Advantage. *Trade Perspectives 2015*, 134.
- Bogetić, Z., Stojković, D., & Milošević, S. (2016). Shopper marketing strategy in food retailing. *Economics of Agriculture*, *63*(1), 189–204.
- Campbell, C., Sands, S., Ferraro, C., Tsao, H.-Y. J., & Mavrommatis, A. (2020). From data to action: How marketers can leverage AI. *Business Horizons*, *63*(2), 227–243.
- Chandon, P., Hutchinson, J. W., Bradlow, E. T., & Young, S. H. (2009). Does in-store marketing work? Effects of the number and position of shelf facings on brand attention and evaluation at the point of purchase. *Journal of Marketing*, *73*(6), 1–17.
- de Farias, S. A., Aguiar, E. C., & Melo, F. V. S. (2014). Store atmospherics and experiential marketing: A conceptual framework and research propositions for an extraordinary customer experience. *International Business Research*, *7*(2), 87.
- Deloitte. (2015). *From Category Management to Shopper-Centric Retailing it can be done—Here's how*. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/consumer-business/us-cb-shopper-centric-retailing-vision.pdf>
- Desmedt, L. (2010). Seven Steps towards Effective Shopper Marketing. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 21–27). London and Philadelphia Publishing.

- Devang, V., Chintan, S., Gunjan, T., & Krupa, R. (2019). Applications of artificial intelligence in marketing. *Annals of Dunarea de Jos University of Galati. Fascicle I. Economics and Applied Informatics*, 25(1), 28–36.
- Donovan, R., & Rossiter, J. (1982). Store atmosphere: An environmental psychology approach. *Journal of Retailing*, 58(1), 34–57.
- Ek Lundström, C., & Nilsson Borgeke, C. (2012). *Shopper Mode-Shopper marketing from a shopper perspective*. Lund University, School of Economics and Management.
- Gavilan, D., Avello, M., & Abril, C. (2014). Shopper marketing: A new challenge for Spanish community pharmacies. *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 10(6), e125–e136.
- Grewal, D., & Levy, M. (2009). Emerging issues in retailing research. *Journal of Retailing*, 85(4), 522–526.
- Grewal, D., Roggeveen, A. L., & Nordfält, J. (2014). Shopper marketing & in-store marketing: An introduction. *Review of Marketing Research: Shopper Marketing and the Role of in-Store Marketing*, 11.
- Harris, B. (2010). Bringing Shopper into Category Management. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 28–32). London and Philadelphia Publishing.
- Hartman, H. (2010). For Shoppers There's No Place like Home. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 38–42). London and Philadelphia Publishing.
- Hauptman, J. (2010). Shopper-Oriented Pricing Strategies. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 210–214). London and Philadelphia Publishing.
- Hu, P., Lu, Y., & Wang, B. (2022). Experiencing power over AI: The fit effect of perceived power and desire for power on consumers' choice for voice shopping. *Computers in Human Behavior*, 128, 107091.
- Inman, J. J., & Nikolova, H. (2017). Shopper-facing retail technology: A retailer adoption decision framework incorporating shopper attitudes and privacy concerns. *Journal of Retailing*, 93(1), 7–28.
- Koga, H. (2015). On the Paradox of Identification of Point of Sales Data in Shopper Marketing. *Journal of Economics, Business and Management*, 3(6), 648–652.
- Kramer, J. (2010). Making Your Brand Part of a Shopper Solution. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 68–72). London and Philadelphia Publishing.
- Larson, J. S., Bradlow, E. T., & Fader, P. S. (2006). How do shoppers really shop? *International Commerce Review: ECR Journal*, 6(1), 56.
- Lucas, J. (2010). Shopper Marketing: The Discipline, the Approach. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 13–20). London and Philadelphia Publishing.

- Mağazadan Hemen Gel Al—LC Waikiki*. Retrieved 16 July 2023, from <https://www.lcwaikiki.com/tr-TR/TR/StoreSelection>
- Moore, S., Bulmer, S., & Elms, J. (2022). The social significance of AI in retail on customer experience and shopping practices. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *64*, 102755.
- Morrison, G. (2010). Retail Media: A Catalyst for Shopper Marketing. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 88–92). London and Philadelphia Publishing.
- Morrison, M., & Mundell, M. (2010). Connecting, Engaging and Exciting Shoppers. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 75–81). London and Philadelphia Publishing.
- Nagashima, N., Nag, B., & Nagashima, Y. (2015). How Are Shopping Experiences Evaluated? A Methodological Proposal to Understand Consumers as Shoppers. *Journal of Marketing Development & Competitiveness*, *9*(1).
- Napolitano, R. (2010). Packaging can be Your Best Investment. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 215–221). London and Philadelphia Publishing.
- Nitzberg, M. (2010). Putting the Shopper into Your Marketing Strategy. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 153–172). London and Philadelphia Publishing.
- Padbury, G. (2010). Understanding Shoppers' Complex Decisions. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 48–52). London and Philadelphia Publishing.
- Pearson, B. (2010). The Loyalty Ecosystem Within Your Shopper Environment. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 125–128). London and Philadelphia Publishing.
- Pincott, G. (2010). Point of View on Shopper Marketing. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 9–12). London and Philadelphia Publishing.
- Puccinelli, N. M., Goodstein, R. C., Grewal, D., Price, R., Raghubir, P., & Stewart, D. (2009). Customer experience management in retailing: Understanding the buying process. *Journal of Retailing*, *85*(1), 15–30.
- Riedel, A. S., & Lawley, M. (2022). Influencing Unplanned Discretionary Purchases Through Shopper Marketing: An Exploratory Field Study of Australian Oysters. *Journal of International Food & Agribusiness Marketing*, *34*(3), 289–304.
- Sansolo, M. (2010). Illogic Inside the Mind of the Shopper. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 33–37). London and Philadelphia Publishing.
- Shankar, V. (2011). *Shopper marketing*. Marketing Science Institute Cambridge, MA.
- Shankar, V. (2014). Shopper marketing 2.0: Opportunities and challenges. *Shopper Marketing and the Role of In-Store Marketing*, *11*, 189–208.

- Shankar, V., Inman, J. J., Mantrala, M., Kelley, E., & Rizley, R. (2011). Innovations in shopper marketing: Current insights and future research issues. *Journal of Retailing*, 87, S29–S42.
- Silveira, P. D., & Marreiros, C. G. (2014). Exploring shopper marketing approach implications on brand communication at the point-of-purchase: An expert's opinion qualitative study. *Journal of Applied Business Research*, 30, 1329–1338.
- Sommer, D. (2010). Integrated Communications Planning for Shopper Marketing. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 93–99). London and Philadelphia Publishing.
- Sorensen, H. (2010). The Three Shopping Currencies. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 53–67). London and Philadelphia Publishing.
- Sorensen, H. (2016). *Inside the mind of the shopper: The science of retailing*. FT Press.
- Srinivasan, S. (2014). How do marketing actions and customer mindset metrics influence the consumer's path to purchase? In *Shopper Marketing and the Role of In-Store Marketing* (pp. 103–125). Emerald Group Publishing Limited.
- Steckner, C. (2010). The Conversion Model for Shopper. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 100–104). London and Philadelphia Publishing.
- Swinyard, W. R. (1993). The Effects of Mood, Involvement, and Quality of Store Experience on Shopping Intentions. *Journal of Consumer Research*, 20(2), 271–280.
- Terblanche, N. S., & Boshoff, C. (2004). The in-store shopping experience: A comparative study of supermarket and clothing store customers. *South African Journal of Business Management*, 35(4), 1–10.
- Tešić, D. (2017). Shopper marketing as a function of modern distribution channels. *Economic Policy for Smart, Inclusive and Sustainable Growth, Conference Proceedings. Belgrade*, 307–329.
- Turano, A. M. (2010). Tailing Your Shoppers: Retailing for the Future. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 82–87). London and Philadelphia Publishing.
- Turley, L. W., & Milliman, R. E. (2000). Atmospheric Effects on Shopping Behavior: A Review of the Experimental Evidence. *Journal of Business Research*, 49, 193–211.
- Uniyal, D. P., & Sinha, P. K. (2009). Point of purchase communication: Role of information search, store benefit and shopping involvement. *IIMA Institutional Repository*.
- Verhoef, P. C., Neslin, S. A., & Vroomen, B. (2007). Multichannel customer management: Understanding the research-shopper phenomenon. *International Journal of Research in Marketing*, 24(2), 129–148.

- Young, S. (2010). Six Principles to Drive Effective Packaging. In *Shopper Marketing: How to Increase Purchase Decisions at the Point of Sales* (1. Edition, pp. 222–232). London and Philadelphia Publishing.
- Yu, H., Sedlezky, S., Wong, K., Hernandez, T., Larsen, P., & Stephenson, G. (2018). Chapter 9: Point-of-Sale (POS) Systems. In *Pop-up Retail Strategies in an Omnichannel Context*. Ryerson University. <https://pressbooks.library.torontomu.ca/popup/chapter/chapter-9-point-of-sale-pos-systems/>

WORD OF MOUTH MARKETING (WOMM)

Res. Asst. Dr. Emine ŐENBABAŐLU DANACI

- ❖ Institution: Düzce University, Faculty of Business Administration, Department of Business Administration.
- ❖ ORCID: 0000-0002-8402-5904
- ❖ E-mail: eminesenbabaoglu@duzce.edu.tr

REFERENCES

- Akar, E. (2009). Pazarlama Bağlamında Geleneksel ve İnternette Ağızdan Ağıza İletişim: Kuramsal Bir Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (32), 113-134.
- Anderson, R. E. & Srinivasan, S. S. (2003). E-Satisfaction and E-loyalty: A Contingency Framework. *Psychology and Marketing*, 20(2), 123-138.
- Avcılar, M. Y., Demirgüneş, B. K. & Açar, M. F. (2018). Instagram Reklamlarında Ürün Destekçisi Olarak Sosyal Medya Fenomeni Kullanımının Reklama Yönelik Tutum Ve E-Wom Niyetine Etkilerinin İncelenmesi. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 11(21), 1-28.
- Bansal, H. S. & Voyer, P. A. (2000). Word-of-mouth Processes within a Services Purchase Decision Context. *Journal of Service Research*, 3(2), 166-177.
- Bickert, B. & Schindler, R. M. (2001). Internet Forums as Influential Sources of Consumer Information. *Journal of Interactive Marketing*, 15(3), 31-40.
- Bone, P.F., (1995). Word of Mouth Effects on Short Term and Long Term Product Judgments. *Journal of Business Research*, 32(3), 213-223.
- Carl, W. J. (2006). What's All The Buzz about? *Management Communication Quarterly*, 19(4), 601-634.
- Casalo, L.V., Flavian, C. & Guinaliu, M. (2008). The Role of Satisfaction and Website Usability in Developing Customer Loyalty and Positive Word-of-Mouth in the E-Banking Services. *The International Journal of Bank Marketing*, 26(6), 399-417.
- Chung, K. H. & Shin, J. I. (2009). The Relationship Between Site Characteristics, Relationship Quality, and Word of Mouth. *International Journal of Business and Information*, 4(2), 137-160.
- Cuong, P.H. (2020). Factors influencing e-WOM online consumer goods purchase behavior: Evidence from Vietnam. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 26(2), 1-11.
- Çakır, F., Aybar, N. & Akel, G. (2017). E-wom'un tüketicilerin tatil satın alma niyetine etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 110-127.
- Dewi, N.P.T. & Rastini, N.M. (2020). The role of brand image mediating the effect of e-wom on the purchase intention of yamaha n-max in Denpasar city. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research*, 4(3), 60-66.
- Eren, A. & Eren, D. (2020). Pazarlama Literatüründe Elektronik Ağızdan Ağıza İletişimin Bibliyometrik Analizi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2515-2530.
- Erkan, I. (2014). "Vine": Do You Miss It? Electronic Word of Mouth on The Social Networking Site, Vine. *International Journal of Business and Information*, 9(4), 461-473.

- Godes, D. & Mayzlin, D. (2004). Using Online Conversations to Study Word-of-Mouth Communication. *Marketing Science*, 23(4), 545-560.
- Goyette, I., Ricard, L., Bergeron, J. & Marticotte, F. (2010). e-WOM Scale: Word-Of-Mouth Measurement Scale For E-Services Context. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 27(1), 5-23.
- Gruen, T. W., Osmonbekov, T. & Czaplewski, A. J. (2006). eWOM: The Impact of Customer-to- Customer Online Know-how Exchange on Customer Value and Loyalty. *Journal of Business Research*, 59(4), 449-456.
- Gupta, P. & Harris, J. (2010). How E-WOM Recommendations Influence Product Consideration and Quality of Choice: a Motivation to Process Information Perspective. *Journal of Business Research*, 63, 1041-1049.
- Gülmez, M. (2010). Ağızdan Ağıza İletişim ve Pazarlama. Editörler, Varinli ve Çatı, Güncel Pazarlama Yaklaşımlarından Seçmeler. Detay Yayıncılık: Ankara.
- Hennig-Thurau, T., Gwinner, K. P., Walsh, G. & Gremler, D. D. (2004). Electronic Word-of-Mouth via Consumer-Opinion Platforms: What Motivates Consumers to Articulate Themselves on the Internet?. *Journal of Interactive Marketing*, 18(1), 38-52.
- Huang, M., Cai, F., Tsang, A. S., & Zhou, N. (2011). Making your online voice loud: the critical role of WOM information. *European Journal of Marketing*, 45(7/8), 1277-1297.
- Jalilvand, M.R. & Samiei, N. (2012). The effect of electronic word of mouth on brand image and purchase intention: An empirical study in the automobile industry in Iran. *Marketing Intelligence and Planning*, 30(4), 460-476.
- Kim, W. G., Han, J. S. & Lee, E. (2001). Effects of relationship marketing on repeat purchase and word of mouth. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 25(3), 272-288.
- Kimmel, A. J. & Kitchen, P. J. (2014). WOM and social media: Presaging future directions for research and practice. *Journal of Marketing Communications*, 20(1-2), 5-20.
- Koay, K. Y., Lim, W. M., Kaur, S., Soh, K. & Poon, W. C. (2023). How and when social media influencers' intimate self-disclosure fosters purchase intentions: the roles of congruency and parasocial relationships. *Marketing Intelligence & Planning*.
- Koufaris, M. (2002). Applying the Technology Acceptance Model and Flow Theory to Online Consumer Behavior. *Information Systems Research*, 13(2), 151-167.
- Kutluk, A. & Arpacı, Ö. (2016). E-Wom Bağlamında Seyahat Acentalarına Yönelik E-Şikâyetlerin Gömülü Teori ve İçerik Analizi İle İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35), 367-386.
- Leblebicioğlu, B. & Ünsalan, M. (2015). Elektronik Ağızdan Ağıza Pazarlama Motivasyon Faktörlerinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. 14. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Aksaray: Aksaray Üniversitesi.

- Litvin, S. W., Goldsmith, R. E. & Pan, B. (2008). Electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management. *Tourism Management*, 29(3), 458-468.
- Napawut, W., Siripipatthanakul, S., Phayaphrom, B., Siripipattanakul, S. & Limna, P. (2022). The Mediating Effect of E-WOM on the Relationship Between Digital Marketing Activities and Intention to Buy Via Shopee. *International Journal of Behavioral Analytics*, 2(2), 1-13.
- Ozaslan, Y. & Meydan Uygur, S. (2014). Negatif agizdan agiza iletişim (WOM) ve elektronik agizdan agiza iletisim (E-WOM): yiyecek-icecek isletmelerine yonelik bir arastırma. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 28(3), 69-88.
- Park, C. & Lee, T. (2009). Information Direction, Website Reputation and Ewom Effect: A Moderating Role of Product Type. *Journal of Business Research*, 62(1), 61-67.
- Rogers, E. M. & Cartano, D. G. (1962). Methods of measuring opinion leadership. *Public Opinion Quarterly*, 435-441.
- Silverman, G. (2005). "Word of Mouth: The Oldest, Newest Marketing Medium." In *Marketing Communication: New Approaches, Technologies, and Styles*, edited by A. J. Kimmel, 193-209. Oxford: Oxford University Press.
- Silverman, G. (2011). *The Secrets of Word of Mouth Marketing: How to Trigger Exponential Sales through Runaway Word of Mouth*. New York: AMACOM, 1-251.
- Sjödın, H. (2007). Upsetting Brand Extensions: an Enquiry into Current Customers' Inclination to Spread Negative Word of Mouth. *Journal of Brand Management*, 15(4), 258- 271.
- Smith, D., Menon, S. & Sivakumar, K. (2005) Online Peer and Editorial Recommendations, Trust, and Choice in Virtual Markets. *Journal of Interactive Marketing*, 19(3), 15- 37.
- Sundaram, D. S., Mitra, K. & Webster, C. (1998). Word-of-mouth communications: A motivational analysis. *Advances in Consumer Research*, 25, 527-531.
- Torlak, O., Ozkara, B., Tiltay, M., Cengiz, H. & Dulger, M. (2014). The effect of electronic word of mouth on brand image and purchase intention: An application concerning cell phone brands for youth consumers in Turkey. *Journal of Marketing Development and Competitiveness*, 8(2), 61-68.
- Trusov, M., Randolph, E.B. & Pauwels, K. (2009). Effects of Word-of-Mouth versus Traditional Marketing: Findings from an Internet Social Networking Site. *Journal of Marketing*, 73(5), 90- 102.
- Westbrook, R. A. (1987). Product/Consumption-Based Affective Responses and Postpurchase Processes. *Journal of Marketing Research*, 25, 258-270.
- Yasvari, T. H., Ghassemi, R. A. & Rahrovy, E. (2012). Influential Factors on Word of Mouth in Service Industries (The case of Iran Airline Company). *International Journal of Learning and Development*, 2(5), 227-242.

Zeelenberg, M. & Pieters, R. (2004). Beyond Valence in Customer Dissatisfaction: A Review and New Findings on Behavioral Responses to Regret and Disappointment in Failed Services. *Journal of Business Research*, 57, 445-455.

CONTENT MARKETING

Asst. Prof. Dr. Hediye AYDOĞAN

- ❖ Institution: Akdeniz University, Faculty of Communication, Department of Advertising
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9696-8742>
- ❖ E-mail: hediyeaydogan@akdeniz.edu.tr

REFERENCES

- Akgün, V. Ö., & Kızıllkan, Z. (2022). İçerik Pazarlamasının Marka Savunuculuğu Üzerindeki Etkisi: Konya İli Saha Araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(43), 803-820.
- Aslan, R., & Erdoğan Tarakçı, İ. (2022). Dijital Pazarlama Çağında Yükselen Bir Trend: İçerik Pazarlamasının İncelenmesi. *Journal of Business Research - Turk*, 14(1), 1010-1022. <https://doi.org/10.20491/isarder.2022.1424>
- Ataman, E. Ö., & Pigeş, D. S. (2022). Transmedya Hikâye Anlatıcılığı ve İçerik Pazarlama Temelinde Red Bull Türkiye “İçimdeki Ses” Ezhel Örneği. *İNİF E - Dergi*, 7(1), 171-190. <https://doi.org/10.47107/inifedergi.1076892>
- Barbosa, B., Saura, J. R., Zekan, S. B., & Ribeiro-Soriano, D. (2023). Defining content marketing and its influence on online user behavior: a data-driven prescriptive analytics method. *Annals of Operations Research*. <https://doi.org/10.1007/s10479-023-05261-1>
- Benli, T., & Karaosmanoğlu, K. (2017). Bir Pazarlama Stratejisi Olarak İçerik Pazarlama. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 6(1), 27-38.
- Bilge, F. A. (2016). Yeni Pazarlama Yaklaşımı İçerik Pazarlamasının İncelenmesi ve Turizm Sektörüne Uygulanabilirliği. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 3(44), 125-140. <https://doi.org/10.9761/jasss3368>
- Binh Nguyen, P. M., Pham, X. L., & To Truong, G. N. (2023). A bibliometric analysis of research on tourism content marketing: Background knowledge and thematic evolution. *Heliyon*, 9(2), e13487. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13487>
- Boada, N. (2018). *Content Marketing vs. Native Advertising: Differences and Similarities*. Cyberclick. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.cyberclick.net/numericalblogen/content-marketing-vs-native-advertising-differences-and-similarities>
- Boran, T. (2021). Sosyal Medyada İçerik Pazarlaması: Boyner Grup YouTube Kanalı Örneği. *Intermedia International e-journal*, 8(14), 138-154. <https://doi.org/10.21645/intermedia.2021.105>
- Bozkurt, D., & Özgüven Tayfun, N. (2023). Sosyal Medyadaki İçerik Pazarlaması Faaliyetlerinin Tüketici Güveni Üzerine Etkisi. *The Journal of Social Sciences*, 64(64), 404-428. <https://doi.org/10.29228/sobider.70418>
- Carro, B. (2016). *How Content Advertising can be the most profitable channel*. powerspace. Retrieved 11.07.2023 from <https://powerspace.com/en/blog/how-content-advertising-can-be-the-most-profitable-channel/>
- Chong, C. (2023). *Leveraging Content Advertising to Take Your Business to the Next Level*. LinkedIn. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.linkedin.com/pulse/leveraging-content-advertising-take-your-business-next-cp-chong/>

- Content Advertising*. Influencer Marketing Hub. Retrieved 11.07.2023 from <https://influencermarketinghub.com/glossary/content-advertising/>
- Content advertising slated to grow into a multi-billion dollar industry by 2020*. (2017). Media Marketing. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.media-marketing.com/en/news/content-advertising-slanted-to-grow-into-a-multi-billion-dollar-industry-by-2020/>
- Content Advertising vs Content Marketing*. (2020). Jeeng. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.jeeng.com/blog/content-advertising-vs-content-marketing/>
- Çokal, Z., & Büyükkuru, M. (2018). Güncel Pazarlama Yöntemlerinin Turizm Sektöründe Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Değerlendirme. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 3(2), 53-65. <https://doi.org/10.31822/jomat.489859>
- Du Plessis, C. (2015). *Academic guidelines for content marketing: research-based recommendations for better practice* LCBR European Marketing Conference, Lisbon, Portugal.
- Du Plessis, C. (2017). *Towards a More Universal Understanding of Content Marketing: The Contribution of Academic Research* Proceedings of the 6th Business & Management Conference, Geneva, Geneva. <http://www.iises.net/proceedings/6th-business-management-conference-geneva-56/front-page>
- Elisa, R., & Gordini, N. (2014). Content Marketing Metrics: Theoretical Aspects and Empirical Evidence. *European Scientific Journal*, 10(34), 92-104.
- Feldman, B. (2023). *What is Content Advertising (and How Should You Use It)?* TaboolaBlog. Retrieved 11.07.2023 from <https://blog.taboola.com/content-advertising-use/>
- Feldman, S. (2019). *Infographic: This is what advertising will look like in 2021*. Retrieved 07.05.2022 from <https://www.statista.com/chart/19438/forecasted-ad-spending/>
- Forrest, P. (2019). Content Marketing Today. *Journal of Business and Economics*, 10(2), 95-101. [https://doi.org/10.15341/jbe\(2155-7950\)/02.10.2019/001](https://doi.org/10.15341/jbe(2155-7950)/02.10.2019/001)
- Gedik, Y. (2020). İçerik Pazarlaması: Teorik Bir Çerçeve. *Turkish Journal of Management and Economics*, 1(1), 75-96. <https://doi.org/10.51243/sakajmer.2020.5>
- Gomez, D. (2013). *4 Killer Content Advertising Tools for Growing Your Business*. Vistage. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.vistage.com/research-center/customer-engagement/4-killer-content-advertising-tools-growing-business/>
- Gurjar, P., Kaurav, R. P. S., & Thakur, K. S. (2019). Content Marketing: Concepts and Its Relevance in the Tourism Industry. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3307713>

- Halligan, B., & Shah, D. (2010). *Inbound Marketing: Get Found Using Google, Social Media, and Blogs*. John Wiley & Sons, Inc.
- Jacob, M. E., & Johnson, J. (2021). Conceptualising Digital Content Marketing for Greater Consumer Brand Engagement. *Colombo Business Journal*, 12(2), 80-102. <https://doi.org/10.4038/cbj.v12i2.83>
- Kaya, B., Güdek, O., & Hassan, A. (2021). İçerik Pazarlaması Kapsamında Hikayeleştirilmiş ve Geleneksel Video Tanıtımlarının Turistler Üzerindeki Rollerinin İncelenmesi: X ve Y Kuşaklarının Karşılaştırmalı Analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 24(2), 284-309. <https://doi.org/10.34189/tfd.24.02.006>
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2016). *Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital* (1 ed.). John Wiley & Sons, Inc.
- Kuş, O. (2016). The influence of cultural background on content marketing practices: the approach of Turkish and Lithuanian youth to the main components of content marketing. *Informacijos mokslai*, 76, 45-60. <https://doi.org/10.15388/Im.2016.76.10381>
- Kuş, O., & Özbebek Tunç, A. (2022). Content Marketing in Online Learning Programs: A Research on Eu-Funded ‘E-Profman’ Project. *İNİF E - Dergi*, 7(1), 56-74. <https://doi.org/10.47107/inifedergi.977275>
- Lieb, R. (2011). *Content Marketing: Think Like a Publisher - How to Use Content to Market Online and in Social Media*. Que Publishing.
- Lopes, A. R., & Casais, B. (2022). Digital Content Marketing: Conceptual Review and Recommendations for Practitioners. *Academy of Strategic Management Journal*, 21(2), 1-17.
- Mathey, A. (2015). *Content Marketing 101: Creative Content Marketing for Canadian Artists and Cultural Organizations*. <https://studylib.net/doc/8084963/content-marketing-101->
- Müller, J., & Christandl, F. (2019). Content is king – But who is the king of kings? The effect of content marketing, sponsored content & user-generated content on brand responses. *Computers in Human Behavior*, 96, 46-55. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.02.006>
- Opreana, A., & Vinerean, S. (2015). A New Development in Online Marketing: Introducing Digital Inbound Marketing. *Expert Journal of Marketing*, 3(1), 29-34.
- Pepper. (2023). *Content Advertising: What is it and How to Use it Effectively?* pepper content. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.peppercontent.io/blog/content-advertising-what-is-it-and-how-to-use-it-effectively/>
- Pulizzi, J. (2012). The Rise of Storytelling as the New Marketing. *Publishing Research Quarterly*, 28(2), 116-123. <https://doi.org/10.1007/s12109-012-9264-5>

- Rol, S., & Uygur, S. M. (2023). Otel Markalarının Dijital İçerik Pazarlaması Kapsamında Paylaştıkları Reels Videolarda Hikâyeleştirilmiş İçerik Kullanımına Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Academic Tourism Studies*, 4(1), 66-78. <https://doi.org/10.29228/jatos.70405>
- Rowley, J. (2008). Understanding digital content marketing. *Journal of Marketing Management*, 24(5-6), 517-540. <https://doi.org/10.1362/026725708x325977>
- Shewan, D. (2021). *What Is Content Advertising, and Should You Be Doing It?* WordStream. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.wordstream.com/blog/ws/2016/07/28/content-advertising>
- Singla, J., Singh, B., & Pruthi, N. (2022). Three Decades of Content Marketing: A Performance Analysis. *International Journal of Advance Research in Computer Science and Management Studies*, 10(10), 9-15.
- Taştepe, Ö., & Soba, M. (2022). Teorik Çerçeve İçerik Pazarlaması Ve Örneklerine İlişkin Bir İnceleme. *Yeni Fikir Dergisi*, 14(29), 48-55. <https://doi.org/10.57205/yenifikirjournal.1177964>
- Toksarı, M., & Mürütsoy, M. (2017). Inbound Pazarlama Uygulamaları ile Pazarlama Performansı Arasındaki İlişkinin Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 921-939.
- vibethink. (2016). *The Case for Content Advertising*. vibethink. Retrieved 11.07.2023 from <https://vibethink.com/the-case-for-content-advertising/>
- Vroutas, T. *The Complete Guide to Content Advertising: What It Is, the Pros, Cons & How It's Unique from Other Strategies (4 Examples)*. Instapage. Retrieved 11.07.2023 from <https://instapage.com/blog/content-advertising/>
- What is Content Advertising?* (2015). StackAdapt. Retrieved 11.07.2023 from <https://blog.stackadapt.com/what-is-content-advertising>
- Yaghtin, S., Safarzadeh, H., & Karimi Zand, M. (2021). B2B digital content marketing in uncertain situations: a systematic review. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 37(9), 1852-1866. <https://doi.org/10.1108/jbim-03-2021-0174>
- Yeniçeri, B. (2020). Bir E-Ticaret Stratejisi: İçerik Pazarlaması. *Yeni Medya*, 2020(8), 25-40.
- Yıldız, A., & Karagöz, Ş. (2018). İçerik Pazarlaması. In Y. Akçi (Ed.), *Değişen Pazarlama Anlayışı: Yeni Pazarlama Yaklaşımları* (pp. 75-102). Gazi Kitabevi.
- Zilak, A. (2021). *Advertising vs. Content Marketing vs. Content Advertising: What's the Difference?* Bluleadz. Retrieved 11.07.2023 from <https://www.bluleadz.com/blog/content-marketing-vs.-advertising-whats-the-difference>

ChatGPT APPLICATIONS IN MARKETING

Res. Asst. Muhammed Furkan TAŞCI

- ❖ Institution: Burdur Mehmet Akif Ersoy University
- ❖ ORCID: 0000-0003-0289-1698
- ❖ Mail: mftasci@mehmetakif.edu.tr

Assoc. Prof. Nil Esra DAL

- ❖ Institution: Burdur Mehmet Akif Ersoy University
- ❖ ORCID: 0000-0002-3089-8873
- ❖ Mail: nilsradal@mehmetakif.edu.tr

REFERENCES

- Abrusini A. (2023). <https://ii.library.jhu.edu/2023/01/30/chatgpt-a-brief-introduction-and-considerations-for-academic-integrity/>
- Aljanabi M, Ghazi M, Ali A H, et al. (2023). ChatGPT: Open possibilities. *Iraqi Journal For Computer Science and Mathematics*, 4(1), 62-64.
- Aljanabi M, ChatGPT (2023). ChatGPT: Future directions and open possibilities. *Mesopotamian Journal of CyberSecurity* 2023, 16–17.
- Anand S. (2022). <https://startuptalky.com/openai-success-story/>
- Association A M. (2023). Definition of Marketing. <https://www.ama.org/the-definition-of-marketing-what-is-marketing/> (accessed on 25 June 2023).
- Azaria A. (2022). ChatGPT usage and limitations. *HAL Science*, 37(1), 1-9.
- Bahrini A, Khamoshifar M, Abbasimehr H, et al. (2023). ChatGPT: applications, opportunities, and threats. In *2023 Systems and Information Engineering Design Symposium IEEE*, 274-279.
- Baruah T D. (2012). Effectiveness of social media as a tool of communication and its potential for technology-enabled connections: a micro-level study. *International journal of scientific and research publications*, 2(5), 1-10.
- Berne-Manero C, Marzo-Navarro M. (2020). Exploring how influencer and relationship marketing serve corporate sustainability. *Sustainability*, 12(11), 4392.
- Boyd D. (2009). Social media is here to stay... Now what?. *Microsoft Research Tech Fest*, 5.
- Chen, C. (2023). China's ChatGPT black market is thriving. Available online: <https://www.wired.co.uk/article/chinas-chatgpt-black-market-baidu> (accessed on 1 July 2023).
- Chui M, Roberts R, Yee L. (2022). Generative AI is here: How tools like ChatGPT could change your business. *Quantum Black AI by McKinsey*.
- Erul E, Işın A. (2023). ChatGPT ile sohbetler: Turizmde ChatGPT'nin önemi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 11(1), 780-793.
- Ferrell O C, Hartline M, Hochstein B W. (2021). *Marketing strategy*. Cengage Learning.
- Fraiwan M, Khasawneh N. (2023). A review of ChatGPT applications in education, marketing, software engineering, and healthcare: benefits, drawbacks, and research directions. *arXiv preprint arXiv:2305.00237*.
- George A S, George A H. (2023). A review of ChatGPT AI's impact on several business sectors. *Partners Universal International Innovation Journal*, 1(1), 9-23.
- Haleem A, Javaid M, Singh R P. (2022). An era of ChatGPT as a significant futuristic support tool: A study on features, abilities, and challenges. *BenchCouncil*

transactions on benchmarks, standards and evaluations, 2(4), 100089.

- Hall G. (2022). How to use ChatGPT for sales. Allego. <https://www.allego.com/blog/how-to-use-chatgpt-for-sales/>
- Hosseini M, Horbach S P. (2023). Fighting reviewer fatigue or amplifying bias? Considerations and recommendations for use of ChatGPT and other large language models in scholarly peer review. *Research Integrity and Peer Review*, 8(1), 4.
- Howell N. (2005). Advertisers seek a narrower audience. *New Media Age, March*, 31, 12.
- Jain V, Rai H, Subash P, Mogaji E. (2023). The prospects and challenges of ChatGPT on marketing research and practices. *Emmanuel, The Prospects and Challenges of ChatGPT on Marketing Research and Practices (March 23, 2023)*.
- Kirtania D K. (2023). ChatGPT as a Tool for bibliometrics analysis: Interview with ChatGPT. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4391794> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4391794>
- Kung T H, Cheatham M, Medenilla A, et al. (2023). Performance of ChatGPT on USMLE: Potential for AI-assisted medical education using large language models. *PLoS digital health*, 2(2), e0000198.
- Ma L, Sun B. (2020). Machine learning and AI in marketing—Connecting computing power to human insights. *International Journal of Research in Marketing*, 37(3), 481-504.
- Mutoffar M M, Kuswayati S, Anggraeny F T, et al. (2023). Exploring the potential of ChatGPT in improving online marketing and promotion of MSMEs. *Jurnal Minfo Polgan*, 12(2), 480-489.
- Noy S, Zhang W. (2023). Experimental evidence on the productivity effects of generative artificial intelligence. Available at SSRN 4375283.
- Patel S B, Lam K, Liebrez M. (2023). ChatGPT: friend or foe. *Lancet Digit. Health* 5, e102.
- Paul J, Ueno A, Dennis C. (2023). ChatGPT and consumers: benefits, pitfalls and future research agenda. *International Journal of Consumer Studies*, 47(4), 1213– 1225.
- Peres R, Schreier M, Schweidel D, Sorescu A. (2023). On ChatGPT and beyond: How generative artificial intelligence may affect research, teaching, and practice. *International Journal of Research in Marketing*, 40(2), 269-275.
- Phillips A. (2012). What is market research?. *Market research handbook*, 37-60.
- Powale P I, Bhutkar G D. (2013). Overview of privacy in social networking sites (sns). *International Journal of Computer Applications*, 74(19), 39-46.
- Ray P P. (2023). ChatGPT: A comprehensive review on background, applications, key challenges, bias, ethics, limitations and future scope. *Internet of Things and Cyber-Physical Systems*, 3, 121-154,

- Rehman S U, Gulzar R, Aslam W. (2022). Developing the integrated marketing communication (imc) through social media (sm): the modern marketing communication approach. *SAGE Open*, 12(2), 21582440221099936.
- Rivas P, Zhao L. (2023). Marketing with ChatGPT: Navigating the ethical terrain of GPT-Based chatbot technology. *AI*, 4(2), 375–384.
- Roman E, Hernstein S. (2004). Opt-in marketing. McGraw-Hill, New York, NY.
- Sakirin T, Said R B. (2023). User preferences for ChatGPT-powered conversational interfaces versus traditional methods. *Mesopotamian Journal of Computer Science*, 2023, 24-31.
- Saqib N. (2021). Positioning – a literature review. *PSU Research Review*, 5(2), 141–169.
- Scaringi G, Loche M. (2023). An interview with ChatGPT: Discussing artificial intelligence in teaching, research, and practice.
- Schulman J, Zoph B, Kim C, et al. (2022). ChatGPT: Optimizing language models for dialogue. *OpenAI Blog*.
- Schulz W, Zeh R, Quiring O. (2005). Voters in a changing media environment: A data-based retrospective on consequences of media change in Germany. *European Journal of Communication*, 20(1), 55-88.
- Singh D. (2023). ChatGPT: A new approach to revolutionise organisations. *International Journal of New Media Studies: International Peer Reviewed Scholarly Indexed Journal*, 10(1), 57–63.
- Stokel-Walker C, Van Noorden R. (2023). What ChatGPT and generative AI mean for science. *Nature*, 614(7947), 214-216.
- Subagja A D, Ausat A M A, Sari A. R, et al. (2023). Improving customer service quality in MSMEs through the use of ChatGPT. *Jurnal Minfo Polgan*, 12(2), 380-386.
- Susskind A M, Kacmar K M, Borchgrevink C P. (2003). Customer service providers' attitudes relating to customer service and customer satisfaction in the customer-server exchange. *Journal of Applied Psychology*, 88(1), 179.
- Sutrisno S, Ausat A M A, Permana R M, Santosa, S. (2023). Effective Marketing Strategies for MSMEs during Ramadan in Indonesia. *Community Development Journal: Jurnal Pengabdian Masyarakat*, 4(2), 1901-1906.
- Varadarajan R. (2010). Strategic marketing and marketing strategy: domain, definition, fundamental issues and foundational premises. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 38(2), 119–140.
- Verma S, Sharma R, Deb S, Maitra D. (2021). Artificial intelligence in marketing: Systematic review and future research direction. *International Journal of Information Management Data Insights*, 1(1), 1-8.
- Vesanen J. (2007). What is personalization? A conceptual framework. *European Journal of Marketing*, 41(5/6), 409-418.

- Wallace R S. (2009). The anatomy of ALICE. *Springer Netherlands*, 181-210.
- Weizenbaum J. (1976). *Computer Power and Human Reason* WH Freeman and Co. *San Francisco, USA*.
- Zaman K. (2022). Transformation of marketing decisions through artificial intelligence and digital marketing. *Journal of Marketing Strategies*, 4(2), 353-364.
- Zarifhonarvar A. (2023). Economics of ChatGPT: A labor market view on the occupational impact of artificial intelligence. *Available at SSRN 4350925*.
- Zielinski C, Winker M, Aggarwal R, et al. (2023). Chatbots, ChatGPT, and scholarly manuscripts-wame recommendations on ChatgGPT and chatbots in relation to scholarly publications. *Afro-Egyptian Journal of Infectious and Endemic Diseases*, 13(1), 75-79.

SOCIAL MEDIA MARKETING

Asst. Prof. Dr. Melda ASLAN

- ❖ Institution: Ankara Yıldırım Beyazıt University, Marketing and Advertising Department
- ❖ ORCID: 0000-0003-2591-8638
- ❖ E-mail: maslan@aybu.edu.tr

REFERENCES

- Arsath MA. (2018). Social Media Marketing: Advantages and Disadvantages. *Shanlax International Journal of Management*, 6(1), 152-158.
- Alves H, Fernandes C, Raposo M. (2016). Social media marketing: a literature review and implications. *Psychology & Marketing*, 33(12), 1029-1038.
- Assaad W, Gómez JM. (2011). Social network in marketing (social media marketing) opportunities and risks. *International Journal of Managing Public Sector Information and Communication Technologies (IJMPICT)* 2(1), 13-22.
- Balasubraman S, Peterson RA, Jarvenpaa SL. (2002). Exploring The Implications Of M-Commerce for Markets and Marketing. *Journal Of the Academy of Marketing Science*, 30(4), 348–361.
- Başpınar S. (2022). Influencer’lar artık “tanıtıcı” değil “satıcı”. Retrieved on June 22, 2023 from https://www.researchgate.net/publication/265182624_Directions_in_Social_Media_for_Professionals_and_Scholars
<https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/influencerlar-artik-taniticidegil-satici/>
- Bhattacharyya S, Bose I. (2020). S-commerce: Influence of Facebook likes on purchases and recommendations on a linked e-commerce site. *Decision Support Systems*, 138, 113383.
- Bhimani H, Mention AL, Barlatier PJ. (2019). Social media and innovation: A systematic literature review and future research directions. *Technological Forecasting and Social Change*, 144, 251-269.
- Bruhn M, Schoenmueller V, Schäfer DB (2012). Are social media replacing traditional media in terms of brand equity creation?. *Management research review*, 35(9), 770-790.
- Casaló LV, Flavián C, Ibáñez-Sánchez S. (2020). Influencers on Instagram: Antecedents and consequences of opinion leadership. *Journal of business research*, 117, 510-519.
- Chugh R, Ruhi U. (2018). Social media in higher education: A literature review of Facebook. *Education and Information Technologies*, 23, 605-616.
- Constantinides E, Fountain SJ. (2008). Web 2.0: Conceptual foundations and marketing issues. *Journal of direct, data and digital marketing practice*, 9, 231-244.
- Duong CTP. (2020). Social Media. A Literature Review. *Journal Of Media Research-Revista De Studii Media*, 13(38), 112-126.
- Edosomwan S, Prakasan SK, Kouame D, Watson J, Seymour T. (2011). The history of social media and its impact on business. *Journal of Applied Management and entrepreneurship*, 16(3), 79.
- Evans D, Bratton S, McKee J. (2021). *Social media marketing*. AG Printing & Publishing.

- Fatonah S, Yulandari A, Wibowo FW. (2018). A review of e-payment system in e-commerce. *In Journal of Physics: Conference Series* 114 (1). doi:10.1088/1742-6596/1140/1/012033.
- Hatzithomas L, Fotiadis TA, Coudounaris DN. (2016). Standardization, adaptation, and personalization of international corporate social media communications. *Psychology & Marketing*, 33(12), 1098-1105.
- Hollensen S, Kotler P, Opresnik, MO. (2022). Metaverse—the new marketing universe. *Journal of Business Strategy*, 44(3), 119-125.
- Jara, AJ, Parra MC, Skarmeta AF. (2014). Participative marketing: extending social media marketing through the identification and interaction capabilities from the Internet of things. *Personal and ubiquitous computing*, 18, 997-1011.
- Kaplan AM. (2012). If you love something, let it go mobile: Mobile marketing and mobile social media 4x4. *Business horizons*, 55(2), 129-139.
- Kaplan AM, Haenlein M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business horizons*, 53(1), 59-68.
- Kent ML. (2010). Directions in social media for professionals and scholars. In R. L. Heath (Ed.), *Handbook of public relations* (pp. 643–656), 2nd Edition. Thousand Oaks, CA: Sage. Retrieved on July 11, 2023 from https://www.researchgate.net/publication/265182624_Directions_in_Social_Media_for_Professionals_and_Scholars,
- Lenhart A, Purcell, K, Smith A, Zickuhr K. (2010). Social Media & Mobile Internet Use among Teens and Young Adults. Millennials. *Pew internet & American life project*. Retrieved on June 22, 2023 from <https://eric.ed.gov/?id=ed525056>
- Linda SLAI. (2010). Social commerce—e-commerce in social media context. *World Academy of Science Engineering and Technology*, 72, 39-44.
- Manzoor A. (2018). Using social media marketing for competitive advantage. *In Social Media Marketing: Breakthroughs in Research and Practice* (pp. 21-38). IGI Global.
- Ozuem W, Willis M. (2022). Influencer Marketing. In *Digital Marketing Strategies for Value Co-creation: Models and Approaches for Online Brand Communities* (pp. 209-242). Cham: Springer International Publishing.
- Power DJ, Phillips-Wren G. (2011). Impact of social media and Web 2.0 on decision-making. *Journal of decision systems*, 20(3), 249-261.
- Proffitt B. (2011). *The PayPal Official Insider Guide to Selling with Social Media: Make Money through Viral Marketing*. Pearson Education.
- Qin Z, Shuai Q, Wang G, Zhang P, Cao M, Chen M. (2022). *E-Commerce: Concepts, Principles, and Application*. Springer Nature.
- Rayport JF, Jaworski BJ. (2003). *Introduction to e-commerce*. McGraw-Hill, Inc.
- Statista (2022). Social media in Turkey - statistics & facts. Retrieved on July 22, 2023 from <https://www.statista.com/topics/9412/social-media-in-turkey/#topicOverview>

- Stephen AT. (2016). The role of digital and social media marketing in consumer behavior. *Current opinion in Psychology*, 10, 17-21.
- Subramanian KR. (2017). Influence of social media in interpersonal communication. *International Journal of Scientific Progress and Research*, 38(2), 70-75.
- Tiago MTPMB, Veríssimo JMC. (2014). Digital marketing and social media: Why bother?. *Business horizons*, 57(6), 703-708.
- Vinerean S, Cetina I, Dumitrescu L, Tichindelean M. (2013). The effects of social media marketing on online consumer behavior. *International journal of business and management*, 8(14), 66.
- Vrontis D, Makrides A, Christofi M, Thrassou A. (2021). Social media influencer marketing: A systematic review, integrative framework and future research agenda. *International Journal of Consumer Studies*, 45(4), 617-644.
- Ukoha C, Stranieri A. (2019). Criteria to measure social media value in health care settings: narrative literature review. *Journal of medical Internet research*, 21(12), e14684. Retrieved on July 22, 2023 from <https://www.jmir.org/2019/12/e14684/>

NEURO MARKETING

Asst. Prof. Dr. Meysure Evren ÇELİK SÜTİÇER

- ❖ Institution: İstanbul Esenyurt University
- ❖ ORCID: 0000 0002 4270 5995
- ❖ E-mail: meysurecelik@esenyurt.edu.tr

REFERENCES

- Akın, S.M., and Sütütemiz, N. (2014). Nöropazarlama ve uygulayıcıların perspektifiyle etik yönü. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 2(1), 67-83.
- Andreassi, J.L. (2013). *Psychophysiology: Human behavior & physiological response*, 4th Eds. Psychology Press.
- Ariely, D., and Berns, G. S. (2010). Neuromarketing: The hope and Hype of Neuroimaging in Business. *Nature reviews neuroscience*, 11(4), 284-292.
- Aytekin, P. and Kahraman, A. (2014). A New Research Approach In Marketing: Neuromarketing, *Journal of Management, Marketing and Logistics*, Vol:1, Issu:1, 48-62
- Bayır, T. (2016). Marka Kişiliği Algısının Ölçümünde Anket Ve Nöropazarlama Yöntemlerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi.
- Bercea, M. D. (2012). Anatomy of Methodologies for Measuring Consumer Behavior in Neuromarketing Research. In *Proceedings of the LCBR European Marketing Conference* (1-14).
- Ceylan, İ.G. and Ceylan, H.B., (2015), “Ambalaj Tasarımında Bilinçaltı Mesaj Ögelerinin ve Nöropazarlama Yaklaşımının Kullanımlarının Karşılaştırılması”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 123-142.
- Demirtürk H. (2016), “Nöropazarlama Açısından Bilgilenmiş Kullanıcıların Karar Süreci Üzerinde Koku Etkisinin Ölçümlemesi” *Doğuş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
- Duchowski, A. T. (2017). *Eye Tracking Methodology: Theory and Practice*. Springer.
- Ekman, P. and Friesen, W.V. (1978). *Facial Action Coding System*, 1. Cilt, Consulting Psychologists Press
- Erdemir, K. O. (2015). Nöropazarlama Araştırmalarını Anlama Kılavuzu, BrandMap Okuması
- Erdemir K. O. and Yavuz, Ö. (2016). Nöropazarlamaya Giriş, İstanbul, Brandmap
- Eser, Z., Kurutulmuşoğlu, B. and Tolon, M. (2011). Perceptions Of Marketing Academics, Neurologists And Marketing Professionals About Neuromarketing, *Journal of Marketing Management* Vol. 27, 854-868 <https://doi.org/10.1080/02672571003719070>
- Fırat, A. and Kömürçüoğlu, F., (2016),“Etkili Bir Reklam İçin Nöropazarlama” *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 21-39.
- Fisher, C. E., Chin, L., and Klitzman, R. (2010). Defining neuromarketing: Practices and professional challenges. *Harvard review of psychiatry*, 18(4), 230-237.
- Fugate, D. L. (2007). Neuromarketing: A Layman's Look at Neuroscience and Its Potential Application to Marketing Practice. *Journal of consumermarketing*. 24(7), 385–394

- Genco, S. J., Pohlmann, A. P. and Steidl, P. (2013). *Neuromarketing for Dummies*. John Wiley&Sons.
- Giray C. and Girişken, Y. (2013). Gözün bilinç seviyesinde duyumsayamadığı uyarınları beynin algılaması mümkün müdür? Nöropazarlama yöntemi ile ölçümleme üzerine deneysel bir tasarım. 18. Ulusal Pazarlama Kongresi'nde sunulan bildiri. Kars: Kafkas Üniversitesi, 608-618
- Grimes, A. (2006); Are we listening and learning? Understanding the nature of hemispherical lateralization and its application to marketing, *International Journal of Market Research*, 48 (4): 439-457.
- Girişken, Y. (2017). *Gerçeği Algıla*, (3,Baskı), İstanbul, Beta Basım
- Ioannides, A.A., Liu, L., Theofilou, D., Dammers, J., Burne, T., Ambler, T., Rose, S., (2000); Real time processing of affective and cognitive stimuli in the human brain extracted from MEG signals, *Brain Topography*, 13: 11–19.
- Kılıç, B. and Öter, Z. (Ed). (2015). *Turizm Pazarlamasında Güncel Yaklaşımlar*, İstanbul, Beta Yayınları
- King-Casas, B., Tomlin, D., Anen, C., Cemerer, C.F., Quartz, S.R., Montague, P.R., (2005); Getting to know you: reputation and trust in a two-person economic Exchange, *Science*, 308: 78–83.
- Kömürçüoğlu, F.,(2016), “Pazarlama İletişim Sürecinin Etkinliğini Arttırmada Nöropazarlama: Bir Alan Araştırması”, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Lee, N., Broderick, A. J. and Chamberlain, L. (2007). What is ‘Neuromarketing’? A Discussion and Agenda for Future Research. *International journal of psychophysiology*, 63(2), 199-204.
- Lindstrom, M. (2010). *Buy-ology: Truth and Lies about Why We Buy*. Currency.
- Madan, C. R. (2010). *Neuromarketing: The Next Step in Market Research?*. *Eureka Journal* 1(1), 34-42.
- Medina, J. (2004); The neurobiology of the decision to buy, *Psychiatric Times*, October, 31–34.
- Morin, C. (2011). *Neuromarketing: The New Science of Consumer Behavior*. Society, 48(2), 131-135.
- Murphy, E.R., Illes, J., and Reiner, P.B. (2008). Neuroethics of neuromarketing. *Journal of Consumer Behaviour*, 7(4-5), 293-302.
- Nilashi, M., Samad, S., Ahmadi, N., Ahani, A., Abumalloh, R. A., Asadi, S., and Yadegaridehkordi, E. (2020). Neuromarketing: A Review of Research and Implications for Marketing. *Journal of Soft Computing and Decision Support Systems*, 7(2), 23-31.
- Özger, O.T. (2006); Neuromarketing-duygusal pazarlama, <http://www.autocadgunlugu.com/>, 31, Ağustos, 2006.

- Page, G. (2012). Scientific Realism: What 'Neuromarketing Can and Can't Tell Us about Consumers. *International Journal of Market Research*, 54(2), 287-290
- Plassmann, H., Ambler, T., Sven, B., and Kenning, P. (2007). What can advertisers learn from neuroscience?. *International Journal of Advertising*, 26(2), 151-175.
- Plassmann, H., Venkatraman, V., Huettel, S., and Yoon, C. (2015). Consumer neuroscience: applications, challenges, and possible solutions. *Journal of Marketing Research*. 52(4), 427-435.
- Raichle, M. E., and Mintun, M. A. (2006). Brain Work and Brain Imaging. *Annu. Rev. Neurosci.*, 29, 449-476.
- Rossiter, J.R., Silberstein, R.B., Harris, P.G., Nield, G.A., (2001); Brain-imaging detection of visual scene encoding in long-term memory for TV commercials, *Journal of Advertising Research*, 41: 13–21.
- Sebastian, V. (2014). Neuromarketing and Evaluation of Cognitive and Emotional Responses of Consumers to Marketing Stimuli. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 127, 753-757.
- Shiv, B., and Yoon, C. (2012). Integrating neurophysiological and psychological approaches: Towards an advancement of brand insights. *Journal of Consumer Psychology*, 22(1), 3-6.
- Stephan B., (2008); *Business Week Online*, 29.01.2008, 30.
- Stipp, H. (2015). The Evolution of neuromarketing research: From novelty to mainstream. *Journal of Advertising Research*, 55(2), 120-122.
- Sutherland, M. (2007). Neuromarketing: What's It All About. From Max Sutherland's Weblog at www.sutherlandsurvey.com, 1-5.
- Thompson, C. (2003). There's a Sucker Born in Every Medial Prefrontal Cortex. *New York Times*.
- Ural, T. (2008). Pazarlamada Yeni Yaklaşım: Nöropazarlama Üzerine, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 421-432
- Ustağmetoğlu, E. (2015). Nöropazarlama Üzerine Bir Değerlendirme, *Business & Management Studies: An International Journal*, Vol.:3 Issue:2, 154-168 <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v3i2.109>
- Utkuğ, Ç.P., and Alkibay, S. (2013). Nöropazarlama: Reklam etkinliğinin psikofizyolojik tekniklerle değerlendirilmesine yönelik yapılmış araştırmalarının gözden geçirilmesi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 167-195.
- Valiyeva, T. (2015). Tüketici Davranışlarını Etkilemede Yeni Bir İletişim Tekniği Olarak Nöropazarlama İletişimi, *Yüksek Lisans Tezi*.
- Varan, D., Lang, A., Barwise, P., Weber, R. and Bellman, S. (2015). How reliable are neuromarketers' measures of advertising effectiveness? *Journal of Advertising Research*. 55(2), 176-191.

- Wilkinson, 2005, Marketing week, şubat 3.
www.termbank.net/psychology/2752.html, 28.02.2008
- Young, C., (2002); Brain waves, picture sorts and branding moments, Journal of Advertising Research, 42: 42–53.
- Yücel, A. and Çubuk, F. (2013). Nöropazarlama ve Bilinçaltı Reklamcılık Yaklaşımlarının Karşılaştırılması, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Niğde Üniversitesi, Cilt:6, Sayı:2, 172-183
- Yücel, A. and Şimşek Ahmet İ. (2018). Tüketici Davranışlarını Analiz Etmede Nöropazarlama Yöntem Ve Araçlarının Kullanımı, İnönü University International Journal of Social Sciences, Cilt 7, Sayı 1, 118-142
- Zurawski, L. (2010).Neuromarketing: Exploringthe Brain of the Consumer. Springer Science& Business Media.

DATABASE MARKETING

Dr. Murat SAKAL

- ❖ Institution: Mugla Sitki Kocman University, Informatics Department
- ❖ ORCID: 0000-0016-4904-795_
- ❖ E-mail: 35murat@gmail.com

REFERENCES

- Abdullah, N., Ismail, SA, Sophiyati, S., & Sam, SM (2015). Data quality in big data: a review. *int. J Advance Soft Comp. Appl.*, 7 (3), 17-27.
- Abratt, R., & Russell, J. (1999). Relationship marketing in private banking in South Africa. *International Journal of Bank Marketing*, 17 (1), 5-19.
- Akter, S., & Wamba, SF (2016). Big data analytics in E- commerce: a systematic review and agenda for future research. *Electronic Markets*, 26, 173-194.
- Allio, MK (2005). A short, practical guide to implementing strategy. *Journal of Business Strategy*, 26 (4), 12-21.
- Alshura, MS, Zabadi, A., & Abughazaleh, M. (2018). Big data in marketing arena. Big opportunity, big challenge, and research trends: an integrated view. *Management and Economics Review*, 3 (1), 75-84.
- An, J., Kwak, H., Jung, SG, Salminen, J., & Jansen, BJ (2018). Customers segmentation using online platforms: isolating behavioral and demographic segments for persona creation via aggregated userdata. *Social Network Analysis and Mining*, 8 (1), 54.
- Appleby, M. (2016). Nonprofit organizations and the utilization of social media: Maximizing and measuring return of investment. *SPNHA Review*, 12 (1), 4.
- Asilturk, A. (2021). The Ultimate Goal in Digital Transformation Management in Business: Digital Maturity. *Alanya Academic View*, 5 (2), 647-669.
- Batat, W., & Hammedi, W. (2023). The extended reality technology (ERT) framework for designing customer and service experiences in physical settings: a service research agenda. *Journal of Service Management*, 34 (1), 10-33.
- Bojic, L. (2022). Metaverse through the prism of power and addiction: what will happen when the virtual world becomes more attractive than reality? *European Journal of Futures Research*, 10 (1), 1-24.
- Bui, TD, Tsai, FM, Tseng, ML, Tan, RR, Yu, KDS, & Lim, MK (2021). Sustainable supply chains management towards disruption and organizational ambidexterity: A data driven analysis. *Sustainable Production And Consumption*, 26, 373-410.
- Chaudhry, P.E. (2007). Developing a process to enhance customer relationship management for small entrepreneurial businesses in the service sector. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 9 (1), 4-23.
- Clemons, EK (2008). How information changes consumer behavior and how consumers behavior determines corporate strategy. *Journal of Management Information Systems*, 25 (2), 13-40.
- Shepherd, S. (2005). The use of data-based marketing in gaining customer loyalty. *Erciyes University Journal of Social Sciences Institute*, 1 (19), 295-307.

- Desai, V., & Vidyapeeth, B. (2019). Digital marketing: A review. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 5 (5), 196-200.
- Diependaele, T. (2005). Data collection: Central frameworks for localized customer lifetime value. *Interactive Marketing*, 6, 337-345.
- Elahi, M., Beheshti, A., & Goluguri, SR (2021). Recommender systems: Challenges and opportunities in the age of big data and artificial intelligence. *Data Science and Its Applications*, 15-39.
- Farruh, K. (2019). Consumer life cycle and profiling: A data mining perspective. *Consumer Behavior and Marketing*. IntechOpen.
- Gedik, Y. (2020). A new window in marketing: Digital marketing. *Journal of Business in the Digital Age*, 3 (1), 63-75.
- Gedik, Y. (2021). A conceptual framework on the advantages, challenges and strategies of holistic channel marketing in the retail industry. *Commentary Management Method International Journal of Management Economics and Philosophy*, 9 (2), 89-112.
- Georghiou, L., & Roessner, D. (2000). Evaluating technology programs: tools and methods. *Research Policy*, 29 (4-5), 657-678.
- Gommans, M., Krishnan, KS, & Scheffold, KB (2001). From brand loyalty to e-loyalty: A conceptual framework. *Journal of Economic & Social Research*, 3 (1).
- Griffin, A., & Hauser, JR (1996). Integrating R&D and marketing: A review and analysis of the literature _ *Journal of Product Innovation Management: An International Publication of the Product Development & Management Association*, 13 (3), 191-215.
- Halvorsrud, R., Kvale, K., & Folstad, A. (2016). Improving service quality through customer journey analysis. *Journal of Service Theory And Practice*, 26 (6), 840-867.
- Hendaoui, A., Limayem, M., & Thompson, CW (2008). 3D social virtual worlds: research issues and challenges. *IEEE Internet Computing*, 12 (1), 88-92.
- Iriana, R., & Buttle, F. (2007). Strategic, operational, and analytical customer relationship management: attributes and measures. *Journal of Relationship Marketing*, 5 (4), 23-42.
- Järvinen, J., & Taiminen, H. (2016). Harnessing marketing automation for B2B content marketing. *Industrial Marketing Management*, 54, 164-175.
- Kache, F., & Seuring, S. (2017). Challenges and opportunities of digital information at the intersection of Big Data Analytics and supply chains management. *International Journal of Operations & Production Management*, 37 (1), 10-36.
- Karaman, O. (2021). Investigation of the Effect of Artificial Intelligence Assisted Personalization Algorithms to Create a Filter Bubble in the Consumer Mind. *Suleyman Demirel University Visionary Journal*, 12 (32), 1339-1351.

- Khodakarami, F., & Chan, YE (2014). Exploring the role of customer relationship management (CRM) systems in customer knowledge creation. *Information & Management*, 51 (1), 27-42.
- Kobsa, A., Koenemann, J., & Pohl, W. (2001). Personalized hypermedia presentation techniques for improving online customers relationships. *The Knowledge Engineering Review*, 16 (2), 111-155.
- Kumar, V., & Ogunmola, GA (2020). Web analytics for knowledge creation: A systematic review of tools, techniques, and practices. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning (IJCBPL)*, 10 (1), 1-14.
- Lee, J., & Kwon, KH (2022). Future value and direction of cosmetics in the era of metaverse. *Journal of Cosmetics Dermatology*, 21 (10), 4176-4183.
- Li, F., Larimo, J., & Leonidou, LC (2023). Social media in marketing research: Theoretical bases, methodological aspects, and thematic focus. *Psychology & Marketing*, 40 (1), 124-145.
- Madhani, PM (2014). Compensation, ethical sales behavior and customer lifetime value. *Compensation & Benefits Review*, 46 (4), 204-218.
- Majeed, A., & Lee, S. (2020). Anonymization techniques for privacy preserving data publishing: A comprehensive survey. *IEEE access*, 9, 8512-8545.
- Martin, KD, & Murphy, PE (2017). The role of data privacy in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 45, 135-155.
- Melewar, TC, & Navalekar, A. (2002). Leveraging corporate identity in the digital age. *Marketing Intelligence & Planning*, 20 (2), 96-103.
- Morey, T., Forbath, T., & Schoop, A. (2015). Customer data: Designing for transparency and trust. *Harvard Business Review*, 93 (5), 96-105.
- Morgan, N., Hastings, E., & Pritchard, A. (2012). Developing a new DMO marketing evaluation framework: The case of Visit wales. *Journal Of Vacation Marketing*, 18 (1), 73-89.
- O'Malley, L. (1998). Life loyalty schemes really build loyalty? *Marketing Intelligence & Planning*, 16 (1), 47-55.
- O'Grady, JV, & O'Grady, KV (2017). *A Designer's Research Manual, Updated and Expanded: Succeed in Design by knowing your Clients and Understanding what they really need*. Rockport Publishers.
- Oh, LB, Teo, HH, & Sambamurthy, V. (2012). The effects of retail channel integration through the use of information technologies on company's performance. *Journal Of Operations Management*, 30 (5), 368-381.
- Okay, Y. (2015). *Regarding Marketing via Permitted E-mail Anadolu University İ. i. A Study on Determining the Opinions of BF Students* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Pandey, R., & Sah, S. (2016). A review on google file system. *Int. J. Comput. Sci. Trends Technology*.

- Payne, A., & Frow, P. (2004). The role of multichannel integration in customers relationship management. *Industrial Marketing Management*, 33 (6), 527-538.
- Roberts, ML, Liu, RR, & Hazard, K. (2005). Strategy, technology and organizational alignment: Key components of CRM success. *Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management*, 12, 315-326.
- Ryals, L., & Payne, A. (2001). Customers relationship management in finance services: towards information-enabled relationship marketing. *Journal of Strategic Marketing*, 9 (1), 3-27.
- Saura, JR, Palos-Sánchez, P., & Cerdá Suárez, LM (2017). Understanding the digital marketing environment with KPIs and web analytics. *Future Internet*, 9 (4), 76.
- Shen, B., Tan, W., Guo, J., Zhao, L., & Qin, P. (2021). How to promote user purchase in metaverse? A systematic literature review on consumers behavior research and virtual commerce application design. *Applied Sciences*, 11 (23), 11087.
- Shrum, LJ, McCarty, J.A. & Lowrey, TM (1995). This place characteristics of the green consumers and their implications for advertising strategy. *Journal of Advertising*, 24 (2), 71-82.
- Sigala, M. (2015). Gamification for crowdsourcing marketing practices: Applications and benefits in tourism. *Advances in Crowdsourcing*, 129-145.
- Simonson, I. (1999). The effect of product assortment on buyers preferences. *Journal of Retailing*, 75 (3), 347-370.
- Thakur, R., & Workman, L. (2016). Customers portfolio management (CPM) for improved customer relationship management (CRM): Are your customers platinum, gold, silver, or bronze?. *Journal of Business Research*, 69 (10), 4095-4102.
- Tzokas, N., & Saren, M. (2004). Competitive advantage, knowledge and relationship marketing: where, what and how?. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 19 (2), 124-135.
- Venkatesan, R., & Farris, PW (2012). Measuring and managing returns from retailer-customized coupon campaigns. *Journal of Marketing*, 76 (1), 76-94.
- Vrontis, D., Makrides, A., Christofi, M., & Thrassou, A. (2021). Social media influencer marketing: A systematic review, integrative framework and future research agenda. *International Journal of Consumer Studies*, 45 (4), 617-644.
- Watson, H.J. (2014). Tutorial: Big data analytics: Concepts, technologies, and applications. *Communications of the Association for Information Systems*, 34 (1), 65.
- Winter, S., Maslowska, E., & Vos, AL (2021). The effects of trait-based personalization in social media advertising. *Computers in Human Behavior*, 114, 106525.
- Xu, Y., Yen, DC, Lin, B., & Chou, DC (2002). Adopting customer relationship management tech. *Industrial Management & Data Systems*, 102 (8), 442-452.

- Yemenici, AD (2022). Entrepreneurship in the world of metaverse: Virtual or Real?. *Journal of Metaverse*, 2 (2), 71-82.
- Zorn, S., Ismail, AF, & Murphy, J. (2009). Acquisition Methods and Customers Lifetime Value. *Duplicationnetau,(Clv)*, 1-8.

VIRAL MARKETING

Asst. Prof. Dr. Müzeyyen ÖZHAVZALI

- ❖ Institution: Kırıkkale University Fatma Şenses Social Sciences Vocational High School – Business Programme
- ❖ ORCID: 0000-0003-0518-3021
- ❖ E-mail: tmuzeyyen@kku.edu.tr

REFERENCES

- Aghdaie, S., Sanayei, A. and Etebari, M. (2012). Evaluation of the consumers trust effect on viral marketing acceptance based on the technology acceptance model. *International Journal of Marketing Studies*, 4(6).
- Anteplioglu, P. (2005). Hizmet Sektöründe Kulaktan Kulağa İletişimin Etkileri:Ankara'da Beş Yıldızlı Otellerde Bir Uygulama, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bampo, M., Ewing, M., Mather, D., Stewart, D. ve Wallace, M. (2008). The effects of the social structure of digital networks on viral marketing performance, *Information Systems Research*, 19(3), 273-290.
- Biçer, F.D. Erciş, E. (2020). Sosyal Medyada Viral Pazarlama (Elektronik Ağızdan Ağıza) Faaliyetlerinin Tüketici Satın Alım Niyetine Etkileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (3) , 1555-1575.
- Carida, A. ve Colurcio, M. (2013). Viral marketing communication, Just sales or more?, *Business Systems Review*, 2(1), 99-110. <https://ssrn.com/abstract=2285429>
- Çakırkaya, M. (2016). Viral pazarlama Y neslinin perakende risk algısı ve mağaza sadakati. Eğitim Yayınevi.
- Camarero, C. ve San Jose, R. (2011). Social and attitudinal determinants of viral marketing dynamics, *Computers in Human Behavior*, 27(6), 2292-2300.
- Ennew, C. T., Ashish K. B., & Derek L., (2000). Managing Word of Mouth Communication: Empirical Evidence From India, *International Journal Of Bank Marketing*, 18(2), 75- 83.
- Gedik, Y. (2023). Viral pazarlama: Avantajları, zorlukları ve stratejileri üzerine kavramsal bir çerçeve . *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* , 5 (8) , 93-124 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/usbed/issue/74063/1229044>
- Gaille, B. (2016). 19 Pros and cons of viral marketing, <https://brandongaille.com/19-pros-and-cons-of-viral-marketing/>
- Gülmez M. (2011). İnternet üzerinde ağızdan ağıza pazarlama uygulama örnekleri. *Journal of Internet Applications and Management*, 2(1), 29-36.
- Helm, S. (2000). Viral marketing-establishing customer relationships by word-of-mouse, *Electronic Markets*, 10(3), 1
- Hennig-Thurau, T., Gwinner, K., Walsh, G. ve Gremler, D. (2004). Electronic word-of-mouth via consumer-opinion platforms, What motivates consumers to articulate themselves on the internet? *Journal of Interactive Marketing*, 18(1), 38-51. 58-161
- Hinz, O., Skiera, B., Barrot, C. ve Becker, J. (2011). Social contagion, An empirical comparison of seeding strategies for viral marketing, *Journal of Marketing*, 75(6), 55-71.

- Kaplan, A. ve Haenlein, M. (2011). Two hearts in three-quarter time, How to waltz the social media/viral marketing dance, *Business Horizons*, 54(3), 253-263.
- Lam, D., Dick, M. (2005). The Effects of Locus of Control on Word of Mouth Communication, *Journal of Marketing Communications*, 11(3), 215- 228.
- Long, C. ve Chi-Wing Wong, R. (2014). Viral marketing for dedicated customers, *Information Systems*, 46, 1-23
- Miller, R. ve Lammas, N. (2010). Social media and its implications for viral marketing, *Asia Pacific Public Relations Journal*, 11(1), 1-9.
- Mishra, J. ve Singh, J. (2014). Viral marketing through social networking as a promotional tool for apparel, *BS Publications*, 306-311.
- Mochalova, A. ve Nanopoulos, A. (2014). A targeted approach to viral Marketing, *Electronic Commerce Research and Applications*, 13(4), 283-294.
- Nigam, A. (2012). Influence of viral marketing on brand equity building with reference to online social networking sites networking sites, *International Journal of Computer Science & Management Studies*, 12 (1), 82-88.
- Nilsson, I. ve Svensson, M. (2009). The viral makes you aware, How is brand association affected by viral marketing through individual networks? Bachelor Thesis, Kristianstad University College
- Parikh, V. (2022). Advantages and disadvantages of viral marketing, <https://www.letslearnfinance.com/advantages-and-disadvantages-of-viral-marketing.html>
- Rakic, M. ve Rakic, B. (2014). Viral marketing, *Ekonomika*, 60(4), 179-187.
- Redmond, J. (2022). Disadvantages of viral marketing, <https://business.lovetoknow.com/business-marketing-business-owner/disadvantages-viral-marketing>
- Reichstein, T. ve Brusch, I. (2019). The decision-making process in viral marketing, A review and suggestions for further research, *Psychology & Marketing*, 36(11), 1062-1081.
- Reyes-Menendez, A., Saura, J. ve Martinez-Navalon, J. (2019). The impact of e-WOM on hotels management reputation, Exploring TripAdvisor review credibility with the ELM model, *IEEE Access*, 7, 68868-68877.
- Rivier University Online. (2022). History of viral marketing, <https://smallbiztrends.com/2019/04/viral-marketing-history.html>
- Sernovitz, A. (2006). *Word of Mouth Marketing, USA*: Kaplan Publishing.
- Silverman, G. (2001). *The Secrets of Word of Mouth Marketing*, New York: American Management Association. <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm> Erişim tarihi 28.07.2023
- Sohn , K., Gardner , J. ve Weaver, J. (2013). Viral marketing, More than a buzzword, *Journal of Applied Business and Economics*, 14(1), 21-42.

- Skrob, J. R. (2005). Open source and viral marketing, *University of Applied Science Kufstein*, Austria. 1-29.
- Statista, <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/#:~:text=Worldwide%20digital%20population%202023&text=As%20of%20April%202023%2C%20there,percent%20of%20the%20global%20population.>
- Xavier, L. ve Summer, G. (2009). Viral marketing communication, The internet word-of-mouth, Master Thesis, School of Management Blekinge Institute of Technology
- Yang, J., Yao, C., Ma, W. ve Chen, G. (2010). A study of the spreading scheme for viral marketing based on a complex network model, *Physica A*, 389, 859–870.
- Wilson, R. (2000). The six simple principles of viral marketing, *Web Marketing Today*, 70(1), 1-3.

RECREATION MARKETING

Asst. Prof. Dr. Özlem GÜNCAN

- ❖ Institution: Burdur Mehmet Akif Ersoy University, School of Tourism and Hotel Management, Department of Tourism Management
- ❖ ORCID: 0000-0002-8974-9100
- ❖ E-mail: guncanozlem@hotmail.com

REFERENCES

- Akşit Aşık, N. (2021). Açık ve Kapalı Alan Rekreasyonu: Kavramlar, Faaliyetler ve Tarihsel Gelişim. (Ed. Gaberli, Ü. & Yağmur, Y.). In *Açık ve Kapalı Alan Rekreasyonu* (pp. 21-42). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akyıldız, M. (2010). Boş Zaman Pazarlamasında Deneyimsel Boyutlar: 2009 Rock'n Coke Festivali Katılımcılarına Yönelik Bir Araştırma. (Unpublished Master Thesis). Anadolu University Health Sciences Institute, Eskişehir.
- Ardahan, F., Turgut, T. & Kaplan Kalkan, A. (2016). Serbest Zaman ve Rekreasyon. (Ed. Ardahan, F.). In *Her Yönüyle Rekreasyon* (pp. 1-118). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Argan, M. (2007). Eğlence Pazarlaması. Ankara: Detay yayıncılık.
- Arhan, M. (2016). Boş Zaman ve Rekreasyon Pazarlaması. (Ed. Karaküçük, S.). In *Rekreasyon Bilimi* (pp. 201-240). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aytaç, Ö. (2022). Boş Zaman. (Ed. Kozak, N. & Kozak, M.). In *Türkiye Turizm Ansiklopedisi Cilt III* (pp. 214-215). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Başarangel, İ. (2016). Boş Zaman ve Rekreasyonda Pazarlama. (Ed. Akyıldız Munusturlar, M.). In *Rekreasyon Yönetimi* (pp. 112-133). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Berry, D. (1990). Marketing Mix for the 90s Adds an S and 2Cs to 4Ps. *Marketing News*, 24(6), 10.
- Çakmak, G. (2020). Boş Zaman ve Rekreasyon Pazarlaması Üzerine. (Ed. Bayazıt, B., Karaçar, E. & Yılmaz, O.). In *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Kitabı 3* (pp. 105-118). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çetiner, H. (2022). Rekreasyon İşletmeleri. (Ed. Kozak, N. & Kozak, M.). In *Türkiye Turizm Ansiklopedisi Cilt XII* (pp. 83). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Dominici, G. (2009). From Marketing Mix to E-Marketing Mix: A Literature Overview and Classification. *International Journal of Business and Management*, DOI: 10.5539/ijbm.v4n9p17.
- Fromm, E. (2006). Sağlıklı Toplum (Trans. To Turkish Salman, Y. & Tanrısever, Z.) (4th Edition). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Goi, C.L. (2009). A Review of Marketing Mix: 4Ps or More?. *International Journal of Marketing Studies*, 1(1), 2-16.
- Goldsmith, E.R. (1999). The Personalised Marketplace: Beyond the 4Ps. *Marketing Intelligence & Planning*, 17(4), 178-185.
- Grönroos, C. (1994). From marketing Mix to Relationship Marketing: Towards A Paradigm Shift in Marketing. *Management Decision*, 32(2), 4-20.
- Gün, S. (2020). Rekreasyon ve Pazarlama. (Ed. Yağmur, Y. & Gaberli, Ü.). In *Rekreasyon Tarihsel Gelişim, Teoriler, Farklı Alanlarla İlişkiler ve Güncel Gelişmeler* (pp. 343-360). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

- Günçan, Ö. (2021a). Elektronik Boş Zaman Uygulamaları “Sanal Rekreasyon” mudur yoksa “Dijital Rekreasyon” mu?. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 163-181.
- Günçan, Ö. (2021b). Sanal Rekreasyon Kavramının Özellik ve Temel Unsurlarını Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma. *Tourism and Recreation*, 3(1), 66-76.
- Günçan, Ö. (2023). Metaverse Dünyasında Rekreasyon. (Ed. Tezcan, E. & Kusan, O.). In *Rekreasyonda Güncel Konular ve Yeni Trendler* (pp. 107-126). İstanbul: Efe Academy Publishing.
- Gürbüz, E. (2018). Pazarlama Karması Elemanları ve Güven. *Turkish Studies Economics, Finance and Politics*, 13(30), 165-178.
- Hashim, N. & Hamzah, M.I. (2014). 7P’s: A Literature Review of Islamic Marketing and Contemporary Marketing Mix. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 130, 155-159.
- Hazar, A. (2014). *Rekreasyon ve Animasyon (Extended 4th Edition)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ilgaz Sümer, S. & Eser, Z. (2006). Pazarlama Karması Elemanlarının Evrimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 165-186.
- İşoraitè, M. (2016). Marketing Mix Theoretical Aspects. *International Journal of Research – Granthaalayah*, 4(6), 25-37.
- Ivy, J. (2008). A New Higher Education Marketing Mix: 7Ps for MBA Marketing. *International Journal of Educational Management*, 22(4), 288-299.
- Karaküçük, S. (2019). *Boş Zaman Rekreasyon ve İslamiyet*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. (2022). Rekreasyon. (Ed. Kozak, N. & Kozak, M.). In *Türkiye Turizm Ansiklopedisi Cilt XII* (pp. 75-77). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Katırcı, H. (2016). Boş Zaman ve Rekreasyon Pazarlaması. (Ed. Kocaekşi, S.). In *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi* (pp. 80-105). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kaya, B. & Koçyiğit, M. (2021). Rekreasyon Pazarlaması ve Şehir Markalaşması İlişkisinin İncelenmesi. (Ed. Kaya, A. & Uslu, S.). In *Akademik Serbest Zaman ve Rekreasyon Araştırmaları* (pp. 86-100). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Kılbaş Köktaş, Ş. (2004). *Rekreasyon Boş Zamanı Değerlendirme (Extended 3rd Edition)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Management (11th Edition)*. New Jersey: Prentice Hall.
- Kozak, N. (2010). *Turizm Pazarlaması (3. Basım)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kül Avan, S. (2016). Boş Zaman ve Rekreasyon Pazarlaması. (Ed. Yılmaz, İ.). In *Turizm Pazarlamasında Yeni Yaklaşımlardan Seçmeler* (pp. 93-115). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Londhe, B.R. (2014). Marketing Mix for Next Generation Marketing. *Procedia Economics and Finance*, 11, 335-340.

- MaGrath, A.J. (1986). When Marketing Services, 4Ps Are Not Enough. *Business Horizons*, 29(3), 45-50.
- Mahoney, E.M. (1987). Recreation Marketing: The Need for a New Approach. *Vision in Leisure and Business*, 5(4), 53-71.
- Metin, T.C. & Katirci, H. (2019). Recreation in the E-World: New Insight into the Term "Recreation". *International Journal of Tourism & Hotel Business Management*, 1(1), 1-14.
- Motley, L.B. (2002). Worth Reviewing: The Four P's. *ABA Bank Marketing*, 34(3), 48.
- Özcan, H. (2020). Uluslararası Turizm ve Rekreasyon İşletmeleri. (Ed. Mercan, Ş.O. & Üzülmöz, M.). In *Uluslararası Turizm* (pp. 83-96). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özgören, F. (2007). Boş Zaman Pazarlaması ve Müzecilikte Bir Uygulama. (Unpublished Master Thesis). Marmara University Social Sciences Institute, İstanbul.
- Paslı, M.M. & Çelikkanat Paslı, N. (2019). Rekreasyon İşletmeleri ve Yönetimi. (Ed. Yayla, Ö. & Karaçar, E.). In *Rekreasyon Yönetimi (Güncel Animasyon Uygulamaları)* (pp. 73-86). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Rafiq, M. & Ahmed, P.K. (1995). Using the 7Ps as A Generic Marketing Mix: An Exploratory Survey of UK and European Marketing Academics. *Marketing Intelligence & Planning*, 13(9), 4-15.
- Sağcan, M. (1986). Rekreasyon ve Turizm. İzmir: Cumhuriyet Basımevi.
- Sayın, K. & Karaman, A. (2020). Küçük Otel İşletmelerinde, Yöneticilerin Pazarlama Karmasına Yönelik Tutumları: Bir Uygulama. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 4743-4765.
- Şenel, E. & Kılıç, İ. (2022). Rekreasyon Endüstrisi İçerisinde Gastronomi Faaliyetlerinin Yeri. (Ed. Yıldız, İ. & Batal, S.). In *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Uluslararası Araştırmalar – I* (pp. 59-76). İzmir: Serüven Yayınevi.
- Şimşek, K.Y. (2018). Ticari Tekreasyon. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Thorne, A.R. (1971). The Marketing Mix – A Problem Analysis. *European Journal of Marketing*, 5(4), 207-216.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management* (5th Edition). London: Routledge.
- Tütüncü, Ö., Aydın, İ., Küçükusta, D., Avcı, N. & Taş, İ. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 22(2), 69-83.
- Yazıcı Ayyıldız, A. & Ayyıldız, T. (2022). Rekreasyon Pazarlaması. (Ed. Eryılmaz, B.). In *Rekreasyon Kavram ve Uygulamalar* (pp. 118-132). Ankara: Detay Yayıncılık.

Yorulmazer, S., Yorulmazer, G. & Kasalak, M.A. (2020). Rekreasyon ve Temalı Parklar. (Ed. Yağmur, Y. & Gaberli, Ü.). In *Rekreasyon Tarihsel Gelişim, Teoriler, Farklı Alanlarla İlişkiler ve Güncel Gelişmeler* (pp. 37-63). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

ONLINE AND OFFLINE MARKETING

Asst. Prof. Dr. Özlem ÖZDEMİR SÜZER

- ❖ Institution: Kayseri University
- ❖ ORCID: 0000-0003-1908-4235
- ❖ E-mail: ozlemozdemir@kayseri.edu.tr

REFERENCES

- 101Akademi. (2022). *Geleneksel pazarlama nedir?* <https://101akademi.com/2022/03/geleneksel-pazarlama-nedir/>
- Abdulqadir, S. O., & Amin, S. S. H. (2023). Impact of digital marketing, such as social media marketing, mobile marketing and e-mail marketing, on customer buying. *Jurnal Manajemen Bisnis Islam*, 4(1), 71–82.
- Alves, H., Fernandes, C., & Raposo, M. (2016). Social media marketing: A literature review and implications. *Psychology & Marketing*, 33(12), 1029–1038. <https://doi.org/10.1002/mar.20936>
- Belanche, D., Casaló, L. V., Flavián, M., & Ibáñez-Sánchez, S. (2021). Building influencers' credibility on Instagram: Effects on followers' attitudes and behavioral responses toward the influencer. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 61, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102585>
- Bil, E., & Özkaya, M. (2021). Büyük veri analizi ve geleneksel pazarlama araştırmalarının kısa bir karşılaştırması. *TroyAcademy*, 6(2), 462–476. <https://doi.org/10.31454/troyacademy.950686>
- Bist, A. S., Agarwal, V., Aini, Q., & Khofifah, N. (2022). Managing digital transformation in marketing: “Fusion of traditional marketing and digital marketing.” *International Transactions on Artificial Intelligence (ITALIC)*, 1(1), 18–27. <https://doi.org/10.34306/italic.v1i1.86>
- Chen, C.-Y. (2006). The comparison of structure differences between internet marketing and traditional marketing. *International Journal of Management and Enterprise Development*, 3(4), 397–417.
- Çokal, Z., & Büyükkuru, M. (2018). Güncel pazarlama yöntemlerinin turizm sektöründe uygulanabilirliğine yönelik bir değerlendirme. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 3(2), 53–65. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.31822/jomat.489859>
- Constantinides, E. (2002). From physical marketing to web marketing: The web-marketing mix. *Proceedings of the 35th Hawaii International Conference on System Sciences*, 1–11.
- Cui, T. H., Ghose, A., Halaburda, H., Iyengar, R., Pauwels, K., Sriram, S., Tucker, C., & Venkataraman, S. (2021). Informational challenges in omnichannel marketing: Remedies and future research. *Journal of Marketing*, 85(1), 103–120. <https://doi.org/10.1177/0022242920968810>
- Durmaz, Y., & Efendioğlu, I. H. (2016). Travel from traditional marketing to digital marketing. *Global Journal of Management and Business Research: E Marketing*, 16(2), 34–40.
- Efendioğlu, İ. H. (2020). Dijital Pazarlama. In Y. Durmaz (Ed.), *Pazarlama İlkeleri* (pp. 249–283). Seçkin Yayıncılık.
- Eti, H. S. (2021). Geleneksel ve dijital pazarlama stratejilerinin nasıl birlikte

yürütüleceğine ilişkin bir yaklaşım. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2, 42–52.

- Eyice Basev, S. (2023). Yeni dünya düzeninde geleneksel pazarlama ve online (dijital) pazarlamanın karşılaştırması: Z kuşağı etkisi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 144–171. <https://doi.org/10.17336/igusbd.952731>
- Heim, G. R. & Sinha, K. K. (2002). Service process configurations in electronic retailing: A taxonomic analysis of electronic food retailers”, *Production and Operations Management*, 11(1), 54-74.
- İslamoğlu, A. H., Candan, B., Aydın, K., & Hacıefendioğlu, Ş. (2014). *Hizmet Pazarlaması* (3rd ed.). Beta Basım.
- Jin, Y., & Oriaku, N. (2013). E-service flexibility: Meeting new customer demands online. *Management Research Review*, 36(11), 1123–1136. <https://doi.org/10.1108/MRR-08-2012-0189>
- Kanapathipillai, K., & Kumaran, S. (2022). The mediating effect of relationship marketing strategy between digital marketing strategy and consumers’ purchase decisions in the automotive industry in Malaysia. *European Journal of Management and Marketing Studies*, 7(2), 1–27. <https://doi.org/10.46827/ejmms.v7i2.1205>
- Kapoor, A., & Verma, R. (2015). Digital marketing: A novel approach of marketing. *International Journal of Research in Engineering, IT and Social Sciences*, 5(11), 41–49.
- Karaca, Ş. (2012). İnternette pazarlama ve ürün karar stratejileri. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1), 37–51.
- Kaur, G. (2017). The importance of digital marketing in the tourism industry. *International Journal of Research*, 5(6), 72–77. <https://doi.org/10.29121/granthaalayah.v5.i6.2017.1998>
- Kaya, E. Ç., & Ündil, S. H. (2022). Bilgi teknolojilerinin gelişimiyle dijital pazarlamanın doğuşu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 17(2), 107–137. <https://doi.org/10.54860/beyder.1132073>
- Koç, E. (2015). *Tüketici Davranışları ve Pazarlama Stratejileri: Global ve Yerel Yaklaşım* (6th ed.). Seçkin Yayıncılık.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2017). *Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital*. Wiley & Sons, Inc.
- Kuberappa, Y. V., & Kumar, A. H. (2016). Comparative assessment of digital and traditional marketing approaches. *BEMS Reports*, 2(2), 71–74. <https://doi.org/10.5530/BEMS.2016.2.12>
- Kucuk, S. U. (2023). *Visualizing Marketing* (2nd ed.). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-18215-0>
- Kurtuldu, G., & Begüm, D. (2022). Güncel pazarlama konularının içerik analizi. *Paradigma: İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 40–55.
- Lehrer, C., & Trenz, M. (2022). Omnichannel business. *Electronic Markets*, 32,

687–699. <https://doi.org/10.1007/s12525-021-00511-1>

- Markowicz, F. (2017). *Optimizing order-routing decisions: Leveraging omni-channel supply chain fulfillment*. Master Thesis, Massachusetts Institute of Technology.
- O'Dwyer, M., Gilmore, A., & Carson, D. (2009). Innovative marketing in SMEs. *European Journal of Marketing*, 43(1), 46–61. <https://doi.org/10.1108/03090560910923238>
- Özdemir Süzer, Ö., & Taşkın, Ç. (2021). Bütünleşik kanallı perakendeciliğin hizmet kalitesi boyutlarının müşteri bağlılığı üzerindeki etkisi üzerine bir araştırma: Defacto örneği. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 633–660. <https://doi.org/https://doi.org/10.11616/asbi.954374>
- Özdemir Süzer, Ö., & Taşkın, Ç. (2022). Bütünleşik kanallı pazarlama kapsamında showrooming ve webroominge yönelik niyet üzerine bir araştırma. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 243–271.
- Rehman, F. ur, Javed, F., Yusoff, R. M., Harun, A., Khan, A., & Ismail, F. (2019). What is advertising? A short review of historical development. *Academic Research International*, 10(4), 128–143.
- Rigby, D. K. (2011). The future of shopping. *Harvard Business Review, Innovation*. <https://hbr.org/2011/12/the-future-of-shopping>
- Sharafutdinova, N. S., Novikova, E. N., Rolbina, E. S., Xametova, N. G., & P.Shnorr, Z. (2019). Event marketing as an effective tool for building long-term customer relationships. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 131, 561–565.
- Sopadjieva, E., Dholakia, U. M., & Benjamin, B. (2017, January 3). *A study of 46,000 shoppers shows that omnichannel retailing works*. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2017/01/a-study-of-46000-shoppers-shows-that-omnichannel-retailing-works>
- Sorasit, P., & Charpavang, C. (2022). Marketing strategies with government support affecting the marketing success of small and medium enterprises in Thailand. *Humanities and Social Sciences Letters*, 10(4), 416–427. <https://doi.org/10.18488/73.V10I4.3106>
- Srinivasan, S. S., Anderson, R., & Ponnayolu, K. (2002). Customer loyalty in e-commerce: An exploration of its antecedents and consequences. *Journal of Retailing*, 78(1), 41–50. [https://doi.org/10.1016/S0022-4359\(01\)00065-3](https://doi.org/10.1016/S0022-4359(01)00065-3)
- Taşkın, D., Kahraman, H., & Taşkın, E. (2023). Pazarlamada yeni paradigma: Fijitalleşme. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 679–698. <https://doi.org/10.47097/piar.1259927>
- Ticimax. (2023). *Geleneksel pazarlama nedir? Yöntemleri nelerdir?* <https://www.ticimax.com/blog/geleneksel-pazarlama-nedir-yontemleri-nelerdir>
- Tokol, T. (2010). *Pazarlama Yönetimi* (11th ed.). Dora Yayıncılık.
- Uludağ, N., & Tosyalı, H. (2020). Perakendecilikte kişisel satışın tüketici algısına

etkisi: Kırtasiye sektöründe bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2), 1352–1374.

Vinerean, S. (2017). Content marketing strategy: Definition, objectives and tactics. *Expert Journal of Marketing*, 5(2), 92–98.

Wang, Y. (2021). How fashion luxury brands innovate marketing strategies in the development of internet media. *BCP Business & Management*, 16, 207–213. <https://doi.org/10.54691/bcpbm.v16i.304>

Wilson, R. T., & Till, B. D. (2011). Effects of outdoor advertising: Does location matter? *Psychology & Marketing*, 28(9), 909–933. <https://doi.org/10.1002/mar>

POLITICAL MARKETING

Assoc. Prof. Dr. Volkan TEMİZKAN

- ❖ Institution: Vocational School of Social Sciences, Karabük University,
Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-1162-7912
- ❖ E-mail: vtemizkan@karabuk.edu.tr

REFERENCES

- Aslan, R. (2021). Türkiye’de siyasal pazarlama alanında yayınlanan tezlerin bibliyometrik analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 698-721.
- Baines, P.R., Harris, P. and Lewis, B.R. (2002). The political marketing planning process: improving image and message in strategic target areas. *Marketing Intelligence & Planning*, 20 (1), 6-14.
- Bayraktaroğlu, G. (2002). Politik yaşamda pazarlama yaklaşımları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 159-168.
- Bowler, S., Donovan, T., & Fernandez, K. (1996). The growth of the political marketing industry and the California initiative process. *European Journal of Marketing*, 30(10/11), 166-178.
- Demirtaş, M. C., & Orçun, Ç. (2015). Siyasal pazarlama uygulamalarının ilk kez oy kullanacak seçmenler üzerindeki etkilerine yönelik bir araştırma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2015(1), 41-48.
- Demirtaş, M.C. (2010). Seçmen Tercihlerinin Siyasal Pazarlama Karması Açısından Analizi: İzmir İlinde Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Pazarlama Programı*. İzmir.
- Divanoğlu, S. U. (2008). Seçim kampanyalarında siyasal pazarlama karması elemanlarının yeri ve önemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 105-118.
- Fırat, D. (2013). Korkunun bir pazarlama aracı olarak uygulanması: işletmelerin korku mesajları ile tüketicilerin algısı arasında uyum var mı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 187-197.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*, The Free Press, New York, NY.
- Gençöz, T. (1998). Korku: sebepleri, sonuçları ve başatme yolları. *Kriz Dergisi*, 6(2), 9-16.
- Grubmüller, V., Götsch, K., & Krieger, B. (2013). Social media analytics for future oriented policy making. *European Journal of Futures Research*, 1(1), 1-9.
- Hyun, K. D., & Kim, J. (2015). Differential and interactive influences on political participation by different types of news activities and political conversation through social media. *Computers in Human Behavior*, 45, 328-334.
- Kapani, M. (1999). *Politika Bilimine Giriş* (11. Baskı). Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Keresteci, Z. (2006). Siyasal partilerin politik pazarlama uygulamaları ile bu uygulamaların seçmenler üzerindeki etkileri ve bir uygulama (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Trakya Üniversitesi, Isparta.

- Kılınç, F. (2021). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve seçmen davranışlarına etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Kışlalı, A.T. (1987). *Siyaset Bilimi*. Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara.
- Kotler, P. ve Armstrong, G. (2010). *Principles of Marketing*, Pearson Education Inc., New Jersey, s. 161.
- Lees-Marshment, J. (2001). The marriage of politics and marketing. *Political Studies*, 49(4), 692-713.
- Lock, A., & Harris, P. (1996). Political Marketing-Vive La Difference!. *European Journal of Marketing*, 30(10/11), 21-31.
- Macit, M. H. (2016). İdeoloji üzerine felsefi bir değerlendirme. Kaygı. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (26), 29-36.
- Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2003). *Tüketici Davranışı*, MediaCat Akademi, İstanbul.
- Odabaşı Y. (ed.) (2012). *Tüketici Davranışları* (Yazarlar: Eroğlu E., Velioglu N., Barış G., Arğan M.) Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- O’Cass, A. (2001). Political marketing-An investigation of the political marketing concept and political market orientation in Australian politics. *European Journal of Marketing*, 35 (9/10), 1003-1025.
- O’Shaughnessy, N. (2001). The marketing of political marketing. *European Journal of Marketing*, 35 (9/10), 1047-1057.
- Osuagwu, L. (2008). Political marketing: conceptualisation, dimensions and research agenda. *Marketing Intelligence & Planning*, 26(7), 793-810.
- Perannagari, K. T., & Chakrabarti, S. (2020). Analysis of the literature on political marketing using a bibliometric approach. *Journal of Public Affairs*, 20(1), 1-13.
- Reisach, U. (2021). The responsibility of social media in times of societal and political manipulation. *European Journal of Operational Research*, 291(3), 906-917.
- Safiullah, M., Pathak, P., Singh, S., & Anshul, A. (2017). Social media as an upcoming tool for political marketing effectiveness. *Asia Pacific Management Review*, 22(1), 10-15.
- Scammell, M. (1999). Political marketing: Lessons for political science. *Political Studies*, 47(4), 718-739.
- Tatar A. (2007). Siyasal Pazarlama Açısından Siyaset Kurumu İmajının Seçmenler Tarafından Algılanmasına İlişkin Bir Uygulama. *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Üste, R. B., Yüksel, B., & Çalışkan, S. (2007). 2007 Genel Seçimlerinde Siyasal Pazarlama Tekniklerinin Kullanımı ve İzmir İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007(15), 19-38.

Yakışan, M. (2014). Siyasal Partiler ve Örgütlenmelerde Seçmen Davranışları. *Yüksek Lisans Tezi*. Yeniüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

AVATAR BASED MARKETING

Asst. Prof. Dr. Zeynep AYTAÇ

- ❖ Institution: Aksaray University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Management Information Systems
- ❖ ORCID: 0000-0001-8051-3460
- ❖ E-mail: zduman@aksaray.edu.tr

REFERENCES

- Andersson, V., & Sobek, T. (2020). Virtual avatars, virtual influencers & authenticity.
- Aytaç, Z. (2022). Metaverse ve Dijital Fırsatlar. M. Baş, İ. Erdoğan Tarakçı (Ed.). Pazarla-ma Teoriden Pratiğe. (s. 233- 253). Efeakademi Yayınları
- Bailenson, J., Yee, N., Merget, D. and Schroeder, R. (2006). The effect of behavioral realism and form realism of real-time avatar faces on verbal disclosure, nonverbal disclosure, emotion recognition and copresence in dyadic interaction. *Presence* 15(5): 259–372.
- Blockchain Research Lab. [BRL] (2023). Scientific Report- Avatars: Shaping Digital Identity in the Metaverse
- Carter, R. (2023). Metaverse Avatar Creation: How to Create a Metaverse Avatar. Source: <https://www.xrtoday.com/mixed-reality/metaverse-avatar-creation-how-to-create-a-metaverse-avatar/>
- Castranova, E., (2005). *Synthetic Worlds: The Business and Culture of Online Games*. The University of Chicago Press, Chicago, IL.
- Clement, J. (2022). Online Gaming – Statistics & Facts. Statista. Source: <https://www.statista.com/topics/1551/online-gaming/#topicOverview>
- Credence Research Inc. (2023). Global Virtual Goods Market: Growth, Future Prospects, and Competitive Analysis, 2016-2028. Source: <https://www.credenceresearch.com/report/virtual-goods-market>
- Cureton, D., (2023). The Role of the Avatar in the Metaverse. Source: <https://www.xrtoday.com/virtual-reality/the-role-of-the-avatar-in-the-metaverse/>
- Dimitrievski, M. (2023). Gaming Statistics – 2023. Source: <https://truelist.co/blog/gaming-statistics/>
- Entertainment Software Association (ESA), (2023). 2023 Essential Facts About the U.S. Video Game Industry. Source: https://www.theesa.com/wp-content/uploads/2023/07/ESA_2023_Essential_Facts_FINAL_07092023.pdf
- Garnier, M., & Poncin, I. (2013). The avatar in marketing: Synthesis, integrative framework and perspectives. *Recherche et Applications en Marketing (English Edition)*, 28(1), 85-115.
- Garzella, S., Fiorentino, R., Caputo, A., Lardo, A. (2021). Business model innovation in SMEs: the role of boundaries in the digital era. *Technol Anal Strateg Manag* 33:31–43. <https://doi.org/10.1080/09537325.2020.1787374>
- Hamari, J., & Lehdonvirta, V. (2010). Game design as marketing: How game mechanics create demand for virtual goods. *International Journal of Business Science & Applied Management*, 5(1), 14-29.
- Hemp, P., (2006). Avatar-based marketing. *Harvard Bus. Rev.*, 84: 48-57.

- Jin, S. A. A., & Bolebruch, J. (2009). Avatar-based advertising in Second Life: The role of presence and attractiveness of virtual spokespersons. *Journal of Interactive Advertising*, 10(1), 51-60.
- Kim, J.-W. (2022). Metaverse platform Zepeto user base exceeds 300 million. *The Korea Economic Daily*.
- Lin, H. & Wang, H. Avatar creation in virtual worlds: Behaviors and motivations. *Comput Human Behaviour* 34, 213–218 (2014).
- Mago, Z. (2016). World of Advergaming: Digitálne hry ako nástroje reklamy (Digital games as advertising tools). Faculty of Mass Media Communication, *Trnava*.
- Meta, (2022). Introducing the Meta Avatars Store. Source: <https://about.fb.com/news/2022/06/introducing-the-meta-avatars-store/>
- Meta, (2023). Customize Your Meta Avatar With New Body Shapes, Hair and Clothing. Source: <https://about.fb.com/news/2023/04/meta-avatars-new-body-shapes-hair-clothing/>
- Mileva, G. (2022, 01 21). *6 Metaverse Marketing Strategies with Examples*. <https://influencermarketinghub.com/metaverse-marketing-strategies/#:~:text=The%20metaverse%20promises%20a%20%E2%80%9Cp%20hygital,explore%20a%20potential%20revenue%20stream>.
- Moreira I, Stenzel P, Lopes J, Oliveira, J. (2021). Do digital influencers successfully contribute to reducing the gap between customers and companies. *Braz Bus Rev* 18:662–678. <https://doi.org/10.15728/bbr.2021.18.6.4>
- Nowak, K. L. (2004). The influence of anthropomorphism and agency on social judgment in virtual environments, *Journal of Computer-Mediated Communication* 9(2). Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2004.tb00284.x/abstract>
- Papadopoulou, P. (2007). Applying virtual reality for trust-building e-commerce environments. *Virtual Reality*, 11 (2), 107-127.
- Pierce, D. (2022). Genies built digital avatars for Justin Bieber and Rihanna. Yours is next. Source: <https://www.protocol.com/genies-digital-avatars-metaverse>
- Reina, Y.A. & K.R. Lang, (2008). Avatar business value analyses: A method for the evaluation of business value creation in virtual commerce. *J. Electronic Com. Res.*, 9: 207-218.
- ReportLinker. (2022). 3D Avatar Solution Market Forecast to 2028 - COVID-19 Impact and Global Analysis By Component, Model, and End User.
- Roblox. (2022) A YEAR ON ROBLOX: 2021 IN DATA. <https://blog.roblox.com/2022/01/year-roblox-2021-data/>.
- Sinclair, B. (2022). Lessons from Minecraft Marketplace. *GamesIndustry.biz* <https://www.gamesindustry.biz/lessonsfrom-minecraft-marketplace>.
- Swezey, M. (2019). “Consumer Preference for Chatbots Is Challenging Brands to Think ‘Bot First,’” *Forbes*, www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2019/08/16/consumer-

preference-for-chatbots-is-challenging-brands-to-thinkbot-
first/#4407c60c10f8

- Torresin, V. (2019). “How Chatbots Improve User Experience in Online Banking,” Ergomania, <https://ergomania.eu/how-chatbots-improve-user-experience-in-online-banking/>.
- Viot, C. & Bressolles, G. (2012). Les agents virtuels intelligents: quels atouts pour la relation client? *Décisions Marketing* (65): 45–56.
- Zichermann, G., & Linder, J. (2010). *Game-based marketing: inspire customer loyalty through rewards, challenges, and contests*. John Wiley & Sons.

DIGITAL MARKETING

Asst. Prof. Dr. Barış ARMUTCU

- ❖ Institution: İğdır University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration
- ❖ ORCID: 0000-0002-4865-026X
- ❖ E-mail: b.armutcu2765@gmail.com

REFERENCES

- Aktaş N.B, (2019). Dijital Pazarlama Faaliyetlerinin Başarısının Değerlendirilmesi için Bir Model Önerisi ve Kurumsal Yazılım İşletmesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Armutcu B, (2022). *Geleneksel Pazarlamadan Dijital Pazarlamaya Geçiş “Dijital Pazarlamanın Evrimi”*. Eğitim Yayınevi.
- Altındal M, (2013). Dijital Pazarlamada Marka Yönetimi ve Sosyal Medyanın Etkileri. *Akademik Bilişim Konferansı, Akdeniz Üniversitesi*.
- Ay C, Ünal A, (2002). Küçük ve orta ölçekli işletmeler için yeni bir pazarlama anlayışı: Gerilla pazarlaması. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 9 (1-2), 75-85
- Bulunmaz B, (2016). Gelişen teknolojiyle birlikte değişen pazarlama yöntemleri ve dijital pazarlama. *TRT Akademi, 1(2)*, 348-365.
- Bulunmaz B, (2016). Gelişen teknolojiyle birlikte değişen pazarlama yöntemleri ve dijital pazarlama. *Trt Akademi, 1(2)*, 348-365.
- Bulunmaz B, (2016). Gelişen Teknolojiyle Birlikte Değişen Pazarlama Yöntemleri ve Dijital Pazarlama. *TRT Akademi, 1(2)*, 348-365.
- Chaffey D, Ellis-Chadwick F, (2012). Digital marketing: Strategy, Implementation and Practice. New York, ABD: New York : Pearson Education.
- Çiçekdağı İ.B, (2022). Dijital Pazarlama Uygulamalarının Tüketici Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Y Kuşağı Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çözen G, (2011). Dijital pazarlama nedir? Teknikleri nelerdir? <http://www.dijitalmarketing.net/2011/03/31/dijital-pazarlama-nedir-teknikleri-nelerdir/>, Erişim: 07 Mart 2016.
- Doyle P, (2003) Deger Temelli Pazarlama, MetdiaCat, İstanbul.
- Erciş M.S, (2011). Pazarlama iletişimi kavramları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erkan İ, (2020). Dijital Pazarlamanın Dünü, Bugünü, Geleceği: Bibliyometrik Bir Analiz. *Akademik Hassasiyetler, 7(13)*.
- Evans J.R, Berman B, (1982). Marketing. New York: Macmillan Publishing Company, Inc.
- Ferrell O.C, Pride W.M, (1982). Fundamentals of marketing.Houghton Mifflin Co.
- Flanagin A.J, Metzger M.J, (2008). Digital Media and Youth: Unparalleled Opportunity and Unprecedented Responsibility. MacArthur Foundation Digital Media and Learning Initiative.
- Gedik Y, (2020). Pazarlamada Yeni Bir Pencere: Dijital Pazarlama. *Journal of Business in The Digital Age, 3 (1)* , 63-75. DOI: 10.46238/jobda.726408

- Gursoy D, Malodia, S, Dhir A, (2022). The metaverse in the hospitality and tourism industry: An overview of current trends and future research directions. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 31 (5), 527-534.
- Kannan P (2017). Digital marketing: A framework, review and research agenda. *International Journal of Research in Marketing*, 34(1), 22-45.
- Kayın B, (2017). Dijital Pazarlama ve Dijital Pazarlamanın Marka Yönetimine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Kotler P, (2000). Pazarlama Yönetimi, (Çev. Nejat Muallimoğlu) Millennium Baskısı, Beta Basım A.Ş. , İstanbul.
- Kotler P, Armstrong, G, (2008). Principles of Marketing; 12. Edition; Prentice Hall; New Jersey.
- Kotler P, Keller K.L, (2016). Marketing Management. New Jersey, ABD: Pearson Education
- Kotler P, Armstrong G, (2017). Principles of Marketing. Pearson Education.
- Kotler P, Armstrong G, Wong V, Saunders, J.A, (2008). Principles of marketing. 5th Edition. New Jersey: Financial Times Prentice Hall.
- Kotler P, Kartajaya H, Setiawan I, (2016). Marketing 4.0: Moving from traditional to digital: John Wiley & Sons
- Kraus S, Fink M, Rossl D, (2007). Marketing in small and medium sized enterprises. *Review of Business Research*. 7(3) : 1-12.
- McCarthy E.J, (1960). Basic Marketing, A Managerial Approach. Homewood III: R.D. Irwin.
- McDaniel C, (1982). Marketing. New York: Harper & Row Publishers.
- Miller M, (2011). The ultimate web marketing guide. Indianapolis, ABD: Pearson Education.
- Miller M, (2012). B2B digital marketing, Using the Web to Market Directly to Businesses. Indianapolis, ABD: Pearson Education
- Ryan D, Jones C, (2013). Understanding digital marketing: Marketing strategies for engaging the digital generation 2nd ed. Croydon: Kogan Page.
- Singh M, (2012). Marketing mix of 4P's for competitive advantage. *IOSR Journal of Business and Management*, 3(6), 40-45.
- Smith A, (2017). Ulusların Zenginliği. (M. Saltoğlu, Çev.) Ankara: Palme Yayınevi. (1776).
- Stokes R, (2013). eMarketing: The Essential Guide to Marketing in a Digital World. Quirk eMarketing.
- Tan A, Armutcu B, (2020). Türkiye'de Dijital Politik Pazarlama. *International Journal of Business and Economic Studies*, 2(1), 1-14.

- Yasmin A, Tasneem S, Fatema K, (2015). Effectiveness of Digital Marketing in the Challenging Age: An Empirical Study. *International Journal of Management Science and Business Administration*, 1(5), 69-80.
- Zeren, D, Kaya N, (2020). Dijital Pazarlama: Ulusal Yazının Bibliyometrik Analizi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 35-52.
- Zeren D, Kaya N, (2022). Dijital pazarlama: Ulusal yazının bibliyometrik analizi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 35-52.
- <https://organiksoft.com/traditional-vs-digitalmarketing/> (2020). Traditional vs Digital Marketing Complete Comparison Guide, Erişim Tarihi: 14.04.2020
- <https://www.digitaldoughnut.com/articles/2018/july/traditional-marketing-vs-digital> (2018). The Difference Between Traditional Marketing and Digital Marketing, Juan Yelle, Erişim Tarihi: 14.04.2020
- <https://www.educba.com/traditional-marketing-vs-digital-marketing/> (2020). Traditional Marketing vs Digital Marketing, Erişim Tarihi: 14.04.2020.
- Amerikan Pazarlama Derneği (AMA) (2022). <https://www.ama.org/topics/digital-marketing/>. Erişim Tarihi:17 Ekim 2022.

ULUSLARARASI KÜRESEL GÜVENLİK SORUNLARI

Editörler

Prof. Dr. Murat ERCAN
Dr. Öğr. Üyesi Eser GEMİCİ

Uluslararası Küresel Güvenlik Sorunları

Editör Murat ERCAN
ORCID (0000-0002-1315-9200)

Editör Eser GEMİCİ
ORCID (0000-0002-8969-3151)

ISBN 978-625-6504-89-9
E-ISBN 978-625-6504-90-5
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Uluslararası Küresel Güvenlik Sorunları
ERCAN, Murat – GEMİCİ, Eser
1. Basım, 316 s., 160x235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Anahtar kelimeler:

1. Uluslararası Güvenlik
. Göç ve Mültecilik

2. Tehditler

3. Terörizm

5. İklim ve Çevre

6. Ekonomik Güvenlik

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
GİRİŞ	7
ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	11
<i>Eser GEMİCİ</i>	
KÜRESEL SORUN OLARAK İNSAN HAKLARI: İNSAN HAKLARI KAVRAMININ SERENCAMI	25
<i>Ali AYATA - Necmi Enes AKKAŞ</i>	
21. YÜZYILIN KÜRESEL EKONOMİK SORUNLARI	45
<i>Enes SEZER</i>	
ENERJİ ARZ VE GÜVENLİĞİ: ENERJİ KRİZİNİN BATI'YA VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ	65
<i>Kadir KAYA - Murat ERCAN</i>	
21. YÜZYIL DÜNYASINDA KÜRESEL TERÖRİZM SORUNSALI: TERÖRİZMİN ULUSLARARASI BİR SORUN HALİNE DÖNÜŞMESİ	95
<i>Burak KAYA</i>	
SALGIN HASTALIKLARIN KÜRESEL YAYILMASI.....	121
<i>Kürşat KARTAL</i>	
MAKROGÜVENLİKLEŞTİRME VE İSLAMOFOBİ SÖYLEMİ	149
<i>Esra ÇAVUŞOĞLU</i>	
KÜRESEL BİR SORUN OLARAK İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	173
<i>Hakan OLGUN</i>	
YİRMİ BİRİNCİ YÜZYILDA ÇEVRESEL KRİZLER, İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE GIDA GÜVENSİZLİĞİ.....	203
<i>Hüseyin ÖZGÜR - Bengü ÇELENK</i>	
UKRAYNA VEKALETLER SAVAŞINDA: ENERJİ, ENERJİNİN KİLİT ROL OYNADIĞI ULUSLARARASI İLİŞKİLER DÜZENİNE BAKIŞ	231
<i>Mustafa ÖZALP</i>	

YÖNETİMDE KOORDİNASYON VE YÖNETİŞİM TİPOLOJİLERİ	
SORUN	253
<i>Hakan Gökhan GÜNDOĞDU</i>	
KÜRESEL BİR SUÇ TEHDİDİ OLARAK SİBER EKONOMİK SUÇLAR.	275
<i>Deniz TURAN</i>	
GÖÇ VE GÖÇ YÖNETİMİ SORUNU.....	307
<i>Kürşad Emrah YILDIRIM</i>	

ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Eser GEMİCİ*

Giriş

Uluslararası güvenliğin kavramsal çerçevesi çeşitli boyutları ve yaklaşımları kapsamaktadır. Bu çalışma, uluslararası güvenliğe yönelik ortaya konulan çalışmaları sentezleyerek uluslararası güvenliğin kavramsal çerçevesinin kapsamlı bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle uluslararası güvenliğin sağlanmasında uluslararası örgütlerin rolü, ortaya çıkan tehditlerin etkisi ve bütüncül bir yaklaşımın önemi de dahil olmak üzere çok çeşitli konular ele alınmaya çalışılmıştır. Diğer yandan uluslararası güvenliğin sağlanması adına iş birliğinin önemi vurgulanmakta ve uluslararası güvenlik alanındaki karmaşıklıklar ve ortaya çıkan farklı yaklaşımlar hakkında derin bir anlayışın kazandırılması amaçlanmaktadır.

Güvenlik kavramının derinleşmesi ve genişlemesi neticesinde kavramda ortaya çıkan kompleks yapının yanı sıra uluslararası güvenlik alanının da çok yönlü ve sürekli gelişmekte olduğu görülmektedir. Bu yönüyle askeri, ekonomik, siyasi ve toplumsal yönleri de dahil olmak üzere çeşitli boyutları kapsamaktadır. Uluslararası güvenliğin kavramsal çerçevesini anlamak, politika yapıcılar, araştırmacılar ve uygulayıcılar için uluslararası toplumun karşılaştığı zorluklar ve tehditleri ile etkili bir mücadelenin ortaya konulması bakımlarından önem arz ettiği açık bir gerçektir. Buradan hareketle gelecekte ortaya konulacak çalışmalara da yol göstermesi amacıyla da taşıyarak uluslararası güvenliğin farklı boyutları ele alınmaya çalışılmıştır.

Uluslararası Örgütlerin Rolü

Uluslararası örgütlerin uluslararası güvenlikteki rolü barışın korunması, çatışmaların çözülmesi ve uluslar arasında iş birliğinin teşvik edilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu örgütler uluslararası normların

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, esergemici@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8969-3151

KAYNAKÇA

- Abbasi, M. (2021). Security In Cyberspace In the Field Of International Relations. *J Arch Mil Med*, 4(8). 1-9. <https://doi.org/10.5812/jamm.114485>
- Akiyama, N. (2009). "Article 24 Crises" and Security Council Reform: A Japanese Perspective. *JEAIL*, 1(2), 6-6. <https://doi.org/10.14330/jeail.2009.2.1.06>
- Albert, C., Báez, A., and Rutland, J. (2021). Human Security As Biosecurity. *Polit. life sci.*, 1(40), 83-105. <https://doi.org/10.1017/pls.2021.1>
- Atu, J., Paris, C., Marochi, B. (2018). Globalisation and Health Security: A Case Study Of Distant Individual Risk Perceptions Of The 2014 Ebola Outbreak. *JSSI*, 2(8), 87-98. [https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2\(8\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2(8))
- Bagoyoko, N., Gibert, M. (2009). The Linkage Between Security, Governance and Development: The European Union In Africa. *The Journal of Development Studies*, 5(45), 789-814. <https://doi.org/10.1080/00220380802582312>
- Binaku, A. (2020). Contribution Of the United Nations System To Global Peace Security. *HORIZONS*, (24). <https://doi.org/10.20544/horizons.a.24.1.20.p02>
- Chen, F. (2017). Disentangling Bias: National Capabilities, Regime Type, and International Conflict Mediation. *Conflict Management and Peace Science*, 2(36), 149-168. <https://doi.org/10.1177/0738894216689560>
- Ear, S. (2012). Emerging Infectious Disease Surveillance In Southeast Asia: Cambodia, Indonesia, and The Us Naval Area Medical Research Unit 2. *Asian Security*, 2(8), 164-187. <https://doi.org/10.1080/14799855.2012.686338>
- Mercurio, F. (2020). The Hybrid Operationalization Of Brazilian Maritime Security Cooperation In the South Atlantic: An Analysis Of The West African Case Between Solidarity Rhetoric And Pragmatic Interests. <https://doi.org/10.11606/t.101.2020.tde-22032021-085114>
- Pobjie, E. (2021). Covid-19 and The Scope Of The Un Security Council's Mandate To Address Non-traditional Threats To International Peace And Security. *ZaöRV / HJIL*, 1(81), 117-146. <https://doi.org/10.17104/0044-2348-2021-1-117>
- Reizo, Utagawa. (1999). Introduction. *International Journal of Water Resources Development*, 4(15), 381-382. <https://doi.org/10.1080/07900629948664>
- Rasheed, A. (2023). Small Island Developing States and Climate Securitisation In International Politics: Towards A Comprehensive Conception. *ISJ*, 1(18), 161-185. <https://doi.org/10.24043/isj.391>
- Spitka, T. (2023). Ic In Israel/palestine: Normative Influence and Ice Cream Soldiers., 137-165. https://doi.org/10.1007/978-3-031-20390-9_5
- Şengöz, M. (2022). An Examination Of the National Security Paradigms Within The International Relations Discipline As On and Post-cold War. *Mecmua*, 14, 182-198. <https://doi.org/10.32579/mecmua.1116126>

- Trochowska-Sviderok, K. (2021). Sustainable Security: Revolution or Utopia?. *ERSJ*, Issue 2(XXIV), 369-395. <https://doi.org/10.35808/ersj/2132>
- Vasilache, A. (2022). The Rebalance To Asia Policy Of the Obama Administration (2011–2017): Diversifying The United States Security Design In Asia-pacific. *Perspol*, 1-2(15). 87-96. <https://doi.org/10.25019/perspol/22.15.6>
- Williams, P. (2017). Global and Regional Peacekeepers: Trends, Opportunities, Risks And A Way Ahead. *Glob Policy*, 1(8), 124-129. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12393>
- Yngström, L. (2004). An Holistic Approach To An International Doctoral Program., 117-132. https://doi.org/10.1007/1-4020-8145-6_8
- Zwolski, K. (2014). How To Explain the Transnational Security Governance Of The European Union?. *J Common Mark Stud*, 4(52), 942-958. <https://doi.org/10.1111/jcms.12121>

KÜRESEL SORUN OLARAK İNSAN HAKLARI: İNSAN HAKLARI KAVRAMININ SERENCAMI

Ali AYATA*

Necmi Enes AKKAŞ**

Giriş

Hak, hukukun genel ilkeleri arasında yer alan ve insana, insan olduğu için tanınan menfaatleridir. İnsan hakları kavramı dinlerden ideolojilere ve felsefeden hukuka farklı yaklaşımlar açısından tanımlanmaktadır. İnsanoğlu evreni anlamada ve yorumlamada merak ederek ve ilgi göstererek bilgilenmekte, karşılıklı ilişkiler ve çeşitli iletişim araçları ile yaşamını devam ettirmektedir. Haklar, insanın inancına, düşüncesine, cinsiyetine, kökenine, statüsüne, makamına, diline ve kimliğine bakmaksızın birbirlerine karşı ilişkilerinde ileri sürülmektedir. İnsan haklarının temeli insanlığın tarihine dayandırılırsa da günümüz dünyasında ideoloji olarak liberalizm ve yönetim şekli olarak demokrasinin yaygınlaşması hakları, insanlığın evrensel hakları haline getirmiştir. İnsanlık tarihinin, insan haklarının gelişimi tarihi olduğu dikkate alındığında insan haklarına dayanmayan ulusal ve uluslararası düzenin sürdürülmesi imkan dahilinde değildir. Bu anlamda insan hakları kavramı hiçbir şarta bağlı olmayan insanlık hakları olarak kabul edilmektedir.

İnsan hakları, ulusal ve uluslararası düzeyde belgeler ve sözleşmeler bakımından ve felsefeden hukuka, siyaset biliminden sosyolojiye ve tarihe zengin bir literatüre sahiptir. Akademik yayınlar ve belgeler sonucunda insan hakları kavramı belli bölgeyle sınırlı kalmamış, evrensel bir nitelikte kazanmıştır. Çalışma kavram olarak insan haklarını açıklamayı amaçlamıştır. Çalışmada insan, hak ve insan hakları kavramı açıklanmıştır. Çalışma kapsamında insan hakları kavramının tarihsel süreci incelenmiş; dinlerden

* Prof. Dr. Ali Ayata. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, aayata@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6469-6866

** Avukat Necmi Enes Akkaş. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi. ORCID: 0000-0002-1287-2426

KAYNAKÇA

- Abadan, Yavuz (1959). *Devlet Felsefesi*, (Çev. Nermin Abadan, Bülent Daver ve Mete Tunçay), Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sayı.8.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali (1989). *Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi*, Ankara: V Yayınları.
- Akkaş, H. H (2004). *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, Ankara: Kadim Yayınları.
- Akkaş, H. H (2022). "İnsan Hakları Kavramının Batı ve İslam Düşüncesinde Karşılaştırılması", *I. Uluslararası Arası Sosyal Bilimler Konferansı Bildiri Kitabı*. Bakü: Azerbaycan Emek ve Sosyal Münasebetler Akademisi, 28-29 Eylül. s.176-185.
- Akkaş, H. H (2022). "Maturidi ve Locke Düşüncesinde İnsan Hakları", iç. *Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XVIII*. (Edt. Kaya Ağın), Konya: Eğitim Yayınevi, s.451-483.
- Akyüz, Y. (2016). "Siyasetnâmelerde Devlet Başkanı-Devlet-Halk/Teba İlişkisinde Metaforik Kullanımlar". *Mütefekkir*, 3 / 5, s. 85-99.
- Aydın, Mahmut (2012). "Vatikan Konsili", İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 42. Cilt, s.568-571.
- Ayengin, T. (2007). *İslam ve İnsan Hakları*. İstanbul: Ravza Yayınları.
- Bardakoğlu, Ali (1997). "Hak", Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 15. Cilt.
- Battır, O. (2017). *İnsani Diplomasi*. Konya Çizgi Kitabevi.
- Bozkurt, E. (2003). *İnsan Hakları Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü*. Ankara: Nobel Yayın.
- Coşkun, V. (2014). *İnsan Hakları Liberal Açıdan Bir Tahlil*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Çağırın, M. E. (2011). *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*. Ankara: Barış Kitap.
- Çağrıncı, M. (1997). Hak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 15. Cilt, s.137-139.
- Çelebi, M. B. (2012). *İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması ve Birleşmiş Milletler Sistemi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Çeliköz B. (2018). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin Egemenlik Kavramının Dönüşümüne Etkisi. *II. Uluslararası Türk Coğrafyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, s. 80-89.
- Çüçen, A. (2013). *İnsan Hakları*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Donnelly, Jack (1995). *Teoride ve Uygulamada İnsan Hakları*. (Çev. Erdoğan, M. Korkut, L). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Duman, T., Yavuz, N., & Karakaya, N. (2010). *İnsan Hakları ve Demokrasi*. Ankara: Data Yayınları.

- Eflatun, (1975). *Devlet*, (Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdoğan, M. (1993). “İnsan Hakları Öğretisine Giriş”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt:11, s.23-40.
- Erdoğan, M. (1997). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (1993). “Roma İmparatorluğu’nun Devlet Felsefesi ve Osmanlı Devleti (Stoa’cı Seneca ve Önceki Kamu Hukukumuz Açısından Kritiği)”, *Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı.6. s. 181-206.
- Göze, A. (2005). *Siyasal Düşünçeler ve Yönetimler*. 10. Basım. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gözler, K. (2018). *İnsan Hakları Hukuku*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Harman, Ö. F. (1998). “Evrensel Dinlerin İnsan Haklarına Bakış”. *Diyanet İlmî Dergi*, 34 (3), s.1-14.
- İlal, Ersan (1968). “MagnaCarta”, *İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt.34, Sayı.1-4, s.210-242.
- Kasım, E. E. (2009). *Uluslararası İnsan Hakları Düzenlemelerinin Ulusal Hukuka Etkisi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Ve Türkiye*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Bolu.
- Kocadağ, Nagihan (2007). “Hz. Peygamber Döneminde İslam ve Diğerleri Medine Vesikasının Sosyolojik Analizi”, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı*, İstanbul.
- Kuyaksil, Ali (2012). *İnsan Hakları*, Gaziantep: Ada Kitabevi.
- Levililer(2020), *Bible*.
- Nohutçu, A., & Kaya, A. G. (2012). *İnsan Hakları ve Demokratikleşme*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Özkan, Mustafa (2019). “Medine Vesikası”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara: 3.Baskı.
- Söylemez, M. Mahfuz (2010). “İlk Dönem İslam Toplumunda Gayrimüslimlerin Yeri: Haklar ve Hoşgörü”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22, s.99-124.
- Sunay, R. (2013). *Hukuk ve Siyaset Ekseninde İnsan Hakları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tekvin*. <https://incil.info//tekin.com>, Erişim Tarihi: 02.02. 2023.
- Uçar, A. (2016). *İnsan Hakları*. Konya: Damla Yayınları.
- Ünal, Şeref (2001). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No.89.

21. YÜZYILIN KÜRESEL EKONOMİK SORUNLARI

Enes SEZER*

Giriş

21. yüzyılda dünya; küreselleşmenin başat etkisiyle birlikte birçok ekonomik problemle karşılaşmıştır. 20. yüzyılın ekonomik felaketi olarak Büyük Buhran'dan sonra en büyük ekonomik kriz olarak 2008 Finansal Krizi ortaya çıkmıştır. 2008 Krizi değinileceği üzere ABD merkezli finansal bir kriz olarak patlak verip kısa sürede dünyanın büyük kısmını etkisi altına almış ve küresel bir yapı arz eden günümüz dünyasında ekonomi ve ticaretin birçok alanına sirayet etmiştir. 2018 yılında ise çeşitli faktörlerin etkisiyle ekonomik bir savaş haline gelen Çin ve ABD ticaret çatışması dünya ekonomisini istikrar başta olmak üzere birçok açıdan tehdit etmiştir. Bu süreçle kesişen bir felaket olarak 2019 yılı sonunda Çin'de ortaya çıkan ve Covid-19 olarak adlandırılan virüs salgını hızla bir şekilde dünya genelinde yayılmış ve uluslararası alanda ekonomi açısından birçok önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu küresel felaketlerin yanı sıra 21. yüzyılda dijital teknoloji tabanlı bazı gelişmeler ekonomik anlamda dünyamızı ciddi bir dönüşüm ile karşı karşıya getirmekle birlikte birçok tehdidi de beraberinde taşımışlardır. Bunlardan kripto para birimleri ve yapay zekâ konuları hem ulusal hem de uluslararası ekonomi bağlamında ele alınması faydalı başlıklar olacaktır.

Dünya ekonomik büyümesi rakamlarına bakıldığında Dünya Bankası verilerine göre 2004-2007 arası %4-5 bandında yıllık büyüme oranları ile gözlenirken 2008 yılında finansal kriz ile birlikte dünya ekonomisinin büyümesi %2,1 oranına düşmüş ve 2009 yılında ise %1,3 daralma yaşamıştır. 2010 yılında toparlanmanın etkisiyle pozitif yönde %4,5 oranı görülürken 2019 yılına kadar büyüme oranları %2,6 ile 3,4 arasında değişmiştir. 2020 yılında ise küresel pandeminin etkisi birincil olmak üzere çeşitli etkilerle %3,1 oranında daralma gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise %5,9'luk bir genişleme

* Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, enessezer@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7301-1964

KAYNAKÇA

- Adams, Michael. "Different Types of Cryptocurrencies", <https://www.forbes.com/advisor/investing/cryptocurrency/different-types-of-cryptocurrencies/#:~:text=How%20Many%20Cryptocurrencies%20Are%20There,market%20capitalization%20of%20%241.1%20trillion.>, Erişim Tarihi: 01.04.2023.
- Berman, Noah (2023). "Cryptocurrencies, Digital Dollars, and the Future of Money", <https://www.cfr.org/background/cryptocurrencies-digital-dollars-and-future-money>, Erişim Tarihi: 02.04.2023).
- Dünya Bankası. "GDP growth (annual %)", <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&start=2002>, Erişim Tarihi: 01.04.2023.
- Dünya Bankası. "GDP growth (annual %)", URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>, Erişim Tarihi: 27.03.2023.
- Dünya Çalışma Örgütü (2021), "ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Seventh edition Updated estimates and analysis", https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf.
- Dünya İşsizlik Oranı - Tarihsel Veriler. <https://www.macrotrends.net/countries/WLD/world/unemployment-rate>. Erişim Tarihi: 27.03.2023.
- FBI (2020), "Internet Crime Report 2020", *Federal Bureau of Investigation*.
- Funke, Manuel, vd. (2016). "Going to extremes: Politics after financial crises, 1870–2014", *European Economic Review*, Cilt:88, s:227-260.
- Haberman, Maggie (2016). "Donald Trump Says He Favors Big Tariffs on Chinese Exports", *The New York Times*, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/politics/first-draft/2016/01/07/donald-trump-says-he-favors-big-tariffs-on-chinese-exports/>, Erişim Tarihi: 30.03.2023.
- Morkunas, Vida, vd. (2019). "How blockchain technologies impact your business model", *Business Horizons*, Cilt:62, sayı:3, s:295-306.
- Moser, Malte vd. (2013). "An Inquiry into Money Laundering Tools in the Bitcoin Ecosystem", *eCrime Researchers Summit*, <https://maltemoeser.de/paper/money-laundering.pdf>.
- Mullen, Andrew (2018). "US-China trade war: timeline of key dates and events since July 2018", smp.com/economy/global-economy/article/3177652/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018, Erişim Tarihi: 30.03.2023.

- Sözcü (2022). “2021’in en büyük kripto suçu Türkiye’den: Thodex vurgunu tüm suçları solladı”, <https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/2021in-en-buyuk-kripto-sucu-turkiyeden-thodex-vurgunu-tum-suclari-solladi-6958659/>, Erişim Tarihi: 02.04.2023.
- Whalley, John, vd. (2009). “China and the Financial Crisis”, *The Centre for International Governance Innovation* Report.
- Wong, Dorcas (2020). “The US-China Trade War: A Timeline”, <https://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/>, Erişim Tarihi: 30.03.2023.
- Woods, Ngaire (2010). “Global governance after the financial crisis: A new multilateralism or the last gasp of the great powers?”, *Global Policy*, Cilt: 1, Sayı: 1, s:51-63.
- WTO (2021), “World Trade Statistical Review 2021”, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf.

ENERJİ ARZ VE GÜVENLİĞİ: ENERJİ KRİZİNİN BATI'YA VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Kadir KAYA*
Murat ERCAN**

Giriş

Enerji, günümüz toplumlarının sürdürülebilir bir şekilde işlemesi ve gelişmesi için temel bir ihtiyaçtır. Endüstriyel üretimden evsel kullanıma kadar pek çok alanda hayati öneme sahip olan enerji, modern yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak, dünya genelinde enerji arzının sınırlı ve dengesiz olması, enerji güvenliği konusunu daha da önemli hale getirmiştir.

Son yıllarda, küresel enerji piyasalarında yaşanan olaylar ve jeopolitik gelişmeler, enerji arz ve güvenliğinin ne kadar hassas bir konu olduğunu bir kez daha göstermiştir. Özellikle Covid-19 salgınının küresel olarak yayılması, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimi enerji piyasalarını derinden etkilemiş ve birçok ülkede enerji krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu krizler, özellikle Batı ülkeleri ve Türkiye gibi enerji ithalatçısı ülkeleri olumsuz yönde etkilemiştir.

“Enerji Arz ve Güvenliği Sorunsalı; Enerji Krizinin Batı'ya ve Türkiye'ye Etkileri” başlıklı bu çalışmada, enerji arz ve güvenliği konusunda Batı ülkeleri ve Türkiye arasındaki farklılıklar ve enerji krizlerinin bu ülkeler üzerindeki etkileri incelenecektir. Ayrıca, enerji krizlerinin nedenleri ve çözüm önerileri üzerinde durularak, enerji politikalarının önemi vurgulanacaktır. Enerji arz ve güvenliği, günümüzün en önemli küresel meselelerinden biri olarak ele alınmalı ve enerji kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde kullanılması için ortak çözümler aranmalıdır. Bu makale, enerji

* Uludağ Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Lisans Öğrencisi, ORCID: 0009-0008-2137-3363.

** Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratercan@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1315-9200,

KAYNAKÇA

- A.A. “Rusya-Ukrayna Savaşı'yla küresel petrol pazarında kartlar yeniden dağıtıldı”, [https:// www.trthaber.com/ haber/dunya/rusya-ukrayna-savasiyla-kuresel-petrol-pazarindakartlar-yeniden-dagitildi-749792.html](https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-ukrayna-savasiyla-kuresel-petrol-pazarindakartlar-yeniden-dagitildi-749792.html)(Erişim Tarihi:05.06.2023)
- Aydın, L. (2014). Enerji Ekonomisi ve Politikaları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bağış, Bilal (2022). “Rusya-Ukrayna Savaşının Küresel Ekonomiye ve Türkiye’ye Etkileri” SETA.
- BBC News, Enerji krizinin bu sefer küresel olması dünyayı nasıl değiştiriyor?[https:// www.bbc.com/turkce/ articles/cp6kpy4g4r6o](https://www.bbc.com/turkce/articles/cp6kpy4g4r6o)(Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Çalışkan, Ş. (2009). Türkiye’nin Enerjide Dışa Bağımlılık Ve Enerji Arz Güvenliği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25. Sayı , 297-310.
- Döneminde Enerji Politikaları*, SETA, 2020, s.77
- Ediger, V. (2007). Enerji Arz Güvenliği ve Ulusal Güvenlik Arasındaki İlişki. Ankara, Türkiye: SAREM Enerji Arz Güvenliği Sempozyumu Ankara.
- EKOTÜRK, “Yakın Tarihteki Petrol Krizleri” <https://www.ekoturk.com/haber/yakin-tarihteki-petrol-krizleri/>(Erişim Tarihi: 15.03.2023).
- Gülten, Zeki Talustan, “Ukrayna Savaşı Bağlamında Rusya’nın Küresel Enerji Hegemonyası: Nasıl Bir Gelecek?”<https://www.ankasam.org/ukrayna-savasi-baglaminda-rusyanin-kuresel-enerji-hege-monyasi-nasil-birgele-cek/> (Erişim Tarihi: 27.07.2023).
- Haber Türk, “1973 Petrol Krizi nedir, neden çıktı? 1973 Petrol Krizi nedenleri, sonuçları ve Türkiye’ye etkileri”,<https://www.haberturk.com/1973-petrol-krizi-nedir-neden-cikti-1973-petrol-krizine-denleri-sonuclari-ve-turki-ye-ye-etkileri-hteg-3601333>(Erişim Tarihi: 20.06.2023).
- IEA. (2019). Energy Security. [https://www.iea.org/ topics/energy-security](https://www.iea.org/topics/energy-security)(Erişim Tarihi: 01 04, 2023).
- İstikbal, Deniz, “Küresel Resesyon, Gıda Enflasyonu ve Enerji Krizi”, <https://www.setav.org/kuresel-resesyon-gida-enflasyonu-ve-enerji-krizi/>(Erişim Tarihi: 10.06.20223).
- Kavaz, İsmail(2020). “Krizin Türkiye’ye Etkileri ve Türkiye’nin Politikaları” Edit. İnat Kemal, *Koronavirüs Krizi Döneminde Enerji Politikaları*, SETA.
- Kızıldağ, Tarık, “Euro Bölgesi’nde yıllık enflasyon haziranda yüzde 5,5 oldu”, [https://www.ntv.com.tr/ ekonomi/ euro-bolgesinde-yillik-enflasyon-haziranda-yuzde-5-5-oldu,a9Vr3MHv-EGW9Dce](https://www.ntv.com.tr/ekonomi/euro-bolgesinde-yillik-enflasyon-haziranda-yuzde-5-5-oldu,a9Vr3MHv-EGW9Dce) URIAWw(Erişim Tarihi: 30. 06.2023).

- Öğütçü, M. (2021). Yaklaşan Enerji Krizi ve Çıkış Yolları. Fikir Turu, <https://www.globalresourcespartnership.com/yaklasan-enerji-krizi-ve-cikis-yollari/>(Erişim Tarihi: 10.02. 2023).
- Özcan Merve Suna Özel ve Öten Cihan, (2022), “Enerji Kriz Girdabı Kavramsallaştırması Bağlamında Ortadoğu’da Petrol Krizleri” *Bölgesel araştırmalar dergisi*, 6, ss.174-208.
- Özkul, Ilgın, “Türkiye’de ve Dünyada Enerji Krizi”, <https://turkiyeraporu.com/arama/turkiyede-ve-dunyada-enerji-krizi-10694/>(Erişim Tarihi: 06.07.2023).
- Pamir, N. (2007). Enerji Arz Güvenliği ve Türkiye. *Stratejik Analiz* , 7(83),14-24.
- Smith, Charles D. (2006), *PalestineandtheArab–IsraeliConflict*, New York: Bedford.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye’nin Uluslararası Enerji Stratejisi”, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-nin-enerji-stratejisi.tr.mfa/>,(Erişim Tarihi: 10.05.2023).
- Timur, M. C. (2017). Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Önemi. Uluslararası Enerji, Ekonomi ve Politika Kongresi. İstanbul.
- Uğurlu, Ö. (2009). Çevresel Güvenlik ve Türkiye’de Enerji Politikaları. İstanbul: Örgün Yayınevi.

21. YÜZYIL DÜNYASINDA KÜRESEL TERÖRİZM SORUNSALI: TERÖRİZMİN ULUSLARARASI BİR SORUN HALİNE DÖNÜŞMESİ

Burak KAYA*

Giriş

Günümüzde bir milleti ilgilendirdiği kadar uluslararası toplumu da ilgilendiren en önemli konuların başında terör gelmektedir. Terör devletler arasındaki sorunların -özellikle son iki yüzyılda- en bariz örneğini oluşturmaktadır.¹ Terör toplumların hassas noktalarına sıkça dokunarak sürekli bir gerginlik ve kaos oluşturma isteğinin net/somut karşılığı olduğu için uluslararası alanda üzerine en çok konuşulan kavramlar arasında yerini almıştır.

Terörün uluslararası toplumu etkilemesinin birinci nedeni olarak devletlerin veya uluslararası örgütlerin terör kavramı üzerinde ortak bir uzlaşmaya varamamaları görülebilir. Literatüre bakıldığında devletlerin veya uluslararası örgütlerin terör ve terörizm kavramlarını tanımladıkları görülmektedir. Ancak devletlerin iç hukuklarında yaptıkları terör ve terörizm kavramlarının tanımları hukuksal bağlamda diğer devletleri bağlayıcı değildir. Bununla birlikte birçok devletin terör veya terörizm kavramlarını tanımlaması

* Dr. Öğretim Görevlisi, Şırnak Üniversitesi, sayhanburak@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7308-4191. Bu çalışma 23.12.2022 tarihinde Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yapılan tez savunma sınavında Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı doktora tezi olarak kabul edilen "İnsan Haklarının Korunması Bağlamında Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesinin Değerlendirilmesi" adlı çalışmadan üretilmiştir. Bu çalışmanın danışmanları değerli hocalarım Doç. Dr. Adil BUCAKTEPE ve Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY'dır. Bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> "son ziyaret tarihi. 24.04.2023".

¹Javier Argomaniz and Wyn Rees, "The EU and Counter-Terrorism", *The Routledge Handbook of European Security*, (s. 225-234), London: Routledge, 2012, s. 225.

KAYNAKÇA

- Abdybaeva, Milana (2005). *Hukuki Bakımdan Terör ve 11 Eylül Saldırısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ağkaya, Onur (2017). “Yeni Terörizm Kavramı ve Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki Yeri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 54, s. 211-216.
- Akçay, Ekrem Yaşar ve Ömer Engin Çelenay (2012). “Terör ve Medya İlişkisinin 2003 Yılında İstanbul’da Meydana Gelen Saldırıları Örneğiyle İncelenmesi”, *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 183-197.
- Akkurt, Mutlu (2010). *PKK Terör Örgütünün Gençlik Yapılanması*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Akmaral, Kemal (2015). *Terörden Korunma ve Kurtulma Yolları*, İstanbul: Anatolia Kitap.
- Alkan, Necati (2008). *Söz Bitmeden Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri*, Ankara: USAK Yayınları.
- Altun, Fahrettin ve Hasan Basri Yalçın (2018). *Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi*, İstanbul: SETA Kitapları.
- Argomaniz, Javier ve Wyn Rees (2012). “The EU and Counter-Terrorism”, *The Routledge Handbook of European Security*, (s. 225-234), London: Routledge.
- Aşkın, Hüseyin (2021). *Terör ve Algı Yönetimi*, İzmir: Yayın-B Yayınları.
- Aust, Anthony (2010). *Handbook of International Law*, New York: Cambridge University Press.
- Ayata, Ali (2013). “Terorismus Als Strategie”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 37, s. 1-15.
- Aydın, Ali Rıza (2009). “İnanma İhtiyacı ve Dini Ritüellerin Psikolojik Değeri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, s. 87-100.
- Baharççek, Abdulkadir (2000). “Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, s. 11-27.
- Bakker, Edwin ve Beatrice de Graaf (2014). “Towards a Theory of Fear Management in the Counterterrorism Domain: A Stocktaking Approach”, *The International Centre for Counter-Terrorism Research Papers*, <https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Bakker-de-Graaf-Towards-A->

Theory-of-Fear-Management-in-CT-January-2014.pdf “son ziyaret tarihi: 23.05.2019”.

- Başbuğ, İlker (2011). *Terör Örgütlerinin Sonu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bayraktar, Gökhan (2015). *Siber Savaş ve Ulusal Güvenlik Stratejisi*, İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.
- Bilir, Hüseyin (2009). *Terör Medya ve Devlet*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Boister, Neil (2012). *An Introduction to Transnational Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press.
- Bugday, Anastassia (2016). *Transnational Terrorist Franchising in Sub-Saharan Africa: The Effects of Religion and Natural Resources*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, İktisadi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cassese, Antonio, Paola Gaeta, Laurel Baig, Mary Fan, Christopher Gosnell ve Alex Whiting (2013). *International Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press.
- Cryer, Robert, Hakan Friman, Darrly Robinson ve Elizabeth Wilshurst (2010). *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, New York: Cambridge University Press.
- Çevikbaş, Ahmet (2016). *Tarihsel Süreçteki Nedenleriyle Birlikte Türkiye-Suriye İlişkilerinde Terör Sorunu*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Çitlioğlu, Ercan (2011). *İnsanı, Dünyayı ve Terörizmi Anlamak*, İstanbul: Destek Yayınevi.
- Dahal, Bimal (2017). *Rationalities of Terrorism in Nepal*, Kathmandu: Akson Nepal.
- Demirci, Saadat Rüstemova [Edt.] (2015). *Güvenliğin Gündeminden Çatışma, Ayrılıkçı Ayaklanmalar ve Terörizm*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Demirci, Sadat (2012). “Nükleer Terörizm ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 59-84.
- Demirli, Aylin (2011). “Terörizm, Psikososyal Etkileri ve Müdahale Modelleri”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 35, s. 66-76.
- Dum, Eric Van (2009). *Discussing Concepts of Terrorist Rationality: Implications for Counter-Terrorism Policy*, Berlin: Economics of Security Working Paper.

- Emek, Yusuf (2016). *Terörizm Çerçevesinde Terör Örgütü Kurma, Yönetme ve Üye Olma Suçu*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ercan, Murat, “Küreselleşmenin Terör Boyutu” Edit. Murat Ercan, *Küreselleşme ve Türkiye’ye Etkileri*, İstanbul, Nobel Yay., 2010, ss.149-169.
- European Court of Human Rights, Sürek/Türkiye Davası, 1999, <https://hudoc.echr.coe.int> “son ziyaret tarihi: 15.04.2022”.
- Ganor, Boaz (2002). “Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter?”, *Police Practice and Research*, Cilt: 3, Sayı: 4, s. 287-304.
- Garrison, Arthur H. (2010). “Terrorism: Nature of Its History”, *Criminal Justice Studies*, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 39-52.
- Gerçekler, Nilgün (2013). “Küresel Felaket: Nükleer Terörizm Uluslararası Hukuk Çerçevesine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 91-121.
- Gleick, Peter H. (2006). “Water And Terrorism”, *Water Policy*, Cilt: 8, Sayı: 6, s. 481-503.
- Gül, Talip (2012). *Terör ve Terörizm*, İstanbul: Ark Kitapları.
- Jackson, Richard (2012). “The Study of Terrorism 10 Years After 9/11: Successes, Issues, Challenges”, *International Relations Review*, Cilt: 8, Sayı: 32, s. 1-16.
- Kartal, Atahan Birol (2018). “Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye’de DAESH ve YPG Örneği”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 27, s. 39-77.
- Kedikli, Umut (2013). *Uluslararası Terörizm ve Devletlerin Sorumluluğu*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kiremitçi, İlker (2014). “Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, s. 27-58.
- Marsden, Sarah Victoria (2012). “Successful Terrorism: Framework and Review”, *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 134-150.
- Moghadam, Assaf (2006). *Roots of Terrorism*, USA: Chelsea House Publishers.
- Öğüt, Selman (2013). “Egemen Eşitlik Prensibine Modern Uluslararası Hukuk Açısından Bir İstisna Hali Olarak Yaklaşma”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 3, s. 147-162.
- Örgün, Faruk (2001). *Küresel Terör*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

- Pazarıcı, Hüseyin (2013). *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Sandler, Todd (2015). “Terrorism and Counterterrorism: an Overview”, *Oxford Economic Papers*, Cilt: 67, Sayı: 1, s. 1-20.
- Sandler, Todd, Daniel G. Arce ve Walter Enders (2008). *The Challenge of Terrorism*, UK: Cambridge University Press.
- Şimşek, Gökçe (2016). *Terörizmin Finansmanıyla Mücadele Stratejileri ve Yöntemleri: PKK Örneği*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşdemir, Fatma (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK Yayınları.
- Türkiye Barolar Birliği (2002). *Açık Oturum: Demokrasi ve Terör*, Ankara: TBB Yayınları.
- Türkiye Barolar Birliği (2006). *Türkiye ve Terörizm*, Ankara: TBB Yayınları.
- Uyar, Tulga (2008). *Terörle Mali ve Hukuki Mücadele*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2017/16.MD-956 E., 2017/370 K., <https://karararama.yargitay.gov.tr> “son ziyaret tarihi: 10.05.2022”.
- Yılmaz, Eren Alper ve Orhan Irk (2015). “Nikaragua Divan Kararları Işığında Kuvvet Kullanma ve Meşru Müdafaa Sorunu”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 2, s. 151-166.
- Yücel, Hasan (2018). “Hukuki Açından ABD’nin PKK/YPG’ye Silah Yardımı”, *SETA Perspektif*, Sayı: 186, s. 1-7.

SALGIN HASTALIKLARIN KÜRESEL YAYILMASI

Kürşat KARTAL*

Giriş

Geçmişten günümüze birçok bulaşıcı hastalık (Veba, çiçek, kolera, grip, covid-19) küresel salgın oluşturmuştur. Küresel salgınlar sadece bireyi ve yaşadığı toplumu değil devletleri de olumsuz yönde etkilemiştir. Küresel salgın ile karşı karşıya kalan devletler toplumda oluşmuş korkuyu, şüpheyi ve belirsizliği gidermek için gücü nispetinde bazı adımlar atmışlardır. Hastalığın medikal etkileri hızlı bulaş sebebiyle toplumda kriz oluştururken bir yandan da siyasi-ekonomik krizi beraberinde getirmiştir. Salgınların oluşmasında ve ölümlerin yüksek olmasında hastalığın tanımlanma ve tanınma süresi etkili olmuştur. Salgın hastalıkların bazıları (veba, kolera) bakterilerden ve bazıları da (çiçek, grip, covid-19) virüslerden kaynaklanmıştır. Toplumun hastalıklar karşısında gösterdiği reaksiyonların bazıları dünden bugüne değişmemiştir. Kadercı bir yaklaşım sergilemişler ve hastalıklara karşı alınması istenilen önlemlere karşı direnç göstermişlerdir. Hastalıkların Tanrı tarafından halkı cezalandırmak amacıyla ortaya çıkarıldığı düşünülmüştür. Geçmişte halkta görülen aşı karşıtlığının, nedenleri aynı olmasa bile bugün de devam ettiğini söyleyebiliriz. Hastalıklara karşı mücadele etmiş insanların yanı sıra bilerek ve isteyerek bulaş yollarının önünü açanlar da olmuştur. Bir bölgedeki halk bu şekilde yerinden yurdundan edilmek istenilmiştir. Hastalığın ortaya çıkmasına sebep mikroorganizmalar sömürgecilik kapsamında bir nevi silah gibi kullanılmıştır.

Veba

Dünyanın her yerini etkisi altına alan veba salgını toplumların siyasal ve sosyal yapılarının da değişmesine sebep olarak huzuru bozmuştur. Toplumsal karışıklık ve düzensizlikler baş göstermiştir. Vebanın nasıl oluştuğu ve ortaya çıktığı bilinmemektedir. İnsanlar hastalığı yok etmek için

* Dr., Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencisi

KAYNAKÇA

- Akbulut, U. (2023). 19. Yüzyılın İlk Yarısında Salgın Hastalıklar Karşısında Devlet ve Toplum. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 22-40. DOI: 10.29157/etusbed.1166751
- Aktaş, E. (2021). Çorum Sancağında Salgın Hastalıklar (1894-1914). *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 7 (12), 107-123. DOI: 10.31765/karen.822247
- Altan, B. (2019). XIX. Yüzyıl Sonlarında Cizre’de Kolera Salgını ve Yol Açtığı Tahribat. *Mukaddime*, 10 (1), 37-52. DOI: 10.19059/mukaddime.514095
- Aslan, S. (2021). Covid-19 Salgınının Küreselleşmeye ve Ulus Devletlere Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (80), 1735-1752. DOI: 10.17755/esosder.888220
- Bingül, Ş. (2020). II. Abdülhamid Döneminde İstanbul’da Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Tedbirler: Mektep Tatilleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 77-104. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/56115/771982>
- Daglar Macar, O. & Asal, U. Y. (2020). Covid-19 ile Uluslararası İlişkileri Yeniden Düşünmek: Tarih, Ekonomi ve Siyaset Ekseninde Bir Değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar (Covid19-Özel Ek), 222-239. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iticusbe/issue/55168/754954>
- Elmacı, İ. (2015). Bilimsel ve Teknolojik Açıdan Osmanlı İmparatorluğu’nda XVIII. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla Çiçek Aşısı ve Kuduz Aşısı. *BELLETEN*, 79 (285), 611-626. DOI: 10.37879/belleten.2015.611
- Feyiz, F. & Şanal, R. (2021). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısından Xx. Yüzyıla Kadar Konya’da Yaşanan Çiçek Salgını ve Telkîh-İ Cederî. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 217-235. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/igdirsosbilder/issue/65608/977820>
- Gökçe, N. & Karlıkaya, E. (2001). 1829-1914 Yılları Arasında Edirne’de Görülen Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri. *Balkan Medical Journal* (1). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bmj/issue/3739/49741>
- Gül, A. (2009). XIX. Yüzyılda Erzincan Kazasında Salgın Hastalıklar (Kolera, Frengi, Çiçek ve Kızamık). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16 (41), 239-270. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunited/issue/2880/39722>
- Güler Seveli, S. (2020). Koronavirüs ve Biyopolitika Tartışmaları: Agamben ve Foucault. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, 2 (22), 315-341. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/msgsusbd/issue/69526/1107309>

- Güngör, B. (2020). Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (4), 818-851. DOI: 10.47994/usbad.811463
- Güngör, G. (2019). *Sömürgeçiler 1: İngiliz sömürgeçiliği* (1.baskı). Cinius yayınları
- Güngör, G. (2019). *Sömürgeçiler 2: Portekiz-İspanya-Hollanda-Fransa-Almanya-İtalya-Belçika sömürgeçiliği* (1.baskı). Cinius yayınları
- <https://covid19.who.int/table> (Erişim tarihi: 26/05/2023)
- <https://www.bbc.com/news/in-pictures-52564371> (Erişim tarihi: 01/06/2023)
- https://www.ey.com/tr_tr/covid-19/yayinlar-ve-raporlar/19-ulkede-covid-19-destek-paketleri
- <https://www.nytimes.com/2022/01/27/health/dr-johan-hultin-dead.html> (Erişim tarihi: 01/06/2023)
- <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/117037/-ulkemizin-maruz-kaldigi-virus-tehdidinin-en-kisa-surede-bertaraf-edilmesi-icin-devlet-olarak-tum-imk-nlarimizi-seferber-ettik-> (erişim tarihi: 21.05.2023)
- [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-\(avian-and-other-zoonotic\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-(avian-and-other-zoonotic)) (Erişim tarihi: 01/06/2023)
- İlyas, A. & Balyen, L. (2023). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Mardin’de Salgın Hastalıklar. *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 499-527. DOI: 10.24186/vakanuvis.1183121
- Karatepe, S., Ozan, M. S. & Banazılı, A. (2019). Ulusal Güvenlikte Küresel Bir Tehdit: Biyoterörizm. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 293-304. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/assam/issue/48907/623919>
- Kardaş, A. (2020). Birinci Umûmî Müfettişlik Bölgesinde Salgın Hastalıklarla Mücadele (1927-1952). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7 (4), 2355-2385. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/atdd/issue/59556/831046>
- Kardaş, A. (2020). Cumhuriyet Döneminde Veba Salgınları ve Alınan Önlemler (1923-1947). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7 (4), 2054-2079. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/atdd/issue/59556/836868>
- Kuş, A. (2022). “İstanbul’da Veba: Southgate’in Veba Hastalığına Dair Gözlem ve İncelemeleri”. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9, 70-86.
- Levent Menteşe, G. (2020). Kara Vebanın Batı ve Doğu Toplumlarına Etkisi. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 2 (1), 78-87. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/akaf/issue/55531/729468>
- Nikiforuk, A. (2018). *Mahşerin Dördüncü Atlısı: Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi* (9 b.). (S. Erkanlı, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Öz, E. (2021). “1957-1958 Asya Gribi Salgını Döneminde Türkiye”, Uluslararası Kapadokya Salgın Dönemleri Kongresi, 31 Mayıs-3 Haziran 2021, Kapadokya Üniversitesi, s 207-225.
- Özalp, Z. (2020). Covid-19 Bağlamında Devletlerin Hak ve Sorumlulukları. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 9 (2), 127-132. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/ssrj/issue/54392/734948>
- Özcan, A. B. & Tokdemir, A. S. (2022). Covid- 19 Pandemisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Uygulamaları. İletişim ve Diploması, Kamu Diplomasisi ve Ülke Markalama Özel Sayısı, 117-136. DOI: 10.54722/iletisimvediplomasi.1109010
- Özer, İ. (2020). Türkiye Cumhuriyeti Sınırlarını Tehdit Eden Kolera Saldırıları ve Alınan Savunma Tedbirleri. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 10 (1), 201-216. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/odusobiad/issue/53307/621118>
- Süzgün Işık, G. (2022). Savaşın Gölgesinde Salgın Hastalıklarla Mücadele: Bursa Örneği (1939-1945). Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 22 (45), 751-796. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/ctad/issue/75586/1244567>
- Şanal, R. (2021). Hakikat Gazetesine Göre Eskişehir’de Kolera (1911-1912). Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (22), 127-146. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/asbider/issue/60039/867930>
- Şimşek, K. (2020). Osmanlı Devri Denizli’de Salgın Hastalıklar. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (38), 163-176. DOI: 10.30794/pausbed.644266
- Tapırsız, Ö. L. & Kiykac Altınbaş, S. (2020). Mikroorganizmalar mavi gezegende bizden çok önce vardı: Pandemiler tarihi. Türk Kadın Sağlığı ve Neonatoloji Dergisi, 2 (2), 53-69. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/etlikzubeyde/issue/54965/753715>
- Taşkıran, Ö. M. (2021). 19. Yüzyıldan Balkan Savaşlarına Makedonya’da Salgın Hastalıklar. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 21 (43), 541-580. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/ctad/issue/67459/1050760>
- Tekin, A. (2021). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Ekonomik Sonuçları. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (40), 330-355. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/sbe/issue/62244/908431>
- Tuna, S. A. (2021). II. Meşrûtiyet Dönemi Osmanlı İslamcı Basınında Salgın Hastalık Tedbirleri. İlahiyat Tetkikleri Dergisi, (55), 213-236. DOI: 10.29288/ilted.884903
- Turgut, M. (2022). Antik Akdeniz Bölgesinde Salgın Hastalıkların İnanç Değişiklikleri Üzerindeki Etkileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (48), 92-107.

- Turna, N. (2011). İstanbul'un Veba ile İmtihanı: 1811- 1812 Veba Salgını Bağlamında Toplum ve Ekonomi. *Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*, 1 (1), 1-36. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/ohsc/issue/11010/131721>
- Türk, A., Ak Bingül, B. & Ak, R. (2020). Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Cilt 19 COVID-19 Özel Sayısı, 612-632. DOI: 10.21547/jss.766717
- Ünlü, M., Albayrak, Z. (2021). "Osmanlı Devleti'nde Çiçek Hastalığı Üzerine Bir Değerlendirme". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi* 2: 301-324
- Yavuz C.I. "Neoliberalizm ve Domuz Gribi" Sağlık Reformlarının Sağlık Yönetimine Etkileri Sempozyumu (19-21 Kasım 2009, Bursa), Sempozyum Kitabı, Birinci Baskı, 2009, s:138-150
- Yılmaz, Ö. (2021). İzmir'in Salgın Hastalıklar Tarihine Bir Katkı: Avrupalı Hekimlerin Gözüyle 1865 Kolera Salgını. *Tarih ve Günce*, (8), 85-128. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/tarihvegunce/issue/60077/869778>
- Yıldız, E. (2022). Salgını Hatırlamak: Veba Üzerine Tarihsel ve Sosyolojik Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48), 264-277. DOI: 10.52642/susbed.1107123
- Yolun, M. (2012). İspanyol Gribinin Dünya ve Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi.

MAKROGÜVENLİKLEŞTİRME VE İSLAMOFOBİ SÖYLEMİ

Esra ÇAVUŞOĞLU*

Giriş

İslamofobi, *Islamophobia*, kavramı son 20 yılda uluslararası literatürde sıklıkla kullanılmaktadır. İlk olarak 1922’de Etienne Dinet ve Slimen Ben İbrahim tarafından İslam’a karşı geliştirilen nefretin ifade edilmesinde kullanıldığı bilinen¹ terimin yaygınlaşması 11 Eylül saldırıları ile başlayan süreçte gerçekleşmiştir. Bu süreçte Batıda Müslümanlara yönelik İslamofobi eğilimi yaygınlaşırken diğer taraftan İslamofobi terimi içinde barındırdığı eleştirel anlamın kamufle edildiği siyasi bir söyleme dönüştürülerek kitlesel bir algı çalışmasının etkin bir aracı haline gelmiştir. Literatürde İslamofobinin mahiyeti ve genel itibari ile İslam’a ve Müslümanlara yönelik ayrımcı ve ırkçı uygulamalar ve bunların psikolojik, toplumsal, siyasi ve kültürel etkileri ile ilgili yapılmış olan önemli çalışmalar bulunmaktadır.² Bu makalede, İslamofobinin nasıl uygulandığından ziyade, İslamofobinin bir terim olarak söylem inşası çerçevesinde nasıl kullanıldığı ve işlevsel hale getirildiği üzerinde durulmaktadır. Bu söylem inşası tesadüfi bir süreç olmayıp 9/11 ile başlatılan terörle mücadele seferberliği kapsamında yapılandırılan uluslararası

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Sosyoloji ve Antropoloji Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-6134-6265, e-posta: esracavusoglu@gmail.com

¹ Şeyda Nur Karaoğlu, A Definition of Islamophobia in Etienne Dinet’s The Pilgrimage to the Sacred Haouse of Allah, Yüksek Lisans Tezi, George Washington Üniversitesi, 2018, 15.

² H. Stefen Moffic, John Peteet, Ahmed Zakaria Hankir, Rania Awaad, (eds) *Islamophobia and Psychiatry: Recognition, Prevention, and Treatment*, Springer, 2018, Hatemi Bazian, “Islamophobia: An Introduction to the Academic Field, Methods, and Approches,” in *Islamophobia and Psychiatry: Recognition, Prevention, and Treatment*, eds. H. Stefen Moffic, John Peteet, Ahmed Zakaria Hankir, Rania Awaad, Springer, 2018, 19-31, Enes Bayraklı, Farid Hafez, *European Islamophobia Report 2015*, SETA, 2016, Humayun Ansari, Farid Hafez, *From the Farrifght to the Mainstream: Islamophobia in Party Politics and the Media*, Campus Verlag, 2012. Irene Zempi, Imran Awani, (eds.) *The Routledge International Handbook of Islamophobia*, London: Routledge, 2019.

KAYNAKÇA

- Allen, Chris, (2010), *Islamophobia*, New York: Routledge.
- Ansari, Humayun, Farid Hafez, (2012) *From the Farrifght to the Mainstream: Islamophobia in Party Politics and the Media*, Campus Verlag.
- Bayraklı, Enes, Turgay Yerlikaya, “Müslüman Toplumlarında İslamofobi: Türkiye Örneği,” *Ombdusman Akademik*, yıl4, sayı17, Temmuz-Aralık 2017, 51-70.
- Bayraklı, Enes, Oğuz Güngörmez, (2018), “İslamofobi ve Antisemitizm Karşılaştırmalarını Anlamlandırmak: Kapsamlı bir Literatür Değlendirmesi,” *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, cilt 14, sayı 53, 119-148.
- Bayraklı, Enes, Farid Hafez, (2016), *European Islamophobia Report 2015*, SETA. http://www.islamophobiaeurope.com/reports/2015/en/EIR_2015.pdf.
- Bazian, Hatemi (2018), “Islamophobia: An Introduction to the Academic Field, Methods, and Approaches,” in *Islamophobia and Psychiatry: Recognition, Prevention, and Treatment*, eds. H. Stefen Moffic, John Peteet, Ahmed Zakaria Hankir, Rania Awaad, Springer, 2018, 19-31.
- Esther Benbassa, (2007), “Xenophobia, Anti-Semitism, and Racism: Europe’s Recurring Evils,” in Matti Bunzl (ed.) *Anti-Semitism and Islamophobia: Hatreds Old and New in Europe*, Prickly Paradigm Press/University of Chicago Press.
- Britannica, “anti-Semitism” <https://www.britannica.com/topic/anti-Semitism/Anti-Semitism-in-medieval-Europe> son ziyaret tarihi, 12.12.2022.
- Buzan, Barry , Ole Waever, Jaap de Wilde, (1998), *Security: A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, Barry Ole Waever, (2003), *Regions and Powers*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry, Ole Waever, (2009), “Macrosecuritization and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitization Theory,” *Review of International Studies*, no 35, 253-276.
- Çavuşoğlu, Esra, (2020), “Assessing Terrorism as a Hegemonic Conception within the Context of Securitization,” *Middle Eastern Studies*, 12-2, 349-368.
- Çavuşoğlu, Esra, (2020), “Üçüncü Dünyada Yerleşimci Kolonyalizm Çerçevesinde Ulsulararası Hukuk İhlali,” Ali Ayata, H. Hüseyin Akkaş (eds), *Dünyanın Kayıp Halkası: Üçüncü Dünya*, İstanbul: Efe Akademi, 2020, 331-358.
- Çelikpaşa, Mitat, (2019) “Güvenlik İkilemi,” *Güvenlik Yazıları*, No:48, Kasım 2019, https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/12/GuvenlikIkilemi_MitatCelik_pala_v.1.pdf, son ziyaret tarihi 12.02.2023.
- Diskaya, Ali, (2013), ‘Towards A Critical Securitization Theory: The Copenhagen and Aberswyth Schools of Security Studies,’ *E-International Relations*, 1 Feb 2013. <https://www.e->

ir.info/2013/02/01/towards-a-critical-securitization- theory-the- copenhagen-and- aberystwyth-schools-of-security-studies/, son ziyaret tarihi 03.12.2022.

Düzgıt, Senem Aydın, (2015), “Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları,” *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 12, sayı 46, 153-168.

Ercan, Murat, *Batılı Ülkelerin Dış Politikalarında Türk ve İslam Karşıtlığının Yansımaları*, İstanbul, Efeakademi Yay., 2021.

Erim, Taner “Tarihin Bitmeyen Hesaplaşması,” İndigo, 28 Şubat 2018, <https://indigodergisi.com/2018/02/tarihin-bitmeyen-hesaplasmasi/> son ziyaret tarihi 13.02.2023.

Falk, Richard, (2007), “War and Peace in Age of Terror and State Terrorism,” *Uluslararası İlişkiler*, cilt 4, sayı 14, 1-15.

George W. Bush describes Iraq, Iran and North Korea as "axis of evil", History.com, 27 January 2020, <https://www.history.com/this-day-in-history/bush-describes-iraq-iran-north-korea-as-axis-of-evil>. Son ziyaret tarihi: 13.12.22.

Global War on Terror, Georgewbushlibrary.gov, <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>, son ziyaret tarihi, 11.11.22.

Hıdır, Özcan, (2017), “İslamofobi-Irkçılık-Kültürel Irkçılık İlişkisi,” *Ombudsman Akademik*, yıl 4, sayı 7, 23-49.

Huntington, Samuel P. (1996), *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon&Schuster.

Karaoğlu, Şeyda Nur, (2018), A Definition of Islamophobia in Etienne Dinet’s The Pilgrimage to the Sacred Haouse of Allah, Yüksek Lisans Tezi, George Washington Üniversitesi.

Moffic, H. Stefen, John Peteet, Ahmed Zakaria Hankir, Rania Awaad, (eds), (2018) *Islamophobia and Psychiatry: Recognition, Prevention, and Treatment*, Springer.

Özel, Ahmet, (2014), *İslam ve Terör: Fıkhi Bir Yaklaşım*, Küre Yayınları.

Runnymede Trust, (2016) “Islamophobia: A Challenge for Us All,” https://assets.website-files.com/61488f992b58e687f1108c7c/617bfd6cf1456219c2c4bc5c_islamophobia.pdf son ziyaret tarihi 12.01.2022.

Sivrioğlu, Ulaş Töre, (2017), “Erken Hristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti-Semitizm,” *Seleucia*, sayı 7, 2017, 225-279.

Toman, Murat Halil Akman, (2014), “Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrininin Oluşumu ve Ortadoğu’ya Yansımaları,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 7, sayı 35, 297-316.

- Waever, Ole (1995), "Securitisation and Desecuritisation", Ronnie D. Lipschutz (der.), *On Security*, New York: Columbia University Press, s.46-86.
- Waever, Ole, "Security, the Speech Act, Analysing the Politics of A Word," Paper Presented at the Research Training Seminar, Sostrup Manor, June 1989.
- Weaver, Ole, (2004) "Aberystwyth, Paris, Copenhagen: New Schools in Security Theory and Their Origins between Core and Periphery," in Annual Meeting of the International Studies Association, Montreal, No:8, 2004.
- Yüksel, Erkan, Ozan Yıldırım, "İŞİD Terörü Haberleri ve Okuyucu Değerlendirmeleri," *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergi (INIF E-Dergi)*, 1 (2018), 21- 37.
- Zempi, Irene, Imran Awani, (eds.), (2019) *The Routledge International Handbook of Islamophobia*, London: Routledge.

KÜRESEL BİR SORUN OLARAK İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Hakan OLGUN*

Giriş

Son dönemlerde dünya gündeminin en önemli maddelerinden birini teşkil eden ‘iklim değişikliği’ olgusu, hava şartlarında gözlemlenen uzun vadeli değişimleri ifade etmektedir. Esasında bir ‘iklim krizi’ni ima eden bu değişimler, başta atmosfere sera gazları salan kömür ve petrol gibi fosil yakıtların kullanılması olmak üzere, büyük ölçüde insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Atmosfere salınan sera gazları güneşten gelen ısıyı hapsederek bir ‘sera etkisi’ yaratmakta ve küresel sıcaklıkları artırmaktadır. Artan sıcaklıklar iklimsel dengeyi bozarak aşırı hava olaylarına sebep olmakta, böylece ekolojik sistem ve insan toplumları üzerinde geniş kapsamlı pek çok olumsuz tesire yol açmaktadır.

İklim değişikliği başta olmak üzere küresel çevre sorunları, ülke sınırlarını aşmalarından dolayı devletlerin tek başlarına üstesinden gelmelerinin mümkün olmadığı sorunlardır. Dolayısıyla iklim değişikliğiyle mücadele; bilhassa sera gazı salımlarının azaltılması ve iklim değişikliğinin yol açtığı sonuçların hafifletilmesi bağlamında küresel bir işbirliği gerektirmektedir. Bu bakımdan hükümetlerin; iklim değişikliğini azaltma ve sürdürülebilir pratikleri teşvik etme yönünde ortak bir politik çaba göstermeleri son derece elzemdir.

İşte, iklim değişikliğini ve bu sorunu çözmeye matuf politikaları konu alan bu çalışmada öncelikle ‘iklim değişikliği’ olgusuna detaylı bir biçimde yer verilecek, iklim değişikliğine yol açan faktörler ve bu sorunun yarattığı tesirler üzerinde durulacaktır. Bunu müteakiben, *Kyoto Protokolü* ve *Paris Anlaşması* gibi, sorunun çözümüne yahut etkilerinin azaltılmasına

* Dr Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, hakan.olgun@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8650-0211,

KAYNAKÇA

- Akın, Fatma Nur (2021). “Küresel İklim Değişikliği Hakkında En Çok Merak Edilenler”, *Bilim ve Teknik*, ss. 26-38.
- Barlow, Mathew and Camargo, Suzana J. (2022). “Here’s What We Know About How Climate Change Fuels Hurricanes”, <https://news.climate.columbia.edu/>, October 3, Erişim 10.06.2023.
- Bozkurt, Yavuz (2016). *Çevre Sorunları ve Politikaları*, Bursa: Ekin Yayınları.
- Bozoğlu, Baran (2019). *21. Yüzyılda İklim Krizi, Paris Anlaşması ve İklim Değişikliğine Uyum*, Ankara: Dorlion Yayınları.
- Demirbaş, Maide ve Aydın, Rozelin (2020). “21. Yüzyılın En Büyük Tehdidi: Küresel İklim Değişikliği”, *Ecological Life Sciences (NWSAELS)*, 15 (4), ss. 163-179.
- Des Jardins, Joseph R. (2006). *Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş*, (Çev.) Ruşen Keleş, Ankara: İmge Yayınları.
- Dutch, Steven I. (2010). *Encyclopedia of Global Warming: Volume I*, California and New Jersey: Salem Press.
- Giddens, Anthony (2005). *Sosyoloji*, (Haz.) Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Giddens, Anthony (2013). *İklim Değişikliği Siyaseti*, (Çev.) Erhan Baltacı, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gulzar, Aadil et.al. (2018). “A Brief Review on Global Warming and Climate Change: Consequences and Mitigation Strategies”, *International Journal of Advance Research in Science and Engineering*, 7 (4), ss. 2146-2156.
- Hulme, Mike (2016). *İklim Değişikliği Konusunda Neden Anlaşamıyoruz?*, (Çev.) Merve Özenç, İstanbul: Alfa Yayınları.
- IPCC (2021). *İklim Değişikliği 2021-Fiziksel Bilim Temeli: 6. Değerlendirme Raporu Yönetici Özeti*, Ankara: TC Tarım ve Orman Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürlüğü.
- Jayaraman, Thiagarajan (2015). “The Paris Agreement on Climate Change: Background, Analysis and Implications”, <https://www.researchgate.net/>, Erişim: 13.06.2023, ss. 1-7.
- Karakaya, Etem (2016). “Paris İklim Anlaşması: İçeriği ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Adnan Menderes Üniversitesi SBE Dergisi*, 3 (1), ss. 1-12.
- Keleş, Ruşen (2015). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*, İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- Kıslaloğlu, Mine ve Berkes, Fikret (2005). *Çevre ve Ekoloji*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

- Li, Chengcheng (2023). “Impacts of Global Warming on Economy”, *Highlights in Business, Economics and Management*, 5, ss. 101-104.
- Lindsey, Rebecca (2022). “Climate Change: Global Sea Level”, <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-sea-level>, April 19, Erişim: 09.06.2023.
- Madra, Ömer (2009). “İklim Krizi Bir Adalet Sorunudur”, iç. *Umudu Yeşertenler: Ekoloji Söyleşileri*, (Ed. Barış Doğru), İstanbul: EQOIQ Yayınları, ss. 173-190.
- National Geographic (t.y.). “Dec 11, 1997 CE: Kyoto Protocol Signed”, <https://education.nationalgeographic.org/resource/kyoto-protocol-signed/>, Erişim: 12.06.2023.
- Nordhaus, William (2020). *İklim Kumarı: Isınan Dünyada Risk, Belirsizlik ve İktisat*, (Çev.) Cesi Mizrahi, İstanbul: Doğan Kitap.
- Odabaş, Zuhâl Yonca (2018). “İklim Değişikliği ve Küresel Isınma: Çevre ve Afet Sosyolojileri Açısından Bir Değerlendirme”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3), ss. 1559-1575.
- Plumer, Brad et.al (2022). “In a First, Rich Countries Agree to Pay for Climate Damages in Poor Nations”, <https://www.nytimes.com/2022/11/19/climate/un-climate-damage-cop27.html>, Erişim: 14.06.2023.
- Ponting, Clive (2012). *Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü*, (Çev.) Ayşe Başcı, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Roussopoulos, Dimitri (2017). *Politik Ekoloji: İklim Krizi ve Yeni Toplumsal Gündem*, (Çev.) Fuat Dara Elhüseyini, İstanbul: Sümer Yayınları.
- Sachs, Jeffrey D. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Çağı*, (Çev.) Barış Gönülşen, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, Ümit (2009). “İklim Krizinin Nedeni Endüstriyel Sistemin Ta Kendisidir”, iç. *Umudu Yeşertenler: Ekoloji Söyleşileri*, (Ed. Barış Doğru), İstanbul: EQOIQ Yayınları, ss. 291-314.
- Şahin, Yusuf (2005). *Küresel Isınma Fetişizmi*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Tardi, Carla (2022). “What is the Kyoto Protocol? Definition, History, Timeline, Status”, <https://www.investopedia.com/>, August 12, Erişim: 12.06.2023.
- TC Dışışleri Bakanlığı (t.y.). “Kyoto Protokolü”, <https://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa>, Erişim: 13.06.2023.
- TC Dışışleri Bakanlığı (t.y.). “Paris Anlaşması”, <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa>, Erişim: 13.06.2023.
- UN (t.y.). “Causes and Effects of Climate Change”, <https://www.un.org/en/climatechange/science/causes-effects-climate-change>, Erişim: 20.05.2023.

- UNFCCC (t.y.). “The Paris Agreement”, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>, Erişim: 12.06.2023.
- Worth, Timothy E. (2008). “A Way Forward on Climate Change”, *Harvard Law & Policy Review*, 2, ss. 313-326.
- Yılmaz, Abdullah (Ed.) (2021). *Çevre Bilimleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

YIRMİ BİRİNCİ YÜZYILDA ÇEVRESEL KRİZLER, İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE GIDA GÜVENSİZLİĞİ

Hüseyin ÖZGÜR *
Bengü ÇELENK **

Giriş

21. yüzyılda çok sayıda ülke değişen ölçülerde de olsa ciddi düzeylerde çevresel krizler ve iklim değişikliği sorunlarıyla karşı karşıya olup bunların bazıları gelir ve refah seviyesi yüksek olan ülkelerdir. Mevsimlerin döngüsündeki bozukluklar, aşırı sıcak hava dalgaları, sınır aşan sularda gerçekleştirilen yeni büyük barajlar, küresel ısınma, ozon tabakasına zarar veren tehlikeli gazların salınımindaki artış, okyanusların uzak noktalarına bile taşan plastik ve diğer atıkların kirleticiliği, arıtma işlemi görmemiş atık suların temiz su kaynaklarına ve denizlere karışmasıyla oluşan kirlilik, çok uzaklardan getirilen atıklar, asbestli gemiler, su dağıtım boruları ve bina yalıtım malzemeleri gibi çok sayıda çevresel ve insan yapımı yaygın sorun ve krizler artan şekilde varlığını devam ettirmektedir. Gıda maddeleri üretim kapasitesi düşüklüğü, kuraklık gibi doğal afetler, hava ve su kirliliği ile asit yağmurları gibi insan eliyle gerçekleşen krizler ve

* Prof.Dr. Hüseyin ÖZGÜR, Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Eskişehir. E-posta: huseyinozgur@anadolu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1219-1273>

** Arş.Gör.Dr. Bengü ÇELENK, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kırşehir. E-posta: bengucelenk@hotmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6899-4422>

KAYNAKÇA

- Adger, W. Neil, Juan M. Pulhin, Jon Barnett, Geoffrey D. Dabelko, Grete K. Hovelsrud, Marc Levy, Ursula Oswald Spring, ve Coleen H. Vogel (2014). "Human Security", *Impacts, adaptation, and vulnerability. Part A: Global and sectoral aspects. Contribution of working group II to the fifth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, (Edt. Juan Pulhin vd., Cambridge, the UK and New York: Cambridge University Press, 755-791.
- Albritton Jonsson, Fredrik (2021). "The industrial revolution in the Anthropocene". *The Journal of Modern History*. 84 (3), 679-696.
- BBC News Türkçe (2021). *Türkiye'de sel: Ankara'da 4, Karaman'da 1 kişi hayatını kaybetti*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61770826> Erişim Tarihi: 12.06.2023
- Booker, Matthew Morse (2023). "Gıda Güvenliğinden Kim Sorumlu Olmalı? İnceleme Konusu Olarak İstiridyeye", *Yemek Savaşları: Çağdaş Gıda Tartışmalarında Tarihin Önemi*, (Edt. Charles C. Ludington ve Matthew Morse Booker), Çevirenler: Çiğrem Köföncü. İstanbul: Sabri Ülker Vakfı, 205-228.
- Crutzen, Paul J. (2002). "The 'Anthropocene'", *Journal de Physique IV (Proceedings)*, 12 (10), 1-5.
- Çelenk, Bengü (2022). "Global Governance of Environmental Issues and Climate Change: United Nations". *Urban and Environmental Policy*, Hüseyin Özgür (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 69-88.
- Davis, Kyle Frankel, Shauna Downs, ve Jessica A. Gephart (2021). "Towards food supply chain resilience to environmental shocks." *Nature Food* 2(1), 54-65.
- Economist (2022). *Why food insecurity is a global threat*. 19 July 2022, <https://www.economist.com/films/2022/07/19/why-food-insecurity-is-a-global-threat> Erişim Tarihi: 16.06.2023.
- European Parliament (2022). *Russia's war on Ukraine: Impact on food security and EU response*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729367/EPRS_ATA-\(2022\)729367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729367/EPRS_ATA-(2022)729367_EN.pdf) Erişim Tarihi: 16.06.2023
- European Parliament (2023). *Climate change: The greenhouse gases causing global warming*. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230316STO77629/climate-change-the-greenhouse-gases-causing-global-warming> Erişim Tarihi: 10.06.2023

- FAO, the UN (2008). *An Introduction to the Basic Concepts of Food Security*. <https://www.fao.org/3/al936e/al936e00.pdf> Erişim Tarihi: 15.06.2023
- FAO, the UN (2022). *Food Security and Nutrition around the World*. <https://www.fao.org/3/cc0639en/online/sofi-2022/food-security-nutrition-indicators.html> Erişim Tarihi: 15.06.2023
- FAO, the UN (2023). *Hunger and food insecurity*. <https://www.fao.org/hunger/en/> Erişim Tarihi: 15.06.2023
- Güzeloğlu, Turan (2009). “Küresel Gıda Krizi ve Beslenme Hakkı”, *TBB Dergisi*. (80), 299-314.
- Hardy, John T. (2003). *Climate change: Causes, effects, and solutions*. Sussex, England: John Wiley & Sons.
- Human Rights Council (2019). *Human Rights and Climate Change: A/HRC/RES/41/21*. 12.07.2019, 1-5.
- Human Rights Council (2009). *Human Rights and Climate Change: Resolution 10/4*. 25.03.2009, 1-2.
- Human Rights Council (2016). *Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment, A/HRC/31/52*, 1 February 2016, para. 23.
- IPCC (2007). *Climate Change 2007: Working Group I: The Physical Science Basis*. Intergovernmental Panel on Climate Change, https://archive.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg1/en/faq-1-3.html Erişim Tarihi: 10.06.2023
- IPCC (2018). *Frequently Asked Questions*. Intergovernmental Panel on Climate Change, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2018/12/SR15_FAQ_Low_Res.pdf Erişim Tarihi: 11.06.2023
- IPCC (2022a). *Food Security*. Intergovernmental Panel on Climate Change, <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/chapter-5/> Erişim Tarihi: 16.06.2023
- IPCC (2022b). *Summary for Policy Makers*. Intergovernmental Panel on Climate Change, https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_SummaryForPolicymakers.pdf Erişim Tarihi: 12.06.2023
- Islam, Zarmina, Diana Mutasem Kokash, Maryam Salma Babar, Utkarsha Uday, Mohammad Mehedi Hasan, Sudhan Rackimuthu, Mohammad Yasir Essar, and Arash Nemat (2022). “Food Security, Conflict, and COVID-19: Perspective from Afghanistan”, *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*. 106 (1), 21-24.

- Laborde, David, Will Martin, Johan Swinnen ve Rob Vos (2020). "COVID-19 risks to global food security", *Science*. 369 (6503), 500-502.
- Lewis, Simon L. ve Mark A. Maslin (2015). "Defining the Anthropocene", *Nature*, (519) 7542, 171-180.
- McKinsey Global Institute (2020). *Will India get too hot to work?* <https://www.mckinsey.com/capabilities/sustainability/our-insights/will-india-get-too-hot-to-work> Erişim Tarihi: 11.06.2023
- NASA Earth Observatory (2023). *World of Change: Global Temperatures*. <https://earthobservatory.nasa.gov/world-of-change/global-temperatures> Erişim Tarihi: 10.06.2023
- NOAA (2021a). *Climate change impacts*. <https://www.noaa.gov/education/resource-collections/climate/climate-change-impacts> Erişim Tarihi: 10.06.2023
- NOAA (2021b). *Climate*. <https://www.noaa.gov/education/resource-collections/climate> Erişim Tarihi: 09.06.2023
- NTV (2023). *Karadeniz'i sel vurdu: 2 can kaybı*. https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/karadenizi-sel-vurdu-2-can-kaybi,MdMYjXb9fUOr2jZ17wpp_w Erişim Tarihi: 12.06.2023
- Regan, Joshua M. ve Sean K. Young (2022). "Climate change in the Horn of Africa: Causations for violent extremism", *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Early View, 1-27.
- Schmidhuber, Josef ve Francesco N. Tubiello (2007). "Global food security under climate change", *PNAS / Proceedings of the National Academy of Sciences*. 104 (50), 19703-19708.
- Smith, Paul J. (2007). "Climate change, weak states and the War on Terrorism in South and Southeast Asia", *Contemporary Southeast Asia*. 29 (2), 264-285.
- The White House (2022). *The Rising Costs of Extreme Weather Events*. <https://www.whitehouse.gov/cea/written-materials/2022/09/01/the-rising-costs-of-extreme-weather-events/> Erişim Tarihi: 11.06.2023
- Trevors, J. T. (2010). "What is a global environmental pollution problem?", *Water, Air, & Soil Pollution*, 210 (1-4), p. 1-3.
- United Nations (1992). *United Nations Framework Convention on Climate Change*. <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> Erişim Tarihi: 09.06.2023
- WFP / World Food Programme, The UN (2023). *A global food crisis*. <https://www.wfp.org/global-hunger-crisis> Erişim Tarihi: 16.06.2023

- Williams, Nia ve Ismail Shakil (2023). *International help rolls in to fight persistent Canadian wildfires.*
<https://www.reuters.com/world/americas/wildfires-burn-across-canada-with-little-relief-sight-2023-06-08/> Erişim Tarihi: 12.06.2023.
- World Bank (2021). *Climate Change Could Force 216 Millions People to Migrate within Their Own Countries by 2050.*
<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/09/13/climate-change-could-force-216-million-people-to-migrate-within-their-own-countries-by-2050> Erişim Tarihi: 13.06.2023
- World Bank, (2022a). *Country Climate and Development Report for Bangladesh.*
<https://www.worldbank.org/en/news/feature/2022/10/31/key-highlights-country-climate-and-development-report-for-bangladesh>
Erişim Tarihi: 12.06.2023
- World Bank, (2022b). *What You Need to Know About Food Security and Climate Change.*
<https://www.worldbank.org/en/news/feature/2022/10/17/what-you-need-to-know-about-food-security-and-climate-change> Erişim Tarihi: 15.06.2023
- World Bank, (2023a). *Food Security Update: World Bank Response to Rising Food Insecurity.*
<https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update> Erişim Tarihi: 16.06.2023
- World Bank, (2023b). *What is Food Security?*
<https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update/what-is-food-security> Erişim Tarihi: 15.06.2023
- Yang, Maya ve Fran Lawther (2023). *Canada wildfires: Blazes intensifying due to climate crisis, says Kamala Harris; Trudeau accuses opposition of inaction – as it happened.*
<https://www.theguardian.com/world/live/2023/jun/08/wildfires-latest-smoke-air-quality-canada-new-york-flight-delays-laguardia>. Erişim Tarihi: 15.06.2023

UKRAYNA VEKALETLER SAVAŞINDA: ENERJİ, ENERJİNİN KİLİT ROL OYNADIĞI ULUSLARARASI İLİŞKİLER DÜZENİNE BAKIŞ

Mustafa ÖZALP*

Giriş

Yeryüzünde devletlerin birbirlerine karşı varoluşlarını sürdürmelerinde temel gerekçeler vardır. Bu gerekçeler devletlerin birbirlerine karşı ne şekilde ne zaman ve nasıl ilişki kuracağını şekillendirir. Güvenlik, tehdit algılaması, rekabet, nüfuz alanını genişletme, üstünlük sağlama, bölgesel ve küresel güç olma yolundaki istek ve arzular günümüzde devletlerin varoluş temel gerekçeleridir.¹ Bu sebepler uluslararası ilişkilerin temel belli başlı kuralları sayılırken, ana unsurun *devletler arası ilişkilerde dostluğun olmadığı ve çıkarın var olduğuna* ilişkindir. Devletler arası ilişkilerde maalesef bu ana unsur (sadece çıkar) esas alındığından dolayı iki farklı hedef ortaya çıkmıştır.

Birincisi: Benim olan bana aittir senin olan sana aittir.

İkincisi ise: Benim olan bana aittir senin olan sana aittir *fakat* güçlendiğim zaman senin elindekini her an alabilirim.

Ukrayna savaşına baktığımızda öyle de olmuştur. 1991 yılında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını tanımakla kalmamış Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) üye olarak kabul etmiştir. Geline nokta ise Rusya güçlenmiş ve Putin'in söylemiyle Ukrayna diye bir devlet zaten yoktur, yani güçlendik Ukrayna'yı alacağız demektedir.

* Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mustafa.ozalp@bozok.edu.tr

¹ Yıldız Mustafa, 2019, Küreselleşme ve Küreselleşme Sürecinin Uluslararası Sisteme Etkisi.

KAYNAKÇA

- Ali, Ayata, (2014)” Osteuropa im zuge der EU Integration Identität und Kulturelle Vielfalt in Europa” The Journal of Academic Social Science,Sayı2/2, ss. 44-57.
- Bektaş, Sezercan (2022). Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin önemi, AA, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/montro-bogazlar-sozlesmesinin-onemi/2537954>
- Breitkopf, A (2022). Anzahl der betriebsfähigen* Reaktoren in Kernkraftwerken weltweit nach Ländern im Januar 2022, Statista. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/152153/umfrage/anzahl-der-sich-in-betrieb-befindenden-atomkraftwerke-weltweit/>
- Statista, (2022). <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/151081/umfrage/importe-von-erdgas-und-rohoel-nach-deutschland/>
- Yıldız, Mustafa (2019). Küreselleşme ve Küreselleşme Sürecinin Uluslararası Systeme Etkisi, Ali Ayata, Murat Ercan: Küreselleşmenin Krizi: Yeni Güç Dengeleri, Efe Akademi Yayınları. 2019,
- TİM, Türkiye İhracatçılar Meclisi, Ukrayna Ülke Bilgi Notu, Ekonomik Araştırmalar Şubesi(Ağustos2021),2021,https://tim.org.tr/files/downloads/Ulke_Bilgi_Notlar%C4%B1/Ukrayna%20%C3%9Clke%20Bilgi%20Notu.pdf
- T.C. Ticaret Bakanlığı, Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 2021, Ukrayna Ülke Profili, 2022, <https://ticaret.gov.tr/data/5f07144813b87611d894d163/Ukrayna%20%C3%9Clke%20Profili-12.2021.pdf>
- Şeker Ata, Ufuk (2021). AB, artan fiyatlara karşı yenilenebilir enerjiye hız veriyor, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-artan-fiyatlara-karsi-yenilenebilir-enerjiye-hiz-veriyor/2402207>

YÖNETİMDE KOORDİNASYON VE YÖNETİŞİM TİPOLOJİLERİ SORUN

Hakan Gökhan GÜNDOĞDU*

Giriş

Koordinasyon yaklaşımı küresel, bölgesel, ulusal ve yerel seviyede kurumsal işbirliği, uyum ve yönetim ilkeleri ile yakından ilişkilidir (Gündoğdu, 2019). Yönetişim ve koordinasyon arasındaki yakın ilişkinin arka planında yönetişimin, devlet dışı yapıları ve aktörleri koordinasyon çabasına dahil ederek devletin ötesinde yönetme eylemine işaret etmesine yönelik amaç bulunmaktadır (Pierre ve Peters, 2000). Bu amaçtan hareketle koordinasyon, farklı paydaşların ayrı ayrı strateji, plan vb. geliştirdiği, ancak diğer ilgili paydaşların çalışmalarını ve çıkarlarını göz önünde bulundurduğu (bilgilendirdiği ve/veya dikkate aldığı) süreçler olarak tanımlanabilmektedir. Öte yandan, yönetişim biçimleri hiyerarşiden, piyasadan ve ağ (network) biçimlerinden oluşan farklı koordinasyon mekanizmalarını ifade etmektedir (Ostrom vd., 1993; Treib vd., 2007; Bouckaert vd., 2010; Hall, 2011; Bednar ve Henstra, 2018). Bu bağlamda yönetişim ve koordinasyon arasındaki ilişkilerde farklı mekanizmalar ile tanımlamalar yapılmıştır. Ayrıca, karmaşık yönetişim ortamlarında genel yönetişim zorluğunun farklı yönlerini koordine etmek için çeşitli yönetişim mekanizmaları kullanılabilir. İdeal olarak hiyerarşi, piyasa ve ağ (network) tabanlı yönetişim, sırasıyla farklı sosyal mekanizmaların gücünden (yani devletin düzenleyici kapasitesinden), piyasa tarafından sağlanan teşviklerden ve yerel toplulukların veya paydaşların durumlarından yararlanmaktadır (Ostrom vd., 1993). Dolayısıyla, yönetimde yönetişim ve koordinasyon sürecinin zorluğunun arka planında ilk olarak belirli görevler için uygun yönetişim mekanizmalarının tanımlanması ve mekanizmalar arasında (kurumlar ve paydaşlar arasında) sinerjik etkileşimin temin edilmesine yönelik gerekler bulunmaktadır.

* Arş. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0002-0656-4152, hakangundogdu@anadolu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Arnouts, R., Van der Zouwen, M., & Arts, B. (2012). Analysing governance modes and shifts-Governance arrangements in Dutch nature policy. *Forest Policy and Economics*, 16, 43-50.
- Ayhan, E. (2021). Robert B. Denhardt ve Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı. In H. Ateş (Ed.), *Dünden Bugüne Kamu Yönetimi Düşünürleri* (pp. 321-348). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Ayhan, E., & Önder, M. (2017). Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı: Yönetişime Açılan Bir Kapı. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(2), 19-48.
- Bache, I., & Flinders, M. (Eds.). (2004). *Multi-level Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Baldwin, E., McCord, P., Dell'Angelo, J., & Evans, T. (2018). Collective action in a polycentric water Governance system. *Environmental Policy and Governance*, 28(4), 212-222.
- Bailey, K. D. (1994). *Typologies and Taxonomies: An Introduction to Classification Techniques*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Bednar, D., & Henstra, D. (2018). Applying a typology of governance modes to climate change adaptation. *Politics and Governance*, 6(3), 147-158.
- Bell, S., & Hindmoor, A. (2009). *Rethinking governance: The centrality of the state in modern society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bevir, M. (2012). *Governance: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Bouckaert G., Peters, B. G. & Verhoest, K. (2010). *Coordination of Public Sector Organizations: Shifting Patterns of Public Management*, Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Börzel, T. A., & Risse, T. (2010). Governance without a state: Can it work? *Regulation & Governance*, 4(2), 113 134.
- Christensen, T., & Lægreid, P. (2007). The whole-of-government approach to public sector reform. *Public Administration Review*, 67(6), 1059-1066.
- Collier, D., Laporte, J., & Seawright, D. (2008). "Typologies: Forming concepts and creating categorical variables". In J. M. Box-Steffensmeier, H. E. Brady, & D. Collier (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Methodology* (pp. 152-173). Oxford: Oxford University Press.
- Demirhan, K., & Sadioğlu, U. (2016). İşlem maliyeti kuramı çerçevesinde devletin gerekliliği tartışması ve güncel kamu yönetimi yaklaşımları üzerine bir inceleme. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 105 116.
- Dixon, J., & Dogan, R. (2002). Hierarchies, networks and markets: responses to societal Governance failure. *Administrative Theory & Praxis*, 24(1), 175-196.

- Eryılmaz, B. (2016). *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*. (9. Baskı), Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Frances, J., Levačić, R., Mitchell, J., & Thompson, G. (1991). "Introduction". In G. Thompson, J. Frances, R. Levačić, & J. Mitchell (Eds.), *Markets, Hierarchies and Networks: The Coordination of Social Life* (pp. 1-19). London: Sage Publications.
- Frederickson, H. G. (2005). What happened to public administration? Governance, governance everywhere. In E. Ferlie, L. E. Lynn, & Ch. Pollitt (Eds.), *The Oxford Handbook of Public Management* (pp. 282-304). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Gulati, R., Wohlgezogen, F., & Zhelyazkov, P. (2012). The two facets of collaboration: Cooperation and coordination in strategic alliances. *Academy of Management Annals*, 6(1), 531-583.
- Gündoğdu, H. G. (2017). Smith'te tutarlılık tartışması bağlamında görünmez el metaforu ve kendiliğinden doğan düzenin iktisat ve toplum açısından önemi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), 263-276.
- Gündoğdu, H. G. (2019). "The Importance of the Participatory Democracy and the Multilevel Governance in the Solution of the Problems of Representative Democracy". In T. U. Uysal & C. Aldemir (Eds.) *Multi-Level Governance in Developing Economies* (pp. 215-239). Hershey PA: IGI Global Publisher.
- Gündoğdu, H. G. (2020). *Türkiye'de Kamu Yönetiminde Koordinasyon*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Hood, C., & Heald, D. (2006). *Transparency: The Key to Better Governance?*. Oxford, UK: Oxford University Press for The British Academy.
- Hall, C. M. (2011). A typology of governance and its implications for tourism policy analysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4/5), 437-457.
- Head, B. W., & Alford, J. (2015). Wicked problems: Implications for public policy and management. *Administration & Society*, 47(6), 711-739.
- Hill, C. J., & Lynn, L. E. (2004). Is hierarchical governance in decline? Evidence from empirical research. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 15(2), 173-195.
- Hood, C. (2008). "The tools of government in the information age". In M. Moran, M. Rein, & R. E. Goodin (Eds.), *The Oxford Handbook of Public Policy* (pp. 469-481). Oxford: Oxford University Press.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-level governance and European integration*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Howlett, M., & Ramesh, M. (2014). The two orders of governance failure: Design mismatches and policy capacity issues in modern governance. *Policy and Society*, 33(4), 317-327.

- Jessop, B. (1998). The rise of governance and the risks of failure: The case of economic development. *International Social Science Journal*, 50(155), 29-45.
- Jessop, B. (2002). Liberalism, neoliberalism, and urban governance: A state-theoretical perspective. *Antipode*, 34(3), 452-472.
- Jessop, B. (2004). Multi-level governance and multi-level metagovernance. In I. Bache & M. Flinders (Eds.), *Multi-level Governance* (pp. 49-74). Oxford: Oxford University Press.
- Kern, K., & Bulkeley, H. (2009). Cities, Europeanization and multi-level governance: Governing climate change through transnational municipal networks. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 47(2), 309-332.
- Kjaer, A. M. (2004). *Governance*. Cambridge: Polity Press.
- Kooiman, J. (2002). "Governance. A social-political perspective". In J. R. Grote & B. Gbikpi (Eds.), *Participatory governance* (pp. 71-96). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Kooiman, J. (2003). *Governing as Governance*. Los Angeles, CA: Sage Publications.
- Levačić, R. (1991). "Markets and government: An overview". In G. Thompson, J. Frances, R. Levačić, & J. Mitchell (Eds.), *Markets, Hierarchies and Networks: The Coordination of Social Life* (pp. 35-47). London: Sage Publications.
- Marks, G., Hooghe, L., & Blank, K. (1996). European integration from the 1980s: State-centric v. multi-level governance. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 34(3), 341-378.
- Neymatov, C. ve Ayhan, E. (2022). Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimini Etkileyen Faktörler: Azerbaycan Örneği. In Ş. Karabulut (Ed.), *İktisadi ve İdari Bilimlerde Teori ve Araştırmalar* (pp.99-134). Bursa: Ekin Yayın ve Dağıtım.
- Ostrom, E., Schroeder, L., & Wynne, S. (1993). Analyzing the performance of alternative institutional arrangements for sustaining rural infrastructure in developing countries. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 3(1), 11-45.
- Pahl-Wostl, C. (2019). The role of governance modes and meta-governance in the transformation towards sustainable water governance. *Environmental Science & Policy*, 91, 6-16.
- Pierre, J. (2000). "Introduction". In J. Pierre (Ed.), *Debating governance: Authority, steering, and democracy*. New York, NY: Oxford University Press.
- Peters, B. G. (1998). Managing horizontal government: the Politics of co-ordination. *Public Administration*, 76(2), 295-311.
- Peters, B. G. (2000). "Governance and comparative politics". In J. Pierre (Ed.), *Debating governance: Authenticity, steering and democracy* (pp. 36-53). New York, NY: Oxford University Press.

- Peters, B. G., & Pierre, J. (Eds.). (2004). *Politicization of the civil service in comparative perspective: A quest for control* (Vol. 7). New York: Routledge.
- Pierre, J., & Peters, B. G. (2000). *Governance, Politics and the State*. Houndmills: Macmillan.
- Pierre, J. and Peters, B. G. (2005), *Governing Complex Societies: Trajectories and Scenarios*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Pollitt, C. (2003). Joined-up government: a survey. *Political Studies Review*, 1(1), 34-49.
- Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2017). *Public Management Reform: A Comparative Analysis-Into The Age of Austerity*, 4th Edition, Oxford, UK: Oxford University Press.
- Powell, W. W. (1990). Neither market nor hierarchy: Network forms of organization. *Research in Organizational Behavior*, 12, 295-336.
- Provan, K. G., & Milward, H. B. (2001). Do networks really work? A framework for evaluating public-sector organizational networks. *Public Administration Review*, 61(4), 414-423.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The new governance: governing without government. *Political Studies*, 44(4), 652-667.
- Rhodes, R. A. W. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham: Open University Press.
- Rhodes, R. A. W. (2017). *Network governance and the differentiated polity: Selected essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Skelcher, C., Klijn, E. H., Kübler, D., Sørensen, E., & Sullivan, H. (2011). Explaining the democratic anchorage of governance networks: evidence from four European countries. *Administrative Theory & Praxis*, 33(1), 7-38.
- Stoker, G. (1998). Governance as theory: five propositions. *International Social Science Journal*, 50(155), 17-28.
- Tenbenschel, T. (2005). Multiple modes of governance: Disentangling the alternatives to hierarchies and markets. *Public Management Review*, 7(2), 267-288.
- Thatcher, M. (1998). The development of policy network analyses: From modest origins to overarching frameworks. *Journal of Theoretical Politics*, 10(4), 389-416.
- Thomas, C. S. (Ed.). (2004). *Research guide to US and international interest groups*. Praeger: Westport, CT.
- Thompson, G. (2003). *Between hierarchies and markets: The logic and limits of network forms of organization*. New York, NY: Oxford University Press.
- Treib, O., Bahr, H., & Falkner, G. (2007). Modes of governance: Towards a conceptual clarification. *Journal of European Public Policy*, 14(1), 1-20.

- Weiss, T. G. (2000). Governance, good governance and global governance: conceptual and actual challenges. *ThirdWorld Quarterly*, 21(5), 795-814.
- Williamson, O. E. (1991). Comparative economic organization: The analysis of discrete structural alternatives. *Administrative Science Quarterly*, 36(2), 269-296.
- Williamson, O. E. (1999). Public and private bureaucracies: a transaction cost economics perspectives. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 15(1), 306-342.
- Verhoest, K., Van Thiel, S., Bouckaert, G., Læg Reid, P., & Van Thiel, S. (Eds.). (2012). *Government agencies: Practices and lessons from 30 countries*. New York: Palgrave Macmillan.

KÜRESEL BİR SUÇ TEHDİDİ OLARAK SİBER EKONOMİK SUÇLAR

Deniz TURAN¹

Giriş

Küreselleşen günümüz dünyasında internet ve ağ teknolojisinin kişisel yaşamdan kamusal yaşama kadar hayatın her alanına yayıldığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Siber teknolojiler ve internet, çevrimiçi alışveriş, uzaktan eğitim, elektronik ticaret gibi biçimlerde günlük yaşama entegre edilmiş, insan hayatını ve işin iş yapma biçimlerini değiştirmeye ve kolaylaştırmaya başladı. Diğer taraftan suç eğilimi ve suç işleme yöntemleri, teknolojik yeniliklerle ve belki de en önemlisi dijital teknolojilerin kullanımıyla büyük ölçüde dönüştürüldü ve güçlendirildi.

İnternet teknolojisinin güvenlik açıklarının istismar edilmesi, siber uzayda özellikle ekonomik suçların daha kolay, daha hızlı ve düşük risk ile işlenmelerine olanak tanımaktadır. Yolsuzluk, dolandırıcılık ve para aklama gibi geleneksel ekonomik suçlar siber dünyaya taşınmakla kalmamış; fidye yazılımları, tıklama dolandırıcılığı ve romantik dolandırıcılık gibi yeni siber ekonomik suçların işlenmeye başladığı görülmektedir. Günümüzde ekonomik suçlar, siber teknolojinin yaygınlaşması ve ulaşımının kolaylığı neticesinde küresel suçlar haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, siber ekonomik suçların özelliklerini ve türleri hakkında bilgi vererek mücadele hususunda politika tavsiyelerini vurgulamaktır. Bu kapsamda çalışmada siber uzayda işlenen siber suçların temel özellikleri, ekonomik suç olgusu ve yaygın siber ekonomik suçlar ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

I. SİBER UZAY VE SUÇLARIN DEĞİŞEN YAPISI

Siber uzay, bilgisayarlar ve onu kullanan insanlar tarafından, internet ve benzeri ağlar içerisinde kurdukları iletişime dayalı sanal gerçeklik ortamını

¹ Doçent Doktor, Türkiye Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları ABD Öğretim Üyesi, ahmetdeniztur@gmail.com

KAYNAKÇA

- AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman; *Ekonomik Suçlar*, GSÜHFD, 1, 119-163, 2020.
- BRENNER, Susan W. S.; *Cybercrime: Re-thinking Crime Control Strategies*, In: Crime online, Ed. Yvonne Jewkes, Willan Publishing, 12–28, 2007.
- BRITZ, Marjie; *Computer Forensics and Cyber Crime: An Introduction*, Third Edition, Pearson/Prentice Hall, 2004.
- CHAMBERS-JONES, Clare; “Cyber Economic Crime and Commonwealth Laws”, *International Journal of Intellectual Property Management*, 6(1-2), 95-110, 2013.
- CHOO, Kim-Kwang Raymond ve GRABOSKY, Peter; *Cyber Crime*, In: The Oxford Handbook of Organized Crime, Editors: L. Paoli, Oxford University Press, 482-499, 2013.
- COUNCIL OF EUROPE; *Convention on Cybercrime (ETS No. 185)*, Budapest, 23.11.2001, <https://rm.coe.int/1680081561> (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- DION, Michel; *Financial Crimes and Existential Philosophy*, Springer, 2013.
- DÖNMEZER, Sulhi; “Ekonomik Suçlar”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7:19-30, 1985.
- ENDERWICK, Peter; *The Transnational Organisation of the Drugs Trade*, In: Financial Crimes: Psychological, Technological, and Ethical Issues, Editors: Michel Dion, David Weisstub, Jean-Loup Richet, Springer, 309-327, 2016.
- EUROPOL; *Economic Crime*, <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/crime-areas/economic-crime> (Erişim Tarihi: 08.06.2023).
- FBI; *Scammers Defraud Victims of Millions of Dollars in New Trend in Romance Scams*, September 16, 2021, <https://www.ic3.gov/Media/Y2021/PSA210916> (Erişim Tarihi: 16.06.2023).
- GHERNAOUTI, Solange; *Cyber Power: Crime, Conflict and Security in Cyberspace*, 1st edition, EPFL Press, Switzerland, 2013.
- GOTTSCHALK, Petter; *Policing Cyber Crime*, Ventus Publishing ApS, 2010.
- GUINCHARD, Audrey; “Cybercrime: The Transformation of Crime in the Digital Age”, *Information, Communication and Society*, 11(7), 1030–1032, 2008.
- GÜNER, Uğur; “Ekonomik Suçlar ve Ekonomi Ceza Hukukuna İlişkin Yasal Düzenlemeler”, *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C.21, Özel Sayı, 1411-1442, 2019.
- HASHAM, Salim; JOSHI, Shoan; MIKKELSEN, Daniel; *Financial crime and fraud in the age of cybersecurity*, McKinsey & Company, October 2019, <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/financial-crime-and-fraud-in-the-age-of-cybersecurity> (Erişim Tarihi: 08.05.2023).

- INTERPOL; 2022 *INTERPOL Global Crime Trend Summary Report*, Lyon, October 2022,
file:///C:/Users/935633/Downloads/Global%20Crime%20Trend%20Summary%20Report%20EN.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- JOHNSON, David R. and Post, David; (1996). “Law and Borders: The Rise of Law in Cyberspace”, *Stanford Law Review*, 48(5), 1367-1402, May, 1996.
- KERSHA-AERGA, Dorothy; *Cybercrime, Policing of*, In: *Global Crime: An Encyclopedia of Cyber Theft, Weapons Sales, and Other Illegal Activities*, Editör: Philip L. Reichel, Volume 1: A–L, ABC-CLIO, 148-150, 2019.
- KOFELE-KALE, Ndiva; *The International Law of Responsibility for Economic Crimes: Holding State Officials Individually Liable for Acts of Fraudulent Enrichment*, 2nd edition, Routledge, 2006.
- MILLER, Matthew P.; *Battling Economic Crime and Winning Together: How to Integrate Fraud, Financial Crime and Cyber Security to Combat Threats*, KPMG International, March 2021,
<https://advisory.kpmg.us/content/dam/advisory/en/pdfs/2021/battling-economic-crime-and-winning-together.pdf> (Erişim Tarihi: 11.04.2023).
- NICOLAS, Jack, KUPPA, Aditya, LE-KHAC, Nhien-An; “Financial Cybercrime: A Comprehensive Survey of Deep Learning Approaches to Tackle the Evolving Financial Crime Landscape”, *IEEE Access*, Vol. 9, 163965-163986, 2021.
<https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=9642993> (Erişim Tarihi: 08.06.2023).
- OKOGBULE, Nlerum S.; *Globalization and the Challenge of Regulating Transnational Financial Crimes*, In: *Financial Crimes: Psychological, Technological, and Ethical Issues*, Editors: Michel Dion, David Weisstub, Jean-Loup Richet, Springer, 295-308, 2016.
- PERÇİN, Önder; “Ekonomi Hukuku: Hukukun Sınıflandırılmasında Paradigma Kayması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59 (2): 277-307, 2010.
- PICKETT, K.H. Spencer and PICKETT, Jennifer M.; *Financial Crime Investigation and Control*, 1st edition, Wiley, 2002.
- RAJPUT, Balsing; *Cyber Economic Crime in India: An Integrated Model for Prevention and Investigation*, 1st edition, Springer, 2020.
- SCHERR, Albert; *Cybercrime*, In: *Global Crime: An Encyclopedia of Cyber Theft, Weapons Sales, and Other Illegal Activities*, Editör: Philip L. Reichel, Volume 1: A–L, ABC-CLIO, 145-148, 2019.
- SAKELLARIADIS, John; *Behind the Rise of Ransomware*, August 2022, Issue Brief, Atlantic Council,
https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2022/08/Behind_the_rise_of_ransomware.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2023)

- STATISTA; *Most Commonly Reported Cyber Crime Categories Worldwide in 2022, by Number of Individuals Affected*, Statista Research Department, May 25, 2023. <https://www.statista.com/statistics/184083/commonly-reported-types-of-cyber-crime-global/> (Erişim Tarihi: 20.06.2023)
- STATISTA; *Cost of Cybercrime Worldwide 2017-2028*, Statista Research Department, Jul 10, 2023. <https://www.statista.com/forecasts/1280009/cost-cybercrime-worldwide> (Erişim Tarihi: 01.07.2023)
- TAN, Siong Thye; “Money laundering and E-commerce”, *Journal of Financial Crime*, 9(3): 277–285, 2002. https://tr.wikipedia.org/wiki/Siber_uzay (Erişim Tarihi: 20.06.2023).
- T.C. Anayasası; Kanun No: 2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarih: 9/11/1982, Sayı: 17863 (mükerrer).
- T.C. ADALET BAKANLIĞI; *Adli İstatistikler*, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2021, Ankara, 2021, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/221416422021H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf> (Erişim Tarihi: 08.06.2023)
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI; Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı, <https://www.egm.gov.tr/kom/ekonomik-suclar#> (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- TÜRK CEZA KANUNU; Kanun No: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, Resmî Gazete Tarih: 12/10/2004, Sayı: 25611.
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime); *Annual Report: Covering Activities During*, 2018, https://www.unodc.org/documents/AnnualReport/Annual-Report_2018.pdf, (Erişim Tarihi: 08.05.2023)
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime); *Cybercrime and Covid19: Risks and Responses*, Vienna, 14/04/2020, [https://www.unodc.org/documents/Cybercrime/tools-and-resources/UNODC_-_CYBERCRIME_AND_COVID19_-_Risks_and_Responses_v1.2_-_14-04-2020_-_CMLS-COVID19-CYBER1_-_UNCLASSIFIED_BRANDED .pdf](https://www.unodc.org/documents/Cybercrime/tools-and-resources/UNODC_-_CYBERCRIME_AND_COVID19_-_Risks_and_Responses_v1.2_-_14-04-2020_-_CMLS-COVID19-CYBER1_-_UNCLASSIFIED_BRANDED.pdf) (Erişim Tarihi: 08.05.2023)
- VIANO, Emilio C.; *Cybercrime: Definition, Typology, and Criminalization*, In: *Cybercrime, Organized Crime, and Societal Responses: International Approaches*, Editor: Emilio C. Viano, Springer, 3-22, 2017.
- WALL, David S.; “Digital Realism and the Governance of Spam as Cybercrime”, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10: 309–335, 2004.
- WISE, Edward M.; “International Crimes and Domestic Criminal Law”, *DePaul Law Review*, 38(4), 923-966, 1989.

GÖÇ VE GÖÇ YÖNETİMİ SORUNU

Kürşad Emrah YILDIRIM*

Giriş

İnsanların yaşam alanlarından ayrılarak farklı bir coğrafyaya, bölgeye veya ülkeye yerleşmek üzere yaptıkları toplu hareketlilik olarak tanımlanan göç genellikle ekonomik, sosyal, politik veya çevresel nedenlerle gerçekleşmektedir. Bu hareketlilik yer değiştiren topluluğun hem ayrıldığı coğrafyayı hem de yerleştiği coğrafyayı etkilemektedir. Literatürde farklı türleri tanımlanan göçün en önemli sınıflandırması iç ve dış göç olarak sınıflandırılmaktadır. İç göç, bir ülkede yaşayan insanların yer değiştirmesini ifade etmektedir. İç göçler, genellikle kırsal alanlardan şehirlere ya da gelişmemiş bir bölgeden daha gelişmiş bir bölgeye yapılan hareketleri kapsar. İç göçün genellikle daha iyi iş imkanları, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi faktörlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleşen insan hareketliliğini ifade etmektedir. Dış göçler genellikle iş fırsatları ve ekonomik fırsatlar, toplumsal huzursuzluklar, savaş veya çatışmalar, siyasi etkenler, insan hakları ihlalleri gibi nedenler sebebiyle gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra göç eden İnsanlar, daha iyi yaşam koşulları, istihdam olanakları, eğitim veya ailevi nedenlerle de başka ülkelere göç edebilmektedir.

Göç, değişikliğin yaşandığı ülkelerde demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlere neden olmaktadır. Göç eden insanlar, gittikleri ülkelerde yeni bir hayata başlamak için kalıcı olarak yerleşip iş hayatına ve sosyal hayata etki ederken, kaynak ülkelerde göçmenlerin ayrılması ile işgücü eksikliği veya beyin göçü gibi sorunlara neden olmaktadır. Bu etkileri sebebi ile göç yönetimi ve göçün etkileri hem kaynak ülkeler hem de hedef ülkeler için önemli bir konudur. Belirlenecek olan göç politikalarının ve yapılacak düzenlemelerin, insan haklarına saygı temelinde, entegrasyon, işgücü ihtiyaçları, sosyal hizmetler ve kültürel çeşitlilik gibi faktörleri dikkate alarak oluşturulması gerekmektedir. Böylece göçün toplumlar arasında olumlu

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, keyildirim@anadolu.edu.dr, ORCID: 0000-0002-7824-4916

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi* (Vol. 1). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Boghean, C. (2016). The phenomenon of migration. Opportunities and challenges. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 16(3), 14-20.
- Gemici, E., ve Çatal, S. (2019). Göç ve çokkültürlülük. *Anadolu Strateji Dergisi*, 1(1), 51-60.
- Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas University, Journal of Economics & Administrative Sciences Faculty/Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3).
- Öner, A. Ş., ve Şirin, A. (2012). Çabalar Sonuç Verecek Mi? Avrupa Birliği'nin Ortak bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, 539-561.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentsel değişme*. Ekin Kitabevi.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Savina, A. (1994). *Internal Migration, population distribution and development policy*. IDS Discussion Paper, 342, Brighton: Institute of Development Studies.
- Soyupek, Y. (2016). Türk Kamu Yönetiminde Göç Politikaları ve Göç Yönetiminin Belirlenmesinde Avrupa Birliği ve Avrupalı Değerlerin Yeri. In *Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler 1* (pp. 179-184). Transnational Press London.
- Tamer, M. (2020). Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*, 7(60), 2808-2818.
- Toros, A. (2008). Sorunlu bölgelerde göç. *Global Strateji Enstitüsü, Ankara*, 9.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara, Anı Yayıncılık.

**21. YÜZYILDA
KÜRESEL VE BÖLGESEL
AKTÖRLERİN
GÜVENLİK STRATEJİLERİ**
ABD, AB, Almanya, Çin, Fransa, İngiltere, Rusya,
Türkiye, NATO

Editörler

Prof. Dr. Murat ERCAN
Dr. Öğr. Üyesi Eser GEMİCİ

 **EFEAKADEMI
YAYINLARI**

**21. Yüzyılda Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Güvenlik Stratejileri
ABD, AB, Almanya, Çin, Fransa, İngiltere, Rusya, Türkiye, NATO**

Editör Murat ERCAN
ORCID (0000-0002-1315-9200)

Editör Eser GEMİCİ
ORCID (0000-0002-8969-3151)

ISBN 978-625-6504-93-6
E-ISBN 978-625-6504-88-2
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

21. Yüzyılda Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Güvenlik Stratejileri
ABD, AB, Almanya, Çin, Fransa, İngiltere, Rusya, Türkiye, NATO
ERCAN, Murat – GEMİCİ, Eser

1. Basım, 404 s., 160x235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar kelimeler:

1. Güvenlik Stratejileri 2. Tehditler 3. Terörizm 4. Enerji
5. ABD-AB- ÇİN 6. Rusya- Türkiye

**Dizgi
Kapak Tasarım**

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

**Sertifika No
Matbaa Sertifika No**

49168
49168

**Efe Akademik
Yayıncılık**

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

**Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:**

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
GİRİŞ	7
GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	11
<i>Nuray ALTINDAĞ - Kadir KAYA</i>	
ASKERİ GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	37
<i>Selma Göktürk ÇETİNKAYA</i>	
ENERJİ ARZ VE GÜVENLİĞİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	59
<i>Murat ERCAN - Kadir KAYA</i>	
SİBER GÜVENLİĞİ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	71
<i>Murat ERCAN - Nuray ALTINDAĞ</i>	
TERÖRÜN KAVRAMSAL ANALİZİ VE PKK	85
<i>Selma Göktürk ÇETİNKAYA</i>	
ÇİN-ABD TİCARET SAVAŞLARININ ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARINA ETKİSİNİN YORUMLANMASI	113
<i>Enes SEZER</i>	
SİYASAL REJİMLER, ULUSAL GÜVENLİK VE REJİM GÜVENLİĞİ ...	127
<i>Muhammed Habip BİLGİÇ</i>	
21. YÜZYILDA ABD’NİN DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI	139
<i>Ali AYATA</i>	
AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK STRATEJİLERİ	157
<i>Büşra ÇELİKÖZ</i>	
Xİ XİNPİNG DÖNEMİNDE ÇİN HALK CUMHURİYETİ GÜVENLİK STRATEJİLERİNİN BİR DEĞERLENDİRMESİ	173
<i>Enes SEZER</i>	
RUS GÜVENLİK POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ: 2000 SONRASI GÜVENLİK ALGI VE YAKLAŞIMLARI	189
<i>Merve Suna ÖZEL ÖZCAN</i>	

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ ASYA PASİFİK’TE ÇİN’İN GÜVENLİK SORUNLARINA YANSIMALARI	209
<i>Mustafa ÖZALP</i>	
ALMANYA’NIN GÜVENLİK STRATEJİSİ VE POLİTİKALARI	233
<i>Murat ERCAN - Seymur ABBASOV</i>	
21. YÜZYILDA KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖR OLARAK FRANSA’NIN İÇ VE DIŞ GÜVENLİK ALGISI, BELGELERİ VE STRATEJİLERİ.....	253
<i>Hüseyin ÖZGÜR</i>	
21. YÜZYILDA İNGİLTERE’NİN GÜVENLİK STRATEJİSİ	287
<i>Gökhan Murat ÜSTÜNDAĞ</i>	
21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK STRATEJİLERİ	311
<i>Mustafa TÜRK</i>	
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KORUNMASI	337
<i>Burak GÜNEŞ</i>	
21. YÜZYIL NATO’SUNUN GÜVENLİK KONSEPTİ VE STRATEJİSİ	359
<i>Seymur ABBASOV - Murat ERCAN</i>	
GEÇMİŞTEN GELECEĞE NATO ve YENİ NESİL TEHDİTLER	387
<i>Ertuğrul GÖKÇEKUYU</i>	

GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Nuray ALTINDAĞ*

Kadir KAYA**

Giriş

Güvenlik stratejileri, bir organizasyonun veya toplumun fiziksel varlıklarını, bilgilerini ve sistemlerini korumak için tasarlanan planlar, politikalar ve uygulamaların bütünüdür. Güvenlik stratejileri, tehditlere karşı savunma sağlamak, riskleri azaltmak, kaynakları etkili bir şekilde kullanmak ve güvenlik hedeflerini başarmak için geliştirilmektedir. Bu doğrultuda güvenlik stratejilerinin amacı, potansiyel tehlikeleri tanımlamak, analiz etmek ve bunlara karşı önlemler alarak organizasyonları ve toplumları korumak olduğu ifade edilebilir. Bu stratejiler, her seviyede uygulanabilir ve çok çeşitli alanlarda kullanılabilir, örneğin hükümetler, işletmeler, eğitim kurumları ve bireyler tarafından benimsenebilir.

Güvenlik stratejileri genellikle aşağıdaki unsurları içermektedir:

- Tehdit değerlendirmesi: Tehditlerin ve risklerin tanımlanması, analizi ve önceliklendirilmesi. Bu adım, organizasyonun veya toplumun hangi tehditlerle karşı karşıya olduğunu anlamak için yapılır.
- Risk yönetimi: Tanımlanan tehditlere karşı risklerin azaltılması veya yönetilmesi. Bu, riskleri değerlendirmek, kabul edilebilir risk seviyelerini belirlemek ve koruyucu önlemleri uygulamak anlamına gelir.
- Fiziksel güvenlik: Fiziksel varlıkların korunması için güvenlik önlemlerinin uygulanması. Bu, binaların güvenliği, erişim kontrolü, alarm sistemleri, video gözetim gibi unsurları içerir.

* Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, altindag.nuray@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5323-1011

** Uludağ Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Lisans Öğrencisi, ORCID ID: 0009-0008-2137-3363

KAYNAKÇA

- Bardakçı, Selma” Bölgesel Güvenlik Ve Bölgesel Çatışma Ekseninde Asean Örneği” ,<https://www.tui-cakademi.org/bolgesel-guvenlik/>(Erişim Tarihi: 03.07.2023).
- Baylis, J. (2008), Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18), ss. 69-85.
- Birdişi, F. (2016), Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik: Kavram-Teori- Uygulama, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiçekçi, C. (2012). *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Dahlmann Anja, “Die Nationale Sicherheitsstrategie darf die Rüstungskontrolle nicht vernachlässigen” <https://ifsh.de/news-detail/die-nationale-sicherheitsstrategie-darf-die-ruestungskontrolle-nichtvernach-laessigen>(Erişim Tarihi: 15.06.2023).
- Dedeoğlu, B. (2003). Uluslararası Güvenlik ve Strateji, İstanbul: Derin Yayınları.
- Dedeoğlu, B. (2003). Uluslararası Güvenlik ve Strateji, İstanbul: Derin Yayınları.
- Elman, C. (2007). Realism. Martin Griffiths (Ed.), International Relations Theory for The Twenty First Century: An Introduction, 1. Baskı içinde (11-21), New York: Routledge Publishing.
- Friedrich-Ebert-Stiftung, “Nationale Sicherheitsstrategie und Nationaler Sicherheitsrat” <https://www.fes.de/abteilung-analyse-planung-und-beratung/artikelseite-apb/nationale-sicherheitsstrategie-und-nationaler-sicherheitsrat> (Erişim Tarihi: 12.05. 2023).
- Karabulut, B. (2015). Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, Ankara: Barış Kitabevi.

- Köhler, Paula, Schöne Florian und Brozus, Lars, “Konfliktbilder als Grundlage einer zukunftsfähigen Sicherheitsstrategie” SWP Aktuel, NR. 12 FEBRUAR 2022, https://www.swp-berlin.org/publications/products/aktuell/2022A12_Konfliktbilder.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2023).
- McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Michael Newman, *Humanitarian Intervention: Confronting the Contradictions*, New York: Columbia University Press, 2009, S. 138–180.
- Miller, B. (2010). Explaining Changes in U.S. Grand Strategy: 9/11, The Rise of Offensive Liberalism, and the War in Iraq. *Security Studies*. 19:1, ss. 26-65.
- Paker, E. B. (2012). *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Roskin, M. G. ve Berry, N. O. (2014). *Uluslararası İlişkiler: UI'nin Yeni Dünyası*, (Çev: Özlem Şimşek), Ankara: Adres Yayınları.
- Rudolf, Peter, “Schutzverantwortung und humanitäre Intervention” https://www.swp-berlin.org/publications/products/studien/2013_S03_rdf.pdf(Erişim Tarihi: 02.07.2023).
- Rupert, M. (2007). *Marxism*. Martin Griffiths (Ed.), *International Relations Theory for The Twenty-First Century: An Introduction*, 1. Baskı içinde (35-47). New York: Routledge Publishing.
- Taggesschau,” Was in der Nationalen Sicherheitsstrategie steckt” <https://www.tagesschau.de/inland/innen-politik/nationale-sicherheitsstrategie-106.html> (Erişim Tarihi: 01.07.2023).
- Wallerstein, I. (2004). *The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis*. Karen A. Mingst ve Jack L. Snyder (Ed.), *Essential Readings in World Politics*, 2. Baskı içinde (130-138), New York: Norton Publishing.

ASKERİ GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Selma Göktürk ÇETİNKAYA*

Giriş

Güvenlik kavramını en yalın ifadeyle bireyin ve bireyden hareketle toplumun ve devletin istenmeyen mevcut ya da olası durum ve olaylardan korunması şeklinde izah etmek mümkündür. Bu korunmayı sağlama vazifesi ise devlete düşmektedir. “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” tarihsel öğretisi ve “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesi temellerinde biçimlendirilebilecek Türk iç ve dış güvenlik politikasında askeri boyutun genişliği tahmin edilebileceği üzere büyüktür. Bunun temelini bulunan coğrafyaya ve tarihe dayandırabilmek mümkündür. Öte yandan dünyanın diğer ülkelerinde de korunma hissiyatını doğuran tehditlerin büyük ölçüde savaşımlardan, terörden, anarşiden kaynaklandığı düşünülecek olursa güvenlik kavramının askeri boyutunun daha büyük olacağına dair çıkarımın çokça kabul gördüğü söylenebilir. Nitekim dünyanın büyük kısmını tesiri altında bırakan iki büyük savaşın da etkisi ile bu savaşlar sürecinde ve sonrasında Soğuk Savaş döneminde güvenlik askeri temele oturtulmuştur. Devletçi bakışla ve askeri güvenlik temelinde yaklaşılan geleneksel güvenlik bakış açısı için Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru bir kırılma yaşanmıştır. Bu kırılmada doğan Kopenhag Okulu, yeni güvenlik kuramlarına geçiş rolünü üstlenmiştir. Sonrası ise küreselleşmenin de tesiri altında güvenliği detaylandıran yaklaşımları getirmiştir. Bu bağlamda askeri güvenlikten ayrı siyasal, ekonomik, çevresel, toplumsal güvenlik konularının da belirleyiciliği ortaya konarak geleneksel bakış eleştirilmeye başlanmıştır. Ancak tarihi açıdan bu sıra ile ağırlık kazanmakla beraber güvenliğe yönelik yaklaşımlar kimi zaman iç içe geçerek veya eş zamanlı şekilde de gözlemlenmiştir. Ayrıca devletlerin yalnız olarak mı yoksa işbirliği içinde mi güvenlik sağlamaları gerektiğine dair tartışmaları da her dönemde görebilmek mümkündür. Bundan ayrı Soğuk Savaş sürecinden başlayarak süregelen güvenlik yaklaşımları içinde önceki

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, selma.cetinkaya@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6828-1679

KAYNAKÇA

- Akgül Açıkmeşe, Sinem (2019). *Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme*, <https://trguvenlikportali.com/ders-11-guvenliklestirme/> Erişim Tarihi: 03.03.2023.
- Alemdar, Zeynep (2020). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Güvenlik Çalışmaları*, <https://trguvenlikportali.com/ders-6-feminist-guvenlik-calismalari/> (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).
- Arı, Tayyar (2017). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Bursa: Alfa Akademi Yayınları.
- Armaoğlu, Fahir (2005). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Bakan, Selahaddin ve Şahin, Sonay (2018). “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4 (2), s: 135-152.
- Baysal, Başar ve Lüleci, Çağla (2015). “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11 (22), s: 61-96.
- Çoban, Niyazi Okan (2020). “Anarşi Kavramına İki Farklı Yaklaşım: Neo-Realizm ve Sosyal İnşacı Yaklaşımlar”, *Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi*, sayı 4, s: 60-67.
- Department of Economic and Social Affairs Population Division (2022) *World Population Prospects 2022 Summary of Results*, New York: United Nations Publications.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (8 Ocak 1918). *Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı*, Yer: 2973.3.
- Göktürk Çetinkaya, Selma (2020). “Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinin Askeri Boyutu ve Jandarma Merkezli Yardımlar (1992-2014)”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), s: 15-40.
- Güvenlik Portalı (t.y.). *Realist Güvenlik Çalışmaları*, <https://trguvenlikportali.com/ders-2-realizm/> , Erişim Tarihi: 02.02.2023.
- Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, Mehmet B. (2018). *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Held, David ve McGrew, Anthony (2014). “Büyük Küreselleşme Tartışması”, iç. *Küresel Dönüşümler, Büyük Küreselleşme Tartışması*, (Edt. David Held, Anthony McGrew), (Çev. Ali Rıza Güngen vd.), Ankara: Phoenix Yayınevi, s: 7-74.
- Kalkan Küçüksolak, Övgü (2012). “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması”, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4 (14), s: 202-208.

- Karabulut, Bilal (2021). “Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Güvenlik Yaklaşımları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), s: 51-87.
- Kıran, Abdullah (2008). “Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş”, *Girne American University Journal of Social and Applied Sciences*, 3 (6), s: 19-36.
- Koç, Yunus (2020). “İnşacılık ve İngiliz Okulu Perspektifiyle Uluslararası Toplum Tartışması: Birleşmiş Milletler-Milletler Cemiyeti Örneği”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, sayı 45, s: 143-159.
- Machiavelli, Niccolo (2015). *Prens*, (Çev. Anita Tatlıer), İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Öncel, Rıfat (2021). “Savunma ve Uluslararası Güvenlik”, *Savunma Politikalarına Giriş*, (Edt. Ferhat Pirinççi, Murat Yeşiltaş), Ankara: SETA Kitapları, s: 11-40.
- Öncel, Rıfat (2021). “Türkiye’nin İttifak Politikaları ve Savunma İş Birlikleri”, *Savunma Politikalarına Giriş*, (Edt. Ferhat Pirinççi, Murat Yeşiltaş), Ankara: SETA Kitapları, s: 251-280.
- Polat, Doğan Şafak (2020). “Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (76), s: 1950-1967.
- Sancak, Kadir (2013). “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, s: 123-134.
- Sümer, Gültekin (2021). *Soğuk Savaş Tarihi*, İstanbul: Doruk Yayınları.
- United Nations Peacekeeping (t.y.). *Women in Peacekeeping*, <https://peacekeeping.un.org/en/women-peacekeeping>, Erişim Tarihi: 20.01.2023.
- Yıldırım, Elif (2020). “Uluslararası İlişkiler Yaklaşımlarında Güvenlik Kavramı”, *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 15 (3), s: 1697-1714.
- Zora, Kadir (2015). “Güvenikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrilme ve Kopenhag Okulu”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23, (2), s: 111-126.

ENERJİ ARZ VE GÜVENLİĞİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Murat ERCAN*

Kadir KAYA**

Giriş

Enerji, modern toplumların varoluşunu sürdürebilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Sanayi, ulaşım, iletişim ve diğer birçok sektörün düzgün bir şekilde işlemesi, enerji arzına dayanmaktadır. Ancak, enerji arzının sağlanması ve güvenliği konusu, küresel düzeyde önemli zorluklar ve karmaşıklıklar içermektedir.

Enerji arzı, dünya genelindeki enerji kaynaklarının temin edilmesi, dağıtılması ve kullanılması sürecini içerir. Bu süreçte, enerji kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde tedarik edilmesi ve güvenli bir şekilde kullanılması hedeflenir. Ancak, enerji arz ve güvenliği sorunsalı, bir dizi faktörden etkilenir ve çeşitli zorluklar ortaya çıkarır.

Enerji kaynaklarının sınırlı olması, enerji arzının güvenliğini etkileyen en temel faktörlerden biridir. Fosil yakıtların yanı sıra diğer enerji kaynakları da sınırlıdır ve tükenme riski taşımaktadır. Bu durum, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş gibi stratejilerin önemini ortaya koyar.

Coğrafi ve jeopolitik faktörler de enerji arz ve güvenliği üzerinde etkili olabilir. Enerji kaynaklarının dünya genelinde dengesiz dağılımı, enerji ithalatına bağımlı ülkeler için uluslararası ilişkilerdeki dengeleri etkileyebilir. Enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelerdeki siyasi istikrarsızlık, çatışma ve anlaşmazlıklar, enerji arzının güvenliğini tehlikeye atabilir.

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratercan@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1315-9200

** Uludağ Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Lisans Öğrencisi, ORCID: 0009-0008-2137-3363.

KAYNAKÇA

- Altun, İsmail Hakki. "Türkiye'nin hidrolik enerji potansiyeli ve gelişme durumu." TMMOB 1 (1996): 9-14.
- Baykal, Hülya, and Tan Baykal. "Küreselleşen Dünya'da çevre sorunları/Environmental problems in a globalized World." Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5.9 (2008).
- Bekar, Nurgül. "Yenilenebilir enerji kaynakları açısından Türkiye'nin enerji jeopolitiği." Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi 3.1 (2020): 37-54.
- Blum, Helcio, and Luiz FL Legey. "The challenging economics of energy security: Ensuring energy benefits in support to sustainable development." Energy Economics 34.6 (2012): 1982-1989.
- Cable, Vincent. "What is international economic security?." International Affairs 71.2 (1995): 305-324.
- Erdal, Leman, and Ethem Karakaya. "Enerji arz güvenliğini etkileyen ekonomik, siyasi ve coğrafi faktörler." Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 31.1 (2012): 107-136.
- Erkal, Hızır Yusuf. "Enerji Güvenliğine Yönelik Tehditler Ve Enerji Güvenliği Politikalarındaki Değişim." Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2.2 (2018): 63-78.
- Kozak, M., & Kozak, Ş. (2012). Enerji depolama yöntemleri. Uluslararası Teknolojik Bilimler Dergisi, 4(2), 17-29.
- Saygın, Hasan. "Sürdürülebilir Gelişme Gündeminde Nükleer Enerjinin Sorunları." Elektrik Mühendisliği Odası Dergisi 42.423 S 35 (2004).
- Sevim, C. (2012). Küresel enerji jeopolitiği ve enerji güvenliği. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 7(26), 4378-4391.
- Seydioğulları, Hatice Selcen. "Sürdürülebilir kalkınma için yenilenebilir enerji." Planlama Dergisi 23.1 (2013): 19-25.
- Vakulchuk, Roman, Indra Overland, and Daniel Scholten. "Renewable energy and geopolitics: A review." Renewable and sustainable energy reviews 122 (2020): 109547.
- Wang, Jiangquan, Muhammad Shahbaz, and Malin Song. "Evaluating energy economic security and its influencing factors in China." Energy 229 (2021): 120638.

SİBER GÜVENLİĞİ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Murat ERCAN*
Nuray ALTINDAĞ**

Siber Güvenliğin Kavramsal Çerçevesi

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde “güvenlik” terimi, bu disiplinin temel ayaklarından birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu bilim dalının dayanmış olduğu düşünsel temellerde, güvenlikle ilgili bakış açıları son derece önemli bir yere sahiptir. Hatta “güvenlik” teriminin boyutu ve önemi bazı yazarlar tarafından öylesine önemsenmiştir ki, terimin kimi zaman uluslararası ilişkilerin önüne geçtiği bile iddia edilmiştir.¹

Devletlerin ajandalarında üst sıralarda yer alan “güvenlik” terimi, bu perspektiften ele alındığı zaman, uluslararası ilişkiler faaliyetleri kapsamında pek çok yazar arasında da tartışmalı kalmaktadır. Ancak uluslararası ilişkiler disiplininde uzmanların pek çoğunun güvenliğin devletin temel değerlerine yönelik tehditlerden uzak/bağımsız olması manasına geldiği hususunda bir uzlaşma içinde olduğunu söylemek mümkündür. Yine de bu noktada da analizlerin merkezinin “bireysel”, “ulusal” veya “uluslararası” güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Ağırlıklı olarak askeri açıdan tanımlanmış “ulusal güvenlik”, tarihi olarak da alan yazınına egemen olmuştur. Bu bakış açısının ana ilgi alanıysa, ülkelerin kendisine dönük tehditler ile başa çıkmak üzere geliştirmesi gereken askeri olanak ve yetenekler üstüne kurgulanmıştır.²

* Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0002-1315-9200, muratercan@anadolu.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID ID: 0000-0001-5323-1011, e-mail: altindag.nuray@gmail.com

¹ Ceyhun Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, Kriter Yayınevi, İstanbul: 2012, s. 6.

² John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 69-85, 2008, s. 73.

KAYNAKÇA

- Aksar, Yusuf (2013), *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-I*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Baylis, John (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 69-85.
- Bayraktar, Gökhan (2015), *Siber Savaş ve Ulusal Güvenlik Stratejisi*, İstanbul: YenyüzyılYayımları.
- Bıçakçı, Salih (2012), “Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO’nun Yeniden Doğuşu”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34), 205-226.
- Cavelty, Myriam Dunn (2008), *Cyber-Security and Threat Politics: US Efforts to Secure The Information Age*, New York: Routledge Publishing.
- Cridland, C. (2008). The history of the internet: the interwoven domain of enabling technologies and cultural interaction. *NATO Security Through Science Series E Human And Societal Dynamics*, 34, 1.
- Çakmak, Haydar ve Demir, Cenker Korhan (2009), “Siber Dünyadaki Tehdit ve Kavramlar”, Haydar Çakmak ve Taner Altunok (Ed.), *Suç, Terör ve Savaş Üçgeninde Siber Dünya*, 1. Baskı İçinde (23-54), Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Çelikleş, B. (2016). “Siber Güvenlik Kavramının Gelişimi ve Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme”. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiçekçi, Ceyhun (2012), *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Dunn, Myriam A. (2007), “Securing The Digital Age: The Challenges of Complexity for Critical Infrastructure Protection and IR Theory”, Johan Eriksson and Giampiero Giacomello (Ed.), *International Relations and Security in the Digital Age*, 1. Baskı içinde (85-106), New York: Routledge Publishing.
- Geers, Kenneth. "Cyberspace and the Changing Nature of Warfare", Centre of Excellence Tallinn, Estonya, 2012.
- Goodman, A., Kamath, C. and Kumar, V. (2008), Data Analysis in the 21st Century. *Statistical Analy Data Mining*, 1: 1-3
- Güntay, Vahit (2015), “Uluslararası İlişkiler Bağlamında Güvenlik Algısı ve Siber Güvenlik: Akdeniz, Karadeniz ve Avrupa Bölgeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 37, 477-489.
- Gürkaynak, M., & İren, A. (2011). Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.2, s.263-279.
- Hansen, L., & Nissenbaum, H. (2009). Digital disaster, cyber security, and the Copenhagen School. *International studies quarterly*, 53(4), 1155-1175.
- Henderson, Conway W. (2010), *Understanding International Law*, New Jersey: Wiley- Blackwell.
- Kara, M. (2013). “Siber Saldırıları-Siber Savaşlar ve Etkileri”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, M. (2013). Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi Ve Alınabilecek Tedbirler. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 9(18), 145-181.

- Mbanaso, U. M., & Dandaura, E. S. (2015). The Cyberspace: Redefining A New World. *IOSR Journal of Computer Engineering*, 17(3), 17–24.
- O’Connell, Mary Ellen (2012), “Cyber Security without Cyber War”, *Journal of Conflict & Security Law*, 17(2), 187-209.
- Özçoban, C. (2014). “21.Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Siber İstihbaratın Rolü”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Paker, Evren Balta (2012), *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Singer,P.W.;Friedman,Allan, Siber Güvenlik Ve Siber Savaş, (Çeviren : Ali Atav), Buzdağı Yayınevi, 1. Baskı, Mart 2015.
- Weimann, Gabriel (2004), Cyberterrorism, How Real Is The Threat?, *United States Institute of Peace*, Special Report 119, Washington DC.

TERÖRÜN KAVRAMSAL ANALİZİ VE PKK

Selma Gökürk ÇETİNKAYA*

Giriş

Siyasi, dini, ekonomik, etnik, ideolojik hedefler doğrultusunda bireye, topluma, devlete uygulanan baskı ve şiddet eylemleri şeklinde kısaca tanımlanabilecek Terörizm, dünyanın en eski ve en büyük sorunlarından birisidir. Siyasilere, diplomatlara, bürokratlara, askerlere ve diğer resmi görevi olan insanlara, yakınlarına düzenlenen suikastlar, kaçırımlar, rehin almalar ya da sivil insanlara, kurumlara yönelik ateş açma, bombalama gibi eylemler şeklinde kendisini gösteren terör, sesini duyurabilmek için toplumda kaos ortamı yaratma gayesi ile hareket etmektedir. Yaratılan kaos ne denli büyükse ses de o kadar fazla duyulur düşüncesiyle eylemlerinin şiddetini yüksek tutmaya ve devamlı kılmaya çalışan terör, bunu sağlayabilmek adına güç bulmak için sırtını dayayacak kişiler, topluluklar, örgütler, devletler arar. Bundan ayrı devletler, örgütler, topluluklar ve kişiler de amaçlarına ulaşmak için terörden faydalanmak isteyebilir. Bir nevi amaçları doğrultusunda işbirliği içine girme yolunu seçen terör ve karşısındaki destekleyici güç, hedefin güvenliğini tehdit etme noktasında ortak hareket eder. Bu ortaklıkta üstlenilen görevde genel olarak destekleyici güç ekonomik açıdan teröre para kaynaklığı yapmaktadır. Bunun yanı sıra askeri açıdan eğitimlerin verilmesini, bu eğitimlerin verileceği kampların oluşturulmasını veya mevcut olanların tahsisini, silah ve mühimmat teminini sağlamaktadır. Peki güç verenin buradaki amacı ne olabilir? Gücün amacını, birincil ölçüde daha da güçlü olmak şeklinde düşünebiliriz. Diğer(ler)ine göre güçlü olmak amacıyla kendisini kıyasladığı taraf(lar)ın gücünü düşürmek için bu eylemi kendisinin yerine gerçekleştirecek de terörde, eylemi yapan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla terörde eylemi yapan (terörist), eylemi destekleyen (destekleyici güç) ve hedef şeklinde üç tarafın olma olasılığı yüksektir. Destekleyici gücün olmaması eylemin şiddetini ya da devamlılığını olumsuz etkileyeceğinden terörü üç taraflı görmek daha doğru olacaktır. Hatta şiddet

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, selma.cetinkaya@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6828-1679

KAYNAKÇA

- Akengin, Hamza (2017). *Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekan Yönetimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Akşam (14 Nisan 1998). “Film Gibi Operasyon”, s: 1.
- Akşam (8 Haziran 2022). “PKK Almanya’da 2021’de 16,7 Milyon Euro Topladı”, s: 1-17.
- Alçıtepe, M. Ali Galip (1997). *Yunanistan Kıbrıs Rum Kesimi PKK Üçgeni*, Konya: Esra Yayınları.
- Alptekin, Hüseyin; Sezgin, Tuğba ve Muhammet Akkuş (2019). “PKK Terörü ile Mücadelede Yaşanan Can Kayıpları”, iç. *PKK Terörünün Analizi* (Edt. Hüseyin Alptekin), Ankara: SETA Yayınları, s: 35-80.
- Arı, Tayyar (2017). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Bursa: Alfa Akademi Yayınları.
- Benlisoy, Foti (2018). “Anarşizm”, iç. *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (Der. Birsen Hekimoğlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s: 351-411.
- Boyras, Hacı Mehmet (2019). “GKRY”, iç. *Avrupa’da PKK Yapılanması* (Edt. Enes Bayraklı, Hasan Basri Yalçın, Murat Yeşiltaş), İstanbul: SETA Kitapları, s: 355-381.
- Bölügiray, Nevzat (1992). *Özal Döneminde Bölücü Terör (1983-1991) (Kürtçülük)*, Ankara: Tekin Yayınevi.
- Bölükbaşı, Yusuf Ziya (2019). *Milliyetçilik ve Dış Politika: Türkiye’nin Kuzey Irak ve İsrail Politikalarına Teorik Bir Bakış*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Cantenar, Ömer Faruk ve Tümlü, Fatih (2016). “PKK Terör Örgütünün Eylemlerinin Güvenlik Güçleri Zayıyatı Açısından Analizi”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 26 (1), Haziran 2016, s: 1-22.
- Cumhuriyet (16 Temmuz 1987). “Apocular Sorun Olur”, s: 1.
- Cumhuriyet (27 Ağustos 1979). “Apocular”, s: 2.
- Cumhuriyet (23 Ağustos 1979). “Başbakan Ecevit: ‘Apocular Doğu’da Ailesel Çekişmelerden Yararlanmaya Çalışıyor”, s: 1-11.
- Cumhuriyet (19 Ağustos 1979). “Demirel Korutürk’e Gönderdiği Mektupta Şiddet Olaylarından Yakındı”, s: 6.
- Cumhuriyet (10 Kasım 1984). “Eruh’ta Terörün Vahşeti: 9 Ölü”, s: 1.
- Cumhuriyet (4 Eylül 1979). “Güneş: Apocular Adındaki Yasadışı Örgütün Üstesinden Gelinecek”, s: 1-11.
- Cumhuriyet (1 Ağustos 1979). “Horasan’da”, s: 9.

- Cumhuriyet (17 Şubat 1999). “PKK Lideri Öcalan Kenya’dan Türkiye’ye Getirildi, Yargılanacak”, s: 1-7.
- Cumhuriyet (17 Şubat 1999). “PKK Nereden Nereye”, s: 1.
- Cumhuriyet (17 Şubat 1999). “PKK’yı 1978’de Kurdu”, s: 1.
- Cumhuriyet (5 Mart 1987). “Ve Sınır Ötesi Harekat”, s: 1-15.
- Çitlioğlu, Ercan (1998). *Yedekteki Taşeron: ASALA*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Demir, Cenker Korhan (2008). “Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK”, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 5 (19), s. 57-88.
- Demir, Cenker Korhan (2019). “Terörizm ve Terörizmle Mücadele”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.26, s: 1-7.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (3 Ağustos 1993). 30.18.1.2/753.478.9.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (15 Aralık 1994). 30.18.1.2/798.649.5.
- Duran, Burhanettin (2019). “Takdim”, iç. *Avrupa’da PKK Yapılanması* (Edt. Enes Bayraklı, Hasan Basri Yalçın, Murat Yeşiltaş), İstanbul: SETA Kitapları, s: 5-6.
- Ergül, Teoman (2000). *Sosyal Demokraside Bölüşme Yılları*, Cilt: 2, İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Fırat, Melek, Kürkcüoğlu, Ömer (2013). “Arap Devletleriyle İlişkiler”, iç. *Türk Dış Politikası*, Cilt: 2 (Edt. Baskın Oran), s: 124-157.
- Hornby, Albert Sidney (2015). *Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English*, Oxford: Oxford University Press.
- Hürriyet (18 Ağustos 1984). “Güney’de Operasyon”, s: 1-13.
- Hürriyet (22 Haziran 1987). “Haberli Katliam”, s: 1-16.
- Hürriyet (17 Şubat 1999). “İşte Büyük Türkiye Zafer”, s: 1-8.
- İmamoğlu, Hatice Kübra (2022). *Türkiye’de İdeolojik Kamplaşma ve 6. Filo Eylemleri*, İstanbul: Odessa Yayınevi.
- Jandarma Genel Komutanlığı (2002). *Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi (Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı)*, Cilt: 1, Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları.
- Kartal, Atahan Birol (2018). “Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye’de DAESH ve YPG Örneği”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14 (27), s: 39-77.
- Milliyet (15 Nisan 1981). “Apocular Devlete İsyan İçin Hazırlandı”, s: 1-7.
- Parlatır, İsmail (2012). *Fransızca-Türkçe Sözlük*, Ankara: Yargı Yayınevi.

- Resmi Gazete (5 Eylül 1992). “Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti ile Şırnak ve Çukurca’da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun”, Kanun No: 3838, Sayı: 21336, s. 1.
- Resmi Gazete (12 Nisan 1991). “Terörle Mücadele Kanunu”, Kanun No. 3713, Sayı: 20843, s. 1.
- Sabah (26 Ekim 1991). “Güneydoğu’da Büyük Çatışma”, s: 1-15.
- Şimşek, Murat (2016). “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 54, s: 319-335.
- Takvim (18 Şubat 1999). “Almanya’da Şok”, s: 1-8.
- Takvim (19 Şubat 1999). “Yüzleşme”, s. 1.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2013). *Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu*, Ankara: TBMM Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (2017). *PKK/KCK Terör Örgütünün Çocukları ve Kadınları İstismarı*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (2017). *PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 2017
- Tekel, Suna (2011). “Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Terörizm”, iç. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, Cilt: 3, (Edt. Zeki Dilek), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s: 1351-1367.
- Tercüman (10 Temmuz 1987). “Misak-ı Milli Görevi, s: 1.
- Tetik, Ümit (2019). “Belçika”, iç. *Avrupa’da PKK Yapılanması* (Edt. Enes Bayraklı, Hasan Basri Yalçın, Murat Yeşiltaş), İstanbul: SETA Kitapları, s: 185-241.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Barolar Birliği (2006). *Türkiye ve Terörizm*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Türkiye (8 Haziran 2022). “300 km’lik Terör Tüneli”, s: 1-6.
- Türkiye (8 Mayıs 2022). “PKK’yı İran Kurtardı”, s: 1.
- Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (2017). *Terör Çalıştay Raporu*, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları.
- Yalçın, Hasan Basri (2020). *Asimetrik Savaş, Fırat Kalkanı Zeytin Dalı Barış Pınarı*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Yalçın, Selim (1981). “Apocular Davasında İddianame Okundu”, *Cumhuriyet*, s. 1-7.

ÇİN-ABD TİCARET SAVAŞLARININ ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARINA ETKİSİNİN YORUMLANMASI

Enes SEZER*

Giriş

Uluslararası ticaretin gelişiminin kökenlerine bakıldığında coğrafi keşiflerin etkisini görmekteyiz. Coğrafi keşifler, dünya ticaretinin hacmini hem bilinen malların ticaretinin artması hem de yeni malların trafiğe katılması suretiyle artırmıştır. Ticaret emperyal hedeflere ulaşmakta hem araç hem de amaç haline gelmiştir. Ticaret ve sömürgecilik eşgüdümlü ilerlemiş, ayrıca bu süreçte korumacılığın ideolojisi olarak merkantilizm düşüncesi yerleşmiştir.

Merkantilizm kavramı Türkçe literatürde olduğu gibi kullanılsa da İngilizceden Türkçeye çeviri yapılması durumunda “ticaretçilik” kavramına karşılık düşmektedir. Merkantilizm anlayışının merkezinde olan ticaret bu anlayışa sahip aktörler açısından ihracata odaklanmak ve ithalatı minimize etmeye dayanmaktadır. Milletin refahı elde bulundurulanan anaparanın miktarına bağlı kabul edilmektedir. 18. yüzyıl ile birlikte ise “Laissez faire, laissez passe” anlayışına dayanan liberal düşünceler hakim olmuştur ve günümüze kadar batının dünyadaki konumunu sağlamlaştırma çabaları ile birlikte hakimiyeti güçlendirilmeye çalışılmış, Soğuk Savaş döneminde karşısına ideolojik bir duruş olarak komünizm-sosyalizm çıkmış, ardından ise Doğu Bloğu’nun dağılışı bazı kesimlerde liberalizmin zaferi olarak kutlanmıştır.

Çin ise 1949 yılında sosyalist bir cumhuriyet olarak kurulmuş olmasına rağmen içsel krizler sonucu 1978 yılında kademeli bir şekilde dönüşüme girerek piyasa ekonomisi ve dışa açılma sürecini yaşamıştır. Çin’in dönüşümü tedrici olmakla birlikte süreç liberal ekonominin kalesi ABD ile problemler

* Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, enessezer@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7301-1964

KAYNAKÇA

- “Chinese foreign trade in figures”, <https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/china/foreign-trade-in-figures#:~:text=Considering%202022%20full%20year%2C%20the,imports%20increased%20by%20only%201%25>, son ziyaret tarihi: 19.04.2023.
- Andrew Mullen (2022). “US-China trade war: timeline of key dates and events since July 2018”, scmp.com/economy/global-economy/article/3177652/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018, son ziyaret tarihi: 20.04.2023.
- Colback, Lucy. “How to navigate the US-China trade war”, <https://www.ft.com/content/6124beb8-5724-11ea-abe5-8e03987b7b20>, son ziyaret tarihi: 22.04.2023.
- Gorman, Linda (2022). “How the US-China Trade War Affected the Rest of the World”, <https://www.nber.org/digest/202204/how-us-china-trade-war-affected-rest-world>, son ziyaret tarihi: 22.04.2023.
- Haberman, Maggie (2016). “Donald Trump Says He Favors Big Tariffs on Chinese Exports”, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/politics/first-draft/2016/01/07/donald-trump-says-he-favors-big-tariffs-on-chinese-exports/>, son ziyaret tarihi: 20.04.2023.
- Hass, Ryan ve Denmark, Abraham (2020). “More pain than gain: How the US-China trade war hurt America”, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/08/07/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/>, son ziyaret tarihi: 21.04.2023.
- He, Richie (2020). “The US-China Trade War: A Timeline”, <https://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/>, son ziyaret tarihi: 20.04.2023.
- <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-trade-china-idUSKCN1AU23N>
- IMF (2019). World Economic Outlook, October 2019: Global Manufacturing Downturn, Rising Trade Barriers. International Monetary Fund.
- IMF (2020). “World Economic Outlook, October 2019: Global Manufacturing Downturn, Rising Trade Barriers”, International Monetary Fund.
- Johnson, Sara ve Anton, John. “Impact of a Global Trade War on the Economy”, spglobal.com/marketintelligence/en/mi/solutions/us-china-trade-war-impacts.html, son ziyaret tarihi: 22.04.2023.
- Kardashian, Kirk (2021). “Has the U.S.-China Trade War Hurt the Chinese Economy?”, <https://www.tuck.dartmouth.edu/news/articles/has-the-u.s-china-trade-war-hurt-the-chinese-economy>, son ziyaret tarihi: 21.04.2023.

- Li, Bingjing ve Chor, Bingjing (2021). “The impact of the US-China tariff war on China’s economy: New evidence from night-time lights”, <https://cepr.org/voxeu/columns/impact-us-china-tariff-war-chinas-economy-new-evidence-night-time-lights>, son ziyaret tarihi: 21.04.2023.
- Li, Kunwang ve Jiang, Wei (2022). “China’s 40 Years of Reform and Development: 1978–2018”, <https://press-files.anu.edu.au/downloads/press/n4267/html/ch28.xhtml#:~:text=China's%20global%20ranking%20in%20the,in%201978%20to%20number%20one>, son ziyaret tarihi: 19.04.2023.
- UNCTAD. “UNCTADStat Database; United Nations Conference on Trade and Development”, <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>, son ziyaret tarihi: 21.04.2023.
- US Department of Commerce (2022). “U.S. International Trade in Goods and Services, December 2021”, <https://www.bea.gov/news/2022/us-international-trade-goods-and-services-december-2021#:~:text=For%202021%2C%20the%20goods%20and%20services%20deficit%20was%20%24859.1%20billion,up%20%24576.5%20billion%20from%202020>, son ziyaret tarihi: 19.04.2023.
- USTR (2020). 2019 Report to Congress on China's WTO Compliance. Office of the United States Trade Representative.
- World Bank. “GDP growth (annual %) – China”, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=CN&start=2014&view=chart>, son ziyaret tarihi: 21.04.2023
- Wroughton, Lesley ve Mason, Jeff (2017). “Trump orders probe of China's intellectual property practices”,
- WTO (2019). World Trade Report 2019: The Future of Services Trade. World Trade Organization.
- WTO (2020). “World Trade Report 2019: The Future of Services Trade”, World Trade Organization.
- WTO. Accession of China to the WTO, https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/china_e.htm, son ziyaret tarihi: 18.04.2023.
- WTO. History of the WTO, <https://www.wto.org/aboutwto/en/whatiswtowhatd/howitworks/history.htm>, son ziyaret tarihi: 18.04.2023.

SİYASAL REJİMLER, ULUSAL GÜVENLİK VE REJİM GÜVENLİĞİ

Muhammed Habip BİLGİÇ*

Giriş

Ulusal güvenlik kavramının pek çok tanımı yapılmasına rağmen üzerinde anlaşmaya varılmış denilebilecek tek bir geçerli tanımı yoktur. Yapılan tanımlar daha çok tanımı yapan kişi veya kişilerin ulusal güvenlik algıları ve düşünce yapıları ile şekillenmektedir. Bu da güvenliğin zıt anlamlısı olarak düşünülebilecek “tehdit” kavramının da tek bir tanımının yapılamamasından, kişilerin tehdit algılarının farklı olmasından ileri gelmektedir. İlk akla gelen ve en temel anlamı ile ulusal güvenlik kavramı; bir ülkenin karşılaşılabileceği, ülkeyi ve vatandaşlarını olumsuz yönde etkileme ihtimali bulunan iç ve dış tehditlere karşı hazırlıklı olmasıdır.

Kişilerin yapacağı ulusal güvenlik tanımları düşünce altyapıları ve ideolojiler tarafından şekillendiği için bir kişi veya topluluk tarafından ulusal güvenliğe tehdit olarak görülen bir durum, diğerleri tarafından aynı şekilde düşünülmeyebilir. Örneğin, liberal ve muhafazakâr ideolojilere sahip insanların, ordunun toplum üzerinde güçlü bir etki sahibi olmasını farklı perspektiflerden değerlendirdikleri görülmektedir. Liberallere göre bu durum kabul edilemez bir durum iken, muhafazakârlar için olumlu karşılanan, toplumu kurtardığı öne sürülen bir durumdur¹. Günümüzde de ulusal güvenlik için izlendiği söylenen politikalar bazı düşünürler, devleti askerî diktatörlük haline getirmek ve belirli bir zümrenin çıkarlarını korumak için propaganda aracı olarak kullanıldığını öne sürmektedirler². Yalnız ifade etmek gerekir ki ulusal güvenlik kavramı yalnızca askeriye ile ilgili değil, daha çok siyasiydir³.

* Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, mhbilgic@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3964-0748.

¹ Samuel Huntington, “The Soldier And The State: The Theory And Politics of Civil-Military Relations”, 1957.

² Huntington, a.g.e.

³ Tapia - Valdes, “A Typology of National Security Policies”, The Yale Journal of World Public Order, Vol. 9:10, 1982.

KAYNAKÇA

- Hakyemez, Y. Ş. (2000). *Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası*, Ankara, Seçkin Yayınları, s.31.
- Huntington, S. (1957). "The Soldier and The State: The Theory And Politics Of Civil-Military Relations"
- Loewenstein, K. (1937) *Militant Democracy and Fundamental Rights I-II*, The American Political Science Review, C. XXXI, No: 3-4, s.365.
- Russet, B. (1993). *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400821020>
- Tapia-Valdes, J.A. (1982). A Typology of National Security Policies. *Yale Journal of International Law*, 9, 3.
- Widjojo, A. (2005). *Democracy, National Security and Foreign Policy. Asia-Pacific Democracies: Advancing Prosperity and Security*, 1991, 1-9.

21. YÜZYILDA ABD’NİN DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI

Ali AYATA*

Giriş

ABD bağımsızlığını ilan ettikten kısa bir süre sonra Monroe Doktrini ile Avrupalı devletlerin Amerika kıtasından uzaklaştırılması doğrultusunda kendi bölgesinde hâkimiyetini sağlarken, aynı dönemde Avrupa kıtasında savaş ve çatışmalar baş göstermiştir. 1815 Avrupa uyumu bozulmuş, Avrupalı devletlerarasında rekabet artmış ve sömürge yarışı hız kazanmıştır. Özellikle Almanya’nın ulusal birliğini sağlamasıyla birlikte ticaret, ekonomi ve sömürge alanlarında rekabet artmış, dengeler değişmiş ve bu rekabetten dolayı 20. yüzyılda iki büyük kitlesel savaş yaşanmıştır. Dönemin başat gücü İngiltere ile Almanya arasında yaşanan çatışmalar ABD’nin yolunu açmış, böylelikle 20. yüzyıl ABD’nin uluslararası sisteme yön vermesiyle şekillenmiştir. II. Dünya Savaşı’nın bitmesiyle birlikte ABD, “özgür dünya” olarak adlandırılan dünyayı Sovyet tehdidinden etkili bir şekilde korumayı başarabilecek tek batılı askeri güç olarak bulunmaktaydı. Özü itibariyle hegemonik bir bölge tasavvuruna dayanan Monroe Doktrini, ABD’nin tek taraflı olarak Batı Yarıküre’yi korumaktan sorumlu olduğunu vurgulayan bir irade beyanı anlamına gelmektedir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa’da yaşanan ideolojik ve yapısal bunalımlar, bölgede komünizm ve ona dayalı güç ilişkilerinin çökmesine yol açmış, kısa sürede jeopolitik görünüm radikal bir biçimde değişmiştir. Böylece, II. Dünya Savaşının sona ermesi ile gündeme gelen Soğuk Savaş atmosferi dağılmış direkt tehditler yerini belirsizlere dayalı potansiyel risklere bırakmıştır. Bununla birlikte uluslararası sistemdeki bu gelişme kendiliğinden olmamıştır. Bu belirsizlikler II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemin yapısal özelliklerinin ve evriminin kaçınılmaz sonucu

* Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID ID: 0000-0002-6469-6866, e-mail: aayata@kmu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Akkaş, H. Hasan. Değişen Dünyada Hegemonik İlişkiler: Gramsci ve Türkiye. (Ed. Akkaş H.H. ve Ravanoğlu G. A.), İçinde: *Değişen Dünyada Küreselleşme ve Ulus Devlet*, Efe Akademi Yayıncılık, İstanbul: 2021, s. 17-68.
- Akyüz, Yakup. Ütopyalarda Din Siyaset İlişkisi. Cinius Yayınevi, İstanbul: 2021.
- Armaoğlu, Fahir. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul: 2010.
- Ayata Ali. *Balanceact der Türkei zwischen der EU und den USA*, Dissertation Verlag, Berlin: 2010.
- Ayata Ali. Terrorismus als Strategie. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013 (37), 1-15.
- Ayata Ali. Der Neue US-Imperialismus. *Journal of International Social Research*, 2015, 8.38, 787-795.
- Ayata Ali. Türk Dış Politikasında Türkiye ABD İlişkileri” (Ed. Ercan Murat), içinde: *21. Yüzyılda Küresel ve Bölgesel Aktörler Bağlamında Türk Dış Politikası*, Efe Akademi, İstanbul: 2018, 349-372.
- Bilgin, Pınar. Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 2010 8(14), 69-95.
- Çeliköz, Büşra. *Avrupa'nın İki Ötekisi Olarak Türkiye ve Rusya'nın İttifak Arayışı*, İksad Yayınevi, Ankara: 2022.
- Ercan, M., ve Ayata, A. Değişen Uluslararası Sistemde ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018 (69), 114-119.
- Ermağan, İsmail. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası-Obama Dönemi ve AK Parti. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2012, 3.05, 21-35.
- Eroğlu, Cem. *Çağdaş Devlet Düzenleri*, İmaj Yayıncılık, Ankara: 2016.
- Erşen, Emre. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti. Ed. Ş. Kardaş ve A. Balcı, İçinde: *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Küre Yayınları, İstanbul: 2017, 57-78.
- Farrow, Ronan. *Das Ende der Diplomatie: Warum der Wandel der amerikanischen Außenpolitik für die Welt so gefährlich ist*. Rowohlt Verlag GmbH, 2018.
- Fröhlich, Stefan. Comeback der Diplomatie, aber nicht der Dominanz: Bidens Außenpolitik. *Politikum 7.2* (2021): 22-31.
- Girgin Kemal ve Işık Biren, *21. Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti ve Sorunlar*, Yeni Yüzyıl Yayınevi, İstanbul: 2011.
- Gül, Murat. Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2015 10(1), 247-265.

- Güzelipek, A. Yiğit. Sociopolitical Symbolization Of Starı Most1: Construction, Destruction, Reconstruction. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2019 6 (2), 322-331.
- Herr, Lukas D., vd., Einleitung: Weltmacht im Abseits. Die radikale Präsidentschaft Donald Trumps und die Außenpolitik der USA. *Weltmacht im Abseits*. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2019.
- Kantarıcı, Şenol. Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı “Koalisyonlar Dönemi mi?”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 2012, 8, 47-84.
- Keskin, Mustafa. ABD'nin Müdahaleci Dış Politikası: Latin Amerika Örneği, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2016 4(1), 70-88.
- Köni, H. S. (2007). *Amerika'nın Uluslararası Politikası*. Ekim Yayınları.
- Matiç, Uğur. NATO'nun Misyön ve Vizyonuna Küreselleşmenin Etkileri. (Ed. L. Yiğittepe ve Y.A. Güzelipek), İçinde: *Küresel Güven(likesiz)lik*. Hiper yayım, İstanbul: 2018, 88-105.
- Overhaus, Marco. State of the Union: Langfristige Trends in der US-amerikanischen Innen-und Außenpolitik und ihre Konsequenzen für Europa. *Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP-Studie*, 6/2021.
- Özalp, Mustafa. *Başat Güç Serüveninde: Çin Korona Krizi Sonrası ve Rusya-Ukrayna Savaşı Sürecinde Uluslararası İlişkiler Karmaşası*. Efe Akademi Yayıncılık, İstanbul: 2022.
- Özer Ahmet *11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme*, Elips Kitap, Ankara: 2005.
- Porsche-Ludwig, Markus. "Historische Grunddaten zur Außenpolitik." *Handbuch Außenpolitik Amerika: Eine grundlegende Einführung in die Außenpolitik der Staaten Nord-, Mittel-und Südamerikas* 39, 2019.
- Yiğittepe, Levent. *NATO Güvenlik Politikaları ve Terörle Mücadele Stratejileri*. Cinius Yayınevi, İstanbul: 2017.

AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK STRATEJİLERİ

Büşra ÇELİKÖZ*

Giriş

Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyanın değişen güvenlik algısı Avrupa Birliği'nin de kendine yeni bir misyon belirlemesini gerektirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Sovyet tehdidinin ortadan kalkması, Avrupa'da güvenlik kavramının temelini oluşturan geleneksel yaklaşımın aşınmasına ve bilinmeyen, tahmin edilemeyen, biçim değiştiren tehdit unsurlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni güvenlik anlayışı yalnızca geleneksel askeri alanın değil aynı zamanda iktisadi, sosyal ve çevresel unsurların da bir bütün olarak ele alınması gerektiğini göstermiştir. Terörizmle mücadele, kitle imha silahlarının yayılması, kaçakçılık (para, uyuşturucu, insan, silah), sınır güvenliği, çevre kirliliği, siber suçlar Avrupa güvenlik sorununun tek boyutlu olmadığının göstergesi olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası başlayan değişim rüzgârı, politik ve coğrafi bölünmelerle birlikte yalnızca Avrupa'yı değil tüm dünya düzenini değiştirmiştir. Bu önlenemeyen değişim bölünmelerin yanı sıra özellikle Avrupa'nın batısında siyasi, askeri ve ekonomik anlamda bütünleşme sürecini de beraberinde getirmiştir. Tüm bu nedenlerle Avrupa'nın savunma ihtiyaçları değişmiş ve Birlik kendi güvenliğini giderek artan ölçüde kendi eline almaya karar vermiştir. Dolayısıyla Avrupa Birliği kriz yönetiminde bağımsız hareket edebilmesinin yanında, çatışma nedenlerine eğilerek yeniden inşa ve istikrar kazanma faaliyetine katkıda bulunmak ve çatışmaları önleme kabiliyetine sahip olmayı kararlaştırmıştır. Ayrıca yeni dönemle birlikte savunma ve güvenlik alanında meydana gelen değişimler neticesinde NATO yalnızca Atlantik bölgesinin savunma ve güvenliğini üstlenen bir örgüt olmaktan çıkmış küresel bir güvenlik örgütüne dönüşmeye başlamıştır. Avrupa, Soğuk Savaş döneminde savunma ve güvenliğini ABD liderliğindeki NATO

* Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu.

KAYNAKÇA

- Arıkan, Harun (2003). “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”, iç. *Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye*, (Edt. Muhsin Kar, Harun Arıkan), İstanbul: Beta Yayınları, s:373-391.
- Arsava, Ayşe Füsün (2002). “Nice Antlaşması’nın Getirdikleri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1(2), s:1-30.
- Ayata, Ali; Çeliköz, Büşra (2016). ”Küreselleşme Sürecinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri”, iç. *21. Yüzyılda Türkiye – AB İlişkileri Algular, Sorunlar ve Politik Yaklaşımlar*,(Edt. Murat Ercan, Ali Ayata), 1. Baskı, Ankara : Nobel Yayınları, s: 79-93.
- Ayata, Ali (2016). “Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikalarının Gelişimi ve Türkiye”, iç. *Avrupa Birliği ve Türkiye İle İlişkileri, İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi*, (Edt. Ali Ayata, Murat Ercan), 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, s:465-479.
- Bozkurt, Enver; Özcan, Mehmet ve Köktaş, Arif (2006). *Avrupa Birliği Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Asil Yayınları.
- Çayhan, B. Esra (2002). “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (3), s: 42-55.
- Çomak, Hasret (2005). *Avrupa’da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye*, İstanbul: TASAM Yayınevi.
- Efe, Haydar (2008). “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), s:66-78.
- Ercan, Murat, *Avrupa Birliği ve Türkiye ile ilişkileri, İlişkilerin Tarihi-Sorunları-Kurguları-Senaryoları-ve Geleceği*, İstanbul Efeakademi Yay. 2018.
- Ercan, Murat, “Avrupa Ordusu ve Küresel Jeopolitik Tartışmalarının Analizi” Edit. Ali Ayata ve Murat Ercan *Küreselleşmenin Krizi Yeni Güç Dengeleri*, İstanbul Efeakademi Yay., 2019, ss. 229-246.
- Haine, Jean Yves (2005). “AGSP’nin Beş Yılı (1999-2004): Bir Değerlendirme”, iç.*AB Güvenlik ve Savunma Politikası - İlk Beş Yıl*, (Edt. Nicole Gnesotto), İstanbul: TASAM Yayınevi.
- Karlık, Rıdvan (2005). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayınları.
- Karlık, Rıdvan (2005). “Bölünmüş Kıbrıs’ın AB Üyeliği AB’yi Böler mi?”, iç. *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, (Edt. Oğuz Kaymakçı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s:261-285.
- Özdal, Barış ve Genç, Mehmet (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.
- Özgöker, C. Uğur ve Batı, G. Ferhat (2017). “Küresel Denklemden Avrupa’nın İç ve Dış Birlik Güvenliği: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”, *Yeni Güvenlik*

Ekosistemi ve Çok Taraflı Ana Temalı 4. İstanbul Güvenlik Konferansı, İstanbul, 01-03 Kasım 2017.

Şahin, Mustafa (2000). *Avrupa Birliği'nin Self Determinasyon Politikası*, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi.

Van Ham, Peter (2005). "Batı Avrupa Birliği (BAB), iç.*Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, (Edt. DesmondDinan), İstanbul: Kitap Yayın.

XI XİNPİNG DÖNEMİNDE ÇİN HALK CUMHURİYETİ GÜVENLİK STRATEJİLERİNİN BİR DEĞERLENDİRMESİ

Enes SEZER*

Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılındaki kuruluşundan sonra çeşitli dönemler geçirmiştir. Bu dönemlerin ilkinin Mao dönemi olarak ele alırsak; dışa kapalı bir sistemin olduğu 1978 yılına kadar götürebiliriz. (Mao 1976 yılında ölmüştür.) Bu dönem, Mao Zedong'un liderliği altında, Çin'in kendi iç işlerine odaklandığı ve Sovyet modelini takip ederek kalkınma ve modernizasyon çabaları gösterdiği bir dönem olmuştur. Güvenlik stratejisi, toplumun radikal şekilde yeniden düzenlenmesini içermiştir ve bu süreçte Kültür Devrimi gibi olaylar gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Çin kendisini dünya sahnesinden izole etmiş ve özellikle Kore Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'yle çatışmaya girmiştir. İzleyen dönemi Deng Xiaoping dönemi olarak adlandırsak bu dönemde; Xiaoping'in liderliğinde Çin, iç reformlara ve ekonomik açılıma odaklanmıştır. Bu dönemde, Çin askeri modernizasyon ve ekonomik kalkınmayı teşvik ederken, dünyayla daha fazla entegrasyonu arayışına girmiştir. Çin'in güvenlik stratejisi daha pragmatik ve dışa dönük bir yönelim almıştır. 1989 yılında Tiananmen Meydanı Olayları yaşanmış olup 2000 yılına kadar geçen süreyi ayrı bir dönem olarak alabiliriz. Tiananmen sonrası Çin, ekonomik reformları sürdürürken dış politika ve güvenlik konularında daha muhafazakar bir tutum sergilemiştir. Bu dönemde, Çin bir yandan askeri modernizasyon çabalarını sürdürürken diğer yandan da dünyadaki politik ve ekonomik sistemlerle daha fazla entegrasyona odaklanmıştır.

2000 yılını izleyen ve 2012'ye kadarki süreç Hu Jintao dönemi olup bu dönemde Çin, bir yandan ekonomik kalkınmayı sürdürürken diğer yandan da

* Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, enessezer@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7301-1964

KAYNAKÇA

- “Military Size by Country 2023”, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/military-size-by-country>, Erişim Tarihi: 16.05.2023.
- “Military Spending by Country”, <https://wisevoter.com/country-rankings/military-spending-by-country/#:~:text=The%20United%20States%20has%20the,billion%20and%20%2475%20billion%2C%20respectively>, Erişim Tarihi: 16.05.2023.
- “Total energy consumption”, <https://yearbook.enerdata.net/total-energy/world-consumption-statistics.html>, Erişim Tarihi: 18.05.2023.
- Drinhausen, Katja ve Legarda, Helena (2022). “Xi’s “comprehensive national security” framework shapes China’s behavior at home and abroad”, <https://www.merics.org/en/report/comprehensive-national-security-unleashed-how-xis-approach-shapes-chinas-policies-home-and>, Erişim Tarihi: 12.05.2023.
- Economy, Elizabeth (2018). “The great firewall of China: Xi Jinping’s internet shutdown”, <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown>, Erişim Tarihi: 18.05.2023.
- Ekman, Alice (2023). “China’s Global Security Initiative”, iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_5_China%27s%20Global%20Security%20Initiative.pdf, Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- Garamone, Jim (2022). “China Military Power Report Examines Changes in Beijing's Strategy”, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3230682/china-military-power-report-examines-changes-in-beijings-strategy/>, Erişim Tarihi: 16.05.2023.
- Kalpit Mankikar, “Preserving National Security, the Xi Jinping Way”, Observer Research Foundation, Issue no: 518, Ocak 2020.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2023). “The Global Security Initiative Concept Paper”, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/202302/t20230221_11028348.html, Erişim Tarihi: 12.05.2023.
- Nouwens, Meia (2022). “China’s Military Modernisation: Will the People’s Liberation Army complete its reforms?”, <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2022/12/strategic-survey-2022-chinas-military-modernisation/>, Erişim Tarihi: 15.05.2023.
- OECD, [https://oec.world/en/profile/world/wld#:~:text=Countries%20In%202021%2C%20world%20biggest,%2C%20and%20France%20\(%24696B\)](https://oec.world/en/profile/world/wld#:~:text=Countries%20In%202021%2C%20world%20biggest,%2C%20and%20France%20(%24696B)), Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- Rudd, Kevin (2022). “Xi Jinping, the Rise of Ideological Man, and the Acceleration of Radical Change in China”, <https://www.gmfus.org/news/xi-jinping-rise-ideological-man-and-acceleration-radical-change-china>, Erişim Tarihi: 15.05.2023.

RUS GÜVENLİK POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ: 2000 SONRASI GÜVENLİK ALGI VE YAKLAŞIMLARI

Merve Suna Özel Özcan¹

Giriş

Uluslararası sistemin anarşik yapısı ile birlikte güvenlik kavramını düşündüğümüzde Hobbes 'un unlu sözü *homo homini lupus* aklımıza gelir. Güvenlik konusu bireyden başlayarak uluslararası sisteme kadar uzanan geniş bir alanı ifade eder. Çalışmanın temel inceleme ülkesi olan Rusya Federasyonu açısından da güvenlik bireyden başlayarak sistem kadar uzanan geniş bir alanda takip edilen politikaların incelemesine odaklanmaktadır. Tarih boyunca Ruslar teritoryal olarak soğuk Tundra iklimi ve Asya bölgesinin kuzey coğrafyasına sıkışmış bir güç olarak kendilerini görmüştür diyebilir. Coğrafyanın kader olduğu söyleminin aksine de Ruslar dış politik adımlarını yayılım çerçevesinde ilerletmiştir. Elbette her etki tepki ile karşılaşacaktır. Dış politikada yayılım diğer aktörler tarafından savunma yaklaşımını beraberinde getirirken bir anlamda güvenlik ikilemi ile karşı karşıya kalınacak bir uluslararası sistem gerçeğinin de kabul edilmesi gerekir. Güvenlik ikilemi kavramı da Soğuk Savaş döneminin önemli bir kavramsallaştırması olarak iki kutuplu sistem yaklaşımı içinde sistemin ironik yönlerine atıf yapar. Herz, *Idealist Internationalism and the Security Dilemma* çalışmasında anarşik toplumun var olduğu her yerde insanların, grupların ya da liderlerinin "güvenlik ikilemi" olarak adlandırılabilceği durumun ortaya çıkacağını belirtmiştir.²

Nitekim II. Dünya Savaşında Mihver devletlere (Almanya, İtalya ve Japonya) karşısında ortak hareket eden müttefik ülkeler olan Amerika Birleşik

¹ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mervesuna@kku.edu.tr, e posta: mervesuna@yahoo.com ve mervesuna@kku.edu.tr

ORCID:0000-0001-9027-3990

² Herz, J. H. (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. *World Politics*, 2(02), 157–180. doi:10.2307/2009187

Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kısa süre sonra Soğuk Savaşın iki kutbu haline gelmiştir. Zaten daha öncesinde de iyi ilişkiler bağlamında sıcak bir çerçeve sunmayan bu iki ülkenin birbirlerine karşı davranışları 1990 ların başına kadar devam edecek Soğuk Savaşın güvenlik algı ve çerçevesini yaratmıştır. Bahsi geçen *güvenlik ikilemi* de bu temelde okumak ve düşünmek gereklidir. Bu dönem içine ABD liderliğinde batı ülkeleri Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) kuruluşu sonrasında güvenlik alanlarını yaratırken, Sovyetler Birliği liderliğindeki savunma örgütü Varşova Paktı olmuştur. Bir tarafta ABD liderliğinde Batı diğer tarafta SSCB liderliğinde Doğu blokları ile dünya iki kutba ayrılmıştır. Bu ayırım 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılmasını takiben çöken SSCB ile güvenlik ve düşman tanımları da değişmiştir. NATO'nun varlığının temeli olan Doğu Blok'u artık yoktur. NATO'nun sürekliliği durumunda uzmanlar, ittifakın askeri stratejisini yeniden yorumlamak gerçekliğini dile getirmiştir. Çünkü artık eski Doğu Bloku ülkeleri yeni sistemde Batı Blok'unu parçası olabilecektir ve hızla da olmaya başlamıştır. NATO ve AB genişlemeleri bu açıdan örneklerdir. Fakat şunu ifade edebiliriz ki bu genişleme politikalarında Rusya Federasyonu'nun NATO üyeliği için yer olmamıştır.

Bu çalışma Rusların ve Rusya'nın güvenlik yaklaşım ve güvenlik politikaları konseptlerinin değerlendirilmesine odaklanacaktır. Bu açıdan alan yazın üzerinde yapılan incelemeler ekseninde kısa bir tarihsel bağlam 1990-2000 arası dönemde ele alınacak ve sonrasında güvenlik yaklaşımlarında 2000 yılı sonrası dönem incelenecektir. Bu dönem içinde öne çıkan başlıklar olarak i) Tarihsel Bağlam ve NATO, ii) Askeri Yapı ve Doktrinler, iii) Rusya Federasyonu Askeri ve Ulusal Stratejiler ve iv) Bölgesel Örgütler ve Güvenlik başlıkları güncel olarak incelenecektir. Böylece coğrafi genişliği, zengin enerji ve maden kaynakları ile Rusya'nın askeri gücü ve güvenlik algısının genel boyutu da ele alınmış olacaktır.

1. Rusya'da Güvenlik Politikasınının Arka Planındaki Birleşenler

Rusya'nın güvenlik algısını anlamak aslında tarihsel olarak dış politik yaklaşımını da anlamakla eş değerdir. İlk olarak iç politikada yaşanan güvenlik sorunları önemlidir. 1991 yılında SSCB'nin çöküşü ile iki kutuplu sistem sona ererken aynı zaman güvenlik algıları da hızla değişmeye başlamıştır. Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in

yönetiminde, Çeçen isyanı önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Yeltsin, Çeçenistan'daki durumu ele alırken net bir strateji yerine daha pragmatik bir yaklaşım sergilemiştir. Ülkede var olan siyasi, toplumsal, iktisadi ve askeri sorunların yanı sıra Kafkasya coğrafyasında çatışmaların devam etmesi 2000 lere kadar devletin en temel sorunlarından biridir. Yeltsin 1994'te Çeçen bölgesine askeri müdahalede bulunarak gücünü pekiştirmeye çalışmışsa da sonuçsuz kalan bu durum ve saldırgan yaklaşıma askeri birliklerin yetersiz örgütlenmesi ve gücü de eklenince kamuoyunun savaşa olumsuz tepkisi ortaya çıkmıştır.³ Bu durum Vladimir Putin dönemi içinde ise öncelikli hale gelmiştir. Özellikle 2000 sonrası dönemde iç ve dış politik alanda güçlenme ve merkezileşme güvenlik açısından en elzem boyutu oluşturur. Bu kapsamda Putin, Çeçenya'daki isyanı bastırmak ve güvenliği sağlama adına Rus ordusunu desteklemeye çağırmış ve silahlı kuvvetler tümenleri arasında komuta birliğini sağlamlaştırmıştır.⁴ Ki bu durum önemlidir özellikle de Sovyet sonrası dönemde istikrarsız iç politik yapı düşünüldüğünde. Böylece iç politikada var olan güvenlik sorunları özellikle terör noktasında çözümlenmeye çalışılırken dış politikada da büyük güç arayışı devam etmektedir. Esasında bu durum tarihsel olarak Rus dış politik yaklaşımının bir tezahürüdür. Şöyle bir örnek verelim Sovyetlerdeki düşük yaşam koşulları ve halkın memnuniyetsizliği ise bu düşmanlıkla paralel olarak büyük söylemler ile ne kadar yok edilmiştir sorusunun yanıtı ilginç bir anekdota yer vermiştir.⁵

“Fransız şöyle der: “Sabahları işe gitmek için metroya binerim. Hafta sonları tatile giderken arabamı alırım. Tatil için yurtdışına giderken de uçağa binerim. Rusun cevabı ise “Benim yaşamım da aşağı yukarı aynı. Metroyla işe giderim. Pazarları daçama⁶ giderken trene binerim. Yurtdışına gelince! Genellikle tankla giderim”dir.”

Peki, Ruslar ne olursa olsun yayılım yaklaşımını zihinlerinde milliyetçi unsurların bir alt metni olarak mı tutmaktadır? Ya da her devlet kadar güvenlik

³ Bkz. Martel, G. (2012). The Encyclopedia of War, 5 Volume Set. John Wiley & Sons.

⁴ Kramer, M. Guerrilla Warfare, Counterinsurgency and Terrorism in the North Caucasus: The Military Dimension of the Russian-Chechen Conflict. Europe-Asia Studies, 57(2). 2005.

⁵ Sinyavsky, a.g.m.s.74,76

⁶ *Daça: Rusya'ya has yazlık evler

algıları öteki kapsamında mı şekillenmektedir? İşte burada var olan sistem içinde Soğuk Savaşın yarattığı ötekilikler önemlidir. ABD ve SSCB kutuplaşması ve iki ideolojik kampın uzun süren savaşı bugün hala güvenlik konseptlerinin temel alt metinlerdir. Bu açıdan Rusya'nın güvenlik politikalarında öne çıkan unsurlara bakmak faydalı olacaktır.

Tablo I: Rusya'nın Bölgesel ve Küresel Güvenlik Algısında var olan sorunlar⁷

SORUNLAR	AÇIKLAMALAR
“BÜYÜK GÜÇ” ENDİŞESİ	SSCB sonrası dönemde küresel alanda etkisinin azalması
TEK HEGEMON ENDİŞESİ	Çok kutupluluk arayışı (Çin en önemli ortak olarak görülebilir)
BÖLGESEL SORUNLAR	Başta terörizm olmak üzere bölgede özellikle Arap Baharı dönemi ile başlayan radikal durumlar Orta Asya başta olmak üzere Renkli Devrimler Kafkasya Bölgesinde çatışmalar
DEMOGRAFİK SORUNLAR	Azalan Rus nüfusu ve gelecek projeksiyonları
ULUSLARARASI TECRİT VE YAPTIRIMLAR	Özellikle 2024 yılı sonrasında başlayan Batı yaptırımları kapsamında Rusya - Ukrayna ilişkileri ve savaş Batılı ülkelerin Rusya'ya uyguladığı özellikle iktisadi yaptırımların etkisi
İKTİSADİ DALGALANMALAR	Enerjiye dayalı bir iktisadi yapı da alternatiflerin yaratımı Enerji piyasalarının dalgalı yapısı
NATO TARAFINDAN ÇEVRELENME	Özellikle 2000 sonrası dönemde NATO'nun Rusya Federasyonu çevresinde başlattığı genişleme politikası

⁷ Yazar tarafından hazırlanmıştır.

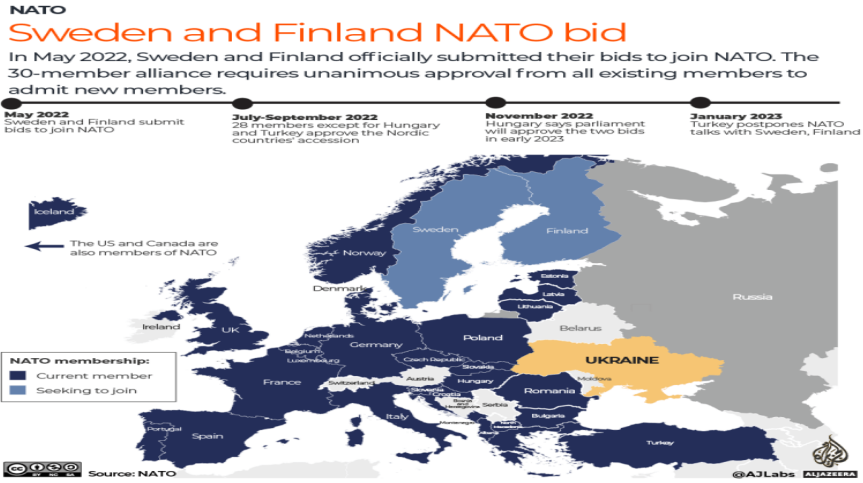
Kısaca Rusya'nın güvenlik bağlamındaki sorunları incelendiğinde tablo I de yer alan ayrıntılı durum karşımıza çıkmaktadır. Her bölge ve küresel eylemde Rusya'nın dış politika yaklaşımlarının arka planı da bu açıdan düşündürücü hale gelmektedir. Rusya açısından güvenlik konusu tek bir başlıkla incelenmeyecek kadar karmaşık ve çok faktörlü bir hale gelmiştir. Çalışma kapsamında ise tablonun da sınırlı bir versiyonuna odaklanarak bu sorunları iki temel başlık ile ele almak hedeflenmektedir.

1.1. Tarihsel Bağlam ve NATO

Rusya'nın güvenlik politikalarında jeopolitik konumu ve tarihsel deneyimleri önemli role sahiptir. İmparatorluk döneminin ilanı itibari ile 1721 yılı sonrasında I. Petro'nun sistemde Rusyalı büyük güç haline getirme politikası talip edildiği görülmektedir. Ayrıca Rusların I. Petro itibari ile modernleşme ve Batılılaşma yaklaşımları onları bir Avrupalı güç olarak Avrupa siyasetinde kabul ettirme amacı noktasında dikkat çeken bir ayrıntı olsa da Rusların tarih boyunca sahip oldukları kimlik kodlarının farklılığı Batılılaşma ya da Batı'dan alınanları içselleştirme yolunda çok etkili olmamıştır.⁸ Nitekim dış politikada yayılımcı yaklaşımlar ve Avrupa'nın ötekisi konumu Rusların uluslararası sistemde güvenlik sorunlarını içselleştirmesi açısından önemlidir. Ruslar imparatorluk dönemi itibari ile sıcak denizlere inme yaklaşımlarını bir devlet politikası haline getirerek sistematik olarak ortaya koymuşlardır. Böylece bu soğuk iklime sahip devlet geleni de katı bir şekilde oluşturmuştur. Nitekim başta da belirtildiği üzere Soğuk Savaşın oluşumu ve sona erişi sistemde güvenlik kaygılarını da değiştirmiştir. ABD karşısında SSCB bir düşman ve güvenlik sorunu değil iken şimdi sistemde Soğuk Savaş sonrası yeni sorunlar ortaya çıkmıştır: Çatışma ve savaşlar. Özellikle Balkan coğrafyası bu dönem içinde önemli bir çatışma alanı haline gelmiştir. Yine Sovyet ardılı bölgelerin donmuş tarihsel çatışmaları da yavaş yavaş canlanmaya başlamıştır. Böylece NATO yeni bir güvenlik algısı açısından kendi alanını yaratma ve doktriner değişim konusunu gündeme getirmeye başlamıştır.

⁸ Konuya dair bkz: Merve Suna Özel Özcan, Rus Milliyetçiliğinin Tarihsel Kökenlerini Okumak. Ed. Mustafa Onur Tetik Milliyetçiliğin Coğrafyaları – III ABD, Çin, Güney Afrika, Latin Amerika, Lübnan, Rusya, Quebec, Paradigma Akademi, 2023.

Nitekim 1991’de Sovyetler Birliği'nin dağılması, Rus güvenliği için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde imparatorluk travması yaşayan Rusların sistemde yeniden kendilerini konumlandırma zorluğu yaşadıkları bir süreç olacaktır. 1990'lar boyunca NATO kendisini hem coğrafi hem de varoluşsal olarak yeniden tanımlamaya çalışırken, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan NATO'nun genişlemesini uluslararası alanda görünür hale getirmiştir. Bunun nedeni bahsettiğimiz Balkan coğrafyasında yaşanan çatışmaların kaynağı olan Yugoslavya'nın dağılması sonrasında bölgede yaşanan çatışmaların NATO ile Rusya arasındaki gerilimi şiddetlendirmesidir. Rusların Sırbistan'dan yana tutumu önemlidir.⁹ Fakat Clinton ve Yeltsin arasındaki yakın ilişki başta olmak üzere Rusya Federasyonu'nun güç kullanma bağlamındaki durumunun ortaya olması gerilimi zirveye tırmandırmamıştır. Fakat Rusların zihinlerinde öteki ve düşman algıları açısından da tarihsel olarak çok fazla bir şeyin değişmediğinin görülmesi sağlanmıştır.

Kaynak: Hanna Duggal, “Infographic: How much have NATO members spent on Ukraine?” Erişim: <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/15/infographic-how-much-have-nato-members-spent-on-ukraine>, Erişim Tarihi 15. Şubat 2023.

⁹ Mark J. Rice , "NATO's New Order: The Alliance After the Cold War" , Origins: Current Events in Historical Perspective March, 2016 https://origins.osu.edu/article/natos-new-order-alliance-after-cold-war?language_content_entity=en.

Nitekim 2000 sonrasında Vladimir Putin iktidarı ile birlikte Rusya Federasyonu'nun sistemdeki konum da yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Rusya'nın ilk yıllarında uluslararası alanda işbirlikçi yaklaşımı yavaş yavaş askeri güç yaklaşımının güçlenmesi ve yine iktisadi sorunların ülkede aşılmaya başlanması ile değişmeye başlamıştır.¹⁰ Harita I'de görüldüğü gibi yıllar içinde Rusya'nın karşısında genişleyen NATO'nun Rusları yeniden tıpkı Soğuk savaş gibi çevrelemesi politik olarak güvenlik konseptlerinin değişmesi ve yeniden şekillenmesi yaklaşımını da gündeme getirmiştir.

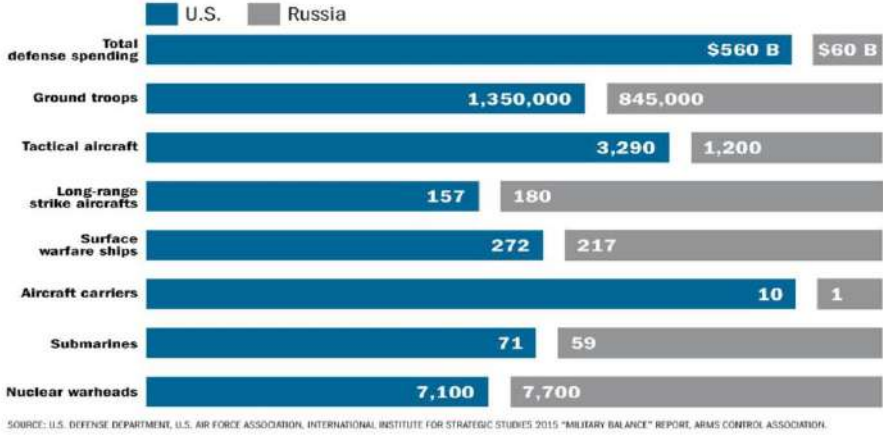
1.2. Askeri Yapı ve Doktrinler

Savaş, tarihsel süreç içinde değişime uğramış farklı yaklaşımları içinde bütünleştiren bir kavram olsa da geleneksel savaşlar, insan-yoğun yapının egemen olduğu bir yapıda iken günümüzde artık teknolojinin gelişmesiyle insansız hava araçlarından siber saldırılar kadar pek çok alanda savaşlar yürütülmektedir. Soğuk Savaş döneminde içinde de Sovyetler güçlü bir askeri ve teknolojik güce sahip olmakla birlikte Sovyetlerin dağılması sonrasında ekonomik sorunlar yaşayan Rusya, askeri bütçeyi azaltmak zorunda kalmıştır. Buna rağmen, RF hala önemli bir nükleer güç olarak dünyanın en büyük stratejik silah unsurlarından birini elinde bulundurmaktadır. Rusya'nın askeri gücü ve yapısı da burada önem kazanır. Rusya Federasyonu ilanı akabinde sorunlar yaşayan Ruslar askeri anlamda d güçlü değildir. Bu dönem içinde Kuzey Kafkasya'da var olan ayrılık hareketleri ile karşı karşıyadır. Bu dönem iktidara Vladimir Putin gelene kadar bu şekilde ilerlemiştir. Putin'in hegemonya arayışı 2007 yılında Münih Zirvesinde modern dünya siyasetinin tek kutupluluğuna karşı duruşu ile ortaya çıkarken aynı zamanda bu durum askeri ve güvenlik alanları açısından da alt metinlere sahip bir durumdur. 2008 yılında Rusya Güney Osetya'da Rus barış güçlerinin yardım sağlamaya hazır olduğunu açıklamış ve akabinde bölgede müdahaleye başlamıştır. Ancak bu süreç göstermiştir ki Rus askeri gücü yeteri kadar başarılı ve güçlü değildir. Gürcistan müdahalesi sonrasında askeri bir reformdan bahsedilmeye başlanmış ve 2012'den başlamak üzere 2020'ye kadar savunma sanayine 770 milyar dolar harcamayı planladıkları modernizasyon süreci ile Rusya askeri alanda yeni bir sürece girmiştir. Nitekim bunu yansımalarına ilişkin sonuç

¹⁰ Bkz. Merve Suna Özel Özcan, İmparatorluk: Geçmişten Bugüne Büyük Güçler ve Rusya Örneği, Ankara: Orion Kitabevi, 2021.

Grafik I'de görüldüğü gibi ABD ve Rusya Federasyonu karşılaştırmasında görülebilir.

Grafik I: ABD-Rusya Karşılaştırması

Kaynak: Andrew Tilghman and Oriana Pawlyk, "U.S. vs. Russia: What a war would look like between the world's most fearsome militaries", Erişim Adresi: <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2015/10/04/u-s-vs-russia-what-a-war-would-look-like-between-the-world-s-most-fearsome-militaries/> Yayn tarihi 4 Ekim 2015¹¹

Ancak görüldüğü gibi Rusya'nın bu hamlesi ilk şamada güçlü bir temelde olmamıştır. 2015 yılında ABD, ulusal savunmaya Rusya'dan yaklaşık 10 kat daha fazla harcamaktadır. ABD 10 uçak gemisi işletirken yine Rusya'da bu sayı birdir. Nitekim bu durum Soğuk Savaş dönemi açısından okunduğunda farklılıkların her daim olduğu görülecektir. Bu karşılaştırma akabinde Rusya da karşımıza çıkan bir askeri doktrin olarak hibrit savaş ve Gerasimov Doktrinini de ele almak faydalı olacaktır. Hibrit savaş kavramı, 2006 yılında Hizbullah'ın İsrail'e karşı gerçekleştirdiği savaşta konvansiyonel savaşın taktikleri ile asimetrik savaşın fanatizmini bir araya getiren bir tür olarak nitelendirilmektedir. Ancak sadece bu döneme özgü değildir. Çünkü

¹¹ Kaynak: Andrew Tilghman and Oriana Pawlyk, "U.S. vs. Russia: What a war would look like between the world's most fearsome militaries", Erişim Adresi: <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2015/10/04/u-s-vs-russia-what-a-war-would-look-like-between-the-world-s-most-fearsome-militaries/> Yayın tarihi 4 Ekim 2015

Alman ve Sovyet Ordularının karşı karşıya geldiği savaşlar esnasında Sovyet ordusu hem konvansiyonel ordudan hem de düzensiz kuvvetler ile düşman hatlarının gerisinde istihbarat sağlayarak düşmanı güçsüz bırakmaya yönelik stratejiler uygulamıştır. Dolayısı ile hibrit savaş kavramsallaştırması tam anlamı ile söylenemeyecek olsa da daha bu dönemde Sovyet ordusunun Hibrit savaş özelliklerine sahip olduğu ifade edilebilir.¹²

Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov, Arap Baharı ve Renkli Devrimlerin etkisini dikkate alarak Hibrit savaş kavramsallaştırmasını ortaya koymuştur. Rusya'nın dış politikasında önemli bir yeri olan Hibrit savaş kavramı, Irak ve Afganistan askeri harekât tecrübeleriyle de şekillenmiştir. Savaşın geleneksel kutuplaşmasına gri bölge olarak ekonomik manipülasyon, dezenformasyon, propaganda, sivil itaatsizlik ve ayaklanma gibi asimetrik durumlar eklenmektedir.¹³ Dolayısı ile Rusya'nın askeri doktrini, ulusal güvenliği korumak için Silahlı Kuvvetlerin ve diğer tüm araçların kullanılmasına ilişkin bir yaklaşım benimsemiştir.

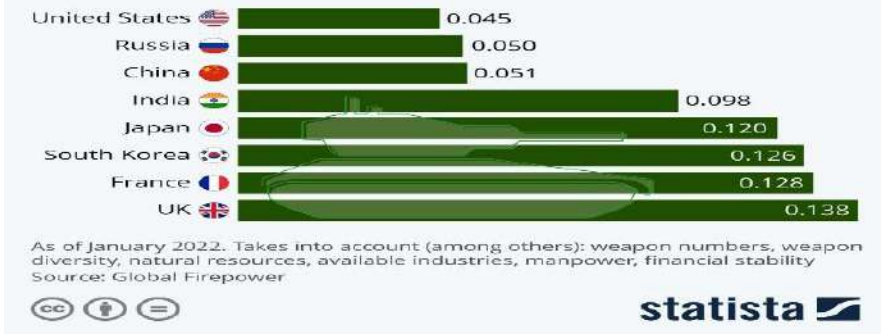
Bir diğer durum tıpkı Gürcistan gibi şok etkisi yaratan ancak tüm küresel bazda etkileri olan ve kısa sürede bölgesel savaşa evrilen Rusya-Ukrayna savaşıdır. 2021 yılında Putin'in kaleme aldığı "Ruslar ve Ukraynalıların Tarihsel Birliği Üzerine" adlı makalesinde Ruslar ve Ukraynaların tarihsel bağlarına vurgu yapan Putin, aslında iki farklı halktan ziyade tek bir bütün oldukları ana fikrine odaklanmıştır. Bir askeri doktrin olarak değil ancak devlet başkanı açıklamaları iki ülke ilişkilerinde var olan sorunların ortaya konduğu bir doktriner yaklaşım da içinde barındırmıştır. Nitekim bu yayından kısa bir süre sonra Şubat 2022 de Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasındaki savaş başlamıştır. Burada meşruiyet arayışları özellikle "kendi halkını koruma odaklı olarak" gerçekleşen açıklamalardır. Nitekim Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu yapı içinde ABD'nin çevreleme politikasına istinaden Rusya Federasyonu tarafından sürekli olarak NATO tehdit algısının dile getirilmesi önemlidir. Ayrıca Mearsheimer'e (2014) göre Rusya'nın 2008 Gürcistan'ı müdahalesi Putin'in Gürcistan'ın yanı sıra Ukrayna'nın da NATO'ya katılmasını engelleme kararlılığına dair kalan şüpheleri

¹² Bkz. Erendor, M. E. ve Akkılıç, A.B. (2018). Hybrid Warfare Strategy of Russia. Uluslararası İlişkilerde Güncel sorunlar, Ankara: Nobel Yayınevi.

¹³ Özel Özcan, M. S. "Rusya Federasyonu'nun Hibrit Savaş Doktrini Bağlamında Beyaz Rusya'yı AB'ye Karşı Araçsallaştırması". MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi 11 (2022): 1278-1290

ortadan kaldırmalıydı¹⁴ ki bu durum Rusya'nın kırmızı çizgileri olarak görülmektedir. Askeri harekâtların güvenlik bağlamı bu şekilde okunmaktadır.

Grafik II: Dünyanın En güçlü Orduları

Kaynak: Martin Armstrong, "The World's Most Powerful Militaries", Erişim Adresi: <https://www.statista.com/chart/20418/most-powerful-militaries/> Yayın Tarihi: 04.01.2022

Nitekim devam eden savaşlar ve bölgesel sorunlar kapsamında Rusya'nın kendi bölgesi içinde karşı karşıya güvenlik sorunu ve algıları doğrudan Batı odaklıdır. Burada askeri kapasite ve güç açısından kısa bir sorgulama yeniden yapılmalı. İnsan gücü söz konusu olduğunda, Çin şüphesiz en önemli örnektir. Global Firepower 2022 verilerine göre, Halk Cumhuriyeti'nin yaklaşık 2 milyon aktif askeri personeli varken ABD'nin 1,4 milyonluk gücü askeri kuvvetlerinin genel yapış ve gücü ekseninde değerlendirildiğinde ABD'nin zirvede olduğu görülmüştür. Grafik II'de görüleceği gibi ABD'yi Rusya ve Çin takip etmektedir. Dolayısı ile Rusya askeri anlamda ABD'yi yakalayamamış olsa da sistemde ikinci pozisyonu ile Batı ve ABD karşısında kendi güvenlik alanını yaratma adına NATO genişlemesine karşı bir pozisyon da almaktadır.

1.3. Rusya Federasyonu Askeri ve Ulusal Stratejiler

Bu noktada son olarak Rusya'nın askeri ve konseptlerine kısaca değinilmelidir. Putin'in başkan olduğu 2008-2012 döneminde, Rusya'nın Batı ile ilişkilerinde görece sakin bir olarak adlandırılrsa da 2009'da Afganistan'daki savaş, İran'ın nükleer programı, Libya'daki kriz ve NATO genişlemesi gibi durumlar güvenlik algısını etkilemiştir, Ayrıca 2008 yılındaki Gürcistan müdahalesi ve

¹⁴ Bkz. Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. Foreign Affairs. Erişim Adresi: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>

akabesinde Rusya içinde iç siyasi ve ekonomik modernizasyon tartışmaları yeni güvenlik konularını da ortaya çıkarmıştır. Böylece Putin'in üçüncü dönemi, farklı değer sistemleri ve Batı ile nerede ise bir kopuş ortaya koyarak özellikle eski Sovyet devletleri ile ilişkilerde olmak üzere Rus dış politikasında da kendini göstermiştir. ¹⁵ Rusya da güvenlik bağlamında yaklaşıma ilişkin en önemli değişim 2013 yılında Başlayan Rusya Ukrayna krizi sonrasında olmuştur. Aralık 2014'te yeni bir askeri doktrin kabul edilmesidir Putin, Rusya'nın yeni askeri doktrinini imzalamıştır. Bu konseptin uluslararası yansımalarının iki yönü vardır ilki ABD ve NATO müttefiklerinin resmi olarak Rusya'nın olası düşmanları olarak belirleneceğini ileri sürülmüştür. Bir diğer nokta ise Rusya'nın önleyici nükleer saldırı kavramını daire ki doktrin, 2014 yılında Rusya'nın dış politikasında ve güvenlik ve savunma duruşlarında meydana gelen büyük değişimi ortaya konmuştur.¹⁶ Nitekim Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi, beş buçuk yıllık bir aradan sonra 2 Temmuz 2021'de revize edilerek, ortaya çıkan küresel ve bölgesel liderlerle değişen uluslararası düzene dair önemli ayrıntılar sunmuştur. Rusya'nın çok kutuplu bir dünyada merkezi bir oyuncu olarak konumunu sürdürme hedefi vurgulanmış ve özellikle de yakın çevre içinde gelişimlere odaklanılmıştır. Ayrıca Kuzey Kutbu bölgesinde Rusya, Federal Güvenlik Servisi'nin (FSB) Sınır Servisi'nden askeri ve Sahil Güvenlik gemilerinin varlığını arttırması ile iklim güvenliği, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) geliştirme ve deniz yollarının kurulmasına odaklandıkları da görülmektedir. Rus askeri modernizasyon çabalarını ve askeri-teknik işbirliğini Yeni Savunma Programı kapsamında ordunun ve stratejik nükleer kuvvetlerin modernizasyonuna odaklanarak yer vermesi de önemlidir. Bunun nedeni 2022 yılında başlayan savaştır.¹⁷ Dolayısı ile bu konsepti ile savaş arasında geçen surede atılan adımlar iyi analiz edilmelidir. Nitekim Sovyet sonrası bölge atıfları ile özellikle güvenlik alanında hayati Rus hedeflerinin belirlenmesi bu açıdan önemlidir. Burada Sandra Fernandes ve Marco Cruz' a göre Beyaz Rusya, Ukrayna ve Moldova bir tampon bölge, yani Batı ile ilgili bir tür "sıhhi kordon"

¹⁵ Eugene Rumer, Russia And The Security Of Europe, Carnegie Endowment, 2016 Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/CP_276_Rumer_Russia_Final.pdf, s. 11-12.

¹⁶ Dmitri Trenin, "2014: Russia's New Military Doctrine Tells It All", Erişim Adresi: <https://carnegiemoscow.org/commentary/57607>, Yayın Tarihi: 19.12.2014

¹⁷ HASEGAWA Takeyuki ve SAKAGUCHI Yoshiaki, Russia: The New National Security Strategy and Development of Paramilitary Organizations, Erişim Adresi: <http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/east-asian/pdf/2022/e06.pdf>

olarak öne çıkarken Rusya'nın farklı bölgelerde, özellikle "yakın çevrede" hibrit müdahale yeteneklerini güçlendirmesi durumu da dile getirilmiştir.¹⁸

Diğer taraftan 2022 yılında "Rusya Federasyonu'nun Yurtdışındaki İnsani Politikasına" ilişkin kararnameye incelendiğinde Batılı devletlerin Rus kültürünü hedef aldığıнын vurgulanması dikkat çekicidir. Nitekim Rusya sınırları dışında Rus kültürünün koruyabileceği yerlerin belirtilmesi ve daha da ötesinde Avrupa'nın Slav bölgesini kapsayan bir bakış ile Rusya açısından stratejik öneme sahip bir bölge olarak görülmesi Rus polkasının güvenlik bağlamında okunan bir alan yaratmaktadır.¹⁹

Nitekim 2023 yılı Mart ayında Rusya Federasyonu güvenlik konseptini yeniden güncellemiştir. Bu kapsamda Bu Konsept, dış politika alanındaki Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarları, Rus dış politikasının temel ilkeleri, stratejik hedefleri ve öncelikli alanları hakkında bir vizyonu ortaya koymuştur. İlan edilen Konsept içinde; *Rusya Federasyonu Anayasası'na, uluslararası hukuk ilke ve normlarına, Rusya Federasyonu'nun uluslararası anlaşmalarına, federal yasalara, federal makamların dış politika faaliyetlerini düzenleyen Rusya Federasyonu'nun diğer tüzük ve düzenlemelerine* dayanmakta olduğu vurgulanmıştır.²⁰ Konseptin genel yaklaşımı "Daha dengeli ve adil bir dünya düzeni ilkelerine yönelik " olarak belirtilirken aynı zamanda "çok merkezlilik, devletlerin egemen eşitliği" vurgusu da önemlidir.²¹ Rusya'nın güvenlik yaklaşımında Tabloda 1'de yer aldığı gibi tek merkezlilikten ziyade çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması hedefi vardır.

1.4. Bölgesel Örgütler ve Güvenlik

Rusya'nın yakın çevresi içinde güvenlik açısından iki önemli bölgesel örgütlenmede yer aldığı görülür: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

¹⁸ Sandra Fernandes ve Marco Cruz , "The Security Dilemma In Russia's New National Security Strategy: Between Militarism And Being A Geographical Pivot" Universidade Autónoma de Lisboa e-ISSN: 1647-7251 Vol. 13, N°. 1 (May-October 2022), s. 9

¹⁹ Bingöl, O. "Rusya Federasyonu'nun 21. Yüzyıl Askeri Doktrini". Bölgesel Araştırmalar Dergisi 7 (2023),s . 18.

²⁰ The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, Erişim Adresi: <https://russiaeu.ru/en/news/concept-foreign-policy-russian-federation>

²¹ Сoвещание с постоянными членами Совета Безопасности", Erişim Adresi: <http://kremlin.ru/events/president/news/70810>, Erişim Tarihi: 01.04.2023

(KGAÖ) ve Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ). Burada her iki örgüt için unutulmaması gereken durum Yakın Çevre Doktrini bağlamında Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgesel etkinliğini koruma ve bu nüfuzu devam ettirme amacıdır. Dolayısıyla bölge için Batılı güçlerin etkilerinin artması Rusya tarafından hoş karşılanmamaktadır. Yakın Çevre Doktrini Rusya'nın uluslararası alanda geri planda olduğu 1990'lı yıllar en önemli doktrini olarak bu noktada değerlidir. Çünkü özellikle Orta Asya coğrafyası bağlamında net sınırlarını göstermiştir. Böylece Orta Asya ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle olan ilişkilerinde nasıl bir yol takip edeceğini de somutlaştırmıştır.

İlk olarak Orta Asya cumhuriyetleri ile Rusya arasındaki ilk çok taraflı etkileşim girişimi, Kolektif Güvenlik Anlaşması'nın imzalanmasıdır. Bu anlaşma, daha sonrasında kurulan KGAÖ'nün temelini oluşturmuştur. Başlangıçta askeri işlevi olan özel bölgesel bir güvenlik kurumu olarak görülen örgüt, zamanla önemli değişikliklere uğramış ve eski Sovyet dünyası içinde benzeri olmayan bir yapı haline gelmiştir.²² 15 Mayıs 1992'de Taşkent'te Kolektif Güvenlik Anlaşması Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan devlet başkanları tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşmaya 1993 yılında Azerbaycan, Beyaz Rusya ve Gürcistan da katılmıştır. Yıllar içinde kurucu üyelerin yanı sıra yeni üyeler ve gözlemciler ile üye sayısı artmıştır. Böylece Taşkent Anlaşması KGAÖ'nün temeli olmuş ve SSCB sonrası bölgede oluşturulan hükümetler arası yegâne askeri yapılanmanın da temellerini atmıştır. Burada en önemli konu şüphesiz Rusya'nın 1990 lı yıllarda somut bir güvenlik çerçevesi sunamamasıdır. Bu açıdan Taşkent Anlaşması ilk aşamada verimli sistem sunamamış ve yerini KGAÖ'nün alması ile askeri-siyasi bir yapılanmayı sağlayabilmiştir.²³ Harita II de görüleceği gibi şu an Sırbistan bölge ülkelerine uzak bir coğrafyada olsa da gözlemci statüsündedir. Nitekim 2002 yılında Örgüt halini alan anlaşmanın 2022 yılı itibarı ile örgütlenme olarak bölgede 20 yılı da geride bırakılmıştır.

²² Kydyralieva, S. K. & Abdıbaitova, B. (2018). Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezî Asya'daki Etkinsizliği . Bilge Strateji , 10 (18) , 93-109 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/bs/issue/44282/543805>

²³

Harita II: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Üyeleri

Kaynak: Candan Bilgici, “İttifak profili: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ)”, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ittifak-profil-kolektif-guvenlik-antlasmasi-orgutu-kgao-687808.html>, yayın tarihi: 14.06.2022

KGAÖ'nin internet sayfasında anlaşmanın en temel noktası olan güvenliğe ve üyelerin tutumuna dair olası bir saldırıya karşı ortak hareket dikkat çekmektedir. Bu kapsamda karşılıklılık konusunda da temel sınır “... ona askeri yardım dahil olmak üzere gerekli yardımı sağlayacak ve ayrıca BM Şartı'nın 51. Madde uyarınca toplu savunma hakkının kullanılmasında ellerinden gelen desteği sağlayacaklardır.” şeklindedir.²⁴ Ayrıca 2009 yılında örgüt, barış gücü kurma amacıyla anlaşma imzalamış ve ilk ortak barışı koruma tatbikatını 2012'de gerçekleştirmiştir. En önemlisi de bölgede "terörle mücadele" kapsamında askeri tatbikatlar yapmaya devam etmektedir.²⁵

Diğer taraftan ikinci olarak ele alınması gereken ŞİÖ'dür. 1996 yılında Çin, Rusya, Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan tarafından "Şanghay Beşlisi" adıyla kurulmuştur. Tıpkı Kolektif güvenlik anlaşmasının örgüte dönüşümü gibi Şangay beşlisi de zaman içinde etki alanını ve üyelerini arttırmıştır. 1996 ve 1997 yıllarında, beş ülkenin devlet başkanları Şangay ve Moskova'da bir araya gelerek "Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Arttırılması" ve "Sınır Bölgelerinde Askeri Güçlerin Azaltılması"

²⁴ “History of creation, fundamentals of activity, organizational structure”, Erişim Adresi: <https://en.odkb-csto.org/25years/>

²⁵ Bahtiyar Küçük, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü nedir, krizlere nasıl müdahale ediyor?, Erişim Adresi <https://tr.euronews.com/2022/01/06/kolektif-guvenlik-antlasmasi-orgutu-nedir-krizlere-nas-l-mudahale-ediyor>, Yayın tarihi: 06.01.2022.

anlaşmalarını imzalamışlardır. Şangay Beşlisinin amacı, üye ülkeler arasındaki güveni artırmak, sınır bölgelerinin silahsızlandırılmasını sağlamak ve bölgesel işbirliğini teşvik etmek olarak tanımlanmıştır. Bu yapı, 2001 yılında Özbekistan'ın katılımıyla ŞİÖ adını almıştır. Bu örgütlenmenin kapasitesi ve yayılım alanına bakıldığında Avrasya kıtasının beşte üçünü oluşturan ve dünya nüfusunun dörtte birini temsil eden 1.5 milyar nüfusa sahip toprakları kapsamaktadır. Hindistan ve Pakistan'ın yanı sıra dört gözlemci ülke ve altı diyalog ortağı da örgüte katılmıştır. ²⁶ 2023 yılı Temmuz ayı başında İran düzenlenen Zirve de ŞİÖ'nün dokuzuncu üye olarak yerini almıştır.

Tablo II: ŞİÖ'nün dış ilişkilerinin mevcut yasal çerçevesi ²⁷

Belgeler	Tarih ve İmza Yeri
Şanghay İşbirliği Teşkilatı Sekreterliği ile Bağımsız Devletler Topluluğu Yürütme Komitesi Arasında Mutabakat Muhtırası	Pekin, 12 Nisan 2005
Şanghay İşbirliği Örgütü Sekreterliği ile Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği Sekreterliği arasındaki Mutabakat Zaptı	Jakarta, 21 Nisan 2005
Şanghay İşbirliği Örgütü Sekreterliği ile Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Sekreterliği arasındaki Mutabakat Muhtırası	Duşanbe, 5 Ekim 2007
Şanghay İşbirliği Teşkilatı Sekreterliği ile Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Sekreterliği arasındaki Mutabakat Muhtırası	Aşkabat, 11 Aralık 2007

²⁶ Eleanor Albert, “The Shanghai Cooperation Organization” Council On Foreign Relations, 2015. Erişim Adresi: <https://www.cfr.org/background/shanghai-cooperation-organization> ;

²⁷ İlgili web sitesi bilgileri kapsamında yaza tarafından tablo haline getirilmiştir (Bkz: SCO, General information Erişim Adresi: <http://eng.sectSCO.org/cooperation/20170110/192193.html>)

Şanghay İşbirliği Teşkilatı Sekreterliği ile Birleşmiş Milletler Teşkilatı Arasında İşbirliğine Dair Ortak Deklarasyon	Taşkent, 5 Nisan 2010
Şangay İşbirliği Örgütü Sekreterliği ile BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi Arasındaki Mutabakat Zaptı	Astana, 14 Haziran 2011
Şangay İşbirliği Örgütü Sekreterliği ile BM Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu Sekreterliği arasındaki Mutabakat Zaptı	Zhengzhou, 15 Aralık 2015
Şanghay İşbirliği Teşkilatı Sekreterliği ile Asya'da Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı Sekreterliği Arasındaki Mutabakat Zaptı	Şanghay, 20 Mayıs 2014
Şangay İşbirliği Örgütü (SCO) Sekreterliği ile Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) arasındaki Mutabakat Zaptı	Astana, 9 Haziran 2017

ŞİÖ, Çin ile Eski Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki uzun süreli sınır müzakereleri amacıyla kurulmuş olup, dolayısı ile sınır ve güvenlik bağı olan bir amaç ilk aşamada ortadadır. İkinci bir durum ise Akihiro'ya göre ŞİÖ üyelerinin tamamı, merkezi hükümetlerine karşı ciddi etnik meydan okumalarla karşı karşıyadır. Bu da ŞİÖ'nün varlık sebebini kendi her üyenin güvenliğini ve ulusal bütünlüğünü karşılıklı olarak garanti eden bir tür örgüt olarak tanımlamayı önemli hale getirir. Bir diğer durum ŞİÖ'nün karmaşık bir ikili yapıya sahip olmasıdır. Yani iki büyük güç olan Rusya ve Çin ile asimetrik Orta Asya ülkeleri ekseninde orta güç konumunda Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan söz konusudur.²⁸

²⁸ Akihiro, Iwashita. "The Shanghai Cooperation Organization and Its Implications for Eurasian Security : A New Dimension of " Partnership " after the Post-Cold War Period." (2005).

Sonuç Yerine

Her ülkenin güvenlik yaklaşımları ve politikaları iç ve dış politik ilerleme ve gelişmelere bağlı olarak şekillenmektedir. Rusya açısından Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan büyük güç kaybı travmasının yanı sıra 1990'lar bir anlamda var olan güç kaybının da sorgulandığı bir süreç olmuştur. 2000 sonrası dönemde ise Rusya Federasyonu'nu da Vladimir Putin yönetimi ile yeniden büyük güç konumuna gelme amacı ile yeni bir vizyon belirlenmiştir. Bu durumda elbette güvenlik alanında da bu kapsamda değişimler söz konusudur. Rus askeri yaklaşım ve güvenlik doktrinlerinde bu açıdan 20 yılda önemli değişimler olmuş ve en önemlisi de “yeni tehditler” ve yeni düşman tanımlamaları ile bu ekseninde güvenlik konseptleri değişimleri yaşanmıştır. Özellikle 2008 sonrası dönem Rusya'nın yakın çevre olarak adlandırdığı çeper içinde doğrudan teritoryal ya da geleneksel anlamda güç kullanımı içinde barındıran olaylar ile şekillenmiş ve hala şekillenmektedir. Bu kapsamda 2014 Ukrayna krizinin ardından algılanan tehdit ortamı ve Rus ulusal güvenlik yaklaşımındaki değişim esasen 2022 Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı ile yeni bir çerçeve ortaya çıkarmıştır. Var olan savaş geleneksel yöntemler yanı sıra gri bölgelerin de yaratıldığı Gerasimov doktrini kapsamında düşündüğümüzde bilgi savaşı, siber savaş da dahil pek çok unsurla devam etmektedir. Rusya'ya karşı Batı'nın ekonomik yaptırımları da Rus güvenlik algısında büyük değişimlerin önemli bir etkeni olmuştur. Bunun nedeni yaptırımların siyasi, toplumsal ve iktisadi yönlerinin güvenlik bağlamında Rusya tarafından oluşan beka konusuna etkisidir. Bu kapsamda Rusya'nın sahip olduğu uluslararası konum ve Batı yaptırımları karşında güvenlik algısına bağlı yeni ortaklıklar ve yeni alternatif arayışları önümüzdeki günlerde de kendini gösterecek yeni güncellemeler ile devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Akihiro, Iwashita. “The Shanghai Cooperation Organization and Its Implications for Eurasian Security : A New Dimension of “ Partnership ” after the Post-Cold War Period.” (2005).
- Albert, Eleanor “The Shanghai Cooperation Organization” Council On Foreign Relations, 2015. Erişim Adresi: <https://www.cfr.org/backgrounders/shanghai-cooperation-organization> Erişim Tarihi: 22.04.2023
- Armstrong, Martin “The World's Most Powerful Militaries”, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/chart/20418/most-powerful-militaries/> Yayın Tarihi: 04.01.2022
- Bahtiyar Küçük, *Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü nedir, krizlere nasıl müdahale ediyor?*, Erişim Adresi <https://tr.euronews.com/2022/01/06/kolektif-guvenlik-antlasmasi-orgutu-nedir-krizlere-nas-l-mudahale-ediyor>, Yayın tarihi: 06.01.2022.
- Bilgici, Candan “İttifak profili: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ)”, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ittifak-profil-i-kolektif-guvenlik-antlasmasi-orgutu-kgao-687808.html>, Yayın Tarihi : 14.06.2022
- Bingöl, O. *Rusya Federasyonu'nun 21. Yüzyıl Askeri Doktrini. Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 7 (2023).
- Duggal, Hanna, “Infographic: How much have NATO members spent on Ukraine?” Erişim: <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/15/infographic-how-much-have-nato-members-spent-on-ukraine>, Erişim Tarihi 15. Şubat 2023.
- Erendor, M. E. ve Akkılıç, A.B. *Hybrid Warfare Strategy of Russia*. Ed. Erendor, M. E. **Uluslararası İlişkilerde Güncel sorunlar**, Ankara: Nobel Yayınevi. 2018.
- Hasegawa Takeyuki ; Sakaguchi Yoshiaki , *Russia: The New National Security Strategy and Development of Paramilitary Organizations*, Erişim Adresi: <http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/east-asian/pdf/2022/e06.pdf> Erişim Tarihi: 21.04.2023
- Herz, J. H. (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. **World Politics**, 2(02), 157–180. doi:10.2307/2009187
- Kramer, M. *Guerrilla Warfare, Counterinsurgency and Terrorism in the North Caucasus: The Military Dimension of the Russian-Chechen Conflict*. *Europe-Asia Studies*, 57(2). 2005.
- Kydyralieva, S. K. & Abdıbartova, B. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezi Asya'daki Etkinsizliği . *Bilge Strateji*, 10 (18) , 93-109 . Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/44282/543805>
- Mark J. Rice , *NATO's New Order: The Alliance After the Cold War* , Origins: Current Events in Historical Perspective March, 2016

https://origins.osu.edu/article/natos-new-order-alliance-after-cold-war?language_content_entity=en.

Mearsheimer, J. J. (2014). *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault*. **Foreign Affairs**. Erişim Adresi: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> Erişim Tarihi: 22.05.2023

Özel Özcan, M.S. *Rus Milliyetçiliğinin Tarihsel Kökenlerini Okumak*. Ed. Mustafa Onur Tetik, **Milliyetçiliğin Coğrafyaları – III ABD, Çin, Güney Afrika, Latin Amerika, Lübnan, Rusya, Quebec**, Paradigma Akademi, 2023.

Özel Özcan, M.S. **İmparatorluk: Geçmişten Bugüne Büyük Güçler ve Rusya Örneği**, Ankara: Orion Kitabevi, 2021.

Özel Özcan, M. S. *Rusya Federasyonu'nun Hibrit Savaş Doktrini Bağlamında Beyaz Rusya'yı AB'ye Karşı Araçsallaştırması*. **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi** 11 (2022): 1278-1290

Rumer, Eugene **Russia And The Security Of Europe**, Carnegie Endowment, 2016 Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/CP_276_Rumer_Russia_Final.pdf

Sandra Fernandes ve Marco Cruz , “The Security Dilemma In Russia’s New National Security Strategy: Between Militarism And Being A Geographical Pivot” *Universidade Autónoma de Lisboa e-ISSN: 1647-7251 Vol. 13, Nº. 1 (May-October 2022)*

Sinyavsky, Ronald Grigor Suny, Alexander Yanov, Günümüzde Rus Milliyetçiliği, çev: Fatma Arzık, Murat Aygen, Yeni Forum Yayınları, ss. 69-90.

Tilghman Andrew and Oriana Pawlyk, *U.S. vs. Russia: What a war would look like between the world's most fearsome militaries*, Erişim Adresi: <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2015/10/04/u-s-vs-russia-what-a-war-would-look-like-between-the-world-s-most-fearsome-militaries/> Yayın tarihi 4 Ekim 2015

Trenin, Dmitri. “2014: Russia’s New Military Doctrine Tells It All”, Erişim Adresi: <https://carnegiemoscow.org/commentary/57607>, Yayın Tarihi: 19.12.2014

Web Adresleri:

“The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation”, Erişim Adresi: <https://russiaeu.ru/en/news/concept-foreign-policy-russian-federation>

“Совещание с постоянными членами Совета Безопасности”, Erişim Adresi: <http://kremlin.ru/events/president/news/70810>, Erişim Tarihi: 01.04.2023

“History of creation, fundamentals of activity, organizational structure”, Erişim Adresi: <https://en.odkb-csto.org/25years/>

SCO, General information Erişim Adresi: <http://eng.sectsco.org/cooperation/20170110/192193.html>

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ ASYA PASİFİK'TE ÇİN'İN GÜVENLİK SORUNLARINA YANSIMALARI

Mustafa ÖZALP*

Giriş

Dünyanın bilinen en eski toplumlarından olan Çin halkının tarih sahnesinde zaman zaman siyasi, ekonomik ve kültürel yönlerden iniş ve çıkışları olmuştur. Çin'in gerek 1895'li yıllarda Japonya ile savaşıması, gerekse 1950 ve 70'li yıllarda Rusya ve Hindistan'la yaşamış olduğu şiddetli sınır çatışmaları, sürekli güvenlik kaygılarıyla yaşamasını beraberinde getirmiştir. 1921 yılında komünizmin ve sosyalizmin öncülüğünde kurulan Çin Komünist Partisi (ÇKP), Çin Halk Cumhuriyeti'nin ana kurucusu olmuş fakat 1949 yılına kadar ülkede tek egemen güç olamamıştır. 1949 yılına kadar Çin içerisinde komünistler ve milliyetçiler arasında sık sık iç karışıklıklar yaşanmıştır. 1945 yılında, II. Dünya Savaşı'nın sonunu belirleyen olayla Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya'nın Hiroşima ve Nagasaki bölgesine iki tane atom bombası saldırısında bulunmuştur. Bu olayın ardından Japonya 1895'ten beri işgal ettiği ve/veya fethettiği Tayvan adasından çekilmiştir. Çin anakarasında milliyetçilerle, komünistler arasında çıkan iç savaşı ÇKP'nin başını çektiği kanat olan komünistler kazanmıştır. Bunun üzerine 1949 yılında milliyetçiler Tayvan'a kaçarak Tayvan'da bir devlet kurmuş olmakla birlikte, Çin anakarasında da ÇKP önderliğinde Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) kurulmuştur. Başta ABD olmak üzere birçok devlet, Çinli milliyetçiler tarafından kurulan, Tayvan merkezli Çin Cumhuriyeti (ÇC) adını taşıyan Tayvan'ı tanımış olmakla kalmayıp, Tayvan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 5 daimî üyesinden biri haline gelmiştir. Bu süreç 1970'li yılların başına kadar devam etmiştir.

* Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mustafa.ozalp@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7311-6173

KAYNAKÇA

- Anadolu, Ajansı (2020). Çin ve Hindistan arasındaki sınır çatışmalarının kronolojisi
<https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/19066>
- BBC News Türkçe (2022). 5 soruda Çin-Tayvan gerilimi
<https://www.bbc.com/turkce/articles/c2xgr235jrno> erişim tarihi 28.03.2023
- Çalışkan, Göktuğ (2022). Japonya'nın Yeni Ulusal Güvenlik ve Savunma Belgeleri Üzerine Bir Okuma, ANKASAM, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
<https://www.ankasam.org/japonyanin-yeni-ulusal-guvenlik-ve-savunma-belgeleri-uzerine-bir-okuma/>
- Cumhuriyet, 2023, Ukrayna Savaşı, Çin ile Rusya'nın Batı'ya karşı saflarını sıklaştırdı
<https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/ukrayna-savasi-cin-ile-rusyanin-batiya-karsi-saflarini-siklastirdi-2054566>
- Demir Nesrin, Tekir Osman (2018). Marshall Planı, Yeni İpek Yolu Projesi ve Çin-ABD Rekabeti, Yıl 2018, Cilt 7, Sayı 1, 32 - 45,
- Doğan, Diren (2022). Tayvan Krizi Ekseninde Asya Pasifik Coğrafyası Ve Küresel Sistemin Geleceği, Seta, Perspektif, AGUSTOS 2022. SAYI 344
- Hilpert Hanns, Günther (2022). Vom Umgang mit Taiwan SWP-Studie, Stiftung Wissenschaft und Politik 2022/S 04, 06.04.2022, 98 Seiten
doi:10.18449/2022S04 <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022S04/>
- Hanayi, Ömirbek (2022) Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Çin'e Olası Etkileri, Ahmet Yesevi Üniversitesi – ERI - Eurasian Research Institute <https://www.eurasian-research.org/publication/rusya-ukrayna-savasinin-cine-olasi-etkileri/?lang=tr>
- Özmen, Süleyman (2022). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan Politikası ve Bu Politikanın Dünya Siyasetinde Önemi, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cild 11, sayı 3
- Özalp, Mustafa (2019). Türkiye'nin Şanghay İş birliği Örgütü'ne Olası Üyeliğinin Avrasya Politikasına Etkileri, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt. 8, sayı. 4 s. 3446
- Mermer, Cengiz Topel (2022). Çin-Japon Anlaşmazlığında Doğu Çin Denizi Derinlerdeki Travmalar, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi TASAM, 80. Stratejik Raporu
- Tamer, Cenk (2023). Hindistan-Fransa Savunma İş birliği ve Bilgi Güvenliği, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM)
<https://www.ankasam.org/hindistan-fransa-savunma-isbirligi-ve-bilgi-guvenligi/>
- Statista, 2022, Taiwan: Umfrage in Taiwan zur Unabhängigkeit von China von 2011 bis 2022
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1269803/umfrage/umfrage-in-taiwan-zum-anschluss-an-festland-china/>

- Statista, (2019). Taiwan: Umfrage in Taiwan zur Meinung zu den USA und Festland China im Jahr 2019
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1269719/umfrage/umfrage-in-taiwan-zur-einstellung-gegenueber-den-usa-und-festland-china/>
- Statista (2022) Taiwan: Gesamthandelsvolumen und Handelsbilanz (Import und Export) von 2011 bis 2021 in Milliarden US-Dollar
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1268126/umfrage/aussenhandel-von-taiwan/>
- Şakı, Çağlar (2013). Japonya- Çin İlişkileri (Soğuk Savaş Sonrası Dönem), Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 123 - 144, 01.01.2013
- Srinivasan, Madhuvanthi (2023). Hindistan'ın Kafkasya Politikası İran Araştırmaları Merkezi (İRAM), <https://www.iramcenter.org/hindistanin-kafkasya-politikasi-2220>

ALMANYA'NIN GÜVENLİK STRATEJİSİ VE POLİTİKALARI

Murat ERCAN*
Seymur ABBASOV**

Giriş

Güvenlik stratejileri bir devletin savunma ve güvenlik politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir role sahiptir. Bu stratejiler, bir ülkenin güvenliğini tehdit eden iç ve dış faktörlerin analiz edilmesini, bunlara karşı önlemler alınmasını ve güvenliği korumak için gereken kaynakların belirlenmesini sağlar. Ayrıca ülkelerin karşılaştığı güvenlik tehditlerinin doğru bir şekilde tanımlanmasını ve bu tehditlere karşı etkili bir şekilde mücadele edebilmek için kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını sağlar. Bu stratejiler, ülkelerin savunma kabiliyetlerini geliştirmelerini, uluslararası işbirliği ve diyalog yoluyla güvenliği artırmalarını, terörizm, siber saldırılar ve diğer güvenlik tehditleri ile mücadele etmelerini sağlar. Bunların yanında güvenlik stratejileri bir ülkenin hem uluslararası arenada etkinliğini arttırmakta hem de bir ülkeye uluslararası alanda saygınlık kazandırmaktadır.

Almanya'nın güvenlik stratejisi, ülkenin savunma ve güvenlik politikalarını belirlemek için geliştirilen bir plan ve yol haritasıdır. Bu strateji, ülkenin ulusal güvenliği ve uluslararası çıkarlarını korumak için belirli hedefler ve politikalar içermektedir. Ayrıca Almanya'nın güvenlik stratejisi, ulusal savunma, terörle mücadele, siber güvenlik, istihbarat, dış politika ve uluslararası işbirliği gibi pek çok farklı alanı kapsamaktadır. Berlin'in güvenlik stratejisinin ana hedefinin ülkenin içinde bulunduğu uluslararası güvenlik ortamı ve riskleri dikkate alarak, Almanya'nın savunma

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratercan@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1315-9200

** Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir, Türkiye, seymurabbasov@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2382-4646

KAYNAKÇA

- Birdiřli, F. Alman Stratejik Kùltürünün Dönüşümü ve Almanya'nın Uluslararası Politikaya Proaktif Katılımı. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 359-379.
- Boyne, Shawn. "Law, Terrorism, and Social Movements: The Tension between Politics and Security in Germany's Anti-Terrorism Legislation." *Cardozo J. Int'l & Comp. L.* 12 (2004): 41.
- Daehnhardt, Patricia, and Vladimir Handl. "Germany's Eastern challenge and the Russia-Ukraine crisis: A New Ostpolitik in the making?." *German Politics* 27.4 (2018): 445-459.
- Diehl, Heiko. *German White Paper 2016: Changing Strategic Culture*. US Army School for Advanced Military Studies Fort Leavenworth United States, 2018.
- Glaebner, Gert-Joachim. "A change of paradigm? law and order, anti-terrorism policies, and civil liberties in Germany." *German Politics* 19.3-4 (2010): 479-496.
- Gül, Murat" Tarihsel Mirastan Yeniden Yapılandırılmaya: Alman Dış ve Güvenlik Politikasının İnşacı Teori Üzerinden Bir Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 3, 493-508.
- Hadeed, Marcel, and Monika Sus. "Germany and the Baltic Sea Region." *PRISM* 10.2 (2023): 148-165.
- Helwig, Niklas, and Marco Siddi. "German Leadership in the Foreign and Security Policy of the European Union." *German Politics* 29.1 (2020): 1-7.
- Jacobs, Andreas, and Carlo Masala. "Germany's mediterranean challenge." (1999): 109-115.
- Jeffery, Charlie. "Germany in the European union: Constructing normality." *Journal of Common Market Studies* 39.4 (2001): 689-689.
- Jones, Seth G. "The European Union and the security dilemma." *Security Studies* 12.3 (2003): 114-156. ss.
- Kişman, Zülfükar Aytaç, and Özge Güleç. "Uluslararası İlişkiler Açısından Siber Güvenlik ve NATO'nun Siber Güvenlik Stratejileri." *Akademik Açık* 1.1 (2021): 127-154.
- Martinsen, Kaare Dahl. "National interests in German security white books." *National Identities* 12.2 (2010): 161-180.
- Maull, Hanns W. "Germany and the Use of." *Survival* 42.2 (2000): 56-80.
- Michaelsen, Christopher. "The proportionality principle, counter-terrorism laws and human rights: a German-Australian comparison." *City UHKL Rev.* 2 (2010): 19.

- Miko, Francis T., and Christian Froehlich. "Germany's Role in Fighting Terrorism: Implications for US Policy." Library of Congress Washington Dc Congressional Research Service, 2004.
- Lippert, Barbara, et al. "European strategic autonomy: actors, issues, conflicts of interests." (2019): 39.
- Oğultürk, M. Cem, And Ferhat Dağistan. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Almanya'nın Balkanlar'a Etkisi." Savunma Bilimleri Dergisi 16.1 (2017): 33-56.
- Oğuzlu, Tarık. "NATO-Rusya ilişkileri." (2019).
- Pak, E. B., & Birdiqli, F. (2019). Alman Stratejik Kültürünün Yükselişi: 1969-2016 Arası Yayımlanan Alman Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgelerinin Nitel Analizi. *International Journal of Politics and Security*, 2(5), 158-198.
- Pak, Emre Baran. Almanyanın ulusal güvenlik belgeleri üzerinden Alman stratejik kültürünün nitel analizi. MS thesis. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Schallbruch, Martin, and Isabel Skierka. *Cybersecurity in Germany*. Springer International Publishing, 2018.
- Schockenhoff, Andreas. "A Security Strategy for Germany." Institute fuer Strategie-Politik-Sicherheits-und Wirtschaftsberatung, Berlin (2008).
- Scholz, Olaf. "The global Zeitenwende: how to avoid a new cold war in a multipolar era." *Foreign Aff.* 102 (2023): 22.
- Shackelford, Scott J. "Protecting intellectual property and privacy in the digital age: the use of national cybersecurity strategies to mitigate cyber risk." *Chap. L. Rev.* 19 (2016): 445.
- Şahin, Güngör, And Elif Bilge Aksu. "Almanya'nın Doğuya Açılım Politikaları: Ostpolitik." *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11.2: 240-252.

21. YÜZYILDA KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖR OLARAK FRANSA'NIN İÇ VE DIŞ GÜVENLİK ALGISI, BELGELERİ VE STRATEJİLERİ

Hüseyin ÖZGÜR*

Giriş

Ulusal, bölgesel, uluslararası ve ulus-üstü ilişkileri geliştiren, değiştiren ve belirleyen en önemli unsurlardan birisi olarak güvenlik kavramının tanımı ve kapsamı genişlemekte, ulusal ve uluslararası aktörlerin tehdit ve risk algılamalarında farklılıklar ve yeni boyutlar ile bunlara cevap ve refleks olarak yeni bakış açıları ve stratejiler ortaya konmakta, mevcutlar güncellenmekte ve küresel aktörlerin oyun sahasında bu tehditlere karşı güçlü durma çabaları gözlemlenmektedir. Günümüz ve yakın geçmiş koşullarında tüm uluslarca hatta birbiriyle yakın ilişkiler içerisindeki ülkeler arasında bile kabul edilebilir ortak bir güvenlik stratejisi izlemek zorlaşmaktadır; tehditler ve riskler de dönemselsel ve coğrafya bazında farklılıklar arz edebilmektedir. Artan ve giriftleşen küreselleşmeyle birlikte ulusal ve uluslararası güvenliğe dair risk ve tehditlerin çeşitliliği artmakta, genel bir güvenlik konsepti ve stratejisi oluşmasını Avrupa içinde bile zorlaştırmakta ve küresel düzeyde ise mümkün olmaktan çıkarmaktadır. Yine de terör faaliyetleri ve iç karışıklıklar ile siber saldırılar ve siber alemdeki diğer tehditler, Fransa dahil, birçok önemli aktör için giderek önemi artan bir güvenlik sorunu olarak daha fazla görülür ve zorlu düzenlemelere tabi güvenliğe dair ortak konu başlıkları arasında yerlerini almaktadırlar. Fransa'da güvenlik olgusu her geçen gün önemini artırmakta ve Fransa'nın uluslararası ilişkilerinin gelişmesinde katalizör rolü oynayan

* Prof.Dr. Hüseyin ÖZGÜR, Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Eskişehir. E-posta: huseyinozgur@anadolu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1219-1273>

KAYNAKLAR

- Alkanalka, Mehmet (2023). “Fransa ve Almanya’nın Avrupa Ordusu veya NATO İnkilemi”, *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 3 (2), 121-139.
- Alkanat, Aslıhan (2018). “Kitap İncelemesi: Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD - İngiltere - Fransa - Rusya – Çin”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14 (28), 319-322. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/594756>
- Demir, Sertif (2009). “Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 5 (9), 9-40.
- Edström, Håkan, and Jacob Westberg (2021). *Military Strategy of Great Powers: Managing Power Asymmetry and Structural Change in the 21st Century*, London and New York: Routledge.
- Ercan, Murat ve Ayşen Seymen Çakar (2022). “Fransa’daki Türk-İslam Algısının Siyasi Yansımaları”, *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), 1-10.
- Evranos, Birsen Aybüke (2022). *Fransa’da Güvenlikleştirme ve Güvenlikleştirilmiş Vatandaş Deneyimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- France Présidence de la République (2008). *The French White Paper on Defence and National Security*, <https://media.nti.org/pdfs/15-Fr.pdf>
- France Présidence de la République (2013). *The French White Paper on Defence and National Security, 2013*, foreword by François Hollande President of the French Republic <https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/White-paper-on-defense-2013-1.pdf>
- French Ministry of Defence (2008). *French White Paper on Defence and National Security*, Paris. <http://www.defense.gouv.fr/content/download/215253/2394121/file/White%20paper%20on%20defense%25>
- Friedrich Naumann Foundation (2022). *France’s New Security Strategy: More Leadership in the EU?*, 29.11.2022, Friedrich Naumann Foundation. <https://www.freiheit.org/european-union/frances-new-security-strategy>
- Garrett, Jeremy (2013). *Toward the European Army: Theory, Practice and Development of a European Defence Identity, 1945-2004*, Unpublished Master Thesis, University of Ottawa (Canada).
- Gedikoğlu, Sümeyye (2018). “Fransa’da İslamofobi”, *Kadim Akademi. Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 135-145.
- Helnaarska, Karolina (2013). “The National Security of France in White Papers on Defense: Continuity or Change?”, Wydawnictwo Toruń & Marszałek Adam

(Editors), *Polish Political Science Yearbook*, Warsaw: Polish Association of Political Science, 42, 268-278.

- Jurczyszyn, Łukasz and Marcin Terlikowski (2018). “The Future of France’s Defence Policy”, *Bulletin (The Polish Institute of International Affairs)*, No. 20 (1091), 1-2. <https://pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/24034.pdf>
- Kessler, Marie-Christine (2013). « L’outil diplomatique français, le temps des concurrences », *Questions Internationales*, No. 61-62, Mai-août, 33-43.
- Kıratlı, Osman Sabri (2016). “Avrupa Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası ve Üç Büyükler: Almanya, Fransa ve İngiltere”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11 (1), 207-224. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/252540>
- Sarkozy, Nicholas (2008). *The French White Paper on Defence and National Security*, Foreword by Nicholas Sarkozy President of the French Republic, New York: Otile Jacob Publishing Corp. https://www.files.ethz.ch/isn/156934/France_English2008.pdf
- Savaş, Cem (2020). “Serval ve Barkhane Operasyonlarından G5 Sahel Grubu’na: Fransa’nın Sahel Kuşağında Terörizmle Mücadele Politikaları”, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 3 (2), 137-163.
- Shapiro, Jeremy and Bénédicte Suzan (2003). “The French Experience of Counterterrorism”, *Survival: Global Politics and Strategy*, 45 (1), 67-98. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/shapiro20030301.pdf>
- Shearer, Andrew (2000). “Britain, France and the St Malo Declaration: Tactical Rapprochement or Strategic Entente?”, *Cambridge Review of International Affairs*, 13 (2), 283-298. <https://doi.org/10.1080/09557570008400316>
- Watanabe, Lisa (2013). “France’s New Strategy: The 2013 White Paper”, Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich, CSS Analyses in Security Policy, No. 139, September 2013. <https://www.research-collection.ethz.ch/handle/20.500.11850/71936>, <https://doi.org/10.3929/ethz-a-009959634>
- Yalçın, Hasan Basri (2017). *Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD - İngiltere - Fransa - Rusya - Çin*, İstanbul: SETA Kitapları.

21. YÜZYILDA İNGİLTERE’NİN GÜVENLİK STRATEJİSİ

Gökhan Murat ÜSTÜNDAĞ*

Giriş

İngiltere’nin güvenlik stratejisini analiz edebilmek için öncelikle İngiliz gelenekselciliğini ve bunun güvenlik algılamaları ile stratejilerine etkilerini ortaya konması uygun olacaktır. Bu bakış açısı bizi ister istemez modern İngiliz tarihine kısa bir göz atılması gereğine götürür. Her şeyden önce İngiliz güvenlik algılaması, ülkenin bir “ada devleti” olmasına dayanır. Bir ada devletinin güvenliğinin sağlanabilmesi ise, öncelikle tehdidin uzaktan karşılanması ile sağlanabilir. Tehdit adaya ulaşmışsa artık iş işten geçmiş demektir. Çünkü böyle bir devletin varlığı ve refahı denizlerin güvenliğine sımsıkı bağlıdır¹. Bu gerçeklik, İngiltere’nin güvenlik algılamalarını üç boyutta etkiler: *Birincisi*; tehdidin oluşmamasını veya zayıf olmasını sağlamaktır. Bunun için de güçler dengesinin (balance of power) İngiliz menfaatlerine uygun şekillenmesi ve muhafazası hayati önemdedir. Bu parametre, İngiltere’nin tarih boyunca ön planda tuttuğu ve yumuşak gücünün (soft power) esasını teşkil eden diplomasi becerisidir. Diplomasi ile söz konusu güçler dengesi İngiliz çıkarlarına uygun şekilde şekillendirilecek ve muhafaza edilecektir. *İkincisi* ise; birincinin yetersiz kalması halinde adanın güvenliğinin sağlanması için devreye girecek ve güvenlik uzaktan sağlanacaktır. Bu da etkili ve güçlü bir deniz kuvveti ile mümkün olabilir. Dolayısıyla savaş kaçınılmaz ise, bu İngiliz topraklarından uzakta olmalıdır. Ancak bu şekilde adanın güvenliği sağlanabilir. *Üçüncüsü* ise; diğer iki parametrenin etkinliğini sağlayacak olan güçlü bir devlete imkân sağlayacak yeterli ekonomik gücün elde bulundurulmasıdır. Kısacası İngiliz güvenlik stratejisi; diplomasi, etkin deniz gücü ve bunlara işlerlik kazandıracak deniz ticaret filosaına dayanır. Bunlar İngiltere’nin güvenliği için olmazsa

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gokhan.ustundag@bilecik.edu.tr

¹ Anthony Bergin, David Brewster ve Aakriti Bachhawat, “Island States and Maritime Security”, Australian Strategic Policy Institute, 2019

KAYNAKÇA

- Abiç, Ferda ve Gamze Alper. «Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İngiliz Dış Politikası (1990-2010).» Oran, Filiz Çoban. *İngiltere Dış Politikası (Britanya Dış Politikası)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021. 186-205.
- Atasoy, Fahri. *Küreselleşme ve Milliyetçilik*. 2. Baskı. İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2018.
- Ataş, Ayşe. «İmparatorluk Döneminde İngiltere Dış Politikası.» Oran, Filiz Çoban. *İngiltere Dış Politikası (Britanya Dış Politikası)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021. 44-69.
- Bahadır, Neriman Hocaoğlu. «Brexit and Possibility of "Domino Effect".» *Fırat Üniversitesi. İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 5.2 (2021): 123-140.
- Bergin, Anthony, David Brewster ve Aakriti Bachhawat. «Islands and Maritime Security.» 2019. 1 Ocak 2023. <<https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep23122.4.pdf>>.
- Black, Jeremy. *İngiltere Tarihi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Cyr, Arthur. «The Elements of British Security Policy.» *Armed Forces & Society* 8.3 (1982): 389-404.
- Dunne, Tim. «'When the Shooting Starts': Atlanticism in British Security Strategy.» *Royal Institute of International Affairs* 2004: 893-909.
- Euronews*. 01 Şubat 2020. 10 Aralık 2022.
- Ferguson, Niall. *İmparatorluk: Britanya'nın Modern Dünyayı Biçimlendirishi*. 7. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2022.
- Foerster, Schuyler ve Ray Raymond. «The US-UK "Special Relationship" at a Critical Crossroads.» *Atlantic Council* (2017): 3-13.
- Gov., White House. *Indo-Pasific Staregy of the united States*. 1 Şubat 2022. 18 Aralık 2022. <<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>>.
- Mahan, Alfred Thayer. *Deniz Gücünün Tarihe Etkisi 1660-1783*. İstanbul: Griffin Yayınları, 2011.
- Office , Cabinet. «Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy.» 2 Temmuz 2021. *HM Government*. 1 Aralık 2022. <<https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>>.
- Office, Cabinet. «National Security Capability Review.» 28 Mart 2018. *HM Government*. 29 Kasım 2022.

<<https://www.gov.uk/government/publications/national-security-capability-review-nscr>>.

- Özel, Taha İ. *İngiliz Doğu Hindistan Şirketi*. 8. Baskı. İstanbul: Vadi Kültür, Sanat ve yayıncılık, 2021.
- Peele, Gillian . «The Changed Character of British Foreign and Security Policy.» *International Security* 4.4 (1980): 185-198.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih - 1.Cilt*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2016.
- Shoebridge, Michael. «What is AUKUS and what is it not? How does it connect to the Quad, the Sydney Dialogue, ASEAN and Indo-Pacific security.» *Australian Strategic Institute* (2021): 1-8.
- Soy, Bayram. «Lord Palmerston'un Osmanlı Toprak Bütünlüğünü Koruma Siyaseti.» *Türkiyat Araştırmaları* 7 (2007): 141-167.
- Soy, H. Bayram. «Satılık İmparatorluk Britanya İmparatorluğu nun Tasfiyesi.» *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2014: 7-32.
- UK, GOV. *Prime Minister: the UK will be a firm friend to the Indo-Pacific*. 15 Kasım 2022. 18 Aralık 2022. <<https://www.gov.uk/government/news/prime-minister-the-uk-will-be-a-firm-friend-to-the-indo-pacific>>.
- Üstündağ, Gökhan Murat. «İngiltere'nin Filistin Politikası.» Cankara, Pınar Özden ve Yavuz Cankara. *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Filistin Politikaları*. İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık, 2019.
- Whitman, Richard. «The UK's foreign and security policy:: what's at stake in the referendum?» Egmont Institute, 2016. 15 Ekim 2022. <<https://www.jstor.org/stable/resrep06645>>.
- Wielechowski, Michal ve Katarzyna Czech. «Brexit Related Uncertainty for United Kingdom Economy.» *Oeconomia* (2016): 171-181.
- Wielechowski, Michał ve Katarzyna Czech. «Brexit Related Uncertainty for United Kingdom Economy.» *Oeconomia* 15.4 (2016): 171-181.
- Yurttaşer, Mehmet Ali. «Geçmişten Günümüze Kıta Avrupası ve İngiltere Politikalarının Karşılaştırılması.» *EURO Politika* (2017): 219-236.

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK STRATEJİLERİ

Mustafa TÜRK*

Giriş

Türkiye, çok uluslu bir imparatorluk olan Osmanlı devletinin sahip olduğu topraklar üzerinde kurulan bir ulus devlettir. Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye’ye aktarılan tarihsel ve kültürel miras ile jeostratejik ve jeopolitik konum olmuştur. Bu unsurlar Türkiye’nin dış politika ve güvenlik anlayışına önemli derecede etki etmiş ve yön vermiştir. Bu bağlamda cumhuriyetin kurulmasından itibaren sürdürülen statükoculuk anlayışında ve Batı ile kurulan entegrasyon girişimlerinde belirli dönemlerde sapmalar görülse de genel eğilim süreklilik yönünde olmuştur. Türkiye her ne kadar İkinci Dünya Savaşı’nda savaş dışı tutumunu sürdürmek için çaba gösterse de savaş sonrası kurulan yeni dünya düzeninde yerini almak amacıyla ve Sovyet tehdidinin yol açtığı güvensizlik ve korku ortamında güvenlik şemsiyesini ihtiyaç duyması nedeniyle Batı bloğuna dahil olmuştur. 1960’lı yılların ortalarına kadar Türkiye, Batı bloğunun SSCB’yi dünyanın farklı bölgelerinde çevrelemeyi amaç edinen stratejik çıkarlarını daha çok gözeterek kendi ulusal çıkarlarını göz arda etmiştir. Bu bağlamda 1964 Johnson mektubu Türkiye’nin artık ABD ve Batı ile olan tek taraflı bağımlı ilişkilerinden ziyade bölgesel ve ikili ilişkiler bağlamında çok yönlü ve çok boyutlu dış politika siyaseti takip etme zorunluluğunu doğurmuştur.

Soğuk Savaş sona erdikten sonra ise Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu gibi coğrafyalarda meydana gelen çatışmalar ve istikrarsızlıklar Türkiye’nin güvenlik risklerinin çeşitlilik ve yaygınlık kazanmasına ve tehdit algılamalarının artmasına neden olmuştur. Diğer taraftan Yeni Osmanlıcılık politikası bağlamında Türkiye’nin artık mevcut düzeni korumayı amaçlayan

* Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mustafaturk@kku.edu.tr

KAYNAKÇA

- Arı, Tayyar (2013). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 10. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık.
- Armaoğlu, Fahir (2017). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1995*, 22. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, Mustafa ve Ereker, Fulya (2014). “Türkiye’de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 11(43), s.127-156.
- Bağcı, Hüseyin (2018). “Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası (1950-1960)”, iç. *Türk Dış Politikası I* (Edt. Hüseyin Bağcı ve Kemal Yakut), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.130-157.
- Balcı, Ali (2017). *Türkiye Politikası: İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Baykal, Sanem ve Arat, Tuğrul (2013). “AB’yle İlişkiler”, iç. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar- Cilt 3: 2001-2012* (Edt. Baskın Oran), İstanbul: İletişim Yayınları, s.337-400.
- Davutoğlu, Ahmet (2002). *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, 9. Basım, İstanbul: Küre Yayınları.
- Dedeoğlu, Beril (2008). “2000-2008 Türk Dış Politikası: Uluslararası Durum, iç. *Türk Dış Politikası (1919-2008)* (Edt. Haydar Çakmak), Ankara: Barış Platin Kitap, s.895-902.
- Doğan, Zehra (2022). “Küresel, Bölgesel ve Ulusal Gelişmeler Bağlamında 2014 Sonrası (Erdogan Dönemi)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:24, Sayı:3, s.1155-1182.
- Erdoğan, M. Murat ve Aydın, Deniz (2019). “Ak Parti’nin İkinci Dönemi Türk Dış Politikası: 2007-2011”, iç. *Türk Dış Politikası II* (Edt. Kemal Yakut ve M. Murat Erdoğan), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.194-229.
- Erhan, Çağrı (2009). “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, iç. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980* (Edt. Baskın Oran), 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 681-691.
- Fırat, Melek (2009). “Kıbrıs Sorununun Gölgesinde Dostluk (1955-1960)”, iç. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980* (Edt. Baskın Oran), 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 593-614.
- Fırat, Melek ve Kürkçüoğlu, Ömer (2010). “Ortadoğu’yla İlişkiler”, iç. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar-Cilt 2* (Edt. Baskın Oran), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.124-157.
- Fırat, Melek ve Kürkçüoğlu, Ömer (2010). “Ortadoğu’yla İlişkiler”, iç. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar-Cilt 2* (Edt. Baskın Oran), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 551-586.

- Gönlübol, Mehmet (1996). “1990-1995 Dönemi Türk Dış Politikası”, iç. *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)* (Edt. Mehmet Gönlübol), 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 633-726.
- Gönlübol, Mehmet ve Kürkçüoğlu, Ömer (1996). “1973-1983 Dönemi”, iç. *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)* (Edt. Mehmet Gönlübol), 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 543-608.
- Gönlübol, Mehmet ve Ülman, Haluk (1996). “İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965 Yılları)”, iç. *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)* (Edt. Mehmet Gönlübol), 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.191-490.
- Günay, Defne (2017). “The Roles Turkey Played in the Middle East (2002-2016)”, iç. *Turkish Foreign Policy: International Relations, Legality and Global Reach* (Edt. Pınar G. Ercan), Palgrave Macmillan, s.195-216.
- Hale, William (2003). *Türk Dış Politikası: 1774-2000* (Çev. Petek Demir), İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Heywood, Andrew (2018). *Küresel Siyaset* (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), 5.Baskı, Ankara: BB101 Yayınları.
- İşyar, Göksel (2017). *Türk Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler*, Bursa: Dora Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Ali (2000). “The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey”, *Journal of International Affairs*, 54(1), s. 199-216.
- Oran, Baskın (1996). “Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti”, *Avrasya Dosyası (Kuzey Irak Özel)*, Cilt:3, Sayı:1, s.155-172.
- Oran, Baskın (2009). “1939-1945: Savaş Kaosunda Türkiye: Görelî Özerklik-2, iç. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980* (Edt. Baskın Oran), 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 387-398.
- Pilgin, Pınar (2005). “Turkey’s Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation”, *European Journal of Political Research*, 44(1), s.175-201.
- Sander, Oral (2006). *Türkiye’nin Dış Politikası*, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sönmezoğlu, Faruk (2006). *II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul: DER Yayınları.
- Sönmezoğlu, Faruk. (2016). *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası:1991-2015*, İstanbul: DER Yayınları.
- Taşkıran, Cemalettin (2008). “Osmanlı İmparatorluğu’nun Yıkılışı”, iç. *Türk Dış Politikası (1919-2008)* (Edt. Haydar Çakmak), Ankara: Barış Platin Kitap, s.44-54.
- Uslu, Nasuh (2006). *Türk Dış Politikası Yol Ayrımında: Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Sorunlar, Yeni İmkanlar ve Yeni Arayışlar*, İstanbul: Anka Yayınları.
- Uslu, Nasuh (2016). *Çatlak İttifak: 1947’den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, Ankara: Nobel Yayınevi.

- Ünal, Hasan (2008). “ 1950-1960 Dönemi Türk Dış Politikası: Dönemin Dış Politika Sorunları”, iç. *Türk Dış Politikası (1919-2008)* (Edt. Haydar Çakmak), Ankara: Barış Platin Kitap, s. 427-431.
- Yakut, Kemal (2018). “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (1923-1938)”, iç. *Türk Dış Politikası I* (Edt. Hüseyin Bağcı ve Kemal Yakut), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.58-99.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KORUNMASI

Burak GÜNEŞ*

Giriş

20. yüzyılın önemli olaylarından birisi, uluslararası örgütlenmenin öneminin kavrandığını simgeleyen Birleşmiş Milletler (BM) Örgütünün kurulmasıdır. Yüzyılın başında görülen iki büyük dünya savaşının akabinde böylesine bir örgütlenmeye gitmek ve sorunların barışçıl çözümünü arzulamak, diplomasi kurumunun önündeki önemli hedeflerden birisiydi. Milletler Cemiyeti'nin aksine Birleşmiş Milletler; üye sayısı, bütçesi, kurumsal yapısı ve evrensellik iddiası açısından daha önemli bir yapı olarak ortaya çıkıyordu.

BM kurulurken iki unsur, kuruluş amaçlarını şekillendirdi. Bunlar; 1. “BM'nin yalnız büyük devletlerin değil, mümkün olduğu kadar çok sayıda devleti içine alacak tam bir dünya örgütü haline gelmesinin yollarını ...” araştırmak ve 2. “BM'nin içinde, dünya barış ve güvenliğine yönelecek tehditlere karşı çıkmakta duraksamayacak kadar güçlü, az sayıda bir ‘büyük devletler grubu’ oluşturmaya...” çalışmaktı.¹

Gerçekten de BM'nin kuruluşu, yeni bir meta-dengenin oluştuğunu ve savaş sonrası dünya sisteminin bu meta-denge üzerine bina edileceğini müjdeliyordu. BM Şartına yapılacak hızlı bir bakış bu savı destekler niteliktedir. BM Şartının muhtelif yerlerinde ‘düşmanlar’ tabirinin kullanılması, müttefiklerin varlığını da ortaya koymaktadır. Bu da ikili bir dengenin öngörüldüğü anlamına gelir: düşman devletlere karşı bir denge ve

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, burak.gunes@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7652-6733

¹ Oral Sander (2019). *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi, s.227.

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel ve Kaya, İbrahim (2015). *Uluslararası Hukuk: Temel: Ders Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Anthony Best vd. (2012). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, (Çev. Taciser Ulaş Belge), Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Bennett, A. LeRoy ve Oliver, James K. (2015). *Uluslararası Örgütler*, Çev. Nasuh Uslu, Ankara: BigBang Yayınları.
- Chesterman, Simon v.d. (2016). *Law and Practice of the United Nations Documents and Commentary*, New York: Oxford University Press.
- Denk, Erdem (2015). *Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi*, Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Department of Public Information (1947). *Year Book of the United Nations 1946-47*, New York: United Nations Publications.
- Galip Engin Şimşek (2019). “Uluslararası hukukta Devletin Yetkisi”, içinde *Uluslararası Hukuk II*, (Edts. Ayşe Nur Tütüncü ve Elif Uzun), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. s: 2-15.
- Gray, Christine (2008). *International Law and the Use of Force*, New York: Oxford University Press.
- Karadağ, Haluk (2021). “Barış operasyonları ve Uluslararası güvenlik: Meşruiyet, Tarihsel Arka Plan, etkinliği,” içinde *Uluslararası Güvenlik ve Uluslararası Örgütler: Kavramlar, Yaklaşımlar ve Kurumlar*, (Edt. Arif Bağbaşıoğlu), Ankara: Nobel Yayınevi, s: 139-150.
- Keskin, Funda (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Pazarcı, Hüseyin (2021). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Polat, Necati (1999). *Ahlâk, Siyaset, şiddet: Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk*, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Sander, Oral (2019). *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Shaw, Malcolm (2008). *International Law*, 6th Edition, New York: Cambridge University Press,
- Taylor, Paul ve Curtis, Devon (2021). “Birleşmiş Milletler”, içinde *Küreselleşen Dünya Siyaseti: Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Edt Steve Smith, John Baylis ve Patricia Owens), İstanbul: Küre Yayınları.
- Kararlar*
- Adopted by the Security Council at its 4370th meeting, on 12 September 2001, S/RES/1368 (2001).

Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001, S/RES/1373 (2001).

Adopted by the Security Council at its 4644th meeting, on 8 November 2002, S/RES/1441 (2002).

Adopted by the Security Council at its 6491st meeting, on 26 February 2011, S/RES/1970 (2011).

Adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011, S/RES/1973 (2011).

Adopted by the Security Council at its 8980th meeting, on 27 February 2022, S/RES/2623 (2022).

Resolution adopted by the General Assembly on 14 November 2022, A/RES/ES-11/5.

Resolution adopted by the General Assembly on 2 March 2022, A/RES/ES-11/1.

İnternet Kaynakları

1941: The Atlantic Charter, (1941). *the United Nations*, <https://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1941-atlantic-charter/index.html>, Erişim tarihi: 14.02.2021.

1942: Declaration of The United Nations, (1942), *the United Nations*, <https://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1942-declaration-united-nations/index.html>, Erişim Tarihi: 14.02.2021.

Encomienda, *Britannica*, www.britannica.com/topic/encomienda, Erişim tarihi: 28.02.2021.

Main Organs, *the United Nations*, <https://www.un.org/en/sections/about-un/main-organs/index.html>, Erişim tarihi: 28.02.2021.

Maintain International Peace and Security, *the United Nations*, <https://www.un.org/en/sections/what-we-do/maintain-international-peace-and-security/index.html>, Erişim Tarihi: 28.02.2021.

Maintain International Peace and Security, *the United Nations*, <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security>, Erişim Tarihi: 28.02.2021.

The Declaration of St. James' Palace için bk. 1941: The Declaration of St. James' Palace, (1941). *the United Nations*, <https://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1941-declaration-st-james-palace/index.html>, Erişim tarihi: 14.02.2021.

Charter of the United Nations, *United Nations*, 24 October 1945, 1 UNTS XVI.

21. YÜZYIL NATO'SUNUN GÜVENLİK KONSEPTİ VE STRATEJİSİ

Seymur ABBASOV*

Murat ERCAN**

Giriş

Devletler, uluslararası küresel tehditlere karşı egemenlik haklarının bir kısmından feragat edip güvenlik koalisyonları oluşturarak mücadele etmektedirler. Bu koalisyonlar vasıtasıyla oluşan işbirliği ile devletler, küresel tehditler karşısında oluşan veya oluşma ihtimali yüksek zararları en aza indirmeyi hedeflerler. Güvenlik koalisyonları, devletlerin tek başına çözemeyecekleri sorunlar karşısında oluşturdukları mekanizmalar ya da örgütlerdir. Bu bağlamda NATO, Batı'da bilhassa Avrupa'da ortaya çıkan güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş bir uluslararası örgüttür. Çünkü II. Dünya Savaşı sonrasında pek çok ülkede sosyalist hareketlerin yayılmaya başlaması ABD tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Sovyet tehdidinin yayılması üzerine ABD, Batılı ülkelere komünizm tehdidine karşı güç birliği oluşturma çağrısını yapmıştır. Bu çağrının ardından Washington Batı Bloku için eylem planı hazırlayarak NATO'yu 4 Nisan 1949 tarihinde kurmuştur. NATO ile birlikte ABD, üye devletten herhangi birine üye olmayan devlet tarafında saldırı gerçekleşirse NATO üyeleri ile birlikte bu saldırıyı bertaraf etmeyi amaçlamıştır.

İlk kurulduğunda NATO'nun üye devletleri ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, İtalya, Portekiz, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Danimarka, Norveç ve İzlanda'yı kapsamaktaydı. Üye devletler NATO'nun güvenlik stratejisini dışarıdan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı ortak hareket etme prensibi üzerine inşa etmişlerdir. İlerleyen dönemde hem NATO'nun üye sayısı artmış

* Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Yüksek Lisans öğrencisi, Eskişehir, Türkiye, seymurabbasov@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2382-4646

** Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratercan@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1315-9200

KAYNAKÇA

- Aybet, Gülnur. "The evolution of NATO's three phases and Turkey's Transatlantic relationship." *Perceptions* 17.1 (2012): 19.
- Bağbaşıoğlu, Arif. "İnsan Güvenliği ve NATO: NATO'nun Ege Misiyonu Örneği." (2017).
- Bakanlığı, TC Dışişleri. "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü-NATO." Erişim Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa> (2018).
- Burgess, J. Peter. "What is New and What is Old in NATO's Strategic Concept?." *Norwegian International Peace Research Institute* 4.1 (2007): 1-5. s. 2.
- Chiriac, Dănuț, And Cosmin Florian Olariu. "Doctrinal Evolution of The Nato Strategic Concept." *Bulletin of "Carol I" National Defence University* 6.1 (2017).
- Daalder, Ivo, and James Goldgeier. "Global Nato." *foreign affairs* (2006): 105-113.
- Davis, Christopher R. "NATO's Next Strategic Concept: How the Alliance's New Strategy will Reshape Global Security." *Strategic Studies Quarterly* 4.4 (2010): 32-49.
- Donnelly, C. H. "Note by the Secretary to the North Atlantic Defense Committee on the Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area, December 1, 1949." NATO, 1949.
- Doğan, Nejat. "NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütü." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 60.03 (2005): 69-108.
- Egeland, Kjølsv. "Spreading the burden: How NATO became a 'nuclear'alliance." *Diplomacy & statecraft* 31.1 (2020): 143-167.
- Eker, Alper Alpaslan. İkinci dünya savaşı sonrası Türk dış politikasındaki gelişmeler ve Türkiye'nin NATO'ya giriş süreci (1945-1952). MS thesis. Kırıkkale Üniversitesi, 2007.
- Ereker, Fulya Aksu. "Güvenlik Yazıları."
- Ereker, A. F. "NATO'nun güvenlik anlayışı ve stratejik konseptleri." *Güvenlik Yazıları* 4 (2019).
- Gilmore, LCol MJ. "NATO Post-9/11: A New Strategic Concept."
- Hill, Steven. "AI's impact on multilateral military cooperation: Experience from NATO." *American Journal of International Law* 114 (2020): 147-151.
- Karock, Ulrich. "NATO after the Wales Summit: Back to collective defence." (2014).
- Kostrzewa-Zorbas, Grzegorz. "NATO in The New Strategic Environment: Cyberattacks Now Covered by Article 5 of The North Atlantic Treaty." *Studia Bezpieczeństwa Narodowego. Kryptologia I Cyberbezpieczeństwo/National Security Studies. Cryptology and Cybersecurity* 4.6 (2014).

- Koukakis, LTC Georgios. "International & National Security Strategic Documents Issued in 2022." (2023).
- Larsen, Henrik Boesen Lindbo. "NATO's Strategic Concept: Three Do's and Don'ts." *CSS Policy Perspectives* 9.7 (2021).
- Larsen, Henrik. "NATO's Strategic Concept: Tempered Ambitions." *CSS Analyses in Security Policy* 309 (2022).
- Leggold, Joseph. "NATO's post-cold war collective action problem." *International security* 23.1 (1998): 78-106.
- McNamara, Sally. "NATO Summit 2010: Time to Turn Words into Action." *Backgrounders*. Published by The Heritage Foundation 2498 (2010): 2.
- Moore, Rebecca R. "Lisbon and the evolution of NATO's new partnership policy." *Perceptions* 17.1 (2012): 55.
- Mierzwa, Danuta, and Marek Tomaszycski. "Imperial policy of the Russian Federation versus cohesion and coherence of NATO's new strategic concept." *International Politics* 59.4 (2022): 749-766.
- Nacir, Larbaoui. "NATO birth and evolution." *Journal of Al-NAQED for Political Studies* Volume 5.02 (2021): 647-658.
- North Atlantic Military Committee. "Final Decision on MC 14/3: A Report by the Military Committee to the Defence Planning Committee on Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area." January 16 (1968): 345-70.
- Oduncu, Tunahan. "1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi." (2020).
- Olshausen, Klaus. *NATO's Readiness Action Plan for Assurance and Deterrence: Progress and Challenges on the Road from Wales to Warsaw*. Institut für Strategie-Politik-Sicherheits-und Wirtschaftsberatung ISPSW, 2016.
- Ramírez, Enrique Pérez. "The New NATO Strategic Concept: A Vision from Spain." *Revista UNISCI* 22 (2010): 162-187.
- Ringsmose, Jens, and Sten Rynning. *Come home, NATO? The Atlantic alliance's new strategic concept*. No. 2009: 04. diis Report, 2009.
- Rühle, Michael. "NATO and energy security: from philosophy to implementation." *Journal of transatlantic studies* 10.4 (2012): 388-395.
- Schneider, Peter. *The evolution of NATO: the alliance's strategic concept and its predecessors, 1945-2000*. Diss. Monterey, California. Naval Postgraduate School, 2000.
- Schuthof, Stef, and Hein AM Klemann. "The United States and the Founding of NATO."
- Sendmeyer, Scott A. *NATO Strategy and Out-of-Area Operations*. Army Command and General Staff Coll Fort Leavenworth Ks School of Advanced Military Studies, 2010.

- Simonet, Loïc. "NATO's 2022 Strategic Concept: Analysis and implications for Austria." (2023): 35.
- Smallegange, J. A. P., et al. "Big data and artificial intelligence for decision making: Dutch position paper." Paper, The Specialist Meeting Big Data & Artificial Intelligence for Military Decision Making, NATO, Bordeaux. 2018.
- Snyder, Steven B. NATO Relevance: Military Implications and Translation of the 2010 Strategic Concept. National Defense Univ Norfolk VA Joint Advanced Warfighting School, 2011.
- Tarık, A. K. "Yapay Zekâ Teknolojileri, Güvenlik ve Kolluk Kuvvetinin Suç Önleme Faaliyetleri." SDE Akademi Dergisi 1.1 (2021): 120-140.
- Varlık, Ali Bilgin. "NATO'nun Askeri Yapısı: Değişim ve Süreklilik." Gazi Akademik Bakış 13.26: 113-134.
- Vähäkainu, Petri, and Martti Lehto. "Artificial intelligence in the cyber security environment." ICCWS 2019 14th International Conference on Cyber Warfare and Security: ICCWS 2019. Oxford: Academic Conferences and publishing limited, 2019.
- Wagner, N. "NATO and warsaw pact." Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies 8.4 (1978): 40-46.
- Weinrod, W. Bruce, and Charles L. Barry. NATO Command Structure: Considerations for the Future. National Defense Univ Washington DC Center for Technology and National Security Policy, 2010.
- Wittmann, Klaus. Towards a new Strategic Concept for NATO. NATO Defense College, Research Division, 2009.
- Yaşar, Cemile. "Çatışma Analizi Bosna Savaşı Örneği."
- Yılmaz, Sait. "NATO'nun Dönüşümü." Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi, Yıl 8: 14-21.
- Zapolskis, Martynas. "1999 and 2010 NATO Strategic Concepts: A Comparative Analysis." Lithuanian Annual Strategic Review 10.1 (2012).

GEÇMİŞTEN GELECEĞE NATO ve YENİ NESİL TEHDİTLER

Ertuğrul GÖKÇEKUYU*

Giriş

NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) klasik anlamda, ilk etapta bölgesel fakat nihayetinde küresel barışın tesisini sağlamak gayesi ile kurulmuş askeri bir örgüttür. Bu bağlamda NATO geçen yüzyıla has güvenlik sorunsalları temelinde şekil almış bölgesel bir örgüttür¹, fakat modern çağın getirdiği yeni küresel güvenlik tehditleri² karşısında nasıl bir yapısal evrim geçireceği küresel barış adına sorulması gereken önemli bir sorudur. Bu soruya cevap vermeden önce, NATO hakkında birkaç önemli hatırlatmada bulunalım.

NATO yerel bölgesel kuruluşlar (*Regional Organizations*) arasında bölgesel güvenlik sorunlarını aşmak³ ve uzun vadede küresel barışı tesis etmek için Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğünde, 4 Nisan 1949'da Washington DC'de kurulmuştur. Antlaşmaya taraf olan devletler ABD, Kanada ve 10 Avrupa ülkesi olup, amaç Kuzey Atlantik bölge ülkelerinin askeri savunmalarını kolektif anlamda sağlamak idi. NATO daha sonra 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan, 1990 Batı Almanya, 1999'da Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, 2004'de ise Bulgaristan, Estonya,

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyasal Bilimler ve Kamu Yönetimi Bölümü, egokcekuyu@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5037-499X

¹ Felix Nana and Felix Ofori, 'The North Atlantic Treaty Organization (NATO), An Obsolete Security Institution or A Group of Self-Seeking Elitists: Re-Thinking Reform' 91 (31 August 2021): 2021, <https://doi.org/10.7176/IAGS/91-04>.

² CAN Aybike, 'Ulusal Güvenlik Açısından Kritik Altyapı ve Siber Alan: Sivil Hazırlıklılık ve Dirençlilik Perspektifinden Kavramsal Bir İnceleme', *Diplomasi ve Strateji Dergisi* 3, no. 2 (n.d.): 279–312.

³ H Kutay Ayтуğ and İ Fatih Pozan, 'GELİŞEN HİBRİT SAVAŞ ORTAMINDA NATO-AB İŞ BİRLİĞİ', *Karadeniz Araştırmaları* 20, no. 77 (2023): 1–27.

KAYNAKÇA

- 1997: *Mihail Gorbachev Addresses the US Congress*, 1997.
<https://www.youtube.com/watch?v=MWZwKigPQBo>.
- Aybike, CAN. ‘Ulusal Güvenlik Açısından Kritik Altyapı ve Siber Alan: Sivil Hazırlıklılık ve Dirençlilik Perspektifinden Kavramsal Bir İnceleme’. *Diplomasi ve Strateji Dergisi* 3, no. 2 (n.d.): 279–312.
- Aytuğ, H Kutay, and İ Fatih Pozan. ‘GELİŞEN HİBRİT SAVAŞ ORTAMINDA NATO-AB İŞ BİRLİĞİ’. *Karadeniz Araştırmaları* 20, no. 77 (2023): 1–27.
- Bekdil, Burak. *Turkey and NATO: From Loveless to Hateful Marriage*. JSTOR, 2018.
- Betts, Richard K. ‘Conventional Deterrence: Predictive Uncertainty and Policy Confidence’. *World Politics* 37, no. 2 (1985): 153–79.
- Colangelo, Anthony J. ‘Manipulating International Criminal Procedure: The Decision of the ICTY Office of the Independent Prosecutor Not to Investigate NATO Bombing in the Former Yugoslavia’. *Nw. UL Rev.* 97 (2002): 1393.
- Davidson, Eugene. *The Making of Adolf Hitler: The Birth and Rise of Nazism*. University of Missouri Press, 1997.
- Demir, Sertif. ‘Afganistan’daki Yirmi Yıllık İşgalin Analizi: ABD/NATO ve Barış Çabaları’. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 5, no. 1 (2021): 114–53.
- Efthymiopoulos, Marios Panagiotis. ‘A Cyber-Security Framework for Development, Defense and Innovation at NATO’. *Journal of Innovation and Entrepreneurship* 8, no. 1 (2019): 1–26.
- Gheciu, Alexandra. ‘Security Institutions as Agents of Socialization? NATO and the “New Europe”’. *International Organization* 59, no. 4 (2005): 973–1012.
- Ghez, Jeremy, and F Stephen Larrabee. ‘France and NATO’. *Survival* 51, no. 2 (2009): 77–90.
- Glaser, Charles L. ‘The Security Dilemma Revisited’. *World Politics* 50, no. 1 (1997): 171–201.
- . ‘Why NATO Is Still Best: Future Security Arrangements for Europe’. *International Security* 18, no. 1 (1993): 5–50.
- Gökçekuyu, Ertuğrul. ‘A Historical Aanalysis Preceding The Russo-Ukrainian War’. In *International Research in Social and Administrative Sciences-1*, 1–14. İstanbul, 2022.
- Graetz, Michael J, and Ian Shapiro. *The Wolf at the Door: The Menace of Economic Insecurity and How to Fight It*. Harvard University Press, 2020.
- Hesli, Vicki L, Vicki L Hesli, and William M Reisinger. *The 1999-2000 Elections in Russia: Their Impact and Legacy*. Cambridge University Press, 2003.
- Hill, Steven. ‘AI’s Impact on Multilateral Military Cooperation: Experience from NATO’. *American Journal of International Law* 114 (2020): 147–51.

- Jakobsen, Peter Viggo. 'Denmark and UN Peacekeeping: Glorious Past, Dim Future'. *International Peacekeeping* 23, no. 5 (2016): 741–61.
- Kukkola, Juha. 'The Russian National Segment of the Internet as a Source of Structural Cyber Asymmetry'. *Cyber Threats and NATO 2030: Horizon Scanning and Analysis*, 2020, 9.
- Kuperman, Alan J. 'A Model Humanitarian Intervention? Reassessing NATO's Libya Campaign'. *International Security* 38, no. 1 (2013): 105–36.
- Lukin, Alexander. 'The Russian Approach to China under Gorbachev, Yeltsin, and Putin'. *Russian Strategic Thought Toward Asia*, 2006, 139–65.
- Mandelbaum, Michael. 'A Perfect Failure-NATO's War against Yugoslavia'. *Foreign Aff.* 78 (1999): 2.
- . 'Preserving the New Peace-The Case against NATO Expansion'. *Foreign Aff.* 74 (1995): 9.
- Martin, Garret. 'The 1967 Withdrawal from NATO—a Cornerstone of de Gaulle's Grand Strategy?' *Journal of Transatlantic Studies* 9 (2011): 232–43.
- Mussolini, Benito. "'The Doctrine of Fascism'(1932)'. *New York: Howard Fertig*, 2006.
- Nana, Felix, and Felix Ofori. 'The North Atlantic Treaty Organization (NATO), An Obsolete Security Institution or A Group of Self-Seeking Elitists: Re-Thinking Reform' 91 (31 August 2021): 2021. <https://doi.org/10.7176/IAGS/91-04>.
- 'NATO Expansion: What Gorbachev Heard'. National Security Archive, 12 December 2017. <http://nsarchive.gwu.edu>. <https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2017-12-12/nato-expansion-what-gorbachev-heard-western-leaders-early>.
- Noetzel, Timo, and Benjamin Schreer. 'More Flexible, Less Coherent: NATO after Lisbon'. *Australian Journal of International Affairs* 66, no. 1 (February 2012): 20–33. <https://doi.org/10.1080/10357718.2011.637451>.
- Rubinstein, Alvin Z. 'NATO Enlargement vs. American Interests'. *Orbis* 42, no. 1 (1998): 37–49.
- Rühle, Michael. 'NATO Enlargement and Russia: Discerning Fact from Fiction'. *American Foreign Policy Interests* 36, no. 4 (2014): 234–39.
- Russia - Gorbachev comments on NATO expansion*. Russia, 1997. <https://www.youtube.com/watch?v=3wB9uL2IKaw>.
- S Jr, Nye Joseph, and A Welch David. 'Understanding Global Conflict and Cooperation', 2011.
- Sarotte, Mary Elise. 'A Broken Promise: What the West Really Told Moscow about NATO Expansion'. *Foreign Aff.* 93 (2014): 90.
- Sauer, Tom. 'The Origins of the Ukraine Crisis and the Need for Collective Security between Russia and the West'. *Global Policy* 8, no. 1 (2017): 82–91.
- Schuette, Leonard August. 'Why NATO Survived Trump: The Neglected Role of Secretary-General Stoltenberg'. *International Affairs* 97, no. 6 (2021): 1863–81.

- Soare, Simona. 'Innovation as Adaptation: NATO and Emerging Technologies | Strengthening Transatlantic Cooperation'. *Innovations as Adaptation: NATO and Emerging Technologies*. Accessed 14 April 2023. <https://www.gmfus.org/news/innovation-adaptation-nato-and-emerging-technologies>.
- Stadnik, Ilona. 'Control by Infrastructure: Political Ambitions Meet Technical Implementations in RuNet'. *First Monday*, 2021.
- . 'Russia: An Independent and Sovereign Internet?' In *Power and Authority in Internet Governance*, 147–67. Routledge, 2021.
- Stevens, Tim, Amy Ertan, Kathryn Floyd, and Piret Pernik. *Cyber Threats and NATO 2030: Horizon Scanning and Analysis*. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, 2021.
- Strang, G Bruce. *Collision of Empires: Italy's Invasion of Ethiopia and Its International Impact*. Routledge, 2016.
- Tomé, Luis, and Şuay Nilhan Açıklalın. 'Complexity Theory as a New Lens in IR: System and Change', 1–15. Springer, 2019.
- Tuathail, Gearóid Ó. 'A Strategic Sign: The Geopolitical Significance of 'Bosnia' in US Foreign Policy'. *Environment and Planning D: Society and Space* 17, no. 5 (1999): 515–33.
- Tulun, Teoman Ertuğrul. 'NATO Is Not Brain-Dead: How Can OSCE And NATO Help Stop The War In Ukraine?' *Available at SSRN 4228016*, 2022.
- Vasquez, John A. 'Distinguishing Rivals That Go to War from Those That Do Not: A Quantitative Comparative Case Study of the Two Paths to War'. *International Studies Quarterly* 40, no. 4 (1996): 531–58.
- Wells, Dr. Bryan. 'Emerging and Disruptive Technologies Roadmap'. NATO, 24 May. <file:///C:/Users/User/Downloads/MP-SCI-335-KN-01P.pdf>.
- Whyte, Jessica. 'Human Rights and the Collateral Damage of Neoliberalism'. *Theory & Event* 20, no. 1 (2017): 137–51.
- Yusuf, AVAR. 'Avrupa Birliği'nin Rusya-Gürcistan ve Rusya-Ukrayna Çatışmalarına Karşı Tutumu: Almanya ve Fransa'nın Liderlikleri'. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)* 13, no. 24 (2021): 310–21.

**TENİS SPORUNDA
GELENEKSEL ÖĞRETİM
YÖNTEMLERİNE KARŞIN
FARKLILIKLA ÖĞRETİM
YÖNTEMİNİN TENİS
PERFORMANSINA ETKİLERİ**

YAZAR

Dr. Öğr. Üye. Yahya YILDIRIM

EDİTÖR

Prof. Dr. Ali KIZILET

Tenis Sporunda Geleneksel Öğretim Yöntemlerine Karşın Farklılıkla Öğretim Yönteminin Tenis Performansına Etkileri

Editör
Ali KIZILET
ORCID (0000-0003-2253-521X)

Yazar
Yahya YILDIRIM
ORCID (0000-0003-0168-0485)

ISBN 978-625-6504-91-2
E-ISBN 978-625-6504-92-9
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Tenis Sporunda Geleneksel Öğretim Yöntemlerine Karşın Farklılıkla Öğretim Yönteminin Tenis Performansına Etkileri

KIZILET, Ali – YILDIRIM, Yahya

1. Basım, 90 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Tenis,
2. Farklılıkla Öğrenme,
3. Hareketlilik,
4. Reaksiyon Zamanı,
5. Uluslararası Tenis Numarası

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
TABLOLAR LİSTESİ	8
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	10
RESİMLER LİSTESİ.....	11
KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ.....	12
ÖZET	13
SUMMARY	14
1. GİRİŞ ve AMAÇ.....	15
1.1. Problemin Açıklaması ve Hipotezler	16
1.2. Çalışmanın Önemi.....	17
2. GENEL BİLGİLER.....	19
2.1. Tenis.....	19
2.1.1. Tenis sporunun tarihsel gelişimi	19
2.1.2. Teniste vuruş çeşitleri	23
2.1.3. Kaçara vuruşlar.....	23
2.1.4. Uçara vuruşlar	23
2.1.5. Servis.....	23
2.1.6. Tenis sahası ve ölçüleri.....	24
2.1.7. Tenis oyun kuralları	25
2.2. Sporda Beceri	25
2.2.1. Becerilerin sınıflandırılması	26
2.2.2. Genel ve özel beceriler	26
2.2.3. Açık ve kapalı beceriler	26
2.2.4. Kopuk ve devamlı beceriler	27

2.2.5. Beceri öğretim yöntemleri	27
2.2.6. Geleneksel öğretim yöntemleri	27
2.2.7. Geleneksel öğretim ile teniste forehand vuruşu örneği	28
2.2.8. Farklılıkla öğretim yöntemi	29
2.2.9. Farklılıkla öğretimde farklılaştırmanın prensipleri	30
2.2.10. Farklılıkla öğretim ile teniste forehand vuruşu örneği	30
2.3. Reaksiyon Zamanı	31
2.3.1. Reaksiyon zamanı çeşitleri	33
2.3.2. Basit reaksiyon zamanı	33
2.3.3. Seçici reaksiyon zamanı	33
2.3.4. Ayırt edici reaksiyon zamanı	33
2.4. Hareketlilik	34
3. GEREÇ ve YÖNTEM	37
3.1. Araştırma Evreni ve Örneklem	37
3.2. Denek Seçimi	38
3.3. Deneklerin Gruplara Ayrılması	39
3.4. Bilgilendirme ve İzin Formları	39
3.5. Antrenman Programı	39
3.5.1. Geleneksel öğretim yöntemi grubu antrenman programı	40
3.5.2. Farklılıkla öğretim yöntemi grubu antrenman programı	40
3.5.3. Farklı araç gereçler	41
3.5.4. Farklı zeminler	41
3.5.5. Farklı vücut hareketleri	41
3.6. Test ve Ölçümler	41
3.6.1. Tenis beceri testi	42
3.6.2. Forehand backhand derinlik testi	42
3.6.3. Forehand backhand doğruluk testi	43

3.6.4. Vole derinlik testi	45
3.6.5. Servis vuruşları testi	46
3.6.6. Hareketlilik testi	48
3.6.7. Görsel reaksiyon zamanı testi	51
3.6.8. Raket ile görsel reaksiyon zamanı testi	52
3.6.9. Boy ve vücut ağırlığı ölçümleri	54
3.6.10. İstatistiksel analiz	54
4. BULGULAR	55
4.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Bilgileri	55
4.2. Tenis Beceri Testine İlişkin Bulgular	56
4.3. Tenise Özgü Hareketlilik ve ITN Skoruna İlişkin Bulgular	68
4.4. Reaksiyon Zamanına İlişkin Bulgular	73
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	79
5.1. Tenise Özgü Beceri	79
5.2. Hareketlilik Süresi ve ITN Skoru	82
5.3. Reaksiyon Zamanı	83
6. KAYNAKLAR.....	85

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. FÖG, GÖG ve KG sporcularının yaş, boy, vücut ağırlığı ve vki ölçüm sonuçları	55
Tablo 2. FÖG GÖG KG sporcularının FB derinlik ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının anova testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları	56
Tablo 3. FÖG GÖG KG sporcularının Vole derinlik ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları	58
Tablo 4. FÖG GÖG KG sporcularının Vole derinlik son test puan ortalamaları arasındaki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını gösteren Post-Hoc testi sonuçları.....	59
Tablo 5. FÖG GÖG KG sporcularının FB doğruluk ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları	61
Tablo 6. FÖG GÖG KG sporcularının FB doğruluk son test puan ortalamaları arasındaki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını gösteren Post-Hoc testi sonuçları.....	62
Tablo 7. FÖG GÖG KG sporcularının Servis ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları	64
Tablo 8. FÖG GÖG KG sporcularının toplam vuruş ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları	66
Tablo 9. FÖG GÖG KG sporcularının toplam vuruş son test puan ortalamaları arasındaki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını gösteren Post-Hoc testi sonuçları.....	67
Tablo 10. FÖG GÖG KG sporcularının hareketlilik ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları	69
Tablo 11. FÖG GÖG KG sporcularının ITN skoru ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları	71
Tablo 12. FÖG GÖG KG sporcularının ITN skoru son test puan ortalamaları arasındaki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını gösteren Post-Hoc testi sonuçları	72

- Tablo 13.** FÖG GÖG KG sporcularının Reaksiyon Zamanı (Raket) ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları..... 74
- Tablo 14.** FÖG GÖG KG sporcularının Reaksiyon Zamanı (Ayak) ön test, orta test, son test ve kalıcılık testi puanlarının ANOVA testi ve değişim puanlarının repeated measures testi sonuçları..... 76

6. KAYNAKLAR

- Agopyan A. Ritmik Sportif Cimnastikte Morfolojik ve Motorik Özelliklerin Performansa Etkileri. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993, İstanbul (Danışman: Doç. Dr. K Özer).
- Akdağ M, Tok H. Geleneksel öğretim ile powerpoint sunum destekli öğretimin öğrenci erişimine etkisi. Türk Eğitim Derneği Eğitim ve Bilim Dergisi. 2008;33(147):26-34.
- Aksoy Y. Genç Futbol Voleybol ve Güreşçilerin Sprint Reaksiyon Zamanı ve Anaerobik Güçlerinin Karşılaştırılması. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, Samsun (Danışman: Prof. Dr. SA Ağaoğlu).
- Alexandru MA, Lorand B. Motor behavior and anticipation – A pilot study of junior tennis players. Procedia - Social and Behavioral Sciences. 2015;187:448- 453.
- Alpkaya U. Pnf Stretching ve Dinamik Stretching Tekniklerinin Hareket Genişliklerindeki Artışı ile Reaksiyon Hareket ve Tepki Zamanlarına Etkisinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994, İstanbul (Danışman: Doç. Dr. H Kasap).
- Alp MZ. Halk Oyunlarının Ritim Duygusu Vücut Kompozisyonu ve Reaksiyon Zamanı Üzerine Etkisi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, Sakarya (Danışman: Yard. Doç. Dr. C Dinçer Albayrak).
- Alricsson M, Harms-Ringdahl K, Eriksson K, Werner S. The effect of dance training on joint mobility, muscle flexibility, speed and agility in young crosscountry skiers - a prospective controlled intervention study. Scand J Med Sci Sports. 2003;13:237-243.
- Aydın SC. Tenise Özgü 12 Haftalık Antrenman Programının 11–14 Yas Grubu Bayan Tenisçilerin Kondisyonel Performansları Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002, Ankara (Danışman: Prof. Dr. Y Sevim).
- Bauer G. Changes in Physiological and Biomechanical Parameters by the Using a Differential Technique Training in Cycling. (germ. Änderungen von physiologischen und biomechanischen Parameter durch den Einsatz von differenziellem Training beim Radfahren). Department of Sport and Movement Science, University of Salzburg, M.A. Thesis, 2007, Austria.
- Beckmann H, Gotzes D. Differenzielles lehren und lernen in derleichtathletik. Sportunterricht. 2009;58:46–50.
- Beckmann H, Schöllhorn WI. Differential training in shot put (germ. Differenzielles Lernen im Kugelstoßen). Leistungssport. 2006;36:44-50.
- Brown LE, Ferrigno VA. Training for speed, agility and quickness. 2nd ed. Champaign (IL): Human Kinetics; 2005, p:1-236.

- Büyükipekci S. Bayan Voleybolcularda Reaksiyon Zamanı Çeviklik ve Anaerobik Performanstaki Değişimlerin Sezon Sürecinde İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, Konya (Danışman: Yard. Doç. Dr. H Taşkın).
- Cooke K, Davey, PR. Tennis ball diameter: the effect on performance and the concurrent physiological responses. *Journal of Sports Sciences*. 2005;23(1):31-39.
- Çağırıcı U, Ergen E. Okçularda reaksiyon hızı ve el-göz koordinasyonu değerlendirmeleri. *Spor Hekimliği Dergisi*. 1987;2(3):26-113.
- Çakıroğlu T, Sökmen T. 12 Haftalık judo teknik antrenman ve oyunlarının 8–10 yaş grubu erkek çocuklarda reaksiyon zamanı üzerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 2012;14(1):71–74.
- Çetinkaya C. Beden Eğitimi Derslerinde Yürütülen Sekiz Haftalık Oryantiring Çalışmalarının Görsel Reaksiyona Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, İzmir (Danışman: Prof. Dr. O Açıkgöz).
- Çözel MS. Farklı Antrenman Modellerinin 13-15 Yaş Bayan Basketbolcuların Beceri Gelişimine Etkisi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, Niğde (Danışman: Yard. Doç. Dr. G Yılmaz).
- Davids K, Chow JY, Shuttleworth R. A constraints-based framework for nonlinear pedagogy in physical education. *J Phys Educ NZ*. 2005;38:17-29.
- Dencer K. Videokompyutaren analiz na nacalnija udar na sastezalite ot finalnija mac po tennis – edinicno wimbledon 84. *Vapr. na fiz. Kult, Sofia*. 1987;33(2).
- Dowes J, Roozen M. Developing agility and quickness. USA: Human Kinetics; 2011, p:1-147.
- Erdil G. Farklılıkla öğrenme motor becerilerin öğrenimine farklı bir bakış. *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*. 2016;1(1):39-50.
- Eroğlu A K. Farklı Türdeki Hareketlilik Çalışmalarının Basketbolculardaki Bazı Fizyolojik Parametrelere Motorsal Yeteneklere ve Teknik Özelliklere Etkisi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014, Ankara (Danışman: Prof. Dr. A E Erol).
- Fernandez J, Mendez-Villanueva A, Pluim BM. Intensity of tennis match play. *British Journal of Sports Medicine*. 2006;40(5):387-391.
- Fernandez J, Ulbricht A, Ferrauti A. Fitness tasting of tennis players: how valuable is it? *British Journal of Sports Medicine*, 2014;48:22-31.
- Fidan N. Eğitim Psikolojisi Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Alkim Yayınevi; 1996, s:12,168-178.
- Foran B. High-Performance sports conditioning. Champaign (IL): Human Kinetics; 2001, p:139-165.

- Ganong W. Review of medical physiology. San Francisco: Mcgraw–Hill; 2001, p:49-51.
- Gore C J. Physiological tests for elite athletes. Champaign (IL): Human Kinetics; 2000, p:128-144.
- Gökgönül N. Minik Tenisçilerin (9-12 yaş) Müsabaka Dönemi Sezonal Güç Değişimleri ve Bazı Fizyolojik Parametrelerdeki Değişimlerinin İncelenmesi. Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, Kırıkkale (Danışman: Prof. Dr. M Kutlu).
- Göral K, Saygın Ö, İrez GB. Profesyonel futbolcuların oynadıkları mevkilere göre görsel ve işitsel reaksiyon sürelerinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2012;14(1):5-11.
- Guyton A, Hall J. Textbook of medical physiology. 11th ed. Philadelphia: Elsevier Saunders; 2006, p:3,125-126.
- Günay E, Çelik A, Aksu F, Çöksevim B. 14-16 Yaş voleybol ve tenis oyuncularının görsel ve işitsel reaksiyon zamanlarının incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2011;25(2):63-67.
- Gündoğdu S D. Türkiye’de Performans Tenisi Yapan Sporcuların Tenise Başlama Nedenleri ve Beklentileri. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, İstanbul (Danışman: Doç. Dr. MZ Serarslan).
- Gürel H. Tenis Temel Teknik Öğretiminde Farklı Antrenman Metotlarının El Önü (Forehand) ve El ;Arkası (Backhand) Vuruş Performanslarına Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013, Isparta (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M Kumartaşlı).
- Hegen P, Rizzi N & Schöllhorn WI. Comparison of the differential learning approach in the form of games and traditional tennis training. In A. Baca, B. Wessner, R. Diketmüller, H. Tschan, M. Hofmann, P. Kornfeind & E.Tsolakidis (Eds.), Book of Abstract of 21st Annual Congress of the European College of Sport Science, 6th - 9th July 2016, Wien, p. 459. Wien: University of Wien.
- Hegen P, Schöllhorn WI. Lernen an unterschieden und nicht durch wiederholungen. Fussballtraining. 2012;3:30–37.
- Henz D, Schöllhorw WI. Differential training facilitates early consolidation in motor learning. Front. Behav. Neurosci. 2016;10:199.
- Hoare DG, Warr CR. Talent identification and woman's soccer: An Australian experience. Journal of Sports Sciences. 2000;18:751-758.
- Humpert V, Schöllhorn WI. Trainingswissenschaft im freizeitsport, Hamburg, Czwalina; 2006, p:121-124.
- Jaitner T, Kretschmar D, Schöllhorn, WI. (2003). ‘‘Changes of movement pattern and hurdle performance following traditional and differential hurdle training,’’ in 8th Annual Congress European College of Sport Science, eds E. Müller, H.

Schwameder, G. Zallinger and V. Fastenbauer (Salzburg: Institut of Sport Science, University of Salzburg), 224.

- Kandaz N. 2000 Wimbledon Tenis Turnuvası Erkekler Yarı Final ve Final Maçlarında Atılan Servislerin İstatistiki Analizi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001, Sakarya (Danışman: Yrd. Doç. Dr. R Kartal).
- Karagöz Ş. 8-10 Yaş Arası Çocuklarda 12 Haftalık Tenis Antrenmanlarının Görsel ve İşitsel Reaksiyon Zamanına Etkisinin İncelenmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, Afyonkarahisar. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yücel OCAK).
- Karakaş F. Çoklu Reaksiyon Zamanı ile İzokinetik Denge Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, Samsun. (Danışman: Prof. Dr. O İmamoğlu).
- Karavelioğlu MB. İşbirliğine Dayalı Öğretim Yöntemi ile Komut Yönteminin Futbola Özgü Beceri Öğrenimine Etkisinin Araştırılması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012, Ankara (Danışman: Doç. Dr. M Kaya).
- Keogh JWL, Weber CL, Dalton CT. Evaluation of anthropometric, physiological and skill-related tests for talent identification in female field hockey. *Canadian Journal of Applied Physiology*. 2003;28(3):397-409.
- Kermen O. Tenis teknik ve taktikleri. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım; 1996, s:3-11.
- Kermen O. Tenis teknik ve taktikleri 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2002, s:10,58-75,181.
- Kilit B, Arslan E, Can S. Tenis oyuncularının maç sırasındaki aktivite profillerinin incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*. 2016;4(2):557-565.
- Konter E. Futbolda süratin teori ve pratiği. 1.Baskı. Ankara: Bağırğan Yayınevi; 1997, s:136-164.
- Lattwein M, Henz D, Schöllhorn WI. (2014). “Differential training as an intervention strategy to prevent choking under pressure in basketball freethrow,” in Book of Abstract of the 19th Annual Congress of the European College of Sport Science-2nd-5th July 2014, Amsterdam, eds A. De Haan, C. J. De Ruiter and E. Tsolakidis (Utrecht: Digital Printing Partners), 610.
- Lopez-Samanes AG, Pallares J, Perez-Lopez A, Mora-Rodriguez R, Ortega JF. Hormonal and neuromuscular responses during a singles match in male professional tennis players. *PLoS One*. 2018;13(4).
- Magil R. Motor Learning, Concept and Applications, Dubuque Iowa, Wm. C. Brown Publishers, USA; 1989, p:42.
- Martinez-Gallegoi R, Guzman JF, Crespo M, Ramon-Llin J, Vuckovic G. Technical, tactical and movement analysis of men’s professional tennis on hard courts. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*. 2018;59(1).

- Mouelhi GS, Bouzaouach I, Tenenbaum G. Simple and choice reaction times under varying levels of physical load in high skilled fencers. *J Sports Med Phys Fitness*. 2006;46(2):344-51.
- Muratlı S. Çocuk ve spor. Ankara: Bağırhan Yayınevi; 1998, s:169-176.
- Müller E, Lindinger S, Stöggel T. Science and skiing IV. UK: Meyer & Meyer Sport Ltd.; 2009, p:454-460.
- Ölçücü B, Canikli A, Ağaoğlu YS, Erzurumluoğlu A. 10-14 Yaş çocuklarda tenis becerisinin gelişimine etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 2010;12(2):1-11.
- Ölçücü B. Tenisçilerde Plometrik Antrenmanların Kol ve Bacak Kuvveti Servis Forehand Backhand Vuruş Süratleri ve Vurulan Hedefe İsbet Yüzdelerine Etkisinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011, İstanbul (Danışman: Doç. Dr. G Erdil).
- Ölçücü B, Vatansever Ş. Correlation between physical fitness and international tennis number (ITN) levels among children tennis players. *Anthropologist*. 2015;21(1,2):137-142.
- Özer U, Aslan CS. 8-11 Yaş kız çocuklarında mini tenis eğitiminin koordinasyon ve reaksiyon zamanı üzerine etkileri. *Turk J Sports Med*. 2018;53:76-82.
- Pektaş NA. Tenisçilerde Teknik Parametrelerin Modellenen Müsabaka Sürecince Analizi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, Konya (Danışman: Doç. Dr. H Taşkın).
- Pereira TJC, Nakamura FY, Jesus MT, Vieira LRL, Misuta MS, Barros RML, Moura FA. Analysis of the distances covered and technical actions performed by professional tennis players during official matches. *Journal of Sports Sciences*. 2016; doi:10.1080/02640414.2016.1165858
- Pouregali S, Arede J, Esteves P, Schöllhorn WI, Leite N. Differential vs conventional resistance training effects in youth basketball players. 8th International Workshop and Conference of the International Society of Performance Analysis of Sport. 11-13 of September 2019, Budapest, Hungary.
- Ratamess N. ACSM's Foundations of strength training and conditioning. China: Lippincott Williams & Wilkins; 2012, p:39-487.
- Römer J, Schöllhorn WI, Jaitner T, Preiss R. Differenzielles lernen im volleyball. *Sportunterricht*. 2009;58:41-45.
- Savelsbergh GJP, Kamper WJ, Rabius J, De Koning JJ, Schöllhorn W. A new method to learn to start in speed skating: A differential learning approach. *Int. J. Sport Psychol*. 2010;41:415-427.
- Schmidt RA. Motor learning and performance. Illinois: Human Kinetics Books; 1991, p:18-23.
- Schöllhorn, WI, Bohn C, Jäger JM, Schaper H, Alichmann M. (Hrsg.) European Workshop on Movement Science. Köln: Sport und Buch Strauß, 2003, 64.

- Schöllhorn WI. Individualität – ein vernachlässigter parameter? Leistungssport. 1999;29(2):7-11.
- Schöllhorn WI, Hegen P, Davids K. The nonlinear nature of learning - A differential learning approach. The Open Sports Sciences Journal. 2012;5(1):100-112.
- Schöllhorn WI, Sechelmann M, Trockel M, Westers R. Nie das Richtige trainieren, um richtig zu spielen. Leistungssport. 2004;34:13-17.
- Schönherr T, and Schöllhorn WI. “Differential learning in basketball,” in 1st European Workshop on Movement Science. Book of Abstracts, eds W. I. Schöllhorn, C. Bohn, J. M. Jäger, H. Schaper and M. Alichmann (Köln: Sport and Buch Strauß), 2003, 58-59.
- Sevim Y. Antrenman bilgisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2002, s:37-38,84-87,230.
- Sevim Y. Antrenman bilgisi, 8. Basım, Ankara: Fil Yayınevi; 2010, s:31-32,73-74,243.
- Sevim Y. Hentbol. İstanbul: Adam Yayınları; 1985, s:42-48.
- Sheppard JM, Young WB. Agility literature review: classifications, training and testing. Journal of Sports Sciences. 2006;24(9):919-932.
- Spirduo WW. Physical dimension of aging. England: Human Kinetics; 1995, p:78-90.
- Şahin R. Erkek Hentbolde Kalecilerle Saha Oyuncularının Reaksiyon Zamanlarının Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995, Ankara (Danışman: Yard. Doç. Dr. Ö Güven).
- Torrents C, Balague N, Perl J, Schöllhorn W. Linear and nonlinear analysis of the traditional and differential strenght training. UGDYMAS, KÜNO KULTÜRA, SPORTAS Nr. BIOMEDICINOS MOKSLAI. 2007;3(66):39-47.
- Wagner H, Müller E. The effects of differential and variable training on the quality parameters of a handball throw. Sports Biomech. 2008;7:54-71.
- Yıldırım İ, Karagöz Ş, Ocak Ş. 8-10 Yaş kız çocuklarında 12 haftalık tenis antrenmanlarının görsel ve işitsel reaksiyon zamanına etkisinin incelenmesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2011;5(3):257-265.
- Zetou E, Vernadakis N, Derri V, Bebetos E, Filippou F. The effect of game for understanding on backhand tennis skill learning and self-efficacy improvement in elementary students. Procedia - Social and Behavioral Sciences 152 (2014) 765-771.
- Zwierko T, Florkiewicz B, Fogtman S, Krzyzanowska AK. The ability to maintain attention during visuomotor task performance in handball players and non-athletes. Central European Journal of Sport Sciences and Medicine. 2014;7(3):99-106.

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL UYGUNLUK

Dr. İskender GÜLER

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL UYGUNLUK

Yazar : İskender GÜLER
Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü
ORCID (0000-0001-8792-7690)

ISBN 978-625-6504-84-4

E-ISBN 978-625-6504-85-1

1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Çocuklarda Fiziksel Uygunluk

GÜLER, İskender

1. Basım, 210 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	Gamze DÜMLÜ (gamzedumlu.2710@gmail.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

ÖNSÖZ

Sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürdürülebilmesi açısından fiziksel aktivite ve egzersizin önemi insan yaşamıyla birlikte bilinmektedir. Sağlıklı bir yaşam, insanların vücut yapısı ve fonksiyonları ile fiziksel aktivite etkilerinin bilinmesini gerektirir. Yeterli fiziksel aktivite, sağlıklı ve mutlu yaşam için, tek başına yeterli görülmemekte, dengeli beslenme birlikte ele alınması gerektiği belirtilmektedir.

Fiziksel uygunluk kavramı egzersiz ve spor olgusu içerisinde hem göz ardı edilemeyecek derecede gerekli bir özellik, hem de zorunlu bir eğitim ve uygulama sürecini ifade etmektedir. İnsan organizmasının, günlük fiziksel aktiviteye gereksinimi bulunduğu düşünülürse, yaşam süreci içerisinde yetersiz fiziksel aktivite egzersiz performansı açısından önemli derecede risk oluşturabilecek özellikte olup, fiziksel uygunluğu doğrudan olumsuz olarak etkileyecektir. Dolayısıyla, fiziksel uygunluk açısından fiziksel aktivite ve egzersiz yapmanın gerekliliği daima göz önünde tutulmalıdır. Düzenli yaşam, dengeli beslenme ve periyodik fiziksel aktivite ile gelişme gösterebilecek olan fiziksel uygunluğun, düzensiz yaşam, dengesiz beslenme ve yetersiz aktivite ile de düşük düzeyde olabileceği göz ardı edilmemelidir. Sağlıklı ve mutlu yaşamak, kendini iyi hissetmek, hareketli yaşamak, başarılı olmak, kısaca iyi bir yaşam kalitesi elde etmek açısından gerektiğinde hareket etmek ve beslenmek bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmakta, fiziksel uygunluğun olmazsa olmazları arasında yer almaktadır. Normal ve iş yaşamıyla ilgili zorunlulukların yerine getirilmesinde fiziksel uygunluğun önemi dikkate alınırsa hem kazanma ve kaybetmeyi belirleyecek hem de kazanma ve kaybetme arasındaki farkı ortaya koyabilecek bir özelliğe sahip bulunmaktadır.

Tüm bu bilgilerden hareketle elde edilebilen tüm bilgi, kaynak ve belgelerden yola çıkarak böyle bir çalışmayı akademik zorunluluk olarak gördüm; özellikle egzersiz ve spor yapan ve de ağır şartlar altında çalışanlar olmak üzere, öncelikle çocuklarımız olmak üzere, tüm bireylerin de yararlanabileceği bilgi derlemesini oluşturmaya çalıştım. Dileğim, bu çalışmanın tüm çocuklarımız başta olmak üzere aileler, öğrenciler, sedanter yaşam süren ve fiziksel uygunluğundan rahatsız olanlar için yararlı bir kılavuz niteliğinde olması ve kabul görmesidir. Sevgi ve saygılarımla...

Dr. İskender GÜLER

İÇİNDEKİLER

Konu	Sayfa
1. GİRİŞ	1
2. ÇOCUKLARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE GELİŞİM ÖZELLİKLERİ, İLGİ VE GEREKSİNİMLERİ	2
2.1. 3-6 yaş çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri	3
2.2. 6-8 yaş çocukların gelişim özellikleri	4
2.3. 6-8 yaş çocukların ilgi ve gereksinimleri	4
2.4. 8-10 yaş çocukların gelişim özellikleri	5
2.5. 8-10 yaş çocukların ilgi ve gereksinimleri	5
2.6. 10-11 yaş kız, 10-12 yaş erkek çocukların gelişim özellikleri	6
2.7. 10-11 yaş kız, 10-12 yaş çocukların ilgi ve gereksinimleri	6
2.8. 7-11 yaş yaş çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri	6
2.9. 12-14 yaş çocukların gelişim özellikleri	7
2.10. 12-14 yaş çocukların ilgi ve gereksinimleri	8
2.11. 12-18 yaş çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri	8
3. FİZİKSEL UYGUNLUĞA GİRİŞ VE FİZİKSEL UYGUNLUĞUN GELİŞİMİ	10
4. ÇOCUKLARDA FİZİKSEL UYGUNLUK, ÖNEMİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	13
5. FİZİKSEL UYGUNLUKLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	15
5.1. Fiziksel uygunluk (fitnes)	15
5.2. Fiziksel aktivite	15
5.3. Vücut kompozisyonu	16
5.4. Sportif performans	16
5.5. MET (Metabolik Eşitlik)	16
5.6. Kkalori (Kcal)	16
5.7. Aerobik güç (Maksimal Oksijen Tüketimi/MaxVO ₂)	16
5.8. Anaerobik güç	17
5.9. Denge	17
5.10. Koordinasyon	17
5.11. Esneklik	17
5.12. Güç	17

5.13. Çabukluk	17
5.14. Çeviklik	17
5.15. Beceri	17
5.16. Sporda beceri	18
5.17. Sürat	18
5.18. Kas kuvveti ve dayanıklılığı	18
5.19. Egzersiz	18
5.20. Reaksiyon zamanı	18
5.21. Hareket zamanı	18
5.22. Somatotip	19
6. FİZİKSEL UYGUNLUĞUN ÖNEMİ VE SAĞLIK	19
6.1. Çocuk ve gençlerde fiziksel uygunluğun önemi	19
6.2. Fiziksel uygunluk ve sağlık ilişkisi	21
6.3. Düzenli fiziksel aktivite ve egzersizin sağlık ve fiziksel uygunluğa etkisi	23
6.4. Çocuk ve ergenlerde (adölesan) fiziksel uygunluk gelişimi	24
6.5. Fiziksel uygunluk ve psikomotor (motor) gelişim ilişkisi	25
6.6. Fiziksel uygunluk ve algısal motor yetenekler	26
6.7. Fiziksel uygunluk ve benlik gelişimi	27
6.7.1. Benlik kavramı	28
6.7.2. Hareket ve benlik kavramı	28
6.8. Fiziksel uygunluk ve beslenme	29
6.9. Düzenli egzersizle değişen sosyolojik ve psikolojik özellikler	31
6.10. Sosyo-ekonomik yapı ve fiziksel uygunluk ilişkisi	32
6.11. Çocuk ve gençlerin fiziksel uygunluklarının değerlendirilmesi	32
7. FİZİKSEL UYGUNLUK BİLEŞENLERİ (KOMPONENTLERİ)	35
7.1. Sağlıkla ilgili fiziksel uygunluk bileşenleri	35
7.1.1. Boy ve vücut ağırlığı	35
7.1.2. Vücut kompozisyonu (body composition)	36
7.1.3. Esneklik (flexibility)	38
7.1.4. Kassal kuvvet ve kassal dayanıklılık (muscular strength and muscular endurance)	40
7.1.5. Kardiyovasküler dayanıklılık (endurance)	43
7.2. Beceriye ilişkin bileşenler	46
7.2.1. Denge	46

7.2.2. Sürat	47
7.2.3. Güç	48
7.2.4. Çeviklik	48
7.2.5. Çabukluk	49
7.2.6. Koordinasyon (beceri)	49
8. FİZİKSEL UYGUNLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	50
8.1. Vücut kompozisyonu ölçümü ve yöntemleri	50
8.1.1. Antropometrik ölçümler	51
8.1.1.1. Boy uzunluğu ve vücut ağırlığı ölçümü	53
8.1.1.2. Vücut kitle indeksi (VKİ)	53
8.1.1.3. Bel/Kalça oranı	54
8.1.1.4. Deri kıvrımı kalınlığı ölçümleri	56
a. Biceps deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	56
b. Triceps deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	56
c. Subskapula deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	56
d. Göğüs (ön aksiller/chest) deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	57
e. Midaksial/midaksiller (orta eksen/orta aksiller) deri kıvrımı kalınlığı	57
f. Abdominal deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	57
g. Suprailiac deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	57
h. Uyluk/ön uyluk deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	58
i. Baldır (calf) deri kıvrımı kalınlığı ölçümü	58
8.1.1.5. Uzunluk ölçümleri	58
a. Boy uzunluğu	59
b. Kulaç uzunluğu	59
c. Yüz uzunluğu	59
d. Üst ekstremite uzunluğu	59
e. Üst kol uzunluğu	60
f. Ön kol uzunluğu	60
g. El uzunluğu	60
h. Oturma yüksekliği	61
i. Alt ekstremite (subischial) uzunluğu	61
j. Uyluk uzunluğu	61
k. Bacak (baldır/calf) uzunluğu	61
l. Ayak uzunluğu	62
8.1.1.6. Çap (Genişlik) ölçümleri	63

a. Yüz genişliği	63
b. Omuz genişliği	63
d. Göğüs genişliği	63
e. Biliyak çap	64
f. Bitrokanterik çap	64
g. Dirsek çapı (humerus biepikonduler çap)	64
h. El bileği çapı	65
i. El genişliği	65
j. Diz çapı (femur biepikondüler çap)	65
k. Ayak bileği çapı	65
l. Ayak çapı	65
j. Göğüs derinliği	66
8.1.1.7. Çevre ölçümleri	66
a. Baş çevresi	67
b. Boyun çevresi	67
c. Omuz çevresi	67
d. Uzatılmış veya bükülü (kasılı) biceps çevresi	67
e. Dirsek çevresi	68
f. Önkol çevresi	68
g. El Bileği çevresi	68
h. Göğüs çevresi	68
i. Karın (erkekler) çevresi	68
j. Karın (bayanlar) çevresi	69
k. Kalça çevresi	69
l. Uyluk (femur) çevresi	69
m. Diz çevresi	69
n. Baldır çevresi	69
o. Ayak Bileği çevresi	69
8.1.2. BIA/Bioelektrik Impedans Analizi	72
8.1.3. Diğer yöntemler	72
8.2. Somatotip özellikler	73
8.2.1. Heath-Carter formülüyle somatotipin hesaplanması	73
8.2.2. Heath-Carter somatotip hesaplama formülleri	74
8.3. Esneklik ölçümü	75
8.4. Kas kuvveti ve dayanıklılığı ölçümleri	77
8.5. Sürat ölçümü	79
8.6. Aerobik dayanıklılık (aerobik güç) ölçümü	80

8.6.1. 1 veya 1,5 Mil Koşu Testi	80
8.6.2. 9 dk Koşu Testi	81
8.6.3. Cooper Testi (12 dk Testi)	81
8.6.4. 20 m Mekik Koşusu	82
8.6.5. Queens Kolej Basamak Testi	84
8.6.6. 3 Dakika Basamak Testi	84
8.7. Anaerobik gücün ölçümü	85
8.7.1. Dikey ve Yatay Sıçrama Testleri	85
8.7.1.1. Dikey sıçrama	85
8.7.1.2. Yatay sıçrama	86
8.7.2. Margaria-Kalamen Testi	87
8.7.3. 50-Yard (45 m) Koşu Testi	88
8.7.4. Bosco Testi	89
8.8. Denge ölçümü	90
8.9. Çeviklik ölçümü	91
8.9.1. T Çeviklik Testi	91
8.9.2. Illinois/Reaktif Çeviklik Testi	92
8.9.3. 505 Çeviklik Testi	92
8.10. Çabukluk ölçümü	93
8.11. Koordinasyon (beceri) ölçümü	94
9. ÇOCUKLARDA KULLANILAN BAZI FİZİKSEL UYGUNLUK TEST BATARYALARI, NORM VE STANDARTLARI	97
9.1. Çocuklarda kullanılan fiziksel uygunluk test bataryaları	97
9.2. Çocuk ve gençlere yönelik bazı fiziksel uygunluk test bataryaları	99
9.2.1. AAHPERD Youth Fitness Test (ABD)	99
9.2.2. AAHPERD Health-Related Fitness Test (ABD)	99
9.2.3. AAHPERD Physical Best (ABD)	99
9.2.4. FITNESSGRAM (ABD)	100
9.2.5. Fit Youth Today Test (ABD)	100
9.2.6. Get Fit Test (ABD)	100
9.2.7. CANADA Fitness Award Test	100
9.2.8. CAHPER Fitness Performance Test (Kanada)	101
9.2.9. MANITOBA School Fitness 1989 (Kanada)	101
9.2.10. Canadian Standardized Test of Fitness (Kanada)	101
9.2.11. Field Tests (Health and Fitness Survey 1985, Avustralya)	102

9.2.12. EUROFIT (Avrupa)	102
9.2.13. YMCA Youth Fitness Test (ABD)	102
9.3. Çocuklara yönelik bazı norm ve standartlar	103
10. YARARLANILAN KAYNAKLAR	151
EKLER	174

10. YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Açıkkada, C., Ergen, E. (1991). Bilim ve Spor. Ankara: Tek Ofset Matbaacılık.
2. ACSM (American College Of Sports Medicine). (2000). Acsm's Guidelines For Exercise Testing and Prescription. Sixth Edition, USA: Lippincott Williams&Wilkins.
3. Açıkkurt, F., Wetherilt, H. (1991). Türk Okul Çağı Çocuklarının Büyüme-Gelişme Durumlarının Amerikan Normlarına Göre Değerlendirilmesi. Beslenme ve Diyet Dergisi, 20 (1), 21-34.
4. Akbulut, G. (2020). Omega 3-6-9 Yağ Asiti-Sağlık Etkileşimi. <https://www.aeo.org.tr/Reklam/OMEGA-3-6-9-YAG-ASITLERI-VE-SAGLIK-UZERINE-ETKILERI-DOC-DR-GAMZE-AKBULUT.pdf>, Erişim Tarihi: 18.12.2020.
5. Akgün, SH. (1997). Sosyo-Ekonomik Yönden Farklı İki İlkokul Öğrencilerinin Fizik Büyüme Durumları ve Etkileyen Bazı Faktörlerin Araştırılması. Bilim Uzmanlığı Tezi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
6. Aksoy, A., Miroğlu, Y. (2019). Antropometrik Ölçümlerle Fiziksel Uygunluk ve Antropometrik Profil Belirleme. July 12-14 2019 MAS European International Congress on Mathematics-Engineering-Natural & Medical Sciences-VI, Kiev/UKRAINE.
7. Alport, BS., Wilmore, JH. (1994). Physical Activity and Blood Pressure in Adolescents. Pediatric Exercise Science, 6, 361-380.
8. Armstrong, N., Simons-Morton, B. (1994). Physical Activity and Blood Lipids in Adolescents. Pediatric Exercise Science, 6, 381-405.
9. Armstrong N., Welsman, JR. (1994). Assesment and Interpretation of Aerobic Fitness in Children and Adolescent. Exercise and Sport Sciences Reviews, 435-476.
10. Astrand, P., Rodahl, K. (1990). Textbook of Work Physiology (Physiological Bases of Exercise). Third Edition, Singapore: Mc Graw Hill Book Company.
11. Bağırhan, T. (1990). Hentbolde Antrenman. Ankara: Bağırhan Yayımevi.
12. Baltacı, AK., Ergene, N., Uysal, H. (1992). Çocuklar İçin Spor. SÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 8 (1), 169-171.
13. Bailey, DA., Martin, DA. (1994). Physical Activity and Skeletal Health in Adolescents. Pediatric Exercise Science, 6, 330-347.

14. Balcı, ŞS., Güler, D., Karacan, S., Çolakoğlu, F. (2004). 8-10 Yaş Grubu Çocukların Somatotiplerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi. SDÜ Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (7), 13-23.
15. Baltacı, G., Un, N., Tunay, V. Besler, A., Gerçekler, S. (2003). Comparison of Three Different Sit and Reach Tests for Measurement of Hamstring Flexibility in Female University Students. Br J Sports Med., 37 (1), 59-61.
16. Bar-Or, O. (1995). Health Benefits of Physical Activity During Childhood and Adolescence. President's Council on Physical Fitness and Sports Physical Activity and Fitness Research Digest. 2 (4), 1-4.
17. Bar-Or, O., Baranowski, T. (1994). Physical Activity, Adiposity, and Obesity Among Adolescents. Pediatric Exercise Science, 6, 348-360.
18. Baur, J., Bös, K., Singer, R. (Herausgeber) (1994). Motorische Entwicklung. Verlag Hofmann Schorndorf, 109-114, (Alıntı: Muratlı, S. (1997). Antrenman Bilimi Işığında Çocuk ve Spor, Ankara: Bağırğan Yayınevi, 11-15.
19. Baulersfeld, M., Voss, G. (1992). Neue wege im schelligke it staining. Münster: Philippka Verlag.
20. Baysal, A. (2004). Beslenme. 10. Baskı, Ankara: Hatipoğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti.
21. Beam, W., Adams, G. (2013). Egzersiz Fizyolojisi Laboratuvar El Kitabı. Çev. Ed: K. Özer, 6. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
22. Bender, DA. (2002). Introduction to Nutrition & Metabolism. United States: Taylor & Francis Incorporated.
23. Bernink, MJE., Erich, WBM., Peltenburg, AL., Zonderland, ML., Huisveld, IA. (1983). Height, Body Composition, Biological Maturation and Training in Relation to Socio-Economic Status in Girls Gymnasts. Swimmers and Controls, Growth, 47, 1-12.
24. Beunen, G., Malina, RM., Ostin, M., Renson, R., Simons, J., Vangerven, D. (1983). Fatness, Growth and Motor Fitness of Belgian Boys 12 Throught 20 Years of Age. Hum. Biol., 55, 599-614.
25. Blair SN. (1992). Are American Children and Youth Fit? The Need for Better Data. Research Quaterly for Exercise and Sport, 63 (2), 120-123.

26. Blair SN (1993) 1993 C.H. McCloy Research Lecture: Physical Activity, Physical Fitness, and Health. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 64 (4), 365-376.
27. Bolanowski, M., Nilsson, Bo E. (2001). Assessment of Human Body Composition Using Dual-Energy X-Ray Absorptiometry and Bioelectrical Impedance Analysis. *Med Sci Monit*, 7 (5), 1029-1033.
28. Boileau, RA. (1998). Body Composition Assessment in Children and Youths. Ed: O. Bar-Or: *The Child Adolescent Athlete*, Chapter 33, Paris: Blackwell SA.
29. Boileau, RA., Lohman, TG., Slaughter, MH., Ball, TE., Going, SB. Hendrix, MK. (1984). Hydration of The Fat-Free Body in Children During Maturation. *Human Biology*, 56, 651-666.
30. Boreham, CAG., Paliczka, VJ., Nichols, AK. (1990). A Comparison of The PwC₁₇₀ and The 20-Mst Tests of Aerobik Fitness in Adolescent School Children. *J. Sports Med. Phys. Fit.*, 30 (1), 19-23.
31. Bouchard C., Shephard RJ. (1994). Physical Activity, Fitness, and Health: The Model and Key Concepts, Physical Activity, Fitness, and Health International Proceedings and Consensus Statement. Edited By Bouchard C., Shephard RJ., Stephens T., USA: Human Kinetics.
32. Bouchard, C., Shephard, RJ., Stephens, T., Sutton, J.R. and Mcpherson, BD. (1990). Exercise, Fitness And Health –A Consensus of Current Knowledge. *Human Kinetics Books*, Champaign, Illinois.
33. Brown, DA., Miller, WC. (1998). Normative Data for Strength and Flexibility of Woman Throughout Life. *Eur J Appl Physiol*, 78, 77-82.
34. California Department of Education (CDE). (2020). FITNESSGRAM Performance Standarts. Erişim Tarihi: 18.12.2020, <https://www.cde.ca.gov/ta/tg/pf/documents/pft15hfzstd.pdf>
35. Canadian Association of Sport Sciences, Fitness Appraisal Certification and Accreditation Program (1987). *Canadian Standardized Test of Fitness (CSTF): Interpretation and Counselling Manual: A joint project of the Canadian Association of Sport Sciences Fitness Appraisal Certification and Accreditation Program and Fitness Canada*. Ottawa.

36. Carter, JEL., Heath, BH. (1990). Somatotyping-Development and Applications. Cambridge: Cambridge University Press.
37. Castro-Piñeiro, J., Ortega, FB., Keating, XD., González-Montesinos, JL., Sjöstrom, M., Ruiz, JR. (2011). Percentile values for aerobic performance running/walking field tests in children aged 6 to 17 years; influence of weight status. *Nutr Hosp.*, 26 (3), 572-578.
38. Chinn, S., Rona, RJ. (2002). International Definitions of Over Weight and Obesity for Children: A Lasting Solution? *Annals of Human Biology*, 29 (3), 306-313.
39. Chu, DA. (1992). *Jumping into Plyometrics*. Illinois California: Leisure Press Company.
40. Cooper, KH. (1968). A Means of Assessing Maximal Oxygen Intake. *Journal of The American Medical Association (JAMA)*, 203 (3), 201-204
41. Corbin, CB., Pangrazi RP. (1992). Are American Children and Youth Fit? *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 63 (2), 96-106.
42. Corbin, CB., Lindsey, R. (1997). *Concepts of Physical Fitness with Laboratories*. Ninth Edition, ABD: Brown & Benchmark Publishers.
43. Cotten, DJ. (1990). An Analysis of The NCYFS II Modified Pull-Up Test. *Research Quarterly for Exercise And Sport*, 61 (3), 272-274.
44. Council of Europe (1983). *Eurofit Provisional Handbook, Testing Physical Fitness*. Strasbourg.
45. Council of Europe (2011). *Testing Physical Fitness Eurofit Experimental Battery Provisional Handbook*. Erişim Tarihi: 10.04.2011, https://bitworks-engineering.co.uk/Products_files/eurofit%20provisional%20handbook%20leger%20beep%20test%201983.pdf
46. Cureton, KJ., Warren, GL. (1990). Criterion-Referenced Standards For Youth Health-Related Fitness Tests: A Tutorial. *Research Quarterly For Exercise And Sport*, 61(1), 7-19.
47. Cureton, KJ., Sloniger, MA., Black, DM., Mckormack, WP., Rove, DA. (1997). Metabolic Determinants of The Age-Related Improvement in One-Mile Run/Walk Performance in Youth. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 29 (2), 259-267,

- 48.ÇADEM Psikoloji (2021). Çocuk Gelişim Dönemleri. <https://www.cadempsikoloji.com/makale/3-cocuk-gelisim-donemleri>, Erişim Tarihi: 30.11.2021.
- 49.Çalış, M., Ergen, E., Turnagöl, H., Arslan, O. (1992). Beden Eğitimi Derslerinin Bir Öğretim Yılı Boyunca 15-16 Yaş Grubu Öğrenciler Üzerindeki Fizyolojik Etkilerinin Eurofit Test Bataryası İle İzlenmesi. II. Ulusal Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 50.Çetin, AK., Karavuş, M., Mega, E., Şahin, M., Kutaniş, R., İşleri, M., Bayramgürler, B. (1995). Biri Özel Biri Devlete Ait İki İlkokulun Öğrencilerinde Büyüme Gelişme Durumunun Karşılaştırılması. Beslenme ve Diyet Dergisi, 24 (2), 215-227.
- 51.Çetin, N. (1999). Toplum Sağlığı İçin Nerede, Niçin, Nasıl Spor Yapılır? Ankara: Onay Ajans.
- 52.Demirel, H., Açıkada, C., Bayar, P., Turnagöl, H., Erkan, U., Hazır, T., Demirci, R., Haner, B., Pehlivan, M. Ve Ayalp, Y. (1990) Ankara'da Yükseliş Koleji İlkokul Bölümünde 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Eurofit Uygulaması. I. Ulusal Spor Bilimleri Sempozyumu Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 53.Devries, HA., House, TJ. (1994). Physiology of Exercise for Physical Education, Athletics and Exercise Science. USA: Brown and Benchmark Publishers.
- 54.Docherty, D. (1996). Measurement İn Pediatric Exercise Science. USA: Human Kinetics.
- 55.Dowda, M., Ainsworth, BE., Adyy CL., Saunders, R., Riner, W. (2001). Environmental Influences, Physical Activity, and Weight Status İn 8 To 16 Years Old. Archives of Pediatrics&Adolescent Medicine, 155 (6), 711-717.
- 56.Dönmez, S. (2018). Okul Çağı Çocuklarda Fiziksel Aktivite. http://www.sdonmez.com/sf-index-of-okul_cagi_cocuklarda_fiziksel_aktivite-cp-2_126_103.htm, Erişim Tarihi: 10.04.2018.
- 57.Dündar, U. (2007). Antrenman Teorisi. Ankara: Bağırğan Yayımevi.
- 58.Erbaugh, SJ. (1990). Reliability of Physical Fitness Tests Administered to Young Children. Perceptual and Motor Skills, 71, 1123-1128.
- 59.Ergun, N., Pehlivan, M. (1988). Çocuk Cimnastiçilerimizden Antropometrik Ölçümler ve Fiziksel Uygunluk Testleriyle Elde

- Edilen Yapısal Özellikler. Spor Hekimliği Dergisi, 23 (4), 104-108.
60. Errecart, MT., Ross, JG., Gilbert, GG., Ghost, DN. (1985). The National Children and Youth Fitness Study: Sampling Procedures. Journal Of Physical Education, Recreation & Dance, 56, 12-14.
 61. Ersoy, G. (1993). Beslenme ile İlgili Ergojenik Yardımcılar. Spor ve Tıp, 1 (4), 12-15.
 62. Ersoy, G. (1995). Sağlıklı Yaşam, Spor ve Beslenme. Ankara: Damla Matbaacılık.
 63. Fox, EL., Bowers, RW., Foss, ML. (1999). Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri. Çev. M. Çeşit, Ankara: Bağırğan Yayınevi.
 64. Frary, C., Johnson, RK. (2000). Physical Activity for Children: What are The Us Recommendations? British Nutrition Foundation Bulletin, 25, 329-334.
 65. Genç, H. (2019). Spor e Rekreasyon Araştırmaları Kitabı–2/Fiziksel Uygunluk ve Fiziksel Uygunluk Unsurları, 10. Bölüm, Ed: A. Öztürk, E. Karaçar ve O. Yılmaz, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, S. 135-152.
 66. Gilbert, GG., Montes, H., Ross, JG. (1985). The National Children and Youth Fitness Study: History. Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 56, 9-11.
 67. Going, S. (1988). Physical Best-Body Composition in The Assesment of Youth Fitness. Joperd, 59 (7), 32-36,
 68. Goslin, BR., Burden, SB. (1986). Physical Fitness of South African School Children. J. Sports Med., 26, 128-136.
 69. Gökmen, H., Karagül, T., Aşçı, F.H. (1995) Psikomotor Gelişim. Ankara: GSGM Yayın No: 139.
 70. Greenberg, JS., Pargman, D. (1988). Physical Fitness A Wellness Approach. Second Edition, USA: Prentice Hall.
 71. Grund, A., Dilba, B., Forberger, K., Krause, H., Siewers, M., Rieckert, H., Müller, MJ. (2000). Realtionships Between Physical Activity, Physical Fitness, Muscle Strength and Nutritional Sate in 5- to 11-Year-Old Children. Eur J Appl Physiol, 82, 425-438.
 72. Gutin, B., Manos, T., Strong, W. (1992). Defining Health and Fitness: First Step Toward Establishing Children's Fitness

- Standarts. Research Quaterly For Exercise and Sport, 63 (2), 128-132.
73. Gül, İ. (2018). 2d:4d Parmak Uzunluğu ve Oranının Tenis Performansına Etkisine İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, AÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Amasya.
74. Güler, D. (2003). 8-10 Yaş Grubu Erkek Çocuklarda AAHPERD Fiziksel Uygunluk Test Bataryasının Sosyo-Ekonomik Düzey ile İlişkilendirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
75. Güler, D. (2001). Enerji Dengesinde Beslenme ve Egzersizin Önemi. SDÜ Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi, 2 (2), 90-101.
76. Güler, D., Günay, M., Tamer, K., Baltacı, G., Gökdemir, K. (2004). 8-10 Yaş Grubu Türk Erkek Çocukların Sağlıkla İlişkili Fiziksel Uygunluk Normları. GÜ Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (2), 157-164.
77. Güler, D., Balcı, ŞS. Çolakoğlu, F., Karacan, S. (2007). 8-10 Yaş Grubu Türk Kız Çocukların Sağlıkla İlişkili Fiziksel Uygunluklarının Değerlendirilmesi ve Normları. MAKÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (13), 65-75.
78. Güler, D. (2005). Burdur'daki 6-10 Yaş Grubu Çocukların Boy Uzunluğu, Vücut Ağırlığı, Vücut Yağ Düzeylerinin Değerlendirilmesi ve Yüzdeleri. 16-19 Kasım 2005 1. Burdur Sempozyumu, Burdur.
79. Güler, D. (2005). Burdur'daki 6-11 Yaş Grubu Erkek Çocukların Somatotiplerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi. 16-19 Kasım 2005 1. Burdur Sempozyumu, Burdur.
80. Güler, D. (2006). Burdur'daki 11-14 Yaş Grubu Erkek Çocukların Somatotiplerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi, 3-5 Kasım 2006 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla/ TURKIYE.
81. Güler, D. (2006). Burdur'daki 11-14 Yaş Grubu Çocukların Boy Uzunluğu, Vücut Ağırlığı ve Vücut Yağ Düzeylerinin Değerlendirilmesi. 3-5 Kasım 2006 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla/TURKIYE.
82. Güler, D. (2018). Çocuklarda Sağlıkla İlişkili Fiziksel Uygunluk, İstanbul: BEDRAY Basın Yayıncılık Ltd. Şti.
83. Günay, M., Cicioğlu, İ. (2001). Spor Fizyolojisi. 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

84. Günay, M., Şıktar, E., Şıktar, E. (2017). Antrenman bilimi. Ankara: Kültür ve Spor Yayınları.
85. Gürsel, F. (2019). Fiziksel Uygunluk. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=69>, Erişim Tarihi: 12.09.2019.
86. Gürses, AE. (1993). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzey Çocuklarının Motorik Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, MÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
87. Gymultras. (2019). Çocuklarda Performans Belirleme Testleri. <http://www.gymultras.com/cocuklarda-performans-belirleme-testi/>, Erişim Tarihi: 25.02.2020.
88. Hagberg, JM., Ehsani, AA., Goldring, D., Hernandez, A., Sinacore, DR., Holloszy, JO. (1984). Effect of Weight Training on Blood Pressure and Hemodynamics in Hypertensive Adolescents. *Journal of Pediatrics*, 104, 147-151.
89. Hazır, T., Mahir, Ö., Açıkada, C. (2010). Genç Futbolcularda Çeviklik İle Vücut Kompozisyonu ve Anaerobik Güç Arasındaki İlişki. *Spor Bilimleri Dergisi*, 21(4), 146-153.
90. Hitit Üniversitesi (2020). Fiziksel Uygunluk Dersi Notları. <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/duyurular/yetkinkamuk@hititedutr040320187Q4B6L7N.pdf>, Erişim Tarihi: 05.01.2021.
91. <http://hareketegitimi.blogspot.com/2018/04/cocuklar-icin-performans-belirleme-testi-eurofit-test-bataryasi.html>, Erişim Tarihi: 01.12. 2021.
92. <https://haber.kursistem.com/futbolda-cabukluk-antrenmani.html>, Erişim Tarihi: 25.01. 2018.
93. <https://www.naijaproper.com/2016/01/4-benefits-of-morning-push-ups.html>, Erişim Tarihi: 01.12. 2021.
94. <https://www.slideshare.net/ugurguven9/basketbolda-kondistonve-olan-testleri>, Erişim Tarihi: 18.11. 2020.
95. <https://sporpanosu.blogspot.com/2015/05/koordinasyon-testi-1.html>, Erişim Tarihi: 18.11. 2020.
96. <https://quizlet.com/550126227/fitness-test-flash-cards/>, Erişim Tarihi: 24.11. 2021.
97. Hui SS-C, Yuen PY. (2000). Validity of The Modified Back-Server Sit and Reach Test: A Comparison With Other Protocols, *Medicine and Science in Sport and Exercise*, 32 (9), 1655-1659.

98. İnanoğlu, M. (2007). Eurofit Fiziksel Uygunluk Test Protokolleri. <http://musainanoglu.blogcu.com/eurofit-test-protokolu/2188158>, Erişim Tarihi: 20.02. 2020.
99. Işıksoluğu, M. (1988). Beslenme. İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.ř.
100. Jackson, AW., Baker, AA. (1986). The Relationship of The Sit and Reach Test to Criterion Measures of Hamstring and Back Flexibility in Young Females. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 57, 183-186.
101. Johnson, BL., Nelson, JK. (1974). *Practical Measurements for Evaluation in Physical Education*. Second Edition, USA: Burgess Publishing Company.
102. Kahramanoğlu, ř. (2006). Halter ve Pliometrik şalışmaların Hızlanmaya Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
103. Kamar, A. (2003). Sporda Yetenek, Beceri ve Performas Testleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
104. Karadeniz, Y. (2001) Spor Yapan ve Yapmayan İlköğretim Öğrencilerinin Fiziksel Uygunluklarının Belirlenmesi ve Analizi. Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
105. Karagöz, ř., Erdoğmuş, M., Celepaksoy, F., Bozлак, K., Alkan, F. (2015). Minik Tenisçilerde Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerin Yer Vuruş Performansına Etkisinin İncelenmesi. *NÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9 (Özel Sayı), 19-25 (<https://docplayer.biz.tr/19944108-Minik-teniscilerde-bazi-fiziksel-ve-fizyolojik-parametrelerin-yer-vurus-performansina-etkisinin-incelenmesi-21-2.html>, Erişim Tarihi: 20.02.2020).
106. Karakoç, Y. (2019). Trabzon Yöresi Halk Oyunları şalışmalarının Çocuklarda Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklere Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, AÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Amasya.
107. Karp, J. R. (2001). Muscle fiber types and training. *National Strenght & Conditioning Association*. 23 (5), 21-26.
108. Kemper, HCG., Twisk JWR., Koppes LLJ., Van Mechelen W., Post GB. (2001). A 15-Year Physical Activity Pattern is Positively Related to Aerobic Fitness in Young Males and Females (13-27 Years). *Eur J Appl Physiol*, 84, 395-402.

109. Köklü, Y., Aşçı, A., Hazır, T., Alemdaroğlu, U., Açıkada, C. (2007). Futbolcularda Anaerobik Güç ve Kapasite Testleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Spor Hekimliği Dergisi, 42, 119-128.
110. Köksal, M. (2021). Bel Kalça Oranı Hesaplama. <https://dytmakbulekoksal.com/bel-kalca-orani-hesaplama/>, Erişim Tarihi: 29.11.2021.
111. Krahenbuhl, GS., Skinner, JS., Kohrt, WM. (1985). Developmental Aspects of Maximal Aerobic Power in Children. Exercise and Sport Sciences Reviews, 13, 503-538.
112. Krobhholz, H. (1997). Physical Performance in Relation to Age, Sex, Social Class and Sport Activities in Kindergarten and Elementary School. Perceptual and Motor Skills, 84, 1168-1170.
113. Kuntzleman, CT., Reiff, GG. (1992). The Decline in American Children's Fitness Levels. Research Quarterly For Exercise and Sport, 63 (2), 107-111.
114. Küçükoğlu, S., Gür, H., Haşil, N., Çelebi, B., Akkurt, S., Kanbir, M.O, Özyener, F., Cesur, A., Taşkın, T., Bayramoğlu, V. (1992). 8-15 Yaş Grubu Erkek ve Kız Çocukların Fiziksel Kapasitelerinin AAHPERD YFT Testleriyle Değerlendirilmesi. II. Ulusal Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
115. Kyle, UG., Genton, L., Mentha, G., Nicot, L., Slosman, DO., Pichard, C. (2001). Reliable Bioelectrical Impedance Analysis Estimate of Fat-Free Mass in Liver, Lung and Heart Transplant Patients. JPEN J Parenter Nutr. 25 (2), 45-51.
116. Larson, GA., Zaichkowsky, LD. (1995). Physical, Motor and Fitness Development in Children and Adolescents. Journal of Education, 177 (2), 25-55.
117. Lamb, KL., Brodie, DA., Roberds, K. (1988). Physical Fitness and Health-Related Fitness as Indicators of A Positive Health State, Health Promotion. Oxford University Press, 3 (2), 171-182.
118. Lemmink, KAPM., Elferink-Gemser MT., Visscher, C. (2004). Evaluation of The Reliability of Two Field Hockey Specific Sprint and Dribble Tests in Young Field Hockey Players. British Journal of Sports Medicine. 38: 138-142.

119. Lippincott, W., Lippincott, W. (2000). ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription. Sixth Edition, USA: American College of Sport Medicine.
120. Liu, NYS., Plowman, SA., Looney, MA. (1992). The Reliability and Validity of The 20-Meter Shuttle Test In American Students 12 to 15 Years Old. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 63 (4), 360-365.
121. Lohman, TG. (1986). Applicability of Body Composition Techniques and Constants for Children and Youths. *Exercise and Sport Sciences Reviews*, 14, 325-357.
122. Lohman, TG. (1987). The Use Skinfold to Estimate Body Fatness on Children and Youth. *Journal of Physical Education Recreation & Dance*, November-December, 98-102.
123. Looney, MA., Plowman, SA. (1990). Passing Rates of American Children and Youth on The Fitnessgram Criterion-Referenced Physical Fitness Standarts. *Research Quarterly for Exercise*, 61 (3), 215-223.
124. Malina, RM., Bouchard, C. (1991). *Growth, Maturation and Physical Activity*. USA: Human Kinetics Books.
125. Manitoba School Fitness (1989). *Manitoba Schools Fitness guidelines (Manitoba Education and Training)*, <http://www.edu.gov.mb.ca/ks4/cur/physhlth/index.html>
126. Manitoba (2004). *Guidelines for Fitness Assessment In Manitoba Schools (A Resource for Physical Education/Health Education)*, Manitoba Education, Citizenship and Youth, <http://www.edu.gov.mb.ca/ks4/cur/physhlth/index.html>
127. Marfell-Jones, M. (2018). *Kinanthropometric Assesment* [http:// homepages.ihug.co.nz/~rip/Anthropometry](http://homepages.ihug.co.nz/~rip/Anthropometry), Erişim Tarihi: 05.10.2018.
128. Melakukan, C. (2021). *Queen's College Step Test*, <https://www.herrypernando.my.id/2021/03/cara-melakukan-queens-college-step-test.html>, Erişim Tarihi: 06.12.2021.
129. Morrow, JR., Jackson, AW., Disch, JG, Mood, DP. (2000). *Measurement and Evaluation in Human Performance*. Second Edition, USA: Human Kinetics.
130. Morrow, JR., Fridye, T., Monaghan, SD. (1986). Generalizability of The AAHPERD Health Related Skinfold Test. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 57 (3), 187-195.

131. Morrow, JR. (1992). Are American Children and Youth Fit? Review and Commentary,.Research Quarterly for Exercise and Sport, 63 (2), 95.
132. Muratlı, S. (1997). Çocuk ve Spor (Antrenman Bilimi Işığında). Ankara: Bağırhan Yayımevi.
133. Muratlı, S., Kalyoncu O., Şahin G. (2011). Antrenman ve Müsabaka (3. Baskı). İstanbul: Atölye ofset.
134. Nashner, LM., Mccollum, G. (1985). The Organization of Human Postural Movements: A Formal Basis and Experimental Synthesis. Behav Brain Sci, 8, 135-172.
135. Oğuz, H. (1998) Bursa İlinde Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Ailelerin 8, 9 ve 10 Yaş Grubu Çocukların Fiziksel Performans ve Antropometrik Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
136. Okubo, J., Watanable, I., Takeya T., et al. (1979). Influence of Foot Position and Visual Field Condition in The Examination of Equilibrium Function and Sway of Centre of Gravity in Normal Persons. Agressologie, 20,127-132.
137. Ölmez, C. (2020). Bilim ve Spor adına Çok Şey. <https://cengizolmez.com/>, Erişim Tarihi: 25.02.2020.
138. Özdoğan, M. (2020). Omega 3, 6 ve 9 yağ asitleri nedir? Faydaları, farkları ve riskleri nelerdir? <https://www.drozdogan.com/omega-3-6-9-yag-asitleri-nedir-faydaları-farkları-riskleri/>, Erişim Tarihi: 18.12.2020.
139. Özer, K. (2001). Fiziksel Uygunluk. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
140. Özer, DS., Özer, MK. (2000) Çocuklarda Motor Gelişim. İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.
141. Özbay, S., Ulupınar, S., Özkara, AB. (2018). Sporda Çeviklik Performansı. Ulusal Spor Bilimleri Dergisi, 2 (2), 97-112.
142. Özgül, B. (2016). Çocukluk Döneminde Fiziksel Aktivite. Türkiye Klinikleri J Physiother Rehabil-Special Topics, 2 (1), 87-93.
143. Özkaleli, E. (2018). Çocuklarda Fiziksel Uygunluk, Önemi ve Değerlendirilmesi. <http://www.elifozkaleli.com/cocuklarda-fiziksel-uygunluk-onemi-ve-degerlendirilmesi>, Erişim Tarihi: 05.01.2021.
144. Özkaya, V. (2010). Vücut Yağının Saptanmasında Çeşitli Antropometrik Ölçümlerle Biyoelektrik İmpedans ve Çift

- Foton Absorbsiyometri_Yöntemlerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, EÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
145. Öztürk, M. (1988). Spor Yapmayan 11-12 Yaş Grubu Çocukların Eurofit Test Sonuçlarıyla Yapısal Komponentlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, MÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
 146. Paliczka, VJ., Nicholls, AK., Boreham, CAG. (1987). A Multi-Stage Shuttle Run as A Predictor of Running Performance and Maximal Oxygen Uptake in Adults. *Brit. J. Sports Med.*, 21 (4), 163-165.
 147. Pate, RR. (1983). Health Fitness, Physical Education and Sport for The Secondary School Student. Edited By Dougherty, NJ. et al, Sponsored By Naspe an Association of AAHPERD.
 148. Pate, RR., Burgess, ML., Woods JA., Ross, JG., Baumgarner, T. (1993) Validity of Field Tests of Upper Body Muscular Strength. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 64(1), 17-24.
 149. Pate, RR., Ross, JG, Baumgarner, TA., Sparks, RE. (1987). The Modified Pull-Up Test, *Journal of Physical Education Recreation and Dance*, 58 (9), 71-73.
 150. Pate, RR., Ross, JG., Dotson, CO., Gilbert, GG. (1985). The New Norms: A Comparison with The 1980 AAHPERD Norms. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 56 (1), 28-3.
 151. Pauole, K., Madole, K., Garhammer, J., Lacourse, M., Rozenek, R. (2000). Reliability Andvalidity of The t-Test As A Measure of Agility, Leg Power, and Leg Speed in Colleageged Men and Women. *J Strength Cond Res*, 14, 443–450.
 152. Perez, GEN., D'angelo, CP. Zabala, RD. (1991). Physical Fitness in Children and Adolescents From Differing Socioecomomic Strata. Shephard R.J., Parizkova, J. (Eds) *Human Growth, Physical Fitness and Nutrition*, Med. Sport Sci. Basel, Karger, 31, 80-98.
 153. Powers, SK., Howley, ET. (1994). *Exercise Physiology (Theory and Application to Fitness and Performance)*, USA: Brown & Benchmark Publishers.
 154. Raithel, KS. (1987). Are Girls Less Fit Than Boys? *The Physician and Sports Medicine*, 15 (11), 157-163.

155. Ramsbottom, R., Brewer, J., Williams, C. (1988) A Progressive Shuttle Run Test to Estimate Maximal Oxygen Uptake. *Brit. J. Sports Med.*, 22 (4), 141-145.
156. Raya, M.A., Gailey, RS., Gaunaurd, IA., Jayne, DM., Campbell, SM., Gagne, E., Manrique, G., Muller, DG., Tucker, C. (2013). Comparison of three agility tests with male servicemembers: Edgren Side Step Test, T-Test, and Illinois Agility Test. *J Rehabil Res Dev*, 50(7), 951-960.
157. Rikli, RE., Jones, CJ (2001). *Senior Fitness Test Manual*. USA: Human Kinetics.
158. Ross, JG., Dotson, CO, Gilbert, GG., Katz, SJ. (1985). The National Children and Youth Fitness Study I (NCYFS I)-New Standards For Fitness Measurement. *Joperd*, 56 (1), 62-66.
159. Ross, JG., Pate, RR., Deply, LA., Gold, RS., Svilar, M. (1987). The National Children and Youth Fitness Study II (NCYFS II)-New Health-Related Fitness Norms. *Joperd*, 58, 66-70.
160. Ross, JG., Gilbert, GG. (1985). The National Children and Youth Fitness Study-A Summary of Finding. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 56, 3-8.
161. Ross, JG., Dotson, CO., Gilbert, GG., Katz, SJ. (1985). New Standards for Fitness Measurement. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 56, 20-24.
162. Rowland, TW. (1990). *Exercise and Children's Health*. USA: Human Kinetics Books.
163. Rutherford, WJ, Corbin, CB. (1994). Validation of Criterion-Referenced Standards for Tests of Arm and Shoulder Girdle Strength and Endurance. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 65 (2), 110-119.
164. Safrit, MJ., Wood, TM. (1987). The Test Battery Reliability of The Health Related Physical Fitness Test. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 58 (2), 160-167.
165. Sallis, JF. (1993). Epidemiology of Physical Activity and Fitness in Children and Adolescents. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 33 (4/5), 403-408.
166. Salman, U., Sarı, İ. (2020). Beden Eğitimi Öğretmenleri, Öğrenciler ve Ailelerin Bakış Açısı İle Sağlıkla İlgili Fiziksel Uygunluk Karnesi: Yeni Bir Uygulama. *Spormetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 18(2), 2020, 77-103.

167. Saris WHM., Anyoine, JM., Brouns, F., Fogelholm, M., Gleeson, M., KU Leuven, KU., Asker Jeukendrup, A., Ron J Maughan, RJ., Pannemans, D., Vladimir Stich, V. (2003). PASSCLAIM – Physical Performance and Fitness. *Eur J Nutr*, 42, Sppl 1, I50-I95.
168. Schutz, Y., Maffeis, C. (2002). *Physical Activity, Child And Adolescent Obesity*. Edited By Burniat, W., Cole, TJ, Lisau I., Eme, P. UK: Cambridge University Press.
169. Sevim, Y. (2018). Sporda Yetenek Seçimi ve İlkeleri. <https://slideplayer.biz.tr/slide/1900156/>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.
170. Sevim, Y. (2010). *Antrenman Bilgisi*. Ankara: Fil Yayınevi.
171. Sevim, Y. (2010). *Basketbol Teknik-Taktik Antrenman (7. Baskı)*. Ankara: Fil Yayınevi.
172. Sharkey, BJ. (1984). *Physiology of Fitness*. Second Edition, USA: Human Kinetics Publishers.
173. Shaw, VW. (1986). The Accuracy of Two Training Methods of Skinfold Assesment. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 57, 85-90.
174. Shephard, RJ. (1995). Physical Activity, Fitness, and Health: The Current Consensus. *Quest*, 47 (3), 288-303.
175. Shephard, RJ., Astrand, PO. (1992). *Endurance In Sport*. Oxford: Blackwell Scientific Publications.
176. Silverstone, JT., Gordon, RP., Stunkard, AJ. (1969). Social Factors in Obesity in London. *Practitioner*, 202, 682-688.
177. Slaughter, MH., Lohman, TG., Boileau, RA., Stillman, RJ., Van Loan, M., Horswill, CA., Willmore, JH. (1988). Influence of Maturity on Relationship of Skinfold to Body Density –A Cross-Sectional Study. *Human Biology*, 56 (4), 681-689.
178. Sparling, PB., Millard-Stafford, M., Snow, TK. (1997). Development of A Cadence Curl-Up Test for College Students. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 68 (4), 309-316.
179. Stephens, M. (2002). Children, Physical Activity and Public Health: Another Call to Action. *American Family Physician*, 65 (6), 1033-1034.
180. Swain, DP., Franklin, BA. (2006). Comparison of Cardioprotective Benefits of Vigorous Versus Moderate

- Intensity Aerobic Exercise. The American Journal of Cardiology, 97, 141-147.
181. Şahan, A., Erman, KA. (2009). The Effect of The Tennis Technical Training on Coordination Characteristics. The Open Sports Medicine Journal, 3, 59-65.
182. Şahin, M., Saraç, H., Çoban, O., Coşkun, Z. (2012). Taekwondo Antrenmanlarının Çocukların Motor Gelişim Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 3 (1), 5-14.
183. Şahiner, İ. (2009). Çocuklara Uygulanan Farklı Otur-Uzan Esneklik Testlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
184. Şekerci, N. (2019). Antropotrik Ölçümler. <http://esaglikonline.com/E-Saglik%20Online/Fizyoterapi/Antropometrik%20Olcumler.pdf>, Erişim Tarihi: 25.12.2019.
185. Şenol, D. (2014). İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Antropometrik Ölçülerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
186. Şipal, MC. (1989). Eurofit Bedensel Yetenek Testleri El Kitabı. Ankara: Başbakanlık GSGM Yayınları, Yayın No: 78.
187. Tamer, K. (2000). Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi. Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Bağırhan Yayınevi.
188. Tekelioğlu, A. (1999). Physical Fitness of Girls and Boys Aged 11-13 Years Attending to Government School and Private School. Doctoral Dissertation, GU Institute Of Medical Sciences, Ankara.
189. Temel, F., Avcı, N., Ersoy, Ö., Turla, A. (1999). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerdeki 0-6 Yaş Çocukların Fiziksel Gelişimlerinin İncelenmesi. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, IV (3), 43-50.
190. Thomas, W., Rowland, MD. (1990). Exercise and Children's Health, USA: Human Kinetics Books.
191. Tiryaki, G. (2002). Egzersiz ve Spor Fizyolojisi. Bolu: Ata Ofset.

192. Tremplay, A., Chiasson, L. (2002). Physical Fitness in Young College Men and Women. *Canadian Journal of Applied Physiology*, 27 (6), 12-56.
193. Trimmer, R., Trimmer, J. (2003). Fitness Testing in Schools: American Alliance for Health. Physical Education, Recreation and Dance (AAHPERD) Physical Best Test, http://www.sportssci.org/encyc/darfts/fitness_aahperd.doc
194. TYF. (2020). Milli Takımlar Fiziksel Yeterlilik Sistemi. <https://arsiv.tyf.org.tr/dosyalar/menu/ek-1-tyf-fiziksel-yeterlilik-sistemi.pdf>, Erişim Tarihi: 25.02.2020.
195. Updyke, WF. (1992). In Search of Relevant and Credible Physical Fitness Standarts for Children. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 63 (2), 112-119.
196. Üstdal, KM., Köker, AH. (1991). Spor Dallarında Beslenme ve Yüksek Performans Bilgisi. Kayseri: Can Ofset Matbaacılık.
197. Varela-Silva, MI. (2012). Leg Length and Anthropometric Applications: Effects on Health and Disease, Ed: Victor R. Preedy: *Handbook of Anthropometry*, 769-783. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4419-1788-1_43, Erişim Tarihi: 02.11.2021.
198. Verstegen, M., Marcello, B. (2001). Agility and Coordination. in *High Performance Sports Conditioning*. B. Foran, ed. Champaign: Human Kinetics.
199. Vincent, SD., Pangrazi, RP., Raustorp, A., Tomson, LM., Cuddihy, TF. (2003). Activity Levels and Body Mass Index of Children in The United States, Sweden and Australia. *Med. Sci. Sports Exerc.*, 35 (8), 367-1373.
200. Washington, RL., Bernhardt, DT., Gomez, J., Johnson, MD., Martin, TJ., Rowlandet, TW, Small, E. (2001). Strength Training by Children and Adolescents. *Pediatrics*. 107 (6), 1470-1472.
201. Washington, RL., Bernhardt, DT., Gomez, J., Johnson, MD., Martin, TJ., Rowland, TW., Small, E., LeBlanc, C., Krein, C., Malina, R., Young, JC., Reed, FE., Anderson, S., Bolduc, S., Bar-Or, O., Newland, H., Taras, HL., Cimino, DA., McGrath, JW., Murray, RD., Yankus, WA., Young, TL., Fleming, M., Glendon, M., Harrison-Jone, L., Newberry, JL., Pattishall, E., Vernon, M., Wolfe, L., Lis, S. (2001). Organized Sports for Children And Preadolescents. *Pediatrics*, 107 (6), 1459-1462.

202. Welk, GJ., Morrow, JR., Falls, HB. (2003). Fitnessgram Reference Guide Physical Fitness Standards for Children. The Cooper Institute, Dallas TX.
203. Werner, WK., Hopkins, H., Hopkins, DR. (1992). A Comparison of The Sit and Reach and Modified Sit and Reach in The Measurement of Flexibility in Women. Research Quarterly for Exercise and Sport, 63 (2), 191-195.
204. Westersahl, M., Barnekow-Bergvist, M., Hedberg, G., Jansson, E. (2003). Secular Trends in Body Dimension and Physical Fitness Among Adolescents in Sweden from 1974 to 1995. Scand J Med Sci Sports, 13, 128-137.
205. Wilmore, JH., Costill, DL. (1994). Physiology of Sport and Exercise. USA: Human Kinetics.
206. Wilmore, JH. (1983). Body Composition in Sport and Exercise: Directions for Future Research. Med. Sci. Sport Exerc., 15, 21-31.
207. Yalçın, HF. (1995). Beden Eğitimi Öğretmeni El Kitabı. Ankara: GÜ İletişim Fakültesi Basımevi.
208. Yarımkaya E., Ulucan H. (2015). Çocuklarda Hareket Eğitimi Programının Motor Gelisim Uzerine Etkisi. International Journal of New Trends İn Arts, Sports & Scienceeducation, 4 (1), 37-48.
209. Yavuz, K. (2019). Çocuklara ve Gençlere Özel Kuvvet – Çabukluk Çalışmaları. www.izmirtufad.org, Erişim Tarihi: 12.09.2019.
210. Yenal, TH. (1996). İlkokul İkinci Devre Çocuklarında Beden Eğitimi ve Spor Etkinliklerinin Motorsal Beceri ve Yetenek Gelişimleri Üzerine Etkileri. Doktora Tezi, DEÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
211. Yiğitoğlu, PH. (2019). Antropometrik Ölçümler, <http://docs.neu.edu.tr/staff/pembhare.yigitogluceto/>, Erişim Tarihi: 25.12.2019.
212. Zorba, E. (2001) Fiziksel Uygunluk, Muğla: Gazi Kitapevi.

Sasavunif

Yazıları

2. BASKI

Dr. Melahat BEKİ

 EFEAKADEMI
YAYINLARI

TASAVVUF YAZILARI

Dr. Melahat BEKİ

Tasavvuf Yazıları

Dr. Melahat BEKİ
ORCID (0000-0001-6226-4317)

ISBN 978-625-6504-80-6
E-ISBN 978-625-6504-81-3
2. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Tasavvuf Yazıları

BEKİ, Melahat

1.Basım, 139 s., 150 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Tasavvuf 2. Mevlana 3.Hikmet 4. Vahdet-i Vücut. 5. Hadis

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
MEVLÂNÂ'DA İLAHİ CEZBE VE SEMÂ	7
Giriş.....	7
1. Cezbenin Tanımı.....	9
2. Semâ'nın Tanımı	11
3. Mevlânâ'da İlahî Cezbe ve Semâ.....	13
4. Şems-i Tebrîzî ve Semâ'ya Etkisi	16
5. İlahî Cezbe Altında Olmanın ve Semânın Mevlânâ'ya Ruhsal ve Fiziksel Tesirleri	17
Sonuç	18
MEVLÂNÂ'DA BATILI ZİHİNLERİ CEZBEDEN KAVRAMLAR	21
Giriş.....	21
1. Mevlana'da "Aşk" Kavramı	25
2. Mevlana'da "Akıl" Kavramı	32
3. Mevlana'da "Kadın" Kavramı.....	36
4. Mevlana'da "Hoşgörü ve Dinlere Saygı" Kavramı	43
5. Mevlana'da "İnsanlık Sevgisi" Kavramı.....	50
6. Mevlana'da "musiki, sema ve sembollerin evrenselliği" Kavramları:.....	58
Sonuç	61
ÖRNEKLERİYLE TASAVVUF'TA HIKMET KAVRAMI	63
Giriş.....	63
1. Tasavvufta 'Hikmet'in Tanımı.....	64
2. İlk Hikemiyat Örnekleri ve Hikemiyle Meşhur Sûfiler	70
3. Tasavvufta Hikmetin Amelle Olan İlişkisi.....	75

Sonuç	79
TASAVVUFUN BEŞ MANEVİ DESTEK MEKANİZMASI	81
Giriş.....	81
1. Tasavvufun Mânevi Destek Unsurlarından Bir Kaçı	85
1.1. Tevekkül.....	85
1.2. Sabır ve Şükür	88
1.3. Dua	94
1.4. Muhabbet.....	97
Sonuç.....	100
“VAHDET-İ VÜCÛD”A DELİL TEŞKİL ETTİĞİ SAVUNULAN BAZI HADİSLER KONUSUNDA AHMET AVNİ KONUK’UN ŞERHLERİ.....	103
Giriş.....	103
1. ‘Gizli Hazine’ Hadis-i Şerifi	108
2. ‘Ahfâ’, ‘Amâ’ ve ‘Akl-ı Evvel’ Kavramlarına Dâir Hadis-i Şerifler	110
3. ‘Adem-i Kendi Suretinde Yarattı’, ‘Kendini Bilen rabbini Bilir’ ve Benzeri Hadis-i Şerifler.....	116
4. ‘İnsanlar Uykudadır, Ölünce Uyanırlar’, ‘Allah İle Musâfaha Etmek İsteyen Hacer’ül Esved’i Selamlasın’ Ve Benzeri Hadis-i Şerifler	119
5. Vahdet-i Vücûd’a Temel Teşkil Eden Çeşitli Hadisler.....	121
Sonuç	126
KAYNAKÇA.....	127

KAYNAKÇA

- Abdülbaki, *La'lizâde. Hediyetü'l-Müşâk fî Şerh-i Mesleki'l-Uşşâk*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, 636, 178b-225a.
- Abdülbâkî, Muhammed Fuad. *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm bi-hâşiyeti'l-mushafi'ş-şerîf*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.
- Abdülhakim, Halife. “Mevlânâ Celâleddin Rûmî”. *İslâm Düşüncesi Tarihi*. ed. M. M. Şerif. İstanbul: y.y., 1991.
- Aclûnî, İsmail b. Muhammed *Keşfu'l-Hâfa* (Beyrut: y.y. 1351), 1/1069.
- Apak, Hıdır. “Sosyal Hizmet Uygulamasında Din ve Mâneviyâtın Rolü (SHUDMR) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/3 (2018), 1889-1903
- AbdülKâdir-i Geylânî. *Sırru'l-esrâr*. çev. Mehmet Eren. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2006.
- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l hafâ*. 2 Cilt. Beyrut: Darr-u İhvani't Turasi, 1352.
- Afîfî, Ebü'l-Alâ. *Füsûsu'l-Hikem Okumaları İçin Anahtar*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2002.
- Ahmed b. Hanbel, Ebü Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybani. *el-Müsned*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1982.
- Ahmed b. Hanbel, Ebü Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *ez-Zühd*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Ali el-Kârî. *el-Ehadis'ul-Kudsiyyetu'l Erbeiniyye el-Esrar'ul Merfua*. İstanbul: Mektebü's-Sahabe, 1324.
- Attâr, Feridüddîn. *Evliya Tezkireleri*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2007.
- Akkaya, Veysel. “İlk Dönem Tasavvuf Klasiklerinde Hz. Ali'nin Hikmetli Sözlerinin Yeri ve Etkisi”. *Dil-Edebiyat ve Tarih Araştırmaları* 2 (2019), 168-194.
- Akın, Nimetullah. “Batıda Mevlana Algısı”. *Mevlana Ocağı*. ed. Mehmet Bayyîğit. Konya: Kombassan Vakfı, 2016.
- Altıntaş, Hayrani. *Tasavvuf Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1986.

- Alî b. Osman. *Keşfü'l Mahcûb*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 1996.
- Arpaguş, Sâfi. "Batı'da Mevlâna Ve Mevlevîlik Bibliyografyası". *İstem* 5/10 (2007), 319-344.
- Arpaguş, Safi. *Mevlana ve İslam*. İstanbul: Vefa Yayınları, 2007.
- Aydın, Mehmet. "Hz. Mevlânâ ve Dinler". *1. Millî Mevlânâ Kongresi*. Konya: y.y., 1984.
- Aydın, Mehmet S. "Hz. Mevlânâ ve Dinler". *1. Millî Mevlânâ Kongresi*. Konya: y.y., 1984.
- Aydın, Mehmet S. "Türk Toplumunda Hoşgörünün Dinî Temelleri". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1998), 7-17
- Başcı, Vahdettin, *Taassup ve Hoşgörü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1996.
- Bayrakdar, Mehmet. *İslâm İbadet Fenomenolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1987.
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan. "Mevlânâ'nın Sosyalleşme Terbiyesi Hakkındaki Fikirleri", *3. Millî Mevlânâ Kongresi*. Konya: y.y., 1989.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. 8 Cilt. *Sahîhu'l- Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Bursevî, İsmâil Hakkı. *Kenzi Mahfi*. haz. Abdülkadir Akçiçek. İstanbul: Bahar Yayınevi, 2000.
- Çağrı, Mustafa. "Sabır". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/337. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Çağrı, Mustafa. "Şükür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/259. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Çağrı, Mustafa. "Tevekkül". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/1. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Can, Şefik. *Mevlânâ Hayatı, Şahsiyet ve Fikirleri*. İstanbul: y.y., 1995.
- Can, Şefik, *Hazreti Mevlana, Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1995.

- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınevi, 2005.
- Çelebi, Celaleddin Bakır. “Hz. Mevlana'nın Eserlerinde ‘Kadın’ Konusuna Kısa Bir Bakış”. *II. Milletlerarası Mevlana Kongresi*. Konya: y.y., 1991.
- Çelebi, Celalettin. *H. Mevlana’da Aşkın Manası, Mevlana ve Yaşama Sevinci*. haz. Feyzi Halıcı. Ankara: Konya Turizm Derneği Yayınları, 1978.
- Çetinkaya, Yalçın. “Mevlana’da Aşk ve Müsiki”. *Mevlana Araştırmaları* 4. ed. Adnan Karaismailoğlu. Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.
- Ceyhan, Semih. “Semâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/455-457. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Çetinkaya, Bayram Ali. *Aşıkların (Mevlânâ Ve Şems’in) Aşkın Raksı/Deveranı Semâ*. İstanbul: Sümam Yayınları, 2007.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *Mu’cemü’t-ta’rifât*. thk.Muhammed Sıddik el-Münşâvî. Kahire: Dâru’l-Fâzilet, ts.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Eflâkî, Ahmet. *Âriflerin Menkıbeleri (Menâkibu’l-Ârifin)*. çev. Tahsin Yazıcı. 2 Cilt. İstanbul: y.y., 2001.
- Eflâkî, Ahmet. *Menâkibu’l Arifin*. nşr. Tahsin Yazıcı. 2 Cilt. Ankara: y.y., 1980.
- Eflâkî, Ahmet. *Ariflerin Menkabeleri*. 2 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları, 1986.
- Ethem, Cebecioğlu. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları, 2005.
- Enönlü, Haluk. “La’lizâde Abdülbâkî’nin Aşk ve Cezbe Hakkındaki Görüşlerinin Tasavvufî Açından Değerlendirilmesi”. *Kisbu İlähiyat Dergisi* 2 (2019), 93-109.
- Eyüboğlu, Bilal. “Mevlânâ ve Sanat”. *Mevlânâ ve İnsan Sempozyum Bildirileri*. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikatler*. İstanbul: MÜ İlähiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2004.

- Erkaya, Mahmud Esad. *Kur'an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Ebü Tâlib el-Mekkî. *İlmü'l-kulüb*. thk. Abdulkadir Ahmet Ata. Kahire: y.y., ts.
- Edebü'l Müluk*. nşr. Bernard Radtke. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1991.
- Darü'l Kütübü'l İlmîyye Heyeti. *Kudsi Hadisler*. çev. Ahmet Varol. İstanbul: Madve Yayınları, 1991.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali*. haz. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Doğan, Servet. *İslâm Düşüncesinde Hikmet Kavramı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Hücvîrî, Ebü'l-Hasen Franklin, D. Lewis. *Rumi: Past and Present, East and West: The Life, Teaching and Poetry of Jalal al-Din Rumi*. New York - Oxford: One World Publications, 2003.
- Fürüzanfer, Bediuzzaman. *Mevlâna Celaleddîn*. çev. F.N. Uzluk. İstanbul: y.y., 1963.
- Firûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. *Besâir zevi't-temyîz fî letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*. thk. Ali en-Neccâr. 6 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, ts.
- Gazzâlî, Ebü Hâmid Muhammed. *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, ts.
- Gazzâlî, Ebü Hamid Muhammed. *İhyâü ulûmi'd-dîn*. 6 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2013.
- Gazzâlî, Ebü Hâmid Muhammed. *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*. 4 Cilt. Kahire: y.y., 1939.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mevlana Celaleddin*. İstanbul: İnkılap - Aka Yayınları, 1985.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: y.y., 1983.
- Gürsoy, Kenan. "Felsefe ve Hoşgörü". *Türk Felsefe Dünyası Dergisi* 1 (1991), 19-21.

- Herevî, Hâce Abdullah. *Kitâbu Menâzili's-Sâirîn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988.
- Herevî, Hâce Abdullah. sad. Meydân. Tahran: y.y, 1368.
- Heysemî, Ebü'l Hasan Nûrüddîn. *Mecma'u'z-zevâ'id ve Menba'u'l-fevâid*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetu'l Kudsi, 1994.
- Hücvîrî, Ebü'l-Hasan Ali b. Osman. *Keşfü'l-mahcûb: Hakikat Bilgisi*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye fî Ma'rifeti'l-Esrâri'l-Mâlikiyye ve'l-Mülkiyye*. nşr. Osman Yahyâ - İbrâhim Medkûr, I-XIV, Kahire: .y.y., 1392-1413/1972
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Fusûsu'l Hikem Tercüme ve Şerhi*. çev. Ahmet Avni Konuk. haz. Mustafa Tahralı - Selçuk Eraydın. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları 1999.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. “İbn Arabî’de Bir Hadis-i Kudsi’nin Yorumu”. çev. Mustafa Tahralı. *Nurlar Hazinesi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1990.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn. *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*. 4 Cilt. Beyrut: Daru's-Sadır, ts.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Fusûsu'l Hikem Tercüme ve Şerhi*. çev. Ahmet Avni Konuk. haz. Mustafa Tahralı - Selçuk Eraydın. 4 Cilt. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları, 1999.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn. *Tedbirât-ı İlâhiye ve Şerhi*. çev. Ahmet Avni Konuk. haz. Mustafa Tahralı. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- İbn Arrâk, Ebü'l-Hasan. *Tenzihü's-Şerîa*. b.y.: Dâru'l-Kütübi'il-İlmiyye, 1399.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-Arab*. thk. Abdullah Ali Kebir vd. 15 Cilt. Kahire: Dâru'l-Maârif, ts.
- İlim ve Medeniyet. “Hikmet Nedir?”. 25 Şubat 2022. <https://www.ilimvedenedeniyet.com/hikmet-nedir.html>.
- İmamoglu, Tuncay. *Modern Batı Düşüncesinin Felsefi Temelleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.
- İsfehânî, Râgıb. *el-Müfredât fî garibi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1412.
- Kâşânî, Abdürrezzak. *Tasavvuf Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2015.

- Kara, Mustafa. "Hikmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/519. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Kara, Mustafa. "Mevlâna, Mesnevî ve Ney', Ney'e Dair". *Konya Sempozyumun Bildirileri*. Konya: İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2005.
- Kurtoğlu, Mehmet. "Doğu-Batı Ekseninde Aşk ve Mevlana". *Uluslararası Mevlâna ve Mevlevîlik Sempozyumu Bildirileri I*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, ts.
- Küçük, Hülya. "Batı'da Gözardı Edilmek İstenen 'Müslüman' Mevlâna". *Uluslararası Sempozyum Dünyada Mevlâna İzleri*. Konya, Sümam Yayınları, 2010.
- Gündem, Mehmet. *Mehmet S. Aydın ile İçre Kritik Bakış: DinFelsefe-Laiklik*. İstanbul : İyi Adam Yayıncılık, 1999.
- Kâşânî, Kemaleddin Ebi'l Ganim Abdürezzak bin Cemaleddin. Tasavvuf Sözlüğü. çev.Ekrem Demirli; İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Kâşânî, Kemaleddin Ebi'lGanim Abdürezzak bin Cemaleddin. *Şerhu Menazili's-Sairin*. thk. Ali Şirvani, Tahran: 1373.
- Karagöz, İsmail. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Kazvînî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Kelâbâzî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim. *et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, haz. Ahmed Şemsüddin. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Kelâbâzî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim. *et- Taarruf li Mezhebi't-Tasavvuf*. Kahire: y.y., 1960.
- Kuşeyrî, Ebü'l Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin. *Kuşeyri Risalesi*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 1981.
- Kuşeyrî, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin. *er-Risâle*. Mısır: y.y, 1940.
- Kuşeyrî, Abdülkerîm b. Hevâzin. *er-Risâletü'l-Kuşeyrîyye*. thk. Halil el-Mansûr. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- Kutluer, İlhan. "Hikmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/518. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

- Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i İcmali*. çev. Niyazi Beki-Nusrettin Boleli. İstanbul: Tenvir Neşriyat, 2002.
- Koltaş, Nurullah. "Tasavvufta Bir Taarruf ve Mükâsefe İmkânı Olarak Cezbe". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 17/1 (2017), 121-135.
- Kur'an-ı Kerim ve Meali İcmali*. haz. Nusrettin Boleli - Niyazi Beki. İstanbul: Tenvir Neşriyat, 2002.
- Kübrâ, Necmeddîn-i. *Usûlü'l-aşere (Tasavvufî Hayat İçinde)*. çev. Mustafa Kara. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1980.
- Küçük, Osman Nuri. *Mevlânâ'ya Göre Mânevi Gelişim*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Mevlânâ Celâleddin Rûmî. *Divân-ı Kebîr*. haz: Abdülbâki Gölpınarlı. Ankara: y.y., 2000.
- Mevlânâ Celaleddin Rumi. *Fihî Mâ Fih*. çev. Ahmed Avni Konuk. haz. Selçuk Eraydın. İstanbul: y.y., 1994.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî* çev. Tahir-ül Mevlevi. 13 Cilt. İstanbul: Selam Yayınları, 1969.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*. çev. Tahir-ül Mevlevi. 13 Cilt. İstanbul: Selam Yayınları, 1973.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. *Mesnevî*. çev. Tahir-ül Mevlevi. 13 Cilt. İstanbul: Selam Yayınları, 1970.
- Mustafa Fevzi Efendi. *Vahdet Aynasında Kitabı 'Vahdet-i vücûd Meselesinde Şuhud Aynası Risalesi'*. haz. Tahir Hafızalioğlu. İstanbul: İnsan Yayınları, 2001.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fihî Mafih*. çev. Abdülbâki Gölpınarlı. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2008.
- Mevlânâ Celâleddin-î Rûmî. *Mesnevi*. çev. Adnan Karaismailoğlu. Ankara: Akçağ Yayınevi, 2007.
- Mevlânâ. *Mesnevi -i Şerif: Aslı ve Sadeleştirilmişliğiyle Manzum Nahifî Tercümesi*. çev. Amil Çelebioğlu. İstanbul: MEB Yayınları, 2000.
- Mevlânâ, *Mesnevi ve Şerhi*. çev. Abdülbâki Gölpınarlı. 4 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları, 1985.
- Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî. *Divan-ı Kebir*. 4 Cilt. haz. Abdülbâki Gölpınarlı. İstanbul: y.y., 1958.

- Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî. *Fîhi Mâ Fih*. ed. B. Firûzanfer. Tahrân: y.y., 1342.
- Mevlânâ. *Fîhi Mâ Fih*. çev. Ahmed Avni Konuk. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.
- Mevlânâ. *Mesnevî*. çev. Veled İzbudak. 4 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları, 1998.
- Mevlânâ. *Mesnevî*. çev. Veled İzbudak. 4 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları, 1990.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. *Seçme Rubailer*. haz. Şefik Can. Konya: Konya İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2006.
- Mevlana Celaleddin Rumi. *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*. çev. Şefik Can. 3 Cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.
- Mevlânâ. *Dîvân-ı Kebîr*. çev. Abdülbâki Gölpinarlı. 5 Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Meyerovich, Eva de Vitray. *Güneşin Şarkısı*. İstanbul: Şule Yayınları, 2001.
- Meyerovich, Eva de Vitray. *İslam'ın Güteryüzü*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Şule Yayınları, 2002.
- Meyerovitch, Eva de Vitray. *İslâm'ın Güteryüzü*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: y.y., 7. Baskı, 2003.
- Mekkî, Ebû Tâlib. *Kütü'l-Kulüb fî mu'âmeleti'l-mahbûb ve vasfî tariki'l-mürîd ilâ makami't-tevhîd*. haz. Asım İbrâhim el-Keyyâlî el-Hüseynî eş-Şâzelî ed-Derkâvî. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Mutlu, Serdar. "Toprağın Ateşle Semâsında Mevlânâ". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Mevlânâ Ve Mevlevîlik Sempozyumu*. Şanlıurfa: y.y., 2007.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac. *Sahîh-i Müslim*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları 1981.
- Öçal, Şamil. "Kadim Yunan Düşüncesinde ve Mevlana'da Cinsiyet Algısı ve Kadın". *Mevlana Araştırmaları 4*. ed. Adnan Karaismailoğlu. Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.
- Önder, Mehmet. *Mevlânâ, Hayatı, Eserleri*. Ankara: Aile Ve Kültür Kİtaplığı Yayınları, ts.
- Öner, Necati. *İnsan Hürriyeti*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

- Öztürk, Abdullah. “İnsani Değerlerin İnşasında Mevlana'nın Yeri ve Batılı Düşünürlerden Farkı”. *Uluslararası Sempozyum İnsani Değerlerin Yeniden İnşası*. Erzurum: y.y., 2015.
- Öteleş, Zeliha. “Kelâbâzî'nin Bahru'l-Fevâid/Me'âni'l-Ahbâr İsimli Eserinde Temel Tasavvufî Kavramlar”. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2017), 59-72.
- Sayar, Kemal. *Sufî Psikolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2000.
- Sadreddin Konevî. *İlahî Nefhalar*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Sehâvî, Şemseddin. *el-Mekâsîdü'l-hasene*. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Seyyar, Ali. *Tasavvufî Sosyal Hizmet/Sufîlerin Mânevî Terapi Yöntemleri*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015.
- Seyyid Hüseyin Nasr. *İslam: İdealler Gerçekler*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- Süleyman. *Büyük Hadis Külliyyatı*. çev. Naim Erdoğan. 8 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 1990.
- Serrâc, Ebû Nasr. *el-Lüma': İslâm Tasavvufu*. çev. Hasan Kamil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.
- Sergen, Semih. “İslam'da ve Hz. Mevlana'da Kadına Saygı”. *Millî Mevlana Kongresi*. Konya: y.y., 1985.
- Serrâc, Ebû Nasr. *el-Lüma' fî târihi't-Tasavvufî'l-İslâmî*. haz. Kamil Mustafa el-Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2007.
- Schimmel, Annemarie. *Ben Rüzganım Sen Ateş*. çev. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2005.
- Schimmel, Annemarie. “Garbın Mevlana Görüşü”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3-4 (1954), 27-30.
- Schimmel, Annemarie. *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlânâ Celâleddin Rûmî*. çev. S. Özkan. İstanbul: y.y., 2. Baskı, 2000.
- Suad Hakîm. *İbnü'l-Arabî Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2004.
- Sülemî, Ebû Abdurrahman. *Tabakât*. b.y.: y.y., ts.
- Sülemî, Ebû Abdurrahmân. *el-Mukaddime fî't-tasavvuf*. thk. Yusuf Zeydan, Beyrut: Dâru'l-Cil, 1999.

- Sipehsâlâr, Feridun bin Ahmed. *Risâle-i Ferîdûn b. Ahmed Sipehsâlâr der Ahvâl-i Mevlâna Celâleddîn-i Mevlevî.* haz. Saîd Nefîsî. Tahran: Kitâbhâne-i ve Çâphâne-i İkbâl, 1325.
- Sühreverdi, Ebû Hafs Şihâbüddîn. *Gerçek Tasavvuf.* çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand Yayınları, 1999.
- Somuncu Baba. “Tasavvuf Dünyasında Sosyal Hizmetlerin Önemi”.Erişim:19Ekim,2021.<https://www.somuncubaba.net/pdf/0167/www.somuncubaba.net-2014-09-0167>
- 16tasavvuf_sosyal_hizmetler.pdf
- Soysaldı, İhsan. “Ebû Tâlîb el-Mekkî'nin Kût'ül-Kulûb Adlı Eserindeki Bazı Tasavvufî Kavramlar”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 9 (2002), 293-302.
- Sultan Veled. *İbtidâ-Nâme.* çev. Abdülbâki Gölpınarlı. Ankara: y.y., 1976.
- Şemsî Tebrîzî. *Makâlat (Konuşmalar) I.* çev. M. Nuri Gencosman. İstanbul: y.y., 1974.
- Taşgetiren, Ahmet. “Görüyorsunuz Gibi, Yakın, Beraber”. *Tasavvuf Dergisi* 14 (2005), 10-11.
- Tan, Bilal. *Kur'an'da Hikmet Kavramı.* İstanbul: Pınar Yayınları, 2000.
- Taberani, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l kebir.* 25 Cilt. b.y.: y.y., ts.
- Taberani. Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l evsat.* 10 Cilt. b.y.: y.y., ts.
- Tehânevî, Muhammed b. A'lâ b. Ali. *Mevsûatü keşşâfî istulâhâtî'l-fünûn ve'l-ulûm.* thk. Ali Dahruc. çev. Corc Zeynati - Abdullah Hâlidî. Beyrut: Mektebetu Lübnan, 1996.
- Tilmisânî, Afîfüddin Süleyman. *Şerhu Menazili's-Sairin ila Hakki'l-Mubin.* 2 Cilt. b.y.: Dâru't-Türki li'n-Neşr. 1989.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed. *Sünen.* thk. Ahmed Şakir vd. 5 Cilt. Mısır: Matbaaü Mustafa, 1975.
- Tirmizî, Hakîm. *Hatmü'l-Evliyâ.* nşr. Osman Yahya. Beyrut: y.y., 1965.
- Tosun, Necdet. “Silsile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 37/206. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

- Tûsî, Ebû Ca'fer Nasîrüddin. *Ahlakî Nasrî*. tsh. Mücteba Minowi - Ali Rıza Haydari. Tahran: y.y., ts.
- Top, H. Hüseyin. *Mevlevî Usûl ve Âdabı*. İstanbul: y.y., 2001.
- Topçu, Nurettin. *İslâm ve İnsan: Mevlânâ ve Tasavvuf*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998.
- Yılma Parladr, Selâhaddin. "Dua". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/530. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Reis, Bedriye. "Tasavvufî Sosyal Hizmet/Sûfîlerin Manevî Terapi Yöntemleri (Ali Seyyar)". *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/6 (2015), 165-170.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman bin Ahmed. *el-Mu'cemü'l-evsat*. 20 Cilt. Kahire: Darul Haremeyn, ts.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman bin Ahmed. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. 20 Cilt. Kahire: Mektebetü İbni Teymiye, ts.
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ. *el-Câmiu's-sahîh*. 6 Cilt. İstanbul: y.y., 1981.
- Uludağ, Süleyman. "Dua (Tasavvuf)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/535. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Uludağ, Süleyman. "Muhabbet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/387. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012.
- Veli, İbrahim. "Sosyal Aksiyon Alanı: 'Tasavvufî Sosyal Hizmet'". *Milli Gazete* (30 Haziran 2015).
- Usta, Mustafa. *Divan-ı Kebîr'de Mevlânâ'nın Eğitim Görüşü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995.
- Yaylı, Gülşen. "Mevlâna Düşüncesinde Hikmet". *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 13/49 (2016), 315-325.
- Yeniterzi, Emine. "Mevlânâ Celâleddin Rûmî". *Mevlânâ ve İnsan Sempozyum Bildirileri*. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Yeniterzi. "Mevlânâ'nın Tefekkür Dünyası ve İnsan". 11 Haziran 2022. http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=779.
- Yakıt, İsmail. *Batı Düşüncesi ve Mevlana*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1993.

- Yakıt, İsmail. “Batı Düşüncesi Ve Mevlana'da Kadın”. *III. Uluslararası Mevlana Kongresi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2003.
- Yakıt, İsmail. *Türk-İslâm Düşüncesi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2002.
- Yaylalı, Kâmil. *Mevlânâ'da İnanç Sistemi*. Konya: Sebat Ofset Matbaa,: ts.
- Yazoğlu, Ruhani. “Mevlânâ Ve Batı Düşüncesindeki İnsanlık Sevgisinin Karşılaştırılması”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2017), 1-13.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. “Cezbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/504. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Şifalı

9 786256 504806

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

EBU'L HASAN HAKÂNÎ VE MANEVÎ KİŞİLİĞİ

Dr. Melahat BEKİ

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Ebu'l Hasan Harakâni ve Manevi Kişiliği

Dr. Melahat BEKİ
ORCID (0000-0001-6226-4317)

ISBN 978-625-6504-82-0
E-ISBN 978-625-6504-83-7
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kütüphane Kartı

Ebu'l Hasan Harakâni ve Manevi Kişiliği

BEKİ, Melahat

1. Basım, 153 s., 150 x 210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Tasavvuf 2. Ebu'l Hasan Harakâni 3. İrfan 4. Velayet 5. Şathiye

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
1. EBU'L HASAN HARAKÂNÎ'NİN HAYATI, EĞİTİMİ VE İRFÂNÎ KİŞİLİĞİ.....	7
1.1. Ebu'l Hasan Harakânî'nin Hayatı.....	7
1.2. Ebu'l Hasan Harakânî'nin İlmî Kişiliği	12
1.3. Ebu'l Hasan Harakânî'nin Eğitimi	17
1.4 Ebu'l Hasan Harakânî'nin Hocaları.....	20
1.4.1. Şeyh Ebü'l-Abbâs Kassâb-i Âmulî (ö. 409/1018)	20
1.4.2. Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 161-234/777-848 veya 188-261/804-874)	21
1.5. Ebu'l Hasan Harakânî'nin Etkilediği Önemli Kişiler	22
1.5.1. Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayır (ö. 357-440/967-1049).....	23
1.5.2. Hâce Abdullah el-Ensârî el-Herevî (öl. 481/1089)	23
1.5.3. Ebü'l-Kâsım Abdulkerîm b. Hevâzin Kuşeyrî (öl. 465/1072)	25
1.5.4. İbn Hafif Şirâzî (ö. 371/982)	25
1.6. Ebu'l Hasan Harakânî'nin İrfânî Kişiliği.....	26
1.6.1 Tevhid	27
1.6.2. Nefis Tezkiyesi.....	29
1.6.3. Mücâhede	31
1.6.4. Fakr	32
1.6.5. Dünyaya Değer Vermeme	32
1.6.6. Mürşid	35
1.6.7. Mürid.....	36
1.6.8. Sohbet ve Halvet	37
1.6.9. Tefekkür.....	38
1.6.10. Hoşgörü Anlayışı.....	39

2. HAKANİ'NİN KUR'ÂN VE SÜNNETE BAĞLILIĞI	42
2.1. Harakâni'nin Kur'ân Ayetlerine Atıfları	42
2.2. Harakâni'nin Hadis Ve Sünnete Atıfları	55
3. HAKÂNİDE FENA VE BEKA KAVRAMLARI	69
4. HAKÂNİ'NİN MÂNEVİ MAKAMI VE MÂNEVİ KİŞİLİĞİ	79
4.1. Harakâni Naz Makamında Bir İnsân-ı Kâmil'dir	80
4.2. Harakâni Zamanının Kutbudur	83
4.3. Harakâni, Bâyezîd-i Bistâmî Meşrebinde Üveysi Eğitim Almış Bir Mürşittir	85
4.4. Harakâni'nin Mânevi Nüfuzu	88
5. EBÜ'L-HASAN EL-HAKÂNİ VE ŞATHİYE KAVRAMI ..	91
5.1. Şathiyat Kavramı ve Savunucularından Bazıları	93
5.2. Ebu'l-Hasan Harakâni'de Naz Makamı ve Şathiyat	95
5.3. Ebu'l-Hasan El-Harakâni'nin Şathiyat Olarak Değerlendirilen Bazı Sözleri	100
5.3.1. "Ben Rabbimden iki sene küçüğüm"	100
5.3.2. "Rabbim! Canımı Sen al, Azrail'e bırakma!"	101
5.3.3. "Sufi Mahluk Değildir" Sözü Ve Diğer Şathiyelerden Örnekler	102
6. HAKÂNİ'YE GÖRE KERÂMET KAVRAMI VE KERÂMETLERİ	107
6.1. İslam düşüncesinde 'Kerâmet' Kavramı	107
6.2. Harakâni'nin Kerâmet Kavramına Bakış Açısı	111
6.3. Harakâni'ye Ait Olabilecek Bazı Kerâmetler	117
7. HAKÂNİ'DE 'İLHAM' ANLAYIŞI	129
8. HAKÂNİ'DE İNSAN SEVGİSİ	137
SONUÇ	145
KAYNAKÇA	148

KAYNAKÇA

- Acluni, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ*. Beyrut: Darul Kutubi'l İlmiyye, 1988, II/87, no. 1835.
- Algar, Hamid. “Bahâüddîn Nakşbend” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay.1991.
- Alkan,Ercan. “Harakânî'nin “Rabbimden İki Şey/İki Sene İle Eksişim” Sözünün Tasavvuf Literatüründeki Yorumları” *M.Ü. İlähiyat Fakültesi Dergisi*. İstanbul: 2013.
- Akkuş, Mehmet. *Abdullah Salâhaddin-i Uşşakî (Selâhi'nin Hayatı ve Eserleri)*, İstanbul: 1998.
- Attâr, Ferideddin. Tezkiretü'l-Evliyâ. haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Erdem Yayınları, 1991.
- Attâr, Ferîdüddîn. *Evliya Tezkireleri*, Çev.Süleyman Uludağ. İstanbul: Kabalcı Yayınları. 2007, 2008 ve 2012 basımları.
- Attâr, Ferîdüddin. *Tezkiretü'l-evliyâ*. nşr. Muhammed İsti'lâmî, Tahran: 1374/1995.
- Ayfer Can, “Ebu'l Hasan Harakânî'nin Hayatı Ve Eserleri”. *Harakânî Dergisi*, Kars:2014.
- Ayni, Mehmed Ali. *İslâm Tasavvuf Tarihi*. sad. Hüseyin Rahmi Yananlı. İstanbul: 1985.
- Baklî, Rûzbihân. *Şerh-i Şathiyât*. haz. Henry Corbin, Tahran: 2010.
- Baltacı,Halil “Tasavvufî Tecrübenin Tezahürü: Tasavvufta Şathiyeye Meselesi Ve Harakânî'nin Şathiyeleri, *Tasavvuf İlmî Ve Akademik Araştırma Dergisi*. İstanbul: 2021.
- Buhari, Muhammed b. İsmail,el-Buhari. *Sahihu'l-Buhari*. thk. Muhammed Zuheyr b. Nasır, (Rikak: Daru Tavki'n-Necat,); 81/Rikâk, 29 (III, 186-187); 78/Edeb, 31, 85 (VII, 78-79, 103-104), 81/Rikâk, 23 (VII, 184); 46/Mezâlîm, 3 (III, 98); 78/Edeb, 57, 58, 62 (VII, 88-89, 91); 62/Ashâbu'n-Nebî, 27 (IV, 218); 46/Mezâlîm, 3 (III, 98); Rikak 38.
- Bulut, Halil İbrahim. “Mûcize”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.

- Câmî, Molla Abdurrahman. *Nefahâtü'l-üns (Evliya Menkıbeleri)*. çev. Lâmiî Çelebi, haz. Süleyman Uludağ ve Mustafa Kara. İstanbul: Marifet Yayınları, 1998.
- Cebecioğlu, Ethem. “Şatahat İbarelerinin Anlaşılmasına Doğru: Metodik Bir Deneme”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*. Yıl: 7, sayı:17, Temmuz-Aralık 2006.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Anka Yayınları, 2005.
- Celep, Halil. “Şeyh Ebü'l-Hasan Harakânî'nin Hayatı Hocaları Ve Tasavvuf Düşüncesi Bağlamında Sûfî Kimliği”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kıbrıs:2022.
- Cürcânî, Ali b. Muhammed b. Ali. *Kitâbu't-Ta'rifât*. Tahk. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, 1403/1983, 1/127.
- Çakır, Mehmet Saki. “Ebu'l Hasan el-Harakânî'de Fena ve Beka”, *1. Uluslararası Harakânî Sempozyumu*. Kars: Ebu'l Hasan Harakanı Uygulama Ve Araştırma Merkezi Seyyid Ebu'l Hasan Harakânî Vakfı, 2012.
- Çelebi, Evliyâ. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Dersaadet: İkdâm Maatbaası, 1314, 2/330.
- Çetin, Osman. “Horasan”, *DİA*. İstanbul:TDV Yayınları, 1998.
- Çiftçi, Hasan. *Şeyh Ebü'l-Hasan- i Harakânî,Nûru'l-Ulûm ve Münâcâtı*. Ankara: Şehit Ebü'l Hasan Harakânî Derneği Yayınları, 2004.
- Çiftçi, Hasan. “İki Ünlü Şâfiînin İlginç Görüşmesi (Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayır-Ebü'l-Hasan Harakânî)”, *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*.3/9 (Bahar 2003), 8.
- Çiftçi, Hasan. *Şeyh Ebü'l-Hasan-i Harakânî (Hayatı ve Eserleri)*. Kars: 2004.
- Dilaver Güner, “Ahmed Avni Konuk'un Mesnevî-I Şerif Şerhi'nde Bir Ârif Ve Mürşit Olarak Ebu'l-Hasan-I Harakânî”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Kars:2020.
- Durmuş, Mitat “Bir Bilge Durağı, Edep Abidesi: Ebu'l-Hasan Harakânî'nin Edebî Şahsiyeti”, *Ebu'l-Hasan Harakânî*. Ankara: Harakanî Vakfı Yayınları, 2012.
- Ebu Dâvud, 40/Edeb, 35 (V,195-196); 40/Edeb, 58 (V, 232-233).

- El-Hânî, Muhammed bin Abdullah. *Âdâb*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2001.
- Emiroğlu, İbrahim. *Sûfî ve Dil, Mevlâna Örneği*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2002.
- Gündüz, İrfan. "Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbita", *Tasavvuf | İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*. 19, (Temmuz-Aralık 2007), 30.
- Hakiki, Ferzam. *Tashih ez-Nazara-ı Cami Der Şerh-i Lemaat-ı Iraki*. y.y: 1352.
- Harakânî, Ebu'l-Hasan. *Seyrû Sülûk Risâlesi*. Çev. Mustafa Çiçekler. İstanbul: Sûfî Kitap, 2006.
- Harakânî, Ebu'l-Hasan. *Nûru'l-Ulûm ve Münâcât'ı*. Haz.Hasan Çiftçi. Ankara: Şehit Ebü'l-Hasan Harakânî Derneği Yayınları; 2004.
- Hira, Ayhan. "Ebu'l-Hasan El-Harakânî'nin Tasavvuf Anlayışında Fenâ Kavramı", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Kars: 2014.
- Hucvîrî, Ebu'l-Hasan Ali b. Osman. *Keşfü'l-Mahcûb: Hakikat Bilgisi*. çev. Süleyman Uludağ İstanbul:1982.
- Hucvirî, Ali b. Osman. *Keşfü'l-Mahcûb*.,çev.Mahmud Ahmed Mâdî Ebu'l-Azâim, thk. İbrahim Dessûkî, Kahire: Dârü't-Türâsî'l-Arabî, 1974.
- İrâkî, Fahreddîn. "*Lemaât*". thk. Nesrîn Muhteşem, Külliyyât-ı Fahreddîn İrâkî. Tahrân: 2007.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: 1994, c.15.
- İbn Mâce, Mukaddime, 17 (I, 81); 37/Zühd, 31 (II, 1422); 37/Zühd, 3 (II, 1378); 36/Fiten, 20 (II, 1297-1298); II, 277, 360; III, 491; IV, 168.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali. *el-Fütühâtü'l-Mekkiyye*. Kahire: 1293.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn. *Tedbîrât-ı İlâhiyye Tercüme ve Şerhi*. Tercüme ve şerh Ahmed Avni
- Konuk, haz. Mustafa Tahrallı. İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn. *Fütühât-ı Mekkiyye*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Lîtera Yayıncılık, 2017.
- İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti Şifâu's-sâil*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 1984.
- İbn Manzûr, Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: 1990.

- Kara, Mustafa. Fenâ, *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Kırboğa, M. Ali. *Kâmûsu'l-Kütüb ve Mevzuatü'l Müellifât*. Konya:1974.
- Kuşeyrî, Abdülkerîm. *Kuşeyrî Risâlesi*. haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999.
- Kartal, Abdullah. “Sekr” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay.2009.
- Necmeddîn-i Kübrâ. *Tasavvufî Hayat*. çev. Mustafa Kara, İstanbul: 1980.
- Niyazi Beki, “Ebu'l-Hasan El-Harakânî'de Naz Ve Niyaz Makamı”, *Fütüvvet Sultanı Ebu'l-Hasan Harakânî Uluslararası Sempozyumu*. Yayınlanmamış Tebliğ, İstanbul: 2019.
- Müslim, 49/Tevbe, 4 (III, 2109); 1/Îmân, 18 (I, 68-69); 45/Birr, 15 (III, 1996); 45/Birr, 7, 9, 10 (III, 1983-1986); 45/Birr, 10 (III, 1986); 1/Îman, 64 (I, 65); 45/Birr, 15 (III, 1996).
- Nesâî, 21/Cenâiz 3 (IV, 4).
- Öngören, Reşat. “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, *DİA*. Ankara: 2004,c.29.
- Özköse, Kadir. “Ebü'l-Hasan Harakânî'nin Nakşebendiyye Silsilesindeki Yeri”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Kars: 2017.
- Özköse,Kadir. *Sûfî ve İktidar (Fülânî İslahat Hareketi)*. Konya: Ensar Yayıncılık, 2008.
- Rûmî, Mevlâna Celâleddin. *Fîhi Mâ Fîh*. çev. Ahmet Avni Konuk, haz. Selçuk Eraydın. İstanbul: İz Yayıncılık,1994.
- Rûmî, Mevlâna Celâleddin. *Mesnevî-i Ma'nevî*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015.
- Rûmî, Mevlâna Celâleddin, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2014.
- Rûmî, Mevlâna Celâleddin. *Dîvân-ı Kebîr*. haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Serdar,Murat. “Ehl-i Sünnet İnancında Kerâmetin İmkân ve Vukû'u Problemi”, *Bilimname*. 19/2 2010.
- Seyhan, Ahmet Emin “Ebü'l-Hasanel Harakânî'nin Kerâmet Anlayışı“, *Ebu'l-Hasan Harakânî Üzerine Çalışmalar – III*. Ankara: 2021.
- Seyhan, Ahmet Emin. “Ebu'l-Hasan El-Harakânî'de Kur'ân Kültürünün Yansımaları”, *Turkish Studies*. Ankara:2013.

- Seyhan, Ahmet Emin. “Ebu'l-Hasan El-Harakâni'nin Sünnet Anlayışı”, *Hikmet Yurdu Dergisi*. Malatya:2014.
- Seyhan, Ahmet Emin. “Ebu'l-Hasan el- Harakâni'nin Nefsi Tezkiye Metodu”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Ankara: 2014),9/2, 1335-1359.
- Seyhan, Ahmet Emin. “Ebu'l-Hasan Harakâni'nin Tefekkür Anlayışı”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Ankara: 2013, 8/8, 2053-2071.
- Seyhan, Ahmet Emin. “Tasavvufî Düşüncede İnsan Yetiştirme Yöntemleri, Ebu'l-Hasan el-Harakâni Örneği”, *Hikmet Yurdu Dergisi*. Malatya: 2014, 7/14.
- Seyhan, Ahmet Emin. “Ebu'l-Hasan Harakâni'nin İlim Anlayışı”, *The Journal of Academic Social Science Studies*. 6/5. Seyhan, Ahmet Emin “Ebu'l-Hasan El-Harakâni'nin İlham Anlayışı”, *Usûl İslam Araştırmaları*. İstanbul: 2011.
- Seyhan, Ahmet Emin. “Ebu'l-Hasan El-Harakâni'nin Sevgi, Şefkat, Merhamet Ve Hoşgörü Anlayışı”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Kars: 2014.
- Schimmel, Annemarie. İslâmın Mistik Boyutları. Çev. Orhan Kocabıyık, İstanbul: Kabalcı Yay. 2001.
- Tahiru'l-Mevlevî, *Mevlâna, Mesnevî, Şerh ve Tercüme*. İstanbul: Şâmil Yayınları, ts.
- Tirmizî, 21/Cihâd, 2 (IV, 191-192); 34/Zühhd, 4 (IV, 553); 34/Zühhd, 16 (IV, 562); 25/Birr, 18 (IV, 325); 25/Birr 75 (IV, 372); 25/Birr, 15 (IV, 321-322).
- Tosun, Necdet. “Üveysilik” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Tosun, Necdet. “Ebu'l-Hasan Harakâni'nin Naz Makâmındaki Sözleri Ve Tasavvufta Naz”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kars: 2017, 6/1,2-3.
- Uludağ, Süleyman. “Gaybın Bilinmesinde Keşf ve İlhamın Rolü”, *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları-VI (İslâm Düşüncesinde Gayb Problemi-II) Tartışmalı İlmî Toplantı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004.

- Uludağ, Süleyman. “Abdulkerim b. Hevâzin Kuşeyri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2002, 26/473.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1999.
- Uludağ, Süleyman. “Kerâmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara:TDV Yayınları, 2002.
- Uludağ, Süleyman.“Harakâni”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Uludağ, Süleyman. “Şathiye”, *DİA*. İstanbul, TDV Yayınları, 2010.
- Yaylalı, Kâmil. *Mevlâna'da İnanç Sistemi*. Konya: Tekin Kitabevi, 1974.
- Yazıcı, Tahsin. “Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. 1994, 10/220.
- Yazıcı, Tahsin; Uludağ, Süleyman. “Hâce Abdullah Herevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2002, 17/222.
- Yazıcı,Tahsin. “İbn Hafif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1999, 19/535.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “İlham”, *DİA*. İstanbul, TDV Yayınları, 2000.
- Yazoğlu, Ruhattin. “Ebu'l-Hasan Harakâni'de Hoşgörü Ve İnsan Sevgisi” *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Kars: 2014.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. Altın Silsile. İstanbul: ErkamYayınları, 1994.
- Yüceer, İsa. “Alperen ve Mânevi Mimar Ebu'l-Hasan Harakâni'nin Düşünce Dünyası”, *I. Uluslararası Harakâni Sempozyumu*. ed. Hidayet Metin Erdoğan vd. Kars: Kalkan Matbaacılık, 2012.
- Zehebi, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed. Siyeru âlami'n-Nübela, Müessesetu'r-Risale. 1405/1985, 17/421.

TEKNOBİLİM-2023
OPTİMİZASYON MODELLEME VE
YAPAY ZEKA OPTİMİZASYON
ALGORİTMALARI

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Bayram KÖSE
Doç. Dr. Bahar DEMİRTÜRK

TEKNOBİLİM-2023
OPTİMİZASYON MODELLEME VE YAPAY ZEKA OPTİMİZASYON
ALGORİTMALARI

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Bayram KÖSE ORCID (0000-0003-0256-5921)
Doç. Dr. Bahar DEMİRTÜRK ORCID (0000-0002-5911-5190)

ISBN 978-625-6504-78-3
E-ISBN 978-625-6504-79-0
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub2023>
1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

TEKNOBİLİM-2023: Optimizasyon Modelleme ve Yapay Zeka Optimizasyon Algoritmaları
KÖSE, Bayram; DEMİRTÜRK, Bahar
1. Basım, 402 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü: Özgün Bilimsel Kitap
Anahtar Kelimeler:
1.Algoritma 2. Optimizasyon 3. Mühendislik 4. Teknoloji 5. Yapay Zeka

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com).

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

KAVRAMSAL AÇIDAN MODELLEME, OPTİMİZASYON, ALGORİTMA VE YAPAY ZEKA.....	7
<i>Ahmet Zahid KÜÇÜK, Bayram KÖSE, Cumali YAŞAR</i>	
OPTİMİZASYONDA TEMEL KAVRAMLAR.....	29
<i>Şükran KONCA, Semra ATALAN</i>	
OPTİMİZASYON PROBLEMLERİNİN SINIFLANDIRILMASI.....	49
<i>Şükran KONCA, Semra ATALAN</i>	
OPTİMİZASYON PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜNDE KULLANILAN METOTLARIN SINIFLANDIRILMASI	67
<i>Gizem TURCAN</i>	
SINIRSIZ OPTİMİZASYON FONKSİYONLAR: TEK BOYUTLU ARAMA.....	83
<i>Serkan ANSAY, Bayram KÖSE</i>	
ÇOK DEĞİŞKENLİ ARAMA YÖNTEMLERİ	105
<i>Bahar DEMİRTÜRK</i>	
DOĞRUSAL OLMAYAN KISITLI OPTİMİZASYON İÇİN ALGORİTMALARIN TEMELLERİ.....	123
<i>Cumali YAŞAR, Ahmet Zahid KÜÇÜK</i>	
DOĞRUSAL KISITLI PROGRAMLAMA VE SİMPEKS ALGORİTMASININ TEMELLERİ.....	155
<i>Muhammed Zahid KOÇ</i>	
LİNEER REGRESYON MODELLERİNDE PARAMETRE TAHMİNİNDE BAZI OPTİMİZASYON YÖNTEMLERİ	171
<i>Nesrin GÜLER, Melek ERİŞ BÜYÜKKAYA</i>	
TABU ARAMA OPTİMİZASYON ALGORİTMASI.....	191
<i>İbrahim IŞIKLI, Bayram KÖSE, Muhammed Ensar ÇITAK</i>	
ÖĞRETME VE ÖĞRENME TABANLI OPTİMİZASYON	211
<i>Bayram KÖSE, Fatih KAYA</i>	
YUSUFÇUK ALGORİTMASI	227
<i>Hilmi AYGÜN</i>	

GENETİK ALGORİTMA	239
<i>Betül YÜRDEM, Cevhernur SÖYLEMEZ PEKTAŞ</i>	
KARINCA KOLONİSİ OPTİMİZASYON ALGORİTMASI	257
<i>Murat DEMİR</i>	
KIZIL TİLKİ OPTİMİZASYON ALGORİTMASI	273
<i>Yasin BEKTAŞ</i>	
MEMETİK ALGORİTMALAR.....	293
<i>Beyza ASLAN, Yeşim AYGÜL, Onur UĞURLU</i>	
DENİZATI OPTİMİZASYON ALGORİTMASI.....	305
<i>İhsan YILMAZ, Ercan ÇAĞLAR</i>	
SÜRÜNGEN ARAMA ALGORİTMASI (SAA).....	319
<i>Nihan ÖZBALTAN</i>	
YAPAY ARI KOLONİ ALGORİTMASI.....	333
<i>Zekeriya Anıl GÜVEN</i>	
MİKROŞERİT ANTEN TASARIMINDA KULLANILAN OPTİMİZASYON TEKNİKLERİ.....	349
<i>Cihat ŞEKER, Muhammet Tahir GÜNEŞER, Mehmet İzzeddin GÜLER</i>	
PARÇACIK SÜRÜ OPTİMİZASYON İLE ENERJİ TAHMİNİ.....	371
<i>Hakan ERDEMCI, Ömer Ali KARAMAN</i>	
MPPT VE GÜNEŞ ENERJİSİ UYGULAMASI	385
<i>Şakir KUZİY</i>	

KAVRAMSAL AÇIDAN MODELLEME, OPTİMİZASYON, ALGORİTMA VE YAPAY ZEKA

Ahmet Zahid KÜÇÜK

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Fen Fakültesi, Matematik Bölümü, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6816-6478
- ❖ Mail: azahidkucuk@karabuk.edu.tr

Bayram KÖSE

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Elektrik Elektronik Mühendisliği, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0256-5921
- ❖ Mail: bayram.kose@bakircay.edu.tr

Cumali YAŞAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0065-3752
- ❖ Mail: cyasar@comu.edu.tr
- ❖ <https://github.com/cyasar/doko>

KAYNAKLAR

- Adams, R. (2004). Intelligent Advertising. *A1 & Society*, 68-81.
- Alanoğlu, M., & Karabatak, S. (2020). Eğitimde Yapay Zekâ. *Eğitim Araştırmaları-2020*, 175.
- Avaner, T. & Çelik, M. (2021). Türkiye’de Dijital Dönüşüm Ofisi ve Yapay Zekâ Yönetimi: Büyük Veri Ve Yapay Zekâ Daire Başkanlığı’nın Geleceği Üzerine. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-18.
- Bal, S. Y. & Sarıkaya, B. (2022). Kelami Açıdan İnsan Fıtratı ve Bilinci Bağlamında Yapay Zekâ Ve Transhümanizm, *Mavi Atlas*, 10(2), 404-418)
- Bayazıt, B., Uçarkuş, G., Gençosman, B. Ç., & Beğen, M. A. (2022). Raf Atama Yönetimi İçin Tamsayılı Programlama Destekli Meta-Sezgisel Algoritmalar. *Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi*, (41), 100-117.
- Bender, Edward A. 1978, *An İntroduction To Mathematical Modeling.*, A Wiley-Interscience Publication, John Wiley & Sons, New York.)
- Doğan, C. (2019). Balina Optimizasyon Algoritması Ve Gri Kurt Optimizasyonu Algoritmaları Kullanılarak Yeni Hibrit Optimizasyon Algoritmalarının Geliştirilmesi,Erciyes Ün., Fen Bilimleri Enstitüsü, [https://Tez.Yok.Gov.Tr/Ulusaltezmerkezi/Tezgoster?Key=T1mwgp9mngyykcsjgjtvi1cmg46atpaxpbjwwohjc2vcpr-6om_Nibkp9vvh_U](https://tez.yok.gov.tr/Ulusaltezmerkezi/Tezgoster?Key=T1mwgp9mngyykcsjgjtvi1cmg46atpaxpbjwwohjc2vcpr-6om_Nibkp9vvh_U)
- Dönerçark, M. & Tecim, V. (2020). Kurumsal Karar Destek Sistemlerinde Yapay Zekâ Kullanımı: Tasarım ve Uygulama. *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 6(2), 77-103.
- Günel, Serkan. (Editör), (2016). *Algoritmalar ve Programlama*, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3445, Eskişehir,
- Guney, G., Yigin, B. O., Guven, N., Alici, Y. H., Colak, B., Erzin, G., & Saygili, G. (2021). An Overview Of Deep Learning Algorithms And Their Applications İn Neuropsychiatry. *Clinical Psychopharmacology And Neuroscience*, 19(2), 206.
- Hıdıroğlu, A. G. Ç. & Bukova Güzel, D. D. E. (2013). Matematiksel Modelleme Sürecini Açıklayan Farklı Yaklaşımlar. *Bartın University Journal Of Faculty Of Education*, 2 (1) , 127-145
- Hillier, Fredrick S., Lieberman, Gerald J., *Yöneylem Araştırmasına Giriş Cilt 1*, (Çeviri Editörleri:Frrhun Çebi,İpek Deveci Kocakoç), Nobel Akademik Yayıncılık, Eylül 2019, Ankara

- İbrahim Küçükkoç, (2018), Emm3208 Optimizasyon Teknikleri Ders Notları, Balıkesir Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü,
- Karakaya, V. (2021). Matematik Felsefesi Bakımından Matematik Nesnelerin Modellenmesi Üzerine. Beytulhikme: An International Journal Of Philosophy, 11(3).
- Kırık, A. M. & Özkoçak, V. (2023). Medya Ve İletişim Bağlamında Yapay Zekâ Tarihi Ve Teknolojisi: Chatgpt Ve Deepfake İle Gelen Dijital Dönüşüm. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (58), 73-99.
- Köse, B., Küçük, A.Z. (2023) "Sinüs Cosinüs Algoritması", Kitap: Teknobilim-2023: Yapay Zeka Ve Mühendislik, İstanbul: Efe Akademi.
- Köse, Bayram., (2021), Eem351 Yapay Zeka Optimizasyon Teknikleri Ders Notları, İzmir Bakırçay Üniversitesi, Elektrik Elektronik Mühendisliği. Bölümü,
- Niss, M., & Blum, W. (2020). The Learning And Teaching Of Mathematical Modelling. Routledge.
- Nuri Özalp, Matematiksel Modelleme, Gazi Kitabevi, Ankara, Eylül 2015
- Özgür, S. B. (2021). Algoritmalar, Yapay Zeka, Makine Öğrenmesi, Derin Öğrenme Ve Uygulamaları: Beşeri Fayda Üretiminin Yazılımlar Tarafından Karşılanması., Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 10 (1), 1-29
- Samarskii, A. A., & Mikhailov, A. P. (2001). Principles Of Mathematical Modelling: Ideas, Methods, Examples. Crc Press.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim:24.07.2023
- Şen, Zekâi. (2016), "Mühendislikte Felsefe, Mantık, Bilim Ve Etik", Tübitak Popüler Bilim Yayınları, 2016.
- Şen, Zekai. (2004), Genetik Algoritmalar Ve Eniyileme Yöntemleri, Su Vakfı Yayınları, İstanbul.

OPTİMİZASYONDA TEMEL KAVRAMLAR

Şükran KONCA

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi
Temel Bilimler Bölümü, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4019-958X
- ❖ Mail: sukran.konca@bakircay.edu.tr

Semra ATALAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Uygulamalı İstatistik Anabilim Dalı, Bitlis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6343-5448
- ❖ Mail: semraatalann@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abd AM. (2018). Engineering Optimization. Department of Civil Engineering, Diyala Univ. John Wiley & Sons.
- Ahmadi AA. (2016). Local and global minima, optimality conditions, AMGM inequality, least squares. Lecture 3. Princeton University. http://www.princeton.edu/~aaa/Public/Teaching/ORF523/ORF523_Lec3.pdf
- Chong EKP, Zak SH. (2013). An Introduction to Optimization. (4th ed.). Canada: John Wiley & Sons Inc.
- Eriksen E. (2010). Principal Minors and the Hessian. Lecture 5. BI Norwegian School of Management Department of Economics
- Kochenderfer MJ, Wheeler TA. (2019). Algorithms for Optimization. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Kulkarni AJ, Abraham A, Krishnasamy G. (2017). Introduction to Optimization. Cohort Intelligence: A Socio-inspired Optimization Method, Intelligent Systems Reference Library 114, DOI 10.1007/978-3-319-44254-9_1
- Loucks DP, Beek EV. (2017). Water Resource Systems Planning and Management An Introduction to Methods, Models, and Applications. Springer Nature, Cham, Switzerland.
- Muller G. (2023). System Modeling and Analysis: a Practical Approach. University of South-Eastern Norway, Norway.
- Özturan AT. (2022). Optimizasyon ve Matlab Uygulamaları. (2.baskı). Atlas Akademik Basım ve Yayın Dağıtım, Ankara.
- Parkinson AR, Balling R, Hedengren JD. (2018). Optimization Methods for Engineering Design. (2nd ed.). Utah: Brigham Young University.
- Pehlivanoglu YV. (2017). Optimizasyon, Temel Kavramlar ve Yöntemler, (1.baskı). Ankara, <https://ae.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/6543>
- Rao SS. (2009). Engineering Optimization Theory and Practice (4th ed.). John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Sarker RA, Newton CS. (2007). Optimization Modelling: A Practical Approach (1st ed.). NY: CRC Press. Taylor & Francis Group ISBN 978-1-4200-4310-5.
- Talbi EG. (2009). Metaheuristics From Design To Implementation. John Wiley & Sons. Hoboken, New Jersey.

OPTİMİZASYON PROBLEMLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Şükran KONCA

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi
Temel Bilimler Bölümü, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4019-958X
- ❖ Mail: sukran.konca@bakircay.edu.tr

Semra ATALAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Uygulamalı İstatistik Anabilim Dalı, Bitlis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6343-5448
- ❖ Mail: semraatalann@gmail.com

KAYNAKLAR

- Brandley, Hax, Magnanti. 2010. Applied Mathematical Programming. Addison-Wesley Publishing Company. Minnesota Üniversitesi
- Can T. (2007). (Kuatratik Programlama Yöntemiyle Markov Geçiş Matris Değerlerinin Belirlenmesi. Marmara Üniversitesi İİBF Ekonometri Bölümü. Cilt: 21 Sayı: 1
- Guenin B, Könemann J, Tunçel L. (2014). A Gentle Introduction to Optimization, Cambridge University Press. United Kingdom.
- Lewis C. (2008). Linear Programming: Theory and Applications. <https://www.whitman.edu/Documents/Academics/Mathematics/lewis.pdf>
- Luenberger DG, Ye Y. (2008). Linear and Nonlinear Programming. Fourth Edition. Stanford University Stanford, CA, USA Stanford, CA, USA
- Osman İH (1995). An introduction to Meta-Heuristics. Institute of Mathematics and Statistics, University of Kent, Canterbury.
- Özturan AT. (2022). Optimizasyon ve Matlab Uygulamaları. (2.baskı). Atlas Akademik Basım ve Yayın Dağıtım, Ankara.
- Patır S. (2007). Doğrusal Programlamada Primal ve Dual İlişkisinin İrdelenmesi ve Bir Örnek Uygulaması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. C.6 S.21
- Pehlivanoglu YV. (2017). Optimizasyon, Temel Kavramlar ve Yöntemler, (1.baskı). Ankara, <https://ae.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/6543>
- Peres F, Castelli M. 2021. Combinatorial Optimization Problems and Metaheuristics: Review, Challenges, Design, and Development. Universidade NOVA de Lisboa.
- Sarker RA, Newton CS. (2007). Optimization Modelling: A Practical Approach (1st ed.). NY: CRC Press. Taylor & Francis Group ISBN 978-1-4200-4310-5.
- Stein O. 2016. What is continuous optimization. Institute of Operations Research Karlsruhe Institute of Technology (KIT)

OPTİMİZASYON PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜNDE KULLANILAN METOTLARIN SINIFLANDIRILMASI

Gizem TURCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5530-7777
- ❖ Mail: gizem.turcan@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abdel-Basset, M., Abdel-Fatah, L., & Sangaiah, A. K. (2018). Metaheuristic algorithms: A comprehensive review. *Computational intelligence for multimedia big data on the cloud with engineering applications*, 185-231.
- Abd Elaziz, M., Dahou, A., Abualigah, L., Yu, L., Alshinwan, M., Khasawneh, A. M., & Lu, S. (2021). Advanced metaheuristic optimization techniques in applications of deep neural networks: a review. *Neural Computing and Applications*, 1-21.
- Aziz, A. (1965). *Dynamic programming*.
- Beaulieu, H., Ferland, J. A., Gendron, B., & Michelon, P. (2000). A mathematical programming approach for scheduling physicians in the emergency room. *Health care management science*, 3, 193-200.
- Boyd, S., & Mattingley, J. (2007). *Branch and bound methods*. Notes for EE364b, Stanford University, 2006, 07.
- Dantzig, G. B. (1990). Origins of the simplex method. In *A history of scientific computing* (pp. 141-151).
- Dantzig, G. B. (2002). *Linear programming*. *Operations research*, 50(1), 42-47.
- De Farias, D. P., & Van Roy, B. (2003). The linear programming approach to approximate dynamic programming. *Operations research*, 51(6), 850-865.
- Deng, W., Shang, S., Cai, X., Zhao, H., Song, Y., & Xu, J. (2021). An improved differential evolution algorithm and its application in optimization problem. *Soft Computing*, 25, 5277-5298.
- Dorigo, M., Birattari, M., & Stutzle, T. (2006). Ant colony optimization. *IEEE computational intelligence magazine*, 1(4), 28-39.
- Eisemann, K. (1955). *Linear programming*. *Quarterly of Applied Mathematics*, 13(3), 209-232.
- Faris, H., Aljarah, I., Al-Betar, M. A., & Mirjalili, S. (2018). Grey wolf optimizer: a review of recent variants and applications. *Neural computing and applications*, 30, 413-435.
- Foulds, L. R. (2012). *Optimization techniques: an introduction*. Springer Science & Business Media.
- Gharehchopogh, F. S., & Gholizadeh, H. (2019). A comprehensive survey: Whale Optimization Algorithm and its applications. *Swarm and Evolutionary Computation*, 48, 1-24.
- Isaacs, A., Ray, T., & Smith, W. (2008, June). Blessings of maintaining infeasible solutions for constrained multi-objective optimization

- problems. In 2008 IEEE Congress on Evolutionary Computation (IEEE World Congress on Computational Intelligence) (2780-2787).
- Johnson, E. L., Kostreva, M. M., & Suhl, U. H. (1985). Solving 0-1 integer programming problems arising from large scale planning models. *Operations Research*, 33(4), 803-819.
- Katoch, S., Chauhan, S. S., & Kumar, V. (2021). A review on genetic algorithm: past, present, and future. *Multimedia tools and applications*, 80, 8091-8126.
- Kokash, N. (2005). An introduction to heuristic algorithms. Department of Informatics and Telecommunications, 1-8.
- Lin, S., & Kernighan, B. W. (1973). An effective heuristic algorithm for the traveling-salesman problem. *Operations research*, 21(2), 498-516.
- Luenberger, D. G., & Ye, Y. (1984). *Linear and nonlinear programming* (Vol. 2). Reading, MA: Addison-wesley.
- Macready, W. G., & Wolpert, D. H. (1996). What makes an optimization problem hard?. *Complexity*, 1(5), 40-46.
- Mathew, T.V. (2012). Genetic algorithm. Report submitted at IIT Bombay, 53.
- Mirjalili, S., Mirjalili, S. M., & Lewis, A. (2014). Grey wolf optimizer. *Advances in engineering software*, 69, 46-61.
- Mirjalili, S., & Lewis, A. (2016). The whale optimization algorithm. *Advances in engineering software*, 95, 51-67
- Moerkotte, G., & Neumann, T. (2008, June). Dynamic programming strikes back. In *Proceedings of the 2008 ACM SIGMOD international conference on Management of data* (pp. 539-552).
- Motwani, R., & Raghavan, P. (1996). Randomized algorithms. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 28(1), 33-37.
- Pehlivanoglu, Y. V., (2017). *Optimizasyon, Temel Kavramlar ve Yöntemler*, Ankara.
- Poorzahedy, H., & Rouhani, O. M. (2007). Hybrid meta-heuristic algorithms for solving network design problem. *European Journal of Operational Research*, 182(2), 578-596.
- Randall, M., & Lewis, A. (2002). A parallel implementation of ant colony optimization. *Journal of Parallel and Distributed Computing*, 62(9), 1421-1432.
- Rutenbar, R. A. (1989). Simulated annealing algorithms: An overview. *IEEE Circuits and Devices magazine*, 5(1), 19-26.
- Sun, W., & Yuan, Y. X. (2006). *Optimization theory and methods: nonlinear programming* (Vol. 1). Springer Science & Business Media.

- Türkay, M. (2011). Optimizasyon Modelleri ve Çözüm Metodlari. URL: <http://home.ku.edu.tr/~mturkay/indr501/Optimizasyon.pdf>.
- Vanderbei, R. J. (2020). Linear programming. Springer .
- Vince, A. (2002). A framework for the greedy algorithm. *Discrete Applied Mathematics*, 121(1-3), 247-260.
- Voß, S. (2000, August). Meta-heuristics: The state of the art. In *Workshop on Local Search for Planning and Scheduling* (pp. 1-23). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Wang, D., Tan, D., & Liu, L. (2018). Particle swarm optimization algorithm: an overview. *Soft computing*, 22, 387-408.
- Wolsey, L. A. (2007). Mixed integer programming. *Wiley Encyclopedia of Computer Science and Engineering*, 1-10.
- Wolsey, L. A. (2020). *Integer programming*. John Wiley & Sons.
- Yücel, M., & Ulutaş, A. (2010). Dinamik Programlamanın İşçilik Maliyetlerinin Minimizasyonunda Uygulanması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 271-290.
- Zhou, J., Zou, J., Zheng, J., Yang, S., Gong, D., & Pei, T. (2021). An infeasible solutions diversity maintenance epsilon constraint handling method for evolutionary constrained multiobjective optimization. *Soft Computing*, 25(13), 8051-8062.

SINIRSIZ OPTİMİZASYON FONKSİYONLAR: TEK BOYUTLU ARAMA

Serkan ANSAY

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi Elektrik-Elektronik Müh. ABD., İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3368-3886
- ❖ Mail: serkanansay@gmail.com

Bayram KÖSE

- ❖ Kurum Bilgisi: Bakırçay Üniversitesi Elektrik-Elektronik Müh. ABD.
- ❖ ORCID: 0000-0003-0256-5921
- ❖ Mail: bayram.kose@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andrei N. (2008). An Unconstrained Optimization Test Functions Collection. *Advanced Modeling and Optimization*, 10(1), 47–161.
- Bazarrá MS, Sherali HD, Shetty CM. (1993). *Nonlinear Programming: Theory and Algorithms*. (3th ed.). New York, USA: A John Wiley & Sons, Inc., Publication.
- Bigi G, Castellani M, Pappalardo M, Passacantando M. (2019). *Nonlinear programming techniques for equilibria*. USA: Springer International Publishing.
- Chong CY, Leow SK, Sim HS. (2021). Generalized Fibonacci Search Method in One-Dimensional Unconstrained Non-Linear Optimization. *Pertanika Journal of Science & Technology*, 29(2), 1017-1040.
- Dennis JE, Schnabel RB. (1983). *Numerical Methods for Unconstrained Optimization and Nonlinear Equations*. New Jersey, USA: Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Gill PE, Murray W, Wright MH. (2021). *Numerical linear algebra and optimization*. Pennsylvania, USA: Society for Industrial and Applied Mathematics.
- Luenberger DG. (1984). *Linear and Nonlinear Programming*. (2nd ed.). California, USA: Addison-Wesley.
- Nash SG, Sofer A. (1996). *Linear and Nonlinear Programming*. New York, USA: McGraw-Hill.

ÇOK DEĞİŞKENLİ ARAMA YÖNTEMLERİ

Bahar DEMİRTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Temel Bilimler Bölümü, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5911-5190
- ❖ Mail: bahar.demirturk@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Chapra SC, Canale RP. (2017). Mühendisler için Sayısal Yöntemler. (Hasan Heperkan, Uğur Kesgin, Çev. Ed.). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Chong EKP, Zak SH. (2013). An Introduction to Optimization. (Fourth Edition). Canada: John Wiley & Sons Inc.
- Courant R. (1943). Variational methods for the solution of problems of equilibrium and vibrations. Bulletin of the American Mathematical Society. 49 (1): 1–23. doi:10.1090/S0002-9904-1943-07818-4.
- Gradient descent intuition (2023). Stanford University Keynotes. (<https://keepnotes.com/document/stanford-university/319-gradient-descent-intuition>)
- Hadamard J. (1908). Mémoire sur le problème d'analyse relatif à l'équilibre des plaques élastiques encastrées. Mémoires présentés par divers savants étrangers à l'Académie des Sciences de l'Institut de France. 33.
- Himmelbou DM, Lasdon LS, (2001). Unconstrained Multivariable Optimization. (Ed. Eduardo D. Glandt, Micheal T. Klein, Thomas F. Edgar,) Optimization Of Chemical Processes (181-211). McGraw-Hill Chemical Engineering Series.
- Hu YF. (2019). New Conjugate Gradient Methods and Their Connections with Quasi-Newton and Lower-Dimensional Newton Methods. Loughborough University of Technology: PhD Thesis.
- Kochenderfer Mykel J. (2019). Algorithms for Optimization. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. Edited by Tim A. Wheeler.
- Köse B. (2022). Optimizasyon Teknikleri Ders Notları, İzmir Bakırçay Üniversitesi.
- Lemaréchal C. (2012). Cauchy and the Gradient Method. Doc Math Extra: 251–254.
- Parkinson AR, Balling R, Hedengren JD. (2018). Optimization Methods for Engineering Design. (Second Edition), Utah: Brigham Young University.
- Pehlivanoglu YV. (2017). Optimizasyon, Temel Kavramlar ve Yöntemler. (1.baskı). Ankara, <https://ae.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/6543>
- Rao SS. (2009). Engineering Optimization: Theory and Practice. (Fourth Edition). USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Rocafellar RT. (2007). Fundamentals of Optimization, Seattle: Department of Mathematics University of Washington.
- Sevindir MK. (2018). Mühendislik Sistemlerinin Optimizasyonu, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Ders Notları.

DOĞRUSAL OLMAYAN KISITLI OPTİMİZASYON İÇİN ALGORİTMALARIN TEMELLERİ

Cumali YAŞAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0065-3752
- ❖ Mail: cyasar@comu.edu.tr
- ❖ <https://github.com/cyasar/doko>

Ahmet Zahid KÜÇÜK

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Fen Fakültesi, Matematik Bölümü, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6816-6478
- ❖ Mail: azahidkucuk@karabuk.edu.tr

Bu algoritmaların her biri, karar verme, üretim planlama, lojistik, finans, enerji ve daha birçok alanda bir dizi gerçek dünya uygulamasına sahiptir. Örneklerimiz, her bir algoritmanın nasıl uygulanabileceği ve potansiyel sonuçları göstermek için tasarlandı.

Optimizasyon algoritmaları alanı, büyük ölçekli ve karmaşık problemlerin çözülmesi konusunda yeni ve daha verimli yöntemlerin geliştirilmesi için önemli potansiyele sahip bir araştırma alanıdır. Özellikle, büyük veri ve makine öğrenmesi alanlarındaki son gelişmeler, optimizasyon problemlerinin çözümü için yeni fırsatlar ve zorluklar sunmaktadır.

Bu bölümün amacı, bu algoritmaların temel prensiplerini ve uygulamalarını anlamak ve bu alanda ileride yapılacak çalışmalara temel oluşturacak bir başlangıç noktası sağlamaktır. Bu algoritmaların tam potansiyelini keşfetmek ve yeni ve daha etkili çözümler geliştirmek için daha fazla araştırma ve çalışma gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu algoritmaların birleştirilmesi ve uygulanması, karşılaştığımız birçok zorlukta ve endüstride çözüm sunma potansiyeli taşımaktadır. Bu kitap bölümü, bu tekniklerin anlaşılması ve uygulanması konusunda bir temel oluşturarak, okuyucuların bu çözümleri kendi uygulamalarında kullanmalarını teşvik etmek amacıyla hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Bertsekas, D. P. (1996). *Constrained Optimization and Lagrange Multiplier Methods*. Athena Scientific.
- Ceyhan, V. (2020). *İçinde Doğrusal Olmayan Optimizasyon (C. 1)*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Erdem, S. (2007). YSA ve GA Temelli Yeni Bir Algoritma İle Doğrusal Olmayan Optimizasyon. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(2), Article 2.
- Floudas, C. A. (1995). *Fundamentals of Nonlinear Optimization*. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195100563.003.0007>
- Gould, N. I. M., & Leyffer, S. (2003). *An Introduction to Algorithms for Nonlinear Optimization*. İçinde J. F. Blowey, A. W. Craig, & T. Shardlow (Ed.), *Frontiers in Numerical Analysis* (ss. 109-197). Springer Berlin Heidelberg.
- Küçükkoç, İ. (2020). *Optimizasyon Teknikleri Ders Notları*. Balıkesir Üniversitesi. <http://ikucukkoc.baun.edu.tr/>
- Luenberger, D. G., & Ye, Y. (2015). *Linear and Nonlinear Programming* (4. bs). Springer International Publishing.

- Nocedal, J., & Wright, S. (2006a). Fundamentals of Algorithms for Nonlinear Constrained Optimization. https://doi.org/10.1007/978-0-387-40065-5_15
- Nocedal, J., & Wright, S. (2006b). Fundamentals of Algorithms for Nonlinear Constrained Optimization. https://doi.org/10.1007/978-0-387-40065-5_15
- OpenAI. (2020). ChatGPT [Software]. OpenAI. <https://openai.com/research/chatgpt>
- Salari, M., & Törngren, U. (2016). Engineering Optimization: Methods and Applications. Springer. <https://www.springer.com/series/16781>
- Susam, O., & Altun, M. (2014). An efficient algorithm to synthesize quantum circuits and optimization. 2014 21st IEEE International Conference on Electronics, Circuits and Systems (ICECS), 570-573.
- Taha, H. A. (2014). Operations Research: An Introduction, Global Edition (10th edition). PEARSON.
- Yaşar, C. (2023). Doko [Jupyter Notebook]. <https://github.com/cyasar/doko> (Original work published 2023)

DOĞRUSAL KISITLI PROGRAMLAMA VE SIMPLEKS ALGORİTMASININ TEMELLERİ

Muhammed Zahid KOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği,
Karabük/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5774-3978
- ❖ Mail: mzkoc@karabuk.edu.tr

$$\text{Eski } a_3 = \begin{pmatrix} 2 \\ 4 \\ 1 \end{pmatrix} \quad \text{Yeni } a_3 = \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix} \quad C_{BV} = (10 \ 5 \ 0)$$

$$B^{-1} = \begin{pmatrix} 0,4 & -0,1 & 0 \\ -0,2 & 0,3 & 0 \\ 0,6 & -0,1 & 1 \end{pmatrix} \quad C_{BV} * B^{-1} = (3 \ 1 \ 0) \quad C_{3^*} = C_{BV} * B^{-1} * A_3 - C_3$$

$$C_{3^*} = (3 \ 1 \ 0) * \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix} - 7 = -2 \leq 0 \text{ olduğundan } x_3 \text{ çözüme girer. Yeni}$$

katsayılar $B^{-1} * a_3$ formülü ile bulunur ve optimal tablo güncellenir. Buna göre $x_2=17$, $x_3=9$ ve $Z_{\max} = 233$ olur.

KAYNAKLAR

- Patır S. (2007) “Doğrusal Programlamada Primal Ve Dual İlişkisinin İrdelenmesi Ve Bir Örnek Uygulaması” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com ISSN: 1304-0278 Yaz-2007 C.6 S.21 (172-191)
- Şimşir F. (2019). “Yöneylem Araştırması 1” (28.7.2023) https://www.youtube.com/watch?v=USvr8jPFSf0&list=PLbEVs-aNpMXkG8CIhV0LBTIKB7Q-_prIL
- Sarker, R. A., & Newton, C. S. (2007). Optimization modelling: a practical approach. CRC press.
- Taha, H. A. (1998). Operations research: an introduction. Journal of Manufacturing Systems, 1(17).
- Williams H.P. (2013) “Model Building in Mathematical Programming”, 5th Edition ISBN: 978-1-118-44333-0 (1-432)
- Winston W. L. (2004) “Operations Research Applications and Algorithms Fourth edition, Canada, Thomson and Brooks/Cole

LİNEER REGRESYON MODELLERİNDE PARAMETRE TAHMİNİNDE BAZI OPTİMİZASYON YÖNTEMLERİ

Nesrin GÜLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Üniversitesi, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3233-5377
- ❖ Mail: nesring@sakarya.edu.tr

Melek ERİŞ BÜYÜKKAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6207-5687
- ❖ Mail: melekeris@ktu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abdulle A, Wanner G. (2002). 200 years of least squares method, *Elem. Math.*, 57, 45–60.
- Alalouf, IS, Styan GPH. (1979). Characterizations of estimability in the general linear model. *Ann. Stat.*, 7(1), 194–200.
- Dong B, Guo W, Tian Y. (2014). On relations between BLUEs under two transformed linear models. *J. Multivar. Anal.*, 131, 279–292.
- Drygas H. (1970). *The Coordinate-free Approach to Gauss-Markov Estimation*. Heidelberg: Springer.
- Gamgam H, Altunkaynak B. (2015). *SPSS Uygulamalı Regresyon Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gentle JE. (2006). *Optimization Methods for Applications in Statistics*. Statistics and Computing Series, New York: Springer, Chapter 1: Statistical Methods as Optimization Problems. (19 Temmuz 2023: <http://mason.gmu.edu/~jgentle/books/optbk/optbkch1.pdf>)
- Goldberger AS. (1962). Best linear unbiased prediction in the generalized linear regression model. *J. Am. Stat. Assoc.*, 57(298), 369–375.
- Graybill FA. (1961). *An Introduction to Linear Statistical Models*. Vol. I, New York: McGraw–Hill Co.
- Güler N. (2022). On relations between BLUPs under two transformed linear random-effects models, *Commun. Stat.- Simul. Comput.*, 51(9), 5099–5125.
- Güler N, Büyükkaya ME. (2019). Notes on comparison of covariance matrices of BLUPs under linear random-effects model with its two sub-sample models, *Iranian J. Sci. Tech. Transactions A*, 43, 2993–3002.
- Güler N, Büyükkaya ME. (2021). Rank and inertia formulas for covariance matrices of BLUPs in general linear mixed models, *Commun. Stat.- Theory Methods*, 50(21), 4997–5012.
- Güler N, Büyükkaya ME. (2022). Some remarks on comparison of predictors in seemingly unrelated linear mixed models, *Appl. Math.*, 67, 525–542.
- Güler N, Büyükkaya ME. (2023). Inertia and rank approach in transformed linear mixed models for comparison of BLUPs. *Commun. Stat.-Theory Methods*, 52(9), 3108–3123.
- Haslett SJ, Puntanen S. (2010). Equality of BLUEs or BLUPs under two linear models using stochastic restrictions. *Stat. Pap.*, 51, 465–475.

- Haslett SJ, Puntanen S. (2011). On the equality of the BLUPs under two linear mixed models. *Metrika*, 74(3), 381–395.
- Lange K, Chi EC, Zhou H. (2014). A brief survey of modern optimization for statisticians. *Int. Stat. Rev.*, 82(1), 46–70.
- Liu X, Wang QW. (2013). Equality of the BLUPs under the mixed linear model when random components and errors are correlated. *J. Multivar. Anal.*, 116, 297–309
- Löwner K. (1934). Über monotone Matrixfunktionen. *Math Z*, 38, 177–216.
- Marsaglia G, Styan G. (1974). Equalities and inequalities for ranks of matrices. *Linear Multilinear Algebra*, 2, 269–292.
- Öztürk F. (2011). *Olasılık ve İstatistiğe Giriş*. Beşevler-Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öztürk F, Özbek L. (2004). *Matematiksel Modelleme ve Simülasyon*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Penrose R. (1955). A generalized inverse for matrices. *Math. Proc. Camb. Philos. Soc.*, 51(3), 406–413.
- Plackett RL. (1972). Studies in the history of probability and statistics. XXIX: The discovery of the method of least squares. *Biometrika*, 59(2), 239–251.
- Puntanen S, Styan GPH, Isotalo J. (2011). *Matrix Tricks for Linear Statistical Models: Our Personal Top Twenty*. Heidelberg: Springer.
- Rao CR. (1973). Representations of best linear unbiased estimators in the Gauss-Markoff model with a singular dispersion matrix. *J Multivar. Anal.*, 3(3), 276–292.
- Searle SR. (1971). *Linear Models*. New York: Wiley.
- Tian Y. (2010). Equalities and inequalities for inertias of Hermitian matrices with applications. *Linear Algebra Appl.*, 433(1), 263–296.
- Tian Y. (2012). Solving optimization problems on ranks and inertias of some constrained nonlinear matrix functions via an algebraic linearization method. *Nonlinear Anal. Theory Methods Appl.*, 75(2), 717–734.
- Tian Y. (2015). A new derivation of BLUPs under random-effects model. *Metrika*, 78(8), 905–918.
- Tian Y. (2017). Matrix rank and inertia formulas in the analysis of general linear models. *Open Math.*, 15(1), 126–150.
- Tian Y, Guo W. (2016). On comparison of dispersion matrices of estimators under a constrained linear model. *Stat Methods Appl.*, 25(4), 623–649.

- Tian Y, Jiang B. (2016). Matrix rank/inertia formulas for least-squares solutions with statistical applications. *Spec. Matrices*, 4(1), 130–140.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2023). Güncel Türkçe Sözlük. (19 Temmuz 2023: <https://sozluk.gov.tr/>)
- Türkay M. (2023). Optimizasyon modelleri ve çözüm metodları. (19 Temmuz 2023: <http://home.ku.edu.tr/~mturkay/indr501/Optimizasyon.pdf>)
- Williams HP. (1999). *Model Building in Mathematical Programming*. 4th edition, New York: Wiley.
- Yüce N. (2020). Görünürde İlişkisiz Regresyon Modellerinde Ön Tahmin Edicilerin Kovaryans Matrisleri İçin Bazı Eşitlikler. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Ana Bilim Dalı, Uygulamalı Matematik Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Zyskind G. (1967). On canonical forms, non-negative covariance matrices and best and simple least squares linear estimators in linear models. *Ann. Math. Stat.*, 38(4), 1092–1109.

TABU ARAMA OPTİMİZASYON ALGORİTMASI

İbrahim IŞIKLI

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0778-7163
- ❖ Mail: isikli.ibrahim@outlook.com

Bayram KÖSE

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-8272-2977
- ❖ Mail: bayram.kose@bakircay.edu.tr

Muhammed Ensar ÇITAK

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0001-4779-8844
- ❖ Mail: ensarcitak1@gmail.com

KAYNAKLAR

- Adigüzel, A. N. (2012). Tesis Yerleşimi Düzenlenmesi Problemi İçin Bir Tabu Arama Sezgisel Algoritması [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı]. Danışman: Prof. Dr. Şakir Esnaf.
- Apaydın, a., & Türkşen, Ö. (2007). Doğrusal Olmayan Kısıtsız Fonksiyonların Tümel Minimum Değerlerinin Uyarlanmış Tavlama Benzetimi Yöntemi İle Elde Edilmesi. Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi, 2(30), 1-15.
- Chelouah, R., & Siarry, P. (2000). Tabu search applied to global optimization. European journal of operational research, 123(2), 256-270.
- Değertekin, S. Ö., Ülker, M., & HAYALİOĞLU, M. S. (2006). Uzak çelik çerçevelerin tabu arama ve genetik algoritma yöntemleriyle optimum tasarımı. Teknik Dergi, 17(83), 3917-3934.
- Dursun, O. B., Turan, B., Ögütü, H., Binici, N. C., Örengül, A. C., Alataş, E., ... & Yılmaz, S. (2022). A new model for recognition, referral, and follow-up of autism spectrum disorder: A nationwide program. Autism Research, 15(10), 1961-1970. <https://doi.org/10.1002/aur.2813>
- Erol, V. (2006). Araç rotalama problemleri için popülasyon ve komşuluk tabanlı metasezgisel bir algoritmanın tasarımı ve uygulaması.
- Gerşil, M., & Palamutçuoğlu, T. (2013). Ders çizelgeleme probleminin melez genetik algoritmalar ile performans analizi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 242-262.
- Glover, F. (1990). Tabu search: A tutorial. Interfaces, 20(4), 74-94.
- Glover, F., Taillard, E., & Taillard, E. (1993). A user's guide to tabu search. Annals of operations research, 41(1), 1-28.
- Glover, F. (1989). Tabu search—part I. ORSA Journal on computing, 1(3), 190-206.
- Glover, F. (1990). Tabu search—part II. ORSA Journal on computing, 2(1), 4-32.
- Gürbüz, Ö. (2015). Tabu arama algoritmasının kuyruk problemine uygulanması.
- Kalinli, A., & Karaboga, D. (2004). Training recurrent neural networks by using parallel tabu search algorithm based on crossover operation. Engineering Applications of Artificial Intelligence, 17(5), 529-542.
- Karaboga, D., & Kalinli, A. (1996, October). Tuning PID controller parameters using Tabu search algorithm. In 1996 IEEE International

- Conference on Systems, Man and Cybernetics. Information Intelligence and Systems (Cat. No. 96CH35929) (Vol. 1, pp. 134-136). IEEE.
- Karaboga, D., & Kalinli, A. D. E. M. (1997, July). Training recurrent neural networks for dynamic system identification using parallel tabu search algorithm. In Proceedings of 12th IEEE International Symposium on Intelligent Control (pp. 113-118). IEEE.
- Karaboga, D., Horrocks, D. H., & Kalinli, (1997, June). Designing digital FIR filters using Tabu search algorithm. In 1997 IEEE International Symposium on Circuits and Systems (ISCAS) (Vol. 4, pp. 2236-2239).
- Keskinkılınç, B. (2021). Personel Yeterlilik ve Memnuniyetini Dikkate Alan Çağrı Merkezi Çalışanı Çizelgeleme Problemi Çözümü (Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Pham, D., & Karaboga, D. (2012). Intelligent optimisation techniques: genetic algorithms, tabu search, simulated annealing and neural networks. Springer Science & Business Media.
- Malek, M., Guruswamy, M., Pandya, M., & Owens, H. (1989). Serial and parallel simulated annealing and tabu search algorithms for the traveling salesman problem. *Annals of Operations Research*, 21, 59-84.
- Osman, I. H. (1993). Metastrategy simulated annealing and tabu search algorithms for the vehicle routing problem. *Annals of operations research*, 41, 421-451. <https://doi.org/10.1007/BF02023004>
- Hertz, A., Taillard, E., & de Werra, D. (1997). Tabu search. Local search in combinatorial optimization, 121-136.
- Gendreau, M., & Potvin, J. Y. (2005). Tabu search. Search methodologies: introductory tutorials in optimization and decision support techniques, 165-186.
- Wang, L., Wang, X. P., & Wu, Q. D. (2002, November). Ant System algorithm based Rosenbrock function optimization in multi-dimension space. In Proceedings. International Conference on Machine Learning and Cybernetics (Vol. 2, pp. 710-714). IEEE.

ÖĞRETME ve ÖĞRENME TABANLI OPTİMİZASYON

Bayram KÖSE

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-8272-2977
- ❖ Mail: bayram.kose@bakircay.edu.tr

Fatih KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0256-5921
- ❖ Mail: fatihkayaesm@gmail.com

KAYNAKLAR

- Artar, M. (2016). Öğretme-öğrenme esaslı optimizasyon yöntemi ile uzay kafes kule yapı sisteminin optimum boyutlandırılması. Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi, 7(3), 471-480.
- Črepinšek, M., Liu, S. H., & Mernik, L. (2012). A note on teaching–learning-based optimization algorithm. Information Sciences, 212, 79-93.
- Öztürk, H. T. (2018). Beton Basınç Dayanımının JAYA ve Öğretme-Öğrenme Tabanlı Optimizasyon (TLBO) Algoritmalarıyla Modellenmesi. Journal of Investigations on Engineering and Technology, 1(2), 24-29.
- Öztürk, N., & Öztürk, H. T. Denize Deşarj Yapılarının Öğretme Ve Öğrenme Tabanlı Algoritmayla Optimum Tasarımı. Technological Applied Sciences, 13(3), 235-242.
- Rao, RV, Savsani, VJ ve Vakharia, DP (2012). Öğretme- öğrenme tabanlı optimizasyon: sürekli doğrusal olmayan büyük ölçekli problemler için bir optimizasyon yöntemi. Bilgi bilimleri , 183, 1-15.
- Sarzaeim, P., Bozorg-Haddad, O., & Chu, X. (2018). Teaching-learning-based optimization (TLBO) algorithm. Advanced optimization by nature-inspired algorithms, 51-58.
- Tabak, A., Özkaymak, M., Güneser, M. T., & Erkol, H. O. (2017). Optimization and evaluation of hybrid PV/WT/BM system in different initial costs and LPSP conditions. International Journal of Advanced Computer Science and Applications, 8(11).
- Zou, F., Chen, D., & Xu, Q. (2019). A survey of teaching–learning-based optimization. Neurocomputing, 335, 366-383.

YUSUFÇUK ALGORİTMASI

Hilmi AYGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9073-2322
- ❖ Mail: hilmiaygun@karabuk.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bashishtha TK, Srivastava L. (2016). Nature inspired metaheuristic dragonfly algorithms for solving optimal power flow problem. *Nature* 5(5), 111–120.
- Guha D, Roy PK, Banerjee S. (2018). Optimal tuning of 3 degree-of-freedom proportional-integral-derivative controller for hybrid distributed power system using dragonfly algorithm. *Comput Electr Eng*, 72, 137–153.
- Hammouri AI, Samra ETA, Al-Betar MA, Khalil RM, Alasmer Z, Kanan M. (2018). A Dragonfly algorithm for solving traveling salesman problem. 8th IEEE international conference on control system, computing and engineering (ICCSCE), 136–141.
- Khishe M, Safari A. (2019). Classification of sonar targets using an MLP neural network trained by dragonfly algorithm. *Wirel Pers Commun*, 108(4), 2241–2260.
- Mirjalili S. (2016). Dragonfly algorithm: a new meta-heuristic optimization technique for solving single-objective, discrete, and multi-objective problems. *Neural Comput & Applic*, 27, 1053-1073.
- Raman G, Raman G, Manickam C, Ganesan SI. (2016). Dragonfly algorithm based global maximum power point tracker for photovoltaic systems. *International conference on swarm intelligence*, 211–219.
- Reynolds CW. (1987). Flocks, herds and schools: a distributed behavioral model. *ACM SIGGRAPH Comput Gr*, 21, 25–34.
- Russell RW, May ML, Soltesz KL, Fitzpatrick JW. (1998). Massive swarm migrations of dragonflies (Odonata) in eastern North America. *Am Midl Nat*, 140, 325–342.
- Yang X-S. (2010). *Nature-inspired metaheuristic algorithms*, 2nd edn. Luniver Press.
- Wikelski M, Moskowitz D, Adelman JS, Cochran J, Wilcove DS, May ML. (2006). Simple rules guide dragonfly migration. *Biol Lett*, 2, 325–329.

GENETİK ALGORİTMA

Betül YÜRDEM

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü. İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0626-9946
- ❖ Mail: betul.yurdem@bakircay.edu.tr

Cevhernur SÖYLEMEZ PEKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü. İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4319-563X
- ❖ Mail: cevhernur.soylemez@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Baker, B. M., & Ayechev, M. (2003). A genetic algorithm for the vehicle routing problem. *Computers & Operations Research*, 30(5), 787-800.
- Bhattacharyya, S. (1999). Direct marketing performance modeling using genetic algorithms. *INFORMS Journal on Computing*, 11(3), 248-257.
- Bonabeau, E., Dorigo, M., Theraulaz, G., & Theraulaz, G. (1999). *Swarm intelligence: from natural to artificial systems* (No. 1). Oxford university press.
- Brooks, A. C. (2000). Genetic algorithms and public economics. *Journal of Public Economic Theory*, 2(4), 493-513.
- Elen, A. & Avcu, E., (2019) "Genetik Algoritmada Çaprazlama Yöntemleri", *Geleceğin Dünyasında Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar: Bilgisayar Mühendisliği*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1-18.
- Forrest, S. (1996). Genetic algorithms. *ACM computing surveys (CSUR)*, 28(1), 77-80.
- Ghaheri, A., Shoar, S., Naderan, M., & Hoseini, S. S. (2015). The applications of genetic algorithms in medicine. *Oman medical journal*, 30(6), 406.
- Gudmundsson, M., El-Kwae, E. A., & Kabuka, M. R. (1998). Edge detection in medical images using a genetic algorithm. *IEEE transactions on medical imaging*, 17(3), 469-474.
- Holland, J. H. (1973). Genetic algorithms and the optimal allocation of trials. *SIAM journal on computing*, 2(2), 88-105.
- Hoque, M. S., Mukit, M., Bikas, M., & Naser, A. (2012). An implementation of intrusion detection system using genetic algorithm. *arXiv preprint arXiv:1204.1336*.
- Jedlicka, P., & Ryba, T. (2016). Genetic algorithm application in image segmentation. *Pattern Recognition and Image Analysis*, 26, 497-501.
- Johnson, J. M., & Rahmat-Samii, Y. (1994, June). Genetic algorithm optimization and its application to antenna design. In *Proceedings of IEEE Antennas and Propagation Society International Symposium and URSI National Radio Science Meeting (Vol. 1, pp. 326-329)*. IEEE.
- Katoch, S., Chauhan, S. S., & Kumar, V. (2021). A review on genetic algorithm: past, present, and future. *Multimedia Tools and Applications*, 80, 8091-8126.
- Kumar, V., & Kumar, D. (2017). An astrophysics-inspired grey wolf algorithm for numerical optimization and its application to

- engineering design problems. *Advances in Engineering Software*, 112, 231-254.
- Lambora, A., Gupta, K., & Chopra, K. (2019, February). Genetic algorithm- A literature review. In 2019 international conference on machine learning, big data, cloud and parallel computing (COMITCon) (pp. 380-384). IEEE.
- Roy, S. K., & De, D. (2022). Genetic algorithm based internet of precision agricultural things (IoPAT) for agriculture 4.0. *Internet of Things*, 18, 100201.
- Toogood, R., Hao, H., & Wong, C. (1995, October). Robot path planning using genetic algorithms. In 1995 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics. Intelligent Systems for the 21st Century (Vol. 1, pp. 489-494). IEEE.
- Weile, D. S., & Michielssen, E. (1997). Genetic algorithm optimization applied to electromagnetics: A review. *IEEE Transactions on Antennas and Propagation*, 45(3), 343-353.
- Whitley, D., Starkweather, T., & Bogart, C. (1990). Genetic algorithms and neural networks: Optimizing connections and connectivity. *Parallel computing*, 14(3), 347-361.
- Zhao, M., Fu, C., Ji, L., Tang, K., & Zhou, M. (2011). Feature selection and parameter optimization for support vector machines: A new approach based on genetic algorithm with feature chromosomes. *Expert Systems with Applications*, 38(5), 5197-5204.

KARINCA KOLONİSİ OPTİMİZASYON ALGORİTMASI

Murat DEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Elektrik Elektronik Mühendisliği, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4407-9673
- ❖ Mail: murat.demir@bakircay.edu.tr

SONUÇ

Karınca koloni halinde yaşayan sosyal ve çalışkan canlılardır. Hedefleri, besin kaynaklarına en kısa yoldan ulaşmak ve besin kaynaklarını en kısa yoldan yuvalarına taşıyabilmektedir. Yuvaları ile besin kaynakları arasındaki yol tek bir seçenektir ibaret ise o yolu kullanırlar. Fakat birden çok seçenek olması durumunda tüm seçenekler değerlendirilir. İçlerinde en kısa yol seçilir ve besin kaynağına erişim ve kaynağı yuvaya taşımak için o kısa yolu kullanılır. KKO algoritması, karınca kolonilerinin yuvaları ile besin kaynakları arasındaki en kısa yolu bulabilmelerinden ilham alınarak geliştirilmiştir.

Bu bölümde, karınca koloni algoritması hakkında literatür çalışması verilmiş, örnek bir çalışma üzerinden (gezgin satıcı problemi) algoritmanın detayları anlatılmıştır.

Konu anlatımı içinde gezgin satıcı problemine ait parça parça verilen kodlar o kısmın anlaşılması içindir. Bölüm sonunda, bölüm içinde parça parça verilen kodları ve birbiriyle ilişkilerini de içeren, problemin tam çözümünü veren Matlab kodu paylaşılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akşehir, K (2019). Gezin satıcı problemlerinin karınca kolonisi algoritması ile çözüm performanslarının artırılmasında parametre optimizasyonu. YL Tez, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ariyasingha, D., Fernando, I. (2015). Performance analysis of the multi-objective ant colony optimization algorithms for the traveling salesman problem. *Swarm and Evolutionary Computation*, 23, 11-26.
- Blum, C., & Dorigo, M. (2004). The hyper-cube framework for ant colony optimization. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics-Part B: Cybernetics*, 34(2), 1161-1172.
- Çakar, S.G. (2021).Kapasite kısıtlı yerleştirme rotalama probleminin bir melez karınca kolonisi algoritması ile çözümü. YL Tez. Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dorigo, M., Maniezzo, V., & Coloni, A. (1996). Ant system: optimization by a colony of cooperating agents. *IEEE Transactions on systems, man, and cybernetics, Part B (Cybernetics)*, 26(1), 29-41.
- Dorigo, M., & Gambardella, L. M. (1997). Ant colony system: a cooperative

- learning approach to the traveling salesman problem. *IEEE Transactions on Evolutionary Computation*, 1(1), 53-66.
- Dorigo, M., Di Caro, G., & Gambardella, L. M. (1999). Ant algorithms for discrete optimization. *Artificial Life*, 5(2), 137-172.
- Hu, Y., Zhou, X., & Li, H. (2021). An improved ant colony optimization algorithm for the scheduling problem in flexible manufacturing systems. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 101, 104203.
- Huang, M., Guo, D., Guo, F. (2022). An Improved Ant Colony Algorithm for Multi-objective Flexible Job-shop Scheduling Problem. *IEEE 10th International Conference on Computer Science and Network Technology (ICCSNT)*, Dalian, China.
- İnternet sayfası: <https://ants.com/characteristics-of-ants/> Erişim: 09.05.2023
- Keskintürk, T ve Söyler H (2006). Global karınca kolonisi optimizasyonu. *J. Fac. Eng. Arch. Gazi Univ.*, 21 (4), 689-698
- Olivari, L., Dukic, G. (2021). Current State of Dynamic Vehicle Routing Problems Solved by Ant Colony Optimization Algorithm. *TEHNIČKI GLASNIK*, 15, 3, 429-434.
- Stützle, T., & Hoos, H. H. (2000). MAX-MIN ant system. *Future generation computer systems*, 16(8), 889-914
- Socha, K., & Dorigo, M. (2008). Ant colony optimization for continuous domains. *European Journal of Operational Research*, 185(3), 1155-1173.

KIZIL TILKI OPTİMİZASYON ALGORİTMASI

Yasin BEKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi Teknik Bilimler MYO, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3681-0123
- ❖ Mail: yasinbektas@aksaray.edu.tr

karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar, FOX algoritmasının temel gerilimi kontrol etme ve harmonikleri azaltma konusunda GA ve PSO algoritmalarından daha iyi bir performans sergilediği kanıtlanmıştır.

Sonuçlar, FOX algoritmasının çok seviyeli inverterlerde SHE-PWM denklemlerini optimize etmek için etkili bir araç olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, FOX algoritmasının enerji dönüşümü ve güç elektroniği alanlarında kullanım potansiyelini vurgulayarak gelecekteki araştırmalara ilham verebilir. Aynı zamanda, FOX algoritmasının başka optimizasyon problemlerinde de uygulanma olasılığını ve potansiyelini değerlendirmek için geniş bir alan sunmaktadır. Bu çalışma, gelecekteki araştırmacılar için yeni fikirler ve yöntemler için bir temel oluşturabilir.

KAYNAKLAR

- Abdollahzadeh, B., Gharehchopogh, F. S., & Mirjalili, S. (2021). African vultures optimization algorithm: A new nature-inspired metaheuristic algorithm for global optimization problems. *Computers & Industrial Engineering*, 158, 107408.
- Barth, L., Angerbjörn, A., & Tannerfeldt, M. (2000). Are Norwegian lemmings *Lemmus lemmus* avoided by arctic *Alopex lagopus* or red foxes *Vulpes vulpes*? A feeding experiment. *Wildlife Biology*, 6(2), 101-109.
- Bertsimas, D., & Tsitsiklis, J. (1993). Simulated annealing. *Statistical science*, 8(1), 10-15.
- Červený, J., Begall, S., Koubek, P., Nováková, P., & Burda, H. (2011). Directional preference may enhance hunting accuracy in foraging foxes. *Biology Letters*, 7(3), 355-357.
- Clerc, M. (2010). *Particle swarm optimization* (Vol. 93). John Wiley & Sons.
- Dorigo, M., & Stützle, T. (2019). *Ant colony optimization: overview and recent advances* (pp. 311-351). Springer International Publishing.
- Fathollahi-Fard, A. M., Hajiaghaei-Keshteli, M., & Tavakkoli-Moghaddam, R. (2020). Red deer algorithm (RDA): a new nature-inspired metaheuristic. *Soft computing*, 24, 14637-14665.
- Gendreau, M., & Potvin, J. Y. (2005). Tabu search. *Search methodologies: introductory tutorials in optimization and decision support techniques*, 165-186.
- Hsiao, Y. T., Chuang, C. L., Jiang, J. A., & Chien, C. C. (2005, October). A novel optimization algorithm: space gravitational optimization. In 2005

- IEEE international conference on systems, man and cybernetics (Vol. 3, pp. 2323-2328). IEEE.
- Hussain K, Mohd Salleh MN, Cheng S, Shi Y (2019) Metaheuristic research: a comprehensive survey. *Artif Intell Rev* 52(4):2191–2233
- Jadhav AN, Gomathi N (2018) WGC: hybridization of exponential grey wolf optimizer with whale optimization for data clustering. *Alexandria Eng J* 57(3):1569–1584
- Jude Hemanth D, Anitha J (2019) Modified genetic algorithm approaches for classification of abnormal magnetic resonance brain tumour images. *Appl Soft Comput* 75:21–28
- Karaca, H., & Bektaş, E. (2015). GA based selective harmonic elimination for multilevel inverter with reduced number of switches. *methods*, 9, 10.
- Karaman, Ö. A. (2023). Performance evaluation of seasonal solar irradiation models—case study: Karapınar town, Turkey. *Case Studies in Thermal Engineering*, 103228.
- Konstantinou, G., Ciobotaru, M., & Agelidis, V. (2013). Selective harmonic elimination pulse-width modulation of modular multilevel converters. *IET Power Electronics*, 6(1), 96-107.
- Larivière, S., & Pasitschniak-Arts, M. (1996). *Vulpes vulpes*. *Mammalian species*, (537), 1-11.
- Li M, Du W, Nian F (2014) An adaptive particle swarm optimization algorithm based on directed weighted complex network. *Math Probl Eng* 2014:1–7
- Marichelvam MK, Prabaharan T, Yang XS (2014) Improved cuckoo search algorithm for hybrid flow shop scheduling problems to minimize makespan. *Appl Soft Comput* 19:93–101
- Marini, F., & Walczak, B. (2015). Particle swarm optimization (PSO). A tutorial. *Chemometrics and Intelligent Laboratory Systems*, 149, 153-165.
- McDonald RS, Roth JD, Baldwin FB (2017) Goose persistence in fall strongly influences Arctic fox diet, but not reproductive success, in the southern Arctic. *Polar Res* 36(sup1):5
- Meraihi, Y., Ramdane-Cherif, A., Acheli, D., & Mahseur, M. (2020). Dragonfly algorithm: a comprehensive review and applications. *Neural Computing and Applications*, 32, 16625-16646.
- Michalewicz Z, Janikow CZ, Krawczyk JB (1992) A modified genetic algorithm for optimal control problems. *Comput Math with Appl* 23(12):83–94

- Mirjalili S, Lewis A (2016) The whale optimization algorithm. *Adv Eng Softw* 95:51–67
- Mirjalili, S., Mirjalili, S. M., & Lewis, A. (2014). Grey wolf optimizer. *Advances in engineering software*, 69, 46-61.
- Mohammed, H., & Rashid, T. (2023). FOX: a FOX-inspired optimization algorithm. *Applied Intelligence*, 53(1), 1030-1050.
- Nandy S, Yang XS, Sarkar PP, Das A (2015) Color image segmentation by cuckoo search, *Intell Autom Soft Comput*. <https://doi.org/10.1080/10798587.2015.1025480>
- Nanova O, Prôa M (2017) Cranial features of mainland and Commander Islands (Russia) Arctic foxes (*Vulpes lagopus*) reflect their diverging foraging strategies. *Polar Res* 36(sup1):7
- Nasiri, J., & Khyabani, F. M. (2018). A whale optimization algorithm (WOA) approach for clustering. *Cogent Mathematics & Statistics*, 5(1), 1483565.
- Połap, D., & Woźniak, M. (2021). Red fox optimization algorithm. *Expert Systems with Applications*, 166, 114107.
- Pradhan A, Bisoy SK, Das A (2021) A survey on PSO based metaheuristic scheduling mechanism in cloud computing environment, *J King Saud Univ - Comput Inf Sci*. <https://doi.org/10.1016/j.jksuci.2021.01.003>
- Price, K. V. (2013). Differential evolution. In *Handbook of optimization: From classical to modern approach* (pp. 187-214). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Rashedi, E., Nezamabadi-Pour, H., & Saryazdi, S. (2009). GSA: a gravitational search algorithm. *Information sciences*, 179(13), 2232-2248.
- Shi, Y., Tian, Y., Kou, G., Peng, Y., & Li, J. (2011). *Optimization based data mining: theory and applications*. Springer Science & Business Media.
- Srivatsava PR, Mallikarjun B, Yang XS (2013) Optimal test sequence generation using firefly algorithm, *Swarm Evol Comput*. <https://doi.org/10.1016/j.swevo.2012.08.003>
- Sun Y, Yang T, Liu Z (2019) A whale optimization algorithm based on quadratic interpolation for high-dimensional global optimization problems. *Appl Soft Comput* 85:105744
- Wang, S. C., & Wang, S. C. (2003). Genetic algorithm. *Interdisciplinary computing in java programming*, 101-116.
- Xie, Y. M., & Steven, G. P. (1993). A simple evolutionary procedure for structural optimization. *Computers & structures*, 49(5), 885-896.

- Xu Z, Yu Y, Yachi H, Ji J, Todo Y, Gao S (2018) A novel memetic whale optimization algorithm for optimization. https://doi.org/10.1007/978-3-319-93815-8_37
- Yang, X. S., & He, X. (2016). Nature-inspired optimization algorithms in engineering: overview and applications. *Nature-inspired computation in engineering*, 1-20.
- Zhang Y, Wang S, Ji G (2015) A comprehensive survey on particle swarm optimization algorithm and its applications. *Math Probl Eng* 2015:1–38
- Zhao, W., Wang, L., & Zhang, Z. (2020). Artificial ecosystem-based optimization: a novel nature-inspired meta-heuristic algorithm. *Neural Computing and Applications*, 32, 9383-9425.
- Zhong, C., Li, G., & Meng, Z. (2022). Beluga whale optimization: A novel nature-inspired metaheuristic algorithm. *Knowledge-Based Systems*, 251, 109215.
- Zolfi, K. (2023). Gold rush optimizer. A new population-based metaheuristic algorithm. *Operations Research and Decisions*, 33(1), 113-150.

MEMETİK ALGORİTMALAR

Beyza ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3800-7991
- ❖ Mail: beyza.aslan@bakircay.edu.tr

Yeşim AYGÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Ege Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0605-9604
- ❖ Mail: yesimaygul7@gmail.com

Onur UĞURLU

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2743-5939
- ❖ Mail: onur.ugurlu@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bartz-Beielstein T., Branke J., Mehnen J., Mersmann O. (2014). Evolutionary algorithms. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery*, 4(3), 178-195.
- Costa J.G., Mei Y., Zhang M. (2022). Guided local search with an adaptive neighbourhood size heuristic for large scale vehicle routing problems. *Proceedings of the Genetic and Evolutionary Computation Conference*.
- Culberson J. C. (1998). On the futility of blind search: An algorithmic view of “no free lunch”. *Evolutionary Computation*, 6(2), 109-127.
- Davis L. (1991). *Handbook of Genetic Algorithms*. New York: Van Nostrand.
- Dawkins R. (1976). *The Selfish Gene*. Oxford University Press.
- Fleurent C., Ferland J. (1993). Genetic hybrids for the quadratic assignment problem. In *DIMACS Series in Discrete Mathematics and Theoretical Computer Science*. Providence, RI: American Math. Soc.
- Galvan B., Greiner D., Périaux J., Sefrioui M., Winter G. (2003). Parallel Evolutionary Computation for solving complex CFD Optimization problems: a review and some nozzle applications. *Parallel Computational Fluid Dynamics*, 573-604.
- Gao S., Yu Y., Wang Y., Wang J., Cheng J., Zhou M. (2021). Chaotic Local Search-Based Differential Evolution Algorithms for Optimization. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics: Systems*, 51, 3954-3967.
- Goldberg D. E., Voessner S. (1999). Optimizing global-local search hybrids. In *GECCO*, 99, 220-228.
- He L., Mort N. (2000). Hybrid genetic algorithms for telecommunications network back-up routing. *BT Technol. J.*, 18(4), 42-56.
- Martí L., Segredo E., Pi N.S., Hart E. (2018). Selection methods and diversity preservation in many-objective evolutionary algorithms. *Data Technol. Appl.*, 52, 502-519.
- Merz P. (2000). Memetic algorithms for combinatorial optimization problems: Fitness landscapes and effective search strategies. Ph.D. dissertation, Parallel Syst. Res. Group, Dept. Elec. Eng. Comput. Sci., Univ. Siegen, Siegen, Germany.
- Morris G. M., Goodsell D. S., Halliday R. S., Huey R., Hart W. E., Belew R. K., Olson A. J. (1998). Automated docking using a lamarkian genetic algorithm and an empirical binding free energy function. *J Comput. Chem.*, 14, 1639-1662.

- Neri F., Cotta C., Moscato P. (2011). Handbook of memetic algorithms (Vol. 379). Springer.
- Nguyen P. T. H., Sudholt D. (2020). Memetic algorithms outperform evolutionary algorithms in multimodal optimization. *Artificial Intelligence*, 287, 103345.
- Norman M. G., Moscato, P. (1989). A competitive and cooperative approach to complex combinatorial search. Tech. Rep.790. California Institute of Technology.
- Plump C., Berger B.J., Drechsler R. (2021). Improving Evolutionary Algorithms by Enhancing an Approximative Fitness Function through Prediction Intervals. 2021 IEEE Congress on Evolutionary Computation (CEC), 127-135.
- Poon J., Shih J., Poon S.K., Sze D.M. (2013). A study of fitness functions in evolutionary algorithms on symptom-herb relationship discovery. 2013 IEEE International Conference on Bioinformatics and Biomedicine, 212-217.
- Rothlauf F. (2009). Representations for evolutionary algorithms. In Proceedings of the 11th Annual Conference Companion on Genetic and Evolutionary Computation Conference: Late Breaking Papers. 3131-3156.
- Vazquez M., Whitley L. D. (2000). A hybrid genetic algorithm for the quadratic assignment problem. In Proceedings of the 2nd annual conference on genetic and evolutionary computation, 135-142.
- Wolpert D., Macready W. (1997). No free lunch theorems for optimization. *IEEE Trans. Evol. Comput.*, 1(1), 67–82.
- Zhang W., Lan, Y. (2022). A Novel Memetic Algorithm Based on Multiparent Evolution and Adaptive Local Search for Large-Scale Global Optimization. *Computational Intelligence and Neuroscience*.

DENİZATI OPTİMİZASYON ALGORİTMASI

İhsan YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7684-9690
- ❖ Mail: iyilmaz@comu.edu.tr

Ercan ÇAĞLAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6840-1519
- ❖ Mail: ercaglar@comu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Altunbey Özbay F. (2023). A modified seahorse optimization algorithm based on chaotic maps for solving global optimization and engineering problems. *Engineering Science and Technology, an International Journal*, 41, 101408.
- Altunbey Özbay F, Özbay E. (2022). Kaotik Denizati Optimizasyon Algoritması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* , ISAS 2022, 51-58.
- Andiç C, (2023). Karga arama algoritması. (Ed. Andiç C.), *Teknobilim 2023 Yapay Zeka ve Mühendislik* (61-73). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Einstein A. (1956). *Investigations on the theory of the Brownian movement*. New York: Dover Publications
- Erdoğan P. (2016). Doğadan esinlenen optimizasyon algoritmaları ve optimizasyon algoritmalarının. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 293-304.
- Mantegna RN. (1994). Fast, accurate algorithm for numerical simulation of levy stable stochastic processes. *Phys Rev E*, 49(5), 4677–4683
- Onan A. (2013). Metasezgisel Yöntemler ve Uygulama Alanları. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(2), 113-128
- Özer Z. (1997). Denizatları. *Bilim ve Teknik*, 30(356), 34-40
- Zhao S, Zhang T, Ma S, Wang M. (2023). Sea-horse optimizer: a novel nature-inspired meta-heuristic for global optimization problems. *Applied Intelligence*, 53, 11833-11860.

SÜRÜNGEN ARAMA ALGORİTMASI (SAA)

Nihan ÖZBALTAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0191-312X
- ❖ Mail: nihan.ozbaltan@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abualigah, L., Abd Elaziz, M., Sumari, P., et al. (2022). Reptile Search Algorithm (RSA): A nature-inspired meta-heuristic optimizer. *Expert Systems with Applications*, 191, 116158.
- Abualigah, L. (2023). Reptile Search Algorithm (RSA): A nature-inspired optimizer (<https://www.mathworks.com/matlabcentral/fileexchange/101385-reptile-search-algorithm-rsa-a-nature-inspired-optimizer>), MATLAB Central File Exchange. Retrieved July 18, 2023.
- Al-Shourbaji, I., Helian, N., Sun, Y., et al. (2022). Boosting ant colony optimization with reptile search algorithm for churn prediction. *Mathematics*, 10(7), 1031.
- Balavand, A. R. (2022). Crocodile Hunting Strategy (CHS): A comparative study using benchmark functions. *Iranian Journal of Numerical Analysis and Optimization*, 12(2), 397-425.
- Chen, H., Xu, Y., Wang, M., et al. (2019). A balanced whale optimization algorithm for constrained engineering design problems. *Applied Mathematical Modelling*, 71, 45-59.
- Dinets, V. (2015). Apparent coordination and collaboration in cooperatively hunting crocodilians. *Ethology Ecology & Evolution*, 27(2), 244-250.
- Elgamal, Z., Sabri, A. Q. M., Tubishat, M., et al. (2022). Improved reptile search optimization algorithm using chaotic map and simulated annealing for feature selection in medical field. *IEEE Access*, 10, 51428-51446.
- Erol, O. K., & Eksin, I. (2006). A new optimization method: big bang–big crunch. *Advances in engineering software*, 37(2), 106-111.
- Khan, M. K., Zafar, M. H., Rashid, S., et al. (2023). Improved Reptile Search Optimization Algorithm: Application on Regression and Classification Problems. *Applied Sciences*, 13(2), 945.
- Suganthan, P. N., Hansen, N., Liang, J. J., et al. (2005). Problem definitions and evaluation criteria for the CEC 2005 special session on real-parameter optimization. KanGAL report, 2005005(2005), 2005.

YAPAY ARI KOLONİ ALGORİTMASI

Zekeriya Anıl GÜVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7025-2815
- ❖ Mail: zekeriyaanil.guven@bakircay.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bansal, J. C., Jadon, S. S., Tiwari, R., et al. (2017). Optimal power flow using artificial bee colony algorithm with global and local neighborhoods. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*, 8, 2158-2169.
- Dara, S., Pasari, V., Banoth, N., et al. (2018). Artificial bee Colony algorithm: a survey and recent applications. *International Journal of Pure and Applied Mathematics*, 120(6), 313-321.
- Gao, W., Liu, S., & Huang, L. (2012). A global best artificial bee colony algorithm for global optimization. *Journal of Computational and Applied Mathematics*, 236(11), 2741-2753.
- Gerhardt, E., & Gomes, H. M. (2012). Artificial bee colony (ABC) algorithm for engineering optimization problems. In *International Conference on Engineering Optimization*, 11(4).
- Hong, M. H., Hong, Y. L., Sun, Y. N., et al. (2019). Learning one-class support vector machine by using artificial bee colony algorithm and its application for disease classification. In *Proceedings of the 1st International Electronics Communication Conference* (pp. 71-75).
- Karaboga, D., & Basturk, B. (2008). On the performance of artificial bee colony (ABC) algorithm. *Applied soft computing*, 8(1), 687-697.
- Karaboga, D., Gorkemli, B., Ozturk, C., et al. (2014). A comprehensive survey: artificial bee colony (ABC) algorithm and applications. *Artificial intelligence review*, 42, 21-57.
- Karaboğa, D. (2018). *Yapay Zeka Optimizasyon Algoritmaları*. Nobel Yayın.
- Kumar, V., & Yadav, S. M. (2022). A state-of-the-Art review of heuristic and metaheuristic optimization techniques for the management of water resources. *Water supply*, 22(4), 3702-3728.
- Liu, H., Xu, B., Lu, D., & Zhang, G. (2018). A path planning approach for crowd evacuation in buildings based on improved artificial bee colony algorithm. *Applied Soft Computing*, 68, 360-376.
- Seeley T. D. (1995). *The wisdom of the hive*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Sharma, A., Sharma, A., Choudhary, S., et al. (2020). A review on artificial bee colony and it's engineering applications. *Journal of Critical Reviews*, 7(11), 4097-4107.
- Tereshko, V., Loengarov, A. (2005). Collective decision making in honey-bee foraging dynamics. *Computing and Information Systems*, 9(3), 1.
- Yang, X. S. (2005). Engineering optimizations via nature-inspired virtual bee algorithms. In *International Work-Conference on the Interplay Between Natural and Artificial Computation* (pp. 317-323). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.

MİKROŞERİT ANTEN TASARIMINDA KULLANILAN OPTİMİZASYON TEKNİKLERİ

Cihat ŞEKER

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ Mail: cihatseker@karabuk.edu.tr

Muhammet Tahir GÜNEŞER

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ Mail: mtguneser@karabuk.edu.tr

Mehmet İzzeddin GÜLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Karabük/TÜRKİYE
- ❖ Mail: izzeddin@karabuk.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ataş, İ. (2019). Yüksek Kazançlı Mikroşerit Antenlerin Hfss İle Modellenmesi Ve Tasarımı.
- Aydın, G. (2023). Parçacık Sürü Optimizasyon Tabanlı Pıd Denetleyici Tasarımı.
- Balanis, C. A. (T.Y.-A). Antenna Theory Analysis And Design Third Edition. Www.Copyright.Com.
- Balanis, C. A. (T.Y.-B). Antenna Theory Analysis And Design Third Edition. Www.Copyright.Com.
- Biçer, M. (2011). Wlan/Wimax Uygulamaları İçin Kompakt Mikroşerit Anten Tasarımı Ve Gerçekleştirilmesi.
- Chandran, P. P., & Viswasom, S. (2014). Gain And Bandwidth Optimization Of A Novel Microstrip Patch Antenna. Proceedings - 2014 4th International Conference On Advances In Computing And Communications, Icacc 2014, 315-318. <https://doi.org/10.1109/Icacc.2014.80>
- Çekingen, M. (2011). Yapay Manyetik İletken Toprak Yüzeyle Genişbant Mikroşerit Anten Tasarımı.
- George, R., & Mary, T. A. J. (2021). Design Of Directional Two L Shaped Microstrip Patch Antenna For Wsn Applications Using Sea Lion Optimization Algorithm. Proceedings Of The 2021 1st International Conference On Advances In Electrical, Computing, Communications And Sustainable Technologies, Icaect 2021. <https://doi.org/10.1109/Icaect49130.2021.9392454>
- Kayabaşı. (2015). Kompakt Mikroşerit Antenlerin Rezonans Frekansının Yapay Sinir Ağları Ve Bulanık Mantık Sistemine Dayalı Uyarlanırlı Ağ Kullanarak Hesaplanması Mersin Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Elektrik-Elektronik Mühendisliği Ana Bilim Dalı Doktora Tezi Mersin Haziran-2015.
- Koçer, M., & Aydemir, M. E. (2020). Microstrip Patch Antenna Design For Military Satellite Communication. European Journal Of Science And Technology Special Issue, 142-147. <https://doi.org/10.31590/Ejosat.802959>
- Korkmaz, S. (2019). İkili Optimizasyon Problemlerinin Çözümü İçin Yapay Alg Algoritması Tabanlı Yeni Yaklaşımlar.
- Kuş, A. (2010). Dikdörtgen Mikroşerit Antenlerin Bilgi – Tabanlı Destek Vektör Analizi.

- Kuyu, Y. Ç. (2023). Optimizasyon Problemleri İçin Yeni Metasezgisel Yaklaşımlar.
- Mohammad Tariqul Islam, Norbahiah Misran, Tan Chuen Take, & Mohd. Moniruzzaman. (2009). Optimization Of Microstrip Patch Antenna Using Particle Swarm Optimization With Curve Fitting. *Ieee*.
- Sağık. (2019). Mikroşerit Antenin Parametrelerini Mtm Yapılar İle İyileştirme Ve Parametre Değerlerinin Yapay Sinir Ağı İle Tahmin Edilmesi Metin Sağık Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı Mühendislik Ve Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sahoo, S., Mishra, L. P., & Mohanty, M. N. (2016). Optimization Of Z-Shape Microstrip Antenna With I- Slot Using Discrete Particle Swarm Optimization (Dpso) Algorithm. *Procedia Computer Science*, 92, 91-98. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2016.07.328>
- Toktaş, A., & Akdağ, A. (2012). E Şekli Kompakt Mikroşerit Antenlerin Rezonans Frekansının Hesaplanması (C. 27, Sayı 4).
- Uyanık. (2021). Kalp Damar Tıkanıklığının Tespiti İçin Giyilebilir Mikroşerit Anten Tasarımı.
- Uysal. (2015). Bir Dairesel Polarizasyonlu Mikroşerit Antende Eksenel Oran Frekans Bant Genişliğinin Mantar Biçimli Bir Elektromanyetik Bant Aralığı Yapısı İle Artırılması.
- Wu, Z., Yu, M., & Liang, J. (2023). Parameter Optimization Of Energy-Efficient Antenna System Using Period-Based Memetic Algorithm. *Expert Systems With Applications*, 214. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2022.119131>

PARÇACIK SÜRÜ OPTİMİZASYONU ile ENERJİ TAHMİNİ*

Hakan ERDEMCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Batman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-7979-1264
- ❖ Mail: hakan.erdemci@hotmail.com

Ömer Ali KARAMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Batman Üniversitesi Teknik Bilimler MYO, Batman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1640-861X
- ❖ Mail: omerali.karaman@batman.edu.tr

**:Bu kitap bölümü Hakan ERDEMCI'nin Ömer Ali KARAMAN danışmanlığında Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından yürütülmüş "Makine Öğrenmesi Algoritmaları Kullanılarak 2040 Yılına Kadar Türkiye'nin Enerji Talep Tahmini" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.*

KAYNAKLAR

- Assareh, E., Behrang, M. A., & Ghanbarzdeh, A. (2012). Forecasting energy demand in Iran using genetic algorithm (GA) and particle swarm optimization (PSO) methods. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 7(4), 411-422.
- Couceiro, M., & Ghamisi, P. (2016). Fractional-order Darwinian PSO. In *Fractional order darwinian particle swarm optimization*(pp. 11-20). Springer International Publishing.
- Elbes, M., Alzubi, S., Kanan, T., Al-Fuqaha, A., & Hawashin, B. (2019). A survey on particle swarm optimization with emphasis on engineering and network applications. *Evolutionary Intelligence*, 12, 113-129.
- Eldem, H., (2014). Karınca Koloni Optimizasyonu (KKO) ve Parçacık Sürü Optimizasyonu (PSO) Algoritmaları Temelli Bir Hiyerarşik Yaklaşım Geliştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, FenBilimleri Enstitüsü, Konya.
- Elsheikh, A.H., Abd Elaziz, M. (2019). Review on applications of particle swarm optimization in solar energy systems. *Int. J. Environ. Sci. Technol.* 16, 1159–1170. <https://doi.org/10.1007/s13762-018-1970-x>
- Hussain K,Mohd, Salleh MN, Cheng S, Shi Y (2019). Metaheuristic research: a comprehensive survey. *Artif Intell Rev* 52(4):2191–2233
- Jain, M., Saihjpal, V., Singh, N., & Singh, S. B. (2022). An Overview of Variants and Advancements of PSO Algorithm. *Applied Sciences*, 12(17), 8392.
- Karaman, AÖ., & Sağlam, M. (2022). Performance Analysis of Modern Methods for Estimating Electricity Energy Consumption Per Capita. *International Informatics Congress (IIC2022)*, 17-19 February 2022, Batman, Turkey
- Karaman, ÖA. (2023). Performance evaluation of seasonal solar irradiation models—case study: Karapınar town, Turkey. *Case Studies in Thermal Engineering*, 103228.
- Kıran, M. S., Özceylan, E., GüNdüZ, M., & Paksoy, T. (2012). Swarm intelligence approaches to estimate electricity energy demand in Turkey. *Knowledge-Based Systems*, 36, 93-103.
- Li, M., Du, W., Nian, F. (2014). An adaptive particle swarm optimization algorithm based on directed weighted complex network. *Math Probl Eng* 2014:1–7

- Marini, F., & Walczak, B. (2015). Particle swarm optimization (PSO). A tutorial. *Chemometrics and Intelligent Laboratory Systems*, 149, 153-165.
- Özsağlam, M. Y. & Çunkaş, M. (2008). Optimizasyon Problemlerinin Çözümü için Parçacık Sürü Optimizasyonu Algoritması. *Politeknik Dergisi*, 11(4),299-305.
- Özkan, E. (2018). Parçacık Sürü Optimizasyonu Ve Genetik Algoritma Kullanarak Türkiye'nin 2050 Yılına Kadar Enerji Tüketim Tahmininin Yapılması. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Pradhan, A., Bisoy, SK., Das A. (2021). A survey on PSO based metaheuristic scheduling mechanism in cloud computing environment, *J King Saud Univ - Comput Inf Sci*. <https://doi.org/10.1016/j.jksuci.2021.01.003>
- Saglam, M., Spataru, C., & Karaman, O. A. (2022). Electricity Demand Forecasting with Use of Artificial Intelligence: The Case of Gokceada Island. *Energies*, 15(16), 5950. <https://doi.org/10.3390/en15165950>
- Shami, T. M., El-Saleh, A. A., M. Alswaitti, Q. Al-Tashi, M. A. Summakieh and S. Mirjalili. (2022). "Particle Swarm Optimization: A Comprehensive Survey," in *IEEE Access*, vol. 10, pp. 10031-10061, doi:10.1109/ACCESS.2022.3142859.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2023). (Erişim: 10 Mart 2023). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>.
- Too, J., Sadiq, A. S., & Mirjalili, S. M. (2022). A conditional opposition-based particle swarm optimisation for feature selection. *Connection Science*, 34(1), 339-361.
- Zhang, Y., Wang, S., Ji, G. (2015). A comprehensive survey on particle swarm optimization algorithm and its applications. *Math Probl Eng* 2015:1–38.

MPPT VE GÜNEŞ ENERJİSİ UYGULAMASI

Şakir KUZEY

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi, Karamürsel Meslek Yüksekokulu, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3680-0862
- ❖ Mail: sakir.kuzey@kocaeli.edu.tr

KAYNAKLAR

- Allouhi, A, Saadani, R, Kousksou, T, Saidur, R, Jamil, A, & Rahmoune, M. (2016). Grid-connected PV systems installed on institutional buildings: Technology comparison, energy analysis and economic performance. *Energy and Buildings*, 130, 188–201, doi: 10.1016/j.enbuild.2016.08.054.
- Baba, AO, Liu G & Chen X. (2020). Classification and Evaluation Review of Maximum Power Point Tracking Methods. *Sustainable Futures*, 2, 1-28 doi: 10.1016/j.sfr.2020.100020.
- Badak, U & Yildiz AB. (2021). Maksimum Güç Noktası İzleyici Algoritmalarının Verim, Salınım Miktarı ve Yakınsama Süresi Açısından Karşılaştırılması. *European Journal of Science and Technology*, 21, 463-472, doi: 10.31590/ejosat.822975.
- Berber, D & Talha, A. (2013). MPPT Techniques for PV Systems. 4th International Conference on Power Engineering, Energy and Electrical Drives. 13-17 May 2013, Istanbul, Turkey, 1437-1442.
- Chaibi, Y, Malvoni, M, Chouder, A, Boussetta, M, & Salhi, M. (2019). Simple and efficient approach to detect and diagnose electrical faults and partial shading in photovoltaic systems. *Energy Conversion and Management*, 196, 330–343, doi: 10.1016/j.enconman.2019.05.086.
- Dolara, A, Faranda, R & Leva, S. (2009). Energy comparison of seven MPPT techniques for PV systems. *Journal of Electromagnetic Analysis and Applications*, 1(3), 152–162, doi: 10.4236/jemaa.2009.13024.
- Elbarbary, ZMS & Alranini, MA. (2021). Review of maximum power point tracking algorithms of PV system. *Frontiers in Engineering and Built Environment*, 1(1), 68-80, doi: 10.1108/FEBE-03-2021-0019.
- geeksforgeeks.org (2023). Artificial Neural Networks and its Applications. (29.07.2023: <https://www.geeksforgeeks.org/artificial-neural-networks-and-its-applications/>)
- Guiza, D, Ounnas, D, Soufi, Y, Bouden, A & Maamri M. (2019). Implementation of Modified Perturb and Observe Based MPPT Algorithm for Photovoltaic System. 1st International Conference on Sustainable Renewable Energy Systems and Applications (ICSRESA). 04-05 December 2019, Tebessa, Algeria, 1-6.
- Hashim, ET & Talib, ZR. (2018). Study of the Performance of Five Parameter Model for Monocrystalline Silicon Photovoltaic Module Using a Reference Data. *FME Transactions*, 46(4), 85-594, doi:

10.5937/fmet1804585T.

- Jun, HK & Tung, HT. (2022). A Short Overview on Recent Progress in Semiconductor Quantum Dot-Sensitized Solar Cells. *Hindawi Journal of Nanomaterials*, 1-7, doi: 10.1155/2022/1382580.
- Katche, ML, Makokha, AB, Zachary, SO & Adaramola, MS. (2023). A Comprehensive Review of Maximum Power Point Tracking (MPPT) Techniques Used in Solar PV Systems. *Energies*, 16(5), 1-23, doi: 10.3390/en16052206.
- Khaehintung, N, Pramotung, K, Tuvirat, B & Sirisuk, P. (2004). RISC-microcontroller built-in fuzzy logic controller of maximum power point tracking for solar-powered light-flasher applications. 30th Annual Conference of IEEE Industrial Electronics Society. 02-06 November 2004, Busan, South Korea, 2673–2678.
- Kumar, D, Mishra, P, Ranjan, A & Dheer, DK. (2020). A simplified simulation model of silicon photovoltaic modules for performance evaluation at different operating conditions. *Optik-International Journal for Light and Electron Optics*, 204(3), 1-9, doi: 10.1016/j.ijleo.2020.164228.
- Lesourd JB. (2001). Solar photovoltaic systems: the economics of a renewable energy resource. *Environmental Modelling & Software*. 16(2), 147–56, doi: 10.1016/S1364-8152(00)00078-5.
- Liu, F, Kang, Y, Zhang, Y & Duan, S. (2008). Comparison of P&O and hill climbing MPPT methods for grid-connected PV converter. 3rd IEEE Conference on Industrial Electronics and Applications (ICIEA). 03-05 June 2008, Singapore 804–807.
- Madeti, SR & Singh, SN. (2017). Online modular level fault detection algorithm for grid-tied and off-grid PV systems. *Solar Energy*, 157(15), 349-364, doi:10.1016/J.SOLENER.2017.08.047.
- Mahmood, JR & Selman, NH. (2016). Four MATLAB-Simulink models of photovoltaic system. *International Journal of Energy and Environment*, 7(5), 417-426.
- Mao, M, Cui, L, Zhang, Q, Guo, K, Zhou, L & Huang, H. (2020). Classification and summarization of solar photovoltaic MPPT techniques: A review based on traditional and intelligent control strategies. *Energy Reports*, 6, 1312-1327, doi: 10.1016/j.egy.2020.05.013.
- Messalti, S, Harrag, A & Loukriz, A. (2017). A new variable step size neural networks MPPT controller: Review, simulation and hardware

- implementation. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 68(1), 221–233 doi: 10.1016/j.rser.2016.09.131.
- Mirjalili, S, Mirjalili, SM & Lewis, A. (2014). Grey wolf optimizer. *Advances in Engineering Software*. 69, 46–61, doi: 10.1016/j.advengsoft.2013.12.007.
- Podder, AK, Roy, NK & Pota, HR. (2019). MPPT methods for solar PV systems: a critical review based on tracking nature. *IET Renewable Power Generation*, 1615-1632, doi: 10.1049/iet-rpg.2018.5946.
- Singh J., Singh S.P., Verma K.S. & Kumar B. (2022). Comparative Analysis of MPPT Control Techniques to Enhance Solar Energy Utilization and Convergence Time Under Varying Meteorological Conditions and Loads. *Frontiers in Energy Research*, 10, 1-17, doi: 10.3389/fenrg.2022.856702.
- Singla, V & Garg, VK. (2013). Modeling of Solar Photovoltaic Module & Effect of Insolation Variation Using Matlab/Simulink. *International Journal of Advanced Engineering Technology*, 4(3), 05-09, doi: 10.1051/mateconf/20141103018.
- Ventura, C & Tina, GM. (2016). Utility scale photovoltaic plant indices and models for on-line monitoring and fault detection purposes. *Electric Power Systems Research*, 136, 43-56, doi: 10.1016/j.epsr.2016.02.006.
- Verma, D, Nema, S, Shandilya, AM & Dash, SK. (2016). Maximum power point tracking (MPPT) techniques: Recapitulation in solar photovoltaic systems. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 54, 1018-1034, doi: 10.1016/j.rser.2015.10.068.
- Xiao, W & Dunford, WG. (2004). A Modified Adaptive Hill Climbing MPPT Method for Photovoltaic Power Systems. 35th Annual IEEE Power Electronics Specialists Conference, 20-24 June 2004, Aachen, Germany, 1957-1963.
- Yilmaz, U, Turksoy, O & Teke, A. (2019). Improved MPPT method to increase accuracy and speed in photovoltaic systems under variable atmospheric conditions. *Electrical Power and Energy Systems*. 113, 634-651, doi: 10.1016/j.iepes.2019.05.074.

**ULUSLARARASI
SİYASİ VE
TOPLUMSAL SORUNLAR**

Editörler

Doç. Dr. Mustafa KARACA

Doç. Dr. Kürşad Emrah YILDIRIM

Uluslararası Siyasi ve Toplumsal Sorunlar

Editör
Mustafa KARACA
ORCID (0000-0002-8204-6154)

Editör
Kürşad Emrah YILDIRIM
ORCID (0000-0002-7824-4916)

ISBN 978-625-6504-77-6
E-ISBN 978-625-6504-76-9
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Uluslararası Siyasi ve Toplumsal Sorunlar
KARACA, Mustafa - YILDIRIM, Kürşad Emrah
1. Basım, 362 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Anahtar Kelimeler:
1. Siyasi ve Toplumsal Sorunlar 2. Güvenlik 3. Terörizm
4. Enerji 5. İklim ve Çevre

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

**İSLAMOFOBİ KAVRAMININ DEĞİŞEN İHTİVASI
VE NEFRET SÖYLEMLERİYLE YÜKSELEN İSLAM-
MÜSLÜMAN KARŞITLIĞI 11**

Emine ERDEN KAYA

**SOSYAL İNŞACILIK TEORİSİNİN AŞIRI SAĞ VE
POPÜLİST AKIMLARA UYARLANIŞI..... 41**

Ertuğrul GÖKÇEKUYU

İKLİM VE ÇEVRE SORUNLARI 65

Büşra ÇELİKÖZ

BİR İNSAN HAKKI OLARAK ÇEVRE HAKKI 85

Ayşen SEYMEN ÇAKAR

**İKLİM KRİZLERİ EKSENİNDE YETERLİ
BESLENME HAKKI..... 115**

Ayşen SEYMEN ÇAKAR

**İNSANLIĞA KARŞI SUÇLARDA TERÖR VE
TERÖRİZM SORUNSALI..... 141**

Burak KAYA

**DEMOKRASİNİN DEMOKRATİKLİK KRİZİ VE
ALTERNATİF ARAYIŞLAR 181**

Melih COŞGUN - Şükrü TÜRKÖZ

**DOĞU AKDENİZ SORUNSAI Sorunun Uluslararası
Sisteme Etkisi..... 219**

Ali AYATA - Burak KAYA

**ULUSLARARASI DENİZ YETKİ ALANI SORUNSAI
..... 261**

Murat ERCAN - Burak KAYA

**ENERJİ SORUNSALINDA TÜRKİYE Riskler ve
Fırsatlar 301**

Murat ERCAN - Betül ALGÜR

21. YÜZYILDA GÖÇ SORUNSAI..... 327

Muhammed Habip BİLGİÇ

**GÜVENLİK KRİZİNİN ULUSLARARASI BOYUTU
VE KAMU YÖNETİMİ İLE İLİŞKİSİ..... 351**

Eser GEMİCİ

İSLAMOFOBİ KAVRAMININ DEĞİŞEN İHTİVASI VE NEFRET SÖYLEMLERİYLE YÜKSELEN İSLAM-MÜSLÜMAN KARŞITLIĞI¹

Emine ERDEN KAYA*

Giriş

İslamofobi, İslam ve korku kelimelerinin bir araya getirilerek oluşturulduğu daha çok İslam'ı ve bu dinin mensuplarını ötekileştirmeyi, dışlamayı, düşmanlaştırmayı öneren bir kavramdır. Kavramın okunuşu veya zihindeki ilk izlenimi basit, yersiz bir korku gibi karşılık bulsa da yirmi yılı aşkın süredir aslında meselenin tam zıttı olduğu, basit bir İslam korkusu yerine var olanın, İslam karşıtlığı veya Müslüman karşıtlığı olduğu daha çok savunulan bir konu haline gelmiştir. Elbette 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan bu dönüşümün temel dinamikleri hem vuku bulan uluslararası ve ulus-devlet özelindeki olaylarla hem de bu olayların yorum ve yansımalarıyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle özellikle bir kırılma niteliğindeki 11 Eylül saldırılarını, bu dönüşümde

¹ Bu çalışma “Yeni İrkçilik Ekseninde İslamofobi” adlı doktora tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Merzifon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, OCRID ID: 0000-0002-1225-2382, emineerdenkaya@gmail.com

KAYNAKÇA

- Allen, Chris (2010). *Islamophobia*, London: Ashgate Publishing Company.
- Cesari, Jocelyne (2015). “Batı’da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayase”, (Edt. John L.Esposito ve İbrahim Kalın) , *İslamofobi, 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu*, (Çev. İsmail Eriş), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Çakar, Bekir (2015). “Avrupa ve ABD’de Artan Salgın: Nefret Suçu”, *The Global a Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 91-113.
- Çetin, Birsen (2017). “Donald Trump’ın Radikal Terör Karşısındaki Nefret Söyleminin Yazılı Başında Ele Alınış Biçimi”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(3), 845-856.
- Ercan, Murat&Çakar, Ayşe, S. (2022). “Fransa’daki Türk-İslam Algısının Siyasi Yansımaları”, *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1): 1-10.
- Erol, Gülbuğ E. (2019). “İsveç Demokratları’nın Göçmen Söylemleri: “Snart Är Det Val” Youtube Propaganda Videosu Üzerine Göstergibilimsel İnceleme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2019 (48) , 172-194 .
- Esposito, John, L. ve Kalın, İbrahim (2015). *İslamofobi, 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu*, (Çev. İsmail Eriş). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Evkuran, Mehmet (2012). “Bir kimlik politikası olarak İslamofobi”, *İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, (Edt. Osman Alacahan ve Betül Duman), Ankara: Kemal İbn-i Hümam Vakfı Yayınları.
- Feteke, Liz (2009). *A Suitable Enemy: Racism, Migration and Islamophobia in Europe*, London: Pluto Press.
- Fielitz, Maik & Laloire, Laura Lotte (2016). *Trouble on the Far Right: Contemporary Right-Wing Strategies and Practices in Europe*, Bielefeld: Transcript Verlag.
- Firestone, Rabbi Reuven (2010). "Islamophobia & Anti-Semitism: History and Possibility", *Arches Quarterly*, 4(7), 4-13.

- “Fransa Cumhurbaşkanlığı Seçimi: Macron ve Le Pen İkinci Tura Kaldı”. (24 Nisan 2017). *BBC News Türkçe* <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39687576>, (Erişim Tarihi: 17.05.2023).
- Green, Tood, H. (2015). *The Fear of Islam: An Introduction to Islamophobia in the West*. Minneapolis: Fortress Press.
- Halliday, Fred (1999). “‘Islamophobia’ reconsidered”, *Ethnic and Racial Studies*, 22(5), 892-902
- Iqbal, Zafar (2010). “Understanding Islamophobia: Conceptualizing and Measuring the Construct”, *European Journal of Social Sciences*, 13(4), 574-590.
- İnanç, Zeynep S. ve Çetin, Selvet (2011). “Avrupa’nın Kendine Dönen silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık.”, *SDE Analiz*, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları
- “İslam dünyasında Macron'a tepkiler çığ gibi büyüyor”, 26 Ekim 2020, Anadolu Ajansı, <https://www.ntv.com.tr/dunya/islam-dunyasinda-macrona-tepkiler-cig-gibi-buyuyor,2YEmQ0AEHkKYGvXB5ievRg>, (Erişim Tarihi: 18.05.2023).
- “Islamophobia: A Challenge for Us All”. (1997). *Runnymede Trust*. <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).
- “Islamophobia Still a Challenge for Us All”. (2018). *Runnymede Trust*, <https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
- “Recommendation No. R (97) 20”. *Council of Europe Committee of Ministers*, Web:[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-igbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-igbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf), (Erişim Tarihi: 15.04.2023).
- Kalın, İbrahim (2016). *Ben, Öteki ve Ötesi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kaya, Emine E. (2022). *İrkçiliğin Dönüşümü: Yeni İrkçilik Örneği, İslamofobi*. Ankara: Orion Kitapevi.
- Kirman, Mehmet Ali (2010). "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", *Journal of Islamic Research*, 21 (1), 21-39.

- Knolle, Kirsti (2017) "From Haider to Strache - the FPÖ's march to respectability in Austria" *REUTERS*.
<https://uk.reuters.com/article/uk-austria-election-fpo/from-haider-to-strache-the-fpos-march-to-respectability-in-austria-idUKKBN1CL2DO>, (Erişim Tarihi: 19.05.2023)
- Krammer, Hubert (2014). "Müslümanlar Arasında", *Avusturya'da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia*, (Edt. Sinan Ertuğrul). (Çev. Hasan Alpago ve Sinan Ertuğrul), İstanbul: Pınar Yayınları. 99-117
- Kutay, Taceddin (2016). "Avusturya Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Avrupa Siyasetine Etkisi". *SETA Perspektif*. Sayı: 131. Erişim: <https://setav.org/assets/uploads/2016/06/avusturya-cumhurbaskanligi-pdf.pdf>
- Noi, Aylin Ünver (2007). *Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik*. İstanbul: IQ kültür Sanat Yayıncılık.
- Özdemir, Özge (2017). "Almanya seçimleri: Göç ve İslam karşıtı AfD ana muhalefet partisi mi olacak?", 23 Eylül 2017, *BBC News Türkçe*, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41368798>, (Erişim Tarihi: 18.05.2023).
- Özkan, Yusuf (2021). "Hollandalı seçmenler aşırı sağcı lider Wilders'in 'Müslümanlara daha iyi davranmasını istiyor.'Lahey, Hollanda, 12 Mart 2021, *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56375536> (Erişim Tarihi: 14. 05.2023).
- Samur, Hakan (2016). "Avrupa'daki İslamofobinin 'Avrupalı' Sebepleri". *Mukaddime*, 7(2), 295-319.
- Sarıaslan, Fatma, K. (2018). *İslamofobi, Batı Literatüründe İslam Algısı ve İslamofobi*. İstanbul: Onto Yayıncılık.
- Tyrer, David (2013). *The Politics of Islamophobia. Race, Power and Fantasy*. London: Pluto Press.
- Uzun, Nihat (2012). *Avrupa'da İslamofobi-İngiltere Örneği*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Yüksel, Mehmet, (2014). "İslamofobi'nin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya da Batı ve Öteki", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 72(1), 189-200.

SOSYAL İNŞACILIK TEORİSİNİN AŞIRI SAĞ VE POPÜLİST AKIMLARA UYARLANIŞI

Ertuğrul GÖKÇEKUYU*

Giriş

Sosyal inşacılık, popüler ismiyle Sosyal konstrüktivizm (*Social Constuctivism*), *sosyal yapıların (social structures)* nasıl oluştuğu ve nasıl anlaşılabilirleri konusunda yeni kavramsal ve kuramsal bir çerçeve sunmaktadır.¹ Sosyal yapılar, insanlardan oluşan sosyal toplulukları tasvir eden ve anlaşılır hale getiren kavramsal bir bütündür. Buna göre ulus, devlet, küreselleşme ve popülizm gibi siyaset bilimi alanında çalışılan kavramlar birer *sosyal yapıyı* teşkil etmektedir. Sosyal inşacılık, alternatif bir kuram olarak, sosyal olan olguların toplumsal birçok bileşen ve karmaşık parçalardan oluşup etkilenebileceğini ve insanlar tarafından inşa edildiğini savunur. Bu bağlamda, bahsi geçen kavramlar, insanlar tarafından oluşturulmuş, anlamlandırılmış birer sosyal yapıdır. Buna göre uluslararası ilişkiler alanı siyasal, ekonomik, sosyal, askeri, kültürel, etnik birçok yapısal

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyasal Bilimler ve Kamu Yönetimi

¹ John Gerard Ruggie, *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalisation* (Routledge, 2003).

KAYNAKÇA

- Bajo, Claudia Sanchez. 'The European Union and Mercosur: A Case of Inter-Regionalism'. *Third World Quarterly* 20, no. 5 (1999): 927–41.
- Erhan, Çağrı, and Erhan Akdemir. *Regional Organizations*. Anadolu University Publications, 2019.
- Eryılmaz, B. *Kamu Yönetimi: Düşünceler - Yapılar - Fonksiyonlar - Politikalar*. 14th ed. Umuttepe Yayınları, 2022.
- Gökçekuyu, Ertuğrul. 'A Historical Aanalysis Preceding The Russo-Ukrainian War'. In *International Research in Social and Administrative Sciences-1*, 1–14. İstanbul, 2022.
- . 'Compatibility of Muslim Identity in Political Institutions: From Conflict to Peace', 2019.
- . 'Does Someone Else's Industry Contribute to Democratization?' *Journal* 2, no. 1 (2022): 214–16. <https://doi.org/10.51124/jneusbf.2021.12>.
- . 'Onuf'un Sosyal İnşacılık Anlayışı', n.d.
- . 'Political Appraisals Constituting Tolerant versus Radical Identities: An Empirical Comparison between Dutch and British Muslims'. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 3, no. 1 (2021): 68–81.
- . 'What Is Constructivism According to Frederich Kratochwil?', n.d.
- Goldstein, Judith, and Robert Owen Keohane. *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*. Cornell University Press, 1993.
- Griffin, James. *On Human Rights*. OUP Oxford, 2009.
- Hardin, Russell. *Morality within the Limits of Reason*. University of Chicago Press, 1990.
- Jesse, Neal G. *Identity and Institutions*. Ithaca, US: State University of New York Press, 2005.

- Kappenberg, Lena Johanna. 'National Identity and the Construction of Enemies: Constructivism and Populism'. *E-IR Publication* 27 (2019).
- Katzenstein, Peter J. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, 1996.
- Kratochwil, Friedrich. *Praxis On Acting and Knowing*. Vol. 17. United Kingdom: Cambridge : Cambridge University Press, 2018.
- Moravcsik, Andrew. *Liberalism and International Relations Theory*. Center for International Affairs, Harvard University Cambridge, MA, 1992.
- Mudde, Cas. 'Three Decades of Populist Radical Right Parties in Western Europe: So What?' *European Journal of Political Research* 52, no. 1 (2013): 1–19.
- Onuf, Nicholas. *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in Social Theory and International Relations*. Routledge, 2013.
- . *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Routledge, 2013.
- Organski, A.F.K. *World Politics*. Borzoi Books in Political Science. Knopf, 1958.
<https://books.google.nl/books?id=cL0zAAAAIAAJ>.
- Ruggie, John Gerard. *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalisation*. Routledge, 2003.
- Taylor, Charles. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1989.
- Wallerstein, Immanuel. 'World Systems Theory'. *End of Capitalism Garner & Hancock*, 2004, 611–16.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Waveland Press, 2010.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, 1999.
- Yesevi, Çağla Gül. 'Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında Sosyal İnşacılık Yaklaşımının İncelenmesi'. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi* 12, no. 22 (2021): 52–74.

İKLİM VE ÇEVRE SORUNLARI

Büşra ÇELİKÖZ¹

*“Bundan sonra nehirlerde yıkanmak,
çamaşır yıkamak ve kirletmek yasaktır.”*
(Cengiz Han-1206)*

Giriş

Sanayi Devrimi'nden bugüne kadar hızla artış gösteren nüfus ve kentleşme her ne kadar dünya gelişimine bir ivme katsa da beraberinde pek çok sorunu getirmiştir. Sanayileşme ve kentleşme hızı teknolojik gelişmeleri de artırmış ve bu durum fosil yakıt kullanımını ve enerji tüketimini artırarak dünyanın ve iklim sisteminin değişmesine neden olmuştur. İklim değişikliğinin bilimsel bir gerçek olarak tüm dünyayı tehdit eden önemli sorunların başında geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Küresel olarak önemli çevre sorunlarının başında gelen iklim değişikliği ülkelerin, bölgelerin ve yerel düzeyde de şehirlerin büyük kısmını derinden etkilemektedir. İklim değişikliğinin sebebini doğal bir süreç olarak değerlendirenler olduğu gibi temel nedenin insan faaliyetleri olduğu görüşü de ağırlık kazanmıştır. Bu sebepten ötürü kavram, insan faaliyetlerinin sera etkisi üzerinde yıkıcı etkiler yaratması bağlamında ele alınmaktadır. Atmosferdeki sera gazı dengesinin insan kaynaklı olarak bozulması iklim

¹Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu.

*Doğan Yaşar, Dursun Yıldız, *Küresel Isıtılan Dünya ve Su*, Truva Yayınları, 1. Baskı, 2009.

KAYNAKÇA

- Algan, Nesrin (2005). “Kirlilikten Ulusal Güvenliğe”, *Yeşil Ufuklar*, 1(1), s: 14-16.
- Arıkan, Yunus ve Özsoy, Gülçin (2008). *A’dan Z’ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi*, Ankara: Ajanstürk Matbaacılık.
- Atabay, Semra; Karasu, Metin ve Koca, Canan (2014). *İklim Değişikliği ve Geleceğimiz*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi.
- Barnett, Jon (2003). “Security and Climate Change”, *Global Environmental Change*, 13(1), s: 7-17.
- Birleşmiş Milletler Türkiye, 2021, COP26 İklim Zirvesi’nde Guterres: “Kendi Mezarımızı Kazıyoruz”, (<https://turkiye.un.org/tr/156434-cop26-i-cc%87klim-zirvesi%E2%80%99nde-guterres-kendi-mezar%C4%B1m%C4%B1z%C4%B1-kaz%C4%B1yoruz>), Erişim Tarihi: 04.04.2023.
- Duru, Bülent (2001). “Viyana’dan Kyoto’ya İklim Değişikliği Serüveni”, *Mülkiye Dergisi*, 25(230), s: 301-333.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1989). *Ortak Geleceğimiz*, (Çev. Belkıs Çorakçı), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Fotourehchi, Zahra ve Şahinöz, Ahmet (2016). *Çevre Ekonomisi ve Politikaları*, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Gönenç, Defne ve Kibaroğlu, Ayşegül (2017). “İklim Güvenliği Kavramının Türkiye İklim Politikasındaki Yeri”, *Alternatif Politika, İklim Değişikliği ve Enerji Özel Sayı*, s: 1-26.
- Görmez, Kemal (2015). *Çevre Sorunları*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Baskı.

- IPCC (2007). *Climate Change 2007: Synthesis Report*, (Edt. Core Writing Team, Rajendra K. Pachauri, Andy Reisinger), Published by the Intergovernmental Panel on Climate Change.
- IPCC (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation and Vulnerability*, New York: Cambridge University Press.
- Kaplan, Çetin ve Sağlamcı, Murat (2019). “İklim Değişikliği ve Küresel Isınmanın Çevre Üzerindeki Etkileri ve Yapılan Uluslararası Antlaşmalar”, 3. *Uluslararası ÜNİDOKAP Karadeniz Sempozyumu- Sürdürülebilir Tarım ve Çevre*, Tokat, 21-23 Haziran 2019.
- Karakoç, Duygu Yıldız ve Kovancı, Ezgi (2019). “Bir Güvenlik Tehdidi Olarak İklim Değişikliği”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, s. 346. 344-357.
- Kılıç, Cüneyt (2009). “Küresel İklim Değişikliği Çerçevesinde Sürdürülebilir Kalkınma Çabaları ve Türkiye”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), , s: 19- 41.
- Kılıçoğlu, Pınar (2005). *Türkiye'nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özel, Mehmet ve Kılıç, Selim (2006). “Küresel Bir Sorun Olarak İklim Değişikliği ve İklim Politikaları”, *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi*, No:34, s: 137-169.
- Pamukçu, Konuralp (1998). “Küresel Isınma Örneğinde Uluslararası Ekolojik Yaklaşım – Uluslararası Politikada Yeni Bir Bakış”, iç. *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar*, (Der. Faruk Sönmezoglu), İstanbul: Der Yayınları, s: 426-448.

Sunay, Çağlar (2000). “İnsanlık Geleceğiyle mi Oynuyor? İklim Değişiyor”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Temmuz, s: 36-46.

Şaylan, İbrahim Barış (2007). “İklim Değişikliğine Karşı Uluslararası İş Birliği: Kyoto Protokolü ve Türkiye”, *T.C. Maliye Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Bülteni*.

The Center for Climate and Security, UN Security Council on Climate and Security from 2017-2019, (<https://climateandsecurity.org/2019/02/05/un-security-council-on-climate-and-security-from-2017-2019/#more-16825>).

Turan, Abdulmenaf ve Güler, Mahmut (2013). “Türkiye’de Sürdürülebilir Çevre Politikaları: İklim Değişikliği Örneği”, *International Conference On Eurasian Economies*, s: 953-960.

Türkeş, Murat (1997). “Hava ve İklim Kavramları Üzerine”, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı:355, s:36-37.

Ulueren, Melih (2001). “Küresel Isınma BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (3), s: 38-48.

Uyduranoğlu Öktem, Ayşe (2008). “Küresel Bir Risk: İklim Değişikliği”, *Akademik İncelemeler*, Cilt:3 Sayı:1, s: 1-8.

Uzmen, Reşat (2007). *Küresel Isınma ve İklim Değişikliği İnsanlığı Bekleyen Büyük Felaket mi?*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 1. Baskı.

Vural, Çağla (2018). “Küresel İklim Değişikliği ve Güvenlik”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), s: 57-85.

Yaşar, Doğan ve Yıldız, Dursun (2009). *Küresel Isıtılan Dünya ve Su*, Truva Yayınları, 1. Baskı.

BİR İNSAN HAKKI OLARAK ÇEVRE HAKKI

Ayşen SEYMEN ÇAKAR*

Giriş

Çevre hakkı, tıpkı yaşama hakkı gibi kutsal sayılan/sayılmaması gereken bir hak olmakla beraber, uluslararası alanda temel insan hakları düzenlemeleri kabul edilen metinlerde çevre hakkının ya yer almadığı ya da müstakil bir hak olarak düzenlenmedikleri görülmektedir. Bu da çevre hakkının, uzunca bir zaman uluslararası toplum tarafından önemsenmediğinin bir göstergesidir. Çevre hakkı ile bağlantılı uluslararası sözleşmelerin yapılmaya başladığı dönem yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonraya tekabül etmektedir. Çünkü bu dönemde, Sanayi Devrimi'nden bu yana sebep olunan kirlilik artık etkilerini göstermeye başlamış ve sanayileşme açısından gelişen devletler, faaliyetlerinin neticeleriyle yüzleşmek zorunda kalmıştır.

Çevre hakkı ya da sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı her insanın doğuştan sahip olduğu temel bir insan hakkıdır. Bu hak, pek çok hak ile ayrılmaz bir bağlantı ve bütünlük içerisindedir. Adeta bir şemsiye hak

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, OCRID: 0000-0002-3843-6120, aysenseymencakar@anadolu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi, 16 Şubat 1976, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc064/kanunmgkc064/kanunmgkc06402328.pdf/E.T.28.12.2022.
- Akyüz, Emrah, Çevre Biliminin ABC'si, Ankara, Seçkin Yayınları, 2020.
- Akyüz, Emrah, Çevre Sorunlarında Bilinmeyen 100 Bilimsel Gerçek, Ankara, Astana Yayınları, 2020.
- T.C. Anayasa Mahkemesi İkinci Bölüm, Rıza Peker ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru Numarası: 2018/36776, Karar Tarihi: 13/9/2022, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/36776/E.T.10.02.2023>.
- Aycul, Ömer, Ekolojik Hukuk ve Çevre Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2021.
- Bilgili, Muhammed Yunus, "Anayasal Bir Hak Olarak Çevre Hakkı", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 6, S. 2, ss. 563-584.
- Birleşmiş Milletler, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966, <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf/E.T.28.12.2022>.
- Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 10 Aralık 1948, https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf/E.T.28.12.2022.
- Ceyhan, Hilal, Çevre Hakkı Çerçevesinde İran'ın Urmiye Gölü'ndeki Uygulamaları, Ankara, Astana Yayınları, 2020.
- Christiansen, Eric C., "Adjudicating Non-Justiciable Rights: Socio-Economic Rights and the South African Constitutional Court", Columbia Human Rights Law Review, S. 38, 2007, ss. 321-386.

- Çeçen, Anıl, İnsan Hakları, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Ankara, Astana Yayınları, 2020.
- Çüçen, Abdulkadir, “İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi”, Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, S. 2, Bahar, 2003, ss. 27-35.
- Dadak, Kemal, “Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 5, Ekim 2015, ss. 309-326.
- Güneş, Ahmet M., Çevre Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- Güneş, Ahmet M., Çevre Hukuku Bilgisi, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- Güneş, Ahmet M., “Çevre Hukukunun Temel İlkeleri”, Ed. Zerrin Savaşan ve Hakan Ünay, Türk Çevre Hukuku ve Politikaları: Dünden Bugüne ve Geleceğe, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2021, ss. 17-46.
- Güneş, Ahmet M., İnsan Hakları Hukukuna Giriş, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020.
- Gürseler, İ. Güneş, “İnsan Hakları, Çevre, Anayasa”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 75, 2008, ss. 199-208.
- Kalabalık, Halil, İnsan Hakları Hukuku, Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.
- Kalabalık, Halil, İnsan Hakları Hukukuna Giriş, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2021.
- Karagöz, Yıldız, “Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 26, Aralık, 2006, ss. 267-295.
- Keleş, Ruşen, “İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı”, Uluslararası Türk Dünyası Çevre Sorunları Sempozyumu ve Tıbbi Bitkiler Sergisi 25-26 Kasım 2013 Bildiriler Kitabı, Ed. Saye Nihan Çabuk, Uğur Avdan, Muammer Tün ve Zehra Yiğit Avdan, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yer ve Uzak Bilimleri Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2, 2013, ss. 29-31
- Savaşan, Zerrin, “Çevre Hakları: İnsan Hakları Kuralları ile Korunmadan Asli Korunmaya”, Ed. Zerrin Savaşan, Çağlar

Söker ve Fırat Harun Yılmaz, Çevre Hukuku ve Politikaları: Kavramlar, Teoriler ve Tartışmalar, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2021, ss. 49-81.

Secretariat of the Antarctic Treaty, Antarctic Treaty, 1959, [https://www.ats.aq/index_e.html/E.T. 28.12.2022](https://www.ats.aq/index_e.html/E.T.28.12.2022).

Secretariat of the Antarctic Treaty, The Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty, 1991, [https://www.ats.aq/e/protocol.html/E.T. 09.02.2023](https://www.ats.aq/e/protocol.html/E.T.09.02.2023).

Semiz, Yasemin, “Anayasa Mahkemesi’nin Çevre Hakkı Perspektifi”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2014, ss. 1-46.

Sur, Melda, “Sosyal Hakların Uluslararası Alanda Korunma Sistemleri”, İnsan Hakları Yıllığı, C. 19-20, 1997-1998, ss. 65-91.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Basel Sözleşmesi, [https://onceliklikimyasallar.csb.gov.tr/ basel-sozlesmesi-i-5178/E.T. 09.02.2023](https://onceliklikimyasallar.csb.gov.tr/basel-sozlesmesi-i-5178/E.T.09.02.2023).

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kirleticilerin Uzun Menzilli Taşınımı Sözleşmesi ve KOK Protokolü, [https://onceliklikimyasallar.csb.gov.tr/kirleticilerin-uzun-menzilli-tasinimi-sozlesmesi-ve-kok-protokolu-i-5176/E.T. 09.02.2023](https://onceliklikimyasallar.csb.gov.tr/kirleticilerin-uzun-menzilli-tasinimi-sozlesmesi-ve-kok-protokolu-i-5176/E.T.09.02.2023).

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi, [https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/VIYANA %20 SOZLESMESI.pdf/E.T. 09.02.2023](https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/VIYANA%20SOZLESMESI.pdf/E.T.09.02.2023).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, [https://www.mfa.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi.tr.mfa/E.T. 09.02.2023](https://www.mfa.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi.tr.mfa/E.T.09.02.2023).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Viyana Sözleşmesi ve Montreal Protokolü [https://www.mfa.gov.tr/ viyana-sozlesmesi-ve-montreal-protokolu.tr.mfa/E.T.09.02. 2023](https://www.mfa.gov.tr/viyana-sozlesmesi-ve-montreal-protokolu.tr.mfa/E.T.09.02.2023).

Tezcan, Durmuş, Erdem, Mustafa Ruhan, Sancakdar, Oğuz ve Önok, Rifat Murat, İnsan Hakları El Kitabı, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2021.

- The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution Permanent Secretariat, The Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution, 1992, <http://www.blacksea-commission.org/Official%20Documents/The%20Convention/Overview/E.T.09.02.2023>.
- United Nations Environment Programme, Basel Convention, 22 Mart 1989, <http://www.basel.int/TheConvention/Overview/TextoftheConvention/tabid/1275/Default.aspx>/ E.T. 09.02.2023.
- United Nations Environment Programme, “Environmental Rule of Law First Global Report”, January 2019, Nairobi, file:///C:/Users/user/Downloads/Environmental_rule_of_law.pdf, E.T. 30.06.2022, ss. 1-285.
- United Nations Environment Programme, “Environmental Rule of Law: First Global Report”, 24 January 2019, https://www.unep.org/resources/assessment/environmental-rule-law-first-global-report?_ga=2.171472288.1453839386.1656587239-1564373408.1656587239, E.T. 30.06.2022.
- United Nations Environment Programme, Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants, Text and Annexes Revised in 2019, <file:///C:/Users/user/Downloads/UNEP-POPS-COP-CONVTEXT-2021.English.pdf>/ E.T. 09.02.2023.
- United Nations Environment Programme, “What are Environmental Rights?”, <https://www.unep.org/explore-topics/environmental-rights-and-governance/what-we-do/advancing-environmental-rights/what>, E.T. 30.06.2022.
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, “About Human Rights and the Environment”, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-environment/about-human-rights-and-environment>, E.T. 30.06.2022.

İKLİM KRİZLERİ EKSENİNDE YETERLİ BESLENME HAKKI

Ayşen SEYMEN ÇAKAR*

Giriş

Yeterli beslenme hakkı, gıda ve su hakkını bünyesinde barındıran genel kapsamlı bir sosyal haktır. Yaşam hakkı ve insan onuru ile birebir bağlantılı bir haktır. Hakkın, gıda ve su bağlamında, bulunabilirlik, erişilebilirlik, yeterlilik ve sürdürülebilirlik şeklinde dört temel unsuru mevcuttur. Fakat yaşanan iklim krizi sebebiyle hakkın bu dört temel unsurunun da tehlike altında olduğu görülmektedir. Yeterli beslenme hakkının ihlali, toplu ölümlere, kişilerin yerlerinden edilmelerine yoğun bir şekilde yol açmaktadır. Hatta öyle ki bugün için çevresel sebeplere dayalı olarak yerlerinden edilen yani zorla, hayatta kalabilmek için yer değiştirmek zorunda kalan insanları tarif etmek amacıyla iklim mültecileri şeklinde bir kavram bile ortaya çıkmıştır.

Devletin ve uluslararası toplumun, diğer sosyal haklarda olduğu gibi yeterli beslenme hakkı noktasında da pek çok yükümlülüğü bulunmaktadır. Yeterli beslenme hakkının gerçekleştirilememesi ise en fazla çevresel ve iklimsel krizlere dayanmaktadır. Dolayısıyla bu bağlamda

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, OCRID ID: 0000-0002-3843-6120, aysenseymencakar@anadolu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Akıncı Müslüm, “Kentsel Dönüşümün Asıl Hedefi Olarak Elverişli Konut Hakkı ve İdarenin Ödevleri” Legal Hukuk Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 168, 2016, ss. 6645-6680.
- Akyüz, Ali Alper, “Yaşamsal Bilinmezlik: İklim Krizi ve Gıda”, Toplum ve Hekim, C. 34, S. 5, Eylül-Ekim, 2019, ss. 348-355.
- Başkaya, Fikret, Gençlerle Baş Başa: İklim Krizi ve Ekolojik Yıkım, Yordam Kitap, İstanbul, 2020.
- Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politika Çalışmaları Merkezi, “İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliği”, <http://climatechange.boun.edu.tr/iklim-degisikligi-ve-gida-guvenligi/>.
- Donnelly Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, Çev. M. Erdoğan-L. Korkut, Ankara, Yetkin Yayınları, 1995.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, “The Right to Food”, <https://www.fao.org/right-to-food/en/>.
- Greenpeace, “İklim Krizi”, <https://www.greenpeace.org/turkey/kesfet/iklim-krizi/>.
- Gürbüz, Özgür, “İklim Krizi ve Türkiye”, Makine Mühendisleri Odası, *Türkiye'nin Enerji Görünümü*, 2020, ss. 19-28.
- Hayek Friedrich A., Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük-Sosyal Adalet Serabı, Cilt: 2, Çev. Mustafa Erdoğan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1995.
- Kayan, Ahmet ve Küçük, Ayşe, “Küresel İklim Krizinin Oluşmasında Politik Kararların Etkisi”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 31, Ekim, 2022, ss. 501-526.
- Kurnaz, M. Levent, “Küresel İklim Krizi”, Bilim ve Teknik Dergisi, Kasım, 2021, ss. 13-23.
- Muslu, Mücahit, “Küresel İklim Krizi ve Beslenme Sorunları Karşısında Geleceğin Alternatif Besinleri”, İklim ve Sağlık Dergisi, C. 1, S. 2, 2021, ss. 74-81.

- Rand Ayn, Bencilliğin Erdemi, Çev. Nejdet Kandemir, 2. Baskı, İstanbul, Plato Film Yayınları, 2008.
- Seymen Çakar Ayşen, “Hukuki Bir Kavram Olarak İnsan Onuru”, Hukukun Gençleri Sempozyumu 3-Hukuk Felsefesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Antalya Barosu, 2012, ss. 1-8.
- Seymen Çakar Ayşen, Sosyal Hakların Gerçekleştirilebilirliği, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul, 2020.
- Şirin Tolga, “Bir İhtimal Daha Var O da Ölmek mi Dersin? Sosyal İnsan Haklarının Anayasa Şikayeti Yoluyla Dava Edilebilirliği Lehine Tezler ve Öneriler”, Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu VI, Anadolu Üniversitesi 13-14 Kasım 2014 Bildiri Kitabı, İstanbul, Petrol-İş Yayınevi, ss. 341-367.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, İklim Değişikliği ve Uluslararası Müzakereler, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-iklim-degisikligi-ve-uluslararasi-muzakereler>.
- Topçu Eral, “Bir İnsan Hakkı Olarak Su Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 26, 2008, ss. 15-40.
- Topgül, Seda ve Beytaş, Okan, “İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet: Kriz mi Fırsat mı?”, Toplum ve Sosyal Hizmet, C. 33, S. 2, Nisan, 2022, ss. 687-705.
- Turhan Aydın, “İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2013, ss. 357-378.
- Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>.
- Unicef, “Su ve Küresel İklim Krizi Hakkında Bilmeniz Gereken 10 Şey”, <https://www.unicef.org/turkiye/hikayeler/su-ve-k%C3%BCresel-iklim-krizi-hakk%C4%B1nda-bilmeniz-gereken-10-%C5%9Fey>.
- United Nations Economic and Social Council, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 12, Twentieth Session, 1999, E/C.12/1999/5, ss. 1-10, <https://tbinternet.ohchr.org/layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F12%2f1999%2f5&Lang=en>.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights, *The Right to Adequate Food*, Fact Sheet No. 34, ss. 1-57, <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet34en.pdf>.

United Nations Human Right Office of the High Commissioner, “OHCHR and the Right to Food”, <https://www.ohchr.org/En/Issues/ESCR/Pages/food.aspx>.

Woods Jeanne M., “Justiciable Social Rights as a Critique of the Liberal Paradigm”, *Texas International Law Journal*, 38/4, 2003.

İNSANLIĞA KARŞI SUÇLARDA TERÖR VE TERÖRİZM SORUNSALI

Burak KAYA*

Giriş

Bir insanlık suçu sayılabilecek terör ve terörizm kavramlarının algılanmasında dönüşüm yaşanmıştır. Yüzyıllar öncesinde belirli bir yerde terörist faaliyetler gerçekleşirken günümüzde bu faaliyetler birden fazla devleti etkilemektedir. Bireysel veya örgütsel ölçekte başlayan terör faaliyetleri sistemli, örgütlü ve sürekli faaliyetlere dönüşerek yeni bir kavram ortaya çıkarmıştır. Bu kavram günümüzde terörizm olarak adlandırılmaktadır. Terörde olduğu gibi terörizm de devletleri etkilemektedir. Özellikle terörizmin üçüncü etabı sayılabilecek sol terör dalgasının yayıldığı yıllardan itibaren süregelen küresel terörizm tehdidi Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla hız kazanmıştır.

Terörizmin hız kazanmasındaki tek etken siyasal gelişmelerdir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte terörizmin

*Dr. Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi, sayhanburak@hotmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-7308-4191>.

KAYNAKÇA

- Akkurt, Mutlu (2010). *PKK Terör Örgütünün Gençlik Yapılanması*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Alanur, Nesrin Dabanlıoğlu (2019). “Roma Statüsüne Göre BM Güvenlik Konseyinin Bir Durumu Uluslararası Ceza Mahkemesine Sevketme ve Soruşturma ile Davaları (Yargılamayı) Erteleme Yetkisi”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIII, Sayı: 1-2, s. 53-85.
- Anadolu Ajansı, Türkiye'nin Terörle Mücadelesinde Zeytindalı Harekatı, 2018, https://www.aa.com.tr/uploads/userFiles/79121245-49cb-4f77-bd45d9d308a833b3/08_2019%2F11_subat%2F03%2FAA-ZEYTINDALI-.pdf “son ziyaret tarihi: 29.06.2021”.
- Anthony, Aust (2010). *Handbook of International Law*, Second Edition, New York: Cambridge University Press.
- Aslan, M. Yasin (2007). “Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu”, *TBB Dergisi*, Sayı: 73, s. 239-255.
- Ayata, Ali ve Burak Kaya (2021). “Uluslararası Hukuk Bağlamında Çin'in Doğu Türkistan Uygulamalarının Analizi”, *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, s. 77-91.
- Başak, Cengiz (2003). *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bayraktar, Köksal, Vesile Sonay Evik ve Gülşah Kurt (2017). *Özel Ceza Hukuku Cilt I-Uluslararası Suçlar*, 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Cantaner, Ömer Faruk ve Fatih Tümlü (2016). “PKK Terör Örgütünün Eylemlerinin Güvenlik Güçleri Açısından Analizi”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, s. 1-22.
- Cassese, Antonio, L. Baig, M. Fan, P. Gaeta, C. Gosnell ve A. Whiting (2013). *International Criminal Law*, Third Edition, United Kingdom: Oxford University Press.

- Cryer, Robert, Hakan Friman, Darrly Robinson ve Elizabeth Wilmshurst (2010). *An Introduction to International Criminal Law*, Second Edition, New York: Cambridge University Press.
- Çakar, Ayşen Seymen (2012). “İnsanlığa Karşı Suçlar”, *TBB Dergisi*, Sayı: 103, s. 169-198.
- Çeliköz, Büşra ve Ali Ayata (2018). “Küresel Terörizm Nedeniyle Hukuk Devleti’nin Karşı Karşıya kaldığı Sorunlar”, *II. Uluslararası Türk Coğrafyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, s. 71-80.
- Dixon, Martin, Robert McCorquodale ve Sarah Williams (2016). *International Law*, Sixth Edition, Oxford: Oxford University Press.
- Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, Soruşturma No: 2020/45850, Esas No: 2020/10444 ve İddianame No: 2020/2695.
- Doğan, Gürkan (2012). Doğan, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Terör Suçları Açmazı: Çözüm Açısından Bir Değerlendirme”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 15, s. 55-98.
- Ercan, Murat, Küreselleşmenin Terör Boyutu, Edit, Murat Ercan, Küreselleşme ve Türkiye’ye etkileri, Akara: Nobely Yay., 2010, ss147-169.
- ICC (2010). Review Conference of the Rome Statute of the International Criminal Court, Hague: ICC Publication.
- ICC, Annex II-Report of the Working Group on the Review Conference, ICC-ASP/8/20, para. 41, https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/RC2010/WGRC-ENG.pdf “son ziyaret tarihi: 26.06.2021”.
- ICC, Prosecutor/Bosco Ntaganda, para. 1170, 8 July 2019, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_03568.PDF “son ziyaret tarihi: 02.01.2022”.
- ICC, Prosecutor/Germain Katanga, 23 May 2014, <https://www.icc-cpi.int> “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”.

- ICTR, Prosecutor/Jean Paul Akayesu, 1 June 2001, <https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-4/appeals-chamber-judgements/en/010601.pdf>. “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”.
- ICTR, Prosecutor/Paul Bisengimana, 13 April 2006, <https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-00-60/trial-judgements/en/060413.pdf>. “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”.
- ICTR, RUCM Statüsü, <https://unictr.irmct.org> “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”.
- ICTY, Prosecutor/Dusko Tadic, 14 July 1997, <https://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-sj970714e.pdf> “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”.
- ICTY, Prosecutor/Stanislav Galic, 5 December 2003, <https://www.icty.org/x/cases/galic/tjug/en/gal-tj031205e.pdf> “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”.
- ICTY, Prosecutor/Tihomir Blaskic, 29 July 2004, <https://www.icty.org/x/cases/blaskic/acjug/en/bla-aj040729e.pdf> “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”.
- ICTY, Prosecutor/Vidoje Blagojevic ve Dragan Jokic, 17 January 2005, https://www.icty.org/x/cases/blagojevic_jokic/tjug/en/bla-050117e.pdf “son ziyaret tarihi: 03.07.2021”
- İzmir 14. Ağır Ceza Mahkemesi, 03.03.2021 Tarih ve 2018/129 Esas, 2021/109 Sayılı Karar.
- Kaya, Burak (2020). “Uluslararası Ceza Hukuku’nda Evrensellik İlkesi”, *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 46-60.
- Knoops, Geert-Jean G. J. (2008). *Defenses in Contemporary International Criminal Law*, , Second Edition, Leiden: Martin Nijhoff Publishers.
- Kuschnik, Bernhard (2012). “Humaneness, Humankind and Crimes Against Humanity”, *Goettingen Journal of International Law*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 501-530.
- Londras, Fione De (2012). “Terrorism as an International Crime”, *Routledge Handbook International Criminal Law*.

- Maviş, Volkan (2016). “Crimes Against Humanity in the Turkish Criminal Code: a Critical Review in the Light of International Mechanisms”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XX, Sayı: 2, s. 679-708.
- Özcan, Nihat Ali (1999). *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, Ankara: ASAM Yayınları.
- Özgenç, İzzet (2012). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Pazarcı, Hüseyin (2006). *Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap*, 2. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, Hüseyin (2015). *Uluslararası Hukuk*, 14. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Poyraz, Yasin ve Ömer Vehip Önen (2019). “Uluslararası Ceza Yargısının Gelişiminde Uluslararası Ceza Mahkemesinin Rolü”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı: 1, s. 187-222.
- Robinson, Darrly (1999). “Defining Crimes Against Humanity at the Rome Conference”, *The American Journal of International Law*, Cilt: 93, Sayı: 1, s. 43-57.
- Special Tribunal for Lebanon, About the STL, 2021, <https://www.stl-tsl.org/en/about-the-stl> “son ziyaret tarihi: 04.07.2021”.
- Şare, Ersin (2020). “Soykırım Suçundaki Özel Kast”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 863-912.
- Şener, Nedim (2020). “PKK’nın Kanlı Bilançosu”, *Hürriyet*.
- Şimşek, Murat (2016). “Uluslararası Hukukta İnsanlığa Karşı Suçlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 44, s. 509-518.
- Taşkın, Ozan Ercan (2017). “Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nde Dokunulmazlık Düzenlemesi”, *TAAD*, Sayı: 30, s. 273-291.
- TBMM, Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu, 2013, <https://www.tbmm.gov.tr> “son ziyaret tarihi: 29.06.2021”.

- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve R. Murat Önok (2012).
Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 8. Baskı, Ankara: Seçkin
Yayınevi.
- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve R. Murat Önok (2014).
Uluslararası Ceza Hukuku, 2. Baskı, Ankara: Seçkin
Yayınevi.

DEMOKRASİNİN DEMOKRATİKLİK KRİZİ VE ALTERNATİF ARAYIŞLAR

Melih COŞGUN*
Şükrü TÜRKÖZ**

Giriş

Demokrasi genel bir perspektiften bakıldığında düzenli ve adil seçimler, çok partili hayat, yurttaşların özgür ve etkin katılımı, bilgi edinme ve siyasal hoşgörü gibi birtakım evrensel değerlere sahiptir. Bu evrensel değerlere sahip çıkılmakla birlikte siyasal iktidarın belirlenmesinde bir yöntem olarak demokrasi zamana, mekâna ve tarihsel/toplumsal süreçlere bağlı bir biçimde farklı uygulamalara da sahiptir. Kavramın ortaya çıkışı ve gelişim güzergâhı Batı'nın kendi iç dinamikleriyle şekillenmiştir. Buna bağlı olarak temel değerler de Batı toplumların ihtiyaç ve talepleri neticesinde ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde, çeşitli söylemlerde de karşılaştığımız üzere, demokrasi var olan uygulamalar içerisinde diğerlerine nazaran daha “iyi”

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, melihcosgun@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0017-0600.

** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, sukruturkoz@gmail.com.tr, ORCID: 0000-0001-6185-3785.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali (2013). “Fransız Devrimi: Halk Sahneye Çıkıyor”, iç. Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler, (Edt. Mehmet Ali Ağaoğulları), İstanbul: İletişim Yayınları, s: 597-640.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Köker, Levent (2004). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Amin, Samir (1999). *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*, (Çev. Ç. Erdem ve E. Yücel), Ankara: Dost Kitabevi.
- Amin, Samir, Noam Chomsky ve Andre Gunder Frank (1994). *Düşük Yoğunluklu Demokrasi/Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler*, (Çev. A. Fethi), İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Anria, Santiago (2016). “More Inclusion Less Liberalism in Bolivia”, *Journal of Democracy*, 27 (3), s: 99-108.
- Arce, Moisés ve Bellinger, Paul T. (2007). “Low-Intensity Democracy Revisited: The Effects of Economic Liberalization on Political Activity in Latin America”, *World Politics*, 60(1), s: 97-121.
- Arslan, Ahmet (2010). *İlk Çağ Felsefe Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Avilés, William (2006). “Paramilitarism and Colombia's Low-Intensity Democracy”, *Journal of Latin American Studies*, 38(2), s: 379-408.
- Bağce, Hüseyin Emre (1999). “Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.32 (4), s: 3-14.
- Barber, Benjamin (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*, (Çev. M. Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Barber, Benjamin (1998). “Three Scenarios for The Future of Technology and Strong Democracy”, *Political Science Quarterly*, 113(4), s: 573-589.
- Barry, Norman P. (2004). *Modern Siyaset Teorisi*, (Çev. M. Erdoğan ve Y. Şahin), Ankara: Liberte Yayınları.

- Beetham, David (2006), *Demokrasi ve İnsan Hakları*, (Çev. B. Canatan), Ankara: Liberte Yayınları.
- Berger, Peter L. (1999). “Günümüz Dünyasında Demokrasi”, (Çev. C. Aykan), iç. *Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar* (Edt. Atilla Yayla). Ankara: Siyasal Kitabevi, s: 33-40.
- Berktaş, Fatmagül (2010). “Liberalizm: Tek Bir Teorik Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji”, iç. *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, (Edt. H. Birsen Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s: 49-114.
- Chambers, Simone (2009). “Rhetoric and The Public Sphere: Has Deliberative Democracy Abandoned Mass Democracy?”, *Political Theory*, 37(3), s: 323-350.
- Dahl, Robert (2010). *Demokrasi Üzerine*, (Çev. B. Kadioğlu). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Demirel, İdris ve Akalın, İsa (2018). “Batı Siyaset Felsefesi Tarihinde Siyasal Tezahürleri Bakımından Tanrı Tasavvurları”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 32, s: 31-66.
- De-Oliveira, Marcelo, de Almeida, Claudio Marcio and Mainardes, Emerson Wagner (2022) “Politics and Social Media: An Analysis of Factors Anteceding Voting Intention”, *Int. Rev. Public Nonprofit Mark*, 19, s: 309–332.
- Erdoğan, Mustafa (2012). “Müzakereci Demokrasi ve Sınırları”, *10. Yıla Armağan. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:11, Sayı:22, s: 25-43.
- Giddens, Anthony (1994). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev. E. Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, (Çev. O. Akınhay), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gözler, Kemal (2016). *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Yayınları: Bursa.
- Habermas, Jürgen (2001). *İletişimsel Eylem*, (Çev. M. Tüzel), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Hakyemez, Yusuf Şevki (2000) *Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası*, Ankara: Seçkin Yayınları.

- Hakyemez, Yusuf Şevki (2001), “İkibinli Yıllarda Militan Demokrasinin Güncelliği: Federal Almanya, Avusturya ve Türkiye Örnekleri”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Bahar, s: 74-92.
- Hardt, Michael ve Antonio Negri (2011). *Çokluk, İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, (Çev. B. Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Heper, Metin (2002), “Demokrasimizin Sorunları”, *Doğu Batı*, Cilt: 6, Sayı: 21, s: 159–168.
- <https://languages.oup.com/word-of-the-year/> (Erişim Tarihi: 17/03/2020).
- Huntington, Samuel P. (2011), *Üçüncü Dalga Geç 20. Yüzyılda Demokratikleşme*, (Çev. E. Özbudun), Ankara: Kilit Yayınları.
- Jansen, Robert S. (2015) “Political Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism”, iç. *The Promise and Perils of Populism: Global Perspectives* (Edt. C. de la Torre), Lexington: University of Kentucky Press, 159-188.
- Keyes, Ralph (2017). *Hakikat Sonrası Çağ*, (Çev. D. Özçetin), İzmir: Deli Dolu Yayınları.
- Konak, Nahide (2011). "Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), s: 149-164.
- Laclau, Ernesto (2011), “Popülizm: Bir Ad Ne İçerir?”, (Çev. H. Özen), *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s: 135-146.
- Laclau, Ernesto ve Chantal Mouffe (2017). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji, Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*, (Çev. A. Kardam), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lipson, Leslie (1999). “Demokrasinin Felsefesi”, (Çev. M. Erdoğan), iç. *Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar* (Edt. Atilla Yayla). Ankara: Siyasal Kitabevi, s: 17-24.
- McNeill, William (2004). *Dünya Tarihi*, (Çev. A. Şenel), Ankara: İmge Kitabevi.

- Moore, Jr. Barrington (2003). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soyulun ve Köylünün Rolü*, (Çev. Ş. Tekeli ve A. Şenel), Ankara: İmge Kitabevi.
- Mouffe, Chantal (2004). “For an Agonistic Public Sphere”, iç. *Radical Democracy: Politics Between Abundance and Lack*, (Edt. L. Tønder and L. Thomassen), Manchester: Manchester University Press, s:123–132.
- Mouffe, Chantal (2013), *Siyasal Üzerine*, (Çev. M. Ratip), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouffe, Chantal (2015), *Dünyayı Politik Düşünmek Agonistik Felsefe*, (Çev. M. Bozluolcay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouzelis, Nicos (2001). “Reflexive Modernization and The Third Way: The Impasses of Giddens’ Social-Democratic Politics”, *The Sociological Review*, 49(3), 436-456.
- Mudde, Cas ve Kaltwasser, Cristóbal Rovira (2012). *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* (Edt.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Örs, Birsen (2006). “Siyasal Temsil”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 35, s: 1-22.
- Poggi, G. (2009). *Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım*, (Çev. Ş. Kut ve B. Toprak), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ryan, Alan (1995). “In a Conversational Idiom”, *Social Research*, 65(3), s: 473-489.
- Sağır, Meral Öztoprak (2004). “Demos’un Genişlemesi ve Temsili Demokrasiden Küresel Doğrudan Demokrasiye”, *Amme İdaresi Dergisi*, 7 (3), 1-15.
- Sağır, Meral Öztoprak ve Karkın, Naci (2005). “Demokrasinin Güncel Sorunları ve Demokratik Paradokslar”, *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(10). s: 1-25.
- Sartori, Giovanni (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. M. Turan ve T. Karamustafaoğlu), Yetkin Basım, Yayım ve Dağıtım, Ankara.

- Schmitter, Philippe C. ve Karl, Terry Lyn (1999). "Demokrasi Nedir, Ne Değildir?" (Çev. L. Gönenç), iç. *Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar* (Edt. Atilla Yayla). Ankara: Siyasal Kitabevi, s: 1-16.
- Sitembölükbaşı, Şaban (2005). "Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi", *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(10). s: 139-162.
- Sözen, Yunus (2017). "Demokrasi, Otoriterlik ve Popülizmin Yükselişi", *Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Batı Dünyasında Yükselen Sağ Popülizm ve Uluslararası Sisteme Etkileri*.
- Springer, Simon (2011). "Public Space as Emancipation: Meditations on Anarchism, Radical Democracy, Neoliberalism and Violence", *Antipode*, 43(2), s: 525-562.
- Şaylan, Gencay (1994). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. (Çev. V. Erenus). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Şenel, Alâeddin. (2004). *Siyasal Düşünceler Tarihi Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tesich, Steve (1992). "A Government of Lies", *The Nation*, 254 (1), s: 12-14.
- Türk, Duygu (2013). "Helen Güneşi Batıyor, Roma Güneşi Doğuyor", iç. *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. (Edt. Mehmet Ali Ağaoğulları), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 153-234.
- Üstüner, Yılmaz ve Keyman E. Fuat (1995). "Globalleşme, Katılımcı Demokrasi ve Örgüt Sorunu", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 6, Sayı 17-18, s: 33-50.
- Vergin, Nur, (2008), *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Wallerstein, Immanuel (2006). *Modern Küresel-Sistem*, (Çev. M. K. Atalar), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel (2016). *Tarihsel Kapitalizm ve Tarihsel Uygarlık*, (Çev. N. Alpay), İstanbul: Metis Yayınları.

- West, David (2008), *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş, Rousseau, Kant ve Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*, (Çev. A. Cevizci), Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, Ayfer Genç (2019), "Popülizm-Demokrasi İlişkisi: Latin Amerika'dan Örnekler", *International Journal of Political Science and Urban Studies* 7 (2), s: 428-444.

DOĞU AKDENİZ SORUNSALI Sorunun Uluslararası Sisteme Etkisi

Ali AYATA*
Burak KAYA**

Giriş

İngiltere’de başlayan sanayi devrimiyle birlikte insan gücünden makine gücüne geçiş siyasal, sosyal, ekonomik vb. birçok alanda değişime ve zamanla gelişime neden olmuştur. İnsan gücünün yerine makinaların gücünden faydalanma insanoğlunun refah seviyesini yükseltmiştir. Bu durum siyaseti de etkilemiştir. İktidarlar halkın refah seviyesinin yükseltilmesi için farklı siyasalar üretmeye başlamıştır. Son yüzyıl içerisinde teknolojinin değişimi ve gelişimi iktidarları yeni enerji kaynaklarının keşfine yönlendirmiştir. Bu yöneliş iktidarların bulunduğu konumları, ülkelerin ekonomilerini ve insanların refahını güçlendirecek nitelikte çok yönlü bir arayıştır.

* Prof. Dr. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, aayata@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5890-6425>.

** Dr. Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi, sayhanburak@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7308-4191>.

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel (2019). *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı*, İstanbul: Turkvaz Haberleşme ve Yayıncılık.
- Fattouh, Bassam ve Laura El-Katiri (2015). *Lebanon: The Next Eastern Mediterranean Gas Producer?*, United States: German Marshall Fund Publications German Marshall Fund Publications.
- Başeren, Sertaç H. (2021). *Doğu Akdeniz Sempozyumu Doğu Akdeniz Sorunlarına Hukuki ve Siyasi Yaklaşım ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çözümdeki Rolü içinde Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığında Yeni Anlaşmalar ve Uygulamalar*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Boustros, Elias (2018). *Natural Gas in East-Mediterranean Basin – Changing the Energy Landscape (Technical Report)*, Qatar: Energy Paper.
- Doğru, Sami (2015). “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması”, *TBB Dergisi*, Sayı: 119, s. 503-554.
- ENI, ENI Discovers a Supergiant Gas Field in the Egyptian Offshore, the Largest ever Found in the Mediterranean Sea, 2015, [https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2015/08/eni-discovers-a-supergiant-gas-field-in-the-egyptian-offshore-the-largest-ever-found-in-the-mediterranean-sea.html#:~:text=Upstream-.Eni%20discovers%20a%20supergiant%20gas%20field%20in%20the%20Egyptian%20offshore,found%20in%20the%20Mediterranean%20Sea&text=San%20Donato%20Milane se%20\(Milan\)%2C,the%20deep%20waters%20of%20Egyp t](https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2015/08/eni-discovers-a-supergiant-gas-field-in-the-egyptian-offshore-the-largest-ever-found-in-the-mediterranean-sea.html#:~:text=Upstream-.Eni%20discovers%20a%20supergiant%20gas%20field%20in%20the%20Egyptian%20offshore,found%20in%20the%20Mediterranean%20Sea&text=San%20Donato%20Milane se%20(Milan)%2C,the%20deep%20waters%20of%20Egyp t) “son ziyaret tarihi: 08.09.2020”.
- ENI, Eni New Gas discovery in the “Great Nooros Area” Mediterranean Sea Egypt, 2020, <https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2020/09/eni-nuova-scoperta-nidoco-abu-madi-west.html> “son ziyaret tarihi: 19.09.2020”.

- ENI, Our Work in Egypt, <https://www.eni.com/en-IT/global-presence/africa/egypt.html> “son ziyaret tarihi: 08.09.2020”.
- Ercan, Murat ve KILINÇ, Mehmet Can, Ortadoğu’dan Doğu Akdeniz’e Büyük Güçlerin Egemenlik Enerji ve Hukuk Mücadelesi, İstanbul Efeakademi Yay., 2020.
- ExxonMobil, ExxonMobil Makes Natural Gas Discovery Offshore Cyprus, 2019, https://corporate.exxonmobil.com/News/Newsroom/News-releases/2019/0228_ExxonMobil-makes-natural-gas-discovery-offshore-Cyprus “son ziyaret tarihi: 12.09.2020”.
- Firebird (2004). *Environmental Impact Assesment (EIA) for Egyptian Oil & Gas Activities*, Houston: Apache Egypt Companies Report.
- Global Energy, The Future for Oil and Gas in Cyprus, 2013, <https://www.ap-globalenergy.com/insights/the-future-for-oil-and-gas-in-cyprus-68817/> “son ziyaret tarihi: 10.09.2020”.
- Karan, Hakan ve Berilşah Kocabıyık (2021). *Doğu Akdeniz Sempozyumu Doğu Akdeniz Sorunlarına Hukuki ve Siyasi Yaklaşım ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çözümdeki Rolü içinde Neresi ve Neden Mavi Vatan*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Kedikli, Umut ve Önder Çalağan (2017). “Enerji Alanında Bir Rekaber Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, Sayı: 1, s. 120-138.
- Liu, Xiaobing, Guangya Zhang, Zhixin Wen, Zhaoming Wang, Chengpeng Song, Zhengjun He ve Zhiping Li (2017). “Structural Characteristics and Petroleum Exploration of Levant Basin in Eastern Mediterranean”, *Petroleum Exploration and Development*, Cilt: 44, Sayı: 4, s. 573-581.
- Ratner, Michael (2011). *Israel’s Offshore Natural Gas Discoveries Enhance Its Economic and Energy Outlook*, Washington: Congressional Research Service.
- Ministry of Energy, Exploration History, <http://www.energy-sea.gov.il/English/Site/Pages/Oil%20And%20Gas%20in%20Israel/History->

of-Oil--Gas-Exploration-and-Production-in-Israel.aspx “son ziyaret tarihi: 06.09.2020”.

Ministry of Energy, Israel Gas Opportunities, 2017, https://www.gov.il/BlobFolder/reports/israel_gas_opportunities/en/Israeli%20Gas%20Opportunities.pdf “son ziyaret tarihi: 06.09.2020”.

Ministry of Petroleum and Mineral Resources, Exploration.... The First Step towards Sustainable Development, <https://www.petroleum.gov.eg/en/gas-and-petrol/discovery-search-production/Pages/discovery.aspx> “son ziyaret tarihi: 12.09.2020”.

Ministry of Petroleum and Mineral Resources, Natural Gas, <https://www.petroleum.gov.eg/en/gas-and-petrol/discovery-search-production/Pages/gas.aspx> “son ziyaret tarihi: 12.09.2020”.

N.S., Abbas, Assfour H.M., Abdel Wahhab M. Z. ve Ashour E. A. (2020). “About the Egyptian Natural Gas; an Overview, History and Prospects”, *Journal of Advanced Engineering Trends*, Cilt: 39, Sayı: 2, s. 109-117.

Nathanson, Roby and Ro’ee Levy [Edt.] (2011). *Natural Gas in the Eastern Mediterranean Casus Belli or Chance for Regional Cooperation?*, Tel Aviv: IEPN ve INSS.

Özgen, Cenk (2013). “Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekatı”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 101-114.

Paralı, Zeynep (2020). “Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında İmzalanmış Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Uluslararası Politikaya Etkileri”, *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 49-64.

Resmî Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, 2019,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-2.htm> “son ziyaret tarihi: 17.09.2020”.

SD Rapor, Doğu Akdeniz’de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açından Yapılması Gerekenler, 2019, <https://www.sde.org.tr/Content/Upload/Dosya/Dogu%20Akdeniz%20rapor%20.pdf> “son ziyaret tarihi: 10.09.2020”.

The Federation of Israeli Chambers of Commerce, Overview of the Oil & Gas Industry in Israel, 2013, <https://www.chamber.org.il/media/153576/overview.pdf> “son ziyaret tarihi: 06.09.2020”.

Tuncer, Fatih Fuat ve Zeynep Deniz Altınsoy (2020). “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları ve Türkiye’nin Vizyonu”, *Akademik Hassasiyetler*, Cilt: 7, Sayı: 13, s. 21-45.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 2018 yılı Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, 2019, <http://www.tpao.gov.tr/file/2003/sector-raporlari-2018-2735e5d18395d1ba.pdf> “son ziyaret tarihi: 11.09.2020”.

U.S. Geological Survey, Nile Delta Natural Gas Potential is Significant, 2010, <https://www.usgs.gov/news/nile-delta-natural-gas-potential-significant> “son ziyaret tarihi: 06.09.2020”.

United Nations, Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Union of Soviet Socialist Republics concerning the Delimitation of the Continental Shelf Between the Republic of Turkey and the Union of Soviet Socialist Republics in the Black Sea 23 June 1978, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/TUR-RUS1978CS.PDF> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone 17 February 2003, 2003, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf> “son ziyaret tarihi: 14.09.2020”.

United Nations, Agreement between the Republic of Turkey and the Republic of Bulgaria on determination of the boundary in the mouth area of the Mutludere/Rezovska river/ and delimitation of the maritime areas between the two states in the Black Sea-4, 4 December 1997, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/TUR-BGR1997MB.PDF> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Cyprus, 2022, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/CYP.htm> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Exchange of Notes constituting an Agreement on the Delimitation of the USSR and Turkey Economic Zone in the Black Sea 23 December 1986 - 6 February 1987, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/RUS-TUR1987EZ.PDF> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations (2004). *Law of the Sea Bulletin No. 54*, New York: United Nations Publications.

United Nations (2005). *Law of the Sea Bulletin No. 57*, New York: United Nations Publications.

United Nations (2005). *Law of the Sea Bulletin No. 59*, New York: United Nations Publications.

United Nations, Letter dated 12 November 2013 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, 13 November 2013, <https://undocs.org/S/2013/662> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Letter dated 13 February 2014 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, 18 February 2014, <https://undocs.org/A/68/759> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Letter dated 13 November 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations

addressed to the Secretary-General, 15 November 2019, <https://undocs.org/en/A/74/550> “son ziyaret tarihi: 17.09.2020”.

United Nations, Letter dated 15 June 2012 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, 19 June 2012, <https://undocs.org/A/66/851> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Letter dated 17 October 2013 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, 18 October 2013, <https://undocs.org/S/2013/622> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Letter dated 18 March 2020 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, 18 March 2020, <https://undocs.org/en/a/74/757> “son ziyaret tarihi: 19.09.2020”.

United Nations, Letter dated 25 April 2014 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, 29 April 2014, <https://undocs.org/A/68/857> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Letter dated 26 December 2019 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Libya to the United Nations addressed to the Secretary-General, 27 December 2019, <https://undocs.org/en/A/74/634> “son ziyaret tarihi: 19.09.2020”.

United Nations, Letter dated 29 October 2013 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, 29 October 2013, <https://undocs.org/S/2013/634> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Letter dated 5 December 2013 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, 5 December 2013, <https://undocs.org/S/2013/720> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Memorandum of Understanding Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of National Accord –State of Libya on Delimitation of the Maritime Jurisdiction Areas in the Mediterranean, [https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas Mediterranean.pdf](https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas%20Mediterranean.pdf) “son ziyaret tarihi: 13.10.2020”.

United Nations, Protocol between the Government of the Republic of Turkey and the Government of Georgia on the Confirmation of the Maritime Boundaries between them in the Black Sea, 14 July 1997, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/TUR-GEO1997BS.PDF> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations, Protocol between the Government of the Union of Soviet Socialist Republics and the Government of the Republic of Turkey concerning the Establishment of the Maritime Boundary between Soviet and Turkish Territorial Waters in the Black Sea 17 April 1973, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GEO-TUR1973MB.PDF> “son ziyaret tarihi: 16.09.2020”.

United Nations (2016). *Treaty Series*, New York: United Nations Publishing.

United Nations, Turkey, 2022, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/TUR.htm> “son ziyaret tarihi: 30.09.2022”.

Yaycı, Cihat (2012). “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, *Bilge Strateji*, Cilt: 4, Sayı: 6, s. 1-70.

Yaycı, Cihat (2011). “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, 2011, s. 17-42.

- Yaycı, Cihat (2019). *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınevi.
- Yüksel, Cüneyt ve Deniz Baran (2020). “Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi”, *Public and Private Law Bulletin*, Cilt: 40 Sayı: 1, s. 519-556.

ULUSLARARASI DENİZ YETKİ ALANI SORUNSALI

Murat ERCAN*

Burak KAYA**

Giriş

Dünya yüzeyinin büyük çoğunluğu okyanus, deniz, göl ve nehir gibi sulardan oluşmaktadır. İnsanoğlu geçmişte bu sulardan yalnızca balıkçılık ve ulaşım konularında faydalanmaktaydı. Sanayi devrimiyle birlikte yaşanan teknolojik gelişmeler insanoğlunun yaşam biçimini ve standardını değiştirmiştir. Bu durum devletlerin izlediği politikaları da etkilemiştir. İnsanların refah seviyesini yükseltmek için politikalar üreten devletler zamanla okyanus, deniz, göl ve nehir gibi sularda bilimsel araştırmalar yapmaya başlamıştır.

Bilimsel araştırmalar sonucunda sanayi devrimi sonrasında ihtiyaç duyulan petrolün yalnızca karada olmadığı bu madenin deniz tabanının altında da bulunduğu keşfedilmiştir. Ardından temiz bir enerji kaynağı olan

*Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratercan@anadolu.edu.tr, <https://orcid.org/> ORCID: 0000-0002-1315-9200.

**Dr. Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi, sayhanburak@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7308-4191>.

KAYNAKÇA

- Akince, Bora (2021). “Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, s. 99-114.
- Aksar, Yusuf (2012). “Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 9, s. 23-40.
- Alper, Gamze (2020). “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Doğu Akdeniz’deki Münhasır Ekonomik Bölge İlanları ve Sınırlandırmaları: Türkiye’nin Güvenliği ve KKTC Üzerindeki Etkiler”, *Anadolu Strateji Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 29-42.
- Apaydın, Deniz Tekin (2019). “Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmececi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 2, s. 565-589.
- Arıdemir, Hakan (2018). “Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Devletlerin Açık Denizlerdeki Hakları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, s. 789-804.
- Armstrong, David (2009). *International Law*, Abingdon: Routledge.
- Attard, David ve Patricia Mallia (2014). *The High Seas*, Oxford: Oxford University Press.
- Aust, Anthony (2010). *International Law*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Aydın, Hakkı (2008). *Devletler ve İslam Hukukunda Deniz*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Balık, İsmet (2018). “Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları”, *Kent Akademisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 86-98.

- Bilge, A. Suat (1962). "Milletlerarası Uyuşmazlıkların Diplomatik Yollar ile Çözülmesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, s. 197-210.
- Bozdağ, Gonca Gülfem (2016). "Arabuluculuk ve Arabuluculuğun Ebeveynler Arasındaki Uluslararası İhtilaflarda Uygulanabilirliği", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XX, Sayı: 1, s. 101-136.
- Caşın, Mesut Hakkı (2019). *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.
- Çakmak, Cenap (2014). *Uluslararası Hukuk Giriş, Teori ve Uygulama*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Dixon, Martin, Robert McCorquodale ve Sarah Williams (2011). *Cases and Materials on International Law*, Oxford: Oxford University Press.
- Doğru, Sami (2015). "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması", *TBB Dergisi*, Sayı: 119, s. 503-554.
- Ece, Nur Jale (2017). "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları", *Journal of ETA Maritime Science*, Cilt: 5, Sayı: 1, s. 81-94.
- Erçakıca, Mustafa (2021). "Doğu Akdeniz'de Yaşanan Güncel Gelişmelerin Kıbrıs Sorunu ve Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 301-334.
- Gündüz, Aslan (1983). "Ege Denizi Kıta Sahaneliği Davası ve Bazı Düşünceler", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt: 3, Sayı: 2, s. 11-23.
- Güneysu, Gökhan (2019). "Gana ve Fildişi Sahili Arasındaki Deniz Sınırına İlişkin Itlos Kararı Bağlamında Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Bazı Meseleler", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı: 13, s. 213-231.
- Heidar, Thomas H. (2004). *Legal and Scientific Aspects of Continental Shelf Limits içinde Legal Aspects of Continental Shelf Limits*, Leiden: Acid Free Paper.

- International Court of Justice, ABD/Kanada Davası, 1984, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/67/067-19841012-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 08.01.2023”.
- International Court of Justice, Almanya/Danimarka-Almanya/Hollanda Davaları, 1969, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 08.01.2023”.
- International Court of Justice, Birleşik Krallık/Arnavutluk Davası, 1948, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/1/001-19480325-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 08.01.2023”.
- International Court of Justice, Birleşik Krallık/Norveç, 1951, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 08.01.2023”.
- International Court of Justice, Guyana/Venezuela Davası, 2020, https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/171/171_20201218_JUD_01-00-EN.pdf “son ziyaret tarihi: 04.01.2023”.
- International Court of Justice, Kamerun/Nijerya Davası: Ekvator Ginesi Müdahalesi, 2002, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 03.01.2023”.
- International Court of Justice, Katar/Bahreyn Davası, 1994, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/87/087-19940701-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 03.01.2023”.
- International Court of Justice, Romanya/Ukrayna Davası, 2009, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 03.01.2023”.
- International Court of Justice, Somali/Kenya Davası, 2021, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/161/161-20211012-JUD-01-00-EN.pdf> “son ziyaret tarihi: 07.01.2023”.
- International Court of Justice, Tunus/Libya Davası, 1982, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/63/063->

19820224-JUD-01-00-EN.pdf “son ziyaret tarihi: 08.01.2023”.

Kaplan, Emine (2020). “Diplomaside Dijital Dönüşüm”, TRTHABER, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/diplomaside-dijital-donusum-518297.html> “son ziyaret tarihi: 20.06.2022”.

Karan, Hakan (2010). “Kıbrıs Ekseninde Uluslararası Deniz Hukuku Bakımından Ticaret Gemilerinin Yabancı Limanlara Uğraması”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.?.

Kaya, İslam Safa (2017). “Uluslararası Örnekler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözüm Yolları”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7, s. 153-163.

Keser, Ulvi (2006). “2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler”, *ÇTTAD*, Cilt: 13, s. 173-188.

Köksal, E. Yeşim, Ahmet Kocataş ve Baha Büyükkışık (2005). “Kıyusal Bölgenin Jeolojik ve Osenografik Kriterlere Göre Bilimsel ve Yasal Tanımlarının Karşılaştırılması”, *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1-2, s. 241-249.

Orallı, Levent Ersin (2014). “Uluslararası Krizler ve Bağımsız Soruşturma Komisyonları”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, s. 91-118.

Önder, Ersoy ve Mehmet Ali Kılıç (2021). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorununun Tarihsel Analizi ve Hakkaniyetli Çözüm Önerileri*, Lyon: Livre De Lyon.

Özkan, Arda (2012). “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı”, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, s. 374-380.

Özman, Aydoğan (1984). *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*, İstanbul: İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları.

Öztürk, Hüseyin (2002). *Jeolojik Kıta Sahanlığının Belirlenmesindeki Formülasyonlar*, İstanbul: Ofis Matbaası.

- Öztürk, Lamiha (2020). “Uluslararası Müzakere Süreçlerinde Müzakerecinin Önemi”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, s. 75-90.
- Paleri, Prabhakaran (2014). *Integrated Maritime Security Governing the Ghost Protocol*, New Delhi: Vij Books.
- Pazarcı, Hüseyin (2006). *Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, Hüseyin (2015). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Schofield, Clive (2016). *UN Convention on the Law of the Sea and the South China Sea*, New York: Routledge.
- Shaw, Malcolm N. (2008). *International Law*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sur, Melda (2013). *Uluslararası Hukukun Esasları*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Tanaka, Yoshifumi (2015). *The International Law of the Sea*, Cambridge: Cambridge University Press.
- United Nations, Letter dated 26 December 2019 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Libya to the United Nations addressed to the Secretary-General, 27 December 2019, <https://undocs.org/en/A/74/634> “son ziyaret tarihi: 04.01.2023”.
- Versan, Rauf (2019). “Milletlerarası Hukukta Deniz Sınırlarının Yargı Kararıyla Belirlenmesi ve Üçüncü Devletlerin Durumu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 2, s. 1457-1462.
- Yang, Haijiang (2006). *Jurisdiction of the Coastal State over Foreign Merchant Ships in Internal Waters and the Territorial Sea*, Berlin: Springer.
- Yüksel, Cüneyt ve Deniz Baran (2020). “Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi”, *Public and Private Law Bulletin*, Cilt: 40, Sayı: 1, s. 519-556.

ENERJİ SORUNSALINDA TÜRKİYE Riskler ve Fırsatlar

Murat ERCAN*
Betül ALGÜR**

Giriş

Enerji, günümüz dünyasının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Ulaşım, sağlık ve altyapıdan endüstriye kadar hayatın her alanında ihtiyaç duyulan çok önemli kaynaklar arasındadır. Enerji, toplumların yaşamlarını devam ettirebilmesi için önemli olduğu kadar devletlerin uluslararası sistem içindeki konumlarını belirleyen faktörler arasındadır. Ekonomi, dış politika ve güvenlik alanları ile iç içe geçmiş bir kavram olarak enerji, uluslararası alanı ilgilendiren hemen hemen tüm konularda karşımıza çıkmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın olduğu küresel bir dünyada enerji kaynaklarına (özellikle hidrokarbon kaynaklara) sahip olan devletlerin, bu güçlerini kendi ekonomik gelişimlerinin yanı sıra ulusal güvenliklerini sağlamak ve diğerleri üzerinde etkiye sahip

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0002-1315-9200, muratercan@anadolu.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Öğr., ORCID: 0000-0002-3933-4599, betulalgur@anadolu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı, (2023). “Karadeniz gazıyla mayıs ayında hanelerin yaklaşık 59 milyar liralık faturası karşılanacak”,<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/karadeniz-gaziyla-mayis-ayinda-hanelerin-yaklasik-5-9-milyar-lirali-k-faturasi-karsilanacak/2878077>, Erişim tarihi: 21.04.2023
- Anadolu Ajansı, 2022, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkmen doğalgazının Batı pazarlarına nakline artık başlamalıyız.”<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkmen-dogal-gazinin-bati-pazarlarina-nak-line-artik-baslamaliyiz/2763354>) T
- BP (2023), “Statistical Review of World Energy 2021 | 70th edition”, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf> Erişim tarihi: 12.04.2023
- Bireselioğlu, Mehmet Efe (2012). “NATO’nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye’nin Olası Konumu”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012), s. 227-252
- Çelikpala, Mitat (2014). “Enerji Güvenliği: NATO’nun Yeni Tehdit Algısı”, Uluslararası İlişkiler, Cilt:10, Sayı:40, Sayfa: 75-99.
- Habertürk, (2023). “Karadeniz gazı karaya ulaştırılıyor”, <https://www.haberturk.com/karadeniz-gazi-icin-geri-sayim-3584711-ekonomi>, Erişim tarihi: 8.05.2023
- Habertürk, (2023). “Cudi ve Gabar Dağı nerede, ne kadar petrol rezervi bulundu?” <https://www.haberturk.com/cumhurbaskani-erdogan-dan-petrol-kesfi-aciklamasi-cudi-ve-gabar-dagi-nerede-ne-kadar-petrol-rezervi-bulundu-3588308> Erişim tarihi: 05.05.2023
- Harunoğulları, Muazzez (2020). “Enerji Dağıtım Merkezi Perspektifinden Türkiye’nin Enerji Jeopolitiği”, Mukaddime, 1181), Sayfa: 177-211
- Kahraman, Firdevs Şeyda ve Merdan (2020), Ali Samir; “Hazar Denizi’nin Hukuki Statüsü”, KAÜİİBFD, 11(21), 434-468.)

- Kakışım, Cemal (2020). “Türkiye’nin Bölgesel Doğal Gaz Merkezine Dönüşebilme Potansiyeli”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt:8, Sayı:24, Sayfa:255-280
- Kartal, Gökhan (2022). “Enerji Güvenliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türk Dünyası Ülke Panelinden Kanıtlar”, bilig, Sayı: 101, Sayfa: 163-192.
- Kocatepe, Nurullah (2019). “Enerji Güvenliğinde Türkiye’nin Rolü”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:71, Ocak-Şubat 2019
- Kökay, Ferhat (2020). “Neorealizm Kuramı ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9 (3), Sayfa: 2504-2528.
- NTV, (2023). “Yeni petrol keşfinin ekonomik katkısı 2,9 milyar dolar”, <https://www.ntv.com.tr/ntvpara/yeni-petrol-kesfinin-ekonomik-katkisi-2-9-milyar-dolar.y5WSK5S-x02fEUIK8SlySA> Erişim tarihi: 05.05.2023
- Öztopal, Mustafa Kemal ve Yiğittepe, Kemal (2020). Türkiye’nin Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz’de Enerji Rekabeti, AKADEMİKBAKIŞ DERGİSİ Özel Sayı 2020.
- Sarıkaya, Yalçın ve Öztopal, Mustafa Kemal (2022). “Türkiye’nin Enerji Öbeği Olma Stratejisinin Doğal Gaz Sektörü Bakımından Değerlendirilmesi”, Karadeniz Araştırmaları, XIX/76: 1025-1041.
- Statista (2023). “Distribution of proved oil reserves worldwide in select years from 1992 to 2020, by region”, <https://www.statista.com/statistics/273497/distribution-of-global-proved-oil-reserves-since-by-region/> Erişim tarihi: 02.03.2023
- Sevim, Cenk (2012). “Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği”, Journal of Yaşar University, 26 (7), Sayfa:4378-4391
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2023). “Türkiye Cumhuriyeti, Türkmenistan ve Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanları Birinci Zirvesi’nin Ortak Açıklaması” <https://tccb.gov.tr/assets/dosya/2022-12-15-OrtakBildiriMetni.pdf>, Erişim tarihi: 24.04.2023.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2023). “Cumhurbaşkanı Erdoğan Karadeniz doğal gazı devreye alma törenine katıldı”, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/145795/cumhurbaskani-erdogan-karadeniz-dogal-gazi-devreye-alma-toreni-ne-katildi#:~:text=%E2%80%9CKARADEN%C4%B0Z'DEK%C4%B0%20G-AZ%20REZERV%C4%B0M%C4%B0Z%20710%20M%C4%B0LYAR%20METREK%C3%9CPE%20ULA%C5%9ETI%E2%80%9D&text=bu%20arada%20bir%20di%C4%9Fer%20saha,de%20kara%20tesisinin%20in%C5%9Fas%C4%B1na%20ba%C5%9Flad%C4%B1k>. Erişim tarihi: 28.04.2023.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023). “Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi”, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-nin-enerji-stratejisi.tr.mfa>. Erişim tarihi: 25.02.2023
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) (2023). “Doğal gaz boru hatları - Türkiye-Yunanistan Doğal gaz Enterkonneksiyonu”, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-dogal-gaz-boru-hatlari>, Erişim tarihi: 09. 04.2023.
- U.S.E.I.A. (U.S. Energy Information Administration) (2023). “TURKMENISTAN”, <https://www.eia.gov/international/data/country/TKM/natural-gas/dry-natural-gasreserves?pd=3002&p=00000000000000000004&u=0&f=A&v=mapbubble&a=-&i=none&vo=value&t=C&g=none&l=249--225&s=315532800000&e=1609459200000> Erişim tarihi: 5.04.2023
- U.S.E.I.A. (U.S. Energy Information Administration) (2023a) “Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region”, https://www.eia.gov/international/analysis/regions-of-interest/Caspian_Sea Erişim tarihi: 5.04.2023
- World Population Review-WPR, (2023). “Natural Gas by Country 2023”, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/natural-gas-by-country> Erişim tarihi: 24.03.2023
- Yılmaz, Doğanay (2021). “Türkiye'nin Enerji Politikası ve Altyapısı Bağlamında Enerji Hub Potansiyeli”, Uluslararası Enerji Politikası Çalışmalar Dergisi, 1(1), Sayfa: 33-48.

21. YÜZYILDA GÖÇ SORUNSALI

Muhammed Habip BİLGİÇ*

Giriş

Geçmişten günümüze göç insanların olduğu her yerde var olmuştur, yani göçün tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca göçler farklı nedenlerle ve farklı büyüklüklerde gerçekleşmişlerdir. Bundan dolayı da göçün farklı sınıflandırmaları yapılmıştır. En temel anlamı ile göç, insanların yaşadıkları yerleri çeşitli sebeplerden dolayı terk ederek, geçici bir süreliğine veya kalıcı olarak yaşamak için farklı bir yere gitmelerine denir. Uluslararası Göç Örgütü¹ göç kavramını; “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir” şeklinde tanımlanmıştır². Her ne kadar göçün tarihi eskilere dayansa da, göçün bir sorun veya kriz olarak değerlendirilmesi ve

* Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, mhbilgic@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3964-0748

¹International Organization for Migration, “Göç Terimleri Sözlüğü”, 2009, https://publicationsiom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf. Erişim tarihi: 30.05.2023

² IOM, a.g.e.

KAYNAKÇA

- Altuğ, Osman (1999). Kayıt Dışı Ekonomi, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s. 3.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Mülteciler ve Nüfus İstatistikleri Veritabanı, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> Erişim tarihi: 30.06.2023
- Bölükbaşı, Yusuf Ziya (2023). “Milliyetçilik-Göç İlişkisi Üzerine Teorik Bir Perspektif”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 18(1), 44 – 65. Doi: 10.17153/oguiibf.1189787
- Buzan, Barry (2008).“Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18, s. 107-123.
- Erdoğan, İbrahim (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. Akademik Bakış, (6) 12, 265-292.
- Erdoğan, Murat (2019). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler. Konrad Adenauer Stiftung.
- Heper, Yunus (2015). Beka Kaygısı: Devletin Ülkesi ve Milletiyle Bölünmez Bütünlüğü. XII Levha.
- International Organization for Migration, “Göç Terimleri Sözlüğü”, İkinci baskı, 2009, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf. Erişim tarihi: 30.05.2023
- İçduygu, Ahmet. Erder, Sema. ve Gençkaya, Ömer Faruk. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümler. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- Kaygusuz, Deniz (2021). Uluslararası İlişkilerde Göç Olgusu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. Akademik Düşünce Dergisi , (3) , 60-76 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/akademikdusunce/issue/6255/0/886760>
- Kurtdaş, Muzaffer Çağlar. (2018). Küresel Terör Çağında Ulus Devletin Artan Önemi, TESAM Akademi Dergisi, (5)2, 151-181.

- Kül, Yavuz (n.d.). Opportunities And Challenges Of International Migration For Sending And Receiving Countries. <https://www.mfa.gov.tr/opportunities-and-challenges-of-international-migration-for-sending-and-receiving-countries.tr.mfa>
- Lee, Everett (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Moldovan, Ionut Daniel ve Mihaescu, Adina (2018), “Structural Changes in Nationalism – Migration and Insecurity”, *Journal of Research and Science Today*, Vol. 2, No. 16: 33-41.
- Sözer, Akif (2019). Göç, Toplumsal Uyum ve Aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (28), 418-431. DOI: 10.35675/befdergi.643948
- Stouffer, Samuel (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845–867. <https://doi.org/10.2307/2084520>
- Temel, Adil. Ayşegül, Şimşek ve Yazıcı, Kuddusi (1994). Kayıtdışı Ekonomi Tanımı, Tespit Yöntemleri Ve Türk Ekonomisindeki Büyüklüğü, Dpt, Ankara, 33 S.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). *Refugee statistics*. UNHCR. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>
- Uzunçayır, Cihan (2014).Göçmen Karşıtlığından İslamafobiye Avrupa Aşırı Sağı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, (2)2, 131-147.
- Wimmer, Andreas, ve Schiller, Nina Glick (2003), “Methodological Nationalism, the Social Sciences, and the Study of Migration: An Essay in Historical Epistemology”, *The International Migration Review*, Vol. 37, No. 3: 576-610.

GÜVENLİK KRİZİNİN ULUSLARARASI BOYUTU VE KAMU YÖNETİMİ İLE İLİŞKİSİ

Eser GEMİCİ*

Giriş

Güvenlik krizleri, kamu yönetimi açısından önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu makalede, kamu yönetiminde güvenlik krizlerinin önemini ve etkilerini inceleyerek, bu krizlerle başa çıkmak için bilimsel temelli çözüm önerileri sunulacaktır. Güvenlik krizlerinin nedenleri, etkileri ve çözüm süreçleri ele alınarak, güvenlik krizlerinin etkin bir şekilde yönetilmesi için uygulanabilir adımlar tartışılacaktır.

Kamu yönetiminde ya da kamu politikası alanında, kriz yönetimine hem akademik hem de profesyonel anlamda uygulamada ilginin yeterli düzeyde olmadığı dile getirilmektedir. Bu anlamda geleneksel kamu yönetiminin sadece planlı ve programlı faaliyetlere, diğer bir ifadeyle kamu politikası oluşturma aşamalarından ve prosedürlerinden geçen faaliyetlere odaklandığı aktarılmaktadır. Buradaki yaklaşımın, kamu yönetiminin örgütsel ve bürokratik rutinlere dayalı ve bu rutinlerin temel kaygı haline geldiği bir

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0002-8969-3151, esergemici@anadolu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Bielai, Serhii; Korniienko, Dmytro & Kotukha, Oleksandr (2018). Research the crisis indicators impact of the socio-economic character on the ensuring of the state security. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(4), 33-38.
- Christensen, Tom; Læg Reid, Per & Rykkja, Lise H. (2015). The challenges of coordination in national security management—the case of the terrorist attack in Norway. *International Review of Administrative Sciences*, 81(2), 352-372.
- Christensen, Tom; Læg Reid, Per & Rykkja, Lise H. (2019). “Organizing for societal security and crisis management: Governance capacity and legitimacy”, *Societal security and crisis management: Governance Capacity and Legitimacy*, 1-23.
- Egbefo, Dawood Omolumen & Salihu, H. A. (2014). Internal security crisis in Nigeria: causes, types, effects and solutions. *AFRREV IJAH: An International Journal of Arts and Humanities*, 3(4), 176-195.
- Islam, Md Shahriar & Mahmud, Rifat (2015). Trust in governance in Bangladesh: Ideas, issues and solutions. *Millennial Asia*, 6(2), 128-146.
- Mušinović, Fadil (2021). Organizational management with the crisis of the Covid-19 pandemic. *Economics. Ecology. Socium*, 5(4), 19-28.
- Neocleous, Mark (2015). The Universal Adversary will attack: pigs, pirates, zombies, Satan and the class war. *Critical Studies on Terrorism*, 8(1), 15-32.
- Putra, Fadillah (2009). Crisis management in public administration. In *Planning forum* (Vol. 13, No. 14, pp. 152-177). University of Texas at Austin, Graduate Program in Community and Regional Planning, School of Architecture.
- Roux-Dufort, Christophe (2007). Is crisis management (only) a management of exceptions?. *Journal of contingencies and crisis management*, 15(2), 105-114.
- Zubchuk, Anatoliyovych; Boichenko, Mykhailo Ivanovych; Sytnyk, Gryhoriy Petrovych & Levkulych, Vasyl Vasyliovych, (2021). New tendencies of sustainable development: providing personal security and quality of life as a new national security paradigm. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 277, p. 02003). EDP Sciences.

PERAPORT

EDİTÖR

Doç. Dr İldem Aytar Sever

PERAPORT

Editör
Doç. Dr İldem Aytar Sever
(ORCID) (0000-0003-2492-9845)

ISBN : 978-625-6504-75-2
1. Baskı : Ağustos - 2023

Proje Ekibi
İldem AY TAR SEVER
Gizem KOÇAK
İlkay TUNALI
Ahmet ŞİMŞEK
Yunus MUTCALI
Melike ERDUYAN
Şeyma SARP BALKAN
İlayda KÜÇÜKAL
Hande KORKUT

KÜTÜPHANE KARTI

1. BASIM, 164 s. 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:1.Port 2.Tasarım 3.Kruvaziyer Limanları 4.Covid-19 Pandemisi 5.Etkileşim Mekanları 6.Proje

Dizgi	Fatih Gündüz (fatgun84gmail.com)
Kapak Tasarım	Proje ekibi
Matbaa Sertifika No	49168
Yayıncı	Efe Akademik Yayıncılık
Yayıncı Adres	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sok. Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih-İSTANBUL 0212 520 52 00 - www.efeakademi.cim

İÇİNDEKİLER

HARİTA.....	7
ÖNSÖZ.....	8
ETKİLEŞİM MEKANLARINA YENİ BİR YAKLAŞIM; PERAPORT ÖRNEĞİ.....	10
PERAPORT.....	22
PROJE-1	
1. MYSTA (GİZEM KOÇAK).....	26
1.1 MEKAN NEDEN PORTTA BULUNMALI?.....	38
1.2 KAVRAM.....	29
1.3 MEKAN KULLANICISI.....	30
1.4 MEKAN VE RENDERLAR.....	31
PROJE-2	
2. ÇENTİK (İLKAY TUNALI).....	34
2.1 MEKAN NEDEN PORTTA BULUNMALI?.....	35
2.2 PROJE HAKKINDA.....	36
2.3 MEKAN VE RENDERLAR.....	39

3. ECORES-İST (AHMET ŞİMŞEK).....	40
3.1 MEKAN NEDEN PORTTA BULUNMALI?.....	41
3.2 KAVRAM.....	42
3.3 5N1K.....	44
3.4 MEKAN VE RENDERLAR.....	48
4. KERFUFFLE (YUNUS MUTCALI).....	60
4.1 MEKAN NEDEN PORTTA BULUNMALI?.....	61
4.2 KAVRAM VE ARAŞTIRMA.....	62
4.3 MEKAN VE RENDERLAR.....	68
5. PART (MELİKE ERDUYAN).....	73
5.1 MEKAN NEDEN PORTTA BULUNMALI?.....	74
5.2 KAVRAM.....	75
5.3 KULLANICI KİMLİĞİ.....	78
5.4 MEKAN VE RENDERLAR.....	80
PROJE-3	
6. DEEZ (ŞEYMA SARPALKAN).....	90
6.1 KAVRAM.....	91
6.2 MEKAN NEDEN PORTTA BULUNMALI?.....	93

6.3 PROJESÜRECİ.....	94
6.4 MEKAN VE RENDERLAR.....	101
PROJE-4	
7. BHAVA (İLAYDA KÜÇÜKAL).....	110
7.1 ÖZGÜRLÜK.....	111
7.2 TASARIM SÜRECİ/ESKİZLER.....	113
7.3 MEKANIN İŞLEYİŞİ.....	114
7.4 RENDERLAR.....	118
8. MELLUI (HANDE KORKUT).....	127
8.1 MELLUI.....	128
8.2 MELLUI NEDEN PORTTA BULUNMALI?.....	129
8.3 MEKANDA LEKE ÇALIŞMASI.....	130
8.4 FORM VE DOLAŞIM ESKİZLERİ.....	131
8.5 MEKAN BİLGİLERİ.....	135
8.6 MEKAN VE RENDERLAR.....	136
KAMERA ARKASI.....	151
SORULAR VE DEĞERLENDİRMELER.....	153
KAYNAKÇA.....	154

Kaynaklar

Mulla Gözde. Bir Tanık Olarak Mekan. Sanatta Yeterlilik Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara, 2019

James Turrell. James Turrell. Apani (Ganzfeld Serisi) / Apani (Ganzfeld Pieces). Erişim: 26.07.2022, <http://jamesturrell.com/work/apani/>

Barbara Licha, Sculpture | Barbara Licha - Contemporary Art (wordpress.com)

Grand Musée du Parfum, Paris

“Doyumsuz Öğrenci”, Rice Üniversitesi’nin Sürekli Eğitim programı için kolaj çizimi.

<https://www.mcgirrlab.com/active-clinical-studies> Erişimi:26.07.2022

Fransa’daki Art Rock Festivali’nin 38. Yılı için Afiş Tasarımı

Member Gallery Society Of American Mosaic Artist seramik görseli

<https://tr.pinterest.com/pin/661747739011550902/> <https://tr.pinterest.com/pin/780600547927723517/>

Artist-Designed Wall Art, Home Decor, Tech and More | Society6

<https://www.boijmans.nl/en/collection/artworks/4232/la-reproduction-interdite>

<https://www.arttv.com.tr/sergiler/diger/bahar-yurukoglu-devridaim-arter>

<https://ikicaybiriacik.com/original-by-nature-sergisinde-bir-yasam-dongusu-tamamlaniyor/>

<https://dacistanbul.com/dac-oneriyor/original-by-nature-akaretlerde-acildi/>

<https://rafinera.com/>

**TOPLAM KALİTE
YÖNETİM (TKY)
ANLAYIŞI' NIN İKTİSADİ
ANLAMDA İRDELENMESİ:
ERZURUM ÜZERİNE BİR
UYGULAMA**

YAZARLAR

Öğr. Gör. Dr. Ömer Faruk ASLAN
Büşra KONAR

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

Toplam Kalite Yönetim (TKY) Anlayışı' nın İktisadi Anlamda İrdelenmesi: Erzurum Üzerine Bir Uygulama

Ömer Faruk ASLAN
ORCID (0000-0001-7415-6049)

Büşra KONAR
ORCID (0009-0002-4515-9157)

ISBN 978-625-6504-70-7
E-ISBN 978-625-6504-69-1
1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Toplam Kalite Yönetim (TKY) Anlayışı' nın İktisadi Anlamda İrdelenmesi:
Erzurum Üzerine Bir Uygulama
ASLAN, Ömer Faruk – KONAR, Büşra
1. Basım, 141 s., 135x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik
Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik
Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
1. BÖLÜM	
KAVRAMSAL BOYUTTA YÖNETİM.....	11
KAVRAMSAL BOYUTTA YÖNETİM.....	11
YÖNETİMİN HEDEFİ	13
YÖNETİMİN HUSUSLARI	14
YÖNETİMİN İŞLEVLERİ	16
PLANLAMA	17
Planlamanın Özellikleri.....	20
Planlamanın Aşamaları	21
Misyona ve Vizyon.....	22
Amaç ve Hedeflerin Belirlenmesi	22
Amaçlara Ulaştıracak Alternatif Yolların Belirlenmesi	23
Alternatifler Arasında Seçim Yapma	23
Planlama Türleri.....	23
Sürekli Planlar	24
Politikalar	24
Prosedürler	25
Kurallar	25
Tek Kullanımlık Planlar	25
Programlar.....	25
Projeler.....	26
Bütçeler	26
Hazırlanma Düzeyi Açısından Planlar.....	26
ÖRGÜTLEME	27
Örgütlenme Sürecinin Evreleri.....	28

Yapılacak İşlerin Belirlenmesi ve Bölümlere	
Ayrılması	28
Çalışan Bireylerin İş Bölümünün Yapılması	28
Çalışılacak Yerin ve Araç Gereçlerin Kararlaştırılması	
.....	29
Örgütlenme İlkeleri	29
Örgütlerde Bölümlere Ayırma.....	33
Geleneksel Bölümlendirme Yaklaşımları	33
İşlevsel Bölümlendirme.....	34
İş birimine Göre Bölümlendirme.....	35
MODERN BÖLÜMLENDİRME YAKLAŞIMLARI... 36	
Matris Bölümlendirme	36
Çağdaş Bölümlendirme Yaklaşımları.....	37
Takım Esaslı Bölümlendirme	37
YÖNELTME.....	38
KONTROL	39
Kontrolün özellikleri	40
Kontrol Sürecinin Evreleri	40
Kontrol Evreleri	40
DEPARTMANLAR ARASI FİKİR UYUMSUZLUĞU	
.....	41
ÇATIŞMANIN TANIMI	42
FİRMA DEPARTMANLARINDA UZMANLAŞMA	
SÜRECİ	43
Örgüt Yapısı.....	43
Örgütlerde Bölümlere Ayırma.....	44
İşbölümünün yararlarından faydalanma ilkesi.....	44
Kontrolü kolaylaştırma ilkesi	44
Faaliyetlerin Benzerliği İlkesi	45
Faaliyetlerin Yakınlık İlkesi	45
Koordinasyonu Kolaylaştırma İlkesi	45
Giderleri azaltma.....	46

Örgütlerde Bölümlere Ayırma Türleri.....	46
Fonksiyonlara göre bölümlere ayırma	46
Fonksiyonlara göre bölümlemenin faydaları	47
Fonksiyonlara göre bölümlemenin sakıncaları	47
Ürün temeline göre bölümlere ayırma	47
Ürün temeline göre bölümlere ayırmanın faydaları ..	48
Ürün temeline dayanan örgütlemenin sakıncaları.....	48
Bölgeye göre bölümlere ayırma	49
Bölgeye göre bölümlendirmenin faydaları	49
Bölgeye göre bölümlendirmenin sakıncaları	49
Zaman temeline göre bölümlere ayırma	50
Süreç ve makine temeline göre bölümlere ayırma....	50
Müşteri temeline göre bölümlere ayırma.....	51
Müşteri temeline dayanan örgütlemenin faydaları....	51
Müşteri temeline dayanan organizasyonların	51
Sayı temeline göre bölümlere ayırma	51
Matriks yapısı.....	52
Matriks bölümlenme	52
Matriks örgütün faydaları.....	52
Matriks örgütün sakıncaları.....	53
Karma örgüt yapısı.....	53
Yönetim Yaklaşımlarının Değişimi	53
Öğrenen Organizasyon.....	54
Öğrenen Organizasyonda Disiplin Kararları	55
Öğrenen Organizasyonun Özellikleri	55
Entelektüel Sermaye.....	56
Entelektüel sermayenin uygulanmasını sağlayan insan kaynaklı özellikler;.....	57
Yenilikçilik	58
Personel becerisi geliştirme.....	59
Küçülme odaklı yaklaşımlar.....	59
Temel yetenekler.....	60

Toplam Kalite Yönetim (TKY) Anlayışı' nın İktisadi Anlamda
İrdelenmesi: Erzurum Üzerine Bir Uygulama

Küçültme.....	61
Kademe Azaltma.....	62
Doğru ölçüyü bulma.....	62
Personeli güçlendirme.....	63
DENGELİ BAŞARI GÖSTERGESİ.....	63
Kurumsal sosyal sorumluluk.....	64
2. BÖLÜM KRİZ YÖNETİMİ.....	67
KURUMSAL İTİBAR YÖNETİMİ.....	69
1. Müşteri Temelli.....	70
2. Çalışan Temelli.....	71
3. İşletme Ortakları Temelli.....	71
4. Yatırımcı Temelli.....	71
KURUMSAL YÖNETİŞİM.....	72
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ.....	75
ÇAGDAŞ BİR YÖNETİM ANLAYIŞI OLARAK	
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ.....	80
YÖNETİM ANLAYIŞINDA YENİLİK.....	82
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ'NİN TARİHÇESİ.....	84
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ'NİN TEMELLERİ.....	86
Önemeye Dönük Yaklaşım.....	89
Ölçüm ve İstatistik.....	89
Grup Çalışması.....	90
Sürekli Gelişme.....	90
Yönetim Modeli.....	91
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ'NİN FELSEFESİ.....	94
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ'NDE TEMEL	
FAKTÖRLER.....	100
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ'NİN GEREĞİ GİBİ	
UYGULANMASI.....	101

TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ	
UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN	
SORUNLAR VE BAŞARISIZLIK NEDENLERİ.....	104
3. BÖLÜM ÇALIŞANLARIN İŞ VERİMLİLİĞİ	
AÇISINDAN KALİTENİN ÖLÇÜMÜ.....	107
Literatür Taraması.....	107
Saha Araştırması: Anket Uygulaması.....	110
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA.....	130
EKLER.....	135

KAYNAKÇA

- Akçakaya, Murat/ Yücel, Nazlı, “Değişim Mühendisliği ve Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 66-67, 2007, 3-34.
- Aksoy, Ali/ Kaplan, Metin, “Konaklama İşletmelerinde Departmanlar Arası Çatışmanın Analizi ve Bir Uygulama”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, 2005, 133-154.
- Albayrak, H. Murat, “Toplam Kalite Yönetimi Tekniklerinden Kaizen ve Altı Sigma Uygulamalarının Kıyaslanması Üzerine Örnek Bir Uygulama”, *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, Volume: 4, Issue: 1, 2018, 24-57.
- Arslan, Metin, Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.
- Arslan, Metin, Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2021.
- Çalışkan, Gülay, “Altı Sigma ve Toplam Kalite Yönetimi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.: 5, S.: 17, 2006, 60-75.
- Dereköy, Feyza, “Kurumsal Yönetim ve Temel Dinamikleri”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Haziran 2015, 31-51.
- EğİN, Ercan/ Binboğa, Gül/ Alaca, Soner, “Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Yeşil Temel Yeteneğin Rolü”, *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2), 2018, 1-20.
- Erdil, Oya/Keskin, Halit ve Zehir, Cemal, “Firma İçi Kalite Bilgisi Kullanımı, İşgören Katılımı ve Tasarımda Kalite Yönetimi ile Ürün Performansı Arasındaki İlişkiler: Deneysel Bir Çalışma”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4 (1), 2003, 43-54.
- Eroğlu, Erhan, *Toplam Kalite Yönetimi ve Eğitim Alanında Uygulanabilirliği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1996.

Toplam Kalite Yönetim (TKY) Anlayışı' nın İktisadi Anlamda İrdelenmesi: Erzurum Üzerine Bir Uygulama

- Ersun, N. Semih, *TKY Nedir? Ne Değildir? Nasıl Oluşturulur*, MPM Yayınları, Ankara, 1995.
- Gökçe, Orhan/ Şahin, Ali, “Yönetimde Rol Kavramı ve Yönetimsel Roller”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Volume: 3, Issue: 6, 2003, 133-156.
- İşçan, Ö.Faruk/ Kaygın, Erdoğan, “Kurumsal Yönetişim Sürecinin Gelişimi Üzerine Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), 2009, 213-224.
- Kahveci, Eyüp, “Strateji, Stratejik Yönetim ve Stratejik Yönetim Modeli”, *Verimlilik Dergisi*, Sayı: 4, 2008, 7-30.
- Karadağ, Dilek, Spor Kulüpleri Yöneticilerinin Planlamaya İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2015
- Karakuş, Caren, Kurumsal İletişim Yönetiminde Halkla İlişkiler Ajanslarının Yeri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- Kavrakoğlu, İbrahim, *Toplam Kalite Yönetimi*, İkinci Baskı, Kalder Yayınları, İstanbul, 1994.
- Kaygusuzoğlu, Hande, “İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Yönetimin Etkinliğine Kattığı Değer: Gaziantep, Kahramanmaraş ve Malatya İllerinde Yapılan Bir Araştırma”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2018.
- Kılıç, Funda, “Matris-Fonksiyonel Örgüt Yapılarının Büyüme Stratejileri İle Olan İlişkisi”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23 (1), 2022, 21-37.
- Kıngır, Said/Mesci, Muammer, “Öğrenen Organizasyonlar”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.:6, S.: 19, 2007, 63-81.
- Kırılmaz, Harun/ Bağış, Mehmet/ Salim, Bilal/ Şimşir, İsmail, “Sağlık Yöneticilerinin Değişim Sürecine Bakış Açılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 25, 2015, 91-113.

Toplam Kalite Yönetim (TKY) Anlayışı' nın İktisadi Anlamda
İrdenmesi: Erzurum Üzerine Bir Uygulama

- Korkmazer, Fuat/ Saydan, Reha, "Algılanan Kurumsal İtibarın Çalışanların Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkisini İncelemeye Yönelik Bir Uygulama", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi (20-22 Nisan 2017), 816-830.
- Kök, Bekir, *İnsan Kaynakları Yönetim İşlevlerinin Stratejik Planlaması ve TCDD İşletmesine Yönelik Bir Model Önerisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2006.
- Kurnaz, Ersin, İç Kontrol Sistemi ve Türkiye'deki Factoring Şirketlerinin İç Kontrol Sistemlerinde Etkinlik Araştırması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Kutlu, Songül ve Cengiz, Duran, "Sanayi İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Uygulamalarının Performans Üzerine Etkisi." *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 2010, 239-252.
- Mergen, Erhan, "Toplam Kalite Yönetimi", *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1-2, 1993, 25-33.
- Mert, Gözde, Yönetim ve Organizasyon. https://www.gozdemert.com/akademik/yo/yonetim_organizasyon2.pdf (E.T.: 29.05.2023).
- Naktiyok, Atılhan/ Küçük, Orhan, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler'd e (KOBİ) Toplam Kalite Yönetimi (TKY) Kritik Faktörlerinin Örgütsel Performans Üzerine Etkileri", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21, Temmuz-Aralık 2003, 43-65.
- Nigmetullina, Körkem, "Uluslararası Zincir Otel İşletmelerinde Liderlik ve Yöneticilerin Liderlik Yönelimleri: İstanbul (Türkiye) ve Almatı (Kazakistan) Şehirlerindeki Aynı Zincire Ait Otel İşletmelerinde Bir Araştırma", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.
- On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Planlama, <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/hakant/102165/>

Toplam Kalite Yönetim (TKY) Anlayışı' nın İktisadi Anlamda İrdelenmesi: Erzurum Üzerine Bir Uygulama

%C4%B0%C5%9EY%20II%20I.%20konu%20planlama.ppt (E.T.: 24.06.2023).

- Özalp, İnan, *Yönetim ve Organizasyon-I*, (Editör: Celil Koparal), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, Haziran 2012.
- Özalp, İnan, “Matriks Organizasyon Yapısı”, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (1), 1988, 19-31.
- Özcan, Sami/ Aykanat, Zafer, “Tam Yağlı Katı Yoğurt Üretiminde Süt Yağ Oranının İstatistiksel Kalite Kontrol Grafikleri İle İncelenmesi”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Issue: 34, 2017, 109-130.
- Özdemir, Servet, “Eğitimde Verimlilik ve Toplam Kalite Yönetimi”, *Eğitim Yönetimi*, Yıl:1, Sayı: 3, 1995, 377-388.
- Özgener, Şevki, “Büyüme Sürecindeki Kobi'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, Ocak-Haziran 2003, 137-161.
- Paşaoğlu, Didem/ Tokgöz, Nuray/ Şakar, Nurhan/ E. Özler, N. Derya/ Özalp, İnan, *Yönetim ve Organizasyon*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, Ocak 2013.
- Peker, Ömer, “Toplam Kalite Yönetimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (1), 1993, 197-215.
- Peşkircioğlu, Nurettin, “Toplam Kalite Yönetimi ve Katılımcılık”, *Verimlilik Dergisi*, Özel Sayı, Ankara, 1995.
- Ramazanoğlu, Fikret/Arslan, Cengiz/Karahüseyinoğlu, M. Fatih, “İşletme ve Organizasyonlarda Personel Yönetimi, İşlevi ve Boyutlarının Değerlendirilmesi”, *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, Vol.: 2, Issue: 1, 2003, 91-96.
- Şimşek, M. Şerif/ Çelik, Adnan, *Yönetim ve Organizasyon*, Genişletilmiş 20. Baskı, Eğitim Yayınevi, Konya, Eylül 2018.
- Tozkoparan, Güler, “Örgütsel Stresin Çalışanların Yaşam Doyumu ve Bireysel Performans Algısına Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 2021, 1881-1910.

Toplam Kalite Yönetim (TKY) Anlayışı' nın İktisadi Anlamda
İrdelenmesi: Erzurum Üzerine Bir Uygulama

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.: 29.05.2023).

Ustasüleyman, Talha, “Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Firma Performansı Üzerine Etkisi: Türkiye'nin 500 Büyük Firmasına Yönelik Bir Araştırma”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13/2, 2011, 67-96.

Uyaroğlu, M. Muaz, “Entelektüel Sermaye ve Yetenek Yönetiminin İşletme Performansına Etkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Yaman, Yaşar, Toplam Kalite Yönetimi ve Sağlık Sektörü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Zengin, Eyüp/Erdal, Eyüp, “Hizmet Sektöründe Toplam Kalite Yönetimi”, *Journal of Qafqaz University*, Volume: 3, Number: I, 2000, 43-56.

ULUSLARARASI PAZARLAMA YÖNETİMİ

Güncellenmiş
2. Baskı

Doç. Dr. Bora GÖKTAŞ

Bayburt, 2023

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Uluslararası Pazarlama Yönetimi

Yazar

Bora GÖKTAŞ

ORCID (0000-0003-2159-0241)

ISBN 978-625-6504-72-1

E-ISBN 978-625-6504-71-4

2. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Uluslararası Pazarlama Yönetimi

GÖKTAŞ, Bora

1. Basım, 250 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Pazarlama, 2. Uluslararası Pazarlama, 3. Uluslararası Pazara Giriş,
4. Uluslararasılaşma Teorileri, 5. E-İhracat

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ	3
ÖNSÖZ.....	5
İÇİNDEKİLER.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM PAZARLAMA KAVRAMI

1. Pazarlama Kavramı ve Tanımı	16
2. Pazarlamanın Tarihsel Gelişimi ve Aşamaları.....	19
2.1. Pazarlamanın Tarihsel Gelişimi.....	20
2.1.1. İlkel Dönem.....	20
2.1.2. Orta Çağ Dönemi.....	20
2.1.3. On Dokuzuncu Yüzyıl Dönemi	21
2.2. Pazarlamanın Aşamaları	21
2.2.1. Üretim Anlayışı (1930 Öncesi).....	21
2.2.2. Ürün Anlayışı (1930 Öncesi).....	22
2.2.3. Satış Anlayışı (1930-1950 Arası).....	22
2.2.4. Pazarlama Anlayışı (1950-1970 Arası).....	22
2.2.5. Toplumsal Pazarlama Anlayışı (1970 Sonrası).....	23
2.3. Pazarlama Aşamalarına İlişkin Diğer Sınıflandırmalar.....	25
3. Pazarlamaya İlişkin Bazı Kavramlar.....	28
3.1. İhtiyaç.....	28
3.2. İstek.....	29
3.3. Talep.....	29
3.4. Arzu.....	29
3.5. İhtiras ve Hırs	30
3.6. Hedef Kitle	30
3.7. Müşteri	31
3.8. Tüketici	32
3.9. Tatmin	32
4. Pazarlama Fonksiyonları.....	33
4.1. Değişim Fonksiyonu.....	33
4.2. Fiziksel Sunum Fonksiyonları	34
4.3. Kolaylaştırıcı (Yardımcı) Fonksiyonlar	35
5. Pazarlamanın Topluma Faydaları	36
5.1. Yer Faydası	37

5.2. Zaman Faydası	37
5.3. Mülkiyet Faydası.....	37
5.4. Bilgi Faydası	38

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI PAZARLAMA KAVRAMI

1. Uluslararası Pazarlama.....	40
1.1. Uluslararası Pazarlama Kavramı ve Tanımı	40
1.2. Uluslararası Pazarların Özellikleri	41
2. Uluslararası Pazarlamaya Ait Bazı Temel Kavramlar	42
2.1. İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılma Nedenleri	42
2.2. İşletmelerin Uluslararası Pazarlamaya Katılım Dereceleri	45
2.3. Uluslararası Pazarda İşletme Türleri.....	46
2.3.1. Uluslararası İşletme	47
2.3.2. Çokuluslu İşletme	47
2.3.3. Mikro Çokuluslu İşletme	47
2.3.4. Küresel İşletme	48
2.3.5. Uluslar Ötesi İşletme	48
2.3.6. Uluslar Üstü İşletme	48
2.4. Uluslararası Pazarlamada Yönelimsel Eğilimler	49
2.4.1. Etnik Merkezli (Ethnocentric Orientation) Yönelimsel Eğilimler ..	49
2.4.2. Çok Merkezli (Polycentric Orientation) Yönelimsel Eğilimler	49
2.4.3. Bölge Merkezli (Regiocentric Orientation) Yönelimsel Eğilimler ..	50
2.4.4. Dünya Merkezli (Geocentric Orientation) Yönelimsel Eğilimler ...	50
2.5. Uluslararası Pazarlamada Çevre Unsurları	50
2.5.1. İç Çevre ve Müşteri Çevresi	51
2.5.2. Dış Çevre.....	51
2.6. Uluslararasılaşma Sürecini Etkileyen Etmenler	53
2.7. Uluslararası Pazarlamada Kültür Şoku Kavramı	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI PAZARLAMADA PAZAR KAVRAMI, PAZAR DİLİMLEME VE HEDEF PAZAR BELİRLEME

1. Pazar Kavramı ve Çeşitleri.....	58
1.1. Pazar Kavramı	58
1.2. Tüketici Pazarı ve Tüketici Davranışları	61
1.2.1. Tüketici Pazarı.....	61

1.2.2. Uluslararası Pazarlamada Tüketici Davranışları	64
1.2.3. Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörler.....	68
1.2.4. Tüketici Karar Verme Süreci	87
1.2.5. Tüketici Satın Alma Karar Tipleri	95
1.3. Endüstriyel Pazar ve Satın Alma Davranışları	96
1.3.1. Endüstriyel (Örgütsel) Pazar	96
1.3.2. Endüstriyel Pazarda Satın Alma Yöntemleri	100
1.3.3. Endüstriyel Pazarda Satın Alma Davranışları	100
1.3.4. Endüstriyel Pazarda Satın Alma Davranışını Etkileyen Faktörler	103
2. Pazar Dilimleme ve Hedef Pazar Belirleme.....	106
2.1. Pazar Dilimleme	106
2.2. Hedef Pazar Belirleme.....	108
2.2.1. Farklılaştırılmamış Hedef Pazar	110
2.2.2. Farklılaştırılmış Hedef Pazar	111
2.2.3. Yoğunlaştırılmış Hedef Pazar	111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASILAŞMA TEORİLERİ

1. Ülkelerin Uluslararası Pazardaki Faaliyetlerine Yönelik Teoriler ..	114
1.1. Klasik Teoriler.....	115
1.1.1. Merkantilizm	115
1.1.2. Mutlak Üstünlükler Teorisi.....	115
1.1.3. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi.....	117
1.1.4. Faktör Donatımı Teorisi	118
1.1.5. Ürünün Uluslararası Hayat Seyri Teorisi	120
1.2. Modern Teoriler	122
1.2.1. Ulusların Rekabet Üstünlüğü	122
1.2.2. Elmas Modeli	122
1.2.3. Rekabet Üstünlüğünü Belirlemeye Yönelik Yeni Modeller.....	125
1.2.4. Ulusal Endüstri Politikası	129
1.2.5. Yeni Ticaret Teorisi	129
2. İşletmelerin Uluslararası Pazardaki Faaliyetlerine Yönelik Teoriler	130
2.1. İşletmelerin Uluslararasılaşması	132
2.1.1. Geleneksel Uluslararasılaşma Modelleri (İşletmelerin Uluslararasılaşma Süreci)	132

2.1.2. Küresel Doğan İşletmeler	134
3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Tabanlı Açıklamalar	135
3.1. Tekelci (Monopolistik) Üstünlükler Teorisi	136
3.2. İçselleştirme Teorisi	136
3.3. Dunning'in Eklektik Paradigması (OLI Modeli)	137
4. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Tabanlı Olmayan Açıklamalar	138
4.1. Uluslararası İşbirlikleri	139
4.2. Ağ Bağlantıları Modeli (Şebeke ve İlişkiler)	140

BEŞİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI PAZARLARA GİRİŞ MODLARI

1. İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejileri	146
1.1. İhracat.....	146
1.1.1. Dolaylı İhracat	147
1.1.2. Doğrudan İhracat	147
1.2. Anlaşma (Ortaklık).....	148
1.2.1. Lisans Verme.....	148
1.2.2. Sözleşmeli Üretim	150
1.2.3. Yönetim Sözleşmesi	151
1.2.4. Ortak Üretim Sözleşmeleri	152
1.3. Yatırım	152
1.4. Hibrit Yöntemler	154

ALTINCI BÖLÜM

ULUSLARARASI PAZARLAMA BİLGİ SİSTEMİ VE ULUSLARARASI PAZARLAMA ARAŞTIRMASI

1. Pazarlama Bilgi Sistemi	158
1.1. Bilgi ve Veri Kavramları	158
1.2. Bilgi Sistemi Kavramı	159
1.3. Pazarlama Bilgi Sistemi Kavramı	160
1.4. Pazarlama Bilgi Sistemine Gerekçinim Duyulma Sebepleri	163
1.5. Pazarlama Bilgi Sisteminin Yararları	164
1.6. Pazarlama Bilgi Sistemi – Pazarlama Araştırması İlişkisi	165
2. Pazarlama Araştırması Kavramı ve Tanımı	166
2.1. Pazarlama Araştırmalarının Uygulandığı Alanlar	167
2.2. Pazarlama Araştırması Sürecinin Aşamaları	168

2.2.1. Sorunların Tanımlanması.....	170
2.2.2. Araştırma Amaçlarının Belirlenmesi	170
2.2.3. Araştırma Tasarımının Planlanması.....	171
2.2.4. Örnekleme	171
2.2.5. Veri Toplama.....	171
2.2.6. Veri Analizi	172
2.2.7. Sonuç ve Raporlama	172

YEDİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI PAZARLAMADA PAZARLAMA KARMASI BİLEŞENLERİ

1. Pazarlama Karması Bileşenleri	174
1.1. Ürün (Mal ve Hizmet) Kavramı.....	174
1.2. Fiyat Kavramı.....	175
1.2.1. Maliyete Göre Fiyatlandırma	176
1.2.2. Rekabete Göre Fiyatlandırma	176
1.2.3. Talebe Göre Fiyatlandırma	176
1.2.4. Pazarın Kaymağını Alma.....	176
1.2.5. Talebin Yaygınlaştırılması.....	177
1.2.6. Pazara Nüfuz Etme	177
1.2.7. Rakiplerin Pazardan Dışlanması	177
1.3. Dağıtım Kavramı	178
1.3.1. İşletmelerin Uygulayabileceği Başlıca Dağıtım Politikaları	178
1.4. Tutundurma Kavramı	179
1.4.1. Tutundurma Karması Elemanları	180
1.5. Uluslararası Pazarlamada Uygulanacak Alternatif Ürün ve Tutundurma Politikaları.....	200
1.5.1. Standardizasyon ve Uyarlama.....	201
1.5.2. Ürün ve Tutundurmada Uyarlama	207
1.6. Hizmet Pazarlaması Kavramı	211
1.6.1. Hizmet	212
1.6.2. Fiyat ve Hizmetin Diğer Maliyetleri	212
1.6.3. Dağıtım (Yer, Zaman ve Siber Alem).....	212
1.6.4. Tutundurma ve Eğitim.....	212
1.6.5. Katılımcılar.....	213
1.6.6. Süreç.....	213
1.6.7. Fiziksel Unsurlar	213

1.6.8. Verimlilik 214

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI PAZARLAMADA ÖDEME BİÇİMLERİ

1. Uluslararası Pazarlamada Ödeme Biçimleri 216

1.1. Peşin Ödeme..... 216

1.2. Mal Mukabili Ödeme 217

1.3. Vesaik Mukabili Ödeme 217

1.4. Kabul Kredili Ödeme 218

1.5. Akreditif 218

1.6. Banka Ödeme Yükümlülüğü 219

1.7. Özel Takas..... 220

1.8. Diğer Ödeme Biçimleri 220

DOKUZUNCU BÖLÜM

DİJİTAL ÇAĞDA ULUSLARARASI PAZARLAMA VE YÜKSELEN PAZARLAR

1. Dijital Çağda Uluslararası Pazarlama 224

2. Yükselen Pazarlar 227

ONUNCU BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER VE BU ENGELLERİN AZALTILMASI

1. Uluslararası Ticaretin Önündeki Engeller 232

1.1. Sosyal ve Kültürel Farklılıklar..... 232

1.2. Fiziksel Engeller..... 233

1.3. Ekonomik Farklılıklar 233

1.4. Politik ve Yasal Farklılıklar..... 234

1.5. Ticari Kısıtlamalar..... 234

**2. Uluslararası Ticaretin Önündeki Engellerin Azaltılması İçin
Yöntemler 236**

KAYNAKLAR.....240

KAYNAKLAR

- Aiginger, K. (2006). Competitiveness: From a Dangerous Obsession to a Welfare Creating Ability with Positive Externalities, *Journal of Industry, Competition and Trade*, 6 (2): 161-177.
- Akat, Ö. (2009). *Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi* (7. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Akgün, Z. (2019). *Pazarlamada Dijital Dönüşüm: Dijital Pazarlama ve C Kuşağı*, Ankara: Iksad Publishing House.
- Aktepe, C. (2015). *Uluslararası İşletmecilik* (Editör; Üner, M.M., Genel işletmecilik). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Altunışık, R. ve Çallı, L. (2004). Plansız Alışveriş ve Hazcı Tüketim Davranışları Üzerine Bir Araştırma: Satın Alma Karar Sürecinde Bilgi Kullanımı, 3. Ulusal Ekonomi, Bilgi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı; 231-239.
- Altunışık, R., Özdem, R. S. ve Torlak, Ö. (2006a). *Pazarlamaya Giriş*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. ve Torlak, Ö. (2006b). *Modern Pazarlama* (4. Baskı). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Apaydın, H. (2002). Burçların Dini Tutum ve Davranışlarla İlişkisi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2 (3): 183-206.
- Arıt, B. (2017). Hazır Giyimde Renk Faktörünün Tüketici Davranışları Üzerindeki Psikolojik Etkisinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arnould, E., Price, L. and Zinkhan, G. (2004). *Consumers* (Second Edition). NY: McGraw Hill/Irwin.
- Arpacı, T. Ayhan D. Y, Böge E. ,Tuncer D. ve Üner M.M. (1992). *Pazarlama*, Ankara: Gazi Yayınları.
- Arslan, F. M. (2012). *Endüstriyel Pazarlama* (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Artuger, S. (2014). *Pazarlamada Yeni Yaklaşımlar Ve Turizmde Uygulamaları* (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Autio, E. (2017). Strategic Entrepreneurial Internationalization: A Normative Framework. *Strateg. Entrep. J.*, 11 (3): 211–227.
- Axelsson, B. and Easton, G. (1992). *Industrial Networks: a New View of Reality*. London: Routledge.
- Bagozzi, R. P., Rosa, J.A., Celly, K.S. and Coronel, F. (1998). *Marketing Management*. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Balta, N.F (2006). *Endüstriyel Pazarlama – Örgütsel Pazarlamanın Tüketim Ürünleri Pazarlamasında Farklı Yönleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Baş, M. ve Tolon, M. (2015). Pazarlama Fonksiyonu (Editör; Üner, M.M., Genel İşletmecilik). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Beğendik, B. (2013). Küresel Doğan İşletmelerin Uluslararasılaşma Sürecine Etki Eden Girişimcilik Yönelimi Boyutları ve Girişimci Özellikleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara
- Boğa, Ö. ve Ahmet B. (2016). Ağızdan Ağıza Pazarlamanın Gösterişçi Tüketim Üzerine Etkisi, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi. 12 (45): 463-489.
- Boone, L.E and Kurtz, D.L. (2016). Çağdaş İşletme, (Çev. Prof. Dr. Azmi Yalçın), Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Bozkurt, İ. (2006). İletişim Odaklı Pazarlama: Tüketiciden Müşteri Yaratmak (3. Baskı). İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Brennan, R., Canning, L. and McDowell, R. (2011). Business to Business Marketing, Sage Publications, London.
- Brookes, M. and Roper, A. (2010). The impact of entry modes on the organisational design of international hotel chains, The Service Industries Journal, 30 (9). 1499–1512.
- Business Sweden (2016). Internationalisation Through Digitalisation. https://www.businesssweden.se/contentassets/027f86ad2aa04af8b57e5011deaad53f/internationalisation-through-digitalisation_final.pdf, (Erişim: 14.09.2019).
- Buttle, F. A. (1998). Word of Mouth: Understanding and Managing Referral Marketing. Journal of Strategic Marketing, 6(3): 241–254.
- Cahen, F. and Borini, F.M. (2019). International Digital Competence. Journal of International Management, <https://doi.org/10.1016/j.intman.2019.100691>, 1-17.
- Cengiz, E., Gegez, A.E., Arslan, M., Pirinti, S. ve Tıgılı, M. (2007). Uluslararası Pazarlara Giriş Stratejileri, İstanbul: Beta Yayınları.
- Chaffey, D., Chadwick, F. E., Johnston, K. and Mayer, R. (2006). Internet Marketing Strategy, Implementation and Practice (Third Edition). London: Pearson Education Limited.
- Cho, D.S. (1998). From National Competitiveness To Bloc And Global Competitiveness, Business Review, 8(1): 11-23.
- Coviello, N. and Munro, H. (1997). Network Relationships and the Internationalisation Process of Small Software Firms. International Business Review, 6(4): 361-386.
- Çabuk, S., Nakıboğlu B. (2005). Tüketici Davranışı Araştırmalarında Bir Yolculuk ve Değişen Tüketici, Pİ, Ekim-Kasım-Aralık.
- Çakır, R. ve Yükseltürk, E. (2010). Bilgi Toplumu Olma Yolunda Öğrenen Organizasyonlar, Bilgi Yönetimi ve E-Öğrenme Üzerine Teorik Bir Çözümleme, Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(2): 501-512.

- Çavuşgil, S.T, Knight, G. A. and Reisenberger, J. R. (2008). *International Business – Strategy, Management, and The New Realities*, New Jersey, Pearson Prentice Hall
- Çivi, E., Erol, İ., İnanlı, T. ve Erol, E.D. (2008). Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar 2008, 4 (1): 1-22.
- Davies, A., Brady, T. and Hobday, M. (2007) Organizing for solutions: Systems seller vs systems integrator, *Industrial Marketing Management*, 36: 183-193.
- Dillon, W. R., Madden, T.J. and Firtle, N.H. (1990). *Marketing Research in a Marketing Environment*. Boston, MA: Richard D. Irwin, Inc.
- Dinçer, Ö. ve Fidan, Y. (1999). *İşletme Yönetimine Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Dmitrijevaa, K. and Batraga, A. (2012). Barriers to integrated marketing communications: the case of Latvia (small markets). *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 58: 1018–1026.
- Doğan, Ö.İ., Marangoz, M. ve Topoyan, M. (2003). İşletmelerin İç ve Dış Pazarlarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2): 114-139.
- Drengner, J., Gaus, H. and Jahn, S. (2008). Does Flow Influence the Brand Image in Event Marketing?. *Journal of Advertising Research*, 48(1): 138-147.
- Dwyer, F.R. and Tanner. J.F. (2002). *Business Marketing: Connecting Strategies, Relationship and Learning*, McGraw Hill, Boston.
- Ecer, H. F. ve Canitez, M. (2005), *Uluslararası Pazarlama, Teori ve Uygulamalar*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Elden, M. (2009). *Reklam ve Reklamcılık*, İstanbul: Say Yayınları.
- Erdal, M. (2001). Yaşam Tarzı Analizi ve Psikografik, *Pazarlama Dünyası*, (5): 36-42.
- Erdoğan Tarakçı, İ. ve Gökteş, B. (2018). Yaşam Tarzlarının Satın Alma Kararları Üzerindeki Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Alan Araştırması, (Editör; Temizer, A. ve Baytal, Y.). *Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler V*. Institut Za Geografiju: Podgorica, Montenegro.
- Erdoğan, B. Z., Tiltay, M.A., Kimzan, H.S. (2011). Pazarlama Teorisi'nin Felsefi Temelleri: Değişim mi, İlişki mi? *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1): 1-28.
- Erez, M., and Gati, E. (2004). A Dynamic, multi-level model of culture: From the micro level of the individual to the macro level of a global culture. *Applied Psychology: An International Review*, 53 (4): 583-598.
- Faiz, E. (2013). *Uluslararası Girişimcilik Yönelimlerinin Proaktiflik Boyutu: Küresel Doğan İşletmeler Üzerine Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Ankara

- Ferreira, M.P., Santos, J.C. and Serra, F.A.R. (2010). The International Entrepreneurial Firm's Social Networks. *Cadernos Abape*, 8(1): 134-145.
- Gegez, A. E. (2007). *Pazarlama Araştırmaları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Glowa, T. (2001). *Understanding How Consumers Make Complex Choices*, Unpublished White Paper.
- Gökmenoğlu, S. M., Akal, M. ve Altunışık, R. (2012). Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler, *Rekabet Dergisi*, 13(4): 3-43
- Göksel, A.B. ve Baytekin, E.P., (2005), *Temel Pazarlama Bilgileri*, İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:8
- Göktaş, B. (2017). *Bütünleşik Pazarlama İletişiminin Marka İmajına Etkisi ve Bir Uygulama*, Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Göktaş, B. (2019). *Mal ve hizmet Pazarlama (4 P ve 8 P Kavramları)*, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Göktaş, B. ve Erdoğan Tarakçı, İ. (2018). Bir Tutundurma Aracı Olarak Reklamın Sosyal Medyada Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma: Instagram Örneği, *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(3): 50-67.
- Göktaş, B. ve Parıltı, N. (2016). *Bütünleşik Pazarlama İletişiminin Marka İmajına Etkisi: Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(3): 923-944
- Guesalaga, R. (2016). The use of social media in sales: Individual and organizational antecedents, and the role of customer engagement in social media. *Industrial Marketing Management*, 54: 71-79.
- Güngördü, A. ve Yılmaz, K.G. (2016). *Uluslararası Ticaret ve Yatırım Teorisi Olarak Eklektik Paradigma: Geçmişten Günümüze Bir Bakış*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20 (3): 1003-1020.
- Hall, E. T. (1959). *The Silent Language*, New York: Doubleday.
- Hall, E.T. (1976). *Beyond Culture*, New York: Doubleday Anchor Press.
- Harris, T. L. (1991). Why Your Company Needs Marketing Public Relations, *Public Relations Journal*, 47 (9): 26-27.
- Harris, T. L. and Whalen, P.T. (2006). *The Marketer's Guide to Public Relations in the 21st Century*. Ohio: Thompson Higher Education.
- Havaldar, K.K. (2005). *Industrial Marketing: Text and Cases*, Tata McGraw-Hill, New Delhi.
- Hofstede, G. J. (2002). *Exploring Culture Exercises, Stories and Synthetic Cultures*, Intercultural Press, Inc. Nicholas Brealey Publishing PO Box 700 3-5 Spafield Street Yarmouth, Maine 04096 USA.
- Hollensen, S. (2004). *Global Marketing: a decision-oriented approach (Third Edition)*. Harlow: Pearson Education Limited.

- Hunt, S.D. (2007). A Responsibilities Framework for Marketing as a Professional Discipline. *Journal of Public Policy & Marketing*, 26 (2): 277–283.
- İslamoğlu, A. H. (2003). *Tüketici Davranışları*. İstanbul: Beta Basım.
- İslamoğlu, A. H. ve R. Altunışık (2008). *Tüketici Davranışları*, İstanbul: Beta Yayınları.
- İslamoğlu, A.H. (2000). *Pazarlama Yönetimi: Stratejik ve Global Yaklaşım (2. Baskı)*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Johansson, J. and Mattsson, L.G. (1988). Internationalization in Industrial Systems – A Network Approach. In N. Hood & J-E. Vahlne (Eds). *Strategies in Global Competition*. London, UK: Beckham.
- Johansson, J. K. (2003). *Global Marketing (Third Edition)*. New York, McGraw Hill.
- Joo, S., Koo, J. and Fink, J.S. (2016). Cause-related marketing in sports: the power of Altruism. *European Sport Management Quarterly*, 16(3): 316-340.
- Kantarçı, Ö., Özalp, M., Sezginsoy, M., Özaşkınlı, O. ve Cavlak, C. (2017). *Dijitalleşen Dünyada Ekonominin İtici Gücü: E-Ticaret*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Karafakıoğlu, M. (1998). *Sağlık Hizmetleri Pazarlaması*, İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Karafakıoğlu, M. (2010). *Uluslararası Pazarlama Yönetimi (6. Baskı)*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karalar, R. (2003). *İşletme Politikası*, Eskişehir: Birlik Yayıncılık.
- Karayormuk, K. ve Köseoğlu, M.A. (2005). Pazarlama Bilgi Sistemi ve Bir Kamu Kuruluşu Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 7 (2): 103-121.
- Kavas, A.C., Katrinli, A. ve Özmen, Ö.T. (1995). *Tüketici Davranışları (3. Baskı)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:880.
- Keegan, W.J. (1969). Multinational Product Planning: Strategic Alternatives, *Journal of Marketing*, 33: 58-62.
- Kılıç, S. ve Göksel, A. (2004). *Tüketici Davranışları: İndirim Kartlarının Tüketici Satın Alma Karar Süreci Üzerindeki Etkisine Dair Ampirik Bir Çalışma*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 6(2): 147-163.
- Kocaeli Ticaret Odası ABD Ülke Raporu (2018). http://koto.org.tr/images/upload/db62dd328dba30b950434_618296ed64.pdf, (Erişim: 04.06.2019).
- Koç, E. (2013). *Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri Global ve Yerel Yaklaşım (5. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kotler, P. (1996). *Principles of Marketing, The European Edition*, Prentice Hall.

- Kotler, P. (2009). *Marketing Management, European Edition*. Harlow, England: Pearson Prentice Hall Publishing.
- Kotler, P. (2010). *A'dan Z'ye Pazarlama (9. Baskı)*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri.
- Kotler, P. (2017). *Pazarlama 4.0 (Çev: Nadir Özata)*. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Kotler, P. and Armstrong, G. (2008). *Principles of Marketing (12. Baskı)*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Kotler, P. and Keller, K. (2006). *Marketing Management*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Kozlu, C. (2003). *Uluslararası Pazarlama (İlkeler ve Uygulamalar)*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Lin, F.Y. (2003), *An Analysis of Hospitality Consumer Lifestyles in The United States*, Texas Tech University, PhD Dissertation, USA.
- Malaval, P. (2004). *Strategy and Management of Industrial Brands, Business to Business Products & Services (Second Edition)*. Kluwer Academic Publishers.
- Malhotra, N.K. (2004) *Marketing Research*. Prentice Hall, New Jersey.
- Marangoz, M. (2009). *Stratejik Küresel Pazarlama, (Editör; Timur, N. ve Özmen, A.)*. Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Masum, M.I. (2012). *Internationalization Process of Buying Houses in Bangladesh: An Evaluation*, *ASA University Review*, 6(2):171-184
- Mirze, S.K. (2017). *İşletme*, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Moon, H. C.; Rugman, A. M. and Vebreke, A. (1998). *A Generalized Double Diamond Approach to the Global Competitiveness of Korea and Singapore*, *International Bussiness Review*, 7(2): 135-150.
- Morrish, S. and Jones, R. (2012). *The Role of Entrepreneurial Marketing Orientation on Entrepreneurial Networks and Internationalisation Opportunities*, *International Council for Small Business. World Conference Proce*; 1-17.
- Mtigwe, B. (2006). *Theoretical Milestones in International Business: The Journey to International Entrepreneurship Theory*, *Journal of International Entrepreneurship*, 4: 5-25.
- Mucuk, İ. (2012). *Pazarlama İlkeleri*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Musteen, M., Datta, D.K. and Butts, M.M., (2013). *Do International Networks and Foreign Market Knowledge Facilitate SME Internationalization? Evidence From The Czech Republic*, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38 (4): 749-774.
- Nakip, M. (2003). *Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar (1.Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Nakip, M. (2017). SPSS Uygulamalı Pazarlamada Araştırma Teknikleri (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2013). Tüketici Davranışı (2. Baskı). İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Odabaşı, Y. ve Oyman, M. (2012). Pazarlama İletişimi Yönetimi (11. Baskı). İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Onaran, B. (2013). İlkeler ve İşlevlerle İşletme (Editör; Babacan, M). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özcan, M. (2000). Uluslararası Pazarlama, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Parıltı, N. ve Aydın, B. (2015). İşletmecilik İle İlgili Genel Bilgiler (Editör; Üner, M.M., Genel işletmecilik). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Peter, J.P. and Olson, J.C. (2005). Consumer Behavior & Marketing Strategy (Seventh Edition). NY: McGraw-Hill Irwin.
- Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press.
- Pride, W. M. and Ferrell O. C. (2000). Marketing (Library Edition). United States: Houghton Mifflin Company.
- Reid, M., Luxton, S. and Mavonda, F. (2005). The Relationship Between Integrated Marketing Communication, Market Orientation, and Brand Orientation. Journal of Advertising, 34 (4): 11-23.
- Reuber, A. and Fischer, E. (2011). International Entrepreneurship in Internet-Enabled Markets, Journal of Business Venturing, 26: 660-679.
- Rosida, A. (2018). Analysis of Culture Shock Experienced Towards Indonesian Sailors in Overseas, IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science, 156: 1-7.
- Rugman, A.M. and D'Cruz, J.R. (1993). The "Double Diamond" Model of International Competitiveness: The Canadian Experience, Management International Review, 2: 17-39.
- Sak, F.S. (2018). Pazarlama 4.0, Kitap Tanıtımı, Akademik İncelemeler Dergisi, 13(1): 447-456.
- Satılmış, Ü. (2008). Uluslararası Pazarlama. İstanbul: Kumsaati Yayınevi.
- Schiffman, L.G. and Kanuk, L.L. (2004). Consumer Behavior, International Edition, (Eighth Edition). Prentice Hall: New Jersey.
- Schmitt, B. H. (1999). Experiential Marketing, New York: The Free Press.
- Shaw, E.H. and Tamilya, R.D. (2001). Robert Bartels and the History of Marketing Thought, Journal of Macromarketing, 21 (2): 156-163.
- Shenkar, O. and Luo, Y. (2004). International Business, New Jersey, John Wiley & Sons Inc.

- Solomon, M.R. (2004). *Consumer Behavior: Buying, Having and Being*, International Ed., 6th Ed., Prentice Hall.
- Stone, B. (1988). *Successful Direct Marketing Methods (Third Edition)*. Lincolnwood: National Textbank Co.
- Süer, İ. (2014). *Pazarlama İlkeleri (1. Baskı)*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sümer, S.I. ve Üner, M.M. (2012). Uluslararası Pazarlamada Psikolojik Mesafe ile Ürün Stratejileri Arasındaki İlişki. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1): 1-28.
- Şaylan, O. ve Esmer, Y. (2017). Endüstriyel İşletmelerin Yeni Ürün Geliştirme Sürecinde Müşteri Katılımına Yönelik Teorik Bir Araştırma. *IBANESS Konferans Serisi*, 437-442
- Şekerkaya, A. (2008). *Küresel Pazarlama Yönetim (1. Baskı)*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tağraf, H. (2002). Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3 (29): 33-47.
- Tanyeri, M. (2009). *Stratejik Küresel Pazarlama (Editör; Timur, N. ve Özmen, A.)*. Ankara: Eflatun Yayınları.
- Taşkın, E. (2000). *Müşteri İlişkileri Eğitimi (2. Baskı)*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Tek, Ö. B. (1999). *Pazarlama İlkeleri; Türkiye Uygulamaları, Global Yönetimsel Yaklaşım (8. Baskı)*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tek, Ö.B. ve Özgül, E. (2008). *Modern Pazarlama İlkeleri*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Tekin, G. ve Görgülü, B. (2018). Clayton Alderfer'in Erg Teorisi ve Çalışanların İş Tatmini, *Social Sciences Studies Journal*, 4 (17): 1559-1566.
- Tekin, V. N. (2006). *Pazarlama İlkeleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Temiztürk, B. (2006). Satış Yeri İletişim Uygulamalarının Tüketicinin Satın Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi, Yüksek lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tokol, T. (2000). *Pazarlama Arastırması*, 10. Baskı, Bursa: Vipaş Yayınları.
- Tolon, M. (2007). Tüketici Tatmininin Yapay Sınır Ağları Yöntemiyle Ölçülmesi Ve Ankara'daki Perakendeci Mağazaların Müşterileri Üzerinde Bir Uygulama, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Tolon, M. ve Zengin, A.Y. (2016). *Bütünleşik Pazarlama İletişimi Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tosun, N. B. (2003). Satın Alma Noktası Reklamlarının Etkisi. *İletişim Araştırmaları Dergisi*; Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi; 1(1): 87-106.
- Tuncer, D., Arpacı, T., Ayhan, D.Y., Böge, E. ve Üner, M.M., (1999). *Pazarlama*, Ankara: Gazi Büro Kitapevi.

- Uras, O. (1985). İşletmeye Giriş (1. Baskı). İstanbul: Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları.
- Uysal, A. ve Yaman, Z. (2018). Marka ve Ambalajın Tüketici Satın Alma Tutumları Üzerine Etkisi: AVM Müşterileri Üzerinde Bir Çalışma, *International Journal of Academic Value Studies*, 4 (18): 163-175.
- Uzunçarşılı, Ü, Toprak, M. ve Ersun, O. (2000). Şirket Kültürü ve İş Prensipleri. İstanbul: İTO Yayınları.
- Ünal, S. (2008). İçgüdüsel Alışveriş. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Üner, M. (2009). Pazarlama Karmaşı Paradigmasında Pazarlama Tanımı. *Pi dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül: 4-17.
- Üner, M. M. (2001). Pazarlama Düşüncesi Üzerine Yeni Gelişmeler, *DAÜ Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 43-63.
- Üner, M.M., Çavuşgil, E. ve Çavuşgil, T. (2018). Build-operate-transfer projects as a hybrid mode of market entry: The case of Yavuz Sultan Selim Bridge in İstanbul, *International Business Review*, 27: 797-802.
- Ünüsan, Ç. ve Sezgin, M. (2007). Pazarlama İlkelerine. İstanbul: Literatürk Yayınları.
- Varinli, İ. (2012). Pazarlamada Yeni Yaklaşımlar, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Vasilchenko, E. and Morrish, S. (2011) The Role of Entrepreneurial Networks in the Exploration and Exploitation of Internationalisation Opportunities by Information and Communication Technology Firms, *Journal of International Marketing*, 19 (4): 88-105.
- Walters, C.G. (1974). *Consumer Behavior Theory and Practice*, Richard D.Irwin Co., Homewood, IL.
- Wang, H.Y. and Tsai, F.C. (2014). The Relationship Between Brand Image and Purchase Intention: Evidence from Award Winning Mutual Funds. *The International Journal of Business and Finance Research*, 8(2): 27-40.
- Web: <http://www.markam.biz/detay-makaleler-306.html> (Erişim: 01.01.2019).
- Web: <http://www.tsmistanbul.com/?p=33> (Erişim: 21.02.2019).
- Web: <http://www.tubisad.org.tr> (Erişim: 11.05.2019).
- Web: <https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim: 25.05.2019).
- Web: <https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim: 07.09.2019).
- Web: <https://www.malumatfurus.org> (Erişim: 03.09.2019).
- Web: <https://www.prweek.com> (Erişim: 21.06.2019).
- Web: <https://www.qnbfinansbank.com/dis-ticaret-odeme-sekileri> (Erişim: 18.08.2019).
- Web: [www. http://onceisg.blogspot.com](http://onceisg.blogspot.com) (Erişim: 05.01.2019).
- Web: [www. http://www.brandingturkiye.com](http://www.brandingturkiye.com) (Erişim: 07.08.2019).

- Web:<http://ebookcentral.proquest.com/lib/gaziebooks/detail.action?docID=3011443>.
(Erişim: 07.08.2019).
- Web: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ocak-2022-45536> (Erişim: 07.07.2023).
- Web:<http://t24.com.tr/yazarlar/h-bader-arслан/yukselen-pazar-ekonomileri1,339>
(Erişim: 05.01.2019).
- Web:<http://t24.com.tr/yazarlar/h-bader-arслан/yukselen-pazar-ekonomileri1,339>
(Erişim: 09.01.2019).
- Web:<https://ticaret.gov.tr/data/5f0d8c1313b8769ff0574a81/ABD%20%C3%9Clike%20Profili.pdf> (Erişim: 11.07.2023).
- Web:<http://www.tubisad.org.tr/tr/guncel/detay/E-Ticaret-hacmi-yuzde-42-buyuyerek-2018-yilinda-59-9-milyar-TLye-ulasti/58/1980/0> (Erişim: 09.01.2019).
- Web:<https://www.ama.org/AboutAMA/Pages/Definition-of-Marketing.aspx> (Erişim: 17.03.2019).
- Web:<https://www.ama.org/AboutAMA/Pages/Definition-of-Marketing.aspx> (Erişim: 06.02.2019).
- Web:<https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=A#advertisement> (Erişim: 16.09.2019).
- Web:<https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=A#advertisement> (Erişim: 02.07.2019).
- Web:<https://www.ama.org/resources/pages/dictionary.aspx?dLetter=B> (Erişim: 22.08.2019).
- Web:<https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=S> (Erişim: 13.05.2019).
- Web:https://www.butso.org.tr/belgeler/2017_Sunular/Pazarlama_Arastirmasi_ve_Bilgi_Sistemi.pdf (Erişim: 08.01.2019).
- Web:<https://www.frmtr.com/halkla-iliskiler-turizm-ve-insan-kaynaklari-ulasirma/705187-halkla-iliskiler-nedir.html> (Erişim: 07.06.2019).
- Web:<https://www.galatasaray.org/haberler?q=fenerbah%C3%A7e%20bilet%20fiyat> (Erişim: 08.02.2019).
- Web:<https://www.guncelkaynak.com/nedir/yeni-yukselen-pazarlar-icin-pazarlama-stratejileri/> (Erişim: 04.05.2019).
- Web:<https://www.guncelkaynak.com/nedir/yeni-yukselen-pazarlar-icin-pazarlama-stratejileri/> (Erişim: 08.09.2019).
- Webster, F. E. (1979): Industrial Marketing Strategy. John Wiley & Sons, Nevv York.

- Yelkikalan, N. ve Pazarcık, Y. (2005). İşletme Eğitiminde Global Perspektif: Çomü Biga İİBF Örneği. Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (5): 1-20.
- Yüksel, E. ve Sarıdoğan, E. (2011). Uluslararası Ticaret Teorileri ve Paul R. Krugman'ın Katkıları, Öneri Dergisi, 9 (35): 199-206.
- Yükselen, C. (2010). Pazarlama, Ankara: Detay Yayıncılık.

OKULLARDA PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK

EDİTÖR

Öğr. Gör. Barış TUNCER

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik

Editör

Öğr. Gör. Barış TUNCER

ORCID (0000 0002 3669 2606)

ISBN: 978-625-6504-61-5

E-ISBN: 978-625-6504-63-9

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202314>

1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik

TUNCER, Barış

1. Basım, 120s., 122 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Araştırma 2. Danışma 3. Eğitim 4. Psikoloji 5. Rehberlik

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM-1

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİKTE BAŞLICA HİZMET TÜRLERİ.....7

Aynur KARABACAK ÇELİK

BÖLÜM-2

OKULLARDA REHBERLİK HİZMET ALANLARI 25

Aynur KARABACAK ÇELİK

BÖLÜM-3

MESLEKİ REHBERLİK..... 37

Yusuf AKYIL

BÖLÜM-4

KİŞİSEL REHBERLİK 53

Ayşegül KILIÇASLAN ÇELİKKOL

BÖLÜM-5

EĞİTSEL REHBERLİK..... 73

Barış TUNCER

BÖLÜM-6

PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİ..... 85

Yusuf AKYIL

BÖLÜM-7

ÇOCUKLARLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA OYUN, PSİKODRAMA VE ÇOCUK MERKEZLİ OYUN TERAPİSİ..... 95

Yağmur ULUSOY

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİKTE BAŞLICA HİZMET TÜRLERİ

Aynur KARABACAK ÇELİK

- ❖ Kurum Adı: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2225-1789
- ❖ Mail: aynur.karabacak@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Atalay, M. (2023). Başlıca hizmet türleri. B. Ateş (Ed.) içinde, Rehberlik ve psikolojik danışma. Vizetek Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R. (2005). İlköğretim ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma. (7. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Balcı, S. (2016). Eğitsel rehberlik. A. Kaya (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Anı Yayıncılık.
- Caplan, G. (1964). Principles of preventive psychiatry. Basic Books.
- Corey, G. (2012). Theory and practice of counseling and psychotherapy. (8. Baskı). Cengage Learning.
- Çam, S. (2008). Okullarda rehberlik hizmet alanları-birimleri. G. Can (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Pegem Akademi.
- Dinç, A. (2010). Türkiye’de çocuk mahkemelerinin çocuk adalet sistemindeki yeri. Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, (5), 62-79.
- Güven, M. (2016). Okullarda rehberlik servisleri-hizmetleri. A. Kaya (Ed.) içinde. Psikolojik danışma ve rehberlik. Anı Yayıncılık.
- Karaca, R., & İkiz, F. E. (2010). Psikolojik danışma ve rehberlikte çağdaş bir anlayış. (2. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Karahan, T. F., & Sarıdoğan, M. E. (2014). Rehberlik ve psikolojik danışmada başlıca hizmet türleri. M. E. Deniz & A. Erözkan (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Pegem Akademi.
- Kaya, F. (2021). Psikolojik danışma ve rehberlikte başlıca hizmet türleri. F. Sezer (Ed.) içinde, Rehberlik ve psikolojik danışma. Pegem Akademi.
- Kepçeoğlu, M. (2001). Psychological counseling and guidance. Alkim Yayıncılık.
- Koç, M. (2019). Psikolojik danışma ve rehberlikte başlıca hizmet türleri. M. Güven (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik (11. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Korkut, F. (2004). Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma. Anı Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (2008). Meslek seçiminde bilinmesi gerekenler. ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2014). Rehberlik ve psikolojik danışma. Nobel Akademi Yayıncılık.

- Neukrug, E. S. (2012). An introduction to the counseling profession: The world of the counselor. Cengage Learning.
- Otrar, M. (2009). Rehberlik türleri. S. Akbaba & A. Bilgin (Ed.) içinde, Rehberlik. Lisans Yayıncılık.
- Öksüz, Y. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlikte hizmet türleri. E. Uzman (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Lisans Yayınları.
- Özabacı, N. (2017). Rehberlik hizmet türleri. E. İşmen-Gazioğlu & Ş. Mertol İlgar (Ed.) içinde, Rehberlik ve psikolojik danışma. Pegem Akademi.
- Palancı, M. (2009). Eğitim sisteminde rehberliğin yeri. S. Akbaba & A. Bilgin (Ed.) içinde Rehberlik. Lisans Yayıncılık.
- Sürücü, A. (2019). Psikolojik danışma ve rehberlikte başlıca hizmet türleri. C. Şahin (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik (3. Baskı). Pegem Akademi.
- Şahin, H. (2016). Kişisel rehberlik ve psikolojik danışma. A. Kaya (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Anı Yayıncılık.
- Voltan-Acar, N. (2014). Grupla psikolojik danışma: İlke ve teknikleri. Nobel Yayıncılık.
- Yazıcı, H. (2008). Eğitsel ve mesleki rehberlik. G. Can (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (2019). Eğitimde rehberlik hizmetleri. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Yurtal, F. D. (2020). Psikolojik danışma ve rehberlikte hizmet türleri. A. Kaya (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. (13. Baskı). Anı Yayıncılık.

OKULLARDA REHBERLİK HİZMET ALANLARI

Aynur KARABACAK ÇELİK

- ❖ Kurum Adı: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2225-1789
- ❖ Mail: aynur.karabacak@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

- Altınsoy, F. (2023). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanları. B. Ateş (Ed.) içinde, Rehberlik ve psikolojik danışma. Vizetek Yayıncılık.
- Güven, M. (2016). Okullarda rehberlik servisleri-hizmetleri. A. Kaya (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Anı Yayıncılık.
- Güven, S. (2019). Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi. M. Güven (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik (11. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Karaca, R., & İkiz, E. (2010). Psikolojik danışmanlık ve rehberlikte çağdaş bir anlayış. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kepçeoğlu, M. (1994). Psikolojik danışma ve rehberlik (8. Baskı). Özerler Matbaası.
- MEB. (2020). Millî eğitim bakanlığı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/14231603_Rehberlik_ve_Psikolojik_DanYYma_Hizmetleri_YonetmeliYi_2.pdf
- Özgüven, İ. E. (1998). Bireyi tanıma teknikleri. Pdrem Yayınları.
- Tan, H. & Baloğlu, M. (2011). Psikolojik danışma ve rehberlik: Teori ve Uygulama. (3. Baskı). Nobel Yayınları.
- Yaycı, L. (2019). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. M. Güven (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik (11. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Yeşilyaprak, B. (2019). Eğitimde rehberlik hizmetleri. (Gözden geçirilmiş 28. Basım). Nobel Yayıncılık.
- Yılmaz, M. T. (2006). Okullarda rehberlik servisleri-hizmetleri. Psikolojik danışma ve rehberlik. E. Deniz & A. Erözkan (Ed.) içinde, Psikolojik danışma ve rehberlik. Tek Ağaç Yayıncılık.

MESLEKİ REHBERLİK

Yusuf AKYIL

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002-9482-1429
- ❖ Mail: yusufakyil430@gmail.com

KAYNAKLAR

- Baysal, A. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlikte başlıca hizmet türleri. A. Kaya (Ed.), Psikolojik danışma ve rehberlik (ss. 150-168). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bacanlı, F. (2015). Özellik faktör uyumlu kuramlar. B.Yeşilyaprak (Ed.), Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş içinde(89-126). Ankara: Pegem Akademi.
- Burger, J. (2016). Kişilik. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Can, A. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Çoban, A (2016). Mesleki rehberlik. M. Güven (Ed.), Psikolojik danışma ve rehberlik (ss. 131-160). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Diener, E. & Lucas, R. E. (2019). Personality traits. R. Biswas-Diener & E. Diener (Eds). Noba textbook series: Psychology içinde. DEF publishers.
- Gardner, H. (2012). Zihin çerçeveleri: çoklu zeka kuramı (E. Kılıç, G. Tunçgenç, Çev.). ALFA
- Goleman, D. (1996). Duygusal zeka neden IQ'dan daha önemlidir? (B.S. Yüksel,Çev.). Varlık Yayınları.
- Gülbahçe, A. (2007). Mesleki olgunluk düzeyleri farklı olan öğrencilerin sosyal karşılaştırma ve benlik imgelerinin incelenmesi. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Hall D.T. (1994). Career Development, Dartmouth Akdershot; Broo.
- Harris, J. R. (2011). Explaining individual differences in personality: Why we need a modular theory. The evolution of personality and individual differences. Oxford Scholarship online, 121-153.
- Korkut- Owen, F. (2008). Meslek seçimini etkileyen etmenler (R. Özyürek Ed). Kariyer yolculuğu. (ss.1-16). Ulusal Ajans.
- Kuzgun, Y. (1988). Kendini değerlendirme envanteri. Ösym Yayınları.
- Kuzgun, Y. (1999). Meslek danışmanlığı: kuram ve uygulamalar. Nobel.
- Kuzgun, Y. (2009). Meslek rehberliği ve danışmanlığı. Ankara: Nobel.
- Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. (2003). Personality traits. Cambridge University Press.

- McCrae, R. R., & Costa, P. T.(1999). A Five-Factor theory of personality. L. A. Pervin & O. P. John (Eds.). Handbook of personality: Theory and research içinde. 139–153. Guilford Press
- Nazlı, S. (2011). Kapsamlı gelişimsel rehberlik programı. Ankara: Anı.
- Niosi, A. (2020). Introduction to consumer behaviour. Kwantlen Polytechnic University Press.
- Olçay, Y. (2020). Temel kavramlar. D. M. Siyez ve T. Mutlu- Çavuş (Ed.), Yaşam boyu kariyer gelişimi (ss. 3-22). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sharf, R. S. (2017). Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması (F. Bacanlı & K. Öztemel, Çev. Ed.). Ankara: Pegem.
- Yeşilyaprak, B. (2016). Eğitimde rehberlik hizmetleri. Ankara: Nobel
- Yeşilyaprak, B. (2018). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş. B.Yeşilyaprak (Editör) Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya (9.baskı) kitabı içinde (s.1-41). Pegem A.

KİŞİSEL REHBERLİK

Ayşegül KILIÇASLAN ÇELİKKOL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6720-7167
- ❖ Mail: kilicay@iuc.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akkök, F. (1999). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi: Öğretmen El Kitabı. (2. baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Bacanlı, H. (2000). Sosyal Beceri Eğitimi. İlköğretimde Rehberlik, (2. baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 171-188
- Brems, C. (2001). Basic Skills in Psychotherapy and Counseling. Wadsworth/Thomson Learning.
- Bullough, R. V. (2019). Empathy, teaching dispositions, social justice and teacher education. *Teachers Teaching* 25, 507–522. doi: 10.1080/13540602.2019.1602518
- Can, G. (1998) Çağdaş insanın yetiştirilmesinde aile ve okulun rolü. (Ed. Gürhan Can) Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan, Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 1020.
- Canel, N. (2007) Eğitimde Rehberlik hizmetlerinin yeri ve önemi. (Ed. B. Aydın) Rehberlik, Pegema Yayıncılık, 117-151
- Cartledge G., & Milburn J. (1980). *Teaching Social Skills to Children*. New York: Pergamon Press.
- Cooper, B. (2004). Empathy, interaction and caring: Teachers' roles in a constrained environment. *Pastoral Care in Education*, 22(3), 12-21.
- Cooper, B. (2010). In search of profound empathy in learning relationships: Understanding the mathematics of moral learning environments. *Journal of Moral Education*, 39(1), 79-99.
- Coopersmith, S. (1967). *The Antecedents of Self-esteem*. San Francisco, CA: W. H. Freeman and Company.
- Dalgas-Pelish, P. (2006). Effects of a self-esteem intervention program on school-age children. *Pediatric Nursing*, 32(4).
- Erkan, S. (2000) Rehberlik Nedir? (Ed. Y. Kuzgun) İlköğretimde Rehberlik (2.baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1-16
- Guess, P. E., & McCane-Bowling, S. J. (2016). Teacher support and life satisfaction: An investigation with urban, middle school students. *Education and Urban Society*, 48(1), 30-47.
- Kottler, J. A., & Kottler, E. (2006). *Counseling Skills for Teachers*. Corwin Press.
- Lam, T. C. M., Kolomitro, K., & Alamparambil, F. C. (2011). Empathy training: Methods, evaluation practices, and validity. *Journal of Multidisciplinary Evaluation*, 7(16), 162-200.

- Lawrence D. (2006) *Enhancing Self-Esteem in the Classroom* (3rd ed.) UK: Paul Chapman Pub. Ltd.
- Muro J.J. & Kottman T. (1995). *Guidance And Counseling İn The Elementary And Middle Schools: A Practical Approach*. Brown & Benchmark Publishers.
- Myrick, R. D. (1997). *Developmental Guidance and Counseling: A Practical Approach* (3rd ed.). Minneapolis, MN: Educational Media.
- Nazlı, S. (2008). Öğretmenlerin değışen rehberlik hizmetlerini ve kendi rollerini algılamaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 11-25.
- Özenç, E. G., Özcan, Z. E., Güçlü, F., & Güney, E. K. (2016). 4+ 4+ 4 Eğitim sisteminin beşinci sınıf öğrencilerine yansması: Öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(2).
- Reddy, J., Rhodes, J. E. & Mulhall, P. (2003) The influence of teacher support on student adjustment in the middle school years: A latent growth curve study. *Development and Psychopathology*, 15, 119-138.
- Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The counseling psychologist*, 5(2), 2-10.
- Rogers, C. R. (1969). *Freedom to Learn*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing.
- Rogers, C. R. (2012). *Yarının insanı* (F. C. Dansuk, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları
- Ronen, I. K. (2020). Empathy awareness among pre-service teachers: the case of the incorrect use of the intuitive rule “Same A–Same B”. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 18(1), 183-201.
- Schmidt, J. J. (2003) *Counseling in Schools: Essential Services and Comprehensive Programs* (4th ed.) Pearson Education Inc.
- Sert, A. G. (2003). The effect of an assertiveness training on the assertiveness and self esteem level of 5th grade children. *Ortadoğru Teknik Üniversitesi, yayınlanmamış yüksek lisans tezi*
- Stojiljković, S., Djigić, G., and Zlatković, B. (2012). Empathy and teachers' roles. *Proc. Soc. Behav. Sci.* 69, 960–966.
- Swan, P., and Riley, P. (2015). Social connection: empathy and mentalization for teachers. *Pastoral Care Educat.* 33, 220–233.
- Tan, H. (1992). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Warren, C. A. (2018). Empathy, teacher dispositions, and preparation for culturally responsive pedagogy. *Journal of Teacher Education*, 69(2), 169-183.
- Yavuzer, H. (2000) *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Yeşilyaprak, B. (2013). 21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelişimsel Yaklaşım. (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2006). Sınıf Öğretmenleri İçin Öğrenciyi Tanıma Teknikleri ve Sınıf İçi Rehberlik Etkinlikleri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yüksel, G. (2001). Öğretmenlerin sahip olmaları gereken davranış olarak sosyal beceri, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 150, 6-10.

EĞİTSEL REHBERLİK

Barış TUNCER

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3669-2606
- ❖ Mail: baris.tuncer@kocaelisaglik.edu.tr

KAYNAKLAR

- Balcı S. (2011). Eğitsel Rehberlik. Alim Kaya (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde (83-123). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baş A. (2012). Rehberlikte Hizmet Türleri. Betül Aydın (Ed.), Rehberlik içinde (83-115). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canel N. (2012). Eğitimde Rehberlik Hizmetlerinin Yeri ve Önemi. Betül Aydın (Ed.), Rehberlik içinde (118-150). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilekmen M. (2012). Rehberliğin Başlıca Türleri. Gürhan Can (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde (32-51). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eroğlu, Y. (2015). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri. Cengiz Şahin (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde (71-94). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Güler, Ali. Eren, Altay. Karabacak, Kerim. Öğretmen Adayları İçin Rehberlik. Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.
- Kaya, F. (2021). Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Başlıca Hizmet Türleri. Fahri Sezer (Ed.), Rehberlik ve Psikolojik Danışma içinde (87-114). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kepçeoğlu, M. (1996). Psikolojik Danışma ve Rehberlik (10. Baskı). Ankara: Özdemir Ofset.
- Koç, M. (2010). Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Başlıca Hizmet Türleri. Mehmet Güven (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde (50-68). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koruklu, N. (2010). Eğitsel Rehberlik. Mehmet Güven (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde (89-130). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (1988). Rehberlik ve Psikolojik Danışma (2. Baskı). Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.
- Özabacı, N. (2012). Rehberlikte Hizmet Türleri. Esra İşmen Gazioğlu ve Şengül Mertol Ilgar (Ed.), Öğretmen ve Öğretmen Adayları için Rehberlik içinde (44-73). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özgüven, İ.E. (2000). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik (2. Baskı). Ankara: PDREM Yayınları.
- Tan, Hasan. Baloğlu, Mustafa. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Teori ve Uygulama. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2013.

Yazıcı, H. (2012). Eğitsel ve Mesleki Rehberlik. Gürhan Can (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde (83-119). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yeşilyaprak, B. (2008). Bilgi Verme Hizmetleri. Gürhan Can (Ed.), Rehberlik içinde (95-115). Eskişehir: Anadolu A. Ö. F. Yayınları.

PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİ

Yusuf AKYIL

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002-9482-1429
- ❖ Mail: yusufakyil430@gmail.com

Tekniği”, Ev Ödevi Tekniği”, Teşvik Etmen ve Cesaretlendirme Tekniği” bazı tekniklerdendir (Yüksel-Şahin, 2018).

Sonlandırma

Psikolojik danışma sürecinde sonlandırma aşaması planlı olmalı aniden bitmemelidir. Son oturumun olacağı bir önceki oturumda belirtilmelidir (Meier ve Davis, 2007; Hackney ve Cormier, 2008; Voltan-Acar, 2008). Bazı durumlarda danışanın süreci bırakması, refere durumları, sürecin herhangi başka bir sebepten bitmesi gerekmesi gibi durumlarda son oturumun yapılması gerekmektedir (Sarı, 2015). Sonlandırma aşamasında danışanın tüm oturumları özetlenir, geliş amacına ne kadar ulaştığı sorulur (Yüksel-Şahin, 2018), son oturum olması ve psikolojik danışma sürecinin bitmesinden dolayı duygu ve düşüncelerine başvurulur (Voltan-Acar, 2008).

KAYNAKLAR

- American Counseling Association. (2014). ACA Code of Ethics: As Approved by the ACA Governing Council. <https://www.counseling.org/resources/aca-code-of-ethics.pdf> (Erişim tarihi: 23.06.2023)
- Bakırcıoğlu, R. (2005). İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Carnevale, J. P. (2014). Danışmanlık İncileri: Uygulamacı İçin Düşünceler. (Çev.: Deniz Albayrak- Kaymak). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi. (1989).
- Corey, G. (2008). Psikolojik danışma ve psikoterapi kuram ve uygulamaları (Tuncay Ergane, Çev. Ed.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2004). İletişim çatışmaları ve empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Erözkan, A. (2012). Psikolojik Danışma Süreci. M. Engin Deniz ve Atılğan Erözkan (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik (ss. 259-289) içinde. Ankara: Maya Akademi Yayınevi
- Hackney, H. and Cormier, S. (2008). Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı. (Çev.: Tuncay Ergene ve Seher Aydemir Sevim). Ankara: Mentis Yayıncılık
- Kepçeoğlu, M. (2004). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Kuzgun, Y. (2002). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Ankara: ÖSYM Yayınları.

- Meier, S. T. ve Davis, S. R. (2007). Psikolojik danışma temel öğeler (Çev. Ed. S. Doğan). Ankara. Pegem
- Sarı, E. (2015). Psikolojik Danışma ve Psikoterapi. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Schmidt, J. J. (2017). Okullarda psikolojik danışmanlık ve rehberlik. (Süleyman Doğan, Çev. Ed.) Ankara: Nobel
- Seligman, L. (2004). Diagnosis and Treatment Planing in Counseling. New York: Springer.
- Şirin, A. (2004). “Psikolojik Danışma”. Cengiz Karagözoğlu ve İsmet Kemertaş (Ed.), Eğitimde Üçüncü Boyut: Psikolojik Danışma ve Rehberlik (ss. 35-50) içinde. İstanbul: Birsen Yayınevi
- Uz Baş, A. (2011). “Rehberlik Hizmet Türleri”. Betül Aydın (Ed.), Rehberlik (ss. 83- 116) içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Voltan Acar, N. (2008). Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yüksel-Şahin, F. (2018). Psikolojik danışmanlar için el kitabı. Ankara: Nobel Yayınevi Basım Dağıtım.

ÇOCUKLARLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA OYUN, PSİKODRAMA VE ÇOCUK MERKEZLİ OYUN TERAPİSİ

Yağmur ULUSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8906-7396
- ❖ Mail: yagmur.ulusoy@inonu.edu.tr

Okullar, çocuklara potansiyelini ortaya koymayı engelleyen duygusal sınırlamaları (ör: ben yapamam) kaldıran ve kendini gerçekleştirmeyle kolaylaştıran duygu, düşünce ve eylemleri (ör: kendime güveniyorum) destekleyen bir ortam sunmalıdır. Bu ortamın en önemli figürlerinden biri okul psikolojik danışmanlarıdır. Okul psikolojik danışmanlarının gerek çocuk merkezli oyun terapisini gerekse psikodramayı okullarda uygulayabileceklerini, çocukların problem davranışlarını azaltmada başarılı olacağını göz önünde bulundurmaları tavsiye edilir. Amerikan Danışma Birliği (2014), psikolojik danışmanların çalışma alanları ile ilgili güncel bilimsel çalışmaları takip etmeleri, yeni yaklaşımlara açık olmaları ve farklı yaş gruplarıyla çalışmada bilgi ve becerilerini artırmaya istekli olmaları gerektiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak bu bölümün hem psikodrama hem de çocuk merkezli oyun terapisi ile ilgili bilgi ve beceri kazanma konusunda okullarda çalışan psikolojik danışmanlara farkındalık katacağına inanılmaktadır. Ayrıca gelecekte bu konuda beceri kazanmak isteyen okul psikolojik danışmanlarını cesaretlendireceği umulmaktadır. Dahası sadece okullarda değil farklı kurumlarda çalışan ve psikodrama ve çocuk merkezli oyun terapisine ilgi duyan ruh sağlığı profesyonellerinin bu konudaki anlayışlarını derinleştirmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca gelecekte çocuklarla çalışmak isteyen ruh sağlığı profesyonellerinin, psikodrama ya da çocuk merkezli oyun terapisi konusunda eğitimler almaya yönelmelerine rehberlik etmesi beklenmektedir. Son olarak bu konuda çalışan araştırmacıların, gelecekte psikodramanın ve çocuk merkezli oyun terapisinin çocuklar üzerindeki etkililiğini karşılaştıracak çalışmalar tasarlamalarını teşvik edeceği umulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aguiar, M. (2011). Spontanite Tiyatrosu ve Bireysel Psikodrama. (Çev.B. Armağan), Bireysel Psikodramadan Büyük Gruplarla Sosyo-Psikodramaya (184-216). İstanbul: Sistem yayıncılık
- Akinsola, E. F., Udoka, P. A. (2013). Parental influence on social anxiety in children and adolescents: Its assessment and management using psychodrama. *Psychology*, 4(03), 246. <https://doi/10.4236/psych.2013.43A037>
- Altınay, D. (2007). Psikodrama Grup Psikoterapisi: El Kitabı (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Antonio, R. (2011). Dramatik Eylem ve Özneler Arası İlişki: Depresyondaki bir Hastayla Bireysel Psikodrama. (Çev.B. Armağan), Bireysel Psikodramadan Büyük Gruplarla Sosyo-Psikodramaya (60-97). İstanbul: Sistem yayıncılık

- Axline, V. M. (2020). *Oyun Terapisi*. (Çev: Misli Baydoğan). Ankara: Panama Yayıncılık.
- Bannister, A. (2013). *Psikodrama ve Çocuk Gelişimi*. (İ. Doğaner, Çev. Ed.), *Psikodrama: Kuram ve Uygulamadaki Gelişmeler* (229-236). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bergen, D. (2002). The role of pretend play in children's cognitive development. *Early Childhood Research & Practice*, 4(1), n1.
- Blalock, S. M., Lindo, N., Ray, D. C. (2019). Individual and group child-centered play therapy: Impact on social-emotional competencies. *Journal of Counseling & Development*, 97(3), 238-249. <https://doi.org/10.1002/jcad.12264>
- Blanco PJ. (2009) Impact of school-based child-centered play therapy on academic achievement, self-concept, and teacher-child relationships. Doctoral dissertation, The University of North Texas, Department of Counseling and Higher Education, Denton.
- Blatner, A. (1993). *Psikodrama ile İletişim Dünyamıza Adımlar*. (Çev. G. Akçay). Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği Yayınları.
- Blatner, A. (2002). *Psikodramanın Temelleri*. (Çev. G. Şen). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Blomkvist, L. D., Rützel, T. (2013). Artı-Gerçeklik ve Ötesi. (Çev. E. D. Tunga), *Moreno'dan Bu Yana Psikodrama* (235-257). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Brandshaw Tavon, K. (2013). *Psikodramanın İlkeleri* (Çev. İ. Doğaner), *Psikodrama Rehberi* (29-45). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Carbonell, D. M., Partelano-Barehmi, C. (1999). Psychodrama groups for girls coping with trauma. *International Journal of Group Psychotherapy*, 49(3), 285-306. <https://doi.org/10.1080/00207284.1999.11732607>
- Corey, G. (2005). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. Tuncay Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Davoli, C. (2011). *Psikodramatik Sahneler: Likit Psikodrama*. (Çev.B. Armağan), *Bireysel Psikodramadan Büyük Gruplarla Sosyo-Psikodramaya* (307-327). İstanbul: Sistem yayıncılık
- Dillen, L., Siongers, M., Helskens, D., Verhofstadt-Denève, L. (2009). When puppets speak: Dialectical psychodrama within developmental child psychotherapy. *Journal of Constructivist Psychology*, 22(1), 55-82. <http://dx.doi.org/10.1080/10720530802500839>
- Galyer, K. T., Evans, I. M. (2001). Pretend play and the development of emotion regulation in preschool children. *Early Child Development and Care*, 166(1), 93-108. <https://doi.org/10.1080/0300443011660108>

- Gatta, M., Lara, D. Z., Lara, D. C., Andrea, S., Paolo, T. C., Giovanni, C., Rosaria, S., Carolina, B., PierAntonio, B. (2010). Analytical psychodrama with adolescents suffering from psycho-behavioral disorder: Short-term effects on psychiatric symptoms. *The Arts in Psychotherapy*, 37(3), 240–247. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2010.04.010>
- Ghodousi, N., Sajedi, F., Mirzaie, H., Rezasoltani, P. (2017). The effectiveness of cognitive-behavioral play therapy on externalizing behavior problems among street and working children. *Iranian Rehabilitation Journal*, 15(4), 359-366. <http://dx.doi.org/10.29252/nrip.irj.15.4.359>
- Gökler, B., Danışman Gökler, I. (2011). Çocuk ve ergenlerle grup psikoterapisi ve psikodrama. Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Dergisi, 3, 7-22.
- Halmatov, S. (2018). *Oyun Terapisinde Pratik Teknikler*. (Beşinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Hamidi, F., Sobhani Tabar, S. (2021). Effect of psychodrama on post-traumatic stress disorder symptoms in primary school students living in earthquake-stricken areas. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 26(4), 400-417.
- Holmes, P. (2013). Yardımcı Ego. (Çev. F. F. Ateşçi ve M. Ateşçi), *Psikodrama Rehberi* (129-144). (N. Kalkan Oğuzhanoglu, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Huizinga, J. (1995). *Homo Ludens - Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*. (Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Humble, J. J., Summers, N. L., Villarreal, V., Styck, K. M., Sullivan, J. R., Hechler, J. M., Warren, B. S. (2019). Child-centered play therapy for youths who have experienced trauma: A systematic literature review. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 12(3), 365-375. <https://doi.org/10.1007%2Fs40653-018-0235-7>
- Kaduson, H. G. (2013). Serbest Bırakma Oyun Terapisi. (Ed. C. E. Schaefer), *Oyun Terapisinin Temelleri* (105-126). (Çev. B. Tortamış Özkaya). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, Z., & Gökçakan, D. Z. (2009). The effect of group-based psychodrama therapy on decreasing the level of aggression in adolescents. *Türk Psikiyatri Dergisi* 20(4), 357-66.
- Karp, M. (2013a). Özgürlük Nehri. (Çev. İ. Doğaner), *Moreno'dan bu Yana Psikodrama* (39-60). (N. Kalkan Oğuzhanoglu, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karp, M. (2013b). *Psikodramaya Giriş*. (Çev. A. Büke ve Ş. Türkdalı), *Psikodrama Rehberi* (3-13). (N. Kalkan Oğuzhanoglu, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Karp, M. (2013c). Yönetici Eylemde Biliş. (Çev. N. Uçtum Muhtar), Psikodrama Rehberi (147-165). (N. Kalkan Oğuzhanoglu, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaufman, A. (2011). Bireysel Psikoterapide Oyun. (Çev.B. Armağan), Bireysel Psikodramadan Büyük Gruplarla Sosyo-Psikodramaya (8-113). İstanbul: Sistem yayıncılık.
- Kellerman, P. F. (2013f). Haydi Yüzleşelim. (İ. Doğaner, Çev. Ed.), Psikodrama Kuram ve Uygulamadaki Gelişmeler (75-87). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kellermann, P. F. (2013a). Giriş. (Çev. I. Gökler Danışman), Psikodramaya Derinlemesine bir Bakış: Psikodramanın Terapötik Yönleri (11-16). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kellermann, P. F. (2013b). Tanımlama. (Çev. H. Gölcüklü), Psikodramaya Derinlemesine bir Bakış: Psikodramanın Terapötik Yönleri (17-32). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kellermann, P. F. (2013c). Psikodramatist. (Çev. A. Atlı Özbaş), Psikodramaya Derinlemesine bir Bakış: Psikodramanın Terapötik Yönleri (45-57). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kellermann, P. F. (2013d). –Mış gibi Yapma. (Çev. Ö. Acicbe), Psikodramaya Derinlemesine bir Bakış: Psikodramanın Terapötik Yönleri (109-121). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kellermann, P. F. (2013e). Psikodramada Rol Değiştirme. (Çev. A. Kayır), Moreno'dan Bu Yana Psikodrama (263-279). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kipper, D. A. (2007). Psikodramanın Değişen Karakteri, Sırada Ne Var? (Çev. D. Altınay), Psikodrama Grup Psikoterapisi El Kitabı (70-92). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Koukourikos, K., Tsaloglidou, A., Tzaha, L., Iliadis, C., Frantzana, A., Katsimbeli, A., Kourkouta, L. (2021). An overview of play therapy. *Materia Socio-Medica*, 33(4), 293. <https://doi.org/10.5455%2Fmsm.2021.33.293-297>
- LaBauve, B. J., Watts, R. E., Kottman, T. (2001). Approaches to play therapy: A tabular overview. *TCA Journal*, 29(1), 104-113. <https://doi.org/10.1080/15564223.2001.12034583>
- Laitman, M. (2015). Oyunun Adı Bağ Kurmak. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Li, J., Wang, D., Guo, Z., Li, K. (2015). Using psychodrama to relieve social barriers in an autistic child: A case study and literature review. *International journal of nursing sciences*, 2(4), 402-407. <https://doi.org/10.1016/j.ijnss.2015.08.008>
- Lousada, O. (2013). Üç Katlı Pasta, Her Şeyle Birlikte Terayağ. (Çev. C. Ger), Psikodrama Rehberi (205-228). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Lyons, V. M. (1977). Psychodrama as a counseling technique with children. *Elementary School Guidance & Counseling*, 11(4), 252-258.
- Meany-Walen, K. K., Teeling, S. (2016). Adlerian play therapy with students with externalizing behaviors and poor social skills. *International Journal of Play Therapy*, 25(2), 64. <http://dx.doi.org/10.1037/pla0000022>
- Money, R., Wilde, S., Dawson, D. (2021). The effectiveness of Theraplay for children under 12—a systematic literature review. *Child and Adolescent Mental Health*, 26(3), 238-251. <https://doi.org/10.1111/camh.12416>
- Moreno, J. L., Moreno, F. B. (1944). Spontaneity theory of child development. *Sociometry*, 7(2), 89-128. <https://doi.org/10.2307/2785851>
- Moreno, J. J. (2001). *İçimizdeki Müziği Eylemek: Müzik Terapisi ve Psikodrama*. (İ. Doğaner, Çev. Ed.). Ankara: Türkiye Grup Psikoterapistleri Derneği Yayınları.
- Moreno, Z. T. (1987). Psychodrama, role theory, and the concept of the social atom. In *The Evolution of Psychotherapy: The 1st Conference* (p. 341). Routledge.
- Moreno, Z. T., Blomkvist, L.D., Rützel, T. (2013). *Psikodrama: Artı Gerçeklik ve İyileştirme Sanatı*. (Çev. B. Şimşek). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Moula, Z. (2020). A systematic review of the effectiveness of art therapy delivered in school-based settings to children aged 5–12 years. *International Journal of Art Therapy*, 25(2), 88-99. <https://doi.org/10.1080/17454832.2020.1751219>
- Mumford, S. C. (2012). Play therapy. *Clinical child psychiatry*, 120-129.
- Murphy, G. W. (1960). Play as a counselor's tool. *The School Counselor*, 8(2), 53-58.
- Mutafchieva, M. (2020). Psychodrama with children in foster care units in Bulgaria: challenges and reflections. *Zeitschrift für Psychodrama und Soziometrie*, 19(2), 313-329.
- Nash, J.B., Schaefer, C. E. (2013). *Oyun Terapisi: Temel Kavramlar ve Uygulamalar*. (Çev. B. Tortamış Özkaya), *Oyun Terapisinin Temelleri* (3-13). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Nordling, W. J., Guerney, L. (1999). Typical stages in the child-centered play therapy process. *The Journal for the Professional Counselor*, 14(1), 17-23.
- Özbek, A., Leutz, G. (2011). *Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim*. İstanbul: Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayınları.
- Özdoğan, B. (2020). *Çocuk ve Oyun: Çocuğa Oyunla Yardım*. (Yedinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Pio-Abreu, J.L., Villares-Oliveira, C. (2013). Psikodrama Nasıl İşe Yarar? (İ. Doğaner, Çev. Ed.). Psikodrama Kuram ve Uygulamadaki Gelişmeler (119-130). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Porter, M. L., Hernandez-Reif, M., Jessee, P. (2009). Play therapy: A review. *Early Child Development and Care*, 179(8), 1025-1040. <https://doi.org/10.1080/03004430701731613>
- Ray, C. D. (2020). İleri Düzey Oyun Terapisi. (B. E. Bakay, Çev. Ed.; Çev: Duygu Olgaç). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Ray, D. C., Armstrong, S. A., Balkin, R. S., Jayne, K. M. (2015). Child-centered play therapy in the schools: Review and meta-analysis. *Psychology in the Schools*, 52(2), 107-123. <https://doi.org/10.1002/pits.21798>
- Ray, D. C., Blanco, P. J., Sullivan, J. M., Holliman, R. (2009). An exploratory study of child-centered play therapy with aggressive children. *International Journal of Play Therapy*, 18(3), 162. <http://dx.doi.org/10.1037/a0014742>
- Rudokaite, D., Indriuniene, V. (2019). Effectiveness of psychodrama for mitigating school fears among senior secondary school students. *Zeitschrift für Psychodrama und Soziometrie*. 18, 369-385.
- Ruscombe-King, G. (2013). Paylaşım. (Çev. D. Ü. Arpacı ve İ. Çakır), Psikodrama Rehberi (167-186). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Russ, S. W. (2003). Play in Child Development and Psychotherapy: Toward Empirically Supported Practice. Routledge.
- Russ, S. W., Wallace, C. E. (2013). Pretend play and creative processes. *American Journal of Play*, 6(1), 136-148.
- Ryan, V., Wilson, K. (2019). Susan: Oyun Terapisine Başlarken. (G. Erden ve İ. Altınoğlu Dikmeer, Çev. Ed.), Yönlendirmesiz Oyun Terapisinde Vaka Çalışmaları (11-39). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Schacht, M. (2013). Spontanlık- Yaratıcılık. (İ. Doğaner, Çev. Ed.), Psikodrama Kuram ve Uygulamadaki Gelişmeler (19-36). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Schaefer, C. E. (1999). Curative factors in play therapy. *The Journal for the Professional Counselor*, 14(1), 7-16.
- Schaefer, C. E., Drewes, A. A. (2013). Oyunun ve Oyun Terapisinin Terapötik Güçleri. (Çev. B. Tortamış Özkaya), Oyun Terapisinin Temelleri (15-25). (Ed. C. E. Schaefer). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sweeney, D. S., Landreth, G. L. (2013). Çocuk Merkezli Oyun Terapisi. (Çev. B. Tortamış Özkaya), Oyun Terapisinin Temelleri (129-152). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tauvon, K. B. (2013). Protagonist. (Çev. G. Özer), Psikodrama Rehberi (91-108). (N. Kalkan Oğuzhanoğlu, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Taylor, S. (2013). Isınma. (Çev. F. Karadağ), Psikodrama Rehberi (47-66). (N. Kalkan Oğuzhanoglu, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Terr, L. (2000). Sevgi ve Çalışmanın Ötesinde Oyun Yetişkinler için Neden İhtiyaçtır. (Çev. M. Köseoğlu). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Verhofstadt-Deneve, L. (2013). Varoluşçu-Diyalektik Psikodrama. (İ. Doğaner, Çev. Ed.), Psikodrama Kuram ve Uygulamadaki Gelişmeler (103-117). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Walters, R. (2017). Fairytales, psychodrama and action methods: Ways of helping traumatized children to heal. Zeitschrift für Psychodrama und Soziometrie, 1(16), 53-60. <http://dx.doi.org/10.1007%2Fs11620-017-0381-1>
- Winnicott, D. W. (2013). Oyun ve Gerçeklik. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wyver, S. R., Spence, S. H. (1999). Play and divergent problem solving: Evidence supporting a reciprocal relationship. Early Education and Development, 10(4), 419-444. https://doi.org/10.1207/S15566935EED1004_1

**EĞİTİM
TEKNOLOJİLERİNDE
YENİ EĞİLİMLER:**

**Kuram, Uygulama ve
Modellemelerin Değerlendirilmesi**

EDİTÖR

Doç. Dr. Ezgi Pelin YILDIZ

**EĞİTİM TEKNOLOJİLERİNDE YENİ EĞİLİMLER:
Kuram, Uygulama ve Modellemelerin Değerlendirilmesi**

Editör

Doç. Dr. Ezgi Pelin YILDIZ
ORCID (0000-0002-9987-9857)

ISBN: 978-625-6504-66-0

E-ISBN: 978-625-6504-67-7

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202315>

1. Baskı: Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

EĞİTİM TEKNOLOJİLERİNDE YENİ EĞİLİMLER: Kuram, Uygulama ve Modellemelerin Değerlendirilmesi

YILDIZ, Ezgi Pelin

1. Basım, 298s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Kitap Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1.Araştırma 2. Bilim 3. Eğitim 4. Kuram 5. Teknoloji

**Dizgi
Kapak Tasarım**

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

**Sertifika No
Matbaa Sertifika No**

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

**Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:**

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

KURUMSAL EĞİTİM İÇİN MOBİL ÖĞRENME UYGULAMALARI	7
---	----------

Ezgi Pelin YILDIZ

EĞİTİMDE SANAL GERÇEKLİK(VR) VE ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK(AR) KULLANIMI	23
---	-----------

Dönay Nisa KARA

GELECEĞİN WEB TEKNOLOJİLERİ METAVERSE VE EĞİTİMDE KULLANIMI	35
--	-----------

Metin ÇENGEL

YAPAY ZEKÂ İLE EĞİTİMİN GELECEĞİ: FIRSATLAR VE UYGULAMALAR	55
---	-----------

Bilal DURMAZ, Abdulgafur KARACA, Agit AYAZ

EĞİTİM SİSTEMİNDE VERİ MADENCİLİĞİ UYGULAMALARI ...	67
--	-----------

Ezgi Pelin YILDIZ

BULUT BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN EĞİTİM ALANINDA KULLANIMI	81
--	-----------

Fatih KALEMKUŞ, Jale KALEMKUŞ

3D TEKNOLOJİLERİNİN EĞİTİM ALANINDA KULLANIMI	97
--	-----------

Metin ÇENGEL

EĞİTİMDE WEB 2.0 ARAÇLARININ KULLANIMI	119
---	------------

Ayşe ALKAN

EĞİTİMDE ETKİLEŞİMLİ VİDEOLARIN KULLANIMI	137
--	------------

Cansu ŞAHİN KÖLEMEN

EĞİTİMDE ÖĞRENME YÖNETİM SİSTEMLERİ (LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS-LMS) UYGULAMALARINDAN YARARLANMA	145
--	------------

Ezgi Pelin YILDIZ

3B SANAL ÖĞRENME ORTAMLARININ EĞİTİMDE KULLANIMI	167
--	------------

Abdulkadir DURMUŞ

**SANAL LABORATUVAR UYGULAMALARININ FEN ALANLARI
EĞİTİMİNDE KULLANIMI181**

Melis Arzu UYULGAN, Nalan AKKUZU GÜVEN

ÖĞRETMENLERİN SANAL SINIF YÖNETİMİ YETERLİĞİ.....203

Aysun POLAT, Ertuğ CAN

DİJİTAL EĞİTSEL OYUNLARIN EĞİTİMDE KULLANIMI223

Sibel KARABEKMEZ

EĞİTİM MATERYALİ OLARAK İNFOGRAFİK KULLANIMI.....235

Merve AYDIN

**ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETİMİNDE 21.YY BECERİLERİ
.....253**

Abdulkadir DURMUŞ

**ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE UYGULAMALI ÖĞRETİM SÜRECİNİN
UZAKTAN EĞİTİM YAZILIMLARINA ENTEGRASYONUNA
İLİŞKİN ALAN TARAMASI273**

Ahmet Furkan ŞAHBAZ, İlhami ARSEVEN

KURUMSAL EĞİTİM İÇİN MOBİL ÖĞRENME UYGULAMALARI

Ezgi Pelin YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi Kazım Karabekir Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9987-9857
- ❖ Mail: yildizezqipelin@gmail.com

KAYNAKÇA

- Ahmed, A. M. & Osman, M. E. (2020). The Effectiveness of Using Wiziq Interaction Platform on Students' Achievement, Motivation and Attitudes. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 21 (1), 19-30. DOI: 10.17718/tojde.690112
- Bostan, G. (2011). Teaching/learning physics on Wiziq platform. In *The 7 th International Scientific Conference eLearning and Software for Education Bucharest*.
- Chetri, K. (2020). Mobile Learning in Education: Advantages and Challenges, *International Journal of Management*, 11(11), 1427-1430.
- Davis, I. (2005). Talis, Web 2.0 and All That. Accessed on 14 January 2018, Erişim adresi: <http://blog.iandavis.com//2005/07/talis-web-20-and-all-that>.
- Gedik, N., Karademirci, A.H., Kursun, E., & Çağiltay, K. (2011). Key Instructional Design Issues in a Cellular Phone-based Mobile Learning Project. *Computers & Education*, 1149-1159.
- Keskin, N. O., & Metcalf, D. (2011). The Current Perspectives, Theories and Practices of Mobile Learning. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10, 202-208.
- Kurtoğlu, U. (2021). Web 2.0 araçları yoluyla kelime öğretimi: Kahoot! ve Quizlet karşılaştırması.; (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Edirne .
- Macdonald, I., & Chiu, J. (2011). Evaluating the Viability of Mobile Learning to Enhance Management Training. *Canadian Journal of Learning and Technology*, 37(1).
- Mockus, L., Dawson, H., Malizia, S.E., Shaffer, D., An, J.S., & Swaggerty, A. (2011). The Impact of Mobile Access on Motivation: Distance Education Student Perspectives. Erişim adresi:<http://learningdesign.psu.edu/research/MLRTWhitePaper.pdf>
- Polat, M. (2019). Yükseköğretimde Kahoot Kullanmak Ya Da Kullanmamak: Öğretmen Adaylarının Kahoot'la Öğretime Yönelik Görüşleri. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi* 3 (2) , 139-157 . DOI: 10.32960/uead.587469
- Smirnova, L., & Deutsch, N. (2014, June). Addressing Contextual Adaptation in the Dissemination of Online Technologies: Using Moodle and WizIQ for Professional Development Training. In *EdMedia: World Conference on Educational Media and Technology (Vol. 2014, No. 1, pp. 1205- 1211)*.

- Stevens, V. (2007). Who's in charge here? WiZiQ and Elluminate. *The Electronic Journal for English as a Second Language (TESL-EJ)*, 11(3).
- Suki, N.M, & Suki, N.M. (2011). Using Mobile Device for Learning: From Students' Perspective. *US-China Education Review A* 1, 44-53.
- Swan, K., Vahey, P., van 't Hooft, M., Kratcoski, A., Rafanan, K., Stanford, T., Yarnall, L., & Cook, D. (2013). Problem-based learning across the curriculum: Exploring the efficacy of a cross curricular application of Preparation for Future Learning. *Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning*, 7(1), 91-110

EĞİTİMDE SANAL GERÇEKLİK(VR) VE ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK(AR) KULLANIMI

Dönay Nisa KARA

- ❖ Kurum Bilgisi: Girne Amerikan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Girne/ KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0002-6069-2833
- ❖ Mail: donaykara@gau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Al-Ansi, A. M., Jaboob, M., Garad, A., & Al-Ansi, A. (2023). Analyzing augmented reality (AR) and virtual reality (VR) recent development in education. *Social Sciences & Humanities Open*, 8(1), 100532.
- Altan Akin, N. T., & Göktürk, M. (2018). Providing individual knowledge from students with autism and mild mental disability using computer interface, California, USA 8 (pp. 686-697). Springer International Publishing.
- Baragash, R. S., Hosam Al-Samarrarie, H., Alzahrani, A. I., & Alfarraj, O. (2020). Augmented reality in special education: A meta-analysis of single subject design studies. *European Journal of Special Needs Education*, 35(3), 382-397. <http://dx.doi.org/10.1080/08856257.2019.1703548>
- Brandão, J., Cunha, P., Vasconcelos, J., Carvalho, V., & Soares, F. (2015, June 10-12). An
- Costa, M. L., & Estêvão, G. (2021). Design and Culture in the Making of Happiness. In *Advances in Design, Music and Arts: 7th Meeting of Research in Music, Arts and Design, EIMAD 2020, May 14–15, 2020* (pp. 535-547). Springer International Publishing.
- Dunleavy, M., Dede, C., & Mitchell, R. (2009). Affordances and limitations of immersive participatory augmented reality simulations for teaching and learning. *Journal of science Education and Technology*, 18, 7-22.
- Durna, E. C. (2021). Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin turist tatmini üzerine etkileri: Çanakkale tarihi yarımada örneği (Master's thesis, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi).
- Findawati, Y. (2021). Application for Introduction of Augmented Reality-Based Transportation Tools for Children. *Procedia of Engineering and Life Science*, 1(1).
- Hantono, B. S., Nugroho, L. E., & Santosa, P. I. (2018, July). Meta-review of augmented reality in education. In *2018 10th international conference on information technology and electrical engineering (ICITEE)* (pp. 312-315). IEEE.
- Lindsay, S., Hounsell, K. G., & Cassiani, C. (2017). A scoping review of the role of LEGO® therapy for improving inclusion and social skills among children and youth with autism. *Disability and health journal*, 10(2), 173-182.
- Lorenzo, G., Gómez-Puerta, M., Arráez-Vera, G., & Lorenzo-Lledó, A. (2019). Preliminary study of augmented reality as an instrument for

- improvement of social skills in children with autism spectrum disorder. *Education and Information Technologies*, 24(1), 1-24. <https://doi.org/10.1007/s10639-018-9768-5>.
- Özdemir, O., Erbaş, D. & Yücesoy Özkan, Ş. (2019). Özel Eğitimde Sanal Gerçeklik Uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20 (2), 395-420.
- Özdemir, O., Erbaş, D., & Özkan, Ş. Y. (2019). Özel eğitimde sanal gerçeklik uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(2), 395-420.
- Semerikov, S. O., Osadchy, V. V., & Kuzminska, O. H. (2021). 1st Symposium on Advances in Educational Technology: Outlook.
- Şen, N. (2021). Özel Eğitimde İnsansı Robotlar. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (32), 832-842.
- Sun, L., Du, Y., Yu, H., Wei, H., Xu, W., & Xu, W. (2022). An artificial reflex arc that perceives afferent visual and tactile information and controls efferent muscular actions. *Research*.
- Syriopoulou-Delli, C., & Gkiolnta, E. (2021). Robotics and inclusion of students with disabilities in special education. *Research, Society and Development*, 10(9), e36210918238-e36210918238.
- Walker, Z., McMahon, D. D., Rosenblatt, K., & Arner, T. (2017). Beyond pokémon: Augmented reality is a universal design for learning tool. *Sage Open*, 7(4), 1–8. <https://doi.org/10.1177/2158244017737815>.
- Yang, J., Barde, A., & Billinghamurst, M. (2022). Audio augmented reality: a systematic review of technologies, applications, and future research directions. *journal of the audio engineering society*, 70(10), 788-809.

GELECEĞİN WEB TEKNOLOJİLERİ METAVERSE VE EĞİTİMDE KULLANIMI

Metin ÇENGEL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0054-3120
- ❖ Mail: cengel@subu.edu.tr

oluşabilir. (Wankel, L. A., & Blessinger, P. (Eds.). 2013). Aynı zamanda, Metaverse'in eğitimdeki uygulamalarının daha da çeşitlenmesi ve genişlemesi beklenmektedir.

Sonuç olarak, Metaverse'in eğitimde büyük bir potansiyeli vardır. Öğrencilere interaktif, sürükleyici ve kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunarak öğrenmeyi daha etkili hale getirebilir. Ancak, bu potansiyellerin gerçekleşmesi için teknolojik gelişmelerin yanı sıra eğitim sistemi, öğretmenler, öğrenciler ve diğer paydaşlar arasında iş birliği ve uyum gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Bell, M. W. (2019). Learning in the Metaverse: The Future of Distance Education. In *Online Education 2.0: Evolving, Adapting, and Reinventing Online Technical Communication* (s. 191-210). Baywood Publishing Company.
- Dede, C. (2009). Immersive interfaces for engagement and learning. *Science*, 323(5910), 66-69.
- Johnson, L., Adams Becker, S., Cummins, M., Estrada, V., Freeman, A., and Ludgate, H. (2016). *NMC/CoSN Horizon Report: 2016 K-12 Edition*. The New Media Consortium.
- Kapp, K. M. (2012). *The Gamification of Learning and Instruction: Game-Based Methods and Strategies for Training and Education*. Pfeiffer.
- Ke, F., & Im, T. (2013). Virtual-Reality-Based Social Interaction Training for Children with High-Functioning Autism. *Journal of Educational Computing Research*, 48(4), 413-429.
- Liu, D., & Cao, Y. (2020). Virtual reality in education: A survey on research, applications, and evaluation. *International Journal of Distance Education Technologies*, 18(3), 1-21.
- Mizzi, R. (2020). *Education in the Metaverse: Emerging Technologies and Virtual Reality for Learning*. IGI Global.
- Papagiannis, H. (2017). *Augmented Human: How Technology Is Shaping the New Reality*. O'Reilly Media.
- Rizun, N., & Clark, D. B. (2020). Augmented reality for learning chemistry: A systematic review of the literature. *Chemistry Education Research and Practice*, 21(3), 746-764.
- Wankel, L. A., & Blessinger, P. (Eds.). (2013). *Increasing Student Engagement and Retention Using Immersive Interfaces: Virtual Worlds, Gaming, and Simulation* (Vol. 6). Emerald Group Publishing.

YAPAY ZEKÂ İLE EĞİTİMİN GELECEĞİ: FIRSATLAR VE UYGULAMALAR

Bilal DURMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kayapınar Bilim ve Sanat Merkezi, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9306-9116
- ❖ Mail: bilaal@windowslive.com

Abdulgafur KARACA

- ❖ Kurum Bilgisi: Diclekent Ortaokulu, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2114-2537
- ❖ Mail: woooks@hotmail.com

Agit AYZAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Aliemiri Anadolu Lisesi, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0005-6494-3280
- ❖ Mail: agit_33@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akgün, E., Oktay, H., & Demirer, V. (2021). A Comparison of Machine Learning Algorithms for Early Warning Systems in Education. *Interactive Learning Environments*, 1-20.
- Alabbas, M., & Elamir, E. A. H. (2019). Artificial Intelligence in Education: Recent Advances and Applications. In 2019 5th International Conference on Advances in Electrical Engineering (ICAEE)
- Baker, R. S. (2016). Better Data for Better Learning: A Data Science Perspective on Learning Analytics. *Journal of Learning Analytics*, 3(2), 49-54.
- Davenport, T. H., & Kirby, J. (2015). Beyond Automation: Strategies for Remaining Gainfully Employed in an Era of Very Smart Machines. *Harvard Business Review*, 93(6), 58-65.
- Deng, Z. (2020). Ethical Issues of Artificial Intelligence in Education. In *Handbook of Research on Transforming Mathematics Teacher Education in the Digital Age* (pp. 80-95). IGI Global.
- Dikli, S. (2016). Automated Essay Scoring: A Literature Review. *Journal of Information Technology Education: Research*, 16, 383-416.
- Güngör, Z., & Karal, H. (2021). Predictive Analytics in Education: A Systematic Review. *Journal of Education and Practice*, 12(13), 19-32.
- Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The Ethics of Artificial Intelligence in Health Care: A Systematic Review. *Journal of Biomedical Informatics*, 92, 103134.
- Karakus, T., Ebner, M., & Schön, M. (2019). The Impact of Augmented Reality and Virtual Reality on Holistic Learning and Teaching. *Interactive Learning Environments*, 27(8), 1055-1057.
- Kasapoğlu, E., Demirer, V., & Yılmaz, R. (2019). Using Predictive Analytics in Education: A Systematic Review Study. *Computers in Human Behavior*, 93, 355-366.
- Mehmood, R., Saeed, A., & Ahmad, W. (2018). A Systematic Review on Artificial Intelligence and Assistive Technologies for People with Disabilities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 13(5), 451-460.
- Mitra, A., Banerjee, S., & Bhattacharya, U. (2019). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications. In 2019 10th International Conference on Computing, Communication and Networking Technologies (ICCCNT) (pp. 1-5). IEEE.

- Owens, D., Furlong, D., & Bau, T. (2018). Artificial Intelligence Applications in Education: An Exploration in Assistive Technologies for People with Disabilities. In Proceedings of the 11th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance (pp. 622-625). ACM.
- Pérez-Sanagustín, M., Nussbaum, M., & López, X. (2020). Artificial Intelligence in Education for Sustainable Development: A Systematic Review. *Sustainability*, 12(1), 261.
- Saxena, A., Sethi, R., & Aneja, P. (2020). Artificial Intelligence in Education: Issues, Challenges, and Potential Solutions. In Proceedings of the 2nd International Conference on IoT, Social, Mobile, Analytics & Cloud in Computational Vision & Bio-Engineering (ISMAC-CVB) (pp. 177-181). Springer.
- Srivastava, M., Sharma, A., & Kumar, A. (2021). A Comprehensive Study on Applications of Artificial Intelligence in Education. In 2021 7th International Conference on Computing, Communication and Security (ICCCS) (pp. 1-6). IEEE.
- Wang, Q., & Chen, W. (2017). The Application of Artificial Intelligence in Education: Opportunities and Challenges. *Journal of Xiamen University (Natural Science)*, 56(3), 451-458.
- Wang, Y., Wang, C., Fan, X., Li, M., & Che, W. (2015). Automated Essay Scoring versus Human Scoring: A Comparative Study. In 2015 International Conference on Educational Sciences and Development (ICESD) (pp. 21-24). IEEE.
- Wu, H. K., Lee, S. W. Y., Chang, H. Y., & Liang, J. C. (2018). Current Status, Opportunities and Challenges of Augmented Reality in Education. *Computers & Education*, 125, 149-156.

EĞİTİM SİSTEMİNDE VERİ MADENCİLİĞİ UYGULAMALARI

Ezgi Pelin YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi Kazım Karabekir Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9987-9857
- ❖ Mail: yildizezqipelin@gmail.com

KAYNAKÇA

- Alpaydin, E. (2000) Zeki Veri Madenciliği (Notlar), Bilisim 2000 Eğitim Semineri Notları. <https://www.cmpe.boun.edu.tr/~ethem/dm.html> adresinden 22.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Altıntaş, T. (2006). Veri Madenciliği Metotlarından Olan Kümeleme Algoritmalarının Uygulamalı Etkinlik Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / Endüstri Mühendisliği Ana Bilim Dalı / Endüstri Mühendisliği Bilim Dalı.
- Bagheri, F. (2022). Evaluating the successfulness of startup businesses by data mining techniques. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / Endüstri Mühendisliği Ana Bilim Dalı / Endüstri Mühendisliği Bilim Dalı.
- Baker, S., & Inventado, P. S. (2016). Educational data mining and learning analytics: Potentials and possibilities for online education. In G. Veletsianos (Ed.), *Emergence and Innovation in Digital Learning* (83–98). doi:10.15215/aupress/9781771991490.01
- Baker, R. S., & Yacef, K. (2009). The State of Educational Data Mining in 2009: A Review and Future Visions. *Journal of Educational Data Mining*, 1(1), 3–17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3554657>
- Blake, R. & Mangiameli, P. (2013). An information systems design theory for strategic decision systems: the case of a candy manufacturer. *Northeast Decision Sciences Institute Annual Meeting Proceedings*.
- Fayyad, U., Piatetsky-Shapiro, G. & Smyth, P. (1996) From Data Mining to Knowledge Discovery An Overview. *AI Magazine* 17 3 (© AAAI).
- Güner, Z. (2014). Veri Madenciliğinde Cart ve Lojistik Regresyon Analizinin Yeri: İlaç Provizyon Sistemi Verileri Üzerinde Örnek Bir Uygulama. *Sosyal Güvence*, 0 (6), 53-99.
- Márquez-Vera, C., Cano, A., Romero, C., Noaman, A.Y.M., Fardoun, H.M. & Ventura, S., (2016). “Early Dropout Prediction Using Data Mining: A Case Study With High School Students”, *Expert Systems*, 33, 1.
- Ramageri, B.M. (2010). *Data Mining Techniques and Applications*, *Indian Journal of Computer Science and Engineering*, 1(4), 301-305.
- Romero, C. & Ventura, S. (2020). Educational data mining and learning analytics: An updated survey. *Wires Data Mining and Knowledge Discovery*. DOI: 10.1002/widm.1355.
- Silahtaroglu, G., (2013). *Veri madenciliği*, Papatya Yayınları, İstanbul.

- Ünal, F., B. (2022). Data mining and knowledge discovery in education. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / Bilgisayar Mühendisliği Ana Bilim Dalı.
- Yükseltürk, E., Altıok, S. & Üçgöl, M. (2017). Evaluation of a Scientific Activity about Use of Web 2.0 Technologies in Education: The Participants` Views . Journal of Instructional Technologies and Teacher Education, 6 (1), 1-8.
- Zaki, M. (2014). Data Mining and Analysis: Fundamental Concepts and Algorithms. Cambridge University Press 978-0-521-76633-3.

BULUT BİLİŞİM SİSTEMLERİNİN EĞİTİM ALANINDA KULLANIMI

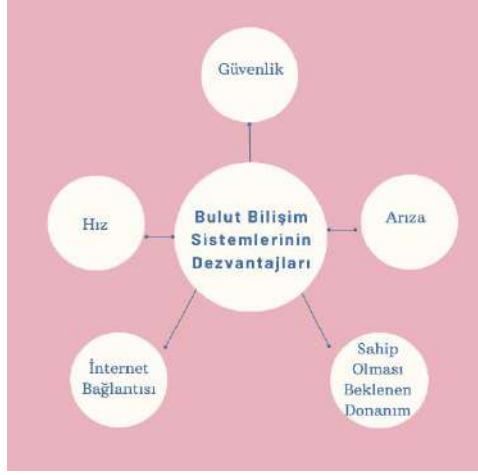
Fatih KALEMKUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi, Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7218-955X
- ❖ Mail: kalemkus@gmail.com

Jale KALEMKUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi, Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7791-9910
- ❖ Mail: jale.kalemkus@yahoo.com

sağlayıcıların sınırlı özelliğe sahip olması sorununu ortaya çıkarmaktadır (Ercan, 2010; Mirashe & Kalyankar, 2010). Bu yüzden kullanıcılar hem teknoloji hem de güvenlik bakımından yeterli gördükleri bulut sağlayıcılarını tercih edebilirler. Eğitimde bulut bilişim sistemlerinin dezavantajları Şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 6. Bulut Bilişim Sistemlerinin Dezavantajları

KAYNAKLAR

- Alavi, E., & Mohan, M. C. (2013). An e-learning system architecture based on new business paradigm using cloud computing. *International Journal of Engineering Sciences & Research Technology*, 2(10), 1-10.
- Al-Samarraie, H., & Saeed, N. (2018). A systematic review of cloud computing tools for collaborative learning: Opportunities and challenges to the blended-learning environment. *Computers & Education*, 124, 77-91.
- Apostu, A., Puican, F., Ularu, G., Suci, G., Todoran, G. (2013). Study on advantages and disadvantages of cloud computing-the advantages of telemetry applications in the cloud. *Recent Adv. Appl. Comput. Sci. Digit. Serv.* 2103, 1.
- Arpaci, I., Kilicer, K., & Bardakci, S. (2015). Effects of security and privacy concerns on educational use of cloud services. *Computers in Human Behavior*, 45, 93-98.
- Benlian, A., Kettinger, W. J., Sunyaev, A., & Winkler, T. J. (2018). Special Section Introduction: The Transformative Value of Cloud Computing: A Decoupling, Platformization, and Recombination Theoretical

- Framework, *Journal of Management Information System*, 35 (3), 719-739.
- Carroll, N., Helfert, M., & Lynn, T. (2014). Towards the development of a cloud service capability assessment framework. *Continued Rise of the Cloud: Advances and Trends in Cloud Computing*, 289-336.
- Chiappe Laverde, A., Segovia Cifuentes, Y. & Rincón Rodríguez, H.Y. (2007). Toward an instructional design model based on learning objects. *Education Technology Research Development*, 55, 671–681. <https://doi.org/10.1007/s11423-007-9059-0>
- Ercan, T. (2010). Effective use of cloud computing in educational institutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2 (2), 938-942.
- Ewuzie, I., & Usoro, A. (2012, Aralık). Exploration of cloud computing adoption for e-learning in higher education. In *2012 Second Symposium on Network Cloud Computing and Applications* (ss. 151-154). IEEE.
- Fernandez, A., Insfran, E., & Abrahão, S. (2011). Usability evaluation methods for the web: A systematic mapping study. *Information and software Technology*, 53(8), 789-817.
- Galloway, J. M. (2013). A cloud architecture for reducing costs in local parallel and distributed virtualized cloud environments (Yayın no. 3596134) [A Dissertation, The University of Alabama]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Gong, C., Liu, J., Zhang, Q., Chen, H., & Gong, Z. (2010, Eylül). The characteristics of cloud computing. In *2010 39th International Conference on Parallel Processing Workshops* (ss. 275-279). IEEE.
- González-Martínez, J. A., Bote-Lorenzo, M. L., Gómez-Sánchez, E., & Cano-Parra, R. (2015). Cloud computing and education: A state-of-the-art survey. *Computers & Education*, 80, 132-151. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.08.017>
- Hayes, B. (2008). Cloud computing. *Communications of the ACM*, 51 (7), 9-11. <https://doi.org/10.1145/1364782.1364786>
- Ivica, C., Riley, J. T., & Shubert, C. (2009, Haziran). StarHPC—Teaching parallel programming within elastic compute cloud. In *Proceedings of the ITI 2009 31st International Conference on Information Technology Interfaces* (ss. 353-356). IEEE.
- Khodjayeveva, N., & Sodikov, S. (2023). Methods and advantages of using cloud technologies in practical lessons. *Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress (JARSP)*, 2(3), 77-82.

- Laisheng, X., & Zhengxia, W. (2011, Ocak). Cloud computing: A new business paradigm for e-learning. In 2011 third international conference on measuring technology and mechatronics automation (ss. 716-719). IEEE.
- Masud, M., & Huang, X. (2012). An e-learning system architecture based on cloud computing. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 62, 74-78.
- Mirashe, S. P., & Kalyankar, N. V. (2010). Cloud computing. *Journal of Computing*, 2(3), 78-82.
- Naveed, Q. N., & Ahmad, N. (2019). Critical success factors (CSFs) for cloud-based e-learning. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (Online)*, 14(1), 140-149.
- Raut, R. D., Gardas, B. B., Narkhede, B. E., & Narwane, V. S. (2019). To investigate the determinants of cloud computing adoption in the manufacturing micro, small and medium enterprises: A DEMATEL-based approach. *Benchmarking: An International Journal*, 26(3), 990-1019.
- Riahi, G. (2015). E-learning systems based on cloud computing: A review. *Procedia Computer Science*, 62, 352 – 359.
- Selviandro, N., & Hasibuan, Z. A. (2013, Mart). Cloud-based e-learning: A proposed model and benefits by using e-learning based on cloud computing for educational institution. 1st International Conference on Information and Communication Technology (ICT-EurAsia), Yogyakarta, Indonesia.
- Shuai, Q. (2011, Aralık). What will cloud computing provide for Chinese m-learning?. In *Proceeding of the International Conference on e-Education, Entertainment and e-Management* (ss. 171-174). IEEE.
- Siddiqui, S.T., Alam, S., Khan, Z.A., Gupta, A. (2019). Cloud-based e-learning: Using cloud computing platform for an effective e-learning. S. Tiwari, M. Trivedi, K. Mishra, A. Misra, & K. Kumar (eds), *Smart Innovations in Communication and Computational Sciences* (s. 335-346). Springer, https://doi.org/10.1007/978-981-13-2414-7_31
- Sultan, N. (2010). Cloud computing for education: A new dawn?. *International Journal of Information Management*, 30(2), 109-116.
- Viswanath, D. K., Kusuma, S., & Gupta, S. K. (2012). Cloud computing issues and benefits modern education. *Global Journal of Computer Science and Technology*, 12(10), 15-19.

- Wang, B., & Xing, H. (2011, Haziran). The application of cloud computing in education informatization. In 2011 International Conference On Computer Science And Service System (CSSS) (ss. 2673-2676). IEEE.
- Wu, W., & Plakhtii, A. (2021). E-learning based on cloud computing. International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET), 16(10), 4-17.

3D TEKNOLOJİLERİNİN EĞİTİM ALANINDA KULLANIMI

Metin ÇENGEL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0054-3120
- ❖ Mail: cengel@subu.edu.tr

Öğrencilerin yaratıcılıklarını ve problem çözme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olurken, onları geleceğin dijital dünyasına hazırlar. Eğitimde 3D tasarım ve üretim teknolojilerinin yaygınlaşması, öğrencilerin öğrenme deneyimlerini dönüştürerek daha etkili ve motive edici bir eğitim ortamı sağlar.

KAYNAKLAR

- An, D., An, J., & Kim, K. J. (2017). Design and Evaluation of 3D Virtual Learning Environments: A Focus on STEM Education. Springer.
- Attaran, M. (2017). Exploring the design space of 3D printing in education: A review. *Computers & Education*, 106, 150-161.
- Bonvoisin, J., & Dressaire, E. (2017). Design and use of 3D printers in education. *Procedia Manufacturing*, 10, 408-417.
- Burke, Q. (2014). 3D Printing for Development in the Global South: The 3D4D Challenge. Palgrave Macmillan.
- Campbell, I., & FabLab, T. (2013). 3D Printing and Maker Lab for Kids: Create Amazing Projects with CAD Design and STEAM Ideas. Quarry Books.
- Chen, S., & Xu, W. (2019). Integrating 3D printing technology into teaching and learning: A literature review. *Smart Learning Environments*, 6(1), 1-18.
- Honey, M., & Kanter, D. E. (Eds.). (2013). Design, Make, Play: Growing the Next Generation of STEM Innovators. Routledge.
- Horn, M. B., & Staker, H. (2015). Blended: Using Disruptive Innovation to Improve Schools. Jossey-Bass.
- Kalıp, C. (2018). 3D Printing and Education: An Insight on the Evolving Educational Paradigms. *International Journal of Research in Engineering, IT and Social Sciences*, 8(2), 75-83.
- Nouri, J., Mulder, I., & Collins, C. (Eds.). (2019). 3D Printing for Education: Lab Manual. Springer.
- Soylu, A., & Akçayır, G. (2018). Integrating 3D printing into STEM education: A systematic review. *Computers & Education*, 116, 160-177.

EĞİTİMDE WEB 2.0 ARAÇLARININ KULLANIMI

Ayşe ALKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Samsun Bilim ve Sanat Merkezi, Samsun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9125-1408
- ❖ Mail: ayse.alkan55@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aljarrah, A. (2017). Play as a manifestation of children's imagination and creativity. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 5(1), 23-36.
- Çelik, T. (2021). Web 2.0 araçları kullanımı yetkinliği ölçeği geliştirme çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 449-478. DOI:10.9779.pauefd.700181.
- Çetgin, F. (2021). Görsel sanatlar dersinde web 2.0 araçları (kahoot) kullanımı (10. ve 11. sınıf örneği). *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 10(80), 678-684.
- Danniels, E., & Pyle, A. (2018). Defining play-based learning. *Encyclopedia on early childhood development*, 1-5. <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/4978/defining-play-based-learning.pdf>
- Muhaimin, H., Mukminin, A., Pratama, R., & Asrial, H. (2019). Predicting factors affecting intention to use Web 2.0 in learning: evidence from science education. *Journal of Baltic Science Education*, 18(4), 595-606. DOI: 10.33225/jbse/19.18.595.
- O'Reilly, T. (2005). What is Web 2.0. Design patterns and business models for the next generation of software. <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>
- O'Reilly, T. (2007). What is Web 2.0: Design patterns and business models for the next generation of software. *Communications & Strategies*, 17-37.
- Öztop, F., & Özerbaş, M. A. (2019). Dijital teknoloji destekli sınıf eğitimi çalışmalarındaki eğilimler: lisansüstü tezler üzerine bir içerik analizi. 2. Uluslararası Temel Eğitim Kongresi, Muğla, Türkiye
- Talan, T. (2021). The effect of simulation technique on academic achievement: A metaanalysis study. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 5(1), 17- 36. DOI: 10.46328/ijtes.141
- Tünkler, V. (2021). Web 2.0 Araçlarıyla grafik materyalleri deneyimlemek: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53, 234-260. DOI: 0.9779/pauefd.795619.

EĞİTİMDE ETKİLEŞİMLİ VİDEOLARIN KULLANIMI

Cansu ŞAHİN KÖLEMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Beykoz Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2376-7899
- ❖ Mail: cansusahinkolemen@beykoz.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu, B. (1996). Bilgisayar okur yazarlığı yeterlilikleri ile mevcut ders programlarının kaynaştırılmasının öğrenci başarı ve tutumlarına etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(12), 127-134.
- Bakla, A. (2017). Interactive videos in foreign language instruction: A new gadget in your toolbox. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(1), 124-137.
- Balaman, F., ve Bolat, Y. (2018). Student and teacher opinions on monitorability of educational videos. Journal of Educational Issues, 4(1), 224-235.
- Bosworth, T. L. (2000). Effects of collaborative versus solitary interactive video learning on baccalaureate nursing student knowledge acquisition and performance of cardiac auscultation. University of Connecticut.
- Bozkaya, M. (2006). Görüntülü konferans uygulamalarında öğrenen-öğretici etkileşimi: Öğreticiler açısından değerlendirme. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 53-74.
- Cherrett, T., Wills, G., Price, J., Maynard, S., ve Dror, I. E. (2009). Making training more cognitively effective: Making videos interactive. British Journal of Educational Technology, 40(6), 1124-1134.
- Chou, C. (2003). Interactivity and interactive functions in web-based learning systems: a technical framework for designers. British Journal of Educational Technology, 34(3), 265-279.
- Çuhadar, C. ve Kıyıcı, M. (2007) Uzaktan Eğitim Uygulamaları, Bilgisayar I-II Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uzaktan Eğitim, Editor: Ali Güneş. ss:117 – 159. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Delen, E., Liew, J., ve Willson, W. (2014). Effects of interactivity and instructional scaffolding on learning: self-regulation in online video-based environments. Computers & Education, 78, 312-320.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. ve Yağcı, E. (2002). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Ankara: Pegem.
- Deryakulu, D., Sancar, R., ve Ursavaş, Ö. F. (2019). Video kapılma ölçeğinin uyarılma, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 9(1), 154-168.
- Dong, C. ve Goh, P. S. (2015). Twelve tips for the effective use of videos in medical education. Medical Teacher(37), 140-145.
- İşman, A. (2008). Uzaktan eğitim. Pegem Akademi.

- Lawson, T. J., Bodle, J. H., Houlette, M. A., ve Haubner, R. R. (2006). Guiding questions enhance student learning from educational videos. *Teaching of Psychology*, 33(1), 31-33.
- Moore, M.G. (1992). Three types of interaction. *The American Journal of Distance Education*, 3(2), 1-6.
- Moreno, R., ve Mayer, R. (2007). Interactive multimodal learning environments. *Educational Psychology Review*, 19(3), 309–326.
- Uğur, S., ve Okur, M. R. (2016). Açık ve uzaktan öğrenmede etkileşimli video kullanımı. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 104– 126.
- Wachtler, J., Khalil, M., Taraghi, B., ve Ebner, M. (2016). On using learning analytics to track the activity of interactive MOOC videos. LAK'16 Konferansı'nda 2016 Çalıştayı, Edinburgh, Scotland.
- Wilson, A. D. (2016). The flipped approach: The use of embedded questions in math videos. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Texas.
- Yurdakul, İ. (2004). Eğitim ortamında etkileşimli çokluortam cd-rom'larının değerlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 98-101.
- Zhang, D. Z. (2006). Instructional video in e-learning: Assessing the impact of interactive video on learning effectiveness. *Information & Management* (43), 15-27.

EĞİTİMDE ÖĞRENME YÖNETİM SİSTEMLERİ (Learning Management Systems-LMS) Uygulamalarından Yararlanma

Ezgi Pelin YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi Kazım Karabekir Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9987-9857
- ❖ Mail: yildizezqipelin@gmail.com

özellikleri, avantaj ve dezavantajları ile karşılaştırmalı bir şekilde açıklanmıştır. Çalışmanın bu yönüyle gelecekte yapılacak araştırma ve araştırmacılara katkı sunacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Avcı, S. (2002). C Programlama Dili Dersi İçin Web Tabanlı Eğitim, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 75.
- Chatti, M. A., Dyckhoff, A. L., Schroeder, U., & Thüs, H. (2012). A reference model for learning analytics. *International Journal of Technology Enhanced Learning*, 4 (5-6), 318- 33.
- Davutoğlu, Y., & İnal, M. (2013). ATUTOR Öğrenme İçerik Yönetim Sistemi Kullanılarak Web Destekli Eğitim ve Lisans Öğrencilerine MATLAB Programlama Dersinde Uygulanması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education* 3 (1), 53-65.
- Duran N., Önal A., Kurtuluş C. (2006). E-Öğrenme ve Kurumsal Eğitimde Yeni Yaklaşım Öğrenim Yönetim Sistemleri. *Akademik Bilişim 2006 ve BilgiTek IV - Pamukkale Üniversitesi. Denizli.*
- Elsayed, M. (2022). Investigating Qassim University Efl Intensive Course Program Instructors' Perspectives Towards Utilizing Blackboard Collaborate As An Emergency Remote Teaching Tool During The 2020–2021 Covid-19 Pandemic. *International E-Journal of Advances in Social Sciences* 8 (22), 7-16.
- Emmungil, L. & Akleylek, S. (2008). ATutor Öğrenme İçerik Yönetim Sistemi. *Akademik Bilişim*, 65-68.
- Güven, C., A., & Güven, A., F. (2016). Moodle Eğitim Yönetim Sistemi İle Bilişim Teknolojileri Alanındaki Örnek Bir Dersin Uzaktan Eğitim Uygulaması. 5th International Vocational Schools Symposium, KOSOVA, Prizren, 8-20 Mayıs 2016, vol.1, pp.10-21.
- Johnson, L., Smith, R., Willis, H., Levine, A., & Haywood, K., (2011). The 2011 Horizon report. Austin, TX: The New Media Consortium. Retrieved from <http://wp.nmc.org/horizon2011/>
- Kestel, S. (2020). Çevrimiçi Öğrenme Ortamı (Moodle) ile Harmanlanmış Öğretimin Hemşirelik Süreci Öğrenimine Etkisi [The Effect of Blended Teaching with Online Learning Environment (Moodle) on Nursing Process Learning]. Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Killing, A., Kunkel, M., ve Scheufens, A. (2009). ILIAS Features. ILIAS: http://www.ilias.de/docu/goto_docu_lm_392.html adresinden 15.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Korkmaz, E. (2021). Covid-19 Pandemi Döneminde Uzaktan Eğitim ve

- Google Classroom: İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının Tutum ve Görüşleri. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 42, 207-228. Doi: 10.33418/ataunikkefd.831517
- Kör, H. (2021). Salgın Sürecinde Öğretim Kurumları İçin Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemi Önerisi: Çok Yönlü Karşılaştırmalar. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi ,UAKK 2020, 42-46 . DOI: 10.47769/izufbed.876320
- Hamutoğlu, N. B. & Kıyıcı, M. (2017). Bir Eğitsel Sosyal Ağ Olarak Edmodo'nun Yükseköğretimde Kullanımı Hakkındaki Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (2) , 322-343. DOI: 10.24315/trkefd.290573
- Hotar, N., Özcan, M., A. & Baran, B., Yacı, Ş., N. & Karagöz, N. (2021). Acil Uzaktan Eğitimden Ne Öğrendik? Öğrenci ve Öğretim Elemanı Görüşlerinin Karşılaştırılması. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 12(2), 673-690.
- İzmirli, S. & Akyüz, H. İ. (2017). Eş Zamanlı Sanal Sınıf Yazılımlarının İncelenmesi. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 13(4), 788-810. DOI: 10.17244/eku.347815.
- Ozan, Ö., Ö., Özarslan, Y., & Süral, İ. (2009). Öğrenme Yönetim Sistemi Olarak Sakai. 3rd International Computer & Instructional Technologies Symposium (Tam metin bildiri) (Yayın No:1655634)
- Önal, A., Kaya, A., & Draman, S.E. (2006, Şubat). Açık kaynak kodlu çevrimiçi eğitim yazılımları. IV. Bilgitek ve Akademik Bilişim 2006 Sempozyumunda sunulan sözlü bildiri, Denizli.
- Özaslan, Y. (2008). Uzaktan Eğitim Uygulamaları için Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri. inet-tr'08 - XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri 22-23 Aralık 2008 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Szabo, M., & Flesher, K. (2002). CMI Theory and Practice: Historical Roots of Learning Management Systems. E-Learn 2002 World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, & Higher Education, Montreal, Canada.
- Sırakaya, M. (2014). Öğretmen adaylarının Edmodo hakkındaki görüşleri [Teacher candidates' views on Edmodo]. Paper presented at the 8th International Computer & Instructional Technologies Symposium, Trakya University, Edirne.
- WebCT, (2008). E-Learning under WebCT Report. https://www.researchgate.net/publication/26408255_ELearning_under_WebCT adresinden 02.05.2023 tarihinde erişilmiştir.

3B SANAL ÖĞRENME ORTAMLARININ EĞİTİMDE KULLANIMI

Abdulkadir DURMUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Anadolu Üniversitesi, Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9327-4478
- ❖ Mail: adurmus@anadolu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aydın, A. (2021). Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik. (Ed. T. Talan), Eğitimde dijitalleşme ve yeni yaklaşımlar içinde (s. 7-23). İstanbul: Efe Akademi
- Aydın, Ş., Bayraktar-Fırıncı, S. & Keleş, E. (2022). History teaching in 3 dimensional virtual environments: Systematic review. Manisa Celal Bayar University Journal of the Faculty of Education, 10(1), 115-148. Doi: 10.52826/mcbuefd.1039774
- Baydaş, O., Karakus, T., Topu, F. B., Yılmaz, R., Ozturk, M. E., & Goktas, Y. (2015). Retention and flow under guided and unguided learning experience in 3D virtual worlds. Computers in Human Behavior, 44, 96-102.
- Bora, N., Karaman, E., & Karaman, G. Unity 3D oyun motoru kullanılarak okul simülasyon ortamı tasarlanmasında izlenecek adımlar. (Ed. M. Arslan, G. Ömeroğlu, A. Ata, M. Albayrak), Pandemi sonrası dönemde açık öğrenme ve uzaktan eğitim içinde (128-136). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Dalgarno, B. & Lee, M.J.W. (2010). What are the learning affordances of 3-D virtual environments? British journal of educational technology, 41(1), 10-32. Doi:10.1111/j.1467-8535.2009.01038.x
- Dickey, M. D. (2005). Brave new (interactive) worlds: A review of the design affordances and constraints of two 3D virtual worlds as interactive learning environments. Interactive learning environments, 13(1-2), 121-137.
- Güler, H. (2021). Lise öğrencilerinin dijital oyun oynama motivasyonları ile fiziksel aktiviteye katılım motivasyonlarının incelenmesi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Helsel, S. (1992). Virtual reality and education. Educational Technology, 32(5), 38-42.
- Ibáñez, M. B., García, J. J., Galán, S., Maroto, D., Morillo, D., & Kloos, C. D. (2011). Design and implementation of a 3D multiuser virtual world for language learning. Educational Technology & Society, 14 (4), 2–10.
- İçten, T. (2021). Trafik güvenliği kurallarının ve işaretlerinin eğitimi için etkileşimli 3B sanal ortam. Bilişim Teknolojileri Dergisi, 14(2), 191-206. Doi: 10.17671/gazibtd.791458

- Kavanagh, S., Luxton-Reilly, A., Wuensche, B., & Plimmer, B. (2017). A systematic review of virtual reality in education. *Themes in Science and Technology Education*, 10(2), 85-119.
- Lan, Y.-J., Hsiao, I. Y. T., & Shih, M.-F. (2018). Effective learning design of game-based 3D virtual language learning environments for special education students. *Journal of Educational Technology & Society*, 21 (3), 213–227.
- Lu, L. (2013). 3D virtual worlds as art media and exhibition arenas: Students' responses and challenges in contemporary art education. *Studies in Art Education*, 54(3), 232-245.
- Palfrey, J. & Gasser, U. (2008). *Born digital: understanding the first generation of digital natives*. New York: Basic Books.
- Reisoğlu, I., Topu, B., Yılmaz, R., Karakuş Yılmaz, T., & Göktaş, Y. (2017). 3D virtual learning environments in education: A meta-review. *Asia Pacific Education Review*, 18, 81-100. Doi: 10.1007/s12564-016-9467-0
- Sayımer, İ., & Küçüksaraç, B. (2015). Contribution of new technologies to university education: Opinions of communication faculty students on augmented reality applications. *International Journal of Human Sciences*, 12(2).
- Stapleton, C., & Hughes, C. E. (2006). Believing is seeing: Cultivating radical media innovations. *IEEE Computer Graphics and Applications*, 26(1), 88-93.
- Üçgül, M., Lüy, Z., Başkaya, M., & Keleş, E. (2022). Tarih öğretimine yönelik 3B sanal ortamın değerlendirilmesi: Pilot çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 96-115. Doi: 10.17860/mersinefd.935407
- Telli, E., (2018). Geçmişten geleceğe öğretim teknolojileri. (Ed. A. Aşkın Kurt). *Öğretim teknolojilerinin temelleri içinde* (s. 167-187). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Tokel, S. T., & Topu, F. B. (2017). 3B sanal dünyalar ve kullanım alanları. (Ed. Y. Göktaş), *3 boyutlu sanal dünyaların eğitimde kullanımı içinde* (s. 1-24). Ankara: Pagem Akademi.
- Tokmak, H. S. (2019). Yeni nesil öğretim yöntem ve teknikleri. (Ed. S. Şendağ), *Öğretim teknolojileri: Etkili ve eğlenceli öğrenme deneyimi tasarımı rehberi içinde* (s. 71-108). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Uygur, M. (2019). Artırılmış gerçeklik (AG) ve eğitim uygulamaları. (Ed. T. Yanpar Yelken). *Öğretim teknolojileri içinde* (s. 181-204). Ankara: Anı Yayıncılık.

SANAL LABORATUVAR UYGULAMALARININ FEN ALANLARI EĞİTİMİNDE KULLANIMI

Melis Arzu UYULGAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2815-2642>
- ❖ Mail: melis.cekci@deu.edu.tr

Nalan AKKUZU GÜVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3374-7293>
- ❖ Mail: nalan.akkuzu@deu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alarcon, J., Dumagan, N., Lumakang, M., & Nuezca, A. (2022). Students' attitude and their learning environment in virtual laboratory class. *International Journal of Applied Science and Research*, 05(04), 85–98. <https://doi.org/10.56293/ijasr.2022.5411>
- Amanio, Y. K. V., Legaspino, C. O., Mondido, J. R. C., Somosot, I. S., & Borlio, J. G. (2022). Investigating the academic experience of science education students with virtual laboratory classes: A convergent parallel approach. *Asia Pacific Journal of Educators and Education*, 37(2), 281–299. <https://doi.org/10.21315/apjee2022.37.2.14>
- Antrakusuma, B., Indriyanti, N. Y., & Sari, M. W. (2021). Preliminary study: Chemistry laboratory virtual innovation as an optimization of science learning during the Covid-19 pandemic. *Jurnal Pena Sains*, 8(2), 88–94. <https://doi.org/10.21107/jps.v8i2.12048>
- Beagley, C. T. (2013). Genome annotation in a community college cell biology lab. *Biochemistry and Molecular Biology Education*, 41(1), 44–49. <https://doi.org/10.1002/bmb.20669>
- Bokhan, I., & Forostovska, T. (2021). Virtual laboratory practical work as a way of studying natural disciplines. *Academic Notes Series Pedagogical Science*, 1(194), 74–78. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-74-78>
- Chaturvedi, S. K., & Dharwadkar, K. A. (2011). Simulation and visualization enhanced engineering education-development and implementation of virtual experiments in a laboratory course. Paper presented at the 2011 ASEE Annual Conference and Exposition, Vancouver, British Columbia.
- Çivril, H. (2017). Açık ve uzaktan öğrenmede sanal laboratuvarlar: Devre analizi uygulaması (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Delgado, N., & Villacero, N. (2022). The gains, issues, and opportunities in the integration of virtual laboratory in school science laboratory. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 367–374. <https://doi.org/10.36713/epra10888>
- De Jong, T., Linn, M. C. & Zacharia, Z. C. (2013). Physical and virtual laboratories in science and engineering education. *Science*, 340(6130), 305-308. <https://doi.org/10.1126/science.1230579>
- Durkaya, F. (2023). Virtual laboratory use in science education with digitalization. *Hungarian Educational Research Journal*, 13(2), 189-211.

- El Kharki, K., Berrada, K., & Burgos, D. (2021). Design and implementation of a virtual laboratory for physics subjects in Moroccan universities. *Sustainability*, 13(7), 3711. <https://doi.org/10.3390/su13073711>
- Eliyawati, E., Permanasari, A., Salim, A. S., & Khoirotnunisa, S. (2021, March). Online science learning strategies: Challenges and benefits. *Journal of Physics: Conference Series*, 1806(1), 012143. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1806/1/012143>
- Gregorcic, B. (2015). Exploring Kepler's laws using an interactive whiteboard and Algodoo. *Physics Education*, 50(5), 511–515. <https://doi.org/10.1088/0031-9120/50/5/511>
- İnce, E. Y., & Kutlu, A. (2014). Web tabanlı laboratuvarlar. (10.07.2023: https://ab.org.tr/ab14/kitap/ince_kutlu_ab14.pdf)
- Jones, N. (2018). Simulated labs are booming. *Nature*, 562(7725), 5–7. <https://doi.org/10.1038/d41586-018-06831-1>
- Kaba, A. U. (2012). Uzaktan fen eğitiminde destek materyal olarak sanal laboratuvar uygulamalarının etkililiği (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karayilan, M., McDonald, S. M., Bahnick, A. J., Godwin, K. M., Chan, Y. M., & Becker, M. L. (2022). Reassessing undergraduate polymer chemistry laboratory experiments for virtual learning environments. *Journal of Chemical Education*, 99(5), 1877–1889. <https://doi.org/10.1021/acs.jchemed.1c01259>
- Kennepohl, D. K. (2013). Learning from blended chemistry laboratories. 2013 IEEE Fifth International Conference on Technology for Education, Kharagpur, West Bengal, India, 18-20 December 2013. p.135-138.
- Kiraz, A. (2014). Yapay zeka destekli sanal laboratuvar tasarımı: çekme deneyi uygulaması (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Kocijancic, S., & O'Sullivan, C. (2002). Integrating virtual and true laboratory in science and technology education. In 32nd Annual Frontiers in Education IEEE. 06-09 November 2002, Boston, MA, USA, Vol. 1, pp. T2E-T2E.
- Kocijancic, S., & O'Sullivan, C. (2004). Real or virtual laboratories in science teaching-Is this actually a dilemma? *Informatics in Education*, 3(2), 239-250.
- Mas'ud, A., Sundari, S., & Azahraa, I. F. (2022). Characteristics and effectiveness of blended learning through reality laboratory and virtual laboratory activities in genetics course. *Journal of Biology Learning*, 4(1), 31. <https://doi.org/10.32585/jbl.v4i1.2205>

- Mihret, Z., Alemu, M., & Assefa, S. (2022). Effects of blending virtual and real laboratory experimentation on pre-service physics teachers' attitudes toward physics electricity and magnetism laboratories. *Science Education International*, 33(3), 313–322. <https://doi.org/10.33828/sei.v33.i3.7>
- Mikropoulos, T. A., Katsikis, A., Nikolou, E., & Tsakalis, P. (2003). Virtual environments in biology teaching. *Journal of Biological Education*, 37(4), 176-181.
- Mohamed, M. A. A. (2022). VFST: Virtual and fully software based toolchain for PC interfacing education and research. *Computer Applications in Engineering Education*, 31(2), 389–407. <https://doi.org/10.1002/cae.22590>
- Potkonjak, V., Gardner, M., Callaghan, V., Mattila, P., Guetl, C., Petrović, V. M., & Jovanović, K. (2016). Virtual laboratories for education in science, technology, and engineering: A review. *Computers & Education*, 95, 309–327. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.02.002>
- Ray, S., Koshy, N. R., Reddy, P. J. & Srivastava, S. (2012). Virtual labs in proteomics: New e-learning tools. *Journal of Proteomics*, 75(9), 2515-2525.
- Ray, S. & Srivastava, S. (2020). Virtualization of science education: A lesson from the COVID-19 pandemic. *Journal of Proteins and Proteomics*, 11, 77-80.
- Ray, S., Srivastava, S., Diwakar, S., Nair, B. & Özdemir, V. (2016). Delivering on the promise of bioeconomy in the developing world: Link it with social innovation and education. In S. Srivastava (Eds.), *Biomarker discovery in the developing world: Dissecting the pipeline for meeting the challenges* (pp. 73-81). New Delhi: Springer.
- Rohim, F. (2020). Need analysis of virtual laboratories for science education in Jambi, Indonesia. *Jurnal Sains Sosio Humaniora*, 4(2), 744-755.
- Salah, R. M. (2022). The impact of virtual learning environments on the digitalization of higher education in the Kurdistan region-Iraq. *Science Journal of University of Zakho*, 10(3), 98–104. <https://doi.org/10.25271/sjuoz.2022.10.3.875>
- Senapati, S. (2022). Peeking into the sophisticated world of interactive science simulations. *Resonance*, 27, 1971–1983.
- Seshavatharam, U., & Harika, U. (2019). Certified online interactive degree Courses, 3D virtual labs and escalating research projects in India-vision 2040. *International Journal of Scientific Research in Computer Science*,

Engineering and Information Technology, 220–227.
<https://doi.org/10.32628/cseit195538>.

- Sypsas, A., Paxinou, E., & Kalles, D. (2020). Reviewing inquiry-based learning approaches in virtual laboratory environment for science education. *International Conference in Open and Distance Learning*, 10(2A), 74. <https://doi.org/10.12681/icodl.2288>
- Sypsas, A., & Kalles, D. (2018, November). Virtual laboratories in biology, biotechnology and chemistry education: A literature review. In *Proceedings of the 22nd Pan-Hellenic Conference on Informatics* (pp. 70-75). New York, NY: Association for Computing Machinery.
- YÖKSANLAB (2020, Ekim) YÖK Sanal Laboratuvar Projesi Tanıtıldı (18.07.2023: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-sanal-laboratuvar-projesi-tanitildi.aspx>)
- Wieman, C. E., Adams, W. K., & Perkins, K. K. (2008). PhET: Simulations that enhance learning. *Science*, 322(5902), 682-683.
- Zhou, S., Han, J., Pelz, N., Wang, X., Peng, L., Xiao, H., & Bao, L. (2011). Inquiry style interactive virtual experiments: A case on circular motion. *European Journal of Physics*, 32(6), 1597-1606.

ÖĞRETMENLERİN SANAL SINIF YÖNETİMİ YETERLİĞİ¹

Aysun POLAT

- ❖ Kurum Bilgisi: Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-0176-3635
- ❖ Mail: aysnplt1473@gmail.com

Ertuğ CAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0885-9042
- ❖ Mail: ertugcan@gmail.com

¹Bu bölüm, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında tamamlanan yüksek lisans tez çalışmasından oluşturulmuş olup, 6-8 Temmuz 2023 tarihlerinde Portekiz’de düzenlenen 9th International Conference on Lifelong Education and Leadership for All-ICLEL 2023’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

değişik öneriler sıralaması, öğretmenlerin sanal sınıf yönetimi yeterliklerinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, özellikle ortaöğretimde görevli öğretmenlere yönelik sanal ortamda öğrencilerle etkili iletişim kurmaya yönelik eğitimler verilebilir. Ulusal düzeyde internet altyapısının güçlendirilmesi, teknolojik araç gereç desteği sağlanması, okul yöneticisi, öğretmen, veli ve öğrencilerin sanal sınıf uygulamalarının kullanımı konularında bilinçlendirilmeleri sağlanabilir. Öğretmen ve okul yöneticilerinin hizmet içi eğitimlerinde, öğretmen adaylarının ise hizmet öncesi eğitimlerinde “sanal sınıf yönetimi” konusunda eğitilmeleri faydalı olabilir. Tüm öğretim kademelerinde sanal sınıflara özgü ders içerikleri geliştirilmeli, bu amaçla ulusal düzeyde “çevrimiçi ders içeriği geliştirme birimi” oluşturulmalıdır. Öğretmenler, okul yöneticileri, öğrenciler ve veliler çevrimiçi ders içeriklerinin kullanımı konusunda eğitilmelidir. EBA platformu, sanal sınıf uygulamaları kapsamında tüm dersleri kapsayacak şekilde geliştirilmeli, öğretmenlerin ve öğrencilerin erişimi, iletişimi ve etkileşimi ile öğretmenlerin etkili sanal sınıf yönetimi bakımından güçlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akgöl SK, Elçi A, Uludağ H, Özer M. (2022). Öğretmenlerin sanal sınıf yönetimine ilişkin yeterliliklerinin incelenmesi. *Anatolian Turk Education Journal*, 4(1), 6-20.
- Araz Ü, Aldemir S, Tunç B, Çam U. (2023). Öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik tutumları ile sanal sınıf yönetimi yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(2), 75-91.
- Ataşehir. (2022). Ataşehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü. (10.02.2022: <https://ataşehir.meb.gov.tr/>).
- Bakır K. (2007). Jean-Jacques Rousseau'nun natüralist eğitim anlayışı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*(15), 103-122.
- Başar H. (2016). Sınıf yönetimi. (20. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başün AR, Uçar Başün B. (2023). Koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin matematik öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(95), 1222-1237. Doi: 10.26450/jshsp.3657.
- Can E. (2020). Sanal sınıf yönetimi: İlkeler, uygulamalar ve öneriler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırma Dergisi*, 6(4), 251-295.

- Can E, Gündüz Y. (2021a). Öğretmenlerin sanal sınıf yönetimi yeterliği ölçüğü: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2), 574-591.
- Can E, Gündüz Y. (2021b). Öğretmenlerin sanal sınıf yönetimi yeterlikleri. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(3), 49-68. Doi:10.18026/cbayarsos.875435.
- Canpolat U, Yıldırım Y. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 7(1), 74-109.
- Ceylan M. (2020). Sanal sınıfların yönetimi. (Ed. Dilruba Kürüm Yapıcıoğlu), Pandemi döneminde eğitim içinde (s. 295-332). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell JW. (2021). Nitel araştırma yöntemleri. (6. Baskı). (Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell JW, Plano Clark, VL. (2020). Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yönetimi. (Yüksel Dere ve Selçuk Beşir Demir, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakmak A, Uzunpolat Y. (2021). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine göre salgın döneminde uzaktan eğitim. Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi, 7(1), 855-892.
- Çalışkan R. (2023). Pandemi döneminde uzaktan eğitim sürecinde İngilizce öğretmenlerinin yaşadığı sorunlar. Ulusal Eğitim Dergisi, 3(2), 361-373. Doi:10.5281/zenodo.7691353.
- Çayak S, Erol İ. (2022). Öğretmenlerin sanal sınıf yönetimi yeterliklerinin incelenmesi. (Ed. Gökhan Ömeroğlu, Meryem Öztürk, Mevlüt Albayrak, Melike Aydemir Arslan), Sosyal, sağlık ve fen bilimleri alanlarında açık ve uzaktan öğretim uygulamaları (s.39-49). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Çelik V. (2005). Sınıf yönetimi. (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan İ. (2004). Toplum ve eğitim sorunları üzerinde felsefi ve sosyolojik tahliller. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Durdu A, Coşkun Y. (2023). Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğretmen olmak: Sınıf öğretmenlerinin algılarının incelenmesi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(1), 15-36. Doi: 10.52826/mcuefd.1211859.
- Emmer ET, Evertson CM. (2012). Classroom management for middle and high school teachers. Boston: Pearson Education.

- Esenyurt. (2022). Esenyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü. (10.02.2022: <https://esenyurt.meb.gov.tr/>).
- Fontana D. (1994). Managing classroom behaviour. Leicester: BPS Books.
- Gündüz Y, Can E. (2013). Öğrenci görüşlerine göre ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin sınıf yönetimi ilkelerine uyma düzeyleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 19(3), 419-446.
- Gürbüz S, Şahin F. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Haigh G. (1990). Managing classroom problems in the primary school. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
- Karaosmanoğlu G, Metinnam İ, Adıgüzel Ö. (2023). Covid-19 sürecinde çevrimiçi drama derslerinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. Yaratıcı Drama Dergisi, 18(1), 53-76. Doi:10.21612/yader.2023.004.
- Kazak E, Karaahmetoğlu HH. (2023). Uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1), 385-401. Doi:10.30783/nevsosbilen.1213000.
- Kiseleva M, Pogosian V. (2021). Virtual class management. SHS Web of Conferences, (97). Doi: 10.1051/shsconf/20219701023.
- Ko S, Rossen S. (2010). Teaching online: A practical guide. (3. Edition). New York: Routledge.
- Lane LM. (2011). Reducing distance in online classes. (Ed. Steven J. Hoffman), Teaching the humanities online: A practical guide to the virtual classroom içinde (s. 13-26). New York: Routledge.
- McPherson M, Nunes MB. (2004). The role of tutors as an integral part of online learning support. European Journal of Open Distance and E-Learning, 7(1), 1-10.
- Mertkan Ş. (2015). Karma araştırma tasarımı. Ankara: Pegem Akademi.
- Miles MB, Huberman AM. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. (2. Edition). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Porter LR. (1997). Creating the virtual classroom : Distance learning with the internet. New York: Wiley Computer Publishing.
- Solak B, Polat S. (2022). Ders katılım oranı yüksek sanal sınıflardaki öğretmen ve öğrencilerin motivasyonlarını etkileyen etmenler. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF), 6(4), 477-513. Doi:10.34056/aujef.1073089.

- Tekin Ö. (2022). Okul yöneticilerine göre salgın döneminde uzaktan eğitim sürecinde yaşanan sorunlar (İstanbul-Maltepe ilçesi örneği). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Zembat R, Tuñçeli Hİ, Yavuz EA. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3), 24-43.

DİJİTAL EĞİTSEL OYUNLARIN EĞİTİMDE KULLANIMI

Sibel KARABEKMEZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3017-5234
- ❖ Mail: skarabekmez@gmail.com

KAYNAKLAR

- Arslan, K., Coştu, F. (2022). Eğitimin vazgeçilmez parçası dijital oyunlar: lisansüstü tezlere ait bir sentez çalışması. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 54, 1329-1359. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1169883>
- Cao, Y., Huang, T., Huang, J., Xie, X., Wang, Y. (2020). Effects and moderators of computer-based training on children's executive functions: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 11:580329. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.580329>
- Çetin, E., (2013). Eğitsel dijital oyunlar. Ankara: Pegem A Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S., Yağcı, E. (2005). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. PegemA Yayıncılık.
- Funk, J. B., Buchman, D. D. (1996). Children's perceptions of gender differences in social approval for playing electronic games. *Sex Roles*, 35, 219-231. <https://doi.org/10.1007/BF01433108>
- Gözüm, A. İ. C., Kandır, A. (2020). Okul öncesi çocukların dijital oyun oynama sürelerine göre oyun eğilimi ile konsantrasyon düzeylerinin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 82-100. <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.777424>
- Güler, H. (2019). Tasarım tabanlı gelişimsel araştırma ile okul öncesi dönemi çocukların özbakım becerileri eğitimini destekleyici dijital oyun geliştirilmesi (Yüksek lisans tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- ITU-T, (2011). Trends in video games and gaming. International Telecommunications Union Telecommunication Standardization Sector (ITU-T) Technology Watch Report. <http://www.itu.int/en/ITU-T/techwatch/Pages/video-games-standards.aspx>
- Karal, H., Fiş Erümit, S., Çimer A. (2010). Bitkilerde üreme konusunda bilgisayar destekli öğretim materyalinin tasarlanması ve değerlendirilmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(2), 158-174.
- Karataş, E. (2014). Eğitimde oyunlaştırma: Araştırma eğilimleri. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 15(2), 315-333. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59460/854360>
- Kaya, A. B. (2013). Çevrimiçi oyun bağımlılığı ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ölçme ve Değerlendirme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

- Kim, B., Park, H., Baek, Y. (2009). Not just fun, but serious strategies: Using metacognitive strategies in game-based learning. *Computers & Education*, 52, 800-810. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2008.12.004>
- Kocaman, O., Kızılkaya Cumaoglu, G. (2014). Eğitsel yazılım (DENIS) ve oyunlarla İngilizce kelime öğretiminin kelime öğrenme stratejilerine ve başarıya etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 39(176). <https://doi.org/10.15390/eb.2014.3704>
- Korkmaz, Ö., İnal, M. (2019). Eğitsel oyunların öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeye dönük tutumlarına ve konuşma becerilerine etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 898-913. <https://doi.org/10.16916/aded.582203>
- Linderoth, J., Lantz-Andersson, A., Lindström, B. (2002). Electronic exaggerations and virtual worries: Mapping research of computer games relevant to the understanding of children's game play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 3(2), 226-250. <https://doi.org/10.2304/ciec.2002.3.2.6>
- O'Brien, D., (2010). A taxonomy of educational games. In M. Khosrow-Pour (Ed.), *Gaming and simulations: Concepts, methodologies, tools and applications* (pp. 1-23). Information Resources Management Association.
- Ocak, M. A. (2013). Eğitsel dijital oyunların eğitimde kullanımı. In Ocak, M. A. (Ed.), *Eğitsel dijital oyunlar kuram, tasarım ve uygulama* (pp. 50-67). Pegem.
- Onay, C. (2008). Çoklu zekâ kuramına göre oyunla eğitim (2. baskı). Nobel.
- Özkan, Z., Samur, Y. (2017). Oyunlaştırma yönteminin öğrencilerin motivasyonları üzerine etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 857-886. <https://doi.org/10.12984/eegefd.314801>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Salovaara-Hiltunen, M., Heikkinen, K., Koivisto, J. (2019). User experience and learning experience in a 4D virtual reality simulation game. *IJSG*, 6(4), 49-66. <https://doi.org/10.17083/ijsg.v6i4.305>
- Samur, Y. (2016). Dijital oyun tasarımı. Pusula.
- Sarıçam, U. (2019). Dijital oyun tabanlı STEM uygulamalarının öğrencilerin STEM alanlarına ilgileri ve bilimsel yaratıcılığı üzerine etkisi: Minecraft örneği, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Temizhan, S., Köroğlu, A., Özcan, Ç. (2023). Harita okuryazarlık

- becerisinin geliştirilmesinde dijital oyun kullanımının etkisi: 24 Oğuz boyu örneği. *Journal of Information Systems and Management Research*, 5(1), 13-21. <https://doi.org/10.59940/jismar.1309665>
- Uysal, H. G., Yanpar Yelken, T. (2023). Öğretmenlerin disiplinlerarası eğitsel oyun tasarımı mesleki gelişimlerine etkisi hakkındaki görüşleri ve öğrenciler üzerindeki değişimlerin incelenmesi. *ASOS*, 138(138), 305-317. <https://doi.org/10.29228/asos.67779>
- Van Eck, R., (2006). Digital game-based learning: It's not just the digital natives who are restless. *EDUCAUSE Review*, 41(2), 1-16.
- Wright, J. C., Huston, A. C., Vandewater, E. A., Bickham, D. S., Scantlin, R. M., Kotler, J. A., Caplovitz, A. G. Lee, J. H., Hofferth, S., Finkelstein, J. (2001). American children's use of electronic media in 1997: A national survey. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(1), 31-47. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(00\)00064-2](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(00)00064-2)
- Yiğit, N., Alat, K. (2022). Erken çocukluk dönemindeki çocukların dijital oyun oynama alışkanlıklarına ilişkin anne/baba görüşleri. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 1026-1052. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.1140899>
- Zyda, M. (2005). From visual simulation to virtual reality to games. *Computer*, 38(9), 25– 32.

EĞİTİM MATERYALİ OLARAK İFOGRAFİK KULLANIMI

Merve AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Trabzon Üniversitesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4192-4504
- ❖ Mail: merveyaydin@trabzon.edu.tr

KAYNAKÇA

- Akbaba, B., Öztürk, F., Adalar, H., & Ekiçi, M. (2019). Öğrenme ve Öğretme Aracı Olarak Infografik Tasarımı. Araştırma ve Deneyim Dergisi, 4(1), 38-53.
- Akhmad, R., Sugandi, D., & Nandi, N. (2018, April). Infographic Design as Visualization of Geography Learning Media. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 145, No. 1, p. 012011). IOP Publishing.
- Basak, B., Yucehan, Y., Huseyin, U., & Deniz, Ö. (2017). Can infographics facilitate the learning of individuals with mathematical learning difficulties?. International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education, 5(2), 119-128.
- Batur, Z., & Uygun, K. (2012). İki Neslin Bir Kavram Algısı: Teknoloji.
- Catak, A. & Tekinarslan, E. (2008). The Effect of Reading Material Developed in PowerPoint Software on Reading Comprehension Skill of Students Aged 12-13 Years With Mild Mental Retardation in Inclusion Programs, Abant İzzat Baysal University Journal of Faculty of Education, 8(2), 107-124.
- Charsky, D. (2023). Infographics for learning and instruction. Journal of Visual Literacy, 1-16.
- Crowe, A., Dirks, C., & Wenderoth, M. P. (2008). Biology in bloom: implementing Bloom's taxonomy to enhance student learning in biology. CBE—Life Sciences Education, 7(4), 368-381.
- Demir, A., & Sezek, F. (2009). İlköğretim Sekizinci Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Genetik Ünitesindeki Kavram Yanılgılarının Giderilmesinde Grafik Materyallerin Etkisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(2).
- Demirci, A. (2008). Computers assisted fixed and animated visual materials and their effect on students achievement in chemistry education. Master Thesis. Selcuk University, Science Institute, Konya.
- Dunlap, J. C., & Lowenthal, P. R. (2016). Getting graphic about infographics: design lessons learned from popular infographics. Journal of Visual Literacy, 35(1), 42-59.
- Dunlap, J. C., & Lowenthal, P. R. (2016). Getting graphic about infographics: design lessons learned from popular infographics. Journal of Visual Literacy, 35(1), 42-59.
- Dyjur, Patti, Li, Lillian, "Learning 21st century skills by engaging in an Infographics Assignment", IDEAS Conference, 2015-2016

- Earle, R. S. (2002). The Integration of Instructional Technology into Public Education: Promises and Challenges. *Educational Technology*, 42(1), 5–13.
- Erdal B. B., (2021). İnfografik tasarımında kullanılan web teknolojilerinin karşılaştırılması. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(3), 797-812.
- Erdal B. B., (2021). İnfografik tasarımında kullanılan web teknolojilerinin karşılaştırılması. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(3), 797-812.
- Fragou, O., & Papadopoulou, M. (2020). Exploring infographic design in higher education context: towards a modular evaluation framework. *Journal of Visual Literacy*, 39(1), 1-22.
- Harrison, L., Reinecke, K., & Chang, R. (2015, April). Infographic aesthetics: Designing for the first impression. In *Proceedings of the 33rd Annual ACM conference on human factors in computing systems* (pp. 1187-1190).
- Hart, G. (2013). Effective infographics: Telling stories in the technical communication context. Retrived from <http://techwhirl.com/effectiveinfographics-tellingstories-in-the-technicalcommunication-context/> on 7.1.2017.
- Hart, G. (2013). Effective infographics: Telling stories in the technical communication context. Retrived from <http://techwhirl.com/effectiveinfographics-tellingstories-in-the-technicalcommunication-context/> on 7.1.2017.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yontemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kharbach, M. (2012). Ways to teach using infographics. Retrieved April, 3, 2014.
- Kos, B. A., & Sims, E. (2014). Infographics: The new 5-paragraph essay. *Rocky Mountain Celebration of Women in Computing*, 23.
- Lankow, J., Ritchie, J., & Crooks, R. (2012). Infographics: The power of visual storytelling. (No Title).
- Martix, S., & Hodson, J. (2014). Teaching with infographics: practising new digital competencies and visual literacies.
- Nuhoğlu Kibar, P. ve Akkoyunlu, B. (2015). Eğitimde bilgi görselleştirme: Kavram haritalarından infografiklere. Eğitim Teknolojileri Okumaları. Ankara: TOJET – The Turkish Online Journal of Educational Technology.,,

- Oetting, J. (2015). The science behind why our brains crave infographics (In an Infographic). Hubspot.
- Ovans, A. (2014). What makes the best infographics so convincing. Harvard Business Review.
- Pettersson, R., & Avgerinou, M. D. (2016). Information design with teaching and learning in mind. *Journal of Visual Literacy*, 35(4), 253-267.
- Reiser, R. A., & Dempsey, J. V. (2011). *Trends and Issues in Instructional Design and Technology* (3 edition). Boston: Pearson.
- Singh, N., Rajput, G. K., Kumar, V., & Mehrotra, T. (2022, December). Infographics based Teaching Learning Process for Enriching Education System. In *2022 11th International Conference on System Modeling & Advancement in Research Trends (SMART)* (pp. 995-1002). IEEE.
- Smiciklas, M. (2012). *The power of infographics: Using pictures to communicate and connect with your audiences*. Que Publishing.
- Taner, C. (2016). Effects of infographics on student's achievement and attitude towards geography lessons. *Journal of Education and Learning*, 5(1), 154-166.
- Uçar, T. F. (2004). *Visual Communication and Graphic Design*. İnkılap Bookstore.
- Siricharoen, W. V. (2013, May). Infographics: the new communication tools in digital age. In *The international conference on e-technologies and business on the web (ebw2013)* (Vol. 169174).
- Weissman, J. (2009). *Presenting to Win: The Art of Telling Your Story*. FT Press.
- Yarbrough, J. R. (2019). Infographics: in support of online visual learning. *Academy of Educational Leadership Journal*, 23(2), 1-15.
- Yeşiltaş, E. & Cevher, S. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretiminde İnteraktif İnfografik Kullanımının Etkililiği. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 10(3), 218-231. Yıldırım, S.,
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, G., Çelik, E. ve Aydın, M. (2014). Bilgi Grafiği (İnfografik) Oluşturma Sürecine Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi- Journal of Research in Education and Teaching*. Kasım 2014 Cilt: 3 S
- Yarbrough, J. R. (2019). Infographics: in support of online visual learning. *Academy of Educational Leadership Journal*, 23(2), 1-15.

ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETİMİNDE 21.YY BECERİLERİ

Abdulkadir DURMUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Anadolu Üniversitesi, Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9327-4478
- ❖ Mail: adurmus@anadolu.edu.tr

Bilginin içeriğinin, sunuluş şeklinin, güncelliğinin ve etkisinin hızla değiştiği günümüz dünyasında sürdürülebilir öğretim aracılığıyla bireylere artık temel yaşam becerileri olarak kabul edilen 21.yy becerilerinin kazandırılması son derece önemlidir. Böylece öğrenciler, eğitim hayatları sona erdiğinde de değişen ve gelişen koşullara kolaylıkla uyum sağlayabilecek ve tutarlı bir şekilde toplumun gelişmesine katkı sağlayacaklardır. Bu çerçeveden bakıldığında, öğretim teknolojilerinin derslerde etkili ve verimli bir şekilde kullanılması, sürdürülebilir öğretim açısından da önemli katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Alismail, H. A., & McGuire, P. (2015). 21st century standards and curriculum: current research and practice. *Journal of Education and Practice*, 6(6), 150-154.
- Baran, E., Bilici, S. C. (2015). Teknolojik pedagojik alan bilgisi (TPAB) üzerine alanyazın incelemesi: Türkiye Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1): 15-32.
- Bardak, M. (2018). Oyun Temelli Öğrenme. (Ed. A. Gürol), *Erken Çocukluk Döneminde Öğrenme Yaklaşımları içinde* (s. 207-230). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Bayraktar, H. V. (2015). Proje tabanlı öğrenme yaklaşımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8(37). 709-718.
- Beers, & Z., S. (2011). 21st century skills: Preparing students for their future. https://cosee.umaine.edu/files/coseeos/21st_century_skills.pdf Erişim tarihi: 13 Mart 2018.
- Bergmann, J. & Sams, A. (2012). *Flip your classroom: Reach every student in every class every day*. Alexandria, VA: International Society for Technology in Education.
- Bozkurt, A. (2015). Mobil öğrenme: her zaman, her yerde kesintisiz öğrenme deneyimi. *Açıköğretim uygulamaları ve araştırmaları dergisi*, 1(2), 65-81.
- Brown, B. A. (2016). Understanding the flipped classroom: Types, uses and reactions to a modern and evolving pedagogy. *Culminating Projects in Teacher Development*, 12.
- Criollo-C, S.; Altamirano, Suarez, E.; Jaramillo-Villacís, L.; Vidal-Pacheco, K.; Guerrero-Arias, A.; Luján-Mora, S. (2022). Sustainable teaching and learning through a mobile application: A case study. *Sustainability*, 14, 6663.

- Çiftçi, S.; Sağlam, A.; Yayla, A. (2021). 21. yüzyıl becerileri bağlamında öğrenci, öğretmen ve eğitim ortamları. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 718-734. DOI:10.29000/rumelide.995863.
- Dede, C. (2010). Comparing frameworks for 21st Century Skills. (Ed. J. Bellanca & R. Brandt), *21st century skills: Rethinking how students learn içinde* (s. 51-75). Bloomington: Solution Tree Press.
- Demirel, Ö. (2020). Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya (29.b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Doukanari, E.; Ktoridou, D.; Efthymiou, L.; Epaminonda, E. (2021). The Quest for Sustainable Teaching Praxis: Opportunities and Challenges of Multidisciplinary and Multicultural Teamwork. *Sustainability* 13 (7210), 1-21. <https://doi.org/10.3390/su13137210>
- Durmuş, A. (2020). 21.yy becerilerinin öğretime ilişkin öğretmen adaylarına yönelik bir ders programı tasarısı ve uygulanması. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Efendioğlu, A. (2019) Öğretim teknolojileri tasarım ve modelleri. (Ed. T. Yanpar Yelken), *Öğretim teknolojileri içinde* (s.25-44). Ankara: Anı yayıncılık
- Fer, S. (2020). Öğretim tasarımı (4.b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gagne, R. M., Briggs, L. J. & Wager, W. W. (1992). *Principles of instructional design* (4.ed.). Forth Worth: Harcourt Brace College Publishers.
- Geitz, G & Geus J. (2019) Design-based education, sustainable teaching, and learning, *Cogent Education*, 6:1, 1647919, DOI: 10.1080/2331186X.2019.1647919
- Gelen, İ. (2017). P21-Program ve öğretimde 21.yy beceri çerçeveleri (ABD uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29.
- Gençer, B. G., Gürbulak, N., & Adıgüzel, T. (2014). Eğitimde yeni bir süreç: Ters-yüz sınıf sistemi. *Uluslararası Öğretmen Eğitimi Konferansı*, 5(6), 881-888.
- Griffin, P. & Care, E. (2015). *Assessment and teaching of 21st century skills: methods and approach*. Dordrecht: Springer.
- Januszewski, A., & Molenda, M. (2008). *Educational technology: A definition with commentary*. New York, NY: Routledge.
- Kaya, Z. & Yılayaz, Ö. (2013). Öğretmen eğitime teknoloji entegrasyonu modelleri ve teknolojik pedagojik alan bilgisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi (BAED)* 4(8), 57-83.

- Mishra, P. & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108 (6), 1017–1054.
- Özdemir, M. & Özdemir, O. (2019). Öğretim teknolojileri ve öğretim süreci. (Ed. T. Yanpar Yelken), Öğretim teknolojileri içinde (s.1-24). Ankara: Anı yayıncılık
- Özden, Y. (2021). Öğrenme ve öğretme (14.b.). Ankara: Pegem.
- P21-Partnership for 21st Century Learning. (2015, Mayıs). P21 Framework definitions.http://www.p21.org/storage/documents/docs/P21_Framework_Definitions_New_Lo_go_2015.pdf Erişim tarihi: 21 Haziran 2023.
- P21-Partnership for 21st Century Learning. (2019). Framework for 21st century learning; A unified vision for learning to ensure student success in a world where change is constant and learning never stops. Partnership for 21st Century Learning; A Network for Battelle for Kids. battelleforkids.org/networks/p21 Erişim tarihi: 21 Haziran 2023.
- Senemoğlu, N. (2020). Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya (27.b.). Ankara: Anı yayıncılık.
- Silva, E. (2008). *Measuring skills for the 21st century* . Washington D.C.: Education Sector.
- Şendağ, S. (2019). Öğretim teknolojilerinde temel kavramlar. (Ed. S. Şendağ), Öğretim teknolojileri: Etkili ve eğlenceli öğrenme deneyimi tasarımı rehberi içinde (s. 5-32). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tokmak, H. S. (2019). Yeni nesil öğretim yöntem ve teknikleri. (Ed. S. Şendağ), Öğretim teknolojileri: Etkili ve eğlenceli öğrenme deneyimi tasarımı rehberi içinde (s. 71-108). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Triling, B. & Fadel, C. (2009). *21st century skills: learning for life in our times*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Ültay, E. (2020). Temel kavramlar. (Ed. E. Ültay ve N. Ültay), *Okul öncesi eğitimi için öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* içinde (s. 1-9). Ankara: Pegem Akademi
- Yokuş, G. (2019). Mobil öğrenme. (Ed. T. Yanpar Yelken), Öğretim teknolojileri içinde (s. 99-118). Ankara: Anı Yayıncılık.

ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE UYGULAMALI ÖĞRETİM SÜRECİNİN UZAKTAN EĞİTİM YAZILIMLARINA ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN ALAN TARAMASI

Ahmet Furkan ŞAHBAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5686-6802
- ❖ Mail: afurkansahbaz@gmail.com

İlhami ARSEVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakóltesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Sivas /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9750-5862
- ❖ Mail: iarseven@cumhuriyet.edu.tr

öğretmen eğitiminde uygulamalı öğretim sürecinin uzaktan eğitim yazılımlarına entegrasyonunu kolaylaştırmak için en iyi uygulama rehberlerinin geliştirilmesine odaklanabilir. Bu rehberler, öğretmen eğitimi programlarına yönetici ve öğretmenler tarafından kullanılacak pratik öneriler ve stratejiler sunabilir.

9- Öğretmen adaylarına, öğretmenlere ve eğitim fakültesinde görev yapmakta olan öğretim görevlilerine, eğitim fakültelerinin teknolojik alt yapısı geliştirilerek, hizmetiçi eğitim verilebilir. Sanal sınıflar okullara ve fakültelere kurulabilir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, Y., Odabaşı, H., ve Kuzu, A. (2011). Perceptions of preservice teachers regarding the integration of information and communication technologies in Turkish education faculties. *Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 10(3), 175-184.
- Akkoyunlu, B. ve Kurbanoglu, S. (2003). Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı ve Bilgisayar Öz-Yeterlik Algıları Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 1-10.
- Akpınar, Y. (2003) Öğretmenlerin yeni bilgi teknolojileri kullanımında yükseköğretimin etkisi: İstanbul okulları örneği. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 2(2), 79-96.
- Akpınar, Y. (2003). Öğretmenlerin yeni bilgi teknolojileri kullanımında yükseköğretimin etkisi: İstanbul okulları örneği. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2(2), 79-96.
- Augment. Augment 3D Augmented Reality. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.ar.augment&hl=tr&gl=US> (Erişim:Temmuz 2023).
- Baran, E., Correia, A. P., & Thompson, A. (2011). Transforming online teaching practice: Critical analysis of the literature on the roles and competencies of online teachers. *Distance Education*, 32(3), 421-439.
- Bates, A. W., & Sangrà, A. (2011). *Managing technology in higher education: Strategies for transforming teaching and learning*. John Wiley & Sons.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1997). Writing narrative literature reviews. *Review of General Psychology*, 1(3), 311-320.
- Blippar. Blippar Arttırılmış Gerçeklik. <https://www.blippar.com/> (Erişim:Temmuz 2023).
- Clarke, R. W., & Herrington, J. (2013). Authentic e-learning in higher education: Design principles for authentic learning environments and tasks. *Australasian Journal of Educational Technology*, 29(4), 526-538.
- Çağiltay, K., Çakıroğlu, J., Çağiltay, N. ve Çakıroğlu, E. (2001). Öğretimde Bilgisayar Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 19-28.

- Dağ, F. (2016). Examination of the professional development studies for the development of technological competence of teachers in Turkey in the context of lifelong learning. *Journal of Human Sciences*, 13(1), 90-111.
- Dağhan, G., Kibar, P.N., Akkoyunlu, B. ve Atanur, G. (2015). Öğretmen ve yöneticilerin etkileşimli tahta ve tablet bilgisayar kullanımına yönelik yaklaşımları ve görüşleri 1. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 6(3), 399-417.
- Demirel, Ö., & Budak, Y. (2003). Öğretmenlerin hizmetiçi eğitim ihtiyacı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 33(33), 62-81.
- EchoAR Inc. Echo3D Go. <https://experienceechoar.com/> (Erişim:Temmuz 2023).
- Ertmer, P. A. (1999). Addressing first-and second-order barriers to change: Strategies for technology integration. *Educational Technology Research and Development*, 47(4), 47-61.
- Ertmer, P. A., Conklin, D., Lewandowski, J., Osika, E., Selo, M., & Wignall, E. (2003). Increasing preservice teachers' capacity for technology integration through the use of electronic models. *Teacher Education Quarterly*, 30(1), 95-112.
- Ertmer, P. A., Ottenbreit-Leftwich, A. T., Sadik, O., Sendurur, E. ve Sendurur, P. (2012). Teacher beliefs and technology integration practices: A critical relationship. *Computers & Education*, 59(2), 423-435.
- Flowers, C.P. , Algozzine, R.F. (2000). Development and Validation of Scores on the Basic Technology Competencies for Educators Inventory. *Educational and Psychological Measurement*, 60(3), 411-418.
- Fyle, C.O.(2013). Teacher Education MOOCs for Developing World Contexts: Issues and Design Considerations, Sixth International Conference of MIT's Learning International Networks Consortium (LINC), June 16 – 19, 2013 Cambridge, Massachusetts.
- Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines*. John Wiley & Sons.
- Gelişli, Y. (2015). Uzaktan Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Uygulamaları: Tarihçe Ve Gelişim. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3).
- Goktas, Y., Yildirim, Z., & Yildirim, S. (2008). A review of ICT related courses in pre-service teacher education programs. *Asia Pacific Education Review*, 9, 168-179.
- Google LLC. Google Cardboard. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.google.samples.app.s.cardboarddemo&hl=tr&gl=US> (Erişim:Temmuz 2023).
- Google Expeditions. <https://sites.google.com/tcsnc.org/tcs-g-expeditions/google-expeditions-app> (Erişim:Temmuz 2023).

- Gürcan-Namlu, A., & Ceyhan, E. (2003). Bilgisayar Kaygısı: Öğretmen Adayları Üzerinde Çok Yönlü Bir İnceleme. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 3(2), 401-432.
- Harris, J., Mishra, P. ve Koehler, M. J. (2009). Teachers' technological pedagogical content knowledge and learning activity types: curriculum-based technology integration reframed. *Journal of Research on Technology in Education*, 41(4), 393-416.
- Hew, K. F., & Brush, T. (2007). Integrating technology into K-12 teaching and learning: Current knowledge gaps and recommendations for future research. *Educational Technology Research and Development*, 55(3), 223-252.
- Inan, F. A., & Lowther, D. L. (2010). Factors affecting technology integration in K-12 classrooms: A path model. *Educational Technology Research and Development*, 58(2), 137-154.
- Johnson, L., Adams Becker, S., Estrada, V., & Freeman, A. (2014). *NMC Horizon Report: 2014 Higher Education Edition*. New Media Consortium.
- Jonassen, D., ve Reeves, T. (1996). Learning with Technology: Using Computers as Cognitive Tools. In D. I-I. Jonassen (Ed.), *Handbook of Research on Educational Communications and Technology* (pp. 693-719).
- Kangai, C., Bukaliya, R. (2011). Teacher Development Through Open And Distance Learning: The Case For Zimbabwe *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 2(4), 124-141.
- Karagiorgi, Y. (2005). Throwing light into the black box of implementation: ICT in Cyprus elementary schools. *Educational Media International*, 42(1), 19-32.
- Kaya, Z. ve Yılayaz, Ö. (2013). Öğretmen eğitime teknoloji entegrasyonu modelleri ve teknolojik pedagojik alan bilgisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(8), 57-83.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*, Ankara: PegemA Yayınları.
- Keleş, E., Güntepe, E. T. (2018). Eğitim fakültesi öğretim elemanlarının teknolojiyi öğrenme-öğretme sürecine entegrasyonu. *Sakarya University Journal of Education*, 8(3), 142-157.
- Koehler, M. J., Mishra, P., & Yahya, K. (2007). Tracing the development of teacher knowledge in a design seminar: Integrating content, pedagogy, and technology. *Computers & Education*, 49(3), 740-762.
- Koehler, M.J. & Mishra, P. (2005). What happens when teachers design educational technology? The development of technological pedagogical content knowledge. *Journal of Educational Computing Research*, 32(2), 131-152.

- Kurt, A. A., Kuzu, A., Dursun, Ö. Ö., Güllüpinar, F. ve Gültekin, M. (2013). FATİH projesinin pilot uygulama sürecinin değerlendirilmesi: öğretmen görüşleri. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 2(1), 1-23.
- Kutluca T. & Ekici G. (2010). Examining teacher candidates' attitudes and self efficacy perceptions towards the computer assisted education. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 38, 177-188
- Lee, Y., & Lee, J. (2014). Enhancing pre-service teachers' self-efficacy beliefs for technology integration through lesson planning practice. *Computers & Education*, 73(2014), 121-128.
- Mahruf M., Shohel. C. (2012). Open and Distance Learning for Teachers' Professional Development: The English in Action (EIA) Model for the Global South, Ed:Joi L. Moore and Angela D. Benson, *International Perspectives of Distance Learning in Higher Education*, Intech, DOI: 10.5772/2404, www.intechopen.com
- Means, B. (1994). Using Technology to Advance Educational Goals. In B. Means (Ed.), *Technology and Education Reform: The Reality Behind the Promise* (pp. 1-22). San Fransisco: Jossey-Bass Publishers.
- Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., & Jones, K. (2010). Evaluation of evidence-based practices in online learning: A meta-analysis and review of online learning studies. US Department of Education, Office of Planning, Evaluation, and Policy Development.
- Merge EDU. Merge Explorer. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.MergeCube.EDUExplorer&hl=tr&gl=US> (Erişim: Temmuz 2023).
- Metaverse. GoArt. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.roofstacks.goart> (Erişim: Temmuz 2023).
- Microsoft. Mixed Reality Portal. <https://www.microsoft.com/tr-tr/store/collections/mr-all-immersivecontent?rtc=1> (Erişim: Temmuz 2023).
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054.
- Octagon Studio. Animal 4D+ <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.OctagonStudio.Animal4DPlus&hl=tr&gl=US> (Erişim: Temmuz 2023).
- Octagon Studio. Humanoid 4D+. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.OctagonStudio.AR.Skeletal&hl=tr&gl=US> (Erişim: Temmuz 2023).

- Octagon Studio. Octal and 4D+. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.OctagonStudio.Octaland&hl=tr&gl=US> (Erişim: Temmuz 2023).
- Octagon Studio. Space 4D+. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.OctagonStudio.SolarSys&hl=tr&gl=US> (Erişim: Temmuz 2023).
- Oculus VR. Oculus Rift. <http://www.oculusvr.com/rift/> (Erişim: Temmuz 2023).
- Ozan, C., (2009). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin eğitim teknolojileri açısından yeterlilikleri (Erzurum ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Öksüz, C., Ak, Ş. ve Uça, S. (2009). İlköğretim Matematik Öğretiminde Teknoloji Kullanımına İlişkin Algı Ölçeği. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2009. Cilt: V1, Sayı: I, 270-287.
- Palloff, R. M., & Pratt, K. (2007). Building online learning communities: Effective strategies for the virtual classroom. John Wiley & Sons.
- PTC Inc. Vuforia View. <https://www.ptc.com/en/products/vuforia> (Erişim: Temmuz 2023).
- QuiverVision Limited. Quiver. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.puteko.colarmix&hl=tr> (Erişim: Temmuz 2023).
- Ritzhaupt, A. D., & Kumar, S. (2015). Teacher educators and the use of online resources for technology integration. TechTrends, 59(2), 30-37.
- Sağlam, F. (2007). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin derslerinde bilgi teknolojisi kaynaklarından yararlanma öz-yeterlilikleri ve etki algılarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Samsung Electronics. Samsung Gear VR. <https://www.samsung.com/tr/support/model/SM-R322NZWATUR/> (Erişim: Temmuz 2023).
- Sancar Tokmak, H., Konokman, G. Y. ve Yanpar Yelken, T. (2013). Mersin üniversitesi okul öncesi öğretmen adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgisi (TPAB) özgüven algılarının incelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1), 35-51.
- Schmid, R. F., Bernard, R. M., Borokhovski, E., Tamim, R. M., Abrami, P. C., Wade, C. A., ... & Dufresne, D. (2014). Technology's effect on achievement in higher education: A stage I meta-analysis of classroom applications. Journal of Computing in Higher Education, 26(2), 87-114.
- Shulman, L. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. Educational Researcher, 15(2), 4-14.

- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.
- Strudler, N. B. & Wetzel, K. (1999). Lessons From Exemplary Colleges of Education: Factors Affecting Technology İntegration in Preservice Programs. *Educational Technology Research and Development*, 47(4), 63-81.
- Tekinarslan, T. (2008). Eğitimciler İçin Temel Teknoloji Yeterlikleri Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Güz-2008 C.7 S.26 (186-205).
- Ulaş, H., ve Ozan C. (2010). Sınıf öğretmenlerinin eğitim teknolojileri açısından yeterlilik düzeyi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 63-84.
- Unity Technologies. Unity 3D VR. <https://unity.com/solutions/vr> (Erişim: Temmuz 2023).
- Vrasidas, C., & McIsaac, M. S. (2000). Factors influencing interaction in an online course. *The American Journal of Distance Education*, 14(2), 42-54.
- Yalın H.İ., (2001). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yılmaz, M. (2007). Sınıf öğretmeni yetiştirmede teknoloji eğitimi. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 1, 155-167.
- Zhao, Y., ve Cziko, G. A. (2001). Teacher Adoption of Technology: A Perceptual Control Theory Perspective. *Journal of Technology and Teacher Education*, 9 (1), 5-30.

SAĞLIK & BİLİM 2023:
SAĞLIK ve HEMŞİRELİKTE
YÖNETİM

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Serap TORUN & Öğr. Gör. Osman BİLGİN

SAĞLIK & BİLİM 2023: Sağlık ve Hemşirelikte Yönetim

Editörler

Doç. Dr. Serap TORUN ORCID (0000-0002-1651-2735)
Öğr. Gör. Osman BİLGİN ORCID (0000-0001-7637-3071)

ISBN: 978-625-6504-57-8
E-ISBN: 978-625-6504-58-5
DOI: <http://doi.org/10.59617/efepub202318>
1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Sağlık ve Hemşirelikte Yönetim
TORUN, Serap; BİLGİN, Osman

1. Basım, 122s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Bilim 2. Hemşirelik 3. Sağlık 4. Tıp 5. Yönetim

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM-1

SAĞLIK ALANINDA BEYİN GÖÇÜ	7
<i>Hakan ÇELİK</i>	

BÖLÜM-2

SAĞLIK HİZMETLERİNDE SORUN ÇÖZME VE KARAR VERME	23
<i>Aysun YEŞİLTAŞ, İsa GÜL</i>	

BÖLÜM-3

HEMŞİRELİKTE KALİTE YÖNETİMİ	45
<i>Zülfıye BIKMAZ</i>	

BÖLÜM-4

HEMŞİRELİKTE TAKIM ÇALIŞMASI	63
<i>Aslıhan HACISALİHOĞLU</i>	

BÖLÜM-5

HEMŞİRELİKTE DEĞİŞİM YÖNETİMİ	75
<i>Tuba ÇATAK</i>	

BÖLÜM-6

AFET SONRASI SAĞLIK HİZMETLERİ ORGANİZASYONU	91
<i>Sema DALKILIÇ</i>	

BÖLÜM-7

AFETLERDEN SONRA SAĞLIKLI, DAYANIKLI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TOPLUMLARIN OLUŞTURULMASINDA HEMŞİRELERİN ROLÜ	111
<i>Ayşegül AÇIL, Merve ÇAKAR</i>	

SAĞLIK ALANINDA BEYİN GÖÇÜ

Hakan ÇELİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Adana/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6126-8690
- ❖ Mail: clkhakann@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aluttis C, Bishaw T, Frank MW. (2014). The workforce for health in a globalized context—global shortages and international migration. *Global health action*, 7(1), 23611.
- Batalova, J. (2020). Immigrant health-care workers in the United States. *Migration Policy Institute*.(12.07.2023: <https://www.immigrationresearch.org/node/3035>).
- British, Q. (2018) Brain Drain As A Function For Modernize Hestermiazation and Globalization. (Ambridge Business English Dictionary (2019) England: Cambridge University Press.
- Burcu, M. (2022). Türkiye’den Yüksek Nitelikli Göç: Tıp Fakültesi Öğrencileri. Doktora Tezi.
- Cervantes M & Guellec D. (2002). The brain drain: Old myths, new realities. *Organisation for Economic Cooperation and Development. The OECD Observer*, (230), 40.
- Çoban E. (2019). Brain Drain in Turkey: Push and Pull Effects. Yüksek lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Dywili S, Bonner, ANN, O’BRIEN, LOUISE. (2013). Why do nurses migrate?—a review of recent literature. *Journal of nursing management*, 21(3), 511-520.
- Dünya Bankası Grubu (2019). Migration and brain drain. (14.06.2023: World Bank Group. <http://docum ents.world bank.org/curat ed/en/65705 15706 92065 211/pdf/World -Bank-ECA-Econo mic-Updat e-Fall-2019.pdf>)
- Fullman N, Yearwood J, Abay SM, Abbafati C ve ark. (2018). Measuring performance on the Healthcare Access and Quality Index for 195 countries and territories and selected subnational locations: a systematic analysis from the Global Burden of Disease Study 2016. *The Lancet*, 391(10136), 2236-2271.
- Genc K. (2022). Turkish doctors emigrate amid low pay and rising violence. *The Lancet*, 400(10351), 482-483.
- Güvenç,B. (1997). Kültürün ABC'si (Vol. 67). İstanbul: YKY.
- Health Policy Watch. (2023). WHO Raises Alarm Over Increased Healthcare Worker Migration to Rich Countries Post Pandemic. (12.07.2023: https://healthpolicy-watch.news/eight-country-healthcare-workers-migration/#:~:text=Approximately%2015%25%20of%20health%20ca re,in%20WHO's%20Eastern%20Mediterranean%20Region.)).

- ILO. (2014). Promoting decent work across borders: A project for migrant health professionals and skilled worker. (10.12.2020: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@asia/@rolangkok/@iloanila/documents/publication/wcms_214081.pdf).
- Işık N & Ertürk EN. (2022). Beyin Göçü. Gaziantep: Özgür Yayınları.
- Kadel M & Bhandari M. (2019). Factors intended to brain drain among nurses working at private hospitals of Biratnagar, Nepal. *BIBECHANA*, 16, 213-220.
- Kalanlar B. (2018). Health Sector in Turkey's Centenary, Current Situation and Prospects. *Hacettepe Journal of Health Administration*, 21(3), 495-510.
- Kwok V & Leland H. (1982). An economic model of the brain drain. *The American Economic Review*, 72(1), 91-100.
- Lee ES. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lien D & Wang Y. (2005). Brain drain or brain gain: A revisit. *Journal of Population Economics*, 18, 153-163.
- Meo SA & Sultan T. (2023). Brain drain of healthcare professionals from Pakistan from 1971 to 2022: Evidence-based analysis. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 39(4). <https://doi.org/10.12669/pjms.39.4.7853>
- Misau YA, Al-Sadat N, Gerei, AB. (2010). Brain-drain and health care delivery in developing countries. *Journal of public health in Africa*, 1(1). <https://doi.org/10.4081/jphia.2010.e6>
- Mokoena, MJ. (2017). Perceptions of Professional Nurses on The Impact of Shortage of Resources for Quality Patient Care in A Public Hospital: Limpopo Province. Master of Arts. University Of South Africa
- Montayre J, Montayre J, Holroyd E. (2018). The global Filipino nurse: An integrative review of Filipino nurses' work experiences. *Journal of nursing management*, 26(4), 338-347.
- Nair M & Webster P. (2013). Health professionals' migration in emerging market economies: patterns, causes and possible solutions. *Journal of public health*, 35(1), 157-163.
- Okafor C & Chimereze C. (2020). Brain drain among Nigerian nurses: Implications to the migrating nurse and the home country. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 7(1), 15-21.
- Oladeji BD & Gureje O. (2016). Brain drain: a challenge to global mental health. *BJPsych international*, 13(3), 61-63.
- Perruchoud R & Redpath-Cross J. (2013). Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları.

- Pretorius CM. (2018). A phenomenological study of South African nurse migration and workplace reintegration upon return. Master thesis. Stellenbosch University. <http://hdl.handle.net/10019.1/103671>
- Sarcan E. (2022). Yüksek Vasıflı İşgücünün Göçü: Beyin Göçü. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2), 69 – 75.
- Okumuş N, Eğin E, Kosdak M, Çipil, Z. (2016). Sağlık çalışanlarının uluslararası göçü / istihdamı. Ankara, Türkiye: T. C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık İnsan Gücü Planlama Daire Başkanlığı. (25.02.2022: <https://shgm.saglik.gov.tr/Eklenti/4456/0/saglik-personeli-uluslararası-istihdamı-bulten-10052016-pdfpdf.pdf>).
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). OECD Data. (26. 07. 2023: <https://data.oecd.org/healthres/doctors.htm#indicator-chart>).
- Öncü E, Vayisoğlu SK, Karadağ G ve ark. (2021). Intention to migrate among the next generation of Turkish nurses and drivers of migration. Journal of Nursing Management, 29(3), 487-496.
- Sağlık Profesyonelleri Gazetesi Medimagazin. (2021). Sağlık çalışanlarına talep 80 milyona çıkacak: Hemşire açığı çok fazla. (26.07.2023: <https://medimagazin.com.tr/saglik-calisanlari/saglik-calisanlarina-talep-80-milyona-cikacak-hemsire-acigi-cok-fazla-94893>).
- Socha-Dietrich K & J Dumont. (2021). "International migration and movement of nursing personnel to and within OECD countries - 2000 to 2018: Developments in countries of destination and impact on countries of origin", OECD Health Working Papers, No. 125, OECD Publishing, Paris. (21.07.2023: <https://doi.org/10.1787/b286a957-en>)
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2023). 2023 Yılı Sağlık İş Gücü Hedefleri ve Sağlık Eğitimi. (26. 07. 2023: <https://shgmsigpdb.saglik.gov.tr/TR-77097/2023-yili-saglik-is-gucu-hedefleri-ve-saglik-egitimi.html>).
- Yılmaz E. (2019). Uluslararası beyin göçü hareketleri bağlamında Türkiye'deki beyin göçünün durumu. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), 220-232.
- WHO. (2023). WHO health workforce support and safeguards list 2023. (20.07.2023:<https://www.who.int/publications/i/item/9789240069787>)
- Thapa B & Shrestha K. (2017). Factors influencing brain drain among Nepalese nurses. Kathmandu Univ Med J, 15(57), 35-9.
- Valizadeh S, Hasankhani H & Shojaeimotlagh V. (2016). Nurses' Immigration: causes and problems. Int J Med Res Health Sci, 5(9S), 486-491.

SAĞLIK HİZMETLERİNDE SORUN ÇÖZME VE KARAR VERME

Aysun YEŞİLTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2023-1485
- ❖ Mail: ayesiltas@erbakan.edu.tr

İsa GÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9419-4816
- ❖ Mail: isa.gul@afsu.edu.tr; isagul233@gmail.com

zarflama analizi gibi farklı tekniklere başvurması önerilmektedir (Ross, 2021).

KAYNAKLAR

- Adair, J. E. (2007). *Decision making & problem solving strategies* (C. 121). Kogan Page Publishers.
- Adair, J. (2017). *Karar verme ve problem çözme*, Çeviri ed: Kalaycı, N. Pegem Akademi, Ankara.
- Akyürek, Ç. E., Sawalha, R., & Ide, S. (2015). Factors affecting the decision making process in healthcare institutions. *Academy of Strategic Management Journal*, 14, 1.
- Armstrong, M. (2006). *A handbook of management techniques: A comprehensive guide to achieving managerial excellence & improved decision making*. Kogan Page Publishers.
- Atuahene-Gima, K. & Wei, Y. (2011). The vital role of problem-solving competence in new product success, *J Prod Innov Manag* 28, 81–98.
- Bratton, J. (2020). *Work and organizational behaviour*. Springer.
- Brooks, I. (2009). *Organisational behaviour: individuals, groups and organisation*. Pearson Education.
- Brousseau, K. R., Driver, M. J., Hourihan, G. & Larsson, R. (2006). The seasoned executive's decision-making style. *Harvard business review*, 84(2), 110–121.
- Charity, E. N. & Chinwe, N. (2020). Self- management and problem solving skills required of business education students in colleges of education for job performance in an organization, *Nigerian Journal of Business Education*, 7(1),143-154.
- Collins, J. M. (2018). *Problem solving for healthcare workers how to get better – lessons can be learned*, CRC Press Taylor & Francis Group, NW.
- Çalık, T., Sezgin, F. & Çalık, C. (2020). *Yönetimde problem çözme*, 4. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Çetin, (2011). Çalışanların problem çözme becerilerinde örgütsel adalet algısı ve iş tatmininin rolü, *Yönetim ve Ekonomi* 18(1),71-85.
- Daft, R. L. (2008). *Management (Eighth Edi)*. Thomson South Western.
- Demir Barutçu, C. (2019). Hemşirelik öğrencilerinde problem çözme becerisinin klinik karar verme düzeylerine etkisi, *SDÜ Tıp Fak Dergisi*, 26(1),22-29 doi: 10.17343/sdutfd.422401

- Dostal, J. (2015). Theory of problem solving, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174, 2798 – 2805.
- DuBrin, A. J. (2011). *Essentials of management (Ninth Edit)*. South-Western College.
- Dunbar, K. (2017). Problem solving. *A Companion to Cognitive Science*, 289–298. doi:10.1002/9781405164535.ch20
- D’Zurilla, T.J. & Chang, E.C. (1995). The relations between social problem solving and coping, *Cognitive Therapy and Research*, 19(5),547-562
- D’Zurilla, T.J., Nezu, A. & Maydeu- Olivares, A. (2004). Social problem solving: theory and assessment, *Social Problem Solving Theory Research and Training*, ed: Chang, E.C., D'Zurilla, T.J. ve Sanna, L.J., American Psychological Association Washington, DC
- Erbay, E. & Akyürek, Ç. E. (2020). Hastanelerde çok kriterli karar verme uygulamalarının sistematik derlemesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 612–645.
- George, J. M. & Jones, G. R. (2012). *Understanding and managing organizational behavior: Pearson Prentice Hall Upper Saddle River (Sixth Edit)*. Pearson.
- Griffin, R. W., Phillips, J. M. & Gully, S. M. (2020). *Organizational behavior: Managing people and organizations*. Cengage Learning.
- Güner, P. (2000). Sorunlarla etkili baş etme yolu: problem çözme, *Atatürk Univ. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(1), 62-67.
- Hayes, J. R. (1989). *The complete problem solver*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., New Jersey.
- Heppner, P.P. & Baker, C.E. (1997). Applications of the problem solving inventory, *Measurement & Evaluation in Counseling & Development*, 29 (4), 229-313.
- Hitt, M. A. (2014). *Management: Pearson New International Edition*. Pearson Education Limited.
- Ivancevich, J. M., Matteson, M. T. & Konopaske, R. (2008). *Organizational behavior and management (C. 33)*. McGraw-Hill/Irwin New York.
- Kahveci, N. (2018). Süreç iyileştirmede problem çözme teknikleri, *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 5(3),192-200.
- Kaplan, R. M. & Frosch, D. L. (2005). Decision making in medicine and health care. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 1, 525–556.
- Kinicki, A. & Fugate, M. (2016). *Organizational behavior: a practical,*

- problem-solving approach, McGraw-Hill Education, New York
- Koberg, D. & Bagnall, J. (1974). *The Universal Traveler, A Soft-Systems Guide to: Creativity, Problem Solving, and the Process of Reaching Goals*, William Kaufman, Inc., One First Street, Los Altos, California 94022
- Luthans, F. (2011). *Organizational Behavior An Evidence-Based Approach Twelfth Edition*. McGraw-Hill Education.
- Mertoğlu, H. & Öztuna, A. (2002). Bireylerin teknoloji kullanımını problem çözme yetenekleri ile ilişkili midir? *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1), 83-92.
- Minda, J. P. (2015). *The Psychology of Thinking : Reasoning, Decision-Making and Problem-Solving*. SAGE Publications Ltd. <http://digital.casalini.it/9781529736267>
- Özer, B., Gelen, İ. & Öcal, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının günlük problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 235-257.
- Parikh, M. & Gupta, R. (2010). *Organisational behaviour*. McGraw Hill Education.
- Pretz, J.E., Naples, A. J. & Sternberg, R.J. (2003) Recognizing, defining, and representing problems (ed. Davidson, J. E. & Sternberg, R. J.) *The psychology of problem solving*, Cambridge University Press, New York.
- Rakich, J. S. & Krigline, A. B. (1996). Problem solving in health services organizations, *Hospital Topics*, 74(2), 21-27, DOI: 10.1080/00185868.1996.11736053.
- Reiter-Palmon, R. & Illies, J.J. (2004). Leadership and creativity: Understanding leadership from a creative problem-solving perspective, *Leadership Quarterly*, 15(1), 55-77. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2003.12.005>
- Ross, S. C. (2021). *Organizational Behavior Today*. Routledge.
- Rowe, A. J. & Boulgarides, J. D. (1983). Decision styles—a perspective. *Leadership & Organization Development Journal*, 4(4), 3–9.
- Scott, S. G. & Bruce, R. A. (1995). Decision-making style: The development and assessment of a new measure. *Educational and psychological measurement*, 55(5), 818–831.
- Simon, H. A. (1960). *The new science of management decision*.
- Simon, H. A. (1979). *Rational decision making in business organizations*. The

- American economic review, 69(4), 493–513.
- Şahin, Ç. (2004). Problem çözme becerisinin temel felsefesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10,160-171.
- Şen, N., Narıcı, H. Ö. & Kalmuk, G. (2019). İl düzeyinde görev yapan kamu sağlık yöneticilerinin karar verme stilleri ve ilişkili faktörlerin araştırılması. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 22(1), 73–96.
- Şimşek Alagözlü, S. (2006). Hastane yöneticilerinin problem çözme ve karar verme becerilerinin değerlendirilmesi: Hacettepe üniversitesi hastanelerinde bir uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Talanker, S. (2016). Problem-solving is decision-making, Conference: 2016 Annual Meeting of the Decision Sciences Institute.
- Terzioğlu, F. (2006). The perceived problem-solving ability of nurse managers, Journal of Nursing Management,14, 340–347
- Timur, H. (1990). Yönetimde karar verme ve problem çözme, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2),17-35.
- Türk Dil Kurumu. (TDK) <http://www.tdk.gov.tr> Erişim tarihi:05.06.2023.
- Tümkaya, S. & İflazoğlu, A. (2000). ÇÜ sınıf öğretmenliği öğrencilerinin otomatik düşünce ve problem çözme düzeylerinin bazı sosyo demografik değişkenlere göre incelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(6),143-158.
- Yıldırım, B. & Özkahraman Ş. (2011) Hemşirelikte problem çözme, SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2(3), 155-159.
- Yorgancılar, F.E.& Özlük, B. (2022) Hemşirelik Hizmetlerinde Yönetimsel Sorun Çözme ve Karar Verme Üzerine Bir Derleme, Genel Sağlık Bilimleri Dergisi,4(1),68-80.

HEMŞİRELİKTE KALİTE YÖNETİMİ

Zülfiye BIKMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kırklareli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3785-968X
- ❖ Mail: zulfiyebikmaz@klu.edu.tr, zbkmaz@gmail.com

yerleştirilmesi ve uyumlaştırılması gerektiği unutulmamalıdır. Kalite yönetimi bitmeyen bir maraton gibidir, durduğunuzda trendleri ve değişimleri takip edemez ve sonuçta da istenilen başarı elde edilemeyeceği gibi önceki emeklerin de heba olması ile sonuçlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Aggarwal A, Aeran H, Rathee M. (2019). Quality management in healthcare: The pivotal desideratum. *J Oral Biol Craniofac Res.*, 9(2):180-182.
- Ahmed S. (2019). Integrating DMAIC approach of Lean Six Sigma and theory of constraints toward quality improvement in healthcare. *Rev Environ Health*, 18;34(4):427-434.
- Aiken LH, Sermeus W, Van den Heede K, et al. (2012). Patient safety, satisfaction, and quality of hospital care: cross sectional surveys of nurses and patients in 12 countries in Europe and the United States. *BMJ*. 344:e1717. doi: 10.1136/bmj.e1717.
- Amerikan Hemşireler Birliği (American Nurses Association-ANA) (2023). Nursing quality. (12.07.2023: <https://www.nursingworld.org/practice-policy/health-policy/health-system-reform/quality/>)
- Amerikan Kalite Topluluğu (American Society for Quality-ASQ) (2023). Quality assurance & quality control. (12.07.2023: <https://asq.org/quality-resources/quality-assurance-vs-control>)
- Asif M, Jameel A, Sahito N, Hwang J, Hussain A, Manzoor F. (2019). Can leadership enhance patient satisfaction? Assessing the role of administrative and medical quality. *Int J Environ Res Public Health*, 16(17): 3212. DOI: 10.3390/ijerph16173212.
- Berwick DM. (1998). Developing and testing changes in delivery of care. *Annals of Internal Medicine*, 128, 651-656.
- Chassin MR. (1996). Quality of health care. Part 3: improving the quality of care. *N Engl J Med*. 3;335(14):1060-3.
- Current Nursing (2020). Total quality management (TQM) in nursing care. (11.07.2023:https://www.currentnursing.com/nursing_management/total_quality_management_health_care.html).
- Dervishaj O, Wright KE, Saber AA, Pappas PJ. (2015). Ernest Amory Codman and the end-result system. *Am Surg*. 81(1):12-5. DOI: 10.1177/000313481508100109. PMID: 25569045.
- Dodwad SS. (2013). Quality management in healthcare. *Indian J Public Health*. Jul-Sep;57(3):138-43.

- Donabedian A. (1966). Evaluating the quality of medical care. *Milbank Memorial Fund Q.* 44(3)(suppl):166-203, Reprinted in *Milbank Q.* 2005;83(4):691-729.
- Donabedian A. (1989). The end results of health care: Ernest Codman's contribution to quality assessment and beyond. *Milbank Q.* 67(2):233-56; discussion 257-67.
- Donabedian A. Health Administration Press; Ann Arbor: 1985. Explorations in quality assessment and monitoring. Vol. I. The definition of quality and approaches to its assessment, 1980; Vol. II. The criteria and standards of quality, 1982; Vol. III. The methods and findings of quality assessment and monitoring: an illustrated analysis.
- Drenkard K. (2010). Going for the gold: The value of attaining Magnet recognition. (14.07.2023: <https://www.myamericannurse.com/going-for-the-gold-the-value-of-attaining-magnet-recognition/>).
- Eby K. (2023). Quality improvement in nursing 101: strategies, examples, and tools. updated April 17, 2023. (11.07.2023: <https://www.smartsheet.com/content/quality-improvement-nursing/>).
- Gadea Company P, Budía Alba A. (2019). Lean Methodology and Nursing. *JOJ Nurse Health Care.* 10(5): 555797.
- Gaudreault-Tremblay MM, McQuillan RF, Parekh RS, Noone D. (2020). Quality improvement in pediatric nephrology-a practical guide. *Pediatr Nephrol.* 35(2):199-211.
- Hagbaghery MA, Salsali M, Ahmadi F. (2004). A qualitative study of Iranian nurses' understanding and experiences of professional power. *Hum Resour Health.* 2004;2(1):9.
- Haller K, Berends W, Skillin, P. (2018). Organizational culture and nursing practice: the Magnet Recognition Program ® as a framework for positive change. *Revista Médica Clínica Las Condes,* 29(3), 328–335.
- Harper P, Klein J. (2004). Using industrial processes to improve patient care. *Br Med J.,* 328: 162–164.
- Hayward RA, Hofer TP. (2001). Estimating hospital deaths due to medical errors: preventability is in the eye of the reviewer. *JAMA.* 286(4):415–420. doi:10.1001/jama.286.4.415.
- Heidemann EG. (1999). *International Journal for Quality in Health Care,* 11(4),275–277.
- Hughes RG. (2008). Tools and strategies for quality improvement and patient safety. In: Hughes RG, editor. *Patient safety and quality: An evidence-based handbook for nurses.* Rockville (MD): Agency for Healthcare

Research and Quality (US) (10.07.2023:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK2682/>

- Institute of Medicine [IOM] (US), Committee to Design a Strategy for Quality Review and Assurance in Medicare. (1990). Medicare: a strategy for quality assurance: Lohr KN, editor. National Academies Press (US); Washington (DC).
- Kapoor P. (2011). Why quality in healthcare. *Med J Armed Forces India*, 67(3):206-8. doi: 10.1016/S0377-1237(11)60040-3.
- Karash JA, Ferenc J. (2017). Baldrige Award process drives new patient tower planning. Memorial Hermann Sugar Land uses quality techniques in expansion. *Health Facil Manage*, 30(2),6.
- Kelly LA, McHugh MD, Aiken LH. (2011). Nurse outcomes in Magnet® and non-magnet hospitals. *J Nurs Adm*. Oct;41(10),428-33.
- Kim C, Spahlinger D, Kin J, Coffey R, Billi J. (2009) Implementation of lean thinking: one health System's Journey. *Koint Comm J Qual Patient Safety*, 35(8),406-413.
- Kinsman L, Rotter T, Stevenson K. et al. (2014). The largest Lean transformation in the world: The implementation and evaluation of lean in Saskatchewan healthcare. *Healthcare Quarterly*, 17(2), 29-32.
- Knechtges P, Decker MC. (2014). Application of kaizen methodology to foster departmental engagement in quality improvement. *J Am Coll Radiol*. Dec;11(12 Pt A),1126-30.
- Kutney-Lee A, McHugh MD, Sloane DM, et al. (2009). Nursing: a key to patient satisfaction *Health Affairs*, 28(4)(Jul-Aug),669-677.
- Lang NM, Clinton JF. (1983). Assessment and assurance of the quality of nursing care: a selected overview. *Evaluation & the Health Professions*, 6(2), 211-231.
- Langley A, Denis JL. (2011). Beyond evidence: the micropolitics of improvement. *BMJ Qual Saf*. Apr;20 Suppl 1(Suppl_1),i43-6.
- Leape LL. (2000). Institute of Medicine medical error figures are not exaggerated. *JAMA*. 284(1),95-97. doi:10.1001/jama.284.1.95.
- Liu JJ, Raskin JS, Hardaway F, Holste K, Brown S, Raslan AM. (2018). Application of lean principles to neurosurgical procedures: the case of lumbar spinal fusion surgery, a literature review and pilot series. *Oper Neurosurg (Hagerstown)*, Sep 01;15(3):332-340.
- Mandep CN, Goel S. (2014). Study to evaluate change of attitude toward acceptance of NABH guidelines: an intra-institutional experience. *J Nat Accred Board Hosp Healthcare Providers*, 1:52-55.

- McCauley-Conlan N, Wilson H, O'Connor E. (2019). Celebrating 20 years of the international accreditation programme (IAP) 1999 – 2019. International Society for Quality in Health Care External Evaluation Association. Genève, Switzerland. (13.07.2023:https://ieea.ch/media/attachments/2019/10/15/iap_at_20_online.pdf).
- McFee RB. (2009). Nosocomial or hospital-acquired infections: an overview. *Dis Mon.*, 55(7):422-38. doi: 10.1016/j.disamonth.2009.03.014.
- Mohamed N, Gabr H. (2013). Develop accreditation standards for nursing departments at Mansoura University Hospital. *J Educ Practice.* 4(7), 37–48.
- Moran MJ, Johnson JE. (1992). Quality improvement: the nurse's role. *ANA Publ. (NP-80 7.5 M):*45-61. PMID: 1621942.
- Nakayama DK. (2022). Ernest Amory Codman and the end result idea in surgical quality. *Am Surg.* 24:31348221148344.
- Nicolay CR, Purkayastha S, Greenhalgh A. et al. (2012). Systematic review of the application of quality improvement methodologies from the manufacturing industry to surgical healthcare. *Br J Surg.* 99(3),324-35.
- O'Donnell B, Gupta V. (2023). Continuous Quality Improvement. [Updated 2023 Apr 3]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. (12.07.2023: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK559239/>
- Pande PS, Newman RP, Cavanaugh RR. (2000). *The Six Sigma way.* New York: McGraw-Hill.
- Poortaghi S, Ebadi A, Salsali M, Raiesifar A, Davoudi N, Pourgholamamiji N. (2019). Significant influencing factors and practical solutions in improvement of clinical nursing services: a Delphi study. *BMC Health Serv Res.* Dec 31;20(1),3.
- Salmond SW, Begley R, Brennan J, Saimbert MK. (2009) A comprehensive systematic review of evidence on determining the impact of Magnet designation on nursing and patient outcomes: is the investment worth it? *JBI Libr Syst Rev.* 7 (26), 1119-1178.
- Schriefer J, Leonard MS. (2012). Patient safety and quality improvement: an overview of QI. *Pediatr Rev.* 33(8):353-9; quiz 359-60.
- Seelbach CL, Brannan GD. (2022). Quality management. In: StatPearls. StatPearls Publishing, Treasure Island (FL), PMID: 32491437.
- Shaw CD. (1997). Accreditation and ISO: international convergence on health care standards ISQua position paper-october 1996. *International Journal for Quality in Health Care,* 9(1), 11–13.

- Staggs VS, Dunton N. (2012). Hospital and unit characteristics associated with nursing turnover include skill mix but not staffing level: An observational cross-sectional study. *Int J Nurs Stud.*, 49 (9),1138-1145.
- Tamil Selvi S. (2018). Quality assurance in nursing care. *Int. J. Nur. Edu. and Research.* 6(1),57-60. doi: 10.5958/2454-2660.2018.00014.5
- Taye ZW, Abebil YA, Akalu TY, Tessema GM, Taye EB. (2023). Incidence and determinants of nosocomial infection among hospital admitted adult chronic disease patients in University of Gondar Comprehensive Specialized Hospital, North-West Ethiopia, 2016-2020. *Front Public Health.* 24;11:1087407.
- Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü (2022). Standartlar (12.07.2023:<https://tuska.tuseb.gov.tr/akreditasyon/standartlar>).
- Uluslararası Sağlık Hizmetlerinde Kalite Derneği [ISQua] (2020). Home. (12.07.2023:<https://isqua.org/>).
- Valentine EA, Falk SA. (2018). Quality improvement in anesthesiology - leveraging data and analytics to optimize outcomes. *Anesthesiol Clin.* 36(1):31-44.
- Wallin L, Bostrom AM, Wikblad K, et al. (2003). Sustainability in changing clinical practice promotes evidence-based nursing care. *J Adv Nurs.* 41(5),509–18. doi:10.1046/j.1365-2648.2003.02574.x
- World Health Organization [WHO] (2023). Quality of care. (08.07.2023: https://www.who.int/health-topics/quality-of-care#tab=tab_1).
- You LM, Aiken L, Sloane D, Liu K, He G-p HY, et al. (2013). Hospital nursing, care quality, and patient satisfaction: cross-sectional surveys of nurses and patients in hospitals in China and Europe. *Int J Nurs Stud.* 50(2):154–61.

HEMŞİRELİKTE TAKIM ÇALIŞMASI

Aslıhan HACISALİHOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Adana/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3589-0173
- ❖ Mail: ahacisalihoglu@cu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Ardıç M, Akbolat M, Ersin IRK. (2021). Takım Çalışması İş Performansı İlişkisinde İş Yeri Arkadaşlığının Aracılık Rolü. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(2), 401-416.
- Becerikli YS. (2013). Takım Çalışmaları ve Verimlilik İlişkisi: Karar Alma Süreçlerinin Etkinlik Kazanmasında Liderin Rolü. Verimlilik Dergisi, (3), 93-116.
- Çavdar S, Küçükali H, Samur Ş. (2022). Sağlıkın Geliştirilmesine Yönelik Uluslararası Projeler İçin Kamu İdarelerinde Proje Takımı Kurma. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 25(1), 47-68.
- Çıraklı Ü, Çelik Y, Beylik U. (2015). Etkili ekip çalışmasının sağlıktaki önemi ve faydaları: Bir literatür çalışması. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 2(3), 140-146.
- Çelik A, Karaca A. (2017). Hemşirelerde ekip çalışması ve motivasyon arasındaki ilişkinin ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 14(4), 254-263.
- Çam O, Yıldırım S. (2010). Hemşirelerde iş doyumunu ve etkileyen faktörler. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi, 2(1), 64-70.
- Demir F. (2022). Takım Çalışması ve Yönetimi. (Ed. Ayşe Nihan Arıbaş, Ayşegül Düzgün), Modern Sonrası Yönetim Uygulamaları içinde (245-263). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Ergün E, Eyisoy ME. (2018). Takım Çalışması Özelliklerinin Takım Performansına Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Business & Management Studies: An International Journal, 6(4), 1455-1475.
- Eroğluer K. (2011). Örgütsel İletişim ile İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Kuramsal Bir İnceleme. Ege Akademik Bakış, 11(1), 121-136.
- Ezziane Z, Maruthappu M, Gawn L, Thompson EA, Athanasiou T, Warren OJ. (2012). Building effective clinical teams in healthcare. Journal of health organization and management, 26(4), 428-436.
- Günaydın SC, İnal İH. (2022). Örgütlerde mutluluk: Psikolojik esenlik, Dönüştürücü liderlik ve takım Performansı Üzerine Bütüncül Bir model Önerisi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 61-118.
- Hughes AM, Gregory ME, Joseph DL, Sonesh SC, Marlow SL, Lacerenza CN, et al. Saving lives: a meta-analysis of team training in healthcare. J Appl Psychol. 2016;101:1266-304.
- Katzenbach JR, Smith DK. (2015) . The Wisdom of Teams: Creating the High-Performance Organization. Harvard Business Review Press.

- Körner M, Wirtz MA, Bengel J, Göritz AS. (2015). Relationship of organizational culture, teamwork and job satisfaction in interprofessional teams. *BMC health services research*, 15, 1-12.
- Kalisch BJ, Lee KH. (2010). The impact of teamwork on missed nursing care. *Nursing outlook*, 58(5), 233-241.
- Mathieu JE, Hollenbeck, JR, van Knippenberg D, Ilgen DR. (2017). A century of work teams in the *Journal of Applied Psychology*. *Journal of Applied Psychology*, 102(3), 452.
- Matthews R, McLees J. (2015). Building effective projects teams and teamwork. *Journal of Information Technology & Economic Development*, 6(2), 20-30.
- Mach M, Abrantes AC, Soler C. (2021). Teamwork in healthcare management. *Teamwork in healthcare*, 23.
- Miller CJ, Kim B, Silverman A, Bauer MS. (2018). A systematic review of team-building interventions in non-acute healthcare settings. *BMC Health Services Research*, 18, 1-21.
- Nancarrow SA, Booth A, Ariss S, Smith T, Enderby P, Roots A. (2013). Ten principles of good interdisciplinary team work. *Human resources for Health*, 11(1), 1-11.
- Özkan Ş. 2021. Klinik Liderlik ve Sağlık Kurumlarına Yansımaları. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 4(1), 40-50.
- Öztürk H, Mankaliye Sökmen S. (2022). Takım Çalışması. (Ed. Ülkü Tatar Baykal, Emine Ercan Türkmen), *Hemşirelikte Yönetim içinde* (399-428). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.
- Rosen MA, DiazGranados D, Dietz AS, Benishek LE, Thompson D, Pronovost PJ, Weaver SJ. (2018). Teamwork in healthcare: Key discoveries enabling safer, high-quality care. *American Psychologist*, 73(4), 433.
- Schmutz JB, Meier LL, Manser T. (2019). How effective is teamwork really? The relationship between teamwork and performance in healthcare teams: a systematic review and meta-analysis. *BMJ open*, 9(9), e028280.
- Salas E, Shuffler ML, Thayer AL, Bedwell WL, Lazzara EH. (2015). Understanding and improving teamwork in organizations: A scientifically based practical guide. *Human Resource Management*, 54(4), 599-622.

- Tanrıkulu F, Ziyai NY, Erol F, Gündoğdu H, Dikmen Y. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin takım çalışmasına dayalı öğrenme yöntemine ilişkin görüşleri. ERPA 2018, 481.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). Takım. (12.07.2023: <https://sozluk.gov.tr/>)
- Taplin SH, Foster MK, Shortell SM. (2013). Organizational leadership for building effective health care teams. *The Annals of Family Medicine*, 11(3), 279-281.
- Urbini F, Callea A, Chirumbolo A, Talamo A, Ingusci E, Ciavolino E. (2018). Team performance in the Italian NHS: the role of reflexivity. *Journal of health organization and management*, 32(2), 190-205.
- Zajac S, Woods A, Tannenbaum S, Salas E, Holladay CL. (2021). Overcoming challenges to teamwork in healthcare: a team effectiveness framework and evidence-based guidance. *Frontiers in Communication*, 6, 606445.
- Wang D, Jia , Jiang, S, Liu T, Ma G. (2023). How Team Voice Contributes to Construction Project Performance: The Mediating Role of Project Learning and Project Reflexivity. *Buildings*, 13(7), 1599.
- West MA, Lyubovnikova J. (2012), “Real teams or pseudo teams? The changing landscape needs a better map”, *Industrial and Organizational Psychology*, Vol. 5 No. 1, pp. 25-8.
- West MA, Lyubovnikova, J. (2013). Illusions of team working in health care. *Journal of health organization and management*, 27(1), 134-142.
- Weller J, Boyd M, Cumin D. (2014). Teams, tribes and patient safety: overcoming barriers to effective teamwork in healthcare. *Postgraduate medical journal*, 90(1061), 149-154.

HEMŞİRELİKTE DEĞİŞİM YÖNETİMİ

Tuba ÇATAK

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0834-4858
- ❖ Mail: tubacatak@gmail.com

kararlardan haberdar etme, girdi isteme ve katılımı teşvik etme, zor mesajları yeniden ifade etme, birim düzeyindeki tepkileri ve anlayışı izleme (Quaye, 2022).

Değişimin başarılı olması için değişim temsilcilerinin herhangi bir girişimde bulunmadan önce var olan örgüt kültürünün yapısını anlaması, değişimi nasıl yöneteceklerini ve katılımcıları nasıl dahil edeceklerini dikkatlice düşünmesi gerekmektedir (Rashid ve ark., 2004). Örneğin, yeni bir bakım sağlama sisteminde değişim temsilcisi planlı bir değişimi uygularken, değişimin faydalarına ilişkin netliği ve tutarlı mesajları, değişim sürecinin başlangıcında ve tüm süreç boyunca kritik öneme sahiptir. Bu sağlandığı takdirde, daha fazla hemşire özerkliği, hasta veya personel güvenliği, daha yüksek kaliteli hasta ve çalışan sonuçları, personel memnuniyeti, geliştirilmiş süreç etkinliği ve çalışma ortamından keyif alınan genel olarak sağlıklı bir çalışma ortamı elde edilebilir. Değişim sürecinde ekibe güvenilir ve ayrıntılı kanıtlar sunulduktan sonra, uygulamanın ayrıntılarına grup üyelerinin fikir birliği ile varılmalıdır. Spesifik, gerçekçi ve ulaşılabilir hedefler, performans incelemesiyle ilgili talepler veya tehditlerle değil, ödüller ve faydalarla desteklenen değişim motivasyonunun temeli olmalıdır (Benzer ve ark., 2017).

SONUÇ

Sağlık ve sosyal bakım bağlamında, hükümetlerin ve politikacıların sağlık hizmetlerinde reform yapma ve kaliteyi ve mali sürdürülebilirliği artırma yönündeki devam eden baskıları nedeniyle değişim kaçınılmazdır. En büyük sağlık hizmeti sağlayıcı grubu olarak hemşireler, sağlık hizmetlerinde değişimin merkezinde yer alır ve değişim yönetiminin başarısında veya başarısızlığında etkilidirler. Bu yüzden ön saflarda görev alan hemşirelerden yönetici grubuna kadar hemşirelik hizmetlerini yürütmekle görevli tüm hemşirelerin değişim yönetimi girişimlerini desteklemek için kendilerini gerekli bilgi, beceri ve tekniklerle donatmaları ve değişim sürecine uyum sağlamaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Altundaş S., & Korkmaz Ç. A. (2022). Değişim yönetimi, (Eds. Ülkü Tatar Baykal & Emine Ercan Türkmen). Hemşirelikte Yönetim içinde (209-242). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.
- Appelbaum, S. H., Habashy, S., Malo, J. L., & Shafiq, H. (2012). Back to the future: revisiting Kotter's 1996 change model. *Journal of Management development*, 31(8), 764-782.

- Benzer, J. K., Charns, M. P., Hamdan, S., & Afafe, M. (2017). The role of organizational structure in readiness for change: A conceptual integration. *Health Services Management Research*, 30(1), 34–46.
- Cleary, M., West, S., Arthur, D., & Kornhaber, R. (2019). Change management in health care and mental health nursing. *Issues in mental health nursing*, 40(11), 966-972.
- Day, G. E., & Shannon, E. (2015). *Leading and managing health services: An Australasian Perspective*. Melbourne: Victoria: Cambridge University Press.
- Farquharson, L. (2022). *Leading and Managing Change*. (Eds., Elizabeth Anne Rosser & Cate Wood) *Leading and Managing in Contemporary Health and Social Care*, E-Book içinde (131-140). Elsevier Health Sciences.
- Harper S.C. (2001). *The forward-focused organization: Visionary thinking and breakthrough leadership to create your company's future*. New York: American Management Association.
- Havelock R.G. (1973). *The change agent's guide to innovation in education*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Henry, H. (2022). *Leading Change. Be a Leader in Nursing-E-Book: A Practical Guide for Nursing Students içinde (200-214)*. Elsevier Health Sciences.
- Jones, L., & Bennett, C. L. (2012). *Leadership in health and social care: An introduction for emerging leaders*. Banbury: Lantern Publishing.
- Kotter J.P. (1996). *Why transformation efforts fail*. Harvard Business Review.
- Kotter J.P. (2012). *Leading change*. Boston, MA: Harvard Business Review Press.
- Kuipers, B. S., Higgs, M., Kickert, W., Tummers, L., Grandia, J., & Van Der Voet, J. (2014). *The management of change in public organizations: A literature review*. Public Administration.
- Lewin. K., (1951). *Field theory in social science: Selected theoretical papers*. New York, NY: Harper & Row.
- Lippitt R., Watson J., & Westley B. (1958). *The dynamics of planned change*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Perregrini, M. (2019). *Mitigating resistance to change in the workplace*. *Creative Nursing*, 25(2), 154-156.
- Portoghese, I., Galletta, M., Battistelli, A., Saiani, L., Penna, M. P., & Allegrini, E. (2012). *Change related expectations and commitment to*

- change of nurses: the role of leadership and communication. *Journal of Nursing Management*, 20(5), 582-591.
- Quaye, B. (2022). *Change and Innovation*. (Diane L. Huber & Joseph M. Lindell) *Leadership and Nursing Care Management-E-Book (Seventh Edition)* içinde (31-52). Elsevier Health Sciences.
- Rashid, M., Sambasivan, Z. A., & Rahman, M. A. A. (2004). The influence of organizational culture on attitudes toward organizational change. *Leadership & Organization Development Journal*, 25(2), 161–179.
- Rogers E.M. (2003). *Diffusion of innovations*. Free Press.
- Rosenbaum, D., More, E., & Steane, P. (2018). Planned organisational change management: Forward to the past? An exploratory literature review. *Journal of Organizational Change Management*, 31(2), 286-303.
- Ruth-Sahd, L.A. (2014). A call to action. *Nursing Education Must Embrace Change and Move Forward*. *Dimensions of Critical Care Nursing*, 33(1), 28–33.
- Saame, I., Reino, A., & Vadi, M. (2011). Organizational culture based on the example of an Estonian hospital. *Journal of Health Organization and Management*, 25(5), 526–548.
- Steiner, C. (2001). A role for individuality and mystery in “managing” change. *Journal of Organizational Change Management*, 14(2), 150-167.
- Sullivan, E., & Decker, P. (2009). *Effective Leadership and Management in Nursing*. (8. Edition). New Jersey: Pearson International Edition.
- Tomey, A. M. (2009). *Organizational Culture, Change, and Innovation*. Elsevier Health Sciences.
- Udod, S. S., & Wagner J. (2018). Common change theories and application to different nursing situations, (Ed. Wagner J.), In *Leadership and influencing change in nursing* (155-173). University of Regina Press.
- Workman, R., & Kenney, M. (1988). The change experience. (Eds. S. Pinkerton, & P. Schroeder), In *Commitment to excellence: Developing a professional nursing staff* (17-25). Rockville, MD: Aspen.
- Yoder-Wise, P.S. (2014). *Leading and managing in nursing-E-Book*. Elsevier Health Sciences.

AFET SONRASI SAĞLIK HİZMETLERİ ORGANİZASYONU

Sema DALKILIÇ

Kurum Bilgisi: Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat /TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-0620-6195

Mail: sema.karatas@yobu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acar, M., & Kaya, O. (2019). A healthcare network design model with mobile hospitals for disaster preparedness: A case study for Istanbul earthquake. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 130, 273-292.
- Acil Durum ve Afetlerde Sağlık Hizmetlerinin Organizasyonu, 2016, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, T.C. Sağlık Bakanlığı, Ankara
- Adaş, G., Turgut, N., & Akçakaya, A. (2012). Büyük afetlerde sağlık hizmetlerinin planlanması organizasyonu ve triaj. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 124-134.
- AFAD, 2018. Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri
- Alakara Özcan, G. (2018). Afetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin AFAD'da Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi. (Yüksek lisans tezi) Hacettepe Üniversitesi. Ankara
- Aydemir, A. (2021). Afet Yönetim Sisteminin İncelenmesinde Gönüllülük Hizmetleri ve Bazı Sivil Toplum Kuruluşları. *Afet ve Risk Dergisi*, 4 (2) , 387-394 .
- Ceferino, L., Mitrani-Reiser, J., Kiremidjian, A., Deierlein, G., & Bambarén, C. (2020). Effective plans for hospital system response to earthquake emergencies. *Nature communications*, 11(1), 4325.
- Chen, X., Lu, L., Shi, J., Zhang, X., Fan, H., Fan, B., ... & Hou, S. (2020). Application and prospect of a mobile hospital in disaster response. *Disaster medicine and public health preparedness*, 14(3), 377-383.
- Culver, A., Rochat, R., & Cookson, S. T. (2017). Public health implications of complex emergencies and natural disasters. *Conflict and health*, 11(1), 1-7.
- Çalışkan, C., & Özcebe, H. (2013). Afetlerde Enfeksiyon Hastalıkları Salgınları ve Kontrol Önlemleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(5).
- Dückers, M. L., Witteveen, A. B., Bisson, J. I., & Olf, M. (2017). The association between disaster vulnerability and post-disaster psychosocial service delivery across Europe. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 44, 470-479.
- Eflanili, B. (2021). Türkiye’de afet yönetimi: depremler (Doktora tezi). Kastamonu Üniversitesi.
- Ekşi, A. (2016). Afetlerden sonra ortaya çıkabilecek çevresel risklerin yönetimi. *Hastane Öncesi Dergisi*, 1 (2) , 15-25 .

- Ertürkmen, C. (2006). Afet yönetimi (Yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi.
- Gamboa-Maldonado, T., Marshak, H. H., Sinclair, R., Montgomery, S., & Dyjack, D. T. (2012). Building capacity for community disaster preparedness: a call for collaboration between public environmental health and emergency preparedness and response programs. *Journal of environmental health*, 75(2), 24.
- Güler, Ç., Çobanoğlu, Z., & Baskı, B. (1994). Afetler. T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, 33.
- Güler, Ç., Çobanoğlu, Z., & Baskı, B. (1994). Afetler. TC Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, 33.
- <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Erişim Tarihi: 14.03.2023
- Işık, Ö., Aydınlioğlu, H. M., Koç, S., Gündoğdu, O., Korkmaz, G., & Ay, A. (2012). Afet yönetimi ve afet odaklı sağlık hizmetleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 82-123.
- Kalanlar, B. (2013). Afet Hemşireliği ve Yönetimi Nin Hemşire Öğrencilere Öğretimi: Jennings'in Hemşirelikte Afet Yönetim Modeli'nin Kullanılması. (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Khorram-Manesh, A., & Burkle Jr, F. M. (2020). Disasters and public health emergencies—Current perspectives in preparedness and response. *Sustainability*, 12(20), 8561.
- Laili, R. D., Alistina, A. D., Hayudanti, D., & Ethasari, R. K. (2022). Establishing Nutritional Management after Natural Disaster for Children Under-five Years in Indonesia: A Systematic Review. *International Journal of Advancement in Life Sciences Research*, 5(4), 11-18.
- Lechat, M. F. (1979). Disasters and public health. *Bulletin of the World Health Organization*, 57(1), 11.
- Neely, R., Haynes, K., & Miller, G. (2021). Development of a mobile hospital for disaster relief. *JONA: The Journal of Nursing Administration*, 51(1), 33-37.
- Neumayer, E., & Barthel, F. (2011). Normalizing economic loss from natural disasters: A global analysis. *Global Environmental Change*, 21(1), 13-24.
- Noji, E. K. (2000). The public health consequences of disasters. *Prehospital and disaster medicine*, 15(4), 21-31.

- PAHO (1995) Guidelines for assessing disaster preparedness in the health sector. PAHO, Washington, DC
- Sahoo, K. C., Negi, S., Patel, K., Mishra, B. K., Palo, S. K., & Pati, S. (2021). Challenges in maternal and child health services delivery and access during pandemics or public health disasters in low-and middle-income countries: a systematic review. In *Healthcare*. 9 (7), 828
- Sioen, G. B., Sekiyama, M., Terada, T., & Yokohari, M. (2017). Post-disaster food and nutrition from urban agriculture: a self-sufficiency analysis of Nerima Ward, Tokyo. *International journal of environmental research and public health*, 14(7), 748.
- Sohrabizadeh, S., Yousefian, S., Bahramzadeh, A., & Vaziri, M. H. (2021). A systematic review of health sector responses to the coincidence of disasters and COVID-19. *BMC Public Health*, 21(1), 1-9.
- Tekeli-Yeşil, S. (2006). Public health and natural disasters: disaster preparedness and response in health systems. *Journal of Public Health*, 14, 317-324.
- Türkiye Afet Müdahale Planı, 2022, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf Erişim Tarihi: 15.03.2023
- Uluğ, A. (2009). Nasıl bir afet yönetimi. TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, İzmir, 1-18.
- UMKE, (2023). <https://ashgmafetacildb.saglik.gov.tr/TR-80255/ulusal-medikal-kurtarma-ekibi-birimi-umke.html#>
- Witteveen, A. B., Bisson, J. I., Ajdukovic, D., Arnberg, F. K., Johannesson, K. B., Bolding, H. B., ... & Olf, M. (2012). Post-disaster psychosocial services across Europe: The TENTS project. *Social Science & Medicine*, 75(9), 1708-1714.

AFETLERDEN SONRA SAĞLIKLI, DAYANIKLI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TOPLUMLARIN OLUŞTURULMASINDA HEMŞİRELERİN ROLÜ

Ayşegül AÇIL

- ❖ Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı Düzce/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4330-8921
- ❖ Mail: aysegulacil@duzce.edu.tr

Merve ÇAKAR

- ❖ Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Düzce/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6251-4427
- ❖ Mail: mervecakar@duzce.edu.tr

eylemler, hemşirelerin afetlerle yetkin bir şekilde başa çıkmasına ve afet hemşireliği uygulamalarını geliştirmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu alanda kanıta dayalı uygulamaların geliştirilmesi, etik ve yasal konulara ilişkin yönergelerin oluşturulması ve afet yönetimine ilişkin hemşirelerin rol ve sorumluluklarının belirlenmesi afete müdahaleye hazır ve dayanıklı hemşirelerin görev alması ile sonuçlanacaktır. Bu kapsamda sağlık kurumlarının da daha iyi baş etme becerilerini teşvik etmesi sağlık ekibinin dayanıklılığına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akpınar NB, Ceran M. (2020). Afetlerle ilgili güncel yaklaşımlar ve afet hemşiresinin rol ve sorumlulukları. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(1), 28-40.
- Al Harthi M, Al Thobaity A, Al Ahmari W, Almalki M. (2020). Challenges for nurses in disaster management: a scoping review. *Risk Management And Healthcare Policy*, 2627-2634.
- Al Khalaileh MA, Bond E, Alasad JA. (2012). Jordanian nurses' perceptions of their preparedness for disaster management. *International Emergency Nursing*, 20(1), 14-23.
- Alpert EA, Weiser G, Kobliner D, Mashlach E, Bader T, Tal-Or E, Merin O. (2018). Challenges in implementing international standards for the field hospital emergency department in a disaster zone: the Israeli experience. *The Journal of Emergency Medicine*, 55(5), 682-687.
- Association AP. (2013). The Road to Resilience: What Is Resilience? (20.07.2023: <http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>).
- Brooks S, Amlot R, Rubin GJ, Greenberg N. (2020). Psychological resilience and post-traumatic growth in disaster-exposed organisations: overview of the literature. *BMJ Mil Health*, 166(1), 52-56.
- Centre for Research on the Epidemiology of Disaster- CRED. (2020). The International Disasters Database. (20.07.2023: https://www.emdat.be/emdat_db).
- Cope V, Jones B, Hendricks J. (2016). Resilience as resistance to the new managerialism: Portraits that reframe nursing through quotes from the field. *Journal of Nursing Management*, 24(1), 115-122.
- Corcoran CM. (2020). Use of psychological first aid for nurses. *Nursing Economics*, 38(1), 26-32.
- Demirbaş H, Sezer A, Ergun A. (2013). Afet yönetiminde halk sağlığı hemşiresinin rol ve sorumlulukları. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 21(2), 122-128.

- Diab GM, Mabrouk SM. (2015). The effect of guidance booklet on knowledge and attitudes of nurses regarding disaster preparedness at hospitals. *Journal of Nursing Education and Practice*, 5(9), 17-31.
- Jiang N, Ma LH, Cheng JX, Jiang XL. (2022). A survey and cause analysis of community resilience in a Chinese city from the perspective of nursing. *BMC Public Health*, 22(1), 1-10.
- Labrague LJ, Yboa BC, McEnroe Petite DM, Lobrino LR, Brennan MGB. (2016). Disaster preparedness in Philippine nurses. *Journal of Nursing Scholarship*, 48(1), 98-105.
- Loke AY, Guo C, Molassiotis A. (2021). Development of disaster nursing education and training programs in the past 20 years (2000–2019): A systematic review. *Nurse Education Today*, 99, 104809.
- Lopez SJ, Pedrotti JT, Snyder CR. (2015). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. (3. baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mao W, Agyapong VIO. (2021). The role of social determinants in mental health and resilience after disasters: Implications for public health policy and practice. *Front. Public Health*, 9, 658528. doi: 10.3389/fpubh.2021.658528.
- Nakamura N, Kanemasu Y. (2020). Traditional knowledge, social capital, and community response to a disaster: resilience of remote communities in Fiji after a severe climatic event. *Regional Environmental Change*, 20, 1-14.
- McFarlane AC, Williams R. (2012). Mental health services required after disasters: learning from the lasting effects of disasters. *Depress Res Treatment*, 2012, 970194. doi: 10.1155/2012/970194
- Molassiotis A, Guo C, West C, Loke AY. (2022). Identifying the priorities in nursing research on disaster management: A Delphi study and international survey. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 74, 102935.
- Norris FH, Tracy M, Galea S. (2009). Looking for resilience: understanding the longitudinal trajectories of responses to stress. *Soc Sci Med*, 68, 2190– 2198. doi: 10.1016/j.socscimed.2009.03.043
- Pourvakhshoori N, Norouzi K, Ahmadi F, Hosseini M, Khankeh H. (2017). Nursing in disasters: A review of existing models. *International Emergency Nursing*, 31, 58-63.
- Powers R, Daily E. *International disaster nursing*. Cambridge University Press. 2010.

- Rokkas P, Cornell V, Steenkamp M. (2014). Disaster preparedness and response: Challenges for Australian public health nurses–A literature review. *Nursing & Health Sciences*, 16(1), 60-66.
- Said NB, Chiang VC. (2020). The knowledge, skill competencies, and psychological preparedness of nurses for disasters: a systematic review. *International Emergency Nursing*, 48, 100806.
- Salt RJ, Sickora C, Page TL, Martinez ML, Cantu AG, Schwab KW, Lee M. (2020). “We didn’t forget” Utilizing a community-nurse partnership to promote health in Rockport, Texas after Hurricane Harvey. *Public Health Nursing*, 37(1), 113-120.
- Schulenberg SE. (2016). Disaster mental health and positive psychology– Considering the context of natural and technological disasters: An introduction to the special issue. *Journal of clinical psychology*, 72(12), 1223-1233.
- Schoch-Spana M, Gill K, Hosangadi D, Slemp C, Burhans R, Zeis J, Carbone EG, Links J. (2019). The COPEWELL rubric: A self-assessment toolkit to strengthen community resilience to disasters. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), 2372.
- Seyedin H, Dolatabadi ZA, Rajabifard F. (2015). Emergency nurses’ requirements for disaster preparedness. *Trauma Monthly*, 20(4), e29033.
- Şimşek P, Gündüz A. (2021). Türkiye’de afet hemşireliği. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 47(3), 469-476.
- VanDevanter N, Raveis VH, Kovner CT, McCollum M, Keller R. (2017). Challenges and resources for nurses participating in a Hurricane Sandy hospital evacuation. *Journal of Nursing Scholarship*, 49(6), 635-643.
- Veenema TG. (2018). *Disaster nursing and emergency preparedness*. Springer Publishing Company.
- Verheul ML, Dückers ML. (2020). Defining and operationalizing disaster preparedness in hospitals: a systematic literature review. *Prehospital and Disaster Medicine*, 35(1), 61–68.
- Xue CL, Shu YS, Hayter M, Lee A. (2020). Experiences of nurses involved in natural disaster relief: A meta-synthesis of qualitative literature. *Journal of Clinical Nursing*, 29(23-24), 4514-4531.
- Yan YE, Turale S, Stone T, Petrini M. (2015). Disaster nursing skills, knowledge and attitudes required in earthquake relief: Implications for nursing education. *International Nursing Review*, 62(3), 351-359.

SAĞLIK & BİLİM 2023: İÇ HASTALIKLARI II

EDİTÖR

Doç. Dr. Serdar OLT

 EFEAKADEMi

SAĞLIK & BİLİM 2023: İç Hastalıkları-II

Editör

Doç. Dr. Serdar OLT

ORCID (0000-0001-7023-1785)

ISBN: 978-625-6504-59-2

E-ISBN: 978-625-6504-68-4

DOI: <http://doi.org/10.59617/efepub202319>

1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: İç Hastalıkları-II

OLT, Serdar

1. Basım, 170s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Bilim 2. Hastalık 3. Sağlık 4. Tıp 5. Tedavi

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ADRENAL BEZ HASTALIKLARI	7
<i>Serdar OLT</i>	
SİROZ HASTALIĞININ TANI VE TEDAVİSİNDE GÜNCEL YAKLAŞIM.....	25
<i>Nurgül KAPLAN</i>	
GUİLLAİN-BARRE SENDROMU	37
<i>Çağla ŞİŞMAN</i>	
BRUSSELLA ENFEKSİYONLARINA YAKLAŞIM.....	53
<i>Arzu TARAKÇI</i>	
SALMONELLA ENFEKSİYONLARINA YAKLAŞIM.....	75
<i>Muhammet Rıdvan TAYŞİ</i>	
DUMPİNG SENDROMUNA GÜNCEL YAKLAŞIM	87
<i>İlknur YÜCEL</i>	
KANSER TEDAVİSİNE GÜNCEL YAKLAŞIM: LUTESYUM-177 PSMA TEDAVİSİ	93
<i>Fikriye Gül GÜMÜŞER</i>	
NÜKLEER TIP UYGULAMALARINDA RADYASYON DOZLARI	101
<i>Yasemin PARLAK</i>	
NÖROENDOKRİN TÜMÖRLERDE LUTESYUM TEDAVİSİ	111
<i>Bedriye Elvan SAYIT BİLGİN</i>	
KARDİYOPULMONER BYPASS'TA ANTİKOAGÜLASYON VE NÖTRALİZASYON	121
<i>Yusuf GÜLER, Mahmut PADAK, Reşat DİKME</i>	
PERİNATAL ASFİKSİ VE HİPOKSİK İSKEMİK ENSEFALOPATİNİN EPİGENETİĞİ.....	133
<i>Hande ÇAĞLAK, Akın TEKCAN</i>	
ANAL İNKONTİNANS TANI VE TEDAVİSİNE GÜNCEL YAKLAŞIM	153
<i>Özdal ERSOY</i>	

ADRENAL BEZ HASTALIKLARI

Serdar OLT

- ❖ KurumBilgisi:Adıyaman Üniversitesi Tıp Fakóltesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7023-1785
- ❖ Mail: serdarolt84@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Bancos I, Prete A. Approach to the Patient With Adrenal Incidentaloma. *J Clin Endocrinol Metab.* 2021 Oct 21;106(11):3331-3353.
- Betterle C, Presotto F, Furmaniak J. Epidemiology, pathogenesis, and diagnosis of Addison's disease in adults. *J Endocrinol Invest.* 2019 Dec;42(12):1407-1433
- Byrd JB, Turcu AF, Auchus RJ. Primary Aldosteronism: Practical Approach to Diagnosis and Management. *Circulation.* 2018 Aug 21;138(8):823-835.
- Carmina E, Dewailly D, Escobar-Morreale HF, Kelestimur F, Moran C, Oberfield S, Witchel SF, Azziz R. Non-classic congenital adrenal hyperplasia due to 21-hydroxylase deficiency revisited: an update with a special focus on adolescent and adult women. *Hum Reprod Update.* 2017 Sep 1;23(5):580-599.
- Ceroni L, Cota D, Pasquali R. La sindrome da pseudo-Cushing. Aspetti fisiopatologici e diagnosi differenziale [Pseudo-Cushing syndrome. Physiopathologic aspects and differential diagnosis]. *Minerva Endocrinol.* 2000 Jun;25(2):47-54. Italian.
- El-Maouche D, Arlt W, Merke DP. Congenital adrenal hyperplasia. *Lancet.* 2017 Nov 11;390(10108):2194-2210.
- Farrugia FA, Charalampopoulos A. Pheochromocytoma. *Endocr Regul.* 2019 Jul 1;53(3):191-212.
- Ferriere A, Tabarin A. Cushing's syndrome: Treatment and new therapeutic approaches. *Best Pract Res Clin Endocrinol Metab.* 2020 Mar;34(2):101381.
- Fishbein L. Pheochromocytoma and Paraganglioma: Genetics, Diagnosis, and Treatment. *Hematol Oncol Clin North Am.* 2016 Feb;30(1):135-50.
- Hundemer GL, Vaidya A. Primary Aldosteronism Diagnosis and Management: A Clinical Approach. *Endocrinol Metab Clin North Am.* 2019 Dec;48(4):681-700.
- Kebebew E. Adrenal Incidentaloma. *N Engl J Med.* 2021 Apr 22;384(16):1542-1551.
- Lacroix A, Feelders RA, Stratakis CA, Nieman LK. Cushing's syndrome. *Lancet.* 2015 Aug 29;386(9996):913-27.

- Lindholm J. Cushing's disease, pseudo-Cushing states and the dexamethasone test: a historical and critical review. *Pituitary*. 2014 Aug;17(4):374-80.
- Lodish MB, Keil MF, Stratakis CA. Cushing's Syndrome in Pediatrics: An Update. *Endocrinol Metab Clin North Am*. 2018 Jun;47(2):451-462.
- Manger WM, Gifford RW. Pheochromocytoma. *J Clin Hypertens (Greenwich)*. 2002 Jan-Feb;4(1):62-72.
- Marzotti S, Falorni A. Addison's disease. *Autoimmunity*. 2004 Jun;37(4):333-6.
- Naranjo J, Dodd S, Martin YN. Perioperative Management of Pheochromocytoma. *J Cardiothorac Vasc Anesth*. 2017 Aug;31(4):1427-1439.
- Neumann HPH, Young WF Jr, Eng C. Pheochromocytoma and Paraganglioma. *N Engl J Med*. 2019 Aug 8;381(6):552-565.
- Nieman LK. Diagnosis of Cushing's Syndrome in the Modern Era. *Endocrinol Metab Clin North Am*. 2018 Jun;47(2):259-273.
- Romanholi DJ, Salgado LR. Estados de pseudo-Cushing [Pseudo-Cushing states]. *Arq Bras Endocrinol Metabol*. 2007 Nov;51(8):1303-13. Portuguese.
- Saverino S, Falorni A. Autoimmune Addison's disease. *Best Pract Res Clin Endocrinol Metab*. 2020 Jan;34(1):101379.
- Sherlock M, Scarsbrook A, Abbas A, Fraser S, Limumpornpetch P, Dineen R, Stewart PM. Adrenal Incidentaloma. *Endocr Rev*. 2020 Dec 1;41(6):775–820.
- Witchel SF. Congenital Adrenal Hyperplasia. *J Pediatr Adolesc Gynecol*. 2017 Oct;30(5):520-534.
- Zennaro MC, Boulkroun S, Fernandes-Rosa FL. Pathogenesis and treatment of primary aldosteronism. *Nat Rev Endocrinol*. 2020 Oct;16(10):578-589.

SİROZ HASTALIĞININ TANI VE TEDAVİSİNDE GÜNCEL YAKLAŞIM

Nurgöl KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000 0001 9200 3302
- ❖ Mail: nrgl.kpln@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akdemir N. & Tosun N. (2021). Sindirim sisteminin yapı ve fonksiyonları. (Ed. Nuran Akdemir), İç hastalıkları ve hemşirelik bakımı, içinde (789-798),2021. Ankara: Akademisyen Kitabevi
- Ginès, P., Castera, L., Lammert, F., Graupera, I., Serra-Burriel, M., Allen, A. M., ... & LiverScreen Consortium Investigators. (2022). Population screening for liver fibrosis: toward early diagnosis and intervention for chronic liver diseases. *Hepatology*, 75(1), 219-228.
- Göriş S. (2019).Siroz ve bakım yönetimi. (Ed.Serap Özer), Olgu senaryolarıyla iç hastalıkları hemşireliği 2019 içinde (443-452). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi
- Gunarathne, L. S., Rajapaksha, H., Shackel, N., Angus, P. W., & Herath, C. B. (2020). Cirrhotic portal hypertension: From pathophysiology to novel therapeutics. *World journal of gastroenterology*, 26(40), 6111–6140. <https://doi.org/10.3748/wjg.v26.i40.6111>
- Çayır Yılmaz M., (2022). Karaciğer sirozu ve kanıta dayalı hemşirelik uygulamaları. (Ed. Elanur Yılmaz Karabulutlu), Kronik hastalıkların yönetimi ve kanıta dayalı hemşirelik uygulamaları (266-274). Ankara: Nobel Tıp Kitabevi
- Erdoğan Z., (2023) Karaciğer hastalıklarında fonksiyonel tıp ve hemşirelik (Ed. Sıdıka Oğuz), Kronik hastalıklarda fonksiyonel tıp ve hemşirelik (p.32-36)1.Baskı, Ankara: Türkiye Klinikleri
- Mukhtar N.A. & Khalili M., (2022). Hastalıkların patofizyolojisi (8.baskı). (A. Emre Eşkazan, Çev.Ed.). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi
- Oeda S, Tanaka K, Oshima A, Matsumoto Y, Sueoka E, Takahashi H. Diagnostic Accuracy of FibroScan and Factors Affecting Measurements. *Diagnostics (Basel)*. 2020 Nov 12;10(11):940. doi: 10.3390/diagnostics10110940.
- Rudler, M., Mallet, M., Sultanik, P., Bouzbib, C., & Thabut, D. (2020). Optimal management of ascites. *Liver international : official journal of the International Association for the Study of the Liver*, 40 Suppl 1, 128–135. <https://doi.org/10.1111/liv.14361>
- Smith, A., Baumgartner, K., & Bositis, C. (2019). Cirrhosis: Diagnosis and Management. *American family physician*, 100(12), 759–770.
- Vogel, A., Meyer, T., Sapisochin, G., Salem, R., & Saborowski, A. (2022). Hepatocellular carcinoma. *Lancet (London, England)*, 400(10360), 1345–1362. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)01200-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)01200-4)

Yıldırım Y. & Terzi A., (2022). Karaciğer hastalıkları. (Ed. Elif Ünsal Avdal), Kronik Hastalıkların Tedavi ve Bakımında Algoritmalar ve Klinik Karar Verme İç Hastalıkları Hemşireliği, (455-475). Ankara: Hipokrat Kitabevi

GUİLLAIN-BARRE SENDROMU

Çağla ŞİŞMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: S.B.Ü İstanbul EĞitim ve Araştırma Hastanesi Nöroloji Kliniği, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7632-0049
- ❖ Mail: sismancagla@gmail.com

tanıda GBS'yi göz önünde bulundurmalı ve uygun takip ve tedavi planları oluşturmalıdır. Özellikle immünolojik alanda araştırmaların ilerlemesiyle hastalığın patogenezinin dair bilgilerin ve tedavisine yönelik yöntemlerin etkinliği ve çeşitliliği daha da artacaktır. Bu alandaki gelişmeler, hastalığa bağlı gelişen sekel nörolojik defisitler ve hastalığın prognozu konusunda olumlu etkiler yaratacaktır.

KAYNAKLAR

- Asbury AK, Cornblath DR. Assessment of current diagnostic criteria for Guillain-Barre' syndrome. *Ann Neurol* 1990; 27(Suppl):S21–S24.
- Cashman CR, Höke A. Mechanisms of distal axonal degeneration in peripheral neuropathies. *Neurosci Lett* 2015; 596: 33–50.
- Chiba A, Kusunoki S, Obata H, Machinami R, Kanazawa I. Serum anti-GQ1b IgG antibody is associated with ophthalmoplegia in Miller Fisher syndrome and Guillain-Barré syndrome: clinical and immunohistochemical studies. *Neurology* 1993; 43: 1911–17.
- Chiba A, Kusunoki S, Obata H, Machinami R, Kanazawa I. Serum anti-GQ1b IgG antibody is associated with ophthalmoplegia in Miller Fisher syndrome and Guillain-Barré syndrome: clinical and immunohistochemical studies. *Neurology* 1993; 43: 1911–17.
- Dimachkie, M. M., & Barohn, R. J. (2013). Guillain-Barré Syndrome and Variants. *Neurologic Clinics*, 31(2), 491–510. doi:10.1016/j.ncl.2013.01.005
- Galban-Horcajo F, Halstead SK, McGonigal R, Willison HJ. The application of glycosphingolipid arrays to autoantibody detection in neuroimmunological disorders. *Curr Opin Chem Biol* 2014; 18: 78–86.
- Gonza'lez-Sua'rez I, Sanz-Gallego I, Rodriquez de Rivera FJ, Arpa J. GuillainBarre' syndrome: natural history and prognostic factors: a retrospective review of 106 cases. *BMC Neurol* 2013; 13:95.
- Griffin JW, Li CY, Ho TW, ve ark., Guillain-Barré syndrome in northern China: the spectrum of neuropathological changes in clinically defined cases. *Brain*. 1995;118(pt 3):577-595.
- Griffin JW, Li CY, Ho TW, ve ark., Pathology of the motorsensory axonal Guillain-Barré syndrome. *Ann Neurol*. 1996; 39(1):17-28.
- Ho TW, Hsieh ST, Nachamkin I, ve ark., Motor nerve terminal degeneration provides a potential mechanism for rapid recovery in acute motor axonal neuropathy after *Campylobacter* infection. *Neurology* 1997;48:717–24.

- Ho TW, Mishu B, Li CY, ve ark., Guillain-Barré syndrome in northern China: relationship to *Campylobacter jejuni* infection and anti-glycolipid antibodies. *Brain*. 1995;118(pt 3):597-605.
- Hugher RA, Swan AV, van Doorn PA. Intravenous immunoglobulin for GuillainBarre' syndrome. *Cochrane Database Syst Rev* 2014; (9):CD002063.
- Hughes RA, Swan AV, Raphael JC, ve ark., Immunotherapy for Guillain-Barre' syndrome: a systematic review. *Brain* 2007; 130(Pt 9):2245–2257.
- Hughes RA, van Doorn PA. Corticosteroids for Guillain-Barré syndrome. *Cochrane Database Syst Rev* 2012; 8: CD001446.
- Hughes RA, Wijdicks EF, Barohn R, ve ark., Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology. Practice parameter: immunotherapy for Guillain-Barre' syndrome: report of the Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology. *Neurology* 2003;61(6):736–40
- Hughes RA. Is serum albumin associated with Guillain-Barre' syndrome outcomes? *JAMA Neurol* 2017; 74:151–153.
- Kaida K, Kusunoki S. Immune-mediated neuropathy and anti-glycolipid antibodies. *Brain Nerve* 2013; 65: 413–23 (in Japanese).
- Kaida K, Kusunoki S. Immune-mediated neuropathy and anti-glycolipid antibodies. *Brain Nerve* 2013; 65: 413–23 (in Japanese).
- Kaida K, Morita D, Kanzaki M, ve ark., Ganglioside complexes as new target antigens in Guillain-Barré syndrome. *Ann Neurol* 2004; 56: 567–71.
- Kaida K, Morita D, Kanzaki M, ve ark., Ganglioside complexes as new target antigens in Guillain-Barré syndrome. *Ann Neurol* 2004; 56: 567–71.
- Koeppen S, Kraywinkel K, Wessendorf TE, ve ark., Long-term outcome of GuillainBarre syndrome. *Neurocrit Care* 2006;5:235–42
- Kokubun N, Nishibayashi M, Uncini A, Odaka M, Hirata K, Yuki N. Conduction block in acute motor axonal neuropathy. *Brain* 2010; 133: 2897–908.
- Korinthenberg R, Schessl J, Kirschner J, Mönting JS. Intravenously administered immunoglobulin in the treatment of childhood Guillain-Barré syndrome: a randomized trial. *Pediatrics* 2005; 116: 8–14.
- Kuwabara S, Yuki N, Koga M, ve ark., IgG anti-GM1 antibody is associated with reversible conduction failure and axonal degeneration in Guillain-Barre' syndrome. *Ann Neurol* 1998;44(2):202–8.
- Liu J, Wang LN, McNicol ED. Pharmacological treatment for pain in Guillain-Barré syndrome. *Cochrane Database Syst Rev* 2015; 4: CD009950.

- McKhann GM, Cornblath DR, Griffin JW, ve ark., Acute motor axonal neuropathy: a frequent cause of acute flaccid paralysis in China. *Ann Neurol*. 1993;33(4):333-342.
- Miyaji K, Shahrizaila N, Umapathi T, Chan YC, Hirata K, Yuki N. Are ERM (ezrin/radixin/moesin) proteins targets for autoantibodies in demyelinating neuropathies? *Hum Immunol* 2014; 75: 1089–91.
- Miyaji K, Shahrizaila N, Umapathi T, Chan YC, Hirata K, Yuki N. Are ERM (ezrin/radixin/moesin) proteins targets for autoantibodies in demyelinating neuropathies? *Hum Immunol* 2014; 75: 1089–91.
- Oomes PG, Jacobs BC, Hazenberg MP, ve ark., Anti-GM1 IgG antibodies and *Campylobacter* bacteria in Guillain-Barre' syndrome: evidence of molecular mimicry. *Ann Neurol* 1995;38(2):170–5.
- Plasma Exchange/Sandoglobulin Guillain-Barré Syndrome Trial Group. Randomised trial of plasma exchange, intravenous immunoglobulin, and combined treatments in Guillain-Barré syndrome. *Lancet* 1997; 349: 225–30.
- Raphaël JC, Chevret S, Hughes RA, Annane D. Plasma exchange for Guillain-Barré syndrome. *Cochrane Database Syst Rev* 2012; 7: CD001798. 84
- Hughes RA, Swan AV, Raphael JC, Annane D, van Koningsveld R, van Doorn PA. Immunotherapy for Guillain-Barré syndrome: a systematic review. *Brain* 2007; 130: 2245–57.
- Rinaldi S, Brennan KM, Kalna G, ve ark., Antibodies to heteromeric glycolipid complexes in Guillain-Barré syndrome. *PLoS One* 2013; 8: e82337. 57
- Galban-Horcajo F, Halstead SK, McGonigal R, Willison HJ. The application of glycosphingolipid arrays to autoantibody detection in neuroimmunological disorders. *Curr Opin Chem Biol* 2014; 18: 78–86.
- Rinaldi S, Brennan KM, Kalna G, ve ark., Antibodies to heteromeric glycolipid complexes in Guillain-Barré syndrome. *PLoS One* 2013; 8: e82337.
- Ruts L, Drenthen J, Jacobs BC, ve ark., Dutch GBS Study Group. Distinguishing acute-onset CIDP from fluctuating Guillain-Barre syndrome: a prospective study. *Neurology* 2010;74(21):1680–6.
- Ruts L, Drenthen J, Jacobs BC, ve ark., Distinguishing acute-onset CIDP from fluctuating Guillain-Barre' syndrome: a prospective study. *Neurology* 2010; 74:1680–1686.
- Samukawa M, Hamada Y, Kuwahara M, ve ark., for the Japanese GBS Study Group. Clinical features in Guillain-Barré syndrome with anti-Gal-C antibody. *J Neurol Sci* 2014; 337: 55–60.

- Samukawa M, Hamada Y, Kuwahara M, ve ark., for the Japanese GBS Study Group. Clinical features in Guillain-Barré syndrome with anti-Gal-C antibody. *J Neurol Sci* 2014; 337: 55–60.
- Sejvar JJ, Kohl KS, Gidudu J, ve ark., for the Brighton Collaboration GBS Working Group. Guillain-Barré syndrome and Fisher syndrome: case definitions and guidelines for collection, analysis, and presentation of immunization safety data. *Vaccine* 2011; 29: 599–612
- Uncini A, Susuki K, Yuki N. Nodoparanodopathy: beyond the demyelinating and axonal classification in anti-ganglioside antibody-mediated neuropathies. *Clin Neurophysiol* 2013; 124: 1928–34.
- Van der Meche FG, Schmitz PI. A randomized trial comparing intravenous immune globulin and plasma exchange in Guillain-Barre' syndrome. Dutch Guillain Barre' Study Group. *N Engl J Med* 1992; 326:1123–1129
- Van Koningsveld R, Schmitz PI, Meché FG, Visser LH, Meulstee J, van Doorn PA, for the Dutch GBS study group. Effect of methylprednisolone when added to standard treatment with intravenous immunoglobulin for Guillain-Barré syndrome: randomised trial. *Lancet* 2004; 363: 192–96.
- van Koningsveld R, Schmitz PI, Meche' FG, ve ark., Effect of methylprednisolone when added to standard treatment with intravenous immunoglobulin for Guillain-Barre' syndrome: randomised trial. *Lancet* 2004;363(9404):192–6
- Wakerley BR, Uncini A, Yuki N, ve ark., GBS Classification Group. Guillain– Barre' and Miller Fisher syndromes—new diagnostic classification. *Nat Rev Neurol* 2014; 10:537–544.
- Walgaard C, Lingsma HF, Ruts L, ve ark., Early recognition of poor prognosis in Gullain-Barre syndrome. *Neurology* 2011;76(11):968–75.
- Walgaard C, Lingsma HF, Ruts L, ve ark., Prediction of respiratory insufficiency in Guillain-Barré syndrome. *Ann Neurol* 2010; 67: 781–87.
- Willison HJ, Goodfellow JA. GBS100: Celebrating a century of progress in Guillain-Barré syndrome. La Jolla, CA: Peripheral Nerve Society; 2016.
- Yuki N, Sato S, Tsuji S, ve ark., Frequent presence of anti-GQ1b antibody in Fisher's syndrome. *Neurology* 1993;43(2):414–7.

BRUSSELLA ENFEKSİYONLARINA YAKLAŞIM

Arzu TARAĞCI

- ❖ KurumBilgisi: Konya Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1245-3221
- ❖ Mail: aaaribas1972@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akbayram S, Dogan M, Akgun C, et al. Disseminated intravascular coagulation in a case of brucellosis. *Clin Appl Thromb Hemost.* 2011;17:E10–E22.
- Akcali C, Savas L, Baba M, et al. Cutaneous manifestations in brucellosis— a prospective study. *Adv Ther.* 2007;24:706–711.
- Al Otaibi FE. Acute acalculus cholecystitis and hepatitis caused by brucella melitensis. *J Infect Dev Ctries.* 2010;4:464–467.
- Al-Dahouk S, Tomaso H, Nöckler K, et al. Laboratory-based diagnosis of brucellosis—a review of the literature. Part I: techniques for direct detection and identification of *Brucella* spp. *Clin Lab.* 2003;49:487–505.
- Alp E, Doğanay M. Bruselloz. İçinde: Topçu AW, Söyletir G, Doğanay M (edtörler). *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi.* 4. baskı. İstanbul:Nobel Tıp Kitapevleri; 2017. p. 863-872.
- Aygen B, Sümerkan B, Mirza M, Doğanay M, Arman F. Treatment of neurobrucellosis with a combination of ceftriaxone, rifampicin and doxycycline (a study on ten cases). *Med Mal Infect* 1996;26:1199-1201.
- Barbier T, Nicolas C, Letesson JJ: *Brucella* adaptation and survival at the crossroad of metabolism and virulence. *FEBS Lett.* 585, 2011: 2929-2934.
- Bıyık I, Oto O, Ergene O. *Brucella* pancarditis with dissecting aortic root abscess, left ventricular pseudoaneurysm and ventricular septal defect. *J Int Med Res.* 2007;35:422–426.
- Bosilkovski M, Krteva L, Caparoska S, et al. Osteoarticular involvement in brucellosis: study of 196 cases in the Republic of Macedonia. *Croat Med J.* 2004;45:727–733.
- Buzgan T, Karahocagil MK, Irmak H, et al. Clinical manifestations and complications in 1028 cases of brucellosis: a retrospective evaluation and review of the literature. *Int J Infect Dis.* 2010;14:e469–e478.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). *Brucellosis Reference Guide: Exposures, Testing and Prevention;* 2017. file:///C:/Users/Carlos/Desktop/Brucella/brucellosi-reference-guide CDC.pdf.
- Corbel MJ. *Brucellosis in Humans and Animals.* Geneva: World Health Organization Press; 2006. <http://www.who.int/csr/resources/publications/Brucellosis.pdf>.

- Çalık S, Gokengin AD. Human brucellosis in Turkey: a review of the literature between 1990 and 2009. *Turk J Med Sci.* 2011;41:549–555.
- Doganay M, Aygen B, Esel D. Brucellosis due to blood transfusion. *J Hosp Infect* 2001;49:151-152.
- Doganay M, Aygen B. Human brucellosis: an overview. *Int J Infect Dis* 2003;7:173-182.
- Dornand J, Gross A, Lafont V, et al. The innate immune response against *Brucella* in humans. *Vet Microbiol.* 2002;90:383–394.
- El-Sayed A, Awad W. Brucellosis: Evolution and expected comeback. *Int J Vet Sci Med.* 2018. 6 (Suppl):S31-S35.
- Erdem H, Elaldi N, Batirel A, et al. Comparison of brucellar and tuberculous spondylodiscitis patients: results of the multicenter “backbone-1 study.”. *Spine J.*2015;15:2509–2517.
- Franco MP, Mulder M, Gilman RH, et al. Human brucellosis. *Lancet Infect Dis.* 2007;7:775–786.
- Gül HC, Erdem H. Brucellosis (*Brucella*Species). In: Bennett JE, Dolin R, Blaser MJ eds. *Mandell, Douglas, and Bennett’s Principles and Practice of Infectious Disease Tıp Dergisi / Dicle Med J* (2022) 49 (4) : 660-666 666 Diseases. 9th ed. Philadelphia: Elsevier, 2020: 2753-2757.
- Halling SM, Peterson-burch BD, Betsy J, et al. Completion of the genome sequence of *Brucella abortus* and comparison to the highly similar genomes of *Brucella melitensis* and *Brucella suis* completion of the genome sequence of *Brucella abortus* and comparison to the highly similar genomes of *Brucella meli*. *J Bacteriol.* 2005;187:2715–2726.
- Ko J, Splitter G. Molecular host-pathogen interaction in Brucellosis : current understanding and future approaches to vaccine development for mice and humans. *Clin Microbiol Rev.* 2003;16:65–78.
- Kochar DK, Gupta BK, Gupta A, et al. Hospital-based case series of 175 cases of serologically confirmed brucellosis in Bikaner. *J Assoc Physicians India.* 2007;55.
- Koubaa M, Maaloul I, Marrakchi C, et al. Spinal brucellosis in South of Tunisia: review of 32 cases. *Spine J.* 2014;14:1538–1544.
- Kurdoglu M, Adali E, Kurdoglu Z, et al. Brucellosis in pregnancy: a 6-year clinical analysis. *Arch Gynecol Obstet.* 2010;281:201–206.
- Özaksoy D, Yücesoy K, Yücesoy M, et al. Brucellar spondylitis: MR findings. *Eur Spine J* 2001;10:529-533.

- Öztürk Kaygusuz T, Kaygusuz I, Kılıç SS, Yalçın S, Felek S. Investigation of hearing loss in patients with acute brucellosis by Standard ang high-frequency audiometry. *Clin Microb Infect* 2005;11:559-563.
- Pappas G, Akritidis N, Bosilkovski M. Brucellosis. *N Engl J Med*. 2005;352:130–134.
- Rolando I, Olarte L, Vilchez G, et al. Ocular manifestations associated with brucellosis: a 26-year experience in Peru. *Clin Infect Dis*. 2008;46:1338–1345.
- Sayan M, Erdenliğ S, Stack J, et al. A serological diagnostic survey for *Brucella canis* infection in Turkish patients with brucellosis-like symptoms. *Jpn J Infect Dis*. 2011;64:516–519.
- Schey KL, Luther JM, Rose KL Human brucellosis and adverse pregnancy outcomes. 2016; 3: 1–21.
- Scholz HC, Nöckler K, Llner CG, et al. *Brucella inopinata* sp. nov., isolated from a breast implant infection. *Int J Syst Evol Microbiol*. 2010;60:801–808.
- Solera J. Update on brucellosis: therapeutic challenges. *Int J Antimicrob Agents*. 2010;36:S18–S20.
- Tekin S, Erdem H, Koruk I. Management of brucella endocarditis : results of the Gulhane study. *Int J Antimicrob Agents*. 2012;40:145–150.
- Tsolis RM, Young GM, Solnick JV, et al: From bench to bedside: Stealth of enteroinvasive pathogens. *Nat Rev Microbiol*. 6, 2008: 883-892.
- Ulu Kilic A, Metan G, Alp E. Clinical presentations and diagnosis of brucellosis. *Recent Pat Antiinfect Drug Discov*. 2013;8:34–41.
- Vural DG, Çınar C, Çoban Ç, ve ark. Bir Üniversite Hastanesinde 5 Yıllık Brusella Sonuçlarının Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi. *J Biotechnol and Strategic HealthRes* 2021;5(2):132-6.
- Wang Z, Bie PF, Cheng J, et al. In vitro evaluation of six chemical agents on smooth *Brucella melitensis* strain. *Ann Clin Microbiol Antimicrob*. 2015;14:16.
- Young EJ. *Brucella* species. IN: Mandell GL, Bennett JE, Dolin R (eds). Elsevier Principles and Practice of Infectious Diseases. Philadelphia:Churchill Livingstone, 2005:2669-2674.
- Yousefi-Nooraie R, Mortaz-Hejri S, Mehrani M, et al. Antibiotics for treating human brucellosis. *Cochrane Database Syst Rev*. 2012;17:CD007179.

SALMONELLA ENFEKSİYONLARINA YAKLAŞIM

Muhammet Rıdvan TAYŞI

- ❖ Kurum: Konya Şehir Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Kliniği, KONYA
- ❖ ORCID: 0000-0002-2609-264X
- ❖ Mail: taysiridvan@gmail.com

- Conlan JW. Neutrophils prevent extracellular colonization of the liver microvasculature by *Salmonella typhimurium*. *Infect Immun* 1996; 64:1043.
- Edelman R, Levine MM. Summary of an international workshop on typhoid fever. *Rev Infect Dis* 1986; 8:329.
- Erdem B (1999) *Enterobacteriaceae* (Ed. Ustaçelebi Ş) *Temel ve Klinik Mikrobiyoloji içinde* (471). Ankara. Güneş Kitap Evi.
- Erdem B, Dolapçı İ (2017) *Salmonella Türleri* (Ed. Topçu AW, Söyletir G, Doğanay M.) *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi* 4. Baskı 2. Cilt (1876-1888). İstanbul. Nobel Kitap Evleri.
- Farmer JJ. (1995) *Enterobacteriaceae: Introduction and Identification*. (Eds. Murray PR) In: *Manual of Clinical Microbiology* (438). Washington DC. ASM Press.
- Foster JW. Low pH adaptation and the acid tolerance response of *Salmonella typhimurium*. *Crit Rev Microbiol* 1995; 21:215.
- Forsyth JRL (1998) *Typhoid and paratyphoid* (Ed. Collier L, Balows A, Sussman B) *Topley & Wilson's Microbiology and Microbial Infections Ninth Ed Volume 3* (459). London. Oxford University Press.
- García-del Portillo F. *Salmonella intracellular proliferation: where, when and how?* *Microbes Infect* 2001; 3:1305
- Gruenewald R, Blum S, Chan J. Relationship between human immunodeficiency virus infection and salmonellosis in 20- to 59-year-old residents of New York City. *Clin Infect Dis* 1994; 18:358.
- Gilman RH, Termini M, Levine MM, et al. Relative efficacy of blood, urine, rectal swab, bone-marrow, and rose-spot cultures for recovery of *Salmonella typhi* in typhoid fever. *Lancet* 1975; 1:1211.
- Humphries RM, Fang FC, Aarestrup FM, Hindler JA. In vitro susceptibility testing of fluoroquinolone activity against *Salmonella*: recent changes to CLSI standards. *Clin Infect Dis*. 2012 Oct;55(8):1107-13. doi: 10.1093/cid/cis600. Epub 2012 Jul 2. PMID: 22752519.
- Hoffman SL, Punjabi NH, Kumala S, et al. Reduction of mortality in chloramphenicol-treated severe typhoid fever by high-dose dexamethasone. *N Engl J Med* 1984; 310:82.
- Janda JM, Abbott SL (1998). *The Enterobacteriaceae*. Philadelphia: Lippincott-Raven.
- Klotz SA, Jorgensen JH, Buckwold FJ, Craven PC. Typhoid fever. An epidemic with remarkably few clinical signs and symptoms. *Arch Intern Med* 1984; 144:533.

- Liu LJ, Yang YJ, Kuo PH, Wang SM, Liu CC. Diagnostic value of bacterial stool cultures and viral antigen tests based on clinical manifestations of acute gastroenteritis in pediatric patients. *Eur J Clin Microbiol Infect Dis*. 2005 Aug;24(8):559-61. doi: 10.1007/s10096-005-1373-z.
- Mastroeni P, Simmons C, Fowler R, et al. Igh-6(-/-) (B-cell-deficient) mice fail to mount solid acquired resistance to oral challenge with virulent *Salmonella enterica* serovar typhimurium and show impaired Th1 T-cell responses to *Salmonella* antigens. *Infect Immun* 2000; 68:46.
- Mogasale V, Ramani E, Mogasale VV, Park J. What proportion of *Salmonella* Typhi cases are detected by blood culture? A systematic literature review. *Ann Clin Microbiol Antimicrob* 2016; 15:32.
- Nagaraja V, Eslick GD. Systematic review with meta-analysis: the relationship between chronic *Salmonella* typhi carrier status and gallbladder cancer. *Aliment Pharmacol Ther* 2014; 39:745.
- Old DC, Threlfall EJ (1998). *Salmonella* (Ed. Collier L, Balows A, Sussman B) Topley & Wilson's Microbiology and Microbial Infections Ninth Ed Volume 2 (968). London. Oxford University Press.
- Onwuezobe IA, Oshun PO, Odigwe CC. Antimicrobials for treating symptomatic non-typhoidal *Salmonella* infection. *Cochrane Database Syst Rev* 2012; 11:CD001167.
- Ostergaard L, Huniche B, Andersen PL. Relative bradycardia in infectious diseases. *J Infect* 1996; 33:185.
- Ramos JM, García-Corbeira P, Aguado JM, et al. Clinical significance of primary vs. secondary bacteremia due to nontyphoid *Salmonella* in patients without AIDS. *Clin Infect Dis* 1994; 19:777.
- Saphra I, Winter JW. Clinical manifestations of salmonellosis in man; an evaluation of 7779 human infections identified at the New York *Salmonella* Center. *N Engl J Med*. 1957 Jun 13;256(24):1128-34. doi:10.1056/NEJM195706132562402.
- Shukla S, Patel B, Chitnis DS. 100 years of Widal test & its reappraisal in an endemic area. *Indian J Med Res* 1997; 105:53.
- Su LH, Chiu CH, Chu C, Ou JT. Antimicrobial resistance in nontyphoid *Salmonella* serotypes: a global challenge. *Clin Infect Dis*. 2004 Aug 15;39(4):546-51. doi: 10.1086/422726. Epub 2004 Jul 30.
- Wolfe MS, Louria DB, Armstrong D, Blevins A. Salmonellosis in patients with neoplastic disease. A review of 100 episodes at Memorial Cancer Center over a 13-year period. *Arch Intern Med* 1971; 128:546.

DUMPİNG SENDROMU

İlknur YÜCEL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2189-6876
- ❖ Mail: i.yuce1084@gmail.com

KANSER TEDAVİSİNE GÜNCEL YAKLAŞIM: LUTESYUM-177 PSMA TEDAVİSİ

Fikriye Gül GÜMÜŞER

- ❖ Kurum Bilgisi:Manisa Celal Bayar Üniversitesi Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7103-2323
- ❖ Mail: fggumuser@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ak Sivrikoz ve ark. (2020) Lu-177 PSMA Tedavisi Uygulama Kılavuzu Nucl Med Semin; 6:385-396
- Demirci E, Kabasakal L (2018) Prostat Kanserinde Lu-177 Prostat Spesifik Membran Antijeni Tedavisi. Nucl Med Semin;4:245-250
- Deshayes E, ve ark. Innovation in Radionuclide Therapy for the Treatment of Prostate Cancers: Radiochemical Perspective and Recent Therapeutic Practices. Cancers (Basel). Jun 10;15(12):3133.
- Hışır D, Ekinci M, İlem Özdemir D. (2022) Hedefe Yönelik Tedavide Güncel Yaklaşımlar Lutesyum-177 ile İşaretli Radyofarmasötikler Ankara Ecz. Fak. Derg., 46(1): 209-230
- Kabasakal L ve ark. (2017) Lu-177-PSMA-617 Prostate-Specific Membrane Antigen Inhibitor Therapy in Patients with Castration-Resistant Prostate Cancer: Stability, Bio-distribution and Dosimetry. Mol Imaging Radionucl Ther 2017;26:62-68
- Kratochwil C et al.(2023), Joint EANM/SNMMI procedure guideline for the use of 177Lu-labeled PSMA-targeted radioligand-therapy (177Lu-PSMA-RLT). European Journal of Nuclear Medicine and Molecular Imaging 50:2830–2845
- Parveen A, Fatima A, Fatima I, Khan IU, Shahid A. (2023) Therapeutic efficacy and safety results of 177Lu-PSMA therapy in metastatic castration-resistant prostate cancer patients: first experience of a developing South Asian Country. Nucl Med Commun. Jul 14.
- Patell K, ve ark. (2023) Lutetium-177 PSMA for the treatment of metastatic castrate resistant prostate cancer: a systematic review. Expert Rev Anticancer Ther. Jul;23(7):731-744.
- Ramnaraign B, Sartor O. (2023), PSMA-Targeted Radiopharmaceuticals in Prostate Cancer: Current Data and New Trials. The Oncologist, 28, 392–401
- Scher HI, ve ark. (2008) Design and end points of clinical trials for patients recommendations of the Prostate Cancer Clinical Trials Working Group. J Clin Oncol;26:1148-1159.
- Türkmen C. (2016) Prostat Kanserinde Lutesyum-177.Prostat Membran Spesifik Antijeni Tedavisi Türkiye Klinikleri J Nucl Med-Special Topics 2(3):69-73
- Yadav MP, et al. (2017) 177Lu-DKFZ-PSMA-617 therapy in metastatic castration resistant prostate cancer: safety, efficacy, and quality of life assessment. Eur J Nucl Med Mol Imaging 44:81-91.

NÜKLEER TIP UYGULAMALARINDA RADYASYON DOZLARI

Yasemin PARLAK

- ❖ Kurum Bilgisi:Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3682-7611
- ❖ Mail: yasemin.gultekin@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Covens P, Berus D, Buls N, Clerinx P, Vanhayere F. (2007) Personal dose monitoring in hospitals global assessment, critical applications and future needs. *Radiat Protect Dosimetry*, 124: 250-9
- El-Mantani Ordoulidis S, Siabanopoulou M. (2009) Effective doses in nuclear medicine diagnostic procedures in Greece]. *Hell J Nucl Med*. Sep-Dec;12(3):304-6. Greek, Modern.
- Hızlı Y, Parlak Y, Göksoy D, Mütevelizade G, Gümüşer G, Sayit E (2018). Radiation Exposure to Nuclear Medicine Staff Working with Tc99m Radiopharmaceutical. *İstanbul Med J*; 19 (3): 268-72.
- ICRP, Radiation Dose to Patients from Radiopharmaceuticals ICRP Publication 106 2008
- Khan M, Farwa U, Iqbal T, Ali S, Nazir A and Ijaz M. (2020) Comparison of 99mTc Injected Activity with Prescribed Activity in Four Types of Nuclear Medicine Exams. *Current Radiopharmaceuticals*, 13, 80-85
- Mettler, FA, Huda, W., Yoshizumi, T. T, Mahesh, M. (2008). Effective Doses in Radiology and Diagnostic Nuclear Medicine: A Catalog. *Radiology*, 248(1), 254–263.
- Morána V, Prietoa E, Garcíac G, Barbés B, Ribelles MJ, Richter JA, Climent M, (2016) Radiation dose produced by patients during radiopharmaceutical incorporation in nuclear medicine diagnostic procedures, *Rev Esp Med Nucl Imagen Mol*. 35(3):175–185
- Palacios G, Terro'n J, Domínguez P, Vera DR, and Osuna RF (2005) Radiation Doses in the Surroundings of Patients Undergoing Nuclear Medicine Diagnostic Studies M. *Health Phys*. 89(Supplement 2):
- Parlak Y, Uysal B, Kırac FS, Kovan B, Demir M, Ayan A, Poyraz L, Özasan İA, Köseoğlu K, Yeyin N, Dönmez S. (2020) Radyasyon Güvenliği Kılavuzu: Genel Tanımlar ve Nükleer Tıp Uygulamalarında Radyasyondan Korunma Kuralları *Nucl Med Semin*, 6:71-89
- Pavičar B, Davidović J, Petrović B, Vuleta G, Trivić S, Šajinović V, Egeljić-Mihailović N, Todorović N, and Predojević P (2021) Nuclear medicine staff exposure to ionising radiation in 18F-FDG PET/CT practice: a preliminary retrospective study, *Arh Hig Rada Toksikol*;72:216-224
- Serap Teksöz, F. Zümrüt Biber Müftüler. (2019) Nükleer Tıpta Kullanılan Radyoizotoplar ve Biyomedikal Uygulamaları, *Nucl Med Semin* 5:10-14
- TAEK, Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği Resmî Gazete Tarihi: 24.03.2000 Resmî Gazete Sayısı: 23999

NÖROENDOKRİN TÜMÖRLERDE LUTESYUM TEDAVİSİ

Bedriye Elvan SAYIT BİLGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Nükleer Tıp,
Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3330-1702
- ❖ Mail: elvansayit@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Bergsma H, Konijnenberg MW, Kam BLR, et al. (2016) Subacute haematotoxicity after PRRT with 177 Lu-DOTA-octreotate: prognostic factors, incidence and course. *Eur J Nucl Med Mol Imaging* 43:453-463).
- Bergsma H, Konijnenberg MW, van der Zwan WA, et al. (2016) Nephrotoxicity after PRRT with (177)Lu-DOTA-octreotate. *Eur J Nucl Med Mol Imaging*. 2016;43(10):1802-1811
- Bodei L, Cremonesi M, Ferrari M, et al. (2008) Long-term evaluation of renal toxicity after peptide receptor radionuclide therapy with 90Y-DOTATOC and 177Lu-DOTATATE: the role of associated risk factors. *Eur J Nucl Med Mol Imaging*, 35,1847-1856
- Camus, B, Cottureau, AS, Palmieri, L; Dermine, S; Tenenbaum F, Brezault C, Coriat R, (2021) Indications of Peptide Receptor Radionuclide Therapy (PRRT) in Gastroenteropancreatic and Pulmonary Neuroendocrine Tumors: An Updated Review. *J. Clin. Med.* 10, 1267
- Capello A, Krenning EP, Breeman WAP, Bernard BF, Jong M, (2003) ,Peptide receptor radionuclide therapy in vitro using [111In-DTPA0] Octreotide n.d.:8. *J. Nucl. Med.* 44, 98–104
- Dasari A; Shen C; Halperin, D, Zhao B, Zhou S, Xu Y, Shih T, Yao, J. (2017), Trends in the incidence, prevalence, and survival outcomes in patients with neuroendocrine tumors in the United States. *JAMA Oncol.* 3, 1335–1342
- Gabriel M, Oberauer A, Dobrozemsky G, et al. (2009), 68Ga-DOTA- Tyr3-octreotide PET for assessing response to somatostatin- receptor-mediated radionuclide therapy. *J Nucl Med*;50:1427
- Hamiditabar M, Ali M, Roys J, et al. (2017), Peptide Receptor Radionuclide Therapy With 177Lu-Octreotate in Patients With Somatostatin Receptor Expressing Neuroendocrine Tumors: Six Years' Assessment. *Clin Nucl Med.* 2017;42(6):436-443
- Hicks RJ, Kwkkeboom DJ, Krenning E, et al. (2017) ENETS consensus guidelines for the standards of care in neuroendocrine neoplasms : Peptide receptor radionuclide therapy with radiolabelled somatostatin analogues. *Neuroendocrinology*,3000:295-309
- Ilan E, Sandström M, Wassberg C, et al. (2015). Dose response of pancreatic neuroendocrine tumors treated with peptide receptor radionuclide therapy using 177Lu-DOTATATE. *J Nucl Med*;56:177-182

- Jamar F, Barone R, Mathieu I, et al. (2003), 86Y-DOTA0)-D-Phe1- Tyr3-octreotide (SMT487)--a phase I clinical study: pharmacokinetics, biodistribution and renal protective effect of different regimens of amino acid co-infusion. *Eur J Nucl Med Mol Imaging* 30:510-518
- Kaltsas GA, Besser GM, Grossman AB (2004), The diagnosis and medical management of advanced neuroendocrine tumors. *Endocr Rev.* 2004;25:458–511
- Kwekkeboom DJ, Krenning EP, Lebtahi R; et al. (2009) ENETS Consensus Guidelines for the Standards of Care in Neuroendocrine Tumors: peptide receptor radionuclide therapy with radiolabeled somatostatin analogs. *Neuroendocrinology*, 90.220-226
- Ladrière T, Faudemer J, Levigoureux E, Peyronnet D, Desmonts C, Vigne J. (2023) Safety and Therapeutic Optimization of Lutetium-177 Based Radiopharmaceuticals. *Pharmaceutics*.15(4):1240
- Maxwell JE, Howe JR. (2015) Imaging in neuroendocrine tumors: an update for the clinician. *Int J Endocr Oncol.* 2(2):159-168
- Modlin IM, Oberg K, Chung DC, et al (2008) Gastroenteropancreatic neuroendocrine tumours.. *Lancet Oncol.* 9:0–72
- Paganelli G, Sansovini M, Ambrosetti A, et al. (2014) 177 Lu-Dota- octreotate radionuclide therapy of advanced gastrointestinal neuroendocrine tumors: results from a phase II study. *Eur J Nucl Med Mol Imaging* 41:1845-1851
- Poeppel TD, Binse I, Petersenn S, et al. (2014) 68Ga-DOTATOC versus 68Ga-DOTATATE PET/CT in functional imaging of neuroendocrine tumors. *J Nucl Med.* 52(12):1864-1870
- Rachel L, Krenning E, (2017) Clinical History of the Theranostic Radionuclide Approach to Neuroendocrine Tumors and Other Types of Cancer: Historical Review Based on an Interview of Eric P. Krenning by Rachel Levine; *Journal of Nuclear Medicine* Sep, 58
- Reubi J, Waser B, Schaer JC, (2001) Laissue J. Somatostatin receptor sst1-sst5 expression in normal and neoplastic human tissues using receptor autoradiography with subtype-selective ligands. *Eur J Nucl Med Mol Imaging* 28:836-846
- Sabet A, Ezziddin K, Pape UF, et al. (2015) Long-term hematotoxicity after peptide receptor radionuclide therapy with 177Lu- octreotate. *J Nucl Med* 54:1857-1861
- Strosberg, J, El-Haddad G, Wolin E, et al. (2015) 177Lu-Dotatate Significantly Improves Progression-Free Survival in Patients with

Midgut Neuroendocrine Tumours: Results of the Phase III NETTER-1 Trial. in *Eur J Cancer* 51:S710

Werner RA, Alexander Weich A, Kircher M, et al. (2018) The theranostic promise for Neuroendocrine Tumors in the late 2010s - Where do we stand, where do we go? *Theranostics*;8.6088-6100

Zaknun JJ, Bodei L, Mueller-Brand J (2013). The joint IAEA, EANM, and SNMMI practical guidance on peptide receptor radionuclide therapy (PRRNT) in neuroendocrine tumours. *Eur J Nucl Med Mol Imaging* 40:800-816

KARDİYOPULMONER BYPASS'TA ANTİKOAGÜLASYON VE NÖTRALİZASYON

Yusuf GÜLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Mehmet Akif İnan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID:
- ❖ Mail: yu.gulerr@gmail.com

Mahmut PADAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi, SHMYO, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6863-1907
- ❖ Mail: mpadak@harran.edu.tr

Reşat DİKME

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi, SHMYO, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9157-7830
- ❖ Mail: rdikme@harran.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksöyek A, Çiçekçioğlu F, Parlar Aİ. (2004). Ekstrakorporeal Perfüzyon Sistem Mekanığı, Türkiye Klinikleri J Cardiovascular Surgery, 5; 59-74
- Applefield D, Krishnan S. Protamine. 2023 May 8. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. PMID: 31613533.
- Argueta-Morales IR, Olsen MC, DeCampli WM, Munro HM, Felix DE.(2012). Alternative anticoagulation during cardiovascular procedures in pediatric patients with heparin-induced thrombocytopenia. J Extra Corpor Technol, 44: 69-74.
- Bates SM, Weitz Jı. (2000). The mechanism of action of thrombin inhibitors. J Invasive Cardiol, 12 Suppl f:27f-32.
- Bertini S, Bisio A, Torri G, Bensi D, Terbojevich M. (2005). Molecular weight determination of heparin and dermatan sulfate by size exclusion chromatography with a triple detector array. Biomacromolecules, 6(01):168–173.
- Bertini S, Fareed J, Madaschi L, Risi G, Torri G, Naggi A. (2017). Characterization of PF4-heparin complexes by photon correlation spectroscopy and zeta potential. Clin Appl Thromb Hemost, 23(07):725–734.
- Best CH. (1959). Preparation of heparin and it's use in the first clinical cases.Circulation, 19(1):79-86.
- Boer C, Meesters M.I, Veerhoek D, Vonk, A.B.A. (2018). Anticoagulant and side-effects of protamine in cardiac surgery: A narrative review. Br. J. Anaesth, 120, 914–927.
- Boer C, Meesters MI, Veerhoek D, Vonk ABA. Kardiyak cerrahide pıhtılaşma önleyici ve protaminin yan etkileri: anlatı incelemesi. Br J Anaesth. 2018 Mayıs; 120 (5):914-927.
- Casthely PA, Goodman K, Fyman PN, Abrams LM, Aaron D. Protamin uygulamasından sonra hemodinamik değışiklikler. Anestezi Analizi 1986 Ocak; 65 (1):78-80.
- Chaney MA, Devin Roberts J, Wroblewski K, Shahul S, Gaudet R, Jeevanandam V. Yükselen Aort Yoluyla Protamin İdaresi Kardiyopulmoner İnstabiliteyi Önleyebilir. J Kardiyotorak Vasc Anest. 2016 Haziran; 30 (3):647-55.

- Clowes GHA. (1969). Bypass of the heart and lungs with an extracorporeal circulation. *Surgery of the chest*. 2nd ed. Philadelphia: Saunders, s. 45-56.
- Feindt P, Seyfert UT, Volkmer I, Straub U, Gams E. (1994). Celite and kaolin produce differing activated clotting times during cardiopulmonary bypass under aprotinin therapy. *Thorac Cardiovasc Surg*, 42:218.
- Finley A, Greenberg C. (2013). Review article: Heparin sensitivity and resistance: Management during cardiopulmonary bypass. *Anesth. Analg*, 116, 1210–1222.
- Gibbon JH Jr. (1954). Application of mechanical heart and lung apparatus to cardiac surgery. *Minn Med*, 37(3):171-85.
- Holzmacher JL, Sarani B. Antikoagülasyon Tersine Çevirme Endikasyonları ve Yöntemleri. *Surg Clin North Am*. 2017 Aralık; 97 (6):1291-1305.
- Jacobi C. (1895). Ein betrag zur technik der kunstlichen durchblutung uberlebender organe. *Arch Exp Pathol*, 36(5):330-48.
- John G, Kelton and Theodoro E. (2008). Heparin-induced thrombocytopenia: a historical perspective. *Blood*, 112, 2607-2616.
- Johnson SL. (1970). *The History of Cardiac Surgery*. Baltimore: JohnsHopkins Press, p.121; 1896–1955
- Johnson SL. (1970). *The history of cardiac surgery*. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1896-1955.
- Kimmel SE, Sekeres M, Berlin JA, Ellison N. Kardiyopulmoner baypas geçiren hastalarda protamin uygulamasından sonra ölüm ve yan etkiler. *Anestezi Analizi 2002 Haziran*; 94 (6):1402-8.
- Levi M, Bijsterveld NR, Keller TT. (2004). Recombinant factor VIIa as an antidote for anticoagulant treatment. *Semin Hematol*, 41(1 Suppl 1):65-9.
- Litwak, Robert S. (1971). The growth of cardiac surgery: historical notes. *Cardiovasc Clin*, 3(2):5-50.
- Machin D, Allsager C. (2006). Principles of cardiopulmonary bypass. *Cont Educ in Anaesth Crit Care Pain*, 6:176-181.
- Moorthy S, Pond W. (1980). Severe circulatory shock following protamine (anaphylactic reaction). *Anesth Analg*, 59:77-83.
- Murdoch 1A, Beattie RM, Silver DM. (1993). Heparin-induced thrombocytopenia in children. *Acta Paediatr*. 1993;82:495-7.

- Øvrum E, Tangen G, Tølløfsrud S, Skeie B, Ringdal M.A, Istad, R, et al.(2011). Heparinized cardiopulmonary bypass circuits and low systemic anticoagulation: An analysis of nearly 6000 patients undergoing coronary artery bypass grafting. *J. Thorac. Cardiovasc. Surg.*,141,1145–1149.
- Punjabi PP, Taylor KM.(2013). The science and practice of cardiopulmonary bypass: From cross circulation to ECMO and SIRS. *Glob Cardiol Sci Pract*, 2013(3):249-60.
- Shantsıla E, Gregory Y, Bend H. (2009). Heparin-Induced Thrombocytopenia: A Contemporary Clinical Approach to Diagnosis and Management. *Chest*, Jun, 135, 1651 - 1664.
- Shriver Z, Capila I, Venkataraman G, Sasisekharan R. (2012). Heparin and heparan sulfate: analyzing structure and microheterogeneity. *Handb Exp Pharmacol*, (207):159–176
- Stehle G, Wunder A, Sinn H, Schrenk HH, Friedrich EA, Dempfle CE, Maier-Borst W, Heene DL. Modifiye edilmiş düşük moleküler ağırlıklı bir heparin ile protamin kompleksleri, sıçanlarda ağırlıklı olarak bir makrofaj temizleyici reseptör aracılı işlemle temizlenir. *J Surg Res*. 1995 Şubat; 58 (2):197-204.
- Svenarud P, Ovrum E.(2002). Clinical effects of different protamine doses after cardiopulmonary bypass. *Asian Cardiovasc Thorac Ann*, 10:119-123.
- Toraman F.(2008) Ekstrakoporal Sistemlerde Antikoagülasyon ve Nötralizasyon. Editör: Demirkılıç U. Ekstrakorporal dolaşım. Ankara. Eflatun Yayınevi, 95-114.
- Trubov N, Slonine D, Brovvn D, Vandehaar J, et al.(1978). The hemodynamic effects of rapid intravascular injection of protamine suiphate following cardiac surgey. *J ExtraCorpor Technol*, 10:200,2.
- Wahba A, Milojevic M, Boer C, De Somer F, Gudbjartsson T, van den Goor J, et al.(2020). 2019 EACTS/EACTA/EBCP guidelines on cardiopulmonary bypass in adult cardiac surgery. *Eur. J. Cardiothorac. Surg*, 57, 210–251.
- Walenga JM, Lyman GH. (2013). Evolution of heparin anticoagulants to ultra-low-molecular-weight heparins: a review of pharmacologic and clinical differences and applications in patients with cancer. *Crit Rev Oncol Hematol*, 88(01):1–18.

PERİNATAL ASFİKSİ VE HİPOKSİK İSKEMİK ENSEFALOPATİNİN EPIGENETİĞİ

Hande ÇAĞLAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Amasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Moleküler Tıp Anabilim Dalı. Amasya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5036-9231
- ❖ Mail: hande_caglak@hotmail.com

Akın TEKCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı. Amasya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7961-6657
- ❖ Mail: akintekcan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Algra SO, Groeneveld KM, Schadenberg AW, Haas F, Evens FC, Meerding J, et al. (2013). Cerebral ischemia initiates an immediate innate immune response in neonates during cardiac surgery. *J Neuroinflamm*, 10,796.
- Bolton JL, Molet J, Ivy A, Baram TZ. (2017). New insights into early-life stress and behavioral outcomes. *Curr Opin Behav Sci*, 14,133–9.
- Boyd NH, Walker K, Ayokanmbi A, Gordon ER, Whetsel J, Smith CM, et al. (2019) Chromodomain helicase DNA-binding protein 7 is suppressed in the perinecrotic/ischemic microenvironment and is a novel regulator of glioblastoma angiogenesis. *Stem Cells*, 37, 453–62.
- Brandl A, Heinzel T, Krämer, OH. (2009). Histone deacetylases: salesmen and customers in the post-translational modification market. *Biol Cell*, 101,193–205.
- Bustelo M, Barkhuizen M, van den Hove D, Steinbusch H.W, Bruno M.A, C.F, Gavilanes A.W. (2020) Clinical Implications of Epigenetic Dysregulation in Perinatal Hypoxic-Ischemic Brain Damage. *Frontiers in Neurology*, 11, 483
- Carosso GA, Boukas L, Augustin JJ, Nguyen HN, Winer BL, Cannon GH, et al. (2019). Precocious neuronal differentiation and disrupted oxygen responses in Kabuki syndrome. *JCI Insight*, 4.
- Chen W, Jadhav V, Tang J, Zhang JH. (2008). HIF-1 alpha inhibition ameliorates neonatal brain damage after hypoxic-ischemic injury. *Acta Neurochir Suppl*. 102:395–9.
- Chen Q, Xu J, Li L, Li H, Mao S, Zhang F, et al. (2014). MicroRNA23a/b and microRNA-27a/b suppress Apaf-1 protein and alleviate hypoxia-induced neuronal apoptosis. *Cell Death Dis*. 5:e1132.
- Coolen M, Bally-Cuif L. (2015). Chapter 18 - MicroRNAs in brain development. In: Sen CK, editor. *MicroRNA in Regenerative Medicine*. Oxford: Academic Press. p. 447–88.
- Cox-Limpens KE, Vles JS, Schlechter J, Zimmermann LJ, Strackx E, Gavilanes AW. (2013). Fetal brain genomic reprogramming following asphyctic preconditioning. *BMC Neurosci*, 14,61.
- Cristancho A.G., Marsh E.D. (2020). Epigenetics modifiers: potential hub for understanding and treating neurodevelopmental disorders from hypoxic injury. *Journal of Neurodevelopmental Disorders*, 12,37
- Doepfner TR, Kaltwasser B, Sanchez-Mendoza EH, Caglayan AB, Bähr M, Hermann DM, et al. (2017). Lithium-induced neuroprotection in stroke involves increased miR-124 expression, reduced RE1-silencing transcription factor abundance and decreased protein deubiquitination by GSK3 β inhibition-independent pathways. *J Cereb Blood Flow Metab*, 37, 914–2.

- Dong X, Zhao Y, Huang Y, Yu L, Yang X, Gao FJJ, et al. (2018). Analysis of long noncoding RNA expression profiles in the whole blood of neonates with hypoxic-ischemic encephalopathy. *J Cell Biochem*, 120, 8499–509.
- Fernández-López D, Natarajan N, Ashwal S, Vexler ZS. (2014). Mechanisms of perinatal arterial ischemic stroke. *J Cerebral Blood Flow Metab*, 34, 921–32.
- Garberg HT, Huun MU, Baumbusch LO, Åsegg-Atneosen M, Solberg R, Saugstad OD. (2017). Temporal profile of circulating microRNAs after global hypoxia-ischemia in newborn piglets. *Neonatology*, 111, 133–9.
- Großer E, Hirt U, Janc OA, Menzfeld C, Fischer M, Kempkes B, et al. (2012). Oxidative burden and mitochondrial dysfunction in a mouse model of Rett syndrome. *Neurobiol Dis*, 48, 102–14.
- Hartley I, Elkhoury FF, Heon Shin J, Xie B, Gu X, Gao Y, et al. (2013) Long-lasting changes in DNA methylation following short-term hypoxic exposure in primary hippocampal neuronal cultures. *PLoS One*, 8
- Jaworska J, Zalewska T, Sypecka J, Ziemka-Nalecz M. (2019). Effect of the HDAC inhibitor, sodium butyrate, on neurogenesis in a rat model of neonatal hypoxia-ischemia: potential mechanism of action. *Mol Neurobiol*, 56, 6341–70.
- Jenuwein T, Allis CD. (2001). Translating the histone code. *Science*, 293,1074– 80.
- Ke Q, Costa M. (2006). Hypoxia-inducible factor-1. (HIF-1). *Mol Pharmacol*, 70, 1469–80.
- Kelly TK, De Carvalho DD, Jones PA. (2010). Epigenetic modifications as therapeutic targets. *Nat Biotechnol*. 28,1069–78.
- Lao VV, Herring JL, Kim CH, Darwanto A, Soto U, Sowers LC. (2009). Incorporation of 5-chlorocytosine into mammalian DNA results in heritable gene silencing and altered cytosine methylation patterns. *Carcinogenesis*, 30,886–93
- Lawrence M, Daujat S, Schneider R. (2016). Lateral thinking: how histone modifications regulate gene expression. *Trends Genet*, 32, 42–56.
- Li Y, Ma Q, Halavi S, Concepcion K, Hartman RE, Obenaus A, et al. (2016). Fetal stress-mediated hypomethylation increases the brain susceptibility to hypoxic-ischemic injury in neonatal rats. *Exp Neurol*, 275, 1–10.
- Ma Q, Zhang L. (2015). Epigenetic programming of hypoxic-ischemic encephalopathy in response to fetal hypoxia. *Progress in Neurobiology*, 124, 28–48
- Northington FJ, Chavez-Valdez R, Martin LJ. (2011). Neuronal cell death in neonatal hypoxia-ischemia. *Ann Neurol*, 69, 743–58

- Pena-Philippides JC, Caballero-Garrido E, Lordkipanidze T, Roitbak T. (2016). In vivo inhibition of miR-155 significantly alters post-stroke inflammatory response. *J Neuroinflammation*, 13, 287.
- Ponnusamy V, Yip PK. (2019). The role of microRNAs in newborn brain development and hypoxic ischaemic encephalopathy. *Neuropharmacology*. 148, 55–65.
- Stowe AM, Altay T, Freie AB, Gidday JM. (2011). Repetitive hypoxia extends endogenous neurovascular protection for stroke. *Ann Neurol*, 69, 975–85.
- Sun L-Q, Guo G-L, Zhang S, Yang L-L. (2018). Effects of microRNA-592-5p on hippocampal neuron injury following hypoxic-ischemic brain damage in neonatal mice-involvement of PGD2/DP and PTGDR. *Cell Physiol Biochem*, 45, 458–73.
- Tsai YP, Wu KJ. (2014). Epigenetic regulation of hypoxia-responsive gene expression: focusing on chromatin and DNA modifications. *Int J Cancer*. 134:249–56.
- Voloboueva LA, Sun X, Xu L, Ouyang Y-B, Giffard RG. (2017). Distinct effects of miR-210 reduction on neurogenesis: increased neuronal survival of inflammation but reduced proliferation associated with mitochondrial enhancement. *J Neurosci*, 37, 3072–84.
- Wang Z, Liu Y, Shao M, Wang D, Zhang YJB. (2018). Combined prediction of miR-210 and miR-374a for severity and prognosis of hypoxic–ischemic encephalopathy. *Brain Behav*, 8
- Whitehead CL, Teh WT, Walker SP, Leung C, Larmour L, Tong SJ. (2013). Circulating microRNAs in maternal blood as potential biomarkers for fetal hypoxia in-utero. *PLoS ONE*, 8
- Xu X, Kriegel AJ, Jiao X, Liu H, Bai X, Olson J, et al. (2014). miR-21 in ischemia/reperfusion injury: a double-edged sword? *Physiol Genomics*, 46, 789–97.
- Yan H, Yuan J, Gao L, Rao J, Hu J. (2016). Long noncoding RNA MEG3 activation of p53 mediates ischemic neuronal death in stroke. *Neuroscience*, 337, 191–9.
- Zhang L, Dong LY, Li YJ, Hong Z, Wei WS. (2012). miR-21 represses FasL in microglia and protects against microglia-mediated neuronal cell death following hypoxia/ischemia. *Glia*, 60, 1888–95.
- Zhang J, Ji F, Liu Y, Lei X, Li H, Ji G, et al. (2014). Ezh2 regulates adult hippocampal neurogenesis and memory. *J Neurosci*, 34, 5184–99.
- Zhu L, Zhao R, Huang L, Mo S, Yu Z, Jiang L, et al. (2018). Circular RNA expression in the brain of a neonatal rat model of periventricular white matter damage. *J Cell Biochem*, 49,2264–76.

ANAL İNKONTİNANS TANI VE TEDAVİSİNE GÜNCEL YAKLAŞIM

Özdal ERSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9317-8523
- ❖ Mail: ozdal.ersoy@acibadem.com, ozdal.ersoy@acibadem.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alavi K, Chan S, Wise P, Kaiser AM, Sudan R, Bordeianou L. (2015) Fecal Incontinence: Etiology, Diagnosis, and Management. *J Gastrointest Surg.*19(10):1910-21.
- Assmann SL, Keszthelyi D, Kleijnen J, et al. (2022). Guideline for the diagnosis and treatment of Faecal Incontinence-A UEG/ESCP/ESNM/ESPCG collaboration. *United European Gastroenterol J.* 2022 Apr;10(3):251-286.
- Bharucha AE, Knowles CH, Mack I, et al. (2022) Faecal incontinence in adults. *Nat Rev Dis Primers.* 8(1):53
- Brown HW, Dyer KY, Rogers RG. (2020) Management of Fecal Incontinence. *Obstet Gynecol.* ;136(4):811-822.
- Demir N, Yuruyen M, Atay K, et al. (2017) Prevalence of fecal incontinence and associated risk factors in elderly outpatients: a cross-sectional study. *Aging Clin Exp Res.* 29(6):1165-1171.
- Hill B, Mitchell A. (2022) Transanal irrigation at a glance (2022). *Br J Nurs.* 24;31(6):308-314.
- Linda Ferrari, Tanzeela Gala, Paula Iguarada-Martinez, Heidi Wendell Brown, Milena Weinstein, Alison Hainsworth, Multidisciplinary team (MDT) (2023). Approach to Pelvic Floor Disorders, Continence, 7,2023,100716.
- Menees S, Chey WD. (2022). Fecal Incontinence: Pathogenesis, Diagnosis, and Updated Treatment Strategies. *Gastroenterol Clin North Am.* Mar;51(1):71-91.
- Ng KS, Sivakumaran Y, Nassar N, Gladman MA. Fecal Incontinence: Community Prevalence and Associated Factors--A Systematic Review. (2015) *Dis Colon Rectum.* 58(12):1194-209.
- Norton C. Fecal incontinence and biofeedback therapy (2008). *Gastroenterol Clin North Am.* 37(3):587-604.
- Norton C, Whitehead WE, Bliss DZ, Harari D, Lang J (2010); Conservative Management of Fecal Incontinence in Adults Committee of the International Consultation on Incontinence. Management of fecal incontinence in adults. *Neurourol Urodyn;*29(1):199-206.
- Pascual-Russo A, Milito D, Facio L, et al. (2021). Better quality of life and reduced fecal incontinence in rectal cancer patients with the watch-and-wait follow-up strategy. *Rev Gastroenterol Mex (Engl Ed).* 86(4):340-347.

- Rajindrajith S, Devanarayana NM, Thapar N, Benninga MA. (2021). Functional Fecal Incontinence in Children: Epidemiology, Pathophysiology, Evaluation, and Management. *J Pediatr Gastroenterol Nutr.* 72(6):794-801.
- Shah BJ, Chokhavatia S, Rose S (2012). Fecal incontinence in the elderly: FAQ. *Am J Gastroenterol.*107(11):1635-46.
- Steele SR, Varma MG, Prichard D, et al. (2015). The evolution of evaluation and management of urinary or fecal incontinence and pelvic organ prolapse. *Curr Probl Surg.* 52(2):17-75.
- Saldana Ruiz N, Kaiser AM. (2017) Fecal incontinence - Challenges and solutions. *World J Gastroenterol.* 7;23(1):11-24.
- Whitehead WE, Simren M, Busby-Whitehead J et al. (2020). Fecal Incontinence Diagnosed by the Rome IV Criteria in the United States, Canada, and the United Kingdom. *Clin Gastroenterol Hepatol.*18(2):385-391.

SAĞLIK & BİLİM
2023
AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye Ayça DERE

SAĞLIK & BİLİM 2023: Ağız ve Diş Sağlığı

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye Ayça DERE
ORCID (0000-0002-2550-7129)

ISBN 978-625-6504-60-8
E-ISBN 978-625-6504-62-2
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202320>
1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Ağız ve Diş Sağlığı

DERE, Kadriye Ayça

1. Basım, 430s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1.Araştırma 2. Endodonti 3. Diş Hekimliği 4. Odontoloji 5. Sağlık

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

YAPAY ZEKANIN PERİODONTOLOJİDE KULLANIMI.....	9
<i>Osman BABAYİĞİT</i>	
RESTORATİF DİŞ HEKİMLİĞİNDE NANOTEKNOLOJİ	25
<i>Başak YAZKAN</i>	
DİŞ HEKİMLİĞİNDE PREKLİNİK VE KLİNİK EĞİTİM YÖNTEMLERİ.....	37
<i>Nasibe Aycan YILMAZ, Hülya ERTEN</i>	
GÜNCEL ÇÜRÜK SINIFLAMALARI VE ÇÜRÜK YÖNETİM SİSTEMLERİ.....	47
<i>Burcu ÖZTÜRK DEDEOĞLU</i>	
DAİMİ BİRİNCİ MOLAR DİŞLERİN KONTROLLÜ ÇEKİMLERİ ..	65
<i>Büşra YILDIZ, İsmail Haktan ÇELİK</i>	
REJENERATİF ENDODONTİK TEDAVİ VE KLİNİK UYGULAMALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR.....	79
<i>Serhat KARACA</i>	
BEYAZLATMANIN DİŞ VE ÇEVRE DOKULARDA YARATABİLECEĞİ YAN ETKİLER, ÖNLEMLERİ VE ÇÖZÜMLERİ	97
<i>Tuğba MİSİLLİ, Özge Gizem YENİDÜNYA</i>	
PEDODONTİDE YER TUTUCULARIN VE YER KAZANDIRICILARIN KOMPLİKASYONLARI.....	113
<i>Elif Ece KALAOĞLU</i>	
ENDODONTİK ACİL DURUMLAR VE TEDAVİ YAKLAŞIMLARI	131
<i>Meltem SÜMBÜLLÜ</i>	
ORTODONTİDE PEKİŞTİRME TEDAVİLERİNDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR.....	145
<i>Ayşe KARKAÇ, Nida Yaman ZEREN</i>	
DİŞ ETİ FENOTİPİ VE DİŞ HEKİMLİĞİNDE OYNADIĞI ROL	167
<i>İlknur ÖZENCİ</i>	

MRONJ VE GÜNCEL TEDAVİ YÖNTEMLERİ	185
<i>Özüm KONMA, Kadriye Ayça DERE</i>	
GUMMY SMİLE; EPİDEMİYOLOJİ, ETİYOLOJİ, TEDAVİ VE ESTETİK ANLAYIŞ	201
<i>Raziye Tuğçe CAN, Gizem TORUMTAY CİN</i>	
KLİNİKTEN DENTAL LABORATUVARA ÇENELER ARASI İLİŞKİLER.....	221
<i>Hakkı Doğuş ÇEVİK, Hatice Lâmia Elif SAĞESEN</i>	
DIŞ HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN GÜNCEL MATRİKS SİSTEMLERİ.....	231
<i>Gizem AYAN</i>	
PERİODONTAL HASTALIKLARIN TEDAVİSİ İÇİN İLAÇ TAŞIYICI FORMÜLASYONLARIN GELİŞTİRİLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	249
<i>Esra DEMİRTÜRK</i>	
FARKLI İRRİGASYON SOLÜSYONLARININ APEKS BULUCULARIN DOĞRULUĞU ÜZERİNE ETKİSİ.....	259
<i>Mine BÜKER</i>	
TEMPOROMANDİBULAR EKLEM RAHATSIZLIKLARINDA KULLANILAN GÖRÜNTÜLEME YÖNTEMLERİ.....	275
<i>Mehmet Zahit ADIŞEN, Merve AYDOĞDU</i>	
HORİZONTAL VE VERTİKAL YÖNDE YAPILAN KEMİK AUGMENTASYON YÖNTEMLERİ.....	293
<i>Kadriye Ayça DERE, Orhan Can PARLAK</i>	
İNDİREKT RESTORASYONLARDA İMMEDIATE DENTİN ÖRTÜLEMESİ.....	309
<i>Müge YİĞİT, Merve Sevim ÜNAL, Sezgi CİNEL ŞAHİN</i>	
DENTAL İMPLANT UYGULAMALARI	325
<i>Gökhan ÖZGENÇ, Yerda ÖZKAN KARASU</i>	
DENTAL MATERYALLERDE PARLAKLIK	341
<i>Elif Ayça SAĞESEN, Hatice Lâmia Elif SAĞESEN</i>	

DİJİTAL TEDAVİ PLANLAMASI VE ŞEFFAF PLAK TEDAVİSİ365

Gülay DUMANLI GÖK

PROTETİK MATERYALLERDE BİYOFİLM381

Mehmet Burak GEÇKİN, Hatice Lâmia Elif SAĞESEN

TAM SERAMİK VE ZİRKONYADA ADEZYON399

Mümine KONU, Hatice Lâmia Elif SAĞESEN

**İMLANT DESTEKLİ SABİT PROTEZLERDE ÖLÇÜ MADDELERİ
VE TEKNİKLERİ**.....419

Türker AKAR

YAPAY ZEKANIN PERİODONTOLOJİDE KULLANIMI

Osman BABAYİĞİT

- ❖ Kurum Bilgisi: Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Periodontoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9842-6306
- ❖ Mail: osmanbabayigit95@gmail.com

SONUÇ

Periodontoloji, düzenli olarak dijital radyografik görüntülemeler ve elektronik sağlık kayıtlarını kullanması nedeniyle sanal yapay zeka algoritmalarını uygulamak için mükemmel bir disiplindir.

Yapay zekanın periodontolojide umut vaat etmesine rağmen, diş hekimlerinin uzmanlığının ve klinik yargısının yerini almaması gerektiğini vurgulamak önemlidir. Yapay zeka teknolojileri; daha doğru teşhisler, kişiselleştirilmiş tedavi planları ve iyileştirilmiş hasta bakımı sağlayarak insanların karar verme sürecini desteklemeyi ve artırmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Aizenberg I, Aizenberg N N, & Vandewalle J P. (2000). Multi-valued and universal binary neurons: Theory, learning and applications: Springer Science & Business Media.
- Alabi R O, Youssef O, Pirinen M, ve ark. (2021). Machine learning in oral squamous cell carcinoma: Current status, clinical concerns and prospects for future-A systematic review. *Artificial Intelligence in Medicine*, 115, 102060. doi:10.1016/j.artmed.2021.102060
- Andrade K M, Silva B P M, de Oliveira L R, Cury P R. (2023). Automatic dental biofilm detection based on deep learning. *Journal of Clinical Periodontology*, 50(5), 571-581. doi:10.1111/jcpe.13774
- Balel Y. (2023). Can ChatGPT be used in oral and maxillofacial surgery? *Journal of Stomatology, Oral and Maxillofacial Surgery*, 101471. doi:10.1016/j.jormas.2023.101471
- Bichu Y M, Hansa I, Bichu A Y, Premjani P, Flores-Mir C, Vaid N R. (2021). Applications of artificial intelligence and machine learning in orthodontics: a scoping review. *Progress in Orthodontics*, 22(1), 18. doi:10.1186/s40510-021-00361-9
- Chen CC, Wu YF, Aung LM, ve ark. (2023). Automatic recognition of teeth and periodontal bone loss measurement in digital radiographs using deep-learning artificial intelligence. *Journal of Dental Sciences*, 18(3), 1301-1309. doi:10.1016/j.jds.2023.03.020
- Deng L. (2014). Deep learning: methods and applications. 7(3-4), 197-387.
- Eggmann F, Weiger R, Zitzmann NU, Blatz MB. (2023). Implications of large language models such as ChatGPT for dental medicine. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*. doi:10.1111/jerd.13046

- Ertaş K, Pence I, Cesmeli MS, Ay ZY. (2023). Determination of the stage and grade of periodontitis according to the current classification of periodontal and peri-implant diseases and conditions (2018) using machine learning algorithms. *Journal of Periodontal & Implant Science*, 53(1), 38-53. doi:10.5051/jpis.2201060053
- Fatani B J C. (2023). ChatGPT for future medical and dental research. *Cureus*, 15(4).
- Feres M, Louzoun Y, Haber S, Faveri M, Figueiredo LC, Levin L. (2018). Support vector machine-based differentiation between aggressive and chronic periodontitis using microbial profiles. *International Dental Journal*, 68(1), 39-46. doi:10.1111/idj.12326
- Gilson A, Safranek CW, Huang T, ve ark. (2023). How Does ChatGPT Perform on the United States Medical Licensing Examination? The Implications of Large Language Models for Medical Education and Knowledge Assessment. *JMIR Medical Education*, 9, e45312. doi:10.2196/45312
- Hamet P, & Tremblay JJM. (2017). Artificial intelligence in medicine. *Metabolism: Clinical and Experimental*, 69, S36-S40.
- Heaton J, Goodfellow I, Bengio Y, ve ark. (2018). Deep learning: Genetic Programming and Evolvable Machines, 19(1-2), 305-307.
- Huh S. (2023). Are ChatGPT's knowledge and interpretation ability comparable to those of medical students in Korea for taking a parasitology examination?: a descriptive study. *Journal of Educational Evaluation for Health Professions*, 20, 1. doi:10.3352/jeehp.2023.20.1
- Johnson D, Goodman R, Patrinely J, ve ark. (2023). Assessing the accuracy and reliability of AI-generated medical responses: an evaluation of the Chat-GPT model.
- Kung T H, Cheatham M, Medenilla A, ve ark. (2023). Performance of ChatGPT on USMLE: Potential for AI-assisted medical education using large language models. *PLOS Digital Health*, 2(2), e0000198. doi:10.1371/journal.pdig.0000198
- Lahat A, Klang E. (2023). Can advanced technologies help address the global increase in demand for specialized medical care and improve telehealth services? *Journal of Telemedicine and Telecare*, 1357633x231155520. doi:10.1177/1357633x231155520
- Lee C T, Kabir T, Nelson J, ve ark. (2022). Use of the deep learning approach to measure alveolar bone level. *Journal of Clinical Periodontology*, 49(3), 260-269. doi:10.1111/jcpe.13574

- Lee J H, Kim D H, Jeong S N, & Choi S H. (2018). Diagnosis and prediction of periodontally compromised teeth using a deep learning-based convolutional neural network algorithm. *Journal of Periodontal Implant Science*, 48(2), 114-123. doi:10.5051/jpis.2018.48.2.114
- Lee J H, Kim Y T, Lee J B, Jeong S N. (2020). A Performance Comparison between Automated Deep Learning and Dental Professionals in Classification of Dental Implant Systems from Dental Imaging: A Multi-Center Study. *Diagnostics (Basel)*, 10(11). doi:10.3390/diagnostics10110910
- Liu C-H, Lin C-J, Hu Y-H, ve ark. (2018). Predicting the failure of dental implants using supervised learning techniques. *Applied Sciences*, 8(5), 698.
- Mintz Y, Brodie R. (2019). Introduction to artificial intelligence in medicine *Minimally Invasive Therapy & Allied Technologies*. 28(2), 73-81.
- Nakano Y, Suzuki N, & Kuwata F. (2018). Predicting oral malodour based on the microbiota in saliva samples using a deep learning approach. *BMC Oral Health*, 18(1), 128. doi:10.1186/s12903-018-0591-6
- Ozden F, Ozgonenel O, Ozden B, Aydogdu A, ve ark. (2015). Diagnosis of periodontal diseases using different classification algorithms: A preliminary study. *Nigerian Journal of Clinical Practice*, 18(3), 416-421.
- Papantonopoulos G, Gogos C, Housos E, ve ark. (2017). Prediction of individual implant bone levels and the existence of implant "phenotypes". *Clinical Oral Implants Research*, 28(7), 823-832. doi:10.1111/clr.12887
- Rajaraman V. (2014). JohnMcCarthy—Father of artificial intelligence. *Resonance*, 19, 198-207.
- Sabry Abdel-Messih M, Kamel Boulos M N. (2023). ChatGPT in Clinical Toxicology. *JMIR Medical Education*, 9, e46876. doi:10.2196/46876
- Schwendicke F, Chaurasia A, Wiegand T, ve ark. (2023). Artificial intelligence for oral and dental healthcare: Core education curriculum. *Journal of Dentistry*, 128, 104363. doi:10.1016/j.jdent.2022.104363
- Shen Y, Heacock L, Elias J, ve ark. (2023). ChatGPT and Other Large Language Models Are Double-edged Swords. *Radiology*, 307(2), e230163. doi:10.1148/radiol.230163
- Song H, Lee S. (2013). Hierarchical Representation Using NMF, Neural Information Processing, Vol. 8226 of the series Lectures Notes in Computer Science. Springer, Heidelberg.

- Stokel-Walker C. (2022). AI bot ChatGPT writes smart essays - should professors worry? *Nature*. doi:10.1038/d41586-022-04397-7
- Thorp H H J S. (2023). ChatGPT is fun, but not an author. *Science* (New York, N.Y.), 379(6630), 313. <https://doi.org/10.1126/science.adg7879>.
- Umer F, Habib S. (2022). Critical Analysis of Artificial Intelligence in Endodontics: A Scoping Review. *Journal of Endodontics*, 48(2), 152-160. doi:10.1016/j.joen.2021.11.007
- Wang R, Wang R, Yang T, ve ark. (2023). Deep learning improves prediction of periodontal therapy effectiveness in Chinese patients. *Journal of Periodontal Research*, 58(3), 520-528. doi:10.1111/jre.13122
- Weng J, Ahuja N, Huang TS. (1992). Cresceptron: a self-organizing neural network which grows adaptively. Paper presented at the [Proceedings 1992] IJCNN International Joint Conference on Neural Networks.
- Wiggers K. (2020). OpenAI's massive GPT-3 model is impressive, but size isn't everything. *VentureBeat*, June.
- Yeo Y H, Samaan J S, Ng W H, ve ark. (2023). Assessing the performance of ChatGPT in answering questions regarding cirrhosis and hepatocellular carcinoma. *Clinical and Molecular Hepatology*. doi:10.3350/cmh.2023.0089
- Yoon S, Odlum M, Lee Y, ve ark. (2018). Applying Deep Learning to Understand Predictors of Tooth Mobility Among Urban Latinos. *Studies in Health Technology and Informatics*, 251, 241-244.

RESTORATİF DİŞ HEKİMLİĞİNDE NANOTEKNOLOJİ

Başak YAZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Restoratif Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4827-0547
- ❖ E-Mail: basakyazkan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Baig, N, Kammakakam, I, Falath, W. (2021). Nanomaterials: A review of synthesis methods, properties, recent progress, and challenges. *Materials Advances*, 2(6), 1821-1871.
- Bhavikatti SK, Bhardwaj S, Prabhuji MLV. (2014). Current applications of nanotechnology in dentistry: a review. *General Dentistry*, 62(4), 72-77.
- Besinis A, Hadi S, Le H, Tredwin C, Handy R. (2017). Antibacterial activity and biofilm inhibition by surface modified titanium alloy medical implants following application of silver, titanium dioxide and hydroxyapatite nanocoatings. *Nanotoxicology*, 11(3), 327-338.
- Beyene HD, Werkneh AA, Bezabh HK, Ambaye TG. (2017). Synthesis paradigm and applications of silver nanoparticles (AgNPs), a review. *Sustainable materials and technologies*, 13 (2017), 18-23.
- Beyer M, Reichert J, Heurich E, Jandt KD, Sigusch BW (2010). Pectin, alginate and gum arabic polymers reduce citric acid erosion effects on human enamel. *Dental Materials*, 26(9), 831-839.
- Danelon M, Pessan JP, Neto FNS, de Camargo ER, Delbem ACB. (2015). Effect of toothpaste with nano-sized trimetaphosphate on dental caries: in situ study. *Journal of Dentistry*, 43 (7), 806-813.
- Dias, HB, Carrera, ET, Bortolatto, JF, De Andrade, MF, de Souza Rastelli, A N. (2015). LED and low level laser therapy association in tooth bleaching using a novel low concentration H₂O₂/N-doped TiO₂ bleaching agent. *Laser Physics*, 26(1), 015602.
- Freitas, RA (2000). Nanodentistry. *The Journal of the American Dental Association*, 131(11), 1559-1565.
- Gad, MM, Rahoma, A, Al-Thobity, AM, ArRejaie, AS. (2016). Influence of incorporation of ZrO₂ nanoparticles on the repair strength of polymethyl methacrylate denture bases. *International Journal of Nanomedicine*, 11, 5633-5643.
- Harb, ME, Ebrahim, S, Soliman, M, Shabana, M. (2018). Fabrication of organic transistors using nanomaterials for sensing applications. *Journal of Electronic Materials*, 47, 353-358.
- Ionescu, AC, Brambilla, E, Travan, A ve ark. (2015). Silver-polysaccharide antimicrobial nanocomposite coating for methacrylic surfaces reduces *Streptococcus mutans* biofilm formation in vitro. *Journal of Dentistry*, 43(12), 1483-1490.

- Jandt, KD. (2006). Probing the future in functional soft drinks on the nanometre scale-towards tooth friendly soft drinks. *Trends in food science & technology*, 17(5), 263-271.
- Jandt, KD & Mills, RW. (2013). A brief history of LED photopolymerization. *Dental Materials*, 29(6), 605-617.
- Jandt, KD & Watts, DC. (2020). Nanotechnology in dentistry: Present and future perspectives on dental nanomaterials. *Dental Materials*, 36 (11), 1365-1378.
- Jaison Jeevanandam, Ahmed Barhoum, Yen S. Chan, Alain Dufresne, Micheal K. Danquah. (2018). Review on nanoparticles and nanostructured materials: history, sources, toxicity and regulations. *Beilstein Journal of Nanotechnology*, 9(1), 1050-1074.
- Kanaparthi R, Kanaparthi A. (2011). The changing face of dentistry: nanotechnology. *International Journal of Nanomedicine*, 6(9), 2799-2804.
- Le, D, Wagner, F, Takamiya, M, Hsiao, IL, Alvaradejo, GG, Strähle, U, Delaitre, G. (2019). Straightforward access to biocompatible poly (2-oxazoline)-coated nanomaterials by polymerization-induced self-assembly. *Chemical Communications*, 55(26), 3741-3744.
- Lee, DK, Kim, SV, Limansubroto, AN ve ark. (2015). Nanodiamond–gutta percha composite biomaterials for root canal therapy. *ACS nano*, 9(11), 11490-11501.
- Mantri, SS & Mantri, SP. (2013). The nano era in dentistry. *Journal of natural science, biology, and medicine*, 4(1), 39.
- Mitwalli, H, AlSahafi, R, Albeshir, EG ve ark. (2021). Novel nano calcium fluoride remineralizing and antibacterial dental composites. *Journal of Dentistry*, 113, 103789.
- Mitthra, S, Karthick, A, Anuradha, B, Mensudar, R, Sadhana, KR, Varshini, GN. (2016). Nanorobots–A small wonder. *Biosci Biotech Res*, 467(7311), 2131-2134.
- O’Hagan-Wong, K, Enax, J, Meyer, F, & Ganss, B. (2022). The use of hydroxyapatite toothpaste to prevent dental caries. *Odontology*, 110(2), 223-230.
- Raval C, Vyas K, Gandhi U, Patel B, Patel P. (2016). Nanotechnology in dentistry: a review. *Journal of Advanced Medical and Dental Sciences Research*, 4(3), 51-54.
- Sholapurkar, A, Sharma, D, Glass, B, Miller, C, Nimmo, A, Jennings, E (2020). Professionally delivered local antimicrobials in the treatment of

- patients with periodontitis-A narrative review. *Dentistry Journal*, 9(1), 2-8.
- Sreenivasalu, PKP, Dora, CP, Swami, R ve ark. (2022). Nanomaterials in dentistry: current applications and future scope. *Nanomaterials*, 12(10), 1676-1682.
- Silva, GA. (2004). Introduction to nanotechnology and its applications to medicine. *Surgical neurology*, 61(3), 216-220.
- Sudha PN, Kirubanandam S, Vijayalakshmi K, Barhoum A (2018). Nanomaterials history, classification, unique properties, production and market. In: *Emerging applications of nanoparticles and architecture nanostructures. Current prospects and future trends Micro and nano technologies*. Amsterdam: Elsevier; 2018. p. 341–84. Chapter 12.
- Tamilselvi, R, Dakshinamoorthy, M, Venkatesh, A, Arumugam, K. (2019). A Literature Review on Dental Caries Vaccine--A Prevention Strategy. *Indian Journal of Public Health Research & Development*, 10(11), 3041-3043.
- Jianrong, C, Yuqing, M, Nongyue, H, Xiaohua, W, Sijiao, L. (2004). Nanotechnology and biosensors. *Biotechnology advances*, 22(7), 505-518.
- Totu EE, Nechifor AC, Nechifor G, Aboul-Enein HY, Cristache CM. (2017). Poly (methyl methacrylate) with TiO₂ nanoparticles inclusion for stereolithographic complete denture manufacturing - the future in dental care for elderly edentulous patients? *Journal of Dentistry*, 59(2017), 68-77.
- Utneja S, Nawal RR, Talwar S, Verma M. (2015). Current perspectives of bio-ceramic technology in endodontics: calcium enriched mixture cement; review of its composition, properties and applications. *Restorative Dentistry Endodontics*, 40(1), 1-13.
- Xie X, Wang L, Xing D ve ark. (2016). Protein-repellent and antibacterial functions of a calcium phosphate rechargeable nanocomposite. *Journal of Dentistry*, 52(1), 15-22.
- Xu, HHK, Weir, MD, Sun, L ve ark. (2010). Strong nanocomposites with Ca, PO₄, and F release for caries inhibition. *Journal of dental research*, 89(1), 19-28.
- Wu, Q, Miao, WS, Zhang, YD, Gao, HJ, Hui, D. (2020). Mechanical properties of nanomaterials: A review. *Nanotechnology Reviews*, 9(1), 259-273.

- Zhang L, Weir MD, Hack G, Fouad AF, Xu HH. (2015). Rechargeable dental adhesive with calcium phosphate nanoparticles for long-term ion release. *Journal of Dentistry*, 43(12), 1587-1595.
- Zhang, X, Qian, Y, Zhu, Y, Tang, K. (2014). Synthesis of Mn₂O₃ nanomaterials with controllable porosity and thickness for enhanced lithium-ion batteries performance. *Nanoscale*, 6(3), 1725-1731.
- Zhu, M, Wang, R, & Nie, G. (2014). Applications of nanomaterials as vaccine adjuvants. *Human vaccines & immunotherapeutics*, 10(9), 2761-2774.

DIŞ HEKİMLİĞİNDE PREKLİNİK VE KLİNİK EĞİTİM YÖNTEMLERİ

Nasibe Aycan YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5939-8170
- ❖ Mail: nasibeaycan.yilmaz@deu.edu.tr

Hülya ERTEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7823-7145
- ❖ Mail: hulya.erten@deu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alrahlah, A. (2016). How effective the problem-based learning (PBL) in dental education. A critical review. *The Saudi dental journal*, 28(4), 155-161.
- Barbour, M. E. (2008). Electronic voting in dental materials education: the impact on students' attitudes and exam performance. *Journal of dental education*, 72(9), 1042-1047.
- Bassir, S. H., Sadr-Eshkevari, P., Amirikhorheh, S., & Karimbux, N. Y. (2014). Problem-based learning in dental education: a systematic review of the literature. *Journal of dental education*, 78(1), 98-109.
- Binnie, R. S., & Bonsor, S. J. (2021). The implementation of a flipped classroom approach at a UK dental school. *British Dental Journal*, 231(7), 405-408.
- Deshpande, S., Joshi, J., & Radke, U. (2018). Effect of dental laboratory exposure on dental students: A preliminary investigation. *MedEdPublish*, 7(3), 3.
- Doloca, A., Tanculescu, O., Trandafir, L., Ciongradi, I., Stoleriu, S., Mocanu, R., & Ifteni, G. (2016). Dental Materials and Their Selection-Virtual Patient (VP) Software from a Student Perspective. *Mater. Plast*, 53, 370-374.
- Engel, F. E., & Hendricson, W. D. (1994). A case-based learning model in orthodontics. *Journal of dental education*, 58(10), 762-767.
- Fincham, A. G., & Shuler, C. F. (2001). The changing face of dental education: the impact of PBL. *Journal of dental education*, 65(5), 406-421.
- Haj-Ali, R., & Quran, F. A. (2013). Team-based learning in a preclinical removable denture prosthesis module in a United Arab Emirates dental school. *Journal of dental education*, 77(3), 351-357.
- Joshi, J. P., Deshmukh, S. P., Kahar, A. R., & Radke, U. M. (2018). Flipped Classroom: The future classroom for Dental Students? *JIDA: Journal of Indian Dental Association*, 12(10).
- Kerkstra, R. L., Rustagi, K. A., Grimshaw, A. A., & Minges, K. E. (2022). Dental education practices during COVID-19: A scoping review. *Journal of dental education*, 86(5), 546-573.
- Kruppke, B. (2021). Digital Experiments in Higher Education—A “How to” and “How It Went” for an Interactive Experiment Lecture on Dental Materials. *Education Sciences*, 11(4), 190.

- Kumar, V., & Gadbury-Amyot, C. C. (2012). A case-based and team-based learning model in oral and maxillofacial radiology. *Journal of dental education*, 76(3), 330-337.
- Lee, C., & Kim, S.-W. (2018). Effectiveness of a flipped classroom in learning periodontal diagnosis and treatment planning. *Journal of dental education*, 82(6), 614-620.
- Malher, X., Bareille, N., Noordhuizen, J. P., & Seegers, H. (2009). A case-based learning approach for teaching undergraduate veterinary students about dairy herd health consultancy issues. *Journal of Veterinary Medical Education*, 36(1), 22-29.
- Matsuka, Y., Nakajima, R., Miki, H., Kimura, A., Kanyama, M., Minakuchi, H., . . . Maekawa, K. (2012). A problem-based learning tutorial for dental students regarding elderly residents in a nursing home in Japan. *Journal of dental education*, 76(12), 1580-1588.
- Michaelsen, L. K., Knight, A. B., & Fink, L. D. (2002). *Team-based learning: A transformative use of small groups*: Greenwood publishing group.
- Murphy, P. J. (2016). *Changing the landscape of learning in dentistry*.
- Network, I. D. P.-B. L. (2002). Use of problem-based learning in Canadian and US Dental Schools: Results of a survey. *Journal (Canadian Dental Association)*, 68(1), 26.
- Onyon, C. (2012). Problem-based learning: a review of the educational and psychological theory. *The clinical teacher*, 9(1), 22-26.
- Özbiçakçı, Ş., Bilik, Ö., & İntepeler, Ş. S. (2012). Assessment of goals in problem-based learning. *Nurse education today*, 32(8), e79-e82.
- Özen, O., İŞLER, S. D., Gülsüm, A., Peker, K., & AÇIKGÖZ, M. M. (2022). Covid-19 pandemi döneminde diş hekimliği eğitiminde yeni normaller. *Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 32-40.
- Pileggi, R., & O'Neill, P. N. (2008). Team-based learning using an audience response system: an innovative method of teaching diagnosis to undergraduate dental students. *Journal of dental education*, 72(10), 1182-1188.
- Rohlin, M., Petersson, K., & Svensäter, G. (1998). The Malmö model: a problem-based learning curriculum in undergraduate dental education. *European Journal of Dental Education*, 2(3), 103-114.
- Sagsoz, O., Karatas, O., Turel, V., Yildiz, M., & Kaya, E. (2017). Effectiveness of Jigsaw learning compared to lecture-based learning in dental education. *European Journal of Dental Education*, 21(1), 28-32.

- Shetty, S. R., Babu, G. S., Castelino, R., Hegde, S., Rao, P. K., & Kishor, S. (2015). Casebased, team-based learning: A novel method for teaching orofacial syndromology to dental undergraduate students. *Education for Health*, 28(1), 112-113.
- Takeuchi, H., Omoto, K., Okura, K., Tajima, T., Suzuki, Y., Hosoki, M., . . . Nishigawa, K. (2015). Effects of team-based learning on fixed prosthodontic education in a Japanese school of dentistry. *Journal of dental education*, 79(4), 417-423.
- Thistlethwaite, J. E., Davies, D., Ekeocha, S., Kidd, J. M., MacDougall, C., Matthews, P., . . . Clay, D. (2012). The effectiveness of case-based learning in health professional education. A BEME systematic review: BEME Guide No. 23. *Medical teacher*, 34(6), e421-e444.
- Tsou, K.-I., Cho, S.-L., Lin, C.-S., Sy, L. B., Yang, L.-K., Chou, T.-Y., & Chiang, H.-S. (2009). Short-term outcomes of a near-full PBL curriculum in a new Taiwan medical school. *The Kaohsiung journal of medical sciences*, 25(5), 282-293.

GÜNCEL ÇÜRÜK SINIFLAMALARI VE ÇÜRÜK YÖNETİM SİSTEMLERİ

Burcu ÖZTÜRK DEDEOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7609-3686
- ❖ Mail: ozturkbrc93@gmail.com

şekilde tedavi edildi, aktif lezyonların ilerleyişi klinik ve radyografik olarak kontrol altına alındı,

3. Hasta merkezli kalite metrikleri şu şekilde oluşturuldu: Hastanın bakım modeli ve yönteminin değiştirilmesiyle hasta memnuniyeti arttı, hastanın çürük riski azaltıldı veya stabilize edildi, oral hijyen ve diyet alışkanlıkları değiştirildi.

4. ICCMS 'in daha geniş etkileri şunlardır: Tedavi felsefesindeki değişiklikler diş hekimliği uygulamaları, sigorta sistemleri, sağlık sistemi, ulusal politikalar vs. gibi birçok alanı etkiledi, küresel iş birliği çalışmaları hızlandı, WHO ve FDI gibi genel sağlık örgütleriyle bağlantılar arttı, genel olarak diş çürüklerinin tedavisine ve önlenmesine verilen değer arttı.

Günümüzde bu çürük yönetim sistemleri yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmış ve bu sayede diş hekimliğinde girişimsel uygulamaların azalması hedeflenmiştir (Bayrak & Selvi-Kuvvetli, 2019).

KAYNAKLAR

- Aas JA, Griffen AL, Dardis SR, Lee AM, Olsen I, Dewhirst FE, Leys EJ, Paster BJ. (2008). Bacteria of dental caries in primary and permanent teeth in children and young adults. *Journal of Clinical Microbiology*, 46(4), 1407-1417.
- Agustsdottir H, Gudmundsdottir H, Eggertsson H, et al. (2010). Caries prevalence of permanent teeth: a national survey of children in Iceland using ICDAS. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*, 38(4), 299-309.
- Araz M, Güven Y, Aktören O. (2015). Bebeklerde beslenme modelleri ve erken çocukluk çağı çürükleri. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 25, 64-70.
- Bayrak GD, Selvi-Kuvvetli S. (2019). Çürük belirleme yöntemlerine güncel yaklaşımlar. *Selcuk Dental Journal*, 6(1), 82-90.
- Braga MM, Mendes FM, Ekstrand KR. (2010). Detection activity assessment and diagnosis of dental caries lesions. *Dental Clinics*, 54(3), 479-493.
- Bratthall D, Petersson GH, Stjernswärd JR. (2004). Cariogram. Internet version, 2.
- Efes BG. (2005). Konservatif diş tedavisinde diagnostik yöntemler. *Journal of Istanbul University Faculty of Dentistry*, 39(3-4), 43-49.
- Ekstrand KR, Luna LE, Promisiero L, Cortes A, Cuevas S, Reyes JF, Torres CE, Martignon, S. (2011). The reliability and accuracy of two methods for proximal caries detection and depth on directly visible proximal surfaces: an in vitro study. *Caries Research*, 45(2), 93-99.

- Ekstrand KR, Ricketts DNJ, Longbottom C, Pitts NB. (2005). Visual and tactile assessment of arrested initial enamel carious lesions: an in vivo pilot study. *Caries Research*, 39(3), 173-177.
- Featherstone JDB. (2004). The continuum of dental caries—evidence for a dynamic disease process. *Journal of Dental Research*, 83(1), 39-42.
- Fisher J, Glick M, FDI World Dental Federation Science Committee. (2012). A new model for caries classification and management: the FDI World Dental Federation caries matrix. *The Journal of the American Dental Association*, 143(6), 546-551.
- Gomez J, Zakian C, Salsone S, Pinto SCS, Taylor A, Pretty IA, Ellwood R. (2013). In vitro performance of different methods in detecting occlusal caries lesions. *Journal of Dentistry*, 41(2), 180-186.
- Gugnani N, Pandit IK, Srivastava N, Gupta M, Sharma M. (2011). International caries detection and assessment system (ICDAS): a new concept. *International Journal of Clinical Pediatric Dentistry*, 4(2), 93.
- Hall HD, Schneyer CA. (1964). Salivary gland atrophy in rat induced by liquid diet. *Proceedings of the Society for Experimental Biology and Medicine*, 117(3), 789-793.
- Ismail AI, Sohn W, Tellez M, Amaya A, Sen A, Hasson H, Pitts NB. (2007). The International Caries Detection and Assessment System (ICDAS): an integrated system for measuring dental caries. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*, 35(3), 170-178.
- Korkut B, Tağtekin DA, Yanıkoğlu FÇ. (2011). Diş çürüklerinin erken teşhisi ve teşhiste yeni yöntemler: QLF, diagnodent, elektriksel iletkenlik ve ultrasonik sistem. *Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 32(2), 55-67.
- Koser C, Nalcaci A. (2011). Çürük prevalansındaki yaklaşımlar ve karyogram konsepti. *Cumhuriyet Dental Journal*, 14(3), 230-245.
- Liu YL, Nascimento M, Burne RA. (2012). Progress toward understanding the contribution of alkali generation in dental biofilms to inhibition of dental caries. *International Journal of Oral Science*, 4(3), 135-140.
- Marsh PD. (1994). Microbial ecology of dental plaque and its significance in health and disease. *Advances in Dental Research*, 8(2), 263-271.
- National Institutes of Health Consensus Development Panel. (2001). National Institutes of Health Consensus Development Conference statement: Diagnosis and management of dental caries throughout life, March 26–28, 2001. *The Journal of the American Dental Association*, 132(8), 1153-1161.
- Nyvad B, Machiulskiene V, Baelum V. (1999). Reliability of a new caries diagnostic system differentiating between active and inactive caries lesions. *Caries Research*, 33(4), 252-260.

- Nyvad B, Machiulskiene V, Baelum V. (2003). Construct and predictive validity of clinical caries diagnostic criteria assessing lesion activity. *Journal of Dental Research*, 82(2), 117-122.
- Pitts N. (2011). Oral health assessment review: guidance in brief. scottish dental clinical effectiveness programme. In *Oral Health Assessment Review, Scottish Dental Clinical Effectiveness Programme*.
- Pitts NB, Ekstrand KR, ICDAS Foundation. (2013). International Caries Detection and Assessment System (ICDAS) and its International Caries Classification and Management System (ICCMS)—methods for staging of the caries process and enabling dentists to manage caries. *Community dentistry and oral epidemiology*, 41(1), e41-e52.
- Pitts NB, Ismail AI, Martignon S, Ekstrand K, Douglas GV, Longbottom C. (2014). ICCMS™ guide for practitioners and educators. London: King's College London.
- Pitts NB, Zero D. (2016). White paper on dental caries prevention and management. *FDI World Dental Federation*, 3-9.
- Pitts NB. (2004). Modern concepts of caries measurement. *Journal of Dental Research*, 83(1), 43-47.
- Ramos-Gomez F, Ng MW. (2011). Into the future: keeping healthy teeth caries free: pediatric CAMBRA protocols. *Journal of the California Dental Association*, 39(10), 723-733.
- Ricketts D, Lamont T, Innes NP, Kidd E, Clarkson JE. (2013). Operative caries management in adults and children. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (3),
- Selwitz RH, Ismail AI, Pitts NB. (2007). Dental caries. *The Lancet*, 369(9555), 51-59.
- Sheiham A, James WPT. (2015). Diet and dental caries: the pivotal role of free sugars reemphasized. *Journal of Dental Research*, 94(10), 1341-1347.
- Tayanin GL, Petersson GH, Bratthalla D, Petersson GH, Bratthall D. (2005). Caries risk profiles of 12-13-year-old children in Laos and Sweden. *Oral Health & Preventive Dentistry*, 3(1), 15-23.
- Young DA, Nový BB, Zeller GG, et al. (2015). The American Dental Association caries classification system for clinical practice: a report of the American Dental Association Council on Scientific Affairs. *The Journal of the American Dental Association*, 146(2), 79-86.
- Zero DT. (1999). Dental caries process. *Dental Clinics of North America*, 43(4), 635-664.

DAİMİ BİRİNCİ MOLAR DIŞLERİN KONTROLLÜ ÇEKİMLERİ

Büşra YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5438-3834
- ❖ Mail: yildiiz.busra97@gmail.com

İsmail Haktan ÇELİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1662-3790
- ❖ Mail: dthaktan@gmail.com

oluşabilecek ortodontik tedavi gereksinimlerine müdahale edilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Albadri S, Zaitoun H, McDonnell ST, Davidson LE. (2007). Extraction of first permanent molar teeth: Results from three dental hospitals. *British Dental Journal*, 203(7), 408-409.
- Alpayçetin E, Tuna E. (2022). Süt azı ve kesici dişlerin erken kaybı sonucu dental arkta meydana gelen yer kaybı ve maloklüzyon oluşumuna etkisi: Geleneksel derleme. *Selcuk Dental Journal*, 9(3), 897-908.
- Åström AN, Jakobsen R. (1996). The effect of parental dental health behavior on that of their adolescent offspring. *Acta Odontologica Scandinavica*, 54(4), 235-241.
- Ay S, Açar U, Bıçakçı AA, Köşger HH. (2006). Changes in mandibular third molar angle and position after unilateral mandibular first molar extraction. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 129(1), 36-41.
- Biggerstaff RH. (1977). Forensic dentistry and the human dentition in individual age estimations. *Dent Clin North Am*, 21(1):167-174.
- Bishara SE. (2001). Development of the dental occlusion. *Textbook of Orthodontics*. USA: W.B. Saunders Company.
- Cantekin K, Yılmaz Y, Demirci T, Çelikoğlu M. (2012). Morphologic analysis of third molar mineralization for eastern Turkish children and youth. *Journal of Forensic Sciences*, 57(2), 531-534.
- Cobourne MT, Williams A, Harrison M. (2014). National clinical guidelines for the extraction of first permanent molars in children. *British Dental Journal*, 217(11), 643-648.
- Çiftçi V, Güney A, Deveci C, Sanrı I, Salimow F, Tuncer A. (2021). Spontaneous space closure following the extraction of the first permanent mandibular molar. *Nigerian Journal of Clinical Practice*, 24(10), 1450-1456.
- Daniel J, Chiego JR. (2006). *Essentials of Oral Histology and Embryology: A Clinical Approach*. USA: Elsevier Health Sciences.
- Daugaard-Jensen I. (1973). Extraction of first molars in discrepancy cases. *American Journal of Orthodontics*, 64(2), 115-136.
- Demirjian A, Goldstein H, Tanner JM. (1973). A new system of dental age assessment. *Hum Biol*, 45, 211-227.
- Gill DS, Lee RT, Tredwin CJ. (2001). Treatment planning for the loss of first

- permanent molars. *Dental Update*, 28(6), 304–308.
- Günen Yılmaz S, Harorlu A, Kılıç M, Bayrakdar İŞ. (2019). Evaluation of the relationship between the Demirjian and Nolla methods and the pubertal growth spurt stage predicted by skeletal maturation indicators in Turkish children aged 10–15: investigation study. *Acta Odontologica Scandinavica*, 77(2), 107–113.
- Holm U. (1970). Problems of compensative extraction in cases with loss of permanent molars. *Rep Congr Eur Orthod Soc*, 409-427.
- Kim TW, Årtun J, Behbehani F, Artese F. (2003). Prevalence of third molar impaction in orthodontic patients treated nonextraction and with extraction of 4 premolars. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 123(2), 138–145.
- King NM, Shaw L, Murray JJ. (1980). Caries susceptibility of permanent first and second molars in children aged 5-15 years. *Community Dent Oral Epidemiol*, 8(3), 151-158.
- Kırzioğlu Z, Ceyhan D. (2012). Accuracy of different dental age estimation methods on Turkish children. *Forensic Science International*, 216(1–3), 61–67.
- Miloğlu O, Çelikoglu M, Dane A, Cantekin K, Yılmaz AB. (2011). Is the assessment of dental age by the Nolla method valid for eastern Turkish children?. *Journal of Forensic Sciences*, 56(4), 1025–1028.
- Moss SJ. (1993). *Growing up cavity free : a parent’s guide to prevention*. USA: Quintessence Publishing Co.
- Nordeen KA, Kharouf JG, Mabry TR, Dahlke WO, Beiraghi S, Tasca AW. (2022). Radiographic Evaluation of Permanent Second Molar Substitution After Extraction of Permanent First Molar: Identifying Predictors for Spontaneous Space Closure. *Pediatr Dent*, 44(2):123-130.
- Ong, DV, Bleakley JE. (2010). Compromised first permanent molars: an orthodontic perspective. *Australian Dental Journal*, 55(1), 2–14.
- Patel S, Ashley P, Noar J. (2017). Radiographic prognostic factors determining spontaneous space closure after loss of the permanent first molar. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics : official publication of the American Association of Orthodontists, its constituent societies, and the American Board of Orthodontics*, 151(4), 718–726.
- Teo TKY, Ashley PF, Derrick D. (2016). Lower first permanent molars: developing better predictors of spontaneous space closure. *European Journal of Orthodontics*, 38(1), 90–95.

- Teo TKY, Ashley PF, Parekh S, Noar J. (2013). The evaluation of spontaneous space closure after the extraction of first permanent molars. *European Archives of Paediatric dentistry : official journal of the European Academy of Paediatric Dentistry*, 14(4), 207–212.
- Thunold K. (1970). Early loss of the first molars 25 years after. *Rep Congr Eur Orthod Soc*, 349-365.
- Tunç E, Özen B, Özer L, Özalp N, Çetiner S. (2009). Süt Dişi Çekim Nedenleri. *Dicle Dişhekimliği Dergisi*, (10), 50-54.
- Uysal T, Yağcı A, Ramoğlu Sİ. (2009). Dental maturation in patients with unilateral posterior crossbite. *World J Orthod*, 10(4), 383-388.
- Williams JK, Gowans AJ. (2003). Hypomineralised first permanent molars and the orthodontist. *Eur J Paediatr Dent*, 4(3), 129-132.
- Yavuz I, Baydaş B, İkbal A, Dağsuyu İM, Ceylan İ. (2006). Effects of early loss of permanent first molars on the development of third molars. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 130(5), 634–638.
- Zouashkiani T, Mirzakhani T. (2006). Parental Knowledge About Presence of First Permanent Molar and Its effect on Health of the Tooth in 7-8 years old Children. *Journal of Mashhad Dental School*, 30, 225-232.

REJENERATİF ENDODONTİK TEDAVİ VE KLİNİK UYGULAMALARINDA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

Serhat KARACA

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Diş Hekimliği
Fakültesi Çocuk Diş Hekimliği Anabilim Dalı, Erzincan /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1588-1480
- ❖ Mail: dtserhatkaraca@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Almutairi W, Yassen GH, Aminoshariae A, Williams KA, Mickel A. Regenerative endodontics: a systematic analysis of the failed cases. *J Endod.* 2019;45(5):56777.
- Alobaid AS, Cortes LM, Lo J, Nguyen TT, Albert J, AbuMelha AS, et al. Radiographic and Clinical Outcomes of the Treatment of Immature Permanent Teeth by Revascularization or Apexification: A Pilot Retrospective Cohort Study. *J Endod.* 2014;40(8):1063-70.
- American Academy of Endodontists. Clinical considerations for a regenerative procedure. 2018. Erişim Adresi: https://f3f142zs0k2w1kg84k5p9i1owpengine.netdnssl.com/specialty/wpcontent/uploads/sites/2/2018/06/ConsiderationsForRegEndo_AsOfApril2018.pdf. Erişim Tarihi: 17.08.2020.
- Banchs F, Trope M. Revascularization of immature permanent teeth with apical periodontitis: new treatment protocol. *J Endod.* 2004; 30: 196-200
- Barron JA, Krizman DB, Ringeisen BR. Laser printing of single cells: statistical analysis, cell viability, and stress. *Ann Biomed Eng* 2005, 33 (2): 121-30.
- Becerra P, Ricucci D, Loghin S, Gibbs JL, Lin LM. Histologic study of a human immature permanent premolar with chronic apical abscess after revascularization/revitalization. *J Endod.* 2014;40(1):133-9.
- Bezgin T, Yılmaz AD, Çelik BN, Kolsuz ME, Sönmez H. Efficacy of platelet-rich plasma as a scaffold in regenerative endodontic treatment. *J Endod* 2015;41:36-44.
- Bukhari S, Kohli MR, Setzer F, Karabucak B. Outcome of Revascularization Procedure: A Retrospective Case Series. *J Endod.* 2016;42(12):1752-9.
- Chanotis A. Treatment Options for Failing Regenerative Endodontic Procedures: Report of 3 Cases. *J Endod.* 2017;43(9):1472-8.
- Chen MY, Chen KL, Chen CA, Tayebaty F, Rosenberg PA, Lin LM. Responses of immature permanent teeth with infected necrotic pulp tissue and apical periodontitis/abscess to revascularization procedures. *Int Endod J* 2012;45: 294–305.
- Diogenes A, Henry MA, Teixeira FB, Hargreaves KM. An update on clinical regenerative endodontics. *Endod Topics.* 2013;28(1):2-23.
- Elisseeff J, Puleo C, Yang F, Sharma B. Advances in skeletal tissue engineering with hydrogels. *Orthod Craniofac Res*, 2005; 8: 150-61.

- European Society Of Endodontology. European society of endodontology position statement: the use of antibiotics in endodontics. *Int Endod J* 2018;51:20–25.
- Feigin K, Shope B. Regenerative endodontics. *J Veter Dent* 2017;34:161-178.
- Fuks AB, Heling I. Erken daimi dişlenme döneminde pulpa tedavisi. In: Çocuk diş hekimliği bebeklikten ergenliğe. Ed.: J.R. Pinkham, P.S. Casamassimo, D.J. McTigue, H.W. Fields, A.J. Nowak. 4. Baskı. Ankara: Atlas Kitapçılık, 2009;Bölüm 33.
- Galler KM, Buchalla W, Hiller KA, Federlin M, Eidt A, Schiefersteiner M, Schmalz G. Influence of root canal disinfectants on growth factor release from dentin. *J Endod* 2015;41:363–368.
- Gathani KM, Raghavendra SS. Scaffolds in regenerative endodontics: A review. *Dent Res J (Isfahan)*. 2016;13(5):379-86.
- Hong S, Li L, Cai W, Jiang B. The potential application of concentrated growth factor in regenerative endodontics. *Int Endod J*. 2019;52(5):646-55.
- Huang GTJ. A paradigm shift in endodontic management of immature teeth: conservation of stem cells for regeneration. *J Dent* 2008;36:379–386.
- Iwaya SI, Ikawa M, Kubota M. Revascularization of an immature permanent tooth with apical periodontitis and sinus tract. *Dent Traumatol* 2001;17:185–187.
- Kahler B, Rossi-Fedele G. A Review of Tooth Discoloration after Regenerative Endodontic Therapy. *J Endod*. 2016;42(4):563-9.
- Kahler SL, Shetty S, Andreasen FM, Kahler B. The effect of long-term dressing with calcium hydroxide on the fracture susceptibility of teeth. *J Endod*. 2018;44(3):464-9.
- Kim SY, Kim HC, Shin SJ, Kim E. Comparison of gap volume after retrofilling using 4 different filling materials: evaluation by micro-computed tomography. *J Endod* 2018;44:635-638.
- Kim S, Malek M, Sigurdsson A, Lin L, Kahler B. Regenerative endodontics: a comprehensive review. *Int Endod J*. 2018;51(12):1367-88.
- Kindler V. Postnatal stem cell survival: does the niche, a rare harbor where the resist the ebb tide of differentiation, also provide lineage-specific instructions? *J Leukoc Biol*, 2005; 78: 836-44.
- Kitikuson P, Srisuwan T. Attachment ability of human apical papilla cells to root dentin surfaces treated with either 3Mix or calcium hydroxide. *J Endod* 2016;42:89-94.

- Law AS. Considerations for regeneration procedures. *Pediatr Dent.* 2013;35(2):141-52.
- Lin J, Zeng Q, Wei X, Zhao W, Cui M, Gu J, et al. Regenerative Endodontics Versus Apexification in Immature Permanent Teeth with Apical Periodontitis: A Prospective Randomized Controlled Study. *J Endod.* 2017;43(11):1821-7.
- Lin LM, Shimizu E, Gibbs JL, Loghin S, Ricucci D. Histologic and histobacteriologic observations of failed revascularization/revitalization therapy: a case report. *J Endod* 2014;40:291-295.
- Lin L, Rosenberg P. Repair and regeneration in endodontics. *Int Endod J.* 2011;44(10):889-906.
- Lolato A, Bucchi C, Taschieri S, Kabbaney AE, Fabbro MD. Platelet concentrates for revitalization of immature necrotic teeth: a systematic review of the clinical studies. *Platelets.* 2016;27(5):383-92.
- Lovelace TW, Henry MA, Hargreaves KM, Diogenes A. Evaluation of the delivery of mesenchymal stem cells into the root canal space of necrotic immature teeth after clinical regenerative endodontic procedure. *J Endod.* 2011;37(2):133-8.
- Martin DE, De Almeida JFA, Henry MA, Khaing ZZ, Schmidt CE, Teixeira FB, et al. Concentration dependent effect of sodium hypochlorite on stem cells of apical papilla survival and differentiation. *J Endod.* 2014;40(1):51-5.
- Metlerska J, Fagogeni I, Nowicka A. Efficacy of autologous platelet concentrates in regenerative endodontic treatment: a systematic review of human studies. *J Endod.* 2019;45(1):20-30.
- Murray PE, Garcia-Godoy F, Hargreaves KM. Regenerative endodontics: a review of current status and a call for action. *J Endod.* 2007; 33: 377-90.
- Nagata JY, Figueiredo de Almeida Gomes BP, Rocha Lima TF, Murakami LS, de Faria DE, Campos GR, et al. Traumatized Immature Teeth Treated with 2 Protocols of Pulp Revascularization. *J Endod.* 2014;40(5):606-12.
- Nakashima M. Bone morphogenetic proteins in dentin regeneration for potential use in endodontic therapy. *Cytokine Growth Factor Rev* 2005; 16: 369-76.
- Nakashima M, Akamine A. The application of tissue engineering to regeneration of pulp and dentin in endodontics. *J Endod.* 2005; 31: 711-18.

- Naseri M, Eftekhari L, Gholami F, Atai M, Dianat O. The effect of calcium hydroxide and nano-calcium hydroxide on microhardness and superficial chemical structure of root canal dentin: an ex vivo study. *J Endod* 2019;45:1148-1154.
- Neha K, Kansal R, Garg P, Joshi R, Garg D, Grover HS. Management of immature teeth by dentin-pulp regeneration: a recent approach. *Med Oral Patol Oral Cir Bucal* 2011;16:997-1004.
- Nivedhitha MS, Deepak S, Jacob B, Siddique R. Scaffolds in Regenerative Endodontics: A Review. *Restor Dent Endod*. 2020;5(2):89-98.
- Nguyen T-H, Palankar R, Bui V-C, Medvedev N, Greinacher A, Delcea M. Rupture forces among human blood platelets at different degrees of activation. *Scientific reports*. 2016;6(1):1-12.
- Nosrat A, Homayounfar N, Oloomi K. Drawbacks and unfavorable outcomes of regenerative endodontic treatments of necrotic immature teeth: a literature review and report of a case. *J Endod*. 2012;38(10):1428-34.
- Ohazama A. The possibility of tooth regenerative therapy. *Clin Calcium*, 2005; 15: 81-85.
- Peng C, Yang Y, Zhao Y, Liu H, Xu Z, Zhao D, et al. Long-term treatment outcomes in immature permanent teeth by revascularisation using MTA and GIC as canal-sealing materials: a retrospective study. *Int J Paediatr Dent*. 2017;27(6):454-62.
- Ritter AL, Ritter AV, Murrah V, Sigurdsson A, Trope M. Pulp revascularization of replanted immature dog teeth after treatment with minocycline and doxycycline assessed by laser doppler flowmetry, radiography, and histology. *Dent Traumatol*, 2004; 20: 75- 84.
- Schopper C, Ziya-Ghazvini F, Goriwoda W, Moser D, Wanschitz F, Spassova E, Lagogiannis G, Auterith A, Ewers R. HA/ TCP compounding of a porous CaP biomaterial improves bone formation and scaffold degradation-a long-term histological study. *J Biomed Mater Res B Appl Biomater*, 2005; 74: 458-67.
- Sanjana NE, Fuller SB. A fast flexible ink-jet printing method for patterning dissociated neurons in culture. *J Neurosci Methods* 2004, 136 (2): 151-63.
- Sena N, Gomes B, Vianna M, Berber V, Zaia A, Ferraz C, et al. In vitro antimicrobial activity of sodium hypochlorite and chlorhexidine against selected single-species biofilms. *Int Endod J*. 2006;39(11):878-85.
- Soares DL, Lemos GC, Primi R, Almeida LS. The relationship between intelligence and academic achievement throughout middle school: The

- role of students' prior academic performance. *Learn Individ Differ.* 2015;41:73-8.
- Şenel F. Kök hücre. *Bilim ve Teknik*, 2002; 2: 1-15.
- Téclès O, Laurent P, Zygouritsas S, Burger A-S, Camps J, Dejou J, et al. Activation of human dental pulp progenitor/stem cells in response to odontoblast injury. *Arch Oral Biol.* 2005;50(2):1038.
- Trevino EG, Patwardhan AN, Henry MA, Perry G, Dybdal-Hargreaves N, Hargreaves KM, et al. Effect of irrigants on the survival of human stem cells of the apical papilla in a platelet-rich plasma scaffold in human root tips. *J Endod.* 2011;37(8):1109-15
- Trojani C, Weiss P, Michiels JF, Vinatier C, Guicheux J, Daculsi G, Gaudray P, Carle GF, Rochet N. Three-dimensional culture and differentiation of human osteogenic cells in an injectable hydroxypropylmethylcellulose hydrogel. *Biomaterials*, 2005; 26: 5509-17.
- Tuna EB, Dinçol ME, Gençay K, Aktören O. Fracture resistance of immature teeth filled with BioAggregate, mineral trioxide aggregate and calcium hydroxide. *Dent traumatol: official publication of Int Assoc Dent Traumatol* 2011;27:174–178.
- Vishwanat L, Duong R, Takimoto K, Phillips L, Espitia CO, Diogenes A, et al. Effect of bacterial biofilm on the osteogenic differentiation of stem cells of apical papilla. *J Endod.* 2017;43(6):916-22.
- Yamauchi N, Nagaoka H, Yamauchi S, Teixeira FB, Miguez P, Yamauchi M. Immunohistological characterization of newly formed tissues after regenerative procedure in immature dog teeth. *J Endod.* 2011;37(12):1636-41
- Yılmaz G, Nur BG, Tanrıver M, Altunsoy M, Ok E. Revaskularizasyon ve uygulama yöntemleri. *EÜ Dişhek Fak Derg* 2016 37 (2): 88-98.
- Žižka R, Buchta T, Voborná I, Harvan L, Šedý J. Root Maturation in Teeth Treated by Unsuccessful Revitalization: 2 Case Reports. *J Endod.* 2016;42(5):724-9.

BEYAZLATMANIN DİŞ VE ÇEVRE DOKULARDA YARATABİLECEĞİ YAN ETKİLER, ÖNLEMLERİ VE ÇÖZÜMLERİ

Tuğba MİSİLLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Restoratif Diş Tedavisi A.D. Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0019-4872
- ❖ Mail: dt.tugbay@outlook.com

Özge Gizem YENİDÜNYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Restoratif Diş Tedavisi A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7898-9259
- ❖ Mail: gizemyndny@outlook.com

materyaller, bir dizi hücresele, hayvan ve insan deneyleriyle, oldukça kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Bu çalışmalarda, devital ağartmayla ilişkili servikal kök rezorpsiyonu, vital ağartmayla ilişkili olarak pulpal yaralanma, diş hassasiyeti, mine yüzey topografyasında ve fizikokimyasal özelliklerinde değişiklikler, rezin esaslı materyallerin mine/dentine bağlanma dayanımında zayıflama ve yumuşak doku irritasyonları başlıca olmak üzere pek çok yan etkisi kanıtlanmıştır. Bu nedenle klinisyenler, bu popüler estetik uygulamaları reçete etmeden önce, farklı konsantrasyonlar, sunum biçimleri ve uygulama protokolleri gibi birden faktöre bağlı olarak, ağız dokularında oluşturabilecekleri çeşitli düzeylerdeki olumsuz etkilerin farkında olmalı ve kararlarını kanıta dayalı tekniklere dayandırmalıdır.

KAYNAKLAR

- Arumugam MT, Nesamani R, Kittappa K, Sanjeev K, Sekar M. (2014). Effect of various antioxidants on the shear bond strength of composite resin to bleached enamel: an in vitro study. *Journal of Conservative Dentistry*, 17(1), 22-26.
- Auschill TM, Schneider-Del Savio T, Hellwig E, Arweiler NB. (2012). Randomized clinical trial of the efficacy, tolerability, and long-term color stability of two bleaching techniques: 18-month follow-up. *Quintessence International*, 43, 683-694.
- Bonafé E, Bacovis CL, Iensen S, Loguercio AD, Reis A, Kossatz S. (2013). Tooth sensitivity and efficacy of in-office bleaching in restored teeth. *Journal of Dentistry*, 41(4), 363-369.
- Briso AL, Lima AP, Gonçalves RS, Gallinari MO, dos Santos PH. (2014a). Transenamel and transdental penetration of hydrogen peroxide applied to cracked or microabraded enamel. *Operative Dentistry*, 39(2), 166-173.
- Briso AL, Rahal V, Sundfeld RH, dos Santos PH, Alexandre RS. (2014b). Effect of sodium ascorbate on dentin bonding after two bleaching techniques. *Operative Dentistry*, 39(2):195-203.
- Briso AL, Gonçalves RS, Costa FB, Gallinari Mde O, Cintra LT, Santos PH. (2015) Demineralization and hydrogen peroxide penetration in teeth with incipient lesions. *Brazilian Dental Journal*, 26, 135-140.
- Briso ALF, Rahal V, Gallinari MO, Soares DG, Costa CAS. (2016). Complications from the use peroxides. (Ed. Jorge Perdigao), *Tooth whitening An evidence-based perspective içinde* (45-79). Switzerland: Springer.

- Cakir FY, Korkmaz Y, Firat E, Oztas SS, Gurgan S. (2011). Chemical analysis of enamel and dentin following the application of three different at-home bleaching systems. *Operative Dentistry*, 36(5), 529-36.
- Dias Ribeiro AP, Sacono NT, Lessa FC, et al. (2009). Cytotoxic effect of a 35% hydrogen peroxide bleaching gel on odontoblast-like MDPC-23 cells. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontics*, 108(3), 458-464.
- Duque CC, Soares DG, Basso FG, Hebling J, de Souza Costa CA. (2014). Bleaching effectiveness, hydrogen peroxide diffusion, and cytotoxicity of a chemically activated bleaching gel. *Clinical Oral Investigation*, 18(6), 1631-1637.
- Elfallah HM, Bertassoni LE, Charadram N, Rathsam C, Swain MV. (2015). Effect of tooth bleaching agents on protein content and mechanical properties of dental enamel. *Acta Biomaterialia*, 20, 120-128.
- Faraoni-Romano JJ, Turssi CP, Serra MC. (2009). Effect of a 10% carbamide peroxide on wear resistance of enamel and dentine: in situ study. *Journal of Dentistry*, 37, 273-278.
- Firat E, Ercan E, Gurgan S, Yucel OO, Cakir FY, Berker E. (2011). The effect of bleaching systems on the gingiva and the levels of IL-1 β and IL-10 in gingival crevicular fluid. *Operative Dentistry*, 36(6), 572-580.
- Friedman S, Rotstein I, Libfield H, Stabholz A, Heling I. (1988). Incidence of external root resorption and esthetic results in 58 bleached pulpless teeth. *Endodontics & Dental Traumatology*, 4(1): 23-26.
- Gimlin DR, Schindler G. (1990). The management of postbleaching cervical resorption. *Journal of Endodontics*, 16(6), 292-297.
- Haywood VB, Cordero R, Gendreau L, et al. (2005). A study of KNO₃/F toothpaste as a pretreatment to bleaching. *Journal of Dental Research*, 84(Spec Iss A), Abstract 2126.
- Jorgensen MG, Carroll WB. (2002). Incidence of tooth sensitivity after home whitening treatment. *Journal of the American Dental Association*, 133(8), 1076-1082.
- Kelleher MGD. (2008). *Dental bleaching Vol 38*. Quintessence Publishing Company Limited.
- Leonard RH Jr, Bentley C, Eagle JC, Garland GE, Knight MC, Phillips C. (2001). Nightguard vital bleaching: a long-term study on efficacy, shade retention, side effects, and patients' perceptions. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 13(6), 357-369.

- Loguercio AD, Martins LM, da Silva LM, Reis A. In-office whitening. (Ed. Jorge Perdigao), Tooth whitening An evidence-based perspective içinde (145-167). Switzerland: Springer.
- Markowitz K. (2010). Pretty painful: why does tooth bleaching hurt? Medical Hypotheses, 74(5), 835–840.
- Matis BA. (2003) Tray whitening: what the evidence shows. Compendium of Continuing Education in Dentistry, 24(4A), 354-362.
- Matis BA, Yousef M, Cochran MA, Eckert GJ. (2002). Degradation of bleaching gels in vivo as a function of tray design and carbamide peroxide concentration. Operative Dentistry 27(1), 12-18.
- Mehta D, Venkata S, Naganath M, LingaReddy U, Ishihata H, Finger WJ. (2013). Clinical trial of tooth desensitization prior to in-office bleaching. European Journal of Oral Science, 121(5), 477-481.
- Newton R, Hayes J. (2020). The association of cervical resorption with modern internal bleaching protocols: what is the current evidence? British Dental Journal, 228(5), 333-337.
- Oda D, Nguyen MP, Royack GA, Tong DC. (2001). H₂O₂ oxidative damage in cultured oral epithelial cells: the effect of short-term vitamin C exposure. Anticancer Research, 21(4A), 2719-2724.
- Patri G, Agnihotri Y, Rao SR, Lakshmi N, Das S. (2013). An in vitro spectrophotometric analysis of the penetration of bleaching agent into the pulp chamber of intact and restored teeth. Journal of Clinical and Diagnostic Research, 7(12), 3057–3059.
- Paula E, Kossatz S, Fernandes D, Loguercio A, Reis A. (2013). The effect of perioperative ibuprofen use on tooth sensitivity caused by in-office bleaching. Operative Dentistry, 38(6), 601-608.
- Perdigao J, Loguercio AD, Reis A, Araujo E. (2016a). At-home tooth whitening. (Ed. Jorge Perdigao), Tooth whitening An evidence-based perspective içinde (101-143). Switzerland: Springer.
- Perdigao J, Ballarin A, Gomes G, Ginjeira A, Oliveira F, Lopes G. (2016b). Intracoronal whitening of endodontically treated teeth. (Ed. Jorge Perdigao), Tooth whitening An evidence-based perspective içinde (101-143). Switzerland: Springer.
- Reis A, Dalanhol AP, Cunha TS, Kossatz S, Loguercio AD. (2011). Assessment of tooth sensitivity using a desensitizer before light-activated bleaching. Operative Dentistry, 36(1), 12-17.
- Rezende M, Loguercio AD, Kossatz S, Reis A. (2015a). Predictive factors on the efficacy and risk/ intensity of tooth sensitivity of dental bleaching: a multi regression and logistic analysis. Journal of Dentistry, 45, 1-6.

- Rezende M, Bonafe E, Vochikovski L, et al. (2015b). Pre and postoperative dexamethasone does not reduce bleaching-induced tooth sensitivity: a randomized, triple-masked clinical trial. *Journal of the American Dental Association*, 147(1), 41-49.
- Rodrigues MC, Mondelli RF, Oliveira GU, Franco EB, Baseggio W, Wang L. (2013). Minimal alterations on the enamel surface by micro-abrasion: in vitro roughness and wear assessments. *Journal of Applied Oral Science*, 21, 112–117.
- Soares DG, Ribeiro AP, Lima AF, Sacono NT, Hebling J, de Souza Costa CA. (2013). Effect of fluoride-treated enamel on indirect cytotoxicity of a 16% carbamide peroxide bleaching gel to pulp cells. *Brazilian Dental Journal*, 24, 121-127.
- Soares DG, Basso FG, Hebling J, de Souza Costa CA. (2015). Immediate and late analysis of dental pulp stem cells viability after indirect exposition to alternative in-office bleaching strategies. *Clinical Oral Investigation*, 19(5), 1013–1020.
- Soares DG, Hebling J, Costa CAS. (2016). Human pulpal responses to peroxides. (Ed. Jorge Perdigao), *Tooth whitening An evidence-based perspective içinde* (81-97). Switzerland: Springer.
- Sulieman M. (2005). An overview of bleaching techniques: 2. nightguard vital bleaching and non-vital bleaching. *Dental Update*, 32(1), 39-46.
- Tay LY, Kose C, Loguercio AD, Reis A. (2009). Assessing the effect of a desensitizing agent used before in-office tooth bleaching. *Journal of the American Dental Association*, 140(10), 1245-1251.
- Titley KC, Torneck CD, Ruse ND. (1992). The effect of carbamide-peroxide gel on the shear bond strength of a microfil resin to bovine enamel. *Journal of Dental Research*, 71(1), 20-24.
- Tredwin CJ, Naik S, Lewis NJ, Scully CBEC. (2006). Hydrogen peroxide tooth-whitening (bleaching) products: review of adverse effects and safety issues. *British Dental Journal*, 200(7), 371-376.
- Trentino AC, Soares AF, Duarte MA, Ishikiriama SK, Mondelli RF. (2015). Evaluation of pH levels and surface roughness after bleaching and abrasion tests of eight commercial products. *Photomedicine and Laser Surgery* 33(7), 372-377.
- Ward M, Felix H. (2012). A clinical evaluation comparing two H₂O₂ concentrations used with a light-assisted chairside tooth whitening system. *Compendium of Continuing Education in Dentistry*, 33(4), 286-291.

PEDODONTİDE YER TUTUCULARIN VE YER KAZANDIRICILARIN KOMPLİKASYONLARI

Elif Ece KALAOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gelişim Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0932-3706
- ❖ Mail: elifece.sar@gmail.com

apareylerin doğru şekilde uygulanması ve uygun hasta seçimi, komplikasyonların ve dezavantajların minimize edilmesine yardımcı olabilir. Diş hekimleri, apareylerin kullanımını dikkatli bir şekilde değerlendirmeli, hasta özelliklerini göz önünde bulundurmalı ve uygun tedavi planları oluşturmalıdır. Oluşabilecek komplikasyonlar düzenli takip ile zamanında tespit edilerek, çocukların sağlıklı diş gelişimi desteklenmelidir. Araştırmaların ilerlemesiyle ve dijital ölçü yöntemleriyle, pedodontide kullanılan yer tutucu ve yer kazandırıcı cihazların etkinliği ve çeşitliliği daha da artacaktır. Bu alandaki gelişmeler, çocukların gelecekteki diş sağlığı ve ortodontik tedavileri üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır.

KAYNAKLAR

- Adak A, Saha S, Sarkar S, Saha N, Pal S. Space Maintainers in Pediatric Dentistry - a Review. *Ida Wb.* 2018; 34(1):6–11.
- Almuzian, M., Alharbi, F., Chung, L. L.-K., & McIntyre, G. (2015). Transpalatal, nance and lingual arch appliances: clinical tips and applications. *Orthodontic Update*, 8(3), 92–100.
- Bijoor RR, Kohli K. Contemporary space maintenance for the pediatric patient. *N Y State Dent J.* 2005 Mar;71(2):32-5. PMID: 15887467.
- Brauer, J.C., 1941. A report of 113 early or premature extractions of primary molars and the incidence of closure of space. *J. Dent. Child.* 8, 222–224.
- Brill WA. The distal shoe space maintainer: chairside fabrication and clinical performance. *Pediatric dentistry* 2002; 24.6: 561- 565.
- Burstone CJ, Manhartsberger C. Precision lingual arches. Passive applications. *J Clin Orthod*1988;22(7):444-51.
- Chalakka P, Thomas AM, Akkara, F. Pavaskar R. New design space regainers: 'Lingual arch crossbow' and 'Double banded space regainer'. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry.* 2012;30.
- Chandak P, Baliga S, Thosar N. Space regainers in pediatric dentistry. *Int Dent Med J Adv Res* 2015;1:1-5.
- Chen CY, Hsu KLC, Marghalani AA, Dhar V, Coll JA. Systematic Review and Meta-Analysis of Passive Lower Lingual Arch for Resolving Mandibular Incisor Crowding and Effects on Arch Dimension. *Pediatr Dent.* 2019 Jan 15;41(1):9–22.
- Dadpe MV, Chordiya NA, Kale YJ, Dahake PT, Kendre SB, Mankar SS. Evaluation of Efficiency of Distal Shoe Space Maintainer: A Systematic Review. *Journal of Advanced Oral Research.* 2023;14(1):11-20.

- Durward CS. Space maintenance in the primary and mixed dentition. *Ann R Australas Coll Dent Surg.* 2000 Oct;15:203-5. PMID: 11709939.
- Gawrishankar. *Textbook of Orthodontics.* 1st Edition, Jaypee Brothers; 2011 470-500.
- Gero S. M. Kinzinger, Peter R. Diedrich, Biomechanics of a modified Pendulum appliance—theoretical considerations and in vitro analysis of the force systems, *European Journal of Orthodontics*, Volume 29, Issue 1, February 2007, Pages 1–7,
- Gianelly, A.A., 1995. Leeway space and the resolution of crowding in the mixed dentition. *Semin. Orthod.* 1, 188–194.
- Gok B, Kirgizoglu Z. Effect of space maintainers to formation of oral biofilm-review. *Balikesir Saglik Bil Derg.* 2016;5(2):94–98.
- Gurcan, A.T.; Koruyucu, M.; Kuru, S.; Sepet, E.; Seymen, F. Effects of Fixed and Removable Space Maintainers on Dental Plaque and DMFT/dft Values. *Int. J. Dent. Sci.* 2021, 23, 137–147.
- Güray E. EZ Space Maintainer. , pp. 1982–86
- Habib A, Ghoneima A, Diar-Bakirly S. Management of mandibular incisors crowding by using passive lower lingual holding arch: a case series and literature review. *J Clin Pediatr Dent.* 2023 Mar;47(2):101–7.
- Janvi M Gandhi, & Vignesh R. (2023). Comparison of the effect of different lingual arch space maintainers on oral health in children- A randomised clinical trial. *Journal of Population Therapeutics and Clinical Pharmacology*, 30(10), 38–45.
- Jitesh, S., and Mebin George Mathew. "Space maintainer-A review." *Drug Invention Today* 11 (2019).
- Kapoor DN, Razdan A, Kannan S. Effective means of intraoral molar distalization—an overview. *The Journal of Indian Orthodontic Society.* 2002;36(3):131-142.
- Khalaf K, Mustafa A, Wazzan M, Omar M, Estaitia M, El-Kishawi M. Clinical effectiveness of space maintainers and space regainers in the mixed dentition: A systematic review. *Saudi Dent J.* 2022 Feb;34(2):75-86.
- Kirtaniya BC, Singla A, Gupta KK, Khanna A, Kaur G. Space Regainer Cum Space Maintainer – A New Appliance For Paediatric Dentistry. *Indian Journal of Dental Sciences.* September 2014;6:20-24.
- Kumar ND, Krishna BR, Shamnur N, Mithun K. Modified transpalatal arch for molar intrusion. *J Int Oral Health.* 2014 Nov-Dec;6(6):88-9.
- Law CS. Management of premature primary tooth loss in the child patient. *J Calif Dent Assoc* 2013; 41.8: 612-18.
- McDonald RE, Avery DR, Dean JA. *Dentistry For Child And Adolescent.* St. Louis CV Mosby, 2004: 627-682.

- Monte-Santo AS, Viana SVC, Moreira KMS, Imparato JCP, Mendes FM, Bonini GAVC. Prevalence of early loss of primary molar and its impact in schoolchildren's quality of life. *International Journal of Paediatric Dentistry*. 2018;28(6):595-601.
- Muthu. *Paediatric dentistry: principles and practice*. 2nd Edition, 2011; Elsevier: 360-364.
- Ngantung V, Nanda RS, Bowman SJ. Posttreatment evaluation of the distal jet appliance. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*. 2001;120(2):178-185.
- Nidhi C, Jain RL, Neeraj M, Harsimrat K, Samriti B, Anuj C. Evaluation of the clinical efficacy of glass fiber reinforced composite resin as a space maintainer and its comparison with the conventional band and loop space maintainer. An in vivo study. *Minerva Stomatologica*. 2012;61:21-30.
- Pedersen J, Stensgaard K, Melsen B. Prevalence of malocclusion in relation to premature loss of primary teeth. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*. 1978;6(4):204-209.
- Rao A. *Principles and practice of pedodontics*. 3rd ed. JP Medical Ltd; 2012.
- Rao AK, Sarkar S. Changes in the arch length following premature loss of deciduous molars. *Journal of Indian Society of Pedodontics and Preventive Dentistry*. 1999;17:29-32.
- Sathyaprasad S, Krishnareddy MG, Vinod V, Das N, Ramesh R, Ilyas I. Comparative Evaluation of Fixed Functional Cantilever Space Maintainer and Fixed Nonfunctional Space Maintainer: A Randomized Controlled Trial. *Int J Clin Pediatr Dent*. 2022 Nov-Dec;15(6):750-760. doi: 10.5005/jp-journals-10005-2478.
- Simon T, Nwabueze I, Oueis H, Stenger J. Space maintenance in the primary and mixed dentitions. *J Mich Dent Assoc*. 2012 Jan;94(1):38-40. PMID: 22439522.
- Singh, P.H., Naorem, H., Chaoba, T., 2020. Modern concepts of space maintainers and space regainers: a review article. *European Journal of Pharmaceutical and Medical Research* 7, 176–178.
- Topaloğlu P, Sarı Ş. Pedodontide Yer Tutucuların Ve Yer Kazandırıcıların Komplikasyonları. *A.Ü. Diş Hek. Fak. Derg*. 47 (1-3) 193-204, 2020.
- Wright, G.Z., Kennedy, D.B., 1978. Space control in the primary and mixed dentitions. *Dent. Clin. North Am*. 22, 579–601.
- Yeluri, Ramakrishna; Munshi, Autar Krishen. Fiber reinforced composite loop space maintainer: An alternative to the conventional band and loop. *Contemporary Clinical Dentistry* 3(Suppl1):p S26-S28,

ENDODONTİK ACİL DURUMLAR VE TEDAVİ YAKLAŞIMLARI

Meltem SÜMBÜLLÜ

- ❖ Kurum: Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Endodonti Anabilim Dalı Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2647-7988
- ❖ Mail: meltem.sumbullu@atauni.edu.tr

SONUÇ

Acil bir durumu olan hastalara zamanında yardım sağlamak diş hekimlerinin görevidir ve durumu kapsamlı bir şekilde yönetmek için yeterli zaman ayırmak gerekir. Tüm diş hekimleri, hastaları hızlı bir şekilde ağrıdan kurtarabilmek için, endodontik acil durumları doğru bir şekilde teşhis edebilmeli ve etkili bir şekilde yönetebilmelidir.

KAYNAKLAR

- Abbott, P. V. (2004). Assessing restored teeth with pulp and periapical diseases for the presence of cracks, caries and marginal breakdown. *Australian dental journal*, 49(1), 33-39.
- Abbott, P. V. (2022). Present status and future directions: Managing endodontic emergencies. *International Endodontic Journal*, 55, 778-803.
- Abbott, P. V., & Yu, C. (2007). A clinical classification of the status of the pulp and the root canal system. *Australian dental journal*, 52, S17-S31.
- Ahmad, M. Z., Sadaf, D., Merdad, K. A., Almohaimeed, A., & Onakpoya, I. J. (2022). Calcium hydroxide as an intracanal medication for postoperative pain during primary root canal therapy: A systematic review and meta-analysis with trial sequential analysis of randomised controlled trials. *Journal of Evidence-Based Dental Practice*, 22(1), 101680.
- Ahmed, Y. E., Emar, R. S., Sarhan, S. M., El Boghdadi, R. M., El-Bayoumi, M. A. A., El-Far, H. M. M., & Amin, S. A. W. (2020). Post-treatment endodontic pain following occlusal reduction in mandibular posterior teeth with symptomatic irreversible pulpitis and sensitivity to percussion: a single-centre randomized controlled trial. *International Endodontic Journal*, 53(9), 1170-1180.
- Alaçam T. (2012). Endodontide Acil Yaklaşımlar, Endodonti, 1. Baskı. Özyurt Matbaacılık, Ankara.
- Alonso-Ezpeleta, O., Martín-Jiménez, M., Martín-Biedma, B., López-López, J., Forner-Navarro, L., Martín-González, J., ... & Segura-Egea, J. J. (2018). Use of antibiotics by spanish dentists receiving postgraduate training in endodontics. *Journal of clinical and experimental dentistry*, 10(7), e687.
- Alves, Vde O. (2010). Endodontic flare-ups: a prospective study. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*, 110(5), e68-e72.

- Azim, A. A., Azim, K. A., & Abbott, P. V. (2017). Prevalence of inter-appointment endodontic flare-ups and host-related factors. *Clinical oral investigations*, 21, 889-894.
- Bassam, S., El-Ahmar, R., Salloum, S., & Ayoub, S. (2021). Endodontic postoperative flare-up: An update. *The Saudi dental journal*, 33(7), 386-394.
- Berman, L. H., & Hargreaves, K. M. (2020). Management of endodontic emergencies. *Cohen's Pathways of the Pulp: 12th Edition*. Elsevier Health Sciences.
- Bourguignon, C., Cohenca, N., Lauridsen, E., Flores, M. T., O'Connell, A. C., Day, P. F., Levin, L. (2020). International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: 1. Fractures and luxations. *Dental Traumatology*, 36(4), 314-330.
- Carrotte, P. (2004). Endodontics: Part 3 Treatment of endodontic emergencies. *British Dental Journal*, 197(6), 299-305.
- Chagas Carvalho Alves, N., Raiane Mamede Veloso, S., de Andrade Silva, S., de Almeida, A. C., Tavares Velozo Telles, C., Romeiro, K., & de Albuquerque, D. S. (2021). Influence of occlusal reduction on pain after endodontic treatment: a systematic review and meta-analysis. *Scientific Reports*, 11(1), 14019.
- Çil A., Sağsen B., Aslan T., Üstün Y. (2021) Endodontik Acil Durumlar ve Tedavi Yaklaşımları: Bir Derleme. *Selcuk Dental Journal*, 9:609-616.
- Day, P. F., Flores, M. T., O'Connell, A. C., Abbott, P. V., Tsilingaridis, G., Fouad, A. F., ... & Levin, L. (2020). International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: 3. Injuries in the primary dentition. *Dental Traumatology*, 36(4), 343-359.
- Dorn, S. O., Moodnik, R. M., Feldman, M. J., & Borden, B. G. (1977). Treatment of the endodontic emergency: a report based on a questionnaire—part I. *Journal of endodontics*, 3(3), 94-100.
- Eleazer, P. D., & Eleazer, K. R. (1998). Flare-up rate in pulpally necrotic molars in one-visit versus two-visit endodontic treatment. *Journal of endodontics*, 24(9), 614-616.
- Farmakis, E. T. R., Palamidakis, F. D., Skondra, F. G., Nikoloudaki, G., & Pantazis, N. (2016). Emergency care provided in a Greek dental school and analysis of the patients' demographic characteristics: a prospective study. *International Dental Journal*, 66(5), 280-286.
- Fouad, A. F., Abbott, P. V., Tsilingaridis, G., Cohenca, N., Lauridsen, E., Bourguignon, C., ... & Levin, L. (2020). International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic

- dental injuries: 2. Avulsion of permanent teeth. *Dental traumatology*, 36(4), 331-342.
- Henry, B. M., & Fraser, J. G. (2003). Trephination for acute pain management. *Journal of endodontics*, 29(2), 144-146.
- Khan, A. A., Maixner, W., & Lim, P. F. (2014). Persistent pain after endodontic therapy. *The Journal of the American Dental Association*, 145(3), 270-272.
- Kuriyama, T., Williams, D. W., Yanagisawa, M., Iwahara, K., Shimizu, C., Nakagawa, K., ... & Karasawa, T. (2007). Antimicrobial susceptibility of 800 anaerobic isolates from patients with dentoalveolar infection to 13 oral antibiotics. *Oral microbiology and immunology*, 22(4), 285-288.
- Lee, M., Winkler, J., Hartwell, G., Stewart, J., & Caine, R. (2009). Current trends in endodontic practice: emergency treatments and technological armamentarium. *Journal of endodontics*, 35(1), 35-39.
- Levin, L., Day, P. F., Hicks, L., O'Connell, A., Fouad, A. F., Bourguignon, C., & Abbott, P. V. (2020). International Association of Dental Traumatology guidelines for the management of traumatic dental injuries: General introduction. *Dental Traumatology*, 36(4), 309-313.
- Manfredi, M., Figini, L., Gagliani, M., & Lodi, G. (2016). Single versus multiple visits for endodontic treatment of permanent teeth. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (12).
- Menhinick, K. A., Gutmann, J. L., Regan, J. D., Taylor, S. E., & Buschang, P. H. (2004). The efficacy of pain control following nonsurgical root canal treatment using ibuprofen or a combination of ibuprofen and acetaminophen in a randomized, double-blind, placebo-controlled study. *International endodontic journal*, 37(8), 531-541.
- Mitchell, R. P., Yang, S. E., & Baumgartner, J. C. (2010). Comparison of apical extrusion of NaOCl using the EndoVac or needle irrigation of root canals. *Journal of endodontics*, 36(2), 338-341.
- Nagle, D., Reader, A., Beck, M., & Weaver, J. (2000). Effect of systemic penicillin on pain in untreated irreversible pulpitis. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*, 90(5), 636-640.
- Nguyen, V., Chen, Y. W., Johnson, J. D., & Paranjpe, A. (2020). In vivo evaluation of effect of preoperative ibuprofen on proinflammatory mediators in irreversible pulpitis cases. *Journal of endodontics*, 46(9), 1210-1216.
- Olcay, K., Ataoglu, H., & Belli, S. (2018). Evaluation of related factors in the failure of endodontically treated teeth: a cross-sectional study. *Journal of endodontics*, 44(1), 38-45.

- Salehrabi, R., & Rotstein, I. (2010). Epidemiologic evaluation of the outcomes of orthograde endodontic retreatment. *Journal of endodontics*, 36(5), 790-792.
- Segura-Egea, J. J., Gould, K., Hakan Şen, B., Jonasson, P., Cotti, E., Mazzoni, A., ... & Dummer, P. M. H. (2018). European Society of Endodontology position statement: the use of antibiotics in endodontics. *International Endodontic Journal*, 51(1), 20-25.
- Siqueira Jr, J. F., & Rôças, I. N. (2013). Microbiology and treatment of acute apical abscesses. *Clinical microbiology reviews*, 26(2), 255-273.
- Sjögren, U., Figdor, D., Persson, S., & Sundqvist, G. (1997). Influence of infection at the time of root filling on the outcome of endodontic treatment of teeth with apical periodontitis. *International endodontic journal*, 30(5), 297-306.
- Smith, E. A., Marshall, J. G., Selph, S. S., Barker, D. R., & Sedgley, C. M. (2017). Nonsteroidal anti-inflammatory drugs for managing postoperative endodontic pain in patients who present with preoperative pain: a systematic review and meta-analysis. *Journal of endodontics*, 43(1), 7-15.
- Tsesis, I., Faivishevsky, V., Fuss, Z., & Zukerman, O. (2008). Flare-ups after endodontic treatment: a meta-analysis of literature. *Journal of endodontics*, 34(10), 1177-1181.
- Vera, J., Siqueira Jr, J. F., Ricucci, D., Loghin, S., Fernández, N., Flores, B., & Cruz, A. G. (2012). One-versus two-visit endodontic treatment of teeth with apical periodontitis: a histobacteriologic study. *Journal of endodontics*, 38(8), 1040-1052.
- Walton, R. E. (2002). Interappointment flare-ups: incidence, related factors, prevention, and management. *Endodontic Topics*, 3(1), 67-76.

ORTODONTİDE PEKİŞTİRME TEDAVİLERİNDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Ayşe KARKAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Atlas Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2851-2855
- ❖ Mail: aysekarkac@hotmail.com, ayse.karkac@atlas.edu.tr

Nida Yaman ZEREN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bağımsız Araştırmacı
- ❖ ORCID: 0000-0002-6683-4695
- ❖ Mail: dtnidayaman@gmail.com

KAYNAKLAR

- Al Naqbi, S. R., Pratsinis, H., Kletsas, D., Eliades, T., & Athanasiou, A. E. (2018). In vitro assessment of cytotoxicity and estrogenicity of Vivera® retainers. *Journal of Contemporary Dental Practice*, 19(10), 1163-1168.
- Alassiry, A. M. (2019a). Orthodontic Retainers: A Contemporary Overview. *The Journal of Contemporary Dental Practice*, 20(7), 858.
- Arn, M.-L., Dritsas, K., Pandis, N., & Kloukos, D. (2020). The effects of fixed orthodontic retainers on periodontal health: a systematic review. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 157(2), 156-164. e117.
- Arqub, S. A., Bashir, R., Obeng, K., Godoy, L. D. C., Kuo, C. L., Upadhyay, M., & Yadav, S. (2023). Survival and failure rate of lower lingual bonded retainers: A retrospective cohort evaluation. *Orthodontics & craniofacial research*, 26(2), 256-264.
- Bearn, D. R. (1995). Bonded orthodontic retainers: a review. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 108(2), 207-213.
- Behrents, R., Harris, E., Vaden, J., Williams, R., & Kemp, D. (1989). Relapse of orthodontic treatment results: growth as an etiologic factor. *Journal of the Charles H. Tweed International Foundation*, 17, 65-80.
- Birdsall, J., & Robinson, S. (2008). A case of severe caries and demineralisation in a patient wearing an essix-type retainer. *Primary Dental Care*(2), 59-61.
- Blake, M., & Bibby, K. (1998). Retention and stability: a review of the literature. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 114(3), 299-306.
- Chagas, A. S., Freitas, K. M. S., Cançado, R. H., Valarelli, F. P., Canuto, L. F. G., Oliveira, R. C. G. d., & Oliveira, R. C. G. d. (2020). Level of satisfaction in the use of the wraparound Hawley and thermoplastic maxillary retainers. *The Angle Orthodontist*, 90(1), 63-68.
- de Bernabé, P. G.-G., Montiel-Company, J. M., Paredes-Gallardo, V., Gandía-Franco, J. L., & Bellot-Arcís, C. (2017). Orthodontic treatment stability predictors: a retrospective longitudinal study. *The Angle Orthodontist*, 87(2), 223-229.
- DJ, L. S. F., Özcan, M., Krebs, E., & Sandham, J. (2009). Adhesive properties of bonded orthodontic retainers to enamel: Stainless steel wire versus fiber-reinforced composites. *J Adhes Dent*, 11, 381-390.
- Elakiya, S., & Thulasiram, E. (2015). Recent Advances in Retainers-A Review. *Biomedical & Pharmacology Journal*, 8(SpecialOct), 571.

- Gelin, E., Seidel, L., Bruwier, A., Albert, A., & Charavet, C. (2020). Innovative customized CAD/CAM nickel-titanium lingual retainer versus standard stainless-steel lingual retainer: a randomized controlled trial. *Korean Journal of Orthodontics*, 50(6), 373-382.
- Giancotti, A., Mozzicato, P., & Mampieri, G. (2020). Vivera retainers: an effective option for long-term stability. *Journal of Aligner Orthodontics*, 4(4), 1-10.
- Harris, E., & Vaden, J. (1994). Posttreatment stability in adult and adolescent orthodontic patients: a cast analysis. *The International journal of adult orthodontics and orthognathic surgery*, 9(1), 19-29.
- Hawley, C. A. (1919). A removable retainer. *International Journal of Orthodontia and Oral Surgery* (1919), 5(6), 291-305.
- Hegde, N., Reddy, G., Vinay, P., & Handa, A. (2011). Bonded retainers in Orthodontics: A review. *International Journal of Dental Clinics*, 3(3), 53-55.
- Huang, G. J., Graber, L. W., Vanarsdall, R. L., & Vig, K. W. (2016). *Orthodontics-E-Book: current principles and techniques*. Elsevier Health Sciences.
- Iliadi, A., Kloukos, D., Gkantidis, N., Katsaros, C., & Pandis, N. (2015). Failure of fixed orthodontic retainers: a systematic review. *Journal of dentistry*, 43(8), 876-896.
- JJ, S. (1993). Essix retainers: fabrication and supervision for permanent retention. *J Clin Orthod*, 27, 37-45.
- Johnston, C., & Littlewood, S. (2015). Retention in orthodontics. *British dental journal*, 218(3), 119-122.
- Kaan, M., & Madléna, M. (2011). [Retention and relapse. Review of the literature]. *Fogorv Sz*, 104(4), 139-146. (Retenció és recidiva az ortodonciában. Irodalmi áttekintés.)
- Kartal, Y., & Kaya, B. (2019). Fixed orthodontic retainers: a review. *Turkish journal of orthodontics*, 32(2), 110.
- Kiatwarawut, K., Kuvatanasuchati, J., Thaweboon, B., & Sirisoontorn, I. (2022). Comparison of various antimicrobial agents for thermoplastic polymeric retainers. *Polymers*, 14(18), 3753.
- Knaup, I., Wagner, Y., Wego, J., Fritz, U., Jäger, A., & Wolf, M. (2019). Potential impact of lingual retainers on oral health: comparison between conventional twistflex retainers and CAD/CAM fabricated nitinol retainers. *Journal of Orofacial Orthopedics/Fortschritte der Kieferorthopädie*, 80(2).

- Krämer, A., Sjöström, M., Hallman, M., & Feldmann, I. (2020). Vacuum-formed retainer versus bonded retainer for dental stabilization in the mandible—a randomized controlled trial. Part I: retentive capacity 6 and 18 months after orthodontic treatment. *European journal of orthodontics*, 42(5), 551-558.
- Kravitz, N. D., Grauer, D., Schumacher, P., & Jo, Y.-m. (2017). Memotain: A CAD/CAM nickel-titanium lingual retainer. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 151(4), 812-815.
- Lee, K. D., & Mills, C. M. (2009). Bond failure rates for V-loop vs straight wire lingual retainers. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 135(4), 502-506.
- Littlewood, S., Kandasamy, S., & Huang, G. (2017). Retention and relapse in clinical practice. *Australian Dental Journal*, 62, 51-57.
- Littlewood, S. J., Millett, D. T., Bearn, D. R., Doubleday, B., & Worthington, H. V. (2011). Retention. *Evidence-Based Orthodontics*, 181-189.
- Liotard, N., Hans, M., Nelson, S., & Valiathan, M. (2010). Short-term postorthodontic changes in the absence of retention. *The Angle Orthodontist*, 80(6), 1045-1050.
- Lyros, I., Tsolakis, I. A., Maroulakos, M. P., Fora, E., Lykogeorgos, T., Dalampira, M., & Tsolakis, A. I. (2023). Orthodontic Retainers—A Critical Review. *Children*, 10(2), 230.
- Mai, W., Meng, H., Jiang, Y., Huang, C., Li, M., Yuan, K., & Kang, N. (2014). Comparison of vacuum-formed and Hawley retainers: a systematic review. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 145(6), 720-727.
- Meade, M. J., & Millett, D. T. (2015). Vacuum-formed retainers: an overview. *Dental update*, 42(1), 24-34.
- Nanda, R., & Burstone, C. J. (1993). Retention and stability in orthodontics. (No Title).
- Outhaisavanh, S., Liu, Y., & Song, J. (2020). The origin and evolution of the Hawley retainer for the effectiveness to maintain tooth position after fixed orthodontic treatment compare to vacuum-formed retainer: A systematic review of RCTs. *International orthodontics*, 18(2), 225-236.
- Park, Y., Hartsfield, J. K., Katona, T. R., & Eugene Roberts, W. (2008). Tooth positioner effects on occlusal contacts and treatment outcomes. *The Angle Orthodontist*, 78(6), 1050-1056.
- Proffit, W. R., Fields Jr, H., & Sarver, D. M. (2007). Contemporary orthodontics. Mosby. Elsevier, St. Louis, 160, 207-217.

- Quinzi, V., Carli, E., Mummolo, A., De Benedictis, F., Salvati, S. E., & Mampieri, G. (2023). Fixed and removable orthodontic retainers, effects on periodontal health compared: A systematic review. *Journal of Oral Biology and Craniofacial Research*, 13(2), 337-346.
- Rafflenbeul, F., Hanriat, C., Lefebvre, F., Renkema, A.-M., & Bolender, Y. (2021). How do general dental practitioners perceive and deal with orthodontic bonded retainers? *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 160(1), e1-e8.
- Raja, T. A., Littlewood, S. J., Munyombwe, T., & Bubb, N. L. (2014). Wear resistance of four types of vacuum-formed retainer materials: a laboratory study. *Angle Orthodontist*, 84(4), 656-664.
- Sauget, E., Covell Jr, D. A., Boero, R. P., & Lieber, W. S. (1997). Comparison of occlusal contacts with use of Hawley and clear overlay retainers. *The Angle Orthodontist*, 67(3), 223-230.
- Sfondrini, M. F., Vallittu, P. K., Lassila, L. V. J., Viola, A., Gandini, P., & Scribante, A. (2020). Glass fiber reinforced composite orthodontic retainer: In vitro effect of tooth brushing on the surface wear and mechanical properties. *Materials*, 13(5), 1028.
- Shawesh, M., Bhatti, B., Usmani, T., & Mandall, N. (2010). Hawley retainers full-or part-time? A randomized clinical trial. *The European Journal of Orthodontics*, 32(2), 165-170.
- Sinclair, P. M., & Little, R. M. (1983). Maturation of untreated normal occlusions. *American journal of orthodontics*, 83(2), 114-123.
- Staley, R. N., & Reske, N. T. (2011). *Essentials of orthodontics: diagnosis and treatment*. John Wiley & Sons.
- Vandevska-Radunovic, V., Espeland, L., & Stenvik, A. (2013). Retention: type, duration and need for common guidelines. A survey of Norwegian orthodontists. *ORTHODONTICS: The Art & Practice of Dentofacial Enhancement*, 14(1).
- Zachrisson, B. U. (2015). Multistranded wire bonded retainers: from start to success. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 148(5), 724-727.
- Zafeiriadis, A. A., Karamouzos, A., Athanasiou, A. E., Eliades, T., & Palaghias, G. (2014). In vitro spectrophotometric evaluation of Vivera clear thermoplastic retainer discolouration. *Australian Orthodontic Journal*, 30(2), 192-200.

DIŞ ETİ FENOTİPİ VE DIŞ HEKİMLİĞİNDE OYNADIĞI ROL

İlknur ÖZENCİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Altınbaş Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5017-5883
- ❖ Mail: ilknur.ozenci@altinbas.edu.tr

Diş hekimliğinin tüm alanlarında diş eti fenotipinin önemini anlamak, diş hekimlerinin tedavi planlarını her bireyin spesifik özelliklerine uyacak şekilde özelleştirmesine izin vererek, daha başarılı ve estetik sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Agudio G, Cortellini P, Buti J, Pini Prato G. (2016). Periodontal conditions of sites treated with gingival augmentation surgery compared with untreated contralateral homologous sites: an 18-to 35-year long-term study. *Journal of periodontology*, 87(12), 1371-1378.
- Alpiste-Illueca F. (2004). Dimensions of the dentogingival unit in maxillary anterior teeth: a new exploration technique (parallel profile radiograph). *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 24(4).
- Andlin-Sobocki, A & Bodin L. (1993). Dimensional alterations of the gingiva related to changes of facial/lingual tooth position in permanent anterior teeth of children: A 2-year longitudinal study. *Journal of Clinical Periodontology*, 20(3), 219-224.
- Baldi C, Pini-Prato G, Pagliaro U, & Cortellini P. (1999). Coronally advanced flap procedure for root coverage. Is flap thickness a relevant predictor to achieve root coverage? A 19-case series. *Journal of periodontology*, 70(9), 1077-1084.
- Chambrone L, & Tatakis DN. (2016). Long-term outcomes of untreated buccal gingival recessions: a systematic review and meta-analysis. *Journal of periodontology*, 87(7), 796-808.
- Chanmanee P & Charoemratrote C. (2019). Maxillary bone characteristics between thick and thin gingival biotypes with dentoalveolar protrusion. *Journal of the World Federation of Orthodontists*, 8(3), 118-123.
- Chou YH, Tsai CC, Wang JC & Tseng CC. (2008). New classification of crown forms and gingival characteristics in Taiwanese. *The Open Dentistry Journal*, 2, 114.
- Claffey N & Shanley D. (1986). Relationship of gingival thickness and bleeding to loss of probing attachment in shallow sites following nonsurgical periodontal therapy. *Journal of clinical periodontology*, 13(7), 654-657.
- Cook DR, Mealey BL, Verrett RG & Cronin Jr RJ. (2011). Relationship between clinical periodontal biotype and labial plate thickness: an in vivo study. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 31(4).

- Cortellini P & Bissada NF. (2018). Mucogingival conditions in the natural dentition: Narrative review, case definitions, and diagnostic considerations. *Journal of periodontology*, 89, S204-S213.
- Cosyn J, Hooghe N, De Bruyn H. (2012). A systematic review on the frequency of advanced recession following single immediate implant treatment. *Journal of clinical periodontology*, 39(6), 582-589.
- De Rouck T, Eghbali R, Collys K, De Bruyn H, Cosyn J. (2009). The gingival biotype revisited: transparency of the periodontal probe through the gingival margin as a method to discriminate thin from thick gingiva. *Journal of clinical periodontology*, 36(5), 428-433.
- Eger T, Müller HP, Heinecke A. (1996). Ultrasonic determination of gingival thickness: subject variation and influence of tooth type and clinical features. *Journal of clinical periodontology*, 23(9), 839-845.
- Eghbali A, De Rouck T, De Bruyn H, Cosyn J. (2009) The gingival biotype assessed by experienced and inexperienced clinicians. *Journal of Clinical Periodontology* 36: 958–963.
- Egreja, MRA, Kahn S, Barceleiro M, Bittencourt S. (2012). Relationship between the width of the zone of keratinized tissue and thickness of gingival tissue in the anterior maxilla. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 32(5).
- Evans CD & Chen ST. (2008). Esthetic outcomes of immediate implant placements. *Clinical oral implants research*, 19(1), 73-80.
- Ericsson I & Thilander B. (1978). Orthodontic forces and recurrence of periodontal disease: An experimental study in the dog. *American Journal of Orthodontics*, 74(1), 41-50.
- Fischer KR, Richter T, Kepschull M, Petersen N, Fickl S. (2015). On the relationship between gingival biotypes and gingival thickness in young Caucasians. *Clinical Oral Implants Research*, 26(8), 865-869.
- Fischer KR, Künzlberger A, Donos N, Fickl S, Friedmann A. (2018). Gingival biotype revisited—novel classification and assessment tool. *Clinical oral investigations*, 22, 443-448.
- Grunder U. (2000). Stability of the mucosal topography around single-tooth implants and adjacent teeth: 1-year results. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 20(1).
- Hwang D & Wang HL. (2006). Flap thickness as a predictor of root coverage: a systematic review. *Journal of periodontology*, 77(10), 1625-1634.
- Huang LH, Neiva RE, Wang HL. (2005). Factors affecting the outcomes of coronally advanced flap root coverage procedure. *Journal of periodontology*, 76(10), 1729-1734.

- Januario AL, Barriviera M, Duarte WR. (2008) Soft tissue cone-beam computed tomography: a novel method for the measurement of gingival tissue and the dimensions of the dentogingival unit. *Journal of esthetic and restorative dentistry*, 20(6), 366-373.
- Jepsen S, Caton JG, Albandar JM ve ark. (2018) Periodontal manifestations of systemic diseases and developmental and acquired conditions: consensus report of workgroup 3 of the 2017WorldWorkshop on the Classification of Periodontal and Peri-Implant Diseases and Conditions. *Journal of periodontology*, 89(Suppl 1): S237-S248.
- Joshi A, Suragimath G, Zope SA, Ashwinirani SR, Varma SA. (2017). Comparison of gingival biotype between different genders based on measurement of dentopapillary complex. *Journal of clinical and diagnostic research: JCDR*, 11(9), ZC40.
- Kan JY, Rungcharassaeng K, Umezu K, Kois JC. (2003) Dimensions of peri-implant mucosa: an evaluation of maxillary anterior single implants in humans. *Journal of Periodontology*, 74: 557–562.
- Kao RT, Curtis DA, Kim DM ve ark. (2020). American Academy of Periodontology best evidence consensus statement on modifying periodontal phenotype in preparation for orthodontic and restorative treatment. *Journal of Periodontology*, 91:289–298.
- Khoury J, Ghosn N, Mokbel N, Naaman N. (2016). Buccal bone thickness overlying maxillary anterior teeth: a clinical and radiographic prospective human study. *Implant dentistry*, 25(4), 525-531.
- Kim YJ, Park JM, Kim S ve ark. (2016). New method of assessing the relationship between buccal bone thickness and gingival thickness. *Journal of periodontal & implant science*, 46(6), 372-381.
- Kim DM, Bassir SH, Nguyen TT. (2020). Effect of gingival phenotype on the maintenance of periodontal health: An American Academy of Periodontology best evidence review. *Journal of periodontology*, 91(3), 311-338.
- Koke U, Sander C, Heinecke A, Müller HP. (2003). A possible influence of gingival dimensions on attachment loss and gingival recession following placement of artificial crowns. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 23(5).
- Kois JC. (2001). Predictable single tooth peri-implant esthetics: five diagnostic keys. *Compendium of continuing education in dentistry (Jamesburg, NJ: 1995)*, 22(3), 199-206.
- La Rocca AP, Alemany AS, Levi Jr P ve ark. (2012). Anterior maxillary and mandibular biotype: relationship between gingival thickness and width

- with respect to underlying bone thickness. *Implant dentistry*, 21(6), 507-515.
- Lee SA, Kim AC, Prusa Jr LA, Kao RT. (2013). Characterization of dental anatomy and gingival biotype in Asian populations. *Journal of the California Dental Association*, 41(1), 31-39.
- Lee WZ, Ong MM, Yeo ABK. (2018). Gingival profiles in a select Asian cohort: A pilot study. *Journal of Investigative and Clinical Dentistry*, 9(1), e12269.
- Linkevicius, T, Apse P, Grybauskas S, Puisys A. (2009). The influence of soft tissue thickness on crestal bone changes around implants: a 1-year prospective controlled clinical trial. *International Journal of Oral & Maxillofacial Implants*, 24(4).
- Linkevicius T, Apse P, Grybauskas S, Puisys A. (2009). Reaction of crestal bone around implants depending on mucosal tissue thickness. A 1-year prospective clinical study. *Stomatologija*, 11(3), 83-91.
- Liu F, Pelekos G, Jin LJ. (2017). The gingival biotype in a cohort of Chinese subjects with and without history of periodontal disease. *Journal of Periodontal Research*, 52(6), 1004-1010.
- Löe H, Ånerud Å, Boysen H. (1992). The natural history of periodontal disease in man: prevalence, severity, and extent of gingival recession. *Journal of Periodontology*, 63(6), 489-495.
- Melsen, B & Allais D. (2005). Factors of importance for the development of dehiscences during labial movement of mandibular incisors: a retrospective study of adult orthodontic patients. *American Journal of orthodontics and dentofacial orthopedics*, 127(5), 552-561.
- Migliorati M, Amorfini L, Signori A, Biavati AS, Benedicenti S. (2015). Clinical and aesthetic outcome with post-extractive implants with or without soft tissue augmentation: a 2-year randomized clinical trial. *Clinical implant dentistry and related research*, 17(5), 983-995.
- Müller HP, Heinecke A, Schaller N, Eger T. (2000). Masticatory mucosa in subjects with different periodontal phenotypes. *Journal of clinical periodontology*, 27(9), 621-626.
- Müller HP & Heinecke A. (2002). The influence of gingival dimensions on bleeding upon probing in young adults with plaque-induced gingivitis. *Clinical oral investigations*, 6, 69-74.
- Müller HP & Könönen E. (2005). Variance components of gingival thickness. *Journal of periodontal research*, 40(3), 239-244.
- Ochsenbein C & Ross S. (1969). A reevaluation of osseous surgery. *Dental Clinics of North America*, 13(1), 87-102.

- Olsson M & Lindhe J. (1991). Periodontal characteristics in individuals with varying form of the upper central incisors. *Journal of clinical periodontology*, 18(1), 78-82.
- Olsson M, Lindhe J, Marinello CP. (1993). On the relationship between crown form and clinical features of the gingiva in adolescents. *Journal of clinical periodontology*, 20(8), 570-577.
- Pascual A, Barallat L, Santos A ve ark. (2017). Comparison of periodontal biotypes between maxillary and mandibular anterior teeth: A clinical and radiographic study. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 37(4).
- Pashova-Tasseva Z, Mlachkova A, Tosheva E. (2023). Impact of gingival phenotype on the periodontal disease. *Folia Medica*, 65(3), 468-475.
- Prakash P, Rath S, Mukherjee M ve ark. (2014). Comparative evaluation of the marginal gingival epithelium in smokers and nonsmokers: a histomorphometric and immunohistochemical study. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 34(6).
- Renkema AM, Fudalej PS, Renkema AA, Abbas F, Bronkhorst E, Katsaros, C. (2013). Gingival labial recessions in orthodontically treated and untreated individuals: a case-control study. *Journal of clinical periodontology*, 40(6), 631-637.
- Ronay V, Sahrman P, Bindl A, Attin T, Schmidlin PR. (2011). Current status and perspectives of mucogingival soft tissue measurement methods. *Journal of esthetic and restorative dentistry*, 23(3), 146-156.
- Seibert J & Lindhe J. (1989). Esthetics and periodontal therapy. *Textbook of clinical periodontology*, 2, 477-514.
- Serino G, Wennström JL, Lindhe J, Eneroth L. (1994). The prevalence and distribution of gingival recession in subjects with a high standard of oral hygiene. *Journal of clinical periodontology*, 21(1), 57-63.
- Shah R, Sowmya NK, Mehta DS. (2015). Prevalence of gingival biotype and its relationship to clinical parameters. *Contemporary clinical dentistry*, 6(Suppl 1), S167.
- Stellini E, Comuzzi L, Mazzocco F, Parente N, Gobbato, L. (2013). Relationships between different tooth shapes and patient's periodontal phenotype. *Journal of periodontal research*, 48(5), 657-662.
- Stein JM, Lintel-Höping N, Hammächer C, Kasaj A, Tamm M, Hanisch O. (2013). The gingival biotype: measurement of soft and hard tissue dimensions-a radiographic morphometric study. *Journal of clinical periodontology*, 40(12), 1132-1139.

- Studer SP, Allen EP, Rees TC, Kouba A. (1997). The thickness of masticatory mucosa in the human hard palate and tuberosity as potential donor sites for ridge augmentation procedures. *Journal of Periodontology*, 68(2), 145-151.
- Tatum CL, Saltz AE, Prihoda TJ ve ark. (2020). Management of Thick and Thin Periodontal Phenotypes for Immediate Dental Implants in the Esthetic Zone: A Controlled Clinical Trial. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 40(1).
- Tao J, Wu Y, Chen J, Su J. (2014). A follow-up study of up to 5 years of metal-ceramic crowns in maxillary central incisors for different gingival biotypes. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 34(5).
- Wennström JL, Lindhe J, Sinclair F, Thilander B. (1987). Some periodontal tissue reactions to orthodontic tooth movement in monkeys. *Journal of clinical periodontology*, 14(3), 121-129.
- Yared KFG, Zenobio EG, Pacheco W. (2006). Periodontal status of mandibular central incisors after orthodontic proclination in adults. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 130(1), 6-e1.
- Yoshino S, Kan JY, Rungcharassaeng K, Roe P, Lozada JL. (2014). Effects of connective tissue grafting on the facial gingival level following single immediate implant placement and provisionalization in the esthetic zone: a 1-year randomized controlled prospective study. *The International journal of oral & maxillofacial implants*, 29(2), 432-440.
- Zweers J, Thomas RZ, Slot DE, Weisgold AS, Van der Weijden FG. (2014). Characteristics of periodontal biotype, its dimensions, associations and prevalence: a systematic review. *Journal of clinical periodontology*, 41(10), 958-971.

MRONJ VE GÜNCEL TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Özüm KONMA

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-8879-4475
- ❖ Mail: okonma@pau.edu.tr, ozum.konma98@gmail.com

Kadriye Ayça DERE

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2550-7129
- ❖ Mail: kdere@pau.edu.tr, dt.k.aycadere@hotmail.com

bildirilmiştir. Bütün bu uygulamalar MRONJ oluşumunu önlemek veya kesin olarak tedavi etmek açısından tamamen güvenilir değerlerdir ve daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Agrillo A, Ungari, C, Filiaci, F, Priore, P, Iannetti, G (2007). Ozone Therapy İn The Treatment Of Avascular Bisphosphonate-Related Jaw Osteonecrosis. *Journal Of Craniofacial Surgery*, 18(5), 1071–1075.
- Alrowis R, Aldawood A, Alotaibi M ve ark. (2022). Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw (MRONJ): A Review Of Pathophysiology, Risk Factors, Preventive Measures And Treatment Strategies. In *Saudi Dental Journal* (Vol. 34, Issue 3, Pp. 202–210). Elsevier B.V.
- Barbosa D A F, Kurita L M, Pimenta A V De M (2020). Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaws (MRONJ) İn Cancer Patients Treated With Denosumab VS. Zoledronic Acid: A Systematic Review And Meta-Analysis. *Medicina Oral, Patología Oral Y Cirugía Bucal*, 25(3), E326.
- Blus C, Szmukler-Moncler S, Giannelli G, Denotti G, Orrù G. (2013). Use Of Ultrasonic Bone Surgery (Piezosurgery) To Surgically Treat Bisphosphonate-Related Osteonecrosis Of The Jaws (BRONJ). A Case Series Report With At Least 1 Year Of Follow-Up. *The Open Dentistry Journal*, 7(1), 94–101.
- Cano-Durán J A, Peña-Cardelles J F, Ortega-Concepción D ve ark. (2017). The Role Of Leucocyte-Rich And Platelet-Rich Fibrin (L-PRF) İn The Treatment Of The Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaws (MRONJ). *Journal Of Clinical And Experimental Dentistry*, 9(8), E1051–E1059.
- Coleman R, Hadji P, Body J J ve ark. (2020). Bone Health İn Cancer: ESMO Clinical Practice Guidelines. *Annals Of Oncology:Official Journal Of The European Society For Medical Oncology*, 31(12), 1650–1663.
- Conte, P., & Guarneri, V. (2004). Safety Of İntravenous And Oral Bisphosphonates And Compliance With Dosing Regimens. *The Oncologist*, 9 Suppl 4(S4), 28–37.
- De Castro M S, Ribeiro N V, De Carli M L ve ark. (2016). Photodynamically Dealing With Bisphosphonate-Related Osteonecrosis Of The Jaw: Successful Case Reports. *Photodiagnosis And Photodynamic Therapy*, 16, 72–75.
- Epstein M S, Wicknick F W, Epstein J B, Berenson J R, Gorsky M. (2010). Management Of Bisphosphonate-Associated Osteonecrosis: Pentoxifylline And Tocopherol İn Addition To Antimicrobial Therapy. An İntial Case Series. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, And Endodontics*, 110(5), 593–596.
- Fortunato L, Bennardo F, Buffone C, Giudice A. (2020). Is The Application Of Platelet Concentrates Effective İn The Prevention And Treatment Of

- Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw? A Systematic Review. In *Journal Of Cranio-Maxillofacial Surgery* (Vol. 48, Issue 3, Pp. 268–285). Churchill Livingstone.
- Freiberger J J, Padilla-Burgos R, Chhoeu A H ve ark. (2007). Hyperbaric Oxygen Treatment And Bisphosphonate-Induced Osteonecrosis Of The Jaw: A Case Series. *Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery : Official Journal Of The American Association Of Oral And Maxillofacial Surgeons*, 65(7), 1321–1327.
- Fusco V, Santini D, Armento G, Tonini G, Campisi G. (2016). Osteonecrosis Of Jaw Beyond Antiresorptive (Bone-Targeted) Agents: New Horizons In Oncology. *Expert Opinion On Drug Safety*, 15(7), 925–935.
- Govaerts D, Piccart F, Ockerman A ve ark. (2020a). Adjuvant Therapies For MRONJ: A Systematic Review. In *Bone* (Vol. 141). Elsevier Inc.
- Hayashida S, Yanamoto S, Fujita S ve ark. (2020). Drug Holiday Clinical Relevance Verification For Antiresorptive Agents In Medication-Related Osteonecrosis Cases Of The Jaw. *Journal Of Bone And Mineral Metabolism*, 38(1), 126–134.
- Hidaka K, Mikuni-Takagaki Y, Wada-Takahashi S ve ark. (2019). Low-Intensity Pulsed Ultrasound Prevents Development Of Bisphosphonate-Related Osteonecrosis Of The Jaw-Like Pathophysiology In A Rat Model. *Ultrasound In Medicine And Biology*, 45(7), 1721–1732.
- Jensen E D, Pham L, Billington C J ve ark. (2010). Bone Morphogenetic Protein 2 Directly Enhances Differentiation Of Murine Osteoclast Precursors. *Journal Of Cellular Biochemistry*, 109(4), 672–682.
- Kanatani M, Sugimoto T, Kaji H ve ark. (1995). Stimulatory Effect Of Bone Morphogenetic Protein-2 On Osteoclast-Like Cell Formation And Bone-Resorbing Activity. *Journal Of Bone And Mineral Research: The Official Journal Of The American Society For Bone And Mineral Research*, 10(11), 1681–1690.
- Kim M Seong, Kim K Jin, Kim B Joo, Kim C Hoon, Kim J Han. (2020). Immediate Reconstruction Of Mandibular Defect After Treatment Of Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw (MRONJ) With Rbmp-2/ACS And Miniplate: Review Of 3 Cases. *International Journal Of Surgery Case Reports*, 66, 25–29.
- Kim Y, Jung H I, Kim Y K, Ku J K. (2021). Histologic Analysis Of Osteonecrosis Of The Jaw According To The Different Aspects On Quantitative Light-Induced Fluorescence Images. *Photodiagnosis And Photodynamic Therapy*, 34, 102212.
- Kuroshima S, Sasaki M, Sawase T. (2019). Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw: A Literature Review. *Journal Of Oral Biosciences*, 61(2), 99–104.
- Lopez-Jornet P, Sanchez Perez A, Amaral Mendes R, Tobias A. (2016). Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw: Is Autologous Platelet Concentrate Application Effective For Prevention And Treatment?

- A Systematic Review. *Journal Of Cranio-Maxillofacial Surgery*, 44(8), 1067–1072.
- Maluf G, Caldas R J, Silva Santos P S. (2018). Use Of Leukocyte- And Platelet-Rich Fibrin İn The Treatment Of Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaws. *Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 76(1), 88–96.
- Martins A S, Correia J A, Salvado F ve ark. (2017). Relevant Factors For Treatment Outcome And Time To Healing İn Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaws – A Retrospective Cohort Study. *Journal Of Cranio-Maxillofacial Surgery*, 45(10),1736–1742.
- Martos-Fernández M, Saez-Barba M, López-López J ve ark. (2018). Pentoxifylline, Tocopherol, And Clodronate For The Treatment Of Mandibular Osteoradionecrosis: A Systematic Review. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology And Oral Radiology*, 125(5), 431–439.
- Marx R E, Sawatari Y, Fortin M, Broumand V. (2005). Bisphosphonate-İnduced Exposed Bone (Osteonecrosis/Osteopetrosis) Of The Jaws: Risk Factors, Recognition, Prevention, And Treatment. *Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery : Official Journal Of The American Association Of Oral And Maxillofacial Surgeons*, 63(11), 1567–1575.
- Mcgowan K, Mcgowan T, Ivanovski S. (2018). Risk Factors For Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaws: A Systematic Review. *Oral Diseases*, 24(4), 527–536.
- Morishita K, Yamada S İchi, Kawakita A ve ark. (2020). Treatment Outcomes Of Adjunctive Teriparatide Therapy For Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw (MRONJ): A Multicenter Retrospective Analysis İn Japan. *Journal Of Orthopaedic Science: Official Journal Of The Japanese Orthopaedic Association*, 25(6), 1079–1083.
- Ottesen C, Schiodt M, Jensen S S, Kofod T, Gotfredsen K. (2022). Tooth Extractions İn Patients With Cancer Receiving High-Dose Antiresorptive Medication: A Randomized Clinical Feasibility Trial Of Drug Holiday Versus Drug Continuation. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology And Oral Radiology*, 133(2),165–173.
- Otto S, Tr M, Jambrovic V ve ark. (2015). Tooth Extraction İn Patients Receiving Oral Or İntravenous Bisphosphonate Administration: A Trigger For BRONJ Development? Doi:10.1016/J.Jcms.2015.03.039
- Owosho A A, Estilo C L, Huryñ J M, Yom S H K (2016). Pentoxifylline And Tocopherol İn The Management Of Cancer Patients With Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw: An Observational Retrospective Study Of İnitial Case Series. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology And Oral Radiology*, 122(4), 455–459.
- Pazouki M R, Golestaneh A, Aminzadeh A. (2022). Effectiveness Of Local Application Of Simvastatin For Prevention Of Bisphosphonate-Related Osteonecrosis Of The Jaw: An Animal Study On Rats. *Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery, Medicine, And Pathology*, 34(6), 713–718.

- Ragazzo M, Val M, Montagner G ve ark. (2022). Human Amniotic Membrane: An Improvement In The Treatment Of Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw (MRONJ)? A Case-Control Study. *Cell And Tissue Banking*, 23(1), 129-141.
- Rahim I, Salt S, Heliotis M. (2015). Successful Long-Term Mandibular Reconstruction And Rehabilitation Using Non-Vascularised Autologous Bone Graft And Recombinant Human BMP-7 With Subsequent Endosseous Implant In A Patient With Bisphosphonate-Related Osteonecrosis Of The Jaw. *British Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 53(9), 870-874.
- Ristow O, Otto S, Geiß C ve ark. (2017). Comparison Of Auto-Fluorescence And Tetracycline Fluorescence For Guided Bone Surgery Of Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw: A Randomized Controlled Feasibility Study. *International Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 46(2), 157-166.
- Ruggiero S L, Dodson T B, Fantasia J ve ark. (2014). American Association Of Oral And Maxillofacial Surgeons Position Paper On Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw—2014 Update. *Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 72(10), 1938-1956.
- Sakkas A, Heil S, Kargus S Ve Ark. (2021). Tocilizumab: Another Medication Related To Osteonecrosis Of The Jaws? A Case Report And Literature Review. *GMS Interdisciplinary Plastic And Reconstructive Surgery DGPW*, 10, Doc03.
- Shintani T, Hayashido Y, Mukasa H ve ark. (2015). Comparison Of The Prognosis Of Bisphosphonate-Related Osteonecrosis Of The Jaw Caused By Oral And Intravenous Bisphosphonates. *International Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 44(7), 840-844.
- Sivri D, Çebi Atak S, Çetiner S, Öztürk K, Okur B. (2020). Medication Related Osteonecrosis Of The Jaws: Definition, Prevention, Treatment And Current Approaches. *Türkiye Klinikleri Journal Of Dental Sciences*, 26(3), 462-471.
- Tartaroti N C, Marques M M, Naclério-Homem M Da G ve ark. (2020). Antimicrobial Photodynamic And Photobiomodulation Adjuvant Therapies For Prevention And Treatment Of Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaws: Case Series And Long-Term Follow-Up. *Photodiagnosis And Photodynamic Therapy*, 29, 101651.
- Vescovi P, Giovannacci I, Otto S ve ark. (2015). Medication-Related Osteonecrosis Of The Jaw: An Autofluorescence-Guided Surgical Approach Performed With Er:YAG Laser. *Photomedicine And Laser Surgery*, 33(8), 437-442.

GUMMY SMİLE; EPİDEMİYOLOJİ, ETİYOLOJİ, TEDAVİ VE ESTETİK ANLAYIŞ

Raziye Tuğçe CAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Periodontoloji Ana Bilim Dalı
Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0007-5960-3235
- ❖ Mail: tgce_can@hotmail.com

Gizem TORUMTAY CİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Periodontoloji Ana Bilim Dalı
Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5362-4146
- ❖ Mail: gyaparak_dt@hotmail.com

Hyaluronik asit infiltrasyonu, aşırı diş eti görünümü olan tüm vakalar için uygulanmamaktadır. Ağrılıkla, kas aşırı aktivitesinden kaynaklanan üst dudak hipermobilitésinin yol açtığı gummy smile vakalarına uygundur. Bu hastalarda dolgu maddesinin varlığı kas hareketini bozar, aşırı kasılmayı önler ve aşırı dudak yükselmesini sınırlar. Bu nedenle hyaluronik asit infiltrasyonu, botulinum toksin enjeksiyonuna alternatif olabilecek geçerli bir tekniktir (Germani Vieira ve ark., 2022; Brizuela & Ines, 2023).

SONUÇ

Estetik ve dengeli bir gülümseme günümüzde estetik anlayışın ve beklentilerin artmasıyla diş hekimliğinde ve diğer alanlarda daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Gummy smile, birçok etiyojik nedeni olabilen ve her etiyojiye yönelik ayrı tedavi planı gerektiren bir estetik bozukluktur. Doğru bir muayene ve teşhis beraberinde doğru tedavi planını getirmektedir.

Gummy smile varlığında iskeletsel, dental ve alveoler olarak her bir dentofasiyal yapı muayeneye dahil edilmelidir. Klinik ve radyolojik muayene birbirini desteklemelidir. Klinisyenin ilk görüşleri sonrasında tedavi planı etiyojiye yönelik olarak multidisipliner şekilde oluşturulmalıdır.

Gummy smile tedavileri her zaman istenen sonucu vermese de uygun yaklaşımla ve hastanın olası sonuçlar hakkında gerçekçi şekilde bilgilendirilmesi ile beklentiler karşılanabilmektedir. Bazı tedaviler, geçici etkiye sahip olan tedavilerdir. Böyle durumlarda seçilecek tedavinin ayrıntıları hakkında hastanın bilgilendirilmesi önemlidir.

KAYNAKLAR

- Ahmed H, Saleh S, Salim M. (2018). Gummy Smile Correction with Different Techniques. AADJ, 1.
- Alpiste-Illueca F. (2011). Altered passive eruption (APE): A little -known clinical situation. *Medicana Oral Patol Oral Cir Bucal*, 16 (1).
- Badur S, Sarıdağ S. (2020). Gummy Smile'da Etkin Çözüm: Botoks. *JournalofInternationalDentalSciences*, 17-24.
- Bhimani R, Sofia N. (2019). Lip Repositioning, Aesthetic Crown Lengthening, and Gingival Depigmentation: A Combined Approach for a Gummy Smile Makeover. *J Cutan Aesthet Surg*, 12 (4), 240-243.
- Brizuela M, Ines D. (2023). Excessive Gingival Display. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470437/>

- Chandrasekharan D, Balaji S. (2010). Intrusion of anterior teeth to improve smile esthetics. *J Maxillofac Oral Surg*, 9 (1), 27-29.
- Chu Y. M, Bergeron L, Chen Y. (2009). Bimaxillary protrusion: an overview of the surgical-orthodontic treatment. *Semin Plast Surg*, 23 (1), 32-39.
- Dym H, Pierre R. (2020). Diagnosis and Treatment Approaches to a "Gummy Smile". *Dent Clin North Am*, 64 (2), 341-349.
- Erdil D, Farsiani H, Bağış N. (2019). Dental Botoks Uygulamaları. *Dental And Medical Journal*, 1 (3).
- Eröz Dilaver B, Gündoğdu Ş, Kiki A. (2022). The effects of different vertical growth on facial morphology in class II cases. *Curr Res Dent Sci*, 32, 67-70.
- Germani Vieira M, Rogerio V, Roschel P. ve ark. (2022). Myomodulation using hyaluronic acid fillers as an efficient and innovative treatment for gummy smile: A case report. *J Oral Biol Craniofac Res*, 12 (3), 376-380.
- Harsha G, Thota R, Alwala A. (2022). Facial soft-tissue changes after anterior maxillary osteotomy: A prospective study. *Natl J Maxillofac Surg*, 13 (Suppl 1), S97-S102.
- Izraelewicz-Djebali E, Chabre C. (2015). Gummy smile: orthodontic or surgical treatment? *J Dentofacial Anom Orthod*, 18, 102.
- Lanning S, Waldrop T, Gunsolley J, Maynard J. (2003). Surgical crown lengthening: evaluation of the biological width. *J Periodontol*, 74 (4), 468-474. <https://doi.org/10.1902/jop.2003.74.4.468>
- Levine S. (1967). Failures With Gingivectomy. *Australian Dental Journal*, 406.
- Mahardawi B, Chaisamut T, Wongsirichat N. (2019). Gummy Smile: A Review of Etiology, Manifestations, and Treatment. *Siriraj Medical Journal*, 71.
- Mercado-García J, Rosso P, Gonzalvez-García M, Colina J, Fernández J. (2021). Gummy Smile: Mercado-Rosso Classification System and Dynamic Restructuring with Hyaluronic Acid. *Aesthetic Plast Surg*, 45 (5), 2338-2349. <https://doi.org/10.1007/s00266-021-02169-8>
- Moorhead A, Serra M. (2023). Le Fort Osteotomy. In *StatPearls*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/33232042>
- Moura D, Lima E, Lins R. ve ark. (2017). The treatment of gummy smile: integrative review of literature. *Rev. Clin. Periodoncia Implantol. Rehabil. Oral*, 10, 26-28.

- Nasrun N, Takeda S, Minamida Y. (2021). Surgical procedures for correcting vertical maxillary excess: A review. *Int J Surg Case Rep*, 86, 106354.
- Öztürk M, Özkan Y, Orbak R. (2015). Gummy Smile Treatment With Botulinum Toxin And Review Of Literature- A Case Report. *J Dent Fac Atatürk Uni*, 4-7.
- Öztürk T, Gül Amuk N. (2018). Derin Kapanışlı Hastalarda Anterior Dişlerin İntrüzyonu İçin Kullanılan Yöntemler. *Türkiye Klinikleri*.
- Paik C, Park H, Ahn H. (2017). Treatment of vertical maxillary excess without open bite in a skeletal Class II hyperdivergent patient. *Angle Orthod*, 87, 625-633.
- Poulton D. (1976). Surgical orthodontics: maxillary procedures. *Angle Orthod*, 46 (4), 312-331. [https://doi.org/10.1043/0003-3219\(1976\)046<0312:SOMP>2.0.CO;2](https://doi.org/10.1043/0003-3219(1976)046<0312:SOMP>2.0.CO;2)
- Ravichandran H, Aarthy M. (2017). Management of gummy smile-a multidisciplinary approach. *International Journal of Current Advanced Research*, 6 (4), 3309-3311.
- Sabrı R. (2015). The Eight Components of a Balanced Smile. *Journal of clinical orthodontics*, 39 (3).
- Sekertzi S. (2022). Ortodontik Tedavide Gülümseme Estetiğinin Değerlendirilmesi. *Aydın Dental Journal* 8 (2), 143-157.
- Sheth T, Shah S, Shah M, Shah E. (2013). Lip reposition surgery: A new call in periodontics. *Contemp Clin Dent*, 4 (3), 378-381.
- Shimo T, Nishiyama A, Jinno T, Sasak A. (2013). Severe gummy smile with class II malocclusion treated with LeFort I osteotomy combined with horseshoe osteotomy and intraoral vertical ramus osteotomy. *Acta Med Okayama*, 67 (1), 55-60.
- Takei N, Carranza K. (2015). Carranza's Clinical Periodontology.
- Tekin B, Acun Kaya F. (2020). Periodontal Flep Teknikleri. *Dental Journal of Dicle* 21.
- Üner D, İzol B, İpek F, Miraç E, Tosun B. (2015). Dudağın Yeniden Konumlandırılması Ve Gingivektomi Yapılarak Gummy Smile Tedavisi Bir Olgu Sunumu. *Atatürk Üniv. Diş Hek. Fak. Derg.*, 10, 25-29.
- Velez F, Moreno K, Astudillo I. (2022). Lip position in the smile aesthetic: Literature review. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 14 (3), 576-585.
- Zuhr O, Hürzeler M. (2012). Plastic-Esthetic Periodontal And Implant Surgery.

KLİNİKTEN DENTAL LABORATUVARA ÇENELER ARASI İLİŞKİLER

Hakkı Doğuş ÇEVİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D., Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6621-7972
- ❖ Mail: doguscevik7@gmail.com

Hatice Lâmia Elif SAĞESEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D., Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5498-4186
- ❖ Mail: hsagesen@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bhayana G, Atreja SH, Atreja G, Juneja A, Kumar A. (2015). Virtual articulators in prosthodontics: a future oriented technology. *American Journal of Oral Medicine Radiology*, 2(4), 217-220.
- Bonwill WGA. (1864). Articulation and articulators. *Transactions of American Dental Association*, 4, 76-79.
- Hobo S, Iwata T. (1985). Reproducibility of mandibular centricity in three dimensions. *Journal of Prosthetic Dentistry*, 53(5), 649-654.
- Hobo S, Shillingburg HT, Whitsett LD. (1976). Articulator selection of restorative dentistry. *Journal of Prosthetic Dentistry*, 36, 35-43.
- Koralakunte PR, Aljanakh M. (2014). The role of virtual articulator in prosthetic and restorative dentistry. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*, 8(7), ZE25-ZE28.
- Luthra RP, Gupta R, Kumar N, Mehta S, Sirohi R. (2015). Virtual articulators in prosthetic dentistry: A review. *Journal of Adv Med Dent Scie Research*, 3(4), 117-121.
- Padmaja BI, Madan, B, Himabindu G, Manasa C. (2015). Virtual articulators in dentistry: a review. *International Journal of Medical and Applied Sciences*, 4(2), 109-114.
- Shillingburg HT, Hobo S, Whitsett LD, Jacobi R, Brackett SE. (1997). *Fundamentals of fixed prosthodontics*. (3rd ed.). Carol Stream, Illinois: Quintessence Publishing Co. Inc.
- Starcke EN. (2000). The history of articulators: the appearance and early history of facebows. *Journal of Prosthodontics*, 9, 161-165.
- Starcke EN. (2001). The history of articulators: from facebows to the gnathograph, a brief history of early devices developed for recording condylar movement, part I. *Journal of Prosthodontics*, 10, 241-248.
- Weinberg LA. (1980). The etiology, diagnosis, and treatment of TMJ dysfunction-pain syndrome. Part II: Differential diagnosis. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 43(1), 58-70.
- Williamson EH, Steinke RM, Morse PK, Swift TR. (1980). Centric relation: a comparison of muscle-determined position and operator guidance. *American Journal of Orthodontics*. 77(2), 133-145.
- Zarb GA, Bolender CL, Carlsson GE. (2002). *Boucher's prosthodontic treatment for edentulous patients* (11th ed.). St. Louis, Missouri: Mosby Inc, An imprint of Elsevier Science.

DIŞ HEKİMLİĞİNDE KULLANILAN GÜNCEL MATRİKS SİSTEMLERİ

Gizem AYAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Diş Hekimliği
Fakültesi Restoratif Diş Tedavisi Anabilim Dalı Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4581-0184
- ❖ Mail: gizemicerler01@gmail.com

KAYNAKLAR

- Allen KL. (2003). Wheeler's dental anatomy, physiology, and occlusion. New York State Dental Journal, 69(9), 58.
- Ayaz DF, Tağtekin D, Yanıkoğlu F. (2011). Güncel matris sistemlerine klinik yaklaşım. Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 2011(4), 40-48.
- Bauer JG, Crispin BJ. (1986). Evolution of the matrix for Class 2 restorations. Operative Dentistry, 1-37.
- Dental Sepet. SCHWERT Yengeç Matrix Bandı Taşıyıcısı. (13.07.2023: <https://www.dentalsepet.com/schwert-yengec-matrix-bandi-tasiyicisi-ivory-pmu14093>)
- Denteasy. Bioclear Anterior Matrix Diastema Closure Series. (15.07.2023: <https://denteasy.in/products/bioclear-original-anterior-matrix-dc-series?variant=42860301353219>)
- Dentrealmarket. Matrix Sistemi Refili. (15.07.2023: <https://www.dentrealmarket.com/urun/matrix-sistemi-refili>)
- Dilek Diş Medikal. Kerr Hawe Sycamore Interdental Wedges-Asorti Ahşap Kama. (10.07.2023: <https://www.dilekdismetikal.com.tr/kerr-hawe-sycamore-interdental-wedges-asorti-ahsap-kama-pmu884>)
- Dual Dental. Garrison Composit Tight 3D Fusion Sectional Matrix System. (14.07.2023: <https://www.dualdental.com.tr/urun/composit-tight-3d-fusion-sectional-matrix-system>)
- Erdemir U (2020). Restoratif Diş Tedavisi Akıl Notları. İstanbul: Güneş Tıp Kitabevleri.
- Ezgi Diş Deposu. Hahnenkratt Yengeç Matrix Bandı. (13.07.2023: <https://www.ezgidisdeposu.com/hahnenkratt/>)
- Kerr Dental. Hawe Adapt Sectional Matrix System. (14.07.2023: <https://www.kerrdental.com/en-uk/dental-restoration-products/hawe-adapt-sectional-matrix-system-accessories>)
- Kerr Dental. Hawe Stopstrip. (15.07.2023: <https://www.kerrdental.com/en-fi/dental-restoration-products/hawe-stopstrip-accessories>)
- Kerr Dental. Hawe Transparent Cervical Matrices. (15.07.2023: <https://www.kerrdental.com/en-dk/dental-restoration-products/hawe-transparent-cervical-matrices-accessories>)
- Kerr Dental. Lucifix Matrices. (13.07.2023: <https://www.kerrdental.com/en-uk/dental-restoration-products/lucifix-matrices-accessories>)

- Kerr Dental. MetaFix All-In-One Matrix System. (13.07.2023: <https://www.kerrdental.com/en-bt/dental-restoration-products/metafix-accessories>)
- Kerr Dental. SuperMat Universal Matris Sıkıştırma Sistemi. (13.07.2013: <https://www.kerrdental.com/tr-tr/dental-restoratif-materyaller/supermat-dental-restorasyonlara-yoenelik-aksesuarlar>)
- Kristal Diş Deposu. Polydentia Tofflemeire Konturlu Matrisler. (10.07.2023: <https://www.kristaldisdeposu.com/urun/polydentia-tofflemire-konturlu-matrisler>)
- LeSage B, Milnar F, Wohlberg J. (2008). Achieving the epitome of composite art: creating natural tooth esthetics, texture, and anatomy using appropriate preparation and layering techniques. *Journal of Cosmetic Dentistry*, 24(3), 42-51.
- Lider Diş. Dentsply Automatrix Set. (13.07.2023: http://www.liderdis.com.tr/detay_urun/dentsply-automatrix-set/398)
- Lider Diş. Dentsply Palodent V3 Matrix Set İntro Kit. (14.07.2023: http://www.liderdis.com.tr/detay_urun/dentsply-palodent-v3-matrix-set-intro-kit-/387)
- Loomans B, Opdam N, Roeters F, Bronkhorst E, Huysmans M. (2009). Restoration techniques and marginal overhang in Class II composite resin restorations. *Journal of Dentistry*, 37(9), 712-717.
- Lopes GC, Vieira LCC, Araujo E. (2004). Direct composite resin restorations: a review of some clinical procedures to achieve predictable results in posterior teeth. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 16(1), 19-31.
- Lowe RA. (2006). PRODUCT PROFILE-Class II Direct Composite Restorations with the Use of Sectional Matrix Systems. *Oral Health*, 96(3), 8-18.
- Mondelli J, Ishikiriyama A, Galan Junior J, Navarro MFdL. (1983). *Dentística operatória*. (p. 255).
- Öncü Dental. Dentacomp Transparan Matris. (10.07.2023: <https://www.oncudental.com/Urunler/Matrix-Sistemi-ve-Aksesuar/Matrix-Bantlari/Dentacomp-Transparan-Matris.aspx>)
- PD Dental. Matrix Bands and Matrix Retainers. (10.07.2023: <https://pd-dental.com/products/matrix-bands-and-matrix-retainers/>)
- Peumans M, Venuti P, Politano G, Van Meerbeek B. (2021). Effective protocol for daily high-quality direct posterior composite restorations. The interdental anatomy of the class-2 composite restoration. *The Journal of Adhesive Dentistry*, 23(1), 21-34.

- Polydentia. Unica Anterior Matrix. (15.07.2023: <https://polydentia.ch/en/prodotto/unica-anterior-matrix/>)
- Pucci CR, Torres CRG, Abdalla AI. (2020). Matrix and Wedge Systems. Modern Operative Dentistry: Principles for Clinical Practice, 261-288.
- Schwartz RS, Summitt JB, Robbins JW. (1996). Fundamentals of operative dentistry: a contemporary approach. (No Title).
- Triodent. V3 SuperCurve Kit. (14.07.2023: <https://triodent.com/product/v3-supercurve-kit/>)
- Ultra Dent. Omni-Matrix Tek Kullanımlık Tutucu ve Matris. (13.07.2023: <https://www.ultradent.com.tr/products/categories/prepare/matrix-systems/omni-matrix>)

PERİODONTAL HASTALIKLARIN TEDAVİSİ İÇİN İLAÇ TAŞIYICI FORMÜLASYONLARIN GELİŞTİRİLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Esra DEMİRTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Çukurova Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Adana/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000000289180073
- ❖ Mail: demirturkesra@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ahuja A, Khar KR, Ali J. (1997). Mucoadhesive Drug Delivery Systems. *Drug Development and Industrial Pharmacy*, 23(5), 489-515.
- Al Omari MM, Jaafari SD, Al-Sou'od AK, Badwan AA. (2014). Chapter Seven - Moxifloxacin Hydrochloride. *Profiles of Drug Substances, Excipients and Related Methodology*, 39, 299-431.
- Boddupalli BM, Mohammed ZNK, Nath RA, Banji D. (2010). Mucoadhesive drug delivery system: An overview. *Journal of Advanced Pharmaceutical Technology & Research*, 1(4), 381-387.
- Borges AF, Silva C, Coelho JFJ, S'ergio S. (2015). Oral films: Current status and future perspectives: I- Galenical Development and Quality Attributes. *Journal of Controlled Release*, 206, 1-19.
- Bülbül EÖ, Peköz AY, Özsoy Y. (2019). Yeni Dozaj Formları: Oral Filmler. *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 171-184.
- Charoo NA, Abdallah DB, Parveen T, Abrahamsson B, Cristofolletti R, Groot DW. (2020). Biowaiver Monograph for Immediate-Release Solid Oral Dosage Forms: Moxifloxacin Hydrochloride. *Journal of Pharmaceutical Sciences*, 109(9), 2654-2675.
- Hägerström H, Edsman K, Strømme M. (2003). Low-Frequency Dielectric Spectroscopy as a Tool for Studying the Compatibility between Pharmaceutical Gels and Mucous Tissue. *Journal of Pharmaceutical Sciences*, 92(9), 1869-1881.
- ICH Expert Working Group. (1997). International Conference on Harmonisation of Technical Requirements for Registration of Pharmaceuticals for Human Use, ICH harmonised tripartite guideline validation of analytical procedures: text and methodology Q2(R1) [Internet]. *Fed. Regist. Vol. 62, No. 96*.
- Juluru NS. (2013). Fast Dissolving Oral Films: A Review. *International Journal of Advances in Pharmacy, Biology and Chemistry*, 2(1), 108-112.
- Jyoti A, Gurpreet S, Seema S, Rana AC. (2011). Fast Dissolving Films: A Novel Approach to Oral Drug Delivery. *International Research Journal of Pharmacy*, 2(12), 69-74.
- Kamath KR, Park K. (1994). Mucosal adhesive preparations. *Encyclopedia of Pharmaceutical Technology*, 10, 133-163.
- Keshari A, Sharma PK, Parvez N. (2014). Fast dissolving oral film: a novel and innovative drug delivery system. *Int J Pharma Sci Res*, 5(3), 92-95.

- Maniruzzaman M, Boateng JS, Snowden MJ, Douroumis D. (2012). A Review of Hot-Melt Extrusion: Process Technology to Pharmaceutical Products. *International Scholarly Research Notices*.
- Varanda F, Melo MJP, Caço AI, Dohrn R, Makrydaki FA, Voutsas E. (2006). Solubility of Antibiotics in Different Solvents, Hydrochloride Forms of Tetracycline, Moxifloxacin, and Ciprofloxacin. *Ind. Eng. Chem. Res*, 45, 6368-6374.

FARKLI İRRİGASYON SOLÜSYONLARININ APEKS BULUCULARIN DOĞRULUĞU ÜZERİNE ETKİSİ

Mine BÜKER

- ❖ Mersin Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Endodonti A.D.
Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4833-4547
- ❖ Mail: mine_buker@hotmail.com

engellenecek şekilde, fazla irrigasyon solüsyonunun aspire edilmesi gerçek ÇU'na yakın ölçümler verebilir.

Bu bilgilere ek olarak, ÇU'nun radyografik ve elektronik ölçümlerinin karşılaştırılarak ölçüm yapılması hususunda kesin bir fikir birliği vardır. Bu nedenle, EAB'larla ÇU belirlerken radyografi ile destekleyerek, elektronik ölçümün olası hataları en aza indirilmelidir.

Sonuç olarak klinisyenler, apikal anatomiye tam olarak anlayarak, EAB'ları doğru şekilde kullanarak ve en önemlisi radyografilerden yararlanarak öngörülebilir sonuçlara ulaşabileceklerdir.

KAYNAKLAR

- Abdullah, D., & Abdullah, M. (2007). Accuracy of a fourth generation apex locator-an in vitro evaluation. *Dental Journal*, 40(3), 140–143.
- Ali, R., Okechukwu, N. C., Brunton, P., & Nattress, B. (2013). An overview of electronic apex locators: part 1. *British Dental Journal*, 214(4), 155-158.
- Altunbaş, D., Kuştarıcı, A., & Toyoğlu, M. (2017). The influence of various irrigants on the accuracy of 2 electronic apex locators in locating simulated root perforations. *Journal of endodontics*, 43(3), 439-442.
- Baruah, Q., Sinha, N., Singh, B., Reddy, P. N., Baruah, K., & Augustine, V. (2018). Comparative evaluation of accuracy of two electronic apex locators in the presence of contemporary irrigants: An in vitro study. *Journal of International Society of Preventive & Community Dentistry*, 8(4), 349.B. Basrani (ed.). (2015). *Endodontic Irrigation: Chemical Disinfection of the Root Canal System*. 5. Chapter, DOI 10.1007/978-3-319-16456-4_5.
- Bergenholtz G, Lekholm U, Milthon R, Heden G, Odesjö B, Engström B. (1979). Retreatment of endodontic fillings. *European Journal of Oral Sciences*, 87(3), 217-224.
- Carvalho, A. L. P., Moura-Netto, C., Moura, A. A. M. D., Marques, M. M., & Davidowicz, H. (2010). Accuracy of three electronic apex locators in the presence of different irrigating solutions. *Brazilian Oral Research*, 24, 394-398.
- Chukka, R. R., Bellam, M. D., Marukala, N. R., Dinapadu, S., Konda, N. K., & Nagilla, J. (2020). Efficiency of an integrated apex locator in determining working length in various irrigating solutions: An in vivo study. *Journal of pharmacy & bioallied sciences*, 12(Suppl 1), S410.

- Custer, L. E. (1918). Exact methods of locating the apical foramen. *J Natl Dent Assoc*, 5(8), 815-819.
- De Moor, R. J. G., Hommez, G. M. G., De Boever, J. G., Delme, K. I. M., & Martens, G. E. I. (2000). Periapical health related to the quality of root canal treatment in a Belgian population. *International endodontic journal*, 33(2), 113-120.
- Dutner, J., Mines, P., & Anderson, A. (2012). Irrigation trends among American Association of Endodontists members: a web-based survey. *Journal of endodontics*, 38(1), 37-40.
- Ebrahim, A. K., Yoshioka, T., Kobayashi, C., & Suda, H. (2006). The effects of file size, sodium hypochlorite and blood on the accuracy of Root ZX apex locator in enlarged root canals: an in vitro study. *Australian Dental Journal*, 51(2), 153-157.
- Ebrahim, Aqeel Khalil; WADACHI, Reiko; SUDA, Hideaki. (2007). Electronic apex locators—a review. *Journal of Medical and Dental Sciences*, 54.3: 125-136.
- Ebrahim, A. K., Wadachi, R., & Suda, H. (2007). An in vitro evaluation of the accuracy of Dentaport ZX apex locator in enlarged root canals. *Australian dental journal*, 52(3), 193-197.
- Erdemir, A., Eldeniz, A. U., Ari, H., Belli, S., & Esener, T. (2007). The influence of irrigating solutions on the accuracy of the electronic apex locator facility in the Tri Auto ZX handpiece. *International endodontic journal*, 40(5), 391-397.
- Fan, W., Fan, B., Gutmann, J. L., Bian, Z., & Fan, M. W. (2006). Evaluation of the accuracy of three electronic apex locators using glass tubules. *International endodontic journal*, 39(2), 127-135.
- Gomes, S., Oliver, R., Macouzet, C., Mercadé, M., Roig, M., & Duran-Sindreu, F. (2012). In vivo evaluation of the Raypex 5 by using different irrigants. *Journal of Endodontics*, 38(8), 1075-1077.
- Gordon, M. P. J., & Chandler, N. P. (2004). Electronic apex locators. *International endodontic journal*, 37(7), 425-437.
- Jain, S., & Kapur, R. (2012). Comparative evaluation of accuracy of two electronic apex locators in the presence of various irrigants: An in vitro study. *Contemporary clinical dentistry*, 3(Suppl 2), S140.
- Janeczek, M., Kosior, P., Piesiak-Pańczyszyn, D., Dudek, K., Chrószcz, A., Czajczyńska-Waszkiewicz, A., ... & Dobrzyński, M. (2016). The effect of file size and type and irrigation solutions on the accuracy of electronic apex locators: an in vitro study on canine teeth. *BioMed research international*, 2016.

- Katz, A., Tamse, A., & Kaufman, A. Y. (1991). Tooth length determination: a review. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology*, 72(2), 238-242.
- Khattak, O., Raidullah, E., & Francis, M. L. (2014). A comparative assessment of the accuracy of electronic apex locator (Root ZX) in the presence of commonly used irrigating solutions. *Journal of clinical and experimental dentistry*, 6(1), e41.
- Khursheed, I., Bansal, R., Bansal, T., Singh, H. P., Yadav, M., & Reddy, K. J. (2014). A comparative evaluation of working length with digital radiography and third generation apex locator (ProPex) in the presence of various intracanal irrigants: An in vivo/ex vivo study. *Dental research journal*, 11(1), 56.
- Kuruvilla, J. R., & Kamath, M. P. (1998). Antimicrobial activity of 2.5% sodium hypochlorite and 0.2% chlorhexidine gluconate separately and combined, as endodontic irrigants. *Journal of endodontics*, 24(7), 472-476.
- Kuttler, Y. (1955). Microscopic investigation of root apexes. *The Journal of the American Dental Association*, 50(5), 544-552.
- Leonardo, M. R., Tanomaru Filho, M., Silva, L. A. B. D., Nelson Filho, P., Bonifácio, K. C., & Ito, I. Y. (1999). In vivo antimicrobial activity of 2% chlorhexidine used as a root canal irrigating solution. *Journal of Endodontics*, 25(3), 167-171.
- Lindskog, S., Piercs, A. M., & Blomiöf, L. (1998). Ghlorhexidine as a root canal medicament for treating inflammatory lesions in the periodontal space. *Dental Traumatology*, 14(4), 186-190.
- McDonald, N. J. (1992). The electronic determination of working length. *Dental Clinics of North America*, 36(2), 293-307.
- Mull, J. P., Manjunath, V., & Manjunath, M. K. (2012). Comparison of accuracy of two electronic apex locators in the presence of various irrigants: An in vitro study. *Journal of conservative dentistry: JCD*, 15(2), 178.
- Nekoofar, M. H., Sadeghi, K., Akha, E. S., & Namazikhah, M. S. (2002). The accuracy of the Neosono Ultima EZ apex locator using files of different alloys: an in vitro study. *Journal of the California Dental Association*, 30(9), 681-684.
- Nisha Garg, Amit Garg: (2010). *Textbook of Endodontics*, second edition. Jitendar P. Vij (ed): Jaypee Brothers Medical Publishers (P) Ltd, India.
- Nygaard-Ostby, B. (1957). Chelation in root canal therapy. Ethylendiamine tetraacetic acid for cleansing and widening of root canals. *Odontol Tidskr*, 65, 3-11.

- Ohara, P., Torabinejad, M., & Kettering, J. D. (1993). Antibacterial effects of various endodontic irrigants on selected anaerobic bacteria. *Dental Traumatology*, 9(3), 95-100.
- Orosco, F. A., Bernardineli, N., Garcia, R. B., Bramante, C. M., Duarte, M. A. H., & Moraes, I. G. D. (2012). In vivo accuracy of conventional and digital radiographic methods in confirming root canal working length determination by Root ZX. *Journal of Applied Oral Science*, 20, 522-525.
- Özsezer, E., İnan, U., & Aydın, U. (2007). In vivo evaluation of ProPex electronic apex locator. *Journal of endodontics*, 33(8), 974-977.
- Pommer, O., Stamm, O., & Attin, T. (2002). Influence of the canal contents on the electrical assisted determination of the length of root canals. *Journal of endodontics*, 28(2), 83-85.
- Pratten, D. H., & McDonald, N. J. (1996). Comparison of radiographic and electronic working lengths. *Journal of Endodontics*, 22(4), 173-176.
- Prasad, A. B., Srivastava, H., Srivastava, A. A., & Raisingani, D. (2016). An in vitro evaluation of the accuracy of two electronic apex locators to determine working length in the presence of various irrigants. *Ethiopian journal of health sciences*, 26(5), 457-462.
- Segura, J. J., Jiménez-Rubio, A., Guerrero, J. M., & Calvo, J. R. (1999). Comparative effects of two endodontic irrigants, chlorhexidine digluconate and sodium hypochlorite, on macrophage adhesion to plastic surfaces. *Journal of endodontics*, 25(4), 243-246.
- Segura-Egea, J. J., Jiménez-Pinzón, A., & Ríos-Santos, J. V. (2002). Endodontic therapy in a 3-rooted mandibular first molar: importance of a thorough radiographic examination. *Journal-Canadian Dental Association*, 68(9), 541-545.
- Segura-Egea, J. J. (2004). Jimenez-Pinzon a, Poyato-Ferrera M, Velascoortega e, Rios-Santos JV. Periapical status and quality of root fillings and coronal restorations in an adult Spanish population. *Int endod J*, 37, 525-30.
- Sjogren, U., Hagglund, B., Sundqvist, G., & Wing, K. (1990). Factors affecting the long-term results of endodontic treatment. *Journal of endodontics*, 16(10), 498-504.
- Sunada, I. (1962). New method for measuring the length of the root canal. *Journal of dental research*, 41(2), 375-387.
- Sundqvist, G. (1976). Bacteriological studies of necrotic dental pulps (Doctoral dissertation, Umeå University).

- Suzuki, K. (1942). Experimental study on iontophoresis. *Jpn J Stomatology*, 16, 411-429.
- Weiger, R., Axmann-Krcmar, D., & Lm, C. (1998). Prognosis of conventional root canal treatment reconsidered. *Dental Traumatology*, 14(1), 1-9.
- Weiger, R., John, C., Geigle, H., & Löst, C. (1999). An in vitro comparison of two modern apex locators. *Journal of Endodontics*, 25(11), 765-768.
- Willershausen, I., Wolf, T. G., Schmidtman, I., Berger, C., Ehlers, V., Willershausen, B., & Briseño, B. (2015). Survey of root canal irrigating solutions used in dental practices within Germany. *International Endodontic Journal*, 48(7), 654-660.
- Wrbas, K. T., Ziegler, A. A., Altenburger, M. J., & Schirrmeister, J. F. (2007). In vivo comparison of working length determination with two electronic apex locators. *International Endodontic Journal*, 40(2), 133-138.
- Vajrabhaya, L. O., & Tepmongkol, P. (1997). Accuracy of apex locator. *Dental Traumatology*, 13(4), 180-182.
- Vieyra, A. D. J. P. Accuracy and consistency of four electronic apex locators in the presence of different irrigants. <https://www.dental-tribune.com/news/accuracy-and-consistency-of-four-electronic-apex-locators-in-the-presence-of-different-irrigants/>

TEMPOROMANDİBULAR EKLEM RAHATSIZLIKLARINDA KULLANILAN GÖRÜNTÜLEME YÖNTEMLERİ

Mehmet Zahit ADIŞEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Kırıkkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5493-8390
- ❖ Mail: m_zahit@hotmail.com

Merve AYDOĞDU

- ❖ Kurum Bilgisi: Kırıkkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Kırıkkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6795-2709
- ❖ Mail: dt.merveaydogdu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Alomar X, Medrano J, Cabratosa J, et al. (2007). Anatomy of the temporomandibular joint. Paper presented at the Seminars in Ultrasound, CT and MRI.
- Ângelo D F, Sanz D, Maffia F, Cardoso H J. (2023). Outcomes of IncobotulinumtoxinA Injection on Myalgia and Arthralgia in Patients Undergoing Temporomandibular Joint Arthroscopy: A Randomized Controlled Trial. *Toxins*, 15(6), 376.
- Ariji Y, Ariji E. (2017). Magnetic resonance and sonographic imagings of masticatory muscle myalgia in temporomandibular disorder patients. *Japanese Dental Science Review*, 53(1), 11-17.
- Bag A K, Gaddikeri S, Singhal A, et al. (2014). Imaging of the temporomandibular joint: An update. *World journal of radiology*, 6(8), 567.
- Basat S O, Surmeli M, Demirel O, Ceran F, Saydam F A, Basaran K. (2016). Assessment of the relationship between clinicophysiologic and magnetic resonance imaging findings of the temporomandibular disorder patients. *Journal of Craniofacial Surgery*, 27(8), 1946-1950.
- Başaran M, Bozdemir E. (2020). Güncel Literatür Işığında Temporomandibular Eklem Rahatsızlıklarında Kullanılan Görüntüleme Yöntemleri. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 15-26.
- Bayram H. (2020). Tme Hastalıklarında Radyolojik Değerlendirmeler.
- Caruso S, Storti E, Nota A, Ehsani S, Gatto R. (2017). Temporomandibular joint anatomy assessed by CBCT images. *BioMed research international*, 2017.
- Dhabale G S, Bhowate R R, Bhowate R. (2022). Cone-beam computed tomography for temporomandibular joint imaging. *Cureus*, 14(11).
- Emshoff R, Brandlmaier I, Bertram S, Rudisch A. (2003). Relative odds of temporomandibular joint pain as a function of magnetic resonance imaging findings of internal derangement, osteoarthritis, effusion, and bone marrow edema. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*, 95(4), 437-445.
- Erden A C A, Karakış D. (2022). Temporomandibular eklem düzensizlikleri teşhisinde kullanılan görüntüleme yöntemleri. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(1), 110-127.

- Eser E. (2015). Kondil ve glenoid fossa morfolojisinin bir grup Türk popülasyonunda konik ışınli bilgisayarlı tomografi kullanılarak retrospektif olarak değerlendirilmesi.
- Ferneini E M. (2021). Temporomandibular joint disorders (TMD). *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, 79(10), 2171-2172.
- Ferreira L A, Grossmann E, Januzzi E, Paula M V Q d, Carvalho A C P. (2016). Diagnosis of temporomandibular joint disorders: indication of imaging exams. *Brazilian Journal of Otorhinolaryngology*, 82, 341-352.
- Hussain A, Packota G, Major P, Flores-Mir C. (2008). Role of different imaging modalities in assessment of temporomandibular joint erosions and osteophytes: a systematic review. *Dentomaxillofacial Radiology*, 37(2), 63-71.
- Kundu H, Basavaraj P, Kote S, Singla A, Singh S. (2013). Assessment of TMJ disorders using ultrasonography as a diagnostic tool: a review. *Journal of clinical and diagnostic research: JCDR*, 7(12), 3116.
- Larheim T, Abrahamsson A, Kristensen M, Arvidsson L. (2015). Temporomandibular joint diagnostics using CBCT. *Dentomaxillofacial Radiology*, 44(1), 20140235.
- Lee Y H, Hong I K, Chun Y H. (2019). Prediction of painful temporomandibular joint osteoarthritis in juvenile patients using bone scintigraphy. *Clinical and Experimental Dental Research*, 5(3), 225-235.
- Odabaş B, Arslan S G. (2008). Temporomandibular eklem anatomisi ve rahatsızlıkları. *Dicle Tıp Dergisi*, 35(1), 77-85.
- Petersson A. (2010). What you can and cannot see in TMJ imaging—an overview related to the RDC/TMD diagnostic system. *Journal of Oral Rehabilitation*, 37(10), 771-778.
- Scarfe W, Li Z, Aboelmaaty W, Scott S, Farman A. (2012). Maxillofacial cone beam computed tomography: essence, elements and steps to interpretation. *Australian dental journal*, 57, 46-60.
- Shaffer S M, Brismée J-M, Sizer P S, Courtney C A. (2014). Temporomandibular disorders. Part 1: anatomy and examination/diagnosis. *Journal of Manual & Manipulative Therapy*, 22(1), 2-12.
- Shim J S, Kim C, Ryu J J, Choi S J. (2020). Correlation between TM joint disease and rheumatic diseases detected on bone scintigraphy and clinical factors. *Scientific reports*, 10(1), 4547.

- Şanıvar Z, Domaniç K Y, Aslan Y, Yıldız C. (2015). Temporomandibular Eklem Görüntüleme Yöntemleri. Cumhuriyet Dental Journal, 18(3), 294-299.
- Talmaceanu D, Lenghel L M, Bolog N, et al. (2018). Imaging modalities for temporomandibular joint disorders: an update. Clujul medical, 91(3), 280.
- Thapar P R, Nadgere J B, Iyer J, Salvi N A. (2023). Diagnostic accuracy of ultrasonography compared with magnetic resonance imaging in diagnosing disc displacement of the temporomandibular joint: A systematic review and meta-analysis. The Journal of prosthetic dentistry.
- Tunç S K, Mızrak Y R. (2019). Temporomandibular Eklem Hastalıkları ve Güncel Tedavi Yaklaşımları. International Researches in Health Sciences.
- Wadhwa S, Kapila S. (2008). TMJ disorders: future innovations in diagnostics and therapeutics. Journal of Dental Education, 72(8), 930-947.
- White S C, Pharoah M J. (2018). Oral Radyoloji İlkeler ve Yorumlama. Ankara: Palme Yayınevi.
- Whyte A, Boeddinghaus R, Bartley A, Vijayaendra R. (2021). Imaging of the temporomandibular joint. Clinical radiology, 76(1), 76. e21-76. e35.
- Yıldırım D, Alkış Ü. (2016). Temporomandibular Eklem Bozukluklarının Değerlendirilmesinde Kullanılan Görüntüleme Yöntemleri. SDU Journal of Health Science Institute/SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(2).
- Yılmaz D. (2017). Temporomandibular eklem rahatsızlıklarının USG, MRG ve KIBT bulgularının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi.
- Zanoteli E, Yamashita H K, Suzuki H, Oliveira A S, Gabbai A A. (2002). Temporomandibular joint and masticatory muscle involvement in myotonic dystrophy: a study by magnetic resonance imaging. Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology, 94(2), 262-271.

HORİZONTAL VE VERTİKAL YÖNDE YAPILAN KEMİK AUGMENTASYON YÖNTEMLERİ

Kadriye Ayça DERE

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Dişve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2550-7129
- ❖ Mail: kdere@pau.edu.tr, dt.k.aycadere@hotmail.com

Orhan Can PARLAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Dişve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-6603-9327
- ❖ Mail: ocparlak@pau.edu.tr, canparlak07@hotmail.com

olmuştur (E.Lee, 2017). Çalışma sonucuna göre SMART tekniği hastalar için postoperatif olarak konforlu bir teknik olduğu belirtilmiştir (E. Lee, 2017).

KAYNAKLAR

- Bassetti M A, Bassetti R G, Bosshardt D D. (2016). The Alveolar Ridge Splitting/Expansion Technique: A Systematic Review. *Clinical Oral Implants Research*, 27(3), 310–324.
- Briguglio F, Falcomatà D, Marconcini S ve Ark. (2019). The Use Of Titanium Mesh İn Guided Bone Regeneration: A Systematic Review. *International Journal Of Dentistry*, 2019. 9065423
- Canter H I, Vargel I, Mavili M E. (2007). Reconstruction Of Mandibular Defects Using Autografts Combined With Demineralized Bone Matrix And Cancellous Allograft. *The Journal Of Craniofacial Surgery*, 18(1), 95–100.
- Ciocca L, Lizio G, Baldissara P Ve Ark. (2018). Prosthetically CAD-CAM-Guided Bone Augmentation Of Atrophic Jaws Using Customized Titanium Mesh: Preliminary Results Of An Open Prospective Study. *The Journal Of Oral Implantology*, 44(2), 131–137.
- Cordaro L, Amadè D S, Cordaro M. (2002). Clinical Results Of Alveolar Ridge Augmentation With Mandibular Block Bone Grafts İn Partially Edentulous Patients Prior To İmplant Placement. *Clinical Oral Implants Research*, 13(1), 103–111.
- Fu J.-H, Wang H-L. (2011). Horizontal Bone Augmentation: The Decision Tree. *The International Journal Of Periodontics & Restorative Dentistry*, 31(4), 429–436.
- Garcez-Filho J, Tolentino L, Sukekava F ve ark. (2015). Long-Term Outcomes From İmplants Installed By Using Split-Crest Technique İn Posterior Maxillae: 10 Years Of Follow-Up. *Clinical Oral Implants Research*, 26(3), 326–331.
- Goldberg V M, Stevenson S. (1993). The Biology Of Bone Grafts. *Seminars İn Arthroplasty*, 4(2), 58–63.
- Karaeva E, A. (N.D.). Atrofik Alveoler Kretlerin Shell Tekniğiyle Vertikal Ve/Veya Horizontal Augmentasyonu Sonrası Alıcı Sahada Ortaya Çıkan Erken Volumetrik Değişiklikler: Radyolojik Retrospektif Bir Çalışma.
- Gülşen U, Gülcan H, Yurttutan, M. E. (2021). Retrospective Evaluation On Short Term Implant Success Of The Effects Of Alveolar Ridge Split Technique Applied İn The Posterior Mandible. *Türkiye Klinikleri Journal Of Dental Sciences*, 27(2), 184–190.

- Hämmerle C H F, Jung R E, Feloutzis A. (2002). A Systematic Review Of The Survival Of İmplants İn Bone Sites Augmented With Barrier Membranes (Guided Bone Regeneration) İn Partially Edentulous Patients. *Journal Of Clinical Periodontology*, 29 Suppl 3(SUPPL. 3), 226–231.
- Hasegawa H, Masui, S, Ishihata H ve ark. (2019) Evaluation Of A Newly Designed Microperforated Pure Titanium Membrane For Guided Bone Regeneration. *The International Journal Of Oral & Maxillofacial Implants*, 34(2), 411–422.
- Karmon B, Tavelli L, Rasperini G. (2020). Tunnel Technique With A Subperiosteal Bag For Horizontal Ridge Augmentation. *The International Journal Of Periodontics & Restorative Dentistry*, 40(2), 223–230.
- Kim S H, Kim D Y, Kim K H ve ark. (2009). The Efficacy Of A Double-Layer Collagen Membrane Technique For Overlaying Block Grafts İn A Rabbit Calvarium Model. *Clinical Oral Implants Research*, 20(10), 1124–1132.
- Le B, Rohrer M D, Prasad H S. (2010). Screw “Tent-Pole” Grafting Technique For Reconstruction Of Large Vertical Alveolar Ridge Defects Using Human Mineralized Allograft For İmplant Site Preparation. *Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery: Official Journal Of The American Association Of Oral And Maxillofacial Surgeons*, 68(2), 428–435.
- Lee E. (2017). Subperiosteal Minimally Invasive Aesthetic Ridge Augmentation Technique (SMART): A New Standard For Bone Reconstruction Of The Jaws. *The International Journal Of Periodontics & Restorative Dentistry*, 37(2), 165–173.
- Lee S-J. (2021). The Sausage Technique Using Collagen Membrane Without Autogenous Bone Graft: A Case Report. *Journal Of Implantology And Applied Sciences*, 25(2), 74–83.
- Marx R E, Carlson E R, Eichstaedt R M ve ark. (1998). Platelet-Rich Plasma: Growth Factor Enhancement For Bone Grafts. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, And Endodontics*, 85(6), 638–646.
- Misch C M. (2004). Implant Site Development Using Ridge Splitting Techniques. *Oral And Maxillofacial Surgery Clinics Of North America*, 16(1), 65–74.
- Nakahara K, Haga-Tsujimura M, Sawada K ve ark. (2016). Single-Stage Vs. Two-Stage İmplant Placement Using Bone Ring Technique İn Vertically Deficient Alveolar Ridges – Part 1: Histomorphometric And

- Micro-CT Analysis. *Clinical Oral Implants Research*, 27(11), 1384–1391.
- Nord T, Ksel O Y, Grimm W D, Giesenhagen B. (2019). One-Stage Vertical Ridge Augmentation And Dental Implantation With Allograft Bonerings: Results 1 Year After Surgery. *The Journal Of Oral Implantology*, 45(6), 457–462.
- Omara M, Abdelwahed N, Ahmed M, Hindy M. (2016). Simultaneous İmplant Placement With Ridge Augmentation Using An Autogenous Bone Ring Transplant. *International Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 45(4), 535–544.
- Park S H, Wang H L. (2008). Mucogingival Pouch Flap For Sandwich Bone Augmentation: Technique And Rationale. *Implant Dentistry*, 14(4), 349–356.
- Pelegrine A A, De Macedo L G S, Aloise A C, Moy P K. (2020). Barbell Technique: A Novel Approach For Bidirectional Bone Augmentation: Technical Note. *The Journal Of Oral Implantology*, 46(4), 446–452.
- Perez A, Lazzarotto B, Marger L, Durual S. (2023). Alveolar Ridge Augmentation With 3D-Printed Synthetic Bone Blocks: A Clinical Case Series. *Clinical Case Reports*, 11(4), E7171.
- Pikos M A. (2000). Block Autografts For Localized Ridge Augmentation: Part II. The Posterior Mandible. *Implant Dentistry*, 9(1), 67–75.
- Poli P P, Beretta M, Cicciù M, Maiorana C. (2014). Alveolar Ridge Augmentation With Titanium Mesh. A Retrospective Clinical Study. *The Open Dentistry Journal*, 8(1), 148.
- Rakhmatia Y, Ayukawa Y, Furuhashi A, Koyano K. (2014). Microcomputed Tomographic And Histomorphometric Analyses Of Novel Titanium Mesh Membranes For Guided Bone Regeneration: A Study İn Rat Calvarial Defects. *The International Journal Of Oral & Maxillofacial Implants*, 29(4), 826–835.
- Rasperini G, Tavelli L, Barootchi S, Karmon B. (2021). Tunnel Technique With A Subperiosteal Bag For Ridge Augmentation: A Case Series. *The International Journal Of Periodontics & Restorative Dentistry*, 41(5), 693–700.
- Ribeiro Filho S A, Francischone C E, De Oliveira J C Ve Ark. (2015). Bone Augmentation Of The Atrophic Anterior Maxilla For Dental İmplants Using Rhbmp-2 And Titanium Mesh: Histological And Tomographic Analysis. *International Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 44(12), 1492–1498.

- Rothamel D, Schwarz F, Sager M ve ark. (2005). Biodegradation Of Differently Cross-Linked Collagen Membranes: An Experimental Study İn The Rat. *Clinical Oral Implants Research*, 16(3), 369–378.
- Sáez-Alcáida L M, Brinkman J C-B, Sánchez-Labrador L ve ark. (2020). Effectiveness Of The Bone Ring Technique And Simultaneous İmplant Placement For Vertical Ridge Augmentation: A Systematic Review. *International Journal Of Implant Dentistry*, 6(1) 82.
- Sagheb K, Schiegnitz E, Moergel M, Walter C, Al-Nawas B, Wagner W (2017). Clinical Outcome Of Alveolar Ridge Augmentation With İndividualized CAD-CAM-Produced Titanium Mesh. *International Journal Of Implant Dentistry*, 3(1) 36.
- Simion M, Fontana F, Rasperini G, Maiorana C. (2007). Vertical Ridge Augmentation By Expanded-Polytetrafluoroethylene Membrane And A Combination Of İntraoral Autogenous Bone Graft And Deproteinized Anorganic Bovine Bone (Bio Oss). *Clinical Oral Implants Research*, 18(5), 620–629.
- Sindel A, Özarslan M M, Özalp. (2018). Intrasinus Locking Technique: A Novel Use Of The Ring Block Technique At Sinus Perforations For Simultaneous İmplant Placement. *International Journal Of Oral And Maxillofacial Surgery*, 47(4), 499–504.
- Stimmelmayer M, Gernet W, Edelhoff D Ve Ark. (2014). Two-Stage Horizontal Bone Grafting With The Modified Shell Technique For Subsequent İmplant Placement: A Case Series. *The International Journal Of Periodontics & Restorative Dentistry*, 34(2), 269–276.
- Tatakis D N, Promsudthi A, Wikesjö U M E. (1999). Devices For Periodontal Regeneration. *Periodontology 2000*, 19(1), 59–73.
- Tolstunov L. (2016). Management Of Complications Of Ridge-Split Procedure And Conclusion (10 Commandments Of Success With Ridge-Split Procedure). *Horizontal Alveolar Ridge Augmentation İn Implant Dentistry: A Surgical Manual*, 226–230.
- Zhang T, Zhang T, Cai X. (2019). The Application Of A Newly Designed L-Shaped Titanium Mesh For GBR With Simultaneous İmplant Placement İn The Esthetic Zone: A Retrospective Case Series Study. *Clinical Implant Dentistry And Related Research*, 21(5), 862–872.

İNDİREKT RESTORASYONLARDA İMMEDIATE DENTİN ÖRTÜLEMESİ

Müge YİĞİT

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9089-0964
- ❖ Mail: mugey@pau.edu.tr

Merve Sevim ÜNAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-7147-7910
- ❖ Mail: merveu@pau.edu.tr

Sezgi CİNEL ŞAHİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7623-782X
- ❖ Mail: sezgis@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bertshinger C, Paul SJ, Luthy H, Schaerer P. (1996). Dual application of dentin bonding agents: its effect on the bond strength. *American Journal of Dentistry*, 9(3), 115-119.
- D’Arcangelo C, Vanini L, Casinelli, M, et al. (2015). Adhesive cementation of indirect composite inlays and onlays: a literature review. *Compendium of Continuing Education in Dentistry*, 36(8), 570-7.
- Darr A.H., Jacobsen P.H. (1995). Conversion of dual cure luting cements. *Journal of Oral Rehabilitation*, 22(1), 43-47.
- Deniz ST, Oglakci B., Yesilirmak SO, Dalkilic EE. (2021). The effect of immediate dentin sealing with chlorhexidine pretreatment on the shear bond strength of dual-cure adhesive cement. *Microscopy Research and Technique*, 84(12), 3204-3210.
- Dietschi D, Hertzfeld D. (1998). In-vitro evaluation of marginal and internal adaptation of Class II resin composite restorations after thermal and occlusal stressing. *European Journal of Oral Sciences*, 106(6), 1033-1042.
- Dietschi D, Monasevic M, Krejci I, Davidson C. (2002). Marginal and internal adaptation of Class II restorations after immediate or delayed composite placement. *Journal of Dentistry*, 30(5-6), 259-269.
- Dietschi D, Olsburgh S, Krejci I, Davidson C. (2003). In vitro evaluation of marginal and internal adaptation after occlusal stressing of indirect Class II composite restorations with different resinous bases. *European Journal of Oral Sciences*, 111(1), 73-80.
- Duarte Jr S, de Freitas CRB, Saad, JRC, Sadan A. (2009). The effect of immediate dentin sealing on the marginal adaptation and bond strengths of total-etch and self-etch adhesives. *The Journal of Prosthetic Dentistry* 102(1), 1-9.
- Dumfahrt H. (2000). Porcelain laminate veneers: a retrospective evaluation after 1 to 10 years of service: part II- clinical results. *International Journal of Prosthodontics*, 13(1), 9-18.
- Frankenberger R, Sindel J, Kramer N, Petschelt A. (1999). Dentin bond strength and marginal adaptation: direct composite resins vs ceramic inlays. *Operative Dentistry*, 24(3):147-55.
- Hardan L, Devoto W, Bourgi R, et al. (2022). Immediate dentin sealing for adhesive cementation of indirect restorations: a systematic review and meta-analysis. *Gels*, 8(3), 175.

- Hayashi K, Maeno M, Nara Y. (2019). Influence of immediate dentin sealing and temporary restoration on the bonding of CAD/CAM ceramic crown restoration. *Dental Materials Journal*, 38(6), 970- 980.
- Ishii N, Maseki T, Nara Y. (2017). Bonding state of metal-free CAD/CAM onlay restoration after cyclic loading with and without immediate dentin sealing. *Dental Materials Journal*, 36(3), 357-367.
- Johnson GH, Hazelton LR, Bales DJ, Lepe X. (2004). The effect of a resin-based sealer on crown retention for three types of cement. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 91(5), 428-435.
- Josic U, Maravic T, Mazzitelli C, Del Bianco F, Mazzoni A, Breschi L. (2021). The effect of chlorhexidine primer application on the clinical performance of composite restorations: a literature review. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 33(1), 69-77.
- Josic U, Sebold M., Lins R. B, et al. (2022). Does immediate dentin sealing influence postoperative sensitivity in teeth restored with indirect restorations? a systematic review and meta-analysis. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 34(1), 55-64.
- Kesimli EG, Atalı PY, Türkmen C. (2020). Effect of immediat dentin sealing on the bonding state of hybrid ceramic CAD/CAM restorative material to dentin. *European Journal of Research in Dentistry*, 4(2), 52-58.
- Magne P, Belser U. (2002). *Bonded porcelain restorations in the anterior dentition: a biomimetic approach*. Carol Stream (IL): Quintessence Publishing.
- Magne P, Douglas WH. (1999). Porcelain veneers: dentin bonding optimization and biomimetic recovery of the crown. *International Journal of Prosthodontics*, 12(2), 111-121.
- Magne P. (2005). Immediate dentin sealing: a fundamental procedure for indirect bonded restorations. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 17(3), 144-154.
- Magne P. (2014). Immediate dentin sealing (IDS) for tooth preparations. *The Journal of Adhesive Dentistry* 16(6), 594.
- Magne P, Perroud R, Hodge J.S, Belser U.C. (2000). Clinical performance of novel-design porcelain veneers for the recovery of coronal volume and length. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 20(5), 440-57.
- McCabe JF, Rusby S. (1994). Dentine bonding- the effect of pre-curing the bonding resin. *British Dental Journal*, 176(9), 333-336.

- Murata T, Maseki T, Nara Y. (2018). Effect of immediate dentin sealing applications on bonding of cad/cam ceramic onlay restoration. *Dental Materials Journal*, 37(6): 928- 939.
- Nakabayashi N, Kojima K, Masuhara E. (1982). The promotion of adhesion by the infiltration of monomers into tooth substrates. *Journal of Biomedical Materials Research*, 16(3), 265-273.
- Nikaido T. (2003). A resin coating technique to achieve minimal intervention in indirect resin composites: a case report. *The Chinese Journal of Dental Research*. 3, 62-68.
- Nikaido T, Tagami J, Yatani H, et al. (2018). Concept and clinical application of the resin-coating technique for indirect restorations. *Dental Materials Journal*. 37(2), 192- 196.
- Pashley EL, Comer RW, Simpson MD, Horner JA, Pashley DH, Caughman WF. (1992). Dentin permeability: sealing the dentin in crown preparations. *Operative Dentistry*, 17(1), 13-20.
- Paul SJ, Schärer P. (1997). Effect of provisional cements on bond strength of various adhesive bonding systems on dentin. *Journal of Oral Rehabilitation*, 24(1), 8-14.
- Paul SJ, Schaerer P. (1997). The dual bonding technique: a modified method to improve adhesive luting procedures. *International Journal of Periodontics & Restorative Dentistry*, 17(6), 536-545.
- Qanungo A, Aras MA, Chitre V, Mysore A, Amin B, Daswani SR. (2016). Immediate dentin sealing for indirect bonded restorations. *Journal of Prosthodontic Research*, 60(4): 240- 249.
- Reis A, Rocha de Oliveira Carrilho M, Schroeder M, Tancredo LL, Dourado Loguercio A. (2004). The influence of storage time and cutting speed on microtensile bond strength. *Journal of Adhesive Dentistry*, 6(1) 7-11.
- Rueggeberg FA, Margeson DH. (1990). The effect of oxygen inhibition on an unfilled/filled composite system. *Journal of Dental Research*, 69(10), 1652-1658.
- Sag BU, Bektas OO. (2020). Effect of immediate dentin sealing, bonding technique, and restorative material on the bond strength of indirect restorations. *Brazilian Dental Science*, 23(2), 12-p.
- Santana VB, De Alexandre RS, Rodrigues JA, Ely C, Reis AF. (2016). Effects of immediate dentin sealing and pulpal pressure on resin cement bond strength and nanoleakage. *Operative Dentistry*, 41(2), 189-199.

- Swift EJ Jr. (2009). Critical appraisal; immediate dentin sealing for indirect bonded restorations. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 21(1), 62-67.
- Takagaki T, Nikaido T, Tsuchiya S, Ikeda M, Foxton RM, Tagami J. (2009). Effect of hybridization on bond strength and adhesive interface after acid-base challenge using 4-meta/ mma-tbb resin. *Dental Materials Journal*, 28(2), 185-193.
- Tay FR, Gwinnett AJ, Pang KM, Wei SH. (1995). Variability in microleakage observed in a total-etch wet-bonding technique under different handling conditions. *Journal of Dental Research*, 74(5), 1168-1178.
- Tetsuka N. (1993). Influence of temporary cement on dentin permeability. *The Japanese Journal of Conservative Dentistry*, 36, 822–828.
- Van den Breemer CR., Özcan M., Pols MR., Postema AR., Cune MS, Gresnigt MM. (2019). Adhesion of resin cement to dentin: effects of adhesive promoters, immediate dentin sealing strategies, and surface conditioning. *The International Journal of Esthetic Dentistry*, 14(1), 52-63.

DENTAL İMPLANT UYGULAMALARI

Gökhan ÖZGENÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniveristesi, Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Erzurum /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-5896-4373
- ❖ Mail: ozgencgokhan@gmail.com

Yerda ÖZKAN KARASU

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniveristesi, Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Erzurum /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7333-0524
- ❖ Mail: yerdaoalkan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Alevizakos, V., Mitov, G., Stoetzer, M., & von See, C. (2019). A retrospective study of the accuracy of template-guided versus freehand implant placement: A nonradiologic method. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology and Oral Radiology*, 128(3), 220-226.
- Blanco, J., Carral, C., Argibay, O., & Liñares, A. (2019). Implant placement in fresh extraction sockets. *Periodontology 2000*, 79(1), 151-167.
- Bodine RL, Yanase RT, Bodine A. Forty years of experience with subperiosteal implant dentures in 41 edentulous patients. *J Prosthet Dent* 1996;75:33-44.
- Boyne P, James RA. Grafting of the maxillary sinus floor with autogenous marrow and bone. *J Oral Maxillofac Surg*. 1980;17:113-116.
- Boyne PJ, James R (1980) Grafting of the maxillary sinus floor with autogenous marrow and bone. *J Oral Surg* 38:613-616
- Byrne, G. (2010). Outcomes of One-Stage Versus Two-Stage Implant Placement. *The Journal of the American Dental Association*, 141(10), 1257-1258.
- Chang H.J., Lee S.J., Yong T.H., Shin N.Y., Jang B.G., Kim J.E., et al. Deep learning hybrid method to automatically diagnose periodontal bone loss and stage periodontitis *Sci Rep*, 5 (2020), p. 7531
- Cordioli G, Mazzocco C, et al. Maxillary sinus floor augmentation using bioactive glass granules and autogenous bone with simultaneous implant placement. Clinical and histological findings. *Clinical Oral Implants Research*. 2001;12:270-278.
- Cranin AN, Sher J, Schilb TP. The transosteal implant: A 17- year review and report. *J Prosthet Dental* 1986;55:709-18
- Davó, R., & David, L. (2019). Quad Zygoma: Technique and Realities. *Oral and Maxillofacial Surgery Clinics of North America*, 31(2), 285-297.
- Derome J. A bit of history and dental implantology today. *Promot Dental* 1973;20:12-8.
- Devito K.L., F. de Souza Barbosa, Felipe Filho W.N. An artificial multilayer perceptron neural network for diagnosis of proximal dental caries *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*, 106 (2008), pp. 879-884
- Duncan R.C., Heaven T., Weems R.A., Firestone A.R., Greer D.F., Patel J.R. Using computers to diagnose and plan treatment of approximal caries. Detected in radiographs *J Am Dent Assoc*, 126 (1995), pp. 873-882

- Esposito, M., Grusovin, M. G., Chew, Y. S., Coulthard, P., & Worthington, H. V. (2018). Interventions for replacing missing teeth: 1- versus 2-stage implant placement. *Cochrane Database of Systematic Reviews*.
- Evasic RW. Intramucosal implants: A review of concepts and techniques - Single inserts and tandem denserts. *Journal Prosthet Dent* 1983;49:695-701.
- Feres M., Louzoun Y., Haber S., Faveri M., Figueiredo L.C., Levin L. Support vector machine-based differentiation between aggressive and chronic periodontitis using microbial profiles *Int Dent J*, 68 (2018), pp. 39-46
- Firestone A.R., Sema D., Heaven T.J., Weems R.A. The effect of a knowledge-based, image analysis and clinical decision support system on observer performance in the diagnosis of approximal caries from radiographic images *Caries Res*, 32 (1998), pp. 127-134
- Garcia-Sanchez, R., Dopico, J., Kalemaj, Z., Buti, J., Pardo Zamora, G., & Mardas, N. (2022). Comparison of clinical outcomes of immediate versus delayed placement of dental implants: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Oral Implants Research*, 33(3), 231-277.
- Gaviria L, Salcido JP, Guda T, Ong JL. Current trends in dental implants. *Journal of the Korean Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 2014; 40.2: 50-60.
- Gaviria, L., Salcido, J. P., Guda, T., & Ong, J. L. (2014). Current trends in dental implants. *Journal of the Korean Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 40(2), 50.
- Graber T. *Color Atlas of Dental Medicine: Implantology*. Am J Orthod Dentofac Orthop 1998;114.
- Greenfield EJ. Implantation of artificial crown and bridge abutments. *Dental Cosmos* 1913; 55: 364-369.
- Hillischer HTh. Implantation künstlicher Zähne nach dr.Znamensky. *Dtsch Monatzt für Zahnhelik* 1891; 9: 158- 163.
- Hahn JA. The blade implant. *J Am Dent Assoc* 1990;121:402.
- Hamet, P., & Tremblay, J. (2017). Artificial intelligence in medicine. *Metabolism*, 69, S36-S40.
- Heaven T.J., Firestone A.R., Feagin F.F. Computer-based image analysis of natural approximal caries on radiographic films *J Dent Res*, 71 (1992), pp. 846-849
- Hung K., Montalvao C., Tanaka R., Kawai T., Bornstein M.M. The use and performance of artificial intelligence applications in dental and

- maxillofacial radiology: A systematic review *Dentomaxillofac Radiol*, 49 (2020), p. 1
- Hung K., Yeung A.W.K., Tanaka R., Bornstein M.M. Current applications, opportunities, and limitations of AI for 3D imaging in dental research and practice *Int J Environ Res Public Health*, 17 (2020), p. 4424
- Jakse N, Seibert FJ, et al. A modified technique of harvesting tibial cancellous bone and its use for sinus grafting. *Clinical Oral Implants Research*. 2001;12:488–494.
- Janner SFM, Caversaccio MD, Dubach P, Sendi P, Buser D, Bornstein MM (2011) Characteristics and dimensions of the Schneiderian membrane: a radiographic analysis using cone beam computed tomography in patients referred for dental implant surgery in the posterior maxilla. *Clin Oral Implants Res*. doi:10. 1111/j.1600-0501.2010.02140.x
- Jokstad A., Braegger U., Brunski J.B., Carr A.B., Naert I., Wennerberg A. Quality of dental implants *Int Dent J*, 53 (2003), pp. 409-443
- Lekholm U, Gunne J, Henry P, Higuchi K, Lindén U, Bergström C, et al. Survival of the Brånemark implant in partially edentulous jaws: a 10-year prospective multicenter study. *Int J Oral Maxillofac Implants* 1999; 14: 639-645.
- Li H., Zhou J., Zhou Y., Chen J., Gao F., Xu Y., et al. Automatic and interpretable model for periodontitis diagnosis in panoramic radiographs A.L. Martel, et al. (Eds.), *Medical image computing and computer assisted intervention – MICCAI 2020*. MICCAI 2020. Lecture Notes in Computer Science, 12262, Springer (2020)
- Linkow LI, Cherchève R. Theories and techniques of oral implantology, vol. 1, Jones M editor. St.Louis: CV Mosby Comp; 1970.
- Michelinakis G., Sharrock A., Barclay C.W. Identification of dental implants through the use of implant recognition software (IRS) *Int Dent J*, 56 (2006), pp. 203-208
- Morais P., Queirós S., Moreira A.H.J., Ferreira A., Ferreira E., Duque D., et al. Computer-aided recognition of dental implants in X-ray images *Proc SPIE 9414, Medical Imaging 2015: Computer-Aided Diagnosis*, 94142E (20 March 2015)
- Park HS, Jeong SH, Kwon OW. Factors affecting the clinical success of screw implants used as orthodontic anchorage. *Am J Orthod Dentofac Orthop* 2006;130: 8-25.
- Payne RE. Implantation of tin capsule by spreading. *Items of Interest* 1902; 14: 125-226.

- Pitts N.B. Detection and measurement of approximal radiolucencies by computer-aided image analysis *Oral Surg Oral Med Oral Pathol*, 58 (1984), pp. 358-366.
- Rawal, S., Tillery, D. E., & Brewer, P. (2020). Robotic-Assisted Prosthetically Driven Planning and Immediate Placement of a Dental Implant. *Compendium of Continuing Education in Dentistry* (Jamesburg, N.J.: 1995), 41(1), 26-30; quiz 31.
- Sahiwal I.G., Woody R.D., Benson B.W., Guillen G.E. Radiographic identification of nonthreaded endosseous dental implants *J Prosthet Dent*, 87 (2002), pp. 552-562.
- Sclar AG (2007) Guidelines for flapless surgery. *J Oral Maxillofac Surg* 65:20–32.
- Siegele D, Soltesz U. Numerical investigations of the influence of implant shape on stress distribution in the jaw bone. *Int J Oral Maxillofac Implants* 1989;4:333–40.
- Smitkarn, P., Subbalekha, K., Mattheos, N., & Pimkhaokham, A. (2019). The accuracy of single-tooth implants placed using fully digital-guided and surgery freehand implant surgery. *Journal of Clinical Periodontology*, 46(9), 949-957.
- Stellingsma C, Vissink A, Meijer HJA, Kuiper C, Raghoobar GM. Implantology and the severely resorbed edentulous mandible. *Crit Rev Oral Biol* 2004;15:240–8.
- Strietzel FP, Nowak M, et al. Periimplant alveolar bone loss with respect to bone quality after use of the osteotome technique: results of a retrospective study. *Clinical Oral Implants Research*. 2002;13: 508–513.
- Sukaryo SG, Purnama A, Hermawan H. Structure and properties of biomaterials. Editors, Mahyudin, F, Hermawan, H. *Biomaterials and Medical Devices: A Perspective from an Emerging Country*, Chambridge: Springer; 2016
- Sullivan RM. Implant dentistry and the concept of osseointegration: a historical perspective. *J CalifDentAssoc*2001;29:737–745.
- Sullivan RM, Implant dentistry and the concept of osseointegration: a historical perspective. *J Calif Dent Assoc* 2001, 29:737-45.
- Tadjoedin ES, de Lange GL, et al. High concentrations of bioactive glass material (BioGran) vs. autogenous bone for sinus floor elevation. *Clinical Oral Implants Research*. 2002;13:428–436.
- Tatum H (1986) Maxillary and sinus implant reconstruction. *Dent Clin N Am* 30:207–229

- Tunalı B, Multi-disipliner Bir Yaklaşımla Oral İmplantoloji 2. baskı, Nobel Tıp Kitapevleri 9-10 ,2000.
- Türker M, Yücetaş Ş, Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi. 3. Baskı Ankara: Atlas kitapçılık; 505-506, 2004. Ş, Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi. 3. Baskı Ankara: Atlas kitapçılık; 505-506, 2004.
- Vega, L. G., & Border, M. (2021). Zygomatic Implants in Combination with Dental Implants. Atlas of the Oral and Maxillofacial Surgery Clinics, 29(2), 233-241.
- Watzek G. Endosseous implants: scientific and clinical aspects. Chicago: Quintessence Pub. Co; 1996.
- Wenzel A., Hintze H., Kold L.M., Kold S. Accuracy of computer-automated caries detection in digital radiographs compared with human observers Eur J Oral Sci, 110 (2002), pp. 199-203
- Yan, B., Zhang, W., Cai, L., Zheng, L., Bao, K., Rao, Y., Yang, L., Ye, W., Guan, P., Yang, W., Li, J., & Yang, R. (2022). Optics-guided Robotic System for Dental Implant Surgery. Chinese Journal of Mechanical Engineering, 35(1), 55.
- Zhou, M., Zhou, H., Li, S.-Y., Zhu, Y.-B., & Geng, Y.-M. (2021). Comparison of the accuracy of dental implant placement using static and dynamic computer-assisted systems: an in vitro study. Journal of Stomatology, Oral and Maxillofacial Surgery, 122(4), 343-348.
- Znamenski NN. Implantation künstlicher Zähne. Dtsch Monatsh Zhk 1891; 9: 87-107.

DENTAL MATERYALLERDE PARLAKLIK

Elif Ayça SAĞESEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D. Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2272-4731
- ❖ Mail: easagesen@ankara.edu.tr

Hatice Lâmia Elif SAĞESEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5498-4186
- ❖ Mail: hsagesen@pau.edu.tr

Hastalara uygulanan profilaktik parlatma pastalarının türü de mine ve dental restorasyonların renk stabilitesi ve yüzey özellikleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle profilaktik parlatma pastaları, içerdikleri aşındırıcı türü ve sertlik değeri ile ilişkili olarak restoratif materyallerin yüzey özellikleri için zararlı olabilirler (Açıkgöz-Alparslan & Büyükgöze-Dindar, 2023). Profilaktik bir prosedür sırasında, mevcut herhangi bir restoratif materyalin aşırı aşınmasından kaçınılmalıdır. Protez kaidesi ve yapay diş rezinleri, laboratuvar kompozitleri ve direkt kompozitler gibi polimerik materyaller; düşük sertlikleri nedeniyle aşınmaya özellikle açıktır. Bu tür aşırı bir aşınmanın sonucunda konturlarda olası bir azalma olabilir ve yüzey pürüzlülüğünün artışı gözlemlenebilir. Her iki durum da klinisyenler ve hastalar açısından istenmemektedir (Powers ve ark., 2016).

KAYNAKLAR

- Alharbi M, Farah R. (2020). Effect of water-jet flossing on surface roughness and color stability of dental resin-based composites. *Journal of Clinical and Experimental Dentistry*, 12(2), e169-e177.
- Alshali RZ, AlQahtani MA, Bukhary DM, et al. (2023). The effect of bleaching on surface roughness and gloss of different CAD/CAM ceramic and hybrid ceramic materials. *Journal of Applied Biomaterials: Functional Materials*, 21, 22808000231152566.
- Aschheim KW, Miner A, Abbott FB. (2015). *Esthetic dentistry: A clinical approach to techniques and materials*. St. Louis, Missouri: Elsevier.
- Açıkgöz-Alparslan E, Büyükgöze-Dindar M. (2023). Effects of prophylaxis polishing pastes on the surface properties of enamel and dental restorations. *American Journal of Dentistry*, 36(3), 123–129.
- Babu PJ, Alla RK, Alluri VR, Datla SR, Konakanchi A. (2015). Dental ceramics: Part I—An overview of composition, structure and properties. *American Journal of Materials Engineering and Technology*, 3(1), 13-18.
- Batista GR, Zanatta RF, Borges AB, Torres CRG. (2021). The effects of polishing techniques on surface roughness and gloss of different composites. *General dentistry*, 69(5), 46–51.
- de Melo T, Delgado A, Martins R, et al. (2022). Can specular gloss measurements predict the effectiveness of finishing/polishing protocols in dental polymers? A systematic review and linear mixed-effects prediction model. *Operative Dentistry*, 47(3).

- Fukushima A, Mayanagi G, Sasaki K, Takahashi N. (2018). Corrosive effects of fluoride on titanium under artificial biofilm. *Journal of Prosthodontic Research*, 62(1), 104–109.
- Hirata T, Nakamura T, Takashima F, et al. (2001) Studies on polishing of Ti and Ag-Pd-Cu-Au alloy with five dental abrasives. *Journal of Oral Rehabilitation*, 28, 773-777.
- Incesu E, Yanikoglu N. (2020). Evaluation of the effect of different polishing systems on the surface roughness of dental ceramics. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 124(1), 100-109.
- Iwaguro S, Shimoe S, Yamamoto K, et al. (2022). Influence of dental abrasives on surface roughness, gloss, and color of Titanium. *Journal of Oral Science*, 64(3), 247–250.
- Jones CS, Billington RW, Pearson GJ. (2004). The in vivo perception of roughness of restorations. *British Dental Journal*, 196(1), 42-45.
- Kobayashi M, Koi K, Wiskoski S, et al. (2023). Isolated effect of filler particle size on surface properties of experimental resin composites before and after toothbrush abrasion. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, Jul 14. doi: 10.1111/jerd.13105. Epub ahead of print.
- Manappallil JJ. (2010). *Basic dental materials* (3rd ed.). New Delhi: Jaypee Brothers Medical Publishers (P), Ltd.
- McCabe JF, Walls AWG. (2008). *Applied Dental Materials* (9th ed.). Oxford, United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd.
- Miyakawa O, Watanabe K, Okawa S, et al. (1996) Surface contamination of titanium by abrading treatment. *Dental Materials Journal*, 15, 11-21.
- Molina GF, Cabral RJ, Mazzola I, Burrow M. (2022). Surface gloss, gloss retention, and color stability of 2 nano-filled universal resin composites. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 47(4), e43.
- Mörmann W, Stawarczyk B, Ender A, et al. (2013). Wear characteristics of current aesthetic dental restorative CAD/CAM materials: Two-body wear, gloss retention, roughness and Martens hardness. *Journal of the Mechanical Behavior of Biomedical Materials*, 20, 113–125.
- O'Brien, WJ. (2008). *Dental Materials and their selection* (4th ed.). Hanover Park, Illinois: Quintessence Pub. Co.
- Padilla K, Savage K, Kim HJ, et al. (2023). Effect of toothpaste tablets on gloss and surface roughness of resin-based composite materials. *American Journal of Dentistry*, 36(3), 156–1160.
- Paolone G, Moratti E, Goracci C, Gherlone E, Vichi A. (2020). Effect of finishing systems on surface roughness and gloss of full-body bulk-fill resin composites. *Materials*, 13(24), 5657.
- Powers JM, Wataha JC, Chen Y-W. (2016). *Dental Materials Foundations and Applications* (11th ed.). St. Louis, Missouri: Elsevier.

- Rocha R, Fagundes T, Caneppele T, Bresciani E. (2020). Perceptibility and acceptability of surface gloss variations in dentistry. *Operative Dentistry*, 45(2), 134–142.
- Sakaguchi RL, Ferracane J, Powers JM. (2019). *Craig's restorative dental materials* (14th ed.). St. Louis, Missouri: Elsevier.
- Saláta J, Szabó F, Csuti P, et al. (2023). Effect of thickness, translucency, and substrates on the masking ability of a polymer-infiltrated ceramic-network material. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, Jun 19. doi: 10.1111/jerd.13071. Epub ahead of print.
- Sasahara RM, Ribeiro FC, Cesar PF, Yoshimura HN. (2006). Influence of the finishing technique on surface roughness of dental porcelains with different microstructures. *Operative Dentistry*, 31(5), 577–583.
- Sehovic E, Ioannidis A, Hämmerle CH, Özcan M, Mühlemann S. (2022). Effect of tooth brush abrasion on the color, gloss and surface roughness of internally and externally stained monolithic ceramic materials. *Journal of Prosthodontic Research*, 66(2), 303–311.
- Shen C, Rawls HR, Esquivel-Upshaw JF, Skinner EW, Phillips RW, Anusavice KJ. (2012). *Phillips' Science of Dental Materials* (12th ed.). St. Louis, Missouri: Elsevier.
- Tholt de Vasconcellos B, Miranda-Júnior WG, Prioli R, Thompson J, Oda M. (2006). Surface roughness in ceramics with different finishing techniques using atomic force microscope and profilometer. *Operative Dentistry*, 31(4), 442-449.
- Zhang L, Yu P, Wang X-Y. (2021). Surface roughness and gloss of polished nanofilled and nanohybrid resin composites. *Journal of Dental Sciences*, 16(4), 1198–1203.

DİJİTAL TEDAVİ PLANLAMASI VE ŞEFFAF PLAK TEDAVİSİ

Gülay DUMANLI GÖK

- ❖ Kurum Bilgisi: Biruni Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2092-445X
- ❖ Mail: drgulaygok@gmail.com

KAYNAKLAR

- Boyd RL, Waskalic V. (2001). Three-dimensional diagnosis and orthodontic treatment of complex malocclusions with the invisalign appliance. *Seminars in Orthodontics*, 7(4), 274–293.
- Castroflorio T, Garino F, Lazzaro ADC. (2013). Upper-incisor root control with Invisalign appliances. *Journal of Clinical Orthodontics*, 47(46), 346–351.
- Chan E, Darendeliler MA. (2017). The Invisalign® appliance today: A thinking person's orthodontic appliance. *Seminars in Orthodontics*, 23(1), 12–64.
- Charalampakis O, Iliadi A, Ueno H, Oliver DR, Kim KB. (2018). Accuracy of clear aligners: A retrospective study of patients who needed refinement. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 154(1), 47–54.
- Dai, FF, Xu TM, Shu G. (2019). Comparison of achieved and predicted tooth movement of maxillary first molars and central incisors: First premolar extraction treatment with Invisalign. *The Angle Orthodontist*, 89(5), 679–687.
- Giancotti A, Germano F, Muzzi F, Greco M. (2014). A miniscrew-supported intrusion auxiliary for open-bite treatment with Invisalign. *Journal of Clinical Orthodontics*, 48(6), 348–58.
- Hauili N, Kravitz ND, Vaid NR, Ferguson DJ, Makki L. (2020). Has Invisalign improved? A prospective follow-up study on the efficacy of tooth movement with Invisalign. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 158(3), 420–425.
- Khosravi R, Cohanım B, Hujoel P ve ark. (2017). Management of overbite with the Invisalign appliance. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 151(4), 691–699.
- Lombardo L, Arreghini A, Ramina F, Huanca GLT, Siciliani G. (2017). Predictability of orthodontic movement with orthodontic aligners: a retrospective study. *Progress in Orthodontics*, 18(1), 35.
- Lombardo L, Colonna A, Carlucci A, Oliverio T, Siciliani G. (2018). Class II subdivision correction with clear aligners using intermaxillary elastics. *Progress in Orthodontics*, 19(1), 32.
- Ballard ML. (1944). Asymmetry in tooth size: A factor in the etiology, diagnosis and treatment of malocclusion. *Angle Orthodontist*, 14, 67–69.
- Ng J, Major PW, Heo G, Flores-Mir C. (2005). True incisor intrusion attained

- during orthodontic treatment: A systematic review and meta-analysis. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 128(2), 212–219.
- Parashar, A. (2014). Torque Loss in En-Masse Retraction of Maxillary Anterior Teeth Using Miniimplants with Force Vectors at Different Levels: 3D FEM Study. *Journal Of Clinical And Diagnostic Research*, 8(12), ZC77–ZC80.
- Pasciuti E, Coloccia G, Inchingolo AD ve ark. (2022). Deep Bite Treatment with Aligners: A New Protocol. *Applied Sciences*, 12(13), 6709.
- Proffit W, Fields, H. (2013). The biologic basis of orthodontic therapy. (Ed. In *Contemporary Orthodontics 5*. Baskı (278-304). Missouri: Elsevier Mosby.
- Ravera S, Castroflorio T, Garino F, Daher S, Cugliari G, Deregibus A. (2016). Maxillary molar distalization with aligners in adult patients: a multicenter retrospective study. *Progress in Orthodontics*, 17(1).
- Boyd RL. (2007). Complex orthodontic treatment using a new protocol for the Invisalign appliance. *Journal of Clinical Orthodontics*, 41(9), 525–547.
- Sander C, Sander FM, Sander FG. (2006). The Derotation of Premolars and Canines with NiTi Elements. *Journal of Orofacial Orthopedics*, 67(2), 117–126.
- Schupp W, Haubrich J. (2015) *Aligner orthodontics: diagnostics, biomechanics, planning, and treatment*. (1. Baskı). Hanover: Quintessence.
- Simon M, Keilig L, Schwarze J, Jung BA, Bourauel C. (2014). Forces and moments generated by removable thermoplastic aligners: Incisor torque, premolar derotation, and molar distalization. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 145(6), 728–736.
- Simon M, Keilig L, Schwarze J, Jung BA, Bourauel C. (2014). Treatment outcome and efficacy of an aligner technique – regarding incisor torque, premolar derotation and molar distalization. *BMC Oral Health*, 14(1), 68.
- Srishti J, Gauravardhan K, Ashish G. (2023). Clear aligners: An Insight to Biomechanics. *International Journal of Advance Research*, 2023(11), 771–782.
- Tai S. (2018). *Clear aligner technique* (1.Baskı). (Leah Huffman, Ed.). Hanover: Quintessence.

PROTETİK MATERYALLERDE BİYOFİLM

Mehmet Burak GEÇKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0003-8997-4687
- ❖ Mail: mbgeckin@pau.edu.tr

Hatice Lamia Elif SAĞESEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5498-4186
- ❖ Mail: hsagesen@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abdalla MM, Ali IA, Khan K, et al. (2021). The influence of surface roughening and polishing on microbial biofilm development on different ceramic materials. *Journal of Prosthodont*, 30(5), 447-453.
- Adam RZ, Khan SB. (2022). Antimicrobial efficacy of silver nanoparticles against candida albicans. *Materials*, 15(16), 5666.
- Bester E, Kroukamp O, Wolfaardt GM, et al. (2010). Metabolic differentiation in biofilms as indicated by carbon dioxide production rates. *Applied Environmental Microbiology*, 76(4), 1189–1197.
- Bollen CM, Lambrechts P, Quirynen M. (1997). Comparison of surface roughness of oral hard materials to the threshold surface roughness for bacterial plaque retention: a review of the literature. *Dental Materials*, 13, 258–269.
- Brambilla E, Gagliani M, Ionescu A, et al. (2009) The influence of light-curing time on the bacterial colonization of resin composite surfaces. *Dent Materials*, 25, 1067-72
- Bremer F, Grade S, Kohorst P, et al. (2011). In vivo biofilm formation on different dental ceramics. *Quintessence International*, 42, 565–574.
- Burgers R, Rosentritt M, Handel G. (2007). Bacterial adhesion of *Streptococcus mutans* to provisional fixed prosthodontic material. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 98, 461-469.
- Chan D, Pelekos G, Ho D, et al. (2019). The depth of the implant mucosal tunnel modifies the development and resolution of experimental peri-implant mucositis: A case-control study. *Journal of Clinical Periodontology*, 46, 248-255.
- Chen L, Wen YM. (2011). The role of bacterial biofilm in persistent infections and control strategies. *International Journal Oral Science*, 3(2), 66–73.
- Chiou LL, Panariello BH, Hamada Y, et al. (2023). Comparison of in vitro biofilm formation on titanium and zirconia implants. *BioMedical Research International*, online Apr 15 2023, 8728499.
- Conrad HJ, Seong WJ, Pesun IJ. (2007). Current ceramic materials and systems with clinical recommendations: a systematic review. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 98, 389-404.
- D'Argenio V, Salvatore F, (2015). The role of the gut microbiome in the healthy adult status. *Clinica Chimica Acta*, 451, 97-102.

- Davey ME, O'Toole GA. (2000). Microbial biofilms: from ecology to molecular genetics. *Microbiology Molecular Biology Reviews*, 64, 847–867.
- Davies D. (2003). Understanding biofilm resistance to antibacterial agents. *Nature Reviews Drug Discovery*, 2(2), 114-122.
- de Barros Lucena GA, de Molon RS, Moretti AJ, et al. (2018). Evaluation of microbial contamination in the inner surface of titanium implants before healing abutment connection: a prospective clinical trial. *International Journal of Oral and Maxillofacial Implants*. 33, 853–862.
- Donlan RM, Costerton JW. (2002) Biofilms: survival mechanisms of clinically relevant microorganisms. *Clinical Microbiology Reviews* 15,167–193.
- do Vale LR, Delbem ACB, Arias LS, et al. (2017). Differential effects of the combination of tyrosol with chlorhexidine gluconate on oral biofilms. *Oral Diseases*. 23:537–541.
- Farrugia C, Camilleri J (2015) Antimicrobial properties of conventional restorative filling materials and advances in antimicrobial properties of composite resins and glass ionomer cements – a literature review. *Dental Materials*, 31:e89–e99.
- Gazdeck RK, Fruscione SR, Adami GR, et al. (2019). Diversity of the oral microbiome between dentate and edentulous individuals. *Oral Diseases*, 25, 911–918.
- Geng H, Yuan Y, Adayi A, et al. (2018). Engineered chimeric peptides with antimicrobial and titanium-binding functions to inhibit biofilm formation on Ti implants. *Materials Science Engineering C Materials for Biological Applications*, 82, 141–154.
- Hao Y, Huang X, Zhou X, et al. (2018). Influence of dental prosthesis and restorative materials interface on oral biofilms, *International Journal of Molecular Science*, 19(10), 3157.
- Hoiby N, Bjarnsholt T, Givskov M, et al. (2010). Antibiotic resistance of bacterial biofilms. *International Journal of Antimicrobiological Agents*, 35(4), 322-332.
- Ishikawa KH, Mayer MP, Miyazima et al. (2015). A multispecies probiotic reduces oral *Candida* colonization in denture wearers. *Journal of Prosthodontics*, 24, 194–199.
- Kornman KS, Newman MG, Alvarado R. (1991). Clinical and microbiological pattern of adults with periodontitis. *Journal of Periodontology*, 62(10), 634–642.

- Lindhe J, Meyle J, (2008). Group D of European Workshop on Periodontology. Peri-implant diseases: consensus report of the sixth European Workshop on Periodontology. *Journal of Clinical Periodontology*, 35,282–285.
- Lutz L, Pereira DC, Paiva RM, et al. (2012). Macrolides decrease the minimal inhibitory concentration of anti-pseudomonal agents against *Pseudomonas aeruginosa* from cystic fibrosis patients in biofilm. *BMC Microbiology*, 12, 1-7.
- Marsh PD, Percival RS, Challacombe SJ. (1992). The influence of denture-wearing and age on the oral microflora. *Journal of Dental Research*, 71, 1374–1381.
- Marsh PD. (1999). Microbiologic aspects of dental plaque and dental caries. *Dental Clinics of North America*, 43, 599–608.
- Marsh PD. (2006). Dental plaque as a biofilm and a microbial community–implications for health and disease. *BMC Oral Health BioMed Central*, 6(1), 1-7.
- Mehdawi IM, Young A (2013). Antibacterial composite restorative materials for dental applications; in Vallittu P (ed): *NonMetallic Biomaterials for Tooth Repair and Replacement*. Amsterdam, Elsevier, 270–293.
- Mombelli A. (2002). Microbiology and antimicrobial therapy of peri-implantitis. *Periodontology*, 28, 177–189.
- Montanaro L, Campoccia D, Rizzi S, et al. (2004). Evaluation of bacterial adhesion of *Streptococcus mutans* on dental restorative materials. *Biomaterials*, 25, 4457-4463.
- Monteiro DR, de Souza Batista VE, Caldeirão ACM, et al. (2021). Oral prosthetic microbiology: aspects related to the oral microbiome, surface properties, and strategies for controlling biofilms. *Biofouling*, 37(4), 353-371.
- O'Donnell LE, Robertson D, Nile CJ, et al. (2015). The oral microbiome of denture wearers is influenced by levels of natural dentition. *PLoS One*. 10, e0137717.
- Re D, Pellegrini G, Francinetti P, et al. (2011). In vivo early plaque formation on zirconia and feldspathic ceramic. *Minerva Stomatology*, 60, 339–348.
- Renvert S, Quirynen M. (2015). Risk indicators for periimplantitis. A narrative review. *Clinical Oral Implant Research*, 26, 15–44.
- Rinke S, Pabel AK, Rodiger M, et al. (2016). Chairside Fabrication of an all-ceramic partial crown using a zirconia-reinforced lithium silicate ceramic. *Case Reports in Dentistry*, 1354186-1354187.

- Saini R, Saini S, Sharma S. (2011). Biofilm: a dental microbial infection, *Journal of Natural Science, Biology and Medicine*, 2(1), 71–75.
- Siddiqui DA, Guida L, Sridhar S, et al. (2019). Evaluation of oral microbial corrosion on the surface degradation of dental implant materials. *Journal of Periodontology*, 90, 72–81.
- Silva TM, Salvia AC, Carvalho RF et al. (2014). Polishing for glass ceramics: which protocol? *Journal of Prosthodontic Research*, 58, 160-170.
- Solano C, Echeverz M, Lasa I. (2014). Biofilm dispersion and quorum sensing. *Current Opinions in Microbiology*, 18, 96–104.
- Tanzer JM, Livingston J, Thompson AM. (2001) The microbiology of primary dental caries in humans. *Journal of Dental Education*, 65, 1028–1037.
- ten Cate JM. (2006). Biofilms, a new approach to the microbiology of dental plaque. *Odontology*, 94, 1-9.
- Wang JC, Lai CH, Listgarten MA. (1998). *Porphyromonas gingivalis*, *Prevotella intermedia* and *Bacteroides forsythus* in plaque subjacent to bridge pontics. *Journal of Clinical Periodontology*, 25, 330–333.
- Wróblewska M, Strużycka I, Mierzwińska-Nastalska E. (2015). Significance of biofilms in dentistry. *Przegląd Epidemiologiczny, (Epidemiological Review)*, 69, 739-744.
- Zhao G, Usui ML, Lippman SI, et al. (2013). Biofilms and inflammation in chronic wounds. *Advances in Wound Care (New Rochelle)*, 2(7), 389–399.
- Zhu X, Wang S, Gu Y, et al. (2012). Possible variation of the human oral bacterial community after wearing removable partial dentures by DGGE. *World Journal of Microbiology and Biotechnology*, 28, 2229–2236.

TAM SERAMİK VE ZİRKONYADA ADEZYON

Mümine KONU

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0009-3534-0746
- ❖ Mail: mkonu@pau.edu.tr

Hatice Lâmia Elif SAĞESEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi A.D. Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5498-4186
- ❖ Mail: hsagesen@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aboushelib MN, Kleverlaan CJ, Feilzer AJ. (2007). Selective infiltration-etching technique for a strong and durable bond of resin cements to zirconia-based materials. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 98(5), 379-388.
- Akyıl MŞ, Uzun İH, Bayındır F. (2010). Bond strength of resin cement to yttrium-stabilized tetragonal zirconia ceramic treated with air abrasion, silica coating, and laser irradiation. *Photomedicine and Laser Surgery*, 28(6), 801-808.
- Altan B, Cinar S, Tuncelli B. (2019). Evaluation of shear bond strength of zirconia-based monolithic CAD-CAM materials to resin cement after different surface treatments. *Nigerian Journal of Clinical Practice*, 22(11), 1475-1482.
- Anusavice KJ. (2012). Standardizing failure, success, and survival decisions in clinical studies of ceramic and metal-ceramic fixed dental prostheses. *Dental Materials*, 28(1), 102-111.
- Arellano Moncayo, A. M., Peñate, L., Arregui, M., Giner-Tarrida, L., & Cedeño, R. (2023). State of the art of different zirconia materials and their indications according to evidence-based clinical performance: A narrative review. *Dentistry Journal*, 11(1), 18.
- Bayramoğlu DE, Özkan Y. (2012). Cam seramik restorasyonlar ve zirkonya alt yapıli seramik restorasyonların karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, (Supp. 6).
- Bottino MA, Valandro LF, Scotti R, et al. (2005). Effect of surface treatments on the resin bond to zirconium-based ceramic. *International Journal of Prosthodontics*, 18(1), 636-43.
- Buonocore M, Wileman W, Brudevold F. (1956). A report on a resin composition capable of bonding to human dentin surfaces. *Journal of Dental Research*, 35(6), 846-851.
- Coli P, Alaeddin S, Wennerberg A, et al. (1999). In vitro dentin pretreatment: surface roughness and adhesive shear bond strength. *European Journal of Oral Sciences*, 107(5), 400-413.
- De Munck J, Van den Steen PE, Mine A, et al. (2009). Inhibition of enzymatic degradation of adhesive-dentin interfaces. *Journal of Dental Research*, 88(12), 1101-1106.
- Frankenberger R, Lohbauer U, Tay FR, et al. (2007). The effect of different air-polishing powders on dentin bonding. *Journal of Adhesive Dentistry*, 9(4), 459-65.

- Gargari M, Gloria F, Napoli E, et al. (2010). Zirconia: cementation of prosthetic restorations. Literature review. *Oral & Implantology*, 3(4), 25.
- Heintze SD, Rousson V. (2010). Survival of zirconia-and metal-supported fixed dental prostheses: a systematic review. *International Journal of Prosthodontics*, 23(6).
- Luque-Martinez IV, Perdigão J, Muñoz MA, et al. (2014). Effects of solvent evaporation time on immediate adhesive properties of universal adhesives to dentin. *Dental Materials*, 30(10), 1126-1135.
- Lümkemann N, Eichberger M, Stawarczyk B. (2019). Different surface modifications combined with universal adhesives: the impact on the bonding properties of zirconia to composite resin cement. *Clinical Oral Investigations*, 23, 3941-3950.
- Magne P, So WS, Cascione D. (2007). Immediate dentin sealing supports delayed restoration placement. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 98(3), 166-174.
- Melo RM, Souza ROA, Dursun E, et al. (2015). Surface treatments of zirconia to enhance bonding durability. *Operative Dentistry*, 40(6), 636-643.
- Munaga S, Chitumalla R, Kubigiri SK, et al. (2014). Effect of saliva contamination on the shear bond strength of a new self-etch adhesive system to dentin. *Journal of Conservative Dentistry: JCD*, 17(1), 31.
- Nagaoka N, Yoshihara K, Feitosa VP, et al. (2017). Chemical interaction mechanism of 10-MDP with zirconia. *Scientific reports*, 7(1), 45563.
- Nishimura K, Nikaido T, Foxton RM, Tagami J. (2005). Effect of air-powder polishing on dentin adhesion of a self-etching primer bonding system. *Dental Materials Journal*, 24(1), 59-65.
- Nishitani Y, Yoshiyama M, Wadgaonkar B, et al. (2006). Activation of gelatinolytic/collagenolytic activity in dentin by self-etching adhesives. *European Journal of Oral Sciences*, 114(2), 160-166.
- Noda Y, Nakajima M, Takahashi M, et al. (2017). The effect of five kinds of surface treatment agents on the bond strength to various ceramics with thermocycle aging. *Dental Materials Journal*, 36(6), 755-761.
- Omidi BR, Yeganeh PK, Oveisi S, Farahmandpour N, Nouri F. (2018). Comparison of micro-shear bond strength of resin cement to zirconia with different surface treatments using universal adhesive and zirconia primer. *Journal of Lasers in Medical Sciences*, 9(3), 200-6.
- Perdigão J, Swift Jr EJ. (2015). Universal adhesives. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 27(6), 331-334.

- Perdigão J, Reis A, Loguercio AD. (2013). Dentin adhesion and MMPs: a comprehensive review. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 25(4), 219-241.
- Reis A, Leite TM, Matte K, et al. (2009). Improving clinical retention of one-step self-etching adhesive systems with an additional hydrophobic adhesive layer. *The Journal of the American Dental Association*, 140(7), 877-885.
- Rona N, Yenisey M, Kucukturk G, et al. (2017). Effect of electrical discharge machining on dental Y-TZP ceramic-resin bonding. *Journal of Prosthodontic Research*, 61(2), 158-167.
- Rosentritt M, Preis V, Behr M, Strasser, T. (2020). Fatigue and wear behaviour of zirconia materials. *Journal of the Mechanical Behavior of Biomedical Materials*, 110, 103970.
- Saade J, Skienhe H, Ounsi H, Matinlinna JP, Salameh Z. (2019). Effect of different combinations of surface treatment on adhesion of resin composite to zirconia. *Clinical, Cosmetic and Investigational Dentistry*, 119-129.
- Stencel R, Kasperski J, Pakieła W, et al. (2018). Properties of experimental dental composites containing antibacterial silver-releasing filler. *Materials*, 11(6), 1031.
- Thompson JY, Stoner BR, Piascik JR, Smith R. (2011). Adhesion/cementation to zirconia and other non-silicate ceramics: where are we now?. *Dental Materials*, 27(1), 71-82.
- Uludamar A, Akalin B, Ozkan YK. (2011). Zirkonyum esaslı tam seramik restorasyonlarda simantasyon öncesi yüzey hazırlıkları. *Cumhuriyet Dental Journal*, 14(2), 140-153.
- Wegner SM, Kern M. (2000). Long-term resin bond strength to zirconia ceramic. *Journal of Adhesive Dentistry*, 2(2), 139-47.
- Van den Breemer CRG, Cune MS, Özcan M, et al. (2019). Randomized clinical trial on the survival of lithium disilicate posterior partial restorations bonded using immediate or delayed dentin sealing after 3 years of function. *Journal of Dentistry*, 85, 1-10.
- Van Meerbeek B, Yoshihara K, Yoshida Y, et al. (2011). State of the art of self-etch adhesives. *Dental Materials*, 27(1), 17-28.
- Van Meerbeek B, De Munck J, Yoshida Y, et al. (2003). Adhesion to enamel and dentin: current status and future challenges. *Operative Dentistry-University of Washington-*, 28(3), 215-235.

- Xiaoping L, Dongfeng R, Silikas N. (2014). Effect of etching time and resin bond on the flexural strength of IPS e. max Press glass ceramic. *Dental Materials*, 30(12), e330-e336.
- Yoshida Y, Van Meerbeek B, Nakayama Y, et al. (2001). Adhesion to and decalcification of hydroxyapatite by carboxylic acids. *Journal of Dental Research*, 80(6), 1565-1569.
- Yoshihara K, Nagaoka N, Sonoda A, et al. (2016). Effectiveness and stability of silane coupling agent incorporated in 'universal' adhesives. *Dental Materials*, 32(10), 1218-1225.

İMLANT DESTEKLİ SABİT PROTEZLERDE ÖLÇÜ MADDELERİ VE TEKNİKLERİ

Türker AKAR

- ❖ Kurum Bilgisi: EBYÜ Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi AD
Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000- 0003-2035-8686
- ❖ Mail: turkerakar24@gmail.com

- Dijital ölçü yöntemi hekim ve hasta için daha konforlu ve daha az zaman alıcı bir yöntemdir.

- Dijital ölçü yöntemi konvansiyonel ölçü yöntemleri ile karşılaştırıldığında benzer sonuçları göstermektedir.

KAYNAKLAR

Anusavice KJ, Shen C, Rawls HR. Impression materials. Anusavice KJ, Shen C, Rawls HR, editors. Phillips' Science of Dental Materials. 12th ed. St. Louis: Elsevier Saunders; 2013. p.151- 81.

Aktöre H, Kurtulmuş-Yılmaz S. The evaluation of factors that affect the accuracy of implant impressions. *Cumhur Dent J.* 2015;18(2):214–27.

Baskai KG. Evaluation of Digital Implant Impressions using an Intra-oral Computerized Scanner (iTero) versus Conventional Implant Impressions: A 3-Dimensional Analysis of Accuracy. Science Faculty of Dentistry University, Thesis for the degree of Masters, 2014, Toronto.

Buzayan M, Baig MR, Yunus N. Evaluation of accuracy of complete arch multiple-unit abutment-level dental implant impressions using different impression and splinting materials. *Int J Oral Maxillofac Implants.* 2013; 28:1512- 1520.

Caputi S, Varvara G. (2008). Dimensional accuracy of resultant casts made by a monophase, one-step and two-step, and a novel two-step putty / light-body impression technique : An in vitro study. *J Prosthet Dent,* 99(4):274-281.

Çalikkocaoğlu S. Tam Protezler. 3. Baskı. İstanbul: Quintessence: 1998; 147-160.

Corso M, Abonomy A, Di Canzio J, Zurakowski D, Morgano SM. (1998). The effect of temperature changes on the dimensional stability of polyvinyl siloxane and polyether impression materials. *J.Prosthet Dent* 79:626-31.

Craig RG, Powers JM. Restorative Dental Materials, 11th Edition, Mosby Co. Toronto, 2002

De La Cruz JE, Funkenbusch PD, Ercoli C, Moss ME, Graser GN, Tallents RH. Verification jigs made of different materials. *J Prosthet Dent.* 2002; 88:329-36.

Donovan TE, Winston C. (2004). A review of contemporary impression materials and techniques. *Dent Clin N Am,*48:445-470.

Duke P, Moore BK, Haug SP, Andres CJ. (2000). Study of the physical

- properties of Type IV gypsum, resin-containing, and epoxy die materials. *J Prosthet Dent*, 83: (4), 466-473.
- Eliasson A, Ortorp A. The accuracy of an implant impression technique using digitally coded healing abutments. *Clinical implant dentistry and related research*. 2012; 14:30–8.
- Endo T, Finger WJ. (2006). Dimensional accuracy of a new polyether impression material. *Quintessence Int*, 37(1):47-51.
- Enkling N, Bayer S, Jöhren P, Mericske-Stern R. Vinylsiloxanether: a new impression material. Clinical study of implant impressions with vinylsiloxanether versus polyether materials. *Clin Implant Dent Relat Res*. 2012; 14:144-151.
- Holst S, Blatz MB, Bergler M, Goellner M, Wichmann M. (2007). Influence of impression material and time on the 3 - dimensional accuracy of implant impressions. *Quint Int*, 38:67-73.
- Jo SH, Kim KI, Seo JM, Song KY, Park JM, Ahn SG Ahn. Effect of impression coping and implant angulation on the accuracy of implant impressions:an in vitro study. *J Adv Prosthodont*. 2010; 2:128-33.
- Kimoto K, Tanaka K, Toyoda M, Ochiai KT. Indirect latex glove contamination and its inhibitory effect on vinyl polysiloxane polymerization. *J Prosthet Dent*. 2005; 93:433– 8.
- Kotsiomiti E, Tzialla A, Hatjivasiliou K. (2008). Accuracy and stability of impression materials subjected to chemical disinfection - a literature review. *J Oral Rehab*, 35(4):291-9.
- Laufer BZ, Baharav H, Ganor Y, Cardash HS. The effect of marginal thickness on distortion of different impression materials. *J Prosthet Dent*, 1996; 76(5): 466-471.
- Lee SJ, Betensky RA, Gianneschi GE, Gallucci GO. Accuracy of digital versus conventional implant impressions. *Clin Oral Implants Res*. 2015; 26(6):715-9.
- Lee SJ, Gallucci GO. Digital vs. conventional implant impressions: efficiency outcomes. *Clin Oral Implants Res*. 2013; 24:111-115.
- Lee SJ, Cho SB. Accuracy of five implant impression technique: effect of splinting materials and methods. *J Adv Prosthodont*. 2011; 3:177-185.
- Lee SJ, Macarthur RX 4th, Gallucci GO. An evaluation of student and clinician perception of digital and conventional implant impressions. *J Prosthet Dent*. 2013; 110:420-423.
- Lin WS, Harris BT, Morton D. The use of a scannable impression coping and digital impression technique to fabricate a customized anatomic

- abutment and zirconia restoration in the esthetic zone. *J Prosthet Dent.* 2013; 109:187-191.
- Nassar U, Oko A, Adeeb S, El-Rich M, Flores-Mir C. An in vitro study on the dimensional stability of a vinyl polyether silicone impression material over a prolonged storage period. *J Prosthet Dent.* 2013; 109:172-178.
- O'Brien WJ. (2002). *Dental Materials and Their Selection.* Quintessence Publishing Co, Chicago.
- Patel N. Integrating three – dimensional digital technologies for comprehensive implant dentistry. *J Am Dent Assoc* 2010; 141:20-24.
- Papaspyridakos P, Benic GI, Hogsett VL, White GS, Lal K, Gallucci GO. Accuracy of implant casts generated with splinted and non-splinted impression techniques for edentulous patients: an optical scanning study. *Clin Oral Implants Res.* 2012; 23:676-681.
- Philips RW, Anusavice KJ. (2007). *Philips' Science of Dental Materials*, 11th Ed, Saunders Company, Philadelphia.
- Powers JM, Sakaguchi RL. *Craig's Restorative Dental Material's.* -12th edition, St. Louis, Missouri, Mosby Elsevier, 2006 :431-462.
- Rubel B. (2007). Impression materials: A comparative review of impression materials most commonly used in restorative dentistry. *Dent Clin N Am*, 51:629- 642.
- Rupp F, Axmann D, Geis-Gerstorfer J. (2008). Effect of relative humidity on the hydrophilicity of unset elastomeric impression materials. *Int J Prosthodont*, 21(1) 69-71.

FİZİKSEL AKTİVİTE VE SAĞLIK

EDİTÖR

Prof. Dr. Fatih HAZAR

FİZİKSEL AKTİVİTE VE SAĞLIK

Editör

Prof. Dr. Fatih HAZAR
ORCID (0000-0003-4996-2035)

ISBN: 978-625-6504-64-6

E-ISBN: 978-625-6504-65-3

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202316>

1. Baskı: Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Fiziksel Aktivite ve Sağlık

HAZAR, Fatih

1. Basım, 422s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1. Antrenman 2. Egzersiz 3. Fiziksel Aktivite 4. Sağlık 5. Spor

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DURLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

FİZİKSEL AKTİVİTE KAVRAMI VE ÖNEMİ	7
<i>Emre KARADAY</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE TÜRLERİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR	27
<i>Cihan AYGÜN</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ VE TEKNOLOJİK YENİLİKLER.....	47
<i>Cihan AYGÜN</i>	
ÇOCUKLAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE	67
<i>Caner ÇETİNKAYA</i>	
KADINLAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE.....	75
<i>Nuray YİĞİTER, Faruk AKÇINAR</i>	
YAŞLILAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE	89
<i>Mustafa TÜRKMEN, Leyla AYDOĞAN,</i>	
GEBELERDE FİZİKSEL AKTİVİTE	105
<i>Ayşe Sevim AKBAY KISA</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE VE CİNSEL SAĞLIK	117
<i>Abdurrahim UYANIK</i>	
MENTAL SAĞLIK VE FİZİKSEL AKTİVİTE	129
<i>Aydın İLHAN</i>	
POZİTİF PSİKOLOJİ VE FİZİKSEL AKTİVİTE	139
<i>Ülfet YAVUZ</i>	
BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	157
<i>Sema ARSLAN KABASAKAL</i>	
ANTİOKSİDAN SAVUNMA SİSTEMİ VE FİZİKSEL AKTİVİTE..	169
<i>Mehmet Cevher İŞERİ, Muhammet Taha İLHAN</i>	
BETA ALANİN VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	181
<i>Erdal BAL, Esra AYDEMİR AMAN</i>	
DİYABET VE FİZİKSEL AKTİVİTE	195
<i>Nuray YİĞİTER, Faruk AKÇINAR</i>	

KANSER VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	211
<i>Merve BEKTAŞ, Recep Sürhat MÜNİROĞLU, Mustafa KANDAZ</i>	
AKCİĞER HASTALIKLARI VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	225
<i>Coşkun YILMAZ</i>	
ENDOTEL DİSFONKSİYONU VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	243
<i>Yeliz YOL, Çiğdem BULGAN ERCİN</i>	
KRONİK AĞRI VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	253
<i>Çiğdem BULGAN ERCİN, Erdal BAL, Nedim MALKOÇ</i>	
POSTÜRAL BOZUKLUKLAR VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	263
<i>Sema ARSLAN KABASAKAL</i>	
ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE, SPOR VE MYOPİ.....	275
<i>Göksu ALAÇAMLI</i>	
ALZHEİMER VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	285
<i>Kadir KESKİN, Fatma TOKAT</i>	
STRES VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	295
<i>Aydın KARABULAK</i>	
DEPRESYON VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	307
<i>Metin YÜCEANT</i>	
ANKSİYETE VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	321
<i>Burcu GÜVENDİ</i>	
DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	329
<i>Fatih HAZAR</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE VE ÖZNEL İYİ OLUŞ.....	343
<i>Sinem PARLAKYILDIZ</i>	
YAŞAM KALİTESİ VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	361
<i>Egemen MANCI</i>	
METEVARSE DÜNYASINDA FİZİKSEL AKTİVİTE.....	371
<i>Emriye GÜMÜŞ, Meriç ÖDEMİŞ</i>	
ÖRGÜTLERDE FİZİKSEL AKTİVİTE İKLİMİ.....	383
<i>Güven DERE</i>	
FİZİKSEL AKTİVİTE VE SPORDA GRUP DİNAMİKLERİ.....	401
<i>Murat Yalçın BEŞİKTAŞ, Mustafa Serdar TEREKLİ</i>	

FİZİKSEL AKTİVİTE KAVRAMI VE ÖNEMİ

Emre KARADAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor ABD, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0852-6184
- ❖ Mail: emrekaraday20@gmail.com

KAYNAKLAR

- ADHOC Türkiye, (2017). Türkiye Fiziksel Aktivite ve Yürüyüş Pratikleri Araştırması.
- Bek, N. (2008). Fiziksel aktivite ve sağlığımız. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayın:730.
- Booth, F. W., Roberts, C. K., & Laye, M. J. (2012). Lack of exercise is a major cause of chronic diseases. *Comprehensive physiology*, 2(2), 1143.
- Bulut, S. (2013). Sağlıkta sosyal belirleyici; fiziksel aktivite. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 70(4), 205-214.
- Caspersen, C., Pereira, M. ve Curran, K. (2000). Changes in physical activity patterns in the united states, by sex and cross-sectional age. *Medicine Science in Sports Exercise*, 32(9), 1601-1609.
- Craig CL, Marshall AL, Sjöström M, Bauman AE, Booth ML, Ainsworth BE, Pratt M, Ekelund U, Yngve A, Sallis JF, Oja P, (2003). International Physical Activity Questionnaire (IPAQ): 12-Country Reliability and Validity. *Med Sci Sports Exercise*.
- Demirel. H., Kayıhan, H., Özmert. E., Doğan, A. (2014). Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayın No 940, s:1-7.
- Erkan, T., ve İşler, A. (2007). Lise ve üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeyinin yaşa ve cinsiyete göre incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11-18.
- Lelieveld, O.T., Armbrust, W., Geertzen, J.H., De Graaf, I., Van Leeuwen, M.A. ve Sauer, P.J. (2010). Promoting Physical Activity in Children With Juvenile Idiopathic Arthritis Through an İnternet-Based Program: Results of a Pilot Randomized Controlled Trial, *Arthritis Care&Research*, 62(5), 697-703.
- Miles, L. (2007). Physical activity and health. *Nutrition bulletin*, 32(4), 314-363.
- Minister of Health, (2016). New Zealand Health Strategy Future Direction. Wellington: Ministry of Health.
- Öztürk, O., Bayraktar, D. (2020). Pandemilerin Şafağında: COVID-19 ve Fiziksel İnaktivite. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 143-146.
- Pate, R., Pratt, M., Blair, S., Haskell, W., Macera, A., Bouchard, C., King, A. (1995). Physical Activity and Public Health. A Recommendation From the Centers for Disease Control and Prevention and the

- American College of Sports Medicine. *Jama The Journal of the American Medical Association*, 273, 402-407.
- Piggin J, 2019. *Physical activity libraries london: Routledge*
- Powell KE, Paluch AE, Blair SN, (2011). Physical activity for health: What kind? How much? How intense? On top of what? *Annu Rev Public Health*; 32(1): 349- 365
- Shephard RJ, (2003). Limits to the measurement of habitual physical activity by questionnaires. *Br J Sports Med*;37;197-206.
- Song Y, Zhang M, Yin L, Wang K, Zhou Y, Zhou M, Lu y, (2020). COVID-19 treatment: close to a cure? A rapid review of pharmacotherapies for the novel coronavirus (SARS-CoV-2). *International Journal of Antimicrobial Agents*;56(2).
- Strath, S. J., Kaminsky, L. A., Ainsworth, B. E., Ekelund, U., Freedson, P. S., Gary, R. A., ... & Swartz, A. M. (2013). Guide to the assessment of physical activity: clinical and research applications. *Circulation*, 128(20), 2259-2279.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (2014). *Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi*. Kuban Matbaacılık Yayıncılık.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, (2017). *Kronik Hastalıklar Yaşlı Sağlığı ve Engelliler Daire Başkanlığı. Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar Çok Paydaşlı Eylem Planı 2017- 2025*.
- Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması (2018). *Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri Prevalansı*.
- Ward, D. S., Saunders, R. P., & Pate, R. R. (2007). *Physical Activity Interventions in Children and adolescents. Physical Activity Intervention Series, Human Kinetics*.
- WHO, (2010). *Global Recommendations on Physical Activity for Health*.
- WHO, (2018). *Global action plan on physical activity 2018–2030: more active people for a healthier world*. Geneva.

FİZİKSEL AKTİVİTE TÜRLERİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Cihan AYGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8773-8777
- ❖ Mail: cihanaygun@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Ainsworth, B. E., Haskell, W. L., Whitt, M. C., Irwin, M. L., Swartz, A. M., Strath, S. J., ... & Leon, A. S. (2000). Compendium of physical activities: an update of activity codes and MET intensities. *Medicine and science in sports and exercise*, 32(9; SUPP/1), S498-S504.
- Bayles, M. P. and Swank, A. M. (2018). *ACSM's exercise testing and prescription*. Lippincott Williams & Wilkins.
- Biswas, A., Oh, P. I., Faulkner, G. E., Bajaj, R. R., Silver, M. A., Mitchell, M. S., & Alter, D. A. (2015). Sedentary time and its association with risk for disease incidence, mortality, and hospitalization in adults: a systematic review and meta-analysis. *Annals of internal medicine*, 162(2), 123-132.
- Bouchard, D. R. (2020). *Exercise and Physical Activity for Older Adults*. Human Kinetics Publishers.
- Buchheit, M., & Laursen, P. B. (2013). High-intensity interval training, solutions to the programming puzzle: Part I: cardiopulmonary emphasis. *Sports medicine*, 43(5), 313-338
- Buckley, J. P., Hedge, A., Yates, T., Copeland, R. J., Loosemore, M., Hamer, M., ... & Dunstan, D. W. (2015). The sedentary office: an expert statement on the growing case for change towards better health and productivity. *British journal of sports medicine*, 49(21), 1357-1362.
- Bushman, B., & American College of Sports Medicine. (2017). *ACSM's Complete Guide to Fitness & Health, 2E*. Human Kinetics.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public health reports*, 100(2), 126.
- Clow, A., & Edmunds, S. (2014). *Physical activity and mental health*. Human Kinetics.
- De la Vega, L. R., & Toscano, W. N. (2018). *Handbook of leisure, physical activity, sports, recreation and quality of life*. Springer International Publishing.
- Dunstan, D. W., Howard, B., Healy, G. N., & Owen, N. (2012). Too much sitting—a health hazard. *Diabetes research and clinical practice*, 97(3), 368-376.
- Ekelund, U., Brown, W. J., Steene-Johannessen, J., Fagerland, M. W., Owen, N., Powell, K. E., ... & Lee, I. M. (2019). Do the associations of sedentary behaviour with cardiovascular disease mortality and cancer mortality differ by physical activity level? A systematic review and

- harmonised meta-analysis of data from 850 060 participants. *British journal of sports medicine*, 53(14), 886-894.
- Garber, C. E., Blissmer, B., Deschenes, M. R., Franklin, B. A., Lamonte, M. J., Lee, I. M., ... & Swain, D. P. (2011). American College of Sports Medicine position stand. Quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory, musculoskeletal, and neuromotor fitness in apparently healthy adults: guidance for prescribing exercise. *Medicine and science in sports and exercise*, 43(7), 1334-1359.
- Gennuso, K. P., Gangnon, R. E., Thraen-Borowski, K. M., & Colbert, L. H. (2015). Dose–response relationships between sedentary behaviour and the metabolic syndrome and its components. *Diabetologia*, 58, 485-492.
- Jonas, S. and Phillips E. M. (2009). American College of Sports Medicine. ACSM's exercise is medicine: a clinician's guide to exercise prescription. Lippincott Williams & Wilkins.
- Katzmarzyk, P. T., Powell, K. E., Jakicic, J. M., Troiano, R. P., Piercy, K., Tennant, B., & 2018 Physical Activity Guidelines Advisory Committee. (2019). Sedentary behavior and health: update from the 2018 physical activity guidelines advisory committee. *Medicine and science in sports and exercise*, 51(6), 1227.
- Kohl, H. W., & Cook, H. D. (2013). *Educating the student body*. The National Academies Press.
- Lyden, K., Keadle, S. K., Staudenmayer, J., Braun, B., & Freedson, P. S. (2015). Discrete features of sedentary behavior impact cardiometabolic risk factors. *Medicine and science in sports and exercise*, 47(5), 1079.
- Manini, T. M., Carr, L. J., King, A. C., Marshall, S., Robinson, T. N., & Rejeski, W. J. (2015). Interventions to reduce sedentary behavior. *Medicine and science in sports and exercise*, 47(6), 1306.
- Maza, A. R., Pionke, J. J., & Gothe, N. P. (2022). Mind-body interventions involving a home-based component to improve functional fitness outcomes in adults: A scoping review. *European Journal of Integrative Medicine*, 49, 102095.
- Melov, S., Tarnopolsky, M. A., Beckman, K., Felkey, K., & Hubbard, A. (2007). Resistance exercise reverses aging in human skeletal muscle. *PLoS one*, 2(5).
- Nelson, M. E., Rejeski, W. J., Blair, S. N., Duncan, P. W., Judge, J. O., King, A. C., ... & Castaneda-Sceppa, C. (2007). Physical activity and public health in older adults: recommendation from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Circulation*, 116(9), 1094.

- Nyman, S. R., Barker, A., Haines, T., Horton, K., Musselwhite, C., Peeters, G., ... & Wolff, J. K. (Eds.). (2018). *The Palgrave handbook of ageing and physical activity promotion* (pp. 1-758). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Owen, N., Healy, G. N., Matthews, C. E., & Dunstan, D. W. (2010). Too much sitting: the population-health science of sedentary behavior. *Exercise and sport sciences reviews*, 38(3), 105.
- Owen, N., Salmon, J., Koohsari, M. J., Turrell, G., & Giles-Corti, B. (2014). Sedentary behaviour and health: mapping environmental and social contexts to underpin chronic disease prevention. *British journal of sports medicine*, 48(3), 174-177.
- Panahi, S., & Tremblay, A. (2018). Sedentariness and health: is sedentary behavior more than just physical inactivity?. *Frontiers in public health*, 6, 258.
- Pate, R. R., O'Neill, J. R., & Lobelo, F. (2008). The evolving definition of "sedentary". *Exercise and sport sciences reviews*, 36(4), 173-178.
- Riebe, D. (2018). *American College of Sports Medicine. ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription*. 10th ed. Philadelphia (PA): Wolters Kluwer.
- Rochmis, P., & Blackburn, H. (1971). Exercise tests: a survey of procedures, safety, and litigation experience in approximately 170,000 tests. *Jama*, 217(8), 1061-1066.
- Rutten, G. M., Savelberg, H. H., Biddle, S. J., & Kremers, S. P. (2013). Interrupting long periods of sitting: good STUFF. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10, 1-3.
- Stensel, D. J., Hardman, A. E., & Gill, M. R. (2022). *Physical activity and health : the evidence explained*. Third ed. Routledge.
- Swartz, A. M., Squires, L., & Strath, S. J. (2011). Energy expenditure of interruptions to sedentary behavior. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 8(1), 1-7.
- Thyfault, J. P., Du, M., Kraus, W. E., Levine, J. A., & Booth, F. W. (2015). Physiology of sedentary behavior and its relationship to health outcomes. *Medicine and science in sports and exercise*, 47(6), 1301.
- Van der Ploeg, H. P., & Hillsdon, M. (2017). Is sedentary behaviour just physical inactivity by another name?. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14, 1-8.

FİZİKSEL AKTİVİTE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ VE TEKNOLOJİK YENİLİKLER

Cihan AYGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8773-8777
- ❖ Mail: cihanaygun@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Baquet, G., Stratton, G., Van Praagh, E., & Berthoin, S. (2007). Improving physical activity assessment in prepubertal children with high-frequency accelerometry monitoring: a methodological issue. *Preventive medicine*, 44(2), 143-147.
- Brage, S., Westgate, K., Franks, P. W., Stegle, O., Wright, A., Ekelund, U., & Wareham, N. J. (2015). Estimation of free-living energy expenditure by heart rate and movement sensing: a doubly-labelled water study. *PLoS one*, 10(9), e0137206.
- Calabro, M. A., Stewart, J. M., & Welk, G. J. (2013). Validation of pattern-recognition monitors in children using doubly labeled water. *Medicine and science in sports and exercise*, 45(7), 1313-1322.
- Casiraghi, F., Lertwattanarak, R., Luzi, L., Chavez, A. O., Davalli, A. M., Naegelin, T., ... & Folli, F. (2013). Energy expenditure evaluation in humans and non-human primates by SenseWear Armband. Validation of energy expenditure evaluation by SenseWear Armband by direct comparison with indirect calorimetry. *PLoS One*, 8(9), e73651.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public health reports*, 100(2), 126.
- Clark, C. C., Barnes, C. M., Stratton, G., McNarry, M. A., Mackintosh, K. A., & Summers, H. D. (2017). A review of emerging analytical techniques for objective physical activity measurement in humans. *Sports medicine*, 47, 439-447.
- Clow, A., & Edmunds, S. (2014). Physical activity and mental health. *Human Kinetics*.
- Cooper, J. A., Watras, A. C., O'Brien, M. J., Luke, A., Dobratz, J. R., Earthman, C. P., & Schoeller, D. A. (2009). Assessing validity and reliability of resting metabolic rate in six gas analysis systems. *Journal of the American Dietetic Association*, 109(1), 128-132.
- De Vries, S. I., Garre, F. G., Engbers, L. H., Hildebrandt, V. H., & Van Buuren, S. (2011). Evaluation of neural networks to identify types of activity using accelerometers. *Medicine and science in sports and exercise*, 43(1), 101-107.
- Draper, N., & Stratton, G. (Eds.). (2019). *Physical activity: A multi-disciplinary introduction*. Routledge.
- Evenson, K. R., Goto, M. M., & Furberg, R. D. (2015). Systematic review of the validity and reliability of consumer-wearable activity trackers.

- International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 12(1), 1-22.
- Fairclough, S., Noonan, R., Rowlands, A., Van Hees, V., Knowles, Z., & Boddy, L. (2016). Wear compliance and activity in children wearing wrist and hip mounted accelerometers. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 48(2), 245-253.
- Gomersall, S. R., Ng, N., Burton, N. W., Pavey, T. G., Gilson, N. D., & Brown, W. J. (2016). Estimating physical activity and sedentary behavior in a free-living context: a pragmatic comparison of consumer-based activity trackers and ActiGraph accelerometry. *Journal of medical Internet research*, 18(9), e239.
- Harrell, J. S., McMurray, R. G., Baggett, C. D., Pennell, M. L., Pearce, P. F., & Bangdiwala, S. I. (2005). Energy costs of physical activities in children and adolescents. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 37(2), 329-336.
- Harrison, F., Atkin, A. J., van Sluijs, E. M., & Jones, A. P. (2017). Seasonality in swimming and cycling: Exploring a limitation of accelerometer based studies. *Preventive medicine reports*, 7, 16-19.
- Hills, A. P., Mokhtar, N., & Byrne, N. M. (2014). Assessment of physical activity and energy expenditure: an overview of objective measures. *Frontiers in nutrition*, 1, 5.
- Jakovljevic, D. G., Nunan, D., Donovan, G., Hodges, L. D., Sandercock, G. R., & Brodie, D. A. (2008). Lack of agreement between gas exchange variables measured by two metabolic systems. *Journal of sports science & medicine*, 7(1), 15.
- Janz, K. F. (2002). Use of heart rate monitors to assess physical activity. *Physical activity assessments for health-related research*, 143-161.
- Kaminsky, L. A. (2010). *ACSM's health-related physical fitness assesment manual*. Third Edition. Philadelphia: American College of Sports Medicine.
- Kooiman, T. J., Dontje, M. L., Sprenger, S. R., Krijnen, W. P., Van der Schans, C. P., & de Groot, M. (2015). Reliability and validity of ten consumer activity trackers. *BMC sports science, medicine and rehabilitation*, 7, 1-11.
- Macfarlane, D. J., & Wong, P. (2012). Validity, reliability and stability of the portable Cortex Metamax 3B gas analysis system. *European journal of applied physiology*, 112, 2539-2547.
- Migueles, J. H., Cadenas-Sanchez, C., Ekelund, U., Delisle Nyström, C., Mora-Gonzalez, J., Löf, M., ... & Ortega, F. B. (2017). Accelerometer

data collection and processing criteria to assess physical activity and other outcomes: a systematic review and practical considerations. *Sports medicine*, 47, 1821-1845.

- Nelson, M. B., Kaminsky, L. A., Dickin, D. C., & Montoye, A. H. (2016). Validity of consumer-based physical activity monitors for specific activity types. *Medicine and science in sports and exercise*, 48(8), 1619-1628.
- Potteiger, J. (2018). *ACSM's Introduction to exercise science*. Lippincott Williams & Wilkins.
- Reece, J. D., Barry, V., Fuller, D. K., & Caputo, J. (2015). Validation of the SenseWear armband as a measure of sedentary behavior and light activity. *Journal of Physical Activity and Health*, 12(9), 1229-1237.
- Ridgers, N. D., McNarry, M. A., & Mackintosh, K. A. (2016). Feasibility and effectiveness of using wearable activity trackers in youth: a systematic review. *JMIR mHealth and uHealth*, 4(4), e6540.
- Riebe, D. (2018). American College of Sports Medicine. *ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription*. 10th ed. Philadelphia (PA): Wolters Kluwer.
- Rowlands, A. V., Frayssse, F., Catt, M., Stiles, V. H., Stanley, R. M., Eston, R. G., & Olds, T. S. (2015). Comparability of measured acceleration from accelerometry-based activity monitors.
- Sasaki, J. E., Howe, C. A., John, D., Hickey, A., Steeves, J., Conger, S., ... & Freedson, P. S. (2016). Energy expenditure for 70 activities in children and adolescents. *Journal of Physical Activity and Health*, 13(s1), S24-S28.
- Schutz, Y., Weinsier, R. L., & Hunter, G. R. (2001). Assessment of free-living physical activity in humans: an overview of currently available and proposed new measures. *Obesity research*, 9(6), 368-379.
- Spruijt-Metz, D., Berrigan, D., Kelly, L. A., McConnell, R., Dueker, D., Lindsey, G., ... & Redline, S. (2009). Measures of physical activity and exercise. *Handbook of assessment methods for eating behaviors and weight-related problems: Measures, theory, and research*, 2, 187-254.
- Tremblay, M. S., Aubert, S., Barnes, J. D., Saunders, T. J., Carson, V., Latimer-Cheung, A. E., ... & Chinapaw, M. J. (2017). Sedentary behavior research network (SBRN)—terminology consensus project process and outcome. *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 14, 1-17.

- Troiano, R. P., McClain, J. J., Brychta, R. J., & Chen, K. Y. (2014). Evolution of accelerometer methods for physical activity research. *British journal of sports medicine*, 48(13), 1019-1023.
- Trost, S. G., Drovandi, C. C., & Pfeiffer, K. (2016). Developmental trends in the energy cost of physical activities performed by youth. *Journal of Physical Activity and Health*, 13(s1), S35-S40.
- Van der Ploeg, H. P., & Hillsdon, M. (2017). Is sedentary behaviour just physical inactivity by another name?. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14, 1-8
- Welk, G., Morrow, J., & Saint-Maurice, P. (2017). Measures registry user guide: Individual physical activity. National Collaborative on Childhood Obesity Research: Washington, DC, USA.
- Westerterp, K. R. (2009). Assessment of physical activity: a critical appraisal. *European journal of applied physiology*, 105, 823-828.
- Westerterp, K. R. (2015). Measurement of energy expenditure. *Translational Research Methods for Diabetes, Obesity and Cardiometabolic Drug Development: A Focus on Early Phase Clinical Studies*, 169-187.
- Wilms, B., Ernst, B., Thurnheer, M., Weisser, B., & Schultes, B. (2014). Correction factors for the calculation of metabolic equivalents (MET) in overweight to extremely obese subjects. *International journal of obesity*, 38(11), 1383-1387.
- Wright, S. P., Hall Brown, T. S., Collier, S. R., & Sandberg, K. (2017). How consumer physical activity monitors could transform human physiology research. *American Journal of Physiology-Regulatory, Integrative and Comparative Physiology*, 312(3), R358-R367.

ÇOCUKLAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE

Caner ÇETİNKAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5642-6794
- ❖ Mail: caner.cetinkaya@deu.edu.tr

Okul çevresi, çocuğun okula aktif bir şekilde gidip gelmesini teşvik etmelidir. Öğrencilerin okula geldiği bisikletleri veya scooterları için güvenli park alanları sağlanmalı ve okula güvenli ulaşım rotaları oluşturulmalıdır. Bu güvenli rotalar üzerinde motorlu taşıtlar yürüme hızını geçmemelidir. Aileleri çocuklarının okula aktif ulaşımını sağlaması için teşvik edilmeli ve bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır (Piggin, Mansfield, and Weed 2017).

Dünya sağlık örgütünün 2018-2030 yılları arasındaki fiziksel aktivite aksiyon planı “Daha sağlıklı bir dünya için daha aktif insanlar” olarak belirlenmiştir. Bireysel ve toplumsal sağlığı iyileştirmenin ve tüm ulusların sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmanın bir aracı olarak, tüm insanların güvenli ve elverişli ortamlara ve günlük yaşamlarında fiziksel olarak aktif olmak için çeşitli fırsatlara erişebilmelerini sağlamaya çalışacaklar. Eylem planının hedefi, 2016 yılı temel alınarak, yetişkinlerde ve ergenlerde fiziksel hareketsizliğin küresel düzeyde %15'lik bir azalma sağlamaktır. Ayrıca yaşam boyu sağlık ve fiziksel okuryazarlığı tesis etmek, güçlendirmek, kapasite ve yeteneğe göre fiziksel aktiviteden zevk almayı ve fiziksel aktiviteye katılımı teşvik etmek için tüm okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim eğitim kurumlarında kız ve erkek çocuklar için iyi kalitede beden eğitimi ve aktif rekreasyon, spor ve oyun için daha olumlu deneyimler ve fırsatlar sağlamaya çalışacaklar (Organization 2019).

KAYNAKLAR

- Bakanlığı, TC Sağlık. 2014. 'Türkiye fiziksel aktivite rehberi', Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Ankara.
- Baquet, Georges, Gareth Stratton, Emmanuel Van Praagh, and Serge Berthoin. 2007. 'Improving physical activity assessment in prepubertal children with high-frequency accelerometry monitoring: a methodological issue', Preventive medicine, 44: 143-47.
- Biddle, Stuart JH, Natalie Pearson, Gemma M Ross, and Rock Braithwaite. 2010. 'Tracking of sedentary behaviours of young people: a systematic review', Preventive medicine, 51: 345-51.
- Brewer, Hannah, and Mary Renck Jalongo. 2018. 'Physical Activity and Health Promotion in the Early Years', Cham: Springer.
- Cetinkaya, Caner. 2022. 'Espor ve Fiziksel Aktivite.' in Seyhan Bekir, Egemen Mancı, Yasin Nuri Çakır (ed.), Espora Multidisipliner Yaklaşımlar (Nobel Bilimsel Eserler: Ankara).

- Cooper, Ashley R, Anna Goodman, Angie S Page, Lauren B Sherar, Dale W Esliger, Esther MF van Sluijs, Lars Bo Andersen, Sigmund Anderssen, Greet Cardon, and Rachel Davey. 2015. 'Objectively measured physical activity and sedentary time in youth: the International children's accelerometry database (ICAD)', *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 12: 1-10.
- Hallal, Pedro C, Lars Bo Andersen, Fiona C Bull, Regina Guthold, William Haskell, and Ulf Ekelund. 2012. 'Global physical activity levels: surveillance progress, pitfalls, and prospects', *The lancet*, 380: 247-57.
- Hardman, Adrienne E, and David J Stensel. 2009. *Physical activity and health: the evidence explained* (routledge).
- James, Joseph, Andy Pringle, Stuart Mourton, and Clare MP Roscoe. 2023. 'The Effects of Physical Activity on Academic Performance in School-Aged Children: A Systematic Review', *Children*, 10: 1019.
- Janssen, Xanne, Laura Basterfield, Kathryn N Parkinson, Mark S Pearce, Jessica K Reilly, Ashley J Adamson, and John J Reilly. 2019. 'Non-linear longitudinal associations between moderate-to-vigorous physical activity and adiposity across the adiposity distribution during childhood and adolescence: Gateshead Millennium Study', *International journal of obesity*, 43: 744-50.
- Katzmarzyk, Peter T, Kenneth E Powell, John M Jakicic, Richard P Troiano, Katrina Piercy, Bethany Tennant, and Physical Activity Guidelines Advisory Committee. 2019. 'Sedentary behavior and health: update from the 2018 physical activity guidelines advisory committee', *Medicine and science in sports and exercise*, 51: 1227.
- Organization, World Health. 2019. *Global action plan on physical activity 2018-2030: more active people for a healthier world* (World Health Organization).
- Piercy, Katrina L, Richard P Troiano, Rachel M Ballard, Susan A Carlson, Janet E Fulton, Deborah A Galuska, Stephanie M George, and Richard D Olson. 2018. 'The physical activity guidelines for Americans', *Jama*, 320: 2020-28.
- Piggin, Joe, Louise Mansfield, and Mike Weed. 2017. *Routledge handbook of physical activity policy and practice* (Routledge).
- Rowlands, Ann V. 2007. 'Accelerometer assessment of physical activity in children: an update', *Pediatric exercise science*, 19: 252-66.
- Stensel, David J, Adrienne E Hardman, and Jason MR Gill. 2021. *Physical activity and health: the evidence explained* (Routledge).

KADINLAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE

Nuray YİĞİTER

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5734-9586
- ❖ Mail: nuraydoogan@hotmail.com

Faruk AKÇINAR

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2751-1753
- ❖ Mail: farukcinar@inonu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akdur H, Sozen AB, Yigit Z, Balota N, Guven, O. (2007). The effect of walking and step aerobic exercise on physical fitness parameters in obese women. *Istanbul Tıp Fakultesi Dergisi*, 70(3), 64-69.
- Agazzi H, Armstrong K, Bradley-Klug KL. (2010). Peer Reviewed: BMI and Physical Activity Among at-Risk Sixth-and Ninth-Grade Students, Hillsborough County, Florida, 2005-2006. *Preventing chronic disease*, 7(3).
- Biçer B, Yüктаşır B, Yalçın HB, Kaya F. (2009). Yetişkin Bayanlarda 8 Haftalık Aerobik Dans Egzersizlerinin Bazı Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkisi/The Effect Of 8-Week Aerobic Dance On Some Physiological Parameters Of Adult Women. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3).
- Bull FC, Al-Ansari SS, Biddle S, Borodulin K, Buman MP, Cardon, G, Willumsen JF. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451-1462.
- Bulgu N, Arıtan CK, Aşçı FH. (2007). Gündelik Yaşam, Kadın Ve Fiziksel Aktivite. *Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 167-181.
- Bo K, Nygaard IE. (2020). Is physical activity good or bad for the female pelvic floor? A narrative review. *Sports Medicine*, 50(3), 471-484.
- Bland V, Sharma M. (2017). Physical activity interventions in African American women: A systematic review. *Health promotion perspectives*, 7(2), 52.
- Craig CL, Marshall AL, Sjöström M, Bauman AE, Booth ML, Ainsworth BE, Oja P. (2003). International physical activity questionnaire: 12-country reliability and validity. *Medicine & science in sports & exercise*, 35(8), 1381-1395.
- Çolakoğlu F, Şenel Ö. (2003). Sekiz Haftalık Aerobik Egzersiz Programının Sedanter Orta Yaşlı Bayanların Vücut Kompozisyonu Ve Kan Lipidleri Üzerindeki Etkileri. *Sporometre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 57-61.
- Dilimoğlu B. (2018). Fiziksel Aktivitenin Orta Yaş Sedanter Kadınlarda Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ve Öznel İyi Oluş Düzeylerine Etkisinininelenmesi.Yüksek Lisans Tezi.Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı.Karaman.
- Dishman, RK, Washburn RA, Schoeller DA. (2001). Measurement of physical activity. *Quest*, 53(3), 295-309.
- Eckstrom E, Neukam S, Kalin L, Wright J. (2020). Physical activity and healthy aging. *Clinics in geriatric medicine*, 36(4), 671-683.

- Elizondo-Armendáriz, JJ, Ontoso A. (2005). Prevalence of physical activity and its relationship to sociodemographic variables and lifestyles in the age 18-65 population of Pamplona, Spain. *Revista Espanola de Salud Publica*, 79(5), 559-567.
- Erol E, Okan F, Okan S. (2023). Osteoporoz Tanısı Olan ve Olmayan Postmenopozal Kadınların Fiziksel Aktivite Düzeyleri ve Yaşam Kalitelerinin Karşılaştırılması. *Turk J Osteoporos*, 29, 53-8.
- Erdoğan M, Certel Z, Güvenç, A. (2011). Masa Başı Çalışanlarda Fiziksel Aktivite Düzeyi: Obezite Ve Diğer Özelliklere Göre İncelenmesi *Spor Hekimliği Dergisi*, 46(3), 097-107.
- Francis KT. (1999). Status of the year 2000 health goals for physical activity and fitness. *Physical Therapy*, 79(4), 405-414.
- Fernández-Martínez A, Haro-González M, Nuviala R, Pérez-Ordás R, Nuviala A. (2020). Women and physical activity in fitness centres. Analysis of future intentions and their relationship with age. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(15), 5289.
- Flannery C, McHugh S, Anaba AE, Clifford E, O’Riordan M, Kenny LC, Byrne M. (2018). Enablers and barriers to physical activity in overweight and obese pregnant women: an analysis informed by the theoretical domains framework and COM-B model. *BMC pregnancy and childbirth*, 18(1), 1-13.
- Günay M, Karacan S. (2003). Aerobik Antrenman Programının Menopoz Dönemindeki Kadınların Kardiyovasküler Risk Faktörlerine Etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3).
- Günay M, Kara E, Cicioğlu İ. (2006). Egzersiz ve Antrenmana Endokrinolojik Uyumlar, Basım: Baran Ofset, Gazi Kitapevi
- Hazır T, İşler AK, Köse MG, Atabey Cİ, Coşkun B, Esatbeyoğlu F. (2017). Met Sistemi Ve Dinlenik Metabolik Hızın Kestirilmesinde Sensewear Pro3 Armband’ın Geçerliliği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 28(3), 128-134.
- Helveci G, Yalçın HB. Yüктаşır B, Sözbir K, Aydın K. (2003). Düzenli Egzersiz Kemik Mineral Yoğunluğu ve Vücut Kompozisyonu Üzerindeki Etkisi Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu
- Ignasiak Z, Skrzek A, Dąbrowska G. (2009). Bone mineral density and body composition of senior female students of the university of the third age in view of their diverse physical activity. *HUMAN*, 109.
- James N, Roemmich, Jacob E, Barkley, Christina L, Lobarinas, Jamee HF, Tressa M, White, Leonard H, Epstein. (2008). Association of Liking and Reinforcing Value with Children’s Physical Activity *Physiol Behav*. March 18; 93(4-5): 1011–1018.

- Kafkas ME, Karademir T, Açak M. (2009). 12 Haftalık Dzenli Aerobik Ve Direnç Egzersizlerinin Orta Yaş Erkek Ve Kadınların Vucut Kompozisyonları Üzerine Etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 178-183.
- Karaman ÖN, Özden F, Özcanlı C, Mutlu TO. (2020). Spor Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerde Denge, Sıçrama Performansı ile Fiziksel Aktivite Düzeyi Arasındaki İlişki. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri*, 12(2).
- Kanık ZH. (2020). Covid-19 Pandemisinde Ev Tabanlı Fiziksel Aktivite. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 46-51.
- Kaya A, Aksu HS, Arslan F. (2021). Fiziksel aktivitelere düzenli ve düzensiz olarak katılım sağlayan kadınların fiziksel aktivite öz değer algılarının incelenmesi. *Sportive*, 4(2), 57-76
- Kayantaş İ, Özdemir M, Buyrukoğlu E. (2022). Fiziksel Aktivite Düzeyinin Cinsiyet Özelliği Açısından İncelenmesi (Bir Meta-Analiz Çalışması). *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 1), 687-696.
- Kenney LW, Wilmore HJ, Costill LD, (2021). Spor ve egzersiz fizyolojisi, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara.
- Koç H, Yüksel O. (2003). Kadınlarda fiziksel ve fizyolojik performansın değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 239.
- Kolomanska BD, Mazur B, Agnieszka I. (2019). Physical activity and the occurrence of postnatal depression—a systematic review. *Medicina*, 55(9), 560.
- Korkmaz N, Demir F. (2020). Türk Uyruklu ve Yabancı Uyruklu Kadınlarda Bazı Sosyo-Demografik Özelliklerin Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(2), 14-22.
- Marques A, Santos DA., Hillman CH, Sardinha LB. (2018). How does academic achievement relate to cardiorespiratory fitness, self-reported physical activity and objectively reported physical activity: a systematic review in children and adolescents aged 6–18 years. *British Journal of Sports Medicine*, 52(16), 1039-1039.
- Meander L, Lindqvist M, Mogren I, Sandlund J, West CE, Domellöf, M. (2021). Physical activity and sedentary time during pregnancy and associations with maternal and fetal health outcomes: an epidemiological study. *BMC pregnancy and childbirth*, 21, 1-11.
- Miles L. (2007). Physical activity and health. *Nutrition bulletin*, 32(4), 314-363.
- Myers L, Strikmiller PK, Webber LS, Berenson GS. (1996). Physical and sedentary activity in school children grades 5-8: the Bogalusa Heart Study. *Medicine & Science in Sports & Exercise*.

- Orhan EB. (2021) Holistik Sağlık ve Egzersiz.(Mustafa Can Koç). Her Yaşta Fiziksel Aktivite. 7-20. İstanbul: Efe Akademi Yayınevi
- Oken BS, Zajdel D, Kishiyama S, Flegal K, Dehen C, Haa M, Leyva J. (2006). Randomized, controlled, six-month trial of yoga in healthy seniors: effects on cognition and quality of life. *Alternative therapies in health and medicine*, 12(1), 40.
- Özer CM, Aktaş Ö, Atalar K, Kayatekin, AZY. (2019). 18-27 Yaş arası bireylerde vücut kütle indeksine göre beslenme alışkanlıklarının, fiziksel aktivitelerinin ve vücut kompozisyonlarının değerlendirilmesi. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 3(1), 15-21.
- Pancar S. (2023). Kadınlarda Zumba Egzersizlerinin Akut Psikofizyolojik Etkileri. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 46-55.
- Puciato D, Oleśniewicz P, Rozpara M. (2020). Quality of life with respect to physical activity level in the unemployed. *Sustainability*, 12(10), 4219.
- Robinson E, Stensel D. (2023). Does physical activity cause weight loss?. *International Journal of Obesity*, 47(2), 91-92.
- Sancassiani F, Machado S, Preti A. (2018). Physical activity, exercise and sport programs as effective therapeutic tools in psychosocial rehabilitation. *Clinical practice and epidemiology in mental health: CP & EMH*, 14, 6.
- Schuch FB, Vancampfort D. (2021). Physical activity, exercise, and mental disorders: it is time to move on. *Trends in psychiatry and psychotherapy*, 43, 177-184.
- Szmedra L, Lemura LM, Shearn WM. (1998). Exercise tolerance, body composition and blood lipids in obese African-American women following short-term training. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 38(1), 59-65.
- Villaverde GC, Araujo E, Cruz F, Roa JM, Barbosa W, Ruíz-Villaverde G. (2006). Quality of life of rural menopausal women in response to a customized exercise programme. *Journal of advanced nursing*, 54(1), 11-19.
- Walasik I, Kwiatkowska K, Kosińska KK, Szymusik I. (2020). Physical activity patterns among 9000 pregnant women in poland: A cross-sectional study. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1771.
- Zhao H, Lu C, Yi C. (2023). Physical Activity and Sleep Quality Association in Different Populations: A Meta-Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 1864.

YAŞLILAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE

Mustafa TÜRKMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mardin Artuklu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Mardin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3152-9495
- ❖ Mail: mustafaturkmen1702@gmail.com

Leyla AYDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mardin Artuklu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Mardin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-1223-0762
- ❖ Mail: Aydoganleyla00@icloud.com

KAYNAKÇA

- Ateş, B., Saygın, Ö. ve Zorba, E. (2009). Ev hanımlarının fiziksel kapasitelerinin ve yaşam kalitelerinin belirlenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (2) 357- 367.
- Ateş,M.(2018) Yaşlılarda fiziksel aktivite ile depresyon riskinin ilişkisi Uzmanlık Tezi.
- Arsılanbay, U, (2020), Yetişkin Sağlıklı Bireylerde Fiziksel Aktivitenin Beslenme Alışkanlıkları ve Akdeniz Diyetine Uyum ile İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.
- American College of Sports Medicine Position Stand. Exercise and physical activity for older adults. (1998) *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 30 (6), 992-1008.
- Akandere, M. (2007). Huzurevinde kalan yaşlılarda fiziksel aktivitelerin yaşam doyum düzeylerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Baysan, P. N. (2008). Yaşlıların yaşlılık algısı ve sağlıkla ilgili yaşam kalitesini etkileyen faktörler. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa
- Ceviz, E., Genç, H, Özfidan, D. (2022). Postür bozuklukları ve egzersiz. *Spor Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar-II 2022/ Nisan*, EĞİTİM Yayınevi, 1. Basım, 135-169.
- Eken, Ö., Özkol, M. Z., & Varol, S. R. (2020). Acute effects of different stretching and warm up protocols on some anaerobic motoric tests, flexibility and balance in junior male judokas. *Pedagogy of physical culture and sports*, 24(4), 169-174.
- Eken, Ö., & Bayer, R. (2022). Acute effects of proprioceptive neuromuscular facilitation stretching, massage and combine protocols on flexibility, vertical jump and hand grip strength performance in kickboxers. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 26(1), 4-12.
- Genç, H., Ceviz, E., Türkmen, M., Çiftçi, B. (2022). Bel Ağrısı Rehabilitasyon Uygulamalarında Egzersizin Önemi. *İçinde Doç. Dr. Aydın Şükrü BENGÜ Öğr. Gör. Ebubekir İZOL (Editörler), Sağlık Bilimlerinde İnovatif Yöntemler, Teoriler ve Uygulamalar-2022/Eylül*, İKSAD Yayınevi, 119-167.
- Gündüz, H. (2000). Yaşlılarda Postür ve Yürüme. *Geriatrici*, 3 (4), 155-162.

- Goldspink DF. Ageing and activity: their effects on the functional reserve capacities of the heart and vascular smooth and skeletal muscles. *Ergonomics*. 2005;48(11-14):1334-51. Review.
- Gökçe Kutsal Y. Yaşlanan Dünya, Yaşlanan Toplum, Yaşlanan İnsan. *Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni*, 2003; 24(3- 4).
- Hablemitoğlu Ş, Özmete E. Yaşlı Refahı: Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet. Ankara: Kilit Yayınları; 2010. 89–117.
- Karevelioğlu,B.(2022) Öğrencilerin rekreasyon farkındalıkları ile fiziksel aktivite düzeylerinin incelenmesi Yüksek lisans Tezi.
- Kurt,G.,Beyaztaş, F.Y., & Erkol, Z., (2010). Yaşlıların sorunları ve yaşam memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*, 24(2),32-4.
- Küpeli,H.(2023) Egzersiz davranışı değişim basamaklarına göre yaşlılarda; Düşme korkusu, düşme riski, fiziksel aktivite düzeyi, aktivite bariyerleri ve yaşam kalitesinin karşılaştırılması, Yüksek Lisans tezi.
- Myers, J. S. (2008). Factors associated with changing cognitive function in older adults: implications for nursing rehabilitation. *Rehabilitation Nursing*, 33 (3) 117-123.
- Mannell RC. Older Adults, Leisure, and Wellness, *Journal of Leisurability* 1999; 26(2): 3–10.
- Morio, b., Barra, v., Ritz, p., Fellmann, n., Bonny, jm., Beaufre, b., Boire, j.y., Vermorel, M. (2000). “Benefit Of Endurance Training In Elderly People Over A Short Period Is Reversible.” *Eur J Appl Physiol* ;81(4):329-36.
- Pınar R, Çınar S. İstanbul İlinde Huzurevi ve Huzurevi Dışında Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumları(kaliteleri) Farklı mı Karşılaştırmalı bir çalışma. *Hemşire Dergisi*, 2001; 51(4):10–18.
- Polatcan, İ., & Zurnacı, Y. E. (2022). Investigation of Secondary School Students' Attitudes Towards Physical Activity. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 823-834.
- Rubenstein, L. Z. ve Trueblood, P.R. (2004). Gait and Balance Assessment in Older Persons. *Annals of Long-Term Care: Clinical Care and Aging*, 12 (2), 39-45.
- Sarıkaya, M., Ökmen, M.Ş., Bağcı, E. (2023). Spor Bilimleri Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeyi İle Uyku Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi*, 5(1),9-16. <https://doi.org/10.56639/jsar.1279951>
- Spirduso, W.W., Cronin, D.L. (2001) Exercise dose-response effects on quality of life and independent living in older adults. *Medicine and*

Science in Sports and Exercise, 33 (6 Suppl), S598-608; discussion S609-510.

Soyuer, F., Şenol, V., 2011. Fatigue and Physical Activity Levels 65 and Older People Living in Rest Home. International Journal of Gerontology, 5, pp.13-16.

The Whoqol Group. The Development of the World Health Organisation Quality of Life Assessment Instrument (the Whoqol). In: Orley J, Kuyken W, eds. Quality of Life Assessment: International Perspectives. Heidelberg: Springer Verlag, 1994: 41.

Tunay Volga, Yetişkinlerde Fiziksel Aktivite, Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2008.

Türkmen, M., Genç, H, Ceviz, E. (2021). Oyun ve Çocuk Gelişimi, Spor Bilimleri II Kitabı-2021/ Eylül, Akademisyen Yayınevi, 1. Basım, 45-61.

Uçak,B.(2019). Yaşlılarda yapılan fiziksel aktivite düzeyinin yaşam kalitesine hareket korkusuna yorgunluk uyku ve depresyona etkisi. Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Üçgül,G.(2022) Pandemi sürecinde yaşlıların fiziksel aktivite düzeylerinin incelenmesi. Munzur Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

GEBELERDE FİZİKSEL AKTİVİTE

Ayşe Sevim AKBAY KISA

- ❖ Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1830-1894
- ❖ Mail: ayse.sevim.32@gmail.com

KAYNAKLAR

- Albayrak T. Kaya S. (2008). Gebelik ve Egzersiz. Hacettepe Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Fakültesi. T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 730. Klasmat Matbaacılık. Ankara. 1-22
- The American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). (2020). Obstetricians ACo, Gynecologists. Physical activity and exercise during pregnancy and the postpartum period: ACOG Committee Opinion Summary, Number 804. *Obstet Gynecol.* 135(4):991-3.
- Barakat R. (2021). An exercise program throughout pregnancy: Barakat model. *Birth Defects Research*, 113(3), 218-226.
- Barakat R. Cordero Y. Coteron J. Luaces M. Montejo R. (2012). Exercise during pregnancy improves maternal glucose screen at 24-28 weeks: a randomized controlled trial, *British Journal of Sports Medicine*, 46, 656-661.
- Barakat R. Pelaez M. Montejo R. Luaces M. and Zakyntthinaki M. (2011). Exercise during pregnancy improves maternal health perception: a randomized controlled trial. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 204(5), 402.
- Borodulin K. Evenson K. R. Wen F. Herring A. H. & Benson A. (2008). Physical activity patterns during pregnancy. *Medicine and science in sports and exercise*, 40(11), 1901.
- Cunningham F. G. Leveno K. J. Bloom S. L. Spong C. Y. Dashe J. S. Hoffman B. L. ... & Sheffield J. S. (2014). *Williams Obstetrics* (22 edition) (Vol. 7, pp. 187-407). New York: McGraw-Hill Medical
- Davies GA. Wolfe LA. Mottola MF et al. (2003). Exercise in pregnancy and the postpartum period. *J Obstet Gynaecol Can*, 25,516-29.
- Davenport M. H. Mottola M. F. McManus R. & Gratton R. (2008). A walking intervention improves capillary glucose control in women with gestational diabetes mellitus: a pilot study. *Applied physiology, nutrition, and metabolism*, 33(3), 511-517.
- Davenport M H. Meah V. L. Ruchat S. M. et al. (2018). Impact of prenatal exercise on neonatal and childhood outcomes: a systematic review and meta-analysis. *British journal of sports medicine*, 52(21), 1386-1396.
- Evenson K. R. Barakat R., Brown W. J. et al. (2014). Guidelines for physical activity during pregnancy: comparisons from around the world. *American journal of lifestyle medicine*, 8(2), 102-121.
- Gambone J. C., & Hobel C. J. (2015). Endocrinology of pregnancy and parturition. Hacker N. F., Gambone J. C. & Hobel C. J. Hacker &

- Moore's essentials of obstetrics and gynecology. İçinde. (sixth. Edition.) Elsevier Health Sciences. 2015. p: 52-61
- Kostanoğlu A. Manzak A. S. Şahin A. (2019). Gebelerde Fiziksel Aktivite Seviyesi ve Uyku Kalitesinin Yaşam Kalitesine Etkisi. *Journal of Turkish Sleep Medicine*, 6(3), 80-87.
- Köstü B. Kültür T. Ercan Ö. Bakacak M. (2015). Gebelikte egzersizin bel ağrıları ve lordoz üzerine etkisi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 10(1), 6-8.
- Köken G. & Yılmaz M. (2007). Gebelik ve egzersiz. *Türkiye Klinikleri Gynecol Obst*, 17, 385-392.
- Marconcin P. Peralta M. Gouveia É. R. Ferrari G. Carraça E. Ihle A. & Marques A. (2021). Effects of exercise during pregnancy on postpartum depression: a systematic review of meta-analyses. *Biology*, 10(12), 1331.
- Mudd L. M. Owe K. M. Mottola M. F. & Pivarnik J. M. (2013). Health benefits of physical activity during pregnancy: an international perspective. *Medicine & science in sports & exercise*, 45(2), 268-277.
- Poyatos-León R. García-Hermoso A. Sanabria-Martínez G. Álvarez-Bueno C. Sánchez-López M. & Martínez-Vizcaíno V. (2015). Effects of exercise during pregnancy on mode of delivery: a meta-analysis. *Acta obstetrica et gynecologica Scandinavica*, 94(10), 1039-1047.
- Prather H. Spitznagle T. & Hunt, D. (2012). Benefits of exercise during pregnancy. *Pm&r*, 4(11), 845-850.
- Price B. B. Amini S. B. ve Kappeler K. (2012). Exercise in pregnancy: effect on fitness and obstetric outcomes-a randomized trial. *Med Sci Sports Exerc*, 44(12), 2263-9.
- Orhan C. Akbayrak T. (2016). Gebelikte fiziksel aktivite ve egzersiz. Akbayrak T, Kaya S, editör. *Kadın sağlığında fizyoterapi ve rehabilitasyon*. 1. Baskı. (p.215- 238). Ankara: Hipokrat kitapevi&Pelikan kitapevi.
- Santos P.C. Abreu S. Moreira C. Et al. (2016). Physical activity patterns during pregnancy in a sample of Portuguese women: a longitudinal prospective study, *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 18(3), e22455.
- Sánchez-Polán M. Franco E. Silva-José C. et al. (2021). Exercise during pregnancy and prenatal depression: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in physiology*, 889
- Schmidt T. Heilmann T. Savelsberg L. Maass N. Weisser B. Eckmann-Scholz C. (2017). Physical Exercise During Pregnancy–How Active Are

- Pregnant Women in Germany and How Well Informed?, *Geburtshilfe Frauenheilkd*, 77(5), 508-515.
- Smith K. M. & Campbell C. G. (2013). Physical activity during pregnancy: impact of applying different physical activity guidelines. *Journal of pregnancy*, 2013: 1-10.
- Skow R. J. Davenport M. H. Mottola M. F. et al. (2019). Effects of prenatal exercise on fetal heart rate, umbilical and uterine blood flow: a systematic review and meta-analysis. *British journal of sports medicine*, 53(2), 124-133.
- Şirin A. Kavlak O. (2015). Kadın Sağlığı Şirin A. Kavlak O. (Ed.), (2.baskı) (ss: 284-312). İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri.
- Taşkın L. (2016). Gebelikte Annenin Fizyolojisi, Taşkın L (Ed.), Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği (Genişletilmiş 13.baskı, ss:103-127), Ankara, Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Terzioğlu F. (2016). Ebeveynliğe hazırlanma ve Doğum öncesi bakım. Taşkın L (Ed.), Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği içinde (Genişletilmiş 13.baskı) (183-215), Ankara, Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Tosun Ö. Ç. & Okyay R. E. (2018). Gebelik sürecinde fiziksel aktivite değişimlerinin incelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(3), 333-341.
- Wiebe H. W. Boule N. G. Chari R. & Davenport M. H. (2015). The effect of supervised prenatal exercise on fetal growth: a meta-analysis. *Obstetrics & Gynecology*, 125(5), 1185-1194.
- World Health Organization [WHO]. (2021). Physical activity. World Health Organization. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs385/en/> adresinden erişildi.
- World Health Organization. Global Recommendations on Physical Activity for Health. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2010. http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241599979_eng.pdf.

FİZİKSEL AKTİVİTE VE CİNSEL SAĞLIK

Abdurrahim UYANIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6033-1440
- ❖ Mail: abdurrahim.uyanik@gop.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akın, Y., & Gülüm, M. (2014). Spor ve kadın cinselliği. *Kadın Cinsel Sağlığı*, 59(13), 309–311.
- Beji, N., & Dişsiz, M. (2015). Gebelik ve Hemşirelik Yaklaşımı. In N. K. Beji (Ed.), *Kadın Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Basım, pp. 249–304). Nobel Tıp Kitabevleri.
- Cabral, P. U. L., Canário, A. C. G. M., Spyrides, M. H. C., Uchôa, S. A. da C., Eleutério, J. J., Giraldo, P. C., & Gonçalves, A. K. (2014). Physical activity and sexual function in middle-aged women. *Revista Da Associação Médica Brasileira*, 60(1), 47–52. <https://doi.org/10.1590/1806-9282.60.01.011>
- Cabral, P. U. L., Canário, A. C. G., Spyrides, M. H. C., Uchôa, S. A. da C., Júnior, J. E., Giraldo, P. C., & Gonçalves, A. K. (2014). A atividade física e a função sexual em mulheres de meia -idade. *Revista Associação Medica Brasileira*, 60(1), 47–52.
- Chegg. (2023). Phases of Male Sexual Response Cycle. <https://www.chegg.com/learn/topic/phases-of-male-sexual-response-cycle> ET. 04.07.2023.
- Erdem, H. R., Sayan, M., Gököz, Z., & Refiker Ege, M. (2021). Yaşlılarda Fiziksel Aktivite: Derleme. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16–22. <https://doi.org/10.51261/yiu.2021.00029>
- Essomba, E. N., Adiogo, D., Moby, H., & Ngueng, A. (2016). Influence of Physical Exercise on Sexual Activity: the Case of Practitioners of Physical Activities and Sports in the City of Douala. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 5(4), 1875–1880. <https://doi.org/10.21275/v5i4.13041603>
- Gölbaşı, Z. (2003). Sağlıklı Gençlik ve Toplum için Bir Adım: Cinsel Sağlık Eğitimi. *Aile ve Toplum*.
- Guyton, A., & Hall, J. (2007). *Tıbbi Fizyoloji* (11. Baskı). Nobel Tıp Kitapevi.
- Kalaycı, M., & Eroğlu, H. (2016). Yetişkin Erkeklerde Fiziksel Aktivite Düzeyine Göre Cinsel Yaşamın İncelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 92–99. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cbubesbd/357858>
- Melzer, K., Schutz, Y., Boulvain, M., & Kayser, B. (2010). Physical activity and pregnancy: Cardiovascular adaptations, recommendations and pregnancy outcomes. *Sports Medicine*, 40(6), 493–507. <https://doi.org/10.2165/11532290-000000000-00000>

- Mete, S. (2008). Kadın ve Cinsellik. In A. Şirin & O. Kavlak (Eds.), Kadın Sağlığı (1. Baskı, pp. 110–123).
- Mollaioli, D., Ciocca, G., Limoncin, E., Di Sante, S., Gravina, G., & Carosa, E. (2020). Lifestyles and sexuality in men and women: The gender perspective in sexual medicine. *Reproductive Biology and Endocrinology* [revista en Internet] 2020 [acceso 2 de julio de 2021]; 18(1): 1-11. *Reproductive Biology and Endocrinology*, 18(10), 1–11. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7025405/pdf/12958_2019_Article_557.pdf
- Necati, E., & Altinkaya, N. (2020). Yaşlı Bireyin Aktivite ve Egzersiz Gerekisini. In A. Karadakovan (Ed.), Yaşlıda Destek Bakım (pp. 75–94). Akademisyen Kitapevi.
- Özkan Arslan, H., & Bilgin, Z. (2019). Kanatı Dayalı Gebelik ve Doğum Yönetimi. Ankara Nobel Tıp Kitapevi.
- Temizkan Sekizler, E. & Ünsal Atan, Ş. (2023). Yaşlılık ve Cinsel Sağlık . *Geriatric Bilimler Dergisi* , 6 (1) , 52-59 . DOI: 10.47141/geriatrik.1177354
- Şık, T. (2020). Yaşlıda Üreme Sistemi Sorunlarında Destek Bakım. In A. Karadakovan (Ed.), Yaşlıda Destek Bakım (pp. 375–380). Akademisyen Kitapevi.
- Smith, L., Grabovac, I., Yang, L., Veronese, N., Koyanagi, A., & Jackson, S. E. (2019). Participation in Physical Activity is Associated with Sexual Activity in Older English Adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(3), 489. <https://doi.org/10.3390/ijerph16030489>
- Taşkın, L. (2011). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği (X. Baskı). Sistem Ofset Matbaacılık.
- WHO. (2023). Sexual health. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1 ET: 20.06.2023.

MENTAL SAĞLIK VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Aydın İLHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9717-2746
- ❖ Mail: aydinilhan@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Arslan SS, Alemdaroğlu İ, Öksüz Ç, Karaduman AA, Tunca Yılmaz Ö. (2018). Genç bireylerde fiziksel aktivitenin akademik başarı ve depresyon üzerine etkisi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 6:37–42.
- Bull, F., Armstrong, T., Dixon, T., Ham, S., Neiman, A., Pratt, M. (2004). Physical inactivity. In M. Ezzati, A. Lopez, A. Rodgers, & C. Murray (Eds.), *Comparative quantification of health risks: Global and regional burden of disease due to selected major risk factors*. Geneva: World Health Organization.
- Calfas, K. J., Sallis, J. F., Nader, P. R. (1991). The development of scales to measure knowledge and preference for diet and physical activity behavior in 4- to 8-year-old children. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 12, 185 – 190.
- Carless, D., Faulkner, G. (2003). Physical activity and mental health. In J. Mckenna, C. Riddoch (Eds.), *Perspective on health and exercise* (pp. 61 – 82). Hampshire: Palgrave, Macmillan.
- Deliens T, Deforche B, De Bourdeaudhuij I, Clarys P. (2015). Determinants of physical activity and sedentary behaviour in university students: a qualitative study using focus group discussions. *BMC Public Health*; 15:201.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2022). *World mental health report: transforming mental health for all*. Geneva: World Health Organization., 11-19. ISBN 978-92-4-004934-5.
- Dünya Sağlık Örgütü. *Fiziksel Aktiviteye İlişkin Küresel Eylem Planı 2018-2030* (2019). Daha sağlıklı bir dünya için daha aktif insanlar Retrieved Oct 6, <https://www.who.int/ncds/prevention/>
- Lee, C., Russell, A. (2003). Effects of physical activity on emotional well-being among older Australian women: Cross-sectional and longitudinal analyses. *Journal of Psychosomatic Research*, 54, 155 – 160.
- Morgan, W.P. (2013). *Physical activity and mental health*. Department of Kinesiology, University of Wisconsin-Madison, Wisconsin. ISSN:8756-467X
- Morin CM, Jarrin DC. (2013). Epidemiology of insomnia: prevalence, course, risk factors, and public health burden. *Sleep Medicine Clinics*, 8, 281–97.

- Nadorff MR, Nazem S, Fiske A. (2011). Insomnia symptoms, nightmares, and suicidal ideation in a college student sample. *Sleep Medicine Clinics*, 34, 93–8.
- Reijneveld, S. A., Westhoff, M. H., & Hopman-Rock, M. (2003). Promotion of health and physical activity improves the mental health of elderly immigrants: Results of a group randomised controlled trial among Turkish immigrants in the Netherlands aged 45 and over. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57, 405 – 411.
- Rethink.org. (2023). <https://www.rethink.org/advice-and-information/living-with-mental-illness/information>.
- S. Saxena, M. Van Ommeren, K. C. Tang, T. P. Armstrong (2005). Mental health benefits of physical activity, *Journal of Mental Health*, 14:5, 445-451. doi: <https://doi.org/10.1080/09638230500270776>
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2019). Fiziksel Aktivite Nedir? Retrieved Oct 6, [https://hsgm.sag lik.gov.tr/tr/fiziksel-aktivite/fiz](https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/fiziksel-aktivite/fiz)
- Taylor DJ, Bramoweth AD. (2010). Patterns and consequences of inadequate sleep in college students: substance use and motor vehicle accidents. *J Adolesc Health*, 46:610–2
- United States Department of Health and Human Services (1996). *Physical activity and health: A report of the Surgeon General*. Rockville.
- Ware, J. E. Jr., Sherbourne, C. D. (1992). The MOS 36-item short-form health survey. *Medical Care*, 30, 473 – 483.

POZİTİF PSİKOLOJİ VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Ülfet YAVUZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5518-8288
- ❖ Mail: ulfetyavuz3@gmail.com

KAYNAKLAR

- Baydar Arıcan, H.Ö. (2020). Spor ve stress. (Ed. Gökmen Özen ve Tamer Civil). Sporun Kavramsal Temelleri-5 içinde (445-460). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Baydar Arıcan, H.Ö. (2021). Kaygı pandemisi ve egzersiz. (Ed. Özdemir Atar). Pandemi ve Egzersiz içinde (81-101). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Brady, A., & Grenville-Cleave, B. (2017). Introducing positive psychology and its value for sport and physical activity. In *Positive Psychology in Sport and Physical Activity* (pp. 7-19). Routledge.
- Breuning, L.G. (2021). Mutlu beyin. Mutluluk hormonlarınızı yönetin. (2. Baskı). (Ebrar Güldemler, Çev. Ed.). İstanbul: Aganta Kitap.
- Bulut, S. & Subaşı, M. (2020). Pozitif psikolojiye giriş. (Ed. Sefa Bulut), *Pozitif Psikoloji* içinde (1-16. ss.). Ankara: Nobel Akademi.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (Erguvan Sarıoğlu Çev. Ed.). İstanbul: Kaknüs.
- Burton, N. W., Khan, A., & Brown, W. J. (2012). How, where and with whom? Physical activity context preferences of three adult groups at risk of inactivity. *British Journal of Sports Medicine*, 46(16), 1125-1131.
- Cengiz, C., İnce, M. L., & Çiçek, Ş. (2009). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeyleri ve fiziksel aktivite tercihleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 23-32.
- Carless, D., & Douglas, K. (2010). *Sport and physical activity for mental health*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Csikszentmihalyi, M. (2013). *Flow: The psychology of happiness*. Random House.
- David, (2023). Carol Ryff's model of psychological well-being. (14.07.2023: <https://livingmeanings.com/six-criteria-well-ryffs-multidimensional-model/>).
- Doğan, T. (2018). Pozitif psikoloji. (Ed. Şerife Işık.), *Psikolojiye Giriş* içinde (449-473). Ankara: Pegem Akademi
- Dünya Mutluluk Raporu, (2023). Mutluluk sıralaması 2020-2022. (14.07.2023: <https://worldhappiness.report/ed/2023/world-happiness-trust-and-social-connections-in-times-of-crisis/>).
- Faulkner, G. E., & Taylor, A. H. (Eds.). (2005). *Exercise, health and mental health: Emerging relationships*. Taylor & Francis.

- Gable, S. L., Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology? Review of general psychology, 9(2), 103-110.
- Gerrig, R. J., Zimbardo, P. G. (2014). *Psychologie*. Hallbergmoos: Pearson.
- Gözmen, A. & Aşçı, F. H. (2016). Sporcularda optimal performans duygu durumunun yordanmasında beş faktörlü kişilik özelliklerinin ve mükemmeliyetçiliğin rolü. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27 (1), 40-48.
- Hefferon, K., & Boniwell, I. (2011). *Positive psychology: Theory, research and applications*. UK: McGraw-Hill Education.
- Kashdan, T. B., Ciarrochi, J. V. & Harris, R. (2013). *Mindfulness, acceptance, and positive psychology: The seven foundations of well-being*. New Harbinger.
- Linley, P., Harrington, S. & Garcea, N. (2009). *Oxford handbook of positive psychology and work*. Oxford University.
- Maslow, A.H. (1954). *Motivation and personality*. Harpers.
- Myers, D.G. & Diener, E. (1995). Who is happy?. *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Scott K.P., Stephane L.D. (2018) Her yönüyle fitness ve sağlıklı yaşam (Mehmet Üzel, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademi.
- Selçuk, A.B. (2023). Çocuktan yetişkine her yaşta psikolojik sağlamlık. *Psikolojik Sağlamlığı Beslemek içinde* (117-121). İstanbul:Kronik.
- Seligman, M. E. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. Simon and Schuster.
- Seligman, M. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. *Handbook of positive psychology*, (3-12).
- Seligman, M. E. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Simon and Schuster. (14-19).
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55, 5–14.
- Seligman, M. E. & Csikszentmihalyi, M. (2014). Flow. In *Flow and the foundations of positive psychology*. Springer, Dorthrecht. (227-238).
- Seligman, M.E.P., Steen, T.A., Park, N. & Peterson, C. (2005). Positive psychology progress. *American Psychologist*, 60, 410-421.
- Sheldon, K. M., & King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American psychologist*, 56(3), 216.
- Weiten, W., Dunn, D. S., & Hammer, E. Y. (2014). *Psychology applied to*

modern life: Adjustment in the 21st century. Cengage Learning.

- Yan, J. H., & McCullagh, P. (2004). Cultural influence on youth's motivation of participation in physical activity. *Journal of sport Behavior*, 27(4).
- Yavuz, Ü. & İlhan, E. L. (2023). Spor yapmak ve psikolojik iyi oluş: üniversite öğrencileri profili. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 28(1), 1-7.
- Yılmaz, A. & Mehmet, U. (2016). Kadınların rekreatif alanlarda fiziksel aktivite yapma amaçları ve karşılaştıkları sorunlar. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(3), 101-117.

BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Sema ARSLAN KABASAKAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Yalova Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Yalova/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4552-9640
- ❖ Mail: sema.kabasakal@yalova.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akyol A, Bilgiç P, Ersoy, G. (2008). Fiziksel aktivite, beslenme ve sağlıklı yaşam. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Arslan Kabasakal, S. (2022). Sporcu Beslenmesinde Besin Öğeleri. (Ed. Burcu Güvendi ve Burçak Keskin) Spor Bilimleri Araştırmaları İçinde (67-80). Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Aydın NA, Yılmaz HK, Ergüden B, İpek KD. (2020). Profesyonel sporcularda beslenmenin planlanması. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(2), 83-88
- Bargiota A, Delizona M, Tsitouras A, Koukoulis GN. (2013). Eating habits and factors affecting food choice of adolescents living in rural areas. *Hormones*, 12(2), 246-253.
- Baysal A. (2011). Beslenme. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- Burke L, Deakin V. (2010). Clinical sports nutrition. North Ryde: McGraw Hill.
- Campbell JP, Turner JE. (2018). Debunking the myth of exercise-induced immune suppression: redefining the impact of exercise on immunological health across the lifespan. *Frontiers in immunology*, 9, 648. <https://doi.org/10.3389/fimmu.2018.00648>
- Chastin SF, Abaraogu U, Bourgois JG et al. (2021). Effects of regular physical activity on the immune system, vaccination and risk of community-acquired infectious disease in the general population: systematic review and meta-analysis. *Sports medicine*, 51, 1673-1686.
- Davoodi SH, Malek-Shahabi T, Malekshahi-Moghadam A, Shahbazi R, Esmaili S. (2013). Obesity as an important risk factor for certain types of cancer. *Iranian journal of cancer prevention*, 6(4), 186.
- Pinho LD, Silveira MF, Botelho ACDC, Caldeira AP. (2014). Identification of dietary patterns of adolescents attending public schools. *Jornal de pediatria*, 90, 267-272. <https://doi.org/10.1016/j.jpmed.2013.04.006>
- Duma-Kocan P, Barud B, Glodek E, Gil M. (2017). Assessment of nutritional habits and preferences among secondary school students. *Roczniki Państwowego Zakładu Higieny*, 68(1), 91-97.
- Eaton SB, Eaton SB. (2017). Physical inactivity, obesity, and type 2 diabetes: an evolutionary perspective. *Research quarterly for exercise and sport*, 88(1), 1-8. <https://doi.org/10.1080/02701367.2016.1268519>
- Erdoğan R, Yılmaz M, Aydemir I. (2021). Determination of Physical Education and Sports Teachers' Nutrition Habits and Physical Activity

Levels in the Global Epidemic (COVID-19) Process. *Asian Journal of Education and Training*, 7(1), 51-59.

- Ersoy G, Hasbay A. (2006) Sporcu Beslenmesi. Ankara: Sinem Matbacılık.
- Faria FRD, Neves Miranda VP, Howe CA, Sasaki JE, dos Santos Amorim PR. (2020). Behavioral classes related to physical activity and sedentary behavior on the evaluation of health and mental outcomes among Brazilian adolescents. *PLoS One*, 15(6), e0234374. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0234374>
- Gonzalez CA, Riboli E. (2010). Diet and cancer prevention: Contributions from the European Prospective Investigation into Cancer and Nutrition (EPIC) study. *European journal of cancer*, 46(14), 2555-2562. <https://doi.org/10.1016/j.ejca.2010.07.025>
- Grundy SM. (2004). Obesity, metabolic syndrome, and cardiovascular disease. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 89(6), 2595-2600. <https://doi.org/10.1210/jc.2004-0372>
- Gupta R, Mohan I, Narula J. (2016). Trends in coronary heart disease epidemiology in India. *Annals of global health*, 82(2), 307-315. <https://doi.org/10.1016/j.aogh.2016.04.002>
- Güler Y, Gönener HD, Altay B, Gönener A. (2009) Adölesanlarda obezite ve hemsirelik bakımı. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(10), 165-181.
- Hanson MD, Chen E. (2007). Socioeconomic status and health behaviors in adolescence: a review of the literature. *Journal of behavioral medicine*, 30, 263-285.
- Ignarro LJ, Balestrieri ML, Napoli C. (2007). Nutrition, physical activity, and cardiovascular disease: an update. *Cardiovascular research*, 73(2), 326-340. <https://doi.org/10.1016/j.cardiores.2006.06.030>
- Johnson ML, Burke BS, Mayer, J. (1956). Relative importance of inactivity and overeating in the energy balance of obese high school girls. *The American journal of clinical nutrition*, 4(1), 37-44. <https://doi.org/10.1093/ajcn/4.1.37>
- Kabaran S, Mercanligil SM. (2013). Adolesan dönem besin seçimlerini hangi faktörler etkiliyor?. *Güncel pediatri*, 11(3), 121-127.
- Kruger HS, Venter CS, Vorster HH, Margetts BM. (2002). Physical inactivity is the major determinant of obesity in black women in the North West Province, South Africa: the THUSA study. *Nutrition*, 18(5), 422-427. [https://doi.org/10.1016/S0899-9007\(01\)00751-1](https://doi.org/10.1016/S0899-9007(01)00751-1)

- La Vecchia C, Negri E, D'Avanzo B, Boyle P, Franceschi S. (1991). Dietary indicators of oral and pharyngeal cancer. *International journal of epidemiology*, 20(1), 39-44. <https://doi.org/10.1093/ije/20.1.39>
- Liu S, Manson JE. (2001). Dietary carbohydrates, physical inactivity, obesity, and the 'metabolic syndrome' as predictors of coronary heart disease. *Current opinion in lipidology*, 12(4), 395-404.
- Miranda VPN, Coimbra DR, Bastos RR, Miranda Junior MV, Amorim PRDS. (2021). Use of latent class analysis as a method of assessing the physical activity level, sedentary behavior and nutritional habit in the adolescents' lifestyle: A scoping review. *PloS one*, 16(8), e0256069. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256069>
- Musaiger AO. (2011). Overweight and obesity in eastern mediterranean region: prevalence and possible causes. *Journal of obesity*, 2011. <https://doi.org/10.1155/2011/407237>
- Noble M, Healey CS, McDougal-Chukwumah LD, Brown TM. (2013). Old disease, new look? A first report of parkinsonism due to scurvy, and of refeeding-induced worsening of scurvy. *Psychosomatics*, 54(3), 277-283. <https://doi.org/10.1016/j.psych.2013.02.001>
- Oh SW, Shin SA, Yun YH, Yoo T, Huh BY. (2004). Cut-off point of BMI and obesity-related comorbidities and mortality in middle-aged Koreans. *Obes Res*, 12, 2031-2040. <https://doi.org/10.1038/oby.2004.254>
- Oh SW. (2011). Obesity and metabolic syndrome in Korea. *Diabetes & metabolism journal*, 35(6), 561-566. <https://doi.org/10.4093/dmj.2011.35.6.561>
- Ortiz-Hernández L, Gómez-Tello BL. (2008). Food consumption in Mexican adolescents. *Revista Panamericana de Salud Pública*, 24(2), 127-135.
- Özdemir, G. (2010). Spor Dallarına Göre Beslenme. *Sportmetre beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi*, 8(1), 1-6.
- Perez-Rodriguez M, Melendez G, Nieto C, Aranda M, Pfeffer, F. (2012). Dietary and physical activity/inactivity factors associated with obesity in school-aged children. *Advances in Nutrition*, 3(4), 622S-628S. <https://doi.org/10.3945/an.112.001974>
- Piotrowska E, Broniecka A, Biernat J, Wyka J, Bronkowska, M. (2015). Influence of non-dietary factors on the prevalence of abdominal obesity as a major component of the metabolic syndrome among 17-18-year-old youth. *Roczniki Państwowego Zakładu Higieny*, 66(1).
- Ponczek D, Olszowy I. (2012). The lifestyle of youth and its impact on health. *Probl Hig Epidemiol*, 93(2), 260-268.

- Pradhan A. (2007). Obesity, metabolic syndrome, and type 2 diabetes: inflammatory basis of glucose metabolic disorders. *Nutrition reviews*, 65(suppl_3), S152-S156. <https://doi.org/10.1111/j.1753-4887.2007.tb00354.x>
- Sánchez-Benito JL, Soriano ES. (2007). The excessive intake of macronutrients: does it influence the sportive performances of young cyclists?. *Nutrición Hospitalaria*, 22(4), 461-470.
- Shi Z, Lien N, Kumar BN, Holmboe-Ottesen, G. (2005). Socio-demographic differences in food habits and preferences of school adolescents in Jiangsu Province, China. *European journal of clinical nutrition*, 59(12), 1439-1448
- Sitko D, Wojtaś M, Gronowska-Senger A. (2012). Food patterns of youth from gymnasium and lyceum. *Roczniki Panstwowego Zakladu Higieny*, 63(3), 319-327.
- Slattery ML, Potter J, Caan B, Edwards S, Coates A, Ma KN, Berry, TD. (1997). Energy balance and colon cancer—beyond physical activity. *Cancer research*, 57(1), 75-80.
- Strandberg E, Ponsot E, Piehl-Aulin K, Falk G, Kadi F. (2019). Resistance training alone or combined with N-3 PUFA-rich diet in older women: effects on muscle fiber hypertrophy. *The Journals of Gerontology: Series A*, 74(4), 489-494. <https://doi.org/10.1093/gerona/gly130>
- Strasser B, Volaklis K, Fuchs D, Burtscher M. (2018). Role of dietary protein and muscular fitness on longevity and aging. *Aging and disease*, 9(1), 119. <https://doi.org/10.14336/AD.2017.0202>
- Szczepańska E, Szeja N, Szymkiewicz A, Kowalska A, Lenard B, Bulwicka A. (2014). Eating behaviours of middle- and secondary-school pupils from the upper Silesian region in Poland. *Rocz Panstw Zakl Hig*, 65(4), 337-344.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2022). Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER)-2022. Ankara: TC. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1031.
- Vancelik S, Önal SG, Güraksın A, Beyhun E. (2007). Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve beslenme bilgileri ile ilişkili faktörler. *Türk Silahlı Kuvvetleri, Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6 (4), 242-248.
- Wanat G, Grochowska-Niedworok E, Kardas M, Całyniuk B. (2011). Irregular eating habits and correlated health threats among junior high school pupils. *Hygeia Public Health*, 46(3), 381-384.
- Wells CE, Baker EH. (2013). Metabolic syndrome and COPD and Comorbidity: *European Respiratory Monograph*, 59, 117.

Yabancı N. (2011). Okul Sağlığı ve Beslenme Programları. TAF Preventive Medicine Bulletin, 10(3).

Zheng D, Liwinski T, Elinav E. (2020). Interaction between microbiota and immunity in health and disease. Cell research, 30(6), 492-506.

ANTİOKSİDAN SAVUNMA SİSTEMİ ve FİZİKSEL AKTİVİTE

Mehmet Cevher İŞERİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1761-8267
- ❖ Mail: mehmet.2iseri@gmail.com

Muhammet Taha İLHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adnan Menderes Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1484-746X
- ❖ Mail: mtilhan@adu.tr

Organizma bunları üretemediğinden dolayı mikroblesinler diyet yoluyla alınmalıdır. Bunun yanında ilaç olarak kullanılan antioksidanlar da bulunmaktadır (Karabulut & Gülay, 2016; Ifeanyi, 2018).

Antioksidan supplementleri, doğal gıdalardan bazı yöntemler kullanılarak veya kimyasal sentez yoluyla elde edilen bileşikler olarak tanıtılmaktadır. Bu supplementler, elbette gıdalardaki doğal antioksidanlarla aynı bileşime sahip değildirler. Birçok epidemiyolojik veri, antioksidanların kronik hastalıkların etkilerini faydalıya çevirebilecek yapıya sahip olduğunu söylese de, takviyelerin sistematik kullanımı birkaç faktör tarafından engellenmektedir. Ayrıca, antioksidan takviyeleri, önerilen diyet alımlarının (RDI) önemli ölçüde üzerindeki seviyelerde tüketilirse, örneğin oksidatif stres indükleyicileri gibi pro-oksidanlar olarak hareket edebilir. Geleneksel ilaçlar gibi, diyet takviyeleri de sağlığı daha da kötüleştirebilecek yan etkilere veya başka bir ilaç veya takviye ile etkileşime neden olabilir. Bununla birlikte mide-bağırsak problemi olanlar, denizciler veya düşük gelirli bireyler gibi özel durumlarda diyet takviyeleri gerekli ve faydalı olabilir. Bu koşullarda, RDI konsantrasyonlarında mineral tabletler ve balık yağı kapsülleri ile bir veya iki multivitamin almak, sağlığın korunmasına yardımcı olabilir. Takviyeleri yüksek dozlarda almak zararlı olabilir. Bu nedenle bir diyet takviyesini geleneksel bir tıbbi tedaviyle birleştirme konusunda her zaman bir sağlık uzmanına danışmak faydalı olacaktır. Mümkünse, antioksidanları takviyeler yerine meyve ve sebzelerden zengin bir diyetten almak çok daha iyi olacaktır (Pham-Huy ve ark., 2008).

Akut zorlayıcı egzersiz ve düzenli egzersiz, çeşitli antioksidanların tüketimini arttırdığı için antioksidan sistemlerin her birinin tükenmesi, çeşitli dokuların ve hücrel bileşenlerin reaktif oksijen türlerine (ROS) karşı savunmasızlığını artırabilir (Ji, 1995; Pancar ve ark., 2022). Bunun yanında antioksidan özelliklere sahip uygun besinlerin tüketilmesi (Pancar, 2021a) ve egzersiz, erken vasküler yaşlanmayı önleyebilir ve kardiyovasküler hastalıkları önlemek için önemli bir destekleyici yaklaşım olabilir (Neves ve ark., 2018; Pancar ve ark., 2021). Günümüzde sporcuların kas gelişimi için kullanabildiği ve normal bireylerin de immün sistemin aktif çalışması, hastalıklardan korunma gibi konularda antioksidan içeriği yüksek olan doğal ürünlerin kullanımı artmaktadır (Pancar, 2019; Pancar ve ark., 2019; Pancar, 2020; Taşdoğan & Pancar, 2020; Taşdoğan ve ark., 2020; Pancar, 2021b).

Antioksidanların endojen ve eksojen olarak sınıflandırıldığını, endojen antioksidanların ise kendi içerisinde enzimatik ve nonenzimatik olarak sınıflandırıldığını daha önce belirtmiştik. Enzimatik antioksidanlar sınıfında süperoksit dismutaz, glutatyon redüktaz, glutatyon peroksidaz ve katalaz yer alırken; nonenzimatik antioksidanlar kategorisinde bilirubin, glutatyon, koenzim Q10, transferrin, melatonin, selenyum, ürik asit, albümin, α -lipoik asit ve seruloplazmin yer alır. Eksojen antioksidanlar ise vitamin antioksidanlar ve ilaç olarak kullanılan antioksidanlar olmak üzere yine iki kategoride sınıflandırılmaktadır. Bunlardan β -karoten (A vitamini), askorbik asit (C vitamini), α -Tokoferol (E vitamini) ve folik asit (B9 vitamini) vitamin eksojen antioksidanlar kategorisinde yer alırken; NADPH oksidaz inhibitörleri (lokal anestetikler, adenozin, kalsiyum kanal blokerleri, nonsteroid antiinflamatuvar ilaçlar), ksantin oksidaz inhibitörleri (okspürinol, tungsten, allopürinol, pterin aldehit), endojen antioksidan aktiviteyi artıranlar (GPx aktivitesini artıran ebselen ve asetilsistein), nonenzimatik serbest radikal toplayıcılar (albümin, mannitol), demir redoks döngüsü inhibitörleri (desferroksamin), rekombinant süperoksit dismutaz, trolox-C (vitamin E analogu), nötrofil adezyon inhibitörleri, barbitüratlar, sitokinler (TNF ve IL-1) ve demir şelatörleri ilaç olarak kullanılan eksojen antioksidanlar kategorisinde yer alır (Chakraborty ve ark., 2009).

Fiziksel Egzersiz ve Antioksidan Araştırmaları

İskelet kası, kalp ve karaciğer gibi organlarda, antioksidan savunma sisteminin fiziksel antrenman durumu tarafından modüle edildiği görülmektedir. Caldarera ve ark. (1973) akut egzersizin sıçan karaciğerinde, kalbinde ve iskelet kasında katalaz aktivitesini arttırdığını gösteren ilk kişiler olmuştur. O zamandan beri çok sayıda çalışma, çeşitli dayanıklılık egzersizlerinin antioksidan savunmalar üzerindeki etkisini test etmiştir. Jenkins ve ark. (1984) tarafından kasın antioksidan enzimlerini incelenmiş ve yüksek aerobik kapasiteli grubun kaslarında düşük aerobik kapasiteli gruba kıyasla katalaz ve süperoksit dismutaz aktivitelerinin önemli ölçüde daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada VO_2 max ile kas katalazı ve kas süperoksit dismutazı arasında güçlü bir pozitif korelasyon görülmüştür. Başka bir çalışmada, 60-70 dakika akut, şiddetli bir egzersizde soleus ve tibialis kaslarında CuZn-SOD ve Mn-SOD'un istatistiksel olarak anlamlı seviyede yükseldiği bildirilmiştir. Ayrıca CuZn-SOD işlevinin kademeli bir şekilde 1 ile 3 dakika içerisinde istirahat durumuna döndüğü ancak Mn-SOD aktivitesinin egzersizden sonra bile yükseldiği belirtilmiştir.

Bu sonuç; fiziksel egzersizin CuZn-SOD ve Mn-SOD aktiviteleri üzerindeki etkisinin yüklenme süresine ve uyarı eşik değerine bağlı olabileceğini göstermiştir. Bu çalışmada ayrıca koşu egzersizinden 1 gün sonra GPX aktivitesinin soleusta arttığı ancak tibialiste artmadığı bildirilmiştir (Radak ve ark.,1995). Ji ve ark. (1992) ise yaptıkları incelemede GPX enzim aktivitesinin derin ve yüzeysel vastus lateralis kaslarında arttığını ancak soleusta artmadığını göstermiştir. Ayrıca akut yorucu bir egzersiz esnasında, iskelet kasında GSSG içeriğinin arttığı başka bir çalışmada bildirilmiştir (Ji & Fu, 1992; Ji ve ark. 1993). Bir başka araştırmada Zergeroğlu ve ark. (1997) bisiklet ergometresinde maksimal KAH'nın %75'i ile 30 dakikalık egzersiz uygulamış 3. ve 6. haftadan sonra eritrosit SOD aktivitesinin anlamlı seviyede arttığını bildirmişlerdir. Elosua ve ark. (2003) ise maxVO₂'nin %65-80'i ile uygulanan 16 haftalık aerobik antrenmandan sonra antioksidan enzim aktivitesinin (kan GPX ve plazma GR) arttığını kaydetmişlerdir. Farklı özellikteki egzersizlerin antioksidan sistemi çeşitli şekillerde etkileyebilecekleri düşüncesi ile Jamurtas ve ark. (2006), katalaz enzim aktivitesinin uzun mesafe koşucularında kısa mesafe koşucularından 3 kat daha yüksek olduğunu belirtmiş ve uzun mesafe koşucularında katalaz aktivitesinin maxVO₂ ile ilgili olduğunu bildirmişlerdir.

Bir çalışmada akut egzersizle indüklenen mitokondriyal H₂O₂ içeriği ile Ref1/Nrf2 sinyalinin yukarı regülasyonu ve ICR/CD-1 farelerinin iskelet kaslarında antioksidan enzimler (ZnSOD) ve GSH değişiklikleri arasında bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Bu bulgu, transkripsiyonel ve müteakip translasyonel kapasitede majör antioksidan genlerin uyarılmasının akut egzersiz yoluyla mümkün olduğunu göstermektedir. Çalışma akut egzersiz ile Ref1/Nrf2 sinyal yolunun aktivasyonu, egzersiz sırasında hücrel oksidatif stres direncini düzenleyen temel moleküler mekanizma olabileceğini göstermektedir (Wang ve ark. 2016). Mart 2016'ya kadar literatür incelemesi yapılarak oluşturulan bir derlemede antrenmandan sonra antioksidan göstergelerin artma eğiliminde olduğu ve pro-oksidan göstergelerin azalma eğiliminde olduğu ortaya koyulmuştur. Burdan hareketle, egzersizin bir antioksidan etkiyi indüklediği sonucuna varılmaktadır. Bu nedenle, insanların sağlık durumlarından bağımsız olarak redoks durumunu dengelemek ve sağlıkla ilgili sonuçları iyileştirmek için bir tür egzersiz yapmaları önerilmektedir (De Sousa ve ark., 2017).

Kaslardaki Enzimatik ve Enzimatik Olmayan Antioksidanlar

Kas aktiviteleri reaktif oksijen türlerini (ROS) artırır, bunun yanında organizmanın antioksidan sistemini de artırır. Bu moleküller, eşleşmemiş elektronu kabul ederek serbest radikalleri nötrleştirebilir ve bu şekilde diğer moleküllerin oksidasyonunu önleyebilir. Oksijen tüketim hızına bağlı olarak hücreler, mitokondriyal antioksidan manganez süperoksit dismutaz, sitozolik bakır-çinko süperoksit dismutaz, glutatyon peroksidaz, katalaz ve enzimatik olmayan antioksidan glutatyon dahil olmak üzere farklı düzeylerde antioksidan enzimleri yapısal olarak ifade etmektedir. Hücre içi bileşenlerin zarar görmesini önlemek için GSSG, NADPH kullanılarak glutatyon redüktaz (GR) tarafından verimli bir şekilde GSH'ye indirgenir. GR'nin bu etkisi, GSH/GSSG oranını sabit tutmak için yüksek ROS seviyelerine bağlı olarak önemli miktarda GSH'nin oksitlendiği egzersiz esnasında ve sonrasında da çok önemlidir ki bu şekilde homeostazı korur. Antioksidan enzimler SOD, CAT ve GPX, egzersiz sırasında üretilen ve egzersize yanıt olarak artan ROS'a karşı birincil savunmadır. Antioksidan enzim seviyeleri, kas lifi tiplerine göre önemli oranda değişir, öyle ki Tip I kas lifleri, tüm antioksidan enzimlerin Tip IIA ve Tip IIB liflerinden daha yüksek aktiviteye sahiptir (Steinbacher & Eckl, 2015).

Fiziksel Aktivitede Antioksidan Enzimler

Düzenli olarak düşük seviyede oksidan strese maruz kalmanın antioksidan savunmayı geliştirdiği tespit edilmiştir. Nitekim düzenli antrenman ile antioksidan savunmanın bazı öğeleri artmaktadır. Genel izlenim, egzersizin antioksidan enzim aktivitesini değiştirebileceğidir. Sıçanlar özelinde gerçekleştirilen bir çalışmada egzersiz ile miyokardiyal enzim sistemi ve karaciğerde çok az farklılık görülmüşken, iskelet kası antioksidan enzimlerinde adaptif artış gözlenmiştir. Benzer sonuçlar yaşlı sıçanlar ile gerçekleştirilen çalışmalarda da görülmüştür. 9 ve 21 hafta yüzme egzersizi uygulanan sıçanların kanlarındaki CAT, GPx, SOD seviyelerinde artış gözlenmiştir. Antioksidan enzimlerdeki artışlar egzersize pozitif adaptasyon sağlayabilir. Başka bir çalışmada antrenmanlı sıçanlarda SOD ve Se bağımsız GPx yüksek bulunmuş; selenyum bağımlı GPx enziminde anlamlı yükselme görülmemiştir.

İnsan organizmasında fiziksel egzersizin antioksidan enzimlere etkisi ile ilgili çok az veri bulunmaktadır. Bir çalışmada 30 dakikalık submaksimal

bir egzersizde antioksidan enzimlere ilişkin anlamlı bir farklılık kaydedilmemiştir. Sedanterlerle kıyaslandığında, sporcularda plazma Mn-SOD seviyesi yüksek bulunmuş, Cu-ZnSOD seviyesinde ise önemli bir fark görülmemiştir (Ohno ve ark., 1992). Fakat yine insan organizmasında yapılan başka bir araştırmada, 3 aylık egzersizden sonra, SOD'ın iki izoenziminde de önemli farklılık olmadığı belirtilmiştir. Mena ve ark. (1991) ise kontrol, amatör ve profesyonel bisikletçilerde antioksidan enzimleri araştırmış, dinlenme durumunda amatör bisikletçilerde SOD kontrol grubundan yüksek bulunurken, profesyonel bisikletçilerde SOD, GPx, CAT kontrol grubuna oranla önemli seviyede yüksek bulunmuştur (Gönenç, 1997).

Fiziksel Aktivitelerin Enzimlerin İçeriği ve Aktiviteleri Üzerindeki Etkileri

Antioksidan protein seviyelerinde ve antioksidan aktivitede egzersize bağlı artış gerçekleşmektedir. Yapılan çalışmalar, akut bir egzersizin bile iskelet kasındaki SOD aktivitesini arttırdığını göstermektedir. Cu, Zn-SOD enzim aktivitesi üç gün içinde dinlenme seviyelerine dönerken, Mn-SOD aktivitesi ve protein içeriği egzersiz sonrası dönemde artmaya devam eder. Ayrıca akut egzersiz sonrası GPX aktivitesi kas tipine bağlı gibi görünmektedir. Akut egzersiz tarafından üretilen ROS, malondialdehit oluşumuyla ölçüldüğü üzere artan lipid peroksidasyonuna neden olabilir. Lipid peroksidasyonu, az veya çok spesifik testlerin var olduğu birçok oksidatif lipid yıkım ürünleri üretir. Egzersize bağlı oksidatif stresin artmasının olumlu etkilere yol açtığı paradoksal durum, hormesis teorisi (potansiyel olarak zararlı ajanların faydalı etkileri) ile açıklanır. Bu durum zararlı ajana bir adaptasyon sağlamanın yanı sıra, gelişmiş fizyolojik fonksiyon dahil olmak üzere sistemik olumlu etkiler de sağlar. Aynı zamanda, faydalı etkiler egzersizin süresine bağlı olmaktadır. Tek bir egzersiz seansı sınırlı bir adaptif yanıtı açarken, düzenli egzersiz antioksidan genlerin ve proteinlerin tekrarlanan aktivasyonu ile adaptasyon seviyesini kademeli olarak arttırmaktadır.

Bazı araştırmacılar, kas hücrelerinin kronik egzersize adapte olması için önemli uyarının artan ROS seviyesi olduğunu ileri sürmektedir. ROS'u azaltmak için geliştirilmiş yetenekler, sonraki antrenmanlar esnasında ROS'tan daha iyi bir koruma sağlayabilir, yaşlanma sürecini yavaşlatabilir ve artan fonksiyonel kapasiteler ile sağlığı iyileştirebilir. Ancak iskemik organlara perfüzyonun restorasyonu, doku hasarına, miyokard enfarktüsüne

ve felce yol açabilen artan ROS seviyeleri ile sonuçlanır. Bu tür olumsuz etkiler, geçici olarak yükselmiş ROS seviyelerinin kardiyoprotektif bir yanıtın önemli araçları olduğu kısa aralıklı reperfüzyon seansları ile engellenebilir (Steinbacher & Eckl, 2015).

Adaptif yanıtların önemli araçları, adenosin monofosfatla aktive olan protein kinaz (AMPK), transkripsiyon faktörleri NF- κ B, p38 MAPK ile birlikte ve FoxO transkripsiyon faktörü üyeleridir. Düşük ROS seviyeleri, Mn-SOD ve Cu, Zn-SOD, CAT ve GPX1 gibi antioksidan enzimlerin gen ekspresyonunu artırarak adaptasyonu destekler. Yüksek antioksidan kapasite daha sonra ROS'taki müteakip artışların olumsuz etkilerini azaltır. Ayrıca radikal reaksiyon ürünlerinin de bu adaptasyonun aracısı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda özellikle ilgi çekici olan lipit peroksidasyon ürünleri, özellikle hem DNA hasarını indüklediği hem de hücre proliferasyonu ve büyümesinin düzenlenmesinde görev aldığı ifade edilmektedir. Ek olarak, HNE'nin mitokondriyal ayrılmaya neden olduğu ve dolayısıyla özellikle ayrılan proteinler UCP1, UCP2 ve UCP3 ve adenin nükleotid translokazının indüksiyonu yoluyla ROS'tan korumaya neden olduğu belirtilmiştir (Alessio ve ark., 1988).

Eksojen Antioksidanlar ve Egzersiz Performansı

Egzersiz tarafından düzenlenen endojen antioksidanların yanı sıra, C vitamini, E ve karotenoidler gibi eksojen antioksidanlar gıda ile birlikte alınmakta veya diyet takviyesi olarak kullanılmaktadır. Bu ise, bu tür takviyelerin egzersiz esnasında faydalı olarak kabul edilip edilemeyeceği sorusunu düşündürmektedir. Yapılan bir çalışmada C ve E vitamini ile takviye edilmiş bir diyetin egzersize bağlı insülin duyarlılığı üzerindeki etkileri araştırılmış ve egzersizin mitojenle aktifleşen protein kinazların aktivasyonuna yol açtığı ve bunun da sıçan gastrocnemius kasında nükleer faktör κ B'yi (NF- κ B) aktifleştirdiği ve sonuçta ilişkili önemli enzimlerin ekspresyonuna neden olduğu gözlenmiştir. Yazarlar bu çalışmada egzersize bağlı oksidatif stresin insülin direncini iyileştirdiği ve endojen antioksidan savunma kapasitesini destekleyen adaptif bir tepkiye yol açtığı ve antioksidanlarla takviyenin insanlarda egzersizin bu sağlığı iyileştirici etkilerini önleyebileceği sonucuna varmışlardır. Ayrıca, kas hücresi adaptasyonuna müdahale ettikleri için, antrenmandan önce antioksidan takviyeleri önerilmemektedir. Bundan dolayı, fiziksel egzersiz iki ucu keskin bir kılıca benzetilir. Yorucu bir şekilde uygulandığında oksidatif strese ve

hücre hasarına neden olur ve bu durumda antioksidanların uygulanması yardımcı olabilir. Ölçülü uygulandığında ise antioksidan enzimlerin ekspresyonunu artırır. Egzersizle indüklenen kan GSH/GSSG oranları, TBARS seviyeleri ve egzersiz koşullarında azalan toplam antioksidan durum varyasyonları, OT'nin antioksidan savunma mekanizmalarını tehlikeye atabileceğini göstermektedir. Aşırı antrenmanlı sporcular, aşırı antrenman sendromunun patofizyolojisinde artan oksidatif stresin bir rol oynayabileceğini gösteren, yorucu egzersizden sonra istirahatte oksijen radikali absorbans kapasitesi ile protein karbonilleri arasında negatif korelasyonlar göstermiştir. Bu gözlemler, egzersize uyumun kısıtlı olduğunu ve koruyucu etkisinin aşılabileceğini ve endojen antioksidan sistem tarafından ele alınamayan oksidatif strese neden olabileceğini göstermektedir (Steinbacher & Eckl, 2015).

Yoğun egzersiz esnasında, ROS ve RNS üretimi artar. Bu da kas yorgunluğuna ve performans bozukluğuna neden olan kas kasılma fonksiyonunu engelleyebilir. Antioksidanların serbest radikallere karşı korumadaki rolüne bakıldığında, kas hasarı ve yorgunlukla başa çıkmak ve performansı artırmak için antioksidan takviyeleri tüketmek sporcular arasında yaygın bir uygulama halini almıştır. Antioksidanlar ROS ve RNS'den korunmada önemli bir görev olsa da, antioksidan takviyesinin egzersiz adaptasyonlarını bozabileceği düşünülmektedir. Bu durumda, egzersiz esnasında üretilen reaktif türlerin, peroksizom proliferatörü ile aktifleşen reseptör-c koaktivatörü (PGC1- α) ve mitojen ile aktifleşen protein kinazları dahil olmak üzere proteinler aracılığıyla moleküler yolaklar uyarılarak, aerobik kapasite ve kas hipertrofisindeki gelişmede rol oynayabilir. Örneğin, E vitamini ve C vitamini tüketimi, insan iskelet kasındaki önemli endojen antioksidan enzimlerin yanı sıra PGC1- α ve mitokondriyal biyogenezin indüklenmesini önler. Bu anlamda, artan mitokondriyal biyogenez, iskelet kasında egzersize büyük bir adaptasyondur ve PGC1- α , mitokondriyal biyogenezde temel düzenleyici olarak kabul edilmektedir. Bunun aksine, bazı yazarlar, egzersiz tarafından indüklenen geçici bir artan ROS ve RNS düzeyinin olumlu etkilerini tespit etmişlerdir. Esasen, ROS ve RNS kas kasılma aktivitesinin düzenlenmesinde rol oynar, ayrıca ROS ve RNS kas rejenerasyonunu uyarır ve egzersiz esnasında vazodilatasyonu iyileştirir. Fakat yüksek ROS ve RNS konsantrasyonları inflamasyonu ve ayrıca hücre ve dokulardaki hasarı artırır. Özetlemek gerekirse, ROS ve RNS ile antioksidan sistemler arasındaki denge önem arz etmektedir (Sastre ve ark. 1992).

KAYNAKLAR

- Alessio HM, Goldfarb AH, Cultler RG. (1988). MDA content increases in fast- and slow twitch skeletal muscle with intensity of exercise in a rat. *Am J Physiol*, 255(6 Pt 1), 874-7.
- Caldarera CM, Guarnieri C, Lazzari F. (1973). Catalase and peroxidase activity of cardiac muscle. *BoZZ. Sot. Ital. BioZ. Sper.* 49, 72-77.
- Chakraborty P, Kumar S, Dutta D, Gupta V. (2009). Role of antioxidants in common health diseases. *Res J Pharm Technol*, 2(2), 238-244.
- De Sousa CV, Sales MM, Rosa TS, Lewis JE, de Andrade RV, Simões HG. (2017). The Antioxidant Effect of Exercise: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Sports Medicine (Auckland, N.Z.)*, 47(2), 277-293.
- Elosua R, Molina L, Fito M, Arquer A, Sanchez-Quesada JL, Covas MI, Ordóñez-Llanos J, Marrugat J. (2003). Response of Oxidative Stress Biomarkers to a 16-week Aerobic Physical Activity Program, and to Acute Physical Activity, in Healthy Young Men and Women. *Atherosclerosis*, 167, 327-334.
- Gönenç S. (1997). Egzersiz ve oksidan stres. *BESBD*, 2(4), 26-38.
- Ifeanyi OE. (2018). A review on free radicals and antioxidants. *Int. J. Curr. Res. Med. Sci.* 4(2), 123-133.
- Jamurtas AZ, Theodorou A, Stavrakoudi A, Kostropoulos IA, Nikolaidis MG, Ikonomou GV, Makrygiannis V, Papadopoulos G, Kouretas D. (2006). Comparison of the Blood Redox Status Between Long Distance and Short Distance Runners. 11th Annual Congress of the Eur. Coll. Sport Sci., Lausanne Switzerland.
- Jenkins RR, Friedland R, Howald H. (1984). The relationship of oxygen uptake to superoxide dismutase and catalase activity in human skeletal muscle. *Int. J. Sports Med*, 5, 114.
- Ji LL, Fu RG, Mitchell EW. (1992). Glutathione and Antioxidant Enzymes in Skeletal Muscle: Effects of Fiber Type and Exercise Intensity. *J. Appl. Physiol.*, 73, 1854-1859.
- Ji LL, Fu RG. (1992). Responses of Glutathione System and Antioxidant Enzymes to Exhaustive Exercise and Hydroperoxide. *J. Appl. Physiol.* 72, 549-554.
- Ji LL, Katz A, Fu RG, Parchert M, Spencer M. (1993). Alteration of Blood Glutathione Status During Exercise: The Effect of Carbohydrate Supplementation. *J. Appl. Physiol.*, 74, 788-792.

- Ji LL. (1995). Oxidative stress during exercise: İmplication of antioxidant nutrients. *Free Radical Biology & Medicine*, 18(6), 1079–1086. [https://doi.org/10.1016/0891-5849\(94\)00212-3](https://doi.org/10.1016/0891-5849(94)00212-3)
- Karabulut H, Gülay MŞ. (2016). Antioksidanlar. *Veterinary Journal of Mehmet Akif Ersoy University*, 1(1), 65-76. DOI:10.24880/maeuofd.260790.
- Lobo V, Patil A, Phatak A, Chandra N. (2010). Free radicals, antioxidants and functional foods: Impact on human health. *Pharmacognosy reviews*, 4(8), 118–126. <https://doi.org/10.4103/0973-7847.70902>
- Mena P, Maynar M, Gutierrez JM, Maynar J, Timon J, Campillo JE. (1991). Erythrocyte free radical scavenger enzymes in bicycle professional racers. Adaptation to training. *International Journal of Sports Medicine*, 12(6), 563–566.
- Neves MF, Cunha MR, de Paula T. (2018). Effects of Nutrients and Exercisesto Attenuate Oxidative Stress and Prevent Cardiovascular Disease. *Current Pharmaceutical Design*, 24(40), 4800–4806. <https://doi.org/10.2174/1381612825666190116143824>
- Ohno H, Yamashita H, Ookawara T, Saitoh D, Wakabayashi K, Taniguchi N. (1992). Training effects on concentrations of immunoreactive superoxide dismutase iso-enzymes in human plasma. *Acta physiologica Scandinavica*, 146(2), 291–292.
- Önal S. (2016). Oksidatif stres ve egzersiz. *Fizyoterapi Seminerleri e kitap*. https://www.fizyoterapiseminerleri.hacettepe.edu.tr/get_file/57e8ccff-b95c-43d9-8313-1736d46f2bb4#page=57.
- Pancar Z, Çınar V, Akbulut T, Kuloğlu T, Şahin İ, Aydın S. (2022). Irisin, Angt18, Elabela and antioxidants alteration in rats with and without energy drink and treadmill exercise. *European Review for Medical and Pharmacological Sciences*, 26(11), 4044-4053.
- Pancar Z, Çınar V, Aydemir İ, Bulguru B. (2021). The effect of vitamin D₃ supplement with football training on Glucose, Insulin, Cortisol and ACTH levels: Vitamin supplement study. *PJMHS* 15(2).
- Pancar Z, Taşdoğan AM, Çınar V. (2019). The effects of royal jelly supplement on some vitamin and mneral values in nicotine addicts. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(44), 3625-3629.
- Pancar Z. (2019). Are albumın and bılırubın values of smokers affected by royal jelly supplement? *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(46), 3874-3878.

- Pancar Z. (2020). Effect of inspiratory muscle training with royal jelly supplement on iron metabolism in sedentary individuals. *African Educational Research Journal Special Issue* 8(1), 69-73. DOI: 10.30918/AERJ.83.20.010
- Pancar Z. (2021a). Effect of inspiratory muscle training with royal jelly supplement on iron metabolism in cigarette addicts. *The Eurasian Journal of Medicine*, 53(1), 15-18. <https://doi.org/10.5152/eurasianjmed.2020.20271>
- Pancar Z. (2021b). The effect of Omega-3 supplements combined with endurance exercises on albumin, bilirubin and thyroid metabolism. *International Journal of Life Sciences and Pharma Research*, (14), 254-257
- Pham-Huy LA, He H, Pham-Huy C. (2008). Free radicals, antioxidants in disease and health. *International Journal of Biomedical Science: IJBS*, 4(2), 89–96.
- Radak Z, Asano K, Inoue M, Kizaki T, Oh-İshi S, Suzuki K, Taniguchi N, Ohno H. (1995). Superoxide dismutase derivative reduces oxidative damage in skeletal muscle of rats during exhaustive exercise. *J. Appl. Physiol.* 79, 129-135.
- Sastre J, Gasco´ AME, Ferrero JA, Furukawa T, Vina J. (1992). Exhaustive physical exercise causes and oxidation of glutathione status in blood. Prevention by antioxidant administration. *Am. J. Physiol*, 263, 992–995.
- Steinbacher P, Eckl P. (2015). Impact of Oxidative Stress on Exercising Skeletal Muscle. *Biomolecules*, 5(2), 356–377. doi:10.3390/biom5020356
- Taşdoğan AM, Kılıç ET, Pancar Z, Özdal M. (2020). A folk remedy: royal jelly improves lung capacity in smokers. *Progress in Nutrition*, 22(1), 297-303.
- Taşdoğan AM, Pancar Z. (2020). Some biochemical responses in cigarette addicts who receive royal jelly supplement. *EJMI*, 4(2), 204–208.
- Wang P, Li CG, Qi Z, Cui D, Ding S. (2016). Acute exercise stress promotes Ref1/Nrf2 signalling and increases mitochondrial antioxidant activity in skeletal muscle. *Experimental Physiology*, 101(3), 410–420.
- Zergeroğlu AM, Ersöz G, Yavuzer S. (1997). Dayanıklılık antrenmanlarında antioksidan savunma. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. Sport Sci*, 8(4), 25-31.

BETA ALANIN VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Erdal BAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4927-3945
- ❖ Mail: erdal.bal@sbu.edu.tr

Esra AYDEMİR AMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6745-9196
- ❖ Mail: esra.aydemir@sbu.edu.tr

6 aydan uzun süre β -alanin takviyesinin etkilerini değerlendiren hiçbir çalışma yoktur; bu nedenle, daha uzun vadeli olumsuz etki olasılığı göz ardı edilemez. Takviye için kronik ve yüksek dozlu bir yaklaşımın belirli atletik popülasyonlar tarafından alınabileceği düşünüldüğünde daha uzun süreler boyunca güvenlik profilini belirlemek önemlidir.

Mevcut literatür, β -alaninin yan etkilerine ilişkin sınırlı kanıt sağlamaktadır ve çalışmaların çoğu güvenliği ele almak için tasarlanmamıştır. Genel olarak, klinik çalışmalarda güvenlik parametreleri birincil son nokta olarak kullanılmamıştır. Bazı β -alanin çalışmaları güvenlik sonuçları için iyi tasarlanmamıştır ve kritik bilgiler eksiktir. Ayrıca, cinsiyet, yaş ve etnik köken gibi değişkenlerin etkilerini anlamak için temsili popülasyonlar arasında β -alanin'in faydalarını ve güvenliğini tam olarak anlamak için çok değişkenli analizlere sahip büyük kohort çalışmalarına ihtiyaç vardır. Gelecekteki çalışmalar, herhangi bir uzun vadeli yan etki olup olmadığını yeterince değerlendirmek için 6 aydan uzun bir süre boyunca β -alanin takviyesinin yan etkilerini değerlendirmelidir.

Sonuç olarak mevcut literatür incelendiğinde, β -alanin kullanımı için bildirilen herhangi bir yan etki göstermemektedir ve tek bir yüksek doz β -alanin alındığında parestezi gibi yan etkiler gözlemlenebilir. Parestezi, dozları bölerek (<800 mg) veya sürekli salımlı formüller kullanılarak hafifletilebilir.

Bununla birlikte, önerilen dozlarda uzun süreli (> 6 ay) takviyenin yan etkileri hala bilinmemektedir. β -Alaninin şu anda sağlıklı popülasyonlarda önerilen dozlarda güvenli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abe T, Kurozumi Y, Yao W-B, Ubuka T (1998) High-performance liquid chromatographic determination of β -alanine, β -aminoisobutyric acid and γ -aminobutyric acid in tissue extracts and urine of normal and (aminooxy) acetate-treated rats. *J Chromatogr B Biomed Sci Appl* 712(1–2):43–49
- AISSports (2019). The AIS Sports Supplement Framework. Sport Aus, March 2019.
- Baguet A, Bourgois J, Vanhee L, Achten E, Derave W. (2010). Important role of muscle carnosine in rowing performance. *J Appl Physiol* 109(4):1096–1101.

- Bakardjiev A, Bauer K. (1994). Transport of β -alanine and biosynthesis of carnosine by skeletal muscle cells in primary culture. *Eur J Biochem* 225(2):617–623
- Blancquaert L, Baba SP, Kwiatkowski S, Stautemas J, Stegen S, Barbaresi S, Chung W, Boakye AA, Hoetker JD, Bhatnagar A. (2016). Carnosine and anserine homeostasis in skeletal muscle and heart is controlled by β -alanine transamination. *J Physiol* 594(17):4849–4863
- Boldyrev, A. A., Aldini, G., & Derave, W. (2013). Physiology and pathophysiology of carnosine. *Physiological reviews*, 93(4), 1803–1845.
- Crozier RA, Ajit SK, Kaftan EJ, Pausch MH. (2007). MrgD activation inhibits KCNQ/M-currents and contributes to enhanced neuronal excitability. *J Neurosci* 27(16):4492–4496
- De Salles PV, Saunders B, Sale C, Harris RC, Solis MY, Roschel H, Gualano B, Artioli GG, Lancha AH Jr. (2014). Influence of training status on high-intensity intermittent performance in response to β -alanine supplementation. *Amino Acids* 46(5):1207–1215
- Décombaz J, Beaumont M, Vuichoud J, Bouisset F, Stellingwerf T. (2012). Effect of slow-release β -alanine tablets on absorption kinetics and paresthesia. *Amino Acids* 43(1):67–76
- Del Favero S, Roschel H, Solis MY, Hayashi AP, Artioli GG, Otaduy MC, Benatti FB, Harris RC, Wise JA, Leite CC. (2012). Beta-alanine (Carnosyn™) supplementation in elderly subjects (60–80 years): effects on muscle carnosine content and physical capacity. *Amino Acids* 43(1):49–56.
- Derave, W., De Courten, B. & Baba, S.P. (2019). An update on carnosine and anserine research. *Amino Acids* 51, 1–4
- Dolan E, Swinton PA. (2019). Painelli VdS, Stephens Hemingway B, Mazzolani B, Infante Smaira F, Saunders B, Artioli GG, Gualano B: A systematic risk assessment and meta-analysis on the use of oral β -alanine supplementation. *Adv Nutr* 10(3):452–463
- Donaldson S & Hermansen L (1978). Differential direct effects of H^+ and Ca^{2+} -activated force of skinned fibres from the soleus, cardiac, adductor magnus muscle of rabbits. *Pflugers Arch* 376:55–65
- Fabiato, A. & Fabiato, F. (1978). Effects of pH on the myofilaments and the sarcoplasmic reticulum of skinned cells from cardiac and skeletal muscles. *The Journal of physiology*, 276, 233–255.
- Harris, R. C., Tallon, M. J., Dunnett, M., Boobis, L., Coakley, J., Kim, H. J., Fallowfield, J. L., Hill, C. A., Sale, C., & Wise, J. A. (2006). The

- absorption of orally supplied beta-alanine and its effect on muscle carnosine synthesis in human vastus lateralis. *Amino acids*, 30(3), 279–289.
- Hill C, Harris RC, Kim H, Harris B, Sale C, Boobis L, Kim C, Wise JA (2007) Influence of β -alanine supplementation on skeletal muscle carnosine concentrations and high intensity cycling capacity. *Amino Acids* 32(2):225–233
- Huerta Ojeda Á, Tapia Cerda C, Poblete Salvatierra MF, Barahona-Fuentes G, Jorquera Aguilera C. Effects of Beta-Alanine Supplementation on Physical Performance in Aerobic-Anaerobic Transition Zones: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Nutrients*. 2020 Aug 19;12(9):2490.
- Kendrick IP, Kim HJ, Harris RC, Kim CK, Dang VH, Lam TQ, Bui TT, Wise JA (2009) The effect of 4 weeks β -alanine supplementation and isokinetic training on carnosine concentrations in type I and II human skeletal muscle fibres. *Eur J Appl Physiol* 106(1):131–138
- Ko R, Low Dog T, Gorecki DK, Cantilena LR, Costello RB, Evans WJ, Hardy ML, Jordan SA, Maughan RJ, Rankin JW et al (2014) Evidence-based evaluation of potential benefits and safety of beta-alanine supplementation for military personnel. *Nutr Rev* 72(3):217–225
- Kohen R, Yamamoto Y, Cundy KC, Ames BN. (1988). Antioxidant activity of carnosine, homocarnosine, and anserine present in muscle and brain. *Proc Natl Acad Sci* 85(9):3175–3179
- Mannion, A. F., Jakeman, P. M., Dunnett, M., Harris, R. C., & Willan, P. L. (1992). Carnosine and anserine concentrations in the quadriceps femoris muscle of healthy humans. *European journal of applied physiology and occupational physiology*, 64(1), 47–50.
- Maughan RJ, Burke LM, Dvorak J, et al. (2018). IOC consensus statement: dietary supplements and the high-performance athlete. *Int J Sport Nutr Exerc Metab* 28(2):104
- Nemezio K, Yamaguchi GC, Ramkrapes APB, Schulz ML, Baptista IL, Riani LA, Goncalves LS, Sale C, Medeiros MHG, Gualano B et al (2021) The role of chronic muscle (in)activity on carnosine homeostasis: a study with spinal cord-injured athletes.
- Powers SK & Jackson MJ (2008) Exercise-induced oxidative stress: cellular mechanisms and impact on muscle force production. *Physiol Rev* 88(4):1243–1276

- Quinn, P. J., Boldyrev, A. A., & Formazuyk, V. E. (1992). Carnosine: its properties, functions and potential therapeutic applications. *Molecular aspects of medicine*, 13(5), 379–444.
- Rezende NS, Swinton P, de Oliveira LF, da Silva RP, da Eira SV, Nemezio K, Yamaguchi G, Artioli GG, Gualano B, Saunders B et al (2020) The muscle carnosine response to beta-alanine supplementation: a systematic review with bayesian individual and aggregate data E-max model and meta-analysis. *Front Physiol* 11:913
- Ripps H, Shen W (2012) Review: taurine: a “very essential” amino acid. *Mol Vis* 18:2673–2686
- Sale C, Artioli GG, Gualano B, Saunders B, Hobson RM, Harris RC (2013) Carnosine: from exercise performance to health. *Amino Acids* 44(6):1477–1491
- Saunders B, Elliott-Sale K, Artioli GG, Swinton PA, Dolan E, Roschel H, Sale C, Gualano B (2017) β -alanine supplementation to improve exercise capacity and performance: a systematic review and meta-analysis. *Br J Sports Med* 51(8):658–669
- Shen Y, Zhang S, Fu L, Hu W, Chen Z (2008) Carnosine attenuates mast cell degranulation and histamine release induced by oxygen–glucose deprivation. *Cell Biochem Funct* 26(3):334–338
- Spelnikov, D., & Harris, R. C. (2019). A kinetic model of carnosine synthesis in human skeletal muscle. *Amino acids*, 51(1), 115–121.
- Spriet LL, Lindinger MI, McKelvie RS, Heigenhauser GJ, Jones NL (1989) Muscle glycogenolysis and H⁺ concentration during maximal intermittent cycling. *J Appl Physiol* 66(1):8–13
- Stegen S, Bex T, Vervaet C, Vanhee L, Achten E, Derave W (2014) β -Alanine dose for maintaining moderately elevated muscle carnosine levels. *Med Sci Sports Exerc* 46(7):1426–1432
- Stellingwerff T, Anwander H, Egger A, Buehler T, Kreis R, Decombaz J, Boesch C (2012) Effect of two β -alanine dosing protocols on muscle carnosine synthesis and washout. *Amino Acids* 42(6):2461–2472
- Suzuki, Y., Nakao, T., Maemura, H., Sato, M., Kamahara, K., Morimatsu, F., & Takamatsu, K. (2006). Carnosine and anserine ingestion enhances contribution of nonbicarbonate buffering. *Medicine and science in sports and exercise*, 38(2), 334–338.
- Trexler ET, Smith-Ryan AE, Stout JR, Hofman JR, Wilborn CD, Sale C, Kreider RB, Jäger R, Earnest CP, Bannock L et al (2015) International society of sports nutrition position stand: Beta-Alanine. *J Int Soc Sports Nutr* 12(1):30

- Trivedi B & Danforth WH (1966) Effect of pH on the kinetics of frog muscle phosphofructokinase. *J Biol Chem* 241(17):4110–4112
- Varanoske, A.N.; Stout, J.R.; Hoffman, J.R. Effects of β -Alanine Supplementation and Intramuscular Carnosine Content on Exercise Performance and Health. In *Nutrition and Enhanced Sports Performance: Muscle Building, Endurance, and Strength*; Academic Press: Cambridge, MA, USA, 2018; pp. 327–344.
- WHO-UMC: World Health Organization-Uppsala Monitoring Center. The Use of the WHO-UMC System for Standardised Case Causality Assessment. 2012; <http://whoumc.org/Graphics/24734.pdf>. 2012.
- Wilson JR, McCully K, Mancini DM, Boden B, Chance B (1988) Relationship of muscular fatigue to pH and diprotonated Pi in humans: a ³¹P-NMR study. *J Appl Physiol* 64(6):2333–2339
- Yamaguchi GC, Schulz ML, Natali J, Cesar JE, Riani LA, Gonçalves LDS, Möller GB, Sale C, DE Medeiros MHG, Gualano B. (2021). Kinetics of muscle carnosine decay after β -alanine supplementation: A 16-wk Washout Study. *Medicine and science in sports and exercise*, 53(5):1079
- Yol Y, Bal E ve Malkoç N. (2023). Raket Sporlarında Besinsel Ergojenik Yardımcılar. *Spor Bilimlerinde Uluslararası Çalışmalar*, 105. (Ed. Özgül F.) Ankara: Serüven Yayınevi
- Yol, Y & Dal, E. (2023). Konjuge Linoleik Asit (CLA) Metabolizması ve İnsan Sağlığındaki Rolü. (Ed. Bilgili A & Hanedan B.). *Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar*. Bilgin yayınevi, Ankara, 604
- Yol Y, Turgay F, Yigittürk O, Aşıkovalı S, Durmaz B. (2020). The effects of regular aerobic exercise training on blood nitric oxide levels and oxidized LDL and the role of eNOS intron 4a/b polymorphism. *Biochim Biophys Acta Mol Basis Dis*. Dec 1;1866(12):165913.
- Yol Y. (2023). Sporda Besinsel Ergojenik Yardımcılar. *Sporcu Sağlığı*, 135. (Ed. Çolakoğlu FF, Aras D., Ünver G.) İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Zhao J, Conklin DJ, Guo Y, et al. (2020). Cardiospecific Overexpression of ATPGD1 (Carnosine Synthase) Increases Histidine Dipeptide Levels and Prevents Myocardial Ischemia Reperfusion Injury. *J Am Heart Assoc*. 9(12):e015222

DIYABET VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Nuray YİĞİTER

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5734-9586
- ❖ Mail: nuraydoogan@hotmail.com

Faruk AKÇINAR

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2751-1753
- ❖ Mail: farukcinar@inonu.edu.tr

SONUÇ

Sonuç olarak; Yapılan çalışmalar incelendiğinde Diyabet ile Fiziksel aktivite-Egzersiz arasındaki etkileşimden söz edebiliriz. Diyabet hastalarının hareket etmenin önemi anlatmak gerekirken bu sadece diyabet hastaları ile sınırlı kalmamalı, sağlıklı bireyleri de bilinçlendirmek gerekmektedir. Çünkü çağ değiştiğinde, teknoloji ilerledikçe, iş hayatı evde yapılmaya başlandıkça artık bireyler farkında olmadan sedanterliğe doğru itilmekte ve hareketlerde kısıtlanmaktadır. Hareketler kısıtlandıkça vücutta oluşan istenmeyen rahatsızlıklar çıkacak vücut yağ oranlarında artış, kanda normal değerler arasında olması gerekirken normal olmayan değerler ya düşük ya da yüksek seviyeler seyredecektir. Belki Tip 1 Hastaları için yapılan egzersiz insülin alımlarını günde 4'ten 3'e veya 2'ye indirebilir. Yapılan araştırmalar göz önüne alındığında, Fiziksel aktivite-egzersiz Tip 2 Diyabet hastalarında kan değerlerini normal e getirirken ileride oluşabilecek komplikasyonların ya önüne geçilebilmekte ve geciktirmektedir. Vücuttaki istenmeyen toksinler uzaklaşır. Bu durumdan dolayı hayatımıza Fiziksel aktivite ve egzersiz vazgeçilmez bir hal almalıdır. Sağlıklı ve kaliteli bir yaşam için; yoğun iş ortamı vb.. gibi durumlar bahane edilmemeli fiziksel aktivitelerden kaçınılmamalıdır. En önemlisi hastanelere başvuruda bulunan diyabet hastaların doktorların iş birliği içerisinde bulunan spor hekimleri tarafından bireylerin kişisel özellikleri, vücut tiplerine göre egzersiz programlarının yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Artuvan Z, Yurtsever S. (2020). Tip 1 diyabetli adölesanların benlik saygısının diyetle uyumla ilişkisi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(1), 1-5.
- Ahlborg G, Felig P, Hagenfeldt L, Hendler R, Wahren J. (1974). Substrate turnover during prolonged exercise in man: splanchnic and leg metabolism of glucose, free fatty acids, and amino acids. The Journal of clinical investigation, 53(4), 1080-1090.
- Alp H, Molvalılar S, (1987). Endokrin Hastalıkları. 1.Baskı.İstanbul: Bayrak Matbaacılık.
- American Diabetes Association. (2019). 5. Lifestyle management: standards of medical care in diabetes. Diabetes care, 42(Supplement 1), S46-S60.
- American Diabetes Association. (2004). Dyslipidemia management in adults with diabetes. Diabetes care, 27(suppl 1), 68-71.

- Atmosudigdo IS, Lim MA, Radi B, Henrina J, Yonas E, Vania R, Pranata R. (2021). Dyslipidemia increases the risk of severe COVID-19: a systematic review, meta-analysis, and meta-regression. *Clinical Medicine Insights: Endocrinology and Diabetes*, 14. 1179551421990675.
- Bazargan HS, Arroyo JS, Hsia S, Brojeni NR., Pan D. (2017). A racial comparison of differences between self-reported and objectively measured physical activity among US adults with diabetes. *Ethnicity & disease*, 27(4), 403.
- Bilous R, Donnelly R. (2013). *Diyabet el kitabı (çev. Nevin Dinççağ), Diyabete Giriş (1-140)*. İstanbul: İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık.
- Black LE, Swan PD, Alvar BA. (2010). Effects of intensity and volume on insulin sensitivity during acute bouts of resistance training.” *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 24(4), 1109-1116.
- Carbone S, Del Buono MG, Ozemek C, Lavie CJ. (2019). Obesity, risk of diabetes and role of physical activity, exercise training and cardiorespiratory fitness. *Progress in cardiovascular diseases*, , 62(4), 327-333.
- Civil T, Gündüz N. (2019). *Tip 1 Diyabet ve Fiziksel Aktivite*. 1.Baskı. İstanbul: Efe Akademi Yayınları
- Chatterjee S, Khunti K, Davies MJ. (2017). Type 2 diabetes. *The lancet*, 389(10085).
- Chiefari E, Arcidiacono B, Foti D, Brunetti A. (2017). Gestational diabetes mellitus: an updated overview. *Journal of endocrinological investigation*, 40(9), 899-909.
- Chimen M, Kennedy A, Nirantharakumar K, Pang TT, Andrews R, Narendran P. (2012). What are the health benefits of physical activity in type 1 diabetes mellitus? *Diabetologia*, 55(3).
- Coustan DR. (2013). Gestational diabetes mellitus, *Clinical Chemistry*. 59(9), 1310-1321.
- Çelik S, Olgun N. (2016). Yoğun Bakımda Hipoglisemi ve Hiperglisemi. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 20(1), 57-64.
- Dishman, RK, Washburn RA, Schoeller DA. (2001). Measurement of physical activity. *Quest*, 53(3), 295-309.
- Dowd KP, Szeklicki R, Minetto MA., Murphy MH, Polito A, Ghigo E, Donnelly AE. (2018). A systematic literature review of reviews on techniques for physical activity measurement in adults: a DEDIPAC study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 15(1), 1-33.

- Forouhi NG, Wareham, NJ. (2010). Epidemiology of Diabetes. *Medicine*, 38(11).
- Gilbert L, Gross J, Lanzi S, Quansah DY, Puder J, Horsch A. (2019). How diet, physical activity and psychosocial well-being interact in women with gestational diabetes mellitus: an integrative review. *BMC pregnancy and childbirth*, 19(1).
- Günay M, Tamer K, Cicioğlu İ., (2006). Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçümü, Ankara: Baran Ofset, Gazi Kitabevi.
- Güneş M, Demirer B, Şimşek A. (2021). Dirençli Egzersiz Eğitiminin Obez Bireylerde Vücut Kas ve Yağ Parametreleri Üzerine Etkisi. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 5(1).
- Hall JE. (2013). Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed. Berrak Çağlayan Yeğen).İstanbul. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Hazır T, İşler AK, Köse MG, Atabey Cİ, Coşkun B, Esatbeyoğlu F. (2017). Met Sistemi Ve Dinlenik Metabolik Hızın Kestirilmesinde Sensewear Pro3 Armband'ın Geçerliliği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 28(3), 128-134.
- Healy GN, Dunstan DW, Salmon J, Cerin E, Shaw JE, Zimmet PZ, Owen N. (2008). Breaks in sedentary time: beneficial associations with metabolic risk. *Diabetes care*. 31(4).
- Kanaley JA, Colberg SR, Corcoran MH, Malin SK, Rodriguez NR, Crespo CJ, Zierath JR. (2022). Exercise/physical activity in individuals with type 2 diabetes: a consensus statement from the American College of Sports Medicine. *Medicine and science in sports and exercise*. 0195-9131
- Kerner W, Brückel J. (2014). Definition, classification and diagnosis of diabetes mellitus. *Experimental and Clinical Endocrinology & Diabetes*, 122(07).
- Kenney LW, Wilmore HJ, Costill LD, (2021). Spor ve egzersiz fizyolojisi, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara.
- Kenger EB, Ergün C. (2019). Tıp 1 Diyabet, Egzersiz ve Beslenme. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri*, 11(3).
- Ko D, Myung E, Moon TJ, Shah DV. (2019). Physical activity in persons with diabetes: its relationship with media use for health information, socioeconomic status and age. *Health education research*, 34(3).
- Marçal IR, Fernandes B, Viana AA, Ciolac EG. (2020). The urgent need for recommending physical activity for the management of diabetes during and beyond COVID-19 outbreak. *Frontiers in endocrinology*, 11,849.
- Mesa JL, Ruiz JR, Ortega FB, Wärnberg J, González-Lamuño D, Moreno LA, Castillo MJ. (2006). Aerobic physical fitness in relation to blood lipids and fasting glycaemia in adolescents: influence of weight status. *Nutrition, metabolism and cardiovascular diseases*, 16(4).

- Mooradian AD. (2009). Dyslipidemia in type 2 diabetes mellitus. *Nature Reviews Endocrinology*, 5(3).
- Okburan G, Büyükkaragöz AH. (2018) Tip 2 diyabet tedavisinde yaşam tarzı değişikliği-beslenme ve fiziksel aktivite. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 46(3).
- Özçelik E, Çelik S. (2019). Ramazan ve diyabet yönetimi. *Diyabet, Obezite ve Hipertansiyonda Hemşirelik Forumu Dergisi*, 37.
- Özen, G & Civil, T. (2019). Tip 1 Diyabetik Hastalarda Egzersizin Glisemik Kontrolde Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışma. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(3), 35-47.
- Pai LW, Chang PY, Chen W, Hwu YJ, Lai CH. (2012) The effectiveness of physical leisure time activities on glycaemic control in adult patients with diabetes type 2:a systematic review .*JBIEvidence Synthesis*, 10(42).
- Petersmann A, Müller-Wieland D, Müller UA, Landgraf R, Nauck M, Freckmann G, Schleicher E. (2019). Definition, classification and diagnosis of diabetes mellitus. *Experimental and Clinical Endocrinology & Diabetes*, 127, 1-7.
- Pivovarov JA, Taplin CE, Riddell MC. (2015). Current perspectives on physical activity and exercise for youth with diabetes.” *Pediatric diabetes*, 16(4), 242-255.
- Sanlier N, Gencer F. (2020). Role of spices in the treatment of diabetes mellitus: a minireview. *Trends in Food Science & Technology*, 99, 441-449
- Soyuer F, Soyuer A. (2008), Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite, Erciyes Üniversitesi Halil Bayraktar Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji ABD, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 15 (3) 219-224
- Shepherd E, Gomersall JC, Tieu J, Ha, S, Crowther CA, Middleton P. (2017). Combined diet and exercise interventions for preventing gestational diabetes mellitus. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (11).
- Tompkins CL, Soros A, Sothorn MS, Vargas A. (2009). Effects of physical activity on diabetes management and lowering risk for type 2 diabetes. *American Journal of Health Education*, 40(5), 286-290.
- Yenigün M, (2010). Her Yönüyle Kardiyovasküler Diyabet, 2.baskı Nobel Tıp Yayınevi.
- Zhao R, Lu Z, Yang J, Zhang L, Li Y, Zhang X. (2020). Drug delivery system in the treatment of diabetes mellitus, *Frontiers in Bioengineering and Biotechnology*, 8.880.

KANSER VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Merve BEKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi Şiran Dursun Keleş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4239-7790
- ❖ Mail: merve_bkts@hotmail.com

Recep Sürhat MÜNİROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1250-5420
- ❖ Mail: smuniroglu@ankara.edu.tr

Mustafa KANDAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1106-6227
- ❖ Mail: mkandaz@ktu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Batchelor, T.J., Rasburn, N.J., Abdelnour-Berchtold, E., Brunelli, A., Cerfolio, R. J., Gonzalez, M., Naidu, B. (2019). Guidelines for enhanced recovery after lung surgery: recommendations of the Enhanced Recovery After Surgery (ERAS®) Society and the European Society of Thoracic Surgeons (ESTS). *European journal of cardio-thoracic surgery*, 55(1), 91-115.
- Brown, J.C., Huedo-Medina, T.B., Pescatello, L.S., Pescatello, S.M., Ferrer, R.A., & Johnson, B.T. (2011). Efficacy of exercise interventions in modulating cancer-related fatigue among adult cancer survivors: a meta-analysis. *Cancer Epidemiology, Biomarkers & Prevention*, 20(1), 123-133.
- Cao, A., Ferrucci, L.M., Caan, B.J., & Irwin, M.L. (2022). Effect of exercise on sarcopenia among cancer survivors: a systematic review. *Cancers*, 14(3), 786.
- Chandrasekhar, S.S., Randolph, G.W., Seidman, M.D., Rosenfeld, R.M., Angelos, P., Barkmeier-Kraemer, J., Robertson, P.J. (2013). Clinical practice guideline: improving voice outcomes after thyroid surgery. *Otolaryngology—Head and Neck Surgery*, 148(6_suppl), S1-S37.
- Chen, Y.J., Li, X.X., Ma, H.K., Zhang, X., Wang, B.W., Guo, T.T., Han, X.M. (2020). Exercise training for improving patient-reported outcomes in patients with advanced-stage cancer: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Pain and Symptom Management*, 59(3), 734-749.
- Clinton, S.K., Giovannucci, E.L., Hursting, S.D. (2020). The world cancer research fund/American institute for cancer research third expert report on diet, nutrition, physical activity, and cancer: impact and future directions. *The Journal of nutrition*, 150(4), 663-671.
- Cogliano, V.J., Baan, R., Straif, K., Grosse, Y., Lauby-Secretan, B., El Ghissassi, F., Wild, C.P. (2011). Preventable exposures associated with human cancers. *Journal of the National Cancer Institute*, 103(24), 1827-1839.
- Cohen, E.E., LaMonte, S.J., Erb, N.L., Beckman, K.L., Sadeghi, N., Hutcheson, K.A., Pratt-Chapman, M. L. (2016). American Cancer Society head and neck cancer survivorship care guideline. *CA: a cancer journal for clinicians*, 66(3), 203-239.
- Courneya, K.S. (2003). Exercise in cancer survivors: an overview of research. *Medicine and science in sports and exercise*, 35(11), 1846-1852.

- Courneya, KS., Friedenreich, CM. (1999). Physical exercise and quality of life following cancer diagnosis: a literature review. *Annals of behavioral medicine*, 21(2), 171-179.
- Duffy, S., Graham, J., Kirkbride, P. (2014). Prostate cancer: diagnosis and treatment (CG175). National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE).
- Fitzmaurice, C., Allen, C., Barber, RM., Barregard, L., Bhutta, ZA., Brenner, H., Satpathy, M. (2017). Global, regional, and national cancer incidence, mortality, years of life lost, years lived with disability, and disability-adjusted life-years for 32 cancer groups, 1990 to 2015: a systematic analysis for the global burden of disease study. *JAMA oncology*, 3(4), 524-548.
- Greenlee, H., DuPont-Reyes, MJ., Balneaves, LG., Carlson, LE., Cohen, M. R., Deng, G., Tripathy, D. (2017). Clinical practice guidelines on the evidence-based use of integrative therapies during and after breast cancer treatment. *CA: a cancer journal for clinicians*, 67(3), 194-232.
- Hayes, SC., Spence, RR., Galvão, DA., & Newton, RU. (2009). Australian Association for Exercise and Sport Science position stand: optimising cancer outcomes through exercise. *Journal of science and medicine in sport*, 12(4), 428-434.
- K.H. Schmitz, K.S. Courneya, C. Matthews, et al. (2010). American College of Sports Medicine roundtable on exercise guidelines for cancer survivors *Med Sci Sports Exerc*, 42 pp. 1409-1426.
- Kerry S. Courneya, John R. Mackey, Lee W. Jones. (2000). Coping with Cancer, *The Physician and Sportsmedicine*, 28:5, 49-73.
- Khosravi, N., Stoner, L., Farajivafa, V., Hanson, ED. (2019). Exercise training, circulating cytokine levels and immune function in cancer survivors: a meta-analysis. *Brain, behavior, and immunity*, 81, 92-104.
- Kim, JS., Galvão, DA., Newton, RU., Gray, E., Taaffe, DR. (2021). Exercise-induced myokines and their effect on prostate cancer. *Nature Reviews Urology*, 18(9), 519-542.
- Kim, JS., Taaffe, DR., Galvão, DA., Hart, NH., Gray, E., Ryan, CJ., Newton, R. U. (2022). Exercise in advanced prostate cancer elevates myokine levels and suppresses in-vitro cell growth. *Prostate cancer and prostatic diseases*, 25(1), 86-92.
- Ligibel, JA., Dillon, D., Giobbie-Hurder, A., McTiernan, A., Frank, E., Cornwell, M., Irwin, ML. (2019). Impact of a pre-operative exercise intervention on breast cancer proliferation and gene expression: results from the pre-operative health and body (PreHAB) study. *Clinical Cancer Research*, 25(17), 5398-5406.

- McTiernan, ANNE., Friedenreich, CM., Katzmarzyk, PT., Powell, KE., Macko, R., Buchner, D., Piercy, K. L. (2019). Physical activity in cancer prevention and survival: a systematic review. *Medicine and science in sports and exercise*, 51(6), 1252.
- Miller, KD., Siegel, RL., Lin, CC., Mariotto, AB., Kramer, JL., Rowland, JH., Jemal, A. (2016). Cancer treatment and survivorship statistics, 2016. *CA: a cancer journal for clinicians*, 66(4), 271-289.
- Mishra, SI., Scherer, RW., Geigle, PM., Berlanstein, DR., Topaloglu, O., Gotay, CC., Snyder, C. (2012). Exercise interventions on health-related quality of life for cancer survivors. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (8).
- Molassiotis, A., Smith, JA., Mazzone, P., Blackhall, F., Irwin, RS., Adams, T. M., Weir, K. (2017). Symptomatic treatment of cough among adult patients with lung cancer: CHEST guideline and expert panel report. *Chest*, 151(4), 861-874.
- Naghavi, M., Abajobir, AA., Abbafati, C., Abbas, KM., Abd-Allah, F., Abera, SF., Fischer, F. (2017). Global, regional, and national age-sex specific mortality for 264 causes of death, 1980–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *The lancet*, 390(10100), 1151-1210.
- Nakano, J., Hashizume, K., Fukushima, T., Ueno, K., Matsuura, E., Ikio, Y., Kusuba, Y. (2018). Effects of aerobic and resistance exercises on physical symptoms in cancer patients: a meta-analysis. *Integrative cancer therapies*, 17(4), 1048-1058.
- Olsson Möller, U., Beck, I., Rydén, L., Malmström, M. (2019). A comprehensive approach to rehabilitation interventions following breast cancer treatment-a systematic review of systematic reviews. *BMC cancer*, 19(1), 1-20.
- Powell, SN., Taghian, AG., Kachnic, LA., Coen, JJ., Assaad, SI. (2003). Risk of lymphedema after regional nodal irradiation with breast conservation therapy. *International Journal of Radiation Oncology* Biology* Physics*, 55(5), 1209-1215.
- Puetz, TW., Herring, MP. (2012). Differential effects of exercise on cancer-related fatigue during and following treatment: a meta-analysis. *American journal of preventive medicine*, 43(2), e1-e24.
- Rock, CL., Doyle, C., Demark-Wahnefried, W., Meyerhardt, J., Courneya, K. S., Schwartz, AL., Gansler, T. (2012). Nutrition and physical activity guidelines for cancer survivors. *CA: a cancer journal for clinicians*, 62(4), 242-274.

- Rock, CL., Thomson, C., Gansler, T., Gapstur, SM., McCullough, ML., Patel, AV., Doyle, C. (2020). American Cancer Society guideline for diet and physical activity for cancer prevention. *CA: a cancer journal for clinicians*, 70(4), 245-271.
- Runowicz, CD., Leach, CR., Henry, NL., Henry, KS., Mackey, HT., Cowens-Alvarado, RL., Ganz, PA. (2016). American cancer society/American society of clinical oncology breast cancer survivorship care guideline. *CA: a cancer journal for clinicians*, 66(1), 43-73.
- Schmitz, KH., Holtzman, J., Courneya, KS., Mâsse, LC., Duval, S., Kane, R. (2005). Controlled physical activity trials in cancer survivors: a systematic review and meta-analysis. *Cancer Epidemiology Biomarkers & Prevention*, 14(7), 1588-1595.
- Skolarus, TA., Wolf, AM., Erb, NL., Brooks, DD., Rivers, BM., Underwood III, W., Cowens-Alvarado, R. L. (2014). American Cancer Society prostate cancer survivorship care guidelines. *CA: a cancer journal for clinicians*, 64(4), 225-249.
- Smallridge, RC., Ain, KB., Asa, SL., Bible, KC., Brierley, JD., Burman, KD., Tuttle for the American Thyroid Association Anaplastic Thyroid Cancer Guidelines Taskforce, R.M. (2012). American Thyroid Association guidelines for management of patients with anaplastic thyroid cancer. *Thyroid*, 22(11), 1104-1139.
- Stout, NL., Baima, J., Swisher, AK., Winters-Stone, KM., Welsh, J. (2017). A systematic review of exercise systematic reviews in the cancer literature (2005-2017). *PM&R*, 9(9), S347-S384.
- Stout, NL., Santa Mina, D., Lyons, KD., Robb, K., Silver, JK. (2021). A systematic review of rehabilitation and exercise recommendations in oncology guidelines. *CA: a cancer journal for clinicians*, 71(2), 149-175.
- Thune, INGER., Furberg, AS. (2001). Physical activity and cancer risk: dose-response and cancer, all sites and site-specific. *Medicine and science in sports and exercise*, 33(6 Suppl), S530-50.

AKCİĞER HASTALIKLARI VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Coşkun YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Kelkit Aydın Doğan MYO, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2826-156
- ❖ Mail: coskun.yilmaz@gumushane.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akay B, Bozkurt C, Şahin N. (2019). Yoganın kronik obstrüktif akciğer hastalığına etkisi. *Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 71-79.
- Anderson SD, Silverman M, König P, Godfrey S. (1975). Exercise-induced asthma. *British journal of diseases of the chest*, 69, 1-39.
- Avancini A, Sartori G, Gkoutakos A, Casali M, Trestini I, Tregnago D, Pilotto, S. (2020). Physical activity and exercise in lung cancer care: will promises be fulfilled?. *The oncologist*, 25(3), e555-e569.
- Bernard S, Whittom F, LeBlanc P, Jobin J, Belleau R, Berube C, Maltais F. (1999). Aerobic and strength training in patients with chronic obstructive pulmonary disease. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 159(3), 896-901.
- Bodrova RA, Kiryanova VR, Tsykunov MB, Delyan AM, Sadykov IF, Savina AI, Khusainova ER. (2020). Abilities of physical rehabilitation in pneumonia. *Bulletin of Rehabilitation Medicine*, 97(3), 31-39.
- Bourbeau J, Gagnon S, Ross B. (2020). Pulmonary Rehabilitation. *Clin Chest Med* 41, 513- 528.
- Burtin C, Hebestreit H. (2015). Rehabilitation in patients with chronic respiratory disease other than chronic obstructive pulmonary disease: exercise and physical activity interventions in cystic fibrosis and non-cystic fibrosis bronchiectasis. *Respiration*, 89(3), 181-9.
- Chang AB, Fortescue R, Grimwood K, Alexopoulou E, Bell L, Boyd J, Kantar, A. (2021). European Respiratory Society guidelines for the management of children and adolescents with bronchiectasis. *European respiratory journal*, 58(2).2-29.
- Cheng YY, Lin SY, Hsu CY, Fu PK. (2022). Respiratory muscle training can improve cognition, lung function, and diaphragmatic thickness fraction in male and non-obese patients with chronic obstructive pulmonary disease: a prospective study. *Journal of Personalized Medicine*, 12(3), 475.
- Celli B, Tetzlaff K, Criner G, et al. The 6- Minute-Walk Distance Test as a Chronic Obstructive Pulmonary Disease Stratification Tool. Insights from the COPD Biomarker Qualification Consortium. *Am J Respir Crit Care Med* 2016; 194:1483
- Clini EM, Crisafulli E. (2009). Exercise capacity as a pulmonary rehabilitation outcome. *Respiration*, 77,121.

- Crouch RH. (1998). The importance of exercise in pulmonary rehabilitation. *Physical Therapy*, 677.
- Çeliksoy MH, Söğüt A, Sancak R, Köken Ö. (2014). Konjenital lobar amfizem. *Abant Tıp Dergisi*, 3(3), 289-292.
- Deniz S, Şahin H, Erbaycu AE. (2021). Efficacy of pulmonary rehabilitation on patients with non-cystic bronchiectasis according to disease severity. *Tüberkuloz ve Toraks*, 69(4),449-457.
- Dowman L, Hill CJ, May A, Holland AE. (2021). Pulmonary rehabilitation for interstitial lung disease. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (2). 1-98.
- Emaus A, Thune I. (2011). Physical activity and lung cancer prevention. *Physical activity and cancer*, 101-133.
- Evaristo KB, Mendes FAR, Saccomani MG, Cukier A, Carvalho-Pinto RM, Rodrigues, MR, Carvalho CR. (2020). Effects of aerobic training versus breathing exercises on asthma control: a randomized trial. *The Journal of Allergy and Clinical Immunology: In Practice*, 8(9), 2989-2996.
- Figueiredo RI, Azambuja AM, Cureau FV, Sbruzzi G. (2020). Inspiratory muscle training in COPD. *Respiratory Care*, 65(8), 1189-1201.
- Freeman AT, Staples KJ, Wilkinson TM. (2020). Defining a role for exercise training in the management of asthma. *European Respiratory Review*, 29(156).
- Gereige RS, Laufer PM. (2013). Pneumonia. *Pediatrics in review*, 34(10), 438-456.
- Granger CL, Connolly B, Denehy L, Hart N, Antippa P, Lin KY, Parry SM. (2017). Understanding factors influencing physical activity and exercise in lung cancer: a systematic review. *Supportive care in cancer*, 25, 983-999.
- Gordon CS, Waller JW, Cook RM, et al. (2019). Effect of Pulmonary Rehabilitation on Symptoms of Anxiety and Depression in COPD: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Chest*. 156,80.
- Hill NS. (2006). Pulmonary rehabilitation. *Proceedings of the American Thoracic Society*, 3(1), 66-74.
- Holland AE. (2010). Exercise limitation in interstitial lung disease-mechanisms, significance and therapeutic options. *Chron Respir Dis*, 7(2), 101-11.

- Hull JH, Godbout K, Boulet LP. (2020). Exercise-associated dyspnea and stridor: thinking beyond asthma. *The Journal of Allergy and Clinical Immunology: In Practice*, 8(7), 2202-2208.
- Jaakkola MS, Aalto SAM, Hyrkas-Palmu H, Jaakkola JJK. (2020). Association between regular exercise and asthma control among adults: The population-based Northern Finnish Asthma Study. *PLOS One*. 15(1), 1-14.
- Jantzen A, Opoku-Pare M, Bieli C, Ruf K, Hebestreit H, Moeller A. (2016). Perspective on cystic fibrosis and physical activity: Is there a difference compared to healthy individuals?. *Pediatric pulmonology*, 51(10), 1020-1030.
- Jastrzębski D, Kozielski J, Żebrowska A. (2008). Pulmonary rehabilitation in patients with idiopathic pulmonary fibrosis with inspiratory muscle training. *Advances in Respiratory Medicine*, 76(3), 131-141.
- Karalezli A. (2018). Pulmoner emboli. *Güncel göğüs hastalıkları serisi*, 6(2), 16-35.
- Kollberg H. (1988). Cystic fibrosis and physical activity: an introduction. *International journal of sports medicine*, 9(1), S2-S5.
- Köktürk N, Kırıçoğlu CE, Öztürk C. (2003). Molecular biology of lung cancer. *Solunum*, 5(3), 127-138
- Kulnik ST, Rafferty GF, Birring SS, Moxham J, Kalra L. (2014). A pilot study of respiratory muscle training to improve cough effectiveness and reduce the incidence of pneumonia in acute stroke: study protocol for a randomized controlled trial. *Trials*, 15(1), 1-10.
- Lang JE. (2019). The impact of exercise on asthma. *Current opinion in allergy and clinical immunology*, 19(2), 118-125.
- Lareau SC, Fahy B, Meek P, Wang A. (2019). Chronic obstructive pulmonary disease (COPD). *American journal of respiratory and critical care medicine*, 199(1), P1-P2.
- Lee AL, Hill CJ, McDonald CF, Holland AE. (2017). Pulmonary rehabilitation in individuals with non-cystic fibrosis bronchiectasis: A systematic review. *Arch Phys Med Rehabil* 98(4), 774-82.e1.
- Liu, JF, Kuo NY, Fang TP, Chen JO, Lu HI, Lin HL. (2021). A six-week inspiratory muscle training and aerobic exercise improves respiratory muscle strength and exercise capacity in lung cancer patients after video-assisted thoracoscopic surgery: A randomized controlled trial. *Clinical Rehabilitation*, 35(6), 840-850.

- Mattson JP, Martin JC. (2005). Emphysema-induced reductions in locomotory skeletal muscle contractile function. *Experimental physiology*, 90(4), 519-525.
- McConnell AK, Romer LM, Weiner P. (2005). Inspiratory muscle training in obstructive lung disease. *Breathe*, 2(1), 38-49.
- McFadden Jr ER, Gilbert IA. (1994). Exercise-induced asthma. *New England Journal of Medicine*, 330(19), 1362-1367.
- Nakayama M, Bando M, Araki K, Sekine T, Kurosaki F, Sawata T, Sugiyama Y. (2015). Physical activity in patients with idiopathic pulmonary fibrosis. *Respirology*, 20(4), 640-646.
- Newall C, Stockley RA, Hill SL. (2005). Exercise training and inspiratory muscle training in patients with bronchiectasis. *Thorax*, 60(11), 943-948.
- Nishimura Y, Hida W, Taguchi O, Sakurai M, Ichinose M, Inoue H, Takishima T. (1989). Respiratory muscle strength and gas exchange in neuromuscular diseases: comparison with chronic pulmonary emphysema and idiopathic pulmonary fibrosis. *The Tohoku journal of experimental medicine*, 159(1), 57-68.
- Sezen CB, Çelik A, Anil Akboga S, Akyürek N, Tastepe AI. (2014). İntrapulmoner Soliter Fibroz Tümör. *Respiratory Case Reports*, 3(3).166-168.
- Sockrider M, Fussner, L. (2020). What is asthma?. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 202(9), P25-P26.
- Spruit MA, Singh SJ, Garvey C, et al. (2013). An official American Thoracic Society/European Respiratory Society statement: key concepts and advances in pulmonary rehabilitation. *Am J Respir Crit Care Med* 188 (1),e13.
- Spruit MA, Janssen DJ, Franssen FM, Wouters EF. (2009). Rehabilitation and palliative care in lung fibrosis. *Respirology*, 14(6), 781-787.
- Strieter RM. (2008). What differentiates normal lung repair and fibrosis? Inflammation, resolution of repair, and fibrosis. *Proceedings of the American Thoracic Society*, 5(3), 305-310.
- Şahin ZA, Dayapoğlu, N. (2015). Effect of progressive relaxation exercises on fatigue and sleep quality in patients with chronic obstructive lung disease (COPD). *Complementary therapies in clinical practice*, 21(4), 277-281.
- Ries AL. (1994). The importance of exercise in pulmonary rehabilitation. *Clinics in chest medicine*, 15(2), 327-337.

- Ries AL, Make BJ, Lee SM, Krasna MJ, Bartels M, Crouch R, National Emphysema Treatment Trial Research Group. (2005). The effects of pulmonary rehabilitation in the national emphysema treatment trial. *Chest*, 128(6), 3799-3809.
- Ries AL, Make BJ, Reilly JJ. (2008). Pulmonary rehabilitation in emphysema. *Proceedings of the American Thoracic Society*, 5(4), 524-529.
- Pahal P, Avula A, Sharma S. (2018). *Emphysema*. StatPearls Publishing, Treasure Island (FL)
- Peddle-McIntyre CJ, Singh F, Thomas R, Newton RU, Galvão DA, Cavalheri V. (2019). Exercise training for advanced lung cancer. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (2), CD012685
- Pehlivan E, Yazar E, Balcı A, Turan D, Çetinkaya E. Kronik Obstruktif Akciğer Hastalığının Amfizem Fenotipinde Egzersiz Kapasitesini Etkileyen Faktörler. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 2(2), 60-66.
- Pick HJ, Faghy MA, Creswell G, Ashton D, Bolton CE, McKeever T, Bewick, T. (2021). The feasibility and tolerability of using inspiratory muscle training with adults discharged from the hospital with community-acquired pneumonia. *Advances in Respiratory Medicine*, 89(2), 216-220.
- Polverino E, Goeminne PC, McDonnell MJ, Aliberti S, Marshall SE, Loebinger MR, et al. (2017). European Respiratory Society guidelines for the management of adult bronchiectasis. *Eur Respir J*, 7, 50 (3), 1700629
- Tuncay F. (2016). Pulmoner Rehabilitasyon. In: F.Figen Ayhan (ed). *Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Akıl Notları*. Güneş Tıp Kitabevi. Ankara. pp: 319-329.
- Tuncay F. (2021). Pulmoner Rehabilitasyon. *Journal of Physical Medicine & Rehabilitation Sciences/Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Bilimleri Dergisi*, 24(2),169-179.
- Wakde G, Patil P. (2021). Effects of Pilates Breathing on Chest Expansion, Dyspnoea and Functional Capacity in COPD Patients—An Experimental Study. *Int. J. Res. Rev*, 8, 249-262.
- Wallaert B, Monge E, Le Rouzic O, Wémeau-Stervinou L, Salleron J, Grosbois JM. (2013). Physical activity in daily life of patients with fibrotic idiopathic interstitial pneumonia. *Chest*, 144(5), 1652-1658.
- Wallaert B, Masson N, Le Rouzic O, Chéhère B, Wémeau-Stervinou L, Grosbois JM. (2018). Effects of pulmonary rehabilitation on daily life

- physical activity of fibrotic idiopathic interstitial pneumonia patients. *ERJ Open Research*, 4(2).
- Wang Q, Yang F, Gao L, Gao W. (2022). Effects of inspiratory muscle training and high-intensity interval training on lung function and respiratory muscle function in Asthma. *Respiratory Care*, 67(11), 1465-1475.
- Wilkes DL, Schneiderman JE, Nguyen T, Heale L, Moola F, Ratjen F, Wells GD. (2009). Exercise and physical activity in children with cystic fibrosis. *Paediatric respiratory reviews*, 10(3), 105-109.
- Whiteson JH, Cohen JM, Prilik S. (2020). Chronic Medical Conditions: Pulmonary Disease, Organ Transplantation, and Diabetes. In: Cifu David X (ed) *Braddom's Physical Medicine and Rehabilitation*, Sixth Edition, Elsevier, Philadelphia, 535-567.
- Woo H, Aoki H, Kataoka H, Yamashita J, Yoshitake T, Morishita T, Koza R. (2021). Early walking time is associated with recovery of activities of daily living during hospitalization in older patients with community-acquired pneumonia: A single-center prospective study. *Geriatrics & Gerontology International*, 21(12), 1099-1104.
- Yıldız Ş, Pehlivan, E. (2023). Bronşektazide Pulmoner Rehabilitasyon. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 5(1), 70-80.
- Zaki S, Moiz JA, Mujaddadi A, Ali MS, Talwar D. (2023). Does inspiratory muscle training provide additional benefits during pulmonary rehabilitation in people with interstitial lung disease? A randomized control trial. *Physiotherapy Theory and Practice*, 39(3), 518-528.
- Zampogna E, Zappa M, Spanevello A, Visca D. (2020). Pulmonary rehabilitation and asthma. *Frontiers in Pharmacology*, 11, 542.
- Zhang F, Zhong Y, Qin Z, Li X, Wang W. (2021). Effect of muscle training on dyspnea in patients with chronic obstructive pulmonary disease: A meta-analysis of randomized controlled trials. *Medicine*, 100(9). e24930.

ENDOTEL DİSFONKSİYONU VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Yeliz YOL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0859-6238
- ❖ Mail: yeliz.yol@sbu.edu.tr

Çiğdem BULGAN ERCİN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4357-5333
- ❖ Mail: cigdem.bulgan@sbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abramson JL, Vaccarino V. Relationship between physical activity and inflammation among apparently healthy middle-aged and older US adults. *Arch Intern Med.* 2002; 162 (11): 1286-92.
- Al Suwaidi J, Hamsaki S, Higano ST, Nishimura RA, Holmes DR Jr, Lerman A. Long-term follow-up of patients with mild coronary artery disease and endothelial dysfunction. *Circulation.* 2000; 101 (9): 948-54.
- Allen JD, Cobb FR, Kraus WE, Gow AJ. Total nitrogen oxide following exercise testing reflects endothelial function and discriminates health status. *Free Rad Biol Med.* 2006; 41 (5): 740-7.
- Antoniades C, Tousoulis D, Tentolouris C, Toutouzas P, Stefanadis C. Oxidative stress, antioxidant vitamins, and atherosclerosis. *Herz.* 2003; 28 (7): 628-38.
- Bal E. (2020). İnsan Sağlığı İçin Fiziksel Aktivite ve Egzersiz: Önemi ve Kavramları. (Ed. Karataş Ö). Spor Bilimlerinde Teori ve Araştırmalar. Gece kitaplığı, Ankara, 132.
- Bal E. & Aydemir E. (2022a). Obezitede Egzersiz Yönetimi. (Ed.Özen G & Kurak, K.) Spor & Bilim. Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 47
- Bal E. & Aydemir E. (2022b). İşyerinde Verimli Çalışmada Fiziksel Aktivite ve Beslenmenin Yeri (Ed.Altınkök M & Sivrikaya AH). Sporda Araştırma ve Değerlendirmeler. Gece kitaplığı, Ankara, 37
- Beckman J, Beckman TW, Chen J, Marshall PA, Freeman BA. Apparent hydroxyl radical production by peroxynitrite: implications for endothelial injury from nitric oxide and superoxide. *Proc Natl Acad Sci USA.* 1990; 87 (4): 1620-4.
- De Meyer G, Herman AG. Vascular endothelial dysfunction. *Prog Cardiovasc Dis.* 1997; 39 (4): 325-42.
- Della Rocca, D. G., & Pepine, C. J. (2010). Endothelium as a predictor of adverse outcomes. *Clinical cardiology*, 33(12), 730.
- Desjardins F, Balligand JL. Nitric oxide-dependent endothelial function and cardiovascular disease. *Acta Clinica Belgica.* 2006; 61 (6): 326-34.
- DiCarlo SE, Blair RW, Bishop VS, Stone HL. Daily exercise enhances coronary resistance vessel sensitivity to pharmacological activation. *J Appl Physiol.* 1989; 66 (1): 421-8
- Duncker DJ, Bache RJ. Regulation of coronary blood flow during exercise. *Physiol Rev.* 2008; 88 (3): 1009-86.
- El-Sayed MS, Ali N, El-Sayed AZ. Haemorheology in exercise and training. *Sports Med.* 2005; 35 (8): 649-70.

- Franco FGM, Matos LDNJ. Exercício físico e perfusão miocárdica. In: Negrão CE, Barreto AC, editores. *Cardiologia do exercício: do atleta ao cardiopata*. São Paulo: Manole; 2005. p. 179- 259.
- Fukai T, Siegfried MR, Ushio-Fukai M, Cheng Y, Kojda G, Harrison DG. Regulation of the vascular extracellular superoxide dismutase by nitric oxide and exercise training. *J Clin Invest*. 2000; 105 (11): 1631-9.
- Goto C, Higashi Y, Kimura M, Noma K, Hara K, Nakagawa K, et al. Effect of different intensities of exercise on endothelium-dependent vasodilatation in humans: role of endothelium-dependent nitric oxide and oxidative stress. *Circulation*. 2003; 108 (5): 530-5.
- Gwirtz PA, Stone HL. Coronary vascular response to adrenergic stimulation in exercise-conditioned dogs. *J Appl Physiol*. 1984; 57 (2): 315-20.
- Halcox J, Schenke W, Zalos G, Mincemoyer R, Prasad A, Waclaw MA, et al. Prognostic value of coronary vascular endothelial dysfunction. *Circulation*. 2002; 106 (6): 653-8.
- Hambrecht R, Wolf A, Gielen S, Linke A, Hofer J, Erbs S, et al. Effect of exercise on coronary endothelial function in patients with coronary artery disease. *N Engl J Med*. 2000; 342 (7): 454-60.
- Heitzer T, Schlinzig T, Krohn K, Meinertz T, Munzel T. Endothelial dysfunction, oxidative stress and risk of cardiovascular events in patients with coronary artery disease. *Circulation*. 2001; 104 (22): 2673-8.
- Hilberg T. Physical activity in the prevention of cardiovascular diseases: epidemiology and mechanisms. *Hamostaseologie*. 2008; 28 (1): 9-15.
- Hobbs AJ, Moncada S. Antiplatelet properties of a novel, non-NO-based soluble guanylate cyclase activator, BAY 41-2272. *Vascul Pharmacol*. 2003; 40 (3): 149-54.
- Johnson LR, Parker LP, Laughlin MH. Chronic exercise training improves ACh-induced vasorelaxation in pulmonary arteries of pigs. *J Appl Physiol*. 2000; 88 (2): 443-51.
- Kelishadi R, Mirghaffari N, Poursafa P, Gidding SS. Lifestyle and environmental factors associated with inflammation oxidative stress and insulin resistance in children. *Atherosclerosis*. 2008; 203 (1): 311-9.
- Kingwell BA. Nitric oxide-mediated metabolic regulation during exercise: effects of training in health and cardiovascular disease. *FASEB J*. 2000; 14 (12): 1685-96.
- Leung FP, Yung LM, Laher I, Yao X, Chen ZY, Huang Y. Exercise, vascular wall and cardiovascular diseases: an update (part1). *Sports Med*. 2008;

38 (12): 1009-24.

- Ludmer PL, Selwin AP, Shook TL, Wayne RR, Mudge GH, Alexander RW, et al. Paradoxical vasoconstriction induced by acetylcholine in atherosclerotic coronary segments. *N Engl J Med.* 1986; 315 (17): 1046-51.
- Manson JE, Greenland P, LaCroix AZ, Stefanick ML, Mouton CP, Oberman A, et al. Walking compared with vigorous exercise for prevention of cardiovascular events in women. *N Engl J Med.* 2002; 347 (10): 716-25.
- Marchionni N, Fattirolli F, Fumagalli S, Oldridge N, Del Lungo F, Morosi L, et al. Improved exercise tolerance and quality of life with cardiac rehabilitation of older patients after myocardial infarction: results of a randomized, controlled trial. *Circulation.* 2003; 107 (17): 2201-6.
- Marsh SA, Coombes JS. Exercise and the endothelial cell. *Int J Cardiol.* 2005; 99 (2): 165-9.
- O'Connor G, Burng Y, Yusuf S, Goldhaber SZ, Olmstead EM, Paffenberger RS Jr, et al. An overview of randomized trials of rehabilitation with exercise after myocardial infarction. *Circulation.* 1989; 80 (2): 234-44.
- Oldridge NB, Guyatt G, Fischer M. Cardiac rehabilitation after myocardial infarction: combined experience of randomized clinical trials. *JAMA.* 1988; 260 (7): 945-50.
- Perticone F, Ceravolo R, Pujia A, Ventura G, Iacopino S, Scozzafava A, et al. Prognostic significance of endothelial dysfunction in hypertensive patients. *Circulation.* 2001; 104 (2): 191-6.
- Ricardo DR, Araújo CGS. Reabilitação cardíaca com ênfase no exercício: uma revisão sistemática. *Rev Bras Med Esporte.* 2006; 12 (5): 1-7.
- Rozanski A, Qureshi E, Bauman M, Reed G, Pillar G, Diamond GA. Peripheral arterial responses to treadmill exercise among healthy subjects and atherosclerotic patients. *Circulation.* 2001; 103 (16): 2084-9.
- Rush JWE, Denniss SG, Graham DA. Vascular nitric oxide and oxidative stress: determinants of endothelial adaptations to cardiovascular disease and to physical activity. *Can J Appl Physiol.* 2005; 30 (4): 442-74.
- Rush JWE, Ford RJ. Nitric oxide, oxidative stress and vascular endothelium in health and hypertension. *Clin Hemorrh Microc.* 2007; 37 (1-2): 185-92.
- Sasaki JE, Santos MG. O papel do exercício aeróbico sobre a função endotelial e sobre os fatores de risco cardiovasculares. *Arq Bras Cardiol.* 2006; 87 (5): e227-33.

- Schachinger V, Britten MB, Zeiher AM. Prognostic impact of coronary vasodilator dysfunction on adverse long-term outcome of coronary heart disease. *Circulation*. 2000; 101 (16): 1899-906.
- Schiffrin EL: A critical review of the role of endothelial factors in the pathogenesis of hypertension. *J Cardiovasc Pharmacol* 38[Suppl 2]: S3–S6, 2001
- Schindler TH, Hornig B, Buser PT, Olschewski M, Magosaki N, Pfisterer M, et al. Prognostic value of abnormal vasoreactivity of epicardial coronary arteries to sympathetic stimulation in patients with normal coronary angiograms. *Arterioscler Thromb Vasc Biol*. 2003; 23 (3): 495-501.
- Schumacher A, Peersen K, Sommervoll L, Seljeflot I, Arnesen H, Otterstad JE. Physical performance is associated with markers of vascular inflammation in patients with coronary heart disease. *Eur J Cardiovasc Prev Rehabil*. 2006; 13 (3): 356-62.
- Seals DR, DeSouza CA, Donato AJ, Tanaka H. Habitual exercise and arterial aging. *J Appl Physiol*. 2008; 105 (4): 1323-32.
- Singh U, Jialal I. Oxidative stress and atherosclerosis. *Pathophysiology*. 2006; 13 (3): 129-42.
- Sun MW, Zhong MF, Gu J, Qian FL, Gu JZ, Chen H. Effects of different levels of exercise volume on endothelium-dependent vasodilation: roles of nitric oxide synthase and heme oxygenase. *Hypertens Res*. 2008; 31 (4): 805-16.
- Taddei S, Galetta F, Viridis A, Gheadoni L, Salvetti G, Franzoni F, et al. Physical activity prevents age-related impairment in nitric oxide availability in elderly athletes. *Circulation*. 2000; 101 (25): 2896-901.
- Tsao PS, Niebauer J, Buitrago R, Lin PS, Wang BY, Cooke JP, et al. Interaction of diabetes and hypertension on determinants of endothelial adhesiveness. *Arterioscler Thromb Vasc Biol*. 1998; 18 (6): 947-53.
- Vanhoute PM, Shimokawa H, Tang EHC, Feletou M. Endothelial dysfunction and vascular disease. *Acta Physiol*. 2009; 196: 193-222.
- Verma S, Anderson TJ: Fundamentals of endothelial function for the clinical cardiologist. *Circulation* 105: 546–549, 2002
- Yokoyama M. Oxidant stress and atherosclerosis. *Curr Opin Pharmacol*. 2004; 4 (2): 110-5.
- Yol, Y & Dal, E. (2023). Konjuge Linoleik Asit (CLA) Metabolizması ve İnsan Sağlığındaki Rolü. (Ed. Bilgili A & Hanedan B.). Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar. Bilgin yayınevi, Ankara, 604.

KRONİK AĞRI VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Çiğdem BULGAN ERCİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4357-5333
- ❖ Mail: cigdem.bulgan@sbu.edu.tr

Erdal BAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4927-3945
- ❖ Mail: erdal.bal@sbu.edu.tr

Nedim MALKOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4599-3547
- ❖ Mail: nedim.malkoc@sbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Baş M, Yaşar OM (2022). Futbolda Core Egzersizlerinin Önemi. Spor Bilimlerinde Uluslararası Araştırmalar. Ed. Mustafa Altınkök. Serüven Yayınları, İzmir.
- Birket-Smith, M. (2001). Somatization and chronic pain. *Acta Anaesthesiologica Scandinavica*, 45(9), 1114-1120.
- Borisovskaya, A., Chmelik, E., & Karnik, A. (2020). Exercise and chronic pain. *Physical Exercise for Human Health*, 233-253.
- Coşkun G, Can F. (2012). Kronik bel ağrısında dinamik ve statik stabilizasyon egzersizlerinin ağrı ve fonksiyonel düzeye etkileri. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 23(2), 65-72.
- Daenen L, Varkey E, Kellmann M, Nijs J. (2015). Exercise, not to exercise, or how to exercise in patients with chronic pain? Applying science to practice. *The Clinical journal of pain*, 31(2), 108-114.
- Dworkin RH, O'Connor AB, Audette, J, Baron R, Gourlay GK, Haanpää, ML., ... & Wells CD. (2010). Recommendations for the pharmacological management of neuropathic pain: an overview and literature update. In *Mayo Clinic Proceedings* (Vol. 85, No. 3, pp. S3-S14). Elsevier.
- Glenister, D. (1996). Exercise and mental health: a review. *Journal of the Royal Society of Health*, 116(1), 7-13.
- Gündüz OH, Erçalık T. (2014). Kronik bel ağrısında egzersiz reçeteleme. *Turk J Phys Med Rehab*, 60, 25-30.
- Hoffman MD, Shepanski MA, Ruble SB, Valic Z, Buckwalter JB, Clifford PS (2004). Intensity and duration threshold for aerobic exercise-induced analgesia to pressure pain. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 85(7), 1183-1187.
- Kroll, H. R. (2015). Exercise therapy for chronic pain. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics*, 26(2), 263-281.
- Meiworm L, Jakob E, Walker UA, Peter HH, Keul J (2000). Patients with fibromyalgia benefit from aerobic endurance exercise. *Clinical Rheumatology*, 19, 253-257.
- Mior S. (2001). Exercise in the treatment of chronic pain. *The Clinical journal of pain*, 17(4), S77-S85.

- Mirtz TA, Greene L. Is obesity a risk factor for low back pain? an example of using the evidence to answer a clinical question. *Chiropr Osteopathy*. 2005; 13:2-8.
- On AY. (2017). Kronik ağrı etiopatogenezi. *Türkiye Klinikleri J PM&R-Special Topics*, 10(3), 234-41.
- Öngel K. (2017). Ağrı tanımı ve sınıflaması. *Klinik Tıp Aile Hekimliği*, 9(1), 12-14.
- Rasmussen, N. A., & Farr, L. A. (2009). Beta-endorphin response to an acute pain stimulus. *Journal of neuroscience methods*, 177(2), 285-288.
- Rowbotham MC, Lindsey CD. (2007). How effective is long-term opioid therapy for chronic noncancer pain?. *The Clinical journal of pain*, 23(4), 300-302.
- Russo CM, Brose WG. (1998). Chronic pain. *Annual review of medicine*, 49(1), 123-133.
- Sullivan AB, Scheman J, Venesy D, Davin S. (2012). The role of exercise and types of exercise in the rehabilitation of chronic pain: specific or nonspecific benefits. *Current pain and headache reports*, 16, 153-161.
- Tütüncü R, Günay H. (2011). Kronik ağrı, psikolojik etmenler ve depresyon. *Dicle Tıp Dergisi*, 38(2), 257-262.
- Uyar M, Köken İ. (2017). Kronik ağrı nörofizyolojisi. *TOTBİD Dergisi*, 16, 70-76.
- Van Wilgen, C. P., Akkerman, L., Wieringa, J., & Dijkstra, P. U. (2003). Muscle strength in patients with chronic pain. *Clinical rehabilitation*, 17(8), 885-889.
- Van Middelkoop M, Rubinstein SM, Kuijpers T, Verhagen AP, Ostelo R, Koes BW, Van Tulder MW. (2011). A systematic review on the effectiveness of physical and rehabilitation interventions for chronic non-specific low back pain. *European Spine Journal*, 20, 19-39.
- Vorobeychik Y, Chen L, Bush MC, Mao J. (2008). Improved opioid analgesic effect following opioid dose reduction. *Pain Medicine*, 9(6), 724-727.
- Yol Y, Dal E, Malkoç N. (2023). Raket Sporlarında Besinsel Ergojenik Yardımcılar. (Ed. Özgül F.). *Spor Bilimlerinde Uluslararası Çalışmalar*. Serüven yayınevi, Ankara, 105.
- Yol Y, Dal E. (2023). Konjuge Linoleik Asit (CLA) Metabolizması ve İnsan Sağlığındaki Rolü. (Ed. Bilgili A & Hanedan B.). *Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar*. Bilgin yayınevi, Ankara, 604.

POSTÜRAL BOZUKLUKLAR VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Sema ARSLAN KABASAKAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Yalova Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Yalova/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4552-9640
- ❖ Mail: sema.kabasakal@yalova.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ahmadi F, Safari Variani A, Saadatian A, Varmazyar, S. (2021). The impact of 10 weeks of Pilates exercises on the thoracic and lumbar curvatures of female college students. *Sport Sci Health*, 17, 989–997.
- Aktürk S, Büyükavcı R, Aktürk, Ü. (2019). Relationship between musculoskeletal disorders and physical inactivity in adolescents. *Journal of Public Health*, 27, 49-56.
- Altinel L, Çağrı Kose K, Aksoy Y, Isık C, Erğan V, Ozdemir A. (2007). Hip rotation degrees, intoeing problem, and sitting habits in nursery school children: an analysis of 1134 cases. *Acta Orthop Traumatol Turc*, 41(3), 190-194.
- Anderson JJ. (2000) The important role of physical activity in skeletal development: how exercise may counter low calcium intake. *American Journal of Clinical Nutrition*, 71, 1384–1386.
- Ardıç F. (2014). Egzersizin sağlık yararları. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 60, 9-14.
- Asher MA, Burton DC. (2006). Adolescent idiopathic scoliosis: natural history and long term treatment effects. *Scoliosis*, 1(1), 1-10.
- Barnekow-Bergkvist M, Hedberg G, Janlert U, Jansson, E. (1998). Prediction of physical fitness and physical activity level in adulthood by physical performance and physical activity in adolescence-An 18-year follow-up study. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 8(5), 299-308.
- Been E, Kalichman L. (2014). Lumbar lordosis. *The Spine Journal*, 14(1), 87-97.
- Candela G, Fazio F, Cattolico A, Zanchini F, Lucariello A. (2018). Role of Sport in the correct posture. *Giornale Italiano di Educazione alla Salute, Sport e Didattica Inclusiva*, 2(3), 60-67.
- Ceviz E, Genç H, Özfidan D. (2022). Postür Bozuklukları ve Egzersiz. *Spor Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar* (Ed: Demir, A). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Deniz G, Kavaklı A, Ögetürk M, Öztürk D, Tatar N, Perilioğlu AZ. (2014). Çocuklardaki fleksibl pes planusun yüklü ve yüksüz radyografilerle değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 28(3), 129-132.
- Dunk NM, Chung YY, Compton DS, Callaghan JP. (2004). The reliability of quantifying upright standing postures as a baseline diagnostic clinical

- tool. *Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics*, 27(2), 91-96.
- Ecerkale, Ö. (2006). Postür analizinde Symmetrigrif ile Orthoröntgenogram sonuçlarının değerlendirilmesi. Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Kliniği, Uzmanlık tezi.
- Emery K, De Serres SJ, McMillan A, Côté JN. (2010). The effects of a Pilates training program on arm–trunk posture and movement. *Clinical Biomechanics*, 25(2), 124-130.
- Fortin C, Ehrmann Feldman D, Cheriet F, Labelle H. (2011). Clinical methods for quantifying body segment posture: a literature review. *Disability and Rehabilitation*, 33(5), 367-383.
- Franco AH. (1987). Pes cavus and pes planus: analyses and treatment. *Physical therapy*, 67(5), 688-694.
- Granacher U, Gollhofer A, Hortobágyi T, Kressig RW, Muehlbauer T. (2013). The importance of trunk muscle strength for balance, functional performance, and fall prevention in seniors: a systematic review. *Sports medicine*, 43(7), 627-641.
- Grimmer-Somers K, Milanese S, Louw Q. (2008). Measurement of cervical posture in the sagittal plane. *Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics*, 31(7), 509-517.
- Hakala PT, Rimpelä AH, Saarni LA, & Salminen JJ. (2006) Frequent computer-related activities increase the risk of neck–shoulder and low back pain in adolescents. *Eur J Pub Health*, 16 (5), 536–541.
- Hardman AE. (2001) Physical activity and health: current issues and research needs. *Int J Epidemiol*, 30 (5), 1193–1197.
- Harrison AL, Barry-Greb T, Wojtowicz, G. (1996). Clinical measurement of head and shoulder posture variables. *Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy*, 23(6), 353-361.
- Hayden JA, Tulder MW, Tomlinson G (2005) Systematic review: strategies for using exercise therapy to improve outcomes in chronic low back pain. *Ann Intern Med*, 142(9), 776–785.
- Hecht PJ, Lin TJ. (2014). Hallux valgus. *Medical Clinics*, 98(2), 227-232.
- Horak FB, Macpherson JM. (1996). Postural orientation and equilibrium. *Handbook of physiology*, 255-292.
- Horak FB. (2006). Postural orientation and equilibrium: what do we need to know about neural control of balance to prevent falls?. *Age and ageing*, 35(2), ii7-ii11.

- Iunes DH, Bevilaqua-Grossi D, Oliveira AS, Castro FA, Salgado HS. (2009). Comparative analysis between visual and computerized photogrammetry postural assessment. *Brazilian Journal of Physical Therapy*, 13(4), 308-315.
- Ivanenko Y, Gurfinkel VS. (2018). Human postural control. *Frontiers in Neuroscience*, 12, 171.
- Jackson CP, Brown MD. (1983). Is there a role for exercise in the treatment of patients with low back pain? *Clin Orthop Relat Res*, (179), 39–45.
- Jobe CM, Phipatanakul W, Coen MJ. (2009). Gross anatomy of the shoulder. The shoulder (4th ed., pp. 33-100). (Ed: C. A. Rockwood Jr, & F. A. Matsen III). Elsevier Health Sciences.
- Kapreli E, Vourazanis E, Billis E, Oldham JA, Strimpakos N. (2009). Respiratory dysfunction in chronic neck pain patients. A pilot study. *Cephalalgia*, 29(7), 701-710.
- Karakuş S, Kılıç F. (2006). Postür ve sportif performans. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 309-322.
- Koçak, G. (2022). Judoculara uygulanan core egzersizlerinin postür, denge ve ayak bilek kas kuvveti üzerine etkisi. Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi
- Lee SM, Lee CH, O’Sullivan D, Jung JH, Park JJ. (2016). Clinical effectiveness of a Pilates treatment for forward head posture. *Journal of physical therapy science*, 28(7), 2009-2013.
- Levangie PK, Norkin CC. (2011). *Joint Structure and Function: A Comprehensive Analysis* (5th ed.). FA Davis Company.
- Loudon JK, Goist HL, Loudon KL. (1998). Genu recurvatum syndrome. *Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy*, 27(5), 361-367.
- Maurer C, Peterka RJ. (2005). A new interpretation of spontaneous sway measures based on a simple model of human postural control. *Journal of neurophysiology*, 93(1), 189-200.
- McRoberts LB, Cloud RM, Black CM. (2013). Evaluation of the New York Posture Rating Chart for assessing changes in postural alignment in a garment study. *Clothing and Textiles Research Journal*, 31(2), 81-96.
- Nejati P, Lotfian S, Moezy A, Nejati M. (2014). The relationship of forward head posture and rounded shoulders with neck pain in Iranian office workers. *Medical journal of the Islamic Republic of Iran*, 28, 26.

- Ohmure H, Miyawaki S, Nagata J, Ikeda K, Yamasaki K, Al-Kalaly A. (2008). Influence of forward head posture on condylar position. *Journal of oral rehabilitation*, 35(11), 795-800.
- Otman AS, Köse N. (2013). Tedavi hareketlerinde temel değerlendirme prensipleri (5. Baskı). Meteksan Matbacılık.
- Page P. (2012). Shoulder muscle imbalance and subacromial impingement syndrome in overhead athletes. *International journal of sports physical therapy*, 7(2), 182.
- Pate RR, Pratt M, Blair SN, Haskell WL, Macera CA, Bouchard C, Kriska A. (1995). Physical activity and public health. A recommendation from the Centers for Disease Control and Prevention. *American College of Sports Medicine*, 273(5), 402-407.
- Pesco MS, Chosa E, Tajima N. (2006). Comparative study of hands-on therapy with active exercises vs education with active exercises for the management of upper back pain. *J Manip Physiol Ther*, 29(3), 228–235.
- Pita-Fernández S, González-Martín C, Seoane-Pillado T, López-Calviño, B, Pértega-Díaz S, Gil-Guillén V. (2015). Validity of footprint analysis to determine flatfoot using clinical diagnosis as the gold standard in a random sample aged 40 years and older. *Journal of Epidemiology*, 25(2), 148-154.
- Roy S. (1983). How I manage plantar fasciitis. *The Physician and Sportsmedicine*, 11(10), 127-131.
- Russo CR. (2017). The effects of exercise on bone. Basic concepts and implications for the prevention of fractures. *Clinical Cases in Mineral and Bone Metabolism*, 4(1), 14-17.
- Savić K, Pfau D, Skorić S, Pfau J, Spasojević N. (1990). The effect of Hatha yoga on poor posture in children and the psychophysiologic condition in adults. *Medicinski Pregled*, 43(5-6), 268-272.
- Shurnas PS. (2009). Hallux rigidus: etiology, biomechanics, and nonoperative treatment. *Foot and ankle clinics*, 14(1), 1-8.
- Singla D, Veqar Z. (2014). Methods of postural assessment used for sports persons. *Journal of Clinical and Diagnostic Research: JCDR*, 8(4), LE01.
- Somoskeöy S, Tunyogi-Csapó M, Bogyó C, Illés T. (2012). Clinical validation of coronal and sagittal spinal curve measurements based on three-dimensional vertebra vector parameters. *The Spine Journal*, 12(10), 960-968.
- Subotnick SI. (1980). The cavus foot. *The Physician and Sportsmedicine*, 8(7), 53-55.

- Weiss HR, Klein R. (2006). Improving excellence in scoliosis rehabilitation: a controlled study of matched pairs. *Pediatric Rehabilitation*, 9(3), 190-200.
- Yaman O, Dalbayrak S. (2013), Kifoz: Tanı, Gruplama ve Tedavi Yöntemleri. *Türk Nöroşirürji Dergisi*, 23(2), 61-73
- Yu JH, Lee GC. (2012). Effect of core stability training using pilates on lower extremity muscle strength and postural stability in healthy subjects. *Isokinetics and exercise science*, 20(2), 141-146.

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE, SPOR VE MYOPI

Göksu ALAÇAMLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göz Hastalıkları Anabilim Dalı, 22000, Edirne/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5013-9981
- ❖ Mail: goksualacamli@yahoo.com

önlenmesi ile, hem ülkemiz hem de dünya için, sadece alışkanlıkların değiştirilmesi, fiziksel aktivite ve spora teşvik edilmesi sayesinde insidansının azaltılması işten bile değildir. 30 yıl önce dışarıdan eve girmeyen çocukların, gelişen görsel teknoloji nedenli şimdilerde evden dışarı çıkartılamaması kaskatının kırılması; sağlıklı, eğitici, ebeveynlerin en önemli görevi olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alış A, Açıkalin B (2022). Çocuklarda refraksiyon kusurları. Karakaş N, editör. Pediatrik Göz Hastalıkları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri, p.1-6.
- Ashby RS, Schaeffel F (2010). The effect of bright light on lenscompensation in chicks. *Invest Ophthalmol Vis Sci*, 51: 5247–5253.
- Chen CY, Scurrah KJ, Stankovich J, et al (2007). Heritability and shared environment estimates for myopia and associated ocular biometric traits: the Genes in Myopia (GEM) family study. *Hum Genet*, 121:511–520.
- Czepita D, Goslawski W, Mojsa A, Muszynska-Lachota I (2014). Role of light emitted by incandescent or fluorescent lamps in the development of myopia and astigmatism. *Med Sci Monit*, 10:168–171.
- Dirani M, Tong L, Gazzard G, Zhang X, Chia A, Young TL, et al (2002). Outdoor activity and myopia in Singapore teenage children. *Br J Ophthalmol*, 2009;93:997 1000.
- Guggenheim JA, Northstone K, McMahon G, Ness AR, Deere K, Mattocks C, et al (2012). Time outdoors and physical activity as predictors of incident myopia in childhood: A prospective cohort study. *Investig Ophthalmol Vis Sci*, 53:2856 65.
- Gwiazda J, Ong E, Held R, Thorn F (2000). Myopia and ambient nighttime lighting. *Nature*, 2000;404:144.
- Jacobsen N, Jensen H, Goldschmidt E (2008). Does the level of physical activity in university students influence development and progression of myopia? A 2 year prospective cohort study. *Invest Ophthalmol Vis Sci*, 49:1322 7.
- Karthikeyan SK, Ashwini DL, Priyanka M, Nayak A, Biswas S (2022). Physical activity, time spent outdoors, and near work in relation to myopia prevalence, incidence, and progression: An overview of systematic reviews and meta-analyses. *Indian J Ophthalmol*, 70:728-39.

- Khader YS, Batayha WQ, Abdul Aziz SM, Al Shiekh Khalil MI (2006). Prevalence and risk indicators of myopia among school children in Amman, Jordan. *East Mediterr Health J*, 12:434 9.
- Loman J, Quinn GE, Kamoun L, et al (2002). Darkness and near work: myopia and its progression in third-year law students. *Ophthalmology*, 109:1032–1038.
- Mutti DO, Mitchell GL, Moeschberger ML, Jones LA, Zadnik K. Parental myopia, near work, school achievement, and children’s refractive error. *Invest Ophthalmol Vis Sci*, 43:3633 40.
- O’Donoghue L, Kapetanankis VV, McClelland JF, Logan NS, Owen CG, Saunders KJ, et al (2015). Risk factors for childhood myopia: Findings from the NICER study. *Invest Ophthalmol Vis Sci*, 56:1524 30.
- P’arssinen O, Lyyra AL (1993). Myopia and myopic progression among schoolchildren: a 3-year follow-up study. *Invest Ophthalmol Vis Sci*, 34:2794–2802.
- Read SA, Collins MJ, Vincent SJ (2014). Light exposure and physical activity in myopic and emmetropic children. *Optom Vis Sci*, 91:330 41.
- Rose KA, Morgan IG, Ip J, Kifley A, Huynh S, Smith W, et al (2008). Outdoor activity reduces the prevalence of myopia in children. *Ophthalmology*, 115:1279 85.
- Rose KA, Morgan IG, Smith W, Mitchell P (2002). High heritability of myopia does not preclude rapid changes in prevalence. *Clin Exp Ophthalmol*, 30:168–172.
- Saw SM, Wu HM, Hong CY, Chua WH, Chia KS, Tan D (2001). Myopia and night lighting in children in Singapore. *Br J Ophthalmol*, 85:527–528.
- Smith EL 3rd, Hung L-F, Huang J (2012). Protective effects of high ambient lighting on the development of form-deprivation myopia in rhesus monkeys. *Invest Ophthalmol Vis Sci*, 53:421–428.
- Zadnik K, Jones LA, Irvin BC, et al. Myopia and ambient nighttime lighting (2000). CLEERE Study Group. Collaborative longitudinal evaluation of ethnicity and refractive error. *Nature*, 404: 143–144.
- Zhao X, Zhang Y (2022). Degree of Myopia and Reduced Physical Activity in 3600 College Students in China. *Med Sci Monit Basic Res*, 14;28:e934807, PMID: 35153294.

ALZHEİMER VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Kadir KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7458-7225
- ❖ Mail: kadirkeskin@gazi.edu.tr

Fatma TOKAT

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9865-2012
- ❖ Mail: fatma.tokat@erzincan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ahlskog, J. E., Geda, Y. E., Graff-Radford, N. R., & Petersen, R. C. (2011). Physical exercise as a preventive or disease-modifying treatment of dementia and brain aging. *Mayo Clinic proceedings*, 86(9), 876–884.
- Azevedo, C. V., Hashiguchi, D., Campos, H. C., Figueiredo, E. V., Otaviano, S. F. S. D., Penitente, A. R., Arida, R. M., & Longo, B. M. (2023). The effects of resistance exercise on cognitive function, amyloidogenesis, and neuroinflammation in Alzheimer's disease. *Frontiers in neuroscience*, 17, 1131214.
- Birinci, Y. Z., Şahin, Ş., Vatansever, Ş., & Pancar, S. (2019). Yaşlılarda fiziksel egzersizin beyin kaynaklı nörotrofik faktör (bdnf) üzerine etkisi: deneysel çalışmaların sistematik derlemesi. *Spor Hekimliği Dergisi*, 54(4), 276-287.
- Birinci, Y. Z., Sagdilek, E., & Şahin, Ş. (2023). Egzersiz-Kaynaklı BDNF'nin Mental Sağlık Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi: Sistematik Derleme. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 49(1), 115-124.
- Bull, F. C., Al-Ansari, S. S., Biddle, S., Borodulin, K., Buman, M. P., Cardon, G., Carty, C., Chaput, J. P., Chastin, S., Chou, R., Dempsey, P. C., DiPietro, L., Ekelund, U., Firth, J., Friedenreich, C. M., Garcia, L., Gichu, M., Jago, R., Katzmarzyk, P. T., Lambert, E., ... Willumsen, J. F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British journal of sports medicine*, 54(24), 1451–1462.
- Burns, A., & Iliffe, S. (2009). Alzheimer's disease. *BMJ (Clinical research ed.)*, 338, b158.
- Campos, H. C., Ribeiro, D. E., Hashiguchi, D., Glaser, T., Milanis, M. D. S., Gimenes, C., Suchecki, D., Arida, R. M., Ulrich, H., & Monteiro Longo, B. (2023). Neuroprotective effects of resistance physical exercise on the APP/PS1 mouse model of Alzheimer's disease. *Frontiers in neuroscience*, 17, 1132825.
- Cassilhas, R. C., Lee, K. S., Fernandes, J., Oliveira, M. G., Tufik, S., Meeusen, R., & de Mello, M. T. (2012). Spatial memory is improved by aerobic and resistance exercise through divergent molecular mechanisms. *Neuroscience*, 202, 309–317.
- Chen, W. W., Zhang, X., & Huang, W. J. (2016). Role of physical exercise in Alzheimer's disease. *Biomedical reports*, 4(4), 403–407.
- Elwood, P., Galante, J., Pickering, J., Palmer, S., Bayer, A., Ben-Shlomo, Y., Longley, M., & Gallacher, J. (2013). Healthy lifestyles reduce the

- incidence of chronic diseases and dementia: evidence from the Caerphilly cohort study. *PloS one*, 8(12), e81877.
- Gamage, A.U., Seneviratne, R.d.A. Physical inactivity, and its association with hypertension among employees in the district of Colombo. *BMC Public Health* 21, 2186 (2021).
- Gianfredi, V., Ferrara, P., Pennisi, F., Casu, G., Amerio, A., Odone, A., Nucci, D., & Dinu, M. (2022). Association between Daily Pattern of Physical Activity and Depression: A Systematic Review. *International journal of environmental research and public health*, 19(11), 6505.
- Gronek, P., Balko, S., Gronek, J., Zajac, A., Maszczyk, A., Celka, R., Doberska, A., Czarny, W., Podstawski, R., Clark, C. C. T., & Yu, F. (2019). Physical Activity and Alzheimer's Disease: A Narrative Review. *Aging and disease*, 10(6), 1282–1292.
- Jia, R. X., Liang, J. H., Xu, Y., & Wang, Y. Q. (2019). Effects of physical activity and exercise on the cognitive function of patients with Alzheimer disease: a meta-analysis. *BMC geriatrics*, 19(1), 181.
- Lee J. (2020). Effects of aerobic and resistance exercise interventions on cognitive and physiologic adaptations for older adults with mild cognitive impairment: A systematic review and meta-analysis of randomized control trials. *International Journal Of Environmental Research and Public Health*, 17(24), 9216.
- Liu, W., Zhang, J., Wang, Y., Li, J., Chang, J., & Jia, Q. (2022). Effect of physical exercise on cognitive function of Alzheimer's disease patients: A Systematic review and meta-analysis of randomized controlled trial. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 927128.
- Lucia, A., & Ruiz, J. R. (2011). Exercise is beneficial for patients with Alzheimer's disease: a call for action. *British journal of sports medicine*, 45(6), 468–469.
- Niemiro, G. M., Rewane, A., & Algotar, A. M. (2023). Exercise and Fitness Effect On Obesity. In *StatPearls*. StatPearls Publishing.
- Norton, S., Matthews, F. E., Barnes, D. E., Yaffe, K., & Brayne, C. (2014). Potential for primary prevention of alzheimer's disease: an analysis of population-based data. *The Lancet. Neurology*, 13(8), 788–794.
- Prince, M., Bryce, R., Albanese, E., Wimo, A., Ribeiro, W., & Ferri, C. P. (2013). The global prevalence of dementia: a systematic review and metaanalysis. *Alzheimer's & dementia : the journal of the Alzheimer's Association*, 9(1), 63–75.
- Santos-Lozano, A., Pareja-Galeano, H., Sanchis-Gomar, F., Quindós-Rubial, M., Fiuza-Luces, C., Cristi-Montero, C., Emanuele, E., Garatachea, N.,

- & Lucia, A. (2016). Physical activity and alzheimer disease: A protective association. *Mayo Clinic Proceedings*, 91(8), 999–1020.
- Stephen, R., Hongisto, K., Solomon, A., & Lönnroos, E. (2017). Physical activity and alzheimer's disease: A systematic review. *The Journals of Gerontology. Series A, Biological sciences and medical sciences*, 72(6), 733–739.
- Wang, S., Liu, H. Y., Cheng, Y. C., & Su, C. H. (2021). Exercise dosage in reducing the risk of dementia development: Mode, duration, and intensity-a narrative review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(24), 13331.
- Wimo, A., Jönsson, L., Bond, J., Prince, M., Winblad, B., & Alzheimer Disease International (2013). The worldwide economic impact of dementia 2010. *Alzheimer's & dementia : the journal of the Alzheimer's Association*, 9(1), 1–11.e3.
- Zhao, F., Wu, W., Feng, X., Li, C., Han, D., Guo, X., & Lyu, J. (2020). Physical activity levels and diabetes prevalence in US adults: Findings from NHANES 2015-2016. *Diabetes Therapy : Research, Treatment and Education of Diabetes and Related Disorders*, 11(6), 1303–1316.

STRES VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Aydın KARABULAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
Spor Bilimleri Bölümü, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7741-3899
- ❖ Mail: aydinkarabulak@sdu.edu.tr

<https://www.mentalhealth.org.uk/a-to-z/p/physical-activity-and-mental-health>

Örneğin yoga, insanların fiziksel, zihinsel, duygusal ve ruhsal yeteneklerini geliştirebilir. Beden, zihin ve ruhun uyum ve birliğini sağlamaya yönelik bir egzersiz şeklidir. Düzenli olarak uygulandığında uzun süre iyi bir fiziksel durumu koruyabilir.

Fiziksel aktivite açısından aktif bir toplumun sağlık, ekonomik ve sosyal faydaları muazzamdır. Fiziksel aktivitedeki (PA) artış ise yaşlanmanın olumsuz etkilerini telafi edebilir ve hareketsizlik maliyetlerini azaltabilir.

KAYNAKÇA

- Ali, N., & Nater, U. M. (2020). Salivary alpha-amylase as a biomarker of stress in behavioral medicine. *International journal of behavioral medicine*, 27, 337-342.
- Barutçugil, İ. (2004). Stratejik insan kaynakları yönetimi. Kariyer Yayıncılık, Yayın no:59, İstanbul.
- Brawley, L. R., & Rodgers, W. M. (1993). Social psychological aspects of fitness promotion. *Exercise psychology: The influence of physical exercise on psychological processes*, 254-298.
- Biddle, S. J., & Asare, M. (2011). Physical activity and mental health in children and adolescents: a review of reviews. *British journal of sports medicine*, 45(11), 886-895.
- Blair, S. N., Kampert, J. B., Kohl, H. W., Barlow, C. E., Macera, C. A., Paffenbarger, R. S., & Gibbons, L. W. (1996). Influences of cardiorespiratory fitness and other precursors on cardiovascular disease and all-cause mortality in men and women. *Jama*, 276(3), 205-210.
- Bovier, P. A., Chamot, E., & Perneger, T. V. (2004). Perceived stress, internal resources, and social support as determinants of mental health among young adults. *Quality of life research*, 13, 161-170.
- Brooke, S. T., & Long, B. C. (1987). Efficiency of coping with a real-life stressor: A multimodal comparison of aerobic fitness. *Psychophysiology*, 24(2), 173-180.
- Brotman, D. J., Golden, S. H., & Wittstein, I. S. (2007). The cardiovascular toll of stress. *The Lancet*, 370(9592), 1089-1100.
- Civan, A., Özdemir, İ., Gencer, Y. G., & Durmaz, M. (2018). Egzersiz ve stres hormonları. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-14.

- De Vries, S., Van Dillen, S. M., Groenewegen, P. P., & Spreeuwenberg, P. (2013). Streetscape greenery and health: Stress, social cohesion and physical activity as mediators. *Social science & medicine*, 94, 26-33.
- Gencer, Y., Çınar, D. A., & Comba, B. (2015). Stresin ratlarda bazı karaciğer enzimleri (AST, ALT, ALP) üzerine etkilerinin araştırılması. *Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi*, 10(1), 21-26.
- Hartig, T., Evans, G. W., Jamner, L. D., Davis, D. S., & Gärling, T. (2003). Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of environmental psychology*, 23(2), 109-123.
- Hofmann, S. G., Sawyer, A. T., Witt, A. A., & Oh, D. (2010). The effect of mindfulness-based therapy on anxiety and depression: A meta-analytic review. *Journal of consulting and clinical psychology*, 78(2), 169.
- Lee, I. M., Shiroma, E. J., Lobelo, F., Puska, P., Blair, S. N., & Katzmarzyk, P. T. (2012). Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: an analysis of burden of disease and life expectancy. *The lancet*, 380(9838), 219-229.
- Marin, M. F., Lord, C., Andrews, J., Juster, R. P., Sindi, S., Arseneault-Lapierre, G., ... & Lupien, S. J. (2011). Chronic stress, cognitive functioning and mental health. *Neurobiology of learning and memory*, 96(4), 583-595.
- McEwen, B. S. (1998). Stress, adaptation, and disease: Allostasis and allostatic load. *Annals of the New York academy of sciences*, 840(1), 33-44.
- McEwen, B. S. (2000). The neurobiology of stress: from serendipity to clinical relevance. *Brain research*, 886(1-2), 172-189.
- Morita, E., Fukuda, S., Nagano, J., Hamajima, N., Yamamoto, H., Iwai, Y., ... & Shirakawa, T. J. P. H. (2007). Psychological effects of forest environments on healthy adults: Shinrin-yoku (forest-air bathing, walking) as a possible method of stress reduction. *Public health*, 121(1), 54-63.
- Nieman, D. C., & Wentz, L. M. (2019). The compelling link between physical activity and the body's defense system. *Journal of sport and health science*, 8(3), 201-217.
- Salmon, P. (2001). Effects of physical exercise on anxiety, depression, and sensitivity to stress: a unifying theory. *Clinical psychology review*, 21(1), 33-61.
- Selye, H. (1950). *Stress*. Montreal: Acta, 1955.

- Smith, G. D., Ben-Shlomo, Y., Beswick, A., Yarnell, J., Lightman, S., & Elwood, P. (2005). Cortisol, testosterone, and coronary heart disease: prospective evidence from the Caerphilly study. *Circulation*, 112(3), 332-340.
- Stigsdotter, U. K., Ekholm, O., Schipperijn, J., Toftager, M., Kamper-Jørgensen, F., & Randrup, T. B. (2010). Health promoting outdoor environments-Associations between green space, and health, health-related quality of life and stress based on a Danish national representative survey. *Scandinavian journal of public health*, 38(4), 411-417.
- Stults-Kolehmainen, M. A., & Sinha, R. (2014). The effects of stress on physical activity and exercise. *Sports medicine*, 44, 81-121.
- Tiemensma, J., Kokshoorn, N. E., Biermasz, N. R., Keijser, B. J. S., Wassenaar, M. J., Middelkoop, H. A., ... & Romijn, J. A. (2010). Subtle cognitive impairments in patients with long-term cure of Cushing's disease. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 95(6), 2699-2714.
- Ulrich-Lai, Y. M., & Herman, J. P. (2009). Neural regulation of endocrine and autonomic stress responses. *Nature reviews neuroscience*, 10(6), 397-409.
- Wei, M., Gibbons, L. W., Kampert, J. B., Nichaman, M. Z., & Blair, S. N. (2000). Low cardiorespiratory fitness and physical inactivity as predictors of mortality in men with type 2 diabetes. *Annals of internal medicine*, 132(8), 605-611.
- Zschucke, E., Renneberg, B., Dimeo, F., Wüstenberg, T., & Ströhle, A. (2015). The stress-buffering effect of acute exercise: Evidence for HPA axis negative feedback. *Psychoneuroendocrinology*, 51, 414-425.
- American Psychological Association.(2011).Stress: The different kinds of stress. <https://www.apa.org/topics/stress>
- <https://www.mentalhealth.org.uk/a-to-z/p/physical-activity-and-mental-health>

DEPRESYON VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Metin YÜCEANT

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6867-2183
- ❖ Mail: metinyuceant@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Adwas AA, Jbireal JM, Azab AE. (2019). Anxiety: Insights into signs, symptoms, etiology, pathophysiology, and treatment. *East African Scholars Journal of Medical Sciences*, 2(10), 580-591.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). Major depressive disorder and the bereavement exclusion. (13.05.2023: <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm/educational-resources/dsm-5-fact-sheets>).
- Archer G, Kuh D, Hotopf M, Stafford M, Richards M. (2018). Adolescent affective symptoms and mortality. *The British Journal of Psychiatry*, 213(1), 419-424. Doi: <https://doi.org/10.1192/bjp.2018.90>
- Auerbach RP, Kim JC, Chango JM, Spiro WJ, Cha C, Gold J, Esterman M, Nock MK. (2014). Adolescent nonsuicidal self-injury: Examining the role of child abuse, comorbidity and disinhibition. *Psychiatry Research*, 220(1-2), 579-584.
- Bal F, Aras H. (2020). Sporun depresyon üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 1129-1137.
- Barth-Vedoy I, Anderssen SA, Tjomsland HE, Skulberg KR, Thurston M. (2020). Physical activity, mental health and academic achievement: A cross-sectional study of Norwegian adolescents. *Mental Health and Physical Activity*, 18, 100322.
- Bhowmik D, Kumar KP, Srivastava S, Paswan S, Dutta AS. (2012). Depression symptoms, causes, medications and therapies. *The Pharma Innovation*, 1(3), 41-55.
- Biddle SJH, Ciaccioni S, Thomas G, Vergeer I. (2019). Physical activity and mental health in children and adolescents: An updated review of reviews and an analysis of causality. *Psychology of Sport and Exercise*, 42, 146-155.
- Blumenthal JA, Babyak MA, Doraiswamy PM, Watkins L, Hoffman BM, Barbour KA, Herman S, Craighead WE, Brosse AL, Waugh R, Hinderliter A, Sherwood A. (2007). Exercise and pharmacotherapy in the treatment of major depressive disorder. *Psychosomatic Medicine*, 69(7), 587-596.
- Brinsley J, Schuch F, Lederman O, Girard D, Smout M, Immink MA, Stubbs B, Firth J, Davison K, Rosenbaum S. (2021). Effects of yoga on depressive symptoms in people with mental disorders: A systematic review and meta-analysis. *British Journal of Sports Medicine*, 55(17), 992-1000.

- Choi KW, Chen C, Stein MB, Klimentidis YC, Wang M, Koenen KC, Smoller JW. (2019). Assessment of bidirectional relationships between physical activity and depression among adults. *JAMA Psychiatry*, 76(4), 399-408.
- Clayborne ZM, Varin M, Colman I. (2019). Systematic review and meta-analysis: Adolescent depression and long-term psychosocial outcomes. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 58(1), 72-79. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2018.07.896>
- Dale LP, Vanderloo L, Moore S, Faulkner G. (2019). Physical activity and depression, anxiety, and self-esteem in children and youth: An umbrella systematic review. *Mental Health and Physical Activity*, 16, 66-79.
- Department of Health. (2021). Individual health benefits. (17.05.2023: <https://www.health.gov.au/sites/default/files/documents/2021/10/department-of-health-annual-report-2020-21.pdf>).
- Exercise and Sports Science Australia (ESSA). (2018). Exercise and mental health. (18.02.2023: https://exerciseright.com.au/wp-content/uploads/2018/11/Exercise-Mental-Health-eBook_LR.pdf).
- Gaudlitz K, von Lindenberger BL, Zschucke E, Ströhle A. (2013). Mechanisms underlying the relationship between physical activity and anxiety: Human data. (Ed. Panteleimon Ekkekakis), *Routledge handbook of physical activity and mental health* (117-129). London, UK: Routledge.
- Harvey SB, Overland S, Hatch SL, Wessely S, Mykletun A, Hotopf M. (2018). Exercise and the prevention of depression: Results of the HUNT cohort study. *American Journal of Psychiatry*, 175(1), 28-36.
- Larrieu T, Laye S. (2018). Food for mood: Relevance of nutritional omega-3 fatty acids for depression and anxiety. *Frontiers in Physiology*, 9, 1047.
- Malhi G, Bell E, Bassett D, Boyce P, Bryant R, Hazell P, Hopwood M, Lyndon B, Mulder R, Porter R, Singh A, Murray G. (2020). The 2020 Royal Australian and New Zealand College of Psychiatrists clinical practice guidelines for mood disorders. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 55(1), 7-117.
- Ng E, Browne CJ, Samsom JN, Wong AHC. (2017). Depression and substance use comorbidity: what we have learned from animal studies. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 43(4), 456-474.
- Patte KA, Faulkner G, Qian W, Duncan M, Leatherdale ST. (2020). Are one-year changes in adherence to the 24 hour movement guidelines associated with depressive symptoms among youth? *BMC Public Health*, 20(1), 793.

- Pelletier L, Shanmugasegaram S, Patten SB, Demers A. (2017). Self-management of mood and/or anxiety disorders through physical activity/exercise. *Health Promotion and Chronic Disease Prevention in Canada: Research, Policy and Practice*, 37(5), 149-159.
- Poitras VJ, Gray CE, Borghese MM, Carson V, Chaput JP, Janssen I, Tremblay MS. (2016). Systematic review of the relationships between objectively measured physical activity and health indicators in school-aged children and youth. *Applied Physiology, Nutrition and Metabolism*, 41(6), 1197-1239.
- Pratt LA, Brody DJ. (2008). Depression in the United States household population, 2005-2006. *National Center for Health Statistics*, 7, 1-8.
- Qato DM, Ozenberger K, Olfson M. (2018). Prevalence of prescription medications with depression as a potential adverse effect among adults in the United States. *Journal of the American Medical Association*, 319(22), 2289-2298.
- Salman TS, Al-Lam, FH, Rhemah SJ. (2016). Prevalence of mental illnesses among adult attending primary health care centers in Baghdad. *The Iraqi Postgraduate Medical Journal*, 15(2), 228-233.
- Schuch FB, Vancampfort D, Richards J, Rosenbaum S, Ward PB, Stubbs B. (2016). Exercise as a treatment for depression: A meta-analysis adjusting for publication bias. *Journal of Psychiatric Research*, 77, 42-51.
- Stanton R, Reaburn P. (2014). Exercise and the treatment of depression: A review of the exercise program variables. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 17(2), 177-182.
- Trikojat K, Luksch H, Rösen-Wolff A, Plessow F, Schmitt J, Buske-Kirschbaum A. (2017). “Allergic mood” – Depressive and anxiety symptoms in patients with seasonal allergic rhinitis (SAR) and their association to inflammatory, endocrine, and allergic markers. *Brain, Behavior, and Immunity*, 65, 202-209.
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2014). Fiziksel aktivite rehberi. Ankara: Kuban Matbaacılık Yayıncılık.
- Vigo D, Thornicroft G, Atun R. (2016). Estimating the true global burden of mental illness. *The Lancet Psychiatry*, 3(2), 171-178.
- World Health Organization (WHO). (2016). Physical activity strategy. (25.04.2023: <https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Yayinlar/kitaplar/diger-kitaplar/dunya-saglik-orgutu/DSO-Avrupa-Bolgesi-icin-Fiziksel-Aktivite-Stratejisi-2016-2025.pdf>)

- World Health Organization (WHO). (2017). Depression and other common mental disorder: Global health estimates. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization (WHO). (2023). Depressive disorder depression. (20.04.2023: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/depression>).
- Wray NR, Ripke S, Mattheisen M, Trzaskowski M, Byrne EM, Abdellaoui A, ve ark. (2018). Genome-wide association analyses identify 44 risk variants and refine the genetic architecture of major depression. *Nature Genetics*, 50(5), 668-681.
- Yang L, Zhao Y, Wang Y, Liu L, Zhang X, Li B, Cui R. (2015). The effects of psychological stress on depression. *Current Neuropharmacology*, 13(4), 494-504.
- Yazıcıoğlu-Çalışan H, Koçak ÇV. (2022). Fiziksel aktivitenin korunmaya ihtiyacı olan çocuklarda bilişsel esnekliğe etkisi. *Aksaray University Journal of Sport and Health Researches*, 3(2), 203-220.
- Yıldırım İ, Özşevik K, Özer S, Canyurt E, Tortop Y. (2015). Üniversite öğrencilerinde fiziksel aktivite ile depresyon ilişkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(özel sayı), 32-39.
- Yıldırım M. (2016). Depresyonun önlenmesi ve tedavisinde fiziksel aktivite/egzersiz. *Türkiye Klinikleri Fizyoterapi ve Rehabilitasyon*, 2(1), 127-131.
- Yüceant M. (2022). Investigation of stress, anxiety, depression and psychological well-being levels of individuals who regularly play tennis. *Education Quarterly Reviews*, 5(2), 270-281.

ANKSİYETE VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Burcu GÜVENDİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Yalova Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6170-9107
- ❖ Mail: burcu.guvendi@yalo.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alemdağ S, Öncü E. (2015). Öğretmen adaylarının fiziksel aktiviteye katılım ve sosyal görünüş kaygılarının incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 3(3), 287-300.
- Alpözgen AZ, Özdiñçler AR. (2016). Fiziksel aktivite ve koruyucu etkileri: Derleme. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 66-72.
- Baikoğlu S, Dal S, Güvendi B, Yurtseven CN, Gençtürk U. (2019). Analysing the Effects of an 8-Week Exercise Program Applied to Sedentary Individuals on Body Composition, Self-Confidence and Social-Physical Anxiety Levels. *Journal of Education and Training Studies*, 7(8), 73-78.
- Bay ÜS, Yılmaz E. (2020). Ruhsal bozukluklarda fiziksel aktivite ve egzersizin etkileri ile ilgili yapılmış çalışmaların incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 437-447.
- Beck AT. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: Meridian
- Biçer T. (2018). Yaşamda ve sporda doruk performans: başarının zihinsel dinamikleri. İstanbul: Beyaz.
- Bulut S. (2013). Sağlıkta sosyal bir belirleyici; fiziksel aktivite. *Turkish Bulletin of Hygiene & Experimental Biology/Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji*, 70(4).
- Cengiz ŞŞ, Delen B. (2019). Gençlerde fiziksel aktivite düzeyi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 110-122.
- Demir GT, Cicioğlu Hİ. (2019). Fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ile dijital oyun oynama motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(3), 23-34.
- Erdem HR, Sayan M, Gökğöz Z, Ege MR. (2021). Yaşlılarda Fiziksel Aktivite: Derleme. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2, 16-22.
- Erkmen T, Hazar M. (2023). Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı, Sosyal Kaygı ve Öz-Yeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 47-62.
- Gökçe H, Uygurtaş M, Morca Ş. (2020). Düzenli fiziksel etkinliklere katılan bireylerin serbest zaman doyumunu serbest zamanlarda algılanan özgürlük ve sosyal görünüş kaygı düzeyleri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(26), 4408-4420.
- Griffiths MD. (1999). Internet addiction: Fact or fiction? *The Psychologist: Bulletin of the British Psychological Society*, 12, 246-250.

- Gülbetekin E, Güven E, Tuncel O. (2021). Adölesanların Dijital oyun bağımlılığı ile fiziksel aktivite tutum ve davranışlarını etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 22(2), 148-160.
- Güvendi B, Demir GT, Keskin B. (2019). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 1194-1217.
- Hartley CA, Phelps EA. (2012). Kaygı ve karar verme. *Biyolojik Psikiyatri*, 72, 113-8.
- Hazar Z, Demir GT, Namlı S, Türkeli A. (2017). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3), 320-332.
- Kılıç SK. (2020). Lise öğrencilerinde sosyal görünüş kaygısı ve fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ilişkisi. *International Journal of Active Learning*, 5(2), 69-85.
- Mustafaoglu R, Yasacı Z. (2018). Dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 19(3), 51-58.
- Orhan R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 157-176.
- Ölçücü B, Vatanserver Ş, Özcan G, Çelik A, Paktaş Y. (2015). Üniversite öğrencilerinde fiziksel aktivite düzeyi ile depresyon ve anksiyete ilişkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(4), 294-303.
- Soyuer F, Soyuer A. (2008). Yaşlılık ve fiziksel aktivite. *Journal of Turgut Ozal Medical Center*, 15(3), 219-224.
- Spielberger CD. (1966). *Anxiety and behavior*. London: Academic Press.
- Şahin, M. (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135.
- Tunay VB, Tedavi F. (2008). *Yetişkinlerde fiziksel aktivite*. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Weinberg R, Gould D. (2015). Spor ve egzersiz psikolojisinin temelleri. M, Şahin & Z. Koruç (Ed.), *Uyarılmışlık, Stres ve Kaygı* (İ. Balcı ve M. Şahin Çev.) içinde (76). Ankara: Nobel.
- World Health Organization. (2018). *Global action plan on physical activity 2018–2030: More active people for a healthier world*. Geneva: World Health Organization.
- Yüceant M. (2023). Düzenli fiziksel aktivitenin stres, kaygı, depresyon, yaşam memnuniyeti, psikolojik iyi oluş ve pozitif-negatif duygu üzerine etkisi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 581-598.

DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU ve FİZİKSEL AKTİVİTE

Fatih HAZAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Bitlis Eren Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor
Yüksekokulu, Bitlis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4996-2035
- ❖ Mail: fatihhazar@gmail.com

KAYNAKLAR

- American College of Sports Medicine. (2017). ACSM's guidelines for exercise testing and prescription. Alphen a den Rijn: Wolters Kluwer.
- American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders.Fifth ed.Washington,DC:American Psychiatric Publishing.
- American Psychiatric Association, & DSM Task Force. (2017). Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5. American Psychiatric Association.
- Boonstra AM, Oosterlaan JJSKJ, Sergeant JA, Buitelaar JK. (2005). Does methylphenidate improve inhibition and other cognitive abilities in adults with childhood-onset ADHD? *J Clin Exp Neuropsychol* 27:278–298.
- Caspersen CJ, Powell KE, Christenson GM. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: Definitions and distinctions for health-related research. *Public Health Reports*, 100(2), 126–131.
- Cho H, JiS Chung S, Kim M, Joung Y. (2014). Motor function in schooled children with attention-deficit/hyperactivity disorder in Korea. *Psychiatry Investig* 11(3):223–227.
- Christiansen L, Beck MM, Bilenberg N, Wienecke J, Astrup A, Lundbye-Jensen J. (2019). Effects of exercise on cognitive performance in children and adolescents with ADHD: potential mechanisms and evidence-based recommendations. *J Clin Med*. 8(6):841.
- Cornelius C, Fedewa AL, & Ahn S. (2017). The effect of physical activity on children with ADHD: A quantitative review of the literature. *Journal of Applied School Psychology*, 33(2), 136-170.
- Dobie C, WB. Donald M, Hanson C, Heim, J, Huxsahl, R, Karasov C, Kippes, et al. (2012). “Diagnosis and Management of Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Primary Care for School-Age Children and Adolescents.” Institute for Clinical Systems Improvement. November <http://bit.ly/ADHD0312Education3-13601>
- Erskine HE, Baxter AJ, Patton G, Moffitt TE, Patel V, Whiteford HA, Scott JG. (2017). The global coverage of prevalence data for mental disorders in children and adolescents. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 26(4), 395–402.
- Fayyad J, Sampson N, Hwang I, et al. (2017). The descriptive epidemiology of DSM-IV adult ADHD in the world health organization world mental health surveys. *Atten Defic Hyperact Disord*. 7;9(1):47-65.

- Garber CE, Blissmer B, Deschenes MR, Franklin BA, Lamonte MJ, Lee IM, & American College of Sports. (2011). American College of Sports Medicine position stand. Quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory, musculoskeletal, and neuromotor fitness in apparently healthy adults: Guidance for prescribing exercise. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 43(7), 1334–1359.
- Herazo-Beltran Y, Campo-Ternera L, García-Puello F, et al. (2019). Relationship between physical activity and emotional intelligence and bullying among school children. *J Sport Psychol*. 28(1):97-104.
- Hoza B, Smith AL, Shoulberg EK, et al. (2015). A randomized trial examining the effects of aerobic physical activity on attention-deficit/hyperactivity disorder symptoms in young children. *J Abnorm Child Psychol*. 43(4):655-667.
- Li, C, Haegele JA, & Wang L. (2021). Moderate-to-vigorous physical activity and behavioral outcomes in adolescents with attention deficit and hyperactivity disorder: the role of sleep. *Disability and Health Journal*, 14(1), 100970.
- Liang, X., Li, R., Wong, S. H. S., Sum, R. K. W., & Sit, C. H. P. (2021). The impact of exercise interventions concerning executive functions of children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder: A systematic review and metaanalysis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 18(68), 1–17.
- Millichap JG. (2011). Attention deficit hyperactivity disorder handbook. A physician's guide to ADHD, 2nd edn. Springer, New York, pp1–2. ISBN 978-1-4419-1397-5.
- NHS (2021). Overview, Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) <https://www.nhs.uk/conditions/attention-deficit-hyperactivity-disorder-adhd> Page last reviewed 24 December 2021, Erişim Tarihi: 30.07.2023
- Pontifex MB, Saliba BJ, Raine LB, Picchiatti DL, Hillman CH. (2013). Exercise improves behavioral, neurocognitive, and scholastic performance in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *J Pediatr*. 162(3):543-551.
- Reeves MJ, & Bailey RP. (2016). The effects of physical activity on children diagnosed with attention deficit hyperactivity disorder: a review. *Education 3-13*, 44(6), 591-603.
- Rommel AS, Lichtenstein P, Rydell M, Kuja-Halkola R, Asherson P, Kuntsi J, & Larsson H. (2015). Is physical activity causally associated with symptoms of attention-deficit/hyperactivity disorder? *Journal of*

- American Academy of Child&Adolescent Psychiatry, 54(7), 565-570.
- Seiffer B, Hautzinger M, Ulrich R, & Wolf S. (2022). The efficacy of physical activity for children with attention deficit hyperactivity disorder: a meta-analysis of randomized controlled trials. *Journal of Attention Disorders*, 26(5), 656-673.
- Sibbick, E., Boat, R., Sarkar, M., Groom, M., & Cooper, S. B. (2022). Acute effects of physical activity on cognitive function in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder: A systematic review and meta-analysis. *Mental Health and Physical Activity*, 100469.
- Smith AL, Hoza B, Linnea K, et al. (2013). Pilot physical activity intervention reduces severity of ADHD symptoms in young children. *J Atten Disord*. 17(1): 70-82.
- So YH, Oh JW (2008). The influence on participation degree game and aggression on game addiction of physical education college students. *J Sport Leis Stud* 33:1198–1206.
- Thomas R, Sanders S, Doust J, Beller E, Glasziou P. (2015). Prevalence of attentiondeficit/hyperactivity disorder: a systematic review and meta-analysis. *Pediatrics*. 135(4):e994-e1001.
- Unnever JD, Cornell D. (2003). Bullying, self-control, and ADHD. *J Interpers Violence*. 18(2):129-147.
- Van der Oord S, Prins PJ, Oosterlaan J, Emmelkamp PM. (2008). Efficacy of methylphenidate, psychosocial treatments and their combination in school-aged children with ADHD: a meta-analysis. *Clin Psychol Rev*. 28(5):783-800.
- Van de Weijer-Bergsma E, Formsma AR, de Bruin EI, Bogels SM. (2012). The effectiveness of mindfulness training on behavioral problems and attentional functioning in adolescents with ADHD. *J Child Fam Stud*. 21(5):775-787.
- Willcutt EG, Nigg JT, Pennington BF, et al. (2012). Validity of DSM-IV attention deficit/ hyperactivity disorder symptom dimensions and subtypes. *J Abnorm Psychol*. 121(4):991-1010.
- Yürümez E, Kılıç BG. (2013). Relationship between sleep problems and quality of life in children with ADHD. *J Atten Disord*. 20(1):34-40.

FİZİKSEL AKTİVİTE VE ÖZNEL İYİ OLUŞ

Sinem PARLAKYILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/NEVŞEHİR
- ❖ ORCID: 0000-0002-3961-8153
- ❖ Mail: sinemparlakyildiz@nevsehir.edu.tr

KAYNAKLAR

- Agiovlasitis, S., Riebe, D., Ehrman, J. K., Liguori, G., Magal, M., & American College of Sports Medicine. (2018). *Wolters Kluwer Health. ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription, 10th ed.*; Wolters Kluwer: Philadelphia, PA, USA.
- Akarolo-Anthony, S. N., & Adebamowo, C. A. (2014). Prevalence and correlates of leisure-time physical activity among Nigerians. *BMC Public Health, 14*, 1-8.
- American College of Sports Medicine. (2009). American College of Sports Medicine position stand. Progression models in resistance training for healthy adults. *Medicine and science in sports and exercise, 41*(3), 687-708.
- Bailey, A. P., Hetrick, S. E., Rosenbaum, S., Purcell, R., & Parker, A. G. (2018). Treating depression with physical activity in adolescents and young adults: a systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Psychological medicine, 48*(7), 1068-1083.
- Barisic, A., Leatherdale, S. T., & Kreiger, N. (2011). Importance of frequency, intensity, time and type (FITT) in physical activity assessment for epidemiological research. *Canadian Journal of Public Health, 102*, 174-175.
- Bauman, A. E., Reis, R. S., Sallis, J. F., Wells, J. C., Loos, R. J., & Martin, B. W. (2012). Correlates of physical activity: why are some people physically active and others not?. *The lancet, 380*(9838), 258-271.
- Blair, S. N. (2009). Physical inactivity: the biggest public health problem of the 21st century. *British journal of sports medicine, 43*(1), 1-2.
- Booth, F. W., & Chakravarthy, M. V. (2002). Cost and Consequences of Sedentary Living: New Battleground for an Old Enemy. *President's Council on physical fitness and sports research digest.*
- Bouchard, C., Blair, S. N., & Haskell, W. L. (2007). Why study physical activity and health. *Physical activity and health, 1*, 3-20.
- Chai, W., Nigg, C. R., Pagano, I. S., Motl, R. W., Horwath, C., & Dishman, R. K. (2010). Associations of quality of life with physical activity, fruit and vegetable consumption, and physical inactivity in a free living, multiethnic population in Hawaii: a longitudinal study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 7*, 1-6.
- Clifford, A. M., Shanahan, J., McKee, J., Cleary, T., O'Neill, A., O'Gorman, M., ... & Ní Bhriain, O. (2023). The effect of dance on physical health and cognition in community dwelling older adults: a systematic review and meta-analysis. *Arts & Health, 15*(2), 200-228.

- Collins, M. L. (2007). Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for deep fulfilment. *The Irish Journal of Psychology*, 28(3/4), 200.
- Corbin, C. B., Pangrazi, R. P., & Franks, B. D. (2000). Definitions: Health, fitness, and physical activity. *President's Council on Physical Fitness and Sports Research Digest*.
- Das, P., & Horton, R. (2012). Rethinking our approach to physical activity. *The Lancet*, 380(9838), 189-190.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological bulletin*, 95(3), 542.
- Diener, E. (2009). *The science of well-being: The collected works of Ed Diener* (Vol. 37, pp. 11-58). New York: Springer.
- Diener, E., & Chan, M. Y. (2011). Happy people live longer: Subjective well-being contributes to health and longevity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 3(1), 1-43.
- Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. *Handbook of positive psychology*, 2, 63-73.
- Downward, P., & Dawson, P. (2016). Is it pleasure or health from leisure that we benefit from most? An analysis of well-being alternatives and implications for policy. *Social indicators research*, 126, 443-465.
- GBD (2019). Disease and Injury Incidence and Prevalence Collaborators. Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 354 diseases and injuries for 195 countries and territories, 1990–2017: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. *The Lancet*, 393: 22-28.
- Gerovasili, V., Agaku, I. T., Vardavas, C. I., & Filippidis, F. T. (2015). Levels of physical activity among adults 18–64 years old in 28 European countries. *Preventive medicine*, 81, 87-91.
- Griera, J. L., Manzanares, J. M., Barbany, M., Contreras, J., Amigó, P., & Salas-Salvadó, J. (2007). Physical activity, energy balance and obesity. *Public Health Nutrition*, 10(10A), 1194-1199.
- Guthold, R., Stevens, G. A., Riley, L. M., & Bull, F. C. (2018). Worldwide trends in insufficient physical activity from 2001 to 2016: a pooled analysis of 358 population-based surveys with 1·9 million participants. *The lancet global health*, 6(10), e1077-e1086.
- Huppert, F. A. (2017). Challenges in defining and measuring well-being and their implications for policy. *Future directions in well-being: Education, organizations and policy*, 163-167.

- Kelishadi, R., Ghatrehsamani, S., Hosseini, M., Mirmoghtadaee, P., Mansouri, S., & Poursafa, P. (2010). Barriers to physical activity in a population-based sample of children and adolescents in Isfahan, Iran. *International journal of preventive medicine*, 1(2), 131.
- Kelly, J. R. (2012). *Leisure* 4th ed.(2012). Schole: A Journal of Leisure Studies and Recreation Education, 27(2), 57-59.
- Kerner, M. S., & Kurrant, A. B. (2003). Leisure-time physical activity: Operationally defined as time, work, and intensity. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 7(4), 227-241.
- Kitsantas, A., Gilligan, T. D., & Kamata, A. (2003). College women with eating disorders: Self-regulation, life satisfaction, and positive/negative affect. *The Journal of Psychology*, 137(4), 381-395.
- Kuykendall, L., Tay, L., & Ng, V. (2015). Leisure engagement and subjective well-being: A meta-analysis. *Psychological bulletin*, 141(2), 364.
- Lambert, L., Passmore, H. A., & Holder, M. D. (2015). Foundational frameworks of positive psychology: Mapping well-being orientations. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 56(3), 311.
- Martyr, A., Nelis, S. M., Quinn, C., Wu, Y. T., Lamont, R. A., Henderson, C., ... & Clare, L. (2018). Living well with dementia: a systematic review and correlational meta-analysis of factors associated with quality of life, well-being and life satisfaction in people with dementia. *Psychological medicine*, 48(13), 2130-2139.
- Mutz, M., Reimers, A. K., & Demetriou, Y. (2021). Leisure time sports activities and life satisfaction: Deeper insights based on a representative survey from Germany. *Applied Research in Quality of Life*, 16, 2155-2171.
- Newman, D. B., Tay, L., & Diener, E. (2014). Leisure and subjective well-being: A model of psychological mechanisms as mediating factors. *Journal of happiness studies*, 15, 555-578.
- Ostir, G. V., Ottenbacher, K. J., & Markides, K. S. (2004). Onset of frailty in older adults and the protective role of positive affect. *Psychology and aging*, 19(3), 402.
- Page, P. (2012). Current concepts in muscle stretching for exercise and rehabilitation. *International journal of sports physical therapy*, 7(1), 109.
- Paolini, L., Yanez, A. P., & Kelly, W. E. (2006). An Examination of Worry and Life Satisfaction Among College Students. *Individual Differences Research*, 4(5).

- Pasanen, T. P., White, M. P., Wheeler, B. W., Garrett, J. K., & Elliott, L. R. (2019). Neighbourhood blue space, health and wellbeing: The mediating role of different types of physical activity. *Environment international*, 131, 105016.
- Piercy, K. L., Troiano, R. P., Ballard, R. M., Carlson, S. A., Fulton, J. E., Galuska, D. A., ... & Olson, R. D. (2018). The physical activity guidelines for Americans. *Jama*, 320(19), 2020-2028.
- Rhodes, R. E., Janssen, I., Bredin, S. S., Warburton, D. E., & Bauman, A. (2017). Physical activity: Health impact, prevalence, correlates and interventions. *Psychology & health*, 32(8), 942-975.
- Richardson, M., Passmore, H. A., Lumber, R., Thomas, R., & Hunt, A. (2021). Moments, not minutes: The nature-wellbeing relationship. *International Journal of Wellbeing*, 11(1).
- Sağlık Bakanlığı (2011) “Kronik Hastalıklar Risk Faktörleri Araştırması”. Erişim Adresi: [<https://hsqm.saglik.gov.tr/tr/fiziksel-aktivite/ulkemizde-durum.html>] Erişim Tarihi: 07/06/2023.
- Sallis, J. F., Cervero, R. B., Ascher, W., Henderson, K. A., Kraft, M. K., & Kerr, J. (2006). An ecological approach to creating active living communities. *Annu. Rev. Public Health*, 27, 297-322.
- Seligman M., Csikszentmihalyi M. (2000). Positive psychology: An introduction *American Psychologist*, 55(1): 5-14. DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.5
- Springer, K. W., & Hauser, R. M. (2006). An assessment of the construct validity of Ryff’s scales of psychological well-being: Method, mode, and measurement effects. *Social science research*, 35(4), 1080-1102.
- Thomas, A. G., Dennis, A., Rawlings, N. B., Stagg, C. J., Matthews, L., Morris, M., ... & Johansen-Berg, H. (2016). Multi-modal characterization of rapid anterior hippocampal volume increase associated with aerobic exercise. *Neuroimage*, 131, 162-170.
- Trainor, S., Delfabbro, P., Anderson, S., & Winefield, A. (2010). Leisure activities and adolescent psychological well-being. *Journal of adolescence*, 33(1), 173-186.
- Treuth, M. S., Poirier, L., Pardilla, M., Redmond, L., & Gittelsohn, J. (2022). Physical Activity Levels in Six Native American Communities Using the FITT-VP Approach. *Translational Journal of the American College of Sports Medicine*, 7(1), 1-6.
- Watson, D., & Tellegen, A. (1985). Toward a consensual structure of mood. *Psychological bulletin*, 98(2), 219.

- WHO (2009a). Global Health Risks - Mortality and burden of disease attributable to selected major risks. World Health Organization; 2009. Erişim Adresi: [http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/GlobalHealthRisks_report_full.pdf]. Erişim Tarihi: 05/06/2023.
- WHO (2010). Global recommendations on physical activity for health. Geneva: World Health Organization.
- WHO (2020b). Physical activity fact sheet. Erişim Adresi: [<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>]. Erişim Tarihi: 20/06/2022.
- Wickham, S. R., Amarasekara, N. A., Bartonicek, A., & Conner, T. S. (2020). The big three health behaviors and mental health and well-being among young adults: a cross-sectional investigation of sleep, exercise, and diet. *Frontiers in Psychology*, 11, 579205.

YAŞAM KALİTESİ ve FİZİKSEL AKTİVİTE

Egemen MANCI

- ❖ Kurum Bilgisi: İzmir Demokrasi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8965-4884
- ❖ Mail: egemenmanci@gmail.com

KAYNAKLAR

- Barbosa, A., Whiting, S., Simmonds, P., Scotini Moreno, R., Mendes, R., & Breda, J. (2020). Physical activity and academic achievement: an umbrella review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(16), 5972.
- Berlin, J. A., & Colditz, G. A. (1990). A meta-analysis of physical activity in the prevention of coronary heart disease. *American journal of epidemiology*, 132(4), 612-628.
- Bermejo-Cantarero, A., Alvarez-Bueno, C., Martinez-Vizcaino, V., Garcia-Hermoso, A., Torres-Costoso, A. I., & Sanchez-Lopez, M. (2017). Association between physical activity, sedentary behavior, and fitness with health related quality of life in healthy children and adolescents: A protocol for a systematic review and meta-analysis. *Medicine*, 96(12).
- Biddle, S. J., & Asare, M. (2011). Physical activity and mental health in children and adolescents: a review of reviews. *British journal of sports medicine*, 45(11), 886-895.
- Çetinkaya, C. (2022). Espor ve Fiziksel Aktivite. In Egemen Mancı, Seyhan Bekir, Yasin Nuri Çakır (Ed.), *Espora Multidisipliner Yaklaşımlar* (Vol. 1, pp. 83-92). Nobel Bilimsel Eserler.
- Diaz, K. M., & Shimbo, D. (2013). Physical activity and the prevention of hypertension. *Current hypertension reports*, 15, 659-668.
- Kruk, J., & Aboul-Enein, H. Y. (2006). Physical activity in the prevention of cancer. *Asian pacific journal of cancer prevention*, 7(1), 11.
- Kwak, L., Kremers, S. P., Bergman, P., Ruiz, J. R., Rizzo, N. S., & Sjöström, M. (2009). Associations between physical activity, fitness, and academic achievement. *The Journal of pediatrics*, 155(6), 914-918. e911.
- Marker, A. M., Steele, R. G., & Noser, A. E. (2018). Physical activity and health-related quality of life in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Health Psychology*, 37(10), 893.
- Piercy, K. L., Troiano, R. P., Ballard, R. M., Carlson, S. A., Fulton, J. E., Galuska, D. A., George, S. M., & Olson, R. D. (2018). The physical activity guidelines for Americans. *Jama*, 320(19), 2020-2028.
- Pucci, G. C. M. F., Rech, C. R., Fermino, R. C., & Reis, R. S. (2012). Association between physical activity and quality of life in adults. *Revista de saude publica*, 46, 166-179.

- Rejeski, W. J., & Mihalko, S. L. (2001). Physical activity and quality of life in older adults. *The Journals of Gerontology Series A: Biological sciences and medical sciences*, 56(suppl_2), 23-35.
- Twisk, J. W. (2001). Physical activity guidelines for children and adolescents: a critical review. *Sports Medicine*, 31, 617-627.
- Vagetti, G. C., Barbosa Filho, V. C., Moreira, N. B., Oliveira, V. d., Mazzardo, O., & Campos, W. d. (2014). Association between physical activity and quality of life in the elderly: a systematic review, 2000-2012. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 36, 76-88.
- Wu, X. Y., Han, L. H., Zhang, J. H., Luo, S., Hu, J. W., & Sun, K. (2017). The influence of physical activity, sedentary behavior on health-related quality of life among the general population of children and adolescents: A systematic review. *PLoS One*, 12(11), e0187668.

METEVARSE DÜNYASINDA FİZİKSEL AKTİVİTE

Emriye GÜMÜŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi. İktisadi, İdari Ve Sosyal Bilimler Fakültesi. Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2125-5059
- ❖ Mail: emriye.gumus@alanya.edu.tr

Meriç ÖDEMİŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi.Spor Bilimleri Fakültesi. Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2034-4295
- ❖ Mail: meric.odemis@alanya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akyıldız M. (2015). Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Elektronik Boş Zaman Aktivitelerinin Psikososyal Etkilerine Yönelik Bir Proje. III. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi.
- Alpözgen Z, A., & Özdiñler Razak A. (2016). "Fiziksel Aktivite ve Koruyucu Etkileri: Derleme", Hsp 2016 3(1): 66-72
- Arabacı R., & Korkmaz, N. H. (2010). "Bursa'da Yaşam Boyu Spor Yapan Bireylerin Profili". *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(3).
- Ataç S. (2019). Çocuklarda Temel Hareket Becerilerinin Gelişiminde Kinect Teknoloji Destekli Scratch Oyun Uygulamalarının İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Abd*
- Biricik Y. S., Karababa, B., & Sivrikaya, M. H. (2022). "Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Bireysel Yenilikçilik Düzeyleri ve Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi". *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 1), 276-294.
- Bozdağ B. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeyleri İle Yaşam Kaliteleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Abd*.
- Can S., Arslan, E., & Ersöz, G. (2014). "Güncel Bakış Açısı İle Fiziksel Aktivite". *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(1), 1-10.
- Çelik R. (2022). "Metaverse Nedir? Kavramsal Değerlendirme ve Genel Bakış". *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 67-74.
- Dawber T. R., Meadors, G. F., & Moore Jr, F. E. (1951). "Epidemiological Approaches To Heart Disease: The Framingham Study". *American Journal Of Public Health And The Nations Health*, 41(3), 279-286.
- Devecioğlu S., Bingöl, A. (2018). "Sportif Eğitim Ve Faaliyetlerinde Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları", 4. Uluslararası Sağlık Ve Spor Bilimleri Sempozyumu, Alanya.
- Dobbins C. Rawassizadeh, R.& Momeni, E. (2017). "Detecting Physical Activity Within Lifelogs Towards Preventing Obesity And Aiding Ambient Assisted Living", *Neurocomputing*, Volume 230, 110-132,
- Egliston B., & Carter, M. (2021). "Critical Questions For Facebook's Virtual Reality: Data, Power And The Metaverse". *Internet Policy Review*, 10(4), 1-23.

- Erdoğanoglu Y., & Arslan, B. Ç. (2019). “Gençlerde Akıllı Telefon Kullanımının Fiziksel Kapasite Üzerine Etkisi”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 20(5), 499-505.
- Güler H., Altınışik, Ü., & Bulut, Ç. (2022). “Meta Evrende Spor ve Rekreasyon (Metaverse Spor ve Rekreasyon İlişkisi)”. *Spor Bilimlerinde Betimsel Metinler*, 125. (E-Book)
- Hwang G. J., & Chien, S. Y. (2022). “Definition, Roles, And Potential Research Issues Of The Metaverse In Education: An Artificial Intelligence Perspective”. *Computers And Education: Artificial Intelligence*, 3, 100082.
- Jeong H., Yi, Y., & Kim, D. (2022). “An İnnovative E-Commerce Platform Incorporating Metaverse To Live Commerce”. *International Journal Of Innovative Computing, Information And Control*, 18(1), 221-229.
- Kalkan N. (2021). “Metaverse Evreninde Sporun Bugünü ve Geleceğine Yönelik Bir Derleme”. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 163-174.
- Köprülüoğlu M., Hareket, S., Polat, K., & Kaya, D. Ö. (2022). “Ayna Nöronlar ve Güncel Rehabilitasyon Yaklaşımlarında Kullanımı: Geleneksel Derleme”. *Türkiye Klinikleri Journal Of Health Sciences*, 7(4).
- Le Noury P., Buszard, T., Reid, M., & Farrow, D. (2021). “Examining The Representativeness Of A Virtual Reality Environment For Simulation Of Tennis Performance”. *Journal Of Sports Sciences*, 39(4), 412-420.
- Practical Classes Of Physical Education By Metaverse Types. (14.05.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.) <https://Encyclopedia.Pub/Entry/29412>.
- Ross-Stewart L., Price, J., Jackson, D., & Hawkins, C. (2018). “A Preliminary Investigation İnto The Use Of An İmagery Assisted Virtual Reality Intervention İn Sport”. *Journal Of Sports Science*, 6(1), 20-30.
- Sporda Artırılmış Gerçeklik. (14.05.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.) <https://www.nsocialtr.com/ar-spor-artirilmis-gerceklik.html>
- Savaş B. Ç. (2023). *Metaverse ve Spor*. Efe Akademi Yayınları. (E-Book)
- Seval İ. (2022). *Metaverse Teknolojisinin Spor Alanına Etkisi. Güncel Yaklaşımlar Işığında Beden Eğitimi ve Spor*, 133-148 (E-Book)
- Sümer S. (2020). *Mobil Uygulama Teknolojisi Destekli Beden Eğitimi ve Spor Dersinin 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Hentbol Performansları Üzerine Etkisinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Abd*

- Tekin M. (2018). Okçuların İmgeleme Becerileri İle Dikkat Ve Performans Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Eğitimi Abd.
- Thomason J. (2021). “Metahealth-How Will The Metaverse Change Health Care?”. *Journal Of Metaverse*, 1(1), 13-16.
- Ufuoma A. (2012). “Reflections On The Dangers Of Hypokinetic Diseases: The Role Of Exercise Towards Prevention, Management And Treatment”. *Journal Of Qualitative Education*, 8(2).
- Vural Ö., Eler, S., & Güzel, N. A. (2010). “Masa Başı Çalışanlarda Fiziksel Aktivite Düzeyi ve Yaşam Kalitesi İlişkisi”. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 69-75.
- World Health Organization. (2009). “Global Health Risks Global Health Risks: Mortality And Burden Of Disease Attributable To Selected Major Risks”.
- Wood G., Wright, D. J., Harris, D., Pal, A., Franklin, Z. C., & Vine, S. J. (2021). “Testing The Construct Validity Of A Soccer-Specific Virtual Reality Simulator Using Novice, Academy, And Professional Soccer Players”. *Virtual Reality*, 25, 43-51.
- Yılmaz D. A. (2022) “Teknoloji: Fiziksel Aktivitenin Teşvikinde Yeni Bir Adım”. *Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 11-28.
- Yu J-E. “Exploration Of Educational Possibilities By Four Metaverse Types In Physical Education”. *Technologies*. 2022; 10(5):104
- Yüksel H. S. (2018). Teknoloji Destekli Aktif Oyun Programına Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Deneyimlerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri Abd.

ÖRGÜTLERDE FİZİKSEL AKTİVİTE İKLİMİ

Güven DERE

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Rumeli Ü. Spor Bilimleri Fakültesi,
İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6506-7674
- ❖ Mail: guven.dere@rumeli.edu.tr

KAYNAKLAR

- Anderson R. Neil and West A. Michael (1998), “Measuring Climate for Work Group Innovation; Development and Validation of the Team Climate Inventory”, *Journal Of Organizational Behavior*, V:19, N:3, May.
- Aydoğan, Z. F. (2004). —Örgüt Kültürü ve İklim, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:2: 203-215
- Bek, N. (2012). Fiziksel aktivite ve sağlığımız, Hacettepe Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Fakültesi, 11-13.
- Ben-Ner, A., Hamann, D.J., Koeppe, G., Manohar, C.U. ve Levine, J. (2014). Treadmill work stations: the effects of walking while working on physical activity and work performance. *Plosone*, 9(2), e88620. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0088620>
- Biddle, S. (Ed.). (1987). *Foundations of health-related fitness in physical education*. London: Ling.
- Bowen, D.E., & Schneider, B. (2014). A service climate synthesis and future research agenda. *Journal of Service Research*, 17, 5–22.
- Bulut S. (2013). Sağlıkta sosyal bir belirleyici; Fiziksel aktivite, Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 70 (4).
- Caspersen, J.C., Powell, K.E. ve Christensen, G.M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health related research. *Public Health Reports*. 100(2), 126-131.
- Chau JY, van der Ploeg HP, Merom D, Chey T, Bauman AE: Cross-sectional associations between occupational and leisure-time sitting, physical activity and obesity in working adults. *Prev Med*. 2012, 54: 195-200.
- Cunha, R. C., and Cooper, C. L. (2002). Does privatization affect corporate culture and employee wellbeing? *J. Manage. Psychol*. 17, 21–49.
- Dere, G. (2022). Fiziksel Aktivitenin Çalışanların İş Performansı Üzerine Etkilerinin Araştırılması [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Dere, G. & Gunay, M. İş Yeri Performansını Artırmada Bir Çözüm Önerisi: Fiziksel Aktivite. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 28-50.
- Deutsche Welle. (2021). DSÖ’den hareketsizlik uyarısı. <https://p.dw.com/p/3lrnw>, 06.02.2023
- Digelidis, N., Papaioannou, A., Laparidis, K., Christodoulidis, T. (2003). A one-year intervention in 7th grade physical education classes aiming to

change motivational climate and attitudes towards exercise. *Psychology of Sport and Exercise*, 4(3), 195-210.

- Dinçer, Ö. (1992). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, İstanbul:1992.
- Donnelly, J.E., Blair, S.N., Jakicic, J.M., Manore, M.M., Rankin, J.W., Smith, B.K., American College of Sports Medicine. American College of Sports Medicine Position Stand. (2009). Appropriate physical activity intervention strategies for weight loss and prevention of weight regain for adults, *Med Sci Sports Exerc*, 41(2): 459-71,.
- Donoghue. S. (1977). The correlation between physical fitness, absenteeism and work performance. *Canadian Journal of Public Health*, 68, 201-203.
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10 (98), 98.
- Ellis K, Kara V, Nore C, et al. (2008). Beyond the aww factor: human interest profiles of paralympian's and the media navigation of physical difference and social stigma. *Asia Pacific Media Educator* 19(2), 23-33.
- Erdoğan,M.,(2021).Ofis çalışanları için sessiz tehlike, oturmak. <https://www.researchgate.net/publication/348307318> , 01.05.2023.
- Erikssen, G. (2001). Physical fitness and changes in mortality. *Sports Medicine*, 31, 571-576.
- Güçlü, N. (2003). Örgüt kültürü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 61-85.
- Guthold, R., Stevens, G.A., Riley, L.M. ve Bull, F.C. (2018). Worldwide trends in insufficient physical activity from 2001 to 2016: A pooled analysis of 358 population-based surveys with 1·9 million participants. *The Lancet Global Health*, 6 (10), 1077-1086.
- Handwerk, B. (2021) An Evolutionary Timeline of Homo Sapiens, 2021. <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/essential-timeline-understanding-evolution-homo-sapiens-180976807/>, 15.04.2023.
- Hoy K.,W., Tarter, T., Kottkamp, B., R., *Open Schools/Healty Schools*, Sage Publications, s.3, USA, 1991.
- Kim, D. (2018). Effect of musculoskeletal pain of careworkers on job satisfaction. *The Society of Physical Therapy Science*, 30 (1), 164–168.

- Litwin, H., G., Stringer, A., R., Motivation and Organizational Climate, Harvard University, s.1,101, Boston, 1968
- McGuire, D., and McLaren, L. (2009). The impact of physical environment on employee commitment in call centres: the mediating role of employee wellbeing. *Team Perform. Manage.* 15, 35–48.
- Naydeck, B.L., Pearson, J.A., Ozminowski, R.J., Day, B.T. ve Goetzel, R.Z. (2008). The impact of the high mark employee wellness programs on 4-year health care costs. *J. Occup. Environ. Med.*, 50 (2), 146-156
- Ntoumanis, N. I. K. O. S., & Biddle, S. J. (1999). A review of motivational climate in physical activity. *Journal of sports sciences*, 17(8), 643-665.
- Ören, K., Erdem, B. ve Kaplan, M. (2005), —Örgütsel Kültürün İşgücü Verimliliğine Etkisi, *Kamu-İş*, Cilt: 8(2): 1-21.
- OWENS, R. (1987). *Organizational Behavior In Education*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Özbağ, G. K. (2012). Örgüt İkliminin Yeniliğe Destek Algisi Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), 145-161.
- Özer, D., Baltacı, G., & Tedavi, F. (2008). İş yerinde fiziksel aktivite. *Klasmat Matbaacılık*, Ankara, 19-21.
- Pak, S.H.K., Olsen, L.K. ve Mahoney, B.S. (1999-2000). The relationships of health behaviors to perceived stress, job satisfaction, and role modeling among health professionals in South Korea. *Quarterly of Community Health Education*, 19 (1), 65–76
- Papaioannou, A. (2000). Attitudes, perceptions and behaviors in the physical education lesson, in the sport context, towards a healthy lifestyle, of persons differing in age, gender, socioeconomic status, religion and level of motor difficulty. Athens, Greece: Center of Educational Research.
- Popkin Ng SW, BM: Time use and physical activity: a shift away from movement across the globe. *Obes Rev.* 2012, 13: 659-680
- Pronk, N. P., Martinson, B., Kessler, R. C., Beck, A. L., Simon, G. E., & Wang, P. (2004). The association between work performance and physical activity, cardiorespiratory fitness, and obesity. *Journal of occupational and environmental medicine*, 46(1), 19-25
- Roessler K.K., Rugulies, R., Bilberg, R., Andersen, L.L., Zebis, M.K. ve Sjogaard, G. (2012). Does work-site physical activity improve self-reported psychosocial work place factors and job satisfaction? A randomized controlled intervention study. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 86 (8), 861-864.

- Schneider, Benjamin and Reichers, Arnon E., (1983), “On The Etiology Of Climates”, *Personnel Psychology*, V:36, No:1.
- Sporcard (2023) <https://www.sporcard.com/> 02.05.2023
- Sutherland, V. J., and Cooper, C. L. (2000). *Strategic Stress Management: An Organizational Approach*. London: Macmillan Press Ltd.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2014), Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.org.tr/> 06.02.2023.
- Türen, U., Gökmen, Y., Tokmak, İ., & Bekmezci, M. Güvenlik İklimi Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması.
- Uplifers (2018) Corporate wellness -kurumsal wellness- sağlıklı ve mutlu çalışanlarla başarıya giden şirketler, 2018. <https://www.uplifers.com/corporate-wellness-kurumsal-wellness-saglikli-ve-mutlu-calisanlarla-basariya-giden-sirketler/>, 01.05.2023.
- Van Houtte, M. (2005). —Climate or Culture? A Plea For Conceptual Clarity in School Effectiveness Researchl, *School Effectiveness and School Improvement*, 16(1): 71-89.
- Warburton, D.E.R., Nicol, C.W. ve Bredin, S.S.D. (2006). Health benefits of physical activity: The evidence. *Canadian Medical Association Journal*, 174 (6), 801-809.
- Woodcock, J., Franco, O.H., Orsini, N. ve Roberts, I. (2011). Non-vigorous physical activity and all-cause mortality: systematic review and meta-analysis of cohort studies. *International Journal of Epidemiology*, 40 (1), 121–138.
- World Health Organization. (2010). *Global recommendations on physical activity for health*. Geneva: WHO Press.
- Yurtçiçek, S., Şahin, N.H. ve Miral M. (2018). Fiziksel Aktivite Engelleri Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 71(71), 396-404.

FİZİKSEL AKTİVİTE VE SPORDA GRUP DİNAMİKLERİ

Murat Yalçın BEŞİKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0260-1526
- ❖ Mail: yalcin.besiktas@fbu.edu.tr

Mustafa Serdar TEREKLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4775-2798
- ❖ Mail: mustafa.terekli@fbu.edu.tr

performans için önemlidir (Martens, 2012). Tüm bu faktörler, spor takımlarında yüksek performansı desteklemek için önemlidir ve grup dinamiklerinin başarı üzerindeki etkisini vurgular. İyi bir takımın oluşturulması ve sürdürülmesi, zaman ve çaba gerektiren bir süreçtir. Takım üyelerinin birlikte çalışma yeteneklerini ve güçlü yönlerini geliştirmek, zorlukları aşmak ve başarıya ulaşmak için bir arada çalışmalarını önemlidir.

KAYNAKLAR

- Allen, M., Mc Charty, P. (2014). Sport Psychology, Pearson Education Limited.
- Bandura, A. (1986). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *Journal of Social na Clinical Psychology*, 4(8), 359-373. doi: 10.1521/ jscp.1986.4.3.359
- Božić D., Vrselja.I. (2017). Determinants of group cohesiveness in sports: individual and groupfactors.file:///C:/Users/Mustafa%20Serdar%20Terek/Downloads /978973.09_Bozic_Vrselja_2018_Determinants_of_group_cohesivene ss_in_sports%20(1).pdf
- Burton, D. Raedeke,T.D. (2008). Sport Psychology for Coaches. Human Kinetics
- Carron, A. V., ve Brawley, L. R. (2000). Cohesion: Conceptual and measurement issues. *Small Group Research*, 31(1), 89-106. doi:10.1177/104649640003100105
- Carron, A. V. Brawley, Lawrence L.R (2001). Group dynamics in sport and physical activity. In T. S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* (pp. 213–237,452–455). Human Kinetics.
- Cox, R. H.(2012). Sport Psychology: concepts and applications. 7th Edition. New York: McGraw Hill.
- Dion, K.L. (2000). Group Cohesion: From “Field of Forces” to Multidimensional Construct, *Group Dynamics*, 4(1), 7-26.
- Donnelly, P., Carron, A. V., & Chelladurai, P. (1978). Group Cohesion and Sport. *Canadian Association for Health, Physical Education and Recreation*.
- Ellinger, A. D., Ellinger, A. E., & Keller, S. B., Supervisory coaching behavior, employee satisfaction, and warehouse employee performance: A dyadic perspective in the distribution industry. *Human Resource Development Quarterly*, 14(4), 2003, pp.435-458.
- Forsyth, D. R. (2009). *Group dynamics* (5th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Frey, L.R., and S. Wolf. "The Symbolic & Interpretive Perspective on Group Dynamics." *Small Group Research* 35.

- Gill, D. L., & Williams, L. (2008). Psychological dynamics of sport and exercise (3rd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Hackman, J. R., & Wageman, R., A theory of team coaching. *Academy of Management Review*, 30, 2005, pp.269-287.
- Hardy, C. J., & Crace, R. K. (1991). The effects of task structure and teammate competence on social loafing. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13(4), 372-381.
- Kobal H.Y., Ve Savaş Şimşek, S. (2021). Dışa Dönük Kişilik Özelliğinin Grup Uyumu Üzerine Etkisi: Hakkâri'deki Özel Güvenlik Personeli Üzerinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 394-409
- Leo, F.M., Sanchez, P.A., Sanchez, D., & Garcia Calvo, T. (2010). Interactive effects of team cohesion on perceived efficacy in semi-professional sport. *Journal of Sports Science and Medicine*, 9(2), 320-325
- LeUnes, A. (2008). Psychology Press; 4th edition, Human Kinetics. ISBN-10: 0805862668
- Lim, B.C., ve Klein.J.K. (2006). Team mental models and team performance: A field study of the effects of team mental model similarity and accuracy. *Journal of Organizational Behaviour J. Organiz. Behav.* 27, 403-418.
- Luthans, F. (2005). *Organizational Behavior*. 10th ed. Boston: McGraw-Hill,
- Martens, R., Burton, D., Vealey, R.S., Bump, L.A., & Smith, D.E. (1990). The Competitive state anxiety inventory - 2 (CSAI-2). In R. Martens, R. S. Vealey, & D. Burton (Eds.), *Competitive anxiety in sport* (pp. 117-178). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Martens, R. (2012), *Successful Coaching*, Human Kinetics. fourth edition
- Mayo, O., Gordon,I. (2020). In and out of synchrony-Behavioral and physiological dynamics of dyadic interpersonal coordination. *National Libraray of Medicine*, 2020 Jun;57(6):e13574.
- Riemer, H. A., & Chelladurai, P. (1995). Leadership and satisfaction in athletics. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 17(3), 276-293.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2007). Active human nature: Self-determination theory and the promotion and maintenance of sport, exercise, and health. In M. S. Hagger & N. L. D. Chatzisarantis (Eds.), *Intrinsic motivation and self-determination in exercise and sport* (pp. 1-19). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Shaw, M. E. (1976). *Group dynamics* (2nd ed.). New Delhi: Tata McGraw
- Taylor, J., (Ed.), (2020). *Comprehensive Applied Sport Psychology*, Taylor & Francis Routledge.
- Weinberg, R. S, Gould,D. (2007). *Foundations of sport and exercise psychology*, Champaign, Ill.: Human Kinetics.

SPORUN KAVRAMSAL TEMELLERİ-8

YAZARLAR

Prof. Dr. Burçak KESKİN
Doç. Dr. Aydın İLHAN
Doç. Dr. Fatih MURATHAN
Doç. Dr. Faruk AKÇINAR
Doç. Dr. Nedim MALKOÇ
Doç. Dr. Onat ÇETİN
Dr. Ali Rıza ATICI
Dr. Bekir TOKAY
Dr. Celal BULGAY
Dr. Cihan AYGÜN
Dr. Emsal ÖZTÜRK
Dr. Erbil Murat AYDIN
Dr. Evrim BÖYÜKELHAN
Dr. Gamze MURATHAN
Dr. Gökçe AKGÜN
Dr. Hülya ANDRE
Dr. Mehmet Şerif ÖKMEN
Dr. Mustafa TÜRKMEN
Dr. Osman DİŞÇEKEN
Dr. Sema ARSLAN KABASAKAL
Dr. Ufuk DİLEKÇİ
Dr. Ulaş Can YILDIRIM
Dr. Yeliz YOL
Doktorant. Emre KARADAY
Doktorant. Nuray YİĞİTER
Uzm. Muhammed ŞAHİN

**FİZİKSEL
UYGUNLUK**

EDİTÖR

Doç. Dr. Gökmen ÖZEN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Çanakkale/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0001-5756-653X
gokmenozen44@gmail.com

SPORUN KAVRAMSAL TEMELLERİ-8

Kitap Adı: Sporun Kavramsal Temelleri-8: FİZİKSEL UYGUNLUK
Editörler: Doç. Dr. Gökmen ÖZEN
ISBN: 978-625-6504-55-4
E-ISBN: 978-625-6504-56-1
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202317>
1. Baskı: Temmuz 2023

TELİF

Bu eserin yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİK YAYINCILIĞA aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı kanun hükmüne göre; kitabı yayınlayan firmanın ve yazarların önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz, depolanamaz. Kitap içerisinde yer alan bölümlerdeki yazıların hukuki sorumluluğu o bölümün yazarına aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

ÖZEN, Gökmen
Sporun Kavramsal Temelleri-8: Fiziksel Uygunluk
1. Basım, 324 s., 160 x 240 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Türü: Özgün Bilimsel Kitap
Anahtar Kelimeler:
1. Fiziksel aktivite 2. Fiziksel uygunluk 3. Eğitim 4. Spor

Dizgi/Mizanpaj: Gökmen ÖZEN
Kapak Tasarım: Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)
Sertifika No: 49168
Matbaa Sertifika No: 49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sk. Büyük Milas Han 24/125 Fatih / İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efekademi.com
Matbaa Adres:
Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sk. Büyük Milas Han 24/125 Fatih / İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efekademi.com

SPORUN KAVRAMSAL TEMELLERİ-8

BÖLÜMLER

1. Bölüm: FİZİKSEL UYGUNLUK KAVRAMI VE ÖNEMİ 7-20
Mehmet Şerif ÖKMEN
2. Bölüm: FİZİKSEL AKTİVİTE 21-28
Aydın İLHAN
3. Bölüm: FİZİKSEL GELİŞİM 29-42
Ufuk DİLEKÇİ
4. Bölüm: KARDİYORESPIRATUAR DAYANIKLILIK 43-56
Hülya ANDRE
5. Bölüm: KASSAL DAYANIKLILIK 57-72
Emre KARADAY
6. Bölüm: KUVVET 73-84
Muhammed ŞAHİN
7. Bölüm: ESNEKLİK/HAREKETLİLİK 85-104
Nuray YİĞİTER, Faruk AKÇINAR
8. Bölüm: VÜCUT KOMPOZİSYONU 105-126
Fatih MURATHAN, Gamze MURATHAN
9. Bölüm: SÜRAT 127-138
Celal BULGAY
10. Bölüm: ÇEVİKLİK 139-150
Onat ÇETİN
11. Bölüm: DENGE 151-160
Burçak KESKİN, Sema ARSLAN KABASAKAL
12. Bölüm: FİZİKSEL UYGUNLUĞUN DEĞERLENDİRİLMESİ 161-176
Ulaş Can YILDIRIM
13. Bölüm: YAŞLILARDA FİZİKSEL UYGUNLUK 177-190
Yeliz YOL, Nedim MALKOÇ
14. Bölüm: FİZİKSEL UYGUNLUK: Evde ve İş Yerinde Egzersiz 191-212
Cihan AYGÜN
15. Bölüm: CİMNASTİĞE ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK 213-218
Evrin BÖYÜKELHAN

SPORUN KAVRAMSAL TEMELLERİ-8

Fiziksel Uygunluk

16. Bölüm: YÜZMEYE ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK
Gökçe AKGÜN	219-230
17. Bölüm: TENİSE ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK
Osman DİŞÇEKEN	231-252
18. Bölüm: GÜREŞE ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK
Emsal ÖZTÜRK	253-260
19. Bölüm: HALTERRE ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK
Bekir TOKAY	261-282
20. Bölüm: HENTBOLA ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK
Mustafa TÜRKMEN	283-296
21. Bölüm: FUTSALA ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK
Ali Rıza ATICI	297-312
22. Bölüm: PARKURA ÖZGÜ FİZİKSEL UYGUNLUK
Erbil Murat AYDIN	313-324

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

FİZİKSEL UYGUNLUK KAVRAMI VE ÖNEMİ

Yazar

Mehmet Şerif ÖKMEN

1. Bölüm

Mardin Artuklu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Mardin/TÜRKİYE.
mserifokmen@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8636-3333

Genel anlamada yaş grubu fark etmeksizin fiziksel uygunluk düzeyinin sağlık, beceri ve fizyolojik bileşenler ile beraber değerlendirilmesinin önemli olduğunu söylenebilir. Ayrıca fiziksel uygunluk düzeyinin fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik gibi kompleks etkilerle olumlu bir etkileşim içerisinde olmasından dolayı bireyin yaşam fonksiyonları ve sportif başarıdaki yerinin çok önemli olduğunu da söylenebilir.

BÖLÜM KAYNAKLARI

- ACSM. American College of Sports Medicine. (2014). ACSM's guidelines for exercise testing and prescription. Baltimore: Williams&Wilkins.
- ACSM. American College of Sports Medicine. (2018). Guidelines for Exercise Testing and Prescription. Deborah Riebe (Ed.), 10. Printing, ABD: Wolters Kluwer.
- Balaban Ö, Nacır B, Erdem HR, Karagöz A. (2009). Denge fonksiyonunun değerlendirilmesi. *Journal of Physical Medicine and Rehabilitation Sciences*,. 12(3), 133-139
- Baltacı G. (2016). Fiziksel Uygunluk. Karaduman, A.A., Yılmaz, Ö.T. (Ed.), *Fizyoterapi Rehabilitasyon*. Ankara: Pelikan Yayıncılık.
- Baltacı G. (2018). *Fiziksel Uygunluk*, Hipokrat Yayınevi. ss: 161-178.
- Bayer R, Eken Ö. (2021). The acute effect of different massage durations on squat jump, countermovement jump and flexibility performance in muay thai athletes. *Physical education of students*, 25(6), 353-358.
- Baykara Ç. (2022). Sedanter ve Düzenli Egzersiz Yapan Bireylerde Fiziksel Uygunluk, Uyku kalitesi ve Beş Büyük kişilik özelliği Arasındaki ilişki, Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Sakarya. ss: 6
- Borga M, West J, Bell JD, Harvey NC, Romu T, Heymsfield SB, Leinhard OD. (2018). Advanced Body Composition Assessment: From Body Mass Index to Body Composition Profiling. *Journal of Investigative Medicine*, 66(5), 887–895. DOI:10.1136/jim-2018- 000722.
- Brad W. (2011). *Ultimate Guide To Stretching and Flexibility*. Third Edition. Long Island City, NY: Injury Fix and the Stretching Institute.
- Burnham JM. (1998). Exercise is medicine: health benefits of regular physical activity. *J La State Med Soc*. 150(7):3, 19-23.
- Ceviz E, Genç H, Türkmen M. (2021). Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi: Sedanterler ve Sporcularda Evde Fiziksel Aktivite. Editör Doç. Dr. Mehmet

- ILKIM, Spor Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler-I 2021/ Eylül, Gece Kitaplığı, 1. Basım, 9-27.
- Corbin CB, Pangrazi RP, Franks BD. (2000). Definitions: Health, Fitness, and Physical Activity. President's Council on Physical Fitness and Sports Research Digest, 3, 1–11. Erişim adresi: <http://eric.ed.gov/?id=ED470696>
- Corbin CB, Welk GJ, Corbin WR, Welk KA. (2008). Concepts of Physical Fitness Active Lifestyles for Wellness Developing a Healthy Lifestyle. Fourteenth Edition. New York, NY: The McGraw-Hill Companies, Inc. Erişim adresi: www.mhhe.com
- Çetinkaya C. (2022). 10-14 Yaş Öğrencilerin Fiziksel Aktivite ve Fiziksel Uygunluk Düzeylerinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizyoloji Anabilim Dalı Egzersiz Fizyolojisi, İzmir. ss: 12
- Deforche B, Lefevre J, De Bourdeaudhuij I, Hills AP, Duquet W, Bouckaert J. (2003). Physical fitness and physical activity in obese and nonobese Flemish youth. Obesity Research, 11(3), 434-441.
- Düzgün İ, Baltacı G. (2008). Adolesan ve egzersiz. Ankara: Klasmat Yayınları.
- Ersoy G. (2016). Fiziksel Uygunluk (Fitnes) Spor ve Beslenme ile İlgili Temel Öğretiler. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Fukuda DH. (2019). Assessments for Sport and Athletic Performance. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Genç H, Ceviz E, Türkmen M, Çiftçi B. (2022). Bel Ağrısı Rehabilitasyon Uygulamalarında Egzersizin Önemi. Editörler Doç. Dr. Aydın Şükrü BENGÜ Öğr. Gör. Ebubekir İZOL, Sağlık Bilimlerinde İnovatif Yöntemler, Teoriler ve Uygulamalar-2022/Eylül, İKSAD Yayınevi, 119-167.
- Gutin B, Manos T, Strong W. (1992). Defining health and fitness: First step toward establishing children's fitness standards. Research Quarterly for exercise and Sport, 63(2),128-32.
- Günay M, Şıktar E, Şıktar E. (2017). Antrenman Bilimi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hoeger WW, Hoeger SA. (2010). Principles and Labs for Physical Fitness. 7. Basım. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Hrysmallis C. (2011). Balance ability and athletic performance. Sports Medicine, 41(3), 221-232. <https://doi.org/10.2165/11538560-000000000-00000>
- Spiriduso, W. W. (1995). Physical dimensions of aging. Human Kinetics.
- Kale M. (2012). Antrenman ve Hareket, Spor Bilimlerine Giriş, Ertan H., Anadolu Üniversitesi Web Ofset, Eskişehir, s.86-97-94-89

- Kaminsky LA. (2010). ACSM's Health-Related Physical Fitness Assessment Manual. Third Edition. Baltimore,MD: Lippincott Williams ve Wilkins
- Kamuk YU. (2020). Spor Bilimlerinde Temel Kavramlar, Fiziksel Uygunluk, Ed. Dr. Emrah YILMAZ, Özyurt Matbaacılık, Ankara. Ss: 121-144. ISBN 978-625-7795-40-1
- Kulinski JP, Khera A, Ayers CR, Das SR, de Lemos JA, Blair SN, Berry JD. (2014). Association between cardiorespiratory fitness and accelerometer-derived physical activity and sedentary time in the general population. *Mayo Clin Proc.* 89(8):1063-71.
- Minematsu K, Kawabuchi R, Okazaki H, Tomita H, Tobina T, Tanigawa T, Tsunawake N. (2014). Physical activity cut-offs levels and the risk factor for preventing child obesity in Japanese. *Pediatr Int.* Jul 16.
- Morrow JR, Jackson AW, Disch JG, Mood DP. (2000). Measurement and Evaluation in Human Performance. 2. Illinois: Human Kinetics.
- Munguva Izquierdo D, Santalla A, Lucia A. (2014). Cardiorespiratory Fitness, Physical Activity, and Quality of Life in McArdle Patients. *Med Sci Sports Exerc.* Jul 23.
- Muratlı S. (2003). Çocuk ve spor antrenman bilimi yaklaşımıyla. Nobel Yayın Dağıtım.
- Nande PJ, Vali SA. (2010). Fitness Evaluation Tests for Competiti and Sports. Mumbai: Himalaya Publishing.
- Nashner, L. M. (1997). Practical biomechanics and physiology of balance. In Jacobson, G. P., Newman, C. W., Kartush, J. M. (Eds.), *Handbook of balance function testing*, Singular Publishing Group. ss.261-279
- Okudur A, Sanioğlu A. (2012). 12 Yaş tenisçilerde denge ile çeviklik ilişkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 165-170.
- Oliver JL, Lloyd RS, Rumpf MC. (2013). Developing Speed Throughout Childhood and Adolescence: The Role of Growth, Maturation and Training, *National Strength and Conditioning Association, Yeni Zellanda*, 35(3):42
- Ortega FB, Ruiz JR, Castillo MJ, Sjöström M. (2008). Physical fitness in childhood and adolescence: a powerful marker of health. *International Journal of Obesity*, 32(1), 1-11.
- Özer K. (2001). Fiziksel Uygunluk. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Rezende LF, Rodrigues Lopes M, Rey-Lopez JP, Matsudo VK, Luiz OD. (2014). Sedentary Behavior and Health Outcomes: An Overview of Systematic Reviews. *PLoS One.* 21;9(8):e105620

- Sadeghi H, Sarshin A, Hovanloo F. (2010). Effects of whole body vibration training on dynamic balance athlete male students. *Journal of Movement Science and Sport*, 7(14).
- Sarıkaya M, Polat M, Seydel GŞ, Eryılmaz Korkmaz S. (2018). Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite Düzeyinin Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 81-89.
- Schaefer L, Plotnikoff RC, Majumdar SR, Mollard R, Woo M, Sadman R, RinaldiRL, BoulV© N, Torrance B, Ball GD, Veugelers P, Wozny P, McCargar L, Downs S, Lewanczuk R, Gleddie D, McGavock J. (2014). Outdoor Time Is Associated with Physical Activity, Sedentary Time, and Cardiorespiratory Fitness in Youth. *J Pediatr*. Jul 17.
- Swain DP, Franklin BA. (2006). Comparison of cardioprotective benefits of vigorous versus moderate intensity aerobic exercise. *The American journal of cardiology*, 97, 141-147. doi:10.1016/j.amjcard.2005.07.130
- Şimşek E. (2019). Mücadele sporlarının denge parametreleri üzerine etkilerinin incelenmesi. İçinde İlkim, M., ve Akçınar, F. (Eds.), *Sporda Yeni Akademik Çalışmalar-3* (ss 69-78). Akademisyen Kitabevi.
- Şimşek E, Arslan H, Polat M, Koca F. (2020). The effect of alpine skiing training on balance performance. *African Educational Research Journal*, 8(2), 357-362. <https://doi.org/10.30918/AERJ.82.20.065>
- Şimşek E, Karakuş M. (2020). Erkek sporcularda biodex denge sistemi ile flamingo denge testinin karşılaştırılması. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 118-126. <https://doi.org/10.38021/asbid.741956>
- Türkmen M, Genç H, Ceviz E. (2021). *Oyun ve Çocuk Gelişimi*, Editör Zeynep Filiz DİNÇ, *Spor Bilimleri II Kitabı-2021/ Eylül*, Akademisyen Yayınevi, 1. Basım, 45-61.
- Wang H, Fu J, Lu Q, Tao F, Hao J. (2014). Physical activity, Body Mass Index and mental health in Chinese adolescents: a population based study. *J Sports Med Phys Fitness*. 54(4):518-25.
- Yıldırım D. (2022). *Kardiyo-Pilates Egzersizlerinin Masa Başı Çalışan Bireylerde Bazı Fiziksel Uygunluk Unsurları, Fiziksel Aktivite Düzeyi, Yaşam Kalitesi, İş Doyumu ve Mutluluk Üzerine Etkisi*, Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü *Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Beden Eğitimi ve Spor Doktora Programı*, Muğla. Ss:11
- Zorba E, Saygın Ö. (2017). *Fiziksel Aktivite ve Fiziksel Uygunluk*. Ankara: Perspektif Matbaacılık Tasarım Tic. Ltd. Şti
- Zorba E. (2000). *Fiziksel uygunluk*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Zorba E. (2001). *Herkes İçin Spor ve Fiziksel Uygunluk*, İkinci Baskı, Muğla.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

FİZİKSEL AKTİVİTE

**Yazar
Aydın İLHAN**

2. Bölüm

Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Denizli/TÜRKİYE.

aydinilhan@pau.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9717-2746

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Abdin S, Welch RK, Byron-Daniel J, Meyrick, J. (2018). The effectiveness of physical activity interventions in improving well-being across office-based workplace settings: a systematic review. *public health*, 160, 70-76.
- Alpözgen AZ, Özdiñçler AR. (2016). Fiziksel Aktivite ve Koruyucu Etkileri: Derleme. *HSP*, 3(1): 66-72.
- Anderson SE, Cohen P, Naumova EN, Jacques, PF, Must A. (2007). Adolescent obesity and risk for subsequent major depressive disorder and anxiety disorder and anxiety disorder, prospective evidence, *Psychomatic Medicine*, 69, 740-747.
- Antunes HKM, Santos RF, Cassilhas RF, Santos RVT, Bueno OFA, Mello MT (2006). Reviewing on physical exercise and the cognitive function. *Rev Bras Med Esporte*. Vol. 12, N: 2, 97-102.
- Can, Erssöz G. (2016). Tip 2 Diabetes Mellitus Tedavisinde Egzersizin Yeri ve Önemi, *Türkiye Klinikleri J Sports Sci* 2013;5(1):29-38.
- Casperen CJ, Powell KE, Chrğstensen GM. (1985). Physical activity, exercise and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public Health Reports*, 100: 126-131.
- Cornejo I, Tejero-Gonzalez CM, Sallis JF, Veiga OL. (2015). Physical activity and cognition in adolescents: A systematic review. *J Sci Med Sport*. 18(5):534-9. doi: 10.1016/j.jsams.2014.07.007. Epub 2014 Jul 24. PMID: 25108657.
- Crawford, D. W. and Godbey, G. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences*, 9, 119-127.
- Diamond A. (2012). Activities and programs that improve children's executive functions. *Current Directions in Psychological Science* 21(5) 335– 341.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2008). Avrupa'da fiziksel aktivite ve sağlık: eyleme geçirecek kanıtlar. Cavill N, Kahlmeier S, Racioppi F editor: *Türkiye Sağlıkli Kentler Birliği*; 2008.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2010). *Global Health Risks. Mortality and burden of disease attributable to selected major risks*, pp. 5.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2016). <http://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (Erişim tarihi 7 Mayıs 2018)

- Gaertner B, Buttery AK, Finger JD, Wolfsgruber S, Wagner M, Busch MA. (2018). Physical exercise and cognitive function across the life span: Results of a nationwide population based study. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 21, 489-49.
- Guthold, R., Ono, T., Strong, K.L., Chatterji, S. and Morabia, A. (2008). Worldwide variability in physical inactivity: a 51-country survey. *American Journal of Preventive Medicine*, 34(6), 486-494.
- Jackson, E.L. (1993). Recognizing patterns of leisure constraints: Results from alternative analyses. *Journal of Leisure Research*, 25(2), 129–149.
- Jedrziwska MK, Lee V, Trojanowska, JQ. (2007). Physical activity and cognitive health. *Alzheimer's & Dementia*, 3, 98-108.
- Kirtland, K.A., Porter, D.E., Addy, C.L., Neet, M.J., Williams, J.E., Sharpe, P.A. and Ainsworth, B.E. (2003). Environmental measures of physical activity supports: perception versus reality. *American Journal of Preventive Medicine*, 24(4), 323-331.
- Malm C, Jakobsson J, Isaksson A. (2019). Physical Activity and Sports-Real Health Benefits: A Review with Insight into the Public Health of Sweden, *Sports*, 7, 127; doi:10.3390/sports7050127
- Özer K. Fiziksel uygunluk, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001
- Pearce MJ, Boergers J, Prinstein MJ. (2012) Adolescent obesity, overt and relational peer victimization, and romantic relationships, *Obesity Research*, Vol. 10 No. 5, 386-393.
- Tudor-Locke, C., Burkett, L., Reis, J.P., Ainsworth, B.E., Macera, C.A. and Wilson, D.K. (2005). How many days of pedometer monitoring predict weekly physical activity in adults? *Preventive Medicine*, 40(3), 293-298.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2014). Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi. Editör: Demirel, H., Kayıhan, H., Özmert, E.N., Doğan, A. 2. Baskı, Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı, Kuban Matbaacılık Yayıncılık.
- Vancampfort D, Stubbs B, Smith L, Hallgren M, Firth J, Herring MP, Probst M, Koyanagi, A. (2018). Physical activity and sleep problems in 38 low- and middle-income Countries. *Sleep Medicine*, 48, 140-147.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

FİZİKSEL GELİŞİM

**Yazar
Ufuk DİLEKÇİ**

3. Bölüm

Milli Eğitim Bakanlığı/ İstanbul Rumeli Üniversitesi- Antrenörlük,
İstanbul/TÜRKİYE.

dilekiufuk@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7859-0301

(Ceylan, 2009). Ergen bireyin bedensel hızlı gelişimi, onun o dönemde en değer verdiği şeylerden biri olan bedenine uyumunu olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyebilir.

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Aydın, B. (2010). Çocuk ve ergen psikolojisi (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Bayındır, N., Özel, A. (2008). Gelişim, Öğrenme ve Eğitim. (1. Baskı). Ankara: Pelikan Yayıncılık.
- Berk, L. E. (2013). Bebekler ve Çocuklar – Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa. (Çev. Ed. Erdoğan, N. I.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Can, G. (2011). Gelişimin Doğası. (Ed. E. Ceyhan). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1-24.
- Ceyhan, A. A. (2011). Doğum Öncesi Gelişim, Doğum ve Yenidoğan Bebeklerin Özellikleri. (Ed. E. Ceyhan). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 91-112.
- Ceylan, R. (2009). Fiziksel gelişim. Neriman Aral, Tayyip Duman (Ed.), Eğitim psikolojisi içinde (52-66), İstanbul: Kriter.
- Erden, M. ve Akman, Y. 1997. Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme. 4. Baskı., Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Fried, L., Roux, S., Frey, A., Wolf, B. (2003). Vorschulpädagogik (Band 1). Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren.
- Martin, C. L. & Fabes, R. (2009). Discovering Child Development. CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Selçuk, Z. 2008. Eğitim Psikolojisi. 15. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Senemoğlu, N. (2004). Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya. 9. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2010). Gelişim öğrenme ve öğretim. Ankara: Pegem Akademi.
- Siyez, D. M. (2007). Fiziksel gelişim. Alim Kaya (Ed.), Eğitim psikolojisi içinde (47-81), Ankara: Pegem A.
- Trawick-Smith, J. (2014). Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı. Jeffrey Trawick Smith'den: Çocuk gelişimi kuramları. M. Buldu ve B. Akman (Çev. ve Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**KARDİYORESPIRATUAR
DAYANIKLILIK**

**Yazar
Hülya ANDRE**

4. Bölüm

Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0002-6021-2991
hulya.andre@gmail.com

hesaplanabilir. Bu ölçüm laboratuvarında, klinikte ve sahada yapılabilir. Bir kişinin VO₂max değeri treadmill koşusu, bisiklet ergometresi, kol çevirme, merdiven basamaklama, kürek çekme veya yüzme gibi pek çok farklı teknikle tahmin edilebilir veya ölçülebilir. Ancak, artan şiddetli tükenme zamanına kadar yapılan treadmill koşusu sırasında ölçülmesi altın standarttır (Deuster & Heled, 2008).

VO₂max, maliyet ve güvenlik endişeleri nedeniyle popülasyon çalışmalarında nadiren doğrudan ölçülür (Gonzales ve ark., 2021). Bunun yerine dolaylı yöntemlerle bireyin belirli bir egzersiz düzeyindeki performansından yola çıkarak VO₂max'i tahmin etmeye yönelik yöntemler kullanılır. Dolaylı metabolik testlerden bazıları; Bruce koşu bandı testi, Balke koşu bandı testi, 6 dk. yürüme testi, Astrand-Rhyming Bisiklet testi, Rockport yürüme testidir. Doğrudan ya da dolaylı testler kullanırken testi uygulamanın amacı, kişinin yaş, cinsiyet, antrenman ve sağlık durumu dikkate alınıp, uygun test seçilmelidir.

BÖLÜM KAYNAKLAR

- Bevegard S. (1962). Studies on the regulation of the circulation in man. With special reference to the stroke volume and the effect of muscular work, body position and artificially induced variations of the heart rate. *Acta Physiologica Scandinavica. Supplementum*, 57(200), 1-36.
- Bozdoğan Özyılkan N. (2020). Low cardiac output developed after open cardiac surgery. *Journal of Anesthesiology and Reanimation Specialists' Society*.
- Brodal P, Ingjer F, Hermansen L. (1977). Capillary supply of skeletal muscle fibers in untrained and endurance-trained men. *The American Journal of Physiology*, 232(6), H705-712.
- Chapman CB, Fisher JN, Sproule BJ. (1960). Behavior of stroke volume at rest and during exercise in human beings. *The Journal of Clinical Investigation*, 39(8), 1208-1213. <https://doi.org/10.1172/JCI104136>
- Deuster PA, Heled Y. (2008). Testing for Maximal Aerobic Power. *Çinde The Sports Medicine Resource Manual* (ss. 520-528). Elsevier.
- di Prampero PE. (2003). Factors limiting maximal performance in humans. *European Journal of Applied Physiology*, 90(3), 420-429.
- Egginton S. (2009). Invited review: Activity-induced angiogenesis. *Pflügers Archiv - European Journal of Physiology*, 457(5), 963-977.
- Eklblom B, Hermansen L. (1968). Cardiac output in athletes. *Journal of Applied Physiology*, 25(5), 619-625.
- Gavin TP, Ruster RS, Carrithers JA, Zwetsloot KA, Kraus RM, Evans CA, Knapp DJ, Drew JL, McCartney JS, Garry JP, Hickner RC. (2007). No difference in the

- skeletal muscle angiogenic response to aerobic exercise training between young and aged men. *The Journal of Physiology*, 585(Pt 1), 231-239.
- Gliemann L. (2016). Training for skeletal muscle capillarization: A Janus-faced role of exercise intensity? *European Journal of Applied Physiology*, 116(8), 1443-1444.
- Glynn A, Fiddler H, Demetriou-Swanwick R, Watkins V, Dickie A, Sukumar S, Russell S, Wright K, Chambers G. (Ed.). (2009). Chapter one - Introduction to exercise physiology. İçinde *The Physiotherapist's Pocket Guide to Exercise* (ss. 1-11). Churchill Livingstone.
- Gonzales TI, Westgate K, Strain T, Hollidge S, Jeon J, Christensen DL, Jensen J, Wareham NJ, Brage S. (2021). Cardiorespiratory fitness assessment using risk-stratified exercise testing and dose–response relationships with disease outcomes. *Scientific Reports*, 11(1), Article 1.
- Gregory IC. (1974). The oxygen and carbon monoxide capacities of fetal and adult blood. *The Journal of Physiology*, 236(3), 625-634.
- Hoppeler H, Weibel ER. (2000). Structural and functional limits for oxygen supply to muscle. *Acta Physiologica Scandinavica*, 168(4), 445-456.
- Ingjer F. (1979). Capillary supply and mitochondrial content of different skeletal muscle fiber types in untrained and endurance-trained men. A histochemical and ultrastructural study. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology*, 40(3), 197-209.
- Joyner MJ, Casey DP. (2015). Regulation of increased blood flow (Hyperemia) to muscles during exercise: A hierarchy of competing physiological needs. *Physiological Reviews*, 95(2), 549-601.
- Kamyan D, Labania L, Kamyan A, Rahman M, Bagchi S. (2020). Assessment of cardiorespiratory endurance in terms of physical fitness index and VO₂max among young adult population of United Arab Emirates. *International Medical Journal* (1994), Volume-25, 13412051.
- Gibson AL, Wagner DR, Heyward VH. (2019). Advanced fitness assessment and exercise prescription, 8E. *Human Kinetics*.
- Levine BD (2008). What do we know, and what do we still need to know? *The Journal of Physiology*, 586(1), 25-34.
- Madsen JL, Søndergaard SB, Møller S. (2006). Meal-induced changes in splanchnic blood flow and oxygen uptake in middle-aged healthy humans. *Scandinavian Journal of Gastroenterology*, 41(1), 87-92.
- Mihl C Dassen, WRM, Kuipers H. (2008). Cardiac remodelling: Concentric versus eccentric hypertrophy in strength and endurance athletes. *Netherlands Heart Journal*, 16(4), 129-133.
- Murias JM, Pogliaghi S, Paterson DH. (2018). Measurement of a true VO₂max during a ramp incremental test is not confirmed by a verification phase. *Frontiers in Physiology*, 9.

- Pate R, Oria M, Pillsbury L, Youth C, On FM, HO In, Board FN, Medicine I. of. (2012). Health-Related Fitness Measures for Youth: Cardiorespiratory Endurance. çinde Fitness Measures and Health Outcomes in Youth. National Academies Press (US).
- Pd W. (2010). Limiting factors of exercise performance. Deutsche Zeitschrift Für Sportmedizin.
- Saltin B. In Limiting factors of physical performance. Keul J, editor. Stuttgart, Germany: Thieme Publishers; 1973. pp. 235–252. (Oxygen transport by the circulatory system during exercise in man).
- Sheppard JM, Young WB, Doyle TLA, Sheppard TA, Newton RU. (2006). An evaluation of a new test of reactive agility and its relationship to sprint speed and change of direction speed. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 9(4), 342-349. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2006.05.019>
- Skattebo Ø, Calbet JAL, Rud B, Capelli C, Hallén J. (2020). Contribution of oxygen extraction fraction to maximal oxygen uptake in healthy young men. *Acta Physiologica*, 230(2), e13486. <https://doi.org/10.1111/apha.13486>
- European Lung Society (ELF). (2016). Your lungs and exercise. *Breathe*, 12(1), 97-100.
- Vella CA, Robergs RA. (2005). A review of the stroke volume response to upright exercise in healthy subjects. *British Journal of Sports Medicine*, 39(4), 190-195.
- Wang J. (2022). Research on cardiorespiratory endurance test and training method based on structural equation model. *Journal of Healthcare Engineering*, 2022, 1-5. <https://doi.org/10.1155/2022/7604856>
- Wang Y, Xu D. (2017). Effects of aerobic exercise on lipids and lipoproteins. *Lipids in Health and Disease*, 16, 132.
- Weeks KL, McMullen JR. (2011). The athlete’s heart vs. the failing heart: can signaling explain the two distinct outcomes? *Physiology*, 26(2), 97-105.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

KASSAL DAYANIKLILIK

**Yazar
Emre KARADAY**

5. Bölüm

Gaziantep Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor ABD, Gaziantep/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-0852-6184
emrekaraday20@gmail.com

BÖLÜM KAYNAKLARI

- American College of Sports Medicine (2009). American College of Sports Medicine position stand. Progression models in resistance training for healthy adults. *Medicine and science in sports and exercise*, 41(3), 687–708. <https://doi.org/10.1249/MSS.0b013e3181915670>
- Atherton PJ, Babraj JA, Smith K, Singh J, Rennie MJ, and Wackerhage H. (2005). Selective activation of AMPK-PGC-1 α or PKB-TSC2-mTOR signaling can explain specific adaptive responses to endurance or resistance training-like electrical muscle stimulation. *The FASEB Journal*, FASEB.
- Biller HB, 2002. Creative fitness: applying health psychology and exercise science to everyday life. Greenwood Publishing Group, Incorporated, p. 84-5.
- Bompa TO, Haff GG, 2017. Dönemleme, antrenman kuramı ve yöntemi. 5. Baskı, Ankara, Spor Yayınevi ve Kitabevi, s. 293-312.
- Bompa TO, Haff GG, 2009. Theory and methodology of training: Periodization, Dönemleme: Antrenman kuramı ve yöntemi, Ankara, Bağırçan T Spor yayınevi ve kitabevi, s. 331-50.
- Buckner SL, Jessee MB, Dankel SJ, Mattocks KT, Mouser JG, Bell ZW, Loenneke JP, 2020. Blood flow restriction does not augment low force contractions taken to or near task failure. *European journal of sport science*, 20, 650-59.
- Chaabene H, Prieske O, Herz M, et al. Home-based exercise programmes improve physical fitness of healthy older adults: A PRISMA-compliant systematic review and meta-analysis with relevance for COVID-19. *Ageing Res Rev*. 2021; 67: 101265.
- Gregory Whyte. (Ed), (2006). *The Physiology of Training: Advances in Sport and Exercise Science Series*. Publisher: Churchill Livingstone, Elsevier Health Sciences, p. 5, 28
- Günay, M. (2019). Antrenman Bilgisi. Günay, M. (Ed.). ÖABT Beden Eğitimi Öğretmenliği Konu Anlatımı Soru Bankası Alan Bilgisi-Alan Eğitimi. (221-293). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Harris BA. (2005). The influence of endurance and resistance exercise on muscle capillarization in the elderly: A review. *Acta Physiol. Scand*, 185 (2): 89–97.

- Hitit Üniversitesi. Fiziksel Uygunluk Notları (15.07.2023: <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/duyurular/yetkinkamuk@hititedutr040320187Q4B6L7N.pdf>).
- Klemp A, Dolan C, Quiles JM, Blanco R, Zoeller RF, Graves BS, Zourdos MC, 2016. Volume-equated high-and low-repetition daily undulating programming strategies produce similar hypertrophy and strength adaptations. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*, 41, 699-705.
- Kraemer WJ, Adams K, Cafarelli E, Dudley GA, Dooly C, Feigenbaum MS, Fleck SJ, Franklin B, Fry AC, Hoffman JR, Newton RU, Potteiger J, Stone MH, Ratamess NA, Triplett-McBride T. (2002). American College of Sports Medicine Position Stand. Progression models in resistance training for healthy adults. *Med Sci Sports Exerc*, 34 (2):364–80.
- Mierke Ken, (2006). Intensity ana muscle fiber recruitment. [e-journal], <http://www.trifuel.com/triathlon/triathlon-training/intensity-muscle-fiber-recruitment001180.php>
- Mitchell CJ, Churchward VTA, West DW, Burd NA, Breen L, Baker SK, 2012. Resistance exercise load does not determine training-mediated hypertrophic gains in young men. *J. Appl. Physiol.*, 113, 71–7.
- O'Connor Francis G. (2004). *Sports Medicine: Just the Facts*. Publisher: McGraw-Hill Professional Publishing, USA, p. 80.
- Robinson AJ, Snyder-Mackler L. (2007). *Clinical Electrophysiology: Electrotherapy and Electrophysiologic Testing*. 3th ed, Wolters Kluwer-Lippincott, Williams&Wilkins.p. 109, 213, 217, 218.
- Schoenfeld BJ, Ratamess NA, Peterson MD, Contreras B, Sonmez GT, Alvar BA, 2014. Effects of different volume-equated resistance training loading strategies on muscular adaptations in well-trained men. *J Strength Cond Res*, 28, 2909-18.
- Schoenfeld BJ, Wilson JM, Lowery RP, Krieger JW, 2016. Muscular adaptations in low- versus high-load resistance training: A meta-analysis, *European Journal of Sport Science*, 16, 1-10.
- Sevim, Y. (2007). *Antrenman Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sherwood L. (2007). *Muscle Physiology*. Chapter 8 of *Human Physiology: From Cells to Systems*. 7th ed, Wadsworth Publishing, Belmont CA.

- Spanos K, Karaiskos L, Zetou E, Portokalis C. (2007). The effects of two resistance training programs in maximum strength and muscular endurance of male adults. *Physical Training*. Aug.
- Tiryaki G. (2002). *Egzersiz ve Spor Fizyolojisi*. Ata Ofset Matbaacılık, Ankara, s. 115.
- Zierath JR and Hawley JA. (2004). Skeletal muscle fiber type: Influence on contractile and metabolic properties. *PLoS Biol*, 2(10): e348.
- Wilmore Jack H, Costill David L, Kenney W, Larry. (2008). *Physiology of Sport and Exercise*. 4th ed, Human Kinetics, p. 192, 189.
- Lipecki K, Rutowicz B. The impact of ten weeks of bodyweight training on the level of physical fitness and selected parameters of body composition in women aged 21- 23 years. *Polish Journal of Sport and Tourism*. 2015; 22 (2): 64-68.
- Kluszczewicz B, McKenzie M, Nickerson B. Physiological Adaptations Following a Four-Week of High Intensity Functional Training. *Vojnosanit Pregl* 2019; 76 (3): 272– 277.
- Posnakidis G, Aphasidis G, Giannaki CD, et al. High-Intensity Functional Training Improves Cardiorespiratory Fitness and Neuromuscular Performance Without Inflammation or Muscle Damage. *J Strength Cond Res*. 2022; 36 (3): 615-623.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

KUVVET

**Yazar
Muhammed ŞAHİN**

6. Bölüm

Mardin Artuklu Üniversitesi Mardin/TÜRKİYE
ORCID: 0009-0000-7381-2913
muhammedsahin@artuklu.edu.tr

odaklı spor aletleri gibi yöntemlerle kuvvet antrenmanı yapılabilir. Kuvvet antrenmanı sadece kas gücünü artırmakla kalmaz, aynı zamanda kasların dayanıklılığını da geliştirir. Bu da sporcuların uzun süreli performanslarını sürdürmelerini sağlar. Kuvvet antrenmanı ayrıca sakatlanma riskini azaltır, çünkü kaslar ve bağ dokuları daha güçlü hale gelir ve eklemler daha stabil bir duruma gelir. Sporcuların sakatlanmalarını önlemek ve spor kariyerlerini sürdürebilmek için kuvvet antrenmanı önemli bir bileşendir. Sporcular, kuvvet antrenmanının yanı sıra diğer antrenman bileşenlerini de ihmal etmemelidir. Esneklik, kardiyovasküler dayanıklılık ve koordinasyon gibi diğer antrenman alanları da spor performansını olumlu yönde etkiler. Bu nedenle, kuvvet antrenmanını bir spor programının tamamlayıcı bir parçası olarak düşünmek ve dengeli bir antrenman yaklaşımı benimsemek önemlidir. Sporcuların kuvvet antrenmanını bilinçli bir şekilde uygulamaları, uzman rehberliği almaları ve kendi vücutlarına uygun bir şekilde adapte etmeleri gereklidir. Böylece, sporcular performanslarını artırırken sakatlanma riskini de minimize edebilir ve uzun vadeli başarı elde edebilirler.

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Akkurt, M., Ökmen, M.Ş., Polat, M. (2023). Effects of eight-week aerobic exercises combined with resistance training on cardiovascular risk factors in women, *Biomedical Human Kinetics*, (15): 1–8. DOI: 10.2478/bhk-2023-0001
- Bassa, H., Kotzamanidis, C., Siatras, T., Mameletzi, D., Skoufas, D. (2002). Coactivation of Knee Muscles during Isokinetic Concentric and Eccentric Knee Extensions and Flexions In Prepubertal Gymnasts. *Isokinetics and Exercise Science*. 10. 137–144.
- Bompa TO, Pasquale MD, Cornacchia L, 2020. Nitelikli Kuvvet Antrenmanı, Spor Kuramı Dizisi:2, Ankara, Spor Yayınevi ve Kitapevi.
- Bompa, T.O. (2007). Antrenman Kuramı ve Yöntemi. Spor Yayınevi. 9. S.330-346. Ankara.
- Bompa, T.O., Haff, G.G. (2009). Periodization, Theory and Methodology of Training. *Human Kinetics*. America. 266-284.
- Ceviz, E., Genç, H., Özfidan, D. (2022). Postür Bozuklukları ve Egzersiz. İçinde Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Demir Editör, *Spor Alanında Uluslararası Araştırmalar II*, (1. Baskı, ss. 135-169), Konya: Eğitim Yayınevi.

- Danneskiold, B., Bartels, E.M., Bülow, P.M. Lund, H., Stockmarr, A., Holm, C.C. Watjen, I., Appleyard, M., Bliddal, H. (2009). Isokinetic And Isometric Muscle Strength In A Healthy Population With Special Reference To Age And Gender
- Deschenes, M.R., (2004). Effects of Aging on Muscle Fibre Type and Size. Sports Med. 34 (12). 809-824.
- Dündar, U. (2003). Antrenman Toerisi. Nobel Yayınevi. 3-151. Ankara.
- Fox, Bowers, Foss, (2011). (Çeviri ve Derleme: Mesut CERİT). Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri. Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara.
- Genç, H., Ceviz, E., Türkmen, M., Çiftçi, B. (2022). Bel Ağrısı Rehabilitasyon Uygulamalarında Egzersizin Önemi. İçinde Doç. Dr. Aydın Şükrü BENGÜ Editör, Öğr. Gör. Ebubekir İZOL Editör, Sağlık Bilimlerinde İnovatif Yöntemler, Teoriler ve Uygulamalar (1. Baskı, ss. 119-166), Ankara: İksad Yayınevi.
- Günay M, Tamer K, Cicioğlu İ, Şıktar E. (2019). Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçüm Testleri, 5. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Hamzaoğulları, A. (2009). Çabuk Kuvvet ve Aerobik Çalışmalarım Amatör Futbolcuların Kan Lipidleri Üzerine Etkileri. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 11. Elazığ.
- Hansen, S., Kvorning, T., Kjaer, M., Sjogaard, G. (2001). The Effect of Short-Term Strength Training on Human Skeletal Muscle: The Importance of Physiologically Elevated Hormone Levels. Scand J Med Sci Sports. 11. 347-354.
- Knudson, D., Noffal, G. (2005). Time Course of Stretch-induced Isometric Strength Deficits. Eur J Appl Physiol. 94. 348-351.
- Muratlı, S., Kalyoncu, O., Şahin, G. (2007). Antrenman ve Müsabaka. Antalya: Ladin Matbaası.
- Salles, B.F., Simao, R., Miranda, F., Novaes, J.S. (2009). Rest Interval between Sets in Strength Training. Sports Med. 39(9). 765-777.
- Saygı, S. (2010). Orta Yaş Erişkin Bayanlarda Aerobik Antrenmana Eklenen Kuvvet Antrenmanlarının Maksimal Oksijen Tüketimi Gelişimine Etkisi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Sağlık Bilimleri Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Sevim, Y. (2010). Antrenman bilgisi (3.Baskı). Ankara: Pelin Ofset Tipo Matbaacılık.

- Şahin, G. (2008). 17-19 Yaş Grubu Elit Erkek Çim Hokeycilere Uygulanan İki Farklı Kuvvet Antrenman Programının Bazı Fiziksel, Fizyolojik ve Teknik Özelliklere Etkileri. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Şentürk, A., Kılınc, F., Şiktar, E., Şiktar, E. (2010). Hentbolcülere Uygulanan Aerobik Dayanıklılık ve Kuvvet Antrenmanlarının Deri Altı Yağ Ölçüm Değerleri Üzerine Etkisinin Araştırılması. Atatürk Üniversitesi Besyo, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.
- Stone, M.H., O'bryant, H.S., Mccoy, L., Coglianesi, R., Lehmkuhl, M., Schilling, B. (2003b). Power and Maximum Strength Relationships during Performance of Dynamic and Static Weighted Jumps. J. Strength Cond. Res. 17(1):140–147.
- Weineck, J. (2011). Futbolda Kondisyon Antrenmanı. (Çev. Tanju BAĞIRGAN). Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara, s.117-205.
- Türkmen M., Genç H., Ciğerci, A.E. (2022). Investigation of different training methods integrated into soccer training on body composition and athletic performance. Physical Education of Students, 26(6):288–295. <https://doi.org/10.15561/20755279.2022.0603>
- Yüceloğlu, D.Ö. (2009). Sağlık ve Solak Futbolcularda İzotonik Bacak Kuvveti ve Reaksiyon Zamanının Araştırılması. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

ESNEKLİK/HAREKETLİLİK

Yazarlar

Nuray YİĞİTER¹ & Faruk AKÇINAR²

7. Bölüm

¹İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Malatya/TÜRKİYE.

ORCID: 0000-0001-5734-9586 Mail: nuraydoogan@hotmail.com

²İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Malatya/TÜRKİYE.

ORCID: 0000-0003-2751-1753 Mail: farukcinar@inonu.edu.tr

uygulamamız gerekmektedir. Fiziksel aktivite ile esneklik hareketlerini yaparak eklemlerde oluşabilecek ağrıların önüne geçer hatta ilerde eklemlerin etrafını saracak olan kireçlenmeyi de azaltmış ya da önlemiş oluruz. Sonuç olarak; esneklik fiziksel aktivite ile fiziksel aktivite ise esneklik ile ilgilidir birinden bağımsız değildirler ve esneklik yok olursa fiziksel performansta azalır. Sedarer bir yaşam tarzından uzak durabilmek için özgürce hareket serbestliğimizi kazanmak için Fiziksel aktiviteyi hayatımızın parçası olarak görmeli ve esnekliğe de yer vermeliyiz.

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Arslan E, Ercan S. (2020). Covid-19 pandemisi ve sosyal izolasyon sürecinde egzersizin önemi. *Spor Hekimliği Dergisi*, 55(2), 188-19
- Aydın G. (2011). “Statik Esneklik Egzersizlerinin Uzun Süreli Uygulanmasının Performans Üzerindeki Akut ve Kronik Etkileri” Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Eskişehir, Doktora Tezi
- Atmaca A. (2007). *Sağlığımız ve Spor*. 1.Baskı. İstanbul: Profil yayıncılık,
- Ateş B. (2019). Y Denge Test Performansı ile Hamstring Esnekliği Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 93-103.
- Akalp K, Vatansever Ş. (2020). Akut Statik Germe Egzersizlerinin Sürat, Anaerobik Güç ve Denge Performansı Üzerine Etkisi. *Uluslararası Spor Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 6(3), 88-96.
- Atlı A, Aydoğdu M, Aygan O. (2021). Futbolcularda Statik Germe Egzersizlerinin Esneklik Performansı Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Sportive*, 4(1), 69-78.
- Barrett KE, Barman SM, Boitano S, Brooks HL. (2011). *Ganong’un Tıbbi Fizyolojisi*, Nobel Tıp Kitabevleri
- Behm DG, Chaouachi A. (2011). A review of the acute effects of static and dynamic stretching on performance. *European journal of applied physiology*, 111(11), 2633-2651.
- Bompa TO. (1998). *Antrenman Kuramı ve Yöntemi Spor Verimin Anahtarı*. Spor Kitabevi.
- Bompa TO, Haff Gregory G. Bağırhan T. (2017). *Antrenman kuramı ve yöntemi: Dönemleme*. Spor Yayınevi ve Kitabevi.

- Caner ZG, Ünal M, Apaydın Z, Dağ A, Okur Ş, Kara E, Bildik C. (2020). Covid-19 hastalığı ve ev egzersizlerinin önemi. *Journal of Medical Sciences*, 1(3), 25-33.
- Chatzopoulos D, Doganis G, Lykesas, G, Koutlianos N, Galazoulas, C, Bassa E. (2019). Effects of static and dynamic stretching on force sense, dynamic flexibility and reaction time of children. *The Open Sports Sciences Journal*, 12(1).
- Çelebi MM. (2017). Isınma ve germe egzersizlerinin propriosepsiyon ve denge üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 70(2), 83-89.
- Çetinkaya E. (2019). The Investigation of the Chronical Effects of Static Flexibility Exercises on Some Biomotoric and Physiological Parameters. *Journal of Education and Training Studies*, 7(1), 164-171.
- Dallas G, Theodorou A, Paradisis G. (2019). The effect of different duration of dynamic stretching on sprint run and agility test on female gymnast. *Journal of Physical Education and Sport*, 19, 268-272.
- Düzgün İ, Baltacı G. (2009). Düzenli spor yapan ve yapmayan adolesanlarda esneklik test sonuçlarının yaş ve cinsiyete bağlı değişimi. *Fizyoter Rehabil*, 20, 184-189.
- Ertan H. (2020). *Hareket ve Antrenman Bilimleri 3*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayını
- Gelen M, Eler S, Eler N. (2020). Detraining: Covid-19 ve Üst Düzey Performans. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(227), 447-464.
- Gleim GW, McHugh MP. (1997). Flexibility and its effects on sports injury and performance. *Sports medicine*, 24(5), 289-299.
- Gibson AL, Wagner D, Heyward V. (2018). *Advanced Fitness Assessment and Exercise Prescription*, E. Human kinetics.
- Günay M, Tamer K, Cicioğlu H. (2013). *Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçümü*. Ankara: İlksan Matbaası.
- Gürhan S, Işıldak K. (2020). Investigation of the Effect of 8-Week Reformer Pilates Exercise on Flexibility, Heart Rate and Glucose Levels in Sedentary Women, *Asian Journal of Education and Training* Vol. 6, No. 2, 226-230.
- Gürsoy S, Bal H. (2019) Spastik Serebral Palsili Hastalarda Pasif Germe Egzersizlerinin 10 metre Yürüme Zamanına Etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4 (3).

- Hazar S, Polat M, Hazar K, Çilem K, Cansu G. (2018). Aktif ve Pasif Isınmanın Esneklik, Anaerobik Güç ve Kuvvete Etkisi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 20-30.
- James LN. (2020). The Case for Retiring Flexibility as a Major Component of Physical Fitness” *Sports Medicine* 50: 853–870
- Kalkavan A, Şentürk A, Harmancı H, Turan MB, Kömü Z, Aydoğan, M. (2012). 11-14 yaş arası spor yapmayan çocukların esneklik ve sürat özelliklerinin yaş ve cinsiyete göre karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 14 (1) : 49-55
- Koca M. (2013). Farklı Esneklik Seviyelerine sahip sporcularda statik germe egzersizlerinin anaerobik performans üzerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, İzmir
- Koç İ. (2011). 5-19 Yaş Bayan Voleybol Oyuncularında Voleybol 8 Haftalık Antrenman Programı Boyunca Uygulanan Kinesio Tape Bantlamanın Kuvvet ve Esneklik Performansına Etkileri. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Koçak M, Akkoyunlu Y, Taşkın H. (2005). 16–18 Yaş Grubu Futbolcularda Masajın Esneklik Üzerine Etkisi. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 105-109.
- Koz M, Ersöz G. (2004). Futbol Oyuncularında Spor Yaralanmalarına Etki Eden Faktörler VE Esnekliğin Önemi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(3), 13-26.
- Lykesas G, Gioussos I, Chatzopoulos D, Koutsouba M, Douka S, Nikolaki E. (2020). Effects of Several Warm-Up Protocols (Static, Dynamic, No Stretching, Greek Traditional Dance) on Motor Skill Performance in Primary School Students. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 12(5), 481-487
- Matsuo S, Iwata M, Miyazaki M, Fukaya T, Yamanaka E, Nagata K, Suzuki S. (2019). Changes in flexibility and force are not different after static versus dynamic stretching. *Sports medicine international open*, 3(3), E89.
- Nicholas TK.(2020). Comment on: “The Case for Retiring Flexibility as a Major Component of Physical Fitness” Letter to the Editor *Sports Medicine* 50: 1405–1407
- Özer Ö, Soslu R. (2019). The Effects of Specific Stretching Exercises on Flexibility and Balance Parameters in Gymnastics. *Journal of Education and Learning*, 8(5), 136-141.

- Özer Ö. (2019). Investigation of Strength, Flexibility and Balance Parameters with Performance Dimension in Basketball Players. *Journal of Education and Learning*, 8(5), 225-231.
- Reiman MP, Manske RC. (2018). İnsan Performansında Fonksiyonel Testler (Çeviren: Çiğdem Bulgan, Mustafa Arslan Başar) Kuvvet ve Güç Testleri. İstanbul. Human Kinetics
- Sağıroğlu İ. (2020). Foam Roller Egzersiz Süresinin Dikey Sıçrama Performansı ve Esneklik Üzerine Akut Etkileri. İstanbul: Efe Akademi Yayın Evi.
- Sajedi H, Bayram M, Bilgiç M. (2020). Effect of PNF, Ballistic and Static Stretching on the Range of Motion after Sports Injury Surgery in Football Athletes. *African Educational Research Journal*, 8(1), 105-109.
- Sevim Y. (2007). Antrenman Bilgisi. Ankara: Nobel Basım Evi.
- Soo YK, Angela JB, Tom JO , Candice L Schachter , Spuy, I., Boden C, Góes SM, Foulds HJ, Bidonde J. (2019). Flexibility exercise training for adults with fibromyalgia. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (9).
- Şahiner İ, Balcı ŞS. (2010). Çocuklara Uygulanan Farklı Otur-Uzan Esneklik Testlerinin Karşılaştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Yıldız M, Başpınar SG, Ocak Y, Akyıldız Z, Bozdemir M. (2018). Egzersiz Öncesi Titreşimli Foam Roller Uygulamasının Sürat, Çeviklik, Dikey sıçrama ve Esneklik üzerine Etkisi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 216-225
- Yıldız S, Ates O, Gelen E, Çirak E, Bakici D, Sert V, Kayihan G. (2018). The Relationship between Start Speed, Acceleration and Speed Performances in Soccer. *Universal journal of educational research*, 6(8), 1697-1700.

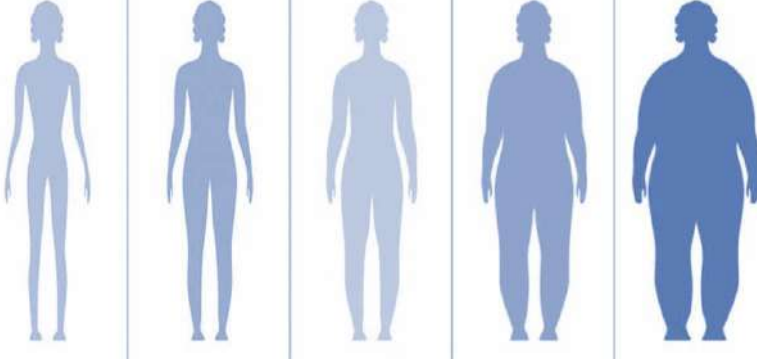
**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

VÜCUT KOMPOZİSYONU

Yazarlar

**Fatih MURATHAN¹
Gamze MURATHAN²**

8. Bölüm

¹ Adıyaman Üniversitesi, Spor bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Adıyaman/TÜRKİYE.

ORCID: 0000-0001-8887-4463, fmurathan@adiyaman.edu.tr

² Adıyaman Üniversitesi, Spor bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Adıyaman/TÜRKİYE.

ORCID: 0000-0003-3325-0252, gmurathan23@gmail.com

dereceden etki yaratabilen olgulardır. Yağ kütlesinin fazlalığı atletizmin koşu branşlarında yük olarak görülürken ve performansı olumsuz etkilerken atma branşlarında ise olumlu etki oluşturabilmektedir (Boileau ve Horswill, 2002).

Sporcuların vücut ağırlıkları farklı karakterdeki spor branşlarında performansı metabolik açıdan ve mekanik açıdan etkilemektedir. Bu bakımdan sporcunun vücudundaki yağ oranının fazla olması yağın yapı olarak da kuvvet üretemeyen bir kütle sayıldığı için vücuttaki farklı yönlere hareketini olumsuz etkilemektedir. Spor branşı açısından fazla hareket barındıran spor branşlarında üst düzey sporcuların vücut kompozisyon yapıları düşük yağ oranında daha avantaj sağladıkları araştırmalardan anlaşılmaktadır (Boileau ve Horswill, 2000).

Fiziksel performans ile yağsız vücut kütlesi arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yağsız vücut kütlesinin %40-50 oranı güç üretici iskelet kası olduğundan, direnç yenen spor branşlarında yoğun olarak yağsız vücut kütlesi yüksek performansı ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanında farklı spor türlerinde de fazla yağsız kütle varlığı düşük performans ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Vücudun kütle olarak yer değiştirmesi gereken koşu, sıçrama ve çeviklik hareketlerinin yer aldığı spor branşlarında fazla yağ harici kütleyle sahip olunması, vücut ağırlığını artırdığından, fazla yağlı kütleyle sahip olunmasına benzer bir şekilde performansı olumsuz şekilde etkileyebilmektedir (Karlı, 2006).

Araştırma sonucunda konu alanı ile ilgili gerçekleştirilen içerik araştırmalarında bireylerin vücut kompozisyonu açısından performans değerlendirmesinde spor branşının fiziksel ve fizyolojik özelliklerine göre performansa direk etki edebilmekte ve genel anlamda ise vücut kompozisyonu açısından performansın artırılmasında yağsız vücut kütlesinin artırılmasının olumlu etkisi olduğu anlaşılmaktadır (Karlı, 2006).

BÖLÜM KAYNAKLARI

Baumgartner RN. Body composition in healthy aging. Ann N Y Acad Sci. 2000;904:437-48.

Bayraktar, I. (2010). 13-17 Yaş grubu atlet ve güreşçilerin bazı fiziksel ve fizyolojik parametrelerinin normatif çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazı Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Behnke AR, Wilmore JH. Evaluation and regulation of body build and composition: Prentice Hall; 1974.
- Boileau, R. A., and Horswill, C. A. (2000). Body composition in sports: measurement and applications for weight loss and gain. Exercise and sport science. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins, Bölüm 22, 319-388.
- Borga M, West J, Bell JD, Harvey NC, Romu T, Heymsfield SB, Leinhard OD. Advanced body composition assessment: from body mass index to body composition profiling. Journal of Investigative Medicine, 2018; 66(5), 1-9.
- Brožek J. Human body composition: models, methods, applications. Anthropologie (1962-). 1965;3(2):3-19.
- Corbin, C. B., Lindsey, R., Welk, G., ve Corbin, W. R. (2000). Concepts of fitness and wellness: a comprehensive lifestyle approach. Boston: McGraw-Hill.
- Cruz-Jentoft AJ, Baeyens JP, Bauer JM, Boirie Y, Cederholm T, Landi F, et al. Sarcopenia: European consensus on definition and diagnosis Report of the European Working Group on Sarcopenia in Older People A. J. Cruz-Jentoft et al. Age and ageing. 2010;39(4):412-23.
- Ellis KJ. Human body composition: in vivo methods. Physiol Rev. 2000;80(2):649-80.
- Fields DA, Wilson GD, Gladden LB, Hunter GR, Pascoe DD, Goran MI. Comparison of the BOD POD with the four-compartment model in adult females. Med Sci Sports Exerc. 2001;33(9):1605-10.
- Gürer B, Biçer M. Physical activity, outdoor and adventure sports during the Covid19 pandemic process. Baltic Journal of Sport&HealthSciences, 2022; 1(124), 13–22
- Karlı, Ü. (2006). Elit düzey güreşçilerde vücut kompozisyonunun incelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Kasper AM, Langan-Evans C, Hudson JF, Brownlee TE, Harper LD, Naughton RJ, et al. Come Back Skinfolts, All Is Forgiven: A Narrative Review of the Efficacy of Common Body Composition Methods in Applied Sports Practice. Nutrients. 2021;13(4).

- Khalil SF, Mohktar MS, Ibrahim F. The theory and fundamentals of bioimpedance analysis in clinical status monitoring and diagnosis of diseases. *Sensors (Basel)*. 2014;14(6):10895-928.
- Kuriyan R, Thomas T, Ashok S, Jayakumar J, Kurpad AV. A 4-compartment model based validation of air displacement plethysmography, dual energy X-ray absorptiometry, skinfold technique & bio-electrical impedance for measuring body fat in Indian adults. *Indian J Med Res*. 2014;139(5):700-7.
- Kuriyan R. Body composition techniques. *IndianJournal of MedicalResearch*, 2018;148(5), 648–658.
- Lasaitė L, Krasauskiene A. Psychological state, quality of life, and body composition in postmenopausal women with osteoporosis in Lithuania. *Arch Osteoporos*, 2009; 4, 85–90. <https://doi.org/10.1007/s11657-009-0034-8>
- Lee SY, Gallagher D. Assessment methods in human body composition. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care*. 2008;11(5):566-72.
- Lemos T, Gallagher D. Current body composition measurement techniques. *Curr Opin Endocrinol Diabetes Obes*. 2017;24(5):310-4.
- Lohman TG, Harris M, Teixeira PJ, Weiss L. Assessing body composition and changes in body composition: another look at dual-energy x-ray absorptiometry. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2000;904(1):45-54.
- Malá L, Malý T, Zahálka F, Bunc V. Fitness assessment. Body composition: Charles University in Prague, Karolinum Press; 2014.
- Millard-Stafford ML, Collins MA, Evans EM, Snow TK, Cureton KJ, Roskopf LB. Use of air displacement plethysmography for estimating body fat in a four-component model. *Med Sci Sports Exerc*. 2001;33(8):1311-7.
- Murphy AJ, Ellis KJ, Kurpad AV, Preston T, Slater C. Total body potassium revisited. *Eur J Clin Nutr*. 2014;68(2):153-4.
- Öz F. Benlik kavramı, Sağlık alanında temel kavramlar. Yenilenmiş 2.Baskı, Ankara: Mattek Matbaacılık, 2010.
- Siri WE. Body composition from fluid spaces and density: analysis of methods. 1956.
- Thibault R, Genton L, Pichard C. Body composition: why, when and for who? *Clinical nutrition*. 2012;31(4):435-47.

Sporun Kavramsal Temelleri-8: Fiziksel Uygunluk

- Wang Z, Shen W, Kotler DP, Heshka S, Wielopolski L, Aloia JF, et al. Total body protein: a new cellular level mass and distribution prediction model. *Am J Clin Nutr.* 2003;78(5):979-84.
- Wang Z, Wang ZM, Heymsfield SB. History of the study of human body composition: A brief review. *Am J Hum Biol.* 1999;11(2):157-65.
- Wang ZM, Pierson RN, Jr., Heymsfield SB. The five-level model: a new approach to organizing body-composition research. *Am J Clin Nutr.* 1992;56(1):19-28.
- Ward LC. Human body composition: yesterday, today, and tomorrow. *Eur J Clin Nutr.* 2018;72(9):1201-7.
- Wells JCK, Fewtrell MS. Measuring body composition. *Archives of Disease in Childhood,* 2006; 91, 612-617.
- WHO O. Preventing and managing the global epidemic, Report of a WHO consultation on obesity. World Health Organisation, Geneva, Switzerland. 1998.
- Withers RT, LaForgia J, Pillans RK, Shipp NJ, Chatterton BE, Schultz CG, et al. Comparisons of two-, three-, and four-compartment models of body composition analysis in men and women. *J Appl Physiol* (1985). 1998;85(1):238-45.
- Yu L, Liu X, Leng S, Kofler JM, Ramirez-Giraldo JC, Qu M, et al. Radiation dose reduction in computed tomography: techniques and future perspective. *Imaging Med.* 2009;1(1):65-84.
- Web 1, <https://dytmakbulekoksak.com/bel-kalca-orani-hesaplama/> Erişim; 20.07.2023.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

SÜRAT

**Yazar
Celal BULGAY**

9. Bölüm

Bingöl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Bingöl/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0003-4026-9883
celalbulgay@hotmail.com

çalışmaları, çeviklik egzersizleri ve pliometrik hareketler gibi farklı yöntemleri içerir. Bu antrenman teknikleri, sporcuların süratlerini artırmak, fiziksel performanslarını geliştirmek, yaralanma riskini azaltmak ve motivasyonlarını yükseltmek için kullanılır. Miyelinleşme, sinir hücreleri aksonlarını saran miyelin kılıfının kalınlaşmasını ifade eder. Bu, sinirlerden geçen iletiyi hızlandırır ve sinir iletimini daha etkili hale getirir. Bu nedenle miyelinleşme, sürat performansını önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Özetle, sporcuların süratli ve başarılı performanslarını artırmak için doğru antrenman yöntemlerini ve tekniklerini kullanmaları, genetik ve fizyolojik temellerini anlamak ve uygun zamanda uygun antrenmanları yapmak önemlidir. Böylece sporcular, süratlerini geliştirerek daha üst seviyede performans sergileyebilirler.

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Acar, M. F. (2000a). Kuramsal Boyutuyla Antrenman Bilimi El Kitabı. Meta Basım. İzmir.
- Acar, M. F. (2000b). Futbolda çocuk ve gençlerin antrenmanları. Meta Basım. İzmir
- Açıkada, C. (2004). Çocuk ve Antrenman. Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica, 38 Suppl 1,16-26.
- Bompa, T. O. (1998). Antrenman Kuramı ve Yöntemi. (Çev: İ., Keskin, A.B., Tuner) Bağırğan Yayınevi. Ankara.
- Bompa, T. O. (2011). Dönemleme, Antrenman Kuramı ve Yöntemi (4. Baskı). (Çev: İ., Keskin, A. B., Tuner, H., Küçükğöz, T., Bağırğan) Spor Yayınevi ve Kitabevi. Ankara
- Brown, L. E. ve Ferrigno, V. A. (2018). Sürat, çeviklik ve çabukluk, antrenmanı. (Çev. Tanju Bağırğan). Spor Yayınevi ve Kitabevi. Ankara.
- Bulgay, C. Çetin, E. Orhan, O. Ergün, M.A. (2020). The Effects of The ACTN3 and ACE Genes on the Sportive Performance of Athletes. Inonu Univ. J. Phys. Educ. Sport Sci. 7, 1–12.
- Bulgay, C. Ergun, M.A. (2022). Athletic Performance, Genetics and Epigenetics. In Egzersiz Fizyolojisi ve Temel Kavramlar; Efe Akademi Yayınları: Ankara.
- Bulgay, C.; Kasakolu, A. Kazan, H.H. Mijaica, R. Zorba, E. Akman, O. Bayraktar, I. Ekmekci, R. Koncagul, S. Ulucan, K. et al. (2023). Exome-Wide

- Association Study of Competitive Performance in Elite Athletes. *Genes*, 14, 660.
- Cissik, J. M. ve Barnes, M. (2004). *Sport speed and agility training*. (Author-Date, 15th ed.) Chicago: Monterey, Calif: Coaches Choice.
- Collins, P. (2009). *Speed for Sport, Build Your Fastest Body Ever with Australia's Body Coach*. UK, Oxford: Meyer & Meyer Sport Ltd.
- Cronin, J. B., Green, J. P., Levin, G. T., Brughelli, M. E. ve Frost, D. M. (2007). Effect of starting stance on initial sprint performance. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 21(3), 990.
- Çolakoğlu, M. (2018). Miyelinleşme ve Potansiyel Performansa Ulaşma. TVF 4. Kademe Baş Antrenör Kursu ders notları. (15.07.2023: https://www.tvf.org.tr/wp-content/uploads/2018/08/spor_fizyolojisi-1.pdf).
- Dündar, U. (1996) *Antrenman Bilgisi*. Bağırman Yayınevi: Ankara.
- Dündar, U. (2017). *Antrenman teorisi*. (10. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Gamble, P. (2011). *Training for Sports Speed and Agility, An Evidence-based Approach*. Abingdon, UK: Routledge.
- Günay, M., Şıktar, E. ve Şıktar, E. (2018). *Antrenman Bilimi*. Gazi Kitabevi, Ankara, 241.
- Muratlı, S. (2013). *Çocuk ve Spor* (3. Baskı). Nobel Yayınevi. Ankara.
- Muratlı, S., Kalyoncu, O. ve Şahin, G. (2007). *Antrenman ve müsabaka*. Ladin Matbaası. İstanbul
- Muratlı, S., Şahin, G. ve Kalyoncu, O. (2005). *Antrenman ve Müsabaka*. Yayımlı yayıncılık, İstanbul.
- Murray, B., Larry-Kenney, W. (2019). *Egzersiz Fizyolojisi Uygulama Kılavuzu*. (Çev. Tanju Bağırman). Spor Yayınevi ve Kitabevi. Ankara.
- Semenova, E.A. Hall, E.C.R. Ahmetov, I.I. (2023). Genes and Athletic Performance: The 2023 Update. *Genes* 14, 1235.
- Sevim, Y. (2010). *Antrenman Bilgisi*. (8. Baskı). Pelin Ofset Tipo Matbaacılık. Ankara.
- Weineck, J. (2011). *Futbolda Kondisyon Antrenmanı*. (Çev: T. Bağırman,) Spor Yayınevi ve Kitabevi. Ankara.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

ÇEVİKLİK

**Yazar
Onat ÇETİN**

10. Bölüm

Yalova Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Yalova/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-6841-5518
onat.cetin@yalova.edu.tr

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Arazi, H., Asadi, A., Roohi, S. (2014). Enhancing muscular performance in women: compound versus complex, traditional resistance and plyometric training alone. *Journal of Musculoskeletal Research*, 17(02), 1450007. DOI: 10.1142/S0218957714500079
- Bullock-Saxton, J. E. (1994). Local sensation changes and altered hip muscle function following severe ankle sprain. *Physiotherapy Research International*, 2(4), 220-223. DOI: 10.1093/ptj/74.1.17
- Bullock, G. S., Comfort, P., Willardson, J. M. (2017). The validity of a protocol for testing agility. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 31(7), 1983-1990.
- Chaouachi, A., Manzi, V., Chaalali, A., Wong, D. P., Chamari, K., Castagna, C. (2014). Determinants analysis of change-of-direction ability in elite soccer players. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28(10), 2722-2732. DOI: 10.1519/JSC.0b013e318242f97a
- Dawes, J. (Ed.). (2019). *Developing agility and quickness*. Human Kinetics Publishers.
- Furley, P., Memmert, D. (2012). Differences in spatial working memory as a function of team sports expertise: The Corsi Block-tapping task in sport psychological assessment. *Perceptual and Motor Skills*, 115(2), 319-331. DOI: 10.2466/pms.110.3.801-8
- Hagemann, N., Strauss, B., Canal-Bruland, R. (2006). Training perceptual skill by orienting visual attention. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 28(2), 143-158. DOI: 10.1123/jsep.28.2.143
- Haugen, T. A., Tønnessen, E., Seiler, S. (2018). Speed and countermovement-jump characteristics of elite female soccer players, 1995-2010. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, 13(4), 530-535. DOI: 10.1123/ijsp.7.4.340
- Hrysomallis, C. (2011). Balance ability and athletic performance. *Sports Medicine*, 41(3), 221-232.
- Krolo, A., Gilic, B., Foretic, N., Pojskic, H., Hammami, R., Spasic, M., ... & Sekulic, D. (2020). Agility testing in youth football (soccer) players; evaluating reliability, validity, and correlates of newly developed testing protocols. *International journal of environmental research and public health*, 17(1), 294. DOI: 10.3390/ijerph17010294
- Majed, L., Brown, L. E., Coburn, J. W. (2021). Validity and reliability of the Illinois agility test as a measure of change of direction speed and agility

- in female basketball players. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 35(3), 655-661.
- Mann, D. L., Williams, A. M., Ward, P., Janelle, C. M. (2007). Perceptual-cognitive expertise in sport: A meta-analysis. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(4), 457-478. DOI: 10.1123/jsep.29.4.457
- Morral-Yepes, M., Moras, G., Bishop, C., Gonzalo-Skok, O. (2022). Assessing the reliability and validity of agility testing in team sports: a systematic review. *Journal of strength and conditioning research*, 36(7), 2035-2049. DOI: 10.1519/JSC.0000000000003753
- Nyberg, C. C., Penpraze, V. (2016). Determination of anthropometric and physiological performance measures in elite scottish female rugby union players. *International Journal of Research in Exercise Physiology*, 12(1), 10-16.
- Pauole, K., Madole, K., Garhammer, J., Lacourse, M., Rozenek, R. (2000). Reliability and validity of the T-test as a measure of agility, leg power, and leg speed in college-aged men and women. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 14(4), 443-450.
- Šimonek, J. (2019). *Agility in sport*. Cambridge Scholars Publishing.
- Sheppard, J. M., Young, W. B. (2006). Agility literature review: Classifications, training and testing. *Journal of sports sciences*, 24(9), 919-932. DOI: 10.1080/02640410500457109
- Sheppard, J. M., Young, W. B., Doyle, T. L. (2008). An evaluation of a new test of reactive agility and its relationship to sprint speed and change of direction speed. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 11(4), 357-361. DOI: 10.1016/j.jsams.2006.05.019
- Sinclair, J., Edmundson, C. J., Metcalfe, J., Bottoms, L., Atkins, S., Bentley, I. (2021). The effects of sprint vs. resisted sled-based training; an 8-week in-season randomized control intervention in elite rugby league players. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(17), 9241. DOI: 10.3390/ijerph18179241
- Spiteri, T., Newton, R. U., Binetti, M., Hart, N. H., Sheppard, J. M., Nimphius, S. (2014). Mechanical determinants of faster change of direction and agility performance in female basketball athletes. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28(9), 2414-2423. DOI: 10.1519/JSC.0000000000000876
- Young, W. B., James, R., Montgomery, I. (2015). Is muscle power related to running speed with changes of direction? *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 55(10), 1201-1207.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

DENGE

Yazarlar

Burçak KESKİN¹

Sema ARSLAN KABASAKAL²

11. Bölüm

¹Yalova Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Yalova/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-4313-7720, Mail: burcak.keskin@yalova.edu.tr

²Yalova Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Yalova/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-4552-9640, Mail: sema.kabasakal@yalova.edu.tr

yanı sıra dinamik dengenin hızlı ve kolay bir şekilde değerlendirilmesinde Y Denge testi sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.

Denge spor branşının gerekliliği ön planda olmak üzere branştan branşa sporcularda var olan düzeyi farklılık gösterebilmektedir. Özellikle okçularda statik denge elit düzey sporcu statüsüne erişebilmek için kazanılması gereken öncü fiziksel uygunluk parametrelerinden biridir. Sporcuların performanslarının artırılabilmesi ve oluşabilecek spor yaralanmalarının önceden tespitinin sağlanabilmesi için çeşitli testlerle sporcuların denge profilleri analiz edilmelidir. Var olan eksikler çeşitli egzersiz programlarıyla giderilerek sportif performansın artırılması yönünde zemin hazırlanmalıdır.

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Aalto H, Pyykko I, Ilmarinen R, Erkki Kähkönen E, Starck J. (1990). Postural stability in shooters. *Otol Rhinol Laryngol*, 52(4), 232-8.
- Asseman F, Caron O, Cremieux J. (2008). Are there specific conditions which expertise in gymnastics could have an effect on postural control and performance?. *Gait Posture*, 27(1), 76-81.
- Ball KA, Best RJ, Wrigley TV. (2003). Body sway, aim point fluctuation and performance in rifle shooters: inter- and intra-individual analysis. *J Sports Sci*, 21(7), 559–66.
- Behm DG, Wahl MJ, Button DC, Power KE, Anderson KG. (2005). Relationship between hockey skating speed and selected performance measures. *J Strength Cond Res*, 19(2), 326–31.
- Bouisset S, Do MC. (2008). Posture, dynamic stability, and voluntary movement. *Neurophysiologie Clinique/Clinical Neurophysiology*, 38(6), 345–362. <https://doi.org/10.1016/j.neucli.2008.10.001>
- Bressel E, Yonker JC, Kras J, Heath EM. (2007). Comparison of static and dynamic balance in female collegiate soccer, basketball, and gymnastics athletes. *Journal of athletic training*, 42(1), 42.
- Cachupe WJC, Shifflett B, Kahanov L, Wughalter EH. (2001). Reliability of Biodex Balance System Measures. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 5(2), 97-108.
- Choy NL, Brauer S, Nitz J. (2003). Changes in postural stability in women aged 20 to 80 years. *The Journals of Gerontology Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, 58, 525-530.

- Cullen KE. (2012). The vestibular system: multimodal integration and encoding of self-motion for motor control. *Trends in neurosciences*, 35(3), 185-196.
- Çoban O. (2021). Denge Yetisinin İncelenmesi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 58-80
- Davlin CD. Dynamic balance in high level athletes. *Percept Mot Skills* 2004; 98 (3): 1171–6
- Erdoğan CS, İpekoğlu G, Çolakoğlu T, Zorba E, Çolakoğlu FF. (2017). Farklı Denge Egzersizlerinin Voleybolcularda Statik ve Dinamik Denge Performansı Üzerine Etkileri. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 11-18.
- Gauchard GC, Jeandel C, Tessier A, Perrin PP. (1999). Beneficial effect of proprioceptive physical activities on balance control in elderly human subjects. *Neuroscience Letters*, 273(2), 81–84.
- Greve JMCA, Cuğ M, Dülgeroğlu D, Brech GC, Alonso AC. (2013). Relationship between anthropometric factors, gender, and balance under unstable conditions in young adults. *BioMed research international*. <https://doi.org/10.1155/2013/850424>
- Haksever B, Düzgün İ, Yüce D, Baltacı G. (2017). Sağlıklı Bireylere Standart Denge Eğitiminin Dinamik, Statik Denge ve Fonksiyonellik Üzerine Etkileri. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 40-49.
- Hrysomallis C. (2007). Relationship between balance ability, training and sports injury risk. *Sports Med*, 37(6), 547-56.
- Hrysomallis C. (2011). Balance ability and athletic performance. *Sports medicine*, 41, 221-232.
- Hsu WL, Scholz JP, Schöner G, Jeka JJ, Kiemel T. (2007). Control and estimation of posture during quiet stance depends on multijoint coordination. *Journal of Neurophysiology*, 97(4), 3024–3035.
- Juras G, Słomka K, Fredyk A, Sobota G, Bacik B. (2008). Evaluation of the limits of stability (LOS) balance test. *Journal of Human Kinetics*, 19(2008), 39-52.
- Karimi N, Kahrizi S, Torkaman G. (2008). Evaluation of postural balance using the biodex balance system in subjects with and without low back pain. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 24(3), 372-377.
- Kioumourtzoglou E, Derri V, Mertzaniidou O, Tzetzis G. (1997). Experience with perceptual and motor skills in rhythmic gymnasts. *Percept Mot Skills*, 84(3), 1363-72.

- Lewis S, Higham L, Cherry DB. (1985). Development of an Exercise Program to Improve the Static and Dynamic Balance of Profoundly Hearing-Impaired Children. *American Annals of the Deaf*, 130(4), 278-284.
- Malliou P, Amoutzas K, Theodosiou A, et al. (2004). Proprioceptive training for learning downhill skiing. *Percept Mot Skills*, 99(1), 149-54. <https://doi.org/10.2466/pms.99.1.149-154>
- Mason BR, Pelgrim PP. (1986). Body stability and performance in archery. *Excel*, 3(2), 17–20
- Matsuda S, Demura S, Uchiyama M. (2008). Centre of pressure sway characteristics during static one-legged stance of athletes from different sports. *J Sports Sci*, 26(7), 775–9.
- McGuine TA, Greene JJ, Best T, Levenson G. (2000). Balance as a predictor of ankle injuries in high school basketball players. *Clinical Journal of Sport Medicine*, 10(4), 239-244.
- Mononen K, Konttinen N, Viitasalo J, Era P. (2007). Relationships between postural balance, rifle stability and shooting accuracy among novice rifle shooters. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 17(2), 180-185. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2006.00549.x>
- Nashner LM. (1997). Practical biomechanics and physiology of balance. *Handbook of balance function testing* (Ed: Jacobson GP, Newman CW, Kartush JM). San Diego (CA): Singular Publishing Group.
- Paillard T, Costes-Salon C, Lafont C, Dupui P. (2002). Are there differences in postural regulation according to the level of competition in judoists? *British journal of sports medicine*, 36(4), 304-305.
- Paillard TH, Noé F. (2006). Effect of expertise and visual contribution on postural control in soccer. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 16(5), 345-348.
- Palmieri RM, Ingersoll CD, Stone MB, Krause BA. (2002). Center-of-pressure parameters used in the assessment of postural control. *Journal of sport rehabilitation*, 11(1), 51-66.
- Patton JL, Pai YC, Lee WA. (1999). Evaluation of a model that determines the stability limits of dynamic balance. *Gait & Posture*, 9(1), 38-49.
- Platzer HP, Raschner C, Patterson C. (2009). Performance-determining physiological factors in the luge start. *Journal of sports sciences*, 27(3), 221-226.
- Plisky PJ, Gorman PP, Butler RJ, Kiesel KB, Underwood FB, Elkins B. (2009). The Reliability of an Instrumented Device for Measuring Components

- of the Star Excursion Balance Test. North American journal of sports physical therapy: NAJSPT, 4(2), 92.
- Plisky PJ, Rauh MJ, Kaminski TW, Underwood FB. (2006). Star Excursion Balance Test as a predictor of lower extremity injury in high school basketball players. Journal of orthopaedic & sports physical therapy, 36(12), 911-919.
- Pollock KM. (2010). The star excursion balance test as a predictor of lower extremity injury in high school football players. University of Toledo, Doktora Tezi
- Riemann BL, Guskiewicz KM, Shields EW. (1999). Relationship between clinical and forceplate measures of postural stability. Journal of sport rehabilitation, 8(2), 71-82. <https://doi.org/10.1123/jsr.8.2.71>
- Wells GD, Elmi M, Thomas S. (2009). Physiological correlates of golf. The Journal of Strength & Conditioning Research, 23(3).
- Winter DA, Patla AE, Frank JS. (1990). Assessment of balance control in humans. Med prog technol, 16(1-2), 31-51.
- Winter DA. (1995). Human balance and posture control during standing and walking. Gait & posture, 3(4), 193-214.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

FİZİKSEL UYGUNLUĞUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yazar

Ulaş Can YILDIRIM

12. Bölüm

Sinop Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sinop/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0001-7767-8416
ulascanyldrm.ucy@gmail.com

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Behm, D. G., Blazevich, A. J., Kay, A. D., & McHugh, M. (2016). Acute effects of muscle stretching on physical performance, range of motion, and injury incidence in healthy active individuals: a systematic review. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*, 41(1), 1-11.
- Cobb, S. V. G. (1999). Measurement of postural stability before and after immersion in a virtual environment. *Applied ergonomics*, 30(1), 47-57.
- Coppin, E., Heath, E. M., Bressel, E., & Wagner, D. R. (2012). Wingate anaerobic test reference values for male power athletes. *International journal of sports physiology and performance*, 7(3), 232-236.
- Corbin, C. B., & Lindsey, R. (1997). Concepts of physical fitness.
- Cureton, T. K. (1956). Relationship of physical fitness to athletic performance and sports. *Journal of the American Medical Association*, 162(12), 1139-1149.
- Duncan, P. W., Weiner, D. K., Chandler, J., & Studenski, S. (1990). Functional reach: a new clinical measure of balance. *Journal of gerontology*, 45(6), M192-M197.
- Erkmen, N., Suveren, S., Göktepe, A. S., & YAZICIOĞLU, K. (2007). Farkli branşlardaki sporcuların denge performanslarının karşılaştırılması. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 115-122.
- Garber, C. E., Blissmer, B., Deschenes, M. R., Franklin, B. A., Lamonte, M. J., Lee, I.-M., Nieman, D. C., & Swain, D. P. (2011). Quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory, musculoskeletal, and neuromotor fitness in apparently healthy adults: guidance for prescribing exercise.
- Graham, G. (1993). Children moving: A reflective approach to teaching physical education. (No Title).
- Günay, M., & Cicioglu, H. (1998). Egzersiz fizyolojisi.
- Karagöz, Ş., Özkan, I., & Yıldırım, İ. (2017). İki farklı hentbol antrenmanının 11-13 yaş çocukların sürat çeviklik ve reaksiyon zamanı üzerine etkisi. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 11-20.
- Medicine, A. C. o. S. (2002). ACSM. Position stand on progression models in resistance training for healthy adults. Exercise and physical activity for older adults. *Med Sci Sports Exerc*, 34(2), 364-380.

Sporun Kavramsal Temelleri-8: Fiziksel Uygunluk

- Medicine, A. C. o. S. (2013). ACSM's health-related physical fitness assessment manual. Lippincott Williams & Wilkins.
- Nashner, L. M., Black, F. O., & Wall, C. (1982). Adaptation to altered support and visual conditions during stance: patients with vestibular deficits. *Journal of Neuroscience*, 2(5), 536-544.
- Özbay, S., Ulupınar, S., & Özkara, A. B. (2018). Sporda çeviklik performansı. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 97-112.
- Paul, D. J., Gabbett, T. J., & Nassis, G. P. (2016). Agility in team sports: Testing, training and factors affecting performance. *Sports Medicine*, 46, 421-442.
- Sevim, Y. (2002). *Antrenman Bilgisi*, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 76-78.
- Wagner, D. R. (1996). Body composition assessment and minimal weight recommendations for high school wrestlers. *Journal of athletic training*, 31(3), 262.
- Yildirim, U. C. (2022). Kafein Alımının 3x3 Basketbolcuların Fiziksel Performansına Akut Etkisi. *Efe Akademi Yayınları*.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**YAŞLILARDA
FİZİKSEL UYGUNLUK**

Yazarlar

Yeliz YOL¹ & Nedim MALKOÇ²

13. Bölüm

¹ İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-0859-6238 Mail: yeliz.yol@sbu.edu.tr

² İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-4599-3547 Mail: nedim.malkoc@sbu.edu.tr

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Aagaard P, Suetta C, Caserotti P, Magnusson SP, Kjaer M. (2010). Role of the nervous system in sarcopenia and muscle atrophy with aging: strength training as a countermeasure. *Scand J Med Sci Sports*, 20, 49–64.
- Agmon M, Belza B, Nguyen HQ, et al. (2014). A systematic review of interventions conducted in clinical or community settings to improve dual-task postural control in older adults. *Clin Interv Aging*, 9, 477–492.
- Alemán MH, Esparza RJ, Valencia ME. (1999). Antropometría y composición corporal en personas mayores de 60 años. Importancia de la actividad física. *Salud Pública de Mexico*, 41(4), 309-316.
- Amarya S, Singh K, Sabharwal M. (2014). Health consequences of obesity in the elderly. *J Clin Gerontology & Geriatrics*, 5(3), 63-67.
- Bal E, & Aydemir, E. (2022a). Obezitede Egzersiz Yönetimi. *Spor & Bilim-2022*, 47. (Ed. Kurak K., Özen G.. İstanbul: Efe Akademi Yayınları).
- Bal E, & Aydemir, E. (2022b). İşyerinde Verimli Çalışmada Fiziksel Aktive Ve Beslenmenin Yeri. *Sporda Araştırma ve Değerlendirmeler*, 37. (Ed. Altıncök M., Sivrikaya AH. Ankara: Gece Kitaplığı).
- Bal E, Malkoç N, Aydemir Aman E. (2023). Su Egzersizleri ve İştah Mekanizması. *Spor Bilimlerinde Uluslararası Çalışmalar*, 173. (Ed. Özgül F.) Ankara: Serüven Yayınevi
- Bal E & Bulgan Ç. (2020). Sporda İnsan Vücuduna Etki Eden İç ve Dış Faktörler, *Spor Bilimleri Alanında Akademik Çalışmalar- II Cilt 2*. Ed. Özgür Karataş, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Baumgartner RN, Stauber PM, McHugh D, Koehler KM, Garry PJ. (1995). Cross-sectional age-differences in body-composition in persons 60+ years of age. *J Gerontol Ser A-Biol Sci Med Sci*, 50(6), M307-M16.
- Bemben DA, Fettes NL, Bemben MG, Nabavi N, Koh ET. (2000). Musculoskeletal responses to high- and low-intensity resistance training in early postmenopausal women. *Med Sci Sports Exerc*, 32(11), 1949-1957.
- Buchner DM. (2009). Physical activity and prevention of cardiovascular disease in older adults. *Clinics in geriatric medicine*, 25(4), 661-675.
- Buford TW. (2016). Hypertension and aging. *Ageing research reviews*, 26, 96-111.
- Bulgan Ercin C., Malkoc, N. Güven, B. (2022). Kadınlarda 8 Haftalık Core Egzersizlerinin Denge Performansına Etkisinin İncelenmesi. *Spor Araştırma ve Değerlendirmeler*. Ed. Mustafa Altıncök ve A. Haktan Sivrikaya. Gece Kitaplığı, Ankara.

- Bulgan Ercin Ç. &Baş M. (2022). 18-40 yaş grubu kadınların 8 haftalık pilates egzersizleri sonrası depresyon durumlarının incelenmesi. Spor Bilimlerinde Uluslararası Araştırmalar. Ed. Mustafa Altinkök. Serüven Yayınevi, İzmir.
- Buman MP, Hekler EB, Haskell WL, Pruitt L, Conway TL, Cain KL, Sallis JF, Saelens BE, Frank LD, King AC. Objective light-intensity physical activity associations with rated health in older adults. *Am. J. Epidemiol*, 172, 1155–1165.
- Castillo-Garzon MJ, Ruiz JR, Ortega FB, Gutierrez A. (2006). Anti-aging therapy through fitnessenhancement. *Clin Interv Aging*, 1(3), 213-20.
- Chen J, Muntner P, Hamm LL, Jones DW, Batuman V, Fonseca V, et al. (2004). The metabolic syndrome and chronic kidney disease in U.S. adults. *Annals of Internal Medicine*, 3(140), 167-174.
- Chuang SY, Chang HY, Lee MS, Chen RY, Pan WH. (2014). Skeletal muscle mass and risk of death in an elderly population. *Nutr Metab Cardiovasc Dis*, 24(7), 784-791.
- Colado JC, Garcia-Masso X, Rogers ME, Tella V, Benavent J, Dantas EH. (2012). Effects of Aquatic and Dry Land Resistance Training Devices on Body Composition and Physical Capacity in Postmenopausal Women. *J Hum Kinet*, 32, 185-195.
- Crowley SD. (2014). The cooperative roles of inflammation and oxidative stress in the pathogenesis of hypertension. *Antioxidants & redox signaling*, 20(1), 102-120.
- Dal S, Bulgan Ç. (2020). Stress Yönetiminde Rahatlama Teknikleri ve Egzersiz Desteği (Ed. Ali Türker, T.Fatma Karadağ), Sporda Bilimsellik ve Akademik Yaklaşımlar- 2. Gece Kitabevi, Ankara.
- Daniels R, van Rossum E, de Witte L, Kempen G, van den Heuvel W. (2008). Interventions to prevent disability in frail community-dwelling elderly: a systematic review. *BMC Health Services Research*, 8 DOI: 10.1186/1472-6963-8-278.
- Daviglus ML, Liu K, Yan L, Pirzada A, Manheim L, Manning W, et al. (2004). Relation of body mass index in young adulthood and middle age to Medicare expenditures in older age. *JAMA-J Am Med Assoc*, 292(22), 2743-2749.
- Davis MG, Fox KR, Stathi A, Trayers T, Thompson JL, Cooper AR. (2014). Objectively measured sedentary time and its association with physical function in older adults. *J. Aging Phys. Act*, 22, 474–481.

- Davison KK, Ford ES, Cogswell ME, Dietz WH. (2002). Percentage of body fat and body mass index are associated with mobility limitations in people aged 70 and older from NHANES. *J Am Geriatr Soc*, 50(11), 1802-1809.
- Dinh QN, Drummond GR, Sobey CG, Chrissobolis S. (2014). Roles of inflammation, oxidative stress, and vascular dysfunction in hypertension. *BioMed research international*, 2014.
- Donato AJ, Eskurza I, Silver AE, Levy AS, Pierce GL, Gates PE, Seals DR. (2007). Direct evidence of endothelial oxidative stress with aging in humans: relation to impaired endothelium-dependent dilation and upregulation of nuclear factor- κ B. *Circulation research*, 100(11), 1659-1666.
- Donini LM, Chumlea WM, Vellas B, del Balzo V, Cannella C. (2006). In preparation for the international symposium "Obesity in the Elderly", 2, 47-51.
- Dudeja V, Misra A, Pandey RM, Devina G, Kumar G, Vikram NK. (2001). BMI does not accurately predict overweight in Asian Indians in northern India. *Br J Nutr*, 86(1), 105-112.
- Emerson NS, Fukuda DH, Stout JR, Robinson EH, McCormack WP, Scanlon TC, et al. (2014). Physical working capacity at fatigue threshold (PWCFT) is associated with sarcopenia-related body composition and measures of functionality in older adults. *Arch Gerontol Geriatr*, 59(2), 300-304.
- Faulkner JA, Larkin LM, Claflin DR, Brooks SV. (2007). Age-related changes in the structure and function of skeletal muscles. *Clin Exp Pharmacol Physiol*, 34, 1091-1096.
- Gallagher D, Visser M, deMeersman RE, Sepulveda D, Baumgartner RN, Pierson RN, et al. (1997). Appendicular skeletal muscle mass: Effects of age, gender, and ethnicity. *J Appl Physiol*, 83(1), 229-239.
- Gopinath B, Kifley A, Flood VM, Mitchell P. (2018). Physical Activity as a Determinant of Successful Aging over Ten Years. *Sci. Rep*, 8, 10522.
- Granacher U, Muehlbauer T, Gruber M. (2012). A qualitative review of balance and strength performance in healthy older adults: impact for testing and training. *J Aging Res*, 2012, 708905. doi: 10.1155/2012/708905.
- Gu D, Reynolds K, Duan X, Xin X, Chen J, Wu X, et al. (2003). Prevalence of diabetes and impaired fasting glucose in the Chinese adult population: International Collaborative Study of Cardiovascular Disease in Asia (InterASIA). *Diabetologia*, 46(9), 1190-1198.
- Harvey JA, Chastin SF, Skelton DA. (2015). How Sedentary are Older People? A Systematic Review of the Amount of Sedentary Behavior. *J. Aging Phys. Act*, 23, 471-487.

- Howe TE, Rochester L, Neil F, et al. (2011). Exercise for improving balance in older people. *Cochrane Database Syst Rev*,11:CD004963.
- Ji LL, Leeuwenburgh C, Leichtweis S, Gore M, Fiebig R, Hollander J, Bejma J. (1998). Oxidative stress and aging: role of exercise and its influences on antioxidant systems. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 854(1), 102-117.
- Kasapis C, Thompson PD. (2005). The effects of physical activity on serum C-reactive protein and inflammatory markers: a systematic review. *Journal of the American College of Cardiology*, 45(10), 1563-1569.
- Kasapoglu M, Özben T. (2001). Alterations of antioxidant enzymes and oxidative stress markers in aging. *Experimental gerontology*, 36(2), 209-220.
- Katsiaris A, Newman AB, Kriska A, et al. (2005). Skeletal muscle fatigue, strength, and quality in elderly: the Health ABC Study. *J Appl Physiol*, 99, 210–216.
- Katula JA, Sipe M, Rejeski WJ, Focht BC. (2006). Strength training in older adults: An empowering intervention. *Med Sci Sports Exerc*, 38(1), 106-111.
- Kumanyika S, Brownson R, Satcher D. (2007). *Handbook of Obesity Prevention: A Resource for Health Professionals*. New York, Springer.
- Lesinski M, Hortobágyi T, Muehlbauer T. et al. (2015). Effects of Balance Training on Balance Performance in Healthy Older Adults: A Systematic Review and Meta-analysis. *Sports Med* 45, 1721–1738. <https://doi.org/10.1007/s40279-015-0375-y>.
- Lima RM, Bezerra LMA, Rabelo HT, Silva MAF, Silva AJR, Bottaro M, et al. (2009). Fat-Free Mass, Strength, and Sarcopenia are Related to Bone Mineral Density in Older Women. *J Clin Densitom*, 12(1), 35-41.
- Liu CJ, Latham NK. (2009). Progressive resistance strength training for improving physical function in older adults. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (Issue 3) Art. No.: CD002759. DOI: 10.1002/14651858.CD002759.pub2.
- Lynch GS. (2004). Update on therapies for sarcopenia: novel approaches for age-related muscle wasting and weakness. *Expert Opin Ther Patents*, 14(9), 1329-1344.
- Martyn St, James M, Carroll S. (2006). High-intensity resistance training and postmenopausal bone loss: a meta-analysis. *Osteoporosis Int*, 17, 1225–1240.
- Maslow A, Sui A, Lee D, Vuori I, Blair S. (2011). Fitness and Adiposity as Predictors of Functional Limitation in Adults. *J. Phys. Act. Health*, 8, 18–26.

- Mc Dermott AY, Mernitz H. (2006). Exercise and older patients: prescribing guidelines. *Am Fam Physician*, 74, 437–444.
- McPhee JS, French DP, Jackson D, Nazroo J, Pendleton N, Degens H. (2016). Physical activity in older age: Perspectives for healthy ageing and frailty. *Biogerontology*, 17, 567–580.
- Newman AB, Kupelian V, Visser M, Simonsick EM, Goodpaster BH, Kritchevsky SB, et al. (2006). Strength, but not muscle mass, is associated with mortality in the health, aging and body composition study cohort. *J Gerontol Ser A-Biol Sci Med Sci*, 61(1), 72-77.
- Olivares P, Gusi N, Prieto J, Hernandez-Mocholi. (2011). Fitness and health-related quality of life dimensions in community-dwelling middle aged and older adults. *Health Qual. Life Outcomes*, 9, 117.
- Orr R, Raymond J, Fiatarone Singh M. (2008). Efficacy of progressive resistance training on balance performance in older adults. A systematic review of randomized controlled trials. *Sports Med*, 38, 317–343.
- Park SJ, KO BG, Song JH, Song HS, Chung JW, Park SH, Lee MH. (2016). Frailty, Physical activity and functional fitness in the community-dwelling elderly. *Korean, J. Sports Sci*, 27, 234–244.
- Petrella RJ, Chudyk A. (2008). Exercise prescription in the older athlete as it applies to muscle, tendon, and arthroplasty. *Clin J Sport Med*, 18, 522–530.
- Radak Z, Chung HY, Koltai E, Taylor AW, Goto S. (2008). Exercise, oxidative stress and hormesis. *Ageing research reviews*, 7(1), 34-42.
- Rodríguez-Mañas L, El-Assar M, Vallejo S, López-Dóriga P, Solís J, Petidier R, Sánchez-Ferrer CF. (2009). Endothelial dysfunction in aged humans is related with oxidative stress and vascular inflammation. *Aging cell*, 8(3), 226-238.
- Rosengren, B, Ribom E, Nilsson J, Mallmin H, Ljunggren Ö, Ohlsson C, Mellstrom D, Lorentzon M, Stefanick M, Lapidus J, et al. (2012). Inferior physical performance test results of 10.998 men in the MrOS Study is associated with high fracture risk. *Age Ageing*, 41, 339–344.
- Rowiński R, Kozakiewicz M, Kędziora-Kornatowska K, Hübner-Woźniak E, Kędziora J. (2013). Markers of oxidative stress and erythrocyte antioxidant enzyme activity in older men and women with differing physical activity. *Experimental Gerontology*, 48(11), 1141-1146.
- Sagarra-Romero L, Vicente-Rodríguez G, Pedrero-Chamizo R, Vila-Maldonado S, Gusi N, Villa-Vicente JG, Espino L, González-Gross M, Casajús JA, Ara I, et al. (2019). Is Sitting Time Related with Physical Fitness

- in Spanishelderly Population? The EXERNET Multicenter Study. *J. Nutr. Health Aging*, 23, 401–407.
- Sallam N, Laher I. (2016). Exercise modulates oxidative stress and inflammation in aging and cardiovascular diseases. *Oxidative medicine and cellular longevity*, 2016.
- Sardinha LB, Santos DA, Silva AM, Baptista F, Owen N. (2015). Breaking-up sedentary time is associated with physical function in older adults. *J. Gerontol. Ser. A. Biomed. Sci. Med. Sci*, 70, 119–124.
- Sherrington C, Tiedemann A, Fairhall N, et al. (2011). Exercise to prevent falls in older adults: an updated meta-analysis and best practice recommendations. *N S W Public Health Bull*, 22(3–4), 78–83. doi: 10.1071/NB10056.
- Sherrington C, Whitney JC, Lord SR, et al. (2008). Effective exercise for the prevention of falls: a systematic review and meta-analysis. *J Am Geriatr Soc*, 56(12):2234–2243. doi: 10.1111/j.1532-5415.2008.02014.x
- Singh N, Liu KA, Tian L, Ciriui M, Guralnik, JM, Ferrucci L, et al. (2010). Leg strength predicts mortality in men but not in women with peripheral arterial disease. *J Vasc Surg*, 52(3), 624-631.
- Stadtman ER. (2004). Role of oxidant species in aging. *Curr Med Chem*. May, 11(9), 1105-12. doi: 10.2174/0929867043365341. PMID: 15134509.
- Sugamura K, Keaney Jr, JF. (2011). Reactive oxygen species in cardiovascular disease. *Free radical biology and medicine*, 51(5), 978-992.
- Tanimoto Y, Watanabe M, Sun W, Sugiura Y, Hayashida I, Kusabiraki T, et al. (2014). Sarcopenia and falls in community-dwelling elderly subjects in Japan: Defining sarcopenia according to criteria of the European Working Group on Sarcopenia in Older People. *Arch Gerontol Geriatr*, 59(2), 295-299.
- Taylor, D. (2014). Physical activity is medicine for older adults. *Postgrad. Med. J*, 90, 26–32.
- Teymoortash A, Halmos GB, Silver CE, Strojan P, Haigentz M, Rinaldo A, et al. (2014). On the need for comprehensive assessment of impact of comorbidity in elderly patients with head and neck cancer. *Eur Arch Oto-Rhino-Laryn*, 271(10), 2597-2600.
- Torregrossa AC, Aranke M, Bryan NS. (2011). Nitric oxide and geriatrics: Implications in diagnostics and treatment of the elderly. *Journal of geriatric cardiology: JGC*, 8(4), 230.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. İstatistiklerle Yaşlılar (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2022->

Sporun Kavramsal Temelleri-8: Fiziksel Uygunluk

49667&dil=1#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Ya%C5%9F
l%C4%B1%20n%C3%BCfus%20olarak%20kabul%20edilen,9%2C9'a%20y
%C3%BCKseldi.

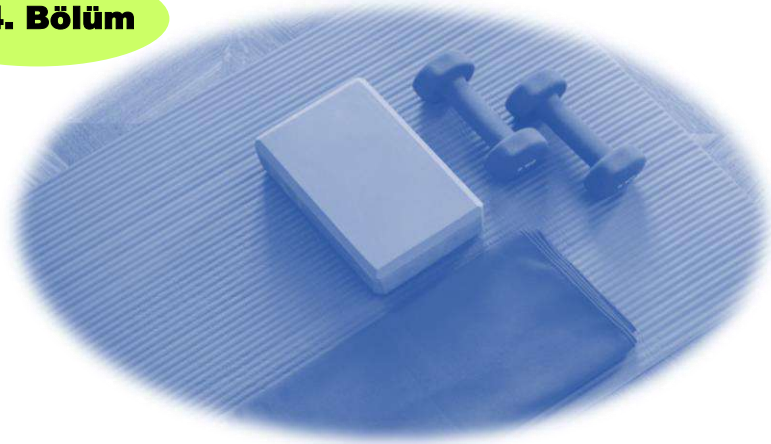
- Woo J, Yu R, Yau, F. (2013). Fitness, fatness and survival in elderly populations. *Age*, 35(3), 973-84.
- World Health Organization. (2002). *Active Ageing: A policy Framework*. Geneva: WHO.
- World Health Organization. (2019). *Global Recommendations on Physical Activity for Health*; World Health Organization: Geneva, Switzerland, 2010, Available online: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44399/1/9789241599979_eng
- Yasunaga A, Shibata A, Ishii K, Koohsari MJ, Inoue S, Sugiyama T, Owen N, Oka K. (2017). Associations of sedentary behavior and physical activity with older adults' physical function: An isotemporal substitution approach. *BMC Geriatr*, 17, 280–287.
- Young DR, Hivert MF, Alhassan S, Camhi SM, Ferguson JF, Katzmarzyk PT, Lewis CE, Owen N, Perry CK. (2016). Sedentary Behavior and Cardiovascular Morbidity and Mortality: A Science Advisory From the American Heart Association. *Circulation*, 134, e262–e279.
- Yu ZJ, Lin X, Haas JD, Franco OH, Rennie KL, Li HX, et al. (2009). Obesity related metabolic abnormalities: Distribution and geographic differences among middle-aged and older Chinese populations. *Prev Med*, 48(3), 272-278.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**FİZİKSEL UYGUNLUK:
Evde ve İş Yerinde Egzersiz**

**Yazar
Cihan AYGÜN**

14. Bölüm

Eskişehir Teknik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Eskişehir/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0001-8773-8777
cihanaygun@hotmail.com

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Amatori, S., Ferri Marini, C., Gobbi, E., Sisti, D., Giombini, G., Rombaldoni, R., ... & Calcagnini, G. (2023). Short High-Intensity Interval Exercise for Workplace-Based Physical Activity Interventions: A Systematic Review on Feasibility and Effectiveness. *Sports Medicine*, 53(4), 887-901.
- Ashari, A., Hamid, T. A., Hussain, M. R., & Hill, K. D. (2016). Effectiveness of individualized home-based exercise on turning and balance performance among adults older than 50 yrs: a randomized controlled trial. *American journal of physical medicine & rehabilitation*, 95(5), 355-365.
- Bates-Fraser, L. C., Riley, S., Stopforth, C., Moertl, K., Edgar, K., Stoner, L., & Hanson, E. D. (2023). Home-based exercise improves quality of life in breast and prostate cancer survivors: A meta-analysis. *Plos one*, 18(4), e0284427.
- Binder, E. F., Schechtman, K. B., Ehsani, A. A., Steger-May, K., Brown, M., Sinacore, D. R., ... & Holloszy, J. O. (2002). Effects of exercise training on frailty in community-dwelling older adults: results of a randomized, controlled trial. *Journal of the American Geriatrics Society*, 50(12), 1921-1928.
- Bushman, B., & American College of Sports Medicine. (2017). *ACSM's Complete Guide to Fitness & Health*, 2E. Human Kinetics.
- Cadore, E. L., Pinto, R. S., Bottaro, M., & Izquierdo, M. (2014). Strength and endurance training prescription in healthy and frail elderly. *Aging and disease*, 5(3), 183.
- Campbell, A. J., Robertson, M. C., La Grow, S. J., Kerse, N. M., Sanderson, G. F., Jacobs, R. J., ... & Hale, L. A. (2005). Randomised controlled trial of prevention of falls in people aged ≥ 75 with severe visual impairment: the VIP trial. *Bmj*, 331(7520), 817.
- Chaabene, H., Prieske, O., Herz, M., Moran, J., Höhne, J., Kliegl, R., ... & Granacher, U. (2021). Home-based exercise programmes improve physical fitness of healthy older adults: A PRISMA-compliant systematic review and meta-analysis with relevance for COVID-19. *Ageing research reviews*, 67, 101265.
- Correia, I. R., Cardoso, V., Cargaleiro, C., Magalhães, J. P., Hetherington-Rauth, M., Rosa, G. B., ... & Sardinha, L. B. (2023). Effects of home-based exercise programs on physical fitness in cancer patients undergoing active treatment: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Journal of Science and Medicine in Sport*.

- Coughlin, S. S., Caplan, L., Stone, R., & Stewart, J. (2019). A review of home-based physical activity interventions for breast cancer survivors. *Current cancer reports*, 1(1), 6.
- Deyle, G. D., Allison, S. C., Matekel, R. L., Ryder, M. G., Stang, J. M., Gohdes, D. D., ... & Garber, M. B. (2005). Physical therapy treatment effectiveness for osteoarthritis of the knee: a randomized comparison of supervised clinical exercise and manual therapy procedures versus a home exercise program. *Physical therapy*, 85(12), 1301-1317.
- Dodds, R. M., Syddall, H. E., Cooper, R., Kuh, D., Cooper, C., & Sayer, A. A. (2016). Global variation in grip strength: a systematic review and meta-analysis of normative data. *Age and ageing*, 45(2), 209-216.
- Dunsky, A., Zeev, A., & Netz, Y. (2017). Balance performance is task specific in older adults. *BioMed research international*, 2017.
- Forkan, R., Pumper, B., Smyth, N., Wirkkala, H., Ciol, M. A., & Shumway-Cook, A. (2006). Exercise adherence following physical therapy intervention in older adults with impaired balance. *Physical therapy*, 86(3), 401-410.
- Frimpong, E., Dafkin, C., Donaldson, J., Millen, A. M. E., & Meiring, R. M. (2019). The effect of home-based low-volume, high-intensity interval training on cardiorespiratory fitness, body composition and cardiometabolic health in women of normal body mass and those with overweight or obesity: protocol for a randomized controlled trial. *BMC Sports Science, Medicine and Rehabilitation*, 11, 1-12.
- Hayes, C. (2013). *The "I Hate to Exercise" Book for People with Diabetes: Turn Everyday Home Activities Into a Low-impact Fitness Plan You'll Love*. American Diabetes Association.
- Holmes, E. A., O'Connor, R. C., Perry, V. H., Tracey, I., Wessely, S., Arseneault, L., ... & Bullmore, E. (2020). Multidisciplinary research priorities for the COVID-19 pandemic: a call for action for mental health science. *The Lancet Psychiatry*, 7(6), 547-560.
- Hsieh, T. J., Su, S. C., Chen, C. W., Kang, Y. W., Hu, M. H., Hsu, L. L., ... & Hsu, C. C. (2019). Individualized home-based exercise and nutrition interventions improve frailty in older adults: a randomized controlled trial. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 16(1), 1-15.
- Hunter, J. R., Gordon, B. A., Bird, S. R., & Benson, A. C. (2020). Exercise supervision is important for cardiometabolic health improvements: a 16-

week randomized controlled trial. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 34(3), 866-877.

Kadokia, S., Stratton, C., Wu, Y., Feliciano, J., & Tuakli-Wosornu, Y. A. (2022). The accessibility of YouTube fitness videos for individuals who are disabled before and during the COVID-19 pandemic: preliminary application of a text analytics approach. *JMIR Formative Research*, 6(2), e34176.

Keogh, J. W., Morrison, S., & Barrett, R. (2010). Strength and coordination training are both effective in reducing the postural tremor amplitude of older adults. *Journal of aging and physical activity*, 18(1), 43-60.

Ling, C. H., Taekema, D., De Craen, A. J., Gussekloo, J., Westendorp, R. G., & Maier, A. B. (2010). Handgrip strength and mortality in the oldest old population: the Leiden 85-plus study. *Cmaj*, 182(5), 429-435.

Liu, X., Li, P., Li, J., Xiao, L., Li, N., Lu, Y., ... & Wu, W. (2019). Home-based prescribed pulmonary exercise in patients with stable chronic obstructive pulmonary disease. *JoVE (Journal of Visualized Experiments)*, (150), e59765.

Magyari, P. (2018) American College of Sports Medicine's resources for the exercise physiologists; Resources for the exercise

Manchola-González, J. D., Bagur-Calafat, C., Girabent-Farrés, M., Serra-Grima, J. R., Pérez, R. Á., Garnacho-Castaño, M. V., ... & Ramírez-Vélez, R. (2020). Effects of a home-exercise programme in childhood survivors of acute lymphoblastic leukaemia on physical fitness and physical functioning: results of a randomised clinical trial. *Supportive Care in Cancer*, 28, 3171-3178.

Maza, A. R., Pionke, J. J., & Gothe, N. P. (2022). Mind-body interventions involving a home-based component to improve functional fitness outcomes in adults: A scoping review. *European Journal of Integrative Medicine*, 49, 102095.

McCarty, N. P., Craighead, D. H., & Freeberg, K. A. (2020). Overcoming exercise barriers: home-based HIT for reducing cardiovascular disease risk in obese individuals. *The Journal of Physiology*, 598(1), 13-14.

Melchiorri, G., Triossi, T., Viero, V., Marroni, S., D'Arcangelo, G., & Tancredi, V. (2022). A study about a new standardized method of home-based exercise in elderly people aged 65 and older to improve motor abilities and well-being: feasibility, functional abilities and strength improvements. *Geriatrics*, 7(6), 134.

- Miller, K. L., Magel, J. R., & Hayes, J. G. (2010). The effects of a home-based exercise program on balance confidence, balance performance, and gait in debilitated, ambulatory community-dwelling older adults: A pilot study. *Journal of geriatric physical therapy*, 33(2), 85-91.
- Morey, M. C., Pieper, C. F., Crowley, G. M., Sullivan Jr, R. J., & Puglisi, C. M. (2002). Exercise adherence and 10-year mortality in chronically ill older adults. *Journal of the American Geriatrics Society*, 50(12), 1929-1933.
- Okubo, Y., Osuka, Y., Jung, S., Rafael, F., Tsujimoto, T., Aiba, T., ... & Tanaka, K. (2016). Walking can be more effective than balance training in fall prevention among community-dwelling older adults. *Geriatrics & gerontology international*, 16(1), 118-125.
- Pepera, G., Mpea, C., Krinta, K., Peristeropoulos, A., & Antoniou, V. (2021). Effects of multicomponent exercise training intervention on hemodynamic and physical function in older residents of long-term care facilities: A multicenter randomized clinical controlled trial. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 28, 231-237.
- Perri, M. G., Martin, A. D., Leermakers, E. A., Sears, S. F., & Notelovitz, M. (1997). Effects of group-versus home-based exercise in the treatment of obesity. *Journal of consulting and clinical psychology*, 65(2), 278.
- Perrochon, A., Borel, B., Istrate, D., Compagnat, M., & Daviet, J. C. (2019). Exercise-based games interventions at home in individuals with a neurological disease: A systematic review and meta-analysis. *Annals of physical and rehabilitation medicine*, 62(5), 366-378.
- Prieto-Prieto, J., Madruga, M., Adsuar, J. C., González-Guerrero, J. L., & Gusi, N. (2022). Effects of a Home-Based Exercise Program on Health-Related Quality of Life and Physical Fitness in Dementia Caregivers: A Randomized Controlled Trial. *International journal of environmental research and public health*, 19(15), 9319.
- Ryu, H. S., & So, W. Y. (2022, October). The Effects of 24 Weeks of Non-Face-to-Face Home Exercise on Body Composition, Physical Fitness, Cardiovascular Function, and Blood Profiles in Pre-Metabolic Syndrome Korean Adults: A Pilot Study. In *Healthcare* (Vol. 10, No. 10, p. 1963). MDPI.
- Shariat, A., Cleland, J. A., & Hakakzadeh, A. (2020). Home-based exercises during the COVID-19 quarantine situation for office workers: A commentary. *Work*, 66(2), 381-382.

- Shariat, A., Lam, E. T., Kargarfard, M., Tamrin, S., & Danaee, M. (2017). The application of a feasible exercise training program in the office setting. *Work*, 56(3), 421-428.
- Shirazipour, C. H., Ruggieri-Bacani, R. M., Lockshon, L., Waring, C., Jarman, A., Cruz, N., ... & Freedland, S. J. (2023). The Streaming Web-Based Exercise at Home Study for Breast and Prostate Cancer Survivors: A Feasibility Study Protocol. *Methods and Protocols*, 6(3), 51.
- Tersa-Miralles, C., Bravo, C., Bellon, F., Pastells-Peiró, R., Arnaldo, E. R., & Rubí-Carnacea, F. (2022). Effectiveness of workplace exercise interventions in the treatment of musculoskeletal disorders in office workers: a systematic review. *BMJ open*, 12(1), e054288.
- Thiebaud, R. S., Funk, M. D., & Abe, T. (2014). Home-based resistance training for older adults: a systematic review. *Geriatrics & gerontology international*, 14(4), 750-757.
- Tunsophon, S., Deenin, W., & Janson, B. (2019). A Twelve Week Home Exercise Program to Improve the Physical Fitness in the Elderly. *Naresuan University Journal: Science and Technology (NUJST)*, 27(2), 90-101.
- Xu, Z., Pan, J., & Qian, Y. (2020). Home-based physical therapy for older adults after hip fracture. *JAMA*, 323(4), 378-379.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**CİMNASTİĞE ÖZGÜ
FİZİKSEL UYGUNLUK**

Yazar

Evrım BÖYÜKELHAN

15. Bölüm

Milli Eğitim Bakanlığı, Saka Ortaokulu, Kütahya/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0002-5289-6625
evrimboyukelhan@gmail.com

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Akdoğan HE. Artistik Cimnastikçilerde Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- Baştürk, D., Çatalkaya, Z., Seyhan M.E., Açıkalin, Y., Hondoroğlu, K., ve Karataş K. (2019) Cimnastikte sürat çeviklik ve denge ilişkisi. Türk Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 133-140.
- Benke J, Damsgaard R, Saek MA, Jorgensen PJ, Klausen K. Anaerobic Power And Muscle Strength Characteristics of 11 Years Old Elite And Non-Elite Boys And Girls From Gymnasticsteam Handball Tennis And Swimming. Scand Mod Sci Sports 2002; 12: 171-178
- Çimen, S., (2012). Farklı cimnastik branşlarındaki 9-12 yaş grubu kız sporcuların antropometrik özellikleri ve sıçrama becerilerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Daly, R.M., Bass, S.L., ve Finch, C.F. (2001). Balancing the risk of injury to gymnasts: how effective are counter measures?. British Journal of Sports Medicine, 35(8), 19-20.
- Laffranchi, B. (2005). Planejamento, Aplicação E Controle Da Preparação Técnica Da Ginástica Rítmica Análise Do Rendimento Técnico Alcançado Nas Temporadas De Competição, Porto.
- Mengütay, S. (2005). Çocuklarda hareket gelişimi ve spor. Morpa Kültür yayınları, 104-118.
- Özer, K. (2006). Fiziksel Uygunluk. Nobel Yayın Dağıtım,;78-193.
- Savucu, Y., Karataş, M., Eskiyecek, C. G., Yücel A. S. ve Karadağ, M., (2018). 6-7 Yaş Gurubu Erkek Çocuklarda 12 Haftalık Temel Cimnastik Eğitiminin Fiziksel Uygunluklarına Etkisi, Turkish Journal of Educational Studies, 5 (3)
- Ünal, H., Zorba, E., Saygın, Ö., Altay, B., ve Bağcı, E. (2006). Aynı Antrenman Cetveline Sahip Milli Ve Milli Olmayan Erkek Cimnastikçiler Arasındaki Bazı Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin Karşılaştırılması. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongre Kitabı, Muğla.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**YÜZMEYE ÖZGÜ
FİZİKSEL UYGUNLUK**

**Yazar
Gökçe AKGÜN**

16. Bölüm

İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Antrenörlük Eğitimi
Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0001-9487-6932
gokceakgun@esenyurt.edu.tr

çevreyi daha iyi yapılandırmak için rakiplerin algılanan yeteneklerinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır (Salguero ve ark., 2004).

Üniversitede yüzme eğitimi alan öğrencilerin fiziksel uygunluğunun artırılmasına yönelik çalışma yapılmıştır. Çalışmalarda elde edilen veriler yüzmenin dört bireysel ve motivasyon düzeyine ait beceriler incelenmiştir. Öğrencilerin karakteristik farkı, sudan korkma durumu, suda kalabilme yeteneği ve yüzme beceri ile teknikleri incelenmiştir (Hlukhov ve ark., 2022). Yüzme yaşlı kadınların fiziksel uygunluğunu ve zihinsel sağlığını iyileştirmede etkili olmaktadır. On iki haftalık yüzme programının yaşlı kadınların fiziksel uygunluklarını, psikolojik ve duygusal yönleri ile yaşam kalitelerini iyileştirmede etkili olduğu sonucuna varılmasına olanak sağlamıştır (de Oliveira ve ark., 2019).

Sonuç olarak yüzmeyle ilgili fiziksel uygunluk konulu çalışmalarının artırılması gerektiği anlaşılmıştır. Yüzücülere ait fiziksel uygunluk niteliklerinin sınıflandırılmasına yönelik çalışmalar yüzmenin gelişimine katkı sağlayacaktır.

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Akın, G., Tekdemir, İ., Gültekin T., Erol, E. & Bektaş, Y. (2013). Antropometri ve Spor. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Alaydin, A. & Kamuk, Y. (2020). Türkiye Yüzme Şampiyonası Seçmelerine Katılan 11-12 Yaş Yüzücülerin Barajı Geçme Durumlarına Göre Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin İncelenmesi. *Eurasian Research in Sport Science*, 5(1), 26-43.
- Arena Swim. (2023). Category: Training & Technique. (Erişim tarihi: 15/07/2023. <https://blog.arenaswim.com/en/training-technique>).
- Baltacı, G. (2008). Çocuk ve spor. Ankara: Hacettepe Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü, Birinci Basım: Şubat.
- Bielec, G., & Jurak, D. (2019). The relation between selected anthropometric variables and the sports results of early pubescent swimmers. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 11(1), 13.
- Bozdoğan, A. (2005). Yüzme. İstanbul. Morpa.

- Bozkurt, E. & Göral, K. (2021). Çocuklarda Antropometrik Özellikler ve Fiziksel Uygunluk Parametreleri Yüzme Performansı ile İlişkili midir?. Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(1), 137-151.
- Bull, F.C., Al-Ansari, S.S., Biddle, S., Borodulin, K., Buman, M.P., Cardon, G., ... & Willumsen, J.F. (2020). World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. British Journal of Sports Medicine, 54(24), 1451-1462.
- Çiftçi, Ç. (2016). 2004–2014 Yılı İçinde Uluslararası Alanlarda Yapılmış Yüzme Branşı ile İlgili Akademik Çalışmaların İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 5(1), 35-61.
- de Oliveira, D.V., Muzolon, L.G., Antunes, M.D., & do Nascimento Júnior, J.R.A. (2019). Impact of swimming initiation on the physical fitness and mental health of elderly women. Acta Scientiarum. Health Sciences, 41, 43221.
- Demir, O., & Yüksel, O. (2022). Çocuk Atletizminin 10-12 Yaş Grubu Çocuklarda Fiziksel Uygunluk Parametrelerine Etkisinin İncelenmesi. Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi, 14(2), 69-86.
- Günay, M., Şıktar, E., Şıktar, E., Yazıcı, M. (2008). Egzersiz ve Kalp. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hlukhov, I., Pityn, M., Drobot, K., & Hlukhova, H. (2022). Improving the Physical Fitness of Students Through a Swimming Training System at the University. Journal of Physical Education and Sport, 22(8), 1878-1884.
- Ji.,M., Jin-Ho, Yoon, J., Song, K. & Oh, J. (2021). Effect of dry-land core training on physical fitness and swimming performance in adolescent elite swimmers. Iranian Journal of Public Health, 50(3), 540.
- Kamuk, Y.U. (2020). Fiziksel Uygunluk. Emrah YILMAZ (Ed.) Spor Bilimlerin Temel Kavramlar içinde. (ss. 121-143). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Koçak, G. (2020). Esenyurt bölgesinde temel yüzme eğitimi faaliyetlerinde bulunan 8–10 yaş grubu çocukların fiziki gelişim ve fiziki uygunluk özelliklerinin incelenmesi. Danışman: Prof. Dr. Fehim COŞAN. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tezli Yüksek Lisans, İstanbul.
- Morrow, J. R., Jackson, A. W., Disch, J. G., Mood, D. P. (2000). Measurement and Evaluation in Human Performance. 2. Basım. Illinois: Human Kinetics.
- Mullen, G.J. (Ed.). (2018). Swimming science: Optimizing training and performance. USA: University of Chicago Press.

- Polat, Y., Çınar, V., Şahin, M. & Pepe, O. (2013). 14 Yaş Çocukların Fiziksel Uygunluk Düzeyleri İle Antropometrik Özelliklerinin İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 11(3) ÖS, 127-130.
- Powers, S.K. & Dodd, S.L. (2018). Her Yönüyle Fitness ve Sağlıklı Yaşam (Orijinal adı: Total Fitness and Wellness. Türkçe editörü: Mehmet Üzel. 7. Baskıdan çeviri. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Rozi, G., Thanopoulos, V., Geladas, N., Soultanaki, E., & Dopsaj, M. (2018). Anthropometric characteristics and physiological responses of high level swimmers and performance in 100 m freestyle swimming 1. Movement & Sport Sciences-Science & Motricité, (3), 3-7.
- Salguero, A., Gonzalez-Boto, R., Tuero, C., & Marquez, S. (2004). Relationship between perceived physical ability and sport participation motives in young competitive swimmers. Journal of Sports Medicine and Physical Fitness, 44(3), 294-299.
- Shahidi, S. H., Al-Gburi, A. H., Karakas, S., & Taşkıran, M. Y. (2023). Anthropometric and Physical Performance Characteristics of Swimmers. International Journal of Kinanthropometry, 3(1), 1-9.
- Tunç, A. (2021). 9-13 yaş gruplarındaki yüzme faaliyetlerinde bulunan öğrencilerin fiziki gelişim ve fiziki uygunluk özelliklerinin incelenmesi (Mardin ili uygulaması). Danışman: Prof. Dr. Fehim COŞAN. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tezli Yüksek Lisans, İstanbul.
- Uçan, İ., Buzdağlı, Y. & Ağgön, E. (2018). Çocuklarda sporun fiziksel uygunluk üzerine etkisinin incelenmesi. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 20(3), 123-133.
- Vedernikova, O. B., Ushakov, A. S., Melnikova, O. V., Vakhitova, V. I., & Antropova, E. V. (2021). Comparative analysis of the development of swimming skills in preschoolers depending on their physical fitness. Journal of Physical Education and Sport, 21(6), 3470-3475.
- WHO. (2020). Physical Activity and Sedentary Behaviour. (Erişim tarihi: 15/07/2023 <https://www.who.int/publications/i/item/9789240015128>).
- World Aquatics. (2023). About Us. (Erişim tarihi: 15/07/2023 <https://www.worldaquatics.com/about>).

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**TENİSE ÖZGÜ
FİZİKSEL UYGUNLUK**

**Yazar
Osman DİŞÇEKEN**

17. Bölüm

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü,
Nevşehir/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-2500-4932
osmandisceken@gmail.com

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Acar MF, Varol R, Taşkıran Y. Üniversiteli Tenisçilerin Eklem Hareketliliği ve Esnekliklerinin Diğer Sporcularla Karşılaştırılması, Performans Dergisi, Ege Üniversitesi. (Sayı 1), İstanbul 27. International Olympic (IOC) Medical Commission, Sports Medicine Manuel, Canada, 1995.
- Akşit T. Tenis Fizyolojisi ve Performans. Türkiye Klinikleri J Sports Sci, 2012;4(2): 41-47.
- Alter JM. Science of flexibility, Third Edition, J Hum Kinet, 2004.
- Aviles C, Benguigui N, Beaudoin E, Codart F. Developing early perception and getting ready for action on the return of serve. ITF Coaching & Sport Science Review, 200; 228: 6-8.
- Chandler TJ. Exercise training for tennis. Clin Sports Med, 1995;14(1): 33-46.
- Christmass MA, Richmond SE, Cable NT, Arthur PG, Hartmann PE. Exercise intensity and metabolic response in singles tennis. J Sports Sci. 1998;16(8):739-747.
- Crespo M, Reid M, Miley D. Applied Sports Science For High Performance Tennis. London, ITF Ltd, 1998.
- Çetin HN, Flock T. Genel Kondüsyon Antrenmanı ve Sporda Performans Kontrolü, Niğde, 2000; 3: 50-51.
- Ellenbecker TS, Roetert EP. Strength in Elite Tennis Players. Med Sci Sports Exerc, 2004;195(9131/04): 1959-1969.
- Elliott BC, Ackland TR, Blanksby BA, Bloomfield J. A Prospective Study of Physiological and Kinanthropometric Indicators of Junior Tennis Performance. The Australian J Sci Med Sport, 1990;22: 87-92.
- Fernandez-Fernandez, J., Sanz-Rivas, D., Mendez-Villanueva, A., & Ulbricht, A. (2009). Fitness testing of tennis players: How valuable is it? British Journal of Sports Medicine, 43(7), 552-556.
- Glaister M. Multiple sprint work. Sports Med, 2005;35(9): 757-777.
- Günay M. Farklı Kuvvet Antrenman Metotlarının Vücut Kompozisyonuna Etkisi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara. 1993; 3:3-12.
- Kermen O. Tenis Öğretme Teoriği ve Sanatı M.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Yayını, İstanbul, 1990.

- Konig D, Huonker M, Schmid A, Halle M, Berg A, Keul J. Cardiovascular, metabolic, and hormonal parameters in Professional tennis players. *Med Sci Sports Exerc*, 2001;33:654-658.
- Kovacs MS. Energy system-specific training for tennis. *Strength Cond J*, 2004;26(5): 10-13.
- Kovacs MS. Applied physiology of tennis performance. *Br J sports Med*, 2006;40(5): 381-386.
- Kovacs, M. S., Ellenbecker, T. S., Ortega, A. I., & Wirtz, P. (2007). Speed, agility, strength and power characteristics of competitive tennis players. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 21(2), 515–519.
- Lloyd RS, Paul MS, Oliver JL, Meyers RW, Nimphius S, Jeffreys I. Considerations for the development of agility during childhood and adolescence. *Strength Cond J*, 2013; 4:2–11.
- Moreno E. Developing quickness, part II. *Strength and Conditioning*, 1995;17(1): 38-39.
- Muratlı S. Çocuk ve Spor-Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla, Nobel Basımevi, Ankara, 1: Baskı, 2003.
- O'Donoghue P, Ingram B.A. notational analysis of elite tennis strategy. *J Sport Sci* 2001;19(2):107-115.
- Ökmen MŞ. Tenisçilerde Sitrülin Malat Kullanımının Aerobik ve Anaerobik Performans Üzerine Etkisi, Gece Yayınevi, Editör: Prof. Dr. Yahya POLAT, Ankara. 2022. ISBN: 978-625-8075-92-2.
- Reid M, Schneiker K. Strength and conditioning in tennis: current research and practice *J Sci Med Sport*, 2008,11(3):248-56.
- Renström P. *Handbook of Sports Medicine and Science*. Tennis Oxford, 2002.
- Roetert P, Ellenbecker T, Chu D. Chapter 10. Movement mechanics. In M. Reid, A. Quinn, M. Crespo (Eds.), *ITF strength and conditioning for tennis*, Roehampton, London: The International Tennis Federation, ITF Ltd. 2003:165-174.
- Roetert EP, Ellenbecker TS. *Complete Conditioning For Tennis*. 1th ed, Çeviren: Yararcan M, Ekin Kitap Görsel Yayıncılık A.Ş, İstanbul. Syf. 2007;1-8, 43-96, 145-152.
- Sevim Y. *Antrenman Bilgisi*. Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1995;7: 71-77.

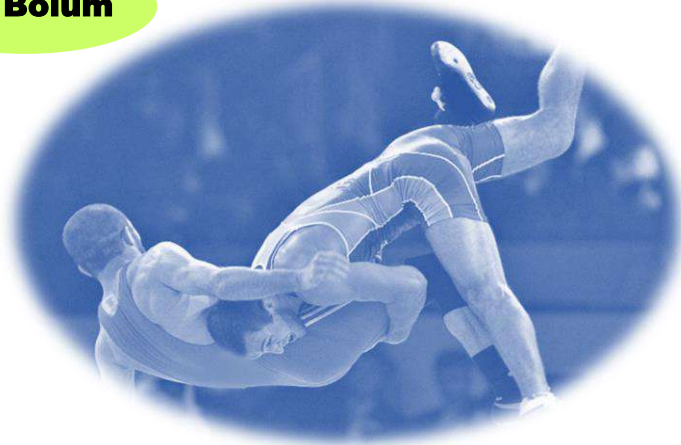
- Smekal G, Pokan R, von Duvillard SP, Baron R, Tschan H, Bachl N. Comparison of laboratory and “on court” endurance testing in tennis. *Int J Sports Med*, 2000; 21(4):242-249.
- Spencer M, Bishop D, Dawson B, Goodman C. Physiological and metabolic responses of repeated-sprint activities: Specific to field-based team sports. *Sports Med*, 2005;35: 1025–1044.
- Tatsuo M, Takeo N, Masahiro O, Yoshimori K, Toshiyasu N, Hideo M, Yoshiaki T. Quick movement intennis footwork: Effectiveness of the split step. Proceedings ofannual meeting of Japanese Society for orthopaedic biomechanics. Abstract, 2005;26; 363-367.
- Türkay İK, Gökbel S. 11-13 Yaş Tenisçilerde Uygulanan Kombine Antrenmanların Vücut Kompozisyonlarına Etkisi Effect of Combined Training on Body Composition of 11-13 Years Old Tennis Players, *Spor Eğitim Dergisi*, 2020; 4 (1): 33-41.
- Unierzyski P. In Search of Data For A Long Term Planning and Periodisation In Tennis: Development vs. Results. Antalya: 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi. Kongre Kitabı, 2002: 132-141.
- Ünlü SS. Kombine Edilmiş Isınma Uygulamalarının Anaerobik Güç Performansına Aktut Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008.
- Vergauwen L, Spaepen AJ, Lefeure J, Hepsel P. Evaluation of stroke performance in tennis. *Med Sci Sports Exerc*, 1998; (30)8:1281-1288.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**GÜREŞE ÖZGÜ
FİZİKSEL UYGUNLUK**

**Yazar
Emsal ÖZTÜRK**

18. Bölüm

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara/TÜRKİYE.
ORCID: 00000002-3461-5527
emsal.ozturk@jsga.edu.tr

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Acak, M., Acak, M. (2001). Güreş öğreniyorum. Feza Yayınları.
- ACSM, (2005). Acsm's Health-Related Physical Fitness Assesment Manual. Baltimore, Williams and Wilkins.
- Açıkada, C., Ergen, E. (1990). Bilim ve Spor. Büro-Tek Ofset Matbaacılık.
- Başaran, M. (1989). Güreş öğretim ve antrenman temelleri. (4. Baskı). Gençlik ve Spor Akademisi Yayınları.
- Bıyıklı, Y. (1993). Genç güreşçi yetiştirilmesi konusunda kamu kuruluşlarının rolü ve Bursa örneği, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Vakfı Yayınları,
- Clayton, T. (1973). An introduction to wrestling. AS Barnes and Company, London. 13-15.
- Cicioğlu Hİ, Kürkcü R, Eroğlu H, Yüksek S: 15-17 yaş grubu güreşçilerin fiziksel ve fizyolojik özelliklerinin sezonsal değişimi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 5: 151-6, 2007.
- Ergun, N., Baltacı, G. (1997). Spor yaralanmalarında fizyoterapi ve rehabilitasyon prensipleri. Ofset Fotomat.
- Fişek, K. (1985). Yüz soruda türkiye spor tarihi, Gerçek Yayınevi.
- FİLA. (1990) Yüksek Seviyede Güreş Antrenör Kursu. (Çev. Ata Karataş).
- Gökdemir, K. (2000). Güreş antrenmanının bilimsel temelleri, Poyraz Ofset.
- İşler, H. Alpay, B. (2003). Türk Spor Tarihinde Geleneksel Aba-Şalvar Güreşlerimiz ve Günümüzdeki Durumunun Araştırılması, Proje Niğde Üniversitesi, Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Projeleri Birimi, Niğde.
- Öztek, İ. (2011). Bilimsel kuraş. Antakya Belediyesi Kültür Yayınları. Antakya.
- Özer K. (2020). Fiziksel Uygunluk. (7.Baskı) Nobel Yayıncılık.
- Shalala D. E. (1996). Physical Activity and Health: Jones and Bartlett Publishers.
- Kahraman, A. (1995). Osmanlı devletinde spor, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaynar, Ö. (2010). Elit Güreşçilerin Antrenman Öncesi ve Sonrası Pençe Kuvvetlerinin Belirlenmesi. (347151) [Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi], Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Köse, M. (1990). Edirne-kırkpınar ve yağlı güreş. Polat Ofset.

Sporun Kavramsal Temelleri-8: Fiziksel Uygunluk

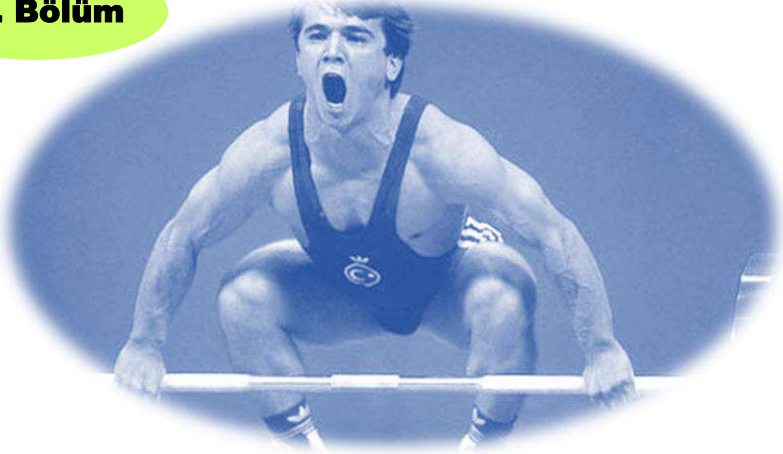
- Lokman, K. (2014). Güreşe damgasını vuranlar. Prestij Matbaacılık.
- Türkmen, M. (2001). "Türk güreşinin bugünkü durumu ve sorunları". (1. Türk Güreş Kurultayı Kitabı) Cem Ofset.
- Türk Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları (2000). Geleneksel Türk Güreşi ve Kırkpınar. (1. Baskı), TMOK Yayınları.
- Uzun, M., Hazar, M., Döşyılmaz, E., & Kaplan, M. (2004). Kahramanmaraş İlinde Yapılan Folklorik Güreşler ve Sosyal Hayata Etkileri, I. Kahramanmaraş Sempozyumu, 6(8), 1053-1063.
- Yoon, J. (2002). Physiological profiles of elite senior wrestlers. Sports Medicine, 32, 225-233.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**HALTERE ÖZGÜ
FİZİKSEL UYGUNLUK**

**Yazar
Bekir TOKAY**

19. Bölüm

Uşak Üniversitesi, Uşak/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0003-0059-0736
bekir.tokay@usak.edu.tr

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Arabatzi F., & Kellis E. (2012). Olympic weightlifting training causes different knee muscle–coactivation adaptations compared with traditional weight training. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 26(8), 2192-2201.
- Banik SD., Viera AMDMC., Gamboa AA., & Castillo CXS. (2021). Somatotype and its association with body mass index, body fat, and muscle mass among adult male elite weightlifters of Merida, Mexico. *International Journal of Kinanthropometry*, 1(1), 53-60.
- Carter JL., & Heath BH. (1990). *Somatotyping: development and applications* (Vol. 5). Cambridge university press.
- Chandler, WB., Chandler TJ., and Alley C. (2019). *The skeletal system. Conditioning For Strength And Human Performance*. Third edition. Edited by T Jeff Chandler and Lee E. Brown. Routledge.
- Comfort P, Haff GG, Suchomel TJ, Soriano MA, Pierce KC, Hornsby WG, Haff EE, Sommerfield LM, Chavda S, Morris SJ, Fry AC, and Stone MH. (2022). National Strength and Conditioning Association position statement on weightlifting for sports performance. *J Strength Cond Res*.
- Çavuşoğlu A. (2008). Çevgen/Çöğen Oyunu Kültürü ve Edebî, Tasavvufî Metinlerde Yansıması. *İstem*, (11), 159-174.
- DeWeese BH., Serrano AJ., Scruggs SK., & Burton JD. (2013). The midhigh pull: Proper application and progressions of a weightlifting movement derivative. *Strength & Conditioning Journal*, 35(6), 54-58.
- DiSanto M., Valentine G., & Boutagy N. (2015). Weightlifting movements from full extension: The snatch and clean. *Strength & Conditioning Journal*, 37(1), 1-4.
- Duncan NF., Thomas J., and Kraemer WJ. (2014). *Strength development in youths Strength and Conditioning for Young Athletes*. Science and application. Edited by rhodri s. Lloyd and john l. Oliver. Routledge (66-79).
- Ebada K. (2011). Relative strength, body mass and height as predictors of olympic weightlifting players performance. *Selçuk University Journal of Physical Education and Sport Science*, 13(2), 166-171.
- Ehrman, JK, Kerrigan DJ, Keteyian SJ. (2018). *İleri Egzersiz Fizyolojisi: Temel Kavramlar ve Uygulamalar*. Çeviri Editörü: Baltacı G, Hipokrat Kitabevi.
- Eleiko. (2023). (17.07.2023: <https://eleiko.com/en/equipment/plates/weightlifting>).

- Ford LE., Dettlerline AJ., Ho KK., & Cao W. (2000). Gender-and height-related limits of muscle strength in world weightlifting champions. *Journal of Applied Physiology*, 89(3), 1061-1064.
- Free Fitness Guru. (2023). (09.07.2023: http://www.freefitnessguru.com/Anatomy/Olympic_and_Power_Lifts.html).
- Garhammer J., and Takano B. (2003). *Training for Weightlifting: Cellular and Molecular Aspects of Adaptation in Skeletal Muscle*. Edited by Komi PV, Blackwell Science, (502-515).
- Glassman, G. (2010). The CrossFit training guide. *CrossFit Journal*, 30(1), 1-115.
- Golspink G., and Harridge S. (2003). *Strength and power in sport: Cellular and Molecular Aspects of Adaptation in Skeletal Muscle*. Edited by Komi PV, Blackwell Science.
- Guyton AC, Hall JE. (2001). *Tıbbi fizyoloji*. 10. Baskı, Çev. ED. Çavusoğlu H., İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri.
- Huebner M., Meltzer DE., & Perperoglou A. (2019). Age-associated performance decline and sex differences in olympic weightlifting. *Medicine and science in sports and exercise*, 51(11), 2302.
- International Weightlifting Federation (IWF). (2022). *Technical and Competition Rules & Regulations*. (15.07.2023: <https://iwf.sport/wp-content/uploads/downloads/2022/11/IWF-TCRR-2022.pdf>)
- Kaabi S., Mabrouk RH., & Passelergue P. (2022). Weightlifting is better than plyometric training to improve strength, counter movement jump, and change of direction skills in Tunisian elite male junior table tennis players. *Journal of strength and conditioning research*, 36(10), 2912-2919.
- Khaled E. (2013). Anthropometric measurements, somatotypes and physical abilities as a function to predict the selection of talents junior weightlifters. *Science, Movement and Health*, 13(2), 166-172.
- Khaled E., & Ibrahim AH. (2013). The Effect Of Development Of Muscular Balance On Some Dynamic Parameters And Level Of Achievement For Clean And Jerk Skill For Weightlifters. *Ovidius University Annals, Series Physical Education & Sport/Science, Movement & Health*, 13.
- Knuttgen HG., and Komi PV. (2003). *Basic Considerations for Exercise: Cellular and Molecular Aspects of Adaptation in Skeletal Muscle*. Edited by Komi PV, Blackwell Science, (3-7).

- Kraemer WJ., and Vingren JL. (2017). Muscle Anatomy 101, Strength Training. Edit. By Lee E. Brown, Second Edition, Human Kinetics.
- Lynn SK., Noffal GJ., & Pamukoff DN. (2018). Biomechanics of resistance training. In Conditioning for Strength and Human Performance (pp. 96-123). Routledge.
- Maughan RJ., & Burke LM. (2002). Changing size and body composition. Handbook of Sports Medicine and Science. Sports Nutrition Blackwell Science.
- McManus RT., & Galpin AJ. (2018). Resistance exercise techniques and spotting. In Conditioning for Strength and Human Performance (pp. 268-344). Routledge.
- Orvanová E. (1990). Somatotypes of weight lifters. J Sports Sci. Summer;8(2):119-37. doi: 10.1080/02640419008732139. PMID: 2231848.
- Pepin ME., Roche JA., and Malek MH. (2019). Strength Training For Special Populations. Conditioning For Strength And Human Performance. Third Edition. Edited By T Jeff Chandler And Lee E. Brown. Routledge.
- San Juan AF., Dominguez R., Lago-Rodríguez Á., Montoya JJ., Tan R., & Bailey SJ. (2020). Effects of dietary nitrate supplementation on weightlifting exercise performance in healthy adults: A systematic review. Nutrients, 12(8), 2227.
- Silvester LJ. (1992). Weight training for strength and fitness. Jones & Bartlett Learning.
- Stone MH., and Karatzaferi C. (2003). Connective Tissue and Bone Response to Strength Training. Edit. By komi.
- Stone MH., Pierce KC., Sands WA., & Stone ME. (2006). Weightlifting: A brief overview. Strength & Conditioning Journal, 28(1), 50-66.
- Storey A, and Smith HK. (2012). Unique aspects of competitive weightlifting: performance, training and physiology. Sports Med. 2012 Sep 1;42(9):769-90. doi: 10.1007/BF03262294. PMID: 22873835.
- Storey A., Wong S., Smith HK. & Marshall P. (2012). Divergent muscle functional and architectural responses to two successive high intensity resistance exercise sessions in competitive weightlifters and resistance trained adults. Eur J Appl Physiol 112, 3629–3639.
- Türkiye Halter Federasyonu (THF). (2023). Halterin Tarihiçesi. (08.07.2023: <https://halter.gov.tr/halterin-tarihi-gelisimi/>).

- Tokay B. (2022). Genç haltercilere uygulanan farklı kuvvet antrenmanlarının koparma ve silkme performansları ile bazı hormon düzeylerine etkisi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor ABD, Konya.
- Vidal Perez D., Martínez-Sanz JM., Ferriz-Valero A., Gómez-Vicente V., & Ausó E. (2021). Relationship of limb lengths and body composition to lifting in weightlifting. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 756.
- Yazıcı AG. (2014). Toplumsal dinamizm ve spor. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1), 394-405.
- Yazıcı Ç. (1990). Halter temel ağırlık çalışmaları ve güç geliştirme. Ertem Basım Yayın Dağıtım, Ankara.
- Waller M., Piper T., & Miller J. (2009). Coaching of the snatch/clean pulls with the high pull variation. *Strength & Conditioning Journal*, 31(3), 47-54.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**HENTBOLA ÖZGÜ
FİZİKSEL UYGUNLUK**

**Yazar
Mustafa TÜRKMEN**

20. Bölüm

Mardin Artuklu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Mardin/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0003-3152-9495
mustafaturkmen1702@gmail.com

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Ateşoğlu, U. (1995). Elit Bayan Hentbolcuların Fiziksel ve Fizyolojik Profilinin Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Atlı, A. (2009). 14 – 16 Yaşları Arasındaki Erkek Basketbolcu, Futbolcu ve Sedanterlerin Bazı Fiziksel, Fizyolojik ve Antropometrik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bompa, T.O. (2003). Antrenman Kuramı ve Yöntemi. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Bulca, Y. (2000). Ritmik jimnastikte esnekliğin geliştirilmesi. Jimnastik Federasyonu Dergisi, 1, 13-14.
- Castagna, C., Abt, G., Manzi, V., Annino, G., Padua, E. & D'Ottavio, S. (2008). Effect of recovery mode on repeated sprint ability in young basketball players. The Journal of Strength & Conditioning Research, 22(3), 923-929.
- Chaouachi, A., Brughelli, M., Levin, G., Boudhina, N. B. B., Cronin, J. & Chamari, K. (2009). Anthropometric, physiological and performance characteristics of elite team-handball players. Journal of Sports Sciences, 27(2), 151-157.
- Demirman,R. (2021). Farklı Şiddette Aralı Antrenmanların, Kadın Hentbolcularda Ayrobik-Anaerobik ve Çeviklik Parametreleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Emre, M., Uzun, A., & Erkek, A. (2021). Hentbol Süper Lig ve 1. lig Oyuncularının Sürat, Çeviklik ve Teknik Becerilerinin Karşılaştırılması. Avrasya Spor Bilimleri ve Eğitim Dergisi, 3(2),141 155.
- Genç, H. (2019). Fiziksel Uygunluk ve Fiziksel Uygunluk Unsurları. Arda Öztürk, Ercan Karaçar, Ozan Yılmaz (Ed.), Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Kitabı-2.Cilt içinde (ss. 135-152). Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Genç, H., Ceviz, E. (2022). Sporcularda Antrenman ve Müsabaka. Prof. Dr. Filiz Fatma ÇOLAKOĞLU, Doç. Dr. Dicle ARAS, Dr. Öğr. Üyesi Gülşah ÜNVER (Ed.), Sporcu Sağlığı Kitabı içinde (ss. 79-99). İstanbul, EFE Akademi Yayınları.

- Güler, M. (2021). İlköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin fiziksel aktivite düzeylerinin yaşam kalitesine etkileri. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.
- Gündüz, N., Sevim, Y. ve Eler S. (2002). Hentbolda performans ve testler. Dinamik Spor Bilimleri Dergisi, 1(4), 14-16.
- Glaister, M. (2005). Multiple sprint work. Sports Medicine, 35(9), 757-777.
- Granados, C., Izquierdo, M., Ibanez, J., Bonnabau, H. ve Gorostiaga, E.M. (2007). Differences in physical fitness and throwing velocity among elite and amateur female handball players. Int J Sports Medicine, 28, 860-867.
- Harman, E., Garhammer, J. & Pandorf, C. (2008). Administration, scoring, and interpretation of selected tests. Essentials of Strength Training and Conditioning, 13, 287-317.
- Karadenizli, A. İ. ve Karacabey, K. (2002). Yıldız kız erkek okul hentbol takımı oyuncularının fiziksel uygunluk derecelerinin karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4, 2, 17-22.
- Koç, H. (2010). Kombine Antrenman Programının Erkek Hentbolcularda Aerobik Ve Anaerobik Kapasiteye Etkisi. 3(2), 48-56.
- Menevşe, A. (2011). Elit düzeydeki hentbolcularda müsabaka öncesi ve sonrası reaksiyon zamanları ile müsabaka performansları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Özer, D., Baltacı, G. (2008). Çocuk ve Spor. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Rannou, F., Prioux, J., Zouhal, H., Gratas-Delamarche, A. ve DELAMARCHE, P. (2001). Physiological profile of handball players. J Sports Med Phys Fitness, 41, 349-353.
- Sporda fiziksel-fizyolojik performansın ölçülmesi ve değerlendirilmesi, Türklerler Kitapevi, s-124-125, Ankara,1995
- Sevim, Y. (2006). Hentbol teknik taktik. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sevim, Y. (1997). Hentbol teknik taktik. Geliştirilmiş Baskı. Ankara: Nadir Kitapevi.
- Sevim, Y. (2002). Antrenman bilgisi. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Evi.
- Sevim, Y. (2007). Antrenman Bilgisi. Ankara: Nobel Kitabevi.

Sporun Kavramsal Temelleri-8: Fiziksel Uygunluk

Şahin, G. (2008). 17-19 yaş grubu elit erkek çim hokeycilere uygulanan iki farklı kuvvet antrenman programının bazı fiziksel, fizyolojik ve teknik özelliklere etkileri. Gazi Üniversitesi: Doktora tezi.

Tunay, V. B., Tedavi, F. (2008). Yetişkinlerde fiziksel aktivite. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayını.

Taylor, A.W. (1980). Literature in Amateur Wrestling. 1896-1980, 401-410, Canada.

Taşkıran, Y. (1997). Hentbolda performans. Ankara: Bağırğan yayınevi.

**SPORUN KAVRAMSAL
TEMELLERİ-8**

**FUTSALA ÖZGÜ
FİZİKSEL UYGUNLUK**

**Yazar
Ali Rıza ATICI**

21. Bölüm

Aksaray Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Aksaray/TÜRKİYE.
ORCID: 0000-0001-9983-4213
atici.alrz@gmail.com

BÖLÜM KAYNAKLARI

- Abellán-Aynés, O., & Alacid, F. (2016). Anthropometric profile, physical fitness and differences between performance level of Parkour practitioners. *Archivos de medicina del deporte: revista de la Federación Española de Medicina del Deporte y de la Confederación Iberoamericana de Medicina del Deporte*, 33(175), 312-316.
- Aggerholm, K., & Larsen, S. H. (2017). Parkour as acrobatics: an existential phenomenological study of movement in parkour. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 9(1), 69-86.
- Dvorak, M., Eves, N., Bunc, V., & Balas, J. (2017). Effects of parkour training on health-related physical fitness in male adolescents. *The Open Sports Sciences Journal*, 10(1).
- FIG (2023a, 27 Temmuz). Parkour Presentation, Philosophy. Erişim adresi: <https://www.gymnastics.sport/site/pages/disciplines/pres-pk.php>
- FIG (2023b, 27 Temmuz). 2022-2024 Parkour Code of Points. Erişim adresi: [https://www.gymnastics.sport/publicdir/rules/files/en_1.1%20-%20PK%20Code%20of%20Points%202022-2024%20\(valid%20from%201st%20January%202024\).pdf](https://www.gymnastics.sport/publicdir/rules/files/en_1.1%20-%20PK%20Code%20of%20Points%202022-2024%20(valid%20from%201st%20January%202024).pdf)
- Grosprêtre, S., & Lepers, R. (2016). Performance characteristics of Parkour practitioners: Who are the traceurs?. *European Journal of Sport Science*, 16(5), 526-535.
- Grosprêtre, S., Ufland, P., & Jecker, D. (2018). The adaptation to standing long jump distance in parkour is performed by the modulation of specific variables prior and during take-off. *Movement & Sport Sciences-Science & Motricité*, (100), 27-37.
- Kidder, J. L. (2013). Parkour: Adventure, risk, and safety in the urban environment. *Qualitative Sociology*, 36, 231-250.
- Marchetti, P. H., Junior, D. A. L., Soares, E. G., Silva, F. H., Uchida, M. C., & Teixeira, L. F. M. (2012). Differences in muscular performance between practitioners and non practitioners of Parkour. *International Journal of Sports Science*, 2(4), 36-41.
- Miller, J. R., & Demoiny, S. G. (2008). Parkour: a new extreme sport and a case study. *The Journal of Foot and Ankle Surgery*, 47(1), 63-65.

- Özer, M. K. (2015). Fiziksel Uygunluk. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Padulo, J., Ardigò, L. P., Bianco, M., Cular, D., Madic, D., Markoski, B., & Dhahbi, W. (2019). Validity and reliability of a new specific parkour test: Physiological and performance responses. *Frontiers in Physiology*, 10, 1362.
- Pagnon, D., Faity, G., Maldonado, G., Daout, Y., & Grosprêtre, S. (2021). What makes parkour unique? A narrative review across miscellaneous academic fields. *Sports Medicine*, 52(5), 1029-1042.
- Puddle, D. L., & Maulder, P. S. (2013). Ground reaction forces and loading rates associated with parkour and traditional drop landing techniques. *Journal of Sports Science & Medicine*, 12(1), 122-129.
- Seyhan, S. (2019). Examination of Physical Fitness and Somatotype Features of Parkour Practitioners (Traceur) and Gymnasts in University Education. *Journal of Education and Learning*, 8(2), 241-247.
- Strafford, B. W., Davids, K., North, J. S., & Stone, J. A. (2022). Effects of functional movement skills on parkour speed-run performance. *European Journal of Sport Science*, 22(6), 765-773.
- Yarar, H., Kırkaya, İ., & Özkan, A. (2022). Güreşçilerde Vücut Kompozisyonu. Güreşin Fiziksel ve Fizyolojik Temellerine Giriş içinde (pp.37-62), Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Witfeld, J., Gerling, I. E., & Pach, A. (2013). *The Ultimate Parkour & Freerunning Book: Discover Your Possibilities*. Meyer & Meyer Verlag.

**MATEMATİK VE FEN
BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE
YENİ YAKLAŞIMLAR
2023-II**

EDİTÖR

Doç. Dr. Fatma ERDOĞAN

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar 2023-II

Editör

Doç. Dr. Fatma ERDOĞAN
ORCID (0000-0002-4498-8634)

ISBN: 978-625-6504-53-0

E-ISBN: 978-625-6504-54-7

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202322>

1. Baskı: Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar 2023-II
ERDOĞAN, Fatma

1. Basım, 354 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1.Araştırma 2. Eğitim 3. Fen Bilimleri 4. Matematik 5. Öğrenme

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

PROBLEM ÇÖZME	7
<i>Yasemin KATRANCI</i>	
PROBLEM KURMA	27
<i>Yasemin KATRANCI</i>	
STEM EĞİTİMİ	43
<i>Yusuf ERGEN, Erkan GÜLER</i>	
MATEMATİK EĞİTİMİNDE MUHAKEME ETME	65
<i>Çiğdem ARSLAN, Zeynep ÖZAYDIN</i>	
FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE DÜŞÜNME BECERİLERİ	81
<i>Gökhan UYANIK</i>	
21.YÜZYIL BECERİLERİ	93
<i>Ayşenur KULOĞLU, Merve ÖZER</i>	
BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİ	103
<i>Üzeyir ARI</i>	
OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI	113
<i>Erkan YANARATEŞ</i>	
MATEMATİK EĞİTİMİNDE DİJİTAL TEKNOLOJİLER	133
<i>Serdal POÇAN</i>	
FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE DİJİTAL TEKNOLOJİLER	149
<i>Esra KIZILAY</i>	
SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRENME	161
<i>Üzeyir ARI</i>	
ARGÜMANTASYON TABANLI ÖĞRENME	169
<i>Derya ZENGİN, Menekşe Seden TAPAN BROUTIN</i>	
GERÇEKÇİ MATEMATİK EĞİTİMİ	189
<i>Yeliz YAZGAN</i>	
DÜŞÜNMENİN MATEMATİKSEL HALİ: MATEMATİKSEL DÜŞÜNME	205
<i>Ebru KÜKEY</i>	

FEN VE TEKNOLOJİ (BİLİMSEL) OKURYAZARLIĞI	215
<i>Ayşenur KULOĞLU, Fatma TUTUŞ</i>	
MATEMATİKSEL MODELLEME.....	229
<i>Mustafa AÇIKGÖZ, Zeynep YILDIZ</i>	
MATEMATİKSEL YETERLİĞİN İKİ UNSURU: KAVRAMSAL VE İŞLEMSEL BİLGİ	251
<i>Fatma ERDOĞAN</i>	
DİNAMİK GEOMETRİ YAZILIMLARI VE MATEMATİK ÖĞRETİMİ	261
<i>Menekşe Seden TAPAN-BROUTIN</i>	
CEBİR ÖĞRETİMİ	277
<i>Orhan KAPLAN</i>	
SAYILARIN ÖĞRETİMİ.....	295
<i>Handan DEMİRCİOĞLU</i>	
FEN EĞİTİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	309
<i>Sümeyye AYDIN GÜRLER</i>	
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ ...	329
<i>Aslı SARIŞAN TUNGAÇ, Hilal DEMİREL</i>	
MATEMATİKSEL PROBLEM KURMANIN ÇOCUK EDEBİYATI İLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ	343
<i>Çiğdem ARSLAN, Hülya KARTAL</i>	

PROBLEM ÇÖZME

Yasemin KATRANCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0916-2407
- ❖ Mail: yasemin.katranCI@kocaeli.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akay, H., Soybaş, D., Argün, Z. (2006). Problem kurma deneyimleri ve matematik öğretiminde açık-uçlu soruların kullanımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 129-146.
- Al Farra, N. K., Al Owais, N. S., Belbase, S. (2022). Computational, logical, argumentative, and representational thinking in the United Arab Emirates schools: Fifth grade students' skills in mathematical problem solving. *Mathematics Teaching Research Journal*, 14(1), 215-252.
- Altun, M. (2014). Ortaokullarda (5, 6, 7 ve 8. Sınıflarda) Matematik Öğretimi. Bursa: Aktüel.
- Baki, A. (2020). *Matematiği Öğretme Bilgisi* (3. Bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Baykul, Y. (2014). Ortaokulda Matematik Öğretimi (5-8. Sınıflar) (Yeni Programa Uygun Geliştirilmiş 2. Bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Csapo, B., Funke, J. (Eds.) (2017). *The Nature of Problem Solving: Using Research to Inspire 21st Century Learning*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264273955-en>
- Dewey, J. (1910). *How We Think*. D. C. Heath & Co.
- Emery, N. (2000). The eyes have it: The neuroethology, function and evolution of social gaze. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 24(6), 581-604. [https://doi.org/10.1016/S0149-7634\(00\)00025-7](https://doi.org/10.1016/S0149-7634(00)00025-7)
- Ev-Çimen, E., Yıldız, Ş. (2017). Ortaokul matematik ders kitaplarında yer verilen problem kurma etkinliklerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 8(3), 378-407.
- Lesh, R., Zawojewski, J. (2007). Problem Solving and Modeling. In F. K. Lester, Jr. (Ed.), *Second Handbook of Research on Mathematics Teaching and Learning* (pp. 763-804). Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- Lester, F. K., Jr. (2013). Thoughts about research on mathematical problem-solving instruction. *The Mathematics Enthusiast*, 10(1&2), 245-278. <https://doi.org/10.54870/1551-3440.1267>
- Masingila, J. O., Lester, F. K., Raymond, A. M. (2002). *Mathematics for Elementary Teachers via Problem Solving* (Student Resource Handbook). New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Mason, J., Burton, L., Stacey, K. (1982). *Thinking Mathematically*. Pearson.

- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2009). İlköğretim Matematik Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Moore, C. (2013). Homology in the development of triadic interaction and language. *Developmental Psychobiology*, 55(1), 59-66. <https://doi.org/10.1002/dev.21032>
- OECD (2013). PISA 2012 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264190511-en>
- Özgen, K. (2023). Matematiksel Problem Çözmenin Doğası, Amacı ve Önemi. İçinde K. Özgen, T. Kar, S. Çenberci, & Y. Zengin (Eds.), *Matematikte Problem Çözme ve Problem Kurma* (ss. 3-31). Ankara: Pegem Akademi.
- Polya, G. (1957). *How to Solve it: A New Aspect of Mathematical Method* (2nd Ed.). Princeton University Press.
- Posamentier, A. S., Krulik, S. (2019). *Matematikte Problem Çözme 3-6. Sınıflar: Kavramayı Derinleştirecek Güçlü Stratejiler* (Çev. L. Akgün, T. Kar, & M. F. Öçal). Ankara: Pegem Akademi.
- Posamentier, A. S., Krulik, S. (2020). *Problem Çözme Stratejileri 6-12. Sınıflar: Matematik Öğretmeni için Bir Kaynak* (Çev. L. Akgün). Ankara: Pegem Akademi.
- Rahman, M. (2019). 21st century skill 'problem solving': Defining the concept. *Asian J. Interdiscip. Res.*, 2(1), 64-74.
- Reimer, L., Reimer, W. (1995). *Mathematicians are People too: Stories from the Lives of Great Mathematicians* (Vol. 2). Palo Alto, CA: Dale Seymour Publications.
- Rott, B., Specht, B., Knipping, C. (2021). A descriptive phase model of problem-solving processes. *ZDM-Mathematics Education*, 53, 737-752. <https://doi.org/10.1007/s11858-021-01244-3>
- Salminen-Saari, J. F. A., Moreno-Esteva, E. G., Haataja, E., Toivanen, M., Hannula, M. S., Laine, A. (2021). Phases of collaborative mathematical problem solving and joint attention: A case study utilizing mobile gaze tracking. *ZDM-Mathematics Education*, 53, 771-784. <https://doi.org/10.1007/s11858-021-01280-z>
- Schoenfeld, A. H. (1985). *Mathematical Problem Solving*. Orlando, Florida: Academic Press Inc.

- Tertemiz, N. (2017). İlkokul öğrencilerinin dört işlem becerisine dayalı kurdukları problemlerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 1-25.
- Tomasello, M. (1995). Joint Attention as Social Cognition. In C. Moore & P. J. Dunham (Eds.), *Joint Attention: Its Origins and Role in Development* (pp. 103-130). Lawrence Erlbaum Associates.
- Van de Walle, J. A. (1993). *Elementary School Mathematics: Teaching Developmentally* (2nd Ed.). New York & London: Longman.
- Van de Walle, J. A., Karp, K. S., Bay-Williams J. M. (2014). İlkokul ve Ortaokul Matematiği: Gelişimsel Yaklaşımla Öğretim (Çev. Ed. S. Durmuş). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Voica, C., Singer, F. M., Stan, E. (2020). How are motivation and self-efficacy interacting in problem-solving and problem-posing? *Educational Studies in Mathematics*, 105, 487-517. <https://doi.org/10.1007/s10649-020-10005-0>
- Wang, Y., Chiew, V. (2010). On the cognitive process of human problem solving. *Cognitive Systems Research*, 11, 81-92. <https://doi.org/10.1016/j.cogsys.2008.08.003>
- Wang, M., Walkington, C., Rouse, A. (2022). A meta-analysis on the effects of problem-posing in mathematics education on performance and dispositions. *Investigations in Mathematics Learning*, 14(4), 265-287. <https://doi.org/10.1080/19477503.2022.2105104>
- Wilson, J. W., Fernandez, M. L., Hadaway, N. (1993). Mathematical Problem Solving. In P. S. Wilson (Ed.), *Research Ideas for the Classroom: High School Mathematics* (pp. 57-77). MacMillan Publishing Company.
- Yazgan, Y. (2023). Matematiksel Problem Çözme Stratejileri. İçinde K. Özgen, T. Kar, S. Çenberci, & Y. Zengin (Eds.), *Matematikte Problem Çözme ve Problem Kurma* (ss. 57-85). Ankara: Pegem Akademi.
- Yazgan, Y., Arslan, Ç. (2016). Matematiksel Sıra Dışı Problem Çözme Stratejileri. Ankara: Pegem Akademi.
- Yimer, A., Ellerton, N. F. (2010). A five-phase model for mathematical problem solving: Identifying synergies in pre-service-teachers' metacognitive and cognitive actions. *ZDM-The International Journal on Mathematics Education*, 42, 245-261. <https://doi.org/10.1007/s11858-009-0223-3>

https://tr.wikipedia.org/wiki/George_Pólya

<https://www.geogebra.org/m/byvz3cgx>

PROBLEM KURMA

Yasemin KATRANCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0916-2407
- ❖ Mail: yasemin.katranCI@kocaeli.edu.tr

Doruk ve Doruk (2019) düzenlemenin SPK'yle, dönüştürmenin YYPK'yle ve kavrama/anlamanın ise YPK'yle benzerlik gösterdiğini belirtmişlerdir. Kılıç (2017) bu sınıflandırmaları; i) SPK: Verilen bir konu (örneğin; kesirler) ile ilgili PK, zor bir PK, ii) YYPK: Düzenleme ve çevirme ve iii) YPK: Anlama ve seçme olarak bir bütün halinde ele almıştır.

Kar ve Erkan (2022) ise; i) içerik değiştirme stratejisi (yeni bir problem formüle edilirken, verilen problemdeki hikâyenin değiştirilmesi), ii) ters çevirme stratejisi (problemde verilen ve istenilen bilgileri yer değiştirme) ve iii) ekleme stratejisi (verilen problemdeki bilgiyi genişletme) olmak üzere üç farklı stratejiden söz etmişlerdir.

Özetle PK, doğal bir duruma dayalı bir problemin oluşturulması, verilenlerden bir problemin yazılması veya bir problemin yeniden formülasyon sürecidir ki bu süreç çeşitli şekillerde (serbest, yarı-yapılandırılmış, yapılandırılmış, seçme, çevirme, anlama/kavrama, düzenleme) PÇ'den önce, tam çözüm anında ve PÇ'den sonra gerçekleşmektedir.

KAYNAKLAR

- Akay, H., Soybaş, D., Argün, Z. (2006). Problem kurma deneyimleri ve matematik öğretiminde açık-uçlu soruların kullanımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 129-146.
- Akben, N. (2020). Effects of the problem-posing approach on students' problem solving skills and metacognitive awareness in science education. *Res Sci Educ*, 50, 1143-1165. <https://doi.org/10.1007/s11165-018-9726-7>
- Arıkan, E. E., Ünal, H. (2015). Investigation of problem-solving and problem-posing abilities of seventh-grade students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(5), 1403-1416. <http://doi.org/10.12738/estp.2015.5.2678>
- Aydoğdu-İskenderoğlu, T., Yurtbakan, E. (2023). Comparison of problem-posing skills of gifted and non-gifted primary school students. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 10(1), 120-130. <https://doi.org/10.33200/ijcer.1185364>
- Baumanns, L., Rott, B. (2021). Rethinking problem-posing situations: A review. *Investigations in Mathematics Learning*, 13(2), 59-76. <https://doi.org/10.1080/19477503.2020.1841501>
- Baumanns, L., Rott, B. (2023). Identifying metacognitive behavior in problem-posing processes. *Int J of Sci and Math Educ*, 21, 1381-1406. <https://doi.org/10.1007/s10763-022-10297-z>

- Bayazit, İ., Kırnay-Dönmez, S. M. (2017). Öğretmen adaylarının problem kurma becerilerinin orantısal akıl yürütme gerektiren durumlar bağlamında incelenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 8(1), 130-160.
- Brown, S. I., Walter, M. I. (2005). *The Art of Problem Posing* (3rd Ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cai, J., Chen, T., Li, X., Xu, R., Zhang, S., Hu, Y., Zhang, L., Song, N. (2020). Exploring the impact of a problem-posing workshop on elementary school mathematics teachers' conceptions on problem posing and lesson design. *International Journal of Educational Research*, 102, 101404. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.02.004>
- Cai, J., Hwang, S. (2020). Learning to teach through mathematical problem posing: Theoretical considerations, methodology, and directions for future research. *International Journal of Educational Research*, 102, 101391. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.01.001>
- Christou, C., Mousoulides, N., Pittalis, M., Pitta-Pantazi, D., Sriraman, B. (2005). An empirical taxonomy of problem posing processes. *ZDM*, 37(3), 149-158.
- Çomarlı, S. K., Gökkurt-Özdemir, B. (2019). Ortaokul matematik öğretmenlerinin veri işleme öğrenme alanına yönelik serbest problem kurma becerilerinin incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1600-1637. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2019.174>
- Dikkartın-Övez, F. T., Çınar, B. A. (2018). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin cebir bilgileri ve cebirsel düşünme düzeylerinin problem kurma becerileri açısından incelenmesi. *BAUN Fen Bil. Enst. Dergisi*, 20(1), 483-502. <https://doi.org/10.25092/baunfbed.418622>
- Dinç, B. (2018). Yedinci sınıf öğrencilerinin gerçek yaşam durumlarına uygun problem kurma becerilerinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Doruk, M., Doruk, G. (2019). Beşinci sınıf öğrencilerinin çarpma ve bölme işlemine yönelik kurdukları problemlerin analizi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)*, 16(1), 1338-1369. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2019.163>
- Einstein, A., Infeld, L. (1938). *The Evolution of Physics*. New York: Simon & Schuster.
- Erdoğan, F., Erben, T. (2018). Investigation of gifted students' problem posing abilities requiring arithmetical operations with natural numbers. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(3), 531-546. <https://doi.org/10.17679/inuefd.486674>

- Erdoğan, F., Gül, N. (2020). An investigation of mathematical problem posing skills of gifted students. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 10(3), 655-696. <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2020.022>
- Ev-Çimen, E., Yıldız, Ş. (2017). Ortaokul matematik ders kitaplarında yer verilen problem kurma etkinliklerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 8(3), 378-407.
- Geçici, M. E., Aydın, M. (2019). Sekizinci sınıf öğrencilerinin geometri problemi kurma becerileri ile geometri öz-yeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(2), 431-456. <http://dx.doi.org/10.30831/akukeyg.456427>
- Işık, C., Kar, T. (2015). Altıncı sınıf öğrencilerinin kesirlerle ilgili açık-uçlu sözel hikâyeye yönelik kurdukları problemlerin incelenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 6(2), 230-249.
- Kanbur-Tekerek, B., Argün, Z. (2019). Investigation of pre-service elementary mathematics teachers' problem posing situations in dynamic geometry environment. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 9(1), 125-148. <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2019.005>
- Kar, T., Erkan, B. (2022). An examination of pre-service mathematics teachers' problem-formulation performances. *Investigations in Mathematics Learning*, 14(3), 184-198.
- Kılıç, Ç. (2017). A new problem-posing approach based on problem-solving strategy: Analyzing pre-service primary school teachers' performance. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 17(3), 771-789.
- Kilpatrick, J. (1987). Problem Formulating: Where Do Good Problems Come from? In A. H. Schoenfeld (Ed.), *Cognitive Science and Mathematics Education* (pp.123-147). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Kontorovich, I., Koichu, B., Leikin, R., Berman, A. (2012). An exploratory framework for handling the complexity of mathematical problem posing in small groups. *The Journal of Mathematical Behavior*, 31(1), 149-161. <https://doi.org/10.1016/j.jmathb.2011.11.002>
- National Council of Teachers of Mathematics [NCTM] (2000). *Principles and Standard for School Mathematics*. Reston, VA.
- Özgen, K., Aydın, M., Geçici, M. E., Bayram, B. (2017). Sekizinci sınıf öğrencilerinin problem kurma becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 8(2), 323-351.
- Özgen, K., Bayram, B. (2020). Ortaokul öğrencilerinin problem kurmaya yönelik beceri ve öz yeterlik inançlarının incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 455-485. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.693817>

- Papadopoulos, I., Patsiala, N., Baumanns, L., Rott, B. (2022). Multiple approaches to problem posing: Theoretical considerations regarding its definition, conceptualisation, and implementation. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 12(1), 13-34.
- Silver, E. A. (1994). On mathematical problem posing. *For the Learning of Mathematics*, 14(1), 19-28.
- Silver, E. A., Mamona-Downs, J., Leung, S., Kenney, P. A. (1996). Posing mathematical problems: An exploratory study. *Journal for Research in Mathematics Education*, 27(3), 293-309.
- Stoyanova, E. (1997). Extending and exploring students' problem solving via problem posing. Doctoral dissertation, Edith Cowan University. <https://ro.ecu.edu.au/theses/885>
- Stoyanova, E. (2003). Extending students' understanding of mathematics via problem posing. *The Australian Mathematics Teacher*, 59(2), 32-40.
- Stoyanova, E., Ellerton, N. F. (1996). A Framework for Research into Students' Problem Posing in School Mathematics. In P. C. Clarkson (Ed.), *Technology in Mathematics Education* (pp. 518-525). Mathematics Education Research Group of Australasia.
- Tekin-Sitrava, R., Işık, A. (2018a). Sınıf öğretmeni adaylarının serbest problem kurma becerilerinin incelenmesi. *GEFAD/GUJGEF*, 38(3), 919-947.
- Tekin-Sitrava, R., Işık, A. (2018b). Sınıf öğretmeni adaylarının kavrama ve seçmeye dayalı problem kurma durumlarında kurdukları problemlerin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 767-781. <https://doi.org/10.17556/erziefd.440207>
- Turhan-Türkkan, B. (2018). Examination of middle school sixth grade students' problem posing skills about fraction operations. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(3), 374-390.
- Ulusoy, F., Kepceoğlu, İ. (2018). İlköğretim matematik öğretmen adaylarının yarı-yapılandırılmış problem kurma bağlamında oluşturdukları problemlerin bağlamsal ve bilişsel yapısı. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1910-1936.
- Voica, C., Singer, F. M. (2013). Problem modification as a tool for detecting cognitive flexibility in school children. *ZDM-Mathematics Education*, 45(2), 267-279. <https://doi.org/10.1007/s11858-013-0492-8>
- Wang, M., Walkington, C., Rouse, A. (2022). A meta-analysis on the effects of problem-posing in mathematics education on performance and dispositions. *Investigations in Mathematics Learning*, 14(4), 265-287.

STEM EĞİTİMİ

Yusuf ERGEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Kahramanmaraş/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4313-5354
- ❖ Mail: yergen22@gmail.com

Erkan GÜLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Kahramanmaraş/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2290-7741
- ❖ Mail: erkangulerr02@gmail.com

KAYNAKLAR

- Alici, M. (2018). Probleme Dayalı Öğrenme Ortamında STEM Eğitiminin Tutum, Kariyer Algı ve Meslek İlgisine Etkisi Ve Öğrenci Görüşleri [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Akgündüz, D., Ertepinar, H., Ger, A. M., & Türk, Z. (2018). STEM Eğitiminin Öğretim Programına Entegrasyonu: Çalıştay Raporu. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Ay, K., & Seferoğlu, S. S. (2021). An investigation on various countries' STEM education policies and implications for Turkey. *Erzincan University Journal of Education Faculty*, 23(1), 82-105.
- Butz, W. P., Kelly, T. K., Adamson, D. M., Bloom, G. A., Fossum, D., & Gross, M. E. (2004). Will the scientific and technology workforce meet the requirements of the federal government? summary. Rand corporation.
- Büyükdede, M., & Tanel, R. (2018). İş-enerji ve İtme-momentum Konularına Yönelik Fetem Etkinliklerinin Kavramsal Anlama Üzerine Etkisi. *Diyalektolog*, (19).
- Bybee, R. W. (2010). What is STEM education? *Science*, 329(5995), 996-996.
- Bybee, R. W. (2013). The case for STEM education: Challenges and opportunities.
- Çepni, S. (2018). Kuramdan Uygulamaya STEM Eğitimi. Pegem Atıf İndeksi.
- Corlu, M. S., Capraro, R. M., & Capraro, M. M. (2014). Introducing STEM education: Implications for educating our teachers in the age of innovation. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 74-85.
- Dick, S. J. (2008). Why we explore: The birth of NASA. National Aeronautics and Space Administration. Retrieved from [http://www. nasa. gov/exploration/whyweexplore/Why_We_29. html](http://www.nasa.gov/exploration/whyweexplore/Why_We_29.html).
- English, L. D. (2016). STEM education K-12: Perspectives on integration. *International Journal of STEM education*, 3, 1-8.
- Eroğlu, S., & Bektaş, O. (2016). STEM Eğitimi Almış Fen Bilimleri Öğretmenlerinin STEM Temelli Ders Etkinlikleri Hakkındaki Görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 43-67.
- Eryılmaz, S., & Uluyol, Ç. (2015). 21. Yüzyıl Becerileri Işığında Fatih Projesi Değerlendirmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2).
- Gao, Y. (2013). Report on China's STEM system. Erişim [https://www. acola. org. au/PDF/SAF02Consultants/Consultant% 20Report](https://www.acola.org.au/PDF/SAF02Consultants/Consultant%20Report).

- Gonzalez, H. B., & Kuenzi, J. J. (2012, August). Science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education: A primer. Washington, DC: Congressional research service, library of congress.
- Hançer, A. H., Şensoy, Ö., & Yıldırım, H. İ. (2003). İlköğretimde Çağdaş Fen Bilgisi Öğretiminin Önemi ve Nasıl Olması Gerektiği Üzerine Bir Değerlendirme. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(13), 80-88.
- Kanematsu, H., & Barry, D. M. (2016). STEM and ICT education in intelligent environments (pp. 9-13). Cham, Switzerland: Springer.
- Kartal, B., & Taşdemir, A. (2021). Pre-service teachers' attitudes towards STEM: Differences based on multiple variables and the relationship with academic achievement.
- Kartal, B., Kartal, T., & Taşdemir, A. (2022). How and why teachers implement STEM? A journey to teacher beliefs and teaching practices. Internalization of STEM education, 41.
- Kennedy, T. J., M. R. L. Odell. 2014. Engaging students in STEM education. Science education international. c. 25. s. 3: 246-258.
- Kuenzi, J. J. (2008). Science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education: Background, federal policy, and legislative action.
- MEB. (2006), İlköğretim Fen Ve Teknoloji Dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2016). MEB STEM Eğitimi Raporu. Ankara: Yenilik Ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- MEB, M. E. B., & Başkanlığı, T. K. (2017). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara. URL Adres: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937.Pdf> Erişim tarihi, 20.03.2022.
- MEB (2019). PISA 2018 Türkiye Ön Raporu. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, 10.
- MEB. (2020). TIMSS 2019 Türkiye Ön Raporu. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı. https://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_12/10175514_TIMSS_2019_Turkiye_On_Raporu_.pdf adresinden erişildi.
- Mercin, L. (2019). STEAM Eğitiminde Sanatın Yeri. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 9(19), 28-41.
- Morrison, J. (2006). TIES STEM education monograph series, attributes of STEM education. Baltimore, MD: TIES, 3.

- Nacaroğlu, O., & Kızılkapan, O. (2021). Özel Yetenekli Öğrencilerin STEM Tutumları ve 21. Yüzyıl Becerilerine Sahip Olma Düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(2), 425-442.
- National Research Council. (2012). A framework for K-12 science education: Practices, crosscutting concepts, and core ideas. National academies press.
- Partnership for 21st Century Skills. (2007). Framework for 21st century learning. https://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_framework_0816_2pgs.pdf
- Rocard, M., Csermely, P., Jorde, D., Lenzen, D., Henriksson, H. W., Hemmo, V. (2007). Science education now: A new pedagogy for the future of europe. European commission directorate general for research information and communication unit. Retrieved 15/02/2012, from http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/report-rocard-on-science-education_en.pdf
- Roehrig, G. H., Moore, T. J., Wang, H. H., & Park, M. S. (2012). Is adding the e enough? Investigating the impact of K-12 engineering standards on the implementation of STEM integration. *School science and mathematics*, 112(1), 31-44.
- Sanders, M. (2009). Integrative STEM education: primer. *The technology teacher*, 68(4), 20-26.
- Thomas, T. A. (2014). Elementary teachers' receptivity to integrated science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education in the elementary grades (Doctoral dissertation).
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2017). Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr/index.php?> (02.07.2017).
- TÜSİAD. (2014). STEM Alanında Eğitim Almış İşgücüne Yönelik Talep ve Beklentiler Araştırması. İstanbul: TUSİAD. <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/8054-stemalaninda-egitim-almis-ismis-isgucune-yonelik-talep-ve-beklentiler-arastirmasi> adresinden erişildi.
- TÜSİAD. (2017). Faaliyet raporu. <https://tusiad.org/tr/faaliyet-raporlari/item/9911-tusiad-faaliyet-raporu-2017>.
- Yahşi, Ö., & Kırkıç, K. A. (2020). PISA ve TIMMS Uygulamalarının Okullara Olan Etkisinin Okul Yönetici Görüşlerine Göre İncelenmesi: İzmir örneği. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 11(22), 323-347.

White, D. W. (2014). What is STEM education and why is it important. Florida association of teacher educators journal, 1(14), 1-9.

MATEMATİK EĞİTİMİNDE MUHAKEME ETME

Çiğdem ARSLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-7354-8155
- ❖ Mail: arslanc@uludag.edu.tr

Zeynep ÖZAYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-1768-3963
- ❖ Mail: zeynepozaydin@uludag.edu.tr

KAYNAKLAR

- ACARA. (2017). Australian curriculum: Mathematics. (Erişim tarihi: 01.06.2023: <https://www.australiancurriculum.edu.au/f-10-curriculum/mathematics/rationale/>)
- Altun, M. (2021). EFEMAT 5: Yeni nesil matematik soruları ve öğretim uygulamaları. Bursa: Dora Basım-Yayın.
- Blanton, M. L. ve Kaput, J. J. (2005). Characterizing a classroom practice that promotes algebraic reasoning. *Journal for research in mathematics education*, 36(5), 412-446.
- Dabic Boricic, M., Vulic, I., & Videnovic, M. (2020). Mathematical literacy and assessment: Differences between the PISA study paradigm and mathematics teachers' conceptions. *Malta Review of Educational Research*, 14(S), 101-121.
- Kaur, B. (2009). Reasoning and communication in the mathematics classroom—some 'what' strategies. In MAV Annual Conference 2009, 118-123.
- Leighton, J. P. (2003). Defining and Describing Reasoning. (Ed. J. P. Leighton & R. J. Sternberg), *The Nature of Reasoning içinde* (3-11). New York, NY: Cambridge.
- Lithner, J. (2006). A framework for analysing creative and imitative mathematical reasoning. *Research Reports in Mathematics Education*, Department of Mathematics, Umea University.
- Loong, E., Vale, C., Widjaja, W., Herbert, S., Bragg, L. A., & Davidson, A. (2018). Developing a Rubric for Assessing Mathematical Reasoning: A Design-Based Research Study in Primary Classrooms. (Ed. Hunter, J., Perger, P., & Darragh, L.), *Making waves, opening spaces içinde* (503-510). Auckland: MERGA
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2009). İlköğretim matematik dersi 6-8.sınıflar öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: MEB Talim Terbiye Başkanlığı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2013). Ortaokul matematik dersi 5-8. sınıflar öğretim programı. Ankara: MEB Talim Terbiye Başkanlığı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar).
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2019). İlköğretim matematik 5 ders kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- National Council of Teachers of Mathematics [NCTM]. (2000). Principles and standards for school mathematics. National Council of Mathematics Teachers.

- New Jersey Mathematics Coalition and the New Jersey Department of Education [NJMCF]. (1996). New Jersey Mathematics Curriculum Framework: The first four standards, standard 4- reasoning, K-12 overview. State of New Jersey Department of Education.
- Özaydın, Z. (2022). Matematiksel muhakeme etme yeterliğinin uzaktan eğitim yoluyla verilen matematik okuryazarlığı hizmet içi öğretmen eğitimi ve uygulamaları sürecinde değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Özaydın, Z. ve Arslan, Ç. (2022). Assessment of mathematical reasoning competence in accordance with PISA 2021 mathematics framework. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science], 15(3), 453-474.
- PISA (2022). PISA 2022 mathematics framework draft. (Erişim tarihi: 01.05.2023: <https://pisa2022-maths.oecd.org/files/PISA%202022%20Mathematics%20Framework%20Draft.pdf>)
- Steen, L.A. (1999) Twenty questions about mathematical reasoning. (Lee V. Stiff, 1999 yearbook editor), Developing mathematical reasoning in grades K-12. National Council of Teachers of Mathematics, Reston: Virginia.
- TIMSS (2003). TIMSS 2003 International Report on Achievement in the Mathematics Cognitive Domains. (Erişim tarihi: 01.06.2023: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED494652.pdf>)
- TIMSS (2023). TIMSS 2023 Mathematics framework. (Erişim tarihi: 01.06.2023:https://timssandpirls.bc.edu/timss2023/frameworks/pdf/T2_3_Frameworks_Ch1_Mathematics.pdf)
- Toulmin, S., Rieke, R., & Janik, A. (Ed.). (1984). An introduction to reasoning. Collier Macmillan Publishers.
- Umay, A. (2003). Matematiksel muhakeme yeteneği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2003(24), 234-243.
- Umay, A. ve Kaf, Y. (2005). Matematikte kusurlu akıl yürütme üzerine bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28), 188-195.
- Van de Walle, J.A., Karp, K.S. & Bay-Williams, J.M. (2010). Elementary and Middle School Mathematics: Teaching Developmentally. (Seventh ed.) Allyn & Bacon.
- Yetkin Özdemir, E. (2020). Ortaokul öğretim programlarında matematik okuryazarlığı. (Ed. Mehmet Fatih Özmentar), Ortaokul matematik öğretim programları tarihsel bir inceleme içinde (457-502). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE DÜŞÜNME BECERİLERİ

Gökhan UYANIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kastamonu Üniversitesi/Eğitim Fakültesi,
Kastamonu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5653-6475
- ❖ Mail: guyanik@kastamonu.edu.tr

toplama, problem çözme ve karar verme becerileridir. Bu becerilere sahip olmak analitik düşünme becerisi kazanabilmek için gereklidir. Günlük hayatta tartışma, düşünme, yorumlama, konuşma gibi eylemleri gerçekleştirirken, bununla birlikte yeni öğrenilen bilgilerin temelleri atılırken, yeni bilgi ve düşünceler geliştirirken analitik düşünme becerisini kullanmak önemlidir.

Fen bilimleri derslerinde analitik düşünme becerisini geliştirmek amacıyla; matematik problemleri çözülebilir, akıl oyunları oynatılabilir, tartışma kulüpleri oluşturulabilir, düşünme gerektiren etkinliklerde düşünmeye fazla zaman ayrılabilir, düşünme gerektiren etkinliklerde detaylara da daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Arkan-Sezgin, K., Çarıkcı, S. ve Öntaş, T. (2022). İlkokul programlarında yer alan düşünce becerilerinin incelenmesi. *International Anatolia Academic Online Journal / Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 24-42.
- Bell, R. L., ve Lederman, N. G. (2003). Understandings of the nature of science and decision making on science and technology based issues. *Science Education*, 87(3), 352-377.
- Bingham, A. (2004). Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi (Çev: Ferhat OĞUZKAN). Ankara: MEB Yayınları
- Brodie, K. (2010). *Teaching mathematical reasoning in secondary school classrooms*. London: Springer.
- Cullingford, C. (1990). *The nature of learning. children teachers and the curriculum*. London: Casseli Educational Limited.
- Çepni, S. (2016). *Fen ve teknoloji öğretimi*. (Ed). Ankara: Pegem Akademi
- Deveci, İ., ve Kavak, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin yenilikçilik algıları ve yenilikçi düşünme eğilimleri: bir keşfedici ardışık desen. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 346-378
- Kandemir, M. A. ve Çelik, Y. (2021). Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde öğrencilere problem çözme becerisi kazandırma sürecinin değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 199-217
- Koray, Ö. (2004). Fen eğitiminde yaratıcı düşünmeye dayalı öğrenmenin öğretmen adaylarının yaratıcılık düzeylerine etkisi. *Fen Eğitiminde Yaratıcılık Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 40, 580-599.
- Nickerson, R. S. (1988). On improving thinking through instruction. *Review of Research in Education*, 15, 3-57.

- Nicolaou, C. T., Korfiatis, K., Evagorou, M., and Constantinou, C. (2009). Development of decision-making skills and environmental concern through computer-based, scaffolded learning activities. *Environmental Education Research*, 15(1), 39–54.
- Simon, S., and Maloney, J. (2007). Activities for promoting smallgroup discussion and argumentation. *School Science Review*, 88, 49–58.
- Şanlı, S. ve Demirkaya, H. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında yenilikçi düşünme. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16,171-189.
- Tok, Ş. (2008). Yansıtıcı düşünmeyi geliştirici etkinliklerin öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarına, performanslarına ve yansıtmalarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 33, 104-117.
- Walker, K. A., and Zeidler, D. L. (2007). Promoting discourse about socioscientific issues through scaffolded inquiry. *International Journal of Science Education*, 29(11), 1387–1410.

21.YÜZYIL BECERİLERİ

Ayşenur KULOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0217-8497
- ❖ Mail: adonder@firat.edu.tr

Merve ÖZER

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0082-9188
- ❖ Mail: mer-ve1939@hotmail.com

21.yüzyıldaki bireyler doğdukları andan itibaren teknolojiyle iç içedir. Bu durumla birlikte çocuklar teknolojik gelişmelerle birlikte birçok bilgiye ve öğrenime maruz kalmaktadır. Çocukların bu bilgi birikimi içerisinde doğru öğrenimler gerçekleştirebilmesi için ebeveynler de bilgi sahibi olmalıdır. Toplumların 21.yüzyıl becerilerine sahip olabilmeleri eğitimden geçmektedir. Ülkeler politikalar gereği okullarda 21.yüzyıl becerilerine geliştirmeye yönelik çalışmalarda bulunmaktadırlar.

KAYNAKÇA

AASL (American Association of School Librarians),(2008). ASSL Standards for the 21st Century Learner.https://lindblomlibrary.typepad.com/my_weblog/2008/12/assl-standards-for-the-21st-century-learner.html.

American Library Association (ALA). (1989). American library association presidential committee on information literacy. Final report.[DX Reader version]. Retrieved from www.ala.org

Anağün, S., Atalay, N., Kılıç, Z. & Yaşar, S. (2016). Öğretmen Adaylarına Yönelik 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları Ölçeğinin Geliştirilmesi:Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. PAU Eğitim Fakültesi Dergisi,40 (40), 160- 175.

Andersen, N. (2002). New media and new media literacy. Thinking critically about media: Schools and families in partnership cable in the classroom.

Aufderheide, P. (1993). Media literacy: A report on the national leadership conference on media literacy.

Bozkurt, C. (2020). Medya ve toplumsal bellek: Toplumsal olayların hatırlanması çerçevesinde sosyal medya çerçevesinde sosyal medya ve geleneksel medyanın karşılaştırılması, (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Buckingham, D. (2003). Media Education: Literacy and Contemporary Culture, Cambridge, UK: UKL Polity/ Blackwell.

Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21.yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. İnsani ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi. 7(4). 3112-3134.

Çoban, Ö., Bozkurt, S. & Kan, A. (2019). Eğitim yöneticisi 21.yüzyıl becerileri ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Kastamonu Education Journal, 27(3), 1059-1071.

Dirik, M. Z. (2015). Öğretim ilke ve yöntemleri. Pegem Akademi.

- Eryılmaz, S. ve Ulusoy, Ç. (2015). 21. Yüzyıl Becerileri Işığında FATİH Projesi Değerlendirmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi GEFAD / GUJG, 2(35), 209-229.
- Güven, M. & Kürüm, D. (2006). Öğrenme stilleri ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiye genel bir bakış. Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 75-90.
- Kneeland,S.(2001). Problem Çözme. Ankara. Gazi Kitabevi.
- Kouzes, J. & Posner, B. (1995). The leadership challenge: how to keep getting extraordinary things done in organisations. San Francisco: JosseyBass.
- Kurt, Ş. (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyal becerileri geliştirmelerinde dağcılık eğitiminin etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> veri tabanından erişildi.
- Murat, A. (2018). Fen bilgisi öğretmen adaylarının 21.yüzyıl becerileri yeterlik algıları ile STEM'e yönelik tutumlarının incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- OECD (The Organization for Economic Co-operation and Development), (2018). Connected minds: Technology and today's learners, educational research and innovation.[https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP\(2018\)2&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2018)2&docLanguage=En)
- Partnership for 21st Century Skills. (2009). Framework for 21st century learning. Retrieved from <http://www.p21.org/our-work/p21-framework>
- Wagner, T. (2015). Framework for 21st Century Schools. 1stcenturyschools.com/tony-wagner.html
- Yalçın, S. (2018). 21.yüzyıl becerileri ve bu becerilerin ölçülmesinde kullanılan araçlar ve yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 51(1). 183-201.

BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİ

Üzeyir ARI

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8598-4798
- ❖ E-mail: uzeyirari@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abd Rauf, R. A., Rasul, M. S., Mans, A. N., Othman, Z., & Lynd, N. (2013). Inculcation of science process skills in a science classroom. *Asian Social Science*, 9(8), 1911-2017.
- Abruscato, J. 2000. Teaching children science: A discovery approach, 5th ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Akdeniz, A. R. (2019). Problem Çözme, Bilimsel Süreç ve Proje Yönteminin Fen Eğitiminde Kullanımı. Salih Çepni (Ed.), Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi (s. 221-249). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktamış, H., & Ergin, Ö. (2007). Bilimsel süreç becerileri ile bilimsel yaratıcılık arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 11-23.
- Aslan, S., Kılıç, H.E. ve Kılıç, D. (2016). Bilimsel süreç becerileri. Pegem Akademi, Ankara.
- Aydoğdu, B. (2014). Bilimsel süreç becerileri. Fen bilimleri öğretimi. Ankara, 99-100.
- Brotherton, P. N., & Preece, P. F. (1995). Science process skills: Their nature and interrelationships. *Research in Science & Technological Education*, 13(1), 5-11.
- Çepni, S., Ayas, A., Johnson, D., & Turgut, M. F. (1997). Fizik öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Ergin, Ö., Şahin-Pekmez, E. ve Öngel-Erdal, S. (2005). Kuramdan uygulamaya deney yoluyla fen öğretimi. İzmir: Dinazor kitapevi.
- Finding Aid to the AAAS Science: A Process Approach Records | American Association for the Advancement of Science (AAAS) <https://www.aaas.org/archives/finding-aid-aaas-science-process-approach-records> Erişim tarihi: 19.06.2023
- Harlen, W., & Jelly, S. J. (1997). Developing science in the primary classroom. London: Longman.
- Maison, M., Darmaji, D., Astalini, A., Dwi Agus Kurniawan, D., & Sefiah Indrawati, P. (2019). Science process skills and motivation. *Humanities & Social Science Reviews*.
- Martin, D.J. (2003). Elementary science methods: A constructivist approach (3rd ed.). USA: Thomson Publishing Company.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2006). İlköğretim fen ve teknoloji dersi (6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı. Ankara.

- Ostlund, K. L. (1992). Science process skills: assessing hands-on student performance. New York: Addison-Wesley.
- Ramig, J. E., Bailer, J., & Ramsey, M. J. (1995). Teaching science process skills. Torrance, California: Good Apple.
- Rezba, R. J., Sprague, C. R., McDonnough, J. T., & Matkins, J.J.(2007). Learning and assessing science process skills. Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company.
- Sittirug, H. (1997). The predictive value of science process skills, attitude toward science, and cognitive development on achievement in a thai teacher institution. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Missouri-Columbia.
- Tan, M.ve Temiz, B. K. (2003). Fen öğretiminde bilimsel süreç becerilerinin yeri ve önemi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(13), 89–101.
- Turgut, M. F., Baker, D., Cunningham, R, Piburn, M. ve Roger Cunningham (1997). İlköğretim fen öğretimi. YÖK/DB Milli Egitimi Gelistirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Egitimi Yayınları, Ankara.
- Virginia (2012). Life sciences, interactive science. New Jersey: Perason.

OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI

Erkan YANARATEŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kastamonu Ü. Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Kastamonu.
- ❖ ORCID: 0000-0003-1378-5284
- ❖ Mail: eyanarates@kastamonu.edu.tr

Öğrencilerin “öğrenme ve yenilenme becerileri”, “meslek becerileri”, “bilgi, medya ve teknoloji becerileri” gibi yaşam becerilerini kazanmaları için okullarda uygulanan öğretim programına destek niteliğinde bazı okul dışı öğrenme etkinliklerine ilişkin geziler düzenlemektedirler. Akademisyenler, öğretmenler ve iş dünyası etkileyen bazı liderler tarafından tasarlanan bu becerilerin eğitim-öğretime sunduğu kazanımlar ise ölçme ve değerlendirmeyi desteklemesi, müfredatla ilişkili olması, öğrenci yetiştirmedeki uzmanlık ve okul dışı öğrenme ortamlarıdır (Altınpulluk ve Yıldırım, 2021).

Okul dışı öğrenme etkinliklerinde öğrenciler hem eğlenmekte hem de öğrenmektedirler. Ancak yapılan okul dışı öğrenme etkinliğinin eğlenceyle ilgili kısmı öğretimle ilgili kısmın önüne geçmemektedir. Etkinlik öncesinde, esnasında ve sonrasında yapılacak işlemler planlıdır ve bu plan öğrencilere önceden bildirilmektedir (Bozdoğan, 2020; Ertaş-Kılıç, 2020).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda benimsenen ve hali hazırda uygulamaya koyulan güncel öğrenme modelleri (yaklaşımları), stratejileri, yöntemleri ve teknikleri dışında, daha modern öğretim yöntemleri arayan öğretmen veya eğitimciler, öğretim ilke ve yöntemleri bağlamında öğrencilere deneyim kazandırmak amacıyla onlara deney tekniği kapsamında, laboratuvar deneyi gibi etkinlikler, materyal tasarımı, seminer çalışması, yüz-yüze veya web tabanlı interaktif oyunlar, örnek olay çalışması, drama tabanlı-etkileşimli gösteriler, çeşitli illüstrasyon uygulamaları gibi güncel birtakım öğretim yöntemi ve tekniklerinden faydalanabilirler.

KAYNAKLAR

- Akay, C. (2019). Öğrenmeyi etkileyen temel faktörler ve genel öğrenme ve öğretme ilkeleri. (5. Baskı). T. Yanpar-Yelken ve C. Akay (Eds.), Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 29-48). Anı Yayıncılık.
- Anderson, D., Kisiel, J., & Storksdieck, M. (2010). Understanding teachers' perspectives on field trips: Discovering common ground in three countries. *Curator the Museum Journal*, 49(3), 365-386.
- Arıkan-Fidan, N., & Güven, Ö. (2023). Spor Müzeleri ve Türk Spor Tarihi Müzesi Model Önerisi. Gazi Kitabevi.
- Aşılıoğlu, B. (2021). Başlıca öğrenme ve öğretim ilkeleri. (Genişletilmiş 9. Baskı). M. Arslan (Ed.), Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 29-48). Anı Yayıncılık.
- Ata, B. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde müzeler. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Eds.), Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi içinde, (s. 171-187). Pegem Akademi Yayıncılık

- Bakioğlu, B., & Karamustafaoğlu, O. (2020). Okul dışı öğrenme ortamlarının ğretim sürecinde kullanımına yönelik ğrenci görüşleri. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 80-94.
- Bakioğlu, B., & evik, M. (2021). Okul Dışı ğrenme Ortamlarında Uygulamalı STEM Eğitimi. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bozdoğan, A.E. (2020). Bilim merkezleri. C. Laçın-şimşek (Ed.), Fen ğretiminde okul dışı öğrenme ortamları içinde, (s.57-72). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bozdoğan, A.E. (2021). Bilim merkezleri. A. İ. şen (Ed.), Etkinliklerle Okul dışı öğrenme ortamları içinde, (s. 17-33). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bulca, Y., & Demirhan, G. (2019). Spor merkezleri. A. İ. şen (Ed.). Okul dışı öğrenme ortamları içinde (s. 362-378). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cox, D. (2020). *Creative thinking for dummies* (2nd Ed.). John Wiley & Sons, Inc.
- Danielle Colardyn, J. B. (2004). Validation of formal, non-formal and informal learning: Policy and practices in EU Member States. *European Journal of Education*, 39(1), 69-89.
- Demirel, . (2022). ğretim İlke ve Yöntemleri, ğrenme Sanatı. (25. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dib, C. Z. (1988). Formal, non-formal and informal education: Concepts/ applicability. *Cooperative Networks in Physics Education*, 173, 300-315.
- Dillon J., Rickinson, M., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D. & Benefield, P. (2006). The value of outdoor learning: evidence from research in the UK and elsewhere. *School Science Review*, 87(320), 107-111.
- Dursun, F. (2021). Öğretim ile ilgili temel kavramlar. F. Dursun, A. Aykan (Eds.), ğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 4-16). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erciyeş, G. (2022). Öğretim yöntem ve teknikleri. (17. Baskı), ř. Tan (Ed.), ğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 147-220). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ertaş-Kılıç, H. (2020). Planetaryumlar. C. Laçın-şimşek (Ed.), Fen ğretiminde okul dışı öğrenme ortamları içinde (s.169-198). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eshach, H. (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: Formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology*, 16, 171-190.
- Ford, P. (1986). Outdoor education: Definition and philosophy. [Available online at: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED267941.pdf>], Retrieved from: 07.07.2023.

- Kanad, H. F. (1948). Pedagoji Tarihi. Milli Eğitim Basımevi.
- Karadeniz, C., & Sivrikaya G. (2020). Müzeler. (2. Baskı). C. Laçın-Şimşek (Ed.), Fen öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları içinde, (s. 19-56). Pegem Akademi Yayıncılık
- Kartal, S. U. (2019). Türkiye’de popüler astronomi çalışmaları: Planetaryumlar. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Kasirer, A. & Shnitzer-Meirovich, S. (2021). The perception of creativity and creative abilities among general education and special education teachers. *Thinking Skills and Creativity*, 40, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100820>
- Kızılay, E. (2021). Müzelerde STEM eğitimi. B. Bakıoğlu ve M. Çevik (Eds.), Okul dışı öğrenme ortamlarında uygulamalı STEM eğitim içinde (s. 377-392), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (2017). Öğretim İlke ve Yöntemleri. (26.Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Küçükoğlu A., & Kaya, H. İ. (2022). Kuramdan Uygulamaya Okul Dışı Öğrenme Ortamları. (3. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık
- Laçın-Şimşek, C. (2020). Fen öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları, (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık
- Metin, M. (2020). Fen bilimleri dersi kapsamında planetaryuma düzenlenen bir gezinin 7.sınıf öğrencilerinin akademik başarı, ilgi ve motivasyonlarına etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Meydan, A. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde doğa eğitimi. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Eds.), Okul dışı sosyal bilgiler eğitimi içinde, (s. 259-282). Pegem Akademi Yayıncılık
- Miller, T. J. (2008). The Alaska factor: Outdoor education program design in Alaska. Master of Education Thesis, University of Alaska, USA.
- MEB (2017). MEB 2023 Eğitim Vizyonu. <https://www.meb.gov.tr/2023-egitim-vizyonu-aciklandi/haber/17298/tr>. Erişim tarihi: 17.07.2023.
- MEB. (2018a). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). MEB Yayınları.
- MEB (2018a). İl Eğitim Tarihi Müzeleri Albümü. Ankara
- MEB. (2019). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzu. <https://istanbul.meb.gov.tr/www/okul-disi-ogrenme-ortamlari-kilavuzlari/icerik/2807>. Erişim tarihi: 16.07.2023
- MEB. (2023). Örgün ve yaygın eğitimi destekleme ve yetiştirme kursları yönergesi. https://hboqm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_02/01020648_ynergedeklbrlretrlenekm.pdf. Erişim tarihi: 05.07.2023.

- MEM (2019). Okul dışı öğrenme ortamları: Ortaokul. İl Millî Eğitim Müdürlüğü. <http://ankara.meb.gov.tr/www/okul-disi-ogrenme-ortamlari/icerik/1550> Erişim tarihi: 17.07.2023.
- Okur-Berberoğlu, E. O., & Uygun, S. (2013). Sınıfdışı eğitimin dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim durumunun örgün ve yaygın eğitim kapsamında incelenmesi. Mersin Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi, 9<(2) , 32-42
- Öztürk, T. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde ev ödevleri. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Eds.), Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi içinde, (s. 345-365). Pegem Akademi Yayıncılık
- Parvin, J., & Stephenson, M. (2004). Learning science at industrial sites. In M. Braund & M. Reiss (Eds.), Learning science outside the classroom (pp. 111–128). RoutledgeFalmer.
- San, İ. (2008). Eğitim ve Müze Semineri. Kök Yayıncılık.
- Saraç, H. (2017). Türkiye'de okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin yapılan araştırmalar: içerik analizi çalışması. Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi, 3(2), 60-81
- Sarı, U. (2021). Kodlama atölyelerinde STEM eğitimi. B. Bakioğlu ve M. Çevik (Eds.), Okul dışı öğrenme ortamlarında uygulamalı STEM eğitim içinde (s. 291-316), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Savaş, B. (2021). Öğretim teknikleri. (Genişletilmiş 9. Baskı). M. Arslan (Ed.), Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 171-215). Anı Yayıncılık.
- Sever, R. (2021). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kavram Öğretimi, R. Sever (Ed.), (1. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şen, A. İ. (2019). Okul Dışı Öğrenme Ortamları, A. İ. Şen (Ed.), (1. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şentürk, E. (2019). Gökevleri (planetaryumlar). Şen, A. İ. (Ed.). Okul dışı öğrenme ortamları içinde, (s. 92-113). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şimşek, A., & Kaymakçı, S. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminin amacı ve kapsamı. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Eds.), Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi içinde, (s. 1-14). Pegem Akademi Yayıncılık.
- TÜBİTAK. (2018). TÜBİTAK - 4006 Bilim fuarları destekleme programı, <https://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/bilim-ve-toplum/ulusal-destek-programlari/icerik-4006-tubitak-bilim-fuarlari-destekleme-programi>. Erişim tarihi: 07.07.2023.
- TÜBİTAK. (2019). 4003 Bilim merkezi kurulması destek programı usul ve esasları. Bilim ve Toplum Proje Destek Programı, TÜBİTAK.
- TÜBİTAK. (2021). Bilimin doğasını öğrenmek. Bilim ve Teknik Dergisi (Haziran).
- TÜBİTAK. (2023) Bilim merkezleri. <https://bilimmerkezleri.tubitak.gov.tr>. Erişim tarihi: 07.07.2023.

- TÜBİTEM. (2019). Bilim merkezleri ve okul dışı öğrenme. 3. Türkiye Bilim ve Teknoloji Merkezleri Konferansı, Kadir Has Kongre Merkezi, Kayseri.
- Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri. 2023. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 05.07.2023.
- URL1. (2023). Formal, informal and non-formal learning. PE-LE Project. <https://peleproject.wordpress.com/formal-informal-and-non-formal-learning/>. Erişim tarihi: 16.07.2023
- URL2: (2023). TÜBİTAK Bilim Merkezleri: Konya Bilim Merkezi (Science Center). <https://bilimmerkezleri.tubitak.gov.tr/konyabilimmerkezi>. Erişim: 9.7.2023
- URL3. (2023). TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi. Kutup Araştırmaları Enstitüsü. <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/tr/haber/turkiyenin-en-buyuk-akdenizin-ilk-bilim-merkezi-antalyada-acildi>. Erişim tarihi: 17.07.2023
- URL4. (2023). Öğretim yöntem ve teknikleri: Sınıf dışı öğretim etkinlikleri. <https://sites.google.com/view/ogretimyontemveteknikleri/ana-sayfa>. Erişim tarihi: 17.07.2023
- Yanarateş, E. (2021a). Fen bilimleri öğretimi ve teknoloji kullanımında güncel yaklaşımlar. T. Talan (Ed.), Eğitimde dijitalleşme ve yeni yaklaşımlar içinde (s. 59-104), Efe Akademi Yayınları.
- Yanarateş, E. (2021b). Uzaktan eğitimde bilim merkezleri ve STEM. A. Yılmaz, B. Ertuğrul Akyol, M. N. Aydede (Eds.), Uzaktan eğitim sürecinde örnek etkinliklerle STEM uygulamaları içinde (s. 261-290), Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yaycı, L., & Şanal, M. (2016). Öğretimde yeni yaklaşımlar. M. Onur, L. Yaycı ve M. Şanal (Eds.), Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s. 275-297). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2021). Planetaryum ve gözlemevlerinde STEM eğitimi. B. Bakioğlu ve M. Çevik (Eds.), Okul Dışı Öğrenme Ortamlarında Uygulamalı STEM Eğitim içinde (s. 211-236), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yükseköğretim Kurumu (YÖK). (2020). Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari>. Erişim: 07.07.2023.

MATEMATİK EĞİTİMİNDE DİJİTAL TEKNOLOJİLER

Serdal POÇAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bingöl Üniversitesi, Bingöl/TÜRKİYE.
- ❖ ORCID: 0000-0001-6901-0889
- ❖ Mail: spocan@bingol.edu.tr

Matematik eğitiminde dijital teknolojilerin geleceği, öğrencilerin ihtiyaçlarını ve farklı öğrenme stillerini dikkate alan bir yaklaşımın benimsenmesiyle şekillenecektir. Öğretmenlerin teknolojik araçları etkili bir şekilde kullanabilme becerilerini geliştirmesi ve bu araçları derslerine entegre etmeleri önemlidir. Çünkü matematik eğitiminde dijital teknolojilerin kullanımı öğrencilerin matematikle ilgili yeteneklerini ve anlayışlarını geliştirmek için büyük bir potansiyele sahiptir. Öğretmenlerin ve eğitim kurumlarının, geleneksel eğitimi destekleyecek teknolojik gelişmeleri uygun şekilde kullanmaları öğrencilerin matematiksel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaları açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Artigue, M. (2007). Digital technologies: A window on theoretical issues in mathematics education. In D. Pitta-Pantazi, & G. Philippou (Eds.), *Proceedings of the Fifth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education*, (pp. 68–82).
- Attard, C., & Holmes, K. (2022). An exploration of teacher and student perceptions of blended learning in four secondary mathematics classrooms. *Mathematics Education Research Journal*, 34(1), 719-740.
- Bakker, A., Cai, J., & Zenger, L. (2021). Future themes of mathematics education research: An international survey before and during the pandemic. *Educational Studies in Mathematics*, 107(1), 1-24.
- Bodemer, D., Ploetzner, R., Feuerlein, I., & Spada, H. (2004). The active integration of information during learning with dynamic and interactive visualizations. *Learning and Instruction*, 14(3), 325–341.
- Borba, M. C., Askar, P., Engelbrecht, J., Gadanidis, G., Llinares, S., & Aguilar, M. S. (2016). Blended learning, e-learning and mobile learning in mathematics education. *ZDM Mathematics Education*, 48, 589-610.
- Cahyono, A. N., & Ludwig, M. (2019). Teaching and learning mathematics around the city supported by the use of digital technology. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 15(1), em1654.
- Dalby, D., & Swan, M. (2019). Using digital technology to enhance formative assessment in mathematics classrooms. *British Journal of Educational Technology*, 50(2), 832-845.
- Demir, S., & Bozkurt, A. (2011). İlköğretim matematik öğretmenlerinin teknoloji entegrasyonundaki öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online*, 10(3), 850-860.

- Donnelly, D., McGarr, O., & O'Reilly, J. (2011). A Framework for teachers' integration of ICT into their classroom practice. *Computers & Education*, 57(2), 1469–1483.
- Drijvers, P. (2019). Embodied instrumentation: Combining different views on using digital technology in mathematics education. In U. T. Jankvist, M. van den Heuvel-Panhuizen, & M. Veldhuis (Eds.), *Eleventh Congress of the European Society for Research in Mathematics Education* (pp. 8–28). Utrecht University.
- Ebersöhn, L., Loots, T., Eloff, I., & Ferreira, R. (2015). In-service teacher training to provide psychosocial support and care in high-risk and high-need schools: School-based intervention partnerships. *Journal of Education for Teaching*, 41(3), 267-284.
- Engelbrecht, J., Llinares, S., & Borba, M. C. (2020). Transformation of the mathematics classroom with the internet. *ZDM Mathematics Education*, 52, 825-841.
- Freiman, V. (2014). Types of technology in mathematics education. In S. Lerman (Ed.), *Encyclopedia of mathematics education*. Springer
- Haddad, W., & Draxler, A. (2002). The Dynamics of technologies for education. In W. Haddad & A. Draxler (Eds.), *Technologies for education: Potentials, parameters, and prospects* (pp. 2–17).
- Iji, C. O., Abakpa, B. O., & Age, J. T. (2018). The effect of Geometer's sketch pad on senior secondary school students' interest and achievement in geometry in Gboko Metropolis. *International Journal of Research and Review*, 5(4), 33–39.
- İlhan, A., & Aslaner, R. (2020). Dinamik geometri yazılımları kullanımının matematik öğretmeni adaylarının başarılarına etkisi ve öğretim süreci hakkındaki görüşleri. *Turkish Journal of Educational Studies*, 7(2), 99-129.
- Jobirovich, Y. M. (2021). The role of digital technologies in reform of the education system. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(4), 461-465.
- Klopper, E., & Squire, K. (2008). Environmental detectives—the development of an augmented reality platform for environmental simulations. *Educational Technology Research and Development*, 56(2), 203-228.
- Kumar, A., & Kumaresan, S. (2008). Use of mathematical software for teaching and learning mathematics. *ICME 11 Proceedings*, 373-388.
- Lagrange, J. B., & Kynigos, C. (2014). Digital technologies to teach and learn mathematics: Context and re-contextualization. *Educational Studies in Mathematics*, 85, 381–403.

- Leung, A., & Bolite-Frant, J. (2015). Designing mathematics tasks: The role of tools. In A. Watson & M. Ohtani (Eds.), *Task design in mathematics education* (pp. 191–225). New ICMI Study Series. Springer.
- Lindberg, J. O., & Olofsson, A. D. (2018). Editorial - Recent trends in the digitalization of the Nordic K-12 schools. *Seminar.net*, 14 (2), 103–108. <https://doi.org/10.7577/seminar.2974>
- Marbán, J. M., & Mulenga, E. M. (2019). Pre-service primary teachers' teaching styles and attitudes towards the use of technology in mathematics classrooms. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 14(2), 253-263.
- Maschietto, M., & Trouche, L. (2010). Mathematics learning and tools from theoretical, historical and practical points of view: the productive notion of mathematics laboratories. *ZDM Mathematics Education* 42(1), 33–47.
- Moreno-Armella, L., Hegedus, S. J., & Kaput, J. J. (2008). From static to dynamic mathematics: Historical and representational perspectives. *Educational Studies in Mathematics*, 68, 99-111.
- Neira, E. A. S., Salinas, J., & Crosetti, B. B. (2017). Emerging Technologies (ETs) in education: A systematic review of the literature published between 2006 and 2016. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 12(5), 128-149.
- Olive, J., Makar, K., Hoyos, V., Kor, L. K., Kosheleva, O., & Sträßer, R. (2010). Mathematical knowledge and practices resulting from access to digital technologies. *Mathematics Education and Technology-rethinking the Terrain: The 17th ICMI Study*, (Vol.13, pp. 133-177) Springer.
- Öztop, F. (2022). İlkokul matematik öğretiminde dijital ve dijital olmayan oyun kullanımının etkililiği: Bir meta-analiz çalışması. *International Primary Education Research Journal*, 6(1), 65-80.
- Pepin, B., & Gueudet, G. (2018). Curriculum resources and textbooks in mathematics education. In S. Lerman (Ed.), *Encyclopedia of mathematics education*. Springer.
- Ratnayake, I., Thomas, M., & Kensington-Miller, B. (2020). Professional development for digital technology task design by secondary mathematics teachers. *ZDM Mathematics Education*, 52, 1423-1437.
- Redecker, C. (2017). European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. In EUR 28775 EN. ed. Y. Punie (Luxembourg: Publications Office of the European Union).

- Roberts, D., Leung, A., & Lin, B. (2013). From the slate to the web: Technology in the mathematics curriculum. In A. Bishop, M. A. Clements, C. Keitel, J. Kilpatrick, & F. Leung (Eds.), *Third international handbook of mathematics education* (pp. 525–547). Springer.
- Setiyani, Putri, D. P., Ferdianto, F., & Fauji, S. H. (2020). Designing a digital teaching module based on mathematical communication in relation and function. *Journal on Mathematics Education*, 11(2), 223-236. <http://doi.org/10.22342/jme.11.2.7320.223-236>
- Singh, M. N. (2021). Inroad of digital technology in education: Age of digital classroom. *Higher Education for the Future*, 8(1), 20-30.
- Topçu, H., Küçük, S., & Göktaş, Y. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının ilköğretim matematik öğretiminde eğitsel bilgisayar oyunlarının kullanımına yönelik görüşleri. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 5(2), 119-136.
- Voogt, J., & Pelgrum, H. (2005). ICT and curriculum change. *Human Technology*, 1(2), 157-175.
- Walters, L.M., Green, M.R., Goldsby, D., & Parker, D. (2018). Digital storytelling as a problem-solving strategy in mathematics teacher education: How making a math-eo engages and excites 21st century students. *International Journal of Technology in Education and Science*, 2(1), 1-16.
- Yang, J. (2013). Mobile assisted language learning: review of the recent applications of emerging mobile technologies. *English Language Teaching*, 6(7), 19–25.
- Yong, S. T., Gates, P., & Harrison, I. (2016). Digital games and learning mathematics: Student, teacher and parent perspectives. *International Journal of Serious Games*, 3(4), 55-68.

FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİNDE DİJİTAL TEKNOLOJİLER

Esra KIZILAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Kayseri/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8329-0186
- ❖ Mail: eguven@erciyes.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alkayış, A. (2021). Eğitim felsefesi perspektifinden dijitalleşme ve Eğitim 4.0. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED), 11(21), 221-237.
- Bakırcı, H., Gök, N., & Artun, H. (2021). Fen öğretiminde kullanılan hologram uygulamalarına yönelik fen bilimleri öğretmenlerinin görüşleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(4), 1334-1348.
- Bilişim Vadisi (2022). Eğitimde dijitalleşme çalıştay sonuç raporu. https://bilisimvadisi.com.tr/wp-content/uploads/2022/12/Egitimde_Digitallesme_Calistayi_2022.pdf
- Boz, M. S. (2019). Eğitimde artırılmış gerçeklik uygulamalarının değerlendirilmesi. MEB. https://yegitek.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_03/26132150_egitimdeartirilmisgerceklikuygulamalarinindegerlendirilmesi.pdf
- Büyükcengiz, M. (2017). Dijital öyküleme metodunun ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersi akademik başarı, bilimsel süreç becerileri ve derse yönelik tutumlarına etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi.
- Çankaya, B., & Girgin, S. (2018). Artırılmış gerçeklik teknolojisinin fen bilimleri dersi akademik başarısına etkisi. Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR), 5(30), 4283-4290.
- Çelenk, G., & Tatlı, Z. (2022). Öğretmen adayları tarafından geliştirilen sorulara Web 2.0 destekli ölçme değerlendirme eğitiminin etkisi. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 55(2), 423-448.
- Çoban, E. & Uzun, H. (2022). Endüstri 4.0'ın eğitim alanına etkileri. Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(1), 97-124.
- Dağdalan, G., & Taş, E. (2017). Simülasyon destekli fen öğretiminin öğrencilerin başarısına ve bilgisayar destekli fen öğretimine yönelik tutumlarına etkisi. Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi, 5(2), 160-172.
- Göçen Kabaran, G. (2022). Fen eğitimi alanında dijital öykü uygulamalarının akademik başarıya etkisi: bir meta-analiz çalışması. e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13(6), 86-102.
- Gökay, M. & Mercin, L. (Eds.) (2019). Teknoloji ve tasarım: Öğretmenler için kılavuz. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_08/26172726_Teknoloji_TasarYm_Bakan_SunuY.pdf

- Karayılan, M., Çakmak, G., & Güzel, R. (2018). Bitki ve hayvanlarda üreme, büyüme ve gelişme ünitesinin değerlendirme sürecinde kullanılan oyunlaştırma etkinliğinin öğrencilerin fen bilimleri dersindeki başarılarına etkisi. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, (34).
- Kasap, B., & Say, S. (2023). Fen öğretiminde dijital öykü kullanımının öğrencilerin fen dersine yönelik tutumlarına, dijital okuryazarlık seviyelerine ve eleştirel düşünme becerilerine etkisi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 7(1), 84-96.
- Kırıkkaya, E. B., & Şentürk, M. (2018). Güneş sistemi ve ötesi ünitesinde artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanılmasının öğrenci akademik başarısına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 181-189.
- Küçükcalay, A. M. (1997). Endüstri devrimi ve ekonomik sonuçlarının analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 51-68.
- Ortaakarsu, F., & Sülün, Y. (2022). Web 2.0 araçlarının fen bilimleri dersi dna ve genetik kod ünitesinde motivasyona etkisi: KAHOOT! örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (62), 617-639.
- Öztemel, E. (2018). Eğitimde yeni yönelimlerin değerlendirilmesi ve eğitim 4.0. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 25-30.
- Şahin, E., & Doymuş, K. (2021). Dijital destekli işbirlikli öğrenci takımları başarı bölümleri yönteminin fen bilimleri dersinin akademik başarısına etkisi. *EKEV Akademi Dergisi*, (85), 173-186.
- Şen Ersoy, N. (2022). Eşzamanlı ya da Eşzamansız Öğrenme: Covid-19 Sürecindeki Tercihler ve Karşılaşılan Güçlükler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(4), 79-102.
- Ulum, E. & Ercan Yalman, F. (2020). Yedinci sınıf öğrencilerinin fen bilimleri konularında dijital öykü hazırlama deneyimleri. *International Journal of Educational Spectrum*, 2(1), 1-24.
- URL-1. Endüstri Tarihine Kısa Bir Yolculuk. <https://www.endustri40.com/endustri-tarihine-kisa-bir-yolculuk/> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, S. (2016). Fen Bilimleri dersinde artırılmış gerçeklik uygulamalarının öğrencilerin başarısına, motivasyonuna, problem çözme becerilerine yönelik algısına ve tutumlarına etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi

SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRENME

Üzeyir ARI

- ❖ Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü Elazığ / TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8598-4798
- ❖ E-mail: uzeyirari@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abrams, E., Southerland, S. A. ve Evans, C. (2007). Inquiry in the classroom: Necessary components of a useful definition. Inquiry in the classroom: Realities and Opportunities. Greenwich, CT: Information Age Publishing.
- Altunsoy, S. (2008). Ortaöğretim biyoloji öğretiminde araştırmaya dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin bilimsel süreç becerilerine, akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Arı, Ü. (2017). Yapı iskelesi desteğiyle sorgulamaya dayalı öğretim yönteminin uygulamadaki etkisinin araştırılması/Investigation of effect of scaffolded inquiry-based instruction. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arslan, A. (2007). Fen eğitiminde araştırmaya dayalı öğretim yönteminin kavramsal öğrenmeye etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bağcaz, E. (2009). Sorgulayıcı öğretim yönteminin öğrencilerin akademik başarısı ve fen ve teknoloji dersine yönelik tutumuna etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bianchini, J. A. ve Colburn, A. (2000). Teaching the nature of science through inquiry to prospective elementary teachers: A tale of two researchers. Journal of research in science teaching, 37(2), 177-209.
- Blanchard, M. R., Southerland, S. A., Osborne, J. W., Sampson, V. D., Annetta, L. A. ve Granger, E. M. (2010). Is inquiry possible in light of accountability?: A quantitative comparison of the relative effectiveness of guided inquiry and verification laboratory instruction. Science Education, 94(4), 577-616
- Chang, C. Y. ve Mao, S. L. (1999). Comparison of Taiwan science students' outcomes with inquiry-group versus traditional instruction. The Journal of Educational Research, 92(6), 340-346.
- Duban, N. (2008). İlköğretim fen ve teknoloji dersinin sorgulamaya dayalı öğrenme yaklaşımına göre işlenmesi: Bir eylem araştırması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Eick, C. J. ve Reed, C. J. (2002). What makes an inquiry-oriented science teacher? The influence of learning histories on student teacher role identity and practice. Science Education, 86(3), 401-416.

- Gençtürk, H. A. ve Türkmen, L. (2007). İlköğretim 4. sınıfı fen bilgisi dersinde sorgulama yöntemi ve etkinliği üzerine bir çalışma. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27(1), 277 – 292.
- Kaya, G., & Yılmaz, S. (2016). Açık sorgulamaya dayalı öğrenmenin öğrencilerin başarısına ve bilimsel süreç becerilerinin gelişimine etkisi.
- Kula, Ş. G. (2009). Araştırmaya dayalı fen öğrenmenin öğrencilerin bilimsel süreç becerileri, başarıları, kavram öğrenmeleri ve tutumlarına etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Malley, M. (1992). The Nature and History of Science. Chapter V in Teaching About the History and Nature of Science and Technology: Background Papers (ss. 67-80). Colorado Springs: Biological Sciences Curriculum Study (BSCS).
- Minner, D. D., Levy, A. J., & Century, J. (2010). Inquiry-based science instruction—what is it and does it matter? Results from a research synthesis years 1984 to 2002. Journal of Research in Science Teaching: The Official Journal of the National Association for Research in Science Teaching, 47(4), 474-496.
- National Research Council. (2000). Inquiry and the National Science Education Standards. Washington, DC: National Academy Press.
- Sarıoğlan, A. B., & Sarıca, E. (2023). TGA destekli sorgulama temelli öğretimin akademik başarıya ve bilimsel sorgulama becerisine etkisi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 25(1), 279-292.
- Shapiro, B. L. (1996). A case study of change in elementary student teacher thinking during an independent investigation in science: Learning about the“face of science that does not yet know”. Science Education, 80(5), 535-560.
- Tüysüz, M., Şardağ, M., & Durukan, A. (2017). Araştırma-sorgulama temelli öğrenme yaklaşımının fen bilimleri öğretmen adaylarının analitik kimya öğrenimine etkisi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1), 1657-1696.
- Windschitl, M. (2000). An analysis of preservice science teachers' open inquiry experiences. In annual conference of the American Educational Research Association Conference, New Orleans, LA.

ARGÜMANTASYON TABANLI ÖĞRENME

Derya ZENGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Halil İnalçık Bilim ve Sanat Merkezi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9854-9664
- ❖ Mail: derya_bilir@windowslive.com

Menekşe Seden TAPAN BROUTIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1860-852X
- ❖ Mail: tapan@uludag.edu.tr

çürütme ögesiyle üst düzey düşünme becerisini geliştirmeye daha uygun olduğu söylenebilir. Bu durum da öğrenciler ile yapılan çalışma değerlendirildiğinde argümantasyon becerilerinde olumlu bir yönde gelişmenin olduğu ifade edilebilir. Sonuç olarak argümantasyon temelli matematik öğretiminde kullanılan Toulmin modelinin öğrenci çalışmalarına olumlu katkı sağladığı ve dolayısıyla matematik öğretiminde etkin bir şekilde kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akkuş, R. Günel, M. & Hand, B. (2007). Comparing an inquiry-based approach known as the science writing heuristic to traditional science teaching practices: Are there differences?. *International Journal of Science Education*, 14(5), 1745- 1765.
- Arık, M., & Akçay, B. (2017). Argümantasyon tabanlı öğrenme. *Fen bilimleri eğitim alanı öğretim ve öğrenme yaklaşımları içinde* (s.177-191). Pegem yayınları.
- Aymen-Peker, E., Apaydın, Z., & Taş, E. (2012). Isı yalıtımını argümantasyonla anlama: İlköğretim 6. sınıf öğrencileri ile durum çalışması. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(8), 79-100.
- Driver, R., Newton, P., & Osborne, J. (2000). Establishing the norms of scientific argumentation in classrooms. *Science Education*, 84(3), 287-312.
- Duschl, R. A. (2007). Argumentation in science education: An overview. S.Erduran ve M. P. Jimenez-Aleixandre (Eds.), *Argumentation in science education: Perspectives from classroom-based research* (pp.159-175). Springer
- Erduran, S., Simon, S., & Osborne, J. (2004). Tapping into argumentation: developments in the application of Toulmin's argument pattern for studying science discourse. *Science Education*, 88(6), 915-933.
- Giere, R.N. (1991). *Understanding Scientific Reasoning* (3rd ed.). Forth Worth, TX: Holt, Rinehart & Winston.
- Kelly, G. J., & Takao, A. (2002). Epistemic levels in argument: an analysis of university oceanography students' use of evidence in writing. *Science Education*, 86(3), 314 – 342. <https://doi.org/10.1002/sce.10024>
- Küçük-Demir, B. (2014). Argümantasyon tabanlı bilim öğrenme yaklaşımının öğrencilerin matematik başarılarına ve yaratıcı düşünme becerilerine etkisi. (Yayın No. 381624) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Küçük, H. & Aycan, H. Ş. (2014). 2007-2012 yılları arasında bilimsel tartışma üzerine gerçekleştirilmiş açık erişim araştırmaların bir incelemesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1). <https://doi.org/10.21666/mskuefd.05345>
- Maher, C. A. (1998). Kommunikation och konstruktivistisk undervisning. In Arne Engstrom (Ed.), *Matematik och reflektion* (pp. 1–25). Lund, Sweden: Studenlitteratur.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). Ortaokul matematik dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). Millî eğitim bakanlığı ilköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi öğretim programı. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu
- Naylor, S., Keogh, B., & Downing, B. (2007). Argumentation and primary science. *Research in Science Education*, 37, 17-39. <https://doi.org/10.1007/s11165-005-9002-5>
- Sampson, V. & Clark, D. B. (2008). Assessment of the ways students generate arguments in science education: current perspectives and recommendations for future directions. *Science Education*. 92, 447-472. <https://doi.org/10.1002/sce.20276>
- Sandoval, W. A. (2003). Conceptual and epistemic aspects of students' scientific explanations. *Journal of the Learning Sciences*, 12(1), 5 – 51.
- Schwarz, B. B., & Asterhan, C. S. C. (2010). Argumentation and reasoning. In K. Littleton, C. Wood & J. Kleine Staarman (Eds.), *International handbook of psychology in education* (pp. 137–176). Bradford: Emerald Group.
- Schwarz, B. B., Neuman, Y., Gil, J., & Ilya, M. (2003). Construction of collective and individual knowledge in argumentative activity: An empirical study. *The Journal of the Learning Sciences*, 2, 219-256.
- Stylianides, A. J. (2007). Introducing young children to the role of assumptions in proving. *Mathematical Thinking and Learning*, 9(4), 361–385. <https://doi.org/10.1080/10986060701533805>
- Pedemonte, B. (2007). How can the relationship between argumentation and proof be analysed?, *Educational Studies in Mathematics*, 66, 23-41.
- Tekin-Dede, A. (2018). Matematik eğitimi alanındaki ortaklaşa argümantasyon çalışmalarının incelenmesi. *Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 9(3), 636-661. <https://doi.org/10.16949/turkbilm.386722>
- Toulmin, S. E. (1958). *The uses of argument*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Toulmin, S. E. (2003). *The uses of argument* (Updated ed.). New York, NY: Cambridge University Press.
- Yackel, E. & Cobb, P. (1996). Sociomathematical norms, argumentation, and autonomy in mathematics. *Journal for Research in Mathematics Education*, 27(4), 458-477. <https://doi.org/10.2307/749877>
- Yıldırım H. E. (2013). Sınıf Ortamında Argümantasyona Dayalı Öğrenme Ortamının Değerlendirilmesi: Deneyimli Kimya Öğretmenleri İle Kimya Öğretmen Adaylarına İlişkin Durum Çalışması (Yayın No324653) [Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Zohar, A. & Nemet, F. (2002). Fostering students' knowledge and argumentation skills through dilemmas in human genetics. *Journal of Research in Science Teaching*, 39(1), 35 – 62. <https://doi.org/10.1002/tea.10008>

GERÇEKÇİ MATEMATİK EĞİTİMİ

Yeliz YAZGAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8417-1100
- ❖ Mail: yazgany@uludag.edu.tr

Son Söz

Özetle, GME'nin temelinde öğrencilerin gerçek yaşamda karşılan veya karşılaşılabilecek bir problem durumunu var olan bilişsel yapılarıyla çözmeleri vardır. Bu problem durumunu çözerken, öğrenciler bir kavramı ilk defa bir matematikçinin bir kavramı keşfetmesi gibi öğrenirler. Bunu yaparken öğrenciler kendi geliştirdikleri modellerle işe başlarlar, bu modeli matematikleştirme yoluyla giderek soyutlaştırır ve en sonda matematiksel bilgiye ulaşırlar ki bu da klasik matematik eğitiminin tersidir. Bu şekilde, öğrenciler kendi öğrenme süreçlerine bizzat sahiplik ederler.

GME'nin öğretmene büyük sorumluluklar yüklediği de unutulmamalıdır. Hedeflenen matematiksel bilgiye ulaşabilmeleri için gerekli öğrenme ortamını sağlamak, uygun problem durumlarını seçmek, süreç boyunca öğrencilerin ilerleyişini sürekli kontrol etmek, öğrencilerin deneyimlerinden/ön bilgilerinden faydalanmak, öğrencilerin stratejilerini dikkatlice dinlemek ve birbirleriyle paylaşımlarını sağlamak bu sorumluluklardan bazılarıdır. GME'ne uygun bir ders düzenlemek ve uygulamaya koymak vakit alıcı ve zor görünebilir, ancak harcanan vakit ve emek öğrenciler için anlamlı ve kalıcı bilgi olarak geri dönecektir.

KAYNAKLAR

- Alacacı, Cengiz (2016), Gerçekçi matematik eğitimi. Erhan Bingölbali, Selahattin Arslan, & İsmail Özgür Zembat (Ed.), Matematik eğitiminde teoriler (s. 341-353), Pegem A Yayıncılık.
- Altun, M. (2002). Sayı doğrusunun öğretiminde yeni bir yaklaşım. İlköğretim Online, 1(2). 33-39.
- Barnes, H. (2005). The theory of realistic mathematics education as a theoretical framework for teaching low attainers in mathematics. Pythagoras, 61, 42-57.
- Drijvers, P. H. M. (2003). Learning algebra in a computer algebra environment: Design research on the understanding of the concept of parameter [Unpublished doctoral dissertation]. Utrecht University.
- Freudenthal, H. (1983). Didactical phenomenology of mathematical structures. Kluwer Academic Publishers.
- Freudenthal, H. (1991). Revisiting mathematics education. Kluwer Acad.
- Gravemeijer, K. (1994). Developing realistic mathematics education. Freudenthal Institute.
- Gravemeijer, K. (1999). How emergent models may foster the constitution of formal mathematics. Mathematical Thinking and Learning, 1(2), 155-177.

- Gravemeijer, K., & Doorman, M. (1999). Context problems in realistic mathematics education: A calculus course as an example. *Educational Studies in Mathematics*, 39(1-3), 111–129.
- Kaur, B., Wong, L. F., & Govindani, S. N. (2020). Graphing linear equations—A comparison of the opportunity-to-learn in textbooks using the singapore and the Dutch approaches to teaching equations. In M. van den Heuvel-Panhuizen (Ed.) *International reflections on the Netherlands didactics of mathematics* (pp. 97-111). Springer.
- Keijzer, R. (2003). Teaching formal mathematics in primary education: Fraction learning as mathematising process. Freudenthal Institute
- Norbury A (2004) Mathematics education teaching and learning. <http://www.did.stu.mmu.ac.uk/cme/Student_Writings/TS1/AngelaNorbury.html> sayfasından erişilmiştir.
- Sembing, R. K., Hadi, S., & Dolk, M. (2008). Reforming mathematics learning in Indonesian classrooms through RME. *ZDM*, 40, 927-939.
- Smid, H. J. (2022). *Theory and practice: A history of two centuries of Dutch mathematics education*. Springer Nature.
- Treffers, A. (1991). Didactical background of a mathematics program for primary education. In L. Streefland (Ed.), *Realistic mathematics education in primary school* (pp. 21–56). Freudenthal Institute.
- Van den Heuvel-Panhuizen (2014). Didactical phenomology. In S. Lerman (Ed.), *Encyclopedia of mathematics education* (pp. 218–220). Springer.
- Van den Heuvel-Panhuizen, M. (2020). *International reflections on the Netherlands didactics of mathematics: Visions on and experiences with realistic mathematics education*. Springer Nature.
- Van den Heuvel-Panhuizen, M., & Drijvers, P. (2014). Realistic mathematics education. In S. Lerman (Ed.), *Encyclopedia of mathematics education* (pp. 521–525). Springer.
- Van den Heuvel-Panhuizen, M., & Wijers, M. (2005). Mathematics standards and curriculum in the Netherlands. *ZDM*, 37(4), 287-307.
- Van Zanten, M., & Van den Heuvel-Panhuizen, M. (2021). Mathematics curriculum reform and its implementation in textbooks: Early addition and subtraction in realistic mathematics education. *Mathematics*, 9(7), 752.
- Wittmann, E.C. (2005). Realistic mathematics education, past and present. *Nieuw Archief voor Wiskunde*, 6(4), 294-296.
- Yazgan, Y. (2007). 10-11 yaş grubundaki öğrencilerin kesirleri kavramaları üzerine deneysel bir çalışma [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

DÜŞÜNMENİN MATEMATİKSEL HALİ: MATEMATİKSEL DÜŞÜNME

Ebru KÜKEY

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2130-0884
- ❖ Mail: ekukey@firat.edu.tr

KAYNAKLAR

- Burton, L. (1984). Mathematical thinking: The struggle for meaning. *Journal for Research in Mathematics Education*, 15(1), 35-49. <https://doi.org/10.2307/748986>
- Dreyfus, D. (1990). www.bu.edu/wcp/papers/TKno/TKnoStar.htm (erişim tarihi:10.05.2016)
- Driscoll, M. (2007). *Fostering algebraic thinking: A guide for teachers grades 6-10*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Hersh, R. (1993). Proving is convincing and explaining. *Educational studies in mathematics*, 24(4), 389-399. <https://doi.org/10.1007/BF01273372>
- Keith, D. (2000). Finding your inner mathematician. *Chronicle of Higher Education*, 47(5), 5-6.
- Knuth, E. J. (2002). Proof as a tool for learning mathematics. *Mathematics Teacher*, 95(7), 486-490. <https://doi.org/10.5951/MT.95.7.0486>
- Liu, P. H. (2003). Do teachers need to incorporate the history of mathematics in their teaching?. *The Mathematics Teacher*, 96(6), 416-421. <https://doi.org/10.5951/MT.96.6.0416>
- Liu, P. H., & Niess, M. L. (2006). An exploratory study of college students' views of mathematical thinking in a historical approach calculus course. *Mathematical Thinking and Learning*, 8(4), 373-406. https://doi.org/10.1207/s15327833mtl0804_2
- Mason, J., Burton, L., & Stacey, K. (1985). *Thinking mathematically*. Revised Edition. England: Addison-Wesley Publishers, Wokingham.
- Mason, J., Burton, L., & Stacey, K. (2010). *Thinking mathematically* (Second edition). Harlow England: Pearson Education Limited.
- Mubark, M. (2005). *Mathematical thinking and mathematical achievement of students in the year of 11 scientific stream in Jordan*, Unpublished doctor's thesis, New Castle.
- Polya, G. (1973). *How to solve it: A new aspect of mathematical method*. Princeton, N.J.: Princeton Uni. Press.
- Rutherford, A. (2021). *Mathematical thinking: For People who hate math*. ARB Publications.
- Schoenfeld, A. H. (1992). Learning to think mathematically: Problem solving, metacognition, and sense-making in mathematics. (Ed. D.A. Grouws). *Handbook of Research on Mathematics Teaching and Learning: A Project of The National Council of Teachers of Mathematics*. (pp.334-370). Newyork: Macmillan.

- Tall, D. (2002). *Advanced mathematical thinking*. USA: Kluwer Academic Publishers. https://doi.org/10.1007/0-306-47203-1_1
- Tall, D. (2013). *How humans learn to think mathematically: Exploring the three worlds of mathematics*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139565202>
- Watson, A., & Barton, B. (2010). Teaching mathematics as the contextual application of mathematical modes of enquiry. In *Mathematical knowledge in teaching* (pp. 65-82). Dordrecht: Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9766-8_5

FEN VE TEKNOLOJİ (BİLİMSEL) OKURYAZARLIĞI

Ayşenur KULOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0217-8497
- ❖ Mail: adonder@firat.edu.tr

Fatma TUTUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4813-3561
- ❖ Mail: fakiluman@hotmail.com

KAYNAKLAR

- American Association for the Advancement of Science. (1993). Benchmarks for science literacy. Oxford University Press.
- Bağcı Kılıç, G., Haymana, F., ve Bozyılmaz, B. (2008). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programının bilim okuryazarlığı ve bilimsel süreç becerileri açısından analizi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 52-63.
- Benzer, E. (2020). Bilimsel okuryazarlık ve medya okuryazarlığı arasındaki ilişki: fen bilgisi öğretmen adayları örneği, *Araştırma ve Deneyim Dergisi (ADEDER)*, 5(1), 10-2.
- BouJaoude, S. (2002). Balance of scientific literacy themes in science curricula: the case of Lebanon. *International Journal of Science Education*, 24(2), 139-156.
- Bybee, R. W. (1997). Achieving scientific literacy: from purposes to practices. Heinemann.
- Çepni, S., Ayas, A., Johnson, D., Turgut, F. (1997). Fizik öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Çepni, S., Aycı, H. Ş. ve Bacanak, A. (2009). Bilim teknoloji toplum ve sosyal değişim. (4.Baskı). Celepler Matbaacılık.
- DeBoer, G. E. (2000). Scientific literacy: another look at its historical and contemporary meanings and its relationship to science education reform. *Journal of Research in Science Teaching*, 37(6), 582-601.
- Erbudak, K. C. (2021). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bilimsel okuryazarlık düzeyleri. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdamar, F. S. (2020). Sınıf öğretmenlerinin program okuryazarlık algıları ve ilköğretim yöneticilerinin öğretmenlerin program okuryazarlık becerisine yönelik algılarının ilerlemeci felsefe bağlamında analizi. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hurd, P. (1997). Scientific literacy: new minds for a changing world. *Issues and Trends*, 407- 416.
- Hurd, P. D. (1998). Scientific literacy: new minds for a changing world. *Science Education*, 82, 407-416.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). Yeni insan ve insanlar. Evrim Yayınları.
- Kılıç, Bağcı, G., Haymana, F. ve Bozyılmaz, B. (2008). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programının bilim okuryazarlığı ve bilimsel süreç becerileri açısından analizi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 52-63.

- Kütükcü, Y. (2016). Ortaokul öğrencilerinin canlılar ve hayat öğrenme alanına ilişkin bilimsel okuryazarlıklarının geliştirilen ölçme aracıyla incelenmesi. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Laugksch, R. C. (2000). Scientific literacy: A conceptual overview. *Science Education*, 84(1), 71-94.
- Lederman, N.G. ve Zeidler, D. L. (1987). Science Teachers' Conceptions Of The Nature Of Science: Do They Really Influence Teacher Behavior? *Science Education*, 71(5), 721-734.
- MEB. (2005). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4.-5. sınıflar) öğretim programı. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2006). İlköğretimde Fen ve Teknoloji Dersi (6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı. MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2013). İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2018). İlköğretim öğretim programları. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Miller, J. D. (1983). Scientific literacy: a conceptual and empirical review. *Daedalus*, 29-48.
- National Research Council (1996). *National Science Education Standards*. National Academy Press.
- OECD (2006). *Assessing scientific, reading and mathematical literacy: a framework for PISA 2006*. OECD Publishing.
- Pongsophon, P., Yutakom, N., ve Boujaoude, S.B. (2010). Promotion of scientific literacy on global warming by process drama. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 11(1), Article 4, p.1.
- Roth, W. M. ve Barton, A.C. (2004). *Rethinking scientific literacy*. Routledge Falmer.
- Shen, B. S. (1975). Science literacy and the public understanding of science. In day s.b. (Ed.) *Communication of scientific information* (pp. 44-52). Karger.
- Şahin-Pekmez, E. (2000). *Procedural understanding: teachers perceptions of conceptual basis of practical work*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Durham.

- Turgut, H. (2005). Yapılandırmacı tasarım uygulamasının fen bilgisi öğretmen adaylarının bilimsel okuryazarlık yeterliliklerinden “bilimin doğası” ve “bilim-teknoloji-toplum ilişkisi boyutlarının gelişimine etkisi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turgut, H. (2007). Herkes için bilimsel okuryazarlık. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40(2), 233-256.

MATEMATİKSEL MODELLEME

Mustafa AÇIKGÖZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8552-2251
- ❖ Mail: acikgoz.mustafa1982@hotmail.com

Zeynep YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1439-3592
- ❖ Mail: zeynepyildiz.2005@hotmail.com

çözümler için motive etmek ve bireysel modelleme yöntemlerini desteklemek önemlidir.

- Modelleme problemlerinde öğretmenler, çözüme ulaşmak için lazım olan değişik strateji yaklaşımlarına hâkim olmalıdır.
- Öğretmenler, modelleme çalışmalarında öğrenciler tarafından kullanılan stratejileri doğru şekilde desteklemeyi bilmelidir.

KAYNAKLAR

- Altun, M. (2002). İlköğretim ikinci kademedeki (6, 7 ve 8. sınıflarda) matematik öğretimi. Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Ağlı, E. (1987). Matematiksel yöntemler ve uygulamaları. Teori Yayınları
- Antonius, S., Haines, C. R., Jensen, H. T., & Niss, M. (2006). Classroom Activities and the Teacher. In W. Blum, P. Galbraith, H.-W. Henn, M. Niss (Eds.), *Modelling and Applications in Mathematics Education: The 14. ICMI Study* (295-306). New York: Springer.
- ATC21S (Assessment and Teaching of 21st Century Skills), (2010). Status report. file:///C:/Users/ben/Downloads/ATC21S_Exec_Summary%20(1).pdf adresinden 3 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.
- Baki, A. (2015). Kuramdan uygulamaya matematik eğitimi. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılık.
- Baykul, Y. (2002). İlköğretimde matematik öğretimi: 6.-8. sınıflar için. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Berry, J., & Houston, K. (1995). *Mathematical Modelling*. Bristol: J. W. Arrowsmith Ltd.
- Blomhøj, M., & Kjeldsen, T. H. (2006). Teaching mathematical modelling through project work- Experiences from an in-service course for upper secondary teachers. *Zentralblatt für Didaktik der Mathematik*, 38(2), 163-177.
- Blum, W. (2002). ICMI Study 14: Applications and Modelling in Mathematics Education- Discussion Document. *Zentralblatt Fur Didaktik Der Mathematik*, 34(5), 229-239.
- Blum, W., & Ferri, B. R. (2009). Mathematical Modeling: Can It Be Taught and Learnt? *Journal of Mathematical Modeling and Applications*, 1(1), 45-58.
- Blum, W., & Niss, M. (1989). Mathematical Problem Solving, Modelling, Applications, and Links to Other Subjects – State, Trends and Issues in Mathematics Instruction. In M. Niss, W. Blum & I. Huntley (Eds.), *Modelling Applications and Applied Problem Solving* (1-19). England: Halsted Pres.
- Blum, W., & Niss, M. (1991). Applied Mathematical Problem Solving, Modelling, Application and Links to Other Subjects-State, Trends, and

- Issues in Mathematics Instruction. Educational Studies in Mathematics, 22(1), 37-68.
- Blum, W., & Pollak, H. (2018). Foreword. In R. B. Ferri (Eds.), Learning how to teach mathematical modeling in school and teacher education. (Pp. Vi-Vii). Springer.
- Boz, N. (2008). Matematik neden zor? Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 2(2), 52-65.
- Bukova-Güzel, E. (Ed.). (2018). Matematik eğitiminde matematiksel modelleme. Ankara: Pegem Akademi.
- Çiltaş, A. (2011). Dizi ve Seriler Konusunun Matematiksel Modelleme Yoluyla Öğretiminin İlköğretim Matematik Öğretmeni Adaylarının Öğrenme ve Modelleme Becerileri Üzerine Etkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çiltaş, A., & Işık, A. (2013). Matematiksel modelleme yoluyla öğretimin ilköğretim matematik öğretmeni adaylarının modelleme becerileri üzerine etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(2), 1177-1194.
- Dindyal, J. (2010). Word Problems and Modelling In Primary School Mathematics. In B. Kaur, & J. Dindyal (Eds.), Mathematical Applications and Modelling (94-111). Singapore: World Scientific.
- Doruk, B. K. (2010). Matematikçi Günlük Yaşama Transfer Etmede Matematiksel Modellemenin Etkisi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- English, Lyn D., & Halford, G. S. (1995). Mathematics Education: Models and Processes. Lawrence Erlbaum Associates: Mahwah, New Jersey.
- Eraslan, A. (2011). Bir Matematiksel Modelleme Etkinliği: Büyük Ayak Problemi, Eğitimci-Öğretmen Dergisi, 6, 25-27.
- Eurydice (Avrupa Eğitim Bilgi Ağı) (2011). Avrupa'da matematik eğitimi: Temel zorluklar ve ulusal politikalar. Eurydice Türkiye Birimi.
- Frejd, P., & Bergsten, C. (2016). Mathematical modelling as a professional task. Educational Studies in Mathematics, 91, 11-35.
- Gilbert, J. K., Boulter, C. J., & Elmer, R. (2000). Positioning models in science education and in design and technology education. Gilbert J. K. ve Boulter C. J. (Eds.), Developing Models in Science Education. Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Gravemeijer, K. (2002). Preamble: From models to modeling. In K. Gravemeijer, R. Lehrer, B. Oers, & L. Verschaffel (Eds.), Symbolizing, modeling and tool use in mathematics education (pp. 7-22). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Greer, B. (1997). Modeling Reality in Mathematics Classrooms: The Case of Word Problems. Learning and Instruction, 7(4), 293-307.

- Güneş, B., Bağcı, N., & Gülçiçek, Ç. (2004). Fen bilimlerinde kullanılan modellerle ilgili öğretmen görüşlerinin tespit edilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(7), 1-14.
- Haines, C. R., & Crouch, R. M. (2010). Remarks on a Modelling Cycle and Interpreting Behaviours. In R. A. Lesh et al.(Eds.), *Modelling Students' Mathematical Modelling Competencies: The ICMI-13 Study* (145-154). New York: Springer
- Harrison, A. G. (2001). How do teachers and textbook writers model scientific ideas for students. *Research in Science Education*, 31, 401-435.
- Houston, K. (2007). Assessing the "Phases" of Mathematical Modelling. In: Blum, W., Galbraith, P.L., Henn, H.W., Niss, M. (eds) *Modelling and Applications in Mathematics Education*. New ICMI Study Series, vol 10. Springer, Boston, MA.
- Kaiser, G., & Sriraman, B. (2006). A Global Survey of International Perspectives on Modelling in Mathematic Education. *Zentralblatt Für Didaktik Der Mathematik*, 38(3), 302-310.
- Kaput, J. (1987). Representation Systems and Mathematics. In C. Janvier (Ed.), *Problems of representation in the teaching and learning of mathematics* (19-26), Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lesh, R. A., & Doerr, H. (2003a). Foundations of Model and Modelling Perspectives on Mathematic Teaching and Learning. In R. A. Lesh, and H. Doerr (Eds.), *Beyond Constructivism: A models and Modelling Perspectives on Mathematics Teaching, Learning and Problem Solving* (pp. 3-33). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Lesh, R. A., & Doerr, H. M. (2003b). In What Ways Does a Models and Perspective Move Beyond Constructivism: In R. Lesh & H. M. Doerr (Eds.), *Beyond Constructivism: A Models and Modeling Perspective on Mathematics Problem Solving, Learning and Teaching* (519-582). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Lesh, R., Post, T., & Behr, M. (1987). Representations and Translations among Representations in Mathematics Learning and Problem Solving. In C. Janvier, (Ed.), *Problems of Representations in the Teaching and Learning of Mathematics* (33-40). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Lesh, R., Cramer, K., Doerr, H. M., Post, T., & Zawojewski, J. S. (2003). Model development sequences. In R. Lesh, & H. M. Doerr (Eds.), *Beyond constructivism: Models and modeling perspectives on mathematics problem solving, learning, and teaching* (pp. 3-33). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Lesh, R., Hoover, M., Hole, B., Kelly, A., & Post, T. (2000). Principles for developing thought-revealing activities for students and teachers. In A. Kelly & R. Lesh (Eds.), *Handbook of research in mathematics and science education* (113-149). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Maaß, K. (2006). What are modelling competencies? *Zentralblatt für Didaktik der Mathematik*, 38(2), 113-142. <https://doi.org/10.1007/BF02655885>
- Meyer, W. J. (1984). *Concepts of mathematical modeling*. New York: McGraw-Hill
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). Ortaokul matematik dersi (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- MEB. (2017). Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- NCTM (National Council of Teachers of Mathematics, (2000). *Principle and Standards for School Mathematics*, Reston, VA: NCTM.
- NCTM (National Council of Teachers of Mathematics, (2014). *Principles to actions: Ensuring mathematical success for all*. NCTM.
- Nasibov, F. & Kaçar, A. (2005). Matematik ve matematik eğitimi hakkında. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(2), 339-346.
- Pollak, H. (1969). How can we teach applications of mathematics? *Educational Studies in Mathematics*, 2, 393-404.
- Pollak, H. (2007). *Mathematical modeling-A conversation with Henry Pollak*. In W. Blum, P. L. Galbraith, H-W, Henn, M. Niss (Eds.), *Modelling and applications in mathematics education. The 14th ICMI Study* (pp. 109-120). Springer.
- Sriraman, B. (2005). *Conceptualizing the Notion of Model Eliciting*. Fourth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education. Sant Feliu de Guíxols, Spain.
- Tekin Dede, A. (2015). *Matematik derslerinde öğrencilerin modelleme yeterliklerinin geliştirilmesi: Bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times: learning for life in our times*. John Wiley & Sons.
- Ubuz, B. ve Haser, Ç. (2002). *Matematik öğretiminde rol yapılarının değişimi*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 16-18 Eylül 2002, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Yoshida, H., Verschaffel, L., & De Corte, E. (1997). *Realistic Considerations in Solving Problematic Word Problems: Do Japanese and Belgian Children Have the Same Difficulties?*. *Learning and Instruction*, 7(4), 329-338.
- Zawojewski, S. J., Lesh, R. A., & English, L. D. (2003). *A Models and Modeling Perspective on the Role of Small Group Learning Activities*. In R. A. Lesh & H. M. Doerr (Ed.), *Beyond Constructivism: A Models and Modeling Perspective on Mathematics Problem Solving, Learning and Teaching* (337-358). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

MATEMATİKSEL YETERLİĞİN İKİ UNSURU: KAVRAMSAL VE İŞLEMSEL BİLGİ

Fatma ERDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4498-8634
- ❖ Mail: f.erdogan@firat.edu.tr

konusunda güçlük yaşayabilirler. Öğretmenlerin, öğrencilerin matematiği nasıl öğrendikleri hakkındaki bilgilerine daha yakından bakmaları, bu zorluğu aşmalarına yardımcı olacaktır (Kükey & Tutak, 2019; Reys vd., 2014). Tüm bunların yanı sıra, kavramsal anlayışın güçlendirilmesine yönelik vurgulara rağmen uluslararası düzeyde, STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) derslerinde işlemsel bilginin merkezi bir rol oynadığı belirtilmiştir (Dorner & Ableitinger, 2022). Sonuç olarak, kavramsal ve işlem bilgi üzerine kavramsallaştırma, ilişki veya değerlendirme konularında tartışmaların süregeldiği görülmesine rağmen matematiksel yeterlik bağlamındaki öneminin tartışma götürmediği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Ableitinger, C., & Dorner, C. (2023). Measuring Austrian students' procedural knowledge at the end of upper secondary level. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*. <https://doi.org/10.1080/0020739X.2023.2209093>
- Baroody, A. J., Feil, Y., & Johnson, A. R. (2007). An alternative reconceptualization of procedural and conceptual knowledge. *Journal for Research in Mathematics Education*, 38, 115–131.
- Carrillo-Yañez, J., Climent, N., Montes, M., Contreras, L. C., Flores-Medrano, E., Escudero-Ávila, D., ... & Muñoz-Catalán, M. C. (2018). The mathematics teacher's specialised knowledge (MTSK) model. *Research in Mathematics Education*, 20(3), 236-253. <https://doi.org/10.1080/14794802.2018.1479981>
- Crooks, N. M., & Alibali, M. W. (2014). Defining and measuring conceptual knowledge in mathematics. *Developmental Review*, 34(4), 344-377.
- Dorner, C., & Ableitinger, C. (2022). Procedural mathematical knowledge and use of technology by senior high school students. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 18(12), 1–14.
- Garofalo, J., & Lester, F. K. (1985). Metacognition, cognitive monitoring, and mathematical performance. *Journal for Research in Mathematics Education*, 16(3), 163–176.
- Goldin Meadow, S., Alibali, M. W., & Church, R. B. (1993). Transitions in concept acquisition: using the hand to read the mind. *Psychological Review*, 100, 279–297. <https://doi.org/10.1037//0033-295X.100.2.279>
- Hiebert, J., & Grouws, D. (2007). Effective teaching for the development of skill and conceptual understanding of number: what is most effective? In J. Reed (Ed.), *Research brief*. National Council of Teachers of Mathematics.

- Hiebert, J., & Lefevre, P. (1986). Conceptual and procedural knowledge in mathematics: An introductory analysis. In J. Hiebert (Ed.), *Conceptual and procedural knowledge: The case of mathematics* (pp. 1–27). Erlbaum.
- İlhan, A., Poçan, S., Tutak, T., & Kırmızıgül, H. G. (2022). Ortaokul öğrencilerinin bakış açısından cebir öğrenme alanı. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1123-1143.
- Jeannotte, D., & Kieran, C. (2017). A conceptual model of mathematical reasoning for school mathematics. *Educational Studies in Mathematics*, 96(1), 1-16. <https://doi.org/10.1007/s10649-017-9761-8>
- Kamii, C., & Dominick, A. (1997). To teach or not to teach algorithms. *The Journal of Mathematical Behavior*, 16, 51–61.
- Kieran, C. (2013). The false dichotomy in mathematics education between conceptual understanding and procedural skills: An example from algebra. In K. Leatham (Ed.), *Vital directions for mathematics education research* (pp. 153-171). Springer.
- Kilpatrick, J., Swafford, J., Findell, B., & N. research council. (2001). *Adding it up: Helping children learn mathematics* (National Research Council, Ed.; Vol. 2101). Citeseer.
- Kükey, E., & Tutak, T. (2019). Matematiği anlama kavramının, matematik öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(2), 502-515.
- Lenz, K., Dreher, A., Holz.pfel, L., & Wittmann, G. (2019). Entwicklung und Validierung eines Testinstruments zur Erfassung von konzeptuellem und prozeduralem Wissen zu Brüchen [Development and validation of a test instrument to capture conceptual and procedural knowledge of fractions]. In A. Frank, S. Krauss, & K. Binder (Eds.), *Beiträge zum mathematikunterricht 2019 [Contributions to mathematics education 2019]* (pp. 481–484). WTM-Verlag. <https://doi.org/10.17877/DE290R-20498>
- Reys, R., Lindquist, M., Lambdin, D. V., & Smith, N. L. (2014). *Helping children learn mathematics*. John Wiley & Sons.
- Rittle-Johnson, B. (2006). Promoting transfer: effects of self-explanation and direct instruction. *Child Development*, 77, 1–15.
- Rittle-Johnson, B., & Schneider, M. (2015). Developing conceptual and procedural knowledge of mathematics. In R. C. Kadosh & A. Dowker (Eds.), *Oxford handbook of numerical cognition* (pp. 1102–1118). Oxford University Press.

- Rittle-Johnson, B., Schneider, M., & Star, J. R. (2015). Not a one-way street: Bidirectional relations between procedural and conceptual knowledge of mathematics. *Educational Psychology Review*, 27, 587-597.
- Rittle-Johnson, B., & Siegler, R. S. (1998). The relations between conceptual and procedural knowledge in learning mathematics: A review. In C. Donlan (Ed.), *The development of mathematical skill* (pp. 75–110). Psychology Press.
- Rittle-Johnson, B., Siegler, R. S., & Alibali, M.W. (2001). Developing conceptual understanding and procedural skill in mathematics: An iterative process. *Journal of Educational Psychology*, 93(2), 346–362.
- Schneider, M., & Stern, E. (2012). The developmental relations between conceptual and procedural knowledge: A multi-method approach. *Developmental Psychology*, 46(1), 178–192,
- Siegler, R. S., & Stern, E. (1998). Conscious and unconscious strategy discoveries: a microgenetic analysis. *Journal of Experimental Psychology: General*, 127, 377–397.
- Skemp, R. R. (1976). Relational understanding and instrumental understanding. *Mathematics Teaching*, 77, 20–26.
- Star, J. R. (2005). Research Commentary: Reconceptualizing Procedural Knowledge. *Journal for Research in Mathematics Education*, 36(5), 404–411.
- Star, J. R. (2007). Research Commentary: A Rejoinder Foregrounding Procedural Knowledge. *Journal for Research in Mathematics Education*, 38(2), 132–135.
- Star, J. R., Pollack, C., Durkin, K., Rittle-Johnson, B., Lynch, K., Newton, K., & Gogolen, C. (2015). Learning from comparison in algebra. *Contemporary Educational Psychology*, 40, 41-54.

DİNAMİK GEOMETRİ YAZILIMLARI VE MATEMATİK ÖĞRETİMİ

Menekşe Seden TAPAN-BROUTIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1860-852X
- ❖ Mail: tapan@uludag.edu.tr

kullanımı kolay kaliteli yazılımlar seçmek, (ii) hareket ile ortaya çıkan dinamik özelliği sadece yapıları doğrulamak veya geçersiz kılmak için değil, aynı zamanda keşfetme ve problem çözme aracı olarak sistematik olarak kullanmak, (iii) geometrik bilgilerin problem çözme aracı olarak kullanıldığı, değişmezliği doğrulamak dışında gerekçeler ve kanıtlar arayışını teşvik eden etkinlikler kullanmak, (iv) geometrik problemlerin çözüm ortamlarıyla, gözlemlenen somut ve teorik soyut kavramlar arasında ilişki kurmaya çalışmak (Soury-Lavergne, 2020).

Dinamik geometrinin matematik eğitimine katkıları pek çok araştırmancının sonucunda ortaya konulmuştur. Ancak, dinamik geometri tek başına yeterli değildir; onu sınıf ortamına taşıyan ve bir öğrenme aracı haline getiren hiç şüphesiz öğretmenlerdir. Bu bağlamda, her türlü öğretim etkinliğinde olduğu gibi dinamik geometri yazılımları ile matematik öğretiminde de öğretmenlerin yeri çok önemlidir. Dinamik geometri yazılımlarının kullanımı ve uygun dinamik geometri ortamlarının hazırlanıp kurgulanması için hizmet içi ve hizmet öncesi öğretmen eğitimi temel teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

- Anton J., Vlastos G., Mourelatos A., Turnbull R., Mueller I. (1984). Science and the sciences in Plato, *Revue d'histoire des sciences*, 37 (1), 82-83.
- Artigue, M., & Douady, R. (1986). La didactique des mathématiques en France. *Revue française de pédagogie*, 76, 69-88.
- Balacheff, N. (2017). Seymour Papert (1928-2016) Aux sources d'une pensée innovante et engagée. *Recherches en Didactique des Mathématiques*, 37(2-3).
- Bernard, J. T., & Tavares, R. A. E. (2001). Anaglyphes Dynamiques sur le Logiciel Cabri-Géomètre. *Cabri World II*.
- Brousseau G. (1995) Promenade avec THALES, entre la Maternelle et l'Université. In *Autour de Thalès*, (pp. 87 -124). IREM de Lyon Villeurbanne.
- Coutat, S., Laborde, C. & Richard, P.R. (2016). L'apprentissage instrumenté de propriétés en géométrie : propédeutique à l'acquisition d'une compétence de démonstration. *Educational Studies in Mathematics* 93, 195–221. <https://doi.org/10.1007/s10649-016-9684-9>
- De Villiers M. (1998). To teach definitions in geometry or to teach to define? In A. Olivier & K. Newstead (éds), *22nd Conference of the*

- International Group for the Psychology of Mathematics Education, vol. 2, pp. 248-255. Stellenbosch, Afrique du Sud.
- Duval R. (1994) Les différents fonctionnements d'une figure dans une démarche géométrique, *Repères IREM*, 17, 121-138.
- Duval R. & Godin M. (2005). Les changements de regard nécessaires sur les figures, *Grand N*, 76, 7-27.
- Healy, L. & Kynigos, C. (2010). Charting the microworld territory over time: design and construction in mathematics education. *ZDM*, 42(1), 63-76.
- Laborde C. (1994). Enseigner la géométrie: Permanences et révolutions. In C. Gaulin, B. Hodgson, D. Wheeler, & J. Eggsgard (Eds.), *Proceedings of the 7th International Congress on Mathematical Education* (pp. 47-75). Les Presses de L'Université Laval, Sainte-Foy, PQ, Canada.
- Laborde C. (2003). Géométrie - Période 2000 et après. In D. Coray, F. Furinghetti, H. Gispert, B.R. Hodgson, & G. Schubring (Eds.). *One Hundred years of L'Enseignement Mathématique: moments of mathematical education in the twentieth century. Monograph 39*. Geneva: L'Enseignement Mathématique.
- Laborde C. (2005). The hidden role of diagrams in students' construction of meaning in geometry. In: J. Kilpatrick, C. Hoyles, O. Skovsmose & P. Valero. (Eds.). *Meaning in mathematics education*. New York: Springer, 157-179.
- Laborde C. & Capponi, B. (1994). Cabri-géomètre constituant d'un milieu pour l'apprentissage de la notion de figure géométrique. *Recherches en didactique des mathématiques*, 14 (1.2), 165-210.
- Mithalal, J. & Balacheff, N. (2019). The instrumental deconstruction as a link between drawing and geometrical figure. *Educational Studies in Mathematics*, 100(2), 161-176. <https://doi.org/10.1007/s10649-018-9862-z>
- Soury-Lavergne, S. (2020). *La géométrie dynamique pour l'apprentissage et l'enseignement des mathématiques*. Paris : Cnesco-Cnam.
- Tapan-Broutin M.S. (2010). *Bilgisayar etkileşimli geometri öğretimi: Cabri Geometri ile dinamik geometri etkinlikleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Tapan-Broutin M.S. (2014). *Matematiksel Nesnelerin Yapısı ve Temsilciler: "Klasik Semiyotik Üçgenin" Geometri Öğretimine Yansımalarının Analizi*, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1).

CEBİR ÖĞRETİMİ

Orhan KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Matematik ve Fen Eğitimi Bölümü, Nizip Eğitim Fakóltesi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4306-2266
- ❖ Mail: orhankaplan@gantep.edu.tr

gerektiğini göstermektedir. Son olarak, yapay zeka alanındaki gelişmeler, cebir öğretimi konusunda yeni ufuklar sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Anderson, K. A. (2020). A national study of the differential impact of novice teacher certification on teacher traits and race-based mathematics achievement. *Journal of Teacher Education*, 71(2), 247-260.
- Bell, A. (1996). Problem solving approaches to algebra: Two aspects. In N. Bednarz, C. Kieran, & L. Lee (Eds.), *Approaches to algebra: Perspectives for research and teaching* (pp. 167-185). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.
- Bingolbali, F., & Bingolbali, E. (2019). One curriculum and two textbooks: opportunity to learn in terms of mathematical problem solving. *Mathematics Education Research Journal*, 31(3), 237-257.
- Boaler, J. (1993). The Role of Contexts in the Mathematics Classroom: Do they Make Mathematics More "Real"? For the learning of mathematics, 13(2), 12-17.
- Bozkurt, A., Kurt, S. Ç., & Tezcan, S. (2020). Türkiye (5-8. Sınıflar) ve Singapur (P5-6., S1-2. Sınıflar) Matematik Öğretim Programlarının Cebir Öğrenme Alanı Bağlamında Karşılaştırılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-22.
- Burch, L. J. (2023). Investigating two teachers' development of combinatorial meaning for algebraic structure. *The Journal of Mathematical Behavior*, 70, 101039.
- Drijvers, P. (2003). Algebra on screen, on paper, and in the mind. In J. T. Fey (Ed.), *Computer algebra systems in secondary school mathematics education* (pp. 241-267). Reston, VA: NCTM.
- Egara, F. O., Eseadi, C., & Nzeadibe, A. C. (2022). Effect of computer simulation on secondary school students' interest in algebra. *Education and Information Technologies*, 1-13.
- Egodawatte, G. (2023). A taxonomy of high school students' levels of understanding in solving algebraic problems. *Teaching Mathematics and its Applications: An International Journal of the IMA*, 42(1), 30-51.
- Ellis, A., Ely, R., Singleton, B., & Tasova, H. (2020). Scaling-continuous variation: Supporting students' algebraic reasoning. *Educational Studies in Mathematics*, 104, 87-103.

- Fillooy, E., Rojano, T., & Solares, A. (2004). Arithmetic/Algebraic Problem-Solving and the Representation of Two Unknown Quantities. In M. J. Hoines & A. B. Fuglestad (Eds.), *Proceedings of the International Group for the Psychology of Mathematics Education* (Vol. 2, pp. 391-398). Bergen, Norway.
- Gerasimova, D., Miller, A. D., & Hjalmanson, M. A. (2023). Conceptual and procedural teaching: does one teaching approach moderate the relationship between the other teaching approach and algebra achievement?. *Educational Studies in Mathematics*, 1-18.
- Guler, M., & Celik, D. (2021). The effect of an elective algebra teaching course on prospective mathematics teachers' pedagogical content knowledge. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 16(2), 1-12.
- Healy, L., & Hoyles, C. (1999). Visual and symbolic reasoning in mathematics: Making connections with computers? *Mathematical Thinking and Learning*, 1, 59-68.
- Heck, D. J., Plumley, C. L., Stylianou, D. A., Smith, A. A., & Moffett, G. (2019). Scaling up innovative learning in mathematics: exploring the effect of different professional development approaches on teacher knowledge, beliefs, and instructional practice. *Educational Studies in Mathematics*, 102, 319-342.
- Holmes, L., & Schumacker, R. (2020). Latent Class Analysis of Teacher Characteristics: Can We Identify Effective Teachers?. *Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives*, 18(2), 75-86.
- Kaput, J. J. (1995). A research base supporting long term algebra reform? In D. T. Owens, M. K. Reed, & G. M. Millsaps (Eds.), *Proceedings of the Seventh Annual Meeting of the North American Chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education* (Vol. 1, pp. 71-94). Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education.
- Kieran, C. (2004). Algebraic thinking in the early grades: What is it. *The Mathematics Educator*, 8(1), 139-151.
- Kieran, C. (2007). Learning and teaching algebra at the middle school through college levels: Building meaning for symbols and their manipulation. In Lester, F. K. (Ed.), *Second handbook of research on mathematics teaching and learning*, 2, 707-762.
- Kilhamn, C., Bråting, K., Helenius, O., & Mason, J. (2022). Variables in early algebra: exploring didactic potentials in programming activities. *ZDM-Mathematics Education*, 54(6), 1273-1288.

- Ko, I., Mesa, V., Duranczyk, I., Herbst, P., Kohli, N., Ström, A., & Watkins, L. (2021). Understanding the characteristics of mathematical knowledge for teaching algebra in high schools and community colleges. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 1-25.
- Kop, P. M., Janssen, F. J., Drijvers, P. H., & van Driel, J. H. (2020). The relation between graphing formulas by hand and students' symbol sense. *Educational Studies in Mathematics*, 105, 137-161.
- Lau, W. W. (2021). Pre-service mathematics teachers' professional learning in a pedagogy course: Examining changes in beliefs and confidence in teaching algebra. *Mathematics Education Research Journal*, 33(2), 223-239.
- Lee, L. (1997). Algebraic understanding: the search for a model in the mathematics education community (La compréhension algébrique: la recherche d'un modèle dans la communauté d'éducation mathématique). Université du Québec à Montréal, Montréal.
- Lee, H. S., Coomes, J., & Yim, J. (2019). Teachers' conceptions of prior knowledge and the potential of a task in teaching practice. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 22, 129-151.
- Leite, W. L., Kuang, H., Jing, Z., Xing, W., Cavanaugh, C., & Huggins-Manley, A. C. (2022). The relationship between self-regulated student use of a virtual learning environment for algebra and student achievement: An examination of the role of teacher orchestration. *Computers & Education*, 191, 104615.
- Ling, M. K. D., & Loh, S. C. (2023). Relationships between cognitive pattern recognition and specific mathematical domains in mathematics education. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 54(2), 159-179.
- Litke, E. (2020a). Instructional practice in algebra: Building from existing practices to inform an incremental improvement approach. *Teaching and Teacher Education*, 91, 103030.
- Litke, E. (2020b). The nature and quality of algebra instruction: Using a content-focused observation tool as a lens for understanding and improving instructional practice. *Cognition and Instruction*, 38(1), 57-86.
- Litke, E., Corven, J., & Sternberg, K. A. (2023). Algebra-focused features of instruction: an integrated investigation of curricular guidance and

- instructional enactment. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 1-30.
- Matsuda, N., Weng, W., & Wall, N. (2020). The effect of metacognitive scaffolding for learning by teaching a teachable agent. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 30, 1-37.
- Morales-Chicas, J., & Graham, S. (2021). Do I belong in my math class? The importance of perceived racial/ethnic context and math course sequence. *Contemporary Educational Psychology*, 67, 102012.
- Mullis, I. V.S., Martin, M. O, Foy, P, & Hooper, M. (2016). TIMSS 2015 international results in mathematics. TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
- Nathan, M. J., Stephens, A. C., Masarik, D. K., Alibali, M. W., & Koedinger, K. R. (2002). Representational fluency in middle school: A classroom study. In *Proceedings of the twenty-fourth annual meeting of the North American chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education* (Vol. 1, pp. 462-472). Columbus, OH.
- National Council of teachers of Mathematics (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, VA.
- Ozeldi, M., & Yakin, I. (2021). How Do Pre-Service Mathematics Teachers Organize Information Sources in the WebQuest?. *Eurasian Journal of Educational Research*, 91, 237-256.
- Pincheira, N., & Alsina, A. (2022). Mathematical knowledge of pre-service early childhood and primary education teachers: An approach based on the design of tasks involving patterns. *Australian Journal of Teacher Education* (Online), 47(8), 50-69.
- Planas, N. (2020). How specific can language as resource become for the teaching of algebraic concepts?. *ZDM—Mathematics Education*, 53(2), 277-288.
- Poçan, S., Altay, B., & Yaşaroğlu, C. (2023). The Effects of Mobile Technology on Learning Performance and Motivation in Mathematics Education. *Education and Information Technologies*, 28(1), 683-712.
- Radford, L. (2010). Elementary forms of algebraic thinking in young students. *Proceedings of PME*, 34, 4, 73–80.
- Sfard, A. (1991). On the dual nature of mathematical conceptions: Reflections on processes and objects as different sides of the same coin. *Educational Studies in Mathematics*, 22, 1-36.

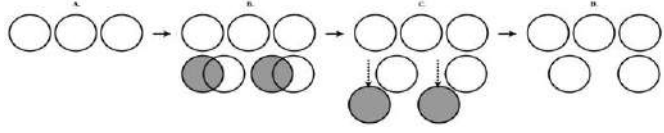
- Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4-14.
- Sun-Lin, H. Z., & Chiou, G. F. (2019). Effects of gamified comparison on sixth graders' algebra word problem solving and learning attitude. *Journal of Educational Technology & Society*, 22(1), 120-130.
- Vale, C., Widjaja, W., Doig, B., & Groves, S. (2019). Anticipating students' reasoning and planning prompts in structured problem-solving lessons. *Mathematics Education Research Journal*, 31, 1-25.
- Wilkie, K. J. (2019). The challenge of changing teaching: Investigating the interplay of external and internal influences during professional learning with secondary mathematics teachers. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 22, 95-124.
- Yerushalmy, M. (2000). Problem solving strategies and mathematical resources: A longitudinal view on problem solving in a function based approach to algebra. *Educational Studies in Mathematics*, 43(2), 125-147.

SAYILARIN ÖĞRETİMİ

Handan DEMİRCİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7037-6140
- ❖ Mail: handandemircioglu@gmail.com

İki renkli sayma
pulu

$$3 - (-2)$$

(Görsel Bosse ve ark.'dan (2016) alınmıştır)

SONUÇ

Sayılar matematiğin kalbidir. İnsanoğlu ilk çağlardan beri sayma ile meşgul olmuştur. Matematiğin temel konularından birisi olan sayılar kümeleri ve bu sayı kümelerinde tanımlanmış işlemler Matematik öğretim programının da önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle sayıların öğretimi sürecinde işe koşulacak yöntemler hem yanlışların oluşmasını önlemede hem de anlamlı öğrenmeler gerçekleştirmede en önemlisi de matematiksel düşünme de kılavuzluk edecektir.

KAYNAKLAR

- Alacacı, C. (2010). Öğrencilerin kesirler konusundaki kavram yanlışları. E. Bingölbali ve M.F. Özmantar (Ed.), Matematiksel Zorluklar ve Çözüm Önerileri. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Arslan, S., Yıldız, C., & Yavuz, I. (2011). Basamak Değeri kavramının öğretim durumlarının incelenmesi. *Education Sciences*, 6(1), 490-507.
- Ball, D. L. (1993). With an eye on the mathematical horizon: Dilemmas of teaching elementary school mathematics. *The Elementary School Journal*, 93(4), 373-397.
- Battista, M. T. (1983). A complete model for operations on integers. *The Arithmetic Teacher*, 30(9), 26- 31.
- Behr, M. J., Harel, G., post, T., & Lesh, R. (1993). Rational numbers: Toward a semantic analysis. In T. P. Carpenter, E. Fennema, & T. A. Romberg (Eds.), *Rational numbers: An integration of research* (pp. 13-47). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bosse, M. J., Lynch-Davis, K., Adu-Gyamfi, K., & Chandler, K. (2016). Using integer manipulatives: Representational determinism. *International Journal for Mathematics Teaching and Learning*, 17(3)
- Burton, D., M. (2007). *The history of mathematics: An introduction* (5th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

- Cunningham AW. (2009). Using the number line to teach signed numbers for remedial community college mathematics. *Math Teaching Res J Online*, 3(4):1–40
- Çemen, P. B (1993). Adding and subtracting integers on the number line. *Arithmetic Teacher*, 40(7), 388- 389, URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/41195814.pdf>
- Charalambous, C. Y., & Pitta-Pantazi, D. (2005). Revisiting a theoretical model on fractions: Implications for teaching and research. Chick, H. L. & Vincent, J. L. (Ed.), *Proceedings of the 29th Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education*, (s. 233-240). Melbourne.
- Charalambous, C. Y., & Pitta-Pantazi, D. (2007). Drawing on a theoretical model to study students' understandings of fractions. *Educational Studies in Mathematics*, 64(3), 293. Doi: 10.1007/s10649- 006-9036-2
- Chapin, S. & Johnson, A. (2006). *Math matters: Understanding the math that you teach, grades, k-8*. Sausalito, CA: Math Solutions Publications
- Gallardo, A. (1995). Negative numbers in the teaching of arithmetic: Repercussions in elementary algebra. In D. Owens, M. Reeds, & G. Millsaps (Eds.), *Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the North American Chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education (Vol. 1, pp. 158—163)*. Columbus, OH.
- Gallardo, A. (2002). The extension of the natural-number domain to the integers in the transition from arithmetic to algebra. *Educational Studies in Mathematics*, 49, 171-192.
- Lamon, S. J. (1999). *Teaching fractions and ratios for understanding*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lamon, S.J. (2007). Rational numbers and proportional reasoning: Toward a theoretical framework for research. *Second Handbook of Research on Mathematics Teaching and Learning*, 1, 629-667.
- National Council of Teachers of Mathematics [NCTM]. (1989). *Curriculum and evaluation standards for school mathematics*. Reston, Va: NCTM.
- Reeves, C. A., & Webb, D. (2004). Balloons on the rise: A problem solving introduction to integers. *Mathematics Teaching in the Middle School*, 9(9), 476-482
- Olkun, S. & Toluk-Uçar, Z. (2007). İlköğretimde etkinlik temelli matematik öğretimi (3. Baskı). Ankara: Maya Akademi.
- Özdemir, E. (2021). Using a Number Line and Counters to Carry Out Basic Operations with Integers. *International Journal of Educational Studies in Mathematics*, 8(1), 44-58.

- Van de Walle, J. A., Karp, K. S., & Bay-Williams, J. M. (2013). Elementary and middle school mathematics: Teaching developmentally (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Yanık, H. B. (2013). Rasyonel sayılar. İ. Ö. Zembat, M. F. Özmantar, E. Bingölbali, H. Şandır & A. Delice (Eds.), Tanımları ve tarihsel gelişimleriyle matematiksel kavramlar içinde (s. 95-110). Ankara: Pegem Akademi.

FEN EĞİTİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Sümeyye AYDIN GÜRLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi,
Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2651-4395
- ❖ Mail: s.aydingurler@gmail.com

KAYNAKLAR

- Atılğan H. (2006). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bahar M, Johnstone, AH, Sutcliffe, RG. (1999). Investigation of students' cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33, 134-141. <https://doi.org/10.1080/00219266.1999.9655653>
- Bahar M, Özatlı, NS. (2003). Kelime iletişim test yöntemi ile lise 1. Sınıf öğrencilerinin canlıların temel bileşenleri konusundaki bilişsel yapılarının araştırılması. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 75-85.
- Baki A. (2009). Eğitimde kullanılan ölçme araçları ve özellikleri. S. Çepni & S. Akyıldız (Eds.), *Ölçme ve değerlendirme içinde* (s. 76-98). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Ballantyne R, Hughes K, Mylonas A. (2002). Developing procedures for implementing peer assessment in large classes using an action research process. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 27(5), 427-441. <https://doi.org/10.1080/0260293022000009302>
- Bektaş M, Akdeniz Kudubeş A. (2014). Bir ölçme ve değerlendirme aracı olarak: Yazılı sınavlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(4), 330-336.
- Boston C. (2002). *Understanding scoring rubrics: A guide for teachers*. United States of America.
- Eroğlu MG, Kelecioğlu H. (2011). Kavram haritası ve yapılandırılmış gridle elde edilen puanların geçerlik ve güvenilirliklerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 210-220.
- Evrekli E, İnel D, Balım AG. (2012). Kavram ve zihin haritası kullanımının öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri ile fen ve teknolojiye yönelik tutumları üzerindeki etkileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 229-250.
- Hastürk HG. (2017). Fen öğretiminde alternatif ölçme-değerlendirme teknikleri. H. G. Hastrük (Ed.), *Teoriden pratiğe fen bilimleri öğretimi içinde* (s. 498-548). Ankara: Pegem Akademi.
- Kline, P. (2000). *Handbook of Psychological Testing*. London and New York: Routledge.
- Kocaarslan M. (2012). Tanılayıcı dallanmış ağaç tekniği ve ilköğretim 5. Sınıf fen ve teknoloji dersi maddenin değişimi ve tanınması adlı

- ünitede kullanımı. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), 269-279.
- Korkmaz Y. (2009). Fen eğitiminde rubrik kullanma eğitiminin öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye ilişkin görüş ve uygulamalarına etkisi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Linn RL, Gronlund NE. (1995). Measurement and Assessment in Teaching (7th edition). Upper Saddle River: Printice-Hall Inc.
- Miller M, Linn R, Gronlund, N. (2012). Measurement and Assessment in Teaching (11th Ed.). Columbus: Pearson
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2006). İlköğretim fen ve teknoloji dersi (6., 7., 8. sınıflar) öğretim programı kılavuzu, Ankara.
- Öncü H. (2009). Ölçme ve değerlendirmede yeni bir yaklaşım: Portfolyo değerlendirme. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(1), 103-130.
- Özsevgeç T. (2017). Fen bilimleri dersine yönelik geleneksel ve tamamlayıcı ölçme etkinlikleri. M. P. Demirci Güler (Ed.), Fen bilimleri öğretimi (yaklaşımlar ve kazanımlar doğrultusunda uygulama örnekleri) içinde (s. 356-384). Ankara: Pegem Akademi.
- Reiner CM, Bothell TW, Sudweeks, RR, Wood B. (2002). Preparing Effective Essay Questions. Oklahoma: New Forums Press.
- Sönmez V, Alacapınar FG. (2016). Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama. Ankara: Anı yayıncılık.
- Şaşmaz Ören, F. (2016). Fen bilimlerinde alternatif ölçme-değerlendirme. Ş. S. Anagün & N. Duban (Eds.), Fen bilimleri öğretimi içinde (s. 277-340). Ankara: Anı yayıncılık.
- Şeyihoğlu A, Erbaş, AA. (2010). Hayat bilgisi dersinde tanılayıcı dallanmış ağaç tekniğiyle doğru-yanlış test tekniğinin karşılaştırılması. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, Elazığ.
- Tekin H. (2004). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Turgut MF, Baykul Y. (2021). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme (9. baskı). Ankara: Pegem akademi.
- Türkmen H, Köseoğlu P. (2020). Güncel (2018) fen bilimleri dersi öğretim programında ölçme değerlendirme yaklaşımları ve örnek uygulamaları. H. Ş. Ayvaci (Ed.), Fen öğretim programları içinde (s. 223-261). Ankara: Pegem Akademi.

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ

Aslı SARIŞAN TUNGAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3709-5288
- ❖ Mail: aslisarisan@gmail.com

Hilal DEMİREL

- ❖ Kurum Bilgisi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2731-8521
- ❖ Mail: hdemirel0706@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akran, S. K., ve Kocaman, İ. (2018). Oyun tabanlı öğrenme-öğretme yaklaşımının okul öncesi öğrencilerinin öğrenme tercihlerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 513-533.
- Alisinanoğlu, F., Özbey, S. ve Kahveci, G. (2017). Okul öncesinde fen eğitimi (4. baskı) [e kitap]. Pegem Akademi.
- Arıcı, Ö. ve Altıntaş, Ö. (2014). PISA 2009 okuma becerileri yeterliklerinin sosyoekonomik alt yapı ve okul öncesi eğitime katılım açısından incelenmesi “Türkiye örneği”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47 (1), 423-448.
- Aronin, S., & Floyd, K.K. (2013). Using an iPad in inclusive preschool classrooms to introduce STEM concepts. *Teaching Exceptional Children*, 45(4), 34-39.
- Aslan Akın, F. ve Atıcı, B. (2015). Oyun tabanlı öğrenme ortamlarının öğrenci başarısına ve görüşlerine etkisi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 2 (2), 75-81.
- Aslan, S. ve Uyulan, V. (2023). Erken çocukluk döneminde fen eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin ve uygulamalarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 66, 502-543.
- Ayan, S. ve Memiş, A. U. (2012). Erken çocukluk döneminde oyun. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(2),143-149.
- Aydın, A., Selvitopu, A., & Kaya, M. (2018). Eğitime Yapılan Yatırımlar ve PISA 2015 Sonuçları: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Ilkogretim Online*, 17(3), 1283-1301.
- Balbağ, M. Z., Leblebicier, K., Karaer, G., Sarıkahya, E., & Erkan, Ö. (2016). Türkiye’de fen eğitimi ve öğretimi sorunları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5 (3), 12-23.
- Başaran, M. (2018). Okul öncesi eğitimde STEM yaklaşımının uygulanabilirliği (eylem araştırması) (Doktora Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Bayar, M.E. (2023). Erken çocukluk dönemi fen eğitimi ve çocukların bilişsel gelişimi. *Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey*, 5(11),53-66.
- Bredenkamp, S. (2015). Erken Çocukluk Eğitiminde Etkili Uygulamalar. (Effective Practices in Early Childhood Education, 2nd Edition). (Çev.

- Hatice Zeynep İnan ve Taşkın İnan). 343-345. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Buldu, E. (2020). Erken çocukluk eğitimi fen eğitiminde yöntem ve teknikler. G. Uludağ, (Ed.), Erken çocukluk döneminde fen eğitimi - “Çocuğun keşif yolculuğu” içinde (s. 168-198). (1. basım) [e-kitap sürümü].
- Capraro, R.M., & Scott W.S. (2008). Project-based learning: An integrated science, technology, engineering, and mathematics (STEM) approach. Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers.
- Chesloff, J.D. (2013). STEM education must start in early childhood. Education Week, 32(23), 27- 32.
- Christison, M. A. (1990). Cooperative Learning In The Efl Classroom.English Language Teaching Forum. (28), 6-9.
- Çakırer, B. H. (2017). Öğrenme serüveninde bilgiler âlemine oyun ile seyahat: Oyun temelli eğitim programları. Erken çocukluk eğitimi mozaiği. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Dağlı, H. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan fen eğitiminin içeriği konusunda öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erbil Kaya, Ö., Yalçın, V., Kimzan, İ. ve Avar, G. (2017). Okul öncesi öğretmeni adaylarının oyun temelli öğrenmeye bakış açıları ve uygulamaya yansımaları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 27, 800-834.
- Gonzalez, H.B., & Kuenzi, J. (2012). Congressional research service science, technology, engineering, and mathematics (STEM) Education, A Primer, Ulaşım Adresi: <http://www.stemedcoalition.org/wp-content/uploads/2010/05/STEM - Education - Primer. pdf>.
- Karabulutlu, L. (2018). Okul öncesi fen eğitiminde analogilerin ve bilgisayar destekli eğitimin akademik başarı açısından değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Karamustafaoğlu, S. ve Uluçınar Sağır, Ş. (2021). Erken çocukluk döneminde kullanılan yöntem ve teknikler. H. Ş. Ayvacı ve S. Ünal, (Ed.), Kuramdan uygulamaya erken çocuklukta fen eğitimi içinde (s. 203-258). Ankara: Pegem Akademi
- Konstantinos, R. (2017). Early childhood science education: State of the art and perspectives. Journal of Baltic Science Education, 16(3), 284-288.
- Kumtepe, E. (2009). Okul Öncesi Eğitimde Fen. Okul Öncesinde Fen ve Matematik Eğitimi. Ed: Aynur Özdaş. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Orhan, A. T. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin okullarındaki fen merkezine ve fen eğitimine yönelik bakış açıları. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 91-101.
- Önal, T. K. ve Sarıbaş, D. (2019). Okul öncesi dönemde fen eğitimi ve önemi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 109-118.
- Özkan, B. ve Önder, A. (2016). 60-72 aylık çocuklar için bilimsel süreç becerileri ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 214-223.
- Rauf, A., Rasul, M. S., Mansor, A. N., Othman, Z., & Lyndon, N. (2013). Inculcation of Science Process Skills in a Science Classroom, 9 (8), 47–57.
- Sarışan Tungaç, A. (2023). Erken çocukluk döneminde okul dışı rehberli sorgulama yaklaşımının fen merak duygusu ve bilişsel gelişim üzerine etkisi (Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Snow, E. C., ve Van Hamel, S. B. (Ed.). (2008). Early childhood assessment: Why, what, and how. The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/12446>.
- STEM Eğitim Raporu, (2016). Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. Millî Eğitim Bakanlığı: Ankara.
- Şimşek, N. ve Çınar, Y. (2017). Okul Öncesi Eğitimine Genel Bakış. Yasemin Çınar. Okul Öncesi Dönemde Fen ve Teknoloji Öğretimi. Ankara: Anı.
- Türkoğlu, B. ve Uslu, M. (2016). Oyun temelli bilişsel gelişim programının 60-72 aylık çocukların bilişsel gelişimine etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (6), 50-68.
- Uludağ, G. ve Erkan, N. S. (2020). Erken çocukluk eğitiminde fen eğitimi ve önemi. G. Uludağ, (Ed.), Erken çocukluk döneminde fen eğitimi - “Çocuğun keşif yolculuğu” içinde (s. 2-29). (1.basım) [e-kitap sürümü]<https://www.nobelyayin.com/ekitap/?sayfa=oku&x=AOP5fp09wg1hG6b&tx=q19H8>
- UNICEF (2003). The State Of The World’s Children 2003. <https://www.unicef.org/sowc03/contents/pdf/SOWC03-eng.pdf> .
- Ünal, M. ve Akman, B. (2006). Okul öncesi öğretmenlerinin fen eğitimine karşı gösterdikleri tutumlar. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30, 251-257.<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/87679> sayfasından erişilmiştir.
- Ünal, M. ve Aksüt, P. (2021). 4-6 yaş çocuklarına etkinlik temelli STEM eğitiminin bilimsel süreç becerilerine etkisinin incelenmesi. Erken

Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 5(1), 109-134. doi: 10.24130/eccdjecs.1967202151290.

Vygotsky, L. S. (1967). Play and its role in the mental development of the child. *Soviet Psychology*, 5, 6-18.

Yelland, N., Drake, P., Sadler, K., & Department of Education and Training, Australia, (2017) Early learning in STEM: Multimodal learning in the 21st century. Project Report. Victoria University, Melbourne.

Zan, (2016). Why stem? why early childhood? why now? İçinde S. Counsell, L. Escalada, R. Geiken, M. Sander, J. Uhlenberg, B. Van Meeteren, S. Yoshizawa, & B. Zan (Ed.) STEM learning with young children: Inquiry teaching with ramps and pathways (pp. 23-30). Published by Teachers College Press, 1234 Amsterdam Avenue, New York, NY 10027.

Zisopoulou, E. (2019). Collaborative learning in kindergarten: Challenge or reality?. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 335-351.

MATEMATİKSEL PROBLEM KURMANIN ÇOCUK EDEBİYATI İLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ

Çiğdem ARSLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7354-8155
- ❖ Mail: arslanc@uludag.edu.tr

Hülya KARTAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3732-7747
- ❖ Mail: hkartal@uludag.edu.tr

KAYNAKLAR

- Altunbay, M., & Soylu, Ş. (2020). Çocuk edebiyatının disiplinler arası öğrenmeye etkisi: Hikaye ile matematik öğrenimi ve bir kitap incelemesi. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 5(1), 17-24.
- Arslan Başdağ, D., & Dağlıoğlu, H. (2020). Resimli öykü kitaplarının temel matematik becerileri açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 233-253.
- Ayvaz, A. (2010). 4. sınıf matematik dersi bölme işlemi alt öğrenme alanının edebi ürünlerle işlenmesinin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi) Sakarya Üniversitesi.
- Brown, S. I., & Walter, M. I. (2005). *The art of problem posing*. Psychology Press.
- Can, D., Özer, A., & Durmaz, B. (2020). Views of pre-service primary school teachers about the integration of children's literature in mathematics teaching. *International Journal of Progressive Education*, 16(4), 99-114.
- Cankoy, O. (2011). Problem-solving instruction in the context of children's literature and problem understanding. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 44, 89-110.
- Durmaz, B., Can, D., & Özer, A. (2022). Matematik öğretiminde çocuk edebiyatının kullanımı sürecine ilişkin uygulayıcıların görüş ve deneyimleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(34), 377-394.
- Haurry, D. (2001, December). Literature-based mathematics in elementary school. *ERIC Digest*. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education (ED No. 464807). <https://eric.ed.gov/?id=ED464807>
- İlter, İ. (2014). Çocuk edebiyatı aracılığıyla sosyal bilgilerin matematikle bütünleştirilmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 1117-1138. doi: 10.14687/ijhs.v11i2.2839
- Kılıç,Ç. (2023). Matematiksel problem kurma türleri. In K.Özgen,T. Kar,S. Çenberci,Y. Zengin, (Eds), *Matematikte Problem Çözme ve Problem Kurma* (ss.263-283).Pegem Akademi, Ankara.
- Lemonidis, C., & Kaiafa, I. (2019). The Effect of Using Storytelling Strategy on Students' Performance in Fractions. *Journal of Education and Learning*, 8(2), 165-175.

- Luedtke, M., & Sorvaag, K. (2018). Using children's literature to enhance math instruction in K-8 classrooms. *Transdisciplinarity in mathematics education: Blurring disciplinary boundaries*, 47-71.
- Moyer, P. S. (2000). Communicating mathematically: Children's literature as a natural connection. *The Reading Teacher*, 54(3), 246-255.
- Schiro, M. (1997). *Integrating Children's Literature and Mathematics in the Classroom: Children as Meaning Makers, Problem Solvers, and Literary Critics*. Teachers College Press, Columbia University, Teachers College, 1234 Amsterdam Avenue, New York.
- Trakulphadetkrai, N. V., Aerila, J. A., & Yrjänäinen, S. (2019). Bringing mathematics alive through stories. *Story in children's lives: Contributions of the narrative mode to early childhood development, literacy, and learning*, 199-225.
- Tucker, C., Boggan, M., & Harper, S. (2010). Using children's literature to teach easurement. *Reading Improvement*, 47(3), 154-161.
- Van den Heuvel-Panhuizen, M. V. D., & Boogaard, S. V. D. (2008). Picture books as an impetus for kindergartners' mathematical thinking. *Mathematical Thinking and Learning*, 10(4), 341-373.
- Van den Heuvel-Panhuizen, M., Van Den Boogaard, S., & Doig, B. (2009). Picture books stimulate the learning of mathematics. *Australasian Journal of Early Childhood*, 34(3), 30-39.
- Young, E., & Marroquin, C. L. (2006). Posing problems from children's literature. *Teaching Children Mathematics*, 12(7), 362-366.

**EĞİTİMİN
KAVRAMSAL TEMELLERİ
-9-
Karakter ve Değerler Eğitimi**

EDİTÖR

Doç. Dr. Aysel KIZILKAYA NAMLI

EĞİTİMİN KAVRAMSAL TEMELLERİ-9:

Karakter ve Değerler Eğitimi

Editör

Doç. Dr. Aysel KIZILKAYA NAMLI
ORCID (0000-0001-7980-421X)

ISBN: 978-625-6504-52-3

E-ISBN: 978-625-6504-51-6

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202321>

1. Baskı: Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

EĞİTİMİN KAVRAMSAL TEMELLERİ-9: Karakter ve Değerler Eğitimi

KIZILKAYA NAMLI, Aysel

1. Basım, 142 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1.Araştırma 2. Bilim 3. Değer 4. Eğitim 5. Karakter

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

DEĞERLER İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR7

Zeynep YILMAZ

DEĞERLERİN TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI 13

Zeynep YILMAZ

DEĞERLER EĞİTİMİ 21

Handan DEMİRCİOĞLU

TÜRK KÜLTÜRÜNDE DEĞERLER VE DEĞERLER EĞİTİMİ..... 31

Şengül BÜYÜKBOYACI

KARAKTER GELİŞİMİNDE VE EĞİTİMİNDE AİLE, ÇEVRE VE OKUL..... 55

Gülden İREVÜL

KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI VE UYGULAMALARI 69

Fatih KAYA

DEĞER EĞİTİMİ, İLKELERİ VE SÜREÇLERİ 87

Aykar TEKİN BOZKURT

EĞİTİM PROGRAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ101

Ayşenur KULOĞLU, Fatma TUTUŞ

DİJİTAL EĞİTİM ORTAMLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ111

Mehmet ASLAN

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI İLE DEĞERLER EĞİTİMİ.....125

Duygu OZAN, Tringa SHPENDİ ŞİRİN

DEĞERLER İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Zeynep YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Şırnak Üniversitesi Silopi Meslek Yüksekokulu,
Şırnak/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3995-2695
- ❖ Mail: zturan@sirnak.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aybey, S. (2015). Karakterin Değişmesinde Din Eğitiminin Rolü. *Turkish Studies*, 10, 201-214.
- Burger, J. M. (2006). Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri. (İ.D. Ergüvan Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çetin, N. G., & Beceren, E. (2007). Lider Kişilik: Gandhi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 111-132.
- Çiçek, İ., & Aslan, A. E. (2020). Kişilik ve beş faktör kişilik özellikleri: Kuramsal bir çerçeve. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 10(1), 137-147.
- Demirhan Işcan, C. (2019). Değerler eğitiminde temel kavramlar. *Karakter ve değerler eğitimi*, 31-50.
- Görüşler, K. K. B. Kişilik Nedir? Kişilik Bakımından Kendini Değerlendirme. *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, 163.
- Hazar, Ç. (2006). Kişilik ve iletişim tipleri. *Selçuk İletişim*, 4(2), 125-140.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Tunç, M.Ş (1949). *Psikolojiye Giriş*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

DEĞERLERİN TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI

Zeynep YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Őırnak Üniversitesi Silopi Meslek Yůksekokulu,
Şırnak/TŐRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3995-2695
- ❖ Mail: zturan@sirnak.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri Ve Ahlak. Eğitime Bakış Dergisi, 7(19), 39-45.
- Cafo, Z. Ve Somuncuoğlu, D. (2000). Global Values İn Education And Character Education. ERIC Document Reproduction Service No. ED 449 449, Report No. CG 030 706. Http://Www.Eric.Ed.Gov
- Clawson, C. J., & Vinson, D. E. (1978). Human Values: A Historical And Interdisciplinary Analysis. ACR North American Advances.
- Çalışkur, A. (2013). Türk Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Değerleri Ve Kişilik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(4), 55-72.
- Güngör, E. (1998). Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar: Ahlâk Psikolojisi, Ahlâki Değerler Ve Ahlâki Gelişme: Profesörlük Tezi. Ötüken. Https://Sozluk.Gov.Tr
- Korkmaz, A. (2013). Değerler Sosyolojisi. Toplum Bilimleri Dergisi, 7(14), 51-78.
- Kuçuradı, I. (1998). İnsan Ve Değerleri. TFK Yayınları, Ankara.
- Powney, J., Cullen, M. A., Schlapp, U., Glissov, P., Johnstone, M., & Munn, P. (1995). Understanding Values Education İn The Primary School. Edinburgh: Scottish Council For Research İn Education.
- Rokeach, M. (1973). The Nature Of Human Values. Free Press.
- Schwartz, S. H. (1999). A Theory Of Cultural Values And Some İmplications For Work. Applied Psychology, 48(1), 23-47.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

DEĞERLER EĞİTİMİ

Handan DEMİRCİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7037-6140
- ❖ Mail: handandemircioglu@gmail.com

yedinci sınıf ders kitabında yer verilirken, en az sosyal değere altıncı sınıf ders kitabında yer verildiğini, üstelik en fazla sorumluluk değerinin vurgulandığını en az ise hoşgörü sosyal değerinin vurgulandığını ifade etmiştir.

SONUÇ

Değerler toplumun var olmasının temel taşlarından birisidir. Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de değerlere ve değerler eğitimine verilen önem gittikçe artmaktadır. Bu önemden dolayı öğretim programlarında düzenlemeler yapılmakta ve değerlere yönelik vurgular artmaktadır. Öğretim programlarındaki değişikliklere paralel olarak ders kitapları da düzenlenmektedir. Bu bölümde değerler eğitimi öğretim programları ve ders kitapları bağlamında tartışılmış araştırma sonuçları ile desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

- Amit, M., & Fried, M. (2002). Research, reform, and times of change. In L. D. English (Ed.), *Handbook of international research in mathematics education* (pp. 355–382). New York: Lawrence Erlbaum Assoc.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler eğitimi dergisi*, 6(16), 9-27.
- Alabaş, R. (2020). Değerler açısından ilkököl ve ortaokul (2018) öğretim programları. H. Yolcu & S. Oğuz-Haçat (Edt.). *Bilim insanı Dr. Mustafa Eski'ye armağan*, 453-474.
- Aslan, H. İ., Coşkun Keskin, S. & Önder, S. (2019). Ortaokul 6. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Yer Verilen Değerler. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4 (2), 355-371.
- Bakırcı, D., & Biber, A. (2022a). Values of Mathematics Education In Turkish High School Mathematics Textbooks. *International Journal of Educational Studies in Mathematics*, 9(1), 1-13.
- Bakırcı, D. C., & Biber, A. Ç. (2022b). Mathematical Values in Turkish High School Mathematics Textbooks. *Asian Journal of Instruction*, 10(1), 1-13.
- Başar, T., & Demiral, Ü. (2019). 2013, 2017 ve 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 261-292.
- Dede, Y. (2006a). Lise matematik ders kitaplarında taşınan matematiksel değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6 (1), 81-132.
- Dede, Y. (2006b). Values in Turkish middle school mathematics textbooks. *Quality and Quantity*, 40(3), 331- 359.

- Deniz, D. (2018). Matematik öğretim programında yer alan değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 678-705.
- Deniz, K., & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 244-255.
- Engin, G. (2014). Türkçe ve beden eğitimi öğretim programları ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği. Yayınlanmamış Doktora tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Er, A. R. & Bayındır, N. (2015). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin Tarih Konularının Öğretimine İlişkin Değer Kazanımı İle Öğretim Programı Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (4), 357-379.
- Fırat, H., & Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183(183), 25-49
- İbalı, N. (2019). Ortaöğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğretimi Hakkında Öğretmen Görüşleri, Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kart, M. & Şimşek, H. (2020). Türk eğitim sisteminde değer arayışı: Yenilenen (2017) ilköğretim programları hangi değerleri kazandırıyor? *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (40), s.9-44.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 659-674.
- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Şahin, Ö., & Başgül, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 90-104.
- Şahin, T., & Ersoy, F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558.

- Uçar, F. H., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 275-291.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). Değerler eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Yiğittir, S., & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE DEĞERLER VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Şengül BÜYÜKBOYACI

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1683-294X
- ❖ Mail:sengulbuyukboyaci@sdu.edu.tr

bir değişim geçirmediği yalnızca devre göre bazı değişikliklerin meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bilhassa bu değişiklikler ahlaki değerlerde ilgili değil, yetiştirilmek istenen insan tipinin özelliklerinde meydana gelmiştir. Geçmişten bugüne kadar Türk tarihi ve kültürü bakımından değerler her daim önemli görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (16), 9-27.
- Akyüz, Y. (2011). Türk eğitim tarihi (19. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Anadol, C. (1992). Televizyon Yayınlarının Mill Kültüre Tesirleri. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- Arthur, J. (2005). The re-emerge of character education in British education policy. British Journal of Educational Studies, 53(3), 239-251.
- Ayverdi, S. (1976). Mill Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri: 12. İstanbul: Mill Eğitim Basımevi.
- Başaran, İ (1984). Eğitime Giriş. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Brown, A. (2020). Theories of Value in Ethics. Journal of Ethical Philosophy, 25(2), 45-63.
- Celkan, H. (1989). Eğitim Sosyolojisi. Atatürk Üniversitesi Yayınları. No: 664. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Cevizci, A. (2016). Eğitim felsefesi (4. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). Felsefe sözlüğü (3. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- avdarıcı, M. (2002). Türkiye’de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgeciliği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, S.124-166.
- Demircioğlu, İ. & Tokdemir, M. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (15), 69-88.
- Ergin, M. (2003). Orhun abideleri (31. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Hasan, . (1999). Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi. İstanbul: Alfa Yay.
- Ekinci, Y. (1989). Ahilik ve Meslek Eğitimi. İstanbul: Mill Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1974). Türk Medeniyet Tarihi. Cilt: 2, (ev. Fikret Şahoğlu). İstanbul: Türk Kültür Yay.

- Görkaş, İ. (2014). Osmanlı Mekteplerinde Ahlak. Ankara: Birleşik Yayıncılık.
- İşçi, M. (1995). Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim. İstanbul: Turan Yayıncılık.
- İşçi, M. (1998). Genel Olarak ve Türkiye’de Siyasal Değişme. İstanbul: Der Yayınları.
- İşçi, M. (2000). Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme. İstanbul: Der Yayınları.
- Johnson, M. (2017). The Latin Roots of the Concept of Value. *Journal of Linguistic Etymology*, 20(3), 112-128.
- Johnson, S. (2018). Values and Society: A Sociological Analysis. *Sociological Review*, 15(4), 201-215.
- Kafesoğlu, İ. (1985). Türk-İslâm Sentezi. İstanbul: Aydınlar Ocağı Yayını.
- Kafesoğlu, İ. (1995). Türk Millî Kültürü. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kaplan, M. (1999). Nesillerin Ruhı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kart, M. & Şimşek, H. (2020). Türk Eğitim Sisteminde Değer Arayışı: Yenilenen (2017) İlköğretim Programları Hangi Değerleri Kazandırıyor?. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (40), 9-44.
- Kirschenbaum, H. (1992). A Comprehensive model for value education and moral education. *Phi Delta Kappa*, 73(10), 771-776, ERIC EJ 445733.
- Kirschenbaum, H. (1995). 100 ways to enhance values and morality in the schools and youth settings. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Kirschenbaum, H. (2000). From values clarification to character education: A personel journey. *Journal of Humanistic Counselling, Education and Devolepment*, 39 (1), 4-20.
- Leming, S. J. (1997). Teaching values in social studies education past practices and current trends. http://www.usoe.k12.ut.us/curr/char_ed/fedproj/hist/teach.ng.htm web adresinden 16. 11. 2006 tarihinde alınmıştır.
- MEB. (2005a). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2005b). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2005c). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı (4 ve 5. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- Özarpınar, Y. (1995). Mümtaz Turhan ve Batılılaşma Meselesi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özer, B. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

- Rasonry, L. (1971). Tarihte Türklük (Çev. Hamit Zübeyr Koşay). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Smith, J. (2008). Historical perspectives on values education. *Journal of Educational Psychology*, 35(2), 123-140.
- Smith, J. (2019). The Concept of Value: A Multidisciplinary Approach. *Journal of Values Studies*, 10(1), 25-40.
- Şişman, B. (1998). Eski Türk İnançları ve Anadolu'daki İzleri. *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Üç Aylık Bilim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6 (15), 5-8.
- Turan, A. ve Gümü, K.S. (2015). Türk Dünyasında Kültür, Sosyal Dayanışma ve Birlik Köprüsü Olarak Ahilik Teşkilatı ve Bu Bağlamda Türk Devletlerine Öneriler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 597-612.
- Türk Dil Kurumu. (2021). "Değer."
- Türk Dil Kurumu –TDK- (b.t.). “Ahlak”, “değer”, mizaç/huy”, “okul”, “örtmeceli”, “yaklaşım”. <http://tdk.gov.tr>’den alınmıştır.
- Ünal, M. A. (1998). Tarihçi Gözüyle Olaylar ve Türkiye. Isparta: Alsancak Dergisi Kültür Hizmeti.
- Vedder, P & Veugelers, W. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: “Theory and Practice*, 9(4), 377-388.
- Yazıcı, S. & Yazıcı, A. (2011). Felsefi, psikolojik ve eğitim boyutlarıyla karakter. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yıldırım, S. (2019). Değerler Eğitimine Yönelik Bir Model Önerisi: Değer İçselleştirme. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, 1-368.
- Wren, T. (2014). Philosophical moorings. In L. Nucci, T. Krettenauer, & D. Narváez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (2nd ed) (pp. 11-29). Routledge

KARAKTER GELİŞİMİNDE VE EĞİTİMİNDE AİLE, ÇEVRE VE OKUL

Gülden İREVÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-00002-8517-2543
- ❖ Mail: guldenirevul@esenyurt.edu.tr

KAYNAKLAR

- Agboola, A., & Tsai, K. C. (2012). Bring character education into classroom. *European Journal of Educational Research*, 1(2), 163-170.
- Adasal, Rasim. *Yeni Medikal Psikoloji*, İstanbul: , Minnetoğlu Yayıncılık, 1977.
- Armaner, N., *Din Psikolojisine Giriş*, Cilt I , Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980, s.72.
- Arthur, J. (2003). *Education with Character The moral economy of schooling*. London: Routledge Falmer.
- Avcı, M., & Göksel, O. (2023). Karakter Eğitiminin Sosyolojik Temelleri. *IJSS*, 7(28), 211-227.
- Ayhan, A., *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, 4. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003.
- Bostan, Y. (2014). Çocukta değer bilinci ve karakter eğitimi. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2).
- Clifford T. Morgan, *Psikolojiye Giriş, çev:Hüsünü Arıcı ve diğerleri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü yayınları, 1984, s.311.
- Çelik, N. G. (2010). 7-12 yaş çocuğunun karakter eğitimi açısından ailenin etkisi (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Fromm, E., *Erdem ve Mutluluk*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1995, s.81.
- Güney, S., *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel, 2008, s.192-195.
- G. Kerschensteiner, *Karakter Kavramı ve Terbiyesi*, çev: H. Fikret Kanad, Ankara: Örnek Matbaası, 1954, s.18.
- Hoge, J. D. (2002). Character education, citizenship education and the social studies. *The Social Studies*, 93(3), 103-108.
- Kamaruddin S. A. (2012). Character education and students social behavior. *Journal of Education and Learning*. 6(4), 223-230.
- Kayan, M. F. (2022). Yükselen bir değer: karakter eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 256-280.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Derslerindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Köknel, Ö., *Kişilik*, İstanbul: Öz Dizgi Matbaası, 1986.

- Lickona, T. (1997). The teacher's role in character education. *Journal of Education*, 179(2), 63-80.
- Lickona, T. (1999). Character Education: Seven Crucial Issues. *Action in Teacher Education*, 20(4), 77-84.
- Mart, Ö., *Eğitim Psikolojisi*, İstanbul: MEB, 1953, s.127-128
- Orak, O. S. (2020). *Psiko-Sosyal Kişilik Kuramı (Erikson)*.
- O'Sullivan, S. (2004). Books to Live by: Using Children's Literature for Character Education. *The Reading Teacher*, 57(7), 640-645. <http://www.jstor.org/stable/20205410>
- Şengöz, M. (2022). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi modeli'nin bütünlük bir süreç olarak yeniden yorumlanması. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 164-173.
- www.tdk.gov.tr (7 Ağustos 2009)
- Topçu, N., *Ahlak*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2005.
- Yavuzer, H. (2007). *Çocuk Psikolojisi* (30. baskı.). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2011). *Yaygın Anne-Baba Tutumları. Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları içinde* (ss. 13-39). İstanbul: Timaş Yayınları.

KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI VE UYGULAMALARI

Fatih KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakóltesi, Malatya/TÜRKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9011-8656
- ❖ Mail: fatih.kaya@inonu.edu.tr

genel anlamda: "değer eğitimi, karakter eğitimi, ahlak eğitimi, normlar eğitimi, yurttaşlık eğitimi, etik eğitimi, demokrasi eğitimi" gibi benzer başlıklar adı altında toplanmıştır. Ayrıca bazı ülkelerde değer ve karakter eğitimi, başka dersler içerisinde örtük olarak da verilmektedir. Bu durum, karakter ve değer eğitiminde kullanılan yaklaşımların da çeşitlilik göstermesine yol açmıştır. Nitekim bugün karakter ve değer eğitiminde dünyada ve ülkemizde; geleneksel yaklaşımlardan (telkin-doğrudan), bilişsel süreçlerin etkili olduğu değer geliştirme ve günümüzde okullarda daha çok tercih edilen bütüncül değer eğitim yaklaşımlarına kadar pek çok yaklaşım tercih edilmektedir. Bu çalışma, eğitim sistemlerinin "iyi insan, iyi vatandaş" yetiştirme amaçlarının gerçekleştirilmesi noktasında "çatı görevi" üstlenen "değer eğitimi" dersine odaklanmaktadır. Çalışma, bu yönüyle önem arz etmekte ve değerler eğitimi alanına küçük de olsa katkı sunması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 361-384.
- Aladağ, S. (2009). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi. (Yayın No: 278337) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Algur, H. (2017). Değer eğitimi yaklaşımları. M. Çakmak (Ed:), *İş Ahlâkı ve Değerler Eğitimi içinde* (s.169-194). Pegem Akademi.
- Altıntaş, M. E. (2012). Bireycilik ve toplumsallık tartışmaları bağlamında değerler eğitimi yaklaşımları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 31-52. <https://dergipark.org.tr/pub/ded/issue/29176/312430>
- Alver, M. ve Kesicioğlu, S. O. (2020). Karakter ve değer eğitim yaklaşımları ve uygulamaları. M. Alver ve O. S. Kesicioğlu (Ed.), *karakter ve değer eğitimi içinde*, (155-174). Pegem Akademi.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak psikolojisi ve eğitimi*. V Yayınları.
- Demirel, M. (2009). Sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin karakter eğitimine ilişkin öz-yeterlik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37), 36 - 49.
- Dılmaç, B. (2007). Bir grup fen lisesi öğrencine verilen insani değerler eğitimin insani değerler ölçeği ile sınanması. (Yayın No: 211415) [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Doğanay, A. (2009). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Ed.). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Pegem Akademi.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 39(39), 356-383.
- Doğanay, A., Seggie, F. N., ve CANER, H. A. (2012). Değerler eğitiminde örnek bir proje: Avrupa değerler eğitimi projesi. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi, 2(3).
- Ekşi H. ve Katılmış, A. (2011). Karakter eğitimi el kitabı. [Character Education Handbook], Nobel.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1) , 79-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609>
- Fraenkel, J. R. (1994). Characteristics and behaviors of effective social studies teachers in selected countries. <https://eric.ed.gov>.
- Halstead, J. M. (1996). Liberal values and liberal education, values in education and education in values. (Ed. J.M. Halstead ve M. J. Taylor). Bristol: The Falmer Press.
- Huitt, W. (2004). Moral and character development. educational psychology interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/values.html>
- Jones, T.M. (2009). Framing the framework: discourses in Australia's national values education policy. Educational Research for Policy and Practice, 35-57.
- Kaya, F. (2021). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersleri değerlerine ilişkin tutumları. (Yayın No. 717859) [Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kocatürk, U. (2007). Atatürk'ün fikir ve düşünceleri. (Atatürk Araştırma Merkezi). Erek Maatbacılık.
- Kohlberg, L. (1971). Stages of moral development. In C. M. Beck, B. S. Crittenden, & E. V. Sullivan (Eds.), Moral education. Toronto, Ontario, Canada: University of Toronto Press.
- Kurtdede-Fidan, N. (2019). Değer eğitim yaklaşımları. A. F. Ersoy ve P. Ünüvar (Ed.), karakter ve değerler eğitimi içinde (s. 85-115). Anı Yayınevi.

- Lickona, T. (1977). An integrated approach to moral, value, and civic education with adolescents: an analysis of current theory and practice and recommendations for program implementation. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ed137194.pdf>.
- Lickona, T. (1991). Educating for character: How school can teach respect and responsibility. New York: Bantam.
- MEB. (2018). İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı (ilkokul 4. sınıf). Devlet Basım Yayınevi.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 217-240.
- Sarı, M. (2007). Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek “okul yaşam kalitesi” ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma. (Yayın No: 206423) [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Suparka, D. P. & Johnson, P. L. (1975). Values education: Approaches and materials, (Eric Document Reproduction Service No: ED103284)
- Superka D. P. Johnson P. L. Hedstrom J. E. Ford L. J. & Ahrens C. (1976). Values education sourcebook: conceptual approaches materials analyses and an annotated bibliography. Social Science Education Consortium.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). Değerler eğitimi. Pegem Akademi.
- Whitney, I. B. (1986). The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee. Unpublished doktrate thesis, Tennessee State University.
- Yarar, K. S. (2020). Karakter ve değer eğitiminde yaklaşımlar, yöntemler ve teknikler. S. S. Genç ve A. Beldağ (Ed.). Karakter ve değer eğitimi, farklı bakışlar örnek etkinlikler içinde. Pegem Akademi.
- Yıldırım, Y. (2019). Okul dışı etkinlik temelli değerler eğitimi programının öğrencilerin etkin vatandaşlık değerlerine etkisi. (Yayın No: 609945) [Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

DEĞER EĞİTİMİ, İLKELERİ VE SÜREÇLERİ

Aykar TEKİN BOZKURT

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakóltesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1936-2808
- ❖ Mail: aykarbozkurt@gmail.com

KAYNAKLAR

- Alkan, V. (2021). Karakter ve değer eğitiminde öğretmenin rolü. (Ed. M. Z. Aydın), Karakter, değer ve ahlak içinde (ss.201-214). Ankara: Nobel.
- Akın, Z., & Öztürk, E. (2021). Değer eğitimi sürecinde okul–aile işbirliği: bir nitel çalışma. Değerler Eğitimi Dergisi, 19(42), 73-112.
- Aktepe, V., & Gündüz, M. (2018). Özel öğretim yöntemleri. (Ed. A. Uzunöz ve V. Aktepe), Değer Eğitimi içinde (ss.69-105). Ankara: Pegem.
- Arcus, M. E. (1980). Value reasoning: An approach to values education. Family Relations, 29(2), 163–171. <https://doi.org/10.2307/584067>
- Arweck, E., & Nesbitt, E. (2004). Values education: the development and classroom use of an educational programme. British Educational Research Journal, 30(2), 245-261.
- Aslan, S (2019). Karakter ve değer eğitiminde kullanılan yaklaşım, yöntem ve teknikler. (Ed. V. Aktepe & M. Gündüz), Karakter ve değer eğitimi içinde (ss.157-188). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, İ. (2017). Yönetmel, mesleki ve örgütsel etik. Ankara: PegemA.
- Aydın, M. Z. (2014). Okulda değerler eğitiminin ilkeleri ve sorunları. Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu, Erzurum, 19-21.
- Aydın, M. Z. (2021). Kavramsal çerçeve: karakter, kişilik, değer, erdem, ahlak, huy, mizaç vd. (Ed. M. Z. Aydın), Karakter değer ve ahlak eğitimi içinde (ss.1-24). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aydın, M. Z. (2021). Karakter, değerler ve ahlak eğitiminin özellikleri, ilkeleri ve felsefi temelleri. (Ed. M. Z. Aydın), Karakter değer ve ahlak eğitimi içinde (ss.106-120). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Başar, M.A. (2014). Değerler eğitiminin ilke ve süreçleri, eğitim felsefesi. (<https://www.felsefe.gen.tr/degerler-egitiminin-ilke-ve-surecleri/>).
- Batmaz, O., & Erdoğan, T. (2019). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 27(6), 2681-2692.
- Bottery, M. (2000). Values education. Teaching values and citizenship across the curriculum: Educating children for the world, ss.3-13.
- Burgan, W. M., & Congos, D. H. (2008). The student-centered SI leader and Carl Rogers. Research and Teaching in Developmental Education, 25(1), 3-9.
- Carr, D. (1991). Education and values. British Journal of Educational Studies, 39(3), 244-259.
- Campbell, R. J., Kyriakides, L., Muijs, R. D. & Robinson, W. (2004). Effective teaching and values: Some implications for research and teacher appraisal. Oxford Review of Education, 30(4), pp.451-465.

- Çam, M. O., Engin, E., & Uğuryol, M. (2017). Üniversite öğrencilerinde benlik gelişimi ve güven duygusu. *Journal of International Social Research*, 10(51). Doi: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1784>
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2020). Kavramsal Çerçeve: Temel Kavramlar. (Ed. H. Ekşi ve A. Katılmış), *Karakter ve değerler eğitimi içinde* (ss.1-21). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gamage K.A.A., Dehideniya, D.M.S.C.P.K., Ekanayake, S.Y. (2021). The role of personal values in learning approaches and student achievements. *Behav Sci (Basel)*. 16; 11(7): 102.
- Guilbeaux, A. O. (2015). Empathy in education: Engagement, values and achievement. *Adult Learning*, 26(2), 87.
- Gündoğdu, H: (2019). Eğitimin Psikolojik Temelleri. (Ed. A. Tanrıoğen ve R. Sarpkaya), *Eğitim bilimine giriş içinde* (ss.131-151). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güney, S. (2018). *Davranış bilimleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (Eds.). (1996). *Values in education and education in values*. Psychology Press.
- Izgar, G. (2020). Değer Eğitimi, İlkeleri ve Süreçleri. (Ed. G. Izgar ve B. Dilmaç), *Değer eğitimi kavram, ilke ve yaklaşımlar içinde* (ss.89-124). Ankara: Pegem Akademi.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2005). Cooperative learning, values, and culturally plural classrooms. In *Classroom Issues:Practice, Pedagogy, and Curriculum* (pp.19-37). Routledge.
- Karaaslan, A. (1993). Benlik-Saygısı: Genel bir gözden geçirme. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(1), 71-74.
- Kolaç, E. (2022). Edebi Metinlerle Değer Eğitimi. (Ed. E. Kolaç.), *Metin ve etkinliklerle karakter ve değer eğitimi içinde* (ss.1-16). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lickona, T. (1993). The return of character education. *Educational leadership*, 51(3), 6-11.
- Morehead, M. A. & Blumhagen, B. (1984). Values education is basic education. *American Secondary Education*, 13(4), pp. 11-12.
- Narinasamy, I.A., & Mamat, W.H. (2013). Caring teacher in developing empathy in moral education. *Malaysian Online Journal of Educational Sciences*, 1, 1-18.
- Oruç, C. (2010). Okul öncesi dönem çocuğunda ahlaki değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (2), 37-60.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.

- Quisumbing, L. R. & De Leo, J. (2005). Learning to do: Values for learning and working together in a globalized world. Asia-Pacific Network for International Education and Values Education in Partnership with UNESCO-UNVEOK International centre for technical and vocational education and training. (UNESCO-APNIEVE Sourcebook, 3). Bonn.
- Sönmez, V. (2020). Eğitim felsefesi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stein, S. L. (1971). The interrelationships among self-esteem, personal values, and interpersonal values. *The Journal of Educational Research*, 64(10), 448-450.
- Street, S., & Isaacs, M. (1998). Self-esteem: Justifying its existence. *Professional School Counseling*, 1(3), 46-50.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2020). Değerler eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. (https://uskudar.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/24010456_mYfredat_tanYtYm_kitapYY.pdf).
- Tutar, H., & Yılmaz, M. K. (2013). İletişim, genel ve örgütsel boyutuyla. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- Tezcan, M. (2018). Değerler eğitimi sosyolojik yaklaşım. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Türk Dil Kurumu (2023). Güncel Türkçe Sözlük. (<https://sozluk.gov.tr/>)
- Yalar, T., & Yelken, T. Y. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 79-98.
- Yalçınkaya, M. (2016). Mantık ve değerler eğitimi. Cumhuriyet Üniversitesi. Yüksek lisans tezi, Sivas.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yıldız, M. (2012). Öğretmen adaylarının benlik saygısı ve kişilik özelliklerinin sahip oldukları değerler açısından incelenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Yüksek lisans tezi, Konya.
- Warner, C. K. (2016). Contested definitions of excellent teaching: An analysis of the discourse of quality. *Journal of Thought*, 50(1-2), 20-36.

EĞİTİM PROGRAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Ayşenur KULOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0217-8497
- ❖ Mail: : adonder@firat.edu.tr

Fatma TUTUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4813-3561
- ❖ Mail: fakluman@hotmail.com

toplumun ve ülkenin beklediği bireyler yetiştirmek için oldukça değerli ve önemlidir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademede gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Pegem.
- Arslan, M. (2021). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri.
https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/144/arslan.htm.
- Aslan, E. (2011). 1924 İlk mektepler müfredat programı. Elementary Education Online, 10(2), 717-734.
- Aydın, H. (2019). Coğrafya ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, M. Z. (2011). Okulda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi. Nobel Yayıncılık.
- Aydın, M. Z. (2012). Ailede ahlak eğitimi. Timaş Yayınları.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2014). Okulda değerler eğitimi (4. baskı). Nobel.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 14(1), 195-213.
- Beldağ, A., Genç, Z.S. (2020). Karakter ve değer eğitimi. Pegem Akademi.
- Çetinbaş, E. (2015). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik yeterliliklerinin incelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çubukçu, Z. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Eğitimi Sürecinde Örtük Programın Etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(2), 1513-1534.
- Ekin, A. İ. (2019). Öğretmenlerin değerler eğitimi öz yeterlilik algılarının incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Siirt Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). Karakter eğitimi el kitabı. Nobel Yayıncılık.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2016). Uygulama örnekleriyle değerler eğitimi. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Eraslan, L. (2013). Değerlerin eğitiminde sivil toplum katılımı ve sivil toplum kuruluşlarının rolü. Uluslararası değerler eğitimi sempozyumu bildiri kitabı içinde (s.108-131). Antalya.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(4), 55-72.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: Değerler eğitimi. Eğitime Bakış Dergisi, 6, 4-9.
- Hökelekli, H. (2013). Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi. Timaş Yayınları.
- İşcan, C. D. (2019). Değerler eğitiminde temel kavramlar. P. Ünüvar ve A. F. Ersoy (Ed.), Karakter ve değerler eğitimi. Anı Yayıncılık.
- Kart, M. ve Şimşek, H. (2020). Türk eğitim sisteminde değer arayışı: Yenilenen (2017) ilköğretim programları hangi değerleri kazandırıyor? Değerler Eğitimi Dergisi 18(40), 9-44.
- Kılıç, A. F. (2007). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılında ahlaki değerlerin algılanışı ve eğitimi. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu.
- Kirschenbaum, H. (1995). 100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings. A Longwood Professional Book, Pearson Education.
- Leming, S. J. (1997). Teaching values in social studies education past practices and current trends. http://www.usoe.k12.ut.us/curr/char_ed/fedproj/hist/teaching.htm.
- Maarif Vekilliği (1939). Birinci maarif şûrası: Çalışma programı konuşmalar lâhikalar. Maarif Vekilliği.
- MEB, (2005). Sosyal Bilgiler öğretimi program kılavuz kitabı (4-5.sınıf). Milli Eğitim Yayınevi.
- MEB, (2006). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi programı <http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php>.
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2010). 2010/53 sayılı genelge.
- MEB, (2010). 18. Milli Eğitim Şûrası. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2010ttkb/18sura_kararlarlari_tamami.pdf
- MEB, (2017). Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara.

- MEB, (2018). Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3), 230-232.
- Özer, M ve Çam Aktaş, B. (2019). Değerler eğitimi devamlılığı: Okul Öncesi eğitim programından Hayat Bilgisi öğretim Programına. EJER 18(1), 389-405.
- Schaefer, M. P. (2012). Determining methods for teaching character education in elementary schools (Unpublished PhD thesis). Northcentral University, Arizona.
- Softaoğlu, M. (2023). Swot analizine göre değerler eğitiminde sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB). (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf
- Tokdemir, M. A. (2007). Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2021). Türkçe sözlük. <http://sozluk.gov.tr>.
- Ulusoy, K. ve Arslan A. (2016). Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), Farklı yönleriyle değerler eğitimi. Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). Değerler eğitimi. Pegem Akademi Yayınları.
- Williams, M. ve Schnaps, E. (1999). Character education: The foundation for teacher education. Character Education Partnership.
- Yaman, E. (2012). Değerler eğitimi. Akçağ Yayınları.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 13(20), 117- 124.
- Yüksel, S. (2004). Örtük program: Eğitimde saklı uygulamalar. Nobel Yayıncılık.

DİJİTAL EĞİTİM ORTAMLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Mehmet ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002- 4029-2672
- ❖ Mail: mehmet46sln@gmail.com

görüldüğü gibi, değerler eğitimi açısından olumlu ve yeni çıktılara imkan vermektedir.

Dijital çağın getirililerinden yararlanan araştırmalarda kullanılan bilgisayar yazılımları, EBA, Web tabanlı öğrenme ortamları, çizgi filmler, dijital öyküler, sanal öğrenme ortamları, uzaktan öğrenme ortamları, online iletişim ortamları üzerine yapılmış çalışmaların, değerler eğitimi ile harmanlanması ve iyi bir planlama ile bu eğitim sürecinin profesyonelce yürütülmesi, değerler eğitimi açısından son derece önemli sonuçlar vermektedir.

Bu alanda daha sonra yapılacak çalışmalarında, çağın gereklerini ve özelliklerini dikkate alarak, yerel ve evrensel değerleri temele koyarak dijital olanaklardan yararlanmaları ve planlamalarında bu hususları ön plana çıkarmaları, öğrencilerin değer kazanımları ve gelişimler bakımından önemli sonuçlar verecektir.

KAYNAKÇA

- Ay, T. S., & Korkmaz, Ç. (2017). Sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve kültürel öğeler bağlamında “küçük hezarfen” çizgi filmi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 49-62.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi “Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Ankara: Pegem-A.
- Gerz, B., & Çınar, Ö. (2022) Dürüstlük Kök Değeri Temelli Youtube Dijital Öyküleri Üzerinden Bir Analiz.
- Halstead, J. M. (1996). Values and values education in schools. J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Ed.), *Values in Education and Education in Values* kitabı içinde (ss.3-13). Oxon: RoutledgeFalmer.
- Halstead, J. M., Ve Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Hwa, S. P. (2007) Integrating Multimedia Technology into Moral Education
- İşcan, C. D. (2007). İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

- Karaman, K., & Akgül, İ. (2015). İlkokul öğrencileri için web tabanlı değerler eğitimi uygulaması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 87-100.
- Katılmış, A. ve Ekşi, H. (2011). Değerler eğitimi yaklaşımları. *DİB Dergisi*, 245, 11-15.
- Kılcan, B., & Uçarkuş, E. (2018). Eğitim bilişim ağı (EBA) dergilerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 42-54.
- Kuçuradi, İ. (1998). İnsan ve değerleri. Ankara: Meteksan A.Ş.
- Lemke, C., Coughlin, E., Thadani, V. And Martin, C. (2003). enGauge 21st century skills—Literacy in the digital age.
- Polater, C. (2019). İlkokul dördüncü sınıfta dijital öykü yöntemiyle değerler eğitimi (Master's thesis, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Sadık, A. (2008). Digital storytelling: A meaningful technology-integrated approach for engaged student learning. *Educational technology research and development*, 56(4), 487-506.
- Sarıtuğ, B. (2021). Üniversite gençliğinin din ve değerler eğitimi açısından sosyal medya deneyimi (Bursa Uludağ Üniversitesi örneği) (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)).
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25(1), 1-65.
- TDK. (2020). Türkçe Sözlük. TDK
- Yaman, E., Bayburtlu, F. I., Tekir, B., & Kirman, S. (2015). Dede Korkut çizgi filminde yer alan değerler. *Değerler eğitimi dergisi*, 13(29), 245-269.
- Yorulmaz, B. (2013). Pepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi.
- Yorulmaz, B., & Tanrıverdi, M. Z. (2015). Din ve değerler eğitimi açısından keloğlan çizgi filminin değerlendirilmesi.
- Yürük, S. E. (2015). Dijital öykülemeye dayalı değerler eğitiminin öğrencilerin değer kazanımı ve tutumlarına etkisi/The effect of digital story based values education on students' attitudes and value acquisition.

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI İLE DEĞERLER EĞİTİMİ

Duygu OZAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0001-2687-6209
- ❖ duyguozan@stu.aydin.edu.tr

Tringa SHPENDİ ŞİRİN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1942-7923
- ❖ tringasirin@aydin.edu.tr

edilmektedir. Çocuklar, dostluğu, dürüstlüğü, empati kurabilmeyi, yardımsever davranış geliştirmeyi, vatanına milletine saygı sevgi duymayı, özdenetim sahibi olabilmeyi ve adil ve adaletli davranmayı resimli çocuk kitaplarından ilham alarak öğrenebilmektedirler. Ailelerin, öğretmenlerin ve sosyal çevrenin etkisiyle resimli çocuk kitapları, toplumsal kültürü geliştirmede önemli rol oynayabilir.

KAYNAKLAR

- Akto A, Akto S. (2017). Okul öncesi değerler eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler (nitel bir araştırma). E-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, 9(2), 1074-1095.
- Akto A, Akto S. (2020). Erken çocukluk ve değerler eğitimi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(74), 327.
- Alabay E, Can B H, Kandemir A B, Güney K. (2018). Tübitak tarafından yayınlanan meraklı minik çocuk dergisinin değerler açısından incelenmesi. Değerler Eğitimi Dergisi, 16(35), 7-26.
- Aral N, Kadan G. (2018). 2013 Okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 1, 113-131.
- Asutay H. (2019). Resimli kitaplar aracılığıyla değerler eğitimi. Cataloging-In-Publication Data, 389.
- Aykaç M, Adıgüzel Ö. (2011). Sosyal bilgiler dersinde yaratıcı dramının yöntem olarak kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 19(1), 297-314.
- Balat G U, Dağal A B. (2009). Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Başoğlu N. (2022). Çocuk edebiyatında sanata yolculuk: müze eğitimi. Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 12(1), 193-212.
- Beigel C, Goff H L. (2018). Hıçkırık tutan su aygırı. (Güçlü Özkök,Çev. Ed.). Ankara: Binbir Çiçek yayınevi
- Bertan M, Haznedaroğlu D, Koln P, Yurdakök K, Doğan Güçiz B.(2009).Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi(20002007). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 52, 1-8.
- Çakmak İgalcı E E. (2021). Erken çocukluk döneminde sosyal bilişsel öğrenme kuramından hareketle değerler eğitiminde tasavvufî unsurlar. Balıkesir İlahiyat Dergisi, (14), 61-90.

- Dilek A. (2017). Feridun Oral'ın resimli hikâye kitaplarındaki değerlerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(33), 61-86.
- Doğan R, Uçak H E. (2022). Erken çocukluk döneminde ailede din (ahlak ve değerler) eğitimi. *Journal of Islamic Research*, 33(2), 401-22.
- Duyar H. (2021). Çocuk edebiyatı yazarı Sara Şahinkanat'ın kitaplarının değerler eğitimi kapsamında incelenmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Ergin E, Arslan Kılıçoğlu E, Ergin B. (2023). Resimli erken çocukluk dönemi kitaplarının okul türü temelinde bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 52(237), 33-52.
- Hemming A. (2018). Siyah beyazlılar kulübü. (Ayça G. Derin, Çev. Ed.). İstanbul: İndigo çocuk yayınları.
- Işıtan S. (2016). Özel amaçla yazılmış çocuk kitapları. *Turkish Studies (Elektronik)*, 11(4), 471-492.
- Karabulut R, Türksoy E. (2022). Erken çocukluk döneminde değerler eğitimi etkinlikleri. İstanbul: İhlamur Akademi.
- Karakuş, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmlerin değerler eğitimine katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 251-277.
- Kaya Y, Günay R, Aydın H. (2016). Okul öncesi eğitimde drama yöntemi ile işlenen değerler eğitimi derslerinin farkındalık düzeyi üzerindeki etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 23-3.
- Kaya Y, Antepli S. (2018). Okul öncesi dönemde yaratıcı drama yoluyla değerler eğitimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(2), 237-250.
- Kazancı Gül M. (2018). 5-6 yaş grubu çocuklar için Türkçe yazılmış resimli çocuk kitaplarında değerler analizi. [Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi]. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuloğlu A, Yaşar Z, Özer M. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimiyle ilgili görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 171-186.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).(2022a). Genel müdürlüğümüzce hazırlanan değerler eğitimi etkinlik kitabı yayımlandı. <https://ogm.meb.gov.tr/www/genel-mudurlugumuzce-hazirlanan-degerler-egitimi-etkinlik-kitabi-yayimlandi/icerik/1665#:~:text=Bahse%20konu%20de%C4%9Ferler%20C3%B6%C4%9Fretim%20program%C4%B1nda,olarak%20C3%B6%C4%9Fretim%20programlar%C4%B1nda%20yer%20almak%20adresinden%20erişilmiştir>.

- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)(2022b). Öğretim programlarında yer alan kök değerler temalı etkinlik kitabı. Devlet Kitapları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). OkulÖncesiEğitimiProgramı. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>. adresinden erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)(2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine... https://uskudar.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/24010456_mY_fredat_tanYtYm_kitapYY.pdf adresinden alınmıştır.
- Öztürk, T., Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 6(1), 172-204.
- Sapsağlam Ö, Ömeroğlu E. (2015). Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim programlarında değerler eğitimine yer verme düzeylerinin belirlenmesi. International Journal of Eurasia Social Sciences, 6(21), 244-264.
- Selçuk, Z. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Silcock P, Duncan, D. (2001). Values acquisition and values education: Some proposals. British Journal of Educational Studies, 49(3), 242-259.
- Topal Y. (2019). Değerler Eğitimi ve On Kök Değer. Mavi Atlas, 7(1), 245-254.
- Tuğrul B. (2002). Erken çocukluk döneminde öğrenmeyi ve öğretimi kolaylaştıran özellikler. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22, 142-147.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2023). Değer. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Ulusoy K, Dilmaç B. (2018). Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Uzmen S, Mağden D. (2002). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitaplar ile desteklenmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 15, 193-2012.
- Uzun M, Köse A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(12), 305-338.
- Yazar T,Erkuş S. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 20,196-211.

Yorulmaz B. (2017). Ailede Değerler Eğitimi. İstanbul: Erkam yayınları

Eğitimın Temellerine Bakış:

Eğitim Programı

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Murat KORUCUK

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Eğitimin Temellerine Bakış: Eğitim Programı

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Murat KORUCUK
ORCID (0000-0001-5147-9865)

ISBN: 978-625-6504-49-3

E-ISBN: 978-625-6504-50-9

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202323>

1. Baskı: Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Eğitimin Temellerine Bakış: Eğitim Programı

KORUCUK, Murat

1. Basım, 260s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Türü: Özgün Bilimsel Kitap

Anahtar Kelimeler:

1.Araştırma 2. Bilim 3. Eğitim 4.Öğretim 5. Program

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

EĞİTİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	7
<i>Tarkan HAVADAR, Arslan KALKAVAN</i>	
EĞİTİMİN AMAÇ VE İŞLEVLERİ	33
<i>İlhami ARSEVEN</i>	
EĞİTİMİN TARİHİ TEMELLERİNE BAKIŞ	55
<i>Ayşenur KULOĞLU, Fatma TUTUŞ</i>	
EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİNE BAKIŞ	69
<i>Elvan GÖKÇEN, Eyüp İZCİ</i>	
EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİNE BAKIŞ	85
<i>Gülşen BÜYÜKŞAHİN ÇEVİK</i>	
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EĞİTİMİN HUKUKİ TEMELLERİNE BAKIŞ	109
<i>Mustafa ASLAN</i>	
EĞİTİM PROGRAMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	121
<i>Murat ÇİMEN, Hulusi ALP</i>	
PROGRAM GELİŞTİRMENİN KURAMSAL TEMELLERİNE BAKIŞ	147
<i>Şule FIRAT DURDUKOCA</i>	
EĞİTİM PROGRAMINDA İHTİYAÇ ANALİZİ VE HEDEFLER	169
<i>Mehmet ALTIN, Muhammed EKEN</i>	
EĞİTİM PROGRAMINDA İÇERİK VE EĞİTİM DURUMLARI	189
<i>Murat KORUCUK</i>	
EĞİTİM PROGRAMINDA DEĞERLENDİRME	209
<i>Ayşenur KULOĞLU, Fatma TUTUŞ</i>	
ÖĞRENME STİLLERİ	231
<i>Muhammed EKEN, Mehmet ALTIN</i>	
EĞİTİM 4.0 VE ANİMASYON: YABANCI DİL OLARAK FRANSIZCA ÖĞRETİMİNDE VIDTOON™	251
<i>Sercan ALABAY</i>	

EĞİTİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Tarkan HAVADAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi Sarıkamıř Beden Eđitimi ve Spor Yůksekokulu Kars/TŐRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3122-0324
- ❖ Mail: tarkanhavadar@kafkas.edu.tr

Arslan KALKAVAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakóltesi, Rize/TŐRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9439-4976
- ❖ Mail: arslan.kalkavan@erdogan.edu.tr

disiplininin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte, eğitim uygulamaları sürekli eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmiş ve bu uygulamaların temelini oluşturan kuramsal temeller incelenerek, ülkenin gerçekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda toplumun, kültürün ve insanın niteliğiyle uyumlu eğitim kuramları geliştirme çabaları ortaya çıkmıştır.

Eğitim felsefesi, eğitimi etkileyen sorunları ve nedenleri açıklamaya çalışırken, eğitime yön veren kavramları, düşünceleri ve ilkeleri de inceler. Ayrıca, eğitim politikalarına ve uygulamalarına yön veren varsayımları, inançları ve ölçütleri değerlendirir ve tutarlılık ve anlam açısından kontrol eder. Eğitim felsefesi, insan anlayışını, toplumu ve öğrenmeyi ele alarak eğitim sistemlerinin temelini oluşturan hipotezleri geliştirmeye çalışır (Ergün, 2014).

KAYNAKLAR

- Abalı, O. (2019). Öğrenmede Duyuş-Biliş İlişkisi Bağlamında Din Eğitiminde Duyuşsal Boyut. Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı .
- Akın, İ.F ve Seker, M (2021). Eğitimde Öğrenci ve Öğretmen Performanslarının Değerlendirilmesi Noktasında “Biçimlendirici Öğrenme” Modelinin Yeri ve Önemi. Türkiye Eğitim Dergisi (2021) Cilt 6, Sayı 2, s.464-487
- Akyüz, H. (2008). Kurumlar Sosyolojisi. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Alkan, C. (1987). Öğrenme-Öğretme Süreçleri İlkeler Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 1987-Cilt: 20 - Sayı: 1 209-229
- Arslangiray, E. (2003). Eğitimde Bir Özgüven ve Demokrasi Ortamı: SessizToplantı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 36(1-2),89–96.
- Ataklı, A. (1987). İlkokullardaki Hizmet İçi Eğitim Seminerlerinin Değerlendirilmesi.
- Bal, H. (2018). Eğitim ve Toplumsal Değişme (İçinde: Eğitimin Sosyolojik Temelleri, s.52-69). Paradigma Akademi.
- Bloom, B. S. (2012). İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme. (Durmuş Ali Özçelik, Çev.) (2. Baskı.). Ankara: Pegem Akedemi.
- Caine, R. N., ve Caine, G. (2002). Beyin temelli öğrenme (Making Connections:Teaching And The Human Brain). (Çev. Ed. Gülten Ülgen), Ankara: Nobel Yayınları.
- Caine, R.N. ve Caine G. (1990). Understanding a Brain-Based Approach to Learning and Teaching. Educational Leadership, October, 66-70.

- Charles, C. M. (2003). Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri, 4. Baskı, (Çev.) Gülten Ülgen, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çelik, V. ve Yeşilyurt, E. (2013). Kalkınmada eğitimin rolü: sayısal veriler ışığında kop bölgesi eğitim göstergeleri. <http://unikop.org/1/17.htm> adresinden 13.06.2014 tarihinde alınmıştır.
- Çelikel, B (2008). Fazlur Rahman'da Eğitimin Tanımı ve Hedefleri. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı. DEÜİFD, XXVII/, ss. 71-89.
- Çinemre, S. (2011). İslam'da Eğitim. Çeviri, On Dokuz Mayıs Üniversitesi. İlahiyat fakültesi dergisi. Sayı 30. Sayfa 277.
- Demirel, Ö. (1999). Eğitim Bilimine Giriş. PEGEMA Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Ö. (2015). Eitimde program geliştirme (24. baskı). Ankara: Pegem.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2001). "Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar", Öğretmenlik Mesleğine Giriş. (Editör: Ö. Demirel ve Z. Kaya) Ankara: Pegem A Yayıncılık, ss. 1-18.
- Doğan, S (2014). Eğitimin İşlevleri. Eğitim Bilimine Giriş (Kitap Bölümü).
- Dülger, E. (2012). Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Performansının Ölçme Ve Değerlendirilmesi İçin Bir Model Önerisi. T.C. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eraslan, L. ve Babadağ, G. (2015). Eğitimin Hukuki Temelleri. Eğitim Bilimine Giriş
- Erden, M. (1998). Öğretmenlik mesleğine giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erden, M., Altun, S., (2008). Öğrenme Stilleri. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Ertürk, S. (1979). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara, Yelkentepe Yayınları. 3.Basım
- Eskicumalı, A. (2012). Eğitimin Temel Kavramları. Yüksel Özden ve Selahattin Turan (Editörler): Eğitim Bilimine Giriş. (2. Baskı). (s.1-22). Ankara: Pegem Akademi Yayın
- Fidan, N (2012).Okulda Öğrenme ve Öğretme. Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti' ISBN 978-605-364-254-1
- Fidan, N. ve Erden M. (1992). Eğitim bilimine giriş. Ankara: Feryal Matbaacılık.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). Eğitime giriş, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gagne, R. (1985). The Conditions of Learning and Theory of Instruction, New York: Holt, Rinchart and Winston
- Gökdaş, A (2019). Eğitimin İşlevlerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi. T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dal. Yüksek Lisans Tezi

- Gömleksiz, M.N, Kan, A.Ü. (2012). Eğitimde Duyuşsal Boyut Ve Duyuşsal Öğrenme Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/1 Winter 2012, p.1159-1177,
- Güdüzalp, S. (2018). Eğitimin Temel Kavramları, Amaç ve İşlevleri, Asos Yayınları, Ankara.
- Gülmez, O. (2010). Eğitime dair epistemolojik ve metodolojik bir çözümleme: ‚İlişki ve süreç‘ olarak eğitim. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürkan, T. (2006). “Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Temel Kavramlar”, Öğretmenlik Mesleğine Giriş. (Editör: M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, ss. 1-14.
- Gürkan, T. ve diğerleri (1998). Eğitim Bilimine Giriş. (Editör: F. Varış). İstanbul: Alkım Yayınları.
- Hannu, S. (1993). Science centre education. Motivation and learning in informal education. Research Report 119. Helsinki University Department of Teacher Education.
- Harris, B. ve Bessent, V. (1969). In-Service Education, Inglewood Cliffs N.T. Prentice Hall: Inc,
- Howe, Robert W. ve John, F Disinger. (1988). Teaching Environmental Education Using Out-of-School Settings and Mass Media. ERIC/SMEAC Environmental Education Digest No. 1.
- Jackson, G. A., ve Weathersby, G. B. (1975). Individual demand for higher education: A review and analysis of recent empirical studies. The Journal of Higher Education, 46(6), 623-652.
- Karaman, Ü, (1983). "Müfettiş Yeterliklerinin Saptanması ve Hizmetçi Eğitim Programı Hazırlanması" A.Ü.-Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1983 Cilt 16, Sayı 1'den ayrı baskı, Ankara, Sevinç Matb.- 1983.
- Khouj, A.M. (1988). Religious Pluralism and Religious Education, ed. Norma H. Thompson, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, Education in Islam.
- Kızılloluk, H. (2007). Ekonominin eğitimin amaçları ve içeriği üzerindeki etkileri. CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8(1), 21-30
- Koptagel-İlal, G. (1982). Tıpsal psikoloji. İstanbul: Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- Korkmaz, M. ve Öktem, G. (2014). Rousseau'nun Eğitim Anlayışı. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3,1.
- Köse, A.H., Alpkent, N. ve Birbil, D. (1993) Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri Gereksinmesi, Ankara, MPM Yayınları No: 512, s. 10.

- Küçük, A.Z. (2012). İlköğretim Okul Yöneticilerinin Eğitime ve Eğitimin Amaçlarına İlişkin Görüşleri. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Laska, J.A. (1976). Schooling and education. New York. Van Nostrand.
- Lohman, M.C. (2005). A survey of factors influencing the engagement of two professional groups in informal workplace learning activities. Human Resource Development Quarterly, 16(4), 501–527. <https://doi.org/10.1002/hrdq.1153>
- Metin, M. (2015). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. Eğitim Bilimine Giriş (pp.3-29)
- Miser, R. (2011). Yaşamboyu Öğrenmenin Bir Bileşeni: İnfomal Öğrenme. Yeniden İmece, 8(29), 44- 46.
- Morgan, G. (2006). Images of Organization, California: Sage Publications.
- Noe, R.A., Tews, M.J. & Marand, A.D. (2013). Individual differences and informallearning in the workplace. Journal of Vocational Behavior, 83(3), 327–335. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2013.06.009>
- Öğütveren, Ö. (2000). “Öğrenen Örgütlerde Sürekli İyileştirme Modeli: İşletmeEğitimi Üzerine Bir Uygulama”. 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongre Bildirileri, (s.647-657). Nevşehir.
- Özden, Y. (2003). Öğrenme Ve Öğretme. Ankara: Pegem A Yayıncılık; Ocak
- Özer, B. (2001). Bilgi İşleme Kuramı. Can, G. (Editör.). Gelişim ve Öğrenme. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özkan, R. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. Pegem Akademi. 1. Baskı: Ankara Yayıncı Sertifika No: 14749 Matbaa Sertifika No: 2606
- Resmi Gazete (2013). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>
- Rogers, A. (2007). Looking Again at Non-Formal and Informal Education - Towards A NewParadigm. Mustafa Kamil (Ed.), Appeal Of Non Formal Education Paradigm içinde (1- 9), Tsukuba: CRICED.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(1), 11-25.
- Senemoğlu, N, (1997). Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kurardan Uygulamaya. Ankara:
- Sönmez, V. (2004). Program geliştirmede öğretmen el kitabı. Ankara: Anı Yayınları
- Şirin, H., 2008, “Eğitimin Siyasal İşlevleri ve Türkiye’deki Sivil Toplum Örgütlerinin Bu İşlevlere İlişkin Görüşlerin Analizi”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Ankara
- Şişman, M. (2007). Eğitim bilimine giriş, Ankara: Pegem Akademi.

- Şişman, M. ve Dönmez, H. G. A., (2010). “Demokratik Bir Okul Kültürü İçin Yeterlilikler Çerçevesi”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (1), ss. 167- 182.
- T.D.K. Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim T: 2020, 09 20)
- Taymaz, H (1981). Hizmetiçi Eğitim, AÜ.E.F Yayınlan No: 94, Ankara
- Taymaz, H. (1992). Hizmetiçi Eğitim (Kavramlar, İlkeler, Yöntemler). Ankara: Pegem Yayını
- TBMM (2012). 5/1/1961 Tarihli ve 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi. (<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/2/2-0358.pdf>)
- Terzi, A. R., Dönmez, B., Gürsoy, A. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık
- Tezcan, M. (1991). Eğitim sosyolojisi. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Tezcan, M. (2016). Eğitim Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Topses, G. (2003). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi . Nobel Yayınları, Ankara.
- Usta, M. E. (2015). Siyasi parti programlarına göre eğitim politikaları. TYB Akademi Dergisi, 13, 48-60.
- Ünsal S. ve Korkmaz, F (2018). Eğitim ve sosyoloji ilişkisi. S. Ünsal ve A. Çetin (Ed.), Eğitim sosyoloji içinde (ss 35-58). Ankara: Nobel.
- Wiggins, J. D. ve English, D. (1979). Affective Education: A Methods and Techniques Manual for Growth. Washington, DC: University Press of America.
- Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler
- Yeşilyurt, E (2020). Eğitimin Analizi. Eğitim Sosyal ve Beşeri Bilimlerine Multidisipliner Bakış. Yayıncı Sertifika No: 36934E-ISBN: 978-605-7594-57-0 Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları
- YÖK.(2010).<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=13948&MevzuatTertip=5>
- YÖK.(2016).<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=21510&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- YÖK.(2016).<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=21510&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Zabun, B. (2012).Eğitimin siyasal sosyalleştirme işlevi: cumhuriyet dönemi ilk sosyoloji öğretim programı ve ders kitaplarında siyasal sosyalleştirme. Akademik Bakış Dergisi 31, 1 12.
- (<http://www.egitim.aku.edu.tr/ylodevler.htm>)
- <http://www.byegm.gov.tr/Yayınlarımız/kitaplar/isteturkiye/turkce/egitim365.htm>

EĞİTİMİN AMAÇ VE İŞLEVLERİ

İlhami ARSEVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakóltesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Sivas /TÜRKiYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9750-5862
- ❖ Mail: iarseven@cumhuriyet.edu.tr

bir sistematığe sahip toplumsal bir kurum olan eğitim yoluyla yürütülmektedir.

Sonuç olarak, toplumsal bir kurum olarak eğitim, toplumsal düzen ve gelişim, kültürel aktarım ve gelişim ve ekonomik kalkınma anlamında toplum için, kişisel gelişim anlamıyla da birey için vazgeçilemeyecek bir araçtır. Yukarıda belirtilen tüm amaç ve işlevleriyle eğitim, devletin varlığı ve sürekliliği ile milletin refahı, güvenliği ve birliğini sağlamada en temel rolü oynayan toplumsal kurumdur. Ancak bütün bunların olabilmesi için eğitimin kendinden beklenen bu amaç ve işlevleri etkili bir şekilde yerine getirmesi gerekir. Bunun olabilmesi, çağa uygun ve bilime dayalı eğitim politikaları, eğitim programları ile etkili bir öğretmen yetiştirme sisteminin işe koşulması ile mümkündür.

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 38-59.
- Arslan, Ö. Ö. (2018). Köy enstitülerinin toplum kalkınmasındaki rolü. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 6(1), 84-119.
- Arslan, Ü.G., Vezne, R. (2021). Almanya ve Türkiye mesleki eğitim öğretmeni yetiştirme sistemlerinin karşılaştırması. Instructional Technology and Lifelong Learning, 2(1), 111-134. DOI: 10.52911/itall.910388.
- Bektaş, Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. Ege Eğitim Dergisi, 7(1), 43-59.
- Can, G. (2018). Eğitimin psikolojik temelleri. M.Gültekin (Ed.). Eğitim Bilimine Giriş içinde (s. 41-56). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/OMB101U/ebook/OMB101U-08V1S1-12-0-1-SV1-ebook.pdf> (Erişim: Temmuz 2023)
- Çavdar, Ş. (2021). Eski Yunan'da Bilim ve Teknoloji. <https://avesis.gazi.edu.tr/resume/downloadfile/cavdar?key=596e86c2-e7b8-4d05-8299-61fd789ed903> (Erişim: Temmuz 2023).
- Çelebi, Ö.Ç. (2018). Tarih öncesi dönemlerde iletişim. Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 1 (2), 142-157.
- Çelik, E. (2017). Dünyayı Değiştiren Müslüman ve Türk Bilim Adamları, Tutku Yayınevi, Ankara.
- Çetinel, H. (2021). Medreselerin doğuşu ve Kudüs'ten yedi asırlık bir örnek: Salahhiye Medresesi. Journal of Islamicjerusalem Studies, 21 (1), 55-76.

- Çötök, T. (2007). Türkçe felsefe tarihlerinde felsefenin başlangıcı sorunu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 1-19.
- Denkel, A. (1997). *Düşünceler ve Gerçekler, Felsefe Yazıları 1*, Göçebe Yayınları, İstanbul.https://kupdf.net/download/arda-denkel-dnceler-ve-gerekeler-felsefe-yazlar-1-gebe-1997_5af42dd9e2b6f52249365728_pdf (Erişim: Temmuz 2023).
- Dumlu, A., Şahin, M., Şahin, M. (2023). Antik Mısır'da eğitim. *EKEV Akademi Dergisi*, 93, 1-11.
- Gültekin, M. (2008). Eğitimin tarihsel temelleri. M. Gültekin (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş içinde* (s. 113-132). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/OMB101U/ebook/OMB101U-08V1S1-12-0-1-SV1-ebook.pdf> (Erişim: Temmuz 2023).
- Gündüz, M. (2011). Zorunlu ve kesintisiz eğitimin kısa tarihi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7 (21), 3-10.
- Gündüz, M. (2019). Eski çağda eğitim. M.Şişman (Ed.). *Eğitim Tarihi içinde* (s. 2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/TAR324U/ebook/TAR324U-14V2S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf> (Erişim: Temmuz 2023).
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Karakurt, Ç., Yazıcı, S. (2021). Girişimcilik potansiyelinin ortaya çıkarılmasında şehir kümelenmelerinin rolü: Çin şehir kümelenmeleri örneği ve Türkiye için öneriler. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 16 (1), 1-14.
- Karlı, Ö. (2018). Akıl-kültür ilişkisi bağlamında aydınlanmacı akıl ve eleştirisi. *ERDEM*, 75 149-166.
- Kartal, S. (2008). Toplum kalkınmasında farklı bir eğitim kurumu: köy enstitüleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 23-36.
- Kartarı, A. (2013). Kültürlerarası iletişimin kullanım alanları. A. Kartarı (Ed.). *Kültürlerarası İletişim içinde*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/ILT204U/ebook/ILT204U-13V4S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf> (Erişim: Temmuz 2023).
- Korucu, T.Ş., Özer Kaya, D. (2021). Düşünüyorum öyleyse yapacağım: karar verme ve eylemi başlatma sürecinde korteksin işlevi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6 (3), 199-203.
- Kurdaş, E.M. (2020). Eğitim ve toplum. Ü.Şentürk (Ed.). *Sosyoloji Kavramlar-Kurumlar-Kuramlar içinde* (s. 339-373). İstanbul: Paradigma Akademi.

- Oğuz, E.S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. Edebiyat Fakültesi Dergisi, 28 (2), 123-139.
- Poyraz, C. (2006). Türkiye'deki rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 7, 187-209.
- Rukancı, F., Anameriç, H. (2004). Ortaçağ'da ilk üniversiteler: Studium Generale. Felsefe Dünyası,39 (1), 170-186.
- Senemoğlu, N. (2009). Eğitimin psikolojik temelleri. V. Sönmez (Ed.). Eğitim Bilimine Giriş içinde (s. 119-150). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sivas, H. (2019). Dünyanın oluşumu, eski Mezopotomya ve eski Mısır tarihi ve uygarlıkları. T. Sivas (Ed.). Genel Uygarlık Tarihi içinde (s. 2-35). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/TAR116U/ebook/TAR116U-13V3S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf> (Erişim:Temmuz 2023).
- Tunç, B. (2012). Eğitimin tarihsel temelleri ve 21. yüzyılda eğitim biliminde yönelimler. H.B. Memduhoğlu, K. Yılmaz (Editörler). Eğitim Bilimine Giriş içinde (s. 173-196). Ankara: Pegem Akademi.
- Unat, Y. (2019). Ortaçağ İslam dünyasında bilim ve batıya etkileri. İ. Özcoşar, A.Karakas, M.Öztürk, S. Aslan (Editörler). Keşf-i Kadimden Vaz'ı Cedide İslam Bilim Tarihi ve Felsefesi içinde (s. 137-165). İstanbul: Divan Kitap.
- Üçüncü, M.K. (2016). Hukuk ile kültür ilişkisi. TAAD, 28 (7), 353-387.
- Ültanır, G. (2003). Eğitim ve kültür ilişkisi- eğitimde kültürün hangi boyutlarının genç kuşaklara aktarılacağı kaygısı. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23 (3), 291-309.
- Takmak, H. (2019). Eğitim yönetiminin özgünleşme ve özerkleşme sorunsalı. Ege Eğitim Dergisi, 20 (1), 113-126.
- Yeşilorman, M., Koç, F. (2014). Bilgi toplumunun teknolojik temelleri üzerine eleştirel bir bakış. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24 (1), 117-133.
- <https://eniyi-haber.com/turk-islam-bilim-adamlari/>(Erişim:Temmuz 2023).
- <https://www.matematiksel.org/tarihi-10-bilim-fotografi-ve-hikayeleri/> (Erişim:Temmuz 2023).
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Beyt%C3%BC%27I-Hikme> (Erişim:Temmuz 2023).

EĞİTİMİN TARİHİ TEMELLERİNE BAKIŞ

Ayşenur KULOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Elazığ/TÜRKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0217-8497
- ❖ Mail: adonder@firat.edu.tr

Fatma TUTUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Elazığ/TÜRKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4813-3561
- ❖ Mail: fakluman@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akpınar, B. (2013). Eğitimde program geliştirme. Data Yayınları.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye’de öğretmen yetiştirmenin 160. yılında Darülmuallimin’in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 20(20), 17-58. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000532
- Artz, F. B. (2014). Orta Çağların tini. (2. Baskı). (Çev. Aziz Yardımlı). İdea Yayınevi.
- Aytaç, K. (1972). Avrupa eğitim tarihi: Antik Çağ’dan 19. yüzyılın sonlarına kadar. Doğu Batı Yayınları.
- Aytaç, K. (1998). Avrupa eğitim tarihi. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bağdatlı Çam, F. (2016). Eğitim sisteminin ortaya çıkışı ve Antik Yunan eğitim anlayışının temelleri. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 629-643.
- Başaran, İ. E. (1994). Eğitime giriş. Kadıoğlu Matbaası.
- Bohnsack, R. (2003). Rekonstruktive Sozialforschung-Einführung in qualitative Methoden. Opladen: Leske u.
- Budak, L. ve Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne ilkökul programları (1870-1936). Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 3(1), 377-393.
- Çığır Dikyol, D. (2021). Antik Roma’da bir statü göstergesi olarak eğitim. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(3), 1025- 1051. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.857266>
- Çoban, A. (2017). Program geliştirmenin tarihi temelleri. B. Oral ve T. Yazar (Eds.), Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme (s. 120-149). Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (1992). Türkiye’de program geliştirme uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 7, 27-43.
- Demirel, Ö. (2015). Eğitimde program geliştirme. Alkım Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (2001). Roma’da Rhetorica eğitimi. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Erden, M. (1998). Öğretmenlik mesleğine giriş. Alkım Yayınları.
- Ertürk, S. (1994). Eğitimde program geliştirme. Meteksan Yayınları.

- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları. Milli Eğitim Dergisi, (Güz) 160, 4464.
- Gül, A. (1997). Osmanlı medreselerinde eğitim-öğretim ve bunlar arasında Dâru'l-Hadîslerin yeri. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gültekin, M. (2017). Program geliştirmeye ilişkin temel kavramlar. B. Oral ve T. Yazar (Eds.), Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme (s. 2-37). Pegem Akademi.
- Holliday, P. J. (2002). The origins of Roman historical commemoration in the visual arts. Cambridge University Press.
- İhsanoğlu, E. (2003). Osmanlılar ve bilim. Etkileşim Yayınları.
- Jackson, P. (1992). Conceptions on curriculum and curriculum specialist. P. Jackson, (Ed.), Handbook of research on curriculum (s. 3-40). McMillan.
- Kanad, H. F. (1948). Pedagoji tarihi. Milli Eğitim Yayınları.
- Karakaya, Ş. (2001). Eğitimde program geliştirme çalışmaları. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kartal, M. E. (2015). Eğitim bilimin tarihçesi. Erişim adresi: <https://by552mugesrakartal.wordpress.com/egitim-bilimin-tarihcesi/>
- Korkmaz, İ. (2017). Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de program geliştirme ve değerlendirme çalışmaları. B. Oral ve T. Yazar (Eds.), Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme (s. 584-607). Pegem Akademi.
- Marsh, C. J. ve Willis, G. (2007). Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues. Pearson Merrill Prentice Hall.
- MEB. (2012). 2012-2013 ilkokul-ortaokul ders programı. Ankara.
- Önder, M. (2017). Farabi, Biruni ve İbn-i Sina'da eğitim ve eğitim yöntemleri. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu Tebliği.
- Öymen, H. R. (1969). Doğulu ve batılı yönü ile eğitim tarihi I. Ayyıldız Matbaası.
- Özçelik, D. A. (1981). Okullarda ölçme ve değerlendirme. ÜSYM-Eğitim Yayınları.
- Secundus, G. P. C. (2018). Genç Plinius'un Mektupları. (Çev. Levent Keskin). Doğu Batı Yayınları.
- Şişman, M. (2006). Eğitim bilimine giriş. Pegem Akademi
- Tanilli, S. (2014). Uygurluk tarihi. Cumhuriyet Kitapları.
- Toprak, S. (2020). Farabi'nin eğitim anlayışı. Genç Mütefekkirler Dergisi, 1(2), 136-149.

- Tuncel, İ. (2012). Program geliştirmenin kuramsal temelleri. H. Şeker (Ed.). Eğitim bilimine giriş (s. 19-70). Maya Akademi Yayın Dağıtımı.
- Uygun, S. (2008). Eğitimin tarihsel temelleri. F. Ereş (Ed.), Eğitim bilimine giriş (s. 154-195). Maya Akademi Yayın Dağıtımı.
- Van den Bergh, R. (2000). The Role of education in the social and legal position of women in Roman society. *Revue Internationale de Droits del'Antiquite*, XLVII, 351-364.
- Varış, F. (1988). Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Yayınları.
- Varış, F. (1996). Eğitimde program geliştirme: Teoriler teknikler. Alkım Yayıncılık.
- Yüksel, S. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları ve sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 159.

EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİNE BAKIŞ

Elvan GÖKÇEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3542-6784
- ❖ Mail: egokcen@harran.edu.tr

Eyüp İZCİ

- ❖ Kurum Bilgisi: İnönü Üniversitesi, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6975-0454
- ❖ Mail: eyup.izci@inonu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akpınar, B. (2017). Program Geliştirmenin Felsefi Temelleri. (Ed. Behçet Oral ve Taha Yazar) Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme içinde (43-85). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyükdüvenci, S. (1989). Realizm ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22(1), 135-149.
- Büyükdüvenci, S. (2001). Varoluşçuluk ve Eğitim. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Cevizci, A. (2000). Paradigma Felsefe Sözlüğü (4. basım). İstanbul: Paradigma Yayınları
- Cevizci, A. (2011). Eğitim Felsefesi. İstanbul: Say Yayınları.
- Çüçen, A. Kadir, (2001) Felsefeye Giriş, Bursa.
- Demirel, Ö. (2010). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. 12. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Dewey, J. (1916). Democracy and Education. New York: Macmillan.
- Ellis, A.K. (2015). Eğitim Programı Modelleri (Çeviri Ed. Asım Arı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ergas, O. (2015). The deeper teachings of mindfulness-based ‘interventions’ as a reconstruction of ‘education’. Journal of Philosophy of Education, 49(2), 203-220.
- Ergün, M. (2009). Eğitimin Felsefi Temelleri. Eğitim Bilimine Giriş. (Ed; Demirel, Ö. & Kaya, Z.) Ankara: Pegem Yayınları.
- Erkılıç, T. A. (2013). Eğitim Felsefeleri Açısından Köy Enstitüleri. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(9), 1-19.
- Guttek, G. L. (2014) Eğitimde Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar (2. basım) (Çev: Nesrin Kale). Ankara: Ütopya Yayınevi
- Güler, A. (2008). Eğitimin Tarihi-Sosyal-Felsefi Temelleri. Ankara: Punto Tasarım.
- Günay, M. (2010). İnsan doğası ve eğitim ilişkisi: tarihselcilik, varoluşçuluk ve ötesi. Alternatif Eğitim E- Dergisi. 1, 45-54. <http://dergi.alternatifegitimdernegei.org.tr/tr/dergitr.pdf#page=46> (Alındığı tarih 18.02.2013).
- Karacaoğlu, C. (2011). Online Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: İhtiyaç Yayıncılık.
- Karakaya, Ş. (2004). Eğitimde Program Geliştirme Çalışmaları. Asil yayın. Ankara.

- Mala, N. (2011). Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarının faydacı ve ilerlemeci ekole uygunluğu bakımından değerlendirilmesi. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
- Ornstein, A. C. & Hunkins, P. F. (2014). Eğitim Programı Temeller, İlkeler ve Sorunlar (Çev: Ed. Asım Sarı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Patel, M. S. (1965). The Educational Philosophy Of Mahatma Gandhi. Ahmedabad: Navajivan Publishing House.
- Sartre, J.P. (1996). Varoluşçuluk. İstanbul: Say Sayınları.
- Sönmez, V. (2009a). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2008b). Eğitim Felsefesi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şişman, M. (1999). Öğretmenliğe Giriş. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Til, W.V. (1965). "In a Climate of Change" in R.R. Leeger ed. Role of Supervisor and Curriculum Director in a Climate of Change. Washington D.C.: Association for Supervision and Curriculum Development,
- Tozlu N. (2012). Eğitim Felsefesi. İzmir: Tibyan Yayıncılık.
- Varış, F. (1994). Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler. Ankara: Alkım Yayıncılık,

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİNE BAKIŞ

Gulşen BÜYÜKŞAHİN ÇEVİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2172-3737
- ❖ Mail: gbcevik@adiyaman.edu.tr

parçaların toplamından ibaret olmadığını belirtmişlerdir. Örneğin; orman kendisini oluşturan ağaç, hayvan ve bitkilerin bütününden farklı bir alandır. Dolayısıyla bütünü oluşturan parçalar toplamından farklı olması, kaotik olguların basit parçalara ayrılmayacağını düşündürmektedir. Buna göre anlamlı bir bütünlük parçalara ayrıldığında anlamını kaybetmektedir (Schunk, 2014).

Bilişsel öğrenme kuramı, öğrenmenin duyu organları ile algılanan bilginin kodlanması, yorumlanarak anlamlandırılması ile hafızaya alınması, ihtiyaç duyulduğunda bilginin kullanılması süreci olarak tanımlamaktadır. Bu kurama göre öğrenme bilginin alınması ve saklanılmasına ilişkin bir durum olarak tanımlanmaktadır. Bu yolla bireyin bilişsel yapısı ile değişiklik oluşmaktadır (Bonner, 1998). Bu bilişsel alandaki değişiklikler, yeni öğrenmenin önceki öğrenme yapısına eklenmesi ile öğrenmede kalıcı hale getirilmesi ile yaşıntıya uyarlanmasının sağlandığı belirtilmiştir. Buna bağlı olarak, öğrenmenin, ani kavrayış yolu ile öğrenme ve bilgi işleme yoluyla meydana geldiği belirtilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbağ, M. (2007). Gelişim psikolojisine giriş: Kavramlar, ilkeler, dönemler. M. E. Deniz (Ed.), Eğitim Psikolojisi. (ss. 27-55). Ankara: Maya Akademi.
- Aydın, B. (2012). Gelişimin doğası. B. Yeşilyaprak (Ed.), Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim. (ss. 29-55). Ankara: Pegem Akademi.
- Arnett, J. J. (2000). High Hopes in a Grim World: Emerging Adults' Views of Their Futures and of "Generation X." *Youth & Society*, 31, 267-286.
- Blake, B. & Pope, T. (2008). Developmental psychology: Incorporating Piaget's and Vygotsky's theories in classrooms. *Journal of Cross Disciplinary Perspectives in Education*, s.59-67.
- Bacanlı, H. (2014). Eğitim psikolojisi. (20. basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Bacanlı, H. & Şerife Işık Terzi. (2016). Yetişkinlik ve yaşlılık: Gelişimi ve psikolojisi. İstanbul: Açılımkitap
- Bilgin, M. (2015). Bedensel ve devinimsel Gelişim. B. Yeşilyaprak (Ed.) içinde, Eğitim Psikolojisi: Gelişim- Öğrenme- Öğretim (s. 58- 81). Ankara (14. Baskı): Pegem Akademi.
- Bee H, Boyd D. (2009). Çocuk gelişim psikolojisi. İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Bonner, J. (1998). Implications of Cognitive Theory for Instructional Design. *Educational Communication and Technology Journal*, 4-14.
- Burger, J. M. (2011). Personality, eighth edition. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.

- Cavanaugh, J. C. & Blanchard – Fields, F. (2002). Adult development and aging, Belmont, CA:Wadsworth.
- Ceyhan, E. (2014). Gelişimin temelleri. G. Can (Ed.), Eğitim Psikolojisi (ss. 19-39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Craig, G. J. & Baucum, D. (2002). Human Development. (Ninth edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Çubukçu, Z. & Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. Bilig (37), 155- 174.
- Duman, G. (2019). Temel motor beceriler kazandırma eğitim programının analizi. Turkish Journal of Primary Education, 4(2), 112- 120.
- Erdoğan, S. (2011). Fiziksel Gelişim. N. Aral, & G. Baran (Dü) içinde, Çocuk Gelişimi (s. 58- 77). İstanbul: YA-PA Yayın A.Ş.
- Erikson, E. H. (1950). Childhood and society. USA: WW Norton Company.
- Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and crisis (7. baskı). WW Norton & Company.
- Erikson, E.H. (2014). İnsanın sekiz evresi. (G. Akkaya, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Feldman, R. S. (2010). Child development. (Fourth edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Freud, S. (1964). New introductory lectures on psycho-analysis. In J. Strachey (Ed.), The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (Vol. 22, pp. 1-182). London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Havighurst, R.J. (1972). Developmental tasks and education, 3rd ed. New York, David McKay Company.
- Hendrick, J. & Weissman, P. (2021). The whole child: developmental education for the early years. (10th edition). New Jersey: Merrill.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). Ergenlik psikolojisi (12. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lindon, J. (2010). Understanding child development linking theory and practice. Vol 53. 2nd ed. London: HodderEducation;
- Megep. (2009). Çocuk gelişimi ve eğitimi, Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Megep. (2011a). Psiko-motor gelişim. Çocuk Gelişimi. içinde Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Megep. (2011b). Sosyal gelişim. Çocuk Gelişimi. içinde Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

- Phillips, S. (1976). The contributions of psychology to education. Oxford Review of Education, 2(2), s.179-196.
- Plotnik, R.& Kouyoumdjian, H. (2014). Introduction to Psychology. (10th Edition). Belmont, CA: Wadsworth
- Rothschild, M. L.& Gaidis, W. C. (1981). Behavioral learning theory: Its relevance to marketing and promotions. The Journal of Marketing, 45, (2), 70-78.
- Seven, M. A. & Engin, A. O. (2008). Öğrenmeyi etkileyen faktörler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(2), 189-212.
- Schunk, D. H. (1996). Learning theories. Printice Hall Inc., New Jersey.
- Schultz, D. & Schultz, S. (2007). Modern psikoloji tarihi (Y. Aslay, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Selçuk, Z. (2007). Eğitim psikolojisi. Ankara: 14. Basım. Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (2009). Gelişim, öğrenme ve öğretim (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Taymur İ. & Türkçapar M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(2): 154-177.
- Tezcan, M. (2015). Eğitimin psikolojik temelleri. V. Sönmez (Ed.). Eğitim bilimine giriş (On ikinci Baskı) Ankara. Anı Yayıncılık.
- Thorndike, E. L. (1910). The contribution of psychology to education. Journal of Educational Psychology, 1(1), 5–12.
- Topses, G. (2006). Gelişim ve öğrenme psikolojisi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keklik, İ. (2019). Eğitim Psikolojisi, (Ed, Yıldırım, İ.), Anı Yayıncılık.
- Rogers, C. R. (2012). Kişi olmaya dair (A. Babacan, Çev.) (2. baskı). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Schunk, D. H. (2014). Öğrenme teorileri. Çev. Edit. Muzaffer Şahin). Ankara: Nobel Yayın.
- Ulusoy, A. vd. (2003). “Gelişim Ve Öğrenme”, Anı Yayınları, 2.Baskı, Ankara.
- Wadsworth, B. J. (2015). Piaget'nin duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı. (Z. Selçuk, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Weiten, W., Hammer, T. E. & Dunn, D. S. (2016). Psikoloji ve Çağdaş Yaşam İnsan Uyumu (Çev. Ed. İkiz, F.E.). 10. Basımdan Çeviri. Ankara: Nobel Yayın.
- Woolfolk, A. (2005). Educational Psychology. Active Learning Edition. (Ninth edition). Boston, MA: Allyn & Bacon.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EĞİTİMİN HUKUKİ TEMELLERİNE BAKIŞ

Mustafa ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi, Şanlıurfa/Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0003-2373-2768
- ❖ Mail: mustafaaslan63@harran.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akyüz, E. (2006) Eğitimin hukuki temelleri. eğitim bilimine giriş. Ankara: Hegem Yayınları, 65–111.
- Anayurt, Ö. (2013) Hukuka giriş ve hukukun temel kavramları. Seçkin yayıncılık: Ankara
- Bilgili F. ve Demirkapı, E. (2016) Hukukun temel kavramları. Dora yayınevi: Bursa.
- Bingöl B. (2012) Türkiye için bir eğitim hukuku teorisinin gerekliliği. Hacettepe Hukuk fakültesi dergisi, 2(2), 25-38.
- Kepenekçi, Y., K. (2004). İlköğretim okulu yöneticilerinin eğitim mevzuatına ilişkin görüşleri. Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 3(6), 159-174.

İnternet Kaynakları

- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>
- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>
- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1982-anayasasi/>
- <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>
- <https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarına-da-slee/>

EĞİTİM PROGRAMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Murat ÇİMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Isparta/ Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-5614-6207
- ❖ Mail: muratcimen@sdu.edu.tr

Hulusi ALP

- ❖ Kurum Bilgisi: Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Isparta/ Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0001-9301-453X
- ❖ Mail: hulusialp@sdu.edu.tr

Ancak, öğretmenler programa bağlılıkları konusunda bazı noktalarda esnek davranabilirken bazı noktalarda ise esnek davranamamaktadırlar. Örneğin, program içerisinde yer alan hedefler kesinlikle müdahale edilemez. Bununla beraber, içerikler de çok fazla değiştirilemeyecek özellikler arasındadır. Öğretmen hedeflere bağlı olarak içerik üzerinde güncellik ve yaşamsallık ilkeleri gereğince bazı güncel bilgiler ekleyebilir. Ancak bu içeriğin eksilteceği anlamına gelmemektedir. Ayrıca bu yeni bilgilerin eklenmesi mevcut içeriğin tamamlanmasını engelleyemez. Öğretmenin en rahat ve özerk davranabilecekleri noktalar ise öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme aşamasıdır. Öğretmen, hedeflere ve içeriğe bağlı olarak kendi pedagojik yeterliği çerçevesinde öğretme stratejileri, öğretim yöntem ve tekniklerini seçebilir. Buna bağlı olarak da değerlendirme yaklaşımları konusunda karar verebilir (Berkant, 2020; Uysal, 2010; Yeşil, 2009; Kılıç & Saruhan, 2006).

KAYNAKLAR

- Akbulut, N. ve Aslan, S. (2016). Örtük program ölçeği: Ölçek geliştirme çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(56), 169-176.
- Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing. A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Longman.
- Bedir, G. (2020). Program geliştirmede temel kavramlar. (Ed. Hasan Güner Berkant). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulama örneklerine içinde (1-18)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Berkant, H, G. (2020). Program geliştirme ve öğretme- öğrenme (Ed. Hasan Güner Berkant). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulama örneklerine içinde (265-297)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Bolat, Y. (2021). Eğitim programı okuryazarlığını açıklama, keşfetme ve anlama. (Ed. Yavuz Bolat.). *Eğitim programı okuryazarlığı içinde (2-23)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Büyükkaragöz, S. S. (1997). Program geliştirme "Kaynak Metinler". (2. Basım). Konya: Kuzucular Ofset.
- Caswell, H. L., & Campbell, D. S. (1935). Curriculum development. New York: American Book Company
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2004). A guide to teaching practice. Psychology Press.
- Demeuse, M., & Strauven, C. (2016). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Demirel, Ö. (2015). Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı. (21. Basım) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Demirel, Ö. (2020). Eğitimde program geliştirme. (29. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Dirik, (2015). Eğitim programları ve öğretim ilke ve yöntemleri. (2. Basım) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Doll, R. (1970). Curriculum improvement. Boston: Allyn & Bacon
- Dusenbury, L., Brannigan, R., Falco, M., & Hansen, W. B. (2003). A review of research on idelity of implementation: Implications for drug abuse prevention in school settings. Health Education Research, 18(2), 237-256. doi: 10.1093/her/18.2.237
- Eisner, E. W. (1994). The educational imagination. (3rd Edition.) New York: Macmillan.
- Ertürk, S. (1979). Eğitimde program geliştirme. Ankara: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Ticaret A.Ş.
- Ertürk, S. (2013). Eğitimde program geliştirme. (1. Basım). Ankara: Edge Akademi Yayıncılık
- Görgen, İ. (2019) Program geliştirmede temel kavramlar. (Ed. Hasan Şeker). Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar içinde (1-18). Ankara: Anı Yayıncılık
- Gültekin, M. (2020). Program geliştirmeye ilişkin temel kavramlar. (Ed. Behçet Oral & Taha Yazar). Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme içinde (2-37). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Güven, M. & Alan, B. (2020). Eğitim durumlarının düzenlenmesi ve değerlendirilmesi. (Ed. Behçet Oral & Taha Yazar). Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme içinde (334-362). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Hesapçioğlu, M. (1994). Öğretim ilke ve yöntemleri. İstanbul: Beta Basın ve Yayın Dağıtım
- Karacaoğlu, Ö. C. (2011). Online eğitimde program geliştirme. Ankara: İhtiyaç Yayıncılık.
- Kemp, J. E., Morrison, G. R., and Ross, S. M. (1998). Designing effective instruction. (2nd edition.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Kennedy, D., Hyland, A., & Ryan, N. (2006). Writing and using learning outcomes, a practical guide. EUA Bologna Handbook. Making Bologna Work. Berlin: European University Association.
- Kılıç, A., & Saruhan, H. (2006). Teknik eğitim fakültesi öğretmen adaylarının öğretmenlik becerileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16), 407-417.

- Küçükahmet, L. (2001) Öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Macdonald-Ross, M. (1973). Behavioural objectives — A critical review. *Instructional Science*, 2, 1-51.
- Marsh, C. J., & Willis, G. (2007). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues* (4th Edition). New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- MEB (1973). 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. Erişim Tarihi ve Adresi: 18.07.2023 tarihinde ve <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> uzantılı internet adresinden ulaşılmıştır.
- MEB (2018). *Beden eğitimi ve oyun dersi öğretim programı: İlkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıflar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- Msaedeh, R. (2019). Levels of educational goals used by teachers in the light of some variables in amman directorate of education in jordan. *International Education Studies*, 12(1), 103-113.
- National Board for Professional Teaching Standards. (2016). *What teachers should know and be able to do*. Erişim Tarihi ve Adresi: 18.07.2023 tarihinde ve <https://www.accomplishedteacher.org/introduction> uzantılı internet adresinden erişilmiştir.
- Olivia, P. F. & Gordon, W. R. (2018). *Program geliştirme* (Çev. Ed. Gündoğdu, K.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Ornstein, A. C., Pajak, E. F., & Ornstein, S. B. (2016). *Eğitim programlarında güncel sorunlar*. (Çev.: Nilay T. Bümen). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- OGM. (2020) *Öğretim programı okuryazarlığı: Öğretmen rehber kitabı* (Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji Derslerine Ait Ders Planı Örnekleri ile). Millî Eğitim Bakanlığı
- Parkay, W. F. & Hass, G. (2000). *Curriculum planning: A contemporary approach* (7th Edition). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon
- Posner, G. J. (2004) *Analyzing the curriculum*. Boston: McGraw-Hill
- Saracaloğlu, A. S. (2019). *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme*. (Ed. Asuman Seda Saracaloğlu & Adnan Küçükoglu). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (23-78). Ankara Pegem Akademi Yayıncılık
- Saracaloğlu, A.S. (2000). *Fen ve edebiyat fakülteleri öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını
- Schunk, D. H. (2003). Self-efficacy for reading and writing: Influence of modeling, goal setting, and self-evaluation. *Reading & Writing Quarterly*, 19(2), 159-172. doi: <https://doi.org/10.1080/10573560308219>

- Sönmez, V. (2010). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. (16. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Steele, S. M. (1970). Program evaluation—a broader definition. *Journal of Extension*, 8(2), 5-17.
- Stoyanova, S., & Yovkov, L. (2016). Educational objectives in E-learning. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education*, 3(9), 8-11. doi: <http://dx.doi.org/10.20431/2349-0381.0309002>
- Taba, H. (1962). Curriculum development: Theory and practice. New York: Harcourt, Brace & World Inc
- Tan, Ş. (2006). Öğretimde planlama ve değerlendirme. (10. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Tan, Ş. ve Erdoğan, A. (2001). Öğretimi planlama ve değerlendirme. (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.
- Tekin, H. (2010). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. (20. Basım). Ankara: Yargı Yayınları.
- Uysal, A. Y. (2010). Sınıf öğretmenlerinin 2009 hayat bilgisi öğretim programında belirtilen strateji, yöntem ve teknikleri uygulamalarındaki yeterlik düzeyinin belirlenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları Anabilim Dalı, Ankara
- Varış, F. (1994). Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler. Ankara: Alkim Yayıncılık
- Yanpar Yelken, T. & Yavuz Konokman, G. (2020). Program geliştirmede hedefler. (Ed. Behçet Oral & Taha Yazar). Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme içinde (275-298). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Yanpar Yelken, T. (2017). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (14. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yeşil, R. (2009). Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterlikleri (Kırşehir Örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 327-352
- Yüksel, S. (2002). Örtük program. *Eğitim ve Bilim*, 27 (126). 31-37.

PROGRAM GELİşTİRMEİNİN KURAMSAL TEMELLERİNE BAKIş

şule FIRAT DURDUKOCA

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakóltesi,
Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8864-3243
- ❖ Mail: drsulefirat@gmail.com

Program geliştirme sürecinde toplumda meydana gelen değişim ve yönelimlerin de dikkate alınması gerekir. Burada “toplum”dan kasıt sadece bireyin içinde yaşadığı yakın çevresi değildir, kendi toplumunun dışındaki uzak çevreler de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Çünkü içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda birey bilgi ve teknolojiye yaşanan önlemez gelişimin de büyük etkisiyle farklı toplumdaki değişim ve gelişimlerden de etkilenmekte, bu etkiyi kendi toplumuna yansıtarak bazı değişimlere/dönüşümlere katkı sağlayabilmektedir. O halde eğitim programların genel hedefleri, kazanımları öğrenenlerin farklı toplumlardaki değişim ve yönelimlerinin farkında olmalarını, kendi toplumsal gerçekliklerine uygun davranışlar kazanmalarına imkân tanıyacak nitelikte hazırlanmalıdır. Programın içeriği tasarlanırken de toplumsal temel bağlamında “Kim, kime, neyi, hangi araçlarla niçin öğretecektir ve hangi sonuçlarla ilgilenilecektir?” sorularının da incelenmesi gereklidir (Akpınar, 2013, s.26).

Toplumun ihtiyaçlarının tespiti, toplumun geneli itibari ile belirlenebileceği gibi çeşitli kesimlerinde ayrı ayrı da belirlenebilir (Ertürk, 2013, s.35). Örneğin; toplumun ihtiyaç duyduğu kalifiye elemanlara yönelik analiz tüm ülke çapında yürütülebileneceği gibi bölgesel hatta vilayet bazında da yürütülebilir. İstanbul’un doktor ihtiyacı olmamasına hatta fazla sayıda doktor bu vilayette istihdam edilmesine rağmen Kars’ta durum tam tersi olabilir. Ayrıca analiz sürecinin nasıl yürütüleceği, bu süreçte hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı da belirlenmelidir. Ertürk (2013, s.35) her ne koşulda olursa olsun, toplumsal ihtiyaçların tespitinde kullanılacak yöntemlerin aleni sorduşturmaya açıklık özelliğinden yoksun olmaması, bilimsel anlayış ve yöntemlere ters düşmemesi gerektiğini belirtmiş; bu süreçte Devlet Planlama Teşkilatı ile, sosyal bilimlerde ehliyetli uzman kişilerle işbirliği yapılması gerektiğini, sosyolojik çalışmalardan yararlanılması gerektiğini vurgulamıştır.

KAYNAKLAR

- Akar-Vural, R. (2016). Bağlaşımçılık kuramı. G. Ekici (Edt.), İçinde Öğrenme-öğretme kuramları ve uygulamadaki yansımaları (ss.58-74). Pegem Akademi.
- Akpınar, B. (2013). Eğitimde program geliştirme: Data Yayınları.
- Arı, A. (2002). Tevhid-i Tedrisat ve laik eğitim. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(2), 181-192.

- Arslan, M. (1999). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. Milli Eğitim Dergisi, 144. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/146/aslan.htm
- Aslan, E. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkokullarda izlediği ilköğretim programı: "1924 İlk Mektepler Müfredat Programı". İlköğretim Online, 10(2), 717-734.
- Babadoğan, C. (1993). Cumhuriyetin 70. yılında ülkemizde program geliştirme. Eğitim Dergisi, 6, 64-70.
- Binbaşoğlu, C. (2014). Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi (Genişletilmiş 2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Bloom, B. S. (1971). Mastery learning. J. H. Block (Ed.), In Mastery learning: Theory and practice (pp 47-63). Holt, Rinehart and Winston.
- Brooks, G. J. ve Brooks, G. M. (2001). In search of understanding: The case of constructivist classrooms. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Budak, Ç. (2010). Türkiye'de ilkokul programları ve yabancı uzmanların ilkokul programlarına olan etkisi (1923–1960). [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Adnan Menderes Üniversitesi.
- Büyükkaragöz, S. (1997). Program geliştirme "kaynak metinler". Öz Eğitim Yayınları.
- Cevizci, A. (2013). Felsefeye giriş (4. Baskı). Nobel Yayınları.
- Cicioğlu, H. (2005). Türkiye cumhuriyetinde ortaöğretimin gelişimi. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildiri, 7-9 Aralık 2005, Ankara, 137-172.
- Demeuse, M. ve Strauven, C. (2016). Eğitimde program geliştirme politik kararlardan uygulamaya. (Y. Budak, Çev.). (2. Baskıdan Çeviri). Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2017). Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya (25. Baskı). Pegem Akademi.
- Düşek, G. ve Dönmez, B. (2012). Türkiye'de yayımlanan okul öncesi eğitim programları. Mesleki Bilimler Dergisi, 1(1), 68-75.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2014). Eğitim psikolojisi gelişim öğrenme öğretme (21.Baskı). Arkadaş Yayınevi.
- Ergün, M. (2015). Eğitim felsefesi (5. Baskı). Pegem Akademi.
- Ertürk, S. (2013). Eğitimde program geliştirme (6. Baskı). Edge Akademi.

- Gage, L. N. ve Berliner, C. D. (1988). Educational psychology. Houghton Mifflin Company.
- Gelen, İ. ve Beyazıt, İ. (2007). Eski ve yeni ilköğretim programları ile ilgili çeşitli görüşlerin karşılaştırılması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 51, 457-476.
- Gelişli, Y. ve Yazıcı, E. (2012). Türkiye’de uygulanan okul öncesi eğitim programlarının tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 29, 85-93.
- Gredler, M. (2009). Learning and instruction theory into practice. Pearson Education Ltd.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. Milli Eğitim Dergisi, 160. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/gozutok.htm
- Gutek, L. G. (2001). Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar. (N. Kale, Çev.). Ütopya Yayınevi.
- Gürol, M. ve Bavlı, B. (2015). Eğitim politikaları bağlamında eğitim programlarının değerlendirilmesi. A. Gümüş (Ed.), İçinde Türkiye’de eğitim politikaları (ss. 351-367). Nobel Yayınevi.
- Hoşgörür, V. (2018). Eğitimin toplumsal temelleri. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Edts.), İçinde Eğitime giriş (ss 91-118). Pegem Akademi.
- Kandal-Coşgun, S. ve Gürel-Çakmak, Z. (2016). 1926 ile 2005 yılları öğretim programlarında yer alan geometri kavramlarının karşılaştırılarak incelenmesi. Tarih Okulu Dergisi (TOD), 9(XXVIII), 273-298.
- Karakaya, Ş. (2011). Eğitimde program geliştirme çalışmaları ve yeni yönelimler. Asil Yayın Dağıtım.
- Küçükaslan, A., Akto, A., Erkılıç, T. A. ve Ulu, H. (2021). İdealist ve realist eğitim felsefelerinin karşılaştırılması üzerine bir değerlendirme. Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(19), 118-137.
- Marım, Y. ve Sam, R. (2017). 1950-1960 arası Amerikalı uzman raporları bağlamında Türk eğitim sistemine çizilen yol haritası. Kaygı, 30(2018), 11-33.
- MEB (2013). Okul öncesi eğitim programı. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>
- MEB (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_a_ciklamasi-program.pdf

- Ogwora, T., Kuria, G., Nyamwaka, E. ve Nyakan, B. (2013). Philosophy as a key instrument in establishing curriculum, educational policy, objectives, goals of education, vision and mission of education. *Journal of Education and Practice*, 4(11), 95-101.
- Ornstein, A. ve Hunkins, P. F. (2016). Eğitim programı- temeller ilkeler ve sorunlar. (A. Arı, Çev. Edit.). Eğitim Yayınevi.
- Özgedik, M. (2014). Türk eğitim tarihi. Ülke Eğitim.
- Öztürk, C.(2005). Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirmede model arayışları. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumunda sunulan sözlü bildiri, 7-9 Aralık 2005, Ankara, 283-324.
- Senemoğlu, N. (2002). Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Gazi Kitapevi.
- Skinner, F. B. (1958). Teaching machines. *Science*, 128, 968-977.
- Sönmez, V.(2015). Eğitim felsefesi (15. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Şaşan, H. (2002).Yapılandırmacı öğrenme. Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 74, 49-52.
- Tekışık, H. H. (1992). İlköğretim okullarında program geliştirme. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, 351-362.
- Tozlu, N. (2006). Felsefe ve sosyal bilimler. A. Solak (Edt), İçinde Felsefe ve eğitim (ss. 41-45) Hegem Yayınları.
- Tüfekçi-Aslim, S. (2014). Yapılandırmacı yaklaşım. S. Büyükalan-Filiz (Edt.), İçinde Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları (2. Baskı) (ss. 198-215). Pegem Akademi.
- Ulubey, Ö. ve Aykaç, N. (2017). Türkiye cumhuriyetin ilanından 2005'e eğitim felsefelerinin ilköğretim programlarına yansımaları. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(3), 1173-1202.
- Ulusoy, Ö. Y. (2014). Gestalt kuramı. B. Oral (Edt.), İçinde Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları (ss 139-157). Pegem Akademi.
- Ünal, F. ve Ünal, M. (2010). Türkiye'de ortaöğretim programlarının gelişimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2010), 110-125.
- Varış, F. (1996). Eğitimde program geliştirme teori ve teknikler (6. Baskı). Alkım Yayınları.
- Wilson, B. G. (Ed.). (1996). Constructivist learning environments: Case studies in instructional design. Educational Technology Publications Englewood Cliffs.
- Yurdakul, B. (2004). Eğitimde davranışçılıktan yapılandırmacılığa geçiş için bilgi, gerçeklik ve öğrenme olgularının yeniden anlamlandırılması.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi, 4(8), 109-120.

Yüksel, S. (2000). Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki program geliştirme çalışmalarının değerlendirilmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 24, 581-608.

Yüksel, G. (2014). Bilişsel öğrenme kuramı. S. Büyükalan-Filiz (Edt.), İçinde Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları (2. Baskı) (ss 46-71). Pegem Akademi.

EĞİTİM PROGRAMINDA İHTİYAÇ ANALİZİ VE HEDEFLER

Mehmet ALTIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3825-6728
- ❖ Mail: mehmet.altin@adu.edu.tr

Muhammed EKEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9390-9218
- ❖ Mail: muhammed.eken@adu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adıgüzel OC. (2016). Eğitim Programlarının Geliştirilmesinde İhtiyaç Analizi El Kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arı A. (2013). Bilişsel alan sınıflamasında yenilenmiş Bloom, SOLO, Fink, Dettmer taksonomileri ve uluslararası alanda tanınma durumları. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6 (2), 259-290.
- Benesch S. (1996). Needs Analysis and Curriculum Development in EAP: An Example of a Critical Approach. TESOL Quarterly, 30 (4), 723-738.
- Bosher S, Smalkoski K. (2002). From needs analysis to curriculum development; designing a course in health-care communication for immigrant students in the USA. English for Specific Purposes, 21, 59-79.
- Brandt RS, Tyler RW. (2016). Amaç ve hedefler (A. C. Ornstein, E. F. Pajak & S. B. Ornstein [Ed.] Eğitim Programlarında Güncel Sorunlar [6. Basımdan çeviri, N. Bümen (Ed.)] içinde 10-20). Ankara: Pegem Akademi.
- Bümen N. (2006). Program geliştirmede bir dönüm noktası: Yenilenmiş Bloom taksonomisi. Eğitim ve Bilim, 31(142), 3-14.
- Demirel Ö. (2011). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme (15. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel Ö. (2012). Öğretim İlke ve Yöntemleri: Öğretme Sanatı (19. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ekinci CE. (2021). Eğitimin ekonomik temelleri (Ö Demirel, Z Kaya ve K Kıroğlu [Ed.], Eğitime Giriş [19. baskı] içinde 119-144). Ankara: Pegem Akademi.
- Ellis AK. (2015). Eğitim Programı Modelleri (1. basımdan çev., A. Arı [Ed.]). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Erginer E. (2008). Öğretimi Planlama, Uygulama ve Değerlendirme (4. Baskı). İstanbul: Öğreti Yayınevi.
- Ergün M. (2021). Eğitimin felsefi temelleri (Ö Demirel, Z Kaya ve K Kıroğlu [Ed.], Eğitime Giriş [19. baskı] içinde 49-68). Ankara: Pegem Akademi.
- Erişti B, Polat M. (2017). Program geliştirme sürecinin planlanması ve ön uygulama (B. Oral ve T. Yazar [Ed.] Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme içinde 241-271). Ankara: Pegem Akademi.
- Fer S. (2011). Öğretim Tasarımı (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Gagne RM, Wager WW, Golas KC, Keller JM. (2015). Principles of Instructional Design (fifth edition). Wadsworth: Cengage Learning.
- Grant J. (2002). Learning needs assessment: assessing the need. *BMJ* 324, 156-159.
- Gulzar AA. (2021). Need analysis for curriculum. Curriculum Deveopment. 12.07.2023 tarihinde <https://educarepk.com/need-analysis-for-curriculum.html> sitesinden alıntılanmıştır.
- Hoşgörür V. (2021). Eğitimin sosyal ve kültürel temelleri (Ö Demirel, Z Kaya ve K Kiroğlu [Ed.], *Eğitime Giriş* [19. baskı] içinde 91-118). Ankara: Pegem Akademi.
- Iwai T, Kondo K, Limm SJD, Ray EG, Shimizu H, Brown JD. (1999). Japanese language needs analysis. Available at: <http://www.nflrc.hawaii.edu/Networks/NW13/NW13.pdf>
- Kablan Z. (2014). Hedef belirleme: Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlar (H. Şeker [Ed.] *Eğitimde Program Geliştirme: Kavramlar – Yaklaşımlar* (3. baskı) içinde 127-161). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya Z. (2021). Eğitimin psikolojik temelleri (Ö Demirel, Z Kaya ve K Kiroğlu [Ed.], *Eğitime Giriş* [19. baskı] içinde 69-90). Ankara: Pegem Akademi.
- Komisyon (2014). Pedagojik Formasyon için Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçüktepe Ç. (2014). Program geliştirme süreci, program geliştirmede çalışma grupları ve çalışma planı hazırlama- ihtiyaç belirleme yaklaşımları ve teknikleri (H. Şeker [Ed.] *Eğitimde Program Geliştirme: Kavramlar – Yaklaşımlar* (3. baskı) içinde 19-70). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oliva PF, Gordon WR. (2018). Program Geliştirme (8. baskıdan çeviri, K. Gündoğdu [Ed.]). Ankara: Pegem Akademi.
- Özçelik DA. (2014). Eğitim Programları ve Öğretim: Genel Öğretim Yöntemi (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Sarar Kuzu T. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metin altı sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisindeki hatırlama ve anlama bilişsel düzeyleri açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37 (1), 58-76.
- Sönmez V. (2010). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı (16. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek A. (2014). Öğretim Tasarımı (3. basım). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.

- Tan Ş. (2005). Öğretim Planlama ve Değerlendirme (geliştirilmiş 7. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- TDK (2023). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 25.06.2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sitesinden alıntılanmıştır.
- Tuncel İ. (2014). Program geliştirmenin kuramsal temelleri (H. Şeker [Ed.] Eğitimde Program Geliştirme: Kavramlar – Yaklaşımlar (3. baskı) içinde 19-70). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tyler R. (2014). Eğitim Programlarının ve Öğretimin Temel İlkeleri (1. basımdan çeviri, M. E. Rüzgâr & B. Aslan). Ankara: Pegem Akademi.
- Veena P. (2016). Importance of needs analysis in curriculum development for vocational purposes. *International Journal of English Language, Literature and Humanities*, 9(5), 440-449.
- Wiles J. (2016). Eğitim Program Liderliği (1. Basımdan çev., B. Acat [Ed.]). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Wiles JW, Bondi JC. (2019). *Curriculum Development: A Guide To Practice* (9th Edition). Pearson, Inc.
- Yanpar Yelken T, Yavuz Konokman G. (2017). Program geliştirmede hedefler (B. Oral ve T. Yazar [Ed.] Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme içinde 273-298). Ankara: Pegem Akademi.

EĞİTİM PROGRAMINDA İÇERİK VE EĞİTİM DURUMLARI

Murat KORUCUK

- ❖ Kurum Bilgisi: Kafkas Üniversitesi, Kars/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5147-9865
- ❖ Mail: muratkorucuk@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Aykaç, N., & Aydın, H. (2006). Öğrenme-öğretme sürecinde planlama ve uygulama. Natürel Yayıncılık.
- Baykara, K. (2014). İçeriğin ve eğitim durumlarının düzenlenmesi. Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar içinde. (Ed. H. Şeker). Ankara: Anı yayıncılık.
- Bilen, M. (2006). Plandan uygulamaya öğretim. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bobbitt, F. (1924). How to make a curriculum. New York: Harper and Row.
- Brooks, N. J. (2010). Spiral curriculum. Encyclopedia of curriculum studies içinde. (Ed. C. Kridel). California: Sage Publication.
- Demirel, Ö. (2000). Öğretimde içerik ve düzenlemesi. Öğretimde planlama ve değerlendirme içinde. (Ed. M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2008). Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme. (11. Baskı). Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2009). Eğitimde program geliştirme. Ankara: PegemA Yayınları.
- Erdamar, F. S. (2022). Öğretim teknikleri. Öğretim ilke ve yöntemleri (teoriden uygulamaya) içinde. (Ed. H. İ. Kaya & M. Korucuk). Ankara: Vizetek Yayıncılık
- Erden, M. (1998). Öğretmenlik mesleğine giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erginer, E. (2000). Öğretimi planlama, uygulama ve değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık
- Ertürk, S. (1998). Eğitimde program geliştirme. (10. Baskı). Ankara: Meteksan.
- Gültekin, M. (2016). Çocuk gelişiminde program. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gültekin, M. (2017). Program geliştirmeye ilişkin temel kavramlar. Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme içinde. (Ed. B.Oral & T. Yazar). Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, M., & Alan, B. (2017). Eğitim durumlarının düzenlenmesi ve değerlendirilmesi. Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme içinde. (Ed.B. Oral & T. Yazar). Ankara: Pegem Akademi.
- Hesapçioğlu, M. (1994). Öğretim ilke ve yöntemleri. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.

- Vizioli, R., & Kaminski, P. C. (2017). Problem definition as a stimulus to the creative process: Analysis of a classroom exercise. *JOTSE: Journal of Technology and Science Education*, 7(3), 274-290.
- Yüksek, S. (2004). Örtük program: Eğitimde saklı uygulamalar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

EĞİTİM PROGRAMINDA DEĞERLENDİRME

Ayşenur KULOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Elazığ/TÜRKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0217-8497
- ❖ Mail: adonder@firat.edu.tr

Fatma TUTUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Elazığ/TÜRKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4813-3561
- ❖ Mail: fagluman@hotmail.com

- Stake, R. (1975). Program evaluation particularly responsive evaluation. "New Trends in Evaluation" Konferansı'nda sunulan bildiri. Göteborg, İsveç.
http://journals.sfu.ca/jmde/index.php/jmde_1/article/view/303/298.
- Stenhouse, L. (1988). "Case study methods". J.P.Keeves (Ed.), Educational research, methodology and measurement. An international handbook. Pegamon Press.
- Stufflebeam, D. L. (2003). The cipp model for evaluation. Annual Conference of the Oregon Program Evaluators Network. Oregon
- Stufflebeam, D. L., Madaus, C. F. Ve Kellaghan, T. (2002). (Eds.). Evaluation models. Kluwer Academic Publishers.
- Stufflebeam, D. L., ve Shinkfield, A. J. (2007). Evaluation theory, models and applications. Jossey-Bass.
- TDK. (2008). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Turgut, M. F. (1983). Program değerlendirme. Cumhuriyet döneminde eğitim. Milli Eğitim Basımevi.
- Tyler, R.W. (1949). Basic principles of curriculum and instruction. The University of Chicago Press.
- Tyler, R. W. (1981, Kasım). An interview with Ralph Tyler. (J. R. Nowakowski, Röportajı Yapan).
- Uşun, S. (2012). Eğitimde program değerlendirme süreçler, yaklaşımlar ve modeller. Anı Yayıncılık.
- Variş, F. (1988). Eğitimde program geliştirme. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yaşar, Ş. (1998). Evaluation of educational programmes in Turkey. Aera Annual Meeting Session.
- Yeşilyurt, E. (2010). Öğretmenlik uygulaması öğretim programının standart temelli ve ihtiyaca cevap verici modeller ışığında değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, C. (1999). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. ÖSYM Yayınları.
- Yüksel, İ. (2010). Türkiye için program değerlendirme standartları oluşturma çalışması. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÖĞRENME STİLLERİ

Muhammed EKEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID:0000-0002-9390-9218
- ❖ Mail: muhammed.eken@adu.edu.tr

Mehmet ALTIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3825-6728
- ❖ Mail: mehmet.altin@adu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Altun, H., & Yılmaz, S. (2016). İlköğretim matematik öğretmenliği lisans öğrencilerinin türev konusundaki akademik başarıları ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 161-182.
- Bard, R. (2014). Focus on Learning: Reflective Learners & Feedback. *TESL-EJ*, 18(3), 1-18.
- Cox, E. (2010). Experiential learning and learning styles. In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*.
- Dembo, M. H., & Howard, K. (2007). Advice about the use of learning styles: A major myth in education. *Journal of college reading and learning*, 37(2), 101-109.
- Dunn, R. (1990). Understanding the Dunn and Dunn learning styles model and the need for individual diagnosis and prescription. *Reading, Writing, and Learning Disabilities*, 6(3), 223-247.
- Dunn, R. (1990). Understanding the Dunn and Dunn learning styles model and the need for individual diagnosis and prescription. *Reading, Writing, and Learning Disabilities*, 6(3), 223-247.
- Dunn, R. S. & Dunn, K. J. (1979). Learning styles/teaching styles: Should they ... can they ... be matched? *Educational Leadership*, 36(4), 238-244.
- Durgut, Y., & Güzel, H. (2020). Farklı öğrenme stillerine sahip öğrencilerde farklı iki yöneme göre yapılan öğretimin ders başarısına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44), 199-208.
- Felder, R. M., & Soloman, B. A. (2000). *Learning styles and strategies*.
- Fleming, N. D. (2001). *Teaching and learning styles: VARK strategies*. New Zealand: Christchurch Yayınları.
- Folami, A. B., Riaz, A. S., & Musolihu, M. O. (2021). Critical environmental factors affecting learning in college of education. *EduLine: Journal of Education and Learning Innovation*, 1(1), 52-58.
- Goodridge, W. H., Lawanto, O., & Santoso, H. B., (2017). A learning style comparison between synchronous online and face-to-face engineering graphics instruction. *International Education Studies*, 10(2), 1-14.
- Green, L. (2013). *Hear, listen, play!: How to free your students' aural, improvisation, and performance skills*. Oxford University Press.

- Gündoğan Çögenli, A. (2011). Sınıf öğretmenlerinin sahip oldukları öğrenme stilleri ve kullandıkları bilişüstü öğrenme stratejileri, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Hatami, S. (2013). Learning styles. *Elt Journal*, 67(4), 488-490.
- Hill, C. M., Hogan, A. M., & Karmiloff-Smith, A. (2007). To sleep, perchance to enrich learning?. *Archives of disease in childhood*, 92(7), 637-643.
- Honey, P., & Mumford, A. (1989). Learning styles questionnaire. Organization Design and Development, Incorporated.
- Kannan, B., Shanmugavelu, G., Arumugam, S., Baskaran, S. M., Balakrishnan, A., & Parasuraman, L. (2021). Students' Learning Styles in the Classroom and It's Importance to Educators in the Teaching and Learning Process: An Overview. *International Journal of Multidisciplinary Research*.
- Klitmoller, J. (2015). Review of the methods and findings in the Dunn and Dunn learning. Styles model research on perceptual preferens. *Nordic Psychology*.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice Hall.
- Ng, S. F., & Confessore, G. J. (2010). The relationship of multiple learning styles to levels of learner autonomy. *International Journal of Self-Directed Learning*, 7(1), 1-13.
- Pashler, H., McDaniel, M., Rohrer, D., & Bjork, R. (2008). Learning Styles: Concepts and Evidence. *Psychological Science in the Public Interest*, 9(3), 105–119.
- Pelly, R. D. M. (2017). Entrepreneurial opportunity-a perspective from the theory of forms. *American Journal of Management*, 17(5), 87-102.
- Pintrich, P. R., & Garcia, T. (2012). Self-regulated learning in college students: Knowledge, strategies, and motivation. In *Student motivation, cognition, and learning* (pp. 129-150). Routledge.
- Robert Loo (2004) Kolb's learning styles and learning preferences: is there a linkage?, *Educational Psychology*, 24:1, 99-108,
- Rohrer, D., & Pashler, H. (2012). Learning styles: Where's the evidence? *Medical Education*, 46, 34-35
- Schmeck, R. R. (Ed.). (2013). *Learning strategies and learning styles*. Springer Science & Business Media.
- Shamsuddin, N., & Kaur, J. (2020). Students' Learning Style and Its Effect on Blended Learning, Does It Matter?. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 9(1), 195-202.

- Simpson, C., & Du, Y. (2004). Effects of learning styles and class participation on students' enjoyment level in distributed learning environments. *Journal of education for library and information science*, 123-136.
- Sison, A. J. G. (2006). Leadership, character and virtues from an Aristotelian viewpoint. In *Responsible leadership* (pp. 108-121). Routledge.
- Stephanou, G., & Mpiontini, M. H. (2017). Metacognitive knowledge and metacognitive regulation in self-regulatory learning style, and in its effects on performance expectation and subsequent performance across diverse school subjects. *Psychology*, 8(12), 1941.
- Swales, S., & Senior, B. (1999). The dimensionality of Honey and Mumford's learning styles questionnaire. *International Journal of selection and assessment*, 7(1), 1-11.
- Threlfall, S. J. (2013). Poetry in action [research]. An innovative means to a reflective learner in higher education (HE). *Reflective Practice*, 14(3), 360-367.
- Uğur, B., Akkoyunlu, B., & Kurbanoglu, S., (2011). Students' opinions on blended learning and its implementation in terms of their learning styles. *Education and Information Technologies*, 16(1), 5-23.
- Vaughan, N., & O'Neill, G. (2010). The use of learning styles in adaptive hypermedia. In *The adaptive web* (pp. 507-554). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Walling, D. R. (2006). *Teaching writing to visual, auditory, and kinesthetic learners*. Corwin Press.
- Wilhelm, J. D., Douglas, W., & Fry, S. W. (2014). *The activist learner: Inquiry, literacy, and service to make learning better*. Teachers College Press.
- Willingham, D. T. (2005). Do visual, auditory, and kinesthetic learners need visual, auditory, and kinesthetic instruction. *American Educator*, 29(2), 31-35.
- Yang, X. (2016). Study on factors affecting learning strategies in reading comprehension. *Journal of Language Teaching and Research*, 7(3), 586.
- Zheng, B., Ward, A., & Stanulis, R. (2020). Self-regulated learning in a competency-based and flipped learning environment: learning strategies across achievement levels and years. *Medical education online*, 25(1), 1686949.

EĞİTİM 4.0 VE ANİMASYON: YABANCI DİL OLARAK FRANSIZCA ÖĞRETİMİNDE VIDTOON™

Sercan ALABAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Galatasaray Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6478-7007
- ❖ Mail: sercan.alabay@gmail.com

KAYNAKLAR

- Atlas Web solutions. (2023, Temmuz 12). Animated video maker. vidtoon.com: <https://vidtoon.com> adresinden alındı
- Atlas web solutions. (2023, Mayıs 22). Convert text to speech. Vidtoon - voicely: <https://vidtoon.com/voicely/> adresinden alındı
- Bayburt, B. & Eğin, F. (2021). Teknoloji Ve Sanayideki Gelişmelerin Yansımaları Olarak Eğitim 4.0 . Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi , 16 (2) , 137-154 . DOI: 10.54860/beyder.1010372
- Blazer, L. (2019). Animated Storytelling. Peachpit Press.
- Chamani, S., & Mehrabi, M. (2020). Narration in digital Games, Role-Playing, and Their Impact on Long Cinematic Animation. Quarterly Scientific Journal of Audio-Visual Media, 14(35), 1-29.
- J Juma, M. (2022). Developing English pronunciation through animation and YouTube videos. Arab World English Journal (AWEJ) Volume, 12.
- Lowe, R., & Schnotz, W. (Eds.). (2008). Learning with animation: Research implications for design. Cambridge University Press.
- Mansor, N. R., Zakaria, R., Rashid, R. A., Arifin, R. M., Abd Rahim, B. H., Zakaria, R., & Razak, M. T. A. (2020, September). A review survey on the use computer animation in education. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (Vol. 917, No. 1, p. 012021). IOP Publishing.
- Patete, A., & Marquez, R. (2022). Computer animation education online: a tool to teach control systems engineering throughout the Covid-19 pandemic. Education Sciences, 12(4), 253.
- Rais, P. (2020). How to Make Use of Animation to Improve Primary School Students' English Achievement?. JEES (Journal of English Educators Society), 53-59.
- Sakman, S. (2020). Animasyon teknikleriyle çoklu ortam öğrenme materyallerinin zenginleştirilmesi. Fine Arts, 15(2), 116-126.
- Swacha, J. (2021). State of research on gamification in education: A bibliometric survey. Education Sciences, 11(2), 69.
- Wells, P. (2008). The animated bestiary: Animals, cartoons, and culture. Rutgers University Press.
- Zengin, T. (2022). Eğitim 4.0: Eğitimin Geleceği Tartışmalarının Neresindeyiz?.

**MARKA İMAJINA YÖNELİK
DUYGU DERLEMİ GELİŞTİRME
VE SOSYAL MEDYA ANALİTİĞİ
TEKNIĞI OLARAK
DUYGU ANALİZİ UYGULAMASI**

Yazar

Dr. Emel ÖZDEMİR AKCAN

Editör

Prof. Dr. Nihal SÜTÜTEMİZ

**Marka İmajına Yönelik Duygu Derlemi Geliştirme ve Sosyal Medya Analitiği
Tekniği Olarak Duygu Analizi Uygulaması**

Yazar

Emel ÖZDEMİR AKCAN
ORCID (0000-0003-2068-5265)

Editör

Nihal SÜTÜTEMİZ
ORCID (0000-0002-8964-7198)

ISBN 978-625-6504-47-9

E-ISBN 978-625-6504-48-6

1. Baskı Ağustos 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

**Marka İmajına Yönelik Duygu Derlemi Geliştirme ve Sosyal Medya
Analitiği Tekniği Olarak Duygu Analizi Uygulaması**

ÖZDEMİR AKCAN, Emel – SÜTÜTEMİZ, Nihal

1. Basım, 246 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Duygu Analizi,
2. Marka İmajı,
3. Metin Madenciliği,
4. Sosyal Medya Analitiği,
5. Büyük Veri

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR
(burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU
(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Kapak Tasarım

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

**Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:**

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
TABLO LİSTESİ	7
ŞEKİL LİSTESİ	8
ÖNSÖZ.....	11

BÖLÜM 1 MARKA VE MARKA İMAJI KAVRAMI

1.1. Markanın Tarihi Gelişimi	13
1.2. Marka Kavramı	14
1.3. İmaj ve Marka İmajı Kavramı	17
1.4. Marka İmajı Bileşenleri (Boyutları)	24
1.4.1. Fonksiyonel Fayda (Ürün Özelliği)	29
1.4.2. Sembolik Fayda	29
1.4.3. Deneyimsel Fayda	31
1.4.4. Kullanım Şekli	32
1.4.5. Marka İsmi	32
1.4.6. Firma İsmi	32
1.4.7. Ürünün Kökeni	33
1.4.8. Algılanan Kalite	33
1.4.9. Tutumlar	34
1.4.10. Marka Kişiliği	35
1.5. Marka Kişilik Tipleri	40
1.5.1. Özellik Yaklaşımına Göre Marka Kişilik Tipleri	40
1.5.2. Arketip Yaklaşımına Göre Marka Kişilik Tipleri	41

BÖLÜM 2 BÜYÜK VERİ VE SOSYAL MEDYA ANALİTİĞİ

2.1. Büyük Veri Kavramı	45
2.2. Büyük Verinin Boyutları	48
2.3. Büyük Veri Analitiği Zorlukları	49
2.4. Büyük Veri Teknoloji ve Araçları	52
2.5. Büyük Veri Analiz Alanları ve Yöntemleri	59
2.5.1. Büyük Veri Analiz Yöntemleri	59
2.5.2. Sosyal Medya Analitiği	60
2.5.3. Sosyal Medya Analitiği Veri Kaynakları	62
2.5.4. Sosyal Medya Analitiği Veri Toplama Araçları	63
2.5.5. Sosyal Medya Analitiği Analiz Araçları	64

2.5.5.1. Metin Temizleme ve Saklama Araçları.....	64
2.5.5.2. Büyük Veri Setlerinin Yapısal Dönüşümünü Sağlayan Araçlar	64
2.5.5.3. Metin Analiz Araçları	64
2.6. Sosyal Medya Analitiği Teknikleri ve Analiz Yöntemleri	65
2.6.1. Sosyal Medya Analitiği Teknikleri	65
2.6.2. Sosyal Medya Analitiği Alanları	67
2.6.3. Sosyal Medya Analitiği Zorlukları	67
2.6.4. Sosyal Medyanın Marka İmajı Belirlemedeki Rolü	69

BÖLÜM 3 BİR SOSYAL MEDYA ANALİTİĞİ TEKNİĞİ OLARAK

DUYGU ANALİZİ

3.1. Duygu Analizi (Sentiment Analysis) Kavramı	71
3.2. Duygu Analizi Görevleri	74
3.3. Duygu Analizinde Kullanılan Analiz Seviyeleri	75
3.3.1. Döküman (Document) Seviyesi	75
3.3.2. Cümle (Sentences) Seviyesi.....	75
3.3.3. Özellik (Entity) ve Görüş (Aspect) Seviyesi.....	76
3.4. Duygu Sınıflandırması Nitelikleri	76
3.5. Duygu Sınıflandırma Teknikleri	77
3.5.1. Makine Öğrenimi (Machine Learning) Yaklaşımı	78
3.5.2. İndeks Tabanlı (Lexicon Base) Yaklaşım	79
3.5.2.1. Sözlük (Dictionary) Tabanlı Yöntem	80
3.5.2.2. Derlem (Corpus) Tabanlı Yaklaşım	80
3.6. Duygu Analizi Alanları	82
3.6.1. His (Emotion) Sınıflandırma Alanı	82
3.6.2. Öğrenim Transfer Alanı.....	82
3.6.3. Kaynak İnşaa Alanı	82
3.7. Duygu Analizi ile İlgili Literatüre Bakış.....	83

BÖLÜM 4 YÖNTEM VE BULGULAR

4.1. Yöntem	103
4.2. Birinci Aşama: Derlem (Corpus) Geliştirme	110
4.2.1. Veri Çıkarımı (Data Extraction) Adımı	110
4.2.2. Metin Ön İşleme (Pre- Processing) Adımı	110
4.2.3. Metin Madenciliği (Text Mining).....	115
4.2.4. Geliştirilen Derlemin Duygu Sınıflandırması	119
4.3. İkinci Aşama: Geliştirilen Derlemin Performans Değerlendirmesi ..	122

4.3.1. Veri Çıkarımı (Data Extraction)	122
4.3.2. Metin Ön İşleme (Pre-Processing).....	127
4.3.3. Geliştirilen Derlemin Doküman Düzeyinde Performans Karşılaştırması.....	129
4.3.3.1. Marka İmajı Derleminin Sınıflandırma Performansı...	130
4.3.3.2 SentiTürkNet İndeksine Ait Sınıflandırma Performansı	137
4.3.3.3. NRC Duygu İndeksine Ait Sınıflandırma Performansı	140
4.3.3.4. SentiWordNet Duygu Sözlüğüne Ait Sınıflandırma Performansı.....	142
4.3.4. Geliştirilen Derlemin Matematiksel Performans Değerlendirmesi	146
4.3.5. Geliştirilen Derlemin Kelime Düzeyinde Performansı	149
4.4. Üçüncü Aşama: Sosyal Medya Mecralarında Marka İmajının Belirlenmesine Yönelik Duygu Analizi.....	152
4.4.1. Veri Çıkarımı (Data Extraction)	152
4.4.2. Metin Ön İşleme (Pre-Processing).....	152
4.4.3. Metin Madenciliği (Text Mining).....	153
4.4.4. Kelime Düzeyinde Duygu Analizi	155
4.4.4.1. X Markasının Kelime Düzeyinde Polariteleri	157
4.4.4.2. Y Markasının Kelime Düzeyinde Polariteleri	160
4.4.4.3. X ve Y Markası Kelime Bazında Duygu Analizi Karşılaştırmaları.....	163
4.4.5. Doküman Düzeyinde Duygu Analizi	169
4.4.5.1. X Markasına Ait Tweetlerin Doküman Bazında Duygu Analizi	169
4.4.5.2. Y Markasına Ait Tweetlerin Doküman Bazında Duygu Analizi	170
4.5. Dördüncü Aşama: X ve Y Markasına Ait Marka Kişiliği Boyut, Alt Boyut ve Unsurlarının İncelenmesi	171
4.5.1. X ve Y Markasının Marka Kişiliği Boyut, Alt Boyut ve Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması.....	173
4.5.1.1. Samimiyet Boyutunun Mütevazı Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	173
4.5.1.2. Samimiyet Boyutunun Dürüstlük Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	174
4.5.1.3. Samimiyet Boyutunun Yararlı Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	175

4.5.1.4. Samimiyet Boyutunun Neşeli Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	176
4.5.1.5. Heyecan Boyutunun Cesur Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	177
4.5.1.7. Heyecan (Coşku) Boyutunun Yaratıcı (Hayalperest) Alt Boyutu Unsurlarının Karşılaştırılması.....	179
4.5.1.8. Heyecan (Coşku) Güncel Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	180
4.5.1.9. Yetkinlik (Yeterlik) Boyutunun Güvenirlilik Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	181
4.5.1.10. Yetkinlik (Yeterlik) Boyutunun Zeki Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	182
4.5.1.11. Yetkinlik (Yeterlik) Boyutunun Başarılı Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	183
4.5.1.12. Seçkinlik Boyutunun Üst Sınıf Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	184
4.5.1.13. Seçkinlik Boyutunun Cazibeli Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	185
4.5.1.14. Sağlıklik Boyutunun Sportif Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırılması	186
4.5.1.15. Sağlıklik Boyutunun Sağlam Alt Boyut Unsurlarının Karşılaştırması	187
4.5.2. X ve Y Markasının Marka Kişilik Boyutları ve Alt Boyutları Karşılaştırması.....	188

GENEL DEĞERLENDİRME	191
SONUÇ VE ÖNERİLER	211
KAYNAKÇA	215

KAYNAKÇA

- Aaker, D. A. (1991). *Managing Brand Equity: Capitalizing On The Value Of A Brand Name*. New York: The Free Press.
- Aaker, D. A., & Keller, K. L. (1990). Consumer Evaluations Of Brand Extensions. *Journal of Marketing*, 54(1), 27–41. <https://doi.org/10.2307/1252171>
- Aaker, J.L., Martinez, B.V. & Garolera, J. (2001). Consumption Symbols as Carriers of Culture: A Study of Japanese and Spanish Brand Personality Constructs. *Journal of Personality and Social Psychology* 81(3): 492-508.
- Aaker, D. A. (2003). *Strategic Marketing Management*. 6. Basım, New York: John Wiley & Sons.
- Aaker, D. A. (2007). *Marka Değeri Yönetimi*. Çev: Ender Orfanlı, İstanbul: Mediacat.
- Aaker, D. A. (2015). *Markalama: Başarıya Ulaştıran 20 Temel İlke*. İstanbul: Mediacat,
- Aaker, D. A. (2018). *Güçlü Markalar Yaratmak*. Çev: Erdem Demir, İstanbul: Mediacat.
- Aaker, D. A., Kumar V. & Day G.S. (1998). *Marketing Research*. 6. Basım, New York: John Wiley & Sons.
- Aaker, D.A. (1996). Measuring Brand Equity Across Products And Markets. *California Management Review*, 38 (3).
- Aaker, D.A. (1997). Dimenntion of brand personality. *Journal of Marketing Research*,34(3), 347-356.
- Abdul-Mageed, M., Kuebler, S. & Diab. M. (2012). Samar: A System For Subjectivity And Sentiment Analysis Of Arabic Social Media. *In Proceedings of the 3rd Workshop in Computational Approaches to Subjectivity and Sentiment Analysis Association for Computational Linguistics*, 19-28.
- Abuaiadh, D. (2011). *Dataset For Arabic Document Classification*. <http://diab.edublogs.org/dataset-for-arabic-document-classification>.
- Agarwal, C. C. & Zhai, C. (2012). *A Survey Of Text Classification Algorithms*. *In Mining Text Data*. US: Springer.
- Agarwal, B., & Mittal, N. (2016). *Prominent Feature Extraction For Sentiment Analysis*. Socio-Affective Computing. Springer,
- Aghekyan-Simonian, M., Forsythe, S. & Chattaraman V. (2012). The Role Of Product Brand Image And Online Store Image On Perceived Risks And Online Purchase Intentions For Apparel". *Business Journal Of Retailing And Consumer Services*.19(3), 325-331.
- Augustyniak, L., Kajdanowicz, T., Kazienko, P., Kulisiewicz, M. & Tuligłowicz, W. (2014). An Approach to Sentiment Analysis of Movie Reviews: Lexicon Based

- vs. Classification. In *Proceedings of the 9th International Conference on Hybrid Artificial Intelligence Systems (HAIS 2014), Salamanca, Spain, 11–13, 168–178.*
- Ahmed, S.A. & D'astous, A. (1995). Multidimensional Country-Of-Origin Effects On Product Evaluations: A Study In Morocco, *International Journal Of Commerce And Management*, 5(3), 32-45.
- Ahmad, K. Cheng, D. & Almas, Y. (2006). *Multi-lingual sentiment analysis of financial news streams.* In Proceedings of the 1st International Conference on Grid in Finance.
- Ahmad, K. & Almas, Y. (2007). A note on extracting sentiments in financial news in English, Arabic & Urdu. In Proceedings of Workshop on Computational Approaches to Arabic Script-based Languages.
- Akbaş, E., (2012). *Aspect Based Opinion Mining On Turkish Tweets.* Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akgün, S. (2007). *Reklam Müziğinin Marka Kişiliği Oluşumuna Katkısı: Bir Araştırma,* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akkaya, E. (1998). *A Study On Brand İmage And Its Underlyning Components With An Application On The Automobile Sector.* Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi. SBE, İstanbul.
- Akın, B., & Şimşek, U. T. G. (2018). Sosyal Medya Analitiği İle Değer Yaratma: Duygu Analizi İle Geleceğe Yönelim. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(3), 797-811.
- Aksoy, L. & Özsoyer, A. (2007) Türkiye’de Marka Kişiliğini Oluşturan Boyutlar, *12.Ulusal Pazarlama Kongresi Bildirisi - Sakarya Üniversitesi*, s. 13. Sakarya.
- Aktan, E. (2018). Büyük Veri: Uygulama Alanları, Analitiği ve Güvenlik Boyutu. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Akter, S., Wamba, S. F., Gunasekaran, A., Dubey, R., & Childe, S. J. (2016). How To İmprove Firm Performance Using Big Data Analytics Capability And Business Strategy Alignment? *International Journal Of Production Economics*, 182, 113-131.
- Aktuğlu I.K. (2014). *Marka Yönetimi: Güçlü Ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler.* İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Al-Ayyoub, M., Essa, B.S. & Alsmadi, I. (2015). Lexicon-Based Sentiment Analysis Of Arabic Tweets, *Int. J. Social Network Mining*, X (Y), XXXX.
- Albayrak, N. B. (2011). Opinion Mining And Sentiment Analysis Using Natural Language Processing Techniques. Yüksek Lisan Tezi, Fatih University, İstanbul.
- Alexandrov, A. J. (2007). *Information Variability of Online Word-of-Mouth as a Context for Customer Decision Making,* Doktora Tezi, University of Memphis.

- Alhaddad, A. (2014). The Effect Of Brand İmage And Brand Loyalty On Brand Equity. *International Journal Of Business And Management Invention*. 3(5), 28-32.
- Alm, C.O., Roth, D. & Sproat, R. (2005). Emotions From Text: Machine Learning For Text-Based Emotion Prediction. *Proceedings Of Human Language Technology Conference And Conference On Empirical Methods In Natural Language Processing (HLT/EMNLP)*, 579–586.
- Alsughayir, A. (2013). Consumer Ethnocentrism : A Literature Review. *International Journal of Business and Management Invention*, 2(5), 2319 – 8028.
- Altun, S. (2018). *Müşteri Memnuniyeti Ölçütünde İtibar Performansı Değerlendirmesi: Lc Waukiki Üzerine Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- AMA, (2018). *What is barand?* Erişim adresi: <https://www.ama.org/resources/pages/dictionary.aspx?> (Erişim Tarihi: 20.04.2018).
- Ambler, T. (1997). How Much Brand Equity is Explained By Trust? *Management Decision* 35(4):283-292, DOI:10.1108/00251749710169666.
- Anshari, M., Almunawar, M. N., Lim, S. A., & Al-Mudimigh, A. (2019). Customer Relationship Management And Big Data Enabled: Personalization & Customization Of Services. *Applied Computing And Informatics*, 15(2), 94-101.
- Appelbaum, D., Kogan, A., & Vasarhelyi, M. A. (2017). Big Data And Analytics İn The Modern Audit Engagement: Research Needs. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 36(4), 1-27.
- Ar, A. (2004). *Marka ve Marka Stratejileri*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Archenaa, J. & Anita, E. A. M. (2015). A Survey of Big Data Analytics in Healthcare and Government. *Procedia Computer Science*, 50, 408-413.
- Aslan, M. & Öztürk, S.A. (2015). Marka Topluluğundan Beklenen Faydalar ve Markaya Adanmışlık İlişkisi: Gncrkell Marka Topluluğu Üyeleri Üzerinde Bir Araştırma. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 1(2),61-96.
- Atlı, M. S. (2001). Marka Türleri Ve Korunması. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aue, A. & Gamon, M. (2005). Customizing Sentiment Classifiers To New Domains: A Case Study. In *Proceedings Of The International Conference On Recent Advances İn Natural Language Processing*, Borovets, Bulgaria.
- Aydın, A.F. (2017). Sosyal Medya Kullanımı Ve Kurumsal Markalaşma: Vodafone Örneği. *Global Media Journal Tr Edition*, 8(15), 320.

- Aydiner, A. S., & Tatoğlu, E. (2019). Türkiye'deki İşletmelerde Bilişim Sistemleri Uygulamaları Üzerine Bir Saha Araştırması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 12(1), 59-73.
- Aytan, C., & Telci, E. E. (2014). Markaların Sosyal Medya Kullanımının Tüketici Davranışı Üzerindeki Etkileri. *TOJDAC / The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 4(4).
- Aytekin, Ç., Sütcü, C. S., & Özfıdan, U. (2018). Karar Ağacı Algoritması ile Metin Sınıflandırma: Müşteri Yorumları Örneği. *Journal Of International Social Research*, 11(55).
- Azoulay, A., & Kapferer, JN.(2003). Do Brand Personality Scales Really Measure Brand Personality? *Journal of Brand Management*, 11,143–155. <https://doi.org/10.1057/Palgrave.Bm.2540162>
- Baccianella, S., Esuli, A. & Sebastiani, F. (2010). *SentiWordNet 3.0: An Enhanced Lexical Resource for Sentiment Analysis and Opinion Mining*.
- Bakliwal, A., Foster, J., Puil, J., O'Brien, R., Tounsi, L & Hughes, M (2013). Sentiment Analysis of Political Tweets: Towards an Accurate Classifier, *Proceedings of the Workshop on Language in Social Media (LASM 2013)*, 49–58.
- Balahur, A., Hermida, J.M. & Montoyo, A., (2012). Detecting Implicit Expressions Of Emotion İn Text: A Comparative Analysis, *Decision Support Systems*, 53, 742-753.
- Banker, K. (2011). *Mongodb İn Action*. Manning Publications Co.
- Barone, M. J. & Jewell, R. D. (2014). How Brand Innovativeness Creates Advertising Flexibility, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 42(3), 309-321.
- Bartlett, J. ve Albright, R. (2008). Coming To A Theater Near You! Sentiment Classification Techniques Using SAS Text Miner, In SAS Global Forum, San Antonio, TX.
- Baş, T. (2011). *İşveren Markası: Yüksek Nitelikli Çalışanları Çekmenin Ve Elde Tutmanın Anahtarı*. İstanbul: Optimist Yayım Ve Dağıtım.
- Bati, U. (2013). *Markethink ya da Farkethink, Deneyimsel Pazarlama ve Duyusal Markalama*, 2. Baskı, İstanbul: Ece Bilişim Yayıncılık.
- Belch, G. E. & Belch, M. A. (1987). The Application Of An Expectancy Value Operationalization Of Function Theory To Examine Attitudes Of Boycotters And Nonboycotters Of A Consumer Product, *Advances İn Consumer Research*, 14, 232-236.
- Belch, G. E., Belch, M. A., & Villarreal, A. (1987). Effects Of Advertising Communications: Review Of Research. *Research İn Marketing*, 9, 59–117.
- Bettinger, Co., Dawson Jr., L.E., & Wdes, H.G. (1979). The Impact Of Free-Sample Advertising. *Journal Of Advertising Research*, 19(3), 35-39.

- Bian, X. & Moutinho, L. (2011). The Role Of Brand Image, Product Involvement, And Knowledge In Explaining Consumer Purchase Behaviour Of Counterfeits Direct And Indirect Effects. *European Journal Of Marketing*, 45 (1/2), 191-216.
- Biçer, E.M. (2012). *Sosyal Medya Pazarlaması Ve Marka İmajı*. Yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Trabzon.
- Biel, A. L. (1992). How Brand Image Drives Brand Equity. *Journal Of Advertising Research* 12, 6- 12.
- Bilgin, O., Çetinoğlu Ö. & Oflazer, K.(2004). Building a Wordnet for Turkish. *Romanian Journal Of Information Science And Technology*,7(1–2), 163–172.
- Biong, H. (1993). Satisfaction And Loyalty To Suppliers Within The Grocery Trade. *European Journal Of Marketing*, 27, 22-34.
- Bird, M., Channon, C, & Ehrenberg, A.S.C. (1970). Brand Image And Brand Usage. *Journal Of Marketing Research*, Xn(August), 307-14.
- Birdwell, A.E. (1968) A Study of the Influence of Image Congruence on Consumer Choice. *The Journal of Business*, 41, 76-88. <https://doi.org/10.1086/295047>.
- Birkigt, K. & Stadler, M. M. (1986). *Corporate Identity, Grundlagen, Funktionen, Fallspielen*, Eastbourne: Holt Reinhart And Winston.
- Bishnoi, V. K. & Kumar, A. (2016). Aaker's Brand Personality Scale Is Not Universal – Explanation And Reasons For Bikes In India, *Journal Of Marketing Analytics*, 4(1), 14-27.
- Blythe, J. (2007). *Essentials Of Marketing*. Fourth Edition, Pearson Education, England.
- Boiy, E., Hens,P., Deschacht,K. & Moens, M.F., (2007). Automatic Sentiment Analysis Of On-Line Text. In *Proceedings Of The 11th International Conference On Electronic Publishing*, 349–360, Vienna.
- Boldrini E., Balahur, A., Patricio,M. & Montoyo A. (2012). Using Emotiblog To Annotate And Analyse Subjectivity In The New Textual Genres. *Data Mining Knowledge Discovery*, 25(3) 34.
- Borthakur, D., Gray, J., Sarma, J. S., Muthukkaruppan, K., Spiegelberg, N., Kuang, H., & Schmidt, R. (2011). Apache Hadoop Goes Realtime At Facebook. In *Proceedings Of The Acm Sigmod International Conference On Management Of Data*, 1071-1080.
- Bradlow, E. T., Gangwar, M., Kopalle, P. & Voleti, S. (2017). The Role of Big Data and Predictive Analytics in Retailing. *Journal of Retailing*, 93(1), 79-95.
- Brown, T.J. ve Dacin, P.A. (1997). The Company And The Product: Corporate Associations And Consumer Product Responses. *Journal Of Marketing*, 61(1),68-84.

- Bullmore, J. (1984). The Brand And Its Image Revisited. *International Journal Of Advertising*, 3(3), 235-238.
- Burmann, C., Jost-Benz, M. ve Riley, N. (2009). Towards An Identity-Based Brand Equity Model. *Journal of Business Research*, 62(9), 390-397.
- Burmann,C., Schaefer K. & Maloney, P. (2008). Industry İmage: Its İmpact On The Brand İmage Of Potential Employees. *Journal Ofbrand Management*. 15 (3), 157-176.
- Buttle, Francis A. (1998) Word of Mouth: Understanding and Managing Referral Marketing, *Journal of Strategic Marketing* 6, 241–254.
- Büyükeke, A., Sökmen, A., & Gencer, C. (2020). Metin Madenciliği Ve Duygu Analizi Yöntemleri İle Sosyal Medya Verilerinden Rekabetçi Avantaj Elde Etme: Turizm Sektöründe Bir Araştırma. *Gaining Competitive. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, 8(1), 322-335.
- Cakim, I.M. (2009). *Implementing Word Of Mouth Marketing: Online Strategies To Identify Influencers, Craft Stories, And Draw Customers*, John Wiley & Sons; Hoboken, NJ.
- Campbell K. (1998). *Researching Brands*. In: Hart S., Murphy J. (Eds) Brands. London: Palgrave Macmillan.
- Campbell, C., Papania, L. & Cyr, D. (2010) An Exploratory Study İnto Brand Alignment İn B2b Relationships, *Industrial Marketing Management*, 712-720.
- Can, E. (2007). Marka Ve Marka Yapılandırma. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22(1), 225-2.
- Canhoto A.I. & Clark M. (2013). Customer service 140 characters at a time: the users' perspective, *Journal of Marketing Management*. 29 (5–6), 522–544.
- Carlson, R. O. (1963). *The Nature Of Corporate Images İn The Corporation And Its Publics*, John W. Riley, Jr., Ed. New York: John Wiley & Sons.
- Cassandra, A. (2014). *Apache Cassandra*, Erişim adresi: [Http://Planetcassandra.Org/What-İs-Apache-Cassandra](http://Planetcassandra.Org/What-İs-Apache-Cassandra), (Erişim tarihi: 13.09.2018).
- Cassia,F., Cobelli, N. & Ugolini, M. (2017). The Effects Of Goods-Related And ServicereLATED B2b Brand İmages On Customer Loyalty. *Journal Of Business & Industrial Marketing*, 32(5), 722-732.
- Cebeci, H.İ. (2020) *Mühendislikte Yapay Zeka Uygulamaları 3 İçinde; Sosyal Medya Verileri İle Duygu Analizi*, (191-211). Sakarya Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Ceritoğlu, B. (2005). Markanın Gerçek Konumu: Tüketici Algısı. *Tmmob Makine Mühendisleri Odası, Mys '2005-Marka Yönetimi Sempozyumu*, Gaziantep.
- Chaovalit, P. & Zhou, L. (2005). Movie Review Mining: A Comparison Between Supervised And Unsupervised Classification Approaches, In *Proceedings Of The 38th Hawaii International Conference On System Sciences*, Hawaii.

- Chaudhuri, A. & Holbrook, M.B. (2001). The Chain of Effects From Brand Trust and Brand Affect to Brand Performance: The Role of Brand Loyalty. *Journal of Marketing*, 65(2):81-93.
- Chaudhuri, A. & Holbrook, M. B. (2002). Product-Class Effects On Brand Commitment And Brand Outcomes: The Role Of Brand Trust And Brand Affect. *Journal Of Brand Management*, 10, 33–58.
- Chaumartin, F. (2007). Upar7: A knowledge-based system for headline sentiment tagging. In *Proceedings of the SemEval*, 422–425.
- Chernatony L. D. & Riley, F. D.O. (1998). Defining A "Brand": Beyond The Literature With Experts Interpretations. *Journal Of Marketing Management*, 14, 417-443.
- Chen C. & Tseng W. (2010). Exploring Customer-Based Airline Brand Equity: Evidence From Taiwan . *The American Society Of Traffic And Logistics Journals*, 49(1) 24-34.
- Chen, M., Mao S., Zhang Y.& Leung V.C.M . (2014). *Big Data. Related Technologies, Challenges And Future Prospect*. Springer Briefs In Computer Science, Springer Cham.
- Cheng, A. & Chen, H. (2001). Using Free Association To Examine The Relationship Between The Characteristics Of Brand Associations And Brand Equity. *Journal Of Product & Brand Management*, 10(7) , 439-451.
- Cheng, Y. H. & Chen, F.Y., (2007). Relational Benefits, Swithing Barriers And Loyalty: A Study Of Airline Customers In Taiwan. *Journal Of Air Transport Management*, 13, 104-109.
- Cho, E. & Fiore, E. M. (2015). Conceptualization Of A Holistic Brand Image Measure For Fashion-Related Brands. *Journal Of Consumer Marketing*, 32 (4), 255-265.
- Cho, Y., & Lee, K. (2006). Automatic Affect Recognition Using Natural Language Processing Techniques And Manually Built Affect Lexicon. *IEICE Transactions On Information & Systems*, E89D (12), 2964–2971.
- Choi, Y & Cardie, C. (2008). Learning With Compositional Semantics As Structural Inference For Subsentential Sentiment Analysis. In *Proceedings Of The 2008 Conference On Empirical Methods In Natural Language Processing*, 793–801, Honolulu, Hawaii.
- Christodoulides, G. & Chernatony, L. (2009). Consumer-Based Brand Equity Conceptualization And Measurement. *International Journal Of Market Research*, 52 (1) , 43-66.
- Chrysochoidis, G, Krystallis, A., Perreas, P. (2007). Ethnocentric Beliefs And Country-Of-Origin Effect: Impact Of Country, Product And Product Attributes On Greek Consumers'evaluation Of Food Products. *European Journal of Marketing*, 41 (11/12), 1518-1544.

- Cisco,(2022). *Global_2022_Forecast_Highlights*. Erişim adresi: https://www.cisco.com/c/dam/m/en_us/solutions/service-provider/vni-forecast-highlights/pdf/global_2022_forecast_highlights.pdf (Erişim tarihi:13.08.2017).
- Cobb-Walgreen, C. J., Ruble, C. A. & Donthu, N. (1995). Brand Equity, Brand Preference, And Purchase Intent. *Journal Of Advertising Research*. 24(3), 25-40.
- Cohen, L. (1963). *The Measurement Of Corporate Images, In The Corporation And Its Publics*, John W. Riley, Jr., Ed. New York: John Wiley & Sons.
- Chevalier, J. A., & D.Mayzlin (2006). The Effect of Word of Mouth on Sales: Online Book Reviews. *Journal of Marketing Research*, 44 (3), 345–354.
- Côrte-Real, N., Ruivo, P., & Oliveira, T. (2020). Leveraging İnternet Of Things And Big Data Analytics İnitatives İn European And American Firms: Is Data Quality A Way To Extract Business Value? *Information & Management*, 57(1), 103-141.
- Cop, R., & Yüzüak, A.(2016). Değer Temelli Pazarlamada Müşteri Değerine, Firma ve Müşteri Bakış Açısından Bolu İlinde Bir Uygulama, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(1), 49-80.
- Coşkun, A.N. (2014). *Marka Sadakatinin Tüketici Tutumları Ve Davranışlarına Yansımaları: Hızlı Tüketim Ürünlerinde Marka Sadakati Oluşumu Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, İstanbul Ünivedrsitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Courses, E., & Surveys, T. (2008). Using SentiWordNet for multilingual sentiment analysis. *In Proceedings of the international conference on data engineering workshop* 507–512.
- Cukier, K., (2010). Data, data everywhere: A special report on managing information. Economist Newspaper, <https://www.economist.com/special-report/2010/02/27/data-data-everywhere>
- Çakırel, Y. (2016). İşletmelerde Büyük Veri. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 52-62.
- Çetinkaya, Ö.A. & Ceng, E. (2018). Türkiye’deki Black Friday Etkinliğinin Tüketici Sinizmi Bağlamında Bir Değerlendirmesi, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 167-180.
- Danismend, (2018). Marka değeri ve Bileşenleri, Erişim adresi: <http://danismend.com/kategori/altkategori/marka-degeri-ve-bilesenleri/> (Erişim Tarihi: 15.04.2018).
- Danneman, N. & Heimann, R., (2014). *Social Media Mining With R: Deploy Cutting-Edge Sentiment Analysis Techniques To Real-World Social Media Data Using R*. erişim adresi: www.it-ebooks.info (01.07.2017)
- Dario, E. (2014). *Marka İmajı Ve Tüketici Algısı: Uluslararası Pazarda Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul.

- Das, S.R. & Chen, M. Y. (2001). Yahoo! For Amazon: Sentiment Parsing from Small Talk on the Web (August 5, 2001). EFA 2001 Barcelona Meetings, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=276189> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.276189>
- Davies, G., Chun, R., Vinhas da Silva R., & Roper, S. (2001) The Personal Metaphor as a Measurement Approach for Corporate Reputation, *Corporate Reputation Review*, 4 (2), 113-127.
- Dawe, K., Lawrence, S. & Pennock, D.M. (2003). Mining The Peanut Gallery: Opinion Extraction And Semantic Classification Of Product Reviews. In *Proceedings of the 12th International Conference on World Wide Web, WWW 2003*, 519-528. <https://doi.org/10.1145/775152.775226>
- Debevec, K. & Iyer, E. (1986). The Influence Of Spokespersons In Altering A Product's Gender Image: Implications For Advertising Effectiveness. *Journal Of Advertising*, 15(4), 12-19.
- Dehkharghani, R., Saygin, Y., Yanikoglu, B., & Oflazer, K. (2015). Sentiturknet: A Turkish Polarity Lexicon For Sentiment Analysis. *Language Resources And Evaluation*, 50(3), 667-685.
- Dematos, C. A., & Rossi, C. A. V. (2008). Word-Of-Mouth Communications in Marketing: A Meta-Analytic Review of the Antecedents And Moderators, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 36, 578–596.
- Demiröz, G., Yanikoglu, B. Tapucu, D. & Saygin, Y. (2012). Learning Domain-Specific Polarity Lexicons. *2012 IEEE 12th International Conference on Data Mining Workshop*, 674-679.
- Denecke, K. (2009). Are SentiWordNet scores suited for multi-domain sentiment classification? In *Proceedings of the 4th international conference on digital information management (ICDIM '09)* 1–6.
- Denecke, K. & Deng, Y. (2015). Sentiment Analysis In Medical Settings: New Opportunities And Challenges. *Artificial Intelligent Medicine* 64(1):17-27. Doi: 10.1016/J.Artmed.2015.03.006
- Deng, L. & Wiebe, J. (2015). MPQA 3.0: An Entity/Event-Level Sentiment Corpus. In *Proceedings Of The 2015 Conference Of The North American Chapter Of The Association For Computational Linguistics: Human Language Technologies*, 1323–1328, Denver, Colorado.
- Derczynski, L. (2016). *Complementarity, F-score, and NLP Evaluation*. Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation.
- Dereli, T. & Baykasoğlu, A. (2007). *Toplam Marka Yönetimi*. İstanbul: Hayat Yayıncılık,
- Dhaoui, C., Webster, C. M., & Tan, L. P. (2017). Social Media Sentiment Analysis: Lexicon Versus Machine Learning. *Journal Of Consumer Marketing*, 34(6), 480-488.

- Diana, M. & Adam, F. (2011). Automatic Detection Of Political Opinions İn Tweets. In: *Proceedings Of The 8th İnternational Conference On The Semantic Web, Eswc'11*, 88–99.
- Dichter, E. (1985). What's In An Image. *Journal Of Consumer Marketing*, 2, 75-81.
- Dijks,J.P., (2013). Oracle: Big-Data For Enterprise, <Http://www.Oracle.Com/Us/Products/Database/Big-Data-For-Enterprise->
- Ding, X., Liu, B. & Yu, P. S. (2008). A Holistic Lexicon-Based Approach To Opinion Mining, *Proceedings Of The 2008 International Conference On Web Search And Data Mining*, 231-240.
- Diyasa,G.S. M. , Mandenni NMIM., Fachrurrozi, M.I. , Pradika,S.I. Manab ,K.R.N & Sasmita, N.R.(2021). Twitter Sentiment Analysis as an Evaluation and Service Base On Python Textblob. *IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering*, 1125, 012034 doi:10.1088/1757-899X/1125/1/012034
- Dobni, D. & Zinkhan, G.M. (1990). In Search Of Brand Image: A Foundation Analysis. *Advances İn Consumer Research*. 17, 110-119.
- Doğan, K. & Arslantekin, S. (2016). Büyük Veri: Önemi, Yapısı Ve Günümüzdeki Durum. *DTCF Dergisi*, 56 (1) 15-36.
- Doh, S.J. & Hwang, J. S. (2008). How Consumers Evaluate eWOM (Electronic Word-of-Mouth) Messages, *Cyberpsychology & Behavior*, 12 (2), 193 - 197.
- Dolich, I.J. (1969) Congruence Relationships Between Self İmages And Product Brands. *Journal Of Marketing Research*, 6(1), 80-84.
- Doyle, P. (2003). *Değer Temelli Pazarlama: Şirketinizi Büyütmek Ve Hissedar Değeri Yaratmak İçin Pazarlama Stratejileri*, 3.Basım, Çev. Barış Gülfidan, İstanbul: Mediacat.
- Durgee, J.F. & Stuart, R.W. (1987). Advertising Symbols And Brand Names That Best Represent Key Product Meanings. *The Journal Of Consumer Marketing*, 4 (3) 15-24.
- Durmaz, Y. & Ertürk, S. (2016). Marka Uygulamaları Ve Önemi. *İnternational Journal Of Academic Value Studies*. 2 (2), 82-93.
- Durmuş, Ü. C. N.,& Kar, T. (2019). Muhasebe Bilgi Sistemleri Doğrultusunda Büyük Veri Kullanımı: Büyük Veri'yi Etkin Olarak Kullanan İşletmeler Üzerine Bir Araştırma. *Mali Cozum Dergisi/Financial Analysis*, 29(156).
- Ege, B. (2013). Rastlantının Bittiği Yer Big Data. *Bilim ve Teknik*, 550, 22-26.
- Eisingerich, A. B. & G. Rubera (2010). Drivers Of Brand Commitment: A Cross-National Investigation, *Journal of International Marketing*, 18(2), 64-79.
- El-Halees, A. (2011). *Arabic Opinion Mining Using Combined Classification Approach*. In Proceedings of The International Arab Conference on Info.
- Emani, C., K. Cullot, N. & Nicolle, C. (2015). Understandable Big Data: A Survey. *Computer Science Review*, 17, 70-81.

- Eminler, O. (2012) *Marka İmajının Tüketicilerin Satın Alma Niyetlerine Etkisi: Hazır Giyim Sektöründe Bir Araştırma*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Erevelles, S. Fukawa, N. & Swayne, L. (2016). Big Data Consumer Analytics And The Transformation Of Marketing, *Journal Of Business Research*, 69, (2), 897-904.
- Eroğul, U. (2009). *Sentiment Analysis İn Turkish*. Yüksek Lisan Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Middle East Technical University.
- Esen, M. F., & Türkay, B. (2017). Turizm Endüstrilerinde Büyük Veri Kullanımı (Big Data Applications İn Tourism. *Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, 5(4), 92-115.
- Esuli, A., & Sebastiani, F. (2006). SENTIWORDNET: A Publicly Available Lexical Resource For Opinion Mining. *In Proceedings Of The 5th Conference On Language Resources And Evaluation*, 417-422.
- Evans, F., B. (1959). Psychological And Objective Factors İn The Prediction Of Brand Choice Ford Versus Chevrolet. *The Journal Of Business*, 32(4), 340-369.
- Faber, M. A., & Mayer, J. D. (2009). Resonance To Archetypes İn Media: There's Some Accounting For Taste. *Journal Of Research İn Personality*, 43(3), 307-322. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2008.11.003>.
- Fahrni, A., & Klenner, M. (2008). Old Wine And Warm Beer: Target-Specific Sentiment Analysis Of Adjectives. *In Proceedings Of The AISB*, 1-4.
- Faircloth, J.B. (1996). *The Impact Of Brand Image On The Development And Management Of Brand Equity*. Mississippi State University, PHD Thesis, Business Administration Mississippi .
- Faircloth, J. B., Capella, L. M. & Alford, B. L. (2001). The Effect Of Brand Attitude And Brand Image On Brand Equity . *Journal Of Marketing Teori And Practice* 9(3), 61-75.
- Fang, K., Jiang, Y. & Song, M. (2016). Customer Profitability Forecasting Using Big Data Analytics: A Case Study of the Insurance Industry. *Computers & Industrial Engineering*, 101, 554-564.
- Farquhar, P.H (1990). Managing Brand Equity. *Journal of Advertising Research*, 30(RC7-RC12).
- Farquhar, P.H. & Herr P.M. (1993). *The Dual Structure Of Brand Associations*. Aaker, D.A., Biel, A. (Eds.) *Brand Equity & Advertising: Advertising's Role İn Building Strong Brands*, Hillsdale.
- Fersini, E. (2017). *Sentiment Analysis in Social Networks: A Machine Learning Perspective*. In Pozzi, F.A., Fersini, E., Messina, E., & Liu, B. (Eds.) *Sentiment analysis in social networks* (pp. 91-111). Morgan Kaufmann.
- Fournier, S. (1998). Consumers And Their Brands: Developing Relationship Theory İn Consumer Research, *Journal Of Consumer Research*, 24(4), 343-373.

- Friedmann, R., & Lessig, V.P. (1987). Psychological Meaning Of Products And Product Positioning. *Journal Of Product Innovation Management*, 4, 265-73.
- Gantz, J. & Reinsel, D.(2012). The Digital Universe In 2020: Big Data, Bigger Digital Shadow S, And Biggest Grow Th İn The Far East. *IDC View*, <https://www.speicherguide.de/download/dokus/IDC-Digital-Universe-Studie-iView-11.12.pdf>
- Ganz, J. & Reinsel, D. (2011). *Extracting Value From Chaos* .Erişim adresi: <https://www.emcgrandprix.com/collateral/analyst-reports/idc-extracting-value-from-chaos-ar.pdf>, (Erişim tarihi:11.08.2015).
- Gardner, B. B.& Levy, S. J. (1955). The Product And The Brand. *Harvard Business Review*, 33-39.
- Gao Z, Chen S, Pasco D. & Pope Z. (2015) . A Meta-Analysis Of Active Video Games On Health Outcomes Among Children and Adolescents. *Obesite Review*. 16(9), 83-94. Doi: 10.1111/Obr.12287.
- Gaski, J. F. (2016). Brand And Brand Image: Misdefinition, Misuse, Miscommunication, Empirical Amphiboly, And Resolution" *The International Journal Of The Image* 7(4), 1-14.
- Gensch, D.H. (1978). Image-Measurement Segmentation. *Journal Of Marketing Research*, Xv(August), 384-395.
- Gensler, Sonja, Franziska Völckner, Marc Egger, Kai Fischbach & Detlef Schoder (2015); Listen to Your Customers: Insights into Brand Image Using Online Consumer-Generated Product Reviews, *International Journal of Electronic Commerce*, 20(1), 112-141.
- George, G., Haas, M. R. & Pentland, A. (2014). From the Editors Big Data and Management. *Academy of Management Journal*, 57(2), 321-326.
- Geuens M.,Weijters, B. & Wulf, K. (2009). A New Measure Of Brand Personality. *International Journal Of Research İn Marketing*, 26, 97-107.
- Girişken, Y. & Giray, C. (2016). Vodafone's Brand Personality: A Research Related To Perception Differences Between Besiktas Fans, Rival Teams' Fans And Nonsupporters. *Ege Academic Review*, 16 (1) , 65-78.
- Giovanis, A. (2016). Consumer-Brand Relationships' Development İn The Mobile İnternet Market: Evidence From An Extended Relationship Commitment Paradigm. *Journal Of Product & Brand Management*, 25(6), 568-585.
- Gladden., J. M. & Funk., D. C. (2002). Developing An Understanding Of Brand Associations İn Team Sport: Empirical Evidence From Consumers Of Professional Sport. *Journal Of Sport Managemen*, 16, 54-81.
- Go, A., Huang, L. & Bhayani, R. (2009), Twitter Sentiment Classification using Distant Supervision, CS224N Project Report, pages 1–12, Stanford.
- Gorunescu, Florin (2011). *Data Mining: Concepts, Models and Techniques*, *Intelligent Systems Reference Library*. Berlin, Heidelberg: Springer.

- Gounaris, S. & Stathakopoulos, V. (2004). Antecedents And Consequences Of Brand Loyalty. An Empirical Study. *Journal of Brand Management*, 11, 283-306.
- Gökalp, M. O., Kayabay, K., Çoban, S., Yandık, Y. B., & Eren, P. E. (2019). Büyük Veri Çağında İşletmelerde Veri Bilimi. *5th International Management Information Systems Conference*, 94-97.
- Göktaş, B. (2017). Bütünleşik Pazarlama İletişiminin Marka İmajına Etkisi Ve Bir Uygulama, Doktora Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara. Yüksek Lisans Tezi.
- Graeff, T.R. (1997). Consumption Situations And The Effects Of Brand İmage On Consumers' Brand Evaluations, *Psychology & Marketing*, 14(1),49-70.
- Gunasekaran, A., Yusuf, Y. Y., Adeleye, E. O., & Papadopoulos, T. (2018). Agile Manufacturing Practices: The Role Of Big Data And Business Analytics With Multiple Case Studies. *International Journal Of Production Research*, 56(1-2), 385-397.
- Güneş, E., M. (2022). Erişim adresi: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/68441/mod_resource/content/0/13.%20%20C4%B0MAJ%20OLU%20C5%9ETURMA.pdf (Erişim tarihi: 11.09.2017)
- Gürsakal, N. (2014). *Büyük Veri*, Bursa: Dora.
- Györödi, C., Györödi, R., Pecherle, G., & Olah, A. (2015, June). A Comparative Study: *Mongodb Vs. Mysql*. In *2015 13th International Conference On Engineering Of Modern Electric Systems (Emes)*, 1-6.
- Han, C. (1988). The Role Of Consumer Patriotism İn The Choice Of Domestic Versus Foreign Products. *Journal Of Advertising Research*, 28, 25-32.
- Hanneman, R. A. & Riddle, M. (2005). *Introduction To Social Network Methods*. Riverside, CA: University Of California, Riverside (Published İn Digital Form At [Http://Faculty.Ucr.Edu/~Hanneman/](http://Faculty.Ucr.Edu/~Hanneman/)).
- Hansen, D. Shneiderman, B. Smith, M.A. (2010). *Analyzing Social Media Networks With Nodexl: Insights From A Connected World*. Morgan Kaufmann, USA.
- Hacıfendioğlu, Ş., & Fırat, D. (2014). Sosyal Medyada Yer Alan Markalara İlişkin Marka İmajının Güven Üzerindeki Etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 87-96.
- Halis, M., (2004). *Toplam Kalite Yönetimi*. Ankara: Roma Yayıncılık.
- Hawkins, D., Best, R. & Coney, K. (2001). *Consumer Behaviour: Building Marketing Strategy*, New York Irwin: McGraw-Hill.
- Hendon, D.W., ve Williams, E.L. (1985). Winning The Battle For Your Customer. *Journal Of Consumer Marketing*, 2(4), 65-75.
- Herzog, H. (1963). Behavioral Science Concepts For Analyzing The Consumer. *Marketing And The Behavioral Sciences*, Peny Bliss, Ed., (Boston: Allyn And Bacon, Inc.), 76-86.

- Heylen, J. P., Dawson, B., & Sampson, P. (1995). An Implicit Model Of Consumer Behavior. *Journal of The Market Research Society*, 37(1), 51-67.
- Hirschman, E.C., Greenberg, B.& Robertson, D.H. (1978). The Intermarket Reliability of Retail Image Research: An Empirical Examination. *Journal Of Retailing*, 54(1)
- Hong, S., & Wyner, R. (1990). Determinants Of Product Evaluation: Effects Of The Time Interval Between Knowledge Of A Product's Country Of Origin And Information About It's Specific Attributes. *Journal Of Consumer Research*, 17 (3), 277-288.
- Howard, J. (1989). *Pazarlama Stratejisinde Tüketici Davranışı*. USA: Prentice Hall.
- Hu, M., & Liu, B. (2004). "Mining And Summarizing Customer Reviews," In *Proceedings Of The Tenth Acm Sigkdd International Conference On Knowledge Discovery And Data Mining*, New York, 168–177.
- Hu, N., Liu, L. & Zhang, J. J. (2008) Do Online Reviews Affect Product Sales? The Role Of Reviewer Characteristics And Temporal Effects, *Information Technologies Management*, 9, 201–214.
- Hubert, M., A. Florack, R. Gattringer, T. Eberhardt, E. Enkel, & P. Kenning (2017). Flag Up! Flagship Products as Important Drivers of Perceived Brand Innovativeness. *Journal of Business Research*, 71,154-163.
- Hurst, M. & Nigam, K (2004). Retrieving Topical Sentiments from Online Document Collections. *Proceedings of SPIE - The International Society for Optical Engineering*.
- Hwang, J., & Ko, Y. (2008). A Korean Sentence And Document Sentiment Classification System Using Sentiment Features. *Journal of Korean Institute of Information Scientists and Engineers (KIISE): Computing Practices and Letters*, 14, 336–340.
- IBM,(2020).*DefiningBigDataThrough3v*.Erişimadresini:Https://Ftp.Software.Ibm.Com/Software/Tw/Defining_Big_Data_Through_3v_V.7Pdf (Erişim tarihi: 11.09.2022).
- Ihaka, R. & Gentleman, R. (1996). R: A Language For Data Analysis And Graphics. *Journal Of Computational And Graphical Statistics*, 5(3), 299-311.
- Im, H.H. , Kim, S. S. , Elliot, S. & Han, H.J.(2012). Conceptualizing Destination Brand Equity Dimensions From A Consumer-Based Brand Equity Perspective. *Journal Of Travel & Tourism Marketing*, 29(4),385-403.
- Insites, (2011). *Aglobal Social Media Study*, Erişim tarihi: <http://blog.insites.eu/2011/09/14/347-millions-europeans-use-social-networks-results-of-aglobal-social-media-study/>, (Erişim tarihi:1.1.12.2018)
- Iqbal, M. H., & Soomro, T. R. (2015). Big Data Analysis: Apache Storm Perspective. *International Journal Of Computer Trends And Technology*, 19(1), 9-14.

- Iqbal, M. H., & Soomro, T. R. (2015). Big Data Analysis: Apache Storm Perspective. *International Journal Of Computer Trends And Technology*, 19(1), 9-14.
- Işık, N. (2019). *Metin Madenciliği Yöntemleri İle E-Ticaret Markalarına Yönelik Sosyal Medya Yorumlarının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- İmrak, S. (2015). Marka Kişiliğinin; Marka İmajı, Genel Memnuniyet ve Sadakat Üzerindeki Etkisi Ve Cam Ev Eşyası Sektörü Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 91-10.
- Jacoby, J & Chesnut, R. W. (1978). *Brand Loyalty: Measurement And Management*. NY: John And Willey Son.
- James, D.L. & Durand, R.M. (1976). The Use Of A Multi-Attribute Attitude Model İn A Store Image Study. *Journal Of Retailing*, 52(2), 23-32.
- Jansen, B.J., Zhang, M. Sobel, K. & Chowdury, A. (2009). Twitter Power: Tweets As Electronic Word Of Mouth *Journal Of The American Society For Information Science And Technology*, 60(11):2169-2188 DOI: 10.1002/Asi
- Jin, D. H., & Kim, H. J. (2018). Integrated Understanding Of Big Data, Big Data Analysis, And Business İntelligence: A Case Study Of Logistics. *Sustainability*, 10(10), 3778.
- Jin, X., Wah, B.W., Cheng, X & Wang, Y. (2015). Significance and Challenges of Big Data Research 2(2), 59-64.
- Jones, R. (2010). Corporate Branding: The Role Of Vision İn İmplementing The Corporate Brand. *Innovative Marketing*, 6(1), 44-57.
- Jung, C.G., (1982). *Aspect Of Feminine*. Princeton: Princeton University Press.
- Kang, H., Yoo, S.J. & Han, D. (2011). Senti-Lexicon And İmproved Naïve Bayes Algorithms For Sentiment Analysis Of Restaurant Reviews. *Expert Systems With Applications*, 39 (2012), 6000–6010.
- Kang, D.& Park, Y., (2014). Review-Based Measurement Of Customer Satisfaction İn Mobile Service: Sentiment Analysis And VIKOR Approach, *Expert Systems With Applications*, 41, 1041-1050.
- Kanmaz, Ş.Ş. (2019). *Marka İletişiminde Yeni Medya: Koton Ve Defacto'nun Instagram Faaliyetlerine Yönelik Bir Analiz*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi, İzmit.
- Kapferer, J.N. (1992). *Strategic Brand Management: New Approaches To Creating And Evaluating Brand Equity*. New York: The Free Press.
- Kaplan, M. D. (2009). The Relationship Between Perceived Innovativeness and Emotional Product Responses: A Brand Oriented Approach, *Innovative Marketing*, 5(1), 39-47.
- Karabay, B., & Ulaş, M. (2017). Büyük Veri İşlemede Yaygın Kullanılan Araçların Karşılaştırılması. In 8th International Advanced Technologies Symposium (Iats'17).

- Karagöz, B. (2018). *Büyük Veri Ve İşletme Analitiği: Sosyal Medya Ve Duygu Analizi İle Bir Öngörü Modeli*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kasapoğlu, C., Aksoy, R., & Başkol, M. (2020). Marka Kavram Haritalarında Metin Madenciliği Yöntemlerinin Kullanımına Yönelik Kavramsal Bir Çalışma. *Bartın Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 182-206.
- Katal, A., Wazid, M. & Goudar, R. H. (2013). Big Data: Issues, Challenges, Tools and Good Practices. *2013 Sixth International Conference on Contemporary Computing (IC3)*, Noida, India, 404-409.
- Kaufmann, JM. Jmaxalign, (2012). A Maximum Entropy Parallel Sentence Alignment Tool, In: *Proceedings Of COLING'12: Demonstration Papers, Mumbai*, 277-88.
- Kauffmann, E., Peral, J., Gil, D., Ferrández, A., Sellers, R., & Mora, H. (2020). A Framework For Big Data Analytics In Commercial Social Networks: A Case Study On Sentiment Analysis And Fake Review Detection For Marketing Decision-Making. *Industrial Marketing Management*. 90, 523-537. doi: 10.1016/j.indmarman.
- Kaya, M., Fidan, G.& Toroslu, I.H. (2012). Sentiment Analysis Of Turkish Political News, In Proceedings Of WI-IAT'12 IEEE/WIC/ACM International Joint Conferences On Web İntelligent Agent Technology, Macau, Çin, 174-180.
- Kayıkcı, P. Armağan, K. & Dal, N.E (2019). Marka Kimliğinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma: Özel Eğitim Kurumunda Bir Araştırma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 44,375-403
- Kdnuggets, (2015). *Python*, Erişim adresi: <http://www.kdnuggets.com/polls/2015/r-vs-python.html>, (Erişim tarihi:01.02.2018).
- Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, Measuring And Managing Customer Based Brand Equity. *Journal Of Marketing*. 57, 1-22.
- Keller, K. L. (2008). *Strategic Brand Management Building, Measuring And Managing Brand Equity*. 3. Basım, USA: Pearson Prentice Hall.
- Keller, K.L. & Aaker, D. A. (1994). Managing The Corporate Brand: The Effects Of Corporate Images And Corporate Brand Extensions, *Stanford University Graduate School Of Business*, 1216.
- Kennedy, A. & Inkpen, D. (2006). Sentiment Classification Of Movie And Product Reviews Using Contextual Valence Shifters, *Computational Intelligence*, 22(2):110-125.
- Khan, F.H. , Qamar, U. & Bashir, S. (2016). Esap: A Decision Support Framework For Enhanced Sentiment Analysis And Polarity Classification. *Information Sciences* 367(368), 862-873.

- Khan, G. F. (2017). *Social Media Analytics*. In *Social Media For Government A Practical Guide to Understanding, Implementing, and Managing Social Media Tools in the Public Sphere* 93-118, Springer, Singapore.
- Kim, H. & Kim, W.G. (2005). The Relationship Between Brand Equity And Firms'performance In Luxury Hotels And Chain Restaurants. *Tourism Management*, 6(4), 549–560.
- Kim, K.C.(1997). Brand Popularity, Country Image And Market Share: An Emprical Study. *Journal Of International Business Studies*, 28, 361-386.
- Kim, M. K., Park, M. C. & Jeong, D.Ç.H. (2004). The Effect Of Customer Satisfaction And Swichhing Barrier On Customer Loyalty İn Korean Mobile Telecommunications Service. *Journal Of Telecommunication Policy*, 28, 145-159.
- Kim, S.M. & Hovy, E. (2004). Determining The Sentiment Of Opinions. In *COLING 2004: Proceedings Of The 20th International Conference On Computational Linguistics*, 1367–1373, Geneva, Switzerland.
- Kim E., Sung Y. & Kang H. (2014). Brand Followers' Retweeting Behavior On Twitter: How Brand Relationships İnfluence Brand Electronic Word-Of-Mouth, *Computer Human Behaveur*. 37 (8), 18–25.
- Kirmani, A. ve Zeithaml, V.(1993). *Advertising, Perceived Quality And Brand İmage*. Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates, Brand Equity And Advertising: Advertising's Role İn Building Strong Brands, 143-161.
- Kocaman, R. (2017). *Türkiye'deki Gsm Operatörleri Tarafından Yürütölen Sosyal Sorumluk Faaliyetlerinin Müşterilerin Algıladıkları Marka İmajına Ve Onların Operatör Tercihlerine Etkileri*. Yüksek lisans Tezi, Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Kolchyna O., Souza T.T.P., Treleaven P. & Aste T. (2015). *Twitter Sentiment Analysis: Lexicon Method, Machine Learning Method And Their Combination*. *Handbook of Sentiment Analysis in Finance*, Erişim adresi: <http://arxiv.org/abs/1507.00955>, (Erişim tarihi:10.02.2018).
- Konecnik, M., & Go, F. (2008). Tourism Destination Brand Identity: The Case Of Slovenia. *Brand Management*, 15 (3), 177-189.
- Kotler, P. & Keller K.L. (2006). *Marketing Management*. 12. Basım, USA: Pearson Prentice Hall.
- Kotler, P. (1997). *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation, And Control*. 9th Edition, Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Management*. 11. Basım, USA: Pearson Prentice Hall.
- Kouloumpis, E., Wilson, T. & Moore, J. (2011). Twitter Sentiment Analysis: The Good the Bad and the OMG! *Proceedings of the Fifth International Conference on Weblogs and Social Media, Barcelona, Catalonia, Spain*,

- Kozinets R.V., De Valck K., Wojnicki A.C. & Wilner S.J., (2010). Networked Narratives: Understanding Word-Of-Mouth Marketing In Online Communities, *Journal of Marketing*, 74 (2), 71-89.
- Kumar, A. & Sebastian, T.M. (2012) Sentiment Analysis On Twitter. *JCSI International Journal Of Computer Science Issues*, 9(4) 372-378.
- Kunkel, J.H. & Berry L.L. (1968). A Behavioral Conception Of Retail Image. *Journal Of Marketing*, 32(4) , 21-27.
- Kunz, W., B. Schmitt & A. Meyer (2011). How Does Perceived Firm Innovativeness Affect the Consumer?. *Journal of Business Research*, 64(8), 816-822.
- Kushal, D., Steve, L.& Pennock, D.M. (2003). Mining The Peanut Gallery: Opinion Extraction And Semantic Classification Of Product Reviews, *In Proceedings Of Www'03, 12th International Conference On World Wide Web*, Budapest Congress Centre, Macaristan, 519-528.
- Küçük, M. A. (2019). *Metin Madenciliği Tabanlı Bildirim Takip Sistemi*. Yüksek lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- Lampert, S.I. & Jaffe, E.D. (1996). Country Of Origin Effects Of International Market Entry. *Journal Of Global Marketing*, 10(2),
- Lampert, S.I. & Jaffe, E.D. (1998). *A Dynamic Approach To Country-Of-Origin Effect*. *European Journal Of Marketing*, 32(1/2), 61-78.
- Laney, D. (2001). *3-D Data Management: Controlling Data Volume, Velocity and Variety*. *Meta Group Research Note*, Erişim adresi: [Http://blogs.gartner.com/doug-laney/files/2017/05/Ad949-3d-Data-Management-Controlling-Data-Volume-Velocity-And-Variety.pdf](http://blogs.gartner.com/doug-laney/files/2017/05/Ad949-3d-Data-Management-Controlling-Data-Volume-Velocity-And-Variety.pdf) (Erişim tarihi: 10.02.2018).
- Ledoux, J., (1996). *The Emotional Brain*. NY: Simon&Schuster.
- Lee, H. M., Lee,C.C. & Wu,C.C. (2011). Brand Image Strategy Affects Brand Equity After M&A, *European Journal Of Marketing*, 45(7/8), 1091-1111.
- Lee, I. (2018). Social Media Analytics For Enterprises: Typology, Methods, And Processes. *Business Horizons*, 61(2), 199-210.
- Lee, J. W. (2009). Relationship Between Consumer Personality And Brand Personality As Self-Concept: From The Case Of Korean Automobile Brands. *Academy Of Marketing Studies Journal*, 13(1), 25-44.
- Lefkoff-Hogius, R. & Mason, C.H. (1993). Characteristic, Beneficial And Image Attributes In Consumer Judgements Of Similarity And Preference. *Journal Of Consumer Research*, 20, 100-110.
- Lemke, F., Clark, M.&Wilson, H.(2011). Customer Experience Quality: An Exploration In Business And Consumer Contexts Using Repertory Grid Technique. *Journal Of The Academy Of Marketing Science*, 39(6), 846-869.
- Levy, S.J. & Rook, D.W.(1999). *Brands, Consumers, Symbols and Research: Sidney J Levy on Marketing*, SAGE.

- Levy, S.J. (1978). *Marketplace Behavior*. NY: Amacom.
- Lievens, F.& Highhouse, S. (2003) The Relation of Instrumental and Symbolic Attributes to a Company's Attractiveness as an Employer. *Personnel Psychology* 56(1):75 - 102, DOI:10.1111/j.1744-6570.2003.tb00144.x.
- Liu, B. (2010). *Sentiment Analysis And Subjectivity*, In Handbook Of Natural Language Processing, Cilt 2, Chapman And Hall/Crc, 627-666.
- Liu, B., (2012). *Sentiment Analysis And Opinion Mining*. Synthesis Lectures On Human Language Technologies Morgan & Claypool Publishers. 1–167.
- Liu, B. & Zhang, L. (2012). A Survey of Opinion Mining and Sentiment Analysis. In: *Mining Text Data*, Springer, Boston, 415-463. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3223-4_13
- Liu, B. (2020). *Sentiment Analysis: Mining Opinions, Sentiments, and Emotions* (2nd ed., Studies in Natural Language Processing). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108639286
- Low, G.S. & Lambr Jr, C.W. (2000). The Measurement And Dimensionality Of Brand Associations. *Journal Of Product & Brand Management* 9(6), 350-370.
- Mabkhot, H.A., Shari, H. & Vesalleh S. (2017). The Influence Of Brand Image And Brand Personality On Brand Loyalty, Mediating By Brand Trust: An Empirical Study. *Jurnal Pengurusan* 50, 1-19.
- Madran,(2022).[Http://orcun.madran.net/yayinlar/sosyal_aglarin_egitim_amacli_kullanimi.pdf](http://orcun.madran.net/yayinlar/sosyal_aglarin_egitim_amacli_kullanimi.pdf).
- Maehle, N. & Shneor, R. (2010). “On Congruence Between Brand And Human Personalities”, *Journal Of Product & Brand Management*, 19(1), 44-53.
- Maheswaran, D. (1994). Country Of Origin As A Stereotype: Effects Of Consumer Expertise And Attribute Strength On Product Evaluations. *Journal Of Consumer Research*, 21(2), 354–365.
- Maks, I. & Vossen, P. (2012). A Lexicon Model For Deep Sentiment Analysis And Opinion Mining Applications. *Decision Support Syst.*,53(4),680–688.
- Maklan, S. & Klaus, P. (2011). Customer Experience: Are We Measuring The Right Things, *International Journal of Market Research* 53(6):771-792.
- Malhotra, N.K.(1981). A Scale To Measure Self-Concepts, Personconcepts, And Product Concepts. *Journal Of Marketing Research*, Xviii, 456-564.
- Manyika, M. C., Brown, B., Bughin, J., Dobbs, R., Roxburgh, C., & Byers, A. H. (2011). *Big Data: The Next Frontier For Innovation, Competition, And Productivity*. Mckinsey Global Institute.
- Mao, J. (2010). Customer Brand Loyalty. *International Journal Of Business And Management*, 5(7), 213-217.
- Marangoz, M. (2006). Tüketicilerin Marka Fonksiyonu Algılamaları İle Satın Alma Sonrası Davranışları Arasındaki İlişki. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(2),107-128.

- Marangoz, M. (2007). Tüketici Davranışı Temeline Göre Marka Değerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. *Öneri Dergisi*, 7(28), 87-96.
- Mariani, M., Baggio, R., Fuchs, M., & Höepken, W. (2018). Business Intelligence And Big Data İn Hospitality And Tourism: A Systematic Literature Review. *International Journal Of Contemporary Hospitality Management*, 30(12), 3514-3554.
- Mark, M., & Pearson, C.(2001). *The Hero and the Outlaw: Building Extraordinary Brands Through the Power of Archetypes*. New York: McGraw-Hill
- Martineau, P. (1957). *Motivation İn Advertising*. McGraw Hill.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory Of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Matloff, N. (2011). *The Art of R Programming: A Tour of Statistical Software Design*. No Starch Press.
- Mayer-Schönberger, V. & Cukier, K. (2013). *Big Data: A Revolution that Will Transform how We Live, Work, and Think*. Amsterdam: Maven Publishing, B.V.
- Medhat, W., Hassan, A. & Korashy, H. (2014). Sentiment Analysis Algorithms And Applications: A Survey. *Ain Shams Engineering Journal*, 5, 1093-1113.
- Mgocenoglu,(2014). *Duygu Analizi*, Erişim adresi: [Http://Mgocenoglu.Blogspot.Com/2014/05/Duygu-Analizi-Sentiment-Analysis.Html](http://Mgocenoglu.Blogspot.Com/2014/05/Duygu-Analizi-Sentiment-Analysis.Html), (Erişim tarihi:15.09.2022).
- Microsoft, (2023). *Kullanılabilir Grafikler*, Erişim <https://support.microsoft.com/tr-tr/office/office-kullan%C4%B1labilen-grafik-t%C3%BCrleri-a6187218-807e-4103-9e0a-27cdb19afb90> (Erişim tarihi: 15.09.2022).
- Mishev ,K., Gjorgjevikj,A. Vodenska, I. ,Chitkushev L.T.& Trajanov,D. (2020) Evaluation of Sentiment Analysis in Finance: From Lexicons to Transformers. *IEEE Access*, 8, 131662-131682, doi: 10.1109/ACCESS.2020.3009626.
- Misirlis, N., & Vlachopoulou, M. (2019). A Unified Framework For Decision-Making Process On Social Media Analytics. *In Operational Research İn The Digital Era-Ict Challenges*, (Pp. 147-159). Springer, Cham.
- Mittal, V., Ross, W. T. & Baldasare, P. M. (1998), The Asymmetric Impact of Negative and Positive Attribute-Level Performance on Overall Satisfaction and Repurchase Intentions. *Journal of Marketing*, 62, 33-47.
- Mohammad, S.M. & Turney, P.D. (2013). NRC Emotion Lexicon. Erişim adresi: <http://www.saifmohammad.com/WebDocs/NRCemotionlexicon.pdf>, doi: 10.4224/21270984
- Monino, J-L & Sedkaoui, S. (2016). *Big Data, Open Data and Data Development*. London: Willey.

- Montoyo, A., Martiniz-Barco, P. & Balahur, A. (2012). Subjectivity And Sentiment Analysis: An Overview Of The Current State Of The Area And Envisaged Developments. *Decision Support Systems*, 53(4), 675-679.
- Moran G. & Muzellec L., (2017). Ewom Credibility On Social Networking Sites: A Framework, *Journal of Marketing Communication*. 23 (2), 2017, 149–161.
- Murphy J. (1998). *What Is Branding?*. In: Hart S., Murphy J. (Eds) Brands. London: Palgrave Macmillan,
- Naik, K. & Joshi, A. (2017). Role of Big Data in Various Sectors. *2017 International Conference on I-SMAC (IoT in Social, Mobile, Analytics and Cloud)*, Tirupur, India, 117-122.
- Nemes, L. & Kiss, A. (2021). Social media sentiment analysis based on COVID-19, *Journal of Information and Telecommunication*, 5(1), 1-15, DOI: 10.1080/24751839.2020.1790793
- Newman, J.W. (1957). New Insight, New Progress, For Marketing. *Harvard Business Review*, , 95-102.
- Nielsen, F. A. (2011). A New Anew: Evaluation Of A Word List For Sentiment Analysis İn Microblogs. In *Proceedings of the ESWC2011 Workshop on Making Sense of Microposts: Big Things Come in Small Packages (CEUR-WS)*,93-98.
- Nisbet, R., Miner, G., Elder, J., Hill,T. Fast, A. & Delen, R.(2012). *Practical Text Mining and Statistical Analysis for Non-structured Text Data Applications*, Elsevier Science.
- Nist, (2020). *Big Data*, Erişim adresi: https://Bigdatawg.Nist.Gov/_Uploadfiles/Nist.Sp.1500-1.Pdf Erişim tarihi:15.05.2020).
- Odabaşı, Y. & Oyman M.(2002). *Pazarlama İletişimi Yönetimi*. Eskişehir: Mediacat.
- Ogilvy, D.(1963). *Confessions Of An Advertising Man*. New York: Atheneum.
- Okechuku, C. (1994). The Importance Of Product COO. *European Journal of Marketing*. 28(4), 5-19.
- Ortigosa, A., Carro, R.M. & Quiroga, J.I. (2014). Predicting User Personality By Mining Social Interactions İn Facebook. *Journal Of Computerand System Sciences*, 80, 57–71.
- Oza, K.S. & Naik, P.G. (2016). Prediction Of Online Lectures Popularity: A Text Mining Approach, *Procedia Comput. Sci.*, 92, 468–474.
- Özçelik, D. G. & Torlak, Ö. (2011). Marka Kişiliği Algısı İle Etnosentrik Eğilimler Arasındaki İlişki: Levis Ve Mavi Jeans Üzerine Bir Uygulama, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11(3).
- Özdemir Akcan, E. (2021). Marka İmajı Üzerine Türkçe Duygu Sözlüğü Geliştirme Çalışması. *İstanbul Üniversitesi, Acta Infologica*, 5(2), 415-433.

- Özdemir Akcan, E. & Sütütemiz, N. (2022). Analysis Of Brand Perceptions Of Covid-19 Vaccines With Sentiment Analysis On Social Media. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 145-162 DOI: 10.30794/pausbed.994700.
- Özen, Ö. Ü. A. (2019). Müşteri Şikâyetlerinde Fikir Madenciliği: Antalya Helal Oteller Üzerine Bir Araştırma. 2. *International Halal Turizm Congress / 04-06 APRIL / Antalya, Turkey*.
- Özüpek M. N. (2004). *Kurum İmajında Sosyal Sorumluluk Kurumsal Ve Uygulamalı Çalışma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özüpek M. N. & Diker, E. (2013). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Cep Telefonu Markalarına Yönelik İmaj Algısı: Nokia Ve Samsung Örneği. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 8(1), 100-120.
- Özyurt, B. & Akçayol, M.A. (2018). Fikir Madenciliği Ve Duygu Analizi, Yaklaşımlar, Yöntemler Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Bilimi Ve Teknolojisi Dergisi*, 6 (4), 668-693
- Palumbo, F. & Herbig, P. (2000), The Multicultural Context Of Brand Loyalty, *European Journal Of Innovation Management*, 3(3),116-125. <https://doi.org/10.1108/14601060010334876>
- Pappas, I. O., Mikalef, P., Giannakos, M. N., Krogstie, J., & Lekakos, G. (2018). Big Data And Business Analytics Ecosystems: Paving The Way Towards Digital Transformation And Sustainable Societies. *Information Systems and e-Business Management*, 16, 479–491.
- Pappu, R. Quester, P. G. & Cooksey, R. W. (2005). Consumer-Based Brand Equity: Improving The Measurement – Empirical Evidence. *Journal Of Product & Brand Management*, 14 (3), 143-154.
- Pang, B. Lee, L. & Vaithyanathan, S. (2002). Thumbs Up? Sentiment Classification Using Machine Learning Techniques. In *Proceedings Of The 2002 Conference On Empirical Methods In Natural Language Processing (EMNLP 2002)*, 79–86.
- Pang, B. & Lee, L. (2004). A Sentimental Education: Sentiment Analysis Using Subjectivity Summarization Based On Minimum Cuts. In *Proceedings Of The 42nd Annual Meeting Of The Association For Computational Linguistics (ACL-04)*, 271–278, Barcelona, Spain.
- Pang, B. & Lee, L. (2008). Opinion Mining And Sentiment Analysis. *Foundations And Trends In Information Retrieval*, 2(1–2):1-135.
- Park, C. W., Jaworski, B. J. & MacInnis D. J. (1986). Strategic Brand Concept-Image Management. *Journal Of Marketing*, 50, 135-145.
- Park, C. W., Milberg, S. & Lowson, R. (1991). Evaluation of Brand Extensions: The Role of Product Feature Similarity and Brand Concept Consistency. *Journal Of Consumer Research*. 18, 184-193.

- Park, C.S.& Srinivasan, V. (1994). A Survey Based Method For Measuring And Unders Tanding Brand Equity And Its Extendibility. *Journal Of Marketing Research*, 31,722-732.
- Park, S., Lee, W. & Moon, I.C., (2015). Efficient Extraction Of Domain Specific Sentiment Lexicon With Active Learning, *Pattern Recognition Letters*, 56, 38-44.
- Patterson, M. (1999). Re-Appraising The Concept Of Brand İmage. *The Journal of Brand Management*, 6(6), 409-426,
- Pearson, C. (1991). *Awakening The Heroes Within: Twelve Archetypes To Help Us Find Ourselves And Transform The World*. Harper Collins Publishers, Newyork.
- Peltekoğlu F.B., (2007), *Halkla İlişkiler Nedir?* İstanbul: Beta Yayınları.
- Peng, R. D. (2016). *R Programming For Data Science*. Leanpub.
- Piatikainen, P. (1998). Arcehtypes As Symbolic Forms. *Journal Of Analitical Phschology*, 43, 325-343.
- Plummer, J., T. (2000) . How Personality Makes a Difference. *Journal Of Advertising Research*, 40 (6), 79-84.
- Poecze, F., Ebster, C.,& Strauss, C. (2018). Social Media Metrics And Sentiment Analysis To Evaluate The Effectiveness Of Social Media Posts. *Procedia Computer Science*, 130, 660-666.
- Pontiki, M., D. Galanis, J. Pavlopoulos, H. Papageorgiou, I. Androutsopoulos & S. Manandhar, (2014). SemEval-2014 Task 4: Aspect Based Sentiment Analysis. Proceedings of the 8th International Workshop on Semantic Evaluation (SemEval 2014), 27–35, Association for Computational Linguistics, Dublin, Ireland.
- Pringle, H.&Gordon, W. (2001), *Marka Kültürü*, (Çev.) Neşe Olcaytu, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Provost, F.,& Fawcett, T. (2013). Data Science And İts Relationship To Big Data And Data-Driven Decision Making. *Big Data*, 1(1), 51-59.
- Prytherch, R. (2005). *Harrod's Librarians' Glossary and Reference Book: A Dictionary of Over 10,200 Terms*, Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- Rageh, I. A. & Spinelli, G. (2012). Effects Of Brand Love, Personality And İmage On Word Of Mouth: The Case Of Fashion Brands Among Young Consumers, *Journal Of Fashion Marketing And Management: An International Journal*, 16(4), 386-398.
- Ranaweera, C. & Prabhu, J. (2003) . On the Relative Importance of Customer Satisfaction and Trust as Determinants of Customer Retention and Positive Word of Mouth, *Journal of Targeting, Measurement and Analysis for Marketing*; 12(1), 82-98.

- Rasool, A., Tao1, R. , Marjan, K. & Naveed, T. (2019). Twitter Sentiment Analysis: A Case Study for Apparel Brands. *Journal of Physics: Conf. Series* 1176, doi:10.1088/1742-6596/1176/2/022015.
- R-bloggers,(2021).*Bank Of America Uses R*, Erişim adresi: <https://www.r-bloggers.com/2014/06/bank-of-america-uses-r-for-reporting>, (Erişim tarihi: 12.12.2020).
- Reynolds, T.J., & Gutman, J. (1984). Advertising İs Image Management. *Journal Offadvertising Research*, 24, 27-38.
- Reynolds, W.H. (1965). "The Role Of The Consumer İn Image Building." *Califfornia Management Review*, 7(3), 69-76.
- Ries, A. ve Ries, L. (2006). *Marka Yaratmanın 22 Kuralı*. Çev. Atakan Özdemir, İstanbul: Mediacat.
- Río, A. B., Vázquez, R. & Iglesias V. (2001). The Effects Of Brand Associations On Consumer Response. *Journal Of Consumer Marketing*, 18(5), 410-425.
- Rio, A. B., Vázquez, R. & Iglesias V.(2001).The Effects Of Brand Associations On Consumer Response. *Journal Of Consumer Marketing*, 18(5), 410-425.
- Robaldo L. & Di Caro L. (2012). Opinionmining-ML, *Comput Stand Interfaces*, 35(5), 454-469.
- Room A. (1998). *History Of Branding*. In: Hart S., Murphy J. (Eds) Brands. London: Palgrave Macmillan.
- Ross, S.D., James, J.D. & Vargas, P. (2006) Development of A Scale to Measure Professional Sport Team Brand Associations. *Journal of Sport Management*, 20, 260-279.
- Russell, J. (2013). *Cloudera Impala*. O'reilly Media, Inc.
- RStudio, (2017). *Open Source And Enterprise-Ready Professional Software For R*, Erişim adresi: <https://www.RStudio.Com/> (Erişim tarihi: 05.07. 2017).
- Ryu, G. (1998). *The Pattern of İnformation Transmission and Changes in Word of Mouth Communication*, Doktora Tezi, . Fen Bilimleri Enstitüsü, University of Pittsburg.
- Sabrina, T. H., & Shobeiri, S. (2016). The Relative İmpacts Of Experiential And Transformational Benefits On Consumer-Brand Relationship. *Journal Of Product & Brand Management*, 25(6), 586-599.
- Sadeghi, T. & Rad, E. V. (2011). The Effects Of Brand Associations On Consumer Response. *African Journal Of Business Management*, 6(11), 4048-4056.
- Sadigov, R. (2022). *Derin Duygu Analizi İle Uzaktan Eğitimde Kullanıcı Deneyimini Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Enstitüsü, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Saeidi, M., G. Bouchard, M. Liakata & Riedel, S.(2016). SentiHood: Targeted Aspect Based Sentiment Analysis Dataset for Urban Neighbourhoods. Proceedings of

COLING 2016, the 26th International Conference on Computational Linguistics: Technical Papers, 1546–1556, The COLING 2016 Organizing Committee, Osaka, Japan.

- Sagiroğlu, S. & Sinanc, D. (2013) Big Data: A Review, Collaboration Technologies And Systems (CTS). *2013 International Conference On Digital Object Identifier*, 42-47.
- Sas, (2020). *Big Data Analytics*, Erişim adresi: https://www.sas.com/content/dam/sas/en_us/doc/whitepaper1/big-data-meets-big-data-analytics-105777.pdf, (Erişim tarihi: 05.07.2017).
- Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (2000) *Consumer Behavior* (7.Baskı). New Jersey: Prentice Hall.
- Schmitt, B. & Simonson, A. (2000). *Pazarlama Estetiği: Marka Kimlik ve İmajın Stratejik Yönetimi*. İstanbul: Sistem.
- Schmitt, B. (1999). *Experiential Marketing: How to Get Customers to Sense, Feel, Think, Act, Relate to Your Company and Brands*, New York: The Free Press.
- Schneider, M.. (2017) *Workflow Management for Big Data Applications within the Apache Hadoop Ecosystem based on Virtual Research Environments*. Master's Thesis. Faculty of Mathematics and Computer Science. University of Hagen.
- Sen, D., Ozturk, M., & Vayvay, O. (2016). An Overview Of Big Data For Growth İn Smes. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 235(1), 159-167.
- Sevindi, B.İ. (2013). Türkçe Metinlerde Denetimli ve Sözlük Tabanlı Duygu Analizi Yaklaşımlarının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Shams, R., Alpert, F. & Brown, M. (2015). Consumer Perceived Brand İnnovativeness: Conceptualization And Operationalization. *European Journal of Marketing*, 49 (9/10), 1589 – 1615. DOI:10.1108/EJM-05-2013-0240
- Shanahan, D. (1982). Trademark Right: Consumer Protection Or Monopoly. *The Trademark Rep.*, 72, 233-250.
- Sharda, R., Delen, D., Turban, E., Aronson, J., & Liang, T. (2014). *Business Intelligence And Analytics. System for Decesion Support*. Pearson Education.
- Shaukat, K. Hameed, İ.A. & Luo, S. (2020). NewDomain Specific Lexicon Generation through Sentiment Analysis, *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 15(9).190-204.
- Sılay, Y.S. (2017). *Büyük Veri Ve Açık Veri Analitiği: Yöntemler Ve Uygulamalar İçinde; Büyük ve Açık Verinin Sağlıktaki Yeri Ve Dünyadaki Uygulama Örnekleri*, Ankara: Grafiker.
- Sirgy, M.J. (1985). Using Self-Congruity And Ideal Congruity To Predict Purchase Motivation. *Journal Of Business Research*, 13, 195-206.

- Sista, S., & Srinivasan, S. (2004). Polarized lexicon for review classification. *In Proceedings Of The International Conference On Machine Learning, Models, Technologies And Applications*, 867–872.
- Sivarajah, U., Irani, Z., Gupta, S., & Mahroof, K. (2020). Role Of Big Data And Social Media Analytics For Business To Business Sustainability: A Participatory Web Context. *Industrial Marketing Management*, 86, 163-179.
- Sloan, L & Quan-Haase A.,(2016). *The SAGE Handbook of Social Media Research Methods*. London: Sage Publications.
- Snyder, M. & Debono, K.G. (1985). Appeals To Image And Claims About Quality: Understanding The Psychology Of Advertising. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 49(3), 586-97.
- Solomon, M.R. (1983) The Role of Products as Social Stimuli: A Symbolic Interactionist Perspective. *Journal of Consumer Research*, 10, 319-329. <http://dx.doi.org/10.1086/208971>
- Song, M. J., Ward, J., Choi, F., Nikoo, M., Frank, A., Shams, F. & Krausz, M. (2018). A Process Evaluation Of A Web-Based Mental Health Portal (Walkalong) Using Google Analytics. *Jmur Mental Health*, 5(3), 50.
- Srivastava, U. & Gopalkrishnan, S. (2015). Impact of Big Data Analytics on Banking Sector: Learning for Indian Banks. *Procedia Computer Science*, 50, 643-652.
- Srivats, N. A., Manikandaraj, S. & Kamaleshwar, R. (2018). Comparative Analysis of Customer Sentiments on Competing Brands using Hybrid Model Approach. *3rd International Conference on Inventive Computation Technologies (ICICT) Coimbatore, India*
- Statista, (2017). *Twitter Number Of Users Worldwide*, Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/303681/twitter-users-worldwide/>, (Erişim tarihi: 06.07.2017).
- Steinberger J., Ebrahim M., Ehrmann M., Hurriyetoglu A., Kabadjov M., Lenkova P., Steinberger R., Tanev H., Va´ Zquez S. & Zavarella V. (2012). Creating Sentiment Dictionaries Via Triangulation, *Decision Support System*, 53, 689–94.
- Stone, P.J., Dunphy, D.C., Smith, M.S. & Ogilvie, D. M. (1966). *The General Inquirer: A Computer Approach To Content Analysis*. Cambridge, Ma: Mit Press.
- Su, Q., Xiang, K., Wang, H., Sun, B., & Yu, S. (2006). Using Pointwise Mutual Information To Identify Implicit Features In Customer Reviews. *In Proceedings Of The International Conference On The Computer Processing Of Oriental Languages*, 22–30.
- Sumanthy, K. L. & Chidambaram, M., (2013)., Text Mining: Concepts, Applications, Tools And Issues: An Overview. *International Journal Of Computer Applications*, 80(4), 28-30.

- Sun, S., Luo, C. & Chen, J. (2017). A Review Of Natural Language Processing Techniques For Opinion Mining Systems. *Inf. Fusion*, 36, 10–25.
- Sung, Y.& Kim, J. (2010). Effects Of Brand Personality On Brand Trust And Brand Affect. *Psychology & Marketing*, 27(7), 639–661.
- Şimşek, M.U. & Özdemir, S. (2012). Analysis Of The Relation Between Turkish Twitter Messages And Stock Market Index, In Proceedings Of AICT ‘12, 6th Conference On Application Of Information And Communication Technologies, Tiflis, Gürcistan, 1-4.
- Taboada, M., Brooke, J., Tofiloski, M., Voll, K. & Stede, M. (2011). Lexicon-Based Methods For Sentiment Analysis, *Computational Linguistics*, 37(2), .267-307.
- Taboada, M., M. Carretero And J. Hinnell (2014) Loving And Hating The Movies in English, German And Spanish. *Languages In Contrast* 14 (1): 127-161.
- Tafesse W., (2015). Content Strategies And Audience Response On Facebook Brand Pages, *Marketing Intelligent Planning*, 33 (6), 927–943.
- Tahiroğlu B. T. (2008). Derlem Dil Bilimi ve Güncel Gelişmeler, *Uluslararası Türk Dili Kurultayları Bildirileri*, TDK Yayınları.
- Tan, S.& Wu, Q., (2011). A Random Walk Algorithm For Automatic Construction Of Oriented Sentiment Lexicon. *Expert Systems with Applications: An International Journal*. 38:10, 12094–12100
<https://doi.org/10.1016/j.eswa.2011.02.105>.
- Tan, P. Steinbach, M. V. Kumar, V. (2014). *Performance Measure in Introduction to Data Mining*, Pearson Education Limited, (UK).
- Tang, J. J. & Karim, K. E. (2017). Big Data in Business Analytics: Implications for the Audit Profession. *CPA Journal*, 87(6), 34-39.
- Tartir, S., & Abdul-Nabi, I. (2017). Semantic Sentiment Analysis İn Arabic Social Media. *Journal Of King Saud University-Computer And Information Sciences*, 29(2), 229-233.
- Taş, C. (2022). *Ulusal Pazarlarda Marka Kişiliği Algısının; Marka İmajı, Başkasına Tavsiye Ve Müşteri Sadakati Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Türk Deniz Konteyner Taşımacılığı Sektöründe Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, , Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taşlı, C. (2010). *Marka Kişiliği İle Marka İmajı Arasındaki İlişki Ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi, İzmit.
- Tektüfekçi, F., & Sosyal, E. M. (2020). *Sektörlerin Ve Mesleklerin Geleceği. Lojistik ve Digitalleşme*. İstanbul: Hiber.
- Tekyıldız, S. (2022). *Ürün İlgileniminin Marka Kişiliği Üzerindeki Etkisinde Yerli Yabancı Marka Karşılaştırması (Kahve İçecek İşletmeleri Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi, İzmit.

- Teoh, J. Y. C., Mackenzie, G., Tortolero, L., & Rivas, J. G. (2020). Social Media Analytics: What You Need To Know As A Urologist. *European Urology Focus*, 6(3), 434-436.
- Thakor, M. V. (1996). Brand Origin: Conceptualization And Review. *Journal of Consumer Marketing*, 13(3), 27-42.
- Toder-Alon A., Brunel F.F. & Fournier S. (2014). Word-Of-Mouth Rhetorics İn Social Media Talk, *Journal of Marketing Communications*, 20 (1–2), 2014, 42–64
- Terzi, R., Sağıroğlu,Ş & Demirezen, U. (2017) Büyük Veri ve Açık Veri Analitiği : Yöntemler Ve Uygulamalar içinde *Büyük Veri ve Açık Veri: Temel Kavramlar*. Ankara: Grafiker.
- Tetsuya, N. & Jeonghee, Y. (2003). Sentiment Analysis: Capturing Favorability Using Natural Language Processing, *In Proceedings Of Kcap-03, 2nd International Conference On Knowledgecapture*, Abd, 70-77.
- Tikveş, Ö. (2003). *Halkla İlişkiler Ve Reklamcılık*. (2.Baskı), İstanbul: Beta.
- Thakor, M. V. (1996). Brand Origin: Conceptualization And Review. *Journal of Consumer Marketing*, 13(3), 27-42.
- Tong, R. M. (2001). An Operational System For Detecting And Tracking Opinions İn On-Line Discussions. *In Working Notes Of The Acm Sıgır 2001 Workshop Operational Text Classification*, New York, 1–6.
- Tosun, N.B. (2020). *Marka Yönetimi*. 4. Baskı, İstanbul: Beta.
- TPE, (2018). *Marka Patentleri*, Erişim adresi: [Http://Www.Tpe.Gov.Tr/Turkpatentenstitusu/Resources/Temp/278dbb34-1019-4e75-89dc-010ad63f626.Pdf](http://www.tpe.gov.tr/Turkpatentenstitusu/Resources/Temp/278dbb34-1019-4e75-89dc-010ad63f626.Pdf), (Erişim Tarihi:20.04.2018).
- Trout, J. (2009). *Büyük Markalar Büyük Hatalar*. Çev. Zeynep Yaman. İstanbul: Mediacat.
- Tse, D.K.& Gorn G.J. (1993). An Experiment On The Saliency Of Country-Of-Origin İn The Era Of Global Brands. *Journal Of International Marketing*, 1(1),57-76.
- Tsytsarau, M., & Palpanas, T. (2012). Survey on Mining Subjective Big Data on the Web. *Big Data Mining and Knowledge Discovery*, 24, 478-514. <https://doi.org/10.1007/s10618-011-0238-6>.
- Turney, P.(2002). Thumbs up or thumbs down? Semantic orientation applied to unsupervised classification of reviews. *In Proceedings of the 40th annual meeting of the association for computational linguistics*, 417–424.
- Turney, P., & Littman, M. (2003). Unsupervised learning of semantic orientation from hundred-billion-word corpus. *Technical Report ERB-1094/NRC-44929*.
- Türkeri, İ. (2022). Turizm Sektöründe Markalaşma. Analizler, Sorunlar, Çözümler İçinde; *Turizmde Marka Değeri Bileşenleri*. İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Twitter APPS, (2017). <https://developer.twitter.com/en/portal/projects-and-apps>.

- Uçan A, Naderalvojud B, Sezer EA, & Sever H. (2016). Sentiwordnet For New Language: Automatic Translation Approach. *In: 12th International Conference On Signal-Image Technology & Internet-Based Systems*; 308-315.
- Upshaw, L.B. (1995). *Building Brand Identity*. New York: John Wiley & Sons, Inc..
- Ural, T & Perk, H.G. (2012). Tüketici Temelli Marka Değerinin Kişisel Bilgisayar Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi: Antakya'da Bir Çalışma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 11-26).
- Uraltaş, N. T. & Bahadırılı, L. S. (2012). *Elektronik Perakendecilik Ve Bir Reklam Mecrası Olarak Sosyal Ağ Siteleri*. Sosyal Medya Akademi. İstanbul: Beta.
- Us Terzi, M. (2017). *The Relationship Between Brand İmage, Satisfaction And Loyalty İntention 'An Empirical Study On Cosmetic Sector*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Ustakara, F. (2015). *Kent Markalama: Stratejik İletişim Bağlamında Marka Şehir Projesi*. Konya:
- Uztuğ, F. (2005). *Markan Kadar Konuş. Marka İletişim Stratejileri*. 3. Basım, İstanbul Mediacat.
- Ünal, T.Ü., (2015). *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Van Der Veen, J. S., Van Der Waaij, B., Lazovik, E., Wijbrandi, W., & Meijer, R. J. (2015). Dynamically Scaling Apache Storm For The Analysis Of Streaming Data. *In 2015 Ieee First International Conference On Big Data Computing Service And Applications*, 154-161.
- Vance, A. (2009). *Data Analysts Captivated By R's Power*. 6(5.4), New York Times.
- Vargas, V., Syed, A., Mohammad, A., & Halgamuge, M. N. (2016). Pentaho And Jaspersoft: A Comparative Study Of Business İntelligence Open Source Tools Processing Big Data To Evaluate Performances. *International Journal Of Advanced Computer Science And Applications*, 7(10), 20-29.
- Varma, V., Kurisinkel, L. J., & Radhakrishnan, P. (2017). *Social Media Summarization*. *In Cambria*, E., Das, D., Bandyopadhyay, S., & Feraco, A. (Eds), A Practical Guide To Sentiment Analysis (pp. 135-153). Springer, Cham.
- Vazquez, R., Rio, A.B. & Iglesias, V. (2002). Consumer-Based Brand Equity: Development And Validation Of A Measurement Instrument. *Journal Of Marketing Management*, 18(1), 27-48.
- Verborgh, R., & De Wilde, M. (2013). *Using Openrefine*. Packt Publishing Ltd.
- Vigneron, F. & Johnson, L.W. (1999). A Review And A Conceptual Framework Of Prestigeseeeking Consumer Behavior, *Academy Of Marketing Science Review*, 2(1), 1-15.

- Vural, G.A, Cambazoğlu, B.B., Senkul, P. & Tokgoz, Ö. Z. (2012). A Framework for Sentiment Analysis In Turkish: Application To Polarity Detection Of Movie Reviews In Turkish, *Computer And Information Science III.*, 437-445.
- Wan, J., Tang, S., Li, D., Wang, S., Liu, C., Abbas, H.& Vasilakos, A. V. (2017). A Manufacturing Big Data Solution for Active Preventive Maintenance. *IEEE Transactions on Industrial Informatics*, 13(4), 2039-2047.
- Wangenheim, F. V. & Bayon, T. (2007). The Chain From Customer Satisfaction via Word-of-Mouth Referrals to New Customer Acquisition, *Journal of the Academic Marketing Sciences*, 35, 233–249.
- Wansink, B. (1989). The Impact Of Source Reputation On Inferences About Unadvertised Attributes. *Advances In Consumer Research*, 16, 399-406.
- We are Social, (2022). *Social Media Users Rate*, Erişim tarihi: <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/10/social-media-users-pass-the-4-5-billion-mark/> (Erişim tarihi:10.12.2022).
- Wedel M. & Kannan P.K. (2016). *Marketing Analytics For Data Rich Environments*. *Journal of Marketing*, 80(6), 97-121.
- Weinberg, T. (2009). *The New Community Rules: Marketing On The Social Web*. O'Reilly Media, Inc.
- Wiebe J., Wilson T. & Cardie C. (2005). Annotating Expressions Of Opinions And Emotions In Language. *Language Resources And Evaluation*, 39(2),164-210.
- Wiener, M., Saunders, C. & Marabelli, M. (2020). Big-Data Business Models: A Critical Literature Review And Multiperspective Research Framework. *Journal Of Information Technology*, 35(1), 66-91.
- Wilson, T., Wiebe, J., & Hoffmann, P. (2009). Recognizing Contextual Polarity: An Exploration Of Features For Phrase-Level Sentiment Analysis. *Computational Linguistics*, 35, 339–433.
- Wood, L. (2000). Brands And Equity: Definition And Management. *Management Decision*, 38 (9), 662-669.
- Wooten, P. & James, E.H. (2004). When Firms Fail to Learn: The Perpetuation of Discrimination in the Workplace. *Journal of Management Inquiry*, 13 (1), 23.-33. DOI: 10.1177/1056492603259059 .
- Wu, K. Zhang, B. Zheng, J. & Yao, H. (2013). Sentiment Classification for Topical Chinese Microblog Based on Sentences Relations, IEEE International Conference on Green Computing and Communication and IEEE Internet of Things and IEEE Cyber, Physical and Social Computing,
- Xia, R., Jiang, J., & He, H. (2017). Distantly Supervised Lifelong Learning For Large-Scale Social Media Sentiment Analysis. *Ieee Transactions On Affective Computing*, 8(4), 480-491.
- Xie, R. & Li, C. (2012). Lexicon Construction: A Topic Model Approach, *In Systems And Informatics (ICSAI), International Conference*, 2299-2303.

- Yadav, S., Ekbal, A., Saha, S., & Bhattacharyya, P. (2018). Medical Sentiment Analysis Using Social Media: Towards Building A Patient Assisted System. *In Proceedings Of The Eleventh International Conference On Language Resources And Evaluation*.
- Yadollahi, A., Shahraki, A. G., & Zaiane, O. R. (2017). Current State Of Text Sentiment Analysis From Opinion To Emotion Mining. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 50(2), 1-33.
- Yaman, K. (2007). *Marka Olma Sanati*. İstanbul: Hayat.
- Yang, L., Li, Y., Wang, J. & Sherratt, R.S. (2020). Sentiment Analysis for E-Commerce Product Reviews in Chinese Based on Sentiment Lexicon and Deep Learning," in *IEEE Access*, 8, 23522-23530, 2020, doi: 10.1109/ACCESS.2020.2969854.
- Yelena, M. & Padmini, S. (2011). Exploring Feature Definition And Selection For Sentiment Classifiers. In *Proceedings of the Fifth International Conference on Weblogs and Social Media*, Barcelona, 17-21.
- Yılmaz, M. K., Eren, M. & Zengin, M. A. (2017) Endüstriyel Pazarlarda Marka Kişiliği ve Marka Sadakati Arasındaki İlişkinin Çoklu Uyum Analizi İle İncelenmesi, *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi* 22, 187-196.
- Yoo, B., Donthu, N. & Lee, S. (2000). An Examination Of Selected Marketing Mix Elements And Brand Equity, *Journal Of The Academy Of Marketing Science*, 28(2), 195-211.
- Yoo, B. & Donthu, N. (2001). Developing And Validating A Multidimensional Consumerbased Brand Equity Scale. *Journal Of Business Research*, 52(1), 1-14.
- Younis, E.M.G. (2015). Sentiment Analysis and Text Mining for Social Media Microblogs using Open Source Tools: An Empirical Study. *International Journal of Computer Applications*, 112 (5), (0975 – 8887).
- Yu, S., Yang, D. & Feng, X. (2017). A Big Data Analysis Method for Online Education. *10th International Conference on Intelligent Computation Technology and Automation (ICICTA)*, Changsha, China, 291-294.
- Yue, L., Chen, W., Li, X., Zuo, W., & Yin, M. (2019). A Survey Of Sentiment Analysis In Social Media. *Knowledge And Information Systems*, 1-47.
- Zafarani, R., Abbasi, M. A., & Liu, H. (2014). *Social Media Mining: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University.
- Zailskaite-Jakste, L. & Kuvykaite, R. (2013). Communication In Social Media For Brand Equity Building. *Economics And Management*, 18(1), 142-153.
- Zainal, N. Z., Hussin, H. & Nazri, M. N. M. (2016). Big Data Initiatives by Governments - Issues and Challenges: A Review. *6th International Conference on Information and Communication Technology for The Muslim World (ICT4M)*, Jakarta, Indonesia, 304-309.

- Zeyu, J., Shuiping, Y., Mingduan, Z., Yongqiang, C. & Yi, L. (2017). Model Study for Intelligent Transportation System with Big Data. *Procedia Computer Science*, 107, 418-426.
- Zhang, L. (2013). *Sentiment Analysis On Twitter With Stock Price And Significant Keyword Correlation*. Doktora Tezi, The University Of Texas At Austing, Department Of Computer Science, Texas.
- Zhang, Y., M. Chen, S. Mao, L. Hu, V. & Leung, (2014). Cap: Community Activity Prediction Based On Big-Data Analysis. *Network IEEE* , 28(4),52-57.
- Zhou L (2021) Research on Quantitative Model of Brand Recognition Based on Sentiment Analysis of Big Data. *Front. Psychol.* 13:915443. doi: 10.3389/fpsyg.2022.915443.
- Zhou, K., Fu, C. & Yang, S. (2016). Big Data Driven Smart Energy Management: From Big Data to Big Insights. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 56, 215-225.
- Zikopoulos, P., & Eaton, C. (2011). *Understanding Big Data: Analytics For Enterprise Class Hadoop And Streaming Data*. New York: Mcgraw-Hill Osborne Media.
- Zinkhan, G.M.& Martin C.R. (1987).New Brand Names And Inferential Beliefs: Someinsights On Naming New Products. *Journal Of Business Research*, 15, 157-172.

BUILDING A LEARNING CULTURE FOR THE DIGITAL WORLD

Editor

Prof. Dr. Kemal ÇELİK

 **EFE ACADEMY
PUBLISHING**

Building A Learning Culture For The Digital World

Editor

Kemal ÇELİK

ORCID (0000-0002-4753-9447)

ISBN 978-625-6504-45-5

E-ISBN 978-625-6504-46-2

First Edition July 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

Building A Learning Culture For The Digital World

ÇELİK, Kemal

First Edition, 175 p., 160 x 240 mm.

Keywords:

1. Internet,
2. Digital Literacy
3. Secondary Education
4. Curriculum
5. Online Education

Design Cover Design

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Certificate No Publishing Certificate No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık Publishing Adress:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of content that reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

CONTENTS

PREFACE.....	3
CONTENTS.....	5
INTRODUCTION.....	9
The History of Internet	11
Introduction.....	11
Who invented the internet?.....	11
History of the Internet	12
Did you know?	14
What is the internet?.....	15
How is the World Wide Web different from the internet?.....	16
How internet is structured?.....	16
The introduction of web browsers	18
Early ecommerce and the ‘dotcom bubble’	19
The web: how has it revolutionized our lives?	20
The impact of the Internet on economic growth and prosperity	22
The Rise of Social Network Sites on the Internet	22
Internet in our lives	23
The web: what future?.....	24
Bibliography.....	24
SEARCH ENGINES	27
SEARCH ENGINES	27
MOST PREFERRED SEARCH ENGINES	28
Usage of Search Filters	32
REFERENCES.....	36
ACCESSING INFORMATION FROM THE INTERNET, COMPILATION, REGULATION AND ETHICAL RULES.....	37
INTRODUCTION.....	37
INFORMATION SOURCES	38
TYPES OF SOURCES.....	38
Mini Quiz.....	40
RESOURCE SELECTION	42
Mini Quiz.....	44
SUBJECT SELECTION AND INFORMATION SEARCH TECHNIQUES.....	46
Limiting the Subject	46

Key Word.....	47
Choice of Key Words	47
Catalogues and Databases	48
Search Fields	48
Standard Search Operators	48
AND Operator	49
OR Operator	50
NOT (-) Operator	50
Double Quote (“ ”) Operator	52
Other Search Operators.....	54
Other Search Operators Served by Google	54
What is PDF? PDF file extension:	55
INFORMATION SEARCH TECHNIQUES ON THE INTERNET	60
Search Engines	61
Super Search Engines	62
Getting Successful Results from Searches	63
Advanced Search on Search Engines	63
Search on Google:	63
Shortcuts on Google	64
Google Data Bases	64
Evaluation of Web Sources	65
Mini Quiz.....	67
LITERATURE REVIEW.....	69
Mini Quiz.....	75
LEGAL AND ETHICAL ISSUES	77
The Creative Commons License Options	78
Choosing a License	81
Fair Use:.....	82
Citation Obligation:.....	82
Plagiarism (Information Theft).....	82
Paraphrasing:	86
Stages of Citation	87
Mini Quiz.....	95
REFERENCES.....	97

Digital copyright and plagiarism.....	101
Copyright, types of copyright, copyright protection	101
What is plagiarism?.....	103
Intellectual property rights	107
References and citations	109
Open Source	113
Open Educational Resources	115
Definition	115
Which is the proper use of OER?.....	117
Which OER is appropriate for my purpose?	117
Creative commons.....	118
Mini Quizz	122
References	124
Internet Security.....	127
INTRODUCTION.....	127
THREATS.....	127
PROTECTION AND COUNTERMEASURES	135
MINI QUIZ.....	138
References	140
IT LAWS.....	141
Introduction.....	141
How can "cybercrime" be defined?	141
A brief history of the evolution of communication and cybercrime : ...	141
Mini quiz.....	145
The different types of cybercrime	147
A. The first type of offence: Dishonest collection of information.	147
C Third type of offence: counterfeiting and other fraud	158
What is counterfeiting?	158
Mini quiz.....	160
Ethics	161
Definition of computer ethics :	161
Ten Commandments of Computer Ethics	161
Unethical Behavior.....	162
What is the processing of personal data?.....	166
Scope of personal data :	167
Data portability :	167

Legislation :.....	167
The GDPR: the General Data Protection Regulation:	167
Scope of the GDPR:	168
Mini quiz.....	171
Sanctions	173
Conclusion	173
References.....	175

References

1 Corporate website

Charter of Fundamental Rights of the EU

https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_fr

General Data Protection Regulation

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>

European Data Protection Committee

https://edpb.europa.eu/edpb_en

To understand the terminology

<https://www.techno-science.net>

List of French sites to learn more about Internet scams

Legal area: The five most common Internet scams

<https://domaine-legal.com/fiche-pratique/96/arnaques-sur-internet-les-5-plus-frequentes>

RTBF: The 7 most common Internet scams and how to spot them

<https://www.rtf.be/article/les-7-arnaques-les-plus-courantes-sur-internet-apprendre-a-les-reperer-10696392>

Norton: Online scams: the top 5 social media scams

<https://fr.norton.com/internetsecurity-online-scams-top-5-social-media-scams.html>

Kaspersky: top-six online scams-how to avoid becoming a victim

<https://www.kaspersky.fr/resource-center/threats/top-six-online-scams-how-to-avoid-becoming-a-victim>

Capital: The 20 most common scams to watch out for

<https://photo.capital.fr/les-20-arnaques-les-plus-courantes-dont-vous-devez-vous-mefier-48322#l-arnaque-a-l-irlandaise-9158e>

Sanctions :

<https://www.consilium.europa.eu/fr/press/press-releases/2022/05/16/cyber-attacks-council-extends-sanctions-regime-until-18-may->

GDPR: official text in all European languages

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679>

ASRIN FELAKETİ

SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ

Editörler

Doç. Dr. İnci ERDOĞAN TARAKÇI

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ASLAN

Asrın Felaketi Sosyoekonomik Etkileri

Editör
İnci ERDOĞAN TARAKÇI
ORCID (0000-0002-4101-7111)

Editör
Ramazan ASLAN
ORCID (0000-0002-1427-8543)

ISBN 978-625-6504-43-1
E-ISBN 978-625-6504-44-8
1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Asrın Felaketi Sosyoekonomik Etkileri
ERDOĞAN TARAKÇI, İnci – ASLAN, Ramazan
1. Basım, 146 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Turizm,	2. Turizm Ekonomisi,	3. Sağlık Yönetimi,
4. Pazarlama,	5. Sosyal Politika,	6. Ekonomi,
7. Sivil Havacılık,	8. Sosyal Bilimler	9. Acil Durum Yönetimi

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
ASRIN FELAKETİ SONRASI GÜNEYDOĞU'DA TURİZM	7
<i>Burcu GÖK</i>	
ASRIN FELAKETİ SONRASI EMLAK PAZARLAMASI	21
<i>Bülent ATMACAN</i>	
KÜRESEL KRİZLERİN SİVİL HAVACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ VE TÜRK SİVİL HAVACILIK SEKTÖRÜ	37
<i>Ertan ÇINAR</i>	
HAVAALANI ACİL DURUM YÖNETİMİNİN DEPREM AFETİ ÖZELİNDE İNCELENMESİ	55
<i>Nazan GÜL - Savaş S. ATEŞ</i>	
ASRIN FELAKETİNİN SAĞLIK YÖNETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	73
<i>Sema DÖKME YAĞAR</i>	
ASRIN FELAKETİNİN BÖLGE VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİNİN TURİZM SEKTÖRÜ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	93
<i>Yelda KÖKSAL</i>	
DUVARLAR BİZE NE SÖYLER? 06 ŞUBAT 2023 DEPREMLERİNİN DUVAR YAZILARI ÜZERİNDEN ANALİZİ	109
<i>Zehra OBUT BİLİM - Uğurcan AYIK</i>	
AFETLERE HAZIRLIK VE RİSK YÖNETİMİ KONUSUNDA SOSYAL POLİTİKA OLARAK NE KADAR HAZIRLIKLİYİZ?	125
<i>Zuhal AYHAN</i>	

ASRIN FELAKETİ SONRASI GÜNEYDOĞU'DA TURİZM

Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÖK

- ❖ Kurum Bilgisi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Ağlasun Meslek Yüksekokulu, Seyahat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-0795-9436
- ❖ Mail: burcugok@mehmetakif.edu.tr

KAYNAKLAR

- Anadolu, N. C., Kalyoncuoğlu, Ü. Y. (2010). Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Depremselliği ve Deprem Tehlike Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 14 (1), 84-94.
- Arınç, K. (2013). Coğrafi Metodoloji Açısından Bölgesel Coğrafya, Bölge Bilimi ve Coğrafi Bölgeler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 60, 13-24.
- Aymankuy, Ş. Y. (2001). Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 105-118.
- Balcı, A. (2016). Türkiye'nin Coğrafi Bölgelere Ayrılmasına İlişkin Yaklaşımları Belirlemeye Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 30-48.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 231-274.
- Bayrakdar, C., Halis, O., Canpolat, E., Döker, M. F., Keserci, F. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş-Ekinözü Depremi (Mw 7.6) ile İlişkili Çardak Fayı Yüzey Kırığının Tektonik Jeomorfolojisi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 83, 7-22.
- Bulşu, Ç., Dinçer, F. İ. (2021, Nisan). Doğal Afetlerin Yıkıcı Etkilerinin Giderilmesinin Gönüllü Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi. 19. Geleneksel Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (s. 37-51), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Cohen, E. (2012). Globalization, Global Crises and Tourism. *Tourism Recreation Research*, 37 (2), 103-111.
- Dinçer, İ., Akın, M. K., Akın, M., Orhan, A., Varol, O. O., Başer, M., Benlioğlu, T. B. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremlerinde (Mw 7.7 ve 7.6) Adana İl Merkezinde Oluşan Bina Hasarları ve Yıkımlarının Jeolojik Koşullar ile Olan İlişkisine Yönelik Ön Değerlendirme Raporu. https://www.researchgate.net/publication/369362276_6_Subat_2023_Kahramanmaraş_Depremlerinde_Mw_77_ve_76_Adana_Il_Merkezinde_Olusan_Bina_Hasarlari_ve_Yikimlarinin_Jeolojik_Kosullar_ile_Olan_Iliskisine_Yonelik_On_Degerlendirme_Raporu (Erişim Tarihi: 25.05.2023)
- Elibüyük, M., Yılmaz, E. (2010). Türkiye'nin Coğrafi Bölge ve Bölümlerine Göre Yükselti Basamakları ve Eğim Grupları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8 (1), 27-55.
- Emekli, G. (2001, Aralık). Doğal Felaketler ve Turizm: İzmir Örneği. Türkiye Turizm Araştırma Enstitüsü 2. Ulusal Turizm Sempozyumu Bildiri kitabı içinde (s. 199-216). İzmir.
- Ertek, T. A. (2011). Hasan Âli YÜCEL ve Birinci Coğrafya Kongresi (1941). *Türk Coğrafya Dergisi*, 57, 11-19.

- Göçen, S., Yirik, Ş., Yılmaz, Y. (2011). Türkiye’de Krizler ve Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 493-509.
- Henderson, J. C. (2013). The Great East Japan Earthquake and Tourism: A Preliminary Case Study. *Tourism Recreation Research*, 38 (1), 93-98.
- <https://www.afad.gov.tr/genel-hayata-etkili-afet-bolgesi-hk> (Erişim Tarihi: 13.06.2023)
- https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/turkiyede-meydana-gelen-depremler-sebebiyle-7-gun-sureyle-milli-yas-ilan-edildi#:~:text=Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20Recep%20Tayyip%20Erd%C4%9Fan%2C%20T%C3%BCrkiye,milli%20yas%20ilan%20edildi%C4%9Fini%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1. (Erişim Tarihi: 13.06.2023)
- https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/15_01_01_c4417.pdf (Erişim Tarihi: 13.06.2023)
- <https://www.trthaber.com/haber/gundem/asrin-felaketinin-derin-izleri-yer-yerinden-nasil-oyyadi-754508.html> (Erişim Tarihi: 13.06.2023)
- Huang, J. H., Min, J. C. H. (2002). Earthquake devastation and recovery in tourism: the Taiwan case. *Tourism Management*, 23 (2), 145-154.
- Huang, Y. C., Tseng, Y. P., Petrick, J. F. (2008). Crisis Management Planning to Restore Tourism After Disasters: A Case Study from Taiwan. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 23 (2-4), 203-221.
- İmamoğlu, M. Ş., Çetin, E. (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Yakın Yöresinin Depremselliği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 93-103.
- Mazzocchi, M., Montini, A. (2001). Earthquake Effects on Tourism in Central Italy. *Annals of Tourism Research*, 28 (4), 1031–1046.
- Min, J., KC., B., Kim, S., Lee, J. (2020). The Impact of Disasters on a Heritage Tourist Destination: A Case Study of Nepal Earthquakes. *Sustainability*, 12 (15), 1-12.
- Murat, S., Şener, S., Yılcı, V. (2013). İktisadi krizler, doğal afetler, terör faaliyetleri Türkiye’ye gelen turistler üzerinde etkili mi? *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 63 (1), 1-15.
- Özçağlar, A. (2003). Türkiye’de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1 (1), 3-18.
- Özhasar, Y., Ege, Z. (2019). Konaklama İşletmelerinde Kriz Yönetimi Uygulamaları: İstanbul Fatih İlçesi Örneği. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 1, 50 – 65.
- Pehlivan, T. (2023). 2023 Depremlerinin Gaziantep Gastronomi Turizmi Üzerine Potansiyel Etkileri. M. Öksüz içinde, *Turizm Alanında Çok Yönlü Araştırmalar* (s.139-159), Gaziantep: Özgür Yayınları.

- Prayag, G., Spector, S., Orchiston, C., Chowdhury, M. (2020). Psychological Resilience, Organizational Resilience and Life Satisfaction in Tourism Firms: Insights From The Canterbury Earthquakes. *Current Issues in Tourism*, 23 (10), 1216-1233.
- Rosello, J., Beeken, S., Gallego, M. S. (2020). The Effects of Natural Disasters on International Tourism: A Global Analysis. *Tourism Management*, 79, 1-10.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (12. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ASRIN FELAKETİ SONRASI EMLAK PAZARLAMASI

Öğr. Gör. Dr. Bülent ATMACAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Anadolu Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-4251-0095
- ❖ Mail: batmacan@anadolu.edu.tr

KAYNAKLAR

- BigRentz. (2022, May 4). How Earthquake-Proof Buildings Are Designed. bigrentz.com: <https://www.bigrentz.com/blog/earthquake-proof-buildings> adresinden alındı
- Boelhouwer, P., & Heijden, H. (2018). The effect of earthquakes on the housing market and the quality of life in the province of Groningen, the Netherlands . *Policy and Practice*, 429-438.
- Bokova, I. (2013, Jun 30). *Guidelines for Earthquake Resistant Non-engineered Construction*. reliefweb.int: <https://reliefweb.int/report/world/guidelines-earthquake-resistant-non-engineered-construction?> adresinden alındı
- Braga, T., Andrade, N., Terni, A., & Silveira, D. (2021). Flexural Performance of Concrete Beams Reinforced with Epoxy Resin/Glass and Carbon Fibers Composites. *Materials Research*, 24(6), 1-14.
- Brueggeman, W. B., & Fisher, J. D. (2001). *Real Estate Finance and Investments*. New York: McGraw-Hill.
- Honarparast, S., El-Saikaly, G., & Chaallal, O. (2019). Externally bonded carbon fiber-reinforced polymer composites for seismic retrofit of reinforced concrete coupling beams designed according to old codes. *Advances in Structural Engineering*, 22(6), 1412-1425.
- Hosseini, S. T., Arefi, S. L., Bitarafan, M., Abazarlou, S., & Zavadskas, E. K. (2016). Evaluation Types of Exterior Walls to Reconstruct Iran Earthquake Areas (Ahar Heris Varzequan) By Using Ahp and Fuzzy Methods. *International Journal of Strategic Property Management*, 20(3), 328-340.
- Ikefuji, M., Laeven, R. J., Magnus, J. R., & Yue, Y. (2022). Earthquake Risk Embedded in Property Prices: Evidence From Five Japanese Cities. *Journal of the American Statistical Association*, 82-93.
- Kaynia, A. M. (2022). *Analysis of Pile Foundations Subject to Static and Dynamic Loading*. Leiden, The Netherlands: CRC Press/Balkema.
- Markhvida, M., & Baker, J. W. (2018). Unification of Seismic Performance Estimation and Real Estate Investment Analysis to Model Post Earthquake Building Repair Decision. *Earthquake Spectra*, 34(4), 1787-1808.
- Mordini , A., & Strauss, A. (2008). An innovative earthquake isolation system using fibre reinforced rubber bearings. *Engineering Structures*, 30(10), 2739-2751.
- Park, J. H., Park, S. H., & Kim, K. A. (2019). Disaster management and land administration in South Korea: Earthquakes and the real estate market. *Land Use Policy*, 52-62.
- Saravanan, M., Goswami, R., & Palami, G. S. (2018). Replaceable Fuses in Earthquake Resistant Steel Structures: A Review. *International Journal of Steel Structures*, 18(3), 868-879.

- Satır, G. (2023, 02 08). *Depremde Hayat Kurtaran Raylı Temel Sistemi Nedir? Özellikleri Nelerdir? Raylı Temel Sistemi Kim Buldu?* Onedio.com: <https://onedio.com/haber/depremde-hayat-kurtaran-rayli-temel-sistemi-nedir-ozellikleri-nelerdir-rayli-sistemi-kim-buldu-1126975> adresinden alındı
- Seim , W., Hummel, J., & Vogt, T. (2014). Earthquake design fo timber structures- Remarks on force-based design procedures for different wall systems. *Engineering Structures*, 76, 124-137.
- Shi, G., Shi, Y., & Wang, Y. (2007). Behavior of en-plate moment connections under earthquake loading. *Engineering Structures* , 703-716.
- Shi, S., & Naylor, M. (2023). Perceived earthquake risk in housing purchases. *Journal of Housing and the Built Environment* .
- Towards Resilient non-engineered construction: guide for risk-informed policy-making.* (2016). www.unesco.org: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246077> adresinden alındı
- Vlek, C. (2019). Rise and reduction of induced earthquakes in the Groningen gas field, 1991-2018: statistical trends, social impacts, and policy change. *Environmental Earth Sciences*, 78(59), 2-14.

KÜRESEL KRİZLERİN SİVİL HAVACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ VE TÜRK SİVİL HAVACILIK SEKTÖRÜ

Dr. Öğr. Üyesi Ertan ÇINAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-7783-4770
- ❖ Mail: ertankapel@gmail.com

KAYNAKLAR

- 11 Eylül Saldırıları: 2001’de Neler Yaşandı, 18 Yılda Neler Değişti (2019). Alıntılanma Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49653233> (20.05.2020).
- Can, H. (1998). Organizasyon ve Yönetim 8.Basım. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Coronavirus Graphs. (2023). Alıntılanma adresi: <https://www.worldometers.info/coronavirus/worldwide-graphs/#total-cases> (20.06.2023).
- DOC.9750-AN963. (2016). Global Air Navigation Plan. Montreal: ICAO.
- Hesselbein, F., Goldsmith, M. & Beckhard, R. Çeviren: Tok, H. (2000). Geleceğin Lideri, İstanbul: Form Yayınları.
- ICAO (2004). Assembly 35TH Session Working Paper, Montreal:ICAO
- ICAO Coronavirus Economic Impact TH. (2020). Alıntılanma adresi: https://www.icao.int/sustainability/Documents/COVID-19/ICAO_Coronavirus_Econ_Impact.pdf (20.05.2020).
- ICAO Coronavirus Economic Impact TH. (2023). Alıntılanma adresi: https://www.icao.int/sustainability/Documents/Covid-19/ICAO_coronavirus_Econ_Impact.pdf (15.06.2023).
- ICAO Economic Development (2020). Facts and Figures. Alıntılanma adresi: https://www.icao.int/sustainability/Pages/Facts-Figures_WorldEconomyData.aspx (20.05.2020).
- Isidore, C. (2020). Boeing customers cancel orders for 150 jets in March. Alıntılanma adresi: <https://edition.cnn.com/2020/04/14/business/boeing-orders/index.html> (15.05.2020).
- İstatistikler dhmi.gov.tr. (2023). Alıntılanma adresi: <https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler.aspx> (29.06.2023).
- Kuklan, H.(1986). Managing Crises: Challanges and Complexities. *Sam Advanced Management Journal*, 1986, 42.
- Lee, YL. (2020). 5 charts show which travel sectors were worst hit by the coronavirus. Alıntılanma adresi: <https://www.cnbc.com/2020/05/06/coronavirus-pandemics-impact-on-travel-tourism-in-5-charts.html> (10.05.2020).
- Püsküllüoğlu, A. (1995). Türkçe Sözlük, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- SHGM Haberler. (2020). Eurocontrol, COVID-19 Salgınının Avrupa Hava Trafikğine Etkisine Yönelik Rapor Yayımladı. Alıntılanma adresi: <http://web.shgm.gov.tr/tr/haberler/6365-eurocontrol-covid-19-salgininin-avrupa-hava-trafigine-etkisine-yonelik-rapor-yayimladi> (20.05.2020).

- SHGM Mevzuat. (2020). Havaalanı Pandemi Tedbirleri ve Sertifikasyonu Genelgesi Alıntılanma adresi: <http://web.shgm.gov.tr/tr/mevzuat/6374-havaalani-pandemi-tedbirleri-ve-sertifikasyonu-genelgesi-yayimlanmistir> (01.06.2020).
- Yeniçağ Ekonomi. (2020). O sektör için tahminlerini açıkladılar: "3 yılda ancak kendilerine gelirler" Alıntılanma adresi: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/o-sektor-icin-tahminlerini-acikladilar-3-yilda-ancak-kendilerine-gelirler-282800h.htm> (06.06.2020).

HAVAALANI ACİL DURUM YÖNETİMİNİN DEPREM AFETİ ÖZELİNDE İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Nazan GÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-2681-9052
- ❖ Mail: nazangul@eskisehir.edu.tr

Doç. Dr. Savaş S. ATEŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2462-0039
- ❖ Mail: ssates@eskisehir.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, O. (2019). *Eğitim programlarının geliştirilmesinde ihtiyaç analizi el kitabı*. Ankara : Anı.
- Boyer, M., & Robert, J. (2006). Organizational inertia and dynamic incentives. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 59(3), 324-348.
- Hayward, S. (2018). *The agile leadership. How to create an agile business in the digital age*. Kogan Page Limited.
- ICAO. (1991). *Airport Service Manual. Doc9137.Part7 Airport Emergency Planing*.
- ICAO. (2016). *Annex14 to convention on international civil aviation, Aerodromes*.
- Kalkın, G. (2021). Covid 19 ve Havacılık Sektörünün Geleceği: Havacılık Yönetimi Kapsamında Bir Değerlendirme. *Journal Of Aviation*, 53-63.
- Koçak, H., & Yavuz, Ö. (2012). Havalimanlarının afetlere hazırlanması. *Ist international Aviation Management Conference* (s. 130-136). İstanbul: Türk Hava Kurumu Üniversitesi.
- Koçel, T. (2018). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta.
- Mitroff, I. (1987). Effective Crisis Management. *The Academy of Management Executive*, 1 (4).
- Özalp, İ. (2010). *İşletme Yönetimi*. Eskişehir: Nisan.
- Sekman, M., & Utku, A. (2017). *Çevik Şirketler /Ataleti Yenme*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
- SHGM. (2012). *Havaalanı Acil Durum Planlaması*, . Ankara:: Pegem Akademi Yayıncılık.
- SHGM. (2016). *Havaalanı işletme Hizmetleri*. Ankara: 2. baskı, .
- SHGM. (2017). *Havaalanı Acil Durum Planı Hazırlanmasına İlişkin Talimat (SHT-ADP)*. Ankara: SHGM.
- Şahin, Ş., & Üçgül, İ. (2019). Türkiye'de afet yönetimi ve iş sağlığı güvenliği. *Afet ve Risk Dergisi*, 43-63.
- Şengür, F. (2016). İşletme Olarak Havaalanı. E. F. Şengür içinde, *Havaalanı Yönetim* (s. 2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, Ş., & Aydoğan, E. (2000). Kriz Ortamlarında Stratejik İnsan Kaynakları Stratejisi. . *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 115-127.
- Toprak Karaman, Z. (2016). Bütünleşik Afet Yönetimi. Z. A. Toprak Karaman içinde, *Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye'de Örgütlenme* (s. 1-36). İzmir: İlkem Ofset ve Digital Baskı.
- UNISDR. (2009). *Terminology on disaster risk reduction. United Nations International Strategy for Disaster Reduction*. Geneva, Switzerland.

Ülgen, H., & Mirze, S. K. (2013). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Beta Basım yayım Dağıtım A.Ş.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* . Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ASRIN FELAKETİNİN SAĞLIK YÖNETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr. Sema DÖKME YAĞAR

- ❖ **Kurum Bilgisi:** Ankara Üniversitesi, SBF, Sağlık Yönetimi Bölümü
- ❖ **ORCID:** 0000-0003-0298-7534
- ❖ **Mail:** semadokme@gmail.com

KAYNAKLAR

- Agrawal N. (2018). *Natural Disasters and Risk Management in Canada*. London: Springer.
- Bayram H, Doğan TR, Şahin ÜA, Akdis CA. (2023). Environmental and health hazards by massive earthquakes. *Allergy*, 1-10.
- Chan EYY, Man AYT, Lam HCY. (2019). Scientific evidence on natural disasters and health emergency and disaster risk management in Asian rural-based area. *British Medical Bulletin*, 129(1), 91-94.
- Cruden D. (1991). A simple definition of a landslide. *Bulletin of Engineering Geology & the Environment*, 43(1), 27-29.
- Dai FC, Lee CF, Ngai YY. (2002). Landslide risk assessment and management: an overview. *Engineering Geology*, 64(1), 65-87.
- Deryugina T. (2022). Economic effects of natural disasters. *IZA World of Labor*, 1-10
- Guzzetti F, Mondini AC, Cardinali M, Fiorucci F, Santangelo M, Chang K. T. (2012). Landslide inventory maps: New tools for an old problem. *Earth-Science Reviews*, 112(1-2), 42-66.
- Heimburger JF. (2018). *Japan and Natural Disasters: Prevention and Risk Management*. London: Wiley.
- Işık E, Avcil F, Büyüksaraç A, İzol R, Arslan MH, Aksoylu C, Ulutaş H. (2023). Structural damages in masonry buildings in Adıyaman during the Kahramanmaraş (Türkiye) earthquakes (Mw 7.7 and Mw 7.6) on 06 February 2023. *Engineering Failure Analysis*, 1-5.
- Kandilli Rasathanesi (2023). Büyük Depremler. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> (Erişim Tarihi: 22.06.2023).
- Karabacak V, Özkaymak Ç, Sözbilir H, Tatar O, Aktuğ B, Özdağ ÖC, Arslan G. (2023). The 2023 Pazarcık (Kahramanmaraş, Türkiye) earthquake (Mw 7.7): implications for surface rupture dynamics along the East Anatolian Fault Zone. *Journal of the Geological Society*, 180(3), 1-5.
- Khankeh HR, Mohammadi R, Ahmadi F. (2007). Health care services at time of natural disasters: a qualitative study. *Iran Journal of Nursing*, 20(51), 85-96.
- Madsen PA, Fuhrman DR, Schäffer HA. (2008). On the solitary wave paradigm for tsunamis. *Journal of Geophysical Research: Oceans*, 113(12), 1-10.
- Makwana N. (2020). Public health care system's preparedness to combat epidemics after natural disasters. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 9(10), 5107.
- Mattox K. (2001). The World Trade Center Attack Disaster preparedness: health care is ready, but is the bureaucracy? *Critical Care*, 5(6), 1-3.

- Metych M. (2023). Natural disaster. *Britannica*, 1(1), 1-6.
- Morgan O. (2004). Infectious disease risks from dead bodies following natural disasters. *Revista Panamericana de Salud Pública*, 15(5), 307-312.
- Ocal A. (2019). Natural disasters in Turkey: Social and economic perspective. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 51-61.
- Pourhosseini SS, Ardalan A, Mehrolohasani MH. (2015). Key aspects of providing healthcare services in disaster response stage. *Iranian Journal of Public Health*, 44(1), 111-115.
- Prasad AS, Francescutti LH. (2017). Natural disaster. *International Encyclopedia of Public Health*, 215-222.
- Sugawara D, Minoura K, Imamura F. (2008). Tsunamis and tsunami sedimentology. *In Tsunamiites*, 1(1), 9-49.
- Suk JE, Vaughan EC, Cook RG, Semenza JC. (2020). Natural disasters and infectious disease in Europe: a literature review to identify cascading risk pathways. *European Journal of Public Health*, 30(5), 928-935.
- Sur H. (2023). Depremlerde Sağlık Yönetiminde Deprem Epidemiyolojisinin Önemi. <https://hernefes.com/depremlerde-saglik-yonetiminde-deprem-epidemiyolojisinin-onemi/> (Erişim Tarihi: 03.07.2023).
- Syahrir I, Vanany I. (2015). Healthcare and disaster supply chain: literature review and future research. *Procedia Manufacturing*, 4, 2-9.
- Uwishema O. (2023). Addressing the effects of the earthquakes on Türkiye's health-care system. *The Lancet*, 401(10378), 727-728.
- Watson JT, Gayer M, Connolly MA. (2007). Epidemics after natural disasters. *Emerging Infectious Diseases*, 13(1), 1-4.
- Wei-Haas M. (2018). Volcanoes, explained. <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/> (Accessed Date: June 18, 2023).
- WHO (2023). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/> (Accessed Date: June 25, 2023).
- Yağar F. (2021). Fear of COVID-19 and its association with health literacy in elderly patients. *Journal of Patient Experience*, 8, 1-5.

ASRIN FELAKETİNİN BÖLGE VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİNİN TURİZM SEKTÖRÜ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğr. Gör. Dr. Yelda KÖKSAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Patnos Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.
- ❖ ORCID: 0000-0001-7781-8220
- ❖ Mail: ykoksal@agri.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akar S., (2013), Doğal afetlerin kamu maliyesi ve makro ekonomiye etkileri: Türkiye değerlendirmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 21, s. 185-206.
- Akgöl M. (2023). Selçuklulardan günümüze Dünya, Türkiye ve Konya'nın deprem tarihine bakış. *Araştırma Raporu*, Konya Ticaret Odası.
- Aktürk İ. ve Albeni M. (2002). Doğal afetlerin ekonomik performans üzerine etkisi: 1999 yılında Türkiye'de meydana gelen depremler ve etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 7(1), 1-18.
- Altun F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Aydınbaş G. (2023). Sosyoekonomik Boyutuyla Türkiye'de Depremler Üzerine Bir İnceleme: Kahramanmaraş Depremi Örneği. Editörler: Karakuş vd., *Sosyal Bilimlere Çok Yönlü Yaklaşımlar: Tarih, Turizm, Eğitim, Ekonomi, Siyaset ve İletişim*, Özgür Yayınları.
- Benli H. vd. (2018). Türkiye'de afet yönetimi ve doğa kaynaklı afet İstatistikleri. AFAD.
https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf
- Çiftci G, Bayram S. (2021). The effects of earthquakes on tourism: evidence from Turkey. *Journal of Tourism, Leisure and Hospitality*, 3(2), 82-94.
- Gül K, Akyol H. (2023). Kahramanmaraş depreminin bölgenin kırsal kalkınmasına etkisinin incelenmesi. *ISPEC 11th International Conference On Agriculture, Animal Sciences And Rural Development*, 700-726.
- Karatağ M. E. (2021). Doğal Afetlerin Ekonomik Büyümeye Etkileri: Türkiye 1960-2018 Dönemi. (Yüksek Lisans Tezi). *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Tekirdağ.
- Kılıç Ekici Ö. (2023). 6 Şubat 2023 depremleri. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 1-13.
- Kim C. K. (2010). The Effects of Naturel Disasters on Long-Run Economic Growth, *The Michigan Journal of Business*, 41:15-49.
- Munich R. (2012). "Topics Geo, Natural Catastrophes 2011, Analyses, Assesmnets and Positions". *Munich Reinsurance Publications*, 1 – 57.
- Murat S, Şener S, Yılcı, V. (2013). İktisadi Krizler, Doğal Afetler, Terör Faaliyetleri Türkiye'ye Gelen Turistler Üzerinde Etkili mi? *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 63, s. 1-15.
- Panwar V, Sen S. (2019). Economic impact of natural disasters: an Empirical re-examination. *Margin—The Journal of Applied Economic Research*, 13(1), 109–139.

- Şahin İ., Yavuz Ö. (2014). Afetlerin ekonomik etkilerinin analizi. *12. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi / 30 Ağustos - 06 Eylül 2014*. 301-306.
- Şahin İ., Yavuz Ö. (2015). Econometric Analysis of Natural Disaster. Macro-Economic Impacts: An Analysis on Selected Four OECD Countries. *Journal of Business, Economics and Finance*, 4(3), 430-442.
- TMMOB. (2012). Türkiye’de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odası’nın Önerileri. Oda Raporu. *TMMOB Yay.* (https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/d4419b4a44bde5f_ek_0.pdf)
- Tran, R. B. ve Wilson, D. J. (2023). The Local Economic Impact of Natural Disasters. *Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper*, 2020-34. <https://doi.org/10.24148/wp2020-34>.
- Tsai CH, Chen CW (2010). An earthquake disaster management mechanism based on risk assessment information for the tourism industry-a case study from the island of Taiwan. *Tourism Management* 31 (4), 470-481.
- Vermeiren J. C. (1989). Natural Disasters: Linking Economics and The Environment With A Vengeance. Conference On Economics and The Environment. <http://cidbimena.desastres.hn/docum/crid/Abril-Mayo2005/CD2/pdf/eng/doc1610/doc161> adresinden alındı.
- Yavuz Ö.,(2013). Afetler sonrası yapılan yardımlar ve hizmetler (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

İnternet Kaynakları:

URL-1:

file:///C:/Users/ASUS/Desktop/deprem/Kahramanmaraş%CC%A7%20Deprem%20Raporu_12.04.2023.pdf, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi ve Giresun Üniversitesi, 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş (Pazarcık Mw=7.7 ve Elbistan Mw=7.6) depremleri ve artçılarını, saha gözlemlerini, yapısal hasarları ve ileriye yönelik önerileri içeren değerlendirme raporu.

URL-2:

<https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Asrin-Felaketi-TR.pdf>, 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Asrın Felaketi, 2023 *Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları* (Erişim Tarihi:19.06.2023)

URL-3:

<https://www.trthaber.com/foto-galeri/depremlerle-zarar-goren-tarihi-yapilar/54591/sayfa-15.html>(Erişim Tarihi:26.06.2023).

DUVARLAR BİZE NE SÖYLER? 06 ŞUBAT 2023 DEPREMLERİNİN DUVAR YAZILARI ÜZERİNDEN ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Zehra OBUT BİLİM

- ❖ Kurum Bilgisi: Siirt Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9791-2054
- ❖ Mail: zehraobut.bilim@siirt.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Uğurcan AYIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2019-5151
- ❖ Mail: ugurcanayik@gantep.edu.tr

KAYNAKÇA

- Akurgal, E. (2005). *Anadolu Kültür Tarihi* (17 b.). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- BBC News Türkçe. (2023). *6 Şubat'taki depremlerde can kaybı 50 bin 500'e yükseldi*. BBC News Türkçe Web Sitesi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c51kdv8d15jo> adresinden alındı
- Becker, S. (2022). Forced displacement in history: Some recent research. *Australian Economic History Review*, 62, 2-25.
- Blake, D., Hutcheson, G., Gibbs, L., & Quinn, P. (2022). Post-disaster residential mobility: Considerations for Aotearoa New Zealand and Australia. *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*, 26(3), 107-116.
- Blunt, A., & Dowling, R. (2006). *Home: key ideas in geography*. Routledge: London.
- Boyd, A., Hokanson, B., Johnson, L., Scwab, J., & Topping, K. (2014). Overview: The Vision Of a Resilient Community. J. Schwab (Dü.) içinde, *Planning For Post-Disaster Recovery: Next Generation* (s. 6-14). Chicago: American Planning Association.
- Do Yun, S., & Waldorf, B. (2016). The Day After The Disaster: Forced Migration and Income Loss After Hurricanes Katrina and Rita. *Journal of Regional Science*, 56(3), 420-441.
- Elliot, J. (2015). Natural Hazards and Residential Mobility: General Patterns and Racially Unequal Outcomes in the United States. *Social Forces*, 93(4), 1723–1747.
- Emecan, N. (2007). Duvar Yazıları Ne Diyor? *Turkish Linguistics*, 1(1), 157-168.
- Fussell, E. (2013). Disasters and migration. I. Ness (Dü.) içinde, *The Encyclopedia of Global Human Migration*.
- Hikichi, H., Aida, J., Kondo, K., & Kawachi, I. (2021). Six-year follow-up study of residential displacement and health outcomes following the 2011 Japan Earthquake and Tsunami. *PNAS*, 118(2), 1-6.
- IOM. (2023). *2023 Earthquakes Displacement Overview*. file:///C:/Users/lenovo/Downloads/2023%20Earthquakes%20Displacement%20Overview%20(1).pdf: IOM UN Migration.
- IPCC. (2014). *Climate Change 2014 Synthesis Report*. Geneva: Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (eds.)].
- Jha, A., Barenstein, J., Phelps, P., Pittet, D., & Sena, S. (2010). *Safer Homes, Stronger Communities A Handbook for Reconstructing after Natural Disasters*. Washington: The World Bank.

- Johnson, C. (2002). What's the big deal about temporaryhousing? Planning considerations for temporaryaccommodation after disasters: example of the 1999Turkish earthquakes. *Disaster management conference* (s. 1-18). Waterloo: TIEMS .
- Karakaş, R. (2018). Duvar Yazılarına Biçembilim ve Göstergebilim Açısından Bir Bakış. *İdil Dergisi*, 7(49), 1117-1126.
- Mitchell, S., & Pizzi, E. (2021). Natural Disasters, Forced Migration, and Conflict: The Importance of Government Policy Responses. *International Studies Review*, 23(3), 580-604.
- Morrice, S. (2013). Heartache and Hurricane Katrina: recognising the influence of emotion in post-disaster return decisions. *Area*, 45(1), 33-39.
- Oliver-Smith, A. (2006). *Disasters and Forced Migration in the 21st Century*. Items Insights from the Social Sciences: <https://items.ssrc.org/understanding-katrina/disasters-and-forced-migration-in-the-21st-century/> adresinden alındı
- Olshansky, R. (2005). How do Communities Recover from Disaster? A Review of Current Knowledge and an Agenda for Future Research. *46th Annual Conference of the Association of Collegiate Schools of Planning*, (s. 1-8). Kansas City.
- Özden, L. (2009). Gizli Dehlizlerden Kent Alanlarına Dışavurum Yüzeyi Olarak "Duvar". *Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat ve Tasarım Dergisi*(3), 71-85.
- Quarantelli, E. (1985). Social support systems: Some behavioural patterns in the context of mass evacuation activities. B. Sowder (Dü.) içinde, *Disasters and mental Health: Selected Contemporary Perspectives* (s. 122-136). Rockville: National Institute of Mental Health.
- Ravenstein, E. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.
- Smith, K. (2013). *Environmental Hazard Assessing Risk and Reducing Disaster*. London and New York: Routledge.
- Tamgaç, S. (2022). Mağara Duvarlarından Sanal Duvarlara; İletişimin Dönüşümü. *Türkiye Medya Akademisi*, 2(3), 83-105.

AFETLERE HAZIRLIK VE RİSK YÖNETİMİ KONUSUNDA SOSYAL POLİTİKA OLARAK NE KADAR HAZIRLIKLIYIZ?

Uzm. Dr. Zuhul AYHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: YÜKSEK ÖĞRETİM KALİTE KURULU BAŞKANLIĞI
- ❖ ORCID: 0000-0002-0843-2903
- ❖ Mail: zayhan73@gmail.com

KAYNAKLAR

- Beck, U. (2009). *World at risk*. Cambridge: Malden.
- Boholm, Å. (2003). The cultural nature of risk: Can there be an anthropology of uncertainty? *Ethnos*, 159-178 doi.org/10.1080/0014184032000097722.
- Colten, C., Kates, R., & Laska, S. (2008). *Community resilience: lessons from new orleans and hurricane katrina*. CARRI Report.
- Day, S., Forster, T., Himmelsbach, J., Korte, L., Mucke, P., Radtke, K., . . . Weller, D. (2019). *World risk report 2019—focus: Water supply*. Berlin: ündnis Entwicklung Hilft.
- EMDAT. (2023). *CRED Crunch 70 - Afetler Yılı İncelemesi 2022*. <https://www.emdat.be/publications/> adresinden alındı
- Eugene, R. (1998). Metatheoretical foundations for post-normal risk. *Journal of risk research*, 15-44. doi.org/10.1080/136698798377303.
- Giddens, A. (1999). Risk and Responsibility. *Modern Law Review*, 1-10.
- Karapınar, B., Özertan, G., Tanaka, T., An, N., & Turp, M. (2020). *İklim Değişikliği Etkisi Altında Tarımsal Ürün Arzının Sürdürülebilirliği*. İstanbul: TÜSİAD.
- Klein, R. J., Nicholls, R. J., & Thomalla, F. (2003). Resilience to natural hazards: How useful is this concept? *Environmental hazards*, 35-45 DOI:10.1016/j.hazards.2004.02.001.
- Kreimer, A., & Arnold, M. (2000). World Bank's role in reducing impacts of disasters. *Natural Hazards Review* , 37-42.
- Lassa, J. A. (2010). *Institutional Vulnerability and Governance of Disaster Risk Reduction: Macro, Meso and Micro Scale Assessment* . West Timor: Indonesien Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität.
- Lindberg, I. (2022). *Controlling the Uncontrollable?* Uppsala : Uppsala University.
- Manyena, S. B. (2006). The concept of resilience revisited. *Disasters*, 434-450. doi.org/10.1111/j.0361-3666.2006.00331.x.
- Mayunga, J. (2007). Understanding and applying the concept of community disaster resilience: a capital-based approach. *Summer Academy For Social Vulnerability And Resilience Building*, 1-16.
- Normandin, J.-M., & Therrien, M.-C. (2016). Resilience Factors Reconciled with Complexity: The Dynamics of Order and Disorder. *Journal of contingencies and crisis management*, 107-118.

- Özer, M., & Erdem, E. (2022). Kurumsal Risk Yönetimi: Sorumlular ve Başarı Kriterleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Denetim*, 58-76.
- Pelling, M. (2003). *Paradigm of Risk*. London : Routledge .
- Pollner, J. (2000). *Managing catastrophic risks using alternative risk financing & insurance pooling mechanisms*. Washington DC: World Bank.
- Tilki, B. H. (2013). *Firma düzeyinde riske karşı duyarlılığın beklenti teorisi ile açıklanması (Yayımlanmamış doktora tezi)*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UNDP. (2004). *Reducing Disaster Risk: A Challenge For Development A Global Report* . New York: United Nations Development Program.
- Werner, U. (2003). *Natural Disaster Risk Management and Financing Disaster Losses in Developing Countries* . Karlsruhe : Karlsruhe .
- Wolfensohn, J., & Cherpitel, D. (2002). *Why we need to do what we are doing* . Washington DC. Provention Consortium, World Bank.: [www.proventionconsortium.org /articles/whyweneed.htm](http://www.proventionconsortium.org/articles/whyweneed.htm) adresinden alındı

**HAÇLI ORDULARININ
KORKUSU
EYYÛBÎ ORDUSU**

Abdullah KUBAT

 **EFEKADEMI
YAYINLARI**

Haçlı Ordularının Korkusu Eyyûbi Ordusu

Abdullah KUBAT

ORCID: 0009-0005-2147-8526

ISBN 978-625-6504-41-7

E-ISBN 978-625-6504-42-4

1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Haçlı Ordularının Korkusu Eyyûbi Ordusu

KUBAT, Abdullah

1. Basım, 251 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin var.

Anahtar Kelimeler:

1. Selahaddin,

2. Eyyûbiler,

3. Haçlılar,

4. Memlûk,

5. Ordu

6. Askeri Teşkilat

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	15
KAYNAK VE ARAŞTIRMALARA DAİR	18
1. ARAPÇA VAKAYİNAMELER.....	18
2. HAÇLI, ERMENİ VE SÜRYANİ KRONİKLERİ VE MEKTUPLARI.....	20
3. ORTAÇAĞ'DA SULTANLARA TAKDİM EDİLEN SAVAŞ VE STRATEJİ KONULU ESERLER.....	21
4. ARAPÇA BİYOGRAFİ	22
5. HAÇLI HATIRATI	23
6. ARAŞTIRMA ESERLER	23
6.1. TÜRKÇE ARAŞTIRMA ESERLER.....	23
6.2. ARAPÇA ARAŞTIRMA ESERLER	24
6.3. BATILI YAZARLARIN YAZDIĞI ARAŞTIRMA ESERLER.....	25
7. ANSİKLOPEDİ VE İSTİLÂHÎ SÖZLÜKLER.....	26
EYYÛBİLERİN SİYÂSİ TARİHİ	28
Eyyûbilerin Tarih Sahnesine Çıkmaları	28
Esedüddîn Şirkuh ve Selahaddin'in Mısır Seferleri (559-564/ 1164-1169)	30
Sultan Selahaddin'in Fatimi Vezirliği ve Eyyûbi Devleti'nin Doğuşu (564/1169).....	32
Haçlılarla Mücadele	36
Sultan Selahaddin'den Sonraki Dönemler	38
Melik Efdal (589-592/1193-1196) ve Melik Aziz (592-595/1196-1198) Dönemleri.....	38

Melik Âdil Dönemi (595-615/1198-1218)	38
Melik Kâmil Dönemi (615-635/1218-1238).....	41
II. Melik Âdil Dönemi (635-637/1238-1240).....	43
Melik Sâlih Necmeddin Eyyûb Dönemi (637-347/1240-1249).....	44
Turan Şah Dönemi ve Devletin İnkirâzı (647-648/1249-1250)	45

BİRİNCİ BÖLÜM

EYYÛBÎ KARA ORDUSU

1.1. SÜVARİLER.....	49
1.1.1. Memlûk Süvariler.....	50
1.1.2. Tavâşî Memlûk Süvari.....	52
1.1.3. Karagulam Memlûk Süvari.....	54
1.2. PİYADELER VE MUHASARA BİRLİKLERİ.....	56
1.2.1. Mancınkçılar; Haccârûn, Candâriyye	57
1.2.2. Naffât, Neffatûn-Zerrâk	59
1.2.3. Çarhçı.....	62
1.2.4. Nakkâbûn- Lağımçılar.....	63
1.2.5. Horasancılar.....	67
1.2.6. Milisler	68
1.2.7. Gönüllüler (el-Mutavvîyat).....	71
1.2.8. Battalûn (Emekliler).....	73
1.2.9. Mahlûller.....	76

İKİNCİ BÖLÜM

EYYÛBÎ ORDUSUNUN SAVAŞ HAZIRLIKLARI VE ORDU NİZAMI

2.1. EYYÛBÎ ORDUSUNUN SAVAŞ HAZIRLIKLARI.....	77
2.1.1. İstişare Heyeti (Harp Meclisi)	77
2.1.2. Ordunun Toplanması.....	79
2.1.3. Tulb (Birlik) ve Askerlerin Tulblara Ayrılması	80
2.2. EYYÛBÎ ORDUSUNUN SAVAŞ NİZAMI.....	81
2.2.1. Mukaddime (Öncü Kuvvetler).....	86
2.2.1.1. Yezek	87
2.2.1.2. Yezekin Keşif ve İstihbarat Görevlerine Örnekler	88
2.2.1.3. Yezekin, Keşif ve İstihbarat Dışındaki Görevlerine Örnekler	89
2.2.2. Câlîşiyeye	91
2.2.1.3. Tâlia (Talâyi)	94
2.2.2. Kalb (Merkez)	94
2.2.2.1. el-Halkatü'l-Hassa (el-Halkâü's-Sultaniyye)	97
2.2.3. Meymene - Meysere (Sağ Kanat - Sol Kanat)	102
2.2.4. Sâka (Artçılar)	107
2.3.1. Hittin Savaşı Öncesi Eyyûbi Ordu Nizamı (Taberiyye'de)	109
2.3.2. Akkâ Müdafaası ve Savaşlarında Ordu Nizamı.....	110
2.4. EYYÛBÎ ORDUSU SAVAŞ TAKTİKLERİ.....	112
2.4.1. Sahte Ric'at- Turan Taktiği ve Pusu Kurma	112
2.4.2. Çember-Halka	114
2.4.3. Düşmanı Yanıltma	115

2.4.4. Düşmanı Yıpratma	116
2.4.5. Düşmana Suikast.....	117
2.4.6. Fiziki ve Çevresel Faktörleri Lehine Çevirme	118
2.4.7. Kale ve Şehir Yıkma.....	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHARİP OLMAYAN BİRLİKLER VE BİRİMLER

3.1. EYYÛBÎ ORDUSU İSTİHBARAT TEŞKİLATI- BERİD (POSTA).....	123
3.1.1. İstihbarat Görevlileri, Kaynak ve Yöntemleri	123
3.1.1.1. Kâtibü's-Sır ve Berîd Reisliği	123
3.1.1.2. Kâsîd, Berîd, Sâi ve Neccâbe (Posta Görevlileri)	124
3.1.1.3. Et-Ta'miyye Görevlileri	125
3.1.1.4. Casuslar	125
3.1.1.4.1. Yerli Casuslar.....	126
3.1.1.4.2. Yabancı Casuslar.....	128
3.1.1.4.3. Elçiler Aracılığı İle Casusluk	129
3.1.1.4.4. Esirler, Mülteciler, Tüccarlar ve Yolcular Vasıtası ile İstihbarat	129
3.1.1.5. İstihbarat Araçları	131
3.2. LOJİSTİK BİRİMLER.....	135
3.2.1. Şükür'le-Asâkir (Ordu/Asker Çarşısı)	135
3.2.2. Mîre Birlikleri.....	137
3.2.3. Zerdhane Silah ve Zırh Deposu	137

3.2.4. İstabl (Ahır).....	139
3.2.5. Tablhâne (Ordu Mehteri)	140
3.2.6. Ordu Tabibi	143
3.2.7. Kadâü'l-Asker ve Askerî Kaza Teşkilatı.....	145

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EEYÛBÎ ORDUSUNDA SİLAH VE TEÇHİZATLAR

4.1. BİREYSEL SİLAHLAR.....	149
4.2. BİREYSEL SAVUNMA ALETLERİ	161
4.2.1. Zırh	161
4.2.2. Miğfer.....	163
4.2.3. Kalkan.....	164
4.3. AĞIR SAVAŞ ALETLERİ VE DİĞER SİLAHLAR.....	165
4.3.1. Mancınık.....	165
4.3.2. Arrâde	168
4.3.3. Çarh.....	169
4.3.4. Debbâbe Kule, Kebş (Koçbaşı), Sinnevr.....	171
4.3.5. Neft ve Kullanıldığı Silahlar	173
4.3.6. Müselles- Müseddes.....	177
4.3.7. Mikla' (Sapan).....	178
4.4. ASKERLERİN GÜNLÜK KIYAFETLERİ.....	179
4.5. BAYRAK, SANCAK.....	180
4.6. CÂLİŞ TUĞ	183

4.7. ÇETR.....	184
4.8. ORDU HİZMETİNDE KULLANILMIŞ OLAN HAYVANLAR	185
4.8.1. At.....	185
4.8.2. Deve.....	187
4.8.3. İnek.....	189
4.8.4. Merkep-Katır.....	189
4.8.5. Güvercin.....	190

BEŞİNCİ BÖLÜM

EYYÛBİ DONANMASI (ÜSTÛL)

5.1. EYYÛBİ DONANMASI PERSONELLERİ.....	193
5.1.1. el-Kâid (Kumandan).....	194
5.1.2. Reîs.....	195
5.1.3. Mukaddem.....	196
5.1.4. Ğuzât (Gâziler).....	196
5.1.5. Ğurâb (Kürekçiler).....	197
5.2. EYYÛBİ DONANMASI SAVAŞ GEMİLERİ.....	197
5.2.1. Şînî (Galeri).....	197
5.2.2. Harrâka.....	199
5.2.3. Ğurâb.....	200
5.2.4. Şelendî.....	200
5.2.5. Musattah.....	201
5.3. EYYÛBİ DONANMASI LOJİSTİK GEMİLERİ.....	201

5.3.1. Tarîde.....	201
5.3.2. Batsa, Butşa.....	202
5.3.3. Hammâle	203
5.3.4. A'zârî.....	203
5.3.5. Merkûş – Berkûş.....	204
5.3.6. Uşâyri	204
5.3.7. Şebbâre	205
5.4. EYYÛBÎ DONANMA TERSÂNELERİ VE ÖNEMLİ LİMANLARI	205
5.4.1. Ravza (el-Cezire) Tersanesi	207
5.4.2. Fustat Tersanesi	207
5.4.3. İskenderiyye Tersanesi	208
5.4.4. Dimyat Tersanesi	208
5.4.5. El-Maks Tersanesi	208
5.4.6. Eyyûbi Donanması Önemli Limanları.....	209
5.5. DONANMA SİLAHLARI, SALDIRI VE SAVUNMA YÖNTEMLERİ	210
5.5.1. Karada Kullanılan Silahlar	210
5.5.2. Tâbût.....	210
5.5.3. Neft	211
5.5.4. Kelâlîb (Kanca-Çengel).....	211
5.5.5. Bâsilika ve Diğer Delici-Kırıcı Silahlar	212
5.5.6. Licâm	213

ALTINCI BÖLÜM

İKTÂ SİSTEMİ VE ASKERÎ TEŞKİLATLA İLGİLİ DİVANLAR

6.1. İKTÂ SİSTEMİ.....	215
6.2. ASKERÎ TEŞKİLATLA İLGİLİ DİVANLAR	220
6.2.1. Divanü'l-Ceyş, Dîvanü'l-İktâ, Divânü'r-Revâtib (Askeri Maliye Teşkilatı).....	220
6.2.2. Divanü'l-Müfred	224
6.2.3. Divanü's-Sur	225
6.2.4. Divanü'l Üstûl (Donanma Maliye Teşkilatı).....	225
SONUÇ	229
KAYNAKÇA	233
DİZİN.....	245

KAYNAKÇA

- Abû'l-Farac, Gregory (Bar Hebraeus). *Abû'l-Farac Tarihi*. çev. Ömer Rıza Doğrul. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- Ahmed bin Mahmud, *Selçuk-Nâme*. haz. Erdoğan Merçil. İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları, 1977.
- Aka, İsmail. *Timur ve Devleti*. 1. bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Ağırakça, Ahmet. *Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*. 5.bs. İstanbul: Akdem Yayınları, 2017.
- Akgündüz, Ahmet."Câmekkiye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 7: 45. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Aksoy- Dilçin, Ömer Asım -Dehri. *Tarama Sözlüğü*. 6.Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.
- Altıkulaç, Tayyar."Ebû Şâme el-Makdisî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 10: 233. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Alp, T. Nejat. *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silâhlar*. 1.bs. Ankara: TTK Yayınları, 1993.
- Alptekin, Coşkun."Selçuklu Devleti Askerî Teşkilatının Eyyûbî Askeri Teşkilatına Tesiri". *Belleten*, LIX, (Nisan 1990): 117-20.
- Anonim Süryani Kroniğı, *I. ve II. Haçlı Seferleri*. çev. İlhan Aslan. İstanbul: Post Yayınları, 2019.
- Avcı, Casim. "Bahaeddîn İbn-i Şeddâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 20: 373. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Avn, Abdu'r-Raûf. *el-Fennü'l-Harbiyyi fî Sadri'l-İslâm*. 1.bs. Kahire: Dârü'l-Meârif bi Mısır, 1381/1961.
- Ayalon, David. *Memlûk Ordusunun Yapısı Üzerine Araştırmalar I-II-III*. çev. Abdullah Mesut Ağır. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.
- Ayaz, Fatih Yahya. *Memlûkler'de Tarih ve Tarihçiler*. 1. bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.
- Aybek ed-Devâdârî, Seyfüddîn Ebû Bekr b. Abdillâh. *Kenzü'd-dürrer ve Câmi'ü'l-ğurer*. 9 Cilt. Kahire: Ulrich Haarmann,1391/ 1971.
- Ayyıldız, Erol. *Türkçe-Arapça Arapça-Türkçe Cep Lügati*. 8.bs. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1991.

- Azzâm, Abdurrahman. *Selahaddin Eyyûbi*. çev. Pınar Arpaçay. İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.
- Bahadıroğlu, Sahibkiran Emir Timur Muhammed Tarağay. *Timur'un Günlüğü - Tüzükat-ı Timur*. haz. Kutlukhan Şakirov-Adnan Arslan. İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.
- Basuğuy, Bedrettin. *Haçlılar Karşısında İslam'ın Sağlam bir Kalesi Eyyûbiler (el-Melikü's-Salib Dönemi)*. 1.bs. İstanbul: Siyer Yayınları, 2017.
- Beyyûmi, Ali. *Kuruluş Döneminde Eyyûbiler*. çev. Abdulhadi Timurtaş. İstanbul: Nûbihar Yayınları, 2015.
- Bostan, İdris. *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyulda Tersâne-i Âmire*. 1. bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Bostan, İdris. "Gemi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 14: 9. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Bostancı Fatih., *Berke Han Dönemi Altın Orda Devleti Tarihi (1256-1266) (Siyaset-Kültür-Din)*, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2021.
- Bostancı Fatih., "İsyân, Şefkat, Ölüm: Bir Timurlu Emir-zâdesinin Serencamı Emir-zâde Sultan Hüseyin", *Ortaçağ'dan Cumhuriyete Tarih Araştırmaları I*, edit. Ahmet Özturhan, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2023, s. 186-234.
- Bozkurt, Nebi "Bahriye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 4: 495-501. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Bozkurt, Nebi. "Kılıç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 25: 405-408. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bozkurt, Nebi. "Ok". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 33: 333-335. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- el-Bündârî, Kıvâmüddin Ebû İbrâhîm el-Feth b. Ali b. Muhammed el-İsfahânî. *Senâü'l-Berku's-Şâmî*. 1.bs. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1979.
- el-Bündârî, Kıvâmüddin Ebû İbrâhîm el-Feth b. Ali b. Muhammed el-İsfahânî. *Zübdetü'n-Nusra ve Nubbetü'l-usra* (Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi). çev. Kıvameddin Burslan. 3.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.
- Clot, Andre. *Harun Reşid ve Abbasiler Dönemi*. çev. Nedim Demirtaş. (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007.
- el-Cüveynî, Alâüddin Atâ' Melik b. *Târîh-i Cibângüşâ*. çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

- Çalışır, Abdurrahman Onur. *Deniz Aşırı Ülkelerden Havadisler: Haçlıların Mektupları*. 1.bs. İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2018.
- Çelik, Sebahattin. *5. Haçlı Seferi (1217-1221)*. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Çetin, Altan. *Memlik Devletinde Askeri Teşkilat*, 1.bs. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2007).
- Çoruhlu, Tülin. “Gürz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 14: 327-328. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Çoruhlu, Tülin. “Tuğ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 41: 330-332. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Çulcuoğlu, Mehmet Fatih. *Roma Askeri Teşkilatı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Demir, Doğan Mert. *Salâhaddin'in Gemileri Salâhaddin Devrinde Akdeniz'de Eyyûbi Deniz Kuvvetleri*. 1.bs. İstanbul: Babil Kitap Yayınları, 2019.
- Demirkent, Işın. *Urfa Haçlı Kontluğu Taribi*. 2.bs. Cilt 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.
- Dickie Jain -Jim Bradbury-Kelly Devries-Matthew Bennett-Phyllis G. Justice, Dünya Savaş Tarihi: Ortaçağ. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- DİA, “Kıptiler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 25: 424-426. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*, 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983.
- Donuk, Abdülkadir. *Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Ünvan ve Terimler*. 1.bs. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1988.
- Duman, İbrahim. *Büyük Selçuklu Ordusunda Kullanılan Savaş Araç ve Gereçleri (1038-1157)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2018.
- Ebü'l-Fidâ', el-Melikü'l-Müeyyed İmâdüddin İsmâil b. Ali b. Mahmûd el-Eyyûbî. *Takvîmü'l-Büldân*. 1.bs. Paris: Dârü'l-Matbaatü's-Sultâniyye, 1840.
- Erdoğan, Eralp. *Safevi Devleti'nin Askeri Teşkilatı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Erdoğan, Abdülkadir. *Harzemşah İmparatorluğunda Askeri Teşkilat*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2004.

- Ernoul, Ernaul Kroniği, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*. çev. Ahmet Deniz Altunbaş, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.
- Genç, Reşat. *Karahanlı Devlet Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002.
- Gök, Halil İbrahim. *Musul Atabeyliği, Zengiler*. 1.bs. *Musul Kolu 1146-1233*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- Göksu, Erkan. *Türkiye Selçuklularında Ordu*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Göksu, Erkan. *Türkiye Selçuklularında Ordu*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018)
- Göksu, Erkan. *Türk Kültüründe Silah*. 3.bs. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2019.
- Göksu, Erkan. "Mardî et-Tarsûsî'nin "Tabsıratu Erbâbi'l-el-Bâb fi Keyfiyeti'n-Necât fi'l-Hurûb" Adlı Eseri ve Ortaçağ İslâm Tarihçiliği Bakımından Önemi". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 43 (2010): 291-307.
- Günaltay, M.Şemseddin. *İslam Tarihinin Kaynakları (Tarih ve Müverrihler)*. 1.bs. İstanbul: Endülüs Yayınları, 1991.
- Güler, Ayşe. *Anadolu'da Kurulan İlk Türk Devletlerinde Askerî Gelenekler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Gürsoy, Emine. *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*. 1.bs. İstanbul: Resim Matbaacılık, 1995.
- Gürbüz, Meryem. *Harizmişablarda Devlet Teşkilatı Ekonomik ve Kültürel Hayat*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Gibb, Hamilton Alexander Roskeen. "The Armies Of Saladin". *Studies on the Civilization of Islam*. New Jersey: Princeton University Press, 1982, 304-320.
- Hallâk- Sabbâğ, Hasan-Abbas. *El-Mu'cemü'l-Câmi' fi'l-Mustalabâti'l-Eyyûbiyye ve'l-Memlûkiyye ve'l-Osmâniyye Zâtu'l-Usûli'l-Arabîyye ve'l-Fârisîyye ve't-Türkiyye*. 1. bs. Beyrut: Darü'l-İlm li'l-Melâyîn, 1420/1999.
- el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Bağdâdî er-Rûmî. *Mu'cemü'l-Büldân*. 1.bs. Beyrut: Dâr Sâdır, 1397, 1977.
- el-Hatib, Mustafa Abdulkerim. *Mu'cemu'l Mustalibâtu ve Elkâbu-t Tarihiyye*. 1.bs. Beyrut: Müessesetü Er-Risale, 1416/1996.

- el-Herevî, Alî b. Ebî Bekr. *Tezâkiretü'l-Herevîyye fî Hiyeli'l-Harbiyye*. çev. Mehmet Ârif Hilmi Efendi. haz. Sadık Yazar. 1.bs. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2016.
- Herodotos, *Herodotos Tarihi*. çev. Müntekim Ökmen. 8.bs. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- el-Hemedânî, Reşîdüddin Fazlullâh. *Câmi' u't-Tevârih*. çev. Erkan Göksu-Hüseyn Güneş. İstanbul: Selenge Yayınları, 2010.
- Hillenbrand, Carole. *Türklerin Efsanesi İslam'ın Simgesi Malazgirt Mubarebesi*. çev. Mehmet Morali. İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.
- İbn Bîbî, Nâsirüddin Hüseyin b. Muhammed b. Alî el-Ca'ferî er-Rugadî el-Münşî. *el-Evâmîrü'l-'Alâ'yye fî'l-umûri'l-'Alâ'yye*. çev. Mürsel Öztürk. 2 Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- İbn Bîbî, Nâsirüddin Hüseyin b. Muhammed b. Alî el-Ca'ferî er-Rugadî el-Münşî. *Selçukname*. çev. M. Nuri Gençosman. Ankara: Uzluk Basımevi, 1941.
- İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-Taleb fî Târîhi Haleb* (Biyografilerle Selçuklular Tarihi) çev. Ali Sevim. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982.
- İbnü'l-Cevzi, Abdurrahman. *el-Muntażam fî Târîhil Ümem'de Selçuklular*. çev. Ali Sevim. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- İbn Ebû Usaybia, Muvaffakuddin Ebü'l-Abbâs Ahmed b. el-Kâsım b. Halîfe b. Yûnus es-Sa'dî el-Hazrecî. *Uyûnü'l-Enbâ' fî Tabakati'l-Etubbâ*. 1.bs. Beyrut: Dârü'l-Mektebeti'l-Hayat, 1385/1965.
- İbnü'l Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddin Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kamil Fî't-Tarih*. çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özaydın. 12 Cilt. İstanbul: Bahar Yayınları, 1991.
- İbnü'l-Furât, Nâsirüddin Muhammed b. Abdirrahîm. *Târîhu İbni'l-Furât*. 1.bs. 4 Cilt. Beyrut: Matbaatü'l-Amerikaniyye, 1361/1942.
- İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddin Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî. *Mukaddime*. çev. Zakir Kadiri Ugan. İstanbul: MEB Yayınları, 1996.
- İbn-i Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr b. Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâ' ü Ebnâ' i'z-Zamân. 1.bs. 8 Cilt. Beyrut: Dâr-u Mesâdir, 1414/1994.
- İbn-i Hişam, Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi. çev. Hasan Ege. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006.
- İbnü'l-Kalânîsî, Ebî Ya'lâ Hamza. *Zeylî Târîhu Dimaşk*. 1.bs. Beyrut: Matbaatü'l-Âbâü'l-Yesûiyyîn, 1326/1908.

- İbn Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye. çev. Mehmet Keskin. 15 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1995.
- İbn-i Memâtî, Es'ad b. *Kitâbu Kavânin ed-Devânîn*. 1.bs. Kahire: Mektebetü Mebdûlî, 1411/1991.
- İbn Şeddâd, Bahâeddin. *en-Nevâdirü's-Sultâniyye Ve'l-Mehâsinü'l-Yûsufiyye*. çev. Mehmet Selim Bilge, Diyarbakır: Şingal Yayınları, 2015.
- İbn Şeddâd, Bahâüddin. *en-Nevâdirü's-Sultâniyye ve'l-Mehâsinü'l-Yûsufiyye*. 2.bs. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1415/1994.
- İbn-i Tağrıberdî, Ebü'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf b. el-Atâbekî el-Yeşbugavî ez-Zâhirî. *en-Nücumü'z-Zâhire fî müllûki Mısr ve'l-Kahire*.1. bs. 16 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1413/1992.
- İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-Zâhire*. çev. Ahsen Batur, 1.bs. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- İbn Vâsıl, Cemâlüddîn Muhammed b. Sâlim. *Müferricü'l-kürûb fî abbâri Benî Eyyûb*. 1.bs. 5 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Emiriyye, 1377/1957.
- Hitti, Philip K. *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: Boğaziçi Yatınları, 1989.
- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri sonuna Kadar)*.Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.
- el-Hüseynî, Sadruddîn Ebu'l-Hasan Ali İbn Nâsir İbn Ali. *Abbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*. çev. Necati Lügal, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1943.
- James, Boris. *Selâhaddin ve Kürtler Haçlılar Döneminde Bir Topluluğun Kavranması*, çev. Nazlı Bilgiç, (İstanbul: Avesta Yayınları, 2015), 102.
- Joinville, Jean De. *Bir Haçlının Hatıraları*. çev. Cüneyt Kanat. Ankara: Vadi Yayınları, 2002.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Selçuklu Tarihi*. 1.bs. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1972.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Büyük Selçuklu İmparatoru Sultan Melikşah*.1.bs. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Millî Kültürü*. 1.bs. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1998)
- el-Kalkaşendî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ali. *Subhu'l-a'sâ fî smâ'ati'l-inşâ*.1.bs. 14 Cilt. Kahire: Darü'l-Kutubi'l-Mısrıyye, 1340/1922.
- Kanar, Mehmet. *Arapça-Türkçe Sözlük*.1.bs. İstanbul: Say Yayınları, 2009.

- Kâşgarlı Mahmûd, *Divânü Lügati't-Türk*. çev. Seçkin Erdi-Serap Tuğba Yurteser. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2005.
- el-Kâtîb el-İsfahânî, Ebû Abdillâh İmâdüddîn Muhammed b. Safiyyiddîn Muhammed b. Hâmid. *el-Fethu'l-Kussî fî'l-Fethi'l-Kudsî (Hurûbu Salabaddîn)*, 1.bs. Beyrut: Darü'l-Menar 1425/2004.
- Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklular*. çev. Ali Sevim. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Kılıç, Mustafa. *Halep Eyyûbileri el-Melikü'n-Nasır II. Salabaddin Yusuf Devrinde Eyyûbiler Devleti*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Koca, Salim. *Selçuklular'da Ordu ve Askeri Kültür*. 1.bs. Ankara: Berikan Yayınevi, 2005.
- Koca, Salim. *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri* 1.bs. Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.
- Korkmaz, Ahmet. *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı*, 1. bs. İstanbul: Efeakademi Yayınları, 2022.
- Korkmaz, Ahmet. “Kara-Koyunlu Ordusunda İnsan Unsuru ve Görevliler”, *Genel Türk Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3/5 (Ocak 2021): 65-76.
- Korkmaz, Ahmet. “Bûdâk Muşî-yi Kazvinî'nin Cevâhirü'l-Ahbâr Adlı Eserinde Ak-Koyunlu Devleti Tarihi”, *Ortaçağ'dan Cumhuriyete Tarih Araştırmaları I*, ed. Ahmet Özturhan, 1. bs. İstanbul: Efeakademi Yayınları, 2023: 256-286.
- Korkmaz, Ahmet. “Kara-Koyunlu Devleti'nde Elçilik Teatisi”, *Orta Çağ'da Diplomasi*, ed. Ercan Gördeğir, 1. bs. İstanbul: Efeakademi Yayınları, 2022: 161-179.
- Köprülü, Fuad. *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*. 2.bs. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1986.
- Köprülü, M.Fuad. “Bayrak”. *MEB İslam Ansiklopedisi*. 5.Baskı. 2: 409-410. İstanbul: MEB Yayınları, 1979.
- Köymen, Mehmet Altay. *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*. 2. bs. Cilt 2. Ankara: Türk Tarih kurumu Yayınları, 1984.
- Köymen, Mehmet Altay. *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*. 3. bs. Cilt 3. Ankara: Türk Tarih kurumu Yayınları, 1992.
- Köymen, Mehmet Altay. *Alp Arslan Zamani Selçuklu Askerî Teşkilatı*. 1.bs. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970.

- Kuşçu, Ayşe Dudu. *Eyyûbî Devlet Teşkilâtı*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- Landau, Jacob M. “Sir Hamilton Alexander Roskeen Gibb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 14: 66-67. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Mahmud-i Aksarayî, Kerîmüddîn. *Müsamemetü'l-Abbâr*. çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- el-Makrîzî, Takıyyüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ali b. Abdilkâdir el-Ubeydî. *Es-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*. 1.bs. 8 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1997.
- el-Makrîzî, Takıyyüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ali b. Abdilkâdir el-Ubeydî. *Kütübü'l-Mevâizü'l-İtibâr bi Zikeri Hüâtî ve'l-Âsârî'l-Ma'rûfî bi'l-Hüâtî'l-Makrîzîyye*. 1.bs. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/ 1998.
- el-Mansûrî, Baybars. *et-Tuhfetü'l-Mulûkîyye fi'd-Devleti't-Turkîyye*. çev. Hüseyin Polat. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.
- Mayer, Leo. *el-Melâbisü'l-Memlûkîyye*, Arapçaya çev. Salih Şitti. Kahire: Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmmeti lil-Kitâb. 1972.
- Mazaherî, Ali. *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*. çev. Bahriye Üçok. 1.bs. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1972.
- Merçil, Erdoğan. *Gazneliler Devleti Tarihi*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Merçil, Erdoğan. *Kirman Selçukluları*, 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Okul Sözlüğü*. 1.bs. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1997.
- Nizâmülmülk, Siyasetname. çev. Mehmet Taha Ayar. 5.bs. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- Nizamüddin Şâmî, Zafername. çev. Necati Lugal. 2.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- Nuhoglu, Güller. *Beyhaki Tarihine Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1995.
- en-Nuveyrî, Şihâbüddin Ahmed b. Abdulvehhâb. *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*. 1.bs. 33 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2004.
- Oflaz, Abdulhalim. *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbiler (Melik Âdil Dönemi)*. 1.bs. İstanbul: Siyer Yayınları, 2019.

- Onay, İbrahim. "İslam Öncesi Türk Kültüründe Avcılığın Temelleri ve İktisadi, Askeri, Dini, Değeri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/41 (Aralık 2015): 516-525.
- Osman, Fethi. *el-Hududu'l-İslamiyyeti'l-Bizantiniyyeti Beyn el-İhtikâfi'l-Harbiyyi ve'l-İttisâli'l-Hadariyyi*. 1.bs. 2 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kavmiyyeti li't-Tibâati ve'n-Neşr, 1386/1966.
- Önkal - Bozkurt, Ahmet -Nebi. "Deve" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 9: 222-226. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Özaydın, Abdülkerim."Menşür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 29: 148-49. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Özaydın, Abdülkerim. "İbnü'l-Esîr, İzzeddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 21: 26-27. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Özcan, Abdülkadir. "Lağımçı Ocağı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 27: 49-50. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Özcan, Abdülkadir. "Hassa Ordusu". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı: EK-1: 442-43. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.
- Parry, V. J. "İslam'da Harb Sanatı". çev. Erdoğan Merçil-Salih Özbaran. *İÜEFTD* 29 (1975): 193-218.
- Paydaş, Kazım ve Ahmet Korkmaz. "Kara-Koyunlu Devleti'nde Silah Teknolojisi: Orduda Kullanılan Silah ve Teçhizat", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, III/II (Aralık 2020): 442-450.
- Paydaş, Kâzım. *Ak-koyunlu Devlet Teşkilâtı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- Paydaş, Kazım."Mısır'da Kurulmuş Bir Türk Devleti Olan Eyyûbilerin Urfa Yöresindeki Hâkimiyetleri" *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 151 (Ağustos 2004): 217-226.
- Paydaş, Kâzım". Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi" *A.Ü.DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi* 28/46 (Ankara 2009): 463-479.
- Peacock, A.C.S. Selçuklu Devletinin Kuruluşu Yeni Bir Yorum çev. Zeynep Rona. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Rebî', Hasaneyn Muhammed. *en-Nüzûmü'l-Maliyye fi Mısr Zamani'l-Eyyûbiyyi*. 1.bs. Kahire; Matbaatu Câmîatü'l-Kahire, 1384/1964.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*. çev. Fikret İşıltan, 3 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.

- Sabbâğ-Bozkurt, Abbas-Nebi. “Müstevfi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı.32: 147-48. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- es-Safedî, Salahuddîn Halil b. Aybek. *Kitabü'l-Vâfi bi'l-Vefâyât*.1.bs.29 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İhyâü't-Tirâsi'l-Arabîyyi, 1420/2000.
- Sarıcaoğlu, Fikret. “Ruznâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 35: 278-81. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Sarkaya, Fatih. *Abbâsilerde Denizcilik (750-1258)*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Sevim, Ali. *Anadolu'nun Fetih Selçuklular Dönemi*. 3.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- Sevim, Ali *Malazgirt Meydan Savaşı*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1971.
- Sevim- Merçil, Ali –Erdogan. *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset Teşkilât ve Kültür*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.
- Seyyid, Eymen Fuad.”Makrîzi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.1.Baskı. 27: 448-51. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Sibt, İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân Fi Târîhi'l- A'yân'da Selçuklular*. çev. Ali Sevim, Ankara: : Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.
- Sümer-Sevim, Faruk-Ali. *İslam Kaynaklarına göre Malazgirt Savaşı*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1971.
- Sümer, Faruk. *Kara Koyunlar*, 1.bs. Cilt 1.Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,1967.
- Ebu Şâme, Şihâbüddîn Abdurrahmân b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Makdisî. *Kitâbü'r-Ravzateyn fî abbâri'd-devleteyn*. 1.bs. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü er-Risale, 1417/1997.
- Ebu Şâme, Şihâbüddîn Abdurrahmân b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Makdisî. *Kitâbü'r-Ravzateyn fî abbâri'd-devleteyn*. 1.bs. 5 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2002.
- Ebu Şâme, Şihâbüddîn Abdurrahmân b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Makdisî. *Uyûnü'r-Ravzateyn fî abbâri'd-Devleteyn en-Nuriyye ve es-Salahiyye*. 1.bs. 2 Cilt. Şam: Memşûrâtü Vizâretü's-Sakâfiyye, 1411-12/1991.
- Şeşen, Ramazan. “Eyyûbiler”. *Türkler Ansiklopedisi*.1.Baskı. 5: 119. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Şeşen, Ramazan. *Selahaddin Eyyûbi ve Devlet*, 1.bs. İstanbul: Çağ Yayınları. 1987.

- Şeşen, Ramazan. *Eyyûbiler*. 2.bs. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2018.
- Şeşen, Ramazan, "Eyyûbiler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 12: 20-24. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Taneri, Aydın. *Harezmşahlar*. 1.bs. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Taneri, Aydın. "Hadım", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 1.Baskı. 15: 1-3. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Taneri, Aydın "Çetr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 8: 293-94. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Terzi, Mustafa Zeki. *Hız Peygamber ve Hulefâ-i Râşidin Döneminde Askeri Teşkilât*. 1.bs. İstanbul: Siyer Yayınları, 2017.
- Terzi, Mustafa Zeki. *Abbâsiler Döneminde Askerî Teşkilât*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.
- Terzi, Mustafa Zeki. "Emevîlerde Kara Ordusu Teşkilâtı". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997): 41-88.
- Terzi, Mustafa Zeki "Mızrak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 30: 4-5. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Terzi, Mustafa Zeki "Gulâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 14: 178-80. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Tihranî, Ebu Bekr-i. *Kitâb-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Tomar, Cengiz. "İbn Vâsıl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 20: 438-40. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Turan, Osman. *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*. 8.bs. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009.
- Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında*. çev. Ergin Ayan, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.
- Uğurlu, Mustafa. *Münyetü'l-Guzât (Metin ve indeks)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1984.
- Urfalı Mateos. *Urfalı Mateos Vekayi-namesi ve Papaş Grigor'un Zeyli*. çev. Hrant D. Andreasyan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Usâme İbn Munkız, *Kitâbü'l-İ'tibâr*. çev. Yusuf Ziya Cömert, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018.

- Usta, Aydın. "Zırh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 44: 391-94. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Uyar, Mustafa."Adab el-Harb ve el-Şeca'a'ya Göre "Hisar ve Kuşatma Geleneği". *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 25/40 (2006): 215-224.
- Uyar, Mustafa. *İlhanlı Devleti'nin Askeri Teşkilatı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri Siyasi, İdari, Fikri, İktisadi, Hayat; İlmî ve İctimai Müesseseler, Halk ve Toprak*. 1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1937.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları*.1.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*. 4.bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Yiğit, İsmail. "Quatremère Etienne-Marc". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 34: 369. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yiğit, İsmail "Memlûkler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1.Baskı. 29: 90-97. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Yürekli, Tülay. "Zengilerde ve Eyyûbilerde İstihbarat". *Türkiyat Mecmuası* 27/2 (Temmuz 2017): 293-311.
- ez-Zebîdî, Ahmed b. Ahmed. *Sabîb-i Buhâri Muhtasarı Tecridi Sarîb Tercemesi*. çev. Ahmed Naim. 10.Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1976.
- Zeydan, Corci. *İslam Uygarlıkları Tarihi*. çev. Nejdet Gök. 3.bs. 1.Cilt. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

DEZAVANTAJLI ÇOCUKLAR: TESPİTLER VE MÜDAHALE ÖNERİLERİ

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BATMAN

Dr. Öğr. Üyesi Cumhur GÜNGÖR

Doç. Dr. Hamdi KORKMAN

Dezavantajlı Çocuklar: Tespitler ve Müdahale Önerileri

Editör : Hüseyin BATMAN ORCID: 0000-0001-8902-1577
Editör : Cumhur GÜNGÖR ORCID: 0000-0001-9117-3713
Editör : Hamdi KORKMAN ORCID: 0000-0001-6025-9696

ISBN 978-625-6504-39-4

E-ISBN 978-625-6504-40-0

1. Baskı Temmuz 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Dezavantajlı Çocuklar: Tespitler ve Müdahale Önerileri

BATMAN, Hüseyin – GÜNGÖR, Cumhur – KORKMAN, Hamdi

1. Basım, 274 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Çocuk, 2. İstismar, 3. Koruma, 4. Risk, 5. Sosyal Hizmet

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLER	7
<i>Melike YALÇIN</i>	
ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ VE REHABİLİTASYONU	23
<i>Cumhur GÜNGÖR</i>	
KORUMA İHTİYACI ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI	43
<i>Yelda YILMAZ - Taner ARTAN</i>	
KRONİK HASTALIK VE ÇOCUK	63
<i>Ferda KARADAĞ</i>	
ÇOCUK REFAHI BAĞLAMINDA GÖÇ VE ÇOCUK	83
<i>Rabia Ruveyda ELMALI - Özkan BİLGİN</i>	
ÇOCUKLARDA TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI	103
<i>Çağatay Serkan KAYA</i>	
ERGENLİK DÖNEMİNDE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE ÖNEMİ ...	123
<i>Hamdi KORKMAN</i>	
ÇOCUKLARDA ENGELLİLİK	133
<i>Hamdi KORKMAN</i>	
ÇOCUK KORUMA SİSTEMİNDE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR..	143
<i>Zeynep MUTLU</i>	
ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI VE KURUMLAR ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ	167
<i>Hüseyin BATMAN</i>	
ERGEN ÇOCUKLARDA MADDE BAĞIMLILIĞI SORUNU	187
<i>Hüseyin BATMAN</i>	

OKUL SOSYAL HİZMETİ.....	207
<i>Gülcan URHAN</i>	
ÇOCUK VE ERGENLERDE İNTİHAR DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞLARI	219
<i>Aylin SALTÜRK</i>	
TERÖR MAĞDURU ÇOCUKLAR	233
<i>Gökçe ULUIŞIK</i>	
CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLARDA ADLİ MUAYENE OLGUSU.....	249
<i>Hakan KEÇE - Fikriye Rana KARA</i>	
ÖZGEÇMİŞLER.....	267

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLER

Dr. Öğr. Üyesi Melike YALÇIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-2312-276X
- ❖ Mail: myalcin@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adalı T. (2020). *Çocuk ve Erken Yaşta Evlilik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Kişisel Olan Politikadır Kadınlara Yönelik Eviçi Şiddet Verisi ve Politika.* (Ed. Yüksel-Kaptanoğlu, İ). İstanbul: Notabene Yayınları, (ss.247-277).
- Agcadağ Çelik İ. & Vural F. (2018). Suriyeli mülteci kadınların kuma dramı: Kilis ili örneği. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 341-382. DOI: 10.26466/opus.406308.
- Ahonsi, B., Fuseini, K., Nai, D., Goldson, E., Owusu, S., Ndifuna, I., & Tapsoba, P. L. (2019). Child marriage in Ghana: Evidence from a multi-method study. *BMC Women's Health*, 19(1), 1–15. <https://doi.org/10.1186/s12905-019-0823-1>.
- Alhassan, E. (2013). Early marriage of young females: A panacea to poverty in the northern region of Ghana. *Research on Humanities and Social Sciences*, 3(12), 18–3.
- Apatinga G., Amoah H. & Tenkorang E. (2023). 'Because of Cows': Exploring factors influencing child marriage among women in the Bawku West District, Ghana. *Journal of Child and Family Studies*, <https://doi.org/10.1007/s10826-023-02533-z>.
- Barai B., Rezaei M, Nadrian H. & Matlabi H. (2023). What socio-cultural factors encourage child marriage in Sanandaj, Iran? A qualitative study, *Child & Youth Services*, DOI: 10.1080/0145935X.2023.2167708.
- Çakar, A. S. (2022). Kadının İnsan Haklarından Bir Sapma Örneği: Çocuk Gelin Uygulaması. *Uluslararası Necmettin Erbakan Hukuk Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*, Editör Prof. Dr. Nuran KOYUNCU, çevrimiçi, 222.
- Delprato, M., Akyeampong, K. & Dunne, M. (2017). International education effects of early marriage in Sub-Saharan Africa. *World Development*, 91,173-192.
- Doğan Ü.G. & Mutlu S. (2022). Çocuk gelin evliliklerinin sosyo-kültürel kökenlerine ilişkin nitel bir çalışma: “Ben kızımı onlara kurban ederim”. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 46(2), 218-235.
- Ergöçmen B., Keskin F. & Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2021). *Türkiye’de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler 1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Veri Analizi.* Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA). https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkce_web_son_pdf.pdf. Erişim Tarihi: 04.04.2023
- Erulcar A. (2013). Early marriage, marital relations and intimate partner violence in Ethiopia. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 39(1), 6-13.
- Günay, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153, 157-171.

- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2015). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2018). *Nüfus ve Sağlık Araştırması*. https://hips.hacettepe.edu.tr/2018_tnsa_analiz_ve_rapor-56. Erişim Tarihi: 14.05.2023
- Healy, K. 2011. *Social work methods and skills: The essential foundations of practice*. UK, England: Palgrave McMillan.
- Heimsoth E. & Szabo G. (2022). *Global Girlhood Report 2022: Girls on the Frontline. Save the Children International, Save the Children US*. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/global-girlhood-report-2022-girls-on-the-frontline/>. Erişim Tarihi: 11.04.2023
- ICRW, (2005). Development Initiative on Supporting Healthy. <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/Improving-Adolescent-Lives-through-an-Integrated-Program-The-DISHA-Program-in-Bihar-and-Jharkhand-India.pdf>. Erişim Tarihi:11.04.2023
- ICRW, (2006). *Child Marriage and Domestic Violence*. <https://www.icrw.org/files/images/Child-Marriage-Fact-Sheet-Domestic-Violence.pdf>. Erişim Tarihi: 04.05.2023
- Ife, J. 2012. *Human rights and social work. Towards rights-based practice*. 3rd Edition. London: Cambridge University Press.
- IFSW, *The Global Definition of Social Work*, <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> Erişim Tarihi: 04.05.2023
- Fletcher T. (2021). *Child Marriage Is Rooted In Gender Inequality, Advocates Say*. <https://c-hit.org/2021/02/04/child-marriage-is-rooted-in-gender-inequality-advocates-say/> Erişim Tarihi: 05.05.2023
- Kafula, S.C. 2016. The role of social work in peace, human rights and development in Africa. *Journal of Education and Social Policy*, 3(5), 115-121.
- Kara B. (2015) Değişen aile dinamikleri açısından erken yaşta evlilikler sorunu ve toplumsal önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 59-72.
- Klein Velderman, M., Pannebakker, F. D., van Vliet, W., & Reijneveld, S. A. (2018). *Prevention of divorce-related problems in Dutch 4-to 8-year-olds: cultural adaptation and pilot study of the children of divorce intervention program. Research on Social Work Practice*, 28(4), 415-427. <https://doi.org/10.1177/1049731516644504>.
- Köroğlu, A. (2014). En Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Erken Yaşta Evliliklerle Mücadele ve Türkiye Uygulamaları. Uzmanlık Tezi. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). 14-26.
- Köseli A. & Çelik K. (2020). *Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Sağlık Riskleri ve Sonuçlarına Çok Sektörlü Yaklaşım. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu*

- (UNFPA). https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_cyeze_sagliksonuclariraporu_turkce.pdf. Erişim Tarihi: 15.05.2023
- McKinley C. (2023). How patriarchal gender roles, early childbearing (ECB), and early marriage (EM) contribute to IPV. In: *Understanding Indigenous Gender Relations and Violence (ss.103–112)* Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-18583-0_9.
- Midgely, J. (2014). *Investments in skills and knowledge: The role of human capital. Social development: Theory and practice*. London: SAGE Publications.
- Muchacha M. & Matsika A.B. (2017). Developmental social work: A promising practice to address child marriage in Zimbabwe. *Journal of Human Rights and Social Work*, 3(6), 3-11, DOI: 10.1007/s41134-017-0042-3.
- Nahamya, E. (2017). Child, early and forced marriages (CEFM) in the commonwealth: The role of judiciary. *Commonwealth Bulletin*, 43(1), 111-144. <https://doi.org/10.1080/03050718.2017.1329964>.
- Nour N. (2006). Health consequences of child marriage in Africa. *Emerge Infect Dis*. 12(11), 1644–1649. doi: 10.3201/eid1211.060510.
- Patel, L. 2015. *Social welfare and social development*. 2nd Edition. Cape Town: Oxford.
- Reisch, M. 2016. Why macro practice matters. *Journal of Social Work Education*, 52(3), 258-268.
- Salim T. (2019). *The role of social workers in curbing girl marriages: A FAMSA case study*. Published Master's Thesis, Pretoria: University of Pretoria.
- Soylu N. & Ayaz M. (2013). Adli değerlendirme için yönlendirilen küçük yaşta evlendirilmiş kız çocuklarının sosyodemografik özellikleri ve ruhsal değerlendirmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 14, 136-44.
- Steinhaus, M., Gregowski, A., Fenn, N. S., & Petroni, S. (2016). “She cannot just sit around waiting to turn twenty”: understanding why child marriage persists in Kenya and Zambia. Washington, DC: international center for research on women. www.icrw.org/publications/she-cannot-just-sit-around-waiting-toturn-twenty/. Erişim Tarihi: 17.05.2023
- TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. (2010). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında Komisyon Raporu*. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2088>. Erişim Tarihi: 04.04.2023
- The Economic Commission for Latin America (2022). *Child, early and forced marriages and unions deepen gender inequalities*. <https://oig.cepal.org/en/infographics/child-early-and-forced-marriages-and-unions-deepen-gender-inequalities>. Erişim Tarihi: 04.04.2023
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2021* Yayın No: 45568. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>. Erişim Tarihi: 11.04.2023

- Türk Medeni Kanunu, (2001) Kanun No:4721, sayı: 24607.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> University Press.
Erişim Tarihi: 12.04.2023
- Uçan Süpürge Vakfı (2021). *Çocuk yaşta erken ve zorla evlilikleri sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirme.* <https://ucansupurge.org.tr/wp-content/uploads/2021/01/cocuk-yasta-erken-ve-zorla-evlilikler-ve-sosyal-hizmet-1.docx>. Erişim Tarihi: 21.05.2023
- UNICEF. (2019a). *Child Marriage Around the World Infographics* <https://www.unicef.org/stories/child-marriage-around-world> Erişim Tarihi: 04.04.2023
- UNICEF (2020). *Child marriage around the World.* <https://www.unicef.org/stories/child-marriage-around-world>. Erişim Tarihi: 04.04.2023
- UNICEF. (2022a). *Child Marriage,* <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-marriage/>. Erişim Tarihi: 02.05.2023
- UNICEF. (2022b). *Global Databases.* www.data.unicef.org. Erişim Tarihi: 02.05.2023
- Walker, J. (2012). Early marriage in Africa trends, harmful effects, and interventions. *African Journal of Reproductive Health,* 16(2), 231–240. <https://www.jstor.org/stable/23318031>.
- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>. Erişim Tarihi: 04.04.2023

ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ VE REHABİLİTASYONU

Dr. Öğr. Üyesi Cumhur GÜNGÖR

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9117-3713
- ❖ Mail: cgungor@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abrahams, B.S. & Geschwind, D.H. (2008) Advances in autism genetics: On the threshold of a new neurobiology. *Nature Reviews Genetics*, 9, 341-355. doi:10.1038/nrg2346
- ADA. (2021). Disability: Definition and Types. <https://www.ada.gov/understanding-discrimination-against-people-with-disabilities>
- APA (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Association.
- Avrupa Birliği. (2021). Disability. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1130&langId=en>
- Ayyıldız, E. (2016). Zihin engelli çocukların eğitimi ve rehabilitasyonu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(2), 239-259.
- Bat-Chava, Y., & Deignan, E. (2001). Peer relationships of children with cochlear implants. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 6(3), 186-199. <https://doi.org/10.1093/deafed/6.3.186>
- Batshaw, M. L., Roizen, N. J., & Lotrecchiano, G. R. (Eds.). (2012). *Children With Disabilities*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing.
- Bellini, S. (2006). *Building Social Relationships: A Systematic Approach to Teaching Social Interaction Skills to Children and Adolescents with Autism Spectrum Disorders and Other Social Difficulties*. Autism Asperger Publishing Company.
- Berends M., Primus A., Springer M. G. (2019). *Handbook of research on school choice*. New York, NY: Routledge.
- Beukelman, D. R., & Mirenda, P. (2013). *Augmentative and Alternative Communication: Supporting Children and Adults with Complex Communication Needs*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Boutot, E. A., & Myles, B. S. (2011). *Autism Spectrum Disorders: Foundations, Characteristics, and Effective Strategies*. Pearson.
- Boyle, E. ve Walker, R. (2004). Sorumlu ve sorumlu varlıklar olmak: çocukların sorumluluk anlayışı. *Çocuk ve Toplum* 18 (3), s.231-242.
- Chapparo, C. & Ranka, J. (1997). *The PRPP System of Task Analysis*. In C. Chapparo & J. Ranka (Eds), *Occupational Performance Model (Australia)*. Monograph 1, April (pp. 189-198). Occupational Performance Network, School of OT, The University of Sydney
- Cohen, S., Underwood, L. G., & Gottlieb, B. H. (Eds.). (2000). *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/med:psych/9780195126709.001.0001>
- Çelik, E. (2017). Zihin engelli çocukların rehabilitasyonunda aile eğitimi. *İstanbul*

Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(2), 143-151.

- Çiftçi, A. (2013). Engellilere Yönelik İstihdam Uygulamaları. *İstihdamda 3İ Dergisi*, 9, 36-41.
- Dodd, S. (2005). *Understanding Autism*. New South Wales: Elsevier.
- Downing, J. (2005). *Teaching communication skills to students with severe disabilities*. (2nd ed). Baltimore, MD: Paul H. Brookes Pub. Co.
- Filmer, D. (2008). Disability, Poverty, and Schooling in Developing Countries: Results from 14 Household Surveys, *The World Bank Economic Review*, 22(1), 141–163, <https://doi.org/10.1093/wber/lhm021>
- Florian, L. (2009). Preparing teachers to work in ‘schools for all’. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 25(4), 533–534
- Gargiulo, R. M. & Bouck, E. C. (2021). *Special education in context: People, concepts, and perspectives*. In *Special education in contemporary society: An introduction to exceptionality* (7 ed., pp. 90-215): Sage Publications.
- Glenn, R. (2007). *Bringing User Experience to Healthcare Improvement: The Concepts, Methods and Practices of Experience-based Design*. Oxon: Radcliffe Publishing.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Grammenos, S., (2013). *European comparative data on Europe 2020 and people with disabilities*. Academic Network of European Disability experts, Utrecht.
- Guralnick, M. J. (2011) Why Early Intervention Works: A Systems Perspective. *Infants & Young Children*, 24, 6-28. <https://doi.org/10.1097/IYC.0b013e3182002cfe>
- Güleç Aslan, Y., & Soylu, N. (2019). Zihin engelli bireylerin rehabilitasyon sürecinde müzik terapi. *Journal of Mood Disorders*, 9(3), 168-173.
- Hammel, J., Magasi, S., Heinemann, A., Whiteneck, G., Bogner, J., & Rodriguez, E. (2008). What does participation mean? An insider perspective from people with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 30(19), 1445-1460.
- Hawking, S. (2001). *The universe in a nutshell*. Bantam.
- Hemmingson, H., & Borell, L. (2002). Environmental barriers in mainstream schools. *Child: care, health and development*, 28(1),57-63
- Hresko, W. P., Reid, D. K., & Hammill, D. D. (1991). *The Test of Early Language Development* (2nd ed.). Austin, TX: PRO-ED.
- ILO (2012). Skills development for youth living with disabilities in four developing countries. International Labour Organization
- İngiltere Hükümeti. (2021). Definition of disability under the Equality Act 2010. <https://www.gov.uk/definition-of-disability-under-equality-act-2010>

- Kaya, A. (2017). Zihin engelli çocukların rehabilitasyonunda özel eğitim yöntemleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 190-208.
- Kuddo, A. (2012). Public Employment Services and Activation Policies. The World Bank.
- Leaf, J.B., Taubman, M., Bloomfield, S., Palos-Rafuse, L., Leaf, R.B., McEachin, J. & Oppenheim, M. L. (2009). Increasing social skills and pro-social behavior for three children diagnosed with autism through the use of a teaching package. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 3, 275-289. DOI: 10.1016/j.rasd.2008.07.003
- Lemaire, G. S., & Mallik, K. (2008). Barriers to supported employment for persons with developmental disabilities. *Archives of Psychiatric Nursing*, 22, 147–155.
- Luiselli, J. K., Putnam, R. F., Handler, M. W., & Feinberg, A. B. (2005). Whole-School Positive Behaviour Support: Effects on student discipline problems and academic performance. *Educational Psychology*, 25(2-3), 183–198. <https://doi.org/10.1080/0144341042000301265>
- Martz, E. & Livneh, H. Eds. (2007) *Coping with chronic illness and disability: Theoretical, empirical, and clinical aspects*. Springer, New York.
- Marwaha, S., Johnson, S., (2004). Schizophrenia and employment. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 39, 337–349. <https://doi.org/10.1007/s00127-004-0762-4>
- McConnell, S. R. (2002). Interventions to facilitate social interaction for young children with autism: Review of available research and recommendations for educational intervention and future research. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 32(5), 351–372. <https://doi.org/10.1023/A:1020537805154>
- McKenzie, J. A. (2019). Music therapy with children with intellectual disability: A review of clinical practice and research. *Journal of Intellectual Disabilities*, 23(2), 292-313.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2021). Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri genel müdürlüğü. Erişim tarihi: 19 Mart 2023, <https://orgm.meb.gov.tr/>
- Nair, M. K. C., Paul, M. K., & Leena, M. L. (2013). Rehabilitation of children with intellectual disability. *Indian Journal of Pediatrics*, 80(Suppl 2), S177-S183.
- OECD. (2020). Strengthening online learning when schools are closed: The role of families and teachers. OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19).
- Panerai, S., Ferrante, L., & Zingale, M. (2002). Benefits of the Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children (TEACCH) programme as compared with a non-specific approach. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46(4), 318–327. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2002.00388.x>
- Quinn, G., Degener, T., & Bruce, A. (2002). *Human Rights and Disability: The Current Use and Future Potential of United Nations Human Rights*

Instruments in the Context of Disability. United Nations. Office of the High Commissioner for Human Rights.

- Ridge, T. (2017). Special education and rehabilitation in the UK: towards a critical analysis. *Critical Studies in Education*, 58(3), 373-387.
- Saegert, S., & Carpiano, R. M. (2017). Social support and social capital: A theoretical synthesis using community psychology and community sociology approaches. In M. A. Bond, I. Serrano-García, C. B. Keys, & M. Shinn (Eds.), *APA handbook of community psychology: Theoretical foundations, core concepts, and emerging challenges* (pp. 295–314). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14953-014>
- Seyyar, A. (2015). *Dünya 'da ve Türkiye 'de Engelli Dostu Sosyal Politikalar*. İstanbul. Rağbet Yayınları.
- Shakespeare, T. & Watson, N. (2001) *The Social Model of Disability: An Outdated Ideology?* In: *Research in Social Science and Disability, V.2, Exploring Theories and Expanding Methodologies*, Elsevier Science Ltd., Berlin, 9-28.
- Sigafoos, J., Arthur-Kelly, M., & Butterfield, N. (2006). *Enhancing everyday communication for children with disabilities*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Stancliffe, R. J., & Wehmeyer, M. L. (2014). *The Oxford handbook of intellectual disability and development*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Swain, J., Finkelstein, V., French, S., & Oliver, M. (1998). *Disabling barriers - Enabling environments*. London: SAGE.
- Szymanski, E.M., & Parker, R.M.(Eds.). (2003). *Work and Disability: Issues and Strategies in Career Development and Job Placement* (2nd ed.). Austin, TX: Pro-Ed.
- Thomas, C. eds (2004) *Engelleri Devre Dışı Bırakma, Ortamları Etkinleştirme* Londra, Sage.
- Tomlinson, C.A. (2014) *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. 2nd Edition, ASCD, Alexandria.
- Turnbull, A. P., Turnbull, R., Wehmeyer, M. L., & Shogren, K. A. (2013). *Exceptional lives: Special education in today's schools* (7th ed.). Boston: Pearson Education Inc.
- UN (2021). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>
- UN (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol*.
- UN (1945). *Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice*.
- UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. UNESCO.

- UNESCO. (2010). The Right to Education for Persons with Disabilities: Overview of the Measures Supporting the Right to Education for Persons with Disabilities reported on by Member States. UNESCO.
- United Nations General Assembly. (1982). World Programme of Action Concerning Disabled Persons.
- Uyanık Balat, G. (2018). *Türkiye'de özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri*. In M. E. Balcı (Ed.), *Özel eğitim* (pp. 503-522). Anı Yayıncılık.
- Üstüner, M., & Gürsel, B. (2018). Zihin engelli çocuklarda davranış sorunları ve müdahale yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(Özel Sayı), 25-33.
- Verdugo, M. Á., Schalock, R. L., & Keith, K. D. (2005). Quality of life and its measurement: Important principles and guidelines. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(10), 707-717.
- Walsh, M. Stephens, P. ve Moore, S. (2000) *Sosyal Politika ve Refah*. Cheltenham.
- Wehman, P., & Kregel, J. (1998). *More Than a Job: Securing Satisfying Careers for People With Disabilities*. Paul H Brookes Pub Co.
- Wehmeyer, M. L. (2005). *Self-determination and individuals with intellectual disabilities: A review of the literature*. Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- WHO (2021). Disability. World Health Organization. https://www.who.int/healthtopics/disability#tab=tab_1
- WHO (2011). World Report on Disability. World Health Organization.
- Woodward, J., & Rieth, H. (1997). A historical review of technology research in special education. *Review of Educational Research*, 67(4), 503–536. <https://doi.org/10.2307/1170519>

KORUMA İHTİYACI ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Araş. Gör. Yelda YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
- ❖ ORCID: 0000-0003-0129-5130
- ❖ Mail: yelda.yilmaz@izu.edu.tr

Doç. Dr. Taner ARTAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8716-2090
- ❖ Mail: taner.artan@iuc.edu.tr

KAYNAKLAR

- AASW. (2015). *Scope of social work practice: Social work in child protection*. Melbourne: Australian Association of Social Workers National Office.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ve Çocuk Kulüpleri. <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/ozel-kres-gunduz-bakimevleri-cocuk-klupleri/>
- Akgül, Ş. (2019). *Küçüklerin evlat edinilmesi ve koruyucu aile kavramı* (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi).
- Akpınar, T. (2021). Sosyal Koruma Kapsamında Türkiye’de Aile Yardımları. *Cataloging-In-Publication Data*, 432.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 169–184.
- Altınoğlu-Dikmeer, İ. (2022). *Evlat edinilen aileler ve ebeveynlik süreçleri*. Nobel: Ankara.
- Alyanak, B. (2019). Şiddet ve çocuk. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 11(1), 37–43.
- Aslan, F. & Erkol, Z. Z. (2021). Türkiye’de çocuk izlem merkezleri ve üniversite çocuk koruma uygulama ve araştırma merkezleri. *Çocuk İstismarı ve İhmali* (ss. 85–92), 1.
- Aydın, İ. (2012). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151–173.
- Aydoğdu, F. (2016). Çocuk evinde kalan çocukların karşılaştıkları sorunların ve beklentilerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63–71.
- Aycul, M., Ceyhan, O., Şeker, O. F., & Aytaç, S. (2022). Çocuk alanında çalışan bakım elemanlarının sorunları üzerine nitel bir çalışma. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2(2), 100–123.
- Baygın, C. (2003). Evlat edinmenin koşulları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(3–4), 591–626.
- Bayrak, N. G., Gürhan, N. & Karakaş, D. (2021). Türkiye’de çocuk izlem merkezleri, adli görüşme süreci ve hemşirelerin rol-sorumlulukları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 37(3), 217–222.
- Bilgin, Ö. (2020). Çocuk Koruma Hizmetlerinde Çocuk İhbar ve Bildirimlerinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 26–37.
- Bilgin, Ö. & Erdem, N. (2019). Türkiye’de çocukların koruma altına alınma süreçleri. *Qualitative Studies (NWSAQS)*, 14(4), 50–66.
- Bilgin, R. (2014). Çatışma ve şiddet ortamında büyüyen çocuklar sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 135–152.
- Buran, M. & Var, E.Ç. (2019). Çocuk destek merkezlerinden reşit olarak ayrılan

- bireylerin sosyal hayata uyum süreci. *Journal of Social Sciences and Education*, 2(1), 149–161.
- Capacity Building Center for States. (2018). *Child protective services: A guide for caseworkers*. Washington, DC: Administration for Children and Families, U.S. Department of Health and Human Services.
- Cossar, J., Brandon, M. & Jordan, P. (2016). ‘You've got to trust her and she's got to trust you’: Children's views on participation in the child protection system. *Child & Family Social Work*, 21(1), 103–112.
- Çavuş-Bekce, F.Ö. & Çalış, N. (2021). İhmal ve istismarı önlemeye yönelik çocuk koruma politikalarında uzmanlaşmış koruyucu aile modelinin yeri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1565–1586.
- Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge (2012). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Genelgeler.
- Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2022). T.C. Resmi Gazete, Tarih: 06.09.2022, TC Resmi Gazete Sayı: 31945.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). No: 5395, TC Resmi Gazete, Tarih: 15.07.2005, TC Resmi Gazete Sayı: 25876.
- Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği (2016). *Çocuk koruma sistemleri*. Altan Yayıncılık:İstanbul.
- Davarcı, Y. & Zengin, Z. S. (2019). Korunma ihtiyacı olan çocukların rehabilitasyonunda din eğitiminin rolü. *İslami Araştırmalar*, 30(2), 255–277.
- Davies, L. & Duckett, N. (2016). *Proactive child protection and social work*. Learning Matters.
- Davulcu, Ü. Ş. & Mert, K. (2019). Çocuk evleri sitesinden birinde kalan çocukların algıladıkları sosyal destek ve gelecek beklentileri. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*.
- Demir, S. & Gündüz, B. (2014). Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 309–322.
- Duran, R. (2021). Türkiye aile yapısında evlat edinme üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 19–31.
- Elmacı, D. (2018). *Çocuk korumada sistem yaklaşımı*. Pegem Akademi: Ankara.
- Elmacı, D. (2019). Türkiye’de koruma altındaki çocuklara yönelik çocuk koruma kuruluşlarındaki değişimler. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 33–59.
- Erbay, E. & Çalış, N. (2021). Türkiye’de koruyucu aile hizmetlerine yönelik uzman görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 439–462.

- Erbay, E. & alış, N. (2022). Kurum bakımı altında kalan bireylerin deneyimleriyle korunma ihtiyaı olan ocuk olmak: Retrospektif bir araştırma. *Disiplinlerarası ocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10–32.
- Erdoğan, T. & Tuncer, B. (2018). ocuk açısından kurum bakımının olumlu ve olumsuz yonleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 474–484.
- Ersoy, A. F. & Hurasan, M. (2017). Sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan çocukların sosyal etkinliklere katılımlarına ilişkin ailelerinin değerlendirmeleri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(2), 195–204.
- Featherstone, B., Morris, K. & White, S. (2014). *Re-imagining child protection: Towards humane social work with families*. Policy Press.
- Gani, R. M. & Woolley, C. (2009). Child protection: Basics of recognition and referral. *The Foundation Years*, 5(2), 79–83.
- Gedik, M. (2020). Sosyal hizmetlerde ‘‘hak temelli’’ yaklaşım. *ekmece İZ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 28–57.
- Geiger, J.M. & Schelbe, L. (2021). *The handbook on child welfare practice*. Springer: Switzerland.
- Gökçearsan ıfci, E. & Batman, H. (2021). *Hkimlerin ve meslek elemanlarının cinsel istismar mağduru çocuklarla yapılan adli görüşmeye ilişkin değerlendirmeleri*. T.C Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Sempozyumu, Türkiye.
- Gültekin, M., Bayır, . G. & Balbağ, N. L. (2016). *Haklarımız var: Çocukların gözünden ocuk hakları*.
- Hayes, D. & Spratt, T. (2014). Child welfare as child protection then and now: What social workers did and continue to do. *British Journal of Social Work*, 44(3), 615–635.
- Herbert, M. (2007). Creating conditions for good practice: A child welfare project sponsored by the Canadian Association of Social Workers. In I. Brown, F. Chaze, D. Fuchs, J. Lafrance, S. McKay, & S. Thomas Prokop (Eds.), *Putting a human face on child welfare: Voices from the Prairies* (pp. 223-250).
- Kalaycı, H. (2022). Korunmaya muhtaçlık olgusu ve tarihsel gelişim süreçlerinin sosyolojik bir değerlendirmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 199–217.
- Karakaş, B. & evik, . C. (2016). ocuk refahı: ocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887–906.
- Karakuş, . & Tekin, H. H. (2012). ocuk koruma kanunu uyarınca haklarında danışmanlık tedbiri uygulanan çocukların zellikleri (Konya rneği). *Sosyal Politika alışmaları Dergisi*, 7(29), 29–44.

- Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7–20.
- Karatay, A. (2017). Türkiye’de koruyucu aile: Kökenleri, gelişimi ve bugünü. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 389–427.
- Karayığit, N. (2017). Sosyo-ekonomik düzeyin psiko-sosyal gelişim ve dindarlığa etkileri. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7), 119–133.
- Küçükali, A. (2016). Kadın konukevi müdürlüklerinden hizmet alan kadınların genel profili ve kurumlardan aldıkları hizmetlerin verimliliği: Erzurum, Erzincan ve Bayburt örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 43–57.
- Lale, İ. & Uğurlu, H. (2018). Korunmaya muhtaç çocukların mekân değişikliği: Koşullardan evlere. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 4(9), 228–237.
- National Association of Social Workers. (2013). *NASW Standards for Cultural Competence in Social Work Practice*. Washington, DC: NASW Press.
- Orhan, G., Ulukol, B. & Canbaz, H. (2019). Çocuk İzlem Merkezi modeli ve bu modelde gözlenen sorunlar. *Kriz Dergisi*, 27(3), 178–186.
- Özateş, Ö. S. & Atauz, S. (2011). Sosyal hizmet uzmanlarının aileye dönüş ve aile yanında destek projesine ilişkin değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 101–112.
- Rosicky, J. G. & Northcott, F. S. (2016). The role of social work in international child protection: Best practices in stakeholder cooperation. *Persona y Familia*, 1(5), 99–123.
- Sadak, E. & Yıldırım, F. (2020). Kurum bakımından ayrılan bireylerin toplumsal yaşama uyum sorunlarının “sosyal hizmetler” bağlamında değerlendirilmesi. *YDÜ SOSBİLDER*, 13(2), 169–191.
- Sayın, K. & Paslı, F. (2021). Almanya, İngiltere ve Türkiye'nin koruyucu aile sistemlerinin karşılaştırılması. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 194–215.
- Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983). No: 2828, T.C. Resmi Gazete, Tarih: 27.05.1983, TC Resmi Gazete Sayı: 18059.
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 51, pp. 177–228).
- Şimşek, E. & Ocakçı, A. F. (2019). Çocuk koruma prensipleri: Avrupa ve Türkiye verileri. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 18(2), 61–72.
- Şirin, M. C. (2019). Çocuğun yararı gözüyle çocuğun yüksek yararı ilkesine bakış. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(8).
- Taşdemir-Yiğitoğlu, G., Kıray-Vural, B. & Körükçü, Ö. (2020). Koruyucu ailelerin kişilik özelliklerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1417–1436.

- Tezel, Z., Demirel, B. & Kaya, Z. Ş. (2018). Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(43), 15–36.
- Tuncer, B. & Erdoğan, T. (2018). Korunmaya muhtaç çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 515–527.
- Uğur Çinal, T. (2019). *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan bireylerde yoksulluk algısı: İzmit örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi).
- Uğurlu, Z. & Gülsen, I. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1–24.
- UNICEF, (2004). *Çocuk haklarına dair sözleşme el kitabı*. Türkiye: UNICEF.
- UNICEF. (2021). *Child protection strategy: 2021–2030*. New York: UNICEF Child Protection Section, Programme Division.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499–525.
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 247–270.
- Yeniyol, K. (2019). *Çocuk koruma kanununda yer alan tedbirlerin çocuk sağlığına etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yıldırım, Ş. (2017). 2000’li yıllarda çocuk koruma sistemi içinde bakım hizmetlerinin genel görünümü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 87–110.
- Yıldırım, S. & Özge, H. I. Z. (2018). Türkiye’de çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bir hizmet: koruyucu aile hizmeti. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 95–114.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43–58.
- Yurdakul, A. (2016). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kurum bakımında kalan çocuklarla koruyucu aile yanında kalan çocukların benlik saygısı ve psikososyal gelişimleri arasındaki farklılıkların incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi).
- Zengin, O. & Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179–190.

KRONİK HASTALIK VE ÇOCUK

Dr. Öğr. Üyesi Ferda KARADAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-3221-8712
- ❖ Mail: ferdakaradag@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Ahmann, E. (2006). Supporting fathers' involvement in children's health care. *Pediatric Nursing*, 32(1).
- Akkuş, S.Y. (2018). Kronik hastalığı olan çocukların davranışlarının ve yaşam kalitelerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 1-7.
- Aral, N. ve Doğan Keskin, A. (2015). Hastanede Oyun ve Oyun Odaları. *Hasta Çocukların Gelişimi ve Eğitimi*. Ed: Bütün Ayhan, A. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s: 150.
- Aral, N. (2000). Çocuk gelişiminde oyunun önemi. *Çağdaş Eğitim*, 25: 15-17.
- Atay, G., Eras, Z., Ertem, Ğ. (2011). Çocuk hastaların hastane yatışları sırasında gelişimlerinin desteklenmesi. *Çocuk Dergisi*, 11(1): 1-4.
- Baykoç Dönmez, N. (2006). *Hastanede Çocuk ve Genç*. 1. Basım, Gazi Kitabevi, Ankara, s.50.
- Beder, J. (2006). *Hospital Social Work: The Interface of Medicine and Caring*. New York: Routledge.
- Bjork, M., Nordstrom, B., Hallstrom, B. (2006). Needs of young children with cancer during their initial hospitalization. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 23(4): 210-219.
- Boling, W. (2005). The health of chronically ill children: Lessons learned from assessing family caregiver quality of life. *Family Community Health*, 28 (2), 176-183.
- Boyd Webb, N. (2017). *Çocuklarla Sosyal hizmet Uygulaması*. (1. Baskı), Çev. Erbay E, Ed. Karabudak G, Ankara: Nika Yayınevi.
- Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Önlenmesine ve Kontrolüne İlişkin Küresel Eylem Planı (2013-2020). https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kanser-db/yayinlar/Kitaplar/kuresel_eylem_plani_-_2013-2020.pdf. Erişim tarihi: 10.05.2023.
- Canam, C. (1993). Common adaptive tasks facing parents of children with chronic conditions. *Journal of Advanced Nursing*, 18, 46-53.
- Çavuşoğlu, H. (2008). *Hastaneye Yatmanın Çocuk ve Aile Üzerindeki Etkileri*. Çocuk Sağlığı Hemşireliği, Cilt 1. Genişletilmiş 9. Baskı. Sistem Ofset Basımevi, Ankara, s.51.
- Chiang, J. L., Maahs, D. M., Garvey, K. C., Hood, K. K., Laffel, L. M., Weinzimer, S. A., ... & Schatz, D. (2018). Type 1 diabetes in children and adolescents: a position statement by the American Diabetes Association. *Diabetes care*, 41(9), 2026-2044.
- Conk, Z., Başbakkal, Z. Yılmaz Bal, H. Bolışık, B. (2013). *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Özyurt Matbaacılık Ltd. Şti. 905-920

- Çöp, E., Dinç, G.Ş., & Çengel Kültür, E. (2016). Kronik Hastalığı Olan Çocukların Annelerinde Baş Etme Becerilerinin Psikiyatrik Belirtiler ile İlişkisi: Bir Ön Çalışma. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 10(3), 170-176.
- Drell, M.J, Hanson White, T.J. (2007). *Comprehensive Textbook of Psychiatry* içinde HI Kaplan, BJ Sadock (ed), H Aydın, A Bozkurt (çeviri ed) *Çocukların Hastalık ve Hastaneye Yatırılmaya Tepkileri* Cilt 4, Güneş Kitabevi; Ankara, s.3425.
- EACH. Erişim adresi: <https://each-for-sick-children.org/rights/>. Erişim Tarihi: 01.06.2023.
- Ekşi, A. (1999). Ben Hasta Değilim-Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü içinde, A Ekşi (ed) Fiziksel Hastalığı Olan Çocuk ve Adölesanlara ve Hastanede Refekat Kalan Annelere Psikolojik Yaklaşım Nobel Kitapevleri, İstanbul, 620-630.
- Emiroğlu, N., Aras, Ş., Yalın, Ş., Doğan, Ö., Akay, A. (2009). Yatan hastalar için istenen çocuk ve ergen psikiyatrisi konsültasyonların değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10:217-225.
- Engin E.A. (2019). Güçlendirme Yaklaşımı Çerçevesinde Kronik Hastalığa Sahip Çocukların Aile Ortamı ve Hastalığa Psikososyal Uyumlarının İncelenmesi: Pediatrik Sosyal Hizmet Gereksinimi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Tezi, s. 267.
- Er, M. (2006). Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49: 155-168.
- Er, M.D. (1998). Hastaneye yatan çocuklar ve ailelerinin kaygı düzeyini etkileyen faktörlerin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ersan, D.T., & Kizir, M. (2016). Williams sendromu olan bireylerin ailelerinin deneyimlerinin ve karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(03), 299-316.
- Fettahoğlu, E.Ç., Koparan, C., Özatalay, E., Türkkahraman, D. (2007). İnsüline bağımlı diyabetes mellitus tanılı çocuk ve ergenlerde gözlenen ruhsal güçlükler. *Türkiye'de Psikiyatri*, 9(1): 32-36.
- Gökler, B. (1999). Ben Hasta Değilim-Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü içinde, A Ekşi (ed). Ölümcül Hastalık Karşısında Çocuk, Aile ve Hekim. Nobel Kitapevleri, İstanbul, 471-475.
- Gökler, I. (2008). Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Ekolojik Yaklaşım Çerçevesinde Oluşturulan Kavramsal Model Temelinde Kronik Hastalığı Olan Çocuklar ve Ailelerinde Psikolojik Uyumun Yordanması. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Gültekin, G., Baran, G. (2005). 9-14 yaş grubu akut ve kronik hastalığı olan çocukların denetim odağı düzeylerinin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 40, 211-20.

- Gündüz, S., Yüksel, S., Aydeniz, G. E., Aydoğan, R. N., Türksoy, H., Dikme, İ. B., & Efendiler, İ. (2016). Çocuklarda hastane korkusunu etkileyen faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 59(4), 161-168.
- Hsu, H. M. (2004). Reducing fear in preschool children during clinical examinations. *Hu li za zhi The Journal of Nursing*, 51(1), 52-57.
- Huurre, T.M (2002). Aro HM. Long-term psychosocial effects of persistent chronic illness. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 11:85-91.
- Jayne, R.L., Rankin, S.H. (2001). Application of Leventhal's self-regulation model to chinese immigrants with type 2 diabetes. *Journal of Nursing Scholarship*, 33(1), 53-59.
- Karaarslan T, Beyazıt U, Bütün Ayhan A (2015). Gelişimsel Dönemler Açısından Hasta Çocuklar ve Hastane Ortamının Düzenlenmesi. Hasta Çocukların Gelişimi ve Eğitimi. Ed: Bütün Ayhan, A., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.31.
- Michaud, P.A., Suris, S.C., Viner, R. (2007). The adolescent with a chronic condition epidemiology, developmental issues and health care provision, 2–44.
- Nabor, L.A. & Lehmkuil, H.D. (2004). Children with chronic medical conditions: Recommendations for school mental health clinicians. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 16 (1), 1-15.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (07.07.2018 tarih, 30471 sayılı resmi gazete). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>.Erişim Tarihi: 20.05.2023.
- Purutçuoğlu, E. (2015). Hasta Çocuk Hakları, Hasta Çocuğa ve Ailesine Yönelik Sosyal Destek. *Hasta Çocukların Gelişimi ve Eğitimi*. Ed: Bütün Ayhan, A., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s: 195.
- Rolland, J.S. (1987). Chronic illness and the life cycle: A conceptual framework. *Family Process*, 26, 203-221. 226
- Rolland, J.S. (1999). Parental illness and disability: A family systems framework. *Journal of Family Therapy*, 21, 242-266.
- Schonfeld, D.J.(1996). *A Comprehensive Textbook* içinde, M Lewis (ed) The child's Cognitive Understanding of Illness. *Child and Adolescent Psychiatry: Williams and Wilkins*, Baltimore, 943-947.
- Şahinöz, A. (2019). Yatarak tedavi gören çocukların hastanede yaşadıkları sorunların ve gereksinimlerinin belirlenmesi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. s.125.
- Theofanidis, M. (1991). Chronic illness in childhood: psychosocial adaptation and nursing support for the child and family. *Health Science Journal*, 2, 19.
- Toros, F. Tot, Ş. Düzovalı, Ö. (2002). Kronik hastalığı olan çocuklar, anne ve babalarındaki depresyon ve anksiyete düzeyleri. *Klinik Psikiatri Dergisi*, 5, 240-247.

- Türkiye Kronik Hastalıklar ve Risk Faktörleri Sıklığı Çalışması (2019). <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/khrfat.pdf>. Erişim tarihi: 01.05.2023.
- Türkiye Özürlüler Araştırması (TÖA). (2002). Erişim adresi: <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>, Erişim tarihi: 17.05.2023.
- University of Michigan Health System (2023). Michigan Medicine University of Michigan, Children with Chronic Conditions <https://psychologyinterns.org/wp-content/uploads/3.Children-with-Chronic-Conditions-Your-Child-University-of-Michigan-Health-System.pdf> (Erişim tarihi 10.05.2023)
- Yörükoğlu A. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Özgür Yayınlar, 22. BasımYayımları, Ankara, s: 30-60.
- Yılmaz, Y., Yıldız. S., Şahinöz. A. (2015). Hasta Çocuğa Yönelik Eğitim Düzenlemeleri, *Hasta Çocukların Gelişimi ve Eğitimi*, Ed. Aynur Bütün Ayhan, 1. Baskı, pp. 162-183, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- WHOQOL (1998). The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): Development and General Psychometric Properties. *Social Science and Medicine*; 46:1569–85. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9672396/> Erişim tarihi: 22.05.2023.

ÇOCUK REFAHI BAĞLAMINDA GÖÇ VE ÇOCUK

Arş. Gör. Rabia Ruveyda ELMALI

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-1652-7304
- ❖ Mail: rabiaruveyda.elmali@gmail.com

Öğr. Gör. Özkan BİLGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-3824-3177
- ❖ Mail: ozkanbilgine@gmail.com

KAYNAKLAR

- AFAD. (2017). *Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü, yaşam koşulları ve gelecek beklentilerine yönelik saha araştırması*. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- Akça-Sümengen, A., Haylı, Ç.M. & Ocakçı, A. F. (2019). Göçün etkilediği çocukların yaşadığı sağlık sorunlarına yönelik uygulamalar ve hemşirenin rolü. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 35 (1), 21-27.
- Altın, Z. (2019). Güvencesiz hayatlar: Göç göçmenlik beslenme ve sağlık. *Toplum ve Hekim*, 34(4), 316-320.
- Altıntaş, S. (2014). Davetsiz misafirler: Türkiye'deki mültecilerin maduniyet görünümleri. *İdealkent*, 5(14), 252-276.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2013). *Türkiye'de göçmen çocukların profili, sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri hızlı değerlendirme araştırması*. Uluslararası Göç Örgütü.
- Attanayake, V., McKay, R., Joffres, M., Singh, S., Burkle Jr, F., & Mills, E. (2009). Prevalence of mental disorders among children exposed to war: a systematic review of 7,920 children. *Medicine Conflict and Survival*, 25(1), 4-19. <https://doi.org/10.1080/13623690802568913>
- Attepe-Özden, S., Pak, M. D. & İçağasıoğlu-Çoban, A. (2017). Sosyal hizmette iyilik hali kavramı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 87-104.
- Aydın, D., Şahin, N. ve Akay, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(1), 8-14. doi:10.5222/buchd.2017.008.
- Bartram, D., Poros, M., & Monforte, P. (2014). *Key concepts in migration*. London: SAGE.
- Basak, P. (2012). The impact of occupation on child health in a Palestinian refugee camp. *Journal of Tropical Pediatrics*, 58(6), 423-428. <https://doi.org/10.1093/tropej/fms008>
- Betts, A. (2009). *Forced migration and global politics*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Bhabha, J. (2008). *Independent children, inconsistent adults: International child migration and the legal framework*. Innocenti Discussion Paper No. IDP 2008-02. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- Brown, C. S. (2015). *The educational, psychological and social impact of discrimination on the immigrant child*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Buz, S. & Dikmen, A. (2021). Zorunlu göçe maruz kalan bireylerin psikososyal iyilik hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 227-250. <https://doi.org/10.33417/tsh.728689>

- Chen, L., Guo, W., & Liu, M. (2021). Childhood migration and work motivation in Adulthood: Evidence from China. *Journal of Business Research*, 132, 481-490. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.029>
- Coşkun, E. (2017). Türkiye’de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 3(54), 1299-1316.
- Crisp, J. (2000). A state of insecurity: The political economy of violence in Kenya's refugee camps. *African Affairs*, 99(397), 601-632. <https://doi.org/10.1093/afraf/99.397.601>
- Cumber, S. N., Sinyuy, G., & Tsoka-Gwegweni, J. M. (2018). Migration related malnutrition among war-instigated refugee children in the northern part of Cameroon. *South African Journal of Clinical Nutrition*, 31(3), 47-49. <https://doi.org/10.1080/16070658.2017.1388559>
- Çeri, V., Beşer, C., Perdahlı Fiş, N., & Arman, A. (2018). Findings from a specialized child psychiatry unit for care of refugee children in Istanbul. *Journal of Clinical Psychiatry*, 21(2), 113-121. DOI: 10.5505/kpd.2018.57070.
- Damiri, B., Khatib, O., Nazzal, Z., Sanduka, D., Igbaria, S., Thabaleh, A., ... & Younis, O. (2021). Metabolic syndrome associated with tobacco and caffeine products use among refugee adolescents: risk of dyslipidemia. *Diabetes, Metabolic Syndrome and Obesity: Targets and Therapy*, 14, 4121-4133.
- Dawson-Hahn, E., Pak-Gorstein, S., Matheson, J., Zhou, C., Yun, K., Scott, K., ... & Mendoza, J. A. (2016). Growth trajectories of refugee and nonrefugee children in the United States. *Pediatrics*, 138(6), e20160953. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-0953>
- Derince, D. (2019). Suriyeli mülteci çocuklar özelinde: savaş mağduru çocuklar ve çocuk sağlığı sorunları. *Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Difford, C. (2017). *International refugee law in Europe and the temporary relocation scheme: on durable solutions for the refugee child during the refugee crisis* [Master's thesis, University of South Africa]. Unisa Institutional Repository. <https://uir.unisa.ac.za/handle/10500/23832>
- Dobson, M. E. (2009). Unpacking children in migration research. *Children's Geographies*, 7(3), 355-360. <https://doi.org/10.1080/14733280903024514>
- Dost, S. (2014). Ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde ülkemizdeki Suriye’li sığınmacıların hukuki durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 27-69.
- Drachman, D. (1992). A stage-of-migration framework for service to immigrant populations. *Social Work*, 37(1), 68–72. <https://doi.org/10.1093/sw/37.1.68>
- Dryden-Peterson, S. (2003). *Education of refugees in Uganda: Relationships between setting and access* (Refugee Law Project Working Paper No. 9). Erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/10976572.pdf>

- Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları*. İstanbul: SETA.
- Erdal, M. B., & Oeppen, C. (2018). Forced to leave? The discursive and analytical significance of describing migration as forced and voluntary. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(6), 981-998.
- Essomba, M. A. (2017). The right to education of children and youngsters from refugee families in Europe. *Intercultural Education*, 28(2), 206-218. <https://doi.org/10.1080/14675986.2017.1308659>
- Gencer, T. E. (2019). *Göç süreçlerindeki çocukların karşılanamayan gereksinimleri, haklara erişimleri ve beklentileri: Ankara ve Hatay'da yaşayan Suriyeli çocuklar örneği* [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Açık Bilim. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/460822>
- GİB. (2023). *Geçici koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Habib, R. R., Ziadee, M., Abi Younes, E., & Harastani, H. (2020). Syrian refugee child workers: Gender differences in ergonomic exposures and musculoskeletal health. *Applied Ergonomics*, 83, 102983. <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2019.102983>
- Habib, R. R., Mikati, D., Al-Barathie, J., Abi Younes, E., Jawad, M., El Asmar, K., & Ziadee, M. (2021). Work-related injuries among Syrian refugee child workers in the Bekaa Valley of Lebanon: A gender-sensitive analysis. *PLoS One*, 16(9), e0257330. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0257330>
- Hansen, C. B., Beise, J. & You, D. (2019). Vulnerabilities of migrant and forcibly displaced children. F. Laczko, J. Black & A. Singleton (Eds.), *Fatal journeys volume 4: Missing migrant children* içinde (53-72). Switzerland: IOM.
- IOM. (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Erişim adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Islam, M. M., Khan, M. N., & Rahman, M. M. (2021). Factors affecting child marriage and contraceptive use among Rohingya girls in refugee camps. *The Lancet Regional Health-Western Pacific*, 12, 100175. <https://doi.org/10.1016/j.lanwpc.2021.100175>
- Iyakaremye, I., & Mukagatare, C. (2016). Forced migration and sexual abuse: experience of Congolese adolescent girls in Kigeme refugee camp, Rwanda. *Health Psychology Report*, 4(3), 261-271. <https://doi.org/10.5114/hpr.2016.59590>
- Karaca, S. & Doğan, U. (2014). *Suriyeli göçmenlerin sorunları çalıştay sonuç raporu*. Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi. Erişim adresi: <http://www.madde14.org/images/b/b0/MersinUnivSuriyeCalistay.pdf>
- Kart, B. (2018). Felsefi bir sorun olarak mültecilik ve çoklu kırılganlık. *ViraVerita E-Dergi*, (8), 1-17.

- Kaştan, Y. (2015). Türkiye’de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 216-229.
- Kuru, N., Alici, N. K., & Akman, B. (2023). The social ecology of health promotion within war-affected refugee preschool children. *International Journal of Intercultural Relations*, 94, 101788. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2023.101788>
- Laoire, C. N., Carpena-Méndez, F., & White, A. (2016). *Childhood and migration in Europe: Portraits of mobility, identity and belonging in contemporary Ireland*. London: Routledge.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3, 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Levent, F., & Çayak, S. (2017). Türkiye’de Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri. *HAYEF Journal of Education*, 14(1), 21-46.
- Lustig, S. L., Kia-Keating, M., Knight, W. G., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, J. D., Keane, T., & Saxe, G. N. (2004). Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(1), 24-36. <https://doi.org/10.1097/00004583-200401000-00012>
- McMichael, C. (2015). Climate change-related migration and infectious disease. *Virulence*, 6(6), 548-553. <https://doi.org/10.1080/21505594.2015.1021539>
- MEB. (2022). *2021-2022 eğitim-öğretim yılı verileri*. Erişim adresi: http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf
- Meda, L., Sookrajh, R., & Maharaj, B. (2012). Refugee children in South Africa: Access and challenges to achieving universal primary education. *Africa Education Review*, 9(sup1), S152-S168. <https://doi.org/10.1080/18146627.2012.755287>
- Mehta, N. M., Corkins, M. R., Lyman, B., Malone, A., Goday, P. S., Carney, L., ... & American Society for Parenteral and Enteral Nutrition (ASPEN) Board of Directors. (2013). Defining pediatric malnutrition: a paradigm shift toward etiology-related definitions. *Journal of Parenteral and Enteral Nutrition*, 37(4), 460-481. <https://doi.org/10.1177/0148607113479972>
- Mu, R., & de Brauw, A. (2015). Migration and young child nutrition: evidence from rural China. *Journal of Population Economics*, 28, 631-657. <https://doi.org/10.1007/s00148-015-0550-3>
- Orellana, M. F., Thorne, B., Chee, A., & Lam, W. S. E. (2001). Transnational childhoods: The participation of children in processes of family migration. *Social Problems*, 48(4), 572-591. <https://doi.org/10.1525/sp.2001.48.4.572>
- Paardekooper, B., de Jong, J. T., & Hermanns, J. M. (1999). The psychological impact of war and the refugee situation on South Sudanese children in refugee camps

- in Northern Uganda: an exploratory study. *J Child Psychol Psychiatry*, 40(4), 529–536.
- Punch, S. (2010). Moving for a better life: to stay or to go. In D. KASSEM, L. Murphy, & E. Taylor (Eds.), *Key issues in childhood and youth studies* içinde (202–215). Oxon: Routledge.
- Resosudarmo, B. P. & Suryadarma, D. (2011). *The effect of childhood migration on human capital accumulation: Evidence from rural-urban migrants in Indonesia*. Crawford School Research Paper No. 2011/02. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1910321
- Riggs, E., Rajan, S., Casey, S., & Kilpatrick, N. (2017). Refugee child oral health. *Oral Diseases*, 23(3), 292-299. <https://doi.org/10.1111/odi.12530>
- Rosicky, J. G., & Northcott, F. S. (2016). The role of social work in international child protection: Best practices in stakeholder cooperation. *Persona Y Familia*, 1(5), 99–123. <https://doi.org/10.33539/perfyfa.2016.n5.464>
- Sabin, M., Cardozo, B. L., Nackerud, L., Kaiser, R., & Varese, L. (2003). Factors associated with poor mental health among Guatemalan refugees living in Mexico 20 years after civil conflict. *Jama*, 290(5), 635-642. doi:10.1001/jama.290.5.635
- Saruç, S. (2019). Sığınmacı ve göçmen çocuklarla sosyal hizmet. F. Göktuna Yaylacı (Ed.), *Kuramsal ve uygulama boyutları ile Türkiye’de sığınmacı mülteci ve göçmenlerle sosyal hizmetler* içinde (141-154). Londra: London Press.
- Scharpf, F., Kaltenbach, E., Nickerson, A., & Hecker, T. (2021). A systematic review of socio-ecological factors contributing to risk and protection of the mental health of refugee children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 83, 101930. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101930>
- Seringeç-Akkeçeci N., Acıpayam C., Duyuran Ö. (2022). 6 ay-18 yaş Suriyeli mülteci çocuklarda anemi etiyojisi. *KSU Medical Journal*, 17(2), 53-58. <https://doi.org/10.17517/ksutfd.902985>
- Smith, B., & Isaacs, D. (2016). Infectious Diseases in Refugee Children: To Screen or Not to Screen. *Current Pediatrics Reports*, 4, 84-89. <https://doi.org/10.1007/s40124-016-0103-6>
- Thorsen, D. (2007). ‘Junior–senior linkages. Youngsters’ perceptions of migration in rural Burkina Faso’. In H. P. Hahn and G. Klute (Eds.), *Cultures of migration: African perspectives*, Berlin: Lit Verlag.
- Tunga Y., Engin G., & Cagiltay, K. (2020). A literature review on the issues encountered in educating Syrian children in Turkey. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(1), 317-333. <https://doi.org/10.17679/inuefd.535845>
- Turner, S. (2016). What is a refugee camp? Explorations of the limits and effects of the camp. *Journal of Refugee Studies*, 29(2), 139-148. <https://doi.org/10.1093/jrs/fev024>

- Türk Tabipler Birliği. (2014). *Suriyeli sığınmacılar ve sağlık hizmetleri raporu* (1. baskı). Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- UNHCR. (2016). *'Refugees' and 'migrants'-frequently asked questions (FAQs)*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/news/stories/refugees-and-migrants-frequently-asked-questions-faqs>
- UNHCR. (2022a). *UNHCR education report 2022 - All inclusive the campaign for refugee education*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/media/unhcr-education-report-2022-all-inclusive-campaign-refugee-education>
- UNHCR. (2022b). *Global trends report 2021*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/62a9d1494/global-trends-report-2021>
- UNICEF. (2016a). *Türkiye'deki Suriyeli çocuklar*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCRkiyedeki-suriyeli-%C3%A7ocuklar-bilgi-notu-ekim-2016>
- UNICEF. (2016b). *Uprooted: The growing crisis for refugee and migrant children*. Erişim adresi: <https://data.unicef.org/resources/uprooted-growing-crisis-refugee-migrant-children/>
- UNICEF. (2022). *Nearly 37 million children displaced worldwide-highest number ever recorded*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/press-releases/nearly-37-million-children-displaced-worldwide-highest-number-ever-recorded#:~:text=NEW%20YORK%2C%2017%20June%202022,since%20the%20Second%20World%20War.>
- UNICEF & IOM. (2017). *Harrowing journeys: Children and youth on the move across the Mediterranean Sea, at risk of trafficking and exploitation*. Erişim adresi: <https://publications.iom.int/books/harrowing-journeys-children-and-youth-move-across-mediterranean-sea-risk-trafficking-and>
- United Nations. (2017). *Joint general comment No. 3 (2017) of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and No. 22 (2017) of the Committee on the Rights of the Child on the general principles regarding the human rights of children in the context of international migration*. Erişim adresi: <https://www.undocs.org/en/CRC/C/GC/22>
- Vrdoljak, A., Stanković, N., Ćorkalo Biruški, D., Jelić, M., Fasel, R., & Butera, F. (2022). "We would love to, but..."—needs in school integration from the perspective of refugee children, their parents, peers, and school staff. *International Journal of Qualitative Studies in Education*. <https://doi.org/10.1080/09518398.2022.2061732>
- Whitaker, T. R. (2012). Professional social workers in the child welfare workforce: Findings from NASW. *Journal of Family Strengths*, 12(1).
- Williams, T. P., Chopra, V., & Chikanya, S. R. (2018). "It isn't that we're prostitutes": Child protection and sexual exploitation of adolescent girls within and beyond refugee camps in Rwanda. *Child Abuse & Neglect*, 86, 158-166. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.09.015>

- Zanatta, M. D. L. A. L., & da Luz Scherf, E. (2019). The role of rights-based social work in contemporary Latin American diasporas: The case of Venezuelan migrant children. *Journal of Human Rights and Social Work*, 4, 238-247. <https://doi.org/10.1007/s41134-019-00104-1>
- Ziersch, A., & Due, C. (2018). A mixed methods systematic review of studies examining the relationship between housing and health for people from refugee and asylum-seeking backgrounds. *Social Science & Medicine*, 213, 199-219. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.07.045>

ÇOCUKLARDA TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI

Araş. Gör. Çağatay Serkan KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, Araştırma Görevlisi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9822-2490
- ❖ Mail: cskaya@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, A., Açıkgöz, B., & Açıkgöz, O. (2022). The effect of internet addiction and smartphone addiction on sleep quality among Turkish adolescents. *PeerJ*, 10.
- Agarwal, V., & Kar, S. K. (2015). Technology addiction in adolescents. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 11(3), 170-174.
- Ağırtaş, A., & Güler, Ç. (2020). Sosyal medya kullanan üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı ve sosyal kaygı durumlarının değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 76-89.
- Akbari, M., Seydavi, M., Zamani, E., & Griffiths, M. D. (2022). The risk of exercise addiction mediates the relationship between social media use and mental health indices among young Iranians. *Addiction Research & Theory*, 1-11.
- Aksoy, F., & Ünübol, H. (2021). Ergenlerde internet bağımlılığı ile şema mekanizmaları arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 22(2), 103-113
- Alyanak, B. (2016). İnternet bağımlılığı. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 8(5), 20-24.
- Amudhan, S., Prakasha, H., Mahapatra, P., Burma, A. D., Mishra, V., Sharma, M. K., & Rao, G. N. (2021). Technology addiction among school-going adolescents in India: epidemiological analysis from a cluster survey for strengthening adolescent health programs at district level. *Journal of Public Health*, 44(2), 286-295.
- Anlayışlı, C., & Bulut Serin, N. (2019). Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve depresyonun cinsiyet, akademik başarı ve internete giriş süreleri açısından incelenmesi. *Folklor/edebiyat*, 25(97), 730-743.
- Bekman, M. (2021). *Dijital Bağımlılıkta Gelişmeleri Kaçırma Korkusu*. Nobel Bilimsel. ISBN: 978-625-7362-14-3.
- Bilgin, M. (2018). Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ve psikolojik bozukluklar arasındaki ilişki. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(3), 237-247.
- Bozkurt, H., Şahin, S., & Zoroğlu, S. (2016). İnternet bağımlılığı: Güncel bir gözden geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 6(3), 235-247.
- Caner, N., Efe, Y. S., & Başdaş, Ö. (2022). The contribution of social media addiction to adolescent LIFE: Social appearance anxiety. *Current Psychology*, 1-10.
- Cerezo, F., Arnaiz, P., Gimenez, A. M., & Maquilón, J. J. (2016). Conductas de ciberadicción y experiencias de cyberbullying entre adolescentes. *Anales de Psicología / Annals of Psychology*, 32(3), 761-769.
- Çınar, Ç. Y., & Mutlu, E. (2019). İnternet bağımlılığının benlik saygısı, dikkat, gelişmeleri kaçırma korkusu, yaşam doyumu ve kişilik özellikleri ile ilişkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 20(3), 133-142.
- Deniz, L., & Gürültü, E. (2018). Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367.

- Dinç, M. (2015). Teknoloji bağımlılığı ve gençlik. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 31-65.
- Ektiricioğlu, C., Arslantaş, H., & Yüksel, R. (2020). Ergenlerde çağın hastalığı: Teknoloji bağımlılığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29(1), 51-64.
- El Fiky, R., Mansour, M., Fekry, M., ElHabiby, M., Elkholy, H., & Morsy, M. (2022). Occurrence of problematic Internet use and its correlates among Egyptian adolescent students in international schools in Cairo. *Middle East Current Psychiatry*, 29(1), 53
- Ertemel, A. V., & Aydın, G. (2018). Dijital ekonomide teknoloji bağımlılığı ve çözüm önerileri. *Addicta-The Turkish Journal on Addictions*.
- Ertemel, A. V., & Pektaş, G. Ö. E. (2018). Dijitalleşen dünyada tüketici davranışları açısından mobil teknoloji bağımlılığı: üniversite öğrencileri üzerine nitel bir araştırma. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 18-34.
- Genç, Y., Durğun, A., Kara, H. Z., & Çakır, R. (2018). İnternet Kullanımının Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Algılarına Etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13(2), 301-336.
- Giordano, A. L., Schmit, M. K., & McCall, J. (2023). Exploring adolescent social media and internet gaming addiction: The role of emotion regulation. *Journal of Addictions & Offender Counseling*, 44(1), 69-80.
- Griffiths, M. (1996). Gambling on the Internet: A brief note. *J. Gambl. Stud.*, 12, 4-471.
- Gürarlan Baş, N., & Karatay, G. (2020). Effects of technology usage on the addictive behaviors of secondary school students. *Perspectives in Psychiatric Care*, 56(4), 871-877.
- Irmak, A. Y., & Erdogan, S. (2016). Digital game addiction among adolescents and young adults: A current overview. *Turkish Journal of Psychiatry*, 27(2), 1-10.
- Karadağ, E., & Kılıç, B. (2019). Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerdeki teknoloji bağımlılığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11, 101-117
- Kim, D., Nam, J. K., & Keum, C. (2022). Adolescent Internet gaming addiction and personality characteristics by game genre. *Plos one*, 17(2), e0263645.
- Kul, S. (2020). Dijital okuryazarlık ve diğer değişkenlerle internet bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar Bilimleri Dergisi*, 4(1), 28-41.
- Küçükvardar, M., & Tıngöy, Ö. (2018). Teknoloji bağımlılığının semptomlar temelinde incelenmesi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 9(35), 111-123.
- Li, G. (2022). Hierarchical Linear Model of Internet Addiction and Associated Risk Factors in Chinese Adolescents: A Longitudinal Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(21), 14008.

- Li, X., Ding, Y., Bai, X., & Liu, L. (2022). Associations between parental mediation and adolescents' internet addiction: The role of parent-child relationship and adolescents' grades. *Frontiers in Psychology, 13*.
- Marengo, D., Fabris, M. A., Longobardi, C., & Settanni, M. (2022). Smartphone and social media use contributed to individual tendencies towards social media addiction in Italian adolescents during the COVID-19 pandemic. *Addictive behaviors, 126*, 107204.
- Mun, I. B. (2022). A Longitudinal Study on the Effects of Parental Anxiety on Mobile Game Addiction in Adolescents: The Mediating Role of Adolescent Anxiety and Loneliness. *International Journal of Mental Health and Addiction, 1*-18.
- Özdemir, Z. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı. *Beykoz Akademi Dergisi, 7*(2), 91-105.
- Özparlak, A., & Karakaya, D. (2022). The associations of cognitive distortions with internet addiction and internet activities in adolescents: A cross-sectional study. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing, 35*(4), 322-330.
- Öztürk, A. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde bilişim teknolojileri bağımlılığı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(1), 195-219.
- Pan, Y. C., Chiu, Y. C., & Lin, Y. H. (2019). Development of the problematic mobile gaming questionnaire and prevalence of mobile gaming addiction among adolescents in Taiwan. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 22*(10), 662-669.
- Potas, N., Açıklalın, Ş. N., Erçetin, Ş. Ş., Koçtürk, N., Neyişçi, N., Çevik, M. S., & Görgülü, D. (2022). Technology addiction of adolescents in the COVID-19 era: Mediating effect of attitude on awareness and behavior. *Current Psychology, 41*(4), 1687-1703.
- Purwaningsih, E., & Nurmala, I. (2021). The impact of online game addiction on adolescent mental health: A systematic review and meta-analysis. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences, 9*(F), 260-274.
- Rajab, A. M., Zaghoul, M. S., Enabi, S., Rajab, T. M., Al-Khani, A. M., Basalah, A., ... & Saquib, N. (2020). Gaming addiction and perceived stress among Saudi adolescents. *Addictive Behaviors Reports, 11*, 100261.
- Rajanna, S. H., Sharma, M. K., & Palanichamy, T. S. (2016). Exploration of technology use pattern among teenagers and its relationship with psychological variables. *ASEAN Journal of Psychiatry, 17*(2), 1-11
- Savcı, M., & Aysan, F. (2017). Teknolojik bağımlılıklar ve sosyal bağıllık: İnternet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığının sosyal bağıllığı yordayıcı etkisi. *Düşünen Adam, 30*(3), 202-216.
- Sezer Efe, Y., Erdem, E., & Vural, B. (2021). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve internet bağımlılığı. *Bağımlılık Dergisi, 22*(4), 465-473.

- Subu, M. A., Al-Yateem, N., Waluyo, I., Dias, J. M., Rahman, S. A., Ahmed, F. R., ... & Al Marzouqi, A. (2022). Relationship between Internet Addiction and Stress Levels among Adolescents in East Jakarta, Jakarta Province, Indonesia. In *2022 IEEE 46th Annual Computers, Software, and Applications Conference (COMPSAC)* (pp. 1389-1392). IEEE.
- Taylan, H. H., Kara, H. Z., & Durğun, A. (2017). Ortaokul ve lise öğrencilerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıkları ve oyun tercihleri üzerine bir araştırma. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 78-87.
- Tekin, O. (2020). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık seviyelerinin genel akademik başarıları ve devamsızlık durumları ile ilişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(1), 36-56.
- The World Bank (2021). Individuals Using the Internet (% of Population): International Telecommunication Union (ITU) World Telecommunication/ICT Indicators Database. Erişim: <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS> (26 Mayıs 2023).
- TÜİK (2022). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2022. Erişim: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)
- We are Social (2022). Digital 2022 Global Overview Report. Erişim: <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/>
- Wenkai, S., Xiaohong, W., Huiwen, X., Huishi, L., Liao, S., & Fei, H. (2022). The role of interpersonal alienation in the relationship between social media addiction and learning burnout among Chinese secondary school students. *Children's Health Care*, 1-24.
- Xiao, W., Peng, J., & Liao, S. (2022). Exploring the Associations between Social Media Addiction and Depression: Attentional Bias as a Mediator and Socio-Emotional Competence as a Moderator. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(20), 13496.
- Xu, Z., Turel, O., & Yuan, Y. (2012). Online game addiction among adolescents: motivation and prevention factors. *European journal of information systems*, 21(3), 321-340.
- Yam, F. C., & İlhan, T. (2020). Modern çağın bütünsel teknolojik bağımlılığı: Phubbing ve dinamikleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11, 1-1.
- Yurtdaş Depboylu, G., Kaner, G., & Özçakal, S. (2022). The association between social media addiction and orthorexia nervosa, eating attitudes, and body image among adolescents. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 1-11.
- Zubaroglu Yanardağ, M., Bilge, M., & Yanardağ, U. (2020). Davranış Bağımlılığına Sahip Müracaatçılara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları Üzerine Bir Tartışma. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(4), 551-560.

ERGENLİK DÖNEMİNDE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE ÖNEMİ

Doç. Dr. Hamdi KORKMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-6025-9696
- ❖ Mail: hkorkman@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akçan Parlaz, E., Tekgöl, N., Karademirci, E., Öngel, K. (2012). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. *Turkish Family Physician*, 3 (2), 10-16.
- Andersen, S.L, Teicher, M.H. (2004) Delayed effects of early stress on hippocampal development. *Neuropsychopharmacology*, 29, 1988-1993
- Aydın, B. (2010). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları
- Benes F.M. (2003). Why does psychosis develop during adolescence and early adulthood? *Curr. Opin. Psychiatry*, 16, 317-319.
- Blumberg H.P, Martin, A., Kaufman, J. ve ark. (2003). Frontostriatal abnormalities in adolescents with bipolar disorder: Preliminary observations from functional MRI. *Am. J. Psychiatry*, 160, 1345-1347.
- Çelik, G., Tahiroğlu, A., Avcı, A. (2008). Ergenlik döneminde beynin yapısal ve nörokimyasal değişimi. *Klinik Psikiyatri*, 11, 42-47).
- Çivilidağ, A. (2013). *Gelişim Süreci Odağında Ergenlik Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yay.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. İ.Ü. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, No 63, 19-21.
- Geldard, K. & Geldard, D. (2010). *Counselling Adolescents: The Proactive Approach For Young People*. London: SAGE Publications.
- Giedd, J.N. (2004). Structural magnetic resonance imaging of the adolescent brain. *Ann N Y Acad Sci*, 1021, 77-85.
- Kulaksızoğlu, A. (2020). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi. Kurt, İ.E. ve Güçray, S.S. (2016). Ergenlerde psikolojik danışma: Bir gözden geçirme. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 269-282.
- Lines, D. (2006). *Brief Counselling In Schools: Working With Young People From 11 To 18* (2nd Edt.). London: Sage Publications Ltd.
- Onur, B. (1994). Ergenlik psikolojisinde kuramlar. *Ankara Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 27 (2), 875 – 904.
- Rivkin, M.J. (2000). Developmental neuroimaging of children using magnetic resonance techniques. *Ment. Retard. Devel. Disabil. Res. Rev*, 6, 68-80.
- Sandoval, J. (2002). *Handbook Of Crisis Counseling Intervention And Prevention In The Schools*. London: Lawrence Erlbaum Associates
- Seminara SB, Messenger S, Chatzidaki EE & ark. (2003) The GPR54 gene as a regulator of puberty. *New Eng J Medicine*, 349, 1614-1627.
- Shimamura, A.P. (1995). *The Cognitive Neurosciences*. Memory and frontal lobe function, MS Gazzaniga (Ed), Cambridge, MIT Press, 803-813.

- Sporn, A.L, Greenstein, D.K, Gogtay, N. & ark. (2003). Progressive brain volume loss during adolescence in childhood-onset schizophrenia. *Am. J. Psychiat.*, 160, 2181-2189.
- Westergaard, J. (2013). Counselling young people: Counsellors' perspectives on „what works“ – An exploratory study, *Counselling and Psychotherapy Research*, 13(2), 98-105.
- Yavuzer, H. (2005). *Gençleri Anlamak* (9. Basım). İstanbul Remzi Kitabevi.
- Yoldaş, C. & Demircioğlu, H. (2019). Çocukluk ve ergenlik döneminde psikososyal risk faktörleri ve koruyucu unsurlar. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 18(1), 40 – 48.

ÇOCUKLARDA ENGELLİLİK

Doç. Dr. Hamdi KORKMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-6025-9696
- ❖ Mail: hkorkman@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akandere M, Acar M, Baştuğ G. (2009). Zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22-31.
- Altan, Ö.Z. (2008). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını.
- Bilsin, E. & Başbakkal, Z. (2014). Dünyada ve Türkiye’de engelli çocuklar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30 (2), 65-78.
- Crnic, K.A., Friedric, W.N., Greenberg, M.T. (1983). Adaptation of families with mentally retarded children: a model of stress, coping and family ecology. *American Journal of Mental Deficiency*, 88, 125-138.
- Çağlar, S. (2011). Engelli Hakları Sözleşmesi’nde ayrımcılık yasağı ve Türkiye’nin uyum sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 96, 149-178.
- Genç, Y. (2015). Engellilerin sosyal sorunları ve beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2), 65-92. DOI: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.77043>
- Görgü E. (2005). 3-7 Yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gürsoy, F. (2020). *Özel Gereksinimli Çocuklar: Çocuk Gelişimi Uygulamaları* (Ed. N. Aral). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Kayahan M. (2011). *Akraba Evlilikleri Üzerine*. Ankara: Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı.
- Kazak, A.E., Marvin, R.S. (1984). Differences, difficulties and adaptation: stress and social networks in families with a handicapped child. *Family Relations*, 33, 67-77.
- Mbogoni M, Me A. (2002). Revising the United Nations Census Recommendations on Disability, First Meeting of the Washington Group on Disability Statistics Washington. (https://www.cdc.gov/nchs/data/washington_group/meeting1/me_mbogoni1.pdf)
- Özmen, D. & Çetinkaya, A. (2012). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28 (3), 35-49
- Özşenol, F., Işıkkhan, V., Ünay, B., Aydın, H.A, Akın, R., Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45 (2), 156 – 164.
- Resmi Gazete (2013). Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun

Hükümünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 03.05.2013 tarihli Resmi Gazete No: 28636, 6462.

Şişman, Y. (2011). Türkiye’de özürlülere yönelik yasal düzenlemeler. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 60, 169–221

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). *Özürlüler kanunu ve ilgili mevzuat* (3. baskı). Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.

Varol N. (2005). *Aile eğitimi*. Ankara, Kök Yayıncılık.

WHO (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health.

WHO (2011). *World Report On Disability*. Geneva.

İNTERNET KAYNAKÇASI

https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf

<https://engelsizerisim.com/yazi/engelliler-tarihi>

https://www.aile.gov.tr/media/98625/eyhgm_istatistik_bulteni_ocak_2022.pdf

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf>

http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/An6Lw+Ozurluler_Idaresi_Baskanligi_10_FR.pdf

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf>

ÇOCUK KORUMA SİSTEMİNDE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR

Sosyal Hizmet Uzmanı (MSW) Zeynep MUTLU

- ❖ Ankara Adliyesi, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü
- ❖ ORCID: 0000-0001-6079-5069
- ❖ Mail: zmutlushu06@gmail.com

KAYNAKLAR

- Agnew, R. and Brezina, T. (2012). *Juvenile delinquency: Causes and control*: Oxford University Press New York.
- Agnew, R. (2016). A theory of crime resistance and susceptibility. *Criminology* 54 (2), 181— 211.
- Adalet Bakanlığı, Adalet İstatistikleri,2022
<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi> 11.06.2023
- Akbulut, B. (2013). Ceza mevzuatında çocuk ve çocukların yakalanması gözaltına alınması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi*. Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, 19(2): 541-586.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. İnsan Hakları Eğitimi Dizisi. Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- Akyüz, E. (2018). *Çocuk hukuku. Çocukların hakları ve korunması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A. and Saleem,
- XI. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in Eastern and Western countries: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 136 (2), 151.
- Anupama, J. (2011). Economic Theories of Crime and Delinquency. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21 (3), 270 283. doi: 10.1080/10911359.2011.564951
- Ay, B., Hwang, H.-W. and McCluskey, J.D (2011). *Causes of School Bullying: General Crime Theory, Distinctive Association Theory, and Empirical Test of General Strain Theory*. *Crime and Guilt*, 57(6), 849-877. doi: 10.1177/0011128708315740
- Aydın, M. (2009). Kanunla ihtilaf halindeki çocuklar: Sorunların çözümünde çok disiplinli işbirliği ve iyi uygulama örnekleri. Ş. Uludağ, C. Doğutaş, O. Dolu, H. Büker (Ed.). *Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar: 1 Polis Akademisi Yayınları*.
- Baykara Acar, Y. ve Cankurtaran Öntaş, Ö. (2003). Yoksulluk ve yoksunluğun bir ürünü: Çocuk yoksulluğu. *Yoksulluk Sempozyumu, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*.3 (298-314).
- Baykara Acar, Y. (2009). Türkiye'de kanunla ihtilaf halindeki çocuklar: Multisidisipliner yaklaşımın önemi. Ş. Uludağ, C. Doğutaş, O. Dolu, H. Büker (Ed.). *Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar: 1 Polis Akademisi Yayınları*.

- Baykara Acar, Y. (2011). Çocuk adalet sisteminde sosyal hizmetin rolü. S. Hançerlioğlu, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.) *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar* içinde (231-239). Ankara: Sabev Yayınları.
- Bouhaddani, S., van Domburgh, L., Schaefer, B., Doreleijers, T.A.H. and Veling, W. (2019). *Psychotic experiences and trauma predict persistence of psychosocial problems in adolescence. European Child & Adolescent Psychiatry*. doi: 10.1007/s00787-019- 01321-9
- Bursık R. J. Jr. (1988). Social Change And Theories Of Crime And Responsibility: Problems And Expectations. , 26(4), 519–552. doi: 10.1111/j.1745-9125.1988.tb00854.x
- Büyükbodur, A.Ç. (2020) Aile içi şiddetin tanığı olan çocuklar. F. Paslı ve H. Aslantürk (Ed.). *Çocuklarla çalışma temel alanlar uygulamalar güncel tartışmalar* içinde (ss: 57-78). Ankara:Nobel yayınevi.
- Blakemore, S-J. (2012). Imaging brain development : the adolescent brain. *Neuroimage*, 61(2), 397-406.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (2008). Çocuk adalet sistemi ve çocuk-polis ilişkisi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Yayını. 19(2), 21-37.
- Canter, D. (2020). *Suç psikolojisi*. D. Yazıoğlu (Çev.) 2. Baskı. Sola Unitas Yayınları.
- Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu, Çocuk Çalışma Grubu (2018). Kalkınma Bakanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). TC. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <http://www.sbb.gov.tr/ozel-ih-tisas-komisyonu-raporlari/> 09.06.2023
- Çocuk Koruma Kanunu. (2019). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uygulama elkitabı, UNICEF Türkiye.
- Darçın, E. S. ve Darçın, M. (2019). Suça biyolojik yaklaşımlar. E. S. Darçın ve M. Darçın (Ed.), *Suç sebeplendirme yaklaşımları içinde* (ss. 27-79) 2. Basım. Ankara:Nobel Yayınları.
- Falk, G. (1966). Psychoanalytic Theories of the Cause of Crime., 4(1), 1–11. doi: 10.1111/j.1745- 9125.1966.tb00134.x
- Fendoğlu, H. (2014) *Çocuk hakları hukuku*. Yetkin Yayınları.
- Fitzgerald, C. S. (2011). *Historical Crime and Guilt Theories. Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(3), 297-311. doi: 10.1080/10911359.2011.564954
- Forde, D. R. and Kennedy, L. W. (1997). *Risky lifestyles, routine activities and General Theory of Crime. Justice Quarterly*, 14(2), 265–294. doi: 10.1080/07418829700093331
- Fox, B. (2017). *Its nature and nurture: Integrating biology and genetics into a social learning theory of criminal behavior. Journal of Criminal Justice*, 49(), 22–31. doi: 10.1016/j.jcrimjus.2017.01.003.

- Garofalo, J., Siegel, L. and Laub, J (1987). *Special Issue: Lifestyle and Routine Activity Theories of Crime // School-Related Victimization Among Adolescents: An Analysis of National Crime Survey (NCS) Narratives*. *Journal of Quantitative Criminology*, 3(4), 321–338. doi: 10.2307/23365569.
- Gordon, M.S. and Cui, M.(2015). *Positive Parenting During Adolescence and Career Success in Young Adulthood*. *Journal of Child and Family Studies*, 24(3), 762-771. doi: 10.1007/s10826-013-9887-y.
- Gottfredson, M.R. (2011). Sanctions, situations and agency in crime control theories. *European Journal of Criminology*, 8(2), 128–143. doi: 10.1177/1477370810392968
- Gökçearslan, E., Yüksel, D., Batman, H., Tören, Z. (2021). Çocuk Hakimleri ve Uzmanların Gözünden Eğitim Tedbiri Uygulaması. In Karataş, K. (Ed.). 173-192. Çocuklar Adalet Haklar ve Eleştirel Sosyal Hizmet. Ankara: Nika yayınevi
- Gönültaş, M. B (2017). Çocuk suçluluğunda gelişim aşamaları. D. Yücel ve M.B. Gönültaş (Ed.).*Adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale* içinde (ss.143-154) içinde. 2.Basım. Ankara:Nobel Yayınları.
- Hartinger-Saunders, R. M. and Rine, C. M. (2011). The Intersection of Social Process and Social Structure Theories to Address Juvenile Crime: Towards a Collaborative Intervention Model
- Haase, C. M. and Silbereisen, R. K. (2011). Effects of positive effect on risk perceptions in adolescence and young adulthood. *Journal of Adolescence*, 34, 29-37.
- Harris-McKoy, D. (2016). Adolescent delinquency: Is too much or too little parental control a problem?. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2079-2088. Doi: 10.1007/s10826- 016-0383-z.
- Hjalmarsson, R. and Lochner, L. (2012). The impact of education on crime: international evidence. CESifo DICE Report, 10 (2), 49-55.
- Hogg, M. A ve Vaughan, G. M. (2017) *Sosyal psikoloji, yedinci edisyon*. İ. Yıldız ve A. Gelmez (Çev.) (3. Baskı) Ütopya Yayınevi.
- Howtt, D. (2021). Adli psikoloji ve suç psikolojisine giriş. D. Y. Elitez ve F. G. Sözen (Çev.Ed.). 6. Basımdan çeviri. Ankara:Nobel Yayınevi.
- Kızmaz, Z. (2020). *Suç önleme çağdaş yaklaşımlar*. Ankara:Nobel Yayınevi.
- Kring, A., Johnson, S.L., Davison, G. ve Neali, J. (2017). *Anormal psikolojisi*. M. Şahin (Çev.Ed.). 12. Basımdan Çeviri. Nobel Yayınevi.
- Kolivoski, K. M., Goodkind, S. and Shook, J. J. (2017). *Social Justice for Crossover Youth: The Intersection of the Child Welfare and Juvenile Justice Systems*. *Social Work*, (), 1–9. doi: 10.1093/sw/swx034

- Jensen, F. E. ve Nutt, A. E. (2018). *Ergen beyni. Bir nörobilimciden ergen ve genç erişkinlerin yetiştirilmesine ilişkin hayatta kalma rehberi*. C. E. Topaktaş (Çev.), (3. Baskı). Hep Kitap Yayıncılık.
- Jeroslow, P. (2011). *Anthropological Theories of Crime and Guilt. Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21 (3), 255–269. doi: 10.1080/10911359.2011.564554
- Jenson, J. M; Howard, M O (1998). Youth Crime, Public Policy and Practice in the Juvenile Justice System: Recent Trends and Necessary Reforms. *Social Work*, 43 (4), 324-334. doi: 10.1093/sw/43.4.324
- Mann, E.A. and Reynolds, A. J. (2006). Early Intervention and Juvenile Delinquency Prevention: Evidence from the Chicago Longitudinal Study. *Social Work Research*, 30(3), 153–167. doi:10.1093/swr/30.3.153
- Marsh, I. (2007). *Theories of crime*. Routledge. London: Taylor & Francis.
- Marsh, I., Melville, G., Morgan, K., Norris, G., & Cochrane, J. (2011). *Crime and criminal justice*. Routledge. London: Taylor & Francis.
- Mevlitoğlu, Ş. (2020). İstismarın nesiller arası aktarımı. B. Ulukol. (Ed.) *Çocuk istismarı ve ihmali* içinde (ss. 449-459). Cilt 1. Ankara: Punto Yayınları.
- Miller, J.M., Cohen, A.K and Bryant, K. M. (1997).The Theories of Criminal and Criminality of Sub-Cultural Theories are Die and on The Future. *Journal of Crime and Justice*, 20 (2), 167–178. doi: 10.1080/0735648x.1997.9721588
- Miller, J. M., Schreck, C. J., and Tewksbury, R. (2014). *Criminological Theory: A Brief Introduction A Brief Introduction*. (4th edn) New Jersey: Prentice Hall.
- Millstein, S. G., and Halpern-Felsher, B. L. (2002). Perceptions of risk and vulnerability. *Journal of adolescent health*, 31 (1-anex-S1), 10-27. [doi.org/10.1016/S1054-139X\(02\)00412-3](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(02)00412-3)
- Mc Laughlin, E. and Munce, J. (2013). *The Sage Dictionary of Criminology (3rd ed)*, Sage: London.
- Moore, M. (2011). *Psychological Theories of Crime and Guilt. Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(3), 226–239. doi:
- Moore, T. and Mc Arthur, M. (2014). I wish we, they, we did things differently: Young people talk about hardships and crimes at school. *Children and Youth Services Review*, 44(), 249–255. doi: 10.1016/j.childyouth.2014.06.015.
- Morris, A. S. , Eisenberg, N. and Houlberg, B. J. (2011). Adolescent Moral Development, *Adolescence Encyclopedia* (48-55). doi: 10.1016/B978-0-12-373951-3.00027-2 10.1080/10911359.2011.564552
- Mutlu, Z. (2021). Adalet sistemindeki çocuklar. D.Erol (Ed.). Erken çocukluk döneminde dezavantajlı çocuklar içinde (:305-350). Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi

- Mutlu, Z (2022). Çocukluk döneminde suça sürüklenmiş bireylerin çocuk adalet sistemine yönelik deneyimleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tez no:766705
- Myers, D. (2017). *Sosyal Psikoloji*. S. Akfırat (Çev. Ed.). Onuncu Basımdan Çeviri. Nobel Yayınları.
- Lawrence,R. (1995). *School Crime Control: Examining the Interorganizational Relationships of School and Juvenile Justice Professionals.*, 46(3), 3–15. doi: 10.1111/j.1755- 6988.1995.tb00819.x
- Ögel, K. (2007). "Risk" kavramının tanımı. K. Ögel (Ed.). *Riskli davranış gösteren çocuk ve ergenler - Alanda çalışanlar için bilgiler* (ss. 13-25) içinde. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayını.
- Özaşçılar, M. (2013). Chicago scholl approach in preventionof junevile delinquency, *Inrenational Summit on Family & Social Policy* 416-419.
- Parrish, D. E. (2020). Ensuring Justice for Girls in the Juvenile Justice System. *Social Work*, 65 (2), 149-158. doi: 10.1093/sw/swaa005
- Pratt, T.C. and Cullen, F. T. (2005). *Evaluation of Macro-Level Predictors and Crime Theories: A Meta-Analysis. Crime and Justice*, 32(), 373-450. doi: 10.2307/3488363
- Rende, R. (2014b). *Psychosocial Interventions for Genetically Influenced Problems in Childhood and Adolescence Attention Deficit/Hyperactivity Disorder and Reading Disorder: Illuminating How the Environment Shapes Highly Inherited Disorders.* , 10.1002/9781118948187(), 45–68. doi: 10.1002/9781118948187.ch03
- Ritzer, G. (2007). *Blackwell Encyclopedia of Sociology Crime, Radical/Marxist Theories.* (,).doi: 10.1002/9781405165518.wbeosc154
- Roberts, A. R. and Brownell, P. (1999). The Century of Forensic Social Work: Building Bridges from the Past to the Present. *Social Work*, 44 (4), 359-369. doi: 10.1093/sw/44.4.359
- Ronel, N. (2011). *Guilty Behavior, Guilty Mind: Getting Caught in a "Crime Cycle". International Journal of Criminal Therapy and Comparative Criminology*, 55(8), 1208–1233. doi: 10.1177/0306624x11384946
- Ronen, T., Hamama, L., Rosenbaum, M., and Mishely-Yarlap, A. (2016). Subjective well-being in adolescence: The role of self-control, social support, age, gender and familial crisis. *Journal of Happiness Studies*, 17 (1), 81-104. doi.org/10.1007/s10902-014-9585-5
- Santrock, J. W. (2019). *Yaşam boyu gelişim*. G. Yüksel. (Çev. Ed.). 13.Basımdan Çeviri. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Simpson. S. S (1989). *Feminist Theory, Crime and Justice.*, 27 (4), 605 - 632. doi: 10.1111/j.1745-9125.1989.tb01048.x

- Smith, P. K. (2017). *Ergenlik Ç. Öztek. (Çev.)*. Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Smetana, J., G, Robinson, J., and Rote, W. M. (2015). Socialization in adolescence. In J E Grusec and P D Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 60-84). Guilford Press.
- Steeg, S. (2017). Self-harm in adolescence: an indicator of psychosocial problems in early adulthood. *Lancet Child and Adolescent Health*, S2352464217300226-. doi: 10.1016/S2352-4642(17)30022-6
- Steinberg, L. (2017). *Ergenlik*. F. Çok (Yay.haz.) 3. Baskı. Ankara:İmge Kitapevi.
- Taşkın, E. E. ve Yılmaz, C. (2020). Çocuk suçluluğunda akran etkisi. M. Çakur ve F. Kahraman (Ed.). *Sosyal problemler sosyolojisi-Teoriden uygulamaya sosyal problemler üzerine tartışmalar* içinde (ss. 192-212). Ankara:Nobel Yayınevi.
- Turan, B. (2020). Yaşam boyu psikolojik sağlamlık ve ruh sağlığı süreci. İ. Seçer. (Ed.), *Yaşam boyu gelişim ve uyum sorunları* içinde (ss. 393-413) Ankara: Nobel Yayınları
- Türkiye İstatistik Kurumu. *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2021 Haber Bülteni*. 02.08.2022 tarih, sayı:45586
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586> 27.05.2023
- Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. (2.Baskı). Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- UNICEF (2007). *Mukayeseli hukuk açısından ceza sorumluluğu yaşı ve alternatif yaptırımlar*.Önce Çocuklar Projesi. UNICEF Türkiye Yayınları.
- UNICEF, (2010). *Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi rehberi*. Önce çocuklar projesi. UNICEF Türkiye Yayınları.
- Yalvaç, G (2005).Türk Ceza Kanunu. Adalet Yayınevi.
- Van Gündy, A. (2019). Women's crime and theory. *Women in the criminal justice system: tracing a woman's journey and crime*, 15-29. doi.org/10.1201/b18726
- Woolard, J. L. (2012). Adolescent development, delinquency, and juvenile justice. In *The Oxford handbook of juvenile crime and juvenile justice*. 10.1093/oxfordhb/9780195385106.013.0005
- Yavuzer, H. (2019). *Çocuk ve suç*. 19.Basım. Ankara:Remzi Kitapevi.
- Zembroski, D. (2011). *Sociological Theories of Crime and Delinquency*. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21(3), 240–254. doi: 10.1080/10911359.2011.564553
- Zimmer-Gembeck, M.J. (2011). Autonomy, Development. *Encyclopedia of Adolescence*. , 66–76. doi: 10.1016/b978-0-12-373951-3.00004-1

ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI VE KURUMLAR ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BATMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-8902-1577
- ❖ Mail: hbatman@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acar, B.Y. (2011). Adalet Sisteminde Sosyal Hizmetin Rolü. Haçerli, S., Sevinç, B., Gürer, C., Öner, MC, (Eds.). *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*. (ss.231-239). Sabev.
- Adalet Bakanlığı. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı. (2023). Adli Görüşme Odaları. Erişim Tarihi: 11.05.2023. Erişim adresi: <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/BirimDetay/26>
- Adalet Bakanlığı. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı. (2023). Adli Görüşme Odaları. Erişim Tarihi: 04.05.2023. Erişim adresi: <https://magdur.adalet.gov.tr/Home//SayfaDetay/agonedir>
- Akçe, İ., Doğan, H. (2020). Cinsel İstismara Maruz Kalmış Çocuklar Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 12-20.
- Akço, S., Aksel, Ş, Beyazova, U., Dağlı, T., Dokgöz, H., Gürpınar, İnanıcı, A.M., Oral, G., Polat, O., Sözen, Ş., Şahin, F., Tekeş, T.A., Topuzoğlu, Y.A. (2003). Çocuk İstismarı ve İhmali El Kitabı. Adli Tıp Kurumu.Unicef.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku. Çocukların hakları ve korunması*. Pegem.
- Artuk, M. E., Alşahin, M. E. (2016). Sarkıntılık Fiili, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 32-45.
- Azzopardi, C., Alaggia, R., & Fallon, B. (2018). From Freud to feminism: Gendered constructions of blame across theories of child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(3), 254-275.
- Bağ, A., Alşen, S. (2016). Çocuğun Cinsel İstismarının Değerlendirilmesinde Yeni Model: Çocuk İzlem Merkezleri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*. 1, 9-14.
- Bakır, E., Kapucu, S. (2017). Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansımaları: Bir Literatür İncelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), pp:13-24
- Batman, H., Gökçearslan, E. (2022). *Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Görüşme*. Seçkin.
- Batman, H., Kaya, CS. (2022). Child Maltreatment and Forensic Interview Room in Turkey. In Gopalan R.T. (Ed). *Victimology: A Comprehensive Approach To Forensic Psychosocial and Legal Perspectives*. (125-146). Springer.
- Briere, J.N., Elliott, M.D. (1994). Immediate and Long Term Impacts of Child Sexual Abuse. *Journal of The Future of Children*, 4(2), 54-69.
- Ceylani, T.A., (2013). *Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar & Enstest İlişkiler*. Adalet Yayınevi.
- Çelik, F., Sarıkaya, M. (2021). Şanlıurfa Amatem ve Çematem Kampüsünde Peyzaj Tasarımının Güvenlik Algısı ve Suç Korkusuna Etkisi. *Kent Kültürü Yönetimi Dergisi*, 14(3), 644-658.

- Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Erişim tarihi:21.05.2023
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. (2015). Erişim tarihi: 18.05.2023.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>
- Dede, E. (2017). *Tıp Hukukunda Çocuk Hastaların Hakları*. Seçkin.
- Derebağcı, G.E., Özerk, H. (2021). Türkiye’de 1995-2020 Yılları Arasında Çocuk İstismarını Önleme Programlarına İlişkin Gerçekleştirilen Çalışmaların İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. *Sosyal Beşeri İdari Bilimler Dergisi*. 4(7), 651-670.
- Dolunay Sarıca, A., Coşkun, U.H. (2020). Cinsel İstismar Olgularında Adli Görüşme Odalarının Kullanımı: Hâkim, Avukat, Uzman ve Mağdur Görüşleri. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*. 8(1), 1-26, İstanbul University Press.
- Duyan, V., Yolcuoğlu, İ.G., Artan, T. (2014). Dünü Bugünü Yarınıyla İnsanı Anlamak. Nar Yayınevi.
- Duyan, V. (2014).*Sosyal Hizmet: Temelleri, yaklaşımları müdahale yöntemleri*. Sosyal çalışma yayınları.
- Erbaş R., Ateş-Sarıdağ,BH., Yorulmaz, C. (2020). 15-18 Yaş Arası Gebeliklerde Sağlık Mesleği Mensuplarının Suç Bildirme Yükümlülüğü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 41, 95-112
- Gökçearslan, E., Yüksel, D., Batman, H., Tören, Z. (2021). Çocuk Hakimleri ve Uzmanların Gözünden Eğitim Tedbiri Uygulaması. In Karataş, K. (Ed.). *Çocuklar Adalet Hakları ve Eleştirel Sosyal Hizmet*. (173-192). Nika.
- Gönültaş, BM. (2021). Cinsel İstismar Girdabı: İstismarın Özellikleri (Tipi, Fail-Mağdur Yakınlığı, Mağdurların Psikolojik Tepkileri), Ebeveynlerin Tutumları ve İstismarcıların Davranışları (Grooming Metotları). Adli Tıp Uzmanları Derneği -*Adli Tıp Bülteni*. 26(3), 171-179.
- Güler, G., Yıldırım, V., Kütük, ÖM., Toros, F. (2016). Adli psikiyatrik değerlendirme ve çocuk ile iletişim. *Adli Tıp Bülteni*. 2, 98-106.
- İbiloğlu, A.O., Atlı, A., Oto, R., Özkan, M. (2018). Çocukluk Çağı Cinsel İstismar ve Enstest Olgularına Çok Yönlü Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 10 (1): 84-98.
- Koca, M., Üzülmüş, İ. (2018). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Beşinci Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Koçtürk, N. (2018).Çocuk İhmalini Ve İstismarını Önlemede Okul Çalışanlarının Sorumlulukları. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5 (1), 38-47.
- Mavili, A., Bilgin, Ö (2017). Kurum bakımındaki cinsel istismar mağduru çocuklara ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 105-128.

- Mavili, A., Türker, G. (2022). Aile Hekimleri, Hemşire ve Ebelerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Farkındalık Düzeyleri: Burdur Örneği. *Sosyal Çalışma Dergisi*. 6(1), 41-58.
- Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyet Raporu. (2021). Erişim tarihi: 28.05.2023.<https://sgb.meb.gov.tr/www/meb-2021-yili-idare-faaliyet-raporu-yayinlanmistir/icerik/440>
- Parlar, A., Öztürk, M. (2018). Uygulamada Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar. İstanbul-Yetkin yayınları.
- Polat, O. (2004). *Klinik adli tıp*. Seçkin.
- Polat, O. (2006). *Klinik adli tıp uygulamaları*. Seçkin.
- Polat, O. (2017). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı*. Seçkin.
- Polat, O. (2019). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı – 2 Önleme ve Rehabilitasyon*. Seçkin Yayınları.
- Öntaş-Cankurtaran, Ö., Akçay, S. (2014). Niklas Luhmann'ın Sistem Teorisi ve Teorinin Sosyal Hizmet Disiplinindeki Yansımaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 25 (2), 97-110
- Sağlam, Ö. (2016). Araştırma Hastanesi Sosyal Hizmet Birimi Örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*. 22-31
- Sağlık Bakanlığı Faaliyet Raporu. (2022). Erişim tarihi: 16.05.2023.<https://sgb.saglik.gov.tr/Eklenti/45199/0/2022-faaliyet-raporupdf.pdf>
- Sanderson, C. (2004). The seduction of children: Empowering parents and teachers to protect children from child sexual abuse. UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Savaşçı, B. (2012). Çocukların Cinsel İstismarı Suçu. Legal Yayıncılık.
- Taneri, G. (2017). Hayata karşı suçlar. Savaş Yayınevi, Ankara.
- Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Önok, R. M. (2015). Teorik ve pratik Ceza Özel Hukuku. Seçkin Yayıncılık
- Trabzon Barosu Çocuk Hakları Komisyonu (2015). Çocuk İzlem Merkezleri Türkiye Raporu 2015. Trabzon Barosu, 4.
- Turan, N. (2012). *Birey ve Ailelerle Sosyal Hizmet*. Konuk kitapçı.
- Türk Ceza Kanunu, (2014), T.C. Resmi Gazete, 5237, 12 Ekim 2004.
- Ulukol, B., Kahilogullari, A., Torunoglu, M.A., Kocak O.F., Oral, R., Yüksel, F., Celik, S., ve Akdag, R. (2013). A new project; A structured child protection service in Turkey. International Congress of Pediatrics, 24-29 Ağustos 2013, Australia: Melbourne
- World Health Organization (2023) Child Maltreatment. Erişim tarihi: 30.05.2023. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>

- Yolcu, H. (2009). İstismara Uğramış Çocuğa Eğitim Ortamında Yaklaşım: Rehber Öğretmenin Rolü. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 25(7), 62-92
- Zastrow, C., Kirst-Ashman, K. K. (2014). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre*. (2.Baskı). Nika Yayınevi.
- Zastrow. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. (5.Baskı). Nika Yayınevi.

ERGEN ÇOCUKLARDA MADDE BAĞIMLILIĞI SORUNU

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BATMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sandıklı Uygulamalı Bilimler
Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-8902-1577
- ❖ Mail: hbatman@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- American Psychiatric Association.APA. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Fifth ed., Washington DC.
- Atbaşoğlu, C., Doğan, B.Y. (1996). Alkol Bağımlılığında Detoksifikasyonun Önemi ve Detoks Birimlerinin İşlevi. *Kriz Dergisi*, 4(2), 71-75.
- Bah, YM. (2018). Drug Abuse Among Street Children. *Biomedical Journal of Scientific & Technical Research*. 1-19.
- Batman, H. (2013). Addiction Disease and Crime. *Law & Justice Review*. 4 (2), 243-256
- Çam, O., & Engin, E. (2014). Madde bağımlılığı. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği: Bakım Sanatı. 1st ed. İstanbul: *İstanbul Medikal Yayıncılık*, 447-484.
- DiClemente CC. (2016). *Addiction and Change How Addictions Develop and Addicted People Recover*. 1. Baskı. Ankara, Nobel.
- Duyan, V. (1996). *Tıbbi Sosyal Hizmet (Sağlık Psiko-sosyal Boyut)*. Ankara, TDFO Bilgisayar Yayıncılık.
- Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*. Ankara.
- Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet: Temelleri yaklaşımları müdahale yöntemleri*. Sosyal Çalışma Yayınları. Ankara
- Erdem, G., Eke, C. Y., Ögel, K., & Taner, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı. *Journal of Dependence*, 7, 111-116.
- Ersöğütçü, F. (2015). Madde bağımlılığı tanısı almış kişilerde sosyal işlevsellik ve benlik saygısı. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum
- Ertoğlu, MN (2013). Ankara Amatemde Alkol Tedavisi Gören Bireylerin Tedavi Sürecinde Karılaştıkları Problemlerin Tedavi Motivasyonu ile Arasındaki İlişkiler ve Sosyal Hizmet Uygulamalarının İncelenmesi. (Yayınlanmamış YL tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Fadus MC, Squeglia LM, Valadez EA, Tomko RL, Bryant BE, Gray KM. (2019). Adolescent Substance Use Disorder Treatment: An Update on Evidence-Based Strategies. *Current Psychiatry Reports*. 21, 1-10.
- Gorman LM, Sultan DF. (2014). *Genel Hasta Bakımı İçin Psikososyal Hemşirelik*. 3. Baskı, Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara. 231-271.
- Gökçearsan, E., Yüksel, D., Batman, H., Tören, Z. (2021). Çocuk Hakimleri ve Uzmanların Gözünden Eğitim Tedbiri Uygulaması. In Karataş, K. (Ed.). *Çocuklar Adalet Haklar ve Eleştirel Sosyal Hizmet*. (173-192). Nika.

- Gökler, R., Koçak, R. (2008). Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 89-104.
- Gürer, C., Hançerli, S., Sevinç, B. (2011). Madde Kullanımı ve Bağımlılığın Önlenmesinde Kurumlar Arası İşbirliğinin Önemi. Hançerli, S., Sevinç, B., Gürer, C., Öner, MC (Eds). *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*. 123-135.
- Gürhan N. (2016). *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği*. 1. Baskı. Ankara: Nobel.
- Karakaş, SA., Ersöğütçü, F. (2016). Madde bağımlılığı ve hemşirelik. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(2), 133-139.
- Karataşoğlu, S. (2013). Sosyal Politika Boyutuyla Madde Bağımlılığı. *Türk İdare Dergisi*. 476, 321-352.
- Mitchell, G.S., Gryczynski, J., O'Grady, K.E., Schwartz, R.P. (2013). SBIRT for adolescent drug and alcohol use: Current status and future directions. *J Subst Abuse Treat*. May ; 44(5): 463-472.
- Mosher, J.C., Akins, S. (2007). *Drug and Drug Policy: The Control of Consciousness Alteration*. California: Sage publication.
- National Institute on Drug Abuse (NIDA) (2001). Preventing Drug Abuse Among Children and Adolescents. U.S. Department of Health and Human Services. Maryland.
- Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık*. İstanbul, İletişim.
- Ögel, K., Karalı, A., Tamar, D., Çakmak, D., (1998). Alkol ve Madde El Kitabı: Temel Kavramlar.
- Ögel, K., Taner, S., Eke, C. Y., & Erol, B. (2004). Madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5(4), 213-221.
- Ögel, K. (2010). *Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme*. Yeniden Yayınları, İstanbul.
- Ögel K. (2018). *Bağımlılık ve Tedavisi Hakkında Her Şey: Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı*. 2.baskı. İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık.
- Özmen, F., Kubanç, Y. (2013). Liselerde Madde Bağımlılığı- Mevcut Durum ve Önerilere İlişkin Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Bakış Açıları. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/3, 357-382, Ankara.
- Payne, MS. (1991). *Modern Social Work Theory*. London, The MacMillan Press.
- Polat, G. (2012). Madde Bağımlısı Ergenlerin Toplumla Bütünleşme Deneyimleri ve Sosyal Sermaye Yaklaşımı Temelinde Sosyal Hizmet Müdahalesi. Yayınlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Polat, G. (2014) Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet mesleği. *Okmeydanı Tıp Dergisi* 30(2), 143-148.
- Sağlık Bakanlığı (2022). T.C. Sağlık Bakanlığı 2022 Faaliyet Raporu. Ankara.

- Savaşan, A. (2010). Bağımlılığı olan hastalarda servis ortamı ve tedavi motivasyonu ilişkisinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 13, 119-126
- Semerci B. (2016). *Artık Büyüdüm Ergen Ruh Sağlığı*, 5. Baskı. İstanbul, Alfa.
- Şencan, F., Canatan, K. (2020). Göç ve kentleşme sürecinde ergenleri madde kullanımına yönelten sosyal bağlamın analizi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(2), 115-125.
- Tarhan N, Nurmedov S. (2019). *Bağımlılık: Sanal veya Gerçek Bağımlılıkla Başa Çıkma*. 7. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tilim, E., Murat, M. (2019). Ergenlerde Madde Bağımlılığından Korunmaya İlişkin Özyeterlik ile Akran Baskısı Kendini İfade Edebilme Becerisi ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişki. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. OPUS*. 14 (9), 929-955.
- Tosun, M. (2011). Madde Bağımlılığı ve Aile. Hançerli, S., Sevinç, B., Gürer, C., Öner, MC (Eds). *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*. Ankara, Sabev. 103-122.
- Townsend, M.C. (2015). Substance-Related Disorders. Essentials of Psychiatric Mental Health Nursing. Concepts of Care in Evidence-Based Practice. Fifth Edition, 267-271.
- Townsend MC. (2016). Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliğinin Temelleri: Kanıt Dayalı Uygulama Bakım Kavramları. 6. Baskı. Ankara, Akademisyen Tıp Kitapevi.
- Turan, N. (2012). *Birey ve Aileler ile Sosyal Hizmet*. Ankara, Öz Baran Matbaacılık.
- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) (2021). Türkiye Uyuşturucu Raporu – 2021. Eğilimler ve Gelişmeler. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2018). Türkiye Uyuşturucu Raporu-2018. www.tbmm.gov.tr
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2020). TBMM Mücadele Programı. www.tbmm.gov.tr
- Uludağlı, N.P., Sayıl, M. (2009). Orta ve İleri Ergenlik Döneminde Risk Alma Davranışı: Ebeveyn ve Akranların Rolü, *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14-24.
- United Nation Office on Drug and Crime (UNODC). (2021). World drug report 2021. New York: United Nations Publication.
- Uzbay, İT. (2009). Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler ve Bağımlılık Yapan Maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 5-15.
- Uzbay İ.T. (2015). *Madde Bağımlılığı: Tüm Boyutlarıyla Bağımlılık ve Bağımlılık Yapan Maddeler*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Medikal Yayıncılık.
- Uzbay, İT. (2018). *Hazdan Bağımlılığa*. 3.Baskı. İstanbul, Destek yayınları.

Yeşilay (2023). Yeşilay Tarihçesi. Erişim: 24.05.2023.
<https://www.yesilay.org.tr/tr/kurumsal/tarihce>

Yetiz P. (2019). Madde Bağımlısı Bireylerin Madde Kullanımını Sonlandırmaya Yönelik Çalışmalar; Batman Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.

Zastrow, C. (2010). *Sosyal Hizmete Giriş*. Nika Yayınevi. Ankara.

Zengin, O. (2011). Sosyal Hizmetin Sağlık Hizmetlerinin Sunumundaki Rol. *Konuralp Tıp Dergisi*, 3(3), 29-34.

OKUL SOSYAL HİZMETİ

Dr. Öğr. Üyesi Gülcan URHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal Hizmet Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-2259-137X
- ❖ Mail: glcnurhan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Beck, K. F. & Hämäläinen J. (2022). Mapping the Field of International Comparative Research in School Social Work. *International Social Work*, 65(2):203–223.
- Clancy, J. (1995). Ecological School Social Work: The Reality and the Vision. *Social Work in Education*, 17 (1): 40-47.
- Duman, N. (2014). Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı, Kapsamı ve Çocuk Koruma Sistemi İçindeki Yeri. *Sosyal Hizmet Dergisi*, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı, 2014: 1-19.
- Dupper, D. R. (2003) *School Social Work: Skills and Interventions for Effective Practice*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Early, T. J. & Vonk, E. M. (2001) Effectiveness of School Social Work from a Risk and Resilience Perspective. *Children & Schools*, 23(1): 9-31.
- Huxtable, Marion (2013). *A Global Picture of School Social Work in 2013*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED604915.pdf> (Erişim Tarihi: 01.06.20223).
- Huxtable, Marion (2022). A Global Picture of School Social Work in 2021. *International Journal of School Social Work*, 7 (1). <https://doi.org/10.4148/2161-4148.1090> (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Isaksson, C. & Sjöström, S. (2017) Looking for ‘Social Work’ in School Social Work, *European Journal of Social Work*, 20:2, 191-202. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188775>
- Karataş, K., Gencer, T. E., Çalış, N., Ege A. (2014). Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet Dergisi*, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı, 2014: 71-81.
- Openshaw, L. (2008) *Social Work in Schools: Principles and Practice*. Webb, N. B. (Ed.) *Social Work Practice with Children and Families* içinde (1-28), New York: The Guilford Press.
- Özbesler, C.& Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154): 17-25.
- Shaffer, G. L. & Fisher, R. A. (2017) History of Social Work. Sosa, L. V.; Cox, T. & Alvarez, M. (Eds.) *School Social Work: National Perspectives on Practice in Schools* içinde (7-26). New York: Oxford University Press.
- Sosa, L. V., Bamba, S., Ismayilova, G. & Tan- Wu, M. L. (2017) School Social Work in a Global Context, Sosa, L. V.; Cox, T. & Alvarez, M. (Eds.) *School Social Work: National Perspectives on Practice in Schools* içinde (221-238). New York: Oxford University Press.
- Yeşilkayalı, E. (2016). Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasında Yaklaşım ve Model Örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1): 135-152
- Yeşilkayalı, E. & Bölükbaşı, D. (2017). Özel Eğitim Hizmetleri Ekibinin Bir Parçası Olarak Okul Sosyal Çalışmacıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (43): 248-260.

ÇOCUK VE ERGENLERDE İNTİHAR DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞLARI

Dr. Öğr. Üyesi Aylin SALTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-4143-8917
- ❖ Mail: asalturk@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alao, A. O., Soderberg, M., Pohl, E. L., & Alao, A. L. (2006). Cybersuicide: Review of the role of the internet on suicide. *Cyberpsychology and Behavior*, 9, 489-493
- Asberg M, Träskman L, Thorén P. (1976). 5-HIAA in the cerebrospinal fluid. A biochemical suicide predictor? *Arch Gen Psychiatry*; 33:1193-1197
- Apter, A. & Wasserman, D. (2009). Adolescent attempted suicide. In *Suicide in Children and Adolescents* (Eds. Robert A. King and Alan Apter). Pp 63-85. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511550423.004>
- Bancroft JHJ, Skrimshire AM, Simkin S. (1976). The reasons people give for taking overdoses. *Br J Psychiatry*, 128:538-548
- Baumeister, R. F. (1990). Suicide as escape from self. *Psychological Review*, 97(1), 90–113. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.97.1.90>
- Bearman, P. S. & Moody, J. (2004). Suicide and friendships among American adolescents. *American Journal of Public Health*, 94(1), 89–95.
- Bebbington PE, Cooper C, Minot S, Brugha TS, Jenkins R, Meltzer H et al. (2009). Suicide attempts, gender, and sexual abuse: data from the 2000 British Psychiatric Morbidity Survey. *Am J Psychiatry*; 166:1135-1140.
- Brent DA, Bridge J, Johnson BA, Connolly J. (1996). Suicidal behavior runs in families. A controlled family study of adolescent suicide victims. *Arch Gen Psychiatry*; 53:1145-1152
- Brent DA, Baugher M, Bridge J, Chen T, Chiappetta L. (1999). Age- and sex-related risk factors for adolescent suicide. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*; 38:1497-1505.
- Brodsky BS, Mann JJ, Stanley B, Tin A, Oquendo M, Birmaher B et al. (2008). Familial transmission of suicidal behavior: factors mediating the relationship between childhood abuse and offspring suicide attempts. *J Clin Psychiatry*; 69:584-596
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Calhoun LG, Allen BG. (1991). Social reactions to the survivor of a suicide in the family: A review of the literature. *Omega*; 23: 95-107
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC, 2004). Methods of suicide among persons aged 10-19 years in United States, 1992-2001. 53: 471-474.
- Centers for Disease Control and Prevention (2009). National Center for Injury Prevention and Control. Web-based Injury Statistics Query and Reporting System (WISQARS) [online]. Fatal Injury Reports, National and Regional, 1999-2009. Available from URL: http://webappa.cdc.gov/sasweb/ncipc/mortrate10_us.html [Accessed 2 June 2023]

- Centers for Disease Control and Prevention. (CDC, 2010). National Center for Injury Prevention and Control. Web-based Injury Statistics Query and Reporting System (WISQARS) [online]. [accessed 2 June 2023]. Available from www.cdc.gov/injury/wisqars/index.html
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC, 2012). Youth risk behavior surveillance— United States, 2011. *MMWR. Surveillance Summaries*, 61 (no.SS-4). Available from www.cdc.gov/mmwr/pdf/ss/ss6104.pdf [accessed 2 June 2023].
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310–357
- Cohen-Sandler R, Berman AL, King RA (1982). Life stress and symptomatology: determinants of suicide behavior in children. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*; 21:178-186.
- Çelik G, Yıldırım V, Metin Ö, Tahiroğlu A, Toros F, Avcı A et al. (2011). Özkıyım girişimi olan ergenlerde ruhsal bozukluklar, benlik ve aile işlevselliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 12: 280-286.
- Durkheim, E. (1897). *Suicide, a study in sociology* (1951 Edition, J. A. Spaulding, & G. Simpson, Trans.). London: Routledge.
- Fergusson, D. M., Woodward, L. J., & Horwood, L. J. (2000). Risk factors and life processes associated with the onset of suicidal behaviour during adolescence and early adulthood. *Psychological Medicine*, 30(1), 23–39.
- Goldsmith, S. K., Pellmar, T. C., Kleinman, A.M., & Bunney, W.E. (2002). In S.K. Goldsmith, T.C. Pellmar, A.M. Kleinman & W.E. Bunney (Eds) *Reducing suicide: A national imperative*. Washington, DC: National Academy Press.
- Gould MS, Fisher P, Parides M, Flory M, Shaffer D. (1996). Psychosocial risk factors of child and adolescent completed suicide. *Arch Gen Psychiatry*; 53:1155-1162.
- Gould MS, Velting D, Kleinman M, Lucas C, Thomas JG, Chung M. (2004). Teenagers' attitudes about coping strategies and help-seeking behavior for suicidality. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*; 43:1124-1133
- Gunnell, D., Appleby, L., Arensman, E., Hawton, K., John, A., Kapur, N., Khan, M., O'Connor, R. C., Pirkis, J., & Collaboration, C.-S. P. R. (2020). Suicide risk and prevention during the COVID-19 pandemic. *Lancet Psychiatry*, 7(6), 468–471. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30171-1](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30171-1)
- Joiner, T. (2006). *Why people die by suicide*. Boston:Harvard University Press
- Johnson JG, Cohen P, Gould MS, Kasen S, Brown J, Brook JS. (2002). Childhood adversities, interpersonal difficulties, and risk for suicide attempts during late adolescence and early adulthood. *Archives of General Psychiatry*; 59 (8):741-749.
- Kidd, S., Henrich, C. C., Brookmeyer, K. A., Davidson, L., King, R. A., & Shahar, G. (2006). The social context of adolescent suicide attempts: Interactive effects of parent, peer, and school social relations. *Suicide & Life - Threatening Behavior*, 36(4), 386-395

- Kim DS, Kim HS. (2010). Early initiation of alcohol drinking, cigarette smoking, and sexual intercourse linked to suicidal ideation and attempts: findings from the 2006 Korean Youth Risk Behavior Survey. *Yonsei Med J*; 51:18–26.
- Linehan M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York: Guilford Press.
- Lindqvist P, Johansson L, Karlsson U. (2008). In the aftermath of teenage suicide: a qualitative study of the psychosocial consequences for the surviving family members. *BMC Psychiatry*; 8:26.
- Liu X, Gentzler AL, George CJ, Kovacs M. (2009). Responses to depressed mood and suicide attempt in young adults with a history of childhood-onset mood disorder. *J Clin Psychiatry*; 70:644-652.
- Lutz, PE; Mechawar, N., Turecki, G (2017). Neuropathology of Suicide: recent findings and future directions. *Mol Psychiatry*, 1395-1412. Doi: 10.1038/mp.2017.141.
- Mann, J. J., & Arango, V. (1992). Integration of neurobiology and psychopathology in a unified model of suicidal behavior. *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 12 (2, Suppl), 2S–7S. <https://doi.org/10.1097/00004714-199204001-00001>
- Mann JJ, Brent DA, Arango V. (2001). The neurobiology and genetics of suicide and attempted suicide: a focus on the serotonergic system. *Europsychopharmacology*; 24:467–477
- Marttunen, M., J., Aro, H., & Lonnqvist, J. K. (1993). Precipitant stressors in adolescent suicide. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32, 1178-1183.
- McClure GMG. (2001). Suicide in children and adolescents in England and Wales reversing: age, period and cohort analyses of suicide rates in Sweden. 1970-1998. *Br J Psychiatry*; 178: 469-74.
- Piaget, J. (1929). *The child's conception of the world*. (Translated by Joan and Andrew Tomlinson.). (A. Tomlinson & J. Tomlinson, Trans.). London: Kegan Paul & Co.
- Prigerson HG, Bierhals AJ, Kasl SV, Reynolds CF 3rd, Shear MK, Day N et al. (1997). Traumatic grief as a risk factor for mental and physical morbidity, *Am J Psychiatry*; 154:616-623
- Reed, S. C., Bell, J. F., & Edwards, T. C. (2011). Adolescent well-being in Washington state military families. *American Journal of Public Health*, 101(9), 1676-1682.
- Rutter, P. A., & Behrendt, A. E. (2004). Adolescent suicide risk: Four psychosocial factors. *Adolescence*, 39(154), 295-302.
- Scott MA, Wilcox HC, Schonfeld IS, Davies M, Hicks RC, Turner JB et al. (2009). Schoolbased screening to identify at-risk students not already known to school professionals: the Columbia suicide screen. *Am J Public Health*; 99:334-339.

- Shaffer D, Gould MS, Fisher P, Trautman P, Moreau D, Kleinman M et al. (1996). Psychiatric diagnosis in child and adolescent suicide. *Arch Gen Psychiatry*; 53:339-348.
- Sofronoff, K., Dalgleish, L., & Kosky, R. J. (2005). *Out of options: A cognitive model of adolescent suicide and risk-taking*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Stein, D., Apter, A., Ratzoni, G, Har-Evan, D., & Avidan, G. (1998). Association between multiple suicide attempts and negative affects in adolescence. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 37, 488-494.
- Speece, M. W., & Brent, S. B. (1984). Children's understanding of death: A review of three components of a death concept. *Child Development*, 55(5), 1671. <https://doi.org/10.2307/1129915>
- Speece, M. W., & Brent, S. B. (1992). The acquisition of a mature understanding of three components of the concept of death. *Death Studies*, 16(3), 211–229. <https://doi.org/10.1080/07481189208252571>
- Sokolowski M, Wasserman J, Wasserman D. Polygenic associations of neurodevelopmental genes in suicide attempt. *Molecular Psychiatry*. 2016;21:1381–1390. [PubMed] [Google Scholar]
- Toros, F., Bilgin, N. G., Sasmaz, T., et al. (2004). Sui-cide attempts and risk factors among children and adolescents. *Yonsei Medical Journal*, 45(3), 367–374
- Vijayakumar L, Kumar MS, Vijayakumar V. (2011). Substance use and suicide. *Curr Opin Psychiatry*; 24:197-202.
- Voelker R. (1999). SSRI use common in children. *JAMA*; 281:1882.
- Waldvogel, JL, Rueter, M & Oberg, C. (2008). Adolescent Suicide: Risk Factors and Prevention Strategies. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care* 38(4):110-25. DOI: 10.1016/j.cppeds.2008.01.003
- World Health Organization (WHO, 2021). Suicide. Available from URL:<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide> [Accessed 7 June 2021].
- World Health Organization (WHO, 2019). The Global Health Observation: Suicide Rates. Available from URL: <https://www.who.int/data/gho/data/themes/mental-health/suicide-rates> [Accessed 7 June 2021].
- Zenere FJ, Lazarus PJ. (1997). The decline of youth suicidal behaviour in an urban, multicultural public school system following the introduction of a suicide prevention and intervention programme. *Suicide Life Threat Behav*; 27:387-403.

TERÖR MAĞDURU ÇOCUKLAR

Öğr. Gör. Gökçe ULUIŞIK

- ❖ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-4643-7446
- ❖ Mail: uluisik@aku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği (APHB) (2011). Psikososyal Uygulamalar. Katılımcı Kitabı (32-82).
- Alkan N. (2002) Gençlik ve Terörizm, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi Şube Müdürlüğü.
- Allwood, M. A., Bell-Dolan, D., & Husain, S. A. (2002). Children's trauma and adjustment reactions to violent and nonviolent war experiences. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(4), 450-457.
- Arı, M., Kokaçya, M. H., Çöpoğlu, Ü. S., Yengil, E., Kıvrak, Y., Şahpolat, M., & Budak, B. (2016). Stress reaction, anxiety and depression after bomb attacks in Reyhanlı in Syria- Turkey border. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 17(3), 203-208.
- Askerlik Kanunu (21/6/1927) Resmi Gazete: 12 Sayı : 631 – 635. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1111.pdf>
- Ataç, İ. (2021). Suça Sürüklenen Terör Mağduru Çocuklar. *HAK-IŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(26).
- Babalioğlu N. (2001) Afetlerde Ruhsal Yardım: Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi Kurs Notları, 130- 146.
- Balo, Y. S. (2013). Terör Suçları Bağlamında 13-15 Yaş Grubu Çocukların Kusur Yeteneğinin Belirlenmesi.
- Bilgin, R. (2014). Çatışma Ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 135-152.
- Buka, S. L., Stichick, T. L., Birdthistle, I., & Earls, F. J. (2001). Youth exposure to violence: prevalence, risks, and consequences. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(3), 298.
- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2004). Child Soldiers Global Report 2004, London.
- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2008). Child Soldiers Global Report 2008, London.
- Comer, J. S., & Kendall, P. C. (2007). Terrorism: The psychological impact on youth. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 14(3), 179-212.
- Çetin, E. (2013). Kitlesel Eylemlere Katılarak Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar: Batman Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi.
- Çınar, Y. (2017). Terörizmin Uluslararası Sistem ve Uluslararası Hukuk İlişkinde Ortak Tanımlama Sorunu. *Bilge Strateji*. 9(17). 33-57.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi Ek Protokolü, (2002). UNICEF.
- Çocuk Koruma Kanunu (3/7/2005) Resmi Gazete (25876). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>

- Danışman, I. G. (2011). Toplumsal şiddetin Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Açısından Etkileri. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics*, 4(2), 37-45.
- Darıcı, H. (2009), “şiddet ve Özgürlük: Kürt Çocuklarının Siyaseti”, Toplum ve Kuram Dergisi, sayı:2 s. 17-42, Toplum ve Kuram Yay. İstanbul.
- Eşsizoğlu, A., Aydın, H., & Bülbül, İ. (2009). Terörist saldırılar sonrasında travma sonrası stres bozukluğu: Bir gözden geçirme.
- Fremont, W. P., Pataki, C., & Beresin, E. V. (2005). The impact of terrorism on children and adolescents: Terror in the skies, terror on television. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 14(3), 429-451.
- Goodwin-Gill, G.S. ve Cohn, I. (1994). Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflict. Oxford University Press.New York.
- Güngör, U. T. (2010). Türkiye'de Gençlerin Terör Örgütlerine Katılma Nedenleri ve Sonuçları (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Haer, R. (2019) Children And Armed Conflict: Looking At The Future And Learning From The Past, *Third World Quarterly*, 40(1), 74-91. DOI: 10.1080/01436597.2018.1552131.
- Horowitz, M. J., Wilner, N., Marmar, C., & Krupnick, J. (1980). Pathological grief and the activity of latent self-images. *The American Journal of Psychiatry*, 1157-1980.
- International Federation, Reference Centre for Psychosocial Support, Psychosocial Interventions Handbook, 2009.
- Janoff-Bulman, R., & Frieze, I. H. (1983). A theoretical perspective for understanding reactions to victimization. *Journal of social issues*, 39(2),1-17.
- Kızılgül, P.B. (2020). *Terör Örgütleri Tarafından Kullanılan Çocuklar: Pkk Terör Örgütü Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Jandarma Ve Sahil Güvenlik Akademisi.
- Küçükcan, T. (2010). Terörün sosyolojisi: Toplumsal kökenleri anlama imkânı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(24), 33-54.
- Lynch, M., & Cicchetti, D. (1998). An ecological-transactional analysis of children and contexts: The longitudinal interplay among child maltreatment, community violence, and children's symptomatology. *Development and psychopathology*, 10(2), 235-257.
- Madubuike-Ekwe, J. N. (2005). The International Legal Standards Adopted to Stop the Participation of Children in Armed Conflicts. *Annual Survey of International & Comparative Law*. 11(1). 29-48.
- Margolin, G., & Gordis, E. B. (2000). The effects of family and community violence on children. *Annual review of psychology*, 51(1), 445-479.
- Moss, W.J., Ramakrishnan, M., Storms, D., Henderson-Siegle, A., Weiss, W.M., Lejnev, I., Muhe, L. (2006) Child health in complex emergencies. Bulletin of the World Health Organization, 84(1):58–64.

- Özerdem, A. (2021). *Terör Örgütleri'nin Çocuk İstismarı: Deaş Örneği*. Doktora Tezi. Polis Akademisi.
- Polat, O., & Güldoğan, E. (2010). Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal ve Fiziksel Sorunlar. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 1(1), 105-124.
- Pynoos, R. S., Schreiber, M. D., Steinberg, A. M., & Pfefferbaum, B. J. (2005). Impact of terrorism on children. *Comprehensive textbook of psychiatry*, 2, 3-551.
- Rosen, D. M. (2005). *Armies of The Young: Child Soldiers In War And Terrorism*. Rutgers University Press. New Brunswick, New Jersey, and London.
- Rubonis, A. V., & Bickman, L. (1991). Psychological impairment in the wake of disaster: The disaster–psychopathology relationship. *Psychological Bulletin*, 109(3), 384.
- Shechory-Bitton, M. (2013). The impact of repetitive and chronic exposure to terror attacks on Israeli mothers' and children's functioning. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*.
- Singer, P. W. (2005). The New Children Of Terror. James J. F. Forest (Ed), *The Making Of A Terrorist: Recruitment, Training And Root Causes* (s.105-119). London.
- Stohl, R. (2005). Use of Children as Soldiers. *Foreign Policy In Focus*. 1-6.
- Şavur, E., & Tomas, S. A. (2010). Terör olayları sonrasında psikososyal destek hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18(1), 45-58.
- Tekin, E. (2018). *The mediating role of event-related household discussions in the relationship between family factors and psychological adjustment in children and adolescents exposed to terrorism and community violence* (Master's thesis, Lisansüstü Programlar Enstitüsü).
- Terörle Mücadele Kanunu (12/4/1991) Resmi Gazete (20843). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3713.pdf>
- Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun(27/7/2010). Resmi Gazete (27652) Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100725-1.htm>
- Tuncay, T., & Akçay, S. (2018). Terörizmin Psikososyal Etkileri ve Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerini. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2), 307-334.
- Türk Ceza Kanunu (26/9/2004)Resmi Gazete (25611) Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
- UNICEF, (2004) “Dünya Çocuklarının Durumu 2005, Çocukluk Tehdit Altında”, UNICEF Yayınları, Ankara.
- UNICEF, (2015) İnsani Yardım Çalışmalarında Çocuk Koruma'ya Yönelik Asgari Standartlar (Ed. Kamil Kurtul). Ankara.

CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLARDA ADLİ MUAYENE OLGUSU

Sosyal Hizmet Uzmanı (MSW) Hakan KEÇE

- ❖ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0009-0000-6395-730X
- ❖ hakan-kece@hotmail.com

Dr. Fikriye Rana KARA

- ❖ Aile ve Sosyal Hizmetler Konya İl Müdürlüğü
- ❖ ORCID: 0000-0003-2735-2674
- ❖ rana-kara@hotmail.com

KAYNAKÇA

- Aksüt, Y. (2020). *Çocuk Cinsel İstismarının Sosyolojik Analizi (Malatya Çocuk İzlem Merkezi Uygulaması)*. İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi Malatya.
- Atılğan, E.Ü., Yağcıoğlu, S. ve Çavdar, Y. (2014). *Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber*. Unicef, Ankara.
- Batman, H, Gökçearsan E. (2022). *Çocuk Cinsel İstismarında Adli Görüşme*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Baugerud, G. A., and Johnson, M. S. (2017). The NICHD Protocol: Guide to Follow Recommended Investigative Interview Practices at the Barnahus?. *Collaborating against child abuse: Exploring the Nordic Barnahus model*, 121-143.
- Bilginer, S.Ç, ve Çalışkan, D. (2011) Çocuğu İstismardan Korumada Yeni Bir Yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri. (Ed. Y. Karaman Kepenekci ve P. Taşkın), *Prof. Dr. Emine AKYÜZ'e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl*, Ankara, 119-127.
- E. Çağlar, E. ve Türk, T. (2020) Çocuklarla Yapılan Adli Görüşmeler İçin Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişim Enstitüsü Protokolü (NICHD) Önerisi: Türkçe Versiyonu. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1): 13-32.
- E. Çağlar, E. ve Türk, T. (2019). İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHD Protokolü Önerisi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (38): 393-412.
- Ersoy, E. (2006). Çocuk Cinsel İstismarı Vakalarında Adli Görüşme: Günümüz Teknikleri ve Gelecekteki Yönelimler: Özet Çeviri. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12 (39):57-68.
- Dokgöz, H. ve Kar, H. (2018). Çocukta Cinsel İstismar. *Türkiye Klinikleri J Foren Med-Special Topics*, 4 (1): 8-16.
- Gümütaş F., Yulaf, Y., Gökçe, S. Sağlam S. ve K. Kütük, E. (2014). Adıyaman İlinde Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Yönlendirilen Adli Olguların Bir Yıllık Geriye Dönük İncelenmesi. *Cukurova Medical Journal*, 39(2): 280-289.
- Kabul, M. ve Bıkmazer, A. (2022). Cinsel istismar mağduru çocuklarda olayın ortaya çıkış süresini etkileyen faktörler. *Adli Tıp Dergisi*, 36(2):74-78.
- Kök, A. N. (2006). Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Tıp Uygulamaları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Dergisi*. 10: 3-13.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul, Der Yayınları.
- Topdemir, C. (2016). İstismar Mağduru Çocuğun Korunmasında Bir Uygulama: Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM). *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (43): 1-25.

- Türk, T. (2017). *Cinsel İstismar Mağduru Çocuk İle Yapılan Adli Görüşmelerin Adli Görüşme Teknikleri Açısından İncelenmesi*. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Orhan, G. ve Erden, H. G. (2022). Türkiye’de Cinsel İstismar Mağduru Çocukla Yürütülen Adli Görüşmenin Güvenilirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(4): 570-579
- Özer, E., Bütün, C., Y. Beyaztaş, F. Ve Engin A. (2007). Çorum Adli Tıp Şube Müdürlüğü’ne 2006-2007 Yıllarında Başvuran Cinsel İstismar Mağduru Çocuk Olgularının Değerlendirilmesi. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 29 (2): 51-55.
- Ü. Güllü, B. ve Erden, G. (2022). *Türkiye’de cinsel istismar mağduru çocuklarla adli görüşme: Görüşmecinin öznel deneyimi*. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 1 (1).

**SPORDA İNOVASYON
VE
YENİ NESİL
TEKNOLOJİLER**

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Hale KULA

SPORDA İNOVASYON VE YENİ NESİL TEKNOLOJİLER

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Hale KULA
ORCID (0000-0003-2969-1784)

ISBN 978-625-6504-37-0
E-ISBN 978-625-6504-38-7
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202313>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SPORDA İNOVASYON VE YENİ NESİL TEKNOLOJİLER

KULA, Hale

1. Basım, 102s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Antrenman 2. Dijital 3. Egzersiz 4. İnovasyon 5. Spor

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM-1

DİJİTAL TEKNOLOJİ TERKİNOLOJİSİ: SPORDA İNOVASYON VE YENİ TEKNOLOJİLERE İLİŞKİN KAVRAMLAR 7

Uğur ÖZER

BÖLÜM-2

SPORDA DİJİTAL TEKNOLOJİNİN KULLANIMI..... 29

Ahmet DEMİR

BÖLÜM-3

SPOR EĞİTİMİNDE YENİ NESİL TEKNOLOJİLER..... 43

Arda ÖZÇELİK

BÖLÜM-4

YENİ NESİL TEKNOLOJİLER İLE EGZERSİZ OYUNLARI..... 55

Cihan AYGÜN

BÖLÜM-5

E-SPOR 71

Erhan BUYRUKOĞLU

BÖLÜM-6

ULUSLARARASI SPOR ORGANİZASYONLARINDA DİJİTAL TEKNOLOJİNİN KULLANIMI VE ETKİLERİ 81

Uğur ÖZER

DİJİTAL TEKNOLOJİ TERMİNOLOJİSİ: SPORDA İNOVASYON VE YENİ TEKNOLOJİLERE İLİŞKİN KAVRAMLAR

Uğur ÖZER

- ❖ Kurum Bilgisi: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Spor Yönetimi Bölümü, Çorum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3899-3429
- ❖ Mail: ugurozer84@hotmail.com

Organizasyonlarda bilgi yönetimini kolaylaştıran sistemler kullanılabilir. Bu sistemler Elektronik Bilgi Yönetim Sistemleri olarak adlandırılmaktadır ve çalışanların işinde daha başarılı ve verimli olabilmesine destek olur. Bu sistemler, yaşadığımız dijital çağda çok önemlidir, çünkü çalışanlar bilgi ile boğulmuş durumdadır ve bunlar hızlı ve doğru bir şekilde organize edilmek zorundadır (Vequist, 2009). Elektronik Bilgi Yönetim Sistemlerinin kullanılması, yönetim süreçlerindeki tüm aşamaların analiz edilebilir, raporlanabilir, koordine edilebilir, kontrol edilebilir ve denetlenebilir hale getirilmesini sağlamaktadır. Bunun dışında bu sistemler ile spor hizmeti sunanlar ile tüketenler arasında bağ oluşturularak istek ve ihtiyaçlara uygun kararlar alınması sağlanabilmektedir. Türkiye’de kullanılan ‘Spor Bilgi Sistemi’ Elektronik Bilgi Yönetim Sistemlerine örnek olarak gösterilebilir. Spor Bilgi Sistemi tüm vatandaşların erişimine açık olan e-Devlet uygulamasında; sporcu, sporcu sağlığı, spor elemanı, federasyon işlemleri, özel spor tesisleri, antrenman programları, sportif yetenek tarama, kulüp işlemleri, uluslararası organizasyon işlemleri, okul sporları, üniversite sporları vb. menülere sahip olan bilgi yönetim sistemidir (Özer & Atasoy, 2021).

Organizasyonlarda bilgi yönetimi için bir diğer önemli konu bilgi güvenliğidir. Bilgi güvenliği, bilginin gizliliğinin, bütünlüğünün ve erişilebilirliğinin korunması olarak tanımlanabilir. Organizasyonlar bilgi güvenliğini sağlayabilmek için risklere karşı önlem, değerlendirme ve test sistemleri oluşturmalarıdır. Bilgi güvenliğinin sağlanması için en temel önlem güvenlik duvarları ve güvenlik yazılımlarının kullanılmasıdır. Güvenlik riski değerlendirmesi, bilgi güvenliği konusunda uzmanların yaptığı risk belirleme, risk tahmini ve risk değerlendirmesi, güvenlik testi ise bilgi sistemlerinin belirtilen güvenlik gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığını kontrol etmek için gerçekleştirilen yazılım testi sürecidir. Bilgi güvenliği için tüm bu süreçlerin belirli periyotlarda gerçekleştirilmesi gerekir (Erdoğan, Støleni, Nguyen, Hofstad, Seehusen & Aagedal, 2019).

Bilgiye ilişkin günümüzün trend teknolojileri, Büyük Veri (Big Data), Büyük Veri Analitiği (Big Data Analytics), Veri Madenciliği (Data Mining), Bulut Bilgi İşlem (Cloud Computing), Makine Öğrenimi (Machine Learning), Tahmine Dayalı Analitik, Uç Bilgi İşlem, Blockchain vb. uygulamalardır.

Büyük Veri, zaman içinde toplanan ve ortak veri tabanı yönetim araçları kullanılarak analiz edilmesi ve işlenmesi zor olan çok büyük miktardaki yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış veriyi ifade eder (Ranjan & Jeyanthi, 2021). Büyük Verinin içerdiği bilgilerden faydalanmak ve bir tür avantaj elde etmek için bir dizi araç, teknoloji ve teknik kullanılır (Sarasa-Cabezuelo, 2021). Büyük Veri Analitiği ise karar vermeyi desteklemek için gizli kalıpları, bilinmeyen korelasyonları, pazar trendlerini, müşteri tercihlerini ve diğer faydalı iş bilgilerini ortaya çıkarmak için istatistiksel algoritmalar ve makine öğrenme teknikleri kullanarak büyük veri kümelerini inceleme sürecidir (Matilda, 2017). Veri Madenciliği, veri veya bilgi keşfi olarak adlandırılır ve verileri farklı açılardan analiz etmeye ve yararlı bilgileri ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Veri madenciliği ile organizasyonlarda geliri artırmak, maliyetleri düşürmek veya her ikisini birden yapmak için kullanılacak bilgiler ortaya çıkarılabilir. Veri madenciliği yazılımı, verileri analiz etmek için kullanılan bir dizi analitik araçtan biridir. Verilerin birçok farklı boyuttan veya açıdan analiz edilmesine, kategorize edilmesine ve tanımlanan ilişkilerin özetlenmesine olanak tanır (Herschel, 2015). Bulut Bilgi İşlem, genel olarak internet üzerinden kullanıma sunulan, veri depolama, veriye erişim ve bilgi işlem gücü sağlayan veri merkezlerini ifade eder (Funes & Dasso, 2021). Makine Öğrenimi, bilgisayar programları aracılığıyla, insan yardımı olmadan öğrenme ve yeni verilere uyum sağlama yeteneğine sahip bir yapay zekâ teknolojisidir (Milton, 2021). Makine Öğreniminde bilgisayar sistemleri, belirli bir görevi yerine getirmek için algoritmalar ile matematiksel ve istatistiksel modelleri inceler, keşfeder ve kullanılması için yeni modeller oluşturur. Yazılım ile yeni koşullara uyum sağlama, kalıpları tespit etme ve tahminde bulunma görevleri gerçekleştirilir (Funes & Dasso, 2021). Tahmine Dayalı Analitik, kalıpları belirlemek ve gelecekteki sonuçları ve eğilimleri tahmin etmek için mevcut veri kümelerinden bilgi çıkaran iş zekası teknolojisidir. Gelecekte gerçekleşecek olan ilgi çekici bilinmeyen olayları çözmeye yardımcı olur (Matilda, 2017). Uç Bilgi İşlem, neredeyse gerçek zamanlı hızlı analiz ve yanıt sağlamak için verilerin oluşturuldukları yere yakın bir şekilde işlenmesi, analiz edilmesi ve depolanması anlamına gelir. Organizasyonel verilerdeki hızlı artış, verilerin işleme ve depolama için buluta gönderildiği yöntem yerine daha hızlı bilgi işlem sağlayan uç bilgi işleme geçişi neden olmaktadır (Uç Bilgi İşlem, 2023). Blockchain (Blok zinciri), bir bilgi sistemidir. Bu sistemde bilgileri ele geçirmek, değiştirmek veya sistemi

aldatmak çok zor ya da imkânsızdır. Blok, zincirdeki tüm bilgisayar sistemleri ağında çoğaltılan ve dağıtılan işlemlerin dijital bir kayıdır. Bazen Dağıtılmış Defter Teknolojisi olarak adlandırılan blok zinciri, merkeziyetsizleştirme ve kriptografik karma kullanım yoluyla herhangi bir dijital varlığın geçmişini değiştirilemez ve şeffaf hale getirir (Hassan, Ahmed & Saeed, 2021). Dağıtma, verilerin belirli bir düzene ve merkeziyete bağlı olmaksızın konumlandırılmasına imkân veren veri taşıma yapısını ifade eder. Kriptografi ise bir verinin içermiş olduğu bilgilerin istenmeyen taraflarca erişilebilir olmasını engellemek amacıyla kullanılan şifreleme yöntemidir (Özkan, 2019). Sıralanan bu teknolojilerin birçoğu günümüz spor organizasyonlarında kullanılmaktadır. Gelecekte ise bu teknolojilerin her biri spor organizasyonlarının gerçekleştirilmesi için vazgeçilmez teknolojiler olabilir.

Sporda Sosyal Medya Teknolojileri

Spor ve medya arasındaki ilişki, yirmi birinci yüzyılın başında her iki sektör için de tanımlayıcı ticari bağlantıdır ve elit ve profesyonel düzeylerde spor, ticari başarısı için giderek daha fazla medyaya bağımlı hale gelmektedir. Profesyonel veya ticari spor organizasyonlarının yöneticileri, spor yayıncılığı endüstrisinin yapısı, medya çeşitliliği, medya haklarının değerlendirilmesi ve bazı durumlarda hükümet politikası ve düzenlemelerinin sahip olduğu kısıtlamalar hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Tüketiciler tarafından sosyal medya platformlarının kullanımındaki artış nedeniyle spor yöneticilerinin bu platformlar, ürünler, hizmetler ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olmaları bir zorunluluk haline gelmiştir. Böylece tüketici kararlarını etkileyebilmek için gerekli iletişim kanallarını oluşturmak spor organizasyonlarının başarısını olumlu yönde etkileyecektir (Hoye, Smith, Nicholson & Stewart, 2015).

Sosyal medya, iletişim, etkileşim, içerik paylaşımı ve işbirliğine odaklanan farklı web sitelerini ve dijital uygulamaları tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Twitter, Facebook ve Instagram uygulamaları sosyal medya platformlarına örnek olarak verilebilir (Díez-Arcón & Martín-Monje, 2022). Sosyal medya iki yönlü bir iletişim kanalıdır ve bilgi almaya ve paylaşmaya izin verir. Böylece organizasyonlar ve paydaşları arasında etkileşim kurulabilir. Sosyal medya rakiplerin hareketleri hakkında bilgi sahibi olunmasına ve bireysel tüketicilerin ağlarında değiş tokuş edilen

iletişimlerden elde edilen eğilimlerin analizine olanak tanır. Ayrıca organizasyonların tüketicilerinin ve potansiyel müşterilerinin isteklerine göre çözümler geliştirmesini kolaylaştırır (Maravilhas, 2015). Organizasyonlar sosyal medya metrikleri aracılığıyla, sosyal medyada gerçekleştirilen eylemlerin sonuçlarını bilebilir, mesajların hedeflere ulaşp ulaşmadığını kontrol edebilir ve sosyal medya stratejilerinin performansını ve ekonomik faydalarını tespit edebilir. Sosyal medya metrikleri, sosyal medya faaliyetlerinin organizasyonlar üzerindeki etkisini değerlendirmesine olanak tanıyan nicel veya nitel göstergeler sağlayan veri analiz araçlarıdır (Soler-Labajos & Jiménez-Zarco, 2017).

Organizasyonların sosyal medya dışında tüketicilere ulaşması sosyal yazılımlar ve web siteleri aracılığıyla gerçekleşir. Sosyal yazılımlar bireylerin internet aracılığıyla iletişim ve etkileşim kurmasını sağlayan uygulamalardır. Günümüzde, bu yazılımlarla sosyal gruplar aracılığıyla etkileşim kurmanın yanında, dijital nesnelerin (ses, video, görüntüler) paylaşılması, etiketlenmesi, dağıtılması vb. hizmetleri gerçekleştirmek de mümkündür. Organizasyonların tüketicilerle iletişim ve etkileşimini artırmasının bir diğer yolu Web Analitiğidir. Organizasyonlar kendi kontrolündeki web ortamlarından toplanan verilere dayanarak çeşitli sonuçlar çıkarabilir, bu sonuçlara göre stratejiler belirleyebilir ve yeni iş kuralları oluşturabilir. Web Analitiğinde web sitelerinden sağlanan bilgilerin analiz edilmesiyle, kullanıcıların gezinme deneyimleri ve iş performansı iyileştirilebilir (Soler-Labajos & Jiménez-Zarco, 2017). Spor organizasyonlarında da sosyal medyaya, sosyal uygulamalara ve web sitelerine önem verilmesi bilinirliği artıracaktır.

Spor Endüstrisi Teknolojileri

Spor, dünya genelinde milyonlarca insana istihdam yaratan bir endüstri haline gelmiştir. Dünya nüfusunun çoğunluğu tarafından takip edilen çok çeşitli spor dalları bulunmaktadır ve bu spor dalları artık amatör bir eğlence olmaktan çıkıp profesyonel düzeyde icra edilen önemli etkinlikler haline gelmiştir. Sporun büyümesi ve profesyonelleşmesi ile birlikte, her seviyedeki etkinliklerin ve organizasyonların üretilmesi, sahnelenmesi ve izlenmesi büyük kitlelere ulaşmaktadır. Bu gelişmeler ile büyük bir endüstri haline gelen sporun yönetiminde de değişiklikler olmuştur (Hoye, Smith, Nicholson &

Stewart, 2015). Spor, diğer endüstri sektörlerine yaptığı katkı ile birlikte küresel ekonominin büyük bir bölümünü oluşturur. İmalat ve hizmet endüstrileri gibi spor endüstrisi de küreselleşmeden büyük ölçüde etkilenmiştir (Orlikowski, 1992). Tarihsel süreçte endüstrideki değişimden spor da etkilenmiştir. Geçmişten günümüze endüstri devrimine bakıldığında, 1800'lerin ortasından itibaren tamamen el emeğine dayanan dönem endüstri 1.0 olarak adlandırılıyordu. Bu dönemde işçiler üretim yaparken su ve buharla çalışan makineler kullanıyordu. 1900'lerin başında elektrik, endüstriler için birincil güç kaynağı haline geldi. Montaj hatları kurularak seri mal üretimi yapılan dönem endüstri 2.0 olarak adlandırıldı. 1900'lerin sonu bilgisayarların ve yazılımların geliştirilmesi daha önce insanlar tarafından gerçekleştirilen görevlerin otomasyonuna yol açtı ve bu dönem endüstri 3.0 olarak adlandırıldı. 2000'lerin başından itibaren ise üretim yapan makineler akıllı hale getirilerek, veri toplamayı ve analiz etmeyi mümkün kılan, daha düşük maliyetlerle daha yüksek kalitede ürünler üretmek için daha hızlı, daha esnek ve daha verimli süreçler sağlayan yeni sanayi devrimi gerçekleştirildi. Endüstri 4.0 olarak adlandırılan bu dönemde Nesnelerin İnterneti, Büyük Veri, Bulut Bilgi İşlem, Makine Öğrenimi ve Veri Madenciliği gibi teknolojiler kullanılmaktadır (Verma & Lalwani, 2019).

SONUÇ

Spor organizasyonlarının beceri ve bilgi edinmek için doğru bilgiyi araması gerekir. Doğru bilgi bir kez bulunduğu, daha fazla yenilik için temel sağlar. Dış bilgi arama stratejisi, organizasyonların geniş ve çeşitli dış inovasyon kaynakları arasında yeni ve değerli fikirleri arama süreçlerini nasıl organize ettiği ile ilgilidir. Bugüne kadarki teknoloji inovasyon literatürü, spor endüstrisine ve onun bilgi arama stratejisine yeterince dikkat etmeden genellikle imalat veya hizmet sektörlerine odaklanmıştır. Spor endüstrisinin büyümesini anlamak ve bilginin nasıl yayıldığını görmek için zaman içinde değişen teknolojiyi takip etmek yararlıdır. Spor endüstrisinin gelecekteki bileşimi, bir bilgi yönetimi merceği aracılığıyla teknoloji yeniliğine daha fazla dikkat edilmesinden faydalanacaktır (Ratten, 2019). Organizasyonlarda, bilginin üretilmesi, işlenmesi, saklanması ve dağıtılması için gelişen bilgi iletişim teknolojilerinin daha yaygın bir şekilde kullanılması ile birlikte sporda da dijital çağ yakalanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ajayi, L.A. & Ajayi, O.B. (2009). Cooperative learning strategies for effective teaching and learning science courses in large classes. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), Encyclopedia of information communication technology içinde (127-131). Hershey: Information Science Reference.
- Barnhill, C.R. & Smith, N.L. (2023). Organizational behavior and digital transformation in sport. (Ed. Michael L. Naraine, Ted Hayduk & Jason P. Doyle), The Routledge handbook of digital sport management içinde (7-21). London: Routledge.
- Cockburn, T. & Smith, P. (2021). Reflecting emerging digital technologies in leadership models. (Ed. Peter Smith & Tom Cockburn), Global business leadership development for the fourth industrial revolution içinde (26-64). Hershey: IGI Global.
- Díez-Arcón, P. & Martín-Monje, E. (2022). Fostering social language learning in massive online courses: The role of discussion forums and social media. (Ed. Walaa M. El-Henawy & Maria del Mar Suárez), English as a foreign language in a new-found post-pandemic world içinde (271-290). Hershey: Information Science Reference.
- Erdogan, G., Stølen, K., Nguyen, P.H., Hofstad, J., Seehusen, F. & Aagedal, J.Ø. (2019). An evaluation of a test-driven security risk analysis approach based on two industrial case studies. (Ed. Michael Felderer & Riccardo Scandariato), Advances in information security, privacy, and ethics içinde (69-103). Hershey: IGI Global.
- Ferri, P. (2009). Children and computers. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), Encyclopedia of information communication technology içinde (75-83). Hershey: Information Science Reference.
- Frumuselu, A.D. & Bellot, A.R. (2022). Integrating virtual exchange practices and digital instructional tools in EFL courses at university level. (Ed. Walaa M. El-Henawy & Maria del Mar Suárez), English as a foreign language in a new-found post-pandemic world içinde (312-328). Hershey: Information Science Reference.

- Funes, A. & Dasso, A. (2021). Methods and techniques of data mining. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (749-767). Hershey: IGI Global.
- Hassan, M.B., Ahmed, E.S.A. & Saeed, R.A. (2021). Machine learning for industrial IoT systems. (Ed. Jingyuan Zhao & V. Vinoth Kumar), Innovations and applications of AI, IoT, and cognitive technologies içinde (336-358). Hershey: IGI Global.
- Herschel, R.T. (2015). Leadership for big data and business intelligence. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (371-378). Hershey: Information Science Reference.
- Hoeve, C., Pankl, L. & Crosby, M. (2015). Digital humanities and librarians: A team-based approach to learning. (Ed. L. Sacco Kathleen, Scott S. Richmond, Sara Parme & Kerrie Fergen Wilkes), Supporting digital humanities for knowledge acquisition in modern libraries içinde (107-128). Hershey: Information Science Reference.
- Hoye, R., Smith, A., Nicholson, M. & Stewart, B. (2015). Sport management: Principles and applications. London: Routledge.
- Ifinedo, P. (2009). E-government growth barriers in Sub-Saharan Africa. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), Encyclopedia of information communication technology içinde (209-214). Hershey: Information Science Reference.
- Uç Bilgi İşlem (2023). (17.06.2023):
<https://www.intel.com.tr/content/www/tr/tr/edge-computing/what-is-edge-computing.html>
- Janakova, M. (2015). Modern information technology for suitable development in small business with links to agile methodology and swarm intelligence. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (864-873). Hershey: Information Science Reference.

- Kapan, K. & Üncel, R. (2020). Gelişen web teknolojilerinin (Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0) Türkiye turizmine etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 76-289.
- Karaboğa, T., Karaboğa, H.A., Başar, D. & Zehir, S. (2022). Digital transformation journey of HR: The effect of big data and artificial intelligence in HR strategies and roles. (Ed. Mirjana Pejić-Bach & Çağlar Doğru), *Management strategies for sustainability, new knowledge innovation, and personalized products and services içinde* (94-115). Hershey: IGI Global.
- Kargas, A., Giannakis, A. & Foukas, I. (2022). Recognizing skills and competencies required under industry 4.0's framework for achieving business digital transformation. (Ed. Mirjana Pejić-Bach & Çağlar Doğru), *Management strategies for sustainability, new knowledge innovation, and personalized products and services içinde* (1-29). Hershey: IGI Global.
- Korovkin, V. (2021). Chief digital officers and their roles, agendas, and competencies. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), *Encyclopedia of organizational knowledge, administration, and technology içinde* (1929-1940). Hershey: IGI Global.
- Maravilhas, S. (2015). Competitive intelligence from social media, web 2.0, and the internet. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), *Encyclopedia of information science and technology içinde* (558-566). Hershey: Information Science Reference.
- Matilda, S. (2017). Big data in social media environment: A business perspective. (Ed. N. Raghavendra Rao), *Social media listening and monitoring for business applications içinde* (70-93). Hershey: IGI Global.
- Milton, S. (2021). Data privacy vs. data security. (Ed. Peter Smith & Tom Cockburn), *Global business leadership development for the fourth industrial revolution içinde* (209-235). Hershey: IGI Global.

- Mitra, A. (2010). *Alien technology: Coping with modern mysteries*. Los Angeles: Sage.
- Ololube, N.P. (2009). Computer communication and ICT attitude and anxiety among higher education students. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), *Encyclopedia of information communication technology içinde* (100-105). Hershey: Information Science Reference.
- Orlikowski, W.J. (1992). The duality of technology: Rethinking the concept of technology in organizations. *Organization Science*, 3(3), 398-427.
- Özçelik, Y. (2009). IT-enabled reengineering: productivity impacts. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), *Encyclopedia of information communication technology içinde* (500-502). Hershey: Information Science Reference.
- Özer, U. & Atasoy, B. (2019,). Dijital dönüşüm kapsamında spor yönetimi uygulamaları. 5th International Eurasian Congress on Natural Nutrition, Healthy Life & Sport, 02-06 Ekim 2019, Ankara, 2251-2258.
- Özer, U. & Atasoy, B. (2021). Kamu kurumlarında yönetim bilgi sistemlerinin etkinliği: Spor bilgi sisteminin SWOT analizi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 183-201.
- Özkan, Ö. (2019). Blokzinciri teknolojisi terminoloji çalışması. İstanbul: Türkiye Bilişim Vakfı. (18.06.2023: https://bctr.org/dokumanlar/Blokzinciri_Teknoloji_Terminoloji.pdf)
- Potter, J. & Martinez-Fernandez, C. (2015). Knowledge intensive business services and regional policy. (Ed. Luis M. Carmo Farinha, João J.M. Ferreira, Helen Lawton Smith & Sharmistha Bagchi-Sen), *Handbook of research on global competitive advantage through innovation and entrepreneurship içinde* (91-112). Hershey: IGI Global.
- Ranieri, M. (2009). Cyberspace's ethical and social challenges in knowledge society. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), *Encyclopedia of information communication technology içinde* (132-138). Hershey: Information Science Reference.

- Ranjan, J. & Jeyanthi, P.M. (2021). Big data analytics in the healthcare industry. (Ed. Peter Smith & Tom Cockburn), Global business leadership development for the fourth industrial revolution içinde (134-154). Hershey: IGI Global.
- Rath, M. (2021). Big data analytics and IoT in smart city applications. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (586-601). Hershey: IGI Global.
- Ratten, V. (2019). Sports technology and innovation : Assessing cultural and social factors. Cham: Springer.
- Sarasa-Cabezuelo, A. (2021). New trends in databases to nonSQL databases. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (791-799). Hershey: IGI Global.
- Soler-Labajos, N. & Jiménez-Zarco, A.I. (2017). Productivity on the social web: The use of social media and expectation of results. (Ed. N. Raghavendra Rao), Social media listening and monitoring for business applications içinde (45-68). Hershey: IGI Global.
- Sorrentino, F. (2009). Ambient intelligence. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), Encyclopedia of information communication technology içinde (32-39). Hershey: Information Science Reference.
- Tzaniş, G. & Fotopoulou, O.I. (2021). Internet of things and data science in healthcare. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (1919-1932). Hershey: IGI Global.
- Umukoro, I.O., Omolade-Lawal, A.O., Babalola, S.O., Akinsumbo, K.S., Aligwa, R.M. & Abdul-Jeleel, B.A. (2021). Big data analytics and IoT in smart city applications. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (1699-1718). Hershey: IGI Global.
- Vaidyanathan, S. & Sudarsanam, S.K. (2017). Social media in knowledge management. (Ed. N. Raghavendra Rao), Social media listening and monitoring for business applications içinde (94-114). Hershey: IGI Global.

- Vequist, D.G. (2009). Collaborative knowledge management (CKM) and enterprise knowledge management. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), Encyclopedia of information communication technology içinde (87-93). Hershey: Information Science Reference.
- Verma, L. & Lalwani, M. (2019). Digital transformation: Impact of 5G technology in supply chain industry. (Ed. Ehap H. Sabri), Technology optimization and change management for successful digital supply chains içinde (256-274). Hershey: IGI Global.
- Wang, D. & Moini, H. (2015). Technology-based mergers and acquisitions. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (53-64). Hershey: Information Science Reference.

SPORDA DİJİTAL TEKNOLOJİNİN KULLANIMI

Ahmet DEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2605-9364
- ❖ Mail: ahmetdemirr-@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Akkaya, C. (2008). “Küreselleşme ve Futboldaki Dönüşüm”. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Sayı:1/4.
- Argan, M., Özer, A. ve Akın, E. (2019). Elektronik Spor: Türkiye’deki Siber Sporcuların Tutum ve Davranışları. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 1(2), 1-11.
- Dandıl, E., ve Özkul, İ. (2019). Futbol Maçları İçin Bilgisayarlı Görüş Destekli Gol Karar Sistemi (GolKaSis): Bir Prototip Çalışma. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım ve Teknoloji, 7(1), 214–226.
- Demir, M. (2019). Endüstriyel Futbol ve Futbolda Teknoloji Kullanımı. Geçmişten Geleceğe Televizyon Yayıncılığı, 93-97
- Engin, G.S. ve Çelik, O. V. (2019). VAR’lığın YETER! Hakemlerin Gözünden Video Yardımcı Hakem Sistemi. International Journal of Sport Culture and Science. 7(2):53-68.
- Goal Line Technology (2010). https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2010/04/article_0001.html adresinden 15 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Günar, B.B. (2018). Futbolda Elektronik Bilet Uygulaması. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Günar, B.B. ve Cerrahoğlu, N. (2018). Türk Futbolunda Taşlar Yerinden Oynuyor: Elektronik Bilet Uygulaması. ÇOMÜ Spor Bilimleri Dergisi. 1(1): 46-58.
- Hamari, J. ve Sjöblom, M. (2017). What Is eSports and Why Do People Watch It?. Internet Research, 27(2), 211-232.
- Kayacan O. (2008). Akıllı Giysi Gizayını Üzerine Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. s:17.
- Kayhan, F.R., Bardakçı, S. ve Caz, Ç. (2020). Türk Futbolunda Video Yardımcı Hakem (VAR) Uygulamasına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi 16(27):573-596
- Korkut, C. (2022). Dijital Spor Teknolojilerinin Spor Televizyonculuğunda Kullanımı. EKEV Akademi Dergisi, (90), 79-92
- Mueller, F. F. (2009). Digital Sport: Merging Gaming With Sports To Enhance Physical Activities Such As Jogging. In Digital Sport for

- Performance Enhancement and Competitive Evolution: Intelligent Gaming Technologies, ss. 150-166.
- Mustafaoğlu, R. (2018). e-Spor, Spor ve Fiziksel Aktivite. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 84-96.
- Nazlı, S.R. ve Yağmur, F. (2021). Sporun Yeni Yüzü E-Sporcuların E-Spora Yönelik Düşünceleri. *Uluslararası İletişim ve Medya Araştırmaları Dergisi*, 1(2) 108-119.
- Nurcahya, Y., Nurmansyah, P., Rosdiana, F. ve Stiadi, D. (2021). Improving The Performance Of Football Assistant Referee Through Video-Based Training. *International Conference on Mathematics and Science Education Journal of Physics: Conference Series*. 1806.
- Passolig (2023). <https://www.passolig.com.tr/nedir> adresinden 29 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Sarman, Ö.F. ve Bulut, Ş. (2011). Spor Alanında Nanoteknoloji. Spor alanında nano teknoloji (ömer & şafak) (slideshare.net) adresinden 25 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Şentürk, E. ve Özer, K.M. (2022). Sporda Teknolojik Gelişmeler. *Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi Cilt 2, Sayı 2*, 49-63,
- TFF (2023, 11 Mayıs). VAR Tanıtım Toplantısı VAR Tanıtım Toplantısı Riva'da yapıldı - Arama Sonuç Sayfası TFF adresinden 11 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Ugondo, I.P. ve Tsokwa, M. (2019). Interpreting Video Assistant Referee and Goal-Line Technology Communication: The Pitch-Based Referees Perspectives. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*. 3(4):1058-1062
- Üstünel, R. ve Alkurt, Z. (2015). Futbolda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi İçin 6222 Sayılı Yasanın Getirdiği Yeni Bir Uygulama: Elektronik Bilet ve Yaşanan Sorunlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi* 25(2): 141-175.
- Uzor, N.T., Ikwuka, C.D. ve Ujuagu, A.N. (2023). Hawkeye Technological Innovation: Challenges and Intervention Strategies in Sports. 2:3, 1-6
- Zieglmeier, M. (2017). The potential of wearable technology in amateur football. Hamburg: Anchor Academic Publishing
- Wagner, M. G. (2006). On the Scientific Relevance of eSports.. In H. R. Arabnia (ed.), *International Conference on Internet Computing* (p./pp. 437-442).

SPOR EĞİTİMİNDE YENİ NESİL TEKNOLOJİLER

Arda ÖZÇELİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Yozgat Bozok Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Yozgat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4190-3313
- ❖ Mail: arda.ozcelik@yobu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Babiel S., Hartmann U., Spitzenfeil P. ve Mester J. (1997). Ground reaction forces in alpine skiing, cross country skiing and ski jumping. *Science and skiing* (1,200-207) içinde. Taylor & Francis.
- Giménez-Egido, J. M., Ortega, E., Verdu-Conesa, I., Cejudo, A., ve Torres-Luque, G. (2020). Using Smart Sensors to Monitor Physical Activity and Technical-Tactical Actions in Junior Tennis Players. *International journal of environmental research and public health*, 17(3), 1068.
- Kiefmann A., Krinninger M., Lindemann U., Senner V. Ve Spitzenfeil P. (2006). A new six component dynamometer for measuring ground reaction forces in alpine skiing. *The Engineering of Sport* (6, 87-92) içinde. SpringerLink.
- Larson, A. ve Smith, A. (2018, Mart, 12-14). Sensors and data retention in grand Slam tennis. 2018 IEEE Sensors Applications Symposium (SAS), Seoul, Güney Kore.
- Moon, J., Koo, D., Kim, K., Shin, I., Kim, H., ve Kim, J. (2015). Effect of ski simulator training on kinematic and muscle activation of the lower extremities. *Journal of Physical Therapy Science*, 27(8), 2629–2632.
- Myers, N., Kibler, W., Axtell, A. ve Uhl, T. (2019). The Sony Smart Tennis Sensor Accurately Measures External Workload in Junior Tennis Players. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 14(1), 24–31.
- Neumann, D.L., Moffitt, R.L., Thomas, P.R., Loveday, K., Watling, D.P., Lombard, C.L., Antonova, S. veTremeer, T. (2018). A Systematic Review of The Application of Interactive Virtual Reality to Sport. *Virtual Reality* 22, 183–198
- Özçelik, A. (2022). Teniste antrenman metot örneği olarak eye coach ve performans üzerine etkisi: Eye-coach as an example of training method in tennis and its effect on performance [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurumu Tez Merkezi.
- Panizzolo, F. A., Marcolin, G., ve Petrone, N. (2013). Comparative evaluation of two skiing simulators as functional training devices for recreational skiers. *Journal of Sports Science & Medicine*, 12(1), 151–158.
- Scheiber P., Schwameder H. ve Müller E. (2006, Aralık, 14-18). Characteristics of the force application point - A method to identify learning processes in alpine skiing? 24 International Symposium on Biomechanics in Sports, Salzburg, Avusturya.

Spitzenpfeil P., Huber A. ve Waibel K. (2006, Aralık, 14-18). Mechanical load and muscular expenditure in alpine ski racing and implications for safety and material considerations. 24 International Symposium on Biomechanics in Sports, Salzburg, Avusturya.

YENİ NESİL TEKNOLOJİLER İLE EGZERSİZ OYUNLARI

Cihan AYGÜN

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8773-8777
- ❖ Mail: cihanaygun@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Barnes, S., & Prescott, J. (2018). Empirical evidence for the outcomes of therapeutic video games for adolescents with anxiety disorders: systematic review. *JMIR serious games*, 6(1), e9530.
- Benzing, V., Chang, Y. K., & Schmidt, M. (2018). Acute physical activity enhances executive functions in children with ADHD. *Scientific reports*, 8(1), 12382.
- Blumberg, M. F. C., Burke, L. C., Hodent, P. C., Evans, M. A., Lane, H. C., & Schell, J. (2014). Serious games for health: Features, challenges, next steps. *Games for health: Research, Development, and Clinical Applications*, 3(5), 270-276.
- Borrego, A., Latorre, J., Alcañiz, M., & Llorens, R. (2018). Comparison of Oculus Rift and HTC Vive: feasibility for virtual reality-based exploration, navigation, exergaming, and rehabilitation. *Games for health journal*, 7(3), 151-156.
- Canabrava, K. L., Faria, F. R., Lima, J. R. D., Guedes, D. P., & Amorim, P. R. (2018). Energy expenditure and intensity of active video games in children and adolescents. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 89(1), 47–56.
- Crawford, A., Hollingsworth, H. H., Morgan, K., & Gray, D. B. (2008). People with mobility impairments: Physical activity and quality of participation. *Disability and health journal*, 1(1), 7-13.
- Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public health reports*, 100(2), 126.
- Chen, H., & Sun, H. (2017). Effects of active videogame and sports, play, and active recreation for kids physical education on children's health-related fitness and enjoyment. *Games for health journal*, 6(5), 312-318.
- Cowan, R., Nash, M., & Anderson-Erisman, K. (2012). Perceived exercise barriers and odds of exercise participation among persons with SCI living in high-income households. *Topics in spinal cord injury rehabilitation*, 18(2), 126-127.
- Djaouti, D., Alvarez, J. & Jessel, J. P. (2011). Classifying serious games: The G/P/S model. In Patrick Felicia (ed.), *Handbook of Research on Improving Learning and Motivation through Educational Games: Multidisciplinary Approaches*, IGI Global, Vol. 2, pp. 118–136.

- Djaouti, D., Alvarez, J., Jessel, J. P., Methel, G. & Molinier, P. (2008). A gameplay definition through videogame classification. *International Journal of Computer Games Technology*, 4, 1–7.
- Finco, M. D., & Maass, R. W. (2014). The history of exergames: promotion of exercise and active living through body interaction. In *2014 IEEE 3rd International Conference on Serious Games and Applications for Health (SeGAH)* (pp. 1-6). IEEE.
- Finco, M. D., Reategui, E. B., & Zaro, M. A. (2015). Exergames laboratory: a complementary space for physical education classes. *Movimento*, 3, 687-99.
- Fitzgerald, S. G., Cooper, R. A., Thorman, T., Cooper, R., Guo, S., & Boninger, M. L. (2004). The gamecycle exercise system: comparison with standard ergometry. *The journal of spinal cord medicine*, 27(5), 453-459.
- Göbel, S., Hardy, S., Wendel, V., Mehm, F., & Steinmetz, R. (2010). Serious games for health: personalized exergames. In *Proceedings of the 18th ACM international conference on Multimedia* (pp. 1663-1666).
- Harris, D. M., Rantalainen, T., Muthalib, M., Johnson, L., & Teo, W. P. (2015). Exergaming as a viable therapeutic tool to improve static and dynamic balance among older adults and people with idiopathic Parkinson's disease: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in aging neuroscience*, 7, 167.
- Haskell, W. L., Lee, I. M., Pate, R. R., Powell, K. E., Blair, S. N., Franklin, B. A., ... & Bauman, A. (2007). Physical activity and public health: updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Circulation*, 116(9), 1081.
- Hayes, A. (2023). Augmented reality (AR) defined, with examples and uses. <https://www.investopedia.com/terms/a/augmented-reality.asp>.
- Hwang, E. J., Groves, M. D., Sanchez, J. N., Hudson, C. E., Jao, R. G., & Kroll, M. E. (2016). Barriers to leisure-time physical activities in individuals with spinal cord injury. *Occupational therapy in health care*, 30(3), 215-230.
- Jerdan, S. W., Grindle, M., Van Woerden, H. C., & Boulos, M. N. K. (2018). Head-mounted virtual reality and mental health: critical review of current research. *JMIR serious games*, 6(3), e9226.
- Kooiman, B. J., Sheehan, D. P., Wesolek, M., & Reategui, E. (2016). Exergaming for physical activity in online physical education. *International Journal of Distance Education Technologies (IJDET)*, 14(2), 1-16.

- Landers, R. N. (2014). Developing a theory of gamified learning: Linking serious games and gamification of learning. *Simulation & gaming*, 45(6), 752-768.
- Malone, L. A., Rowland, J. L., Rogers, R., Mehta, T., Padalabalanarayanan, S., Thirumalai, M., & Rimmer, J. H. (2016). Active videogaming in youth with physical disability: Gameplay and enjoyment. *Games for Health Journal*, 5(5), 333-341.
- Marker, A. M., & Staiano, A. E. (2015). Better together: outcomes of cooperation versus competition in social exergaming. *Games for health journal*, 4(1), 25-30.
- Mat Rosly, M., Halaki, M., Mat Rosly, H., Cuesta, V., Hasnan, N., Davis, G. M., & Husain, R. (2017). Exergaming for individuals with spinal cord injury: A pilot study. *Games for health journal*, 6(5), 279-289.
- Mat Rosly, M., Halaki, M., Hasnan, N., Mat Rosly, H., Davis, G. M., & Husain, R. (2018). Leisure time physical activity participation in individuals with spinal cord injury in Malaysia: barriers to exercise. *Spinal cord*, 56(8), 806-818.
- Miller, L. E., & Herbert, W. G. (2016). Health and economic benefits of physical activity for patients with spinal cord injury. *ClinicoEconomics and Outcomes Research*, 551-558.
- Miyachi, M., Yamamoto, K., Ohkawara, K., & Tanaka, S. (2010). METs in adults while playing active video games: a metabolic chamber study. *Med Sci Sports Exerc*, 42(6), 1149-53.
- Monedero, J., Murphy, E. E., & O’Gorman, D. J. (2017). Energy expenditure and affect responses to different types of active video game and exercise. *PloS One*, 12(5), 0176213.
- Norouzi, N., Bruder, G., Belna, B., Mutter, S., Turgut, D., & Welch, G. (2019). A systematic review of the convergence of augmented reality, intelligent virtual agents, and the internet of things. *Artificial intelligence in IoT*, 1-24.
- Pekyavas, N. O., & Ergun, N. (2017). Comparison of virtual reality exergaming and home exercise programs in patients with subacromial impingement syndrome and scapular dyskinesis: Short term effect. *Acta orthopaedica et traumatologica turcica*, 51(3), 238-242.
- Pramana, G., Parmanto, B., Lomas, J., Lindhiem, O., Kendall, P. C., & Silk, J. (2018). Using mobile health gamification to facilitate cognitive behavioral therapy skills practice in child anxiety treatment: open clinical trial. *JMIR serious games*, 6(2), e8902.

- Reger, G. M., Holloway, K. M., Edwards, J., & Edwards-Stewart, A. (2012). Importance of patient culture and exergaming design for clinical populations: a case series on exercise adherence in soldiers with depression. *Games for health: Research, Development, and Clinical Applications*, 1(4), 312-318.
- Rodrigues, E. V., Gallo, L. H., Guimarães, A. T. B., Melo Filho, J., Luna, B. C., & Gomes, A. R. S. (2018). Effects of dance exergaming on depressive symptoms, fear of falling, and musculoskeletal function in fallers and nonfallers community-dwelling older women. *Rejuvenation research*, 21(6), 518-526.
- Roosan, D., Chok, J., Baskys, A., & Roosan, M. R. (2022). PGxKnow: a pharmacogenomics educational HoloLens application of augmented reality and artificial intelligence. *Pharmacogenomics*, 23(4), 235-245.
- Seamon, B., DeFranco, M., & Thigpen, M. (2017). Use of the Xbox Kinect virtual gaming system to improve gait, postural control and cognitive awareness in an individual with Progressive Supranuclear Palsy. *Disability and Rehabilitation*, 9(7), 721–726.
- Sherman, W. R., & Craig, A. B. (2018). Understanding virtual reality: Interface, application, and design. Morgan Kaufmann.
- Sinclair, J., Hingston, P., & Masek, M. (2007). Considerations for the design of exergames. In *Proceedings of the 5th international conference on Computer graphics and interactive techniques in Australia and Southeast Asia* (pp. 289-295).
- Sowle, A. J., Francis, S. L., Margrett, J. A., Shelley, M. C., & Franke, W. D. (2017). A community-based exergaming physical activity program improves readiness-to-change and self-efficacy among rural-residing older adults. *Journal of aging and physical activity*, 25(3), 432-437.
- Staiano, A. E., & Calvert, S. L. (2011). Wii tennis play for low-income African American adolescents' energy expenditure. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5(1).
- Staiano, A. E., Beyl, R. A., Guan, W., Hendrick, C. A., Hsia, D. S., & Newton, R. L. (2018). Home-based exergaming among children with overweight and obesity: A randomized clinical trial. *Pediatric obesity*, 13(11), 724-733.
- Tanaka, K., Parker, J. R., Baradoy, G., Sheehan, D., Holash, J. R., & Katz, L. (2012). A comparison of exergaming interfaces for use in rehabilitation programs and research. 6(9).

E-SPOR

Erhan BUYRUKOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri ABD. Aydın /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8459-9270
- ❖ Mail: erhanbuyrukoglu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017). Uluslararası Çocuk ve Bilgi Güvenliği Etkinlikleri Dijital Oyunlar Çalıştayı, Erişim Linki:http://cocukvebilgigüvenligihaftasi.com/wpcontent/uploads/2017/11/BTKespor10102017_Rapor_V2.pdf Erişim Tarihi: 23.03.2023
- Akın, E. (2008). Elektronik Spor: Türkiye'deki Elektronik Sporcular Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Argan, M., Özer, A., Akın, E., (2006). Elektronik Spor: Türkiye'de Siber Sporcuların Tutumu ve Davranışları. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 1 (2),1-11.
- Atalay, A., ve Boztepe, E. (2020). An Evaluation On E- Sports Industry And Its Economic Outputs, Journal Of Accounting, Journal Of Accounting, Finance And Auditing Studies, 6(3), 19-35.
- Baumeister, R. F ve Vohs, K. D. (2007). Self- Regulation, Ego Depletion And Motivation, Social And Personality Psychology Compass, 1(1), 115-128.
- Brock, K. (2017). Roger Caillois And E- Sports: On The Problems Of Treating Play As Work, Games And Culture, 12(4), 321-339.
- Catalyst. (2017). Special Edition: The 2017 Esports Ecosystem/.Erişim Linli: <https://meta.catalystsports.com/2017/09/26/577/> Erişim Tarihi: 27.04.2023
- Chao, L. L., (2017). You Must Costruct Additional Pylons: Building A Better Framework For Esport Governance. Fordham L. Rev., 86- 737.
- Cooper, K. E. (2009). Go With The Flow: Engagement And Learning İn Second Life. Interservice Industry Training, Similation And Conference (IITSEC), 1- 11.
- Deen, G., Hammer, M., Bethencourt, J., Eiron, I., Thomas, J., ve Kaufman, J. H. (2006). Running Quake II On A Grid, IBM Stytems Journal, 45(1), 21-44.

- Ferguson, C., ve Rueda, S. (2010). The Hitman Study: Violent Video Game Exposure Effects On Agressive Behavior, Holtile Feelings And Depression, *European Psychologists*, 15(2),99-108.
- Filchenko, M. (2018). A Comparison Between E Sports And Traditional. *San Jose State University Journal*. 5(1), 1-10.
- Gaming in Turkey. (2020). Türkiye’de Oyun Sektörü Raporu. Erişim Linki: <https://www.gaminginturkey.com/turkiye-oyun-sektoru-raporu-2020.pdf>.Erişim Tarihi:24.04.2023
- Green, C. S., ve Bavelier, D. (2012). Learning, Attentional Control And Action Video Games. *Current Biology. Cell Press*. 22 (6), 197- 206.
- Griffihs, M. D., Kuss, D. J., ve King, D. L., (2012). Video Game Addiction: Past, Present And Future, *Current Psychiatry Reviews*, 8(4), 308- 318.
- GSB. (2018). Gençlik ve Spor Bakanlığı, E Spor Raporu, Eğitim Kültür Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Hallmann, K. Ve Giel, T. (2017). Esports- Competitive Sports Or Rectional Activity ?. *Sport Managemnet Review*,14-20.
- Hamari, J., ve Sjöblom, M. (2017). What İs E Sports Anf Why Do People Watch It? *Internet Research*, 27(2), 211- 232.
- Hiltscher, j., ve Scholz, T. (2015). *Esports Year Book 2013-14*.Norderstedt, Almanya.
- Hope, A. (2014). The Evolotion Of The Electronic Sports Entertainmenet Industry Ant İts Popularity. *Computers for Everyone*, 87-89.
- Hsu, C. L., ve Lu, H. P. (2004). Why Do People Play On-Line Games? An Extended With Social Influences And Flow Experience, *Information And Managemenet*, 41(7), 853-868.
- Ocasia. (2017). OCA, Alisports Announce E- Sports Partnership For Hangzhour Erişim linki: <http://www.ocasia.org/News/IndexNewsRM.aspx?WKEgervtea30hootVhTdtQ>== ErişimTarihi:27.04.2023

Taşkıran, İ. B. (2019). Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak E-Spor Sponsorluğu ve E-Spor Sponsorluğunun Marka Bilinirliği İle İlişkisi: Bir Örnek Olay İncelemesi, (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Witkowski, E. (2012). On The Digital Playing Field: How We ‘‘ Do Sport’’ With Networked Computer Games, Games And Culture, 7 (5), 349-374.

ULUSLARARASI SPOR ORGANİZASYONLARINDA DİJİTAL TEKNOLOJİNİN KULLANIMI VE ETKİLERİ

Uğur ÖZER

- ❖ Kurum Bilgisi: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Spor Yönetimi Bölümü, Çorum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3899-3429
- ❖ Mail: ugurozer84@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Abubaker, F. & El-Badri, HA. (2022). Using digital storytelling as a tool for reflection in the libyan efl literature classroom. (Ed. Walaa M. El-Henawy & Maria del Mar Suárez), English as a foreign language in a new-found post-pandemic world içinde (182-202). Hershey: Information Science Reference.
- Barnhill, C.R. & Smith, N.L. (2023). Organizational behavior and digital transformation in sport. (Ed. Michael L. Naraine, Ted Hayduk & Jason P. Doyle), The Routledge handbook of digital sport management içinde (7-21). Abingdon: Routledge.
- Beijing Marketing Report (2008). (10.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-46772>).
- Beijing Marketing Report (2022). (15.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-2891855>).
- Ferri, P. (2009). Children and computers. (Ed. Antonio Cartelli & Marco Palma), Encyclopedia of information communication technology içinde (75-83). Hershey: Information Science Reference.
- Frevel, N., Schmidt, S.L., Beiderbeck, D., Penkert, B. & Subirana, B. (2020). Taxonomy of sportstech. (Ed. Sascha L. Schmidt), 21st Century sports: How technologies will change sports in the digital age içinde (15-37). Cham: Springer.
- IOC (2008). Atos origin, the brains behind the operation. Retrieved from (10.06.2023: <https://olympics.com/ioc/news/atos-origin-the-brains-behind-the-operation>).
- IOC (2023). (15.06.2023: <https://olympics.com/ioc/technology-and-technical-innovation-commission>).
- Jamil, M.I.M & Almunawar, M.N. (2021). Importance of digital literacy and hindrance brought about by digital divide. (Ed. Mehdi Khosrow-Pour), Encyclopedia of information science and technology içinde (1683-1698). Hershey: IGI Global.
- London Marketing Report (2012). (12.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-60115>).
- McNeil, I. (1990). Basic tools, devices and mechanisms. (Ed. Ian McNeil), An encyclopedia of the history of technology içinde (1-43). London: Routledge.
- PyeongChang Marketing Report (2018). (14.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-175407>).

- Ratten, V. (2019). Sports technology and innovation: Assessing cultural and social factors. Cham: Springer.
- Rio Marketing Report (2016). (13.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-166381>).
- Sakac, B. (2008). Information technology at the Olympic Games. (Ed. P. Dabnichki & Arnold Baca), Computers in sport içinde (269-290). Southampton: WIT Press.
- Sochi Marketing Report (2014). (10.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-55424>).
- The Tech Race (2023). (15.06.2023: <https://olympics.com/en/original-series/episode/see-how-the-evolution-of-carbon-fiber-poles-changed-the-pole-vault-world>).
- Thompson, A. & Parent, M.M. (2023). Digital transformation in not-for-profit sport organizations. (Ed. Michael L. Naraine, Ted Hayduk & Jason P. Doyle), The Routledge handbook of digital sport management içinde (62-75). Abingdon: Routledge.
- Tokyo Marketing Report (2021). (14.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-1447343>).
- Vancouver Marketing Report (2010). (13.06.2023: <https://library.olympics.com/Default/digital-viewer/c-46772>).

New
Technologies and Techniques
in Gynecology and Obstetrics

Editor

Assoc. Prof. Dr. Ayşe KONAC

 EFE ACADEMY
PUBLISHING

New Technologies and Techniques in Gynecology and Obstetrics

Editor

Assoc. Prof. Dr. Ayşe KONAÇ
ORCID (0000-0002-9119-3332)

ISBN: 978-625-6504-35-6

E-ISBN: 978-625-6504-36-3

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub20237>

First Edition: June-2023

All rights are reserved

LIBRARY CARDS

New Technologies and Techniques in Gynecology and Obstetrics

KONAÇ, Ayşe

First Edition, 150p., 160 x 240 mm.

Design: İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Cover Design: İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Certificate No: 49168

Printing House Certificate No: 49168

Efe Academy Publication

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sk. Büyük Milas Han 24/125

Fatih / İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

Printing Office:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sk. Büyük Milas Han 24/125

Fatih / İSTANBUL

0212 520 52 00 - www.efeakademi.com

CONTENTS

GENERAL ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN OBSTETRICS AND GYNECOLOGY.....	7
<i>Esra GÜZEL, Tuba TOMBUL KOTANCI</i>	
WORKING PRINCIPLES AND TYPES OF LASERS.....	15
<i>Aybala Zeynep AKIL</i>	
APPLICATION AREAS OF LASERS IN GYNECOLOGY.....	23
<i>Aybala Zeynep AKIL</i>	
LASER TREATMENT IN GENITAL CONDYLOMAS.....	33
<i>Özgür ÇOBAN</i>	
GENITAL BLEACHING WITH CO₂ LASER.....	41
<i>Berfin OKMEN OZKAN</i>	
CO₂ LASER APPLICATIONS IN GENITAL LICHEN SCLEROSUS TREATMENT.....	51
<i>Süleyman SALMAN, Havva BETÜL BACAĞ</i>	
PRP AND FILLING APPLICATIONS IN GENITAL AESTHETICS.....	57
<i>Berfin OKMEN OZKAN</i>	
LABIAPLASTY.....	77
<i>Fatma Nur CEYLAN</i>	
COMPLICATIONS IN FEMALE GENITAL AESTHETICS.....	89
<i>Esra GÜZEL</i>	
HYMENOPLASTY AND ETHICAL DEBATE IN MUSLIM COUNTRIES.....	97
<i>Özgür ÇOBAN, Tefvik KAÇAR</i>	

CLITORAL HOOD REDUCTION107

Fatma Nur CEYLAN

ISTHMOCELE.....117

Tuba TOMBUL KOTANCI

**TREATMENT METHODS IN PREMATURE OVARIAN FAILURE
.....125**

Kübra ŞEVGİN, Salime Pelin ERGÜVEN

**CURRENT PHYSIOTHERAPY IN PRIMARY DYSMENORRHEA
.....135**

Zümra BALTAŞ, Ömer ŞEVGİN

GENERAL ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN OBSTETRICS AND GYNECOLOGY

Esra GÜZEL

- ❖ Affiliation: University of Health Sciences Turkey, İstanbul Gaziosmanpaşa Training and Research Hospital, Clinic of Obstetrics and Gynecology, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-6421-3993
- ❖ Mail: doctoresraguzel@gmail.com

Tuba TOMBUL KOTANCI

- ❖ Affiliation: BHT Clinic Istanbul Tema Hospital, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0856-820X
- ❖ Mail: tubatombul@hotmail.com

2017). The 3DP image makes it easier to work in the surgical field by protecting it from the surrounding tissues, especially in surgeries such as deep infiltrating endometriosis and reduces postoperative complications.

CONCLUSION

Artificial intelligence applications, which are rapidly developing depending on the advancing technology, are frequently used in many areas of daily life. Artificial intelligence has become a hope for doctors and patients in obstetrics and gynecology, which is one of the branches with the most lawsuits for neglect.

Since conventional methods are not applicable to every individual, the support of artificial intelligence increases in cases that have difficulty in diagnosis and result in failure. There are many publications showing that artificial intelligence supports the clinical treatment process, supports accurate diagnosis, and increases its therapeutic effectiveness. AI, which is the result of technological development, is promising in the future in support of obstetrics and gynecology.

REFERENCES

- Ajao MO, Clark NV, Kelil T, Cohen SL, Einarsson JI (2017). Case-report: three-dimensional printed model for deep infiltrating endometriosis. *J Minim Invasive Gynecol.* 24, 1239-42.
- Bahado-Singh RO, Sonek J, McKenna D, et al (2019). Artificial intelligence and amniotic fluid multiomics: prediction of perinatal outcome in asymptomatic women with short cervix. *Ultrasound Obstet Gynecol.* 54, 110-18.
- Barut A (2022). İnteruterin gelişme geriliği. *Güncel Kadın Hastalıkları ve Doğum Çalışmaları IV.* 3, 27-45.
- Barut A (2022). Servikal kanser primer ve sekonder yönetimi. *Güncel Kadın Hastalıkları ve Doğum Çalışmaları III.* 36, 371-375.
- Brocklehurst P (2016). INFANT Collaborative Group: A study of an intelligent system to support decision making in the management of labour using the cardiotocograph – the INFANT study protocol. *BMC Pregnancy Childbirth.* 16, 10.
- Dhombres F, Bonnard J, Bailly K, Maurice P, Papageorghiou AT, Jouannic JM (2022). Contributions of Artificial Intelligence Reported in Obstetrics and Gynecology Journals: Systematic Review. *J Med Internet Res.* 24, 1-16.

- Elias KM, Fendler W, Stawiski K, et al (2017). Diagnostik potential for a serum miRNA neural network for detection of ovarian cancer. *Elife*. 6, 1-28.
- Enshaei A, Robson CN, Edmondson RJ (2015). Artificial intelligence systems as prognostic and predictive tools in ovarian cancer. *Ann Surg Oncol*. 22, 3970-75.
- Idowu IO, Fergus P, Hussain A, et al (2015). Artificial intelligence for detecting preterm uterine activity in gynecology and obstetrics care. 2015 IEEE International Conference on Computer and Information Technology; Ubiquitous Computing and Communications; Dependable, Automatic and Secure Computing; Pervasive Intelligence and Computing. 215, 215-220.
- Kazantsev A, Ponomerava J, Kazantsev P, Digilov R, Huang P (2012). Development of e-health network for in-home pregnancy surveillance based on artificial intelligence. *Proc 2012 IEEE-EMBS Internet Conf Biomedical Health Informatics*. 82, 82-84.
- Kim YH (2021). Artificial intelligence in medical ultrasonography: driving on an unpaved road. *Ultrasonography*. 40-313-7.
- Manna C, Lanni L, Lumini A, Pappalardo S (2013). Artificial intelligence techniques for embryo and oocyte classification. *Reprod Biomed Online*. 26, 42-49.
- McCarthy J, Minsky M, Rochester N, Shannon C (1955). A proposal for the dartmouth summer research project on artificial intelligence. *AI Magazine*. 27(4), 12.
- Moawad G, Tyan P, Louise M (2019). Artificial intelligence and augmented reality in gynecology. *Curr Opin Obstet Gynecol*. 31, 345-48.
- Polak S, Mendyk A (2004). Artificial intelligence technology as a tool for initial GDM screening. *Expert Syst Appl*. 26, 455-460.
- Schwalbe N, Wahl B (2020). Artificial intelligence and the future of global health. *Lancet*. 395, 1579-1586.
- Sun Q, Zou X, Yan Y, et al (2022). Machine learning-based prediction model of preterm birth using electronic health record. *J Healthc Eng*. 2022, 9635526.
- Turing AM (1950). I—Computing Machinery and Intelligence. *LIX*: 433–460. United Kingdom Engineering and Physical Sciences Research Council. Artificial intelligence technologies. <https://epsrc.ukri.org/research/ourportfolio/researchareas/ait/>.
- Using artificial intelligence to detect cervical cancer (2019). [http://directorsblog.nih.gov/2019/01/17/using-artificial-intelligence-to-detect-cervical-cancer/..](http://directorsblog.nih.gov/2019/01/17/using-artificial-intelligence-to-detect-cervical-cancer/)

WORKING PRINCIPLES AND TYPES OF LASERS

Aybala Zeynep AKIL

- ❖ Affiliation: Aybala AKIL Clinic Bodrum Mugla/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-4254-1313
- ❖ Mail: aybalaakil@gmail.com

REFERENCES

- Foth H-J (2008) Principles of Lasers in Chemistry Vol. 1: Probing Matter (Ed Lackner M) Weinheim, WILEY-VCH Verlag GmbH & Co
- Haley D, Pratt O. (2017) Basic principles of lasers. Physics, 18(12), 648-650
- Mahamood RM (2018) Laser Metal Deposition Process of Metals, Alloys, and Composite Materials (Ed. Derby B) Johannesburg, Springer International Publishing AG
- Moulton PF (1992) Tunable Solid-state Lasers, Proceedings of the IEEE, 80(3)
- Nath AK (1988) Gas lasers, Bull Mater Sci, 11(2-3), 245-259.
- Schawlow AL (1995) Principles of Lasers. Journal of Clinical Laser Medicine & Surgery, 13 (3), 19
- Šulc J & Jelinkova H (2013) Lasers for Medical Applications Diagnostics, Therapy and Surgery Chapter 5: Solid- state lasers for medical applications (Ed Jelinkova H) Woodhead Publishing Series in Electronic and Optical Materials
- Svelto O (2010) Principles of Lasers. Milano, Springer-Verlag US

APPLICATION AREAS OF LASERS IN GYNECOLOGY

Aybala Zeynep AKIL

- ❖ Affiliation: Aybala AKIL Clinic Bodrum Mugla/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-4254-1313
- ❖ Mail: aybalaakil@gmail.com

REFERENCES

- Aguiar LB, et al (2020) Efficacy of fractional CO2 laser, promestriene, and vaginal lubricant in the treatment of urinary symptoms in postmenopausal women: a randomized clinical trial. *Lasers Surg. Med.* 52(8), 713–720
- Arunkalaivanan, A, et al (2017) Laser therapy as a treatment modality for genitourinary syndrome of menopause: A critical appraisal of evidence. *Int Urogynecology J*, 28, 681–685
- Campbell P, et al (2017). Self-Reported Vaginal Laxity—Prevalence, Impact, and Associated Symptoms in Women Attending a Urogynecology Clinic. *J Sex Med* 15:1515-1517.
- Cruz VL, et al (2018) Randomized, double-blind, placebo-controlled clinical trial for evaluating the efficacy of fractional CO2 laser compared with topical estriol in the treatment of vaginal atrophy in postmenopausal women. *Menopause* 25(1), 21–28
- FDA (2018). FDA Warns against Use of Energy-Based Devices to Perform Vaginal ‘Rejuvenation’ or Vaginal Cosmetic Procedures: FDA Safety Communication; FDA: Silver Spring, MD, USA
- FDA. Gottlieb, M.D., on efforts to safeguard women’s health from deceptive health claims and significant risks related to devices marketed for use in medical procedures for “vaginal rejuvenation” FDA website July 30, 2018 [October 26, 2021]. Available from: <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/state-ment-fda-commissioner-scott-gottlieb-md-efforts-safeguard-womens-health-deceptive-health-claims>
- Filippini M, et al (2022). CO2-laser therapy and genitourinary syndrome of menopause: a systematic review and meta-analysis. *J. Sex Med.* 19(3), 452–470.
- Goldstein AT, et al (2016) Vulvodynia: Assessment and treatment. *J Sex Med*; 13:572-590.
- Gómez-Frieiro M & Laynez-Herrero E (2019) Use of Er:YAG laser in the treatment of vulvar lichen sclerosis. *International Journal of Women’s Dermatology* 5, 340–344
- Imamura, M (2019). Surgical interventions for women with stress urinary incontinence: Systematic review and network meta-analysis of randomised controlled trials. *BMJ*, 365, 1842
- Isaza, PG, et al (2018) Long-term effect of thermoablative fractional CO2 laser treatment as a novel approach to urinary incontinence

- management in women with genitourinary syndrome of menopause. *Int Urogynecology J*, 29, 211–215
- Lee MS (2014). Treatment of vaginal relaxation syndrome with an Erbium:YAG laser using 90° and 360° scanning scopes: a pilot study & short-term results. *Laser Ther*;23(2):129-138
- Mension E, et al (2021). Vaginal laser therapy for genitourinary syndrome of menopause – systematic review. *Maturitas* 156, 37–59.
- Mitsuyuki M, et al (2020) Treating Vaginal Laxity Using Nonablative Er:YAG Laser: A Retrospective Case Series of Patients From 2.5 Years of Clinical Practice. *Sex Med*;8:265-273.
- Mortensen OE, et al (2022) The evidence behind the use of LASER for genitourinary syndrome of menopause, vulvovaginal atrophy, urinary incontinence and lichen sclerosus: A state-of-the-art review *Acta Obstet Gynecol Scand*;101:657–692
- Murphy R (2010). Lichen sclerosus. *Dermatol Clin* 2010;28(4):707–15
- Neill SM, et al (2010). British association of dermatologists’ guidelines for the management of lichen sclerosus. *Br J Dermatol*;163(4):672–82
- Ogrinc UB, et al (2019) Efficacy of Non-ablative Laser Therapy for Lichen Sclerosus: A Randomized Controlled Trial *J Obstet Gynaecol Can*;41(12):1717–1725
- Paraiso MFR, et al (2020). A randomized clinical trial comparing vaginal laser therapy to vaginal estrogen therapy in women with genitourinary syndrome of menopause: the VeLVET trial. *Menopause* 27(1), 50–56
- Preti M, et al (2018) The clinical role of LASER for vulvar and vaginal treatments in gynecology and female urology: An ICS/ISSVD best practice consensus document. *Neurourology and Urodynamics*; 1–15.
- Preti M, et al (2019) The clinical role of LASER for vulvar and vaginal treatments in gynecology and female urology: an ICS/ISSVD best practice consensus document. *J Low Genit Tract Dis*; 23:151-160
- Pukall CF, et al (2016) Vulvodynia: Definition, Prevalence, Impact, and Pathophysiological Factors. *J Sex Med*; 13:291-304.
- Qureshi AA, et al (2017) Nonsurgical Vulvovaginal Rejuvenation With Radiofrequency and Laser Devices: A Literature Review and Comprehensive Update for Aesthetic Surgeons. *Aesthetic Surgery Journal*, 1–10.

- Ross EV, et al (1996). Effects of CO2 laser pulse duration in ablation and residual thermal damage: implications for skin resurfacing. *Lasers Surg Med*;19(2):123-129
- Ruanphoo P & Bunyavejchevin S (2020). Treatment for vaginal atrophy using microablative fractional CO2 laser: a randomized double-blinded sham-controlled trial. *Menopause* 27(8), 858–863.
- Ruffolo AF, et al (2022) Vaginal Laser Therapy for Female Stress Urinary Incontinence: New Solutions for a Well-Known Issue—A Concise Review *Medicina*, 58, 512.
- Salvatore S, et al (2018). Early regenerative modifications of human postmenopausal atrophic vaginal mucosa following fractional CO2 laser treatment. *Open Access Maced J Med Sci* 6(1), 6–14.
- Trutnovsk G, et al (2021) Microablative Erbium: YAG Laser Therapy for Vulvodynia – A Report on Efficacy, Safety, and Treatment Satisfaction *Sex Med*;9:100432.
- Zerbinati N, et al (2015) Microscopic and ultrastructural modifications of postmenopausal atrophic vaginal mucosa after fractional carbon dioxide laser treatment. *Lasers Med. Sci.* 30(1), 429–436
- Zipper R & Lamwu G (2022) Vaginal laser therapy for gynecologic conditions: re-examining the controversy and where do we go from here. *J Comp Eff Res*, 11(11), 841–849

LASER TREATMENT IN GENITAL CONDYLOMAS

Özgür ÇOBAN

- ❖ Affiliation: University of Health Sciences Turkey, İstanbul Gaziosmanpaşa Training and Research Hospital, Clinic of Obstetrics and Gynecology, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-8243-6462
- ❖ Mail: ozgurcoban@yahoo.com

REFERENCES

- Barton S, Wakefield V, O'Mahony C, Edwards S. (2019). Effectiveness of topical and ablative therapies in treatment of anogenital warts: A systematic review and network meta-analysis. *BMJ Open*, 1-9.
- Barut A (2022). Servikal kanser primer ve sekonder yönetimi. *Güncel Kadın Hastalıkları ve Doğum Çalışmaları III*. 36, 371-375.
- Demirci F, Ünlü C. (2016). Cerrahi tedavi görüşleri- İşlem klavuzu. (Ed. Wallwiener D & Becker S): *Jinekolojik Cerrahi Atlası*. Akademisyen Yayınevi, Ankara.
- Derkay CS, Wiatrak B. (2008). Recurrent respiratory papillomatosis: A review. *Laryngoscope*, 118, 1236-1247.
- Goharkhay K, Moritz A, Wilder-Smith P, et al. (1999). Effects on oral soft tissue produced by a diode laser in vitro. *Lasers Surg Med*. 25, 401-6.
- Gross G. (2003). Human Papillomaviruses. *Ther Umsch*, 60, 595-604.
- Hoyme UB, Hagedorn M, Schindler AE, et al. (2002). Effect of adjuvant imiquimod 5% cream on sustained clearance of anogenital warts following laser treatment. *Infect Dis Obstet Gynecol*, 10, 79-88.
- Iranmanesh B, Khalili M, Zartab H, Amiri R, Aflatoonian M. (2021). Laser therapy in cutaneous and genital warts: A review article. *Dermatol Ther*, 34(1), 14671.
- Kodner CM, Nasraty S. (2004). Management of genital warts. *Am Fam Physician*, 70, 2335-42.
- Maw R. (2004). Critical appraisal of commonly used treatment for genital warts. *Int J STD AIDS*, 15, 357-64.
- Sexually transmitted diseases treatment guidelines 2002. Centers for Disease Control and Prevention. *MMWR Recomm Rep*, 51, 1.78.
- Silverberg MJ, Thorsen P, Lindeberg H, et al (2003). Condyloma in pregnancy is strongly predictive of juvenile-onset recurrent respiratory papillomatosis. *Obstet Gynecol*, 101, 645.
- Sindhuja T, Bahari N, Gupta S. (2022). Asian guidelines for condyloma acuminatum. *J Infect Chemother*, 28, 845-852.

- Snoeck R, Bossens M, Parent D, et al. (2001). Phase II Double-Blind, Placebo-Controlled study of the safety and efficacy of cidofovir topical gel for the treatment of patients with human papillomavirus infection. *Clin Infect Dis*, 33,597-602.
- Sugai S, Nishijima K, Enomoto T. (2021). Management of Condyloma Acuminata in Pregnancy: A Review. *Sexually Transmitted Diseases*, 48, 403-409.
- Widschwendter A, Böttcher B, Riedl E, et al., (2019). Recurrence of genitals warts in pre-HPV vaccine era after laser treatment. *Archives of Gynecology and Obstetrics*, 300, 661-668.

GENITAL BLEACHING WITH CO₂ LASER

Berfin OKMEN OZKAN

- ❖ Affiliation: Bossan Hospital Gaziantep/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3707-2270
- ❖ Mail: berfin.okmen@hotmail.com

REFERENCES

- Eserdag S. (2021) Genital Bölge Renk Açma Tedavileri Eserdağ S. Kadın Genital Estetik ve Fonksiyonel Cerrahisi 291-303 İstanbul: Plusone Basım.
- Fitzpatrick TB. (1988) The validity and practicality of sun-reactive skin types I through VI. *Arch Dermatol.* 124(6), 869–871 doi:10.1001/archderm.1988.01670060015008.
- Hunzeker C, Weiss ET, Geronemus RG. (2019) Fractionated CO₂ laser resurfacing: Our experience with more than 2000 treatments. *Aesthetic Surgery Journal*, 29, 317-322.
- Leibaschoff G, Isaza PG. (2016) Non-surgical Cosmetic Vulvovaginal Procedures Goodman MP. *Female Genital Plastic and Cosmetic Surgery* 138-153 UK: Wiley-Blackwell.
- Marchitelli CE, Sluga MC, Perrotta M and col. (2010) Initial Experience in a Vulvovaginal Aesthetic Surgery Unit Within a General Gynecology Department. *Journal of Lower Genital Tract Disease*, 14 (4), 295-300. doi: 10.1097/LGT.0b013e3181d8594a.
- Preti M, Vieira-Baptista P, Digesu GA and col. (2019) The Clinical Role of LASER for Vulvar and Vaginal Treatments in Gynaecology and Female Urology: a Best Practice Document. *J Low Genit Tract Dis*, 23(2), 151–160 doi:10.1097/LGT.0000000000000462.
- Sachdeva S. (2009) Fitzpatrick skin typing: Applications in dermatology. *Indian J Dermatol Venereol Leprol*, 75, 93–96.
- Santos C, Alinsod R. (2017) Auxiliary Procedures. Hamori CA, Banwell PE, Alinsod R. *Female Cosmetic Genital Surgery: Concepts, Classifications and Techniques* 206-217 New York: Thieme Publishers.
- Taylor S, Westerhof W, Im S, Lim J. (2006) Noninvasive techniques for the evaluation of skin color. *J Am Acad Dermatol*, 54, 282–290.
- Treesirichod A, Chansakulporn S, Wattanapan P. (2014) Correlation Between Skin Color Evaluation by Skin Color Scale Chart and Narrowband Reflectance Spectrophotometer. *Indian J Dermatol*, 59(4), 339–342 doi:10.4103/0019-5154.135476.
- Ward WH, Lamberton F, Goel N, Yu JQ, Farma JM (2017) *Clinical Presentation and Staging of Melanoma*
- Ward WH, Farma JM *Cutaneous Melanoma: Etiology and Therapy* 79-89 Brisbane: Codon Publications.

CO₂ LASER APPLICATIONS IN GENITAL LICHEN SCLEROSUS TREATMENT

Süleyman SALMAN

- ❖ Affiliation: University of Health Sciences Turkey, İstanbul Gaziosmanpaşa Training and Research Hospital, Clinic of Obstetrics and Gynecology, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7090-6105
- ❖ Mail: sleymansalman@gmail.com

Havva BETÜL BACAĞ

- ❖ Affiliation Bilgisi: University of Health Sciences Turkey, İstanbul Gaziosmanpaşa Training and Research Hospital, Clinic of Obstetrics and Gynecology, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8516-5493
- Mail: hbbacak90@gmail.com

REFERENCES

- Abramov Y, Elchalal U, Abramov D, Goldfarb A, Schenker JG. (1996). Surgical treatment of vulvar lichen sclerosus. *Obstetrical & Gynecological Survey*, 51, 193-199.
- Ambros RA, Malfetano JH, Carlson JA, Mihr MC. (1997). Non-neoplastic epithelial alterations of the vulva: recognition assessment and comparisons of terminologies used among the various specialties. *Mod Pathol*, 10, 401-8.
- Fistarol SK, Itin PH. (2013). Diagnosis and treatment of lichen sclerosus: an update. *Am J Clin Dermatol*, 14(1), 27-47.
- Fruchter R, Melnick L, Pomeranz MK. (2017). Lichenoid vulvar disease: a review. *Int J Womens Dermatol*. 3(1), 58-64.
- Furue M, Terao H, Rikihisa W, et al. (2003). Clinical dose and adverse effects of topical steroids in daily management of atopic dermatitis. *Br J Dermatol*, 148, 128-33.
- Halonen P, Jakobsson M, Heikinheimo O, Riska A, Gissler M, Pukkala E. (2017). Lichen sclerosus and risk of cancer. *Int J Cancer*, 140, 1998-2002.
- Mitchell L, Goldstein AT, Heller D, et al. (2021). Fractionated carbon dioxide laser for the treatment of vulvar lichen sclerosus. *Obstet Gynecol*, 137, 979-987.
- Omi T, Numano K. (2014). The role of the CO2 laser and fractional CO2 laser in dermatology. *Laser Therapy*, 23, 49-60.
- Pérez-López FR, Vieira-Baptista P. (2017). Lichen sclerosus in women: a review. *Climacteric*, 20(4), 339-47.
- Preti M, Scurry J, Marchitelli CE, Micheletti L. (2014). Vulvar intraepithelial neoplasia. *Best Pract Res Clin Obstet Gynaecol*, 28, 1051-62.
- Salvatore S, Leone Roberti Maggiore U. (2015). Histological study on the effects of microablative fractional CO2 laser on atrophic vaginal tissue: an ex vivo study. *Menopause*, 22(8), 845-9.
- Singh N, Ghatage P. (2020). Etiology, clinical features, and diagnosis of vulvar lichen sclerosus: a scoping review. *Obstet Gynecol Int*, 7480754
- Stewart K, Javaid S, Schallen KP, Bartlett S, Carlson NA. (2021). Fractional CO2 laser treatment as adjunctive therapy to topical steroids for managing vulvar lichen sclerosus. *Lasers Surg Med*, 54, 138-151.
- Yılmaz Ş, Doğan RA. (2022). Common Vulvar Lesions and Midwifery Care. *Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi*, 1, 7-12.

PRP AND FILLING APPLICATIONS IN GENITAL AESTHETICS

Berfin OKMEN OZKAN

- ❖ Affiliation: Bossan Hospital Gaziantep/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3707-2270
- ❖ Mail: berfin.okmen@hotmail.com

REFERENCES

- Addiego F, Belzer EG, Comolli J, Moger W, Perry JD, Whipple B. (1981) Female ejaculation: A case study. *J Sex Res.* 17(1), 13–21 doi: 10.1080/00224498109551094.
- Aghajanova L, Cedars MI, Huddleston HG. (2018) Platelet-rich plasma in the management of Asherman syndrome: case report *J Assist Reprod Genet.* 35(5), 771–775 doi: 10.1007/s10815-018-1135-3.
- Alexander RW. (1994) Liposculpture in the superficial plane: Closed syringe system for improvement in fat removal and free fat transfer. *Am J Cosmet Surg* 11, 127–134 doi: 10.1177/074880689401100209.
- Alexander RW, Sadati K, Corrado A. (2006) Platelet rich plasma (PRP) utilized to promote greater graft volume retention in AFG. *Am J Cosmet Surg* 23, 203–221 doi: 10.1177/074880680602300407.
- Babbush CA, Kevy SV, Jacobson MS. (2003) An in vitro and in vivo evaluation of autologous platelet concentrate in oral reconstruction. *Implant Dent.* 12(1), 24–34 doi: 10.1097/01.id.0000052020.81109.c7.
- Behnia-Willison F, Pour NR, Mohamadi B, et al. (2016) Use of platelet-rich plasma for vulvovaginal autoimmune conditions like lichen sclerosus. *Plast Reconstr Surg Glob Open.* 23,4(11):e1124 doi: 10.1097/GOX.0000000000001124.
- Cihantimur B, Herold C. (2013) Genital beautification: a concept that offers more than reduction of the labia minora. *Aesthetic Plast Surg* 37,1128–1133 doi: 10.1007/s00266-013-0211-4.
- Coksuer H, Akdemir Y, Barut MU. (2019) Improved in vitro fertilization success and pregnancy outcome with autologous platelet-rich plasma treatment in unexplained infertility patients that had repeated implantation failure history. *Gynecol Endocrinol.* 35(9), 815–818 doi: 10.1080/09513590.2019.1597344.
- Committee on Gynecologic Practice, American College of Obstetricians and Gynecologists. (2007) ACOG Committee Opinion No. 378: Vaginal "rejuvenation" and cosmetic vaginal procedures. *Obstet Gynecol* 110, 737–738 doi: 10.1097/01.AOG.0000263927.82639.9b.
- Crovetti G, Martinelli G, Issi M, et al. (2004) A platelet gel for healing cutaneous chronic wounds. *Transfus Apher Sci.* 30(2), 145–151 doi: 10.1016/j.transci.2004.01.004.
- Eserdağ S. (2021) Kadın Genital Estetik ve Fonksiyonel Cerrahisi İstanbul: Plusone Basım.

- Fagrell D, Enestrom S, Berggren A, Kniola B. (1996) Fat cylinder transplantation: an experimental comparative study of three different kinds of fat transplants. *Plast Reconstr Surg* 98, 90 doi: 10.1097/00006534-199607000-00014.
- Feigin K, Shope B. (2019) Use of platelet-rich plasma and platelet-rich fibrin in dentistry and oral surgery: Intraduction and review of the literature. *J Vet Dent.* 36(2), 109-123 doi: 10.1177/0898756419876057.
- Feinendegen DL, Baumgartner RW, Vuadens P, et al. (1998) Autologous fat injection for soft tissue augmentation in the face: a safe procedure? *Aesthetic Plast Surg* 22, 163 doi: 10.1007/s002669900185.
- Gimble J, Guilak F. (2003) Adipose-derived adult stem cells: Isolation, characterization, and differentiation potential. *Cytherapy* 5, 362–369 doi: 10.1080/14653240310003026.
- Grafenberg E. (1950) The role of urethra in female orgasm. *Int J Sexol.* 3,145–148.
- Hersant B, SidAhmed-Mezi M, Belkacemi Y, et al. (2018) Efficacy of injecting platelet concentrate combined with hyaluronic acid for the treatment of vulvovaginal atrophy in postmenopausal women with history of breast cancer: a phase 2 pilot study. *Menopause* 25(10), 1124–1130 doi: 10.1097/GME.0000000000001122.
- Hua X, Zeng Y, Zhang R, Wang H, Diao J, Zhang P. (2012) Using platelet-rich plasma for the treatment of symptomatic cervical ectopy. *Int J Gynaecol Obstet.* 119(1), 26-29 doi: 10.1016/j.ijgo.2012.05.029.
- Kim SH, Park ES, Kim TH. (2017) Rejuvenation using platelet-rich plasma and lipofilling for vaginal atrophy and lichen sclerosus. *J Menopausal Med.* 23(1), 63-68 doi: 10.6118/jmm.2017.23.1.63.
- Lafontan M, Langin D. (2009) Lipolysis and lipid mobilization in human adipose tissue. *Prog Lipid Res* 48, 275–297 doi: 10.1016/j.plipres.2009.05.001.
- Leibaschoff G, Isaza PG. (2016) Non-surgical Cosmetic Vulvovaginal Procedures Goodman MP. *Female Genital Plastic and Cosmetic Surgery* 138-153 UK: Wiley-Blackwell.
- Marcus BC. (2010) The use of autologous fat for facial rejuvenation cosmetic procedures in gynecology. *Obstet Gynecol Clin N Am* 37, 521–531 doi: 10.1016/j.ogc.2010.10.003.
- Miller JJ, Popp JC. (2002) Fat hypertrophy after autologous fat transfer. *Ophthal Plast Reconstr Surg* 18(3), 228-231 doi: 10.1097/00002341-200205000-00015.

- Nguyen A, Pasyk KA, Bouvier TN, Hassett CA, Argenta LC. (1990) Comparative study of survival of autologous adipose tissue taken and transplanted by different techniques. *Plast Reconstr Surg* 85, 378-386 doi: 10.1097/00006534-199003000-00007.
- Robinson D, Cardozo L. (2016) *The G-spot*. Goodman MP. *Female Genital Plastic and Cosmetic Surgery* 108-111 UK: Wiley-Blackwell.
- Runels C, Melnick H, Debourbon E, Roy L. (2014) A pilot study of the effect of localized injections of autologous platelet rich plasma (PRP) for the treatment of female sexual dysfunction. *J Women's Health Care*. 3:4, 1-5 doi: 10.4172/2167-0420.1000169.
- Shiffman MA. (2001) *Autologous Fat Transplantation*. New York: Marcel Dekker.
- Shiffman MA. (2011) Fat embolism following liposuction. *Am J Cosmet Surg* 28, 212–218 doi: 10.1177/074880681102800403.
- Sukgen G, Ellibeş Kaya A, Karagün E, Çalışkan E. (2019) Platelet-rich plasma administration to the lower anterior vaginal wall to improve female sexuality satisfaction. *Turk J Obstet Gynecol* 16(4), 228-234 doi: 10.4274/tjod.galenos.2019.23356.
- Tehrani A, Esfehiani-Mehr B, Pirjani R, Rezaei N, Sadat Heidary S, Sepidarkish M. (2016) Application of autologous platelet-rich plasma (PRP) on wound healing after caesarean section in high-risk patients. *Iran Red Crescent Med J*. 18(7), e34449 doi: 10.5812/ircmj.34449.
- Zamaniyan M, Peyvandi S, Gorji HH, et al. (2021) Effect of platelet-rich plasma on pregnancy outcomes in infertile women with recurrent implantation failure: a randomized controlled trial. *Gynecol Endocrinol*. 37(2), 141-145 doi: 10.1080/09513590.2020.1756247.

LABIAPLASTY

Fatma Nur CEYLAN

- ❖ Affiliation: Turgut Ozal University, Malatya Training and Research Hospital, Department of Obstetrics and Gynecology, Malatya/ TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9027-2434
- ❖ Mail: drfatmanurceylan@gmail.com

REFERENCES

- Alter GJ, Alter G. A new technique for aesthetic labia minora reduction. *Annals of plastic surgery*. 1998;40(3):287-90.
- Banwell P, Hamori C, Alinsod R. *Anatomy and Classification of the Female Genitalia: Implications for surgical management. Female Cosmetic Genital Surgery Concepts, Classification, and Techniques* New York: Thieme Publishers. 2017:14-7.
- Choi HY, Kim KT. A new method for aesthetic reduction of labia minora (the deepithelialized reduction labioplasty). *Plastic and reconstructive surgery*. 2000;105(1):419-22.
- Dobbeleir JM, Landuyt KV, Monstrey SJ. Aesthetic surgery of the female genitalia. *Semin Plast Surg*. 2011;25(2):130-41.
- Georgiou CA, Benatar M, Dumas P, Chignon-Sicard B, Balaguer T, Padovani B, et al. A cadaveric study of the arterial blood supply of the labia minora. *Plastic and Reconstructive Surgery*. 2015;136(1):167-78.
- Ginger VA, Cold CJ, Yang CC. Structure and innervation of the labia minora: more than minor skin folds. *Urogynecology*. 2011;17(4):180-3.
- Giraldo F, González C, de Haro F. Central wedge nympectomy with a 90-degree Z-plasty for aesthetic reduction of the labia minora. *Plast Reconstr Surg*. 2004;113(6):1820-5; discussion 6-7.
- Gress S. Composite reduction labioplasty. *Aesthetic plastic surgery*. 2013;37:674-83.
- Heller DS, Kuye OO. Recurrent hypertrophy of the labia minora: a hormonally related lesion possibly related to fibroepithelial stromal polyps of the vulva. *J Low Genit Tract Dis*. 2011;15(1):69-70.
- Hodgkinson DJ, Hait G. Aesthetic vaginal labioplasty. *Plast Reconstr Surg*. 1984;74(3):414-6.
- Kelishadi SS, Elston JB, Rao AJ, Tutela JP, Mizuguchi NN. Posterior Wedge Resection A More Aesthetic Labioplasty. *Aesthetic Surgery Journal*. 2013;33(6):847-53.
- Miklos JR, Moore RD. Labioplasty of the labia minora: patients' indications for pursuing surgery. *J Sex Med*. 2008;5(6):1492-5.
- The Aesthetic Society's Cosmetic Surgery National Data Bank: Statistics 2019. *Aesthet Surg J*. 2020;40(Suppl 1):1-26.
- Wu JA, Braschi EJ, Gulminelli PL, Comiter CV. Labioplasty for hypertrophic labia minora contributing to recurrent urinary tract infections. *Female Pelvic Med Reconstr Surg*. 2013;19(2):121-3.

COMPLICATIONS IN FEMALE GENITAL AESTHETICS

Esra GÜZEL

- ❖ Affiliation: University of Health Sciences Turkey, İstanbul Gaziosmanpaşa Training and Research Hospital, Clinic of Obstetrics and Gynecology, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-6421-3993
- ❖ Mail: doctoresraguzel@gmail.com

REFERENCES

- American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). Committee Opinion (2020). Elective female genital cosmetic surgery. *Obstetrics & Gynecology*, 135(1), 36-42.
- Alter GJ. (2008). Aesthetic labia minora and clitoral hood reduction using extended central wedge resection. *Plast Reconstr Surg*, 122, 1780-1789.
- Choi HY, Kim KT. (2000). A new method for aesthetic reduction of labia minora (the deepithelialized reduction of labioplasty). *Plast Reconstr Surg*, 105(1), 419-422.
- Di Saia JP. (2008). An unusual staged labial rejuvenation. *J Sex Med*, 5(5), 1263-1267.
- Dobbeleir J, Landuyt KV, Monstrey SJ. (2011). Aesthetic surgery of the female genitalia. *Semin Plast Surg*, 25, 130-141.
- Goodman MP, Placik OJ, Benson RH III, et al. (2010). A large multicenter outcome study of female genital plastic surgery. *J Sex Med*, 7, 1565-1577.
- Green F. (2005). From clitoridectomies to ‘designer vaginas’: The medical construction of heteronormative female bodies and sexuality through female genital cutting. *Sexualities Evolution and Gender*, 7(2), 153-187
- Hamori CA. (2017). Complications of female cosmetic genital surgery. (Ed. Hamori CA, Banwell PE, Alinsod R), *Female Cosmetic Genital Surgery* (144-160). Thieme Medical Publishers.
- Oranges CM, Sisti A, Sisti G. (2015). Labia minora reduction techniques: a comprehensive literature review. *Aesthet Surg J*, 35, 419-431.
- Pelosi MA. (2017). Perineoplasty and Vaginoplasty. (Ed. Hamori CA, Banwell PE, Alinsod R), *Female Cosmetic Genital Surgery* (161-180). Thieme Medical Publishers.
- Triano L, Robledo AM. (2015). Aesthetic surgery of female external genitalia. *Aesthet Surg J*, 35, 165-177.
- Wang HC, Long X. (2022). Filler-induced non-trombotic pulmonary embolism after genital aesthetic injection. *J Cosmet Laser Ther*, 24, 66-72.

HYMENOPLASTY AND ETHICAL DEBATE IN MUSLIM COUNTRIES

Özgür ÇOBAN

- ❖ Affiliation: University of Health Sciences Turkey, İstanbul Gaziosmanpaşa Training and Research Hospital, Clinic of Obstetrics and Gynecology, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-8243-6462
- ❖ Mail: ozgurcoban@yahoo.com

Tevfik KAÇAR

- ❖ Affiliation: University of Health Sciences Turkey, İstanbul Gaziosmanpaşa Training and Research Hospital, Clinic of Obstetrics and Gynecology, İstanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-1898-1099
- ❖ Mail: tevfikkr@hotmail.com

REFERENCES

- ACOG Committee Opinion (2007). Elective female cosmetic surgery.
- Ahmedi A (2014). Ethical issues in hymenoplasty: Views from Tehran's physicians. *J Med Ethics*. 40, 429-430.
- Aydın O, Baran G (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 117-121.
- Berenson AB, Heger AH, Hayers JM, et al (1992). Appearance of the hymen in prepubertal girls. *Pediatrics*. 89, 387.
- Cindoğlu D (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. 2, 115-132.
- Cunningham FG, MacDonald PC, Gant NF, et al (1997). Anatomy of the reproductive tract. (Ed. Cunningham FG, MacDonald PC, Gant NF, et al), Williams Obstetrics (ed 20). Norwalk, CT, Appleton & Lange.
- Çevik, E, Tapucu A, Aksoy Ş (2003). Toplumsal ve etik bir sorun olarak kızlık zarı incelemesi. *T Klin Tıp Etiği-Hukuku*. 11, 170-177.
- Demircan, A.R. (2014). İslamiyet'e Göre Cinsel Hayat. İstanbul. Ensar Neşriyat.
- Goodman MP (2011). Female genital cosmetic and plastic surgery: a review. *J Sex Med*. 8, 1813.
- Goodman MP, Bachmann G, Johnson C, et al. (2007). Is elective vulvar plastic surgery ever warranted, and what screening should be conducted preoperatively? *J Sex Med*. 4, 269.
- Hobday AJ, Haury L, Dyton PK (1997). Function of the human hymen. *Med Hypotheses*. 49, 171.
- Kahyaoğlu H, Küçükkaya B (2016). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Himen Muayenesi ve Himenoplastiye Karşı Bakış Açılarının İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 9, 55.
- Kandela P (1996). Egypt's trade in hymen repair. *Lnacet*. 347, 1615.
- Kayaoğlu H, Küçükkaya B (2016). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Himen Muayenesi ve Himenoplastiye Karşı Bakış Açılarının İncelenmesi". *DEUHFED*. 9(2), 52-60.
- Olson RM, García-Moreno C (2017). Virginity testing: A systematic review. *Reprod. Health*. 14, 61.
- Panicker R, Pandurangan T (2022). Cosmetic surgical procedures on the vulva and vagina - an overview. *Indian J Med Ethics*. 3, 54-57.

- Pelin Aytemiz (2015). Lost and Found Virginity: A Critical Look to the “Reappearing Hymen” in Consumer Culture. *İletişim Dergisi*. 23.
- Placik OJ. (2017). Hymenoplasty. (Ed. Christine A. Hamori, Paul E. Banwell, Red Alinsod), *Female Cosmetic Genital Surgery* (181-204). Thieme Medical Publishers.
- Renganathan A, Cartwright R, Cordozo L (2009). Gynecological cosmetic surgery. *Exp Rev Obstet Gynecol*. 4, 101.
- Rose, J. (2020). *Sexuality in the field of vision*. New York. Verso.
- Sönmez B (2021). bsonmez@gazeteduvar.com.tr
- Şahin, D. (2015). Hymenoplasti, aşk, samimiyet ve evliliğe dair. 7.Ulusal Ürojinekoloji Kongresi. İstanbul. 14-17 October, 180.
- van Moorst BR, van Lunsen RHW, van Dijken DKE, Salvatore CM (2012). Backgrounds of Women Applying for Hymen Reconstruction, the Effects of Counselling on Myths and Misunderstandings about Virginity, and the Results of Hymen Reconstruction. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 17(2), 93-105.

CLITORAL HOOD REDUCTION

Fatma Nur CEYLAN

- ❖ Affiliation: Turgut Ozal University, Malatya Training and Research Hospital, Department of Obstetrics and Gynecology, Malatya/ TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9027-2434
- ❖ Mail: drfatmanurceylan@gmail.com

REFERENCES

- Alter GJ. Aesthetic labia minora and clitoral hood reduction using extended central wedge resection. *Plast Reconstr Surg*. 2008;122(6):1780-9.
- Crouch NS, Minto CL, Laio LM, Woodhouse CR, Creighton SM. Genital sensation after feminizing genitoplasty for congenital adrenal hyperplasia: a pilot study. *BJU Int*. 2004;93(1):135-8.
- Eserdağ S, Anđın AD. Surgical Technique and Outcomes of Inverted-Y Plasty Procedure in Clitoral Hoodoplasty Operations. *J Minim Invasive Gynecol*. 2021;28(9):1595-602.
- Hamori CA. Postoperative Clitoral Hood Deformity After Labiaplasty. *Aesthetic Surgery Journal*. 2013;33(7):1030-6.
- Kelling JA, Erickson CR, Pin J, Pin PG. Anatomical dissection of the dorsal nerve of the clitoris. *Aesthetic Surgery Journal*. 2020;40(5):541-7.
- Liu M, Li Q, Li S, Zhou Y, Cao Y, Li Y, et al. Preliminary Exploration of a New Clitoral Hood Classification System and Treatment Strategy. *Aesthetic Plast Surg*. 2022;46(6):3080-93.
- Masson V, Fiquet François C, Rausky J, Mazouz Dorval S, Revol M. [Clitoral epidermoid cyst causing clitoromegaly. A rare case report]. *Ann Chir Plast Esthet*. 2014;59(2):140-3.
- Ostrzenski, A. A New, Hydrodissection with Reverse V-Plasty Technique for the Buried Clitoris Associated with Lichen Sclerosus. *Journal of Gynecologic Surgery*. 2010;26(1):41-8.
- Ostrzenski A. Clitoral subdermal hoodoplasty for medical indications and aesthetic motives. A new technique. *J Reprod Med*. 2013;58(3-4):149-52.
- Poppas DP, Hochsztein AA, Baergen RN, Loyd E, Chen J, Felsen D. Nerve sparing ventral clitoroplasty preserves dorsal nerves in congenital adrenal hyperplasia. *J Urol*. 2007;178(4 Pt 2):1802-6; discussion 6.
- Uzan C, Marchand F, Schmidt M, Meningaud JP, Hersant B. Clitoral reduction: Technical note. *Ann Chir Plast Esthet*. 2020;65(4):e7-e13.

ISTHMOCELE

Tuba TOMBUL KOTANCI

- ❖ Affiliation: BHT Clinic Istanbul Tema Hospital, Istanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0856-820X
- ❖ Mail: tubatombul@hotmail.com

REFERENCES

- Abacjew-Chmylko A, Wydra DG, Olszewska H (2017). Hysteroscopy in the treatment of uterine cesarean section scar diverticulum: A systematic review. *Adv Med Sci.* 62(02), 230-239.
- Antila-Långsjö RM, Mäenpää JU, Huhtala HS, et al (2018). Cesarean scar defect: a prospective study on risk factors. *Am J Obstet Gynecol.* 219(5), 458.
- Barut A (2023). Sezaryen skar defekti (İstmosel tedavisi). *Jinekolojik cerrahi ve prensipleri.* 16, 173-176.
- Bij de Vaate AJ, Brolmann HA, van der Voet LF, et al (2011). Ultrasound evaluation of the cesarean scar: relation between a niche and postmenstrual spotting. *Ultrasound Obstet Gynecol.* 37, 9.
- Bij de Vaate AJ, van der Voet LF, Naji O, et al (2014). Prevalence, potential risk factors for development and symptoms related to the presence of uterine niches following Cesarean section: systematic review. *Ultrasound Obstet Gynecol.* 43(4), 37.
- Chen Y, Chang Y, Yao S (2014). Transvaginal management of cesarean scar section diverticulum: a novel surgical treatment. *Med Sci Monit.* 20, 1395-1399.
- Gubbini G, Casadio P, Marra E (2008). Resectoscopic correction of the “isthmocele” in women with postmenstrual abnormal uterine bleeding and secondary infertility. *J Minim Invasive Gynecol.* 15(02), 172-175.
- Gupta T, Singal K, Gupta N, Kohli S, Kanyal M (2021). Comparative Study of USG and MRI in Evaluation of Isthmocele. *J Obstet Gynaecol India.* 71(3), 292-296.
- Iannone P, Nencini G, Bonaccorsi G, et al (2019). Isthmocele: From Risk Factors to Management. *Rev Bras Ginecol Obstet.* 41(1), 44-52.
- Indraccolo U, Greco P, Scutiero G, et al (2014). The role of hysteroscopy in the diagnostic work-up of infertile asymptomatic patients. *Clin Exp Obstet Gynecol.* 41(02), 124-127.
- Kremer TG, Ghiorzi IB, Dibi RP (2019). Isthmocele: an overview of diagnosis and treatment. *Rev Assoc Med Bras.* 65(5), 714-721.
- Kulshrestha V, Agarwal N, Kachhawa G (2020). Post-caesarean Niche (Isthmocele) in Uterine Scar: An Update. *J Obstet Gynaecol India.* 70(6), 440-446.

- Park IY, Kim MR, Lee HN, Gen Y, Kim MJ (2018). Risk factors for Korean women to develop an isthmocele after a cesarean section. *BMC Pregnancy Childbirth*. 18(1), 162.
- Poidevin LO (1961). The value of hystero-graphy in the prediction of cesarean section wound defects. *Am J Obstet Gynecol*. 81:67-71.
- Pomorski M, Fuchs T, Rosner-Tenerowicz A, Zimmer M (2017). Sonographic evaluation of surgical repair of uterine cesarean scar defects. *J Clin Ultrasound*. 45(08), 455-460.
- Setubal A, Alves J, Osório F, et al (2018). Treatment for uterine isthmocele, a pouch-like defect at the site of cesarean section scar. *J Minim Invasive Gynecol*. 25(01), 38-46.
- Vervoort A, Vissers J, Hehenkamp W, Brölmann H, Huirne J (2018). The effect of laparoscopic resection of large niches in the uterine caesarean scar on symptoms, ultrasound findings and quality of life: a prospective cohort study. *BJOG*. 125(03), 317-325.
- Vervoort AJ, Uittenbogaard LB, Hehenkamp WJ, et al (2015). Why do niches develop in Caesarean uterine scars? Hypotheses on the aetiology of niche development. *Hum Reprod*. 30(12), 2695-702.
- Vikhareva O, Osser O, Jokubkiene L, Valentin L (2010). Cesarean section scar defects: agreement between transvaginal sonographic findings with and without saline contrast enhancement. *Ultrasound Obstet Gynecol*. 35, 75-83.

TREATMENT METHODS IN PREMATURE OVARIAN FAILURE

Kübra ŞEVGİN

- ❖ Affiliation: Health Sciences University, Hamidiye International School of Medicine, Department of Histology and Embryology, Istanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8250-8227
- ❖ Mail: kubra.sevgin@sbu.edu.tr

Salime Pelin ERGÜVEN

- ❖ Affiliation: Health Sciences University, Hamidiye International School of Medicine, Department of Histology and Embryology, Istanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5871-1732
- ❖ Mail: salimepelin.erguven@sbu.edu.tr

REFERENCES

- Chon, S. J., Umair, Z., & Yoon, M. S. (2021). Premature Ovarian Insufficiency: Past, Present, and Future. In *Frontiers in Cell and Developmental Biology* (Vol. 9). <https://doi.org/10.3389/fcell.2021.672890>
- Colvin, C. W., & Abdullatif, H. (2013). Anatomy of female puberty: The clinical relevance of developmental changes in the reproductive system. In *Clinical Anatomy* (Vol. 26, Issue 1). <https://doi.org/10.1002/ca.22164>
- Ebrahimi, M., & Asbagh, F. A. (2011). Pathogenesis and causes of premature ovarian failure: An update. *International Journal of Fertility and Sterility*, 5(2).
- Eroschenko, V. P. (2005). diFiore's Atlas of Histology with Functional Correlations. In *Library of Congress Cataloging-in-Publication Data*.
- Gartner, L. P., & Hiatt, J. L. (2014). *Color Atlas and Text of Histology-sixth editon*. In Lippinot Williams and Wilkins.
- Hewlett, M., & Mahalingaiah, S. (2015). Update on primary ovarian insufficiency. In *Current Opinion in Endocrinology, Diabetes and Obesity* (Vol. 22, Issue 6). <https://doi.org/10.1097/MED.000000000000206>
- Huang, L., Chen, Y., Luo, M., Tang, Y., & Wei, S. (2019). Acupuncture for patients with premature ovarian insufficiency: A systematic review protocol. *Medicine*, 98(18), e15444.
- Huang, Q. Y., Chen, S. R., Chen, J. M., Shi, Q. Y., & Lin, S. (2022). Therapeutic options for premature ovarian insufficiency: an updated review. *Reproductive biology and endocrinology : RB&E*, 20(1), 28. <https://doi.org/10.1186/s12958-022-00892-8>
- Jankowska, K. (2017). Premature ovarian failure. In *Przegląd Menopauzalny* (Vol. 16, Issue 2). <https://doi.org/10.5114/pm.2017.68592>
- Puca, E., & Puca, E. (2022). Premature Ovarian Failure Related to SARS-CoV-2 Infection. *Journal of medical cases*, 13(4), 155–158.
- Michael H.Ross, P. (deceased), & Wojciech Pawlina. (2014). *HISTOLOGY A TEXT AND ATLAS with Correlated Cell and Molecular Biology*. In *Psychological Science* (Vol. 25, Issue 9).
- Qin, J. C., Fan, L., & Qin, A. P. (2017). The effect of dehydroepiandrosterone (DHEA) supplementation on women with diminished ovarian reserve (DOR) in IVF cycle: Evidence from a meta-analysis. In *Journal of Gynecology Obstetrics and Human Reproduction* (Vol. 46, Issue 1). <https://doi.org/10.1016/j.jgyn.2016.01.002>

Wilkins, J., & Al-Inizi, S. (2021). Premature ovarian insufficiency secondary to COVID-19 infection: An original case report. *International journal of gynaecology and obstetrics: the official organ of the International Federation of Gynaecology and Obstetrics*, 154(1), 179–180.

CURRENT PHYSIOTHERAPY IN PRIMARY DYSMENORRHEA

Zümra BALTAŞ

- ❖ Affiliation: Üsküdar University, Health Sciences Institute, Physiotherapy and Rehabilitation Department, Istanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9835-287X
- ❖ Mail: zumrabaltas97@gmail.com

Ömer ŞEVGİN

- ❖ Affiliation: Üsküdar University, Health Sciences Faculty, Physiotherapy and Rehabilitation Department, Istanbul/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2145-5939
- ❖ Mail: omer.sevgin@uskudar.edu.tr

REFERENCES

- Azima, S., Bakhshayesh, H. R., Kaviani, M., Abbasnia, K., Sayadi, M. (2015). Comparison of the Effect of Massage Therapy and Isometric Exercises on Primary Dysmenorrhea: A Randomized Controlled Clinical Trial. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 28(6):486-91.
- Baltaş, Z. (2022). The Effect of Telerehabilitation Program on Primary Dysmenorrhea Symptoms, Depression, Quality of Life and Physical Activity Level, Master's Thesis, Health Sciences Institute, Üsküdar University.
- Barcikowska, Z., Rajkowska-Labon, E., Grzybowska, M.E., Dijakiewicz, G., Hansdorfer-Korzon, R., Zorena, K. (2019). The Influence of Manual Therapy on The Level of Dysmenorrhea and Concentration of Sex Hormones in Young Women- A Pilot Study. In *Proceedings of The XVII Congress of Polish Society Physiotherapy*, 6–7 Aralık 2019, Pabianice, Poland, 89–90.
- Burnett, M. A., Antao, V., Black, A. et al. (2005). Prevalence of Primary Dysmenorrhea in Canada. *Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada*, 27(8), 765-770.
- Chantler, I., Mitchell, D., Fuller, A. (2009). Diclofenac Potassium Attenuates Dysmenorrhea and Restores Exercise Performance in Women with Primary Dysmenorrhea. *The Journal of Pain*, 10(2):191- 200.
- Cramer, S. C., Dodakian, L., Le, V. et al. (2019). Efficacy of Home-Based Telerehabilitation vs In-Clinic Therapy for Adults After Stroke: A Randomized Clinical Trial. *JAMA Neurology*, 76(9):1079–87.
- De Sanctis, V., Soliman, A., Bernasconi, S. et al. (2015) Primary Dysmenorrhea in Adolescents: Prevalence, Impact and Recent Knowledge. *Pediatric Endocrinology Reviews: PER*, 13(2):512-20.
- Dehnavi, Z. M., Jafarnejad, F., Kamali, Z. (2018). The Effect of Aerobic Exercise on Primary Dysmenorrhea: A Clinical Trial Study. *Journal of Education and Health Promotion*, 10;7:3-3.
- Diaz, A., Laufer, M. R., Breech, L. L. (2006). American College of Obstetricians and Gynecologists Committee on Adolescent Health Care. Menstruation in Girls and Adolescents: Using the Menstrual Cycle as A Vital Sign. *Pediatrics*, 118(5): 2245-2250.
- Ferries-Rowe, E., Corey, E., Archer, J. S. (2020). Primary Dysmenorrhea: Diagnosis and Therapy. *Obstetrics & Gynecology*, 136(5):1047-1058.

- Geneen, L. J., Moore, R. A., Clarke, C., Martin, D., Colvin, L. A., Smith, B. H. (2017). Physical Activity and Exercise for Chronic Pain in Adults: An Overview of Cochrane Reviews. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (4).
- Hall, J. E. (2021). *Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji*. (14. Baskı). İstanbul: Güneş Tıp Kitabevi.
- Joffe, A., Blythe, M. J. (2009). Adolescent Medicine: State of the Art Reviews. *Handbook of Adolescent Medicine. Adolescent Medicine: State of the Art Reviews*, 20(2): 261-859.
- Kannan, P., Chapple, C. M., Miller, D., Claydon-Mueller, L., Baxter, G. D. (2019). Effectiveness of A Treadmill-based Aerobic Exercise Intervention on Pain, Daily Functioning, and Quality of Life in Women with Primary Dysmenorrhea: A Randomized Controlled Trial. *Contemporary Clinical Trials*, 81: 80-86.
- Koushkie Jahromi, M., Gaeini, A., Rahimi, Z. (2008). Influence of a Physical Fitness Course on Menstrual Cycle Characteristics. *Gynecological Endocrinology*, 24(11): 659-662.
- Köylü, H. (2018). *Klinik Anlatımlı Tıbbi Fizyoloji*. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
- Latthe, P., Mignini, L., Gray, R., Hills, R., Khan, K. (2006). Factors Predisposing Women to Chronic Pelvic Pain: Systematic Review. *Bmj*, 332(7544): 749-755.
- Lim, C., Park, Y., Bae, Y. (2013). The Effect of The Kinesio Taping and Spiral Taping on Menstrual Pain and Premenstrual Syndrome. *Journal of Physical Therapy Science*, 25(7):761-764.
- Ma, Y. X., Ma, L. X., Liu, X. L. et al. (2010). A Comparative Study on The Immediate Effects of Electroacupuncture at Sanyinjiao (SP6), Xuanzhong (GB39) and a Non-meridian Point, on Menstrual Pain and Uterine Arterial Blood Flow, in Primary Dysmenorrhea Patients. *Pain Medicine*, 11(10): 1564-1575.
- Marjoribanks, J., Ayeleke, R. O., Farquhar, C., Proctor, M. (2015). Nonsteroidal anti-inflammatory Drugs for Dysmenorrhoea. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (7).
- McGovern, C. E., Cheung, C. (2018). Yoga and Quality of Life in Women with Primary Dysmenorrhea: A Systematic Review. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 63(4): 470-482.
- Morrow C, Naumburg, E. H. (2009) Dysmenorrhea. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 36(1): 19-32.

- Motahari-Tabari, N., Shirvani, M. A., Alipour, A. (2017). Comparison of The Effect of Stretching Exercises and Mefenamic Acid on The Reduction of Pain and Menstruation Characteristics in Primary Dysmenorrhea: A Randomized Clinical Trial. *Oman Medical Journal*, 32(1): 47.
- Nasir, L., Bope, E. T. (2004). Management of Pelvic Pain from Dysmenorrhea or Endometriosis. *The Journal of the American Board of Family Practice*, 17(1): 43-47.
- Navvabi Rigi, S., Navidian, A., Safabakhsh, L. et al. (2012). Comparing The Analgesic Effect of Heat Patch Containing Iron Chip and Ibuprofen for Primary Dysmenorrhea: A Randomized Controlled Trial. *BMC Women's Health*, 12(1): 25-25.
- Ortiz, M. I., Cortés-Márquez, S. K., Romero-Quezada, L. C., Murguía-Cánovas, G., Jaramillo-Díaz, A. P. (2015). Effect of A Physiotherapy Program in Women with Primary Dysmenorrhea. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*, 194: 24-29.
- Osayande, A. S., Mehulic, S. (2014). Diagnosis and Initial Management of Dysmenorrhea. *American Family Physician*, 89(5): 341-346.
- Polat, A., Celik, H., Gurates, B. et al. (2009). Prevalence of Primary Dysmenorrhea in Young Adult Female University Students. *Archives of Gynecology and Obstetrics*, 279(4): 527-532.
- Rakhshae, Z. (2011). Effect of Three Yoga Poses (Cobra, Cat and Fish Poses) in Women with Primary Dysmenorrhea: A Randomized Clinical Trial. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 24(4): 192-196.
- Rezvani, S., Taghian, F., Valiani, M. (2013). The Effect of Aquatic Exercises on Primary Dysmenorrhoea in Nonathlete Girls. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 18(5): 378-83.
- Samy, A., Zaki, S. S., Metwally, A. A. et al. (2019). The Effect of Zumba Exercise on Reducing Menstrual Pain in Young Women with Primary Dysmenorrhea: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 32(5): 541-545.
- Sanfilippo, J., Erb, T. (2008). Evaluation and Management of Dysmenorrhea in Adolescents. *Clinical Obstetrics and Gynecology*, 51(2): 257-267.
- Schwerla, F., Wirthwein, P., Rütz, M., Resch, K. L. (2014). Osteopathic Treatment in Patients with Primary Dysmenorrhoea: A Randomised Controlled Trial. *International Journal of Osteopathic Medicine*, 17(4): 222-231.
- Shavandi, N., Taghian, F., Soltani, V. (2010). The effect of Isometric Exercise on Primary Dismenorrhea. *Arak University of Medical Sciences*, 13: 71.

- Shirvani, M. A., Motahari-Tabari, N., Alipour, A. (2017). Use of Ginger Versus Stretching Exercises for The Treatment of Primary Dysmenorrhea: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Integrative Medicine*, 15(4): 295-301.
- Tenforde, A. S., Borgstrom, H., Polich, G. et al. (2020). Outpatient Physical, Occupational, and Speech Therapy Synchronous Telemedicine: A Survey Study of Patient Satisfaction with Virtual Visits During the COVID-19 Pandemic. *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*, 99(11):977-981.
- Wong, C. L., Farquhar, C., Roberts, H., Proctor, M. (2009). Oral Contraceptive Pill as Treatment for Primary Dysmenorrhoea. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (2).
- Yıldırım M. (2003). *İnsan Anatomisi*. (6. Baskı). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Yonglitthipagon, P., Muansiangsai, S., Wongkhumngern, W. et al. (2017). Effect of Yoga on the Menstrual Pain, Physical Fitness, and Quality of Life of Young Women with Primary Dysmenorrhea. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 21(4): 840-846.
- Yu, A. (2014). Complementary and Alternative Treatments for Primary Dysmenorrhea in Adolescents. *The Nurse Practitioner*, 39(11): 1-12.

**REKREASYONDA
GÜNCEL KONULAR
VE
YENİ TRENDLER**

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Efecan TEZCAN

Dr. Öğr. Üyesi Osman KUSAN

REKREASYONDA GÜNCEL KONULAR VE YENİ TRENDLER

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Efecan TEZCAN ORCID (0000-0003-3284-6361)
Dr. Öğr. Üyesi Osman KUSAN ORCID (0000-0001-7102-5262)

ISBN 978-625-6504-34-9
E-ISBN 978-625-6504-28-8
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202312>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Rekreasyonda Güncel Konular ve Yeni Trendler
TEZCAN, Efecan & KUSAN, Osman
1. Basım, 208 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Anahtar Kelimeler:
1. Antrenman 2. Beden Eğitimi 3. Rekreasyon 4. Sağlık 5. Spor

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

REKREASYON VE TEKNOLOJİ.....	7
<i>Efecan TEZCAN</i>	
REKREASYON VE TURİZM	21
<i>Muhammed Uhud TÜRKMEN</i>	
REKREASYON VE SPOR.....	33
<i>Güven DERE</i>	
REKREASYON VE FİZİKSEL AKTİVİTE.....	53
<i>Aydın İLHAN</i>	
REKREASYON VE OBEZİTE.....	65
<i>Mustafa Barış SOMOĞLU</i>	
REKREASYON VE STRESLE BAŞA ÇIKMA.....	87
<i>Ceren GÜMÜŞGÜL, Adnan ERSOY</i>	
AÇIK ALAN REKREASYONU.....	99
<i>Evrinm BÖYÜKELHAN, Mihri Barış KARAVELİOĞLU</i>	
METAVERSE DÜNYASINDA REKREASYON.....	107
<i>Özlem GÜNCAN</i>	
REKREASYON VE SPOR ENDÜSTRİSİ	127
<i>Hale KULA</i>	
REKREASYON VE GİRİŞİMCİLİK	151
<i>Erhan BUYRUKOĞLU</i>	
REKREASYON VE LİDERLİK.....	159
<i>Erhan BUYRUKOĞLU</i>	
REKREASYON VE YEREL YÖNETİMLER.....	171
<i>İsmet ALACA, Fırat AKYÜZ</i>	
BİR BOŞ ZAMAN SORUNSALI OLARAK GENÇLERDE SIKILMA DÜRTÜSÜ	191
<i>Ramazan ÖZAVCI, Nahit ÖZDAYI</i>	

REKREASYON VE TEKNOLOJİ

Efecan TEZCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3284-6361
- ❖ Mail: efecantezcan@gmail.com

Güvenlik ve Konfor: Teknolojinin gelişimi, rekreasyon etkinliklerini daha güvenli ve konforlu hale getirmiştir. Örneğin, spor ekipmanlarında kullanılan ileri teknolojiler, daha iyi performans, dayanıklılık ve güvenlik sağlar. Ayrıca, GPS teknolojisi ve acil durum iletişim sistemleri, doğa etkinliklerinde kaybolma veya acil durumlarla karşılaşma durumunda insanların güvende olmasını sağlar.

Eğence ve İnovasyon: Teknoloji, rekreasyon etkinliklerine eğence ve yenilik katmaktadır. Sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) teknolojileri, insanları farklı dünyalara götürerek heyecan verici deneyimler sunar. Ayrıca, video oyunları, interaktif simülasyonlar ve dijital eğence platformları, insanları yeni oyunlar, etkinlikler ve deneyimlerle buluşturur.

Sağlık ve Performans İzleme: Giyilebilir teknolojiler ve mobil uygulamalar, insanların fiziksel aktivitelerini izlemelerine ve sağlık göstergelerini takip etmelerine yardımcı olur. Kalp atış hızı, adım sayısı, uyku düzeni gibi verilerin izlenmesi, insanların sağlıklı bir yaşam tarzını teşvik eder ve rekreasyon deneyimlerini daha etkili hale getirir. Bu avantajlar, teknolojinin rekreasyon alanında büyük bir dönüşüm yaratmasına yardımcı olmuştur. Ancak, teknolojinin dikkat dağıtıcı etkileri, fiziksel aktivitenin azalması ve doğal çevrenin ihmal edilmesi gibi bazı olumsuz etkileri de göz ardı etmemek önemlidir. Bu nedenle, teknoloji ve rekreasyon arasındaki dengeyi korumak ve teknolojiyi sağlıklı bir şekilde kullanmak önemlidir.

KAYNAKLAR

- Bekar Ö. Düzenli Egzersiz Yapan Bireyleri Rekreasyonel Egzersize Motive Eden Nedenler ile Algıladıkları Sağlık Çıktıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Bucher, C. A. (1972). Foundations of Physical Education the CU. Mosby Company, Saint Louis.
- California State Parks (CSP). “The Health and Social Benefits of Recreation, An Element of the California Outdoor Recreation Planning Program”. <http://www.parks.ca.gov/> 04.09.2021.
- Can Y., Soyer F., 2020. Mesleki ve Sosyo-Ekonomik beklenti ile yaşam tatmini arasındaki ilişki: Beden Eğitimi öğretilenleri üzerine bir araştırma, Atatürk journal of Physical Educatio and Sport Sciences.
- Gordon, K. (2007). The integration of internet-centred reading materials into the foreign language curriculum.

- Karaküçük S, Başaran Z. Stresle Başa Çıkmada Rekreasyon Faktörü. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1996;1 (4): 55-64.
- Karaküçük S. Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme. 5.Baskı, Ankara: Gazi Kitapevi, 2005:1-148
- Karaküçük S, Gürbüz B, 2007. Rekreasyon ve Kent (li)leşme Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kılıç 2009. "Rekreasyonun Yararları", http://sosyologum.com/esder_makale34-1-60-Rekreasyonun_Yararları.
- Mishra, P. & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017- 1054.
- Shyamlee, S.D., & Phil, M. (2012). Use of technology in English language teaching and learning: An analysis. *Proceedings of the International nConference on Language, Medias and Culture, Singapore*, 150-156
- Somoğlu, M.B. (2021). Spor bilimleri. İçinde Z. F. Dinç (Ed.). *Covid-19 Süresince Obezite Problemleri ve Spor* (ss. 231-248). Ankara: Akademisyen Kitabevi A. Ş.
- Somoğlu M. B., & Yazıcı, Ö. F., (2021). The coach-athlete relationship and school experience as the determinant of sports-specific life satisfaction. *Education Quarterly Reviews*, 4(4), 370-381. Doi: 10.31014/aior.1993.04.04.399 (Yayın No: 7305168)
- Tinsley HEA, Colbs SL, Teaff JD, Kaufman N. The Relationship of Age, Gender, Health and Economic Status to the Psychological Benefits Older Persons Report From Participation in Leisure Activities. *Leisure Sciences*, 1987; 9: 53-65.
- Torkildsen G, 2005. *Recreation and leisure management*. 5th ed. London: Taylor and Francis Group, 49.
- Velicangil S. *Halk Sağlığı Bilimi*. Ankara: Eczacılık Fakültesi Yayını, 1986; 1.

REKREASYON ve TURİZM

Muhammed Uhud TÜRKMEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2067-7935
- ❖ Mail: muhammeduhudturkmen@gmail.com

KAYNAKLAR

- Cevik, H., & Simskek, K. Y. (2017). The Quality of Five-Star Hotel Animation Services in Turkey with regard to Tourists' Demographics. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 65(3), 280-293.
- Clawson, M. ve Knetsch, J.L. (1974). *Leisure in modern America*, J. F. Murphy (ed.) Concepts of Leisure, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall
- Cook, R. A., Hsu, C. H., & Marqua, J. J. (2016). *Turizm, Konaklama ve Seyahat İşletmeciliği (Beşinci Basım b.)*. (M. Tuna, Dü.) Ankara: Nobel.
- Cracolici, M. F., & Nijkamp, P. (2008). The Attractiveness and Competitiveness of Tourist Destinations: A Study of Southern Italian Regions. *Tourism Management*, Vol: 30, 336-344.
- Davras, G. M. (2017). Endüstriyel Boyutu ile Turizm. İçinde, M. Demir (Ed.) Genel turizm, kavramlar ve farklı boyutlarıyla değerlendirme, (ss. 108-137), Detay Yayıncılık, Ankara.
- Dumazedier, J. (1960). Current problems of the sociology of leisure, *International Social Science Journal*, 4(4), s.522-531.
- Gist, N.P ve Fava, S. F. (1964). *Urban Society*, New York: Crowell
- Göral, R., & Tuna, M. (2018). Turistik ürün bileşeni olarak kültürel çekiciliklerin turizm sektörü rekabetçiliği açısından önemi. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 2(1), 1-12.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve Animasyon (2. Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Rátz, T., & Puczko, L. (2002). On the trail of Goethe, Humbert and Odysseus, or cultural routes in tourism. *Turizmus Bulletin*, 6(3), 3-11.
- Sarı, G. ve Özüpek, N. (2011). Seyahat Acentalarında Uygulanan Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin İç Tanıtıma Etkisi: Manavgat Örneği. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi* (1), 25-45.
- Türker, N., Selçuk, Ş., & Özyıldırım, A. (2016). Turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerine etkisi: Safranbolu örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 1-13.

REKREASYON ve SPOR

Güven DERE

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Rumeli Ü. Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6506-7674
- ❖ Mail : guven.dere@rumeli.edu.tr

Günümüzün hareketsiz ortamının olumsuz etkilerinden korunmak için hareketli olma halini artıran ve destekleyen sportif rekreasyon etkinliklerinin bireyin sağlık durumunun sağlanması ve devam ettirilmesinde önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte yoğun ilgi dolayısıyla elde edilen ekonomik katkı, uluslararası etkinliklerin sağladığı tanıtım, kültürel etkileşim ve diyalog imkanlarının, toplumların gelişmesine imkan sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu sebeplerden dolayı sportif rekreasyon faaliyetlerinin her türlü kaygıdan uzaklaşarak üst seviyeden değerlendirilerek devlet tarafından desteklenmesi gereği vardır. Kendine yeterli, çevresine yararlı, mutlu, yaşam kalitesi ve özgüveni yüksek bireylerin oluşturduğu toplum da aynı özelliklere sahip olur.

KAYNAKÇA

- Başaran, Z. (1998). Türk spor örgütlenme sürecinde rekreasyon anlayışı ve bugünkü uygulanabilirliği. (Basılmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayer, M. Z. (1973). Memleketimizde tabiatı koruma ve rekreasyon. Çalışma ve Çalışma Dışı Zamanın Planlanması Semineri, Ankara: ODT Ü Yayınları, 49-81.
- Bucher, A., Richard, C., Bucher, D., (1974), Recreation for Today-s Society, New Jersey, Prentice-Hall, Inc, s:4,5,6.
- Cameron, M. & MacDougall, C. (2000). Crime Prevention Through Sport and Physical Activity. (Vol. 165). Australian Institute of Criminology, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice
- Çakır, O. (2017). Rekreasyon Kavramı ve Teorileri. M. A. Kozak (Ed.), Rekreasyon Liderlik ve Turist Rehberliği içinde (s. 35-60). Detay yayıncılık, Ankara.
- Davis, R. J., Bull, C. R., Roscoe J. V., Roscoe D. A., Physical Education and The Study of Sport, Wolf Publishing, England, 1991
- Demirdağ, Ş. A., & Yaylı, A. (2016). Rekreasyon ve Spor Arasındaki İlişki: Dünden Bugüne Yeni Eğilimler. In 15th Traditional Tourism Symposium 2016 Book of Papers.
- Dere, G. & GÜNAY, M. (2022). Fiziksel Aktivitenin Çalışanların İş Performansı Üzerine Etkileri. Efe Akademi Yayınları.
- Eurostat, (2021). ‘‘Avrupa’da çalışma saatleri düşerken Türkiye’de artıyor’’.Erişim tarihi: 13.06.2023:09.22,<https://kronos36.news/tr/avrupada-calisma-saatleri-dusuyor-turkiyede-artis-zirvede/>.
- Gökmen, H. vd. (1985). Yüksek öğrenim öğrencilerinin serbest zaman etkinlikleri kendilerini gerçekleştirme düzeyleri, MEGSB Yayını.

- Hazar, A. (2014). *Rekreasyon ve Animasyon*, Detay yayıncılık, Ankara.
- Huntchinson, J. L., *Principles of Rekreation*, New YORK, 1949
- Jensen, C.R., Guthrie, S. (2006). *Outdoor Recreation in America* (6th ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: boş zamanları değerlendirme*.
- Karaküçük S. *Journal of Recreation and Tourism Research (Jrtr)* 2014, 1 (2).
- Karaküçük, S., (2008). *Rekreasyon. Boş zamanları değerlendirme*,6. Baskı. Gazi Kitabevi, Ankara
- Kargün, M., Kızar, O., Ağaoğlu, Y.S. ve Cenikli, A. (2018). Serbest zaman ve spor endüstrisinin yeri. *Journal of international social research*, 11(56), 1096-1100.
- Katzmarzyk, P.T., Friedenreich, C., Shiroma, E.J. ve Lee, I-M. (2021). Physical inactivity and non-communicable disease burden in low-income, middle-income and high income countries. *British Journal of Sports Medicine* Published Online First: 29 March 2021. doi: 10.1136/bjsports-2020-103640
- Koçak, F. Ve Balcı, V. (2010). Doğada yapılan sportif etkinliklerde çevresel sürdürülebilirlik. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2(2), 213-222.
- Koçan, N. (2007). Geleneksel Sporlarımızdan Ciritin Rekreasyon Amacı ile Günümüze Uyarlanması. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi-Elektronik Dergi*, 2 (1): 31-39
- Kul, E. (2020), "Rekreasyon ve spor", *Rekreasyon: Tarihsel gelişim, teoriler, farklı alanlarla ilişkiler ve güncel gelişmeler*, içinde (292-302), Nobel yayınevi, Ankara.
- Kyle, D. (1983). *Journal of Sport History*, 1(10), 7-34.
- Macfit, (2022). "Tabata antrenmanı". Erişim Tarihi: 24.06.2023: 21.54, <https://www.macfit.com/blog/fitness/daha-kisa-surede-daha-hizli-yag-yakimi-tabata>
- Makaleler, (2022). "Flyboard". Erişim Tarihi: 24.06.2023: 21.55, <https://www.makaleler.com/flyboard-nedir-tarihi-ozellikleri-parcalari>
- McLean, D., & Hurd, A. (2015). *Kraus' recreation and leisure in modern society*. Jones & Barlett Publishers.
- Ozankaya, Ö. (1980). *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. Bası, TDK Yayını. Ankara.
- Öztürk, Y. (2018). Boş zaman, rekreasyon ve turizm kavramları arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı bir analizi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 31-42.
- Saçın M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*, Cumhuriyet Baskı Evi İzmir.

- Serarslan, M. Z., & Bakır, M. (1988). Turizm Pazarlamasında Sporun Yeri ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Pazarlama Dünyası*, 2(9), 28-30.
- Sevil, T., Şimşek, K., Katırcı, H., Çelik, O., & Çeviksoy, M. (2012). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi. (S. Kocaekşi, Dü.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Sneakscld, (2020). "Crossfit". Erişim Tarihi: 24.06.2023: 21.57, <https://www.sneakscld.com/blog/crossfit-nedir-nasil-yapilir>
- Spor Bilim (2019). "Rekreasyon ve Spor" Erişim tarihi: 13.06.2023:10.35, <https://www.sporbilim.com/sayfa.asp?mdl=haber¶m=68>
- Şahin, H. (1997). Sporcuların Performans Sporunu bıraktıktan Sonraki Yaşamlarında Boş Zaman Değerlendirme İlgilerinin Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Şahin, İ. ve Kocabulut, Ö. (2014). Sportif rekreasyon aktivitelerine düzenli katılımı engelleyen faktörlerin incelenmesi: Akdeniz üniversitesi turizm fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma, Uygulanabilirliği. (Basılmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vilapilates, (2022). "Aerial yoga". Erişim tarihi: 24.06.2023: 21.53, <https://vilapilates.com/aerial-yoga-nedir/>
- WHO (2022) "2030'a kadar 500 milyon kişi hareketsizlik kaynaklı sağlık sorunları yaşayacak". Erişim tarihi: 13.06.2023:09.24, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c808vlj1qnxo>.
- Wikipedia, (2022)."Oryantiring". Erişim Tarihi: 24.06.2023: 21.45, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Oryantiring>
- Wikipedia, (2022)."Zumba".Erişim Tarihi: 24.06.2023: 21.50, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Zumba>
- Yetim, A. (2000). Sosyoloji ve Spor. Ankara: Topkar Matbaacılık.
- Yurtçiçek, S., Şahin, N.H. ve Miral M. (2018). Fiziksel Aktivite Engelleri Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 71(71), 396-404.
- Zorba, E. & Yermakhanov, B. (2022). Rekreasyonda yaşam kalitesi ve fiziksel aktivitenin yeri ve önemi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 443-459.
- Zorba, E., Bakır, M. Serbest Zaman Kavramı. Sporda Sosyal Alanlar Seçme Konular 1. s106, Ankara: Bıçaklar Kitabevi, 2004.

REKREASYON VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Aydın İLHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Denizli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9717-2746
- ❖ Mail: aydinilhan@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Armstrong, L.E., Balady, G.J., Berry, M.J., Davis, S.E., Davy, B.M. and Davy, K.P. (2006). ACSM 's Guidelines for Exercise Testing and Prescription (7th Ed.). Baltimore, MD: American College of Sports Medicine, 55-89
- Batez, M., Božić, P., Đorđić, V., Jorga, J., Milanović, I., Ostojić, M.S., Radisavljević, S. (2017). Guide for healthy lifestyle habits. Nutrition and physical activity. Belgrade.
- Colwell, P.F., Turnbull, G.K. and Dehring, C. (2002). Recreation demand and residential location. *Journal of Urban Economics*, 51(3), 418-428
- Crawford, D. W. and Godbey, G. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences*, 9, 119-127.
- Gulam, A. Recreation-Need and importance in modern society. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 2016; 1(2), 157–160. www.journalofsports.com
- Guthold, R., Ono, T., Strong, K.L., Chatterji, S. and Morabia, A. (2008). Worldwide variability in physical inactivity: a 51-country survey. *American Journal of Preventive Medicine*, 34(6), 486-494.
- Ho, T.K. (2008). A Study of Leisure Attitudes and Benefits for Senior High School Students At Pingtung City and Country In Taiwan. Doctoral's Thesis. United States Sports Academy, Daphne, AL, 28-35
- Howley, E.T. (2001). Type of activity: Resistance, aerobic and leisure versus occupational physical activity. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 33, 364-369
- İlban, O., Özcan, K. (2005). Demografik Özelliklerine Göre Boş Zaman Değerlendirme Tercihleri ve Etkileri Üzerine Bir Araştırma. *Pazarlama Dünyası Dergisi*. 19 (1). 49-57
- İskender, A. (2017). Neulinger Boş Zaman Paradigması ve Boş Zaman Katılım Motivasyonları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21 (3). 819-825.
- Jackson, E.L. (1993). Recognizing patterns of leisure constraints: Results from alternative analyses. *Journal of Leisure Research*, 25(2), 129–149.
- Janssen, I., Katzmarzyk, P.T. and Ross, R. (2004). Waist circumference and not body mass index explains obesity-related health risks. *American Journal of Clinical Nutrition*, 79, 379-384.

- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme*. (Altıncı Baskı). Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Karaküçük, S. Gürbüz B. (2007). *Rekreasyon ve Kentleşme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kelly, J.R. (1982). *Leisure*. Englewood Cliffs, NJ: Prentive Hall, 25.
- Kement, Ü. (2014). *Rekreasyona Giriş*. Yaylı, A. (Ed.). Ankara: Detay Yayıncılık
- Kılıç, K. (2006). *Harcanabilir Gelirin Artmasının Sportif Rekreasyona Katılıma Olan Etkisinin Araştırılması-İstanbul Örneği*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Kirtland, K.A., Porter, D.E., Addy, C.L., Neet, M.J., Williams, J.E., Sharpe, P.A. and Ainsworth, B.E. (2003). Environmental measures of physical activity supports: perception versus reality. *American Journal of Preventive Medicine*, 24(4), 323-331.
- Leitner, M.J. and Leitner, S.F. (2004). *Leisure Enhancement*. (Third edition). London: The Haworth Press, 183-209.
- Lundberg, D. E. (1980). *The tourist businesss, IV. Edition*, Boston: CBI Publishing Inc, 4.
- Meyer, H. D., Brightbill, C. K., Sessoms, H. D. (1969). *Community recreation*, Prentice-Hall Publisher, 29-34.
- Penedo, F.J. and Dahn, J.R. (2005). Exercise and well-being: a review of mental and physical health benefits associated with physical activity. *Current opinion in psychiatry*, 18(2), 189-193.
- Reilly, J.J., Kelly, L., Montgomery, C., Williamson, A., Fisher, A., McColl, J.H. and Grant, S. (2006). Physical activity to prevent obesity in young children: cluster randomised controlled trial. *British Medical Journal*, 333(7577), 1-5.
- Russell, R. (1996). *Leisure Pastimes* (Sixth edition). Urbana, US: Sagamore Publishing, 16-18.
- Smith, S.B. (2007). *Relationships among Physical Acticity Levels, Physical Measures, and Barriers to Physical Activity in College Women*. Master's Thesis, Texas Woman's University, Texas, 22.
- Stebbins, R.A. (2005a). Choice and experiential definitions of leisure. *Leisure Sciences*, 27(4), 349-352.
- Tezcan, M., (1982). *Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. No: 116, Ankara.

- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management* (5th edn). Abingdon: Routledge.
- Tudor-Locke, C., Burkett, L., Reis, J.P., Ainsworth, B.E., Macera, C.A. and Wilson, D.K. (2005). How many days of pedometer monitoring predict weekly physical activity in adults? *Preventive Medicine*, 40(3), 293-298.
- Tütüncü, Ö., Korkmaz Orhan, B, Özdemir Akgül, S. (2020). Turizm ve Rekreasyon Araştırmalarında Çoklu Oylama, Pareto Analizi ve Balık Kılçığı Tekniklerinin Kullanımı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31 (3), 299-306. <https://doi.org/10.17123/atad.843965>
- Van Der Horst, K., Paw, M.J., Twisk, J.W. and Van Mechelen, W. (2007). A brief review on correlates of physical activity and sedentariness in youth. *Medicine and Science in Sports Exercise*, 39(8), 1241-1250
- Walker, G.J. and Wang, X. (2008). The Meaning of leisure for Chinese/Canadians. *Leisure Sciences*, 31(1), 1-18.
- Wang, C.J., Chatzisarantis, N.L., Spray, C.M. and Biddle, S.J. (2002). Achievement goal profiles in school physical education: Differences in self-determination, sport ability beliefs, and physical activity. *British Journal of Educational Psychology*, 72(3), 433-445.

REKREASYON VE OBEZİTE

Mustafa Barış SOMOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID:0000-0001-5811-384X
- ❖ Mail: barissomoglu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Albayrak A.Y. (2020). Sporda Eşitlik ve Toplum. Edt. Şahan H. Adil Oyun içinde 101-124. Ankara. Gece Kitaplığı.
- Albayrak, A.Y. (2018). Gümüşhane İlinde Spor Turizminin Değerlendirilmesi Ve Spor Turizmi Ürünleri. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*. Vol:5 Issue:23 pp:1152-1162.
- Arslan, S. (2013). Serbest zaman-rekreasyon ve serbest zaman eğitimi. Ankara: Nobel.
- Ayhan, C. (2017). Aktif Sporcuların Etkinliklere Katılımlarına Engel Oluşturabilecek Faktörlerin Yaşam Tatmini ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Baltacı, G. (2008). Obezite ve Egzersiz. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Bayraktaroğlu, T., Kutlutürk, F, & Tekin, S. (2020). “COVID-19 pandemisi ve obezite” prognozu: İki pandemiden ne öğrendik? *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 4(2),138-146.
- Boutelle, KN., Murray, DM., Jeffery, RW., Hennrikus, DJ., & Lando, H. A. (2000). Associations Between Exercise and Health Behaviors in A Community Sample of Working Adults. *Preventive Medicine*, 30(3),217-224.
- Broadhurst, B. (2001). *Managing environments for leisure and recreation*. “1st Ed” London: Routledge.
- Brymer, E., & Davids, K. (2016). Designing environments to enhance physical and psychological benefits of physical activity: A multidisciplinary perspective. *Sports Medicine*, 46, 925-926.
- Burkhalter, TM., & Hillman CH. (2011). A narrative review of physical activity, nutrition, and obesity to cognition and scholastic performance across the human lifespan. *Advances in Nutrition*, 2(2), 201-206.
- Caner, ZG., Ünal, M., Apaydın, Z., Dağ, A., Okur, Ş., Kara, E., & Bildik C. (2020). Covid-19 hastalığı ve ev egzersizlerinin önemi. *Journal of Medical Sciences*, 1(3), 25-33.
- Cebrian, RB. (2020). *The athlete in the ancient Greek world*. “1st Ed.” Norman: University of Oklahoma Press.
- Cekin, R. (2015). Psychological benefits of regular physical activity: Evidence from emerging adults. *Universal Journal of Educational Research*, 3(10), 710-717.
- Chen, P., Mao, L., Nassis GP., Harmer, P., Ainsworth, BE., & Li, F. (2020). Corona virus disease (Covid-19): The need to maintain regular physical activity while taking precautions. *Journal of Sport and Health Science*, 9(2), 03-104.

- Ciddi, PK., & Yazgan, E. (2020). Covid19 salgınında sosyal izolasyon sırasında fiziksel aktivite durumunun yaşam kalitesi üzerine etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37),262-279.
- Cordes, KA. (2013). *Applications in recreation and leisure: For today and the future*. "4th Ed" Urbana: Sagamore Publishing.
- Costa, D., Rippen, N, Dritsa, M., & Ring, A. (2003). Self-reported leisuretime physical activity during pregnancy and relationship to psychological well-being. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 24(2), 111-119.
- Covington, M. (2017). *Obesity and Exercise*. Obesity Medicine Association. <https://obesitymedicine.org/obesity-and-exercise/>. Erişim Tarihi: 04.06.2023.
- Çağlayan, TA., Zorba, E., & Çingöz, Y. (2020). Covid 19 Salgını Döneminde Egzersizin Yaşam Kalitesine Etkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1),127-135.
- Eskici, G. (2020). Covid-19 Pandemisi: Karantina için beslenme önerileri. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences, Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, (COVID 19 Özel Sayısı), 124-129. DOI: 10.21673/anoloklin.722546.
- Fox, KR., Boutcher. SH., Faulkner, GE., & Biddle, SJH. (2000). The Case for Exercise in The Promotion of Mental Health and Psychological Well-Being. In: *Physical Activity and Psychological Well-Being*, Ed.: Biddle, S.J.H., Fox, K.R., Boutcher, S.H., "1st Ed" London: Routledge.
- Gençalp, D.K. (2020). Covid-19 salgını döneminde ilk ve acil yardım öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve fiziksel aktivite durumlarının değerlendirilmesi. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Gulam, A. (2016). Recreation need and importance in modern society. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 1(2), 157-160.
- Güçlü, M., Kusan, O., & Ersoy, A. (2022). 13-15 Yaş Obez Erkek Çocuklarda 12 Haftalık Fiziksel Aktivite Sonrası Beden İmajı Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi. *Efe Akademi Yayınları*.
- Gürbüz, B. (2020). Serbest Zamanın Anlamı ve Özellikleri. In: *Rekreasyona Giriş*, Ed.: Ağduman, F., Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Gürbüz, B., & Henderson, KA. (2014). Leisure activity preferences and constraints: Perspectives from Turkey. *World Leisure Journal*, 56(4), 300-316.
- Hall, G., Laddu, DR., Phillips, SA., Lavie, CJ., & Arena, R. (2020). A tale of two pandemics: How will COVID-19 and global trends in physical

- inactivity and sedentary behavior affect one another?” Progress in Cardiovascular Diseases, 64, 108-110.
- Harahousou, Y. (2006). Leisure and Ageing. In: A handbook of leisure studies, Ed.: Rojek, C., Shaw, S.M., Veal, A.J., New York: Palgrave Macmillan.
- Hemphill, NM., Kuan, MT., & Harris, KC. (2020). Reduced physical activity during covid-19 pandemic in children with congenital heart disease. Canadian Journal of Cardiology, 36(5),1-5.
- Hutchinson, JL. (1957). Basic issues confronting recreation. Journal of Health, Physical Education, Recreation, 28(4), 37-38.
- Jenkins, JM., & Pigram, JJ. (2004). Encyclopedia of leisure and outdoor recreation. “1st Ed” New York: Routledge.
- Jensen, CR., & Naylor, J. (2000). Opportunities in recreation and leisure careers. Illinois: Contemporary Publishing Group.
- Kaczynski, AT., & Henderson, KA. (2007). Environmental correlates of physical activity: A review of evidence about parks and recreation. Leisure Sciences, 29(4), 315-354.
- Kaplan, GA, Strawbridge, WJ., Cohen RD., & Hungerford, LR. (1996). Natural History of Leisure-time Physical activity and its correlates: Associations with mortality from all causes and cardiovascular disease over 28 years. American Journal of Epidemiology, 144(8), 793-797.
- Kartal, A., Ergin, E., & Kanmış, H. (2020). COVID-19 pandemik salgın döneminde yaşam kalitesini arttırmaya yönelik sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivite önerileri. Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, [COVID-19 Özel Sayı], 149- 155.
- Koç, M., & Bayar, K. (2020). COVID-19 pandemisinde fiziksel aktivite ve egzersizin önemi. Karya Journal of Health Science, 1(2), 19-21. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kjhs/issue/58885/827714>.
- Kraus, R. (1998). Recreation & leisure in modern society. “4th Ed” Toronto: Jones and Bartlett Publishers.
- Kusan, O., Mumcu, H. E., Çetinkaya, G., Çeviker, A., & Zambak, Ö. Importance Of Sports Activities For Obese Youth In Socialization Process.
- Lesser, IA., & Nienhuis, CP. (2020). The impact of covid-19 on physical activity behavior and well-being of Canadians. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(11), 1-12.
- Lovell, P. (2011). Reframing recreation as a public policy priority. Ed.: Allen LR, Barcellona RJ Recreation as a Developmental Experience içinde. San Francisco: Jossey-Bass.

- Lynn, F. C, Hunkin, J. L., Kato B. S., Richards J. B., Gardner J. P., Surdulescu G. L., Kimura M., Lu X. & Tim D., Aviv A. (2008). The Association Between Physical Activity in Leisure Time and Leukocyte Telomere Length, *Arch. Intern. Med.*, 168 (2), 154-158.
- Malzer, K., Schutz, Y., Boulvain, M., & Kayser, B. (2010). Physical activity and pregnancy: Cardiovascular adaptations, recommendations and pregnancy outcomes. *Sports Medicine*, 40(6): 493-507.
- Mandolesi, L., Polverino, A., Montuori, S., Foti, F., Ferraioli, G., Sorrentino, P., & Sorrentino, G. (2018). Effects of physical exercise on cognitive functioning and wellbeing: Biological and psychological benefits. *Frontiers in Psychology*, 9,509.
- Martinez-Gonzales, M.A., Martinez, J.A. & Hu, F.B. (1999). Physical activity, sedentary lifestyle and obesity in the European Union. *International Journal of Obesity*, (3), 1192-1201.
- Martinez-Gonzalez M., Varo, J, Santos, J., Irala, JD., Gibney M, Kearney J, & Martinez, A. (2001). Prevalence of physical activity during leisure time in the European. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 33, 1142–1146.
- Maugeri, G., Castrogiovanni, P., Battaglia, G., et al. (2020). The impact of physical activity on psychological health during covid-19 pandemic in Italy. *Heliyon*, 6(6), 1-8.
- Monteiro, CA., Conde, WL., Matsudo, SM., Matsudo, VR., Bensenor, IM., & Lotufo, PA. (2003). A descriptive epidemiology of leisure-time physical activity in Brazil 1996–1997. *Rev Panam Salud Publica*, 14(4), 246-254.
- Mota, J., Barros, M., Ribeiro, JC., & Santos, MP. (2013). Leisure Time, Physical Activity, and Health. In: *Positive leisure science: From subjective experience to social contexts*, Ed.: Freire, T., New York: Springer.
- Önen, Ö. & Mete, H., (2005). Obezite Tedavisinde Bilişsel Davranışçı Grup Terapisinin Kilo Verme, Yaşam Kalitesi ve Psikopatolojiye Etkileri: Sekiz Haftalık izlem Çalışması Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Konsültasyon Liyezon Psikiyatrisi Bilim Dalı, Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, Cilt 15, Sayı 3, İzmir.
- Pekmez, CT., Özdemir, G. & Ersoy, G., (2012). Obezite tedavisinde egzersizin önemi. *International Journal of Human Sciences [Online]*. (9)2, 141-160.
- Rundle AG, Park Y, Herbstman JB, Kinsey EW, Wang YC. (2020). COVID-19-related school closings and risk of weight gain among children. *Obesity (Silver Spring)*, 28(6),1008-1009.

- Sarol, H. (2020). Rekreasyon ve Fiziksel Aktivite. İç: Rekreasyona giriş, Ed.: Ağduman, F., Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Sherrwood, NE., & Jeffery, RW. (2000). The behavioral determinants of exercise: Implications for physical activity interventions. *Annual Review of Nutrition*, 20(1), 21- 44.
- Somoğlu, M.B. (2021). Spor bilimleri. İçinde Z. F. Dinç (Ed.). Covid-19 Süresince Obezite Problemleri ve Spor (ss. 231-248). Ankara: Akademisyen Kitabevi A. Ş.
- Sothorn, M.S. (2001). Exercise as a modality in the treatment of childhood obesity. *Pediatric Clinics of North America*, (48), 995-1015.
- Sothorn, M.S., Udall, J.N. & Suskind, R.M. (2000). Weight loss and growth velocity in obese children after very low calorie diet, exercise, and behavior modification. *Acta Paediatr*, (89),1036-1043.
- Stanton, R, To, QG, Khalesi, S., Williams, SL., & Alley SJ. (2020). Thwaite TL, Vandelanotte C. Depression, anxiety and stress during covid-19: Associations with changes in physical activity, sleep, tobacco and alcohol use in Australian adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 40-65.
- Swanson, RA. (2018). Overview of Knowledge in History of Physical Activity. In: Introduction to kinesiology: Studying physical activity, Ed.: Hoffman, S.J., Knudson, D.V., “5th Ed” Champaign: Human Kinetics
- T.C. Sağlık Bakanlığı. Türkiye’de Obezite Cerrahisinin Obezite Tedavisindeki Yeri. <https://shgmargestddb.saglik.gov.tr/Eklenti/36797/0/turkiyede-obezitecerrahisinin-obezite-tedavisindeki--yeri-30-06-2014pdf.pdf> Son Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023.
- Torjman, S. (2004). Culture and recreation: Links to well-being. “1st Ed” Ottawa: The Caledon Institute of Social Policy.
- Torkildsen, G. (2005). Leisure and recreation management. “5th Ed” New York: Routledge.
- Toscano, WN. (2018). Relationship Between Physical Activity, Health And Quality of Life from The Perspective of The Hippocratic Theory. In: Handbook of leisure, physical activity, sports, recreation and quality of life, Ed.: Vega, L.R., Toscano, W.N., E-book: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-75529-8>.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK], (2019). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Ind ex?p=Turkey-Health-Survey-2019-33661>.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK], (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Ind ex?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>

- URL- 3. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/Yayinlarimiz/Eylem_Planlari/Avrupa-Gida-ve-Beslenme-Eylem-Plani-2015-2020.pdf.
- URL. 1. <https://web.archive.org/web/20200802220913/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2228rank.html>.
- URL-2. <https://www.medicalpark.com.tr/dunya-obezite-siralamasi/hg-2818>.
- Vuillemin, A., Boini, S., Bertrais, S, et al. (2005). Leisure Time Physical Activity and Health Related Quality of Life. *Preventive Medicine*, 41(12), 562-569.
- World Health Organization [WHO] (1998) *Obesity Preventing and Managing the Global Epidemic: Report of a WHO Consultation on Obesity*, WHO/NUT/NCD/1998, The World Health Organization, Geneva.
- World Health Organization [WHO] (2015). *Obesity and overweight*. World health organization. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/index.html>. (Accessed 2015 january).
- World Obesity Atlas, [WOA] (2022). <https://www.worldobesity.org/resources/resource-library/world-obesity-atlas-2022>.
- Xiang, M., Zhang, Z., & Kuwahara, K. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on children and adolescents' lifestyle behavior larger than expected. *Progress in Cardiovascular Diseases*, 63(4),531-532.
- Zambak, Ö. (2020). Evaluation of the Physical Capacities of Pre-Season and End-Season Futsal Players. *Journal of Educational Issues*, 6(1), 345-356.
- Zambak, Ö. (2020). Investigation Of The Effects Of Explosive Strength Training On Physical And Physiological Capacities Of Futsal Players. *European Journal Of Physical Education And Sport Science*. 6(4),142-153.
- Zambak, Ömer. (2020) *Body Weight Training*. *Academic Studies Sport Sciences-II*, 133-146.
- Zorba, E. & Yermakhanov, B. (2022). Rekreasyonda yaşam kalitesi ve fiziksel aktivitenin yeri ve önemi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8 (1),182,197.

REKREASYON VE STRESLE BAŞA ÇIKMA

Ceren GÜMÜŞGÜL

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1857-0485
- ❖ Mail: ceren.gumusgul@dpu.edu.tr

Adnan ERSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7018-9318
- ❖ Mail: adnan.ersoy@dpu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ağayev, A. (2018). Algılanan İletişim Doyumunun Akademik Motivasyon ve Akademik Performansa Etkisi: Yabancı Uyruklu Lisansüstü Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Akbaşlı, S., Diş, O. & Durnalı, M. (2020). İlkokul öğretmenlerinin karşılaştıkları yıldırma davranışları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (PAU Journal of Education) 49: 564-581.
- Aslan, M. & Doğan, S. (2020). Dışsal motivasyon, içsel motivasyon ve performans etkileşimine kuramsal bir bakış. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Yıl: 2020, Cilt: 11, Sayı: 26, 291-301.
- Aydın, G. (2017). Su Topu Sporcularının Stres Düzeyi ve Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Aytaç, S. (2009). İş stresi yönetimi el kitabı iş stresi: Oluşumu, nedenleri, başa çıkma yolları, yönetimi. Bursa: Uludağ Üniversitesi İİBF Yayınları.
- Bayır, Y. (2022). Türk inşaat sektöründe çalışan motivasyonu ve Covid-19 etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Bayraktar, H. V. (2015). Sınıf yönetiminde öğrenci motivasyonu ve motivasyonu etkileyen etmenler. Electronic Turkish Studies, 10(3), 1079-1100.
- Bentley, T. (2000). Takımınızın yeteneklerini geliştirmede insanları motive etme. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Bezci, Ş. (2010). Taekwondo antrenörlerinin stresle başa çıkma ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Böyükelhan, E., & Gümüşgül, O. (Eds.) (2023). Ultra trail organizasyon paydaşları ve Türkiye’de sürdürülebilir turizme yönelik swot analizi. Gaziantep: Özgür Publications.
- Buharalı, D. (2021). Kültürel zekanın akademik motivasyon üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Çuhadar, A., Er, Y., Demirel, M., & Demirel, D.H. (2019). Bireyleri rekreasyonel amaçlı egzersize motive eden faktörlerin incelenmesi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 17(3).
- Deci, E. L. (1975). Intrinsic motivation. Newyork: PlenumPress.

- Değirmenciöglü, C. & Küçükahmet, L. (1999). Öğretmenlik mesleğine giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Efek, E. & Yiğiter, K. (2022). Spor, stres ve sportmenlik. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 109-130.
- Efek, E. (2021). Atletizm sporunun stres, atılğanlık ve sportmenlik düzeyleriyle ilişkisi. Doktora tezi, Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Ekizoğlu, Ö., Yazıcı, N. A., Isik, U., Acet, M., & Gümüşgöl, O. (2023). The rehabilitative effect of chess on the visually impaired. Loisir et Société/Society and Leisure, 1-13.
- Fındıkçı, İ. (1999). İnsan kaynakları yönetimi. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Güçlü, N. (2001). Stres yönetimi. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(1).
- Güdül, D. M. (2015). Üniversite öğrencilerinin akademik motivasyon profillerinin psikolojik ihtiyaç doyumu, akademik erteleme ve yaşam doyumu ile ilişkisi. Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Hiçyılmaz, S. (2020). Örgütsel stres kaynakları ve yönetimi: türkiye ve rusya'dan seçili özel sektör çalışanları ile nitel bir çalışma. Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi (Ijhe), Cilt 6, Sayı 14, S. 670 – 707.
- Hisli Şahin, N., & Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. Türk Psikoloji Dergisi, 13(2), 125-135.
- Isik, Utku., Ustun, N. A., Tastan, P., & Ustun, D. (2021). Fear of Covid-19: Associations with trait anxiety and life satisfaction. Pakistan Journal of Medical and Health Sciences, 15(6).
- İnternet: Türk Dil Kurumu (TDK). (2022). Güncel sözlük. Web: <https://sozluk.gov.tr/Motivasyon> adresi: 16 Nisan 2023.
- Kaba, İ. (2019). Stres, ruh sağlığı ve stres yönetimi: güncel bir gözden geçirme. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız –Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – Kırgızistan.
- Kalkavan, A.; Kadioğlu, H. C. & Kayhan, R. F. (2021). Spor lisesindeki sporcuların stresle başa çıkma düzeylerinin araştırılması. Gençlik Araştırmaları Dergisi, Ağustos 2021, 9(24) , 124-132.
- Karaman, M. (2022). Rekreasyonel egzersizde motivasyon ve motivasyonda kararlılık üzerine karma bir çalışma. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kılıç, Y. & Yılmaz, E. (2019). İçsel, dışsal ve yönetsel faktörler bağlamında öğretmen motivasyon ölçeği'nin geliştirilmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi* 2019, Cilt 5, Sayı 1, 77-91.
- Nar, A. (2021). 9-14 yaş grubu tenis sporcularında algılanan ebeveyn tutumları ile başarı motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Nokay, N. (2019). öğretmen motivasyonunun yordayıcısı olarak yaşam stili. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Özbek, A. (2022). öğretmenlerin algıladıkları aşırı iletişim yükünün öğretmenlerin iş performansı ve motivasyonlarına etkisinin covid 19 salgını açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, İ Ç. (2022). Stresin, işgörenlerin yaratıcılığı üzerindeki etkileri: bir üniversitede uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
- Özdemir, L. (2022). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin özyeterlik düzeyi ve stresle başa çıkma düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özel, Y. & Bay Karabulut, A. (2018). Günlük yaşam ve stres yönetimi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2018, 48-56.
- Pereira de Moura Carneiro, L., & Munusturlar, S. (2022). The influence of socio-demographic factors in the leisure education level (LEL) of employees and students in the Brazilian education system. *Leisure Studies*, 1-15.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 54-67.
- Schunk, D. H., & Zimmerman, B. J. (Editörler). (2012). *Motivation and self-regulated learning: Theory, research, and applications*. London: Routledge, 11-16.
- Souders, B. (2019). The vital importance and benefits of motivation. <https://positivepsychology.com/benefits-motivation/#benefits:10.04.2023>
- Stebbins, A.R. (2016). Serbest zaman fikri temel ilkeler, (Çev. Mehmet Demirel, Nurullah E. Ekinci, Ümit D. Üstün, Utku Işık, Osman Gümüşgöl), Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.

- Terzioğlu, A. E. (1992). Spor eğitiminde motivasyon kavramı, Atatürk Eğitim Fakóltesi Spor Bilimleri Dergisi, 2(2).
- Tjepkema, S. (2002). HRD and learning organisations in Europe. New York, NY: Routledge.
- Türkseven, Y. Ç. (2019). Otel işletmelerinde ön büro çalışanlarının stres kaynaklarının belirlenmesi ve motivasyonlarına etkilerinin araştırılması: Marmaris örneği. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ugoji, N. (2012). Perceived emotional intelligence and stress management among undergraduate students. IFE Psychologia: An International Journal, 20(2), 102-106.
- Uslu, S., Karavelioğlu, M. B., & Gümüşğül, O. (2020). Geleneksel rekreatif oyunlar: Yeni koronavirüs (Covid-19) salgını sürecinde boş zaman değerlendirme önerileri. Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi, 2(1), 14-25.
- Vallerand, R. J. ve Ratelle, C. F. (2004). Intrinsic and extrinsic motivation: A hierarchical model. E. L. Deci ve R. M. Ryan (Eds.), Handbook of self-determination içinde (37-65), Rochester: University of Rochester Press.
- Yardıı, M. (2017). Dışsal ve içsel motivasyon ile psikolojik sermaye etkileşiminin iş tatmini ve performansa etkileri. Doktora Tezi, Niğe Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğe.
- Yılmaz, H. & Yılmaz Cantürk, G. (2020). Bireysel ve örgütsel stres yönetimi. Bursa: Ekin.
- Yiğit, ř. (2019). Öğrencilerin spora özgü başarı ve motivasyon düzeylerinin incelenmesi. Researcher: Social Science Studies 2019, Cilt 7, Sayı 1, s. 249-258.
- Zor, M. H. (2020). Okul yöneticilerinin iş motivasyon düzeyleri. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

ACIK ALAN REKREASYONU

Evrin BÖYÜKELHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, Saka Ortaokulu, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5289-6625
- ❖ Mail: evrimboyukelhan@gmail.com

Mihri Barış KARAVELİOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3536-2485
- ❖ Mail: mbaris.karavelioglu@dpu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acar, E. (2022). “Yaşam Doyumu ve Spor”, Toplumsal Araştırmalar 2, (1.Baskı), 310-319, Atatürk Üniversitesi Yayınevi, Erzurum.
- Acar, E. (2022). Investigation of Psychological Resilience and Self-Esteem of Sports High School Students. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(5).
- Argan, M. (2007). Eğlence pazarlaması. Detay: Ankara.
- Asan, K. , & Emeksiz, M. (2018). Açık hava rekreasyonu katılımcılarının motivasyonları, deneyimleri ve tatil aktivite tercihleri . *Tatil Pazarlama Dergisi* , 24(1), 3 – 15 .
- Clawson, M. ve Knetsch, J. L. (1966). *Economics of outdoor recreation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press’ en aktaran Jensen, C. R. ve Guthrie S. P. (2005). *Outdoor recreation in America*. United States of America: Human Kinetics
- Gümüşgöl, O., & Gümüşgöl, C. (2019). The effect of recreational sport participation on academic motivation. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1).
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2003). Boş zaman ve rekreasyon yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Jensen, C. R. ve Guthrie, S. P. (2005). *Outdoor recreation in America*. United States of America: Human Kinetics.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon boş zaman değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kennedy, D., Singleton, J. ve Genoe, M. (2006). *History of Recreation. Introduction to recreation and leisure* Champaign: Human Kinetics. ss. 17-36.
- McLean, D. D., Hurd, A. R. ve Rogers, B. N. (2008). *Kraus' recreation and leisure in modern society*. Sudbury: Jones and Bartlett.
- Page, S. J. ve Connell, J. (2010). *Leisure An Introduction*. Harlow: Prentice Hall.

METAVERSE DÜNYASINDA REKREASYON

Özlem GÜNCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Burdur/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8974-9100
- ❖ Mail: guncanozlem@hotmail.com

ziyareti, destinasyon gezileri ve turistik şehir turları gibi turizm faaliyetlerini gerçekleştirmeleri, alışveriş yapma, eğlence faaliyetlerine, konserlere, sergilere, çeşitli kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma ve sinema izleme gibi faaliyetler gerçekleştirmeleri mümkün olmaktadır. Dolayısıyla, meta-rekreasyonun bireylere, fiziksel olarak yer değiştirmeden gerçeklik teknolojisi ve avatarlar aracılığı ile gerçekçi bir rekreasyon deneyimi yaşattığı söylenebilir.

Bu çalışma, derleme niteliğinde olup, çalışmada metaverse teknolojisinin rekreasyon olgusu üzerindeki etkisinin nasıl olduğuna ve metaverse dünyasında yapılan rekreasyon faaliyetlerinin neler olduğuna ilişkin mevcut durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sebeple, bu çalışmanın rekreasyon alanyazınına teorik açıdan katkı sağlayacağı ve gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalar için bir kılavuz niteliği taşıyacağı öngörülmektedir. Çalışmanın, uygulamadaki pratikleri derli toplu bir şekilde okuyucuya sunması ve meta-rekreasyon ile ilgili birtakım çıktılar ortaya koyması bakımından, uygulamaya da dolaylı yönden katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Akova, O. & Çakmak, T.F. (2015). Boş Zaman Paradigmasının Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımıyla İlişkisi ve Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2(3), 28-36.
- Akşit Aşık, N. (2020). Rekreasyonun Tarihsel Gelişimi. (Ed. Yağmur, Y. & Gaberli, Ü.). *Rekreasyon: Tarihsel Gelişim, Teoriler, Farklı Alanlarla İlişkiler ve Güncel Gelişmeler içinde* (ss. 3-14). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ardahan, F., Turgut, T. & Kaplan Kalkan, A. (2016). Serbest Zaman ve Rekreasyon. (Ed. Ardahan, F.). *Her Yönüyle Rekreasyon içinde* (ss. 1-118). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Averbek, G.S. & Türkyılmaz, C.A. (2021). Sanal Evrende Markaların Geleceği: Yeni İnternet Dünyası Metaverse ve Marka Uygulamaları. (Ed. Baş, M. & Erdoğan Tarakçı, İ.). *Sosyal Bilimlerde Multidisipliner Çalışmalar içinde* (ss. 99-136). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Babur, Y. (2022). Metaverse Ağında Turizm Endüstrisinin Rolü. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 91-101.
- Bayram, A. (2022). Metaleisure: Leisure Time Habits to be Changed with Metaverse. *Journal of Metaverse*, 2(1), 1-7.

- Bayram, A. (2023). Post-Modern Leisure: Metaleisure. 17th FIEPS European Congress,
https://www.researchgate.net/publication/371173574_The_Relationship_Between_Smartphone_Addiction_and_Academic_Self-Efficacy_Levels_in_University_Students_Post-Modern_Leisure_Metaleisure, (Erişim Tarihi: 11.06.2023).
- Cha, S. (2022). Metaverse and the Evolution of Food and Retail Industry. *Korean Journal of Food & Health Convergence*, 8(2), 1-6.
- Cheng, R., Wu, N., Chen, S. & Han, B. (2022). Will Metaverse be NextG Internet? Vision, Hype, and Reality. *IEEE Network*,
<https://arxiv.org/pdf/2201.12894.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Çakır, O. (2017a). Boş Zaman ve Boş Zaman Teorileri. (Ed. Akoğlan Kozak, M.). *Rekreasyonel Liderlik ve Turist Rehberliği Kavram ve Kuramlar Üzerinden Bir Analiz içinde* (ss. 5-33). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çakır, O. (2017b). Rekreasyon Kavramı ve Teorileri. (Ed. Akoğlan Kozak, M.). *Rekreasyonel Liderlik ve Turist Rehberliği Kavram ve Kuramlar Üzerinden Bir Analiz içinde* (ss.35-59). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çelikkol, Ş. (2022). Metaverse Dünyası'nın, Tüketici Satın Alma Davranışları Açısından Değerlendirilmesi. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(1), 64-75.
- Çilesiz, E. & Aydın, N. (2022). Metaverse ve Turizm: Kavramsal Bir Yaklaşım. *Journal of Academic Tourism Studies*, 3(1), 32-44.
- Damar, M. (2021). Metaverse Shape of Your Life for Future: A Bibliometric Snapshot. *Journal of Metaverse*, 1(1), 1-8.
- Demir, Ç. (2022). Metaverse Teknolojisinin Otel Sektörünün Geleceğine Etkileri Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 542-555.
- Duan, H., Li, J., Fan, S., Lin, Z., Wu, X. & Cai, W. (2021). Metaverse for Social Good: A University Campus Prototype,
<https://arxiv.org/pdf/2108.08985.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Dülgaroğlu, O. (2022). Metaverse Teknolojisi ve Turizm. *Review of Tourism Administration Journal*, 3(1), 82-93.
- Emrem, E. (2022). Dijital Teknolojilerle Üretilen Metaverse (Öte Evren) Kavramı ve Etik Üzerine Bir Tartışma. *Global Media Journal TR Edition*, 12(24), 263-285.
- Ercan, F. (2022). Metaverse Teknolojisinin Gelecekte Turizm Sektörüne Olası Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 1063-1092.

- Ergen, İ. (2023). Metaverse ve Oyun Tasarım İlişkisinin Tasarım Bölümü Öğrencileri Üzerindeki Farkındalıkları. *Journal of Original Studies*, 4(1), 1-15.
- Farjami, S., Taguchi, R., Nakahira, K.T., Rattia, R.N., Fukumuro, Y. & Kanematsu, H. (2011). Multilingual Problem Based Learning in Metaverse. (Ed. König, A., Dengel, A., Hinkelmann, K., Kise, K., Howlett, R.J. & Jain, L.C.). In *Knowledge-Based and Intelligent Information and Engineering Systems* (pp. 499-509). Berlin: Springer.
- Garon, J. (2022). Legal Implications of a Ubiquitous Metaverse and A Web3 Future. *Marquette Law Review*, 106(1), 163-242.
- Goral, Ş. & Karaküçük, S. (2016). Boş Zaman Tarihi. (Ed. Karaküçük, S.). *Rekreasyon Bilimi içinde* (ss. 5-42). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Görgülü, E. (2022). Jean Boudrillard'ın Simülasyon Kuramı Bağlamında Metaverse ve Gerçeklik. *Ulakbilge*, 74, 727-738.
- Gursoy, D., Malodia, S. & Dhir, A. (2022). The Metaverse in the Hospitality and Tourism Industry: An Overview of Current Trends and Future Research Directions. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 31(5), 527-534.
- Gül, T. (2014). Rekreasyon Olgusuna Genel Yaklaşım. (Ed. Yaylı, A.). *Rekreasyona Giriş içinde* (ss. 1-67). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Güler, H., Altınışik, Ü. & Bulut, Ç. (2022). Meta Evrende Spor ve Rekreasyon (Metaverse Spor ve Rekreasyon İlişkisi). (Ed. Özmutlu, İ. & Arı, Y.). *Spor Bilimlerinde Betimsel Metinler içinde* (ss. 125-144). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Güler, O. & Savaş, S. (2022). Tüm Yönleriyle Metaverse Çalışmaları, Teknolojileri ve Geleceği. *Gazi Journal of Engineering Sciences*, 8(2), 292-319.
- Günçan, Ö. (2022). Türkiye'de Hazırlanan Sanal Gerçeklik ve Artırılmış Gerçeklik Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *International Social Sciences Studies Journal*, 8(93), 64-79.
- Güripek, E. (2022). Metaverse (Öte Evren) ve Turizm. (Ed. Kurgun, H. & Aktaş, E.). *Turizm ve Teknoloji Sürdürülebilirlik Yaklaşımıyla içinde* (ss. 163-177). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hackl, C. (2020). The Metaverse is Coming and It's a Very Big Deal, <https://www.forbes.com/sites/cathyhackl/2020/07/05/the-metaverse-is-coming--its-a-very-big-deal/?sh=68b07a78440f>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

- Huynh-The, T., Pham, Q.V., Pham, X.Q., Nguyen, T.T., Han, Z. & Kim, D.S. (2022). Artificial Intelligence for the Metaverse: A Survey. <https://arxiv.org/pdf/2202.10336.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Kalkan, N. (2021). Metaverse Evreninde Sporun Bugünü ve Geleceğine Yönelik Bir Derleme. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 163-174.
- Karababa, B. (2023). Metaverse Kavramsal Çerçeve. (Ed. Kırıcı Çevik, N.). *Sosyal Bilimler Üzerine Araştırmalar I içinde* (ss. 117-129). Gaziantep: Özgür Yayınları.
- Karagöz Zeren, S. (2022). Metaverse Turizmi: Turizmde Metaverse Konulu Çalışmaların Bilim Haritalama Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(3), 2771-2786.
- Kavut, S. (2022). Metaverse Teknolojisi Kullanımının McLuhan'ın Teorileri ve Yaklaşımları ile Analizi. *Yeni Medya*, 2022(12), 140-155.
- Kayıran, D. & Avcı, A. (2022). Eğitim ve Metaverse. (Ed. Kılınç, F.E.). *Eğitim Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar III içinde* (ss. 125-133). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Kim, J. (2021). Advertising in the Metaverse: Research Agenda. *Journal of Interactive Advertising*, 21(3), 141-144.
- Ko, S.Y., Chung, H.K., Kim, J.I. & Shin, Y. (2021). A Study on the Typology and Advancement of Cultural LeisureBased Metaverse. *KIPS Transactions on Software and Data Engineering*, 10(8), 331-338.
- Koçak, D. (2023). Web 1,0'dan Web 3,0'a Metaverse'ün Gelişimi ve Sunduğu Fırsatlar. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 7(2), 97-113.
- Lee, J.Y. (2021). A Study on Metaverse Hype for Sustainable Growth. *International Journal of Advanced Smart Convergence*, 10(3), 72-80.
- Lee, L.H., Braud., T., Zhou, P., Wang, L., Xu, D., Lin, Z. & Hui, P. (2021). All One Needs to Know about Metaverse: A Complete Survey on Technological Singularity. *Journal of Latex Class Files*, 14(8), 1-66.
- Lynch, G. (2012). A Metaverse Art Residency: 'Garrett Lynch Yoshikaze "Up-in-the-air" Second Life Residency'. *Metaverse Creativity*, 2(2), 161-179.
- Meriç, S. (2020). Rekreasyonun Tarihsel Gelişimi. (Ed. Özer, S.). *Turizm İşletmelerinde Rekreasyon ve Animasyon içinde* (ss. 17-38). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Munusturlar, S. (2016). Boş Zaman ve Rekreasyon Kavramı. (Ed. Akyıldız Munusturlar, M.). *Rekreasyon Yönetimi içinde* (ss. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları.

- Mystakidis, S. (2022). Metaverse. Encyclopedia, 2(1), 486-497.
- Nesbo, E. (2021). The Metaverse vs. Virtual Reality: 6 Key Differences, <https://www.makeuseof.com/metaverse-vs-virtual-reality/>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Nimrod, G. & Adoni, H. (2012). Conceptualizing E-Leisure. Society and Leisure, 35(1), 31-56.
- Ning, H., Wang, H., Lin, Y., Wang, W., Dhelim, S., Farha, F., Ding, J. & Daneshmand, M. (2021). A Survey on Metaverse: The State-of-the-art, Technologies, Applications, and Challenges, <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2111/2111.09673.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Özkeroğlu, Ö. & Akyıldız Munusturlar, M. (2020). Elektronik Boş Zaman. (Ed. Akyıldız Munusturlar, M.). Boş Zamanda Yeni Yönelimler içinde (ss. 1-30). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Page, R. (2021). Explainer: What is the Metaverse, <https://www.cmo.com.au/article/685862/explainer-what-metaverse/>, (Erişim Tarihi: 01.06.2023).
- Papagiannidis, S., Bourlakis, M. & Li, F. (2008). Making Real Money in Virtual Worlds: MMORPGs and Emerging Business Opportunities, Challenges and Ethical Implications in Metaverse. Technological Forecasting and Social Change, 75(5), 610-622.
- Sağcan, M. (1986). Rekreasyon ve Turizm. İzmir: Cumhuriyet Basımevi.
- Sandıkçı, M.B. (2022). Sportif Rekreasyonel Faaliyetler ile Sağlık Açısından Metaverse ve Sanal Gerçeklik Teknolojisi. (Ed. Kızılkaya Namlı, A. & Bingölbali, A.). Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları - 2022 içinde (ss. 65-74). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Savaş, B.Ç. (2023). Metaverse ve Spor. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Seok, W.H. (2021). Analysis of Metaverse Business Model and Ecosystem. Electronics and Telecommunications Trends, 36(4), 81-91.
- Serçek, S. & Korkmaz, M. (2023). Turizm Sektöründe Metaverse'ün Kullanımına İlişkin Sistematik Bir Literatür Çalışması. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 6(5), 701-721.
- Seval, İ. & Tüfekçi, Ş. (2022). Metaverse Teknolojisinin Spor Alanına Etkisi. (Ed. Gündoğdu, C. & Tüfekçi, Ş.). Güncel Yaklaşımlar Işığında Beden Eğitimi ve Spor içinde (ss. 133-151). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Sevil, T. (2016). Boş Zaman ve Rekreasyon: Kavram ve Özellikler. (Ed. Kocaekşi, S.). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi içinde (ss. 2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Sis Atabay, E. & Sarı Aytekin, S. (2022). Metaverse: Örgüt Kültürünün Gelenekselden Dijitale Evrimi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 36, 21-36.
- Sparkes, M. (2021). What is A Metaverse. *New Scientist*, 251(3348), 1-18.
- Sriram, G.K. (2022). A Comprehensive Survey on Metaverse. *International Research Journal of Modernization in Engineering Technology*, 4(2), 772-775.
- Tayfun, A., Silik, C.E., Şimşek, E. & Dülger, A.S. (2022). Metaverse: Turizm İçin Bir Fırsat mı? Yoksa Bir Tehdit mi? *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(2), 818-836.
- Tezcan, M. (1993). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tezcan, M. (1982). *Sosyolojik Açısından Boş Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Topaçoğlu, O. & Kılavuz, M.E.S. (2022). Rekreasyon ve Sosyalleşme Açısından Metaverse İncelemesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 9(3), 18-37.
- Türk, O. & Doğan, Y. (2022). Sanal Gerçeklik, Artırılmış Gerçeklik ve Metaverse Teknolojilerinin Turizm Sektörünün Geleceği Açısından Değerlendirilmesi. I. *International Tourism and Culinary Conference*, 27-28 October, Amasya, Türkiye.
- Urry, J. (2015). *Mekanları Tüketmek (2. Baskı) (Çev. Ögdül, R.G.)*. İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Ülger, Y.T. & Ülger, H.T. (2023). Metaverse Evrenine Giriş Yapan Markalar Üzerine Bir İnceleme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 111-124.
- Yorulmaz, H. (2020). *Rekreasyon Tarihi*. (Ed. Taşkın, C.). *Rekreasyon Paradigması içinde* (ss. 33-47). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yuen, S. & Yuen, Y. (2011). Augmented Reality: An Overview and Five Directions for AR in Education. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, 119(4), 119-140.

REKREASYON ve SPOR ENDÜSTRİSİ

Hale KULA

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Balıkesir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2969-1784
- ❖ Mail: hale.kula@balikesir.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andrews, D. L., & Ritzer, G. (2018). Sport and prosumption. *Journal of Consumer Culture*, 18(2), 356-373.
- Argan, M., & Katırcı, H. (2008). *Spor Pazarlaması*, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara.
- Al Rashid, A., Khalid, M. Y., Imran, R., Ali, U., & Koc, M. (2020). Utilization of banana fiber-reinforced hybrid composites in the sports industry. *Materials*, 13(14), 3167.
- Borge, S. (2021). What is sport?. *Sport, Ethics and Philosophy*, 15(3), 308-330.
- Çağlırmak-Uslu, N. (2019). Spor Endüstrisinde Talep ve Arz. Spor Ekonomisi, N. Çağlırmak-Uslu (Ed.), (ss. 22-40), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1928, Aralık, Eskişehir
- Deng, C., & Li, L. (2019). A Study on the Development of Leisure Sports Industry of China's Sichuan in the Age of Big Data. In *Itm Web of Conferences*, EDP Sciences, 26, 01005
- Deng, C., & Tang, Z. (2020). Historical opportunity and structural transformation of sports industry development under the background of new information technology. In *Journal of Physics: Conference Series*, IOP Publishing, June, 1575, (1), 012170.
- Devecioğlu, S. (2005). Türkiye'de spor sektörü stratejilerinin geliştirilmesi. *Verimlilik Dergisi*, 2, 117-134.
- Ekmekçi, Y.A.D., Ekmekçi, R., & İrmiş, A. (2013). Globalization and the sports industry. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(1), 91-117.
- Ercan, F., & Civelek, M. (2020). Rekreasyon faaliyetleri kapsamında etkinlik ve festivallerin destinasyon imajına etkisi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 653-664.
- Erdemli, A. (2002). *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*. E Yayınları, Özener Matbaası, Kasım, İstanbul
- Erkan, M., & Çağlırmak-Uslu, N. (2019). Spor Endüstrisi Kapsamında Spora Katılım Profilinin Belirlenmesi. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 1(2), 40-53.
- Gau, L. S., Duong, P. T., & Kim, J. C. (2022). Parallel leisure sport activities diversity with economic, social and human development indicators. *Social Indicators Research*, 1-23.
- Gillentine, A., Crow, R. B., & Harris, J. (2014). Introduction to the sport industry. *Foundations of Sport Management*, 1-14.
- Gulam, A. (2016). Recreation-need and importance in modern society. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 1(2), 157-160.

- Guo, L., & Chen, J. (2022). The Training Mode of Leisure Sports Talents under the Background of Rural Revitalization Strategy. *Hindawi Mobile Information Systems*, 2022, 1-13
- Güvercin, A., & Mil, H. İ. (2016). The factors that affect the development of sports industry as an economy. *International Journal of Sport Culture and Science*, Special Issue, 4(2), 515-521.
- Havran, Z., Szabó, Á., & Máté, T. (2021). Sport and development in Hungary and the Central and Eastern European region: The development of the leisure sport industry. In *Sport and Development in Emerging Nations* (pp. 58-76). Routledge.
- Homafar, F., Honari, H., Heidary, A., Heidary, T., & Emami, A. (2011). The role of sport tourism in employment, income and economic development. *Journal of Hospitality Management and Tourism*, 2(3), 34-37.
- Jiménez-García, M., Ruiz-Chico, J., Peña-Sánchez, A.R., & López-Sánchez, J.A. (2020). A bibliometric analysis of sports tourism and sustainability (2002–2019). *Sustainability*, 12(7), 2840.
- Kalaycı, İ., & Çokgüngör, H. Ö. (2023). «The age of industry»: what does it mean for economics, economy and economists?. *Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference «Challenges in Science of Nowadays*, May 26-28, Washington, USA, 156, 202-205.
- Katırcı, H. (2019). Spor Endüstrisi ve Ekonomisi. *Spor Ekonomisi*, N. Çağlırmak-Uslu (Ed.), (ss 2-21) Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1928, Aralık, Eskişehir
- Ko, Y. J., & Pastore, D. L. (2004). Current issues and conceptualizations of service quality in the recreation sport industry. *Sport Marketing Quarterly*, 13(2), 158-166
- Ko, Y. J., & Pastore, D. L. (2005). A Hierarchical Model of Service Quality for the Recreational Sport Industry. *Sport Marketing Quarterly*, 14(2), 84-97.
- Leeds, M. A., Von Allmen, P., & Matheson, V.A. (2016). *The economics of sports*. Fifth Edition, Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York
- Mackenzie, H.S., & Hodge, K. (2020). Adventure recreation and subjective well-being: A conceptual framework. *Leisure Studies*, 39(1), 26-40.
- Mahony, D.F., Nakazawa, M., Funk, D.C., James, J.D. and Gladden, J.M. (2002), “Motivational factors influencing the behaviour of J. League spectators”, *Sport Management Review*, 5(1), 1-24
- Mansfield, L., Daykin, N., & Kay, T. (2020). Leisure and wellbeing. *Leisure Studies*, 39(1), 1-10.
- Mareš, L., & Novotný, D. D. (2023). What is sport? A response to Jim Parry. *Sport, Ethics and Philosophy*, 17(1), 34-48.

- Mirzeoğlu, N. (2011). Rekreasyon ile İlgili Temel Kavramlar. Spor Bilimlerine Giriş. N. Mirzeoğlu (Ed), (2. Baskı), Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara
- Montazeri, A., Talebpour, M., Andam, R., & Kazemnejad, A. (2017). Measuring corporate social responsibility in sport industry: Development and validation of measurement scale. *Annals of Applied Sport Science*, 5(2), 97-114.
- Öztaş, Ş. & Kıyılıoğlu, L. (2021). Kapitalizmle İlişkisi Bağlamında Boş Zaman ve Gençlik. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 9, 338-358.
- Öztürk, Y. (2022). Rekreasyon Fayda Farkındalığı ve Yaşam Doyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(36), 1237-1250.
- Pedersen, P.M. (2013). Reflections on communication and sport: On strategic communication and management. *Communication & Sport*, 1(1-2), 55-67.
- Pitts, B., Fielding, L. W., & Miller, L. K. (1994). Industry segmentation theory and the sport industry: Developing a sport industry segment model. *Sport Marketing Quarterly*, 3(1), 15-24
- Savić, Z., Randelović, N., Stojanović, N., Stanković, V., & Šiljak, V. (2018). The sports industry and achieving top sports results. *Facta Universitatis, Series: Physical Education and Sport*, 15(3), 513-522.
- Smith, S.L., & Godbey, G.C. (1991). Leisure, recreation and tourism. *Annals of Tourism Research*, 18(1), 85-100.
- Smith, A.C.T., & Stewart, B. (2010). The special features of sport: A critical revisit. *Sport Management Review*, 13(1), 1-13.
- Szymanski, S. (2009). *Play boks and checkbooks: An introduction to the economics of modern sports*. Princeton University Press, New Jersey, pp. 9 -10.
- Şimşek, Y. (2018). Boş Zaman ve Rekreasyon Endüstrisi. M.A. Munusturlar. (Ed.), *Rekreasyon Yönetimi*, (ss. 49-67), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2265, Aralık, Eskişehir
- Tavazar, H., & Güzel, P. (2018). Rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilir etkinlik yönetimindeki rolünün incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4), 69-87.
- Tekin, Z., & Karakuş, K. (2018). Gelenekselden Akıllı Üretime Spor Endüstrisi 4.0. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 7(3), 2103-2117.
- Terekli, M. S., & Çobanoğlu, H. O. (2018). Mega Spor Organizasyonlarının ekonomik etkilerinin Türkiye Açısından Avantaj ve Dezavantajları. *The Journal of Social Science*, 2(3), 95-107.

- Toker, A. (2021). Boş Zaman ve Rekreasyonun Tarihsel Perspektiften Sosyolojik Bir Değerlendirmesi. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 4(10), 1000-1013.
- Torkildsen, G. (2005). Leisure and recreation management. 5th. Edition, Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York
- Wang, Y., & Fang, W. (2019). Innovation and development strategy of china's sports industry under the new economic ecology. In 2nd International Conference on Social Science, Public Health and Education (SSPHE 2018) Advances in Social Science, Education and Humanities Research, Atlantis Press. January, 196, 382-388
- Woods, R., & Butler, B. N. (2020). Social issues in sport. Human Kinetics Publishers.
- Yiğit, O., Kolukısa, Ş., & Aydoğan, A. (2012). Sportif rekreasyon yapan sedanter bayanların fizyolojik değişimlerinin araştırılması. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 4(1), 17-22.
- Yue, Y., Rui, W., & Ling, S. C. S. (2020). Development of e-sports industry in China: current situation, trend and research hotspot. International Journal of Esports, 1(1), 1-11
- Zealand, S. N. (2015). The Economic Value of Sport and Recreation to the Auckland Region. New Zealand Value of Sport & Recreation Series, September, Lincoln University, New Zealand
- Zhang, J. J., Kim, E., Mastromartino, B., Qian, T. Y., & Nauright, J. (2018). The sport industry in growing economies: Critical issues and challenges. International Journal of Sports Marketing and Sponsorship. 19(2), 110-126.
- The Business Research Company (TBRC) PVT. LTD. (2023). The Business Research Company, April, pp.1-2.
- file:///Users/admin/Desktop/spor%20ve%20rek.%20ekonomisi/the-sports-industry-s-worth-is-expected-to-reach.pdf (06.06.2023).

REKREASYON VE GİRİŞİMCİLİK

Erhan BUYRUKOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri ABD. Aydın/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8459-9270
- ❖ Mail: erhanbuyrukoglu@gmail.com

alan yazın çalışmalarında yer almaktadır. Ayrıca toplumsal değerler hem ülkemizde hem de farklı ülkelerde rekreatif aktivitelerde önemli bir yere sahiptir. Bu değerler tarihi geziler, farklı kültürel değerlerin barındırılmış olduğu dans gösterileri, kültüre özgü yemekler vb. gibi durumlar rekreasyonun bir alanı olarak gösterilmektedir.

Genel olarak rekreasyonun içinde barındırmış olduğu alanlar ile girişimcilik kavramları ve alanları baz alındığında rekreasyon ve girişimciliğin bir bütün olarak değerlendirilebileceği ön görülmektedir. Girişimci bireyleri rekreasyonun bünyesinde barındırmış olduğu birçok alanda söz sahibi olması kaçınılmazdır. Girişimcilik içerisinde bireylerin risk almaktan çekinmemesi rekreasyon alanlarında birçok alanda bu durumun ülke ekonomisine pozitif yönde katkıda bulunabileceği kanaatinde bulunulabilir.

KAYNAKLAR

- Acimovic, D., Spirtovic, O., Jonic, Z., ve Projevic, A. (2013). Entrepreneurship In Rectaional And Professional Sport. Activities In Physical Education And Sport,3(1), 114-116.
- Aguiar, M., &Hurst, E. (2007). Measuringtrends In Leisure: The Allocation Of Time Over Five Decades. The Quarterly Journal Of Economics, 122(3), 969-1006
- Akalın, İ. (2020). Rekreasyon Faaliyeti Olarak Alışveriş, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aminian, E., Nikkar, H., ve Sadeghi, S. (2014). The İmportance Of Sports Entrepreneurship By Providing Appropriate StrategyBased On Views Of Sport Managers, International ConferenceOn Arts, Economics And Managemnet (ICAEM'14), 22-23 March, Dubai, 20-22.
- Baller, S., ve Cornelissen S. (2013). Introduction: Sport, Leisure And Consumption In Africa, The International Journal Of The History Of Sport, 30(16), 1867-1876.
- Besler, S. (2010). Sosyal Girişimcilik, Beta Yayınları, İstanbul.
- Buyrukoğlu, E. (2022) Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Girişimcilik ve Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Duvar Yayınları, İzmir.
- Craig, L., ve Mullan, K. (2012). Sharedparent–Childleisure Time In Fourcountries. Leisurestudies, 31(2), 211-229.
- Çetinkaya, E., Uzun, M. C., Özdemir, M., Buyrukoğlu, E. (2022). "Rekreasyon Bölümü Öğrencilerinin Sportif Rekreasyon El

Aktivitelere Katılımının Sağlık Üzerindeki Etkileri" Spor Bilimlerinde Akademik Çalışmalar 11, Editörler; Prof. Dr. BilalDemirhan, Doç. Dr. İdris Kayantaş, Gece Kitaplığı Yayın Evi, Ankara, 51-60.

- Gonzalez- Serrano, M. H., Jones, P., ve Llanos- Contrera, O. (2020). An Overview Of Sport Entrepreneurship Field: A Bibliometric Analiysis Of The Articles Published İn The Web Of Science, *Sport İn Society*, 23(2), 296- 314
- Henderson K. A ve Sivan, A. (2017). Leisurefrom International Voices: A Prologue. In K. Henderson ve A. Sivan (Eds), *Leisure From International Voices*, Champaign, IL: Sagamore Publishing.
- Jonasson, K., ve Thiborg, J. (2010). Electronic Sport And İts İmpact OnFuture Sport. *Sport İn Society*, 13 (2), 287-299.
- Karaküçük, S., Akgül, B.M., Karaman, M., Ayyıldız, T. (2016). *Rekreasyon Bilimi: Türkiye’de Rekreasyonel Durum*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Lee A, Martin R, Thomas G, Guillaume Y, Maio GR. (2015). Conceptualizing Leadership Perceptions As Attitudes: Using Attitude Theory To Further Understand The Leadership Process. *The Leadership Quarterly* , 26, 910–934.
- Liu, Y., Zhang, Y., Jin, S. T., &Liu, Y. (2020). Spatialpattern Of Leisureactivitiesamongresidents İn Beijing, China: Exploringtheimpacts Of Urban Environment. *Sustain Able Cities And Society*, 52, 101806.
- Madrigal, R. (2006). Measuring the Multi dimensional Nature of Sporting Event Performance Consumption, *Journal of Leisure Research* 38(3): 267-292.
- Naidoo, S. (2017). Leisure in South Africa: Choices, Challenges, and Consequences. In K. Henderson ve A. Sivan (Eds), *Leisure from International Voices*, Champaign, IL: Sagamore Publishing.
- Naktiyok, A. (2004). *İç Girişimcilik*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Pizzo, A.D., Baker, B.S., Na, S., Lee, M.A., Kim, D. Ve Funk, D.C. (2018). Esport Vs Sport: A Comprasion Of Spectator Motives. *Sport Marketing Quarterly*, 27(2), 108-123.
- Potts, J. Ve Tothomas, S. (2018). Toward A New (Evolutionary) Economic Of Sports. *Sports, Business And Managemnet: An International Journal*, 8(1), 82-96.
- Radaelli, G., Dell’Era, C., Frattini, F., ve Messeni Petruzzeli, A. (2018). Entrepreneurship And Human Capital İn Professional Sport: A Longitudinal Analysis Of The Italian Soccer League. *Entrepreneurship Theory And Practive*, 42(1), 70-93.

- Ratten, V. (2018). Sport entrepreneurship: Developing And Sustaining An Entrepreneurial Sports Culture. Switzerland: Springer International Publishing.
- Ratten, V. Ve Tajeddini, K. (2019). Entrepreneurship And Sport Business Research: Synthesis And Lessons: İntroduction To The Special Journal İssue. International Journal Of Sport Management And Marketing, 19(1/2), 1-7.
- Sanchez-Oliver, A. J., Galvez-Ruiz, P., Grimaldi-Puyana, M., Fernandez-Gavira, J. Ve Garcia-Fernandez, J. (2019). New Ways Of Sports Entrepreneurship İn The University. Journal Of Entrepreneurship And Public Policy, 8(1), 5-21.
- Stebbins, RA. (2005). Choice And Experiential Definitions Of Leisure, Leisure Sciences, 27(4): 349-352.
- Tower, J.R. (2017). The Paradox of Australian Leisure. In K.Henderson ve A. Sivan (Eds), Leisure from International Voices, Champaign, IL: Sagamore Publishing.
- Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyon ve Rekreasyon Terapisinin Yaşam Kalitesindeki Rolü, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 23(2), 248- 252.
- Wu, Ai Ming (2009). Local Government, Wu Han University Press, First Press, China.
- Yalman, Y. (2019). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Gençlik ve Spor İl Müdürlüklerinde Çalışan Personellerin Rekreasyona Bakış Açısı ile Rekreasyonel Spora Katılım İlişkisi, (Yüksek Lisans Tezi) Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Batman.
- Zhang, B. (2019). Regional Sports İndustrial Development Strategy İn The Vision Of “Healthy China 2030”. Ekoloji, 28(107), 3913-3917.

REKREASYON VE LİDERLİK

Erhan BUYRUKOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Spor Yönetim Bilimleri ABD. Aydın /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8459-9270
- ❖ Mail: erhanbuyrukoglu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akalın, İ. (2020). Rekreasyon Faaliyeti Olarak Alışveriş, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ankre, R., ve Emmelin, L. (2006). Planning For Torism And Outdoor Reaction İn The Lulea Archipelago, Sweden. European Torism Research Instute, Mid-Sweden University, Östersund.
- Aytaç, Ö. (2002). Boş Zaman Üzerine Kurumsal Yaklaşımlar, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 231-260.
- Balcı, V., ve İlhan, A. (2006). Türkiye' deki Üniversite Öğrencilerinin Rekreatif Etkinliklere Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Dergisi, 4(1), 11-18.
- Başoğlu, U. D. (2013). Liderlik Davranışları ile Rekreasyon Faaliyetlerine Katılım İlişkisi: İstanbul İlinde Bir Uygulama. Turar Turizm ve Araştırma Dergisi, 2(2), 57-68.
- Baştuğ, G., Zorba, E., Duyan, M. ve Çakır, Ö. (2017). Farklı Kültürlerde Rekreasyon: Serbest Zaman Aktivitelerinin İncelenmesi, Journal of Human Sciences, 14(4), 3895-3904.
- Bayındır, M., Buyrukoğlu, E. (2023) "Sporda İnovasyon ve Liderlik " Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları 2023-1, Editörler; Prof. Dr. Fatih HAZAR, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 81- 92.
- Bell, S. (2008). Desing For Outdoor Recreation. Taylor And Francis:London.
- Buyrukoğlu, E., ve Şahin, H. M (2022). Spor Yönetiminde Liderlik ve Yeni Yaklaşımlar, İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(3), 66-75.
- Çalışkan, E. N. (2008). Çokuluslu İşletmelerde Motivasyon ve Liderlik. Liderlik ve Motivasyon: Geleneksel ve Güncel Yaklaşımlar, (Ed. C. Serinkan), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Doğan, S. (2018). Çağdaş Liderlik Yaklaşımları Vizyoner Liderlik, Dönüşümcü Liderlik, İşlemci Liderlik. Eğitim Yönetiminde Liderlik: Teori Araştırma ve Uygulama, (Ed. N. Güçlü), Pegem Akademi, Ankara, 97-141.
- Eren, E. (2019). Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar) 13. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Godbey, G. C., Caldwell, L. L., Floyd, M. Ve Payne, L. L. (2005). Contributions Of Leisure Studies And Recreation And Park Management Research To The Active Living Agenda, American Journal Of Preventive Medicine, 28(2), 150-158.

- Gökdeniz, A., Hacıoğlu, N., Dinç, Y. (2009). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi, Detay Yayıncılık, İstanbul.
- Graham-Leviss, K. (2016). The 5 Skills That Innovative Leaders Have In Common. Harvard Business Review.
- Güney, S. (2013). Davranış Bilimleri (9. Baskı), Nobel Akademi Yayıncılık, İstanbul.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A., ve Dinç, Y. (2003). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Jenny S.E., Manning R. D., Keiper M. C. ve Olrich T. W. (2017). Virtual(ly) Athletes: Where eSports Fit Within the Definition of “Sport”. Quest, 69(1), 1-18.
- Jonasson, K., ve Thiborg, J. (2010). Electronic Sport And Its Impact On Future Sport. Sport In Society, 13 (2), 287-299.
- Kaba, C. (2009). Türkiye’deki Üniversitelerde Kampüs Rekreasyonunun Mevcut Durumu ve Kampüs Rekreasyon Modellemesi (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaküçük, S., Akgül, B.M., Karaman, M., Ayyıldız, T. (2016). Rekreasyon Bilimi: Türkiye’de Rekreasyonel Durum, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karaküçük, S., Gürbüz, B. (2007). Rekreasyon ve Kent (Li)Leşme, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kesim, Ü. (2016). İşyeri Rekreasyonu. Rekreasyon Bilimi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Köktaş, Ş. K. (2004). Rekreasyonda Boş Zamanın Değerlendirilmesi. 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Köseoğlu, D. (2019). Liderlik Tiplerinin İnsan Kaynakları Yönetimini Algılamaya Etkisi: Yerel Yönetimlerde İnsan Kaynakları Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Sakarya.
- Kurnaz, S. (2019). Liderlik Tarzı Örgütsel Sessizlik İlişkisinde Örgütsel Politikanın Düzenleyici Rolü: Kamu Kurumlarında Bir Araştırma, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı (Doktora Tezi), Malatya.
- Lee A, Martin R, Thomas G, Guillaume Y, Maio GR. (2015). Conceptualizing Leadership Perceptions As Attitudes: Using Attitude Theory To Further Understand The Leadership Process. The Leadership Quarterly , 26, 910–934.
- Madrigal, R. (2006). Measuring the Multi dimensional Nature of Sporting Event Performance Consumption, Journal of Leisure Research 38(3):

267-292.

- Mahiroğulları, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin rekreatif etkinliklere katılımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Miser, R., Arslan, S. (2015). Halk Eğitim Merkezlerinin Rekreatif Kullanımı, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 1, 38.
- Öpözlü, A. (2006). Çağımızda Değişen Sağlık Bilincinin Sportif Rekreasyona Katılım Düzeyine Etkisinin Araştırılması, Kütahya Örneği (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Öztürk, Y. (2018). Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm Kavramları Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Bir Analizi. Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi, 1(2), 31-42.
- Pierskalla, C. D., Sinischalchi, J. M., Selin, S. W. ve Fosbender, J. (2007). Using Events As Mapping Concept That Complement Extinct ROS Methods, Leisure, 29(2), 71-89.
- Pizzo, A.D., Baker, B.S., Na, S., Lee, M.A., Kim, D. Ve Funk, D.C. (2018). Esport Vs Sport: A Comparison Of Spectator Motives. Sport Marketing Quarterly, 27(2), 108-123.
- Sabuncuoğlu, Z., ve Tüz, M. V. (2016). Örgütsel Davranış (6. Baskı), Alfa Akademi Yayınları, Bursa.
- Sevil, T. (2012). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi, 1. Baskı, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 215.
- Sevil, T., Şimşek, K. Y., Katırcı, H., Çelik, O., Çeliksoy, M. A., ve Kocaekşi, S. (2012). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Sökmen, A. (2013). Örgütsel Davranış, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Stebbins, R.A. (2005). Choice And Experiential Definitions Of Leisure, Leisure Sciences, 27(4): 349-352.
- Stein, T. V. (2011). Planning For The Many Benefits Of Nature- Based Recreation, Journal Of University Of Florida, 32(2), 150-165.
- Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyon ve Rekreasyon Terapisinin Yaşam Kalitesindeki Rolü, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 23(2), 248 – 252.
- Wu, Ai Ming (2009). Local Government, Wu Han University Press, First Press, China.
- Yalman, Y. (2019). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Gençlik ve Spor İl Müdürlüklerinde Çalışan Personellerin Rekreasyona Bakış Açısı ile Rekreasyonel Spora Katılım İlişkisi, (Yüksek Lisans Tezi) Batman

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Batman.

- Yetim, A. A. (2000). *Sosyoloji ve Spor*, Topkar Matbaacılık, Ankara.
- Yılmaz, Ş. (2007). *Rekreasyon Faaliyetlerinin Yönetim ve Organizasyonu Antalya Bölgesindeki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama (Yüksek Lisans Tezi)*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yüncü, D., Argan, M., Coşkun, İ. O., Sevil, T., Özel, Ç., Yüncü, H., ve Şimşek, K. (2013). *Rekreasyon Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri*, Eskişehir.
- Zorba, E. (2002). *Türkiye’de Rekreasyona Bakış, Gelişim ve Beklentiler*, 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 189.

REKREASYON VE YEREL YÖNETİMLER

İsmet ALACA

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4017-5887
- ❖ Mail: ialaca@agri.edu.tr

Fırat AKYÜZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7394-1536
- ❖ Mail: frtkyz@gmail.com

hizmet talebi nedeniyle bölgesel bir perspektif ortaya çıkar. Spora daha az katılan kritik kitleyi nasıl rekreasyon alanlarına yönlendirebiliriz sorusu yönetimlerin asıl sorunlarından biri olmalıdır.

Herhangi bir yerel yönetim için denklemin en zor kısmı, gelecekteki değişiklikleri karşılamak için uygun büyüklükte arazi elde etmektir. Artan nüfus yoğunluğu, rekreasyon alanı talepleri için yeterli arazi olup olmadığı, yerel yönetimler tarafından her zaman göz önünde bulundurularak yapılacak planları göndelik değil uzun vadeli planlarla önceden oluşturulmalıdır. Kamu, özel ve ortaklık anlaşmaları yoluyla bu projeler bölge sakinler için kitlesel faydalar sağlayacak şekilde geliştirilmelidir.

Yerel toplulukta yaşamayanlar için de çekici olan bir oyun alanı veya dinlenme tesisi inşa edilirse, yerel işverenler olan yerel işletmeler aracılığıyla bir bütün olarak o toplumda yaşayan kişiler de bu imkanlardan yararlanır. Her bölgenin iyi tesislerle donatılması farklı topluluklardan insanları bir araya getirerek sosyal etkileşimin oluşmasına imkân sağlayacaktır. Yerel yönetimler mevcuttaki kaynaklarla elinden gelenin en iyisini yaparak rekreasyon alanlarını ulaşılabilir kılmalıdır. Ne de olsa, tüm yaşamları boyunca bu hizmetin bedelini ödeyenler orada yaşayan halktır.

Türkiye özelinde il özel idaresi, belediye ve köyden oluşan yerel yönetim birimlerinin yeterli mali kaynağa kavuşturulması kaynak çeşitliliğinin artırılması yönünde çabaların yoğunlaştırılması ve temel kamu hizmetlerinin yanı sıra mevzuatta yer alan rekreatif faaliyetlere ilişkin görevlerinin birer temenni olmayıp toplumun topyekûn rehabilitasyonuna hizmet ettiğinin anlaşılmasında yarar vardır.

KAYNAKLAR

- Akce, T. (2014). Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Belediyelere Aktarılan Payların Analizi, *Sayıştay Dergisi*, 94/29-51.
- Aktepe, Ç. (2020). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Sosyal Belediyecilik (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ufuk Üniversitesi SBE*.
- Arslan, N. T. (2005). İdari ve Mali Paylaşım Açısından Merkezi Yönetim Yerel Yönetim İlişkileri, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 33/189-208.
- Belediye Kanunu, (2005). Kanun Numarası 5393, 13.07.2005 Tarih ve 25874 sayılı Resmî Gazete.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (2004). Kanun Numarası 5216, 27.07.2004 Tarih ve 25531 Sayılı Resmî Gazete.
- Childe, V. G. (1950). *The Urban Revolution*, Liverpool University Press,

21(1) /3-17.

- Dağlı, Z., & Özgül, C.G. (2019). Kamu Yönetimi Sistemi İçinde Yeni Bir Birim Olarak Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığının İşlevi: İzmir Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28(1- 2), 25-44
- Demirel, D., Demirel, M., & Serdar, E. (2017). University Students' Opinions of The Meaning of Leisure and Their Perceived Freedom in Leisure. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 796-802.
- Donuk, B. (2005). Spor yöneticiliği ve istihdam alanları. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eldem, H. (2015) Yerel Yönetimler Reformunun Bir Parçası Olarak Köy Kanunu Tasarı Taslağı, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 39-61.
- Eryılmaz, B. (2000). Kamu Yönetimi, Erkan Matbaacılık, İstanbul.
- Eryılmaz, B. (1988), İl Özel İdarelerinin Mahalli İdare Sistemi İçindeki Yeri, *Türk İdare Dergisi*, 379.
- Esen, S. ve T. Uslu (2021) Smart Urban Transformation in the Context of Active Cities: Evaluation of Outdoor Exercise Parks in Different Districts of İstanbul in Terms of Social Municipalism, *Fenerbahçe University Journal of Sport Science (FBU-JSS)*, 1(2), ss. 75-92,
- Gül, T. (2019). Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Boş Zaman Tatmini. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 914-930.
- Güngörmüş, H.A. (2007). Özel Sağlık-Spor Merkezlerinden Hizmet Alan Bireyleri Rekreasyonel Egzersize Güdüleyen Faktörler, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara. 2007.
- Güngörmüş, H.A., &Yenel, F. (2020). Bireyleri rekreasyonel egzersize güdüleyen faktörler, LAP LAMBERT Academic Publishing, ISBN:978-620-0-53083-7.
- Hatt, P.K. ve Reiss, A.J. (2002). *Kentsel Yerleşimlerin Tarihi*, (Çev. Bülent Duru), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve Animasyon* (2. Baskı b.). Ankara: Deteay Yayıncılık.
- İl Özel İdaresi Kanunu, Kanun Numarası 5302, 22.02.2005 Tarih ve 25745 Sayılı Resmî Gazete.
- İnci, H. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Spora Katkıları ve Spor Politikalarının Karşılaştırılması, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Karaküçük, S., & Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kentleşme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kavruk, H. (2004). Köy ve Mahalle: Yerleşim ve Yönetim Birimi, Odak

Yayınevi, Ankara

- Köy Kanunu, (1924). Kanun Numarası 442, 07.04.1924 Tarih ve 68 Sayılı Resmî Gazete.
- Ladner, A. Keuffer, N. Baldersheim, H. (2016). Measuring Local Autonomy in 39 Countries (1990–2014), *Regional & Federal Studies*, 26:3/ 321-357.
- Mabileau, A. (1996); *Kommunalpolitik und -verwaltung in Frankreich*, Basel.
- McLean, D., & Hurd, A. (1998). *Recreation And Leisure in Modern Society*, 5th. Edition. Boston/London: Jones and Bartlett Publishers.
- Mowen, A. J., Barrett, A. G., Graefe, A. R. and Roth, K. (2017). *Local Government Officials' Perceptions of Parks and Recreation*. Ashburn, VA: National Recreation and Park Association.
- Mutlu, İ., Yılmaz, B., Güngörmüş, H. A., Sevindi, T., & Gürbüz, B. (2011). Bireyleri Rekreasyonel Egzersize Motive Eden Faktörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması.
- Nadaroğlu, H. (1989); *Mahallî İdareler*, İstanbul.
- Nohutçu, A. (2019). *İdare Hukuku* (Editör Şerife Yıldız Akgül), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 3865, Eskişehir.
- Norton, A. (1994), *International Handbook Local and Regional Government*, Aldershol. Wehling, Hans-Georg (1994), *Kommunalpolitik in Europa*, Stuttgart.
- On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası 6360, 12.11.2012 Tarih ve 28489 Sayılı Resmî Gazete.
- Polat, A. T., & Akay, A. (2015). Relationships between the visual preferences of urban recreation area users and various landscape design elements. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(3), 573-582.
- Ragheb, M. G. & Griffith, C. A. (1982). The contribution of leisure participation and leisure satisfaction to life satisfaction of older persons. *Journal of Leisure Research*, 14(4), 295–306.
- Ragheb, M.G. & Tate, R. L., (1993). A behavioral model of leisure participation based on leisure attitude, Motivation and Satisfaction, *Leisure Studies*, 12(1), 61-70.
- Rogers, H. & Morris, T. (2003). An overview of the development and validation of the Recreational Exercise Motivation Measure (REMM). In XI the European Congress of Sport Psychology– proceedings. Copenhagen, Denmark: University of Copenhagen.
- Sevil, T. (2012). *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Sevil, T. (2012). *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi*. Eskişehir: Anadolu

Üniversitesi Web-Ofset.

- Şahin, İ., & Kocabulut, Ö. (2014). Sportif rekreasyon aktivitelerine düzenli katılımı engelleyen faktörlerin incelenmesi: Akdeniz üniversitesi turizm fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 46-47.
- Tekin, A., Tekin, G., & Çalışır, M. (2017). Rekreasyonel Spor. S. Karaküçük, S. Kaya, & B. Akgül içinde, *Rekreasyon Bilmi 2* (s. 16-18). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tomporowski, P., & R.Ellis, N. (1984). Effects of exercise on the physical fitness, intelligence, and adaptive behavior of institutionalized mentally retarded adults. *Applied Research in Mental Retardation*, 329-337.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management*, Routledge: London.
- Toy, S., & Yılmaz, S. (2010). Artvin İlindeki İklim Şartlarının Turizm ve Rekreasyon Aktiviteleri Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi. Üçüncü Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, (s. 1513-1522).
- Tribe J. (1995). *The Economics of Leisure and Tourism: Environments, Markets and Impacts*. Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd.
- Tribe, J. (2016). *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism*. new york: routletge.
- Uğurlu, Ö. (2010). Kentlerin Tarihsel Gelişimi, *Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, 25-68.
- Ünal, F. (2011). Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yasal ve Yapısal Dönüşümü, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30/241-248.
- Veal, A. (1992). Definitions of leisure and recreation. *Australian Journal of Leisure and Recreation*, 2(4), 44-48.
- Vogel, H. L. (2011). *Entertainment Industry Economics (Eighth Edition)*, New York: Cambridge Univercity Press.
- Wilson, J. (1980). *Sociology of Leisure, A Review of Sociology*, 1980; 6: 22–32.
- Wollmann, Hellmut (1998); *Entwicklungslinien lokaler Demokratie und kommunaler Selbslverwaltung im internationalen Vergleich*, in: Wollmann, Hellmut/Roland Roth (Ed.) *Kom- munalpolitik. Politisches Handeln in den Gemeinden, Thüringen*, s. 186-205.
- Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, 04.04.2014 Tarih ve 28962 Sayılı Resmî Gazete.
- Zou, H., & Wang, X. (2021). Progress and gaps in research on urban green space morphology: a review. *Sustainability*, 13(3), 1202.

BİR BOŞ ZAMAN SORUNSALI OLARAK GENÇLERDE SIKILMA DÜRTÜSÜ*

Ramazan ÖZAVCI

- ❖ Kurum Bilgisi: Bingöl Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Bingöl/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3370-8067
- ❖ Mail: ramazanozavcii@gmail.com

Nahit ÖZDAYI

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Balıkesir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5534-3153
- ❖ Mail: nahitozdayi@balikesir.edu.tr

*: Bu araştırma Doç. Dr. Nahit ÖZDAYI danışmanlığında Dr. Ramazan ÖZAVCI tarafından yazılan 742363 'nolu doktora tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, M. (2013). Boş zamana "Ciddi" bir bakış: Boş zaman araştırmalarında ciddi boş zaman teorisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(2), 46-59.
- Ashford, M.W. (1996). Boredom as a neglect tissue in violence prevention programs in schools (Unpublished Doctoral Dissertation). Simon Fraser University, Canada.
- Barnett, L. A. (2005). Measuring the ABCs of leisure experience: Awareness, boredom, challenge, distress. *Leisure Sciences*, 27(2), 131-155.
- Belton, T. & Priyadharshini, E. (2007). Boredom and schooling: A cross-disciplinary exploration. *Cambridge Journal of Education*, 37(4), 579–595.
- Caldwell, L. L., Darling, N., Payne, L. L., & Dowdy, B. (1999). “Why are you bored?”: An examination of psychological and social control causes of boredom among adolescents. *Journal of leisure research*, 31(2), 103-121.
- Coleman, D. & Iso-Ahola, S. E. (1993). Leisure and health: The role of social support and self-determination. *Journal of leisure research*, 25(2), 111-128.
- Csikszentmihalyi M. (1978) Attention and the Holistic Approach to Behavior. In: Pope K.S., Singer J.L. (eds) *The Stream of Consciousness* (pp. 335-358). Emotions, Personality, and Psychotherapy. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-2466-9_13
- Csikszentmihalyi, M. (1990) *Flow: the psychology of optimal experience*, New York, NY: Harper & Row.
- Csikszentmihalyi, M. (1991). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York, NY: Harper & Row.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding Flow: The Psychology of Engagement with Everyday Life*. New York, NY: Basic Books. (s. 31) ISBN: 9780465045136
- Csikszentmihalyi, M. (2018). *Akış: Mutluluk bilimi (Çeviri: Barış Satılmış)*. Ankara: Buzdağı Yayınevi.
- Csikszentmihalyi, M. & Csikszentmihalyi, I. S. (1988). *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness*. Cambridge University press.
- Curren, R. (2010). Aristotle’s educational politics and the Aristotelian renaissance in philosophy of education. *Oxford Review of Education*, 36(5), 543-559.

- Dictionary İngilizce Türkçe Sözlük:
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/bored?q=boredom> Erişim Tarihi: 08.02.2022
- Duden: Almanca Türkçe Sözlük
<https://www.duden.de/rechtschreibung/Langeweile> Erişim Tarihi: 08.02.2022.
- Fahlman, S. A., Mercer-Lynn, K. B., Flora, D. B., & Eastwood, J. D. (2013). Development and validation of the multidimensional state boredom scale. *Assessment*, 20(1), 68-85.
- Farmer, R. & Sundberg, N.D. (1986) Boredom Proneness--The Development and Correlates of a New Scale. *Journal of Personality Assessment*, (50)1, 4-17, DOI: 10.1207/s15327752jpa5001_2
- Finn, P.R. JR. (2006). An evaluation of the effects of a leisure education curriculum on delinquents' motivation, knowledge, and behavior changes related to boredom (Doctoral Thesis). College of Health and Public Affairs at the University of Central Florida Orlando, Florida.
- Fisher, C. D. (1991). Boredom at work: A neglected concept. *School of Business Discussion Papers*, Paper 19.
- Giuliano, D. (2001). The Relationships Among Boredom, Lack of Life Meaning and Adolescent Violence *Dissertation Abstracts International*, 62 (11-A), 3689. (UMI No. 3033942)
- Glasser, W. (1984). *Control theory*. New York: Harper and Row, Publisher.
- Glasser, W. (1965). *Reality therapy: A new approach to psychiatry*. New York: Harper & Row.
- Glasser, W. (1981). *Stations of/the mind: New directions/for reality therapy*. New York: Harper & Row.
- Glasser, W. (1986). *Control theory in the classroom*. New York: Harper & Row.
- Greenson, R. R. (1953). On boredom. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 1(1), 7-21. Doi.org/10.1177/000306515300100102
- Iso-Ahola, S. E. (1980). Toward a dialectical social psychology of leisure and recreation. *Toward A Dialectical Social Psychology of Leisure and Recreation*, 19-37.
- Iso-Ahola, S. E. & Crowley, E. D. (1991). Adolescent substance abuse and leisure boredom. *Journal of Leisure Research*, 23, 260-71.
- Iso-Ahola, S. E. & Weissinger, E. (1987). Leisure and boredom. *Journal of social and clinical psychology*, 5(3), 356-364.
- Iso-Ahola, S. E. & Weissinger, E. (1990). Perceptions of boredom in leisure: Conceptualization, reliability and validity of the leisure boredom scale. *Journal of Leisure Research*, 22(1), 1-17.

- İskender, A. & Güçer E. (2018). Boş Zamanda Sıkılma Algısı ile Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama, *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 86-97.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon: boş zamanları değerlendirme* (6. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Leung, L. (2008). Leisure boredom, sensation seeking, self-esteem, and addiction. *Mediated Interpersonal Communication*, 359-381.
- Leung, L. & Zhang, R. (2016). Predicting tablet use: A study of gratifications-sought, leisure boredom, and multitasking. *Telematics and Informatics*, 33, 331–341. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tele.2015.08.013>
- Leung, L., Konijn, E, Tanis, M., Utz, S. & Linden, A. (2007). Leisure Boredom, Sensation Seeking, Self-esteem, Addiction Symptoms and Patterns of Mobile Phone Use. *Mediated Interpersonal Communication*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ.
- Lyons, J. T. (1993). *Boredom vulnerability in substance abuse* (Unpublished Doctoral Dissertation). University Of Tulsa. (UMÍ No: 9409177).
- Mann, S. & Cadman, R. (2014). Does being bored make us more creative?. *Creativity Research Journal*, 26(2), 165-173.
- Markus, M. D. (2018). *Study into the lived experience of boredom in rural-dwelling young adults* (Unpublished Doctoral Dissertation). Capella University. (ProQuest NO: 10829877)
- Martin, M., Sadlo, G., & Stew, G. (2006). The phenomenon of boredom. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 193–211.
- Moneta, G. B. (2004). The flow experience across cultures. *Journal of Happiness Studies*, 5, 115-121.
- Nakamura, J., & Csikszentmihalyi, M. (2002). The concept of flow. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 89-105). New York, NY, US: Oxford University Press.
- Neulinger, J. (1974). *The psychology of leisure: Research approaches to the study of leisure*. Charles C Thomas.
- O’hanlon, J. F. (1981). Boredom: Practical consequences and a theory. *Acta Psychological*, 49(1), 53-82.
- Oh, S.S., Caldwell, L.L. & Oh, S.Y. (2001) An Examination of Leisure Constraints, Participation in Creative Activities and Hobbies, and Leisure Boredom in a Sample of Korean Adults, *World Leisure Journal*, 43(2), 30-38. DOI: 10.1080/04419057.2001.9674228
- Özçelik, Z. (2017). *Çalışanların mesai içi ve dışı boş zaman davranışlarının iş performansı ve ruhsal sağlıkları üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kayseri.

- Roberson, J.B. (1999). Helping gifted/talented students improve their balance in acts. *Gifted child today*, 22(1), 34-37. Doi:10.1177/107621759902200110
- Smolkin, N. M.A. (2018). The relationship between boredom and relapse in substance use disorder recovery (Unpublished Doctoral Dissertation). (ProQuest Number: 10997459)
- Tan, W. K. & Lu, K. J. (2019). Smartphone use at tourist destinations: Interaction with social loneliness, aesthetic scope, leisure boredom, and trip satisfaction. *Telematics and Informatics*, 39, 64-74.
- Torkildsen, G. (1999). *Leisure and Recreation Management* (4th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203477571>
- Van Tilburg, W. A. P. & Igou, E. R. (2012). On boredom: lack of challenge and meaning as distinct boredom experiences. *Motivation and Emotion*, 36(2), 181-194.
- Vogel-Walcutt, J.J., Fiorella, L., Carper, T. & Schatz, S. (2012). The Definition, Assessment, and Mitigation of State Boredom Within Educational Settings: A Comprehensive Review. *Educ Psychol Rev*, 24(1): 89–111. Doi 10.1007/s10648-011-9182-7
- Wang, W.C. (2019). Exploring the Relationship Among Free-Time Management, Leisure Boredom, and Internet Addiction in Undergraduates in Taiwan. *Psychological Reports*, 122(5), 1651-1665. DOI: 10.1177/0033294118789034
- Wegner, L. & Magner, I. (2002). Is leisure an occupational concern? Understanding leisure in adolescents. Paper presented at the 13th world congress of occupational therapists. Stockholm, Sweden.
- Wegner, L., Flisher, A.J., Muller, M. & Lombard, C. (2006) Leisure boredom and substance use among high school students in South Africa. *Journal of Leisure Research* 38, 249–266. DOI: 10.1080/00222216.2006.11950078
- Zhou, P. & Leung, H. K. (2013). Strategies for Scheduling Risk Mitigation in Software Project Management. In *International Conference on Software Technologies*, Springer, Berlin, Heidelberg.
- Ziervogel, C. F, Ahmed, N., Flisher, A. J., & Robertson, B. A. (1998). Alcoholmis use in South African male adolescents: A qualitative investigation. *International Quarterly of Community Health Education*, 17, 25-41.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation Seeking. Beyond the Optimal Level of Arousal*. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, New Jersey.

EDUCATION & SCIENCE
2023
-II-

EDITOR

Assist. Prof. Dr. Nergis RAMO AKGÜN

 **EFE ACADEMY
PUBLISHING**

EDUCATION & SCIENCE 2023-II

Editor

Assist. Prof. Dr. Nergis RAMO AKGÜN
ORCID (0000-0002-0982-5733)

ISBN: 978-625-6504-22-6

E-ISBN: 978-625-6504-21-9

DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub20239>

First Edition June 2023

All rights are reserved

KÜTÜPHANE KARTI

EDUCATION & SCIENCE 2023-II
RAMO AKGÜN, Nergis
First Edition, 134p., 160 x 235 mm.

Design	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Cover Design	Gamze DUMLU (gamzedumlu2710@gmail.com)
Certificate No	49168
Printing Certificate No	49168
Efe Akademik Publishing	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Publishing Printing Adress:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

CONTENTS

21ST CENTURY SKILLS IN EARLY CHILDHOOD.....	7
<i>Cansu TUTKUN</i>	
ANIMAL ASSISTED THERAPY FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	25
<i>Olivera RASHIKJ CANEVSKA, Nergis RAMO AKGÜN</i>	
TEACHING LANGUAGE SKILLS COURSES: IS IT REALLY FUN WHEN ONLINE?.....	47
<i>Bahadır Cahit TOSUN</i>	
THE TEACHING OF CERTAIN READING SKILLS THROUGH THEORETICAL AND PRACTICAL INSTRUCTIONS IN EFL CLASSES.....	67
<i>Deniz YALCINKAYA, Ahmet KONROT</i>	
THE INVESTIGATION OF STEM ACTIVITIES SELF-EFFICACY PERCEPTION OF TEACHERS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES	87
<i>Oylum ÇAVDAR, Veysel Burak ÇAKAR</i>	
VARIABLES AFFECTING STUDENT PARTICIPATION PATTERNS IN A DISTANCE EDUCATION MASTER DEGREE PROGRAM ...	103
<i>Deniz YALCINKAYA, Meral UYSAL</i>	
THE IMPORTANCE OF DATA LITERACY IN EDUCATION: SYSTEMATIC REVIEW	121
<i>Ayşenur KULOĞLU, Merve ÖZER, Fatma TUTUŞ</i>	

21ST CENTURY SKILLS IN EARLY CHILDHOOD

Cansu TUTKUN

- ❖ Affiliation: Bayburt University, Faculty of Education, Department of
Preschool Education, Bayburt/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2722-2274
- ❖ Mail: cansututkun06@hotmail.com

REFERENCES

- Al Kandari, A. M., & Al Qattan, M. M. (2020). E-task-based learning approach to enhancing 21st-century learning outcomes. *International Journal of Instruction*, 13(1), 551-566.
- Barr, R. (2010). Transfer of learning between 2D and 3D sources during infancy: Informing theory and practice. *Developmental review*, 30(2), 128-154.
- Blum, C., Parette, H. P., & Watts, E. H. (2009). Engaging young children in an emergent literacy curriculum using of Microsoft PowerPoint TM: Development, considerations, and opportunities. In A. M. Vilas, A. S. Martin, J. M. Gonza'lez, & J. A. Gonza'lez (Eds.), *Research, reflections and innovations in integrating ICT in education* (Vol. 1, pp. 41-45). Badajoz, Spain: Formatex.
- Çetin, M., & Çetin, G. (2021). 21. yüzyıl becerileri açısından MEB okul öncesi eğitim programına eleştirel bir bakış. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 235-255. <https://doi.org/10.33308/26674874.2021351258>
- Fatahillah, M. W. (2023). 21st-century skills implementation during covid-19: exploring the experience of a kindergarten EFL teacher. [Doctoral dissertation, Muhammadiyah Malang University].
- Gaffarovna, M. M. (2020). Development and preschool children psychological description of activity. *JournalNX*, 6(9), 80-83.
- Hirsh-Pasek, K., Hadani, H. S., Blinkoff, E., & Golinkoff, R. M. (2020). A new path to education reform: playful learning promotes 21st century skills in school and beyond. *Policy Brief*.
- Kennedy, A. S., & Heineke, A. (2014). Re-envisioning the role of universities in early childhood teacher education: Community partnerships for 21st-century learning. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 35(3), 226-243.
- Kim, S., Raza, M., & Seidman, E. (2019). Improving 21st-century teaching skills: The key to effective 21st-century learners. *Research in Comparative and International Education*, 14(1), 99-117.
- MEB, (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı* [Preschool Education Program]. Ankara: MEB Basımevi.
- Mercan, Z. (2022). Erken çocukluk döneminde 21. yüzyıl becerileri [21st Century Skills in Early Childhood Education From P21 Perspective]. *Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi Dergisi* [Journal of Muallim Rıfat Faculty of Education], 4(2), 87-105.

- Mesleki Yeterlilik Kurumu [Vocational Qualification Institute] (2021). Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi [Türkiye Qualifications Framework]. <https://www.myk.gov.tr/index.php/tr/turkiye-yeterlilikler-cercevesi>
- Ministry of Education (MOE). (2012). Nurturing early learners: A curriculum for kindergartens in Singapore. Ministry of Education: Republic of Singapore.
- Norris, L. (2019). Promoting 21st century skills. https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/J105_12_Promoting_21_Skills_web.pdf
- Parette, H. P., Quesenberry, A. C., & Blum, C. (2010). Missing the boat with technology usage in early childhood settings: A 21st century view of developmentally appropriate practice. *Early Childhood Education Journal*, 37(5), 335-343. <https://doi.org/10.1007/s10643-009-0352-x>
- P21 Early Childhood Guide (2019). 21st century learning for early childhood guide. partnership for 21st century learning: A network of Battelle of Kids. <http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21EarlyChildhoodGuide.pdf>
- P21 Framework (2019). Framework for 21st century learning. http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_Brief.pdf
- Ross, D. (2017). Helping young children build 21st-century skills. <https://www.gettingsmart.com/2017/09/ten-strategiesto-help-children-build-21st-century-skills/>
- Siraj, I. (2017). Teaching kids 21st century skills early will help prepare them for their future. *The Conversation*. <https://theconversation.com/teaching-kids-21st-century-skills-early-willhelp-prepare-them-for-their-future-87179>
- Tandika, P. B. (2022). Instructional Materials and the Development of Young Children's 21st Century Skills: Perspectives From Early Educators in Ukerewe, Tanzania. *Journal of Research in Childhood Education*, 36(1), 31-45.
- Tutkun, C. & Tezel Şahin, F. (2018). Technology and my child: The views of fathers over how their children use technology. In R. Efe, I. Koleva & E. Atasoy (Eds.), *Recent Researches in Education* (pp. 469-483). England: Cambridge Scholars.
- Voogt, J., & Roblin, N. P. (2010). 21st century skills discussion paper. http://opite.pbworks.com/w/file/fetch/61995295/White%20Paper%2021stCS_Final_ENG_def2.pdf

Yang, Q., Zhang, Y., Dai, W., & Pan, S. J. (2020). *Transfer learning*. Cambridge University Press.

ANIMAL ASSISTED THERAPY FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Olivera RASHIKJ CANEVSKA

- ❖ Affiliation: Ss. Cyril and Methodius University, Department of Special Education and Rehabilitation, Skopje/NORTH MACEDONIA
- ❖ ORCID: 0000-0003-2385-5450
- ❖ Mail: oliverarasic@fzf.ukim.edu.mk

Nergis RAMO AKGÜN

- ❖ Affiliation: Canakkale Onsekiz Mart University, Department of Special Education, Canakkale/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0982-5733
- ❖ Mail: nergisramoakgun@comu.edu.tr

REFERENCES

- All, A. C., & Loving, G. L. (1999). Animals, Horseback Riding, and Implications for Rehabilitation Therapy. *Journal of Rehabilitation*, 65(3).
- Altschiller, D. (2011). Animal-assisted therapy. ABC-CLIO.
- Anthony, D., Telegin, D. Y., & Brown, D. (1991). The origin of horseback riding. *Scientific American*, 265(6), 94-101.
- Baun, M. M., & McCabe, B. W. (2000). The role animals play in enhancing quality of life for the elderly. In A. H. Fine (Ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (pp. 237–251). Academic Press.
- Blažević, K., Škrinjar, L., Cvetko, J., Ružić, L. (2006), Posebnosti odabira tjelesne aktivnosti i posebnost prehrane kod djece s autizmom, *Hrvatsko športskomedicinski vjesnik*. 21, 70-83.
- Blažević, D., & Kolman, M. (2010). Konjički šport i terapijsko jahanje: Priručnik za voditelje terapijskog jahanja, [Equestrian sport and therapeutic riding: Handbook for therapeutic riding]. Hrvatski savez za terapijsko jahanje.
- Brelsford, V. L., Meints, K., Gee, N. R., & Pfeffer, K. (2017). Animal-assisted interventions in the classroom -A systematic review. *International journal of environmental research and public health*, 14(7), 669.
- Camp, M. M. (2001). The use of service dogs as an adaptive strategy: A qualitative study. *The American Journal of Occupational Therapy*, 55(5), 509-517.
- Clark, S. D., Martin, F., McGowan, R. T., Smidt, J. M., Anderson, R., Wang, L., ... & Mohabbat, A. B. (2020). Physiological state of therapy dogs during animal-assisted activities in an outpatient setting. *Animals*, 10(5), 819.
- Cuypers, K., De Ridder, K., & Strandheim, A. (2011). The effect of therapeutic horseback riding on 5 children with attention deficit hyperactivity disorder: A pilot study. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 17(10), 901-908.
- Davis, B. W., Natrass, K., O'Brien, S., Patronek, G., & MacCollin, M. 2. (2004). Assistance dog placement in the pediatric population: Benefits, risks, and recommendations for future application. *Anthrozoös*, 17(2), 130-145.

- Fine, A. H. (Ed.). (2019). Handbook on animal-assisted therapy: Foundations and guidelines for animal-assisted interventions. Academic press.
- Fry, N. E. (2013). Equine-assisted therapy: An overview. *Biotherapy-history, principles and practice: A practical guide to the diagnosis and treatment of disease using living organisms*, 255-284.
- Glenk, L. M. (2017). Current perspectives on therapy dog welfare in animal-assisted interventions. *Animals*, 7(2), 7.
- Granados, A. C., & Agís, I. F. (2011). Why children with special needs feel better with hippotherapy sessions: a conceptual review. *The journal of alternative and complementary medicine*, 17(3), 191-197.
- Itković, Z., & Boras, S. (2003). Terapijsko jahanje i rehabilitacijske znanosti [Therapeutic riding and rehabilitation sciences]. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39(1), 73-82.
- Jančić, I. (2010). Što trebate znati o terapijskom jahanju, priručnik za roditelje [What you need to know about therapeutic riding, a guide for parents]. Velika Gorica: Udruga Hiron.
- Karetnick, J. (2019). *Service Dogs 101—Everything you need to know*. American Kennel Club.
- Krmpotić, J. (2006). Konji-prijatelji djece [Horses are children's friends]. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 12(46), 24-26.
- Kwon, S., Sung, I. Y., Ko, E. J., & Kim, H. S. (2019). Effects of therapeutic horseback riding on cognition and language in children with autism spectrum disorder or intellectual disability: A preliminary study. *Annals of rehabilitation medicine*, 43(3), 279-288.
- LaJoie, K. R. (2003). An evaluation of the effectiveness of using animals in therapy. Spalding University.
- Lavín-Pérez, A. M., Martín-Sánchez, C., Martínez-Núñez, B., Lobato-Rincón, L. L., Villafaina, S., González-García, I., ... & Collado-Mateo, D. (2021). Effects of dog-assisted therapy in adolescents with eating disorders: A study protocol for a pilot-controlled trial. *Animals*, 11(10), 2784.
- Laurent-Vannier, A., Adamsbaum, C., Rey-Salmon, C., Rambaud, C., & Raul, J. S. (2011). Motor rehabilitation by hypotherapy: About an experience in four children with acquired brain injury. *Medicine*, 54, 600-625.

- Lee, C. W., Kim, S. G., & Na, S. S. (2014). The effects of hippotherapy and a horse riding simulator on the balance of children with cerebral palsy. *Journal of physical therapy science*, 26(3), 423-425.
- Lundqvist, M., Carlsson, P., Sjö Dahl, R., Theodorsson, E., & Levin, L. Å. (2017). Patient benefit of dog-assisted interventions in health care: a systematic review. *BMC complementary and alternative medicine*, 17, 1-12.
- Marcoux, H. (2019). 10 Types of Service Dogs and What They Do. Dogster. <https://www.dogster.com/lifestyle/10-types-of-service-dogs-and-what-they-do>.
- Matuszek, S. (2010). Animal-facilitated therapy in various patient populations: Systematic literature review. *Holistic nursing practice*, 24(4), 187-203.
- McCulloch, M. J. (1986). Animal-facilitated therapy. *National Forum*, 66(1).
- Mims, D., & Waddell, R. (2016). Animal assisted therapy and trauma survivors. *Journal of evidence-informed social work*, 13(5), 452-457.
- Ng, Z., & Fine, A. (2019). Paving the path toward retirement for assistance animals: Transitioning lives. *Frontiers in Veterinary Science*, 6, 39.
- Portaro, S., Bramanti, P., Cacciola, A., Cavallaro, F., & Milardi, D. (2016). Why do we apply hippotherapy in neurological diseases? A brief overview and future perspectives. *Int J Phys Med Rehabil*, 4(3), 4-5.
- Rigby, B. R., & Grandjean, P. W. (2016). The efficacy of equine-assisted activities and therapies on improving physical function. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 22(1), 9-24.
- Sakurama, M., Ito, M., Nakanowataru, Y., & Kooriyama, T. (2023). Selection of Appropriate Dogs to Be Therapy Dogs Using the C-BARQ. *Animals*, 13(5), 834.
- Scott, N. (2005). Special needs, special horses: A guide to the benefits of therapeutic riding (No. 4). University of North Texas Press.
- Signal, T., Taylor, N., Prentice, K., McDade, M., & Burke, K. J. (2017). Going to the dogs: A quasi-experimental assessment of animal assisted therapy for children who have experienced abuse. *Applied developmental science*, 21(2), 81-93.
- Srinivasan, S. M., Cavagnino, D. T., & Bhat, A. N. (2018). Effects of equine therapy on individuals with autism spectrum disorder: A systematic review. *Review journal of autism and developmental disorders*. 5, 156-175.

- Šuvak, D. (2004). Terapijsko jahanje: pedagoško preventivni program [Therapeutic riding: pedagogical preventive program]. Udruga Mogu: Grafika.
- Wesenberg, S., Mueller, C., Nestmann, F., & Holthoff-Detto, V. (2019). Effects of an animal-assisted intervention on social behaviour, emotions, and behavioural and psychological symptoms in nursing home residents with dementia. *Psychogeriatrics*, 19(3), 219-227.

TEACHING LANGUAGE SKILLS COURSES: IS IT REALLY FUN WHEN ONLINE?

Bahadır Cahit TOSUN

- ❖ Affiliation: Selçuk University, Konya/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2915-5316
- ❖ Mail: bahadratosun@gmail.com

REFERENCES

- Affouneh, S., Salha, S., & Khlaif, Z.N. (2020). Designing quality e-learning environments for emergency remote teaching in coronavirus crisis. *Interdisciplinary Journal of Virtual Learning in Medical Sciences*, 11 (2), 1-3. doi: 10.30476/ijvlms.2020.86120.1033.
- Ahn, T. Y., & Lee, S. M. (2016). User experience of a mobile speaking application with automatic speech recognition for EFL learning. *British Journal of Educational Technology*, 47(4), 778-786.
- Aldukhayel, D. (2022). Remote Presentations: Making L2 presentations less stressful. 5353819 | <https://doi.org/10.1155/2022/5353819>.
- Allen, I. E., & Seaman, J. (2007). *Online nation: Five years of growth in online learning*. Needham, MA: Sloan Consortium. Retrieved from http://sloanconsortium.org/publications/survey/pdf/online_nation.pdf.
- Altavilla, J. (2020). How technology affects instructions for English Learners. *Phi Delta Kappa International*, 102(1), 18-23. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26977136>.
- Ashwell, T., & Elam, J. R. (2017). How accurately can the Google Web Speech API recognize and transcribe Japanese L2 English learners' oral production? *Jalt Call Journal*, 13(1), 59-76.
- Balemir, S. H. (2009). *The Sources of Foreign Language Speaking Anxiety and the Relationship Between Proficiency Level and Degree of Foreign Language Speaking Anxiety*. [Unpublished master's thesis]. Bilkent University, Ankara.
- Baron, N. (2008). *Always on: Language in an online and mobile world*. Oxford: Oxford University Press.
- Bata-Jones, B., & Avery, M. D. (2004). Teaching pharmacology to graduate nursing students: Evaluation and comparison of Web-based and face-to-face methods. *Journal of Nursing Education*, 43(4), 185-189.
- Bernard, R.M., Borokhovski, E., & Schmid, R.F. (2014). A Meta-analysis of Blended Learning and Technology Use in Higher Education: From the General to the Applied. *Journal of Computing in Higher Education*. (26): 87-122. Doi: DOI 10.1007/s12528-013-9077-3.
- Bielman, V., Putney, L., & Strudler, N. (2000). Constructing community in a postsecondary virtual classroom. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA.
- Blake, R. J. (2011). Current Trends in Online Language Learning. *Annual Review of Applied Linguistics*.31, 19-35. doi: 10.1017/S026719051100002X
- Blake, R. J. (2013). *Brave new digital classrooms: Technology and foreign-language learning* (2nd ed.). Washington, DC: Georgetown University Press.

- Blake, R., Wilson, N., Pardo Ballester, C., & Cetto, M. (2008). Measuring oral proficiency in distance, face-to-face, and blended classrooms. *Language Learning and Technology*, 12, 114–127.
- Blyth, C. S. (2014). Exploring the affordances of digital social reading for L2 literacy: The case of eComma. Inj. Guikema & L. Williams (Eds.), *Digital literacies in foreign language education: Research, perspectives, and best practices* (Vol. 12, pp. 201-226). San Marcos, TX: CALICO.
- Bocchi, J. (2004). Retaining the online learner: Profile of students in an online MBA program and implications for teaching them. *Journal of Education for Business*, 79(4), 245-253.
- Boettcher, J. V., & Conrad, R.-M. (2010). *The online teaching survival guide: Simple and practical pedagogical tips* (1st ed.). Jossey-Bass.
- Bozavlı, E., & Gülmez, R. (2012). Turkish students' perspectives on speaking anxiety in native and non-native English speaker classes, *US-China Education Review*, B 12,1034-1043. Retrieved from https://archive.org/details/ERIC_ED539787 [05.02.2017].
- Buckley, K. M. (2003). Evaluation of classroom-based, Web-enhanced, and Web-based distance learning nutrition courses for undergraduate nursing. *Journal of Nursing Education*, 42(8), 367-370.
- Canto, S., Jauregi, K., & Bergh, H. (2013). Integrating cross-cultural interaction through video-communication and virtual worlds in foreign language teaching programs: Is there an added value? *ReCALL*, 25(1), 105-121.
- Carlton, G. (2021, March 15). Hybrid Classes: What Are They, and Pros and Cons. *The Best Schools*. <https://thebestschools.org/magazine/hybrid-classes-pros-cons/>
- Carnevale, D. (2006). *Online*. *Chronicle of Higher Education*. 52(20), 1-20.
- Cavanaugh, C. (2001). The effectiveness of interactive distance education technologies in K-12 learning: A meta-analysis. *International Journal of Educational Telecommunications*, 7, 73-8.
- Chenoweth, N. A., & Murday, K. (2003). Measuring student learning in an online French course. *CALICO Journal*, 20, 284-3
- Ching, Y.-H., Hsu, Y.-C., & Baldwin, S. (2018). Becoming an online teacher: an analysis of prospective online instructors' reflections. *Journal of Interactive Learning Research*, 29(2), 145–168. <https://doi.org/10.24059/olj.v22i2.1212>.
- Chun, D. M. (2011). Developing intercultural communicative competence through online exchanges. *CALICO Journal*, 28, 392-419.
- Chun, D., Kern, R., & Smith, B. (2016). Technology in Language Use, Language Teaching, and Language Learning. *The Modern Language Journal*, 100, 64-80. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/44134996>.
- Collentine, J. G. (2000). Insights into the construction of grammatical knowledge provided by user-behavior tracking technologies. *Language Learning Technology*, 3, 44-57.

- Connolly M., Jones N. & O'Shea J. (2005). Quality assurance and e-learning: Reflections from the front line. *Quality in Higher Education*, 11 (1), 59-67.
- Cononelos, T. & Maurizio, O. (2008). Using Computer Networks to Enhance Foreign Language/Culture Education. *Foreign Language Annals*. 26, 527 - 534. doi:10.1111/j.1944-9720.1993.tb01186.x.
- Cooper, L.C. (2001). A comparison of online and traditional computer applications classes. *T.H.E. Journal*, (28) 8. 52-46.
- Croft, N., Dalton, A., & Grant, M. (2010). Overcoming isolation in distance learning: Building a learning community through time and space. *Journal for Education in the Built Environment*, 5(1), 27-64.
- Çağatay, S. (2015). Examining EFL students' foreign language speaking anxiety: The case at a Turkish state university. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 199, 648-656.
- Dahl, J. (2003). How much are distance education faculty worth? *Distance Education Report*, 7(14), 5.
- Davies, J., & Graff, M. (2005). Performance in e-learning: Online participation and student grades. *British Journal of Educational Technology*, 36(4), 6.
- Ding, Y. (2020). What constitutes an effective instructional video? Perspectives from Chinese EFL learners. In B. Zou & M. Thomas (Eds.), *Recent developments in technology enhanced and computer-assisted language learning* (pp. 236–256). IGI Global.
- Enkin, E., & Mejías-Bikandi, E. (2017). The effectiveness of online teaching in an Advanced Spanish language course. *International Journal of Applied Linguistics*, 27(1), 176–197.
- Er, S. (2015). Foreign language learning anxiety of Turkish children at different ages. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 2(2). 68-78. Retrieved from <http://iojet.org/index.php/IOJET/article/view/81/106>
- Fawns, T. (2019). Post-digital education in design and practice. *Post-digital Science and Education*, 1(1), 132–145. <https://doi.org/10.1007/s42438-018-0021-8>.
- Flood, C. P. (2003). Where the boys are: What's the difference? Paper presented at the Kentucky Teaching and Learning Conference, Louisville. Retrieved from <http://qap2.onlinelibrary.wiley.com/>
- Freiermuth M., & Jarrell D. (2006). Willingness to communicate: Can online chat help? *International Journal of Applied Linguistics*, 16(2), 189–212. doi: 10.1111/j.1473-4192.2006.00113.x.
- Ginn, M. H., & Hammond, A. (2012). Online education in public affairs: Current state and emerging issues. *Journal of Public Affairs Education*, 18(2), 247-270
- Goodfellow, R., & Lamy, M-N. (Eds.). (2009). *Learning cultures in online education*. London, UK: Continuum Books.

- Guichon N., & Wigham, C. R. (2016). A semiotic perspective on web conferencing supported language teaching. *ReCALL*, 28(1), 62–82. doi:10.1017/S0958344015000178.
- Guàrdia, L., Witthauss, G., Padilla, B., Guàrdia, L., & Girona, C. (2016). Next generation pedagogy: IDEAS for online and blended higher education. Barcelona: Universitat Obertade Catalunya. http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/51441/1/Next_Generation_Pedagogy.pdf.
- Hampel, R., & Hauck, M. (2004). Towards an effective use of audioconferencing in distance language courses. *Language Learning & Technology*, 8(1), 66-82.
- Handley, Z., & Hamel, M-J. (2005). Establishing a methodology for benchmarking speech synthesis for computer-assisted language learning (CALL). *Language Learning & Technology*, 9(3), 99-120.
- Hani, A., & Saleh, A. (2020). Study on students' experiences about online teaching during COVID-19 Outbreak. *Technium Social Sciences Journal*, 8(1), 102–116.
- Hanna, B. E., & de Nooy, J. (2009). Learning language and culture via public internet discussion forums. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Hegelheimer, V., & Fisher, D. (2006). Grammar, writing & technology: A sample technology-supported approach to teaching grammar and improving writing for ESL learners. *CALICO Journal*, 23, 257-280.
- Huang, H. (2004). The relationship between learning motivation and speaking anxiety among EFL non-English major freshmen in Taiwan. [Unpublished master's thesis]. Chaoyang University of Technology.
- Hubbard, P. (2019). Five keys from the past to the future of CALL. *International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching*, 9(3), 1–13.
- Hung, S. A., & Huang, H. D. (2021). Exploring EFL Learners' Willingness to Communicate in Multimodal Videoconferences. *International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching (IJCALLT)*, 11(4), 79-99.
doi: <http://doi.org/10.4018/IJCALLT.2021100106>.
- Jacobs, N., & McFarlane, A. (2005). Conferences as learning communities: Some early lessons in using 'backchannel' technologies at an academic conference—distributed intelligence or divided attention? *Journal of Computer Assisted Learning*, 21(5), 317–329.
- Jandrić, P. (2017). Learning in the age of digital reason. Rotterdam: Sense.
- Jennings, S. E., & Bayless, M. L. (2003). Online vs. traditional instruction: A comparison of student success. *Delta Pi Epsilon Journal*, 45, 183-190.
- Jokisch, M. R., Schmidt, L. I., Doh, M., Marquard, M., & Wahl, H.-W. (2020). The Role of internet self-efficacy, innovativeness, and technology avoidance in breadth of internet use: Comparing older technology experts

- and non-experts. *Computers in Human Behavior*, 106408. doi:10.1016/j.chb.2020.106408.
- Kern, R. (2014). Technology as Pharmakon: The promise and perils of the Internet for foreign language education. *Modern Language Journal*, 98, 330-347.
- Kern, R. G., & Warschauer, M. (2000). Theory and practice of network-based language teaching. In M. Warschauer & R. Kern (Eds.), *Network-based language teaching: Concepts and practice* (pp. 1–19). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kim, T. Y. (2011). Korean elementary school students' English learning demotivation: A Comparative survey study. *Asia Pacific Education Review*, 12(1), 1–11.
- Kraemer, A. (2008). Formats of distance learning. In S. Goertler & P. Winke (Eds.), *Opening doors through distance language education: Principles, perspectives, and practices* (pp. 11–42). CALICO Monograph Series (Vol. 7). San Marcos, TX: CALICO.
- Krashen S. & Terrell T. D. (1983). *The natural approach. Language acquisition in the classroom*. Oxford: Pergamon and Alemany.
- Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. New York: Longman.
- Lamy, M.-N., & Hampel, R. (2007). *Online communication in language learning and teaching*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Lee L. (2007). Fostering second language oral communication through constructivist interaction in desktop video conferencing. *Foreign Language Annals*, 40(4), 635–649. doi: 10.1111/j.1944-9720.2007.tb02885.x.
- Lenkaitis C. A. (2020). Technology as a mediating tool: Videoconferencing, L2 learning, and learner autonomy. *Computer Assisted Language Learning*, 33(5-6), 483–506. 10.1080/09588221.2019.1572018.
- Liang, M. Y. (2012). Foreign ludicity in online role-playing games. *Computer Assisted Language Learning*, 25(5), 455-473.
- Li, J., Cummins, J., & Deng, Q. (2017). The effectiveness of texting to enhance academic vocabulary learning: English language learners' perspective. *Computer Assisted Language Learning*, 30 (8), 816-843.
- Lin, C.-H., Wu, W.-H., & Lee, T.-N. (2022). Using an online learning platform to show students' achievements and attention in the video lecture and online practice learning environments. *Educational Technology & Society*, 25(1).
- Lin, W. C., & Yang, S. C. (2013). Exploring the roles of Google Docs and peer e-tutors in English writing. *English Teaching*, 12(1), 79-90.
- Lorenzetti, J.P. (2004, November 1). For quality and cost effectiveness, build a hybrid program. *Distance Education Report*, 8(21), 1-2, 7.
- Mahmoodzadeh, M. (2012). Investigating foreign language speaking anxiety within the EFL learner's interlanguage system: The case of Iranian

- learners. *Journal of Language Teaching and Research*, 3 (3), 466-476. doi: 10.4304/jltr.3.3.466-476 [05.27.2017].
- Mansour, B.E., & Mupinga, D.M. (2007). Students' positive and negative experiences in hybrid and online classes. *College Student Journal*. 242-249. Retrieved from: file:///Users/Bahadir/Desktop/Online%20Teaching%20Articles/Mansour_and_Mupinga.pdf.
- McMahill, C. (2001). Self-expression, gender, and community: A Japanese feminist English class. In A. Pavlenko, A. Blackledge, I. Piller, & M. Teutsch-Dwyer (Eds.), *Multilingualism, second language learning, and gender* (pp. 307-344). Berlin, Germany: Mouton de Gruyter.
- Meskill, C., & Anthony, N. (2010). *Teaching languages online*. Bristol, UK: Multilingual Matters.
- Michel, M., & Cappellini, M. (2019). Alignment during synchronous video versus written chat L2 interactions: A methodological exploration. *Annual Review of Applied Linguistics*, 39, 189–216.
- Neuhauser, C. (2002). Learning style and effectiveness of online and face-to-face instruction. *American Journal of Distance Education*, 16(2), 99-113.
- Norton, B., & Pavlenko, A. (2004). *Gender and English language learners*. (Ed.) Alexandria, VA: TESOL. Retrieved from <http://tesl-ej.org/ej31/r10.html>.
- O'Rourke, B. (2005). Form-focused interaction in online tandem learning. *CALICO Journal*, 22(3), 433-466.
- Pérez-Marín, D., Paredes-Velasco M., & Pizarro, C. (2022). Multi-mode Digital Teaching and Learning of Human-Computer Interaction (HCI) using the VARK Model during COVID-19. *Educational Technology & Society*. 25(1), 78-91. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/48647032>
- Pethokoukis, J. M. (2002). E-learn and earn. *U.S. News and World Report*, 132(22), 36.
- Philippe, S., Souchet, A.D., Lamas, P., Petridis, P., Caporal, J., Coldeboeuf, G., & Duzan, H. (2020). Multimodal teaching, learning and training in Virtual Reality: A Review and case study. *Virtual Reality & Intelligent Hardware*, 2(5), 421-442. <https://doi.org/10.1016/J.Vrih.2020.07.008>.
- Phillips, E. M. (1992). The effects on language anxiety on students' oral test performance and attitudes. *The Modern Language Journal*. 76(1), 14-26. doi: 10.1111/j.1540-4781.1992.tb02573.x [05.27.2017].
- Phipps, R., & Merisotis, J. (2000). *Quality on the line: Benchmarks for success in Internet-based distance education*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 444-407).
- Pineda, E. J., Tamayo Cano, L. H., & Peralta, A. M. (2021). An inquiry-based framework for teaching English in synchronous environments: Perceptions from teachers and learners learning. *International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching*, 11(1), 38–58.

- Ranalli, J. (2009). Prospects for developing L2 students' effective use of vocabulary learning-strategies via Web-based training. *CALICO Journal*, 21, 161–186.
- Rassaei, E. (2017). Video chat vs. face-to-face recasts, learners' interpretations and L2 development: A case of Persian EFL learners. *Computer Assisted Language Learning*, 30(1–2), 133–148.
- Richards, C. N., & Ridley, D. R. (1997). Factors affecting college students' persistence in on-line computer-managed instruction. *College Student Journal*, 490-495.
- Ridley, D. R., Bailey, B. L., Davies, E. S., Hash, S. G., & Varner, D. A. (1997, May). Evaluating the impact of online course enrollments on FTEs at an urban university. Paper presented at the annual forum of the Association for Institutional Research, Orlando, FL.
- Ridley, D. R., & Husband, J. E. (1998). Online education: A study of academic rigor and integrity. *Journal of Instructional Psychology*, 25, 184-188.
- Rof, A., Bikfalvi, A., & Marques, P. (2022). Pandemic-accelerated digital transformation of a born digital higher education institution: Towards a customized multimode learning strategy. *Educational Technology & Society*, 25(1).
- Satar H. M. (2016). Meaning making in online language learner interactions via desktop videoconferencing. *ReCALL*, 28(3), 305–325. doi:10.1017/S0958344016000100.
- Schrum, L. (1995). Online courses: What have we learned? Paper presented at the World Conference on Computers in Education, Birmingham, UK.
- Shiratuddin, N. (2001). Internet instructional method: Effects on students' performance. *Educational Technology & Society*, 4(3), 72.
- Sioson, C. I. (2011). Language learning strategies, beliefs, and anxiety in academic speaking task. *Philippine ESL Journal*, 7, 3-27. Retrieved from https://www.academia.edu/2084747/Language_Learning_Strategies_Beliefs_and_Anxiety_in_Academic_Speaking_Task [05.27.2017]
- Stickler, U., & Shi, L. (2015). Eye movements of online Chinese learners. *CALICO Journal*, 32, 52-81.
- Suleimenova, Z. (2013). Speaking anxiety in a foreign language classroom in Kazakhstan. *Procedia- Social and Behavioral Sciences* 93,1860-1868. doi:10.1016/j.sbspro.2013.10.131 [05.27.2017].
- Sun, Y., Chang, C.-H., & Chiang, F.-K. (2022). When life science meets educational robotics: A Study of students' problem-solving process in a primary school. *Educational Technology & Society*, 25(1).
- Sunderland, J. (1992). Gender in the EFL classroom. *ELT Journal*, 46, 81–91. Retrieved from <http://eltj.oxfordjournals.org/content/46/1/81.abstract>.
- Sunderland, J. (1994). *Exploring gender: Implications for English language education*. New York: Prentice Hall.

- Thomas, J. “E., & Graham, C. R. (2019). Online teaching competencies in observational rubrics: What are institutions evaluating? *Distance Education*, 40(1), 114–132.
- Tseng, S. S., & Yeh, H. C. (2018). Integrating reciprocal teaching in an online environment with an annotation feature to enhance low-achieving students’ English reading comprehension. *Interactive Learning Environments*, 26(6), 789–802.
- Ushida, E. (2005). The role of students' attitudes and motivation in second language learning in online language courses. *CALICO Journal*, 23,49-78.
- Valadéz, J.R. & Durán, R.P. (2007). Redefining the digital divide: Beyond access to computers and the internet. *The High School Journal*, 90 (3), 31-44.
- Vallejo, I. N. (2001). Quality student support services for distance education learners: Factors contributing to student satisfaction. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Seattle, WA.
- Wang, A.Y. & Newlin, M.H. (2002). Online lectures: Benefits for the Virtual Classroom, *T H E Journal*, (29)1.17-22. Retrieved from: <https://thejournal.com/articles/2001/08/01/online-lectures-benefits-for-the-virtual-classroom.aspx>
- Warner-Ault, A. (2020). Promoting intercultural learning through synchronous video exchange: A talk abroad case study. *International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching*, 10(1), 1–14.
- Wilson, S. T. J. (2006). Anxiety in learning English as a foreign language: Its associations with student variables, with oral proficiency, and with performance on an oral test. Unpublished doctoral dissertation, Universidad de Granada.
- Winograd, D. (2000, October). The effects of trained moderation in online asynchronous distance learning. Paper presented at the annual meeting of Association for Educational Communication and Technology, Denver, CO.
- Woodrow, L. (2006). Anxiety and Speaking English as a Second Language. *RELC Journal* 37(3):308-328 doi:10.1177/0033688206071315.
- Wu, J.-Y., Liao, C.-H., Cheng, T., & Nian, M.-W. (2021). Using Data Analytics to Investigate Attendees’ Behaviors and Psychological States in a Virtual Academic Conference. *Educational Technology & Society*, 24(1), 75–91. <https://www.jstor.org/stable/26977858>
- Wu, J.-Y., & Nian, M.-W. (2021). The Dynamics of an online learning community in a hybrid statistics classroom over time: Implications for the question-oriented problem-solving course design with the social network analysis approach. *Computers & Education*, 104120. doi:10.1016/j.compedu.2020.104120.

- Ya Ni, A. (2013). Comparing the effectiveness of Classroom and Online Learning: Teaching Research Methods. *Journal of Public Affairs Education*, 19(2), 199-215. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/23608947>
- Yeh, H. C., Tseng, S. S., & Chen, Y. S. (2019). Using online peer feedback through Blogs to promote speaking performance. *Educational Technology & Society*, 22(1), 1–15.
- Yong, B., Jiang, X., Lin, J., Sun, G., & Zhou, Q. (2022). Online practical deep learning education: Using collective intelligence from a resource sharing perspective. *Educational Technology & Society*, 25(1).
- Young, D. J. (1991). The relationship between anxiety and foreign language oral proficiency ratings In E. K. Horwitz & D. J. Young (Eds.), *Language anxiety: From theory and research to classroom implications* (pp. 57-63). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Young, J. R. (2002). 'Hybrid' teaching seeks to end the divide between traditional and online instructions. *Chronicle of Higher Education*, 48(28), 33.
- Zemsky, R., & Massy, W. F. (2004). Thwarted innovation: What happened to e-learning and why. Retrieved from <https://www.eldis.org/document/A15866>.
- Zhang, P. (1998). A case study on technology use in distance learning. *Journal of Research on Computing in Education*, 30, 398.
- Zhanibek, A. (2001). The relationship between language anxiety and students' participation in foreign language classes. [Unpublished master's thesis]. Bilkent University, Ankara.

THE TEACHING OF CERTAIN READING SKILLS THROUGH THEORETICAL AND PRACTICAL INSTRUCTIONS IN EFL CLASSES*

Deniz YALCINKAYA

- ❖ Affiliation: Selcuk University, School of Foreign Languages, Konya/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3034-4600
- ❖ Mail: denizykaya2014@gmail.com

Ahmet KONROT

- ❖ Affiliation: Anadolu University, Education Faculty (retired in 2014).
- ❖ ORCID: 0000-0001-5134-6691
- ❖ Mail: konrot@uskudar.edu.tr

*: This study, as a master (MA degree) thesis in Anadolu University, Social Sciences Institute, in ELT program was prepared by Deniz Yalçinkaya under the supervision of Assoc. Prof Dr. Ahmet Konrot in 1991.

In short, the statistical results indicate that there is a significant difference in reading skills title, main idea, supporting detail, conclusion, and vocabulary after practical training. This means that practical treatment on reading skills consisting of the above skills would help students to develop and ability to effectively identifying topic, to distinguish main idea and subordinate ideas carefully to recognize conclusion and recognize words or idioms in context.

SUGGESTIONS

In some other studies, text type variation could be tested to find out whether a difference in text type affects the use of reading skills in reading for comprehension. Other factors that influence reading comprehension, such as time constraints, length of the text and some discursive elements such as the reader's interest, content, age, etc., can be tested to find out the role of these factors in teaching reading skills.

REFERENCES

- Callaway, WR. (1970). "Modes of Biological Adaptation and their Role in Psychological Development" P.C.D. Monographs No.1. Cited in Gibson, E. The Psychology of Reading, M.I.T. Press
- Carroll, J. (1971). Defining Language Comprehension: Some Speculations.
- Carroll, J. B., & Freedle, R. O. (1972). Language comprehension and the acquisition of knowledge. Washington:Winston and Sons.
- MCConkie, G. W., & Rayner, K. (1976). Asymmetry of the perceptual span in reading. Bulletin of the Psychonomic Society, 8, 365-368.
- Dubin, F. (1981). "What every EFL teacher should know about Reading" A Forum Antology (1979-1983)
- Evangelia, E., Polyxen, P., Elly, T. and Vacharoglu, A.(1990). Reading Skills. Forum Vol:28 No:4.
- Fries, C. C. (1962). Linguistics and Reading. USA: Holt Rinehart Winston.
- Grellet, F. (1981). New Directions in Language Developing Reading Skills. Apractical Guide to Reading Comprehension Exercises. Cambridge University Press.
- Harmer, J. (1983). The Practice of English Language Teaching. London: Longman Handbooks for Language Teachers.
- Hyland, Ken. (1978). Purpose and Strategy: Teaching Extensive Reading Skills. English Teaching Forum. Vol. 28 No: 2-17.

- Jafari, M. (2013). A Comparison between reading aloud and silent reading among Iranian EFL learners (Doctoral dissertation, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)).
- Kaya, E. (2015). The Role of Reading Skills on Reading Comprehension Ability of Turkish EFL Students. *Üniversitepark Bülten*, 4(1-2), 37-51.
- Kellerman, M. (1981). *Forgotten Third Skill: Reading a Foreign Language*. Oxford Pergamon Press Ltd.
- Lado, R. (1915). *The Construction and Use of Foreign Language Testing: A Teacher's book*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Langan, J. (1978). *Reading and Study Skills*. New York: McGraw Hill Book Company.
- Lautomatti, L. (1978). *An Occasional Paper the teaching of Comprehension* ETIC Publications. London: The British Council Printing and Publishing Departments.
- Miller, L.L. (1964). *Increasing Reading Efficiency*. New York, London: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Paulston, C. B., Bruder, M. N. (1976). *Teaching English as a Second Language Techniques and Procedures*. Canada: Little Brown Company.
- Rivers, W. M. (1968). *Teaching Foreign Language Skills*. London: The University of Chicago Press.
- Rudel, R. B. (1974). *Reading Language Instruction Innovative Practice* University of California. New Jersey: Berkeley Prentice-Hall, Inc.
- Singh, B. (1976). Improving Speed and Comprehension in Reading. *English Teaching Forum*. Vol. 17 No: 3.
- Sonka, A. L. (1976). *Reading has to be Taught Too. A Forum Anthology (1979-1983)*.
- Yorkey, R. C. (1970). *Study Skills for Students of English*. USA: McGraw-Hill.

THE INVESTIGATION OF STEM ACTIVITIES SELF-EFFICACY PERCEPTION OF TEACHERS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Oylum ÇAVDAR

- ❖ Affiliation: Mus Alparslan University, Mus/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8405-0969
- ❖ Mail: o.cavdar@alparslan.edu.tr

Veysel Burak ÇAKAR

- ❖ Affiliation: Vali Adil Yazar Secondary School, Mus/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6561-3172
- ❖ Mail: vburakcakar@gmail.com

REFERENCES

- Al Salami, M. K., Makela, C. J. & de Miranda, M. A. (2017). Assessing changes in teachers' attitudes toward interdisciplinary STEM teaching. *International Journal of Technology and Design Education*, 27(1), 63-88.
- Bakırcı, H., & Kutlu, E. (2018). Fen bilimleri öğretmenlerinin FeTeMM yaklaşımı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 9(2), 367-389.
- Bengisu, A. (2020). Bütünleştirilmiş FeTeMM etkinliklerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının FeTeMM ile ilgili tutum ve özyeterliliklerine etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Bozkurt-Altan, E., Yamak, H. ve Buluş-Kırıkkaya, E. (2016). Hizmetöncesi öğretmen eğitiminde FETEMM eğitimi Uygulamaları: Tasarım temelli fen eğitimi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2).
- Breckler, S. J. (2007). 'S' is for science. *Science Directions*, 38 (8), 32.
- Cavlazoglu, B., & Stuessy, C. (2017). Changes in science teachers' conceptions and connections of STEM concepts and earthquake engineering. *The Journal of Educational Research*, 110(3), 239-254.
- Chai, C.S., Rahmawati, Y. & Jong M.S.-Y. (2020). Indonesian Science, Mathematics, and Engineering Preservice Teachers' Experiences in STEM-TPACK Design-Based Learning. *Sustainability*. 12(21), 9050.
- Çınar, S., Pırasa, N. & Sadoğlu, G. (2016). Views of science and mathematics pre-service teachers regarding STEM. *Universal Journal of Educational Research*, 4(6).
- Eroğlu, S., & Bektaş, O. (2016). STEM Eğitimi Almış Fen Bilimleri Öğretmenlerinin STEM Temelli Ders Etkinlikleri Hakkındaki Görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 43- 67.
- Karakaya, F., & Yılmaz, M. (2022). STEM Etkinlikleri Öz Yeterlilik Algı Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik Ve Güvenirlilik Çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(2), 610-629.
- Karakaya, F., Avgın, S. S. & Yılmaz, M. (2018). Ortaokul öğrencilerinin fen-teknoloji-mühendislik-matematik (STEM) mesleklerine olan ilgileri. *Ihlara Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 36-53.
- Karakaya, F., Ünal, A., Çimen, O., & Yılmaz, M. (2018). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin STEM Yaklaşımına Yönelik Farkındalıkları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 124-138.

- Karataş, F. Ö. (2018). Eğitimde geleneksel anlayışa yeni bir s(i)tem. S. CEPNİ (Ed.) içinde, Kuramdan Uygulamaya STEM Eğitimi (s. 53-68). Ankara: Pegem Akademi.
- Karışan, D. & Bakırcı, H. (2018). Öğretmen Adaylarının FeTeMM Öğretim Yönelimlerinin Anabilim Dalına Ve Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi. Adıyaman University Journal of Educational Sciences, 8(2), 152-175.
- Kaya, E., (2015). Güneş sistemi ve ötesi: uzay bilmecesi” ünitesi için bilişsel yük kuramı ilkelerine göre geliştirilen teknoloji destekli rehber materyallerin etkililiğinin belirlenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- MEB, (2018). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).
- Morrison, J. (2006). TIES STEM education monograph series, attributes of STEM education. Baltimore, 5(1), 1-23.
- Özbilen, A. G. (2018). STEM Eğitime Yönelik Öğretmen Görüşleri ve Farkındalıkları. Scientific Educational Studies, 2(1), 1-21.
- Özdemir, A., U. (2019). Sınıf öğretmenlerinin FeTeMM farkındalıkları ve FeTeMM eğitimi uygulamalarına yönelik görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Öztürk, F. Ö. (2019). STEM uygulamalarına ilişkin görüşlerle bu uygulamanın bilimsel tutum ve fen öğretimi öz yeterlik inancı üzerine etkisi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (52), 1-38. DOI: 10.21764/maeuefd.409368.
- Siew, N. M., Amir, N., & Chong, C. L. (2015). The perceptions of pre-service and in-service teachers regarding a project-based STEM approach to teaching science. SpringerPlus, 4(1), 1-20.
- Sümen, Ö.Ö. & Çalışıcı, H. (2016). Pre-service teachers' mind maps and opinions on STEM education implemented in an environmental literacy course, Educational Sciences: Theory & Practice, 16(2), 459-476.
- Taşdemir, A. (2004). Fen bilgisi öğretmenliği kimya laboratuvarı dersinde çözümler konusunun öğrenilmesinde işbirlikli öğrenme yönteminin etkileri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uğraş, M. (2017). Okul Öncesi Öğretmenlerinin STEM Uygulamalarına Yönelik Görüşleri. The Journal of New Trends in Educational Science Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 1,1, s. 38-54.

- Üçüncüoğlu, İ. (2018). Fen bilgisi öğretmen adaylarına yönelik STEM odaklı laboratuvar uygulamalarının tasarlanması ve etkililiğinin araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi, Sinop.
- Yenilmez, K. & Balbağ, M. Z. (2016). The STEM Attitudes of Prospective Science and Middle School Mathematics Teachers. *Journal of Research in Education and Teaching*, 5(4), 301-307.
- Yıldırım, B. (2018). STEM uygulamalarına yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 42-53.
- Yılmaz, K. G. (2019). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) alanlarına yönelik ilgi düzeyleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Yıldırım, B., & Selvi, M. (2016). Examination of the effects of STEM education integratedas a part of science technology society and environmentcourses. *Journal of Human Sciences*, 13(3).

VARIABLES AFFECTING STUDENT PARTICIPATION PATTERNS IN A DISTANCE EDUCATION MASTER DEGREE PROGRAM*

Deniz YALCINKAYA

- ❖ Affiliation: Selcuk University, School of Foreign Languages, Konya/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3034-4600
- ❖ Mail: denizykaya2014@gmail.com

Meral UYSAL

- ❖ Affiliation: Ankara University, Educational Sciences Faculty, Department of Lifelong Learning and Adult Education Ankara/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8443-6375
- ❖ Mail: meral.uyisal@education.ankara.edu.tr

*: This research as a PH.D dissertation was conducted at Ankara University, Educational Sciences Institute, Educational Sciences, Program of Lifelong Learning and Adult Education. The study conducted by Deniz Yalcinkaya under the supervision of Meral Uysal.

REFERENCES

- Ayhan, S. (1988). Halk Eğitiminde Katılma: Ankara'daki Halk Eğitim Merkezleri'nde açılan kurslara katılanların demografi özellikleri, katılmalarını güdüleyen etmenler ve programa ilişkin görüşleri). Ph.D. Dissertation. Ankara: Ankara University.
- Baş T. ve Akturan, U. (2007). Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Boshier, R. (1972). "The development and use of a dropout prediction scale", *Adult Education* Vol. XXII, NO. 2, p. 87-99.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Aygün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Celik, D. (2017). Türkiye Üniversitelerinde Uzaktan Eğitim Merkezleri Uygulamalarının Yetişkin Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi (Evaluation of Distance Education Centers Applications in Turkish Universities in terms of Adult Education). Ph.D. Dissertation. Ankara: Ankara University.
- Çelik, S. (2012). Development of Usability Criteria for E-Learning Content Development Software. *Turkish Online Journal of Distance Education*. TOJDE ISSN1302-6488. Vol: 13, No: 2.
- Cross, K. P. (1981). *Adults as learners: Increasing participation and facilitating learning*. San Francisco: CA: Josey-Bass.
- Darkenwald, O., Gordon, G. (1977). "Why adults participate in education: Some implications for program development of research on motivational orientations". (Speech presented to the faculty of University Extension Division). Rutgers University/ 26, 1977.
- Desjardins, R. (2015). *Participation in adult education opportunities: Evidence from PIAAC and policy trends in selected countries*. Los Angeles: UNESCO.
- EURYDICE. (2011). *Örgün Eğitimde Yetişkinler: Avrupadaki Politikalar ve Uygulamalar (Adults in Formal Education: European Policies and Practices)*. Avrupa Komisyonu Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü, Türkiye Birimi. (EACEA P9 Eurydice).
- Fleming, T. (2016). "Neoliberalism: The implications for adult and higher education", <https://www.researchgate.net/publication/293652065> (accessed: 2021).

- Houle, C. O. (1961). *The Inquiring Mind*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Illich, I. (2006). *Okulsuz Toplum (Deschooling Society)*. (Translated by Celal Öner). Istanbul: Oda Yayınları.
- Knowles, M. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. (Revised and updated). Cambridge: Adult Education.
- Keegan, D. (1993). *Theoretical Principles of Distance Education*. (1 st edition ed.). Routledge.
- Lowe, J. (1985). *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış (The Education of Adults: A world Perspective)*. (Translated by: T. Oğuzkan). Ankara: UNESCO.
- Merriam, S.B., Caffarella, R. S. (1991). *Learning in adulthood. A comprehensive guide*. San Francisco: Josey -Bass.
- Park, J. H., Choi, H. J. (2009). “Factors influencing adult learners’ decision to drop out or persist in online learning”. *Educational Technology & Society* 12 (4), 207-2.
- Perraton, H. (1981), “A theory for distance education” in the book *Distance Education International Perspectives (1988)*. (Eds: Steward, D., Keegan D. and Holmberg, B.) London: Routledge.
- Sheffield, S. B. (1962). *The orientations of adult continuing learners*. Ph.D. Dissertation. Chicago, Illinois: The University of Chicago.
- Tekin, M. (1990). “Yetişkin Eğitiminde Katılma ile İlgili Araştırmalar” (Research on Participation in Adult Education), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt:22- Sayı:2. Ankara Üniversitesi Basımevi
- Willging, P. A., Johnson, S. D. (2009). “Factors that influence students’ decision to drop out of online courses” *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 13(3), 115–127. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ862360.pdf> (accessed in 2021).
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. baskı ed.)*. Ankara: Seçkin yayıncılık San. ve Tic. A.Ş

ⁱ Source. <https://www.anadolu.edu.tr/universitemiz/sayilara-universitemiz/ogrenci-sayilari/2020-2021-ogretim-yili-mart-ogrenci-sayilari>

THE IMPORTANCE OF DATA LITERACY IN EDUCATION: SYSTEMATIC REVIEW

Ayşenur KULOĞLU

- ❖ Affiliation: Fırat Üniversitesi Educational Sciences, Elazığ/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0217-8497
- ❖ Mail: adonder@firat.edu.tr

Merve ÖZER

- ❖ Affiliation: Fırat Üniversitesi Educational Sciences, Elazığ/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0082-9188
- ❖ Mail: mer-ve1939@hotmail.com

Fatma TUTUŞ

- ❖ Affiliation: Fırat Üniversitesi Educational Sciences, Elazığ/TURKIYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4813-3561
- ❖ Mail: fakluman@hotmail.com

REFERENCES

- Burress, T. (2022). Data literacy practices and students conducting undergraduate research. *College & Research Libraries*, 83(3), 434-451.
- Carey, M., Grainger, P. & Christie, M. (2017). Preparing preservice teachers to be data literate: A queensland case study. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 46(3), 267-278.
- Coburn, M. & Turner, E. (2012). The practice of data use: An introduction. *American Journal of Education*, 118, 99-111.
- Cottone, A., Yoon, S., Shim, J., Coulter, B. & Carman, S. (2023). Evaluating the apt epistemic processes of data literacy in elementary school students. *Instructional Science*, 51, 1-37.
- Cowie, B. & Cooper, B. (2017). Exploring the challenge of developing student data literacy. *Assessment in Education: Principles Policy & Practica*, 24(2), 147-163.[ht](#)
- Cui, Y., Chen, F., Lutsyk, A., Leighton, J. P. & Cutumisu, M. (2022). Data literacy assessments: A systematic literature review. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 30(1), 76-96.
- Cui, Y. & Zhang, H. (2022). Integrating teacher data literacy with TPACK: A self-report study based on a novel framework for teachers' Professional development. *Frontiers in Psychology* 13, 1-17.
- Datnow, A., & Hubbard, L. (2016). Teacher capacity for and beliefs about data-driven decision making: A literature review of international research. *Journal of Educational Change*, 17(1), 7–28. doi:10.1007/s10833-015-9264-2
- Dunlap, K. & Piro, J. S. (2016). Diving into data: Developing the capacity for data literacy in teacher education. *Cogent Education*, 3, 1-13.
- Elisa Raffaghelli, J. (2020). Is data literacy a catalyst of social justice? A response from nine data literacy initiatives in higher education. *Education Sciences*, 10(9), 233.
- Edwards, F., Cowie, B., & Trask, S. (2022): Using colleague coaching to develop teacher data literacy. *Professional Development in Education*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/19415257.2022.2081247>
- Forbes Councils. (2019). How one woman is bridging the world's data literacy gap by educating the next generation. <https://www.forbes.com/sites/forbesmarketplace/2019/09/11/how-one-woman-is-bridging-the-worlds-data-literacy-gap-by-educating-the-next-generation/?sh=5f44e3f17998>

- Geel, M., Keuning, T., Visscher, A. & Fox, J. P. (2017). Changes in educators' data literacy during a data-based decision making intervention. *Teaching and Teacher Education*, 64, 187-198.
- Ghodoosi, B., West, T., Li, Q., Torrisi- Steele, G. & Dey, S. (2023). A systematic literature review of data literacy education. *Journal of Business & Finance Librarianship*, 28(2), 112-127.
- Karaçam, Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33.
- Kennedy- Clark, S. & Reimann, P. (2021). Knowledge types in initial teacher education: A multi-dimensional approach to developing data literacy and data fluency. *Learning: Research and Practice*, 8(1), 42-58.
- Kippers, W., Poortman, C.L., Schildkamp, K. & Visscher, A.J. (2018). Data literacy: What do educators learn and struggle with during a data use intervention?. *Studies in Educational Evaluation*, 56, 21-31.
- Logan, V. (2018). Information as a second language: Enabling data literacy for digital society. <https://www.gartner.com/en/documents/3890564>
- Mandinach, E. B. & Gummer, E. S. (2016). What does it mean for teachers to be data literate: Laying out the skills, knowledge, and dispositions. *Teaching and Teacher Education*, 60, 366-376.
- Mandinach, E.B., Friedman, J.M., Gummer, E. (2015). How can schools of education help to build educators' capacity to use data? A systemic view of the issue. *Teachers College Record*, 117(4), 1-50.
- Martín-González, Y., Iglesias-Rodríguez, A. (2022). Alfabetización en Datos en las bibliotecas- CRAI Españolas: Análisis descriptivo y propositivo. *Revista Española de Documentación Científica*, 45(2), 1-16. <https://doi.org/10.3989/redc.2022.2.1857>
- Maybee, C., Zilinski, L. (2016). Data informed learning: A next phase data literacy framework for higher education. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 52(1), 1-4.
- McDowall, A., Mills, C., Cawte, K. & Miller, J. (2020) Data use as the heart of data literacy: An exploration of pre-service teachers' data literacy practices in a teaching performance assessment. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 49(5), 487-502.
- Merk, S., Poindl, S., Wurster, S., Bohl, T.(2020). Fostering aspects of pre-service teachers' data literacy: Results of a randomized controlled trial. *Teaching and Teacher Education*, 91. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103043>.

- Ministry of Education (MEB) (2023). Veri okuryazarlığı becerileri etkinlik kitabı. <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/kitap/okuryazarlik-becerileri/veri-okuryazarligi/veri-okuryazarligi.pdf>
- Miller-Bains, K., Cohen, J., Wong, V.C. (2022). Developing data literacy: Investigating the effects of a per-service data use intervention. *Teaching and Teacher Education*, 109. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103569>
- Moher, D., Shamseer, L., Clarke, M., Ghersi, D., Liberati, A., Petticrew, M. et. al. (2015). Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. *Systematic Reviews*, 4(1), 1.
- New Zealand Teachers Council. (2007). Graduating teacher standards: Aotearoa New Zealand. Wellington: New Zealand Government.
- OECD (2019). OECD future of education and skills 2030 concept note. https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/core-foundations/Core_Foundations_for_2030_concept_note.pdf
- O'Neill, S. A. (2019). Fomento de la alfabetización de datos en todos los ámbitos. *Aula Abierta*, 48(4), 419-434.
- Pangrazio, L. & Green, J. S. (2019) The social utility of 'data literacy'. *Learning, Media and Technology*, 45(2), 208-220.
- Rafaghelli, J. E. (2020). Is data literacy a catalyst of social justice? A response from nine data literacy initiatives in higher education. *Education Science*, 10(233), 1-20. doi: 10.3390/educsci10090233
- Raffaghelli J. E. & Stewart, B. (2020) Centering complexity in educators' data literacy' to support future practices in faculty development: a systematic review of the literature. *Teaching in Higher Education*, 25(4), 435-455.
- Reeves, T. D. & Chiang, J. L. (2019). Effects of an asynchronous online data literacy intervention on preservice and in-service educators' beliefs, self-efficacy, and practices. *Computers & Education*, 136, 13-33.
- Reeves, T. D., & Honig, S. L. (2015). A classroom data literacy intervention for preservice teachers. *Teaching and Teacher Education*, 50(1), 90-101.
- Riddle, D.R., Beck, J.S., Morgan, J.J., Brown, N. & Whitesides, H. (2017). Making a case for case-based teaching in data literacy. *Kappa Delta Pi Record*, 53(3),131-133.
- Ridsdale, C., Rothwell, J., Smit, M., Bliemel, M., Irvine, D., Kelley, D.E., Matwin, S.S., Wuetherick, B., Ali-Hassan, H. (2015). Strategies and

best practices for data literacy education knowledge synthesis report. Dalhousie University. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.1922.5044>

- Shreiner, T. L. & Dykes, B. M. (2020). Visualizing the teaching of data visualizations in social studies: A study of teachers' data literacy practices, beliefs, and knowledge. *Theory & Research in Social Education*,49(2),262-306.
- Shreiner, T. L., & Guzdial, M. (2022). The information won't just sink in: Helping teachers provide technology-assisted data literacy instruction in social studies. *British Journal of Educational Technology*, 53, 1134–1158.
- Trantham P. S., Sikorski J., Ayala, R. J. & Doll, B. (2022). An item response theory and Rasch analysis of the NUDKS: A data literacy scale. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability* 34, 113–135.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2006). *Educational for all: Literacy for life Summary Report*. <https://www.unesco.org/gem-report/en/literacy-life>
- Wasson, B., & Hansen, C. (2016). Data literacy and use for teaching. In P. Reimann, S. Bull, M. Kickmeir-Rust, R. Vatrappu & B. Wasson (Eds.). *Measuring and visualising competence development in the information-rich classroom*, 56-73. London: Routledge.
- Yang, N. & Li, T. (2020). How stakeholders' data literacy contributes to student success in higher education: A goal-oriented analysis. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(41), 1-18.

EĞİTİM & BİLİM

2023

-II-

EDİTÖR

Doç. Dr. Songül KARABATAK

EĞİTİM & BİLİM 2023-II

Editör

Doç. Dr. Songül KARABATAK
ORCID (0000-0002-1303-2429)

ISBN: 978-625-6504-24-0
E-ISBN: 978-625-6504-23-3
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202310>
1. Baskı: Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

EĞİTİM & BİLİM 202-II
KARABATAK, Songül
1. Basım, 368s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Anahtar Kelimeler:
1.Araştırma 2. Bilim 3. Eğitim 4.Öğretim

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

EĞİTİM VE DİJİTAL VATANDAŞLIK	7
<i>Sevinç AY, Songül KARABATAK</i>	
ABD EĞİTİM SİSTEMİNİN SOSYAL YAPI, KÜLTÜREL YAPI, İSTİHDAM VE EKONOMİ BAĞLAMINDA İRDELENMESİ.....	21
<i>Elvan GÖKÇEN, Mustafa ASLAN</i>	
TÜRKİYE'DE YAYGIN OLARAK KULLANILAN ZEKÂ TESTLERİNİN İNCELENMESİ.....	37
<i>Havva BİLGEN BÜYÜK, Hasan Hüseyin YILDIRIM</i>	
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE DÜŞÜNME EĞİTİMİ KAPSAMINDA ÇOCUKLARLA FELSEFE YAKLAŞIMI	59
<i>Zülal DAVAN, Ayla YILDIZ</i>	
ERKEN ÇOCUKLUKTA SAYI DUYUSU: ÖNEMİ, BİLEŞENLERİ VE GELİŞİMİ.....	79
<i>Cansu TUTKUN</i>	
DİNLEME EĞİTİMİNDE GÖRSEL KULLANIMI.....	97
<i>Yusuf TAŞKIN</i>	
GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ VE EĞİTİM PROGRAMI.....	115
<i>Ceren Esra AYDIN, Ayla YILIZ</i>	
BİBLİYOTERAPİ TEKNİĞİNDE YARATICI DRAMANIN YÖNTEM OLARAK KULLANILMASI	131
<i>Güliz ŞAHİN</i>	
3. SINIF HAYAT BİLGİSİ PROGRAMININ STUFFLEBEAM'İN “BAĞLAM, GİRDİ, SÜREÇ, ÜRÜN” (CIPP) MODELİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	151
<i>Erol ERDEM, Mehmet ASLAN</i>	
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNDA DUYUSAL SORUNLAR VE DUYU BÜTÜNLEME ÇALIŞMALARI	169
<i>Meral DEVECİ, Demet TERZİ</i>	
İLK VE ORTAOKULLARDA UYGULANAN PİKTES PROJESİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN VE İDARECİ GÖRÜŞLERİ.....	185
<i>Bahadır TUNÇ, Alpaslan GÖZLER</i>	

OKUL YÖNETİCİLERİNİN ÇATIŞMA ÇÖZME STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ.....207

Alpaslan GÖZLER, Çiğdem HODUL, Merve BAYIR, Gökhan BÖRKLÜ

ÖĞRETMEN ADAYLARININ WEB 2.0 ARAÇLARINA YÖNELİK FARKINDALIKLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ.....225

Ayşenur KULOĞLU, Nida Nur GÜRBÜZ

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÇOCUK EDEBİYATINA YÖNELİK TUTUMLARI, GÖRÜŞLERİ VE METAFORLARI245

Meral GÖZÜKÜÇÜK

ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN AİLE EĞİTİMİ DERSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ275

Cumhur DEMİRALP, Soner DEMİRALP

TASARIM VE BECERİ MERKEZİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN BECERİ TEMELLİ ÖĞRETİME İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ.....289

Nadir AKSOY, İlhami ARSEVEN

FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN İÇERİĞİ İLE İLGİLİ YAPILAN TEZ ÇALIŞMALARININ TEMATİK ANALİZİ317

Alpaslan GÖZLER, Ayşegül AKI, Fatma Nur ÖZDEMİR, Muhammed Kürşat DEMİRGİL, Mustafa KORUCU, Sinan POLAT

EBEVEYNLERİN DİJİTAL REKLAMLARLA MÜCADELESİ: REKLAM OKURYAZARLIĞI BAĞLAMINDA NİTEL BİR ARAŞTIRMA.....333

Hediye AYDOĞAN

AKADEMİSYENLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ349

Medine Eda CEYLAN

EĞİTİM VE DİJİTAL VATANDAŞLIK

Sevinç AY

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0001-6309-0889
- ❖ Mail: say@firat.edu.tr

Songül KARABATAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1303-2429
- ❖ Mail: skarabatak@firat.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aydın, A. (2015). Dijital Vatandaşlık . Türk Kütüphaneciliği , 29(1) , 142-146.
- Anderson, J. G. (2017). Digital citizenship: A global perspective. Journal of Education and Learning, 6(1), 14-22.
- Aybay, R. (2008). Vatandaşlık hukuku. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Baron, J. (2015). Citizenship and morality. Current Opinion in Psychology, 6, 6-9. doi:10.1016/j.copsyc.2015.03.010.
- Cambridge Dictionary. (2023, Ocak 1). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english> adresinden alındı.
- Castells, M. (2000). Materials for an exploratory theory of the network society. The British Journal of Sociology, 51(1), 5-24.
- Choi, M. (2016). A concept analysis of digital citizenship for democratic citizenship education in the internet age. Theory & Research in Social Education, 44(4), 565-607. doi: 10.1080/00933104.2016.1210549
- Common Sense Media (2001, Ocak 19). Digital citizenship curriculum. <https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship/curriculum?grades=6%2C7> adresinden alındı.
- Çolak, A. & Öztürk, T. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 6(2) , 367-394, doi: 10.38015/sbyy.1208473
- Çubukcu A. & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. Middle Eastern & African Journal of Educational Research, 5, 148-174.
- Dedebalı N. C .& Daşdemir, İ. (2019). Social studies candidates’ perception of digital citizenship. International Journal of Educational Methodology. 5(3), 465-47 doi: <https://doi.org/10.12973/ijem.5.3.465>
- digcitcommit.org (2022, Aralık 12). Explore the digcitcommit competencies. Retrieved from: <https://digcitcommit.org/>
- Emejulu A. & McGregor, C. (2016). Towards a radical digital citizenship in digital education, Critical Studies in Education, 60(1), 131–147, doi: 10.1080/17508487 .2016.1234494
- Evrans, B. (2013). Dijital yerliler ve dijital yerlilerde öğrenme. <http://zkusagi.blogspot.com/> adresinden alındı

- Farmer, L. (2010). 21th Century standards for information literacy. *Leadership*, 39(4), 20-22.
- Fernández-Prados, J.S., Lozano-Díaz A. & Ainz-Galende, A. (2021). A. Measuring Digital Citizenship: A Comparative Analysis. *Informatics*, 8(18). <https://doi.org/10.3390/informatics8010018>
- Greenhow, C., (2010). A new concept of citizenship for the digital age. *Learning & Leading with Technology*, 6 (37), 24-25.
- İspir, B. (2008). Bilgi çağında dijitalleşme ve yeni teknolojiye uyum: Türkiye Dijital televizyon yayıncılığı örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- İşman, A. & Candan, F. (2020). İletişim fakültesi öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi (Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği). *İletişim Çalışmaları, Sakarya Üniversite Yayınları* No.: 205.
- Karaduman, H. & Öztürk, C. (2014). Sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlık tutumlarına etkisi ve dijital vatandaşlık anlayışlarına yansımaları. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 38-78.
- Kocadağ, T. (2012). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Mossberger, K. , Tolbert C. J. & McNeal, R. S. (2007). *Digital citizenship: The internet, society, and participation*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England
- Nomer, E. (2010). *Türk vatandaşlık hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ormanlı, O. (2012). Dijitalleşme ve Türk sinaması. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 2(2), 32-38.
- Öngören, H. (2022). Türkiye’de internet kullanım eğilimi ve dijital vatandaşlık algısının insan hakları bağlamında incelenmesi. *Tihek Akademik Dergisi*, 5(9), 47-82.
- Parlak, B. (2017). Dijital çağda eğitim: olanaklar ve uygulamalar üzerine bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, Özel Sayısı, 1741-1759.
- Polat, A. E. G. (2011). Osmanlıdan günümüze vatandaşlık anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, 3. 128-157
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, MCB University Press, 9(5) .1-6

- Ribble M. & Miller, T. N. (2013). Educational leadership in an online world: Connecting students to technology responsibly, safely, and ethically. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 17(1), 137-145.
- Ribble M. & Bailey G. D. (2006). Digital citizenship at all grade levels. *Learning Connections*, March, 26-33.
- Ribble, M. (2008). Passport to digital citizenship. *Learning & Leading with Technology*, December/January, 14-17.
- Ribble, M. (2015). Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know (3rd ed.), International Society for Technology in Education.
- Ribble, M. (2021). Essential elements of digital citizenship. ISTE, Retrieved from <https://www.iste.org/explore/digitalcitizenship/essential-elements-digital-citizenship>.
- Soriani, A. (2018). From media education to digital citizenship: origins, perspectives and policy implementations in the school systems across Europe. *Journal of Theories and Research in Education*, 13(3), 85-122.
- Susan, J. S. (1995). Citizenship: All or nothing?, *Political Geography* in. Elsevier Science, 14, 190-193.
- Şen, B.G. (2022). *Dijital eğitim ve toplum*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları
- Şentürk, Ü. (2013) . Milenyum gençliğinin dijital yaşamı: küresel gençlik kültürünü sosyal medyada okumak. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 4(23), 29-46.
- Töre, N. (2017). Değişen dünyada vatandaşlık.Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 10, 553–595
- Ünal, D. P., (2017). Bir öğretim programındaki dijital vatandaşlık öğeleri ve ortaöğretim öğrencilerinin dijital vatandaşlık öğelerine sahip olma durumları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 180-195.

ABD EĞİTİM SİSTEMİNİN SOSYAL YAPI, KÜLTÜREL YAPI, İSTİHDAM VE EKONOMİ BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

Elvan GÖKÇEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3542-6784
- ❖ Mail: egokcen@harran.edu.tr

Mustafa ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2373-2768
- ❖ Mail: mustafaaslan63@harran.edu.tr

güçlü olandan zayıf olana doğru gerçekleşmeye devam edecektir. Bunun için öğrenciler; entelektüel bir bakış açısıyla, karmaşık sistemlere yönelik bilgileri tanımlayabilen, işleyebilen ve kullanabilen, disiplinler arası boyutta, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen bireyler olarak yetiştirilmeli, bu amaca uygun eğitim programları geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- ABD Ekonomik Göstergeler. (2016). https://tebledisticaret.com/tr/kesfet-piyasalar/amerika-birlesik-devletleri/ekonomik-ve-politik-anahat?home_critere_pays=18, (Erişim tarihi: 28.04.2023).
- Al Jazeera. (2017). Ülke profili: Amerika Birleşik Devletleri, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-amerika-birlesik-devletleri>, (Erişim tarihi: 11.05.2023).
- Amerika Rehberi. (2015). Amerikan Kültürü ve Yaşamı, <https://summerworktravel.com/amerikan-kulturu-yasami/>, (Erişim tarihi: 11.05.2023).
- Corsi Bunker, A. (2018). Guide To The Education System In The United States, ISSS, Universtiy of Minnesota. https://educationusa.state.gov/sites/default/files/2018_educationusa_global_guide.pdf, (Erişim tarihi: 29.05.2023).
- Council of Europe Publishing (1997), From The Margins: A contribution to the debate on Culture and Development in Europe, European Task Force on Culture and Development. <https://www.americansforthearts.org/by-program/reports-and-data/legislation-policy/naappd/in-from-the-margins-a-contribution-to-the-debate-on-culture-and-development-in-europe>, (Erişim tarihi: 28.05.2023).
- Decker, P. T., Rice, J. K. and Moore, M. T. (1997). Education and the Economy: An Indicators Report. U.S. Department of Education, (Erişim tarihi: 11.05.2023).
- Ersoy, M. (1976). Toplumsal Yapı ve Eğitim. <http://www.melihersoy.com/wp-content/uploads/2012/04/Toplumsal-Yapi-ve-Egitim1.pdf>, (Erişim tarihi: 18.05.2023).
- Evrensel. (2003). Amerika'nın Kültürü Var, <https://www.evrensel.net/haber/140859/amerika-nin-kulturu-var>, (Erişim tarihi: 11.05.2023).
- FOCUS Economics. (2022). U.S. Economic Outlook, <https://www.focus-economics.com/countries/united-states>, (Erişim tarihi: 11.04.2023).

- Gezimanya. (2018). Amerika Birleşik Devletleri Kültürü, https://gezimanya.com/kuzey-amerika/amerika-birlesik-devletleri-kulturu_ (Erişim tarihi: 11.04.2023).
- HotcoursesTurkey. (2016). Amerika Eğitim Sistemine Genel Bakış, <https://www.hotcourses-turkey.com/study-in-usa/subject-guides/amerika-egitim-sistemi/>, (Erişim tarihi: 28.05.2023).
- İseworld. (2018). ABD’de Liseliler Okula Neden Koşarak Gidiyor?, <https://www.iseworld.org/tr/blog/amerika-lise-degisimi-abd-de-liseliler-okula-neden-kosarak-gidiyor/>, (Erişim tarihi: 29.04.2023).
- NCES. (2018). National Center for Educational Statistics, <https://nces.ed.gov/fastfacts/index.asp?faq=FFOption3#faqFFOption3> (Erişim tarihi: 28.05.2023).
- OECD. (2005). Culture and Local Development, Organisation For Economic Co-Operation And Development. http://www.oecd.org/leed-forum/publications/Culture%20and%20Local%20Development.pdf_ (Erişim tarihi: 11.05.2023).
- OECD. (2018). OECD Employment Outlook, OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2018_empl_outlook-2018-en, (Erişim tarihi: 28.05.2023).
- OECD. (2022). Economic Survey of the United States (October 2022) <https://www.oecd.org/economy/united-states-economic-snapshot/>, (Erişim tarihi: 29.04.2023).
- Öz, E. (2021). Görüş: Eğitim ve Ekonomi İlişkisi, Eğitim Ekonomisi, <https://egitimekonomisi.org/egitim-ekonomi-iliskisi/> (Erişim tarihi 29.05.2023).
- Trading Economics (2018). United States Population, <https://tr.tradingeconomics.com/united-states/labor-force-participation-rate>, (Erişim tarihi: 12.05.2023).
- NCES. (2021). Dropout rates, <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=16>, (Erişim tarihi: 15.04.2023).

TÜRKİYE’DE YAYGIN OLARAK KULLANILAN ZEKÂ TESTLERİNİN İNCELENMESİ

Hasva BİLGEN BÜYÜK

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı
- ❖ ORCID: 0000-0002-2652-8343
- ❖ Mail: h.bilgen17@gmail.com

Hasan Hüseyin YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5125-8069
- ❖ Mail: hhyildirim96@gmail.com

kanıtı, yanıt süreçlerine ilişkin geçerlik kanıtı incelenmiş ve ASİS'in geçerliğini yeterli düzeyde destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle daha önceden tanılanmış ve yerleştirilmiş özel grupları saptama gücü belirlenmiş genel zekâ skorlarının tanı sınıflarıyla uygun olduğu saptanmıştır.

ASİS'in Uygulanışı

ASİS 48 aydan itibaren 12 yaş 11 ay 30 gün olan aralığa kadar ASİS test maddelerinin yönergelerini anlayıp uygun yanıtları verebilen çocuklara uygulanmaktadır. Tanılama ve yerleştirme amacıyla kullanılan alt testlerin hepsi bireye gören değişebilen sürelerde ancak ortalama 20- 45 dakika arasında uygulanabilmektedir. Alt testlerin uygulanma süresi 5 ve 7 dakika arasında değişebilir. Alt testler uygulanırken ara verilmeden uygulanması önemlidir. ASİS' in uygulanması sırasından standart bir oturma düzeni kitapçıkların ve araç gereçlerin dahi yerleri belirlenmiştir. Bu düzene uyulması uygulayıcı ve çocuk için kolaylık sağlayacaktır (Sak vd., 2016).

Sonuç olarak; en iyi tanılamamanın görsel ve sözel alt testleri bulunan farklı zekâ türlerine dair puanlar veren tüm engel grupları için uygun olan özellikle bedensel engelli bireyler için de ince motor becerileri kullanılması gerekmeden oluşturulmuş, ülkenin kültürel öğelerinin yer aldığı, 2 yaştan tüm yetişkinleri kapsayan zekâ ölçeğinin geliştirilmesi daha yararlı olacaktır. Tüm bireyler için aynı zekâ testinin kullanılması tanılamamanın ülke bazında standartlaşması açısından önem arz etmektedir. Ancak mevcut durumda engel gruplarının yetersizliklerinden kaynaklı testi olumsuz etkileyen durumlarla karşılaşmamak için bireysel farklılıklara yönelik uygun olarak test seçimi yapmak önemlidir. Zekâ testlerinin eğitimsel ihtiyaçları belirlemek için önemli olduğu, ihtiyaçları karşılanmamış bir zekâ puanının bir anlam taşımadığı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Arslan, D. (2018). Ortaokul öğrencilerinde ASİS ile ölçülen zekâ ve mizah üretme yeteneği ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Avcıoğlu, H. (2011). Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitsel ve davranışsal değerlendirilmesi. Ankara: Vize Yayıncılık
- Bümen, N. T. (2005). Okulda çoklu zekâ kuram. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Carroll, J. B. (1996). A three-stratum theory of intelligence: Spearman's contribution I. Dennis & P. Tapsfield (Ed.), *Human Abilities: Their Nature and Measurement* (s. 1-17). Lawrence Erlbaum Associates.
- Carroll, J. B. (1997). Psychometrics, intelligence, and public. *Intelligence*, 24(1), 25-52.
- Çetinkaya, Ç. (2007). Raven'in ilerleyen matrisler plus testinin 6,5-8 yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenilirlik, ön norm çalışmaları ve motivasyon stilleri tespiti ile ilişkisinin incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Dehn, M. J. (2006). *Essentials of processing assessment*. Hoboken: John Wiley and Sons.
- Dönmezer, İ. (1992). *Eğitim psikolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Dülger, E. (2018). Anadolu-sak zekâ ölçeğinin ölçüt geçerliliği çalışması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ercan, İ. ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenilirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30 (3), 211-216.
- Ergin, T. (2003). Bilişsel Değerlendirme Sistemi (cognitive assessment system- CAS) beş yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenilirlik bir norm çalışması (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Esmeroğlu, S. (2016). Anadolu-Sak zekâ ölçeği'nin (ASİS) 10-11 yaş düzeyinde ön uygulama çalışması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Goldstein, S. (2015). The evolution of intelligence. In D. Princiotta, S. Goldstein and J. Naglieri (Ed.), *Handbook of intelligence: Evolutionary theory, historical perspectives, and current concepts* (s. 105-119) içinde. New York: Springer
- Görünü, H. (2019). Anaokuluna devam eden çocukların gelişim tarama testi, okul olgunluk testi ve zekâ testi puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gürel, E. ve Tat, M. (2010). Çoklu zekâ kuramı: tekli zekâ anlayışından çoklu zekâ yaklaşımına. *Journal of International Social Research*, 3(11), 336-356.
- İnce, M. & Fırat Durdukoca, Ş. (2022). Öğretmen adaylarının "özel öğrenme güçlüğü" kavramına yönelik bilişsel yapılarının incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 132-145.

- Johnson, W. and Bouchard, T. J. (2005). The structure of human intelligence: It is verbal, perceptual, and image rotation (VPR), not fluid and crystallized. *Intelligence*, 33 (4), 393-416.
- Kafadar, H. (2004). Akıcı zekânın performans zekâ, sözel zekâ, yönetici işlevler, çalışma belleği, seçici dikkat ve kısa süreli bellek süreçlerinden yordanması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kaplan, A. (2008). Raven'in İlerleyen Matrisler Plus Testinin 12-13 yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve ön norm çalışmalarına göre üstün zekâlı olan ve olmayan öğrencilerin mantıksal düşünme yeteneklerinin karşılaştırılması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Karabulut, H. A. & İnce, M. (2022). Kapsayıcı sınıflarda etkili stratejiler ve öğretim uygulamaları, H. Sanır (Ed.), Kapsayıcı eğitim ortamlarında akademik becerilerin desteklenmesi içinde (ss. 83-114). Eğiten Kitap.
- Kılıçarslan, S. (2019). Anadolu-sak zekâ ölçeği'nin(ASİS) hıza dayalı sözel muhakame alt testi ile algı hızı testleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). Ergen Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Leiter, R. G. (1936). The Leiter international performance scale. University Of Hawaii Research Publications, 15(7), 1-42.
- McGrew, K. S. (2009). CHC theory and the human cognitive abilities project: Standing on the shoulders of the giants of psychometric intelligence research. *Intelligence*, 37(1), 1-10.
- Naglieri, J. A. (2001). Understanding intelligence, giftedness and creativity using the PASS theory. *Roeper Review*, 23, 151-157.
- Naglieri, J. A. and Das, J. P. (2005). Planning, attention, simultaneous, successive (PASS) theory: a revision of the concept of intelligence. D. P. Flanagan and P. L. Harrison (Eds.), *Contemporary intellectual assessment* içinde (s. 120-135). New York: The Guilford Press.
- Neisser, U., Boodoo, G., Bouchard, et al. (1996). Zeka: Bilinenler ve bilinmeyenler. *Amerikan Psikolog*, 51 (2), 77-101.
- Özgüven, İ. E. (2017). Psikolojik testler (14. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sak, U. (2011). Zekâ ve zekâ kuramları. G. Can (Ed.), *Psikoloji ve eğitim psikolojisi* içinde (s. 63-88). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sak, U., Ayas, B., Bal-Sezerel, B., Tokmak, F., Özdemir, N. N., Demirel-

- Gürbüz, Ş. ve Öpengin, E. (2016). Anadolu-Sak zekâ ölçeği: ASİS uygulayıcı kitabı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi ÜYEP Merkezi.
- Sak, U. (2012). Üstün Zekâlılar Özellikleri Tanılanmaları Eğitimleri. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Savaşır, I. Ve Şahin, N. Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R) El Kitabı. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları; 1995.
- Seçer, İ. (2015). Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları. Anı Yayıncılık.
- Sertel, B. (2019). Anadolu-sak zekâ ölçeğinin dijital uygulaması d-Asis'in geçerlik ve güvenilirlik çalışması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Schneider, W. J. and Flanagan, D. P. (2015). The relationship between theories of intelligence and intelligence tests. S. Goldstein, D. Princiotta and J. A. Naglieri (Eds.), Handbook of intelligence içinde (s. 317-340). New York: Springer.
- Sözel., H. K. (2017). Anadolu-sak zekâ ölçeğinin (ASİS) özel eğitim grupları arasındaki ayırtecdilik geçerlilik çalışması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Sucuoğlu, B. (Ed.). (2009). Zihin engelliler ve eğitimleri. Yer: Kök Yayıncılık.
- Şenel, F. (2008). Bilişsel değerlendirme sisteminin (CAS) 9 yaş grubu için ön norm çalışması ve üstün zekâlı ve yeteneklilerin bilişsel değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Taddei, S., and Contena, B. (2013). Brief report: Cognitive performance in autism and Asperger's syndrome: What are the differences? Journal of Autism and Developmental Disorders, 43(12), 2977-2983.
- Uluç, S. (2016). İnsan zekâsının Cattell-Horn-Carroll kuramı. Türkiye Klinikleri Journal of Psychology-Special Topics, 1(1), 1-9.
- Weiten, W. (1989). Psychology: Themes and variations. California: Cole Publishing Company.
- Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). Eğitim psikolojisi, gelişim ve öğrenme. Ankara: Nobel Yayınları.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE DÜŞÜNME EĞİTİMİ KAPSAMINDA ÇOCUKLARLA FELSEFE YAKLAŞIMI*

Zülal DAVAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Bakanlığı, İl/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1914-0965
- ❖ Mail: z.davan@hotmail.com

Ayla YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim ABD, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3051-7441
- ❖ Mail: aylarseven2004@yahoo.com

*: Bu çalışma Prof. Dr. Ayla Yıldız danışmanlığında Zülal Davan tarafından yapılan “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuklarla Felsefe Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi” adlı Yüksek Lisans Tez çalışmasından üretilmiştir.

Okul öncesi eğitimde gerçekleştirilen etkinlik türlerinde felsefe eğitimine yer verilebilir. Bunun yanı sıra öğretmen çocuklarda felsefi tutumu ve davranışı geliştirme hedefiyle etkinlikler de planlayabilmektedir. Öncelikle okul öncesi dönemdeki felsefe etkinliklerinde resimli çocuk kitapları büyük yer tutmaktadır. Özellikle iyi-kötü, tehlike-güvenlik, çocuklar-yetişkinler, insanlar-hayvanlar gibi zıt veya tamamlayıcı kavram çiftlerinin beraber kullanıldığı hikâyeler küçük yaş dönemindeki çocuklar için oldukça merak uyandırıcıdır (Kennedy, 1996).

KAYNAKLAR

- Aydın, M. Z. (2001). Aktif öğretim yöntemlerinden buldurma (Sokrates) yöntemi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5(1), 55-80.
- Bayoğlu, T. Erken Çocukluk Eğitimi-Büyük Düşünceler/Fikirler, Modeller ve Yaklaşımlar. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 46(46), 151-156.
- Cevizci, A. (2010). Felsefeye giriş. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Conatser, R. M. (2000). How to prepare your preschooler to Harvard. New Orleans: Streetcar Publishing.
- Çıldır, K. (2002). Philosophieren mit Kindern. Seminararbeit.
- Davis-Seaver, J., & Davis, E. J. (2000). Critical thinking in young children (No. 50). Edwin Mellen Press.
- Dilekli, Y. (2015). Öğretmenlerin düşünmeyi öğretmeye yönelik yaptıkları sınıf içi uygulamalar, özyeterlik düzeyleri ve öğretim stilleri arasındaki ilişki (Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Dinç, B. (2002). Okulöncesi eğitimin 4-5 yaş çocuğunun sosyal gelişimine etkileri konusunda öğretmen görüşleri (Master's thesis, Anadolu Üniversitesi).
- Direk, N. (2006). Filozof çocuk. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Direk, N. (2008). Filozof çocuk çocuklarla felsefe konuşmaları. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Direk, N. (2016). Küçük prens üzerine düşünmek. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Dirican, R. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan felsefe eğitimi etkinliklerinin çocukların felsefi tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Droit, R.-P. (2014). Çocuklarla felsefe sohbetleri. (A. Karakış, Çev.) İstanbul: Say

- Fisher, R. (2005). Teaching children to think. Nelson Thornes.
- Fisher, R. (1995). Teaching children to learn. London: Bloch well / Simon and Schuster/ Stanley thornes.
- Gasparatou, R. & Kampeza, M. (2012). Introducing P4C in kindergarten in Greece. *Analytic Teaching and Philosophical Praxis*, 33(1), 72-82.
- Goering, S. (2008). Finding and fostering the philosophical impulse in young people: A tribute to the work of Gareth B. Matthews. *Metaphilosophy*, 39(1), 39-50.
- Gregory, M., & Brubaker, N. (2008). *Philosophy for children: Practitioner handbook*. Montclair State University.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (32), 127-146.
- Haktanır, G. (Ed.) vd. (2007). *Okul öncesi eğitime giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Haynes, J. (2002). *Children as philosophers*. London: Routledge Farmer.
- İpşiroğlu, Z. (2012). *Gelin çocuklar birlikte düşünelim*. İzmir: Tudem.
- Jones, H. (2008). Thoughts on teaching thinking: Perceptions of practitioners with a shared culture of thinking skills education. *Curriculum Journal*, 19(4), 309-324.
- Juuso, H. (2007). *Child, philosophy and education*. Oulu: Oulu University.
- Kandır, A., & Orçan, M. (2011). Beş-altı yaş çocuklarının erken öğrenme becerileri ile sosyal uyum ve becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1).
- Karakaya, Z. (2005). Çocuk felsefesi ve çocuk edebiyatı. *Hece*, 104-105, 338-361.
- Kazancı, O. (1989). *Öğretimde eleştirici düşünme ve öğretimi*. Kazancı Kitap, Ankara.
- Lipman, M., Sharp, A.M. & Oscanyan, F.S. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University.
- Kennedy, D. (1996). Forming philosophical communities of inquiry in early childhood classroom. *Early Childhood Development and Care*, 120(1), 1-14.
- Kozulin, A., Gindis, B., Ageyev, V. S., & Miller, S. M. (Eds.). (2003). *Vygotsky's educational theory in cultural context*. Cambridge University Press.
- Lipman, M. (1976). *Philosophy for children*. *Metaphilosophy*, 7(1), 17-39.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marashi, S. M. (2008) Teaching philosophy to children: A new experience in Iran. *Analytic Teaching*, 27 (1), 12-15.

- Martens, E. (1994). Philosophieren mit Schulkindern: Philosophie und Ethik in Grundschule und Sekundarstufe I. Agentur Dieck.
- Matthews, G. (1980). Philosophy and the young child. Harvard University Press.
- Matthews, G. (2000). Çocukluk felsefesi (E. Çakmak, Çev.). İstanbul: Gendaş Kültür.
- Matthews, G. (2005). Children, irony and philosophy. Theory and Research in Education, 3(1), 81-95.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2013). Okul öncesi eğitim programı. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2016). Düşünme eğitimi dersi öğretim programı. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Murris, K. (2000). Can children do philosophy?. Journal of Philosophy of Education, 34(2), 261-279.
- Murris, K. (2015). The Philosophy For Children Curriculum: Resisting 'Teacher Proof' Texts and Formation of The Ideal Philosopher Child. Springer, 63-78
- Mutlu, E., & Aktan, E. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin düşünme eğitimi ile ilgili tutumlarının incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 9(4), 799-828.
- Senemoğlu, N. (2011). Gelişim, öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya. Ankara: Pegem.
- Taşdelen, V. (2012). Düşünme Eğitimi ve İyi Hayat Kavramı, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, 146, s. 20- 28.
- Taşdelen, V. (2014). Felsefenin gülümseyen yüzü: çocuklarla felsefe. Türk Dili, 756, 562-568.
- Taşdelen, V. (2017). Benlik ve varoluş. Ankara: Hece.
- Tay-Lim, S. (2012). Developing young children's critical thinking skills through conversations, early childhood and special education AG, NIE, Running Head, National Institute of Education, Singapore.
- Trawick-Smith, J. (2014). Early childhood development. Basım, Çeviren: Akman B, Nobel Yayıncılık, 168-183.
- UNESCO (2011). Teaching philosophy in Europe and North America. France: UNESCO.

ERKEN ÇOCUKLUKTA SAYI DUYUSU: ÖNEMİ, BİLEŞENLERİ VE GELİŞİMİ

Cansu TUTKUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dr., Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi, Bayburt/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2722-2274
- ❖ Mail: cansututkun06@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Anghileri, J. (2006). Teaching number sense. A&C Black.
- Atasoy, E., & Karakoç, S. (2022). Türkiye'deki sayı duyusu çalışmalarının eğilimi: İçerik analizi. *Turkish Journal of Mathematics Education*, 3(2), 25-38.
- Berch, D. B. (1998). Mathematical cognition: From numerical thinking to mathematics education. Conference presented by the National Institute of Child Health and Human Development, Bethesda, MD.
- Birgin, O., & Peker, E. S. (2021). Türkiye'de sayı duyusu konusunda yapılan çalışmalara ilişkin tematik içerik analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(3), 593-609.
- Bobis, J. (1991). The effect of instruction on the development of computation estimation strategies. *Mathematics Education Research Journal*, 3, 7-29.
- Bobis, J. (1996). Visualisation and the development of number sense with kindergarten children. In Mulligan, J. & Mitchelmore, M. (Eds.) *Children's Number Learning : A Research Monograph of the Mathematics Education Group of Australasia and the Australian Association of Mathematics Teachers*. Adelaide: AAMT
- Bruer, J. T. (1997). Education and the brain: A bridge too far. *Educational researcher*, 26(8), 4-16.
- Case, R. & Sowder, J. (1990). The development of computational estimation: A neo-Piagetian analysis. *Cognition and Instruction*, 7, 79-104.
- Cobb, P., Wood, T., Yackel, E., Nicholls, J., Wheatley, G., Trigatti, B., & Perlwitz, M., (1991). Assessment of a problem-centred second-grade mathematics project. *Journal for Research in Mathematics Education*, 22, 3-29.
- Confer, C. (2005). Teaching number sense, kindergarten. *Math Solutions*.
- Fischer, F. (1990). A part-part-whole curriculum for teaching number to kindergarten. *Journal for Research in Mathematics Education*, 21, 207-215.
- Gelman, R. & Gallistel, C. (1978). *The Child's Understanding of Number*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gersten, R., & Chard, D. (1999). Number sense: Rethinking arithmetic instruction for students with mathematical disabilities. *The Journal of*

- special education, 33(1), 18-28.
<https://doi.org/10.1177/002246699903300102>
- Hornigold, J. (2021). How important is number sense? (Turns out, very).
<https://mathsnoproblem.com/blog/teaching-practice/number-sense>
- Hope, J. & Sherril, J. (1987). Characteristics of unskilled and skilled mental calculators. *Journal for Research in Mathematics Education* , 18, 98-111.
- Jordan, N. C., Kaplan, D., Locuniak, M. N., & Ramineni, C. (2007). Predicting first-grade math achievement from developmental number sense trajectories. *Learning disabilities research & practice*, 22(1), 36-46. doi:10.1111/j.1540-5826.2007.00229.x
- Klein, A., & Starkey, P. (1988). Universals in the development of early arithmetic cognition. *New Directions for Child Development*, 41, 5–26. <https://doi.org/10.1002/cd.23219884103>
- Mason, J. (1992). Doing and construing mathematics in screen space, In Perry, B., Southwell, B., & Owens, K. (Eds.). *Proceedings of the Thirteenth Annual Conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia* . Nepean, Sydney: MERGA.
- McIntosh, A., Reys, B., & Reys, R. (1992). A proposed framework for examining number sense. *Learning of Mathematics*, 12(3), 25-31.
- Mix, K. S., Sandhofer, C. M., & Baroody, A. J. (2005). Number words and number concepts: The interplay of verbal and nonverbal quantification in early childhood. *Advances in child development and behavior*, 33, 305-346.
- National Council of Teachers of Mathematics [NCTM]. (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, VA: Author.
- Ross, S. (1989). Parts, wholes, and place value: A developmental view. *Arithmetic Teacher* , 36, 47-51.
- Sowder, J. (1988). Mental computation and number comparison: Their roles in the development of number sense and computational estimation. In Heibert & Behr (Eds.). *Research Agenda for Mathematics Education: Number Concepts and Operations in the Middle Grades* (pp. 192-197). Hillsdale, NJ: Lawrence, Erlbaum & Reston.
- Presmeg, N. (1986). Visualisation in high school mathematics. *For the Learning of Mathematics* , 6 (3), 42-46.
- Thompson, I. (1997). *Teaching and Learning Early Number*. Buckingham: Open University Press.

Trafton, P. (1992). Using number sense to develop mental computation and computational estimation. In C. Irons (Ed.) *Challenging Children to Think when they Compute* . (pp. 78-92). Brisbane: Centre for Mathematics and Science Education, Queensland University of Technology.

Witzel, B. S., Ferguson, C. J., & Mink, D. V. (2012). Number sense: Strategies for helping preschoolers through grade 3 children develop math skills. *Young Children*, 57(3), 89-94.

<https://bonnieterrylearning.com/blog/number-sense/>

<https://nrich.maths.org/2477>

<https://preschoolinspirations.com/number-sense/>

<https://preschoolinspirations.com/one-to-one-correspondence/>

<https://preschoolinspirations.com/subitizing/>

<https://www.beginlearning.com/parent-resources/number-sense/>

<https://extension.unr.edu/publication.aspx?PubID=2452#:~:text=Number%20identification%20is%20the%20ability,a%20quantity%20of%20seven%20objects.>

<https://www.firstcry.com/intelli/articles/number-sense-for-kindergarteners-to-improve-math-skills/>

<https://www.mathnasium.ca/2020/12/number-sense-is-the-key-to-success-in-math>

<https://stayathomeeducator.com/teaching-number-sense-in-preschool/>

<https://www.twinkl.com.tr/teaching-wiki/number-sense>

<https://www.scholastic.com/parents/school-success/learning-toolkit-blog/demystifying-math-what-number-sense.html>

<https://www.tunstallsteachingtidbits.com/2021/07/building-number-sense.html>

DİNLEME EĞİTİMİNDE GÖRSEL KULLANIMI

Yusuf TAŞKIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1026-9997
- ❖ Mail: y_taskin43@hotmail.com

Eğitim-öğretim sürecinde dinleme becerisinin kazandırılmasına yönelik birçok materyalden faydalanılmaktadır. Bu eğitim materyallerinden birisi de görsellerdir. Dinleme eğitiminde resimler, fotoğraflar, gerçek eşyalar, modeller, televizyon, bilgisayar, akıllı tahta, film, kısa film ve çizgi filmler, dijital hikâyeler, video, z-kitap, podcast, projeksiyon gibi görsel destekli materyaller kullanılabilir. Dinleme eğitiminde öğrencilerin sürece aktif olarak dahil edilmesi, ders verimliliğinin ve kalıcılığın artırılması vb. gibi görsel destekli materyallerin kullanılması birçok yönden sürece olumlu katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu materyallerin dinleme sürecine dahil edilmesi öğrencilere çoklu öğrenme ortamı sunacağı için öğrencileri süreçte aktif hale getirecek; öğrencilerin farklı zekâ türlerine hitap edeceği için de öğrenmeyi arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- Akın, E., Çeçen, M. A. (2015). Çoklu ortama dayalı Türkçe öğretimine ve çoklu ortam araçlarına yönelik öğrenci görüşleri. *Turkish Studies*, 10(7), 51-72.
- Arıcı, A. F., Taşkın, Y. (2019). Okuma becerisinin diğer dil becerileriyle ilişkisi. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 5(2), 185-194.
- Aytan, T. (2011). Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri. (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bayat, N. (2021). Dinleme ve eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bello, A. A. (2018). Curriculum implementation: Strategies for mounting listening skills among junior secondary school students. *Journal of Pedagogical Research*, 2(1), 63-77.
- Çakır, A. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde video kullanımının dinleme becerisine etkisi (Yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Çalıcı, M. A., Aytan, T. (2022). Dinleme eğitimi. (Ed. Talat Aytan), Etkinliklerle dinleme eğitimi içinde (ss.1-43). Ankara: Pegem Akademi.
- Çaylı, C. (2020). Ortaokul Türkçe derslerinde öğrencilerin dinleme becerisinin geliştirilmesi ve gelişim durumlarının belirlenmesine yönelik bir eylem araştırması (Doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Doğan, Y. (2020). Dinleme eğitimi (7. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Ekinci, M. (2017). The effect of subtitled animation movies on the listening skills of the students (Master's thesis). Çukurova University Institute of Social Sciences, Adana.
- Emiroğlu, S. ve Pınar, F. N. (2013). Dinleme becerisinin diğer beceri alanları ile ilişkisi. *Turkish Studies*, 8(4), 769-782.
- Epçaçan, C. (2013). Temel bir dil becerisi olarak dinleme ve dinleme eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 331-352.
- Erol, S. (2020). Dinlemeye yönelik eğitim ortamları. (Ed. Mehmet Nuri Kardeş). *Dinleme eğitimi içinde* (ss.221-241). Ankara: Pegem Akademi.
- Gümüş Mattiussi, R. (2019). Yabancılar Türkçe öğretiminde dinleme becerisinin geliştirilmesine yönelik görsel-işitsel materyal kullanımı üzerine bir araştırma (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güneş, F. (2014). Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller. Ankara: Pegem Akademi.
- Gündüz, O., Şimşek T. (2014). Anlama teknikleri 2 uygulamalı dinleme eğitimi. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Harmankaya, M. Ö. & Melanlıoğlu, D. (2017). Üstbiliş stratejileri eğitiminin ortaokul öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine, dinlemeye yönelik tutumlarına ve dinleme kaygılarına etkisi. *Electronic Turkish Studies* 12(18), 339-360.
- Jones, L. C. (2003). Supporting listening comprehension and vocabulary acquisition with multimedia annotations: the students' voice. *CALICO Journal*, 21(1), 41-65.
- Kaldırım, A., Degeç, H. (2017). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin dinleme esnasında karşılaştıkları sorunlar. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 19-36.
- Karakuş Tayşi, E. (2014). Öğrenme stiline dayalı eğitimin ortaokul öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine ve dinlemeye yönelik tutumlarına etkisi (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karasakaloğlu, N., Bulut, B. (2012). Görsel destekli dinleme metinlerinin anlamaya etkisi. *Education Sciences*, 7(2), 722-733.
- Mackay, I. (1997). *Dinleme Becerisi* (Çev. Aksu Bora ve Onur Cançolak). Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.
- Mayer, R. E. (2003). The promise of multimedia learning: using the same instructional design methods across different media. *Learning and Instruction*. 13, 125–139.

- MEB. (2006). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Onan, B. (2020). Dil eğitiminin temel kavramları (6. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özbay, M. (2009). Anlama teknikleri-II: Dinleme eğitimi. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdemir, S. (2019). Yabancı dil öğretiminde görsel materyalin dinleme becerisine etkisi (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Rost, M. (2002). Teaching And Researching Listening. London: Pearson Education.
- Robin, B. (2006). The educational uses of digital storytelling. In C. Crawford vd. (Ed.). Proceedings of Society for Information Technology & Teacher Education International Conference 2006, 709-716. Chesapeake, VA: AACE.
- Robertson, A. K. (2004). Etkili dinleme. (Çev. E. Sabri Yarmalı). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Söylemez, A. S. (2012). Yabancı dil öğretimi materyallerinin sınıflandırılması. Arif Sarıçoban & Zekiye müge Tavil (Ed.). Yabancı dil öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı içinde (ss.115-130). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, A., Aktar, S. (2020). Dinleme eğitimiyle ilgili temel bilgiler. (Ed. Mehmet Nuri Kardeş). Dinleme eğitimi içinde (ss. 1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Temizyürek, F., Erdem, İ., Temizkan, M. (2017). Konuşma eğitimi (sözlü anlatım). Ankara: Pegem Akademi.
- Ungan, S. (2013). Dinleme eğitimi. Ahmet Kırkkılıç & Hayati Akyol (Ed.). İlköğretimde Türkçe öğretimi içinde (ss. 149-163). Ankara: Pegem Akademi.
- Wolvin, A., Coakley, C. G. (1996). Listening. Boston: Mc Graw Hill.
- Yalınkılıç, K. (2021). Dinleme araçlarının içerik ve biçim özellikleri. Nihat Bayat (Ed.). Dinleme ve eğitimi içinde (ss.115-135). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaşlık, Ç. (2019). Seslendirilmiş dinleme metinlerinin ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisine etkisi (Yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ VE EĞİTİM PROGRAMI*

Ceren Esra AYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Gürün Meslek Yüksekokulu Tasarım Bölümü İç Mekan Tasarım Programı, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7046-8205
- ❖ Mail: cerentasseten@outlook.com

Ayla YILIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim ABD, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3051-7441
- ❖ aylarseven2004@yahoo.com

*: Bu çalışma Prof. Dr. Ayla Yıldız danışmanlığında Ceren Esra Aydın tarafından yapılan “Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin ve Öğretim Üyelerinin Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Görüşleri” adlı Yüksek Lisans Tez çalışmasından üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Abacı, O. (2003). Okul öncesi dönem çocuklarında görsel sanat eğitimi. Morpa Kültür Yayınları.
- Akbel, A., B., (2019). Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları I, Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Akmehmet, T., K., (2017). İlkokul Ve Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Sanat Tarihi Öğretimi İle Müze Eğitimi İlişkisinin İncelenmesi. Milli Eğitim, 214, 181-207.
- Altinkurt, L. (2015). Türkiye'de sanat eğitiminin gelişimi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (12).
- Arseven, İ. ve Arseven, A. (2014). "A Study Design Using Qualitative Methods for Program Evaluation. International Journal of Academic Research". Doi: dx.doi.org
- Artut, K. (2006). Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri. Ankara: Anı.
- Aslantaş, S., (2013). İlköğretim 4.Sınıf Görsel Sanatlar Dersinde Disiplinler arası Yaklaşımına Göre Yapılan Öğretimin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 2, 1-13.
- Atalayer, F. (1994). Temel Sanat Öğeleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ayaydın, A. (2004). Çoklu zekâ kuramında sanat eğitimi yaklaşımı. Eurasian Journal of Educational Research, (14), 48-54.
- Aykut, A. (2006). Günümüzde görsel sanatlar eğitiminde kullanılan yöntemler. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(21), 33-42.
- Boduroğlu, S. (2010). Sanat eğitimi. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim İş Öğretmenliği Programı, Eskişehir.
- Buyurgan, S. (2001). Okul deneyimi 1 dersi ile ilgili izlenimler. Çağdaş Eğitim, 274, 32-38.
- Dalğar, G. (2017). Görsel sanat eğitimi programının okul öncesi dönem çocuklarının eleştirel düşünme becerilerine etkisinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Doktora Tezi

- Danış, E. D. (2011). İlköğretim ikinci kademe görsel sanatlar eğitimi estetik beğenin geliştilmesinde materyal kullanımının yeri, önemi ve uygulanması. E. Yolcu (Editör).
- Demirel, Ö. (2015). Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme. Ankara: Pegem Akademi.
- Emir, D. (2009). Köy ilköğretim okullarında sanat eğitimi uygulamaları, cumhuriyet sonrası dönem. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Ersoy, A. (1983). Sanat kavramlarına giriş. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 273-276
- Fischer, E. (1995). Sanatın gerekliliği. (Çev: Cevat Çapan) İstanbul: Payel Yayınevi. (Eserin orijinali 1978 'de yayınlandı).
- Güler, E., (2020). Görsel Sanatlar Eğitimi Özel Öğretim Yöntemleri Dersinde Mikro Öğretim Uygulaması: Fenomenografik Araştırma. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(30), 482-507.
- İlhan, A. Ç. (2004). İlköğretim resim-iş dersinin ilköğretim müfettişleri tarafından değerlendirilmesi, Milli Eğitim Dergisi. 161: 1-7.
- Kahraman, A. D. (2014). Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14 (1), 221-240.
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). Sanatta eğitim. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayınları
- MEB. (2018). İlköğretim görsel sanatlar dersi öğretim program (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara Millî Eğitim Basımevi.
- MEB. (2017). Görsel sanatlar dersi öğretim programı. Ankara Millî Eğitim Basımevi.
- MEB. (2019). Seçmeli görsel sanatlar öğretim programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara Millî Eğitim Basımevi.
- San, İ. (2010) Sanat Eğitimi Kuramları. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Sezer, H. (2001). İlköğretimde etkili öğretme ve öğrenme öğretmen el kitabı, İlköğretimde Resim-İş Eğitimi. Ankara: T.C. MEB Projeler Koordinasyon Başkanlığı, 28
- Sherman, A. (2006). Toward a creative culture lifelong learning through the arts, aging the art. Spring, 42-46.

- Şırlakoğlu, A. (2004). Kültürel yaşam ve sanata etkileri bakımından sanat eğitimi ve sanat eğitimi programlarının önemi. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Eskişehir.
- Tuna, S. (2004). Sanat eğitiminin gerekliliği ve güncelliği. Çağdaş Eğitim Dergisi, 29(306), 29-34.
- Türe, N. (2007). Eğitimde ve öğretimde bir araç olarak görsel sanatlar eğitiminin öğrencilere sağladığı katkılar. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Konya.
- Türkcan, B. (2011). Görsel sanatlar dersi öğretim programı. L. Kılıç ve A. Öztürk (Editör.). Müzik ve görsel sanatlar öğretimi içinde (s.223-243). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Türkkan, B. (2008). İlköğretim görsel sanatlar dersi bağlamında görsel kültür çalışmaları: bir eylem araştırması. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Uçan, A. (2002). Türkiye’de çağdaş sanat eğitiminde öğretmen yetiştirme süreci ve başlıca yapılanmalar, Sanat Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı: 8 – 10 Mayıs 2002. Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi.
- Ünver, E. (2002). Sanat Eğitimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yılmaz, M. G. (2011a). Görsel Sanatlar Eğitimi. A. O. Alakuş, & L. Mercin (Editörler.), Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi (s.13-18) içinde. Ankara: Pegem A. Yayınları.

BİBLİYOTERAPİ TEKNİĞİNDE YARATICI DRAMANIN YÖNTEM OLARAK KULLANILMASI

Güliz ŞAHİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4487-5258
- ❖ Mail: guliz@balikesir.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adıgüzel Ö. (2020). Eğitimde Yaratıcı Drama. (6. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aviles A, Anderson TR & Davila ER. (2006). Child and adolescent social-emotional development within the context of school. *Child and Adolescent Mental Health*, 11(1), 32-39. doi: 10.1111/j.1475-3588.2005.00365.x
- Atkinson RL, Atkinson RC, Smith EE, Bem DJ. & Nolen-Hoeksema S. (2006). Psikolojiye Giriş. (Üçüncü bas.), (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Arkadaş.
- Baldwin P. (2020). İlkokulda Drama El Kitabı. (Burcu Akhun, Nihan Akkocaoğlu Çayır, Pınar Özdemir Şimşek, Çev.Ed.). Ankara: Pegem A Akademi.
- Denham SA. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it?, *Early Education and Development*, 17(1), 57-89. doi: 10.1207/s15566935eed1701_4
- Denham SA, Wyatt T, Bassett HH, Echeverria D. & Knox S. (2009). Assessing social-emotional development in children from a longitudinal perspective. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 63, 37-52. doi: 10.1136/jech.2007.070797
- Duclos G. (2016). Benlik Saygısı, Yaşam İçin Bir Pasaport. (Olca Kunal, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gauntz M. (2007). The Graham model of bibliosupervision: a multiple baseline analysis. Unpublished Doctoral Dissertation. Philosophy in Counseling. Oregon State University.
- Gladding ST. & Gladding C. (1991). The ABC's of bibliotherapy for school counselors. *The School Counselor*, 39, 7-13. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/23901529>
- Halsted JW. (2002) Some of my best friends are books: Guiding Gifted Readers from Preschool to High School. Scottsdale, AZ, Great Potential Press.
- Harris TL. & Hodges RE. (1995). The literacy dictionary: The vocabulary of reading and writing. Newark, DE: International Reading Association. Erişim: ERIC. (ED385820)
- Heegaard M. E. (2017). Öfkemi Kontrol Etmeyi Öğreniyorum. (Çev. Ceren Kınık, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- İpşiroğlu Z. (2008). Çağdaş çocuk ve gençlik yazınının Türkiye'deki işlevi, gelişimi ve konumu. (Yay. haz. Zehra İpşiroğlu), Çağdaş Türk yazını içinde (s. 171-192). İstanbul: Toroslu.
- Jacob J. & Guzman RG. (2016). Effectiveness of taking in the good based-bibliotherapy intervention program among depressed Filipino female adolescents. *Asian Journal of Psychiatry*. 23, 99–107. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ajp.2016.07.011>
- Ji P, DuBois DL & Flay BR. (2013). Social-emotional and character development scale. *Journal of Research in Character Education*, 9(2), 121-147.
- Jones JL. (2006). A closer look at bibliotherapy. *Young Adult Library Services*, 5, 1, 24.
- Leana-Taşçılar, M. Z. (2012). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımı: Model önerisi, *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 2, 118-136.
- Maslow AH. (1987). *Motivation and personality*. (Chapter 4). Harper & Row, Publishers, Inc.
- Onat O ve Otrar M. (2010). Bilişsel duygu düzenleme ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (31), 123-143. Erişim adresi: <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/961>
- Pardeck JT. & Pardeck JA. (1993). *Bibliotherapy: A clinical approach for helping children*, 16, Langhorne, PA: Gordon and Breach. Erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/1993-98429-000>
- Russell DH, & Shrodes C. (1950). Contributions of research in bibliotherapy to the language arts program. *School review*, 58, 335-342. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/1082532>
- Şahin, G. (2019). Bibliyoterapiye dayalı okuma programının benlik algısı ve eleştirel okuma düzeyine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tandy M.& Howell J. (2021). 7-11 Yaşındaki Çocuklarla Drama. (Ömer Adıgüzel, Yay.Haz.). Ankara: Vizetek.
- Winston J, Tandy M. (2019). Dramaya Başlamak 4-11. (Ömer Adıgüzel, Yay.Haz.). Ankara: Pegem Akademi.
- Wong AS, Li-Tsang CW. & Siu AM. (2014). Effect of a social emotional learning programme for primary school students. *Hong Kong Journal of Occupational Therapy*, 24(2), 56-63.

3. SINIF HAYAT BİLGİSİ PROGRAMININ STUFFLEBEAM'İN “BAĞLAM, GİRDİ, SÜREÇ, ÜRÜN” (CIPP) MODELİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Erol ERDEM

- ❖ Kurum Bilgisi: MEB/Doktora öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Adana/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4336-3253
- ❖ Mail: erolderdem977@gmail.com

Mehmet ASLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: MEB/Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4029-2672
- ❖ Mail: mehmet46sln@gmail.com

KAYNAKLAR

- Baysal, Z. N., Tezcan, Ö., & Demirbaş Nemli, B. (2017). Hayat Bilgisi Ders Bütünlüğünün ve Gerekliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, (30).
- Budak, M. (2011). 2005 İlköğretim Matematik Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Örneklem Yöntemleri*.
- Holsti O R (1969) *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*, Addison Wesley. Canada.
- Karaca, N. H., & Ocak, G. (2011). Hayat bilgisi ders kitaplarının becerilere uygunluk düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Afyonkarahisar ili örnekleme). *Kuramsal Eğitimbilim dergisi*, 4(1), 108-125.
- Karaman, P. (2019). Hayat Bilgisi Öğretim Programındaki Öğelerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 347.
- Öztürk, T., & Kalafatçı, Ö. (2017). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 102-123.
- Selvi, H., & Bıçak, B. (2013). Stufflebeam'in Program Değerlendirme Modeliyle Milli Eğitim Bakanlığı Sürücü Kurslarında Kullanılan Sürücü Eğitim Programının Değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 315-325.
- Stemler, S. (2001). *An Overview of Content Analysis. Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7(17).
- Sulak, S. A. (2007). Dokuzuncu sınıf bilgi ve iletişim teknolojisi dersi programının değerlendirilmesi (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Taş, H., & Kiroğlu, K. (2018). 2017 İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 17(2).
- Tuncer, Ö. (2009). İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Türkyılmaz, A. (2011). İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi (Balıkesir ili örneği).

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNDA DUYUSAL SORUNLAR VE DUYU BÜTÜNLEME ÇALIŞMALARI

Meral DEVECİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, Çocuk Gelişimi Programı, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1432-8544
- ❖ Mail: mdeveci@nku.edu.tr

Demet TERZİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, Fizyoterapi Programı, Tekirdağ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2917-0532
- ❖ Mail: dterzi@nku.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akarsu, R., Savaş, M., Karalı, F. S., & Çelik, Y. (2020). Evaluation of sensory processing skills of children with autism spectrum disorder. *Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi* 29 (2), 47-56.
- Akı, E., Temuçin, K., & Aran, O. T. (2016). Su İçi Terapatik Aktivitelerin Vestibüler İşlem, Postür Taklidi, Bilateral Motor Koordinasyona Etkisinin İncelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 103-114.
- Alemdaroğlu İ., Karaduman A. A., Tunca Yılmaz Ö., (2016). Pediatrik Nöromuskuler Hastalıklarda Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, A. Karaduman, & Ö. Tunca Yılmaz içinde, *Fizyoterapi Rehabilitasyon* (581-592). Ankara: Hipokrat Kitabevi& Pelikan Kitabevi.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı.* (Çev: E. Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Ayres, A. J. (1965). Patterns of perceptual-motor dysfunction in children: A factor analytic study. *Perceptual and Motor Skills*, 20(2), 335-368.
- Ayres, J. A., & Tickle, L. S. (1980). Hyper-responsivity to Touch and Vestibular Stimuli as a Predictor Of Positive Response to Sensory İntegration Producers by Autistic Children. *The American Journal Of Occupational Therapy*, 375-381.
- Baio, J., Wiggins, L., Christensen, D. L., Maenner, M. J., Daniels, J., Warren, Z., ... & Dowling, N. F. (2018). Prevalence of autism spectrum disorder among children aged 8 years—autism and developmental disabilities monitoring network, 11 sites, United States, 2014. *MMWR Surveillance Summaries*, 67(6), 1.
- Baranek, G. T. (2002). Efficacy of sensory and motor interventions for children with autism. *Journal Of Autism and Developmental Disorders*, 32(5), 397-422
- Baron, I. S. (2008). Autism Spectrum Disorder: Complex, Controversial, and Confounding. *Neuropsychology Review*, 271-272.
- Becker, B. E. (2009). *Aquatic Therapy: Scientific Foundations and Clinical Rehabilitation Applications.* Pm&r, 1(9), 859-872.
- Blanche, E., Hallway, M. K., & Botticelli, T. M. (1995). *Combining Neuro-Developmental Treatment and Sensory İntegration Principles.* America: Therapy Skill Builders.
- Ben-Sasson, A., Hen, L., Fluss, R., Cermak, S. A., Engel-Yeger, B., & Gal, E. (2009). A meta-analysis of sensory modulation symptoms in

- individuals with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(1), 1-11.
- Case-Smith, J., Weaver, L. L., & Fristad, M. A. (2015). A systematic review of sensory processing interventions for children with autism spectrum disorders. *Autism*, 19(2), 133-148.
- Christensen, D., & Zubler, J. (2020). CE: From the CDC: Understanding Autism Spectrum Disorder. *The American Journal of Nursing*, 120(10), 30–37. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000718628.09065.1b>
- Çetin Sultanoğlu, S. ve Aral, N. (2015). Duyuların gelişimi. Müdireye Yıldız Bıçakçı (Ed.), *bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim: Duyuların gelişimi ve desteklenmesi (207-222)*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çöpkes, Ü. (2013). *Otistik çocuklarda vestibüler rehabilitasyonun etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Diken, İ.H. (2015). Otizm spektrum bozukluğu gösteren öğrenciler (OSB). İ.H. Diken (Ed). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim (449-484)*. Ankara. Pegem Akademi.
- DeBoth, K. K., & Reynolds, S. (2017). A systematic review of sensory-based autism subtypes. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 36, 44-56.
- Elbasan, B. (2016). *Gelişimsel Koordinasyon Bozukluğu ve Fizyoterapi Rehabilitasyon*. A. Karaduman, & Ö. Tunca Yılmaz (Ed), *Fizyoterapi Rehabilitasyon (601-610)*. Ankara: Hipokrat Kitabevi& Pelikan Kitabevi.
- Elbasan, B. (2018). *Pediyatrik Fizyoterapi Rehabilitasyon*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
- Emmons, P., & Anderson, L. (2005). *Understanding sensory dysfunction: learning, development and sensory dysfunction in autism spectrum disorders, ADHD, learning disabilities and bipolar disorder*: Jessica Kingsley Publishers.
- Fotoglou, A., Moraiti, I., Stergios, V., Ashley, P. E., Vogindroukas, I., Speis, P. D., ... & Stathopoulou, A. (2023). Sociability: The key to sensory processing disorder. *Brazilian Journal of Science*, 2(1), 82-97.
- Gal, E., Dyck, M., & Passmore, A. (2002). Sensory differences and stereotyped movements in children with autism. *Behaviour Change*, 19(4), 207-219. <https://doi.org/10.1375/bech.19.4.207>
- Gal, E., Dyck, M. J., & Passmore, A. (2010). Relationships between stereotyped movements and sensory processing disorders in children with and without developmental or sensory disorders. *American*

- Journal of Occupational Therapy, 64(3), 453-461.
<https://doi.org/10.1375/bech.19.4.207>
- Galiana-Simal, A., Vela-Romero, M., Romero-Vela, V. M., Oliver-Tercero, N., García-Olmo, V., Benito-Castellanos, P. J. Beato-Fernandez, L. (2020). Sensory processing disorder: Key points of a frequent alteration in neurodevelopmental disorders. *Cogent Medicine*, 7(1), 1736829.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/2331205X.2020.1736829>
- Herdman SJ . Vestibular rehabilitation. *Curr Opin Neurol*. 2013 Feb;26(1):96-101.
- Huri, M., & Kaya, S. (2015). Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Duyu Bütünleme Eğitiminin Duyu Modülasyonu ve Motor Performansa Olan Etkisinin İncelenmesi: Bir Öğrenci Projesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 27-33.
- Isbell, C., & Isbell, R. (2007). *Sensory integration: A guide for preschool teachers*: Gryphon House, Inc.
- Kaymak, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu (OSB): tanım, sınıflama, yaygınlık ve nedenler. İ. H. Diken, H. Bakkaloğlu, (Ed.). *Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu*. (5. Baskı). Ankara: Pegem.
- Kern, J. K., Garver, C. R., Grannemann, B. D., Trivedi, M. H., Carmody, T., Andrews, A. A. & Mehta, J.A. (2007). Response to vestibular sensory events in autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 1(1), 67-74.
- Khodabakhshi, M., Malekpour, M., & Abedi, A. (2014). Comparison of effect of sensory integration therapy and theory of mind training on repetitive and stereotyped behaviors in children with autism. *Indian j. sci. res*, 7(1), 546-554.
- Kirby, A. V., Boyd, B. A., Williams, K. L., Faldowski, R. A., & Baranek, G. T. (2017). Sensory and repetitive behaviors among children with autism spectrum disorder at home. *Autism*, 21(2), 142-154.
- Kurt, O., Subaşı Yurtçu, A.B., (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere yönelik kapsamlı uygulamalar. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*.1 (7). Doi: 10.19126/suje.273808
- Lai, M.C., Lombardo, M.V., Baron Cohen,S. (2013).Autism. *Lancet*, 38(9920), 898-910.
- Lane, A. E., Dennis, S. J., & Geraghty, M. E. (2011). Brief report: further evidence of sensory subtypes in autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41(6), 826-831.

- Lane, A. E., Young, R. L., Baker, A. E., & Angley, M. T. (2010). Sensory processing subtypes in autism: Association with adaptive behavior. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(1), 112-122.
- Lang, R., O'Reilly, M., Healy, O., Rispoli, M., Lydon, H., Streusand, W., ... & Didden, R. (2012). Sensory integration therapy for autism spectrum disorders: A systematic review. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6(3), 1004-1018.
- Lord, C., Elsabbagh, M., Baird, G., & Veenstra-Vanderweele, J. (2018). Autism spectrum disorder. *The lancet*, 392(10146), 508-520.
- McCormick, C., Hepburn, S., Young, G. S., & Rogers, S. J. (2016). Sensory symptoms in children with autism spectrum disorder, other developmental disorders and typical development: A longitudinal study. *Autism*, 20(5), 572-579.
- Posar, A., & Visconti, P. (2018). Sensory abnormalities in children with autism spectrum disorder. *Jornal de pediatria*, 94(4), 342-350.
- Sanz-Cervera, P., Pastor-Cerezuela, G., Fernandez-Andres, M. I., & Tarraga-Minguez, R. (2015). Sensory processing in children with Autism Spectrum Disorder: relationship with non-verbal IQ, autism severity and Attention Deficit/Hyperactivity Disorder symptomatology. *Research In Developmental Disabilities*, 45, 188-201.
- Schaaf, R. C., Benevides, T., Mailloux, Z., Faller, P., Hunt, J., van Hooydonk, E., Kelly, D. (2014). An intervention for sensory difficulties in children with autism: A randomized trial. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44, 1493-1506. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-1983-8>.
- Schulz, S. E., & Stevenson, R. A. (2018). Sensory hypersensitivity predicts repetitive behaviours in autistic and typically-developing children. *Autism*, 1 (14)
- Taygur, Altıntaş, T. & Yılmaz, Y. (2015). Duyuların gelişimi ve desteklenmesi Yıldız Bıçakçı M. (Ed.), *Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 Ay) gelişim duyuların gelişimi ve desteklenmesi*. (305-338). Ankara: Eğitimci Kitap Yayınevi.
- Thye, M. D., Bednarz, H. M., Herringshaw, A. J., Sartin, E. B., & Kana, R. K. (2018). The impact of atypical sensory processing on social impairments in autism spectrum disorder. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 29, 151-167.
- Töret, G. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB): Özellikler. İ. H. Diken & H. Bakkaloğlu (Ed.). *Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu*. (5. Baskı). Ankara: Pegem.

- Uljarevic, M., Baranek, G., Vivanti, G., Hedley, D., Hudry, K., & Lane, A. (2017). Heterogeneity of sensory features in autism spectrum disorder: Challenges and perspectives for future research. *Autism Research*, 10(5), 703-710.
- Weitlauf, A. S., Sathe, N., McPheeters, M. L., & Warren, Z. E. (2017). Interventions targeting sensory challenges in autism spectrum disorder: a systematic review. *Pediatrics*, 139 (6).
- Yanardağ M., & Yılmaz, İ. (2014). Otistik Bozukluk Gösteren Çocuklarda Bir Müdahale Yaklaşımı: Su İçi Etkinlikler. *Dergi Park*, 32-45. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 4(1), 32-45.
- Yükselen, A. & Aldış, B. (2020). Duyusal gelişim. Aral, N., Temel, Z. F. (Ed.), *Çocuk gelişimi içinde (94-111)* Ankara: Hedef yayıncılık.
- Zimmer, M., & Desch, L. (2012). Sensory integration therapies for children with developmental and behavioral disorders. *Pediatrics*, 129(6), 1186-1189.

İLK VE ORTAOKULLARDA UYGULANAN PİKTES PROJESİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN VE İDARECİ GÖRÜŞLERİ*

Bahadır TUNÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Osman Paşa İlkokulu, Kayseri/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0005-3277-4312-4524
- ❖ Mail: bahadirtunc50@gmail.com

Alpaslan GÖZLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Erciyes Üniversitesi Kayseri/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0543-4524
- ❖ Mail: agozler@erciyes.edu.tr

*: Bu kitap bölümü yazar Bahadır TUNÇ'un "İlk Ve Ortaokullarda Uygulanan Piktes Projesine Yönelik Öğretmen Ve Idareci Görüşleri" başlıklı tez çalışmasından üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388.
- Bbmyk. (2017). Göç İdaresi Başkanlığı. 15 Ekim 2022 Tarihinde Title of page <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR). (2021). Türkiye'deki mülteciler ve sığınmacılar. 11/11/2022 tarihinde [https://www.unhcr.org/tr/Turkiyedeki-mülteciler-ve-siginmacilar](https://www.unhcr.org/tr/Turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar) adresinden edinilmiştir.
- Bogdan, R. ve Biklen, K. S. (1998) Qualitive research for education an inroduction to theory and methods, Allyn and Bacon Press, 3rd edition.
- Bozan, M. A., Akçay, A. O. & Karahan, E. (2021). İlkokullarda Eğitim Gören Suriyeli Öğrencilerin Uyum Sürecinin İncelenmesi. Milli Eğitim Dergisi, Türkiye'de Ve Dünyada Göçmen Eğitimi, 309-335.
- Bulut, S., Kanat Soysal & Ö., Gülçiçek, D. (2018). Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğretmeni olmak: Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 7(2), 1210-1238.
- Büyükikiz, K. K. & Çangal, Ö. (2016). Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 5(3), 0-0.
- Cohen, L. ve Manion, L. (1994). Research Methods in Education, London
- Creswell, J. W. (2002). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative. Prentice Hall Upper Saddle.
- Çalışır, M. (2021) Uyum Sınıfları Hakkında Öğretmen Görüşleri. Sakarya Üniversitesi Erpa İnternational Congresses On Education (3-5 June)
- Çiçeksöğüt, A. (2017). Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler'in Türkiye' deki Statüsü. Kırklareli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Eylül Ek Sayısı, 1-20.
- De Wit, H., & Altbach, P. G. (2016). The Syrian refugee crisis and higher education. International Higher Education, 84, 9–10.
- Davey, Lynn. (2009). The application of case study evaluations. (Çev: Tuba Gökçek).Elementary Education Online, 8(2), 1-3
- Ergen, H. & Şahin, E. (2019). Sınıf öğretmenlerinin Suriyeli öğrencilerin eğitimi ile ilgili yaşadıkları problemler. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ,16(44), 377-405.

- Gençoğlu, C. (2019). Milli bir destekleme ve yetiştirme sistemi modeli: İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP). *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 853-881.
- Göktuna-Yaylacı, Serpil, H. ve Yaylacı, A.F. (2017). Paydaşların Gözünden Mülteci ve Sığınmacılarda Eğitim: Eskişehir Örneği. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 11(22) 101-117.
- Gülerce, H. & Çorlu, R. (2021). Yükseköğretimdeki Suriyeli Sığınmacı Öğrenciler: Uyum ve Çatışma Alanları. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0 (12),71-106.
- Holloway, I. ve Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science Ltd.
- Işık, A. D. & Tural, A. (2017). Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı Dersleri ile İlkokul Derslerinin Karşılaştırılması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 1-8. Title of page
- Kapat, S.; Şahin, S. (2021). Türkçe öğreticileri ve okul yöneticilerinin Suriyeli öğrenciler için açılan uyum sınıfı uygulamasına ilişkin görüşleri. *Rumeli de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 169-194.
- Karaman S. (2018). Eğitim Hakkının Korunması Açısından Pictes Projesinin Değerlendirilmesi (Tez No. 529623) [Yüksek Lisans tezi, Maltepe Üniversite]. Ulusal Tez Merkezi.
- Levent, F. & Çayak, S. (2017). Türkiye'de Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *HAYEF Journal of Education*, 14 (1), 21-46.
- Maxwell, J. A. (1996). *Qualitative research design: an interactive approach*. SAGE Publications
- Meb. 2019/15 Sayılı Genelge Açıklaması (2019) <https://mus.meb.gov.tr/www/201915-sayili-genelge-aciklamasi/icerik/7052>
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education: Revised and Expanded from Case Study Research in Education*. San Francisco: Jossey-Bass.CA: Jossey-Bass Publishers
- Öztürk, D., Daşkın, Y., Oto, C. & Zirek, H. (2022). Kamu Okullarında Okuyan Suriyeli Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Uyumlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Cihanşumul Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (4), 53-69.
- Paker, T. (2015). Durum çalışması. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Edt.) *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde* (s. 119-135). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Palinkas LA, Horwitz SM, Green CA, Wisdom JP, Duan N, Hoagwood K. (2015) Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis

- in mixed method implementation research. Administration and Policy in ental health and Mental Health Services Research.42(5):533-44.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü. & Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Karşılaşılan Sorunlar. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (Ek1), 208-229.
- Seher, E (2020). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu (Uyumu) ve Yaşanan Sorunlar (Konya İli Örneği) (Tez No. 641584) [Yüksek Lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014 (31).
- Seyfettin K. ve Sevilay Ş. (2021). Türkçe öğreticileri ve okul yöneticilerinin Suriyeli öğrenciler için açılan uyum sınıfı uygulamasına ilişkin görüşleri. Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 185.
- Suna, E., Çelik, Z., Açar, M., Eroğlu, E. & Coşkun, İ. (2021). Türkiye'de Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitime Uyumlarını Destekleme: Psikolojik Destek, Dil Becerileri, Aile Desteği, Ders Dışı Sosyal Etkinlikler ve Öğretmen Yeterlilikleri. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 41 (2), 381-407.
- Şahin, F. & Boylu, E. (2020). Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Öğrencilere İlk Okuma Yazma Öğretimine İlişkin Öğretmen Öz Yeterlik Algılarının İncelenmesi. Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty, 39 (2), 343-359.
- Tunga, Y., Ergin, G. & Çağiltay, K. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Alanyazın Taraması. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(1), 317 – 333.
- Üstün, A. & Alimcan, D. (2021). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'ne (Piktes) Yönelik Öğretmenlerin Görüşleri, Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 7(36), 165-179.

OKUL YÖNETİCİLERİNİN ÇATIŞMA ÇÖZME STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ

Alpaslan GÖZLER

- ❖ Kurum Bilgisi: Erciyes Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü, Kayseri/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0543-4524
- ❖ Mail: alpaslangozler@gmail.com

Çiğdem HODUL

- ❖ Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Müdürlüğü Kayseri/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5104-2516
- ❖ Mail: cigdemhodul@gmail.com

Merve BAYIR

- ❖ Kurum Bilgisi: Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Müdürlüğü Kayseri/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-0415-7731
- ❖ Mail: mervebayir89@gmail.com

Gökhan BÖRKLÜ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kurum Bilgisi: Milli Eğitim Müdürlüğü Kayseri/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-6125-1109
- ❖ Mail: borklugokhan@gmail.com

yolları aranmalıdır. Okul yöneticileri çatışmayı çözmeye yetkilerini kullanmaktan çok uzlaşıcı bir tutum sergilemelidir. Çözüm yolu bulamadıklarında üçüncü bir tarafın görüşlerini almaya önem vermelidir. Unutulmamalıdır ki çözülemeyen ve arka plana itilen çatışmalar, örgütsel sinizmin nedenlerindedir (Polat ve Gözler 2020).

Çatışma kavramının olumsuz çağrışımlar düşündürmemesi, çatışmanın örgüt dinamiğini canlı tutacağına bilinmesi, çatışma yönetimi konusunda yeterliliğe sahip olunması, okul yöneticilerinin çatışmaları çözmeye sergiledikleri davranışların öğretmenler tarafından da doğru algılanabilmesi için okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından açılacak çatışma yönetimi ve iletişim becerileri konularında hizmet içi eğitim seminerleri almaları sağlanmalıdır. Mevcut devam eden mesleki gelişim seminerlerinin, okul yöneticileri için uygulamalı hale getirilmesi de problemlerin çözümüne katkı sağlayacaktır (Gözler ve Koç, 2021).

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna evrilen yeni dünyada bilgiye erişmekten ziyade bilgiyi harmanlamak, eleştirel düşünmeye sahip olmak ve oluşan problemleri çözmek, eğitim sistemlerinin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Okul yöneticilerinin; her türlü çatışmada, öncelikli olarak tümleştirme (problem çözme) stratejisini kullanması gerek öğretmenlerin gerekse de öğrencilerin 21. yüzyıl iletişim becerilerini olumlu destekleyeceğini dolayısıyla kendisiyle ve toplumla barışık bireylerin yetişmesine katkı sağlayacağı asla göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Abacıoğlu, M. (2005). Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetimi Stilleri İle Okul Kültürü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Tez No:160213) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Acar, H. (2006). Ortaöğretim Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetim Stilleri Ve Bu Çatışma Yönetim Stilllerinin Öğretmenlerin Stres Düzeylerine Etkisi (Tez No:187703) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
- Açıkalm, A. (2002). İnsan Kaynağının Yönetimi Geliştirilmesi. (3. Baskı). PegemA Yayıncılık.
- Akeren, N. (2006). Ortaöğretimde Görevli Yöneticilerin Duygusal Zeka Düzeyleri İle Örgütsel Çatışmaları Çözümleme Stratejileri Arasındaki İlişki. (Tez No:155512) [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi].
- Akın, M. (1998). İşletmelerde çatışma yönetiminde iletişimin yeri ve önemi. (Tez No:72646) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Akkirman, A.D. (1998). “Etkin Çatışma Yönetimi Ve Müdahale Stratejileri” D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, 13(2):1-11.
- Arslandaş, H. İ. & Özkan, M. (2012). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre okul müdürlerinin çatışma yönetimi yaklaşımlarının incelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt 20 sayı 2
- Aydın, M. (1994). Eğitim Yönetimi (4. baskı). Hatipoğlu Yayınevi.
- Bağdatlı, F. (2015). Okul Yöneticilerinin Çatışma Yönetimi Stilleri İle Örgüt Kültürü Arasındaki İlişki. (Tez No:421466) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Balcı, A. (2010). Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü (2.Baskı). PegemA Yayıncılık.
- Bayrak, C. (1996), Örgütlerde Çatışma Üzerine Düşünceler, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 6 (1), 17-27.
- Batmaz, Ç. H. (2015). Spor liseleri yöneticilerinin çatışmaları yönetme becerileri üzerine bir araştırma. (Tez No:409591) [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Bilgin, N. (2006). Sosyal bilimlerde içerik analizi. Teknikler ve örnek çalışmalar. Siyasal Kitabevi
- Bingöl, D. (1996). Personel Yönetimi. Beta Yayıncılık
- Bondesio, M. J. (1992). Conflict Management at School: An Unavoidable Task, Paper Presented at the Regional Conference of the Commonwealth Council for Educational Administration, p.13.
- Boucher, M. M. (2013). The Relationship Of Principal Conflict Management Style And School Climate.Doctoral dissertation.University of South Carolina.
- Bozdağın, Z. (2004). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. (1. Baskı). Nobel Yayıncılık.
- Bulut Eskici, D. (2005) “Gençlik Spor Genel Müdürlüğü (Gsgm)Merkez Örgütünde Görev Yapan İş Görenlerin ‘Çatışma Yönetimi Algıları’ ve ‘İş doyumları’ Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. (Tez No:188017) [Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Bursalıoğlu, Z. (2013). Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. (18. Baskı) Pegem Akademi.
- Çağlar, Polat, E., & Gözler, A., (2020). Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Alanında Araştırma Makaleleri (pp.11-39). Gece publishing.
- Çağlı, M. (2019). Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Tarzları İle Çatışma Yönetim Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Tez

- No:548206) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, K., & Tosun, A. (2019). The relationship between school administrators' conflict management styles and organizational health. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 9 (1), 99-121.
- Ferrer, J. (2020). Conflict management styles of secondary school principals and its relationship to organizational climate of the selected schools in Quezon City. *European Academic Research*, 7 (11), 5483-5503.
- Gökçe, O. (2006). İçerik analizi: Kuramsal ve pratik bilgiler. *Siyasal Kitabevi*.
- Gözler, A. (2018). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Türk Eğitim Sistemi Algıları: Bir Metafor Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1341-1356.
- Gözler, A. & Koç, K. (2021). Türk eğitim sistemindeki uygulamalara yönelik öğretmen görüşleri. *Erciyes Journal of Education*, 5(1), 1-22. <https://doi.org/10.32433/eje.892606>
- Gözler, A., Köksal, O. & Gözler, A. (2021). İngilizce Öğretmenlerinin Çatışma Yoğunluğu Nedenleri ve Çatışma Çözme Stratejileri. *Öğretmen Eğitimi ve Öğretim*, 2 (1), 17-33 .
- Günbayı, İ. & Karahan İ. (2006). İlköğretim okulu öğretmenlerinin kurum içi çatışmaları yönetim biçimleri. *Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.8, sa.1, ss.209-230
- Hellriegel, D. (1986). *Organizational Behavior*. West Publishing Company.
- İnandı, Y., Tunç, B. & Gündüz, B. (2013). Okul yöneticilerinin özyeterlik algıları ile çatışmayı çözme stratejileri arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19(2), 275-294.
- Johnson, P. E. (1989). *Conflict in School Organizations and its relationship to school climate*. Unpublished Dissertation. Pennsylvania State University.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (1996). Peacemakers: teaching students to resolve their own and schoolmates' conflicts. *Focus on Exceptional Children*, 28 (6), 1-11.
- Karahan, İ. (2003). İlköğretim Kurumlarında Kurum İçi Çatışma ve Yönetimi. (Tez No:140668) [Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Karip, E. (2013). *Çatışma Yönetimi*. (5. Baskı). Pegem Akademi.
- Kaya, T. (2008). Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetim Yöntemlerini Kullanma Sıklıkları ve Bu Yöntemlerin Etkililiğine İlişkin Öğretmen Algıları. (Tez No:226357) [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.

- Kaymak, M. S. & Keskinılıç Kara, S. B. (2016). Okul Yöneticilerinin İletişim Becerileri İle Çatışmayı Yönetme Stratejileri Arasındaki İlişki. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 349-364.
- Kılıç, S. (2006). Özel okul öğretmenlerinin çatışma yaklaşımları ile çatışmayı yönetme stilleri. (Tez No:188555) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Kılınç, T. (1985). Örgütlerde Çatışma: Mahiyeti ve Nedenleri. İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Dergisi.Cilt:11, s.103-124
- Kırçan, E. (2009). İlköğretim okulları yöneticilerinin çatışmayı yönetmede kullandıkları çatışma yönetimi stratejileri. (Tez No: 253237) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Koçel, T. (1999). İşletme Yöneticiliği. Beta Yayınevi.
- Konak, M. & Erdem, M. (2015). Öğretmenlerin Görüşlerine Göre İlkokul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları ile Çatışma Yönetme Stratejileri Arasındaki İlişki.Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 2015, Cilt 21, Sayı 1, ss: 69-91
- Mayer, R. (1990). Conflict Management- The Courage to Conflict,Battle Memorial Institute
- McShane Steven, L., Glinov Ann Von, M. & Hill, M. (2016). Örgütsel Davranış. (Çev. Abdullah Kıray, Adem Yavaş) Nobel Akademi.
- Merriam, S. (1998). Qualitative research and case study applications in education. Revised and expanded from case study research in education. USA: JB Printing
- Özkara, E. & Tunç, B. (2020). Okul Yöneticilerinin Çatışma Yönetim Stratejileri İle Okul Kültürü Arasındaki İlişkinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 53(3), 1023-1050.
- Öztaş, U. (2005). Örgütsel Çatışma Yönetiminde Cinsiyet Faktörünün Etkisi (Tez No: 206209) [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]
- Öztaş, U. & Akın, O. (2009). Örgütsel Çatışma Yönetiminde Cinsiyet Farklılıkları: Antalya Serbest Bölgesinde Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1) , 9-24.
- Öztay, S. (2008). İlköğretim okulu yöneticilerinin çatışma yönetimi stilleri. (Tez No:219570) [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Polat, A. (2008). Ortaöğretim Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetim Stilleri ve Öğretmenlerin Stres Düzeyi. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Rahim, M. A. (2000). Empirical studies on managing conflict. *The International Journal of Conflict Management*, 11(1), 5-8.

- Robbins, P.S. (1993). Organizational Behaviour, PrenticeHall, International Inc.
- Schultz, P.W. (1999). Changing Behavior with Normative Feedback Interventions: A Field Experiment on Curbside Recycling. *Basic and Applied Social Psychology*, 21, 25-36.
- Sözen, D. (2002). Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetim Stilleri Ve Bunun Öğretmenlerin Stres Düzeylerine Etkisi. (Tez No:113709) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, A. (2007). İlköğretim okulu yöneticilerinin kişiler arası iletişim becerileri ve çatışma yönetim stratejileri arasındaki ilişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 40 (188), 125-143.
- Şahin, S. & Yüksel Şahin F. (2017). Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Çatışma Yönetimi Stillerinin Sosyal Zekâ ve Bazı Kişisel Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(2/13), 391 - 418.
- Şentürk, Ü. (2006). Parçalanmış Aile Çocuk İlişkinin Neden Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması), (Doktora Tezi) İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Şimşek, M. Ş. (1999). Yönetim ve Örgüt, (5.baskı). Nobel Yayın Dağıtım
- Tanrıverdi, M. (2008). Ortaöğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan çatışma yönetimi stilleri ile öğretmenlerin okul iklimi algıları arasındaki ilişki (Bursa ili örneği). (Tez No:226215) [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Tekkanat, D. (2009). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Çatışma Yönetim Tarzlarına İlişkin Öğretmen Algıları. (Tez No:253032) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Tjosvold, D. (1991). The Conflict- Positive Organization- Stimulate Diversity and Create Unity. Addison-Wesley Publishing Company
- TDK, (1988). s. 171.
- Uğurlu, F. (2001). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Çatışma Yönetim Stilleri, (Tez No: 103705) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü] Ulusal Tez Merkezi.
- Ural, A. (1997). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenlerle Aralarındaki Çatışmaları Yönetim Yöntemleri (Tez No: 64131). [Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi] Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, A. (2011). Öğretmen eğitiminde çatışma alanları ve yeniden yapılanma. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-17.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ WEB 2.0 ARAÇLARINA YÖNELİK FARKINDALIKLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ayşenur KULOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0217-8497
- ❖ Mail: adonder@firat.edu.tr

Nida Nur GÜRBÜZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0009-9979-6996
- ❖ Mail: nidanurgurbuz@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aksoy, N. C., Karabay, E., & Aksoy, E. (2021). Sınıf öğretmenlerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk İletişim*, 14(2), 859-894.
- Aldır, Z. (2014). Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanılmasına ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi. Sakarya.
- Arslan, K. ve Arı, G., A. (2021). Web 2.0 Araçlarına Yönelik Farkındalık Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Ulakbilge*, 60, 687-703. doi: 10.7816/ulakbilge-09-60-03.
- Aslanargun, E. & Bozkurt, S. & Sarıoğlu, S. (2016). The Impacts of Socioeconomic Variables on the Academic Success of the Students. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 215-233.
- Atalmış, S., & Şimşek, G. (2022). Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Öğretmenlerinin web 2.0 Araçlarını Kullanım Yeterlilikleri. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 5(1), 1-19.
- Baki, Y. (2022). Web 2.0 Araçlarının Dijital Okuryazarlık Becerilerinin ve Web Pedagojik İçerik Bilgisinin Gelişimine Etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(3), 671-695.
- Boza, Á., & Conde, S. (2015). Yüksek Öğretimde İnternette geçirilen saatler ile Web 2.0 arasındaki ilişki. *RUSC. Üniversiteler ve Bilgi Toplumu Dergisi*, 12(3). s. 86-97. doi: <http://dx.doi.org/10.7238/rusc.v12i3.2280>.
- Bozkurt, A. (2020). Educational technology research patterns in the realm of the digital knowledge age. *Journal of Interactive Media in Education*, 2(1), 1-17.
- Bull, G., Thompson, A., Searson, M., Garofalo, J., Park, J., Young, C., & Lee, J. (2008). Connecting informal and formal learning experiences in the age of participatory media. *Contemporary issues in technology and teacher education*, 8(2), 100-107.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Conole, G. ve Alevizou, P. (2010). Yüksek Öğretimde Web 2.0 araçlarının kullanımına ilişkin bir literatür taraması. Yüksek Öğrenim Akademisi tarafından yaptırılan bir rapor .
- Çalışkan, S., Güney, Z., Sakhieva, R., Vasbieva, D., & Zaitseva, N. (2019). Web 2.0 araçlarının eğitimde mevcudiyetine ilişkin öğretmen görüşleri. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 14 (22), 70-81.

- Çetinel, E., Özdemir, O. G., & Önal, A. (2022). In-service teachers' perceptions towards using web 2.0 tools meslekteki öğretmenlerin web 2.0 araçlarını kullanmaya yönelik algıları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 63, 167-192. DOI: 10.21764/mauefd.1000143.
- Eser, M. (2020). Öğretmen Adaylarının Web 2.0 Hızlı İçerik Geliştirme Öz-Yeterlik İnançlarının İncelenmesi. Instructional Technology and Lifelong Learning , 1 (1) , 122-137 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/itall/issue/55033/733973>.
- Eyüp, B. (2022). Examination of Turkish language teachers' competencies for using web 2.0 tools. Inonu University Journal of the Faculty of Education, 23(1), 307-323. DOI: 10.17679/inuefd.952051.
- Gürleroğlu, L. (2019). 5E modeline uygun web 2.0 uygulamaları ile gerçekleştirilen fen bilimleri öğretiminin öğrenci başarısına motivasyonuna tutumuna ve dijital okuryazarlığına etkisinin incelenmesi. Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi, Turkey.
- Horzum, M. B. (2010). Öğretmenlerin Web 2.0 araçlarından haberdar olup olmadığı, kullanım sıklıklarını ve amaçlarının değişkenlerini çeşitliler açısından incelemek. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7 (1), 603-634.
- <http://mufredat.meb.gov.tr/>.
- İkiz, E., Asıcı, E., Kaya, Z., & Sakarya, Ö. (2015). Problemler internet kullanımının ailesel değişkenler açısından incelenmesi. Güncel Psikiyatri ve Psikonörofarmakoloji Dergisi, 5(2), 7-15.
- Kokoç, M., Erdoğan, F. ve Çakıroğlu, Ü. (2016). Bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının e-içerik geliştirme becerileri ve akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi. ERPA International Congresses On Education, 2-4 June.
- Lim, J. & Newby, T., J. (2020). Preservice teachers' Web 2.0 experiences and perceptions on Web 2.0 as a personal learning environment. Journal of Computing in Higher Education, 32, 234-260. <https://doi.org/10.1007/s12528-019-09227-w>.
- Özerbaş, M. A., & Mart, Ö. A. (2017). İngilizce öğretmen adaylarının Web 2.0 kullanımına ilişkin görüş ve kullanım düzeyleri. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3), 1152-1167.
- Pan, S.,C. ve Franklin, T. (2011). Hizmet İçi Öğretmenlerin Öz Yeterlilikleri, Mesleki Gelişimleri ve Entegrasyon için Web 2.0 Araçları. Eğitimde Yeni Ufuklar, 59(3), 28-40.

- Smith, J. J., & Dobson, E. (2011). Beyond the book: Using web 2.0 tools to develop 21st century literacies. *Computers in the Schools*, 28(4), 316-327.
- Soomro, K., Zai, S., & Jafri, I. (2015). Competence and usage of web 2.0 technologies by higher education faculty, *Educational Media International*, 52(4), 284-295.
- Sönmez, E., E. ve Çakır, H. (2021). Web 2.0 teknolojilerinin akademik performansa etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *International Journal of Technology in Education and Science* , 5 (1), 108-127.
- Şengür, S., & Anagün, S. (2021). Sınıf Öğretmenlerinin Bilişim Teknolojileri Kullanım Düzeyleri ve Eğitimde Web 2.0 Uygulamaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 6(2), 128-150.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*(sixth ed.). Pearson Boston.
- Wang, D. B. (2004). Family background factors and mathematics success: A comparison of Chinese and US students. *International Journal of Educational Research*, 41, 40-54.

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÇOCUK EDEBİYATINA YÖNELİK TUTUMLARI, GÖRÜŞLERİ VE METAFORLARI

Meral GÖZÜKÜÇÜK

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Manisa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1620-5073
- ❖ Mail: meralyaprak@gmail.com

sınıf öğretmeni adaylarının oluşturdukları metaforlara göre belirlenen kategorilerin ve görüşlerin, çocuk edebiyatına yönelik tutumlarıyla tutarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim bu çalışmanın nitel boyutunda elde edilen bulguların araştırmanın nicel boyutunu desteklediği görülmüştür.

Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle sınıf öğretmenliği lisans eğitiminde çocuk edebiyatı dersinin zorunlu hale getirilmesi önerilebilir. Ayrıca çocuk edebiyatı dersleri sadece teorik olarak değil uygulamalı şekilde işlenebilir. Yapılacak olan çalışmalarda ilkökul öğrencileri için çocuk edebiyatının öneminden yola çıkarak çocukta okuma alışkanlığı kazandırmada etkisi büyük olan sınıf öğretmenlerinin ve ailelerin çocuk edebiyatına yönelik tutumları ölçülebilir ve çocuk edebiyatı farkındalıklarını belirlemek için görüşleri alınabilir.

KAYNAKLAR

- Alan, Y. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının çocuk edebiyatına yönelik görüşleri. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 135-147.
- Altun, D. (2018). Pre-service preschool teachers' reading habits, attitudes, and experiences as predictors of their level of competence in selecting children's illustrated storybooks. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 7(3), 826-852. <https://doi.org/10.14686/buefad.387732>
- Arslan, G., & Kargın, T. (2021). Öğretmenlerin kitap önerisinde kullandıkları ölçütlerin çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 35(4), 567-588.
- Bakırcı, Ş. (2022). 2018-2020 yılları arasında yayımlanan çocuk kitaplarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Balcı, A. (2012). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Üzerine Hazırlanan Lisansüstü Tezler Hakkında Bir Meta-Analiz Çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 195-206.
- Balta, E. E. (2019). Çocuk edebiyatı üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların içerik analizi (2011-2018 yılları). *OPUS International Journal of Society Researches*, 10(17), 464-489.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 137-159. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/156986>
- Bulut, S. (2018). Okulöncesi dönem öğretmenlerinin çocuk edebiyatı yapıtlarını seçme ölçütü olarak yazınsal karakterlere yükledikleri anlam. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(3), 714-729.
- Büyükkavas-Kuran, Ş., & Ersözlü, Z. N. (2009). Sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatına ilişkin görüşleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-17.
- Çer, E. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının çocuk kitaplarının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine yönelik yeterliklerinin incelenmesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 168-186.

- Çetinkaya-Özdemir, E. & Kaya-Özgül, B. (2023). Sınıf öğretmeni adaylarının çocuk kitaplarına ilişkin farkındalıkları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 7(1), 175-201.
- Çevik, A., & Müldür, M. (2019). Sınıf öğretmeni adaylarının çocuk edebiyatı farkındalığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1869-1883.
- Doğan, Ç. (2015). Sevim Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri yönünden incelenmesi ve Türkçe eğitimine katkısı. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Dumanlı-Kadıızade, E. & Nergiz, G. (2019). Türkçe Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatına İlişkin Görüşleri. *Researcher: Social Science Studies*, 7(3), 65-76.
- Durmaz, B. (2022). An evaluation of the preservice-teacher training for children's literature and mathematics integration. *Journal of Theoretical Educational Science*, 15(3), 605-638.
- Ertem, İ. S., Çetinkaya-Özdemir, E., Güllü-Egin, E., & Palabıyık, E. (2018). Sınıf öğretmeni adaylarının dijital çocuk edebiyatı ürünü hazırlama deneyimlerine yönelik görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 13(27).
- Hakkoymaz, S. & Tanju-Aslışen, E. H. (2022). Çocuk kütüphanecilerinin resimli kitap seçme kriterlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(4), 1547-1572.
- Hasırcı, S. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının çocuk edebiyatına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51).
- İnce-Samur, A. Ö. (2018). Öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin çocuk edebiyatına ilişkin görüşleri. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 231-243.
- Kanat, Ö. (2020). Eğitim fakültelerindeki çocuk edebiyatı dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 646-656.
- Karadağ, N. (2020). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatı yapıtlarının kullanımı: eğitim durumu örneği. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(1), 67-88.
- Karagül, S. (2020). Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 203-226.
- Karagül, S. (2019). Çocuk edebiyatının temel işlevleri: Felski'nin yaklaşımı doğrultusunda bir değerlendirme. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 334-351.
- Karaköse, M. V., & Kodan, H. (2021). 6-10 Yaş Düzeyi Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı İç Yapı ve Dış Yapı Nitelikleri Açısından İncelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 9(2), 96-109.
- Koçak-Tümer, N. B., & Tanju-Aslışen, E. H. (2022). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 179-194.
- Kolaç, E., Demir, T., & Karadağ, R. (2012). Öğretmen adaylarının dil eğitiminde çocuk edebiyatı metinlerinin kullanımına yönelik görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (161).

- Maltepe, S. (2009). TÜRKÇE öğretmeni adaylarının çocuk edebiyatı ürünlerini seçebilme yeterlilikleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 398-412.
- Öztürk, Y. & Kayadibi, N. (2021). Hüseyin Yurttaş'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken özellikler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(1), 188-209.
- Robson, C. (2011). *Real world research*. John Wiley & Sons Limited.
- Saçkesen, S. (2008). Çocuk kitapları seçiminde anne babaların ve okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, M., Durmaz, M., Topçam, A. B., & Çetinkaya, F. Ç. (2021). Sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 531-542.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, CX (780), 12, 31.
- Temizkan, M. (2011). Türkçe öğretmeni adaylarının çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikleri algılama durumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 339-357.
- Ulusoy, M., & Altun, D. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk edebiyatı ve resimli çocuk kitapları ile ilgili metaforları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1206-1221.
- Ulutaş, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göreliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(61), 602-610.
- Ulutaş, A., & Kıymaz, M. S. (2012). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk edebiyatı dersine ilişkin beklentileri (Adıyaman ili örneği). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 68-80.
- Yakar, Y. M., Yılmaz, O., & Arslan, M. A. (2016). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Kavramlarına İlişkin Algıları. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, (17). 95-105.
- Yazıcı, N. (2013). Çocuk edebiyatı alanında üniversitelerde yapılan lisans sonrası çalışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 441-452.
- Yazıcı-Okuyan, H. (2009). Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin okuma saatlerinde kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerini seçme ölçütleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 135-159.
- Yılmaz, O. (2016). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Çocuk Edebiyatı Dersine İlişkin Düşünceleri Üzerine Olgubilimsel Bir Araştırma. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 33-59.

ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN AİLE EĞİTİMİ DERSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Cumhur DEMİRALP

- ❖ Kurum Bilgisi: Hakkari Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı, Hakkari/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7138-2964
- ❖ Mail: cmhrdmrlp@gmail.com

Soner DEMİRALP

- ❖ Kurum Bilgisi: Hakkari Gençlik Spor İl Müdürlüğü, Hakkari/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-1257-1639
- ❖ Mail: psicoloq0630@gmail.com

KAYNAKLAR

- Alkan-Ersoy, Ö., Kurtulmuş, Z. & Çürük-Tekin, N. (2014). Aile Çocuk Eğitim Programının Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına ve Ev Ortamını Düzenlemelerine Etkisinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1077-1090.
- Bogdan, R. & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to the oriesand method*. Boston, USA: Allyn & Bacon.
- Bolat, E. (2011). Anne Baba Eğitiminin Beş-Altı Yaş Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutum ve Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bushfield, S. (2004). Fathers in prison: Impact of parenting education. *The Journal of Correctional Education*, 55(2), 139-147.
- Chow, V., Kloppenburg, A., Saldamando, A., Uyeda, K., & Valentine, C. (2004). Parenting and family support, UCLA Center For Healthier Children, Families and Communities, www.cfcf.ca.gov.
- Cochran, M. (1988). Parentel empowerment in family matters: lesson learned from a research program. *Parent Education as Early Childhood Intervention: Emerging Directions in Theory, Research and Practice*. (Ed: Douglas R. Powell). Greenwood: Published Praeger.
- Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among fiv eapproaches*. Sagepublications.
- Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2006). Anne-baba eğitimi. (2. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çomaklı, D. (2006). Türk ve Alman ailesinde kadının çocuk eğitimindeki yeri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Doğan, İ. (2004). *Sosyoloji - kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem A
- Doh, H.S., Kim, M.J., Shin, N., Song, S.M., Lee, W.K. & Kim, S. (2016). The Effectiveness of a Parenting Education Program Based on Respected Parents and Respected Children for Mothers of Preschool-aged Children. *Children and Youth Services Review*, 68, 115-124.
- Erkan, S. (2015). Aile ve aile eğitim ile ilgili temel kavramlar. (Z. F. Temel, ed.). *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* (3. baskı) içinde (1-48). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Flick, U. (2013). *Mappingthefield*. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis* (pp. 3-18). Los Angeles, USA: Sage.
- Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research*. New York: Sage.

- Güzel, Ş. (2006). Dört altı yaş grubu çocuğa sahip annelerin aile eğitimine yönelik ihtiyaç duydukları konuların belirlenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ens. Ankara.
- Hamamcı, Z. (2005). Üç-altı yaşlarında çocukları olan anne babaların aile eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 319, 28-36.
- Holloway, I. & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Black well Science Ltd
- Jacobson, A. L. & Engelbrecht, J. (2000). Parenting education needs and preferences of parents of young children. *Early Childhood Education Journal*, 28(2), 104-116.
- Kılıç, Ç. (2010). Aile eğitim programları ve Türkiye'deki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 99-111.
- Landy, S. & Menna, R. (2006). An Evaluation of A Group Intervention for Parents With Aggressive Young Children: Improvements in Child Functioning, Maternal Confidence, Parenting Knowledge and Attitudes. *Early Child Development and Care*, 176 (6), 605-620.
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach* (third edition). Los Angeles, USA: Sage.
- McNabb, D. E. (2015). *Research methods for political science: quantitative and qualitative methods*. London: Routledge.
- MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete, 26184.
- Myers, R. (1996). *Hayatta kalan on iki*. (A. Bakay ve E. Ünlü, çev.). Ankara: AÇEV.
- Neuman, L. W. (2014). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches* (Seventh Ed.). Essex: Pearson Education Limited.
- Nicholson, B., Anderson, M., Fox, R. & Brenner, V. (2002). One Family at A Time: A Prevention Program for At-Risk Parents. *Journal of Counseling & Development*, 80(3); pp. 362-371.
- Onwuegbuzie, A. J. & Leech, N. L. (2007). A Call for qualitative power analyses. *Quality & Quantity*, 41, 105-121.
- Özel, E. & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 9-34.
- Özyürek, A. & Tezel-Şahin, F. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Newsbury Park SAGE Publications, inc.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons,

- Polkinghorne, D. E. (1989). Phenomenological research methods. In *Existential-phenomenological perspectives in psychology* (pp. 41-60). Springer, Boston, MA.
- Rolfe, G. (2006). Validity, Trustworthiness And Rigour: Quality And The Idea Of Qualitative Research. *Journal of Advanced Nursing*, 53(3), 304-310.
- Rubin, A. & Babbie, E. R. (2016). *Empowerment Series: Research Methods For Social Work*. Boston: Cengage Learning.
- Sanders, M. R., Markie-Dadds, C., & Turner, K. M. T. (2003). Theoretical, scientific and clinical foundations of the triple p-positive parenting program: A population approach to the promotion of parenting competence. *Parenting Research and Practice Monograph*, 1; 1-21.
- Seçer, Z., Sarı, H. & Olcay, O. (2006). Anne Tutumlarına Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 539-557.
- Staton, J., Ooms, T., & Owen, T. (1991). Family resource, support and parent education programs: The power of a preventive approach. *Political Institute for Family Impact Seminars*, Washington, DC. 1-19.
- Şahin, S. & Karaaslan, T. (2006). Otuz altı-yetmiş iki aylık çocukların sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(2); 74-79.
- Tatlı, S., Selimoğlu H. & Bademci, D. (2012). Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Annelerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2, Cilt:2, Sayı:3, 101-114.
- Tuijl, C. V. & Leseman, P. M. (2004). Improving Mother-Child Interaction in Low-Income Turkish-Dutch Families: A Study of Mechanisms Mediating Improvements Resulting from Participating in A Home-Based Preschool Intervention Program. *Infant and Child Development*, 13; pp. 323-340.
- Üstünoğlu, Ü. (1991). Aile eğitimi paneli (İ. Çayboylu, ed.). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Genel Yayın No: 22, 80-89.
- Varol, N. (2005). *Aile eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2001). *Yaygın anne baba tutumları: Anne-baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuen, L.H. (2017). Personal Growth and Development of Parent Leaders Through a Group Parent Education Program. *Teacher Development*, 21(4), 547-560.

TASARIM VE BECERİ MERKEZİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN BECERİ TEMELLİ ÖĞRETİME İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Nadir AKSOY

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Doktora Öğrencisi, Sivas /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-9756-4326
- ❖ Mail: nadiraksoy58@hotmail.com

İlhami ARSEVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Sivas /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9750-5862
- ❖ Mail: iarseven@cumhuriyet.edu.tr

KAYNAKLAR

- Balbağ, M. Z., Leblebicier, K., Karaer, G., Sarıkahya, E., Erkan, Ö. (2016). Türkiye’de fen eğitimi ve öğretimi sorunları. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 5 (3), 12-23.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative research journal, 9(2), 27-40.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., Köklü, N. (2015). Sosyal bilimler için istatistik [Statistics for social sciences]. Ankara: Pegem Akademi.
- Çalık, M., Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. Eğitim ve Bilim, 39(174).
- Çevik, A., Çevik, E. E., Kırmızıgül, A. S., H, Kaya. (2018). 5. Sınıf fen bilimleri dersi yeni öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. Anadolu Öğretmen Dergisi, 2(2), 29-56.
- Dinçer, S. (2018). Content analysis in scientific research: Meta-analysis, meta-synthesis, and descriptive content analysis. Bartın University Journal of Faculty of Education, 7(1), 176-190.
- Hançer, A. H., Şensoy, Ö., & Yıldırım, H. İ. (2003). İlköğretimde çağdaş fen bilgisi öğretiminin önemi ve nasıl olması gerektiği üzerine bir değerlendirme. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(13), 80-88.
- Kaptan, F., Korkmaz, H. (1999). Fen öğretimi. MEB-UNİCEF Projesi Etkin Öğrenme Öğretme Öğretmen El Kitabı.
- Kıroğlu, K. (2011). En son değişikliklerle yeni ilköğretim programları: 1-5. sınıflar.
- Kiral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170-189.
- Koyuncu, I., Kilic, A. F. (2019). The use of exploratory and confirmatory factor analyses: A document analysis.
- Köseoğlu, S., Doğan, E. E. (2020). Türkiye’de 2010-2017 yılları arasında fen bilgisi öğretmenliği bilim dalında yapılmış olan lisansüstü tezlerin analizi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(75), 1122-1147.
- Özkan, U. B. (2019). Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi. Ankara: Pegem Akademi, 4.
- Sarıer, Y. (2016). Türkiye’de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: Bir meta-analiz çalışması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 37(3), 609-627.

- Sozibilir, M. (2013). Chemistry education research in Turkey. *Chemistry International--Newsmagazine for IUPAC*, 35(2), 12-14.
- Tsai, C. C., Lydia Wen, M. (2005). Research and trends in science education from 1998 to 2002: A content analysis of publication in selected journals. *International journal of science education*, 27(1), 3-14.

EBEVEYNLERİN DİJİTAL REKLAMLARLA MÜCADELESİ: REKLAM OKURYAZARLIĞI BAĞLAMINDA NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Hediye AYDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Reklamcılık Bölümü, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9696-8742
- ❖ E-posta: hediyeaydogan@akdeniz.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akcan, B., & Kazaz, A. (2020). Advertising in Digital Games: A Review from the Perspective of Children and Parents. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 1241-1261. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.706046>
- Aydoğan, H. (2021). The Necessity of Digital Advertising Literacy for Turkey in the 21st Century. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*(38), 505-511. <https://doi.org/10.17829/turcom.933648>
- Aydoğan, H., & Ayhan, A. (2022). An Action Research on Improving Parents' Digital Advertising Literacy Skills. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*(41), 276-294.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *E-Journal of Dokuz Eylül University Nursing Faculty*, 9(1), 23-28.
- Duerager, A., & Livingstone, S. (2012). How can parents support children's internet safety? *EU Kids Online*.
- Fadel, C. (2008). 21st Century Skills: How can you prepare students for the new Global Economy? (Partnership for 21st Century Skills, Issue. OECD/CERI. <https://www.oecd.org/site/educeri21st/40756908.pdf>
- Hobbs, R. (2011). The State of Media Literacy: A Response to Potter. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 55(3), 419-430.
- Joffe, H. (2011). Thematic Analysis. In D. Harper & A. R. Thompson (Eds.), *Qualitative Research Methods in Mental Health and Psychotherapy* (pp. 209-223). John Wiley & Sons, Ltd.
- Livingstone, S., & Blum-Ross, A. (2020). *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives*. Oxford University Press.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental Mediation of Children's Internet Use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599. <https://doi.org/10.1080/08838150802437396>
- Livingstone, S., Van Couvering, E., & Thumim, N. (2005). *Adult Media Literacy: A Review of the Research Literature*.
- Oprea, S. J., & Rozendaal, E. (2015). The Advertising Literacy of Primary School Aged Children. In I. B. Banks (Ed.), *Advances in Advertising Research – Vol. V*. European Advertising Academy.
- Rohde, P. (2020). “Wasn't even on my radar”: Increasing Parental Mediation of Influencer Marketing Behaviors in 35 Minutes with a Brief Theory of Planned Behavior informed Online Randomized Controlled Intervention”. *PsyArXiv*, 1-13. <https://doi.org/10.31234/osf.io/9cfw3>

- Rozendaal, E., Lapierre, M. A., van Reijmersdal, E. A., & Buijzen, M. (2011). Reconsidering Advertising Literacy as a Defense Against Advertising Effects. *Media Psychology*, 14(4), 333-354.
- Spielvogel, J., & Terlutter, R. (2015). Development of TV advertising literacy in children. *International Journal of Advertising*, 32(3), 343-368.
- Spiteri Cornish, L. (2015). ‘Mum, can I play on the internet?’. *International Journal of Advertising*, 33(3), 437-473. <https://doi.org/10.2501/ija-33-3-437-473>
- Talih Akkaya, D., & Özhan, Ş. (2021). Çocuklara Yönelik Televizyon Reklamcılığında Ebeveyn Algılarının Tutum ve Arabuluculukları Üzerine Etkisi: Kocaeli (Gölcük)’de Bir Araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 599-620. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.890969>
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Vijayalakshmi, A., Lin, M.-H., & Laczniak, R. N. (2020). Evaluating Adolescents’ Responses to Internet Ads: Role of Ad Skepticism, Internet Literacy, and Parental Mediation. *Journal of Advertising*, 49(3), 292-308. <https://doi.org/10.1080/00913367.2020.1770639>
- Waiguny, M. K. J., Nelson, M. R., & Terlutter, R. (2013). The Relationship of Persuasion Knowledge, Identification of Commercial Intent and Persuasion Outcomes in Advergimes—the Role of Media Context and Presence. *Journal of Consumer Policy*, 37(2), 257-277.
- Young, B. (2003). Does food advertising influence children’s food choices? A critical review of some of the recent literature. *International Journal of Advertising*, 22(4), 441-459.

AKADEMİSYENLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Medine Eda CEYLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6939-371X
- ❖ Mail: medine.eda.ceylan@gmail.com

niteliktedir. Taşkın (2011) ebeveyn denilince vurgulanmak istenen özellikle anneler olmuştur diye ifade etmiştir. Bu da çocuklar üzerindeki sorumlulukların anneler üzerine yüklendiğini ispatlar niteliktedir.

Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda şu öneriler sunulmuştur:

- Toplumsal cinsiyet ile ilgili ailelerin bilinçlendirilmesi.
- Toplumsal cinsiyet ile ilgili akademisyenlerin bilinçlendirilmesi.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin medya ve basının bu kavramı destekler yayınlar yapması.
- Eğitim-öğretime toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin derslerin eklenmesi.
- Ders kitaplarından cinsiyetçi kavramların, resimlerin kaldırılması.

Araştırmacılara öneriler:

Bu araştırma 10 akademisyen ve sadece bir üniversitede gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar farklı bölgelerde, farklı şehirlerde, farklı üniversitelerde ve daha fazla akademisyen ile toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüş incelemesi yapabilirler.

KAYNAKLAR

- Akgün, E. Ö., Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Demirel, F. ve Karadeniz, Ş. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi.
- Aslan, G. (2015). Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin metaforik bir çözümleme. *Eğitim ve Bilim*, 40(181).
- Baran, D. (2021). Türkiye'de cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik kalkınma: İller düzeyinde bir mekânsal veri analizi [Yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, S. ve Güder, S. Y. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumları ile eleştirel düşünme eğilimleri ilişkisi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 640-665.
- Bükecik, E. ve Özkan, B. (2018). Kadına yönelik şiddet: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığına etkisi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 33-37.

- Creswell, Jw, Hanson, We, Clark Plano, VI ve Morales, A. (2007). Niteliksel araştırma tasarımları: Seçme ve uygulama. *Danışman Psikolog*, 35 (2), 236-264.
- https://www.researchgate.net/profile/Uluhankurt/Publication/348049630_21_YUZYILDA_FEN_TABANLI_GIRISIMCILIK/links/5fedd138299bf140885f7f95/21-Yuezyilda-FEN-TABANLI-GIRISIMCILIK.Pdf#Page=158
- Çetin T. ve Bartın, C. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. [Yüksel lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların belirlenmesi üzerine bir alan araştırması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 364-385.
- Doğrucan, A. ve Yıldırım, Z. (2020). Kadına yönelik aile içi şiddet üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 122-138.
- Dökmen, Y.Z. (2014). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar. Remzi Kitapevi.*
- Efe, Ş. Y. ve Ayaz, S. (2010). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(1), 23-29.
- <https://www.proquest.com/openview/9adf1e5f0804b9acd8cb7bef255723d5/1?pq-origsite=gscholar&cbl=136214>
- Erden, G. ve Akdur, S. (2018). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın cinayetleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), 128-139.
- Erdol, T. A., Özen, F. ve Toraman, Ç. (2019). Türkiye'deki Eğitim Fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik görüşleri. *Journal Of Kırşehir Education Faculty*, 20(2).
- Freud, S. ve Freud, E. L. (1992). *Letters of Sigmund Freud*. Courier Corporation.
- Gianakos, I. (2000). Cinsiyet rolleri ve iş stresiyle başa çıkma. *cinsiyet rolleri*, 42 (11), 1059-1079.
- Gündoğan Bayır, Ö. ve Onurluer, E. (2019). Sınıf aday öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi (Yüksek lisans tezi). *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- İstatistik Kurumu (2019) *İşgücü istatistikleri*, 2018. Yayın Tarihi :25 Mart 2019. Sayı: 30677.
- Kaya, N. Ç. (2013). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği ve eğitim. *Haziran*, 20, 2017.

- Keleş, S. (2008). Erken çocuklukta toplumsal cinsiyet değişmezliği ölçüm aracının uyarlanması. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koyuncu Şahin, M. ve Çoban, A. (2019). Türkiye'de eğitim alanında toplumsal cinsiyet üzerine yapılmış çalışmalara toplu bir bakış. *Journal Of International Social Research*, 12(64).
- Moya, M., Expósito, F. ve Ruiz, J. (2000). Close relationships, gender, and career salience. *Sex Roles*, 42(9-10), 825-846.
- Öcal, A. T. (2021). Türkiye'de işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği.
- Öngören, S. (2019). Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına göre okul öncesi öğretmenliğine ilişkin görüşleri. *Opus International Journal Of Society Researches*, 11(18), 1773-1796.
- Öztan, E., & Doğan, S. N. (2015). Akademinin cinsiyeti: Yıldız Teknik Üniversitesi örneği üzerinden üniversite ve toplumsal cinsiyet. *Çalışma ve Toplum*, 46(3).
- Şener, Ü. ve Demirdirek, H. (2014). 81 il için toplumsal cinsiyet eşitliği karnesi. *Türkiye Ekonomi*.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin
- Tarhan, S., Çetin Gündüz, H. ve Kılıç, Z. (2014). Cinsiyet kalıp yargılarının aşılmasında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. S. Doğan (Edt.) *Benim Madam Curie'm Eğitici El Kitabı*. Mg Yapım, Ajans, Halkla İlişkiler. D284f45nftgeze. Cloudfront. Net/.../Madam_Curium_Kitapcik_Web_V2. Pdf.
- Taşkın, N. (2011). Çocukların gelişiminde katkıları unutulmalar: Babalar. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7, 43-47.
- Tezer Asan, H. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi*, 2, 65-74
- Üstün, İ. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitliği hesaba katabiliyor muyuz? Ceid Yayınları.
- Seçgin, F., & Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Education Sciences*, 6(4), 2446-2458.
- Yıldırım, İ. E., Ergut, Ö., & Camkıran, C. (2018) Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki farkındalığın belirlenmesine yönelik akademisyenler üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 37-46.

SPOR & BİLİM

2023

-I-

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Gökmen ÖZEN
Prof. Dr. İlker ÖZMUTLU

SPOR & BİLİM 2023-I

Editörler

Doç. Dr. Gökmen ÖZEN
Prof. Dr. İlker ÖZMUTLU

ORCID (0000-0001-5756-653X)
ORCID (0000-0002-8287-4275)

ISBN 978-625-6504-15-8
E-ISBN 978-625-6504-16-5
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub202311>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SPOR & BİLİM 2023-I

ÖZEN, Gökmen; ÖZMUTLU, İlker

1. Basım, 272 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Antrenman 2. Beden Eğitimi 3. Egzersiz 4. Fiziksel Aktivite 5. Spor

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DURLU (gamzedurlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

KÜRESEL SPOR TIF SİLAHLANMA YARIŞI	7
<i>Hakan SUNAY, Berkay AYVERDİ</i>	
SPORDA MALİ FAİR PLAY	23
<i>Erhan BUYRUKOĞLU</i>	
E-SPOR ENDÜSTRİSİ	33
<i>Eren BOZYILAN, Aykut DÜNDAR</i>	
TESETTÜR GİYİMİ TERCİ EDEN KADINLARIN SPOR GİYİMİNE YÖNELİK GARDIROP FAKTÖRLERİ: DİN VE PAZARLAMA AÇISINDAN BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME	51
<i>Muzaffer Toprak KESKİN, Nurten ULUSAY</i>	
VÜCUT GELİŞTİRME VE ZİNDELİK (FİTNESS) SPORU YAPAN BİREYLERİN LİDERLİK YÖNELİMLERİNİN İNCELENMESİ	71
<i>Tugay YILMAZ</i>	
SPORCULARDA STRES YÖNETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	85
<i>Ünal SAKİ</i>	
SPORDA MOTİVASYON	99
<i>Murat Yalçın BEŞİKTAŞ, Mustafa Serdar TEREKLİ</i>	
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYALLEŞMESİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNİN ETKİSİ	125
<i>İbrahim YILMAZ, Mehmet ACET, Özlem EKİZOĞLU</i>	
EGZERSİZ GÜDÜLENMESİ	139
<i>Yunus Emre AK, Çiğdem ÖNER</i>	
SPOR YARALANMALARI	161
<i>İbrahim Halil DÜNDAR, Eren BOZYILAN</i>	
SPOR FARMAKOLOJİSİNDE ANABOLİK-ANDROJENİK STEROİDLER VE DOPİNG İLİŞKİSİ	183
<i>Murat ÜNALMIŞ</i>	
DİRENÇ ANTRENMANI DEĞİŞKENLERİNİN KAS HİPERTROFİSİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ	191
<i>Kadir KESKİN</i>	

**EKSANTRİK KASILMA İÇEREN ÇALIŞMALARIN SPRINT
ÇEVİKLİĞİNE VE ANAEROBİK DAYANIKLILIĞA ETKİSİ.....211**

Emre SERİN, Yağmur AKKOYUNLU

**SOLUNUM KAS ANTRENMANLARININ YÜZME
PERFORMANSINA ETKİSİ229**

Coşkun YILMAZ

**PLİOMETRİK ANTRENMANIN FUTBOLA ÖZGÜ MOTOR
BECERİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ243**

Nedim MALKOÇ, Erdal BAL, Mustafa BAŞ

**FUTBOLDA MÜSABAKA VE DAR ALAN OYUNLARI İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ.....257**

Kaan KAYA, Selçuk TARAKCI, Barış GÜROL

KÜRESEL SPORTİF SİLAHLANMA YARIŞI

Hakan SUNAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5139-1492
- ❖ Mail: hsunay@ankara.edu.tr

Berkay AYVERDİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3529-7089
- ❖ Mail: berkay.ayverdi@ankara.edu.tr

normalleştirebilecek güce sahip bir yapıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük önderi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirttiği gibi “Yurtta Barış Dünyada Barış” anlayışının oluşturulmasında spor en etkili araçlardan biridir. Küresel Sportif Silahlanma Yarışı ülkelerin birbirleriyle her alanda yarışta olduğu gibi, sporun da bu yarışta önemli bir unsur olduğunu ifade etmektedir. Spor, barışçı bir dil konuşmakta ve herkesin anlayabileceği evrensel bir dil kullanmaktadır (Fişek, 1988). Bu “silahlanma” yarışının dostluk, birlik ve beraberlik çerçevesinde olması gerekliliği unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Bernard, A. B., Busse, M. R. (2004). Who wins the Olympic Games: Economic resources and medal totals. *Review of economics and statistics*, 86(1), 413-417.
- Böhlke, N., & Robinson, L. (2009). Benchmarking of elite sport systems. *Management decision*, 47(1), 67-84.
- Bulut E. (2022). Küreselleşme ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Giriş (Ed. Ayhan Dever & Ercüment Erdoğan), *Küreselleşme ve Spor* (19-37). Ankara. Nobel Bilimsel
- Cole, B. C. (2000). The East German sports system: Image and reality. Texas Tech University.
- Çetin, C. (2021). *Sporun Jeopolitiği*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- De Bosscher V, De Knop P, Van Bottenburg M, Shibli S (2006). A conceptual framework for analysing sports policy factors leading to international sporting success. *European Sport Management Quarterly*.
- De Bosscher, V. (2008). The global sporting arms race: An international comparative study on sports policy factors leading to international sporting success. Meyer & Meyer Verlag.
- De Bosscher, V. (2015). Theory of sports policy factors leading to international sporting success (SPLISS). In *Routledge handbook of theory in sport management* (pp. 93-113). Routledge.
- De Bosscher, V., De Knop, P., and van Bottenburg, M., 2009. An analysis of homogeneity and heterogeneity of elite sports systems in six nations. *International journal of sports marketing and sponsorship*, 10 (2), 7–27. doi:10.1108/ IJSMS-10-02-2009-B003
- Digel, H. (2002). A comparison of elite sport systems. *New studies in athletics*, 17, 37.
- Fişek, K. (1988). *Spor Yönetimi*, 2. Baskı Bağırhan Kitabevi, Ankara: Tıpkı Basım.

- Green M, Houlihan B. (2005). *Elite sport development: Policy learning and political priorities*. Routledge.
- Green M, Oakley B (2001a). Elite sport development systems and playing to win: uniformity and diversity in international approaches. *Leisure studies*, 20(4), 247- 267
- Oakley, B., & Green, M. (2001b). Still playing the game at arm's length? The selective re-investment in British sport, 1995–2000. *Managing leisure*, 6(2), 74-94.
- Grix, J. (2008). The decline of mass sport provision in the German democratic republic. *The International Journal of the History of Sport*, 25(4), 406-420.
- Grix, J., & Carmichael, F. (2012). Why do governments invest in elite sport? A polemic. *International journal of sport policy and politics*, 4(1), 73-90.
- Hogan, K., & Norton, K. (2000). The ‘price’ of Olympic gold. *Journal of science and medicine in sport*, 3(2), 203-218.
- Houlihan B (1997). *Sport, Policy and Politics. A comparative analysis*. London and New York: Routledge.
- Houlihan B (2013). Commercial, political, social and cultural factors impacting on the management of high performance sport. In P. Sotiriadou, & V. De Bosscher (Eds.), *Managing high performance sport*(pp. 17–29). Abingdon: Routledge.
- Hoye R, Nicholson M, Houlihan B. (2011). *Sport And Policy: Issues And Analysis*. Routledge.
- [https://www.aksehir.bel.tr/v2/aksehir/tarihimiz/24-agustos-aksehir-onur-gunu Erişim Tarihi: 01.06.2023](https://www.aksehir.bel.tr/v2/aksehir/tarihimiz/24-agustos-aksehir-onur-gunu-Erişim-Tarihi:01.06.2023)
- K Nessel, S Kořciółek (2020): The total sporting arms race: benchmarking the efficiency of public expenditure on sports in EU countries, *European Sport Management Quarterly*,
- Kavetsos, G., & Szymanski, S. (2010). National well-being and international sports events. *Journal of economic psychology*, 31(2), 158-171.
- Kılıç M, Aslan M (2016). Sovyet Toplumunda Sporun Rolü. *Tarih Okulu Dergisi*, 9(25), 195-213.
- Kobierecki, M. M. (2016). Ping–Pong Diplomacy and its Legacy in the American Foreign Policy. *Polish Political Science Yearbook*, 45(1), 304-316.
- Kuper, S. (1996). *Futbol asla sadece futbol değildir*, (Çev: Gürtunca, S.),İstanbul: Sabah Kitapları

- Lin, C. Y., Lee, P. C., & Nai, H. F. (2008). Theorizing the role of sport in state-politics. *International Journal of Sport and Exercise Science*, 1(1), 23-32.
- Parrish, R. (2003). *Sports law and policy in the European Union*. Manchester University Press.
- Parks J B, Olafson G A (1987). Sport management and a new journal. *Journal of Sport Management*, 1(1), 1-3.
- PGlobal (2017) Ülkelerin Spor Başarısını Etkileyen Faktörler: Rio Olimpiyatları Örneği, Ankara: PGlobal Küresel Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri
- Riordan, J. (1978). *Sport in the Soviet Union*. RiordanJ.(ed.) Sport under Communism, London: Hurst.
- Seval, H. F., & Kodaman, T. (2016). Sporun Uluslararası Politikadaki Etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 52-64.
- Shimokubo, T. (2022). Political regime and the impact of sporting success on national pride: a quasi-natural experiment in Germany. *International journal of sport policy and politics*, 14(1), 37-52.
- Skille, E. Å., & Chroni, S. A. (2018). Norwegian sports federations' organizational culture and national team success. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 10(2), 321-333.
- Sotiriadou P, De Bosscher V (Eds.). (2013). *Managing high performance sport*. London: Routledge.
- Sotiriadou P, Gowthorp L, De Bosscher V (2014). Elite sport culture and policy interrelationships: The case of Sprint Canoe in Australia. *Leisure Studies*, 33(6), 598-617
- Sotiriadou, P., & De Bosscher, V. (2018). Managing high-performance sport: introduction to past, present and future considerations. *European Sport Management Quarterly*, 18(1), 1-7.
- Sunay, H. (2021a). *Uluslararası Karşılaştırmalı Spor Yönetim Sistemleri*, Gazi Kitabevi, Ankara
- Sunay, H. (2021b). *Spor Yönetimi*, 4. Basım. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tınaz C, Bakır M (2015). *Spor ve Politika Meseleleri ve Analizi*. Beta Yayınevi, İstanbul
- Tosa, M. (2015). Sport nationalism in South Korea: An ethnographic study. *Sage Open*, 5(4), 2158244015604691.

Van Der Roest J W, Dijk B (2021). Developing an elite sports' public value proposition in Northern Netherlands. *European Sport Management Quarterly*, 1- 18.

Wicker, P., Prinz, J., & von Hanau, T. (2012). Estimating the value of national sporting success. *Sport Management Review*, 15(2), 200-210.

SPORDA MALİ FAİR PLAY

Erhan BUYRUKOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri ABD. Aydın /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8459-9270
- ❖ Mail: erhanbuyrukoglu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akşar, T. (2013). *Krizdeki Futbol*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Aktaş, H., ve Mutlu, S. (2016). Futbolda Finansal Sürdürülebilirlik Kapsamında „Finansal Fair Play Başa Baş Kuralı“ ve Beşiktaş Futbol Kulübü Üzerinde Bir Uygulama. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2):223-256.
- Aytekin, A. (2012). *Futbolcu Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Programı, Ankara
- Deloitte Sports Business Group, (2014). <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/sports-business-group/deloitte-uk-annual-review-football-finance.pdf> Erişim Tarihi: 02.04.2023
- Doğru, C. (2010). Futbol Endüstrisinde Rekabetçi Dengenin Oluşturulmasına Matematiksel Bir Yaklaşım: Ücret Tavanı Modeli. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 2(4):109-218.
- Ekinci, S. (2013). *Finansal Fair Play Türkiye Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı, İstanbul.
- Karadeniz, E., Koşan, L., ve Kahiloğulları, S. (2014). Borsa İstanbul’da İşlem Gören Spor Şirketlerinin Finansal Performansının Oran Yöntemiyle Analizi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2): 129-144.
- Özevin, O. (2017). UEFA Finansal Fair Play Düzenlemesinin Avrupa Futbol Kulüpleri Üzerindeki Etkisi: Avrupa 5 Büyük Ligi ve Türkiye Süper Ligi Üzerine Bir İnceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(2); 479 – 508.
- Peeters, T., ve Szymanski, S. (2014). Financial Fair Play in European Football. *Economic Policy*, 29(78), 343-390.
- Preuss, H., Haugen, K., ve Schubert, M. (2014). UEFA Financial Fair Play: The Curse of Regulation. *European Journal of Sport Studies*, 2(1), 33-51.
- Saban, M., ve Demirci, F. (2016). Finansal Fair Play ve Türkiye’deki Dört Büyük Futbol Kulübünün Uyum Düzeyinin İncelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 25-49.
- Sönmezoğlu, U., Ekmekçi, R., Ekmekçi, D.Y. (2013). Sporda Sosyal Sorumluluk: Fenerbahçe Kulübü Örneği. *Pamukkale Journal of SportSciences*, 4(3): 92-106.

- Sultanoglu, B. (2008). Hisseleri Halka Arz Edilen Türk Futbol Kulüplerinin Mali Tablolarının Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Baskent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Yüksek Lisans Programı, Ankara
- Szymanski, S. (2014). Fair Is Foul: A Critical Analysis of UEFA Financial Fair Play. *International Journal of Sport Finance*, 9(3): 218-229.
- TFF. (2016) Kulüp Lisans ve Finansal Fair Play Talimatı. <http://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Kulup-Lisans-ve-FinansalFair-Play-Talimati.pdf> Erişim Tarihi: 02.04.2023
- UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations Edition (2010).http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/Tech/uefaorg/General/01/50/09/12/1500_912_DOWNLOAD.pdf Erişim Tarihi: 02.04.2023
- Vieweg K. (2010). Spor Hukukunun Büyüsü. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1): 1-57.

E-SPOR ENDÜSTRİSİ

Eren BOZYILAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8450-880X
- ❖ Mail: ebozyilan@adiyaman.edu.tr

Aykut DÜNDAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1012-1274
- ❖ Mail: adundar@adiyaman.edu.tr

Sonuç olarak, dünya genelinde son yıllarda dünyanın dijital platformlara daha yoğun bir şekilde entegre olmasının e-sporun gelecekte gelebileceği noktayı günümüze çektiği ve böylelikle potansiyellerinin artmasında bir ivme sağladığı değerlendirilebilir. Bu teknoküresel aracın barındırmış olduğu sektörel ve potansiyel kariyer fırsatlarının dünya genelinde özellikle genç nüfusun ağırlıklı olduğu oyuncu ve seyirci havuzundan oluşan potansiyel e-spor tüketicisi konumundaki kitleyi ortaya çıkardığı ve bu kitleyi endüstriyel boyutta değerlendirmek isteyen çeşitli küresel ve yerel sektörlerin e-spora olan ticari ilgi ve alakalarının yapılan sponsorluk, reklam, pazarlama vb. ticari faaliyetlerle artarak devam ettiği sonucunu yansıtmaktadır. Ayrıca e-sporun sektörel yapısı içerisinde barındırmış olduğu profesyonel oyunculuk, antrenörlük, yöneticilik, menejerlik, yayıncılık vb. kariyer alanlarının yanı sıra, dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de ulusötesi oyun şirketlerinin düzenlediği küresel e-spor organizasyon ve turnuvalarının Youtube, Twitch TV, Mixer gibi canlı yayın platformları üzerinden yakından takip edilmesinin, bireysel girişimciliği teşvik eden oyun yayıncılığı ve sunuculuğu gibi temelinde yaratıcı fikirlerin dijital içerik ve ürünlere dönüştüğü ve bu yayınlar esnasında üretici ve tüketicinin anlık etkileşimini mümkün kılması, dijital içeriğe ve ürüne interaktif bir şekilde yön vermesi ile birlikte e-spor medyasının farklı küresel sektörel perspektiflere, tüketim modellerine ve kariyer fırsatlarına gebe bir yönünün olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Ayas, E. B. (2020). Investigation of Digital Game Addiction Levels of High School Students, *International Online Journal of Educational Sciences*, 12(3), 81-91.
- Ayaş BE. & Kartal M. (2022), *Geleneksel Sporlarda ve E-Sporlarda Zihinsel Antrenman Teknikleri, Spor Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar V*, Konya: Eğitim Yayınevi
- Ayaş, E. B. (2020). Comparison of the attitudes towards learning with the participation motivation level in e-sports players. *African Educational Research Journal*, 8(1): 83-89.
- Bayrak Ayaş E., (2020) *A'dan Z'ye E-Spor Dost Mu? Düşman Mı?* Ankara: Gazi Kitabevi.
- Chen, Chen. 2015. *Study on E-sports Status-Quo and Development in China*. China University of Mining and Technology.

- Dong, Chen. 2015. Study on the Development of China's E-sports Industry (1996–2015). Shandong University.
- Kartal, M. & Temel, C. (2021). Metaphors Regarding The Concept of E-Sports Produced By University Students in Turkey. *Rocznik Lubuski Journal*, 2(47), 85-100.
- Kartal, M. (2020a). Küreselleşme Bağlamında Türkiye’de E-spor, Temel, C. (Ed.), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kartal, M. (2021). Yeni Neslin Engelsiz Spor: E-spor, Gündoğdu, C. (Ed.), E-spor, Multi Sportif Araştırmalar: 6 Farklı Yaklaşım içinde, 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kartal, M. (2022). Elektronik Spor (E-Spor), Editörler (Sağiroğlu, ve ark), İçinde: Dijital Oyunlar -2: Araçlar, Metodolojiler, Uygulamalar ve Öneriler, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Liang, Chen, and Yu. Wenqian. 2017. Study on Mobile E-sports Development. *Sports Culture Guide* 4: 26–31.
- Peiyi, He. 2013. Study on Status-Quo and Development of China's E-sports Industry. Shanghai International Studies University.
- Peng Duan · Xiaohui Wang · Allan Yijia Zhang · Bin Ji (2023). *JiElectronic Sports Industry in China*.
- Tianhua, Song, and Luo Ping. 2006. Analysis on Similarities and Differences between E-sports and Athletic Sports. *Journal of PLA Institute of Physical Education* 3: 96.
- Tianhua, Song, and Luo Ping. 2006. Analysis on Similarities and Differences between E-sports and Athletic Sports. *Journal of PLA Institute of Physical Education* 3: 96–98.
- Wei, He. 2004. Related Concepts and Type Analysis of E-sports. *Sports Culture Guide* 5: 11–13.
- Xiaomeng, He., Xu. Yunjun, Tang Guoyong, et al. 2005. Discussion on E-sports Development and Strategies. *Journal of Shaoyang University (Natural Science Edition)* 3: 131–133.
- Yuchao, Feng. 2003. Preliminary Discussion about E-sports Development. *Zhejiang Sport Science* 5: 49–52.
- Zonghao, Li, Wang Jian, and Li Bai. 2004. The Concept, Classification and Research on the Development History of E-sports. *Journal of Tianjin University of Sport*.
- Murathan T., Murathan F. (2019). Spor Sektöründe Blok Zinciri Uygulamaları, Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 4(1), 65.
- Murathan G., Murathan F. (2021). Egzersiz ve Bağımlılık, Spor, Eğitim Sağlık, Ankara: Efe Akademi Yayınları.

**TESETTÜR GİYİMİ TERCİ EDEN
KADINLARIN SPOR GİYİMİNE YÖNELİK
GARDIROP FAKTÖRLERİ: DİN VE
PAZARLAMA AÇISINDAN
BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME**

Muzaffer Toprak KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Nevşehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9439-0094
- ❖ Mail: toprakkeskin@hotmail.com

Nurten ULUSAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Nevşehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0972-9407
- ❖ Mail: nurtenulusay22@gmail.com

KAYNAKLAR

- Amalanathan, S., & Reddy Best, K. L. (2022). Women's Islamic modest wear fashion brands in the U.S.: Empowerment, modernity, self-expression, and a rising market demand. *International Textile and Apparel Association Annual Conference Proceedings*, 78(1). <https://doi.org/10.31274/itaa.13806>
- Angst, J., Gamma, A., Gastpar, M., Lépine, J. P., Mendlewicz, J., & Tylee, A. (2002). Gender differences in depression. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 252(5), 201-209. <https://doi.org/10.1007/s00406-002-0381-6>
- Benhabib, S. (2002). *The claims of culture: Equality and diversity in the global age*. Princeton University Press.
- Benn, T. (1996) Muslim Women and Physical Education in Initial Teacher Training *Sport Education and Society* 1(1) 5-21 DOI: 10.1080/1357332960010101
- Benn T., Dagkas S., & Jawad, H., (2011). Embodied faith: Islam, religious freedom and educational practices in physical education *Sport Education and Society* 16(1) 17-34 DOI: 10.1080/13573322.2011.531959
- Benn, T., Pfister, G., & Jawad, H. (Eds.). (2010). *Muslim women and sport*. Routledge.
- Cook, K. J. (2018). Uncovering the evolution of hijabs in women's sports. *The Graduate Review*, 3, 62-67.
- Dagkas S., Benn T., & Jawad H., (2011) Multiple voices: improving participation of Muslim girls in physical education and school sport *Sport Education and Society* 16(2) 223-239 DOI: 10.1080/13573322.2011.540427
- Dagkas, S., & Benn, T. (2006). Young Muslim women's experiences of Islam and physical education in Greece and Britain: A comparative study. *Sport, Education and Society*, 11(1), 21-38. <https://doi.org/10.1080/1357332052000308790>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Furseth, I. (2011). The Hijab: Boundary work and identity negotiations among immigrant Muslim women in the Los Angeles area. *Review of Religious Research*, 11(4), 365-385.

- Gorman, D. (2012). *The emergence of international society in the 1920s*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139108584>
- Hamzeh, M., & Oliver, K. L. (2012). "Because I am Muslim, I cannot wear a swimsuit." *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 83(2), 330–339. <https://doi.org/10.1080/02701367.2012.10599864>
- Jawad, H. (2022). Islam, women and sport: The case of visible Muslim women [Blog post]. Religion and Global Society Blog Series on Religion and Sport in the Middle East and North Africa Region (MENA). <https://blogs.lse.ac.uk/religionglobalsociety/2022/09/islam-women-and-sport-the-case-of-visible-muslim-women/>
- Kahan, D. (2003). Islam and physical activity: Implications for American sport and physical educators. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 74(3), 48-54.
- Kay T., (2006) Daughters of Islam: Family Influences on Muslim Young Women's Participation in Sport *International Review for the Sociology of Sport* 41(3-4) 357-373 DOI: 10.1177/1012690207077705
- Khan, G. F., & Park, H. W. (2019). How to write a bibliometric paper: A guide for novice researchers and graduate students in information science and technology disciplines. *Scientometrics*, 121(3), 1809-1830. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03253-8>
- Kızılelmas, F. (2021). Spor yapan kadınların bireysel ve toplumsal yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimler: Düzce örneği [Changes in individual and social life styles of women doing sports: Düzce example]. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi [Düzce University Journal of Social Sciences]*, 11(1), 152-170.
- Kızıloğlu, E. (2022). Kadın akademisyenler üzerine yapılan çalışmaların sistematik bir analizi: Scopus veri tabanı örneği [A systematic analysis of studies on female academics: The case of Scopus database]. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi [Third Sector Social Economy Journal]*, 57(1), 458-476.
- Laar, R.A, Ashraf, M.A, Zhou, S., Zhang L. and Zhong, Z. (2022). Assessing the Association Between Pakistani Women's Religious Beliefs and Sports Participation. *Frontiers in Psychology*, 13:915521. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.915521>
- Ninkov, A., Frank, J. R., & Maggio, L. A. (2022). Bibliometrics: Methods for studying academic publishing. *Perspectives on Medical Education*, 11(3), 173-176. <https://doi.org/10.1007/s40037-021-00695-4>
- Omar, M.A. (2016). Architecture, culture, and needs of Australian Muslim communities: challenges and opportunities for social inclusion.

International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS), 3(2), 1390-1409.

- Pfister, G., & Benn, T. (2020). Building cultural diversity in sport: A critical dialogue with Muslim women. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 12(4), 647-663. <https://doi.org/10.1080/19406940.2020.1827006>
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25(4), 348.
- Segran, E. (2018). Muslim fashion is a \$254 billion market- but big brands can't crack it. *Fast Company*. Retrieved from <https://www.fastcompany.com/40559445/these-startups-nailed-muslim-fashion-burberry-and-dkny-did-not>
- Shafee, W.H., (2019). Approaches to the wardrobe challenges of Muslim women in the west. *Journal of Islamic Marketing*, 11(5), 1155-1173.
- Shirazi, F., (2000). Islamic religion and women's dress code: The Islamic Republic of Iran In L.B Arthur (Ed.), *Undressing religion: Commitment and conversion from a cross-cultural perspective* (pp113-130) New York: Berg.
- Sökmen Gürçam, Ö., & Tekin, A.(2021). Vergi affı konusunda yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi [A bibliometric analysis of studies on tax amnesty]. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* [Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences], 30(3), 68-78.
- Toffoletti, K., & Palmer, C.(2017). New approaches for studies of Muslim women and sport.*International Review for the Sociology of Sport*, 52(2), 146–163. <https://doi.org/10.1177/1012690215589326>
- Walseth, K. (2006). Young Muslim women and sport: The impact of identity work. *Leisure Studies*, 25(1), 75-94. <https://doi.org/10.1080/02614360500200722>

VÜCUT GELİŞTİRME VE ZİNDELİK (FİTNESS) SPORU YAPAN BİREYLERİN LİDERLİK YÖNELİMLERİNİN İNCELENMESİ

Tugay YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Kilis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3335-5361
- ❖ Mail: tugayyilmaz027@gmail.com

KAYNAKLAR

- Atar, E, Özbek O. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin liderlik davranışları. *Sportmetre*, 7: 51-9.
- Baltaş, A. (2007). Değişimin içinden geleceğe doğru ekip çalışması ve liderlik. İstanbul: Remzi Kitapevi, 32.
- Bolman, LG., Deal, TG. (1991). Leadership and management effectiveness: a multi-frame multi-sector analysis. *Human Resource Management*; 30 (4):509-534
- Çar, B. (2013). Spor Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Liderlik Özelliklerinin Belirlenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çelik, C. & Sünbül, Ö. (2008). Liderlik algılamalarında eğitim ve cinsiyet faktörü: Mersin ilinde bir alan araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13: 49-66.
- Çelik, V. (2004), Liderlik. Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı. Ankara: Yüksel Özden (Ed.). PegemYayınları.
- Çiçek. E. G. (2010). İlköğretim okulu öğretmenlerinin müdürlerinin liderlik rollerine ilişkin algılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Dereli, M. (2003). A survey research of leadership styles of elementary school principles. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Erkmen, G. (2007). Selçuk Üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilimlerinin sporda tercih ettikleri lider davranışları ile karşılaştırılması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Güngör, NB. (2016). Beden eğitimi öğretmen adaylarının epistemolojik inançları ile liderlik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- İbicioğlu, H., Özmen, H. İ. & Taş, S. (2009). Liderlik davranışı ve toplumsal norm ilişkisi: ampirik bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14: 1-23.

- Kadak, Z. (2008). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin liderlik stilleri ile sınıf yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Karataş, E.Ö. (2017). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Liderlik Yönelimleri Ve Öz Güven Davranışlarının İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Özkan, Ö.N. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin liderlik yönelimleri ve motivasyon düzeylerinin incelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi.
- Semiz, H. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinde sporun liderlik üzerine etkisi (Hendek örneği). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Senger, K. (2014). Öğretmenlerin liderlik yönelim algılarının incelenmesi (Kars ili örneği) Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Tabachnick and Fidell, 2013. B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.) Pearson, Boston
- Tanrıverdi H (2012). Spor ahlakı ve şiddet. The Journal of Academic Social Science Studies, 5(8): 1071–1093.
- Yetim, A. (1996). Spor yönetiminde liderlik. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), Ankara, 89.

SPORCULARDA STRES YÖNETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ünal SAKİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Ağrı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4913-0693
- ❖ Mail: usaki@agri.edu.tr

birinin stres olduğu anlaşıldığında meydana gelen stresin kaynaklarının neler olabileceği noktasında incelemeler yapıldığı gözlenmektedir. Bu kaynakların sporcular arasında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıkları göz önünde bulundurarak literatürde birçok stres faktörü üzerine çalışmalara yer verildiği ve belli oranlarda sonuçlara ulaşıldığı ifade edilmektedir. Özellikle çevresel faktörlerin stresin yönetilmesini doğrudan etkilediği söylenmektedir. Bazı araştırmacılar stresi yönetmenin yetenekten geçtiğini ifade ederken bazıları görev ve duygu odaklı olaya yaklaşılması gerektiğini, bazıları ise, başa çıkma stratejilerinin belirlenmesinin doğru olacağını savunmaktadır. Genel anlamda konu değerlendirildiğinde, her alanda olduğu gibi spor alanında da stres yönetimi önemli bir yer teşkil ettiği, çözüm noktası hususunda tüm paydaşların devreye alınarak destek sağlanmasının doğru olabileceği ve üzerine ivedilikle gidilmesinin istenilen sonuçları beraberinde getirebileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Aktaş Üstün, N. ve Üstün, Ü. D. (2020) Kadın voleybolcularda stres yönetiminin başa çıkma yaklaşımları açısından incelenmesi. *Spor metre, Beden Eğitimi ve spor Bilimleri Dergisi*, 18(3), 128-135.
- Altungül, O. (2006). Futbol aktivitelerine katılanların kişilik özellikleri ışığında stres düzeylerinin belirlenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Elazığ.*
- Akman, S. (2004). Stresin nedenleri ve açıklayıcı kuramlar. *Türk psikoloji bülteni*, 10(34-35), 40-56.
- Anshel, M. H., Jamieson, J., & Raviv, S. (2001). Cognitive appraisals and coping strategies following acute stress among skilled competitive male and female athletes. *Journal of sport behavior*, 24(2), 128.
- Arsan, N. Koruç Z. (2009). Sporcuların stresle başa çıkma davranışlarının belirlenmesi. *Spor Hekimliği Dergisi*, 44(4), 131-138.
- Aydın, G. (2017). Su topu sporcularının stres düzeyi ve problem çözme becerilerinin incelenmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kütahya.*
- Aytaç , S., Akalp, G., ve Gökçe , A. (2016). İş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının işe bağlı stres düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk University journal of Economics & Administrative Sciences*, 30, 5-6.

- Balcı, A. (2014). Çalışanlarda stres kaynakları, stresle başa çıkma yöntemleri ve sağlık sektörü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baltaş ve Baltaş (1993). Stres ve başa çıkma yolları. Remzi kitabevi.
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: a theoretically based approach. *Journal of personality and social psychology*, 56(2), 267-283.
- Civan, A., Özdemir, İ., Gencer, Y. G., & Durmaz, M. (2018). Egzersiz ve stres hormonları. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-14.
- Crocker, P. R. (1992). Managing stress by competitive athletes: Ways of coping. *International of sport psychology*, 23(2), 161-175.
- Çoruh, Y., & Vural, M. (2019). Study on High School Teachers' Self-Esteem in Decision Making and Decision Making Styles. *Asian Journal of Education and Training*, 5(2), 362-368.
- Davutoglu, M., Guler, E., Olgar, S., Kurutas, E. B., Karabiber, H., Garipardic, M., ve Ekerbicer, H. C. (2008). Oxidative stress and antioxidant status in neonatal hyperbilirubinemia. *Saudi Med J*, 29(12), 1743-1748.
- Ekinci, H., & Ekici, S. (2003). İşletmelerde örgütsel stres yönetim stratejisi olarak sosyal desteğin rolüne ilişkin görgül bir araştırma. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 109-120.
- Eraslan, M. (2015). Spor bölümlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin ve stresle başa çıkma stillerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 65-82.
- Erdoğan, İ. (1999). İşletme yönetiminde örgütsel davranış. *Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri*.
- Erkmen, N., & Çetin, M. Ç. (2008). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin stresle başa çıkma tarzlarının bazı değişkenlerle ilişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 231-242.
- Ersarı, G., ve Naktiyok, A. (2012). İş görenin içsel ve dışsal motivasyonunda stresle mücadele tekniklerinin rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1).81-101
- Folkman S. ve Lazarus R. S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1984). Stress processes and depressive symptomatology. *Journal of abnormal psychology*, 95(2), 107-113.

- Folkman ve Moskowitz, J. T. (2004). Coping pitfalls and promise. *The Annual Review of Psychology*, 55(5), 745- 768.
- Fletcher, D., ve Arnold, R. (2017). Stress in sport: The role of the organizational environment. In C. R. D. Wagstaff (Eds.), *The organizational psychology of sport: Key issues and practical applications* (pp. 83–100). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Galante, J., Dufour, G., Vainre, M., Wagner, P. A., Stochl, J., Benton, A., Lathia, N., Howarth, E., Jones, B. P. (2018). A mindfulness-based intervention to increase resilience to stress in university students (the Mindful Student Study): a pragmatic randomised controlled trial. *The Lancet Public Health*, 3(2), 72-81.
- Garnezy, N. (1991). Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *American Behavioral Scientist*, 34(4), 416-430.
- Garnezy, N., & Masten, A. S. (1991). The protective role of competence indicators in children at risk. In E. M. Cummings, A. L. Greene, & K. H. Karraker (Eds.), *Life-span developmental psychology: Perspectives on stress and coping* (pp. 151–174). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Gaudreau, P., ve Blondin, J. P. (2002). Development of a questionnaire for the assessment of coping strategies employed by athletes in competitive sport settings. *Psychology Of Sport And Exercise*, 3(1), 1-34.
- Gbadamosi, G., ve Ross, C. (2012). Perceived stress and performance appraisal discomfort: The moderating effects of core self-evaluations and gender. *Public Personnel Management*, 41(4), 637-659.
- Gök, S. (2009). Çalışma yaşamının önemli bir sorunu: örgütsel stres. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 27(2), 431.
- Gümüştekin, G. E., ve Öztemiz, A. B. (2004). Örgütsel stres yönetimi ve uçucu personel üzerinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23,61-82.
- Graham, H. (1999). Against the state: A genealogy of the Barcelona may days (1937). *European History Quarterly*, 29(4), 485-542.
- Henton, C. (1990). One vowel's life (and death?) across languages: the moribundity and prestige of/ʌ. *Journal of Phonetics*, 18(2), 203-227.
- Horn T. S., Bloom P., Berglund K. M, ve Packard S. (2011). Relationship between collegiate athletes' psychological characteristics and their

- preferences for different types of coaching behavior. *The Sport Psychologist*, 25(2), 190-211.
- Johnstone, M. (1989). *Stress in teaching. an overview of research*. scottish council for research in education. 15 St. John Street.
- Kılıç, G., Tunç, T., Saraçlı, S., ve Kılıç, İ. (2013). Örgütsel stresin örgütsel sessizlik üzerine etkisi: Beş yıldızlı termal otel işletmelerinde bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 17-32.
- Köknel, Ö. (1987). *Zorlanan insan: Kaygı çağında stres*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö., ve İnsan, Z. (1987). *Kaygı çağında stres*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press.
- Lazarus, R. S. (1993). Why we should think of stress as a subset of emotion. In L. Goldberger & S. Breznitz (Eds.), *Handbook of stress: Theoretical and clinical aspects* (pp. 21–39). Free Press.
- Lazarus R. S. (1999). *Stres and emotion. A new synthesis*. Springer.
- Lazarus, R.S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. Springer.
- Lazarus, R. S. (2000). How emotions influence performance in competitive sports. *The sport Psychologist*, 14(3), 229-252.
- Lazarus, R.S. (2006). Cognitive-motivational-relational theory of emotion. In Y.L. Hanin (Eds.), *Emotions in sport*. Human Kinetics. (pp. 39–63). Human Kinetics.
- Loehr, J. (1982). *Mental toughness training for sports: Achieving athletic excellence*. Plume.
- Uphill, M. A. ve Jones, M. V. (2007). Antecedents of emotions in elite athletes: A cognitive motivational relational theory perspective. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 78(2), 79-89.
- Rumbold, J. L., Fletcher, D., ve Daniels, K. (2012). A systematic review of stress management interventions with sport performers. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 1(3), 173.
- Roskies, E. (1995). *Kişisel problemleri çözme üzerine ipuçları*. H. Şahin (Çev. Ed.) ve N. Rugancı (Çev). *Stresle başa çıkma olumlu bir yaklaşım*. (2008). İstanbul.
- Raber, M. F., Dyck, G. (1993). *Understanding stress*. In M. F Raber, (Ed.), *Managing stress for mental fitness, revised edition* (previously published as *mental fitness*). (pp. 3-25). A Fifty Minute Series Book.

- Schierlitz, L., Dwyer, P. L., Rosamilia, A., Murray, C., Thomas, E., De Souza, A., ve Hiscock, R. (2008). Effectiveness of tension-free vaginal tape compared with transobturator tape in women with stress urinary incontinence and intrinsic sphincter deficiency: a randomized controlled trial. *Obstetrics & Gynecology*, 112(6), 1253-1261.
- Selye, H. (1953). *The stress of life*, Teach Yourself Books.
- Tan, S.Y. (2018). *Founder of the stress theory*. Singapore.
- Skinner, N. & Brewer, N. (2004). Adaptive approaches to competition. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 26(2), 283- 305.
- Smith, T. W., Ruiz, J. M., & Uchino, B. N. (2004). Mental activation of supportive ties, hostility, and cardiovascular reactivity to laboratory stress in young men and women. *Health Psychology*, 23(5), 476-485.
- Öktem, Ö. (1981). *Anksiyetenin öğrenme ve hafızaya etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özdemir, İ., ve Civan, A. (2018). Genç erkek futbolcularda hazırlık döneminde yapılan alt ekstremitte kuvvet antrenmanlarının bazı fizyolojik motorik ve teknik parametrelere etkisi. *Journal of Human Sciences*, 15(2), 1193-1205.
- Özkaya, O., Yakın, V. ve Ekinçi, T. (2008). Stres düzeylerinin çalışanların iş üzerine etkisi. *celal bayar üniversitesi çalışanları üzerine ampirik bir araştırma*, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 163-180
- Tazegül, Ü. (2012). Bireysel sporcuların stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 13-22.
- Tomruk Z.(2014). *Akademisyenlerde stres kaynakları, stres durumunda ve stresle başa çıkmada gösterilen davranışların ilişkisi: (Yakın Doğu Üniversitesi Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Uphill, M. A., & Jones, M. V. (2007). Antecedents of emotions in elite athletes: A cognitive motivational relational theory perspective. *Research quarterly for exercise and sport*, 78(2), 79-89.
- Ülkü, E. (2017). *Stres ve stres yönetimi (Stresle başa çıkma); Sağlık sektöründe bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Elazığ.

- Vural, M., Özdemir, A., Özdemir, H. , Çoruh, Y. , Peker, A. T. ve Zengin, S. (2019). Lise düzeyindeki milli sporcuların karar vermede özsaygı ve karar verme stillerinin incelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 106-114.
- Vural, M., Keskin, N., & Çoruh, Y. (2017). Research of social appearance anxiety and self-efficacy of the students entered university by special talent exam. *International Journal of Environmental and Science Education*, 12(9), 2063-2071.
- Yılmaz, O. (2006). Stresin performans üzerine etkisi 40ıncı piyade eğitim alay komutanlığı Lider personeli üzerinde bir araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Isparta.

SPORDA MOTİVASYON

Murat Yalçın BEŞİKTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0260-1526
- ❖ Mail: yalcin.besiktas@fbu.edu.tr

Mustafa Serdar TEREKLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4775-2798
- ❖ Mail: mustafa.terekli@fbu.edu.tr

bir performans sergilerken görün. Her hareketinizi, vuruşunuzu veya hareketinizi kusursuz bir şekilde gerçekleştirin. Teknik becerilerinizi tam potansiyelle kullanırken, kendinizi güçlü ve kendinden emin hissedin. Başarıya ulaştığınızda hissettiğiniz duyguları yoğunlaştırın. Mutluluğu, gururu ve tatmin duygusunu derinden hissedin. Bu duyguları bedeninizde canlandırın ve başarıya ulaşmanın size verdiği enerjiyi hissedin (Beşiktaş, 2012).

Bu tip çalışmalar farklı spor dallarının iç dinamiklerine, performans beklentilerine göre değişebilir. Bu çalışmaların düzenli olarak yapılmasının motivasyonu olumlu anlamda etkilediğine dair bilimsel kanıtlar mevcuttur.

KAYNAKLAR

- Alderman, R.B. (1974). Psychological behavior in sport. W. B. Saunders; 1st ed edition. ISBN-13 : 978-0721610894
- Beşiktaş, M, Y., (2012). Sporda Zihinde Canlandırmak, Beyaz Yayınları.
- Brooks E. S., Why Don't They Respond: A Motivational Experience, View all authors and affiliations Volume 10, Issue 2
- Burton, D. Raedeke, T.D. (2008). Sport Psychology for Coaches. Human Kinetics.
- Carron, V.A.(1984). Motivation: Implications for Coaching & Teaching, Sports Dynamics, ISBN:0969161905
- Cox, R.N.Sport Psychology Concept and applications, VMC Brow Punlishers, California, s. 192- 219 , 1990
- Cox, R.H. (2012). Sport psychology: concepts and applications. 7th ed. McGraw-Hill
- Deci, E.L. (1972). "The effect of contingent and noncontingent rewards and control on intrinsic motivation," Organizational Behavior and Human Performance, 217-229.
- Deci, L.E. (1976), Notes on the theory and metatheory of intrinsic motivation, Organizational Behavior and Human Performance 15(1):130-145 DOI:10.1016/0030-5073(76)90033-7
- Gibson, J. L, Ivancevich, J.M and Donnelly, J.H. (1988). Organizations. Behavior Structure Processes. Illinois: BPI-IRWIN.
- Gill, D. L., & Williams, L. (2008). Psychological dynamics of sport and exercise (3rd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.

- Halliwell, W. (1977). The effect of cognitive development on children's perceptions of intrinsically and extrinsically motivated behavior. In *Psychology of Motor Behavior and Sport* (edited by D. Landers and R. Christina), pp. 403– 419. Champaign, IL: Human Kinetics
- Harmison, R. (2006). Peak performance in sport: Identifying ideal performance states and developing athletes' psychological skills. *Professional Psychology: Research & Practice*, 37(3), 233-243.
- Hellriegel, D., Slocum, J.W., Woodman, R.W. (2001). *Organizational Behavior*. Management Series, South-Western College Pub
- Jamie E., Robbins, J.E., Madrigal, L. (2016). *Sport, Exercise, and Performance Psychology: Bridging Theory and Application* 1st Edition Springer Publishing Company; 1st edition-2016.
- Koontz,H., Cyril O'Donnell,C., Heinz Weihrich,H.,(1980). *Management*, McGraw-Hill, ISBN 0070353778
- Kurt,T. (2005). Herzberg'in Çift Faktörlü Güdüleme Kuramının Öğretmenlerin Motivasyonu Açısından Çözümlemesi, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 1 285-299
- Luthans, F. (1992). *Organizational behavior*. 6. Edition, New York: Mc Graw Hill.
- Martens, R. (2012), *Successful Coaching*, Human Kinetics. fourth edition
- Onaran, O. (1981). Çalışma Yaşamında Güdülenme Kuramları, Ankara Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 470, 100. Doğum Yılında Atatürk'e Armağan Dizisi: 13, s:236.
- Pinder, C.C. (1984). *Work Motivation Theory, Issues, and Applications*. USA: HaroerCollins Publisher. ISBN-10: 0673157997
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social deveelopment and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Timm, P.R., Peterson, B.D. ve Stevens, J.C. (1990). *People at Work Human Relations in Organizations* (3rd Edition), West Publishing Company, St. Paul.
- Velden, L. V.,Humphrey, J. (2008). *Psychology and sociology of sport*. New York: AMS Press ISBN 0-404-63402-8
- Weinberg, R. S ve Gould,D. (2007). *Foundations of sport and exercise psychology*, Champaign, Ill. Human Kinetics
- Woods, B. (1998). *Applying psychology to sport*. London: Hodder & Stoughton

www.psychologytoday.com/intl/blog/prescriptions-life/201803/how-stop-comparing-yourself-others

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYALLEŞMESİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNİN ETKİSİ

İbrahim YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-8194-4771
- ❖ Mail: ibrahimyilmazz89@gmail.com

Mehmet ACET

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Kütahya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3601-1601
- ❖ Mail: mehmet.acet@dpu.edu.tr

Özlem EKİZOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5705-7134
- ❖ Mail: ozlem.ekizoglu@erzincan.edu.tr

ÖNERİLER

- 1- Günümüz gençlerini spora yönlendirerek sosyalleşmeleri sağlanmalıdır.
- 2- Öğretmen, derslerde öğrencilerin fiziksel gelişiminin yanında öğrencilerin sosyalleşmesi amacını da ön planda tutmalıdır. Müfredat programları bu doğrultuda geliştirilmelidir.
- 3- Gençlerin sağlıklı yaşam felsefesini benimsemeleri için spora yönlendirilmelidirler. Spora yönlendirilen gençlerin bakış açıları gelişir, özgüvenleri artar.
- 4- Beden eğitimi derslerinde yetersiz araç-gereçler çocuklar için bir problem niteliğindedir. Bu problemlerin giderilerek daha fazla spor etkinliklerine yer verilmesi gerekmektedir.
- 5- Okullarda boş zaman değerlendirilmelidir. Çocukların sosyalleştirilmesi için spor faaliyetleri artırılmalıdır.
- 6- Ortaöğretimlerde farklı spor dallarında organizasyonlar yapılarak öğrenciler bu doğrultuda yönlendirilmelidir.
- 7- Spor alanında aileler bilinçlendirilmelidir. Spor etkinliklerine çocuklar gibi katılımları sağlanmalıdır.
- 8- Çocukların kendilerini geliştirmeleri için gerekli imkanlar sağlanmalı ve verdikleri kararlarda destek olunmalıdır.
- 9- Okullarda çeşitli organizasyonlar yapılmalıdır. Grup şeklinde gençlerin sosyalleşmesi için gerekli imkanlar sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adanır, Z. (2022). Sportif Amaçlı Rekreatif Faaliyetlere Katılan Bireylerin Sosyalleşme Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Alparslan, S. (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Sergilediği Öğretim Davranışlarına İlişkin Algıları ve Öğrencilerin Bu Derse Karşı Geliştirdikleri Tutumları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bal, E. (2010). İlköğretim Okullarındaki Beden Eğitimi Dersinin Yapılmasında Karşılaşılan Yetersizliklerin Giderilmesinde Yönetici ve Öğretmenlerin Rolü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, Z. ve Pultur, A. (2011). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spora İlişkin Tutumları. Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı,115-121.
- Demirdağ, R. (2018). Farklı Tür Liselerdeki Öğrencilerin Beden Eğitimi Ve Spor Dersine İlişkin Tutumlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Erzurum İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirhan G, Koca, C (2004). An Examination Of High School Students' Attitudes Toward Physical Education With Regard To Sex and Sport Participation, Perceptual and Motor Skills, 98, 754-758
- Doğan, E. (2003). Türkiye Cumhuriyeti'nde Karate Sporunun Tarihi Gelişimi (1970-2000), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı.
- Dönmez, Ş. (2013), Eğitimde Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyalleşmesinde Beden Eğitimi ve Sporun Önemi (Gaziantep Mehmet Api Ticaret Meslek Lisesi Örneği), Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- Ekici, S., Bayrakdar, A. ve Hacıcaferoğlu, B. (2011). Lise öğrencilerinin beden eğitimi dersi tutumlarının değerlendirilmesi, 8(1),831-839.
- Hekim, M., Tokgöz, M. (2017). Lise Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spor Dersine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi (Burdur Örneği), Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi, 3(1),11-16.

- Kangalgil, M., Hünük, D. ve Demirhan, G. (2006). İlköğretim, Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spora İlişkin Tutumlarının Karşılaştırılması. Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi, 17(2), 48-57.
- Karadağ, TF. (2011). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Örgütsel Sosyalleşme Düzeyleri (Elazığ İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, s. 1-88.
- Kaya Sarıdede, Ş. (2018). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, D. (2019). Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine Yönelik Tutumları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdenek, S. (2018). Beden Eğitimi ve Spor, Faydaları, Önemi ve Sınıflandırılması, Spor Bilimlerinde Akademik Araştırmalar, s.77-89.
- Özkan, K. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Sakarya İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, s.1-82.
- Söğüt, B. (2019). Ortaokulda Öğrenim Gören Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine İlişkin Tutumlarının Sosyalleşme Üzerine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, s.1-115.
- Şahin, Ş. ve Çövener Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme, Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 5(1): s.42-49.
- Taşgım, Ö. ve Tekin, M. (2009). Çeşitli Değişkenlere Göre İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersine İlişkin Tutum ve Görüşleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(2), 457-466.
- Yurt, İ.İ. ve Koçak, Ç.V. (2019). Beden Eğitimi ve Spor Dersinin Ortaokul Öğrencilerinin Sosyalleşmelerine Etkisine İlişkin Veli Görüşleri. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 8 (23), 297-312.
- Zengin, S., Hekim, M. ve Hekim, H. (2016). Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet ve Öğrenim Kademesi Değişkenine Göre İncelenmesi, Journal Of Human Sciences, 13(2),3243-3248.

EGZERSİZ GÜDÜLENMESİ

Yunus Emre AK

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Rumeli Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8371-4364
- ❖ Mail: yemre.ak@rumeli.edu.tr

Çiğdem ÖNER

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Rumeli Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1939-0526
- ❖ Mail: esenlik@cigdemoner.com.tr

bütünleştirmek için daha çağdaş, sistematik ve tutarlı bir teorik bakış açısı sağlar (Ryan ve Deci, 2017, 2022). Kuramın merkezinde ilişkili olma ihtiyacı vardır. Burada ilişkili olmak, bireyin diğerleri ile ilişki kurmaya yönelik içsel güdülenmesinin temelini oluşturur ve yüksek kaliteli ilişkiler içinde büyüme, bütünlük ve zindelik için temel sağlar (Bayrakçeken, 2021; Ryan ve Deci, 2017, 2022). Bununla birlikte Deci ve Ryan'a (2014) göre, tek başına ilişkinin doyumunu, yüksek nitelikli ilişki bağları, ilişki uyumu ve sağlık için yeterli değildir. Ryan ve Deci (2017) özerklik ve yeterlilik ihtiyaçlarının desteklenmesi halinde ilişki doyumunu, bağlanma güvenliği ve esenliğin üst düzey nitelikte olacağını öne sürerken, koşullu saygı, soğuk etkileşimler, kontrol, odaklanmış eleştiri ve nesnelleştirme benzeri insan ihtiyaçlarına ket vuran kişilerarası etmenlerin ilişkide işlev bozukluğuna ve niteliksel kalitesi düşük ilişkilere yol açtığını vurgularlar. Özetle, bu kuram; ilişkideki her bir partnerin diğerinin özerklik, yeterlilik ve ilişki gereksinimini desteklediği, sosyal temas içinde ve sosyal temas için özerk biçimde güdülendikleri ve son olarak her iki ortak arasında ortak ihtiyaç desteğinde daha fazla karşılıklılık olduğu temelinde yükselir.

KAYNAKLAR

- Abramson LY, Seligman ME, Teasdale JD. (1978). Learned helplessness in humans: critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49.
- Akben C. (2021). Yükleme kuramları İçinde M Bulut (Ed.), *Sosyal Psikoloji Kuramları* (ss 1-18). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alderman MK. (2013). *Motivation for achievement: Possibilities for teaching and learning*. Routledge.
- Ardahan F. (2013). Rekreatyonel egzersiz güdüleme ölçeğinin rekreatif spor türüne göre incelenmesi: Antalya örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 95-108.
- Argon T, Eren A. (2004). *İnsan kaynakları yönetimi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Atkinson JW. (1957). Motivational determinants of risk-taking behavior. *Psychological Review*, 64(6p1), 359-372.
- Bandura A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Barış G. (2014). Bir proje olarak beden. *The Brand Age*, 65, 30-33.
- Barutcu T. (2017). Beklenti-değer temelli öğretimde yazma becerileri ve motivasyon ilişkisi. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Bayrakçeken S, Oktay Ö, Samancı O, Canpolat N. (2021). Motivasyon kuramları çerçevesinde öğrencilerin öğrenme motivasyonlarının artırılması: Bir derleme çalışması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25(2), 677-698.
- Beaudoin CM. (2006). Competitive orientations and sport motivation of professional women football players: An internet survey. *Journal of Sport Behavior*, 29(3), 201-212.
- Bernstein EE, McNally RJ. (2018). Exercise as a buffer against difficulties with emotion regulation: A pathway to emotional wellbeing. *Behaviour Research and Therapy*, 109, 29-36.
- Bong M, Reeve J, Kim SI. (Eds.). (2023). *Motivation science: Controversies and insights*. Oxford University Press.
- Budak S. (2005). Psikoloji sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cairney J, Kwan MY, Veldhuizen S, Faulkner GE. (2014). Who uses exercise as a coping strategy for stress? Results from a national survey of Canadians. *Journal of Physical Activity and Health*, 11(5), 908-916.
- Chan YS, Jang JT, Ho CS. (2022). Effects of physical exercise on children with attention deficit hyperactivity disorder. *Biomedical Journal*, 45(2), 265-270.
- Cindaş A. (2001) Yaşlılarda egzersiz uygulamasının temel ilkeleri. *Turkish Journal of Geriatrics*, 4(2), 77-84.
- Deci EL, Connell JP, Ryan RM. (1989). Self-determination in a work organization. *Journal of Applied Psychology*, 74(4), 580-590.
- Deci EL, Ryan RM. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. Springer.
- Deci EL, Ryan RM. (2000). The " what" and " why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deci EL, Ryan RM. (2011). Levels of analysis, regnant causes of behavior and well-being: The role of psychological needs. *Psychological Inquiry*, 22(1), 17-22.
- Deci EL, Ryan RM. (2014). Autonomy and need satisfaction in close relationships: relationships motivation theory. In N Weinstein (Ed.), *Human Motivation and Interpersonal Relationships*. Springer.
- Deci EL, Vallerand RJ, Pelletier LG, Ryan RM. (1991). Motivation and education: The selfdetermination perspective. *Educational Psychologist*, 26(3-4), 325-346.

- Dishman RK, Jackson EM. (2000). Exercise, fitness and stress. *International Journal of Sport Psychology*, 31(2), 175-203.
- Doğan T. (2010). Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği'nin (SGKÖ) Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 151-159.
- Eccles JS, Wigfield A. (2002). Motivational beliefs, values, and goals. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 109-132.
- Erdelyi MH. (1985). *Psychoanalysis: Freud's cognitive psychology*. WH Freeman/Times Books/Henry Holt & Co.
- Fox KR. (2000). Self-esteem, self-perception and exercise. *Physical Activity and Psychological Well Being*, 31, 228-240.
- Friedman IA. (2003). Self-efficacy and burnout in teaching: The importance of interpersonal-relations efficacy. *Social Psychology of Education*, 6(3), 191-215.
- Gorczyński P, Faulkner GE. (2010). Exercise therapy for schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin*, 36(4), 665-666.
- Güngörmüş HA. (2007). Özel sağlık-spor merkezlerinden hizmet alan bireyleri rekreasyonel egzersize güdüleyen faktörler. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Heider F. (1958). The naive analysis of action. In F Heider (Ed.), *The Psychology of Interpersonal Relations* (pp. 79–124). John Wiley & Sons Inc.
- Ingledeu DK, Markland D, Sheppard KE. (2004). Personality and self-determination of exercise behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36(8), 1921-1932.
- Kağıtçıbaşı Ç, Cemalcılar Z. (2014). Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş. Evrim.
- Kern L, Koegel RL, Dyer K, Blew PA, Fenton LR. (1982). The effects of physical exercise on self-stimulation and appropriate responding in autistic children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 12, 399-419.
- Korkmaz S, Mansur F. (2018). Sosyal görünüş kaygısı ve beden suçluluğunun diyet planlarına etkisini belirlemeye yönelik bir çalışma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 21-34.
- Latham GP, Locke EA. (1979). Goal setting-A motivational technique that works. *Organizational Dynamics*, 8(2), 68-80.

- Legault L. (2016). Intrinsic and extrinsic motivation. In V Zeigler-Hill, T Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer.
- Legault L, Green-Demers I, Pelletier L. (2006). Why do high school students lack motivation in the classroom? Toward an understanding of academic amotivation and the role of social support. *Journal of Educational Psychology*, 98(3), 567-582.
- Locke EA, Latham GP. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, 57(9), 705-717.
- Malik ME, Danish RQ. (2020). Impact of motivation to learn and job attitudes on organizational learning culture in a public service organization of Pakistan. *South Asian Studies*, 25(2), 217-235.
- Malle BF. (2011). Attribution theories: How people make sense of behavior. In D Chadee (Ed.), *Theories in Social Psychology* (pp. 93-119). Wiley.
- Murri MB, Ekkekakis P, Magagnoli M, Zampogna D, Cattedra S, Capobianco L, Serafini G, Calcagno P, Zanetidou S, Amore M. (2019). Physical exercise in major depression: reducing the mortality gap while improving clinical outcomes. *Frontiers in Psychiatry*, 9, 762.
- Pelletier LG, Tuson KM, Fortier MS, Vallerand RJ, Briere NM, Blais MR. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 17(1), 35-53.
- Reeve J. (2021). Motivasyon ve duyguyu anlamak. (Çev. H İşözen, EÖ Erbay, H Tasa). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Robbins SP, DeCenzo DA, Coulter M. (2013). *Fundamentals of management: Essential concepts and applications*. Pearson Education, Inc.
- Ryan RM, Deci EL, Vansteenkiste M. (2016). Autonomy and autonomy disturbances in selfdevelopment and psychopathology: Research on motivation, attachment, and clinical process. In D Cicchetti (Ed.), *Developmental Psychopathology: Vol. 1 theory and method* (3rd ed., pp. 385-438). John Wiley & Sons Inc.
- Ryan RM, Deci EL. (2022). Self-determination theory. In F Maggino (Ed.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (pp. 1-7). Springer.
- Standage M, Ryan RM (2020). Self-determination theory in sport and exercise. In G Tenenbaum, RC Eklund (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (pp. 37-56). Wiley.

- Shen B, Wingert RK, Li W, Sun H, Rukavina PB. (2010). An amotivation model in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 29(1), 72-84.
- Solmuş T. (2004). İş yaşamında duygular ve kişilerarası ilişkiler. Beta Basım Yayın.
- Ünlü S. (2013). İş yaşamında motivasyon kuramları. İçinde Y Tuna (Ed.), İş ve Yaşamda Motivasyon. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Wang TC, Sit CHP, Tang TW, Tsai CL. (2020). Psychological and physiological responses in patients with generalized anxiety disorder: The use of acute exercise and virtual reality environment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(13), 4855.
- Wigfield A, Eccles JS. (2002). The development of competence beliefs, expectancies for success, and achievement values from childhood through adolescence. In A Wigfield, JS Eccles (Eds.), *Development of Achievement Motivation*. Academic Press.
- Weiner B, Frieze I, Kukla A, Reid L, Rest S, Rosenbaum R. (1971). Perceiving the causes of success and failure. *General Learning*.
- Weiner B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*, 92(4), 548-573.

SPOR YARALANMALARI

İbrahim Halil DÜNDAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Ortopedi ve Travmatoloji, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8915-2646
- ❖ Mail: idundar@adiyaman.edu.tr

Eren BOZYILAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8450-880X
- ❖ Mail: ebozyilan@adiyaman.edu.tr

planlanmış aktif rehabilitasyon protokolleri, sporcunun sakatlıktan kurtulmasına ve kısa sürede aktif spor hayatına dönmesine yardımcı olacaktır. Kapsamlı bir rehabilitasyon programı düzenlenirken yaralanmanın yeri ve türü, spor branşının özellikleri, sporcunun yaşı, cinsiyeti ve performans seviyesi dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahmad Z, Siddiqui N, Malik SS, Abdus-Samee M, TytherleighStrong G, Rushton N. (2013). Lateral epicondylitis: A review of pathology and management. *Bone Joint* 95-b(9):1158-64
- Ajuied A, Wong F, Smith C, Norris M, Earnshaw P, Back D, et al. (2014). Anterior cruciate ligament injury and radiologic progression of knee osteoarthritis: a systematic review and meta-analysis. *Am J Sports Med*, 42(9):2242–52.
- Al-Bahloul M, Bubshait D, Sadat-Ali M. (2009). Outcome of Traumatic Hip Dislocation. *Ulus Travma Acil Cerrahi Dergisi*, 15(5):463–6.)
- Alonso B, Bravo B, Mediavilla L, Gortazar AR, Forriol F, Vaquero J, et al. (2020). Osteoarthritis-related biomarkers profile in chronic anterior cruciate ligament injured knee. *Knee*, 27(1):51-60.
- Atarod M, Frank CB, Shrive NG. (2015). Increased meniscal loading after anterior cruciate ligament transection in vivo: a longitudinal study in sheep. *Knee*, 22(1):11–7)
- Ayaş Bayrak E., Murathan F. ve Murathan G., (2020). Farklı Liglerdeki Futbolcuların Zihinsel Dayanıklılık Özellikleri İle Fiziksel Uygunluk Durumlarının İncelenmesi, *Kesit akademi dergisi*, 6(22).
- Aydın T, (2006). Spor Yaralanmalarının Patomekaniği. *J IntMedSci*, 2(27):8-17.
- Bayrak Ayaş, E., Nacar E., (2019). Sporcularda İmgeleme ve Sportif Güven İlişkisi, 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Binnet MS, Bilgin S, Demir H, Yücel H. (1997). Günümüzde atroskopik ön çapraz bağ cerrahisinin ulaştığı boyutlar. İstanbul, XV. Milli Türk Ortopedi ve Travmatoloji Kongre Kitabı.
- Blackburn TA, Craig E. (1980). Knee anatomy: a brief review. *Phys Ther* 60:1556-60.
- Boone JL, Arciero RA. (2010). First-time anterior shoulder dislocations: has the standard changed? *Br J Sports Med*. 44(5), 355–60

- Bradley JP, Jibone JE: (1990). Percutaneous and open surgical repairs of Achilles tendon ruptures. A comparative study. *Am J Sports Med* 18(2), 188-95.
- Byrne DP, Mulhall KJ, Baker JF. (2010). Anatomy & biomechanics of the hip. *The Open Sports Medicine Journal*, 4(1):51–7.
- Cetti R, Christensen SE, Ejsted R, Jensen NM, Jorgensen U (1993). Operative versus nonoperative treatment of Achilles tendon rupture. A prospective randomized study and review of the literature. *Am J Sports Med*, 21(6): 791-9.)
- Connor PM, Banks DM, Tyson AB, Coumas JS, D’Alessandro DF. (2003). Magnetiresonance imaging of the asymptomatic shoulder of overhead athletes: A 5-year follow-up study. *Am J Sports Med*, 31(5):724-7.)
- Damsgard E, Thrane, G, Anke, A, Fors, T, & Røe C, 2010. Activity-related pain in patients with chronic musculoskeletal disorders. Disability and rehabilitation.
- DiGiovanni CW, Brodsky A. (2006). Current concepts: lateral ankle instability. *Foot Ankle Int*, 27(10):854–66.
- Dündar A., Murathan G. (2022). Spor Hareketleri Analizi Özelinde Fonksiyonel Hareket Analizi Testleri, Spor Bilimlerinde Akademik Araştırmalar-8,(104). İzmir, Serüven Yayın evi.
- Eren A, Görmeli G. (2017). Kanatlı U. Posterior omuz instabilitesi. Kanatlı U, Omuz Hastalıkları ve Artroskopisi (479–92). İzmir: US Akademi.
- Eren İ, Güllü B., (2023). Sporcularda Epikondilitler TOTBİD Dergisi, 22(3), 273-279
- Esmer A F, Başarır K, Binnet M. (2011). Diz Eklemine Cerrahi Anatomisi. *TOTBİD Dergisi*, 10(1), 38-44.
- Fox AJS, Wanivenhaus F, Burge AJ, Warren RF, Rodeo SA. (2015). The Human Meniscus: A Review of Anatomy, Function, Injury, and Advances in Treatment. *Clin Anat*, 28(2):269–87.)
- Fu FH, Bennett CH, Lattermann C, Ma CB. (1999). Current trends in anterior cruciate ligament reconstruction. Part 1: Biology and biomechanics of reconstruction. *Am J Sports Med*, 27(6):821-30.
- Howell SM, Galinat BJ, Renzi AJ, Marone PJ. (1988). Normal and abnormal mechanics of the glenohumeral joint in the horizontal plane. *J Bone Joint Surg Am*, 70(2):227–32.)

- Irarrazaval S, Albers M, Chao T, Fu FH. (2017). Gross, arthroscopic and radiographic anatomies of the anterior cruciate ligament. *Clin Sports Med*, 36(1), 9–23.
- Mayer, P.J., Micheli, L.J. (1979). Avulsion of the femoral attachment of the posterior cruciate ligament in an eleven-year-old boy. *J Bone Joint Surg*, 61, 431
- Murathan G., Murathan F. (2021). *Sporcu Beslenmesi ve Performans, Spor Eğitim Sağlık-2021*, (260). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Murathan G., Murathan F., Suyun Fiziksel Özellikleri ve Akuatik Egzersizler, (118). *Spor&Bilim-2022*, İstanbul: Efe Akademi Yayın evi.
- Murphy GA., (2003). Fractures and dislocations of the foot .*Champbell 's Operative Orthopaedics* 4.
- Neer CS 2nd. (1972). Anterior acromioplasty for the chronic impingement syndrome in the shoulder: a preliminary report. *J Bone Joint Surg Am*, 54(1):41–50.
- Neer CS 2nd. (1983). Impingement lesions. *Clin Orthop Relat Res*, (173), 70–7.
- Nepple JJ, Vigdorichik JM, Clohisy JC. (2015). What Is the Association Between Sports Participation and the Development of Proximal Femoral Cam Deformity? A Systematic Review and Meta-analysis. *Am J Sports Med*, 43(11):2833–40.
- Olds M, Ellis R, Donaldson K, Parmar P, Kersten P. (2015). Risk factors which predispose first-time traumatic anterior shoulder dislocations to recurrent instability in adults: a systematic review and meta-analysis. *Br J Sports Med*, 49(14):913– 22.
- Olmedilla A, Rubio V. J, Fuster-Parra P, Pujals C, García-Mas A, (2018). A Bayesian approach to sport injuries likelihood: does player's self-efficacy and environmental factors plays the main role?. *Frontiers in psychology*.
- Özder R, (2010). Dünya askeri pentatlon şampiyonasına katılan erkek sporcuların yasadıkları sakatlıklar ve sakatlığa bağlı kaygı düzeylerinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Persson A, Wredmark T (1979). The treatment of total ruptures of the Achilles tendon by plaster immobilisation. *Int Orthop*, 3(2): 149-52

- Polyzois I, Dattani R, Gupta R, Levy O, Narvani AA. (2016). Traumatic first time shoulder dislocation: surgery vs non-operative treatment. *Arch Bone Jt Surg*, 4(2):104–8.
- Priest JD, Braden V, Gerberich SG. (1980). The elbow and tennis, part 1: An analysis of players with and without pain. *Phys Sports Med*, 8(4):80-91.
- Roberts DM, Stallard TC. (2010). Emergency department evaluation and treatment of knee and leg injuries. *Emerg Med*, 18:67-84.
- Robinson CM, Seah M, Akhtar MA. (2011). The epidemiology, risk of recurrence, and functional outcome after an acute traumatic posterior dislocation of the shoulder. *J Bone Joint Surg Am*, 93(17):1605–13
- Sakane M, Fox RJ, Woo SL, Livesay GA, Li G, Fu FH. (1997). In situ forces in the anterior cruciate ligament and its bundles in response to anterior tibial loads. *J Orthop Res*, 15(2):285–93.
- Salata MJ, Gibbs AE, Sekiya JK. (2010). A systematic review of clinical outcomes in patients undergoing meniscectomy. *Am J Sports Med*, 38(9):1907–16.
- Schuenke M, Schulte E, Schumacher U. (2006). *THIEME Atlas of Anatomy*. In: Ross L, Lamperti E, editors. *General Anatomy of the Musculoskeletal System*. New York: Thieme New York.
- Sher JS, Uribe JW, Posada A, Murphy BJ, Zlatkin MB. (1995). Abnormal findings on magnetic resonance images of asymptomatic shoulders. *J Bone Joint Surg Am*, 77(1):10-5
- Shields DW, Jefferies JG, Brooksbank AJ, Millar N, Jenkins PJ. (2018). Epidemiology of glenohumeral dislocation and subsequent instability in an urban population. *J Shoulder Elbow Surg*, 27(2):189–95.
- Simonet WT, Cofield RH. (1984). Prognosis in anterior shoulder dislocation. *Am J Sports Med*, 12(1):19–24.
- Thurston AJ. (1998). Conservative and surgical treatment of tennis elbow: A study of outcome. *Aust N Z J Surg* 68(8):568-72.
- Umut Y., Namık Kemal Ö. (2018). Sporcularda Ayak Stres Kırıkları. *TOTBİD Dergisi*, 17(1), 88-97.
- Voloshin AS, Wosk J. (1983). Shock absorption of meniscectomized and painful knees: a comparative in vivo study. *J Biomed Eng*, 5(2), 157–61.

Von Porat A, Roos EM, Roos H. (2004). High prevalence of osteoarthritis 14 years after an anterior cruciate ligament tear in male soccer players: A study of radiographic and patient relevant outcomes. *Annals of the Rheumatic Diseases*, 63(3):269-273.

SPOR FARMAKOLOJİSİNDE ANABOLİK-ANDROJENİK STEROİDLER VE DOPİNG İLİŞKİSİ

Murat ÜNALMIŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Amasya Üniversitesi, Amasya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8819-9306
- ❖ Mail: murat.unalmis@amasya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Anawalt, B. D. (2018). Detection of anabolic androgenic steroid use by elite athletes and by members of the general public. *Molecular and cellular endocrinology*, 464, 21-27.
- Basaria S, Wallstrom JT. (2001). Dobs AS. Anabolic-androgenic steroid therapy in the treatment of chronic diseases. *J Clin Endocrinol Metab*, 86:5108-17.
- Basaria S. (2010). Androgen abuse in athletes: detection and consequences. *J Clin Endocrinol Metab*, 95:1533-43.
- Butch, A. W., Ahrens, B. D., & Avliyakov, N. K. (2018). Urine reference intervals for human chorionic gonadotropin (hCG) isoforms by immunoextraction-tandem mass spectrometry to detect hCG use. *Drug Testing and Analysis*, 10(6), 956-960.
- Casavant, M. J., Blake, K., Griffith, J., Yates, A., & Copley, L. M. (2007). Consequences of use of anabolic androgenic steroids. *Pediatric Clinics of North America*, 54(4), 677-690.
- Dotson, J. L., & Brown, R. T. (2007). The history of the development of anabolic-androgenic steroids. *Pediatric Clinics of North America*, 54(4), 761-769.
- García-Arnés, J. A., & García-Casares, N. (2022). Doping and sports endocrinology: anabolic-androgenic steroids. *Revista Clínica Española (English Edition)*.
- Handelsman DJ. (2020) Performance Enhancing Hormone Doping and Sport. *Endotext* (internet). Last update February 29, www.endotex.org2022 (último acceso: 4 de julio de 2022).
- Handelsman DJ. (2021). Androgen misuse and abuse. *Endocr Rev*, 42(4):457-501.10.
- Handelsman, D. J. (2011). Commentary: androgens and “anabolic steroids”: the one-headed janus. *Endocrinology*, 152(5), 1752-1754.
- Handelsman, D. J., & Bermon, S. (2019). Detection of testosterone doping in female athletes. *Drug testing and analysis*, 11(10), 1566-1571.
- Linhares BL, Miranda EP, Cintra AR, Reges R, Torres LO(2021). Use, misuse and abuse of testosterone and other androgens. *Sex Med Rev*, 000:1-13.

Robinson, N., Sottas, P. E., & Schumacher, Y. O. (2017). The athlete biological passport: How to personalize anti-doping testing across an athlete's career?. In *Acute topics in anti-doping* (Vol. 62, pp. 107-118). Karger Publishers.

Thevis, M., Geyer, H., Tretzel, L., & Schänzer, W. (2016). Sports drug testing using complementary matrices: Advantages and limitations. *Journal of pharmaceutical and biomedical analysis*, 130, 220-230.

DİRENÇ ANTRENMANI DEĞİŞKENLERİNİN KAS HİPERTROFİSİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Kadir KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7458-7225
- ❖ Mail: kadirkeskin@gazi.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aube D, Wadhi T, Rauch J, Anand A, Barakat C, Pearson J, et al. Progressive Resistance Training Volume: Effects on Muscle Thickness, Mass, and Strength Adaptations in Resistance-Trained Individuals.. *J Strength Cond Res* 36(3): 600-607, 2022.
- Bernárdez-Vázquez, R., Raya-González, J., Castillo, D., & Beato, M. (2022). Resistance Training Variables for Optimization of Muscle Hypertrophy: An Umbrella Review. *Frontiers in sports and active living*, 4, 949021.
- Bezerra, E.D., Schoenfeld, B.J., Orssatto, L.B., Mayhew, J.L., & Ribeiro, A.S. (2021). Resistance training exercise selection: efficiency, safety and comfort analysis method. *Revista Brasileira de Cineantropometria & Desempenho Humano*.
- Brigatto, F. A., Lima, L. E. M., Germano, M. D., Aoki, M. S., Braz, T. V., & Lopes, C. R. (2022). High Resistance-Training Volume Enhances Muscle Thickness in Resistance-Trained Men. *Journal of strength and conditioning research*, 36(1), 22–30.
- Burd, N. A., West, D. W., Staples, A. W., Atherton, P. J., Baker, J. M., Moore, D. R., Holwerda, A. M., Parise, G., Rennie, M. J., Baker, S. K., & Phillips, S. M. (2010). Low-load high volume resistance exercise stimulates muscle protein synthesis more than high-load low volume resistance exercise in young men. *PLoS one*, 5(8), e12033.
- Buresh, R, Berg, K, and French, J. The effect of resistive exercise rest interval on hormonal response, strength, and hypertrophy with training. *J Strength Cond Res* 23: 62–71, 2009.
- Carpinelli, R.N. (2010). A Critical Analysis of the Claims for Inter-Set Rest Intervals, Endogenous Hormonal Responses, Sequence of Exercise, and Pre-Exhaustion Exercise for Optimal Strength Gains in Resistance Training. *Medicina Sportiva*, 14, 126-156.
- Dankel, S. J., Mattocks, K. T., Jessee, M. B., Buckner, S. L., Mouser, J. G., Counts, B. R., Laurentino, G. C., & Loenneke, J. P. (2017). Frequency: The Overlooked Resistance Training Variable for Inducing Muscle Hypertrophy?. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 47(5), 799–805.
- DE Camargo, J. B. B., Brigatto, F. A., Zaroni, R. S., Trindade, T. B., Germano, M. D., Junior, A. C. T., DE Oliveira, T. P., Marchetti, P. H., Prestes, J., & Lopes, C. R. (2022). Manipulating Resistance Training Variables to Induce Muscle Strength and Hypertrophy: A Brief Narrative Review. *International journal of exercise science*, 15(4), 910–933.
- de Salles, B. F., Simão, R., Miranda, F., Novaes, J.daS., Lemos, A., & Willardson, J. M. (2009). Rest interval between sets in strength training. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 39(9), 765–777.

- Figueiredo, V. C., de Salles, B. F., & Trajano, G. S. (2018). Volume for Muscle Hypertrophy and Health Outcomes: The Most Effective Variable in Resistance Training. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 48(3), 499–505.
- Franchi, M. V., Reeves, N. D., & Narici, M. V. (2017). Skeletal Muscle Remodeling in Response to Eccentric vs. Concentric Loading: Morphological, Molecular, and Metabolic Adaptations. *Frontiers in physiology*, 8, 447.
- Gharahdaghi, N., Phillips, B. E., Szewczyk, N. J., Smith, K., Wilkinson, D. J., & Atherton, P. J. (2021). Links Between Testosterone, Oestrogen, and the Growth Hormone/Insulin-Like Growth Factor Axis and Resistance Exercise Muscle Adaptations. *Frontiers in physiology*, 11, 621226.
- Grgic, J., Lazinica, B., Mikulic, P., Krieger, J. W., & Schoenfeld, B. J. (2017). The effects of short versus long inter-set rest intervals in resistance training on measures of muscle hypertrophy: A systematic review. *European journal of sport science*, 17(8), 983–993.
- Grgic, J., Schoenfeld, B. J., Orazem, J., & Sabol, F. (2022). Effects of resistance training performed to repetition failure or non-failure on muscular strength and hypertrophy: A systematic review and meta-analysis. *Journal of sport and health science*, 11(2), 202–211.
- Hamarsland, H., Moen, H., Skaar, O. J., Jorang, P. W., Rødahl, H. S., & Rønnestad, B. R. (2022). Equal-Volume Strength Training With Different Training Frequencies Induces Similar Muscle Hypertrophy and Strength Improvement in Trained Participants. *Frontiers in physiology*, 12, 789403.
- Keskin., K, Pancar, S. (2023). İskelet Kasi Hipertrofisinde İleri Seviye Antrenman Teknikleri. *Spor ve Egzersiz Metabolizmasına Güncel Bakış*, 93-104.
- Kraemer, W. J., & Ratamess, N. A. (2005). Hormonal responses and adaptations to resistance exercise and training. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 35(4), 339–361.
- Krzysztofik, M., Wilk, M., Wojdała, G., & Gołaś, A. (2019). Maximizing Muscle Hypertrophy: A Systematic Review of Advanced Resistance Training Techniques and Methods. *International journal of environmental research and public health*, 16(24), 4897.
- Lasevicius, T., Schoenfeld, B. J., Silva-Batista, C., Barros, T. S., Aihara, A. Y., Brendon, H., Longo, A. R., Tricoli, V., Peres, B. A., & Teixeira, E. L. (2022). Muscle Failure Promotes Greater Muscle Hypertrophy in Low-Load but Not in High-Load Resistance Training. *Journal of strength and conditioning research*, 36(2), 346–351.

- Marcotte, G. R., West, D. W., & Baar, K. (2015). The molecular basis for load-induced skeletal muscle hypertrophy. *Calcified tissue international*, 96(3), 196–210.
- Mitchell, C. J., Churchward-Venne, T. A., West, D. W., Burd, N. A., Breen, L., Baker, S. K., & Phillips, S. M. (2012). Resistance exercise load does not determine training-mediated hypertrophic gains in young men. *Journal of applied physiology* (Bethesda, Md. : 1985), 113(1), 71–77.
- Moore, D. R., Young, M., & Phillips, S. M. (2012). Similar increases in muscle size and strength in young men after training with maximal shortening or lengthening contractions when matched for total work. *European journal of applied physiology*, 112(4), 1587–1592.
- Nielsen, J. S., Madsen, K., Jørgensen, L. V., & Sahlin, K. (2005). Effects of lengthening contraction on calcium kinetics and skeletal muscle contractility in humans. *Acta physiologica Scandinavica*, 184(3), 203–214.
- Nunes, J. P., Grgic, J., Cunha, P. M., Ribeiro, A. S., Schoenfeld, B. J., de Salles, B. F., & Cyrino, E. S. (2021). What influence does resistance exercise order have on muscular strength gains and muscle hypertrophy? A systematic review and meta-analysis. *European journal of sport science*, 21(2), 149–157.
- Pancar, S. (2023). Egzersiz Kaynaklı İskelet Kas Hasarının Ölçülmesi. *Spor ve Egzersiz Metabolizmasına Güncel Bakış*, 149.
- Pedrosa, G. F., Simões, M. G., Figueiredo, M. O. C., Lacerda, L. T., Schoenfeld, B. J., Lima, F. V., Chagas, M. H., & Diniz, R. C. R. (2023). Training in the Initial Range of Motion Promotes Greater Muscle Adaptations Than at Final in the Arm Curl. *Sports* (Basel, Switzerland), 11(2), 39.
- Pinto, R. S., Gomes, N., Radaelli, R., Botton, C. E., Brown, L. E., & Bottaro, M. (2012). Effect of range of motion on muscle strength and thickness. *Journal of strength and conditioning research*, 26(8), 2140–2145.
- Radák, Z. Skeletal Muscle, Function, and Muscle Fiber Types. In *The Physiology of Physical Training*; Academic Press: Cambridge, MA, USA, 2018.
- Ratamess, N. A., Alvar, B. A., Evetoch, T. K., Housh, T. J., Kibler, W. B., Kraemer, W. J., & Triplett, N. T. (2009). American College of Sports Medicine position stand. Progression models in resistance training for healthy adults. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 41(3), 687–708.
- Ribeiro, A.S., Nunes, J.P., Cunha, P.M., Aguiar, A.F., & Schoenfeld, B.J. (2019). Potential Role of Pre-Exhaustion Training in Maximizing

Muscle Hypertrophy: A Review of the Literature. *Strength and Conditioning Journal*, 41, 75–80.

- Schoenfeld B. J. (2010). The mechanisms of muscle hypertrophy and their application to resistance training. *Journal of strength and conditioning research*, 24(10), 2857–2872.
- Schoenfeld B. J. (2013). Potential mechanisms for a role of metabolic stress in hypertrophic adaptations to resistance training. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 43(3), 179–194.
- Schoenfeld, B. J., & Grgic, J. (2020). Effects of range of motion on muscle development during resistance training interventions: A systematic review. *SAGE open medicine*, 8, 2050312120901559.
- Schoenfeld, B. J., Contreras, B., Krieger, J., Grgic, J., Delcastillo, K., Belliard, R., & Alto, A. (2019). Resistance Training Volume Enhances Muscle Hypertrophy but Not Strength in Trained Men. *Medicine and science in sports and exercise*, 51(1), 94–103.
- Schoenfeld, B. J., Grgic, J., & Krieger, J. (2019). How many times per week should a muscle be trained to maximize muscle hypertrophy? A systematic review and meta-analysis of studies examining the effects of resistance training frequency. *Journal of sports sciences*, 37(11), 1286–1295.
- Schoenfeld, B. J., Grgic, J., Ogborn, D., & Krieger, J. W. (2017). Strength and Hypertrophy Adaptations Between Low- vs. High-Load Resistance Training: A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of strength and conditioning research*, 31(12), 3508–3523.
- Schoenfeld, B. J., Grgic, J., Van Every, D. W., & Plotkin, D. L. (2021). Loading Recommendations for Muscle Strength, Hypertrophy, and Local Endurance: A Re-Examination of the Repetition Continuum. *Sports (Basel, Switzerland)*, 9(2), 32.
- Schoenfeld, B. J., Ogborn, D. I., & Krieger, J. W. (2015). Effect of repetition duration during resistance training on muscle hypertrophy: a systematic review and meta-analysis. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 45(4), 577–585.
- Schoenfeld, B. J., Ogborn, D. I., Vigotsky, A. D., Franchi, M. V., & Krieger, J. W. (2017). Hypertrophic Effects of Concentric vs. Eccentric Muscle Actions: A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of strength and conditioning research*, 31(9), 2599–2608.
- Schoenfeld, B. J., Ogborn, D., & Krieger, J. W. (2016). Effects of Resistance Training Frequency on Measures of Muscle Hypertrophy: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 46(11), 1689–1697.

- Schoenfeld, B. J., Ogborn, D., & Krieger, J. W. (2017). Dose-response relationship between weekly resistance training volume and increases in muscle mass: A systematic review and meta-analysis. *Journal of sports sciences*, 35(11), 1073–1082.
- Schoenfeld, B. J., Peterson, M. D., Ogborn, D., Contreras, B., & Sonmez, G. T. (2015). Effects of Low- vs. High-Load Resistance Training on Muscle Strength and Hypertrophy in Well-Trained Men. *Journal of strength and conditioning research*, 29(10), 2954–2963.
- Schoenfeld, Brad., Grgic, Jozo. Evidence-Based Guidelines for Resistance Training Volume to Maximize Muscle Hypertrophy. *Strength and Conditioning Journal* 40(4):p 107-112.
- Simão, R., de Salles, B. F., Figueiredo, T., Dias, I., & Willardson, J. M. (2012). Exercise order in resistance training. *Sports Medicine*, 42(3), 251–265.
- Willardson J. M. (2006). A brief review: factors affecting the length of the rest interval between resistance exercise sets. *Journal of strength and conditioning research*, 20(4), 978–984.
- Willardson JM. A brief review: how much rest between sets? *Strength Cond J* 2008; 30: 44-50.
- Willardson, J. M., & Burkett, L. N. (2008). The effect of different rest intervals between sets on volume components and strength gains. *Journal of strength and conditioning research*, 22(1), 146–152.
- Wong, T. S., & Booth, F. W. (1988). Skeletal muscle enlargement with weight-lifting exercise by rats. *Journal of applied physiology* (Bethesda, Md. : 1985), 65(2), 950–954.

EKSANTRİK KASILMA İÇEREN ÇALIŞMALARIN SPRİNT ÇEVİKLİĞİNE VE ANAEROBİK DAYANIKLILIĞA ETKİSİ*

Emre SERİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi
Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9596-2912
- ❖ Mail: emreserin1@gmail.com

Yağmur AKKOYUNLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri
Fakültesi Balıkesir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5184-1331
- ❖ Mail: y.akkoyunlu@bandirma.edu.tr

*Bu çalışma, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı "Eksantrik Kasılma İçeren Çalışmaların Sprint-Çevikliğine ve Anaerobik Dayanıklılığa Etkisi" adlı Doktora Tezi'nden üretilmiştir. Kütahya, 2018.

KAYNAKLAR

- Arazi, H., Coetzee, B. and Asadi, A. (2012). Comparative effect of land-and aquatic-based plyometric training on jumping ability and agility of young basketball players. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 34(2), 1-14.
- Asadi, A. (2013). Effects of in-season short-term plyometric training on jumping and agility performance of basketball players. *Sport Sciences For Health*, 9(3), 133-137.
- Atacan, B. (2010). Özel düzenlenmiş 8 haftalık pliometrik antrenmanın genç erkek futbolcularda güce ve çevikliğe etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi. Kırıkkale.
- Bavlı, O. (2009). Havuz pliometrik egzersizleri ile alan pliometrik egzersizlerinin adolesan dönem basketbolcuların biyomotorik ve yapısal özelliklerine etkisi. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi. Adana.
- Campo, S. S., Vaeyens, R., Philippaerts, R. M., Redondo, J. C., de Benito, A. M. and Cuadrado, G. (2009). Effects of lower-limb plyometric training on body composition, explosive strength, and kicking speed in female soccer players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 23(6), 1714-1722.
- Chaouachi, A., Othman, A. B., Hammami, R., Drinkwater, E. J. and Behm, D. G. (2014). The combination of plyometric and balance training improves sprint and shuttle run performances more often than plyometric-only training with children. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 28(2), 401-412.
- Chelly, M. S., Ghenem, M. A., Abid, K., Hermassi, S., Tabka, Z. and Shephard, R. J. (2010). Effects of in-season short-term plyometric training program on leg power, jump-and sprint performance of soccer players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 24(10), 2670-2676.
- Cochrane, D. J., Legg, S. J. and Hooker, M. J. (2004). The short-term effect of whole-body vibration training on vertical jump, sprint, and agility performance. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 18(4), 828-832.
- Cochrane, D. J., Legg, S. J. and Hooker, M. J. (2004). The short-term effect of whole-body vibration training on vertical jump, sprint, and agility performance. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 18(4), 828-832.

- Çakır, Z. (2016). Genç hentbolcularda pliometrik antrenmanların izokinetik diz kuvveti, dinamik denge, anaerobik güç, sürat ve çevikliğe etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Faigenbaum, A. D., McFarland, J. E., Keiper, F. B., Tevlin, W., Ratamess, N. A., Kang, J. and Hoffman, J. R. (2007). Effects of a short-term plyometric and resistance training program on fitness performance in boys age 12 to 15 years. *Journal of Sports Science & Medicine*, 6(4), 519.
- Gençay, E. (2014). Amatör sporcularda 8 haftalık iki farklı pliometrik antrenmanın anaerobik performansa ve dikey sıçramaya etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.
- Hindistan, E. İ., Muratlı, S., Kamil, Ö. Z. E. R., and Erman, A. K. (1999). Eksantrik, Konsantrik ve Uzama Kısalma Döngülü Kas Çalışmaları İle Yapılan Kuvvet Antrenmanlarının Dikey Sıçrama Performansına Etkisi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 11-21.
- İşlegen, Ç. (2013). Spor yaralanmalarının önlenmesinde germe egzersizlerinin etkisi. *Spor Hekimliği Dergisi*, 48(3), 101-108.
- Johnson, B. A., Salzberg, C. L. and Stevenson, D. A. (2011). A systematic review: plyometric training programs for young children. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 25(9), 2623-2633.
- Karacabey, K. (2013). Sport performance and agility tests. *Journal of Human Sciences*, 10(1), 1693-1704.
- Karadenizli, Z. İ. (2016). Kadın sporcularda bazı alt ekstremite parametrelerinin anaerobik güç ve sürat ile olan ilişkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(3), 27-42.
- Markovic, G., Jukic, I., Milanovic, D., & Metikos, D. (2007). Effects of sprint and plyometric training on muscle function and athletic performance. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 21(2), 543.
- Meylan, C. and Malatesta, D. (2009). Effects of in-season plyometric training within soccer practice on explosive actions of young players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 23(9), 2605-2613.
- Miller, M. G., Herniman, J. J., Ricard, M. D., Cheatham, C. C. and Michael, T. J. (2006). The effects of a 6-week plyometric training program on agility. *Journal of Sports Science & Medicine*, 5(3), 459.
- T. E. (2005). Neuromuscular training improves performance and lower-extremity biomechanics in female athletes. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 19(1), 51.

- Odabaş-Özgür, B., Demirci, D., ve Özgür, T. (2016). Futbolcularda 6 haftalık sürat antrenmanının sürat ve çeviklik üzerine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 6(4), 11-16.
- Okur, M. (2011). Genç basketbolcularda 8 haftalık hız antrenman programının ivmelenme ve çeviklik üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya.
- Pamuk, Ö. ve Özkaya, Y.G. (2017). 15-17 Yaş erkek basketbolculara uygulanan dirençli pliometrik antrenmanların sprint ve çeviklik performansına etkisi. *Sportif Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Rösch, D., Hodgson, R., Peterson, L., Baumann, T.G., Junge, A., Chomiak, J. and Dvorak, J. (2000). Assessment and Avaluation of Football Performance. *The American Journal of Sports Medicine*. 28(5), 29-39.
- Rubley, M. D., Haase, A. C., Holcomb, W. R., Girouard, T. J. and Tandy, R. D. (2011). The effect of plyometric training on power and kicking distance in female adolescent soccer players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 25(1), 129-134.
- Slimani, M., Chamari, K., Miarka, B., Del Vecchio, F. B. and Chéour, F. (2016). Effects of Plyometric Training on Physical Fitness in Team Sport Athletes: A Systematic Review. *Journal of Human Kinetics*, 53(1), 231-247.
- Sönmez, M. (2014). Çabukluk ve süratte devamlılık çalışmalarının karate sporunda performansa etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. İstanbul.
- Sözbir, K. (2013). Yatay ve dikey düzlemde yapılan pliometrik çalışmaların performansa olan etkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Bolu.
- Taskin, H. (2009). Effect of circuit training on the sprint-agility and anaerobic endurance. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 23(6), 1803-1810.
- Taskin, H. (2009). Effect of circuit training on the sprint-agility and anaerobic endurance. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 23(6), 1803-1810.
- Taşkın, C. (2013). 8 Haftalık propriyosepsiyon antrenmanının çabukluk çeviklik ve ivmelenme üzerine etkisi. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi. Elazığ.
- Taşkın, M. (2016). Anaerobik gücün çabukluk ve çeviklik üzerine etkisi. Doktora Tezi. Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.

- Thomas, K., French, D. and Hayes, P. R. (2009). The effect of two plyometric training techniques on muscular power and agility in youth soccer players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 23(1), 332-335.
- Utku, B., ve Akın, Ş. (2017). Eksantrik egzersizler ve spor yaralanmalarından korunmadaki yeri. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Medicine-Special Topics*, 3(3), 233-239.
- Vaczi, M., Tollár, J., Meszler, B., Juhász, I. and Karsai, I. (2013). Short-term high intensity plyometric training program improves strength, power and agility in male soccer players. *Journal of Human Kinetics*, 36(1), 17-26.
- Vaczi, M., Tollár, J., Meszler, B., Juhász, I. and Karsai, I. (2013). Short-term high intensity plyometric training program improves strength, power and agility in male soccer players. *Journal of Human Kinetics*, 36(1), 17-26.
- Yılmaz, A.K. (2015). Elit futbolcularda vücut kompozisyonu ve izokinetik diz kuvvetinin çabukluk ve çeviklik üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Samsun.

SOLUNUM KAS ANTRENMANLARININ YÜZME PERFORMANSINA ETKİSİ

Coşkun YILMAZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Gümüşhane Üniversitesi, Kelkit Aydın Doğan MYO, Gümüşhane/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2826-156
- ❖ Mail: coskun.yilmaz@gumushane.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ando R, Ohya T, Kusanagi K, Koizumi J, Ohnuma H, Katayama K, & Suzuki Y. (2020). Effect of inspiratory resistive training on diaphragm shear modulus and accessory inspiratory muscle activation. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism* 45(8), 851-856.
- Bağiran Y, Dağlıoğlu Ö, & Bostancı Ö. (2019). The effect of respiratory muscle training on aerobic power and respiratory parameters in swimmers. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS* 5(4), 214-220.
- Bostancı Ö, Mayda, HM, Yılmaz C, Kabadayı M, Yılmaz AK, & Özdal M. (2019). Inspiratory muscle training improves pulmonary functions and respiratory muscle strength in healthy male smokers. *Respiratory physiology & neurobiology* 264, 28-32.
- Bougault V, & Boulet LP. (2012). Airway dysfunction in swimmers. *British journal of sports medicine* 46(6), 402-406.
- Cunha M, Mendes F, Paciência I., Rodolfo A, Carneiro-Leão L, Rama T, & Moreira A. (2019). The effect of inspiratory muscle training on swimming performance, inspiratory muscle strength, lung function, and perceived breathlessness in elite swimmers: A randomized controlled trial. *Porto Biomedical Journal* 4(6),e49.
- Dempsey JA, Romer L, Rodman J, Miller J, & Smith C. (2006). Consequences of exercise-induced respiratory muscle work. *Respiratory physiology & neurobiology* 151(2-3), 242-250.
- Fernández-Lázaro D, Gallego-Gallego D, Corchete LA, Fernández Zoppino, D, González-Bernal JJ, García Gómez B, & Mielgo-Ayuso J. (2021). Inspiratory muscle training program using the powerbreath®: Does it have ergogenic potential for respiratory and/or athletic performance? a systematic review with meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(13), 6703.
- Gómez-Albareda E, Viscor G, & García I. (2023). Inspiratory Muscle Training Improves Maximal Inspiratory Pressure Without Increasing Performance in Elite Swimmers. *International Journal of Sports Physiology and Performance*, 1(aop) 1-6. <https://doi.org/10.1123/ijsp.2022-0238>
- HajGhanbari B, Yamabayashi C, Buna TR, Coelho JD, Freedman KD, Morton TA, & Reid WD. (2013). Effects of respiratory muscle training on performance in athletes: a systematic review with meta-analyses. *The Journal of Strength & Conditioning Research* 27(6), 1643-1663.

- Held, HE, & Pendergast DR. (2014). The effects of respiratory muscle training on respiratory mechanics and energy cost. *Respiratory physiology & neurobiology* 200, 7-17.
- Illi SK, Held U, Frank I, Spengler CM. (2012) Effect of respiratory muscle training on exercise performance in healthy individuals: a systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine* 42, 707-724.
- Jurić I, Labor S, Plavec D, & Labor M. (2019). Inspiratory muscle strength affects anaerobic endurance in professional athletes. *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju* 70(1), 42-48.
- Kilding AE, Brown S, & McConnell AK. (2010). Inspiratory muscle training improves 100 and 200 m swimming performance. *European journal of applied physiology* 108, 505-511.
- Lemaitre F, Coquart JB, Chavallard F, Castres I, Mucci P, Costalat G, & Chollet D. (2013). Effect of additional respiratory muscle endurance training in young well-trained swimmers. *Journal of sports science & medicine* 12(4), 630.
- Lomax M. (2016). Airway dysfunction in elite swimmers: prevalence, impact, and challenges. *Open Access Journal of Sports Medicine* 55-63.
- Lomax M, Kapus J, Brown PI, & Faghy M. (2019). Impact of weekly swimming training distance on the ergogenicity of inspiratory muscle training in well-trained youth swimmers. *The Journal of Strength & Conditioning Research* 33(8), 2185-2193.
- Mackała K, Kurzaj M, Okrzymowska P, Stodółka J, Coh M, & Rożek-Piechura K. (2020). The effect of respiratory muscle training on the pulmonary function, lung ventilation, and endurance performance of young soccer players. *International journal of environmental research and public health* 17(1), 234.
- Mickleborough TD, Stager JM, Chatham K, Lindley MR, Ionescu AA. (2008) Pulmonary adaptations to swim and inspiratory muscle training. *European Journal of Applied Physiology* 103, 635-646
- Sapienza, C, & Hoffman B. (2020). *Respiratory Muscle Strength Training*. Plural Publishing.
- Sever MO, Bayrakdaroğlu S, Şenel E, & Mine K. (2021). 12–15 Yaş Müsabık Yüzme Sporcularının Solunum Parametrelerinin Müsabaka Dereceleri ile İlişkisinin İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 10(3), 560-567.
- Shei RJ, Lindley MR, Chatham K, Mickleborough TD. (2016) Effect of flow-resistive inspiratory loading on pulmonary and respiratory

- muscle function in sub-elite swimmers. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness* 56, 392-398.
- Shei RJ. (2018). Recent advancements in our understanding of the ergogenic effect of respiratory muscle training in healthy humans: a systematic review. *Journal of strength and conditioning research* 32(9), 2665.
- Shei RJ. (2020). Training Load Influences the Response to Inspiratory Muscle Training. *Journal of Sports Science & Medicine* 19(4),772-773.
- Ohya T, Kusanagi K, Koizumi J, Ando R, Katayama K, & Suzuki Y. (2021). Effect of moderate-or high-intensity inspiratory muscle strength training on maximal inspiratory mouth pressure and swimming performance in highly trained competitive swimmers. *International Journal of Sports Physiology and Performance* 17(3), 343-349.
- Vašíčková J, Neumannová K, & Svozil Z. (2017). The effect of respiratory muscle training on fin-swimmers' performance. *Journal of sports science & medicine* 16(4), 521.
- Verges S. (2019). Respiratory muscle training. *Exercise and sports pulmonology: pathophysiological adaptations and rehabilitation*, 143-151.
- Wells, GD, Plyley M, Thomas S, Goodman L, & Duffin J. (2005). Effects of concurrent inspiratory and expiratory muscle training on respiratory and exercise performance in competitive swimmers. *European journal of applied physiology* 94, 527-540.
- Wilson EE, McKeever TM, Lobb C, Sherriff T, Gupta L, Hearson G, & Shaw DE. (2014). Respiratory muscle specific warm-up and elite swimming performance. *British journal of sports medicine* 48(9), 789-791. <http://dx.doi.org/10.1136/bjsports-2013-092523>
- Wylegala JA, Pendergast DR, Gosselin LE, Warkander DE, & Lundgren CE. (2007). Respiratory muscle training improves swimming endurance in divers. *European journal of applied physiology* 99,393-404.
- Yañez-Sepulveda R, Alvear-Ordenes I, Tapia A, & Verdugo H. (2021). Inspiratory muscle training improves the swimming performance of competitive young male sprint swimmers. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness* 61(10),1348-53.

PLİOMETRİK ANTRENMANIN FUTBOLA ÖZGÜ MOTOR BECERİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Nedim MALKOÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4599-3547
- ❖ Mail: nedim.malkoc@sbu.edu.tr

Erdal BAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4927-3945
- ❖ Mail: erdal.bal@sbu.edu.tr

Mustafa BAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Yaşam Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4753-9754
- ❖ Mail: mustafa.bas@sbu.edu.tr

Literatür açık bir şekilde gösteriyor ki pliometrik egzersizlerin, futbolda antrenman rutinlerine eklenmesi avantajlı olmaktadır. Bu nedenle bu alanda çalışan antrenörler, spor eğitimcileri ve öğretmenler bu rutinleri mutlaka planlarının içerisinde barındırmalıdır.

KAYNAKLAR

- Açıkada C. (2000). Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi. (2000). Sayı:2, Ankara, s.27-31.
- Akgün N. (1994). Egzersiz ve Spor Fizyolojisi (5. Baskı), Ege Üniv. Basımevi, Cilt 1, İzmir.
- Akgün, N., İşleğen Ç. (1983). Futbolcuların Fizyolojik Profili, Spor Hekimliği Dergisi, 18 (3), 105-127.
- Albert M. (1991). Eccentric muscle training in sport and orthopedics. New York: Churchill Livingstone
- Arazı H., Asadı A. (2011). The Effect Of Aquatic And Land Plyometric Training On Strength, Sprint, And Balance İn Young Basketball Players. Journal Of Human Sport & Exercise, Volume 6, Issue 1.
- Asadı A, Land H, Young WB, Sáez de Villarreal E. (2016) The effects of plyometric training's ability to change direction: A meta-analysis. Int J Sports Physiol Perform.;11 :563–573.
- Ateş, M. (2005). 10 Haftalık Pliometrik Antrenman Programının 16-18 Yaş Grubu Erkek Futbolcuların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelere Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. s. 54-58.
- Ateşoğlu U.B. (2002) Kendi Vücut Ağırlığı ve Ek Ağırlıkla Yapılan Pliometrik Antrenmanın Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkileri Doktora Tezi Gazi Üni. Sağlık Bilimleri Enst. Beden Eğt. ve Spor Anabilim Dalı Ankara.
- Atıl, M. (1998). Sürat, Ankara, Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi, 31.sayı, Hacettepe Spor Bilimleri Teknolojisi Yayını, s. 24.
- Blackburn T., Guskiewicz K. M., Petschauer M. A., Prentice WE. (2000). Balance And Joint Stability: The Relative Contributions Of Proprioception And Muscular Strength. Journal of Sport Rehabilitation. 9:315-328.
- Bobbert MF, Gerritsen KG, Litjens MC, Van Soest AJ. (1996). Why is the counter move jump height greater than the squat jump height? Med. science Fitness Exercise 28, 1402–1412.

- Bobbert MF. (1990) Drop jumping as a training method for jumping ability Sport Med. S.9 s.7–27
- Bosco C., Komi PV, Ito A. (1981). Prestress potential of human skeletal muscle during ballistic movement. Acta Physiol. Scan. 111 (2), 135–140.
- Bulgan Ercin, Ç., Başar, M.A., Aşçı, A. (2022). Farklı yüklerde yapılan unilateral squat hareketinde çömelme derinliğinin bar hızına etkisinin incelenmesi. Avrasya Spor Bilimleri ve Eğitim Dergisi, 4(1), 67-79.
- Cavagna GA, Enemy B., Margaria R. (1968). Positive work done by a pre-tensioned muscle. J. Application Physiol. 24 (1), 21–32. 10.1152/jappl.1968.24.1.21
- Chu DA. (1998) Jumping into plyometrics Human Kinetics Pub Dimension Illinois August.
- Chu, DA. (1992). Jumping in plyometrics, Leisure Press Champaign, Illinois s.23.
- Çakıroğlu M. (1997). Antrenman Teorisi ve Sistematiği İstanbul.
- Davies G., Riemann BL, Manske R. (2015). Current concepts of plyometric exercise. Int. J. Spor Phys. Ther. 10 (6), 760–786.
- Davies GJ, Ellenbecker TS. (1992)Eksantrik İzokinetik. *Orthop Phys Ther Clin N Am.* 1 (2):297-336.
- Davies GJ, Matheson JW. (2001) Shoulder plyometrics. *Sports Med Arthrosc.*;9(1):1-1
- Dündar U. (1998) Antrenman Teorisi Bağırhan Yayınevi Ankara.
- Dündar U. (2003). Antrenman Bilgisi ve Teorisi 6. Baskı. Ankara, Nobel Yayınevi.
- Ebben WP, VanderZanden T., Wurm BJ, Petushek EJ (2010). Evaluation of plyometric exercises using stabilization time. J. Strength Cond. pic. 24 (2), 300–306
- Ercin, C. B., Altan, B. K., Başar, M. A., & Bingül, B. M. (2023). The relationships between squat and countermovement jump heights and knee/ankle angles of 15-17 age swimmers: Relations between jump heights and angles. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 15(1), 783-790.
- Ettema GJC, Huijing PA, De Haan A. (1992). Reinforcing effect of pre-stretching on the contractile performance of the rat gastrocnemius medialis muscle during subsequent shortening and isometric contractions. J. Exp. biol. 165 (1), 121–136.

- Faruk A. (2014) 11-12 Yaş Çocuklarda Pliometrik Antrenmanın Denge ve Futbola Özgü Beceriler Üzerine Etkileri üzerine Doktora tezi. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ Malatya 2014.
- Fox LE, Bowers WR., Foss ML. (1988). The Physiological Basis of Physical Education of Athletics. Phledelphia.
- Günay, M., Yüce, A.İ. (1996). Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri, Ankara, (Editör: Çolakoğlu), Seren Ofset Matbaası.
- Hahn E. (1982). Kindertraining. blv Sportwissen, München, p.78.
- Hollman W., Hettinger T. (1980).Arbeits und Trainingsgrundlegen Stuttgart.
- Ivan K., Luka M., Ivan B. (2020) Effects of Plyometric and Repetitive Sprint Training on Physical Performance doi: 10.3390/sports8070091.
- Komi PV. (2003). Stretching Shortening Cycle. Strength and Strength in Sports; Oxford, United Kingdom
- Kubo K., Kawakami Y., Fukunaga T. (1999). Effect of elastic properties of tendon structures on jumping performance in humans. J. Application Physiol. 87 (6), 2090–2096. 10.1152/jappl.1999.87.6.2090
- Kyrolänen H., Komi PV, Kim DH (1991). Effects of strength training on neuromuscular performance and mechanical efficiency. Scan. J.Med. Science Sports. 1 (2), 78–87.
- Letzelter HM. (1990). Kraft Training Sport Ro ro ro Reinbek bei, Hamburg, p.107,164.
- Luig, P., Manchado-Lopez, C., Perse, M., ve ark. (2008). Motion characteristics according toplaying position in international men’s team handball. 13th Annual Congress of the European College of Sports Science, Portuga: Estoril. Book of abstract, 255.
- Malisoux, L., Francaux, M., Nielens, H., and Theisen, D. (2006). Stretching-shortening cycle exercises: an effective training paradigm for increasing power output of human single muscle fibers. Journal of Applied Physiology, 100(3), 771-779.
- Markovic G., Mikulic P. (2010). Neuro-Muskeletal and Performance Adaptations to Lower Extremity Plyometric Training. Sports Med.; 40:859–895. doi: 10.2165/11318370-000000000-00000.
- Matsuda S., Demura S., Uchiyama M. (2008). Center of Pressure Sway Characteristics During Static One- Legged Stance of Athletes From Different Sports. Journal Sport Sciences,26:775-779.
- McGinnis, Peter M. (2013). Biomechanics of sport and exercise. Human Kinetics.

- Muratlı, S. (2003), Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla Çocuk ve Spor, Nobel Yayınevi, Ankara, s. 163-185
- Muratlı, S., Kalyoncu, O., Şahin, G. (2007). Antrenman ve müsabaka. *Istanbul: Ladin Matbaası*.
- Ödemiş, M., Pinar, Y., Meric Bingul, B., & Ercin, CB. (2022). Effect of Proprioceptive and Strength Exercises on Calf Muscle Endurance, Balance and Ankle Angle Applied: Latin Dancers. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 44(1), 25-40.
- Radcliffe J., Farentinos R. (1985). Plyometrics: Explosive power training. champagne. Illinois: Human Kinestics Publishers Inc.
- Rimmer E, Sleivert G. (2000). Effects of a plyometrics intervention program on sprint performance. *J Strength Cond Res* 14: 295–301.
- Rudarlı Nalçakan, G., Yol, Y. (2020). Balance board vs balance ball: which one is superior in enhancing static and dynamic balance abilities on healthy university students . *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences*, 6(2), 57-64.
- Sevim Y. (1995). Antrenman Bilgisi Gazi Büro Kitabevi s.27-111 Ankara.
- Sheppard J., Young W., Doyle T., Sheppard T., Newton R. (2006). Evaluation of a new reactive agility test and its relationship to sprint speed and change of direction speed. *J. Sci. Med. Sport*. 2006; 9 :342–349. doi: 10.1016/j.jsams.2006.05.019.
- Sheppard JM, Young WB. (2006). Agility literature review: Classification, training and testing. *J Sport Sci* 24: 919–932.
- Spencer M., Bishop D., Dawson B., Goodman C. (2005). Physiological and Metabolic Responses to Repetitive Sprint Activities. *Sports Med*. 2005; 35 :1025–1044. doi: 10.2165/00007256-200535120-00003.
- Sucan S., Yılmaz A., Can Y., Süer C. A. (2005). Futbol Oyuncularının Çeşitli Denge Parametrelerinin Değerlendirilmesi. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences)*;14: 1 S.36-42.
- Taşkıran Y. (2003). Klasik Antrenman Teorisi. Doruk basım, Özel Düzenlenmiş Plyometrik Antrenmanların Genç Basketbolcuların Anaerobik Güçlerine Etkisi, İzmit, s.49-62.
- Turhan B. (1995) Futbolda aerobik kapasitenin oyun şeklinde geliştirilmesi. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1995; 4, 3-5.
- Türel M. (1990). Futbol. Türkiye Futbol Federasyonu Eğitim Müdürlüğü Yayınları:1, s.89,90.

- Villarreal E., Requena B., Newton RU. (2009) Does plyometric training improve power performance? A meta-analysis. *J. Sci. Med. Sport.* 2010; 13 :513–522.
- Villarreal ES., Gonzalez-Badillo JJ., Izquierdo M. (2008). Low and moderate plyometric training speed provides greater prediction and sprint gains compared to high frequency. *J Strength Cond Res* 22:715–725.
- Wang YC., Zhang N. (2016) Effects of plyometric training on football players. *Experimental and Therapeutic Medicine.* 2016; 12 (2):550–554. doi: 10.3892/etm.2016.3419.
- Wilson JM., Duncan NM., Marin PJ., ve ark. 2013) Meta-analysis of post-activation strength and power: effects of conditioning activity, volume, gender, rest periods, and educational status. *Journal of Strength and Conditioning Research.* 2013; 27 :854–859.
- Yaşar, O.M., Sunay, H. (2019). A new football philosophy in Turkish football “Altınordu Football Academy” (chapter 5). In: Ö. Karataş, K. Kurak & O. Kizar (Eds.), *New Horizons in Sport Sciences.* New York: Gece Kitaplığı.
- Yol, Y., Rudarlı Nalçakan, G., Okdan, B., Nalçakan, M. (2019). Genç Halk Oyunları Dansçıların Denge Performanslarının Belirlenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13 (3), 238-249.
- Zatsiorsky, Vladimir M., Prilutsky, Boris I. (2012). Biomechanics of skeletal muscles. *Human Kinetics.*

FUTBOLDA MÜSABAKA VE DAR ALAN OYUNLARI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Kaan KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Antrenörlük Eğitimi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0892-645X
- ❖ Mail: kaankaya@esenyurt.edu.tr

Selçuk TARAKCI

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Antrenörlük Eğitimi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3841-9571
- ❖ Mail: selcuktarakci@esenyurt.edu.tr

Bartış GÜROL

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi, Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3372-617X
- ❖ Mail: bgurol@eskisehir.edu.tr

müsabakalara hazırlık aşamasında dar alan oyunlarının nasıl en iyi şekilde kullanılabilceğine dair bir çerçeve sunmaktadır. Gelecekteki araştırmaların bu çerçeveyi daha da genişleteceğini ve dar alan oyunlarının futbol eğitimi, antrenman metodu ve maç hazırlığı üzerindeki etkisini daha da belirginleştireceğini ummaktayız.

KAYNAKLAR

- Aguiar M, Botelho G, Lago C, Maças V, Sampaio J. (2012). A review on the effects of soccer small-sided games. *Journal of human kinetics*, 33, 103–113. <https://doi.org/10.2478/v10078-012-0049-x>
- Aguiar M, Gonçalves B, Botelho G, Lemmink K, Sampaio J. (2015). Footballers' movement behaviour during 2-, 3-, 4- and 5-a-side small-sided games. *Journal of Sports Sciences*, 33:12, 1259-1266, DOI: 10.1080/02640414.2015.1022571
- Barreira D. (2013). *Tendências evolutivas da dinâmica tática em Futebol de alto rendimento (Tese de doutoramento não publicada)*. Porto: Universidade do Porto.
- Bergkamp TLG, den Hartigh RJR, Frencken WGP, Niessen ASM, Meijer RR. (2020). The validity of small-sided games in predicting 11-vs-11 soccer game performance. *PloS one*, 15(9), e0239448. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0239448>
- Bompa T. (1983). *Theory and methodology of training*. Dubusque, Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company.
- Bradley PS, Sheldon W, Wooster B, Olsen P, Boanas P, Krustup P. (2009). High intensity running in English FA Premier League soccer matches. *Journal of sports sciences*, 27(2), 159–168. <https://doi.org/10.1080/02640410802512775>
- Bujalance-Moreno P, Latorre-Román PÁ, García-Pinillos F. (2019). A systematic review on small-sided games in football players: Acute and chronic adaptations. *Journal of sports sciences*, 37(8), 921–949. <https://doi.org/10.1080/02640414.2018.1535821>
- Castellano J, Casamichana D, Dellal A. (2013). Influence of game format and number of players on heart rate responses and physical demands in small-sided soccer games. *Journal of strength and conditioning research*, 27(5), 1295–1303. <https://doi.org/10.1519/JSC.0b013e318267a5d1>
- Clemente FM. (2016). *Small-sided and conditioned games in soccer training the science and practical applications*. Springer. ISSN 2191-5318.

- Clemente FM, Wong del P, Martins FM, Mendes RS. (2014a). Acute effects of the number of players and scoring method on physiological, physical, and technical performance in small-sided soccer games. *Research in sports medicine*, 22(4), 380–397. <https://doi.org/10.1080/15438627.2014.951761>
- Clemente FM, Lourenço FM, Mendes RS. (2014b). Developing aerobic and anaerobic fitness using small-sided soccer games: methodological proposals. *Strength and Conditioning Journal*, 36(3), 76–87. Doi: 10.1519/SSC.0000000000000063.
- Dellal A, Chamari K, Pintus A, Girard O, Cotte T, Keller D. (2008). Heart rate responses during small-sided games and short intermittent running training in elite soccer players: a comparative study. *Journal of strength and conditioning research*, 22(5), 1449–1457. <https://doi.org/10.1519/JSC.0b013e31817398c6>
- Dellal A, Owen A, Wong DP, Krustup P, van Exsel M, Mallo J. (2012). Technical and physical demands of small vs. large sided games in relation to playing position in elite soccer. *Human movement science*, 31(4), 957–969. <https://doi.org/10.1016/j.humov.2011.08.013>
- Giménez JV, Del-Coso J, Leicht AS, Gomez MÁ. (2018). Comparison of the movement patterns between small- and large-sided game training and competition in professional soccer players. *J Sports Med Phys Fitness*; 58:1383-9. DOI: 10.23736/S0022-4707.17.07343-1
- Halouani J, Chtourou H, Gabbett T, Chaouachi A, Chamari K. (2014). Small-sided games in team sports training: a brief review. *Journal of strength and conditioning research*, 28(12), 3594–3618. <https://doi.org/10.1519/JSC.0000000000000564>
- Hill-Haas SV, Dawson B, Impellizzeri FM, Coutts AJ. (2011). Physiology of small-sided games training in football: a systematic review. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 41(3), 199–220. <https://doi.org/10.2165/11539740-000000000-00000>
- Hill-Haas SV, Dawson B, Impellizzeri FM. ve ark. (2011). Physiology of Small-Sided Games Training in Football. *Sports Med* 41, 199–220. <https://doi.org/10.2165/11539740-000000000-00000>
- Impellizzeri FM, Marcora SM, Castagna C. ve ark. (2006). Physiological and performance effects of generic versus specific aerobic training in soccer players. *International journal of sports medicine*, 27(6), 483–492. <https://doi.org/10.1055/s-2005-865839>
- Kaya K. & Gürol B. (2021). Futbolda Dar Alan Oyunları Değişkenlerinin İncelenmesi. *Sportive*, 4 (2), 117-131. DOI: 10.53025/sportive.979126

- Köklü Y, Alemdaroğlu U, Cihan H, Wong DP. (2017). Effects of Bout Duration on Players' Internal and External Loads During Small-Sided Games in Young Soccer Players. *International journal of sports physiology and performance*, 12(10), 1370–1377. <https://doi.org/10.1123/ijsp.2016-0584>
- Köklü Y, Ersöz G, Alemdaroğlu U, Aşçı A, Ozkan A. (2012). Physiological responses and time-motion characteristics of 4-a-side small-sided game in young soccer players: the influence of different team formation methods. *Journal of strength and conditioning research*, 26(11), 3118–3123. <https://doi.org/10.1519/JSC.0b013e318244341d>
- Köklü Y, Aşçı A, Koçak FU, Alemdaroğlu U, Dündar U. (2011). Comparison of the physiological responses to different small-sided games in elite young soccer players. *Journal of strength and conditioning research*, 25(6), 1522–1528. <https://doi.org/10.1519/JSC.0b013e3181e06ee1>
- Mallo J, & Navarro E. (2008). Physical load imposed on soccer players during small-sided training games. *The Journal of sports medicine and physical fitness*, 48(2), 166–171.
- Martín-García A, Castellano J, Méndez Villanueva A, Gómez-Díaz A, Cos F, Casamichana D. (2020). Physical Demands of Ball Possession Games in Relation to the Most Demanding Passages of a Competitive Match. *Journal of sports science & medicine*, 19(1), 1–9.
- Olthof SBH, Frencken WGP, Lemmink KAPM. (2019). A Match-Derived Relative Pitch Area Facilitates the Tactical Representativeness of Small-Sided Games for the Official Soccer Match. *Journal of strength and conditioning research*, 33(2), 523–530. <https://doi.org/10.1519/JSC.0000000000002978>
- Rago V, Silva JR, Mohr M, Barreira D, Krstrup P, Rebelo AN. (2018). The inter-individual relationship between training status and activity pattern during small-sided and full-sized games in professional male football players, *Science and Medicine in Football*, 2:2, 115-122, 10.1080/24733938.2017.1414953
- Reilly T, (2005). Training specificity for soccer. *International Journal of Applied Sports Sciences*, 17(2), 17-25.
- Sarmento H, Clemente FM, Harper LD, da Costa IT, Owen A, Figueiredo AJ. (2018) Small sided games in soccer – a systematic review. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 18:5, 693-749, doi: 10.1080/24748668.2018.1517288

- Sassi R, Reilly T, Impellizzeri, FM. (2004). A comparison of small- sided games and interval training in elite professional soccer players. *J Sports Sci* 22: 562.
- Wallace JL, Norton KI. (2014). Evolution of World Cup soccer final games 1966-2010: game structure, speed and play patterns. *Journal of science and medicine in sport*, 17(2), 223–228. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2013.03.016>

SAĞLIK & BİLİM
2023
ODONTOLOJİ
-II-

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Aycan DAL DÖNERTAŞ

SAĞLIK & BİLİM 2023: Odontoloji -II

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Aycan DAL DÖNERTAŞ
ORCID (0000-0002-5876-4586)

ISBN 978-625-6504-17-2
E-ISBN 978-625-6504-18-9
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub20238>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Odontoloji -II

DAL DÖNERTAŞ, Aycan

1. Basım, 420s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Araştırma 2. Endodonti 3. Diş Hekimliği 4. Odontoloji 5. Sağlık

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ORTODONTİDE DİJİTALLEŞME VE YAPAY ZEKA	9
<i>Sedef Sera HEPDARCAN SIRMAN</i>	
HİBRİT PROTEZLER	19
<i>Türker AKAR</i>	
ÜST ÇENE DARLIĞI VE ORTODONTİK TEDAVİ YAKLAŞIMLARI	35
<i>Perihan DALGALI EVLİ</i>	
ORAL VE MAKSİLLOFASİYAL CERRAHİDE OSTEOMİYELİT ...	43
<i>Özgün YILDIRIM</i>	
ORAL ÜLSERASYONLARI VE TEŞHİS YÖNTEMLERİ	53
<i>Ayşe Gül ÖNER TALMAÇ</i>	
AKUT PERİODONTAL HASTALIKLAR	69
<i>Tuğçe CEYHANLI</i>	
PERİODONTAL HASTALIK VE TEDAVİSİ İLİŞKİLİ LOKAL VE SİSTEMİK KOMPLİKASYONLAR	85
<i>Hanife Esra AYCAN, Yunus Emre BALABAN</i>	
PERİODONTAL TEDAVİDE BİFOSFONAT KULLANIMI	105
<i>Ece YARIMOĞLU ÖKTEN</i>	
ERKEN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÇÜRÜKLERİ VE TEDAVİSİNE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR.....	117
<i>İlay Sena ALTINOVA GÖNEN</i>	
ERKEN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÇÜRÜĞÜNDE BİR RİSK FAKTÖRÜ OLARAK ORAL MİKROBİYOTA	133
<i>Gülsevim ODA</i>	
ÇOCUK HASTALARDA DENTAL ANKSİYETE	145
<i>Serhat KARACA</i>	
DAİMİ MOLAR DİŞLERDE KORONAL AMPUTASYON TEDAVİSİ	161
<i>Aycan DAL DÖNERTAŞ</i>	
FOTODİNAMİK TEDAVİNİN ENDODONTİDEKİ YERİ	171
<i>Hakan GÖKTÜRK</i>	

BENİNG SERT DOKU LEZYONLARININ AYIRICI TANISI	193
<i>Elif Meltem ASLAN ÖZTÜRK</i>	
İNVISALİGN TEDAVİSİNDE KLİNİK LİMİTASYONLAR.....	203
<i>Mustafa ÖZCAN</i>	
DENTAL İMPLANT DİZAYNININ KLİNİK ÖNEMİ	225
<i>Gökhan ÖZGENÇ, Yelda ÖZKAN KARASU</i>	
DENTAL İMPLANTLARIN CERRAHİ KOMPLİKASYONLARI ...	237
<i>Halil İbrahim DURMUŞ</i>	
İMPLANT ÜSTÜ PROTETİK RESTORASYONLARDA KULLANILAN ÖLÇÜ MATERYALLERİ	253
<i>Mehmet GÜVEN</i>	
ANTERİOR BÖLGE İMPLANT UYGULAMALARINDA YUMUŞAK DOKU OLUŞTURMA	263
<i>İlkay YAMAN</i>	
DENTAL İMPLANTLARDA YUMUŞAK DOKU EKSİKLİKLERİ	277
<i>Şükran ACIPINAR</i>	
PERİ-İMPLANT DOKU HASTALIKLARINDA SİSTEMİK DURUMLARLA İLİŞKİLİ RİSK FAKTÖRLERİ	293
<i>Tüba BAYAT, Anıl Gökhan ORAKÇI</i>	
DİYABET HASTALARINDA İMPLANT UYGULAMALARINA GÜNCEL BAKIŞ.....	305
<i>Yunus Emre BALABAN, Hanife Esra AYCAN</i>	
SİSTEMİK İLAÇ KULLANIMININ DENTAL İMPLANTLARIN OSTEOİNTEGRASYONUNA ETKİSİ	321
<i>Ömer Faruk OKUMUŞ</i>	
AŞIRI KRON HARABİYETİ OLAN ENDODONTİK TEDAVİ GÖRMÜŞ DİŞLERİN RESTORASYONU.....	341
<i>Merve KÜÇÜKKAYA, Murat MADEN</i>	
SINIF 1 MALOKLUZYONLARIN ŞEFFAF PLAKLAR İLE TEDAVİSİ	357
<i>Sedef Sera HEPDARCAN SIRMAN</i>	

**RETREATMENT GEREKEN DİŞLERDE POST SİSTEMLERİNİN
UZAKLAŞTIRILMASI.....365**

Sena DODANLI, Murat MADEN

ORTODONTİK KAMUFLAJ TEDAVİSİ UYGULAMALARI.....377

Yasemin TUNCA, Nihal FAHRZADEH

İNDİREKT VE DİREKT KUFAJ UYGULAMALARI.....389

Aliye Tuğçe GÜRCAN, Soner ŞİŞMANOĞLU

**ENDİKASYON VE AŞAMALARIYLA DİASTEMA KAPATILMASI
.....411**

Serra KUTLU KATIRCIOĞLU

ORTODONTİDE DİJİTALLEŞME VE YAPAY ZEKA

Sedef Sera HEPDARCAN SIRMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Kurum, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9985-3999
- ❖ Mail: sedefhepdarc@gmail.com

ise mini dronelar ile uykuları sırasında hastalara tedaviler yapan yapay zeka sistemlerinin ortodontistleri işlerinden edebileceklerini hayal edip uzak gelecekte yaşamadığımız için sevinebilir, şimdilik hastalarımız ile neşeli müzikler dinlemeye devam edebiliriz.

KAYNAKLAR

- Dallora AL, Anderberg P, Kvist O, Mendes E, Ruiz SD, Berglund JS. (2019). Bone age assessment with various machine learning techniques: a systematic literature review and meta-analysis. *PLoS ONE*, 14(7), 1-22.
- Dobratulin K, Gaidel A, Aupova I, Ivleva A, Kapishnikov A, Zelter P. (2020). The efficiency of deep learning algorithms for detecting anatomical reference points on radiological images of the head profile. *arXiv*, 01135(18), 0-5.
- Hwang HW, Park JH, Moon JH, et al. (2020). Automated identification of cephalometric landmarks: Part 2 - Might it be better than human? *Angle Orthod*, 90(1), 69-76.
- Jung SK, Kim Ansan TW. (2016). New approach for the diagnosis of extractions with neural network machine learning. *Am J Orthod Dentofac Orthop*, 149(1), 127-133.
- Jung SK, Kim TW. (2016). New approach for the diagnosis of extractions with neural network machine learning. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*, 149, 127-133.
- Kim H, Shim E, Park J, Kim YJ, Lee U, Kim Y. (2020). Web-based fully automated cephalometric analysis by deep learning. *Comput Methods Programs Biomed*, 194, 105513.
- Kravitz, N.; Burris, B.; Butler, D.; Dabney, C. Teledentistry, Do-It-Yourself Orthodontics, and Remote Treatment Monitoring. *J. Clin. Orthod*. 2016, 50, 718–726.
- Kunz F, Stellzig-Eisenhauer A, Boldt J. (2023). Artificial intelligence in orthodontics — An Overview and Perspective Based on the Current State of the Art. *Applied Sciences*, 13(6), 3850.
- Kunz F, Stellzig-Eisenhauer A, Zeman F, Boldt J. (2020). Artificial intelligence in orthodontics: Evaluation of a fully automated cephalometric analysis using a customized convolutional neural network. *J Orofac Orthop*, 81, 52-68.
- Lee JH, Yu HJ, Kim MJ, Kim JW, Choi J. (2020). Automated cephalometric landmark detection with confidence regions using Bayesian convolutional neural networks. *BMC Oral Health*, 20(1), 1-10.

- Li P, Kong D, Tang T, et al. (2019). Orthodontic treatment planning based on artificial neural networks. *Sci Rep*, 9, 2037.
- Lin G, Kim PJ, Baek SH, Kim HG, Kim SW, Chung JH. Early prediction of the need for orthognathic surgery in patients with repaired unilateral cleft lip and palate using machine learning and longitudinal lateral cephalometric analysis data. *J Craniofac Surg*. 2021; 32(2): 616- 620.
- Luger GF, Stubblefield WA. (1993). *Artificial intelligence (2nd ed.): structures and strategies for complex problem-solving*. Benjamin-Cummings Publishing Co., Inc.
- Makaremi M, Lacaule C, Mohammad-Djafari A. (2019). Deep learning and artificial intelligence for the determination of the cervical vertebra maturation degree from lateral radiography. *Entropy*, 21, 1222.
- Monill-González A, Rovira-Calatayud L, d'Oliveira NG, Ustrell-Torrent JM. (2021). Artificial intelligence in orthodontics: Where are we now? A scoping review. *Orthod Craniofac Res*, 24, 6-15.
- Nayyar N, Ojcius DM, Dugoni AA. (2020). The role of medicine and technology in shaping the future of oral health. *J Calif Dent Assoc*, 48(3), 127-130.
- Ribarevski R, Vig P, Vig KD, Weyant R, O'Brien K. (1996). Consistency of orthodontic extraction decisions. *Eur J Orthod*, 18, 77-80.
- Scheerman JFM, van Meijel B, van Empelen P, Verrips GHW, van Loveren C, Twisk JWR, Pakpour AH, van den Braak MCT, Kramer GJC. (2020). The Effect of Using a Mobile Application ("WhiteTeeth") on Improving Oral Hygiene: A Randomized Controlled Trial. *Int J Dent Hyg*, 18, 73-83.
- Schwendicke F, Chaurasia A, Arsiwala L, Lee JH, Elhennawy K, Jost-Brinkmann PG, Demarco F, Krois J. (2021). Deep learning for cephalometric landmark detection: Systematic review and meta-analysis. *Clin Oral Investig*, 25, 4299-4309.
- Thanathornwong B. (2018). Bayesian-based decision support system for assessing the needs for orthodontic treatment. *Healthc Inform Res*, 24, 22-28.
- Thurzo A, Kurilova V, Varga I. (2021). Artificial Intelligence in Orthodontic Smart Application for Treatment Coaching and Its Impact on Clinical Performance of Patients Monitored with AI-TeleHealth System. *Healthcare*, 9(12), 1695.
- Xie X, Wang L, Wang A. (2010). Artificial neural network modeling for deciding if extractions are necessary prior to orthodontic treatment. *Angle Orthod*, 80, 262-266.

Yu HJ, Kim MJ, Choi J. (2020). Automated cephalometric landmark detection with confidence regions using Bayesian convolutional neural networks. *BMC Oral Health*, 20(1), 1-10.

HİBRİT PROTEZLER

Türker AKAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000- 0003-2035-8686
- ❖ Mail: turkerakar24@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abdel-Azim T, Zandinejad A, Elathamna E, Lin W, Morton D. The influence of digital fabrication options on the accuracy of dental implant based single units and complete arch frameworks. *Int J Oral Maxillofac Implants* 2014;29(6):1281-8.
- Al-Fadda SA, Zarb GA, Finer Y. A comparison of the accuracy of fit of 2 methods for fabricating implant-prosthodontic frameworks. *Int J Prosthodont* 2007;20(2):125-31.
- Al-Turki LE, Chai J, Lautenschlager EP, Hutten MC. Changes in prosthetic screw stability because of misfit of implant-supported prostheses. *Int J Prosthodont* 2002;15(1):38-42.
- Beumer J 3rd, Hamana Mo, Lewis S. A prosthodontic overview. *Int J Prosthodont* 1993;6(2):126-30.
- Bilhan H., Bural C., Çilingir A. , Geçkili O. : Implant Retained Prosthesis, Complications and Implant Failures: 24 Month Clinical Results, İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 2012, 46, s: 40-46.
- Çelik M, Bural C, Bayraktar G. Diş hekimliğinde zirkonya uygulamaları. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi* 2014;(8):106-16.
- Dawson A, Chen S. *The SAC classification in implant dentistry*. Quintessence Publishing Co, Ltd, Berlin, Germany;2008.
- De Kok IJ, Chang KH, Lu TS, Cooper LF. Comparison of three implant supported fixed dentures and two implant retained overdentures in the edentulous mandible: a pilot study of treatment efficacy and patient satisfaction. *Int J Oral Maxillofac Implants* 2011;26(2):415-26.
- Drago C, Howell K. Concepts for designing and fabricating metal implant frameworks for hybrid implant prostheses. *J Prosthodont* 2012;21(5):413-24.
- Duyck J, Van Oosterwyck H, Vander Sloten J, De Cooman M, Naert I. Pre-load on oral implants after screw tightening fixed full prostheses: an in vivo study. *J Oral Rehabil* 2001;28(3):226-33.
- Hobo S, Ichida E, Garcia LT. Fully bone anchored prostheses. In: *Osseointegration and occlusal rehabilitation*. Tokyo: Quintessence; 1989.p.163-86.
- Jain AR, Nallaswamy D, Ariga P, Philip JM. Full mouth rehabilitation of a patient with mandibular implant screw retained Fp-3 prosthesis opposing maxillary acrylic removable over-denture. *Contemp Clin Dent* 2013; 4: 231-5.

- Jemt T, Back T, Petersson Precision of CNC milled titanium frameworks for implant treatment in the edentulous jaw. *Int J Prosthodont* 1999;12(3):209-15.
- Jokstad A, Shokati B. New 3D Technologies applied to assess the long term clinical effects of misfit of the full jaw fixed prosthesis on dental implants. *Clin Oral Implants Res* 2014.
- Kwon T, Bain PA, Levin L. Systematic review of short-(5-10 years) and long term (10 years or more) survival and success of full-arch fixed dental hybrid prostheses and supporting implants. *J Dent* 2014;42(10):1228-41.
- Malo P, Rangert B, Nobre M.'All on four' immediate function concept with Brenemark System implants for completely edentulous mandibles: a retrospective clinical study. *Clin Implant Dent Retal Res* 2003;5 Suppl 1:2-9.
- Menini M, Signori A, Tealdo T, Bevilacqua M, Pera F, Revera G, at al. Tilted implants in the immediate loading rehabilitation of the maxilla: a systematic review. *J Dent Res* 2012;91(9):821-7.
- Mericske-Stern R, Womi A. Optimal number of oral implants for fixed reconstructions: a review of the literature. *Eur J Oral Implant.* 2014 Summer; Suppl 2:S133-53.
- Mericske-Stern RD, Taylor TD, Belser U. Management of the edentulous patient. *Clin Oral Implants Res* 2000;11 Suppl 1:108-25.
- Misch CE. Dental implant prosthetics. St Louis: Elsevier Mosby; 2005: 224-49.
- Misch CE. Maxillary arch fixed implant prostheses:design and fabrication. In *Dental Implant Prosthetics* 2. Ed. China: Elsevier Mosby; 2015. P.829-73.
- Misch CE. Contemporary Implant Dentistry. St. Louis, MO: Mosby Elsevier; 2008. p. 99 100.
- Osuna J., Almendros-Marques N., Escoda C.: Prevalence of Complications After the Oral Rehabilitation with Implant Supported Hybrid Prosthesis 2012 Jan;17(1):116–121.
- Özdemir T, Yalçın S, Özkan K, Ersanlı S, Sandallı P.: İmplant-Doku Destekli Protez Komplikasyonları, *Oral İmp. Der.* Ekim, 36-40, 1994.
- Parel SM, Schow SR. Early clinical experience with a new one piece implant system in single tooth sites. *J Oral Maxillofac Surg.* 2005; 63: 2-10.

- Pişkin B, Avsever H., Gündüz K., Karaçaylı Ü., Arısan V. : Oral İmplantolojide Protetik Başarısızlık: Mekanik Riskler, Oral İmplantoloji Dergisi, 2009.
- Pjetursson BE, Thoma D, Jung R, Zwahlen M, Zembic A. A systematic review of the survival and complication rates of implant-supported fixed dental prostheses (FDPs) after a mean observation period of at least 5 years. Clin Oral Implants Res 2012; Suppl 6: 22-38.
- Preciado A, Del Rio J, Lynch CD, Castillo-Oyagüe R. A new, shot, spesific questionnaire (QoLIP-10) for evaluating the oral health-related quality of life of implant-retained over-denture and hybrid prosthesis wearers. J Dent 2013;41(9):753-63.
- Real-Osuna J, Almendros-Marques N, Gay-Escoda. Prevalence of complications after the oral rehabilitation with İmplant-supported hybridprostheses, Med Oral Patol Oral Cir Bucal 2012;17(1):e116-21.
- Sadowsky SJ. The implant-supported prosthesis fort he edentulous arch: design considerations. J Prosthet Dent 1997;78(1):28-33.
- Shugars DA, Bader JD, White BA, Scurria MS, Hayden WJ, Jr., Garcia RI. Survival rates of teeth adjacent to treated and untreated posterior bounded edentulous spaces. J Am Dent Assoc, 1998, 129: 1089-95.
- Small BW. Maxillary immediately loaded fixed hybrid prosthesis: a case report. Gen Dent 2009;57(1):10-3.
- Tonetti MS. Determination of the success and failure of root-form osseointegrated dental implants. Adv Dent Res 1999; 13: 173-80.
- Türkaslan S, Baykul T, Özarslan MM, Fındık Y. İTİ Ğmplantları Ğle Tedavi Edilen Hastaların Klinik Değerlendirilmesi. Türk Diş Hek Derg 2009;74: 18-21.
- Zitzmann NU, Marinello CP. A review of clinical and technical considerations for fixed and removable implant Protheses in the edentulous mandible. Int J Prosthodont 2002;15(1):65-72.
- Yılmaz D., Çekiç I. , Ergün G. : Aşırı Rezorbe Alt ve Üst Dişsiz Arkların İmplant Destekli Protetik Rehabilitasyonu, Olgu Sunumu, Türkiye Klinikleri J Dental Sci 2007, 13:71-77.
- Theoretical assessment of cross sections for cantilevered implant-supported prostheses. J Prosthodont 1994;3(1):23-30.
- White SN, Lewis SG. Framework design for bone anchored fixed prostheses. J Prosthet Dent 1992;62(2):264-8.

Zitzmann NU, Marinello CP. Treatment plan for restoring the edentulous maxilla with implant supported restorations: removable overdenture versus fixed partial denture design. *J Prosthet Dent* 1999;82(2):188-96.

ÜST ÇENE DARLIĞI VE ORTODONTİK TEDAVİ YAKLAŞIMLARI

Perihan DALGALI EVLİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Diş Hekimliği
Fakültesi Ortodonti Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000 0002 1469 6729
- ❖ Mail: dt.pdalgali@gmail.com

KAYNAKLAR

- Başçiftçi FA, Karaman AI (2002) Effects of a modified acrylic bonded rapid maxillary expansion appliance and vertical chin cap on dentofacial structures, *Angle Orthod*, 72, 61-71.
- Bays RA, Greco, JM. Surgically assisted rapid palatal expansion: an outpatient technique with longterm stability. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery: Official Journal of the American Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*. 1992; 50(2): 110–113; 114–115.
- Biederman W (1968) A hygienic appliance for rapid expansion, *J Pract Orthod*, 2, 67-70.
- Bishara SE, Staley RN (1987) Maxillary expansion: clinical implications, *Am J Orthod*, 91 , 3-14.
- Bishara SE, Staley RN (1987) Maxillary expansion: clinical implications, *Am J Orthod*, 91 , 3-14.
- Cameron CG, Franchi L, Baccetti T, McNamara JA (2002) Long-term effects of rapid maxillary expansion: a posteroanterior cephalometric evaluation, *Am J Orthod*, 121, 129-135.
- Glassman AS, Nahigian SJ, Medway JM, Aronowitz HI. Conservative surgical orthodontic adult rapid palatal expansion: sixteen cases. *American Journal of Orthodontics*. 1984; 86(3), 207–213.
- Graber TM, Swain BF (1975) *Current orthodontic concepts and techniques*, 2nd ed, WB Saunders, Philadelphia, chapter 1.
- Haas AJ (1961) Rapid Expansion Of The Maxillary Dental Arch And Nasal Cavity By Opening The Midpalatal Suture, *The Angle Orthod*, 31, 73-90.
- Haas AJ (1980) Long-Term Posttreatment Evaluation of Rapid Palatal Expansion, *The Angle Orthod*, 50, 189-217.
- İşeri H, Tekkaya E, Oztan O, Bilgiç S (1998) Biomechanical effects of rapid maxillary expansion on the craniofacial skeleton, studied by the finite element method, *Eur J Orthod*, 20, 347–356.
- Lamparski JR, Rinchuse DJ, Close JM, Sciote J (2003) Comparison of skeletal and dental changes between 2-point and 4-point rapid palatal expanders, *Am J Orthod*, 123, 321-328.
- Marshall SD, Southard KA, Southard TE (2005) Early transverse treatment, *Seminars in Orthodontics*, 11, 130-139.
- McNamara JA, Brudon WL, Kokich VG (2001) *Orthodontics and dentofacial orthopedics*, Needham Press, Ann Arbor, Michigan, chapter 7.

- Moyers RE (1988) Handbook of orthodontics, 4th ed, Year Book Medical Publishers, Chicago.
- Perillo L, De Rosa A, Iaselli F, D'Apuzzo F, Grassia V, Cappabianca S (2014) Comparison between rapid and mixed maxillary expansion through an assessment of dentoskeletal effects on posteroanterior cephalometry, *Progress in Orthodontics*, 15, 46.
- Pinkham JR (2005) Pediatric dentistry: infancy through adolescence, 4th ed, Elsevier Saunders, St. Louis. BISHARA SE, BURKEY PS, KHAROUF JG (1994) Dental and facial asymmetries: a review, *Angle Orthod*, 64, 89-98.
- Proffit WR, Fields HW (1993) Contemporary Orthodontics, 2nd ed, Mosby Year Book Inc, United States of America, p:139-264.
- Proffit WR, Fields HW, Sarver DM (2013) Contemporary orthodontics. 5th ed. Elsevier/Mosby, St. Louis, Mo, chapter 13.
- Silverstein K, Quinn PD. Surgically-assisted rapid palatal expansion for management of transverse maxillary deficiency. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*. 1997; 55(7): 725–727
- Storey E (1973) Tissue response to the movement of bones, *Am J Orthod*, 64,229-247.
- Tausche E, Luck O, Harzer W (2004) Prevalence of malocclusions in the early mixed dentition and orthodontic treatment need, *Eur J Orthod*, 26, 237–244.
- Timms DJ, Vero D. The relationship of rapid maxillary expansion to surgery with special reference to midpalatal synostosis. *The British Journal of Oral Surgery*. 1981; 19(3): 180–196
- Williams BJD, Currimbhoy S, Silva A, O’Ryan FS. Complications following surgically assisted rapid palatal expansion: a retrospective cohort study. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*. 2012;70(10): 2394–2402.

ORAL VE MAKSİLLOFASİYAL CERRAHİDE OSTEOMİYELİT

Özgün YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Diş Hekimliği
Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi AD Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7974-1359
- ❖ Mail: ozgunyldrm89@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bali RS, Sharma P, Gaba S, Kaur A, Ghanghas P. (2015). A Review of Complications of Odontogenic Infections. *Natl J Maxillofac Surgery*, 6:136–143.
- Çakur B, Miloğlu Ö, Harorlu A. (2006). Radyoterapi ve Kemoterapi Gören Hastalarda Oral Bakım. *Atatürk Üniv. Diş Hek. Fak. Derg.*, 6:50-55.
- Erişen M, Filiz Bayar Ö, Ak G. (2014). Garre Osteomyeliti: Bir Olgu Sunumu. *Atatürk Üniv. Diş Hek. Fak. Derg.*, 9:49-53.
- Ertürk C, Altay MA, Aşkar H. (2011). Osteomyelitin Farklı Klinik Şekilleri, *TOTBİD Dergisi*, 10:225-232.
- Gökalp MA. (2010). Uzun Kemiklerde Kronik Osteomyelitin Oluklaştırma ve Kas Flebi Yerleştirme Yöntemiyle Tedavisi ve Erken Dönem Klinik Sonuçlarımız [tez]. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Günel Ö, Tuncel U, Ülger A. (2012). Tüm yönleriyle Osteomyelit. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 2:50-63.
- Güner S, Kalender AM, Ceylan MF. (2011). Akut Hematojen Osteomyelit. *TOTBİD Dergisi*, 10:205-209.
- Hamidanoğlu M. (2011). Osteomyelitli Hastalarda Oksidan ve Antioksidan Kapasitelerinin Değerlendirilmesi [tez]. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Kalender AM, Güner S. (2011). Kronik Osteomyelit. *TOTBİD Dergisi*, 10:216-224.
- Kamath AT, Radhakrishnan R, Bhagania M, Mohan A. (2015). Tuberculous Osteomyelitis of the Mandible. *J. Maxillofac. Oral Surg.* 14:200–202.
- Koul PA, Khan UH, Jan RA, Shah TH, Bagdadi F, Shah S. (2014). Tubercular Osteomyelitis of the Mandible in a Young Female. *Int J Mycobacteriol*, 3:155-157.
- Lök V, Bal E, Sebik A, Aydınok H. (2009). Kronik Sklerozan Osteomyelit Tedavisinde Oluklaştırma ve Kas Taşıma Tekniğinin Uzun Dönem Sonuçları. *Acta Orthop Traumatol Turc*, 43:510-514.
- Meethal AC, Pattamparambath M, Balan A, Kumar NR, Sathyabama S. (2016). Actinomycotic Osteomyelitis of the Maxilla – A Delusive Presentation. *J Clin Diagn Res*, 10:01-03.
- Türker M, Yücetaş Ş. (2004). Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi. 3.Baskı. Ankara.
- Yücetaş Ş. (2005). Ağız ve Çevre Dokusu Hastalıkları. 5.baskı. Ankara.

ORAL ÜLSERASYONLARI VE TEŞHİS YÖNTEMLERİ

Ayşe Gül ÖNER TALMAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi,
Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0574-5779
- ❖ Mail: aysegulonertalmac@yyu.edu.tr

KAYNAKLAR

- al-Khonizy W, Reveille JD. (1998). The immunogenetics of the seronegative spondyloarthropathies *Baillieres Clin Rheumatol*, 12, 567-588
- Alam F, Argiriadou AS, Hodgson TA, et al. (2000). Primary syphilis remains a cause of oral ulceration. *Br Dent J*, 189, 352–354.
- Anonymous. (1998) National survey of tuberculosis in England and Wales 1998. *Communicable Disease Report. CDR Weekly*, 8, 209–212
- Arora S, Arora G. (2005). Reiter's disease in a six-year-old girl. *Indian J Dermatol Venereol Leprol*, 71, 1(4), 285-6.
- Baratti-Mayer D, Pittet B, Montandon D, Bolivar I, Bornand JE, Hugonnet S, Pittet D. (2003). Noma: an “infectious” disease of unknown aetiology. *The Lancet infectious diseases*, 3(7), 419-431.
- Bauman C, Cron RQ, Sherry DD, Francis JS. (1996). Reiter syndrome initially misdiagnosed as Kawasaki disease *J Pediatr*, 128, 366-369
- Bayar ÖF, Ak G. (2015). Aktinomikoz: Olgu Sunumu. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 25 (13)
- Beier KH, Rusnak RA. (1997). Unusual presentation of cervicothoracic actinomycosis complicated by pericardial effusion: a case report. *J Emerg Med*, 15, 303-7.
- Bhat NA, Stansbie JM. (1996). Tuberculous parotitis: a case report. *J Laryngol Otol*, 110, 976–977.
- Brasil J, Opromolla DVA, Souza-Freitas JAS, Rossi JES. (1973). Estudo histológico e bacilosópico de lesões lepróticas da mucosa bucal *Estomatol Cult*, 7, 113-119.
- Cabido LF, Romañach MJ. (2023) Bacterial Lesions of the Oral Mucosa. *Oral Maxillofac Surg Clin North Am*, 35(2), 159-173.
- Chavan M, Jain H, Diwan N, Khedkar S, Shete A, Durkar S. (2012). Recurrent aphthous stomatitis: a review. *J Oral Pathol Med*, 41(8), 577–83.
- Costa A, Nery J, Oliveira M, Cuzzi T, Silva M. (2003). Oral lesions in leprosy. *Indian J Dermatol Venereol Leprol*, 69, 381-385.
- Davatchi F. (2012). Diagnosis/Classification Criteria for Behcet’s Disease. *Patholog Res Int*, 607921.
- De Abreu MA, Alchorne MM, Michalany NS, Weckx LL, Pimentel DR, Hirata CH. (2007). The oral mucosa in paucibacillary leprosy: a clinical and histopathological study. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*, 103, 48-52.

- Eckstein A. (1940). Noma. *Am J Dis Child*, 59, 219–37.
- Eng HL, Lu SY, Yang CH, Chen WJ. (1996). Oral tuberculosis. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, & Endodontics*, 81, 415–420.
- Enwonwu CO. (1972). Epidemiological and biochemical studies of necrotizing ulcerative gingivitis and noma (cancrum oris) in Nigerian children. *Arch Oral Biol*, 17, 1357–71.
- Enwonwu CO. (1995). Noma: a neglected scourge of children in sub-Saharan Africa. *Bull World Health Organ*, 73, 541–45.
- Enwonwu CO, Falkler WA Jr, Idigbe EO, Savage KO. (1999). Noma (cancrum oris): questions and answers. *Oral Dis* 1999; 5: 144–49.
- Falkler WA Jr, Enwonwu CO, Idigbe EO. (1999). Microbiological understandings and mysteries of noma (cancrum oris). *Oral Dis*, 5, 150–55
- Fitzpatrick SG, Cohen DM, Clark AN. (2019). Ulcerated Lesions of the Oral Mucosa: Clinical and Histologic Review. *Head Neck Pathol*, 13(1), 91-102.
- Gasmi Benahmed A, Noor S, Menzel A, Gasmi A. (2021) Oral Aphthous: Pathophysiology, Clinical Aspects and Medical Treatment. *Arch Razi Inst*, 76(5):1155-1163
- Gilvetti C, Porter SR, Fedele S. (2010). Traumatic chemical oral ulceration: a case report and review of the literature. *Br Dent J*, 208(7), 297–300.
- Gupta A, Shinde K J, Bhardwaj I. (1998). Primary lingual tuberculosis: a case report. *J Laryngol Otol*, 112, 86–87.
- Harrison R, Hicklin D. (2016). Electronic cigarette explosions involving the oral cavity. *J Am Dent Assoc*, 147(11), 891–896.
- Hathiram BT, Grewal DS, Irani DK, Tankwal PM, Patankar M. (1997). Tuberculoma of the cheek: a case report. Primary lingual tuberculosis: a case report. *J Laryngol Otol*, 111, 872–873.
- Horning GM. (1996) Necrotizing gingivostomatitis: NUG to noma. *Compend Contin Educ Dent*, 17, 951–54.
- Hubscher S, Girdhar BK, Desikan KV. (1979). Discharge of *Mycobacterium leprae* from the mouth in lepromatous leprosy patients. *Lepr Rev*, 50, 45-50
- Huerre M, S Desforges, P Bobin, P Ravisse. (1989). Demonstration of PGL I antigens in skin biopsies in indeterminate leprosy patients: comparison with serological anti PGL I levels *Acta Leprol*, 7 (1), 125-127.

- Jacobs RF, Schutze GF. (2000). Nelson Textbook of Pediatrics. 16th ed. Philadelphia: WB. Saunders Co, 823
- Jainkittivong A, Aneksuk V, Langlais RP. (2010). Oral mucosal lesions in denture wearers. *Gerodontology*, 27, 26–32.
- Jawad J, El-Zuebi F. (1996). Primary lingual tuberculosis: a case report. *J Laryngol Otol*, 110, 177–178.
- Jelliffe DB. (1952). Infective gangrene of the mouth (cancrum oris). *Pediatrics*, 9, 544–50.
- Kang S, Kufta K, Sollecito TP, Panchal N. (2018). A treatment algorithm for the management of intraoral burns: a narrative review. *Burns*, 44, 1065–1076.
- Kumar, AK. Abbas, N. (2005). Fausto Robbins and Cotran pathologic basis of disease (7th ed.), Saunders, Philadelphia.
- Kumar B, Yande R, Kaur I, Mann SB, Kaur S. (1988) Involvement of palate and cheek in leprosy. *Indian J Lepr*, 60, 280-284.
- Leão JC, Gueiros LA, Porter SR. (2006). Oral manifestations of syphilis. *Clinics*, 61, 161–166.
- Lehman JS, Rogers III RS. Acute oral ulcers. *Clin Dermatol*, 2016, 34(4), 470–4.
- Liao CH, Huang JL, Yeh KW. (2004). Juvenile Reiter's syndrome: a case report. *J Microbiol Immunol Infect*, 37(6), 379-81.
- Little JW. (2005). Syphilis: an update. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*, 100, 3–9.
- Little JW. (2006). Gonorrhoea: update. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*, 101(2), 137-43.
- Menezes DM, Orth D. (1976) The etiology and effects of cancrum oris in children. *ASDC J Dent Child*, 43, 92–95.
- Morgado de Abreu MA, Neto Pimentel DR, Morgado de Abreu NM, et al. (2010). Presence of oral lesions in leprosy patients does not imply involvement by *Mycobacterium leprae*. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*, 109, 328-329.
- Morgado de Abreu MA, Roselino AM, Enokihara M, Nonogaki S, Prestes-Carneiro LE, Weckx LL, Alchorne MM. (2014). *Mycobacterium leprae* is identified in the oral mucosa from paucibacillary and multibacillary leprosy patients. *Clin Microbiol Infect*, 20(1), 59-64.
- Muzyka BC. (2005). Oral fungal infections. *Dent Clin North Am*, 49(1), 49-65.

- Nahlieli O, Eliav E, Shapira Y, Baruchin AM. (1999) Central palatal burns associated with the eating of microwaved pizzas. *Burns*, 25, 465–466.
- Palaskar S. (2005). Histopathological study of apparently normal oral mucosa in lepromatous leprosy. *Indian J Dent Res*, 16, 12-14.
- Paleri V, Staines K, Sloan P, Douglas A, Wilson J. (2010). Evaluation of oral ulceration in primary care. *Brit Med J*, 340, c2639.
- Palonta F, Preti G, Vione N, Cavalot AL. (2003). Actinomycosis of the masseter muscle: report of a case and review of the literature. *J Craniofac Surg*, 14, 91.
- Pearson RL, Ferri FF, Jones RC. (2004). *Opal Gonorrhoea* Elsevier, St Louis
- Porter SR, Leao JC. (2005). Review article: oral ulcers and its relevance to systemic disorders, *Aliment Pharmacol Ther*, 21(4), 295-306.
- Ramesh V. (1997) Tuberculoma of the tongue presenting as macroglossia. *Cutis*, 60, 201–202.
- Regezi JA, Sciubba JJ, Jordan RCK. (2012). *Oral Pathology: Clinical Pathologic Correlations*. 6th ed. St. Louis, Missouri: Saunders/Elsevier.
- Regezi JA, Sciubba JJ, Jordan RCK. (2017) *Oral Pathology: Clinical Pathologic Correlations*. 7th ed. St. Louis, Missouri: Saunders/Elsevier.
- Santos GG, Marcucci G, Marchese LM, Guimarões Junior J. (2000). Aspectos estomatológicos das lesões específicas e não-específicas em pacientes portadores da moléstia de Hansen *Pesqui Odontol Bras*, 14, 268-272.
- Schettini AP, Ferreira LC, Milagros R, Schettini MC, Pennini SN, Rebello PB. (2001). Enhancement in the histological diagnosis of leprosy in patients with only sensory loss by demonstration of mycobacterial antigens using anti-BCG polyclonal antibodies. *Int J Lepr Other Mycobact Dis*, 69, 335-340.
- Schemel-Suárez M, López-López J, Chimenos-Küstner E. (2015). Úlceras orales: diagnóstico diferencial y tratamiento [Oral ulcers: Differential diagnosis and treatment]. *Med Clin (Barc)*, 145(11), 499-503.
- Scully C, Bagan J. (2008). Oral mucosal diseases: erythema multiforme, *Br J Maxillofac Surg*, 46(2), 90-95.
- Scully C, Porter S. (2008). Oral mucosal disease: recurrent aphthous stomatitis. *Br J Oral Maxillofac Surg*, 46(3), 198–206.
- Sharma VK, Kaur S, Radotra BD, Kaur I. (1993). Tongue involvement in lepromatous leprosy. *Int J Dermatol*, 32, 27-29.
- Shepard CC. (1962). The nasal excretion of *Mycobacterium leprae* in leprosy. *Int J Lepr*, 30, 10-8.

- Siu A, Landon K, Ramos DM. (2015). Differential diagnosis and management of oral ulcers. *Semin Cutan Med Surg*, 34(4), 171-7.
- Tarakji B, Gazal G, Al-Maweri SA, Azzeghaiby SN, Alaizari N. (2015). Guideline for the diagnosis and treatment of recurrent aphthous stomatitis for dental practitioners. *J Int Oral Health*, 7(5), 74.
- Tassonyi E, Lehmann C, Gunning K, Coquoz E, Montandon D. (1990). Fiberoptically guided intubation in children with gangrenous stomatitis (noma). *Anesthesiology* 1990; 73: 348–49.
- Tempest MN. (1996). Cancrum oris. *Br J Surg* 1966; 53: 949–69.
- Tong FM, Chow SK. (1998). Primary tuberculous tracheitis. *J Laryngol Otol*, 112, 579–580.
- Vaillant L, Samimi M. (2016). Aphthous ulcers and oral ulcerations. *Presse Med*. 2016;45(2):215–26.
- Von Arx DP, Husain A. (2001). Oral tuberculosis. *Br Dent J*, 28,190(8), 420-2.
- Willkens, F.C. Arnett, T. Bitter, A. Calin, L. Fisher, D.K. Ford, et al. (1981). Reiter's syndrome: evaluation of preliminary criteria for definite disease *Arthritis Rheum*, 24, 844-849.
- Woo SB. (2012) *Oral Pathology. A Comprehensive Atlas and Text*. Philadelphia, PA: Elsevier/Saunders.
- Wu IB, Schwartz RA. (2008). Reiter's syndrome: the classic triad and more. *J Am Acad Dermatol*, 59(1), 113-21.
- Zivony D, J. Nocton, D. Wortmann, N. (1998). Eterly Juvenile Reiter's syndrome: a report of four cases *J Am Acad Dermatol*, 38, 32-37.

AKUT PERİODONTAL HASTALIKLAR

Tuğe CEYHANLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Yeditepe Üniversitesi Diş Hekimliği Fakóltesi, Periodontoloji Anabilim Dalı, İSTANBUL/TÜRKiYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7681-3399
- ❖ Mail: tugce.ceyhanli@yeditepe.edu.tr

SONUÇ ve ÖNERİLER

Akut periodontal hastalıklar, etiyolojik olarak oral biyofilm mikroorganizmaları ile ilişkili olan veya olmayan, akut başlangıçlı bir grup periodontal hastalıklardır. Hastalarda ağrıya ve ağız hijyeni uygulamalarında zorluklara neden olurlar. Enfeksiyon hastalıkları, mukokutanöz hastalıklar ve travmatik veya alerjik lezyonlar bu durumlar arasında sayılabilmektedir.

Akut periodontal hastalıklardaki lezyonlar yaygın, ağrılı olacağı ve acil tedavi gerektirebileceği için hastalığın klinik özelliklerini bilmek ve doğru tanı koyabilmek önemlidir. Ayrıca bazıları mukokutanöz hastalıklarda olduğu gibi bu durumlar sistemik bir hastalığın ilk belirtisi olabilir.

Bu hastalıkların ayırıcı tanısı için anamnez, klinik öykü ve lezyonların ilerleme seyri dikkatle ele alınmalıdır. Uygun tedavi planlaması yapabilmek için ayırıcı tanının doğru yapılması önemlidir.

KAYNAKLAR

- AAP. (2000). Parameter on acute periodontal diseases. American Academy of Periodontology. J Periodontol, 71, 863-866.
- AAP. (2001). Treatment of plaque-induced gingivitis, chronic peri-odontitis, and other clinical conditions. J Periodontol, 72: 1790–1800.
- Ahl DR, Hilgeman JL, Snyder, JD. (1986). Periodontal emergencies. Dental Clinics of North America, 30(3), 459-472.
- Alam F, Argiriadou AS, Hodgson TA, Kumar N, Porter SR. (2000). Primary syphilis remains a cause of oral ulceration. British dental journal, 189(7), 352-354.
- Armitage GC. (1999). Development of a classification system for periodontal diseases and conditions. Annals of periodontology, 4(1), 1-6.
- Baratti-Mayer D, Pittet B, Montandon D ve ark. (2003). Noma: an “infectious” disease of unknown aetiology. The Lancet infectious diseases, 3(7), 419-431.
- Contreras A, Slots J. (2000). Herpesviruses in human periodontal disease. Journal of periodontal research, 35(1), 3-16.
- Corbet EF. (2004). Diagnosis of acute periodontal lesions. Periodontology 2000, 34(1), 204-216.
- Coventry J, Griffiths G, Scully C, Tonetti M. (2000). Periodontal disease. Bmj, 321(7252), 36-39.
- DeWitt GV, Cobb CM, Killoy WJ. (1985). The acute periodontal abscess: microbial penetration of the soft tissue wall. The International journal of periodontics & restorative dentistry, 5(1), 38-51.

- Enwonwu CO, Falkler WA, Phillips RS. (2006). Noma (cancrum oris). *The Lancet*, 368(9530), 147-156.
- Faden, H. (2006). Management of primary herpetic gingivostomatitis in young children. *Pediatric emergency care*, 22(4), 268-269.
- Fenoll AB, Pérez, AS. (2004). Enfermedades periodontales necrozantes. *Med Oral Patol Oral Cir Bucal*, 9, 108-119.
- Gallè F, Sanguinetti M, Colella G, Di Onofrio ve ark. (2011). Oral candidosis: characterization of a sample of recurrent infections and study of resistance determinants. *Microbiologica-Quarterly Journal of Microbiological Sciences*, 34(4), 379.
- Godara N, Godara R, Khullar M. (2011). Impact of inhalation therapy on oral health. *Lung India: Official Organ of Indian Chest Society*, 28(4), 272.
- Guiglia R, Di Liberto C, Pizzo G ve ark. (2007). A combined treatment regimen for desquamative gingivitis in patients with oral lichen planus. *Journal of oral pathology & medicine*, 36(2), 110-116.
- Herrera D, Roldán S, González I, Sanz M. (2000). The periodontal abscess (I). Clinical and microbiological findings. *Journal of Clinical Periodontology*, 27(6), 387-394.
- Herrera D, Alonso B, de Arriba L, Santa Cruz I, Serrano C, Sanz M. (2014). Acute periodontal lesions. *Periodontology 2000*, 65(1), 149-177.
- Holmstrup P, Westergaard J. (2008). Necrotizing periodontal disease. (Ed. Lindhe J, Lang NP, Karring T). *Clinical periodontology and implant dentistry*, 5th edition içinde (459-474). Oxford: Wiley-Blackwell
- Horning GM, Cohen ME. (1995). Necrotizing ulcerative gingivitis, periodontitis, and stomatitis: clinical staging and predisposing factors. *Journal of Periodontology*, 66(11), 990-998.
- Jivoinovici R, Suci I, Dimitriu B, Perlea P, Bartok R, Malita M. (2014). Endo-periodontal lesion-endodontic approach. *Journal of Medicine & Life*, 7(4).
- Kareha MJ, Rosenberg ES, Dehaven H. (1981). Therapeutic considerations in the management of a periodontal abscess with an intrabony defect. *Journal of Clinical Periodontology*, 8(5), 375-386.
- Lewis MA, McGowan DA, MacFarlane, TW. (1986). Short-course high-dosage amoxicillin in the treatment of acute dento-alveolar abscess. *British dental journal*, 161(8), 299-302.
- Listgarten MA. (1965). Electron microscopic observations on the bacterial flora of acute necrotizing ulcerative gingivitis. *The Journal of periodontology*, 36(4), 328-339.
- Meng HX. (1999). Periodontal abscess. *Annals of Periodontology*, 4(1), 79-82.
- Papapanou PN, Sanz M, Buduneli N, Dietrich, T., ve ark. (2018).

- Periodontitis: Consensus report of workgroup 2 of the 2017 World Workshop on the Classification of Periodontal and Peri-Implant Diseases and Conditions. *Journal of periodontology*, 89, S173-S182.
- Pini Prato GP, Cortellini P, Clauser C. (1988). Fibrin and fibronectin sealing system in a guided tissue regeneration procedure: A case report. *Journal of Periodontology*, 59(10), 679-683.
- Ramirez-Amador V, Madero JGS, Pedraza LE ve ark. (1996). Oral secondary syphilis in a patient with human immunodeficiency virus infection. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology*, 81(6), 652-654.
- Richards A. (2005). Desquamative Gingivitis: Investigation, Diagnosis and Therapeutic Management in Practice. *Periodontal Practice Today*, 2(3).
- Rowland RW. (1999). Necrotizing ulcerative gingivitis. *Annals of Periodontology*, 4(1), 65-73.
- Samaranayake LP, Holmstrup P. (1989). Oral candidiasis and human immunodeficiency virus infection. *Journal of Oral Pathology & Medicine*, 18(10), 554-564.
- Schmid J, Hunter PR, White GC, Nand AK, Cannon RD. (1995). Physiological traits associated with success of *Candida albicans* strains as commensal colonizers and pathogens. *Journal of Clinical Microbiology*, 33(11), 2920-2926.
- Schmidt JC, Walter C, Amato M, Weiger R. (2014). Treatment of periodontal-endodontic lesions—a systematic review. *Journal of clinical periodontology*, 41(8), 779-790.
- Siegel MA. (1996). Syphilis and gonorrhoea. *Dental Clinics of North America*, 40(2), 369-383.
- Simon JH, Glick DH, Frank AL. (1972). The relationship of endodontic-periodontic lesions. *Journal of periodontology*, 43(4), 202-208.
- Smith RG, Davies RM. (1986). Acute lateral periodontal abscesses. *British dental journal*, 161(5), 176-178.
- Tovaru S, Parlatescu I, Tovaru M, Cionca L. (2009). Primary herpetic gingivostomatitis in children and adults. *Quintessence International*, 40(2).
- Usatine R, Tinitigan R. (2010). Nongenital herpes simplex virus. *American family physician*, 82(9), 1075-1082.
- Wennström J, Lindhe J. (1979). Effect of hydrogen peroxide on developing plaque and gingivitis in man. *Journal of Clinical Periodontology*, 6(2), 115-130.
- Williams CA, Winkler JR, Grassi M, Murray, PA. (1990). HIV-associated periodontitis complicated by necrotizing stomatitis. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology*, 69(3), 351-355.

PERİODONTAL HASTALIK VE TEDAVİSİ İLİŞKİLİ LOKAL VE SİSTEMİK KOMPLİKASYONLAR

Hanife Esra AYCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3726-6158
- ❖ Mail: esraaycan6@gmail.com

Yunus Emre BALABAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1754-4296
- ❖ Mail: y_emrebalaban@hotmail.com

2.2.2.3. Greft Materyali İle İlgili Komplikasyonlar

Gevşemiş dikişler greftlerin yer değiştirmesine veya greft kontaminasyonuna yol açabilir. Yetersiz greft boyutu veya greft için yanlış kök hazırlığı greftin başarısız olmasına neden olabilir. Ayrıca, greftlere alerjik reaksiyon nadirdir ancak aşırı duyarlı bir hastada ortaya çıkabilir. Kök yüzey örtülmesi prosedürleriyle ilişkili en yaygın başarısızlık, alıcı yatağının yeterli kan akışını sağlamak için çok küçük olmasıdır. (Cortellini ve ark 1993)

2.2.2.4. Sütür İle İlgili Komplikasyonlar

Uygun olmayan flep tasarımı nedeniyle sütür kopmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Dikişler çok gevşekse, membranın açığa çıkmasına veya greft yer değiştirmesine neden olabilir veya çok sıkıysa, dokunun kanlamasını bozabilir. Tüm bu problemler, uygun teknikle yerleştirilen doğru tipte sütür materyali seçilerek önlenebilir. (Javed ve ark 2012)

2.2.2.5. Periodontal Pat İle İlgili Komplikasyonlar

Periodontal patların en sık karşılaşılan komplikasyonları, öjenol bazlı patlara bağlı alerjidir. Baer ve Wertheimer çalışmalarında periodontal pansumanların kemik üzerinde daha fazla inflamatuvar infiltrasyona neden olabildiğini ve pansuman doğrudan kemik üzerine yerleştirildiğinde inflamatuvar reaksiyonun periosteum üzerine yerleştirildiği zamana göre daha fazla olduğunu göstermişlerdir (Baer ve Wertheimer 1961).

KAYNAKLAR

- Akadiri OA, Obiechina AE, 2009. Assessment of difficulty in third molar surgery—a systematic review. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, 67, 4, 771-4.
- Alonso V, García-Caballero L, Couto I, Diniz M, Diz P, Limeres J, 2017. Subcutaneous emphysema related to air-powder tooth polishing: a report of three cases. *Australian Dental Journal*, 62, 4, 510-5.
- Baab DA, Ammons Jr WF, Selipsky H, 1977. Blood loss during periodontal flap surgery. *Journal of periodontology*, 48, 11, 693-8.
- Baer P, Wertheimer F, 1961. A histologic study of the effects of several periodontal dressings on periosteal-covered and denuded bone. *Journal of Dental Research*, 40, 4, 858-.
- Barath P, Fishbein MC, Cao J, Berenson J, Helfant RH, Forrester JS, 1990. Detection and localization of tumor necrosis factor in human atheroma. *The American journal of cardiology*, 65, 5, 297-302.

- Bjornson EJ, Collins DE, Engler WO, 1990. Surface alteration of composite resins after curette, ultrasonic, and sonic instrumentation: an in vitro study. *Quintessence International*, 21, 5.
- Bollen CM, Papaioanno W, Van Eldere J, Schepers E, Quirynen M, Van Steenberghe D, 1996. The influence of abutment surface roughness on plaque accumulation and peri-implant mucositis. *Clinical oral implants research*, 7, 3, 201-11.
- Bozbay E, Dominici F, Gokbuget A, Cintan S, Guida L, Aydin M, Mariotti A, Pilloni A, 2018. Preservation of root cementum: a comparative evaluation of power-driven versus hand instruments. *International Journal of Dental Hygiene*, 16, 2, 202-9.
- Cadosch J, Zimmermann U, Ruppert M, Guindy J, Case D, Zappa U, 2003. Root surface debridement and endotoxin removal. *Journal of periodontal research*, 38, 3, 229-36.
- Cortellini P, Bartolucci E, Clauser C, Pini Prato G, 1993. Localized ridge augmentation using guided tissue regeneration in humans. A report of nine cases. *Clinical Oral Implants Research*, 4, 4, 203-9.
- Cox C, 1994. Etiology and treatment of root hypersensitivity. *American journal of dentistry*, 7, 5, 266-70.
- Dhanrajani P, Jonaidel O, 2002. Trismus: aetiology, differential diagnosis and treatment. *Dental update*, 29, 2, 88-94.
- Douketis JD, Spyropoulos AC, Spencer FA, Mayr M, Jaffer AK, Eckman MH, Dunn AS, Kunz R, 2012. Perioperative management of antithrombotic therapy: antithrombotic therapy and prevention of thrombosis: American College of Chest Physicians evidence-based clinical practice guidelines. *Chest*, 141, 2, e326S-e50S.
- Endo S, Inada K, Inoue Y, Kuwata Y, Suzuki M, Yamashita H, Hoshi S, Yoshida M, 1992. Two types of septic shock classified by the plasma levels of cytokines and endotoxin. *Circulatory shock*, 38, 4, 264-74.
- Galea J, Armstrong J, Gadsdon P, Holden H, Francis SE, Holt CM, 1996. Interleukin-1 β in coronary arteries of patients with ischemic heart disease. *Arteriosclerosis, thrombosis, and vascular biology*, 16, 8, 1000-6.
- Genco RJ, Grossi SG, Ho A, Nishimura F, Murayama Y, 2005. A proposed model linking inflammation to obesity, diabetes, and periodontal infections. *Journal of periodontology*, 76, 2075-84.
- gingivitis Pop-i, 2000. *American Academy of Periodontology. J Periodontol*, 71, 851-2.
- Goldenberg RL, Culhane JF, (2006). Preterm birth and periodontal disease, *Mass Medical Soc.* 355: 1925-7.

- Goldenberg RL, Hauth JC, Andrews WW, 2000. Intrauterine infection and preterm delivery. *New England journal of medicine*, 342, 20, 1500-7.
- Gotsman I, Lotan C, Soskolne WA, Rassevsky S, Pugatsch T, Lapidus L, Novikov Y, Masrawa S, Stabholz A, 2007. Periodontal destruction is associated with coronary artery disease and periodontal infection with acute coronary syndrome. *Journal of periodontology*, 78, 5, 849-58.
- Graziani F, Tinto M, Orsolini C, Izzetti R, Tomasi C, 2000. Complications and treatment errors in nonsurgical periodontal therapy. *Periodontology*.
- Grines CL, Bonow RO, Casey Jr DE, Gardner TJ, Lockhart PB, Moliterno DJ, O’Gara P, Whitlow P, 2007. Prevention of premature discontinuation of dual antiplatelet therapy in patients with coronary artery stents: a science advisory from the American Heart Association, American College of Cardiology, Society for Cardiovascular Angiography and Interventions, American College of Surgeons, and American Dental Association, with representation from the American College of Physicians. *Circulation*, 115, 6, 813-8.
- Haas DA, 2002. An update on local anesthetics in dentistry. *Journal-Canadian Dental Association*, 68, 9, 546-52.
- Haffajee AD, Socransky SS, 1994. Microbial etiological agents of destructive periodontal diseases. *Periodontology 2000*, 5, 1, 78-111.
- Hofschneider U, Tepper G, Gahleitner A, Ulm C, 1999. Assessment of the blood supply to the mental region for reduction of bleeding complications during implant surgery in the interforaminal region. *International Journal of Oral and Maxillofacial Implants*, 14, 3, 379-83.
- Humar A, St. Louis P, Mazzulli T, McGeer A, Lipton J, Messner H, MacDonald K, 1999. Elevated serum cytokines are associated with cytomegalovirus infection and disease in bone marrow transplant recipients. *The Journal of infectious diseases*, 179, 2, 484-8.
- Javed F, Al-Askar M, Almas K, Romanos GE, Al-Hezaimi K, 2012. Tissue reactions to various suture materials used in oral surgical interventions. *International Scholarly Research Notices*, 2012.
- Khader YS, Dauod AS, El-Qaderi SS, Alkafajei A, Batayha WQ, 2006. Periodontal status of diabetics compared with nondiabetics: a meta-analysis. *Journal of diabetes and its complications*, 20, 1, 59-68.
- Kinane DF, Stathopoulou PG, Papananou PN, 2017. Periodontal diseases. *Nature reviews Disease primers*, 3, 1, 1-14.
- Klasser GD, Utsman R, Epstein JB, 2008. Taste change associated with a dental procedure: Case report and review of the literature. *Journal of the Canadian Dental Association*, 74, 5, 455-62.

- Larjava H, Koivisto L, Håkkinen L, Heino J, 2011. Epithelial integrins with special reference to oral epithelia. *Journal of dental research*, 90, 12, 1367-76.
- Mascarenhas RJ, 2019. Management of subcutaneous facial emphysema secondary to a class V dental restoration. *Clinical Case Reports*, 7,5, 1025.
- Matthews DC, McCulloch CA, 1993. Evaluating patient perceptions as short-term outcomes of periodontal treatment: A comparison of surgical and non-surgical therapy. *Journal of periodontology*, 64, 10, 990-7.
- McEntegart M, Porterfield J, 1949. Bacteraemia following dental extractions. *Lancet*, 596-8.
- McKenzie WS, Rosenberg M, 2009. Iatrogenic subcutaneous emphysema of dental and surgical origin: a literature review. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, 67, 6, 1265-8.
- Newman MG, Takei H, Klokkevold PR, Carranza FA, 2018. Newman and Carranza's Clinical periodontology E-book, Elsevier Health Sciences.
- Nicoll BK, Peters RJ, 1998. Heat generation during ultrasonic instrumentation of dentin as affected by different irrigation methods. *Journal of periodontology*, 69, 8, 884-8.
- Okell C, Elliott tS, 1935. Bacteraemia and Oral Sepsis with Special Reference to the Aetiology of Subacute Endocarditis. *Lancet*, 869-72.
- Pasanisi E, 2017. Wound Healing and Differentiation Potential among Human Vascular Wall Mesenchymal Stem Cells, Dermal Fibroblast and Myofibroblast Cell Lines.
- Pihlstrom BL, Hargreaves KM, Bouwsma OJ, Myers WR, Goodale MB, Doyle MJ, 1999. Pain after periodontal scaling and root planing. *The Journal of the American Dental Association*, 130, 6, 801-7.
- Pippi R, 2017. Post-surgical clinical monitoring of soft tissue wound healing in periodontal and implant surgery. *International journal of medical sciences*, 14, 8, 721.
- Prokopidi M-E, 2012. Postoperative bleeding after oral surgeries: causes, risk profile of patients and therapy approaches.
- Rawal SY, Claman LJ, Kalmar JR, Tatakis DN, 2004. Traumatic lesions of the gingiva: a case series. *Journal of periodontology*, 75, 5, 762-9.
- Reyes L, Herrera D, Kozarov E, Roldan S, Progulske-Fox A, 2013. Periodontal bacterial invasion and infection: contribution to atherosclerotic pathology. *Journal of clinical periodontology*, 40,30-50.
- Ritz L, Hefti AF, Rateitschak KH, 1991. An in vitro investigation on the loss of root substance in scaling with various instruments. *Journal of Clinical Periodontology*, 18, 9, 643-7.
- Rose LF, Mealey BL, Genco RJ, 2004. Periodontics: medicine, surgery, and implants, Mosby Incorporated, p.

- Ross R, 1993. The pathogenesis of atherosclerosis: a perspective for the 1990s. *Nature*, 362, 6423, 801-9.
- Ross R, 1999. Atherosclerosis—an inflammatory disease. *New England journal of medicine*, 340, 2, 115-26.
- Sanz M, Marco del Castillo A, Jepsen S, Gonzalez-Juanatey JR, D’Aiuto F, Bouchard P, Chapple I, Dietrich T, Gotsman I, Graziani F, 2020. Periodontitis and cardiovascular diseases: Consensus report. *Journal of clinical periodontology*, 47, 3, 268-88.
- Schenkein HA, Loos BG, 2013. Inflammatory mechanisms linking periodontal diseases to cardiovascular diseases. *Journal of periodontology*, 84, S51-S69.
- Schirmer C, Dos Santos GO, Rost JF, Ferreira MBC, Weidlich P, 2018. Factors associated with pain and analgesic consumption following non-surgical periodontal therapy under local anaesthesia and carried out by dental students. *Journal of Clinical Periodontology*, 45, 1, 68-77.
- Socransky S, Haffajee A, Cugini M, Smith C, Kent Jr R, 1998. Microbial complexes in subgingival plaque. *Journal of clinical periodontology*, 25, 2, 134-44.
- Sortino F, Ciccù M, 2011. Strategies used to inhibit postoperative swelling following removal of impacted lower third molar. *Dental research journal*, 8, 4, 162.
- Suchetha A, Tanwar E, Darshan B, Bhat A, 2018. Post-operative complications after periodontal surgery. *anxiety*, 15, 16.
- Tammaro S, Wennström JL, Bergenholtz G, 2000. Root-dentin sensitivity following non-surgical periodontal treatment. *Journal of clinical periodontology*, 27, 9, 690-7.
- Tunkel J, Heinecke A, Flemmig TF, 2002. A systematic review of efficacy of machine-driven and manual subgingival debridement in the treatment of chronic periodontitis. *Journal of clinical periodontology*, 29, 72-81.
- Vérez-Fraguela JL, Vallés MAV, Calvo LJE, 2000. Effects of ultrasonic dental scaling on pulp vitality in dogs: an experimental study. *Journal of veterinary dentistry*, 17, 2, 75-9.
- Vigolo P, Motterle M, 2010. An in vitro evaluation of zirconia surface roughness caused by different scaling methods. *The Journal of prosthetic dentistry*, 103, 5, 283-7.
- Von Troil B, Needleman I, Sanz M, 2002. A systematic review of the prevalence of root sensitivity following periodontal therapy. *Journal of clinical periodontology*, 29, 173-7.
- Wikesjö UM, Nilvéus RE, Selvig KA, 1992. Significance of early healing events on periodontal repair: a review. *Journal of periodontology*, 63, 3, 158-65.

PERİODONTAL TEDAVİDE BİFOSFONAT KULLANIMI

Ece YARIMOĞLU ÖKTEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Yeditepe Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, İstanbul/ TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-8920-9174
- ❖ Mail: ecedeniz.yarimoglu@yeditepe.edu.tr

KAYNAKLAR

- Bartold, P. M., & Van Dyke, T. E. (2013). Periodontitis: a host-mediated disruption of microbial homeostasis. *Unlearning learned concepts. Periodontology 2000*, 62(1), 203–217.
- Blair, H. C., & Athanasou, N. A. (2004). Recent advances in osteoclast biology and pathological bone resorption. *Histology and Histopathology*, 19(1), 189–199. <https://doi.org/10.14670/HH-19.189>
- Buduneli, E., Buduneli, N., Vardar-Sengül, S., Kardeşler, L., Atilla, G., Lappin, D., & Kinane, D. F. (2005). Systemic low-dose doxycycline and alendronate administration and serum interleukin-1beta, osteocalcin, and C-reactive protein levels in rats. *Journal of Periodontology*, 76(11), 1927–1933.
- Chapple, I. L. C. (2009). Periodontal diagnosis and treatment--where does the future lie? *Periodontology 2000. Denmark*.
- El-Shinnawi, U. M., & El-Tantawy, S. I. (2003). The effect of alendronate sodium on alveolar bone loss in periodontitis (clinical trial). *Journal of the International Academy of Periodontology*, 5(1), 5–10.
- Giannobile, W. V. (2008). Host-response therapeutics for periodontal diseases. *Journal of Periodontology*, 79(8 Suppl), 1592–1600. <https://doi.org/10.1902/jop.2008.080174>
- Gilroy, D. W., Lawrence, T., Perretti, M., & Rossi, A. G. (2004). Inflammatory resolution: new opportunities for drug discovery. *Nature Reviews. Drug Discovery*, 3(5), 401–416.
- Graziani, F., Cei, S., Guerrero, A., La Ferla, F., Vano, M., Tonetti, M., & Gabriele, M. (2009). Lack of short-term adjunctive effect of systemic neridronate in non-surgical periodontal therapy of advanced generalized chronic periodontitis: an open label-randomized clinical trial. *Journal of Clinical Periodontology*, 36(5), 419–427.
- Heymann, D., Ory, B., Gouin, F., Green, J. R., & Rédini, F. (2004). Bisphosphonates: new therapeutic agents for the treatment of bone tumors. *Trends in Molecular Medicine*, 10(7), 337–343.
- Hoefert, S., Wierich, W., Eufinger, H., & Krempien, B. (2006). BP-associated avascular necrosis (AN) of the jaws: Histological findings. *Bone*, 38(3, Supplement 1), 76.
- Hughes, D. E., MacDonald, B. R., Russell, R. G., & Gowen, M. (1989). Inhibition of osteoclast-like cell formation by bisphosphonates in long-term cultures of human bone marrow. *The Journal of Clinical Investigation*, 83(6), 1930–1935. <https://doi.org/10.1172/JCI114100>

- Hughes, D. E., Wright, K. R., Uy, H. L., Sasaki, A., Yoneda, T., Roodman, G. D., ... Boyce, B. F. (1995). Bisphosphonates promote apoptosis in murine osteoclasts in vitro and in vivo. *Journal of Bone and Mineral Research : The Official Journal of the American Society for Bone and Mineral Research*, 10(10), 1478–1487.
- Kornman, K. S. (1999). Host modulation as a therapeutic strategy in the treatment of periodontal disease. *Clinical Infectious Diseases : An Official Publication of the Infectious Diseases Society of America*, 28(3), 520–526. <https://doi.org/10.1086/515165>
- Lam, D. K., Sándor, G. K. B., Holmes, H. I., Evans, A. W., & Clokie, C. M. L. (2007). A review of bisphosphonate-associated osteonecrosis of the jaws and its management. *Journal (Canadian Dental Association)*, 73(5), 417–422.
- Lindhe, J., & Nyman, S. (1985). Scaling and granulation tissue removal in periodontal therapy. *Journal of Clinical Periodontology*, 12(5), 374–388. <https://doi.org/10.1111/j.1600-051x.1985.tb00928.x>
- Marx, R. E. (2003, September). Pamidronate (Aredia) and zoledronate (Zometa) induced avascular necrosis of the jaws: a growing epidemic. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery : Official Journal of the American Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*. United States. [https://doi.org/10.1016/s0278-2391\(03\)00720-1](https://doi.org/10.1016/s0278-2391(03)00720-1)
- Masarachia, P., Weinreb, M., Balena, R., & Rodan, G. A. (1996). Comparison of the distribution of 3H-alendronate and 3H-etidronate in rat and mouse bones. *Bone*, 19(3), 281–290.
- Mavrokokki, T., Cheng, A., Stein, B., & Goss, A. (2007). Nature and frequency of bisphosphonate-associated osteonecrosis of the jaws in Australia. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery : Official Journal of the American Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 65(3), 415–423. <https://doi.org/10.1016/j.joms.2006.10.061>
- Ozdemir, S. P., Kurtiş, B., Tüter, G., Bozkurt, Ş., Gültekin, S. E., Sengüven, B., ... Aydın, S. (2012). Effects of low-dose doxycycline and bisphosphonate clodronate on alveolar bone loss and gingival levels of matrix metalloproteinase-9 and interleukin-1 β in rats with diabetes: a histomorphometric and immunohistochemical study. *Journal of Periodontology*, 83(9), 1172–1182.
- Pahlavan, P. S. (2000). Pagets disease of the bone. *Saudi Medical Journal*, 21(4), 404–405.
- Paquette, D. W., & Williams, R. C. (2000). Modulation of host inflammatory mediators as a treatment strategy for periodontal diseases. *Periodontology 2000*, 24, 239–252.

- Parfitt, J. R., & Driman, D. K. (2007). Pathological effects of drugs on the gastrointestinal tract: a review. *Human Pathology*, 38(4), 527–536. <https://doi.org/10.1016/j.humpath.2007.01.014>
- Pastor-Zuazaga, D., Garatea-Crelgo, J., Martino-Gorbea, R., Etayo-Pérez, A., & Sebastián-López, C. (2006). Osteonecrosis of the jaws and bisphosphonates. Report of three cases. *Medicina Oral, Patología Oral y Cirugía Bucal*, 11(1), E76-9.
- Pradeep, A. R., Kumari, M., Rao, N. S., & Naik, S. B. (2013). 1% alendronate gel as local drug delivery in the treatment of Class II furcation defects: a randomized controlled clinical trial. *Journal of Periodontology*, 84(3), 307–315.
- Reddy, M. S., Geurs, N. C., & Gunsolley, J. C. (2003). Periodontal host modulation with antiproteinase, anti-inflammatory, and bone-sparing agents. A systematic review. *Annals of Periodontology*, 8(1), 12–37.
- Reszka, A. A., & Rodan, G. A. (2003). Mechanism of action of bisphosphonates. *Current Osteoporosis Reports*, 1(2), 45–52.
- Rocha, M., Nava, L. E., Vázquez de la Torre, C., Sánchez-Márin, F., Garay-Sevilla, M. E., & Malacara, J. M. (2001). Clinical and radiological improvement of periodontal disease in patients with type 2 diabetes mellitus treated with alendronate: a randomized, placebo-controlled trial. *Journal of Periodontology*, 72(2), 204–209.
- Rodan, G. A. (1998). Mechanisms of action of bisphosphonates. *Annual Review of Pharmacology and Toxicology*, 38, 375–388. <https://doi.org/10.1146/annurev.pharmtox.38.1.375>
- Rogers, M. J., Frith, J. C., Luckman, S. P., Coxon, F. P., Benford, H. L., Mönkkönen, J., ... Russell, R. G. (1999). Molecular mechanisms of action of bisphosphonates. *Bone*, 24(5 Suppl), 73S-79S.
- Rogers, M. J., Gordon, S., Benford, H. L., Coxon, F. P., Luckman, S. P., Monkonen, J., & Frith, J. C. (2000). Cellular and molecular mechanisms of action of bisphosphonates. *Cancer*, 88(12 Suppl), 2961–2978.
- Sato, M., Grasser, W., Endo, N., Akins, R., Simmons, H., Thompson, D. D., ... Rodan, G. A. (1991). Bisphosphonate action. Alendronate localization in rat bone and effects on osteoclast ultrastructure. *The Journal of Clinical Investigation*, 88(6), 2095–2105.
- Saunders, Y., Ross, J. R., Broadley, K. E., Edmonds, P. M., & Patel, S. (2004). Systematic review of bisphosphonates for hypercalcaemia of malignancy. *Palliative Medicine*, 18(5), 418–431.

- Sharma, A., & Pradeep, A. R. (2012). Clinical efficacy of 1% alendronate gel as a local drug delivery system in the treatment of chronic periodontitis: a randomized, controlled clinical trial. *Journal of Periodontology*, 83(1), 11–18. <https://doi.org/10.1902/jop.2011.110091>
- Shibutani, T., Inuduka, A., Horiki, I., Luan, Q., & Iwayama, Y. (2001). Bisphosphonate inhibits alveolar bone resorption in experimentally-induced peri-implantitis in dogs. *Clinical Oral Implants Research*, 12(2), 109–114.
- Shinoda, H., Takeyama, S., Suzuki, K., Murakami, S., & Yamada, S. (2008). Pharmacological topics of bone metabolism: a novel bisphosphonate for the treatment of periodontitis. *Journal of Pharmacological Sciences*, 106(4), 555–558.
- Silverman, S. L., Watts, N. B., Delmas, P. D., Lange, J. L., & Lindsay, R. (2007). Effectiveness of bisphosphonates on nonvertebral and hip fractures in the first year of therapy: the risedronate and alendronate (REAL) cohort study. *Osteoporosis International: A Journal Established as Result of Cooperation between the European Foundation for Osteoporosis and the National Osteoporosis Foundation of the USA*, 18(1), 25–34.
- Teitelbaum, S. L., & Bates, M. (1980). Relationships of static and kinetic histomorphometric features of bone. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, (146), 239–245.
- Tonetti, M. S., Greenwell, H., & Kornman, K. S. (2018). Staging and grading of periodontitis: Framework and proposal of a new classification and case definition. *Journal of Periodontology*, 89 Suppl 1, S159–S172.
- Weinreb, M., Quartuccio, H., Seedor, J. G., Aufdemorte, T. B., Brunsvold, M., Chaves, E., ... Rodan, G. A. (1994). Histomorphometrical analysis of the effects of the bisphosphonate alendronate on bone loss caused by experimental periodontitis in monkeys. *Journal of Periodontal Research*, 29(1), 35–40.

ERKEN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÇÜRÜKLERİ VE TEDAVİSİNE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

İlay Sena ALTINOVA GÖNEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Çocuk Diş Hekimliği
Anabilim Dalı, Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4385-1879
- ❖ Mail: sena.gonen@erzincan.edu.tr

KAYNAKÇA

- AAPD. (2020). Policy on early childhood caries (ECC): classifications, consequences, and preventive strategies. In A. A. o. P. Dentistry (Ed.), *The Reference Manual of Pediatric Dentistry* (Vol. III, pp. 79-81). Chicago.
- Acs, G., Lodolini, G., Kaminsky, S., & Cisneros, G. J. (1992). Effect of nursing caries on body weight in a pediatric population. *Pediatric dentistry*, 14(5), 303.
- Aktaş, A., Giray, B., & Aktaş, G. (2009). Tükürük Salya; Özellikleri ve Görevleri Tanı Açısından Değeri. *ADO Klinik Bilimler Dergisi*, 3(2), 361-367.
- Alazmah, A. (2017). Early childhood caries: a review. *J Contemp Dent Pract*, 18(8), 732-737.
- Anil, S., & Anand, P. S. (2017). Early childhood caries: prevalence, risk factors, and prevention. *Frontiers in pediatrics*, 5, 157.
- Baltacı, E., Baygin, Ö., & Korkmaz, F. M. (2017). Erken Çocukluk Çağı Çürükleri: Güncel Literatür Derlemesi. *Türkiye Klinikleri. Dishekimliği Bilimleri Dergisi*, 23(3), 191-202.
- Begzati, A., Berisha, M., Mrasori, S., Xhemajli-Latifi, B., Prokshi, R., Haliti, F., Maxhuni, V., Hysenaj-Hoxha, V., & Halimi, V. (2015). Early childhood caries (ECC)—etiology, clinical consequences and prevention. *Emerg Trends Oral Health Sci Dent*, 31.
- Berkowitz, R. J. (2003). Causes, treatment and prevention of early childhood caries: a microbiologic perspective. *Journal-Canadian Dental Association*, 69(5), 304-307.
- Chrisopoulos, S., & Harford, J. (2013). Oral health and dental care in Australia: key facts and figures 2012.
- Council, O. (2008). Policy on Interim Therapeutic Restorations (ITR). *Pediatr Dent*, 30(7 Suppl), 38-39.
- Crystal, Y. O., Marghalani, A. A., Ureles, S. D., Wright, J. T., Sulyanto, R., Divaris, K., Fontana, M., & Graham, L. (2017). Use of silver diamine fluoride for dental caries management in children and adolescents, including those with special health care needs. *Pediatric dentistry*, 39(5), 135E-145E.
- Çolak, H., Dülgergil, Ç. T., Dalli, M., & Hamidi, M. M. (2013). Early childhood caries update: A review of causes, diagnoses, and treatments. *Journal of natural science, biology, and medicine*, 4(1), 29.

- Du, M., Bian, Z., Guo, L., Holt, R., Champion, J., & Bedi, R. (2000). Caries patterns and their relationship to infant feeding and socio-economic status in 2–4-year-old Chinese children. *International dental journal*, 50(6), 385-389.
- Fung, H., Wong, M. C., Lo, E. C., & Chu, C. (2013). Early childhood caries: a literature review. *Oral Hygiene & Health*.
- Ghazal, T., Levy, S. M., Childers, N. K., Broffitt, B., Cutter, G. R., Wiener, H. W., Kempf, M. C., Warren, J., & Cavanaugh, J. E. (2015). Factors associated with early childhood caries incidence among high caries-risk children. *Community dentistry and oral epidemiology*, 43(4), 366-374.
- Gussy, M. G., Waters, E. G., Walsh, O., & Kilpatrick, N. M. (2006). Early childhood caries: current evidence for aetiology and prevention. *Journal of paediatrics and child health*, 42(1-2), 37-43.
- Ismail, A. I. (1998). Prevention of early childhood caries. *Community dentistry and oral epidemiology*, 26(S1), 49-61.
- Karaca, S., Ozbay, G., & Kargul, B. (2013). Primary Zirconia Crown Restorations for Children with Early Childhood Caries. *Acta Stomatologica Croatica*, 47(1).
- Karletto Korber, F. P., Cornejo, L. S., & Giménez, M. G. (2005). Early acquisition of *Streptococcus mutans* for children. *Acta odontol. latinoam*, 69-74.
- Köhler, B., & Andréen, I. (2010). *Mutans streptococci* and caries prevalence in children after early maternal caries prevention: a follow-up at eleven and fifteen years of age. *Caries Research*, 44(5), 453-458.
- Kuşgöz, A., & Aydınoglu, S. (2016). Erken çocukluk çağı çürükleri ve etiyojisi: Güncel literatür derlemesi. *Selcuk Dental Journal*, 3(1), 39-47.
- Li, Y., Caufield, P., Dasanayake, A., Wiener, H., & Vermund, S. (2005). Mode of delivery and other maternal factors influence the acquisition of *Streptococcus mutans* in infants. *Journal of dental research*, 84(9), 806-811.
- Loesche, W. (1985). Nutrition and dental decay in infants. *The American Journal of clinical nutrition*, 41(2), 423-435.
- Meyer, F., & Enax, J. (2018). Early childhood caries: epidemiology, aetiology, and prevention. *International journal of dentistry*, 2018.
- Milsom, K., Blinkhorn, A., & Tickle, M. (2008). The incidence of dental caries in the primary molar teeth of young children receiving National Health Service funded dental care in practices in the North West of England. *British Dental Journal*, 205(7), E14-E14.

- Misra, S., Tahmassebi, J. F., & Brosnan, M. (2007). Early childhood caries—a review. *Dental Update*, 34(9), 556-564.
- Sabre, A. M., El-Housseiny, A. A., & Alamoudi, N. M. (2019). Atraumatic restorative treatment and interim therapeutic restoration: a review of the literature. *Dentistry journal*, 7(1), 28.
- Seligman, L. D., Hovey, J. D., Chacon, K., & Ollendick, T. H. (2017). Dental anxiety: An understudied problem in youth. *Clinical psychology review*, 55, 25-40.
- Simonsen, R. J. (2002). Pit and fissure sealant: review of the literature. *Pediatric dentistry*, 24(5), 393-414.
- Tang, R.-S., Huang, M.-C., & Huang, S.-T. (2013). Relationship between dental caries status and anemia in children with severe early childhood caries. *The Kaohsiung journal of medical sciences*, 29(6), 330-336.
- Tinanoff, N., Baez, R. J., Diaz Guillory, C., Donly, K. J., Feldens, C. A., McGrath, C., Phantumvanit, P., Pitts, N. B., Seow, W. K., & Sharkov, N. (2019). Early childhood caries epidemiology, aetiology, risk assessment, societal burden, management, education, and policy: Global perspective. *International journal of paediatric dentistry*, 29(3), 238-248.
- Tsai, A. I., Chen, C. Y., Li, L. A., Hsiang, C. L., & Hsu, K. H. (2006). Risk indicators for early childhood caries in Taiwan. *Community dentistry and oral epidemiology*, 34(6), 437-445.
- Uçar, Z., & Akyıldız, B. M. Çocuk Diş Hekimliğinde Gümüş Diamin Florür Kullanımı *Selcuk Dental Journal*, 9(2), 652-661.
- Uribe, S. E., Innes, N., & Maldupa, I. (2021). The global prevalence of early childhood caries: a systematic review with meta-analysis using the WHO diagnostic criteria. *International journal of paediatric dentistry*, 31(6), 817-830.
- Vargas, C. M., & Ronzio, C. R. (2006). Disparities in early childhood caries. *BMC Oral health*,
- Von Burg, M., Sanders, B. J., & Weddell, J. A. (1995). Baby bottle tooth decay: a concern for all mothers. *Pediatric nursing*, 21(6), 515-519, quiz 520.
- Wyne, A. H. (1999). Early childhood caries: nomenclature and case definition. *Community dentistry and oral epidemiology*, 27(5), 313-315.

ERKEN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÇÜRÜĞÜNDE BİR RİSK FAKTÖRÜ OLARAK ORAL MİKROBİYOTA

Gülsevim ODA

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Medipol Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Pedodonti Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3205-5028
- ❖ Mail: gulsevim.oda@ankamedipol.edu.tr

(Teng ve ark., 2015). Bakterilerin tanımlanması ve sayısal olarak ölçülmesi amacıyla geliştirilen yeni teknolojiler hem yetişkinlerde hem de çocuklarda çürük ile ilişkili olabilecek yeni fenotipleri içeren çeşitli ağız mikrofloralarına işaret etmektedir. Bu kapsamda çürük mikrobiyotasının karmaşık olduğu ve şimdiye kadar tanımlanmamış mikroorganizmaların da çürük patolojisinde belirleyici bir rol oynayabileceği fikri ortaya çıkmaktadır (Fakhruddin ve ark., 2019). Özellikle çocukluk çağı çürüklerine odaklanarak oral mikrobiyomun bilinmeyen özelliklerini ortaya çıkarmayı amaçlayan ya da karyojenik bir ortama nasıl dönüştüğü araştıran çalışmalar ile bu konu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Diş çürüğünün etiyojisini ve patolojisini anlayabilmek için bu çok yönlü mikrobiyomun analiz edilmesi önemlidir.

EÇÇ oluşumuna katkıda bulunan faktörleri inceleyen stratejilere dayalı yenilikçi müdahalelerin geliştirilmesi ve EÇÇ'yi azaltmaya yönelik çabaların neden başarısız olduğunun anlaşılması oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aas JA, Griffen AL, Dardis SR, Lee AM, Olsen I, Dewhirst FE, Leys EJ, Paster BJ. (2008). Bacteria of dental caries in primary and permanent teeth in children and young adults. *Journal of clinical microbiology*, 46(4), 1407–1417.
- American Academy on Pediatric Dentistry; American Academy of Pediatrics. Policy on early childhood caries (ECC): classifications, consequences, and preventive strategies. *Pediatr Dent*, 2014-2015;36(6):50-3.
- Badet C, Richard B, Castaing-Debat M, de Flaujac PM, Dorignac G. (2004). Adaptation of salivary *Lactobacillus* strains to xylitol. *Archives of oral biology*, 49(2), 161–164.
- Beighton D, Brailsford S, Samaranayake LP, et al. (2004). A multi-country comparison of caries-associated microflora in demographically diverse children. *Community dental health*, 21(1 Suppl), 96–101.
- Boustedt K, Roswall J, Dahlén G, Dahlgren J, Twetman S. (2015). Salivary microflora and mode of delivery: a prospective case control study. *BMC oral health*, 15(1), 155.
- Burne RA, Marquis RE. (2000). Alkali production by oral bacteria and protection against dental caries. *FEMS microbiology letters*, 193(1), 1–6.
- Caufield PW, Cutter GR, Dasanayake AP. (1993). Initial acquisition of mutans streptococci by infants: evidence for a discrete window of infectivity. *Journal of dental research*, 72(1), 37–45.
- Caufield PW, Schön CN, Saraithong P, Li Y, Argimón S. (2015). Oral

- Lactobacilli and Dental Caries: A Model for Niche Adaptation in Humans. *Journal of dental research*, 94(9 Suppl), 110S–8S.
- Colak H, Dülgergil CT, Dalli M, Hamidi MM. (2013). Early childhood caries update: A review of causes, diagnoses, and treatments. *Journal of natural science, biology, and medicine*, 4(1), 29–38.
- Daalderop LA, Wieland BV, Tomsin K, Reyes L, Kramer BW, Vanterpool SF, Been JV. (2018). Periodontal Disease and Pregnancy Outcomes: Overview of Systematic Reviews. *JDR clinical and translational research*, 3(1), 10–27.
- Dilley GJ, Dilley DH, Machen JB. (1980). Prolonged nursing habit: a profile of patients and their families. *ASDC journal of dentistry for children*, 47(2), 102–108.
- Dominguez-Bello MG, Costello EK, Contreras M, et al. (2010). Delivery mode shapes the acquisition and structure of the initial microbiota across multiple body habitats in newborns. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 107(26), 11971–11975.
- Dye BA, Hsu KL, Afful J. (2015). Prevalence and Measurement of Dental Caries in Young Children. *Pediatric dentistry*, 37(3), 200–216.
- Fakhruddin KS, Ngo HC, Samaranayake LP. (2019). Cariogenic microbiome and microbiota of the early primary dentition: A contemporary overview. *Oral diseases*, 25(4), 982–995.
- Grier A, Myers JA, O'Connor TG, Quivey RG, Gill SR, Kopycka-Kedzierawski DT. (2021). Oral Microbiota Composition Predicts Early Childhood Caries Onset. *Journal of dental research*, 100(6), 599–607.
- Gross EL, Leys EJ, Gasparovich SR, et al. (2010). Bacterial 16S sequence analysis of severe caries in young permanent teeth. *Journal of clinical microbiology*, 48(11), 4121–4128
- Hemadi AS, Huang R, Zhou Y, Zou J. (2017). Salivary proteins and microbiota as biomarkers for early childhood caries risk assessment. *International journal of oral science*, 9(11), e1.
- Hu DY, Hong X, Li X. (2011). Oral health in China--trends and challenges. *International journal of oral science*, 3(1), 7–12.
- Hyde MJ, Mostyn A, Modi N, Kemp PR. (2012). The health implications of birth by Caesarean section. *Biological reviews of the Cambridge Philosophical Society*, 87(1), 229–243.
- Ismail AI, Sohn W. (1999). A systematic review of clinical diagnostic criteria of early childhood caries. *Journal of public health dentistry*, 59(3), 171–191.
- Jiang W, Ling Z, Lin X, et al. (2014). Pyrosequencing analysis of oral

- microbiota shifting in various caries states in childhood. *Microbial ecology*, 67(4), 962–969.
- Jiang W, Zhang J, Chen H. (2013). Pyrosequencing analysis of oral microbiota in children with severe early childhood dental caries. *Current microbiology*, 67(5), 537–542.
- Kaan AMM, Kahharova D, Zaura E. (2021). Acquisition and establishment of the oral microbiota. *Periodontology 2000*, 86(1), 123–141.
- Lederberg J, McCray A T. (2001) ‘Ome sweet ‘omics - a genealogical treasury of words. *Scientist*, 15(7), 8.
- MacFarlane TW. (1990). Ecology and epidemiology of *Candida*. In L. P. Samaranayake & T. W. MacFarlane (Eds.), *Oral candidosis* (pp. 21–46). London, UK: Butterworth and Co.
- Madianos PN, Bobetsis YA, Offenbacher S. (2013). Adverse pregnancy outcomes (APOs) and periodontal disease: pathogenic mechanisms. *Journal of periodontology*, 84(4 Suppl), S170–S180.
- Marsh PD, Nyvad B, Baelum V. (2008). *Dental Caries: The disease and its clinical management* (2nd ed.). Oxford, UK: Blackwell Munksgaard.
- Marsh PD. (2006). Dental plaque as a biofilm and a microbial community - implications for health and disease. *BMC oral health*, 6 Suppl 1(Suppl 1), S14.
- Nurelhuda NM, Al-Haroni M, Trovik TA, Bakken V. (2010). Caries experience and quantification of *Streptococcus mutans* and *Streptococcus sobrinus* in saliva of Sudanese schoolchildren. *Caries research*, 44(4), 402–407.
- Pattanaporn K, Saraithong P, Khongkhunthian S, et al. (2013). Mode of delivery, mutans streptococci colonization, and early childhood caries in three- to five-year-old Thai children. *Community dentistry and oral epidemiology*, 41(3), 212–223.
- Pereira, D, Seneviratne CJ, Koga-Ito CY, Samaranayake LP. (2018). Is the oral fungal pathogen *Candida albicans* a cariogen?. *Oral diseases*, 24(4), 518–526.
- Reisine S, Douglass JM. (1998). Psychosocial and behavioral issues in early childhood caries. *Community dentistry and oral epidemiology*, 26(1 Suppl), 32–44.
- Samaranayake LP, Ellepola ANB. (2000). Studying *Candida albicans* adhesion. In Y. H. An & R. J. Friedman (Eds.), *Handbook of bacterial adhesion: Principles, methods, and applications* (pp. 527–540). Totowa, NJ: Humana Press
- Samaranayake LP, Weetman DA, Geddes DA, MacFarlane T W. (1982). Isotachophoretic analysis of short-chain carboxylic acids produced by

Candida albicans. *Microbios*, 35(140), 91–98.

- Schroth RJ, Brothwell DJ, Moffatt ME. (2007). Caregiver knowledge and attitudes of preschool oral health and early childhood caries (ECC). *International journal of circumpolar health*, 66(2), 153–167.
- Seneviratne CJ, Zhang CF, Samaranayake LP. (2011). Dental plaque biofilm in oral health and disease. *The Chinese journal of dental research : the official journal of the Scientific Section of the Chinese Stomatological Association (CSA)*, 14(2), 87–94.
- Suzuki N, Yoneda M, Naito T, Iwamoto T, Hirofuji T. (2008). Relationship between halitosis and psychologic status. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology, oral radiology, and endodontics*, 106(4), 542–547.
- Takahashi N, Nyvad B. (2011). The role of bacteria in the caries process: ecological perspectives. *Journal of dental research*, 90(3), 294–303.
- Tanner AC, Milgrom PM, Kent R, et al. (2002). Similarity of the oral microbiota of pre-school children with that of their caregivers in a population-based study. *Oral microbiology and immunology*, 17(6), 379–387.
- Teng F, Yang F, Huang S, Bo C, Xu ZZ, Amir A, Knight R, Ling J, Xu J. (2015). Prediction of Early Childhood Caries via Spatial-Temporal Variations of Oral Microbiota. *Cell host & microbe*, 18(3), 296–306.
- Wang Y, Zhang J, Chen X, Jiang W, Wang S, Xu L, Tu Y, Zheng P, Wang Y, Lin X, Chen H. (2017). Profiling of Oral Microbiota in Early Childhood Caries Using Single-Molecule Real-Time Sequencing. *Frontiers in microbiology*, 8, 2244.
- Xiao J, Huang X, Alkhers N, et al. (2018). *Candida albicans* and Early Childhood Caries: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Caries research*, 52(1-2), 102–112.
- Xiao J, Moon Y, Li L, et al. (2016). *Candida albicans* Carriage in Children with Severe Early Childhood Caries (S-ECC) and Maternal Relatedness. *PloS one*, 11(10), e0164242.
- Xu H, Tian J, Hao W, et al. (2018). Oral Microbiome Shifts From Caries-Free to Caries-Affected Status in 3-Year-Old Chinese Children: A Longitudinal Study. *Frontiers in microbiology*, 9, 2009.
- Yang F, Zeng X, Ning K, et al. (2012). Saliva microbiomes distinguish caries-active from healthy human populations. *ISME J*, 6, 1–10.

ÇOCUK HASTALARDA DENTAL ANKSİYETE

Serhat KARACA

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Diş Hekimliği
Fakültesi Çocuk Diş Hekimliği Anabilim Dalı, Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1588-1480
- ❖ Mail: dtserhatkaraca@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Alasmari, A.A.; Aldossari, G.S.; Aldossary, M.S. Dental anxiety in children: A review of the contributing factors. *J. Clin. Diagnostic Res.* 2018, 12, SG01–SG03
- Alsadat FA, El-Housseiny AA, Alamoudi NM, et al. Dental fear in primary school children and its relation to dental caries. *Niger J Clin Pract* 2018;21:1454–60.
- Armfield JM. The extent and nature of dental fear and phobia in Australia. *Aust Dent J* 2010;55:368–377.
- Arslan, I. And S. Aydinoglu, 2022, Turkish version of the faces version of the Modified Child Dental Anxiety Scale (MCDAS(f)): translation, reliability, and validity, *Clin Oral Investig*, 26(2): p. 2031-2042.
- Barasuol JC, da Silva Assunção LR, Calixto Fraiz F, Menezes NB. Oral health literacy as a predictor of dental anxiety in parents of children undergoing dental treatment. *J Dent Child (Chic)*. 2017;84:125-131.
- Bayrak, Ş., Şen, E., Eğilmez, D. T., & Tüloğlu, D. N. (2010). Ebeveyn dental kaygısı ve sosyodemografik faktörlerin çocukların dental kaygısı üzerine etkileri. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 2010(3), 181-188.
- Cademartori MG, Cara G, Pinto GDS, et al. Validity of the Brazilian version of the dental Subscale of children's fear survey schedule. *Int J Paediatr Dent* 2019;29:736–47.
- Campbell, C. (2017). *Dental fear and anxiety in pediatric patients: Practical strategies to help children cope*: Springer Basel, Switzerland, 2017. ; pp. 3–152.
- Cianetti S, Lombardo G, Lupatelli E, et al. Dental fear/anxiety among children and adolescents. A systematic review. *Eur J Paediatr Dent*. 2017;18:121-130
- Custódio, N. B., Costa, F., Cademartori, M. G., da Costa, V., & Goettems, M. L.(2020).Effectivenessofvirtualrealityglassesasadistractforchildren duringdentalcare.*PediatricDentistry*,42,93–102..
- Diaz MC, Crego A, Armfield JM, Maroto MR. Treatment experience, frequency of dental visits, and childrens dental fear: a cognitive approach. *Eur J Oral Sci* 2012; 120: 75-81
- Gavic, L.; Tadin, A.; Mihanovic, I.; Gorseta, K.; Cigic, L. The role of parental anxiety, depression, and psychological stress level on the development of early-childhood caries in children. *Int. J. Paediatr. Dent.* 2018, 28, 616–623.

- Goettens ML, Ardenghi TM, Romano AR, Demarco FF, Torriani DD. Influence of maternal dental anxiety on oral health-related quality of life of preschool children. *Qual Life Res* 2011; 20: 951-9.
- Goettens ML, Ardenghi TM, Demarco FF, Romano AR, Torriani DD. Children's use of dental services: Influence of maternal dental anxiety, attendance pattern, and perception of children's quality of life. *Community Dent Oral Epidemiol* 2012; 40: 451-8.
- Gustafsson A, Broberg A, Bodin L, Berggren U, Arnrup K. Behaviour management problems: the role of child personal characteristics. *Int J Ped Dent* 2010; 20: 242-53.
- Folayan MO, Idehen EE, Ufomata D. The effect of sociodemographic factors on dental anxiety in children seen in a suburban Nigerian hospital. *Int J Paediatr Dent* 2003; 13: 20-6.
- Klingberg G. Dental anxiety and behaviour management problems in paediatric dentistry—a review of background factors and diagnostics. *Eur Arch Paediatr Dent*. 2008;9(Suppl 1):11-15.
- Kronina, L., M. Rascevska, And R. Care, 2014, Reliability and Validity of Children's Fear Survey Schedule–Dental Subscale (CFSS-DS) Latvian Version, *Baltic Journal of Psychology*, 15: p. 64–72.
- Kumar, A. And P. Chanana, 2017, Role of Nitric Oxide in Stress-Induced Anxiety: From Pathophysiology to Therapeutic Target, *Vitam Horm*, 103: p. 147-167.
- Lee CY, Chang YY, Huang ST. Prevalence of Dental Anxiety among 5- to 8-Year-Old Taiwanese Children. *Am Assoc Pub Health Dent* 2007; 67: 3641.
- Lin Y-L, Yen Y-Y, Chen H-S, et al. Child dental fear in low-income and non-low-income families: A school-based survey study. *J Dent Sci*. 2014;9:165-171
- Littlewood, M. F. (2009). *Parenting styles and values: Mechanisms of intergenerational continuity and discontinuity*: Western Carolina University.
- Mathur, J., Diwanji, A., Sarvaiya, B., & Sharma, D. (2017). Identifying dental anxiety in children's drawings and correlating it with frankl's behavior rating scale. *International journal of clinical pediatric dentistry*, 10(1), 24.
- McNeil, D. W., & Randall, C. L. (2014). Conceptualizing and describing social anxiety and its disorders. In *Social Anxiety* (pp. 3-26): Elsevier.

- Nicolas E, Bessadet M, Collado V, Carrasco P, Rogerleroi V, Hennequin M. Factors affecting dental fear in French children aged 5–12 years. *Int J Paediatr Dent* 2010; 20: 366-73.
- Önçağ, Ö. (2005). Çoğulu D. Ailenin sosyoekonomik durumu ve eğitim düzeyinin çocuklarda dental kaygı üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 2, 32. 45-54.
- Panda, A., Garg, I., & Bhohe, A. P. (2014). Children's perspective on the dentist's attire. *International journal of paediatric dentistry*, 24(2), 98-103.
- Porritt J, Buchanan H, Hall M, Gilchrist F, Marshman Z. Assessing children's dental anxiety: a systematic review of current measures. *Community Dent Oral Epidemiol.* 2013;41:130-142.
- Ramos-Jorge J, Marques LS, Homem MA, Paiva SM, Ferreira MC, Ferreira FO, et al. Degree of dental anxiety in children with and without toothache: prospective assessment. *Int J Paediatr Dent* 2013; 23: 125-30.
- Rantavuori K, Tolvanen M, Hausen H, Lahti S, Seppa L. Factors associated with different measures of dental fear among children at different ages. *J Dent Child (Chic)* 2009; 76: 13-9.
- Soares FC, Lima RA, de Barros MVG, Dahllof G, Colares V. Development of dental anxiety in schoolchildren: A 2-year prospective study. *Community Dent Oral Epidemiol.* 2017;45:281-288.
- Sridhar,S.,Suprabha,B.S.,Shenoy,R.,Shwetha,K.T.,&Rao,A.(2019).Effect of a relaxation training exercise on behaviour, anxiety, and pain during buccal infiltration anaesthesia in children: Randomized clinical trial.*InternationalJournalofPaediatricDentistry*,29,596–602.[https://doi.org/ 10.1111/ipd.12497](https://doi.org/10.1111/ipd.12497)
- Sümer AP, Bodrumlu E, Sümer M, Köprülü H. [Assessment of dental anxiety among dental and non-dental students]. *Turkiye Klinikleri J Dental Sci* 2007;13(1):1-5.
- Tickle M, Jones C, Buchannan K, Milsom KM, Blinkhorn AS, Humphris GM. A prospective study of dental anxiety in a cohort of children followed from 5 to 9 years of age. *Int J Paediatr Dent.* 2009;19:225-232.
- Topalel, S., G. Orekici Temel, And M. Azizoğlu, 2020, Evaluation of Preoperative Anxiety in Turkish Paediatric Patients and Validity and Reliability of the Turkish Modified Yale Preoperative Anxiety Scale, *Turk J Anaesthesiol Reanim*, 48(6): p. 484-490.

- Torriani DD, Ferro RL, Bonow MLM, et al. Dental caries is associated with dental fear in childhood: findings from a birth cohort study. *Caries Res.* 2014;48:263-270.
- Tüzüner, T., N. Karamüftüoğlu, And T. Uluşu, 2007, Çocuklarda diş hekimliği işlemlerine karşı duyulan kaygı düzeylerinin Facial Image Scale (FIS) ile değerlendirilmesi ve FIS ile Venham Picture Test (VPT)'in korelasyonunun saptanması, Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, 24(3): p. 145-149.
- Uzun, C. (2011). Çocuklarda dental anksiyetenin nonfarmakolojik giderilme yolları. Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Pedodonti Anabilim Dalı, Bitirme Tezi, İzmir,(Danışman: Doç. Dr. Nazan Ersin).
- Xiang, B., Wong, H.M., Perfecto, A.P. *et al.* The association of socio-economic status, dental anxiety, and behavioral and clinical variables with adolescents' oral health-related quality of life. *Qual Life Res* 29, 2455–2464 (2020).
- Vermaire JH, van Houtem CM, Ross JN, Schuller AA. The burden of disease of dental anxiety: generic and disease-specific quality of life in patients with and without extreme levels of dental anxiety. *Eur J Oral Sci.* 2016;124:454-458.
- Wu L, Gao X. Children's dental fear and anxiety: exploring family related factors. *BMC Oral Health.* 2018;18:1–10.
- Yahyaoğlu, Ö., & Baygın, Ö. (2018). Çocuk Diş Hekimliğinde Diş Hekimi Kaygı ve Korkusunun Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 28(4), 599-609.
- Yetiş C, Küçükemen Ç. Çocuk hastalarda dental kaygı ve davranış idaresi problemlerinin görülme sıklığı ve etiyolojik faktörleri. *Balıkesir Sağlık Bil Derg* 2013; 2: 62-8.
- Yıldırım TT, Kaya AF, Uysal E. Diş hekimisi korkusu ile cinsiyet, yaş, medeni durum, diş hekimine gitme sıklığı, eğitim, sosyo-ekonomik ve periodontal durum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri J Dental Sci* 2013; 19: 77-85

DAİMİ MOLAR DIŞLERDE KORONAL AMPUTASYON TEDAVİSİ

Aycan DAL DÖNERTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Niğde/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5876-4586
- ❖ Mail: aycandal@outlook.com

KAYNAKLAR

- American Association of Endodontists. Guide to Clinical Endodontics. 6th ed. Chicago, Ill.: American Association of Endodontists. (2013). Available at: "<https://www.aae.org/specialty/clinical-resources/guide-clinical-endodontics/>". Accessed August 3, 2020.
- Asgary S, Hassanizadeh R, Torabzadeh H and Eghbal MJ. (2018). Treatment Outcomes of 4 Vital Pulp Therapies in Mature Molars. *Journal of Endodontics*, 44(4), 529-535.
- Asgary S, Nourzadeh M and Eghbal MJ. (2016). Miniature Pulpotomy of Symptomatic Mature Permanent Teeth: A Report of Two Cases. *Iranian Endodontic Journal*, 11(1), 75-78.
- Berzins DW. (2014). Chemical Properties of MTA. Torabinejad M (Editor), *Mineral Trioxide Aggregate Properties and Clinical Applications*. First edition. India. John Wiley & Sons, 17-36.
- Careddu R and Duncan HF. (2018). How does the Pulpal Response to Biodentine and ProRoot Mineral Trioxide Aggregate Compare in the Laboratory and Clinic? *British Dental Journal*, 225(8), 743-749.
- Chueh LH and Chiang CP. (2010). Histology of Irreversible Pulpitis Premolars Treated with Mineral Trioxide Aggregate Pulpotomy. *Operative Dentistry*, 35(3), 370- 374.
- Dean JA. (2016). Treatment of Deep Caries, Vital Pulp Exposure and Pulpless Teeth. Dean JA (Editor), *McDonald and Avery's Dentistry for the Child and Adolescent*. Tenth edition. China. Elsevier, 231-242.
- De Deus G, Camilleri J, Primus CM, Duarte MAH and Bramante CM. (2014). Introduction to Mineral Trioxide Aggregate. Camilleri, J. (Editor), *Mineral Trioxide Aggregate in Dentistry*. First edition. Springer, 1-19.
- Goldberg M and Smith AJ. (2004). Cells and Extracellular Matrices of Dentin and Pulp: A Biological Basis for Repair and Tissue Engineering. *Critical Reviews in Oral Biology & Medicine*, 15(1), 13-27.
- Itota T, Nakabo S, Torii Y, Narukami T, Doi J, Yoshiyama M. (2006). Effect of fluoride-releasing liner on demineralized dentin. *Quintessence Int*, 37(4):297-303.
- Kumar V, Juneja R, Duhan J, Sangwan P and Tewari S. (2016). Comparative Evaluation of Platelet-Rich Fibrin, Mineral Trioxide Aggregate, and Calcium Hydroxide as Pulpotomy Agents in Permanent Molars with

- Irreversible Pulpitis: A Randomized Controlled Trial. *Contemporary Clinical Dentistry*, 7(4), 512-518.
- Levin LG, Law AS, Holland GR, Abbott PV and Roda RS. (2009). Identify and Define All Diagnostic Terms for Pulpal Health and Disease States. *Journal of Endodontics*, 35(12), 1645-1657.
- Linsuwanont P, Wimonsutthikul K, Pothimoke U and Santiwong B. (2017). Treatment Outcomes of Mineral Trioxide Aggregate Pulpotomy in Vital Permanent Teeth with Carious Pulp Exposure: The Retrospective Study. *Journal of Endodontics*, 43(2), 225-230.
- Marković D, Ćetenović B, Vuković A, Jokanović V and Marković T. (2016). Nanosynthesized Calcium-Silicate-Based Biomaterials in Endodontic Treatment of Young Permanent Teeth. In Grumezescu, A. (Editor), *Nanobiomaterials in Dentistry*. First edition. India. William Andrew Publishing, 269-307.
- Matsuo T, Nakanishi T, Shimizu H and Ebisu S. (1996). A Clinical Study of Direct Pulp Capping Applied to Carious-Exposed Pulp. *Journal Of Endodontics*, 22(10), 551- 556.
- Murray PE, Hafez AA, Smith AJ, Cox CF. (2002). Bacterial microleakage and pulp inflammation associated with various restorative materials. *Dent Mater*, 18(6):470-8.
- Parirokh M and Torabinejad M. (2010). Mineral Trioxide Aggregate: A Comprehensive Literature Review-Part III: Clinical Applications, Drawbacks, and Mechanism of Action. *Journal of Endodontics*, 36(3), 400-413.
- Prati C and Gandolfi MG. (2015). Calcium Silicate Bioactive Cements: Biological Perspectives and Clinical Applications. *Dental Materials*, 31(4), 351-370.
- Ricucci D, Loghin S and Siqueira JF. (2014). Correlation between Clinical and Histologic Pulp Diagnoses. *Journal of Endodontics*, 40(12), 1932-1939.
- Simon S, Perard M, Zanini M, Smith AJ, Charpentier, Djole SX and Lumley PJ. (2013). Should Pulp Chamber Pulpotomy Be Seen as a Permanent Treatment? Some Preliminary Thoughts. *International Endodontic Journal*, 46(1), 79-87.
- Taha NA, Abdulkhader SZ. (2018). Full pulpotomy with Biodentine in symptomatic young permanent teeth with carious exposure. *J Endod*, 44(6):932-7. Epub 2018 Apr 19.

- Tay FR. (2014). Bioactivity of Mineral Trioxide Aggregate and Mechanism of Action. Camilleri J (Editor), Mineral Trioxide Aggregate in Dentistry. First edition. Springer, 61-86.
- Torabinejad M and White DJ. (1995) Tooth Filling Material and Method of Use. Loma Linda University, California, US Patent 5,769,638.
- Witte D. (1878). Das Füllen der Wurzelkanäle mit Portland-Cement. Deutsche Vierteljahrsschrift für Zahnheilkunde, 18(1), 153-154.
- Wolters WJ, Duncan HF, Tomson PL, Karim IE, McKenna G, Dorri M, Stangvaltaite L and van der Sluis LWM. (2017). Minimally Invasive Endodontics: A New Diagnostic System for Assessing Pulpitis and Subsequent Treatment Needs. International Endodontic Journal, 50(9), 825-829.
- Zanini M, Hennequin M and Cousson PY. (2019). Which Procedures and Materials could be Applied for Full Pulpotomy in Permanent Mature Teeth? A Systematic Review. Acta Odontologica Scandinavica, 77(7), 541-551.
- Zhang W and Yelick PC. (2010). Vital Pulp Therapy-Current Progress of Dental Pulp Regeneration and Revascularization. International Journal of Dentistry, 2010(856087), 1-9.

FOTODİNAMİK TEDAVİNİN ENDODONTİDEKİ YERİ

Hakan GÖKTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Dent Hayat Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi
İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3824-2569
- ❖ Mail: gokturk82@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Al Jeaidi ZA. (2021). Influence of resin cements and root canal disinfection techniques on the adhesive bond strength of fibre reinforced composite post to radicular dentin. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 33, 102108.
- Alkahtany MF. (2023). Efficacy of curcumin-mediated photodynamic therapy for root canal therapy procedures: A systematic review. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 41, 103252.
- Alkahtany MF, Almadi KH, Sohail M, Alzahrani KM, Vohra F, Abduljabbar T. (2021). Influence of adjunctive photodynamic therapy (curcumin) on the extrusion bond strength of radicular dentin to contemporary root canal sealers. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 34, 102341.
- Allison RR, Downie GH, Cuenca R, Hu XH, Childs CJ, Sibata CH. (2004). Photosensitizers in clinical PDT. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 1(1), 27-42.
- Almadi KH. (2023). Impact of antimicrobial photodynamic therapy on the bond-strength and penetration of endodontic sealers: A systematic review. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 41, 103249.
- Alves-Silva EG, Arruda-Vasconcelos R, Louzada LM *et al.* (2022). The effect of photodynamic therapy on postoperative pain in teeth with primary endodontic infection. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 37, 102700.
- Asnaashari M, Ashraf H, Rahmati A, Amini N. (2017). A comparison between effect of photodynamic therapy by LED and calcium hydroxide therapy for root canal disinfection against *Enterococcus faecalis*: A randomized controlled trial. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 17, 226-232.
- Asnaashari M, Godiny M, Azari-Marhabi S, Tabatabaei FS, Barati M. (2016). Comparison of the Antibacterial Effect of 810 nm Diode Laser and Photodynamic Therapy in Reducing the Microbial Flora of Root Canal in Endodontic Retreatment in Patients With Periradicular Lesions. *J Lasers Med Sci*, 7(2), 99-104.
- Azizi A, Lawaf S. (2021). Photodynamic therapy (PDT). *Journal of Research in Dental and Maxillofacial Sciences*, 6(1), 1-3.
- Bevilacqua IM, Nicolau RA, Khouri S *et al.* (2007). The impact of photodynamic therapy on the viability of *Streptococcus mutans* in a planktonic culture. *Photomed Laser Surg*, 25(6), 513-518.
- Bonsor SJ, Nichol R, Reid TM, Pearson GJ. (2006). An alternative regimen for root canal disinfection. *Br Dent J*, 201(2), 101-105; discussion 198; quiz 120.

- Capella MA, Capella LS. (2003). A light in multidrug resistance: photodynamic treatment of multidrug-resistant tumors. *J Biomed Sci*, 10(4), 361-366.
- Carmello JC, Alves F, F GB *et al.* (2016). Treatment of Oral Candidiasis Using Photodithazine(R)- Mediated Photodynamic Therapy In Vivo. *PLoS One*, 11(6), e0156947.
- Carvalho Edos S, Mello I, Albergaria SJ, Habitante SM, Lage-Marques JL, Raldi DP. (2011). Effect of chemical substances in removing methylene blue after photodynamic therapy in root canal treatment. *Photomed Laser Surg*, 29(8), 559-563.
- Chambrone L, Wang HL, Romanos GE. (2018). Antimicrobial photodynamic therapy for the treatment of periodontitis and peri-implantitis: An American Academy of Periodontology best evidence review. *J Periodontol*, 89(7), 783-803.
- Chan Y, Lai CH. (2003). Bactericidal effects of different laser wavelengths on periodontopathic germs in photodynamic therapy. *Lasers Med Sci*, 18(1), 51-55.
- Chrepa V, Kotsakis GA, Pagonis TC, Hargreaves KM. (2014). The effect of photodynamic therapy in root canal disinfection: a systematic review. *J Endod*, 40(7), 891-898.
- Clo E, Snyder JW, Ogilby PR, Gothelf KV. (2007). Control and selectivity of photosensitized singlet oxygen production: challenges in complex biological systems. *ChemBiochem*, 8(5), 475-481.
- Conejero MJ, Almenar A, Forner L, Sanz JL, Llena C. (2021). Retrospective clinical evaluation of root canal treatment with or without photodynamic therapy for necrotic teeth and teeth subjected to retreatment. *J Oral Sci*, 63(2), 163-166.
- da Silva CC, Chaves Junior SP, Pereira GLD *et al.* (2018). Antimicrobial Photodynamic Therapy Associated with Conventional Endodontic Treatment: A Clinical and Molecular Microbiological Study. *Photochem Photobiol*, 94(2), 351-356.
- Eriksson AR, Albrektsson T. (1983). Temperature threshold levels for heat-induced bone tissue injury: a vital-microscopic study in the rabbit. *J Prosthet Dent*, 50(1), 101-107.
- Figueiredo RA, Anami LC, Mello I, Carvalho Edos S, Habitante SM, Raldi DP. (2014). Tooth discoloration induced by endodontic phenothiazine dyes in photodynamic therapy. *Photomed Laser Surg*, 32(8), 458-462.
- Fimple JL, Fontana CR, Foschi F *et al.* (2008). Photodynamic treatment of endodontic polymicrobial infection in vitro. *J Endod*, 34(6), 728-734.

- Foote CS. (1991). Definition of type I and type II photosensitized oxidation. *Photochem Photobiol*, 54(5), 659.
- Foster TH, Murant RS, Bryant RG, Knox RS, Gibson SL, Hilf R. (1991). Oxygen consumption and diffusion effects in photodynamic therapy. *Radiat Res*, 126(3), 296-303.
- Gajdacs M, Spengler G, Urban E. (2017). Identification and Antimicrobial Susceptibility Testing of Anaerobic Bacteria: Rubik's Cube of Clinical Microbiology? *Antibiotics (Basel)*, 6(4).
- Garcez AS, Nunez SC, Hamblin MR, Ribeiro MS. (2008). Antimicrobial effects of photodynamic therapy on patients with necrotic pulps and periapical lesion. *J Endod*, 34(2), 138-142.
- Gomes-Filho JE, Sivieri-Araujo G, Sipert CR *et al.* (2016). Evaluation of photodynamic therapy on fibroblast viability and cytokine production. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 13, 97-100.
- Gursoy H, Ozcakir-Tomruk C, Tanalp J, Yilmaz S. (2013). Photodynamic therapy in dentistry: a literature review. *Clin Oral Investig*, 17(4), 1113-1125.
- Hamblin MR, Hasan T. (2004). Photodynamic therapy: a new antimicrobial approach to infectious disease? *Photochem Photobiol Sci*, 3(5), 436-450.
- Hecker S, Hiller KA, Galler KM, Erb S, Mader T, Schmalz G. (2013). Establishment of an optimized ex vivo system for artificial root canal infection evaluated by use of sodium hypochlorite and the photodynamic therapy. *Int Endod J*, 46(5), 449-457.
- Hoedke D, Enseleit C, Gruner D *et al.* (2018). Effect of photodynamic therapy in combination with various irrigation protocols on an endodontic multispecies biofilm ex vivo. *Int Endod J*, 51 Suppl 1, e23-e34.
- Huang YY, Sharma SK, Yin R, Agrawal T, Chiang LY, Hamblin MR. (2014). Functionalized fullerenes in photodynamic therapy. *J Biomed Nanotechnol*, 10(9), 1918-1936.
- Juric IB, Plecko V, Panduric DG, Anic I. (2014). The antimicrobial effectiveness of photodynamic therapy used as an addition to the conventional endodontic re-treatment: a clinical study. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 11(4), 549-555.
- Koba K, Kimura Y, Matsumoto K, Takeuchi T, Ikarugi T, Shimizu T. (1999). A histopathological study of the effects of pulsed Nd:YAG laser irradiation on infected root canals in dogs. *J Endod*, 25(3), 151-154.

- Komine C, Tsujimoto Y. (2013). A small amount of singlet oxygen generated via excited methylene blue by photodynamic therapy induces the sterilization of *Enterococcus faecalis*. *J Endod*, 39(3), 411-414.
- Konopka K, Goslinski T. (2007). Photodynamic therapy in dentistry. *J Dent Res*, 86(8), 694-707.
- Kosarieh E, Khavas SS, Rahimi A, Chiniforush N, Gutknecht N. (2016). The comparison of penetration depth of two different photosensitizers in root canals with and without smear layer: An in vitro study. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 13, 10-14.
- Kwiatkowski S, Knap B, Przystupski D *et al.* (2018). Photodynamic therapy - mechanisms, photosensitizers and combinations. *Biomed Pharmacother*, 106, 1098-1107.
- La Selva A, Negreiros RM, Bezerra DT *et al.* (2020). Treatment of herpes labialis by photodynamic therapy: Study protocol clinical trial (SPIRIT compliant). *Medicine (Baltimore)*, 99(12), e19500.
- Lopes CS, de Azevedo Moreira S, Nicoli GA, Ramirez I, Viola NV. (2019). Endodontical treatment of periapical tooth injury with photodynamic therapy: Case report. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 28, 253-255.
- Menezes M, Prado M, Gomes B, Gusman H, Simao R. (2017). Effect of photodynamic therapy and non-thermal plasma on root canal filling: analysis of adhesion and sealer penetration. *J Appl Oral Sci*, 25(4), 396-403.
- Miranda RG, Santos EB, Souto RM, Gusman H, Colombo AP. (2013). Ex vivo antimicrobial efficacy of the EndoVac system plus photodynamic therapy associated with calcium hydroxide against intracanal *Enterococcus faecalis*. *Int Endod J*, 46(6), 499-505.
- Mroz P, Yaroslavsky A, Kharkwal GB, Hamblin MR. (2011). Cell death pathways in photodynamic therapy of cancer. *Cancers (Basel)*, 3(2), 2516-2539.
- Mustafa M, Almnea R, Ajmal M, Alamri HM, Abdulwahed A, Divakar DD. (2021). Efficacy of root canal treatment in c-shaped canals with adjunctive photodynamic therapy using micro-CT. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 34, 102257.
- Nagai Y, Suzuki A, Katsuragi H, Shinkai K. (2018). Effect of antimicrobial photodynamic therapy (aPDT) on the sterilization of infected dentin in vitro. *Odontology*, 106(2), 154-161.
- Nagata JY, Hioka N, Kimura E *et al.* (2012). Antibacterial photodynamic therapy for dental caries: evaluation of the photosensitizers used and light source properties. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 9(2), 122-131.

- Nelke KH, Pawlak W, Leszczyszyn J, Gerber H. (2014). Photodynamic therapy in head and neck cancer. *Postepy Hig Med Dosw (Online)*, 68, 119-128.
- Neugebauer J, Jozsa M, Kubler A. (2004). [Antimicrobial photodynamic therapy for prevention of alveolar osteitis and post-extraction pain]. *Mund Kiefer Gesichtschir*, 8(6), 350-355.
- Nunes MR, Mello I, Franco GC *et al.* (2011). Effectiveness of photodynamic therapy against *Enterococcus faecalis*, with and without the use of an intracanal optical fiber: an in vitro study. *Photomed Laser Surg*, 29(12), 803-808.
- Ok E, Ertas H, Saygili G, Gok T. (2013). Effect of photoactivated disinfection on bond strength of root canal filling. *J Endod*, 39(11), 1428-1430.
- Ok E, Ertas H, Saygili G, Gok T. (2014). Effect of photo-activated disinfection on bond strength of three different root canal sealers. *Eur J Dent*, 8(1), 85-89.
- Okamoto CB, Motta LJ, Prates RA *et al.* (2018). Antimicrobial Photodynamic Therapy as a Co-adjutant in Endodontic Treatment of Deciduous Teeth: Case Series. *Photochem Photobiol*, 94(4), 760-764.
- Pagonis TC, Chen J, Fontana CR *et al.* (2010). Nanoparticle-based endodontic antimicrobial photodynamic therapy. *J Endod*, 36(2), 322-328.
- Plotino G, Grande NM, Mercade M. (2019). Photodynamic therapy in endodontics. *Int Endod J*, 52(6), 760-774.
- Pourhajibagher M, Bahador A. (2018). An in vivo evaluation of microbial diversity before and after the photo-activated disinfection in primary endodontic infections: Traditional phenotypic and molecular approaches. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 22, 19-25.
- Pourhajibagher M, Bahador A. (2019). Adjunctive antimicrobial photodynamic therapy to conventional chemo-mechanical debridement of infected root canal systems: A systematic review and meta-analysis. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 26, 19-26.
- Pourhajibagher M, Raofian R, Ghorbanzadeh R, Bahador A. (2018). An experimental study for rapid detection and quantification of endodontic microbiota following photo-activated disinfection via new multiplex real-time PCR assay. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 21, 344-350.
- Rabello DGD, Corazza BJM, Ferreira LL, Santamaria MP, Gomes APM, Martinho FC. (2017). Does supplemental photodynamic therapy optimize the disinfection of bacteria and endotoxins in one-visit and two-visit root canal therapy? A randomized clinical trial. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 19, 205-211.

- Romiszevska A, Nowak-Stepniowska A. (2014). [Photodynamic reaction and oxidative stress - influence of the photodynamic effect on the activity antioxidant enzymes]. *Postepy Biochem*, 60(3), 355-364.
- Saini R, Lee NV, Liu KY, Poh CF. (2016). *Prospects in the Application of Photodynamic Therapy in Oral Cancer and Premalignant Lesions*. *Cancers (Basel)*, 8(9).
- Shahbazi S, Esmaeili S, Feli M, Asnaashari M. (2022). *Photodynamic Therapy in Root Canal Disinfection: A Case Series and Mini-Review*. *J Lasers Med Sci*, 13, e19.
- Shahravan A, Haghdoost AA, Adl A, Rahimi H, Shadifar F. (2007). *Effect of smear layer on sealing ability of canal obturation: a systematic review and meta-analysis*. *J Endod*, 33(2), 96-105.
- Sharwani A, Jerjes W, Salih V *et al.* (2006). *Fluorescence spectroscopy combined with 5-aminolevulinic acid-induced protoporphyrin IX fluorescence in detecting oral premalignancy*. *J Photochem Photobiol B*, 83(1), 27-33.
- Shrestha A, Hamblin MR, Kishen A. (2012). *Characterization of a conjugate between Rose Bengal and chitosan for targeted antibiofilm and tissue stabilization effects as a potential treatment of infected dentin*. *Antimicrob Agents Chemother*, 56(9), 4876-4884.
- Shrestha A, Kishen A. (2012). *The effect of tissue inhibitors on the antibacterial activity of chitosan nanoparticles and photodynamic therapy*. *J Endod*, 38(9), 1275-1278.
- Shrestha A, Kishen A. (2014). *Antibacterial efficacy of photosensitizer functionalized biopolymeric nanoparticles in the presence of tissue inhibitors in root canal*. *J Endod*, 40(4), 566-570.
- Shrestha A, Kishen A. (2014). *Antibiofilm efficacy of photosensitizer-functionalized bioactive nanoparticles on multispecies biofilm*. *J Endod*, 40(10), 1604-1610.
- Shrestha A, Kishen A. (2016). *Antibacterial Nanoparticles in Endodontics: A Review*. *J Endod*, 42(10), 1417-1426.
- Silva L, Lopes ZMS, Sa RC *et al.* (2019). *Comparison of apical periodontitis repair in endodontic treatment with calcium hydroxide-dressing and aPDT*. *Braz Oral Res*, 33, e092.
- Silva Teofilo MI, de Carvalho Russi T, de Barros Silva PG, Balhaddad AA, Melo MAS, Rolim J. (2021). *The Impact of Photosensitizer Selection on Bactericidal Efficacy Of PDT against Cariogenic Biofilms: A Systematic Review and Meta-Analysis*. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 33, 102046.

- Souza MA, Bonacina LV, Trento A *et al.* (2021). Influence of the apical limit of instrumentation and photodynamic therapy on the postoperative pain of lower molars with asymptomatic apical periodontitis. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 36, 102489.
- Souza MA, Pazinato B, Bischoff KF, Palhano HS, Cecchin D, de Figueiredo JAP. (2017). Influence of ultrasonic activation over final irrigants in the removal of photosensitizer from root canal walls after photodynamic therapy. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 17, 216-220.
- Stajer A, Kajari S, Gajdacs M, Musah-Eroje A, Barath Z. (2020). Utility of Photodynamic Therapy in Dentistry: Current Concepts. *Dent J (Basel)*, 8(2).
- Steier L, Rossi-Fedele G, Acauan M, Bianchini P, Souza MA, Figueiredo JAPd. (2011). Analysis of bovine pulp tissue dissolution ability by photodynamic therapy: an in vitro study. *Revista Odonto Ciência*, 26(1), 61-64.
- Takasaki AA, Aoki A, Mizutani K *et al.* (2009). Application of antimicrobial photodynamic therapy in periodontal and peri-implant diseases. *Periodontol 2000*, 51, 109-140.
- Tanaka M, Kinoshita M, Yoshihara Y *et al.* (2012). Optimal photosensitizers for photodynamic therapy of infections should kill bacteria but spare neutrophils. *Photochem Photobiol*, 88(1), 227-232.
- Trindade AC, De Figueiredo JA, Steier L, Weber JB. (2015). Photodynamic therapy in endodontics: a literature review. *Photomed Laser Surg*, 33(3), 175-182.
- Vohra F, Bukhari IA, Sheikh SA, Naseem M, Hussain M. (2020). Photodynamic activation of irrigation (using different laser prototypes) on push out bond strength of fiber posts. *Photodiagnosis Photodyn Ther*, 30, 101716.
- Wainwright M. (1998). Photodynamic antimicrobial chemotherapy (PACT). *J Antimicrob Chemother*, 42(1), 13-28.
- Wainwright M, Crossley KB. (2004). Photosensitising agents—circumventing resistance and breaking down biofilms: a review. *International biodeterioration & biodegradation*, 53(2), 119-126.

BENİNG SERT DOKU LEZYONLARININ AYIRICI TANISI

Elif Meltem ASLAN ÖZTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Medipol Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1737-9585
- ❖ Mail: aslan.meltem5@gmail.com

Benign sementoblastomda, kökün dış hattı belirginse, çoğu olguda eksternal rezorpsiyon görülebilir. Eğer boyutları büyükse, bu tümör mandibulada ekspansiyona neden olabilir ve bazı olgularda, periosteal reaksiyon oluşmadan dış kortikal tabakada perforasyon oluşur (Sankari & Ramakrishnan, 2011).

Santral odontojenik fibrom, ince kortikal bir sınır korunarak ekspansiyona neden olabilir ya da bazen odontojenik miksuma benzer şekilde, minimum ekspansiyon ile kemik boyunca büyüyebilir. Dış yer değiştirmesi sık görülür ve kök rezorpsiyonu da görülebilir. Bazı maksiller lezyonlar, dişlerde yer değiştirme veya rezorpsiyona yol açmadan ya da alveolar prostele ekspansiyon oluşturmadan, dişlerin çevresindeki kemiği rezorbe etme gibi ayırt edici davranış sergiler (de Moraes ve ark., 2011).

Osteoblastomlar kemikte ekspansiyon oluşturabilir, ancak genellikle ince dış korteks korunur. Bu lezyon maksiller sinüse ya da orta kranial fossaya uzantı verebilir (Prihoda ve ark., 2006).

KAYNAKLAR

- Alvares Capelozza A, Gião Dezotti M, Casati Alvares L, et al. (2005). Osteoblastoma of the mandible: systematic review of the literature and report of a case. *Dentomaxillofacial Radiology* 34(1): 1-8.
- An SY, An CH, Choi KS. (2012). Odontoma: a retrospective study of 73 cases. *Imaging science in dentistry* 42(2): 77-81.
- Azevedo RS, Mosqueda-Taylor A, Carlos R, et al. (2013). Calcifying epithelial odontogenic tumor (CEOT): a clinicopathologic and immunohistochemical study and comparison with dental follicles containing CEOT-like areas. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology and Oral Radiology* 116(6): 759-768.
- Brannon RB. (2004). Central odontogenic fibroma, myxoma (odontogenic myxoma, fibromyxoma), and central odontogenic granular cell tumor. *Oral and Maxillofacial Surgery Clinics* 16(3): 359-374.
- Brannon RB, Fowler CB, Carpenter WM, et al. (2002). Cementoblastoma: an innocuous neoplasm? A clinicopathologic study of 44 cases and review of the literature with special emphasis on recurrence. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology* 93(3): 311-320.
- Chrcanovic BR, Gomez RS. (2017). Calcifying epithelial odontogenic tumor: an updated analysis of 339 cases reported in the literature. *Journal of Cranio-Maxillofacial Surgery* 45(8): 1117-1123.

- Chrcanovic BR, Gomez RS. (2019). Adenomatoid odontogenic tumor: an updated analysis of the cases reported in the literature. *Journal of Oral Pathology & Medicine* 48(1): 10-16.
- Daley TD, Wysocki GP, Pringle GA. (1994). Relative incidence of odontogenic tumors and oral and jaw cysts in a Canadian population. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology* 77(3): 276-280.
- Dare A, Yamaguchi A, Yoshiki S, et al. (1994). Limitation of panoramic radiography in diagnosing adenomatoid odontogenic tumors. *Oral surgery, oral medicine, oral pathology* 77(6): 662-668.
- de Matos FR, de Moraes M, Neto AC, et al. (2011). Central odontogenic fibroma. *Annals of Diagnostic Pathology* 15(6): 481-484.
- Effiom O, Ogundana O, Akinshipo A, et al. (2018). Ameloblastoma: current etiopathological concepts and management. *Oral diseases* 24(3): 307-316.
- Goode RK. (2004). Calcifying epithelial odontogenic tumor. *Oral and Maxillofacial Surgery Clinics* 16(3): 323-331.
- Gupta A, Vij H, Vij R, et al. (2014). An erupted compound odontoma. *Case Reports* 2014: bcr2013201820.
- Harorlı A. (1992). Dişhekimliği radyolojisi.
- Hoffman S, Jacoway JR, Krolls SO. (1987). Intraosseous and parosteal tumors of the jaws, *Armed Forces Institute of Pathology*.
- Jiang M, You M, Wang H, et al. (2014). Characteristic features of the adenomatoid odontogenic tumour on cone beam CT. *Dentomaxillofacial Radiology* 43(6): 20140016.
- Jones AC, Prihoda TJ, Kacher JE, et al. (2006). Osteoblastoma of the maxilla and mandible: a report of 24 cases, review of the literature, and discussion of its relationship to osteoid osteoma of the jaws. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology* 102(5): 639-650.
- Kaplan I, Buchner A, Calderon S, et al. (2001). Radiological and clinical features of calcifying epithelial odontogenic tumour. *Dentomaxillofacial Radiology* 30(1): 22-28.
- Kawase-Koga Y, Saijo H, Hoshi K, et al. (2014). Surgical management of odontogenic myxoma: a case report and review of the literature. *BMC research notes* 7(1): 1-7.
- Kheir E, Stephen L, Nortje C, et al. (2013). The imaging characteristics of odontogenic myxoma and a comparison of three different imaging

- modalities. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology and Oral Radiology* 116(4): 492-502.
- Kim SG, Jang HS. (2001). Ameloblastoma: a clinical, radiographic, and histopathologic analysis of 71 cases. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontology* 91(6): 649-653.
- Masthan K, Anitha N, Krupaa J, et al. (2015). Ameloblastoma. *Journal of pharmacy & bioallied sciences* 7(Suppl 1): S167.
- McClary AC, West RB, McClary AC, et al. (2016). Ameloblastoma: a clinical review and trends in management. *European Archives of Oto-Rhino-Laryngology* 273: 1649-1661.
- Misra SR, Lenka S, Sahoo SR. et al. (2013). Giant pindborg tumor (calcifying epithelial odontogenic tumor): an unusual case report with radiologic-pathologic correlation. *Journal of Clinical Imaging Science* 3(Suppl 1).
- More C, Tailor M, Patel HJ, et al. (2012). Radiographic analysis of ameloblastoma: A retrospective study. *Indian Journal of Dental Research* 23(5): 698.
- More CB, Das S, Gupta S, et al. (2013). Mandibular adenomatoid odontogenic tumor: Radiographic and pathologic correlation. *Journal of natural science, biology, and medicine* 4(2): 457.
- Regezi J, Kerr D, Courtney R. (1978). Odontogenic tumors: analysis of 706 cases. *Journal of oral surgery (American Dental Association: 1965)* 36(10): 771-778.
- Sankari LS, Ramakrishnan K. (2011). Benign cementoblastoma. *Journal of Oral and Maxillofacial Pathology: JOMFP* 15(3): 358.
- Simon, EN, Merx MA, Vuhahula E, et al. (2004). Odontogenic myxoma: a clinicopathological study of 33 cases. *International journal of oral and maxillofacial surgery* 33(4): 333-337.
- Troeltzsch M, Liedtke J, Troeltzsch V, et al. (2012). Odontoma-associated tooth impaction: accurate diagnosis with simple methods? Case report and literature review. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery* 70(10): e516-e520.
- Unni KK. (1996). Dahlin's bone tumors. General aspects and data on 11,087 cases: 71-76.
- White SC, Pharoah MJ. (2014). *Oral radiology-E-Book: Principles and interpretation*, Elsevier Health Sciences.
- Yadav M, Godge P, Meghana S, et al. (2012). Compound odontoma. *Contemporary clinical dentistry* 3(Suppl1): S13.

İNVISALİGN TEDAVİSİNDE KLİNİK LİMİTASYONLAR

Mustafa ÖZCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniveristesi Diş Hekimliği
Fakültesi Ortodonti Anabilim Dalı İstanbul/ TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0008-8331-9493
- ❖ Mail: mustafa.ozcan@istun.edu.tr, dt.mustafaozcan@gmail.com

Dolayısıyla cerrahi öncesi hazırlıklarda invisalign uygulamasının uygun olabileceğini önermişlerdir.

Invisalign ile limitasyonlarımız nedir?

Eğer doğru planlama yaparsak ve hastayı hibrit yaklaşımla da destekleyeceğimiz bilgisini verip ara alınacak ölçümlerle ek plaklar devreye gireceğini de belirtirsek aslında invisalign ile tedavide herhangi bir limitasyonumuz yoktur. Bu planlamada ortodontistin rolü çok büyüktür. Ortodontist hem karışılacağı soruna yönelik çözüm üretebilmesi hem de tedavinin hangi döneminde hibrit yaklaşıma geçeceğini öngörerek planlama yaparsa günümüz koşullarında neredeyse bütün kapanış bozukluklarında invisalign ile tek başına ya da diğer tekniklerden destek alarak tedavi etmek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Akyalcin, S., & Alev, Y. (2023). Clinical advances in maxillary skeletal expansion and introduction of a new MARPE concept. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 35(1), 291–298.
- Alaa-Eldin, A. M., Salem, A. S., & Fouda, M. A. (2016). Intrusion of Lower Incisors in Deep Overbite Cases with Mini-screws. *International Journal of Orthodontics (Milwaukee, Wis.)*, 27(1), 29–32.
- Al-balaa, M., Li, H., MA Mohamed, A., Xia, L., Liu, W., Chen, Y., ... Hua, X. (2021). Predicted and actual outcome of anterior intrusion with Invisalign assessed with cone-beam computed tomography. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 159(3), e275–e280.
- Amodeo, G., Meuli, S., Carboni, A., Brugnam, F., Marrocco, S., Orsini, R., & Scopelliti, D. (2020). Surgery First and Invisalign System: Combined Digital Approach. *Journal of Craniofacial Surgery*, 31(6), 1681–1686.
- Azami, N., Chen, P.-J., Steinbacher, D., & Uribe, F. (2022). Maxillomandibular advancement with a 'surgery first' approach and Invisalign for treatment of obstructive sleep apnea. *Journal of Clinical Orthodontics : JCO*, 56(1), 49–58.
- Banankhah S, W. D. K. T. S. D. U. F. (2022). Banankhah S, Wang D, Kwon Surgery first" maxillary segmental and mandibular osteotomies with Invisalign therapy. . *J Clin Orthod.*, 56(2), 89–95.
- Bowman, S. J., Celenza, F., Sparaga, J., Papadopoulos, M. A., Ojima, K., & Lin, J. C.-Y. (2015). Creative adjuncts for clear aligners, part 3: Extraction and interdisciplinary treatment. *Journal of Clinical Orthodontics : JCO*, 49(4), 249–262.

- Caruso, S., Darvizeh, A., Zema, S., Gatto, R., & Nota, A. (2020). Management of a Facilitated Aesthetic Orthodontic Treatment with Clear Aligners and Minimally Invasive Corticotomy. *Dentistry Journal*, 8(1), 19.
- Caruso, S., Nota, A., Ehsani, S., Maddalone, E., Ojima, K., & Tecco, S. (2019). Impact of molar teeth distalization with clear aligners on occlusal vertical dimension: a retrospective study. *BMC Oral Health*, 19(1), 182.
- Charalampakis, O., Iliadi, A., Ueno, H., Oliver, D. R., & Kim, K. B. (2018). Accuracy of clear aligners: A retrospective study of patients who needed refinement. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 154(1), 47–54.
- Cong, A., Ruellas, A. C. de O., Tai, S. K., Loh, C. T., Barkley, M., Yatabe, M., ... Cevidanes, L. (2022). Presurgical orthodontic decompensation with clear aligners. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 162(4), 538–553.
- Dai, F., Xu, T., & Shu, G. (2021). Comparison of achieved and predicted crown movement in adults after 4 first premolar extraction treatment with Invisalign. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 160(6), 805–813.
- Dai, F.-F., Xu, T.-M., & Shu, G. (2019). Comparison of achieved and predicted tooth movement of maxillary first molars and central incisors: First premolar extraction treatment with Invisalign. *The Angle Orthodontist*, 89(5), 679–687.
- Doomen, R. A. (2018). Possibilities and limitations of treatment with clear aligners. An orientation. *Nederlands Tijdschrift Voor Tandheelkunde*, 125(10), 533–540.
- Durrett, S. J. (2004). Efficacy Of Composite Tooth Attachments In Conjunction With The Invisalign System Using Three-Dimensional Digital Technology.
- Feng, X., Jiang, Y., Zhu, Y., Hu, L., Wang, J., Qi, Y., & Ma, S. (2022). Comparison between the designed and achieved mesiodistal angulation of maxillary canines and posterior teeth and influencing factors: First premolar extraction treatment with clear aligners. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 162(2), e63–e70.
- Garnett, B. S., Mahood, K., Nguyen, M., Al-Khateeb, A., Liu, S., Boyd, R., & Oh, H. (2019). Cephalometric comparison of adult anterior open bite treatment using clear aligners and fixed appliances. *The Angle Orthodontist*, 89(1), 3–9.
- Gomez, J. P., Peña, F. M., Martínez, V., Giraldo, D. C., & Cardona, C. I. (2015). Initial force systems during bodily tooth movement with plastic

- aligners and composite attachments: A three-dimensional finite element analysis. *The Angle Orthodontist*, 85(3), 454–460.
- Greco, M., & Rombolà, A. (2022). Precision bite ramps and aligners: An elective choice for deep bite treatment. *Journal of Orthodontics*, 49(2), 213–220.
- Greco, M., Rossini, G., & Rombolà, A. (2022). G-Block: Posterior anchorage device tads-supported after molar distalization with aligners: An adult case report. *International Orthodontics*, 20(4), 100687.
- Grünheid, T., Loh, C., & Larson, B. E. (2017). How accurate is Invisalign in nonextraction cases? Are predicted tooth positions achieved? *The Angle Orthodontist*, 87(6), 809–815. doi:10.2319/022717-147.1
- Haouili, N., Kravitz, N. D., Vaid, N. R., Ferguson, D. J., & Makki, L. (2020). Has Invisalign improved? A prospective follow-up study on the efficacy of tooth movement with Invisalign. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 158(3), 420–425.
- Harris, K., Ojima, K., Dan, C., Upadhyay, M., Alshehri, A., Kuo, C.-L., ... Nanda, R. (2020). Evaluation of open bite closure using clear aligners: a retrospective study. *Progress in Orthodontics*, 21(1), 23.
- Henick, D., Dayan, W., Dunford, R., Warunek, S., & Al-Jewair, T. (2021). Effects of Invisalign (G5) with virtual bite ramps for skeletal deep overbite malocclusion correction in adults. *The Angle Orthodontist*, 91(2), 164–170. doi:10.2319/072220-646.1
- Houle, J.-P., Piedade, L., Todescan, R., & Pinheiro, F. H. S. L. (2017). The predictability of transverse changes with Invisalign. *The Angle Orthodontist*, 87(1), 19–24. doi:10.2319/122115-875.1
- Jackson, T. H., Guez, C., Lin, F.-C., Proffit, W. R., & Ko, C.-C. (2017). Extraction frequencies at a university orthodontic clinic in the 21st century: Demographic and diagnostic factors affecting the likelihood of extraction. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 151(3), 456–462. doi:10.1016/j.ajodo.2016.08.021
- Kesling, H. D. (1945). The philosophy of the tooth positioning appliance. *American Journal of Orthodontics and Oral Surgery*, 31(6), 297–304.
- Koukou, M., Damanakis, G., & Tsolakis, A. I. (2022). Orthodontic Management of Skeletal Class II Malocclusion with the Invisalign Mandibular Advancement Feature Appliance: A Case Report and Review of the Literature. *Case Reports in Dentistry*, 2022, 1–11.
- Kravitz, N. D., Kusnoto, B., BeGole, E., Obrez, A., & Agran, B. (2009). How well does Invisalign work? A prospective clinical study evaluating the efficacy of tooth movement with Invisalign. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 135(1), 27–35.

- Levrini, L., Carganico, A., & Abbate, L. (2021). Maxillary expansion with clear aligners in the mixed dentition: A preliminary study with Invisalign® First system. *European Journal of Paediatric Dentistry*, 22(2), 125–128. doi:10.23804/ejpd.2021.22.02.7
- Li, W., Wang, S., & Zhang, Y. (2015). The effectiveness of the Invisalign appliance in extraction cases using the the ABO model grading system: a multicenter randomized controlled trial. *International Journal of Clinical and Experimental Medicine*, 8(5), 8276–8282.
- Lin, E., Julien, K., Kesterke, M., & Buschang, P. H. (2022). Differences in finished case quality between Invisalign and traditional fixed appliances: *The Angle Orthodontist*, 92(2), 173–179.
- Lione, R., Cretella Lombardo, E., Paoloni, V., Meuli, S., Pavoni, C., & Cozza, P. (2023). Upper arch dimensional changes with clear aligners in the early mixed dentition. *Journal of Orofacial Orthopedics / Fortschritte Der Kieferorthopädie*, 84(1), 33–40. doi:10.1007/s00056-021-00332-z
- Lione, R., Paoloni, V., Bartolommei, L., Gazzani, F., Meuli, S., Pavoni, C., & Cozza, P. (2021). Maxillary arch development with Invisalign system: *The Angle Orthodontist*, 91(4), 433–440. doi:10.2319/080520-687.1
- Lione, R., Paoloni, V., De Razza, F. C., Pavoni, C., & Cozza, P. (2022). Analysis of Maxillary First Molar Derotation with Invisalign Clear Aligners in Permanent Dentition. *Life*, 12(10), 1495.
- Liu, L., Song, Q., Zhou, J., Kuang, Q., Yan, X., Zhang, X., ... Lai, W. (2022a). The effects of aligner overtreatment on torque control and intrusion of incisors for anterior retraction with clear aligners: A finite-element study. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 162(1), 33–41. doi:10.1016/j.ajodo.2021.02.020
- Liu, L., Song, Q., Zhou, J., Kuang, Q., Yan, X., Zhang, X., ... Lai, W. (2022b). The effects of aligner overtreatment on torque control and intrusion of incisors for anterior retraction with clear aligners: A finite-element study. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 162(1), 33–41. doi:10.1016/j.ajodo.2021.02.020
- Lombardo L, C. F. O. T. C. F. S. G. (2022). Class II correction with Carriere Motion 3D Appliance and clear aligner therapy. *J Clin Orthod.*, 56(3), 187–193.
- Machado, R. M. (2020a). Space closure using aligners. *Dental Press Journal of Orthodontics*, 25(4), 85–100.
- McNamara JA, K. K. J. JP. (1985). Invisible retainers. *J Clin Orthod.*, 19(8), 570–578.
- Morales-Burruezo, I., Gandía-Franco, J.-L., Cobo, J., Vela-Hernández, A., & Bellot-Arcís, C. (2020). Arch expansion with the Invisalign system:

Efficacy and predictability. PLOS ONE, 15(12), e0242979. doi:10.1371/journal.pone.0242979

- Nahoum HI. (1964). The vacuum formed dental contour appliance. 9.
- Nucera, R., Dolci, C., Bellocchio, A. M., Costa, S., Barbera, S., Rustico, L., ... Portelli, M. (2022). Effects of Composite Attachments on Orthodontic Clear Aligners Therapy: A Systematic Review. *Materials*, 15(2), 533.
- Ponitz RJ. (1971). Invisible retainers. . . *Am J Orthod.*, 59(3), 266–272.
- Ravera, S., Castroflorio, T., Garino, F., Daher, S., Cugliari, G., & Deregibus, A. (2016). Maxillary molar distalization with aligners in adult patients: a multicenter retrospective study. *Progress in Orthodontics*, 17(1), 12.
- Riede, U., Wai, S., Neururer, S., Reistenhofer, B., Riede, G., Besser, K., & Crismani, A. (2021). Maxillary expansion or contraction and occlusal contact adjustment: effectiveness of current aligner treatment. *Clinical Oral Investigations*, 25(7), 4671–4679. doi:10.1007/s00784-021-03780-4
- Rossini, G., Parrini, S., Castroflorio, T., Deregibus, A., & Debernardi, C. L. (2015). Efficacy of clear aligners in controlling orthodontic tooth movement: A systematic review. *The Angle Orthodontist*, 85(5), 881–889.
- Rossini, G., Schiaffino, M., Parrini, S., Sedran, A., Deregibus, A., & Castroflorio, T. (2020). Upper Second Molar Distalization with Clear Aligners: A Finite Element Study. *Applied Sciences*, 10(21), 7739.
- Rota, E., Parrini, S., Malekian, K., Cugliari, G., Mampieri, G., Deregibus, A., & Castroflorio, T. (2022). Lower Molar Distalization Using Clear Aligners: Bodily Movement or Uprighting? A Preliminary Study. *Applied Sciences*, 12(14), 7123. doi:10.3390/app12147123
- Sabouni, W., Hansa, I., Al Ali, S. M., Adel, S. M., & Vaid, N. (2022). Invisalign treatment with mandibular advancement: A retrospective cohort cephalometric appraisal. *Journal of Clinical Imaging Science*, 12, 42.
- Sandra T. (2018). *Clear Aligner Technique*. . Hanover Park, IL: Quintessence Publishing Co, inc; 2018.
- Sheridan JJ, L. W. M. R. (1993). Essix retainers: fabrication and supervision for permanent retention. . *J Clin Orthod.*, 27(1), 37–45.
- Stephens, C., Weir, T., Llewellyn, S., Freer, E., & Kerr, B. (2022). Clinical expression of programmed mandibular canine rotation using various attachment protocols and 1- vs 2-week wear protocols with Invisalign SmartTrack aligners: A retrospective cohort study. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 162(3), e103–e115.

- Suh, H., Garnett, B. S., Mahood, K., Mahjoub, N., Boyd, R. L., & Oh, H. (2022). Treatment of anterior open bites using non-extraction clear aligner therapy in adult patients. *Korean Journal of Orthodontics*, 52(3), 210–219. doi:10.4041/kjod21.180
- Susana Palma Moya, J. L. Z. (2021). *Clear Aligner Techniques in Orthodontics* (1st ed.). Elsevier.
- Talens-Cogollos, L., Vela-Hernández, A., Peiró-Guijarro, M. A., García-Sanz, V., Montiel-Company, J. M., Gandía-Franco, J. L., ... Paredes-Gallardo, V. (2022). Unplanned molar intrusion after Invisalign treatment. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 162(4), 451–458. doi:10.1016/j.ajodo.2021.03.019
- Wilmes, B., Schwarze, J., Vasudavan, S., & Drescher, D. (2021). Combination of clear aligners and beneslider for correction of severe midline deviation. *Journal of Clinical Orthodontics : JCO*, 55, 675–683.
- Wu, D., Zhao, Y., Ma, M., Zhang, Q., Lei, H., Wang, Y., ... Chen, X. (2021). Efficacy of mandibular molar distalization by clear aligner treatment. *Zhong Nan Da Xue Xue Bao. Yi Xue Ban = Journal of Central South University. Medical Sciences*, 46(10), 1114—1121.
- Wu, Y., Yu, Q., Xia, Y., Wang, B., Chen, S., Gu, K., ... Zhu, M. (2023). Does mandibular advancement with clear aligners have the same skeletal and dentoalveolar effects as traditional functional appliances? *BMC Oral Health*, 23(1), 65. doi:10.1186/s12903-023-02709-5
- Zhang, W., & Yang, H. (2022). Orthognathic Surgery in Invisalign Patients. *Journal of Craniofacial Surgery*, 33(2), e112–e113.
- Zhao, X., Wang, H. H., Yang, Y. M., & Tang, G. H. (2017). [Maxillary expansion efficiency with clear aligner and its possible influencing factors]. *Zhonghua Kou Qiang Yi Xue Za Zhi = Zhonghua Kouqiang Yixue Zazhi = Chinese Journal of Stomatology*, 52(9), 543–548.
- Zhou, G., Yu, F., Yu, H., Xia, L., Yuan, L., & Fang, B. (2023). Treatment of skeletal class III malocclusion using a combined clear aligner and surgery-early approach. *Journal of Orofacial Orthopedics / Fortschritte Der Kieferorthopädie*. doi:10.1007/s00056-023-00458-2
- Zhou, N., & Guo, J. (2020). Efficiency of Upper Arch Expansion with the Invisalign System. *The Angle Orthodontist*, 90(1), 23–30.
- Zybutz, T., Drummond, R., Lekic, M., & Brownlee, M. (2021). Investigation and comparison of patient experiences with removable functional appliances: *The Angle Orthodontist*, 91(4), 490–495.

DENTAL İMPLANT DİZAYNİNİN KLİNİK ÖNEMİ

Gökhan ÖZGENÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-5896-4373
- ❖ Mail: ozgencgokhan@gmail.com

Yerda ÖZKAN KARASU

- ❖ Kurum Bilgisi: Atatürk Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7333-0524
- ❖ Mail: yerdaoalkan@hotmail.com

Klinik pratiğinde sıklıkla yaklaşık 4 mm olan implantlar uygulanmaktadır. İmplant çapının belirlenmesinde kemik kalınlığı ana belirleyici olup; dar çaplı implantlar, implant yerleştirilmesi planlanan bölge 5 mm'den daha az kemik çapına sahip olan anterior mandibula ve maksiller lateral diş bölgeleridir (Norton.1997). Yeterli dayanımı sağlamak için en az 3.3 mm çapa sahip implant uygulanması önerilmektedir. Molar bölgelerde ise daha güçlü, daha çok yüzey alanına sahip olan daha geniş çaplı implantlar (5 mm ve üzeri) kullanılmaktadır.

Himmlova ve ark. yaptıkları 3 boyutlu sonlu eleman stres analizi çalışmasında, implant çapındaki artışın çevre kemiğe iletilen streslerin azaltılmasında belirgin etkisi olduğu ancak implant uzunluğundaki artışın çaptaki artış kadar önemli olmadığı sonucuna varmışlardır (Hruska. 1987).

İmplant Yiv Tasarımı

Yiv implant biyomekaniği açısından önemli bir yeri vardır. Yivler primer stabilizasyonu, implantın yüzey alanını ve kemik-implant arasındaki bağlantı yüzeyini artırmak amacıyla tasarlanmışlardır. 4 tip yiv şekli mevcuttur bunlar; V yiv, buttress (yelken) yiv, ters buttress yiv ve kare yivdir (Misch. 2005). İmplanttaki fonksiyonel yüzey alanını belirleyen yiv adımı, yiv şekli ve yiv derinliğidir (Şahin ve ark. 2002). Yiv Adımı, aynı aksiyel düzlemde birim uzunluktaki yiv sayısıdır (Misch. 2005; Şahin ve ark. 2002). Yiv derinliği ise implantın en geniş çap bölgesindeki yiv ucu ile implant gövdesi arasındaki farktır (Misch. 2005).

KAYNAKLAR

- Al-Nawas B, Bragger U, Meijer HJ, et al: A double-blind randomized controlled trial (rct) of titanium-13zirconium versus titanium grade iv small-diameter bone level implants in edentulous mandibles—results from a 1-year observation period. Clin Implant Dent Relat Res 2012; 14: 896- 904
- Balaji A, Mohamed JB, Kathiresan R: A pilot study of mini implants as a treatment option for prosthetic rehabilitation of ridges with sub-optimal bone volume. J Maxillofac Oral Surg 2010; 9: 334- 338
- Basudan AM, Shaheen MY, de Vries RB, van den Beucken JJJP, Jansen JA, Alghamdi HS. Antiosteoporotic drugs to promote bone regeneration related to titanium implants: A systematic review and meta-analysis. Tissue Eng Part B Rev 2019; 25: 89-99.

- Bencharit S, Byrd WC, Altarawneh S, Hosseini B, Leong A, Reside G, et al. Development and applications of porous tantalum trabecular metal-enhanced titanium dental implants. *Clin Impl Dent Relat Res* 2014; 16: 817-826.
- Bobyn JD, Pilliar RM, Cameron HU, Weatherly GC. The optimum pore size for the fixation of porous-surfaced metal implants by the ingrowth of bone. *Clin Orthop Relat Res* 1980; 150: 263-270.
- Bobyn J, Stackpool G, Hacking S, Tanzer M, Krygier J. Characteristics of bone ingrowth and interface mechanics of a new porous tantalum biomaterial. *J Bone Joint Surg Br* 1999; 81: 907-914.
- Bosco R, Edreira ERU, Wolke JG, Leeuwenburgh SC, van den Beucken JJ, Jansen JA. Instructive coatings for biological guidance of bone implants. *Surf Coat Technol* 2013; 233: 91- 98.
- Boyan BD, Lohmann CH, Dean DD, Sylvia VL, Cochran DL, Schwartz Z. Mechanisms involved in osteoblast response to implant surface morphology. *Annu Rev Mater Res* 2001; 31: 357-371.
- Brånemark PI, Hansson BO, Adell R, Breine U, Lindström J, Hallèn O, et al. Osseointegrated implants in the treatment of the edentulous jaw. Experience from a 10-year period. *Scan J Plastic Reconstr Surg* 1977; Suppl 16: 1-132.
- Brånemark PI, Adell R, Albrektsson T, Carlsson G, Haraldson T, Lekholm U, et al. Osseointegrated titanium implants in the rehabilitation of the edentulous patient. In: Lee AJC, Albrektsson T, Brånemark P-I editors. *Advances in Biomaterials*. vol 4. Chichester: J Wiley and Sons; 1982. p. 133-141.
- Brånemark PI, Adell R, Albrektsson T, Lekholm U, Lindqvist S, Rockler B. Osseointegrated titanium fixtures in the treatment of edentulousness. *Biomaterials* 1983; 4: 25-28.
- Christensen GJ: The increased use of small-diameter implants. *J Am Dent Assoc* 2009; 140: 709- 712
- Cranin AN, Rabkin MF, Garfinkel L. A statistical evaluation of 952 endosteal implants in humans. *J Am Dent Assoc* 1977; 94: 315-320.
- das Neves FD, Fones D, Bernardes SR, et al: Short implants—an analysis of longitudinal studies. *Int J Oral Maxillofac Implants* 2006; 21: 86- 93
- de Jonge LT, Leeuwenburgh SCG, Wolke JGC, Jansen JA. Organic–inorganic surface modifications for titanium implant surfaces. *Pharm Res* 2008; 25: 2357-2369.
- Derome J. A bit of history and dental implantology today. *Promot Dental* 1973; 20: 12-8.

- Evasic RW. Intramucosal implants: A review of concepts and techniques - Single inserts and tandem denserts. *Journal Prosthet Dent* 1983;49:695-701.
- Fang W, Zhao S, He F, Liu L, Yang G. Influence of simvastatin- loaded implants on osseointegration in an ovariectomized animal model. *Biomed Res Int* 2015; 2015: 831504.
- Felice P, Pistilli R, Barausse C, et al: Short implants as an alternative to crestal sinus lift: A 1-year multicentre randomised controlled trial. *Eur J Oral Implantol* 2015; 8: 375- 384
- French, D., Larjava, H., Ofec, R., 2015, Retrospective cohort study of 4591 Straumann implants in private practice setting, with up to 10-year follow-up. Part 1: Multivariate survival analysis. *Clin Oral Implants Res* 26:1345–1354.
- Gaviria, L., Salcido, J. P., Guda, T., & Ong, J. L. (2014). Current trends in dental implants. *Journal of the Korean Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 40(2), 50.
- Goldberg NI, Gerschhoff A. The implant lower denture. *Dental Digest* 1949; 55: 490-494.
- Graber T. *Color Atlas of Dental Medicine: Implantology*. *Am J Orthod Dentofac Orthop* 1998;114.
- Hahn JA. The blade implant. *J Am Dent Assoc* 1990;121:402.
- Hillischer HTh. Implantation künstlicher Zähne nach dr.Znamensky. *Dtsch Monat für Zahnhelik* 1891; 9: 158- 163.
- Hruska, A.R., 1987, *Intraoral Welding of Pure Titanium*, Quintessence Int.; 18:683-688.
- Jackson BJ: Small diameter implants: Specific indications and considerations for the posterior mandible: A case report. *J Oral Implantol* 2011; 37 Spec No: 156- 164
- Jansen J, Hulshoff J, Wolke J. Calcium Phosphate (CaP) ceramic surface coatings and their significance. In: Lang NP, Karring T, Lindhe J, editors. *Proceedings of the 3rd European Workshop on Periodontology: Implant Dentistry Berlin: Quintessenz; 1999. p. 73-88.*
- Jokstad, A., Braegger, U., Brunski, J.B., Carr, A.B., Naert, I., Wennerberg, A., 2003, Quality of dental implants, *Int Dent J*, 53:409-43.
- Karthikeyan I, Desai SR, Singh R: Short implants: A systematic review. *J Indian Soc Periodontol*2012; 16: 302- 312

- Kieswetter K, Schwartz Z, Dean DD, Boyan BD. The role of implant surface characteristics in the healing of bone. *Crit Rev Oral Biol Med* 1996; 7: 329-345.
- Lee JH, Frias V, Lee Kw, Wright Rf. Effect of implant size and shape on implant success rates: a literature review. *J Prosthet Dent* 2005;94:377–381.
- Lee SJ, Oh TJ, Bae TS, Lee MH, Soh Y, Kim BI, et al. Effect of bisphosphonates on anodized and heat-treated titanium surfaces: an animal experimental study. *J Periodontol* 2011; 82:1035-1042.
- Lee JW, Wen HB, Gubbi P, Romanos GE. New bone formation and trabecular bone microarchitecture of highly porous tantalum compared to titanium implant threads: A pilot canine study. *Clin Oral Implant Res* 2018; 29: 164-174.
- Li Y, Feng G, Gao Y, Luo E, Liu X, Hu J. Strontium ranelate treatment enhances hydroxyapatite-coated titanium screws fixation in osteoporotic rats. *J Orthop Res* 2010; 28: 578-582.
- Linkow LI, Cherchève R. Theories and techniques of oral implantology, vol. 1, Jones M editor. St.Louis: CV Mosby Comp; 1970.
- Malmstrom H, Gupta B, Ghanem A, et al: Success rate of short dental implants supporting single crowns and fixed bridges. *Clin Oral Implants Res* 2015 Sep 22.
- Mendonça G, Mendonça D, Aragão F, Cooper L. Advancing dental implant surface technology —From micron— to nanotopography. *Biomaterials* 2008; 29: 3822-3835.
- Mijiritsky E, Mazor Z, Lorean A, et al: Implant diameter and length influence on survival: Interim results during the first 2 years of function of implants by a single manufacturer. *Implant Dent* 2013; 22: 394- 398
- Misch, C.E., 1999, *Contemporary implant Dentistry*, Mosby, St.Louis Missouri, 0815170599.
- Norton, M.R., 1997, An in vitro evaluation of the strength of an internal conical interface compared to a butt joint design. *Clinical Oral Implants Research*, 8: 290–298.
- Park HS, Jeong SH, Kwon OW. Factors affecting the clinical success of screw implants used as orthodontic anchorage. *Am J Orthod Dentofac Orthop* 2006;130: 8-25.
- Schneider G, Perinpanayagam H, Clegg M, Zaharias R, Seabold D, Keller J, et al. Implant surface roughness affects osteoblast gene expression. *J Dent Res* 2003; 82: 372-376.

- Siegele D, Soltesz U. Numerical investigations of the influence of implant shape on stress distribution in the jaw bone. *Int J Oral Maxillofac Implants* 1989;4:333–40.
- Steigenga JT, Al-Shammari KF, Nociti FH, Misch CE, Wang HL. Dental implant design and its relationship to long-term implant success. *Implant Dent* 2003; 12: 306-317.
- Stellingsma C, Vissink A, Meijer HJA, Kuiper C, Raghoobar GM. Implantology and the severely resorbed edentulous mandible. *Crit Rev Oral Biol* 2004;15:240–8.
- Strock AE. Experimental work on a method for the replacement of missing teeth by direct implantation of a metal support into the alveolus. *Amer J Ortod Oral Surg* 1939; 25: 467-472.
- Strock AE, Strock MS. Method of reinforcing pulpless anterior teeth. *J Oral Surg* 1943; 1: 252-255.
- Sullivan RM. Implant dentistry and the concept of osseointegration: a historical perspective. *J Calif Dent Assoc* 2001;29:737–45.
- Sun HL, Huang C, Wu YR, et al: Failure rates of short (≤ 10 mm) dental implants and factors influencing their failure: A systematic review. *Int J Oral Maxillofac Implants* 2011; 26: 816- 825
- Sykaras N, Iacopino AM, Marker VA, Triplett RG, Woody RD. Implant materials, designs, and surface topographies: their effect on osseointegration. A literature review. *IJOMI* 1999; 15: 675-690.
- Taschieri S, Corbella S, Del Fabbro M: Mini-invasive osteotome sinus floor elevation in partially edentulous atrophic maxilla using reduced length dental implants: Interim results of a prospective study. *Clin Implant Dent Relat Res* 2014; 16: 185- 193
- Uzun, G., Keyf, F., 2007, *Implantların Yüzey Özellikleri ve Osseointegrasyon*, Atatürk Üniv Diş Hek Fak Derg; 2:43-50
- Van Assche N, Michels S, Quirynen M, et al: Extra short dental implants supporting an overdenture in the edentulous maxilla: A proof of concept. *Clin Oral Implants Res* 2012; 23: 567- 576
- Znamenski NN. Implantation künstlicher Zähne. *Dtsch Monatsh Zhk* 1891; 9: 87-107.

DENTAL İMPLANTLARIN CERRAHİ KOMPLİKASYONLARI

Halil İbrahim DURMUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4762-4788
- ❖ Mail: durmushbrahim@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abraham Celeste, M., (2014) A Brief Historical Perspective On Dental Implants, Their Surface Coatings And Treatments, The Open Dentistry Journal.,8, (Suppl 1-M2), 50-55.
- Aldemir, K., (2016) Dental İmplantolojivekomplikasyonlar, Nobel Tıpkitapevleri, İstanbul,
- Anniballi, S., (2009) Local Accidents İn Dental İmplant Surgery: Prevention And Treatment, The İnternational Journal Of Periodontics & Restorative Dentistry, 29(3), 325-31.
- Branemark, P.İ., (1985) İntroduction To Osseointegration. İn P-İ, Branemark, G.A., Zarb, T., Albrektson (Eds) Tissue- Integrated Prostheses, Quintessence Pub. Co. İnc, Chicago.
- Çakarer, S., Erdem, M.A., Çankaya, B., Keskin, C., (2009) Sinüs Tabanı Yükseltilmesinde Komplikasyonlar ve Tedavi Seçenekleri, İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Dergisi, 43(3-4), 133-139.
- Claffey N, Clarke E, Polyzois İ, Renvert S. (2008) Surgical Treatment Of Peri-İmplantitis. J Clin Periodontol.;35(8):316-32.
- Friberg, B., (1996) Sterile Operating Conditions For The Place Ment Of İntraoral İmplants. J Oral Maxillofac Surg, 54, 1334-1336. 58.Sharf, D.R., Tarnow, D.P., 1993, Success Rates Of Osseointegration For İmplants Placet Under Sterile Versus Clean Con Ditions, J Periodontol, 64(10), 954-956.
- Froum SJ, (2010) Dental İmplant Complications,Etiology, Prevention, And Treatment. Wiley-Blackwell.
- Goodacre Cj, Kan Jy, Rungcharassaeng K. (1999) Clinical Complications Of Osseointegrated İmplants. J Prosthet Dent.;81 (5):537- 52. 7.
- Greenstein, G., Cavallaro, J., Romanos, G. And Tarnow, D., (2008) Clinical Recommendations For Avoiding And Managing Surgical Complications Associated With İmplant Dentistry: A Review, Journal Of Periodontology, 79(8), 1317–1329.
- Gupta, S., Gupta, H., Tandan, A., (2015) Technical Complications Of İmplant-Causes And Management: A Comprehensive Review, Natl J Maxillofac Surg., 6(1), 3-8.
- İsaacson Tj. (2004) Sublingual Hematoma Formation During İmmediate Placement Of Mandibular Endosseous İmplants. Jada.: 135:168-72.
- Katranji A, Fotek P, Wang Hl. (2008) Sinus Augmentation Complications: Etiology And Treatment. İmplant Dent.:17;339-49.

- Koçak Berberoğlu, H., Gürkan Köseoğlu, B., Kasapoğlu, Ç., (2017) Diş Hekimliğinde Lokal Anestezi, Quintessence Publishing, İstanbul, 978-9944-5641-3-7.
- Lamas-Pelayo J, (2008) Peñarrocha-Diago M, Martí-Bowen E, Peñarrocha-Diago M. Intraoperative Complications During Oral Implantology. Med Oral Patol Oral Cir Bucal. Aprl;13(4): 239-43.
- Mcglumphy E. (1993) Keeping İmplant Screws Tight: The Solution. J Dent Symp.;1:20-3.
- Misch, K., Wang, H., (2008) İmplant Surgery Complications: Etiology And Treatment, İmplant Dentistry, 17(2), 159-168.
- Newman Mg, Takei Hh, Caranza Fa. (2002) Caranza's Clinical Periodontology Chapter 73; Diagnosis And Treatment Of Periimplant Complications, Sascha A. Jovanovic, Saunders Wb Co.
- Norton, M.R., Gamble, C., (2001) Bone Classification: An Objective Scale Of Bone Density Using The Computerized Tomography Scan, Clin. Oral İmpl. Res., 12, 79-84.
- Park, S., Wang, H., (2005) Msd İmplant Reversible Complications: Classification And Treatments, İmplant Dentistry, 14(3), 211-220.
- Pjetursson Be, Tan K, Lang Np, Brägger U, Egger M, Zwahlen M. (2004) A Systematic Review Of The Survival And Complication Rates Of Fixed Partial Dentures (Fpds) After An Observation Period Of At Least 5 Years. Clin. Oral İmplants Res. 15: 667- 76.
- Shalabi, M.M., Wolke, J.G.C., Jansen, J.A., (2006) The Effects Of İmplan Surface Roughness And Surgical Technique On İmplant Fixatio İn An İn Vitro Model, Clin Oral İmplants Res, 17, 128-8.
- Weinberg L. (1993) The Biomechanics Of Force Distribution İn İmplant Supported Prosthesis. İnt. J. Oral Maxillofac. İmplants. 8:19-3.

İMLANT ÜSTÜ PROTETİK RESTORASYONLARDA KULLANILAN ÖLÇÜ MATERYALLERİ

Mehmet GÜVEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9531-5520>
- ❖ Mail: dtmehmetguven@gmail.com

belirtilmektedir. Fakat polivinil siloksan ve polieter için sadece direkt teknikle ölçü alınmasının doğruluğunun arttıracağı belirtilmektedir. (Pandey ve ark., 2019). Dolayısıyla, doğru ölçü materyali ve uygun ölçü tekniği kullanımıyla implantların ağız dışındaki modele 3 boyutlu olarak yansıtılması kolaylaşacaktır (Wee, 2000; Donovan & Chee, 2004).

KAYNAKLAR

- Barrett MG, Rijk WG, Burgess JO. (1993). The Accuracy of Six Impression Techniques for Osseointegrated Implants. *Journal of Prosthodontics*, 2(2),75-82.
- Bowley JF, Ichim IP, Kieser JA, Swain MV. (2013). FEA Evaluation of the Resistance Form of a Premolar Crown: Crown Resistance Form. *Journal of Prosthodontics*, 22(4), 304-312.
- Carr AB, Master J. (1996). The Accuracy of Implant Verification Casts Compared With Casts Produced From A Rigid Transfer Coping Technique. *Journal of Prosthodontics*, 5(4), 248-252.
- Ceyhan JA, Johnson GH, Lepe X. (2003). The effect of tray selection, viscosity of impression material, and sequence of pour on the accuracy of dies made from dual-arch impressions. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 90(2), 143-149.
- Chee W, Jivraj S. (2006). Impression techniques for implant dentistry. *British Dental Journal*, 201(7), 429-432..
- Choi JH, Lim YJ, Yim SH, Kim CW. (2007). Evaluation of the Accuracy of Implant-Level Impression Techniques for Internal-Connection Implant Prosthesis in Parallel and Divergent Models. *International Journal of Oral & Maxillofacial Implants*, 22(5).
- Donovan TE, Chee WWL. (2004). A review of contemporary impression materials and techniques. *Dental Clinics of North America*, 48(2), 445-470.
- Eames WB, Wallace SW, Suway NB, Rogers LB. (1979). Accuracy and dimensional stability of elastomeric impression materials. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 42(2), 159-162.
- Enkling N, Bayer S, Jöhren P, Mericske-Stern R. (2012). Vinylsiloxanether: A New Impression Material. *Clinical Study of Implant Impressions with Vinylsiloxanether versus Polyether Materials: Vinylsiloxanether: A New Impression Material. Clinical Implant Dentistry and Related Research*, 14(1), 144-151.
- Grundke K, Michel S, Knispel G, Grundler A. (2008). Wettability of silicone and polyether impression materials: Characterization by surface tension

- and contact angle measurements. *Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects*, 317(1-3), 598-609.
- Hanif A, Qureshi S, Sheikh Z, Rashid H. (2017). Complications in implant dentistry. *European Journal of Dentistry*, 11(01), 135-140.
- Joda T, Wittneben JG, Brägger U. (2014). Digital implant impressions with the “Individualized Scanbody Technique” for emergence profile support. *Clinical Oral Implants Research*, 25(3), 395-397.
- Keyf F. (1994). Some properties of elastomeric impression materials used in fixed prosthodontics. *Journal of Islamic Academy of Sciences*, 7(1), 44-48.
- Lu H, Nguyen B, Powers JM. (2004). Mechanical properties of 3 hydrophilic addition silicone and polyether elastomeric impression materials. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 92(2), 151-154.
- Manoj SS, Cherian KP, Chitre V, Aras M. (2013). A Comparative Evaluation of the Linear Dimensional Accuracy of Four Impression Techniques using Polyether Impression Material. *The Journal of Indian Prosthodontic Society*, 13(4), 428-438.
- Marques S, Ribeiro P, Falcão C, Lemos BF, Ríos-Carrasco B, Ríos-Santos J. V, Herrero-Climent M. (2021). Digital Impressions in Implant Dentistry: A Literature Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1020.
- Moreira AHJ, Rodrigues NF, Pinho ACM, Fonseca JC, Vilaça JL. (2015). Accuracy Comparison of Implant Impression Techniques: A Systematic Review: Accuracy of Implant Impression Techniques. *Clinical Implant Dentistry and Related Research*, 17, 751-764.
- Nassar U, Flores-Mir C, Heo G, Torrealba Y. (2017). The effect of prolonged storage and disinfection on the dimensional stability of 5 vinyl polyether silicone impression materials. *The Journal of Advanced Prosthodontics*, 9(3), 182.
- Pandey PA, Mehtra DA. (2014). Comparative study of Dimensional stability and accuracy of various elastomeric materials. *IOSR Journal of Dental and Medical Sciences*, 13(3), 40-45.
- Pandey P, Mantri S, Bhasin A, Deogade S. (2019). Mechanical properties of a new vinyl polyether silicone in comparison to vinyl polysiloxane and polyether elastomeric impression materials. *Contemporary Clinical Dentistry*, 10(2), 203.
- Prithviraj Dr, Pujari MI, Garg P, Shruthi Dp. (2011). Accuracy of the implant impression obtained from different impression materials and techniques: Review. *Journal of Clinical and Experimental Dentistry*,

- Rubel BS. (2007). Impression Materials: A Comparative Review of Impression Materials Most Commonly Used in Restorative Dentistry. *Dental Clinics of North America*, 51(3), 629-642.
- Sheta M, El-Shorbagy Z, Abdel Karim U, Abd-Alla S. (2017). Laboratory comparative study of wettability, dimensional changes, flexibility and tear resistance of two recent elastomeric impression materials. *Tanta Dental Journal*, 14(2), 89.
- Sorrentino R, Gherlone EF, Calesini G, Zarone F. (2009). Effect of Implant Angulation, Connection Length, and Impression Material on the Dimensional Accuracy of Implant Impressions: An In Vitro Comparative Study: Implant Angulation, Connection Length, and Impression Material. *Clinical Implant Dentistry and Related Research*, 12, 63-76.
- Terry DA, Leinfelder KF, Lee EA, James A. (2006). The impression: A blue print to restorative success. *Int Dent SA*, 8(5), 12-21.
- Thongthammachat S, Moore BK, Barco MT, Hovijitra S, Brown DT, Andres CJ. (2002). Dimensional accuracy of dental casts: Influence of tray material, impression material, and time. *Journal of Prosthodontics*, 11(2), 98-108.
- Wee AG. (2000). Comparison of impression materials for direct multi-implant impressions. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 83(3), 323-331.

ANTERİOR BÖLGE İMPLANT UYGULAMALARINDA YUMUŞAK DOKU OLUŞTURMA

İlkay YAMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Klinik, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2994-4481
- ❖ Mail: ilkaytiryaki@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abrahamsson I, Berglundh T, Glantz PO, Lindhe J. (1998) The mucosal attachment at different abutments. An experimental study in dogs. *J Clin Periodontol.*, 25(9):721-7.
- Adell R, Lekholm U, Rockler B, et al. (1986) Marginal tissue reactions at osseointegrated titanium fixtures: (I). A 3-year longitudinal prospective study. *International Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, 15:39-52.
- Bassetti M, Kaufmann R, Salvi GE, Sculean A, Bassetti R. (2015) Soft tissue grafting to improve the attached mucosa at dental implants: A review of the literature and proposal of a decision tree. *Quintessence Int.*, 46(6):499-510.
- Bassetti RG, Stähli A, Bassetti MA, Sculean A. (2017) Soft tissue augmentation around osseointegrated and uncovered dental implants: a systematic review. *Clinical oral investigations*, 21:53-70.
- Bengazi F, Wennstrom JL, Lekholm U. (1996) Recession of the soft tissue margin at oral implants. A 2-year longitudinal prospective study *Clin Oral Implants Res.*, 7:303-310.
- Berglundh T, Armitage G, Araujo MG, et al. (2018) Peri-implant diseases and conditions: consensus report of workgroup 4 of the 2017 World Workshop on the classification of periodontal and peri-implant diseases and conditions. *J Clin Periodontol.*, 20:286-291.
- Buser D, Sennerby L, De Bruyn H. (2017) Modern implant dentistry based on osseointegration: 50 years of progress, current trends and open questions. *Periodontol 2000.*, 73:7-21.
- Cairo F, Nieri M, Cincinelli S, Mervelt J, Pagliaro U. (2011) The interproximal clinical attachment level to classify gingival recessions and predict root coverage outcomes: an explorative and reliability study. *J Clin Periodontol.* 38:661-666.
- De Bruyn H, Raes S, Matthys C, Cosyn J. (2015) The current use of patient-centered/reported outcomes in implant dentistry: a systematic review. *Clin Oral Implants Res.*11:45-56.
- Dierens M, de Bruecker E, Vandeweghe S, Kisch J, de Bruyn H, Cosyn J. (2013) Alterations in soft tissue levels and aesthetics over a 16-year period following single implant treatment in periodontally healthy patients: a retrospective case series. *J Clin Periodontol.* 40:311-318.
- Dierens M, Vandeweghe S, Kisch J, Nilner K, De Bruyn H. (2012) Longterm follow-up of turned single implants placed in periodontally

healthy patients after 16–22 years: radiographic and peri-implant outcome. *Clin Oral Implants Res.* 23:197-204.

- Happe A, Stimmelmayer M, Schlee M, Rothamel D. (2013) Surgical management of peri-implant soft tissue color mismatch caused by shine-through effects of restorative materials: one-year follow-up. *Int J Periodontics Restorative Dent.* 33:81-88.
- Hürzeler M, Weng D. (1996) Periimplant tissue management: optimal timing for an aesthetic result *Practical Periodontics and Aesthetic Dentistry: PPAD.* 8:857-69
- Kadkhodazadeh M, Amid R, Kermani ME, Mirakhori M, Hosseinpour S. (2017) Timing of soft tissue management around dental implants: a suggested protocol. *Gen Dent.* 65(3):50-6
- Mazzotti C, Stefanini M, Felice P, Bentivogli V, Mounsi I, Zucchelli G. (2018) Soft tissue dehiscence coverage at peri-implant sites. *Periodontology 2000.* 77(1):256-72.
- Miller PD. (1985) A classification of marginal tissue recession. *Int J Periodontics Restorative Dent.* 5(2):8-13.
- Mörmann W, Ciancio SG. (1977) Blood supply of human gingiva following periodontal surgery: a fluorescein angiographic study. *Journal of Periodontology.* 48:681-92.
- Newman MG, Takei HH, Klokkevold PR, Carranza FA. (2006) Periodontal plastic and esthetic surgery In: Takei HH, Scheyer ET, Azzi RR, Allen EP, Han TJ, ed. *Proceedings of the Carranza's Clinical Periodontology.* 1005-29.
- Palacci P. Aesthetic treatment of the anterior maxilla: soft and hard tissue considerations. (2004) *Oral Maxillofac Surg Clin North Am.* 16(1):127-37.
- Palacci P. (2001) İmplant Diş Hekimliğinde Estetik. (1. Baskı). (Türker Örnekol, Çev. Ed.). İstanbul: Quintessence Yayıncılık.
- Palacci P, Nowzari H. (2008) Soft tissue enhancement around dental implants. *Periodontol 2000* 47:113-32.
- Quirynen M, Herrera D, Teughels W, Sanz M. (2014) Implant therapy: 40 years of experience. *Periodontol 2000.* 66:7-12.
- Rocuzzo M, Gaudio L, Bunino M, Dalmaso P. (2014) Surgical treatment of buccal soft tissue recessions around single implants: 1-year results from a prospective pilot study. *Clin Oral Implants Res.* 25:641-646.
- Sculean A, Chappuis V, Cosgarea R. (2017) Coverage of mucosal recessions at dental implants. *Periodontology 2000.* 73:134-40.

- Sculean A, Gruber R, Bosshardt DD. (2014) Soft tissue wound healing around teeth and dental implants. *J Clin Periodontol.* 41(15):S6-22.
- Small PN, Tarnow DP, Cho SC. (2001) Gingival recession around wide diameter versus standard-diameter implants: a 3- to 5-year longitudinal prospective study. *Pract Proced Aesthet Dent.* 13:143-146.
- Thoma DS, Buranawat B, Hämmerle CH, Held U, Jung RE. (2014) Efficacy of soft tissue augmentation around dental implants and in partially edentulous areas: a systematic review. *Journal of Clinical Periodontology.* 41:77-91.
- Zucchelli G, Felice P, Mazzotti C. et al. (2018) 5-year outcomes after coverage of soft tissue dehiscence around single implants: A prospective cohort study. *European journal of oral implantology.* 11(2):215-24.
- Zucchelli G, Tavelli L, Stefanini M. et al. (2019) Classification of facial peri-implant soft tissue dehiscence/deficiencies at single implant sites in the esthetic zone. *Journal of periodontology.* 1116-1124.
- Zuhr O, Baumer D, Hurzeler M. (2014) The addition of soft tissue replacement grafts in plastic periodontal and implant surgery: critical elements in design and execution. *J Clin Periodontol.* 15:123-42.

DENTAL İMPLANTLARDA YUMUŞAK DOKU EKSİKLİKLERİ

Şükran ACIPINAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Sivas/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1711-2183
- ❖ Mail: sukranacipinar@cumhuriyet.edu.tr

uygulanmasında KM genişliği artışının PD'yi azalttığıdır ancak PD azalması tek başına AKF grubunda anlamlı değildir. Yazarlar tarafından PD azalmasının, KM artışının bir fonksiyonu mu yoksa mukoza kalınlığındaki artışın bir fonksiyonu mu olduğu konusu tartışılmıştır.

Yumuşak doku greftleme prosedürlerinin klinik faydaları, keratinize doku varlığının implant boynu çevresinde daha stabil bir sızdırmazlık sağlayarak bakteriyel infiltrasyonun sınırlanmasını kolaylaştırması ve hastaların daha kolay oral hijyen uygulamaları ile açıklanabilir.

İmplantlar çevresinde yumuşak doku yetersizliklerinin tedavisi için yapılan çalışmaların değerlendirilmesinde işlenmiş ve pürüzlendirilmiş implant yüzeyleri arasındaki farkın ayırt edilememesi bir limitasyon oluşturmaktadır. Bu, iki tip implant yüzeyi arasındaki plak birikimindeki farklılık peri-implant hastalık değerlendirmesinde önemlidir.

Bu çalışmalar, estetik sonucu iyileştirmek için yumuşak doku greftlemenin önemini göstermektedir. Sonuç olarak; yumuşak doku komplikasyonlarının önlenmesi ve yönetimi, implant tedavilerinin başarısı için büyük bir öneme sahiptir. Tedavi planlamasında dental implantlar cerrahi olarak yerleştirilmeden önce yumuşak doku kalite ve miktar açısından değerlendirilmelidir. Yumuşak doku yetersizliği var ise gereken uygulamalar için uygun zaman belirlenir. Bu yaklaşım, hem biyolojik hem de estetik sonuçları tehlikeye atabilecek yumuşak doku komplikasyonlarının önlemesine yardımcı olur.

SONUÇ

İmplant tedavisinin temel amacı, stabil peri-implant yumuşak doku boyutları, düşük kanama indeksleri ve stabil marjinal kemik seviyelerine dayalı olarak uzun vadeli peri-implant sağlığı elde etmektir. İmplant bölgelerinde yumuşak doku eksikliklerine birçok faktör sebep olabilir ve bu eksikliklere yol açan potansiyel faktörleri, önemini, klinik etkilerini daha iyi tanımlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu faktörlerin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için farklı stratejiler geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Araujo MG, Lindhe J (2018). Peri-implant health. *J Clin Periodontol*, 45, S230–S236.
- Araujo MG, Silva CO, Misawa M, Sukekava F (2015). Alveolar socket healing: what can we learn? *Periodontol* 2000, 68(1), 122–134.

- Bourl A, Bissada N, Al-Zahrani MS, Faddoul F, Nouneh I (2008). Width of keratinized gingiva and the health status of the supporting tissues around dental implants. *Int J Oral Maxillofac Implants*, 23, 323–326.
- Boynueğri D, Nemli SK, Kasko YA (2013). Significance of keratinized mucosa around dental implants: a prospective comparative study. *Clin Oral Implants Res*, 24, 928–933.
- Chang M, Wennström JL, Odman P, Andersson B (1999). Implant supported single-tooth replacements compared to contralateral natural teeth. Crown and soft tissue dimensions. *Clin Oral Implants Res*, 10, 185–194.
- Crespi R, Capparè P, Gherlone E (2010). A 4-year evaluation of the periimplant parameters of immediately loaded implants placed in fresh extraction sockets. *J Periodontol*, 81, 1629 – 1634.
- Daftary F, Mahallati R, Bahat O, Sullivan RM (2013). Lifelong craniofacial growth and the implications for osseointegrated implants. *Int J Oral Maxillofac Implants*, 28, 163–169.
- Furhauser R, Florescu D, Benesch T, Haas R, Mailath G, Watzek G (2005). Evaluation of soft tissue around single-tooth implant crowns: the pink esthetic score. *Clin Oral Implants Res*, 16, 639-644.
- Gholami H, Mericske-Stern R, Kessler-Liechti G, Katsoulis J (2014). Radiographic bone level changes of implant-supported restorations in edentulous and partially dentate patients: 5-year results. *Int J Oral Maxillofac Implants*, 29, 898–904.
- Hammerle CHF, Tarnow D (2018). The etiology of hard- and soft-tissue deficiencies at dental implants: A narrative review. *J Clin Periodontol*, 45, S267-S277.
- Hertz-Mayfield LJA, Salvi GE (2018). Peri-implant mucositis. *J Periodontol*, 89, S257-S266.
- Jung RE, Fenner N, Hämmerle CH, Zitzmann NU (2013). Long-term outcome of implants placed with guided bone regeneration (GBR) using resorbable and non-resorbable membranes after 12–14 years. *Clin Oral Implants Res*, 24, 1065-1073.
- Jung RE, Sailer I, Hammerle CH, Attin T, Schmidlin P (2007). In vitro color changes of soft tissues caused by restorative materials. *Int J Periodontics Restorative Dent*. 27, 251-257.
- Khzam N, Arora H, Kim P, Fisher A, Mattheos N, Ivanovski S (2015). Systematic review of soft tissue alterations and esthetic outcomes following immediate implant placement and restoration of single implants in the anterior maxilla. *J Periodontol*, 86, 1321-1330.
- Kuchler U, Chappuis V, Gruber R, Lang NP, Salvi GE (2016). Immediate implant placement with simultaneous guided bone regeneration in the

- esthetic zone: 10-year clinical and radiographic outcomes. *Clin Oral Implants Res*, 27, 253–257.
- Lin GH, Chan HL, Wang HL (2013). The significance of keratinized mucosa on implant health: a systematic review. *J Periodontol*, 84, 1755–1767.
- Linkevicius T, Apse P, Grybauskas S, Puisys A (2009). The influence of soft tissue thickness on crestal bone changes around implants: a 1-year prospective controlled clinical trial. *Int J Oral Maxillofac Implants*, 24, 712–719.
- Oates TW, West J, Jones J, Kaiser D, Cochran DL (2002). Long-term changes in soft tissue height on the facial surface of dental implants. *Implant Dent*, 11, 272-279.
- Parpaiola A, Cecchinato D, Toia M, Bressan E, Speroni S, Lindhe J (2015). Dimensions of the healthy gingiva and peri-implant mucosa. *Clin Oral Implants Res*, 26, 657–662.
- Ravidà A, Arena C, Tattan M ve ark. (2022). The role of keratinized mucosa width as a risk factor for peri-implant disease: A systematic review, meta-analysis, and trial sequential analysis. *Clinical Implant Dentistry and Related Research*, 24(3), 287-300.
- Roccuzzo M, Grasso G, Dalmasso P (2016). Keratinized mucosa around implants in partially edentulous posterior mandible: 10-year results of a prospective comparative study. *Clin Oral Implants Res*, 27, 491-496.
- Roos-Jansaker AM, Renvert H, Lindahl C, Renvert S (2006). Nine- to fourteen- year follow-up of implant treatment. Part III: factors associated with peri-implant lesions. *J Clin Periodontol*, 33, 296–301.
- Schrott AR, Jimenez M, Hwang JW, Fiorellini J, Weber HP (2009). Five-year evaluation of the influence of keratinized mucosa on peri-implant soft-tissue health and stability around implants supporting full-arch mandibular fixed prostheses. *Clin Oral Implants Res*, 20, 1170 –1177.
- Schwarz F, Derks J, Monje A, Wang HL (2018). Peri-implantitis. *J Periodontol*, 89, S267-S290.
- Serino G, Ström C (2009). Peri-implantitis in partially edentulous patients: association with inadequate plaque control. *Clin Oral Implants Res*, 20, 169–174.
- Sicilia A, Botticelli D (2012). Computer-guided implant therapy and soft- and hard-tissue aspects. The Third EAO Consensus Conference 2012. *Clin Oral Implants Res*, 23 (Suppl 6), 157-161.
- Souza AB, Tormena M, Matarazzo F, Araújo MG (2016). The influence of peri-implant keratinized mucosa on brushing discomfort and peri-implant tissue health. *Clin Oral Implants Res*, 27(6), 650-655.
- Suarez-Lopez Del Amo F, Lin GH, Monje A, Galindo-Moreno P, Wang HL (2016). Influence of soft tissue thickness upon peri-implant marginal

- bone loss: a systematic review and meta-analysis. *J Periodontol*, 87, 690–699.
- Thoma DS, Buranawat B, Hammerle CH, Held U, Jung RE (2014). Efficacy of soft tissue augmentation around dental implants and in partially edentulous areas: a systematic review. *J Clin Periodontol*, 41(Suppl 15), S77-91.
- Thoma DS, Zeltner M, Hilbe M, Hammerle CH, Husler J, Jung RE (2016). Randomized controlled clinical study evaluating effectiveness and safety of a volume-stable collagen matrix compared to autogenous connective tissue grafts for soft tissue augmentation at implant sites. *J Clin Periodontol*, 43, 874-885.
- Thoma DS, Naenni N, Figuero E ve ark.(2018). Effects of soft tissue augmentation procedures on peri-implant health or disease: A systematic review and meta-analysis. *Clin Oral Implants Res*, 29(Suppl 15), 32-49.
- Thoma D, Cosyn J, Fickl S ve ark. (2021). Consensus report of working group 2: soft tissue management. *Clin Oral Implants Res*, 32,174-180.
- Thoma DS, Gil A, Hämmerle CH, Jung RE (2022). Management and prevention of soft tissue complications in implant dentistry. *Periodontology* 2000, 88(1), 116-129.
- Toması C, Tessarolo F, Caola I, Wennstrom J, Nollo G, Berglundh T (2014). Morphogenesis of peri-implant mucosa revisited: an experimental study in humans. *Clin Oral Implants Res*, 25, 997–1003.
- Vandeweghe S, Ferreira D, Vermeersch L, Marien M, De Bruyn H (2016). Long-term retrospective follow-up of turned and moderately rough implants in the edentulous jaw. *Clin Oral Implants Res*, 27, 421–426.
- Wennström JL, Bengazi F, Lekholm U (1994). The influence of the masticatory mucosa on the peri-implant soft tissue condition. *Clin Oral Implants Res*, 5, 1–8.
- Wennström JL, Derks J (2012). Is there a need for keratinized mucosa around implants to maintain health and tissue stability? *Clin Oral Implants Res*, 23, 136–146.
- Windisch SI, Jung RE, Sailer I, Studer SP, Ender A, Hammerle CH (2007). A new optical method to evaluate three-dimensional volume changes of alveolar contours: a methodological in vitro study. *Clin Oral Implants Res*, 18, 545-551.
- Zetu L, Wang HL (2005). Management of inter-dental/inter-implant papilla. *J Clin Periodontol*, 32, 831–839.
- Zigdon H, Machteı EE (2008). The dimensions of keratinized mucosa around implants affect clinical and immunological parameters. *Clin Oral Implants Res*, 19, 387–392.

PERİ-İMLANT DOKU HASTALIKLARINDA SİSTEMİK DURUMLARLA İLİŞKİLİ RİSK FAKTÖRLERİ

Tüba BAYAT

- ❖ Kurum Bilgisi: Sakarya Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji Ana Bilim Dalı, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1999-2367
- ❖ Mail: tubabayat@sakarya.edu.tr

Anıl Gökhan ORAKÇI

- ❖ Kurum Bilgisi: Kurum Bilgisi: Sakarya Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji Ana Bilim Dalı, Sakarya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1275-2811
- ❖ Mail: agorakci@sakarya.edu.tr

indirebilmek için hekim tarafından tedaviye başlamadan önce medikal anamnez ayrıntılı bir şekilde alınıp sistemik durum ile ilişkili faktörler dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akram Z, Abduljabbar T, Abu Hassan MI, Javed F, Vohra F. Cytokine profile in chronic periodontitis patients with and without obesity: a systematic review and meta-analysis. *Dis Markers*. 2016;2016:4801418–2.
- Albrektsson T, Dahlin C, Jemt T, Sennerby L, Turri A, Wennerberg A. Is marginal bone loss around oral implants the result of a provoked foreign body reaction? *Clin Implant Dent Relat Res* 2014;16:155–65.
- Alkhudhairy F, Vohra F, Al-Kheraif AA, Akram Z. Comparison of clinical and radiographic peri-implant parameters among obese and non-obese patients: a 5-year study. *Clin Implant Dent Relat Res*. 2018;20(5):756–62.
- American, DA. (2010). Diagnosis and classification of diabetes mellitus. *Diabetes Care*, 33, 62–69.
- Bedogni A, Bettini G, Totola A, Saia G, Nocini PF. Oral bisphosphonate-associated osteonecrosis of the jaw after implant surgery: A case report and literature review. *J Oral Maxillofac Surg* 2010;68:1662-6.
- Bencharit S, Reside GJ, Howard-Williams EL. Complex prosthodontic treatment with dental implants for a patient with polymyalgia rheumatica: A clinical report. *Int J Oral Maxillofac Implants* 2010;25:1241-5.
- Dereka X, Mardas N, Chin S, Petrie A, Donos N. A systematic review on the association between genetic predisposition and dental implant biological complications. *Clin Oral Implants Res*. 2012;23(7):775–88.
- Dioguardi M, Cantore S, Quarta C, et al. Correlation Between Diabetes Mellitus and Peri-implantitis: A Systematic Review. *Endocrine, Metabolic & Immune Disorders Drug Targets*. 2022 Oct. DOI: 10.2174/1871530323666221021100427. PMID: 36281861.
- Dreyer H, Grischke J, Tiede C, Eberhard J, Schweitzer A, Toikkanen SE, et al. Epidemiology and risk factors of peri-implantitis: a systematic review. *J Periodontal Res Suppl* 2018; 53:657–81.
- Dubey R K, Gupta D K, Singh A K. Dental implant survival in diabetic patients; review and recommendations. *Natl J Maxillofac Surg*. 2013; 4: 142–150.

- Duljabbar T, Al-Sahaly F, Kellesarian SV, Kellesarian TV, AlAnazi M, Al-Khathami M, et al. Comparison of peri-implant clinical and radiographic inflammatory parameters and whole salivary destructive inflammatory cytokine profile among obese and nonobese men. *Cytokine*. 2016; 88:51–6.
- Eguia Del Valle A, Lopez-Vicente J, Martinez-Conde R, AguirreZorzano LA. Current understanding of genetic polymorphisms as biomarkers for risk of biological complications in implantology. *J Clin Exp Dent*. 2018;10(10):e1029–e39.
- Fujimoto T, Niimi A, Sawai T, Ueda M. Effects of steroid-induced osteoporosis on osseointegration of titanium implants. *Int J Oral Maxillofac Implants*. 1998;13:183–189.
- Galindo, R., Zamudio, P.A., Valenzuela, C.F. Alcohol is a potent stimulant of immature neuronal networks: implications for fetal alcohol spectrum disorder. *J Neurochem*. 2005;94(6):1500-11.
- García-Delaney C, Sánchez-Garcés MÁ, Figueiredo R, SánchezTorres A, Gay-Escoda C. Clinical significance of interleukin-1 genotype in smoking patients as a predictor of peri-implantitis: a case-control study. *Med Oral Patol Oral Cir Bucal*. 2015;20(6): e737–e43.
- Guobis Z, Pacauskiene I, Astramskaite I. General diseases influence on peri-implantitis development: a systematic review. *J Oral Maxillofac Res*. 2016;7(3): e5.
- Gruica B, Wang HY, Lang NP, Buser D. Impact of IL-1 genotype and smoking status on the prognosis of osseointegrated implants. *Clin Oral Implants Res*. 2004;15(4):393–400.
- He K, Jian F, He T, Tang H, Huang B, Wei N. Analysis of the association of TNF-alpha, IL-1A, and IL-1B polymorphisms with peri-implantitis in a Chinese non-smoking population. *Clin Oral Investig*. 2019;24:693–9.
- Heitz-Mayfield LJA. Peri-implant diseases: Diagnosis and risk indicators. *J Clin Periodontol*. 2008;35(8 suppl):292– 304.
- Keenan JR, Veitz-Keenan A. The impact of smoking on failure rates, postoperative infection and marginal bone loss of dental implants. *Evidence-based dentistry*. 2016; 17(1): 4.
- Knight ET, Liu J, Seymour GJ, Faggion CM Jr, Cullinan MP. Risk factors that may modify the innate and adaptive immune responses in periodontal diseases. *Periodontol*. 2016;71(1):22– 51).
- Kopelman PG. Obesity as a medical problem. *Nature*. 2000;404(6778):635–43.

- Krennmair S, Weinlander M, Forstner T, Krennmair G, Stimmelmayer M. Factors affecting peri-implant bone resorption in four implant supported mandibular full-arch restorations: a 3- year prospective study. *J Clin Periodontol.* 2016;43(1):92–101.
- Lalla E, Papapanou PN. Diabetes mellitus and periodontitis: a tale of two common interrelated diseases. *Nat Rev Endocrinol.* 2011;7(12):738–48.
- Lugero GG, de Falco Carpalò V, Guzzo ML, König B, Jorgetti V. Histomorphometric evaluation of titanium implants in osteoporotic rabbits. *Implant Dent.* 2000;9:303–309.
- Marcantonio C., Nicoli L. G., Malzoni C. M. De A., Susin C., Marcantonio Junior E., & Zandim-Barcelos DL. (2021). Prevalence and risk indicators of peri-implantitis after 8 to 10 years of function. *Revista De Odontologia Da UNESP*, 50, e20210015. <https://doi.org/10.1590/1807-2577.01521>.
- Melo RF, Lopes BM, Shibli JA, Marcantonio E, Marcantonio RA, Galli GM. Interleukin-1 β and interleukin-6 expression and gene polymorphisms in subjects with peri-implant disease. *Clin Implant Dent Relat Res.* 2012;14(6):905–14.
- Mo YY, Zeng XT, Weng H, Cen Y, Zhao Q, Wen X. Association between tumor necrosis factor- α G-308A polymorphism and dental peri-implant disease risk: a meta-analysis. *Medicine (Baltimore).* 2016;95(35):e4425.
- Monje A, Catena A, Borgnakke WS. Association between diabetes mellitus/hyperglycaemia and peri-implant diseases: systematic review and meta-analysis. *J Clin Periodontol.* 2017;44(6):636–48.
- Moy PK, Medina D, Shetty V, Aghaloo TL. Dental implant failure rates and associated risk factors. *Int J Oral Maxillofac Implants* 2005;20: 569-77.
- Nasu M, Amano Y, Kurita A, Yosue T. Osseointegration in implant-embedded mandible in rats fed calcium-deficient diet: a radiological study. *Oral Dis.* 1998;4:84–89.
- Papi P, Letizia C, Pilloni A, Petramala L, Saracino V, Rosella D, et al. Peri-implant diseases and metabolic syndrome components: a systematic review. *Eur Rev Med Pharmacol Sci.* 2018;22(4): 866–75.
- Petkovic-Curcin A, Zeljic K, Cikota-Aleksic B, Dakovic D, Tatic Z, Magic Z. Association of cytokine gene polymorphism with peri-implantitis risk. *Int J Oral Maxillofac Implants.* 2017;32(5): e241–e8.
- Pham TAV, Kieu TQ, Ngo LTQ. Risk factors of periodontal disease in Vietnamese patients. *J Investig Clin Dent.* 2018;9.

- Renvert, S.; Persson, G.R.; Pirihi, F.Q.; Camargo, P.M. Peri-implant health, peri-implant mucositis, and peri-implantitis: Case definitions and diagnostic considerations. *J. Periodontol.* 2018, 89 (Suppl. 1), S304–S312.
- Richards, M., Carr, B., Coburn, J. F., Boggess, W. J., Rekawek, P., Chuang, S. K., ... Ford, B. P. (2020). Is It Really Just a Number? Age as a Risk Factor for Peri-implantitis. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, 78(10), e63. doi:10.1016/j.joms.2020.07.127
- Rocuzzo, A., Stähli, A., Monje, A., Sculean, A., & Salvi, G. E. (2021). Clinical Medicine Peri-Implantitis: A Clinical Update on Prevalence and Surgical Treatment Outcomes. *J. Clin. Med.*, 10.
- Ruggiero SL, Dodson TB, Assael LA, Landesberg R, Marx RE, Mehrotra B, et al. American association of oral and maxillofacial surgeons position paper on bisphosphonate-related osteonecrosis of the jaws-2009 update. *J Oral Maxillofac Surg* 2009; 67:2-12.
- Salvi GE, Fürst MM, Lang NP, Persson GR: One-year bacterial colonization patterns of *Staphylococcus aureus* and other bacteria at implants and adjacent teeth. *Clin Oral Implants Res* 2008, 19:242–248.
- Stavropoulos A, Bertl K, Pietschmann P, Pandis N, Schiodt M, Klinge B. The effect of antiresorptive drugs on implant therapy: systematic review and meta-analysis. *Clin Oral Implants Res.* 2018;29(Suppl 18):54–92.
- Ting M, Craig J, Balkin BE, Suzuki JB. Peri-implantitis: a comprehensive overview of systematic reviews. *J Oral Implantol.* 2018;44(3):225–47.
- Turri A, Rossetti PH, Canullo L, Grusovin MG, Dahlin C. Prevalence of peri-implantitis in medically compromised patients and smokers: a systematic review. *Int J Oral Maxillofac Implants.* 2016;31(1):111–8.
- Twito D, Sade P. 2014. The effect of cigarette smoking habits on the outcome of dental implant treatment. *PeerJ* 2:e546.
- Van Staa T, Leufkens H, Abenhaim L, Zhang B, Cooper C. Use of oral corticosteroids and risk of fractures. *J Bone Miner Res.* 2000; 15:993–1000.
- Walker, F., Shand, J. Influence of alcohol on collagen synthesis in vitro. *Lancet.* 1972;1(7744):233-4.
- Wang HL, Weber D, McCauley LK. Effect of long term oral bisphosphonates on implant wound healing: Literature review and a case report. *J Periodontol* 2007;78:584-94.
- Wood MR, Vermilyea SG, Committee on Research in Fixed Prosthodontics of the Academy of Fixed Prosthodontics. A review of selected dental literature on evidence-based treatment planning for dental implants:

Report of the committee on research in fixed prosthodontics of the academy of fixed prosthodontics. *J Prosthet Dent* 2004;92:447-62.

Zitzmann NU, Berglundh T: Definition and prevalence of peri-implant diseases. *J Clin Periodontol* 2008, 35:286–291.

DİYABET HASTALARINDA İMPLANT UYGULAMALARINA GÜNCEL BAKIŞ

Yunus Emre BALABAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1754-4296
- ❖ Mail: y_emrebalaban@hotmail.com

Hanife Esra AYGAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Periodontoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3726-6158
- ❖ Mail: esraaycan6@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abiko, Y., & Selimovic, D. (2010). The mechanism of protracted wound healing on oral mucosa in diabetes. Review. *Bosnian journal of basic medical sciences*, 10(3), 186.
- Aguilar-Salvatierra, A., Calvo-Guirado, J. L., González-Jaranay, M., Moreu, G., Delgado-Ruiz, R. A., & Gómez-Moreno, G. (2016). Peri-implant evaluation of immediately loaded implants placed in esthetic zone in patients with diabetes mellitus type 2: a two-year study. *Clinical oral implants research*, 27(2), 156-161.
- Al-Mashat, H. A., Kandru, S., Liu, R., Behl, Y., Desta, T., & Graves, D. T. (2006). Diabetes enhances mRNA levels of proapoptotic genes and caspase activity, which contribute to impaired healing. *Diabetes*, 55(2), 487-495.
- Al Ansari, Y., Shahwan, H., & Chrcanovic, B. R. (2022). Diabetes Mellitus and Dental Implants: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Materials (Basel)*, 15(9). doi:10.3390/ma15093227
- Alblowi, J., Tian, C., Siqueira, M. F., Kayal, R. A., McKenzie, E., Behl, Y., . . . Graves, D. T. (2013). Chemokine expression is upregulated in chondrocytes in diabetic fracture healing. *Bone*, 53(1), 294-300.
- Alikhani, M., Alikhani, Z., Boyd, C., MacLellan, C. M., Raptis, M., Liu, R., . . . Graves, D. T. (2007). Advanced glycation end products stimulate osteoblast apoptosis via the MAP kinase and cytosolic apoptotic pathways. *Bone*, 40(2), 345-353. doi:10.1016/j.bone.2006.09.011
- Andrade, C. A. S., Paz, J. L. C., de Melo, G. S., Mahrouseh, N., Januário, A. L., & Capeletti, L. R. (2022). Survival rate and peri-implant evaluation of immediately loaded dental implants in individuals with type 2 diabetes mellitus: a systematic review and meta-analysis. *Clin Oral Investig*, 26(2), 1797-1810. doi:10.1007/s00784-021-04154-6
- Atlas, D. (2015). International diabetes federation. *IDF Diabetes Atlas*, 7th edn. Brussels, Belgium: International Diabetes Federation, 33.
- Berbudi, A., Rahmadika, N., Tjahjadi, A. I., & Ruslami, R. (2020). Type 2 diabetes and its impact on the immune system. *Current diabetes reviews*, 16(5), 442.
- Brunski, J. B. (1999). In vivo bone response to biomechanical loading at the bone/dental-implant interface. *Advances in dental research*, 13(1), 99-119.
- Burgess, J. L., Wyant, W. A., Abdo Abujamra, B., Kirsner, R. S., & Jozic, I. (2021). Diabetic Wound-Healing Science. *Medicina (Kaunas)*, 57(10). doi:10.3390/medicina57101072

- Buser, D., Sennerby, L., & De Bruyn, H. (2017). Modern implant dentistry based on osseointegration: 50 years of progress, current trends and open questions. *Periodontology 2000*, 73(1), 7-21.
- Catalfamo, D. L., Britten, T. M., Storch, D. L., Calderon, N. L., Sorenson, H. L., & Wallet, S. M. (2013). Hyperglycemia induced and intrinsic alterations in type 2 diabetes-derived osteoclast function. *Oral Dis*, 19(3), 303-312. doi:10.1111/odi.12002
- Chávarry, N. G., Vettore, M. V., Sansone, C., & Sheiham, A. (2009). The relationship between diabetes mellitus and destructive periodontal disease: a meta-analysis. *Oral Health Prev Dent*, 7(2), 107-127.
- Committee, A. D. A. P. P. (2022). 2. Classification and Diagnosis of Diabetes: Standards of Medical Care in Diabetes-2022. *Diabetes Care*, 45(Suppl 1), S17-s38. doi:10.2337/dc22-S002
- DeFronzo, R. A. (2009). From the triumvirate to the ominous octet: a new paradigm for the treatment of type 2 diabetes mellitus. *Diabetes*, 58(4), 773-795.
- Dowell, S., Oates, T. W., & Robinson, M. (2007). Implant success in people with type 2 diabetes mellitus with varying glycemic control: a pilot study. *The Journal of the American Dental Association*, 138(3), 355-361.
- Duarte, V. M., Ramos, A. M., Rezende, L. A., Macedo, U. B., Brandão-Neto, J., Almeida, M. G., & Rezende, A. A. (2005). Osteopenia: a bone disorder associated with diabetes mellitus. *Journal of bone and mineral metabolism*, 23, 58-68.
- Fiorellini, J. P., & Nevins, M. L. (2000). Dental implant considerations in the diabetic patient. *Periodontol 2000*, 23, 73-77.
- Gilbert, L. C., Rubin, J., & Nanes, M. S. (2005). The p55 TNF receptor mediates TNF inhibition of osteoblast differentiation independently of apoptosis. *American Journal of Physiology-Endocrinology and Metabolism*, 288(5), E1011-E1018.
- Heap, J., Murray, M. A., Miller, S. C., Jalili, T., & Moyer-Mileur, L. J. (2004). Alterations in bone characteristics associated with glycemic control in adolescents with type 1 diabetes mellitus. *The Journal of pediatrics*, 144(1), 56-62.
- Herrero, F., de Souza, R. F., Feine, J. S., Alexander, P. P., Green, A. V., & Oates, T. W. (2022). The impact of implant-retained overdentures on type-2 diabetic and non-diabetic edentulous patients: Satisfaction and quality of life in a prospective cohort study. *Journal of dentistry*, 127, 104357.

- Holmberg, A. H., Johnell, O., Nilsson, P. M., Nilsson, J., Berglund, G., & Åkesson, K. (2006). Risk factors for fragility fracture in middle age. A prospective population-based study of 33,000 men and women. *Osteoporosis international*, 17, 1065-1077.
- Joshi, S., & Bansal, S. (2013). A Rare Case Report of Amlodipine-Induced Gingival Enlargement and Review of Its Pathogenesis. *Case Reports in Dentistry*, 2013, 138248. doi:10.1155/2013/138248
- Kahn, C. R. (1994). Banting Lecture. Insulin action, diabetogenesis, and the cause of type II diabetes. *Diabetes*, 43(8), 1066-1084.
- Kasperk, C., Georgescu, C., & Nawroth, P. (2017). Diabetes mellitus and bone metabolism. *Experimental and Clinical Endocrinology & Diabetes*, 125(04), 213-217.
- King, S., Klineberg, I., Levinger, I., & Brennan-Speranza, T. C. (2016). The effect of hyperglycaemia on osseointegration: a review of animal models of diabetes mellitus and titanium implant placement. *Arch Osteoporos*, 11(1), 29.
- Krakauer, J. C., McKenna, M. J., Fenn Buderer, N., Rao, D. S., Whitehouse, F. W., & Parfitt, A. M. (1995). Bone loss and bone turnover in diabetes. *Diabetes*, 44(7), 775-782.
- Kumar, M., Roe, K., Nerurkar, P. V., Orillo, B., Thompson, K. S., Verma, S., & Nerurkar, V. R. (2014). Reduced immune cell infiltration and increased pro-inflammatory mediators in the brain of Type 2 diabetic mouse model infected with West Nile virus. *Journal of neuroinflammation*, 11, 1-17.
- Liu, R., Bal, H. S., Desta, T., Behl, Y., & Graves, D. T. (2006). Tumor necrosis factor- α mediates diabetes-enhanced apoptosis of matrix-producing cells and impairs diabetic healing. *The American journal of pathology*, 168(3), 757-764.
- Lozano, D., de Castro, L. F., Dapia, S., Andrade-Zapata, I., Manzarbeitia, F. I., Alvarez-Arroyo, M. V., . . . Esbrit, P. (2009). Role of parathyroid hormone-related protein in the decreased osteoblast function in diabetes-related osteopenia. *Endocrinology*, 150(5), 2027-2035.
- Lu, H., Kraut, D., Gerstenfeld, L. C., & Graves, D. T. (2003). Diabetes interferes with the bone formation by affecting the expression of transcription factors that regulate osteoblast differentiation. *Endocrinology*, 144(1), 346-352.
- Marchand, F., Raskin, A., Dionnes-Hornes, A., Barry, T., Dubois, N., Valéro, R., & Vialettes, B. (2012). Dental implants and diabetes: conditions for success. *Diabetes & metabolism*, 38(1), 14-19.

- Marsell, R., & Einhorn, T. A. (2011). The biology of fracture healing. *Injury*, 42(6), 551-555.
- Mauriello, C. T., Hair, P. S., Rohn, R. D., Rister, N. S., Krishna, N. K., & Cunnion, K. M. (2014). Hyperglycemia inhibits complement-mediated immunological control of *S. aureus* in a rat model of peritonitis. *Journal of Diabetes Research*, 2014.
- McCabe, L. R. (2007). Understanding the pathology and mechanisms of type I diabetic bone loss. *J Cell Biochem*, 102(6), 1343-1357.
- Monje, A., Catena, A., & Borgnakke, W. S. (2017). Association between diabetes mellitus/hyperglycaemia and peri-implant diseases: systematic review and meta-analysis. *Journal of clinical periodontology*, 44(6), 636-648.
- Moraschini, V., Barboza, E., & Peixoto, G. (2016). The impact of diabetes on dental implant failure: a systematic review and meta-analysis. *International journal of oral and maxillofacial surgery*, 45(10), 1237-1245.
- Moraschini, V., Poubel, L. d. C., Ferreira, V., & dos Sp Barboza, E. (2015). Evaluation of survival and success rates of dental implants reported in longitudinal studies with a follow-up period of at least 10 years: a systematic review. *International journal of oral and maxillofacial surgery*, 44(3), 377-388.
- Nolan, C. J., Damm, P., & Prentki, M. (2011). Type 2 diabetes across generations: from pathophysiology to prevention and management. *The Lancet*, 378(9786), 169-181.
- Oates Jr, T. W., Galloway, P., Alexander, P., Green, A. V., Huynh-Ba, G., Feine, J., & McMahan, C. A. (2014). The effects of elevated hemoglobin A1c in patients with type 2 diabetes mellitus on dental implants. *The Journal of the American Dental Association*, 145(12), 1218-1226.
- Oates, T. W., Huynh-Ba, G., Vargas, A., Alexander, P., & Feine, J. (2013). A critical review of diabetes, glycemic control, and dental implant therapy. *Clin Oral Implants Res*, 24(2), 117-127.
- Patel, S., Srivastava, S., Singh, M. R., & Singh, D. (2019). Mechanistic insight into diabetic wounds: Pathogenesis, molecular targets and treatment strategies to pace wound healing. *Biomed Pharmacother*, 112, 108615.
- Pavlou, S., Lindsay, J., Ingram, R., Xu, H., & Chen, M. (2018). Sustained high glucose exposure sensitizes macrophage responses to cytokine stimuli but reduces their phagocytic activity. *BMC immunology*, 19(1), 1-13.

- Retzeppi, M., & Donos, N. (2010). The effect of diabetes mellitus on osseous healing. *Clin Oral Implants Res*, 21(7), 673-681.
- Reyes-García, R., Rozas-Moreno, P., López-Gallardo, G., García-Martín, A., Varsavsky, M., Avilés-Perez, M. D., & Muñoz-Torres, M. (2013). Serum levels of bone resorption markers are decreased in patients with type 2 diabetes. *Acta diabetologica*, 50, 47-52.
- Saito, M., Fujii, K., Mori, Y., & Marumo, K. (2006). Role of collagen enzymatic and glycation induced cross-links as a determinant of bone quality in spontaneously diabetic WBN/Kob rats. *Osteoporosis international*, 17, 1514-1523.
- Salvi, G. E., Franco, L. M., Braun, T. M., Lee, A., Rutger Persson, G., Lang, N. P., & Giannobile, W. V. (2010). Pro-inflammatory biomarkers during experimental gingivitis in patients with type 1 diabetes mellitus: a proof-of-concept study. *Journal of clinical periodontology*, 37(1), 9-16.
- Schwarz, F., Derks, J., Monje, A., & Wang, H. L. (2018). Peri-implantitis. *Journal of clinical periodontology*, 45, S246-S266.
- Shu, A., Yin, M., Stein, E., Cremers, S., Dworakowski, E., Ives, R., & Rubin, M. (2012). Bone structure and turnover in type 2 diabetes mellitus. *Osteoporosis international*, 23, 635-641.
- Suzuki, K., Ishida, H., Takeshita, N., Taguchi, Y., Sugimoto, C., Nosaka, K., & Seino, Y. (1998). Circulating levels of tartrate-resistant acid phosphatase in rat models of non-insulin-dependent diabetes mellitus. *Journal of diabetes and its complications*, 12(3), 176-180.
- Suzuki, K., Kurose, T., Takizawa, M., Maruyama, M., Ushikawa, K., Kikuyama, M., . . . Ishida, H. (2005). Osteoclastic function is accelerated in male patients with type 2 diabetes mellitus: the preventive role of osteoclastogenesis inhibitory factor/osteoprotegerin (OCIF/OPG) on the decrease of bone mineral density. *Diabetes research and clinical practice*, 68(2), 117-125.
- Turner, R. T., Kalra, S. P., Wong, C. P., Philbrick, K. A., Lindenmaier, L. B., Boghossian, S., & Iwaniec, U. T. (2013). Peripheral leptin regulates bone formation. *Journal of bone and mineral research*, 28(1), 22-34.
- Vestergaard, P. (2007). Discrepancies in bone mineral density and fracture risk in patients with type 1 and type 2 diabetes—a meta-analysis. *Osteoporosis international*, 18, 427-444.
- Vissink, A., Spijkervet, F., & Raghoobar, G. (2018). The medically compromised patient: Are dental implants a feasible option? *Oral diseases*, 24(1-2), 253-260.

- Wagner, J., Spille, J. H., Wiltfang, J., & Naujokat, H. (2022). Systematic review on diabetes mellitus and dental implants: an update. *Int J Implant Dent*, 8(1), 1.
- Wang, Y., Nishida, S., Elalieh, H. Z., Long, R. K., Halloran, B. P., & Bikle, D. D. (2006). Role of IGF-I signaling in regulating osteoclastogenesis. *Journal of bone and mineral research*, 21(9), 1350-1358.
- Yamazaki, S., Masaki, C., Nodai, T., Tsuka, S., Tamura, A., Mukaibo, T., . . . Hosokawa, R. (2020). The effects of hyperglycaemia on peri-implant tissues after osseointegration. *journal of prosthodontic research*, 64(2), 217-223.
- Yao, D., & Brownlee, M. (2010). Hyperglycemia-induced reactive oxygen species increase expression of the receptor for advanced glycation end products (RAGE) and RAGE ligands. *Diabetes*, 59(1), 249-255.

SİSTEMİK İLAÇ KULLANIMININ DENTAL İMPLANTLARIN OSTEOİNTEGRASYONUNA ETKİSİ

Ömer Faruk OKUMUŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzincan Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji Anabilim Dalı, Erzincan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9425-5615
- ❖ Mail: faruk.okumus@erzincan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abu Nada, L., Al Subaie, A., Mansour, A., Wu, X., Abdallah, M.-N., Al-Waeli, H., Ersheidat, A., Stone, L. S., Murshed, M., & Tamimi, F. (2018). The antidepressant drug, sertraline, hinders bone healing and osseointegration in rats' tibiae. *Journal of Clinical Periodontology*, 45(12), 1485-1497. <https://doi.org/10.1111/jcpe.13015>
- Adil, M., Khan, R. A., Kalam, A., Venkata, S. K., Kandhare, A. D., Ghosh, P., & Sharma, M. (2017). Effect of anti-diabetic drugs on bone metabolism: Evidence from preclinical and clinical studies. *Pharmacological Reports: PR*, 69(6), 1328-1340.
- Al Subaie, A., Emami, E., Tamimi, I., Laurenti, M., Eimar, H., Abdallah, M.-N., & Tamimi, F. (2016). Systemic administration of omeprazole interferes with bone healing and implant osseointegration: An in vivo study on rat tibiae. *Journal of Clinical Periodontology*, 43(2), 193-203.
- Altay, M. A., Sindel, A., Özalp, Ö., Yildirimyan, N., Kader, D., Bilge, U., & Baur, D. A. (2018). Does the Intake of Selective Serotonin Reuptake Inhibitors Negatively Affect Dental Implant Osseointegration? A Retrospective Study. *The Journal of Oral Implantology*, 44(4), 260-265.
- Chrcanovic, B. R., Kisch, J., Albrektsson, T., & Wennerberg, A. (2017). Intake of Proton Pump Inhibitors Is Associated with an Increased Risk of Dental Implant Failure. *The International Journal of Oral & Maxillofacial Implants*, 32(5), 1097-1102.
- Dayar, R., Badoud, I., Rizzoli, R., & Ammann, P. (2007). Defective implant osseointegration under protein undernutrition: Prevention by PTH or pamidronate. *Journal of Bone and Mineral Research: The Official Journal of the American Society for Bone and Mineral Research*, 22(10), 1526-1533.
- Dent, C. D., Olson, J. W., Farish, S. E., Bellome, J., Casino, A. J., Morris, H. F., & Ochi, S. (1997). The Influence of Preoperative Antibiotics on Success of Endosseous Implants Up to and Including Stage II Surgery: A Study of 2,641 Implants. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, 55(12, Supplement 5), 19-24.
- Eberhardt, C., Schwarz, M., & Kurth, A. H. (2005). High dosage treatment of nitrogen-containing bisphosphonate ibandronate is required for osseointegration of cementless metal implants. *Journal of Orthopaedic Science: Official Journal of the Japanese Orthopaedic Association*, 10(6), 622-626.

- Fu, J.-H., Bashutski, J. D., Al-Hezaimi, K., & Wang, H.-L. (2012). Statins, glucocorticoids, and nonsteroidal anti-inflammatory drugs: Their influence on implant healing. *Implant Dentistry*, 21(5), 362-367.
- Fujimoto, T., Niimi, A., Sawai, T., & Ueda, M. (1998). Effects of steroid-induced osteoporosis on osseointegration of titanium implants. *The International Journal of Oral & Maxillofacial Implants*, 13(2), 183-189.
- Gasparyan, A. Y., Watson, T., & Lip, G. Y. H. (2008). The role of aspirin in cardiovascular prevention: Implications of aspirin resistance. *Journal of the American College of Cardiology*, 51(19), 1829-1843.
- Ghosh, M., & Majumdar, S. R. (2014). Antihypertensive medications, bone mineral density, and fractures: A review of old cardiac drugs that provides new insights into osteoporosis. *Endocrine*, 46(3), 397-405.
- Giro, G., In, J., Witek, L., Granato, R., Marin, C., Coelho, P. G., Ramacciato, J. C., & Motta, R. H. L. (2014). Amoxicillin administrations and its influence on bone repair around osseointegrated implants. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery: Official Journal of the American Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 72(2), 305.e1-5.
- Gomes, F. I. F., Aragão, M. G. B., de Paulo Teixeira Pinto, V., Gondim, D. V., Barroso, F. C., Silva, A. A. R. e, Bezerra, M. M., & Chaves, H. V. (2015). Effects of Nonsteroidal Anti-inflammatory Drugs on Osseointegration: A Review. *Journal of Oral Implantology*, 41(2), 219-230.
- Guido Mangano, F., Ghertasi Oskouei, S., Paz, A., Mangano, N., & Mangano, C. (2018). Low serum vitamin D and early dental implant failure: Is there a connection? A retrospective clinical study on 1740 implants placed in 885 patients. *Journal of Dental Research, Dental Clinics, Dental Prospects*, 12(3), 174-182.
- Haney, E. M., Chan, B. K. S., Diem, S. J., Ensrud, K. E., Cauley, J. A., Barrett-Connor, E., Orwoll, E., Bliziotes, M. M., & Osteoporotic Fractures in Men Study Group. (2007). Association of low bone mineral density with selective serotonin reuptake inhibitor use by older men. *Archives of Internal Medicine*, 167(12), 1246-1251.
- Kalyvas, D. G., & Tarenidou, M. (2008). Influence of nonsteroidal anti-inflammatory drugs on osseointegration. *Journal of Oral Science*, 50(3), 239-246.
- Kopp, C. D. (1989). Branemark Osseointegration: Prognosis and Treatment Rationale. *Dental Clinics of North America*, 33(4), 701-731.

- Lin, J., Xu, R., Shen, X., Jiang, H., & Du, S. (2020). Metformin promotes the osseointegration of titanium implants under osteoporotic conditions by regulating BMSCs autophagy, and osteogenic differentiation. *Biochemical and Biophysical Research Communications*, 531(2), 228-235.
- Mahri, M., Shen, N., Berrizbeitia, F., Rodan, R., Daer, A., Faigan, M., Taqi, D., Wu, K. Y., Ahmadi, M., Ducret, M., Emami, E., & Tamimi, F. (2021). Osseointegration Pharmacology: A Systematic Mapping Using Artificial Intelligence. *Acta Biomaterialia*, 119, 284-302.
- Marchand, F., Raskin, A., Dionnes-Hornes, A., Barry, T., Dubois, N., Valéro, R., & Vialettes, B. (2012). Dental implants and diabetes: Conditions for success. *Diabetes & Metabolism*, 38(1), 14-19.
- Mazzocchi, A., Passi, L., & Moretti, R. (2007). Retrospective analysis of 736 implants inserted without antibiotic therapy. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery: Official Journal of the American Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 65(11), 2321-2323.
- Mulinari-Santos, G., de Souza Batista, F. R., Kirchweger, F., Tangl, S., Gruber, R., & Okamoto, R. (2018). Losartan reverses impaired osseointegration in spontaneously hypertensive rats. *Clinical Oral Implants Research*, 29(11), 1126-1134.
- Narai, S., & Nagahata, S. (2003). Effects of alendronate on the removal torque of implants in rats with induced osteoporosis. *The International Journal of Oral & Maxillofacial Implants*, 18(2), 218-223.
- Patel, V., Sadiq, M. S., Najeeb, S., Khurshid, Z., Zafar, M. S., & Heboyan, A. (2023). Effects of metformin on the bioactivity and osseointegration of dental implants: A systematic review. *Journal of Taibah University Medical Sciences*, 18(1), 196-206.
- Pountos, I., Georgouli, T., Calori, G. M., & Giannoudis, P. V. (2012). Do Nonsteroidal Anti-Inflammatory Drugs Affect Bone Healing? A Critical Analysis. *The Scientific World Journal*, 2012, 606404.
- Stavropoulos, A., Bertl, K., Pietschmann, P., Pandis, N., Schiødt, M., & Klinge, B. (2018). The effect of antiresorptive drugs on implant therapy: Systematic review and meta-analysis. *Clinical Oral Implants Research*, 29(S18), 54-92.
- Surapaneni, H., Yalamanchili, P. S., Basha, Md. H., Potluri, S., Elisetti, N., & Kiran Kumar, M. V. (2016). Antibiotics in dental implants: A review of literature. *Journal of Pharmacy & Bioallied Sciences*, 8(Suppl 1), S28-S31.
- Tonini, K. R., Hadad, H., Egas, L. S., Sol, I., de Carvalho, P. S. P., & Ponzoni, D. (2022). Successful Osseointegrated Implants in

- Hypertensive Patients: Retrospective Clinical Study. *The International Journal of Oral & Maxillofacial Implants*, 37(3), 501-507.
- Vianna, A. G. D., Sanches, C. P., & Barreto, F. C. (2017). Review article: Effects of type 2 diabetes therapies on bone metabolism. *Diabetology & Metabolic Syndrome*, 9, 75.
- Werny, J. G., Sagheb, K., Diaz, L., Kämmerer, P. W., Al-Nawas, B., & Schiegnitz, E. (2022). Does vitamin D have an effect on osseointegration of dental implants? A systematic review. *International Journal of Implant Dentistry*, 8(1), 16.
- Wu, Q., Bencaz, A. F., Hentz, J. G., & Crowell, M. D. (2012). Selective serotonin reuptake inhibitor treatment and risk of fractures: A meta-analysis of cohort and case-control studies. *Osteoporosis International*, 23(1), 365-375.
- Wu, X., Al-Abedalla, K., Abi-Nader, S., Daniel, N. G., Nicolau, B., & Tamimi, F. (2017). Proton Pump Inhibitors and the Risk of Osseointegrated Dental Implant Failure: A Cohort Study. *Clinical Implant Dentistry and Related Research*, 19(2), 222-232.
- Wu, X., Al-Abedalla, K., Eimar, H., Arekunnath Madathil, S., Abi-Nader, S., Daniel, N. G., Nicolau, B., & Tamimi, F. (2016). Antihypertensive Medications and the Survival Rate of Osseointegrated Dental Implants: A Cohort Study. *Clinical Implant Dentistry and Related Research*, 18(6), 1171-1182.
- Wu, X., Al-Abedalla, K., Rastikerdar, E., Abi Nader, S., Daniel, N. G., Nicolau, B., & Tamimi, F. (2014). Selective serotonin reuptake inhibitors and the risk of osseointegrated implant failure: A cohort study. *Journal of Dental Research*, 93(11), 1054-1061.
- Wu, Y., Yu, T., Yang, X., Li, F., Ma, L., Yang, Y., Liu, X., Wang, Y., & Gong, P. (2013). Vitamin D3 and insulin combined treatment promotes titanium implant osseointegration in diabetes mellitus rats. *Bone*, 52(1), 1-8.
- Yildiz, A., Esen, E., Kürkçü, M., Damlar, I., Dağlioğlu, K., & Akova, T. (2010). Effect of zoledronic acid on osseointegration of titanium implants: An experimental study in an ovariectomized rabbit model. *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery: Official Journal of the American Association of Oral and Maxillofacial Surgeons*, 68(3), 515-523.
- Yip, J. K., Borrell, L. N., Cho, S.-C., Francisco, H., & Tarnow, D. P. (2012). Association between oral bisphosphonate use and dental implant failure among middle-aged women. *Journal of Clinical Periodontology*, 39(4), 408-414.

Zhang, Y., Becker, T., & Kösters, M. (2013). Preliminary study of patterns of medication use for depression treatment in China. *Asia-Pacific Psychiatry: Official Journal of the Pacific Rim College of Psychiatrists*, 5(4), 231-236.

AŞIRI KRON HARABİYETİ OLAN ENDODONTİK TEDAVİ GÖRMÜŞ DİŞLERİN RESTORASYONU

Merve KÜÇÜKKAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1689-8017
- ❖ Mail:mervekucukkaya@sdu.edu.tr

Murat MADEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID:0000-0002-5039-0057
- ❖ Mail: muratmaden@sdu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alaçam, T. (2012). Endodontik tedavi sonrası onarım.
- Albero, A., Pascual, A., Camps, I., & Grau-Benitez, M. (2015). Comparative characterization of a novel cad-cam polymer-infiltrated-ceramic-network. *Journal of Clinical and Experimental Dentistry*, 7(4), e495-500.
- Aydin, C., Yilmaz, H., & Çağlar, A. (2002). Effect of glass fiber reinforcement on the flexural strength of different denture base resins. *Quintessence International* (Berlin, Germany: 1985), 33(6), 457-463.
- Belli, S., Erdemir, A., & Yildirim, C. (2006). Reinforcement effect of polyethylene fibre in root-filled teeth: Comparison of two restoration techniques. *International Endodontic Journal*, 39(2), 136-142.
- Berman, L., & Hargreaves, K. (2016). *Restoration of the Endodontically Treated Tooth* (11 ed.).
- Biacchi, G. R., & Basting, R. T. (2012). Comparison of fracture strength of endocrowns and glass fiber post-retained conventional crowns. *Operative Dentistry*, 37(2), 130-136. <https://doi.org/10.2341/11-105-L>
- Coldea, A., Swain, M. V., & Thiel, N. (2013). Mechanical properties of polymer-infiltrated-ceramic-network materials. *Dental Materials: Official Publication of the Academy of Dental Materials*, 29(4), 419-426.
- Dirxen, C., Blunck, U., & Preissner, S. (2013). Clinical performance of a new biomimetic double network material. *The Open Dentistry Journal*, 7, 118-122. <https://doi.org/10.2174/1874210620130904003>
- Edelhoff, D., Beuer, F., Schweiger, J., Brix, O., Stimmelmayer, M., & Guth, J.-F. (2012). CAD/CAM-generated high-density polymer restorations for the pretreatment of complex cases: A case report. *Quintessence International* (Berlin, Germany: 1985), 43(6), 457-467.
- Elashmawy, Y., Elshahawy, W., Seddik, M., & Aboushelib, M. (2021). Influence of fatigue loading on fracture resistance of endodontically treated teeth restored with endocrowns. *Journal of Prosthodontic Research*, 65(1), 78-85. https://doi.org/10.2186/jpr.JPOR_2019_485
- Fages, M., & Bennisar, B. (2013). The endocrown: A different type of all-ceramic reconstruction for molars. *Journal* (Canadian Dental Association), 79, d140.
- Fasbinder, D. J. (2010). Materials for chairside CAD/CAM restorations. *Compendium of Continuing Education in Dentistry* (Jamesburg, N.J.: 1995), 31(9), 702-704, 706, 708-709.

- Gillen, B. M., Looney, S. W., Gu, L.-S., Loushine, B. A., Weller, R. N., Loushine, R. J., Pashley, D. H., & Tay, F. R. (2011). Impact of the Quality of Coronal Restoration versus the Quality of Root Canal Fillings on Success of Root Canal Treatment: A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of Endodontics*, 37(7), 895-902.
- Göhring, T. N., Gallo, L., & Lüthy, H. (2005). Effect of water storage, thermocycling, the incorporation and site of placement of glass-fibers on the flexural strength of veneering composite. *Dental Materials: Official Publication of the Academy of Dental Materials*, 21(8), 761-772. <https://doi.org/10.1016/j.dental.2005.01.013>
- Heffernan, M. J., Aquilino, S. A., Diaz-Arnold, A. M., Haselton, D. R., Stanford, C. M., & Vargas, M. A. (2002). Relative translucency of six all-ceramic systems. Part II: Core and veneer materials. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 88(1), 10-15.
- Iyer, R. S., Suchitra, S. R., Hegde, D., Coutinho, C. A., & Priya, A. (2019). BioHPP: Properties and applications in Prosthodontics a Review. *Journal of Research in Dentistry*, 7(4).
- Kassis, C., Khoury, P., Mehanna, C. Z., Baba, N. Z., Bou Chebel, F., Daou, M., & Hardan, L. (2021). Effect of inlays, onlays and endocrown cavity design preparation on fracture resistance and fracture mode of endodontically treated teeth: An in vitro study. *Journal of Prosthodontics*, 30(7), 625-631.
- Koizumi, H., Saiki, O., Nogawa, H., Hiraba, H., Okazaki, T., & Matsumura, H. (2015). Surface roughness and gloss of current CAD/CAM resin composites before and after toothbrush abrasion. *Dental Materials Journal*, 34(6), 881-887. <https://doi.org/10.4012/dmj.2015-177>
- Lamichhane, A., Xu, C., & Zhang, F. (2014). Dental fiber-post resin base material: A review. *The Journal of Advanced Prosthodontics*, 6(1), 60-65.
- Mannocci, F., Ferrari, M., & Watson, T. F. (1999). Intermittent loading of teeth restored using quartz fiber, carbon-quartz fiber, and zirconium dioxide ceramic root canal posts. *The Journal of Adhesive Dentistry*, 1(2), 153-158.
- Mansour, F. K., Ibrahim, R. M., Mansour, H., & Hamdy, A. M. (2021). Assessment of internal fit and micro leakage of conventionally fabricated ceramometallic restoration versus CAD wax and press veneering (in-vitro study). *BDJ Open*, 7(1), 17.
- Martins, M. D., Junqueira, R. B., de Carvalho, R. F., Lacerda, M. F. L. S., Faé, D. S., & Lemos, C. A. A. (2021). Is a fiber post better than a metal post

for the restoration of endodontically treated teeth? A systematic review and meta-analysis. *Journal of Dentistry*, 112, 103750.

- Ree, M., & Schwartz, R. S. (2010). The endo-restorative interface: Current concepts. *Dental Clinics of North America*, 54(2), 345-374. <https://doi.org/10.1016/j.cden.2009.12.005>
- Rinke, S., Rödiger, M., Ziebolz, D., & Schmidt, A.-K. (2015). Fabrication of Zirconia-Reinforced Lithium Silicate Ceramic Restorations Using a Complete Digital Workflow. *Case Reports in Dentistry*, 2015, 162178.
- Sannino, G., Germano, F., Arcuri, L., Bigelli, E., Arcuri, C., & Barlattani, A. (2014). CEREC CAD/CAM Chairside System. *ORAL & Implantology*, 7(3), 57-70.
- Saratti, C. M., Rocca, G. T., Durual, S., Lohbauer, U., Ferracane, J. L., & Scherrer, S. S. (2021). Fractography of clinical failures of indirect resin composite endocrown and overlay restorations. *Dental Materials*, 37(6), e341-e359.
- Seferli, Z., & Sarıdağ, S. (2020). PEEK Polimerinin Dişhekimliğinde Kullanımı. *Selcuk Dental Journal*, 7(2), 354-363.
- SHOFU Block & Disk HC. (t.y.). Geliş tarihi 04 Haziran 2023, gönderen <https://www.shofu.com/en/product/shofu-block-disk-hc/>
- Soares, C. J., Valdivia, A. D. C. M., da Silva, G. R., Santana, F. R., & Menezes, M. de S. (2012). Longitudinal clinical evaluation of post systems: A literature review. *Brazilian Dental Journal*, 23(2), 135-740.
- Solá-Ruiz, M. F., Agustin-Panadero, R., Fons-Font, A., & Labaig-Rueda, C. (2015). A prospective evaluation of zirconia anterior partial fixed dental prostheses: Clinical results after seven years. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 113(6), 578-584.
- Spitznagel, F. A., Scholz, K. J., Strub, J. R., Vach, K., & Gierthmuehlen, P. C. (2018). Polymer-infiltrated ceramic CAD/CAM inlays and partial coverage restorations: 3-year results of a prospective clinical study over 5 years. *Clinical Oral Investigations*, 22(5), 1973-1983.
- Tetric CAD CEREC / inLab MT C14 / 5 | CAD/CAM | Ivoclar Vivadent US, https://www.ivoclar.com/en_us/shop/p/cadcam/tetriccadcerecinlabmtc145/p/b502248
- Tzimas, K., Tsiafitsa, M., Gerasimou, P., & Tsitrou, E. (2018). Endocrown restorations for extensively damaged posterior teeth: Clinical performance of three cases. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 43(4), e38. <https://doi.org/10.5395/rde.2018.43.e38>

- Wassell, R. W., Walls, A. W., & McCabe, J. F. (2000). Direct composite inlays versus conventional composite restorations: 5-year follow-up. *Journal of Dentistry*, 28(6), 375-382.
- Whitworth, J. M., Walls, A. W. G., & Wassell, R. W. (2002). Crowns and extra-coronal restorations: Endodontic considerations: the pulp, the root-treated tooth and the crown. *British dental journal*, 192(6), 315-327.
- Winter, W., & Karl, M. (2012). Dehydration-induced shrinkage of dentin as a potential cause of vertical root fractures. *Journal of the Mechanical Behavior of Biomedical Materials*, 14, 1-6.
- Yazdanie, N., & Mahood, M. (1985). Carbon fiber acrylic resin composite: An investigation of transverse strength. *The Journal of Prosthetic Dentistry*, 54(4), 543-547.
- Zaimoglu, A. (2004). *Sabit Protezler*. Ankara: Ankara Universitesi Basimevi, 165-80 p.

SINIF 1 MALOKLUZYONLARIN ŞEFFAF PLAKLAR İLE TEDAVİSİ

Sedef Sera HEPDARCAN SIRMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Kurum, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9985-3999
- ❖ Mail: sedefhepdarc@gmail.com

KAYNAKLAR

- Brown, K., & Smith, A. (20XX). Utilization of CAD/CAM Technologies in Orthodontic Appliance Design and Manufacturing. *Journal of Orthodontics*, 47(4), 314-321.
- Chaudret F (2018) Biomécanique des aligneurs en orthodontie. *Sciences du Vivant [q-bio]*. dumas-01938617.
- El-Bialy T, Galante D, Daher S (2016) Orthodontic Biomechanics: Treatment of Complex Cases Using Clear Aligner. *Bentham Science Publishers* 39(3): 342.
- Ke, Y.; Zhu, Y.; Zhu, M. A Comparison of Treatment Effectiveness between Clear Aligner and Fixed Appliance Therapies. *BMC Oral Health* 2019, 19, 24.
- Kravitz ND, Kusnoto B, BeGole E, Obrez A, Agran B (2009) How well does Invisalign work? A prospective clinical study evaluating the efficacy of tooth movement with Invisalign. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics* 135(1): 27-35.
- Li W, Wang S, Zhang Y (2015) The effectiveness of the Invisalign appliance in extraction cases using the ABO model grading system: a multicenter randomized controlled trial. *International Journal of Clinical and Experimental Medicine* 8(5): 8276.
- Liu Y, Hu W (2018) Force changes associated with different intrusion strategies for deep-bite correction by clear aligners. *The Angle Orthodontist* 88(6): 771-778.
- Moya, Susana & Zafra, Javier. (2021). *Aligner Techniques in Orthodontics*. 10.1002/9781119607267.
- Nguyen TQ (2014) The efficacy of clear aligners in tooth movement. Master of Science in Specialized Orthodontics. International Medical College.
- Rossini, G.; Parrini, S.; Castroflorio, T.; Deregibus, A.; Debernardi, C.L. Efficacy of Clear Aligners in Controlling Orthodontic Tooth Movement: A Systematic Review. *Angle Orthod.* 2015, 85, 881–889. [Google Scholar] [CrossRef] [PubMed][Green Version]
- Saxena R, Kumar PS, Upadhyay M, Naik V (2010) A clinical evaluation of orthodontic mini-implants as intraoral anchorage for the intrusion of maxillary anterior teeth. *World Journal of Orthodontics* 11(4): 346-351.
- Sims MR. Brackets, epitopes and flash memory cards: a futuristic view of clinical orthodontics. *Aust Orthod J.* 1999;15(5):260–268.

- Tai S (2018) Clear aligner technique. (1st edn), Quintessence Publishing Co Inc, US, p. 309.
- Tuncay OC, Keenan EJ (2017) Observational study of movements in lateral extrusion. In *Seminars in Orthodontics* 23(1): 103-106.
- Vlaskalic V, Boyd R. Orthodontic treatment of a mildly crowded malocclusion using the Invisalign System. *Aust Orthod J.* 2001 Mar;17(1):41-6. PMID: 11506169.

RETREATMENT GEREKEN DİŞLERDE POST SİSTEMLERİNİN UZAKLAŞTIRILMASI

Sena DODANLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi-Diş Hekimliği Fakültesi
Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1479-2101
- ❖ Mail: senadodanli@gmail.com

Murat MADEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi-Diş Hekimliği Fakültesi
Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5039-0057
- ❖ Mail: muratmaden@sdu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abbott PV. (2002). Incidence of root fractures and methods used for post removal. *Int Endod J.*, 35(1), 63-7.
- Adarsha MS, Lata DA. (2010). Influence of ultrasound, with and without water spray cooling, on removal of posts cemented with resin or glass ionomer cements: An in-vitro study. *J Conserv Dent.*,13(3), 119-23.
- Altshul JH, Marshall G, Morgan LA, Baumgartner JC. (1997). Comparison of dentinal crack incidence and of post removal time resulting from post removal by ultrasonic or mechanical force. *J Endod.*, 23(11), 683-686.
- Aydemir S, Arukaslan G, Sarıdağ S, Kaya-Büyükbayram I, Yıldıran Y. 2018. Comparing Fracture Resistance and the Time Required for Two Different Fiber Post Removal Systems. *J Prosthodont.*, 27(8), 771-774.
- Berbert A, Filho MT, Ueno AH, Bramante CM, Ishikiriama A. (1995). The influence of ultrasound in removing intraradicular posts. *Int Endod J.*, 28(2), 100-102.
- Berman LH, Hargreaves KM. (2020). Cohen's pathways of the pulp-e-book. (12. Baskı). Kanada: Elsevier Health Sciences.
- Buonocristiani J, Seto BG, Caputo AA. (1994). Evaluation of ultrasonic and sonic instruments for intraradicular post removal. *J Endod*, 20(10), 486-489.
- Castrisos T, Abbott PV. (2002) A survey of methods used for post removal in specialist endodontic practice. *Int Endod J.*, 35(2), 172-180.
- Çapar İD, Uysal B, Ok E, Arslan H. (2015). Effect of the size of the apical enlargement with rotary instruments, single-cone filling, post space preparation with drills, fiber post removal, and root canal filling removal on apical crack initiation and propagation. *J Endod.*, 41(2), 253-256.
- de Rijk WG. (2000) Removal of fiber posts from endodontically treated teeth. *Am J Dent.*, 13(Spec No):19B-21B.
- Dixon EB, Kaczkowski PJ, Nicholls JI, Harrington GW. (2002). Comparison of two ultrasonic instruments for post removal. *J Endod.*, 28(2), 111-115.
- Fernandes AS, Shetty S, Coutinho I. (2003). Factors determining post selection: a literature review. *J Prosthet Dent.*, 90(6), 556-62.

- Gaffney JL, Lehman JW, Miles MJ. (1981). Expanded use of the ultrasonic scaler. *J Endod.*, 7(5), 228-229.
- Gesi A, Magnolfi S, Goracci C, Ferrari M. (2003). Comparison of two techniques for removing fiber posts. *J Endod.*, 29(9), 580-582.
- Glick DH, Frank AL. (1986). Removal of silver points and fractured posts by ultrasonics. *J Prosthet Dent.*, 55(2), 212-215.
- Goracci C, Grandini S, Bossù M, Bertelli E, Ferrari M. (2007). Laboratory assessment of the retentive potential of adhesive posts: a review. *J Dent.*, 35(11), 827-835.
- Goracci C, Grandini S, Bossù M, Bertelli E, Ferrari M. (2007). Laboratory assessment of the retentive potential of adhesive posts: a review. *J Dent.*, 35(11), 827-835.
- Haupt F, Riggers I, Konietschke F, Rödiger T. (2022). Effectiveness of different fiber post removal techniques and their influence on dentinal microcrack formation. *Clin Oral Investig.*, 26(4), 3679-3685.
- Hülsmann M, Schäfer E. (2014). *Endodontide Problemler-Etiyoloji, Tanı ve Tedavi.* (Bilge Hakan Şen, Çev. Ed.) İstanbul: Quintessence Yayıncılık.
- Johnson WT, Leary JM, Boyer DB. (1996). Effect of ultrasonic vibration on post removal in extracted human premolar teeth. *J Endod.*, 22(9), 487-488.
- Kim JJ, Alapati S, Knoernschild KL, Jeong YH, Kim DG, Lee DJ. (2017) Micro-Computed Tomography of Tooth Volume Changes Following Post Removal. *J Prosthodont.*, 26(6), 522-528
- Lindemann M, Yaman P, Dennison JB, Herrero AA. (2005). Comparison of the efficiency and effectiveness of various techniques for removal of fiber posts. *J Endod.*, 31(7), 520-522.
- Machtou P, Sarfati P, Cohen AG. (1989). Post removal prior to retreatment. *J Endod.*, 15(11), 552-554.
- Mulvay PG, Abbott PV. (1996). The effect of endodontic access cavity preparation and subsequent restorative procedures on molar crown retention. *Aust Dent J.*, 41(2), 134-139.
- Peters SB, Canby FL, Miller DA. (1996). Removal of a carbon fiber post system. *J Endod.*, 22, 215.
- Purger LO, Tavares SJ, Martinez RL, Caldas I, Antunes LA, Scelza MZ. (2021). Comparing Techniques for Removing Fiber Endodontic Posts: A Systematic Review. *J Contemp Dent Pract.*, 22(5), 587-595.
- Ruddle CJ. (2004). Nonsurgical retreatment. *J Endod.*, 30(12), 827-845.

- Schwartz RS, Robbins JW. (2004). Post placement and restoration of endodontically treated teeth: a literature review. *J Endod*, 30(5), 289-301.
- Scotti N, Bergantin E, Alovisi M, Pasqualini D, Berutti E. (2013). Evaluation of a simplified fiber post removal system. *J Endod.*, 39(11), 1431-1434.
- Sivers JE, Johnson WT. (1992). Restoration of endodontically treated teeth. *Dent Clin North Am.*, 36(3), 631-650.
- Stamos DE, Gutmann JL. (1991). Revisiting the post puller. *J Endod.*, 17(9), 466-468.
- Stamos DE, Gutmann JL. (1993). Survey of endodontic retreatment methods used to remove intraradicular posts. *J Endod.*, 19(7), 366-369.
- Trope M, Maltz DO, Tronstad L. (1985). Resistance to fracture of restored endodontically treated teeth. *Endod Dent Traumatol.*, 1(3), 108-111.

ORTODONTİK KAMUFLAJ TEDAVİSİ UYGULAMALARI

Yasemin TUNCA

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Ortodonti Anabilim Dalı, Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8045-6504
- ❖ Mail: yasemintunca@yyu.edu.tr

Nihal FAHRZADEH

- ❖ Kurum Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Ortodonti Anabilim Dalı, Van/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2137-5453
- ❖ Mail: nihalfahrzadeh@yyu.edu.tr

arttırmak için diğer yöntemler arasında alt lingual ark, geçici ankraj cihazları ve sabit apareyler sayılabilir. Apareyin aktivasyonu, essix plak tarafından sağlanan ankraj ile ağır kuvvetli (6 oz ve 8 oz) Sınıf II elastiklerin tam zamanlı yani ortalama günde 22 saat kullanımı ile yapılır. Koopere hastada, Faz I tedavisi ortalama 5-8 ay sürer. Adolesan hastada, CMA kullanımının daha rahat olduğu, daha olumlu bir deneyim sunduğu ve Sınıf II malokluzyon tedavisi için diğer apareylerle karşılaştırıldığında daha konforlu olduğu gösterilmiştir (Kim-Berman ve ark., 2019).

KAYNAKLAR

- Akçam DÖÜ. Ortodontide Kamuflaj Tedavisi Türkiye Klinikleri Dış Hekimliği Bilimleri Dergisi. 2012;18(1), 59-63.
- Almeida KC de M, Paulin RF, Raveli TB, Raveli DB ve Santos-Pinto A. Two-Step Extraction of the Lower First Molar for Class III Treatment in Adult Patient Case Reports in Dentistry. 2016;2016, 1580313.
- Almeida MR de, Almeida RR de, Oltramari-Navarro PVP, Conti AC de CF, Navarro R de L ve Camacho JGDD. Early treatment of Class III malocclusion: 10-year clinical follow-up Journal of applied oral science: revista FOB. 2011;19(4), 431-439.
- Barreto FAM ve Santos JRR da C. Virtual orthodontic setup in orthodontic camouflage planning for skeletal Class III malocclusion Dental Press Journal of Orthodontics. 2018;23(2), 75-86.
- Bendeus M, Hägg U ve Rabie B. Growth and treatment changes in patients treated with a headgear-activator appliance American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics. 2002;121(4), 376-384.
- Benyahia H, Azaroual MF, Garcia C, Hamou E, Abouqal R ve Zaoui F. Treatment of skeletal Class III malocclusions: orthognathic surgery or orthodontic camouflage? How to decide International Orthodontics. 2011;9(2), 196-209.
- Bichara LM, Aragón MLC de, Brandão GAM ve Normando D. Factors influencing orthodontic treatment time for non-surgical Class III malocclusion Journal of applied oral science: revista FOB. 2016;24(5), 431-436.
- Bittencourt MAV. Early treatment of patient with Class III skeletal and dental patterns Dental Press Journal of Orthodontics. 2015;20(6), 97-109.
- Bou Wadi MN, Freitas KMS, Freitas DS, Cançado RH, de Oliveira Renata

- Cristina Gobbi, de Oliveira Ricardo Cesar Gobbi, Janson G ve Valarelli FP. Comparison of Profile Attractiveness between Class III Orthodontic Camouflage and Predictive Tracing of Orthognathic Surgery International Journal of Dentistry. 2020;2020, 7083940.
- Burns NR, Musich DR, Martin C, Razmus T, Gunel E ve Ngan P. Class III camouflage treatment: what are the limits? American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics. 2010;137(1), 9.e1-9.e13; discussion 9-11.
- Consolaro A. Mini-implants and miniplates generate sub-absolute and absolute anchorage Dental Press Journal of Orthodontics. 2014;19(3), 20-23.
- Eslami S, Faber J, Fateh A, Sheikholaeemeh F, Grassia V ve Jamilian A. Treatment decision in adult patients with class III malocclusion: surgery versus orthodontics Progress in Orthodontics. 2018;19(1), 28.
- Farret MM, Farret MMB ve Farret AM. Orthodontic camouflage of skeletal Class III malocclusion with miniplate: a case report Dental Press Journal of Orthodontics. 2016;21(4), 89-98.
- Fu M, Zhang D, Wang B, Deng Y, Wang F ve Ye X. The prevalence of malocclusion in China--an investigation of 25,392 children Zhonghua Kou Qiang Yi Xue Za Zhi = Zhonghua Kouqiang Yixue Zazhi = Chinese Journal of Stomatology. 2002;37(5), 371-373.
- Gunay EA, Arun T ve Nalbantgil D. Evaluation of the Immediate Dentofacial Changes in Late Adolescent Patients Treated with the Forsus™ FRD European Journal of Dentistry. 2011;5(4), 423-432.
- Ishida Y ve Ono T. Nonsurgical treatment of an adult with a skeletal Class II gummy smile using zygomatic temporary anchorage devices and improved superelastic nickel-titanium alloy wires American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics. 2017;152(5), 693-705.
- Jacobson A. The "Wits" appraisal of jaw disharmony American Journal of Orthodontics. 1975;67(2), 125-138.
- Kerr W, Dawber E ve Miller S. Class III malocclusion: surgery or orthodontics? British journal of orthodontics. 1992;19(1).
- Kim-Berman H, McNamara JA, Lints JP, McMullen C ve Franchi L. Treatment effects of the Carriere® Motion 3D™ appliance for the correction of Class II malocclusion in adolescents The Angle Orthodontist. 2019;89(6), 839-846.

- Kiyak HA, Vitaliano PP ve Crinean J. Patients' expectations as predictors of orthognathic surgery outcomes *Health Psychology: Official Journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*. 1988;7(3), 251-268.
- Kuroda S ve Tanaka E. Application of Temporary Anchorage Devices for the Treatment of Adult Class III Malocclusions Seminars in Orthodontics. (Treatment of Class III Malocclusions with Skeletal Anchorage). 2011;17(2), 91-97.
- Martinez P, Bellot-Arcís C, Llamas JM, Cibrian R, Gandia JL ve Paredes-Gallardo V. Orthodontic camouflage versus orthognathic surgery for class III deformity: comparative cephalometric analysis *International Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*. 2017;46(4), 490-495.
- Ngan P ve Moon W. Evolution of Class III treatment in orthodontics *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics*. 2015;148(1), 22-36.
- O'Brien K, Wright J, Conboy F, Sanjie et. al., Effectiveness of treatment for Class II malocclusion with the Herbst or twin-block appliances: a randomized, controlled trial *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics*. 2003;124(2), 128-137.
- Park JH, Emamy M ve Lee SH. Adult skeletal Class III correction with camouflage orthodontic treatment *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics*. 2019;156(6), 858-869.
- Perillo L, Femminella B, Farronato D, Baccetti T, Contardo L ve Perinetti G. Do malocclusion and Helkimo Index ≥ 5 correlate with body posture? *Journal of Oral Rehabilitation*. 2011;38(4), 242-252.
- Rabie A-BM, Wong RWK ve Min GU. Treatment in Borderline Class III Malocclusion: Orthodontic Camouflage (Extraction) Versus Orthognathic Surgery *The Open Dentistry Journal*. 2008;2, 38-48.
- Schmuth GP. Milestones in the development and practical application of functional appliances *American Journal of Orthodontics*. 1983;84(1), 48-53.
- Sperry TP, Speidel TM, Isaacson RJ ve Worms FW. The Role of Dental Compensations in the Orthodontic Treatment of Mandibular Prognathism *The Angle Orthodontist*. 1977;47(4), 293-299.

- Stellzig-Eisenhauer A, Lux CJ ve Schuster G. Treatment decision in adult patients with Class III malocclusion: orthodontic therapy or orthognathic surgery? American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics. 2002;122(1), 27-37; discussion 37-38.
- Troy BA, Shanker S, Fields HW, Vig K ve Johnston W. Comparison of incisor inclination in patients with Class III malocclusion treated with orthognathic surgery or orthodontic camouflage American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics: Official Publication of the American Association of Orthodontists, Its Constituent Societies, and the American Board of Orthodontics. 2009;135(2), 146.e1-9; discussion 146-147.

İNDİREKT VE DİREKT KUAFAJ UYGULAMALARI

Aliye Tuğçe GÜRCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Özel Muayenehane, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8444-1780
- ❖ Mail: tugcetanyeri@gmail.com

Soner ŞİŞMANOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1272-5581
- ❖ Mail: soner.s@hotmail.com

olan dişler için revitalizasyon, tam pulpotomi ve doku mühendisliği gibi yeni tedavi yöntemlerini inceleyen yüksek kaliteli karşılaştırmalı araştırmaların belirgin bir eksikliği dikkat çekmektedir. Özellikle bu gelişmelerden hastaların en üst düzeyde faydalanabilmesi için konu ile ilişkili meslek örgütlerinin klinik rehberler ve konsensüs metinleri oluşturması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aguilar P ve Linsuwanont P. (2011). Vital pulp therapy in vital permanent teeth with cariously exposed pulp: a systematic review. *Journal of Endodontics*, 37(5), 581-587.
- Alaçam A, Tulunoğlu O, Oygür T, Bilici S. (2000). Effects of topical catalase application on dental pulp tissue: a histopathological evaluation. *Journal of Dentistry*, 28(5), 333-339.
- Andersson L. (2013). Epidemiology of traumatic dental injuries. *Journal of Endodontics*, 39(3 Suppl), S2-S5.
- Asgary S ve Ahmadyar M. (2013). Vital pulp therapy using calcium-enriched mixture: An evidence-based review. *Journal of Conservative Dentistry*, 16(2), 92-98.
- Barrieshi-Nusair KM ve Qudeimat MA. (2006). A prospective clinical study of mineral trioxide aggregate for partial pulpotomy in cariously exposed permanent teeth. *Journal of Endodontics*, 32(8), 731-735.
- Bergenholtz G, Axelsson S, Davidson T ve ark. (2013). Treatment of pulps in teeth affected by deep caries - A systematic review of the literature. *Singapore Dental Journal*, 34(1), 1-12.
- Camilleri J ve Pitt Ford TR. (2006). Mineral trioxide aggregate: a review of the constituents and biological properties of the material. *International Endodontic Journal*, 39(10), 747-754.
- Caviedes-Bucheli J, Gomez-Sosa JF, Azuero-Holguin MM, Ormeño-Gomez M, Pinto-Pascual V, Munoz HR. (2017). Angiogenic mechanisms of human dental pulp and their relationship with substance P expression in response to occlusal trauma. *International Endodontic Journal*, 50(4), 339-351.
- Cuadros-Fernández C, Lorente Rodríguez AI, Sáez-Martínez S, García-Binimelis J, About I, Mercadé M. (2016). Short-term treatment outcome of pulpotomies in primary molars using mineral trioxide aggregate and Biodentine: a randomized clinical trial. *Clinical Oral Investigations*, 20(7), 1639-1645.

- Duncan HF ve Cooper PR. (2020). Pulp innate immune defense: Translational opportunities. *Journal of Endodontics*, 46(9S), S10-S18.
- Duncan HF, Galler KM, Tomson PL ve ark. (2019). European Society of Endodontology position statement: Management of deep caries and the exposed pulp. *International Endodontic Journal*, 52(7), 923-934.
- Gandolfi MG, Siboni F, Prati C. (2012). Chemical-physical properties of TheraCal, a novel light-curable MTA-like material for pulp capping. *International Endodontic Journal*, 45(6), 571-579.
- Ghoddusi J, Forghani M, Parisay I. (2014). New approaches in vital pulp therapy in permanent teeth. *Iranian Endodontic Journal*, 9(1), 15-22.
- Hanna SN, Perez Alfayate R, Prichard J. (2020). Vital pulp therapy an insight over the available literature and future expectations. *European Endodontic Journal*, 5(1), 46-53.
- Hoefler V, Nagaoka H, Miller CS. (2016). Long-term survival and vitality outcomes of permanent teeth following deep caries treatment with step-wise and partial-caries-removal: A Systematic Review. *Journal of Dentistry*, 54, 25-32.
- Holder MJ, Wright HJ, Couve E, Milward MR, Cooper PR. (2019). Neutrophil extracellular traps exert potential cytotoxic and proinflammatory effects in the dental pulp. *Journal of Endodontics*, 45(5), 513-520.e3.
- Kadali NS, Alla RK, AV R, MC SS, Mantena SR, RV R. (2021). An overview of composition, properties, and applications of Biodentine. *International Journal of Dental Materials*. 3(4):120-126.
- Komabayashi T, Zhu Q, Eberhart R, Imai Y. (2016). Current status of direct pulp-capping materials for permanent teeth. *Dental Materials Journal*, 35(1), 1-12.
- Lim M, Song M, Hong CU, Cho YB. (2021). The biocompatibility and mineralization potential of mineral trioxide aggregate containing calcium fluoride-An in vitro study. *Journal of dental sciences*, 16(4), 1080-1086.
- Marques Junior RB, Baroudi K, Santos AFCD, Pontes D, Amaral M. (2021). Tooth Discoloration Using Calcium Silicate-Based Cements For Simulated Revascularization in Vitro. *Brazilian dental journal*, 32(1), 53-58.
- Marques MS, Wesselink PR, Shemesh H. (2015). Outcome of direct pulp capping with mineral trioxide aggregate: A prospective study. *Journal of Endodontics*, 41(7), 1026-1031.

- Mente J, Hufnagel S, Leo M ve ark. (2014). Treatment outcome of mineral trioxide aggregate or calcium hydroxide direct pulp capping: long-term results. *Journal of endodontics*, 40(11), 1746–1751.
- Meraji N ve Camilleri J. (2017). Bonding over Dentin Replacement Materials. *Journal of endodontics*, 43(8), 1343–1349.
- Ochoa-Rodríguez VM, Tanomaru-Filho M, Rodrigues EM, Guerreiro-Tanomaru JM, Spin-Neto R, Faria G. (2019). Addition of zirconium oxide to Biodentine increases radiopacity and does not alter its physicochemical and biological properties. *Journal of applied oral science : revista FOB*, 27, e20180429.
- Opal S, Garg S, Dhindsa A, Taluja T. (2014). Minimally invasive clinical approach in indirect pulp therapy and healing of deep carious lesions. *The Journal of Clinical Pediatric Dentistry*, 38(3), 185-192.
- Ricketts DN, Kidd EA, Innes N, Clarkson J. (2006). Complete or ultraconservative removal of decayed tissue in unfilled teeth. *The Cochrane Database of Systematic Reviews*, (3), CD003808.
- Ritter AV, Browning WD, Swift EJ. (2012). Critical appraisal. Partial caries excavation. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*, 24(2), 148-152.
- Saghiri MA, Asatourian A, Garcia-Godoy F, Sheibani N. (2016). Effect of biomaterials on angiogenesis during vital pulp therapy. *Dental Materials Journal*, 35(5), 701-709.
- Sangwan P, Sangwan A, Duhan J, Rohilla A. (2013). Tertiary dentinogenesis with calcium hydroxide: a review of proposed mechanisms. *International Endodontic Journal*, 46(1), 3-19.
- Schwendicke F, Dörfer CE, Paris S. (2013). Incomplete caries removal: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Dental Research*, 92(4), 306-314.
- Sismanoglu S, Yildirim-Bilmez Z, Gurcan AT, Gumustas B. (2021). Influence of application mode of universal adhesive on the surface morphology, elemental composition and bond strength of calcium silicate-based cements to composite resin: a SEM-EDX microanalysis study. *Journal of Adhesion Science and Technology*, 36(17), 1833-1846.
- Sismanoglu S. (2021). Bond strength of a resin-based composite to aged Biodentine using different adhesive strategies. *Annals of Medical Research*, 27(3), 0797-0804.
- Spagnuolo G. (2022). *Bioactive Dental Materials: The Current Status*. Materials (Basel, Switzerland), 15(6), 2016.

- Srinivasan S, Vengidesh R, Ramachandran A, Kadandale S. (2021). An immature traumatic teeth management with apical pathology using the novel Biodentine™ obturation: A case report. *Cureus*, 13(12), e20818.
- Torabinejad M ve Parirokh M. (2010). Mineral trioxide aggregate: a comprehensive literature review--part II: leakage and biocompatibility investigations. *Journal of Endodontics*, 36(2), 190-202.
- Tulumbaci F, Almaz ME, Arıkan V, Mutluay MS. (2017). Shear bond strength of different restorative materials to mineral trioxide aggregate and Biodentine. *Journal of Conservative Dentistry*, 20(5), 292–296.
- Yao Y, Luo A, Hao Y. (2023). Selective versus stepwise removal of deep carious lesions: A meta-analysis of randomized controlled trials. *Journal of Dental Sciences*, 18(1), 17-26.
- Yu C ve Abbott PV. (2007). An overview of the dental pulp: its functions and responses to injury. *Australian Dental Journal*, 52(1 Suppl), S4-S16.

ENDİKASYON VE AŞAMALARIYLA DİASTEMA KAPATILMASI

Serra KUTLU KATIRCIOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakóltesi, Restoratif Diş Tedavisi Anabilim Dalı, Niğde/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5127-0885
- ❖ Mail: kutluserra@gmail.com

SONUÇ

Dental materyallerin gelişmesiyle estetik fonksiyonel restorasyonlar yapabilmek mümkündür. Diastema kapama restorasyonları da sıklıkla uygulanmaktadır. Başarılı sonuçlar elde edebilmek ve restorasyonların uzun ömürlü olması için düzenli kontrollerin yapılması, gerekli görülürse yeniden düzenlemeler ve yeniden polisaj işlemlerinin uygulanması önemlidir.

KAYNAKLAR

- Ardu S, Krejci I. (2006). Biomimetic direct composite stratification technique for the restoration of anterior teeth. *Quintessence international*. 37(3).
- Aristidis GA. (2000). Etched porcelain veneer restoration of a primary tooth: A clinical report. *Journal of Prosthetic Dentistry*. 83(5), 504-507.
- Baratieri LN. (1998). Esthetics: Direct adhesive restorations on fractured anterior teeth. *Quintessence Publishing Company*.
- Clark D. (2011). The bioclear matrix and peg lateral treatment. *Inside Dent*. 7(5), 112-116.
- Croll TP, Bullock GA. (2002). Bonded resin-based composite crown restoration of diminutive lateral incisors. *Compendium of continuing education in dentistry (Jamesburg, NJ: 1995)*. 23(6), 550-559.
- Dietschi D. (1995). Free-hand composite resin restorations: a key to anterior aesthetics. *Practical periodontics and aesthetic dentistry: PPAD*. 7(7), 15-25; quiz 27.
- Felippe LA, Montei SJr, DE Caldeira Andrada CA, Ritter AV. (2005). Clinical strategies for success in proximoincisal composite restorations. Part II: Composite application technique. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*. 17(1), 11-21.
- Fischer J. (1999). Esthetics and prosthetics: an interdisciplinary consideration of the state of the art.
- Garber DA, Goldstein RE, Feinman RA. (1988). *Porcelain laminate veneers*. Quintessence Publishing (IL).
- Gkantidis N, Psomiadis S, Topouzelis N (2007). Teeth spacing: etiology and treatment. *Ellenike Orthodontike Epitheorese*. 10(2), 75.
- Gribble AR. (1994). Multiple diastema management: an interdisciplinary approach. *Journal of Esthetic and Restorative Dentistry*. 6(3): 97-102.
- Heintze SD, Rousson V, Hickel R. (2015). Clinical effectiveness of direct anterior restorations—a meta-analysis. *Dental materials*. 31(5), 481-495.

- Kaimenyi J. (1998). Occurrence of midline diastema and frenum attachments amongst school children in Nairobi, Kenya. *Indian journal of dental research: official publication of Indian Society for Dental Research.* 9(2), 67-71.
- Korkut B. (2018). Smile makeover with direct composite veneers: A two-year follow-up report. *Journal of dental research, dental clinics, dental prospects* 12(2), 146.
- Mackenzie L, Parmar D, Shortall AC, Burke FT. (2013). Direct anterior composites: a practical guide. *Dental update.* 40(4), 297-317.
- Mangani F, Sigalot C, Vanini L. (2001). Intarsi in resina composita nel restauro estetico dei settori latero-posteriori. *Il Dentista Moderno* 2: 25-64.
- McLaren EA, Terry DA (2001). Photography in dentistry. *J Calif Dent Assoc.* 29(10), 735-742.
- Proffit WR, Fields HW, Sarver DM. (2007). *Contemporary orthodontics.* Mosby. Elsevier, St. Louis, 160, 207-17.
- Topkara A, Sarı Z. (2009) Ortodontik anomalilerin tedavisinde kullanılan ortodontik aperi sistemlerinin belirlenmesi.
- Tuncer S. (2020). Diastemaların Direkt Kompozit Restorasyonlar İle Tedavisi.
- Tüfek E, Buket A. (2019). Diş Hekimliğinde Adeziv Sistemler. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi* 29(2), 340-349.
- Vanini L. (1996). Light and color in anterior composite restorations. *Practical periodontics and aesthetic dentistry: PPAD.* 8(7), 673-682; quiz 684.
- Waggoner W F. (2002). Restoring primary anterior teeth. *Pediatric dentistry.* 24(5), 511-516.

SAĞLIK & BİLİM
2023
HEMŞİRELİK
-II-

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Hale UYAR HAZAR

SAĞLIK & BİLİM 2023: Hemşirelik -II

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Hale UYAR HAZAR
ORCID (0000-0002-1236-6929)

ISBN 978-625-6504-19-6
E-ISBN 978-625-6504-20-2
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub20236>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Hemşirelik -II

UYAR HAZAR, Hale

1. Basım, 220s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1.Bilim 2. Hasta 3. Hemşire 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İLK YARDIM: HEMŞİRELİK VE EBELİK	7
<i>Hale UYAR HAZAR</i>	
AFETLERDE PSİKOLOJİK İLK YARDIM VE PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ	13
<i>Ece ALAGÖZ, Selinay DUMANLI</i>	
TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU VE HEMŞİRELİKTE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR.....	31
<i>Şeyma Nur ÇAM, Seda DÜLCEK</i>	
POST TRAVMATİK STRES SENDROMU: ÇOCUKLAR, AİLELER VE HEMŞİRELİK BAKIMI	47
<i>Adnan Batuhan COŞKUN, Erhan ELMAOĞLU, Selda YÜZER ALSAÇ</i>	
KADIN RUH SAĞLIĞINDA PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ.....	63
<i>Ece ALAGÖZ, Meltem Bikter APAYDIN</i>	
PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİNDE SPİRİTÜEL BAKIM VE TAMAMLAYICI TIP UYGULAMALARI	79
<i>Ece ALAGÖZ, Vildan YANIK</i>	
ZOR HASTA DAVRANIŞLARINDA HEMŞİRELİK YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ.....	93
<i>Sevgi KESKİN, Birgül ÖZKAN</i>	
HEMŞİRELİKTE FARKINDALIK TEMELLİ MÜDAHALELERİN ETKİSİ VE ÖNEMİ.....	101
<i>Merve ATAÇ ÖKSÜZ</i>	
HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNDE MANİPÜLATİF DAVRANIŞLARIN İNCELENMESİ.....	123
<i>Sevgi KESKİN, Birgül ÖZKAN</i>	
ÖZEL DURUMLARDA AİLE PLANLAMASI DANIŞMANLIĞI VE AİLE PLANLAMASI YÖNTEMLERİ.....	131
<i>Abdurrahim UYANIK, Nurgül KAPLAN, Ebru SADIÇ</i>	

TİP 2 DİABETES MELLİTUS HASTALARINA VERİLEN EĞİTİMİN ÖNEMİ	140
<i>Sibel YOLCU</i>	
YAŞLILARDA ÜRİNER İNKONTİNANS VE HEMŞİRELİK BAKIMI	163
<i>Cemal ÖZALP, Azra KESKİN</i>	
KONJENİTAL KALP HASTALIĞI OLAN ERİŞKİNLERDE İLERİ HEMŞİRELİK BAKIMI PLANLAMASI	175
<i>Ebru Yıldız KARADENİZ</i>	
MULTİPLE SKLEROZ'DA PULMONER KOMPLİKASYONLAR VE YÖNETİM.....	183
<i>Gamze OĞUZ</i>	
ÜROSTOMİ İLE YAŞAMINI SÜRDÜREN BİR HASTANIN KOLCABA KONFOR KURAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ VE HEMŞİRELİK BAKIMI: OLGU SUNUMU	193
<i>Gökçe Nur TAŞKIRAN, Şebnem ÇINAR YÜCEL</i>	
TÜRKİYE'DE CERRAHİ BİRİMLERDE YAPILAN TEZLERDE SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİNİN KULLANIMI.....	207
<i>Ömer Faruk ÇETİNKAYA, Fatma Dilek TURAN</i>	

İLK YARDIM: HEMŞİRELİK VE EBELİK

Hale UYAR HAZAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Bitlis, TÜRKİYE
- ❖ İlk Yardım Eğitici Eğitmeni
- ❖ ORCID: 0000-0002-1236-6929
- ❖ Mail: hazarhale@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bulut Y. (2020). Afet ve acil durumlarda hemşirelerin ilk yardım bilgi düzeyleri, namık kemal üniversitesi sağlık uygulama ve araştırma merkezi örneği. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Doç Dr. Gamze VAROL.
- Ebe Tanımı (2023). Sağlık Bakanlığı Ebe Tanımı. Erişim linki: <https://www.turkebelerdernegi.org/ebelik/ebelik-tanimi/>
- Resmi Gazete. (2015). İlk Yardım Yönetmeliği. Sayı: 29429. Erişim linki: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150729-2.htm>
- Resmi Gazete. (1954). Hemşirelik Kanunu. Kanun Numarası: 6283. Erişim linki: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.6283.pdf>
- Yönetmelik. (2010). Sağlık Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği. Sayı: B.10.0.SEG.0.72.00.03-010.03/15296. Erişim linki: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11011/hizmet-ici-egitim-yonetmeligi-genelgesi.html>

AFETLERDE PSİKOLOJİK İLK YARDIM VE PSİKIYATRİ HEMŞİRELİĞİ

Ece ALAGÖZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Maltepe Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4913-0944
- ❖ Mail: alagozece@gmail.com

Selinay DUMANLI

- ❖ Kurum Bilgisi: T.C. Arel Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0001-3950-3954
- ❖ Mail: selinaydumanli@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Acar, İ., & Acar, G. (2016). Afet Psikolojisi ve Psikolojik İlk Yardım. Nobel Tıp Kitabevi.
- Akın, A., & Gürkan, G. (2015). Afetlerde Psikolojik Destek Hizmetleri. TAF Preventive Medicine Bulletin, 14(2), 159-166.
https://www.researchgate.net/publication/281660773_Afetlerde_Psikolojik_Destek_Hizmetleri
- Aksoy, D., & Kılıç, E. (2019). Afetlerde Psikolojik Destek Hizmetleri. Acil Tıp Dergisi, 19(3), 136-141.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/773801>
- Aktaş, Y. Y. (2019). Afetlerde Psikolojik İlk Yardım. Türk Psikiyatri Dergisi, 30 (Special Issue), 58-62.
<https://www.turkpsikiyatri.com/default.aspx?modul=article&id=2087>
- National Institute of Mental Health. (2020). Post-Traumatic Stress Disorder. <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd/index.shtml>
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2019). Disaster Technical Assistance Center Supplemental Research Bulletin: Disaster Behavioral Health. <https://www.samhsa.gov/sites/default/files/dtac/srb-disaster-behavioral-health.pdf>
- World Health Organization. (2013). Psychological First Aid: Guide for Field Workers. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548205>

TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU VE HEMŞİRELİKTE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Şeyma Nur ÇAM

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0004-9064-2281
- ❖ Mail: seymaa.cam19@gmail.com

Seda DÜLCEK

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8890-4236
- ❖ Mail: seda.dulcek@gedik.edu.tr

KAYNAKLAR

- American Psychiatric Association (2022) Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5th edition Text Revision (DSM-5-TR). Washington
- Andreasen N. C. (2022). What is post-traumatic stress disorder?. Dialogues in clinical neuroscience,13(3), 240–243. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2011.13.2/nandreasen>
- Asaad, F. (2021). The investigation of attachment styles, resilience, and posttraumatic stress disorder in Syrian refugees in Turkey [Master Thesis] Bahcesehir University.
- Bağ, B. (2017). Almanyada konsültasyon-liyezon psikiyatri hemşireliği uygulamaları: bir deneyim paylaşımı. Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics 3(1):7-11.
- Bolu, A., Erdem, M. & Öznur, T. (2014). Travma sonrası stres bozukluğu. Anatol J Clin Investig, 8(2),98-104.
- Choi K., & Seng J. (2015). Pilot for nurse-led, interprofessional in-service training on trauma-informed perinatal care. J Contin Educ NursNov;46(11):515-21. <https://doi.org/10.3928/00220124-20151020-04>
- Coşgun, M.G. (2022). 2020 İzmir depremini yaşamış bireylerde travma sonrası stres bozukluğu belirtileri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki [Yüksek Lisans Tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Çam, O., Büyükbayram, A., & Turgut, E. (2016). Travma sonrasında ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği yaklaşımı. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 19:(3), 210-216. <https://doi.org/10.17049/ahsbd.71279>
- Çelen, Ö. (2022). 112 çalışanlarında travma sonrası stres bozukluğu görülme sıklığı ve ilişkili faktörler [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çiller, A., Köskün, T., & Akça, A. (2022). Post traumatic stress disorder and behavioral therapy intervention techniques used in treatment. Current Approaches in Psychiatry 14(4):499-509. <https://doi.org/10.18863/pgy.1096518>
- Fateminia, A., Hasanvand, S., Goudarzi, F., & Mohammadi, R. (2022). post-traumatic stress disorder among frontline nurses during the COVID-19 pandemic and Its relationship with occupational burnout. Iranian journal of psychiatry, 17(4), 436–445. <https://doi.org/10.18502/ijps.v17i4.10693>

- Flanagan, J. C., Jones, J. L., Jarnecke, A. M., & Back, S. E. (2018). Behavioral treatments for alcohol use disorder and post - traumatic stress disorder. *Alcohol research : current reviews*, 39(2), 181–192.
- Harnett, N. G., Goodman, A. M., & Knight, D. C. (2020). PTSD-related neuroimaging abnormalities in brain function, structure, and biochemistry. *Experimental neurology*, 330, 113331. <https://doi.org/10.1016/j.expneurol.2020.113331>
- Hase M. (2021). The structure of EMDR therapy: a guide for the therapist. *Frontiers in psychology*, 12, 660753. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.660753>
- Javidi, H., & Yadollahie, M. (2012). Post - traumatic stress disorder. *The international journal of occupational and environmental medicine*, 3(1), 2–9.
- Jensen, J. F., Egerod, I., Bestle, M. H. et al. (2016). A recovery program to improve quality of life, sense of coherence and psychological health in ICU survivors: a multicenter randomized controlled trial, the RAPIT study. *Intensive care medicine*, 42(11), 1733–1743. <https://doi.org/10.1007/s00134-016-4522-1>
- Kaczurkin, A. N., & Foa, E. B. (2015). Cognitive-behavioral therapy for anxiety disorders: an update on the empirical evidence. *Dialogues in clinical neuroscience*, 17(3), 337–346. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2015.17.3/akaczurkin>
- Kentish-Barnes, N., Chevret, S., Valade, S. et al. (2022). A three-step support strategy for relatives of patients dying in the intensive care unit: a cluster randomised trial. *Lancet (London, England)*, 399(10325), 656–664. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)02176-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)02176-0)
- Kızıldaş, S. (2022). Toplumsal travmalara maruz kalan ve tanık olan bireylerde travma sonrası stres bozukluğunun incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Haliç Üniversitesi
- Koç, Ö. (2023). Covid-19 geçirenlerin kişilik özelliklerinin travma sonrası stres bozukluğu ve travma sonrası gelişim düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Topkapı Üniversitesi.
- Kuzgun, T. (2018). The association between posttraumatic stress disorder and trauma- related guilt, shame, fear and sense of control in women with sexual trauma [Doctoral Dissertation]. İstanbul Arel University
- Landin-Romero, R., Moreno-Alcazar, A., Pagani, M., & Amann, B. L. (2018). How does eye movement desensitization and reprocessing therapy work? A systematic review on suggested mechanisms of action. *Frontiers in psychology*, 9, 1395.

- Lehner, M., Skórzewska, A., & Wisłowska-Stanek, A. (2021). Sex - related predisposition to post - traumatic stress disorder development - the role of neuropeptides. *International journal of environmental research and public health*, 19(1), 314. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010314>
- Levi, P., Patrician, P. A., Vance, D. E., Montgomery, A. P., & Moss, J. (2021). Post - traumatic stress disorder in intensive care unit nurses: a concept analysis. *Workplace health & safety*, 69(5), 224–234. <https://doi.org/10.1177/2165079920971999>
- Liu, W., Sun, L., Yin, X., et al. (2022). Relationship between job stress, thinking style and symptoms of post-traumatic stress disorder in mental health nurses. *Frontiers in public health*, 10, 979138. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.979138>
- Lotfi, S. & Başçılar, M. (2017). Travma sonrası stres bozukluğu ve sosyal hizmet . *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3),275-286.
- Maoz, I., Zubedat, S., Dolev, T. et al. (2021). Dog training alleviates PTSD symptomatology by emotional and attentional regulation. *European journal of psychotraumatology*, 12(1), 1995264. <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1995264>
- Merdan Yıldız, E. D., Kumpasoğlu, G. B., Eltan, S. ve Tutarel-Kışlak, Ş. (2021). Çocuk ve ergenlerde EMDR: Travma sonrası stres bozukluğu tedavisindeki etkililiği üzerine bir derleme. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(2), 213-228. <https://doi.org/10.5455/kpd.26024438m000041>
- Nielsen, A. H., Angel, S., Egerod, I., Lund, T. H., Renberg, M., & Hansen, T. B. (2020). The effect of family-authored diaries on posttraumatic stress disorder in intensive care unit patients and their relatives: A randomised controlled trial (DRIP-study). *Australian critical care : official journal of the Confederation of Australian Critical Care Nurses*, 33(2), 123–129. <https://doi.org/10.1016/j.aucc.2019.01.004>
- Pınar, Ş., & Polat, Ş. (2019). Postpartum dönemde algılanan sosyal desteğin posttravmatik stres ve anne bebek bağılılığı ile ilişkisi. *Mersin Univ Sağlık Bilim Dergisi* 12(3):448-456. DOI:10.26559/mersinsbd.568132
- Schwartz, D., Barkowski, S., Strauss, B., Knaevelsrud, C., & Rosendahl, J. (2019). Efficacy of group psychotherapy for posttraumatic stress disorder: Systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Psychotherapy research : journal of the Society for Psychotherapy Research*, 29(4), 415–431. <https://doi.org/10.1080/10503307.2017.1405168>

- Semiz, M. , Erdem, F. , Erdem, A. ve ark. . (2015). Akut miyokard infarktüs geçiren hastalarda travma sonrası stres bozukluğu belirtileri. *Abant Tıp Dergisi*, 4 (1), 47-53. DOI: 10.5505/abantmedj.2015.78942
- Türk Kurtça, T., Ermağan Çağlar, E. & Sanal Özcan, Y. (2020). Akran zorbalığı ve travma sonrası stres bozukluğu arasındaki ilişkinin gözden geçirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28 (2), 584-595 . DOI: 10.24106/kefdergi.693410
- Wade, D. M., Mouncey, P. R., Richards-Belle, A. et al. POPPI Trial Investigators (2019). Effect of a nurse - led preventive psychological intervention on symptoms of posttraumatic stress disorder among critically ill patients: a randomized clinical trial. *JAMA*, 321(7), 665–675. <https://doi.org/10.1001/jama.2019.0073>
- Xian-Yu, C. Y., Deng, N. J., Zhang, J., et (2022). Cognitive behavioral therapy for children and adolescents with post-traumatic stress disorder: meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 308, 502–511. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.04.111>
- Yanık, Z., (2018). The mediating effect of rumination in relationship to centrality of event, posttraumatic growth and posttraumatic stress disorder among breast cancer survivors [Master Thesis]. Bahcesehir University.
- Yehuda, R., Hoge, C. W., McFarlane, A. C. et al. (2015). Post-traumatic stress disorder. *Nature reviews. Disease primers*, 1, 15057. <https://doi.org/10.1038/nrdp.2015.57>
- Yeken, H., (2019). Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth in refugee adolescents: risk and protective factors [Master Thesis]. Bolu Abant İzzet Baysal University.
- Yi, L., Lian, Y., Ma, N., & Duan, N. (2022). A randomized controlled trial of the influence of yoga for women with symptoms of post-traumatic stress disorder. *Journal of translational medicine*, 20(1), 162. <https://doi.org/10.1186/s12967-022-03356-0>
- Zor, V., (2020). Türkiyedeki itfaiyecilerde travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin incelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

POST TRAVMATİK STRES SENDROMU: ÇOCUKLAR, AİLELER VE HEMŞİRELİK BAKIMI

Adnan Batuhan COŞKUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Gaziantep/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5998-7474
- ❖ Mail: adnanbatuhan.coskun@hku.edu.tr

Erhan ELMAOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Kilis/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4830-1625
- ❖ Mail: erhanelmaoglu@hotmail.com

Selda YÜZER ALSAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Yozgat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1324-0148
- ❖ Mail: selda.yuzer@yobu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akdemir, A. & Önder, M.E. (2000). Travmanın biyolojisi. 3P Dergisi, 8(1), 5-8.
- Alpay, E. H., Aydın, A., & Bellur, Z. (2017). Çocukluk Çağı Travmalarının Depresyon ve Travma Sonrası Stres Belirtileri İle İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüklerinin Aracı Rolü.
- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®). American Psychiatric Pub.
- Arkan B, Üstün B. (2009). Davranım Bozukluğu Olan Çocuklara Psikiyatrik Yaklaşımda Anne-Baba Eğitim Programları: İki Örnek Bağlamında Bir Değerlendirme. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 1:155-174.
- Arkan B, Üstün B. (2010). Ebeveyn Eğitim Programlarını Değerlendirme Rehberi. DEUHYO ED, 3 (2),102-107.
- Arsıntaş H. (2015). Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliğinde Etik Konular, Kodlar ve Standartlar. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 6(1):47-56.
- Bakır E, Kapucu S. (2017). Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür İncelemesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 4(2), 13–24.
- Çam O, Büyükbayram A, Öztürk Turgut E. (2016). Travma sonrasında Ruh sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Yaklaşımı. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 19:3.
- Çelik, F. G. H., & Hocaoğlu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: Bir gözden geçirme. Sakarya Tıp Dergisi, 8(4), 695-711.
- Costello EJ, Erkanli A, Fairbank JA, Angold A. (2002). The prevalence of potentially traumatic events in childhood and adolescence. J Trauma Stress, 15(2):99-112.
- Gillies, D., Taylor, F., Gray, C., O'Brien, L., & d'Abrew, N. (2013). Psychological therapies for the treatment of post-traumatic stress disorder in children and adolescents. Evidence-based child health: a Cochrane review journal, 8(3), 1004-1116.
- İçel S, Özkan B, Aydoğan A. (2016). Toplum Ruh Sağlığı Merkezlerinde Hemşirenin Rolü. Ankara Med J, 16(2):208-14.
- Karadağ, M., Gökçen, C., & Sarp, A. S. (2020). Bir Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kliniğine Başvuran Travma Sonrası Stres Bozukluğu Olgularının Sosyodemografik ve Tanısal Özellikleri. Akdeniz Tıp Dergisi, 6(3), 424-429.
- Kılınç G, Yıldız E, Harmancı P. (2017). Toplumsal Travmatik Olaylar ve Aile Ruh Sağlığı. Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics, 3(2):182-8.

- Koç Z. (2018). Örselenme (Travma) ve Tetikleyici Etkenle (Stresörle) İlişkili Bozukluklar ve Psikiyatri Hemşireliği Bakımı. İKSAD Yayınevi.
- Kolaitis, G. (2017). Trauma and post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *European Journal of Psychotraumatology*, 8(sup4), 1351198.
- La Bash, H., & Papa, A. (2014). Shame and PTSD symptoms. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 6(2), 159-166.
- Oflaz F ve ark. (2010). Hemşirelerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerini Tanıma Durumları. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1(1):1-6.
- Oflaz F. (2008). Hasta Çocuk ve Ebeveynlerinin Pediatrik Yoğun Bakım Deneyimi ve Travmatik Stres. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(1).
- Oflaz F. (2015). Travma Yaşamış Çocuk ve Gençlerin Ele Alınmasında Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Uygulamaları. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*, 1(2).
- Özbaş D, Buzlu S. (2011). Geçmişten Günümüze Psikiyatri Hemşireliği. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg.* Cilt 19 - Sayı 3: 187-193.
- Özgen F, Aydın H. (1999). Travma Sonrası Stres Bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1:34-41.
- Özkan, B. & Çetinkaya Kutun, F. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 249-256.
- Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2015). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. 13. Baskı. Nobel Tıp Yayıncılık, Ankara.
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 1(9), 49-62.
- Perry BD, Azad T. (1999). Posttraumatic stres disorder in children and adolescents. *Current Opin Pediatr*, 11:310-6.
- Trickey, D., Siddaway, A. P., Meiser-Stedman, R., Serpell, L., & Field, A. P. (2012). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical psychology review*, 32(2), 122-138.
- Yılmaz M, Türkleş S. (2015). Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Uygulamaları Kapsamında Türkiye’de Yapılmış Çalışmaların Hemşirelik Müdahalelerine Etkisi: Sistematik Bir Derleme. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*, 1(2).
- Yorbık Ö ve Ark. (2002). Çocuk ve Ergenlerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu. *T Klin J Psychiatry*, 3.

KADIN RUH SAĞLIĞINDA PSİKIYATRİ HEMŞİRELİĞİ

Ece ALAGÖZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Maltepe Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4913-0944
- ❖ Mail: alagozece@gmail.com

Meltem Bikter APAYDIN

- ❖ Kurum Bilgisi: T.C. Arel Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-6151-3864
- ❖ Mail: meltemnr36@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aydın N. Kadın Ruh Sağlığı ve Hemşirelik Bakımı. İstanbul: Sistem Ofset Matbaacılık; 2016.
- Dikmen Ö, Sağlam D. Aile İçi Şiddet ve Kadın Ruh Sağlığı. Ankara: Anı Yayıncılık; 2017.
- Erdoğan S. Kadınların Ruh Sağlığı ve Sosyal İlişkiler. İstanbul: Genişletilmiş 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri; 2021.
- Güner P, Ünsal A, Özkan S, Demirci H. Psikiyatri Hemşireliği İlkeleri ve Pratiği. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2017.
- Karaman T, Şahin Ş. Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği. Ankara: Detay Yayıncılık; 2015.
- Koç M. Kadınların Ruh Sağlığı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2016.
- Özkan S. Hemşirelik Yaklaşımları: Kadın Hastalıkları ve Doğum. Ankara: Palme Yayıncılık; 2018.
- Şahin E. Cinsel Sağlık. İstanbul: Tuna Matbaacılık; 2019.
- Uslu R, Gürol A. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği. İstanbul: Literatür Yayıncılık; 2015.
- Yıldız A. Kadınların Ruh Sağlığı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri; 2018.

PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİNDE SPİRİTÜEL BAKIM VE TAMAMLAYICI TIP UYGULAMALARI

Ece ALAGÖZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Maltepe Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4913-0944
- ❖ Mail: alagozece@gmail.com

Vildan YANIK

- ❖ Kurum Bilgisi: T.C. Arel Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-4985-7103
- ❖ Mail: vildanyanik@besiktas.bel.tr

KAYNAKLAR

- Aydın, B., & Kömürcü, N. (2018). Hemşirelik Öğrencilerinin Spiritüel Bakıma Yönelik Tutumları. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 13(43), 145-155.
- Büssing, A., Michalsen, A., Khalsa, S. B. S., Telles, S., & Sherman, K. J. (2012). Effects of yoga on mental and physical health: a short summary of reviews. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2012, 165410.
- Çalık, İ. (2017). *Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları*. Nobel Tıp Kitapevleri.
- Çalık, K., & Yılmaz, N. (2016). Akupunktur ve hemşirelik. *Uludağ Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 29(1), 51-57.
- Davis, M. P., & Joyner, M. (2016). *Principles and Practice of Palliative Care and Supportive Oncology*. Lippincott Williams & Wilkins.
- Dündar, N. A., & Emiroğlu, O. N. (2018). Aromaterapi: Temel bilgiler, uygulamalar ve sağlık açısından yararları. *Hacettepe Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 73-85.
- Erdoğan, S., Uğraş, G. A., Kavlak, O., & Ercan, İ. (2021). Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Hemşirelik Bakımına Katkısı: Sistematik Derleme. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 4(2), 58-66.
- Gerçek, E. (2019). *Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları*. Nobel Tıp Kitapevleri.
- Geyik, H. T., & Ayrancı, Ü. (2017). Hemşirelikte Spiritüel Bakım. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(4), 248-255.
- Köse, S., Özdemir, E., & Bilgili, N. (2019). Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları ve Hemşirelik. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 223-234.
- Lengacher, C. A., Reich, R. R., Kip, K. E., Barta, M. K., Ramesar, S., Paterson, C. L., ... & Moscoso, M. S. (2018). Influence of mindfulness-based stress reduction (MBSR) on telomerase activity in women with breast cancer (BC). *Biological Research for Nursing*, 20(4), 376-384.
- Musciotto, R. A., Johnstone, P. A., & Smith, T. J. (2016). *Integrative Oncology*. Springer.

ZOR HASTA DAVRANIŞLARINDA HEMŞİRELİK YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

Sevgi KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Etlik Şehir Hastanesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9827-7125
- ❖ Mail: kskn.sevgi@hotmail.com

Birgöl ÖZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ Mail: ozkanbirgul7@gmail.com

KAYNAKLAR

- Cheluvappa, R., Selvendran, S. (2022). Antipodean Perspectives—Aged Care Nursing and the Multifaceted Role of the Aged Care Nurse. *Nurs. Rep.* 2022, 12, 629–636.
- Gorman L.M., Sultan D.F., Raines M.L. (1996). *David's Manual of Psychosocial Nursing in General Patient Care*, Los Angeles, s:1-3.
- Gorman L.M., Sultan D.F. (2008). *Psychosocial Nursing For General Patient Care*. Los Angeles, s:1-2
- Gündoğan, R., Neşe, A. (2022). Yoğun Bakım Hastası Olan Hasta Yakınlarının Hemşirelerden Beklentilerinin Belirlenmesi. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 26(1):9-17.
- Kağan, G. ve ark. (2021). Sağlık Çalışanlarının Öz Liderlik Davranışlarının İletişim Becerileri Üzerindeki Etkisi. *KOSBED*, 2021, 42: 43- 55.
- Karakaş, S., Polat, H. (2022). Bir Psikiyatri Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Profesyonel Benlik Kavramı ve İletişim Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2022, Cilt 3, Sayı 1, 58-70.
- Kartal, H. ve ark. (2022). Yoğun Bakımlarda Karşılanmayan Hemşirelik Bakımı ve Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *SHYD*;9(2):322-333.
- Kırmızı, Y., İnce, C. (2022). Covid 19 Servisinde Çalışan Hemşirelerde Merhamet Yorgunluğu, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 53: 21-36.
- Kırmızıgül, E. ve ark. (2022). Tedavi Sonucu Başarısız Olan Infertil Kadınla İletişim: “Orlando’nun Etkileşim Kuramına Göre İncelenmesi”. *J Soc Anal Health*, 2(2): 142-147.
- Özdemir, F., Yılmaz, M. (2022). Diz Altı Amputasyonu Olan Hastanın İda Jean Orlando’nun Etkileşim Kuramına Göre Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2022; 9(1): 14-22.
- Sezgin, E. ve ark. (2022). Covid-19 Pandemisi Sırasında Hemşirelerin İşe Bağlı Gerginlik Düzeylerinin Duygusal Tükenmeleri Üzerindeki Etkisi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 541-556.
- Terakye G. (1994). Hemşirelikte İletişim ve Hasta Hemşire ilişkileri, *Aydoğdu Ofset*, Ankara, s: 73-87.
- Yıldız, E., Karagözoğlu, Ş. (2022). Nurses' Perspective on Obese Patients and Their Care. *Journal of Health Sciences Institute*, 7(1): 17-23.

HEMŞİRELİKTE FARKINDALIK TEMELLİ MÜDAHALELERİN ETKİSİ VE ÖNEMİ

Merve ATAÇ ÖKSÜZ

- ❖ Kurum Bilgisi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9556-0737
- ❖ Mail: merveatac@comu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akçakanat, T., ve Köse, S, (2018). Bilinçli Farkındalık (Mindfulness): Kavramsal Bir Araştırma.
- Ameli R (2016) 25 Farkındalık Dersi: Şimdi Sağlıklı Yaşama Zamanı (Çeviri Ed. Z Atalay, K Ögel). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Amin, N., Quek, K. F., Oxley, J. A., Noah, R., & Nordin, R. (2018). Emotional distress as a predictor of work-related musculoskeletal disorders in Malaysian nursing professionals. *The International Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 9(2), 69– 78..
- Arslan, I. (2018). Bilinçli farkındalık, depresyon düzeyleri ve algılanan stres arasındaki ilişki. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 73-86
- Aşık E. Albayrak S. Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Bilinçli Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2021 11(1): 16-20.
- Aştı, T. A., ve Karadağ, A. (2014). Hemşirelik Esasları Hemşirelik Bilimi ve Sanatı. İstanbul: Akademi Yayınları.
- Atalay Z. Şefkat; Zorlayıcı duygu ve durumlarla yaşayabilme sanatı. *Inkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ*. 2019 58-60.
- A-tjak, J. G., Davis, M. L., Morina, N., Powers, M. B., Smits, J. A., & Emmelkamp, P. M. (2015). A Meta-Analysis Of The Efficacy Of Acceptance And Commitment Therapy For Clinically Relevant Mental and Physical Health Problems. *Psychotherapy and psychosomatics*, 84(1), 30-36.
- Austin S, Fernet C, Trépanier SG, Lavoie-Tremblay M (2020). Fatigue in new registered nurses: A 12-month cross-lagged analysis of its association with work motivation, engagement, sickness absence and turnover intention. *J Nurs Manag* 28(3): 606-614.
- Ay, F.A., Ertem, Ü.T., Özcan, N.K., Güneş, B., Işık, R.B., Savran, S. (2015). *Temel Hemşirelik, Kavramlar, İlkeler ve Uygulamalar*. Editör:F.A.Ay. İstanbul Medical Yayıncılık Ltd. Şti, İstanbul.
- Baer, R. A. (2006). *Mindfulness-based treatment approaches: Clinician's guide to evidence base and applications*. San Diego, CA:Academic.
- Bernstein S. Being present: Mindfulness and nursing practice. *Nursing*. 2019 49(6):14-7.
- Biegel, G. (2009). *The Stress Reduction Workbook For Teens: Mindfulness Skills To Help You Deal With Stress*. Oakland, CA:Harbinger.
- Biol, L. (2013). *Hemşirelik Süreci*. Bozyaka Matbaacılık, 10. Baskı, İzmir.
- Bishop SR, Lau M, Shapiro S, Carlson L, Anderson ND, Carmody J, Devins G et al. (2004) Mindfulness: a proposed operational definition. *Clin Psychol (New York)*, 11:230-241.
- Bodian, S. (2006). *Meditation for dummies*. Indiana: Wiley Publishing Inc.

- Brown KW, Ryan RM, Creswell JD (2007a) Mindfulness: theoretical foundations and evidence for its salutary effects. *Psychol Inq*, 18:211-237.
- Ceravolo D, Raines DA (2019). The Impact of a mindfulness intervention for nurse managers. *Journal of Holistic Nursing* 37(1): 47-55.
- Chiesa A, Serretti A. “Mindfulness-based stress reduction for stress management in healthy people: a review and meta-analysis”, *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 2009, 15(5); 593-600.
- Cohen-Katz J, Wiley SD, Capuano T, Baker DM, Kimmel S, Shapiro S. The effects of mindfulness-based stress reduction on nurse stress and burnout, Part II: A quantitative and qualitative study. *Holist Nurs Pract*. 2005 19(1):26-35.
- Crane R., (2009) *Mindfulness-Based Cognitive Therapy - Distinctive Features*; Routledge.
- Cullen, M. (2011). Mindfulness-Based Interventions: An Emerging Phenomenon. *Mindfulness* (2011) 2:186–193. DOI 10.1007/s12671-011-0058-1.
- Çam, O., & Büyükbayram, A. (2017). Nurses' Resilience and Effective Factors. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemşireleri Derneği*, 8(2), 118-126.
- Çatak, P. D., Ögel, K. (2010). Farkındalık Temelli Terapiler ve Terapötik Süreçler. *Klinik Psikiyatri*, 13, 85, 91.
- Dernbecher S, Beck R. The concept of mindfulness in information systems research: a multi-dimensional analysis. *European Journal of Information Systems*. 2017 26(2):121-42.
- Dodek, P., Norena, M., Ayas, N., Dhingra, V., Brown, G., & Wong, H. (2019). Moral distress in intensive care unit personnel is not consistently associated with adverse medication events and other adverse events. *Journal of critical care*, 53, 258–263.
- Dos Santos T M, Kozasa E H, Carmagnani I S, Tanaka L H, Lacerda S S, Nogueira-Martins L A. “Positive Effects Of A Stress Reduction Program Based on Mindfulness Meditation in Brazilian Nursing Professionals: Qualitative and Quantitative Evaluation. *Explore*”, *The Journal of Science and Healing*, 2016, 12(2); 90-99.
- Dymond S, Barnes D (1997) Behavior-analytic approaches to self-awareness. *Psychol Rec*, 47: 181-200.
- Engin, E., ve Çam, O. (2005). Farkındalık ve psikiyatri hemşireliği. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 21(2), 159-168.
- Fulton, P. R., Seigel, R. D. (2005). Buddhist and Western psychology: Seeking common ground. In *Mindfulness and PsychoNyanaponika Therapy* (pp.55–72) New York: Guilford Press.

- Genç Köse, B. (2020). Yönetici Hemşirelerde Ayak Refleksoloji Uygulamasının İş Stresi ve Anksiyete Düzeyi Üzerine Etkisi, Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Germer, C. K. (2005). Mindfulness: What Is It? What Does It Matter? In C. K. Germer, R. D. Siegel, & P. R. Fulton (Eds.), *Mindfulness and psychotherapy* (p. 3–27). Guilford Press
- Germer, C. K. (2009). *The mindful path to self-compassion: Freeing yourself from destructive thoughts and emotions*. The Guilford Press
- Gethin R (2011) On some definitions of mindfulness. *Contemporary Buddhism*, 12:263-279.
- Ghawadra SF, Abdullah KL, Choo WY, Phang CK (2019). Mindfulness-Based Stress Reduction for psychological distress among nurses: A systematic review. *J Clin Nurs* 28(21-22): 3747-58.
- Gilbert, P. (2005). Compassion and cruelty: A Biopsychosocial Approach. In P. Gilbert (Ed.), *Compassion: Conceptualisations, Research And Use In Psycho Nyanaponika Therapy* (pp. 9-74). Hove: Routledge
- Goodman, M. J., & Schorling, J. B. (2012). A mindfulness course decreases burnout and improves well-being among healthcare providers. *International journal of psychiatry in medicine*, 43(2), 119–128.
- Gracia-Gozalo, R. M., Ferrer Tarrés, J. M., Ayora Ayora, A., Alonso Herrero, M., Amutio Kareaga, A., & Ferrer Roca, R. (2017). Application of a mindfulness program among healthcare professionals in an intensive care unit: Effect on burnout, empathy, and self-compassion. *Medicina Intensiva*, 43(4), 207-216.
- Green, J., Huberty, J., Puzia, M. & Stecher, C. (2021). The Effect of Meditation and Physical Activity on the Mental Health Impact of COVID-19-Related Stress and Attention to News Among Mobile App Users in the United States: Cross-sectional Survey. *JMIR Ment Health*, 13;8(4):e28479. doi: 10.2196/28479.
- Haslinda, A., & Tyng, C. L. T. (2016). Job stress and coping mechanisms among nursing staff in a Malaysian Private Hospital. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(5), 471– 487.
- Hayes, S. C. (2004). Acceptance and Commitment Therapy, Relational Frame Theory, and the Third Wave of Behavioral and Cognitive Therapies. *Behavior Therapy*, 35, 639-665.
- Hayes, S. C., Stroschal, K. D., & Houts, A. (Eds.). *a practical guide to acceptance and commitment Nyanaponika Therapy*. New York: Springer.
- Hevezi J. A. (2016). Evaluation of a Meditation Intervention to Reduce the Effects of Stressors Associated With Compassion Fatigue Among

- Nurses. *Journal of holistic nursing* : official journal of the American Holistic Nurses' Association, 34(4), 343–350.
- Hilcove, K., Marceau, C., Thekdi, P., Larkey, L., Brewer, M.A. & Jones, K. (2020). Holistic Nursing in Practice: Mindfulness- Based Yoga as an Intervention to Manage Stress and Burnout. *Journal of Holistic Nursing* / Vol. 0, No. 0, 2020. DOI: 10.1177/0898010120921587.
- Horner JK, Piercy BS, Eure L, Woodard EK. A pilot study to evaluate mindfulness as a strategy to improve inpatient nurse and patient experiences. *Applied Nursing Research*. 2014 27(3): 198-201.
<https://tr.euronews.com/2021/05/12/turkiye-de-hasta-basina-kac-hemsire-dusuyor-dunyada-durum-ne-oecd-saglik-hastane-pandemi>
- International Council of Nurses (ICN). (2021, January 18) The COVID-19 effect: World's nurses facing mass trauma, an immediate danger to the profession and future of our health systems. 15.03.2022
- Işık Terzi, Ş., Ergüner Tekinalp, B. (2013). Psikolojik danışmada güncel kuramlar. Ankara: Pegem Akademi.
- Johanson, G. J. (2006). The Use of Mindfulness in Psychotherapy. *Annals of the American Psychotherapy Association*, 9(2), 15-24.
- Jung Im C, Myung Suk K. Relations of Job Stress, Burnout, Mindfulness and Job Satisfaction of Clinical Nurses. *International Journal of Bio-Science and Bio-Technology*. 2015 7(3);121-128.
- Kabat-Zinn J (2005) *Coming to Our Senses: Healing Ourselves and The World Through Mindfulness*. New York, Hyperion.
- Kabat-Zinn, J. (1982). An Outpatient Program in Behavioral Medicine for Chronic Pain Patients Based on The Practice of Mindfulness Meditation: Theoretical Considerations and Preliminary Results. *General Hospital Psychiatry*, 4(1), 33-47.
- Kabat-Zinn, J. (1994). *Wherever You Go, There You are: Mindfulness Meditation in Everyday Life*. New York, NY: Hyperion.
- Kara, E., ve Ceyhan, A. A. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Bilinçli Farkındalık ile İlişkisi: Öz-kontrolün Aracılık Rolü. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 6(1),9-14.
- Kornfield J (2009) *A Path With Heart: A Guide Through The Perils and Promises of Spiritual Life*. New York, Bantam.
- Lin, L., He, G., Yan, J., Gu, C. & Xie, J. (2019). The Effects of a Modified Mindfulness-Based Stress Reduction Program for Nurses: A Randomized Controlled Trial. *Workplace Health Saf.* 2019 Mar;67(3):111-122.
- Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-Behavioral Treatment of Borderline Personality Disorder*. New York: Guilford.

- Linehan, M.M. (2015) DBT Skills Training Manual. New York, Guilford Press.
- Mackenzie, C. S., Poulin, P. A., & Seidman-Carlson, R. (2006). A brief mindfulness-based stress reduction intervention for nurses and nurse aides. *Applied nursing research*, 19(2), 105-109.
- Mahon MA, Mee L, Brett D, Dowling M. Nurses' perceived stress and compassion following a mindfulness meditation and self compassion training. *Journal of research in nursing*. 2017 22(8):572-8.
- Mcallister, M., and Lowe, J.B. (2011). *The resilient nurse:empowering your practice*. New York, NY: Springer Publishing Company.
- McMillan K, Perron A (2020). Change fatigue in nurses: A qualitative study. *J Adv Nurs* 76(10): 2627-36.
- Menekşe, M. (2019). Psikolojik Danışmanların Bilinçli Farkındalık Düzeyleri İle Umut Ve Sürekli Kaygı Arasındaki İlişkinine İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı. 110, Gaziantep.
- Mithen S (1994) From domain specific to generalized intelligence: a cognitive interpretation of the Middle/Upper Palaeolithic transition. In *The Ancient Mind: Elements of Cognitive Archaeology*, (Eds. C Renfrew, EBW Zubrow):29-39. Cambridge, Cambridge University Press.
- Montanari, K.A., Bowe, C.L., Chesak, S.S., Cutshall, S.M. (2019). Mindfulness Assessing the Feasibility of a Pilot Interventionto Reduce Stress and Burnout. *Journal of Holistic Nursing American Holistic Nurses Association*, 37(2).
- Norouzinia, R., Ramezani, Z., Khalili, A., Dehghani, M. & Sharifi, A. (). The Effect Of Mindfulness-Based Stress Reduction Training On Stress And Burnout Of Nurses. *IAJPS* 2017, 4 (05), 1296-1302.
- O'Doherty, V., Carr, A., McGrann, A., O'Neill, J. O., Dinan, S., Graham, I., & Maher, V. (2015). A Controlled Evaluation of Mindfulness-Based Cognitive Therapy for Patients With Coronary Heart Disease and Depression. *Mindfulness*, 6(3), 405–416.
- Öst, L.G. (2014). The Efficacy of Acceptance and Commitment Therapy: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis. *Behaviour Research and Therapy*, 61, 105-121.i
- Özyeşil, Z. (2011). *Özanlayış ve Bilinçli Farkındalık*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık
- Pan C, Wang H, Chen M, Cai Y, Xiao C, Tang Q, Koniak-Griffin D (2019) Mindfulness-based intervention for nurses in AIDS care in China: A pilot study. *Neuropsychiatr Dis Treat* 15: 3131-41.
- Parsons CE, Crane C, Parsons LJ, Fjorback LO, Kuyken W (2017). *Behaviour Research and Therapy Home practice in Mindfulness-Based Cognitive Therapy and Mindfulness-Based Stress Reduction: A systematic review*

- and meta- analysis of participants' mindfulness practice and its association with outcomes. *Behav Res Ther* 95: 29-41.
- Powers, M. B., Vörding, M. B. Z. V. S., Emmelkamp, P. M. (2009). Acceptance and Commitment Therapy: A Meta-analytic Review. *Psychotherapy and psychosomatics*, 78(2), 73-80.
- Raab K, Sogge K, Parker N, Flament MF. Mindfulness-based stress reduction and self-compassion among mental healthcare professionals: a pilot study. *Ment Health Relig Cult*. 2015 18(6):503–512.
- Rasheed, S. P. (2015). Self-awareness as a therapeutic tool for nurse/ client relationship. *International Journal of Caring Sciences*, 8(1), 211–216.
- Rasheed, SP, Younas, A., & Sundus, A. (2018). Hemşirelikte öz farkındalık: Kapsam belirleme incelemesi. *Journal of Clinical Nursing*, 28 (5-6), 762-774.
- Roemer, L., Orsillo, S. M., Salters-Pedneault, K. (2008). Efficacy of an Acceptance-Based Behavior Therapy for Generalized Anxiety Disorder: Evaluation in a Randomized Controlled Trial. *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 76, 1083-1089.
- Saeidi, R., Izanloo, A., & Izanlou, S. (2020). A study of the relationship between job satisfaction and burnout among neonatal intensive care unit staff. *Iranian Journal of Neonatology*, 11(1), 67-70.
- Sarazine, J., Heitschdt, M., Vondracek, H., Sarris, S., Marcinkowski, N., & Kleinpell, R. (2021). Mindfulness Workshops Effects On Nurses' Burnout, Stress, and Mindfulness Skills. *Holistic Nursing Practice*, 35(1), 10-18.
- Segal, Z. V., Williams, J. M. G., & Teasdale, J. D. (2002). *Mindfulness Based Cognitive Therapy for Depression: A New Approach to Preventing Relapse*. New York: Guilford.
- Shapiro, S. L., Brown, K. W., & Biegel, G. M. (2007). Teaching self-care to caregivers: Effects of mindfulness-based stress reduction on the mental health of therapists in training. *Training and education in professional psychology*, 1(2), 105.
- Siegel RD, Germer CK, Olendzki A (2009) Mindfulness: what is it? where did it come from? In *Clinical Handbook of Mindfulness* (Eds F. Didonna):17-35. New York, Springer.
- Siegel, R. D. (2010). *The Mindfulness Solution: Everyday Practices for Everyday Problems*. New York: The Guilford Press.
- Slatyer, S., Craigie, M., Heritage, B., Davis, S., & Rees, C. (2018). Evaluating the effectiveness of a brief mindful selfcare and resiliency (MSCR) intervention for nurses: A controlled trial. *Mindfulness*, 9(2), 534-546.
- Spinelli, C., Wisener, M., & Khoury, B. (2019). Mindfulness training for healthcare professionals and trainees: A meta-analysis of randomized controlled trials. *Journal of Psychosomatic Research*, 120, 29-38.

- Stahl, B., Goldstein, E. (2010). *A Mindfulness Based Stress Reduction Workbook*. Oakland, CA: New Harbinger Press.
- Stankov U, Filimonau V, Vujičić MD (2020). A mindful shift: An opportunity for mindfulness-driven tourism in a post-pandemic world. *Tour Geogr* 22(3): 703-12.
- Surawy, C., McManus, F., Muse, K., & Williams, J. M. G. (2015). Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT) For Health Anxiety (Hypochondriasis): Rationale, Implementation and Case Illustration. *Mindfulness*, 6(2), 382-392.
- Türk Dil Kurumu (2011) *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara, Türk Dil Kurumu.
- Vahey, D. C., Aiken, L. H., Sloane, D. M., Clarke, S. P., & Vargas, D. (2004). Nurse burnout and patient satisfaction. *Medical Care*, 42(2), II57-II66.
- Van Der Lee, M. L., Garssen, B. (2012). Mindfulness-Based Cognitive Therapy Reduces Chronic Cancer-Related Fatigue: A Treatment Study. *Psycho-Oncology*, 21(3), 264–272.
- van Mol, M. M., Kompanje, E. J., Benoit, D. D., Bakker, J., & Nijkamp, M. D. (2015). The prevalence of compassion fatigue and burnout among healthcare professionals in intensive care units: A systematic review. *PLoS ONE*, 10(8), e0136955.
- Van Son, J., Nyklíček, I., Pop, V. J., Pouwer, F. (2011). Testing the Effectiveness of A Mindfulness-Based Intervention to Reduce Emotional Distress in Outpatients With Diabetes (Diamind): Design A Randomized Controlled Trial. *BMC Public Health*, 11(1), 131.
- Vatan, S. (2016). Bilişsel Davranışçı Terapilerde Üçüncü Kuşak Yaklaşımlar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 190-203.
- Wang J, Jiang WL: Effect of mindfulnessbased stress reduction on occupational stress and stress response among nurses in operating rooms. *J Nurs Admin* 2016; 16:88-89.
- Williams, M., Penman, D. (2011). *Mindfulness: A Practical Guide to Finding Peace in A Frantic World*. Hachette UK.
- Wrenn MV (2022). Corporate mindfulness culture and neoliberalism. *Review of Radical Political Economics* 54: 153-70.
- Yalom, İ. (2001). *Varoluşçu Psikoterapi*. Kabalıcı Yayınevi: İstanbul.
- Yang, J., Tang, S., Zhou, W. (2018). Effect Of Mindfulness-Based Stress Reduction Therapy On Work Stress And Mental Health Of Psychiatric Nurses. *Psychiatria Danubina*, 30(2), pp 189-196.
- Yavuz, K. F. (2015). Kabul ve Kararlılık Terapisi (ACT): Genel Bir Bakış. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics*, 8(2), 21-27.
- Zenner, C., Herrnleben-Kurz, S., Walach, H. (2014). Mindfulness-Based Interventions in Schools; A Systematic Review and Meta-Analysis. *Frontiers in Psychology*, 5, 603-623.

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNDE MANİPÜLATİF DAVRANIŞLARIN İNCELENMESİ

Sevgi KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Etlik Şehir Hastanesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9827-7125
- ❖ Mail: kskn.sevgi@hotmail.com

Birgül ÖZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ Mail: ozkanbirgul7@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akman, Ö. ve Yıldırım, D. (2020) Öğrencilerinin Stresi Azaltmada Tamamlayıcı ve Bütüncül Tedavileri Kullanma Durumları. *Kocaeli Medical J*, 2020; 119-125.
- Erkayıran, O. ve ark. (2019). Hemşirelik Öğrencilerinin Duygu İfadeleri ve Kişilerarası İlişki Tarzları: Kesitsel Bir Çalışma. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 2019; 2(2): 01–08.
- Evgin D, Çalışkan ZI, Caner N. Sağlık Yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik uygulama öncesi kaygı düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları, *Sdü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2017,8(3):22-28.
- Gorman L.M., Sultan D.F. 2008). *Psychosocial Nursing For General Patient Care*. Los Angeles.
- Loverde, J. ve ark. (2021). Comparison of lecture and manipulative teaching methods on learning and application to practice. *Nursing Forum*, 2021;56(3): 520-528.
- Nield-Anderson,L., Minarik, P.A., Dilworth J.M., Jones,J., Nash,P.K., O'Donnel,K.L., Steinmiller,E.A., Responding to 'Difficult' Patients *AJN*, Dec 1999, Vol.99, No.12,p:26-34.
- Özeren, G. ve ark. (2019). Bir Grup Hemşirelik Öğrencisinde Anne-Baba Bağlanma Biçimlerinin Kişilerarası İlişkilere Etkisi. *Sağlık ve Toplum*, 2019;60-75.
- Öztekin DS, Ucuzal M, Öztekin I, Issever H. Nursing Students' Willingness to Use Complementary and Alternative Therapies for Cancer Patients: Istanbul Survey. *Tohoku J Exp Med* 2007;211(1):49-61.
- Savitsky, B., ve ark., Anxiety and coping strategies among nursing students during the covid-19 pandemic. *Nurse Education in Practice*,2020. 46:s.1-7.
- Terzi B, Geçim GYD, Topuz İ. Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin beceri uygulama sınavındaki sınav kaygısı ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *CBU-SBED*, 2019, 6(4): 289-296.

ÖZEL DURUMLARDA AİLE PLANLAMASI DANIŞMANLIĞI VE AİLE PLANLAMASI YÖNTEMLERİ

Abdurrahim UYANIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6033-1440
- ❖ Mail: abdurrahim.uyanik@gop.edu.tr

Nurgül KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9200-3302
- ❖ Mail: nurgul.kaplan@gop.edu.tr

Ebru SADIÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9965-0545
- ❖ Mail: ebru.sadic@gop.edu.tr

SONUÇ

Sonuç olarak aile planlaması danışmanlık hizmeti sunan sağlık profesyonellerinin kanıta dayalı uygulamalar, güncel çalışmalar ve terapötik iletişim teknikleri hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Özel gruplarda kontraseptif yöntemlere yönelik kanıt temelli çalışmaların sayısının da artırılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksu, H. (2015). Kontraseptif Yöntemler. In A. Şirin & O. Kavlak (Eds.), *Kadın Sağlığı* (2. Baskı, pp. 185–204). Nobel Tıp Kitabevleri.
- American Academy of Pediatrics, . (2014). Contraception for Adolescents. *PEDIATRICS*, 134(4), e1244–e1256.
- Baldwin, M. K., & Jensen, J. T. (2013). Contraception during the perimenopause. *Maturitas*, 76(3), 235–242.
- Batrinis, M. L. (2013). Premenopause: The endocrinology of reproductive decline. *Hormones*, 12(3), 334–349.
- Cangöl, E., Karaca, P., & Aslan, E. (2013). Engelli bireylerde cinsel sağlık. *Androloji Bülteni*, 53(1), 141–146.
- Committee on Practice Bulletins—Gynecology. (2012). Practice bulletin no. 128: diagnosis of abnormal uterine bleeding in reproductive-aged women. In *Obstetrics & Gynecology* (Vol. 120, Issue 1).
- Cornet, A. (2013). Current challenges in contraception in adolescents and young women. *Curr Opin Obstet Gynecol*, 25(1), 1–10.
- Eastgate, G. (2011). Sex and intellectual disability--dealing with sexual health issues. *Australian Family Physician*, 40(4), 188.
- Gagnon, A. J., Merry, L., & Robinson, C. (2002). A Systematic Review of Refugee Women's Reproductive Health. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 6–17.
- Gavin, L., Moskosky, S., Carter, M., Curtis, K., Glass, E., Godfrey, E., Marcell, A., Mautone-Smith, N., Pazol, K., Tepper, N., & L, Z. (2014). Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Providing quality family planning services: recommendations of CDC and the U.S. Office of Population Affairs. *MMW R Recomm Rep.*, 25;63(04), 1–54.
- Greydanus, D. E., Pratt, H. D., & Patel, D. R. (2012). Concepts of Contraception for Adolescent and Young Adult Women with Chronic Illness and Disability. *Disease-a-Month*, 58(5), 258–320.
- Gümüş, G., Kaya, A., Yılmaz, S. Ő., Özdemir, S., Başbüyük, M., & Coşkun,

- A. . (2017). Sureyili mülteci kadınların üreme sağlığı sorunları. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 3(1), 1–17.
- Hindin, M. J., & Kalamar, A. M. (2017). Country-specific data on the contraceptive needs of adolescents. *Bulletin of the World Health Organization*, 95(3), 166–166. <https://doi.org/10.2471/BLT.16.189829>
- Hofmeyr, G. J., Singata-Madliki, M., Lawrie, T. A., Bergel, E., & Temmerman, M. (2017). Effects of injectable progestogen contraception versus the copper intrauterine device on HIV acquisition: sub-study of a pragmatic randomised controlled trial. *Journal of Family Planning and Reproductive Health Care*, 43(3), 175–180.
- Hofmeyr, G. J., Singata, M., & Sneden, J. (2014). Hormonal contraception for women exposed to HIV infection. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD009741.pub2>
- Kara, P., & Nazik, E. (2018). Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(2), 58–69.
- Kırca Ü. Erkeklerde Gönüllü Cerrahi Sterilizasyon: Vazektomi. *Türkiye Klin J Gynecol Obs Top*. 2012;5:63–66.
- Klein, D., Arnold, J., & Reese, E. (2015). Provision of contraception: key recommendations from the CDC. *American Family Physician*, 91(9), 625–637.
- Long, M. E., Faubion, S. S., MacLaughlin, K. L., Pruthi, S., & Casey, P. M. (2015). Contraception and Hormonal Management in the Perimenopause. *Journal of Women's Health*, 24(1), 3–10.
- Meldrum, R. M., Liamputtong, P., & Wollersheim, D. (2016). Sexual Health Knowledge and Needs. *International Journal of Health Services*, 46(1), 124–140.
- Metusela, C., Ussher, J., Perz, J., Hawkey, A., Morrow, M., Narchal, R., Estoesta, J., & Monteiro, M. (2017). “In My Culture, We Don't Know Anything About That”: Sexual and Reproductive Health of Migrant and Refugee Women. *International Journal of Behavioral Medicine*, 24(6), 836–845.
- Ngum Chi Watts, M. C., Liamputtong, P., & Carolan, M. (2014). Contraception knowledge and attitudes: truths and myths among African Australian teenage mothers in Greater Melbourne, Australia. *Journal of Clinical Nursing*, 23(15–16), 2131–2141.
- Özgü, E., & Yakut, H. İ. (2015). Adolesan Kontrasepsiyon. *Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 12(5), 191–193.
- Özkan Şat, S., Şentürk Erenel, A., & Yaman Sözbir, Ş. (2019). Özellikli Gruplarda Kontrasepsiyon Danışmanlığı. *SDÜ Sağlık Bilimleri*

- Dergisi, 10(2), 190–197. <https://doi.org/10.22312/sdusbed.469613>
- Pitts S, Emans SJ. Contraceptive Counseling: Does It Make a Difference? *J Adolesc Heal.* 2014;54:367–368.
- Phillips, S., Steyn, P., & Temmerman, M. (2014). Contraceptive options for women living with HIV. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 28(6), 881–890.
- Polis, C. B., Curtis, K. M., Hannaford, P. C., Phillips, S. J., Chipato, T., Kiarie, J. N., Westreich, D. J., & Steyn, P. S. (2016). An updated systematic review of epidemiological evidence on hormonal contraceptive methods and HIV acquisition in women. *AIDS*, 30(17), 2665–2683.
- Potter, J., & Santelli, J. S. (2015). Contraceptive Counseling for Adolescents. *Women’s Health*, 11(6), 737–741. <https://doi.org/10.2217/whe.15.75>
- Rome, E. (2015). Use of long-acting reversible contraceptives to reduce the rate of teen pregnancy. *Cleveland Clinic Journal of Medicine*, 82(11 suppl 1), S8–S12. <https://doi.org/10.3949/ccjm.82.s1.02>
- Royal College of Obstetricians & Gynaecologists. (2015). Best Practice in Postpartum Family Planning. Best Paper.
- Salad, J., Verdonk, P., de Boer, F., & Abma, T. A. (2015). “A Somali girl is Muslim and does not have premarital sex. Is vaccination really necessary?” A qualitative study into the perceptions of Somali women in the Netherlands about the prevention of cervical cancer. *International Journal for Equity in Health*, 14(1), 68.
- Sothornwit, J., Werawatakul, Y., Kaewrudee, S., Lumbiganon, P., & Laopaiboon, M. (2017). Immediate versus delayed postpartum insertion of contraceptive implant for contraception. *Cochrane Database of Systematic Reviews*.
- T.C.Sağlık Bakanlığı. (2009). Aile Planlaması Danışmanlığı. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü.
- Taşkın, L. (2016). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Akademisyen Tıp Kitapevi.
- Thomé, S., Malm, D., Christianson, M., Hurtig, A.-K., Wiklund, M., Waenerlund, A.-K., & Goicolea, I. (2016). Challenges and strategies for sustaining youth-friendly health services — a qualitative study from the perspective of professionals at youth clinics in northern Sweden. *Reproductive Health*, 13(1), 147.
- Timur, S., Ege, E., & Bakış, E. (2006). Engelli kadınların üreme sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 51–58.

- TNSA. (2018a). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örneklemi, Temel Bulgular.
- TNSA. (2018b). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. In Aile planlaması.
- van Schroyen Lantman-de Valk, H. M. J., Rook, F., & Maaskant, M. A. (2011). The use of contraception by women with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 55(4), 434–440.
- Verhaeghe, J. (2012). Clinical practice. Contraception in adolescents. *European Journal of Pediatrics*, 171(6), 895–899.
- WHO. (2018). World Health Organization Department of Reproductive Health and Research (WHO/RHR), Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health/Center for Communication Programs (CCP) Knowledge for Health Project. In Family Planning.
- Yağmur, Y., & AYTEKİN, S. (2018). Mülteci Kadınların Üreme Sağlığı Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(1), 56–60.

TİP 2 DİABETES MELLİTUS HASTALARINA VERİLEN EĞİTİMİN ÖNEMİ

Sibel YOLCU

- ❖ Kurum Bilgisi: Demiroğlu Bilim Üniversitesi Florence Nightingale Hastanesi Hemşirelik Yüksekokulu, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2227-761X
- ❖ Mail: skavrazli@msn.com

etkisini net olarak ortaya koyacak çalışmalar halen eksiktir. Mevcut araştırmalar, gerekli eğitim müdahalelerini uygulamak için gereken kaynakların eksikliğini vurgulamaktadır.

KAYNAKLAR

- Akhter K, Bunn C, Graffy J, et al. (2017). Empowerment-based education for established type 2 diabetes in rural England. *Practical Diabetes* 34(3): 83–88.
- American Association of Diabetes Educators (2014). (AADE). Diabetes education improves health, quality of life. *ScienceDaily*. Erişim tarihi: 05.04.2023 Erişim adresi: www.sciencedaily.com/releases/2014/08/140808110616.htm.
- Baraz S, Zarea K, Shahbazian HB. (2017). Impact of the self-care education program on quality of life in patients with type II diabetes. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews* 11S 1065–1068.
- Boels AM, Vos RC, Hermans TGT, et al. (2017). What determines treatment satisfaction of patients with type 2 diabetes on insulin therapy? An observational study in eight European countries. *BMJ Open* 7:016180. doi:10.1136/bmjopen-2017-016180.
- Byrne JL, Davies MJ, Willaing I, et al. (2017). Educational and Psychological Aspects Deficiencies in postgraduate training for healthcare professionals who provide diabetes education and support: results from the Diabetes Attitudes, Wishes and Needs (DAWN2) study. *Diabet. Med.* 34, 1074–1083.
- Coates V, Slevin M, Carey M, et al. (2018). Declining structured diabetes education in those with type 2 diabetes: A plethora of individual and organisational reasons. *Patient Education and Counseling*. 101: 696–702.
- Davis J, Fischi AH, Beck J, et al. (2022). 2022 National Standards for Diabetes Self-Management Education and Support. *Diabetes Care*. 45:484–494.
- Guidelines on the management of diabetic patients. (2018). A position of Diabetes Poland. *Clin Diabet.* 7(1):1–90. doi: 10.5603/DK.2018.0001.
- International Diabetes Federation. *IDF Diabetes Atlas Ninth edition (2021)*. https://diabetesatlas.org/idfawp/resource-files/2021/07/IDF_Atlas_10th_Edition_2021.pdf.
- Jain V, Shivkumar S, Gupta O. (2014). Health-Related Quality of Life (Hr-Qol) in Patients with Type 2 Diabetes Mellitus. *North American Journal of Medical Sciences*. 6(2).
- Junaid Nazar CM, Bojerenu MM, Safdar M, et al. (2016). Effectiveness of diabetes education and awareness of diabetes mellitus in combating

- diabetes in the United Kingdom; a literature review. *J Nephroarmacol.* 5(2): 110–115.
- Lanhers C, Walther G, Chapier R, et al. (2017). Long-Term Cost Reduction of Routine Medications Following A Residential Programme Combining Physical Activity And Nutrition in The Treatment of Type 2 Diabetes: A Prospective Cohort Study. *BMJ Open* 7:013763. doi:10.1136/bmjopen-2016013763.
- Li R, Xu W, Yang P, et al. (2022). The Nursing Effect of Individualized Management on Patients With Diabetes Mellitus Type 2 and Hypertension. *Front. Endocrinol.* 13:846419.
- Luob Y, Zhu D, Shi X ve ark. (2018). Education as a moderator in the effect of diabetes on depressive symptoms in Chinese middle-aged and older adults: A population-based longitudinal study. *Journal of Affective Disorders* 240:41–47.
- Mahdiyah D, Juniana RD. (2017). The Influence Of Diabetes. Self Management Education On Stress Level Of Diabetes Mellitus Patient In Area Puskesmas Cempaka Banjarmasin. *Advances in Health Science Research*, volume 6. 2nd Sari Mulia International Conference on Health and Sciences mellitus in combating diabetes in the United Kingdom
- Nooseisai M, Viwattanakulvanid P, Kumar R, et al. (2021). Effects of Diabetes Self-Management Education Program on Lowering Blood Glucose Level, Stress, and Quality of Life Among Females With Type 2 Diabetes Mellitus in Thailand. *Primary Health Care Research & Development.* 22(46): 1–6. doi: 10.1017/S1463423621000505.
- Rotberg B, Junqueira Y, Gosdin L, et al. (2016). The Importance of Social Support on Glycemic Control in Low-income Latinos With Type 2 Diabetes. *American Journal Of Health Education.* 47(5):279–286.
- Rushforth B, McCrorie C, Glidewell L, et al. (2016). Barriers to effective management of type 2 diabetes in primary care: qualitative systematic review. *Br J Gen Pract*; DOI: 10.3399/bjgp16X683509.
- Surmacka J, Motyka M. (2016). Problems in clinical communication problems involving hospitalised patients. *Nurs Probl.* 3:386–91.
- Swiaotoniowska N, Sarzyńska K, Szymańska-Chabowska A, Jankowska-Polańska B. (2019). The role of education in type 2 diabetes treatment. *Diabetes Research and Clinical Practice.* 151:237-246.
- Yuan C, Lai CW, Chan LW, et al. (2014). The effect of diabetes self-management education on body weight, glycemic control, and other metabolic markers in patients with type 2 diabetes mellitus. *J Diabetes Res.* 2014:789761. doi: 10.1155/2014/789761.

YAŞLILARDA ÜRİNER İNKONTİNANS VE HEMŞİRELİK BAKIMI

Cemal ÖZALP

- ❖ Kurum Bilgisi: Muş Alparslan Üniversitesi, Malazgirt Meslek Yüksek Okulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Muş/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1666-902X
- ❖ Mail: cemal.ozalp@alparslan.edu.tr

Azra KESKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Avrasya Üniversitesi Hemşirelik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Erzurum/ TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0000-6324-9688
- ❖ Mail: azzrakeskin@gmail.com

KAYNAKLAR

- Astasio-Picado Á, & García-Cano M. (2022). Neuromodulation of the Posterior Tibial Nerve for the Control of Urinary Incontinence. *Medicina (Kaunas, Lithuania)*, 58(3), 442.
- Alshammari S, Alyahya MA, Allhidan RS, Assiry GA, AlMuzini HR, AlSalman MA. (2020). Effect of Urinary Incontinence on the Quality of Life of Older Adults in Riyadh: Medical and Sociocultural Perspectives. *Curius*, 12 (11). doi: 10.7759/cureus.11599.
- Ağar A. (2020). Yaşlılarda ortaya çıkan fizyolojik değişiklikler. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 347-354.
- Batmani S, Jalali R, Mohammadi M, & Bokae S. (2021). Prevalence and factors related to urinary incontinence in older adults women worldwide: a comprehensive systematic review and meta-analysis of observational studies. *BMC geriatrics*, 21(1), 212.
- Başer Seçer M, Çeliker Tosun Ö, & Tosun G. (2023). Do levels of self-efficacy affect urinary incontinence, falls, quality of life, sleep, and physical activity in elderly people with urinary incontinence?. *Irish journal of medical science*, 192(2), 935–944.
- Carsughi A, Santini S, & Lamura G. (2019). Impact of the lack of integrated care for older people with urinary incontinence and their family caregivers: results from a qualitative pilot study in two large areas of the Marche Region. *Annali dell'Istituto superiore di sanita*, 55(1), 26–33.
- Cifuentes-Silva E, Valenzuela-Duarte N, Canales-Gajardo I, & Cabello-Verrugio C. (2023). Impact of a Community-Based Pelvic Floor Kinesic Rehabilitation Program on the Quality of Life of Chilean Adult Women with Urinary Incontinence. *Advances in experimental medicine and biology*, 1408, 129–143.
- Christianson TM, Hoot TJ, & Todd M. (2021). Understanding Nursing Knowledge of Continence Care and Bladder Scanner Use in Long-Term Care: An Evaluation Study. *Gerontology & geriatric medicine*, 7, 23337214211046090.
- Çunkuş N, Yiğitoğlu G & Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve toplumsal dışlanma. *Geriatik Bilimler Dergisi*, 2(2), 58-67.
- DSÖ. (2021, Kasım 4). “Ageing and Health.” World Health Organization: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/ageing-and-health> adresinden alındı.
- Demir Korkmaz, F., (2018). Üriner İnkontinanslarda Cerrahi ve Bakım. *Türkiye Klinikleri J Surg Nurs-Special Topics*, 4(2), 129-34.

- Esparza AO, Tomás MÁC, & Pina-Roche F. (2018). Experiences of women and men living with urinary incontinence: A phenomenological study. *Applied nursing research: ANR*, 40, 68–75.
- Farrés-Godayol P, Jerez-Roig J, Minobes-Molina E, et al. (2022). Urinary Incontinence and Its Association with Physical and Psycho-Cognitive Factors: A Cross-Sectional Study in Older People Living in Nursing Homes. *International journal of environmental research and public health*, 19(3), 1500.
- Giraldo-Rodríguez L, Agudelo-Botero M, Mino-León D, & Álvarez-Cisneros T. (2019). Epidemiology, progression, and predictive factors of urinary incontinence in older community-dwelling Mexican adults: Longitudinal data from the Mexican Health and Aging Study. *Neurourology and urodynamics*, 38(7), 1932–1943.
- Góes RP, Pedreira LC, Valente CO, Mussi FC, Souza ML, & Amaral JBD. (2020). Construction and validation of an instrument for the structural assessment of wards for urinary continence in older adults. *Revista latino-americana de enfermagem*, 28, e3374.
- Griebing TL. (2022). *Geriatrics. The Journal of urology*, 208(5), 1137–1140.
- Hassani, Goshtasbi, G, Nooraddini S, & Firouzabadi N. (2022). Pharmacological Approaches to Decelerate Aging: A Promising Path. *Oxidative medicine and cellular longevity*, 2022, 4201533.
- Harris S, & Riggs J. (2022). *Mixed Urinary Incontinence*. In StatPearls. StatPearls Publishing.
- Kessler M, Volz PM, Bender JD, et al. (2022). Effect of urinary incontinence on negative self-perception of health and depression in elderly adults: a population-based cohort. *Efeito da incontinência urinária na autopercepção negativa da saúde e depressão em idosos: uma coorte de base populacional. Ciencia & saude coletiva*, 27(6), 2259–2267.
- la Torre, A., Lo Vecchio, F., & Greco, A. (2023). Epigenetic Mechanisms of Aging and Aging-Associated Diseases. *Cells*, 12(8), 1163.
- Lugo T, & Riggs J. (2022). *Stress Incontinence*. In StatPearls. StatPearls Publishing).
- Milsom I, & Gyhagen M. (2019). The prevalence of urinary incontinence. *Climacteric : the journal of the International Menopause Society*, 22(3), 217–222.
- Minassian VA, Hagan KA, Erekson E, et al. (2020). The natural history of urinary incontinence subtypes in the Nurses' Health Studies. *American journal of obstetrics and gynecology*, 222(2), 163.e1–163.e8.

- Mugita Y, Koudounas S, Nakagami G, Weller C, & Sanada H. (2021). Assessing absorbent products' effectiveness for the prevention and management of incontinence-associated dermatitis caused by urinary, faecal or double adult incontinence: A systematic review. *Journal of tissue viability*, 30(4), 599–607.
- McDaniel C, Ratnani I, Fatima S, Abid MH, & Surani S. (2020). Urinary Incontinence in Older Adults Takes Collaborative Nursing Efforts to Improve. *Cureus*, 12(7), e9161.
- Marsden DL, Boyle K, Birnie J, et al. (2023). Improving Practice for Urinary Continence Care on Adult Acute Medical and Rehabilitation Wards: A Multi-Site, Co-Created Implementation Study. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 11(9), 1241.
- Northwood M, Ploeg J, Markle-Reid M, & Sherifali D. (2021). Home-Care Nurses' Experiences of Caring for Older Adults With Type 2 Diabetes Mellitus and Urinary Incontinence: An Interpretive Description Study. *SAGE open nursing*, 7, 23779608211020977.
- Onder G, Giovannini S, Sganga F, et al. (2018). Interactions between drugs and geriatric syndromes in nursing home and home care: results from Shelter and IBenC projects. *Aging clinical and experimental research*, 30(9), 1015–1021.
- Ostaszkievicz J, Tomlinson E, & Hunter K. (2020). The Effects of Education About Urinary Incontinence on Nurses' and Nursing Assistants' Knowledge, Attitudes, Continence Care Practices, and Patient Outcomes: A Systematic Review. *Journal of wound, ostomy, and continence nursing : official publication of The Wound, Ostomy and Continence Nurses Society*, 47(4), 365–380.
- Özveren H, Karabey T, & Gülnar E. (2022). Spiritual Care Needs of Patients with Urinary Incontinence and Affecting Factors: A Cross-Sectional Descriptive Study in Turkey. *Journal of religion and health*, 61(6), 4433–4449.
- Park S, De Gagne JC, So A, & Palmer MH. (2015). Knowledge, attitudes, beliefs, and practices in registered nurses and care aids about urinary incontinence in Korean nursing homes: a cross-sectional survey. *Journal of wound, ostomy, and continence nursing : official publication of The Wound, Ostomy and Continence Nurses Society*, 42(2), 183–189.
- Radzimińska A, Strączyńska A, Weber-Rajek M, Styczyńska H, Strojek K, & Piekorz Z. (2018). The impact of pelvic floor muscle training on the quality of life of women with urinary incontinence: a systematic literature review. *Clinical interventions in aging*, 13, 957–965.

- Radoja, I., & Degmečić, D., (2019). Quality of Life and Female Sexual Dysfunction in Croatian Women with Stress-, Urgency- and Mixed Urinary Incontinence: Results of a Cross-Sectional Study. *Medicina* (Kaunas, Lithuania), 55(6), 240.
- Schneider JL, Rowe JH, Garcia-de-Alba C, Kim CF, Sharpe AH, & Haigis MC. (2021). The aging lung: Physiology, disease, and immunity. *Cell*, 184(8), 1990–2019.
- Tran LN, Puckett Y, Urinary Incontinence. [Updated 2022 Aug 8]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2022 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK559095/>.
- Tekeş M, & Şahin G. (2022). 65 Yaş Üstü Kadınlarda Üriner İnkontinans Görülme Sıklığı ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 5 (3), 404-417.
- van Vuuren AJ, van Rensburg JA, Jacobs L, Hanekom S. (2021). Exploring literature on knowledge, attitudes, beliefs and practices towards urinary incontinence management: a scoping review. *International urogynecology journal*, 32(3), 485–499.
- Wang Y, Dong C, Han Y, Gu Z, & Sun C. (2022). Immunosenescence, aging and successful aging. *Frontiers in immunology*, 13, 942796.
- Wang Y, Liu L, Chen Q, et al. (2023). Modified lumbo-pelvic exercise to alleviate mild stress urinary incontinence in middle-aged females. *Scientific reports*, 13(1), 7142.
- Wieland LS, Shrestha N, Lassi ZS, Panda S, Chiaramonte D, & Skoetz N. (2019). Yoga for treating urinary incontinence in women. *The Cochrane database of systematic reviews*, 2(2), CD012668.

KONJENİTAL KALP HASTALIĞI OLAN ERİŞKİNLERDE İLERİ HEMŞİRELİK BAKIMI PLANLAMASI

Ebru Yıldız KARADENİZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Mersin Üniversitesi, Mersin/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9327-0653
- ❖ Mail: ebruyildiz@mersin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andreassen P, Neergaard MA, Brogaard T, Skorstengaard MH, Jensen AB. (2017). The diverse impact of advance care planning: a long-term follow-up study on patients' and relatives' experiences. *BMJ Support Palliat Care.*, 7(3):335–40.
- Benderly M, Kalter-Leibovici O, Weitzman D, Blieden L, Buber J, Dadashev A. et al. (2019). Depression and anxiety are associated with high health care utilization and mortality among adults with congenital heart disease. *International journal of cardiology*, 276, 81-86.
- Deng LX, Gleason LP, Khan AM, et al. (2017). Advance care planning in adults with congenital heart disease: a patient priority. *Int J Cardiol.*, 231:105–9.
- Farr SL, Downing KF, Goudie A, Klewer SE, Andrews JG, Oster ME. (2021). Advance care directives among a population-based sample of young adults with congenital heart defects, CH STRONG, 2016-2019. *Pediatr Cardiol.*, 42(8):1775–84.
- Heale R, Rietze L, Hil L, Roles S. (2018). Development of nurse practitioner competencies for advance care planning. *J Hosp Palliat Nurs.*, 20(2):166–71.
- Kovacs AH, Landzberg MJ, Goodlin SJ. (2012). Advance care planning and end-of-life management of adult patients with congenital heart disease. *World J Pediatr Congen Heart Surg.*, 4(1):62–9.
- Krasuski MR, Serfas JD, Krasuski RA. (2020). Approaching end-of-life decisions in adults with congenital heart disease. *Curr Cardiol Rep.*; 22:173.
- Lee SB, Forehand JW, St Onge JL, Acker KA. (2018). Helping bridge the great divide: Supporting nurse communication at end of life. *Journal of Christian Nursing*, 35, 258–262.
- Romer AL, Hammes BJ. Communication, trust, and making choices: advance care planning four years on. *J Palliat Med.* 7(2):335–340.
- Russell S, & Detering K. (2017). What are the benefits of advance care planning and how do we know? (Eds. Keri Thomas, Ben Lobo, Karen Detering) *Advance Care Planning in End of Life Care (17-25)*. Oxford: Oxford University Press

- Stout KK, Daniels CJ, Aboulhosn JA et al. (2018) AHA/ACC guideline for the management of adults with congenital heart disease: a report of the American College of Cardiology/American Heart Association Task Force on Clinical Practice Guidelines. *J Am Coll Cardiol.*, 73(12):e81–e192.
- Steiner JM, Oeschlin EN, Veldtman G, Broberg CS, Stout K, Kirkpatrick J. et al. (2020). Advance care planning and palliative care in ACHD: the healthcare providers' perspective. *Cardiol Young.*, 30:402–8.
- Schwerzmann M, Goossens E, Gallego P. et al. (2020). Recommendations for advance care planning in adults with congenital heart disease: a position paper from the ESC Working Group of Adult Congenital Heart Disease, the Association of Cardiovascular Nursing and Allied Professions (ACNAP), the European Association for Palliative Care (EAPC), and the International Society for Adult Congenital Heart Disease (ISACHD). *Eur Heart J.*, 41(43):4200–10.
- Steiner JM, Dhimi AD, Brown CE, Stout KK, Curtis JR, Engelberg RA. et al. (2020). Barriers and facilitators of palliative care and advance care planning in adults with congenital heart disease. *Am J Cardiol.*, 135:128–34.
- Sillman C, Morin J, Thomet C, Barber D, Mizuno Y, Yang HL. et al. (2017). Adult congenital heart disease nurse coordination: essential skills and role in optimizing team-based care a position statement from the International Society for Adult Congenital Heart Disease (ISACHD). *International journal of cardiology*, 229, 125-131.
- Singh-Carlson S, Reynolds GL, Wu S. (2020). The impact of organizational factors on nurses' knowledge, perceptions, and behaviors around advance care planning. *Journal of Hospice and Palliative Nursing*, 22, 283–291.
- Troost E, Roggen L, Goossens E, et al. (2019). Advanced care planning in adult congenital heart disease: transitioning from repair to palliation and end-of-life care. *Int J Cardiol.*, 279, 57–61.

MULTİPLE SKLEROZ'DA PULMONER KOMPLİKASYONLAR VE YÖNETİM

Gamze OĞUZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Demiroğlu Bilim Üniversitesi Florence Nightingale Hastanesi Hemşirelik Yüksekokulu, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1526-0679
- ❖ Mail: gamze.oguz87@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akkoç Y, Bardak AN, Yıldız N, ve ark. (2023). The relationship between severity of overactive bladder symptoms and cognitive dysfunction, anxiety and depression in female patients with multiple sclerosis: Running head: OAB-V8, BICAMS and HAD scale in MS. *Multiple Sclerosis and Related Disorders*, 70, 104476.
- Atlas of MS Third Edition. (2020). Mapping Multiple Sclerosis Around The World Key Epidemiology Findings. Multiple Sclerosis International Federation (MSIF), 2020, 1-37. <https://www.msif.org/resource/atlas-of-ms-2020/> .
- Burke T, Dishon S, McEwan L, ve ark. (2011).The Evolving Role of the Multiple Sclerosis Nurse An International Perspective. *Int J MS Care*, 13, 105–112.
- Crawley F, Saddeh I, Barker S, ve ark. (2001). Acute pulmonary oedema: presenting symptom of multiple sclerosis. *Mult Scler*. 7(1): 71–2.
- Dereli M, Ozcan Kahraman B, Kahraman T. (2022). A narrative review of respiratory impairment, assessment, and rehabilitation in multiple sclerosis. *Dubai Medical Journal*, 5(1), 78-88.
- Farhat MR, Loring SH, Riskind P ve ark. (2013). Disturbance of respiratory muscle control in a patient with early-stage multiple sclerosis. *Eur Respir J*, 41:1454-1456.
- Fry Donna K, Pfalzer Lucinda A, Chokshi Anang R. (2007). Randomized Control Trial of Effects of a 10-Week Inspiratory Muscle Training Program on Measures of Pulmonary Function in Persons with Multiple Sclerosis. *Journal of Neurologic Physical Therapy*, 31(4), 162-172.
- Fry D, Chiara T. (2010). Pulmonary dysfunction, assessment, and treatment in multiple sclerosis. *International Journal of MS Care*, 12(3), 97-104.
- Fry, D. (2013). Pulmonary Function and Rehabilitation in Multiple Sclerosis. A Clinical Bulletin from the Professional Resource Center of the National Multiple Sclerosis Society, 1-6.
- Gürsoy AE. (2020). Multiple Skleroz Klinik Tipleri. *Multiple Skleroz Sempozyumu*, 30 Ocak 2020, İstanbul, 1-3.
- Hensen HA, Krishnan AV, Eckert DJ (2018). Sleep-Disordered Breathing in People with Multiple Sclerosis: Prevalence, Pathophysiological Mechanisms, and Disease Consequences. *Front. Neurol*, 8:740.
- Karagüzel E, Kazaz İO. (2017). Multiple Sklerozlu Hastalarda İnkontinansın Yönetimi. *Kontinans ve Nöroüroloji Bülteni*, 4, 39-44.

- Kes VB, Cengić L, Cesarik M, ve ark. (2013). Quality of Life in Patients with Multiple Sclerosis. *Acta Clin Croat*, 52 (1), 107-11.
- Köseoğlu F, Gökkaya Ordu NK, Ergun U, ve ark. (2008). Respiratory Training Improves Respiratory Muscle Function, Exercise Capacity and Fatigue In Patients with Ms: A Randomized Controlled Trial. *J PMR Sci*, 3, 133-139.
- Lampner S. (2018). Respiratory Muscle Training in Multiple Sclerosis: Assessing the Evidence. (20.06.2023: <https://www.neurologyadvisor.com/advisor-channels/multiple-sclerosis-advisor/respiratory-muscle-training-in-multiple-sclerosis-assessing-the-evidence/>).
- Mutluay FK. (2006). Multiple Skleroz Rehabilitasyonu. *Türk Nöroloji Dergisi*, 12(2),134-143.
- Opara JA, Jaracz K, Broła W. (2010). Quality of Life in Multiple Sclerosis. *Journal of Medicine and Life*, 3 (4), 352-358.
- Özen Ş, Polat Ü. (2022). Multipl Sklerozda Alt Üriner Sistem Semptomlarının Yaşam Kalitesine Etkisi ve Tamamlayıcı Tedaviler. *Van Tıp Derg*, 29(2), 229-235.
- Respiration problems from multiple sclerosis. *Breathing Issues and Multiple Sclerosis*. (25.06.2023: <https://www.nationalmssociety.org/Symptoms-Diagnosis/MS-Symptoms/Respiration-Breathing-Problems>).
- Rietberg MB, Veerbeek JM, Gosselink R, ve ark. (2017). Respiratory muscle training for multiple sclerosis. *Cochrane Database Syst Rev*, 12(12), CD009424.
- Tunalı, Y (2008). Nörolojik Hastalıklarda Noninvazif Ventilasyon. *Türk Yoğun Bakım Dergisi* 6(3), 52-63.
- Tzelepis GE ve McCool FD. (2015). Respiratory dysfunction in multiple sclerosis. *Respiratory Medicine*, 109(6), 671-679.
- Ziemssen T. (2011). Symptom Management in Patients with Multiple Sclerosis. *J Neurol Sci*, 311 (1), 48-52.

**ÜROSTOMİ İLE YAŞAMINI SÜRDÜREN
BİR HASTANIN KOLCABA KONFOR
KURAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
VE HEMŞİRELİK BAKIMI:
OLGU SUNUMU**

Gökçe Nur TAŞKIRAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7202-9852
- ❖ Mail: gokcenur94@hotmail.com

Şebnem ÇINAR YÜCEL

- ❖ Kurum Bilgisi: Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi İzmir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8904-7395
- ❖ Mail: sebnemcinar@gmail.com

KAYNAKLAR

- Acar K., Aygin D., (2016) Orak Hücre Hastalığına Bağlı Akut Göğüs Sendromunun Konfor Kuramına Göre Değerlendirilmesi ve Hemşirelik Bakımı: Olgu sunumu Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi 2016, Cilt 1, Sayı 1, 36-43
- Arslan H., Konuk D., (2009) Stigma, Spiritüalizite Ve Konfor Kavramlarının Meleis'in Kavram Geliştirme Sürecine Göre İrdelenmesi Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi:2,1.
- Arslankılıç Ç., Göl E. (2020) Kolcaba'nın Konfor Kuramının Cerrahi Operasyon Geçiren Hastalarda Kullanımı: Sistemik Derleme Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi, 3(1).
- Biröl L., (2013). Hemşirelik Süreci İzmir Berke Ofset Matbaacılık 10. Baskı
- Duman H.T., Yıldırım Y., Fadiloğlu Ç., Aykar F.Ş., (2020) Kolcaba'nın Konfor Kuramına Göre Atriyal Fibrilasyon Olgusu Turk J Cardiovasc Nurs 2020;11(24):37-42
- Erbay, Ö& Yıldırım, Y& Fadiloğlu, Ç & Aykar, F. (2018). Hipertansif Atak Yaşayan Hastalara Watson'ın İnsan Bakım Modeli Kullanılarak Uygulanan Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu. Kardiyovasküler Hemşirelik Dergisi,9(19),82-88.
- Erdemir F. (Ed.), (2010) Hemşirelik Tanıları İstanbul Nobel Tıp Kitabevi.
- Karabacak, Ü., (2004) Meme Kanseri Hastalarında Konforu Destekleyecek Hemşirelik Bakımının ve Eğitimin Radyoterapi Uygulaması ile Etkileşimi, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 133 sayfa, İstanbul.
- Karabacak Ü., Acaroğlu R., (2011) Konfor Kuramı Maltepe Üniversitesi Bilim ve Sanat Dergisi 2011 4(1), 197-202.
- Karadağ A. (Ed.), Çalışkan N. (Ed.), Baykara Z.G. (Ed.), (2017) Hemşirelik Teorileri ve Modelleri İstanbul Akademi Basın ve Yayıncılık 1. Baskı 146-187
- Karakaplan S, Yıldız H (2010) Doğum Sonu Konfor Ölçeği Geliştirme Çalışması. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 3(1):55-65.
- Karalar B.C., Bozkurt C., Çalışkan T., Yıldırım Y., (2021) Vena Cava Superior Sendromu Tanılı Bir Olgunun Hemşirelik Yönetiminde Kolcaba Konfor Kuramının Kullanımı Turk J Cardiovasc Nurs 2021;12(28):134-140

- Koçyiğit H., Karagözoğlu Ş., (2021) Akut Myeloid Lösemi Tanılı Bir Olgunun Hemşirelik Bakımı Yönetiminde Kolcaba Konfor Kuramının Kullanımı EGEHFD, 2021 37 (3): 235-243
- Üstündağ H, Eti Aslan F. (2010) Perianestezi Konfor Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlaması. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi 2010;2(2):94-9.
- Yücel Ş.Ç., (2011) Kolcaba'nın Konfor Kuramı Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 27 (2): 79-88,
- Yücel Ş.Ç., Ergin E., (2020) Yaşlılıkta Konfor Derleme cilt volume 29 sayı issue 1, 69 – 75
- Zengin N. (2010) Konfor kuramı ve yoğun bakım ünitesinin hasta konforuna etkisi. Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi. 2010;14(2): 61-66.
- Terzi B., Kaya N., (2017) Konfor Kuramı Ve Analizi Anadolu Hemşirelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 2017;20:1

TÜRKİYE’DE CERRAHİ BİRİMLERDE YAPILAN TEZLERDE SANAL GERÇEKLİK TEKNOLOJİSİNİN KULLANIMI

Ömer Faruk ÇETİNKAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0006-6719-6118
- ❖ Mail: ofcetinkaya@icloud.com

Fatma Dilek TURAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Aksaray Üniversitesi, Aksaray/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6130-6896
- ❖ Mail: Fatmadilek_32@hotmail.com, fdtgurhopur@aksaray.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akin, B., Yilmaz Kocak, M., Küçükaydın, Z., & Güzel, K. (2021). The effect of showing images of the foetus with the virtual reality glass during labour process on labour pain, birth perception and anxiety. *Journal of Clinical Nursing*, 30(15-16), 2301-2308.
- Alshatrat, S. M., Alotaibi, R., Sirois, M., & Malkawi, Z. (2019). The use of immersive virtual reality for pain control during periodontal scaling and root planing procedures in dental hygiene clinic. *International Journal of Dental Hygiene*, 17(1), 71-76.
- Armstrong, M., Lun, J., Groner, J. I., Thakkar, R. K., Fabia, R., Noffsinger, D., Ni, A., Keesari, R., & Xiang, H. (2022). Mobile phone virtual reality game for pediatric home burn dressing pain management: a randomized feasibility clinical trial. *Pilot and Feasibility Studies*, 8(1), 1-11.
- Aydın, A. İ., & Özyazıcıoğlu, N. (2019). Using a virtual reality headset to decrease pain felt during a venipuncture procedure in children. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, 34(6), 1215-1221.
- Basak, T., Duman, S., & Demirtas, A. (2020). Distraction-based relief of pain associated with peripheral intravenous catheterisation in adults: a randomised controlled trial. *Journal of Clinical Nursing*, 29(5-6), 770-777.
- Chan, E., Hovenden, M., Ramage, E., Ling, N., Pham, J. H., Rahim, A., Lam, C., Liu, L., Foster, S., & Sambell, R. (2019). Virtual reality for pediatric needle procedural pain: two randomized clinical trials. *The Journal of pediatrics*, 209, 160-167. e164.
- Czech, O., Wrzeciono, A., Batalik, L., Szczepańska-Gieracha, J., Malicka, I., & Rutkowski, S. (2022). Virtual reality intervention as a support method during wound care and rehabilitation after burns: A systematic review and meta-analysis. *Complementary Therapies in Medicine*, 68, 102837.
- Del Castillo, B. T., Torres, J. A. P., Sánchez, L. M., Castellanos, M. E., Fernández, L. E., Sánchez, M. I. G., & Fernández, R. R. (2019). Reducing the pain in invasive procedures during paediatric hospital admissions: Fiction, reality or virtual reality? *Anales de Pediatría (English Edition)*, 91(2), 80-87.
- Ding, L., Hua, H., Zhu, H., Zhu, S., Lu, J., Zhao, K., & Xu, Q. (2020). Effects of virtual reality on relieving postoperative pain in surgical patients: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Surgery*, 82, 87-94.

- Dings, S. J., van Stralen, K. J., Struben, V. M., & Noordzij, M. A. (2021). Pain and anxiety during vasectomies while distracting patients with video glasses or virtual reality glasses. *BJU international*, 128(5), 561-567.
- Dobson-Brazier, M. (2021). *The Effects of Virtual Reality on Range of Motion, Pain, and Enjoyment in Patients with Acute Burns: Meta-Analysis* California State University, Fresno].
- Eijlers, R., Utens, E. M., Staals, L. M., de Nijs, P. F., Berghmans, J. M., Wijnen, R. M., Hillegers, M. H., Dierckx, B., & Legerstee, J. S. (2019). Meta-analysis: systematic review and meta-analysis of virtual reality in pediatrics: effects on pain and anxiety. *Anesthesia and analgesia*, 129(5), 1344.
- Frey, D. P., Bauer, M. E., Bell, C. L., Low, L. K., Hassett, A. L., Cassidy, R. B., Boyer, K. D., & Sharar, S. R. (2019). Virtual reality analgesia in labor: the VRAIL pilot study—a preliminary randomized controlled trial suggesting benefit of immersive virtual reality analgesia in unmedicated laboring women. *Anesthesia & Analgesia*, 128(6), e93-e96.
- Genç, H., Korkmaz, M., & Akkurt, A. (2022). The Effect of Virtual Reality Glasses and Stress Balls on Pain and Vital Findings During Transrectal Prostate Biopsy: A Randomized Controlled Trial. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, 37(3), 344-350.
- Hashimoto, Y., Chaki, T., Hirata, N., Tokinaga, Y., Yoshikawa, Y., & Yamakage, M. (2020). Video glasses reduce preoperative anxiety compared with portable multimedia player in children: A randomized controlled trial. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, 35(3), 321-325.
- Hsu, M.-F., Whu, Y.-W., Lin, I.-C., Liu, C.-Y., Lai, F.-C., Liu, P.-C., & Chen, C.-W. (2022). Effectiveness of virtual reality interactive play for children during intravenous placement: A randomized controlled trial. *Asian Nursing Research*, 16(2), 87-93.
- Jung, M. J., Libaw, J. S., Ma, K., Whitlock, E. L., Feiner, J. R., & Sinskey, J. L. (2021). Pediatric Distraction on Induction of Anesthesia with Virtual Reality (PEDI-VR) and Perioperative Anxiolysis: A Randomized Controlled Trial. *Anesthesia and analgesia*, 132(3), 798.
- Lauwens, Y., Rafaatpoor, F., Corbeel, K., Broekmans, S., Toelen, J., & Allegaert, K. (2020). Immersive virtual reality as analgesia during dressing changes of hospitalized children and adolescents with burns: A Systematic Review with Meta-Analysis. *Children*, 7(11), 194.
- Lucas, D. (2021). Structural organization of the bone marrow and its role in hematopoiesis. *Current opinion in hematology*, 28(1), 36.

- Luo, H., Cao, C., Zhong, J., Chen, J., & Cen, Y. (2019). Adjunctive virtual reality for procedural pain management of burn patients during dressing change or physical therapy: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Wound Repair and Regeneration*, 27(1), 90-101.
- Matamala-Gomez, M., Donegan, T., Bottiroli, S., Sandrini, G., Sanchez-Vives, M. V., & Tassorelli, C. (2019). Immersive virtual reality and virtual embodiment for pain relief. *Frontiers in human neuroscience*, 13, 279.
- Özalp Gerçeker, G., Ayar, D., Özdemir, E. Z., & Bektaş, M. (2020). Effects of virtual reality on pain, fear and anxiety during blood draw in children aged 5–12 years old: A randomised controlled study. *Journal of Clinical Nursing*, 29(7-8), 1151-1161.
- Özgül, U., & Günay, U. (2020). Cerrahi kliniklerde çalışan hemşirelerin ameliyat sonrası sık görülen semptomlara yönelik tamamlayıcı ve alternatif yöntemlere ilişkin bilgi ve uygulamaları. *YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Raja, S. N., Carr, D. B., Cohen, M., Finnerup, N. B., Flor, H., Gibson, S., Keefe, F., Mogil, J. S., Ringkamp, M., & Sluka, K. A. (2020). The revised IASP definition of pain: Concepts, challenges, and compromises. *Pain*, 161(9), 1976.
- Rao, D. G., Havale, R., Nagaraj, M., Karobari, N. M., Latha, A. M., Tharay, N., & Shrutha, S. P. (2019). Assessment of efficacy of virtual reality distraction in reducing pain perception and anxiety in children aged 6–10 years: a behavioral interventional study. *International journal of clinical pediatric dentistry*, 12(6), 510.
- Sajeev, M. F., Kelada, L., Wakefield, C. E., Wewege, M. A., Karpelowsky, J., Akimana, B., Darlington, A.-S., & Signorelli, C. (2021). Interactive video games to reduce paediatric procedural pain and anxiety: a systematic review and meta-analysis. *British Journal of Anaesthesia*, 127(4), 608-619.
- Veldhuijzen, G., Klaassen, N. J., Van Wezel, R. J., Drenth, J. P., & Van Esch, A. A. (2020). Virtual reality distraction for patients to relieve pain and discomfort during colonoscopy. *Endoscopy international open*, 8(07), E959-E966.
- Xiang, H., Shen, J., Wheeler, K. K., Patterson, J., Lever, K., Armstrong, M., Shi, J., Thakkar, R. K., Groner, J. I., & Noffsinger, D. (2021). Efficacy of smartphone active and passive virtual reality distraction vs standard care on burn pain among pediatric patients: a randomized clinical trial. *JAMA Network Open*, 4(6), e2112082-e2112082.

SAĞLIK & BİLİM
2023
GÜNCEL TIP
-II-

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Hakan KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Aşkı VURAL

SAĞLIK & BİLİM 2023: Güncel Tıp -II

Editörler

Doç. Dr. Hakan KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Aşkı VURAL

ORCID (0000-0002-5925-5150)
ORCID (0000-0002-4320-720X)

ISBN 978-625-6504-25-7
E-ISBN 978-625-6504-29-5
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub20234>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Güncel Tıp -II
KAYA, Hakan; VURAL, Aşkı
1. Basım, 336s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Anahtar Kelimeler:
1. Araştırma 2. Bilim 3. Eğitim 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

KANSER TARAMALARINDA GÜNCEL YAKLAŞIM	7
<i>Osman KÜÇÜKKELEPÇE</i>	
HÜCREDE KALSİYUM İYONU VE KANSERDEKİ ROLÜ	19
<i>Dudu ERKOÇ KAYA</i>	
PROSTAT KANSERİ TEDAVİSİNDE HORMONOTERAPİ	37
<i>Alpaslan YÜKSEL, Mustafa Kemal KAYA</i>	
BENİGN PROSTAT HİPERPLAZİSİNDE LAZER TEDAVİ YÖNTEMLERİ	49
<i>Emre ALTINTAŞ</i>	
BASİT KEMİK KİSTLERİ	61
<i>Mehmet Akif ŞAHİN</i>	
ARTRİTLİ HASTAYA YAKLAŞIM	69
<i>Mehmet Ali AŞIK</i>	
KAFA TRAVMALARINDA BT GÖRÜNTÜLEME.....	81
<i>Yavuz YÜKSEL</i>	
AKUT PANKREATİT KOMPLİKASYONLARINDA BT GÖRÜNTÜLEME.....	95
<i>Ebru TORUN</i>	
BEYİN ÖLÜMÜNE YAKLAŞIM	105
<i>İrem YILDIRIM</i>	
PERİFERİK SİNİR REJENERASYONU	115
<i>Bahadır Murat DEMİREL</i>	
PREOPERATİF HASTANIN HEMATOLOJİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	125
<i>Zekeriya AKSÖZ</i>	
TROMBOSİT FONKSİYON TESTLERİ.....	135
<i>Özben Özden IŞIKLAR</i>	
DEMİR EKSİKLİĞİ ANEMİSİNDE GÜNCEL DURUM.....	157
<i>Gülşah BAYÇELEBİ</i>	

DESİDUA HÜCRELERİ.....	167
<i>Gamze ERDOĞAN, Özge KAPLAN</i>	
HÜCRE YAŞLANMASININ DOĞAL ÖLDÜRÜCÜ HÜCRE İŞLEVI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE TEDAVİDE TERAPÖTİK YAKLAŞIMLAR	175
<i>Seyhan TÜRK</i>	
DAMAR ENDOTEL BÜYÜME FAKTÖRÜ VE NÖROTROFİK ETKİSİ	183
<i>Bahadır Murat DEMİREL</i>	
İNFEKTİF ENDOKARDİT VE CERRAHİ TEDAVİ.....	193
<i>Sefa ŞENOL</i>	
İNVLÜSYONEL EKTROPIYONA GENEL BAKIŞ VE CERRRAHİ TEDAVİ YAKLAŞIMLARI	209
<i>Göksu ALAÇAMLI</i>	
GASTROSKOPİ, KOLONOSKOPİ VE ERCP' DE GÜNÜBİRLİK ANESTEZİ UYGULAMALARI.....	219
<i>Hakan ABANOZ</i>	
NON-İNVAZİV PRENATAL TESTİN (NİPT) GELİŞİMİ VE KULLANIM ALANLARI.....	237
<i>Mustafa ÖZTÜRK, Akın TEKCAN</i>	
TERATOJENİK İLAÇLAR VE FETAL ETKİLERİ	249
<i>Mustafa Tarık ALAY</i>	
JİNEKOLOJİK CERRAHİLERDE AĞRI YÖNETİMİ	267
<i>Engin ÇETİN</i>	
YANIK CİDDİYETİNİN TAYİNİ	285
<i>Ahmet Barış DİRİM</i>	
GÜNCEL TIP ALANINDA ZEOLİT UYGULAMALARI	297
<i>Tuğba ÇORLU, Sezen TEKİN, Irmak KARADUMAN ER, Selim ACAR</i>	
BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLARA GÜNCEL BAKIŞ	313
<i>Gökhan BİLGİN</i>	
SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA AŞILAMA	327
<i>Şafak Özer BALİN</i>	

KANSER TARAMALARINDA GÜNCEL YAKLAŞIM

Osman KÜÇÜKKELEPÇE

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman İl Sağlık Müdürlüğü, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-7138-692X
- ❖ Mail: osmankkelepce@hotmail.com

halinde üroloji uzmanına yönlendirilmesini önermektedir (Ersoy & Saatçi, 2017). Afro-Amerikan ırkına mensup olanların veya baba veya kardeşinde 65 yaş öncesi prostat kanseri tanısı olanlar için bu bilgilendirmelerin 45 yaş öncesinde başlaması önerilmiştir (Smith ve ark., 2019).

SONUÇ

Kanser taramaları uzun bir geçmişi olmayan, rehberleri yeni bilimsel bilgiler ışığında değişen ve gelişen prosedürlerdir. Kanserlerin erken tanılması, hastalığın hasta üzerindeki yükünü azaltacak, sosyal yaşantısını daha az etkileyecek, hastanın veya bakımını üstlenecek olanların iş ve sosyal hayatlarında kayıp yaşamalarını engelleyecektir. Ayrıca hastanın tanı, tedavi ve rehabilitasyon süreçleri için tüketilecek kaynak miktarını ciddi oranda azaltacaktır. Bu sebeplerle kanser tarama programları olabildiğince yaygınlaştırılmalı ve vatandaşların bu programlardan yeterince faydalanabilmeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Bedell, S. L., Goldstein, L. S., Goldstein, A. R., & Goldstein, A. T. (2020). Cervical cancer screening: past, present, and future. *Sexual medicine reviews*, 8(1), 28-37.
- Cao B, Soejomataram I, Bray F. The burden and prevention of premature deaths from noncommunicable diseases, including cancer: a global perspective. In: Wild CP, Weiderpass E, Stewart BW, editors. *World cancer report: cancer research for cancer prevention*. Lyon (France): International Agency for Research on Cancer; 2020. p. 16–22.
- de Koning HJ, van der Aalst CM, ten Haaf K, et al. PL02.05 - Effects of Volume CT Lung Cancer Screening: Mortality Results of the NELSON Randomised-Controlled Population Based Trial. Toronto, Canada: 19th World Conference on Lung Cancer,
- Ersoy, E., & Saatçi, E. (2017). Kanser taramaları: İhtilaflar. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 21(3), 96-100.
- Holt, J. D., & Gerayli, F. (2019). Prostate cancer screening. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 46(2), 257-263.
- Fenton JJ, Weyrich MS, Durbin S, et al. Prostate-specific antigen-based screening for prostate cancer: a systematic evidence review for the U.S. preventive services task force. Rockville (MD): Agency for Healthcare Research and Quality; 2018. Evidence Synthesis No. 154. AHRQ Publication No. 17-05229-EF-1.

- International Agency for Research on Cancer. All Cancers–Source: Globocan 2020. Available at: <https://gco.iarc.fr/today/data/factsheets/populations/900-world-fact-sheets.pdf> Accessed on: June 2023
- International Agency for Research on Cancer. All Cancers–Source: Globocan 2020. Available at: <https://gco.iarc.fr/today/data/factsheets/populations/792-turkey-fact-sheets.pdf> Accessed on: June 2023
- Moyer VA, US Preventive Services Task Force. Screening for lung cancer: US Preventive Services Task Force recommendation statement. *Ann Intern Med.* 2014;160:330-338
- Murillo R. Screening: From Biology to Public Health. In: Wild CP, Weiderpass E, Stewart BW, editors. *World cancer report: cancer research for cancer prevention.* Lyon (France): International Agency for Research on Cancer; 2020. p. 540–9.
- Narayan, A. K., Lee, C. I., & Lehman, C. D. (2020). Screening for breast cancer. *Medical Clinics*, 104(6), 1007-1021.
- Noone AM, Howlander N, Krapcho M, et al. *SEER Cancer Statistics Review, 1975-2015.* Bethesda, MD: National Cancer Institute; 2018.
- Saslow D, Boetes C, Burke W, et al. (2007). American Cancer Society guidelines for breast screening with MRI as an adjunct to mammography. *CA cancer J Clin.*;57:75-89.
- Shami, S., & Coombs, J. (2021). Cervical cancer screening guidelines: An update. *Journal of the American Academy of PAs*, 34(9), 21-24.
- Siegel RL, Miller KD, Fedewa SA, et al. *Colorectal cancer statistics, 2017.* *CA Cancer J Clin.* 2017;67:177-193.
- Smith, R. A., & Oeffinger, K. C. (2020). The importance of cancer screening. *Medical Clinics*, 104(6), 919-938.
- Smith, R. A., Andrews, K. S., Brooks, D., et al. (2019). Cancer screening in the United States, 2019: A review of current American Cancer Society guidelines and current issues in cancer screening. *CA: a cancer journal for clinicians*, 69(3), 184-210.
- Soejomataram I, Bray F. Global trends in cancer incidence and mortality. In Wild CP, Weiderpass E, Stewart BW, editors. *World cancer report: cancer research for cancer prevention.* Lyon (France): International Agency for Research on Cancer; 2020. p. 23–33.
- Tuncez IH, Aksoy N, Koç M. National Cancer Screening Program Results; A City Example. *Phnx Med J.* 2021;3(2):69-73.
- Vogell, A., & Evans, M. L. (2019). Cancer screening in women. *Obstetrics and Gynecology Clinics*, 46(3), 485-499.
- Wilson JMG, Jungner G. *Principles and practice of screening for disease.* Geneva, World Health Organization 1968; p.14-39.

HÜCREDE KALSİYUM İYONU VE KANSERDEKİ ROLÜ

Dudu ERKOÇ KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0114-6602
- ❖ Mail: dudu_erkoc@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Álvarez-Illera P, García-Casas P, Fonteriz RI, Montero M, Alvarez J. (2020). Mitochondrial Ca²⁺ Dynamics in MCU Knockout *C. elegans* Worms. *Int J Mol Sci*, 21(2), 8622.
- Ambudkar IS, de Souza LB, Ong HL. (2017). TRPC1, ORAI1 and STIM1 in SOCE: Friends in tight spaces. *Cell Calcium*, 63,33-9.
- Ashby MC, Tepikin AV. (2001). ER calcium and the functions of intracellular organelles. *Semin Cell Dev Biol*, 12(1); 11-7.
- Baudouin-Legros M, Brouillard F, Tondelier D, Hinzpeter A, Edelman A. (2003). Effect of ouabain on CFTR gene expression in human Calu-3 cells. *Am J Physiol Cell Physiol* 2003; 284:C620–6.
- Berridge MJ. (2016). The inositol trisphosphate/calcium signaling pathway in health and disease. *Physiol Rev*, 96(4);1261–1296.
- Bhardwaj R, Hediger MA, Demaurex N. (2016). Redox modulation of STIM-ORAI signaling. *Cell Calcium*, 60(2); 142-52.
- Borowiec AS, Bidaux G, Pigat N, Goffin V, Bernichtein S, et al.(2014). Calcium channels, external calcium concentration and cell proliferation. *Eur J Pharmacol*, 739; 19-25.
- Cahalan MD, Zhang SL, Yeromin AV, Ohlsen K, Roos J, et al. (2007). Molecular basis of the CRAC channel. *Cell Calc*, 42(2), 133-44.
- Chemaly ER, Troncone L, Lebeche D. (2018). SERCA control of cell death and survival. *Cell Calc*, 69; 46-61.
- Cui C, Merritt R, Fu L, Pan Z. (2017). Targeting calcium signaling in cancer therapy. *Acta Pharmaceutica Sinica B*, 7(1); 3-17.
- Çiftçi N.(2017). Hücre İçi Kalsiyum Sinyali, Apoptoz ve Kanser Progresyonunda Kalsiyum Kanallarının (Voc, Trp ve Soc Kanalları) Rolü. *MCBU-SBED*,4(3); 1021-1027
- Dürvanger Z, Harmat V. (2019). Structural diversity in calmodulin- peptide interactions. *Curr Protein Pept Sc.*, 20(11); 1102–1111.
- Falk H, Matthiessen LW, Wooler G, Gehl J. (2018). Calcium electroporation for treatment of cutaneous metastases; a randomized double-blinded phase II study, comparing the effect of calcium electroporation with electrochemotherapy, *Acta Oncol*. 57(3); 311–319.
- Feng M, Grice DM, Faddy HM, Nguyen N,Leitch S, et al. (2010). Store-independent activation of ORAI1 by SPCA2 in mammary tumors, *Cell* 143 (1); 84–98.

- Frandsen SK, Gissel H, Hojman P, Tramm T, Eriksen J, et al. (2012). Direct therapeutic applications of calcium electroporation to effectively induce tumor necrosis, *Cancer Res*, 72 (6); 1336-1341.
- Gao J, M. Fan, S. Peng, M. Zhang, G. Xiang, et al. (2017). Small-molecule RL71-triggered excessive autophagic cell death as a potential therapeutic strategy in triple-negative breast cancer, *Cell Death Dis.* 8 (9)e3049.
- Hancı V, Özbilgin Ş. (2018). Kalsiyum Dengesi Bozuklukları: Hipokalsemi-HiperkalsemiYoğun Bakım Dergisi 12(1):43-58
- Haustrate A, Prevarskaya N, Lehen'kyi Vy. (2020). Role of the TRPV Channels in the Endoplasmic Reticulum Calcium Homeostasis. *Cells*, 9(2); 317.
- Head BP, Patel HH, Insel PA. (2014). Interaction of membrane/lipid rafts with the cytoskeleton: impact on signaling and function: membrane/lipid rafts, mediators of cytoskeletal arrangement and cell signaling. *Biochim Biophys Acta*, 1838(2); 532-45.
- Herve JC. (2015). Membrane channels and transporters in cancers. *Biochim Biophys Acta*, 1848, 10 Pt B, 2473-6.
- Hoenderop JGJ, Bindels RJM. (2008). CHAPTER 62 - Calcium Channels. In: Seldin and Giebisch's *The Kidney* (Fourth Edition). Eds: Alpern RJ, Hebert SC. San Diego: Academic Press, p. 1769-83.
- Kondratskyi A, Kondratska K, Skryma R, Prevarskaya N. (2015). Ion channels in the regulation of apoptosis. *Biochim Biophys Acta*, 1848, 10 Pt B, 2532-46.
- La Rovere RM, Roest G, Bultynck G, Parys JB. (2016). Intracellular Ca(2+) signaling and Ca(2+) microdomains in the control of cell survival, apoptosis and autophagy. *Cell Calcium*, 60(2); 74-87.
- Marchi S, Paternani S, Missiroli S, Morciano G, Rimessi A, et al. (2018). Mitochondrial and endoplasmic reticulum calcium homeostasis and cell death. *Cell Calcium*, 69; 62-72.
- McConkey DJ, Orrenius S. (1997). The role of calcium in the regulation of apoptosis. *Biochem Biophys Res Commun*, 239:357-66.
- Minke B, Cook B. (2002). TRP Channel Proteins and Signal Transduction. *Physiol. Rev*, 82(2): 429-472.
- Motiani RK, Abdullaev IF, Trebak M. (2010). A novel native store-operated calcium channel encoded by *Orai3*: selective requirement of *Orai3* versus *ORAI1* in estrogen receptor-positive versus estrogen receptor-negative breast cancer cells, *J. Biol. Chem.* 285(25); 19173-19183.

- Ong JY, Torres JZ. (2019). Dissecting the mechanisms of cell division. *J Biol Chem*, 294(30); 11382-90.
- Parekh AB. (2010). Store-operated CRAC channels: function in health and disease. *Nature Reviews Drug Discovery*, 9(5); 399-410.
- Pedersen SF, Owsianik G, Nilius B. (2005). TRP channels: An overview. *Cell Calc*, 38(3); 233-52.
- Peters AA, Jamaludin SYN, Yapa K, Chalmers S, Wiegman AP, et al. (2017). Oncosis and apoptosis induction by activation of an overexpressed ion channel in breast cancer cells, *Oncogene* 36 (46); 6490–6500.
- Pinto MCX, Kihara AH, Goulart VAM, Tonelli FMP, Gomes KN, et al. (2015). Calcium signaling and cell proliferation. *Cellular Signalling*, 27(11);, 2139-49.
- Parkash J, Asotra K. (2010). Calcium wave signaling in cancer cells. *Life Sci*, 87:587–95.
- Prashanth L, Kattapagari KK, Chitturi RT, Baddam VRR, Prasad LK. (2015). A review on role of essential trace elements in health and disease. *Journal of Dr. NTR University of Health Sciences*, 4(2); 75-85
- Prevarskaya N, Skryma R, Shuba Y. (2018). Ion Channels in Cancer: Are Cancer Hallmarks Oncochannelopathies? *Physiol Rev*, 98(2); 559-621.
- Sehgal P, Szalai P, Olesen C, Praetorius HA, Nissen P, et al. (2017). Inhibition of the sarco/endoplasmic reticulum (ER) Ca (2+)-ATPase by thapsigargin analogs induces cell death via ER Ca(2+) depletion and the unfolded protein response, *J. Biol. Chem*, 292(48); 19656–19673.
- So CL, Saunus JM, Roberts-Thomson SJ, Monteith GR. (2019). Calcium signalling and breast cancer. *Seminars in Cell & Developmental Biology*, 94;74-83.
- Spix B, Chao YK, Abrahamian C, Chen C-C, Grimm C. (2020). TRPML Cation Channels in Inflammation and Immunity. *Frontiers in Immunology*, 11; 225.
- Tajada S, Villalobos C. (2020). Calcium Permeable Channels in Cancer Hallmarks. *Frontiers in Pharmacology*, 11; 968.
- Takahashi N, Chen HY, Harris IS, Stover DG, Selfors LM et al. (2018). Cancer cells Co-opt the neuronal redox-sensing channel TRPA1 to promote oxidative-stress tolerance, *Cancer Cell*,33(6); 985–1003 e7.

- Villalobos C, Hernandez-Morales M, Gutierrez LG, Nunez L. (2019). TRPC1 and ORAI1 channels in colon cancer. *Cell Calc*, 81;59-66.
- Wang H, Cheng X, Tian J, Xiao Y, Tian T, et al (2020). TRPC channels: Structure, function, regulation and recent advances in small molecular probes. *Pharmacol&Therapeutics*, 209; 107497.
- Wang W, Yu S, Huang S, Deng R, Ding Y, et al. (2019). A Complex Role for Calcium Signaling in Colorectal Cancer Development and Progression. *Mol Cancer Res*, 17(11); 2145-53.
- Xie J, Pan H, Yao J, Zhou Y, Han W. (2016). SOCE and cancer: Recent progress and new perspectives. *Int J Cancer*, 138(9); 2067-77.
- Yang B, M. Zhang, J. Gao, J. Li, L. Fan, G. et al. (2015). Small molecule RL71 targets SERCA2 at a novel site in the treatment of human colorectal cancer, *Oncotarget* 6(35); 37613–37625.
- Zhang L, Barritt GJ. (2004). Evidence that TRPM8 is an androgen-dependent Ca²⁺ channel required for the survival of prostate cancer cells, *Cancer Res*, 64(22); 8365–8373

PROSTAT KANSERİ TEDAVİSİNDE HORMONOTERAPİ

Alpaslan YÜKSEL

- ❖ Kurum Bilgisi: Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji AD, Düzce/TÜRKİYE (Sorumlu Yazar).
- ❖ ORCID: 0000-0003-0076-4812
- ❖ Mail: dralpyuksel@gmail.com

Mustafa Kemal KAYA

- ❖ Kurum Bilgisi: Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji AD, Düzce/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-0231-8288
- ❖ Mail: mkk-mustafa@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Banerjee, P.P., et al., Lobe-specific apoptotic cell death in rat prostate after androgen ablation by castration. *Endocrinology*, 1995. 136(10): p. 4368-76.
- Beer, T.M., et al., Enzalutamide in metastatic prostate cancer before chemotherapy. *N Engl J Med*, 2014. 371(5): p. 424-33.
- Bray, F., et al., Global cancer statistics 2018: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. *CA Cancer J Clin*, 2018. 68(6): p. 394-424.
- Cassileth, B.R., et al., Patients' choice of treatment in stage D prostate cancer. *Urology*, 1989. 33(5 Suppl): p. 57-62.
- Davis, N.B., et al., A phase II study of nilutamide in men with prostate cancer after the failure of flutamide or bicalutamide therapy. *BJU Int*, 2005. 96(6): p. 787-90.
- De Bono, J.S., et al., Abiraterone and increased survival in metastatic prostate cancer. *N Engl J Med*, 2011. 364(21): p. 1995-2005.
- Eichenberger, T., et al., Ketoconazole: a possible direct cytotoxic effect on prostate carcinoma cells. *J Urol*, 1989. 141(1): p. 190-1.
- Eisermann, K., et al., Androgen receptor gene mutation, rearrangement, polymorphism. *Transl Androl Urol*, 2013. 2(3): p. 137-147.
- Hasui, Y., et al., The relationship between cardiovascular complications of estrogen therapy and fibrinolysis in patients with prostatic cancer. *Prostate*, 1992. 21(1): p. 35-9.
- Huggins, C. and C.V. Hodges, Studies on prostatic cancer. I. The effect of castration, of estrogen and androgen injection on serum phosphatases in metastatic carcinoma of the prostate. *CA Cancer J Clin*, 1972. 22(4): p. 232-40.
- Huggins, C. and C.V.J.C.r. Hodges, Studies on prostatic cancer. I. The effect of castration, of estrogen and of androgen injection on serum phosphatases in metastatic carcinoma of the prostate. 1941. 1(4): p. 293-297.
- Klotz, L., Pharmacokinetic and pharmacodynamic profile of degarelix for prostate cancer. *Expert Opin Drug Metab Toxicol*, 2015. 11(11): p. 1795-802.
- Langley, R.E., et al., Cardiovascular outcomes in patients with locally advanced and metastatic prostate cancer treated with luteinising-hormone-releasing-hormone agonists or transdermal oestrogen: the

- randomised, phase 2 MRC PATCH trial (PR09). *Lancet Oncol*, 2013. 14(4): p. 306-16.
- Pavone-Macaluso, M., et al., Comparison of diethylstilbestrol, cyproterone acetate and medroxyprogesterone acetate in the treatment of advanced prostatic cancer: final analysis of a randomized phase III trial of the European Organization for Research on Treatment of Cancer Urological Group. *J Urol*, 1986. 136(3): p. 624-31.
- Peeling, W.B., Phase III studies to compare goserelin (Zoladex) with orchiectomy and with diethylstilbestrol in treatment of prostatic carcinoma. *Urology*, 1989. 33(5 Suppl): p. 45-52.
- Penson, D.F., et al., Enzalutamide Versus Bicalutamide in Castration-Resistant Prostate Cancer: The STRIVE Trial. *J Clin Oncol*, 2016. 34(18): p. 2098-106.
- Ryan, C.J., et al., Abiraterone acetate plus prednisone versus placebo plus prednisone in chemotherapy-naïve men with metastatic castration-resistant prostate cancer (COU-AA-302): final overall survival analysis of a randomised, double-blind, placebo-controlled phase 3 study. *Lancet Oncol*, 2015. 16(2): p. 152-60.
- Schally, A.V., et al., Peptide analogs in the therapy of prostate cancer. *Prostate*, 2000. 45(2): p. 158-66.
- Scher, H.I., et al., Bicalutamide for advanced prostate cancer: the natural versus treated history of disease. *J Clin Oncol*, 1997. 15(8): p. 2928-38.
- Scher, H.I., et al., Increased survival with enzalutamide in prostate cancer after chemotherapy. *N Engl J Med*, 2012. 367(13): p. 1187-97.
- Schröder, F.H., et al., Prostate cancer treated by anti-androgens: is sexual function preserved? EORTC Genitourinary Group. European Organization for Research and Treatment of Cancer. *Br J Cancer*, 2000. 82(2): p. 283-90.
- Seidenfeld, J., et al., Single-therapy androgen suppression in men with advanced prostate cancer: a systematic review and meta-analysis. *Ann Intern Med*, 2000. 132(7): p. 566-77.
- Shore, N.D., et al., Optimizing the role of androgen deprivation therapy in advanced prostate cancer: Challenges beyond the guidelines. *Prostate*, 2020. 80(6): p. 527-544.
- Sung, H., et al., Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries. *CA Cancer J Clin*, 2021. 71(3): p. 209-249.

- Tolis, G., et al., Tumor growth inhibition in patients with prostatic carcinoma treated with luteinizing hormone-releasing hormone agonists. *Proc Natl Acad Sci U S A*, 1982. 79(5): p. 1658-62.
- Visakorpi, T., et al., In vivo amplification of the androgen receptor gene and progression of human prostate cancer. 1995. 9(4): p. 401-406.
- Wysowski, D.K. and J.L. Fourcroy, Flutamide hepatotoxicity. *J Urol*, 1996. 155(1): p. 209-12.

BENİGN PROSTAT HİPERPLAZİSİNDE LAZER TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Emre ALTINTAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Ana Bilim Dalı,
Konya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6797-3937
- ❖ Mail: dr.e.altintas@gmail.com

KAYNAKLAR

- Al-Ansari, A., N. Younes, V. P. Sampige ve ark. (2010). GreenLight HPS 120-W laser vaporization versus transurethral resection of the prostate for treatment of benign prostatic hyperplasia: a randomized clinical trial with midterm follow-up. *Eur Urol* 58(3): 349-355.
- Alivizatos G., A. Skolarikos, D. Chalikopoulos ve ark. (2008). Transurethral photoselective vaporization versus transvesical open enucleation for prostatic adenomas >80ml: 12-mo results of a randomized prospective study. *Eur Urol* 54(2): 427-437.
- Bouchier-Hayes D. M., P. Anderson, S. Van Appledorn, P. Bugeja ve A. J. Costello (2006). KTP laser versus transurethral resection: early results of a randomized trial. *J Endourol* 20(8): 580-585.
- Bruyère, F., A. Puichaud, H. Pereira, B. ve ark. (2010). Influence of photoselective vaporization of the prostate on sexual function: results of a prospective analysis of 149 patients with long-term follow-up. *Eur Urol* 58(2): 207-211.
- Cornu, J. N., S. Ahyai, A. Bachmann ve ark. (2015). A Systematic Review and Meta-analysis of Functional Outcomes and Complications Following Transurethral Procedures for Lower Urinary Tract Symptoms Resulting from Benign Prostatic Obstruction: An Update. *Eur Urol* 67(6): 1066-1096.
- Daehlin, L. ve J. Frugård (2007). Interstitial laser coagulation in the management of lower urinary tract symptoms suggestive of bladder outlet obstruction from benign prostatic hyperplasia: long-term follow-up. *BJU Int* 100(1): 89-93.
- El Tayeb, M. M., J. M. Jacob, N. Bhojani, E. Bammerlin ve J. E. Lingeman (2016). Holmium Laser Enucleation of the Prostate in Patients Requiring Anticoagulation. *J Endourol* 30(7): 805-809.
- Fu, W. J., X. Zhang, Y. Yang ve ark. (2010). Comparison of 2-microm continuous wave laser vaporesction of the prostate and transurethral resection of the prostate: a prospective nonrandomized trial with 1-year follow-up. *Urology* 75(1): 194-199.
- Gravas, S., A. Bachmann, O. Reich, C. G. Roehrborn, P. J. Gilling ve J. De La Rosette (2011). Critical review of lasers in benign prostatic hyperplasia (BPH). *BJU Int* 107(7): 1030-1043.
- Hai M. A. (2009). Photoselective vaporization of prostate: five-year outcomes of entire clinic patient population. *Urology* 73(4): 807-810.

- Heidar, N. A., M. Labban, V. Misrai, A. Mailhac, H. Tamim ve A. El-Hajj (2020). Laser enucleation of the prostate versus transurethral resection of the prostate: perioperative outcomes from the ACS NSQIP database. *World J Urol* 38(11): 2891-2897.
- Hoffman, R. M., R. MacDonald, J. W. Slaton ve T. J. Wilt (2003). Laser prostatectomy versus transurethral resection for treating benign prostatic obstruction: a systematic review. *J Urol* 169(1): 210-215.
- Horasanli, K., M. S. Silay, B. Altay, O. Tanriverdi, K. Sarica ve C. Miroglu (2008). Photoselective potassium titanyl phosphate (KTP) laser vaporization versus transurethral resection of the prostate for prostates larger than 70 mL: a short-term prospective randomized trial. *Urology* 71(2): 247-251.
- Huang, S. W., C. Y. Tsai, C. S. Tseng ve ark. (2019). Comparative efficacy and safety of new surgical treatments for benign prostatic hyperplasia: systematic review and network meta-analysis. *Bmj* 367: 15919.
- Kahokehr, A. ve P. J. Gilling (2014). Enucleation techniques for benign prostate obstruction: which one and why? *Curr Opin Urol* 24(1): 49-55.
- Kumar S. M. (2007). Rapid communication: holmium laser ablation of large prostate glands: an endourologic alternative to open prostatectomy. *J Endourol* 21(6): 659-662.
- Laguna M. P., G. Alivizatos ve J. J. De La Rosette (2003). Interstitial laser coagulation treatment of benign prostatic hyperplasia: is it to be recommended? *J Endourol* 17(8): 595-600.
- Lin, Y., X. Wu, A. Xu ve ark. (2016). Transurethral enucleation of the prostate versus transvesical open prostatectomy for large benign prostatic hyperplasia: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *World J Urol* 34(9): 1207-1219.
- Liu, Y., Y. Cheng, L. Zhuo ve ark. (2020). Impact on Sexual Function of Endoscopic Enucleation vs Transurethral Resection of the Prostate for Lower Urinary Tract Symptoms Due to Benign Prostatic Hyperplasia: A Systematic Review and Meta-Analysis. *J Endourol* 34(10): 1064-1074.
- Mottet N., M. Anidjar, O. Bourdon ve ark. (1999). Randomized comparison of transurethral electroresection and holmium: YAG laser vaporization for symptomatic benign prostatic hyperplasia. *J Endourol* 13(2): 127-130.
- Ruszat R., M. Seitz, S. F. Wyler ver ark. (2009). Prospective single-centre comparison of 120-W diode-pumped solid-state high-intensity system laser vaporization of the prostate and 200-W high-intensive diode-

- laser ablation of the prostate for treating benign prostatic hyperplasia. *BJU Int* 104(6): 820-825.
- Seitz M., R. Sroka, C. Gratzke ve ark. (2007). The diode laser: a novel side-firing approach for laser vaporisation of the human prostate--immediate efficacy and 1-year follow-up. *Eur Urol* 52(6): 1717-1722.
- Tan A. H., P. J. Gilling, K. M. Kennett, H. Fletcher ve M. R. Fraundorfer (2003). Long-term results of high-power holmium laser vaporization (ablation) of the prostate. *BJU Int* 92(7): 707-709.
- Te A. E., T. R. Malloy, B. S. Stein ve ark. (2004). Photoselective vaporization of the prostate for the treatment of benign prostatic hyperplasia: 12-month results from the first United States multicenter prospective trial. *J Urol* 172(4 Pt 1): 1404-1408.
- Toohar R., P. Sutherland, A. Costello, P. Gilling, G. Rees ve G. Maddern (2004). A systematic review of holmium laser prostatectomy for benign prostatic hyperplasia. *J Urol* 171(5): 1773-1781.
- Westenberg A., P. Gilling, K. Kennett, C. Frampton ve M. Fraundorfer (2004). Holmium laser resection of the prostate versus transurethral resection of the prostate: results of a randomized trial with 4-year minimum long-term followup. *J Urol* 172(2): 616-619.
- Xia S. J., J. Zhuo, X. W. Sun, B. M. Han, Y. Shao ve Y. N. Zhang (2008). Thulium laser versus standard transurethral resection of the prostate: a randomized prospective trial. *Eur Urol* 53(2): 382-389.
- Xiao K. W., L. Zhou, Q. He ve ark. (2019). Enucleation of the prostate for benign prostatic hyperplasia thulium laser versus holmium laser: a systematic review and meta-analysis. *Lasers Med Sci* 34(4): 815-826.
- Yang Z., T. Liu ve X. Wang (2016). Comparison of thulium laser enucleation and plasmakinetic resection of the prostate in a randomized prospective trial with 5-year follow-up. *Lasers Med Sci* 31(9): 1797-1802.
- Zhang F., Q. Shao, T. R. Herrmann, Y. Tian ve Y. Zhang (2012). Thulium laser versus holmium laser transurethral enucleation of the prostate: 18-month follow-up data of a single center. *Urology* 79(4): 869-874.
- Zhang X., P. Shen, Q. He ve ark. (2016). "Different lasers in the treatment of benign prostatic hyperplasia: a network meta-analysis." *Sci Rep* 6: 23503.
- Zhang Y., P. Yuan, D. Ma ve ark. (2019). Efficacy and safety of enucleation vs. resection of prostate for treatment of benign prostatic hyperplasia: a meta-analysis of randomized controlled trials. *Prostate Cancer Prostatic Dis* 22(4): 493-508.

BASİT KEMİK KİSTLERİ

Mehmet Akif ŞAHİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Diyarbakır/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9307-3844
- ❖ Mail: mdakifsahin@gmail.com

KAYNAKLAR

- Cohen, J. (1977) Unicameral bone cysts: A current synthesis of reported cases. *Orthop Clin North Am.* 8:715-735.
- Doğanavşargil, Başak, et al. (2015) Cystic Bone Lesions: Histopathological spectrum and diagnostic challenges/Kemiğin kistik lezyonları: Histopatolojik spektrum ve tanısal güçlükler. *Turkish Journal of Pathology.* 31.2: 95-103.
- Dormans JP, Sankar W, Moroz L, Erol B. (2005) Percutaneous intramedullary decompression, curettage and grafting with medical-grade calcium sulfate pellets for unicameral bone cysts in children: A new minimallyinvasive technique. *J Pediatric Orthop.* 25:804-811.
- Gennari J, Merrot T, Piclet/Legre B, Bergoin M. (1996) The choice of treatment for simple bone cysts of the upper third of the femur in children. *Eur J Pediatr Surg.* 6:95-99.
- Jaffe H, Lichtenstein L. (1942) Solitary unicameral bone cysts: with emphasison the rontgen picture, the pathologic appearance and the pathogenesis. *Arch Surg.* 44:1004-1025.
- Kaelin AJ, MacEwen GD. (1989) Unicameral bone cysts natural history and risk of fracture. *Int Orthop.*13:275-282.
- Komiya S, Minamitani K, Sasaguri Y, et al. (1993) Simple bone cyst: treatmentby trepanation and studies of bone resorptive factors in cyst fluid with a theory of its pathogenesis. *Clin Orthop.* 287:204-211.
- Roposch A, Saraph V, Linhart W. (2000) Flexible intramedullary nailing for the treatment of unicameral bone cysts in long bones. *J Bone Joint Surg Am.* 82A: 1447-1453.
- Scaglietti O, Marchetti P, Bartolozzi P. (1982) Final results obtained in the treatment of bone cysts with methylprednisolone acetate (depo-medrol) and a discussion of results achieved in other bone lesions. *Clin Orthop.*165:200-204.
- Vigler M, Weigl D, Schwartz M, et al. (2006) Subtrochanteric femoral fractures due to simple bone cysts in children. *J Pediatr Orthop.* 15:439-442.
- Wilkins, R. (2000) Unicameral bone cysts. *J Am Acad Orthop Surg.* 8:217-224.
- Yu J, Chang S, Suratwala S, et al. (2005) Zolendronate induces apoptosis in cells from fibrocellular membrane of unicameral bone cysts (UBC). *j.Orthop Res.* 23: 1004-1012.

ARTRİTLİ HASTAYA YAKLAŞIM

Mehmet Ali AŞIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Eğitim Araştırma Hastanesi, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7336-2342
- ❖ Mail: maasik06@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aletaha D, Neogi T, Silman AJ, et al. (2010). Rheumatoid arthritis classification criteria: an American College of Rheumatology/European League Against Rheumatism collaborative initiative. *Arthritis Rheum* 2010; 62:2569.
- Arkema EV, Cozier YC. (2020). Sarcoidosis epidemiology: recent estimates of incidence, prevalence and risk factors. *Curr Opin Pulm Med*. 26:527.
- Chou R, Deyo R, Friedly J, et al. (2017). Systemic Pharmacologic Therapies for Low Back Pain: A Systematic Review for an American College of Physicians Clinical Practice Guideline. *Ann Intern Med*; 166:480.
- FitzGerald JD, Dalbeth N, Mikuls T, et al. (2020). American College of Rheumatology Guideline for the Management of Gout. *Arthritis Care Res (Hoboken)* 2020; 72:744.
- Jin Yang, Qiuhan Li. (2023). Rheumatoid Arthritis. *N Engl J Med*. 18;388(20):1919. doi: 10.1056/NEJMc2302868.
- Karacan İ, Uğurlu S, Tolun A, et al. (2017). Other autoinflammatory disease genes in an FMF-prevalent population: a homozygous MVK mutation and a novel heterozygous TNFRSF1A mutation in two different Turkish families with clinical FMF. *Clin Exp Rheumatol*. 35 Suppl 108:75.
- Karmacharya P, Donato AA, Aryal MR, et al. (2016). RS3PE revisited: a systematic review and meta-analysis of 331 cases. *Clin Exp Rheumatol*; 34:404.
- Lantos PM, Rumbaugh J, Bockenstedt LK, et al. (2021). Clinical Practice Guidelines by the Infectious Diseases Society of America (IDSA), American Academy of Neurology (AAN), and American College of Rheumatology (ACR): 2020 Guidelines for the Prevention, Diagnosis and Treatment of Lyme Disease. *Clin Infect Dis*. 72:e1.
- Lee PY, Schulert GS, Canna SW, et al. (2020). Adenosine deaminase 2 as a biomarker of macrophage activation syndrome in systemic juvenile idiopathic arthritis. *Ann Rheum Dis*; 79:225.
- Liu PP, Shuai ZW, Lian L, Wang K. (2023). Systemic lupus erythematosus with multicentric reticulohistiocytosis: A case report. *World J Clin Cases* ;11(2):456-463. doi: 10.12998/wjcc.v11.i2.456.
- Lokhande SD, Dhaniwala NS, Lohiya A, Chirayath AJ. (2022). Pigmented Villonodular Synovitis Presenting at an Atypical Site: A Case Report. *Cureus*. 13;14(11):e31452. doi: 10.7759/cureus.31452. eCollection 2022 Nov.

- López-Medina C, Moltó A, Dougados M. (2020). Peripheral Manifestations in Spondyloarthritis and their Effect: An Ancillary Analysis of the ASAS-COMOSPA Study. *J Rheumatol* 47:211
- Ma L, Cranney A, Holroyd-Leduc JM. (2009). Acute monoarthritis: what is the cause of my patient's painful swollen joint? *CMAJ*; 180:59.
- Mehta BY, Ibrahim S, Briggs W, Efthimiou P. (2019). Racial/Ethnic variations in morbidity and mortality in Adult Onset Still's Disease: An analysis of national dataset. *Semin Arthritis Rheum*; 49:469.
- Meyer MM, Marks LA, Aslam F. (2021). Clinical implications of synovial fluid specimen handling for crystal associated arthritides: A systematic review. *Int J Rheum Dis*; 24:10.
- Muratore F, Pazzola G, Pipitone N, et al. (2014). Large-vessel involvement in giant cell arteritis and polymyalgia rheumatica. *Clin Exp Rheumatol*; 32:S106.
- Ramiro S, Nikiphorou E, Sepriano A, et al. (2023). ASAS-EULAR recommendations for the management of axial spondyloarthritis: 2022 update. *Ann Rheum Dis*. 82(1):19-34. doi: 10.1136/ard-2022-223296. Epub 2022 Oct 21.
- Yazici Y, Hatemi G, Bodaghi B, et al. (2021). Behçet syndrome. *Nat Rev Dis Primers*. 7:67.
- Thom N, Ritchlin CT, Zhang X, et al. (2015). Prevalence of chronic axial pain, inflammatory back pain, and spondyloarthritis in diagnosed psoriasis. *Arthritis Care Res (Hoboken)*; 67:829.

KAFA TRAVMALARINDA BT GÖRÜNTÜLEME

Yavuz YÜKSEL

- ❖ Kurum Bilgisi:Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Tıp Fakültesi
Radyoloji ABD, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3805-4245
- ❖ Mail: yavuz.yuksel@alanya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adams JH, Doyle D, Ford I, Gennarelli TA, Graham DI, Mc Lellan DR. (1989). Diffuse axona linjury in head injury: definition, diagnosis and grading. *Histopathology*, 15(1), 49-59.
- Adatia K, Newcombe VFJ, Menon DK. (2021). Contusion Progression Following Traumatic Brain Injury: A Review of Clinical and Radiological Predictors, and Influence on Outcome. *NeurocritCare*, 34(1), 312-324. doi: 10.1007/s12028-020-00994-4.
- Al-Mufti F, Amuluru K, ChangaA, ve ark. (2017). Traumatic brain injury and intracranial hemorrhage-induced cerebral vasospasm: a systematic review. *Neurosurg Focus*, 43(5), E14.
- Bucci MN, Phillips TW, McGillicuddy JE. (1986). Delayed epidural hemorrhage in hypotensive multiple traumapatients. *Neurosurgery*, 19(1), 65-8. doi: 10.1227/00006123-198607000-00009.
- Bullock MR, Chesnut R, GhajarJ, ve ark. (2006). Surgical Management of Traumatic Brain Injury Author Group. Surgical management of depressed cranial fractures. *Neurosurgery*, 58(3 Suppl), S56-60.
- Carroll JJ, Lavine SD, Meyers PM. (2017). Imaging of Subdural Hematomas. *Neurosurg Clin N Am*, 28(2), 179-203.
- Currie S, Saleem N, Straiton JA, Macmullen-Price J, Warren DJ, Craven IJ. (2016). Imaging assessment of traumatic brain injury. *Postgrad Med J*, 92(1083), 41-50. doi: 10.1136/postgradmedj-2014-133211.
- Gentry LR. (1994). Imaging of closed head injury. *Radiology*, 191(1),1-17. doi: 10.1148/radiology.191.1.8134551.
- Hijdra A, Braakman R, vanGijn J, Vermeulen M, vanCrevel H. (1987). Aneurysmal subarachnoid hemorrhage. Complications and outcome in a hospital population. *Stroke*, 18(6), 1061-7.
- Hostettler IC, Seiffge DJ, Werring DJ. (2019). Intra cerebral hemorrhage: an update on diagnosis and treatment. *Expert Rev Neurother*, 19(7), 679-694. doi: 10.1080/14737175.2019.1623671.
- Jacobsen C, Bech BH, Lynnerup N. (2009). A comparative study of cranial, blunt trauma fractures as seen at medicolegalautopsy and by computed tomography. *BMC Med Imaging*, 16;9:18.
- Jennett B. (1980). Skull X-rays after recenthead injury. *Clin Radiol*, 31(4):463-9. doi: 10.1016/s0009-9260(80)80195-4.
- Jha RM, Kochanek PM, Simard JM. (2019). Pathophysiologyandreatment of cerebral edema in traumatic brain injury. *Neuro pharmacology*, 145(Pt B):230-246. doi: 10.1016/j.neuropharm.2018.08.004.

- Joubert C, Cungi PJ, Bordes J, Dagain A. (2014). Pneumencéphalie post-traumatique [Post-traumatic pneumocephalus]. *Rev Prat*, 64(3):321.
- Kubal WS. (2012). Updated imaging of traumatic braininjury. *Radiol Clin North Am*, 50(1),15-41. doi: 10.1016/j.rcl.2011.08.010.
- Le TH, Gean AD. (2006). Imaging of headtrauma. *Semin Roentgenol*, 41(3), 177-89. doi: 10.1053/j.ro.2006.04.003.
- Lee KS, Bae WK, Park YT, Yun IG. (1994). The pathogenesis and fate of traumatic subduralhygroma. *Br J Neurosurg*, 8(5):551-8.
- Masuzawa T, Kumagai M, Sato F. (1984). Computed tomographic evolution of post-traumatic subduralhygroma in young adults. *Neuroradiology*, 26(3), 245-8. doi: 10.1007/BF00342423.
- McKeag H, Christian CW, Rubin D, Daymont C, Pollock AN, Wood J. (2013). Subdural hemorrhage in pediatric patients with enlargement of the subarachnoid spaces. *J Neurosurg Pediatr*, 11(4), 438-44.
- Mitchell LA, Kitley CA, Armitage TL, Krasnokutsky MV, Rooks VJ. (2011). Normal sagittal and coronal suture widths by using CT imaging. *AJNR Am J Neuroradiol*, 32(10), 1801-5. doi: 10.3174/ajnr.A2673.
- Modi NJ, Agrawal M, Sinha VD. (2016). Post-traumatic subarachnoid hemorrhage: A review. *NeurolIndia*, 64 Suppl:8-13.
- Noguchi K, Ogawa T, Inugami A, ve ark. (1995). Acute subarachnoid hemorrhage: MR imaging with fluid-attenuated inversion recovery pulse sequences. *Radiology*, 196(3), 773-7.
- Pang D, Horton JA, Herron JM, Wilberger JE Jr, Vries JK. (1983). Nonsurgical management of extradural hematomas in children. *J Neurosurg*, 59(6), 958-71. doi: 10.3171/jns.1983.59.6.0958.
- Provenzale J. (2007). CT and MR imaging of acute cranial trauma. *Emerg Radiol*, 14(1), 1-12. doi: 10.1007/s10140-007-0587-z.
- Rivas JJ, Lobato RD, Sarabia R, Cordobés F, Cabrera A, Gomez P. (1988). Extradural hematoma: analysis of factors influencing the courses of 161 patients. *Neurosurgery*, 23(1), 44-51.
- Sato M, Tanaka S, Kohama A, Fujii C. (1987). Traumatic intraventricular haemorrhage. *Acta Neurochir (Wien)*, 88(3-4), 95-103.
- Sayer D, Bloom B, Fernando K, ve ark. (2015). An ObservationalStudy of 2,248 Patients Presenting With Headache, Suggestive of Subarachnoid Hemorrhage, Who Received Lumbar Punctures Following Normal Computed Tomography of the Head. *Acad Emerg Med*, 22(11), 1267-73. doi: 10.1111/acem.12811.

- Schweitzer AD, Niogi SN, Whitlow CT, Tsiouris AJ. (2019). Traumatic Brain Injury: Imaging Patterns and Complications. *Radiographics*, 39(6), 1571-1595. doi: 10.1148/rg.2019190076.
- Shahlaie K, Keachie K, HutchinsIM, ve ark. (2011). Risk factors for post traumatic vasospasm. *J Neurosurg*, 115(3), 602-11.
- Smith CB, Barrett TW, Berger CL, Zhou C, Thurman RJ, Wrenn KD. (2011). Prediction of blunt traumatic injury in high-acuity patients: bedside examination vs computed tomography. *Am J EmergMed*, 29(1), 1-10. doi: 10.1016/j.ajem.2009.05.025.
- Van Gijn J, Rinkel GJ. (2001). Subarachnoid haemorrhage: diagnosis, causes and management. *Brain*, 124(Pt 2), 249-78.
- Wong GK, Tang BY, YeungJH, ve ark. (2009). Traumatic intracerebral haemorrhage: is the CT pattern related to outcome? *Br J Neurosurg*, 23(6), 601-5.
- Young RJ, Destian S. (2002). Imaging of traumatic intracranial hemorrhage. *Neuroimaging Clin N Am*, 12(2), 189-204.
- Zee CS, Go JL. (1998). CT of head trauma. *Neuroimaging Clin N Am*, 8(3), 525-39.

AKUT PANKREATİT KOMPLİKASYONLARINDA BT GÖRÜNTÜLEME

Ebru TORUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Tıp Fakültesi
Radyoloji ABD, Antalya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0879-5285
- ❖ Mail: ebru.torun@alanya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acute Pancreatitis Classification Working Group. Revision of the Atlanta classification of acute pancreatitis; (2010) [Homepage on the Internet]. Available from: [http://www.pancreasclub.com/resources/Atlanta Classification.](http://www.pancreasclub.com/resources/Atlanta-Classification.) (9-4-2008).
- Andrén-Sandberg A, Dervenis C. (2004) Pancreatic pseudocysts in the 21st century. Part I: classification, pathophysiology, anatomic considerations and treatment. *JOP* 5:8-24.
- Balthazar EJ. (2002) Complications of acute pancreatitis: clinical and CT evaluation. *Radiol Clin North Am* 40:1211-27.
- Balthazar EJ, Freeny PC, vanSonnenberg E. (1994) Imaging and intervention in acute pancreatitis. *Radiology* 193: 297-306.
- Bradley 3rd EL. (1993) A clinically based classification system for acute pancreatitis. Summary of the International Symposium on Acute Pancreatitis. *Arch Surg* 128:586-90.
- Casado D, Sabater L, Calvete J, et al. (2007) Multiple intrahepatic pseudocysts in acute pancreatitis. *World J Gastroenterol* 13:4655-7.
- Johnson MD, Walsh RM, Henderson JM, et al. (2009) Surgical versus nonsurgical management of pancreatic pseudocysts. *J Clin Gastroenterol* 43:586-90.
- Kim YH, Saini S, Sahani D, Hahn PF, Mueller PR, Auh YH. (2005) Imaging diagnosis of cystic pancreatic lesions: pseudocyst versus nonpseudocyst. *Radiographics* 25:671-85.
- Kim HC, Yang DM, Kim HJ, Lee DH, Ko YT, Lim JW. (2008) Computed tomography appearances of various complications associated with pancreatic pseudocysts. *Acta Radiol* 49:727-34.
- Kirby JM, Vora P, Midia M, Rawlinson J. (2008) Vascular complications of pancreatitis: imaging and intervention. *Cardiovasc Intervent Radiol* 31:957-70.
- Mallick IH, Winslet MC. (2004) Vascular complications of pancreatitis. *JOP* 5:328-37.
- Miller FH, Keppke AL, Dalal K, Ly JN, Kamler VA, Sica GT. (2004) MRI of pancreatitis and its complications: part 1, acute pancreatitis. *AJR Am J Roentgenol* 183:1637-44.
- Mortelé KJ, Mergo PJ, Taylor HM, et al. (2004) Peripancreatic vascular abnormalities complicating acute pancreatitis: contrast enhanced helical CT findings. *Eur J Radiol* 52:67-72.

Thoeni RF. (2012) The revised Atlanta classification of acute pancreatitis: its importance for the radiologist and its effect on treatment. *Radiology* 262:751-64.

BEYİN ÖLÜMÜNE YAKLAŞIM

İrem YILDIRIM

- ❖ Kurum Bilgisi: Kütahya Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Nöroloji Bölümü, Kütahya /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5623-7408
- ❖ Mail: iremkaftan@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aboubakr M, Yousaf MIK, Weisbrod LJ, et al. (2023). Brain death criteria. [Updated 2023 Jan 27]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing.
- Drake M, Bernard A, Hessel E. Brain death. (2017) Surg Clin North Am. 97(6), 1255-1273.
- Joffe AR, Hansen G, Tibballs J. The world brain death project: The more you say it does not make it true. (2021). Clin Ethics, 32(2), 97-108.
- Lewis A, Bakkar A, Kreiger-Benson E, Kumpfbeck A, Liebman J, Shemie SD, Sung G, Torrance S, Greer D. Determination of death by neurologic criteria around the world. (2020). Neurology, 95(3), e299-e309.
- Machado C. Diagnosis of brain death. (2010). Neurol Int, 2(1), e2.
- Munakomi S, Al Khalili Y. (2023). Brainstem death. StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing; Treasure Island (FL).
- Russell JA, Epstein LG, Greer DM, Kirschen M, Rubin MA, Lewis A. (2019). Brain Death Working Group. Brain death, the determination of brain death, and member guidance for brain death accommodation requests. AAN position statement. Neurology, 92(6), 304.
- Shemie SD, Hornby L, Baker A, Teitelbaum J, Torrance S, Young K, Capron AM, Bernat JL, Noel L. (2014). The international guidelines for determination of death phase 1 participants, in collaboration with the World Health Organization. International guideline development for the determination of death. Intensive Care Med, 40(6), 788-97.
- Shutter L. Pathophysiology of brain death: what does the brain do and what is lost in brain death? (2014). J Crit Care, 29(4), 683-6.
- Spears W, Mian A, Greer D. (2022). Brain death: a clinical overview. J Intensive Care. 10(1):16.
- Spinello IM. (2015). Brain death determination. J Intensive Care Med, Sep; 30(6), 326-37.
- Starr R, Tadi P, Pfliegerhaer N. (2023). Brain death. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing.
- Wijdicks EF. Determining brain death in adults. (1995). Neurology, 45(5), 1003-11.

PERİFERİK SİNİR REJENERASYONU

Bahadır Murat DEMİREL

- ❖ Kurum Bilgisi: Yozgat Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı Yozgat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5869-9753
- ❖ Mail: bmdemirel@yahoo.com

yolundaki Schwann hücrelerinde de bulunmaktadır. Nörotrofik faktörlerin nörit maturasyonu ve gelişiminde de destekleyici işlevleri vardır (Manthorpe ark. 1986). Nörit geliştirici faktörler, nörotrofik faktörlerden farklı olan, nörit gelişimini artıran substrat bağlı olan glikoprotein yapısındaki maddelerdir. Dördüncü grup, çok çeşitli faktörler içerir. Asidik ve bazik fibroblastik faktörler, glia kökenli proteaz inhibitörü, adrenokortikotropik hormon insülin benzeri gelişim faktörü, insülin, testosteron, östrojen, tiroid hormonu gibi hormonlar ve elektrik stimülasyonu bu grupta değerlendirilmektedir (Cordeiro ark. 1989).

Periferik sinir rejenerasyonunda; nörotrofinler, siliar nörotrofik faktör (CNTF), glial hücre derive nörotrofik faktörler (GDNF), efrinler, transforming büyüme faktörü (TGF), epidermal büyüme faktörü (EGF), damar endotel büyüme faktörü (VEGF), fibroblast büyüme faktörü (FGF), interlökinler ve nöraکتinler, yenilenme sürecine etki eden bazı nörotrofik faktörlerdir.

SONUÇ

Bu bölümde periferik sinir hasarı ve rejenerasyonu, periferik sinir anatomisi, periferik sinir yaralanması, periferik sinir hasar modellemesi, modellemede tercih edilen deney hayvanları, sinirler, hasar yöntemleri, periferik sinir hasarının sınıflandırılması ve periferik sinir hasarı ve rejenerasyonu ve rejenerasyona etki eden nörotrofik faktörlerden yönünden anlatılmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi in vitro yöntemler ile mikroskopik boyutta sinir hasarı rejenerasyonun değerlendirilmesi ve rejenerasyon süreci ve rejenerasyona etki eden nörotrofik faktörler ayrı konu başlıkları altında ele alınabilir.

KAYNAKLAR

- Avcı, G., M. Akan, S. Yıldırım, and T. Aköz. (2002). 'Sinir Onarımı ve Greftleme', *T Klin Tıp Bilimleri*, 22: 428-37.
- Barrett, K.E., S.M. Barman, S. Boitano, and H. Brooks. (1999). *Ganong's Review of Medical Physiology* (McGraw-Hill Medical: New York).
- Cordeiro, P. G., B. R. Seckel, S. A. Lipton, P. A. D'Amore, J. Wagner, and R. Madison. (1989). 'Acidic fibroblast growth factor enhances peripheral nerve regeneration in vivo', *Plast Reconstr Surg*, 83: 1013-9; discussion 20-1.

- Decosterd, I., A. Allchorne, and C. J. Woolf. (2002). 'Progressive tactile hypersensitivity after a peripheral nerve crush: non-noxious mechanical stimulus-induced neuropathic pain', *Pain*, 100: 155-62.
- DeLeo, J. A., D. W. Coombs, S. Willenbring, R. W. Colburn, C. Fromm, R. Wagner, and B. B. Twitchell. (1994). 'Characterization of a neuropathic pain model: sciatic cryoneurolysis in the rat', *Pain*, 56: 9-16.
- DeLeo, J. A., and R. P. Yeziarski. (2001). 'The role of neuroinflammation and neuroimmune activation in persistent pain', *Pain*, 90: 1-6.
- Demirel, B. M. (2011). 'Siyatik sinirin farklı hasar modellerinde yeni damarlanmanın incelenmesi'.
- Devor, M., D. Schonfeld, Z. Seltzer, and P. D. Wall. (1979). 'Two modes of cutaneous reinnervation following peripheral nerve injury', *J Comp Neurol*, 185: 211-20.
- Holmes, F. E., S. A. Mahoney, and D. Wynick. (2005). 'Use of genetically engineered transgenic mice to investigate the role of galanin in the peripheral nervous system after injury', *Neuropeptides*, 39: 191-9.
- Kim, S. H., and J. M. Chung. (1992). 'An experimental model for peripheral neuropathy produced by segmental spinal nerve ligation in the rat', *Pain*, 50: 355-63.
- Lundborg, G., and L. B. Dahlin. (1992). 'The pathophysiology of nerve compression', *Hand Clin*, 8: 215-27.
- Lundborg G. Dahlin L.B. (1996). 'Anatomy, function, and pathophysiology of peripheral nerves and nerve compression', *Hand Clin*, 12: 185-93.
- Mackinnon, S.E., and A.L. Dellon. (1998). 'Surgery of the peripheral nerve.' in (New York).
- Manthorpe, M., S. D. Skaper, L. R. Williams, and S. Varon. (1986). 'Purification of adult rat sciatic nerve ciliary neuronotrophic factor', *Brain Res*, 367: 282-6.
- McGinnis, M. E., and D. J. Murphy. (1992). 'The lack of an effect of applied d.c. electric fields on peripheral nerve regeneration in the guinea pig', *Neuroscience*, 51: 231-44.
- Neves Atti, V., M. Fernandes, G. Santiago de Lima Figueiredo, F. Roth, S. Gomes Valente, L. R. Nakachima, C. H. Fernandes, and J. B. Gomes Dos Santos. (2023). 'Peripheral nerve regeneration in rats using nerve graft in a vein conduit pre-filled with platelet-rich fibrin (PRF)', *Hand Surg Rehabil*, 42: 61-68.

- Sarikcioglu, L., B. M. Demirel, N. Demir, F. B. Yildirim, A. Demirtop, and N. Oguz. (2008). 'Morphological and ultrastructural analysis of the watershed zones after stripping of the vasa nervorum', *Int J Neurosci*, 118: 1145-55.
- Sarikcioglu, L., and O. Ozkan. (2003). 'Yasargil-Phynox aneurysm clip: a simple and reliable device for making a peripheral nerve injury', *Int J Neurosci*, 113: 455-64.
- Sarikcioglu, L., A. Yaba, G. Tanriover, A. Demirtop, N. Demir, and O. Ozkan. (2007). 'Effect of severe crush injury on axonal regeneration: a functional and ultrastructural study', *J Reconstr Microsurg*, 23: 143-9.
- Scholz, T., M. Pharaon, and G. R. Evans. (2010). 'Peripheral nerve anatomy for regeneration studies in pigs: feasibility of large animal models', *Ann Plast Surg*, 65: 43-7.
- Seckel, B. R. (1990). 'Enhancement of peripheral nerve regeneration', *Muscle Nerve*, 13: 785-800.
- Seltzer, Z., R. Dubner, and Y. Shir. (1990). 'A novel behavioral model of neuropathic pain disorders produced in rats by partial sciatic nerve injury', *Pain*, 43: 205-18.
- Shimoyama, M., K. Tanaka, F. Hasue, and N. Shimoyama. (2002). 'A mouse model of neuropathic cancer pain', *Pain*, 99: 167-74.
- Spector, J. G., and P. Lee. (1998). 'Axonal regeneration in severed peripheral facial nerve of the rabbit: relation of the number of axonal regenerates to behavioral and evoked muscle activity', *Ann Otol Rhinol Laryngol*, 107: 141-8.
- Stoll, G., and H. W. Muller. (1999). 'Nerve injury, axonal degeneration and neural regeneration: basic insights', *Brain Pathol*, 9: 313-25.
- Wall, P. D., M. Devor, R. Inbal, J. W. Scadding, D. Schonfeld, Z. Seltzer, and M. M. Tomkiewicz. (1979). 'Autotomy following peripheral nerve lesions: experimental anaesthesia dolorosa', *Pain*, 7: 103-11.
- Wang, L. X., and Z. J. Wang. (2003). 'Animal and cellular models of chronic pain', *Adv Drug Deliv Rev*, 55: 949-65.
- Zhang, M., and I. V. Yannas. (2005). 'Peripheral nerve regeneration', *Adv Biochem Eng Biotechnol*, 94: 67-89.
- Zhang, S., Y. Zhou, H. Xian, Y. Shi, Y. Liu, Z. Li, and Y. Huang. (2022). 'Nerve regeneration in rat peripheral nerve allografts: An assessment of the role of endogenous neurotrophic factors in nerve cryopreservation and regeneration', *Eur J Neurosci*, 55: 1895-916.

PREOPERATİF HASTANIN HEMATOLOJİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Zekeriya AKSÖZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7781-4297
- ❖ Mail: zaksoz@yahoo.com

KAYNAKLAR

- American Society of Hematology Self-Assessment program textbook 7th edition (2019). Consultative hematology I (Ed. Nathan T. Connell and Shannon L. Carpenter) (26-60) USA
- Douketis JD, Spyropoulos AC, Spencer FA, et al. Perioperative management of antithrombotic therapy: Antithrombotic Therapy and Prevention of Thrombosis, 9th ed: American College of Chest Physicians Evidence-Based Clinical Practice Guidelines. Chest. 2012;141(suppl 2):e326S-e350S
- Hébert PC, Wells G, Blajchman MA, et al. A multicenter, randomized, controlled clinical trial of transfusion requirements in critical care. Transfusion Requirements in Critical Care Investigators, Canadian Critical Care Trials Group. N Engl J Med 1999; 340:409.
- Heidbuchel H, Verhamme P, Alings M, et al. Europeace. 2015;17:1467-1507
- Perioperative Venous Thromboembolism Prophylaxis Matthew A. Bartlett, MB, BCh, BAO; Karen F. Mauck, MD, MS; Christopher R. Stephenson, MD; Ravindra Ganesh, MBBS, MD; and Paul R. Daniels, MD. 2020 Mayo Foundation for Medical Education and Research n Mayo Clin Proc. 2020;95(12):2775-2798
- UpToDate. (2022). Clinical use of coagulation tests. (01.06.2023: https://www.uptodate.com/contents/clinical-use-of-coagulation-tests?search=prolonged%20APTT&source=search_result&selectedTitle=1~150&usage_type=default&display_rank=1)
- UpToDate. (2023). Diagnostic approach to thrombocytopenia in adults. (04.06.2023: <https://www.uptodate.com/contents/diagnostic-approach-to-thrombocytopenia-in-adults>)
- UpToDate. (2023). Preoperative assessment of bleeding risk. (03.06.2023: https://www.uptodate.com/contents/preoperative-assessment-of-bleeding-risk?search=prolonged%20APTT&topicRef=1368&source=see_link)
- UpToDate. (2022). Platelet transfusion: Indications, ordering, and associated risks. (06.06.2023: https://www.uptodate.com/contents/platelet-transfusion-indications-ordering-and-associated-risks?sectionName=INDICATIONS%20FOR%20PLATELET%20TRANSFUSION&topicRef=1615&anchor=H558384432&source=see_link#H558384432)
- UpToDate. (2023). Use of blood products in the critically ill. (07.06.2023: https://www.uptodate.com/contents/use-of-blood-products-in-the-critically-ill?topicRef=6680&source=see_link)

TROMBOSİT FONKSİYON TESTLERİ

Özben Özden IŞIKLAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7858-4374
- ❖ Mail: oozden.isiklar@ogu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Barutçuoğlu B. (2016). Antitrombotik Tedavi İzleminde Trombosit Fonksiyon Testleri. *Türk Klinik Biyokimya Dergisi*; 14(2): 144-156
- Breet, N.J. (2014). Shear Stress-Based Platelet Function Tests. In *Antiplatelet Therapy in Cardiovascular Disease* (eds R. Waksman, P.A. Gurbel and M.A. Gaglia). <https://doi.org/10.1002/9781118493984.ch11>
- Campbell J, Ridgway H, Carville D. (2008). Plateletworks: a novel point of care platelet function screen. *Mol Diagn Ther*. 12(4):253-8.
- Cattaneo M, Cerletti C, Harrison P, et al. (2013). Recommendations for the Standardization of Light Transmission Aggregometry: A Consensus of the Working Party from the Platelet Physiology Subcommittee of SSC/ISTH. *J Thromb Haemost* 10. doi: 10.1111/jth.12231. Epub ahead of print. PMID: 23574625.
- Cattaneo M, Hayward CP, Moffat KA, et al. (2009). Results of a worldwide survey on the assessment of platelet function by light transmission aggregometry: a report from the platelet physiology subcommittee of the SSC of the ISTH. *J Thromb Haemost*; 7:1029.
- Craft RM, Chavez JJ, Snider CC, et al. (2005). Comparison of modified Thrombelastograph and Plateletworks whole blood assays to optical platelet aggregation for monitoring reversal of clopidogrel inhibition in elective surgery patients. *J Lab Clin Med*. 145(6):309-15.
- Ganter MT, Hofer CK. (2008). Coagulation monitoring: current techniques and clinical use of viscoelastic point-of-care coagulation devices. *Anesth Analg*; 106(5):1366-75. doi: 10.1213/ane.0b013e318168b367. PMID: 18420846.
- Gresele P, Subcommittee on Platelet Physiology of the International Society on Thrombosis and Hemostasis. (2015). Diagnosis of inherited platelet function disorders: guidance from the SSC of the ISTH. *J Thromb Haemost*; 13:314.
- Kundu SK, Heilmann EJ, Sio R, et al. Description of an in vitro platelet function analyzer--PFA-100. *Semin Thromb Hemost*. 1995;21 Suppl 2:106-12. doi: 10.1055/s-0032-1313612. PMID: 7660150.
- Miller, C. H. (2019). Laboratory Diagnosis of Platelet Function Defects. *Transfusion Medicine and Hemostasis (Third Edition)*, Chapter 141, 833-839
- Pai M, Wang G, Moffat KA et al. (2011). Diagnostic usefulness of a lumi-aggregometer adenosine triphosphate release assay for the assessment of platelet function disorders. *Am J Clin Pathol*; 136(3):350-8.

- Paniccia R, Priora R, Liotta AA, et al. (2015). Platelet function tests: a comparative review. *Vasc Health Risk Manag.* 18; 11:133-48.
- Quiroga T, Goycoolea M, Matus V, et al. (2009). Diagnosis of mild platelet function disorders. Reliability and usefulness of light transmission platelet aggregation and serotonin secretion assays. *Br J Haematol*; 147:729.
- Smith JW, Steinhubl SR, Lincoff AM, et al. (1999). Rapid platelet-function assay: an automated and quantitative cartridge-based method. *Circulation.* 9;99(5):620-5.
- Steinhubl SR, Talley JD, Braden GA, et al. (2001). Point-of-care measured platelet inhibition correlates with a reduced risk of an adverse cardiac event after percutaneous coronary intervention: results of the GOLD (AU-Assessing Ultegra) multicenter study. *Circulation.* 29;103(21):2572-8.
- Tóth O, Calatzis A, Penz S, et al. (2006). Multiple electrode aggregometry: a new device to measure platelet aggregation in whole blood. *Thromb Haemost.* 96(6):781-8. PMID: 17139373.
- UpToDate (2023). ISTH-SSC Bleeding Assessment Tool. (11.05.2023). <https://bleedingscore.certe.nl/>
- UpToDate (2023). Selected platelet function tests in clinical use. (26.05.2023). <https://www.uptodate.com/contents/platelet-function>.
- Varon D, Dardik R, Shenkman B, et al. (1997). A new method for quantitative analysis of whole blood platelet interaction with extracellular matrix under flow conditions. *Thromb Res.* 15;85(4):283-94.

DEMİR EKSİKLİĞİ ANEMİSİNDE GÜNCEL DURUM

Gülşah BAYÇELEBİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kanuni Eğitim Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Trabzon/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9375-786X
- ❖ Mail: gulsahbaycelebi@hotmail.com

asemptomatik seyreden kronik anemiye sahiptir. Bir ünite kan yaklaşık 200 mg demir içermesine rağmen, bu hastaların, özellikle anemilerinin nedeni kronikse ve örneğin ilerlemiş malignite veya kolayca tedavi edilemiyorsa, demir depolarını yeterince yenilemek için daha fazla demir takviyesine ihtiyaç duymaları çok olasıdır (Camaschella, 2019).

Klinisyenler, önemli olmayan risklerle ilişkili olduğundan, hastalara gereksiz yere transfüzyon yapma konusunda haklı olarak isteksizdirler. Ancak üst GI kanama durumunda kan transfüzyonu artan mortaliteyi azaltır. Transfüzyonla ilişkili reaksiyon insidansında da artış vardır. Bu, en ciddi reaksiyonlardan biri olan transfüzyon ile bağlantılı akut akciğer hasarı riskini içerir. Ayrıca, hem viral hem de bakteriyel enfeksiyonların bulaşması için küçük bir risk vardır.

DEA, küresel olarak en yaygın beslenme bozukluğudur ve yaşam kalitesi üzerinde ciddi etkileri olan çoklu komorbid durumlarla ilişkilidir. İzole demir eksikliği yönetimine ilişkin ulusal rehberliğe rağmen, klinisyenler ve bölümler arasında da büyük farklılıklar vardır. İntravenöz ve oral demir tedavileri arasında seçim yapmak, terapi hedefi, önceki tedaviye yanıt, hasta tercihi, maliyet ve bir infüzyon merkezine erişim kolaylığı gibi birçok faktöre bağlıdır. Kanıta dayalı tıbbın yönlendirdiği standartlaştırılmış bir yol bu farklılıkları azaltır.

KAYNAKLAR

- Andro M, Le Squere P, Estivin S. (2013). Anaemia and cognitive performances in the elderly: a systematic review. *Eur J Neurol*, 20 (1):1234–40.
- Bathla S, Arora S. (2021). Prevalence and approaches to manage iron deficiency anemia (IDA). *Crit Rev Food Sci*, 1–14.
- Bastida G, Herrera-de Guise C, Algaba A. (2021). Sucrosomial iron supplementation for the treatment of iron deficiency anemia in inflammatory bowel disease patients refractory to oral iron treatment. *Nutrients*, 13.
- Björklund G, Peana M, Pivina L, Dosa A, Aaseth J, Semenova Y, Chirumbolo S, Medici S, Dadar M, Costea DO. (2021). Iron Deficiency in Obesity and after Bariatric Surgery. *Biomolecules*, 21;11(5):613.
- Cappellini MD, Musallam KM, Taher AT. (2020). Iron deficiency anaemia revisited. *J Intern Med*, 287(2):153-170.

- Camaschella C. (2019). Iron deficiency. *Blood*,133:30–9.
- Clark SF. (2008). Iron deficiency anemia. *Nutr Clin Pract*, 23(2):128-41.
- DeLoughery TG. (2017). Iron Deficiency Anemia. *Med Clin North Am*, 101(2):319-332.
- Evstatiev R, Marteau P, Iqbal T. (2011). FERGICor, a randomized controlled trial on ferric carboxymaltose for iron deficiency anemia in inflammatory bowel disease. *Gastroenterology*, 141:e1-2:846–53.
- Goddard A F, James MW, McIntyre A S, Scott BB. (2005). Guidelines for the management of iron deficiency anaemia. *BSG Guidelines in Gastroenerology*, 1-5.
- Howaldt S. (2021). Long-Term effectiveness of oral ferric maltol vs intravenous ferric carboxymaltose for the treatment of iron-deficiency anemia in patients with inflammatory bowel disease: a randomized controlled Noninferiority trial. *Inflammatory Bowel Diseases*, 1.
- Kumar A, Sharma E, Marley A, Samaan MA, Brookes MJ. (2022). Iron deficiency anaemia: pathophysiology, assessment, practical management. *BMJ Open Gastroenterol*, 9(1).
- Lee TW, Kolber MR, Fedorak RN. (2012). Iron replacement therapy in inflammatory bowel disease patients with iron deficiency anemia: a systematic review and meta-analysis. *J Crohns Colitis*, 6:267–75. 10.
- Short MW, Domagalski JE. (2013). Iron deficiency anemia: evaluation and management. *Am Fam Physician*, 15;87(2):98-104.
- Stoffel NU, Zeder C, Brittenham GM. (2020). Iron absorption from supplements is greater with alternate day than with consecutive day dosing in iron-deficient anemic women. *Haematologica*,105:1232–9. 10.
- Tolkien Z, Stecher L, Mander AP. (2015). Ferrous sulfate supplementation causes significant gastrointestinal side-effects in adults: a systematic review and meta-analysis. *PLoS One*, 10.
- Weiss G. (2015). Anemia of chronic disorders: new diagnostic tools and new treatment strategies. *Semin Hematol*, 52:313–20.
- Wang C, Graham DJ, Kane RC. (2015). Comparative risk of anaphylactic reactions associated with intravenous iron products. *JAMA*, 314:2062–8. 10.

DESİDUA HÜCRELERİ

Gamze ERDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji Embriyoloji Anabilim Dalı, Diyarbakır /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5854-8517
- ❖ Mail: gmz_erdgn@hotmail.com

Özge KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji Embriyoloji Anabilim Dalı, Diyarbakır /TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5203-9650
- ❖ Mail: drozgekaplan@gmail.com

stromal hücreler tarafından üretilen kemokinler tarafından çekilerek dolaşımdan dokuya katılır. Desidua, sonuçta anormal trofoblast invazyonu, spiral arterlerin yanlış şekilde yeniden şekillenmesi ve müteakip inflamasyon ve endotelial disfonksiyon ile karakterize edilen Preeklamsi'ye yol açan olayların yeri olarak ortaya çıkıyor. Böylece Preeklamsi(PE)'de normalde annenin yarı allojenik fetüse karşı immünojenik toleransını destekleyen desidua, aşırı iltihaplanma bölgesi haline gelir. Desidua basalis'in PE'nin patogenezi ve kötüleşmesine doğrudan dahil olduğu bir dizi çalışma ile doğrulanmıştır. Desidua basalis'teki lökosit popülasyonları esasen tüm lökositlerin yaklaşık %90'ını oluşturan uterin NK hücreleri ve makrofajlar tarafından temsil edilir (Vishnyakova, Poltavets et al. 2021).

KAYNAKLAR

- Braekke, K., N. K. Harsem and A. C. Staff (2006). "Oxidative stress and antioxidant status in fetal circulation in preeclampsia." *Pediatric research* 60(5): 560-564.
- Brar, A. K., S. Handwerger, C. A. Kessler and B. J. Aronow (2001). "Gene induction and categorical reprogramming during in vitro human endometrial fibroblast decidualization." *Physiological genomics* 7(2): 135-148.
- Brosens, J. and B. Gellersen (2006). "Death or survival—progesterone-dependent cell fate decisions in the human endometrial stroma." *Journal of molecular endocrinology* 36(3): 389-398.
- Brosens, J. J., R. Pijnenborg and I. A. Brosens (2002). "The myometrial junctional zone spiral arteries in normal and abnormal pregnancies: a review of the literature." *American journal of obstetrics and gynecology* 187(5): 1416-1423.
- Castrechini, N., P. Murthi, N. Gude, J. J. H. Erwich, S. Gronthos, A. Zannettino, S. Brennecke and B. Kalionis (2010). "Mesenchymal stem cells in human placental chorionic villi reside in a vascular Niche." *Placenta* 31(3): 203-212.
- Chavan, A. R., B.-A. S. Bhullar and G. P. Wagner (2016). "What was the ancestral function of decidual stromal cells? A model for the evolution of eutherian pregnancy." *Placenta* 40: 40-51.
- Evans, J., R. D. Catalano, K. Morgan, H. O. Critchley, R. P. Millar and H. N. Jabbour (2008). "Prokineticin 1 signaling and gene regulation in early human pregnancy." *Endocrinology* 149(6): 2877-2887.
- Garrido-Gomez, T., F. Dominguez, J. A. Lopez, E. Camafeita, A. Quiñonero, J. A. Martinez-Conejero, A. Pellicer, A. Conesa and C. Simón (2011).

"Modeling human endometrial decidualization from the interaction between proteome and secretome." *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism* 96(3): 706-716.

- Gellersen, B. and J. J. Brosens (2014). "Cyclic decidualization of the human endometrium in reproductive health and failure." *Endocrine reviews* 35(6): 851-905.
- Kusuma, G. D., U. Manuelpillai, M. Abumaree, M. D. Pertile, S. P. Brennecke and B. Kalionis (2015). "Mesenchymal stem cells reside in a vascular niche in the decidua basalis and are absent in remodelled spiral arterioles." *Placenta* 36(3): 312-321.
- Macklon, N. S. and J. J. Brosens (2014). "The human endometrium as a sensor of embryo quality." *Biology of reproduction* 91(4): 98, 91-98.
- Maldonado-Pérez, D., J. Evans, F. Denison, R. P. Millar and H. N. Jabbour (2007). "Potential roles of the prokineticins in reproduction." *Trends in Endocrinology & Metabolism* 18(2): 66-72.
- Moffett, A. and C. Loke (2006). "Immunology of placentation in eutherian mammals." *Nature Reviews Immunology* 6(8): 584-594.
- Nancy, P., E. Tagliani, C.-S. Tay, P. Asp, D. E. Levy and A. Erlebacher (2012). "Chemokine gene silencing in decidual stromal cells limits T cell access to the maternal-fetal interface." *Science* 336(6086): 1317-1321.
- Popovici, R. M., L.-C. Kao and L. C. Giudice (2000). "Discovery of new inducible genes in in vitro decidualized human endometrial stromal cells using microarray technology." *Endocrinology* 141(9): 3510-3513.
- Ramathal, C. Y., I. C. Bagchi, R. N. Taylor and M. K. Bagchi (2010). *Endometrial decidualization: of mice and men. Seminars in reproductive medicine*, © Thieme Medical Publishers.
- Richards, R. G., A. K. Brar, G. R. Frank, S. M. Hartman and H. Jikihara (1995). "Fibroblast cells from term human decidua closely resemble endometrial stromal cells: induction of prolactin and insulin-like growth factor binding protein-1 expression." *Biology of reproduction* 52(3): 609-615.
- Schumacher, A., S.-D. Costa and A. C. Zenclussen (2014). "Endocrine factors modulating immune responses in pregnancy." *Frontiers in immunology* 5: 196.
- Sharma, S., G. Godbole and D. Modi (2016). "Decidual control of trophoblast invasion." *American Journal of Reproductive Immunology* 75(3): 341-350.

- Svensson-Arvelund, J. and J. Ernerudh (2015). "The role of macrophages in promoting and maintaining homeostasis at the fetal–maternal interface." *American journal of reproductive immunology* 74(2): 100-109.
- Takano, M., Z. Lu, T. Goto, L. Fusi, J. Higham, J. Francis, A. Withey, J. Hardt, B. Cloke and A. V. Stavropoulou (2007). "Transcriptional cross talk between the forkhead transcription factor forkhead box O1A and the progesterone receptor coordinates cell cycle regulation and differentiation in human endometrial stromal cells." *Molecular endocrinology* 21(10): 2334-2349.
- Tilburgs, T., F. Claas and S. Scherjon (2010). "Elsevier Trophoblast Research Award Lecture: Unique properties of decidual T cells and their role in immune regulation during human pregnancy." *Placenta* 31: S82-S86.
- Tilburgs, T., D. L. Roelen, B. J. van der Mast, G. M. de Groot-Swings, C. Kleijburg, S. A. Scherjon and F. H. Claas (2008). "Evidence for a selective migration of fetus-specific CD4+ CD25bright regulatory T cells from the peripheral blood to the decidua in human pregnancy." *The journal of immunology* 180(8): 5737-5745.
- Vinketova, K., M. Mourdjeva and T. Oreshkova (2016). "Human decidual stromal cells as a component of the implantation niche and a modulator of maternal immunity." *Journal of pregnancy* 2016.
- Vishnyakova, P., A. Poltavets, M. Nikitina, K. Muminova, A. Potapova, V. Vtorushina, N. Loginova, K. Midiber, L. Mikhaleva and A. Lokhonina (2021). "Preeclampsia: Inflammatory signature of decidual cells in early manifestation of disease." *Placenta* 104: 277-283.

HÜCRE YAŞLANMASININ DOĞAL ÖLDÜRÜCÜ HÜCRE İŞLEVİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE TEDAVİDE TERAPÖTİK YAKLAŞIMLAR

Seyhan TÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE.
- ❖ ORCID: 0000-0003-3843-4173
- ❖ Mail: seyhan.turk@hacettepe.edu.tr

KAYNAKLAR

- Beck, H., T. Acker, A. W. Puschel, H. Fujisawa, P. Carmeliet, and K. H. Plate. (2002). 'Cell type-specific expression of neuropilins in an MCA-occlusion model in mice suggests a potential role in post-ischemic brain remodeling', *J Neuropathol Exp Neurol*, 61: 339-50.
- Carmeliet, P. 2003. 'Angiogenesis in health and disease', *Nat Med*, 9: 653-60.
- Fabel, K., B. Tam, D. Kaufer, A. Baiker, N. Simmons, C. J. Kuo, and T. D. Palmer. (2003). 'VEGF is necessary for exercise-induced adult hippocampal neurogenesis', *Eur J Neurosci*, 18: 2803-12.
- Ferrara, N. (2001). 'Role of vascular endothelial growth factor in regulation of physiological angiogenesis', *Am J Physiol Cell Physiol*, 280: C1358-66.
- Ferrara, N., and W. J. Henzel. (1989). 'Pituitary follicular cells secrete a novel heparin-binding growth factor specific for vascular endothelial cells', *Biochem Biophys Res Commun*, 161: 851-8.
- Hayashi, T., K. Abe, H. Suzuki, and Y. Itoyama. (1997). 'Rapid induction of vascular endothelial growth factor gene expression after transient middle cerebral artery occlusion in rats', *Stroke*, 28: 2039-44.
- Hobson, M. I., C. J. Green, and G. Terenghi. (2000). 'VEGF enhances intraneural angiogenesis and improves nerve regeneration after axotomy', *J Anat*, 197 Pt 4: 591-605.
- Hoke, A., H. S. Sun, T. Gordon, and D. W. Zochodne. (2001). 'Do denervated peripheral nerve trunks become ischemic? The impact of chronic denervation on vasa nervorum', *Exp Neurol*, 172: 398-406.
- Jin, K., Y. Zhu, Y. Sun, X. O. Mao, L. Xie, and D. A. Greenberg. (2002). 'Vascular endothelial growth factor (VEGF) stimulates neurogenesis in vitro and in vivo', *Proc Natl Acad Sci U S A*, 99: 11946-50.
- Krum, J. M., and A. Khaibullina. (2003). 'Inhibition of endogenous VEGF impedes revascularization and astroglial proliferation: roles for VEGF in brain repair', *Exp Neurol*, 181: 241-57.
- Krum, J. M., N. Mani, and J. M. Rosenstein. (2002). 'Angiogenic and astroglial responses to vascular endothelial growth factor administration in adult rat brain', *Neuroscience*, 110: 589-604.
- Lenmyr, F., K. A. Ata, K. Funa, Y. Olsson, and A. Terent. (1998). 'Expression of vascular endothelial growth factor (VEGF) and its receptors (Flt-1 and Flk-1) following permanent and transient occlusion of the middle cerebral artery in the rat', *J Neuropathol Exp Neurol*, 57: 874-82.
- Plate, K. H., H. Beck, S. Danner, P. R. Allegrini, and C. Wiessner. (1999). 'Cell type specific upregulation of vascular endothelial growth factor in an MCA-occlusion model of cerebral infarct', *J Neuropathol Exp Neurol*, 58: 654-66.

- Podhajsky, R. J., and R. R. Myers. (1993). 'The vascular response to nerve crush: relationship to Wallerian degeneration and regeneration', *Brain Res*, 623: 117-23.
- Podhajsky RJ, Myers RR (1994). 'The vascular response to nerve transection: neovascularization in the silicone nerve regeneration chamber', *Brain Res*, 662: 88-94.
- Schratzberger, P., G. Schratzberger, M. Silver, C. Curry, M. Kearney, M. Magner, J. Alroy, L. S. Adelman, D. H. Weinberg, A. H. Ropper, and J. M. Isner. (2000). 'Favorable effect of VEGF gene transfer on ischemic peripheral neuropathy', *Nat Med*, 6: 405-13.
- Senger, D. R., S. J. Galli, A. M. Dvorak, C. A. Perruzzi, V. S. Harvey, and H. F. Dvorak. (1983). 'Tumor cells secrete a vascular permeability factor that promotes accumulation of ascites fluid', *Science*, 219: 983-5.
- Shweiki, D., A. Itin, D. Soffer, and E. Keshet. (1992). 'Vascular endothelial growth factor induced by hypoxia may mediate hypoxia-initiated angiogenesis', *Nature*, 359: 843-5.
- Silver, J., and J. H. Miller. (2004). 'Regeneration beyond the glial scar', *Nat Rev Neurosci*, 5: 146-56.
- Silverman, W. F., J. M. Krum, N. Mani, and J. M. Rosenstein. (1999). 'Vascular, glial and neuronal effects of vascular endothelial growth factor in mesencephalic explant cultures', *Neuroscience*, 90: 1529-41.
- Sondell, M., G. Lundborg, and M. Kanje. (1999). 'Vascular endothelial growth factor has neurotrophic activity and stimulates axonal outgrowth, enhancing cell survival and Schwann cell proliferation in the peripheral nervous system', *J Neurosci*, 19: 5731-40.
- Storkebaum, E., D. Lambrechts, and P. Carmeliet. (2004). 'VEGF: once regarded as a specific angiogenic factor, now implicated in neuroprotection', *Bioessays*, 26: 943-54.
- Yancopoulos, G. D., S. Davis, N. W. Gale, J. S. Rudge, S. J. Wiegand, and J. Holash. (2000). 'Vascular-specific growth factors and blood vessel formation', *Nature*, 407: 242-8.
- Zhang, Z. G., L. Zhang, W. Tsang, H. Soltanian-Zadeh, D. Morris, R. Zhang, A. Goussev, C. Powers, T. Yeich, and M. Chopp. (2002). 'Correlation of VEGF and angiopoietin expression with disruption of blood-brain barrier and angiogenesis after focal cerebral ischemia', *J Cereb Blood Flow Metab*, 22: 379-92.

İNFEKTİF ENDOKARDİT VE CERRAHİ TEDAVİ

Sefa ŞENOL

- ❖ Kurum Bilgisi: Fethi Sekin Şehir Hastanesi Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4150-3195
- ❖ Mail: ssenol2012@gmail.com

KAYNAKLAR

- Baddour, LM. et al. (2015). Infective endocarditis in adults: diagnosis, antimicrobial therapy, and management of complications: a scientific statement for healthcare professionals from the American Heart Association. *Circulation*, 132 (15), 1435–1486.
- Bayer AS, BoGGKr AF, Taubert KA., et al. (1998). Diagnosis and management of infective endocarditis and its complications. *Circulation*, 98, 2936-48. [CrossRef]
- Chu VH, Park LP, Athan E., et al. (2015). Association between surgical indications, operative risk, and clinical outcome in infective endocarditis: a prospective study from the International Collaboration on Endocarditis. *Circulation*, 131,131–140.
- Demir AA, Yıldıray S. (2018). Kardiyak Enfeksiyonlar; Miyokardit ve Enfektif Endokardit. *Radyoloji seminerleri*, 6, 290-299.
- Dickerman SA, Abrutyn E, Barsic B., et al. (2007). The relationship between the initiation of antimicrobial therapy and the incidence of stroke in infective endocarditis: an analysis from the ICE Prospective Cohort Study (ICE-PCS). *Am Heart J*, 154, 1086–1094.
- Durack DT, Beeson PB. (1972). Experimental bacterial endocarditis, II: survival of a bacteria in endocardial vegetations. *Br J Exp Pathol*, 53 (1), 50–53.
- Fowler, VG., Scheld, WM., Bayer, AS. (2015). Endocarditis and intravascular infections. In JE. Bennett, R. Dolin, MJ. Blaser (Eds.), *Mandell, Douglas, and Bennett’s Principles and Practice of Infectious Diseases* (8nd ed., pp. 990–1028). Philadelphia: Elsevier Saunders.
- García–Granja PE, López J, Vilacosta I., et al. (2019). Impact of valve culture in the prognosis of active left–sided infective endocarditis. *Clin Infect Dis*, 68,1017–23.
- Goulenok T, Klein I, Mazighi M., et al. (2013). Infective endocarditis with symptomatic cerebral complications: contribution of cerebral magnetic resonance imaging. *Cerebrovasc Dis*, 35, 327-36.
- Habib, G. et al. (2015). ESC guidelines for the management of infective endocarditis: the Task Force for the Management of Infective Endocarditis of the European Society of Cardiology (ESC). Endorsed by: European Association for Cardio-Thoracic Surgery (EACTS), the European Association of Nuclear Medicine (EANM). *Eur Heart J*, 36 (44), 3075–3128.

- Kiefer T, Park L, Tribouilloy C., et al. (2011). Association between valvular surgery and mortality among patients with infective endocarditis complicated by heart failure. *JAMA*, 306, 2239-47.
- Lalani T, Chu VH, Park LP., et al. (2013). In-hospital and 1-year mortality in patients undergoing early surgery for prosthetic valve endocarditis. *JAMA Intern Med*, 173, 1495-504.
- Li, JS. et al. (2000). Proposed modifications to the Duke criteria for the diagnosis of infective endocarditis. *Clin Infect Dis*, 30 (4), 633–638.
- Moreillon P, Que YA. (2004). Infective endocarditis. *Lancet*, 363, 139-49. [CrossRef]
- Morris AJ, Drinkovic D, Pottumarthy S., et al. (2003). Gram stain, culture, and histopathological examination findings for heart valves removed because of infective endocarditis. *Clin Infect Dis*, 36, 697–704.
- Muñoz P, Bouza E, Marín M., et al. (2008). Heart valves should not be routinely cultured. *J Clin Microbiol*, 46, 2897–901.
- Murdoch DR, Corey GR, Hoen B., et al. (2009). Clinical presentation, etiology, and outcome of infective endocarditis in the 21st century: the International Collaboration on Endocarditis-Prospective Cohort Study. *Arch Intern Med*, 169, 463-73.
- Otto CM, Nishimura RA, Bonow RO., et al. (2021). 2020 ACC/AHA guideline for the management of patients with valvular heart disease: a report of the American College of Cardiology/American Heart Association Joint Committee on Clinical Practice Guidelines. *Circulation*, 143, e72–e227.
- Rajani R, Klein JL. (2020). Infective endocarditis: A contemporary update. *Clinical medicine*, 20(1), 31-3520.
- Selton-Suty C, Celard M, Le Moing V., et al. (2012). Preeminence of *Staphylococcus aureus* in infective endocarditis: a 1-year population-based survey. *Clin Infect Dis*, 54,1230–9.
- Sohail MR, Martin KR, Wilson WR., et al. (2006). Medical versus surgical management of *Staphylococcus aureus* prosthetic valve endocarditis. *Am J Med*, 119,147–154.
- Syed M, Lesch M. (1997). Coronary artery aneurysm: a review. *Prog Cardiovasc Dis*, 40, 77-84.
- Wang A, Athan E, Pappas PA., et al. (2007). Contemporary clinical profile and outcome of prosthetic valve endocarditis. *JAMA*, 297, 1354-61.

- Wang A, Fosbol EI. (2022). Current recommendations and uncertainties for surgical treatment of infective endocarditis: a comparison of American and European cardiovascular guidelines *European Heart Journal*, 43, 1617–1625.
- Werdan K, Dietz S, Löffler B.H., et al. (2014). Mechanisms of infective endocarditis: pathogen-host interaction and risk states. *Nat Rev Cardiol*, 11, 35-50.
- Yavuz SŞ, Akar AR, Aydoğdu S., et al. (2020). Diagnosis, treatment and prevention of infective endocarditis: Turkish consensus report-2019. *TGKDC*, 28(1), 2-42.

İNVLÜSYONEL EKTROPIYONA GENEL BAKIŞ VE CERRRAHİ TEDAVİ YAKLAŞIMLARI

Göksu ALAÇAMLI

- ❖ Kurum Bilgisi: Trakya Üniversitesi, Göz Hastalıkları Anabilim Dalı, Edirne/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5013-9981
- ❖ Mail: goksualacamli@yahoo.com

KAYNAKLAR

- AlHarthi AS (2023). Involitional ectropion: etiological factors and therapeutic management. *Int Ophthalmol*, Mar;43(3):1013-1026.
- Anderson RL, Hatt MU, Dixon R (1979). Medial ectropion: a new technique. *Arch Ophthalmol*, 97:521–524.
- Bashour M, Harvey J (2000). Causes of involitional ectropion and entropion-age-related tarsal changes are the key. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 16:131–141
- Bashour M, Harvey J (2000). Causes of involitional ectropion and entropion-age-related tarsal changes are the key. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 16:131–141.
- Bergeron CM, Moe KS (2008). The evaluation and treatment of lower eyelid paralysis. *Facial Plast Surg*, 24:231– 241
- Carter SR, Seiff SR, Grant PE et al (1998). The Asian lower eyelid: A comparative anatomic study using highresolution magnetic resonance imaging. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, [https:// pubmed. ncbi. nlm. nih. gov/ 9700728/](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9700728/).
- Chua J, Choo CT, Seah LL et al (2011). A 5-year retrospective review of Asian ectropion: How does it compare to ectropion amongst non-Asians? *Ann Acad Med Singapore*, 40:84–89
- Collin JRO (1983). A manual of systematic eyelid surgery. *J Pediatr Ophthalmol Strabismus*, 20:122–122.
- Collin JRO (1983). A manual of systematic eyelid surgery. *J Pediatr Ophthalmol Strabismus*, 20:122–122.
- Czyz CN, Wulc AE, Ryu CL et al (2015). Caruncular fixation in medial canthal tendon repair: the minimally invasive purse string suture for tendinous laxity and medial ectropion. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 31:34– 37.
- Damasceno RW, Osaki MH, Dantas PEC, Belfort R (2011). Involitional entropion and ectropion of the lower eyelid: prevalence and associated risk factors in the elderly population. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 27:317–320.
- Della Rocca DA (2007). The lateral tarsal strip: illustrated pearls. *Facial Plast Surg*, 23:200–202.
- Doxanas MT (1994). The lateral canthus in lower eyelid blepharoplasty. *Facial Plast Surg*, 10:84–89.

- Fante RG, Elnor VM (2001). Transcaruncular approach to medial canthal tendon plication for lower eyelid laxity. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 17:16–27.
- Ferguson AW, Chadha V, Kearns PP (2006). The not-so- lazy-T: a modification of medial ectropion repair. *Surgeon*, 4:87–89.
- Fong KCS, Mavrikakis I, Sagili S, Malhotra R (2006). Correction of involuntional lower eyelid medial ectropion with transconjunctival approach retractor plication and lateral tarsal strip. *Acta Ophthalmol Scand*, 84:246–249.
- Fox SA (1960) Marginal (Tarsal) ectropion. *AMA Arch Ophthalmol*, 63:660–662.
- Ghafouri RH, Allard FD, Migliori ME, Freitag SK (2014). Lower eyelid involuntional ectropion repair with lateral tarsal strip and internal retractor reattachment with fullthickness eyelid sutures. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 30:424–426.
- Goel R, Kamal S, Bodh SA et al (2013). Lower eyelid suspension using polypropylene suture for the correction of punctal ectropion. *J Cranio-Maxillofacial Surg*, 41.
- Goel R, Sanoria A, Kumar S et al (2017). Comparison of polypropylene sling with combined transconjunctival retractor plication and lateral tarsal strip for correction of involuntional lower eye lid ectropion. *Open Ophthalmol J*, 11:285–297. [https:// doi. org/ 10. 2174/ 18743 64101 71101 0285](https://doi.org/10.2174/1874364101711010285)
- Hsuan J, Selva D (2004). The use of a polyglactin suture in the lateral tarsal strip procedure. *Am J Ophthalmol*, 138:588–591.
- Imbert P (2020). A theory of unified pathogenesis for tarsal ectropion and involuntional entropion. *J Fr Ophtalmol*, 43:611–617.
- Ishikawa E, Takahashi Y, Kakizaki H (2019). Modification of the lazy-T procedure for correction of punctal ectropion. *J Craniofac Surg*, 30:226–227.
- Jordan DR, Anderson RL (1989). The lateral tarsal strip revisited: the enhanced tarsal strip. *Arch Ophthalmol*, 107:604–606.
- Kakizaki H, Malhotra R, Madge SN, Selva D (2009). Lower eyelid anatomy. *Ann Plast Surg*, 63:344–351.
- Kielhorn I, Rowson NJ (2002). Lateral canthal surgery in the management of epiphora. *Orbit*, 21:111–116.

- Kokubo K, Katori N, Hayashi K et al (2021). A new surgical method for medial ectropion repair: fixing the lower eyelid retractor to the back of the tarsal plate. *J*
- Lee H, Park M, Chang M et al (2015). Clinical characteristics and effectiveness of the lateral tarsal strip and medial spindle procedure. *Ann Plast Surg*, 75:365–369.
- Lee H, Lee JS, Chang M et al (2013). The effectiveness of simultaneous medial spindle and/or lateral tarsal strip procedure in East Asian patients who need endonasal dacryocystorhinostomy. *Graefe's Arch Clin Exp Ophthalmol*, 251:2789–2796.
- Lemke BN, Sires BS, Dortzbach RK (1999). A tarsal strip-periosteal flap technique for lateral canthal fixation. In: *Ophthalmic Surg Lasers*, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10100262/>.
- Mcveigh KA, Harrison R, Ford R (2018). Entropion and ectropion repair: a snapshot of surgical practice in the United Kingdom. *Orbit (London)*, 37:105–109.
- Nowinski TS, Anderson RL (1985). The medial spindle procedure for involutional medial ectropion. *Arch Ophthalmol (Chicago, Ill 1960)*, 103:1750–3.
- Raus PPM, Bral N, Collin R (2018). Punctal ectropion repair using the Raus-Garito clamp. *Orbit (London)*, 37:15–20.
- Smith B (1976). The “Lazy-T” correction of ectropion of the lower punctum. *Arch Ophthalmol*, 94:1149–1150.
- Tan BBC, Mansurali VN, Sundar G, Amrith S (2016). A review of eyelid margin malpositions: a unique spectrum in a South-East Asian Tertiary Hospital. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 32:342–346.
- Vahdani K, Ford R, Garrott H, Thaller VT (2018). Lateral tarsal strip versus Bick's procedure in correction of eyelid malposition. *Eye*, 32:1117–1122.
- Wesley RE (1982). Tarsal ectropion from detachment of the lower eyelid retractors. *Am J Ophthalmol*, 93:491–495.

GASTROSKOPİ, KOLONOSKOPİ VE ERCAP' DE GÜNÜBİRLİK ANESTEZİ UYGULAMALARI

Hakan ABANOZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Ordu Devlet Hastanesi, Ordu/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0002-7081-2429
- ❖ Mail: hakan.abanozdr@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bailey, P. L., Pace, N. L., Ashburn, M. A., Moll, J. W., East, K. A., & Stanley, T. H. (1990). Frequent hypoxemia and apnea after sedation with midazolam and fentanyl. *Anesthesiology*, 73(5), 826-830.
- Chung, F., Chan, V. W., & Ong, D. (1995a). A post-anesthetic discharge scoring system for home readiness after ambulatory surgery. *Journal of Clinical Anesthesia*, 7(6), 500-506.
- Chung, F., Chan, V. W., & Ong, D. (1995b). A post-anesthetic discharge scoring system for home readiness after ambulatory surgery. *Journal of Clinical Anesthesia*, 7(6), 500-506.
- Chung, S. A., Yuan, H., & Chung, F. (2008). A systemic review of obstructive sleep apnea and its implications for anesthesiologists. *Anesthesia and Analgesia*, 107(5), 1543-1563.
- Clarke, A. C., Chiragakis, L., Hillman, L. C., & Kaye, G. L. (2002). Sedation for endoscopy: The safe use of propofol by general practitioner sedationists. *The Medical Journal of Australia*, 176(4), 158-161.
- Cohen, L. B., Delege, M. H., Aisenberg, J., Brill, J. V., Inadomi, J. M., Kochman, M. L., Piorkowski, J. D., & AGA Institute. (2007). AGA Institute review of endoscopic sedation. *Gastroenterology*, 133(2), 675-701.
- Coté, C. J., Wilson, S., American Academy Of Pediatrics, & American Academy Of Pediatric Dentistry. (2019). Guidelines for Monitoring and Management of Pediatric Patients Before, During, and After Sedation for Diagnostic and Therapeutic Procedures. *Pediatrics*, 143(6), e20191000.
- Çeğin, M., Soyoral, L., Yüzkat, N., Kılıç, M., Kurt, N., & Göktaş, U. (2015). Ameliyathane dışı anestezi uygulamalarımız: 528 hastanın değerlendirilmesi. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6(2),
- Desai, M. S. (2008). Office-based anesthesia: New frontiers, better outcomes, and emphasis on safety. *Current Opinion in Anesthesiology*, 21(6), 699.
- Duran, M., Tepe, M., Doğukan, M., Tosun, F., & Direkci, A. (2021). Pediatrik Gastrointestinal Endoskopi Uygulamasında Anestezi Deneyimlerimiz: Retrospektif Çalışma. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 18(3),
- Franciosi, J. P., Fiorino, K., Ruchelli, E., Shults, J., Spergel, J., Liacouras, C. A., & Leonard, M. (2010). Changing indications for upper endoscopy in children during a 20-year period. *Journal of Pediatric Gastroenterology and Nutrition*, 51(4), 443-447.

- Friedt, M., & Welsch, S. (2013). An update on pediatric endoscopy. *European Journal of Medical Research*, 18(1), 24. <https://doi.org/10.1186/2047-783X-18-24>
- Gross, J. B., Bailey, P. L., Connis, R. T., Coté, C. J., Davis, F. G., Epstein, B. S., Gilbertson, L., Nickinovich, D. G., & Zerwas, J. M. (2002). Practice guidelines for sedation and analgesia by non-anesthesiologists. *Anesthesiology*, 96(4), 1004-1017.
- Isik, I. A., Iyilikçi, L., Ozturk, Y., & Adiyaman, E. (2015). Sedation Practice Outside the Operating Room for Pediatric Gastrointestinal Endoscopy. *Indian Pediatrics*, 52(11), 989-990. <https://doi.org/10.1007/s13312-015-0761-4>
- Knape, J. T. A., Adriaensen, H., van Aken, H., Blunnie, W. P., Carlsson, C., Dupont, M., Pasch, T., & Board of Anaesthesiology of the European Union of Medical Specialists. (2007). Guidelines for sedation and/or analgesia by non-anaesthesiology doctors. *European Journal of Anaesthesiology*, 24(7), 563-567.
- Krauss, B., & Green, S. M. (2006). Procedural sedation and analgesia in children. *Lancet (London, England)*, 367(9512), 766-780. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)68230-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)68230-5)
- Kurrek, M. M., & Twersky, R. S. (2010). Office-based anesthesia. *Canadian Journal of Anesthesia/Journal Canadien d'anesthésie*, 57(3), 256-272.
- Lichtenstein, D. R., Jagannath, S., Baron, T. H., Anderson, M. A., Banerjee, S., Dominitz, J. A., Fanelli, R. D., Gan, S. I., Harrison, M. E., Ikenberry, S. O., Shen, B., Stewart, L., Khan, K., & Vargo, J. J. (2008). Sedation and anesthesia in GI endoscopy. *Gastrointestinal Endoscopy*, 68(5), 815-826.
- Mallampati, S. R., Gatt, S. P., Gugino, L. D., Desai, S. P., Waraksa, B., Freiburger, D., & Liu, P. L. (1985). A clinical sign to predict difficult tracheal intubation: A prospective study. *Canadian Anaesthetists' Society Journal*, 32(4), 429-434.
- Marik, P. E. (2004). Propofol: Therapeutic indications and side-effects. *Current Pharmaceutical Design*, 10(29), 3639-3649.
- Öztaş, E., Etik, D. Ö., & Oğuz, D. (2009). Endoskopik sedasyon ve premedikasyon. *Endoskopik Gastrointestinal*, 17(1), Article 1.
- Practice Guidelines for Moderate Procedural Sedation and Analgesia 2018: A Report by the American Society of Anesthesiologists Task Force on Moderate Procedural Sedation and Analgesia, the American Association of Oral and Maxillofacial Surgeons, American College of Radiology, American Dental Association, American Society of Dentist Anesthesiologists, and Society of Interventional Radiology*. (2018).

Anesthesiology, 128(3), 437-479.

- Qureshi, W. A., Rajan, E., Adler, D. G., Davila, R. E., Hirota, W. K., Jacobson, B. C., Leighton, J. A., Zuckerman, M. J., Hambrick, R. D., Fanelli, R. D., Baron, T., Faigel, D. O., & American Society for Gastrointestinal Endoscopy. (2005). ASGE Guideline: Guidelines for endoscopy in pregnant and lactating women. *Gastrointestinal Endoscopy*, 61(3), 357-362.
- Regula, J., & Sokol-Kobielska, E. (2008). Sedation in endoscopy: When and how. *Best Practice & Research. Clinical Gastroenterology*, 22(5), 945-957.
- Rudner, R., Jalowiecki, P., Kawecki, P., Gonciarz, M., Mularczyk, A., & Petelenz, M. (2003). Conscious analgesia/sedation with remifentanyl and propofol versus total intravenous anesthesia with fentanyl, midazolam, and propofol for outpatient colonoscopy. *Gastrointestinal Endoscopy*, 57(6), 657-663. <https://doi.org/10.1067/mge.2003.207>
- Scottish Intercollegiate Guidelines Network. (2008). SIGN Guideline 58: Safe sedation of children undergoing diagnostic and therapeutic procedures. *Paediatric Anaesthesia*, 18(1), 11-12.
- Tringali, A., Thomson, M., Dumonceau, J.-M., Tavares, M., Tabbers, M. M., Furlano, R., Spaander, M., Hassan, C., Tzvinikos, C., Ijsselstijn, H., Viala, J., Dall'Oglio, L., Benninga, M., Orel, R., Vandenplas, Y., Keil, R., Romano, C., Brownstone, E., Hlava, Š., ... Zambelli, A. (2017). Pediatric gastrointestinal endoscopy: European Society of Gastrointestinal Endoscopy (ESGE) and European Society for Paediatric Gastroenterology Hepatology and Nutrition (ESPGHAN) Guideline Executive summary. *Endoscopy*, 49(1), 83-91.
- White, P. F., Way, W. L., & Trevor, A. J. (1982). Ketamine—Its pharmacology and therapeutic uses. *Anesthesiology*, 56(2), 119-136.

NON-İNVAZİV PRENATAL TESTİN (NİPT) GELİŞİMİ VE KULLANIM ALANLARI

Mustafa ÖZTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Amasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Moleküler Tıp AD. Amasya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0007-0171-6704
- ❖ Mail: ozturk05microbiology@gmail.com

Akın TEKCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Amasya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Biyoloji AD. Amasya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7961-6657
- ❖ Mail: akintekcan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Afshan A. Triple X syndrome. *J Pak Med Assoc.* 2012 Apr;62(4):392-4.
- Alexandrov PN, Percy ME, Lukiw WJ. Chromosome 21-Encoded microRNAs (mRNAs): Impact on Down's Syndrome and Trisomy-21 Linked Disease. *Cell Mol Neurobiol.* 2018 Apr;38(3):769-774.
- Badeau M, Lindsay C, Blais J, Nshimyumukiza L, Takwoingi Y, Langlois S, Légaré F, Giguère Y, Turgeon AF, Witteman W, Rousseau F. Genomics-based non-invasive prenatal testing for detection of fetal chromosomal aneuploidy in pregnant women. *Cochrane Database Syst Rev.* 2017 Nov 10;11(11):CD011767.
- Bearely P, Oates R. Recent advances in managing and understanding Klinefelter syndrome. *F1000Res.* 2019 Jan 28;8:F1000 Faculty Rev-112.
- Bedei I, Wolter A, Weber A, Signore F, Axt-Flidner R. Chances and Challenges of New Genetic Screening Technologies (NIPT) in Prenatal Medicine from a Clinical Perspective: A Narrative Review. *Genes (Basel).* 2021 Mar 29;12(4):501.
- Bianchi DW. Turner syndrome: New insights from prenatal genomics and transcriptomics. *Am J Med Genet C Semin Med Genet.* 2019 Jan 31;10.1002/ajmg.c.31675.
- Caba L, Rusu C, Butnariu L, Panzaru M, Braha E, Volosciuc M, Popescu R, Gramescu M, Bujoran C, Martiniuc V, Covic M, Gorduza EV. Phenotypic variability in Patau syndrome. *Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi.* 2013 Apr-Jun;117(2):321-7.
- Carlson LM, Vora NL. Prenatal Diagnosis: Screening and Diagnostic Tools. *Obstet Gynecol Clin North Am.* 2017 Jun;44(2):245-256.
- Cereda A, Carey JC. The trisomy 18 syndrome. *Orphanet J Rare Dis.* 2012 Oct 23;7:81.
- Chen HF, Chen SU, Ma GC, Hsieh ST, Tsai HD, Yang YS, Chen M. Preimplantation genetic diagnosis and screening: Current status and future challenges. *J Formos Med Assoc.* 2018 Feb;117(2):94-100.
- Freriks K, Beerendonk CC, Timmermans J, Braat DD, Hermus AR, Timmers HJ. Het syndroom van Turner op volwassen leeftijd: het belang van multidisciplinaire zorg [Turner syndrome in adulthood: the need for multidisciplinary care]. *Ned Tijdschr Geneeskd.* 2007 Jul 21;151(29):1616-22.

- Iwarsson E., Conner P. Kombine birinci üç aylık dönem taramasının ardından atipik bir kromozom aberasyonunun doğum sonrası teşhisi için tespit oranları ve artan risk. *Prenat. teşhis* 2020; 40 :852–859.
- Kesler SR. Turner syndrome. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am.* 2007 Jul;16(3):709-22.
- Kypri E, Ioannides M, Touvana E, Neophytou I, Mina P, Velissariou V, Vittas S, Santana A, Alexidis F, Tsangaras K, Achilleos A, Patsalis P, Koumbaris G. Non-invasive prenatal testing of fetal chromosomal aneuploidies: validation and clinical performance of the veracity test. *Mol Cytogenet.* 2019 Jul 15;12:34.
- Lin HY, Lin SP, Chen YJ, Hung HY, Kao HA, Hsu CH, Chen MR, Chang JH, Ho CS, Huang FY, Shyr SD, Lin DS, Lee HC. Clinical characteristics and survival of trisomy 18 in a medical center in Taipei, 1988-2004. *Am J Med Genet A.* 2006 May 1;140(9):945-51.
- Mazurek D, Wyka J. Down syndrome--genetic and nutritional aspects of accompanying disorders. *Rocz Panstw Zakl Hig.* 2015;66(3):189-94.
- Morgan T. Turner syndrome: diagnosis and management. *Am Fam Physician.* 2007 Aug 1;76(3):405-10.
- Non-invasive Prenatal Testing: A Review of the Cost Effectiveness and Guidelines [Internet]. Ottawa (ON): Canadian Agency for Drugs and Technologies in Health; 2014 Feb 10.
- Otter M, Schrandt-Stumpel CT, Curfs LM. Triple X syndrome: a review of the literature. *Eur J Hum Genet.* 2010 Mar;18(3):265-71.
- Outtaleb FZ, Errahli R, Imelloul N, Jabrane G, Serbati N, Dehbi H. La trisomie 18 ou syndrome d'Edwards en post-natal: étude descriptive au Centre Hospitalier Universitaire de Casablanca et revue de littérature [Trisomy 18 or postnatal Edward's syndrome: descriptive study conducted at the University Hospital Center of Casablanca and literature review]. *Pan Afr Med J.* 2020 Dec 3;37:309. French.
- Özgönül M. L. , Sezik M. , Alparslan D. , Alimoğlu M. K. Bilgilendirme Non-İnvaziv Prenatal Test Hakkındaki Görüş ve Kaygılara Etkisinin Belirlenmesi. *Türkiye Biyoetik Dergisi.* 2020; 7(2): 34-46.
- Paduch DA, Fine RG, Bolyakov A, Kiper J. New concepts in Klinefelter syndrome. *Curr Opin Urol.* 2008 Nov;18(6):621-7.
- Parikh FR, Athalye AS, Naik NJ, Naik DJ, Sanap RR, Madon PF. Preimplantation Genetic Testing: Its Evolution, Where Are We Today? *J Hum Reprod Sci.* 2018 Oct-Dec;11(4):306-314.
- Patterson, D. Down sendromunun moleküler genetik analizi. *Hum Genet* 126, 195–214 (2009).

- Pös O, Budiš J, Szemes T. Recent trends in prenatal genetic screening and testing. *F1000Res*. 2019 May 31;8:F1000 Faculty Rev-764.
- Rajabzadeh M, Taheri N, Jazayeri O. 49,XXXXY syndrome: A case study and a systematic review of clinical features among the Iranian population. *Clin Case Rep*. 2022 Sep 24;10(9):e6342.
- Shaw SW, Chen CP, Cheng PJ. From Down syndrome screening to noninvasive prenatal testing: 20 years' experience in Taiwan. *Taiwan J Obstet Gynecol*. 2013 Dec;52(4):470-4.
- Sood B, Clemente Fuentes RW. Jacobs Syndrome. 2022 Sep 26. In: *StatPearls* [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing.
- Suciu ID, Toader OD, Galeva S, Pop L. Non-Invasive Prenatal Testing beyond Trisomies. *J Med Life*. 2019 Jul-Sep;12(3):221-224.
- Taylor-Phillips S, Freeman K, Geppert J, Agbebiyi A, Uthman OA, Madan J, Clarke A, Quenby S, Clarke A. Accuracy of non-invasive prenatal testing using cell-free DNA for detection of Down, Edwards and Patau syndromes: a systematic review and meta-analysis. *BMJ Open*. 2016 Jan 18;6(1):e010002.
- Van Rijn S. A review of neurocognitive functioning and risk for psychopathology in sex chromosome trisomy (47,XXY, 47,XXX, 47, XYY). *Curr Opin Psychiatry*. 2019 Mar;32(2):79-84.
- Wang JW, Lyu YN, Qiao B, Li Y, Zhang Y, Dhanyamraju PK, Bamme Y, Yu MD, Yang D, Tong YQ. Cell-free fetal DNA testing and its correlation with prenatal indications. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2021 Aug 24;21(1):585.
- Williams GM, Brady R. Patau Syndrome. 2022 Jun 27. In: *StatPearls* [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan–.
- Wongkrajang P, Jittikoon J, Sangroongruangsri S, Talungchit P, Ruangvutilert P, Panchalee T, Chaikledkaew U. Prenatal screening tests and prevalence of fetal aneuploidies in a tertiary hospital in Thailand. *PLoS One*. 2023 Apr 20;18(4):e0284829.

TERATOJENİK İLAÇLAR VE FETAL ETKİLERİ

Mustafa Tarık ALAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Ankara Etlik Şehir Hastanesi, Ankara/TURKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-1563-2292
- ❖ Mail: mtarikalay@gmail.com

KAYNAKÇA

- Alay, M. T., Yiğın, A. K. ve Seven, M. (2023). A New Perspective On Isotretinoin In Pregnancy: Pregnancy Outcomes, Evaluation Of Complex Phenotypes, And Importance Of Teratological Counselling. medRxiv, 2023.06.02.23290862. doi:10.1101/2023.06.02.23290862
- Avşar, T. S., McLeod, H. ve Jackson, L. (2021). Health outcomes of smoking during pregnancy and the postpartum period: an umbrella review. BMC pregnancy and childbirth, 21(1), 254.
- Barr, M. (1994). Teratogen update: angiotensin-converting enzyme inhibitors.
- Bateman, B. T., Hernandez-Diaz, S., Fischer, M. A., Seely, E. W., Ecker, J. L., Franklin, J. M., ... Huybrechts, K. F. (2015). Statins and congenital malformations: cohort study. BMJ (Clinical research ed.), 350, h1035.
- Beckenbach, L., Baron, J. M., Merk, H. F., Löffler, H. ve Amann, P. M. (2015). Retinoid treatment of skin diseases. European Journal of Dermatology, 25(5), 384–391. doi:10.1684/ejd.2015.2544
- Black, E., Khor, K. E., Kennedy, D., Chutatape, A., Sharma, S., Vancaillie, T. ve Demirkol, A. (2019). Medication Use and Pain Management in Pregnancy: A Critical Review. Pain practice : the official journal of World Institute of Pain, 19(8), 875–899. doi:10.1111/papr.12814
- Bookstaver, P. B., Bland, C. M., Griffin, B., Stover, K. R., Eiland, L. S. ve McLaughlin, M. (2015). A Review of Antibiotic Use in Pregnancy. Pharmacotherapy, 35(11), 1052–1062. doi:10.1002/phar.1649
- Chi, C.-C., Wang, S.-H. ve Kirtschig, G. (2016). Safety of Topical Corticosteroids in Pregnancy. JAMA dermatology, 152(8), 934–935.
- Clegg, D. J. (1971). Teratology. Annual Review of Pharmacology, 11(1), 409–424. doi:10.1146/annurev.pa.11.040171.002205
- Clementi, M., Di Gianantonio, E., Cassina, M., Leoncini, E., Botto, L. D., Mastroiacovo, P. ve Group, S.-M. S. (2010). Treatment of hyperthyroidism in pregnancy and birth defects. The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism, 95(11), E337–E341.
- Cooper, W. O., Hernandez-Diaz, S., Arbogast, P. G., Dudley, J. A., Dyer, S., Gideon, P. S., ... Ray, W. A. (2006). Major congenital malformations after first-trimester exposure to ACE inhibitors. New England Journal of Medicine, 354(23), 2443–2451.
- Denny, L., Coles, S. ve Blitz, R. (2017). Fetal Alcohol Syndrome and Fetal Alcohol Spectrum Disorders. American family physician, 96(8), 515–522.

- DeSesso, J. M. (2019). The arrogance of teratology: A brief chronology of attitudes throughout history. *Birth Defects Research*, 111(3), 123–141.
- Dylağ, K. A., Anunziata, F., Bandoli, G. ve Chambers, C. (2023). Birth Defects Associated with Prenatal Alcohol Exposure-A Review. *Children (Basel, Switzerland)*, 10(5). doi:10.3390/children10050811
- Eichenfield, D. Z., Sprague, J. ve Eichenfield, L. F. (2021). Management of Acne Vulgaris: A Review. *JAMA*, 326(20), 2055–2067.
- Ekobena, P., Ivanyuk, A. ve Livio, F. (2021). [Pharmacovigilance update]. *Revue medicale suisse*, 17(720–1), 80–84.
- Fell, M., Dack, K., Chummun, S., Sandy, J., Wren, Y. ve Lewis, S. (2022). Maternal Cigarette Smoking and Cleft Lip and Palate: A Systematic Review and Meta-Analysis. *The Cleft palate-craniofacial journal : official publication of the American Cleft Palate-Craniofacial Association*, 59(9), 1185–1200. doi:10.1177/10556656211040015
- Francis, T., Francis, N., Lazarus, J. H. ve Okosieme, O. E. (2020). Safety of antithyroid drugs in pregnancy: update and therapy implications. *Expert opinion on drug safety*, 19(5), 565–576.
- Gao, S., Wang, S., Fan, R. ve Hu, J. (2020). Recent advances in the molecular mechanism of thalidomide teratogenicity. *Biomedicine & pharmacotherapy = Biomedecine & pharmacotherapie*, 127, 110114.
- Ghyselinck, N. B. ve Duester, G. (2019). Retinoic acid signaling pathways. *Development (Cambridge, England)*, 146(13). doi:10.1242/dev.167502
- Götestam Skorpen, C., Hoeltzenbein, M., Tincani, A., Fischer-Betz, R., Elefant, E., Chambers, C., ... Østensen, M. (2016). The EULAR points to consider for use of antirheumatic drugs before pregnancy, and during pregnancy and lactation. *Annals of the rheumatic diseases*, 75(5), 795–810. doi:10.1136/annrheumdis-2015-208840
- Han, G., Wu, J. J. ve Del Rosso, J. Q. (2020). Use of Topical Tazarotene for the Treatment of Acne Vulgaris in Pregnancy: A Literature Review. *The Journal of clinical and aesthetic dermatology*, 13(9), E59–E65.
- Hanson, J. W. ve Smith, D. W. (1975). The fetal hydantoin syndrome. *The Journal of pediatrics*, 87(2), 285–290.
- Harris, B. S., Bishop, K. C., Kemeny, H. R., Walker, J. S., Rhee, E. ve Kuller, J. A. (2017). Risk factors for birth defects. *Obstetrical and Gynecological Survey*, 72(2), 123–135.
- Haustein, K. O. (1999). Cigarette smoking, nicotine and pregnancy. *International journal of clinical pharmacology and therapeutics*, 37(9), 417–427.

- Huybrechts, K. F., Hernandez-Diaz, S., Straub, L., Gray, K. J., Zhu, Y., Mogun, H. ve Bateman, B. T. (2020). Intravenous Ondansetron in Pregnancy and Risk of Congenital Malformations. *JAMA*, 323(4), 372–374. doi:10.1001/jama.2019.18587
- Jackson, A., Ward, H., Bromley, R. L., Deshpande, C., Vasudevan, P., Scurr, I., ... Clayton-Smith, J. (2020). Exome sequencing in patients with antiepileptic drug exposure and complex phenotypes. *Archives of disease in childhood*, 105(4), 384–389.
- Jin, X., Cheng, Z., Yu, X., Tao, Q., Huang, R. ve Wang, S. (2022). Continuous supplementation of folic acid in pregnancy and the risk of perinatal depression-A meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 302, 258–272. doi:10.1016/j.jad.2022.01.080
- Jones, K. L., Lacro, R. V., Johnson, K. A. ve Adams, J. (1989). Pattern of malformations in the children of women treated with carbamazepine during pregnancy. *The New England journal of medicine*, 320(25), 1661–1666. doi:10.1056/NEJM198906223202505
- Kalaycı Yiğın, A., Alay, M. T. ve Seven, M. (2021). Fetal Outcomes of Anti-Epileptic Drug Use in Pregnancy: Teratological Approach. *Turk J Neurol*, 0. <https://dx.doi.org/> adresinden erişildi.
- Kaleelullah, R. A. ve Garugula, N. (2021). Teratogenic Genesis in Fetal Malformations. *Cureus*, 13(2), e13149. doi:10.7759/cureus.13149
- Karşıdağ, A. Y. K. ve Büyükbayrak, E. E. (y.y.). *Gebelik ve Valsartan Kullanımı: Olgu Sunumu*.
- Kaye, A. B., Bhakta, A., Moseley, A. D., Rao, A. K., Arif, S., Lichtenstein, S. J., ... Sanghani, R. M. (2019). Review of Cardiovascular Drugs in Pregnancy. *Journal of women's health* (2002), 28(5), 686–697.
- Lammer, E. J., Chen, D. T., Hoar, R. M., Agnish, N. D., Benke, P. J., Braun, J. T., ... Lott, I. T. (1985). Retinoic acid embryopathy. *The New England journal of medicine*, 313(14), 837–841.
- Mansour, S., Baple, E. ve Hall, C. M. (2019). A clinical review and introduction of the diagnostic algorithm for thalidomide embryopathy (DATE). *The Journal of hand surgery, European volume*, 44(1), 96–108.
- Nagafuchi, H., Goto, Y., Kiyokawa, T., Ooka, S. ve Kawahata, K. (2022). Pregnancy outcomes in patients with rheumatoid arthritis who discontinue methotrexate treatment to conceive. *Clinical rheumatology*, 41(3), 669–675. doi:10.1007/s10067-021-05985-0

- Poels, E. M. P., Bijma, H. H., Galbally, M. ve Bergink, V. (2018). Lithium during pregnancy and after delivery: a review. *International journal of bipolar disorders*, 6(1), 26.
- Saragih, I. D., Dimogh, E. F., Saragih, I. S. ve Lin, C.-J. (2022). Adherence to Iron and Folic Acid Supplementation (IFAS) intake among pregnant women: A systematic review meta-analysis. *Midwifery*, 104, 103185.
- Seven, M., Yiğın, A. K., Ağırbaşı, D., Alay, M. T., Kırbıyık, F. ve Demir, M. (2022). Radiation Exposure in Pregnancy: Outcomes, Perceptions and Teratological Counseling in Turkish Women. *Annals of Saudi Medicine*. In press., 42(3), 214–221.
- Shi, X., Wang, Y., Zhang, Y., Song, C., Jiang, Y., Zhao, J., ... Jiang, W. (2022). Effects of antiepileptic drugs polytherapy on pregnancy outcomes in women with epilepsy: An observation study in northwest China. *Epilepsy & behavior: E&B*, 135, 108904.
- Steinberg, Z. L., Dominguez-Islas, C. P., Otto, C. M., Stout, K. K. ve Krieger, E. V. (2017). Maternal and Fetal Outcomes of Anticoagulation in Pregnant Women With Mechanical Heart Valves. *Journal of the American College of Cardiology*, 69(22), 2681–2691. doi:10.1016/j.jacc.2017.03.605
- Valentin, M., Coste Mazeau, P., Zerah, M., Ceccaldi, P. F., Benachi, A. ve Luton, D. (2018). Acid folic and pregnancy: A mandatory supplementation. *Annales d'endocrinologie*, 79(2), 91–94. doi:10.1016/j.ando.2017.10.001
- van de Vusse, D., Mian, P., Schoenmakers, S., Flint, R. B., Visser, W., Allegaert, K. ve Versmissen, J. (2022). Pharmacokinetics of the most commonly used antihypertensive drugs throughout pregnancy methyldopa, labetalol, and nifedipine: a systematic review. *European journal of clinical pharmacology*, 78(11), 1763–1776. doi:10.1007/s00228-022-03382-3
- van Gelder, M. M. H. J., de Jong-van den Berg, L. T. W. ve Roeleveld, N. (2014). Drugs associated with teratogenic mechanisms. Part II: a literature review of the evidence on human risks. *Human reproduction (Oxford, England)*, 29(1), 168–183. doi:10.1093/humrep/det370
- van Gool, J. D., Hirche, H., Lax, H. ve De Schaepdrijver, L. (2018). Folic acid and primary prevention of neural tube defects: A review. *Reproductive toxicology (Elmsford, N.Y.)*, 80, 73–84.
- Wainwright, H. ve Beighton, P. (2010). Warfarin embryopathy: fetal manifestations. *Virchows Archiv*, 457, 735–739.
- Wiens, D. ve DeSoto, M. C. (2017). Is High Folic Acid Intake a Risk Factor for Autism?-A Review. *Brain sciences*, 7(11).

Yang, X.-R., Wright, J. R. J., Yu, W., Langdon, K. D., Somerset, D. ve Thomas, M. A. (2022, Ocak). Parietal bone agenesis and athelia in retinoic acid embryopathy: An expansion of the phenotype. Birth defects research. United States. doi:10.1002/bdr2.1965

JİNEKOLOJİK CERRAHİLERDE AĞRI YÖNETİMİ

Engin ÇETİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Gölcük Necati Çelik Devlet Hastanesi, Kocaeli/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3011-3968
- ❖ Mail: doccetin52@gmail.com

eşdeğer olmasa da noninferior olması belki de yeterlidir. Uzmanlar şu anda akut ağrının agresif tedavisinin, cerrahi sonrası kalıcı ağrıya geçişi önlemede potansiyel yararları olabileceğini öne sürüyorlar (Richebe,2015, Clarke, 2015, Bayman, 2017).

SONUÇ

Jinekolojik cerrahilerde ultrason eşliğinde interfasyal plan blokları, uygulama kolaylıkları ve güvenilirlikleri açısından alt torasik/lomber epidural ve paravertebral bloklara göre daha çok tercih edilebilir. Erken dönem çalışmalar oldukça cesaret verici olmakla birlikte, geleneksel yöntemler ile daha fazla karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaçları bulunmaktadır. Özellikle epidural katater uygulamasının ileri düzey deneyim ve beceri gerektirmesi nedeniyle bu alanda fasyal plan blokları önem kazanmaya devam edecektir. Unutulmamalıdır ki torasik/lomber alanda uygulanan fasyal plan blokları yüz yılı aşkındır uygulanan epidural/paravertebral bloklar ile karşılaştırılmaktadırlar. Fasyal plan bloklarının zamana ihtiyacı olduğu kadar bu alanda yapılacak çalışmalara ve deneye gereksinimleri olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksu C, Gürkan Y. Aksu approach for lomber erector spinae plane block for pediatric surgeries. *Journal of Clinical Anesthesia*. 2018;54:74-75.
- al-Dabbagh AK. Anatomicalvariation of the inguinal nerves and risks of injury in 110 hernia repairs. *Surg Radiol Anat*. 2002;24:102-107.
- Arain MR, Buggy DJ. Anaesthesia for cancer patients. *Current Opinion in Anesthesiology*. 2007;20(3):247-53.
- Bakshi SG, Mapari A, Shylasree TS. REctus Sheath block for postoperative analgesia in gynecological ONcology Surgery (RESONS): a randomized-controlled trial. *Canadian journal of anaesthesia = Journal canadien d'anesthesie*. 2016;63(12):1335-44.
- Bayman EO, Parekh KR, Keech J, Selte A, Brennan TJ. A prospective study of chronic pain after thoracic surgery. *Anesthesiology*. 2017;126:938–951.
- Beyaz SG, Ergönerç T, Altıntoprak F, Erdem AF. Thoracal paravertebral block for breast surgery. *Dicle Med J* 2012;3:594-603.
- Bhalla T, Sawardekar A, Dewhirst E, Jagannathan N, Tobias JD. Ultrasound-guided trunk and core blocks in infants and children. *Journal of Anesthesia*. 2013;27:109-123.

- Bos EME, Haumann J, De Quelerij M, Vandertop WP, et al. Haematoma and abscess after neuraxial anaesthesia: a review of 647 cases BJA. 2018;120:693-704.
- Ceyhan D, Güleç MS. Postoperatif ağrı sadece nosiseptif ağrıdır. Ağrı. 2010;22(2):47-52.
- Clarke H, Katz J, Flor H, Rietschel M, Diehl SR, Seltzer Z. Genetics of chronic post-surgical pain: a crucial step toward personal pain medicine. Can J Anaesth. 2015;62:294–303.
- Duale C, Gayraud G, Taheri H, Bastien O, Schoeffler P. A French nationwide survey on anesthesiologist-perceived barriers to the use of epidural and paravertebral block in thoracic surgery. J Cardiothorac Vasc Anesth. 2015;29:942–949.
- Dutton TJ, McGrath JS, Daugherty MO. Use of rectus sheath catheters for pain relief in patients undergoing major pelvic urological surgery. BJU International. 2014;113:246-253.
- Egbert AM, Parks LH, Short LM, Burnett ML. Randomized trial of postoperative patient-controlled analgesia vs intramuscular narcotics in frail elderly men. Archives of Internal Medicine. 1990;150(9):1897-1903.
- Eid HE. Paravertebral block: an overview. Current Anaesthesia & Critical Care 2009;20:65-70.
- Elsharkawy H, El-Boghdadly K, Barrington M. Quadratus Lumborum Block Anatomical Concepts, Mechanisms, and Techniques. Anesthesiology. 2019;130(2):322–35.
- Elsharkawy H, Bendtsen TF. Ultrason-Guided Transversus Abdominis Plane and Quadratus Lumborum Blocks. In: Hadzic A, editor. New York School of Regional Anesthesia Hadzic's Textbook of Regional Anesthesia and Acute Pain Management. 6th ed. New York: McGraw Hill Education; 2017. p. 642– 9.
- Ferguson S, Thomas V, Lewis I. The rectus sheath block in paediatric anaesthesia: new indications for an old technique? Pediatric Anesthesia. 1996;6:463-466.
- Forero M., et al., The Erector Spinae Plane Block: A Novel Analgesic Technique in Thoracic Neuropathic Pain. Regional Anesthesia and Pain Medicine. 2016;41:621-627.
- Güldoğuş F. ve Gürkan Y. Rejyonel anestezi. Bölüm 14C. Nobel Matbaacılık. İstanbul. 2013. Sayfa:281-286.

- Gülşah N, Şanlı M, Özgül Ü, et al. Sezaryenlerde Anestezi Yönetimi: Retrospektif Değerlendirme: İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2012;19:142-145.
- Hadzic, A., Torasik Paravertebral Boşluğun Sonografisi ve Ultrason Eşliğinde Torasik Pravertebral Blok in HADZIC Periferik Sinir Blokları ve Ultrason eşliğinde Rejyonal Anestezi için Anatomi, E. Kurt, Editor. 2013, Güneş Tıp Kitabevleri. p. 497-501.
- Hadzic A., Periferik Sinir Blokları ve Ultrasonografi Eşliğinde Rejyonal Anestezi İşlemleri İçin Anatomi 2. Baskı. Sayfa:459-467.
- Heaney A, Buggy D. Can anaesthetic and analgesic techniques affect cancer recurrence or metastasis? British journal of anaesthesia. 2012;109(suppl_1):i17-i28.
- Hewson DW, Bedforth NM, Hardman JG. Spinal cord injury a rising in anaesthesia practice. Association of Anaesthesia. 2018;73:43-50.
- Ishio J, Komasa N, Kido H, Minami T. Evaluation of ultrasound-guided posterior quadratus lumborum block for postoperative analgesia after laparoscopic gynecologic surgery. Journal of clinical anesthesia. 2017;41:1-4.
- Kamel FAA, Amin İAO, İbrahim MAM. Bilateral ultrasound-guided erector spinae plane block versus transversus abdominis plane block on postoperative analgesia after total abdominal hysterectomy. Pain Physician. 2020;23:375-382
- Koçman A, Fiğanççek Ü, Solmaz FA, et al. Epidural Kateter Uygulanan Total Abdominal Histerektomi Operasyonu Geçiren Hastalarda Deksmetomidinin Postoperatif Analjezik Kullanımına Etkileri. SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi. 2019;26:165-173.
- Luis-Navarro JC, Seda-Guzmán M, Luis-Moreno C, Chin KJ. Erector spinae plane block in abdominal surgery: Case series. Indian Journal of Anaesthesia. 2018;62;549-554.
- McDonnell JG, O'donnell B, Curley G, Heffernan A, Power C, Laffey JG. The analgesic efficacy of transversus abdominis plane block after abdominal surgery: a prospective randomized controlled trial. Anesthesia & Analgesia. 2007;104:193-197.
- O'donnell BD. The transversus abdominis plane (TAP) block in open retropubic prostatectomy. Regional Anesthesia and Pain Medicine. 2006;31:91.
- Öksüz G. Quadratus Lumborum 2 ve 3 Blokları. In: Kılıçaslan A, Şalvız EA, editors. Ultrasonografi Eşliğinde Gövde Blokları. 1st ed. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2019. p. 139-48.

- Parsons B, Aning J, Daugherty M, McGrath J. The use of rectus sheath catheters as an analgesic technique for patients undergoing radical cystectomy. *British Journal of Medical and Surgical Urology*. 2011;4:24-30.
- Putz R, Pabst R. 4. Basım. Sobotta İnsan Anatomi Atlası. İstanbul:Beta Matbaacılık. 1994:213.
- Reader J. Best anesthetic method for inguinal hernia repair? *Acta Anaesthesiol Scand* 2005;49:131-2.
- Richebe P, Julien M, Brulotte V. Potential strategies for preventing chronic postoperative pain: a practical approach: continuing professional development. *Can J Anaesth*. 2015;62:1329–1341.
- Rubin K, Sullivan D, Sadhasivam S. Are peripheral and neuraxial blocks with ultrasound guidance more effective and safe in children? *Pediatric Anesthesia*. 2009;19:92-96.
- Salet G. Patient survey after inguinal hernia repair in ambulatory surgery. *Ambulatory Surg*. 1993;1:194-196.
- Shimizu R, Kawahara R, Hanada R, Okuno S, Yamasaki K, Tamai Y, et al. A combination of ultrasound-guided rectus sheath and transversus abdominis plane blocks is superior to either block alone for pain control after gynecological transumbilical single incision laparoscopic surgery. *Clinical and experimental obstetrics & gynecology*. 2016;43(4):504-8.
- Skensved H. Global–local anaesthesia: combining paracervical block with intramyometrial prilocaine in the fundus significantly reduces patients' perception of pain during radio-frequency endometrial ablation in an office setting. *Gynecological Surgery*, 2012, 9:207-212.
- Shibata Y, Sato Y, Fujiwara Y, Komatsu T. Transversus abdominis plane block. *Anesthesia & Analgesia*. 2007;105:883.
- Smith B, Suchak M, Siggins D, Challands J. Rectus sheath block for diagnostic laparoscopy. *Anaesthesia*. 1988;43:947-948.
- Sviggum HP, Niesen AD, Sites BD, Dilger JA. Trunk blocks 101: transversus abdominis plane, ilioinguinal-iliohypogastric, and rectus sheath blocks. *International Anesthesiology Clinics*. 2012;50:74-92.
- Tulgar S. Transversalis Fasia Plan ve Quadratus Lumborum 1 Blokları. In: Kılıçaslan A, Şalvız EA, editors. *Ultrasonografi Eşliğinde Gövde Blokları*. 1st ed. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2019. p. 131–8.
- Warman P, Nicholls B. Ultrasound-guided nerve blocks: efficacy and safety. *Best Practice & Research Clinical Anaesthesiology*. 2009;23:313-326.

Yarwood J, Berrill A. Nerve blocks of the anterior abdominal wall. Continuing Education in Anaesthesia, Critical Care & Pain. 2010;10:182-186.

Yeğin A, Erdoğan A, Hadimioğlu N. Toraks cerrahisinde ameliyat sonrası analjezi. GKD Anest Yoğ Bak Dern Derg 2005;13:418-25.

YANIK CİDDİYETİNİN TAYİNİ

Ahmet Barış DİRİM

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıklıgöl Devlet Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1751-7156
- ❖ Mail: drbarisdirim@yahoo.com

KAYNAKLAR

- American Burn Association White Paper. Surgical management of the burn wound and use of skin substitutes. Copyright 2009. www.ameriburn.or
- Atchison NE, Osgood PF, Carr DB, Szyfelbein SK. Pain during burn dressing change in children: Relationship to burn area, depth and analgesic regimens. *Pain* 1991;47(1):41–5.
- Barnes, J.; Duffy, A.; Hamnett, N.; McPhail, J.; Seaton, C.; Shokrollahi, K.; James, M.I.; McArthur, P.; Pritchard Jones, R. The Mersey Burns App: Evolving a Model of Validation. *Emerg. Med. J.* 2015, 32, 637–641.
- Bloemsmas GC, Dokter J, Boxma H, Oen IMM: Mortality and cause of death in a burn center. *Burns*, 34(8): 1103-7, 2008.
- Butz, D.R.; Collier, Z.; O'Connor, A.; Magdziak, M.; Gottlieb, L.J.; Connor, A.O.; Magdziak, M.; Gottlieb, L.J. Is Palmar Surface Area a Reliable Tool to Estimate Burn Surface Areas in Obese Patients ? *J. Burn Care Res. Off. Publ. Am. Burn Assoc.* 2015, 36, 87–91.
- Haller, H. *Verbrennungstiefe und Ausmaß*. In *Verbrennungen*; Springer: Berlin/Heidelberg, Germany, 2009; pp. 159–167.
- Haller, H.L.; Giretzlehner, M.; Thumfart, S. Burn Size Estimation, Challenges, and Novel Technology. In *Handbook of Burns Volume 1: Acute Burn Care*; Jeschke, M.G., Kamolz, L.-P., Sjöberg, F., Wolf, S.E., Eds.; Springer International Publishing: Cham, Switzerland, 2020; pp. 181–197. ISBN 978-3-030-18940-2.
- Jackson DM. The diagnosis of the depth of burning. *Br J Surg* 1953;40:588–596.
- Jaspers ME, van Haasterecht L, van Zuijlen PP, Mekkink LB. A systematic review on the quality of measurement techniques for the assessment of burn wound depth or healing potential. *Burns*, 2019;45(2):261-281.
- Klasen, H.J. Chapter I: Classification of burns. In *History of Burns*; Erasmus Publishing: Rotterdam, The Netherlands, 2004; pp. 21–66. ISBN 90 5235 168 6.
- Lund CC, Browder NC. The estimation of areas of burns. *Surg Gynecol Obstet* 1944; 79:352.
- Miminas, D.A. A Critical Evaluation of the Lund and Browder Chart. *Wounds* 2007, 3, 58–68.
- Monstrey S, Hoeksema H, Verbelen J, et al. Assessment of burn depth and burn wound healing potential. *Burns* 2008; 34:761.

- Nagel TR, Schunk JE. Using the hand to estimate the surface area of a burn in children. *Pediatr Emerg Care* 1997; 13:254.
- Orgill DP, Solari MG, Barlow MS, O'Connor NE. A finite element model predicts thermal damage in cutaneous contact burns. *J Burn Care Rehabil* 1998; 19:203.
- Orgill Dp. Excision and skin grafting of thermal burns. *N Engl J Med* 2009; 360:893.
- Pham, TN, Girban, et al. Evaluation of the burn wound: Management decisions. In: *Total Burn Care*, 3rd edition, Herndon, D (Eds), Saunders Elsevier, Philadelphia 2007.p.119.
- Parvizi, D.; Giretzlehner, M.; Wurzer, P.; Klein, L.D.; Shoham, Y.; Bohanon, F.J.; Haller, H.L.; Tuca, A.; Branski, L.K.; Lumenta, D.B.; et al. BurnCase 3D Software Validation Study: Burn Size Measurement Accuracy and Inter-Rater Reliability. *Burns* 2016, 42, 329–335.
- Serrano C, Boloix-Tortosa R, Gomez-Cia T, Acha B. Features identification for automatic burn classification. *Burns* 2015; 41:1883.
- Sheridan RL, Petras L, Basha G, et al. Planimetry study of the percent of body surface represented by the hand and palm: sizing irregular burns is more accurately done with the palm. *J Burn Care Rehabil* 1995; 16:605.
- Smolle C, Cambiaso-Daniel J, Forbes AA, Wurzer P, Hundeshagen G, Branski LK, et al. Recent trends in burn epidemiology worldwide: a systematic review. *Burns*. 2017;43:249–57.
- Rossiter, N.D.; Chapman, P.; Haywood, I.A. How Big Is a Hand? *Burn. J. Int. Soc. Burn Inj.* 1996, 22, 230–231.
- Ryan CM, Schoenfeld DA, Thorpe WP, Sheridan RL: Objective estimates of the probability of death from burn injuries. *N Engl J Med*, 338: 362-6, 1998.
- Wallace, A.B. The Exposure Treatment of Burns. *Lancet* 1951, 257, 501–504.
- Woodson LC, Sherwood ER, Aarsland A, et al. Anesthesia for burned patients. In: *Total Burn Care*, 3rd edition, Herndon DN (Ed), Saunders Elsevier, Philadelphia 2007. P.196.

GÜNCEL TIP ALANINDA ZEOLİT UYGULAMALARI

Tuğba ÇORLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5828-207X
- ❖ Mail: tugbacorlu@sdu.edu.tr

Sezen TEKİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6599-9631
- ❖ Mail: sezentekin@karatekin.edu.tr

Irmak KARADUMAN ER

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3786-3865
- ❖ Mail: irmakkaradumaner@karatekin.edu.tr

Selim ACAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Gazi Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4014-7800
- ❖ Mail: sacar@gazi.edu.tr

KAYNAKLAR

- Arruebo, M., Mallada, R., Santamaria, J., Cejka, J., Pérez-Pariente, J., Roth, W.J. (2008). Zeolites: From Model Materials to Industrial Catalysts, Transworld Research Network, Trivandrum, 125–250.
- Bacakova L., Vandrovцова M., Kopova I., Jirka I. (2018). Applications of zeolites in biotechnology and medicine – a review, *Biomater. Sci.*, 2018, 6, 974.
- Barry JE, Trogolo JA, Pastecki EA. Antimicrobial dental products. Google Patents. 2001
- Bora, Ş. (2018). Effects Of Using Different Polymers In Post-Synthesis Treatments Of Zeolite 4A Coatings, Department of Chemical Engineering, Istanbul Technical University, Istanbul.
- Carr D.A., Lach-hab M., Yang S., Vaisman I.I., Blaisten-Barojas E.(2009) Machine learning approach for structure-based zeolite classification, *Microporous Mesoporous Mater.*, 117 339–349.
- Cura, Ö., Ajjaq, A., Çağırtekin, A. O., Çavdar, Ş., & Acar, S., (2021). Low-energy ball milling effect on the dielectric response and electrical transport mechanisms of natural clinoptilolite zeolites in a wide temperature range. *Materials Today Communications*, vol.29.
- Derakhshankhah H., Jafari S., Sarvari S., Barzegari E., Moakedi F., Ghorbani M., Shiri Varnamkhashti B., Jaymand M., Izadi Z., Tayebi L. (2020). Biomedical Applications of Zeolitic Nanoparticles, with an Emphasis on Medical Interventions, *International Journal of Nanomedicine* 15 363–386
- Dorn SO, Gartner AH. Retrograde filling materials: a retrospective success-failure study of amalgam, EBA, and IRM. *J Endod.* 1990;16(8):391–393
- Erdem-Şenatarlar, A., Tatlıer, M., and Ürgen, M. (1999). Preparation of Zeolite Coatings by Direct Heating of the Substrates, *Microporous and Mesoporous Materials*, Vol. 32, pp. 331-343.
- Eventov V, Andrianova MY, Palyulina M. (1999) Water purification for hemodialysis. *Biomed Eng*, 33(2):76–81. doi:10.1007/BF02386173
- Galioglu S., Karaduman I., Çorlu T., Akata B., Yıldırım M.A., Ateş A., Acar S. (2018). Zeolite A coated $Zn_{1-x}Cu_xO$ MOS sensors for NO gas detection, *Journal of Materials Science: Materials in Electronics* volume 29, 1356–1368
- Iqbal N., Kadir M.R.A., Iqbal S., Izwan S., Razak A., Rafique M.S., Bakhsheshi Rad H.R., Idris M.H., Khattak M.A., Raghavendran H.R.B., Abbas A.A., (2016) Nano-hydroxyapatite reinforced zeolite ZSM

- composites: A comprehensive study on the structural and in vitro biological properties, *Ceram. Int.* 42, 7175–7182.
- Kesraoui-Ouki, S., Cheeseman, C. & Perry, R., (1993). Effects of conditioning and treatment of chabazite and clinopfilolite prior to lead and cadmium removal, *Environ. Sci. Technol.* 27, 1108-1116.
- Köseoğlu, K. (2013). Nanogözenekli Zeolit Malzemeye Dayalı Yeni Gaz Boşalma Elektronik Cihazının Özellikleri, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Mohammadkhani B., Haghghi M., Sadeghpour P., (2016) Altering C₂H₄/C₃H₆ yield in methanol to light olefinover HZSM-5, SAPO-34 and SAPO-34/HZSM-5 nanostructured catalysts: influence of Si/Al ratio and composite formation, *RSC Adv.* 6 25460–25471.
- Papaioannou D.S., Kyriakis S.C., Papasteriadis A., Roubies N., Yannakopoulos A., Alexopoulos C., Effect of in-feedinclusion of a natural zeolite (clinoptilolite) on certain vitamin, macroandtrace element concentrations in the blood, liver and kidney tissues of sows., *Res. Vet. Sci.* 72 (2002) 61–68
- Patzer JF, Yao SJ, Wolfson S. (1995). Zeoliti ammonium Exchange for portable hemodialysis dialy sateregeneration. *ASAIO J.* 41 (2):221–226.
- Pina, M. P., Mallada, R., Arruebo, M., Urbiztondo, M., Navascués, N., De La Iglesia, O., & Santamaria, J. (2011). Zeolite films and membranes. Emerging applications. *Microporous and Mesoporous Materials*, 144(1–3), 19–27.
- Sadiq, Y., Aktas, K., ACAR, S., & Salamov, B. G., (2010). Influence of the microstructure on the charge transport in semiconductor gas discharge electronic devices. *Superlattices And Microstructures*, vol.47, no.6, 648-660.
- Saghiri MA, Lotfi M, Aghili H. Dental cement composition. Google Patents. 2014
- Sato K., Sugimoto K., Nakane T. (2008). Preparation of higher flux NaA zeolite membrane on asymmetric porous support and permeation behavior at higher temperatures up to 145°C in vapor permeation, *Journal of Membrane Science*, 307;2, 181-195.
- Soylu M., Gökkuş Ö., Türkiye'deki Doğal Zeolitler Ve İyon Değişimi Uygulamaları, *ÖHÜ Müh. Bilim. Derg. / OHU J. Eng. Sci.*, 2017, 6(1): 11-20.
- Sun W., Lam K.F., Wong L.W., Yeung K.L., Zeolite micro pattern for biological applications, *Chem. Commun.* (2005) 4911–4912.

- Serati-Nouri H., Jafari A., Roshangar L., Dadashpour M., Pilehvar-Soltanahmadi Y., Zarghami N., (2020). Biomedical applications of zeolite-based materials: A review, *Materials Science and Engineering: C*, 116, 111225.
- Şahin S, Uçar Tutar G., Geboloğlu N., The Effects of Zeolite Application on Nitrate Quantity in Soil and The Growth of Maize Plant (*Zea Mays L.*), *Turkish Journal of Agriculture – Food Science and Technology*, 8(sp1): 187-191, 2020,
- Tatler M., and Erdem-Şenatalar A. (1999). The Stability of Zeolite Coatings Grown on Metal Supports for Heat Pump Applications, *Studies in Surface Science and Catalysis: Porous Materials in Environmentally Friendly Processes*, Vol. 125, pp. 101-108.
- Van Koningsveld H., Jansen J.C., vanBekum H., (1990) The monoclinic framework structure of zeolite H-ZSM-5. Comparison with the orthorhombic framework of as-synthesized ZSM-5, *Zeolites* 10 235–242.
- Wenten, I. G., Dharmawijaya, P. T., Aryanti, P. T. P., Mukti, R. R., & Khoiruddin. (2017). LTA zeolite membranes: Current progress and challenges in pervaporation. *RSC Advances*, 7(47), 29520–29539.
- Wernert V, Schäfer O, Ghobarkar H., Denoyel R. (2005). Adsorption properties of zeolites for artificial kidney applications. *Microporous Mesoporous Mater.* 83(1):101–113.
- Xu, J. (2007). Source materials for zeolite synthesis, in *Introduction to Zeolite Science and Practice*, *Studies in Surface Science and Catalysis*, 3, p. 39-103, Eds. Cejka J., vanBekum A., Corma A. And Schüth F., Elsevier B.V., Amsterdam.

BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLARA GÜNCEL BAKIŞ

Gökhan BİLGİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Erzurum İl Sağlık Müdürlüğü, Erzurum/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2606-0744
- ❖ Mail: drgkhnblgn@msn.com

KAYNAKLAR

- A.H.A., 2005. 15 Kasım 2020. <http://www.americanheart.org/>.
- Ankara: Sağlık Bakanlığı; 2015. Türkiye Kalp ve Damar Hastalıklarını Önleme ve Kontrol Programı 2015-2020. Türkiye. Erişim Tarihi: 15.06.2023 <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Yayin/506>
- Arikoglu, H. (2015). Tip 2 diyabetin moleküler genetik temeli; Son gelişmeler. Genel Tıp Dergisi. 25. 147-147. 10.15321/GenelTipDer.2015414672
- Bartelt, A.; Merkel, M.; Heeren, J., A new, powerful player in lipoprotein metabolism: brown adipose tissue. J Mol Med (Berl) 2012, 90 (8), 887-93.
- Bartelt, A.; Bruns, O. T.; Reimer, R.; Hohenberg, H.; Ittrich, H.; at all... adipose tissue activity controls triglyceride clearance. Nat Med 2011, 17 (2), 200-5.
- Bilgin G, Akdemir F. İki Farklı Lipid Metabolizması İndikatörüne KCNQ Geninin Yok Edilmesinin Etkisinin Araştırılması. Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Estitüsü, Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum, 2020
- “Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar Çok Paydaşlı Eylem Planı (2017-2025)” Sağlık Bakanlığı, Yayın No: 1056, Ankara 2017
- Diabetes country profiles 2016. Geneva: World Health Organization; 2016. Erişim Tarihi: 10.11.2020 http://www.who.int/diabetes/countryprofiles/tur_en.pdf?ua=1
- Diabetes country profiles 2016. Geneva: World Health Organization; 2016 Erişim Tarihi: 16.05.2023 http://www.who.int/diabetes/country-profiles/tur_en.pdf?ua=1
- Dupuis, J.; Langenberg, C.; Prokopenko, I.; Saxena, R.; Soranzo, N.; Jackson, A. U.ve ark... New genetic loci implicated in fasting glucose homeostasis and their impact on type 2 diabetes risk. Nat Genet 2010, 42 (2), 105-16.
- García-Chapa, E. G.; Leal-Ugarte, E.; Peralta-Leal, V.; Durán-González, J.; Meza-Espinoza, J. P., Genetic Epidemiology of Type 2 Diabetes in Mexican Mestizos. Biomed Res Int 2017, 2017, 3937893.
- GBD 2019 Diseases and Injuries Collaborators. Global burden of 369 diseases and injuries in 204 countries and territories, 1990-2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. Lancet. 2020 Oct 17;396(10258):1204-1222.
- Global status report on noncommunicable diseases 2014.) Geneva: World Health Organization; 2014.Erişim tarihi 10.05.2023

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/148114/1/9789241564854_eng.pdf?ua=1

Global atlas on cardiovascular disease prevention and control. Geneva: World Health Organization; 2011 Erişim Tarihi: 10.06.2023

Global atlas on cardiovascular disease prevention and control (who.int)

Goldstein, J. L.; DeBose-Boyd, R. A.; Brown, M. S., Protein sensors for membrane sterols. *Cell* 2006, 124 (1), 35-46.

Kido, Y., Gene-environment interaction in type 2 diabetes. *Diabetol Int* 2017, 8 (1), 7-13.

Kumar, S.; Aswal, V. K.; Agrawal, R. P.; Quoseena, M.; Jillellamudi, C.; Kapur, S.; Toshani, N. C., SNP in KCNQ1 Gene is Associated with Susceptibility to Diabetic Nephropathy in Subjects with Type 2 Diabetes in India. *J Assoc Physicians India* 2018, 66 (8), 58-61.

Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye 2012. 948, Ankara, Sağlık Bakanlığı, 2014. Erişim Tarihi: 15.06.2023

<https://bmyk.gov.tr/Eklenti/38502/0/kuresel-yetiskin-tutun-arastirmasi-turkiye-raporu-2012pdf.pdf>

Latchman, D. S., Transcription factors: an overview. *Int J Biochem Cell Biol* 1997, 29 (12), 1305-12.

Mukamal KJ, Chen CM, Rao SR, Breslow RA. Alcohol consumption and cardiovascular mortality among U.S. adults, 1987 to 2020. *J Am Coll Cardiol*. 2010; 55:1328–35

Noncommunicable diseases country profiles 2014. Geneva: World Health Organization; 2014 Erişim Tarihi: 04.05.2023
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/128038/1/9789241507509_eng.pdf.

Noncommunicable diseases country profiles 2014. Geneva: World Health Organization; 2014. Erişim Tarihi: 05.05.2023
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/128038/1/9789241507509_eng.pdf.

Nohturfft, A.; Losick, R., Fats, Flies, and Palmitate. *Science* 2002, 296 (5569), 857-858.

Rawson, R. B., The SREBP pathway--insights from insects and insects. *Nat Rev Mol Cell Biol* 2003, 4 (8), 631-40.

Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2021. Bora Başara B, Soyutun Çağlar İ, Aygün A, Özdemir T A, Kulali B. 97-117. Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, 2023

IHME, Küresel Hastalık Yükü Çalışması 2019. Erişim Tarihi: 10.05.2023
<http://www.healthdata.org/results/>

- Strazzullo P et al. Salt intake, stroke, and cardiovascular disease: meta-analysis of prospective studies. *BMJ*. 2009;339: b4567.
- Satman, I.; Omer, B.; Tutuncu, Y.; Kalaca, S.; Gedik, S.; Dincceg, N.; at all... Twelve-year trends in the prevalence and risk factors of diabetes and prediabetes in Turkish adults. *Eur J Epidemiol* 2013, 28 (2), 169-80.
- Türkiye Hane halkı Sağlık Araştırması Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri. Erişim Tarihi: 15. 05.2023
https://www.who.int/ncds/surveillance/steps/WHO_Turkey_Risk_Factors_A4_TR_19_6.2018.pdf,
- Türkiye Kalp ve Damar Hastalıklarını Önleme ve Kontrol Programı 2015-2020. Türkiye Ankara: Sağlık Bakanlığı; 2015. Erişim Tarihi: 15.06.2023 <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Yayin/506>,
- Türkiye’de Tuz Tüketimi ve Gıda Kaynakları Çalışması -SALTurk 2 Ankara: TürkHipertansiyon ve Böbrek Hastalıkları Derneği; 2012 Erişim Tarihi: 05.05.2023
http://www.turkhipertansiyon.org/tuz_280512.php,
- Towle, H. C., Glucose and cAMP: adversaries in the regulation of hepatic gene expression. *Proc Natl Acad Sci U S A* 2001, 98 (24), 13476-8.
- Osborne, T. F.; Espenshade, P. J., Evolutionary conservation and adaptation in the mechanism that regulates SREBP action: what a long, strange tRIP it's been. *Genes Dev* 2009, 23 (22), 2578-91.
- Ölüm Nedeni İstatistikleri, 30-70 yaş. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu; 2012
- Ünal B, Ergör G, Dinç Horasan G, Kalaça S, Sözmén K. Türkiye Kronik Hastalıklar ve Risk Faktörleri Sıklığı Çalışması. Ankara: Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu; 2013. Erişim Tarihi: 15.05.2023 <http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/khrfai.pdf>
- Yasuda, K.; Miyake, K.; Horikawa, Y.; Hara, K.; Osawa, H.; Furuta, H. Ve ark... Variants in KCNQ1 are associated with susceptibility to type 2 diabetes mellitus. *Nat Genet* 2008, 40 (9), 1092-7.
- Yusuf, S.; Reddy, S.; Ounpuu, S.; Anand, S., Global burden of cardiovascular diseases: part I: general considerations, the epidemiologic transition, risk factors, and impact of urbanization. *Circulation* 2001, 104 (22), 2746-53.

SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA AŞILAMA

Şafak Özer BALİN

- ❖ Kurum Bilgisi: Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları Anabilim Dalı, Elazığ/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-3722-4660
- ❖ Mail: safakozerbalin@hotmail.com

pozitif bir hastanın kan/vücut sıvısı ile aşı öyküsü olmayan sağlık çalışanının maruziyeti sonrası sağlık çalışanına HBIG ve HBV aşısının uygulanması önerilmektedir. Ancak hasta HBsAg bakımından negatif ise sağlık çalışanının sadece aşısı yaptırması tavsiye edilmektedir. Mesleki olarak HCV'ye maruziyet durumunda ise, sağlık çalışanı mümkün olan en kısa süre içerisinde AntiHCV ve HCVRNA açısından test edilmelidir. Ayrıca en geç ilk 48 içerisinde kaynak hastanın HCVRNA testi yapılmış olmalıdır. Eğer kaynak hasta pozitif ya da bilinmiyorsa maruz kalan sağlık çalışanı da negatif ise, takip eden 3-6. haftalarda sağlık çalışanına HCVRNA testini tekrarlamak gerekmektedir. Test sonucunun negatif gelmesi halinde ise 6. ayda antiHCV testi yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Advisory Committee on Immunization Practices; Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Immunization of health-care personnel: recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP). MMWR Recomm Rep. 2011 Nov 25;60(RR-7):1-45.
- Ahmed F, Lindley MC, Allred N, et al. Effect of influenza vaccination of healthcare personnel on morbidity and mortality among patients: systematic review and grading of evidence. Clin Infect Dis 2014; 58:50.
- Atkinson WL, Arden NH, Patriarca PA, et al. Amantadine prophylaxis during an institutional outbreak of type A (H1N1) influenza. Arch Intern Med 1986; 146:1751.
- Balkovic ES, Goodman RA, Rose FB, Borel CO. Nosocomial influenza A (H1N1) infection. Am J Med Technol 1980; 46:318.
- Bolyard EA, Tablan OC, Williams WW, et al. Guideline for infection control in healthcare personnel, 1998. Hospital Infection Control Practices Advisory Committee. Infect Control Hosp Epidemiol 1998; 19:407.
- Beekmann SE, Henderson DK. Protection of healthcare workers from bloodborne pathogens. Curr Opin Infect Dis 2005; 18:331.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Updated recommendations for use of tetanus toxoid, reduced diphtheria toxoid, and acellular pertussis (Tdap) vaccine in adults aged 65 years and older - Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP), 2012. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 2012; 61:468.
- Centers for Disease Control (CDC). Outbreak of influenza A in a nursing home--New York, December 1991-January 1992. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 1992; 41:129.
- Centers for Disease Control (CDC). (2011). Whooping Cough Outbreaks <http://www.cdc.gov/pertussis/outbreaks.html> (Accessed on July 06, 2011).

- DeCastro MG, Denys GA, Fauerbach LL, et al. APIC position paper: immunization. Association for Professionals in Infection and Epidemiology, Inc. *Am J Infect Control*. 1999 Feb;27(1):52-3.
- Fischer PR, Brunetti C, Welch V, Christenson JC. Nosocomial mumps: report of an outbreak and its control. *Am J Infect Control* 1996; 24:13.
- Gara N, Abdalla A, Rivera E, et al. Durability of antibody response against hepatitis B virus in healthcare workers vaccinated as adults. *Clin Infect Dis* 2015; 60:505.
- Garner JS. Guideline for isolation precautions in hospitals. The Hospital Infection Control Practices Advisory Committee. *Infect Control Hosp Epidemiol*. 1996 Jan;17(1):53-80.
- Grohskopf LA, Alyanak E, Broder KR, et al. Prevention and Control of Seasonal Influenza with Vaccines: Recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices - United States, 2020-21 Influenza Season. *MMWR Recomm Rep* 2020; 69:1.
- Haviari S, Bénét T, Saadatian-Elahi M, André P, Loulergue P, Vanhems P. Vaccination of healthcare workers: A review. *Hum Vaccin Immunother*. 2015;11(11):2522-37.
- Havers FP, et al. <http://www.cdc.gov/vaccines/pubs/pinkbook/downloads/pert.pdf> (Accessed on July 06, 2011).
- Havlicek D Jr, Rosenman K, Simms M, Guss P. Age-related hepatitis B seroconversion rates in health care workers. *Am J Infect Control* 1997; 25:418.
- <https://www.uptodate.com/contents/immunizations-for-health-care-providers>, (Accessed on December 13, 2022).
- Hepatitis B virus: a comprehensive strategy for eliminating transmission in the United States through universal childhood vaccination. Recommendations of the Immunization Practices Advisory Committee (ACIP). *MMWR Recomm Rep* 1991; 40:1.
- Immunization of health-care workers: recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP) and the Hospital Infection Control Practices Advisory Committee (HICPAC). *MMWR Recomm Rep* 1997; 46:1.
- Ingerslev J, Mortensen E, Rasmussen K, et al. Silent hepatitis-B immunization in laboratory technicians. *Scand J Clin Lab Invest* 1988; 48:333.
- Josephson A, Gombert ME. Airborne transmission of nosocomial varicella from localized zoster. *J Infect Dis* 1988; 158:238.
- Larson EL. APIC guideline for handwashing and hand antisepsis in health care settings. *Am J Infect Control*. 1995 Aug;23(4):251-69.

- Louther J, Feldman J, Rivera P, et al. Hepatitis B vaccination program at a New York City hospital: seroprevalence, seroconversion, and declination. *Am J Infect Control* 1998; 26:423.
- Mortimer EA Jr. Pertussis and its prevention: a family affair. *J Infect Dis* 1990; 161:473.
- Pachucki CT, Pappas SA, Fuller GF, et al. Influenza A among hospital personnel and patients. Implications for recognition, prevention, and control. *Arch Intern Med* 1989; 149:77.
- Potter J, Stott DJ, Roberts MA, et al. Influenza vaccination of health care workers in long-term-care hospitals reduces the mortality of elderly patients. *J Infect Dis* 1997; 175:1.
- Smith E, Wong VK. Measles susceptibility of hospital personnel. *Arch Intern Med* 1993; 153:1011.
- Schillie S, Murphy TV, Sawyer M, et al. CDC guidance for evaluating health-care personnel for hepatitis B virus protection and for administering postexposure management. *MMWR Recomm Rep* 2013; 62:1.
- Schillie S, Vellozzi C, Reingold A, et al. Prevention of Hepatitis B Virus Infection in the United States: Recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices. *MMWR Recomm Rep* 2018; 67:1.
- Schillie S, Murphy TV, Sawyer M, et al. CDC guidance for evaluating health-care personnel for hepatitis B virus protection and for administering postexposure management. *MMWR Recomm Rep* 2013; 62:1.
- TC. Sağlık Bakanlığı Sağlık Çalışanlarına Önerilen Aşılar (Aşı portalı). <https://hsgm.saglik.gov.tr/saglik-calisanlari-asilama.html>
- The Centers for Disease Control and Prevention. Prevention Strategies for Seasonal Influenza in Healthcare Settings <http://www.cdc.gov/flu/professionals/infectioncontrol/healthcaresettings.html> (Accessed on October 10, 2018).
- The Centers for Disease Control and Prevention. (2018). Prevention Strategies for Seasonal Influenza in Healthcare Settings (Accessed on October 10, 2018 <http://www.cdc.gov/flu/professionals/infectioncontrol/healthcaresettings.htm>)
- Williams WW, Preblud SR, Reichelderfer PS, Hadler SC. Vaccines of importance in the hospital setting. Problems and developments. *Infect Dis Clin North Am* 1989; 3:701.

SAĞLIK & BİLİM
2023
BESLENME-II

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Hatice BAYGUT

SAĞLIK & BİLİM 2023: Beslenme -II

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Hatice BAYGUT
ORCID (0000-0003-1703-1420)

ISBN 978-625-6504-32-5
E-ISBN 978-625-6504-33-2
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub20233>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Beslenme -II

BAYGUT, Hatice

1. Basım, 270., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1.Beslenme 2. Bilim 3. Diyet 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

FONKSİYONEL BESİNLER.....	7
<i>Adem NECİP</i>	
TAT ALGISI VE HORMONLAR	19
<i>Hacer ALATAŞ</i>	
AKDENİZ DİYETİ VE MELATONİN	33
<i>Tuba ONAY</i>	
ADİPOKİNLER VE METABOLİK ETKİLERİ.....	47
<i>Fatma Özsel ÖZCAN ARAÇ</i>	
DİYABET, PREBİYOTİK VE PROBİYOTİKLER.....	59
<i>Aybüke COŞKUN, Muhammed Enes KARTAL, Birgül DAĞ, Ayhan DAĞ</i>	
PALEO BESLENME VE MİKROBİYOTA	81
<i>Fatma Bengü KUYULU BOZDOĞAN</i>	
OBEZİTE, BAĞIRSAK MİKROBİYOTASI VE BEYİN EKSENİ.....	91
<i>Buket AKCAN, Yahya ALTINKAYNAK</i>	
DİYET POSASI VE SAĞLIK.....	103
<i>Muhammed Enes KARTAL, Aybüke COŞKUN, Birgül DAĞ, Ayhan DAĞ</i>	
ARALIKLI ORUÇ VE SAĞLIK	115
<i>Esra BOZBAŞ</i>	
FODMAP DİYET	131
<i>Aybala TAZEYOĞLU</i>	
ZONE DİYETİ VE SAĞLIĞA ETKİSİ.....	145
<i>Berfin YÜZEN, İrem GÖRGÜLÜ</i>	
SARKOPENİ VE BESLENME.....	157
<i>Bilal UYSAL</i>	
UYKU VE OBEZİTE.....	173
<i>Arzu CEYLAN</i>	

GEBELİKTE BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE DESTEĞİ	185
<i>Zeynep Senem SÖYLEYİCİ ÖCAL, Didem YAZAR</i>	
MALNÜTRİSYON VE TARAMA ARAÇLARI.....	199
<i>Betül ORUÇOĞLU, Buket ÖZEN ÜNALDI</i>	
ANTİOKSİDAN VİTAMİNLERDEN C VE E VİTAMİNİN SPORCU PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİLERİ	211
<i>Cemaliye SÜT KURT</i>	
FİTOKİMYASALLAR VE KANSER.....	229
<i>Gülten SOYCAN</i>	
B12 VİTAMİNİ EKSİKLİĞİNİN MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ ÜZERİNE ETKİLERİ	241
<i>Muhammed Enes KARTAL, Birgül DAĞ, Ayhan DAĞ</i>	
SÜT BENZERİ BİTKİ BAZLI İÇECEKLER.....	253
<i>Hatice BAYGUT</i>	
SAĞLIKLI BESLENMEYE PRATİK BİR KATKI: TÜKETİME HAZIR YİYECEKLER.....	261
<i>Sevinç BAKAN</i>	

FONKSİYONEL BESİNLER

Adem NECİP

- ❖ Kurum Bilgisi: Harran Üniversitesi, Şanlıurfa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Şanlıurfa/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2092-7829
- ❖ Mail: ademnecip@harran.edu.tr

KAYNAKLAR

- Azzi A. (2018). Many tocopherols, one vitamin E. *Molecular aspects of medicine*, 61, 92-103.
- Bravo L. (1998). Polyphenols: chemistry, dietary sources, metabolism, and nutritional significance. *Nutrition reviews*, 56(11), 317-333.
- Büyüktuncer Z. (2018). Beslenme, Fonksiyonel Besinler ve Mikrobiyota. *Türkiye Klinikleri Beslenme ve Diyetetik-Özel Konular*, 4(2), 9-15.
- Castillo M, Iriondo-DeHond A, Martirosyan DM. (2018). Are functional foods essential for sustainable health? *Annals of Nutrition & Food Science*, 2(1), 1015.
- Cermak R, Wolfram S. (2006). The potential of flavonoids to influence drug metabolism and pharmacokinetics by local gastrointestinal mechanisms. *Current drug metabolism*, 7(7), 729-744.
- Chirinos R, Betalleluz-Pallardel I, Huamán A, Arbizu C, Pedreschi R, Campos D. (2009). HPLC-DAD characterisation of phenolic compounds from Andean oca (*Oxalis tuberosa* Mol.) tubers and their contribution to the antioxidant capacity. *Food Chemistry*, 113(4), 1243-1251.
- Crowe KM, Francis C. (2013). Position of the academy of nutrition and dietetics: functional foods. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 113(8), 1096-1103.
- Çiçek B. (2016). Fitokimyasallar ve İmmün Sistem. *Türkiye Klinikleri Beslenme ve Diyetetik-Özel Konular*, 2(2), 36-41.
- Devaki SJ, Raveendran RL. (2017). Vitamin C: sources, functions, sensing and analysis. In *Vitamin C*. IntechOpen.
- Dodevska T, Shterev I, Lazarova Y. (2018). An electrochemical sensing platform based on iridium oxide for highly sensitive and selective detection of nitrite and ascorbic acid. *Acta Chimica Slovenica*, 65(4), 970-979.
- Fernandez-Araque A. (2017). The antioxidants in the process of ocular pathology. *Nutricion Hospitalaria*, 34(2), 469-478.
- Garg A, Lee JCY. (2022). Vitamin E: Where are we now in vascular diseases?. *Life*, 12(2), 310.
- Halliwell BARRY, (1992). Free radicals, antioxidants, and human disease: where are we now?. *J. Lab. Clin. Med.*, 119, 598-620.
- Jiang Q. (2017). Natural forms of vitamin E as effective agents for cancer prevention and therapy. *Advances in Nutrition*, 8(6), 850-867.
- Kohen R, Nyska A. (2002). Invited review: Oxidation of biological systems: oxidative stress phenomena, antioxidants, redox reactions, and methods for their quantification. *Toxicologic pathology*, 30(6), 620-650.

- Kurek-Górecka A, Górecki M, Rzepecka-Stojko A, Balwierz R, Stojko J. (2020). Bee products in dermatology and skin care. *Molecules*, 25(3), 556.
- Nagai T, Inoue R, Inoue H, Suzuki N. (2003). Preparation and antioxidant properties of water extract of propolis. *Food chemistry*, 80(1), 29-33.
- Özcan O, Erdal H, Çakırca G, Yönden Z. (2015). Oxidative stress and its impacts on intracellular lipids, proteins and DNA. *J Clin Exp Invest*, 6(3), 331-336.
- Pisoschi AM, Pop A, Serban AI, Fafaneata C. (2014). Electrochemical methods for ascorbic acid determination. *Electrochimica Acta*, 121, 443-460.
- Pyrzynska K, Biesaga M, (2009). Analysis of phenolic acids and flavonoids in honey. *Trac trends in analytical chemistry*, 28(7), 893-902.
- Rudnicki M, de Oliveira MR, da Veiga Pereira T, Reginatto FH, Dal-Pizzol F, Moreira JCF. (2007). Antioxidant and antiglycation properties of *Passiflora alata* and *Passiflora edulis* extracts. *Food Chemistry*, 100(2), 719-724.
- Shandilya, U. K, Sharma A. (2017). Functional foods and their benefits: an overview. *J. Nutr. Health Food Eng*, 7, 247.
- Sheey T, Morrisey PA. (1998). *Functional Foods-Prospect and Perspectives. Nutritional Aspects of Food Processing and Ingredients*. Gaithersburg: Aspen Publishers.
- Staroverov VN, Davidson ER, (2000). Distribution of effectively unpaired electrons. *Chemical Physics Letters*, 330(1-2), 161-168.
- Vatansever HS, Sorkun K, Gurhan SID, Ozdal-Kurt F, Turkoz E, Gencay O, Salih B. (2010). Propolis from Turkey induces apoptosis through activating caspases in human breast carcinoma cell lines. *Acta histochemica*, 112(6), 546-556.
- Vissers MC, Das AB. (2018). Potential mechanisms of action for vitamin C in cancer: reviewing the evidence. *Frontiers in physiology*, 9, 809.
- Yalçın S. (2016). İnsan Sağlığı Açısından Fonksiyonel Gıdanın Önemi. *Türkiye Klinikleri Hayvan Besleme ve Beslenme Hastalıkları-Özel Konular*, 2(3), 1-10.
- Yiğit GG, Cerit İ, Demirkol O. (2018). Fonksiyonel kakao ve kakao ürünleri. *Gıda/The Journal of FOOD*, 43(4).

TAT ALGISI VE HORMONLAR

Hacer ALATAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Malatya/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6441-0362
- ❖ Mail: hacer_alatas@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Baldwin BA, Parrott RF, Ebenezer IS. 1998. Food for thought: a critique on the hypothesis that endogenous cholecystokinin acts as a physiological satiety factor. *Progress in Neurobiology*, 55(5), 477-507.
- Baquero AF, Gilbertson TA. 2011. Insulin activates epithelial sodium channel (ENaC) via phosphoinositide 3-kinase in mammalian taste receptor cells. *American Journal of Physiology-Cell Physiology*, 300(4), 860-871.
- Batterham RL, Cohen MA, Ellis S, Le Roux CW ve ark. 2003. Inhibition of food intake in obese subjects by peptide YY3–36. *New England Journal of Medicine*, 349(10), 941-948.
- Batterham RL, Cowley MA, Small CJ ve ark. 2002. Gut hormone PYY3-36 physiologically inhibits food intake. *Nature*, 418(6898), 650-654.
- Branchek TA, Smith KE, Gerald C, Walker MW. 2000. Galanin receptor subtypes, *Trends in Pharmacological Sciences*, 21(3), 109-117.
- Branchek T, Smith KE, Walker MW. 1998. Molecular biology and pharmacology of galanin receptors, *Annals of the New York Academy of Sciences*, 863, 94-107.
- Bubien JK. 2010. Epithelial Na⁺ channel (ENaC), hormones, and hypertension, *Journal of Biological Chemistry*, 285(31), 23527-23531.
- Cheng CA, Geoghegan JG, Lawson DC, Berlangieri SU, Akwari O, Pappas TN. 1993. Central and peripheral effects of CCK receptor antagonists on satiety in dogs, *American Journal of Physiology-Gastrointestinal and Liver Physiology*, 265, G219-G223.
- Di Marzo V, Goparaju SK, Wang L, Liu J, Bátkai S, Járαι Z, ve ark. 2001. Leptin-regulated endocannabinoids are involved in maintaining food intake, *Nature*, 410(6830), 822-825.
- Gehlert DR. 1998. Multiple receptors for the pancreatic polypeptide (PP-fold) family: physiological implications. In *Proceedings of the Society for Experimental Biology and Medicine*, 218(1), 7-22.
- Habberstad C, Drake I, Sonestedt E. 2017. Variation in the sweet taste receptor gene and dietary intake in a Swedish middle-aged population, *Frontiers in Endocrinology*, 8, 348.
- Herness S, Zhao FL. 2009. The neuropeptides CCK and NPY and the changing view of cell-to-cell communication in the taste bud, *Physiology Behavior*, 97(5), 581-591.

- Herness S, Zhao FL, Lu SG, Kaya N, Shen T. 2002. Expression and physiological actions of cholecystokinin in rat taste receptor cells, *Journal of Neuroscience*, 22(22), 10018-1029.
- Holst JJ. 2007. The physiology of glucagon-like peptide 1, *Physiological Reviews*, 87(4), 1409-1439.
- Hurtado MD, Acosta A, Riveros PP ve ark. 2012. Distribution of Y-receptors in murine lingual epithelia. 7(9), e46358
- Inui A, Asakawa A, Bowers CY, ve ark. 2004. Ghrelin, appetite, and gastric motility: the emerging role of the stomach as an endocrine organ, *The FASEB Journal*, 18(3), 439-456.
- Koegler FH, Ritter S. 1998. Galanin injection into the nucleus of the solitary tract stimulates feeding in rats with lesions of the paraventricular nucleus of the hypothalamus, *Physiology Behavior*, 63(4), 521-527.
- La Sala MS, Hurtado MD, Brown AR ve ark. 2013. Modulation of taste responsiveness by the satiation hormone peptide YY, *The FASEB Journal*, 27(12), 5022.
- Little TJ, Horowitz M, Feinle-Bisset C. 2005. Role of cholecystokinin in appetite control and body weight regulation, *Obesity reviews*, 6(4), 297-306.
- Lu SG, Zhao F, Herness S. 2003. Physiological phenotyping of cholecystokinin-responsive rat taste receptor cells, *Neuroscience Letters*, 351(3), 157-160.
- Martin B, Shin YK, White CM, ve ark. 2010. Vasoactive intestinal peptide–null mice demonstrate enhanced sweet taste preference, dysglycemia, and reduced taste bud Leptin receptor expression, *Diabetes*, 59(5), 1143-1152.
- Martin C, Passilly-Degrace P, Chevrot M, ve ark. 2012. Lipid-mediated release of GLP-1 by mouse taste buds from circumvallate papillae: putative involvement of GPR120 and impact on taste sensitivity, *Journal of Lipid Research*, 53(11), 2256-2265.
- Matsumoto I, Ohmoto M, Abe K. 2013. Functional diversification of taste cells in vertebrates. *Seminars In Cell Developmental Biology*, 24(3), 210-14.
- Melo SV, Agnes G, Vitolo MR ve ark. 2017. Evaluation of the association between the TAS1R2 and TAS1R3 variants and food intake and nutritional status in children, *Genetics and Molecular Biology*, 40(2), 415-420.
- Michel MC, Beck-Sickinger A, Cox H. 1998. XVI. International Union of Pharmacology recommendations for the nomenclature of neuropeptide

- Y, peptide YY, and pancreatic polypeptide receptors, *Pharmacological Reviews*, 50(1), 143-150.
- Negri R, Di Feola M, Di Domenico S ve ark. 2012. Taste perception and food choices, *Journal of Pediatric Gastroenterology and Nutrition*, 54(5), 624-629.
- Podzimek Š, Dušková M, Broukal Z, Racz B, Starka L, Dušková J. 2018. The evolution of taste and perinatal programming of taste preferences, *Physiological Research*, 67(3), 421-429.
- Puryear R, Rigatto KV, Amico JA, Morris M. 2001. Enhanced salt intake in oxytocin deficient mice, *Experimental Neurology*, 171(2), 323-328.
- Roper SD, Chaudhari N. 2017. 'Taste buds: cells, signals and synapses', *Nature Reviews Neuroscience*, 18(8), 485-97.
- Sclafani A, Rinaman L, Vollmer RR, Amico JA. 2007. Oxytocin knockout mice demonstrate enhanced intake of sweet and nonsweet carbohydrate solutions, *American Journal of Physiology-Regulatory, Integrative and Comparative Physiology*, 292(5), 1828-1833.
- Seta Y, Kataoka S, Toyono T, Toyoshima K. 2006. Expression of galanin and the galanin receptor in rat taste buds, *Archives of Histology and Cytology*, 69(4), 273-280.
- Shin YK, Martin B, Kim W ve ark. 2010. Ghrelin is produced in taste cells and ghrelin receptor null mice show reduced taste responsivity to salty (NaCl) and sour (citric acid) tastants, *PloS One*, 5(9), e12729.
- Shin YK, Martin B, Golden E, ve ark. 2008. Modulation of taste sensitivity by GLP-1 signaling, *Journal of Neurochemistry*, 106(1), 455-463.
- Shiraishi T. 1990. CCK as a central satiety factor: behavioral and electrophysiological evidence, *Physiology Behavior*, 48(6), 879-885.
- Sinclair MS, Perea-Martinez I, Dvoryanchikov G ve ark. 2010. Oxytocin signaling in mouse taste buds, *PloS one*, 5(8), e11980.
- Spaggiari G, Di Pizio A, Cozzini P. 2020. Sweet, umami and bitter taste receptors: State of the art of in silico molecular modeling approaches, *Trends in Food Science & Technology*, 96: 21-29.
- Wang S, Ghibaudi L, Hashemi T ve ark. 1998. The GalR2 galanin receptor mediates galanin-induced jejunal contraction, but not feeding behavior, in the rat: differentiation of central and peripheral effects of receptor subtype activation, *FEBS Letters*, 434(3), 277-282.
- Winzell MS, Ahrén B. 2007. Role of VIP and PACAP in islet function, *Peptides*, 28(9), 1805-1813.

- Yoshida R, Ohkuri T, Jyotaki M ve ark. 2010. Endocannabinoids selectively enhance sweet taste, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(2), 935-939.
- Zhao F, Shen T, Kaya N, Lu S, Cao Y, Herness S. 2005. Expression, physiological action, and coexpression patterns of neuropeptide Y in rat taste-bud cells, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102(31), 11100-111005.

AKDENİZ DİYETİ VE MELATONİN

Tuba ONAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Balıkesir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5940-6609
- ❖ Mail: taydin@bandirma.edu.tr

- Cipolla-Neto J, Amaral FGD. (2018). Melatonin as a hormone: new physiological and clinical insights. *Endocrine reviews*, 39(6), 990-1028.
- De la Puerta C, Carrascosa-Salmoral MP, García-Luna PP, Lardone PJ, Herrera JL, Fernández-Montesinos R, ... & Pozo D. (2007). Melatonin is a phytochemical in olive oil. *Food Chemistry*, 104(2), 609-612.
- Dubocovich ML, Markowska M. (2005). Functional MT 1 and MT 2 melatonin receptors in mammals. *Endocrine*, 27, 101-110.
- Eker ME, Karakaya S. (2018). Mediterranean Diet, Melatonin and Health. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 6(9), 1258-1266.
- Favero G, Franceschetti L, Buffoli B, Moghadasian MH, Reiter RJ, Rodella LF, & Rezzani R. (2017). Melatonin: Protection against age-related cardiac pathology. *Ageing research reviews*, 35, 336-349.
- Finicelli M, Di Salle A, Galderisi U, Peluso G. (2022). The Mediterranean Diet: An Update of the Clinical Trials. *Nutrients*, 14(14), 2956.
- Fonken LK, Nelson RJ. (2014). The effects of light at night on circadian clocks and metabolism. *Endocrine reviews*, 35(4), 648-670.
- Fornaro M. (2011). Switching from serotonin reuptake inhibitors to agomelatine in patients with refractory obsessive-compulsive disorder: a 3 month follow-up case series. *Annals of General Psychiatry*, 10(1), 1-8.
- Grao-Cruces E, Calvo JR, Maldonado-Aibar MD, Millan-Linares MDC, & Montserrat-de la Paz S. (2023). Mediterranean Diet and Melatonin: A Systematic Review. *Antioxidants*, 12(2), 264.
- Hajam YA, Rai S. (2019). Melatonin and insulin modulates the cellular biochemistry, histoarchitecture and receptor expression during hepatic injury in diabetic rats. *Life sciences*, 239, 117046.
- Hashimoto S, Kohsaka M, Morita N, Fukuda N, Honma S, Honma KI. (1996). Vitamin B12 enhances the phase-response of circadian melatonin rhythm to a single bright light exposure in humans. *Neuroscience letters*, 220(2), 129-132.
- Herrera T, Aguilera Y, Rebollo-Hernanz M, Bravo E, Benítez V, Martínez-Sáez N, ... & Martín-Cabrejas MA. (2018). Teas and herbal infusions as sources of melatonin and other bioactive non-nutrient components. *LWT*, 89, 65-73.
- Iriti M, Varoni EM, & Vitalini S. (2010). Melatonin in traditional Mediterranean diets. *Journal of pineal research*, 49(2), 101-105.

- Iriti M, Vitalini S. (2012). Health-promoting effects of traditional Mediterranean diets-A review. *Polish journal of food and nutrition sciences*, 62(2).
- Jiménez-Aranda A, Fernández-Vázquez G, Campos D, Tassi M, Velasco-Perez L, Tan DX, ... & Agil A. (2013). Melatonin induces browning of inguinal white adipose tissue in Zucker diabetic fatty rats. *Journal of pineal research*, 55(4), 416-423.
- Kocadağlı T, Yılmaz C, Gökmen V. (2014). Determination of melatonin and its isomer in foods by liquid chromatography tandem mass spectrometry. *Food chemistry*, 153, 151-156.
- Lavialle M, Champeil-Potokar G, Alessandri JM, Balasse L, Guesnet P, Papillon C, ... & Denis I. (2008). An (n-3) polyunsaturated fatty acid-deficient diet disturbs daily locomotor activity, melatonin rhythm, and striatal dopamine in Syrian hamsters. *The Journal of nutrition*, 138(9), 1719-1724.
- Magazù S, Migliardo F, & Telling MTF. (2008). Structural and dynamical properties of water in sugar mixtures. *Food Chemistry*, 106(4), 1460-1466.
- Maldonado MD, Moreno H, Calvo JR. (2009). Melatonin present in beer contributes to increase the levels of melatonin and antioxidant capacity of the human serum. *Clinical Nutrition*, 28(2), 188-191.
- Manchester LC, Tan DX, Reiter RJ, Park W, Monis K, & Qi W. (2000). High levels of melatonin in the seeds of edible plants: possible function in germ tissue protection. *Life Sciences*, 67(25), 3023-3029.
- Masters A, Pandi-Perumal SR, Seixas A, Girardin JL, McFarlane SI. (2014). Melatonin, the hormone of darkness: from sleep promotion to ebola treatment. *Brain disorders & therapy*, 4(1).
- Mena P, Gil-Izquierdo Á, Moreno DA, Martí N, García-Viguera C. (2012). Assessment of the melatonin production in pomegranate wines. *LWT-Food Science and Technology*, 47(1), 13-18.
- Meng JF, Shi TC, Song S, Zhang ZW, Fang YL. (2017b). Melatonin in grapes and grape-related foodstuffs: A review. *Food chemistry*, 231, 185-191.
- Meng X, Li Y, Li S, Zhou Y, Gan RY, Xu DP, Li HB. (2017a). Dietary sources and bioactivities of melatonin. *Nutrients*, 9(4), 367.
- Meoli AL, Rosen C, Kristo D, Kohrman M, Gooneratne N, Aguillard RN, ... & Mahowald M. (2005). Oral nonprescription treatment for insomnia: an evaluation of products with limited evidence. *Journal of clinical sleep medicine*, 1(02), 173-187.

- Pandi-Perumal SR, Trakht I, Srinivasan V, Spence DW, Maestroni GJ, Zisapel N, Cardinali DP. (2008). Physiological effects of melatonin: role of melatonin receptors and signal transduction pathways. *Progress in neurobiology*, 85(3), 335-353.
- Paredes SD, Korkmaz A, Manchester LC, Tan DX, Reiter RJ. (2009). Phytomelatonin: a review. *Journal of experimental botany*, 60(1), 57-69.
- Peuhkuri K, Sihvola N, Korpela R. (2012). Diet promotes sleep duration and quality. *Nutrition research*, 32(5), 309-319.
- Ramakrishna A, Giridhar P, Sankar KU, Ravishankar GA. (2012). Melatonin and serotonin profiles in beans of *Coffea* species. *Journal of pineal research*, 52(4), 470-476.
- Reinholds I, Pugajeva I, Radenkovs V, Rjabova J, Bartkevics V. (2016). Development and validation of new ultra-high-performance liquid chromatography–hybrid quadrupole-orbitrap mass spectrometry method for determination of melatonin in fruits. *Journal of chromatographic science*, 54(6), 977-984.
- Reiter RJ, Manchester LC, Tan DX. (2005). Melatonin in walnuts: influence on levels of melatonin and total antioxidant capacity of blood. *Nutrition*, 21(9), 920-924.
- Reiter RJ, Paredes SD, Manchester LC, Tan DX. (2009). Reducing oxidative/nitrosative stress: a newly-discovered genre for melatonin. *Critical reviews in biochemistry and molecular biology*, 44(4), 175-200.
- Riga P, Medina S, García-Flores LA, Gil-Izquierdo Á. (2014). Melatonin content of pepper and tomato fruits: effects of cultivar and solar radiation. *Food chemistry*, 156, 347-352.
- Sae-Teaw M, Johns J, Johns NP, Subongkot S. (2013). Serum melatonin levels and antioxidant capacities after consumption of pineapple, orange, or banana by healthy male volunteers. *Journal of pineal research*, 55(1), 58-64.
- Sato-Mito N, Sasaki S, Murakami K, Okubo H, Takahashi Y, Shibata S, ... & Freshmen in Dietetic Courses Study II group. (2011). The midpoint of sleep is associated with dietary intake and dietary behavior among young Japanese women. *Sleep medicine*, 12(3), 289-294.
- Tamura H, Nakamura Y, Korkmaz A, Manchester LC, Tan DX, Sugino N, Reiter RJ. (2009). Melatonin and the ovary: physiological and pathophysiological implications. *Fertility and sterility*, 92(1), 328-343.

- Tan DX, Manchester LC, Helton P, Reiter RJ. (2007). Phyto-remediation capacity of plants enriched with melatonin. *Plant signaling & behavior*, 2(6), 514-516.
- Tordjman S, Chokron S, Delorme R, Charrier A, Bellissant E, Jaafari N, Fougerou C. (2017). Melatonin: pharmacology, functions and therapeutic benefits. *Current neuropharmacology*, 15(3), 434-443.
- Venegas C, Cabrera-Vique C, García-Corzo L, Escames G, Acuña-Castroviejo D, & López LC. (2011). Determination of coenzyme Q10, coenzyme Q9, and melatonin contents in virgin argan oils: Comparison with other edible vegetable oils. *Journal of agricultural and food chemistry*, 59(22), 12102-12108.
- Verde A, Míguez JM, Leao-Martins JM, Gago-Martínez A, Gallardo M. (2022). Melatonin content in walnuts and other commercial nuts. Influence of cultivar, ripening and processing (roasting). *Journal of Food Composition and Analysis*, 105, 104180.
- Yu E, Ruiz-Canela M, Guasch-Ferré M, Zheng Y, Toledo E, Clish CB, ... & Martínez-González MA. (2017). Increases in plasma tryptophan are inversely associated with incident cardiovascular disease in the Prevención con Dieta Mediterránea (PREDIMED) Study. *The Journal of nutrition*, 147(3), 314-322.

ADİPOKİNLER VE METABOLİK ETKİLERİ

Fatma Özsel ÖZCAN ARAÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Haliç Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4668-5880
- ❖ Mail: fatmaozselarac@halic.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abdalla MMI. (2022). Role of visfatin in obesity-induced insulin resistance. *World journal of clinical cases*, 10(30), 10840–10851.
- Askin, L, Abus, S, Tanriverdi, O. (2022). Resistin and Cardiovascular Disease: A Review of the Current Literature Regarding Clinical and Pathological Relationships. *Current cardiology reviews*, 18(1), e290721195114.
- Carrión, M, Frommer, KW, Pérez-García, S, Müller-Ladner, U, Gomariz, R, P, Neumann, E. (2019). The Adipokine Network in Rheumatic Joint Diseases. *International journal of molecular sciences*, 20(17), 4091.
- Deb, A, Deshmukh, B, Ramteke, P, Bhati, FK, Bhat, MK. (2021). Resistin: A journey from metabolism to cancer. *Translational oncology*, 14(10), 101178.
- Deng, Y, Scherer, PE. (2010). Adipokines as novel biomarkers and regulators of the metabolic syndrome. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1212, E1–E19.
- Güneş, Y. (2012). Sağlıklı bireylerde adipokin düzeylerinin belirlenmesi, referans aralıklarının hesaplanması, yağ asidi, fosfolipid, ıgf-1 düzeyleri ve antropometrik ölçümlerle korelasyonları. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Erten M. (2021). Visfatin as a Promising Marker of Cardiometabolic Risk. *Acta Cardiologica Sinica*, 37(5), 464–472.
- Fang, H. and Judd, RL. (2023). Adiponectin Regulation and Function. In *Comprehensive Physiology*, D.M. Pollock (Ed.).
- Fantuzzi G. (2005). Adipose tissue, adipokines, and inflammation. *The Journal of allergy and clinical immunology*, 115(5), 911–920.
- Fasshauer, M, Blüher, M. (2015). Adipokines in health and disease. *Trends in pharmacological sciences*, 36(7), 461-470.
- Fischer, AW, Cannon, B, Nedergaard, J. (2020). Leptin: Is It Thermogenic? *Endocrine reviews*, 41(2), 232–260.
- Kurowska, P, Mlyczyńska, E, Dawid, M., Jurek, M, Klimczyk, D, Dupont, J ve ark. (2021). Review: Vaspin (SERPINA12) Expression and Function in Endocrine Cells. *Cells*, 10(7), 1710.
- Liu, S.,Cui, F, Ning, K., Wang, Z., Fu, P, Wang, D, Xu, H. (2022). Role of irisin in physiology and pathology. *Frontiers in endocrinology*, 13, 962968.

- Obradovic, M, Sudar-Milovanovic, E, Soskic, S, Essack, M, Arya, S, Stewart, AJ, Gojobori, T, Isenovic, ER. (2021). Leptin and Obesity: Role and Clinical Implication. *Frontiers in endocrinology*, 12, 585887.
- Pan, X, Kaminga, AC, Wen, SW., Acheampong, K, Liu, A. (2019). Omentin-1 in diabetes mellitus: A systematic review and meta-analysis. *PLoS one*, 14(12), e0226292.
- Pereira S, Alvarez-Leite J. (2014). Adipokines: biological functions and metabolically healthy obese profile. *Journal of Receptor, Ligand and Channel Research.*;7:15-25.
- Pereira, S, Cline, D L., Glavas, MM, Covey, SD Kieffer, TJ. (2021). Tissue-Specific Effects of Leptin on Glucose and Lipid Metabolism. *Endocrine reviews*, 42(1), 1–28.
- Polak, K, Czyzyk, A, Simoncini, T, Meczekalski, B. (2017). New markers of insulin resistance in polycystic ovary syndrome. *Journal of endocrinological investigation*, 40(1), 1–8.
- Radzik-Zajac, J, Wytrychowski, K, Wiśniewski, A, Barg, W. (2023). The role of the novel adipokines vaspin and omentin in chronic inflammatory diseases. Rola nowych adipokin, waspiny i omentyny w przewlekłych chorobach zapalnych. *Pediatric endocrinology, diabetes, and metabolism*, 29(1), 48–52.
- Ren, Y, Zhao, H., Yin, C, Lan, X, Wu, L., Du, X, Griffiths, HR, Gao . (2022). Adipokines, Hepatokines and Myokines: Focus on Their Role and Molecular Mechanisms in Adipose Tissue Inflammation. *Frontiers in endocrinology*, 13, 873699.
- Ruszała, M, Pilszyk, A, Niebrzydowska, M, Kimber-Trojnar, Ż., Trojnar, M., Leszczyńska-Gorzela, B. (2022). Novel Biomolecules in the Pathogenesis of Gestational Diabetes Mellitus 2.0. *International journal of molecular sciences*, 23(8), 4364.
- Saxton, RA, Caveney, NA, Moya-Garzon, MD ve ark. (2023). Structural insights into the mechanism of leptin receptor activation. *Nat Commun* 14, 1797.
- Straub, LG, Scherer, PE. (2019). Metabolic Messengers: Adiponectin. *Nature metabolism*, 1(3), 334–339.
- Tripathi, D, Kant, S, Pandey, S, Ehtesham, NZ. (2020). Resistin in metabolism, inflammation, and disease. *The FEBS journal*, 287(15), 3141–3149.
- Wang, ZV, Scherer, PE. (2016). Adiponectin, the past two decades. *Journal of molecular cell biology*, 8(2), 93–100.

- Wang, Y, Hu, C. (2022). Leptin and Asthma: What Are the Interactive Correlations? *Biomolecules*, 12(12), 1780.
- Waseem, R, Shamsi, A, Mohammad, T, Hassan, MI., Kazim, SN, Chaudhary, A. ve ark. (2022). FND5/Irisin: Physiology and Pathophysiology. *Molecules* (Basel, Switzerland), 27(3), 1118.
- Zhang, Y, Proenca, R, Maffei, M, Barone, M, Leopold, L, Friedman, J.M. (1994). Positional cloning of the mouse obese gene and its human homologue. *Nature*, 372, 425–432.
- Zhang, Y, Chua, S, Jr (2017). Leptin Function and Regulation. *Comprehensive Physiology*, 8(1), 351–369.

DIYABET, PREBİYOTİK VE PROBİYOTİKLER

Aybüke COŞKUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-7922
- ❖ Mail: aybuke.coskun@lokmanhekim.edu.tr

Muhammed Enes KARTAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9015-1491
- ❖ Mail: muhammed.kartal@lokmanhekim.edu.tr

Birgül DAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4631-3910
- ❖ Mail: birgul.dag@lokmanhekim.edu.tr

Ayhan DAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8291-3414
- ❖ Mail: ayhan.dag@lokmanhekim.edu.tr

KAYNAKLAR

- Asemi Z, Zare Z, Shakeri H, Sabihi SS, & Esmailzadeh A. (2013). Effect of multispecies probiotic supplements on metabolic profiles, hs-CRP, and oxidative stress in patients with type 2 diabetes. *Annals of nutrition & metabolism*, 63(1-2), 1–9.
- Bock PM, Telo GH, Ramalho R, Sbaraini M, Leivas G, Martins AF, & Schaan BD. (2021). The effect of probiotics, prebiotics or synbiotics on metabolic outcomes in individuals with diabetes: a systematic review and meta-analysis. *Diabetologia*, 64(1), 26–41.
- Chung WS, Walker AW, Louis P, Parkhill J, Vermeiren J, Bosscher D, Duncan SH, & Flint HJ. (2016). Modulation of the human gut microbiota by dietary fibres occurs at the species level. *BMC biology*, 14, 3.
- Coşoreanu A, Rusu E, Rusu F, Băleanu M, Cîrstea C, Marinescu M, & Radulian G. (2021). Probiotics and prebiotics in the prevention of gastrointestinal adverse reactions related to diabetes mellitus. *cytokines*, 10, 13.
- Everard A, Lazarevic V, Derrien M, Girard M, Muccioli GG, Neyrinck AM, Possemiers S, Van Holle A, François P, de Vos, WM, Delzenne NM, Schrenzel J, & Cani PD. (2011). Responses of gut microbiota and glucose and lipid metabolism to prebiotics in genetic obese and diet-induced leptin-resistant mice. *Diabetes*, 60(11), 2775–2786.
- Evert AB, Dennison M, Gardner CD, Garvey WT, Lau KHK, MacLeod J, Mitri J, Pereira RF, Rawlings K, Robinson S, Saslow L, Uelmen S, Urbanski PB, & Yancy WS, Jr (2019). Nutrition Therapy for Adults With Diabetes or Prediabetes: A Consensus Report. *Diabetes care*, 42(5), 731–754.
- Forouhi NG, Misra A, Mohan V, Taylor R, & Yancy W. (2018). Dietary and nutritional approaches for prevention and management of type 2 diabetes. *BMJ (Clinical research ed.)*, 361, k2234.
- Fukui H. (2016). Increased Intestinal Permeability and Decreased Barrier Function: Does It Really Influence the Risk of Inflammation?. *Inflammatory intestinal diseases*, 1(3), 135–145.
- Gurung M, Li Z, You H, Rodrigues R, Jump DB, Morgun A, & Shulzhenko N. (2020). Role of gut microbiota in type 2 diabetes pathophysiology. *EBioMedicine*, 51, 102590.
- Hill C, Guarner F, Reid G, Gibson GR, Merenstein DJ, Pot B, Morelli L, Canani RB, Flint HJ, Salminen S, Calder PC, & Sanders ME. (2014). Expert consensus document. The International Scientific Association

- for Probiotics and Prebiotics consensus statement on the scope and appropriate use of the term probiotic. *Nature reviews. Gastroenterology & hepatology*, 11(8), 506–514.
- International Diabetes Federation. (2021). *IDF Diabetes Atlas*. Brussels: International Diabetes Federation.
- Kim YA, Keogh JB, & Clifton PM. (2018). Probiotics, prebiotics, synbiotics and insulin sensitivity. *Nutrition research reviews*, 31(1), 35–51.
- Li WZ, Stirling K, Yang JJ, & Zhang L. (2020). Gut microbiota and diabetes: From correlation to causality and mechanism. *World journal of diabetes*, 11(7), 293–308.
- Liu Y, Tran DQ, & Rhoads JM. (2018). Probiotics in Disease Prevention and Treatment. *Journal of clinical pharmacology*, 58 Suppl 10(Suppl 10), S164–S179.
- Lovic D, Piperidou A, Zografou I, Grassos H, Pittaras A, & Manolis A. (2020). The Growing Epidemic of Diabetes Mellitus. *Current vascular pharmacology*, 18(2), 104–109.
- Markowiak P, & Śliżewska K. (2017). Effects of Probiotics, Prebiotics, and Synbiotics on Human Health. *Nutrients*, 9(9), 1021.
- Paul P, Kaul R, Harfouche , Arabi M, Al-Najjar Y, Sarkar A, Saliba R, & Chaari A. (2022). The effect of microbiome-modulating probiotics, prebiotics and synbiotics on glucose homeostasis in type 2 diabetes: A systematic review, meta-analysis, and meta-regression of clinical trials. *Pharmacological research*, 185, 106520.
- Satman I, Yilmaz T, Sengül , Salman S, Salman F, Uygur S, Bastar I, Tütüncü Y, Sargin M, Dinççag N, Karsidağ K, Kalaça S, Özcan C, & King H. (2002). Population-based study of diabetes and risk characteristics in Turkey: results of the turkish diabetes epidemiology study (TURDEP). *Diabetes care*, 25(9), 1551–1556.
- Schachtsiek M, Hammes WP, & Hertel C. (2004). Characterization of *Lactobacillus coryniformis* DSM 20001T surface protein Cpf mediating coaggregation with and aggregation among pathogens. *Applied and environmental microbiology*, 70(12), 7078–7085.
- Schley PD, & Field CJ. (2002). The immune-enhancing effects of dietary fibres and prebiotics. *The British journal of nutrition*, 87 Suppl 2, S221–S230.
- Silvio E Inzucchi DBL, Dr. (2023a). Clinical presentation, diagnosis, and initial evaluation of diabetes mellitus in adults. Uptodate. Erişim tarihi: 26 Haziran 2023, <https://www.uptodate.com/contents/clinical-presentation-diagnosis-and-initial-evaluation-of-diabetes-mellitus-in->

adults?search=diabetes%20mellitus&source=search_result&selectedTitle=1~150&usage_type=default&display_rank=1

Silvio E Inzucchi DBL, Dr. (2023b). Glycemic control and vascular complications in type 2 diabetes mellitus. Uptodate. Erişim tarihi: 26 Haziran 2023, https://www.uptodate.com/contents/glycemic-control-and-vascular-complications-in-type-2-diabetes-mellitus?search=diabetes%20mellitus%20complications&source=search_result&selectedTitle=2~150&usage_type=default&display_rank=2#H9

Swanson KS, Gibson GR, Hutkins R, Reimer RA, Reid G, Verbeke K, Scott KP, Holscher HD, Azad MB, Delzenne NM, & Sanders ME. (2020). The International Scientific Association for Probiotics and Prebiotics (ISAPP) consensus statement on the definition and scope of synbiotics. *Nature reviews. Gastroenterology & hepatology*, 17(11), 687–701.

Türk Diyabet Vakfı. (2019). *Diyabet Tanı ve Tedavi Rehberi*.

Yadav H, Jain S, & Sinha PR. (2008). Oral administration of dahi containing probiotic *Lactobacillus acidophilus* and *Lactobacillus casei* delayed the progression of streptozotocin-induced diabetes in rats. *The Journal of dairy research*, 75(2), 189–195.

Yoo, JY, & Kim SS. (2016). Probiotics and Prebiotics: Present Status and Future Perspectives on Metabolic Disorders. *Nutrients*, 8(3), 173.

Zepeda-Hernández A, Garcia-Amezquita LE, Requena T & García-Cayuela T. (2021). Probiotics, prebiotics, and synbiotics added to dairy products: Uses and applications to manage type 2 diabetes. *Food research international (Ottawa, Ont.)*, 142, 110208.

PALEO BESLENME VE MİKROBİYOTA

Fatma Bengü KUYULU BOZDOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Korkut Ata Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Osmaniye/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4400-6271
- ❖ Mail: fkuyulubozdogan@osmaniye.edu.tr

Paleo tip beslenme her ne kadar geçmiş dönemde yaygın olarak kullanılmış olsa da ve çalışmalar zengin mikrobiyotaya ve yaygın provetalla ile ilişkili olduğunu göstermiş olsa dahi. Modern batı toplumunda sürdürülebilirliği de büyük bir soru işaretidir.

KAYNAKLAR

- 2021 Food & Health Survey. Food Insight. Available online: <https://foodinsight.org/2021-food-health-survey/> (Erişim, 14 Haziran 2023).
- Barone M, Turroni S, Rampelli S, Soverini M, D'Amico F, Biagi E, et al. Gut microbiome response to a modern Paleolithic diet in a Western lifestyle context. *Plos One*. 2019;8(14)8:e0220619
- Cambeses-Franco C, González-García S, Feijoo G, Moreira MT. (2021). Is the Paleo diet safe for health and the environment? *Sci. Total Environ*, 781, 146717.
- Cho I & Blaser MJ. (2012). The human microbiome: at the interface of health and disease. *Nature Reviews Genetics*, 13(4), 260-270.
- Clemente JC, Ursell LK, Parfrey LW & Knight, R. (2012). The impact of the gut microbiota on human health: an integrative view. *Cell*, 148(6), 1258-1270.
- De Sousa Moraes LF, Grzeskowiak LM, de Sales Teixeira TF & Gouveia Peluzio MDC. (2014). Intestinal microbiota and probiotics in celiac disease. *Clinical microbiology reviews*, 27(3), 482-489.

- Eaton SB & Konner M. (1985). Paleolithic nutrition: a consideration of its nature and current implications. *New England Journal of Medicine*, 312(5), 283-289.
- Fenton TR & Fenton CJ. (2016). Paleo diet still lacks evidence. *The American journal of clinical nutrition*, 104(3), 844-844.
- Flint HJ, Scott KP, Louis P, Duncan SH. (2012). The role of the gut microbiota in nutrition and health. *Nature reviews Gastroenterology & hepatology*, 9(10), 577-589.
- Frassetto L, Schloetter M, Mietus-Synder M, Sebastian A. (2009). Metabolic and physiologic improvements from consuming a paleolithic, hunter-gatherer type diet. *Eur. J. Clin. Nutr*, 63, 947–95.
- Genoni A, Lyons-Wall P, Lo J & Devine A. (2016). Cardiovascular, metabolic effects and dietary composition of ad-libitum Paleolithic vs. Australian Guide to Healthy Eating diets: a 4-week randomised trial. *Nutrients*, 8(5), 314.
- Ghaedi E, Mohammadi M, Mohammadi H, Ramezani-Jolfaie N, Malekzadeh J, Hosseinzadeh M, Salehi-Abargouei A. (2020). Effects of a Paleolithic Diet on Cardiovascular Risk Factors: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Adv. Nutr*, 11, 1054.
- Heaver S, Johnson EL & Ley RE. (2018). Sphingolipids in host–microbial interactions. *Current opinion in microbiology*, 43, 92-99.
- Hoffman R. (2017). Can the paleolithic diet meet the nutritional needs of older people? *Maturitas*, 95, 63–64.
- Iatcu, CO, Steen A & Covasa M. (2021). Gut microbiota and complications of type-2 diabetes. *Nutrients*, 14(1), 166.
- Jandhyala SM, Talukdar R, Subramanyam C, Vuyyuru H, Sasikala M & Reddy, D. N. (2015). Role of the normal gut microbiota. *World journal of gastroenterology: WJG*, 21(29), 8787.
- Jospe MR, Roy M, Brown RC, Haszard JJ, Meredith-Jones K, Fangupo L, Taylor RW. (2020). Intermittent fasting, Paleolithic, or Mediterranean diets in the real world: exploratory secondary analyses of a weight-loss trial that included choice of diet and exercise. *The American journal of clinical nutrition*, 111(3), 503-514.
- Lavelle A, Lennon G, O'sullivan O, Docherty N, Balfe A, Maguire A & O'Connell PR. (2015). Spatial variation of the colonic microbiota in patients with ulcerative colitis and control volunteers. *Gut*, 64(10), 1553-1561.
- Ley RE, Bäckhed F, Turnbaugh P, Lozupone CA, Knight RD, Gordon JI. Obesity alters gut microbial ecology. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA* 2005, 102, 11070–11075.

- Mårtensson A, Stomby A, Tellström A, Ryberg M, Waling M & Otten J. (2021). Using a Paleo Ratio to Assess Adherence to Paleolithic Dietary Recommendations in a Randomized Controlled Trial of Individuals with Type 2 Diabetes. *Nutrients*, 13(3), 969.
- Martin, CA & Akers J. (2013). Paleo diet versus modified paleo diet: A randomized control trial of weight loss and biochemical benefit. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 9(113), A35.
- Matsuoka K & Kanai T. (2015). The gut microbiota and inflammatory bowel disease. In *Seminars in immunopathology* (Vol. 37, pp. 47-55). Springer Berlin Heidelberg.
- Microbiota G. (2017). Gut microbiota, obesity and metabolic disorders. *Minerva gastroenterologica e dietologica*, 63(4), 337-44.
- Nadalian B, Yadegar A, Hourri H, Olfatifar M, Shahrokh S, Zali MR. (2021). Prevalence of the pathobiont adherent-invasive *Escherichia coli* and inflammatory bowel disease: a systematic review and meta-analysis. *Journal of gastroenterology and hepatology*, 36(4), 852-863.
- O'Hara AM & Shanahan F. The gut flora as a forgotten organ. *EMBO*. 2006. 7: 688-693. Поступила 30.12. 2013
- Otten J, Stomby A, Waling M, Isaksson A, Tellström A, Lundin-Olsson L, Brage S, Ryberg M, Svensson M, Olsson, T. (2017). Benefits of a Paleolithic diet with and without supervised exercise on fat mass, insulin sensitivity, and glycemic control: A randomized controlled trial in individuals with type 2 diabetes. *Diabetes Metab. Res. Rev*, 33, e282
- Schnorr SL, Candela M, Rampelli S, Centanni M, Consolandi C, Basaglia G & Crittenden AN. (2014). Gut microbiome of the Hadza hunter-gatherers. *Nature communications*, 5(1), 3654.
- Sekirov I, Russell SL, Antunes LCM, Finlay BB. (2010). Gut microbiota in health and disease. *Physiological reviews*.
- Thursby E & Juge N. (2017). Introduction to the human gut microbiota. *Biochemical journal*, 474(11), 1823-1836.
- Turroni S, Fiori J, Rampelli S, Schnorr SL, Consolandi C, Barone M, Biagi E, Fanelli F, Mezzullo M, Crittenden AN. (2016). Fecal metabolome of the Hadza hunter-gatherers: A host-microbiome integrative view. *Sci. Rep*, 6, 32826

OBEZİTE, BAĞIRSAK MİKROBİYOTASI VE BEYİN EKSENİ

Buket AKCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Ardahan Üniversitesi, Ardahan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 000000-0002-4516-6528
- ❖ Mail: buketakcan@ardahan.edu.tr

Yahya ALTINKAYNAK

- ❖ Kurum Bilgisi: Ardahan Üniversitesi, Ardahan/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-2060-4576
- ❖ Mail: yahyaaltinkaynak@ardahan.edu.tr

tetikleyen nedenlerin başında gelmektedir. Yapılan çalışmalar disbiyosis ile obezite arasında direkt bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu ilişkinin keşfedilmesi ile birlikte, konak üzerinde, metabolizmanın düzenlenmesi, enerji dengesi ve iştahı etkileme gibi hayati rolleri olan bağırsak mikrobiyotasının iyileştirilmesi, obezite tedavisinde yeni bir yaklaşım olarak ele alınmıştır. Bağırsak mikrobiyota kompozisyonunun düzenlenmesi için canlı mikroorganizmalar olan probiyotikler, mikroorganizmaların besini olan prebiyotikler ve probiyotik-prebiyotik kombinasyonu olan sinbiyotikler kullanılmaktadır. Bununla birlikte diğer takviye edici gıdalardan biri olan omega 3 çoklu doymamış yağ asitleri (Omega 3 Polyunsaturated Fatty Acid-W-3 PUFA) de bu kapsamda kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Abenavoli, L., Scarpellini, E., Colica, C., Boccuto, L., Salehi, B., Sharifi-Rad, J., Aiello, V., Romano, B., De Lorenzo, A., Izzo, A. A., & Capasso, R. (2019). Gut microbiota and obesity: A role for probiotics. *Nutrients*, 11(11), 1–27
- Asadi, A., Shadab Mehr, N., Mohamadi, M. H., Shokri, F., Heidary, M., Sadeghifard, N., & Khoshnood, S. (2022). Obesity and gut–microbiota–brain axis: A narrative review. *Journal of Clinical Laboratory Analysis*, 36(5),1-11
- Carabotti, M., Scirocco, A., Maselli, M. A., & Severi, C. (2015). The gut-brain axis: Interactions between enteric microbiota, central and enteric nervous systems. *Annals of Gastroenterology*, 28(2), 203–209.
- Cremonini, E., Iglesias, D. E., Kang, J., Lombardo, G. E., Mostofinejad, Z., Wang, Z., Zhu, W., & Oteiza, P. I. (2020). (–)-Epicatechin and the comorbidities of obesity. In *Archives of Biochemistry and Biophysics* 690, 1-13
- Curley, S., Gall, J., Byrne, R., Yvan-Charvet, L., & McGillicuddy, F. C. (2021). Metabolic Inflammation in Obesity—At the Crossroads between Fatty Acid and Cholesterol Metabolism. In *Molecular Nutrition and Food Research* 65(1), 1-11
- De Vos, W. M., Tilg, H., Van Hul, M., & Cani, P. D. (2022). Gut microbiome and health: Mechanistic insights. *Gut*, 71(5), 1020–1032.

- Frigolet, M. E., & Gutiérrez-Aguilar, R. (2020). The colors of adipose tissue. *Gaceta Medica de Mexico*, 156(2), 142–149.
- Gomes, A. C., Hoffmann, C., & Mota, J. F. (2018). The human gut microbiota: Metabolism and perspective in obesity. In *Gut Microbes*, 9(4), 308–325
- Kershaw, E. E., & Flier, J. S. (2004). Adipose tissue as an endocrine organ. *Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism*, 89(6), 2548–2556.
- Liu, B. N., Liu, X. T., Liang, Z. H., & Wang, J. H. (2021). Gut microbiota in obesity. *World Journal of Gastroenterology*, 27(25), 3837–3850.
- Manna, P., & Jain, S. K. (2015). Obesity, Oxidative Stress, Adipose Tissue Dysfunction, and the Associated Health Risks: Causes and Therapeutic Strategies. In *Metabolic Syndrome and Related Disorders*. 13(10), 423–444
- Raza, S. A., Ali, S. S., Ali, K. B., Ali, C. A., Riaz, A., Hussain, I., Hussain, S., Tareen, M. U., Mubeen, K. I., Shahzad, R., & Sarwar, S. (2020). Metabesity: expert panel recommendation for taking up the challenge by a multidisciplinary approach. In *Journal of the Pakistan Medical Association* 70(8), 1418–1424.
- Song, X., Wang, L., Liu, Y., Zhang, X., Weng, P., Liu, L., Zhang, R., & Wu, Z. (2022). The gut microbiota–brain axis: Role of the gut microbial metabolites of dietary food in obesity. *Food Research International*, 153, 1-13
- Stolarczyk, E. (2017). Adipose tissue inflammation in obesity: a metabolic or immune response? In *Current Opinion in Pharmacology* 37, 35–40.
- Wachsmuth, H. R., Weninger, S. N., & Duca, F. A. (2022). Role of the gut–brain axis in energy and glucose metabolism. In *Experimental and Molecular Medicine* 54(4), 377–392.

DİYET POSASI VE SAĞLIK

Muhammed Enes KARTAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9015-1491
- ❖ Mail: muhammed.kartal@lokmanhekim.edu.tr

Aybüke COŞKUN

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-3618-7922
- ❖ Mail: aybuke.coskun@lokmanhekim.edu.tr

Birgöl DAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4631-3910
- ❖ Mail: birgul.dag@lokmanhekim.edu.tr

Ayhan DAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8291-3414
- ❖ Mail: ayhan.dag@lokmanhekim.edu.tr

KAYNAKLAR

- Ajjarapu R. (2000). Phytate/Minerals In Indian Vegetarian Dishes. San Jose State University, A Thesis, 132 P, California, USA.
- Anderson, J. W., Baird, P., Davis Jr, R. H., Ferreri, S., Knudtson, M., Koraym, A., ... & Williams, C. L. (2009). Health Benefits Of Dietary Fiber. *Nutrition Reviews*, 67(4), 188-205.
- Anderson, J.W., Randles, K.M., Kendall, D.W., Jenkins, D.J. (2004). Carbohydrate And Fiber Recommendations For Individuals With Diabetes: A Quantitative Assessment And Meta Analysis Of The Evidence. *Journal Of The American College Of Nutrition*, 23, 5-7.
- Dayib, M., Larson, J., & Slavin, J. (2020). Dietary Fibers Reduce Obesity-Related Disorders: Mechanisms Of Action. *Current Opinion In Clinical Nutrition & Metabolic Care*, 23(6), 445-450.
- Devries, J. W., Prosky, L., Li, B., & Cho, S. (1999). A Historical Perspective On Defining Dietary Fiber. *Cereal Foods World*, 44, 367-369.
- Dhingra, D., Michael, M., Rajput, H., & Patil, R. T. (2012). Dietary Fibre In Foods: A Review. *Journal Of Food Science And Technology*, 49(3), 255–266. <https://doi.org/10.1007/S13197-011-0365-5>.
- He, Y., Wang, B., Wen, L., Wang, F., Yu, H., Chen, D., ... & Zhang, C. (2022). Effects Of Dietary Fiber On Human Health. *Food Science And Human Wellness*, 11(1), 1-10.
- Holscher, H. D. (2017). Dietary Fiber And Prebiotics And The Gastrointestinal Microbiota. *Gut Microbes*, 8(2), 172-184.
- Islam, A., Civitarese, A. E., Hesslink, R. L., & Gallaher, D. D. (2012). Viscous Dietary Fiber Reduces Adiposity And Plasma Leptin And Increases Muscle Expression Of Fat Oxidation Genes In Rats. *Obesity*, 20(2), 349-355.
- Ismail, M., Yang, H., & Min, C. (2016). Dietary Fiber Role In Type 2 Diabetes Prevention. *British Food Journal*, 118(4), 961-975.
- Khorasaniha, R., Olof, H., Voisin, A., Armstrong, K., Wine, E., Vasanthan, T., & Armstrong, H. (2023). Diversity Of Fibers In Common Foods: Key To Advancing Dietary Research. *Food Hydrocolloids*, 108495.
- Köksel, H. & Özboy, Ö. (1993). Besinsel Liflerin İnsan Sağlığındaki Rolü. *Gıda*, 18(5).
- Lattimer, J. M., & Haub, M. D. (2010). Effects Of Dietary Fiber And Its Components On Metabolic Health. *Nutrients*, 2(12), 1266–1289.
- Li, Y., Xia, D., Chen, J., Zhang, X., Wang, H., Huang, L., ... & Wang, W.

- (2022). Dietary Fibers With Different Viscosity Regulate Lipid Metabolism Via Ampk Pathway: Roles Of Gut Microbiota And Short-Chain Fatty Acid. *Poultry Science*, 101(4), 101742.
- Madeddu, C., Gramignano, G., Floris, C., Murenu, G., Sollai, G., & Macciò, A. (2014). Role Of Inflammation And Oxidative Stress In Post-Menopausal Oestrogen-Dependent Breast Cancer. *Journal Of Cellular And Molecular Medicine*, 18(12), 2519–2529.
- Mcrae, M. P. (2018). Dietary Fiber Intake And Type 2 Diabetes Mellitus: An Umbrella Review Of Meta-Analyses. *Journal Of Chiropractic Medicine*, 17(1), 44-53.
- Ötles, S., & Ozgoz, S. (2014). Health Effects Of Dietary Fiber. *Acta Scientiarum Polonorum Technologia Alimentaria*, 13(2), 191-202.
- Papandreou, D., Noor, Z. T., & Rashed, M. (2015). The Role Of Soluble, Insoluble Fibers And Their Bioactive Compounds In Cancer: A Mini Review. *Food And Nutrition Sciences*, 6(1).
- Post, R. E., Mainous, A. G., King, D. E., & Simpson, K. N. (2012). Dietary Fiber For The Treatment Of Type 2 Diabetes Mellitus: A Meta-Analysis. *The Journal Of The American Board Of Family Medicine*, 25(1), 16-23.
- Reddy B. S. (1999). Role Of Dietary Fiber In Colon Cancer: An Overview. *The American Journal Of Medicine*, 106(1A), 16S–51S.
- Sánchez, D., Quiñones, M., Moulay, L., Muguerza, B., Miguel, M., & Aleixandre, A. (2011). Soluble Fiber-Enriched Diets Improve Inflammation And Oxidative Stress Biomarkers In Zucker Fatty Rats. *Pharmacological Research*, 64(1), 31-35.
- Story, J. A. (1981). The Role Of Dietary Fiber In Lipid Metabolism. *Advances In Lipid Research*, 18, 229-246.
- Tabatabai, A., & Li, S. (2000). Dietary Fiber And Type 2 Diabetes. *Clinical Excellence For Nurse Practitioners: The International Journal Of NPACE*, 4(5), 272-276.
- Tallei, T. E., Marfuah, S., Abas, A. H., Abram, A. A. D. P., Pasappa, N., Anggini, P. S., ... & Emran, T. B. (2022). Nata As A Source Of Dietary Fiber With Numerous Health Benefits. *Journal Of Advanced Biotechnology And Experimental Therapeutics*, 5, 189-197.
- Turner, N. D., & Lupton, J. R. (2011). Dietary Fiber. *Advances In Nutrition (Bethesda, Md.)*, 2(2), 151–152.
- “Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER) 2022” Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı Yayın No:1031, Ankara, 2022.

- Türkiye Beslenme Ve Sağlık Araştırması (TBSA), T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Yayın No: 1132, Ankara, 2019.
- Vahouny G. V. (1982). Dietary Fiber, Lipid Metabolism, And Atherosclerosis. Federation Proceedings, 41(11), 2801–2806.
- Veronese, N., Solmi, M., Caruso, M. G., Giannelli, G., Osella, A. R., Evangelou, E., Maggi, S., Fontana, L., Stubbs, B., & Tzoulaki, I. (2018). Dietary Fiber And Health Outcomes: An Umbrella Review Of Systematic Reviews And Meta-Analyses. The American Journal Of Clinical Nutrition, 107(3), 436–444.
- Waddell, I. S., & Orfila, C. (2022). Dietary Fiber İn The Prevention Of Obesity And Obesity-Related Chronic Diseases: From Epidemiological Evidence To Potential Molecular Mechanisms. Critical Reviews İn Food Science And Nutrition, 1-16.

ARALIKLI ORUÇ VE SAĞLIK

Esra BOZBAŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Osmaniye/TÜRKİYE. University of Exeter, Sports and Health Science, Exeter/United Kingdom
- ❖ ORCID: 0000-0003-2688-496X
- ❖ Mail: bozbasesra@gmail.com/e.bozbas@exeter.ac.uk

ancak bu durum bilişsel fonksiyonlarda değişikliklerle ilişkili değildir. Aralıklı oruç ve ketojenik diyet kombinasyonunun nöbet geçiren çocuklardaki etkisini test eden bir pilot çalışma ise, nöbet kontrolünde gelişme bildirmiştir fakat çalışmaya katılan altı çocukta sadece üçünün iki ay veya daha uzun süreliğine bu kombinasyon diyetine uyabildiğini gözlemlemiştir. Aralıklı orucun, Alzheimer ve Parkinson gibi nörolojik bozuklukların riskini azaltmada faydalı olup olmayacağını belirlemek için, hayvanlarda gözlemlenen koruyucu etkilerin insanlara geçip geçmediğini araştırmak için daha fazla çalışma gerekmektedir (Liu ve ark., 2020). Aralıklı oruç, çok yönlü olarak Alzheimer hastalığı patolojisini olumlu etkileyebilecek geniş hücrel ve metabolik etkileri nedeniyle, Alzheimer hastalığı klinik çalışmalarında güvenilirlik, uygulanabilirlik ve etkililik açısından test edilmelidir. Özellikle, aralıklı orucun vasküler sağlığı teşvik etme ve oksidatif hasarı azaltma konusundaki faydalı etkileri, bu tür deneylerin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Elias ve ark., 2023).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüze kadar ulaşılan kanıtlar, aralıklı orucun yaşlanma, obezite, diabetes mellitus ve kardiyovasküler hastalıklara karşı geniş çaplı sağlık faydaları olabileceğini desteklerken, risklerin de mevcut olduğunu belirtmektedir. Özellikle, bu beslenme tarzının genel popülasyon için uzun vadeli bir yaşam tarzı değişikliği olarak uygun olup olmadığının açıklığa kavuşturulması gereklidir. Bu konudaki çalışmalar tamamlanana kadar, aralıklı oruç müdahaleleri kesinlikle doktorlar ve diyetisyenler dahil olmak üzere eğitilmiş uzmanlar tarafından sürekli gözetim altında uygulanmalıdır (Abdellatif & Sedej, 2020).

KAYNAKLAR

- Abdellatif M, Sedej S. (2020). Cardiovascular benefits of intermittent fasting. *Cardiovascular research*, 116(3):e36-8.
- Allaf M, Elghazaly H, Mohamed OG, Fareen MF, Zaman S, Salmasi AM, Tsilidis K, Dehghan A. (2021). Intermittent fasting for the prevention of cardiovascular disease. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (1).
- Antoni R, Johnston KL, Collins AL, Robertson MD. (2017). Effects of intermittent fasting on glucose and lipid metabolism. *Proceedings of the Nutrition Society*, 76(3):361-8.
- Carter S, Clifton PM, Keogh JB. (2018). Effect of intermittent compared with continuous energy restricted diet on glycemic control in patients with

- type 2 diabetes: a randomized noninferiority trial. *JAMA network open*, 1(3):e180756-.
- Cienfuegos S, Corapi S, Gabel K, Ezpeleta M, Kalam F, Lin S, Pavlou V, Varady KA. (2022) Effect of Intermittent fasting on reproductive hormone levels in females and males: a review of human trials. *Nutrients*, 14(11):2343.
- De Cabo R, Mattson MP. (2019). Effects of intermittent fasting on health, aging, and disease. *New England Journal of Medicine*, 381(26):2541-51.
- Dong TA, Sandesara PB, Dhindsa DS, Mehta A, Arneson LC, Dollar AL, Taub PR, Sperling LS. (2020). Intermittent fasting: a heart healthy dietary pattern?. *The American journal of medicine*, 133(8):901-7.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ). (2021). Kardiyovasküler Hastalıklar (KVH). (18.06.2023:[https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-\(cvds\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-(cvds)))
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ). (2021). Obezite ve şişmanlık. (18.06.2023: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>).
- Elias A, Padinjakara N, Lautenschlager NT. Effects of intermittent fasting on cognitive health and Alzheimer's disease. *Nutrition Reviews*. 2023 Apr 12:nuad021.
- Enriquez Guerrero A, San Mauro Martin I, Garicano Vilar E, Camina Martin MA. (2021). Effectiveness of an intermittent fasting diet versus continuous energy restriction on anthropometric measurements, body composition and lipid profile in overweight and obese adults: a meta-analysis. *European journal of clinical nutrition*, 75(7):1024-39.
- Espinoza V, Alarcón C, Contreras Y, Sepúlveda F, Bustos E, Palisi A, Viscardi S. (2023). Intermittent fasting for health care, a review. *Arch. latinoam. Nutr*, 60-73.
- Frey RJ, Odle TG. (2020). Intermittent fasting. (Ed: Jacqueline L Longe), *The Gale Encyclopedia of Medicine* içinde (2755-2759). Gale.
- Gabel K, Cienfuegos S, Kalam F, Ezpeleta M, Varady KA. (2021). Time-restricted eating to improve cardiovascular health. *Current atherosclerosis reports*, 23:1-9.
- Gropper SS, Smith JL. (2016). *Advanced nutrition and human metabolism*. (7. baskı). Cengage Learning.
- Hart K. (2018). Fad diets and fasting for weight loss in obesity. (Ed. Kevan Whelan), *Advanced nutrition and dietetics in obesity* içinde (177-182). John Wiley & Sons.
- Lessan N, Ali T. (2019). Energy metabolism and intermittent fasting: the Ramadan perspective. *Nutrients*, 11(5):1192.

- Liu K, Liu B, Heilbronn LK. (2020). Intermittent fasting: what questions should we be asking?. *Physiology & behavior*, 218:112827.
- Mattson MP, Moehl K, Ghena N, Schmaedick M, Cheng A. Intermittent metabolic switching, neuroplasticity and brain health. *Nature Reviews Neuroscience*. 2018 Feb;19(2):81-94.
- Mirmiran P, Bahadoran Z, Gaeini Z, Moslehi N, Azizi F. (2019). Effects of Ramadan intermittent fasting on lipid and lipoprotein parameters: An updated meta-analysis. *Nutrition, Metabolism and Cardiovascular Diseases*, 29(9):906-15.
- Overland J, Toth K, Gibson AA, Sainsbury A, Franklin J, Gault A, Wong J. (2018). The safety and efficacy of weight loss via intermittent fasting or standard daily energy restriction in adults with type 1 diabetes and overweight or obesity: A pilot study. *Obesity Medicine*, 12:13-7.
- Silva AI, Direito M, Pinto-Ribeiro F, Ludovico P, Sampaio-Marques B. (2023). Effects of Intermittent Fasting on Regulation of Metabolic Homeostasis: A Systematic Review and Meta-Analysis in Health and Metabolic-Related Disorders. *Journal of Clinical Medicine*, 12(11):3699.
- Stockman MC, Thomas D, Burke J, Apovian CM. (2018) Intermittent fasting: is the wait worth the weight?. *Current obesity reports*, 7:172-85.
- Tinsley GM, La Bounty PM. (2015). Effects of intermittent fasting on body composition and clinical health markers in humans. *Nutrition reviews*, 73(10):661-74.
- Varady KA, Cienfuegos S, Ezpeleta M, Gabel K. (2022). Clinical application of intermittent fasting for weight loss: progress and future directions. *Nature Reviews Endocrinology*, 18(5):309-21.
- Vasim I, Majeed CN, DeBoer MD. (2022). Intermittent fasting and metabolic health. *Nutrients*, 14(3):631.
- Vitale R, Kim Y. The effects of intermittent fasting on glycemic control and body composition in adults with obesity and type 2 diabetes: a systematic review. (2020). *Metabolic Syndrome and Related Disorders*, 18(10):450-61.
- Wilkinson MJ, Manoogian EN, Zadourian A, Lo H, Fakhouri S, Shoghi A, Wang X, Fleischer JG, Navlakha S, Panda S, Taub PR. (2020). Ten-hour time-restricted eating reduces weight, blood pressure, and atherogenic lipids in patients with metabolic syndrome. *Cell metabolism*, 31(1):92-104.

FODMAP DİYET

Aybala TAZEÖĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Osmaniye/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-4144-8456
- ❖ Mail: aybalatazeoglu@osmaniye.edu.tr

KAYNAKLAR

- Barrett, J. S. (2017). How to institute the low-FODMAP diet. *Journal of gastroenterology and hepatology*, 32, 8-10. es. *Nutrients*, 12(1), 148.
- Bellini, M., Rossi, A. (2018). Is a low FODMAP diet dangerous?. *Techniques in Coloproctology*, 22, 569-571.
- Bellini, M., Tonarelli, S., Nagy, A. G., et al. (2020). Low FODMAP diet: evidence, doubts, and hop
- Biesiekierski, J. R., Rosella, O., Rose, R., et al. 2011). Quantification of fructans, galacto-oligosaccharides and other short-chain carbohydrates in processed grains and cereals. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 24(2), 154-176.
- Böhn, L., Störsrud, S., Törnblom, H., Bengtsson, U., Simrén, M. (2013). Self-reported food-related gastrointestinal symptoms in IBS are common and associated with more severe symptoms and reduced quality of life. *Official journal of the American College of Gastroenterology| ACG*, 108(5), 634-641.
- Brandt, L. J., Chey, W. D. (2009). American College of Gastroenterology Task Force on Irritable. An evidence-based position statement on the management of irritable bowel syndrome. *Am J Gastroenterol*, 104(Suppl 1), S1-S35.
- Colombel, J. F., Shin, A., Gibson, P. R. (2019). AGA clinical practice update on functional gastrointestinal symptoms in patients with inflammatory bowel disease: expert review. *Clinical Gastroenterology and Hepatology*, 17(3), 380-390.
- De Roest, R. H., Dobbs, B. R., Chapman, B. A., et al. (2013). The low FODMAP diet improves gastrointestinal symptoms in patients with irritable bowel syndrome: a prospective study. *International journal of clinical practice*, 67(9), 895-903.
- Dionne, J., Ford, A. C., Yuan, Y., et al. (2018). A systematic review and meta-analysis evaluating the efficacy of a gluten-free diet and a low FODMAPs diet in treating symptoms of irritable bowel syndrome. *Official journal of the American College of Gastroenterology| ACG*, 113(9), 1290-1300.
- Elia, M., Cummings, J. H. (2007). Physiological aspects of energy metabolism and gastrointestinal effects of carbohydrates. *European journal of clinical nutrition*, 61(1), S40-S74.
- Gibson, P. R. (2017). Use of the low-FODMAP diet in inflammatory bowel disease. *Journal of gastroenterology and hepatology*, 32, 40-42.
- Gibson, P. R., Shepherd, S. J. (2005). Personal view: Food for thought–western lifestyle and susceptibility to Crohn’s disease. *The FODMAP*

- hypothesis. *Alimentary Pharmacology & Therapeutics*, 21(12), 1399–1409.
- Gibson, P. R., Shepherd, S. J. (2010). Evidence-based dietary management of functional gastrointestinal symptoms: The FODMAP approach. *Journal of Gastroenterology and Hepatology*, 25(2), 252–258.
- Halmos, E. P., Christophersen, C. T., Bird, A. R., Shepherd, S. J., Gibson, P. R., Muir, J. G. (2015). Diets that differ in their FODMAP content alter the colonic luminal microenvironment. *Gut*, 64(1), 93-100.
- Halmos, E. P., Power, V. A., Shepherd, S. J., Gibson, P. R., Muir, J. G. (2014). A diet low in FODMAPs reduces symptoms of irritable bowel syndrome. *Gastroenterology*, 146(1), 67-75.
- Hill, P., Muir, J. G., Gibson, P. R. (2017). Controversies and recent developments of the low-FODMAP diet. *Gastroenterology & hepatology*, 13(1), 36.
- Lacy, B. E., Pimentel, M., Brenner, D. M., et al. (2021). ACG clinical guideline: management of irritable bowel syndrome. *Official journal of the American College of Gastroenterology| ACG*, 116(1), 17-44.
- Law, D., Conklin, J., Pimentel, M. (2010). Lactose intolerance and the role of the lactose breath test. *Official journal of the American College of Gastroenterology| ACG*, 105(8), 1726-1728.
- Macfarlane, G. T., Steed, H., Macfarlane, S. (2008). Bacterial metabolism and health-related effects of galacto-oligosaccharides and other prebiotics. *Journal of applied microbiology*, 104(2), 305-344.
- Mansueto, P., Seidita, A., D’Alcamo, A., Carroccio, A. (2015). Role of FODMAPs in patients with irritable bowel syndrome. *Nutrition in Clinical Practice*, 30(5), 665-682.
- McIntosh, K., Reed, D. E., Schneider, T., et al. (2017). FODMAPs alter symptoms and the metabolome of patients with IBS: a randomised controlled trial. *Gut*, 66(7), 1241-1251.
- Muir, J. G., Rose, R., Rosella, O., et al. (2009). Measurement of short-chain carbohydrates in common Australian vegetables and fruits by high-performance liquid chromatography (HPLC). *Journal of agricultural and food chemistry*, 57(2), 554-565.
- Murray, K., Wilkinson-Smith, V., Hoad, C., et al. (2014). Differential effects of FODMAPs (fermentable oligo-, di-, mono-saccharides and polyols) on small and large intestinal contents in healthy subjects shown by MRI. *The American journal of gastroenterology*, 109(1), 110.
- NICE, National Institute for Health and Care Excellence. Available online: <https://www.nice.org.uk/guidance/cg61/chapter/1Recommendations#dietary-and-lifestyle-advice> (accessed on 11 August 2019).

- Ong, D. K., Mitchell, S. B., Barrett, J. S., et al. (2010). Manipulation of dietary short chain carbohydrates alters the pattern of gas production and genesis of symptoms in irritable bowel syndrome. *Journal of gastroenterology and hepatology*, 25(8), 1366-1373.
- Peters, S. L., Yao, C. K., Philpott, H., Yelland, G. W., Muir, J. G., Gibson, P. R. (2016). Randomised clinical trial: the efficacy of gut-directed hypnotherapy is similar to that of the low FODMAP diet for the treatment of irritable bowel syndrome. *Alimentary pharmacology & therapeutics*, 44(5), 447-459.
- Sivaprakasam, S., Prasad, P. D., Singh, N. (2016). Benefits of short-chain fatty acids and their receptors in inflammation and carcinogenesis. *Pharmacology & therapeutics*, 164, 144-151.
- Staudacher, H. M., Whelan, K. (2017). The low FODMAP diet: recent advances in understanding its mechanisms and efficacy in IBS. *Gut*, 66(8), 1517-1527.
- Staudacher, H. M., Lomer, M. C., Anderson, J. L., et al. (2012). Fermentable carbohydrate restriction reduces luminal bifidobacteria and gastrointestinal symptoms in patients with irritable bowel syndrome. *The Journal of nutrition*, 142(8), 1510-1518.
- Vasant, D. H., Paine, P. A., Black, C. J., et al. (2021). British Society of Gastroenterology guidelines on the management of irritable bowel syndrome. *Gut*, 70(7), 1214-124.
- Whigham, L., Joyce, T., Harper, G., et al. (2015). Clinical effectiveness and economic costs of group versus one-to-one education for short-chain fermentable carbohydrate restriction (low FODMAP diet) in the management of irritable bowel syndrome. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 28(6), 687-696.
- Yao, C. K., Tan, H. L., Van Langenberg, D. R. et al. (2014). Dietary sorbitol and mannitol: food content and distinct absorption patterns between healthy individuals and patients with irritable bowel syndrome. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 27, 263-275.

ZONE DİYETİ VE SAĞLIĞA ETKİSİ

Berfin YÜZEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Serbest Diyetisyen, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0009-0005-1312-4373
- ❖ Mail: berfinyuzen@outlook.com

İrem GÖRGÜLÜ

- ❖ Kurum Bilgisi: Serbest Diyetisyen, Zonguldak/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8722-8475
- ❖ Mail: dytiremgorgulu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abenavoli L, Boccuto L, Federico A, Dallio M, Loguercio C, Di Renzo L, De Lorenzo A. (2019). Diet and Non-Alcoholic Fatty Liver Disease: The Mediterranean Way. *International journal of environmental research and public health*, 16(17), 3011.
- Atkins RC. (1998). *Dr. Atkins' new diet revolution*. 1st Avon pbk. ed. New York, Avon Books.
- Ayoob KT, Duyff RL, Quagliani D, American Dietetic Association (2002). Position of the American Dietetic Association: food and nutrition misinformation. *Journal of the American Dietetic Association*, 102(2), 260–266.
- Berná G, Romero-Gomez M. (2020). The role of nutrition in non-alcoholic fatty liver disease: Pathophysiology and management. *Liver international : official journal of the International Association for the Study of the Liver*, 40 Suppl 1, 102–108.
- Cheuvront SN. (2003). The Zone Diet phenomenon: a closer look at the science behind the claims. *Journal of the American College of Nutrition*, 22(1), 9–17.
- Cheuvront SN. (1999). The Zone Diet and Athletic Performance. *Sports Medicine*, 27(4), 213–228.
- Coussa A, Bassil M, Gougeon R, Marliss EB, Morais JA. (2020). Glucose and protein metabolic responses to an energy- but not protein- restricted diet in type 2 diabetes. *Diabetes, obesity & metabolism*, 22(8), 1278–1285.
- Dansinger ML, Gleason JA, Griffith JL, Selker HP, Schaefer EJ. (2005). Comparison of the Atkins, Ornish, Weight Watchers, and Zone diets for weight loss and heart disease risk reduction: a randomized trial. *JAMA*, 293(1), 43–53.
- de Souza RJ, Bray GA, Carey VJ, Hall KD, LeBoff MS, Loria CM ve ark. (2012). Effects of 4 weight-loss diets differing in fat, protein, and carbohydrate on fat mass, lean mass, visceral adipose tissue, and hepatic fat: results from the POUNDS LOST trial. *The American journal of clinical nutrition*, 95(3), 614–625.
- Eng JM, Estall JL. (2021). Diet-Induced Models of Non-Alcoholic Fatty Liver Disease: Food for Thought on Sugar, Fat, and Cholesterol. *Cells*, 10(7), 1805.
- Jensen MD, Ryan DH, Apovian CM, Ard JD, Comuzzie AG, Donato KA ve ark. (2014). 2013 AHA/ACC/TOS guideline for the management of overweight and obesity in adults: a report of the American College of Cardiology/American Heart Association Task Force on Practice

- Guidelines and The Obesity Society. *Circulation*, 129(25 Suppl 2), S102–S138.
- Khazrai YM, Defeudis G, Pozzilli P. (2014). Effect of diet on type 2 diabetes mellitus: a review. *Diabetes/metabolism research and reviews*, 30 Suppl 1, 24–33.
- Krieger JW, Sitren HS, Daniels MJ, Langkamp-Henken B. (2006). Effects of variation in protein and carbohydrate intake on body mass and composition during energy restriction: a meta-regression 1. *The American journal of clinical nutrition*, 83(2), 260–274.
- Krieger JW, Sitren HS, Daniels MJ, Langkamp-Henken B. (2006). Effects of variation in protein and carbohydrate intake on body mass and composition during energy restriction: a meta-regression 1. *The American journal of clinical nutrition*, 83(2), 260–274.
- Laakso M. (2019). Biomarkers for type 2 diabetes. *Molecular metabolism*, 27S(Suppl), 139–146.
- Liu K, Wang B, Zhou R, Lang HD, Ran L, Wang J ve ark. (2018). Effect of combined use of a low-carbohydrate, high-protein diet with omega-3 polyunsaturated fatty acid supplementation on glycemic control in newly diagnosed type 2 diabetes: a randomized, double-blind, parallel-controlled trial. *The American journal of clinical nutrition*, 108(2), 256–265.
- Lowe MR, Miller-Kovach K, Frye N, Phelan S. (1999). An initial evaluation of a commercial weight loss program: short-term effects on weight, eating behavior, and mood. *Obesity research*, 7(1), 51–59.
- Markova M, Pivovarova O, Hornemann S, Sucher S, Frahnw T, Wegner K ve ark. (2017). Isocaloric Diets High in Animal or Plant Protein Reduce Liver Fat and Inflammation in Individuals With Type 2 Diabetes. *Gastroenterology*, 152(3), 571–585.e8.
- Mateo-Gallego R, Marco-Benedí V, Perez-Calahorra S, Bea AM, Baila-Rueda L, Lamiquiz-Moneo I ve ark. (2017). Energy-restricted, high-protein diets more effectively impact cardiometabolic profile in overweight and obese women than lower-protein diets. *Clinical nutrition (Edinburgh, Scotland)*, 36(2), 371–379.
- Moore MP, Cunningham RP, Dashek RJ, Mucinski JM, Rector RS. (2020). A Fad too Far? Dietary Strategies for the Prevention and Treatment of NAFLD. *Obesity (Silver Spring, Md.)*, 28(10), 1843–1852.
- Moosheer SM, Waldschütz W, Itariu BK, Brath H, Stulnig TM. (2014). A protein-enriched low glycemic index diet with omega-3 polyunsaturated fatty acid supplementation exerts beneficial effects on metabolic control in type 2 diabetes. *Primary Care Diabetes*, 8(4), 308–314.

- Ojo O. (2019). Dietary Intake and Type 2 Diabetes. *Nutrients*, 11(9), 2177.
- Ornish D. (1997). *Everyday cooking with Dr. Dean Ornish*. HarperCollins Publishers.
- Parlati, L., Régnier, M., Guillou, H., & Postic, C. (2021). New targets for NAFLD. *JHEP reports : innovation in hepatology*, 3(6), 100346.
- Paternostro R, Trauner M. (2022). Current treatment of non-alcoholic fatty liver disease. *Journal of internal medicine*, 292(2), 190–204.
- Pouwels S, Sakran N, Graham Y, Leal A, Pintar T, Yang W ve ark. (2022). Non-alcoholic fatty liver disease (NAFLD): a review of pathophysiology, clinical management and effects of weight loss. *BMC endocrine disorders*, 22(1), 63.
- Samkani A, Skytte MJ, Kandel D, Kjaer S, Astrup A, Deacon CF ve ark. (2018). A carbohydrate-reduced high-protein diet acutely decreases postprandial and diurnal glucose excursions in type 2 diabetes patients. *The British Journal of Nutrition*, 119(8), 910–917.
- Sears B. (1995). *The Zone: ADietary RoadMap*. New York, NY: Harper Collins Publishers.
- Skytte MJ, Samkani A, Petersen AD, Thomsen MN, Astrup A, Chabanova E ve ark. (2019). A carbohydrate-reduced high-protein diet improves HbA_{1c} and liver fat content in weight stable participants with type 2 diabetes: a randomised controlled trial. *Diabetologia*, 62(11), 2066–2078.
- Stentz FB, Brewer A, Wan J, Garber C, Daniels B, Sands C, Kitabchi AE. (2016). Remission of pre-diabetes to normal glucose tolerance in obese adults with high protein versus high carbohydrate diet: randomized control trial. *BMJ Open Diabetes Research & Care*, 4(1), e000258.
- Stulnig TM. (2015). The ZONE Diet and Metabolic Control in Type 2 Diabetes. *J Am Coll Nutr.*, 34 Suppl 1, 39–41.
- Tinajero MG, Malik VS. (2021). An Update on the Epidemiology of Type 2 Diabetes: A Global Perspective. *Endocrinology and metabolism clinics of North America*, 50(3), 337–355.
- Weigle DS, Breen PA, Matthys CC, Callahan HS, Meeuws KE, Burden, VR, Purnell JQ. (2005). A high-protein diet induces sustained reductions in appetite, ad libitum caloric intake, and body weight despite compensatory changes in diurnal plasma leptin and ghrelin concentrations. *Am J Clin Nutr.*, 82(1), 41–48.
- Xu C, Markova M, Seebeck N, Loft A, Hornemann S, Gantert T ve ark. (2020). High-protein diet more effectively reduces hepatic fat than low-protein diet despite lower autophagy and FGF21 levels. *Liver international : official journal of the International Association for the Study of the Liver*, 40(12), 2982–2997.

SARKOPENİ VE BESLENME

Bilal UYSAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Balıkesir Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Balıkesir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1674-7216
- ❖ Mail: bilaluysal@gmail.com

KAYNAKLAR

- Bauer, J., Biolo, G., Cederholm, T., & all., a. (2013). Evidence-based recommendations for optimal dietary protein intake in older people: a position paper from the PROT-AGE Study Group. *J Am Med Dir Assoc*, 14(8), 542-559. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2013.05.021>
- Baum, J. I., Kim, I. Y., & Wolfe, R. R. (2016). Protein Consumption and the Elderly: What Is the Optimal Level of Intake? *Nutrients*, 8(6). <https://doi.org/10.3390/nu8060359>
- Bayram, H. M., & Güneş, F. (2020). Sarkopeni ve beslenme yaklaşımı. *Geriatric Bilimler Dergisi*, 3(1), 27-36.
- Bhattacharya, S., Bhadra, R., Schols, A., van Helvoort, A., & Sambashivaiah, S. (2022). Nutrition in the prevention and management of sarcopenia - A special focus on Asian Indians. *Osteoporos Sarcopenia*, 8(4), 135-144. <https://doi.org/10.1016/j.afos.2022.12.002>
- Biolo, G., De Cicco, M., Dal Mas, V., & all., a. (2006). Response of muscle protein and glutamine kinetics to branched-chain-enriched amino acids in intensive care patients after radical cancer surgery. *Nutrition*, 22(5), 475-482. <https://doi.org/10.1016/j.nut.2005.11.003>
- Bo, Y., Liu, C., Ji, Z., & all., a. (2019). A high whey protein, vitamin D and E supplement preserves muscle mass, strength, and quality of life in sarcopenic older adults: A double-blind randomized controlled trial. *Clin Nutr*, 38(1), 159-164. <https://doi.org/10.1016/j.clnu.2017.12.020>
- Burton, L. A., & Sumukadas, D. (2010). Optimal management of sarcopenia. *Clin Interv Aging*, 5, 217-228. <https://doi.org/10.2147/cia.s11473>
- Cardon-Thomas, D. K., Riviere, T., Tiegues, Z., & Greig, C. A. (2017). Dietary Protein in Older Adults: Adequate Daily Intake but Potential for Improved Distribution. *Nutrients*, 9(3). <https://doi.org/10.3390/nu9030184>
- Cruz-Jentoft, A. J., Baeyens, J. P., Bauer, J. M., & all., a. (2010). Sarcopenia: European consensus on definition and diagnosis: Report of the European Working Group on Sarcopenia in Older People. *Age Ageing*, 39(4), 412-423. <https://doi.org/10.1093/ageing/afq034>
- Cruz-Jentoft, A. J., Bahat, G., Bauer, J., & all., a. (2019). Sarcopenia: revised European consensus on definition and diagnosis. *Age Ageing*, 48(1), 16-31. <https://doi.org/10.1093/ageing/afy169>
- Çakmakçı, S., & Kahyaoğlu, D. T. (2012). Yağ asitlerinin sağlık ve beslenme üzerine etkileri. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*(2), 133-137.

- Çavak, B. Y. (2022). Yaşlılık döneminde dehidratasyon riski ve yaşlılarda su tüketiminin önemi. *Karya Journal of Health Science*.
- Çolak, B., & Çiftçi, S. (2021). Yaşlılarda Sarkopenik Obezite ve Güncel Beslenme Önerileri. *Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 208-221.
- Çunkuş, N. Y., Taşdemir, G., & Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve toplumsal dışlanma. *Geriatric Bilimler Dergisi*, 2(2), 58-67.
- Deutz, N. E., Bauer, J. M., Barazzoni, R., & all., a. (2014). Protein intake and exercise for optimal muscle function with aging: recommendations from the ESPEN Expert Group. *Clin Nutr*, 33(6), 929-936. <https://doi.org/10.1016/j.clnu.2014.04.007>
- Di Girolamo, F. G., Situlin, R., Mazzucco, S., Valentini, R., Toigo, G., & Biolo, G. (2014). Omega-3 fatty acids and protein metabolism: enhancement of anabolic interventions for sarcopenia. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care*, 17(2), 145-150. <https://doi.org/10.1097/mco.0000000000000032>
- Doğan, G., & Köksal, E. (2020). Yaşlıda Malnütrisyon ve Değerlendirilmesinde Antropometrik ve Laboratuvar Yöntemler. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 73-84.
- Dupont, J., Dedeine, L., Dalle, S., Koppo, K., & Gielen, E. (2019). The role of omega-3 in the prevention and treatment of sarcopenia. *Aging Clin Exp Res*, 31(6), 825-836. <https://doi.org/10.1007/s40520-019-01146-1>
- EFSA. (2019). European Food Safety Authority - Interactive tool; Dietary reference values. <https://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/dietary-reference-values>. Retrieved 02.09.2021 from
- Goodpaster, B. H., Park, S. W., Harris, T. B., & all., a. (2006). The loss of skeletal muscle strength, mass, and quality in older adults: the health, aging and body composition study. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*, 61(10), 1059-1064. <https://doi.org/10.1093/gerona/61.10.1059>
- Hayashi, A. P., de Capitani, M. D., Dias, S. F., & all., a. (2020). Number of high-protein containing meals correlates with muscle mass in pre-frail and frail elderly. *Eur J Clin Nutr*, 74(7), 1047-1053. <https://doi.org/10.1038/s41430-020-0618-3>
- Janssen, I., Baumgartner, R. N., Ross, R., Rosenberg, I. H., & Roubenoff, R. (2004). Skeletal muscle cutpoints associated with elevated physical disability risk in older men and women. *American journal of epidemiology*, 159(4), 413-421.

- Larsson, L., Degens, H., Li, M., & all., a. (2019). Sarcopenia: Aging-Related Loss of Muscle Mass and Function. *Physiol Rev*, 99(1), 427-511. <https://doi.org/10.1152/physrev.00061.2017>
- Lord, C., Chaput, J. P., Aubertin-Leheudre, M., Labonté, M., & Dionne, I. J. (2007). Dietary animal protein intake: association with muscle mass index in older women. *J Nutr Health Aging*, 11(5), 383-387.
- Morley, J. E. (2012). Sarcopenia in the elderly. *Fam Pract*, 29 Suppl 1, i44-i48. <https://doi.org/10.1093/fampra/cmr063>
- Morley, J. E. (2016). Frailty and sarcopenia in elderly. *Wien Klin Wochenschr*, 128(Suppl 7), 439-445. <https://doi.org/10.1007/s00508-016-1087-5>
- Muscaritoli, M., Anker, S. D., Argilés, J., & all., a. (2010). Consensus definition of sarcopenia, cachexia and pre-cachexia: joint document elaborated by Special Interest Groups (SIG) "cachexia-anorexia in chronic wasting diseases" and "nutrition in geriatrics". *Clin Nutr*, 29(2), 154-159. <https://doi.org/10.1016/j.clnu.2009.12.004>
- Nie, C., He, T., Zhang, W., Zhang, G., & Ma, X. (2018). Branched Chain Amino Acids: Beyond Nutrition Metabolism. *Int J Mol Sci*, 19(4). <https://doi.org/10.3390/ijms19040954>
- Paddon-Jones, D., & Rasmussen, B. B. (2009). Dietary protein recommendations and the prevention of sarcopenia. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care*, 12(1), 86-90. <https://doi.org/10.1097/MCO.0b013e32831cef8b>
- Peixoto da Silva, S., Santos, J. M. O., Costa, E. S. M. P., Gil da Costa, R. M., & Medeiros, R. (2020). Cancer cachexia and its pathophysiology: links with sarcopenia, anorexia and asthenia. *J Cachexia Sarcopenia Muscle*, 11(3), 619-635. <https://doi.org/10.1002/jcsm.12528>
- Rizzoli, R., Stevenson, J. C., Bauer, J. M., & all., a. (2014). The role of dietary protein and vitamin D in maintaining musculoskeletal health in postmenopausal women: a consensus statement from the European Society for Clinical and Economic Aspects of Osteoporosis and Osteoarthritis (ESCEO). *Maturitas*, 79(1), 122-132. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2014.07.005>
- Robinson, S. M., Reginster, J. Y., Rizzoli, R., & all., a. (2018). Does nutrition play a role in the prevention and management of sarcopenia? *Clin Nutr*, 37(4), 1121-1132. <https://doi.org/10.1016/j.clnu.2017.08.016>
- Rondanelli, M., Faliva, M., Monteferrario, F., & all., a. (2015). Novel insights on nutrient management of sarcopenia in elderly. *Biomed Res Int*, 2015, 524948. <https://doi.org/10.1155/2015/524948>

- Saraç, Z. F., & Yılmaz, M. (2015). Yaşlılık ve sağlıklı beslenme. *Ege Tıp Dergisi*, 54.
- Son, J., Yu, Q., & Seo, J. S. (2019). Sarcopenic obesity can be negatively associated with active physical activity and adequate intake of some nutrients in Korean elderly: Findings from the Korea National Health and Nutrition Examination Survey (2008-2011). *Nutr Res Pract*, 13(1), 47-57. <https://doi.org/10.4162/nrp.2019.13.1.47>
- Toplar, K. B., Kaner, G., & Çağla, A. (2022). Sarkopenide Beslenmenin Rolü. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(2), 441-445.
- Toprak, K., & Ergil, J. (2021). Sarkopenik Olgu: Beslenme Destek Tedavisinin İzlemi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 49(1), 108-114.
- USDA. (2020). US Department of Health and Human Services-Dietary Guidelines for Americans, 2020-2025 https://doi.org/https://dietaryguidelines.gov/sites/default/files/2021-03/Dietary_Guidelines_for_Americans-2020-2025.pdf
- Welch, A. A., Jennings, A., Kelaiditi, E., Skinner, J., & Steves, C. J. (2020). Cross-Sectional Associations Between Dietary Antioxidant Vitamins C, E and Carotenoid Intakes and Sarcopenic Indices in Women Aged 18-79 Years. *Calcif Tissue Int*, 106(4), 331-342. <https://doi.org/10.1007/s00223-019-00641-x>

UYKU VE OBEZİTE

Arzu CEYLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0450-4006
- ❖ Mail: diyetisyenarzuceylan@gmail.com

belli bölgelerinde önümüzdeki yıllarda OA'nın prevalansı ve etkisinin artacağı bildirilmiştir (Lim & Doherty., 2011). Kronik ağrı ve uyku ile ilgili genel literatürün çalışmasında, ağrının etiyolojik olarak düzensiz uyku ile ilişkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yetişkinler üzerinde yapılan kesitsel bir çalışmada, ulusal düzeyde temsili bir anketten elde edilen analizler bu sonucu destekleyerek, artriti olan ve olmayan bireylerde kişinin kendi bildirdiği uykusuzluk semptomlarının ve uykudan memnuniyetsizliğin ağrı şiddetiyle ilişkili olduğunu göstermiştir (Parmelee ve ark., 2015)

Depresyon: Obezite, depresyon ile ilişkilidir ve ikisi karşılıklı bir ilişkiyi paylaşmaktadır. Başka bir deyişle obezite, depresyon semptomlarına neden olabilir veya yoğunlaştırabilirken, depresyon kilo alımına neden olabilmektedir. Depresyonu olan kişilerin de uyku sorunları yaşaması muhtemel bir durumu ifade etmektedir. Klinik çalışmalarda, depresif hastaların yaklaşık dörtte üçünde uykuyu başlatmada veya uykuyu sürdürmede (sabah erken uyanma dahil) veya her ikisinde de zorluk yaşandığı bildirilmiştir (Nutt ve ark., 2008; Luppino ve ark. 2010).

Özetle, uykunun kilo alımı ve obezite ile ilişkisini inceleyen bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Ancak uyku miktarı ve kalitesinin obezite ile çift yönlü ilişkisini anlamak için daha çok çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Afaghi, A., O'Connor, H., & Chow, C. M. (2007). High-glycemic-index carbohydrate meals shorten sleep onset. *The American journal of clinical nutrition*, 85(2), 426-430.
- Cukic, V., Lovre, V., & Dragisic, D. (2011). Sleep disorders in patients with bronchial asthma. *Materia socio-medica*, 23(4), 235.
- Peters, U., Dixon, A. E., & Forno, E. (2018). Obesity and asthma. *The Journal of allergy and clinical immunology*, 141(4), 1169–1179.
- Bayon, V., Leger, D., Gomez-Merino, D., Vecchierini, M. F., & Chennaoui, M. (2014). Sleep debt and obesity. *Annals of medicine*, 46(5), 264-272.
- Bisson, A. N. S., Robinson, S. A., & Lachman, M. E. (2019). Walk to a better night of sleep: testing the relationship between physical activity and sleep. *Sleep health*, 5(5), 487-494.
- Borsoi, L., Armeni, P., Donin, G., Costa, F., & Ferini-Strambi, L. (2022). The invisible costs of obstructive sleep apnea (OSA): Systematic review and cost-of-illness analysis. *PLoS One*, 17(5), e0268677.

- Caballero B. (2019). Humans against Obesity: Who Will Win?. *Advances in nutrition* (Bethesda, Md.), 10(suppl_1), S4–S9.
- Centers for Disease Control & Prevention (CDC). (2011). Effect of short sleep duration on daily activities--United States, 2005-2008. *MMWR. Morbidity and mortality weekly report*, 60(8), 239-242.
- Cooper, C. B., Neufeld, E. V., Dolezal, B. A., & Martin, J. L. (2018). Sleep deprivation and obesity in adults: a brief narrative review. *BMJ open sport & exercise medicine*, 4(1), e000392.
- Csige, I., Ujvárosy, D., Szabó, Z., ve ark., (2018). The Impact of Obesity on the Cardiovascular System. *Journal of diabetes research*, 2018, 3407306.
- Fatima, Y., Doi, S. A., & Mamun, A. A. (2016). Sleep quality and obesity in young subjects: a meta-analysis. *Obesity reviews*, 17(11), 1154-1166.
- Gangwisch, J. E., Hale, L., St-Onge, M. P., ve ark., (2020). High glycemic index and glycemic load diets as risk factors for insomnia: analyses from the Women's Health Initiative. *The American journal of clinical nutrition*, 111(2), 429-439.
- GBD 2015 Obesity Collaborators. (2017). Health effects of overweight and obesity in 195 countries over 25 years. *New England journal of medicine*, 377(1), 13-27.
- Hawkins, M. S., Pokutnaya, D. Y., Duan, D., ve ark., (2023). Associations between sleep health and obesity and weight change in adults: The Daily24 Multisite Cohort Study. *Sleep Health*.
- Hirshkowitz, M., Whiton, K., Albert, S. M., ve ark., (2015). National Sleep Foundation's updated sleep duration recommendations. *Sleep health*, 1(4), 233-243
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2022) Türkiye Sağlık Araştırması, Erişim tarihi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>
- World Health Organization (WHO), (2023) Obesity. Erişim tarihi: 25.06.2023 https://www.who.int/healthtopics/obesity#tab=tab_1
- Jung, H. K., Choung, R. S., & Talley, N. J. (2010). Gastroesophageal reflux disease and sleep disorders: evidence for a causal link and therapeutic implications. *Journal of neurogastroenterology and motility*, 16(1), 22–29.
- Jung, H. K., Tae, C. H., Song, K. H., ve ark., Korean Society of Neurogastroenterology and Motility (2021). 2020 Seoul Consensus on the Diagnosis and Management of Gastroesophageal Reflux

- Disease. *Journal of neurogastroenterology and motility*, 27(4), 453–481.
- Mayoral, L. P., Andrade, G. M., Mayoral, E. P., ve ark., (2020). Obesity subtypes, related biomarkers & heterogeneity. *The Indian journal of medical research*, 151(1), 11–21.
- Mnguni, N., Roche, J., Daffin, C., & Scheuemaier, K. (2023). No effects of different modalities of a single bout of exercise on sleep architecture and appetite in healthy overweight or obese young adults. *Physiology & Behavior*, 268, 114222.
- Mollayeva, T., Thurairajah, P., Burton, K., Mollayeva, S., Shapiro, C. M., & Colantonio, A. (2016). The Pittsburgh sleep quality index as a screening tool for sleep dysfunction in clinical and non-clinical samples: A systematic review and meta-analysis. *Sleep medicine reviews*, 25, 52-73.
- NCD Risk Factor Collaboration. (2016). Trends in adult body-mass index in 200 countries from 1975 to 2014: a pooled analysis of 1698 population-based measurement studies with 19· 2 million participants. *The lancet*, 387(10026), 1377-1396.
- Oppert, J. M., Bellicha, A., & Ciangura, C. (2021). Physical activity in management of persons with obesity. *European journal of internal medicine*, 93, 8–12.
- Pennings, N., Golden, L., Yashi, K., Tondt, J., & Bays, H. E. (2022). Sleep-disordered breathing, sleep apnea, and other obesity-related sleep disorders: An Obesity Medicine Association (OMA) Clinical Practice Statement (CPS) 2022. *Obesity Pillars*, 4, 100043.
- Peters, U., Dixon, A. E., & Forno, E. (2018). Obesity and asthma. *The Journal of allergy and clinical immunology*, 141(4), 1169–1179.
- Shukla, A., Kumar, K., & Singh, A. (2014). Association between obesity and selected morbidities: a study of BRICS countries. *PLoS one*, 9(4), e94433.
- Sideleva, O., Suratt, B. T., Black, K. E., ve ark., (2012). Obesity and asthma: an inflammatory disease of adipose tissue not the airway. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 186(7), 598-605.
- Sockrider, M., & Fussner, L. (2020). What is asthma?. *American journal of respiratory and critical care medicine*, 202(9), P25-P26.
- Spiegel, K., Tasali, E., Leproult, R., Scherberg, N., & Van Cauter, E. (2011). Twenty-four-hour profiles of acylated and total ghrelin: relationship with glucose levels and impact of time of day and sleep. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 96(2), 486-493.

- Taylor, D. J., Mallory, L. J., Lichstein, K. L., Durrence, H. H., Riedel, B. W., & Bush, A. J. (2007). Comorbidity of chronic insomnia with medical problems. *Sleep*, 30(2), 213-218.
- Troynikov, O., Watson, C. G., & Nawaz, N. (2018). Sleep environments and sleep physiology: A review. *Journal of thermal biology*, 78, 192-203.
- Tuomilehto, H., Seppä, J., & Uusitupa, M. (2013). Obesity and obstructive sleep apnea—clinical significance of weight loss. *Sleep medicine reviews*, 17(5), 321-329.
- UNICEF, (2012). WHO-The World Bank: Joint child malnutrition estimates-Levels and trends. World Health Organization, Geneva The World Bank, Washington, DC.
- Venter, R. E. (2012). Role of sleep in performance and recovery of athletes: a review article. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 34(1), 167-184.
- Lim, A. Y., & Doherty, M. (2011). What of guidelines for osteoarthritis?. *International journal of rheumatic diseases*, 14(2), 136-144.
- Parmelee, P. A., Tighe, C. A., & Dautovich, N. D. (2015). Sleep disturbance in osteoarthritis: linkages with pain, disability, and depressive symptoms. *Arthritis care & research*, 67(3), 358–365.
- Luppino, F. S., de Wit, L. M., Bouvy, P. F., ve ark., (2010). Overweight, obesity, and depression: a systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Archives of general psychiatry*, 67(3), 220-229.
- Nutt, D., Wilson, S., & Paterson, L. (2008). Sleep disorders as core symptoms of depression. *Dialogues in clinical neuroscience*, 10(3), 329–336. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2008.10.3/dnutt>

GEBELİKTE BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE DESTEĞİ

Zeynep Senem SÖYLEYİCİ ÖCAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-9783-1665
- ❖ Mail: zeynepsoyleyici@sdu.edu.tr

Didem YAZAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-7136-9890
- ❖ Mail: dytdidemyazar@gmail.com

vücutlarında kalıcı değişiklikler meydana gelmeden mutlu ve stresten uzak olarak süreci tamamlamalarında fiziksel aktivitenin rolü küçümsenemez.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, A., Günay, T., & Uçku, R. (2013). Gebelikte D Vitamini Gereksinimi ve Desteklenmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 12(5), 597-608.
- Aittasalo, M., Pasanen, M., Fogelholm, M., Kinnunen, T.I., Ojala, K. Luoto R. (2008). Physical activity counseling in maternity and child health care-a controlled trial. Boston Medical Center Women's Health,8,14.
- Akdağ, K. (2021). Gebelerin Gebelik Dönemi Beslenme Özelliklerinin Farkındalığına etki Eden Faktörler. Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Keçiören Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Aile Hekimliği Kliniği.
- Altinel, D. A. (2018). Assesment of The Nutritional Status of Pregnant Women Who Consult to Gynecology Policlinic of A Private Hospital. Master Thesis. İstanbul: Yeditepe University Institute of Health Scinces.
- Blondin, J. H., & LoGiudice, J. A. (2018). Pregnant women's knowledge and awareness of nutrition. Applied Nursing Research, 39, 167-174. <https://doi.org/10.1016/j.apnr.2017.11.020> adresinden alındı
- Cioffi J, Schmied V, Dahlen H, Mills A, Thornton C, Duff M. (2010). Physical activity in pregnancy: Women's perceptions, practices, and influencing factors. J Midwifery Women's Health;55(5):455–61.
- De-Regil, L., Peña-Rosas, J. P., Fernández-Gaxiola, A., & Rayco-Solon, P. (2015). Effects and safety of periconceptional oral folate supplementation for preventing birth defects. Cochrane Database of Systematic Reviews(12). doi:10.1002/14651858.CD007950.pub3
- Domingues, M.R., Barros, A.J. (2007). Leisure-time physical activity during pregnancy in the 2004 Pelotas Birth Cohort Study. Revista de Saúde Pública, 41,173-80.
- Dumith, S., Hallal, P., Reis, R., & Kohl , H. (2011). 3rd, Worldwide prevalence of physical inactivity and its association with human development index in 76 countries. Preventive Medicine, 53, 24-28.
- Evenson, K. R., Barakat, R., Brown, W. J. ve ark., (2014). Guidelines for physical activity during pregnancy: comparisons from around the world. American journal of lifestyle medicine, 8(2), 102-121.
- Gebelere D Vitamini destek programı rehberi. (2011). T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. adresinden alındı

- Göker, A., Yanikkerem, E., Topsakal Ö. (2021). Gebelerin Fiziksel Aktivite Düzeyleri ve Yaşam Kalitelerinin İncelenmesi, CBU-SBED, 2021, 8(2): 315-322.
- Güler, B., Bilgiç, D., Okumuş, H., & Yağcan, H. (2019). Gebelikte Beslenme Desteğine İlişkin Güncel Rehberlerin İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 12(2), 143-151.
- Heyden, E., & Wimalawansa, S. (2018). Vitamin D: Effects on human reproduction, pregnancy, and fetal well-being. The Journal of Steroid Biochemistry and Molecular Biology, 180, 41-50.
- İrge, E., Timur, S., Zincir, H., Oltuluoğlu, H., & Dursun, S. (2005). Gebelikte Beslenmenin Değerlendirilmesi. TTB Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 14(7), 157-160.
- Jackson, P., Okay, M., Marcinkiewicz, M., & Papino, M. (2009). Exercise and obesity. Primary Care: Clinics in Office Practice, 379-393., 379-393.
- Kostanoğlu, A., Maznak A.S., Şahin A. (2019). Gebelerde Fiziksel Aktivite, Uyku Kalitesi ve Yaşam Kalitesi. Journal of Turkish Sleep Medicine, 3,80-87.
- Moore, S.C., Patel, A.V., Matthews, C.E. (2012). Leisure time physical activity of moderate to vigorous intensity and mortality: a large pooled cohort analysis. PLoS Medicine, 9, e1001335.
- Morris, S.N., Johnson, N.R. (2005). Exercise During Pregnancy: A critical appraisal of the literature. The Journal of Reproductive Medicine, 50,181-8.
- Morris, S.N.; Missmer, S.A.; Cramer, D.W.; Powers, R.D.; McShane, P.M.; Hornstein, M.D. (2006). Effects of lifetime exercise on the outcome of in vitro fertilization. Obstet Gynecol, 108(4), 938-945.
- Mousa, A., Naqash, A., & Lim, S. (2019). Macronutrient and Micronutrient Intake during Pregnancy: An Overview of Recent Evidence. Nutrients, 11(2). doi:doi:10.3390/nu11020443
- Murathan, G., Bozyılan, E., Murathan, F. (2020). Fiziksel Aktivite Konulu Tezlerin Bibliyometrik Analizi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 14(2), 158-167.
- Nascimento, S., Surita, F., Godoy, A., Kasawara, K., & Morais, S. (2015). Correction: Physical Activity Patterns and Factors Related to Exercise during Pregnancy: A Cross Sectional Study. PLoS One, 10(7).
- Oymak, B. (2022). Bazı Gebelerin Gebelikte Beslenme, Anne Sütü ve Bebek Beslenmesine İlişkin Bilgi, Tutum ve Alışkanlıklarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üni Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Öktem, Ö., & Urman, B. (2012). Reprodüktif Yaşam Siklusu: Folikülogenez Ve Menstruasyon. *Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Dergisi (J Turk Soc Obstet Gynecol)*, 9(1), 1-24.
- Özdemir, Ö.Ç., Sürmeli, M., Özel, A., Yavuz, E.İ., Topçuoğlu, A., Ankaralı H. (2017). Gebelerde Fiziksel Aktivite ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki. *Anatolian Clinic Journal of Medical Sciences*, 22(2), 95-102.
- Özkan, H. (2022). Covid19 Pandemisinde Gebelerin Fiziksel Aktivite, Kendini Algılama Düzeyleri ve İlişkili Faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Santos, P.C, Abreu, S, Moreira, C ve ark., (2016). Physical activity patterns during pregnancy in a sample of Portuguese women: a longitudinal prospective study, *Iranian Red Crescent Medical Journal*18(3), e22455.
- Schmidt, T, Heilmann, T, Savelsberg, L, Maass, N, Weisser, B, Eckmann-Scholz, C (2017). Physical Exercise During Pregnancy–How Active Are Pregnant Women in Germany and How Well Informed, *Geburtshilfe Frauenheilkd*, 77(5), 508-515
- Tuğdar, E., & Tokat, M. (2015). Yardımcı Üreme Teknikleri ve Fiziksel Aktivite. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 32-35.
- Tuzcular Vural, E., & Gönenç, I. (2021). Gebelikte Beslenme. *Aile Hekimliğinde Her Yönüyle Beslenme* (s. 37-42). içinde Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Türkiye Beslenme Rehberi TÜBER. (2022). (Yayın No:1031). Ankara: TC Sağlık Bakanlığı.
- Yalçın, H., & Tekin, M. (2013). Gebelikte egzersizler hakkında gebelerin bilgi düzeyinin değerlendirilmesi. *International Journal of Human Science*, 10(1), 24-33.

MALNÜTRİSYON VE TARAMA ARAÇLARI

Betül ORUÇOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1414-0584
- ❖ Mail: btl_b@windowslive.com

Buket ÖZEN ÜNALDI

- ❖ Kurum Bilgisi: Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-5716-3773
- ❖ Mail: buketozen96@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akmansu M, Kanyılmaz G. (2020). Methods in malnutrition screening: Which method should we use? *Turk Onkoloji Dergisi*, 35(1): 5–11.
- Aksu H. (2022). Beslenme Tarama Araçları. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal*, 5(1), 87–105.
- Cereda E, Veronese N, Caccialanza R. (2018). The final word on nutritional screening and assessment in older persons. *Current Opinion in Clinical Nutrition and Metabolic Care*, 21(1), 24–29.
- Daskalou E, Galli-Tsinopoulou A, Karagiozoglou-Lampoudi T, Augoustides-Savvopoulou P. (2016). Malnutrition in Hospitalized Pediatric Patients: Assessment, Prevalence, and Association to Adverse Outcomes. *Journal of the American College of Nutrition*, 35(4), 372–380.
- Elia M. (2013). The ‘MUST’ report. Nutritional screening for adults: a multidisciplinary responsibility. (03.06.2023: http://www.bapen.org.uk/pdfs/must/must_exec_sum.pdf).
- Guigoz Y, Lauque S, Vellas BJ. (2002). Identifying the elderly at risk for malnutrition. The Mini Nutritional Assessment. *Clinics in geriatric medicine*, 18(4), 737–757.
- Isenring EA, Banks M, Ferguson M, Bauer JD. Beyond malnutrition screening: appropriate methods to guide nutrition care for aged care residents. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 112(3), 376–381.
- Kaiser MJ, Bauer JM, Ramsch C, ve ark., (2009). Validation of the Mini Nutritional Assessment short-form (MNA-SF): a practical tool for identification of nutritional status. *The journal of nutrition, health & aging*, 13(9), 782–788.
- Kondrup J, Allison SP, Elia M, Vellas B, Plauth M; Educational and Clinical Practice Committee, European Society of Parenteral and Enteral Nutrition (ESPEN). (2003a). ESPEN guidelines for nutrition screening 2002. *Clinical nutrition (Edinburgh, Scotland)*, 22(4), 415–421.
- Kondrup J, Rasmussen HH, Hamberg O, Stanga Z; Ad Hoc ESPEN Working Group. (2003b). Nutritional risk screening (NRS 2002): a new method based on an analysis of controlled clinical trials. *Clinical nutrition (Edinburgh, Scotland)*, 22(3), 321–336.
- Pasquini TA, Neder HD, Araújo-Junqueira L, De-Souza DA. (2012). Clinical outcome of protein-energy malnourished patients in a Brazilian university hospital. *Brazilian journal of medical and biological research = Revista brasileira de pesquisas medicas e biologicas*, 45(12), 1301–1307.

- Reber E, Gomes F, Vasiloglou MF, Schuetz P, Stanga Z. (2019). Nutritional Risk Screening and Assessment. *Journal of clinical medicine*, 8(7), 1065.
- Schuetz P, Fehr R, Baechli V, ve ark,. (2019). Individualised nutritional support in medical inpatients at nutritional risk: a randomised clinical trial. *Lancet (London, England)*, 393(10188), 2312–2321.
- Schwegler I, von Holzen A, Gutzwiller JP, Schlumpf R, Mühlebach S, Stanga Z. (2010). Nutritional risk is a clinical predictor of postoperative mortality and morbidity in surgery for colorectal cancer. *The British journal of surgery*, 97(1), 92–97.
- Sun Z, Kong XJ, Jing X, Deng RJ, Tian ZB. (2015). Nutritional Risk Screening 2002 as a Predictor of Postoperative Outcomes in Patients Undergoing Abdominal Surgery: A Systematic Review and Meta-Analysis of Prospective Cohort Studies. *PloS one*, 10(7), e0132857.
- Teitelbaum D, Guenter P, Howell WH, Kochevar ME, Roth J , Seidner DL. (2005). Definition of terms, style, and conventions used in A.S.P.E.N. guidelines and standards. *Nutrition in clinical practice : official publication of the American Society for Parenteral and Enteral Nutrition*, 20(2), 281–285.

ANTİOKSİDAN VİTAMİNLERDEN C VE E VİTAMİNİN SPORCU PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİLERİ

Cemaliye SÜT KURT

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9016-2959
- ❖ Mail: cemaliye.sut@lokmanhekim.edu.tr

sürekli yoğun egzersizlerde stres sonucunda ortaya çıkan oksidatif denge bozuklukları görülmüştür. Fakat birçok çalışmada oksidatif hasara karşı koruyucu olduklarını ama egzersiz performansında ve güçte herhangi bir artış görülmediği bulunmuştur. Bunları göz önünde de bulundurarak her zaman yeterli ve dengeli beslenme ile yeterli olacağını bilmeliyiz. Egzersizin yoğunluk ve sürelerine göre DNA üzerindeki etkilerinin farklılıklarını tespit etmek için daha çok araştırmaya gereksinim vardır.

KAYNAKLAR

- Ağırbaş Ö., Kışalı N.F. & Kıyıcı F. (2015). Yoğun Egzersizle Oluşan Oksidatif Stres Ve DNA Hasarı Üzerine Askorbik Asidin Etkisi, Ankara Üniv Spor Bil Fak, 2015, 13 (1), 65-72
- Akova, B., Sürmen-Gür, E., Gür, H., Dirican, M., Sarandöl, E., & Küçükoglu, S. (2001). Exercise-induced oxidative stress and muscle performance in healthy women: role of vitamin E supplementation and endogenous oestradiol. *European journal of applied physiology*, 84(1-2), 141-147.
- Al-Hashem F.H. (2012). Potential roles for vitamins E and C in combination in modulating exhaustive swimming and high altitude-associated lung injury in rats. *Saudi Med. J.* 33:367-374.
- Altın A., Atalay H. & Bilal T. (2018) Serbest Radikaller ve Stres İle İlişkisi. *Balık Esir Sağlık Bilimleri Dergisi Cilt:7 Sayı:1 Nisan 2018 syf: 51-55.*
- Chou, C. C., Sung, Y. C., Davison, G., Chen, C. Y., & Liao, Y. H. (2018). Short-Term High-Dose Vitamin C and E Supplementation Attenuates Muscle Damage and Inflammatory Responses to Repeated Taekwondo Competitions: A Randomized Placebo-Controlled Trial. *International journal of medical sciences*, 15(11), 1217-1226.
- Coombes J.S., Powers S.K., Rowell B., Hamilton K.L., Dodd S.L., Shanely R.A., Sen C.K., Packer L. (2001). Effects of vitamin E and α -lipoic acid on skeletal muscle contractile properties. *J. Appl. Physiol.*;90:1424-1430.
- Cumming, K. T., Raastad, T., Sørstrøm, A., Paronetto, M. P., Mercatelli, N., Ugelstad, I., Caporossi, D., & Paulsen, G. (2017). Vitamin C and E supplementation does not affect heat shock proteins or endogenous antioxidants in trained skeletal muscles during 12 weeks of strength training. *BMC nutrition*, 3, 70.
- de Oliveira, D.C.X., Rosa, F.T., Simões-Ambrósio, L., Jordao, A.A., & Deminice, R. (2019). Antioxidant vitamin supplementation prevents oxidative stress but does not enhance performance in young football athletes. *Nutrition*, 63-64, 29-35.

- Devrim A. ve Ayaz A. (2018). Egzersizle İndüklenen Oksidatif Strese E Vitamini Süplemanın Etkileri: Dost Mu, Düşman Mı?. *İstanbul Med J* 2018; 19: 89-94.
- Di Meo, S., & Venditti, P. (2020). Evolution of the Knowledge of Free Radicals and Other Oxidants. *Oxidative medicine and cellular longevity*, , 9829176.
- Evans, L., Zhang, F. and Omaye, S. (2017) Vitamin C Supplementation Reduces Exercise-Induced Oxidative Stress and Increases Peak Muscular Force. *Food and Nutrition Sciences*, **8**, 812-822.
- Goswami, A. R., & Ghosh, T. (2019). Vitamin E Reduces Hypobaric Hypoxia-Induced Immune Responses in Male Rats. *High altitude medicine & biology*, 20(1), 12–21.
- Fagan, M. M., Harris, P., Adams, A., Pazdro, R., Krotky, A., Call, J., & Duberstein, K. J. (2020). Form of Vitamin E Supplementation Affects Oxidative and Inflammatory Response in Exercising Horses. *Journal of equine veterinary science*, 91, 103103.
- Górnicka, M., Ciecierska, A., Hamulka, J., Drywień, M. E., Frackiewicz, J., Górnicki, K., & Wawrzyniak, A. (2019). α -Tocopherol Protects the Heart, Muscles, and Testes from Lipid Peroxidation in Growing Male Rats Subjected to Physical Efforts. *Oxidative medicine and cellular longevity*, 2019, 8431057. <https://doi.org/10.1155/2019/8431057>
- Hoene, M., Irmeler, M., Beckers, J., Hrabě de Angelis, M., Häring, H. U., & Weigert, C. (2018). A Vitamin E-Enriched Antioxidant Diet Interferes with the Acute Adaptation of the Liver to Physical Exercise in Mice. *Nutrients*, 10(5), 547. <https://doi.org/10.3390/nu10050547>
- Karabulut H. ve Gülay M.Ş., (2016). Antioksidanlar, *MAE Vet Fak Derg*, 1(1).
- Kyparos, A., Sotiriadou, S., Mougios, V., Cheva, A., Barbanis, S., Karkavelas, G., Arsos, G., Albani, M., & Matziari, C. (2011). Effect of 5-day vitamin E supplementation on muscle injury after downhill running in rats. *European Journal of Applied Physiology*, 111(10), 2557–2569.
- Lee, S. P., Mar, G. Y., & Ng, L. T. (2009). Effects of tocotrienol-rich fraction on exercise endurance capacity and oxidative stress in forced swimming rats. *European journal of applied physiology*, 107(5), 587–595.
- Mason, S. A., Trewin, A. J., Parker, L., & Wadley, G. D. (2020). Antioxidant supplements and endurance exercise: Current evidence and mechanistic insights. *Redox biology*, 35, 101471.
- Morrison, D., Hughes, J., Della Gatta, P. A., Mason, S., Lamon, S., Russell, A. P., & Wadley, G. D. (2015). Vitamin C and E supplementation prevents some of the cellular adaptations to endurance-training in humans. *Free radical biology & medicine*, 89, 852–862.

- Nalbant, O., Toktaş, N., Toraman, N. F., Oğuş, C., Aydın, H., Kaçar, C., & Ozkaya, Y. G. (2009). Vitamin E and aerobic exercise: effects on physical performance in older adults. *Aging clinical and experimental research*, 21(2), 111–121.
- Önal S. (2016). Oksidatif Stres ve Egzersiz. *Fizyoterapistler ve Öğrenciler için e-kitap* (1) syf: 60.
- Paulsen, G., Cumming, K. T., Holden, G., et al. (2014). Vitamin C and E supplementation hampers cellular adaptation to endurance training in humans: a double-blind, randomised, controlled trial. *The Journal of physiology*, 592(8), 1887–1901.
- Paulsen, G., Hamarland, H., Cumming, K. T., et al. (2014). Vitamin C and E supplementation alters protein signalling after a strength training session, but not muscle growth during 10 weeks of training. *The Journal of physiology*, 592(24), 5391–5408.
- Picklo, M. J., & Thyfault, J. P. (2015). Vitamin E and vitamin C do not reduce insulin sensitivity but inhibit mitochondrial protein expression in exercising obese rats. *Applied physiology, nutrition, and metabolism = Physiologie appliquee, nutrition et metabolisme*, 40(4), 343–352.
- Powers, S. K., Deminice, R., Ozdemir, M., Yoshihara, T., Bomkamp, M. P., & Hyatt, H. (2020). Exercise-induced oxidative stress: Friend or foe?. *Journal of sport and health science*, 9(5), 415–425.
- Ristow, M., Zarse, K., Oberbach, A., Klötting, N., Birringer, M., Kiehntopf, M., Stumvoll, M., Kahn, C. R., & Blüher, M. (2009). Antioxidants prevent health-promoting effects of physical exercise in humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 106(21), 8665–8670.
- Ryan, M. J., Dudash, H. J., Docherty, M., Geronilla, K. B., Baker, B. A., Haff, G. G., Cutlip, R. G., & Alway, S. E. (2010). Vitamin E and C supplementation reduces oxidative stress, improves antioxidant enzymes and positive muscle work in chronically loaded muscles of aged rats. *Experimental gerontology*, 45(11), 882–895.
- Santos, S. A., Silva, E. T., Caris, A. V., Lira, F. S., Tufik, S., & Dos Santos, R. V. (2016). Vitamin E supplementation inhibits muscle damage and inflammation after moderate exercise in hypoxia. *Journal of human nutrition and dietetics: the official journal of the British Dietetic Association*, 29(4), 516–522.
- Shafat, A., Butler, P., Jensen, R. L., & Donnelly, A. E. (2004). Effects of dietary supplementation with vitamins C and E on muscle function during and after eccentric contractions in humans. *European journal of applied physiology*, 93(1-2), 196–202.
- Strobel, N. A., Peake, J. M., Matsumoto, A., Marsh, S. A., Coombes, J. S., & Wadley, G. D. (2011). Antioxidant supplementation reduces skeletal

- muscle mitochondrial biogenesis. *Medicine and science in sports and exercise*, 43(6), 1017–1024.
- Theodorou, A. A., Nikolaidis, M. G., Paschalis, V., Koutsias, S., Panayiotou, G., Fatouros, I. G., Koutedakis, Y., & Jamurtas, A. Z. (2011). No effect of antioxidant supplementation on muscle performance and blood redox status adaptations to eccentric training. *The American journal of clinical nutrition*, 93(6), 1373–1383.
- Venditti, P., Napolitano, G., Barone, D., & Di Meo, S. (2014). Vitamin E supplementation modifies adaptive responses to training in rat skeletal muscle. *Free radical research*, 48(10), 1179–1189.
- Wyckelsma, V. L., Venckunas, T., Brazaitis, et al. (2020). Vitamin C and E Treatment Blunts Sprint Interval Training-Induced Changes in Inflammatory Mediator-, Calcium-, and Mitochondria-Related Signaling in Recreationally Active Elderly Humans. *Antioxidants (Basel, Switzerland)*, 9(9), 879.
- Yfanti, C., Akerström, T., Nielsen, S., Nielsen, A. R., Mounier, R., Mortensen, O. H., Lykkesfeldt, J., Rose, A. J., Fischer, C. P., & Pedersen, B. K. (2010). Antioxidant supplementation does not alter endurance training adaptation. *Medicine and science in sports and exercise*, 42(7), 1388–1395. <https://doi.org/10.1249/MSS.0b013e3181cd76be>
- Yfanti, C., Fischer, C. P., Nielsen, S., et al. (2012). Role of vitamin C and E supplementation on IL-6 in response to training. *Journal of applied physiology (Bethesda, Md.: 1985)*, 112(6), 990–1000.
- Yfanti, C., Nielsen, A. R., Akerström, T., Nielsen, S., Rose, A. J., Richter, E. A., Lykkesfeldt, J., Fischer, C. P., & Pedersen, B. K. (2011). Effect of antioxidant supplementation on insulin sensitivity in response to endurance exercise training. *American journal of physiology. Endocrinology and metabolism*, 300(5), E761–E770.
- Yfanti, C., Tsiokanos, A., Fatouros, I. G., Theodorou, A. A., Deli, C. K., Koutedakis, Y., & Jamurtas, A. Z. (2017). Chronic Eccentric Exercise and Antioxidant Supplementation: Effects on Lipid Profile and Insulin Sensitivity. *Journal of sports science & medicine*, 16(3), 375–382.
- Yimcharoen, M., Kittikunnathum, S., Suknikorn, C., Nak-On, W., Yeethong, P., Anthony, T. G., & Bunpo, P. (2019). Effects of ascorbic acid supplementation on oxidative stress markers in healthy women following a single bout of exercise. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 16(1), 2.
- Zoppi, C. C., Hohl, R., Silva, F. C., Lazarim, F. L., Neto, J. M., Stancanneli, M., & Macedo, D. V. (2006). Vitamin C and e supplementation effects in professional soccer players under regular training. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 3(2), 37–44.

FİTOKİMYASALLAR VE KANSER

Gülten SOYCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke/ KKTC
- ❖ ORCID: 0000-0001-5041-0575
- ❖ Mail: gsoycan@eul.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aravind SM, Wichienchot S, Tsao R, Ramakrishnan S, Chakkaravarthi S. (2021). Role of dietary polyphenols on gut microbiota, their metabolites and health benefits. *Food Res. Int.*, 142, 110189.
- Çevik B A, Pirinççi E. (2017). Beslenme ve Kanser. *Fırat Tıp Dergisi*, 22(1), 1-7.
- D'Archivio M, Filesi C, Di Benedetto R, Gargiulo R, Giovannini C, Masella R. (2007) Polyphenols, dietary sources and bioavailability. *Ann Ist Super Sanita*, 43(4), 348-361.
- Demirci T, Büyüktuncer Z. (2021) Obezitenin önlenmesi ve tedavisinde diyet fitokimyasallarının olası rolleri. *Türk Hij Den Biyol Derg*, 78(4), 555-566.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ). (2022). *Kanser* (25.06.2022: Cancer (who.int)).
- Ferlay J, Colombet M, Soerjomataram I, Parkin DM, Piñeros M, Znaor A, Bray F. (2021). Cancer statistics for the year 2020: An overview. *International Journal of Cancer*, 149(4), 778-789.
- Ghaedi E, Varkaneh HK, Rahmani, J, Mousavi SM, Mohammadi H, Fatahi S, Pantovic A, Mofrad MD, Yong Zhang Y. (2019). Possible anti-obesity effects of phytosterols and phytostanols supplementation in humans: A systematic review and dose-response meta-analysis of randomized controlled trials. *Phytother Res.*, 33(5), 1246-1257.
- Karabulut G, Yemiş O. (2019). Fenolik Bileşiklerin Bağlı Formları ve Biyoyararlılığı. *Akademik Gıda*, 17(4), 526-537.
- Krinsky NI, Johnson EJ. 2005. Carotenoid actions and their relation to health and disease. *Molecular Aspects of Medicine*, 26, 459-516.
- Liu RH. (2004). Potential synergy of phytochemicals in cancer prevention: mechanism of action. *J Nutr.*, 134(12), 3479-3485.
- Manach C, Scalbert A, Morand C, Rémésy C, Jiménez L. (2004). Polyphenols: food sources and bioavailability. *Am J Clin Nutr.*, 79(5), 727-747.
- Mayne ST, Playdon MC, Rock CL. (2016). Diet, nutrition, and cancer: past, present and future. *Nat Rev Clin Oncol.*, 13(8), 504-515.
- Miller PE, Snyder DC. (2012). Phytochemicals and cancer risk: a review of the epidemiological evidence. *Nutr Clin Pract.*, 27(5), 599-612.
- Ranjan A, Ramachandran S, Gupta N, Kaushik I, Wright S, Srivastava S, Das H, Srivastava S, Prasad S, Srivastava SK. (2019). Role of

- Phytochemicals in Cancer Prevention. *International Journal of Molecular Sciences*, 20(20), 4981.
- Rasouli H, Farzaei MH, Khodarahmi R. (2017). Polyphenols and their benefits: A review, *International Journal of Food Properties*, 20(2), 1700-1741.
- Schwingshackl L, Schwedhelm C, Galbete C, Hoffmann G. (2017). Adherence to Mediterranean Diet and Risk of Cancer: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis. *Nutrients*, 9(10), 1063.
- Ubago-Guisado E, Rodríguez-Barranco M, Ching-López A, Petrova D, Molina-Montes E, Amiano P, Barricarte-Gurrea A, Chirlaque MD, Agudo A, Sánchez MJ. (2021). Evidence Update on the Relationship between Diet and the Most Common Cancers from the European Prospective Investigation into Cancer and Nutrition (EPIC) Study: A Systematic Review. *Nutrients*, 13(10), 3582.
- Uçak A, Kızıltan G. (2021). Akdeniz Diyeti ve Kanser. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(2), 105-121.
- Xiao J, Bai W. (2019). Bioactive phytochemicals, *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 59(6), 827-829.

B₁₂ VİTAMİNİ EKSİKLİĞİNİN MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Muhammed Enes KARTAL

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9015-1491
- ❖ Mail: muhammed.kartal@lokmanhekim.edu.tr

Birgöl DAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-4631-3910
- ❖ Mail: birgul.dag@lokmanhekim.edu.tr

Ayhan DAĞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8291-3414
- ❖ Mail: ayhan.dag@lokmanhekim.edu.tr

henüz net değildir. Bu sebeple, nöronal sistem hastalıkları üzerinde B12 vitamini eksikliğinin etkileri ve mekanizmaları daha detaylı araştırılmalı ve daha geniş popülasyonlarda çapraz tasarımlı, randomize kontrollü deneyler yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Allen L. H. (2008). Causes of vitamin B12 and folate deficiency. *Food and nutrition bulletin*, 29 (2 Suppl), S20–S37.
- Alruwaili, M., Basri, R., AlRuwaili, R., Albarrak, A. M., & Ali, N. H. (2023). Neurological Implications of Vitamin B12 Deficiency in Diet: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 11(7), 958. <https://doi.org/10.3390/healthcare11070958>.
- Amin, M., Jahan Sardar, M. N., Huma, S., Gulzar, M., Rasheed, M., & Khan, M. I. (2022). Frequency of Vitamin B12 Deficiency Amongst Elderly Patients Presenting with Dementia. *Pakistan Journal of Medical & Health Sciences*, 16(06), 705-705.
- B12 Vitamini Eksikliği Tanı ve Tedavi Kılavuzu.(2011). Türk Hematoloji Derneği 2011 Ulusal Tedavi Kılavuzu. 1:4.
- Burns, A., Bernabei, R., Bullock, R., Jentoft, A. J. C., Frölich, L., Hock, C., ... Wimo, A. (2009). Safety and efficacy of galantamine (Reminyl) in severe Alzheimer's disease (the SERAD study): a randomised, placebo-controlled, double-blind trial. *The Lancet Neurology*, 8(1), 39–47.
- Butola, L. K., Kute, P. K., Anjankar, A., Dhok, A., Gusain, N., & Vagga, A. (2020). Vitamin B12-do you know everything. *Journal of Evolution of Medical and Dental Sciences*, 9(42), 3139-47.
- de Jager C. A. (2014). Critical levels of brain atrophy associated with homocysteine and cognitive decline. *Neurobiology of aging*, 35 Suppl 2, S35–S39. <https://doi.org/10.1016/j.neurobiolaging.2014.03.040>.
- Değirmenci Y, Hayretdağ Örs C, Yılmaz Y, Karaman HIÖ. (2012). B12 vitamini eksikliğinde görsel uyandırılmış potansiyeller: Ön çalışma sonuçları. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* ; 19(2): 96-99.
- Engelborghs, S., Vloeberghs, E., Maertens, K., Mariën, P., Somers, N., Symons, A., Clement, F., Ketels, V., Saerens, J., Goeman, J., Pickut, B. A., Vandevivere, J., & De Deyn, P. P. (2004). Correlations between cognitive, behavioural and psychological findings and levels of vitamin B12 and folate in patients with dementia. *International journal of geriatric psychiatry*, 19(4), 365–370.

- Geng, C., Yang, Z., Xu, P., & Zhang, H. (2022). Vitamin B12 deficiency is associated with narcolepsy. *Clinical neurology and neurosurgery*, 212, 107097.
- Hüpsch-Marzec, H. M., Pawlak, R., & Skaba, D. (2019). Understanding vitamin B12. *Journal of Stomatology*, 72(4), 184-189. <https://doi.org/10.5114/jos.2019.91237>.
- Jatoi, S., Hafeez, A., Riaz, S. U., Ali, A., Ghauri, M. I., & Zehra, M. (2020). Low Vitamin B12 Levels: An Underestimated Cause Of Minimal Cognitive Impairment And Dementia. *Cureus*, 12(2), e6976.
- Kumar, R., Singh, U., Tiwari, A., Tiwari, P., Sahu, J. K., & Sharma, S. (2023). Vitamin B12: Strategies for enhanced production, fortified functional food products and health benefits. *Process Biochemistry*.
- Lachner C, Steinle NI, Regenold WT. (2012). The neuropsychiatry of vitamin B12 deficiency in elderly patients. *J Neuropsychiatry Clin Neurosci*. ;24(1):5-15.
- Li, S., Zhang, Q., Gao, Y., Nie, K., Liang, Y., Zhang, Y., & Wang, L. (2021). Serum Folate, Vitamin B12 Levels, and Systemic Immune-Inflammation Index Correlate With Motor Performance in Parkinson's Disease: A Cross-Sectional Study. *Frontiers in neurology*, 12, 665075.
- Markun, S., Gravestock, I., Jäger, L., Rosemann, T., Pichierra, G., & Burgstaller, J. M. (2021). Effects of Vitamin B12 Supplementation on Cognitive Function, Depressive Symptoms, and Fatigue: A Systematic Review, Meta-Analysis, and Meta-Regression. *Nutrients*, 13(3), 923.
- Miller, A., Korem, M., Almog, R., & Galboiz, Y. (2005). Vitamin B12, demyelination, remyelination and repair in multiple sclerosis. *Journal of the neurological sciences*, 233(1-2), 93–97.
- Osman, D., Cooke, A., Young, T. R., Deery, E., Robinson, N. J., & Warren, M. J. (2021). The requirement for cobalt in vitamin B12: A paradigm for protein metalation. *Biochimica et Biophysica Acta (BBA)-Molecular Cell Research*, 1868(1), 118896.
- Pitkin RM, Allen LH, Bailey LB, Bernfield M. (2000). Dietary reference intakes for thiamin, riboflavin, niacin, vitamin B6, Folate, vitamin B12, pantothenic acid, biotin and choline. Washington DC: National Academy Press.
- Politis, A., Olgiati, P., Malitas, P., Albani, D., Signorini, A., Polito, L., ... Stamouli, E. (2010). Vitamin B12 levels in Alzheimer's disease: association with clinical features and cytokine production. *Journal of Alzheimer's Disease*, 19(2), 481–488.

- Quinlivan, E. P., McPartlin, J., McNulty, H., Ward, M., Strain, J. J., Weir, D. G., & Scott, J. M. (2002). Importance of both folic acid and vitamin B12 in reduction of risk of vascular disease. *Lancet (London, England)*, 359(9302), 227–228.
- Román, G. C., Erkinjuntti, T., Wallin, A., Pantoni, L., & Chui, H. C. (2002). Subcortical ischaemic vascular dementia. *The Lancet Neurology*, 1(7), 426–436.
- Selhub, J., Jacques, P. F., Dallal, G., Choumenkovitch, S., & Rogers, G. (2008). The use of blood concentrations of vitamins and their respective functional indicators to define folate and vitamin B12 status. *Food and nutrition bulletin*, 29(2_suppl1), S67-S73.
- Serin, H. M., & Arslan, E. A. (2019). Neurological symptoms of vitamin B12 deficiency: analysis of pediatric patients. *Acta Clinica Croatica*, 58(2), 295.
- Shrestha, L., Shrestha, B., Gautam, K., Khadka, S., & Mahara Rawal, N. (2022). Plasma Vitamin B-12 Levels and Risk of Alzheimer’s Disease: A Case-Control Study. *Gerontology & geriatric medicine*, 8, 23337214211057715.
- Silva, M. T., Cavalcanti, J. L., & Moreira, D. M. (2000). Alterações neurorradiológicas cerebrais na degeneração combinada de medula: relato de caso [Neuroradiological features of the brain in subacute combined spinal cord degeneration: case report]. *Arquivos de neuro-psiquiatria*, 58(3A), 752–755.
- Sobczyńska-Malefora, A., & Smith, A. D. (2022). Vitamin B-12. *Advances in Nutrition*, 13(5), 2061-2063.
- Rasmussen, S. A., Fernhoff, P. M., & Scanlon, K. S. (2001). Vitamin B12 deficiency in children and adolescents. *The Journal of pediatrics*, 138(1), 10–17. <https://doi.org/10.1067/mpd.2001.112160>.
- “Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER) 2022” Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı Yayın No:1031, Ankara, 2022.
- Vasconcellos, L. F., Correa, R. B., Chimelli, L., Nascimento, F., Fonseca, A. B., Nagel, J., Novis, S. A., & Vincent, M. (2002). Mielopatia por deficiência de vitamina B12 apresentando-se como mielite transversa [Myelopathy due to vitamin B12 deficiency presenting as transverse myelitis]. *Arquivos de neuro-psiquiatria*, 60(1), 150–154.
- Vogiatzoglou, A., Refsum, H., Johnston, C., Smith, S. M., Bradley, K. M., de Jager, C., Budge, M. M., & Smith, A. D. (2008). Vitamin B12 status and rate of brain volume loss in community-dwelling elderly. *Neurology*, 71(11), 826–832.

- Quan, L., Uyeda, A., & Muramatsu, R. (2022). Central nervous system regeneration: the roles of glial cells in the potential molecular mechanism underlying remyelination. *Inflammation and regeneration*, 42(1), 7.
- WHO. (2004). Vitamin and mineral requirements in human nutrition <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42716/9241546123.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim tarihi: 27.05.2023.
- Zengin, E., Sarper, N., & Caki Kiliç, S. (2009). Clinical manifestations of infants with nutritional vitamin B deficiency due to maternal dietary deficiency. *Acta paediatrica* (Oslo, Norway: 1992), 98(1), 98–102.

SÜT BENZERİ BİTKİ BAZLI İÇECEKLER

Hatice BAYGUT

- ❖ Kurum Bilgisi: Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-1703-1420
- ❖ Mail: haticebaygut@sdu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adamczyk D, Jaworska D, Affeltowicz D, Maison D. (2022). Plant-Based Dairy Alternatives: Consumers' Perceptions, Motivations, and Barriers-Results from a Qualitative Study in Poland, Germany and France. *Nutrients*, 14, 2171.
- Bayır AG. (2022). Kıyak B. İklim Destekli Beslenmede Bitki Bazlı Diyetler ve Sağlık Üzerine Etkileri. *Akademik Et ve Süt Kurumu Dergisi*, (4), 35-54.
- Bengü İ, Ersan LY. (2022). İçecek Sektöründe Yükselen Yeni Trend: Süt Benzeri Bitkisel Bazlı İçecekler. *Uluslararası Bilim Teknoloji ve Tasarım Dergisi*, 3(2), 83-101.
- Chaiwanon P, Puwastien P, Nitithamyong A, Sirichakwal PP. (2000). Calcium fortification in soybean milk and in vitro bioavailability. *J Food Compos Anal*, 13(4), 319-327.
- Clark BE, Pope L, Belarmino EH. (2022). Perspectives from Healthcare Professionals on the Nutritional Adequacy of Plant-Based Dairy Alternatives: Results of a Mixed Methods Inquiry. *BMC Nutr.*, 8, 46.
- Drewnowski A, Henry CJ, Dwyer JT. (2021). Proposed nutrient standards for plant-based beverages intended as milk alternatives. *Frontiers in Nutrition*, 8, 796.
- Fifi AC, Pagan DN, Chakraborty P, Mahajan N, Axelrod C, Bayes LY, Katz DT. (2022) Physician and Parent Perceptions on Plant-Based Beverages as Substitutes for Cow's Milk: A Single City Survey. *J. Pediatr. Gastroenterol. Nutr.*, 75, 25-29.
- Fructuoso I, Romão B, Han H, Raposo A, Ariza-Montes A, Araya-Castillo L, Zandonadi RP. (2021). An overview on nutritional aspects of plant-based beverages used as substitutes for cow's milk. *Nutrients*, 13(8), 2650.
- Grant CA, Hicks LA. (2018). Comparative lifecycle assessment of milk and plant-based alternatives. *Environ. Eng. Sci.*, 35, 1235-1247.
- Jeske S, Zannini E, Arendt EK. (2017). Evaluation of physicochemical and glycaemic properties of commercial plant-based milk substitutes. *Plant Foods for Human Nutrition*, 72, 26-33.
- Kempen E, Kasambala J, Christie L, Symington E, Jooste L, Van Eeden T. (2017). Expectancy-value theory contributes to understanding consumer attitudes towards cow's milk alternatives and variants. *International Journal of Consumer Studies*, 41(3), 245-252.
- Kuenzel J, Zandstra EH, El Deredy W, Blanchette I, Thomas A. (2011). Expecting yoghurt drinks to taste sweet or pleasant increases liking. *Appetite*, 56(1), 122-127.

- Mäkinen OE, Uniacke-Lowe T, O'Mahony JA, Arendt EK. (2015). Physicochemical and acid gelation properties of commercial UHT-treated plant-based milk substitutes and lactose free bovine milk. *Food Chemistry*, 168(1), 630-638.
- Mäkinen OE, Wanhalinna V, Zannini E, Arendt EK. (2016). Foods for special dietary needs: Non-dairy plant-based milk substitutes and fermented dairy-type products. *Food Science and Nutrition*, 56(3), 339-349.
- Martínez-Padilla E, Faber I, Petersen IL, Vargas-Bello-Pérez E. (2023). Perceptions toward Plant-Based Milk Alternatives among Young Adult Consumers and Non-Consumers in Denmark: An Exploratory Study. *Foods*, 12, 385.
- Moss R, Barker S, Falkeisen A, Gorman M, Knowles S, McSweeney MB. (2022). An Investigation into Consumer Perception and Attitudes towards Plant-Based Alternatives to Milk. *Food Res. Int.*, 159, 111648.
- Munekata PES, Domínguez R, Budaraju S, Roselló-Soto E, Barba FJ, Mallikarjunan K, Roohinejad S, Lorenzo JM. (2020). Effect of innovative food processing technologies on the physicochemical and nutritional properties and quality of non-dairy plant-based beverages. *Foods*, 9, 288.
- Pineli LDLDO, Botelho RB, Zandonadi RP, Solorzano JL, de Oliveira GT, Reis CEG, Teixeira DDS. (2015). Low glycemic index and increased protein content in a novel quinoa milk. *LWT-Food Science and Technology*, 63(2), 1261-1267.
- Poore J, Nemecek T. (2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science*, 360, 9987-9992.
- Sethi S, Tyagi SK, Anurag RK. (2016). Plant-based milk alternatives an emerging segment of functional beverages: a review. *Journal of food science and technology*, 53(9), 3408-3423.
- Silva ARA, Silva MMN, Ribeiro BD. (2019). Health Issues and Technological Aspects of Plant-based Alternative Milk. *Food Res. Int.*, 131, 108972.
- Timilsena YP, Adhikari R, Barrow CJ, Adhikari B. (2016). Physicochemical and functional properties of protein isolate produced from Australian chia seeds. *Food chemistry*, 212, 648-656.
- Ünal B. (2019). Antroposen ve Yeni Dünya Tasarıları. *Fine Arts*, 14(3), 186-199.
- Valencia-Flores DC, Hernáandez-Herrero M, Guamis B, Ferragut V. (2013). Comparing the effects of ultra-high-pressure homogenization and conventional thermal treatments on the microbiological, physical, and chemical quality of almond beverages. *J Food Sci*, 78(2), 199-205.

SAĞLIKLI BESLENMEYE PRATİK BİR KATKI: TÜKETİME HAZIR YİYECEKLER

Sevinç BAKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8660-7756
- ❖ Mail: sevincbakan@karatekin.edu.tr

KAYNAKLAR

- AlOudat, M., Magyar, N., Simon-Sarkadi, L., & Lugasi, A. (2021). Nutritional content of ready-to-eat meals sold in groceries in Hungary. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 24.
- Barlaam, A., Sannella, A. R., Ferrari, N., Temesgen, T. T., Rinaldi, L., Normanno, G., Cacciò, S. M., Robertson, L. J., & Giangaspero, A. (2022). Ready-to-eat salads and berry fruits purchased in Italy contaminated by *Cryptosporidium* spp., *Giardia duodenalis*, and *Entamoeba histolytica*. *International Journal of Food Microbiology*, 370.
- Carballo, D., Moltó, J. C., Berrada, H., & Ferrer, E. (2018). Presence of mycotoxins in ready-to-eat food and subsequent risk assessment. *Food and Chemical Toxicology*, 121, 558–565.
- Chaffee, O., & Ross, C. F. (2023). Older adults' acceptance of ready-to-eat meals in relation to food choice and sensory ability. *Journal of Food Science*, 88(6), 2611–2628.
- Chandio, N., John, J. R., Floyd, S., Gibson, E., Wong, D. K. Y., Levy, S. M., Heilman, J. R., & Arora, A. (2022). Fluoride Content of Ready-to-Eat Infant Foods and Drinks in Australia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(21).
- Fuller, N. R., Fong, M., Gerofi, J., Leung, L., Leung, C., Denyer, G., & Caterson, I. D. (2016). A randomized controlled trial to determine the efficacy of a high carbohydrate and high protein ready-to-eat food product for weight loss. *Clinical Obesity*, 6(2), 108–116.
- Garcia, A. L., Ronquillo, J. D., Morillo-Santander, G., Mazariegos, C. V., Lopez-Donado, L., Vargas-Garcia, E. J., Curtin, L., Parrett, A., & Mutoro, A. N. (2020). Sugar Content and Nutritional Quality of Child Orientated Ready to Eat Cereals and Yoghurts in the UK and Latin America; Does Food Policy Matter? *Nutrients*, 12(3).
- Giazitzi, K., Ventatoglou, B., & Boskou, G. (2022). Do ready-to-eat meals of Greek supermarkets need reformulation? *International Journal of Food Sciences and Nutrition*, 73(4), 433–442.
- Gullino, M. L., Gilardi, G., & Garibaldi, A. (2019). Ready-to-Eat Salad Crops: A Plant Pathogen's Heaven. *Plant Disease*, 103(9), 2153–2170.
- Kosti, R. I., Panagiotakos, D. B., & Zampelas, A. (2010). Ready-to-eat cereals and the burden of obesity in the context of their nutritional contribution: are all ready-to-eat cereals equally healthy? A systematic review. *Nutrition Research Reviews*, 23(2), 314–322.

- Leifert, C., Ball, K., Volakakis, N., & Cooper, J. M. (2008). Control of enteric pathogens in ready-to-eat vegetable crops in organic and 'low input' production systems: a HACCP-based approach. *Journal of Applied Microbiology*, 105(4), 931–950.
- Maldonado-Pereira, L., Barnaba, C., de Los Campos, G., & Medina-Meza, I. G. (2022). Evaluation of the nutritional quality of ultra-processed foods (ready to eat + fast food): Fatty acids, sugar, and sodium. *Journal of Food Science*, 87(8), 3659–3676.
- Mattes, R. D. (2002). Ready-to-eat Cereal Used as a Meal Replacement Promotes Weight Loss in Humans. *Journal of the American College of Nutrition*, 21(6), 570–577.
- Mena, B., Ashman, H., Dunshea, F. R., Hutchings, S., Ha, M., & Warner, R. D. (2020). Exploring Meal and Snacking Behaviour of Older Adults in Australia and China. *Foods*, 9(4), 426.
- Michels, N., De Henauw, S., Beghin, L., Cuenca-García, M., Gonzalez-Gross, M., Hallstrom, L., Kafatos, A., Kersting, M., Manios, Y., Marcos, A., Molnar, D., Roccaldo, R., Santaliesra-Pasías, A. M., Sjostrom, M., Reye, B., Thielecke, F., Widhalm, K., & Claessens, M. (2016). Ready-to-eat cereals improve nutrient, milk and fruit intake at breakfast in European adolescents. *European Journal of Nutrition*, 55(2), 771–779.
- Mottas, A., Lappi, V.-M., Sundström, J., Neal, B., Mhurchu, C. N., Löf, M., & Rådholm, K. (2021). Measuring the Healthiness of Ready-to-Eat Child-Targeted Cereals: Evaluation of the FoodSwitch Platform in Sweden. *JMIR MHealth and UHealth*, 9(7).
- Nikmaram, N., Budaraju, S., Barba, F. J., Lorenzo, J. M., Cox, R. B., Mallikarjunan, K., & Roohinejad, S. (2018). Application of plant extracts to improve the shelf-life, nutritional and health-related properties of ready-to-eat meat products. *Meat Science*, 145, 245–255.
- Peng, J., Tang, J., Barrett, D. M., Sablani, S. S., Anderson, N., & Powers, J. R. (2017). Thermal pasteurization of ready-to-eat foods and vegetables: Critical factors for process design and effects on quality. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 57(14), 2970–2995.
- Sakata, T., & for Working Group 2 of the Healthy Diet Research Committee of International Life Sciences Institute, J. (2020). Current situation and perspectives of ready-to-eat food/meal suppliers. *Nutrition Reviews*, 78(12 Suppl 2), 27–30.
- Sant'Anna, P. B., de Melo Franco, B. D., & Maffei, D. F. (2020). Microbiological safety of ready-to-eat minimally processed vegetables in Brazil: an overview. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 100(13), 4664–4670.

- Smith, J. D., Jain, N., & Bailey, R. L. (2020). Ready-to-eat cereal fortification: a modelling study on the impact of changing ready-to-eat cereal fortification levels on population intake of nutrients. *Public Health Nutrition*, 23(12), 2165–2178.
- van den Boom, A., Serra-Majem, L., Ribas, L., Ngo, J., Pérez-Rodrigo, C., Aranceta, J., & Fletcher, R. (2006). The contribution of ready-to-eat cereals to daily nutrient intake and breakfast quality in a Mediterranean setting. *Journal of the American College of Nutrition*, 25(2), 135–143.
- Vatanparast, H., Islam, N., Patil, R. P., Shamloo, A., Keshavarz, P., Smith, J., Chu, L. M., & Whiting, S. (2019). Consumption of Ready-to-Eat Cereal in Canada and Its Contribution to Nutrient Intake and Nutrient Density among Canadians. *Nutrients*, 11(5), 1009.
- World Health Organization (2014) *Global Status Report on Noncommunicable Diseases 2014*. Geneva: WHO.
- Xie, B., Li, S., Chen, M., Wang, F., & Chen, D. (2020). Microbial Quality of Ready-to-Eat Foods Sold in School Cafeterias in Chongqing, China. *Journal of Food Protection*, 83(5), 890–895.

SAĞLIK & BİLİM
2023
EBELİK-II

EDİTÖR
Doç. Dr. Ayten DİNÇ

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Ebelik -II

Editör

Doç. Dr. Ayten DİNÇ
ORCID (0000-0002-8903-675X)

ISBN 978-625-6504-30-1
E-ISBN 978-625-6504-31-8
DOI: <https://doi.org/10.59617/efepub20232>
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

SAĞLIK & BİLİM 2023: Ebelik -II
DİNÇ, Ayten
1. Basım, 80s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Anahtar Kelimeler:
1.Bilim 2. Doğum 3. Ebelik 4. Sağlık 5. Tıp

Dizgi	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Kapak Tasarım	İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Sertifika No	49168
Matbaa Sertifika No	49168
Efe Akademik Yayıncılık	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com
Efe Akademik Yayıncılık Matbaa Adres:	Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak Büyük Milas Han No: 24/125 Fatih/ İSTANBUL 0212 520 52 00 www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:

PREKONSEPSİYONEL DÖNEM VE KANIT TEMELLİ UYGULAMALAR7

Ebru SADIÇ, Abdurrahim UYANIK, Nurgül KAPLAN

BÖLÜM 2:

GEBELERDE GENİTAL HİJYENİN ÖNEMİ 23

Serap ÖNER

BÖLÜM 3:

GESTASYONEL DİYABETES MELLİTUS TANILI GEBELERDE EĞİTİMİN ÖNEMİ 33

Zeynep BAROL

BÖLÜM 4:

AİLE PLANLAMASI DANIŞMANLIK HİZMETLERİNDE EBELERİN ROLLERİ 43

Tuğba YILMAZ ESENCAN, Şeyma ÖZKAN

BÖLÜM 5:

TEN TENE TEMAS 59

Sümeyye AHİ, Merve Zahide KAYAKIRAN, Tuğçe ERGEN

BÖLÜM 6:

BAĞIŞIKLAMAYA GENEL BAKIŞ 69

Sıdıka Özlem CENGİZHAN

PREKONSEPSİYONEL DÖNEM VE KANIT TEMELLİ UYGULAMALAR

Ebru SADIÇ

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu; Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9965-0545
- ❖ Mail: ebru.sadic@gop.edu.tr

Abdurrahim UYANIK

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu; Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6033-1440
- ❖ Mail: abdurrahim.uyanik@gop.edu.tr

Nurgül KAPLAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu; Tokat/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-9200-3302
- ❖ Mail: nurgul.kaplan@gop.edu.tr

KAYNAKLAR

- ACOG. (2009). ACOG Committee Opinion No. 442: Preconception and Prenatal Carrier Screening for Genetic Diseases in Individuals of Eastern European Jewish Descent. *Obstetrics & Gynecology*, 114(4), 950.
- ACOG. (2012). Committee Opinion No. 521. *Obstetrics & Gynecology*, 119(3), 690–691. <https://doi.org/10.1097/AOG.0b013e31824e1327>
- Akarsu H., R., & Duman B., N. (2020). Prekonsepsiyonel Bakım. In N. Gürhan, Ş. Sözbir Y., & Ü. Polat (Eds.), *Hemşirelik Alannında Kullanılan Kavram Beceri ve Modeller* (pp. 505–509). Ankara Nobel Tıp Kitapevleri.
- Akkoca, A., Kurt, R., Karapinar, O., Ozler, S., & Ozer, C. (2014). Folic Acid Knowledge Level and Usage Among Women in Reproductive Age. *Turkish Journal of Family Medicine & Primary Care*, 8(2), 35.
- Allaire, A. D., & Cefalo, R. C. (1998). Preconceptional health care model. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*, 78(2), 163–168.
- Allan, H. T., Mounce, G., Crespo, E., & Shawe, J. (2018). Preconception care for infertile couples: Nurses' and midwives' roles in promoting better maternal and birth outcomes. *Journal of Clinical Nursing*, 27(23–24), 4411–4418. <https://doi.org/10.1111/jocn.14586>
- Apay, S. E., Kılıç, M., & Türkan Pasinlioğlu. (2010). Obez Gebelerde Doğum Eylemi ve Doğum Sonu Dönem. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(922), 151–156.
- Atrash, H., & Jack, B. (2020). Preconception care: developing and implementing regional and national programs. *Journal of Human Growth and Development*, 30(3), 398–406.
- Aynioğlu, Ö. (2014). 35 yaş üzeri doğum yapan gebelerin demografik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Kocatepe Medical Journal.*, 15(2), 5–152.
- Başgöl, Ş., & Oksay, Ü. (2012). Prekonsepsiyonel dönemde ve gebelikte kanıt temelli yaklaşımlar. *International Journal of Human Sciences [Online].*, 9(2), 1524–1534.
- Baysoy, N. G., & Özkan, S. (2012). Preconception Care: A Public Health Perspective. *Gazi Medical Journal*, 23(3), 77–90.
- Beji Kızılkaya, N., & Dişsiz, M. (2016). Gebelik ve Hemşirelik Yaklaşımı. In N. Beji (Ed.), *Kadın Sağlığı ve Hastalıkları* (3. Baskı, pp. 308–357). Nobel Tıp Kitapevleri.

- Bektaş Acar, H., & Demirel, G. (2020). prekonsepsiyonel bakım ve danışmanlığı destekleyen kanıtlar. In F. D. Sayiner & G. Demirel (Eds.), *Prekonsepsiyonel Bakım ve Danışmanlık* (pp. 27–44). Akademisyen Kitapevi.
- Beşer, E., Ergin, F., & Sönmez, A. (2007). Aydın il merkezinde doğum öncesi bakım hizmetleri. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(2), 137–141.
- Brown, H. (2019). Preconception care. In *Evidence-based Obstetrics and Gynecology* (pp. 199–211). John Wiley & Sons, Ltd.
- CDC. (2006). *Preconception Health and Care*.
- Chamberlain, G. (1980). The prepregnancy clinic. In *BMJ* (Vol. 281, Issue 6232). <https://doi.org/10.1136/bmj.281.6232.29>
- Coşkun, A. (2011). Prekonsepsiyonel bakım ve danışmanlık: kadın yaşamındaki yeri ve önemi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 3, 8–15.
- Coşkun, A. (2012). Genetik Danışmanlık ve Prekonsepsiyonel Bakım. In *Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği* (pp. 30–130). Koç Vakfı Yayınları.
- Cullum, A. S. (2003). Changing Provider Practices to Enhance Preconceptional Wellness. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 32(4), 543–549.
- De-Regil, L. M., Fernández-Gaxiola, A. C., Dowswell, T., & Peña-Rosas, J. P. (2010). Effects and safety of periconceptional folate supplementation for preventing birth defects. In L. M. De-Regil (Ed.), *Cochrane Database of Systematic Reviews*. John Wiley & Sons, Ltd.
- Dean, S. V, Lassi, Z. S., Imam, A. M., & Bhutta, Z. A. (2014). Preconception care: nutritional risks and interventions. *Reproductive Health*, 11(Suppl 3), S3. <https://doi.org/10.1186/1742-4755-11-S3-S3>
- Fall, A., Goulet, L., & Vézina, M. (2013). Comparative study of major depressive symptoms among pregnant women by employment status. *SpringerPlus*, 2(1), 201. <https://doi.org/10.1186/2193-1801-2-201>
- Gedikbaşı, A., Akyol, A., Mağar, V., Ark, C., & Ceylan, Y. (2006). 40 yaş üstü gebeliklerin perinatal sonuçları. *Perinatoloji Dergisi*, 14(1), 1–6.
- Gökdemir, F., & Eryılmaz, G. (2017). Prekonsepsiyonel Sağlık Hizmetleri. *Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics*, 3(3), 12–204.
- Guideline Development, G. (2008). Management of diabetes from preconception to the postnatal period: summary of NICE guidance. *BMJ*, 336(7646), 714–717.

- Güler, N. (2010). Gebelikte eşi tarafından kadına uygulanan fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet ve ilişkili faktörler. *DEUHYO Elektronik Dergi.*, 3(2), 7–72.
- Karakaya, E., & Çoşkun, A. (2013). The Evaluation of Community-Based Safe Motherhood Application Performed in Province of Diyarbakir. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10(2), 20–28.
- Körükçü, O., Deliktas, A., Aydın, R., & Kabukcuoglu, K. (2017). Investigation of the Relationship Between the Psychosocial Health Status and Fear of Childbirth in Healthy Pregnancies. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 7(4), 152–158.
- Özçoban A, F., & Sayiner, F. D. (2020). Prekonsepsiyonel Bakım ve Danışmanlık (F. D. Sayiner & G. Demirel (Eds.)). Akademisyen Kitapevi.
- Sağlık Bakanlığı. (2010). Doğum Öncesi Bakım Yönetim Rehberi Genelgesi.
- Şahin, M., & Yurdakul, M. (2012). Gebelik Öncesi Danışmanlık. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 20(1), 80–85.
- Sheldon, T. (2007). Netherlands considers introducing preconception care. *BMJ*, 335(7622), 686.1-687.
- Taşpınar, A., Bolsoy, N., & Şirin, A. (2005). Gebeler fiziksel şiddete uğruyorlar mı? Manisa örneği. *Adli Psikiyatri Dergisi.*, 2(2), 7–41.
- WHO. (2013). Preconception care: Maximizing the gains for maternal and child health. https://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/preconception_care_policy_brief.pdf
- WHO. (2016). WHO Recommendations on Antenatal Care for a Positive Pregnancy Experience: Summary. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259947/WHO-RHR-18.02-eng.pdf;jsessionid=8113365FD531F62F7E18F3585CC01880?sequence=1>
- Yenicesu, C., & Demirel, Y. (2011). Gebelerde Aşılar. *Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics*, 2(5), 75–81.

GEBELERDE GENİTAL HİJYENİN ÖNEMİ

Serap ÖNER

- ❖ Kurum Bilgisi: Hakkari Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü Hakkari/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-5989-6070
- ❖ Mail: cetintas.serap@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akça, D. (2018). Kadınların genital hijyene ilişkin davranışlarının belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, Kars.
- Akgül E. (2019). Gebelik döneminde genital hijyen davranışları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Ardahan M, Bay L. (2009). Hemşirelik yüksek okulu 1.ve 4. sınıf öğrencilerinin vajinal akıntı ve bireysel hijyen hakkındaki bilgi düzeyleri. Ege Tıp Dergisi, 48: 33-43.
- Blyth MJ, Fortenberry JD, Or DP. (2003). Douching behaviours reported by adolescent and young adult women at high risk for sexually transmitted infections. Journal of Pediatry Adolescent Gynecology, 16, 95-100.
- Cangöl, E. (2010). Uzunköprü kadın-doğum ve çocuk hastalıkları hastanesine jinekolojik muayene için başvuran kadınlarda genital enfeksiyonların sıklığı ve genital hijyen davranışlarının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Edirne.
- Carter TC, Olney RS, Mitchell AA, Romitti PA, Bell EM, Druschel CM. (2011). Maternal self-reported genital tract infections during pregnancy and the risk of selected birth defects. Birth Defects Research Part A Clinical and Molecular Teratology, 91(2):108- 116.
- Ege, E. (2005). Genital hijyen davranışları envanteri geliştirilmesi ve verilen eğitimin genital hijyen davranışlarına etkisi. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum.
- Ege E, Eryılmaz G. (2005). Genital hijyen davranışları envanterinin (ghde) geliştirilmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 8(3),67-75.
- Elgin T. (2022). İdrar yolu enfeksiyonu tanısı konmuş gebe kadınlara verilen genital hijyen eğitiminin genital hijyen davranışı ve öz bakım gücüne

etkisi. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Elmas G. (2019). Türkiye’de kadın sağlığına yönelik politikalar. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi, İstanbul.

Gupta A, Garg P, Nigam S. (2013). Bacterial vaginosis in pregnancy (<28week) and its effect on pregnancy outcome: a study form a western up city. Indian Journal of Clinical Practice, 23(11), 740-744.

Helli A, Dolapçioğlu K, Çekiç Ç, (2011). Gebelikte üriner sistemde meydana gelen anatomik ve fizyolojik değişiklikler, Türk Üroloji Seminerleri, 2:121-123.

Ilgaz A, Sevinç Ö, Uzun SU. (2015). İki farklı aile sağlığı merkezine kayıtlı doğurgan çağıdaki evli kadınların genital hijyen davranışları. TAF Prev Med Bull, 14:153-60.

İlçioğlu K, Kerser N, Çınar N. (2017). Ülkemizde kadın sağlığı ve etkileyen faktörler. J Hum Rhythm, 3(3), 112-119.

İnci M, İnci M, Davarcı M. (2011). Gebelikte görülen üriner sistem enfeksiyonları ve tedavisi. Gebelikte Ürolojik Problemler. Türk Üroloji Seminerleri, 2:124-6.

Kavlak O, Saruhan A, Er S, Şen E, Sevil Ü. (2010). Gebelerde genital hijyen davranışlarının belirlenmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 26(1): 53-63.

Kurt Durmuş M, Zengin N. (2020). Kadınların genital hijyen davranışlarının incelenmesi. J Health Pro Res, 2(3):113-120.

Morgan KL. (2004). Management of UTIs during pregnancy. MCN Am J Matern Child Nurs, 29: 254-8.

Önal, Z. (2018). Birinci basamak sağlık kuruluşlarında çalışan ebelerin sağlık eğitimine yönelik tutumlarının ve uygulamalarının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, Karabük.

Öner S, Çeber Turfan E. (2020). Gebelere verilen planlı eğitimin genital

hijyen davranışlarına ve idrar yolu enfeksiyonu semptomlarına etkisi. Van Sağlık Bilimleri Dergisi, 13(1), 10-18.

Szweda H, Józwik M. (2016). Urinary tract infections during pregnancy - an updated overview. Dev Period Med, 20: 263-72.

Taşkın L. (2003). Üreme sistemi enfeksiyonları ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Ankara, Sistem Ofset Matbaacılık, VI. Baskı, 469-492.

Taşkın L. (2011). Üreme sistemi enfeksiyonları ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara, IX. Baskı, 585-610.

Taşkın L. (2012). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Ankara. 11. Baskı.

Taşkın, L. (2016). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. (13. Baskı). Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

Usta, R. (2017). Mardin ili Ömerli ilçe devlet hastanesi toplum sağlığı merkezine başvuran kadınların genital hijyen davranışları ve etkileyen faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, İstanbul.

Ünsal A, Özyazıcıoğlu N, Sezgin S. (2010). Doğu Karadeniz'deki bir belde ve ona bağlı 9 köyde yaşayan bireylerin genital hijyen davranışları. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 13: 12-9.

Zincir H, Temel AB. (2010). Ria'ya özel danışmanlık ilkesine göre ria uygulanması, genital hijyen eğitimi ve vulvovajinal enfeksiyonlarının görülme ilişkisi. Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences), 19(1), 60-67.

GESTASYONEL DİYABETES MELLİTUS TANILI GEBELERDE EĞİTİMİN ÖNEMİ

Zeynep BAROL

- ❖ Kurum Bilgisi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Samsun/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0001-6648-9759
- ❖ Mail: zeynepbarol@hotmail.com

KAYNAKLAR

- American Diabetes Association. (2020). Introduction: Standards of Medical Care in Diabetes. *Diabetes Care*, 43(1), 1-2.
- DeSisto, C. L., Kim, S. Y., & Sharma, A. J. (2014). Prevalence estimates of gestational diabetes mellitus in the United States, Pregnancy Risk Assessment Monitoring System (PRAMS), 2007–2010.
- Evans, E.C. ve Bullock, L.F.C. (2012). Optimism and other psychosocial influences on antenatal depression: a systematic review. *Nursing and Health Sciences*, 14, 352–361.
- Gilbert, L., Gross, J., Lanzi, S., Quansah, D. Y., Puder, J., & Horsch, A. (2019). How diet, physical activity and psychosocial well-being interact in women with gestational diabetes mellitus: An integrative review. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 19(1), 60.
- Kusinski, L. C., Murphy, H. R., De Lucia Rolfe, E., Rennie, K. L., Oude Griep, L. M., Hughes, D., Taylor, R., & Meek, C. L. (2020). Dietary Intervention in Pregnant Women with Gestational Diabetes; Protocol for the DiGest Randomised Controlled Trial. *Nutrients*, 12(4), 1165. <https://doi.org/10.3390/nu12041165>
- Melchior, H., Kurch-Bek, D., & Mund, M. (2017). The prevalence of gestational diabetes: A population-based analysis of a nationwide screening program. *Deutsches Ärzteblatt International*, 114(24), 412-418. <https://doi.org/10.3238/arztebl.2017.0412>
- Mohebbi, B., Tol, A., Sadeghi, R., Mohtarami, S. F., & Shamshiri, A. (2019). Self-management Intervention Program Based on the Health Belief Model (HBM) among Women with Gestational Diabetes Mellitus: A Quazi-Experimental Study. *Archives of Iranian medicine*, 22(4), 168–173.
- Smith, K. M., Baker, K. M., Bardsley, J. K., McCartney, P., & Magee, M. (2019). Redesigning Hospital Diabetes Education: A Qualitative Evaluation With Nursing Teams. *Journal of nursing care quality*, 34(2), 151–157. <https://doi.org/10.1097/NCQ.0000000000000349>
- Sushko, K., Menezes, H. T., Strachan, P., Butt, M., & Sherifali, D. (2021). Self-management education among women with pre-existing diabetes in pregnancy: A scoping review. *International journal of nursing studies*, 117, 103883. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2021.103883>
- Spencer, L., Rollo, M., Hauck, Y., MacDonald-Wicks, L., Wood, L., Hutchesson, M., Giglia, R., Smith, R., & Collins, C. (2015). The effect of weight management interventions that include a diet component on weight-related outcomes in pregnant and postpartum women: a

- systematic review protocol. JBI database of systematic reviews and implementation reports, 13(1), 88–98. <https://doi.org/10.11124/jbisrir-2015-1812>
- Takashi Sugiyama, T. (2011). Management of gestational diabetes mellitus. *Japan Medical Association Journal*, 54(5), 293–300.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2014). Türkiye Diyabet Programı 2015-2020. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği Diabetes Mellitus Çalışma ve Eğitim Grubu. (2019). TEMD Diabetes Mellitus ve Komplikasyonlarının Tanı, Tedavi ve İzlem Kılavuzu-2019. BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın Yayın ve Tanıtım Ltd. Şti.
- OuYang, H., Chen, B., Abdulrahman, A. M., Li, L., & Wu, N. (2021). Associations between Gestational Diabetes and Anxiety or Depression: A Systematic Review. *Journal of diabetes research*, 2021, 9959779. <https://doi.org/10.1155/2021/9959779>
- Phelan, S. (2016). Windows of opportunity for lifestyle interventions to prevent gestational diabetes mellitus. *American Journal of Perinatology*, 33(13), 1291-1299. <https://doi.org/10.1055/s-0036-1586504>
- Royal Collage of Obstetricians & Gynaecologists. (2011). Diagnosis and Treatment of Gestational Diabetes. Scientific Impact Paper no: 23
- Juan, J., Yang, H.-X., Su, R.-N., & Kapur, A. (2019). Diagnosis of gestational diabetes mellitus in China. *Maternal Medicine*, 1, 31–37.
- Juan, J., & Yang, H. (2020). Prevalence, prevention, and lifestyle intervention of gestational diabetes mellitus in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(24), 9517. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249517>
- Yamamoto, J. M., Kellett, J. E., Balsells, M., et al. (2018). Gestational diabetes mellitus and diet: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials examining the impact of modified dietary interventions on maternal glucose control and neonatal birth weight. *Diabetes Care*, 41(7), 134.
- Zhang, C., Tobias, D. K., Chavarro, J. E., et al. (2014). Adherence to healthy lifestyle and risk of gestational diabetes mellitus: prospective cohort study. *The BMJ*, 349, g5450. <https://doi.org/10.1136/bmj.g5450>

AİLE PLANLAMASI DANIŞMANLIK HİZMETLERİNDE EBELERİN ROLLERİ

Tuğba YILMAZ ESENCAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-8748-0793
- ❖ Mail: tugba.yilmazesencan@st.uskudar.edu.tr

Şeyma ÖZKAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Beykoz Devlet Hastanesi, Ebe, İstanbul/TÜRKİYE- Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2672-4499
- ❖ Mail: seyma.ozkan1@st.uskudar.edu.tr

KAYNAKLAR

- Açık, M. (2018). Web Tabanlı Aile Planlaması Danışmanlık Hizmetinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi.
- ACOG. (2018). Acog Committee Opinion Optimizing Postpartum Care. *Obstetrics and Gynecology*, 131(5), E140–E150.
- Akar, N. (2017). Kars/Digor İlçesinde Yaşayan 15-49 Yaş Evli Kadınların Aile Planlaması Hakkında Eğitim Öncesi ve sonrası Tutumlarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Akın, A., & Özvarış, Ş. . (2012). Kadın Sağlığı/Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması. İçinde: Halk Sağlığı Temel Bilgiler. In Ç. Güler & L. Akın (Eds.), *Kadın Sağlığı/Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması*. (pp. 209–367). Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Aksu, H. (2022). Aile Planlaması Danışmanlığı. Nobel Tıp Kitapevi.
- Bahadır, A. (2015). Aile Planlaması Danışmanlığı Veren Sağlık Profesyonellerinin Nüfus Planlamasına Bakış Açılırları ve Aile Planlaması Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. Uzmanlık Tezi.
- Balcıoğlu, H. (2010). Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Planlaması Merkezine 2009 Yılında Başvuran Hastaların Yaş, Eğitim Düzeyi ve Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Tercih Etiikleri Doğum Kontrol Yöntemi Dağılımı. Uzmanlık Tezi.
- Başkaya, Y., Karakoç, H., & Özerdoğan, N. (2018). Sexual health problems of women in the postpartum period, role of midwife and nurse. *Journal of Education and Research in Nursing*.
- Bulut, S. (2022). Kırklareli İli Pınarhisar İlçesinde Bulunan 2 no'lu Aile Sağlığı Merkezi'ne Kayıtlı Evli Kadınların Aile Planlaması ve Üreme Sağlığı Tutumlarının Değerlendirilmesi.
- Dehlendorf, C., Henderson, J. T., Eric, V., Grumbach, K., Levy, K., Schmittdiel, J., Lee, J., Dean, S., & Steinauer, J. (2016). Association of the quality of interpersonal care during family planning counseling with contraceptive use. *American Journal of Obstetrics & Gynecology*, 215(1), 78–79.
- Demir, R., & Taşpınar, A. (2018). Kadın Sağlık Çalışanları Kalıcı Aile Planlaması Yöntemleri Hakkında Ne Düşünüyorlar? Tek Durumlu Bir Örnek Olay. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(1), 25–32.
- Erbil, N., & Pasinlioğlu, T. (2008). Planlı Eğitim ve Danışmanlığın Kadınların Aile Planlaması Hizmetlerinden Memnuniyet Düzeyine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2), 38–46.
- Eroğlu, K., & Koç, G. (2012). Düünden Bugüne Sağlık Mevzuatında Kadın Sağlığı Kapsamında Ana Çocuk Sağlığı Hemşirelik Hizmetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(2), 136–151.

- Ersöz, B. (2017). Kars İli, Susuz İlçe Merkezine Bağlı Aile Planlaması Yöntemi Kullanan 15-49 Yaş Grubu Evli Kadınlarda Kullanılan Yöntem ve Yöntem Seçimini Etkileyen Faktörler.
- Fox, E., Reyna, A., Malcolm, N. M., Rosmarin, R. B., Zapata, L. B., Frederiksen, B. N., Moskosky, S. B., & Dehlendorf, C. (2018). Client Preferences for Contraceptive Counseling: A Systematic Review. *American Journal of Preventive Medicine*, 55(5), 691–702.
- ICM. (2019). Essential Competencies for Midwifery Practice 2018 UPDATE. https://www.internationalmidwives.org/assets/files/general-files/2019/02/icm-competencies_english_final_jan-2019-update_final-web_v1.0.pdf
- Kaşlı, F. (2014). Aile Planlaması. Yüksek Lisans Tezi.
- Koç, E., & Oskay, Ü. (2015). Postpartum Dönemde Cinsellik ve Danışmanlık. 2(1), 15–26.
- MEB-Aile Planlaması. (2017). Ankara.
- Morris, C. N., Lopes, K., Gallagher, M. C., Ashraf, S., & Ibrahim, S. (2019). When Political Solutions for Acute Conflict in Yemen Seem Distant, Demand for Reproductive Health Services is Immediate: a Programme Model for Resilient Family Planning and Post-Abortion Care Services. *Sexual and Reproductive Health Matters*.
- Önder, H. (2020). Bir Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi Olarak Sağlık. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi* , 6(1), 10–24. <https://dergipark.org.tr/pub/adibd>
- Özerdoğan, N., & Yıldız, M. S. (2021). Karşılanmamış Aile Planlaması İhtiyacı ve İlişkili Faktörler. In *Ebelikte Güncel Çalışmalar* (pp. 135–142). Akademisyen Kitabevi.
- Sağlık Bakanlığı. (2009). Aile Planlaması Danışmanlığı Katılımcı Kitabı- Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü.
- Sağlık Bakanlığı. (2014). Doğum Sonu Bakım Yönetim Rehberi. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kadın ve Üreme Sağlığı Dairesi Başkanlığı. <https://kirklareliism.saglik.gov.tr>
- Salman, Z. (2014). Süleyman Demirel Üniversitesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniğine başvuran kadınların aile planlaması hakkındaki bilgi düzeyleri ve tutumları. In *SüleymanDemirÜniversitesi TıpFakültesi. Tıpta Uzmanlık*.
- Taşkın, L. (2021). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği (17th ed.). Akademisyen Tıp Kitabevi.
- TNSA. (2018a). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. . http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
- TNSA. (2018b). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye

Nüfus ve Sağlık Araştırması.

- Türk, A. (2022). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp fakültesi Pelitköy Eğitim Aile Sağlığı Merkezi'ne Başvuran Evli Kadınların Aile Planlaması Hakkındaki Bilgi, Tutum ve Davranışları. Tıpta Uzmanlık Tezi.
- Ülker, E. (2021). 18- 49 Yaş Arası Suriyeli Göçmen Kadınların Aile Planlamasına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Ünlüoğlu, İ. (2006). Laktasyonel Amenore Metodu. Türkiye Klinikleri Cerrahi Tıp Bilimleri Dergisi, 2(22), 60–67.
- Van der Wijden, C., & Manion, C. (2015). Lactational amenorrhoea method for family planning. The Cochrane Database of Systematic Reviews, 2015(10). <https://doi.org/10.1002/14651858.CD001329.PUB2>
- Vardarlı, Ö. (2021). Aile Sağlığı Merkezi'ne Gelen Doğurgan Yaştaki Kadınların Aile Planlaması Yöntemleri Konusunda Bilgi Düzeyi ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi.
- Varol, Z. S. (2019). Postpartum Dönemdeki Kadınların Aile Planlaması Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. Ege Üniversitesi.
- WHO. (2020, November 9). World Health Organization-Family planning/contraception methods. (İnternet erişim tarihi 01.06.2023: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/family-planning-contraception>).
- Yazıcı, M. (2015). Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniğine Başvuran Kadınların Demografik Özellikleri ile Kullandıkları Aile Planlaması Yöntem Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi.
- Zeren, F., & Gürsoy, E. (2018). Dünya Sağlık Örgütü'nün Anne ve Yenidoğan İçin Postpartum Bakım Önerileri World Health Organization's Postpartum Care Recommendations for Mother and Newborn. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi , 7(4), 95–102.

TEN TENE TEMAS

Sümeyye AHİ

- ❖ Kurum Bilgisi: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0003-0995-6714
- ❖ Mail: sumeyye.ahi@ahievran.edu.tr

Merve Zahide KAYAKIRAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-2707-4697
- ❖ Mail: mrvkayakiran@gmail.com

Tuğçe ERGEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6737-0140
- ❖ Mail: tugceergen2000@gmail.com

KAYNAKLAR

- Badr, H. A., & Zauszniewski, J. A. (2017). Kangaroo care and postpartum depression: The role of oxytocin. *International journal of nursing sciences*, 4(2), 179–183.
- Çakır, D. & Alparslan, Ö. (2018). Doğum Tipi Değişkeninin Anne-Bebek Etkileşimi ve Annenin Bebeğini Algılaması Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 8 (2), 139-147.
- Campanha, P. P. A., Magalhães-Barbosa, M. C., Rodrigues-Santos, G., Prata-Barbosa, A., & Cunha, A. J. L. A. D. (2023). Maternal-fetal and neonatal characteristics associated with Kangaroo-Mother Care Method adherence. *Jornal de pediatria*, 18(34), 1-7.
- Cho, E. S., Kim, S. J., Kwon, M. S., Cho, H., Kim, E. H., Jun, E. M., & Lee, S. (2016). The Effects of Kangaroo Care in the Neonatal Intensive Care Unit on the Physiological Functions of Preterm Infants, Maternal-Infant Attachment, and Maternal Stress. *Journal of pediatric nursing*, 31(4), 430–438.
- Cleveland Clinic. Kangaroo Care. (26.06.203: <https://my.clevelandclinic.org/health/treatments/12578-kangaroo-care>)
- Flynn, A., & Leahy-Warren, P. (2010). Neonatal nurses' knowledge and beliefs regarding kangaroo care with preterm infants in an Irish neonatal unit. *Journal of Neonatal Nursing*, 16(5), 221-228.
- Hilditch, C., Howes, A., Dempster, N., & Keir, A. (2019). What evidence-based strategies have been shown to improve breastfeeding rates in preterm infants?. *Journal of paediatrics and child health*, 55(8), 907–914.
- Kabasakal, A. & Kitiş, Y. (2022). Prematüre Bebeklerde Kanguru Bakımının Anne-Bebek Bağlanmasına ve Emzirmeye Etkisi. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 7 (2), 260-274.
- Keten Edis, E. (2021). Sezaryen Sonrası Tensel Temas ve Emzirme. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 3 (2), 103-108.
- Kostandy, R. R., & Ludington-Hoe, S. M. (2019). The evolution of the science of kangaroo (mother) care (skin-to-skin contact). *Birth defects research*, 111(15), 1032–1043.
- Kumaresan, T., Flink-Bochacki, R., Huppertz, J. W., & Morris, B. (2022). Prevalence and predictors of mother-infant skin-to-skin contact at birth: findings from a U.S. tertiary medical center. *The journal of maternal-fetal & neonatal medicine: the official journal of the European Association of Perinatal Medicine, the Federation of Asia and Oceania*

Perinatal Societies, the International Society of Perinatal Obstetricians, 35(25), 10206–10212.

- Lee S. M. (2020). Barriers to and enablers of kangaroo mother care. *Clinical and experimental pediatrics*, 63(11), 431–432.
- Mete, S, Güler, B, Aypar Akbağ, N. (2021). Vajinal Doğum Yapan Annelerin Ten Tene Temaları ile İlgili Bilgi, Uygulama ve Engelleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 8-15.
- Oksuz, S. K., & Inal, S. (2021). The effect of kangaroo mother care applied to the healthy newborns in the early postpartum period on breastfeeding: A randomized controlled trial. *J.PMA. The Journal of the Pakistan Medical Association*, 71(9), 2124–2129.
- T. C. Sağlık Bakanlığı, Kanguru Bakımı. (26.06.2023: <https://bahcefr.saglik.gov.tr/Eklenti/264773/0/7derstenseltmaskangu rubakimipdf.pdf>.)
- T. C. Sağlık Bakanlığı. Sağlık İstatistikleri Yıllığı. (26.06.2023: <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/45316,siy2021-turkcepdf.pdf?0>)
- Wang, Y., Zhao, T., Zhang, Y., Li, S., & Cong, X. (2021). Positive Effects of Kangaroo Mother Care on Long-Term Breastfeeding Rates, Growth, and Neurodevelopment in Preterm Infants. *Breastfeeding medicine : the official journal of the Academy of Breastfeeding Medicine*, 16(4), 282–291.
- WHO Immediate KMC Study Group, Arya, S., Naburi, H., Kawaza, K., Newton, S., Anyabolu, C. H., Bergman, at al. (2021). Immediate "Kangaroo Mother Care" and Survival of Infants with Low Birth Weight. *The New England journal of medicine*, 384(21), 2028–2038.
- World Heald Organization. (2003). Kangaroo mother car a practical guide. Kangaroo position. p- 21. France: World Heald Organization.
- World Health Organization. (1993). Thermal Control of the Newborn: A Practical Guide. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- Yerlikaya, A., & Çalım, S. İ. (2021). Erken Ten Tene Temasın Anne ve Yenidoğan Sağlığına Etkisi: Sistemantik Derleme. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24 (1), 117-130.
- Yılmaz, HB & Conk, Z. (2000). Prematüre Bebeklerde Kanguru Bakım Modeli Uygulaması ve Hemşirelik Bakımındaki Yeri. *Ege Hemşire Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 93-98.

BAĞIŞIKLAMAYA GENEL BAKIŞ

Sıdıka Özlem CENGİZHAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Adıyaman/TÜRKİYE
- ❖ ORCID: 0000-0002-6546-4282
- ❖ Mail: scengizhan@adiyaman.edu.tr

KAYNAKLAR

- ACOG. (2017). Immunization Expert Work Group, Committee on Adolescent Health Care. Committee Opinion No. 704: Human papillomavirus vaccination. *Obstet Gynecol.* ;129(6):e173-8.
- Arısoy ES, Çiftçi E, Hacımustafaoğlu M, Kara A, Kuyucu N, Somer A, et al. (2015). Clinical practical recommendations for Turkish national vaccination schedule for previously healthy children (National Vaccination Schedule) and vaccines not included in the schedule. . *Journal of Pediatric Infection*, ; 9(1): 1-11.
- Aşı Portalı. (2018). Türkiye'de Aşının Tarihçesi. 10 04, 2020 tarihinde <https://asi.saglik.gov.tr/genel-bilgiler/33-asinin-tarihcesi> adresinden alındı
- Baumgartner L. (1943). Attitude of the Nation Toward Immunization Procedures: A Study Based on a Public Opinion Poll Made in 1941. *Am J Public Health Nations Health*, ;33(3):256-60.
- COVID-19 ve Aşı. (2021). COVID-19 ve Aşı. *Dicle Tıp Dergisi / Dicle Med J*, 48 özel sayı; 98-113.
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Kanun no: 5395. Tertip: 5 Cilt: 44 : Tarih: 15/7/2005 Sayı : 25876.
- Gür E. (2019). Aşı kararsızlığı - aşı reddi. *Turk Pediatri Ars*; 54(1): 1–2.
- Kılıç S.G, Dolapçı İ. (2021). Aşıların Tarihçesi ve Yeni Aşı Stratejileri. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, ;74(1):1-10.
- Kutlu R. (2017). Çocukluk Çağı Aşıları; Childhood Vaccinations; . *Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics* ;8(5):311–8.
- Loomis RJ, Johnson PR. (2015). Emerging Vaccine Technologies. *Vaccines (Basel)*., ;3:429-447.
- Philip JS, Wood D, Darden PM. (2011). Highlights of Historical Events Leading to National Surveillance of Vaccination Coverage in the United States. *Public Health Reports*, ; 126(Suppl 2): 3–12, DOI: 10.1177/00333549111260S202.
- Pizza M, Scarlato V, Masignani V, et al. (2000). Identification of vaccine candidates against serogroup B meningococcus by whole-genome sequencing. *Science*, ;287:1816-1820.
- Plotkin S, Orenstein W, Offit P. (2018). A short history of vaccines. In: Plotkin SA, Orenstein WA, Offit PA (Eds.). *Plotkin's Vaccines, sixthed*, Saunders Elsevier, ;1-8.

- Seib KL, Z. X. (2012). Developing vaccines in the era of genomics: a decade of reverse vaccinology. *Clin Microbiol Infect*, ;18:109-116.
- Selçuk EB. (2011). Aşıların Tarihçesi. *Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics*, 2(5): 1-4.
- Şahbaz A, Erol O. (2014). HPV aşısı uygulamaları. *J Turk Soc Obstet Gyneco*, ;2:126-30.
- TC. Sağlık Bakanlığı. (2009). Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 17, Ankara.
- TC. Sağlık Bakanlığı. (2009). Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi. 2009/17, Ankara.: Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- TC. Sağlık Bakanlığı. (2021). Covid-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu. 08 21, 2021 tarihinde <https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77822/covid-19-asisi-temin-ve-dagitim-sureci.html> adresinden alındı
- TC. Sağlık Bakanlığı. (2021). Kovid-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu. 08 21, 2021 tarihinde <https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77706/covid-19-asisi-ulusal-uygulama-stratejisi.html> adresinden alındı
- TC. Sağlık Bakanlığı. (2018). Aşı Portalı. 10 06, 2020 tarihinde <https://asi.saglik.gov.tr/genel-bilgiler/33-asinin-tarihcesi> adresinden alındı
- TC. Sağlık Bakanlığı. (2020). Aşılama Takviminde Değişiklik Yapıldı. 10 06, 2020 tarihinde TC. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/haberler/asilama-takviminde-degisiklik-yapildi.html> adresinden alındı
- TDB. (2018). Birinci Basamak Sağlık Çalışanları İçin Aşı Rehberi. Ankara: Türk tabipler Birliği Yayınları.
- Think Tech. (2020). STM teknoloji düşünce merkezi. 10 10, 2020 tarihinde https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/4520209935171_stm_blog_covid_19_asi_calismalari.pdf adresinden alındı
- TTB. (2019). Türkiye'de Bağışıklama Hizmetlerinin Durumu. Ankara: Prof. Dr. Muzaffer Eskiocak, Dr. Bahar Marangoz.
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. (1930). Kanun Numarası: 1593. Tertip: 3 Cilt: 11 Sayfa: 143.
- Walkinshaw E. (2011). Mandatory vaccinations: The international landscape. *CMAJ*, NOVEMBER ; 183(16): e1167–e1168 / PMC3216445.
- Wang J, Peng Y, Xu H, et al.. (2020). The COVID-19 Vaccine Race: Challenges and Opportunities in Vaccine Formulation. *AAPS PharmSciTech.*, ;21:225.

- WHO. (2014). Report Of The Sage Working Group On Vaccine Hesitancy. World Health Organization.
- WHO. (2015). “Immunization in practice: A practical guide for health staff.”. World Health Organization.: Department of Immunization,.
- WHO. (2018). Immunization coverage. Url: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/immunization-coverage>: World Health Organization.
- WHO. (2019). World Health Organization. 10 11, 2020 tarihinde Ten threats to global health in 2019: <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019> adresinden alındı
- WHO. (2020, 07). World Health Organization. 10 03, 2020 tarihinde Immunization coverage: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/immunization-coverage> adresinden alındı
- Yüksel GH, Topuzoğlu A. (2019). Aşı Redlerinin Artması Ve Aşı Karşıtlığını Etkileyen Faktörler. Estüdam Halk Sağlığı Dergisi, ;4(2):244-58.

DİJİTAL DÜNYADA ORTAÖĞRETİMİN DİJİTAL BİLGİ OKURYAZARLIĞI

Editör

Prof. Dr. Kemal ÇELİK

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Dijital Dünyada Ortaöğretimin Dijital Bilgi Okuryazarlığı

Editör
Kemal ÇELİK
ORCID (0000-0002-4753-9447)

ISBN 978-625-6504-13-4
E-ISBN 978-625-6504-12-7
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Dijital Dünyada Ortaöğretimin Dijital Bilgi Okuryazarlığı

ÇELİK, Kemal

1. Basım, 153 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Dijital Okuryazarlık 2. Orta Öğretim 3. Müfredat
4. Online Eğitim

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	5
GİRİŞ	9
İNTERNET TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ	11
İNTERNETİN TARİHİ.....	11
1990lar: WORLD WIDE WEB-DÜNYA ÇAPINDA AĞ	12
BİLİYOR MUYDUNUZ?.....	13
İNTERNET NEDİR?	13
DÜNYA ÇAPINDA AĞ İNTERNETTEN NASIL FARKLIDIR?	14
İNTERNET NASIL YAPILANMIŞTIR?	14
YAŞAMIMIZDAKİ İNTERNET.....	15
WEB: NASIL BİR GELECEK?.....	16
KAYNAKÇA.....	17
ARAMA MOTORLARI	19
EN ÇOK KULLANILAN ARAMA MOTORLARI	19
Google Arama Motoru.....	19
Bing Arama Motoru	20
Yandex Arama Motoru	21
Duck Duck Go	22
ARAMA ÖZELLEŞTİRME	23
KAYNAKÇA.....	27
İNTERNETTEN BİLGİYE ERİŞİM, BİLGİNİN DERLENMESİ, SUNULMASI VE ETİK KURALLAR	29
GİRİŞ	29
BİLGİ KAYNAKLARI.....	30
Kaynak Türleri.....	30
Mini Test.....	31
KAYNAK SEÇİMİ.....	32
Mini Test.....	35
KONU SEÇİMİ VE BİLGİ ARAMA TEKNİKLERİ.....	37
Konuyu Sınırlandırma	37

Anahtar Sözcük.....	37
Anahtar Sözcüklerin Seçimi.....	38
Kataloglar Ve Veri Tabanları	38
Arama Alanları	39
Standart Arama Operatörleri	39
VE (AND) Operatörü	39
VEYA (OR) Operatörü.....	40
DEĞİL/NOT (-) Operatörü	41
Çift Tırnak (“ ”) Operatörü.....	42
Diğer Arama Operatörleri	44
PDF Nedir ? PDF Dosya Uzantısı.....	46
İNTERNETTE BİLGİ ARAMA TEKNİKLERİ	50
Web Adresleri.....	50
Konu Rehberleri.....	50
Süper Arama Motorları.....	52
Aramalardan Başarılı Sonuçlar Elde Etmek.....	53
Arama Motorlarında Gelişmiş Arama	53
Google’da Arama.....	53
Google’da Kısayollar.....	54
Google Veri Tabanları	54
Web Kaynaklarının Değerlendirilmesi	55
LİTERATÜR TARAMASI.....	59
Konuyla İlgili Literatür Taraması Yapmak Neden Önemlidir?	59
Literatür Taraması Hangi Aşamalardan Oluşmaktadır?	59
Google Akademik Kullanım	60
YASAL VE ETİK KONULAR.....	66
Telif Hakkı	66
Lisans Seçimi.....	70
Adil Kullanım.....	70
Kaynak Gösterme Zorunluluğu	71
İntihal (Bilgi Hırsızlığı)	71
KAYNAKÇA OLUŞTURMA	75
Kaynak Göstermenin Aşamaları	75
Kaynakça Hazırlamak.....	76

Künye Hazırlamak	76
YARARLANILAN KAYNAKLAR	84
DİJİTAL TELİF HAKKI VE İNTİHAL.....	87
4.1. TELİF HAKKI, TELİF TÜRLERİ, TELİF HAKKI KORUMASI..	87
Telif Hakkı	87
4.2 İNTİHAL NEDİR?.....	90
Entellektüel Mülkiyet Hakları	92
Referanslar Ve Alıntılar	94
Açık Kaynak	96
Açık Eğitim Kaynakları.....	98
Tanım.....	98
Hangisi AEK'nın Uygun Kullanımıdır?	100
Amacım İçin Hangi AEK Uygundur?	101
Creative Commons.....	102
Mini Test.....	105
İNTERNET GÜVENLİĞİ.....	111
GİRİŞ	111
TEHDİTLER.....	111
Hekleme	114
KORUMA VE KARŞI ÖNLEMLER	119
Kaynakçalar	123
BİLİŞİM TEKNOLOJİSİ YASALARI	125
Öğrenme Çıktıları:	125
Giriş	126
Siber Suç Nasıl Tanımlanabilir?	126
BT Gelişmeleri Nedeniyle Basitleştirilmiş Fırsat Ve Tehdit	
Kronolojisi	128
Siber Suçların Farklı Türleri.....	130
A. Birinci Suç Türü: Dürüst Olmayan Bir Şekilde Bilgi Toplama. .	130
B- İkinci Tür Suç: Malmızı Ya Da Kendinizi Tehlikeye Atmak.	133
Kaynakçalar	153

Kaynakçalar

1 Corporate website

Charter of Fundamental Rights of the EU

https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_fr

General Data Protection Regulation

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>

European Data Protection Committee

https://edpb.europa.eu/edpb_en

To understand the terminology

<https://www.techno-science.net>

List of French sites to learn more about Internet scams

Legal area: The five most common Internet scams

<https://domaine-legal.com/fiche-pratique/96/arnaques-sur-internet-les-5-plus-frequentes>

RTBF: The 7 most common Internet scams and how to spot them

<https://www.rtbef.be/article/les-7-arnaques-les-plus-courantes-sur-internet-apprendre-a-les-reperer-10696392>

Norton: Online scams: the top 5 social media scams

<https://fr.norton.com/internetsecurity-online-scams-top-5-social-media-scams.html>

Kaspersky: top-six online scams-how to avoid becoming a victim

<https://www.kaspersky.fr/resource-center/threats/top-six-online-scams-how-to-avoid-becoming-a-victim>

Capital: The 20 most common scams to watch out for

<https://photo.capital.fr/les-20-arnaques-les-plus-courantes-dont-vous-devez-vous-mefier-48322#l-arnaque-a-l-irlandaise-9158e>

Sanctions :

<https://www.consilium.europa.eu/fr/press/press-releases/2022/05/16/cyber-attacks-council-extends-sanctions-regime-until-18-may->

GDPR: official text in all European languages

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679>

**DIGITAL RESILIENCE
AND SUSTAINABLE
ENTREPRENEURSHIP IN
THE TIME OF COVID**

Editors

Prof. Dr. Kürşat DEMİRYÜREK
Hiroko KAWAMORITA

 **EFE ACADEMY
PUBLISHING**

Digital Resilience and Sustainable Entrepreneurship in the Time of Covid

Editor
Kürşat DEMİRYÜREK
ORCID (0000-0002-6193-9957)

Editor
Hiroko KAWAMORITA
ORCID (0000-0002-8253-7340)

ISBN 978-625-6504-11-0
E-ISBN 978-625-6504-10-3
First Edition June 2023

This book; publication, sale and copying rights belong to EFE ACADEMY.

Library Card

Digital Resilience and Sustainable Entrepreneurship in the Time of Covid
DEMİRYÜREK, Kürşat – KAWAMORITA, Hiroko
First Edition, xxxx p., 160 x 235 mm.

Keywords:

1. Entrepreneurship
2. Innovation
3. Sustainability
4. Green Entrepreneurship
5. Social Entrepreneurship
6. COVID -19
7. Project Canvas
8. Refugee Entrepreneurship
9. Women Entrepreneurship

**Design
Cover Design**

Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

**Certificate No
Printing Certificate No**

49168
49168

Efe Akademik Publishing

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
+90 212 520 52 00
www.efeakademi.com

**Efe Akademik Publishing
Printing Adress:**

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
+90 212 520 52 00
www.efeakademi.com

CONTENTS

FOREWORD.....	3
GREEN ENTREPRENEURSHIP PERCEPTION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TÜRKİYE	7
<i>Şeyma Betül Tok - Ali Kahramanoğlu</i>	
SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: A WAY TOWARDS SUSTAINABILITY	33
<i>David Sharma - Ravi Bhandari</i>	
COVID-19 AND HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SUSTAINABLE RESILIENT RECOVERY: A CASE OF HACHINOHE GAKUIN UNIVERSITY, JAPAN	53
<i>Hiroko KAWAMORITA</i>	
BASIC CONCEPTS IN ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION	71
<i>Bella Gulshan</i>	
SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: DEFINITIONS, CONTEXTS, SYSTEMS AND VALUE	93
<i>Meriç Bıçakcıoğlu</i>	
LATENT SOCIAL VALUE: WHY IT MATTERS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS?	125
<i>Muhammad Mohsen LIAQAT</i>	
PROJECT CANVAS IN ENTREPRENEURSHIP	143
<i>Kürşat Demiryürek - Ahmet Yesevi Koçyiğit</i>	
BARRIERS TO THE REFUGEE ENTREPRENEURSHIP IN TÜRKİYE AND THE IMPACT OF COVID-19.....	165
<i>Asma Nairi Özen</i>	
THE ROLE OF WOMEN IN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP	187
<i>Gulara Hasanova - Kürşat Demiryürek</i>	

GREEN ENTREPRENEURSHIP PERCEPTION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TÜRKİYE

Şeyma Betül Tok

- ❖ Institution Information: Ondokuz Mayıs University, Samsun, Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-8350-4700
- ❖ Mail: 21281036@stu.omu.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. Ali Kahramanoğlu

- ❖ Institution Information: Ondokuz Mayıs University, Samsun, Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-8333-9151
- ❖ Mail: ali.kahramanoglu@omu.edu.tr

References

- Acar, R., Şahin, Y. & Kılıç, B. (2022). A RESEARCH ON GREEN SUPPLY PRACTICES IN EXPORT BUSINESSES. *Dokuz Eylül University Journal of the Faculty of Business*, 22 (1), 1-17. DOI: 10.24889/ifed.698480
- Ali E., Anufriev V., Amfo B. (2021). Green Economy Implementation in Ghana as a Road Map for a Sustainable Development Drive: A Review. Vol 12. <https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2021.e00756>
- All Municipalities Will Switch to Zero Waste System by the End of 2021. Environmental Protection and Packaging Waste Recovery Foundation. November 2020. https://www.cevko.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=872:tum-Belediyeler-2021-sonuna-kadar-sifir-atik-sistemine-gecmis-olacak&catid=11&lang=tr&Itemid=131
Accessed Date: 12.04.2022
- Aykan, Y. (2012). CHANGING FACE OF ENTREPRENEURSHIP: ECO-ENTREPRENEURSHIP. *Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences of Süleyman Demirel University*, 17 (3), 195–212.
- Chun, S., Hwang, H., Byun, Y. (2015). Supply Chain Process and Green Business Activities: Application to Small and Medium Enterprises. *Procedia – Social Behavioral Sciences*. Vol. 186, p. 862-867. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.191>
- Cojoianu T., Clark G., Hoepner A., Veneri P., Wojcik D. (2020). Entrepreneurs for a Low Carbon World: How Environmental Knowledge and Policy Shape the Creation and Financing of Green Start-ups. *Research Policy* vol. 49, issue 6. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.103988>
- Çamur, D., Vaizoğlu, S. Important Meetings and Documents Regarding Environment. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2007: 6 (4). 297–306.
- Dean, T., & McMullen, JS (2007). Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 50–76.
- Dursun, I. Model Proposal for Explaining Attitudinal and Behavioral Support for Plastic Bag Pricing. *Journal of Ömer Halisdemir University Faculty of Economics and Administrative Sciences*. 2020, volume 13, pp:129-148. DOI: 10.25287/ohuiibf.563177
- Efeoglu, E. (2014). An Initiative from an Environmental Perspective;

Eco-Entrepreneurship. Çukurova University Journal of Social Sciences Institute, 23 (1), 103–118. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/32277/353224>

- Fankhauser S., Bowen A., Calel R., Dechezlepretre A., Grover D., Rydge J., Sato M. (2013). Who Will Win the Green Race? In Search of Environmental Competitiveness and Innovation. *Global Environmental Change* vol. 23, issue 5, p. 902-913. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.05.007>
- Gevrenova, T. (2015). Nature and characteristics of green entrepreneurship. *Trakia Journal of Sciences*, 13(2), 321-323.
- Gliedt T., Hoicka C., Jackson N. (2018). Innovation Intermediaries Accelerating Environmental Sustainability Transitions. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 174, p. 1247-1261. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.11.054>
- Gokdayi, I. (2021). CAN GREEN ENTREPRENEURSHIP AND CREATING GREEN ADDED VALUE BE A SOLUTION FOR SUSTAINABILITY? *Oğuzhan Journal of Social Sciences*, 3 (1), 42–51. <https://dergipark.org.tr/en/pub/oguzhan/issue/63433/898028>
- Goodday O. (2015). What Could Entrepreneurship Do for Sustainable Development? A Corporate Social Responsibility- Based Approach. *Procedia – Social Behavioral Sciences*. Vol 195, p. 1226–1231. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.06.253>
- Gul, Z. (2007). ISO 14000 Approach to Integrating Production and Environment in Businesses: A Field Study. Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Institute of Social Sciences, Department of Business Administration. Master Thesis.
- Gunawan A., Dhewanto, W.(2012). Why is eco-friendly family business less Popular in Indonesia? *Procedia – Social and Behavioral Sciences* vol. 57, p. 61-68. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.1158>
- Habip, E. & Doğan, E. (2020). The Green Dimension in Entrepreneurship. *Journal of Social Sciences Research*, 9 (4), 307-318. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ssri/issue/57659/827995>
- Hall R. (2013). The enterprising eco-villager–Achieving community development through innovative green entrepreneurship. ISBN 978-609-8080-42-1.
- Hoogendoorn B., Zwan P., Thurik R.(2020). Goal Heterogeneity at Start-up: Are Greener Start-ups More Innovative? *Research*

- Isaac, R. (2005). The making of the ecopreneur. Making ecopreneurs: Developing sustainable entrepreneurship, M. Schaper (Ed.), Making ecopreneurs: developing sustainable entrepreneurship (Second ed., pp.81–91).
- Kapusuz, A., Sergeant, M. (2017). A New Concept from the Past: Green (ECO) Entrepreneurship. 3. Journal of Sector Social Economy. Volume: 52, Special Issue, Page: 104-119.
- Keskin, S. (2016). Green Entrepreneurship. Yalova Journal of Social Sciences, 6 (12), 285–294.
- Keskin, S. (2016). Green Entrepreneurship. Yalova Journal of Social Sciences, 6 (12), 285–294.
- Kuckertz A., Berger E., Brandle L. (2020). Entrepreneurship and the Sustainable Bioeconomy Transformation. Environmental Innovation and Societal Transitions. Vol. 37, p. 332-344.
<https://doi.org/10.1016/j.eist.2020.10.003>
- Küçükkoğlu, M., Pınar, R. (2015). Positive Influences of Green Innovation on Company Performance. Procedia – Social Behavioral Sciences. Vol. 195, p. 1232-1237.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.06.261>
- Licastro, A. Sergi, B. (2021). Drivers and Barriers to a Green Economy. A Review of Selected Balkan Countries. Clean Engineering and Technology. Vol. 4. <https://doi.org/10.1016/j.clet.2021.100228>
- Mukonza, C. (2016). Analysis of factors influencing green entrepreneurship in South Africa. United Nations University Institute for Natural Resources in Africa (UNU-INRA).
- OECD (2011). Measuring green entrepreneurship. Entrepreneurship at a glance. OECD Publishing,
- Piwowar, K., Krzywonos, M., Kwill I. (2021). Environmental Entrepreneurship- Bibliometric and Content Analysis of the Subject Literature Based on H-Core. Journal of Cleaner Production, vol. 295.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126277>
- Romanowski, R., & Gnusowski, M. (2019). Green Entrepreneurship in The Quintuple Helix Model. R. Romanowski (Ed.) Managing Economic Innovations–Ideas and Institutions (pp.103-118).
- Rutkowska M., Sulich A. (2020). Green Jobs on the Background of Industry 4.0. Procedia Computer Science. Vol. 176, p.1231-1240. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.09.132>

- Schaper, M. (2016). Understanding the Green Entrepreneur, M. Schaper (Ed.), Making ecopreneurs: developing sustainable entrepreneurship (Second ed., pp.7–20).
- Şahin, F. Zero Waste and Municipalities Congress and Award Ceremony. Union of Municipalities of Türkiye. October 2020. https://www.tbb.gov.tr/online/kitaplar/sifir_atik_ve_belediyele_r/index.html#p=7
- Turkish Environment Agency. Institutional. <https://tuca.gov.tr/page/kurumsal> Access Date: 12.04.2022
- Turkish Presidency. Emine Erdoğan attended the Zero Waste and Municipalities Congress and Award Ceremony. October 2020. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/122527/emine-erdogan-sifir-atik-ve-belediyeler-kongre-ve-odul-toreni-ne-katildi> Access Date: 12.04.2022
- United Nations Environment Program (UNEP). International Organizations and Our Relations. Foreign policy. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye. <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milles-cevre-programi.tr.mfa> Access Date: 13.04.2022
- United Nations Food and Agriculture Organization (FAO). International Organizations and Our Relations. Foreign policy. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye. <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milles-gida-ve-tarim-orgutu-fao.tr.mfa> Access Date: 13.04.2022
- Uslu, Y., Hancıoğlu Y., Demir, E. (2015). Applicability to Green Entrepreneurship in Türkiye: A Situation Analysis. Procedia – Social and Behavioral Sciences, vol. 195, p. 1238-1245. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.06.266>

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: A WAY TOWARDS SUSTAINABILITY

David Sharma

- ❖ Institution Information: Nepal Open University
- ❖ ORCID: 000-0002-1472-7281
- ❖ Email: davidsharma777@gmail.com

Ravi Bhandari

- ❖ Institution Information: Gandaki University
- ❖ ORCID: 000-0002-4106-0056
- ❖ Email: ravi39llt@gmail.com

References

- Achleitner, AK., Lutz, E., Mayer, J. & Wolfgang, SK., (2013). Disentangling gut feeling: Assessing the integrity of social entrepreneurs. *Voluntas*, 24, 93-124. <https://doi.org/10.1007/s11266-012-9264-2>
- Alvord S.H., Brown, L.D., & Letts, C.W. (2004). Social entrepreneurship and social Transformation: An exploratory study. *Journal of Applied Behavioral Science*, 40, 260-282. <https://doi.org/10.1177/0021886304266847>
- Austin, J., Stevenson, H., & Wei-Skillern, J. (2006). Social and commercial entrepreneurship: Same, different, or both? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(1), 1-22.
- Baden-Fuller, C., & Haefliger, S. (2013). Business models and technological innovation. *Long. Range Plan.* 46, 419-426.
- Baden-Fuller, C., & Magematin, V. (2013). Business models: a challenging agenda. *Strateg. Organ.* 11, 418-427
- Baker, S., & Mehmood, A. (2015). Social innovation and the governance of sustainable places. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*, 20(3), 321-334.
- Barraket, J., & Furneaux, C. (2012). Social innovation and social enterprise: Evidence from Australia. *Challenge Social Innovation*, 215-237. https://doi.org/10.1007/978-3-642-32879-4_14
- Becker, T. E. (1998). Integrity in organizations: Beyond honesty and conscientiousness. *Academy of Management Review*, 23(1), 154-161.
- Bedi, H.S., & Yadav, M.N. (2019). Social Entrepreneurship: A Conceptual Clarity. *Our Heritage*, 67(10), 1006-1016.
- Bhandari, R., & Sharma, D., (2022). Green entrepreneurship: Towards sustainable future. H. Kavamorita and A. Salamzadeh (Ed.), *Inter-Disciplinary Entrepreneurship And Innovation Studies*, 135. Istanbul: EFE Academy.
- Bhandari, R., Sharma, D., Kunwar, K., & Han, Y. (2022). Community based entrepreneurship education: A study of the CATET program in Nepal. *International Journal of Small Business and Entrepreneurship Research*, 10(1), 15-29.
- Borzaga, C. & Defourny, J. (eds) (2001) *The Emergence of Social Enterprise*, London and New York: Routledge (paperback edition: 2004).
- Boyne, G., Poole, M., & Jenkins, G. (1999). Human resource management in the public and private sectors: An empirical

comparison. *Public Administration*, 77 (2), 407–420.
doi:10.1111/1467- 9299.00160

- Branzei, O. (2012). Social change agency under adversity: How relational process(re)produce hope in hopeless settings. In K. Golden-Biddle & J. Dutton (Eds.), *Using a positive lens to explore social change in organizations: Building a theoretical and research foundation* (pp.21-47). London: Routledge
- Cajaiba-Santana, G. (2014). Social innovation: Moving the field forward: A conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 82, 42-51.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013..05.008>
- Chell, E., Nicolopoulou, K. & Karataş-Özkan, M. (2010). Social entrepreneurship and enterprise: International and innovation perspectives. *Entrepreneurship & Regional Development*, 22(6), 485-493.
- Defourny, J., Hulgard, L. & Pestoff, V. (2014), “Introduction to the SE Field” in: Defourny, J., Hulgard, L. and Pestoff, V. (Ed), *Social Enterprise and the Third Sector*. New York: Routledge.
- Doherty, B., Haugh, H., & Lyon, F. (2014). Social enterprise as hybrid organizations: A review and research agenda. *International journal of Management Reviews*, 16(4), 417-436.
doi:10.1111/ijmr.12028
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business strategy and the environment*, 11(2), 130-141
- Erhard, W., Jensen, M., & Zaffron, S. (2018). Integrity: A positive model that incorporates the normative phenomena of morality, ethics, and legality-. In M. Orlitzky & M. Monga (Eds.), *Integrity in Business Management*. New York: Routledge/Taylor & Francis.
- Frost, R. (2011). ISO 26000 social responsibility-The essentials. ISO News.
- Gupta, P., Chauhan, S., Paul, J., & Jaishwal, M.P. (2020). Social entrepreneurship research: A review and future research agenda. *Journal of Business Research*, 113, 209-229.
- Hutchins, M.J., & Sutherland, J.W. (2008). An exploration of measures of social sustainability and their application to supply chain decisions. *Journal of Cleaner Production*, 16(15), 1688-1698. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2008.06.001>.
- Include (2019). Synthesis Report: Inclusive Development in Africa, March 2019. Reterived on February 29, 2020 from:

<https://includeplatform.net/wp-content/uploads/2019/07/ID-synthesis-INCLUDE-Final.pdf>

- IUCN. (1994). Strategies for national sustainable development.
- Jeurissen, R. (2000). Cannibals with forks: The triple bottom of 21st century business. *Journal of Business Ethics*, 23(2), 229-231.
- Johannisson, B., & C. Wigren. (2006). The dynamics of community identity making in an industrial district: The spirit of Gnosjo revisited. In *Entrepreneurship as social change: A third movement in entrepreneurship series*, ed. C. Steyaert and D. Hjorth, 188-209. Cheltenham: Edward Elgar.
- Jumani, U. (1993). Dealing with poverty: Self-employment for poor rural women. New Delhi: Sage.
- Leach, F., & Sitaram, S. (2002). Microfinance and women's empowerment: A lesson from India. *Development in Practice*, 12(5), 575-588.
- Light, I. (2008). The search for social entrepreneurship. Washington DC: Brooking Institution.
- Mair, J., & Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*, 41(1), 36-44.
- Mair, J., Marti, I., & Ventresca, M.J. (2012). Building inclusive markets in rural Bangladesh: How intermediaries work institutional voids. *Academy of Management Journal*, 55(4), 819-850.
- Murthy, R.K., Sagayam, J., Rengalakshmi, & Nair, S. (2008). Gender, efficiency, poverty reduction and empowerment: Reflections from an agriculture and credit programme in Tamil Nadu, India. *Gender & Development*, 16(1), 101-116.
- Muzyka, D., & Churchill, N. (1995). On transformation and adaptation: Building the entrepreneurial corporation. *European Management Journal*, 13(4), 346-362. [https://doi.org/10.1016/0263-2373\(95\)00029-K](https://doi.org/10.1016/0263-2373(95)00029-K)
- Peredo, A.M. (2011). Social entrepreneurship. In L.-P. Dana (Ed.), *International encyclopedia of entrepreneurship* (pp. 410-414). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Peredo, A.M. & McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: A critical review of the concept. *Journal of World Business*, 41(1), 56-65.
- Perry, J. L., & H. G. Rainey. (1988). The public-private distinction in organization theory: A critique and research strategy. *Academy of Management Review*. 13(2): 182-201. doi:10.5465/amr.1988.4306858

- Pilková, A. Jančovičová, Z. & Kovačičová, Z. (2016). Inclusive entrepreneurship in Visegrad4 countries. *Procedia -Social and Behavioral Sciences*, 220, 312 – 320.
- Pless, N. M. (2012). Social entrepreneurship in theory and practice: An introduction. *Journal of Business Ethics*, 111(3), 317-320.
- Pollmann, A. (2005). Integrität—Aufnahme einer sozialphilosophischen Personalie. Bielefeld: Transcript
- Qastharin, A. R. (2016). Business model canvas for social enterprise. *Journal of Business and Economics*, 7(4), 627-637.
- Ratten V. & Welpel, M. I. (2011). Special issue: Community-based, social and societal entrepreneurship. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23, 283-286. DOI: 10.1080/08985626.2011.580159
- Rauniyar, G., & Kanbur, R. (2009). Conceptualizing inclusive development: with applications to rural infrastructure and development assistance. *Asian Development Bank*.
- Rose, K. (1992). *Where women are leaders: The SEWA movement in India*. London and New Jersey: Zed Books.
- Santos, F.M. (2012). A positive theory of social entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, 111, 335-351.
- Simons, T. (2002). Behavioral integrity: The perceived alignment between managers' words and deeds as a research focus. *Organization Science*, 13(1), 18–35.
- Smith, P.A.C., & Shiricz, C. (2011). The shift needed for sustainability. *Learning Organization*, 18(1), 73-86. <https://doi.org/10.1108/090696471111096019>
- Sotang-Padilla, L.M., Staplefoote, L., & Morganti, K.G. (2012). Financial sustainability for non profit organization. *A Review of the Literature (pp. 1-34)*
- Walsh, J.P., Weber, K. & Margolis, J. D. (2003). Social issues and management: Our lost cause found. *Journal of Management*, 29(6), 859-81.
- Weerawardene, J., McDonald, R.E., & Mort, G.S. (2010). Sustainability of nonprofit organization: An empirical investigation. *Journal of World Business*, 45, 46-356.
- Wiersum, K.F. (1995). 200 years of sustainability in forestry: Lessons from history. *Environment Management*, 19(4), 321-329.
- Young, W., & Tilley, F. (2006). Can business move beyond efficiency? The shift toward effectiveness and equity in the corporate sustainability debate. *Business Strategy and the Environment*, 15(6), 402-415.

**COVID-19 AND HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS IN SUSTAINABLE
RESILIENT RECOVERY:
A CASE OF HACHINOHE GAKUIN
UNIVERSITY, JAPAN**

Hiroko KAWAMORITA

- ❖ Institution Information: Hachinohe Gakuin University, Japan,
Regional Collaboration Research Center
- ❖ ORCID: 0000-0002-8253-7340
- ❖ Email: h-kawamorita@kg.hachinohe-u.ac.jp

References

- Audretsch, D. B., J. Cunningham, D. Kuratko, E. E. Lehmann, and M. Menter. (2019). "Entrepreneurial Ecosystems: Economic, Technological, and Societal Impacts." *Journal of Technology Transfer* 44 (2): 313–325.
- Brandenburg, U., De Wit, H., Jones, E., and Leask, B. (2019). Internationalisation in higher education for society. *University World News*, 20, 2019.
- Chaleta, E., Saraiva, M., Leal, F., Fialho, I., and Borrhalho, A. (2021). Higher education and Sustainable Development Goals (SDG)—Potential contribution of the undergraduate courses of the School of Social Sciences of the University of Évora. *Sustainability*, 13(4), 1828.
- Civera, A., M. Meoli, and S. Vismara. (2017). "Policies for the Provision of Finance to Science-based Entrepreneurship." *Annals of Science and Technology Policy* 1 (4): 317–469.
- Civera, A., M. Meoli, and S. Vismara. (2019). "Do Academic Spinoffs Internationalize?" *The Journal of Technology Transfer* 44 (2): 381–403.
- Etzkowitz, H., and Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: from National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research policy*, 29(2), 109-123.
- Etzkowitz, H., & Zhou, C. (2017). *The triple helix: University–industry–government innovation and entrepreneurship*. Routledge.
- Kawamorita, H., Salamzadeh, A., Demiryurek, K., and Ghajarzadeh, M. (2020). Entrepreneurial Universities in Times of Crisis: Case of Covid-19 Pandemic, *Journal of Entrepreneurship, Business and Economics*, 8(1), 77–88.
- Kawamorita, H., Salamzadeh, A., Kirby, D. A., and Demiryürek, K. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on the development of entrepreneurial universities: A study of higher education institutions in Turkey. In *Socioeconomic Dynamics of the COVID-19 Crisis: Global, Regional, and Local Perspectives* (pp. 63-82). Cham: Springer International Publishing.
- König, J., Suwala, L., and Delargy, C. (2021). Helix models of innovation and sustainable development goals (pp. 473-487). *Springer International Publishing*.

- Marković, M. R., Salamzadeh, A., and Vujičić, S. (2022). Resilient, Smart and Green Cities: Theoretical Approach. *Journal of Entrepreneurship and Business Resilience*, 5(1), 41-47.
- Miller, Kristel, Rodney McAdam, and Maura McAdam. (2018). A systematic literature review of university technology transfer from a quadruple helix perspective: Toward a research agenda. *R&D Management* 48: 7-24
- Nozawa, K. (2013). A Comparative Analysis of University-Industry Collaboration among Three Regions. In Proceedings of the General Meeting of the Association of Japanese Geographers Annual Meeting of the Association of Japanese Geographers, Spring 2013 (p. 184). *The Association of Japanese Geographers*.
- Nozawa, K. (2015). Regional triple helix and the contextualization of regional policy: A comparative analysis of three regions in Japan. *Industry and Higher Education*, 29(1), 51-64.
- Ranga, M., & Etzkowitz, H. (2013). Triple Helix systems: an analytical framework for innovation policy and practice in the Knowledge Society. *Industry and higher education*, 27(4), 237-262.
- Rausch, A. (2022). Regional Think Tanks in Japan: Place Priority Through Infrastructural Consulting, Information Generation, and Leadership Development. *Int J Polit Cult Soc*. <https://doi.org/10.1007/s10767-022-09435-w>
- Roman, M., Varga, H., Cvijanovic, V., and Reid, A. (2020). Quadruple Helix models for sustainable regional innovation: Engaging and facilitating civil society participation. *Economies*, 8(2), 48.
- Salamzadeh, A. and Kawamorita Kesim, H. (2017). "The enterprising communities and startup ecosystem in Iran", *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, Vol. 11 No. 4, pp. 456-479. <https://doi.org/10.1108/JEC-07-2015-0036>
- Salamzadeh, A., Mortazavi, S., Hadizadeh, M. and Braga, V. (2023). "Examining the effect of business model innovation on crisis management: the mediating role of entrepreneurial capability, resilience and business performance", *Innovation & Management Review*, Vol. 20 No. 2, pp. 132-146. <https://doi.org/10.1108/INMR-11-2021-0213>
- Sato, S. (2021). Originality of the Subject Pedagogy Research in Japan: Home Economics Education Research. *International Journal of Curriculum Development and Practice*, 23(1), 5-26.
- Statistics Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications website (<https://www.stat.go.jp/english/data/index.html>)

- Sugawara, T. (2021). Growth of university entrepreneurial ecosystems
A case of the University of Tokyo. *Annals of Business
Administrative Science*, 20(6), 283-296.
- “World Bank. (2020). Global Economic Prospects, June 2020. DC:
World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/33748>
- 野澤一博. (2016). 大学の地域連携の活動領域と課題. *産学連携学*, 13(1),
1_1-1_8.
- 野澤 一博 ・ 小野 浩幸 (2013). 山形県における国立大学等と地域企業の連
携に関する調査報告.

BASIC CONCEPTS IN ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION

Bella Gulshan

❖ Institution Information: Assistant Professor, School of Business,
Istanbul Altinbas University, Istanbul

❖ ORCID: 0000-0001-5477-2231

❖ bellagulshan@gmail.com

References

- Audretsch, D. B. (2002). The dynamic role of small firms: Evidence from the US. *Small business economics*, 18, 13-40.
- Ben Arfi, W., & Hikkerova, L. (2021). Corporate entrepreneurship, product innovation, and knowledge conversion: the role of digital platforms. *Small business economics*, 56, 1191-1204.
- Casson, M., & Organization. (2005). Entrepreneurship and the theory of the firm. *Journal of Economic Behavior*, 58(2), 327-348.
- Chadwick, I. C., Raver, J. L., & Practice. (2020). Psychological resilience and its downstream effects for business survival in nascent entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory*, 44(2), 233-255.
- Chandna, V. (2022). Social entrepreneurship and digital platforms: Crowdfunding in the sharing-economy era. *Business Horizons* 65(1), 21-31.
- Chen, L., Tong, T. W., Tang, S., & Han, N. (2022). Governance and design of digital platforms: A review and future research directions on a meta-organization. *Journal of Management*, 48(1), 147-184.
- Conz, E., & Magnani, G. (2020). A dynamic perspective on the resilience of firms: A systematic literature review and a framework for future research. *European Management Journal*, 38(3), 400-412.
- Dicuonzo, G., Donofrio, F., Fusco, A., & Ranaldo, S. (2022). The role of transformational entrepreneurship in managing a digital platform: the case of Yamamay. *Journal of Strategy Management*.
- Gawer, A. (2021). Digital platforms' boundaries: The interplay of firm scope, platform sides, and digital interfaces. *Long Range Planning*, 54(5), 102045.
- Hadjielias, E., Christofi, M., & Tarba, S. (2022). Contextualizing small business resilience during the COVID-19 pandemic: evidence from small business owner-managers. *Small business economics*, 1-30.
- Hébert, R. F., & Link, A. N. (1989). In search of the meaning of entrepreneurship. *Small business economics*, 1, 39-49.
- Hsieh, Y.-J., & Wu, Y. J. (2019). Entrepreneurship through the platform strategy in the digital era: Insights and research opportunities. *Computers in Human Behavior*, 95, 315-323.
- Jones, P., Ratten, V., Klapper, R., Fayolle, A., & Innovation. (2019). Entrepreneurial identity and context: Current trends and an

agenda for future research. *The International Journal of Entrepreneurship*, 20(1), 3-7.

- Kidd, S., & Shahar, G. (2008). Resilience in homeless youth: The key role of self-esteem. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(2), 163-172.
- Low, M., & MacMillan, I. (1988). 1988.“Entrepreneurship: Past Research and Future Challenges,”. *Journal of Management*, 2, 139-161.
- Maas, G., Jones, P., & Lockyer, J. (2019). The journey to transformational entrepreneurship. *Transformational Entrepreneurship Practices: Global Case Studies*, 1-14.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of management review*, 25(1), 217-226.
- Van Praag, C. M. (1999). Some classic views on entrepreneurship. *De economist*, 147, 311-335.

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: DEFINITIONS, CONTEXTS, SYSTEMS AND VALUE

Meriç Bıçakcıoğlu

- ❖ Institution Information: Dr.Öğr.Gör., Özyeğin Üniversitesi
İşletme Fak., Entrepreneurship Dept.
- ❖ ORCID: 0000-0002-8286-8115
- ❖ E-mail: meric.bicakcioglu@ozyegin.edu.tr

References

- Ács, Z. J., Autio, E., & Szerb, L. (2014). National Systems of Entrepreneurship: Measurement issues and policy implications. *Research Policy*, 43(3), 476–494.
- Agafonow, A. 2014. Toward a positive theory of social entrepreneurship: On maximizing versus satisficing value capture. *Journal of Business Ethics*, 125: 709-713.
- Aliyu, A. A., Bello, M. U., Kasim, R., & Martin, D. (2014). Positivist and Non-Positivist Paradigm in Social Science Research: Conflicting Paradigms or Perfect Partners? *Journal of Management and Sustainability*, 4(3), 79–95.
- Austin, J., Stevenson, H., and Wei-Skillern, J., (2006). Social and commercial entrepreneurship: same, different, or both? *Entrepreneurship theory and practice*, 30 (1), 1–22.
- Bacq, S., & Janssen, F. (2011). The multiple faces of social entrepreneurship: A review of definitional issues based on geographical and thematic criteria. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(5-6), 373-403.
- Bıçakcıoğlu, M (2020). The Social Dynamics of The Entrepreneurship Ecosystem In Turkey: A Bourdieusian Perspective. *Doktora Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi*. 2020.
- Bornstein, D., & Davis, S. (2010). *Social entrepreneurship: What everyone needs to know*. Oxford University Press, USA
- Bourdieu, P. (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction A Social Critique of the Judgement of Taste*-Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In: Richardson, J., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. pp. 241–258. Greenwood. Westport.
- Busenitz, L. W., West, G. P., Sheperd, D., Nelson, T., Chandler, G. N., & Zacharakis, A. (2003). Entrepreneurship research in emergence: Past trends and future directions. *Journal of Management*, 29(3), 285–308. [https://doi.org/10.1016/S0149-2063\(03\)00013-8](https://doi.org/10.1016/S0149-2063(03)00013-8).
- Capra, F., & Luisi, P. L. (2014). *The systems view of life: A unifying vision*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511895555>
- Cooke, P., & Rehfeld, D. (2011). Path dependence and new paths in regional evolution: In search of the role of culture. *European*

Planning Studies, 19(11), 1909–1929.
doi:10.1080/09654313.2011.618685

- Cornelius, B., Landström, H. and Persson, O. (2006). Entrepreneurial Studies: The Dynamic Research Front of a Developing Social Science. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(3), 375–398.
- Curran, J., & Blackburn, R. A. (2001). *Researching the small enterprise*. London: Sage. Easterby-Smith.
- Dacin, P. A., Dacin, M. T., & Matear, M. (2010). Social entrepreneurship: Why we don't need a new theory and how we move forward from here. *Academy of Management Perspectives*, 24(3), 37.
- Dacin, M. T., Dacin, P. A., & Tracey, P. 2011. Social entrepreneurship: A critique and future directions. *Organization Science*, 22: 1203-1213.
- de Bruin, A., Shaw, E & Lewis, K.V. (2017) The collaborative dynamic in social entrepreneurship, *Entrepreneurship & Regional Development*, 29:7-8, 575-585, DOI: 10.1080/08985626.2017.1328902
- Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (2005). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. The SAGE Handbook, 784. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Dees, J.G. (1998) *The Meaning of "Social Entrepreneurship"*. The Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership. Kansas City, MO and Palo Alto, CA.
- Fayolle, A., Landstrom, H., Gartner, W. B., & Berglund, K. (2016). The institutionalization of entrepreneurship: Questioning the status quo and re-gaining hope for entrepreneurship research. *Entrepreneurship and Regional Development*, 28(7–8), 477–486
- Flyvbjerg, B. (2001). *Making Social Science Matter*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Grieco, C., Micheline, L., & Iasevoli, G. (2014). Measuring Value Creation in Social Enterprises. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 44(6), 1173–1193. doi:10.1177/0899764014555986
- Hansson, B. (1993). *Vetenskapsfilosofi [Philosophy of science]*. Lund: Filosofiska Institutionen.
- Isenberg, D. J. (2010), "How to start an entrepreneurial revolution", *Harvard business review*, 88(6), 40-50.
- Kania, J. and Kramer, M. (2011), "Collective Impact," *Stanford Social Innovation Review*, Winter.
- Kickul, J., & Lyons, T.S. (2012). Understanding Social Entrepreneurship: The Relentless Pursuit of Mission in an Ever

Changing World (1st ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203801925>

- Kirsch V, Bildner J, Walker J. Why Social Ventures Need Systems Thinking. *Harvard Business Review Digital Articles*. July 2016:2-4. Accessed June 25, 2022.
- Kuratko, D. F., & Morris, M. H. (2018). Examining the Future Trajectory of Entrepreneurship. *Journal of Small Business Management*, 56(1), 11-23.
<https://doi.org/10.1111/jsbm.12364>
- Landstrom, H. (2005). *Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research*. Boston. Springer.
<https://doi.org/10.1007/b102095>.
- Leitch, C. M.& Harrison, R.T. (1999) A process model for entrepreneurship education and development, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 5 Issue: 3, pp.83-109, <https://doi.org/10.1108/13552559910284065>.
- Lepak, D.P., Smith, K.G., and Taylor, M.S., 2007. Value creation and value capture: a multilevel perspective. *Academy of management review*, 32 (1), 180-194.
- Lindqvist, K. (2010). Entrepreneurial successes and failures in the arts. In F. Bill, Bjerke, Björn, & A. W. Johansson (Eds.), (De)mobilizing the entrepreneurship discourse: Exploring entrepreneurial thinking and action, pp.75-94. Cheltenham: Edward Elgar <https://doi.org/10.4337/9781849806459>
- Martin, R. and Osberg, S. (2007) *Social Entrepreneurship: The Case for Definition*. *Stanford Social Innovation Review*, 5, 28.
- Mella, P. ve Pellicelli, M. (2014). Systems Thinking. Models to implement sustainable growth and shared value creation. Refereed Proceedings of the 2nd Business Systems Laboratory International Symposium –Systems Thinking for a Sustainable Economy. *Advancements in Economic and Managerial Theory and Practice* January 23-24, 2014 - Universitas Mercatorum, Rome (Italy)
- Mizik, N., & Jacobson, R. (2003). Trading off between value creation and value appropriation: The financial implications of shifts in strategic emphasis. *Journal of Marketing*, 67(1), 63-76.
- Mulgan, G. 2012. "Social Innovation Theories: Can Theory Catch up with Practice?" In *Challenge Social Innovation: Potentials for Business, Social Entrepreneurship, Welfare and Civil Society*, edited by H.-W. Franz, J. Hochgerner and J. Howaldt, 19-42. Berlin: Springer.

- Nabarro, D. (2016). <https://news.un.org/en/story/2016/01/521002-interview-worlds-most-difficult-task-ensuring-un-sustainable-development-agenda>
- Neck, H. M., & Greene, P. G. (2011). Entrepreneurship Education: Known Worlds and New Frontiers. *Journal of Small Business Management*, 49(1), 55–70. <https://doi.org/10.1111/j.1540-627X.2010.00314>
- Nicholls, A. 2006. Introduction. In A.Nicholls (Ed). *Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change*. Oxford: Oxford University Press.
- OECD (2021), Building local ecosystems for social innovation: A methodological framework. OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers, No. 2021/06, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/bef867cd-en>.
- Ormiston, J. & Seymour, R. (2011). Understanding Value Creation in Social Entrepreneurship: The Importance of Aligning Mission, Strategy and Impact Measurement. *Journal of Social Entrepreneurship*, Taylor & Francis Journals, vol. 2(2), pages 125-150, October.
- Praszkier, R., & Nowak, A. (2012). *Social entrepreneurship: Theory and practice*. Cambridge University Press.
- Pret, T., & Carter, S. (2017). The importance of ‘fitting in’: collaboration and social value creation in response to community norms and expectations. *Entrepreneurship & Regional Development*, 29(7-8), 639-667.
- Roundy, Philip, *Social Entrepreneurship and Entrepreneurial Ecosystems: Complementary or Disjointed Phenomena?* (January 1, 2017). *International Journal of Social Economics*, 44(9): 1-18 (2017), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2893165>.
- Saebi, T., Foss, N. J., & Linder, S. (2019). Social Entrepreneurship Research: Past Achievements and Future Promises. *Journal of Management*, 45(1), 70–95. <https://doi.org/10.1177/0149206318793196>
- Santos, F. M. (2012). A positive theory of social entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, 111(3), 335–351.
- Schumpeter, J.A. (1981). *Capitalism, socialism and democracy*. London: Routledge.
- Steyaert, C. & Hjorth, D. (2007). Introduction. In C. Steyaert, C. & D. Hjorth, (eds). *Entrepreneurship as social change: A third new movements in entrepreneurship book*. Edward Elgar Publishing. *Movements in Entrepreneurship series No. 3*

- Steyaert, C., & Katz, J. (2004). Reclaiming the space of entrepreneurship in society: Geographical, discursive and social dimensions. *Entrepreneurship and Regional Development*, 16(3), 179–196.
<https://doi.org/10.1080/0898562042000197135>
- Stroh, D. P. (2015). *Systems thinking for social change: a practical guide to solving complex problems, avoiding unintended consequences, and achieving lasting results*. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing
- Swedberg, R. (2000). The social science view of Entrepreneurship: Introduction and Practical Applications. In R.Swedberg (ed). *Entrepreneurship: The Social Science View*. (pp.7-45). Oxford University Press. retrieved from: <http://people.soc.cornell.edu/swedberg/2000%20The%20Social%20Science%20View.pdf>
- Tatli, Ahu, Vassilopoulou, J., Özbilgin, M., Forson, C., & Slutskaya, N. (2014). A bourdieuan relational perspective for entrepreneurship research. *Journal of Small Business Management*, 52(4), 615–632.
- Terstriep, J., Rehfeld, D. & Kleverbeck, M. (2020): Favourable social innovation ecosystem(s)? – An explorative approach, *European Planning Studies*, doi: 10.1080/09654313.2019.1708868
- Van Burg, E., & Romme, G. L. (2014). Creating the Future Together: Toward a Framework for Research Synthesis in Entrepreneurship. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 38(2), 369–397.
- Welter, F., & Lasch, F. (2008). Entrepreneurship Research in Europe: Taking Stock and Looking Forward. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 32(2), 241–248.
- Young, R. (2006). For what it is worth: Social value and the future of social entrepreneurship. In A. Nicholls, (Ed.). *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change*, (pp. 56–73). Oxford: Oxford University Press.
- Zahra, S. A., & Wright, M. (2011). Entrepreneurship' s Next Act. *Academy of Management Perspectives*, 67–83.
- Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., & Shulman, J. M. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing*, 24(5), 519–532.
- <https://www.unescap.org/sites/default/files/Visualisation%20of%20interlinkages%20for%20SDG%2015.pdf>

LATENT SOCIAL VALUE: WHY IT MATTERS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS?

Muhammad Mohsen LIAQAT

- ❖ Institutional Information: Assistant Professor, Department of Business Administration, Istanbul Health and Technology University, Istanbul.
- ❖ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4919-0445>
- ❖ e-mail: mohsenliaqat@gmail.com

References

- Auerswald, P. E. (2009). Entrepreneurship and social value. *Stanford Social Innovation Review*, 7(2), 50-55.
- Boschee, J. (1995). *Some nonprofits are not only thinking about the unthinkable, they're doing it—running a profit*. Paper presented at the Across the Board, the Conference Board Magazine.
- Boschee, J. (2001). Eight basic principles for nonprofit entrepreneurs. *Nonprofit World*, 19(4), 15-18.
- Center, Y. (2023). Social Business. Retrieved from <https://www.muhammadyunus.org/post/2113/social-business>
- Certo, S. T., & Miller, T. (2008). Social entrepreneurship: Key issues and concepts. *Business horizons*, 51(4), 267-271.
- Cornwall, J. R. (1998). The entrepreneur as a building block for community. *Journal of developmental entrepreneurship*, 3(2), 141.
- Dacin, P. A., Dacin, M. T., & Matear, M. (2010). Social entrepreneurship: Why we don't need a new theory and how we move forward from here. *Academy of management perspectives*, 24(3), 37-57.
- Dees, J. G. (1998). The meaning of social entrepreneurship. In (pp. 1-6): Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.
- Hazenberg, R., Bajwa-Patel, M., Mazzei, M., Roy, M. J., & Baglioni, S. (2016). The role of institutional and stakeholder networks in shaping social enterprise ecosystems in Europe. *Social Enterprise Journal* 12(3), 302-321.
- Joireman, J. A., Lasane, T. P., Bennett, J., Richards, D., & Solaimani, S. (2001). Integrating social value orientation and the consideration of future consequences within the extended norm activation model of proenvironmental behaviour. *British journal of social psychology*, 40(1), 133-155.
- Ko, W. W., & Liu, G. (2021). The transformation from traditional nonprofit organizations to social enterprises: An institutional entrepreneurship perspective. *Journal of business ethics*, 171, 15-32.
- Korsgaard, S., & Anderson, A. R. (2011). Enacting entrepreneurship as social value creation. *International Small Business Journal*, 29(2), 135-151.

- Lautermann, C. (2013). The ambiguities of (social) value creation: towards an extended understanding of entrepreneurial value creation for society. *Social Enterprise Journal*, 9(2), 184-202.
- Mair, J., & Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of world business*, 41(1), 36-44.
- Merton, R. C. (1995). A functional perspective of financial intermediation. *Financial management*, 23-41.
- Merton, R. K. (1957). *Social theory and social structure*, Rev. ed.: Free Press.
- Niels, B., Thomas, S., Siri, T., & Penny, K. (2016). *Special topic report social entrepreneurship*. Retrieved from <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2015-report-on-social-entrepreneurship>
- Roberts, N. C., & King, P. J. (1988). *Policy entrepreneurs: Catalysts for policy innovation*. Paper presented at the Academy of Management Proceedings.
- Santos, F. M. (2012). A positive theory of social entrepreneurship. *Journal of business ethics*, 111(3), 335-351.
- SDGS. (2023). Goals. Retrieved from <https://sdgs.un.org/goals>
- Waddock, S. A., & Post, J. E. (1991). Social entrepreneurs and catalytic change. *Public administration review*, 393-401.
- Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., & Shulman, J. M. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of business venturing*, 24(5), 519-532.

PROJECT CANVAS IN ENTREPRENEURHIP

Prof. Dr. Kürşat Demiryürek

- ❖ Institutional Information: Ondokuz Mayıs Üniversitesi,
Faculty of Agriculture, Department of Agricultural Economics,
Samsun, Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-6193-9957
- ❖ Mail: kdemiryurek@gmail.com

Ahmet Yesevi Koçyiğit

- ❖ Institutional Information: Ondokuz Mayıs Üniversitesi,
Faculty of Agriculture, Department of Agricultural Economics,
Samsun, Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-002-7177-9985
- ❖ Mail: ahmetyesevikocyyigit@gmail.com

References

- Abacı, N. İ., Demiryürek, K., & Koçyiğit, A. Y. (2021). Yenilikçiliğin Anahtarı: İş Planı. *Girişimcilik ve Yenilikçilikte Güncel Yaklaşımlar 2*. Kürşat Demiryürek, Bahar Türk ve Ali Kahramanoğlu (eds.). Efe Akademi Yayınları, İstanbul. ss:53-68.
- Artto, K., Ahola, T., & Vartiainen, V. (2016). From the front end of projects to the back end of operations: Managing projects for value creation throughout the system lifecycle. *International journal of project management*, 34(2), 258-270.
- Bannerman, P. L. (2008). Defining project success: a multilevel framework. Proceedings of the Project Management Institute Research Conference, Warsaw, 5-6.
- Bradley, G. (2016). *Benefit Realisation Management: A practical guide to achieving benefits through change*. CRC Press, New York.
- Bryde, D., Unterhitzenberger, C., & Joby, R. (2018). Conditions of success for earned value analysis in projects. *International journal of project management*, 36(3), 474-484.
- Bryson, J. M. (2004). What to do when Stakeholders matter. *Public Management Review*, 6(1), 21-53.
- De Bakker, K., Boonstra, A., & Wortmann, H. (2010). Does risk management contribute to IT project success? A meta-analysis of empirical evidence. *International journal of project management*, 28(5), 493-503.
- Demiryürek, K., & Abacı, N. İ., (2022). Girişimcilikte İş Modellemesi. Süleyman Yaman ve Harun Çelik (eds.). Teoriden Uygulamaya Girişimcilik Eğitimi (1). PEGEM Akademi, Ankara. ss:72-88.
- Freeman, R. E., & McVea, J. (2005). A stakeholder approach to strategic management. *The Blackwell handbook of strategic management*, New York. pp:183-201.
- Huemann, M., Keegan, A., & Turner, J. R. (2007). Human resource management in the project-oriented company: A review. *International journal of project management*, 25(3), 315-323.
- ILO (2020). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. *ILO Monitor*, Access Link: http://www.ilo.int/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_743146.pdf

- Jensen, A., Thuesen, C., & Geraldi, J. (2016). The projectification of everything: Projects as a human condition. *Project management journal*, 47(3), 21-34.
- Jordan, M. I. (2019). Artificial intelligence:the revolution hasn't happened yet. *Harvard Data Science Review*, 1(1), 1-9.
- Jugdev, K., & Müller, R. (2005). A retrospective look at our evolving understanding of project success. *Project management journal*, 36(4), 19-31.
- Kerzner, H. (2017). *Project management: a systems approach to planning, scheduling, and controlling*. John Wiley & Sons, New York.
- Maylor, H. (2001). Beyond the Gantt chart:: Project management moving on. *European management journal*, 19(1), 92-100.
- Marrow, E. W. (2011). *Industrial megaprojects: concepts, strategies, and practices for success*. John Wiley & Sons, New York.
- Milosevic, D., & Patanakul, P. (2005). Standardized project management may increase development projects success. *International journal of project management*, 23(3), 181-192.
- Müller, R. and Jugdev, K. (2012), "Critical success factors in projects: Pinto, Slevin, and Prescott – the elucidation of project success", *International Journal of Managing Projects in Business*, Vol. 5 No. 4, pp. 757-775.
- Nieto-Rodriguez, A. (2021). *Harvard business review project management handbook: how to launch, lead, and sponsor successful projects*. Harvard Business Review Press, Boston, MA.
- Ojiako, U., Chipulu, M., Ashleigh, M., & Williams, T. (2014). Project management learning: Key dimensions and saliency from student experiences. *International journal of project management*, 32(8), 1445-1458.
- Osterwalder, A., & Pigneur, Y. (2010). *Business model generation: a handbook for visionaries, game changers, and challengers*. John Wiley & Sons, New York.
- Papke-Shields, K. E., & Boyer-Wright, K. M. (2017). Strategic planning characteristics applied to project management. *International journal of project management*, 35(2), 169-179.
- Petter, S., DeLone, W., & McLean, E. R. (2013). Information systems success: The quest for the independent variables. *Journal of management information systems*, 29(4), 7-62.

- Plotnikov, A., Demiryürek, K., Amiri, H. (2023). The Relationship Between Objectives and Stages of Agile Implementation in Organizations. In: Kumar, V., Kyriakopoulos, G.L., Akberdina, V., Kuzmin, E. (eds) Digital Transformation in Industry. DTI 2022. Lecture Notes in Information Systems and Organisation, vol 61. Springer, Cham.
- Schibi, O., & Lee, C. (2015). Project sponsorship: senior management's role in the successful outcome of projects. Project Management Institute, Newtown Square, Pennsylvania.
- Shenhar, A. J., Dvir, D., Levy, O., & Maltz, A. C. (2001). Project success: a multidimensional strategic concept. *Long range planning*, 34(6), 699-725.
- Tan, C. (2006). The theory and practice of change management. *Asian Business & Management*, 5(1), 153-155.
- Theis, T., & Tomkin, J. (2015). Sustainability: a comprehensive foundation. OpenStax CNX, <https://collection.bccampus.ca/textbooks/sustainability/>
- Thomas, G., & Fernández, W. (2008). Success in IT projects: A matter of definition? *International journal of project management*, 26(7), 733-742.
- Turner, J. R. (1999). The handbook of project-based management: improving the processes for achieving strategic objectives. McGraw-Hill Professional, <https://mhebooklibrary.com/doi/book/10.1036/9780071549752>.
- Winch, G. M. (2009). *Managing construction projects*. John Wiley & Sons, New York.
- Young, R., & Jordan, E. (2008). Top management support: Mantra or necessity? *International journal of project management*, 26(7), 713-725.

BARRIERS TO THE REFUGEE ENTREPRENEURSHIP IN TÜRKİYE AND THE IMPACT OF COVID-19

Dr. Asma Nairi Özen

- ❖ Institutional Information: Afrika Foundation Researcher
- ❖ e-mail: asmaozen@gmail.com

References

- Alrawadieh, Z., Karayilan, E., & Cetin, G. (2018). Understanding the challenges of refugee entrepreneurship in tourism and hospitality. *The Service Industries Journal*, 39(9–10), 717–740. <https://doi.org/10.1080/02642069.2018.1440550>
- Anadolu Agency (2019, August 31). *Welcoming refugees, Turkey now reaps economic benefits*. Retrieved March 31, 2022, from <https://www.aa.com.tr/en/turkey/welcoming-refugees-turkey-now-reaps-economic-benefits/1569595>
- Aslan, M., & Yilmaz, J. W. (2019). *Pathways Towards Social Inclusion of Refugees in Turkey*. *Transatlantic Policy Quarterly*. Retrieved April 6, 2022, from <http://turkishpolicy.com/article/955/pathways-towards-social-inclusion-of-refugees-in-turkey>
- Batalla, L., & Tolay, J. (2018). *Toward Long-Term Solidarity with Syrian Refugees? Turkey's Policy Response and Challenges*. Atlantic Council. https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/08/Toward_Long-Term_Solidarity_with_Syrian_Refugees_web_final_update_101118.pdf
- Betts, A. (2021). *The Wealth of Refugees: How Displaced People Can Build Economies*. Oxford University Press.
- Bird, B. (1988). Implementing Entrepreneurial Ideas: The Case for Intention. *Academy of Management Review*, 13(3), 442–453. <https://doi.org/10.5465/amr.1988.4306970>
- Bizri, R. M. (2017). Refugee-entrepreneurship: a social capital perspective. *Entrepreneurship & Regional Development*, 29(9–10), 847–868. <https://doi.org/10.1080/08985626.2017.1364787>
- Borjas, G. J. (1986). The Self-Employment Experience of Immigrants. *The Journal of Human Resources*, 21(4), 485. <https://doi.org/10.2307/145764>
- Brown, P., Walkey, C., & Martin, P. (2020). Integration works: The role of organisations in refugee integration in Yorkshire and the Humber: Policy Briefing. University of Huddersfield. <https://huddersfield.box.com/s/v082def4dayhkoag2mh6r45qm31dqrs>

- Building Markets. (2017). *Another Side to the Story: A Market Assessment of Syrian SMEs in Turkey*. https://buildingmarkets.org/sites/default/files/pdm_reports/another_side_to_the_story_a_market_assessment_of_syrian_smes_in_turkey.pdf
- Building Markets (2018). *One year later: Revisiting the contributions of Syrian entrepreneurs in Turkey*. https://buildingmarkets.org/sites/default/files/pdm_reports/bm_syrian_sme_update_one_year_later_final_2_072518.pdf
- Building Markets. (2022). *Syrian Small Businesses in the Southern Region of Turkey*. https://buildingmarkets.org/wp-content/uploads/2021/08/building_markets_syrian_sme_snap_shot_turkey_southern_region_210419.pdf
- Cali, M. (2015). *How refugees can benefit the economy*. World Economic Forum. Retrieved April 20, 2022, from <https://www.weforum.org/agenda/2015/10/how-refugees-can-benefit-the-economy/>
- Canbay, T., & Cura, H. B. (2022). Financial Measures Taken in Turkey and Selected Countries in Combatting COVID-19 Outbreak. *Accounting, Finance, Sustainability, Governance & Fraud: Theory and Application*, 85–98. https://doi.org/10.1007/978-981-16-8024-3_5
- CNN TÜRK. (2019, June 14). *Bakan Pekcan: 15 bin 159 Suriyeli şirket var*. Retrieved April 6, 2022, from <https://www.cnnturk.com/ekonomi/bakan-pekcان-15-bin-159-suriyeli-sirket-var>
- Cumhuriyet (2022, February 17). *Süleyman Soylu, Türk vatandaşlığına geçen Suriyeli sayısını açıkladı*. Retrieved March 31, 2022, from <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/suleyman-soylu-turk-vatandasligina-gecen-suriyeli-sayisini-acikladi-1908803>
- Fairle, R. W., & Lofstrom, M. (2014). Immigration and Entrepreneurship. In B. R. Chiswick & P. W. Miller (Eds.), *Handbook on the Economics of International Migration*. Elsevier.
- Gaziantep Time (2021, October 22). *Ayakkabı ustaları Suriye'deki mesleklerini Gaziantep'te sürdürüyorlar*. Retrieved April 6, 2022, from <https://gazianteptime.com.tr/haber/8051115/ayakkabi-ustalari-suriyedeki-mesleklerini-gaziantep-te-surduruyorlar>
- Glinka, B., & Jelonek, A. W. (2022). *Immigrant Entrepreneurship: Cases from Contemporary Poland* (1st ed.). Routledge.

- Gold, S. J. (1988). Refugees and small business: The case of Soviet Jews and Vietnamese. *Ethnic and Racial Studies*, 11(4), 411–438. <https://doi.org/10.1080/01419870.1988.9993613>
- Hanson, S. (2009). Changing Places Through Women’s Entrepreneurship. *Economic Geography*, 85(3), 245–267. <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2009.01033.x>
- Harima, A., Periac, F., Murphy, T., & Picard, S. (2020). Entrepreneurial Opportunities of Refugees in Germany, France, and Ireland: Multiple Embeddedness Framework. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 17(2), 625–663. <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00707-5>
- İNGEV (2021). *Ingev Tam Kobi Dijital Monitörü*. https://ingev.org/dokuman/INGEV_Kobi_Dijital_Monitoru_Yerel_Firmalar.pdf
- Krueger, N. F., & Carsrud, A. L. (1993). Entrepreneurial intentions: Applying the theory of planned behaviour. *Entrepreneurship & Regional Development*, 5(4), 315–330. <https://doi.org/10.1080/08985629300000020>
- Krueger, N. F., Reilly, M. D., & Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 15(5–6), 411–432. [https://doi.org/10.1016/s0883-9026\(98\)00033-0](https://doi.org/10.1016/s0883-9026(98)00033-0)
- Marchand, K., & Dijkhuizen, J. (2018). Entrepreneurship as a Tool for a New Beginning – Entrepreneurship Training for Refugees in a New Homeland. *Entrepreneurship and the Sustainable Development Goals*, 135–149. <https://doi.org/10.1108/s2040-724620180000008013>
- Martin, P., & Widgren, J. (1996). International migration: a global challenge. *Population Bulletin*, 51(1), 1–48.
- Moriano, J. A., Gorgievski, M., Laguna, M., Stephan, U., & Zarafshani, K. (2011). A Cross-Cultural Approach to Understanding Entrepreneurial Intention. *Journal of Career Development*, 39(2), 162–185. <https://doi.org/10.1177/0894845310384481>
- Refugees Association (2022, May 26). *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Mayıs 2022*. Retrieved June 11, 2022, from <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Roth, F. M. S., & Winkler, I. (2018). *B Corp Entrepreneurs: Analysing the Motivations and Values behind Running a Social Business* (1st ed. 2018 ed.). Palgrave Pivot.

- Santamaria-Velasco, C. A., Benavides-Espinosa, M. D. M., & Simón-Moya, V. (2021). The refugee entrepreneurship process from/in emerging economies. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 17(2), 549–570. <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00712-8>
- Shapero, A., & Sokol, L. (1982). The Social Dimensions of Entrepreneurship. In C. A. Kent, D. L. Sexton, & K. H. Vesper (Eds.), *Encyclopedia of Entrepreneurship* (pp. 72–90). Prentice Hall.
- TEPAV. (2018). *Syrian Entrepreneurship and Refugee Start-ups in Turkey: Leveraging the Turkish Experience*. <https://www.tepav.org.tr/en/haberler/s/10023>
- van der Leun, JP., & Rusinovic, KM. (2001). 'Mixed embeddedness' of immigrant entrepreneurs in a booming sector in two Dutch cities. Paper presented at ISA conference: Social Inequality, Redistributive Justice and the City (RC21), Amsterdam.
- UNDP (2020). *In Turkey, COVID-19 hits Syrian-owned businesses harder, study finds | United Nations Development Programme*. (2020, August 10). Retrieved April 6, 2022, from <https://www.undp.org/press-releases/turkey-covid-19-hits-syrian-owned-businesses-harder-study-finds>
- UNDP (2022) *.Beyond Recovery of SMEs through Digitalization (Digital Way) | United Nations Development Programme*. (n.d.). Retrieved April 2, 2022, from <https://www.undp.org/turkey/projects/beyond-recovery-smes-through-digitalization-digital-way>
- Verbyany, V. (2022, March 30). *Ukrainian Refugees Top 4 Million, Nearing 10% of Population Ukrainian Refugee Liudmyla Suk on Fleeing Baryshivka Unmute*. Bloomberg. Retrieved April 6, 2022, from <https://bloom.bg/3aZc1Eh>
- Wang, Q. (2010). Immigration and Ethnic Entrepreneurship: A Comparative Study in the United States. *Growth and Change*, 41(3), 430–458. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2257.2010.00532.x>
- Wauters, B., & Lambrecht, J. (2006). Refugee entrepreneurship in Belgium: Potential and practice. *The International Entrepreneurship and Management Journal*, 2(4), 509–525. <https://doi.org/10.1007/s11365-006-0008-x>
- Wauters, B., & Lambrecht, J. (2008). Barriers to Refugee Entrepreneurship in Belgium: Towards an Explanatory Model. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(6), 895–915. <https://doi.org/10.1080/13691830802211190>

Yucel, A. G., Koksak, C., Acar, S., & Gil-Alana, L. A. (2022). The impact of COVID-19 on Turkey's tourism sector: fresh evidence from the fractional integration approach. *Applied Economics*, 54(27), 3074–3087. <https://doi.org/10.1080/00036846.2022.2047602>

THE ROLE OF WOMEN IN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Gulara Hasanova

- ❖ Institution Information: Department of Entrepreneurship and Innovation, Institute of Graduate Studies, Ondokuz Mayıs University, Samsun, Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0001-5304-7214
- ❖ gularamehman@gmail.com

Prof.Dr. Kürşat Demiryürek

- ❖ Institution Information: Prof.Dr., Department of Entrepreneurship and Innovation, Institute of Graduate Studies Ondokuz Mayıs University, Samsun, Türkiye
- ❖ ORCID: 0000-0002-6193-9957
- ❖ kdemiryurek@gmail.com

References

- Abu-Saifan, S. (2012). Social entrepreneurship: definition and boundaries. *Technology innovation management review*, 2(2), 22-27.
- Altınay, F., & Altınay, Z. (2018). Women as Social Entrepreneurship and Use of Technology. *European Journal of Sustainable Development*, 7(3), 183-183.
- Amofah, S. (2021). Indigenous Women Social Entrepreneurship: Poverty Alleviation Tool Used by Development NGOs in Ghana. *Athens Journal of Social Sciences*, 8(2), 151-168.
- Anggahegari, P., Yudoko, G., Rudito, B., et al. (2021). Female social entrepreneurship in Indonesia: a critical literature review. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 43(3), 315-331.
- Austin, J., Stevenson, H., & Wei-Skillern, J. (2012). Social and commercial entrepreneurship: same, different, or both?. *Revista de Administração (São Paulo)*, 47(3), 370-384.
- Avolio, B. E. (2011). A methodological problem associated with researching women entrepreneurs. *JUNE*, (1-2), 9-25.
- Balachandran, V., & Sakthivelan, M. S. (2013). Impact of information technology on entrepreneurship (e-entrepreneurship). *Journal of Business Management & Social Sciences Research*, 2(2), 51-56.
- Baş, T., (2020). Effects of societal culture and institutions on the cultivation of country-based social entrepreneurship activity. İstanbul. (Ms.Thesis). *Ulusal Tez Akademisi*.
- Bedük, A. (2005). Türkiye'de çalışan kadın ve kadın girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 106-117.
- Bedük, A. (2005). Türkiye'de çalışan kadın ve kadın girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 106-117.
- Belasen, A., & Angiello, J. (2018). The Important Role of Women in Social Entrepreneurship. In *Women and Leadership* (pp. 37-52). Springer, Cham.
- Belasen, A., & Angiello, J. (2018). The Important Role of Women in Social Entrepreneurship. In *Women and Leadership* (pp. 37-52). Springer, Cham.
- Benavides-Espinosa, M. M., & Mohedano-Suanes, A. (2012). Linking women entrepreneurship with social entrepreneurship. In *Women's entrepreneurship and economics* (pp. 53-71). Springer, New York, NY.

- Bıçakcıoğlu, M. (2022). Sosyal Girişimcilik: Bağlam, Sistemler ve Sosyal Değer. *Dijital Girişimcilik, Yenilikçilik ve Ar-Ge Çalışmaları*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, ss.137-164.
- Biddulph, R. (2018). Social enterprise and inclusive tourism. Five cases in Siem Reap, Cambodia. *Tourism Geographies*, 20(4), 610-629.
- Bozaykut-Buk, T., & Titiz, S. (2021). Creating Equal Opportunities through Social Entrepreneurship: The Case of Future is Brighter Youth Platform. In *Creating Social Value Through Social Entrepreneurship* (pp. 213-227). IGI Global.
- Brush, C. G., & Brush, C. G. (2006). Growth-oriented women entrepreneurs and their businesses: A global research perspective. Pub. Elgar E. Cheltenham, UK., Northampton, MA, USA.
- Canestrino, R., Ćwiklicki, M., Magliocca, P., & Pawełek, B. (2020). Understanding social entrepreneurship: A cultural perspective in business research. *Journal of Business Research*, 110, 132-143.
- Cardella, G. M., Hernández-Sánchez, B. R., & Sánchez-García, J. C. (2020). Women entrepreneurship: A systematic review to outline the boundaries of scientific literature. *Frontiers in psychology*, 11, 1557.
- Certo, S. T., & Miller, T. (2008). Social entrepreneurship: Key issues and concepts. *Business Horizons*, 51(4), 267-271.
- Chhabra, S., Raghunathan, R., & Rao, N. M. (2020). The antecedents of entrepreneurial intention among women entrepreneurs in India. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*. APRIL 14(1), 76-92.
- Chinomona, E., & Maziriri, E. T. (2015). Women in action: Challenges facing women entrepreneurs in the Gauteng Province of South Africa. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 14(6), 835-850.
- Choi, N., & Majumdar, S. (2014). Social entrepreneurship as an essentially contested concept: Opening a new avenue for systematic future research. *Journal of business venturing*, 29(3), 363-376.
- Cicek, B., & Türkmenoğlu, M. A. (2019). Women as Social Entrepreneurs in Turkey. In *Social Entrepreneurship: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (pp. 1075-1090). IGI Global.
- Ciruela-Lorenzo, A. M., González-Sánchez, A., & Plaza-Angulo, J. J.

- (2020). An exploratory study on social entrepreneurship, empowerment, and peace process. The case of Colombian women victims of the armed conflict. *Sustainability*, Vol (26), 12(24), 10425.
- Connor, R. D. F. (2014). Zanzibari women in local social entrepreneurship: A participatory social learning approach to community sustainability (Doctoral dissertation, Howard University). ProQuest LLC. UMI 3641738.
- Dees, J. G. (2007). Taking social entrepreneurship seriously. *SOCIETY-NEW BRUNSWICK*-, 44(3), 24.
- Demir, Ö. G. E., Çoban, Ö. G. M. S., & Yilmaz, Ö. G. A. B. (2017). Türkiye’de Kadın Girişimciliği: Kadın Girişimciliğinin Özellikleri, Sorunları ve Türkiye’deki Durumu Hakkında Bir Değerlendirme. *The Journal of Social Sciences Institute* (pp.303-324).
- Demiryurek, K., & Seymen, A. (2023). Sosyal Girişimcilik ve Kovid-19 Pandemisinde Sivil Toplum Kuruluşlarından Alışveriş Yapanların Özellikleri Üzerine Bir Araştırma. *Jinenis*, 2(1), 46-67.
- Dewi, S. I., Qorib, F., Kartini, R., & Ghofur, M. A. Women and pandemic: The power within social entrepreneurship. 4th LSPR International Conference on Communication and Business ([ICCB 2021](#)). Available at SSRN 3867098. Vol (pp.15)
- Dhillon, P. K., & Malhotra, P. (1993). Motives and characteristics of successful women entrepreneurs. *Women Entrepreneurs, Problems and Prospects*, 81-101.
- El Ebrashi, R. (2013). Social entrepreneurship theory and sustainable social impact. *Social Responsibility Journal of entrepreneurship and economics* (pp. 53-71). Springer, New York, NY.
- Gökakın, Z. Ö. (2000). Doksanlı Yılların Yeni Kahramanları: Türkiye’de Girişimci Kadın Profili, 8. *Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Nevşehir*, 109, 123.
- Gülçubuk, B., Savcı, İ., Özer, D., & Demiryürek, K. (2011). Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının Girişimciliğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Kadınların Bu Konuda Güçlendirilmesine Yönelik Politika Önerilerinin Geliştirilmesi. Proje Sonuç Raporu-TÜBİTAK Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Destek Grubu (SOBAG) Proje No:108K523, Ankara.
- Günerler, Z. G. (2019). Women entrepreneurship and credit scoring model (Master's thesis), *Işık Üniversitesi*. Istanbul. Vol (45).
- Jafarova R., (2019). Qualitative Research into The Pros and Cons of Being a Woman Entrepreneur in The Non-Profit Sectors in

Turkey. *Ulusal Tez Akademisi*. DOI: 10.5281/zenodo.3592065. Vol (19).

Jayawardane, V. D. (2016). The Impact of Women Entrepreneurs in Business Development of Sri Lanka. In *Proceedings of International HR Conference* (Vol. 3, No. 1).

Kawamorita, H., Salamzadeh, Y., Kahramanoğlu, A., Demiryürek, K., Abacı, N. İ., & Takahashi, N. (2021). Gendered Social Capital in Developing Countries: The Case of Turkey. In *The Emerald Handbook of Women and Entrepreneurship in Developing Economies* (pp. 247-292). Emerald Publishing Limited.

Kawamorita, H., Takahashi, N., & Demiryürek, K. (2020). Media literacy and rural women entrepreneurship: Experience from Japan and Turkey. *Nordic Journal of Media Management*, 1(3), 361-383.

Keskin, S. (2014). Türkiye'de kadın girişimcilerin durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* (9:1). 72-92

Kimbu, A. N., & Ngoasong, M. Z. (2016). Women as vectors of social entrepreneurship. *Annals of Tourism Research*, 60, 63-79.

Kırılmaz, K. S. (2014). Sosyal girişimcilik boyutlarına kuramsal bir bakış. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 55-74.

Kırılmaz, K. S. (2014). Sosyal girişimcilik boyutlarına kuramsal bir bakış. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 55-74.

Langowitz, N., & Minniti, M. (2007). The entrepreneurial propensity of women. *Entrepreneurship theory and practice*, 31(3), 341-364.

Mair, J., & Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of world business*, 41(1), 36-44.

Medha, D. V. (1987). Women Entrepreneurs in India: A Socioeconomic Study of Delhi-1975-76.

Meyer, N. (2009). An investigation into the determinants of women entrepreneurship (Doctoral dissertation, North-West University). Potchefstroom 2520. North-West University. Vol (98).

Moore, D. P. (2000). Transitions-milestones on the route to success. USA

Moore, D. P., Moore, J. L., & Moore, J. W. (2011). How women entrepreneurs lead and why they manage that way. *Gender in Management: An International Journal*. ISSN: 1754-2413.

Nicholls, A. (2010). The legitimacy of social entrepreneurship: Reflexive isomorphism in a pre-paradigmatic field. *Entrepreneurship*

theory and practice, 34(4), 611-633.

- Nxopo, Z. (2014). The role of government in empowering female entrepreneurs in the Western Cape, South Africa (Doctoral dissertation, Cape Peninsula University of Technology). Cape Town. Vol (186).
- Özdevecioğlu, M., & Çelik, C. (2000). Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma. *Ulusal Yön. Org. Kong. Bildirileri Nevşehir*, 487-498.
- Özdevecioğlu, M., & Cingöz, A. (2009). Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimciler: Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (32), 81-95.
- Peredo, A. M., & McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: A critical review of the concept. *Journal of world business*, 41(1), 56-65.
- Proceeding*, 18, 1-5.
- Şahin, E. (2009). Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 286-309.
- Schwartz, FN 2009 or 1989, "Management women and the new facts of life," *Harvard Business Review*, Vol. 67, No. 1, pp. 65-76.
- Sharma, Y. (2013). Women entrepreneurs in India. *IOSR Journal of Business and Management*, 15(3), 9-14.
- Soysal, A. (2010). Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(01), 83-114.
- Sullivan Mort, G., Weerawardena, J., & Carnegie, K. (2003). Social entrepreneurship: Towards conceptualization. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 8(1), 76-88.
- Terjesen, S. (2017). Social entrepreneurship amongst women and men in the United States. *Office of advocacy, small business administration: Special report*. National Women's Business Council. (pp. 1-22).
- Uygun, D., Kahraman, E. B., & Günay, G. (2015). Female social entrepreneurship in Turkey. *In Female Entrepreneurship in Transition Economies* (pp. 225-245). Palgrave Macmillan, London.
- Weerawardena, J., & Mort, G. S. (2006). Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model. *Journal of world business*, 41(1), 21-35.
- Wei-Skillern, J., Austin, J. E., Leonard, H., & Stevenson, H. (2007).

Entrepreneurship in the social sector (Vol. 13). *Sage*. United States of Africa. pp. (1-407)

YAĞCI, F., & Bener, Ö. (2005). Girişimci kadınların demografik ve genel karakteristikleri ile kadınları girişimciliğe motive eden faktörler. *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), pp. 85-100.

Yılmaz, İ., & Mayatürk, E. Kadın Girişimciliği Ve Türkiye'deki Ve Kırgızistan'daki Kadın Girişimciliği Üzerine Bir Uygulama. *Ардактуу Кеңеш*, pp. 110-118.

**DİSİPLİNLERARASI
YAKLAŞIMLARLA
KADIN ÇALIŞMALARI
2**

Editör

Doç. Dr. İnci ERDOĞAN TARAĞCI

Disiplinlerarası Yaklaşımlarla Kadın Çalışmaları-2

Editör
İnci ERDOĞAN TARAKÇI
ORCID (0000-0002-4101-7111)

ISBN 978-625-6504-07-3
E-ISBN 978-625-6504-14-1
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Disiplinlerarası Yaklaşımlarla Kadın Çalışmaları-2

ERDOĞAN TARAKÇI, İnci

1. Basım, viii+656 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Aile ve Kadın Çalışmaları, 2. Kadın İstihdamı, 3. Tüketici Davranışları,
4. Toplumsal Cinsiyet, 5. Reklamda Kadın

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
KADINLARIN SİYASAL HAYATA KATILIMININ SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ: G7 ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	1
<i>Aysun ÖZEN - İlgi BAYSAN - Tolga ÖZTÜRK</i>	
ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLARIN BENLİK SAYGISININ VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİĞİN ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK VE STRESLE BAŞ ETME DÜZEYLERİ İLE OLAN İLİŞKİSİ.....	23
<i>Hilal TUZCU KUŞ - Deniz ŞARLAK</i>	
WOMEN'S LABOR AND EMPLOYMENT DYNAMICS IN TURKEY	51
<i>Dilara ÜNÜVAR ÜNLÜOĞLU</i>	
DİJİTAL DÜNYADA KADIN VE İÇSEL PAZARLAMA FAALİYETLERİ .	69
<i>Dilek AYDOĞDU</i>	
COVID-19 ve TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ETKİSİ.....	95
<i>Fusun AKDAĞ</i>	
KADIN BEDENİNİN REKLAMLAR ARACILIĞIYLA BİR TÜKETİM NESNESİ HÂLİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ ÜZERİNE	107
<i>Gizem TOKMAK DANIŞMAN</i>	
TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE ÇALIŞAN ANNE OLMAK.....	131
<i>Hediye Şirin AK</i>	
MUHASEBE MESLEĞİNE KADIN DOKUNUŞLARI	155
<i>İlkay EJDER ERTURAN</i>	
İNSAN HAKLARI ÇERÇEVESİNDE KADIN ODAKLI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: KADININ İNSAN HAKLARI – YENİ ÇÖZÜMLER DERNEĞİ'NE (KİH-YÇ) YÖNELİK BİR İNCELEME	171
<i>Kamile ELMASOĞLU</i>	
TURİZMDE ÖRGÜTSEL ENGEL ALGISI (MOBİNG, CAM TAVAN SENDROMU, KRALİÇE ARI)	195
<i>Kemal ENES - Akın AKPUR</i>	
TÜRKİYE'DE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE CİNSİYETİN ROLÜ.....	211
<i>Deniz İŞERİ - Metin ÇALIK</i>	

KADIN İSTİHDAMI VE EĞİTİM ARASINDAKİ İLİŞKİ 243
Musaye KONAK ÖZÇELİK

ANNELERİN ÇOCUKLARINA YÖNELİK ÇEVİRİMİÇİ İKİNCİ EL ÜRÜN SATIN ALMA MOTİVASYONLARININ İKİNCİ EL ÜRÜNLERE KARŞI TUTUMLARI VE SATIN ALMA NİYETLERİNE ETKİSİ 265
Nur ÖZER CANARSLAN

TÜRK DİZİLERİNDE SİNDRELLA KOMPLEKSİ VE NARİNLİK ZORBALIĞI BAĞLAMINDA KAFESLENMİŞ KADINLIK: YASAK ELMA VE BİR PERİ MASALI DİZİLERİNE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR İNCELEME 285
M. Özer ÖZKANTAR

21. YÜZYILDA DAVRANIŞLARIN İNTERNETİ ÇAĞINDA DEĞİŞEN YAŞAM TARZLARI AÇISINDAN GÜZELLİK İDEALLERİNİN DEĞİŞİMİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA 305
Özlen ONURLU - Merve TAŞDEMİR - İrem Deniz DOĞULU

HAVA YOLU ŞİRKETLERİNİN KABİN EKİBİ ÜNİFORMA TERCİHLERİNİN EMNİYET AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIN ERKEK BAĞLAMINDA ANALİZ 327
Neslihan SARAÇOĞLU - Savaş S. ATEŞ

OSMANLI DEVLETİ'NDE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE EKONOMİK YAŞAMDA KADIN 351
Sema KELEŞ YILDIZ

KAMUDA TEKNOLOJİ VE YENİLİK YÖNETİMİNDE KADINLAR 393
Senem DEMİRKIRAN

KADIN İSTİHDAMI VE KADINLARIN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ DURUMU 407
Serhat ALPAĞUT

SOSYOLOJİNİN TARİHİNDE BİR KADIN SOSYOLOG: LAURA JANE ADDAMS 423
Sibel EZGİN-AĞILLI

BÜYÜK SEYYAH İBN BATTÛTA'NIN GÖZÜNDEN 14. YÜZYIL İSLÂM DÜNYASINDA KADIN 443
Sinan TARİFCİ

TÜRKİYE' DE KADIN ARAŞTIRMA BİRİMLERİ OLAN ÜNİVERSİTELERDEKİ ÜST DÜZEY KADIN YÖNETİCİ TEMSİLİNİN İNCELENMESİ 483
Suna KÖSE

TURİZMDE KADIN İSTİHDAMINA DÖNÜK AB DESTEKLERİ: İŞSİZ GENÇ KADINLARIN İSTİHDAM HEDEFLİ AŞÇILIK VE PASTACILIK EĞİTİMİ PROJESİ ÖRNEĞİ	501
<i>Şerif BALDIRAN</i>	
EKO FEMİNİZM VE ÇEVRE HAREKETLERİNDE KADIN ETKİLİLİĞİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇILARI	539
<i>Yeliz OKAY</i>	
GELECEĞİN İNTERNETİ WEB 3.0'DA CİNSİYET ÇEŞİTLİLİĞİNİN ÖNEMİ	569
<i>Zafer BOZYER - Nazlı DEMİR</i>	
ÇAMLARI KIRAN KADINLAR: LİDERLİK LABİRENTİ VE İLİŞKİLİ OLGULAR	591
<i>Zihniye OKRAY - Dilem ÖKE - Beliz KÖROĞLU - Tutku DOĞAN - Gülay AKVAN</i>	
HAVACILIKTA KADININ ROLÜ: ÜLKELER AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME	631
<i>İnci POLAT - Maide AKBAY - Hatice SAĞLAM - Senanur DOĞANAY</i>	

KADINLARIN SİYASAL HAYATA KATILIMININ SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ: G7 ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Aysun ÖZEN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3253-056X
- ❖ Mail: aysun@nevsehir.edu.tr

Dr. İlgi BAYSAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Dr., Bir kuruma bağlı değildir
- ❖ ORCID: 0000-0002-5437-2788
- ❖ Mail: ilgibaysan@hotmail.com

Tolga ÖZTÜRK

- ❖ Kurum Bilgisi: Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-4063-2171
- ❖ Mail: tolga.ozturk@live.com

KAYNAKLAR

- Altuzarra, A., Gálvez-Gálvez, C. ve González-Flores, A. (2021). Is gender inequality a barrier to economic growth? a panel data analysis of developing countries. *Sustainability*, 13(1), 367.
- Bari F. (2005). Women's political participation: Issues and challenges (Draft). <https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/enabling-environment2005/docs/EGM-WPD-EE-2005-EP.12%20%20draft%20F.pdf> (Erişim Tarihi: 30.05.2023).
- Bayeh, E. (2016). The Role of empowering women and achieving gender equality to the sustainable development of Ethiopia. *Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences*, 2(1), 37-42.
- BBC. (2021). G7 zirvesi: Hangi ülkeler katılıyor, gündemde neler var? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57437212> (Erişim Tarihi: 03.05.2022).
- CAWP. (2022). Milestones for women in American Politics, The center for American women and politics. <https://cawp.rutgers.edu/facts/milestones-women-american-politics> (Erişim Tarihi: 26.05.2023).
- Çelik, H. ve Çoker, G.C. (2021). Japonya siyasetinde kadın: Liberal Demokrat Parti (LDP) üzerinden bir değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1), 65-76.
- Çoban, A. (2000). Atatürkçü düşünce sisteminde kadın ve eğitimi, *Milli Eğitim Dergisi*, 146. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/146/coban.htm (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- Demir, E. (2022). Kadın ve siyasal katılım ilişkisi üzerine sosyolojik bir inceleme: Antalya örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1-20.
- Dışişleri Bakanlığı. (2023a). Birleşik Krallık'ın siyasi görünümü. <https://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- Dışişleri Bakanlığı. (2023b). Almanya Federal Cumhuriyeti'nin siyasi görünümü. <https://www.mfa.gov.tr/almanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- Dışişleri Bakanlığı. (2023c). Fransa'nın siyasi görünümü. <https://www.mfa.gov.tr/fransa-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- Dışişleri Bakanlığı. (2023d). Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi görünümü. <https://www.mfa.gov.tr/amerika-birlesik-devletleri-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 26.05.2023).
- Dışişleri Bakanlığı. (2023e). Japonya'nın siyasi görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/japonya-siyasi->

- Islam, T. ve Islam, E. (2012). Barriers and scope of political participation of women in Local Government of Bangladesh: Union parishad perspective. *Journal of International Social Issues* (September 2012), 1(1), 71-85.
- Kassa, S. (2015). Challenges and opportunities of women political participation in Ethiopia. *Journal of Global Economics*, 3(4), 1-7.
- Mappr. (2023). Women rights of vote and election in Europe. <https://www.mappr.co/thematic-maps/women-rights-of-vote/> (Erişim Tarihi: 26.05.2023).
- OECD. (2016). OECD Report to G7 leaders on women and entrepreneurship. <https://www.oecd.org/gender/OECD-Report%20-to-G7-Leaders-on-Women-and-Entrepreneurship.pdf> (Erişim Tarihi: 24.05.2023).
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü, *Akademik İncelemeler Dergisi*. 7(1), 55-70.
- Özer, S. (2013). Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinin Türk kamuoyundaki yankıları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 85, 131-168. <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin/69/tur>
- Reliefweb. (2019). G7 Summit: Promising outcomes on gender equality. https://reliefweb.int/report/world/g7-summit-promising-outcomes-gender-equality?gclid=CjwKCAjw67ajBhAVEiwA2g_jEIA_bIfcLnBVjEiaA5PQEFqWvQpzc5LLYjsNxXKwm64jzZbdw3gUKxoCnwgQAvD_BwE (Erişim Tarihi: 24.05.2023).
- Sancar, S. (2008). Türkiye'de kadınların siyasal kararlara eşit katılımı. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 173-184.
- Sancar, S. (2018). Siyasal kararlara katılımında toplumsal cinsiyet eşitliğı, Haritalama ve izleme çalışması. <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/Siyasi-Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi.pdf> (Erişim tarihi: 03.06.2022).
- The Brookings Institution. (2001). French women in politics: The long road to parity. <https://www.brookings.edu/articles/french-women-in-politics-the-long-road-to-parity/> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- The Library of Parliament. (2021). Women in the Parliament of Canada: 100 Years of representation. <https://hillnotes.ca/2021/12/01/women-in-the-parliament-of-canada-100-years-of-representation/> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- Ticaret Bakanlığı. (2022a). Kanada ülke profili. https://ticaret.gov.tr/data/5ef494c113b8767a580219bf/Kanada%20C3%9C1ke%20Profili_Ekim2022.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- Ticaret Bakanlığı. (2022b). ABD ülke profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5f0d8c1313b8769ff0574a81/ABD%20C3%9C1ke%20Profili-2022.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- Ticaret Bakanlığı. (2023a). Federal Almanya ülke profili. https://ticaret.gov.tr/data/5ef1fa4913b876b1f885180c/ALMANYA-%20C3%9C1ke%20Profili_2023.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2023).

- Ticaret Bakanlığı. (2023b). Fransa ülke profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5f3b96e213b876ea88e4ca0c/Fransa%20%C3%9Cлке%20Profili%202023.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- Ticaret Bakanlığı. (2023c). Birleşik Krallık ülke profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5ebe9fea13b876cbbc365429/Birle%C5%9Fik%20Kral%20Profili.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- Ticaret Bakanlığı. (2023d). İtalya ülke profili. https://ticaret.gov.tr/data/5efc842913b876f898f3c36d/%C4%BOTALYA-%C3%9Cлке%20Profili_2023.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- Ticaret Bakanlığı. (2023e). Japonya ülke profili. <https://ticaret.gov.tr/data/635147a413b8760a543229ac/Japonya%20%C3%9Cлке%20Profili%202023.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- UK Parliament. (t.y). Women in the house of commons. <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/overview/womenincommons/> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- United Nations. (2022). Sürdürülebilir kalkınma amaçları, <https://turkiye.un.org/tr/sdgs/5> (Erişim Tarihi: 07.05.2023).
- U.S. Senators. (2023). Women senators. https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/women_senators.htm (Erişim Tarihi: 26.05.2023).
- World Bank. (2001). Engendering development “Through gender equality in rights, resources, and voice”, A World Bank Policy Research Report. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/418121468762028409/pdf/21492-REPLACEMENT-FILE-ENGLISH-PUBLIC-Engendering-Summary.pdf> (Erişim Tarihi: 07.05.2023).
- World Bank. (2022). Proportion of seats held by women in national parliaments(%). <https://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS> (Erişim tarihi: 27.04.2022).
- World Bank. (2022a). Canada. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CA> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- World Bank. (2022b). France. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=FR> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- World Bank. (2022c). United States. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=US> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- World Bank. (2022d). United Kingdom. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=GB> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).

- World Bank. (2022e). Italy. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=IT> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- World Bank. (2022f). Japan. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=JP> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- World Bank. (2022g). Turkiye. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=TR> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).
- World Bank. (2022h). Küresel ve yurt içindeki zorluklar Turkiye Ekonomisinin 2022 yilındaki grnmn baskılıyor. <https://www.worldbank.org/tr/news/press-release/2022/02/25/global-and-domestic-challenges-weigh-on-outlook-for-turkish-economy-in-2022> (Erişim Tarihi: 30.05.2023).
- Xu, L. (2015). Effects of female political participation on economic growth: Evidence from Asian Countries. Master Thesis. Lund, Sweden: Lund University.
- Yılmaz, H. (2020). Almanya'nın federal ve parlamenter yapısının kuvvetler ayrılığı ilkesi üzerinden incelenmesi. *Analytical Politics*, 1(2), 40-54.

ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLARIN BENLİK SAYGISININ VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİĞİN ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK VE STRESLE BAŞ ETME DÜZEYLERİ İLE OLAN İLİŞKİSİ

Uzm. Psikolog Hilal TUZCU KUŞ

-
- ❖ Kurum Bilgisi: KurŐunlu Sosyal Hizmet Merkezi
 - ❖ ORCID: 0000-0001-7082-9779
 - ❖ Mail: hilal_tuzcu@hotmail.com

Dr. ÖĞr. Üyesi Deniz ŞARLAK

-
- ❖ Kurum Bilgisi: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
 - ❖ ORCID: 0000-0001-6246-8301
 - ❖ Mail: sarlakdeniz@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akan, A. (2001). 7-12 Yaş Çocuklarında Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Benlik Saygısı İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına yönelik şiddet. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6(1), 32-42.
- Alhabib, S., Nur, U., & Jones, R. (2010). Domestic violence against women: Systematic review of prevalence studies. *Journal of Family Violence*, 25(4), 369-382.
- Altıok, H. Ö., Ek, N., & Koruklu, N. (2010). Üniversite öğrencilerinin benlik saygı düzeyi ile ilişkili bazı değişkenlerin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 99-120.
- Aytaç, S., Eteman, F. S., Aydın, G. Ç., Reçber, B., & Sezer, H. K. (2006). Kadına Yönelik Şiddetin Dünü, Bugünü, Yarını; Kestirim Tabanlı Bir Araştırma. *Sosyoloji Konferansı*, (s. 275-297).
- Babacan-Gümüş, A., Çevik, N., Hataf Hyusni, S., Biçen, Ş., Keskin, G., & Tuna Malak, A. (2011). Gebelikte benlik saygısı ve beden imajı ile ilişkili özellikler. *Anatolian Journal of Clinical Investigation*, 5(1), 7-4.
- Babu, B. V., & Kar, S. K. (2009). Domestic violence against women in eastern India: a population-based study on prevalence and related issues. *BMC Public Health*, 9(1), 1-15.
- Bağdatlı, B. (2016). Çocuklukta Aile İçi Fiziksel Şiddete Maruz Kalmış ve Kalmamış Ergenlerde, Öğrenilmiş Güçlülük ve Öfke Kontrol Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı
- Belen, Ö. (2019). Türkiye'de Aile İçi Şiddet Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Chan, K. L., Straus, M. A., Brownridge, D. A., Tiwari, A., & Leung, W. C. (2008). Prevalence of dating partner violence and suicidal ideation among male and female university students worldwide. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 53(6), 529-537.
- Coopersmith, S. (1959). A method for determining types of self-esteem. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 59, 87-94.
- Çakır, Ö. (2009). Çalışma Yaşamında Öğrenilmiş Güçlülük ve İş Stresi ile Başa Çıkma Rolünü Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. 21-23 Mayıs 2009, Eskişehir, s. 100-105.
- Dağ, İ. (1991). Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği'nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliği ve Geçerliliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(4): 269-274.

- Delibaş, L., Polat, F., Bilir, İ., Ekren, A., & Çelik, S. (2020). Eğitimli Gençlerin Benlik Saygısı İle Kadına Yönelik Şiddete Karşı Tutumları Arasında İlişki. *Lokman Hekim Dergisi*, 222-230.
- Doğan, R. (2015). Hukuki Bir Kavram Olarak Şiddet Mağduru Kadınlarda Öğrenilmiş Çaresizlik Sendromu ve İngiliz Haksız Tahrik Hukuku Üzerindeki Etkileri. *Ankara Barosu Dergisi*, 175-194.
- Doğan, S. ve Şahin, F. (2011). Yönetmel Güçlülük ve Etkililik: Kavramsal Bir Çalışma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (2), 61-84.
- Duclos, G. (2016). Benlik Saygısı, Yaşam İçin Bir Pasaport. (Çev. O. Kuna), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erdoğan, S., Aktaş, A., & Bayram, G. O. (2009). Sığınma evinde yaşayan bir grup kadının şiddet deneyimleri ve baş etme yaklaşımları: Niteliksel bir çalışma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 807-824.
- Gencer, M. Z., Ağırman, E., & Arıca, S. (2019). İstanbul İlince Kadına Yönelik Şiddet Sıklığı ve Kadınların Şiddet Sıklığı ve Kadınların Şiddet Algısı. *Ahi Evran Tıp Dergisi*, 18-25.
- Gençöz, F., Vatan, S., & Lester, D. (2006). Umutsuzluk Çaresizlik ve Talihsizlik Ölçeği'nin Türk Örneğinde Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Kriz Dergisi*, 14 (1), 21-29.
- Gökkaya, V. B. (2009). Türkiye'de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 167-179.
- Gökkaya, V.B. (2015). Çaresizliği Öğrenen Kadın; Öğrenilmiş Çaresizlik. *International Periodical for the Languages*, s.53-70.
- Gökkaya, V. B. (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Gracia, E., & Herrero, J. (2006). Acceptability of domestic violence against women in the European Union: A multilevel analysis. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 60(2), 123-129.
- Gül, H. (2013). Üniversite öğrencilerin öz saygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 194-205.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., & Altıntaş, M. (2012). Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 112-137.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji. Koç Üniversitesi.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri (24. baskı). Ankara: Nobel Yayınevi
- Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1-7.

- Mavili, A. (2006). Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması. Ankara: Elma Yayınevi.
- Najafova, L. (2020). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Araştırmaların Sistematik Derlemesi.
- Onat-Bayram, G. (2009). Gebelikte şiddet ve benlik saygısı. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 5(2), 67-71.
- Özkan, M. S., & Yıldız, Z. (2015). Öğrenilmiş Güçlülük: Kavramsal Bir İnceleme. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 25-40.
- Öztürk, N. (2017). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Öneriler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1-32.
- Pengpid, S., & Peltzer, K. (2016). Intimate partner violence victimization and associated factors among male and female university students in 22 countries in Africa, Asia and the Americas. *African Journal of Reproductive Health*, 20(1), 29-39.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 15-34.
- Polat, O. (2021). Şiddet. Ankara: Şeçkin Yayın.
- Romans, S., Forte, T., Cohen, M. M., Du Mont, J., & Hyman, I. (2007). Who is most at risk for intimate partner violence? A Canadian population-based study. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(12), 1495-1514.
- Saygılı, G., Kesercioğlu, T., & Kırıktaş, H. (2015). Eğitim düzeyinin benlik saygısı üzerinde etkisinin incelenmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling*, 4(1), 1-8.
- Şahin, E. M., Yetim, D., & Güleç-Öyekçin, D. (2012). Edirne'de kadına yönelik eş şiddeti yaygınlığı ve kadınların şiddete karşı tutumları. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 34(1), 23-32.
- Tanrıverdi, G., & Şıpkın, S. (2008). Çanakkale'de sağlık ocaklarına başvuran kadınların eğitim durumunun şiddet görme düzeyine etkisi. *Fırat Tıp Dergisi*, 13(3), 183-187.
- Vagi, K. J., Olsen, E. O. M., Basile, K. C., & Vivolo-Kantor, A. M. (2015). Teen dating violence (physical and sexual) among US high school students: Findings from the 2013 National Youth Risk Behavior Survey. *JAMA Pediatrics*, 169(5), 474-482.
- Yanık, A., Hanbaba, Z., Soygür, S., Ayaltı, B., & Doğan, M. (2014). Kadına Yönelik Şiddet Davranışlarının Değerlendirilmesi: Türkiye'den Kanıt. *Meslek Yüksekokulları Elektronik Dergisi*, 104-111.
- Yıldırım, A., Aşilar, R. H., & Avcı, İ. A. (2019). Evli Kadınların Aile İçi Şiddete İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Türk Aile Hekimliği ve Birinci Basamak Sağlık Dergisi*, 407-417.

- Yılmaz, E. B. (2015). Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Uygulanan Güçlendirme Programının Kendilik Değerinin Artırmaya ve Stresle Baş Etme Biçimlerine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi.
- Yörükoğlu, A. (2004). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yöyen, E. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Yalnızlık. Kastamonu Eğitim Dergisi, 2185-2198.
- Waldrop, A.E., & Resick, P.A. (2004). Coping among adult female victims of domestic violence. Journal of Family Violence, 19(5), 291-302.

WOMEN'S LABOR AND EMPLOYMENT DYNAMICS IN TURKEY

Öğr. Gör. Dr. Dilara ÜNÜVAR ÜNLÜOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Technical University
- ❖ ORCID: 0000-0002-2431-1490
- ❖ Mail: dilaraunuvarunluoglu@eskisehir.edu.tr

References

- ALİCAN A. ve SALLAN GÜL, S. (2008), İnsan Hakları Bağlamında Sendikalarda Cam Tavan, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 26.
- ALTAN, Ş., ERSÖZ, A. (1994). Kadının Çifte Yükümlülüğü, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Bülteni.
- ARAT N., (1994), Türkiye’de Kadın Olmak, Say Yayınları, İstanbul.
- ARDIÇ, O. (2006). Mikro İktisat, Seçkin Yayıncılık, 4.Baskı, Ankara.
- BENSTON, M. (1969). The Political Economy of Women’s Liberation. *Monthly Review* 21, No: 4, September.
- ÇELİK, A. (2005), Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye’nin Çekinceleri, *Türk-İş Dergisi*, Mayıs-Haziran.
- DAYIOĞLU, M., KIRDAR, M.G. (2010). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler. *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu* Sayı: 5., Ankara, Mart.
- DONOVAN, J. (2000). Feminist Theory, The Intellectual Traditions. Bloomsbury Academic.
- ECEVİT Y. (2010). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Hakkında Bazı Sosyolojik Değişimler. *Uluslararası Çalışma Atölyesi-BGSS Workshop Documentation*. No:4_TR.
- ECEVİT, Y. (1990). “Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri”, İletişim Yayınları, İstanbul. s: 105-117.
- ECEVİT, Y. (1988). Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeginin Kullanımında Değişmeler, KSSGM ve İnsan Haklarını Geliştirme Vakfı, İstanbul.
- ELÇİ E. (2011). Türkiye’de "Kadın Olmak" Söylemi: Kadınlarla Yapılmış Bir Söylem Çalışması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*.31
- EYÜPOĞLU, A., ÖZER, Ş., TANRIÖVER, H. (2000). Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılmalarının Sosyo-Ekonomik Sorunları, KSGM Yayınları, Ankara.
- GÜLMEZ, M. (2009), İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye. *Belediye Sendikası AB’ye Sosyal Uyum Dizisi*, Nisan, Ankara.
- HARTMANN, H. (1979). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism, *Women and Revolutions*.
- HOBSBAWM, E.J. (2003). Sanayi ve İmparatorluk (Çev. Abdullah Ersoy), Ankara: İkinci Basım, Dost Kitabevi Yay.

- HOBSON, B. (2003). Making Men into Fathers: Men, Masculinities, and the Social Politics of Fatherhood. Contemporary Sociology, Cambridge University Press, s: 35
- HOTAR N. (2011). Ekonomik Toplumsal Kalkınma ve Kadın İstihdamı, *Türk-İş Dergisi*, Sayı: 392, Ankara.
- KOCACIK, F., GÖKKAYA, V.B. (2005). Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1.
- ÖNDER N. (2013). Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*. Cilt: 1 Sayı: 1.
- ÖRTLEK M. TEKELİOĞLU S. BAŞER H. VE AYDINLI C. (2012). Türkiye’de Kadının İşgücü Piyasasındaki Durumu. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. Cilt 4, No:2ISSN:1309-8020.
- ÖZKAPLAN N. (2009). Duygusal emek ve kadın İşi/Erkek İşi, *Çalışma ve Toplum*, 21.
- ÖZVARIŞ Ş.B. (2008). Toplumsal Cinsiyet Kadın ve Sağlık. *Hacettepe Tıp Dergisi*. 39.
- PALAZ S. (2003). Türkiye’de Cinsiyet Ayrımcılığı Analizinde Neo Klasik Yaklaşımına Karşı Kurumcu Yaklaşım: Eşitliği Sağlayıcı Politika Önerileri, *Balikesir Sosyal Bilimler Dergisi*.
- RUBIN, G. (1975). The Traffic in Women: Notes on the ‘Political Economy of Sex’. Antology.
- TANSEL, A. (2002). İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye’den Zaman-Serisi Kanıtları ve İllere Göre Yatay Kesit Kestirimleri, *ERC Working Papers in Economics*, 01/05T, May.
- TOKSÖZ G. (2006), Uluslararası Emek Göçü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- UYVAL, D. (2007). Türkiye’de İstihdam, İşsizlik Ve İstihdam Politikaları, Türkiye Ekonomisi Makro Ekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ed.: Ahmet AY, Çizgi Kitapevi, Konya.

DİJİTAL DÜNYADA KADIN VE İÇSEL PAZARLAMA FAALİYETLERİ

Öğr. Gör. Dilek AYDOĞDU

- ❖ Kurum Bilgisi: Karabük Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama Programı
- ❖ ORCID: 0000-0001-8042-7212
- ❖ Mail: dilekaydogdu@karabuk.edu.tr

'Gökyüzünün yarısını, kadınlar taşır'

Çin Atasözü

KAYNAKLAR

- AHE, B. (2023). Dijitalleşme ile İş Hayatında Yaşanacak Büyük Değişimler. <https://www.anadoluhayat.com.tr/blog/kariyer/dijitallesme-ile-is-hayatinda-yasanacak-buyuk-degisimler-51> . 02.06.2023.
- Berry, L. A., Parasuraman, *Marketing Services: Competing Through Quality*, The Free Press, Newyork, 1991.
- Budak, G., Doğan, H. Z., & HARLAK, A. G. H. (1991). Çalışan kadınların sorunları: bir toplumsal değişme araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1).
- Çalışkan, G. (2020). Dijitalleşme / Dijital Dönüşüm Nedir? <https://binbiriz.com/blog/dijitallesme-dijital-donusum-nedir>. 03.06.2023.
- Danismend, (2023). İç Marka Yaratma. <http://danismend.com/kategori/altkategori/ic-marka-yaratma/> 04.06.2023.
- Dignan, L. (2018). Digital transformation spending to approach \$2 trillion by 2022. <https://www.zdnet.com/article/digital-transformation-spending-to-approach-2-trillion-by-2022/> .03.06.2023.
- GÜÇLÜ, E. (2022). Dijitalleşme ile iş hayatında yalın süreçler. <https://fieldz.co/is-hayati/elif-guclu-dijitallesme-ile-is-hayatinda-yalin-surecler> . 03.06.2023.
- Harrison, R., & Kessels, J. (2003). *Human Resource Development In A Knowledge Economy: An Organisational View*. Palgrave Macmillan.
- ILO, (2023). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı. <https://www.ilo.org/ankara/projects/gender-equality/lang--tr/index.htm> .04.06.2023.
- ILO, (2022). Sağlık ve bakım sektöründe çalışan kadınlar erkeklerden yüzde 24 daha az kazanıyor. https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_851095/lang--tr/index.htm . 02.06.2023.
- Katz, R. (2017). *Social and Economic Impact of Digital Transformation on the Economy*.
- Kaya, Ö. (2020). Kadın çalışanlara tanınan haklar ve kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar. <https://www.indyturk.com/node/247086/>. 02.06.2023.
- Keleş, K. (2022). İçsel Pazarlama. <https://www.kamilkeles.com/icsel-pazarlama> .02.06.2023.
- Koray, M. (1992). “Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri”. *Amme İdaresi Dergisi*, 25 (1), 93-122.
- KOCZER, (2023). Teknolojik Çözümler. <https://www.koczer.com/teknoloji-cozumleri> . 02.06.2023.
- Kyocera, D.S. (2023). Dijitalleşme Nedir? Dijitalleşmenin İş Dünyasına Etkileri Nelerdir? <https://www.kyoceradocumentsolutions.com.tr/tr/smarter->

workspaces/insights-hub/articles/dijitallesmenin-is-dunyasina-etkileri.html3.
01.02.2023.

- Lglitzin, L. B., & Ross, R. (1976). *Women in the World: A Comparative Study*. California: American Biographical Center.
- Nonaka, I. (1999). *The Knowledge Creating Company*. *Harvard Business Review On Knowledge Management*, Harvard Business School Press: U.S.A.
- Odabaş, H. (2003). Kurumsal bilgi yöntemi, *Türk Kütüphaneciliği*, 17(4), 357-68.
- TOKSARI, M. (2012). İçsel Pazarlama Bağlamında, İç Müşterinin Çalıştığı İş Yerinden Tatmin Olma Düzeyi ile Demografik Özellikleri Arasındaki Farklılıkların Tespitine Yönelik Ampirik Bir Çalışma. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 155-183.
- Sucu, A. (2005). *Din ve Kadın*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Şahin, N. (2017). İçsel Pazarlama ve İşletmeler Açısından Önemi. <https://pazarlamaturkiye.com/icsel-pazarlama-isletmeler-acisindan-onemi/>
.02.06.2023.
- Şenel, A. (2004). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- UNDP, (2022). Kadın Dostu Dijital Yol. <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/kadin-dostu-dijital-yol>
03.06.2023.
- ÜZMEZ, S. S., & BÜYÜKBEŞE, T. (2021). Dijitalleşme sürecinde bilgi yönetiminin işletmelerin teknoloji uyumuna etkileri. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 16(2), 117-127.
- Yankı, F.B. (2019). Dijital dönüşüm sürecinde çalışma yaşamı, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 7, 1-38.
- Yuan, F., Woodman, R. W., (2010). Innovative behavior in the workplace: The role of performance and image outcome expectations, *Academy of Management Journal*, 53(2), 323-42.
- YÜCEL, H. (2018). Dijitalleşmenin Kadının Fırsat Eşitliğine Nasıl Bir Etkisi Olur?. <https://www.ekoicq.com/dijitallesmenin-kadinin-firsat-esitligine-nasil-bir-etkisi-olur/>
.03.06.2023.
- White, J.B. (1999). *Para ile Akraba*. İstanbul: İletişim Yayınları.

COVID-19 ve TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Füsun AKDAĞ

- ❖ Üsküdar Üniversitesi
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-6049-5453>
- ❖ fusunakdag@gmail.com

Kaynaklar

- Aldemir, Ç. (2016) *Kadının görünmeyen emeğinin görünür kılınması: ev içi emeğin ücretlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alpagut, G.: “Pandemi’nin İş Sözleşmesine Etkisi: Ücretsiz İzin, Fesih Yasağı, Zorlayıcı Neden”, Gülsevil Alpagut (Ed.), *Pandemi Sürecinde İş Hukuku içinde* (61-99), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Ausín, B., González-Sanguino, C., Castellanos, M. A., Muñoz, M. (2020). Gender-related differences in the psychological impact of confinement as a consequence of COVID-19 in Spain. *Journal of Gender Studies*. Advance online publication
- Aygüneş, A. & Ok, C. (2020). *Covid-19 Pandemisi Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları İzleme Raporu*.
- Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Research Worldwide İstanbul. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1218>)
- Azcona, G., Bhatt, A., Encarnacion, J., Plazaola-Castano, J., Seck, P., Staab, S., Turquet, L. (2020). From insights to action: Gender equality in the wake of COVID-19. UN Women. <https://www.unwomen.org/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/gender-equality-in-the-wake-of-covid-19-en.pdf?la=en&vs=5142>
- Boniol, M., McIsaac, M., Xu, L., Wuliji, T., Diallo, K. et al. (2019). Gender equity in the health workforce: analysis of 104 countries. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/311314>
- Boserup, B., McKenney, M., and Elkbuli, A. (2020). Alarming trends in US domestic violence during the COVID-19 pandemic. *Am. J. Emergency Med.* 38, 774–779. doi: 10.1016/j.ajem.202004.077
- Bradbury-Jones, C., Isham, L. (2020). The pandemic paradox: The consequence of COVID-19 on domestic violence. *Journal of Clinical Nursing*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/jocn.15296>
- Carlson, D. L., Petts, R., Pepin, J. R. (2020). Changes in parents’ domestic labor during COVID-19 pandemic. SocArXiv. <https://doi.org/10.31235/osf.io/jy8fn>
- Catalá-Miñana, M., Lila, A., Oliver, J., Vivo, L., Galiana, EG. (2017). Contextual factors related to alcohol abuse among intimate partner violence offenders, *Subst. Use Misuse* (52), 294–302. doi: . <http://dx.doi.org/10.1080/10826084.2016.1225097>
- Chandra, Y. (2021), "Online education during COVID-19: perception of academic stress and emotional intelligence coping strategies among college students", *Asian Education and Development Studies*, Vol. 10 No. 2, pp. 229-238.

- Collins, Caitlyn, Liana C. Landivar, Leah Ruppner, and William J. Scarborough. 2020. "COVID-19 and the Gender Gap in Work Hours." *Gender, Work & Organization*. Retrieved July 24, 2020. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/gwao.12506>
- Cousins, S. (2020). COVID-19 has "devastating" effect on women and girls. *The Lancet (World Report)*, 396, 301–302
- DİSK-AR Salgının Çalışma Yaşamına Etkileri DİSK Üyesi İşçilere Yönelik Alan Araştırması Sonuçları -Özet rapor DİSK Yayınları No: 81 İstanbul • Temmuz 2020
- ERG (2020). Eğitim izleme raporu 2020: Eğitim Ortamı Ekim 2020, <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-egitim-ortamlari/>
- Eroğlu, D. ve Gençay, H. (2020). Salgında kadın olmak: Covid-19 salgınının ve kamusal alan kısıtlamalarının kadınlar üzerindeki etkilerinin haklar bağlamında değerlendirilmesi. *Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği*.
- Fuwa, M. (2004). Macro-level gender inequality and the division of household labor in 22 countries. *American Sociological Review*, 69, 751–767
- Graham-Harrison, E., Giuffrida, A., Smith, H. & Ford, E. (2020). Lockdowns around the world bring rise in domestic violence. *The Guardian*, March 28. Retrieved December 6, 2020, from: <https://www.theguardian.com/society/2020/mar/28/lockdowns-world-rise-domestic-violence>
- Godin, M. (2020). As Cities Around the World Go on Lockdown, Victims of Domestic Violence Look for a Way Out, *Time*, Retrieved on 7 May 2020, <https://time.com/5803887/coronavirus-domesticviolence-victims/>
- HeforShe. (2020). HeForShe erkekleri evdeki sorumlulukları ve görevleri eşit paylaşmaya çağırıyor! #EvdeHeForShe. Erişim 20 Ocak 2021, <https://www.heforshe.org/tr/heforsheerkekleri-evdeki-sorumluluklari-ve-gorevleri-esit-paylasmaya-cagiriyor-evdeheforshe>.
- Horesh D, Brown AD. Traumatic stress in the age of COVID-19: a call to close critical gaps and adapt to new realities. *Psychol Trauma*. 2020;12(4):331–
- İlkkaracan, İ., & Memiş, E. (2021). Transformations in the gender gaps in paid and unpaid work during the COVID-19 pandemic: Findings from Turkey. *Feminist Economics*, 27(1-2), 288-309.
- ILO (2020b). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. ILO Monitor 1st Edition 18 Mart 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf, (Erişim tarihi: 01.04.2020)
- ILO (2019a) World Employment social Outlook: Trends, 2019. Geneva: ILO Publications
- ILO. (2020a). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. In ILO Monitor first edition (Issue March).

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf

- Jin Z., Du X., Xu Y., Deng Y., Liu M., Zhao Y., et al. (2020). Structure of Mpro from SARS-CoV-2 and Discovery of its Inhibitors. *Nature* 582, 289–293. 10.1038/s41586-020-2223-y - DOI – PubMed
- Kızılırmak, B. ve Memiş, E. (2020). Covid-19 Krizi ve Ev içi Emeğe Etkileri, <http://www.keig.org/covid-19-krizi-ve-ev-ici-emege-etkileri/> [9 Ocak 2021].
- Malala Fund(2020) Girls’ Education and COVID-19: What Past Shocks Can Teach Us About Mitigating the Impacts of Pandemics URL: <https://malala.org/newsroom/archive/malala-fund-releases-report-girls-education-covid-19>
- Mikula, G., Riederer, B., Bodi, O. (2011). Perceived justice in the division of domestic labour: Actor and partner effects. *Personal Relationships*, 19, 680–695
- OECD. (2020). Women at the core of the fight against COVID-19 crisis. https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/who-cares-attracting-and-retaining-elderly-care-workers_92c0ef68-en%0Ahttps://doi.org/10.1787/92c0ef68-en.
- Okten, I., Gollwitzer, A., & Oettingen, G. (2020). Gender differences in preventing the spread of coronavirus. *Behavioral Science & Policy*. Retrieved from https://behavioralpolicy.org/journal_issue/covid-19/
- Power, K. (2020). The COVID-19 pandemic has increased the care burden of women and families. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 67-73.
- Save the Children (2020). Save the Children’s COVID-19 program framework and guidance version 1.0. Mayıs 2020, Sosyopolitik Saha Araştırmaları Merkezi. (2020). Covid-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi İle Kadın Ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu. Sosyopolitik Saha Araştırmalar Merkezi (sahamerkezi.org)
- Szabo, A., Ábel, K., and Boros, S. (2020). Attitudes toward COVID-19 and stress levels in Hungary: effects of age, perceived health status, and gender. *Psychol. Trauma Theory Res. Pract. Policy* 12, 572–575. doi: 10.1037/tra0000665
- TÜİK. (2020). İşgücü İstatistikleri, 2019. Retrieved from <https://tuikweb.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=33784>
- Toksöz, G., Şener, Ü., Demircan, S., Karababa, R., Memiş, E., Arslan, H., Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Kabadayı, A., Akyıldırım, O. & İnanç, B. (2022). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu 2021-2022. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2121>)
- Toprak Ergönen, A., Biçen, E., Ersoy, G. (2020). COVID-19 salgınında ev içi şiddet. *Bull Leg Med*, 25:48- 57.
- UNESCO, UNICEF, World Bank. (2020). What Have We Learnt? Overview of Findings from a Survey of Ministries of Education on National Responses to COVID- 19. Paris, New York, Washington D.C.: UNESCO, UNICEF, World

Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34700>

- United Nations Report (2020). Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women. UN.org. Retrieved from: [https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_on_covid_impact_on_women_9_apr_2020_update d.pdf](https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_on_covid_impact_on_women_9_apr_2020_update_d.pdf)
- UN Women. (2020a). From insights to action: Gender equality in the wake of COVID-19. <https://www.unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/gender-equality-in-the-wake-of-covid-19-en.pdf?la=en&vs=5142>
- Usher, K., Bhullar, N., Durkin, J., Gyamfi, N., Jackson, D. (2020). Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. International Journal of Mental Health Nursing. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/inm.12735>
- Warrington, C. (2020, October 4). “It’s essential that intervention is possible”: Women, isolation, and suicide. The Independent. <https://www.independent.co.uk/life-style/women/women-suicide-taking-own-lives-pandemic-oneliness-isolation-coronavirus-help-b673630.html>
- Weir, K. July 1, 2021, Vol. 52 No. 5 <https://www.apa.org/monitor/2021/07/extra-weight-covid>
- WHO. (2020a). Rolling updates on coronavirus disease (COVID-19). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen> (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2023)

KADIN BEDENİNİN REKLAMLAR ARACILIĞIYLA BİR TÜKETİM NESNESİ HÂLINE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ ÜZERİNE

Araş. Gör. Dr. Gizem TOKMAK DANIŞMAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5855-6728
- ❖ Mail: gizem.tokmak@beun.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aktaş, H., Tepe, M. (2015). Reklamlarda temsil edilen kadın bedeni türlerine üniversiteli gençlerin bakışı: Amasya üniversitesi örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(2), 612-624.
- Allgood Merten, B., Lewinsohn, P.M., Hops, H. (1990). Sex differences and adolescent depression. *Journal of Abnormal Psychology*, 99(1), 55-63.
- American Psychological Association (APA). (2007). Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls. Washington, DC: Author.
- Arpacı, M. (2013). Modernitenin eşliğinde toplumsal cinsiyet rejimi: Pastoral iktidar, beden politikaları ve evlilik. *Doğu Batı*, 63, 131-146.
- Balta Peltekoğlu, F. (2007). İmajın Çekiciliği mi, Sorates'in İtibarı mı? İçinde Tüm Yönleriyle Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Ed. Metin Işık, İstanbul: Eğitim Kitabevi.
- Baudrillard, J. (2014). *Baştan Çıkarma Üzerine*. (Çev. A. Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bargad, A., Hyde, J.S. (1991). Women's studies: A study of feminist identity development in women. *Psychology of Women Quarterly*, 15, 181-201.
- Bartky, S. L. (1990). *Femininity and Domination: Studies in the Phenomenology of Oppression*. New York, NY: Routledge.
- Berberick, N.S. (2010). The objectification of woman in mass media: Female self-image in misogynist culture. *The New York Sociologist*, 5, 1-12.
- Berger, J. (2016). *Görme Biçimleri*. (Çev. Y. Salman). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve modern toplumda kadın bedeni ve cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 219-243.
- Botta, R. (1999). Television images and adolescent girls' body image disturbance. *Journal of Communication*, 49, 22-41.
- Brodie, D.A., Slade, P.D., Riley, V.J. (1991). Sex differences in body-image perceptions. *Perceptual and Motor Skills*, 72(1), 73-74.
- Calogero, R.M. (2004). A test of objectification theory: The effect of the male gaze on appearance concerns in college women. *Psychology of Women Quarterly*, 28, 16 - 21.
- Cash, T., Ancis, J., Strachan, M.D. (1997). Gender attitudes, feminist identity, and body images among college women. *Sex Roles*, 36(7), 433-447.
- Cash, T. F. (1994). Body-image attitudes: Evaluation, investment, and affect. *Perceptual and Motor Skills*, 78(3_suppl), 1168-1170.
- Cash, T.F., Pruzinsky, T.E. (1990). *Body Images: Development, Deviance, and Change*. New York: Guilford Press.

- Çabuklu, Y. (2006). *Bedenin Farklı Halleri*. İstanbul: Kanat Kitap-Pusula Yayınları.
- Çakı, F. (2011). *Batı Dışı Toplumlarda Gençlik ve Beden İmajı*. İçinde *Beden Sosyolojisi*, Edt. Kadir Canatan, İstanbul: Açılım Yayınevi.
- Eşiyok Sönmez, E. (2015). Tüketim nesnesi olarak kadın bedeninin inşasında estetik ürün reklamları: *Cosmopolitan* dergisi örneği. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1131-1144.
- Etyang, P. (2012). *Misogyny In Urban Public and Private Spaces*, Konferans Bildirisi, International Conference On Gender Based Violence At Kenyatta University, Kenya.
- Festinger, L. (1954). A Theory of social comparison process. *Human Relations*, 7, 117-140.
- Furnham, A., Paltzer, S. (2011). The portrayal of men and women in British television advertisements: A review of 7 studies published over a 12 year period. *Journal of Mass Communication and Journalism*, 1(1), 1-6.
- Fredrickson, B. L., Roberts, T. A. (1997). Objectification theory: Toward understanding women's lived experiences and mental health risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 173–206.
- Gilbert, S, Thompson, J.K. (1996). Feminist explanations of the development of eating disorders: Common themes, research findings, and methodological issues. *Clinical Psychology Science and Practice*, 3(3), 183-202.
- Güzel, E. (2013). *Güzellik dayatması altında tüketim nesnesine dönüşen kadın*. *Global Media Journal*, 4(7), 81-96.
- Harrison, K. (2003). Television viewers' ideal body proportions: The case of the curvaceously thin woman. *Sex Roles*, 48, 255–264.
- Jackson, L. A. (1992). *Physical Appearance and Gender: Sociobiological and Sociocultural Perspectives*. Albany, NY: SUNY Press.
- Kenrick, D.T., Gutierres, S.E. (1980). Contrast effects and judgments of physical attractiveness: When beauty becomes a social problem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(1), 131-140.
- Kilbourne, J. (1994). *Still killing us softly: Advertising and the obsession with thinness*. New York: Guilford Press.
- Köse, H. (2010). *Medya ve Tüketim Sosyolojisi*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Lambiase, J., Reichert, T. (2003). Promises, Promises: Exploring Erotic Rhetoric in Sexually Oriented Advertising. İçinde L. Scott & R. Batra (Eds.), *Persuasive imagery: A consumer perspective*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Landrine, H., Klonoff, E. A. (1997). *Discrimination Against Women: Prevalence, Consequences, Remedies*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Lavine, H., Sweeney, D., Wagner, S. H. (1999). Depicting woman as sex objects in television advertising: Effects on body dissatisfaction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(8), 1049-1058.
- Leahey, T. M., Crowther, J.H. (2008). An ecological momentary assessment of comparison target as a moderator of the effects of appearance-focused social comparisons. *Body Image*, 5(3), 307-311.
- Levy, J.C. (2007). Advertising to women: Who are we in print and how do we reclaim our image? *Journal of Creativity in Mental Health*, 2(4), 75-86.
- Lupton, D. (2002). *Duygusal Yaşantı. Sosyo-Kültürel Bir İnceleme. (Çev. M. Cemal). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.*
- Martin, M. C., Gentry, J. W (1997). Stuck in the model trap: The effects of beautiful models in ads on female pre-adolescents and adolescents. *Journal of Advertising*, 26(2), 19-34.
- Mazzeo, S.E. (1999). Modification of an existing measure of body image preoccupation and its relationship to disordered eating in female college students. *Journal of Counseling Psychology*, 46, 42-50.
- McKinley, N., Hyde, J. (1996). The objectified body consciousness scale: Development and validation. *Psychology of Women Quarterly*, 20, 181-215.
- Muehlenkamp, J. J., Swanson, J. D., Brausch, A. M. (2005). Self-objectification, risk taking, and self-harm in college women. *Psychology of Women Quarterly*, 29(1), 24-32.
- Odabaş, S. (2005). Modern beden kültüründe güzellik salonlarının yeri: Ankara örneği. *Toplum ve Bilim*, 104, 153-181.
- Odabaşı, Y. (2013). *Tüketim Kültürü. İstanbul: Sistem Yayıncılık.*
- Petersen, A. (2007). *Body in Question, A Socia-Cultural Approach. USA: Routledge Press.*
- Piggot, M. (2004). Double jeopardy: Lesbians and the legacy of multiple stigmatized identities, psychology strand at Swinburne University of Technology, *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Avustralya.*
- Reichert, T., LaTour, M. S., Lambiase, J. J., Adkins, M. (2007). A test of media literacy effects and sexual objectification in advertising. *Journal of Current Issues and Research in Advertising*, 29(1), 82-92.
- Richins, M. (1995). Social comparison, advertising and consumer discontent. *American Behavioural Scientist*, 38(4), 593-607.
- Richins, M. (1991). Social comparison and the idealized images of advertising. *Journal of Consumer Research*, 18(1), 71-83.
- Saakvitne, K.W., Pearlman, L.A. (1993). The impact of internalized misogyny and violence against women on feminine identity. İçinde E.P. Cook (Ed.), *Women, relationships, and power: Implications for counselling. Alexandria, VA.: American Counselling Association.*

- Severn , J., Belch, G. E., M. A. Belch (1990). The effects of sexual and non-sexual advertising appeals and information level on cognitive processing and communication effectiveness. *Journal of Advertising*, 19(1): 14-22.
- Snyder, R., Hasbrouck, L. (1996). Feminist identity, gender traits, and symptoms of disturbed eating among college women. *Psychology of Women Quarterly*, 20(4), 593-598.
- Steadman, M. (1969). How sexy illustrations affect brand recall. *Journal of Advertising Research*, 9 (Mart), 15-18.
- Szymanski, M. D., Moffitt, L., Carr, E. (2011). Sexual objectification of women: Advances to theory and research. *Major Section on Sexual Objectification of Women*, 39(1) 1-38.
- Taş, O., Şahım, T. (1996). *Reklamcılık ve Siyasal Reklamcılık*. Ankara: Aydoğdu Ofset.
- Timisi, N. (1997). *Medyada Cinsiyetçilik*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Tiryaki, S. (2014). Kadın sporcu fotoğraflarıyla bedeninin pazarla(n)ması. *Selçuk İletişim*, 8(2), 218-237.
- Ullah, H., Khan, H.N. (2011). The objectification of women in television advertisements in Pakistan. *FWU Journal of Social Sciences*, 8(2), 26-35.
- User, İ. (2010). *Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni. Dişilik, içinde Kadın ve Bedeni*, Edt: Yasemin İnceoğlu, Altan Kar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wheeler, L., Miyake, K. (1992). Social comparison in everyday life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(5), 760-773.

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE ÇALIŞAN ANNE OLMAK

Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK

- ❖ Kurum Bilgisi: Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
- ❖ ORCID: 0000-0002-5629-6432
- ❖ Mail: hediyesirin@karatekin.edu.tr

KAYNAKLAR

- Abadan Unat, N. (1978). Toplumsal Değişme ve Türk Kadını. (Der. Abadan Unat, N.) Türk Toplumunda Kadın. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Altındal, M. (1994). Osmanlıda Kadın. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Arat, Y. (2020). Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitliği nedir, ne değildir?. <https://sarkac.org/2020/02/toplumsal-cinsiyet-nedir-ne-degidir/>. 10 Şubat.
- Bhasin, K. (2014a). Toplumsal Cinsiyet: “Bize Yüklenen Roller” İstanbul: KADAV.
- Bhasin, K. (2014b). Ataerkil Sistem. İstanbul: KADAV.
- Bora, A. (2012). Kadınların Sınıfı. İstanbul İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2019). Eril Tahakküm. (Çev. Yılmaz, B.). İstanbul: Bağlam.
- Connell, R. W. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. (Çev. Soydemir, C.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çakır, S. (2013) Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis.
- Çitçi, O. (1982). Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Dedeoğlu, S. (2017). Türkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı. (Ed. Bora, T.) (Der. Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y.). Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Dökmen, Z. (2019). Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ecevit, Y. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. Ankara: CEİDizler.
- Göğüş Tan, M. Ecevit, Y. ve Sancar Üşür, S. (2000). Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset. İstanbul: TÜSİAD.
- Gökalp, Z. (2022). Türkçülüğün Esasları. İstanbul: Kapra Yayıncılık.
- Gültepe, N. (2020). Türk Kadın Tarihine Giriş. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). Türkiye’de Kadının Konumu: insanca Gelişme Düzeyi, Eğitim, İstihdam, Sağlık ve Doğurganlık. Ankara: Bilanço 1923-1998: “Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış” Uluslararası Kongresi. II. Cilt: Ekonomi-Toplum-Çevre.
- Kandiyoti, D. (2010). Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar. (Ed. Tekeli, Ş.) 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kazgan, G. (1978). Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü. (Der. Abadan Unat, N.) Türk Toplumunda Kadın. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.

- Kendir-Gök, Y. (2022). Ev İşleri Üzerindeki Payidar Virüs: Patriyarka. *Fiscaoeconomia*, 6(1), 81-98. Doi: 10.25295/fsecon.1023825
- Kırkpınar, L. (1999). *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*. İzmir: Zeus.
- Kızılkaya, H. (2004). *Anasoyluluktan Günümüze Kadın*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Maybek, S. D. ve Özateş Gelmez, Ö. S. (2020). Tarihsel Kökenleri ve Görünümleriyle Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği. (Ed. Özateş Gelmez, Ö. S. ve Taşdemir Afşar S.). *Toplumsal Cinsiyet Aktivizmi: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Mies, M. (2018). Cinsiyete Dayalı İşbölümünün Toplumsal Kökenleri. (Ed. Mies, M., Bennholt-Thomsen, V. Ve Werlhof, C. V.) (Çev. Temurtürkan, Y.) *Son Sömürge: Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mitchel, J. ve Oakley, A. (1998). *Kadın ve Eşitlik*. (Çev. Berktaş, F.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaraman, A. (2001). *Resmi Tarihten Kadın Tarihine*. İstanbul: Bağlam.
- Werlhof, C. V. (2018). Kadın Emeği: Ekonomi Politüğın Eleştirisindeki Kör Nokta. (Ed. Mies, M., Bennholt-Thomsen, V. Ve Werlhof, C. V.) (Çev. Temurtürkan, Y.) *Son Sömürge: Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zarplı, Ç., Akdeniz, Y. (2023). The Reflection of Feminism in Turkey: The Organizational and Political Dimensions, and Women in Working Life. *BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies*, 5(2), 110-138. doi:10.47103/bilturk.1264154.

MUHASEBE MESLEĞİNE KADIN DOKUNUŞLARI

İlkay EJDER ERTURAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Düzce Üniversitesi, Çilimli Meslek Yüksek Okulu
- ❖ ORCID: www.orcid.org/0000-0003-2478-5634
- ❖ Mail: ilkayerturan@duzce.edu.tr

KAYNAKLAR

- Adetula, DT, Nwobu O, Owolabi F (2014, 2014). Career Advancement of Female Accountants in Accounting Professional Practice in Nigeria.
- Bakioğlu A, Ülker N (2018). Career barriers faced by Turkish women academics: Support for what? Yükseköğretim Dergisi, 8 (3), 313–321. DOI:10.2399/yod.18.017
- Başarır F, ve Sarı M (2015). Kadın akademisyenlerin “kadın akademisyen olma” ya ilişkin algılarının metaforlar yoluyla incelenmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 41-51. DOI: 10.5961/jhes.2015.108
- Dwyer P D, Roberts R W. (2004). The Contemporary Gender Agenda of the US PublicAccounting Profession: Embracing Feminism or Maintaining Empire? Critical Perspectives on Accounting, 15(1), 159-177.
- Selimoğlu S, Cengiz A, Özdemir A, Yalı B, Yiğit, M. (2020). Sayıların Görül(e)meyen Kahramanları Kadın Muhasebeciler: Eskişehir’de Keşifsel Bir Araştırma. Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi(60), 1-18.
- Eurofound (2013). Physical and Psychological Violence At The Workplace. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- Faragalla W A. (2015). The Perception of Women on Discrimination at the Job: Case Studyfor the Accounting Profession. Audit Financiar, 13(129), 122-130 TURMOB,<https://turmob.org.tr/FaaliyetRaporlari/1e3cfbbf-57b3-4858-8f70-63351e50455e/2019-faaliyet-raporu> (Erişim: Haziran 2023)
- Gül İİ, Karan, U. (2011), “Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme”, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Güney S. (2000). Yönetim ve Organizasyon El Kitabı, Noel Yayıncılık, Ankara.
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221>
- <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/e3f8021f-6c7e-49a7-a51a-51d79a187ada/Genel-Bilgi-2022-06-24-09-48-03>(erişim tarihi, 7 haziran 2023)
- Jeacle I. (2011). A Practice of Her Own: Female Career Success beyond the Accounting Firm. Critical Perspectives on Accounting, 22 (3), 288-303. doi:10.1016/j.cpa.2010.12.002
- Joy Maupin R. (1993). Why are There so Few Women Accounting Partners?: Male and FemaleAccountants Disagree. Managerial Auditing Journal, 8(5), 10-18.
- Kocacık F, Gökkaya VB. (2005). Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(1): 195, 196, 201.
- Kuhn P, SHEN K. (2013). “Gender Discrimination in Job Ads: Evidence From China”, The Quarterly Journal of Economics, 128(1): 287-336.

- Küçükali A, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. I, (2014): 1-19
- Lauer R H. (1998). Social Problems and the Quality of Life. Retrieved from
- Mandıracıoğlu A. (1998). Çalışma Yaşamında Kadının Sağlık ve Sosyal Sorunları, 4. Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı Kadın Sorunlarının Çözümüne Doğru Yöntem, Strateji ve Politikalar, İzmir: Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Ege Kadın Araştırmaları Derneği Bornova Can Ofset.
- Maupin RJ, Lehman CR. (1994). Talking Heads: Stereotypes, Status, Sex-roles and Satisfaction of Female and Male Auditors. Accounting, Organizations and Society, 19(4-5), 427-437.
- Murray M, Flesher T K, Flesher DL. (2012). Pioneer Specialists: From the Inception of the Income Tax, CPAs have been at the Forefront of Providing Advice and Assistance to Clients. Journal of Accountancy, 213(6),34
- Mutluer Nil (2008), “Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları”, Cinsiyet Halleri Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları, N. Mutluer (drl.), 1. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul.
- O’mahony GB, Sillitoe, JF. (1989). “Identifying The Perceived Barrier To Participation In Tertiary Education Among Hospitality Employees”, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 13(4).
- Sarmaşık Ş. (2009). İşyerinde Cinsel Taciz Algılaması ve Yönetim İlişkilerine Etkisi Hakkında Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Sombart W. 2016. Yahudiler ve Modern Kapitalizm. (M. S. Akgönül, D. Ve S. Gürses, Çev.), Küre Yayınları
- Tınaz P. (2011). İşyerinde Psikolojik Taciz, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- TURMOB, <https://turmob.org.tr/FaaliyetRaporlari/1e3cfbbf-57b3-4858-8f70-63351e50455e/2019-faaliyet-raporu> (Erişim: Haziran ,2023)
- Umutlu S, Ve Öztürk M (2020), “İş Yaşamında Kadın Ve Karşılaştığı Sorunlar” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2020, C.25, S.3, s.297-306.
- Whitten D. (2016). A Predominately Female Accounting Profession: Lessons from the Past and Other Professions. Forum on Public Policy Online, 2016(1)
- Yılmaz A, BOZKURT Y, İZİCİ F. (2008). Kamu Örgütlerinde Çalışan Kadın İşgörenlerin Çalışma Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 89-11

**İNSAN HAKLARI ÇERÇEVESİNDE
KADIN ODAKLI SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARI: KADININ İNSAN
HAKLARI – YENİ ÇÖZÜMLER
DERNEĞİ'NE (KİH-YÇ) YÖNELİK BİR
İNCELEME**

Araş. Gör. Dr. Kamile ELMASOĞLU

- ❖ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-3811-3038
- ❖ kamileelmasoglu@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Acar, F., & Arner, H. O. (2009). Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 656. 19 Nisan 2023 tarihinde [Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.pdf \(antalyakadimmuzesi.org\)](http://antalyakadimmuzesi.org) adresinden erişildi.
- Acar, F. (2010). Türkiye’de Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Hukuk ve Sivil Toplum. *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama* içinde (Ed. Burcu Yeşiladalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 305, s.13-22.
- Aktürk, E. (2020). İnsan Haklarının Etik Temeli. *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* içinde (Ed. Zihni Meryem). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. sf. 21-33.
- Altınsoy, H. M. B. (2023). Kadın Sivil Toplum Kuruluşları. [Kadın Sivil Toplum Kuruluşları \(ilke.org.tr\)](http://ilke.org.tr), Son Erişim Tarihi: 25.03.2023.
- Baydemir, R. Y. (2009). Sivil Toplum Örgütlerinde Kadın Temsiliyeti. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No 7, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Bilbil, E. K., Polat, A. F. (2021). Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarında Gerçekleştirilen İletişim Faaliyetleri. Selçuk İletişim Dergisi, 14(1): 336-362.
- Coşkun, V. (2014). *İnsan Hakları Liberal Açıdan Bir Tahlil*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Çağırın, M. E. (2020). *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Çaha, Ö., Çaylak, A., & Tutar, H. (2013). TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili. Kars: SERKA Kalkınma Ajansı.
- Çiftçi, C. (2014). Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve Çalışma Yaklaşımları (Sivil Toplum Kuruluşları İçin). Kadın ve Kadın STK’larının Güçlendirilmesi Projesi.
- Deniz, D. (1998). Kadının İnsan Hakları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki Kadın Davaları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Donnelly, J. (1995). *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları* (Çev. Mustafa Erdoğan ve Levent Korkut). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Erbaba, H. (2015). Sivil Toplum Örgütlerindeki Yönetici Kadınların “Sivil Toplumda Kadın ve Kadın Yöneticilik Sorunları”na İlişkin Görüşlerinin İrdelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (41): 1211: 1219.
- Erdoğan, M. (2007). *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*. Ankara: Orion Yayınevi.

- Erözden, O. (1998). STK'lar ve Hukuki Çerçeve de Yenilik Talepleri Üzerine Notlar. *Merhaba Sivil Toplum* içinde (Der. Taciser Ulaş). İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, sf. 13-22.
- Gözübüyük, M. (2002). Türkiye'de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ) (2023). Ana Sayfa - Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği (kadinininsanhaklari.org), Son Erişim Tarihi: 19.04.2023
- Kalabalık, H. (2017). *İnsan Hakları Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kamışlı, G. (2018). *AİHM ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mülkiyet Uyuşmazlıkları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaypak, Ş. & Kahraman, M. (2016). Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 33, s. 298-315.
- Özer, M. H. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Güz-2008 C.7 S.26, sf. 86-97.
- Özok, H. İ. & Okumuş, S. K. (2020). Temel İnsan Hakları ve Özgürlükleri. *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* içinde (Ed. Zihni Meray). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. sf. 35-60.
- Sağlam, H. İ. (2020). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sarıgül, A. T., (2013). *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Suvari, M. Z. (2022). İnsan Hakları Açısından Kadının Çalışma Hakkı: Türkiye Örneği Üzerinden Bir İnceleme. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Şahin, M. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sivil Toplum Algılamaları. Bursa: Ekin Yayınevi.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları. Ankara: Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- Tekir, M. İ. (2020). *Muhteviyat İnsan Hakları ve Demokratikleşme Konu Anlatım Kitabı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tuna, C. (2020). İnsan Haklarında Güncel Sorunlar. *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* içinde (Ed. Zihni Meray). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. sf. 61-75.
- Uğur, S. (2013). Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri. Bursa: Ekin Yayınevi.

- Üztemur, S. (2019). İnsan Hak ve Özgürlükleri. *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* içinde (Ed. İsmail Acun). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. sf. 1-18.
- Yaşama Dair Vakıf: Yada (2023). Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları. Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi.
- Yatkın, A. (2013). Bölgesel Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşları ve Kadın Katılımı: Elazığ Örnekalın Araştırması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23 (2): 163-188.
- Yavuz, N., Duman, T., Karakaya, N., (2020). *İnsan Hakları ve Demokrasi, Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2020). İnsan Hakları. *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* içinde (Ed. Zihni Meray). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. sf. 1-19.
- Wara, Y. A. (2021). İyi Yönetişimde Sivil Toplum. Ankara: Gazi Kitabevi.

TURİZMDE ÖRGÜTSEL ENGEL ALGISI (MOBİNG, CAM TAVAN SENDROMU, KRALİÇE ARI)

Öğr. Gör. Dr. Kemal ENES

- ❖ Kurum Bilgisi: Tarsus Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-3488-314X
- ❖ Mail: kemalenes@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Akın AKPUR

- ❖ Kurum Bilgisi: Tarsus Üniversitesi, Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi, Havacılık Yönetimi
- ❖ ORCID: 0000-0002-6536-883X
- ❖ Mail: akinakpur@tarsus.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akyurt, N., & Tunser, B. (2020). Cam Tavan Sendromunun İncelenmesi: “Radyoloji Örneği”. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 723-736.
- Alpaslan, K., & Aydoğdu, A. (2018). Yiyecek İçecek İşletmelerinde Mobbing Uygulamalarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Ankara Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 198-311.
- Apayadın, Ç., Gökgül, M., Aydın, A. A., & Emir, O. (2021). The Relationship Between Queen Bee Syndrome, Glass Ceiling and Resilience: Female Teachers. *Mediterranean Journal of Gender and Women's Studies (KTC)*, 4(2), 130-153. doi:10.33708/ktc.981316
- Arain, G. A., Hameed, I., Khan, A. K., & Nicolau, J. L. (2022). How and when does leader knowledge hiding trickle down the organisational hierarchy in the tourism context? A team-level analysis. *Tourism Management*, 104486.
- Avcı, C. (2021). Turizm İşletmelerinde Cinsiyet Ayrımcılığı: Kavramsal bir Değerlendirme. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1(2), 1-14.
- Baş, M. T. (2020). Kraliçe Arı Sendromu ve Hemşirelik Mesleği. *Turkish Studies - Social Sciences*, 15(1), 807-815.
- Baxter, W., & Wright, E. O. (2000). A Comparative Study of the United States, Sweden, and Australi. *Gender & Society*, 14(2), 275-294.
- Baykal, E. (2018). Sosyal Kimlik Teorisi Perspektifiyle Kraliçe Arı Sendromu. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 159-175.
- Bayram, G. E., & Ak, S. (2018). Turizm Sektöründe Cinsel Taciz ve Kadın. G. E. Bayram, A. T. Bayram, & Ö. A. Sürücü içinde, *Turizm ve Kadın* (s. 137-153). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Brenner, O. J., Tomkiewicks, J., & Schein, V. E. (1989). The relationship Between Sex Role Stereotypes and Requisite Management Characteristics Revisited. *Academy of Management*, 662-669.
- Bulut, S., & Göktürk, G. Y. (2012). Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 53-70. doi:0.11616/AbantSbe.285
- Carlson, D., Kacmar, M., & Whitten, G. D. (2006). What Men Think They Know About Executive Women. *Harvard Business Review*, 28.
- Civek, F., & Ulusoy, T. (2021). Cam Tavan Sendromu ve Yetenek Yönetimi: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Journal of the Human & Social Science Researches*, 10(4), 3264-3281. <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/66167/903765> adresinden alındı

- Cotter, D. A., Hermsen, J. M., Ovadia, S., & Vanneman, R. (2001). The Glass Ceiling Effect. *American Sociological Association meetings, August, 1999.*, (s. 655-682).
- Çelen, O., & Tuna, M. (2021). Konaklama İşletmelerindeki Kadın Çalışanların Kraliçe Arı Sendromu Algılarının Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 2127-2148. doi:10.26677/TR1010.2021.838
- Çelik, M., & Şahingöz, S. A. (2018). İş Yaşamında Cinsiyet Ayrımcılığı: Kadın Aşçılar Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*(3), 370-383. doi:10.21325/jotags.2018.261
- Çiçeklioğlu, H. (2017). Cinsiyet Ayrımcılığı Algılamasının Kadın Kariyeri Üzerine Etkileri: Bir Alan. *4. International Congress On Social Sciences, China to Adriatic* (s. 4). Gaziantep: Iksad Publication.
- Çiçeklioğlu, H. (2018). Mobbing ve Örgütsel Sessizlik İlişkisi: Turizm Sektöründe Bir Alan Araştırması. *Social Science Studies Journal*, 4468-4477.
- Çiçeklioğlu, H. (2019). X ve Y Kuşağı bireylerinin Mobbing Algılarının Karşılaştırılması: Turizm Sektöründe Bir Alan Araştırması. *Social Sciences Studies Journal*, 6475-6485.
- Derin, N. (2020). Dünyadan ve Türkiye'den Örneklerle Cam Tavan Sendromu. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 137-154.
- Derks, B., Ellemers, N., Laar, C., & Groot, K. (2011). Do sexist organizational cultures create the Queen Bee? *British Journal of Social Psychology*, 519-535.
- Duleep, H. O., & Sanders, S. (1992). Discrimination at the Top: American-Born Asian and White Men. *Industrial relations*, 416-432.
- Ellemers, N. (2001). Individual upward mobility and the perceived legitimacy of intergroup relations. J. T. Lost, & B. Major içinde, *The Psychology of Legitimacy: Emerging Perspectives on Ideology, Justice, and Intergroup Relations* (s. 205-222). Cambridge: Cambridge University Press.
- Elmas, Ç., & Boyacıoğlu, E. Z. (2021). Kadın ve Turizm' Konulu Çalışmaların Görsel Haritalama Tekniğine Göre Bibliyometrik Analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1051-1069. doi:10.26677/TR1010.2021.753
- Erdirençlebi, M., & Karakuş, G. (2018). Kadın Çalışanların Cam Tavan Sendromu Algılarının İş Tatminleri ve Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 95-119.
- Faniko, K., Ellemers, N., & Derks, B. (2016). Queen Bees and Alpha Males: Are successful women more competitive than successful men? *European Journal of Social Psychology*, 903-913.
- Fernandez, M. (1998). Asian Indian Americans in the Bay Area and the Glass Ceiling. *Sociological Perspectives*, 119-149.

- Fettahloğlu, O. (2011). Örgütlerde Psikolojik Şiddet (Mobbing). İ. Bakan, & A. M. Eytmiş içinde, *İşletmecilite Seçme Konular* (s. 77-120). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Frankforter, S. (1996). The progression of women beyond the glass ceiling. *Journal of Social Behavior & Personality*, 121-132.
- Hichliffte, E. (2022). 08 29, 2022 tarihinde Fortune: <https://fortune.com/2022/05/23/female-ceos-fortune-500-2022-women-record-high-karen-lynch-sarah-nash/> adresinden alındı
- Hoşgör, H., Hoşgör, D. G., & Memiş, K. (2016). Sosyo-Demografik Özellikler ile Cam Tavan Sendromu Arasındaki İlişki ve Farklılıkların İncelenmesi: Sağlık Çalışanları Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35).
- Hsu, F.-S., Liu, Y.-a., & Tsaur, S.-H. (2019). The impact of workplace bullying on hotel employees' well-being Do organizational justice and friendship matter? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(4), 1702-1719. doi:10.1108/IJCHM-04-2018-0330
- İpçioğlu, İ., Eğilmez, Ö., & Şen, H. (2018). Cam Tavan Sendromu: İnsan Kaynakları Yöneticileri Bağlamında Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(25), 686-709. doi:doi.org/10.20875/makusobed.460894
- Kara, D., Kim, H. (., & Uysal, M. (2018). The effect of manager mobbing behaviour on female employees' quality of life. *Current Issues in Tourism*, 21, 1453-1467. doi:10.1080/13683500.2015.1078298
- Karabal, M. A., & Çakı, N. (2021). Çalışma Yaşamında Kadınların Karşısına Çıkan Sosyal ve Psikolojik Engeller: Cam Tavan Sendromu ve Kraliçe Arı Sendromuna İlişkin Tezlerin İncelenmesi. *Journal of Theoretical & Empirical Research on Management*, 1(1), 47-64.
- Kobal, H. Y. (2021). Kraliçe Arı Fenomeni Bağlamında Özel Sektörde Çalışan Kadınlara Yönelik Nitel Bir Araştırma. *KADEM Journal of Women's Studies*, 7(1), 53-77.
- Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing at Work. *European Journal of Work And Organizational Psychology*, 165-184.
- Madi, N., Cankardaş, S., & Tınaz, P. (2020). Mobbing, Workplace Incivility, and Work-Related Stalking: Comparision in Content and Effects. *Pearson Journal of Social Science & Humanities*, 6(6), 307-316. doi:10.46872/pj.78
- Mavin, S. (2008). Queen Bees, wannabees, and afraid to bees: No more 'best enemies' for women. *British Journal of Management*, 75-84.
- Mujtaba, B. G., & Senathip, T. (2020). Workplace mobbing and the role of human resources management. *Business Ethics and Leadership*, 4(1). doi:10.21272/bel.4(1).17-34.2020

- Narcıkaya, E. B. (2018). Sosyal Kimlik Teorisi Perspektifi ile Kraliçe Arı Sendromu. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 159-176.
- Öğüt, A. (2006). Türkiye’de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler : Cam Tavan Sendromu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(1), 56-78.
- Özden, B. (2018). Türk İş Hukuku Kapsamında Psikolojik Taciz (Mobbing). *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(22), 22-49.
- Özkan, E. (2020). Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılık: Cam Tavan ve Kraliçe Arı Sendromu. *Sosyolojik Düşün*, 5(2), 127-138. doi:10.37991/sosdus.826813
- Pelit, E., & Çetin, A. (2022). İnsan Kaynakları Yönetimi İşlevi Olarak Kariyer Yönetimi ve Sorunlar: Turizm İşletmeleri Örneğinde Teorik Bir İnceleme. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 13(2), 28-54.
- Sağır, M. (2020). Cam Tavan Sendromunun Bankacılık Sektöründe Çalışan Kadınlarda İşten Ayrılma Niyetine Etkileri. *Strategic Public Management Journal*, 6(11), 91-102. doi:10.25069/spmj.634819
- Sarı, D. B., & Akıncı, Z. (2020). Kadın ve Turizm Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 557-566. doi:10.26677/TR1010.2020.329
- Solmuş, T. (2005). İş Yaşamında Travmalar: Cinsel Taciz Ve Duygusal Zorbalık/Taciz (Mobbing). “İş,Güç” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(2).
- Şahin, K., Eser, B., Kaplan, T., & Özdündar, G. (2018). Yönetim Kurullarında Kadın Yönetici Temsili: Türkiye’de yönetim Kurullarının Yapısının Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 1147-1166.
- Tınaz, P. (2006). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing). *Çalışma ve Toplum*, 4, 13-27.
- Tutar, H. (2016). *Örgütsel Davranış Örgüt Teorileri ve Çağdaş Yaklaşımlar Açısından*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tuzunkan, D. (2018). Mobbing in Tourism Enterprises: The Case of Turkish Riviera. *International Journal of Applied Engineering Research*, 13(4), 1813-1819.
- Uğurlu, Ö., Kartal, Ş. E., Gündoğan, O., Aydın, M., & Wang, J. (2022). A statistical analysis-based Bayesian Network model for assessment of mobbing acts on ships. *Maritime Policy & Management*, 1-26. doi:10.1080/03088839.2022.2029606
- Utma, S. (2019). Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.

- Wai, J., & Rindermann, H. (2015). The path and performance of a company leader: A historical examination of the education and cognitive ability of Fortune 500 CEOs. *Intelligence*, 102-107.
- www.alo170.gov.tr. (2022, 08 24). Çalışma Hayatı İletişim Merkezi: <https://www.alo170.gov.tr/#anasayfa> adresinden alındı
- Yavuz, E., & Uzun, A. (2019). Türkiye'de 2000-2018 Yılları Arasında Cam Tavan Kavramı ile İlgili Çalışmaların İncelenmesi ve Yorumlanması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 697-718. doi:10.33692/avrasyad.543861
- Yiğit, S. (2020). Erkek Egemenliğinde Olan İşlerde Kadınların İşgücüne Katılımları Bağlamında Cam Tavan Sendromu. *Kesit Akademi Dergisi*, 6(22), 358-367.
- Yolcu, N., & Bozkurt, A. K. (2021). Otel İşletmelerinde Cam Tavan Sendromu, Örgütsel Güven ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişki. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 5(2), 151-163. doi:10.30625/ijctr.1033266
- Yurcu, G., & Akinci, Z. (2019). The mediating role of mobbing in the relationship between personal value and depression: A case study of hospitality employees. *Journal of Human Resources in Hospitality Tourism*, 18(4), 471-503. doi:10.1080/15332845.2019.1626852
- Zincirkıran, M., & Keser, A. (2018). *Örgütsel Davranış*. Bursa: Dora Basım Ltd. Şti.

TÜRKİYE’DE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE CİNSİYETİN ROLÜ

Deniz İŞERİ

-
- ❖ Bilim Uzmanı
 - ❖ ORCID ID: 0009.0003.2105.4702
 - ❖ 35deniz06@gmail.com

Doç. Dr. Metin ÇALIK

-
- ❖ Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya SBMYO
 - ❖ ORCID ID: 0000.0001.6059.5454
 - ❖ metin.calik@dpu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alkan, D. P. (2015). Etik Liderlik Ölçeğinin Türkçe Formunun Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması . *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (38), 109-121 .
- Akkaya, C. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Spor Medyasında Kadın, *International Journal of Science Culture and Sport*, August. Special Issue 2, 177 – 182.
- Amman, M.T. (2005). *Kadın ve Spor*, İstanbul, Morpa Yayınları,.
- Baloğlu, B., Davutoğlu, A. (2009). *Sporun Değişen Yüzü*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, V. (2012). Beden sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, *Toplumsal Cinsiyet*, 63(13), 147-164.
- Bogaert, S., Vloeberghs, D. (2005). Differentiated and Individualized Personnel Management: Diversity Management in Belgium, *European Management Journal* 23(4), 483-493, DOI:10.1016/j.emj.2005.06.001
- Bora, A. (2012). Bir Milli Vazife Olarak Spor ve Kadınlar, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe*, 23(4), 220-226.
- Bucher, C.A., Wuest, D.A. (1999). Foundations of Physical Education and Sport. Published by McGraw-Hill Education, ISBN 10: 0070921385 ISBN 13: 9780070921382
- Büyükaşar, M. (2016). Türk Spor Basınında Cinsiyet Ayrımcılığı: Fotomaç ve Fanatik Gazeteleri Örneği. *İnsan ve İnsan*, 3(9) , 0-0 . DOI: 10.29224/insanveinsan.280018
- Carlson, J. (1994). Editorial. The Family Journal, 2(4), 285–285. <https://doi.org/10.1177/1066480794024001>
- Cunningham, G.B., Sagas, M. (2008). Gender and Sex Diversity in Sport Organizations: Introduction to a Special Issue, *Sex Roles* 58(1):3-9, DOI:10.1007/s11199-007-9360-8
- Çelik, O.B., Yenilmez, M. (2019). Oyunu Değiştirmek Neden Daha Fazla Kadının Spora Katılımı Sağlanmıyor, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 9-17.
- Cüceloğlu, D. (2014). Gerçek Özgürlük. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirhan, G., Konukman F. (2012). Physical Culture And Sport, Studies And Research – Selim Sırrı Tarcan: a Pioneer in the Development of Physical Education and Sports in Turkey, 54(1), 41-44.
- Ecevit, Y. (2003) “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?” *Ç. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 25(4), 2003 Özel Eki, 83-88.
- Ecevit, Y. ve Ayata, A. (2011). “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç ve Siyaset ve Katılım.” Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.

- Edwards, J. (2009). *Civil Society*, Cambridge CB2, IUR, UK,
- Ennis, C.D. (1999) Creating a Culturally Relevant Curriculum for Disengaged Girls. *Sport, Education and Society*, 4, 31-49. <https://doi.org/10.1080/1357332990040103>
- Flintoff, A. Fitzgerald, H., Scraton, S. (2008) The challenges of intersectionality: Researching difference in physical education. *International Studies in Sociology of Education*, 18 (2). 73-85. ISSN 0962-0214 DOI: <https://doi.org/10.1080/09620210802351300>
- Garrett, G. (2004) Globalization's Missing Middle. *Foreign Affairs*, 83, 84-96. <https://doi.org/10.2307/20034139>
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*, çev: Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları.
- Gilbert, P. (1998). The evolved basis and adaptive functions of cognitive distortions, *British Journal of Medical Psychology*. 71, 447-463.
- Holoğlu, O.G. (2006). İlköğretim İkinci Kademede Öğrenim Gören Kız Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersine Karşı Tutumları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- İnceoğlu, Y., Kar, A. (2016). *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İşeri, D. (1990-1994). Üniversite Ders Notlarım (Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrenim notlarım)
- Kadınlar için spor ve fiziki aktivite derneği (KASFAD) Türkiye'de Cinsiyet Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu 2021, (<https://www.kasfad.org/turkiyede-spor-da-toplumsal-cinsiyet-esitligi-izleme-raporu-2021>) (Erişim tarihi: 26.11.2022)
- Kale, R., Erşen, E. (2003). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimlerine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Koca, C. (2006). Beden Eğitimi ve Spor Alanında Toplumsal Cinsiyet İlişkileri, *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 81-99.
- Koca, C. & Bulgu, N. (2005). Spor ve toplumsal cinsiyet: genel bir bakış. *Toplum ve Bilim*, 103, 163-184.
- Murcia, J.A.M., Gimeno, E.C., Hernández, E.H., Pedreño, N.B. & Marín, J.J.R. (2013). Motivational Profiles in Physical Education and Their Relation to the Theory of Planned Behavior, *J Sports Sci Med.*, 12(3), 551-558.
- Mutlu, M. (2020). *Beden Terbiyesi ve Spor Hayatında Selim Sırri TARCAN*, Libra Kitap, İstanbul.
- Orta, L. (2018). Sporda Cinsiyet Eşitliği, *Journal Of Awareness*, 3(5), 101-108.
- Penney, D., Evans, J. (1997) Naming the game: discourse and domination in physical education and sport in England and Wales, *European Physical Education Review*, 3(1), 21-32.

- Sarıkaya, M. (2008). Selim Sırrı TARCAN ve Gürbüz Türk Çocuğu, *Atatürk Eğitim Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(70), 113-126.
- Şahan, Ö., Akbulut, Ş. (2020). Dünya’da ve Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadınlarda Sağlığa ve Spora Yansımaları, *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 229-235.
- Sakall-Uğurlu, N. (2002a). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58.
- Satina, B., Hultgreen, F. (2001). The absent body of girls made visible: Embodiment as the focus in education. *Studies in Philosophy and Education*, 20, 521–534.
- Sivri, M. ve Demir, Berrin. (2021). Doris Lessing’in *Altun Defter*’i ile Leyla Erbil’in *Tuhaf Bir Kadın* Adlı Eserlerinde ‘İdeoloji ve Kadın’, *KARE*, 227-241.
- Tamer K., Pulur A. (2001). Beden eğitimi ve sporda öğretim yöntemleri. Ada yayınları, Ankara.
- Theberge, N. (1993). The Construction of Gender in Sport: Women, Coaching, and the Naturalization of Difference, *Social Problems*, 40(3), 301–313.
- Tiryaki, E. (2022). Son 20 Yılda Sporcu Sayısı 30 kat Arttı, (08.03.2022 - <https://www.aa.com.tr/tr/spor/son-20-yilda-kadin-sporcu-sayisi-30-kat-artti/2527407>)
- Tükenmez, M. (2009). *Toplumbilim ve Spor*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Uğurlu, F.M. (2015). Türkiye’de Beden Eğitimi Derslerinin Tek Cinsiyetli ve Karma Olması Durumuna ilişkin Payda Algıları, (Öğrenciler, Beden Eğitimi Öğretmenleri, Veliler ve Üniversite Öğretim Elemanları), Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Van Wersch, A., Trew, K., Turner, I. (1992). Post-primary school pupils' interest in physical education: Age and gender differences. *British Journal of Educational Psychology*, 62(1), 56–72. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1992.tb00999.x>
- Wright, T.A., Doherty, E.M. (1998). Organizational behavior ‘rediscovers’ the role of emotional well-being, *Journal of Organizational Behavior*, 19, 481-485.
- Yüksel, M. (2014). Cinsiyet ve Spor, *Tarih Okulu Dergisi*, 21(7), 663-684.
- <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 26.11.2022)
- <https://www.fanatik.com.tr/kizlar-sahada-istanbul-okan-universitesinde-2124804> (Erişim tarihi: 26.11.2022)
- <https://www.kizlarsahada.com> (Erişim tarihi: 26.11.2022)
- <https://www.kizlarsahada.com/tr/hakkimizda/etkimiz> (Erişim tarihi: 26.11.2022)
- <http://ceidizleme.org/medya/dosya/80.pdf> (Erişim tarihi: 26.11.2022)

KADIN İSTİHDAMI VE EĞİTİM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Öğr. Gör. Dr. Musaye KONAK ÖZÇELİK

- ❖ Kurum Bilgisi: Artuklu Üniversitesi Savur Meslek Yüksekokulu
- ❖ ORCID: 0000-00016334-3180
- ❖ Mail: musayekonak@artuklu.edu.tr

KAYNAKÇA

- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., & Çeviş, İ. (2019). Türkiye'de Kadın İstihdamı Etkilyen Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, s. 149-163.
- Alkan, A., & Çakır, S. (2012). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Türkiye'ye Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kırılmalar. f. Alpkaya, & Duru, Bülent içinde, *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim* (s. 197-241). Ankara: Phoenix .
- Aydın, S. (2016). Türkiye'de Kadın İstihdamı ve Kadına Dair Sosyal Güvenlik Uygulamaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 243-258.
- Bedük, A. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 106-117.
- Berber, M., & Yılmaz, E. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz. "*İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, s. 1-16.
- Bulutay, T. (2000). *Kadın İstihdamı*. Ankara: DİE Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2019). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*, s. 41-54.
- Doğan, S. (2014). Kadın İstihdamında İletişimin Önemi: Çalışma ve İş Kurumu Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Erdoğan, S., & Yaşar, Sema. (2018). Türkiye'de Kadın İstihdamının Gelişimi: Konya Karaman Örneği. s. 18-28.
- İnce, M. (2010). Kadın İstihdamı ve Kadın İş Gücüne Olan Talep, Türkiye Örneği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*.
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 231-260.
- Kocacık, F., & Gökkaya, V. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 195-219.
- Serel, H., & Özdemir, B. (2017). Türkiye'de Kadın İstihdamı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*, s. 132-148.
- Soysal, A. (2010). Türkiye'de Kadın Girişimciler:Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 83-114.
- Yoltay, D. (2020). Türkiye'de Kadın İstihdamının Ekonomik Büyüme İçerisindeki Yeri: Kadınların Eğitim Durumu ile İstihdama Katılımları Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi. *Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*.

**ANNELEİN ÇOCUKLARINA YÖNELİK
ÇEVİRİMİÇİ İKİNCİ EL ÜRÜN SATIN
ALMA MOTİVASYONLARININ İKİNCİ EL
ÜRÜNLERE KARŞI TUTUMLARI VE
SATIN ALMA NİYETLERİNE ETKİSİ**

Dr. Öğr. Üyesi Nur ÖZER CANARSLAN

- ❖ Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3091-6012
- ❖ nurozer@anadolu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acevedo-Murillo JA, García León ML, Firo-Reyes V, Santiago-Cordova JL, Gonzalez-Rodriguez AP. (2019). Zinc supplementation promotes a th1 response and improves clinical symptoms in fewer hours in children with pneumonia younger than 5 Years old. A randomized controlled clinical trial. *Frontiers in Pediatrics*, 7(3), 431-450.
- Anderson, S.P., Ginsburgh, V.A., (1994). Price discrimination via second-hand markets. *Eur. Econ. Rev.* 38(1), 23-44.
- Atar Ö, Özen G. (2019). Yüzme Egzersizinin Serebral Palsili Hastaların Seçilmiş Fiziksel, Fizyolojik Ve Motorik Özellikler Üzerine Etkisi. (Ed. Koç, H). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Aycock, M., Cho, E., Kim, K. (2023). "I like to buy pre-owned luxury fashion products": Understanding online second-hand luxury fashion shopping motivations and perceived value of young adult consumers. *Journal of Global Fashion Marketing*, 1-23.
- Bellenger, Danny N. Pradeep K. Korgaonkar 1980 Profiling the Recreational Shopper. *Journal of Retailing*, 56(3) (Fall) 77-92.
- Borusiak, B., SzymkowiakA., Lopez-LluchD.,Sanchez-BravoP. (2021). The role of environmental concern in explaining attitude towards second-hand shopping. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 9(2), 71-83. <https://doi.org/10.15678/EBER.2021.090205>
- Borusiak B, Szymkowiak A, Horska E, Raszka N, Żelichowska E. Towards Building Sustainable Consumption: A Study of Second-Hand Buying Intentions. *Sustainability*. 2020; 12(3):875. <https://doi.org/10.3390/su12030875>
- Cervellon, M. C.,Vigreux, E. (2018). Narrative and emotional accounts of secondhand luxury purchases along the customer journey. *Vintage Luxury Fashion: Exploring the Rise of the Secondhand Clothing Trade*, 79-95.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS LISREL uygulamaları. Pegem Akademi.
- Darren, G.Mallery, P. (2003). SPSS for windows step by step: A simple guide and reference (4th ed.). Boston: Pearson Education.Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340.
- Ellis K, Kara V, Nore C, et al. (2008). Beyond the aww factor: human interest profiles of paralympian's and the media navigation of physical difference and social stigma. *Asia Pacific Media Educator* 19(2), 23-33.
- Ginsburg, M. (1980). Rags to riches: the second-hand clothes trade 1700–1978. *Costume*, 14(1), 121-135.

- Guiot, D., ve Roux, D. (2010). A second-hand shoppers' motivation scale: Antecedents, consequences, and implications for retailers. *Journal of retailing*, 86(4), 355-371.
- Hur, E. (2020). Rebirth fashion: Secondhand clothing consumption values and perceived risks. *Journal of Cleaner Production*, 273, 122951.
- Kalaycı, Ş. (2009). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayınevi.
- Kawulur, A. F., Sumakul, G., & Pandowo, A. Purchase Intention of Second-Hand: A Case Study of Generation Z. In SHS Web of Conferences (Vol. 149, p. 02026). EDP Sciences.
- Khare, A., Singh, S. (2012). Factors affecting credit card use in India. *Asia Pasific Journal of Marketing Logistic*, 24 (2), 236-256.
- Korgaonkar, P.K. (1984). Consumer shopping orientations, non-store retailers, and consumers' patronage intentions: A multivariate investigation. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 12 (1), 11-22.
- Laitala, K., Klepp, I. G. (2018). Motivations for and against second-hand clothing acquisition. *Clothing cultures*, 5(2), 247-262.
- Muradoğlu, C., (2022). Türkiye'de ikinci el giysi algısı değişti: Akıllı alışveriş dönemi başladı. *Webrazzi*. Erişim adresi: <https://webrazzi.com/2022/04/11/turkiye-de-ikinci-el-giysi-algisi-degisti-akilli-alisveris-donemi-basladi/> (erişim tarihi 25.05.2023)
- Padmavathy, C., Swapana, M. Paul, J. (2019). Online second hand shopping motivation- conceptualization, scale development and validation. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 51 (19) 19-32.
- Parsons, E. (2005). Dealing in Secondhand Goods: Creating Meaning and Value. *European Advances in Consumer Research* (7) ed. Karin M. Ekstrom and Helene Brembeck, Goteborg, Sweden Association for Consumer Research, 189-194.
- Prieto, M., Caemmerer, B., 2013. An exploration of factors influencing car purchasing decisions. *Int. J. Retail Distribut. Manage.* 41 (10), 738–764.
- Rohm, A.J. Swaminathan, V. (2004) A Typology of Online Shoppers Based on shopping Motivations. *Journal of Business Research*, 57, 748-757. [http://dx.doi.org/10.1016/S0148-2963\(02\)00351-X](http://dx.doi.org/10.1016/S0148-2963(02)00351-X).
- Roux, D. Guiot, D. (2008). Measuring second-hand shopping motives, antecedents and consequences. *Research at Applications on Marketing*, 23 (4) 64-84.
- Schiffman, Leon G., Kanuk, Leslie Lazar (2007). *Consumer Behavior*, 9th ed., Published by Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ
- Tian, K. T., William O. Bearden Gary. K., H. (2001). Consumers' need for uniqueness: Scale development and validation . *Journal of Consumer Research*,

- Wagner, T. Rudolph, T. (2010). Towards a hierarchical theory of shopping motivation . *Journal of Retailing and Consumer Services*, 17 (5), 415-429.
- Waight, E. (2014). Second-hand consumption among middle-class mothers in the UK: thrift, distinction and risk. *Families, Relationships and Societies*, 3(1), 159.
- Waight, E. (2019). Mother, consumer, trader: Gendering the commodification of second-hand economies since the recession. *Journal of Consumer Culture*, 19(4), 532-550.
- Williams, C. C., Paddock, C. (2003). The meanings of informal and second-hand retail channels: Some evidence from Leicester. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 13(3), 317–336. <https://doi.org/10.1080/0959396032000101372>.

**TÜRK DİZİLERİNDE SİNDRELLA
KOMPLEKSİ VE NARİNLİK ZORBALIĞI
BAĞLAMINDA KAFESLENMİŞ
KADINLIK: *YASAK ELMA* VE *BİR PERİ*
MASALI DİZİLERİNE YÖNELİK
ELEŞTİREL BİR İNCELEME**

Dr. Öğr. Üyesi M. Özer ÖZKANTAR

- ❖ Kurum Bilgisi: Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-9364-5606
- ❖ Mail: ozerozkantar@gmail.com

KAYNAKLAR

- Agvan, Ö., Asutay, H. (2018). Bir anti-masal örneği olarak cam ayakkabıları reddeden vejeteryen külkedisi. *Humanitas*, 6(11), 225-237.
- Akkaya, B. (2020). Sindrella kompleksi. Cemaloğlu, N. (Ed.) *Sendromların eğitim ve yönetime yansımaları: Mitolojiden kurama* (s.79-101). Ankara: Pegem Akademi.
- Barkty, S.L. (1990). *Femininity and domination: Studies in the phenomenology of oppression*. London: Routledge.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet-bize yüklenen roller*, (Çev. Kader Ay) İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı KADAV Yayınları.
- Çalışır, G., Çakıcı, F.O. (2015).Toplumsal cinsiyet bağlamında sosyal medyada kullanılan benlik inşasının temeli. *Turkish Studies*, 10(10), 267-290.
- Dağsalgüler, A. (2020). *Toplumsal cinsiyet ve medya* (rapor). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Elciyar, K. (2018). Sosyal medya ve kadının bedensel tatmini. Kuruoğlu, H. ve Özsel, K. T. (Ed), *Medya ve Beden* (s.208-223). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Elçi, E. (2011). Türkiye'de "kadın olmak" söylemi: Kadınlarla yapılmış bir söylem çalışması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31, 1-28.
- Güngör, N. (2018). İletişim, kuramlar, yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Güzel, E. (2014). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve medyanın rolü. *Global Media Journal TR Edition*, 4(8), 185-199.
- Herman, E.S., Chomsky, N. (2012). *Rızanın imalatı: Kitle medyasının ekonomi politiği*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 93-112.
- Özkan, Ö. (2020). *Popüler kültür ve hakikat sonrası zamanlar*. Ankara: Gece Kitaplığı
- Sağır, A., Demirağ, H. (2017). Din ve gelenek bağlamında kadın ve kadınlık tartışmaları: Diyanet hutbeleri örneği (2006-2016). *Journal of History, Culture and Art Research*, 6(3), 592-629.
- Scott, J. W. (2007). *Toplumsal cinsiyet: faydalı bir analiz kategorisi*, (Çev. Aykut Tunç Kılıç) İstanbul: Agora Kitaplığı.

İnternet Kaynakları

<https://www.beyazperde.com/diziler/dizi-23393/>. Erişim Tarihi: 16.04.2023

<https://www.beyazperde.com/diziler/dizi-32728/>. Erişim Tarihi: 25.04.2023

21. YÜZYILDA DAVRANIŞLARIN İNTERNETİ ÇAĞINDA DEĞİŞEN YAŞAM TARZLARI AÇISINDAN GÜZELLİK İDEALLERİNİN DEĞİŞİMİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA

Prof. Dr. Özlen ONURLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Marmara Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3551-4127
- ❖ Mail: ozlenonurlu@marmara.edu.tr

PhD.C. Merve TAŞDEMİR

- ❖ Kurum Bilgisi: Marmara Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-8033-8938
- ❖ Mail: merve.tasdemir@marun.edu.tr

PhD.C. İrem Deniz DOĞULU

- ❖ Kurum Bilgisi: Marmara Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-7358-2908
- ❖ Mail: iremdogulu@marun.edu.tr

KAYNAKLAR

- Açıköz A, Yılmaz A, Yıldırım B, Yıldız C, Yıldız L, Yıldırım U. Sağlık alanında öğrenim gören üniversite birinci sınıf öğrencilerinde sosyal görünüş kaygısını etkileyen faktörlerin belirlenmesi: gözlemsel araştırma. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 2021;1-15.
- Akşam Gazetesi. “Kadınların yüzde 50'si filtreli fotoğraf paylaşıyor” 20 Nisan 2019, <https://www.aksam.com.tr/cumartesi/kadinlarin-yuzde-50si-filtreli-fotograf-paylasiyor/haber-942461>, Erişim Tarihi: 10.12.2022
- Aryana, B., Clemmensen, T. & Boks C. Users' participation in requirements gathering for smart phones applications in emerging markets. *Univ Access If Soc*, 2015; 14(1): 265-280.
- Barger, V., Peltier, J. W. ve Schultz E. Social media and consumer engagement: a review and research agenda, *Journal of Research in Interactive Marketing*, 2016; 268-287.
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim toplumu*. (Hazal Deliçaylı ve Ferda Keskin, Çev. Ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ben S. (2017). *İstanbul'da yaşayan üniversite öğrencilerinin sosyal anksiyete düzeyleri ile beden algısı olumsuz değerlendirilme korkusu sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Brettel, M., Friederichsen, N., Keller, M. & Rosenberg, M. How virtualization, decentralization, and network building change the manufacturing landscape: An industry 4.0 perspective. *Journal of Mechanical, Aerospace, Industrial, Mechatronic and Manufacturing Engineering*, 2014; 8(1): 37-44.
- Brown, Z. ve Tiggemann, M. (2016). Attractive celebrity and peer images on Instagram: Effect on women's mood and body image. *Body Image*, 2016; 19, 37-43.
- Chen, J., Ishii, M., Bater, K. L., Darrach, H., Liao, D., Huynh, P. P., & Ishii, L. E. Association between the use of social media and photograph editing applications, self-esteem, and cosmetic surgery acceptance. *JAMA facial plastic surgery*, 2019; 21(5), 361-367.
- Cheung, C.M.K., Lee, M.K.O. & Rabjohn, N. The impact of electronic word of mouth: The adoption of online opinions in online customer communities. *Internet Research*. 2008; 18(3), 229-247
- Crehan, K. (2006). *Gramsci kültür antropoloji*. (Ümit Aydoğmuş, Çev. Ed.) İstanbul: Alkendon Yayınları.
- Çetinkaya B, Gülaçtı F, Çiftçi Z. Lise öğrencilerinin sosyal görünüş kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Toplum*

Araştırmaları Dergisi, 2009;10, 904-922.

- Çıldan, C., Ertemiz, M., Küçük, E., Tumuçin, H. ve Albayrak, D. (2012). Sosyal Medyanın Polistik Katılım ve Hareketleri Rolü. Akademik Bilişim Konferansı, Uşak.
- Digital 2022: Turkey, <https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey>, Erişim Tarihi: 11.12.2022
- Diker, E., & Gencer, Z. T. Akademisyenlerin Instagram kullanım alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 2019; 10(38), 155-174.
- Erdoğan B. (2019). *Klinik olmayan örneklemede sosyal medya bağımlılığının sosyal görünüş kaygısı ve iletişim becerileri ile arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ersöz, A. G. Tüketim toplumunda sıfır beden söylemi: neden ve sonuçları üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2010; 27 (2), 37-53.
- Fardouly, J.; Diedrichs, C. P.; Vartanian, R. L. and Halliwell, E. Social comparisons on social media: the impact of facebook on young women's body image concerns and mood. *Body Image*, 2015; 13, 38-45.
- Feltman, C. E. & Szymanski, D. M. Instagram use and self-objectification: the roles of internalization, comparison, appearance commentary, and feminism. *Sex Roles*, 2018; 78(5-6), 311-324.
- Güven, E. (2022). 2022 Yılında En Sık Yapılan Estetik Ameliyatlar, <https://www.drerdemguven.com/vucut-estetigi/2022-yilinda-en-sik-yapilan-estetik-ameliyatlar/>, Erişim Tarihi: 13.12.2022
- Goffman, E. (2009). Stigma: Notes on the management of spoiled identity. *Simon and schuster*.
- Gramsci, A. (1971). *Selection Of The Prison Notebooks*. (Quintin H. G.N. Smith Ed.). London: Lawrence & Wishhart.
- Güvenen G. (2017). *Sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının lise öğrencilerinin beden algısı ve sosyal görünüş kaygısı üzerine etkisinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güzel, E. (2013). *Kültürel bağlamda kadın ve güzellik: Türkiye'de bir iktidar alanı olarak elitler üzerinden güzellik anlayışına ve bir tüketim nesnesine dönüşen kadın sorununa bakış*. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hawes T, Zimmer Gembeck MJ. & Campbell SM. Unique associations of social media use and online appearance preoccupation with depression, anxiety, and appearance rejection sensitivity. *Body Image*, 2020;33, 66-76.

- Karaman H.B. & Arslan C. An investigation of adolescents' levels of exposure to cyberbullying in terms of social media attitudes and social appearance anxiety. *Psycho-Educational Research Reviews*, 2020; 9, 17-25.
- Lee Yang, E., Celestino, M. & Koepfel, K. (2015). Women's Ideal Body Types Throughout History, <https://www.buzzfeed.com/eugeneyang/womens-ideal-body-types-throughout-history#.avw4wZpn6o>, Erişim Tarihi: 11.12.2022.
- Lupton, D. (2003). *Medicine as culture: illness, disease and the body in western societies*. London: Sage.
- Netchitailova, E. (2017). Flaneur, Aylak ve Empatik İşçi. Edt. Filiz Aydoğan Boschele, *Yeni medya kuramları* içinde. (Çev. Filiz Aydoğan Boschele). İstanbul: Der Yayınları, 1-19.
- Niedzwiecki, H. (2011). *Ben özelim! bireylik nasıl yeni konformizm haline geldi?* (Çev. S. Erduman). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nilsson, M. (2016). *First, let me take a selfie: Young adults' self representation on Instagram*. Yüksek Lisans Tezi. Malmö Üniversitesi, İsveç.
- Oskay Ü. (2004). *Peki konuşalım! popüler kültür üzerine*, Epsilon Yayınları: İstanbul.
- Özteke Kozan H.İ. ve Hamarta E. Beliren yetişkinlikte beden imgesi: bağlanma ve sosyal görünüş kaygısının rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2017; 7, 63-81.
- Pang A., Yingzhi T. E., Song-Qi L., Rachael, Yue-Ming Kwan Truda, & Bhardwaj L. P. building effective relations with social media influencers in Singapore. *Media Asia*, 2016; 43(1), 5668.
- Petric, D. (2020). Beauty Bullying. <https://www.academia.edu/42018187/>. Erişim tarihi 05. 12. 2022.
- Rajanala, S., Maymone, M. B., & Vashi, N. A. Selfies—living in the era of filtered photographs. *JAMA facial plastic surgery*, 2018; 20(6), 443-444.
- Rebelo, M. F. (2017). *How influencers' credibility on instagram is perceived by consumers and its impact on purchase intention*. Catolica Lisbon Bvsiness & Economics.
- Sabah, Ş. (2017). *Introductory chapter: consumer behavior in new era*. Consumer Behavior - Practice Oriented Perspectives.
- Sabir, Raja I. vd. *Determining the impact of social media intensity and celebrity culture on conspicuous consumption with mediating effect of materialism*. Proceedings of 2nd International Multi Disciplinary Conference, 2016.
- Saiphoo, A. N., & Vahedi, Z. (2019). A meta-analytic review of the relationship between social media use and body image disturbance. *Computers in human behavior*, 101, 259-275.

- Sarı, M. (2014). *Sosyal medyanın sosyal hareketler üzerindeki etkisi: gezi parkı platformu örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sezgin, S. ve Şenol, S. (2010). *Medyadaki kadın imgesi: anne. 21. yüzyılın eşliğinde kadınlar: değişim ve güçlenme* (Cilt IV) içinde (ss. 459-463). İzmir: Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi.
- Siddiqui, A. Social media and its role in amplifying a certain idea of beauty. *Infotheca*, 2021; 21(1), 73-85.
- Silkü, H. Aydan. (2010). *Medyada kadının temsili. 21. yüzyılın eşliğinde kadınlar: değişim ve güçlenme* (Cilt IV) içinde (ss. 104-114). İzmir: Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi.
- Soron, D., "Death by Consumption" Labour/Le Travail, p.197-212 <http://www.historycooperative.org/journals/llt/55/soron.html>. Erişim Tarihi: 03.01.2012.
- Statista (2022). Number of Worldwide Social Network Users, <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>. Erişim Tarihi: 10.12. 2022.
- TÜİK (2022), "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması", [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587). Erişim Tarihi: 09.12.2022.
- Türk, G. D., & Bayrakçı, S. Sosyal medya ve toplumda değişen estetik işlem yaptırma algısı. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 2019; 10(39), 118-135.
- Tütüncü G. Z. (2021). *Coco Chanel- moda geçer stil kalır*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Vendemia, M. A., & DeAndrea, D. C. The effects of engaging in digital photo modifications and receiving favorable comments on women's selfies shared on social media. *Body Image*, 2021; 37, 74-83.
- Walker, C. E., Krumhuber, E. G., Dayan, S., & Furnham, A. Effects of social media use on desire for cosmetic surgery among young women. *Current Psychology*, 2021; 40(7), 3355-3364.
- Wyn,J. White,R. (2013). *Youth and society*, 3rd. Ed., Melbourne: Oxford University Press.
- Yıldırım E. (2020). *Üniversite öğrencilerinde narsistik kişilik eğilimi ve sosyal görünüş kaygısı: problemlili internet kullanımının etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

HAVA YOLU ŞİRKETLERİNİN KABİN EKİBİ ÜNİFORMA TERCİHLERİNİN EMNİYET AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: KADIN ERKEK BAĞLAMINDA ANALİZ

Neslihan SARAÇOĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi
- ❖ ORCID: 0009-0005-3568-0936
- ❖ Mail: ns@ogt.eskisehir.edu.tr

Doç. Dr. Savaş S. ATEŞ

- ❖ Kurum Bilgisi: Eskişehir Teknik Üniversitesi Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-2462-0039
- ❖ Mail: ssates@eskisehir.edu.tr

KAYNAKLAR

- AAIB. (2020, October). *AAIB Bulletin*. Air Accidents Investigation Branch. Retrieved December 2022, from [assets.publishing.service.gov.uk: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5f5a01b18fa8f5106c6c425d/E_RJ_190-200_LR_G-FBEJ_10-20.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5f5a01b18fa8f5106c6c425d/E_RJ_190-200_LR_G-FBEJ_10-20.pdf)
- Airport Haber. (2015, July 9). *Airport Haber*. Retrieved March 25, 2023, from [www.airporthaber.com: https://www.airporthaber.com/thy-haberleri/thyde-kabin-ekipleri-uyarildi.html](https://www.airporthaber.com/thy-haberleri/thyde-kabin-ekipleri-uyarildi.html)
- Barry, K. M. (2007). *Femininity in Flight: A History of Flight Attendants*. Duke University Press. Retrieved from <https://www.dukeupress.edu>
- Black, P. (2013). Lines of Flight: The Female Flight Attendant Uniform. *Fashion Theory*, 17(2), 179-195. doi:10.2752/175174113X13541091797643
- Business Insider. (2012). *Here's Why Southwest Now Charges You A Fee For Missing Your Flight*. Retrieved from <https://www.businessinsider.com/southwest-implements-no-show-fee-2012-12>
- Butcher, N., Barnett, D., & Buckland, T. (2020, June). *Royal Aeronautical Society*. (R. A. Society, Ed.) Retrieved March 19, 2023, from [aerosociety.com: https://www.aerosociety.com](https://www.aerosociety.com)
- Chang, Y.-h., & Yang, H.-H. (2011). Cabin safety and emergency evacuation: Passenger experience of flight CI-120 accident. *Accident Analysis and Prevention*(43), 1049-1055. doi:10.1016/j.aap.2010.12.009
- Choia, H. C., Huangb, S., Choic, H., & Changd, H. S. (2020, September). The effect of flight attendants' physical attractiveness on satisfaction, positive emotion, perceived value and behavioral intention. *Journal of Hospitality and Tourism Management*(44), 19-29. doi:10.1016/j.jhtm.2020.05.001
- Craik, J. (2003). The Cultural Politics of the Uniform. *Fashion Theory*, 127-147. doi:10.2752/136270403778052140
- Demirhan, S. (2019, March). The History of Cabin Attendants Hanging Up in the Air and Gendered Construction of. *Journal of Mediterrenian Women's Studies and Gender*(2), 19-47. doi:10.33708/ktc.502597
- EASA. (2022, May). Easy Access Rules for Air Operations. *eRules Air Operations*. EASA. Retrieved November 2022
- Fedok, J. T. (2003, May 23). *National Transportation Safety Board*. Retrieved December 2022, from [nts.gov: https://data.nts.gov/Docket/?NTSBNumber=NYC02FA160](https://data.nts.gov/Docket/?NTSBNumber=NYC02FA160)
- Flight Safety Australia. (2015). *It was almost all over: the destruction of China Airlines flight 120*. Retrieved from <https://www.flightsafetyaustralia.com/2015/08/it-was-almost-all-over-the-destruction-of-china-airlines-flight-120/>

- Haber Air. (2019). *THY'den Berlin Turizm Fuarında Defile*. Retrieved from <https://www.haberair.com/haber/THY-DEN-BERLIN-TURIZM-FUARI-NDA-DEFILE/55641>
- Hart, C. A. (2014, June 24). *National Transportation Safety Board*. Retrieved December 2022, from NTSB: <https://www.nts.gov/safety/safety-recs/RecLetters/A-14-062-063.pdf>
- Hiatt, K. (2014, May 19). *Directorate General of Civil Aviation*. (IATA, Ed.) Retrieved from [shgm.gov.tr: https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/saglik_birimi/mevzuat/cos-bp-guide-may19.pdf](https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/saglik_birimi/mevzuat/cos-bp-guide-may19.pdf)
- İha. (2021). *Ukrayna'da bir havayolu şirketi hosteslere topuklu ayakkabı zorunluluğunu kaldırdı*. Retrieved from <https://www.iha.com.tr/haber-ukraynada-bir-havayolu-sirketi-hosteslere-topuklu-ayakkabi-zorunlulugunu-kaldirdi-982915/>
- Joseph, N. (1986). Uniforms and Nonuniforms Communication Through Clothing. In J. Nathan, *Uniforms and nonuniforms* (p. 66). Greenwood, USA: ABC-CLIO. Retrieved December 2022, from <https://worldcat.org/title/1051304795>
- Joseph, N., & Alex, N. (1971, January). The Uniform: A Sociological Perspective. *American Journal of Sociology*(4), 719-730. doi:10.1086/225197
- Leff, G. (2018, August 24). *View From the Wing*. Retrieved December 2022, from [viewfromthewing.com: https://viewfromthewing.com](http://viewfromthewing.com)
- Mills, A. j. (2006). Sex, Strategy and the Stratosphere- Airlines and the Gendering of Organizational Culture. In A. J. Mills, *Sex, Strategy and the Stratosphere* (p. 55). London: Palgrave MacMillan. doi:10.1057/9780230595705
- Motevalli, V., Monajemi, L., & Rassi, M. (2007). Evaluation of Aircraft Slide Evacuation Injuries. *Fire&Cabin Safety Research Conference* (pp. 4-26). Atlantic City: The George Washington University. Retrieved December 2022, from <https://www.fire.tc.faa.gov/2007conference/files/Evacuation/TuesAM/MonajemiInjuries/MonajemiInjuriesPres.pdf>
- Salas, E. B. (2022, Eylül 28). *Number of active flight attendants in the aviation industry in the United States from 2008 to 2020*. Retrieved from Statista: <https://www.statista.com/statistics/918867/aviation-industry-number-of-flight-attendants-in-the-united-states/>
- Söderlung, M., & Julander, C. R. (2009, May). Physical attractiveness of the service worker in the moment of truth and its. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 16(3), 216-26. doi:10.1016/j.jretconser.2008.11.008
- Strategic Review. (2020). *The New Normal for Aviation*. Retrieved from <http://sr.sgpp.ac.id/post/the-new-normal-for-aviation>
- Travel Daily News. (2019). Retrieved from Boeing pledges support to families, communities affected by Lion Air Flight 610 and Ethiopian Airlines Flight 302

accidents: <https://www.traveldailynews.com/post/boeing-pledges-support-to-families-communities-affected-by-lion-air-flight-610-and-ethiopian-airlines-flight-302-accidents>

Tungtakanpoung, M., & Wyatt, M. (2013, March). Spirituality and cultural values in the reported cognitions of female cabin. *Journal of Air Transport Management*(24), 15-19. doi:10.1016/j.jairtraman.2012.10.007

Whitelegg, D. (2007). Working the Skies The fast-paced, Disorienting World of the Flight Attendant. In D. Whitelegg, *Working The Skies* (pp. 34-35). Newyork and London: NYU Press. Retrieved December 2022, from <https://books.google.com.tr>

OSMANLI DEVLETİ'NDE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE EKONOMİK YAŞAMDA KADIN¹

Araş. Gör. Dr. Sema KELEŞ YILDIZ

- ❖ Kurum Bilgisi: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF
- ❖ ORCID: 0000-0001-6096-3798
- ❖ Mail: sema.keles@erdogan.edu.tr

¹ Bu çalışma, 1059B192201494 nolu TÜBİTAK 2219-Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı ve Harvard Üniversitesi Center for Middle Eastern Studies (CMES) Visiting Researcher Programı tarafından desteklenen “19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl Başlarında Amerika Birleşik Devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekonomik Yaşamda Kadın” başlıklı araştırma kapsamında hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Ağır, S. (2020). Nineteenth-Century Female Entrepreneurship in Turkey. Female Entrepreneurs in the Long Nineteenth Century: A Global Perspective (Ed. Jennifer Aston ve Cathrine Bishop), Palgrave Macmillan, 405-432.
- Ağır, S. (2018). The Rise and Demise of Gedik Markets in Istanbul, 1750-1860. *The Economic History Review*, 71 (1), 133-156.
- Akın, Y. (2018). When the War Came Home: The Ottomans' Great War and the Devastation of an Empire. Stanford, California: Stanford University Press.
- Akyılmaz, G. (2005). Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi İle İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(1-2), 206-230.
- Altındal, M. (1994). Osmanlıda Kadın. İstanbul: Altın Kitabevi.
- Aydın, M. A. (1985). İslâm-Osmanlı Aile Hukuku, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bayram, M. (1981). Anadolu Selçukluları Devrinde Anadolu Bacıları (Bacıyan-ı Rum) Örgütünün Kurucusu Fatma Bacı Kimdir?. *Belleten*, 45/2 (180), 457-472.
- Baer, G. (1983). Women and Waqf. *Asian and African Studies*, 17, 9-27.
- Büyükkarıcı Yılmaz, F. ve Gençtürk Demircioğlu, T. (2009). Kadınlar Dünyası 1.-50. Sayılar Yeni Harflerle. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.
- Bozkurt, G. (1990). Osmanlı Devletinde Köle Ticaretinin Engellenmesi İçin Yapılan Çalışmalar. XI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, C.4, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1499-1531.
- Carter, S. B. (2006). Labor. *Historical Statistics of the United States*, (Eds. Susan B. Carter vd.), Cambridge University Press, 3-13.
- Cole, M., (1995). Stanton, E. C. & Woman's Rights Convention. Declaration of Sentiments.
- Coşkun Albayrak, G. (2021). Osmanlı'da Kadın İşletmeciler: 18. Yüzyılda İstanbul'un Kadın Hamamcıları. Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 7 (2), 55-100.
- Çakır, S. (2016). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Dexter, E. A. (1924). Colonial Women of Affairs. Boston and New York: Houghton Mifflin Company.
- Dumenil, L. (2017). The Second Line of Defense: American Women and World War I. The University of North Carolina Press.
- Ediz, Z. (1995). Kadınların Tarihine Giriş Hititlerden Günümüze. İstanbul: Adım Yayıncılık.

- Ertuğrul, Ö. (1991). Avrat Pazarı. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 4, 125.
- Erdem, H. (2013). Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Faroqhi, S. (1984). Mohair Manufacture and Mohair Workshops in Seventeenth Century Ankara. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 41(1-4), 211-236.
- Faroqhi, S. (2003). Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Faroqhi, S. (1997). Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, (Çev. Elif Kılıç), Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Faroqhi, S. (2023). Women in the Ottoman Empire. A Social and Political History. London: I. B. Tauris.
- Gavin, L. (1997). American Women in World War I: They Also Served. Univesity Press of Colorado.
- Geddes, R. R. & Tennyson, S. (2013). Passage of the Married Women's Property Acts and Earnings Acts in the United States: 1850 to 1920. *Research in Economic History*. JAI Press, 145-189.
- Gerber, H. (1980). Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700. *International Journal of Middle East Studies*, 12 (3), 231-244.
- Goldin, C. (1995). The U-Shaped Female Labor Force Function in Economic Development and Economic History. Schultz TP Investment in Women's Human Capital and Economic Development, University of Chicago Press, 61-90.
- Goldin, C. (1990). Understanding the Gender Gap An Economic History of American Women. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Griffith, N. (2017). Dower Rights. Women in American history: A Social, Political, and Cultural Encyclopedia and Document Collection, (Ed. Peg A. Lamphier ve Rosanne Welch), Santa Barbara, California: ABC-CLIO, 251-252.
- Gündem, Ö. (2020). Osmanlı Kadını ve Mekân İlişkisi Üzerine Bir Örnek: İstanbul Avrat Pazarı. *International Academic Studies on Social and Education Sciences* (Ed. Mehmet Dalkılıç), Gece Akademi, 241-254.
- Güzel, Ş. (1985). Tanzimattan Cumhuriyete Toplumsal Değişim ve Kadın. Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.3-4, İstanbul.
- Hill, J A. ve United States Bureau of the Census. (1907). Statistics of Women at Work : Based on Unpublished Information Derived from the Schedules of the Twelfth Census, 1900. Washington: G.P.O.
- Imber, C. (2010). Women as Outsiders The Inheritance of the Agricultural Land in the Ottoman Empire. *Across the Religious Divide Women, Property, and Law*

in the Wider Mediterranean (ca. 1300-1800) (Ed. Jutta Gisela Sperling and Shona Kelly Wray), Routledge, 256-269.

- Ingalls Lewis, S. (2020). More Than Just Penny Capitalists: The Range of Female Entrepreneurship in Mid-Nineteenth-Century US Cities. *Female Entrepreneurs in the Long Nineteenth Century: A Global Perspective* (Ed. Jennifer Aston ve Cathrine Bishop), Palgrave Macmillan, 243-265.
- İnalçık, H. (2017). Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I 1300-1600. (Çev. Halil Berkay), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İsvan, N. A. & Schick, İ. C. (2009). Economics: Global Markets: The Ottoman Empire. *Encyclopedia of Women & Islamic Cultures* (Ed. Suad Joseph) Consulted online on 28 May 2023 http://dx.doi.org.ezp-prod1.hul.harvard.edu/10.1163/1872-5309_ewic_EWICCOM_0232a First published online: 2009
- Jennings, R. C. (1975a). The Office of Vekil (Wakil) in 17th Century Ottoman Sharia Courts. *Studia Islamica*, 42, 147-169.
- Jennings, R. C. (1975b). Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Court of Anatolian Kayseri. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 18(1), 53-114.
- Jensen, J. M. (1991). *Promise to the Land. Essays on Rural Women*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Kafadar, C. (1993). Tanzimat'tan Önce Selçuk ve Osmanlı Toplumunda Kadınlar. *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın Anadolu Kadınının 9000 Yılı*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Müdürlüğü.
- Karakışla, Y. S. (2014). *Osmanlı Hanımları ve Kadın Terzileri (1869-1923)*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Karakışla, Y. S. (2015). *Osmanlı imparatorluğu'nda Savaş Yılları ve Çalışan Kadınlar: Kadınları Çalıştırma Cemiyeti (1916-1923)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keçeci Kurt, S. (2011). *Osmanlı Devleti'nde Kadın Eğitimi Harem'den Mektebe*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1984). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kurnaz, Ş. (1996). *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Lerner, G. (1971). *The Woman in American History*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Lunardini, C. (1994). *What Every American Should Know About Women's History*. Bob Adams INC.
- Mahir Metinsoy, E. (2017). *Ottoman Women during World War I*. Cambridge University Press.

- Masters, B. (2009). Markets. *Encyclopedia of the Ottoman Empire* (Ed. Gábor Ágoston & Bruce Masters), New York: Facts On File Inc., 349–50.
- Matthei, J. A. (1982). *An Economic History of Women in America: Women's Work, the Sexual Division of Labor, and the Development of Capitalism*. New York: Schocken Books.
- Maydaer, S. (2006). Osmanlı Klâsik Döneminde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 30-46.
- McCammon, H. J., Arch, S. C., & Bergner, E. M. (2014). A Radical Demand Effect: Early US Feminists and the Married Women's Property Acts. *Social Science History*, 38(1-2), 221–250.
- Moore, L. (2013). Women and Property Litigation in Seventeenth-Century England and North America. *Married Women and the Law* (Ed. Tim Stretton and Krista J. Kesselring), McGill-Queen's University Press.
- Murphy, J. F. (1918). Letter to Military Intelligence About Women in Labor. U.S. National Archives, NAID: 7290255, Container ID: Box 12. <https://catalog.archives.gov/id/7290255>
- Nettels, C. P. (1938). *The Roots of American Civilization*. New York: F.S. Crofts & Co.
- Oktar, T. (1998). *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti-İslamiyesi*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Oktar, T. ve Özdeğer, M. (2022). Osmanlı'da Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Müslüman Kadın Gedikleri. *XVIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 1-5 Eylül) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. 5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ökçün, G. (1984). *Osmanlı Sanayii 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistikleri*, İstanbul: Hil Yayın.
- Özbay, R. D. (2003). 19. Yüzyılda Osmanlıda Devletin Emek İstihdamı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özvar, E. (1999). Osmanlı Tarihini Dönemlendirme Meselesi ve Osmanlı Nasihat Literatürü. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 7, 135-151.
- Quataert, D. (1991). Ottoman Women, Households, and Textile Manufacturing, 1800-1914. *Women in Middle Eastern history: Shifting Boundaries in Sex and Gender*. (Ed. Keddie, N. R., & Baron, B.), Yale University Press, 161-176.
- Schick, İ. C. ve İsvan, N. A. (2009). Economics: World Markets: The Ottoman Empire. *Encyclopedia of Women & Islamic Cultures*, (Ed. Suad Joseph), Consulted online on 28 May 2023 http://dx.doi.org.ezp-prod1.hul.harvard.edu/10.1163/1872-5309_ewic_EWICCOM_0247 First published online: 2009
- Smuts, R. W. (1976). *Women and Work in Amerika*, New York: Shocken Books.

- Sobek, M. (2001). New Statistics on the U.S. Labor Force, 1850-1990. *Historical Methods*, 34, 71-87.
- Şen, Ö. (2007). *Osmanlı'da Köle Olmak Esaretten Özgürlüğe Geçiş Süreci*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Başkanlığı (2015). *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Kadın*. İstanbul: Bion Matbaacılık.
- Willard, F. E. (1897). *Occupations for Women*. New York: The Success Company.
- Woodcock Tentler, L. (1979). *Wage-Earning Women: Industrial Work and Family Life in the United States, 1900-1930*. New York: Oxford University Press.
- Yalom, M. (2001). *A History of the Wife*, New York: Harper Collins Publishers.
- Yılmaz Koca, K. (1998). *Osmanlı'da Kadın ve İktisat*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Zarinebaf, F. (2010). From Mahalle (Neighborhood) to the Market and the Courts Women, Credit, and Property in Eighteenth-Century İstanbul. *Across the Religious Divide Women, Property, and Law in the Wider Mediterranean (ca. 1300-1800)* (Ed. Jutta Gisela Sperling and Shona Kelly Wray), Routledge, 224-237.
- Zarinebaf-Shahr, F. (2001). The Role of Women in the Urban Economy of İstanbul, 1700–1850. *International Labor and Working Class History*, 60 (60), 141–152.
- Zayac, S. R. Z. ve R. A. Jr. Zayac. (2005). Georgia's Married Women's Property Act: Effective Challenge to Coverture. *Texas Journal of Women and the Law*, 15 (1), 81-106.

EK-1: 1890 ve 1900 Yıllarında 15 Yaş ve Üstü Eli Ekmek Tutan Kadınlara İlişkin United States Bureau of the Census Tarafından 1907 Yılında Hazırlanmış İstatistikler

TABLE 222.—INCREASE IN THE NUMBER OF FEMALE BREADWINNERS 15 YEARS OF AGE AND OVER, CLASSIFIED

OCCUPATION.	FEMALE BREADWINNERS 15 YEARS OF AGE AND OVER.							
	Aggregate.				Native white—both parents native.			
	1890	1900	Increase, 1900 to 1900.		1900	1900	Increase, 1900 to 1900.	
	Number	Number	Number	Per cent.	Number	Number	Number	Per cent.
All occupations.....	5,087,000	3,712,144	1,294,925	34.9	1,825,850	1,310,118	515,732	39.4
1 Agricultural pursuits.....	811,744	795,131	216,610	30.4	274,332	190,291	83,541	43.8
2 Agricultural laborers.....	497,886	363,754	131,312	36.9	92,291	60,322	31,969	34.6
3 Farmers, planters, and overseers.....	405,788	226,427	91,361	35.9	179,473	138,427	40,231	29.4
4 Other agricultural pursuits.....	6,709	3,153	917	13.8	2,630	2,122	544	25.8
6 Professional service.....	130,766	311,241	179,523	38.4	275,765	211,716	64,049	30.3
7 Actresses, professional show-women, etc.....	6,819	4,491	2,328	51.8	2,884	2,170	714	101.1
8 Artists and teachers of art.....	10,960	19,775	214	2.0	7,621	7,012	7,290	131.7
9 Literary and scientific persons.....	3,900	2,764	3,235	186.7	4,430	2,983	2,340	113.1
10 Musicians and teachers of music.....	32,321	34,433	17,822	51.8	31,264	27,650	10,588	44.7
11 Officials (government).....	8,125	4,873	3,251	66.7	6,132	3,708	2,361	61.2
12 Physicians and surgeons.....	7,899	4,557	2,942	102.4	4,881	3,392	1,694	52.3
13 Teachers and professors in colleges, etc.....	227,945	245,309	87,680	38.5	205,540	187,067	42,200	39.3
14 Other professional service.....	11,282	3,565	7,777	221.9	6,746	2,298	4,318	151.6
15 Domestic and personal service.....	2,012,040	1,590,187	421,853	36.5	554,933	427,231	127,602	29.9
16 Barbers and hairdressers.....	5,331	2,779	2,754	99.1	1,791	774	92	110.8
17 Boarding and lodging house keepers.....	10,517	32,293	26,919	92.6	31,773	17,100	14,743	96.6
18 Hotel keepers.....	8,143	3,751	3,209	121.0	3,845	3,146	1,900	61.4
19 Housekeepers and stewardesses.....	147,103	86,060	61,014	76.9	77,963	46,823	31,170	66.6
20 Janitors and sextons.....	8,928	2,863	5,223	186.4	1,153	471	292	195.3
21 Laborers (not specified).....	111,501	30,221	41,182	121.6	29,613	7,734	14,879	192.4
22 Landowners.....	332,661	215,123	117,541	51.6	42,322	10,347	22,905	116.8
23 Nurses and midwives.....	108,758	41,266	67,082	163.3	41,860	17,480	28,380	136.9
24 Servants and waitresses.....	1,213,828	1,145,255	60,573	6.0	321,733	311,179	12,554	3.9
25 Other domestic and personal service.....	36,340	8,554	7,792	91.1	1,504	2,787	1,737	62.1
26 Trade and transportation.....	494,126	222,553	271,573	122.0	228,349	109,729	117,909	127.1
27 Agents.....	20,338	4,853	5,683	117.1	6,677	3,146	3,333	99.8
28 Bookkeepers and accountants.....	24,829	22,666	40,214	165.4	20,290	14,922	21,328	112.1
29 Clerks and copyists.....	84,736	62,817	20,999	31.3	11,918	21,431	19,487	114.4
30 Merchants and dealers (except wholesale).....	31,006	22,284	8,724	31.5	10,561	7,807	3,960	41.8
31 Packers and shippers.....	18,671	6,147	12,528	264.8	6,711	1,836	4,853	265.5
32 Saleswomen.....	146,377	57,171	49,106	156.1	41,541	21,781	39,780	182.6
33 Steamfitters and typewriters.....	80,912	21,214	41,618	303.0	41,609	12,961	32,648	275.1
34 Telegraph and telephone operators.....	22,414	8,801	11,011	167.2	12,284	8,201	8,896	192.2
35 Other persons in trade and transportation.....	18,419	9,058	9,969	103.3	9,823	2,791	1,632	114.7
36 Manufacturing and mechanical pursuits.....	1,256,803	961,929	265,161	26.7	462,541	379,363	112,630	29.7
37 Bookbinders.....	15,171	11,271	3,000	34.6	4,707	3,041	1,733	37.6
38 Boot and shoe makers and repairers.....	38,285	25,918	3,107	16.2	11,100	13,922	1,218	10.9
39 Boxmakers, paper.....	15,902	12,325	3,667	29.8	3,963	3,729	1,343	35.4
40 Confectioners.....	8,208	3,758	3,258	101.4	2,552	1,582	1,375	91.1
41 Glassmakers.....	7,443	3,608	3,033	109.1	4,190	2,017	2,063	103.3
42 Gold and silver workers.....	6,158	3,254	2,065	99.3	1,705	1,036	609	63.6
43 Paper and pulp mill operatives.....	9,163	8,759	145	3.1	2,669	2,298	91	17.9
44 Printers, lithographers, and presswomen.....	15,770	12,026	3,741	31.1	9,662	6,200	2,462	36.4
45 Rubber factory operatives.....	7,238	6,331	167	11.5	1,334	1,100	143	12.0
46 Textile mill operatives.....	230,376	211,112	39,281	18.6	87,258	55,527	29,791	48.1
47 Locomotive operatives.....	104,911	84,290	21,721	24.6	36,911	21,671	17,252	79.8
48 Cotton mill operatives.....	111,981	111,281	11,281	10.0	42,528	42,528	11,804	38.4
49 Hosiery and knitting mill operatives.....	29,291	31,108	11,092	32.8	9,633	4,072	5,561	102.1
50 Woollen mill operatives.....	28,961	31,128	13,128	45.3	3,389	2,041	1,348	44.3
51 Other textile mill operatives.....	47,484	44,583	3,491	9.0	16,474	11,673	1,719	10.3
52 Textile workers.....	692,158	598,277	104,881	17.8	298,388	200,129	38,259	14.2
53 Dressmakers.....	342,229	246,308	52,271	18.0	154,912	129,768	24,114	18.6
54 Hat and cap makers.....	2,208	6,522	786	35.6	2,208	2,801	211	31.5
55 Milliners.....	88,912	60,633	21,572	24.3	47,943	31,835	16,068	31.8
56 Seamstresses.....	144,270	115,929	4,629	1.1	61,741	49,846	18,280	31.9
57 Shirt, collar, and cuff makers.....	29,599	13,531	13,525	99.0	12,118	5,149	6,975	115.8
58 Tailors.....	65,854	65,188	8,861	8.3	18,657	12,528	4,971	15.6
59 Other textile workers.....	29,024	10,401	9,521	92.3	7,653	2,668	1,962	196.9
60 Tobacco and cigar factory operatives.....	40,732	35,823	14,472	36.0	18,546	7,014	6,852	97.7
61 Other manufacturing and mechanical pursuits.....	139,627	71,978	28,649	109.3	51,015	22,474	29,271	196.5

*Comprises in 1900 continental United States, the territories of Alaska and Hawaii, and persons in the military and naval service of the United States (including civilian employees) stationed abroad; in 1900, continental United States only.

†Decrease.

Kaynak: Hill, J. A. ve United States Bureau of the Census. (1907). Statistics of Women at Work : Based on Unpublished Information Derived from the Schedules of the Twelfth Census, 1900. Washington: G.P.O. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.32044087364592&view=1up&seq=182>

KAMUDA TEKNOLOJİ VE YENİLİK YÖNETİMİNDE KADINLAR

Dr. Senem DEMİRKİRAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Trakya Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-9835-4963
- ❖ Mail: senemdemirkiran@trakya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akca, E.B.,Kaya, B., (2016), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Dijital Bölünme ve Farklı Yaklaşımlar, *Intermedia International e-Journal*, 3(5), ss.301-319.
- Aktepe, E. and Atay, İ. M. ,(2017), Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), pp.410-420.
- Alam,K., Ali,M.A., Erdiaw-Kwasie,M.O.,Murray,P.A.,Wiesner, R.,(2022), Digital transformation among , SMEs: does gender matter?, *Sustainability*,14,1-20
- Badagliacco, J. M.,(1990),Gender and race differences in computing attitudes and experience, *Social Science Computer Review*, 8(1), pp.42–63.
- Bakola, L., Chaidi,I., Drigas,A., Skianis,C., Karagiannidis,C.,(2022), Women with Special Educational Needs. Policies & ICT for Integration & Equality, *Technium Social Sciences Journal*, 28, pp.67-75.
- Cankurtaran, Ö.,Küçükarslan G.K., (2022), Toplumsal Cinsiyete Dair Kavramlar, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, Edt: Prof.Dr.Aksu Bora ve Dr.Öğr.Üyesi Şengül İnce, Hacettepe Üniversitesi Yayınları,
- Chaidi,I.,Papoutsis,C., Drigas,A., Skianis,C.,(2022), Women: E-Entrepreneurship and Emotional Intelligence, *Technium Social Sciences Journal*,30,pp. 214-237.
- Chohan,S.R.,Hu, G., (2022), Strengthening digital inclusion through e-government: cohesive ICT training programs to intensify digital competency, *Information Technology for Development*, 28(1), pp.16-3.
- Corneliussen,H.G., (2021), Unpacking the Nordic Gender Equality Paradox in ICT Research and Innovation, *Feminist, Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics*, 5(2), 25,pp.1-11.
- Corneliussen,H.G., (2021a), Women Empowering Themselves To Fit Into ICT, *Technology And Women’s Empowerment*, Ed: Ewa Lechman,Routledge, London and New York.pp.46-62.
- Çıngı, H., Örnekme Kuramı, (1994), Hacettepe Üniversitesi Yayınevi, Ankara.
- Da Costa,D.,(2008), “Spoiled Sons ” and “Sincere Daughters”: Schooling, Security, and Empowerment in Rural West Bengal, India, *Journal of Women and Culture*,pp.282-308.
- Damiani,F., Rodríguez-Modroño,P., (2022), Measuring Women's Digital Inclusion. A poset-based approach to the Women in Digital Scoreboard, *DEMB Working Paper Series*,pp.1-27.
- Dixon,L.J.,Correa,T., Straubhaar,J.,Covarrubias,L., Graber,D., Spence, J., Rojas, V.,(2014), Gendered Space: The Digital Divide between Male and Female Users in Internet Public Access Sites, *Journal of Computer - Mediated Communication*, 4,pp.991-1009.
- Doğan, N.K.,(2012), Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, BİT, ve Kurumsal Altyapı: Dinamik Panel Veri Analizi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 2012 Cilt: 49 Sayı: 574,pp.68-86.

- Dollar, D. and Gatti, R. (1999). Gender inequality, income and growth: are good times for women? Policy research report on gender and development, Working Paper Series, No 1, The World Bank.
- Ertl,B., Zauchner-Studnicka,S.,(2020), Game-Based Learning for Facilitating Gender Equity in ICT, *International Journal of Gender, Science and Technology*, 12 (2),pp.223-245.
- Global Gender Gap Report 2021 - The World Economic Forum, <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021>
- Graft,V.,(2020), Inclusiveness in a Digitizing World–Investigating ICT and Women's Empowerment, Research paper, Twenty-Eighth European Conference on Information Systems (ECIS2020), Marrakesh, Morocco, pp.1-19.
- Hilbert, M., López,P., (2011), The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information, Article in Science, A Dissertation Presented to the Faculty Of The Usc Graduate School University Of Southern California In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Doctor Of Philosophy.pp.1-261.
- Koskivaara, E., Somerkoski,B.,(2020), Alumni Reflections on Gender Equality in the ICT Context, I3E 2020: Responsible Design, Implementation and Use of Information and Communication Technology pp 380–386.
- Kucuk,N., Balcilar,M., (2010), On the Gender Gap, ICT, and Institutional and Social Infrastructure: A Dynamic Panel Data Analysis, https://hd-ca.org/?s2member_file_download_key=00e5f5684eb710eb5a6df312f64475f3&s2member_file_download=/Kucuk_Balcilar.pdf
- Krchová,H., Höesová, KŠ, (2021), Selected determinants of digital transformation and their influence on the number of women in the ICT sector, *Entrepreneurship And Sustainability Issues*,8(4),pp. 524- 535.
- Lagesen,V. A., (2008), “A Cyberfeminist Utopia? Perceptions of Gender and Computer Science among Malaysian Women Computer Science Students and Faculty”, *Science, Technology, & Human Values*, Volume 33, Issue 1, pp.5-27.
- Leenders,A.R.,(2022), How Can UN Digital Policy Enable the Rights of Women?, *RUDN Journal of Political Science*,24 (1),pp.53-63.
- Mishra,G., Kiran, U.V., (2015), Role of Ict in Achieving Complete Gender Equality in India, *International Journal of Technical Research and Applications*, 3 (3), pp. 184-189.
- Oktal,Ç.,(2017), BİT Kullanımında Toplumsal Cinsiyet Ayırımı, http://ceur-ws.org/Vol-2045/29_Bilisim_2017_paper_16.pdf
- O'Donnell, A., & Sweetman, C. (2018). Introduction: gender, development and ICTs. *Gender & Development*, 26(2), 217-229.
- Palomares-Ruiz,A., Cebrián,A.,López-Parra, E. and García-Toledano,E., (2020), ICT Integration into Science Education and Its Relationship to the Digital Gender Gap, *Sustainability*, 12, pp.1-9.
- Papoutsis,C., Chaidi,I., Drigas,A., Skianis,C., Karagiannidis,C.,(2022), Emotional

Intelligence & ICTs for Women and Equality, *Technium Social Sciences Journal*,27,pp.253-268.

- Perifanou,M.A., (2020), Gender Digital Divide in Europe, *International Journal of Business, Humanities and Technology*,10 (4),pp.7-14.
- Prendes-Espinosa, M., García-Tudela, P., and Solano-Fernández, I. (2020). Gender equality and ICT in the context of formal education: A systematic review. *Comunicar*, 63, pp.9-20.
- Sandys,E., (2005), Gender equality and empowerment of women through ICT, United Nations Division for the Advancement of Women Department of Economic and Social Affairs,pp.1-36.
- Shava, E., (2021), Gender Equality in Information Communication Technology (ICT) for Attaining Sustainable Development Goal Number 5 in South Africa, *Gender and Behaviour*, 19 (2),pp. 17906- 17917.
- Shek,S.,(2019), Hong Kong Chapter: Why Aren't There More Women in Tech?, https://www.internetsociety.org/blog/2019/06/hong-kong-chapter-why-arent-there-more-women-in-tech/?gclid=Cj0KCQjwgMqSBhDCARIsAIIvN1WeYmy4Sonuz_zKEKw8OnkxqGiGUyDhjfcKbLsym9Aui4E2p4EmGNMaAvIEEALw_wcB
- Shukla,A., Kushwah,P., Jain,E., (2021), Role of ICT in emancipation of digital entrepreneurship among new generation women, *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 15 (1), pp.137-154.
- Stewart, C. J., Cash Jr, W. B. (1985), *Interviewing: Principles and practices*. Dubuque, IA: Wm. C.
- Tarantino,L., Di Marco, A., (2021), Gender equality: the need for explicit address and actions in ICT and Socio-Technical Systems agendas, 7th International Workshop on Socio-Technical Perspective in IS development (STPIS 2021) 11-12 October, Trento, Italy,pp.258-267.
- Ó Siochrú,S., Atwell, G., (2019), Evaluation Of Unesco's Work In Information And Communication Technologies (Ict) In Education, UNESCO KFIT project: "ICT Transforming Education in Af,p.11.
- Weber-Lewerenz,B.,Vasiliiu-Feltes,I., (2022), Empowering Digital Innovation by Diverse Leadership in ICT–A Roadmap to a Better Value System in Computer Algorithms, *Humanistic Management Journal*, 7,pp.117–134.
- Valberg,S. (2020),ICT, Gender, and the Labor Market: A Cross-Country Analysis, *Digitalisation and Development Issues for India and Beyond*,Eds: Dibyendu Maiti • Fulvio Castellacci, Arne Melchior, Springer Nature Singapore Pte Ltd.,pp.375-405.
- Vyas-Doorgapersad,S., (2022), The Use of Digitalization (ICTs) in Achieving Sustainable Development Goals, *Global Journal of Emerging Market Economies*, pp.1-14.

KADIN İSTİHDAMI VE KADINLARIN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ DURUMU

Dr. Öğr. Üyesi Serhat ALPAĞUT

- ❖ Kurum Bilgisi: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eleşkirt Meslek Yüksekokulu, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-7326-4048
- ❖ Mail: salpagut@agri.edu.tr

KAYNAKLAR

- Berber, M., & Eser, B. Y. (2008). Türkiye'de kadın istihdamı: ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. *The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 10(2), 1-16.
- Dedeoğlu, S. (2009). Türkiye'de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2, 41-54.
- Güdek-Gölçek, Ş. (2019). Neoliberal politikaların Türkiye'de kadın istihdamına etkisi. *Sosyoekonomi*, 27(41), 129-150.
- ILO (2022) The International Labour Organization. The World Employment and Social Outlook – Trends 2022. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_834081.pdf. Erişim (14.01.2023).
- ILOSTAT. World Employment and Social Outlook <https://ilostat.ilo.org/data/>. Erişim (09.01.2023).
- İŞKUR (2023) Türkiye İş Kurumu. 2023 mali yılı performans programı. <https://media.iskur.gov.tr/64427/2023-mali-yili-performans-programi.pdf>. Erişim (15.01.2023).
- Özmen, F. (2012). Türkiye'de kadın istihdamı ve mikro kredi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(6), 109-130.
- SBB (2019). Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 100. Yıl Türkiye Planı, 11. Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf. Erişim (16.01.2023).
- Serel, H., & Özdemir, B. S. (2017). Türkiye'de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 15(3), 132-148.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. İşgücü İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>. Erişim (11.01.2023).

SOSYOLOJİNİN TARİHİNDE BİR KADIN SOSYOLOG: LAURA JANE ADDAMS

Dr. Öğr. Üyesi Sibel EZGİN-AĞILLI

- ❖ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-1403-9163
- ❖ sibel.ezgin@bilecik.edu.tr

KAYNAKÇA

- Addams, J. (1906). The Modern City and The Municipal Franchise for Women, *NAWSA Convention*, Baltimore, Maryland, 7-13
<https://archive.org/stream/moderncitymunicipi00adda#page/n1/mode/2up>
- Addams, J. (1972). *The Spirit of Youth and the City Streets*. University of Illinois Press.
- Bryan, M. L. M., Angury, M. D., & Skerrett, E. (2003). *The Selected Papers of Jane Addams: Volume 1, 1860–81*. University of Illinois Press.
- Deegan, M. J. (1988). *Jane Addams and the Men of the Chicago School, 1892-1918*. Routledge.
- Deegan, M. J. (2010). Jane Addams on citizenship in a democracy. *Journal of Classical Sociology*, 10(3), 217–238.
- Deegan, M. J. (2018) Jane Addams, Her Neighbors and the Hull-House School of Sociology: on Race, Class, Gender, and Peace, 1889–1935 (39-57) *Jane Addams' Sociology and the Spirit of Social Entrepreneurship*, (Ed. Misheva V. & Blasko, A.), Sweden: Uppsala University.
- Elshtain, J. B. (2002). *Jane Addams and the Dream of American Democracy*. Basic Books.
- Goodwin, A. G. & Scimecca, A. J. (2018) *Klasik Sosyoloji Teori, Sosyolojinin Vaadinin Yeniden Keşfi*, İstanbul: Say Yayınları
- Hamington, M. (2022). Jane Addams. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall Edition), (Ed. Zalta, N. E. & Nodelman, U.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/addams-jane/>>.
- Hutter, M. (2018) Urban Imagery, Community and the Future of New Orleans (203-219) *Jane Addams' Sociology and the Spirit of Social Entrepreneurship*, (Ed. Misheva V. & Blasko, A.) Sweden: Uppsala University
- Kaya, T. (2018). Jane Addams' in Perspektifinden Kent Yönetimi ve Kadınlar. *Fe Dergi*, 10(2), 164-174.
- Kaya, T. (2017). Yerleşim Evleri ve Göçmenden Vatandaşa: Hull House Örneği. *İnsan Hakları Yıllığı*, 35, 79-95.
- Knawa, A. M. (1978). Jane Addams and Josephine Dudzik: Social Service Pioneers, *Polish American Studies* 35,1(2), 13- 22.
- Knight, L. W. (2004) *Eylemci Bir Ruh: Jane Addams*. (Çev. Ed. Cankurtaran Öntaş, Ö.) Ankara: Ayizi Kitap.
- Lee, K. J. & Dieser, R. B. (2020) Ada S. McKinley: A hidden history of African American settlement house in Chicago. *Leisure Sciences*, 45(4), 351-367.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınevi

- Panza, S. (2017). Jane Adams: an experience of multicultural education and social care. Chicago, 1889–1910. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 2(7), 306-311.
- Schneiderhan, E. (2011). Pragmatism and empirical sociology: the case of Jane Addams and Hull-House, 1889–1895. *Theory and Society*, 40, 589-617.
- Schneiderhan, E. (2018). Jane Addams and the Creativity of Helping (189-203) *Jane Addams' Sociology and the Spirit of Social Entrepreneurship*, (Ed. Misheva V. & Blasko, A.) Sweden: Uppsala University.
- Schultz, R. L.(2007). Introduction. *In Residents of Hull-House, Hull-House Maps and Papers*. University of Illinois Press.
- Scimecca, J. A., & Goodwin, G. A. (2003). Jane Addams: The first humanist sociologist. *Humanity & society*, 27(2), 143-157.
- Shields, P. M. (2006) Democracy and the social feminist ethics of Jane Addams: A vision for public administration, administrative, *Theory & Praxis*, 28(3), 418-443.

BÜYÜK SEYYAH İBN BATTÛTA'NIN GÖZÜNDEN 14. YÜZYIL İSLÂM DÜNYASINDA KADIN

Dr. Öğr. Üyesi Sinan TARİFCİ

- ❖ Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-9218-6193
- ❖ Mail: sinantar@hotmail.com

KAYNAKLAR

- Aykut, A. S. (1999). İbn Battûta. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XIX, 361-368.
- Bolelli, N. (1998). Kadınların Hadis İlmindeki Yeri. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Buharalı, E. (1990). Türklerde matem alâmetleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 65, 149-159.
- Eren, M. (2003). Kadınların hadis ilmine katkıları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1, XLIV, 83-110.
- Hacıgökmen, M. A. (2013). Türklerde yas âdeti temelleri ve sonuçları. *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür –Prof. Dr. Nejat Göyünç’e Armağan-*. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 393-422.
- İbn Battûtâ. (2014). İbn Battûta Seyahatnâmesi. (çev. Aykut, A. S.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1987). İbn Battûta. *MEB İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, V/1, 708-711.
- Kamalov, İ. (2011). Altın Orda Hanlığı’nda kadınlar. *Ortaçağda Kadın*. (ed. Çetin, A.). Ankara: Lotus Yayınevi, 593-604.
- Konukçu, E. (1991). Bağdat Hatun. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, IV, 444.
- Miquel, A. (1986). İbn Battûta. *The Encyclopaedia of Islam*, New Edition, III, Leiden: E. J. Brill, 735-736.
- Spuler, B. (2011). İran Moğolları -Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350. (çev. Köprülü, C.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Turan, O. (2006). Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi -Türk Dünya Nizâmının Millî, İslâmî ve İnsânî Esasları-. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Waines, D. (2012). İbn Battûta’nın Destansı Seyahati -Bir Ortaçağ Maceraperestinin Sıradışı Hikâyeleri-. (çev. Kılıç, E.). İstanbul: Alfa Yayınları
- Yılmaz, M. (2008). İbn Hacer’in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler. Ankara: Araştırma Yayınları.

**TÜRKİYE' DE KADIN ARAŞTIRMA
BİRİMLERİ OLAN ÜNİVERSİTELERDEKİ
ÜST DÜZEY KADIN YÖNETİCİ
TEMSİLİNİN İNCELENMESİ**

Dr. Suna KÖSE

- ❖ ORCID: 0000-0003-2899-7204
- ❖ Mail: kosesuna26@gmail.com

KAYNAKLAR

- Acker, J. (1992). From sex roles to gendered institutions. *Contemporary Sociology*, 21(5), 565-569.
- Adaçay, F. R. (2018). Toplumsal cinsiyetin yaratılması ve sürdürülmesinde temel kurumların rolü. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 345-363.
- Akkaş, İ. (2019). cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi*, 23(77), 97-118.
- Bell, M. P, McLaughlin, M. E, Sequeira, J. M. (2002). Discrimination, harassment, and the glass ceiling: women executives as change agents. *Journal Of Business Ethics*, 37, 65-76.
- Bülbül, S. (2021). Glass ceiling in academia revisited: Evidence from the higher education System of Turkey. *International Journal Of Sociology*, 51(2), 87-104.
- Çağlayan, K. (2015). Üniversitede kadın akademisyenlik, *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi*, 4 (16): 22-23
- Dikmen N, Maden, D. (2012). Kadın akademisyenlerin görünmeyen emeği üzerine bir araştırma: Ordu Üniversitesi örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 257-288.
- Dunn, D, Gerlach, J. M, Hyle, A. E. (2014). Gender and leadership: Reflections of women in higher education administration. *International Journal of Leadership and Change*, 2(1), 2.
- Healy, G, Özbilgin, M, Aliefendioğlu, H. (2005). Academic employment and gender: A Turkish challenge to vertical sex segregation. *European Journal of Industrial Relations*, 11(2), 247-264.
- İstanbul Üniversitesi, 2021, Kadın Buluşmayı I “İstanbul’daki Çalışma Hayatında Kadının Rolü” Erişim Adresi: <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/>
- Karakuş, H. (2016). Delik boru: Türkiye’deki akademisyen kadınlar üzerine bir analiz. *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 53(2), 533-556.
- Komsuoğlu, S. Ş. (2020). Akademik Kadın Çalışmaları Birimi. Erişim Adresi: <https://kadincalismalari.yok.gov.tr/hakkimizda>
- Mccammon, H. J, Campbell, K. E, Granberg, E. M, Mowery, C. (2001). How movements win: Gendered opportunity structures and us women's suffrage movements, 1866 to 1919. *American Sociological Review*, 49-70.
- Mizrahi, R, Aracı, H. (2010). Kadın yöneticiler ve cam tavan sendromu üzerine bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 149-156.
- Moi, T. (1999). What is a woman? and other essays, *New York: Oxford University Press*

- Nurbayani, S, Komariah, S., Nurohim, S, Nurhizky, D. (2019). Women's leadership as top management in educational institution: Society construction and cultural dilemma. *In 2nd International Conference on Research of Educational Administration and Management (ICREAM 2018)*, Atlantis Press, 311-314
- Örücü, E, Kılıç, R, Kılıç, T. (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir İli örneği. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 117-135.
- Özkanlı, Ö, White, K. (2008). Leadership and strategic choices: Female professors in Australia and Turkey. *Journal of Higher Education Policy And Management*, 30(1), 53-63.
- Özkaplan, N. (2013). Kadın akademisyenler: Cam tavanlar hala çok kalın. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 1-23
- Rincón, G. B, Domínguez, A. D. (2021). Academic career advances and gender gap. *Political Studies Review*, 1-21
- Sağlamer, G, Tan, M, Çağlayan, H. (2013). Türk Yükseköğretiminde kadın katılımı üzerine bir araştırma. *Türkiye’de Bilim, Mühendislik ve Teknolojide Kadın Akademisyenler Ağı*, İstanbul
- Savaş, G, Ertan, S, Yol F. (2018). Türkiye’deki üniversitelerin kadın araştırma merkezleri profili araştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1527-1547.
- Şentürk, B. (2015), Çokuz ama yokuz: Türkiye’deki akademisyen kadınlar üzerine bir analiz, *ViraVerita E-Dergi*, 2; 1-22.
- T.C Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Erişim Adresi: <https://www.tdk.gov.tr/>
- The World Economic Forum (Wef). Global gender gap report (2022). Erişim Adresi: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2022/>
- Tüik, Hanchalkı, İşgücü Araştırması (2012-2020), Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/>
- Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.
- Valian V. (2004). Beyond gender schemas: improving the advancement of women in academia. *NWSA Journal*, 16(1), 207-220.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2023). Özet öğretim elemanı sayıları raporu. Erişim Adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr>.

TURİZMDE KADIN İSTİHDAMINA DÖNÜK AB DESTEKLERİ: İŞSİZ GENÇ KADINLARIN İSTİHDAM HEDEFLİ AŞÇILIK VE PASTACILIK EĞİTİMİ PROJESİ ÖRNEĞİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Şerif BALDIRAN

- ❖ Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu,
- ❖ ORCID: 0000-0002-6948-5902
- ❖ baldiran@hotmail.com

¹ 30.07.2010- 29.07.2011 tarihleri arasında kadın istihdamının desteklenmesi amacıyla Kadın İstihdamını Destekleme Hibe Programı kapsamında Amasya Üniversitesi Amasya Meslek Yüksekokulu tarafından uygulanan İşsiz Genç Kadınların İstihdam Hedefli Aşçılık ve Pastacılık Eğitimi Projesi

KAYNAKLAR

- AB. (2023). *Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu Projeler Özeti*. 05 29, 2023 tarihinde ab.gov.tr: https://www.ab.gov.tr/files/CSD/kadin_istihdami_compendium.pdf adresinden alındı
- Arslan, M. (2020). *Türkiye’de Kadın İstihdamı Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı Ekonomi ve Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Baldıran, Ş. (2011). *İşsiz Genç Kadınların İstihdam Hedefli Aşçılık ve Pastacılık Eğitimi Projesi Nihai Teknik Raporu*. Amasya.
- Bayram, G. E. (2018). Kadın Girişimciler ve Turizm: Mevcut Durum ve Sorunlar Üzerine Sinop İlinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi* , DOI: 10.20491/isarder.2018.419 , 56-88.
- Çiçek, D., Zencir, E., & Kozak, N. (2017). Women in Turkish tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management* , 228-234.
- Erten, B. (2022). Türkiye’de ve Dünyada Kadın İstihdamı. *İktisat ve Toplum, Sayı 141* , 68-77.
- Gözüküçük, T. (2022). *TOPLUMSAL CİNSİYET AÇISINDAN TURİZM İSTİHDAMI: AVRUPA BİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA*. Nevşehir: NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANA BİLİM DALI, Yüksek Lisans Tezi.
- IKG. (2023). *Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)*. IPA - İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Program Otoritesi: <http://www.ikg.gov.tr/ipa/> adresinden alınmıştır
- ISKUR. (2013, 03 13). *Türkiye İş Kurumu, Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu Tamamlandı*. 03 13, 2013 tarihinde <http://www.iskur.gov.tr> : <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/default/kadinistihdamininoperasyonu.aspx> adresinden alındı
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de çalışma hayatında kadın istihdamı. *Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2012,32(1) , 231-260.
- SGK. (2022). *Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (WOMEN UP)*. 05 24, 2023 tarihinde sgk.gov.tr. adresinden alındı
- Tekeli, H. N. (2019). Women's Employment In Tourism Sector In Turkey, Issues Faced, And The Effect Of Glass Ceiling Syndrome On Women Workforce In Tourism. *Turkish Studies - Social Sciences, Volume 14 Issue 2,DOI: 10.7827/TurkishStudies.14650* , 179-191.
- Uğuz, S. Ç., & Topbaş, F. (2016). Turizmde Kadın İstihdamı ve Ücret Ayrımcılığı: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 27, Sayı 1* , 62-78.

- Women-Up. (2021). <https://www.sgkkadinistihdaminindesteklenmesi.org/women-up-nedir/>. 05 24, 2023 tarihinde Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (WOMENUP): <https://www.sgkkadinistihdaminindesteklenmesi.org/women-up-nedir/> adresinden alındı
- Yetiş, Ş. A., & Çalışkan, N. (2020). Turizm Sektöründe Kadın İstihdamı: Mevcut Duruma İlişkin Bir Değerlendirme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *SSN: 1304-4796*, 2020; 18(3) , 105-119.

EKOFEMİNİZM VE ÇEVRE HAREKETLERİNDE KADIN ETKİLİLİĞİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇILARI

Doç. Dr. Yeliz OKAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Yalova Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-8868-9436
- ❖ Mail: ylzakn@gmail.com

KAYNAKLAR

- Adams. A.J.(1995). *Ecofeminism and The Sacred*. New York : Continuum Press
- Adams C. J. & Gruen. L.(2003) *Ecofeminism Feminist Intersections With Other Animals And The Earth*. New York: Bloomsbury.
- Ahmed. S.(1999). *Bu Öteki ve Başka Ötekiler*, Çev. Elis Simson, Cogito YKY: İstanbul. 173-192.
- Alaimo, S., 2010. Material Engagements: Science Studies and the Environmental Humanities. *Ecozon, European Journal of Literature, Culture and Environment*, 1 (1), 69–74.
- Birkeland J. *Ecofeminism: Linking Theory and Practice*, G. Gaard (ed.), *Ecofeminism: Women, Animals and Nature*, Temple University Press, Philadelphia 1993.
- Bookchin. M. (2013). *Toplumu Yeniden Kurmak*. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin. M. (2019). *Özgürlüğün Ekolojisi*. İstanbul : Sümer Matbaacılık.
- Merchant C. (2005). *Radical Ecology, The Search For A Livable World*. New York: RoutledgeTaylor & Francis Group
- Çoban. A. (2018). *Ekolojik İhtilaflar ve Kapitalizm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Değirmenci.E. *Ekofeminizm Nedir ve Ne Gerek Vardı ?*, Son Dönemeç :Ekolojik Kriz, *Doğu- Batı Düşünce Dergisi*, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Demirağ.D. (2007). *Batı'nın Karşıtı Bir Batılı Olarak Jean Baudillard, Üç Ekoloji*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Dirlik.A. (2012). *Küreselleşmenin Sonu mu?*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dobscha, Susan. 2012. "Women and the Environment: Applying Ecofeminism to Environmentally-related Consumption ." *Advances in Consumer Research* 20 (1993): 36-40.
http://www.academia.edu/2808351/womwn_and_the_environment_applying_ecofeminism_to_environmental_ly-related_consumption.
- Merchant. C. (2020). *Doğanın Ölümü Kadınlar, Ekoloji ve Bilimsel Devrim*, İstanbul Otonom Yayıncılık .
- Merhant. C. (1998). *Ecological Revolutions Nature, Gender, and Science in New England*. England:North Carolina Press.
- Eaton.H. and Lorentzen. A.L. (2003). *Ecofeminism and Globalization: Exploring Culture, Context, and Religion*. New York : Rowman & Littlefield Publishers.
- Gaard G. (ed.), *Ecofeminism: Women, Animals and Nature*, Temple University Press, Philadelphia 1993.
- Göker.G. (2010). *Uygarlığın Tohumu Köylü Kadının Sandığında .Doğa ve Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar*. Der. : Emet Değirmenci, Henrich Böll

Stiftung Derneği Yayını. Erişim Tarihi: 30 Nisan 2022.<https://tr.boell.org/sites/default/files/2020.pdf>

- Harvey. D. (2017). Dünyanın Halleri, Çev. Kolektif. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kalonyo. H.D.(2021) Müştereklerin Çitlenmesi Ekseninde Kadınlar: Ekofeminist Perspektiften Türkiye’de Çevre Hareketleri , Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını , S. 231(3). İstanbul: Kare Yayıncılık.
- Warren K. J.(1997). Ecofeminism Women, Culture, Nature, Indiana University Press..
- Lorentzen.A.N.(1997), Indigenous Feet: Ecofeminism, Globalization, and the Case of Chiapas, Ed.Eaton.H. and Lorentzen.A.L.New York : Rowman & Littlefield Publishers.
- Mies. M.& Shiva.V.(2014). Ecofeminizm. New York :Zed Books.
- Mies. M.& Shiva.V.(2021). Ekofeminizm. İstanbul : Sinek Sekiz.
- Roussopoulos. D. (2017) Politik Ekoloji. İstanbul: Sümer Yayıncılık .
- Plumwood.V. (2017). Feminizm ve Doğaya Hükmetmek. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Van Den Berg. K.(2018) Environmental feminisms: A story of different encounters Feminist Political Ecology and the Economics of Care In Search of Economic Alternatives Edt.C. Bauhardt & W. Harcourt. New York : RoutledgeTaylor & Francis Group.
- Seçkin, E. (2016). An Analysis of Selected Cases of Environmental Move- ments in Turkey through an Ecofeminist Approach. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Shiva, V. (2010.) Staying Alive: Women, Ecology and Development. London: Zed Books.
- Siviliz.(2009). Ekosidi Engellemek İçin Ekofeminizm. Sayı.18.Erişim Tarihi: 15.Mayıs2023. <https://www.stgm.org.tr/2020-09/siviliz-nisan-2009-sayi-18.pdf>
- Steinbrugge,L., (1987), Das moralische Geschlecht. Theorien und literarische Entwürfe über die Nature der Frau in der franzo-sischen Aufklärung, Weinheim:Beltz Verlag.
- Greg.,G. (2020). Ekoleştirici Ekoloji ve Çevre Üzerine Kültürel Tartışmalar. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Toksoy, G.N. (2021). Dünyayı Yeniden Dokumak’ Shiva ve Mies’den Ekofeminizm, *Fe Dergi* 13(1), 101-106.
- King Y. Feminism and the Revolt of Nature, in “Heresis”, 13, *Feminism and Ecology*, 4, 1981.
- Kovel. J. (2017). Doğanın Düşmanı :Kapitalizmin Sonu mu ? Dünyanın Sonu mu ?. İstanbul: Metis Yayınları.

- Rao, Manisha. 2012. "Ecofeminism at the Crossroads in India: A Review." *DEP - Deportate, Esuli, Profughe* 20 (12): 124–42.
- Rgether. R.R, (1995). *Ecofeminism :Symbolic and Social Connections of the Oppression of Women and the Domination of Nature*. Edt. Adams.C.J. *Ecofeminism and The Sacred* . New York : Continuum.

GELECEĞİN İNTERNETİ WEB 3.0'DA CİNSİYET ÇEŞİTLİLİĞİNİN ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Zafer BOZYER

- ❖ **Kurum Bilgisi:** İskenderun Teknik Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü
- ❖ **ORCID:** 0000-0002-5243-3268
- ❖ **Mail:** zafer.bozyer@iste.edu.tr

Arş. Gör. Nazlı DEMİR

- ❖ **Kurum Bilgisi:** İskenderun Teknik Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Ekonomi Bölümü
- ❖ **ORCID:** 0000-0001-6597-3143
- ❖ **Mail:** nazli.demir@iste.edu.tr

*Kadın ile erkeğin arasındaki tek fark bedenleri,
Beden ise sadece ruhun kıyafeti.
Söz konusu ruhumuz ise eğer,
Kadın bedeninde de mükemmel ve iyi.*

**Sophia Elisabet Brenner
1659-1730**

KAYNAKLAR

- Alaghband, M. & Yee, L. (2022, Kasım 21). Even in the metaverse, women remain locked out of leadership roles. McKinsey & Company.
- Apple (2021, Aralık). Inclusion Diversity <https://www.apple.com/diversity/>
- Apple. (2023, Haziran 6). Introducing Apple Vision Pro [Video] Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=TX9qSaGXFyg>
- ArtTactic (2021, Kasım). NFT art market report. <https://news.artnet.com/market/nft-sales-just-16-percent-women-2030490>
- Balmès, T. (Director). (2019). Sing me a song. [Documentary] Arte France Cinéma & Close-Up Films.
- Barr, N., Pennycook, G., Stolz, J. A., & Fugelsang, J. A. (2015). The brain in your pocket: Evidence that smartphones are used to supplant thinking. *Computers in Human Behavior*, 48, 473-480.
- Bird, R. (1999). Cooperation and conflict: The behavioral ecology of the sexual division of labor. *Evolutionary Anthropology: Issues, News, and Reviews*, 8(2), 65-75.
- Boston Consulting Group (BCG). (2023, Şubat 16). Web3 already has a gender diversity problem. <https://www.bcg.com/publications/2023/how-to-unravel-lack-of-gender-diversity-web3>
- Curtis, M., Schmid, C., & Struber, M. (2012). Gender diversity and corporate performance. Credit Suisse, Research Institute.
- Engels, F. (2018). Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni (çev: Mustafa Tüzel). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Enuma Eliş (2022). Babilin yaratılış destanı: Enuma Eliş (çev: Selim F. Adalı & Ali T. Görgü). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- European Institute for Gender Equality (EIGE). (2021). Artificial intelligence, platform work and gender equality. <https://rm.coe.int/artificial-intelligence-platform-work-and-gender-equality/1680a56b24>
- Gılgamış Destanı. (2022). Gılgamış destanı (çev: Sait Maden). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Gomez-Herrera, E. and S. Koeszegi (2022) A gender perspective on artificial intelligence and jobs: the vicious cycle of digital inequality, Working Paper 15/2022, Bruegel
- Haas, R., Watson J., Buonasera T., Southon J., Chen J.C., Noe S., ... & Parker G. (2020). Female hunters of the early Americas. *Science Advances*, 6(45), eabd0310.

- Hamilton, R. (2012). *The liberation of women* (Routledge Library Editions Feminist Theory): A study of patriarchy and capitalism. Routledge.
- Hill, C., Corbett, C., & St Rose, A. (2010). *Why so few? Women in science, technology, engineering, and mathematics*. American Association of University Women. NW, Washington, DC.
- Hunt, V., Layton, D., & Prince, S. (2015). *Diversity matters*. McKinsey & Company, 1(1), 15-29.
- Jobs, S. (2007, Ocak 9). *Macworld 2007 - iPhone introduction* [Video]. Youtube https://www.youtube.com/watch?v=mqylGY_YSXA
- Johnson, M. M. (1988). *Strong mothers, weak wives: The search for gender equality*. University of California Press.
- Logitech (2022) *What (and who) is holding back women in technology?* <https://www.logitech.com/content/dam/logitech/en/mx/women-who-master/logi-wwc-report.pdf>
- Meta (2022, Temmuz). *Annual diversity report*. https://about.fb.com/wp-content/uploads/2022/07/Meta_Diversity-Data-Summary-Report_2022.pdf
- Microsoft (2021). *Global diversity & inclusion report*. <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RWNrak>
- Muller C. & Vasconcelos Aquiar. J. P. (2022, Mart 3). *What is the digital divide?* Community Networks, Internet Society. <https://www.internetsociety.org/blog/2022/03/what-is-the-digital-divide/>
- OECD (2001). *Understanding the Dijital Divide*. <https://www.oecd.org/sti/1888451.pdf>
- Swissinfo.cz (2022, Haziran 7). *Jump in cyber-attacks during Covid-19 confinement*. <https://www.swissinfo.ch/eng/jump-in-cyber-attacks-during-covid-19-confinement/45818794>
- UNESCO (2022, Eylül). *ITU/UNESCO broadband commission for sustainable development*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000383330>
- UNESCO (2023, Nisan 28). *Artificial Intelligence: UNESCO launches Women4Ethical AI expert platform to advance gender equality*. <https://www.unesco.org/en/articles/artificial-intelligence-unesco-launches-women4ethical-ai-expert-platform-advance-gender-equality>
- Waguespack, N.M. (2005). *The organization of male and female labor in foraging societies: Implications for early Paleoindian archaeology*. *American Anthropologist*, 107(4), 666-676.
- Williams, G. (2014). *Are you sure your software is gender-neutral?* *Interactions*, 21(1), 36-39.

- World Benchmarking Alliance (WBA). (2021, Mart). Digital inclusion benchmark 2021 insights report. <https://assets.worldbenchmarkingalliance.org/app/uploads/2022/03/2021-Digital-Inclusion-Benchmark-Insights-Report-March-2022.pdf>
- World Economic Forum (WEF) (2022). Global gender gap report 2022. <http://reports.weforum.org/globalgender-gap-report-2022>
- YÖK (2023). Yükseköğretim program atlası. <https://yokatlas.yok.gov.tr/>

CAMLARI KIRAN KADINLAR: LİDERLİK LABİRENTİ VE İLİŞKİLİ OLGULAR

Prof. Dr. Zihniye OKRAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Lefke Avrupa Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-9117-4991
- ❖ Mail: zokray@eul.edu.tr

Öğr. Gör. Dilem ÖKE

- ❖ Kurum Bilgisi: Lefke Avrupa Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-6947-8000
- ❖ Mail: doke@eul.edu.tr

Öğr. Gör. Beliz KÖROĞLU

- ❖ Kurum Bilgisi: Lefke Avrupa Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0002-3037-6813
- ❖ Mail: bkoroglu@eul.edu.tr

Araş. Gör. Tutku DOĞAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Lefke Avrupa Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0001-5634-1232
- ❖ Mail: tutkudogan22@gmail.com

Gülay AKVAN

- ❖ Kurum Bilgisi: Lefke Avrupa Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0009-0000-7757-3008
- ❖ Mail: gakvan@eul.edu.tr

KAYNAKLAR

- Achhnani, B., Gupta, B. (2022). Queen Bee: The Culprit or The Victim Of Sexism In The Organisation? *British Journal of Administrative Management*, 58, 63-70.
- Akbaş, G., ve Korkmaz, L. (2017). Kadın Yöneticiler: Görünmez Engellerin Gölgesinde Yükselme Çabası. *İş ve İnsan Dergisi*, 4(2), 73-86.
- Aksu, M., şahin, B., (2022). Kraliçe Ari Sendromu Bağlamında Kadınların Kariyer Yolunda Erilleşme Sorununun Teorik İncelemesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Dergisi, 1(1), 1-25.
- Albelda, R., & Tilly, C. (1997). *Glass Ceilings and Bottomless Pits: Women's Work, Women's Poverty*. Boston: South End Press.
- Alhas, F. (2020). Cam Uçurum: Efsane Avcısı. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 9-21.
- Alston, M. (2000). *Breaking through the grass ceiling: Women, power and leadership in agricultural organisations*. Amsterdam, Netherlands: Harwood Academic.
- APA Dictionary of Psychology.(n.d). Leadership Labyrinth, <https://dictionary.apa.org/leadership-labyrinth>: Son Erişim Tarihi: 17/01/2023
- Arora, S., & Kumari, N. (2022). Diverging Women on the Mommy Track to the Career Track. *Journal of International Women's Studies*, 23(5), 142-154.
- Bakırcı, K. (2020). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 190 sayılı Sözleşmesi ve 206 sayılı Tavsiye Kararı Işığında İş Yaşamında Şiddet, Taciz, Misilleme Ve Ev İçi Şiddet. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 151, 29-60.
- Barinaga, M. (1992). The pipeline is leaking. *Science*, 255(5050), 1366-1367.
- Barreto, M., Ryan, M. K., Schmitt, M. T. (2009). The Glass Ceiling in the 21st Century: Understanding Barriers to Gender Equality. *American Psychological Association*, 3-18. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv1chs6rj.6>
- Barton, L.C., & Ambrosini, V. (2013). The moderating effect of organizational change cynicism on middle manager strategy commitment. *The International Journal of Human Resource Management*, 24 (4), 721-746.
- Baykal, E. (2018). Sosyal Kimlik Teorisi Perspektifiyle Kraliçe Ari Sendromu. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 159-175.
- Bickford, N. (11 ekim 2011). Queen bees - an evolving species or an office myth?. [erişim tarihi: 28.05.20203] <https://www.ft.com/content/9bc76152-f3f9-11e0-b221-00144feab49a>
- Booth, A. L., Francesconi, M., & Frank, J. (2003). A sticky floors model of promotion, pay, and gender. *European Economic Review*, 47(2), 295-322.

- Brandford, A., & Brandford-Stevenson, A. (2021). Going up!: Exploring the phenomenon of the glass escalator in nursing. *Nursing Administration Quarterly*, 45(4), 295-301.
- Bruckmüller, S. ve Branscombe, N.R. (2010). The Glass Cliff: When and Why Women Are Selected As Leaders in Crisis Contexts. *British Journal of Social Psychology*, 49, 433- 451.
- Bruckmüller, S., Ryan, M. K., Rink, F., ve Haslam, S. A. (2014). Beyond The Glass Ceiling: The Glass Cliff and Its Lessons For Organizational Policy. *Social issues and policy review*, 8(1), 202-232.
- Buhr, K. J. (2011). Is there a glass escalator for male nurses in Canada?. *Nursing Leadership (Toronto, Ont.)*, 24(3), 86-100.
- Byrnes, J. (2005). Middle Management Excellence. Harvard Business School-Working Knowledge Blog.
- Casini, A. (2016). Glass ceiling and glass elevator. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*, 1-2.
- Collins, L. H., Chrisler, J. C., & Quina, K. (1998). *Career Strategies for Women in Academe: Arming Athena*. Thousand Oakes, CA: Sage Publications.
- Cook, A., & Glass, C. (2014). Above the glass ceiling: When are women and racial/ethnic minorities promoted to CEO? *Strategic Management Journal*, 35(7), 1080–1089.
- Cooper, J. J. (2001). Women middle managers' perception of the glass ceiling. *Women in management review*, 16(1), 30-41.
- Cotter, D. A., Hermsen, J. M., Ovadia, S., & Vanneman, R. (2001). The Glass Ceiling Effect. *Social Forces*, 80(2), 655-681.
- Cummins, H. A. (2005). Mommy Tracking Single Women in Academia When They Are Not Mommies. *Women's Studies International Forum*. 28: 222-231.
- Çitil, E. (2022). Women in Working Life and Overview of Studies on this Theme with 'Glass Ceiling' Concept. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 49, 379-391.
- David, A., Joan, M. H., Ovadia, S., & Vanneman, R. (2001). The glass ceiling effect. *Journal of Social Forces*, 80(2), 655-681.
- Davidson, M. J. (1997). *The black and ethnic minority woman manager: Cracking the concrete ceiling*. London, U.K.: Paul Chapman.
- Demirel, E. T. (2019). Tokenizm Teorisinin Türkiye Bağlamında İşlerliğine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 1-34.
- Dent, E. B., & Powley, E. H. (2002). Employees Actually Embrace Change: The Chimera of Resistance. *The Journal of Applied Management and Entrepreneurship*, 7(2), 56-73.

- Derks, B., Van Laar, C., Ellemers, N. (2016). The queen bee phenomenon: Why women leaders distance themselves from junior women. *The Leadership Quarterly*, 27, 456-469.
- Derks, B., Ellemers, N., Van Laar, C., De Groot, K. (2011). Do sexist Organizational Cultures Create The Queen Bee?. *British Journal of Social Psychology*, 50(3), 519-535.
- Derks, B., Van Laar, C., Ellemers, N., & de Groot, K. (2011). Gender-Bias Primes Elicit Queen-Bee Responses Among Senior Policewomen. *Psychological Science*, 22(10), 1243–1249. <https://doi.org/10.1177/0956797611417258>
- Dopson, S., & Stewart, R. (1990). What is happening to middle management?. *British Journal of Management*, 1(1), 3-16.
- Dourado, P. (2007). *The 60 second leader*. Chicester, UK: Capstone.
- Durmaz, Ş. (2016). İşgücü Piyasasında Kadınlar ve Karşılıkları Engeller. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 37-60.
- Dutton, J. E., Ashford, S. J., O'neill, R. M., Hayes, E., & Wierba, E. E. (1997). Reading the Wind: How Middle Managers Assess the Context for Selling Issues to Top Managers. *Strategic Management Journal*, 18(5), 407-423.
- Duyvejonck, B. (2021). 'One of the Guys': Women Leaders and Tokenism in Male-Dominated Environments. Yüksek lisans tezi, St. Catherine University.
- Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2009). Navigating the Labyrinth: For Women, The Glass Ceiling Has Been Replaced by Complex and Circuitous Obstacles to High Level Leadership Roles. *School Admisintrator*, 66(8), 10-15.
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of personality and social psychology*, 46(4), 735.
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (2000). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. In C. Stangor (Ed.), *Stereotypes and prejudice: Essential readings* (pp. 142–160). Psychology Press.
- Eagly, A. H., Carli, L. L., & Carli, L. L. (2007). *Through the labyrinth: The truth about how women become leaders* (Vol. 11). Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Eagly, A.H., Karau, S.J., Makhijani, M.G.(1992). Gender and the effectiveness of leaders: a meta-analysis. *Psychol Bulletin*, 3(1), 3-22.
- Ece, S., (2022). Kadın Yöneticinin Ataerkil İş Yaşamında Varlığını Sürdürme Çabası: Kraliçe Arı Sendromu. Ege, İ. (Editör), Topaloğlu, E.E. (edtör). *İş yaşamında Güncel Yaklaşım ve Tartışmalar* (s.1-15). Ankara, Gazi Kitabevi.
- Ellemers, N. (2014). Women at Work: How Organizational Features Impact Career Development. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 1(1), 46–54. <https://doi.org/10.1177/2372732214549327>

- Ellemers, N., Van Den Heuvel, H., De Gilder, D., Maass, A., Bonvini, A. (2004). The underrepresentation of women in science: Differential commitment or the queen bee syndrome?. *British Journal of Social Psychology*, 43, 315-338.
- England, P. (2005). 'Gender Inequality in Labor Markets: The Role of Motherhood and Segregation'. *Social Politics*, 12, 264-288.
- Er, O., Adıgüzel, O. (2015). Cam Tavan Gölgesindeki Kraliçe Arılar: Kadınların Kariyer İlerlemelerinde Karşılaştıkları Engeller ve Etkili Liderlik. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 163-175.
- Faniko, K., Ellemers, N., & Derks, B. (2016). Queen Bees and Alpha Males: Are succesul women more competitive than succesul men?. *European Journal of Social Psychology*, 46(7), 903-913.
- Faniko, K., Ellemers, N., Derks, B. (2020). The Queen Bee phenomenon in Academia 15 years after: Does it still exist, and if so, why?. *British Journal of Social Psychology*. DOI:10.1111/bjso.12408
- Ferber, M. A., & Loeb, J. W. (1997). *Academic couples: Problems and Promises*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Gaikwad, S. K., & Kalkar, P. C. (2020). Breaking the Glass Ceiling in Strategic Roles. *Vidyabharati International Interdisciplinary Research Journal*, 11(1), 354-356.
- Gatti, D. (2023). *Beyond the Glass Ceiling: How Women Attain Tenure and Career Progression in Stigmatized Careers*.
- Goudreau, J. (2012). A new obstacle for professional women: The glass escalator. *Forbes Magazine*.
- Gül, H. & Oktay, E. (2009). Türkiye Ve Dünya'da Kadınların Çalışma Hayatında Yaşadıkları Cam Tavan Algıları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 421-436.
- Haines, E. L., Deaux, K., & Lofaro, N. (2016). The times they are a-changing... or are they not? A comparison of gender stereotypes, 1983–2014. *Psychology of Women Quarterly*, 40(3), 353-363.
- Harding, N., Lee, H., & Ford, J. (2014). Who is the 'middle manager'?. *Human Relations*, 67(10), 1213-1237.
- Harvey, C. (2018). When queen bees attack women stop advancing: recognising and addressing female bullying in the workplace. *Development and Learning in Organizations*, 32(5), 1-4. <https://doi.org/10.1108/DLO-04-2018-0048>
- Hasabnis, S. R., (2017). Problem Face by the Corporate Women Leaders with Special Reference to "Queen Bee Syndrome". *Online International Interdisciplinary Research Journal*, 7(5), 59-65.
- Hastings, R. & McCord, P. (2009). *Netflix Culture: Freedom and Responsibility*. Netflix Jobs, 16.
- Hill, E. J., Martinson, V. K., Ferris, M., & Baker, R. Z. (2004). Beyond the Mommy Track: The Influence of New-Concept Part-Time Work for Professional

Women on Work and Family. *Journal of Family and Economic Issues*, 25, 121-136.

Hymowitz, C. and Schelhardt, T.D. (1986) The Glass-Ceiling: Why Women Can't Seem to Break the Invisible Barrier that Blocks Them from Top Jobs. *The Wall Street Journal*, 57, D1, D4-D5.

Iskra, D. M. (2008). Breaking through the brass ceiling: Strategies of success for elite military women. Saarbrücken, Germany: VDM Verlag.

Jackson, D., & Humble, J. (1994). Middle Managers: New Purpose, New Directions. *Journal of Management Development*, 13(3), 15-21.

Joseph-Little, A., & Zolner, M. (2016). Help your leaders better manage change. *HRBP Quarterly*, Fall 2016.

Karakuş Umar, E. (2021). Türkiye’de İş Hayatında Yönetimde Kadın Olmak: Cam Tavan ve Cam Uçurum Kavramları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 4(2), 244-264.

Karakuş, H. (2014). Kraliçe Ari Sendromu - Pembe Taciz. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 334-356.

Khachane, V. (2018). Glass Ceiling Factors Influencing Career Development of Women Faculty at Management Institutes. In *International Conference on Ongoing Research in Management & IT* (pp. 670-678).

King, J., Maniam, B., & Leavell, H. (2017). Shattered Glass And Creaky Steps: Remodeling The Glass Ceiling And Glass Escalator Theories Using An Intersectional Toolbox. *Southern Journal of Business & Ethics*, 9.

Kulich, C., Ryan, M. K., ve Haslam, S. A. (2014). The Political Glass Cliff: Understanding How Seat Selection Contributes To The Underperformance of Ethnic Minority Candidates. *Political Research Quarterly*, 67(1), 84-95.

Kulik, C., & Rae, B. (2019) The Glass Ceiling in Organizations. *Oxford Research Encyclopedia of Business and Management*. <https://oxfordre.com/business/view/10.1093/acrefore/9780190224851.001.001/acrefore-9780190224851-e-41> Son Erişim Tarihi: 08/01/2023

Lauzen, M. (2008). The celluloid ceiling: Behind-the-scenes employment of women in the top 250 films of 2007. <https://oxfordre.com/business/display/10.1093/acrefore/9780190224851.001.0001/acrefore-9780190224851-e-41;jsessionid=DC4D7D74F8A25F7A2BDD7B882E8DA59F> Son Erişim Tarihi: 08/01/2023

Let's Get Real About Equality (n.d.) <https://www.mercer.com/content/dam/mercer/attachments/private/gl-2020-wwt-global-research-report-2020.pdf> : Son Erişim Tarihi: 17/02/2023

Lie, S.S., Malik, L., Harris, D. (1994). *The Gender Gap In Higher Education*; World Yearbook of Education. London, Taylor & Francis.

- Lin, W. T., Lee, C. L. & Ahlstrom, D. (2023). Internationalization and Breaking the Glass Ceiling: An Institutional Perspective. *International Business Review*, 32(1), 102068.
- Lucifora, C., Meurs, D., & Villar, E. (2021). The ‘mommy track’ in The Workplace. Evidence from a Large French Firm. *Labour Economics*, 72, 102035
- Lyness, K. S., & Thompson, D. E. (1997). Above the Glass Ceiling? A Comparison of Matched Samples of Female and Male Executives. *Journal of Applied Psychology*, 82(3), 359.
- Maack, M. N. & Passet, J. (1994). *Aspirations and Mentoring in an Academic Environment*. Westport: Grrenwood Press.
- MacWilliams, B., Schmidt, B., & Bleich, M. R. (2013). Men in Nursing. *American Journal of Nursing*, 113 (1), 38-44. <https://doi.org/10.1097/01naj.0000425746.83731.16>
- Magnusson, C. (2010). Why Is There A Gender Wage Gap According To Occupational Prestige?: An Analysis of the Gender Wage Gap by Occupational Prestige and Family Obligations in Sweden. *Acta Sociologica*, 53(2), 99-117.
- Martell, R. F., Parker, C., Emrich, C. G., & Crawford, M. S. (1998). Sex Stereotyping in the Executive Suite:" Much Ado About Something". *Journal of Social Behavior and Personality*, 13(1), 127-138.
- Mavin, S. (2008). Queen Bees, Wannabees and Afraid to Bees: No More ‘Best Enemies’ for Women in Management?. *British Journal of Management*. 19, 75-84. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8551.2008.00573.x>.
- Moen, P., & Dempster-McClain, D. I. (1987). Employed parents: Role strain, work-time and preferences for working less. *Journal of Marriage and the Family*, 49 (3), 579-590. <https://doi.org/10.2307/352203>
- Morgenroth, T., Kirby, T. A., Ryan, M. K., ve Sudkämper, A. (2020). The Who, When, and Why of the Glass Cliff Phenomenon: A Meta-Analysis of Appointments to Precarious Leadership Positions. *Psychological Bulletin*, 146(9), 797–829.
- Mulcay, M. ve Linehan, C. (2014). Females and precarious board positions: further evidence of the glass cliff, *British Journal Of Management*, 25 (3), 425-438.
- Noonan, M. C., & Corcoran, M. E. (2004). The Mommy Track and Partnership: Temporary Delay or Dead End. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 596(1), 255–257. doi:10.1177/000271620459600106
- Orhun, O. (2021). Bir İktidar Alanı Olarak Sosyal Politikalarda “Kadın Özneliği” : Çalışma Yaşamına İlişkin Yasal Düzenlemeler Üzerinden Bir Analiz. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(2), 846-861.
- Öğüt, A. (2006). Türkiye’de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.

- Özkan, E. (2020). Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılık: Cam Tavan Ve Kraliçe Ari Sendromu. *Sosyolojik Düşün*, 5(2), 127-138. <https://doi.org/10.37991/sosdus.826813>
- Pelican Bay Post (2011). 'Marilyn Loden on Feminine Leadership', http://www.ecatalognow.com/publication/?m=11057&i=73810&view=article_Browser&article_id=766271&search=glass%20ceiling&ver=html5 Son Erişim Tarihi: 28/12/2022
- Petraki K. A. (1993). Women in Management: The Glass Ceiling and How To Break It. *Women in Management Review*, 8(4).
- Punshon, G., Maclaine, K., Trevatt, P., Radford, M., Shanley, O., & Leary, A. (2019). Nursing pay by gender distribution in the UK-does the Glass Escalator still exist?. *International Journal of Nursing Studies*, 93, 21-29.
- Rones, N., Steder, F.B., (2018). The Queen Bees and the Women's Team- A Contextual Examination of Enmity and friendship between military women. *Women, Gender and Research*, 2(3),1-17.
- Rudman, L. A., & Phelan, J. E. (2008). Backlash effects for disconfirming gender stereotypes in organizations. *Research in organizational behavior*, 28, 61-79.
- Ryan, M. K., & Haslam, S. A. (2007). The glass cliff: Exploring the dynamics surrounding the appointment of women to precarious leadership positions. *Academy of Management Review*, 32(2), 549-572.
- Ryan, M. K., Haslam, S. A., Hersby, M. D., ve Bongiorno, R. (2011). Think Crisis- think Female: The Glass Cliff and Contextual Variation in the Think manager- think male stereotype. *Journal of Applied Psychology*, 96(3), 470.
- Ryan, M. K., Haslam, S. A., Morgenroth, T., Rink, F., Stoker, J., ve Peters, K. (2016). Getting On Top Of The Glass Cliff: Reviewing A Decade Of Evidence, Explanations, And Impact. *The Leadership Quarterly*, 27(3), 446-455.
- Ryan, M. K., Haslam, S. A., ve Kulich, C. (2010). Politics and the Glass Cliff: Evidence That Women are Preferentially Selected to Contest Hard-to-win Seats. *Psychology of Women Quarterly*, 34(1), 56-64.
- Ryan, M. K., ve Haslam, S. A. (2005). The Glass Cliff: Evidence That Women Are Over-represented In Precarious Leadership Positions. *British Journal of Management*, 16, 81-90
- Ryan, M. K., ve Haslam, S. A. (2006). The Glass Cliff: The Stress of Working on the Edge. *European Business Forum* (Vol. 27, No. 4, pp. 2-7).
- Ryan, M., & Haslam, A. (2004). Obstacles Beyond The Glass Ceiling: The Glass Cliff and The Precariousness of Women's Leadership Positions. Presentation to ATN WEXDEV, Sydney.
- Sabharwal, M. (2015). From Glass Ceiling to Glass Cliff: Women in Senior Executive Service. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 25(2), 399-426.

- Schaap, J. I., & Shockley, M. (2020). The Glass Ceiling: Is It Being Shattered. *E-Journal of Business and Economic Issues*, 1-20.
- Snyder, K. A., & Green, A. I. (2008). Revisiting the glass escalator: The case of gender segregation in a female dominated occupation. *Social Problems*, 55(2), 271-299.
- Sobczak, A. (2018). The Queen Bee Syndrome. The paradox of women discrimination on the labour market. *Journal of Gender and Power*, 9(1), 51-61.
- Soysal, A. (2010). Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 83-114.
- Stewart, J. (2003). The Mommy Track: The Consequences of Gender Ideology and Aspirations on Age at First Motherhood. *Journal of Sociology & Sociology Welfare*, 30(2).
<https://doi.org/10.15453/0191-5096.2892>
- Still, L. V. (1992). Breaking The Glass Ceiling: Another Perspective. *Women in Management Review*, 7(5).
- Stoker, J. I. (2006). Leading Middle Management: Consequences of Organizational Changes for Tasks and Behaviors of Middle Managers. *Journal of General Management*, 32 (1), 32-42.
- Sullins, P. (2000). The stained glass ceiling: Career attainment for women clergy. *Sociology of Religion*, 61(3), 243–266.
- Şarkaya, S. S., ve Çobanoğlu, F. (2020). Kaosun Eşiğinde Kadın Yönetici: Cam Uçurum. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 675-694.
- Terjesen, S., Sealy, R., ve Singh, V. (2009). Women Directors on Corporate Boards: A Review and Research Agenda. *Corporate Governance: An international Review*, 17(3), 320-337.
- Thomas, G. F., Neff, J., Baho, S., & Stephens, K. (2017). Gaining Middle Manager’s Support for Strategic Change: Literature Review.
- Tülek, H. (1998). Dünya’da ve Türkiye’de Kadın Yöneticiler: Cam Tavan Deliniyor Mu? Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 68.
- Türkmen, B., & Eskin Bacaksız, F. (2021). Does the glass elevator still work: A descriptive and cross-sectional study in the context of gender in Turkey. *Journal of Nursing Management*, 29(5), 1275-1283.
- Uyar, Y. Gentile, A., Uyar, H., Erdeveciler, Ö., Sunay, H. Mindrescu, V., Mujkic, D., Bianco, A. (2022). Competition, Gender Equality, and Doping in Sports in the Red Queen Effect Perspective. *Sustainability*, 14, 3-8.
<https://doi.org/10.3390/su14052490>
- Ünal, A., Anasori, E., Çelen, O. (2022). Cam Tavan Mı Yoksa Kraliçe Arı Sendromu Mu? Beş Yıldızlı Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *International*

Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 8(58), 674-683.
<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.62117>

- Vachon, J. C. (2014). Tiaras, Queen Bees, Imposters and the Board Room: Lean In & Women in Corporate Governance. *Journal of Business & Technology Law*, 9(2), 279-292.
- Webber, G.R., Giuffre, P. (2017). Women's Relationships with women at work: Barriers to Solidarity. John Wiley and Sons Ltd., 1-13.
<https://doi.org/10.1111/soc4.12698>
- Wilde, E. T., Batchelder, L., & Ellwood, D. T. (2010). The Mommy Track Divides: The Impact of Childbearing on Wages of Women of Differing Skill Levels. National Bureau Economic Research.
- Williams, C. L. (1992). The glass escalator: Hidden advantages for men in the female professions. *Social Problems*, 39(3), 253–267.
- Williams, C. L. (2013). The glass escalator, revisited: Gender inequality in neoliberal times, SWS feminist lecturer. *Gender & Society*, 27(5), 609-629.
- Williams, C. L. (2015). Crossing over: interdisciplinary research on “men who do women's work”. *Sex roles*, 72, 390-395.
- Williams, J. (2001). *Unbending gender: Why family and work conflict and what to do about it*. Oxford University Press.
- Wilson, E. (2014). Diversity, Culture and The Glass Ceiling. *Journal of Cultural Diversity*. 21(3), 83.
- Wilson-Kovacs, D. M., Ryan, M., ve Haslam, A. (2006). The Glass-cliff: Women's Career Paths in the UK Private IT Sector. *Equal Opportunities International*, 25(8), 674-687.
- Wirth, L. (2001). *Breaking through the glass ceiling: Women in management*. Genova: International Labor Office.
- Women in Business 2021, A Window of Opportunity (n.d.)
<https://www.grantthornton.global/en/insights/women-in-business-2021/> / Son Erişim Tarihi: 17/02/2023
- Wright, E. O., Baxter, J., & Birkelund, G. E. (1995). ‘The Gender Gap in Workplace Authority: A Cross-National Study’. *American Sociological Review*, 60, 407-435.
- Yap, M., & Konrad, A. M. (2009). Gender and racial differentials in promotions: Is there a sticky floor, a mid-level bottleneck, or a glass ceiling?. *Relations Industrielles/Industrial Relations*, 64(4), 593-619.
- Yıldız, S., Alhas, F., Sakal, Ö., ve Yıldız, H. (2016). Cam Uçurum: Kadın Yöneticiler Cam Tavani Ne Zaman Aşar?. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(4), 1119-1146.
- Yousaf, R., Schmiede, R. (2016). Underrepresentation of Women at Academic Excellence and Position of Power: Role of Harassment and Glass Ceiling.

Zenger, J., & Folkman, J. (2014). Why Middle Managers Are So Unhappy. Harvard Business Review.

HAVACILIKTA KADININ ROLÜ: ÜLKELER AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME¹

Doç. Dr. İnci POLAT

- ❖ Kurum Bilgisi: Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-4052-2009
- ❖ Mail: incisesliokuyucu@sdu.edu.tr

Maide AKBAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0009-0007-4924-6916
- ❖ Mail: maideakby.71@gmail.com

Hatice SAĞLAM

- ❖ Kurum Bilgisi: Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0009-0009-7868-9454
- ❖ Mail: hatiicesaglam@gmail.com

Senanur DOĞANAY

- ❖ Kurum Bilgisi: Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0009-0005-1175-2472
- ❖ Mail: senanurdoganay1133@gmail.com

¹ Bu kitap bölümü TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği kapsamında hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbar, YAA, Sabri, SAM ve Yusrizan, SL (2020). Havacılıkta Kadın, Gerçekten? *FBM İçgörüler* , 89.
- Australian Museum (2021) <https://australian.museum/about/history/exhibitions/trailblazers/nancy-bird-walton/> (Erişim Tarihi, 09/05/2023)
- Avrupa Birliği Bilgi Merkezi (2018). *Avrupa Birliği Bilgi Merkezi*. Kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konusunda AB ne yapıyor?: <https://www.abbilgi.eu/tr/kadin-haklari-ve-cinsiyet-esitligi-konusunda-ab-ne-yapiyor.html> (Erişim Tarihi, 22/05/2023).
- Aydoğan, A. (2020). Atatürk Dönemi Türk Havacılık Faaliyetleri ve Havacılık Faaliyetlerinin Gelişim Süreci. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 69-81.
- Ayyıldız F. (2022). Kadın Pilotlar: Önyargı ve Engellerin Aşılması. *İstanbul Üniversitesi Yayınevi*.
- Balçı, M. & Karadeniz, Y. (2018). Cumhuriyet Modernleşmesinin Genç Kadın Pilotu: Sabiha Gökçen. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-7.
- Batz, T. ve Newhouse, R. (1992). *Havacılık Kariyer Serisi: Havacılıkta Kadınlar* (No. PA-128-91). Amerika Birleşik Devletleri. Akıllı Ulaşım Sistemleri İçin Ortak Program Ofisi.
- BBC (2018) <https://www.bbc.com/news/business-46071689> (Erişim Tarihi, 12/05/2023)
- BBC (2021) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55630214> (Erişim Tarihi, 11/05/2023)
- Bednarek, JR (2013). Açık Gökyüzü: Havacılık Tarihindeki Geniş Kapsamlı Son Araştırmalar. *Tarihte Hareketlilik* , 4 (1), 89-94.
- BM (2020). *Genel Sekreter Guterres: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önündeki engelleri kaldırmanın zamanı geldi*. Birleşmiş Milletler Türkiye: <https://turkiye.un.org/tr/37208-genel-sekreter-guterres-toplumsal-cinsiyet-e%C5%9Fitli%C4%9Finin-sa%C4%9Flanmas%C4%B1n%C4%B1n-%C3%B6n%C3%BCndeki-engelleri> (Erişim Tarihi,22/05/2023).
- BM (2023). *Women in Politics Map 2023*. UN Women.(Erişim Tarihi,14/05/2023).
- BM. (2020). *Birleşmiş Milletler Hakkında Herşey*. https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/everything_Turkish_final-web_0.pdf (Erişim Tarihi,18/05/2023).
- Boardinginfo (2018) <https://boardinginfo.com/havayollarinda-kac-kadin-pilot-var/> (Erişim Tarihi, 08/05/2023)
- Can, E. R. E. L. Kadın Yükselir; Yükselirsin!. (Erişim Tarihi, 10/05/2023)
- CAPA. (2019). *IATA launches '25by2025 Campaign' Gender Diversity Programme*. CAPA.(Erişim Tarihi,08/05/2023).

- Clark, P. J., Newcomer, J. M., & Jones, A. M. (2015). Overcoming Gender Barriers in Aircraft Maintenance: Women's Perceptions in The United States. *The Collegiate Aviation Review International*, 33(2).
- Claudia M. Oakes (1985). United States Women in Aviation. Smithsonian Institution Press. (Erişim Tarihi, 05/05/2023)
- Cline, P. E. (2019). The Intersection of Race, Gender, and Socio-Economic Status in the Life of Bessie Coleman. *The Collegiate Aviation Review International*, 37(2).
- CNN (2020) <https://edition.cnn.com/2020/01/13/africa/south-africa-female-pilot-ledwaba-intl/index.html> (Erişim Tarihi, 11/05/2023)
- Corn, J. J. (1979). Making Flying "Thinkable": Women Pilots And The Selling Of Aviation, 1927-1940. *American Quarterly*, 31(4), 556-571.
- Crawley, WA ve Air, I. (2006). Uçuş Güvertesindeki Cinsiyet Sorunları: Keşifsel Bir Analiz. *Uluslararası Uygulamalı Havacılık Çalışmaları Dergisi*, 6 (1), 99.
- Creasman, K. (1997). Black Birds in The Sky: The Legacies of Bessie Coleman and Dr. Mae Jemison. *The Journal of Negro History*, 82(1), 158-168.
- Demirhan, S. (2019). Kabin Memurluğunun Havada Kalan Tarihi ve Mesleğin Cinsiyetli İnşası-The History of Cabin Attendants Hanging Up in the Air and Gendered Construction of the Profession. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(1), 19-47.
- Douglas, D. G. (1990). United States Women In Aviation, 1940-1985. *Smithsonian Studies In Air And Space*.
- Enderson N., (2009). Flying Above the Glass Ceiling. Safe Goods. (Erişim Tarihi, 06/05/2023)
- Ertürkmen, D. G. (2022). *OECD Ülkelerinde Cinsiyet Eşitsizliğinin Yoksulluk Üzerine Etkisi*. İksadyayinevi.
- Eugene Kim, J. L. (2020). Women in Aviation: A Phenomenological Study Exploring the Needs and Wants Necessary for Graduation Needs and Wants Necessary for Graduation. *Collegiate Aviation Review International*
- Facio, A. (2013). What is Patriarchy? *learnwhr*, 1.(Erişim Tarihi,14/05/2023).
- Ferla, M., & Graham, A. (2019). Women Slowly Taking Off: An Investigation Into Female Underrepresentation in Commercial Aviation. *Research in Transportation Business & Management*, 31, 100378.
- Forum, W. E. (2022). *Global Gender Gap Report 2022*. World Economic Forum. (Erişim Tarihi,14/05/2023).
- Fund, U. N. (2018). *Gender equality*. United Nations Population Fund: <https://www.unfpa.org/gender-equality> .(Erişim Tarihi,18/05/2023).
- Gant, K. (2016). Havacılıkta Kadınlar. *Doksan Dokuzlar*(Erişim Tarihi, 07/05/2023)
- Gibson, E. K. (2017). *Flying The Flag: Gender And The Projection Of National Progress Through Global Air Travel, 1920-1960*, Doctoral Dissertation, Georgia Institute Of Technology.
- Gils, B. (2009). Uçuşun Öncüleri: Birleşik Devletler Sivil (Spor) ve Ticari Havacılığında 1920-1940 Cinsiyet Sorunlarının Analizi.

- Gri, KS (2007). *Formasyonda Uçmak: Ninety-Nines, Women Air Force Service Pilots ve Whirly-Girls Aracılığıyla Havacılıkta Kadınlara Yer Yaratmak* (Doktora Tezi, Miami Üniversitesi).
- Halleran, M. S. (2019). Gender Balance In Aviation. *The Collegiate Aviation Review International*, 37(1).
- Hart, W. (2018). Isolation and Onboarding: Gender Bias in Aviation Training Documents.
- Harvey, G., Finniear, J., & Greedharry, M. (2019). Women In Aviation: A Study Of Insecurity. *Research In Transportation Business & Management*, 31, 100366.
- IATA (2019). *IATA Launches Gender Diversity Campaign*. IATA. (Erişim Tarihi, 06/05/2023).
- ICAO. (2023). *Gender Equality and ICAO*. ICAO. (Erişim Tarihi, 09/05/2023).
- ICAO. (2023). *Global Aviation Gender Summit 2023*. ICAO .(Erişim Tarihi, 08/05/2023).
- ICAO. (2023). *Global Aviation Gender Summit 2023*. ICAO: <https://www.icao.int/Meetings/global-aviation-gender-summit-2023/Pages/default.aspx> (Erişim Tarihi, 09/05/2023).
- ICAO. (2023). *The Air Transport Gender Equality Initiative*. ICAO: <https://www.icao.int/Meetings/global-aviation-gender-summit-2023/Pages/default.aspx> (Erişim Tarihi, 09/05/2023).
- Internationalairportreview (2018) <https://www.internationalairportreview.com/news/82492/five-times-the-aviation-industry-championed-gender-equality-in-2018/> (Erişim Tarihi, 12/05/2023)
- Ison, DC, Herron, R. ve Weiland, L. (2016). Havacılıkta Azınlıklar İçin Yirmi Yıllık İlerleme. *Havacılık Teknolojisi ve Mühendisliği Dergisi* , 6 (1), 4.
- İslamoğlu, e., & Yıldırım, s. (2014). “Yolcu Hizmetleri Memurluğu” Yapan Kadınların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(6), 150-177.
- Kara, S., Koç, F., Yalman, S., Tuncer, M., & Özarslan, Ş. (2020). Okyanusları Aşan Kadın Kaptan Pilot: Emel Arman ve Türk Havacılığında Kadın. Tuğçe Kancı, *HIST 200-3* (2020-2021 Fall); 9.
- Kuyucak, F. (2010). Türk Havacılığında Kadın. 21. *Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar*, 21-25.
- Leuenberger, D. Z., & Lutte, R. (2022). Sustainability, Gender Equity, And Air Transport: Planning a Stronger Future. *Public Works Management & Policy*, 27(3), 238-251.
- Lutte Ph D, R. K., & Morrison Ph D, S. M. (2022). “You’ll Never Really Be One Of Us”: Women’s Underrepresentation In The Aviation Workforce. *Journal of Aviation/Aerospace Education & Research*, 31(2), 6.
- Lutte, R. K. (2019). Women In Aviation: A Workforce Report. (Erişim Tarihi, 10/05/2023)

- Mitchell, J., Kristovics, A., & Vermeulen, L. (2006). Gender Issues in Aviation: Pilot Perceptions and Employment Relations. *International Journal of Employment Studies*, 14(1), 35-59.
- Mitchell, J., Kristovics, A., Vermeulen, L., Wilson, J., & Martinussen, M. (2005). Gökyüzü Ne Kadar Pembe?: Pilotluğun Cinsiyetçi Mesleği Üzerine Uluslar arası Bir Çalışma. *İstihdam İlişkileri Kaydı*, 5 (2), 43-60.
- Mutisya, MN (2010). Havacılık Endüstrisindeki Kadınlar. (Erişim Tarihi, 11/05/2023)
- Nowrojee, S. (2022). *Gender Equality In 2022: The Best, The Worst, The Most Surprising, And Most Ridiculous*. unfoundation: <https://unfoundation.org/blog/post/gender-equality-in-2022-the-best-the-worst-the-most-surprising-and-most-ridiculous/?gclid=CjwKCAjwsv> (Erişim Tarihi,09/05/2023).
- NTV (2022) <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/putinin-olum-melekleri-yeni-mezun-kadin-pilotlar-rus-hava-kuvvetlerine-katildi.0QczT2XLO0qMV3811m1z8g> (Erişim Tarihi, 10/05/2023)
- Oakes, C. M. (1985). United States Women In Aviation 1930-1939. *Smithsonian Studies in Air and Space*.
- Oakes, CM (1978). I. Dünya Savaşı Boyunca Havacılıkta Amerika Birleşik Devletleri Kadınları. *Hava ve Uzayda Smithsonian Çalışmaları*.
- Okulu, İ. T. K. H., & Ergin, H. T. G. B. Can'ca Söyleşi: Havacı Kadın Olmak!. (Erişim Tarihi, 12/05/2023)
- Özdemir, B. İkinci Dünya Savaşında Sovyet Kadınları. (Erişim Tarihi, 12/05/2023)
- Özdemir, Ö. (2021). Kadınlarda Eğitimin Küresel Cinsiyet Eşitliği Endeksi Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 32.
- Pelin Gençoğlu, S. K. (2016). Küresel Cinsiyet Uçurumu (Global Gender Gap) Açısından Avrupa Ve Orta Asya Ülkelerinin Değerlendirilmesi: İstatistiksel Bir Analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Pilotinstitute (2023) <https://pilotinstitute.com/women-aviation-statistics/> (Erişim Tarihi, 07/05/2023)
- Plantz, C. (2014). The Life of Bessie Coleman: First African-American Woman *Pilot*. *Enslow Publishing, LLC*.
- Puckett, M. ve Hynes, GE (2011). Ticari Havacılıkta Kadınsı Liderlik: Kadın Pilot Ve Kaptanların Başarı Öyküleri. *Akademik ve İş Araştırma Enstitüsü Uluslararası Konferansında* . Nashville, ABD
- Seligson, D. (2019). Women and aviation,Quality jobs, attraction and retention. *International Labour Office*.
- Small, C. (2017). *Bessie Coleman: First Female African American and Native American Pilot*. *Cavendish Square Publishing, LLC*.
- Tatar, C. (2018). Türk Havacılık Tarihi (1909-1954) Millî Mücadele Dönemi Öncesi ve Sonrası Türk havacılığı.

- Tunç, M. (2018). Kalkınmada Kadın Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Rolü: Ülkelerarası Farklı Gelir Gruplarına Göre Yatay Kesit Analiz . *Dergipark*.
- UN. (2015). *Sustainable Development Goals*. United Nations. (Erişim Tarihi, 14/05/2023).
- UNFPA. (2005). *Frequently Asked Questions About Gender Equality*. UNFPA.
- UNWOMEN. (2023). *Concepts and definitions*. UNWOMEN.
- Ünsal P., Çeken S. (2022). Havacılık Psikolojisi: Kavramlar, Araştırmalar, Uygulamalar. *İstanbul Üniversitesi Yayınevi*.
- Van Wyk, Los Angeles (2021). *Seçilmiş Güney Afrika Merkezli Havacılık Şirketlerinde Kadın Pilotların Mesleki Cinsiyet Klişelerini Keşfetmek*, Doktora tezi, Kuzey-Batı Üniversitesi, Güney Afrika.
- Women, U. (2001). *Important Concepts Underlying Gender Mainstreaming*. : Office of the Special Adviser on Gender Issues and the Advancement of Women, United Nations. (Erişim Tarihi,06/05/2023).
- Women, U. (2022). *Our Results Through UN Women's continuous support from 2018-2021*. Un Women. (Erişim Tarihi,06/05/2023).
- Women, U. (2023). *About UN Women*. UN Women: <https://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women> (Erişim Tarihi,06/05/2023).
- Yenihan, B., BALCI, B., & Vardar, Ç. (2018). Cinsiyet Farklılığının Kadın Çalışanların Kariyer Planlarına ve Kariyer Hedeflerine Etkileri: Havayolu Şirketlerinde Çalışan Kabin Memurları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Management and Economics Research*, 16(1), 176-205.
- Yönt, M., Karaca, E., & Karaca, N. G. Perceptions Towards Female Pilot Candidates in Turkey.
- Yönt, R. M., Karaca, E., & Karaca, N. G. Aviation Gender Attitude Questionnaire"Turkish Adaptation: An Application on the Faculty of Aviation Students.

LASER İLE MALZEME İŞLEME

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Laser ile Malzeme İşleme

Ahmet KARAASLAN
ORCID (0000-0001-5408-6135)

ISBN 978-625-99181-9-8
E-ISBN 978-625-6504-00-4
2. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Laser ile Malzeme İşleme
KARAASLAN, Ahmet

1. Basım, 299 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin var.

Anahtar Kelimeler:

1. Laser Fiziği,
2. Laser Kaynak,
3. Laser Kesme,
4. Laser Alaşım, 5. Isıl İşlem

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Önsöz

LASER ışını ile malzeme işleme tekniği, son yıllarda pek çok sanayi dalında öne çıkmıştır. İş parçalarının laser ışını ile işlenmesinde kullanılan otomasyon sistemi ve buna bağlı olarak elde edilen ürünün fiyatı, kalitesi ve üretim hızı gibi faktörler, endüstride laser kullanımının tercih edilmesindeki önemli nedenler arasındadır.

Haberleşme, bilgisayar tekniği, ölçme tekniği, savunma sanayi, halografi, spektroskopi, tıp ve diş hekimliği gibi pek çok alanda farklı işlem kollarında yer alan laser ışını, son yıllarda geliştirilen yeni tipleri ile mikro-işlemlerde de etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bunun yanında gaz- ve katı hal laserleri özellikle uçak, gemi ve otomobil gibi endüstrilerde malzeme işlemleri için daha fazla tercih edilir bir yöntem olarak görölmektedir.

LASER kelimesi, akronim ile farklı kelimelerin baş harflerinden yeni bir kelime türetmeye dayanarak, ilk kez 1960 yılında ortaya atılmıştır. Kelimedeki her harfin bir açılımı olması, bütününde LASER'in anlamını ortaya koyduğundan, kelimenin farklı dillerde de aynı şekilde kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. "Laser" yerine "lazer" kelimesi Türkçe ses uyumuna uygun olsa da, "laser" in yüklendiği anlamı bozmaktadır. Yaygın olarak kullanılan "lazer" kelimesi, bu kitapta bilinçli olarak LASER şeklinde kullanılmış ve böylece kelimenin teknik olarak anlam bozukluğuna yer verilmemiştir.

Bu kitap, bir yandan Metalurji ve Malzeme Mühendisliği ile Makine Mühendisliği öğrencileri için ve diğer yandan bu ve farklı alanlardaki endüstri kollarında laser teknolojisini kullanacak değişik disiplinlerdeki mühendislere bir başvuru kaynağı şeklinde hazırlanmaya çalışılmıştır. Kitapta laserin fiziği, laser ışınının oluşumu ve laser türleri tanıtılmış, ilerleyen bölümlerde ise kaynak, kesme, delme, yüzey işlemleri gibi yöntemlerin laser ışını ile gerçekleştirilmesine yönelik örnekler sunulmuştur.

LASER ile malzeme işleme konusunda sunulan örnekler, bir yandan bilimsel ve diğer yandan endüstriyel olarak geniş bir sahada tutulmuş ve bu amaçla, hem farklı laser parametreleri ve hem de çok sayıda malzeme örneği ele alınarak, bütün oluşumlar tartışılmıştır.

LASER bilimi ve teknolojisi konusunda çalışmama olanak sunulmasını sağlayan ve beni bu konuda yönlendiren Hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet Topuz'a, bu kitabın hazırlanmasına temel oluşturan Montan Üniversitesi Leoben Avusturya, Metal Bilimi ve Malzeme Muayenesi Enstitüsü ile Laser Merkezi- Niklasdorf çalışanlarına, özellikle Prof. Dipl.-Ing. Dr. Dr. hc. mont. Franz Jeglitsch'e, Prof. Dipl.-Ing. Dr. mont. Reinhold Ebner'e ve Dipl.-Ing. mont. Elmar Brandstaetter'a teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

İçindekiler

1.	Laserin Anlamı	11
1.1.	<i>Isıl Cihaz Olarak Laser</i>	11
1.2.	<i>Laser Türleri</i>	19
1.2.1	Katı Laserler	19
1.2.2	Gaz Laserleri	19
1.2.3	Boyar Madde Laserleri	20
1.2.4	Yarı İletkenli Laserler	20
1.2.5	Serbest Elektronlu Laserler	20
1.3.	<i>Kaynaklar.</i>	22
2.	Laserin Esasları ve Özellikleri	23
2.1.	<i>Işın Kaynağı</i>	24
2.2.	<i>Laser Işınının Fiziksel Esasları</i>	28
2.2.1	Newton Parçacık Modeli	28
2.2.2	Huygens Dalga Modeli	28
2.2.3	Işığın Oluşumu	29
2.2.4	Atomların Uyarılması	33
2.2.4.1	Elektronların Çarpması İle Uyarılma	33
2.2.4.2	Işınım İle Uyarılma	34
2.2.4.3	Yayınım	34

2.3.	<i>Laserin Oluşumu</i>	37
2.3.1	Yakut Laserin Çalışma Prensibi	38
2.3.2	Sürekli Laserler	39
2.3.3	Darbeli Laserler	40
2.3.4	Q-Şalteri (Kalite Şalteri)	40
2.4.	<i>Endüstriyel Laser Türleri</i>	40
2.4.1	Nd:YAG Laseri	40
2.4.2	CO ₂ Laseri	42
2.5.	<i>Laser Işınının Özellikleri</i>	44
2.6.	<i>Optik Esaslar</i>	49
2.6.1	Yansıma	49
2.6.2	Işığın Kırılması	51
2.6.3	Prizmalar İle Işının Döndürülmesi	51
2.6.4	Mercekler	51
2.6.5	Cam Fiber Optik	53
2.7.	<i>Kaynaklar</i>	54
3.	Laser Sistemleri	57
3.1.	<i>Malzemelerin Laser İle İşlenmesinde Hareket Eksenleri</i>	58
3.1.1	Tek Eksenli Sistemler (1E)	58
3.1.2	İki Eksenli Sistemler (2E)	59
3.1.3	Üç ve Daha Fazla Eksenli Sistemler	61
3.2.	<i>Laserin Düzenek Tekniği</i>	62
3.2.1	Laser Işınının Özellikleri	63
3.2.1.1	Laser Işınının İraksaması	65
3.2.1.2	Laser Işın Kalitesi ve Güç Yoğunluğu Dağılımı	65
3.2.1.3	Işın Polarizasyonu	67
3.2.1.3	Işının Taşınımı	68
3.2.1.4	Işının Odaklanması	70
3.2.1.5	Işın Geometrisi	72
3.2.1.5	Mercekler ve Aynalar	72
3.2.2	Laser Çalışma Türleri	72
3.2.2.1	CO ₂ Laserlerinde Çalışma Türleri	73
3.2.2.2	Nd:YAG Laserlerinde Çalışma Türleri	75
3.3.	<i>Kaynaklar</i>	77
4.	Laser-Malzeme Etkileşimi	79
4.1.	<i>Laser Işını / Malzeme Etkileşimi</i>	81
4.1.1	Işının Yansıması Soğurulması ve Geçışı	81
4.1.2	Malzeme Etkisi	82

4.1.3	Optik Özelliklerin Sıcaklıkla Değişimi	85
4.1.4	Optik Özelliklerin Yöne Bağlı Değişimi	86
4.1.5	Laser Işınının Etki Derinliği	88
4.2.	<i>Laser Işınının Isıl Etkisi</i>	<i>89</i>
4.3.	<i>Buhar Kanalı ve Çevresindeki Oluşumlar</i>	<i>92</i>
4.3.1	Buhar Kanalının Oluşumu ve Derinliği	92
4.3.2	Buhar Kanalındaki Oluşumlar	94
4.3.2.1	Buhar Kanalındaki Fresnel Soğurması İle Enerji Taşınımı	94
4.3.2.2	Plazma İle Enerji Taşınımı	97
4.3.2.2.1	Plazma Oluşumu	97
4.3.2.2.2	Enerji Taşınımında Plazmanın Rolü	99
4.3.2.2.3	İşlem Gazı İle Plazmaya Etki	99
4.3.2.2.4	Plazmanın ve/veya Metal Buharının Geçirgenliğine Dalga Boyunun Etkisi	101
4.4.	<i>Kaynaklar</i>	<i>102</i>
5.	Laser Işını İle Kaynak	105
5.1.	<i>Işının Malzemeye ve Konstrüksiyona Etkisi</i>	<i>104</i>
5.2.	<i>Isı İletim Kaynağı</i>	<i>107</i>
5.3.	<i>Derin Kaynak</i>	<i>109</i>
5.3.1	Darbeli (Duraklamalı) Laser Işını İle Nokta Kaynağı	110
5.3.2	Darbeli Laser Işını İle Dikiş Kaynağı	112
5.4.	<i>Sürekli Laser Işını İle Kaynak</i>	<i>113</i>
5.5.	<i>Laser Kaynağı İle Diğer Kaynak Yöntemlerinin Karşılaştırılması</i>	<i>115</i>
5.5.1	Koruyucu Gaz Kaynak Yöntemleri	115
5.5.1.1	MIG-Kaynak Yöntemi	115
5.5.1.2	MAG - Kaynak Yöntemi	116
5.5.1.3	TIG (WIG)- Kaynak Yöntemi	116
5.5.1.4	Plazma Kaynak Yöntemi	117
5.5.2	Elektron Işın Kaynağı Yöntemi	118
5.5.3	Kaynak Yöntemine Göre Dikiş Şekilleri	120
5.6.	<i>Metalik Malzemelerin Laser Işını İle Kaynak Edilebilirlikleri</i>	<i>121</i>
5.6.1	Isıl Etki İle Kaynaklanabilirlik	121
5.6.2	Çeliklerin Kaynak Edilebilirlikleri	121
5.6.2.1	Isıtma ve Yüksek Sıcaklık Fazı	121
5.6.2.2	Soğutma Fazı	122
5.6.2.3	Kaynak Dikişinin Yapısı	122
5.6.3	Alüminyum Alaşımlarının Kaynak Edilebilirlikleri	123
5.6.3.1	Isıtma ve Yüksek Sıcaklık Fazı	123

5.6.3.2	Soğutma Fazı	126
5.6.3.3	Kaynak Dikişinin Yapısı	126
5.7.	<i>Laser Işını Kaynağının Geleneksel Kaynak Yöntemlerine Göre Üstünlükleri</i>	127
5.8.	<i>Laser Kaynağında Etki Büyüklükleri</i>	127
5.8.1	Laser Parametreleri	128
5.8.2	İşlem Parametreleri	128
5.8.2.1	Laser Gücü ve Kaynak Hızı	128
5.8.2.2	Odak Yeri	129
5.8.2.3	İşlem Gazı	131
5.8.3	Malzeme Parametreleri	131
5.8.3.1	Endüstriyel Uygulamalarda Farklı Metal Çiftlerinin Laser Kaynağı	135
5.8.3.1.1	Soğuk İş Çeliği - Yapı Çeliği Çiftinin Laser Kaynağı	135
5.8.3.1.2	Küresel Grafitli Dökme Demir - Sementasyon Çeliği Çiftinin Laser Kaynağı	137
5.8.3.1.3	Krom Çeliği - Sıcağa Dayanıklı Çelik Döküm Çiftinin Laser Kaynağı	140
5.8.3.1.4	Sert Metal - Çelik Çiftinin Laser Kaynağı	142
5.8.3.1.5	Alüminyum - Çelik Çiftinin Laser Kaynağı	144
5.8.3.1.6	Bakır - Takım Çeliği Çiftinin Laser Kaynağı	149
5.8.3.1.7	Bakır-Alüminyum Çiftinin Laser Kaynağı	151
5.8.3.1.8	Magnezyum-Alüminyum Çiftinin Laser Kaynağı	152
5.8.3.1.9	Östenitik Çelik - Martenzitik Paslanmaz Çelik Çiftinin Laser Kaynağı	155
5.9.	<i>Laser Kaynağında Dikiş Türleri</i>	157
5.10.	<i>Kaynak Dikişinin Özellikleri</i>	159
5.11.	<i>Laser Kaynak Dikişlerinde Kalite Belirleme</i>	161
5.11.1	Kaynak Dikiş Yüzeylerinin İncelenmesi	164
5.11.2	Dikiş Kesitinin Kalitesi	164
5.12.	<i>Laser Işını İle Lehimleme</i>	166
5.13.	<i>Kaynaklar</i>	169
6.	Laser Işını İle Kesme ve Delme	175
6.1.	<i>Laser İle Kesme</i>	177
6.1.1	Laser İle Süblimleştirerek Kesme	177
6.1.2	Laser İle Yakarak Kesme	178
6.1.3	Laser İle Ergiterek Kesme	180

6.2.	<i>Yüksek Basınçlı Kesme</i>	181
6.1.1	Yassı Ürünler	181
6.1.1	Asal Çelikler	181
6.2.3	Demir Dışı Metaller	182
6.2.4	Kompozit Malzemeler	182
6.3.	<i>Kesilen Yüzeyin Değerlendirilmesi</i>	182
6.2.3	Pürüzlülüğün Değerlendirilmesi	183
6.2.3	İz Genişliği	184
6.3.3	İz Şekli	184
6.3.4	Kesilen Yüzeyin Değerlendirilmesi	185
6.4.	<i>Laser İle Kesmede Endüstriyel Uygulamalar</i>	189
6.4.1	Düşük Karbon Çeliğinin cw Nd:YAG Laser İle Kesilmesi	189
6.4.2	Yüksek Dayanımlı Çeliklerin CO ₂ Laseri İle Kesilmesi	192
6.4.3	Darbeli Nd:YAG Laser İle Alüminyum Sacların Kesilmesi	193
6.5.	<i>Seramiklerin Laser Işını İle Kesilmesi</i>	194
6.5.1	Alüminanın Laser Işını İle Kesilmesi	195
6.5.2	Yüksek Camsı Seramiklerin Laser Işını İle Kesilmesi	201
6.5.3	Darbeli Delerek CO ₂ Laseri İle Seramiklerin Kesilmesi	198
6.6.	<i>Polimerlerin ve Kompozitlerin Laser Işını İle Kesilmesi</i>	206
6.6.1	Polimerlerin Laser Işını İle Kesilmesi	206
6.6.2	Polimer Matrisli Kompozitlerin Laser Işını İle Kesilmesi	209
6.6.3	Metal Matrisli Kompozitlerin Laser Işını İle Kesilmesi	211
6.7.	<i>Laser Işını İle Delme İşlemleri</i>	215
6.8.	<i>Kaynaklar</i>	223
7.	Laser Işını İle Sertleştirme ve Yüzey İşlemleri	227
7.1.	<i>Metallerin Yapısı</i>	228
7.2.	<i>Saf Metaller</i>	232
7.3.	<i>Alaşımalar</i>	233
7.3.1	Yeralan Katı Ergiyiği	235
7.3.2	Arayer Katı Ergiyiği	236
7.3.3	Arafazlar (İntermetalikler, Ara Bileşikler)	237

7.4.	<i>Demir-Karbon Faz Diyagramı</i>	237
7.4.1	γ ve α Sahalarını Etkileyen Elementler	240
7.5.	<i>Sertleştirme</i>	240
7.5.1	Çelikteki Dönüşümler	241
7.5.2	Kritik Soğuma Hızı	242
7.6.	<i>Laser Işını İle Sertleştirme</i>	245
7.6.1	Alaşımız ve Düşük Alaşımızlı Çeliklerin Sertleştirilmesi	252
7.6.2	Takım Çeliklerinin Sertleştirilmesi	253
7.6.3	Östemperlenmiş Beynitik Çeliğin Sertleştirilmesi	256
7.7.	<i>Laser Işını İle Yüzey İşlemleri</i>	259
7.7.1	Laser Işını İle Aşındırma	259
7.7.1.1	Laser Işını İle Markalama	265
7.7.1.2	Laser Işını İle Yazı Yazma	266
7.7.1.3	Laser Işını İle Kavite Açma (Frezeleme)	267
7.7.2	Laser Işını İle Yüzey Değişimi	268
7.7.2.1	İlave Malzemesiz Yüzeyin Ergitilmesi	268
7.7.2.2	İlave Malzemeli Yüzeyin Ergitilmesi	270
7.7.2.2.1	Alaşımızlama	271
7.7.2.2.2	Kaplama	275
7.7.2.2.3	Parçacık Takviye Dağılımlı Sertleştirme	278
7.8.	<i>Kaynaklar</i>	282
8.	Laser Işını İle Malzeme İşleminde Güvenlik	285
8.1.	<i>Laser Işını Kaynaklı Tehlikeler</i>	288
8.2.	<i>Zararlı Madde Yayınımı</i>	291
8.2.1	Laser İşlemindeki Madde Yayınımı	291
8.2.2	Laser Bileşenleri	291
8.3.	<i>Kaynaklar</i>	293

8.3 Kaynaklar

- [1] Sutter, E., Schreiber, P., Ott, G., Handbuch Laserstrahlenschutz, Berlin, Springer, 1989.
- [2] Hügel, H., Strahlwerkzeug Laser, Teubner-Studienbücher: Maschinenbau, ISBN 3-519-06134-1, Stuttgart, 1992.
- [3] Acgih, American Conference of Governmental Industrial Hygienists, A guide for control of laser hazards, 1990.
- [4] IEC, International Electrotechnical Commission, Radiation safety of laser products, Equipment classification, Requirements and user's guide, Publ. 60825-1.1, Geneva, Switzerland, 1998.
- [5] ANSI, American National Standards Institute, American National Standard for the Safe Use of Lasers, New York, 2000.
- [6] ANSI, American National Standards Institute, American National Standard for the Safe Use of Lasers in Health Care Facilities, 1996.
- [7] ANSI, American National Standards Institute, Machine Tools Using Lasers for Processing Materials Safety Requirements for Constructions, Care and Use, New York, 1995.
- [8] Müller, G., Berlien, H.P., Hagemann, R., Medizinische Sicherheitsaspekte: Was ist zur Vermeidung von Gefährdungen des Menschen beim Einsatz von Lasern zu beachten, Sicherheit in der Lasermaterialbearbeitung, Düsseldorf, VDI-Verlag, 1990.
- [9] Vinke, T., Beitrag zum Lasertrennen und dessen Aerosolemissionen bei Eisenwerkstoffen, Düsseldorf, VDI-Verlag, 1990.
- [10] Fieret J., Rothe, R., Laser beam cutting of thick steel, Processing of the Materials Processing Symposium, ICALEO'83, Los Angeles, Toledo, Laser Institute of America, Vol. 38, 1984.

AFETLERDE EĞİTİM VE YÖNETİMİ

Editör
Dr. Sinan GİRĐİN

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Afetlerde Eğitim ve Yönetimi

Editör
Sinan GİRĞİN
ORCID (0000-0003-3219-6223)

ISBN 978-625-6504-09-7
E-ISBN 978-625-6504-08-0
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Afetlerde Eğitim ve Yönetimi
GİRĞİN, Sinan

1. Basım, 360 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Afetler 2. Eğitim 3. Öğretim 4. Eğitim Örgütleri 5. Yönetim

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
1. BÖLÜM AFET (TRAVMA) PSİKOLOJİSİ	7
<i>Gülşen BÜYÜKŞAHİN ÇEVİK</i>	
2. BÖLÜM AFETLERDE EĞİTİM POLİTİKALARI: ÖNCELİKLER VE SORUNLAR	29
<i>Gürcan DEMİROĞLARI</i>	
3. BÖLÜM AFETLERDE EĞİTİM YÖNETİMİ: PLANLAMA, UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME	41
<i>Gizem GÜNÇAVDI ALABAY</i>	
4. BÖLÜM AFETLERİN EĞİTİM PAYDAŞLARINA PSİKOLOJİK YANSIMALARI ..	55
<i>Hamiyet ÇAMUR</i>	
5. BÖLÜM AFETLERDE OKULUN ROLÜ	73
<i>Caner DİNLER</i>	
6. BÖLÜM AFETLERDE AİLE VE TOPLUMUN EĞİTİMDEKİ ROLLERİ	91
<i>Naiime DOĞRU</i>	
7. BÖLÜM AFETLER SONRASI EĞİTİM ORTAMLARI.....	107
<i>Özge YORAN KARADAYI - Bedriye ALICI</i>	
8. BÖLÜM AFETLERDE TEKNOLOJİNİN EĞİTİME ENTEGRASYONU	127
<i>Hüsamettin ERDEMCI</i>	
9. BÖLÜM AFETLERDE PROGRAM DIŞI ÖĞRENME	141
<i>Şule FIRAT DURDUKOCA</i>	
10. BÖLÜM AFETLER VE PSİKOEĞİTİM.....	161
<i>Gaye GÜR - Bedriye ALICI</i>	

11. BÖLÜM ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE AFET EĞİTİMİ	181
<i>Zehra KURŞUN</i>	
12. BÖLÜM AFET EĞİTİMİNDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	195
<i>Hurizat Hande TURP</i>	
13. BÖLÜM AFETLERDE DEĞERLER EĞİTİMİ	105
<i>Soykan UYSAL</i>	
14. BÖLÜM AFETLERDE EĞİTİM İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ	221
<i>Handan DEMİRCİOĞLU</i>	
15. BÖLÜM AFETLERDE EĞİTİME İLİŞKİN YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR	237
<i>Hatice GÜNGÖR SEYHAN</i>	
16. BÖLÜM AFETLERDEN ÖNCE VE SONRA EĞİTİM: DÜNYADAN ÖRNEKLER .	253
<i>Miray VAROL - Volkan VAROL</i>	
17. BÖLÜM EĞİTİM KURUMLARINDA AFET ÖNCESİ KORUYUCU RUH SAĞLIĞI MÜDAHALELERİ	269
<i>Aslı TUNCA</i>	
18. BÖLÜM EĞİTİM KURUMLARINDA AFET SONRASI RUH SAĞLIĞI MÜDAHALELERİ	285
<i>Gülyüz DEBEŞ - Deniz ŞARLAK</i>	
19. BÖLÜM AFET SONRASI SAHA DENEYİMLERİ VE EĞİTİME İLİŞKİN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK MÜDAHALELERİ	311
<i>S. Sevgi UYGUR</i>	
20. BÖLÜM AFETLERDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	327
<i>Emrah GÜL</i>	
21. BÖLÜM AFETLERE MÜDAHALEDE İTFAİYE EĞİTİMLERİNİN ÖNEMİ	345
<i>Mehmet KANAT</i>	

AFET (TRAVMA) PSİKOLOJİSİ

Doç. Dr. Gülşen BÜYÜKŞAHİN ÇEVİK

- ❖ Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-2172-3737>
- ❖ gbcevik@adiyaman.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aldwin, C.M., Sutton, K.J., & Lachman, M.E. (1996). *The development of coping resources in adulthood. Journal of personality*, 64 (4),837-71.
- Allen, E. S. (2016). *Childhood trauma: A comprehensive review of effects, assessments, and treatments*, Master Thesis, Arizona State University. ABD.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5. Basım.) (s.265,266)*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Arıcı-Özcan, N. (2019). Yetişkinlerde travma sonrası stres ve öz duyarlılığın travma sonrası büyüme üzerindeki yordayıcı rolü. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 621-642.
- Babalıoğlu, N. (2001). *Afetlerde ruhsal yardım. afetlerde sağlık hizmetleri yönetimi kurs notları*, (ss 201-227), TAKAV Matbaacılık.
- Baird, K.& Kracen, A.C. (2006). Vicarious traumatization and secondary traumatic stress: a research synthesis. *Counselling Psychology Quarterly*, 19 (2), 181-188.
- Bilgiç, S. (2011). *Travma sonrası stres bozukluğu ve akut stres bozukluğunun klinik açıdan karşılaştırılması*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir
- Cankardaş, S. & Sofuoğlu, Z. (2021). Deprem ya da yangın deneyimlemiş kişilerde travma sonrası stres bozukluğu belirtileri ve belirtilerin yordayıcıları. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 30(3), 151-156.
- Calhoun, L.G.& Tedeschi, R.G. (Eds.). (1999). *Facilitating Posttraumatic Growth: A Clinician's Guide (1st ed.)*. Routledge.
- Carlson, E.B. & Ruzek, J. (2003). Effects of traumatic experiences. National center For PTSD. <https://athealth.com/posttraumatic-stree-disorder> ptsd.
- Connor-Smith, J. K. & Flachsbar, C. (2007). Relations between personality and coping: A meta analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(6), 1080–1107.
- Creamer, T.L. & Liddle, B.J. (2005). Secondary traumatic stress among disaster mental health workers responding to the september 11 attacks. *Journal of Traumatic Stress*, 18(1), 89-96.
- Ehlers, A., Mayou, R.A. & Bryant, B. (1998). Psychological predictors of chronic poststrumatic stress disorder after motor vehicle accidents. *Journal of Abnormal Psychology*, 107(3), 508-519.
- Erbaydar, N. P. (2013). *Afetlerin toplum ruh sağlığına etkileri*. Altıntaş, K.H. (Ed.), HAMER Acil ve Afet Durumlarında Sağlık Yönetimi, (ss. 123-135). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Ankara.

- Ergünay, O. (2002). *Afete hazırlık ve afet yönetimi raporu*. Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü Afet Operasyon Merkezi, Ankara.
- Erkaya, H. (2003) *Acil kurtarma ekiplerinde travma sonrası stres bozukluğu*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Eskişehir.
- Felix E., Hernandez L.A., Bravo M., Ramirez R., Cabiya J.& Canino G. (2011). Natural disaster and risk of psychiatric disorders in puertorican children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 39,589- 600.
- Figley, C. R. (2002). Compassion fatigue: psychotherapists' chronic lack of self care. *Journal of Clinical Psychology*, (58), 1433-1441.
- Fullerton, C.S., Ursano, R.J. & Wang, L. (2004). Acute Stress Disorder, Posttraumatic Stress Disorder and Depression in Disaster or Rescue Workers. *American Journal of Psychiatry*, 161(8), 1370 1376.
- Gallahue D.L., Ozmun J.C. & Goodway J.D. (2014). *Understanding motor development* (Infants. Children. Adolescents. Adults.) (7.Baskı).
- Göktepe K. (2014). *Çocukluk çağı travma sonrası duygusal stres ölçeğinin uyarılma, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi, Türkiye.
- Güler, L.M. & Keskin, G. (2021). Afetlerin ruhsal etkisi: Covid-19 pandemisinde yaşanan kayıplar ve travmatik yas açısından değerlendirme. *I. Uluslararası Psikolojide Güncel Yaklaşımlar ve Araştırmalar Kongresi*. December 25-26, İstanbul.
- Güven, K. (2010). *Marmara depremini yaşayan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası gelişim ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul
- Hensley L. & Varela R.E. (2008). PTSD symptoms and somatic complaints following hurricane katrina: the roles of trait anxiety and anxiety sensitivity. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*. 37 (3), 542- 552.
- Herman, J. L. (2007). *Travma ve İyileşme* (çev: Tamer Tosun), Literatür Yayıncılık.
- IASC (2007). Inter-Agency Standing Committee IASC guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings. Geneva, Switzerland, <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-task-force-mental-health-and-psychosocial>
- Jim, H. S. & Jacobsen, P. B. (2008). Posttraumatic stress and posttraumatic growth in cancer survivorship: a review. *The Cancer Journal*, 14(6), 414-419.
- Kahil, A. (2016). *Travmatik yaşantıları olan bireylere yardım davranışında bulunan profesyonel ve gönüllülerin ikincil travmatik stres düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.

- Karabulut D. & Bekler T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri, *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.
- Kaya, B. & Sungur MZ (1997) Travma sonrası stres bozukluğu, *Psikiyatri Dünyası*, 1,40-43.
- Kaya, N. (2015). Sağlık çalışanlarında ruhsal travma belirtilerinin incelenmesi (Van Depremi Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Kessler RC, Sonnega A, Bromet E, Hughes M. & Nelson CB (1995) Posttraumatic stress disorder in the national comorbidity survey. *Arch Gen Psychiatry*, 52, 1048-1060.
- Laufer, A. & Solomon, Z. (2006). Post-traumatic symptoms and post traumatic growth among Israeli youth exposed to terror incidents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(4), 429-447.
- Leiva-Bianchi, M., Ahumada, F., Araneda, A. & Botella, J. (2018). What is the psychosocial impact of disasters? A meta-analysis. *Issues in mental health nursing*, 39(4), 320-327.
- Leon, G. R. (2004). Overview of the psychosocial impact of disasters. *Prehospital and Disaster Medicine*, 19(01): 4-9.
- Maclean J.C., Popovici I. & French M.T. (2016). Are natural disasters in early childhood associated with health and substance use disorders as an adult?. *Social Science & Medicine*. 151: 78- 91.
- National Child Traumatic Stress Network. (2003). *Complex trauma in children and adolescents: White paper from the National Child Traumatic Stress Network Complex Trauma Task Force*. Los Angeles, CA ve Duncan, NC.
- Nen, S., Austbury, J., Subhi, N., Alavi, Z., Lukman, Z.M., Sarnon, N., Fauziah, I., Hoesni, S.M. & Mohamad, M.S. (2011). The Impact of vicarious trauma on professionals involved in child sexual abuse cases. *Pertanica Journal of Social Science & Humanities*, 19,147 155.
- North, C. S., & Pfefferbaum, B. (2013). Mental health response to community disasters: A systematic review. *Jama*, 310(5), 507–518.
- Reyes, G. & Jacobs, G.A. (Ed.) (2006). *Handbook of international disaster psychology: Fundamentals and overview*. California: Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group
- Salston, M.D. & Figley C.R. (2003). Secondary Traumatic Stress Effects of Working With Survivors of Criminal Victimizations. *Journal of Traumatic Stress*, 16(2), 167-174.
- Sarman A. (2012). *Elâzığ ili karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Türkiye.

- Sciaraffa, M.A., Zeanah, P.D. & Zeanah, C.H. (2018). Understanding and promoting resilience in the context of adverse childhood experiences. *Early Childhood Education Journal*, 46, 343-353.
- Scott B.G., Sanders A.F.P., Graham R.A., Banks D.M., Russell J.D., Berman S.L.& Weems C.F. (2014). Identity distress among youth exposed to natural disasters: associations with level of exposure, posttraumatic stress, and internalizing problems. *An International Journal of Theory and Research*. 14, 255–267.
- Stafford, B., Schonfeld, D., Keselman, L., Ventevogel, P.& Stewart, C. L. (2006). The emotional impact of disaster on children and families. https://www.aap.org/enus/Documents/disasters_dpac_PEDsModule9
- Suomalainen, L., Haravuori, H., Berg, N., Kiviruusu, O.& Marttunen, M. (2011). A Controlled follow up study of adolescents exposed to a school shooting psychological consequences after four months. *EurPsychiatry*, 26(8), 490-497.
- Şahin, S. (2021). *Psikososyal müdahale çalışanlarının afetlere karşı bireysel hazırlık düzeylerinin değerlendirilmesi*, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli.
- Şimşir, Z. (2017). *Savaş travma sonrası büyüme, değerler ve algılanan sosyal destek arasındaki yordayıcı ilişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. G. (1996). The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9,455–71.
- Tural, Ü., Tolun, H. G., Karakaya, I., Erol, A., Yıldız, M., & Erdoğan, S. (2001). Marmara depremzedelerinde travma sonrası stres bozukluğuna eşlik eden başka bir ruhsal hastalık gelişiminin yordayıcıları. *Türk Psikiyatri Dergisi*,12(3), 175-183.
- Oral, R., Ramirez, M., Coohy, C., Nakada, S., Walz, A., Kuntz, A., Benolt, J. & Peek-Asa, C. (2016). Adverse childhood experiences and trauma informed care: The future of health care. *Pediatric Research*, 79, 227-233.
- Ursano, R. J., Fullerton, C. S.& McCaughey, B. G. (1994). Trauma and disaster. In R.J. Ursano, B. McCaughey, C.S. Fullerton, (Eds.). Individual and community responses to trauma and disaster: The structure of human chaos. London, Cambridge University Press.
- Wu, G., Feder, A., Cohen, H., Kim, J. J., Calderon, S., Charney, D. S. & Mathé, A. A. (2013). Understanding resilience. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 7(10), 1-15.
- Yeşil, A., Ergün, Ü., Amasyalı, C., Er, F., Olgun, N.N. & Aker, A.T. (2010) Çalışanlar için yaşam kalitesi ölçeği türkçe uyarlaması geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 47, 111-118.

Yılmaz, B. (2006). *Arama-kurtarma alışanlarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara

AFETLERDE EĞİTİM POLİTİKALARI: ÖNCELİKLER VE SORUNLAR

*Antakya'da depremde hayatını kaybetmiş olan
Nalan Hallaçoğlu ve Ailesine ithafen...*

Dr. Öğretim Üyesi Gürcan DEMİROĞLARI

- ❖ Çağ Üniversitesi, Mersin/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-7645-5819>
- ❖ gurcand@cag.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alexander, D. C. (2017). *Natural disasters*. Routledge.
- Basnet, B. K. (2020). Earthquake and its impacts on education: Aftermath Nepal Quake 2015. *The European Educational Researcher*, 3(3), 101-118. <https://doi.org/10.31757/euer.332>
- Bensalah, K. (2002). *Guidelines for education in situations of emergency and crisis: EFA strategic planning*. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128214>
- Bradley, D. T., McFarland, M., & Clarke, M. (2016). *The effectiveness of disaster risk communication: a systematic review of intervention studies*. In *Effective Communication During Disasters* (pp. 81-120). Apple Academic Press.
- Bradley, D. T., McFarland, M., & Clarke, M. (2016). *The effectiveness of disaster risk communication: a systematic review of intervention studies*. In *Effective Communication During Disasters* (pp. 81-120). Apple Academic Press.
- Brown, R., & Smith, J. (2021). Programming strategies for ensuring education continuity after disasters. *International Journal of Disaster Education*, 15(3), 78-94.
- Johnson, A. (2020). The role of programming in post-disaster education. *Journal of Education and Disaster Management*, 25(2), 45-62.
- Jones, S., & Johnson, A. (2022). Remote learning as a solution for post-disaster education programming. *Journal of Remote Education*, 18(4), 65-82.
- Merchant, A. (2015). Children and Disaster Education: An Analysis of Disaster Risk Reduction within the School Curricula of Oregon, Texas, and the Philippines.
- Ishaq-ur-Rahman, M. (2012). Responding to disaster with alternative education: A case study of a post-disaster education project in bangladesh. *Journal of Education and Vocational Research*, AMH International, 3(8), 250-263.
- Özer, M. (2023). Education Policy Actions by the Ministry of National Education after the Earthquake Disaster on February 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal of Faculty of Education* , 12 (2) , 219-232 . DOI: 10.14686/buefad.1261101
- Peterson, M. (2019). Emergency education plans: A key component of post-disaster programming. *Journal of Emergency Education*, 10(1), 112-128.

AFETLERDE EĞİTİM YÖNETİMİ: PLANLAMA, UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME

Dr. Gizem GÜNÇAVDI ALABAY

- ❖ Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-5055-2565>
- ❖ gizemguncavdi@uludag.edu.tr

KAYNAKLAR

- American Red Cross. (2017). First Aid/CPR/AED Participant's Manual.
- Coombs, W. T. (2019). Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding (5th ed.). SAGE Publications.
- Federal Emergency Management Agency (FEMA). (2014). Comprehensive Preparedness Guide (CPG) 101: Developing and Maintaining Emergency Operations Plans. FEMA.
- Oliver-Smith, A., & Hoffman, S. M. (Eds.). (2002). The Angry Earth: Disaster in Anthropological Perspective. Routledge.
- Paton, D., & Johnston, D. (2017). Disaster Resilience: An Integrated Approach (2nd ed.). Charles C Thomas Publisher.
- Paton, D., Smith, L. M., & Johnston, D. (2019). Disaster Resilience: An Integrated Approach (3rd ed.). Charles C Thomas Publisher.
- Reynolds, B., & Seeger, M. W. (2005). Crisis and Emergency Risk Communication as an Integrative Model. *Journal of Health Communication*, 10(1), 43-55
- Sánchez, J. (2012). Education and Disaster Risk Reduction: Building Resilience in the Education Sector. UNESCO.
- Smith, K., Petley, D., & Harris, A. (2013). Handbook of Hazards and Disaster Risk Reduction. Routledge.
- Smith, L. M., Alston-Knox, C. L., & Paton, D. (2018). Disaster Risk Reduction in Education. In *Education and Resilience* (pp. 141-159). Springer
- Stanton, N. A. (2019). Human Factors in Disaster Management. CRC Press
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA). (2014). Tips for Talking to Children and Youth After Traumatic Events.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives
- UNESCO. (2017). Guidelines for School Emergency Planning: Planning for and Managing Human Mobility in Disaster Situations. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002459/245913E.pdf>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2013). School Emergency Planning Guide.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2015a). School Safety Toolkit: Comprehensive School Safety Framework and Guide.
- UNESCO. (2015b). School Preparedness for Education in Emergencies: A Toolkit for Development. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235420e.pdf>

- United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). (2015). Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030.
- United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). (2016). Exercise Manual: How to Conduct a Tsunami Drill for Schools.
- United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). (2017). Education Sector Comprehensive School Safety Guide.
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2019). Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2017). School-Based Psychosocial Support: A Teacher's Guide.
- World Health Organization (WHO) and International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). (2011). Psychological First Aid: Guide for Field Workers.
- World Health Organization (WHO). (2019). Guidelines for Integrating Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings.

AFETLERİN EĞİTİM PAYDAŞLARINA PSİKOLOJİK YANSIMALARI

Doktorant Hamiyet ÇAMUR

- ❖ İstanbul Okan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
İstanbul/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-8077-7754>
- ❖ hamiyetcamur.36@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abolshams Asghari, B. (2018). Explore the role of women in disasters: Propose suggestions for women involvement in disasters with focus on health sector.
- Akat, M., & Karataş, K. (2020). Psychological effects of COVID-19 pandemic on society and its reflections on education. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Arora, A. K., & Srinivasan, R. (2020). Impact of pandemic COVID-19 on the teaching & learning process: A study of higher education teachers. *Prabandhan: Indian journal of management*, 13(4), 43-56.
- Ataman, O., Tabban, A. (1977). "Türkiye'de yerleşme alanlarının doğal afetler ile ilişkileri". *Mimarlık Dergisi*, 77(4), s.25-27.
- Baird M.E. (2010). The "phases" of emergency management, Background Paper, Intermodal Freight Transportation Institute (ITFI) University Of Memphis. Retrieved From:<http://www.vanderbilt.edu/vector/research/emmgtpphases.pdf>
- Bayram, E. (2023). *Seçilen ülkelerde doğal afetlerin vergi politikaları üzerine etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Brammer, L.M. (1985), *The Helping Relationship: Process and Skills*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, USA.
- Cheng, X. (2020), "Challenges of 'school's out, but Class's on' to school education: practical exploration of Chinese schools during the COVID-19 pandemic", *Science Insights Education Frontiers*, Vol. 5 No. 2, pp. 501-516.
- Çelik, İ. H., Usta, G., Yılmaz, G., & Yakupoğlu, M. (2020). Türkiye'de yaşanan teknolojik afetler (2000-2020) üzerine bir değerlendirme. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 49-57. doi:10.22466/acusbd.776580.
- Demir, R. (2023). *Afetlerde zarar azaltma yöntemleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Demirdağ, S. (2022). Okul yöneticilerinin Covid-19 pandemi sürecine ilişkin görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 273-291.
- Demirhan, G., & İnce, A. (2022). Covid 19 Sürecinde Öğretmenlerin Pozitif Liderlik Algıları İle Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 10-22.
- Dutta, M. (2020). "COVID-19 and impact of school closures on the children of the United States; a point of view with an empirical analysis", *SSRN Electronic Journal*, pp. 1-45, doi: 10.2139/ssrn. 3596096.
- Fatih, S. (2022). *Özel gereksinimli öğrencilerin afetlere yönelik ihtiyaçlarının belirlenmesi için özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi: Nitel bir çalışma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

- Gül, M. (2021). *Pandemi döneminde bireylerin yaşadığı Covid-19 fobisi, psikolojik iyi oluşları ve psikolojik sıkıntılarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gelişim Üniversitesi.
- Gül, T. (2014). *The effect of disasters on development: Van and Bingol case studies* (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Kadıoğlu M., 2011. Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek. *T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını*.
- Kalia, P., Behal, B., Kaur, K., & Mehta, D. (2023). Impact of COVID-19 on education in India: stakeholders' voice. *Benchmarking: An International Journal*.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014) Afet Yönetiminde Etkinlik, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)-Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Karabulut, D., & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.
- Kavrayıcı, C., & Kesim, E. (2021). School management during the Covid-19 pandemic: A qualitative study. *Educational Administration: Theory and Practice*, 27(1), 1005-1060.
- Kee, C. E. (2021). The impact of COVID-19: Graduate students' emotional and psychological experiences. *Journal of human behavior in the social environment*, 31(1-4), 476-488.
- Kortak, V. (2019). *Sosyal bilgiler eğitimi öğrencilerinin afetlerle ilgili tutumları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- McDonald, R. (2003). *Introduction to natural and man-made disasters and their effects on buildings*. ISBN: 0 7506 56700. Routledge.
- McLoughlin, D. (1985). A framework for integrated emergency management. *Public administration review*, 45, 165-172.
- Nelson, S. A. (2004). *Types of Hazards*. New Orleans, ABD. http://www2.tulane.edu/~sanelson/Natural_Disasters/hazardousgeolproc.pdf adresinden alındı.
- Nelson, S. A. (2018). *Natural Hazards and Natural Disasters*. New Orleans, ABD. https://www2.tulane.edu/~sanelson/Natural_Disasters/introduction.pdf adresinden alındı.
- Özbay, E. (2018). *Stochastic Shelter Site Location Under Multi-Hazard Scenarios* (Doctoral dissertation, Bilkent Üniversitesi (Turkey)).
- Özer, M. (2020). Educational policy actions by the Ministry of National Education in the times of COVID-19 pandemic in Turkey. *Kastamonu Educational Journal*, 28(3), 1124-1129. <http://dx.doi.org/10.24106/kefdergi.722280>.
- Özey, R. (2011). *Afetler Coğrafyası (2. Baskı)*. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Petriwskyj, A. (2013). Reflections on talk about natural disasters by early childhood educators and directors. *Australian Journal of Communication*, 40(1), 87-101.

- Poal, P. (1990). Introduction to the theory and practice of crisis intervention. *Quaderns de psicologia. International journal of psychology*, 10, 121-140.
- Robinson, O. C., Cimporescu, M., & Thompson, T. (2021). Wellbeing, developmental crisis and residential status in the year after graduating from higher education: a 12-month longitudinal study. *Journal of Adult Development*, 28, 138-148.
- Römer, K. (2020). COVID-19:A wake-up call to invest in literacy. <https://thelifelonglearningblog.uil.unesco.org/2020/07/21/covid-19-a-wake-up-call-toinvest-in-literacy/>
- Sarışık, S., Gürel, M., Uslu, Ş., & Dönmez, E. (2022). Covid-19 Pandemi Sürecinde Öğretmenlerin Yaşadığı Psikolojik Sorunlar ve Sorunlar ile Baş Etme Yolları: Öğretmen Görüşleri: Covid-19 Pandemi Sürecinde Öğretmenlerin Yaşadığı Psikolojik Sorunlar. *International Journal of Trends and Developments in Education*, 2(1), 1-13.
- Sezen-Gültekin, G., & Algın, G. (2021). Öğretmenlerin Gözünden Covid-19 Pandemisinin Eğitim Sistemine Yansımaları/Reflections of Covid-19 Pandemic on Educational System Through Teachers' Eyes. *Education & Youth Research*, 1(2), 62-81.
- Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2007). *Doğal Afetler ve Türkiye (3. Baskı)*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık: Ankara.
- Uçar, R. (2021). Korona virüs (Covid19) salgınında okul yöneticileri ve öğretmenlerinin yaşam kalitelerine ilişkin görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 463-486.
- Uzunyol, B. (2013). 8. Sınıf öğrencilerinin doğal afetler hakkındaki bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi.
- Xia, J. (2020), "Practical exploration of school-family cooperative education during the COVID-19 epidemic: a case study of Zhenjiang experimental school in Jiangsu province, China", *Best Evidence of Chinese Education*, 4(2), 521-528.
- Zia, A., & Kalia, P. (2023). COVID-19 pandemic shopping experience in Saudi Arabia: scale development and validation for Muslim customers. *Journal of Islamic Marketing*.

AFETLERDE OKULUN ROLÜ

Dr. Caner DİNLER

- ❖ 60. Yıl Ataköy İlkokulu, İstanbul/TÜRKİYE
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-7302-3938>
- ❖ caner_36di@hotmail.com.tr

KAYNAKLAR

- AFAD, (2014). Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü. <https://www.afad.gov.tr/afclamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>. Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- Aguilar, P., & Retamal, G. (2009). Protective environments and quality education in humanitarian contexts. *International Journal of Educational Development*, 29(1), 3-16.
- Aldrich, D. P. (2012). *Building resilience: Social capital in post-disaster recovery*. University of Chicago Press.
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social Capital and Community Resilience. *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254–269. <https://doi.org/10.1177/0002764214550299>
- Anderson, A. (2010). *Combating climate change through quality education*. Washington, DC: Brookings Global Economy and Development.
- Barro, R. J. (2013). Education and economic growth. *Annals of economics and finance*, 14(2), 301-328.
- Béné, C., Newsham, A., Davies, M., Ulrichs, M., & Godfrey-Wood, R. (2014). Resilience, poverty and development. *Journal of international development*, 26(5), 598-623.
- Brymer, M., Layne, C., Jacobs, A., Pynoos, R., Ruzek, J., Steinberg, A., ... & Watson, P. (2006). Psychological first aid field operations guide. *National Child Traumatic Stress Network*.
- Comfort, L., Wisner, B., Cutter, S., Pulwarty, R., Hewitt, K., Oliver-Smith, A., ... & Krimgold, F. (1999). Reframing disaster policy: the global evolution of vulnerable communities. *Global Environmental Change Part B: Environmental Hazards*, 1(1), 39-44.
- Coppola, D. P. (2015). Introduction to International Disaster Management. Third Edition. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 182.
- Dottrens, R., Mialaret, G., Rast, E., ve Ray, M. (1968). “Günümüzün ve Yarınımızın Eğitimi Nasıl Olmalıdır?” (Düzen. Y. Akyüz), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1- 35.
- Eccles, J. S., & Roeser, R. W. (2009). Schools, academic motivation, and stage-environment fit. *Handbook of adolescent psychology*, 2, 404-434.
- Erçetin,Ş.(2001).*Örgütsel Zeka*, Erek Matbaası. Ankara.
- Erkal, T., ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.

- Kadioğlu, M. (2011). *Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek*. TC Marmara belediyeler birliği yayını.
- Kadioğlu, M. (2008). Principles of modern integrated disaster management system. *Basic Principles of Disaster Risk Reduction, JICA Turkish Office Publication, 2, 1-34*.
- Karaman, Z. T. (2017). Afet yönetimine giriş ve Türkiye’de rgtlenme. *Btnleşik afet yönetimi, 1-38*.
- Leblebici, . (2014). Afetlerde kamu yönetiminin rolü ve toplum temelli afet yönetimine doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 457-477*.
- Lindell, M. K., & Perry, R. W. (2004). *Communicating Environmental Risk in Multiethnic Communities*. Sage Publications.
- OECD, O. (2019). *Social Impact Investment 2019 The Impact Imperative for Sustainable Development*. OECD.
- Oliver-Smith, A. (1996). Anthropological research on hazards and disasters. *Annual review of anthropology, 25(1), 303-328*.
- zey, R. (2011). *Afetler coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- MEB/UNICEF. (2001). *Psikososyal Okul Projesi, Türkiye, Travma Sonrası Normal Tepkiler*. Psikoeğitim Uygulama El Kitabı, Ankara.
- Mileti, D. (1999). *Disasters by Design : A reassessment of natural hazards in the United States*, Joseph Henry Press.
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American journal of community psychology, 41, 127-150*.
- Quarantelli, E. L. (1999). *What is a Disaster?: Perspectives on the Question*. Routledge.
- Paton, D., & Johnston, D. (2017). *Disaster resilience: an integrated approach*. Charles C Thomas Publisher.
- Pfefferbaum, B., & North, C. S. (2016). Child disaster mental health services: a review of the system of care, assessment approaches, and evidence base for intervention. *Current psychiatry reports, 18, 1-7*.
- Resmi Gazete (2009). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri.
- Romo-Murphy, E. (2014). *Developing disaster preparedness education via broadcast media and community involvement* (No. 236). University of Jyväskylä.

- Schramm, D., 1993. Overview of Disaster Management, Emergency Türkiye '93 – First International Disaster Relief and Prevention, Civil Defence, *Public Security and First Aid Exhibition, November, p. 16.*
- Şahin, S. (2017). *Çok kriterli karar verme yöntemleri ile bulanık ortamda afet yönetim sisteminde geçici barınma alanları yer seçimi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Taymaz, A.H. (1995). *Okul Yönetimi*, Saypa Yayınları, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2013b). Türkiye afet müdahale planı (TAMP).
- Tierney, K., Bevc, C., & Kuligowski, E. (2006). Metaphors matter: Disaster myths, media frames, and their consequences in Hurricane Katrina. *The annals of the American academy of political and social science*, 604(1), 57-81. <https://doi.org/10.1177/00027162052855>
- Türkoğlu, A. (1997). "99 soruda eğitim bilimine giriş". Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Ungar, M. (2013). Resilience, trauma, context, and culture. *Trauma, violence, & abuse*, 14(3), 255-266.
- United Nations. (2009). International strategy for disaster risk reduction, terminology on disaster risk reduction. <http://www.unisdr.org/we/inform/publications/7817> Erişim Tarihi: 03.05.2023.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2010). Introduction to disaster risk reduction in education training module 1. Myanmar: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002257/225742e.pdf> Erişim Tarihi:19.05.2023
- Yaman, M., ve Düger, Y. (2017). Afet yönetiminde kavramsal çerçeve ve Türkiye'de afet yönetiminin genel tarihsel gelişimi. *Afet Yönetimi*, 1-26.
- Yılmaz, A. (2003). *Türk kamu yönetiminin sorun alanlarından biri olarak afet yönetimi*. PEGEM Yayıncılık.

AFETLERDE AİLE VE TOPLUMUN EĞİTİMDEKİ ROLLERİ

Dr. Naime DOĞRU

- ❖ İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-2191-2012>
- ❖ naime.dogru@ihu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Asharose, Saizen, I., and Sasi, P. K. C. (2015). Awareness workshop as an effective tool and approach for education in disaster risk reduction: A case study from Tamil Nadu, India. *Sustainability*, 7 (7), 8965-8984; doi:10.3390/su7078965
- Anderson-Berry, L., and King, D. (2005). Mitigation of the impact of tropical cyclones in northern Australia through community capacity enhancement. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 10 (3), 35-60. doi:10.1007/1-4020-4514-X_3
- Chaudhary, M.T. and Piracha, A. (2021). Natural Disasters—Origins, Impacts, Management. *Encyclopedia*, 1, 1101–1131. <https://doi.org/10.3390/encyclopedia1040084>
- Doğru, N. (2018). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluş düzeylerinin stres, stresle başa çıkma ve sosyal destek değişkenleri bakımından incelenmesi*. (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi).
- Gil-Rivas, V. and Kilmer, R. P. (2016). Building Community Capacity and Fostering Disaster Resilience. *Journal of Clinical Psychology*, 72, (12), 1318–1332. <https://doi.org/10.1002/jclp.22281>
- Guha-Sapir, D.; Hoyois, P.; Wallemacq, P. and Below, R. (2016) *Annual Disaster Statistical Review: The Numbers and Trends*; Center for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), Université catholique de Louvain: Brussels.
- Gülay, H. (2010). An earthquake education program with parent participation for preschool children. *Educational Research and Review*, 5, (10), 624-630. https://www.researchgate.net/publication/228648640_An_earthquake_education_program_with_parent_participation_for_preschool_children
- International Emergency Events Database (2023). *Disasters in numbers 2022*. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED). <https://www.emdat.be/publications>
- Ivanov, A. and Cvetković, V. M. (2014) The role of education in natural disaster risk reduction. <https://www.researchgate.net/publication/274954785>
- Kirschenbaum, A. (2006). Families and Disaster Behavior: A Reassessment of Family Preparedness. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 24 (1), 1-27. DOI:10.1177/028072700602400104
- Levac, J., Toal-Sullivan, D. and O’Sullivan, T. L. (2012). Household Emergency Preparedness: A Literature Review. *Journal of Community Health*, 37, 725–733. doi 10.1007/s10900-011-9488-x
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, Afet Eğitimi ve Afete Dirençli Toplum. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 1, 56-67.
- Mulyasari, F., Takeuchi, Y., and Shaw, R. (2011). Implementation Tools For Disaster Education. In Shaw, R., Shiwaku, K., Takeuchi, Y. (Eds), *Disaster Education* (pp. 137-151). Emerald Publishers: Bingley, UK.
- Özer, M. (2023). Education Policy Actions by the Ministry of National Education

- after the Earthquake Disaster on February 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 12, (2), 219-232. <https://doi.org/10.14686/buefad.1261101>
- Peek, L., Abramson, D. M. and Cox, R. S., Fothergill, A., and Tobin, J. (2018). Children and Disasters. In H. Rodríguez et al. (Eds.) *Handbook of Disaster Research*, Handbooks of Sociology and Social Research, (pp. 243-261).
- Pfefferbaum, B., and North, C.S. (2008). Children and families in the context of disasters: Implications for preparedness and response. *Family Psychology* 24 (2), 6–10. doi: 10.1901/jaba.2008.24-6
- Rahayu, V. K., Purwanti, A., Astuti, R. S. and Lituhayu, D. (2023). Enhancing Women's Resilience in Disaster Condition in Padang City West Sumatra Province. *International Journal of Social Service Research*, 3, 3, 775-779. DOI: 10.46799/ijssr.v3i3.304
- Robertson, R. P. and Knight, K. (2012). *Natural disasters and community Resilience. A framework for support*. Australia Institute of Family Studies Paper No 3. <https://aifs.gov.au/resources/policy-and-practice-papers/natural-disasters-and-community-resilience-framework-support>
- Rush, J. V. (2018). The Impact of Natural Disasters on Education in Indonesia. *Economics of Disasters and Climate Change*, 2, 137–158. <https://doi.org/10.1007/s41885-017-0022-1>
- Shaw, R., Shiwaku, K., Kobayashi, H., Kobayashi, M. (2004). Linking experience, education, perception and earthquake preparedness. *Disaster Prevention and Management*, 13 (1), 39–49.
- Shiwaku, K. and Fernandez, G. (2011). *Innovative Approaches in Disaster Education*. In Shaw, R., Shiwaku, K., Takeuchi, Y. (Eds), *Disaster Education* (pp. 115-136). Emerald Publishers: Bingley, UK.
- Sözcü, U. (2020). Disaster education in Turkey: Trends in theses and articles between 2003 and 2020. *Journal of Pedagogical Research* 4, 3, 418-441. <http://dx.doi.org/10.33902/JPR.2020465083>
- Takeuchi, Y.; Mulyasari, F.; Shaw, R. (2011) Roles of family and community in disaster education. In Shaw, R., Shiwaku, K., Takeuchi, Y. (Eds), *Disaster Education* (pp. 77–94). Emerald Publishers: Bingley, UK.
- Torani, S. Majd, P. M., Maroufi, S. S., Dowlati, M. and Sheikhi, R.A. (2019). The importance of education on disasters and emergencies: A review article. *Journal of Education and Health Promotion*, 8, doi 10.4103/jehp.jehp_262_18
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>
- Yeon, D.H. Chung, J., and Im, D. H. (2020). The Effects of Earthquake Experience on Disaster Education for Children and Teens. *Int J Environ Res Public Health*, 17 (15), 5347. doi: 10.3390/ijerph17155347

AFETLER SONRASI EĞİTİM ORTAMLARI

Özge YORAN KARADAYI

- ❖ Kıbrıs İlim Üniversitesi, Girne/K.K.T.C.
- ❖ <https://orcid.org/0009-0008-0043-5342>
- ❖ ozgekaradayi@stu.csu.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi Bedriye ALICI

- ❖ Kıbrıs İlim Üniversitesi, Girne/K.K.T.C.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-2509-3376>
- ❖ bedriyealici3@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akıncı, H., ve Özdemir, A. (2020). Doğal afetlerin turizm endüstrisine etkisi: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 20(3), 453-469.
- Aldrich, D. P., ve Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254-269.
- Aslan, E., ve Pala, M. (2020). Sosyal Yardımların Afet Sonrası Toplumsal İyiye Algısı ve Katılım İçin Bir Aracı Olarak Değerlendirilmesi: Van Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 183-202.
- Ayas, A. (2021). *Eğitim-öğretimle ilgili temel kavramlar* (ed. Haluk Özmen ve Durmuş Ekiz). Ankara: Pegem.
- Aydın, B. (2020). Deprem sonrası Türkiye’de vatandaşların afet yönetimine güven düzeyleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 53(3), 135-162.
- Beaulieu, L. J., ve Tootle, D. (2010). *Helping disadvantaged populations prepare for disasters assessing the efficacy of the emergency preparedness demonstration framework*. Arkansas: SRDC
- Benevolenza, M. A., ve DeRigne, L. A. (2019) The impact of climate change and natural disasters on vulnerable populations: A systematic review of literature. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 29(2), 266-281. <https://doi.org/10.1080/10911359.2018.1527739>
- Birinci, G.G., ve Erden, G., (2016). Yardım Çalışanlarında Üstlenilmiş Travma, İkincil Travmatik Stres ve Tükenmişliğin Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31 (77); 10-26.
- Birkmann, J., ve Welle, T. (2015). *World risk report 2015. United Nations University-Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS)*.
- Chang, S. E., ve Krosnick, J. A. (2019). National and regional earthquake risks: Perception and preparedness in California and Japan. *Risk Analysis*, 39(4), 817-837.
- Chazan, B. (2022). *What is “education”?. In: Principles and pedagogies in Jewish education*. Palgrave Mcmillan, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-83925-3-3>.
- Cunsolo, A., ve Ellis, N. R. (2018). Ecological grief as a mental health response to climate change-related loss. *Nature Climate Change*, 8(4), 275-281.
- Çelikli, S. (2010). *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Afet Yönetimi Ekibine Olağandışı Durumlara Hazırlıklı Olma Konusunda Verilen Eğitimin Değerlendirilmesi ve Uygulamanın Sınanması* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Doğan, S. (2014). *Eğitimin işlevleri*. (ed: C. T. Uğurlu). Eğitim bilimine giriş (s. 1-17). https://www.researchgate.net/publication/264083976_egitimin_islevleri_egitim_bilimine_giris_kitabi.
- Demir, B. (2019). Doğal Afetlerin İletişim Süreçlerine Etkisi ve Kriz İletişimi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(2), 303-318.

- Donner, W., ve Rodríguez, H. (2008). Population composition, migration and inequality: The influence of demographic changes on disaster risk and vulnerability. *Social Forces*, 87(2), 1089-1114.
- Dufty, N. (2018). *A new approach to disaster education*. The international Emergency management society (TIEMS) annual conference, Philippines, 13-16. <https://www.tiems.info/index.php/our-archives/tiems-2018-reporting>.
- Duyan, C. T., ve Bayram, Ş. (2022). Exploring the role of social networks in disaster response: A systematic review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 65, 102514.
- Güler, İ. (2020). Sel Afetlerinin Kırsal Alanlardaki Kadın Çiftçiler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 11(1), 1-19.
- Gürdil, G., (2014). *Üstlenilmiş Travma ve İkincil Travmatik Stresin Travmatik Yaşantılara Müdahale Eden Bir Grup Üzerinde Gestalt Temas Biçimleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ishaq-ur-Rahman, (2012). Responding to disaster with alternative education: A case study of a post-disaster education Project in Bangladesh. *Journal of Educational and Vocational Research*, 3 (8), 250-263.
- Johnson, S., Özdemir, V., ve Phillips, C. (2019). Resilience and coping in disaster management: Lessons from recent catastrophic events and implications for policy and practice. *Policy and Society*, 38(2), 163-179.
- Karancı, N.A., Kalaycıoğlu, S., Erkan, B.B., Özden, T.A., Çalışkan, İ., ve Özakşehir, G. (2011). *Tabanlı-Van ve Edremit-Van Depremleri İnceleme Raporları*. Ankara.
- Kılıç, E. (2021). İklim Değişikliği ve Doğal Afetlerin Sosyal Etkileri: Türkiye Örneği. *Ege Academic Review*, 21(4), 649-667.
- Kocaman, E., ve Aydın, M. (2020). Yerel Yönetimlerin Afetlerde İletişim Sürecindeki Rolü: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 1-18.
- Kurnaz, M., ve Demir, O. (2019). Afet yönetiminde kritik başarı faktörleri: İstanbul örneği. *Journal of Business Research-Turk*, 11(4), 37-49.
- Lin, L., Nilsson, A., Sjölin, J., Abrahamsson, M., ve Tehler, H. (2015). On the perceived usefulness of risk descriptions for decision-making in disaster risk management. *Reliability Engineering & System Safety*, (142); 48-55. doi: 10.1016/j.res.2015.04.012
- Morrison, J. (2017). *DSM-5'i kolaylaştıran "Klinisyenler için tanı rehberi"* (Çev. Muzaffer Şahin & Hanife Uğur Kural). Ankara: Nobel.
- Nigg, J. M., Barnes, P. H., ve Fothergill, A. (2017). Inequality and disaster: A review of recent research. *Sociology Compass*, 11(9), e12498.
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., ve Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1-2), 127-150.

- Okay, N., ve İnal, E. (2019). Kırılıgantan kapasite geliştirmeye. *Dirençlilik Dergisi*, 3 (1), 85-99. DOI: 10.32569/resilience.570286
- Özdemir, A. (2022). Afetler ve Sosyal Hizmet: Türkiye'de Bir İhtisas Alanı Olarak Afet Sosyal Hizmeti. *Türk Sosyal Hizmet Dergisi*, 2(1), 35-50.
- Özer, Y.E. (2017). Afet Konusundaki Algı ve Yerel Aktörlerin Sorumlulukları. *Sayıştay Dergisi* (106); 1-34.
- Özkan, Y., ve Erkut, G. (2021). Afet sonrası yerel yönetimlerin sosyal yardım faaliyetleri: İzmir depremi örneği. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 42(1), 55-76.
- Öztürk, G. (2020). Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kadınların Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Kartal Örneği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20(39), 51-71.
- Özüçelik, D.N., Şahin, A., Fürüzan, V., Sivri, B., Şardan Çetinkaya, Y., ve Erdener, U. (2008). Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri-Hastane Afet Planı Hazırlıkları 2002-2008. *Hacettepe Tıp Dergisi*, (39); 102-108.
- Paton, D., Johnston, D., ve Houghton, B. (2017). *Disaster resilience: An integrated approach*. Routledge.
- Paton, D., ve Johnston, D. (2017). Disasters and communities: Vulnerability, resilience and preparedness. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 26(1), 4-14.
- Peek, L., ve Fothergill, A. (2019). Displacement and disaster recovery: A case study of housing recovery in post-Katrina New Orleans. *Population and Environment*, 40(4), 389-414.
- Şahin, M. (2020). Türkiye'de doğal afetlerin ekonomiye etkisi. *Journal of Economy, Business and Management*, 8(3), 163-178.
- Şenol, İ. (2021). Deprem Sonrası Toplumun Psikososyal Destek Hizmetlerine İlişkin Algıları: Elazığ Örneği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 36(88), 1-18.
- Taşkıran, G., ve Baykal, Ü. (2017). Hemşirelerin Afetlere İlişkin Görüşleri Deneyimleri ve Hazırlık Algısı. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, (10); 36-58.
- TDK. (2019). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 10.05.2023.
- Ulutaş, E., ve Arslan, S. (2019). Türkiye'de Doğal Afetlere İlişkin Yerel Medyanın Haberleşme Stratejileri: Antalya Örneği. *Uluslararası İletişim Araştırmaları Dergisi*, 15(30), 117-141.
- Yıldırım, Ü., ve Pehlivan, H. (2022). Türkiye'de Deprem Riskinin Ekonomik Etkileri: Marmara Bölgesi Örneği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(3), 435-452.
- Yılmaz, S. (2019). Afet İçerikli Haberlerin Afetlere Karşı Toplumsal Kapasite Geliştirmeye Etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5 (2); 257-271.

AFETLERDE TEKNOLOJİNİN EĞİTİME ENTEGRASYONU

Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin ERDEMCI

- ❖ Siirt Üniversitesi, Siirt/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-0435-491X>
- ❖ husamerdemci@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aceto, G., Persico, V., & Pescapé, A. (2018). The role of Information and Communication Technologies in healthcare: Taxonomies, perspectives, and challenges. *Journal of Network and Computer Applications*, 107, 125-154. <https://doi.org/10.1016/j.jnca.2018.02.008>.
- Ahmed, V., & Opoku, A. (2022). Technology supported learning and pedagogy in times of crisis: The case of COVID-19 pandemic. *Education and Information Technologies*, 27(1), 365-405. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10706-w>.
- Cairns, M. R., Ebinger, M., Stinson, C., & Jordan, J. (2020). COVID-19 and human connection: collaborative research on loneliness and online worlds from a socially-distanced academy. *Human Organization*, 79(4), 281-291. <https://doi.org/10.17730/1938-3525-79.4.281>
- Crompton, H., Burke, D., Jordan, K., & Wilson, S. W. G. (2021). Learning with technology during emergencies: A systematic review of K-12 education. *British Journal of Educational Technology*, 52(4), 1554-1575. <https://doi.org/10.1111/bjet.13114>
- Ewing, L.-A., & Cooper, H. B. (2021). Technology-enabled remote learning during Covid-19: Perspectives of Australian teachers, students and parents. *Technology, Pedagogy and Education*, 30(1), 41-57. <https://doi.org/10.1080/1475939X.2020.1868562>.
- Food and Agriculture Organization (2018). *The impact of disasters and crises on agriculture and food security 2017*. (16.05.2023). <https://www.fao.org/3/cb3673en/cb3673en.pdf>
- Food and Agriculture Organization (FAO) (2021). *The impact of disasters and crises on agriculture and food security: 2021*. FAO. <https://doi.org/10.4060/cb3673en>
- Gillett-Swan, J. (2017). The challenges of online learning: Supporting and engaging the isolated learner. *Journal of Learning Design*, 10(1), 20. <https://doi.org/10.5204/jld.v9i3.293>
- Goldmann, E., & Galea, S. (2014). Mental health consequences of disasters. *Annual Review of Public Health*, 35(1), 169-183. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-032013-182435>
- Hayes, N., & Urban, M. (2019). *In search of social justice: John Bennett's lifetime contribution to early childhood policy and practice*. Routledge.
- Jones, N., Devonald, M., Dutton, R., Baird, S., Yadete, W., & Gezahegne, K. (2022). Disrupted education trajectories: Exploring the effects of Covid-19 on adolescent learning and priorities for “building back better” education systems in Ethiopia. *Development Policy Review*, 40(S2). <https://doi.org/10.1111/dpr.12607>

- Makokotlela, M. V. (2022). Student teachers' experiences in using open education resource in the open distance learning context. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 23(4), 108-120. <https://doi.org/10.17718/tojde.1182763>
- Mavrouli, M., Mavroulis, S., Lekkas, E., & Tsakris, A. (2023). The impact of earthquakes on public health: a narrative review of infectious diseases in the post-disaster period aiming to disaster risk reduction. *Microorganisms*, 11(2), Article 2. <https://doi.org/10.3390/microorganisms11020419>
- Naushad, V., Bierens, J., Nishan, K., Firjeeth, C., Mohammad, O., Maliyakkal, A., . . . Schreiber, M. (2019). A Systematic Review of the Impact of Disaster on the Mental Health of Medical Responders. *Prehospital and Disaster Medicine*, 34(6), 632-643. doi:10.1017/S1049023X19004874
- Onigbinde, L. (2018). *The Impacts of Natural Disasters on Educational Attainment: Cross-Country Evidence from Macro Data* [Master's Theses, The University of San Francisco]. <https://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2163&context=theses>
- Özer, M. (2023). Education policy actions by the ministry of national education after the earthquake disaster on february 6, 2023 in Türkiye. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 219-232. <https://doi.org/10.14686/buefad.1261101>
- Peek, L. (2008). Children and disasters: understanding vulnerability, developing capacities, and promoting resilience — an introduction. *Children, Youth and Environments*, 18(1), 1-29. <https://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.18.1.0001>
- Shamir-Inbal, T., & Blau, I. (2021). Facilitating emergency remote K-12 teaching in computing-enhanced virtual learning environments during covid-19 pandemic—blessing or curse? *Journal of Educational Computing Research*, 59(7), 1243-1271. <https://doi.org/10.1177/0735633121992781>
- Stough, L. M. (2015). World report on disability, intellectual disabilities, and disaster preparedness: costa rica as a case example: intellectual disabilities and disaster preparedness. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 12(2), 138-146. <https://doi.org/10.1111/jppi.12116>
- Telli, S. G., & Altun, D. (2023). Türkiye'de deprem sonrası çevrimiçi öğrenmenin vazgeçilmezliği. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 125-136. <https://doi.org/10.32329/uad.1268747>
- Toya, H., & Skidmore, M. (2007). Economic development and the impacts of natural disasters. *Economics Letters*, 94(1), 20-25. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2006.06.020>
- The United Nations International Children's Emergency Fund. (2020). *Tips for schools on how to strengthen communication with parents/caregivers*. <https://www.unicef.org/romania/stories/tips-schools-how-strengthen-communication-parentscaregivers>

- The United Nations International Children's Emergency Fund . (2021). *What you need to know about education in emergencies*. (12.05.2023)
<https://www.unesco.org/en/emergencies/education/need-know>
- Türkiye Dil Kurumu. (2023). *Afet*. (12.05.2023).www.sozluk.gov.tr
- Vargo, D., Zhu, L., Benwell, B., & Yan, Z. (2021). Digital technology use during COVID -19 pandemic: A rapid review. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 3(1), 13-24. <https://doi.org/10.1002/hbe2.242>
- World Bank. (2005). *Pakistan—2005 earthquake preliminary damage and needs assessment* (Sy 34407). World Bank. (16.05.2023)
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/710481468284380489/pdf/34407.pdf>

AFETLERDE PROGRAM DIŞI ÖĞRENME

Doç. Dr. Şule FIRAT DURDUKOCA

- ❖ Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakóltesi, Kars/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-8864-3243>
- ❖ drsulefirat@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abdelhafifdh, S., Abdelhafifh, S. ve Moussa, A. (2022). To What extent extracurricular activities affect the behaviours and school grades of primary schools' pupils. *Open Access Library Journal*, 9(3), 1-14. Doi:[10.4236/oalib.1108502](https://doi.org/10.4236/oalib.1108502)
- Balyer, A. ve Gündüz, Y. (2012). Effects of structured extracurricular facilities on students' academic and social development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 4803-4807. Doi: [10.1016/j.sbspro.2012.06.338](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.338)
- Bartkus, K. R., Nemelka, B., Nemelka, M. ve Gardner, P. (2012). Clarifying the meaning of extracurricular activity: A literature review of definitions. *American Journal of Business Education (AJBE)*, 5(6), 693-704. Doi: [10.19030/ajbe.v5i6.7391](https://doi.org/10.19030/ajbe.v5i6.7391)
- Binbaşoğlu, C. (2000). *Okulda ders dışı etkinlikler*. Milli Eğitim Basımevi.
- Chan, Y.K. (2016) Investigating the relationship among extracurricular activities, learning approach and academic outcomes: A case study. *Active Learning in Higher Education*, 17(3), 223–233. Doi: [10.1177/1469787416654795](https://doi.org/10.1177/1469787416654795)
- Chia, Y. M. (2005). Job offers of multi-national accounting firms: The effects of emotional intelligence, extra-curricular activities, and academic performance. *Accounting Education: An International Journal*, 14(1) 75–93. Doi:[10.1080/0693928042000229707](https://doi.org/10.1080/0693928042000229707)
- Christensen, T.E., Fogarty, T.J. ve Wallace, W. A. (2002). The association between directional accuracy and self-efficacy and accounting course performance. *Issues in Accounting Education*, 17(1), 1-26. Doi: [10.2308/iace.2002.17.1.1](https://doi.org/10.2308/iace.2002.17.1.1)
- Demirel, Ö. (2012). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya* (19. Baskı). Pegem Akademi.
- Fredricks, J. A. (2011). Extracurricular participation and academic outcomes: Testing the overscheduling hypothesis. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(3), 295-307. Doi: [10.1007/s10964-011-1111-1](https://doi.org/10.1007/s10964-011-1111-1)
- Fredricks, J. A. ve Eccles, J. S. (2008). Participation in extracurricular activities in the middle school years: Are there developmental benefits for African American and European American youth? *Journal of Youth and Adolescence*, 37(9), 1029-2043. Doi:[10.1007/s10964-008-9309-4](https://doi.org/10.1007/s10964-008-9309-4)
- Genç, F. N. (2007). Türkiye’de doğal afetler ve doğal afetlerde risk yönetimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 201-226.
- Glatthorn, A. A., Jailall, M. J. ve Jailall, K. J. (2000). *The Principal as curriculum leader: Shaping what is taught & tested* (2nd ed.) Corwin Press.
- Guilmette, M., Mulvihill, K., Villemare-Krajden, R. ve Barker, E. T. (2019). Past and present participation in extracurricular activities is associated with adaptive self-regulation of goals, academic success, and emotional wellbeing

among university students. *Learning and Individual Differences*, 73, 8-15.
Doi: [10.1016/j.lindif.2019.04.006](https://doi.org/10.1016/j.lindif.2019.04.006)

- Knifesend, C. A. ve Graham, S. (2012). Too much of a good thing? How breadth of extracurricular participation relates to school-related affect and academic outcomes during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(3), 379-389. Doi:10.1007/s10964-011-9737-4
- Köksal, N. (2022). Okulda program dışı etkinliklerin önemi ve uygulamadaki güçlükler. N. Köksal ve Ayvaz-Tuncal, Z. (Edts). *İçinde Eğitimde program dışı etkinlikler* (ss. 124-134). Pegem Akademi.
- Köse, E. (2013). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin sınıflandırılmasına yönelik bir öneri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 336-353. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/136839>
- Küçükahmet, L. (2009). *Program geliştirme ve öğretim* (24. Basım). Nobel Yayın Dağıtım.
- Larson, R.W., Hansen, D. M. ve Moneta, G. (2006) Differing profiles of developmental experiences across types of organized youth activities. *Developmental Psychology* 42(5), 849–863.
- Lunenburg, F. C. (2010). Extracurricular activities. *Schooling*, 1(1), 1-4.
- Lunenburg, F. C. ve Ornstein, A. O. (2008). *Educational administration: Concepts and practices* (5th ed.). Wadsworth Cengage Learning.
- Mahoney, J. L., Larson, R. W., Eccles, J. S. ve Lord, H. (2005). Organized activities as development contexts for children and adolescents. In J. L. Mahoney, R. W. Larson ve J. S. Eccles (Eds.), *Organized activities as contexts of development: Extracurricular activities, after-school and community programs* (pp. 3–22). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Marsh, H. ve Kleitman, S. (2002). Extracurricular school activities: The good, the bad, and the nonlinear. *Harvard educational review*, 72(4), 464-515.
- Massoni, E. (2011). Positive effects of extracurricular activities on students. *Essai*, 9(1), 27.
- MEB (2017). *Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği*. <https://ogm.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-egitim-kurumlari-sosyal-etkinlikler-yonetmeliği/icerik/810>
- MEB (2018-2023). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>
- Morris, D. S. (2015). Actively closing the gap? Social class, organized activities, and academic achievement in high school. *Youth & Society*, 47, 267–290
- Nelson, I. T., V. P. Venzryk, J. J. Quirin ve R. D. Allen. (2002). No, the sky is not falling: Evidence of accounting student characteristics at FSA schools, 1995-2000. *Issues in Accounting Education*, 17(3) 269-287.

- Oğuz, A. (2022). Eğitim programı. G.Ocak, İ.Ocak ve Akkaş-Baysal, E. (Edts.).
İçinde *Eğitimde Program dışı etkinlikler ve örnek uygulamalar* (ss. 1-22).
Anı Yayıncılık.
- Oliva, P. F. ve Gordon W. R. (2018). *Program geliştirme*. K. Gündoğdu (Çev.Edt.).
Pegem Akademi.
- Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (2016). *Eğitimde program -temeller, ilkeler ve sorunlar*. A. Arı (Çev. Edt). Eğitim Yayınevi.
- Posner, G. J. (2004). *Analyzing the curriculum* (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Ren, L., Kutaka, T. S., Chernyavskiy, P., Fan, J. ve Li, X. (2020). The linear and nonlinear effects of organized extracurricular activities on Chinese Preschoolers' development. *Contemporary Educational Psychology*, 60, 101845. Doi: 10.1016/j.cedpsych.2020.101845
- Seow, P.S. ve Pan, G. (2014) A literature review of the impact of extracurricular activities participation on students' academic performance. *Journal of Education for Business*, 89(7), 361–366. Doi: [10.1080/08832323.2014.912195](https://doi.org/10.1080/08832323.2014.912195)
- Stearns, E. ve Glennie, E. J. (2010). Opportunities to participate: Extracurricular activities' distribution across and academic correlates in high schools. *Social Science Research*, 39(2), 296-309. Doi: [10.1016/j.ssresearch.2009.08.001](https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2009.08.001)
- Şen, İ.A. (2021). Okul dışı öğrenme nedir? A. İ. Şen (Edt).İçinde *Okul dışı öğrenme ortamları* (ss. 2-18).Pegem Akademi.
- Wilson, N. (2009). *Impact of extracurricular activities on students*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Wisconsin-Stout Üniversitesi, Wisconsin.
https://mekan360.com/sanaltur_karsiyaka-belediyesi-deprem-muzesi_4230.html
https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/39521/xfiles/top_lanma_alanlari.pdf

AFETLER VE PSİKOEĞİTİM

Gaye GÜR

- ❖ Kıbrıs İlim Üniversitesi, Girne/K.K.T.C.
- ❖ gayegur09@gmail.com

Dr. Öğrt. Üyesi Bedriye ALICI

- ❖ Kıbrıs İlim Üniversitesi, Girne/K.K.T.C.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-2509-3376>
- ❖ bedriyealici3@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aydın, K.B. (2005). Akış kuramına dayalı stresle başa çıkma grup programının ergenlerin stresle başa çıkma stratejilerine etkisi. [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Aysan, F. (1994). Stresle başa çıkma programı: Lise öğrencileri üzerinde bir uygulama. Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Dergisi, 8, 24-31.
- Berger, R., Gelkopf, M. & Heineberg, Y. (2012). A teacher-delivered intervention for adolescents exposed to ongoing and intense traumatic war-related stress: A quasi-randomized controlled study. *Journal of Adolescent Health*, 51(5), 453–461. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.02.011>.
- Brymer, M., Jacobs, A., Layne, C., Pynoos, R., Ruzek, J., Steinberg, A., Vernberg, E. & Watson, P. (2006). *Psychological First Aid: Field operations guide* (2. Ed.). Los Angeles: National Child Traumatic Stress Network and National Center for PTSD. USA.
- Cash, TF. & Hrabosky, JI. (2003). The Effects of psychoeducation and self-monitoring in a cognitive behavioral program for body-image improvement. *Eating Disorders*, 11(4): 255–270.
- Çiller, A., Köskün, T. ve Akça, A. Y. E. (2022). Travma sonrası stres bozukluğu ve tedavisinde kullanılan davranışçı terapi müdahale teknikleri. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 14 (4), 499-509. Doi: 10.18863/pgy.1082001.
- Çivitçi, A. (2020). *Grup psikoeğitimi* (3. basım). Ankara: Pegem.
- Çoban, D. (2019). Afet ve acil duruma maruz kalmış bireylerde psikososyal destek uygulamalarının bireylerin günlük yaşantısına dönüş sürecindeki etkinliğinin araştırılması (yüksek lisans tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Ankara.
- Demircioğlu, H. ve Demirtaş Zorbaz, S. (2021). Psikososyal destek deprem psikoeğitim programı (ed. Murat Açar ve Ebubekir Aydın). Ankara:
- Demircioğlu M., Şeker Z., Aker A. T. (2019). Psikolojik İlk Yardım: Amaçları, Uygulanışı, Hassas Gruplar ve Uyulması Gereken Etik Kurallar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 11(3), 351-362.
- Erden, G. (2000). Çocuklara yönelik afet sonrası müdahaleler. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (5), 49-61.
- Güçray, S., Çekici, F. & Çolakkadıoğlu, O. (2009).Psiko-eğitim Gruplarının Yapılandırılması ve Genel İlkeleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (5)1: 134-153
- Hardin, S.B., Weinrich, M., Garrison, C., Adoly, C. and Hardin, T.L. (2002). Effects of a long-term psychology nursing intervention on adolescents exposed to catastrophic stress. *Issues in Mental Health Nursing*, (23), 537-551
- Housley, J. & Beutler, L.E. (2007). Treating victims of mass disaster and terrorism.

Cambridge, MA: Hogrefe and Huber.

- Howard, M. J. (2014). An evaluation of the pennresiliency program for disruptive preadolescents in an elementary school setting. A dissertation proposal. Liberty University, Lynchburg,
- Jaycox, L. , Morse, L. , Tanielian, T. & Stein, B. (2006). How Schools Can Help Students Recover from Traumatic Experiences: A Tool Kit for Supporting Long-Term Recovery. Rand Corporation. [https:// doi.org/10.7249/tr413](https://doi.org/10.7249/tr413)
- Kadıoğlu, M., (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. İçinde: “Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri” Eds: M. Kadıoğlu, E., Özdamar, JICA Türkiye Ofisi Yayınları No: 2, 1-34, Ankara.
- Karabulut, D. & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 5(2), 368-376, DOI: 10.21324/dacd.500356
- Karagöz, Y. (2011). Olumlu düşünme eğitim programının ergenlerin geleceğe yönelik iyimserlik, depresyon ve bilişsel çarpıtma düzeylerine etkisinin incelenmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kızılay. (2008). Afetlerde Psikososyal Uygulama Rehberi. Kızılay Yayınları. Ankara.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal Afetler Sonrası Yaşanan Travmalar ve Örnek Bir Psikoeğitim Programı, Afet ve Risk Dergisi 1(1), 39-52.
- Kurtoğlu, G. (2013). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı psiko-eğitim programının ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin duygusal yılmazlık, sosyal beceri-okula uyum ve benlik saygısı düzeylerine etkisi.[Yayınlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mağden, Ç., Ademhan, Ç., Şavur, E., Yeniokatan, İ., Kılıç, M., Gözden, M., Çavuşçulu, M., Akman, P., Thomas A., S., & Yüksel, S. (2008). Afetlerde Psikososyal Destek Uygulama Rehberi, Türk Kızılayı, Ankara.
- McFarlane, AC., van Hooff, M., (2009). Impact of childhood exposure to a natural disaster on adult mental health: 20-year longitudinal follow-up study. Br J Psychiatry;195(2), 142-8. 3.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Afetlerde ve Travmatik Olaylarda Psikolojik Destek. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Erişim tarihi 21.04.2023
- Morgan, L., Scourfield, J., Williams, D., Jasper A., Lewis, G., (2003). The aberfan disaster: 33-year followup of survivors. Br J Psychiatry 182(6), 532-6
- Morrison, J. (2017). DSM-5’i kolaylaştıran “Klinisyenler için tanı rehberi” (Çev. Hanife Uğur Kural). Ankara: Nobel.
- Rolfsnes, E. S. & Idsoe, T. , (2011). School-based intervention programs for PTSD symptoms: A review and meta-analysis. Journal of Traumatic Stress, 24(2), 155-165.

- Øllgaard, R. (2017). Based on Psychological First Aid Training Manual for Child Practitioners: Two-day programme by Pernille Terlonge. Save the Children 2017. [https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/pfa adresinden edinilmiştir](https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/pfa_adresinden_edinilmistir).
- Özcan, S. (2000). Felaketlerden etkilenen ergenlerin psikolojik sağaltımına ilişkin bir grup rehberliği programı. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, B. ve Çetinkaya Kutun, F., (2021). Afet psikolojisi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 8 (3), 249-256.
- Özyer, Y. & Dinçer, S. (2020). Afetlerde hemşirelerin psikolojik ilk yardım rolleri. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (7), 198-206.
- Ünivar, A. (2012). Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şahan Aktan, B. (2018). 48-72 aylık çocuklar için psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geliştirilmesi ve eğitici drama temelli psikolojik dayanıklılık programının etkisinin incelenmesi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünsal, F. Ö. (2016). Okul öncesi çocuklar için psikolojik dayanıklılık programının 5 yaş çocuklarının sosyal becerilerine ve problem davranışına etkisi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yorulmaz, D. S. & Karadeniz, H. (2021). Afetlerin Mental Sağlığa Etkileri . Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 7 (2), 392-39. DOI: 10.21324/dacd.786048

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE AFET EĞİTİMİ

Öğretim Görevlisi Zehra KURŞUN

- ❖ Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-9628-2924>
- ❖ zhrakursun@fsm.edu.tr

KAYNAKLAR

- Açıkalin, O. (2017). *Yüzyılın hesabı: Deprem bağlamında dirayetli toplumun neresindeyiz?* İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Açıkalin-Rashem, O., Aslangiri, F. (2019). Engellilerin afete dirençliliği ve Van'da yerel örgütlenme. *Dirençlilik Dergisi*, 3 (1), 71-83.
- AFAD- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2011). *Engelliler için depremde ilk 72 saat*. Kadioğlu, M. (Ed.). İstanbul: AFAD.
- AFAD- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2013). *Engelli öğrenci, veli ve refakatçileri için afet bilinci eğitimi*. Barış, Ş. ve Buluş-Kırıkkaya, E. (Ed.). Ankara: AFAD.
- AKUT-Arama Kurtarma Derneği. (2011). Engelliler için deprem el kitabı. Yılmaz, M. (Ed.). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed., s. 5-25). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
- Anadolu Üniversitesi Afet Acil Durum Eğitim Programı. (2017a). Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım Projesi (2016-1-TR01-KA204-034345) Afetlere Hazırlık Modülü. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023,
https://disaster.anadolu.edu.tr/pluginfile.php/299/mod_resource/content/4/Afetlere-Hazirlik-Genel-%28altmetin%29.pdf
- Anadolu Üniversitesi Afet Acil Durum Eğitim Programı. (2017b). Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım Projesi (2016-1-TR01-KA204-034345) Görme Engelliler İçin Depreme Hazırlık Modülü. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023,
<https://disaster.anadolu.edu.tr/course/view.php?id=5>
- Anadolu Üniversitesi Afet Acil Durum Eğitim Programı. (2017c). Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım Projesi (2016-1-TR01-KA204-034345) İşitme Engelliler İçin Depreme Hazırlık Modülü. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023,
<https://disaster.anadolu.edu.tr/course/view.php?id=7>
- Anadolu Üniversitesi Afet Acil Durum Eğitim Programı. (2017d). Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım Projesi (2016-1-TR01-KA204-034345) Fiziksel Engelliler İçin Depreme Hazırlık Modülü. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023,
<https://disaster.anadolu.edu.tr/course/view.php?id=6>
- Barlow, J.H. & Ellard, D.R. (2006). The psychosocial well- being of children with chronic disease, their parents and siblings: An overview of the research evidence base. *Child: Care, Health and Development*, 32(1), 19-31.

- Bishop, D.V., Snowling, M.J., Thompson, P.A. & Greenhalgh, T (2017). *CATALISE: A Multinational and multidisciplinary delphi consensus study of problems with language development*. Phase 2. Terminology. Peer J. Preprints.
- Buluş-Kırıkkaya, E. & Gerdan, S. (2018). Engelli ve engelli adayı bireylerin bir afet anında nasıl davranacaklarına ilişkin görüşleri. *Dirençlilik Dergisi*, 2 (2), 123-129.
- Cancio, E.J. & Johnson, J.W. (2013). Designing effective class wide motivationsystems for students with emotional and behavioral disorders. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 57(1), 49-57.
- Çakır, Ö. & Aydoğmuş-Atalay, G. (2020). Afetlerde özel gereksinimli grup olarak yaşlılar. *Dirençlilik Dergisi*, 4 (1), 169-186.
- Doğan, H. (2018). Özel öğrenme güçlüğü gösteren çocuklar. (Ed. Aral, N.; Gürsoy, F.). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Eğitimleri*. (s.50-53). Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Eripek, S. (2005). *Özel eğitim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Gür, Ç. (2017). *Eğitimsel ve sosyal-duygusal bakış açılarıyla üstün yetenekli çocuklar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Isaacson-Kailes, J. (2005a). *Deprem ile birlikte yaşamak: Görme engellilerde depreme hazırlık*. İstanbul: B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitimi Birimi.
- Isaacson-Kailes, J. (2005b). *Deprem ile birlikte yaşamak: Hareket engellilerde depreme hazırlık*. İstanbul: B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi.
- Isaacson-Kailes, J. (2005c). *Deprem ile birlikte yaşamak: İşitme engellilerde depreme hazırlık*. İstanbul: B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi.
- Isaacson-Kailes, J. (2005d). *Deprem ile birlikte yaşamak: Zihinsel engellilerde depreme hazırlık*. İstanbul: B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Afete Hazırlık Eğitim Birimi.
- Kaur, G., Koshy, J., Thomas, S., Kapoor, H., Zachariah, J.G. & Bedi, S. (2016). Vision screening of school children by teachers as a community based strategy to address the challenges of childhood blindness. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*. 10(4), NC09- NC14.
- Kurşun, Z. (2018). *Yaygın gelişimsel bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının stres düzeyleri ve stresle başa çıkma yollarının karşılaştırılması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- MEB (2017). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1963.pdf Erişim Tarihi: 11.06.2023
- Motavalli, M.N. (2013). *Otizm spektrum bozuklukları tanı ve takip*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Özokçu, O. (2015). Zihinsel yetersizlik, görme yetersizliği, işitme Yetersizliği. (Ed. Diken, İ.H.). *İlköğretimde Kaynaştırma*. (s.56-84). Ankara: Pegem Akademi
- Skarzynski, P.H., Raj-Koziak, D., Rajchel, J.J & Skarzynski, H. (2017). Management of non-organic hearing loss in children- A case study. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, (97), 223-227.
- Smith, J. & Wolfe, J. (2016). Should all deaf children learn sign language? *The Hearing Journal*, February, 18-24.
- Tonak, H. A.& Kitiş, A. (2020). Deprem ve yangın afetlerinde engelli: anlatımsal bir derleme. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 8(1), 77-84.
- Türk, A., (2022). Deprem özelinde engelli bireylere duyarlı afet yönetimi modeli. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 61-77. doi: 10.35341/afet.1078869
- UNISDR. (2015). The Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023, http://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf
- Yılmaz, K., Balun, B. & Erbay, G. (2019). Sürdürülebilir bir yönetim paradigması: Ortopedik engelli bireylerin afetlere hazırlık seviyeleri. *Dirençlilik Dergisi*, 3(1), 1-24.

AFET EĞİTİMİNDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK

Arş. Gör. Dr. Hurizat Hande TURP

- ❖ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-2052-3127>
- ❖ hurizathande@gmail.com

Kaynaklar

- Akdur, R. (2000). Afetlere hazırlık ve afet yönetimi. *Ankara Deontoloji Dergisi* (7), 8-13.
- Amstadter, A., Myers, J., & Kendler, K. (2014). Psychiatric resilience: Longitudinal twin study. *The British Journal of Psychiatry*, 205(4), 275-280. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.113.130906>
- Artan, T., Atak, I., Karaman, M., & Cebeci, F. (2020). Koronavirüs (COVID-19) salgınında sosyodemografik özellikler, psikolojik sağlık ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 15(6) 79-94. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43882>
- Babu, S.K., McLain, M. L., Bijlani, K., Jayakrishnan, R. & Bhavani, R. R. (2016). "Collaborative game based learning of post-disaster management: Serious game on incident management frameworks for post disaster management," 2016 IEEE Eighth International Conference on Technology for Education (T4E), Mumbai, India, pp. 80-87, <https://doi.org/10.1109/T4E.2016.024>
- Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A. & Vlahov, D. (2007). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources and life stress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75(5), 671-682.
- Choi, K. W., Stein, M. B., Dunn, E. C., Koenen, K. C., & Smoller, J. W. (2019). Genomics and psychological resilience: A research agenda. *Molecular psychiatry*, 24(12), 1770-1778.
- Dajani, K. G. (2002). Psychological resilience: A theoretical contribution (Order No. 3069389). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305493564). <https://www.proquest.com/dissertations-theses/psychological-resilience-theoretical-contribution/docview/305493564/se-2>
- Demirbilek, Ö. & Gökkaya, E. (2022). Acil yardım ve afet yönetimi öğrencilerinde afetlere hazırlık durumları ile psikolojik sağlık durumlarının ilişkisinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 617-624. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1001225>
- Erdur Baker, Ö. ve Doğan, T. (2020). *Afetler Krizler Travmalar ve Psikolojik Yardım*. Atalay.
- Erdur, O. (2002). Psychological reactions of Turkish earthquake survivors (Order No. 3101205). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305473198). <https://www.proquest.com/dissertations-theses/psychological-reactions-turkish-earthquake/docview/305473198/se-2>
- García Mejía, S. A. (2021). Building Resilience or Building Fragility? Understanding Disaster Resilience Patterns in Guatemala through the Analysis of Disaster Datasets in Connection with Population and Housing Data (Order No. 28415749). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2572680819). <https://www.proquest.com/dissertations-theses/building-resilience-fragility-understanding/docview/2572680819/se-2>
- Herdiansyah, H., Husein, S. I., Asrofani, F. W., & Kholila, B. N. (2020). Disaster awareness through disaster preparedness education for primary schools. In *IOP*

- Conference Series: Earth and Environmental Science* 519 (1), 012016. IOP Publishing. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/519/1/012016>
- Masten, A. S., & Osofsky, J. D. (2010). disasters and their impact on child development: Introduction to the special section. *Child Development*, 81(4), 1029–1039. <http://www.jstor.org/stable/40801458>
- Masuzawa, Y., Hisada, Y., Murakami, M., Shindo, J., Miyamura, M., Suwa, H., ... & Nakajima, Y. (2014). Practice on an education and training program to development of response literacy to earthquake disaster in a central business district in Japan. *Journal of Disaster Research*, 9(2), 216-236.
- McAllister, M., & Lowe, J. (Eds.). (2011). *The resilient nurse: Empowering your practice*. Springer.
- Norwood, A. E., Ursano, R. J., & Fullerton, C. S. (2000). Disaster psychiatry: principles and practice. *Psychiatric Quarterly*, 71, 207-226. <https://doi.org/10.1023/A:1004678010161>
- Quarantelli, E. L. (Ed.). (1998). *What is a disaster? Perspectives on the question*. Psychology.
- Revel, J. P. (1996). Natural Disasters and Other Accidents: Provisions of Psychological Support. In Y. Danieli, N. S. Rodley, & L. Weisaeth (Eds.) *International responses to traumatic stress*. Baywood.
- Subarno, A., & Dewi, A. S. (2022,). A systematic review of the shape of disaster education. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* 986 (1), 012011. IOP <https://doi.org/10.1088/1755-1315/986/1/012011>
- Sun, J. J., Ye, J. J., Choi, K. W., Yang, J. S., Jeong-Ho Chae, Koenen, K. C., & Hyeon, C. K. (2021). Correlates of psychological resilience and risk: Prospective associations of self-reported and relative resilience with Connor-Davidson resilience scale, heart rate variability, and mental health indices. *Brain and Behavior*, 11(5) 1-11 <https://doi.org/10.1002/brb3.2091>
- Tsiara, A., Mikropoulos, T. A., Mavridis, D., & Mercier, J. (2017). Event-related brain potentials from pictures relevant to disaster education. In *Brain Function Assessment in Learning: First International Conference, BFAL 2017*, Patras, Greece, September 24-25, 2017, Proceedings 1 (pp. 144-158). Springer International.
- Türkçe Sözlük (2005). TDK.
- Weems, C. F. (2015). Biological correlates of child and adolescent responses to disaster exposure: a bio-ecological model. *Current psychiatry reports*, 17, 1-7. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0588-7>
- Yehuda, R., Flory, J. D., Southwick, S., & Charney, D. S. (2006). Developing an agenda for translational studies of resilience and vulnerability following trauma exposure. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1071(1), 379-396. <https://doi.org/10.1196/annals.1364.028>
- Yusuf, R., Fajri, I., & Gani, S. A. (2022,). Disaster education in disaster-prone schools: a systematic review. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* 1041 (1) 012034 IOP <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1041/1/012034>

AFETLERDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Öğr. Gör. Soykan UYSAL

- ❖ Selçuk Üniversitesi, Konya/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-6346-8223>
- ❖ soykanuysal@selcuk.edu.tr

KAYNAKÇA

- AFAD (2016). Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında 2016, <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> Erişim:14.06.2023
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği. Göç Dergisi, 3(1), 29-63.
- Penrose, A. & Takaki, M. (2006). Children's Rights in Emergencies and Disasters.Lancet, 367(9511), 698-699.
- Pigozzi, M. J. (1999). Education in Emergencies and for Reconstruction: A Developmental Approach. New York: United Nations Children's Fund Working Paper Series.
- Talbot, C. (2013). Education in Conflict Emergencies in Light of the Post-2015 MDGs and EFA Agendas. Switzerland: NORRAG.
- Sönmez, V. (2015). Program Geliştirme Öğretmen Elkitabı. (Genişletilmiş 18. Baskı). Ankara: ANİ yayınları.
- UNESCO (2006). Education in Emergencies: The Gender Implications -advocacy brief. Bangkok: UNESCO Bangkok.
- UNESCO (2010). The Quantitative Impact of Conflict on Education.

AFETLERDE EĞİTİM İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Handan DEMİRCİOĞLU

- ❖ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-7037-6140>
- ❖ handandemircioglu@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aktaş Salman, U., Arık, B. M., Gencer, E. G., Tunca E., Kesbiç, K., Korlu, Ö. & Akay, S. S. (2023). 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerin eğitime etkileri bilgi notu - 1. Eğitim Re-formu Girişimi. Erişim tarihi: 24.04.2023.https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/023/03/6Subat2023TarihliKahramanmaraşMerkezliDepremlerinEgitimeEtkileri_BilgiNotu_1.pdf
- Alsancak-Sırakaya, D. & Seferoğlu, S. S. (2018). Türkiye'nin mobil öğrenme karnesi: İmkânlar, fırsatlar ve sorunlarla ilgili bir inceleme. B. Akkoyunlu, A. İşman ve H. F. Odabaşı (Ed). *Eğitim teknolojileri okumaları 2018*, (34. Bölüm, ss. 492-513). TOJET ve Sakarya Üniversitesi, Adapazarı. [Çevrim-içi: http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/Kitap_ETO2018_Bolum34_492-513_MobilOgrenme.pdf, Erişim tarihi: 02.06.2023]
- Altunçekiç, A. (2020). 2010-2020 yılları arasında mobil öğrenme çalışmalarının içerik analiz yöntemi ile değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(3), 1087-1104. <https://doi.org/10.17152/gefad.816555>.
- Arslan, Y. & Şumuer, E.(2020). Covid-19 Döneminde Sanal Sınıflarda Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sınıf Yönetimi Sorunları. *Millî Eğitim*. 49 (1), 201-230.
- Aydoğdu, H. (2019). Mobil öğrenme ile ilgili araştırmaların eğilimleri: Bir içerik analizi. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Aydoğdu-İskenderoğlu, T. ve Konyalıhatipoğlu, M. E. (2021). Matematik Öğretmenlerinin Bakış Açısıyla Covid-19 Salgını Sürecinde Uzaktan Canlı Dersler. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 235-262.
- Azizoğlu, N. İ. (2021). COVID-19 salgını sürecinde yayınlanan uzaktan eğitim konulu lisansüstü tezlerin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö10), 238-250. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1011400>
- Balaman, F., & Hanbay Tiryaki, S. (2021). Corona virüs (COVID-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. [The Opinions of Teachers about Compulsory Distance Education due to Corona Virus (Covid-19)], *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 52-84. <https://doi.org/10.15869/itobiad.769798>
- Batdal-Karaduman, G., Akşak-Ertaş, Z. ve Duran-Batar, S. (2021). Uzaktan Eğitim Yolu ile Gerçekleştirilen Matematik Derslerine İlişkin Öğretmen Deneyimlerinin İncelenmesi. *International Primary Educational Research Journal*, 5(1), 1-17. Doi:10.38089/iperj.2021.42
- Bayındır, N. (2021). Çevrimiçi Eğitimde Öğretimin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(1): 14-20.

- Bozkurt, M., Önder, E. & Topçuoğlu Ünal, F. (2021). Türkiye’de uzaktan eğitim konusunda yapılmış çalışmaların alanlara göre dağılımı. *Çukurova Araştırmaları*, 7(2), 194-206.
- Can, S. ve İlker Kerkez, F. (2022). Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenlerinin Acil Uzaktan Öğretim Sürecinde Web 2.0 Araçlarını Kullanma Düzeyleri. *Sportmetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 20(2), 16-27.
- Delen, A. (2021). Türkiye’de E-öğrenme ortamlarına ilişkin yapılan araştırmalardaki eğilimler: 2004-2020 dönemi tezlerin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Konya,Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilekçi, Ü. Limon, İ.& Kaya, A.(2021). *Acil Uzaktan Eğitim Sürecinde Sanal Sınıf Yönetimi: Karşılaşılan Problemlere İlişkin Öğretmen Görüşleri*. 5. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi. 5-6 Kasım 2021 Gaziantep.
- Hotar, N., Özcan, M. A., Baran, B., Yacı, Ş. N., Karagöz, E. (2021). Acil Uzaktan Eğitimden Ne Öğrendik? Öğrenci ve Öğretim Elemanı Görüşlerinin Karşılaştırılması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 673-690.
- İlgaz, H. (2018). Bireysel farklılıklar kapsamında çevrimiçi öğrenme araştırmalarına ilişkin sistematik bir derleme. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(4),1003-1018.
- Kalınkara, Y. (2021). Eğitimde Mobil Öğrenmeye Yönelik Yapılan Araştırmaların İncelenmesi: Bir İçerik Analizi. *Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar Bilimleri Dergisi*, 2021, 5(1):86-103
- Kavaklı, A., & Yakın, İ. (2019). Mobil öğrenme: 2015–2019 çalışmalarına yönelik bir içerik analizi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 251-268. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/898126>
- Kır, Ş.& Bozkurt, A. (2020). Açık ve uzaktan öğrenme deneyimlerinin yaşam boyu öğrenme kapsamında incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research inEducation*, 8(4), 1298-1322. doi: 10.14689/issn.2148-2624.8c4s10m
- Korkmaz, Ö. (2015). New trends on mobile learning in the light of recent studies. *Participatory Educational Research*, 2 (1), 1-10.
- Korucu, A. T., & Biçer, H. (2019). Mobil öğrenme: 2010-2017 çalışmalarına yönelik bir içerik analizi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(1), 32-43. <https://doi.org/10.24315/tred.516911>
- Özmen, Ş. (2005). Eğitimde sanal sınıf uygulamaları ve sonuçları. https://www.academia.edu/5302789/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0MDE_SANAL_SINIF_UYGULAMASI_VE_SONU%C3%87LARI
- Parlakkılıç, A. & Güldüren, C. (2019). Türkiye’deki e-Öğrenme Araştırmalarında Yönelimler. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*. 5 (1) .

- Pürbudak, A., Yılmaz, M., & Alper, A. (2022). Trends on distance education during the covid-19 pandemic: a content analysis study. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 55(3), 793-826. <https://doi.org/10.30964/auebfd.1074656>
- Sezgin, S. (2021). Acil uzaktan eğitim sürecinin analizi: Öne çıkan kavramlar, sorunlar ve çıkarılan dersler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 273-296. <https://doi.org/10.18037/ausbd.902616>
- Solmaz, E. & Gökçearslan, Ş. (2016). Mobil öğrenme: Lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi çalışması. 10. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu'nda (ICITS), Rize.
- Sönmez, A., Göçmez, L., Uygun, D. & Ataizi, M. (2018). A Review Of Current Studies of Mobile Learning. *Journal of Educational Technology & Online Learning*, 1(1), 13-27.
- Şen, E. Ö. (2021). Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Yoluyla TV'de Yayınlanan Ortaokul Matematik Derslerini Değerlendirme Çalışması. *Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 71-83.
- Şenyurt, Y. S. & Şahin, Ç. (2022). Covid-19 Salgınında Uzaktan Eğitim Sürecinde Web 2.0 Araçlarının Kullanımı ile İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *International Journal of Science and Education*, 5(1), 34-49.
- Şeylan, F. (2018). *Mobil Öğrenmenin Akademik Başarıya Etkisi Üzerine Yapılan Deneysel Çalışmaların Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şimsek, I., Küçük, S., Biber, S. K., & Can, T. (2021). Online learning satisfaction in higher education amidst the Covid-19 pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 16(1), 247-261.
- Şiraz, F. (2021). The literature review on changes in research trends regarding distance education before and during the COVID-19 pandemic (2017-2020). *PegeM Journal of Education and Instruction*, 11(4), 82-99. <https://doi.org/10.47750/pegegog.11.04.09>
- Thayaparan, M., Sırıwardena, M., Malalgoda, C.I., Amaratunga, D., Lill, I. & Kaklauskas, A. (2015). Enhancing Post-Disaster Reconstruction Capacity Through Lifelong Learning İn Higher Education. *Disaster Prevention And Management [Online]*, 24(3), 338-354. Available From: <https://doi.org/10.1108/Dpm-11-2014-0239>
- Tümkiye, S. & Hüriyetoğlu, N. (2023). Matematik ve fen eğitiminde mobil uygulama kullanım eğilimleri: Bir içerik analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (1), 1-19.
- Tüzün, I. (2023). Afet Döneminde Eğitim: 6 Şubat Depremlerinin Ardından ERG'nin Deneyimleri ve Önerileri. *Reflektif Journal of Social Sciences*. 4(2).

- Uygun, D. & Sönmez, A. (2019). Mobil öğrenme üzerine güncel çalışmalarla ilgili bir içerik analizi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 53-69.
- Uzunçayır, D., Orhan, B.E., Yardımcı, Y., & İlhan, E.L. (2022). Online Egzersiz Eğitime Katılan Kadınların Web 2.0 Araçlarını Kullanım Deneyimleri: Covid-19 Pandemi Dönemi Yapılan Nitel Bir Araştırma. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-20.
- Yılmaz, A., Üstün, A. B., Güler, T. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Matematik Derslerinde Mobil Öğrenme Kullanımına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *International Journal of Active Learning (IJAL)*, 6(2), 98-116.
- Yıldız, G., Yıldırım, A., Akça, B. A., Kök, A., Özer, A., & Karataş, S. (2020). Research trends in mobile learning. *International review of Research in Open and Distributed Learning*. 21(3),175-196.
<https://doi.org/10.19173/irrodl.v21i3.4804>
- Zengin, M., Şengel, E. Özdemir, M. A.(2018). Eğitimde Mobil Öğrenme Üzerine Araştırma Eğilimleri: Türkiye Örneği. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*. 7(1). 8-35.

AFETLERDE EĞİTİME İLİŞKİN YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR

Prof. Dr. Hatice GÜNGÖR SEYHAN

- ❖ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Kimya Eğitimi Anabilim Dalı, Sivas/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-5116-7845>
- ❖ hgunsey@gmail.com

KAYNAKLAR

- Arvanitis, T. N., Petrou, A., Knight, J. F., Savas, S., Sotiriou, S., Gargalagos, M., ve Gialouri, E. (2007). Human factors and qualitative pedagogical evaluation of a mobile augmented reality system for science education used by learners with physical disabilities. *Personal and Ubiquitous Computing*, 13(3), 243–250. <https://doi.org/10.1007/s00779-007-0187-7>
- Banerjee, M. M., ve Gillespie, D. F. (1994). Strategy and organizational disaster preparedness. *Disasters* 18, 344-354. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7717.1994.tb00321.x>
- Basolo, V., Steinberg, L. J., Burby, R. J., Levine, J., Cruz, A. M. ve Huang, C. (2009). The effects of confidence in government and information on perceived and actual preparedness for disasters. *Environment and Behavior*, 41, 338-364. <http://dx.doi.org/10.1177/0013916508317222>
- Bayındır, N. (2021). Çevrimiçi eğitimde öğretimin niteliğinin artırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 14-20. <http://dx.doi.org/10.47257/busad.867979>
- Can, T., ve Şimşek, İ. (2016). Eğitimde yeni teknolojiler: Sanal gerçeklik. Eğitim Teknolojileri Okumaları, *The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET)*, 21. Bölüm, 351-363.
- Craig Rush, S., Partridge, A., ve Wheeler, J. (2016). Implementing emergency online schools on the fly as a means of responding to school closures after disaster strikes. *Journal of Educational Technology Systems*, 45(2), 188–201. <https://doi.org/10.1177/0047239516649740>
- Doğan, D., ve Seferoğlu, S. S. (2015). “Mobil cihazlar ve eğitimde dijital dönüşüm”, s. 539-563, (Ed.) Akkoyunlu, B., İşman, A. ve Odabaşı, H. F., *Eğitim Teknolojileri Okumaları* 2015, TOJET, Ankara.
- Erbaş, Ç, ve Demirer, V. (2014). Eğitimde artırılmış gerçeklik uygulamaları: Google Glass Örneği. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 3(2), 8-16. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jitte/issue/25084/264728>
- Güngör Seyhan, H., ve Okur, M. (2022). Fen bilimleri eğitiminde mobil teknoloji destekli uygulamalar, , Ş. Koca & M.Ş. Akgül (Ed.), *Eğitimde Güncel Araştırmalar* (syf. 477-492) içinde, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Henry, S. (2018). Beyond interdisciplinary theory: Revisiting William H. Newell’s integrative theory from a critical realist perspective. *Issues in Interdisciplinary Studies*, 36(2), 66-107. Retrieved from <https://interdisciplinarystudies.org/volume36number2/>.
- Hoffmann, R., ve Blecha, D. (2020). Education and disaster vulnerability in Southeast Asia: Evidence and policy implications. *Sustainability*, 12, 1401, <http://dx.doi.org/10.3390/su12041401>

- İnci, S. ve Kaya, V. H. (2022). Eğitimde multidisipliner, disiplinlerarası ve transdisipliner kavramları. *Millî Eğitim*, 51(235), 2757-2772. <http://dx.doi.org/10.37669/milliegitim.905241>
- Jensenius, A. R. (2012). *Disciplinarity: Intra, cross, multi, inter, trans*. Retrieved from 09.06.2022 <https://www.arj.no/2012/03/12/disciplinarity-2/>.
- Kandemir, C. ve Atmaca Demir, B. (202). Eğitimde sanal gerçeklik uygulamaları üzerine: “Sınıfta Ben De Varım” projesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 10(4), 339-354.
- Klassen, R. G. (2018) Interdisciplinary education: A case study. *European Journal of Engineering Education*, 43(6), 842-859, <http://dx.doi.org/10.1080/03043797.2018.1442417>
- Lave, J., ve Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. NY: Cambridge University Press.
- Okur, M., ve Koca Akkuş, B. (2021). Fen eğitiminde oyun temelli öğrenmenin öğrencilerin fen dersine yönelik tutuma etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *Journal of Computer and Education Research*, 9(17), 327-352. <http://dx.doi.org/10.18009/jcer.860779>
- Özarslan, Y. (2011). *Öğrenen içerik etkileşiminin genişletilmiş gerçeklik ile zenginleştirilmesi*, 5. International Computer & Instructional Technologies Symposium (ICITS 2011), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Öztürk, M. (2014). Web tabanlı uzaktan eğitimde teknolojiye ilişkin yeni eğilimler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 14(1), 272-288. <http://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2014.14.1-5000091512>
- Parlak, B. (2017). Dijital çağda eğitim: Olanaklar ve uygulamalar üzerine bir analiz, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(15), Özel Sayı, 1741-1759.
- Russell, L. A., Goltz, J. D. ve Bourque, L. B. (1995). Preparedness and hazard mitigation actions before and after two earthquakes. *Environment and Behaviour*, 27, 744–770.
- Thayaparan, M., Siriwardena, M., Lill, I., ve Kaklauskas, A. (2015). Enhancing post-disaster reconstruction capacity through lifelong learning in higher education. *Disaster Prevention and Management*, 24(3), 338-354. <https://doi.org/10.1108/DPM-11-2014-0239>
- Ülger, E. (2017). Akademik tefsir araştırmalarında interdisipliner yöntem ve önemi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(10). 11-32. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/buifd/issue/33261/370082>
- Ülger, K. (2021). Uzaktan eğitim modelinde karşılaşılan sorunlar-fırsatlar ve çözüm önerileri. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 7(1), 393-412. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/intjces/issue/64208/869328>

AFETLERDEN ÖNCE VE SONRA EĞİTİM: DÜNYADAN ÖRNEKLER

Dr. Miray VAROL

- ❖ Sinop Üniversitesi, Sinop/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-8409-271X>
- ❖ mvarol@sinop.edu.tr

Dr. Volkan VAROL

- ❖ Sinop Üniversitesi, Sinop/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-2493-8904>
- ❖ vvarol@sinop.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andrabi, T., Daniels, B., Das, J. 2020. Human Capital Accumulation and Disasters: Evidence from the Pakistan Earthquake of 2005. RISE Working Paper Series. 20/039. https://doi.org/10.35489/BSG-RISE-WP_2020/039
- Arcaya, M., Raker, E. J., & Waters, M. C. (2020). The social consequences of disasters: Individual and community change. *Annual Review of Sociology*, 46(1), 671-691.
- Bensalah, K. (2002). *Guidelines for education in situations of emergency and crisis: EFA strategic planning*. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128214>
- Bradshaw, S. (2004). *Socio-economic impacts of natural disasters: A gender analysis*. United Nations Publications. https://www.cepal.org/sites/default/files/publication/files/5596/S045330_en.pdf
- Ceylan A., Kömüştü A.Ü., (2008). Meteorolojik karakterli doğal afetlerin uzun yıllar ve mevsimsel dağılımları, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1, 1-10
- Chang, M. S., Shahneela, Khatoon, Z., and Ali Shah, S. G. (2013). Flood disasters and its impacts on child education in sindh: A case study of 2010 flood. *International Journal of Advanced Research*, 1(3), 329-344.
- Convention on the rights of the child (1989). Treaty no. 27531. United Nations Treaty Series, 1577, 3-178. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1990/09/19900902%2003-14%20AM/Ch_IV_11p.pdf
- Davis, C.R., Cannon, S.R. and Fuller, S.C. (2021), The storm after the storm: the long-term lingering impacts of hurricanes on schools. *Disaster Prevention and Management*, 30(3), 264-278. <https://doi.org/10.1108/DPM-03-2020-0055>
- UNICEF. (n.d.). *Education*. (Haziran 9, 2023: <https://www.unicef.org/bangladesh/en/education>)
- Economic Institute of Cambodia (2008). *Mainstreaming disaster risk reduction in the education sector in Cambodia*. Retrieved June 16, 2023, from https://www.preventionweb.net/files/10480_Cambodia.pdf
- Fujioka, Tatsuya & Sakakibara, Yasushi. (2018). School education for disaster risk reduction in Japan after the 2011 Great East Japan Earthquake and Tsunami (GEJET). *Terrae Didactica*. 14. 313-319. 10.20396/td.v14i3.8653531.
- Gündüz, A., Türkmen, S., Eryiğit, U., Karaca, Y., & Aydın, M. (2013). Is Turkey an earthquake country?. *The Journal of Academic Emergency Medicine*, 12, 33-37.
- Kaori Kitagawa (2015) Continuity and change in disaster education in Japan, *History of Education*, 44(3), 371-390. DOI: 10.1080/0046760X.2014.979255

- Margesson, R., & Taft-Morales, M. (2010, February). Haiti earthquake: Crisis and response. *Library of Congress Washington DC Congressional Research Service*.
- Menefee, T., Nordtveit, B.H., (2011). Disaster, civil society and education in China: A case study of an independent non-government organization working in the aftermath of the Wenchuan earthquake. *Int. J. Educ. Dev.*, doi:10.1016/j.ijedudev.2011.10.002
- Monirul Islam, Mahfuzur Rahman, Xiaoying Li, Nahidul Islam. (2017). Development of multi hazards map for Bangladesh using GIS technique. *IUBAT Review I(2): 77-85*. iubat.edu/journal
- Munsaka, E., & Mutasa, S. (2021). Flooding and its impact on education. *IntechOpen*. doi: 10.5772/intechopen.94368
- Özer, M. (2023). Education policy actions by the ministry of national education after the earthquake disaster on february 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal of Faculty of Education, 12(2), 219-232*. DOI: 10.14686/buefad.1261101
- OECD (n.d.). *Disaster risk reduction education in Japan*. (Haziran 10, 2023: https://www.oecd.org/governance/toolkit-on-risk-governance/goodpractices/page/disasterriskreductioneducationinjapan.htm#tab_results)
- Paudel, J., & Ryu, H. (2018). Natural disasters and human capital: The case of Nepal's earthquake. *World Development, 111, 1-12*.
- Saavedra, J., & Sherburne-Benz, L. (2022, September 28). *Pakistan's Floods are Deepening its Learning Crisis*. Worldbank.org. Retrieved June 16, 2023, from <https://blogs.worldbank.org/endpovertyinsouthasia/pakistans-floods-are-deepening-its-learning-crisis>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO & International Institute for Educational Planning-IIEP (2010). *Guidebook for planning education in emergencies and reconstruction*. (Haziran 15, 2023: <https://www.iiep.unesco.org/en/publication/guidebook-planning-education-emergencies-andreconstruction>)
- World Health Organization-WHO (2022). *Earthquakes*. (Haziran 8, 2023: <https://www.who.int/healthtopics/earthquakes#tab>)
- Zhou, F. (2022). *The Innovation of Disaster Prevention Education in Chinese Universities. Proceedings of the 2nd International Conference on Education: Current Issues and Digital Technologies (ICECIDT 2022)*. Atlantis Press, 435-441, doi.org/10.2991/978-2-494069-02-2_48

EĞİTİM KURUMLARINDA AFET ÖNCESİ KORUYUCU RUH SAĞLIĞI MÜDAHALELERİ

Dr. Öğr. Üyesi Aslı TUNCA

- ❖ Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Malatya/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-5202-2496>
- ❖ asli.tunca@ozal.edu.tr

KAYNAKLAR

- Andrews, G., Issakidis, C., & Carter, G. (2001). Shortfall in mental health service utilisation. *Br J Psychiatry*, 179, 417-25.
- Aptekar, L., & Boore, J. A. (1990). The emotional effects of disaster on children: A review of the literature. *International Journal of Mental Health*, 19(2), 77-90.
- Becker-Blease, K. A., Turner, H. A., & Finkelhor, D. (2010). Disasters, victimization, and children's mental health. *Child development*, 81(4), 1040-1052. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01453.x>
- Bono, G., Reil, K., & Hescocx, J. (2020). Stress and well-being in college students during the COVID-19 pandemic: Can grit and gratitude help? *International Journal of Wellbeing*, 10(3), 39–57. <https://doi.org/10.5502/ijw.v10i3.1331>
- Boylan, J. L., & Lawrence, C. (2020). What does it mean to psychologically prepare for a disaster? A systematic review. *International journal of disaster risk reduction*, 45, 101480. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101480>
- Brownson, R. C., Baker, E. A., Deshpande, A. D., & Gillespie, K. N. (2017). *Evidence-based public health*. Oxford university press.
- Brymer, Melissa; Layne, Christopher; Jacobs, Anne; Pynoos, Robert; Ruzek, Josef; Steinberg, Alan; Vernberg, Eric; Watson, Patricia (2006). *Psychological first aid field operations guide*. National Child Traumatic Stress Network.
- Cho, S. M., & Shin, Y. M. (2013). The promotion of mental health and the prevention of mental health problems in child and adolescent. *Korean journal of pediatrics*, 56(11), 459. <https://doi.org/10.3345/kjp.2013.56.11.459>
- Christenson, S. L., Whitehouse, E. L., & VanGetson, G. R. (2007). Partnering with families to enhance students' mental health. In B. Doll & J. A. Cummings (Eds.). *Transforming school mental health services: Population-based approaches to promoting the competency and wellness of students services* (pp. 69–101). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Clay, L. A., Goetschius, J. B., Papas, M. A., & Kendra, J. (2014). Influence of mental health on disaster preparedness: Findings from the behavioral risk factor surveillance system, 2007–2009. *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 11(3), 375-392. <https://doi.org/10.1515/jhsem-2014-0013>
- Corrieri, S., Heider, D., Conrad, I., Blume, A., König, H. H., & Riedel-Heller, S. G. (2014). School-based prevention programs for depression and anxiety in adolescence: A systematic review. *Health promotion international*, 29(3), 427-441. <https://doi.org/10.1093/heapro/dat001>
- Corrigan P. (2004) How stigma interferes with mental health care. *Am Psychol*. 59:614–25. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.7.614>

- Costello, E. J. (2016) Early Detection and Prevention of Mental Health Problems: Developmental Epidemiology and Systems of Support, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 45(6), 710-717, <https://doi.org/10.1080/15374416.2016.1236728>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Self-determination theory. In P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (pp. 416–436). Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446249215.n21>
- Fox, J. H., Burkle, F. M., Bass, J., Pia, F. A., Epstein, J. L., & Markenson, D. (2012). The effectiveness of psychological first aid as a disaster intervention tool: research analysis of peer-reviewed literature from 1990-2010. *Disaster medicine and public health preparedness*, 6(3), 247-252. <https://doi.org/10.1001/dmp.2012.39>
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218–226. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218>
- Green, B. L., Korol, M., Grace, M. C., Vary, M. G., Leonard, A. C., Gleser, G. C., & Smitson-Cohen, S. (1991). Children and disaster: Age, gender, and parental effects on PTSD symptoms. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 30(6), 945-951. <https://doi.org/10.1097/00004583-199111000-00012>
- Haizlip, T. M., & Corder, B. F. (1996). *Coping with natural disaster. Severe stress and mental disturbance in children*. American Psychiatric Press.
- Hussein, S. A., & Vostanis, P. (2013). Teacher training intervention for early identification of common child mental health problems in Pakistan. *Emotional and behavioural difficulties*, 18(3), 284-296. <https://doi.org/10.1080/13632752.2013.819254>
- Jordans, M. J., Komproe, I. H., Tol, W. A., Kohrt, B. A., Luitel, N. P., Macy, R. D., & De Jong, J. T. (2010). Evaluation of a classroom-based psychosocial intervention in conflict-affected Nepal: A cluster randomized controlled trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(7), 818-826. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02209.x>
- Kang, P., Lv, Y., Hao, L. U., Tang, B., Liu, Z., Liu, X. U., ... & Zhang, L. (2015). Psychological consequences and quality of life among medical rescuers who responded to the 2010 Yushu earthquake: a neglected problem. *Psychiatry research*, 230(2), 517-523. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2015.09.047>
- Kessler, R. C., Amminger, G.P., Aguilar-Gaxiola, S., Alonso, J., Lee, S., Ustun, T. B. (2007). Age of onset of mental disorders: a review of recent literature. *Curr Opin Psychiatry*. 20, 359–64. doi: 10.1097/YCO.0b013e32816ebc8c

- Keyes, K. M., Hatzenbuehler, M. L. & Hasin, D. S. (2011) Stressful life experiences, alcohol consumption, and alcohol use disorders: The epidemiologic evidence for four main types of stressors. *Psychopharmacology* 218(1), 1–17.
- Kung, W. V. (2004). Cultural and practical barriers to seeking mental health treatment for Chinese Americans. *Journal of Community Psychology*, 32(1), 27-43.
- Lai, B. S., Esnard, A. M., Lowe, S. R., & Peek, L. (2016). Schools and disasters: Safety and mental health assessment and interventions for children. *Current psychiatry reports*, 18, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s11920-016-0743-9>
- Lazarus, P., Jimerson, S., & Brock, S. (2003). *Helping children after natural disaster: Information for parents and teachers*. Bethesda, MD: National Association of School Psychologists.
- Lee, J. O., Kosterman, R., McCarty, C. A., Hill, K. G., & Hawkins, J. D. (2012). Can patterns of alcohol use disorder in young adulthood help explain gender differences in depression? *Comprehensive Psychiatry*, 53(8), 1071–1077. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2012.03.012>
- Math, S. B., Naveen Kumar, C., Nirmala, M. C. (2011). Disaster mental health and public health: An integrative approach to recovery. In: Stein DJ, Friedman D, Blanco C, (Eds). *PostTraumatic Stress Disorder*. Vol. 26. ss. 266-72. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Meichenbaum, D. (1985) *Stress inoculation training*. New York: Pergamon.
- Morrissey, S. A. & Reser, J. P. (2003). Evaluating the effectiveness of psychological preparedness advice in community cyclone preparedness materials. In *The Australian Journal of Emergency Management*. Vol. 18. Ss. 46-61.
- Öz, P. D. F. & Yılmaz, U. H. E. B. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlık. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 16(3), 82-89.
- Pfefferbaum B, Sweeton JL, Newman E, Varma V, Noffsinger MA, Shaw JA, Chrisman AK, Nitiéma P. (2014). Child disaster mental health interventions, part II: Timing of implementation, delivery settings and providers, and therapeutic approaches. *Disaster Health*. 2(1), 58-67. <https://doi.org/10.4161/dish.27535>.
- Ronan, K. R., Alisic, E., Towers, B., Johnson, V. A., & Johnston, D. M. (2015). Disaster preparedness for children and families: a critical review. *Current psychiatry reports*, 17, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0589-6>
- Roudini, J., Khankeh, H. R., Witruk, E. (2017). Disaster mental health preparedness in the community: A systematic review study. *Health Psychol Open*. 4(1), 2055102917711307. <https://doi.org/10.1177/2055102917711307>.

- Rüsch N, Corrigan P, Todd A, Bodenhausen G. (2010). Implicit self-stigma in people with mental illness. *J Nerv Ment Dis.* 198, 150–153. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e3181cc43b5>
- Seligman, M. E. P., Ernst, R., Gillham, J., Reivich, K., & Linkins, M. (2009). Positive education: positive psychology and classroom interventions. *Oxford Review of Education*, 35, 293–311. <https://doi.org/10.1080/03054980902934563>
- Shaw, J. A., Espinel, Z., & Shultz, J. M. (2012). *Care of children exposed to the traumatic effects of disaster*. American Psychiatric Pub.
- Sheldon, K., & King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American Psychologist*, 56(3), 216–217. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.216>
- Shoshani, A., & Slone, M. (2016). The resilience function of character strengths in the face of war and protracted conflict. *Frontiers in psychology*, 6, 2006. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.02006>
- Silverman, W. K., & La Greca, A. M. (2002). Children experiencing disasters: Definitions, reactions, and predictors of outcomes. In A. M. La Greca, W. K. Silverman, E. M. Vernberg, & M. C. Roberts (Eds.). *Helping children cope with disasters and terrorism* (pp. 11–33). American Psychological Association.
- Towner, E., Grint, J., Levy, T., Blakemore, S. J., & Tomova, L. (2022). Revealing the self in a digital world: a systematic review of adolescent online and offline self-disclosure. *Current Opinion in Psychology*, 6, 101309. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2022.101309>
- WHO (2022). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
- Zulch, H. (2019). Psychological preparedness for natural hazards—improving disaster preparedness policy and practice. *United Nations Off Disaster Risk Reduct*, 1-43.

EĞİTİM KURUMLARINDA AFET SONRASI RUH SAĞLIĞI MÜDAHALELERİ

Gülyüz DEBEŞ

- ❖ Adakent Üniversitesi, Gazimağusa/K.K.T.C.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0003-3931-4501>
- ❖ gulyuz.debes@adakent.edu.tr

Deniz ŞARLAK

- ❖ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-6246-8301>
- ❖ sarлакdeniz@gmail.com

KAYNAKLAR

- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Aydoğdu, F., Fofana, A. (2023). Depremin küçük çocuklar üzerindeki etkileri ve müdahale programları. In *International Conference on Trends in Advanced Research*, 1, 20-25.
- Brown, L. S., Williams, J. M. (2018). *Supporting families in the aftermath of disasters: Strategies for communication and education*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Çalık, M. (2022). Sanat terapisi odaklı grupla psikolojik danışmanın ergenlerin problem çözme becerilerine güven üzerine etkisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 5(9), 6-18.
- Çetiner, M. İlhan, T. (2022). Psikolojik danışmanlar ve rehber öğretmenlerin krize müdahale deneyimlerinin incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 268-282.
- Danışman, I. G., Okay, D. (2017). Afetlerin çocuk ve ergenler üzerindeki etkileri ve müdahale yaklaşımları. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychology-Special Topics*, 2(3), 189-197.
- Demircioğlu, M., Şeker, Z., Aker, A. T. (2019). Psikolojik ilk yardım: amaçları, uygulanışı, hassas gruplar ve uyulması gereken etik kurallar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(3), 351-362.
- Erol, D., Cengiz, G. Ş. T. (2023). Aile eğitimi programının okul öncesi dönemde çocuğu olan aile ve çocuk kavramlarına ilişkin farkındalıklarına etkisi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları-II*, 53.
- Erbil, F. (2023). Türkiye’de krizler, afetler ve çocuk. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 357-372.
- Karabulut, D., Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.
- Kılıç, N. (2020). Okul temelli psikolojik ilk yardım. *Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi*, 29(3), 159-67.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal Afetler Sonrası Yaşanan Travmalar ve Örnek Bir Psikoeğitim Programı. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52.
- Limoncu, S., Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1).
- Parlatan, M. E., & Gürler, P. (2021). Social and emotional skills of pre-school children after distance learning from teacher's perspective. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 59-71.
- Öztan, N., Demiröz, F., Kurtul, K., Aker, T., Arslan Tomas, S., Şavur, E., Alakara Özcan, G., Keskin, M., Seyhan, Y., Işık, E., Demircioğlu, M. ve Ünal, Y.

- (2018). Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri saha çalışanları için el kitabı. Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği.
- Özkan, B., Kutun, F. Ç. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 249-256.
- Menteşoğulları, E., Şafakoğulları, Ş., Yıldız, M. (2023). Afet sonrası travmalarda psikolojik yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 270-27.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67.
- Yıldırım, E., Kaya, N. (2018). Kitlese travmada etkilenmiş grupların sosyal, psikolojik analizi ve psikososyal müdahaleler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8, 9-21.
- Yıldız, İ., M., Başterzi, A., D., Akgün, E., Y., Yüksel, Ş., Aker, A., T., Semerci, B., Çakıroğlu, S., Yazgan, Y., Sercan, M., Erım, B., R., Küçükparlak, İ., Yıldırım Hacıoğlu, M. (2023). Deprem sonrası erken dönemde koruyucu ve tedavi edici ruh sağlığı hizmeti-Türkiye psikiyatri derneği uzman görüşü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 34(1),39-4.
- Yıldız, M. (2021). Ruh sağlığını koruma ve önleme psikoeğitim programının ilkokul öğrencilerinin duygusal ve davranışsal sorunlarına etkisi. *Hafıza*, 3(2),191-199.

AFET SONRASI SAHA DENEYİMLERİ VE EĞİTİME İLİŞKİN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK MÜDAHALELERİ

Araş. Gör. Dr. S. Sevgi UYGUR

- ❖ Dokuz Eylül Üniversitesi/Buca Eğitim Fakültesi/Eğitim Bilimleri Bölümü/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İzmir/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-8848-8968>
- ❖ sevgiuygur92.su@gmail.com

KAYNAKLAR

- Abbott, P. L., & Samson, C. (2008). *Natural disasters*. McGraw-Hill.
- Aktepe, V. (2005). Eğitimde bireyi tanımanın önemi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 15-24.
- Alexander, D. (2018). *Natural disasters*. Routledge.
- Arcaya, M., Raker, E. J., & Waters, M. C. (2020). The social consequences of disasters: Individual and community change. *Annual Review of Sociology*, 46, 671-691.
- Baz, B. (2021). COVID-19 salgını sürecinde öğrencilerin olası öğrenme kayıpları üzerine bir değerlendirme. *Temel Eğitim*, 3(1), 25-35.
- Bodur, Z. Y., & Aktan, S. (2021). A Research on the relationship between parental attitudes, students' academic motivation and personal responsibility. *International Journal on Social and Education Sciences*, 3(4), 636-655.
- Bolat, S. D., Şahin, R., & Baloğlu, M. (2011). Aile içi şiddet ve okul zorbalığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 147-162.
- Bornstein, D. (2013, Kasım 13). Schools that separate the child from the trauma [New York Times Blog Yazısı]. Erişim Tarihi (6.05.2023): https://archive.nytimes.com/opinionator.blogs.nytimes.com/2013/11/13/separating-the-child-from-the-trauma/?_php=true&_type=blogs&_php=true&_type=blogs&_r=1
- Briere, J. (1996). Trauma symptom checklist for children. *Psychological Assessment Resources*, 00253-8.
- Chung, Y. B., & Yuen, M. (2011). The role of feedback in enhancing students' self-regulation in inviting schools. *Journal of Invitational Theory and Practice*, 17, 22-27.
- Cook, A., Spinazzola, J., Ford, J., Lanktree, C., Blaustein, M., Cloitre, M., & Van der Kolk, B. (2005). Complex trauma. *Psychiatric Annals*, 35(5), 390-398.
- Cuyjet, M. J. (1994). Student government as a provider of student services. *New directions for student services*, 1994(66), 73-89.
- Çelik, N., & Üzmez, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi: Çağrı merkezi hizmetleri örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 94-105.
- Çilden, Ş. (2001). Müzik, çocuk gelişimi ve öğrenme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 1-8.
- Dyregrov, A. (2004). Educational consequences of loss and trauma. *Educational and Child Psychology*, 21(3), 77-84. <https://doi.org/10.53841/bpsecp.2004.21.3.77>

- Engin, G. (2020). An Examination of primary school students' academic achievements and motivation in terms of parents' attitudes, teacher motivation, teacher self-efficacy and leadership approach. *International Journal of Progressive Education*, 16(1), 257-276.
- Esterwood, E., & Saeed, S. A. (2020). Past epidemics, natural disasters, COVID19, and mental health: learning from history as we deal with the present and prepare for the future. *Psychiatric Quarterly*, 91, 1121-1133.
- Garfin, D. R., Silver, R. C., Gil-Rivas, V., Guzmán, J., Murphy, J. M., Cova, F., Rincón, P. P., Squicciarini, A. M., George, M., & Guzmán, M. P. (2014). Children's reactions to the 2010 Chilean earthquake: The role of trauma exposure, family context, and school-based mental health programming. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 6(5), 563–573. <https://doi.org/10.1037/a0036584>
- Hallett, J. D., Zasler, N. D., Maurer, P., & Cash, S. (1994). Role change after traumatic brain injury in adults. *The American Journal of Occupational Therapy*, 48(3), 241-246.
- Holden, G. W. (2020). Why do parents hit their children? From cultural to unconscious determinants. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 73(1), 10-29.
- Hyland, P., Vallières, F., Cloitre, M., Ben-Ezra, M., Karatzias, T., Olf, M., ... & Shevlin, M. (2021). Trauma, PTSD, and complex PTSD in the Republic of Ireland: prevalence, service use, comorbidity, and risk factors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 56, 649-658.
- Kar, N. (2009). Psychological impact of disasters on children: review of assessment and interventions. *World Journal of Pediatrics*, 5, 5-11.
- Masten, A. S. (2021). Resilience of children in disasters: A multisystem perspective. *International Journal of Psychology*, 56(1), 1-11.
- Neria, Y., Nandi, A., & Galea, S. (2008). Post-traumatic stress disorder following disasters: a systematic review. *Psychological Medicine*, 38(4), 467-480.
- Oflaz, F. (2015). Travma yaşamış çocuk ve gençlerin ele alınmasında çocuk-ergen ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği uygulamaları. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 1(2), 46-51.
- Shaluf, I. M. (2007). An overview on disasters. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 16(5), 687-703.
- Smelser, N. J. (2004). Psychological trauma and cultural trauma. *Cultural Trauma and Collective Identity*, 4, 31-59.
- Stamm, B. (1995). *Secondary traumatic stress: Self-care issues for clinicians, researchers, and educators*. The Sidran Press.

- Soygüt, G., Çakır, Z., & Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young ebeveynlik ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 17-30.
- Tatlıdil, E. (2019). *Sığınma kamplarında yaşayan çocukların depresyon, travma sonrası stres belirtileri ve davranış problemlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tishelman, A. C., Haney, P., Greenwald O'Brien, J., & Blaustein, M. E. (2010). A framework for school-based psychological evaluations: Utilizing a 'trauma lens'. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 3, 279-302.
- Vostanis, P. (2021). *Helping children and young people who experience trauma: Children of despair, children of hope*. CRC Press.
- Wilkins, D. (2017). Using Q methodology to understand how child protection social workers use attachment theory. *Child & Family Social Work*, 22, 70-80.
- Zammuto, R. F., Keaveney, S. M., & O'Connor, E. J. (1996). Rethinking student services: assessing and improving service quality. *Journal of Marketing for Higher Education*, 7(1), 45-70.

AFETLERDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Dr. Emrah GÜL

- ❖ Hakkâri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Hakkâri/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0001-8799-3356>
- ❖ emrahgul@hakkari.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alexandır, A. & Mirela, M. (2020): When old becomes new: a case study of oral examination as an online assessment tool, *Assessment & Evaluation in Higher Education*, DOI: 10.1080/02602938.2020.1730301
- Altunel, M. (2020). Eğitimde telefi dönemi ve öğrenci psikolojisi <https://www.setav.org/yazar/mustafa-altunel> Adresinden 25.05.2023 tarihinde alındı.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J., & Wittrock, M. C. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Longman.
- Arekkuzhiyil, S. (2021). Issues and Concerns in Classroom Assessment Practices. *Edutracks*, 20(8), pp 20-23.
- Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Bennett, R. E. (2002). Inexorable and inevitable: The continuing story of technology and assessment. *Journal of Technology, Learning, and Assessment*, 1 (1).
- Bushell, G. (2006). Moderation of peer assessment in group projects. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 31, 91-108. <https://doi.org/10.1080/02602930500262395>
- Buzzetto-More, N., & Guy, R. (2006). Incorporating the hybrid learning model into minority education at a historically black university. *Journal of Information Technology in Education*, 5, 153-164.
- Cheng, W., & Warren, M. (1997). Having Second Thoughts: student perceptions before and after a peer assessment exercise. *Studies in Higher Education*, 22(2), pp. 233-239.
- Cumming, J. J., & Wyatt-Smith, C. (2009). *Framing assessment today for the future: Issues and challenges*. In C. Wyatt-Smith & J. J. Cumming (Eds.), *Educational assessment in the 21st century* (pp. 1–16). Springer. https://doi.org/10.1007/978-14020-9964-9_1
- Donaldson, L. (2018). *Eportfolio based assessment: Inspiring exploration and supporting evaluation for practitioners* [online book]. National Institute for Digital Learning, Dublin City University.
- Ebel, R. L. (1972). *Essentials of Educational Measurement* (1st ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Elliott, J., & Adachi, C. (2020, October 29–30). *Building their portfolio: Using ePortfolios in teacher PD to build capacity*. ePortfolio Forum.

- Falchikov, N., & Goldfinch, J. (2000). Student Peer Assessment in Higher Education: A Meta-Analysis Comparing Peer and Teacher Marks. *Review of Educational Research*, 70(3), pp. 287-322.
- Goodrich, H. (2005). Teaching with rubrics: The good, the bad and the ugly. *College Teaching*, 53 (1), 27-31.
- Guangul, F. M., Suhail, A. H., Khalit, M. I., & Khidhir, B. A. (2020). Challenges of remote assessment in higher education in the context of COVID-19: a case study of Middle East College. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 32(4), 519–535. <https://doi.org/10.1007/s11092-020-09340-w>
- Haken, M. (2006). *Closing the loop-learning from assessment*. Presentation made at the University of Maryland Eastern Shore Assessment Workshop. Princess Anne: MD.
- Hamilton, D. & Shoen, E. (2005). *Same song, second verse: Evaluation and improvement of an established assessment program*. In K. Martell & T. Calderon, Assessment of student learning in business schools: Best practices each step of the way (Vol. 1, No. 2, pp. 138-153). Tallahassee, Florida: Association for Institutional Research.
- İşman, A. (1998). *Uzaktan eğitim*. Sakarya: Değişim Yayınları.
- Jedrey, C. M. "Grading and Evaluation." In M. M. Gullette (ed.), *The Art and Craft of Teaching*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1984.
- Kellough, R.D. & Kellough, N.G. (1999). *Secondary school teaching: A guide to methods and resources; planning for competence*. Upper Saddle River, New Jersey Prentice Hall.
- Kilmen, S. (2012). *Ölçme ve değerlendirmede temel kavramlar*. N. Çıkrıkçı-Demirtaşlı, (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme içinde* (33-68). Ankara: Elham Yayınları.
- Krathwohl, D. R. (2002). A Revision of Bloom's Taxonomy: An Overview, *Theory Into Practice*, 41:4, 212-218
- Kutlu, Ö., Doğan, C.D. & Karakaya, İ. (2008). *Öğrenci başarısının belirlenmesi. Performansa ve portfolyoya dayalı durum belirleme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Lockman, A. S., & Schirmer, B. R. (2020). Online instruction in higher education: Promising, research-based, and evidence-based practices. *Journal of Education and E-Learning Research*, 7(2), 130–152. <https://doi.org/10.20448/journal.509.2020.72.130.152>
- Martell, K., & Calderon, T. (2005). *Assessment of student learning in business schools: What it is, where we are, and where we need to go next*. In K. Martell & T. Calderon, Assessment of student learning in business schools: Best practices each step of the way (Vol. 1, No. 1, pp. 1-22). Tallahassee, Florida: Association for Institutional Research.

- Millar, J. (2003). Gender, poverty and social exclusion. *Social Policy and Society*, 2(3), 181 - 188. <https://doi.org/10.1017/S1474746403001246>
- Ridgway, J., McCusker, S., & Pead, D. (2004). *Literature Review of e-Assessment*. Bristol, UK: Nesta Future Lab.
- Rowley, J. (2016). *ePortfolios in Australian universities*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-1732-2>
- Saeed, M. A., Coleman, K., Jabbar, A., & Krekeler, N. (2020). Electronic portfolios for learning and teaching in veterinary education. *The AAEEBL ePortfolio Review*, 4 (1): 28–42. <https://aaeebl.org/wp-content/uploads/2020/09/AePR-v4n1.pdf>
- Scully, D., O’Leary, M., & Brown, M. (2018). The learning portfolio in higher education: A game of snakes and ladders. Dublin City University, Centre for Assessment Research, Policy & Practice in Education (CARPE) and National Institute for Digital Learning (NIDL). <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18883.71208>
- Tekin, H. (1979). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Mars Matbaası
- The World Bank Report Education (May, 2020). The COVID-19 Pandemic: Shocks to education and policy responses. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33696/148198.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.
- Titiz, M. T. (1998). *Ezbersiz Eğitim “Yol Haritası”*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Vanaki, Z., & R. Memarian. 2009. “Professional Ethics: Beyond the Clinical Competency.” *Journal of Professional Nursing* 25: 285–291. doi:10.1016/j.profnurs.2009.01.009
- Vavrus, L. (1990). Put portfolios to the test. *Instructor*, 100(1), 48- 53.
- Wiggins, G. (1990). The case for authentic assessment. *Practical Assessment Research and Evaluation*, 2(2).
- Zhai, X., Haudek, K., Shi, L., Nehm, R., & Urban-Lurain, M. (2020). From substitution to redefinition: A framework of machine learning-based science assessment. *J. Res. Sci. Teach.*, 57(9), 1430-1459. <https://doi.org/10.1002/tea.21658>

AFETLERE MÜDAHALEDE İTFAİYE EĞİTİMLERİNİN ÖNEMİ

Öğr. Gör. Mehmet KANAT

- ❖ Bingöl Üniversitesi, Bingöl/Türkiye.
- ❖ <https://orcid.org/0000-0002-0180-4321>
- ❖ mkanat@bingol.edu.tr

KAYNAKLAR

- Belediye İtfaiye Yönetmeliği. (2006). T. C. *Resmî Gazete*, 26326, 21 Ekim 2006.
- Belediye Kanunu. (2005). T. C. *Resmî Gazete*, 25874, Temmuz 2005.
- Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik. (2007). T. C. *Resmî Gazete*, 26735, 19 Aralık 2007.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. İtfaiye Eğitim Merkezi. (2012). *Yangın ve kazalarla mücadele eğitim kitabı*. İtfaiye Eğitim Yayınları.
- İş Sağlığı ve Güvenliğine ilişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği, 2012. T. C. *Resmî Gazete*, 28509, 26 Aralık 2012.
- İtfaiye Daire Başkanlığı. *İstatistikler*. 25 Mayıs 2023 tarihinde <http://itfaiye.ibb.gov.tr/tr/istatistikler.html> adresinden erişildi.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. *Yangın ve doğal afet eğitim merkezi, kişisel koruyucu donanımlar*. 9 Haziran 2023 tarihinde <https://itfaiye.izmir.bel.tr/tr/yaynlar/mz/15/11> adresinden erişildi.
- Kanat, M. (2019). *İtfaiye çalışanlarının afet bilgi düzeyi ve afetlere hazırlık durumu* [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi].
- Mesleki Yeterlilik Kurumu [MYK]. (2016). *İtfaiyeci (Seviye 4) Ulusal meslek standardı*.
- National Fire Protection Association [NFPA]. (2020). *Firefighter fatalities in the US—2019*.
- National Fire Protection Association [NFPA]. (2022a). *United States firefighter injuries in 2021*.
- National Fire Protection Association [NFPA]. (2022b). *Fire loss in the United States During 2021*.
- Orman Genel Müdürlüğü [OGM]. (2021). *Ormancılık istatistikleri*. <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane/resmi-istatistikler>
- Özcan, M., (2018). Tehlikeli madde nedir? *Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 5(60). <https://dergiayrinti.com/index.php/ayr/issue/archive>
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları [TCDD]. *2017 – 2021 İstatistik yıllığı*. 2 Haziran 2023 tarihinde <https://www.tcdd.gov.tr/kurumsal/istatistikler> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Karayolu trafik kaza istatistikleri, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Karayolu-Trafik-Kaza-Istatistikleri-2022-49513>
- Yılmaz, F., & İlhan M. N. (2018). Türk bayraklı gemilerin karıştığı deniz kazaları ve denizcilere etkilerine ilişkin bir Analiz. *Gemi ve Deniz Teknolojisi*, 211(1), 80-95. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gdt/issue/36528/414656>

COVID-19 KRİZİNDE MALİYE POLİTİKASI UYGULAMALARI -BÖLGESEL İNCELEME-

Editörler

Dr. Mustafa Alpin GÜLŞEN

Dr. Ali Gökhan GÖLÇEK

COVID-19 Krizinde Maliye Politikası Uygulamaları -Bölgesel İnceleme-

Editör
Mustafa Alpin GÜLŞEN
ORCID (0000-0002-2860-4469)

Editör
Ali Gökhan GÖLÇEK
ORCID (0000-0002-7948-7688)

ISBN 978-625-6504-05-9
E-ISBN 978-625-6504-06-6
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap bilimsel bir araştırmanın ürünüdür

KÜTÜPHANE KARTI

COVID-19 Krizinde Maliye Politikası Uygulamaları -Bölgesel İnceleme-
GÜLŞEN, Mustafa Alpin – GÖLÇEK, Ali Gökhan
1. Basım, 240 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Dizgi
Kapak Tasarım

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No
Matbaa Sertifika No

49168
49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
KUZEY AMERİKA	7
<i>Tolga Evrim Türkan - İlyas Özkök</i>	
GÜNEY AMERİKA	37
<i>Fatin Şevki Bulut - Serkan Cura</i>	
AFRİKA	73
<i>Uğur Çiçek - Muhammet Çeçen</i>	
BATI VE KUZEY AVRUPA	95
<i>F. Özlem Alper - Ali Eren Alper</i>	
ORTA AVRUPA	117
<i>Mustafa Alpin Gülşen</i>	
DOĞU VE GÜNEY AVRUPA	139
<i>Özgür Emre Koç - Erhan Çelik</i>	
ORTA ASYA VE KAFKASYA	157
<i>Aysun Özen - İlgi Baysa</i>	
TÜRK GÜNEY ASYA	183
<i>Mustafa Yılmaz</i>	
DOĞU ASYA VE PASİFİK	199
<i>Fatih Akçay - Bilal Göde</i>	
TÜRKİYE	221
<i>Ali Gökhan Gölçek</i>	

KUZEY AMERİKA

Tolga Evrim Türkan

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi, İİBF
- ❖ ORCID: 0000-0002-5889-6079
- ❖ Mail: tolgaturkan@akdeniz.edu.tr

Dr. İlyas Özkök

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi, İİBF
- ❖ ORCID: 0000-0002-3305-7199
- ❖ Mail: iozkok@akdeniz.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alberola, E., Arslan, Y., Cheng, G., & Moessner, R. (2021). Fiscal response to the COVID-19 crisis in advanced and emerging market economies. *Pacific Economic Review*, 26(4), 459-468.
- André, M. C., Armijo, A., Espidio, S. M., & Sandoval, J. (2023). Policy mix in a small open emerging economy with commodity prices. *Latin American Journal of Central Banking*, 4(1), 100082.
- Arnon, A, He, Z., & Huntley, J. (2020). Short-run economic effects of the CARES Act. Retrieved from [https://budgetmodel.wharton.upenn.edu/issues/2020/4/8/short-run-effects-of-the-CARES-act#:~:text=Summary%3A%20We%20estimate%20that%20the,third%20quarter%20\(2020%20Q3\).](https://budgetmodel.wharton.upenn.edu/issues/2020/4/8/short-run-effects-of-the-CARES-act#:~:text=Summary%3A%20We%20estimate%20that%20the,third%20quarter%20(2020%20Q3).)
- Azad, N. F., Serletis, A., & Xu, L. (2021). COVID-19 and monetary–fiscal policy interactions in Canada. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 81, 376-384.
- Batini, N., & Levy-Yeyati, E. (2023). The IMF’s engagement with Latin America during the pandemic. *Independent Evaluation Office of the International Monetary Fund*. Retrieved from <https://ieo.imf.org/-/media/IEO/Files/evaluations/completed/03-20-2023-emergency-response-to-the-covid-19-pandemic/erp-bp11-the-imfs-engagement-with-latin-america.ashx>.
- BEA. (2023). *Government current receipts and expenditures*. Retrieved from <https://www.bea.gov/data/economic-accounts/national>.
- Béland, D., Dinan, S., Rocco, P., & Waddan, A. (2021). Social policy responses to COVID-19 in Canada and the United States: Explaining policy variations between two liberal welfare state regimes. *Social Policy & Administration*, 55(2), 280-294.
- Bracarense, N. (2022). The economy at the time of COVID-19: Theoretical and political debates in the USA. A. Lazzarini & D. Melnik (Eds.), In *Economists and COVID-19* (109-134). Springer.
- Bytebbier, K. (2022). COVID-19 and capitalism success and failure of the legal methods for dealing with a pandemic. Springer International Publishing.
- Cerda, N. & Gallardo, C.M. (2023). Mexico: A politically effective populist pandemic response. N. Ringe & L. Renno (Eds), *Populists and the Pandemic: How Populists Around the World Responded to COVID-19* (29-43). New York: Taylor & Francis.
- Chudik, A., Mohaddes, K., & Raissi, M. (2021). COVID-19 fiscal support and its effectiveness. *Economics Letters*, 205, 109939.

- Department of Finance Canada. (2021). *Economic and fiscal update 2021*. Retrieved from <https://www.budget.canada.ca/efu-meb/2021/home-accueil-en.html>.
- ECLAC. (2020). *Cuba*. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/46504/13/PO2020_Cuba_en.pdf.
- ECLAC. (2020). *Cuba*. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/46071/19/ES2020_Cuba_en.pdf.
- ECLAC. (2020). *Panama*. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/46071/7/ES2020_Panama_en.pdf.
- ECLAC. (2021). *Cuba*. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/47670/8/PO2021_Cuba_en.pdf.
- ECLAC. (2021). *Nicaragua*. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/47193/84/EI2021_Nicaragua_en.pdf.
- ECLAC. (2021). *Panama*. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/47193/85/EI2021_Panama_en.pdf.
- ECLAC. (2021). *Mexico*. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/47193/83/EI2021_Mexico_en.pdf.
- Finamor, L., & Scott, D. (2021). Labor market trends and unemployment insurance generosity during the pandemic. *Economics Letters*, 199, 109722.
- Ganong, P., Noel, P., & Vavra, J. (2020). US unemployment insurance replacement rates during the pandemic. *Journal of public economics*, 191, 104273.
- GAO (2021). *State and local governments: Fiscal conditions during the COVID-19 pandemic in selected states*. Retrieved from <https://www.gao.gov/products/gao-21-562>.
- GAO. (2021). *How did state and local governments fare during the Pandemic?* Retrieved from <https://www.gao.gov/blog/how-did-state-and-local-governments-fare-during-pandemic>.
- Gökpınar, S. (2022). COVID-19 pandemisinin ABD ekonomisine yansımaları ve küresel ekonomik güçlükler. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 7(1), 107-132.
- Government of Jamaica (2020). *Fiscal policy paper FY 2020/21*. Ministry of Finance and the Public Service.
- Government of Jamaica (2021). *Fiscal policy paper FY 2021/22*. Ministry of Finance and the Public Service.

- Government of Jamaica (2022). *Fiscal policy paper FY 2022/23*. Ministry of Finance and the Public Service.
- Hafiz, H., Oei, S. Y., Ring, D. M., & Shnitser, N. (2020). Regulating in pandemic: Evaluating economic and financial policy responses to the coronavirus crisis. *Boston College Law School Legal Studies Research Paper*, (527).
- Hannan, A. S., Honjo, K., & Raissi, M. (2020). Mexico needs a fiscal twist: Response to COVID-19 and beyond. *IMF Working Paper*.
- Hudd, E. (2020). *The economic impact of COVID-19*. Abdo Publishing.
- Humphries, J. E., Neilson, C. A., & Ulyssea, G. (2020). Information frictions and access to the paycheck protection program. *Journal of Public Economics*, 190, 104244.
- International Monetary Fund (IMF). (t.y.). Policy responses to COVID-19. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19>.
- International Monetary Fund. (2021). *Fiscal monitor update: January 2021*. IMF: Washington, DC.
- International Monetary Fund. (2021). Panama: 2021 Article IV Consultation. *IMF Country Report No.21/173*. International Monetary Fund: Washington, DC.
- International Monetary Fund. (2021). Panama: First review under the arrangement under the precautionary and liquidity line. *IMF Country Report No.21/175*. International Monetary Fund: Washington, DC.
- International Monetary Fund. (2021). Request for an arrangement under the precautionary and liquidity line. *IMF Country Report No.21/30*. International Monetary Fund: Washington, DC.
- International Monetary Fund. (2022). *Fiscal monitor: Fiscal policy from pandemic to war*. International Monetary Fund: Washington, DC.
- International Monetary Fund. (2022). Panama: Second review under the arrangement under the precautionary and liquidity line. *IMF Country Report No.22/276*. International Monetary Fund: Washington, DC.
- International Monetary Fund. (2023). Jamaica: Request for an arrangement under the precautionary and liquidity line. *IMF Country Report No.23/105*. International Monetary Fund: Washington, DC.
- International Monetary Fund. (2023). Panama: Selected issues. *IMF Country Report No.23/129*. International Monetary Fund: Washington, DC.
- IRS.(2023). *Coronavirus tax relief*. Retrieved from <https://www.irs.gov/coronavirus-tax-relief-and-economic-impact-payments>.
- IRS.(2023). *Employee retention credit*. Retrieved from <https://www.irs.gov/coronavirus/employee-retention-credit>.

- Jarquín, M. C. (2022). COVID-19 and the state: Nicaragua case study. *WIDER Working Paper*, No. 2022/41. Orange.
- Lin, X. & Hoffart M. (2023). *An analysis of Canadian business support programs in response to the global COVID-19 pandemic*. Retrieved from <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/13-605-x/2023001/article/00001-eng.htm>.
- Mesa-Lago, C. (2023). *Cuba's economy in times of crisis: 2020–2022 and prospects for 2023*. Miami: Cuban Research Institute Florida International University.
- Montgomerie, J. (2023). COVID keynesianism: Locating inequality in the Anglo-American crisis response. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 16(1), 211-223.
- Montiel, S. Y. J., & Veleros, Z. S. H. (2023). Dynamics of tax collection in Mexico during January 2018-February 2022. *Journal of Administrative Science*, 4(8), 22-28.
- National Library of Medicine (2020). Cuba's COVID-19 strategy: Main actions through April 23, 2020. *MEDICC review*, 22(2), 50–52.
- OECD (2022). *OECD economic surveys: Mexico 2022*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2021). *Tax policy reforms 2021: Special edition on tax policy during the COVID-19 pandemic*. Paris: OECD Publishing.
- Petit, G., & Tedds, L. M. (2020). The effect of differences in treatment of the Canada emergency response benefit across provincial and territorial income assistance programs. *Canadian Public Policy*, 46(S1), S29-S43.
- Sadiq, K., & Krever, R. (2021). Does tax policy fit in the Portfolio of COVID-19 responses?. *Pacific Accounting Review*, 33(2), 212-220.
- Salas, D. (2020). COVID pandemic: Updates from Cuba. *Dialectical Anthropology*, 44, 233-237.
- Salvatore, D. (2021). The US and the world economy after COVID-19. *Journal of Policy Modeling*, 43(4), 728-738.
- Soyres F., Santacreu A.M. & Young H.L. (2023). Demand-supply imbalance during the COVID-19 pandemic: The role of fiscal policy. *Review, Federal Reserve Bank of St. Louis*, 105(1), 2150.
- Statistics Canada. (2020). *Recording COVID-19 measures in the National Accounts*. Retrieved from <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/13-605-x/2020001/article/00001-eng.htm>.
- Stiglitz, J. (2021). Lessons from COVID-19 and Trump for theory and policy. *Journal of Policy modeling*, 43(4), 749-760.
- The Caribbien Council. (t.y). *Cuba hopes to restore economy to pre-pandemic levels by start of 2023*. Retrieved from <https://www.caribbean-council.org/cuba-hopes-to-restore-economy-to-pre-pandemic-levels-by-start-of-2023/>.

GÜNEY AMERİKA

Fatin Şevki Bulut

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-9787-2387
- ❖ Mail: fatinsevkibulut@gmail.com

Doç. Dr. Serkan Cura

- ❖ Kurum Bilgisi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-7142-0502
- ❖ Mail: serkan.cura@cbu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C., & Şen, H. (1999). *Globalleşme, ekonomik kriz ve Türkiye*. Ankara: TOSYÖV Yayınları.
- Curutchet, A. S., (2021). Argentina's countercyclical credit policy response: Macroprudential regulation and public bank credit during COVID-19. D. A. McDonald, T. Marois, & D. Barrowclough (Eds.), *Public Banks and COVID-19 Combatting the Pandemic with Public Finance*, In (211-220), Geneva: UNCTAD.
- CEPASTAT. *Statistical databases and Publications*. Retrieved from <https://statistics.cepal.org/portal/cepalstat/dashboard.html?theme=2&lang=en>
- Etzioni, A., (2021). Community and COVID-19: Japan, Sweden and Uruguay. *Survival*, 63(1), 53-76.
- Faria-e-Castro, M., (2021). Fiscal policy during a pandemic. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 125, 1-31.
- Fırat, M. (2020). COVID-19 krizi ve IMF destekli maliye politikalarının gerekliliği. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 209-222.
- Garcia, P. J., Alarcon, A., Bayer, A., Buss, P., Guerra, G., Ribeiro, H., Rojas, K., Saenz, R., Snyder, N., Solimano, G., Torres, R., Tobar, S., Tuesca, R., Vargas, G. & Altun, R., (2021). COVID-19 response in Latin America. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 103(5), 1765-1772.
- Gökbunar, R., & Yanıkkaya, H. (2004). Etkin devlet ve ekonomik gelişme. Ankara: Odak Yayıncılık.
- Hummel, C., Knaul, F. M., Touchton, M., Guachalla, V. X. V., Nelson-Nuñez, J., & Boulding, C. (2021). Poverty, precarious work, and the COVID-19 pandemic: Lessons from Bolivia. *The Lancet Global Health*, 9(5), e579-e581.
- IMF (2021a). *Brazil staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 21/217.
- IMF (2021b). *Chile financial system stability assessment*. IMF Country Report No. 21/262.
- IMF (2021c). *Fiscal transparency evaluation*. IMF Country Report No. 21/241.
- IMF (2021d). *Colombia staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 21/59.
- IMF (2021e). *Ecuador staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 21/228.
- IMF (2021f). *Peru staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 21/63.
- IMF (2021g). *Bolivia staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 21/180.
- IMF (2021h). *Bolivia staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 21/45

- IMF (2022a). *Argentina staff report for the 2022 article IV*. IMF Country Report No. 22/92.
- IMF (2022b). *Colombia staff report for the 2022 article IV*. IMF Country Report No. 22/137.
- IMF (2022c). *Peru staff report for the 2022 article IV*. 2022 IMF Country Report No. 22/137.
- IMF (2022d). *Bolivia staff report for the 2022 article IV*. IMF Country Report No. 22/333.
- IMF (2022e). *Uruguay staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 22/16.
- IMF (2023a). *Uruguay staff report for the 2021 article IV*. IMF Country Report No. 23/178.
- IMF (2023b). *Government financials statistic*. Retrieved from <https://data.imf.org/?sk=a0867067-d23c-4ebc-ad23-d3b0150454>
- Kapani, M. (1988). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kayalidere, G., & Küden, A. (2021). Türkiye’de COVID-19 salgınına karşı T.C. Merkez Bankası tedbirleri. M. Yoruldu & A. Arslan (Der.), *Devlet İç Borçlanma Senetleri Açısından Bir Değerlendirme, Pandeminin Mali Analizi*, İçinde 91-110. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Makin, A. J., & Layton, A. (2021). The global fiscal response to COVID-19: Risks and repercussions. *Economic Analysis and Policy*, 69, 340-349.
- Maria, N., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M., AGHA, R., (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery*, 78, 185-193.
- OECD, (2020). *Economics surveys: Brazil 2020*. Paris: OECD Publishing.
- Oliveira, D. A., (2021). The role of public credit programmes in mitigating the economic effects of the COVID-19 pandemic: Brazil’s experience. D. McDonald, T. Marois, & D. Barrowclough (Eds.). *Public Banks and COVID-19 Combatting the Pandemic with Public Finance*, In (249-282). Geneva: UNCTAD.
- Özcan, P. M. (2021). Pandemi yoksulluğu ile mücadelede alternatif bir öneri: Negatif gelir vergisi. P. Mastar Özcan (Der.), *İktisadi ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar III* İçinde (8-33). Ankara: Eğitim Yayınevi.
- Taylor, L. (2021). Why Uruguay lost control of COVID. *Nature*, 595(7865), 21.
- Tokathoğlu, M., & Selen, U. (2019). *Maliye politikası*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- UNCTAD. (2023). *Trade and development report 2022: Development prospects in a fractured world: Global disorder and regional responses*. New York: United Nations Publications.

World Bank (2023). *World development indicators*. Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

AFRİKA

Dr. Uğur Çiçek

- ❖ Kurum Bilgisi: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-1357-2561
- ❖ Mail: ugurcicek@mehmetakif.edu.tr

Muhammet Çeçen

- ❖ Kurum Bilgisi: Akdeniz Üniversitesi, SBE, Maliye Doktora Programı
- ❖ ORCID: 0000-0003-2186-2649
- ❖ Mail: muhammetcecenn@gmail.com

KAYNAKÇA

- Agwanda, B., Dagba, G., Opoku, P., Amankwa, M. O. & Nyadera, I. N. (2021). Sub-Saharan Africa and the COVID-19 pandemic: reflecting on challenges and recovery opportunities. *Journal of Developing Societies*, 37(4), 502-524.
- Alexeev, M. & Conrad, R. (2009). The elusive curse of oil. *The Review of Economics and Statistics*, 91(3), 586–598.
- Atkinson, G. & Hamilton, K. (2003). Savings, growth and the resource curse hypothesis. *World Development*, 31(11), 1793–1807.
- Boulle, M. & Dane, A. (2020). *The Impact of COVID-19 on the Power Sector in Sub-Saharan Africa, and the Role of the Power Sector in Socio-Economic Recovery*. Konrad-Adenauer-Stiftung e. V.
- Calderon, C. & Zeufack, A. (2020). Borrow with sorrow? The changing risk profile of sub-Saharan Africa's debt. *Policy Research Working Paper*, No. 9137. Washington, D.C.: World Bank.
- Cotet, A. M. & Tsui, K. K. (2013). Oil, growth, and health: What does the cross-country evidence really show? *Scandinavian Journal of Economics*, 115(4), 1107–1137.
- Farayibi, A. & Asongu, S. (2020). The economic consequences of the COVID-19 pandemic in Nigeria. *European Xtramile Centre of African Studies*, WP/20/042.
- Gilbert, M., Pullano, G., Pinotti, F., Valdano, E., Poletto, C., Boëlle, P. Y. & Gutierrez, B. (2020). Preparedness and vulnerability of African countries against importations of COVID-19: A modelling study. *The Lancet*, 395(10227), 871–877.
- IMF. (2021). *Policy-Responses-to-COVID-19*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#A>.
- IMF. (2023). *World Economic Outlook*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April>.
- KPMG. (2020). *Algeria Government and institution measures in response to COVID-19*. Retrieved from <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2020/04/algeria-government-and-institution-measures-in-response-to-COVID.html>.
- KPMG. (2020). *Nigeria- COVID-19: Tax Relief and Fiscal Stimulus Plans*. Retrieved from <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2020/04/flash-alert-2020-203.html>.
- KPMG. (2020). *Nigeria: Government and institution measures in response to COVID-19*. Retrieved from <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2020/04/nigeria-government-and-institution-measures-in-response-to-COVID.html>.
- Lone, S. A. & Ahmad, A. (2020). COVID-19 pandemic—an African perspective. *Emerging microbes & infections*, 9(1), 1300-1308.

- Mohammed, H. (2020). *The impact of COVID-19 on financial conditions in Algeria*. 333-322. ريثأت ديفوك-91 بلع عاشولا يف قيلاملا.
- Rogerson, C. M. & Baum, T. (2020). COVID-19 and African tourism research agendas. *Development Southern Africa*, 37(5), 1–15.
- Sachs, J. D. & Warner, A. M. (1995). Natural resource abundance and economic growth. *NBER working papers* 5398.
- UNDP. (2020). *COVID-19 and external debt in Africa*. Retrieved from <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/africa/UNDP--RBA---COVID19-and-external-debt-in-Africa---Feb2021.pdf>.
- UNDP. (2020). *South Sudan's response to COVID-19*. Retrieved from <https://www.undp.org/>.
- Union, A. (2020). *Impact of the Coronavirus COVID-19 on the African Economy*. African Union. Retrieved from <https://www.tralac.org/documents/resources/COVID-19/3218-impact-of-the-coronavirus-COVID-19-on-the-african-economy-african-union-report-april-2020/file.html>.
- WB. (2020). Assessing the Economic Impact of COVID-19 and Policy Responses in Sub-Saharan Africa. *Africa's Pulse*, (21), 22-26.
- WB. (2020). *Global economic prospects*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.
- WB. (2020). *South Sudan: COVID-19 emergency response project*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/home>.
- WB. (2021). *Building back better: Supporting Egypt's efforts at inclusive recovery*. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/arabvoices/building-back-better-supporting-egypts-efforts-inclusive-recovery>.
- WB. (2021). *Project information document-Cameroon COVID-19 emergency response project- PAD4808*.
- Yang, J. & Nyberg, D. (2009). External debt sustainability in HIPC completion point countries: an update. *IMF Working Paper* No. 09/128. Washington, D.C.

BATI VE KUZEY AVRUPA

Doç. Dr. F. Özlem Alper

- ❖ Kurum Bilgisi: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-7829-8551
- ❖ Mail: oalper@ohu.edu.tr

Doç. Dr. Ali Eren Alper

- ❖ Kurum Bilgisi: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-0008-1202
- ❖ Mail: aalper@ohu.edu.tr

KAYNAKLAR

- Akdiş, M. (2011). *Para teorisi ve politikası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Allsopp, C., & Vines, D. (2000). The assessment: macroeconomic policy. *Oxford Review of Economic Policy*, 16(4), 1-32.
- Arıcan, E., & Okay, G. (2014). Ekonomik istikrarsızlık ortamında merkez bankalarının uyguladığı para politikaları ve Türkiye örneği. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 4-50.
- Ataç, B. (2021). Maliye politikası. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Barro, R. J. (1974). Are government bonds net wealth?. *Journal of Political Economy*, 82(6), 1095-1117.
- Başçı, E., & Kara, H. (2011). Finansal istikrar ve para politikası. *İktisat İşletme ve Finans*, 26(302), 9-25.
- Cin, M.F. (2012). *Post-Keynezyen iktisat*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Eğilmez, M., & Kumcu, E. (2004). *Ekonomi politikası teori ve Türkiye uygulaması*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erkam, S. (2010). *Maliye politikalarının etkinliği: Teori ve bir uygulama*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Felderer, B., & Homburg, S. (2010). *Makro iktisat ve yeni makro iktisat*. (Çev. O. Aydoğmuş & N. O. Altay). Ankara: Elif Yayınevi.
- Friedman, M. (1968). The role of monetary policy. *The American Economic Review*, 1(8), 1-17.
- Gali, J. (2008). *Monetary policy, inflation, and the business cycle: An introduction to the new Keynesian framework*. Princeton University Press.
- Meier, A. (2009). Panacea, curse, or nonevent? Unconventional monetary policy in the United Kingdom. *IMF Working Paper*, 193.
- Orhan, O.Z. & Erdoğan, S. (2015). Para politikası. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Özatay, F. (2013). *Parasal iktisat kuram ve politika*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Öztürk, N. (2016). *Para banka kredi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Paya, M.M. (2013). *Para teorisi ve para politikası*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Pınar, A. (2013). *Maliye politikası teori ve uygulama*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Smaghi, L. B. (2009). Conventional and unconventional monetary policy. *Bank for International Settlements, BIS Review*, 52.
- Snowdon, B., Vane, H.R., & Wynarczyk, P. (1995). *A modern guide to macroeconomics: An introduction to competing schools of thought*. Edward Elgar Press.

- The World Bank (2023). *World development indicators*. Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>.
- Ustaoglu, M. (2020). COVID-19 küresel salgını ve maliye politikalarının etkinliği. D. Demirtaş, V. Bozkurt, & S. Yorğun (Eds.), *COVID-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve siyasi Etkileri* içinde (35-52). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Tiryaki, G. (2012). Finansal istikrar ve bankacılık düzenlemeleri (1990-2010 Türkiye tecrübesi ışığında). *Türkiye Bankalar Birliği*, 289, İstanbul.
- Woodford, M. (1999). Revolution and evolution in twentieth century macroeconomics. *Conference on Frontiers of the Mind in the Twentieth Century*, Washington.

ORTA AVRUPA

Dr. Mustafa Alpin Gülşen

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İİSBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-2860-4469
- ❖ Mail: alpin.gulsen@alanya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aguilar, P., Arce, Ó., Hurtado, S., Martínez-Martin, J., Nuño, G., & Thomas, C. (2020). *The ECB monetary policy response to the COVID-19 crisis*. No:2026, Banco De España.
- Bonatti, L., Fracasso, A., & Tamborini, R. (2020). Rethinking monetary and fiscal policy in the post-COVID Euro Area. *Monetary Dialogue Papers*, European Parliament.
- Cuadro Sáez, L., López Vicente, F., Párraga Rodríguez, S., & Viani, F. (2020). *Fiscal policy measures in response to the health crisis in the main euro area economies, the United States and the United Kingdom*. Documentos Ocasionales/Banco de España.
- ECB (2021). *Economic Bulletin, 2021 (1)*. European Central Bank. Retrieved from <https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb202101.en.html>
- Hauptmeier, S., Leiner-Killinger, N., Muggenthaler, P., & Haroutunian, S. K. (2022). *Post-COVID fiscal rules: a central bank perspective*.
- IMF (2021). *Policy-Responses-to-COVID-19*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#C>.
- Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Andriy, N., & Husarevych, N. (2022). Tax policy for economic recovery and sustainable development after COVID-19. Pasichnyi et al./Problemy Ekorozwoju/*Problems of Sustainable Development*, 2(2022), 102-109.
- Keynes, J. M. (1936/1964). *The general theory of employment, interest, and money*. New York: A Harbinger Book.
- Kılıçoğlu, M. (2018). Vergilemenin sınırları. *Vergi Raporu*, (220), 9-22.
- Nemec, J., & Špaček, D. (2020). The COVID-19 pandemic and local government finance: Czechia and Slovakia. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 32(5), 837-846.
- OECD (2020). *Tax and Fiscal Policy in Response to the Coronavirus Crisis: Strengthening Confidence and Resilience*. Retrieved from <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-and-fiscal-policy-in-response-to-the-coronavirus-crisis-strengthening-confidence-and-resilience.htm>.
- OECD (2023). *General government debt (indicator)*. doi: 10.1787/a0528cc2-en.
- OECD (2023). *General government revenue (indicator)*. doi: 10.1787/b68b04ae-en.
- OECD (2023). *General government spending (indicator)*. doi: 10.1787/a31cbf4d-en.
- O'Reilly, P., Perret, S., & Van Dender, K. (2020). Tax and fiscal policy in response to the Coronavirus crisis: Strengthening confidence and resilience. *Intertax*, 736-742.

DOĞU VE GÜNEY AVRUPA

Doç. Dr. Özgür Emre Koç

- ❖ Kurum Bilgisi: Hitit Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0003-2788-8049
- ❖ Mail: oemrekoc@hitit.edu.tr

Dr. Erhan Çelik

- ❖ Kurum Bilgisi: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Rektörlük
- ❖ ORCID: 0000-0002-9739-9710
- ❖ Mail: erhan.celik@alanya.edu.tr

KAYNAKLAR

- Eğilmez, M. (2016). *Kamu maliyesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdoğan, H., Demir, M. & Önder, R. (2021). COVID-19 Salgınının Türkiye'nin vergi gelirleri üzerine etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(43), 6478-6506.
- Euronews. (2020). *Türkiye 100 milyar liralık önlem paketi açıkladı*. Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2020/03/19/turkiye-100-milyar-liralik-onlem-paketi-acikladi-diger-avrupa-ulkeleri-ne-yapti-COVID-19>.
- Ferguson, N., Laydon, D., Nedjati Gilani, G., Imai, N., Ainslie, K., Baguelin, M., ... & Ghani, A. (2020). *Report 9: Impact of non-pharmaceutical interventions (NPIs) to reduce COVID19 mortality and healthcare demand*. Retrieved from <https://spiral.imperial.ac.uk/bitstream/10044/1/77482/14/2020-03-16-COVID19-Report-9.pdf>.
- Fırat, M. (2020). COVID-19 krizi ve IMF destekli maliye politikalarının gerekliliği. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 209-222.
- IMF. (2020a). *A crisis like no other, an uncertain recovery*. Retrieved from [https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020#:~:text=A%20Crisis%20Like%20No%20Other%2C%20An%20Uncertain%20Recovery,-Read%20full%20report&text=Global%20growth%20is%20projected%20at,Economic%20Outlook%20\(WEO\)%20forecast](https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020#:~:text=A%20Crisis%20Like%20No%20Other%2C%20An%20Uncertain%20Recovery,-Read%20full%20report&text=Global%20growth%20is%20projected%20at,Economic%20Outlook%20(WEO)%20forecast).
- IMF. (2020b). *Fiscal monitor: Policies to support people during the COVID-19 Pandemic*. Washington D.C.
- IMF. (2022). *World Economic Outlook: countering the Cost-of-Living Crisis*. Washington, DC.
- IMF. (2023a). *Policy responses to COVID-19*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19>.
- IMF. (2023b). *World Economic Outlook Update, Inflation Peaking amid Low Growth*. Washington, DC.
- IMF. (2023c). *World Economic Outlook: A Rocky Recovery*. Washington, DC.
- IMF. (2023d). *Government Expenditure, percent of GDP*. Retrieved from <https://www.imf.org/external/datamapper/exp@FPP/>.
- IMF. (2023e). *Central Government Debt, percent of GDP*. Retrieved from https://www.imf.org/external/datamapper/CG_DEBT_GDP@GDD.

- Koç, İ. & Yardımcıoğlu, F. (2020). COVID-19 Pandemi sürecinde uygulamaya konulan mali tedbir ve teşviklerin karşılaştırmalı analizi: Türkiye ve seçilmiş AB ülkeleri karşılaştırması, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 123-152.
- OECD. (2021a). *Competitiveness in South East Europe 2021: A policy outlook, competitiveness and private sector development*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021b). *Government at a glance 2021*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022). *Tax policy reforms 2022: OECD and selected partner economies*. Paris: OECD Publishing.
- Ortiz-Ospina, E. & Roser, M. (2016). *Government spending*. Retrieved from <https://ourworldindata.org/government-spending?fbclid=IwAR1AbgbCrF2wlfYZPJYFQHjSab3ougHy19Bzts4QuEWitKjs4oIi0n6ChWc>.
- Padhan, R. & Prabheesh, K. P. (2021). The economics of COVID-19 pandemic: A survey. *Economic Analysis and Policy*, 70, 220-237.
- Şen, H. & Sağbaş, İ. (2015). Vergi teorisi ve politikası. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Trading Economics. (2023). *Serbia government spending to GDP*. Retrieved from <https://tradingeconomics.com/serbia/government-spending-to-gdp>.
- TÜBA. (2020). *COVID-19 pandemi değerlendirme raporu 2020*. Erişim Adresi: <https://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/COVID-19%20Raporu-Final%2B.pdf>.
- World Bank. (2021). *World development indicators*. Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/worlddevelopment-indicators>.
- World Bank. (2023a). *GDP growth (annual %)*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations>.
- World Bank. (2023b). *Tax revenue (% of GDP)*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?end=2020&start=2020&view=bar>.
- World Bank. (2023c). *Central government debt, total (% of GDP) - Bosnia and Herzegovina*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=BA>.
- WorldData.info (2023a). *Inflation rates*. Retrieved from <https://www.worlddata.info/europe/index.php>.

WorldData.info (2023b). *Unemployment rates*. Retrieved from <https://www.worlddata.info/europe/index.php>.

ORTA ASYA VE KAFKASYA

Dr. Aysun Özen

- ❖ Kurum Bilgisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
- ❖ ORCID: 0000-0003-3253-056X
- ❖ Mail: aysun@nevsehir.edu.tr

İlgi Baysan

- ❖ Kurum Bilgisi: -
- ❖ ORCID: 0000-0002-5437-2788
- ❖ Mail: ilgibaysan@hotmail.com

KAYNAKLAR

- BBC. (2023). *IMF: Dünyanın üçte biri 2023'te resesyonda olacak*. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cp36v088erko>.
- Dışişleri Bakanlığı. (2022a). Ermenistan'ın ekonomisi. Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/ermenistan-ekonomisi.tr.mfa>.
- Dışişleri Bakanlığı. (2022b). Ermenistan'ın siyasi görünümü. Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/ermenistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>.
- Dokuzoğlu, S. & Tüm, K. (2022). Küresel salgının maliye politikalarına etkisi: Türkiye üzerine değerlendirmeler, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(1), 105-120.
- Elgin, C., Basbug, G. & Yalaman, A. (2020). Economic policy responses to a pandemic: Developing the COVID-19 Economic Stimulus Index. *COVID Economics: Vetted and Real Time Papers*, 3, 40-54. Retrieved from http://web.boun.edu.tr/elgin/COVID_19.pdf.
- Erginay, A. (1985). *Kamu maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Halıcı, S.K. (2022). COVID-19 pandemisinin Azerbaycan'ın makroekonomik göstergelerine etkisi. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, Geçiş Ekonomilerinin 30. Yılı Özel Sayısı/30th Year of Transition Economies Special Issue, 28-43.
- IMF. (2020). *Fiscal monitor: Policies to support people during the COVID-19 pandemic*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/04/17/Fiscal-Monitor-April-2020-Policies-to-Support-People-During-the-COVID-19-Pandemic-49278>.
- IMF. (2021a). *Policy responses to COVID-19. Kazakhstan*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#K>.
- IMF. (2021b). *Policy responses to COVID-19. Uzbekistan*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#U>.
- IMF. (2021c). *Policy responses to COVID-19. Kyrgyz Republic*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#K>.
- IMF. (2021d). *Policy responses to COVID-19. Turkmenistan*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>.
- IMF. (2021e). *Policy responses to COVID-19. Tajikistan*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>.

- IMF. (2021f). *Policy responses to COVID-19. Azerbaijan*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#A>.
- IMF. (2021g). *Policy responses to COVID-19. Armenia*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#A>.
- IMF. (2021h). *Policy responses to COVID-19. Georgia*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19#G>.
- Makarenko, T. (2010). *Orta Asya: güç, siyaset ve ekonominin çatıştığı yer*. NATO Review. Erişim Adresi: <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2010/03/30/orta-asya-guenc-siyaset-ve-ekonominin-catistigi-yer/index.html>.
- Ministry of Finance Republic of Azerbaijan. (2021). *The Government of Azerbaijan and the international financial institutions have signed loan agreements on the "Active Response and Cost Support Program for COVID-19"*. Retrieved from <https://maliyye.gov.az/en/news/5616/the-government-of-azerbaijan-and-the-international-financial-institutions-have-signed-loan-agreements-on-the-active-response-and-cost-support-program-for-COVID-19->
- Ministry of Finance of Georgia. (2020a). *The Government of Georgia and the World Bank sign the Financing Agreement in the amount of \$80 million to Georgia under the Fast Track COVID-19 Facility*. Retrieved from <https://www.mof.ge/en/News/9395>.
- Ministry of Finance of Georgia. (2020b). *Georgia receives one more financial aid from the Asian Infrastructure Investment Bank that allocated more than 91 million euros to fight COVID-19*. Retrieved from <https://mof.ge/en/news/9419>.
- Ministry of Finance of Georgia. (2020c). *German Government allocates additional EUR 20.8 million to Georgia to fight against COVID-19*. Retrieved from <https://www.mof.ge/en/News/9624>.
- Ministry of Finance of Georgia. (2021). *Government of the Federal Republic of Germany Allocates Grant to Georgia in the Value of 3 MLN Euros*. Retrieved from <https://www.mof.ge/en/News/9969>.
- Reliefweb. (2020). *United Nations Kazakhstan: COVID-19 Socio-Economic Response & Recovery Plan*. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/kazakhstan/united-nations-kazakhstan-COVID-19-socio-economic-response-recovery-plan-august>.
- Ticaret Bakanlığı. (2022a). *Kazakistan ülke profili*. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5ee21c4a13b876e308cc15c5/Kazakistan_2022.pdf.
- Ticaret Bakanlığı. (2022b). *Özbekistan ülke profil*. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi:

https://ticaret.gov.tr/data/5ef20f4213b876b1f88518d8/%C3%96zbekistan_2022.pdf.

Ticaret Bakanlığı. (2022c). *Kırgızistan ülke profili*. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5ed8e6c613b876d8ec73d58f/K%C4%B1rg%C4%B1zistan_2022.pdf.

Ticaret Bakanlığı. (2022d). *Türkmenistan ülke profili*. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5f05d4d213b8761868766d8d/T%C3%BCrkmenistan_2022.pdf.

Ticaret Bakanlığı. (2022e). *Tacikistan ülke profili*. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5efc74f913b876f898f3c309/Tacikistan_2022.pdf.

Ticaret Bakanlığı. (2022f). *Azerbaycan ülke profili*. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5eb6749913b8767e5c4b1fcd/Azerbaycan_2022.pdf.

Ticaret Bakanlığı. (2022g). *Gürcistan ülke profili*. Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5ef464c013b8767a58021859/G%C3%BCrcistan%20%C3%9Cİke%20Profili-Ekim2022.pdf>.

Ticaret Bakanlığı. (2022h). *IMF 2022 yılı küresel büyüme tahminini değiştirmedir*. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/blog/ekonomi-haberleri/imf-2022-yili-kuresel-buyume-tahminini-degistirmedir>.

Tuna, Y. (2022). *Ekonomik büyüme*. TUBİTAK. Erişim Adresi: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ekonomik_buyume.

UNDP. (2020). *COVID-19 in the Kyrgyz Republic: Socioeconomic and vulnerability impact assessment and policy response*. Retrieved from <https://www.undp.org/kyrgyzstan/publications/COVID-19-kyrgyz-republic-socioeconomic-and-vulnerability-impact-assessment-and-policy-response>.

UNESCAP. (2021). *Tajikistan policy responses*. Retrieved from https://www.unescap.org/sites/default/d8files/2021-03/Tajikistan_COVID_Country_profile_230321.pdf.

Uz Daily. (2021). *Meeting with representatives of the World Bank on post-crisis development of COVID-19*. Retrieved from <https://www.uzdaily.uz/en/post/66665>.

World Bank. (2020). *Poverty and welfare impacts of COVID-19 and mitigation policies in Armenia*. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/238551608639377402/pdf/Poverty-and-Welfare-Impacts-of-COVID-19-and-Mitigation-Policies-in-Armenia.pdf>.

- World Bank. (2021). *COVID-19 response in Turkmenistan strengthened with World Bank financing*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/07/09/COVID-19-response-in-turkmenistan-strengthened-with-world-bank-financing>.
- World Bank. (2023). *GDP growth*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=AE>.
- Yavuz, H. (2020). *Türkiye’de COVID-19’la mücadelede alınan kamu maliyesi tedbirlerinin değerlendirilmesi*. Erişim Adresi: https://sesam.sakarya.edu.tr/sites/sesam.sakarya.edu.tr/file/covid-19_kamu_maliyesi_tedbirleri.pdf.
- Yıldız, M. & Uzun, M.M. (2020). *Koronavirüsle mücadelede kriz yönetimi ve kamu politikası yapımı*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). Erişim Adresi: <https://setav.org/assets/uploads/2020/06/R165.pdf>.

GÜNEY ASYA

Dr. Mustafa Yılmaz

- ❖ Kurum Bilgisi: Necmettin Erbakan Üniversitesi, UBF, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-6131-2663
- ❖ Mail: mustafa.yilmaz@erbakan.edu.tr

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ş. (1998). *Kamu maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Allsopp, C., & Vines, D. (2005). The macroeconomic role of fiscal policy. *Oxford Review of Economic Policy*, 21(4), 485-508.
- Bolton, P., Buchheit, L. C., Gourinchas, P. O., Gulati, M., Hsieh, C. T., Panizza, U., & Weder di Mauro, B. (2020). Born out of necessity: A debt standstill for COVID-19. *Center for Economic Policy Research*.
- Can, İ. (2003). Ekonomik krizlere karşı uygulanması gereken vergi politikası. *Maliye Dergisi*, (142).
- Çiçek, H., Gözegir, S., & Çevik, E. (2010). Bir maliye politikası aracı olarak borçlanma ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği (1990–2009). *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 141-153.
- CEICDATA. (2023). *India tax revenue: % of GDP*. Retrieved from <https://www.ceicdata.com/en/indicator/Hindistan/tax-revenue--of-gdp>
- Chien, F., Chau, K. Y., Aldeehani, T. M., Huy, P. Q., Tan, L. P., & Mohsin, M. (2022). Does external debt as a new determinants of fiscal policy influence sustainable economic growth: Implications after COVID-19. *Economic Change and Restructuring*, 55, 1-21.
- Gülşen, M. A., & Gölçek, A. G. (2019). Küresel Keynesçilik yaklaşımı bağlamında küresel maliye politikaları. *Fiscaoeconomia*, 3(3), 98-109.
- Kabayel, M., & Doğan, A. (2022). Increasing public expenditures due to COVID-19 pandemic crisis: An assessment according to Peacock-Wiseman hypothesis. B. Açıkgöz, & İ. A. Acar (Eds.), *Pandemnomics: The Pandemic's Lasting Economic Effects* In (pp. 41-64). Singapore: Springer Nature Singapore.
- IMF. (2023a). *World Economic Outlook Update, Inflation Peaking amid Low Growth*. January 2023.
- IMF. (2023b). *Central Government Debt, Percent of GDP*. Retrieved from https://www.imf.org/external/datamapper/CG_DEBT_GDP@GDD/MDV/BT/N/BGD/IND/NPL/PAK/LKA.
- IMF. (2023c). *World Economic Outlook: A Rocky Recovery*. Washington, DC. April.
- IMF. (2023d). *Policy responses to COVID-19*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-COVID19/Policy-Responses-to-COVID-19>.
- OECD. (2004). *Best practice guidelines – off budget and tax expenditures*. OECD, Paris.
- OECD. (2022a). *Pakistan*. Retrieved from <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/revenue-statistics-asia-and-pacific-pakistan.pdf>.

- OECD. (2022b). *Maldives*. Retrieved from <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/revenue-statistics-asia-and-pacific-Maldivler.pdf>
- OECD. (2022c). *Bhutan*. Retrieved from <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/revenue-statistics-asia-and-pacific-bhutan.pdf>
- OECD. (2022d). *Bangladesh*. Retrieved from <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/revenue-statistics-asia-and-pacific-Bangladesh.pdf>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). *COVID-19 (SARS-CoV2 enfeksiyonu) rehberi*. Erişim Adresi: https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf.
- Türk, İ. (1999). *Kamu maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- UNWTO. (2023). *International tourism and COVID-19*. Retrieved from <https://www.unwto.org/tourism-data/international-tourism-and-COVID-19>.
- Udoy, M. A. N., Mistry, S., Hassan, A. O., & Osei, F. A. J. (2023). Navigating uncertainty: How COVID-19 is shaping the stock market. *European Journal of Business and Management Research*, 8(3), 1-10.
- Villela, L., Lemgruber, A., & Jorratt, M. (2010). Tax expenditure budgets concepts and challenges for implementation. *IDB working paper series*, No. IDB-WP-131.
- World Bank. (2023). *World development indicators*. Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>.

DOĞU ASYA VE PASİFİK

Dr. Fatih Akçay

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-8542-1127
- ❖ Mail: fakcay@pau.edu.tr

Bilal Göde

- ❖ Kurum Bilgisi: Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0001-8377-5909
- ❖ Mail: bgode@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Afacan, E., & Nazmi, A. (2020). Koronavirüs (COVID-19) örneği üzerinden salgın hastalıklara sosyolojik bir bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 1-14.
- Baldwin, R., Di Mauro, & B. W. (2020). Economics in the time of COVID-19: A new ebook. *Vox Cepr Policy Portal*, 2(3).
- Çin Maliye Bakanlığı Genel Yönetim İstatistikleri (2023). Erişim Adresi: http://www.mof.gov.cn/en/data/202209/T20220920_3841468.htm.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, O., & Gümüş, E. (2013). Kamu maliyesi. Bursa: Ekin.
- Endonezya Maliye Bakanlığı, (2023). *Ocak ayı makroekonomik ve mali güncellemeleri*, 2023. Erişim Adresi: https://fiskal.kemenkeu.go.id/files/red/file/1673363188_Fpa_Red_Jan_2023.Pdf.
- Göde B., & Çiftçi T. E. (2021). COVID-19 salgınının ekonomik etkilerinin hoşnutsuzluk endeksi kapsamında değerlendirilmesi: OECD ülkeleriyle karşılaştırmalı bir değerlendirme. T. E. Çiftçi (Ed.), *Yeni Tartışmalar Işığında Maliye, Ekonomi ve İşletme Yazıları* içinde (3-22). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülşen, M. A., & Gölçek, A. G. (2019a). Küresel Keynesçilik yaklaşımı bağlamında küresel maliye politikaları. *Fiscaoeconomia*, 3(3), 98-109.
- Gülşen, M. A., & Gölçek, A. G. (2019b). Rekabetçi devlet modelinin maliye politikasına ilişkin teorik değerlendirmesi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 259-270.
- Güney Kore Ekonomi ve Finans Bakanlığı Bütçe Ofisi Aralık Basın Bülteni (2021). Erişim Adresi: https://english.moef.go.kr/skin/doc.html?fn=_pdf&rs=/result/.
- Güney Kore Ekonomi ve Finans Bakanlığı Bütçe Ofisi Aralık Basın Bülteni (2022). Erişim Adresi: https://english.moef.go.kr/skin/doc.html?fn=_MOEF%20Press%20Release_%202023%20Budget%20Passed.pdf&rs=/result/upload/mini/2023/01/.
- Güney Kore Ekonomi ve Finans Bakanlığı Bütçe Ofisi (2020). *Eylül Basın Bülteni*. Erişim Adresi: <https://english.moef.go.kr/Skin/Doc.Html?Fn= Moef%20press%20release %204th%20supplementary%20budget%20proposal%20of%202020.Pdf>.
- Hong Kong (2023). *2022-2023 Bütçesi Öne Çıkanlar*. Erişim Adresi: https://www.budget.gov.hk/2022/eng/pdf/Budget22-23_Eng_Leaflet.pdf.
- Hong Kong (2022). *Yıllık İstatistik Özeti*. Erişim Adresi: https://www.censtatd.gov.hk/En/Data/Stat_Report/Product/B1010003/Att/B10100032022an22b0100.Pdf.
- IMF (2023). *Hong Kong İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://www.imf.org/en/countries/hkg>.

- IMF (2023). *World Economic Outlook Database*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/publications/weo/weo-database/2023/april/download-entire-database>.
- Japonya Maliye Bakanlığı (2023). *Bütçe İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://www.mof.go.jp/english/policy/budget/statistics/IMFSDDS/index.html>.
- Japonya Maliye Bakanlığı (2022). *Kamu Maliyesi Bilgi Formu*. Erişim Adresi: <https://www.mof.go.jp/english/policy/budget/budget/fy2022/03.pdf>.
- Kirmanoğlu, H. (2011). *Kamu ekonomisi analizi*. Ankara: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Ourworldindata (2023). *COVID-19 İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://ourworldindata.org/coronavirus>.
- Özkoçak, V., Koç, F., & Gültekin, T. (2020). Pandemilere antropolojik bakış: Koronavirüs (COVID-19) örneği. *Turkish Studies*, 15(2), 1183-1195.
- Öztürk, N. (2012). *Maliye politikası*. Ankara: Ekin Yayınevi.
- Tayvan Maliye Bakanlığı (2023). *Borç Yönetimi İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://www.nta.gov.tw/eng/singlehtml/2619?Cntid=9275e647057d413db282115824cad4b>.
- Trading Economics (2023a). *Ekonomik Büyüme İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://tradingeconomics.com/Country-List/Gdp-Annual-Growth-Rate>.
- Trading Economics (2023b). *Borç İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp>.
- Trading Economics (2023c). *Enflasyon İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate>.
- Trading Economics (2023d). *Kamu Borç İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp>.
- Trading Economics (2023e). *Enflasyon Verileri*. Erişim Adresi: <https://tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate>.
- Türk, İ. (2010). *Kamu maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkiye Sağlık Bakanlığı (2023). Erişim Adresi: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>.
- UNICEF (2023). *Koronavirüs Hastalığı: (COVID-19) Anne Babaların Bilmesi Gerekler*. Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/koronavirusu-hastaligi-covid-19-anne-babalarin-bilmesi-gerekenler>.

TÜRKİYE

Dr. Ali Gökhan Gölçek

- ❖ Kurum Bilgisi: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
- ❖ ORCID: 0000-0002-7948-7688
- ❖ Mail: aligokhangolcek@ohu.edu.tr, aligokhangolcek@gmail.com

KAYNAKLAR

- GİB. (2023). *Gelir İdaresi Başkanlığı istatistikler*. Erişim Adresi: <https://gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/istatistikler>.
- Göde, B., & Çiftçi, T. E. (2021). COVID-19 salgınının ekonomik etkilerinin hoşnutsuzluk endeksi kapsamında değerlendirilmesi: OECD ülkeleriyle karşılaştırmalı bir değerlendirme. T. E. Çiftçi (Ed.), *İçinde Yeni Tartışmalar Işığında Maliye, Ekonomi ve İşletme Yazıları* (3–22). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülşen, M. A. (2022). Türkiye'nin vergi yapısı. M. Yıldırım, M. A. Gülşen, & T. E. Türkân (Eds.), *İçinde Vergi Politikasının Transformasyonu* (85–106). Ankara: Nobel Yayınevi.
- IMF. (2020). Facing the crisis: the role of tax in dealing with COVID-19. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/06/16/vc-facing-the-crisis-the-role-of-tax-in-dealing-with-COVID-19>.
- Musgrave, R., & Musgrave, P. (1989). *Public finance in theory and practice*. New York: McGraw-Hill.
- OECD. (2021). *Tax and Fiscal Policies after the COVID-19 Crisis: OECD Report for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors*. Retrieved from <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-and-fiscal-policies-after-the-COVID-19-crisis.htm>.
- OECD. (2023). *OECD stat*. Retrieved from <https://data.oecd.org/>.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2020). *Vergi harcamalarının kanuni dayanaklarına ilişkin liste 2020*. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/01/4-2020-Yılı-Vergi-Harcamaları-Listesi.pdf>.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Vergi harcamalarının kanuni dayanaklarına ilişkin liste 2021*. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/01/4-2021-Yılı-Vergi-Harcamaları-Listesi.pdf>.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022). *Kamu kesimi sosyal harcama istatistikleri*. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/11/Kamu-Kesimi-Sosyal-Harcama-Istatistikleri_15112021.xlsx.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *Genel devlet toplam gelir ve harcamaları*. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/>
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). *Kamu finansmanı istatistikleri*. Erişim Adresi: <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>
- Voyvoda, E., & Yeldan, E. (2020). *COVID-19 salgınının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri ve politika alternatiflerinin makroekonomik genel denge analizi*. Erişim Adresi: https://yeldane.files.wordpress.com/2020/05/COVID_voyvodayeldan_v2_31_mayis.pdf
- World Bank. (2023). World Bank open data. Retrieved from

<https://data.worldbank.org/>

Yılmaz, M., Akcan, A. T., & Köktaş, A. M. (2022). Türkiye’de mali illüzyon üzerine bir inceleme. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 154–168. doi:10.30784/epfad.1082426

DOKUZ BİLİNMEYENLİ ÇOCUK

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Sunay GÜNGÖR

Yazarlar

Prof. Dr. Mehmet PALANCI
Dr. Öğr. Üyesi Sunay GÜNGÖR
Dr. Mansour DEHESTANİ
Fatoş NOKSAN

Dokuz Bilinmeyenli Çocuk

Editör	: Sunay GÜNGÖR	ORCID: 0000-0001-9804-0040
Yazar	: Mehmet PALANCI	ORCID: 0000-0001-5907-0589
Yazar	: Sunay GÜNGÖR	ORCID: 0000-0001-9804-0040
Yazar	: Mansour DEHESTANİ	
Yazar	: Fatoş NOKSAN	ORCID: 0009-0003-3036-565X

ISBN 978-625-6504-03-5

E-ISBN 978-625-6504-04-2

1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Dokuz Bilinmeyenli Çocuk

GÜNGÖR, Sunay – PALANCI, Mehmet – DEHESTANİ, Mansour – NOKSAN, Fatoş
1. Basım, 263 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Enneagram 2. Kişilik 3. Çocuk 4. Mizaç 5. İletişim

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İçindekiler

Önsöz.....	3
İçindekiler	5
Giriş Bölümü: Kişilik	15
Niçin Çok Sayıda Kişilik Kuramı Var?	18
Farklı Kuramlara Göre Kişilik Türlerinden Örnekler	18
A. Hipokrat: Beden Sıvısı Ve Salgısına Göre Kişilik Tipleri.....	18
B. Frank Sulloway: Doğum Sırasına Göre Kişilik Tipleri	19
C. Hans Eysenck: İnsanların Gerçek veya Gizil Davranışlarına Göre Kişilik Tipleri	19
D. Gordon Willard Allport: Farklı Özelliklere Göre Kişilik Tipleri	20
E. Raymond Bernard Cattell: 16 Faktörlü Kişilik Kuramı, Sıfat Listesinden Kişilik Türleri.....	20
F. Paul Costa ve Robert McCrae: İnsan Davranışlarının Yönelimine Göre Kişilik Tipleri / Beş Faktör Modeli (Büyük Beşli).....	22
G. Carl Gustav Jung	22
H. Harry Stack Sullivan.....	24
I. Sigmund Freud.....	25
İ. Alfred Adler	26
J. Erik Erikson	27
K. Erich Fromm.....	28
L. Karen Horney.....	28
M. Carl Rogers	31
N. George İvanovich Gurdjieff: Enneagram Modeli / 9 Mizaç.....	33
Enneagram Mizaç Modeli'nin Temel Kavramları	36
1. BÖLÜM	41
Birinci Mizaç Tipi: Mükemmeliyetçi, reformist, sistem kuran, yargıç, avukat.....	41
Kısaca Özellikleri	41
Hızlı Tespiti.....	42
Genel Özellikleri	42
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	44

Ana Mizacı 1 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 1-2 Yapısının Özellikleri	45
Ana Mizacı 1 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 1-9 Yapısının Özellikleri	45
Aktif ve Pasif Başa Çıkma Hatları.....	46
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri	48
En Önemli Davranış Sorunları	49
Genel İletişim Tarzları.....	50
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri	50
Sağlık Seviyesi Toplumla Dönük: Doğal Mükemmellik ve Adalet	53
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük: Yenilik ve Düzen Israrı.....	53
Sağlık Seviyesi Mücadeleci: Eleştirel ve Fazla Katı.....	53
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	53
1-9 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	54
1-2 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	56
Çocuk Gelişiminde Mizaç	57
Çocuğunuz 1-9 Mizaç Yapısına Sahipse	58
Çocuğunuz 1-2 Mizaç Yapısına Sahipse	60
Durdurması Gereken Özellikleri.....	63
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	64
Tanıyor Olabileceğiniz Bir'ler.....	64
Bu Mizaç Tipleri İçin Kitap Önerileri	65
Bu Mizaç Tipleri İçin Film Önerileri.....	65
2. BÖLÜM.....	67
İkinci Mizaç Tipi: Yardımcı, akıl hocası, fedakâr, tahtın arkasındaki güç, destekleyici.....	67
Kısaca Özellikleri	67
Hızlı Tespiti.....	68
Genel Özellikleri	68
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	70
Ana Mizacı 2 Olan Bireyin Kanatlarından Biri Olan Tip 2-1 Yapısının Özellikleri.....	70
Ana Mizacı 2 Olan Bireyin Kanatlarından Biri Olan Tip 2-3 Yapısının Özellikleri.....	71
Aktif ve Pasif Başa Çıkma Hatları.....	71
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri	73

En Önemli Davranış Sorunları	73
Genel İletişim Tarzları.....	75
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri.....	75
Sağlık Seviyesi Topluma Dönük: Ayrıcalık ve Hümanizm	78
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük: Hırs ve Merkezde Olma.....	78
Sağlık Seviyesi Mücadeleci: Cazibe ve Haklılık	78
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	78
2-3 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	79
2-1 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	80
Çocuk Gelişiminde Mizaç	82
Çocuğunuz 2-3 Mizaç Yapısına Sahipse	83
Çocuğunuz 2-1 Mizaç Yapısına Sahipse	85
Durdurması Gereken Özellikleri.....	87
Gelişim ve Dönüşüm Yolları.....	88
Tanıyor Olabileceğiniz İki'ler	88
Bu Mizaç Tipleri İçin Kitap Önerileri	88
Bu Mizaç Tipleri İçin Film Önerileri.....	88
3. BÖLÜM.....	89
Üçüncü Mizaç Tipi: Başarı odaklı, motive eden, üretici, sonuç odaklı....	89
Kısaca Özellikleri.....	89
Hızlı Tespiti.....	90
Genel Özellikleri	91
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	92
Ana Mizacı 3 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 3-2 Yapısının Özellikleri	92
.....	92
Ana Mizacı 3 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 3-4 Yapısının Özellikleri	93
.....	93
Aktif ve Pasif Çıkma Hatları	93
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri.....	95
En Önemli Davranış Sorunları	96
Genel İletişim Tarzları.....	97
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri.....	98
Sağlık Seviyesi Topluma Dönük – Güvenlik ve Aktarım	101
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük – Prestij ve Başarı	101
Sağlık Seviyesi Mücadeleci – Karizma ve Hırs	101
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	102

3-4 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	102
3-2 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	103
Çocuk Gelişiminde Mizaç	104
Çocuğunuz 3-4 Mizaç Yapısına Sahipse	104
Çocuğunuz 3-2 Enneagram Yapısına Sahipse	107
Durdurması Gereken Özellikleri.....	109
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	110
Tanıyor Olabileceğiniz Üç'ler	110
Bu Kişilik Tipleri İçin Kitap Önerileri	111
Bu Kişilik Tipleri İçin Film Önerileri	111
4. BÖLÜM	113
Dördüncü Mizaç Tipi: Bireysel, sanatkâr, romantik, entelektüel	113
Kısaca Özellikleri	113
Hızlı Tespiti.....	114
Genel Özellikleri	114
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	116
Ana Mizacı 4 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 4-3 Yapısının Özellikleri	116
Ana Mizacı 4 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 4-5 Yapısının Özellikleri	117
Aktif ve Pasif Çıkma Hatları	117
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri	119
En Önemli Davranış Sorunları	119
Genel İletişim Tarzları.....	120
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri	121
Sağlık Seviyesi Topluma Dönük: İnatçı ve Özgün	125
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük: Utanç ve Çaba.....	125
Sağlık Seviyesi Mücadeleci: Rekabet ve İmrenme	126
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	126
4-5 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	126
4-3 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	127
Çocuk Gelişiminde Mizaç	128
Çocuğunuz 4-5 Mizaç Yapısına Sahipse	129
Çocuğunuz 4-3 Mizaç Yapısına Sahipse	131
Durdurması Gereken Özellikleri.....	133
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	133

Tanıyor Olabileceğiniz Dört'ler	134
Bu Mizaç Tipleri İçin Kitap Önerileri	134
Bu Mizaç Tipleri İçin Film Önerileri.....	135
5. BÖLÜM	137
Beşinci Mizaç Tipi: Gözlemci, araştırmacı, ağırbaşlı düşünür	137
Kısaca Özellikleri	137
Hızlı Tespiti.....	138
Genel Özellikleri	139
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	140
Ana Mizacı 5 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 5-4 Yapısının Özellikleri	141
Ana Mizacı 5 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 5-6 Yapısının Özellikleri	141
Aktif ve Pasif Çıkma Hatları	142
En Önemli Davranış Sorunları	144
Genel İletişim Tarzları.....	146
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri	147
Sağlık Seviyesi Toplumla Dönük – Kale ve Birikim	152
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük – Totem ve Kavramlar	152
Sağlık Seviyesi Mücadeleci – Sırdaş ve Acımasız.....	152
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	153
5-6 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	153
5-4 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	154
Çocuk Gelişiminde Mizaç	155
Çocuğunuz 5-6 Mizaç Yapısına Sahipse	156
Çocuğunuz 5-4 Mizaç Yapısına Sahipse	160
Durdurması Gereken Özellikleri.....	162
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	163
Tanıyor Olabileceğiniz Beş'ler.....	163
Bu Mizaç Tipleri İçin Kitap Önerileri	164
Bu Mizaç Tipleri İçin Film Önerileri.....	164
6. BÖLÜM	165
Altıncı Mizaç Tipi: Adil, vefalı, kuşkucu, muhalefet, sorgulayıcı	165
Kısaca Özellikleri	165
Hızlı Tespiti.....	166

Genel Özellikleri	167
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	169
Ana Mizacı 6 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 6-5 Yapısının Özellikleri	169
Ana Mizacı 6 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 6-7 Yapısının Özellikleri	170
Aktif ve Pasif Çıkma Hatları	170
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri.....	172
En Önemli Davranış Sorunları	172
Genel İletişim Tarzları.....	174
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri	176
Sağlık Seviyesi Topluma Dönük – Sıcaklık ve Birikim.....	181
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük – Görev ve Kendilik.....	181
Sağlık Seviyesi Mücadeleci – Gözdağı ve Şüphe	181
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	182
6-7 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	182
6-5 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	183
Çocuk Gelişiminde Mizaç	185
Çocuğunuz 6-5 Mizaç Yapısına Sahipse	185
Çocuğunuz 6-7 Mizaç Yapısına Sahipse	188
Durdurması Gereken Özellikleri.....	190
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	191
Tanıyor Olabileceğiniz Altı'lar.....	192
Bu Kişilik Tipleri İçin Kitap Önerileri	192
Bu Kişilik Tipleri İçin Film Önerileri	192
7. BÖLÜM	193
Yedinci Mizaç Tipi: Eğlenceli, neşeli, enerjik, ehli keyif, hayalperest, iyimser, spontane.....	193
Kısaca Özellikleri	193
Hızlı Tespiti.....	194
Genel Özellikleri	195
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	197
Ana Mizacı 7 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 7-6 Yapısının Özellikleri	197
Ana Mizacı 7 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 7-8 Yapısının Özellikleri	198

Aktif ve Pasif Çıkma Hatları	198
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri	199
En Önemli Davranış Sorunları	200
Genel İletişim Tarzları.....	201
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri	202
Sağlık Seviyesi Toplumsal – Ürün ve Pozitiflik	206
Sağlık Seviyesi Sosyal – Heyecan ve Kendilik.....	206
Sağlık Seviyesi Mücadeleci – Büyüleyici ve Geçici.....	206
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	207
7-8 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	207
7-6 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	208
Çocuk Gelişiminde ve Yetiştirmede Önemli Noktalar	208
Çocuğunuz 7-8 Mizaç Yapısına Sahipse	209
Çocuğunuz 7-6 Mizaç Yapısına Sahipse	211
Durdurması Gereken Özellikleri.....	213
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	213
Tanıyor Olabileceğiniz Yedi’ler	214
Bu Mizaç Tipleri İçin Kitap Önerileri	215
Bu Mizaç Tipleri İçin Film Önerileri.....	215
8. BÖLÜM	217
Sekizinci Mizaç Tipi: Mücadeleci, meydan okuyan, koruyucu, patron, şef, sahiplenici	217
Kısaca Özellikleri	217
Hızlı Tespiti.....	218
Genel Özellikleri	219
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	220
Ana Mizacı 8 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 8-7 Yapısının Özellikleri	220
Ana Mizacı 8 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 8-9 Yapısının Özellikleri	221
Aktif ve Pasif Çıkma Hatları	221
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri	223
En Önemli Davranış Sorunları	223
Genel İletişim Tarzları.....	224
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri	225
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük - Merhamet ve Tatmin	228

Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük – Dayanışma ve Koruyucu.....	228
Sağlık Seviyesi Mücadeleci - Kontrol Sahibi ve Güç	229
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	229
8-9 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	229
8-7 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	230
Çocuk Gelişiminde Mizaç	231
Çocuğunuz 8-9 Mizaç Yapısına Sahipse	231
Çocuğunuz 8-7 Mizaç Yapısına Sahipse	233
Durdurması Gereken Özellikleri.....	235
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	236
Tanıyor Olabileceğiniz Sekiz’ler	237
Bu Mizaç Tipleri İçin Kitap Önerileri	237
Bu Mizaç Tipleri İçin Film Önerileri.....	237
9. BÖLÜM.....	239
Dokuzuncu Mizaç Tipi: Barışçıl, arabulucu, tarafsız, dengeleyici, uzlaştırıcı	239
Kısaca Özellikleri	239
Hızlı Tespiti.....	240
Genel Özellikleri	240
Ana Mizacı Etkileyen Kanat Mizaç Tipleri ve Özellikleri.....	242
Ana Mizacı 9 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 9-8 Yapısının Özellikleri	243
Ana Mizacı 9 Olan Bireyin Kanatlarından Tip 9-1 Yapısının Özellikleri	243
Aktif ve Pasif Çıkma Hatları	244
En Önemli Değerleri ve Düşünceleri	245
En Önemli Davranış Sorunları	246
Genel İletişim Tarzları.....	246
Sağlık Seviyeleri ve Özellikleri	247
Sağlık Seviyesi Topluma Dönük – Uyum ve Arzu	251
Sağlık Seviyesi İlişkiye Dönük – Katılım ve Sınır	251
Sağlık Seviyesi Mücadeleci – Kaynaşma ve Atalet	251
Evlilik ve Özel İlişkilerinde Önemli Noktalar	251
9-8 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	252
9-1 Mizaç Yapısı Eşiniz ise	253
Çocuk Gelişimi ve Mizaç	254

Çocuğunuz 9-8 Mizaç Yapısına Sahipse	254
Çocuğunuz 9-1 Mizaç Yapısına Sahipse	256
Durdurması Gereken Özellikleri.....	258
Gelişim ve Dönüşüm Yolları	259
Tanıyor Olabileceğiniz Dokuz'lar	259
Bu Mizaç Tipleri İçin Kitap Önerileri	260
Bu Mizaç Tipleri İçin Film Önerileri.....	260
Kaynakça	261

Kaynakça

- Acarkan, İ. (2018). *Çocuklar Neden Farklıdır*. İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Acarkan, İ. (2019). *Kişiliğin DNA'sı*. İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Acarkan, İ., Serttürk, S., & Kutluca, A. (2018). *İlişkilerinin 9 Rengi*. İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Adler, A. (2018). *Bireysel Psikoloji*. (A. Kılıçlıoğlu, Çev.) İstanbul: Say.
- Allport, G. (1961). *Pattern and growth in personality*. Reinhart & Winston: Holt.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs.
- Cervone, D., & Pervin, L. A. (2016). *Kişilik Psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik.
- Clemmens, E. R. (1984). The work of Karen Horney. *merican journal of Psychoanalysis*(44.3), 242-253.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve Davranışı; Psikolojinin Temel Kavramları*, (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dammeyer, J., & Zettler, I. (2018). A Brief Historical Overview on Links Between Personality and Health. *Science Driect*, 1-16.
- Daniels, D. N., & Price, V. A. (2016). *Enneagram Kendini Bilme Sanatı*. İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Daniels, D., Saracino, T., Fraley, M., Christian, J., & Pardo, S. (2018). Advancing Ego Development in Adulthood Through Study. *Journal of Adult Development*, 25:229–241.
- Dolliver, R. H. (1994). Bireysel Psikoloji: Adlerian Teorisi. *Dolliver, RH (1994). Adler, Freud ve Jung'un kişilik kuramlarının ve kişiliklerinin içedönüklük/dışadönüklük ile sınıflandırılması.Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 192–202.
- Eckstein, D. (2002). The Couple's Enneagram Questionnaire (CEQ). *The Family Journal*, 101-108.
- Erikson, E. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Erkan, İ. (2020). *Enneagram Modeline Göre Öğretmen*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Ewen, R. B. (1998). *Personality: A topical approach: Theories, research, major controversies, and emerging findings*. New York: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Eysenck, H. J. (1970). *The structure of human personality*. Londra: Methuen.

- Fromm, E. (2016). *Özgürlükten Kaçış*. (Ş. Yeğin, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik Danışma*. Ankara: Nobel Akademik.
- Horney, K. (1986). *Günümüzün Nevrotik İnsanı*. (A. E. Bagatur, Çev.) İstanbul: Yaprak.
- Horney, K. (1999). *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi*. (S. Budak, Çev.) Ankara: Öteki.
- Jung, C. G. (2007). *İnsan ve Sembolleri*. (A. N. Babaoğlu, Çev.) İstanbul: Okuyan Us.
- Jung, C. G. (2019). *Psikolojide Tipler*. (N. Nirven, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kavut, S. (2020). Carl Gustav Jung: Kavramları, Kuramları ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 681-695.
- Merter, M. (2017). *Dokuz Yüz Katlı İnsan*. İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S., & Ramnath, R. (2021). *Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları*. (E. O. Gezmiş, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Mosak, H., & Maniacci, M. (1999). *Primer of Adlerian Psychology*. New York: Routledge.
- Murdock, N. L. (2014). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*. Ankara: Nobel Akademik.
- Muris, P., & Ollendick, T. H. (2005). The role of temperament in the etiology of child psychopathology. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8(4), 271-289.
- Özbay, Y. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Trabzon: İber Yayıncılık.
- Özbay, Y., & Erkan, S. (2018). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Palancı, M., Selçuk, Z., Örek, A., Üstündağ, M. F., Ünal, Ö., Kandemir, M., . . . Yılmaz, E. D. (2015). Dokuz Tip Mizaç Ölçeği Ergen (DTMÖ-E) Formunun GeçerlikGüvenirliği ve Ergenlerde Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu İle. *Eğitim ve Bilim(40)*, 179:361-381.
- Rıso, D. R. (2020). *Enneagram Bilgeliği*. (S. Yüksel, Çev.) İstanbul: Lena Psikoloji.
- Riso, D. R., & Hudson, R. (2008). *Enneagram İle Kişilik Analizi*. İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Rogers, C. R. (1959). *A Theory of Therapy, Personality, and Interpersonal Relationships: As Developed in the Client-centered Framework*. New York: McGraw-Hill.
- Stagner, R. (1937). *Kişilik Psikolojisi*. Newyork: McGraw-Hill.
- Sullivan, H. S. (1953). *Conceptions of modern psychiatry*. New York: Norton.

- Sulloway, F. (1996). *Born To Rebel*. New York: Pantheon Books.
- Sutton, A., Allinson, C., & Williams, H. (2013). Personality type and work-related outcomes: An exploratory application of the Enneagram model. *European Management Journal*, 234-249.
- Topses, G., & Bulut Serin, N. (2018). Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji. G. Topses, & N. Bulut Serin içinde, *Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları* (s. 47-51). Ankara: Nobel.
- Topses, G., & Bulut Serin, N. (2018). *Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları*. Ankara: Nobel Akademik.
- Topses, G., & Serin Bulut, N. (2018). Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji. G. Topses, & N. Serin Bulut içinde, *Psikolojik Danışma ve kişilik Kuramları* (s. 47). Ankara: Nobel.
- Wagner, J. P. (1980). *A Descriptive, Reliability, and Validity Study of the Enneagram*. "Doktora Tezi". Chicago: Loyola University.
- Wagner, J. P. (1980). *A Descriptive, Reliability, and Validity Study of the Enneagram Personality Typology* "Doktora Tezi". Chicago : Loyola University.
- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2020). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.

ENDÜSTRİ 4.0 VE ÇALIŞMA HAYATINDA YENİ EĞİLİMLER

Editörler

Prof. Dr. Güven MURAT

Prof. Dr. Salih DURSUN

Endüstri 4.0 ve Çalışma Hayatında Yeni Eğilimler

Editör
Güven MURAT
ORCID (0000-0003-2449-2532)

Editör
Salih DURSUN
ORCID (0000-0002-8597-3340)

ISBN 978-625-6504-01-1
E-ISBN 978-625-6504-02-8
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Endüstri 4.0 ve Çalışma Hayatında Yeni Eğilimler

MURAT, Güven – DURSUN, Salih

1. Basım, 285 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Endüstri 4.0

2. Dijitalleşme

3. Çalışma Hayatı

4. Yeni Çalışma Biçimleri

5. Türkiye

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

49168

Matbaa Sertifika No

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Çağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖNSÖZ.....	9

ENDÜSTRİ 4.0'IN TARİHSEL VE TEORİK GERİ PLANI..... 11

Güven MURAT - Salih DURSUN

1. Giriş.....	11
2. Sanayi Devriminin Aşamaları.....	12
3. Endüstri 4.0 Kavramı.....	14
4. Endüstri 4.0'ın Temel Bileşenleri	15
4.1. Nesnelerin İnterneti (IoT).....	15
4.2. Büyük Veri.....	17
4.3. Siber-Fiziksel Sistemler (CPS).....	17
4.4. 3 D Yazıcılar	18
4.5. Arttırılmış Gerçeklik	20
4.6. Bulut Bilişim	21
4.7. Otonom Robotlar.....	22
5. Endüstri 4.0'ın Temel Özellikleri	23
5.1. Akıllı Üretim Sistemlerinin Dikey Entegrasyonu	24
5.2. Küresel Değer Zinciri Ağı Aracılığıyla Yatay Entegrasyon	26
5.3. Tüm Değer Zinciri Boyunca Baştan Sona Mühendislik	27
5.4. Üretimin Hızlandırılması.....	28
6. Endüstri 4.0'ın Etkileri	28
6.1. Sanayiye Etkileri	29
6.2. Ürünler ve Hizmetlere Etkisi	29
6.3. İş Modellerine ve Piyasaya Etkisi	30
6.4. Ekonomiye Etkisi	32
6.5. Çalışma Ortamına Etkisi	33
6.6. Beceri Geliştirmeye Etkisi.....	35
7. Sonuç.....	36
KAYNAKÇA.....	38

DİJİTALLEŞME VE EMEK PİYASALARI..... 43

Mustafa AYKAÇ - Güven MURAT

1. Giriş.....	43
2. Dijital Ekonomi	44

3. Dijital Emek Piyasaları.....	48
3.1. Dijital Devrim ve Emek Piyasasında Dönüşüm.....	49
3.2. Dijital Emegın (Çalışmanın) Yükselişİ.....	51
4. Dijitalleşmenin Emek Piyasalarına Yansımaları.....	53
4.1. Dijitalleşmenin İşlerin Niceliğine Yansımaları.....	56
4.1.1. İşleri Yok Etme.....	58
4.1.2. Yeni İşler Oluşturma	61
4.2. İşlerin Niteliğine Yansımaları	63
4.2.1. Standart İstihdamdan Standart-dışı İstihdama Yöneliş	65
4.2.2. Mesleki Vasıf ve Becerilerde Değişme	68
4.2.3. Esneklikte Yeni Boyut: e-Esneklik	70
4.2.4. Ücretler ve Çalışma Şartlarında Heterojenlik	71
4.2.5. Çalışma Süresi ve Yoğunluğunda Artış.....	73
4.2.6. Yetersiz Sosyal Güvenlik	75
5. Sonuç.....	76
KAYNAKÇA.....	79

ENDÜSTRİ 4.0 VE YENİ ÇALIŞMA BİÇİMLERİ..... 87

Ayhan GENÇLER - F. Bilal YANKIN

1. Giriş.....	87
2. Endüstri 1.0'dan Endüstri 4.0'a Çalışma Yaşamı	88
2.1. Endüstri 1.0 Sürecinde Çalışma Yaşamı	88
2.2. Endüstri 2.0 Sürecinde Çalışma Yaşamı.....	89
2.3. Endüstri 3.0 Sürecinde Çalışma Yaşamı	91
2.4. Endüstri 4.0 Sürecinde Çalışma Yaşamı	92
3. Endüstri 4.0, İstihdam ve Yeni Çalışma Biçimleri	93
3.1. Endüstri 4.0 ve Teknolojik Gelişmelerin İstihdam Üzerine Etkileri.....	94
3.2. Endüstri 4.0 ve Yeni Çalışma Biçimleri	101
3.2.1. Kalabalık Çalışma (Crowd Work) veya Kalabalık İstihdam (Crowd Employment)	102
3.2.2. Platform Çalışması.....	103
3.2.3. Uzaktan / Evden Çalışma.....	105
3.2.4. Hibrit Çalışma	108
3.2.5. Dijital Göçebelik (Digital Nomad)	109
3.2.6. Diğer Yeni Çalışma Biçimleri.....	110

4. SONUÇ	112
KAYNAKÇA.....	115

ENDÜSTRİ 4.0 VE GİG ÇALIŞMA..... 119

Oğuz BAŞOL

1. Giriş.....	119
2. Endüstri 4.0 Kavramı.....	120
3. Gig Çalışma Kavramı	123
4. Gig Çalışmanın Geleneksel Çalışmadan Farkları	126
5. Gig Çalışmanın Yansımaları.....	129
6. Endüstri 4.0 ve Gig Çalışma İlişkisi	132
7. Sonuç.....	133
KAYNAKÇA.....	136

DİJİTAL KAPİTALİZM, ENDÜSTRİ 4.0 VE SENDİKALAR..... 141

Hüseyin SEVGİ

1. Giriş.....	141
2. Dijital Kapitalizm	143
3. Emek ve Sermaye Açısından Dijital Kapitalizm.....	148
4. Dijital Kapitalizm ve Sendikalar.....	151
5. Sonuç.....	156
KAYNAKÇA.....	159

ENDÜSTRİ 4.0 VE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ..... 163

Sema YİĞİT

1. Giriş.....	163
2. Endüstri 4.0 ve İK Profesyonelleri	164
3. Endüstri 4.0 ve İK Fonksiyonları.....	169
3.1. İnsan Kaynakları Planlaması (İKP)	170
3.2. İşe Alma- Kadrolama	171
3.3. Eğitim.....	172
3.4. Performans Değerleme	174
3.5. Motivasyon.....	175
3.6. Ücretlendirme.....	176
3.7. İş Tasarımı.....	177
4. Sonuç.....	180
Kaynakça.....	182

**TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE ENDÜSTRİ 4.0 PARADİGMASI:
UYGULAMALAR VE ETKİLERİ..... 185**

Ayşe ERKAYA - Gülşah POLAT - Hamit ÖZEN

1. Giriş.....	185
2. Endüstri 4.0'ın Dünya ve Türk Eğitimi'ne Yansımaları	188
2.1. Disiplinlerarası Yaklaşım	191
2.2. Farklı Sınıflandırmalar Işığında Disiplinlerarası Yaklaşım Türleri	192
2.3. Disipliner Yaklaşım'dan Transdisipliner Yaklaşım'a Uzanan Süreç.....	194
2.4. Eğitim 4.0 ve Sınırları Aşan İş Birliği	195
2.4.1. eTwinning:	195
2.4.2. Erasmus+ Hareketlilik Programı	196
2.4.3. TÜBİTAK Projeleri	199
2.4.4. TEKNOFEST	200
2.4.5. Kalkınma Ajansı Projeleri	201
2.4.6. Robotik Kodlama Çalışmaları	201
2.4.7. Patent- Tasarım Çalışmaları	202
3. Endüstri 4.0'ın Eğitime Etkileri Üzerine	202
3.1. Endüstri 4.0' ın Psikolojik Etkileri	204
3.2. Endüstri 4.0'ın Toplumsal Etkileri	207
3.3. Endüstri 4.0'ın Ekonomik Etkileri.....	211
4. Sonuç.....	213
Öneriler	214
KAYNAKÇA.....	215

ENDÜSTRİ 4.0 VE İŞÇİ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ..... 225

Kurtuluş Yılmaz GENÇ

1. Giriş.....	225
2. İş Sağlığı ve Güvenliği	226
3. Endüstri 4.0 Döneminde İş Sağlığı ve Güvenliği.....	228
3.1. Endüstri 4.0 Döneminde Riskler	229
3.1.1. Fiziksel Risk Unsurları	229
3.1.2. Kimyasal Risk Unsurları.....	231
3.1.3. Biyolojik Risk Unsurları.....	231
3.1.4. Psiko-Sosyal Risk	232
3.2. Endüstri 4.0'ın İş Sağlığı ve Güvenliğine Katkıları	233

3.2.1. Endüstriyel IoT ve Gerçek Zamanlı Konum Belirleme Teknolojisi (Real Time Location System, RTLS).....	233
3.2.2. Radyo Frekanslı Tanıma (Radio Frequency Identification – RFID).....	234
3.2.3. Bulut Bilişimin İş Sağlığı ve Güvenliğine Katkısı	235
3.2.4. Süreçlerin Yapay Zekâ ile Takibi	235
3.2.5. Bilgi Modeli Oluşturma (Building Information Modelling, BIM) ve Üç Boyutlu Görselleştirme	236
3.2.6. Artırılmış Gerçeklik (Augmented Reality, AR)	236
3.2.7. Sanal Gerçeklik	237
3.2.8. Büyük Veri.....	238
4.. Sonuç.....	238
KAYNAKÇA.....	240

ENDÜSTRİ 4.0 ve ERGONOMİ..... 243

Fatih YAPICI - Birol ELEVLİ

1. Giriş.....	243
2. Ergonomi.....	246
2.1. Ergonominin Tanımı, Konusu ve Amacı	246
2.2. Ergonominin Sınıflandırılması ve Ergonomik Koşullar	248
2.2.1. Fiziksel Ergonomi.....	248
2.2.2. Bilişsel Ergonomi	249
2.2.3. Organizasyonel (Yönetmel) Ergonomi	251
3. Endüstri 4.0 ile Ergonomi Yaklaşımındaki Değişimler	251
4. Sonuç.....	254
KAYNAKÇA.....	256

ENDÜSTRİ 4.0 VE TÜRKİYE 259

Salih DURSUN

1. Giriş.....	259
2. Türkiye'nin Sanayileşme Serüvenine Kısa Bir Bakış	259
3. Endüstri 4.0 Sürecinde Türkiye: Çeşitli Parametreler Açısından Bir Değerlendirme	262
3.1. Ar-ge Harcamaları.....	262
3.2. Patent Başvuruları	265
3.3. Eğitim ve Üniversite-Sanayi İşbirliği	267
3.4. İmalat Sanayi İhracatı İçinde İleri Teknoloji Ürünlerinin Payı. 272	

3.5. Yenilikçilik.....	274
3.6. Üretimde Robot Kullanımı	275
4. Türkiye’de Devletin Ve Özel Sektörün Endüstri 4.0’a Geçiş İçin Ortaya Koydukları Politikalar, Kurumsal Düzenlemeler Ve Uygulamalar	276
5. Sonuç.....	280
KAYNAKLAR.....	283

KAYNAKLAR

- Arısoy, A. G. İ. (2005). Türkiye’de Sanayileşme ve Temel Göstergeler Açısından Sanayinin Gelişimi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (1), 45-67.
- Boratav, K. (2006). Türkiye İktisat Tarihi 1908 – 2005, İmge Yayınevi: Ankara.
- McKinsey & Company (2020). İşimizin Geleceği: Dijital Çağda Türkiye’nin Yetenek Dönüşümü, https://www.mckinsey.com/tr/~/_media/mckinsey/locations/europe%20and%20middle%20east/turkey/our%20insights/future%20of%20work%20turkey/isi-mizin-gelecegi-mckinsey-turkiye-raporu_ocak-2020.pdf (Erişim Tarihi: 16.02.2023).
- Erdem, E. (2016). Sanayi Devriminin Ardından Osmanlı Sanayileşme Hamleleri: Sanayi Politikalarının Dinamikleri Ve Zaafiyetleri, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 48, 17-44.
- Global Innovation Index2021, Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis; World Intellectual Property Organization, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf (Erişim Tarihi: 12.02.2023).
- Gür, N., Ünay, S. ve Dilek, Ş. (2017). Sanayiye yeniden Düşünmek-Küresel Teknolojik Dönüşümün Dünya ve Türkiye Ekonomisine Yansımaları, Seta Yayınları: İstanbul.
- <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm> (Erişim Tarihi: 22.01.2023).
- <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=bilgi-teknolojileri-ve-bilgi-toplumu-102&dil=1> (Erişim Tarihi: 29.01.2023).
- <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS> (Erişim Tarihi: 12.01.2023).
- https://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC?most_recent_value_desc=true (Erişim Tarihi: 12.01.2023).
- https://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD?most_recent_value_desc=true (Erişim Tarihi: 15.04.2023).
- https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?most_recent_value_desc=true (Erişim Tarihi: 12.04.2023).
- https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD?most_recent_value_desc=true&locations=TR (Erişim Tarihi: 12.04.2023).
- <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/robot-race-the-worlds-top-10-automated-countries> (Erişim Tarihi: 19.02.2023).
- https://tcd360.worldbank.org/indicators/h4247b4d7?country=BRA&indicator=603&viz=line_chart&years=2007,2017 (Erişim Tarihi: 25.01.2023).

- <https://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Turkey-Turkish-version.pdf> (Erişim Tarihi: 12.01.2023).
- <https://www.scimagojr.com/countryrank.php> (Erişim Tarihi: 12.04.2023)..
- <https://www.statista.com/statistics/732247/worldwide-research-and-development-gross-expenditure-top-countries/> (Erişim Tarihi: 25.02.2023).
- <https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik> (Erişim Tarihi: 20.02.2023).
- <https://yuzukibinbursu.yok.gov.tr/hangi-alanlarda> (Erişim Tarihi: 15.02.2023).
- <https://meslegimhayatim.meb.gov.tr/dijital/endustri-40> (Erişim Tarihi: 12.02.2023).
- <https://www.mess.org.tr/tr/haberler/endustri-4-0in-turkiye-ekonomisine-etkisi-uretimin-gelecegi-zirvesinde-degerlendirildi/> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf (Erişim Tarihi: 12.12.2022).
- Koç, İ. (2000). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri, *Atatürk Dergisi*, 3 (1), 145-167.
- Kolsuz, G. ve Yeldan, E. (2014). 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynaklarının Ayrıştırılması, *Çalışma ve Toplum*, 1, 49-66.
- Ortt, R., Stolwijk, C. ve Punter, M. (2020). Implementing Industry 4.0: assessing the current state, *Journal of Manufacturing Technology Management*, 31(5), 825-836.
- ÖSYM (2022), 2022 YKS Değerlendirme Raporu, <https://www.osym.gov.tr/TR,13651/sinav-degerlendirme-raporlari.html> (Erişim Tarihi: 05.04.2023).
- Öztuna, B. (2017). Endüstri 4.0 (Dördüncü Sanayi Devrimi) ve Çalışma Yaşamının Geleceği, Gece Kitaplığı: İstanbul.
- Pamuk, Ş. (2014). Türkiye'nin 200 Yıllık İktisat Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- PISA 2018 Türkiye Ön Raporu (2019). https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/03105347_pisa_2018_turkiye_on_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2023).
- Polatoğlu, M. (2017). İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938-1942). *Atatürk Dergisi*, 6 (1), 55-87.
- Rifkin, J. (2015). Nesnelerin İnterneti ve İşbirliği Çağı, (Çev: Levent Gökdem), Optimist Yayınları: İstanbul.
- Sokolov-Mladenović, S., Cvetanović, S. ve Mladenović, I. (2016). R&D expenditure and economic growth: EU28 evidence for the period 2002–2012. *Economic research-Ekonomska Istraživanja*, 29 (1), 1005–1020.

- Şahin, R. (2019). Sanayi Devrimi Osmanlı İmparatorluğu'ndaneden Başlamadı?, *Business, Economics and Management Research Journal - BEMAREJ*, 2(1), 1-16.
- Tiryakioğlu, M. (2016). Türkiye Ekonomisinde Geç Kalkınmanın ve Yerli Üretimin Ekonomi Politikası, *Ege Akademik Bakış*, 16(2), 177-196.
- TÜBİTAK (2016). Yeni Sanayi Devrimi: Akıllı Üretim Sistemleri Teknoloji Yol Haritası.
https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/akilli_uretim_sistemleri_tyh_v27_2016.pdf (Erişim Tarihi: 12.12.2022).
- TÜİK (2022). Dış Ticaret İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104> (Erişim Tarihi: 10.03.2023).
- Türkiye'nin Sanayi Devrimi "Dijital Türkiye" Yol Haritası (2018). T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_Dijital-Turkiye-Yol-Haritasi.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2023).
- TÜSİAD (2016). Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği İçin Bir Gereklilik Olarak Sanayi 4.0 Gelişmekte Olan Ekonomi Perspektifi.
<https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/8671-turkiyenin-sanayi-40-donusumu> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).
- Yeldan, E. (2002). Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Zencirkıran, M. ve Baştürk, Ş. (2019). Çalışma ve Endüstri Sosyolojisi, Dora Yayınevi: Bursa.

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE CESARET VE SALDIRGANLIK

YAZARLAR

Dr. Tarık SİVRİKAYA

Doç. Dr. Mustafa BAŞ

EDİTÖR

Doç. Dr. Recep CENGİZ

Ortaöğretim Öğrencilerinde Cesaret ve Saldırganlık

Editör : Recep CENGİZ ORCID: 0000-0003-4097-2237
Yazar : Tarık SİVRİKAYA ORCID: 0000-0003-2509-2979
Yazar : Mustafa BAŞ ORCID: 0000-0001-8254-0905

ISBN 978-625-99181-5-0

E-ISBN 978-625-99181-6-7

1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Bu kitap çalışması Tarık SİVRİKAYA'nın "Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık ve Cesaret Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

KÜTÜPHANE KARTI

Ortaöğretim Öğrencilerinde Cesaret ve Saldırganlık

CENGİZ, Recep – SİVRİKAYA, Tarık – BAŞ, Mustafa

1. Basım, 147 s., 160 x 235 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Beden Eğitimi, 2. Cesaret, 3. Okul, 4. Saldırganlık, 5. Spor

Dizgi

İsa Burak GÜNGÖR

(burakgungor@efeakademi.com)

Kapak Tasarım

Gamze DURLU

(gamzedumlu.2710@gmail.com)

Sertifika No

Matbaa Sertifika No

49168

49168

Efe Akademik Yayıncılık

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR LİSTESİ	9
1. GİRİŞ	11
1.1. Araştırmanın Amacı	12
1.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	13
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	13
1.4. Araştırmanın Varsayımları	14
1.5. Tanımlar	14
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	15
2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	15
2.1.1. Beden Eğitimi.....	15
2.1.1.1. Beden Eğitimi ve Spor	15
2.1.1.2. Beden Eğitimi ve Sporun Amaçları	15
2.1.1.3. Beden Eğitimi ve Sporun Önemi	16
2.1.1.4. Spor	17
2.1.1.5. Sporun Temel Özellikleri	18
2.1.1.6. Sporun Faydaları	19
2.1.1.6.1. Sporun Fizyolojik ve Biyolojik Faydaları.....	19
2.1.1.6.2. Sporun Sosyolojik Faydaları	20
2.1.1.6.3. Sporun Psikolojik Faydaları	20
2.1.1.6.4. Sporun Ekonomik Faydaları	21
2.1.1.7. Sporun Belirgin Yönleri	21
2.1.1.8. Sporun Sınıflandırılması.....	22
2.1.1.8.1. Kitle Sporü	22
2.1.1.8.2. Elit Sporü	23
2.1.1.9. Gandelsman ve Smirnov'a Göre Spor Sınıflamaları.....	23
2.1.1.9.1. Eşgüdümü ve Becerilerin Biçimini Geliştiren Sporlar	24
.....	24
2.1.1.9.2. Dönüşümlü Becerilerde Üstün Bir Hıza Ulaşan Sporlar	24
.....	24
2.1.1.9.3. Bir Becerinin Kuvvetini ya da Hızını Geliştiren Sporlar	24

2.1.1.9.4. Rakiplerle Yapılan Bir Yarışmadaki Beceriyi Geliştiren Sporlar	25
2.1.1.9.5. Farklı Ulaşım Araçlarına Uyum Sağlamayı Geliştiren Sporlar	25
2.1.1.9.6. MSS'nin Etkinliğini Yükleme ve Düşük Fiziksel Katılım Altında Geliştiren Sporlar	25
2.1.1.9.7. Birleşik Sporlar	26
2.1.1.8. Okul ve Spor	26
2.1.1.9. Okul Sporları	27
2.1.2. Saldırıcılık	28
2.1.2.1. Saldırıcılık Türleri	30
2.1.2.1.1. Özgeci Saldırıcılık	30
2.1.2.1.2. Düşmanca Saldırıcılık.....	30
2.1.2.1.3. İzin Verilmiş Saldırıcılık	31
2.1.2.1.4. Fiziksel - Sözel Saldırıcılık.....	31
2.1.2.1.5. Aktif - Pasif Saldırıcılık.....	31
2.1.2.1.6. Doğrudan - Dolaylı Saldırıcılık	31
2.1.2.1.7. Araçsal Saldırıcılık	31
2.1.2.2. Saldırıcılığın Temelindeki Davranışlar	31
2.1.2.2.1. Engelleme Davranışları	32
2.1.2.2.2. Açık Şiddet Davranışları	32
2.1.2.2.3. Düşmanca Davranışlar.....	32
2.1.2.3. Saldırıcılığın Nedenleri.....	32
2.1.2.3.1. Kişilik.....	32
2.1.2.3.2. Cinsiyet	33
2.1.2.3.3. Yaş	33
2.1.2.3.4. Çevre	34
2.1.2.3.5. Aile.....	34
2.1.2.3.6. Kitle İletişim Araçları.....	35
2.1.2.4. Saldırıcılığın Sonuçları	36
2.1.2.4.1. Anksiyete	36
2.1.2.4.2. Depresyon	36
2.1.2.4.3. İntihar	37
2.1.2.4.4. Uyku Bozuklukları	37
2.1.2.4.5. Psikosomatik Rahatsızlıklar	37
2.1.2.5. Saldırıcılığı Kontrol Etme Yolları	37

2.1.2.6. Saldırganlık-Spor ve Sporcu İlişkisi	39
2.1.3. Cesaret.....	45
2.1.3.1. Cesaret Türleri.....	47
2.1.3.2. Cesaret Kavramının Özellikleri	50
2.1.3.3. Cesaret Unsurları.....	50
2.1.3.4. Cesaret Kuramı.....	51
2.1.3.4.1. Adleryan Cesaretin Kuramı	51
2.1.3.5. Cesaretin Psikolojik Temelleri	54
2.1.3.6. Cesaret ve Spor İlişkisi.....	55
2.2. Literatür Taramasının Sonucu	57
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	57
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	69
3. YÖNTEM.....	75
3.1. Araştırma Modeli	75
3.2. Araştırma Grubu.....	75
3.3. Verilerin Toplanması.....	75
3.3.1. Veri Toplama Araçları.....	75
3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu	75
3.3.1.2. Little Saldırganlık Ölçeği	76
3.3.1.3. Sporda Cesaret Ölçeği	76
3.4. Verilerin Analizi.....	77
4. BULGULAR.....	79
4.1. Ortaöğretim Lise Öğrencilerinin Demografik Bilgileri	79
4.2. Saldırganlık Ölçeği Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular	81
4.3. Saldırganlık Ölçeği Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular	82
4.4. Saldırganlık Ölçeği Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular.....	83
4.5. Saldırganlık Ölçeği Okul Değişkenine İlişkin Bulgular	84
4.6. Saldırganlık Ölçeği Aile Gelir Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	86
4.7. Saldırganlık Ölçeği Spor Yaşı Değişkenine İlişkin Bulgular.....	87
4.8. Saldırganlık Ölçeği Okul Spor Müsabakalarına Katılım Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	88
4.9. Saldırganlık Ölçeği Spor Branşı Değişkenine İlişkin Bulgular.....	89
4.10. Cesaret Ölçeği Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular	91
4.11. Cesaret Ölçeği Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular.....	92
4.12. Cesaret Ölçeği Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular	93

4.13. Cesaret Ölçeği Okul Değişkenine İlişkin Bulgular	94
4.14. Cesaret Ölçeği Aile Gelir Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ..	96
4.15. Cesaret Ölçeği Spor Yaşı Değişkenine İlişkin Bulgular	97
4.16. Cesaret Ölçeği Spor Branşı Değişkenine İlişkin Bulgular	98
4.17. Cesaret Ölçeği Okul Spor Müsabakalarına Katılım Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	99
4.18. Saldırganlık ve Cesaret Ölçeğine Ait Bulgular	100
4.19. Saldırganlık ve Cesaret Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular .	101
5. TARTIŞMA	107
5.1. Saldırganlık Ölçeği İle İlgili Değerlendirmeler	107
5.2. Cesaret Ölçeği İle İlgili Değerlendirmeler	114
5.3. Saldırganlık ve Cesaret Ölçeği Korelasyon Puanları	119
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	121
6.1. Sonuçlar	121
6.2. Öneriler	123
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	123
6.2.2. İleride Yapılabilecek Çalışmalara Yönelik Öneriler	124
7. KAYNAKLAR.....	125
EKLER.....	139
ÖZ GEÇMİŞ.....	147

7. KAYNAKLAR

- Acet, M. (2006). *Sporda saldırganlık ve şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Acet, M., Kalkavan, A., Koç, H., Demirel, P., & Şinoforoğlu, O. T. (2006, Kasım). *Okullararası yarışmalarda dereceye giren sporcu erkek öğrencilerin sporda saldırganlık ve şiddet ile ilgili görüşlerinin araştırılması*. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Adler, A. (1930). *Bireysel psikolojisi: davranışın psikolojisi ve psikolojinin davranışa etkisi*. Berlin, Heidelberg: Springer.
- Ağlamaz, T. (2006). *Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Alpman, C. (1972). Eğitimin bütünlüğü içinde beden eğitimi ve çağlar boyunca gelişimi. *Millî Eğitim Basımevi and Practice*, 11, 255-262.
- Amman M. T. (2000). *Spor sosyolojisi. Sporda sosyal bilimler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alpöge, Y. (2018). *6 yaş okul öncesi çocuklarına yönelik cesaret temelli değerler eğitimi uygulamalarının etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ansbacher, H. L., & Ansbacher, R. R. (1956). *The individual psychology of Alfred Adler*. Oxford: Harper Perennial.
- Aracı, H. (1998). *Okullarda beden eğitimi*. Ankara: Montaj Yayınları.
- Aracı, H. (1999). *Okullarda beden eğitimi*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Aracı, H. (2004). *Öğretmenler ve öğrenciler için okullarda beden eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Avcı, R. (2016). Validating a measure of forms and functions of aggression in Turkish adolescents. *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*, 53, 114-131.
- Avşar, Y., Balcı, A. T., Kocabaş, A., & Konter, E. (2016, Mayıs). *Öğretmen adaylarının cesaret düzeylerine göre eleştirel düşünme eğilimleri*. 15. Uluslararası Sınıf Eğitimi Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Baltacı, G., & Düzgün, İ. (2008). *Adolesan ve egzersiz*. <https://hsqm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Yayinlar/kitaplar/fiziksel-aktivite-bilgi-serisi/adolesan-ve-egzersiz.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Prentice-Hall.
- Baser, E. (1998). *Uygulamalı spor psikolojisi*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.

- Baumann, S. (1994). Uygulamalı spor psikolojisi, H. C. Özcan, A. O. (çev.). *İkizler* (ss. 112-115). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Berkowitz, L. (1962). *Roots of aggression*. New York: Atherton Press
- Berkowitz, L. (1969). *Roots of aggression*. New York: Atherton Press.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression*. New York: McGraw-Hill.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight?. Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18, 117-127.
- Bompa, T. O. (1994). *Theory and methodology of training: the key to athletic performance*. Kendall hunt publishing company.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buss, A. H. (1961). *The psychology of aggression*. New York: John Wiley.
- Buss, A. H. (1973). *Psychology behavior in perspective*. New York: John Wiley
- Can, Y., & Kaçay, Z. (2016). Sporcu kimlik algısı ile cesaret ve özgüven duyguları arasındaki düşünceleri inceleme. *İnsan Bilimleri Dergisi*, 13(3), 6176-6184.
- Cavanagh, G. F., & Moberg, D. J. (1999). Örgüt içinde cesaretin erdemi. *Örgütlerde etik konularda araştırma*, 1, 1-25.
- Cengiz, R., Pulur, A., & Cengiz, Ş. Ş. (2008). Futbol Hakemlerinin Saldırganlık Tiplerinin Klasman Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 78-88.
- CENGİZ, Ş. Ş., & DELEN, B. (2019). Gençlerde fiziksel aktivite düzeyi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 110-122.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev.). Ankara: Mentis Yayınları.
- Corlett, J. (1996a). Virtue lost: Courage in sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 23(1), 45-57.
- Corlett, J. (1996b). Safsata, sokrates ve spor psikolojisi. *Spor Psikoloğu*, 10(1), 84-94.
- Cox, R. H. (1985). *Sport psychology*. Iowa: Wm. C. Brown.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). İlişkisel saldırganlık, cinsiyet ve sosyal psikolojik uyum. *Çocuk gelişimi*, 66(3), 710-722.
- Csikszentmihalyi, M., & Seligman, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çakır, H. İ. (2014). *Liseler arası müsabakalara katılan sporcu öğrencilerin saldırganlık durumlarının araştırılması (Rize ili örneği)*. (Yayımlanmamış

- yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.
- Çapraz, C. P., & Campbell, A. (2011). Kadın saldırganlığı. *Saldırganlık ve Şiddetli Davranış*, 16(5), 390-398.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri bağlanma tarzları ve kişiler arası semalarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çoban, B., & Ünveren, A. (2007). *Beden eğitimi ve oyun öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çobanoğlu, G. B. (2006). *Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Demir, E. (2015). *Spor bilimlerine giriş*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demirel, P., Kalkavan, A., Acet, M., Koç, H., & Şinforoğlu, O. T. (2006, Kasım). *Okullararası yarışmalarda dereceye giren sporcu kız öğrencilerin sporda saldırganlık ve şiddet ile ilgili görüşlerinin araştırılması*. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Demirhan, M. (2002). *Kendi açma düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenler açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Dervent, F. (2007). *Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dervent, F., Arslanoğlu, E., & Şenel, Ö. (2010). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi (İstanbul ili örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 521-533.
- Dever, A. (2010). *Spor sosyolojisi, tarihsel ve güncel boyutlarıyla spor ve toplum*. İstanbul: Başlık Yayınları.
- Dinkmeyer, D. C., & Dreikurs, R. (2000). *Encouraging children to learn*. Philadelphia, PA: Brunner-Routledge.
- Dințică, G., & Păunescu, M. (2014). The aggression profile in performance fencing. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 117, 34-37.
- Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duque, L. F., Klevens, J., & Ramirez, C. (2003). Yetişkinler arasında farklı saldırganlık türlerinin örtüşmesi ve bağıntıları: Bogota, Kolombiya'da yapılan kesitsel bir anketten elde edilen sonuçlar. *Agresif Davranış: Uluslararası Saldırganlık Araştırmaları Derneği Resmi Gazetesi*, 29(3), 191-201.

- Durak, N. (2006). *Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırıcılıklarını belirlemeye yönelik sosyal uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Efiliti, E. (2006). *Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırıcılık, denetim odası ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ellis, C. (2002). Gerçek olmak: Sosyal değişime doğru içe doğru hareket etmek. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 15(4), 399-406.
- Erden, N. K. (2007). *Abant İzzet Baysal üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırıcılık türleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Erden, N. K. (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırıcılık türleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Erdoğan, M. Y. (2010, November). *Öğrencilerin saldırıcılık eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmeleri*. Paper presented at the International Conference on New Trends in Education and Their Implications. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Ergüner-Tekinalp, B. (2016). Adleryan kuramın pozitif psikoloji bağlamında değerlendirilmesi. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(1), 34-49.
- Erkal, M. (1982). Sosyal değişim ve sosyal gelişmeye çağdaş bir yaklaşım. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(31), 297-328.
- Erkal, M. (1982). *Sosyolojik açıdan spor*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Eroğlu, S. E. (2009). Saldırıcılık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 205-221.
- Erşan, E. E., Doğan, O., & Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırıcılık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31, 231-238.
- Fagin-Jones, S., & Midlarsky, E. (2007). Cesur özgecilik: Holokost sırasında kurtarmanın kişisel ve durumsal bağıntıları. *Pozitif Psikoloji Dergisi*, 2(2), 136-147.
- Ferris, C., & Grisso, T. (1996). *Understanding aggressive behavior in children*. New York: New York Academy of Sciences.
- Frankl, V. E. (1985). *İnsanın anlam arayışı*. New York: Simon ve Schuster.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal psikoloji*. İstanbul: Ara Yayıncılık.

- Freud, S. (1970). *Le clivage du moi dans le defence process*. Gallimard.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri*, S. Alpagut, (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gandelsman, A., & Smirnov, K. (1970). Physiologicheskie osnovi metodiki sportivnoi trenirovki. *The physiological foundations of training*. Moscow, Phyzkulturasport.
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yönetmeliği. (2010). T.C. **Resmî Gazete**, 27476, 28 Ocak 2010
- Gill, D. L. (1986). *Pasychological dynamics of sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Goud, N. H. (2005). Courage: Its nature and development. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 44, 102-116.
- Gutierrez, H., Gimeno, F., Marcén, C., & Saenz, A. (2013). Early detection of risk aggressive and violent behavior teams in youth soccer. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 730-733.
- Gültekin, F. (2008). *Saldırganlık ve öfkeyi azaltma programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeyleri üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güllü, M., Cengiz, Ş. Ş., Öztaşyonar, Y., & Kaplan, B. (2016). Ortaokul öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi (Şanlıurfa ili örneği). *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 49-61.
- Gümüş, S. (2011). *Saldırganlık ile aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güvendi, B., & Keskin, B. (2020). Sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranış algısına göre saldırganlık ve öfke davranışlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 134-145.
- Güvendi, B., Türksoy, A., Güçlü, M., & Konter, E. (2018). Profesyonel güreşçilerin cesaretini ve zihinsel dayanıklılıklarının incelenmesi. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences*, 4(2), 70-78.
- Hannah, S. T., Avolio, B. J., & Walumbwa, F. O. (2011). Relationships between authentic leadership, moral courage, and ethical and pro-social behaviors. *Business Ethics Quarterly*, 21(4), 555-578.
- Hekim, M. (2015, May). *Çocuk gelişimi ve eğitiminde beden eğitimi derslerinin yeri ve önemi*. VII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

- Hidrus, A. B., Kuan, G., Konter, E., & Kueh, Y. C. (2017, June). *Relationship between courage and coping among football players in Kelantan*. Paper presented at 14th ISSP World Congress of Sport Psychology, Seville, Spain.
- İkizler, C., & Karagözoglu, C. (1997). *Sporda başarının psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- İnal N. (2003). *Beden eğitimi ve spor bilimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İnal, A. (2014). *Beden eğitimi ve spor bilimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- İnal, A. N. (1998). *Beden eğitimi spor bilimlerine giriş*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- İnal, A. N. (2003). *Beden eğitimi ve spor bilimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İnan, B. İ. (2021) *Beden eğitimi ve spor ders saatlerinin akademik başarıya etkisi: beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumların aracılık rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Rize.
- İrez, S. G. (2012). *Fiziksel etkinlik kartları uygulamasının ilköğretim öğrencilerinin beden eğitimi derslerindeki fiziksel aktivite düzeyleri ders İçerikleri ve öğretmen davranışları üzerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İslam, A., Konter, E., & İmamoğlu, O. (2021). Futbolcuların zihinsel antrenmanlarına göre cesaret düzeyleri. *Spor Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler*, 2, 179-206.
- Jarvinen, L. (2001). Aggressive behaviour and social problemsolving strategies: A review of the findings of a seven-year follow-up from childhood to late adolescence. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 11, 236- 250.
- Kabak, F. (2009). *Ergenlerde spoara katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Karaca, M. (2007). *Organizasyonlarda saldırgan davranışlara maruz kalma ve mağdurların kişiliğiyle ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Karamustafaloğlu, O., & Yumrukçal, H. (2011). Depression and anxiety disorders. *The Medical Bulletin of Sisli Etfal Hospital*, 45(2), 65-74.
- Karatas, Z. B. (2002). *Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.

- Karayılmaz, A. (2006). *Amatör küme futbolcularını saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler (Zonguldak Süper Amatör Ligi örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Karayılmaz, A.(2006). *Amatör küme futbolcularını saldırganlığa iten psiko sosyal nedenler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaya, U. (2013). *Tanzimat'tan cumhuriyet'e Osmanlı'da ahlak eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Kayışlıoğlu, N. B., Altınkök, M., Temel, C., & Yüksel, Y. (2015). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersindeki sportmenlik davranışlarının incelenmesi: Karabük ili örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 1044-1056.
- Kaymak, Ö. S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Kesen, N. F., Deniz, M. E., & Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: Yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 353-364.
- Keskin, C. (2015). *Liselerarası müsabakalara katılan sporcu öğrencilerin saldırganlık durumlarının araştırılması (Zonguldak-Kozlu örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Kılıç, S. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile ilgili okul yöneticilerinin alguları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Kırmoğlu, H., Gezer, E., Deveci, A., & Gülle, M. (2016). An investigation related to the aggression and empathic tendency levels of the university students according to their genders and sport education Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve spor eğitimi alma durumlarına göre saldırganlık ve empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5623-5635.
- Kilmann, P. R., Vendemia, J., Parnell, M. M., & Urbaniak, G. C. (2009). Parent characteristics linked with daughters* attachment styles. *Adolescence*, 44(175), 83-94.
- Kilmann, R. H., O'Hara, L. A., & Strauss, J. P. (2010). Developing and validating a quantitative measure of organizational courage. *Journal of Business and Psychology*, 25(1), 15-23.
- Koç, S. (2005). *Beden eğitimi ve sporda beceri gelişimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Koçak, F. (2017). Leisure constraints and facilitators: Perspectives from Turkey. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 3(10), 32-46.
- Konter, E. (2013a). *Eylemde bulunan bir varlık olarak insan neden oynar?* İzmir: Bassaray Matbaası.

- Konter, E. (2013b). Towards multidimensional-interactive model of sport courage, *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 5(2), 957- 968.
- Konter, E. (2015a, July). *Courage of association football players: Decision-making at risk*. Paper presented at the 14th European Congress of Sport Psychology, Bern, Switzerland.
- Konter, E. (2015b, September). *Courage and football performance in the face of negative and positive circumstances*. Paper presented at the International Sport Sciences Research Congress, Çanakkale, Turkey.
- Konter, E. (2015c, October). *Courage profile of adolescent football players in relation to their selected individual variables*. Paper presented at the Third International Exercise and Sport Psychology Congress, Marmara Üniversitesi, Anadolu Hisarı, İstanbul, Turkey.
- Konter, E. (2015d, November). *Courage profile of professional footballers in relation to selected individual, social and performance variables*. Paper presented at the National Sport Medicine Congress, Swiss Otel, Ankara, Turkey.
- Konter, E. (2015e, Kasım). *10-13 yaş grubu çocukların seçili kişisel değişkenlerine göre cesaret profilleri*. Ulusal Spor Hekimliği Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Swiss Otel, Ankara.
- Konter, E. (2015f, Eylül). *10-12 yaş grubu çocukların oyun ve spor cesaretleri: Okul ve beden eğitimi dersi başarısı, içe-dışa dönük olma algısı ve anaokulu eğitimi*. Uluslararası Spor Bilimleri Araştırma Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Çanakkale.
- Konter, E. (2015g, July). *Physical self-perception of children in relation to their level of correlation to their level of courage*. Paper presented at the 14th European Congress of Sport Psychology, Bern-Switzerland.
- Konter, E. (2015h, Mayıs). *10-12 yaş grubu çocukların beden eğitimi, oyun ve spor katılımlarına göre cesaretleri, ego ve görev yönelimleri*. USOS-Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bartın.
- Konter, E. (2017, June). *Psychological skills of football players in relation to level of courage, individual and performance variables*. Paper presented at the 14th ISSP World Congress of Sport Psychology, Seville, Spain.
- Konter, E., & Johan, N. G. (2012). Development of sport courage scale. *Journal of Human Kinetics*, 33(1), 163-172.
- Konter, E., & Ng, J. (2012). Development of sport courage scale. *Journal of human kinetics*, 33, 163-172.
- Konter, E., & Toros, T. (2012). Courage of football players and their playing positions. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 4(4), 1997-2006.

- Konter, E., & Toros, T. (2013). Courage and performance in football. *International Journal of Academic Research*, 5(4), 276-282.
- Konter, E., Ng, J., & Bayansalduz, M. (2013). Revised version of sport courage scale for children. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 5(2), 331-340.
- Konter, J. (2012). The homotopy groups of the spectrum tmf. *arXiv preprint arXiv*, 1212, 3656.
- Korkut, F. (2002). İfade edici saldırganlık ölçeğinin (İSÖ) Türkçeye uyarlanması üzerine bir ön çalışma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(23), 48-53.
- Köknel, Ö. (1999). *Bireysel ve toplumsal giddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kurtiç, N. (2006). *Futbol seyircisini saldırganlığa iten psiko sosyal nedenler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları iletişim ve problem çözüme becerileri arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Lopez, S. J. (2007). Profiling courage: Introduction to the special issue on courage. *The Journal of Positive Psychology*, 2(2), 79-79.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*, O. Akınhay & D. Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Maslow, A. (1962). *Toward a psychology of being*. New York: Harper and Row
- Mavroudis, C. (2003). A partnership in courage. *The Society of Thoracic Surgeons* 75, 1366-1371.
- May, R. (1939). *Art of counseling*. Washington: Gardner.
- Merttürk, R. (2005). *Bilgisayar oyunu oynayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Ders kitapları ve eğitim araçları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Mosak, H. H., & Maniacci, M. P. (1989). Şizofren anlayışına bir yaklaşım. *Bireysel Psikoloji*, 45(4), 465.
- Moslehi, M., Saiari, A., & Marashiyan, F. (2011). Lise erkek öğrencilerinde kifo, kaygı, depresyon ve saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 1798-1801.
- Muris, P. (2009). Çocuklarda korku ve cesaret: Aynı madalyonun iki yüzü mü? *Çocuk ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 18(4), 486-490.
- Onur, B. (1995). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi.

- Özbaydar, S. (1983). *İnsan davranışının sınırları ve spor psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Özdevecioğlu, M. (2010). Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırıcılık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 63-76.
- Özdevecioğlu, M., Yalçın, Y. (2010). Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırıcılık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 48-76.
- Özerkan, K. N. (2004). *Spor psikolojisine giriş: Temel kavramlar*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Passer, M. W. (1982). Psychological stress in youth sports. *Children in sport*, 2, 153-177.
- Patterson C. M. (1983). *Nonverbal behavior: A functional perspective*. New York: SpringerVerlag.
- Pehlivan, Z. (2004). Fair-play kavramının yapısında okul sporunun yeri ve önemi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 49-53.
- Pellegrino, E. D., & Thomasma, D. C. (1993). *The virtues in medical practice*. Oxford University Press.
- Pepe, K., & Uluişik, V. (2015). Lise öğrencilerinin stres ve saldırıcılık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Pury, C. L., & Hensel, A. D. (2010). Cesur eylemler başarılı eylemler midir? *Pozitif Psikoloji Dergisi*, 5(1), 62-72.
- Pury, C. L. S., Kowalski, R. M., & Spearman, J. (2007). Distinctions between general and personal courage. *The Journal of Positive Psychology*, 2(2), 99-114.
- Pury, C. L., & Hensel, A. D. (2010). Are courageous actions successful actions? *The Journal of Positive Psychology*, 5(1), 62-72.
- Pury, C. L., Kowalski, R. M., & Spearman, J. (2007). Genel ve kişisel cesaret arasındaki ayrımlar. *Pozitif Psikoloji Dergisi*, 2(2), 99-114.
- Putman, D. (1997). Psikolojik cesaret. *Felsefe, Psikiyatri ve Psikoloji*, 4(1), 1-11.
- Rachman, S. (1984). Korku ve cesaret. *Davranış terapisi*, 15(1), 109-120.
- Rahimizadeh, M., Arabnarmi, B., Mizany, M., & Shahbazi, M. (2011). Erkek & Kadın, sporcu ve sporcu olmayan öğrencilerde saldırıcılık farkının belirlenmesi. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 2264-2267.
- Rate, C. R., Clarke, J. A., Lindsay, D. R., & Sternberg, R. J. (2007). Örtük cesaret teorileri. *Pozitif Psikoloji Dergisi*, 2(2), 80-98.
- Rıza, A. B. (2012). Tiran Üniversitesi'ndeki çeşitli spor disiplinlerinde öğrenci sporcular arasında saldırıcılık görülme sıklığının karşılaştırılması. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 1869-1873.

- Sahan, M. (2007). *Lise öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sargın, N. (2001). *Çocuklarda ruh sağlığı*. Ankara: Nobel Yayın.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Shokoufeh, S. (2014). *Erzurum'da farklı branşlarla ilgilenen sporcular ile spor yapmayan sedanterlerin kişilik ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Smith, J. M. (2017). What must i know to be brave?: Revisiting the role of knowledge in the exercise of courage in sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 44(3), 373-387.
- Sønderlund, A. L., O'Brien, K., Kremer, P., Rowland, B., De Groot, F., Staiger, P., & Miller, P. G. (2014). Spor katılımı, alkol kullanımı ve saldırganlık ile şiddet arasındaki ilişki: Sistematik bir derleme. *Sporla Bilim ve Tıp Dergisi*, 17(1), 2-7.
- Steffgen, G., Recchia, S., & Viechtbauer, W. (2013). Okul iklimi ile okuldaki şiddet arasındaki bağlantı: Bir meta-analitik inceleme. *Saldırganlık ve şiddet içeren davranış*, 18(2), 300-309.
- Sweeney, L. (2009) *A study of current practice of corporate social responsibility (CSR) and an examination of the relationship between csr and financial performance using structural equation modeling (SEM)* (Unpublished doctoral thesis). Dublin Institute of Technology, Dublin.
- Şahan, M. (2007). *Lise öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin H. M. (2003). *Sporla şiddet ve saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, M., Taşmektepligil, M. Y., İmamoğlu, O., Bostancı, Ö., & Kabadayı, M. (2013). Lise öğrencilerinin okul sonrası gözetimsiz zamanlarının şiddet ve ders dışı sportif faaliyetlerle ilişkisi. Y. Taşmektepligil (Ed.). *Uluslararası Sporla Şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu* (ss. 331-339), Samsun.
- Şekertekin, M. A. (2003). *Spor eğitiminin uyum kişiler arası ilişkiler tarzı ve saldırganlık üzerine etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlaki ve şiddet. *Akademik Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi*, 5(8), 1071-1093.
- Tarcan, S. S. (1943). *Spor pedagojisi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

- Tenenbaum, G. (1997). Aggression and violence in sport: An ISSP position stand. *Sport Psychologist, 11*, 1-7.
- Terry, P. C., & Jackson, J. J. (1985). The determinants and control of violence in sport. *Quest, 37*(1), 27-37.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisi: Kavramlar, kuramlar ve uygulama*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Tiryaki, S. (1996). *Spor yapan bireylerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi: takım ve bireysel sporlar açısından bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisi*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoğlu, S. A., & Soslu, R. (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 23-29.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2016). *Türk dil kurumu*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.571743e0ec7eb4.85116533. adresinden 20 Mayıs 2016 tarihinde erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2018). *Büyük Türkçe sözlüğü*. [<http://www.tdk.gov.tr>] adresinden erişildi.
- Uluşık, V., & Pepe, K. (2015). Lise öğrencilerinin stres ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi, 1*(1), 1-13.
- Ünlü, H., & Aydos, L. (2007). İlköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntemleri. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1*(1), 40-50.
- van den Bos, K. (2015). Humans making sense of alarming conditions: Psychological insight into the fait process effect. In R. S. Cropanzano & M. L. Ambrose (Eds.), *The Oxford handbook of justice in the workplace* (pp. 403-417). Oxford University Press.
- Woodard, C. R., & Pury, C. L. (2007). Cesaretin yapısı: Sınıflandırma ve ölçme. *Danışmanlık Psikolojisi Dergisi: Uygulama ve Araştırma, 59*(2), 135-147.
- Yalçın, Y. (2009). *Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi: antrenör cinsiyetinin rolünü belirlemeye yönelik Antalya ilinde bir uygulama* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yanbastı, G. (1996). *Kişilik kuramları* (2. Bs.). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yang, C., Bear, G. G., & May, H. (2010). Multilevel associations between schoolwide social-emotional learning approach and student engagement across elementary, middle, and high schools. *School Psychology Review, 47*(1), 45- 61.

- Yang, J., Milliren A., & Blagen, M. (2010). *The psychology of courage: An Adlerian handbook for healthy social living*. New York, NY: Routledge, Taylor & Francis Group
- Yaylacı F. (1998). İlköğretim okulları beden eğitimi dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(0), 95-106.
- Yetim, A. (2006), *Sosyoloji ve spor*. Trabzon: Topkar Matbaacılık.
- Yıldıran, İ., Karaküçük, İ., İmamoğlu, A. F., & Ekenci, G. (1993). Beden eğitimi ve spor öğrenimi veren yüksek öğrenim kurumlarının öğretim programlarının toplumsal beklentilere uygunluk düzeyleri bakımından analizleri. *Eğitim Dergisi*, 3, 56-70.

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ MEVZUATI DERS KİTABI

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Feride OLCAY

Yazar

Öğr. Gör. S. Başar KOYUNCU

Haziran - 2023

 **EFEAKADEMİ
YAYINLARI**

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ MEVZUATI DERS KİTABI

Editör

Zeynep Feride OLCAY - ORCID (0000-0001-5720-7350)
İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil M.Y.O.

Yazar

Serdar Başar KOYUNCU - ORCID (0000-0001-6425-5940)
İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil M.Y.O.

ISBN 978-625-99181-4-3
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

Kapak Tasarım Baki Zafer ÖZEREN

Kapak Resmi www.pngegg.com

Sertifika No 49168

Matbaa Sertifika No 49168

Efe Akademik Yayıncılık Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Efe Akademik Yayıncılık Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Matbaa Adres: Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

Haziran- 2023

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm	1
1.1. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu.....	2
2. Bölüm	29
2.1. 4857 Sayılı İş Kanunu.....	30
3. Bölüm	77
3.1. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu.....	78
3.2. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.....	92
4. Bölüm	107
4.1. Analık İzni veya Ücretsiz İzin Sonrası Yapılacak Kısmi Süreli Çalışmalar Hakkında Yönetmelik.....	108
4.2. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik.....	111
4.3. Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakk. Yönetmelik.....	116
4.4. Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.....	119
4.5. Çalışma Gücü ve Mesl. Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşl. Yönetmeliği.....	122
5. Bölüm	131
5.1. Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik.....	132
5.2. Çok Tehlikeli Sınıfta Yer Alan ve Ondan Fazla Çalışanı Bulunan İşyerlerinde İşsizlik Sigortası Primi İşveren Payı Teşvikinden Yararlanılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ.....	137
5.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik.....	143
5.4. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.....	146
5.5. Alt işverenlik Yönetmeliği.....	150
6. Bölüm	157
6.1. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.....	158
6.2. İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik.....	166
6.3. İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği.....	173
6.4. Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Yönetmeliği.....	175

7.Bölüm	181
7.1. İş Kanununa İlişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği.....	182
7.2. İşyerlerinde İşveren veya İşveren Vekili Tarafından Yürütülecek İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik.....	185
7.3. Tehlikeli ve Çok tehlikeli Sınıfta Yer Alan İşlerde Çalıştırılacakların Mesleki Eğitimlerine Dair Yönetmelik.....	193
7.4. Askerî İşyerleri İle Yurt Güvenliği İçin Gerekli Maddeler Üretilen İşyerlerinin Denetimi, Teftişi ve Bu İşyerlerinde İşin Durdurulması Hakkında Yönetmelik.....	199
8. Bölüm	207
8.1. Yıllık Ücretli İzin Yönetmeliği.....	208
8.2. Uzaktan Çalışma Yönetmeliği.....	213
8.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik.....	217
8.4. İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri ve Seçilme Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ.....	223
8.5. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi Yönetmeliği.....	226
9.Bölüm	235
9.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği.....	236
9.2. İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimlerine Hakkında Yönetmelik.....	248
9.3. İş Yeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimlerine Hakkında Yönetmelik.....	261
10. Bölüm	277
10.1. Çalışanların Gürültü İle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik.....	278
10.2. Çalışanların Titreşimle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik.....	285
10.3. Hijyen Eğitimi Yönetmeliği.....	290
10.4. İş Hijyeni Ölçüm, Test ve Analizleri Hakkında Yönetmelik.....	293
11. Bölüm	299
11.1. Korunmalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik.....	300
11.2. Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Yönetmeliği.....	303
11.3. Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık Ve Güv. Önlemleri Hakkında Yönetmelik.....	307

Mevzuat

11.4. Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği.....	312
11.5. Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik.....	317
12. Bölüm.....	325
12.1. Balıkçı Gemilerinde Yapılan Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik.....	326
12.2. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği.....	330
12.3. Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği.....	332
12.4. Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği.....	343
13. Bölüm.....	349
13.1. Kimyasal Maddeler ve Tehlikeleri İle İlgili Yönetmelikler.....	350
13.1.1. Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik.....	350
13.1.2. Kanserojen veya Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik.....	354
13.1.3. Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik.....	356
13.1.4. Çalışanların Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Korunması Hakkında Yönetmelik.....	360
13.2. İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik.....	363
13.3. İlk Yardım Yönetmeliği.....	367
13.4. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği.....	371
KAYNAKLAR.....	382

KAYNAKLAR

1. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
2. 4857 Sayılı İş Kanunu
3. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
4. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
5. Analık İzni veya Ücretsiz İzin Sonrası Yapılacak Kısmi Süreli Çalışmalar Hakkında Yönetmelik
6. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik
7. Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik
8. Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
9. Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği
10. Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik
11. Çok Tehlikeli Sınıfta Yer Alan ve Ondan Fazla Çalışanı Bulunan İşyerlerinde İşsizlik Sigortası Primi İşveren Payı Teşvikinden Yararlanılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ
12. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik
13. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
14. Alt işverenlik Yönetmeliği
15. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
16. İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik
17. İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği
18. Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Yönetmeliği
19. İş Kanununa İlişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği
20. İşyerlerinde İşveren veya İşveren Vekili Tarafından Yürütülecek İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik
21. Tehlikeli ve Çok tehlikeli Sınıfta Yer Alan işlerde Çalıştırılacakların Mesleki Eğitimlerine Dair Yönetmelik
22. Askerî İşyerleri İle Yurt Güvenliği İçin Gerekli Maddeler Üretilen İşyerlerinin Denetimi, Teftişi ve Bu İşyerlerinde İşin Durdurulması Hakkında Yönetmelik
23. Yıllık Ücretli İzin Yönetmeliği

24. Uzaktan Çalışma Yönetmeliği
25. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik
26. İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri ve Seçilme Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ
27. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi Yönetmeliği
28. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği
29. İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimlerine Hakkında Yönetmelik
30. İş Yeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimlerine Hakkında Yönetmelik
31. Çalışanların Gürültü İle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik
32. Çalışanların Titreşimle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik
33. Hijyen Eğitimi Yönetmeliği
34. İş Hijyeni Ölçüm, Test ve Analizleri Hakkında Yönetmelik
35. Korunmalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik
36. Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Yönetmeliği
37. Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık Ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
38. Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği
39. Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik
40. Balıkçı Gemilerinde Yapılan Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
41. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği
42. Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
43. Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği
44. Kimyasal Maddeler ve Tehlikeleri İle İlgili Yönetmelikler
45. Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
46. Kanserojen veya Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
47. Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
48. Çalışanların Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Korunması Hakkında Yönetmelik
49. İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik
50. İlk Yardım Yönetmeliği
51. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği

SPOR ENDÜSTRİSİNDE YÖNETİM

Yazar
Ozan KARAKUŞ

Editör
Dr. Damla ÖZSOY

Spor Endüstrisinde Yönetim

Yazar
Ozan KARAKUŞ
ORCID (0000-0001-9484-7285)

Editör
Damla ÖZSOY
ORCID (0000-0002-1879-9370)

ISBN 978-625-99181-0-5
E-ISBN 978-625-99181-1-2
1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Spor Endüstrisinde Yönetim
KARAKUŞ, Ozan - ÖZSOY, Damla
1. Basım, 153 s., 150 x 230 mm. Kaynakça var, Dizin yok.
Anahtar Kelimeler:
1. Spor Endüstrisi Yönetimi, 2. Spor Yönetimi, 3. Spor Endüstrisi,
4. Yönetim, 5. Spor

Dizgi
Kapak Tasarım
Sertifika No
Matbaa Sertifika No
Efe Akademik Yayıncılık
Efe Akademik Yayıncılık
Matbaa Adres:

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)
Gamze DUMLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)
49168
49168
Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com
Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak
Büyük Milas Han No: 24/125
Fatih/ İSTANBUL
0212 520 52 00
www.efeakademi.com

➤ İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖNSÖZ	7
SPOR ENDÜSTRİSİ.....	9
Yönetim.....	11
Spor Yönetimi Fonksiyonları	11
Planlama.....	15
Örgütlenme	16
Yürütme	17
Koordinasyon.....	17
Kontrol	17
Yönetime Dair Yaklaşımlar.....	18
Klasik Yönetim Yaklaşımı	18
Neo- Klasik Yönetim Yaklaşımı	20
Çağdaş Yönetim Yaklaşımları.....	20
Sistem Yaklaşımı	20
Durumsallık Yaklaşımı	23
Toplam Kalite Yönetimi.....	23
Spor Endüstrisi ve Yönetimi	26
Spor Yönetiminin İlkeleri.....	34
Stratejik Spor Yönetimi.....	34
Spor Endüstrisinde Yönetişim.....	36
Spor Endüstrisi A.Ş.	39
Organizasyon Danışmanlığı	40
Eğitim Danışmanlığı	41
Spor Endüstrisi Derneği	42
Kurumsal Danışmanlık.....	42
Spor Endüstrisi Yöneticisi.....	43
Yönetim Stratejileri	45
SPOR YÖNETİCİSİNİN TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER... 47	47
Güçlü Yönetici İçin Stratejiler.....	47
Odak.....	48
Zekayı Yönetmek.....	49
Ağ	50

Amaçlar Doğrultusunda Yönetim.....	52
Özgüven	53
Yönetim Bilimlerinin Öncülerinden Olan Peter Drucker'ın Yönetim Felsefesi	53
Mükemmele ulaşmak	55
Farklı Konularda Derinlik Kazanmak	56
İyileştirme Planı	57
Fark Yaratmak.....	58
Hedefe Sahip Olmak	60
KAYNAKÇA.....	61
GİRİŞİMCİLİK VE KARİYER YÖNETİMİ.....	66
Girişimci	70
Sosyal Girişimcilik.....	73
Dijital Girişimcilik	75
Dijital Ekonomi.....	77
Yenilikçi Olma.....	79
Kariyer Yönetimi	80
KARİYER YAKLAŞIMLARI.....	84
Portföy Kariyer Yaklaşımı	84
Esnek Kariyer Yaklaşımı.....	85
Çağdaş Kariyer Yaklaşımı.....	86
Kariyer Planlama.....	86
Hedef Belirleme	89
Misyon	91
Vizyon.....	92
SWOT Analizi.....	92
Başarı Yolu	94
Stres Yönetimi.....	98
KAYNAKÇA.....	100
SPOR KULÜPLERİNDE KURUMSALLAŞMA.....	105
KAYNAKÇA.....	109
PERFORMANS YÖNETİMİ.....	110
Performans Değerleme	111

İnsan Kaynakları Yönetimi	115
KAYNAKÇA.....	118
SPOR SPONSORLUĞU VE SPORDA HALKLA İLİŞKİLER	119
Spor Sponsorluğu	119
Marka Yönetimi	123
Marka İmajı.....	124
Marka İmajını Etkileyen Unsurlar.....	126
Marka Olmak	127
Marka Kimliği.....	127
Marka Kişiliği ve Trend Olmak	128
Sporda Halkla İlişkiler	130
İtibar Yönetimi.....	132
Kurumsal Kimlik.....	132
Kurumsal İmaj.....	134
KAYNAKÇA.....	135
SPOR ENDÜSTRİSİNDE PAZARLAMA	138
Pazarlama Bileşenleri.....	140
Ürün	140
Fiyat	140
Yer ve Dağıtım.....	141
Tutundurma.....	141
7P.....	142
Nöro Pazarlama.....	142
KAYNAKÇA.....	145
SPOR ENDÜSTRİSİNDE DİJİTALLEŞME	147
KAYNAKÇA.....	151
ÖZGEÇMİŞ	152

• **KAYNAKÇA**

Akgöl O. (2019). Spor Endüstrisi ve Dijitalleşme: Türkiye'deki Esport Yapılanması Üzerine Bir İnceleme. *TRT Akademi*, 4 (8), 206-224.

Özsoy D, Karakuş O. (2023). Spor Endüstrisinde Yapay Zeka. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Van Dijk J. (2018). Ağ Toplumu. (Çev. Sakin Ö.). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Diğer Kaynaklar

Bölümde yer alan tüm görsellerin kaynağı: www.freepik.com adresinden hesap oluşturularak telif bedeli ödenmiştir.

SERAMİK ŞEKİLLENDİRME

Doç. H. Serdar MUTLU

 EFEAKADEMİ
YAYINLARI

Seramik Şekillendirme

H. Serdar MUTLU

ORCID (0000-0002-8609-9077)

ISBN 978-625-99181-2-9

E-ISBN 978-625-99181-3-6

1. Baskı Haziran 2023

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları EFE AKADEMİ'ye aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Seramik Şekillendirme

MUTLU, H. Serdar

1. Basım, 111 s., 150x210 mm. Kaynakça var, Dizin yok.

Anahtar Kelimeler:

1. Seramik, 2. Şekillendirme, 3. Çömlekçi Tornası, 4. Endüstriyel Üretim

Dizgi

Kapak Tasarım

Sertifika No

Matbaa Sertifika No

Efe Akademik Yayıncılık

Efe Akademik Yayıncılık

Matbaa Adres:

İsa Burak GÜNGÖR (burakgungor@efeakademi.com)

Gamze DURLU (gamzedumlu.2710@gmail.com)

49168

49168

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

Cağaloğlu Yokuşu Cemal Nadir Sokak

Büyük Milas Han No: 24/125

Fatih/ İSTANBUL

0212 520 52 00

www.efeakademi.com

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	3
ÖNSÖZ.....	5
1. ELLE ŞEKİLLENDİRME	11
1.1. Çimdikleme ile Şekillendirme	12
1.2. Fital ile Şekillendirme	14
1.3. Pul Tekniği ile Şekillendirme	16
1.4. Döverek ile Şekillendirme	18
1.5. Plaka ile Şekillendirme	21
1.5.1. Plaka ile Yüzeysel Şekillendirme	22
1.5.2. Plaka Yöntemiyle Form Üretilmesi	27
1.6. Kurinuki (Çamuru Oyarak) Şekillendirme Yöntemi	29
1.7. Karma Şekillendirme	31
2. ÇÖMLEKÇİ TORNASINDA ŞEKİLLENDİRME	33
2.1. Çömlek ve Çömlekçilik	33
2.2. Seramik Üretiminde Kullanılan Tornalar	33
2.2.1. Çömlekçi Tornası	35
2.2.2. Alçı Tornası.....	36
2.2.3. Şablon Tornası.....	36
2.2.4. Çömlekçi Tornası	37
3. ÇÖMLEKÇİ TORNASINDA ŞEKİLLENDİRME	41
3.1. Çömlekçi Tornasında Kullanılan Çamurlar	41
3.2. Çömlekçi Tornasında Kullanılan Aletler	42
3.3. Çömlekçi Tornasında Şekillendirme	43
3.4. Tornada Kazıyarak Şekillendirme	47
3.4.1. Tornada Kazıyarak Şekillendirme	48
3.4.2. Tornada Kazıyarak Şekillendirmede Form Ayağının ve Ağız Kısımının Yapılması	49

3.4.3. Tornada Şekillendirilen Formun Farklı Tekniklerle Süslenmesi	51
4. ŞABLON TORNASINDA ŞEKİLLENDİRME	53
4.1. Dıştan Sıvama Kalıp Yöntemiyle Şekillendirme	53
4.2. İçten Sıvama Kalıp Yöntemiyle Şekillendirme	55
5. DÖKÜMLE ŞEKİLLENDİRME	58
5.1. Döküm Çamurunun Özellikleri	58
5.2. Döküm Kalıplarının Özellikleri	59
5.3. Yüksek Basınçlı Döküm Kalıp Özellikleri	60
5.3.1. Yüksek Basınçlı Döküm Kalıplarının Üretime Hazırlanması	60
5.3.2. Yüksek Basınçlı Kalıplarda Üretim Yapılması	61
5.4. Batarya Döküm (Shanks Döküm).....	62
5.5. Mekanize Döküm	63
5.6. El Döküm Yöntemi ile Şekillendirme	64
5.6.1. Boş Döküm.....	65
5.6.2. Dolu Döküm.....	66
5.6.3. Yüksek Basınçlı Döküm.....	69
5.6.4. Yüksek Basınçlı Döküm Sistemi	71
5.6.5. Elektroforetik Döküm.....	73
5.7. Döküm Yolu İle Şekillendirmede Dikkat Edilmesi Gereken Kurallar.....	74
6. PRESLE ŞEKİLLENDİRME.....	76
6.1. Granül Seramik Bünyenin Presle Şekillendirilmesi	76
6.1.1. Granül Seramik Bünyenin Hazırlanması	77
6.1.2. İzostatik Presle Sıkıştırarak Şekillendirme	78
6.1.2.1. Soğuk İzostatik Presle Şekillendirme	80
6.1.3. Soğuk İzostatik Preslemenin Avantajları	81

6.1.4. Soğuk İzostatik Preslemenin Dezavantajları.....	81
6.1.5. Sıcak İzostatik Presle Şekillendirme.....	82
6.1.6. Sıcak İzostatik Preslemenin Avantajları	83
6.1.7. Sıcak İzostatik Preslemenin Dezavantajları.....	84
6.2. Yarı Yaş Presleme ile Şekillendirme	84
6.2.1. Alçı Kalıpta Presle Şekillendirme.....	85
6.2.2. Döner ve Sabit Başlı Açılır Kapanır Kalıplarla Çok Parçalı Metal Kalıplarda Presle Şekillendirme	86
6.2.3. Vakum Presle (Ekstrüzyonla) Şekillendirme	87
6.2.3.1. Ekstrüzyon Seramik Çamurunda Kullanılan Katkı Maddeleri	90
6.2.4. Enjeksiyonla Kalıplama.....	90
6.2.4.1. Enjeksiyonla Kalıplama Yönteminin Başlıca aşamaları	92
6.2.4.2. Enjeksiyon Seramik Bünye Toz Karışımında Kullanılan Katkı Maddeleri.....	92
6.2.5. Şerit Döküm	93
6.2.6. Ram Presle Şekillendirme	94
6.2.6.1. RAM Pres Alçısı ve Pres Kalıbının Özellikleri	95
6.2.6.2. Ram Pres Kalıp Alçısının Hazırlanması	96
6.2.6.3. Ram Preste Kullanılacak Metal Çerçevelerin Seçimi	97
6.2.6.4. Makaron veya Hava Hortumlarının Çerçeveye Yerleştirilmesi	98
6.2.6.5. Kalıp Yatağı Hazır Olan Modelin Metal Çerçeve ile Ram Pres Kalıbının Yapılması.....	100
6.2.6.6. Ram Pres Model Kalıptan Teksir Kalıbının Yapılması	101
6.2.6.6. Teksir Kalıbından Ram Pres İş Kalıbının Çoğaltılması	101
6.2.6.7. Ram Preste Şekillendirilmenin Yapılışı.....	101
6.2.6.8. Ram Pres ile Şekillendirmenin Üretime sağladığı Avantajlar	104
6.2.6.9. Ram Pres ile Şekillendirmenin Üretime sağladığı dezavantajlar.....	104

SONSÖZ	105
KAYNAKÇA	107

KAYNAKÇA

- (1) Susan- Jan PETERSON (2009). Seramik yapıyoruz, Çeviri, Sevim ÇİZER, s. 40, Karakalem Kitabevi yayınları, İzmir.
- (2) Kaynak: <https://hanterra.com/blog/temel-seramik-sekillendirme-yontemleri>.
- (3) T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Megep (2008). Seramik ve Cam Şekillendirme Antik Form Şekillendirme, Ankara.
- (4) <https://hanterra.com/blog/temel-seramik-sekillendirme-yontemleri-1-cimdik-yontemi>.
- (5) <https://hanterra.com/blog/alternatif-bir-seramik-sekillendirme-yontemi-kurinuki-5914.html>
- (6) <https://acikerisim.nevsehir.edu.tr/bitstream/handle>
- (7) <https://hanterra.com/blog/alternatif-bir-seramik-sekillendirme-yontemi-kurinuki-5914.html>
- (8) Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (1997). YEM Yay. 1. Cilt, s:344, İstanbul.
- (9) Sözen, M. Ve Tanyeli, U. (2007). Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, 9. Baskı, s:62, Remzi Kitabevi. İstanbul.
- (10) Güner, G. (1988). Anadolu'da Yaşamakta Olan İlkel Çömlekçilik Ak Yayınları, s:3, İstanbul.
- (11) Canbolat, A. (2011). Seramik Şekillendirme Yöntemlerinde Tornanın Kullanımı ve Seramik Tornalar Yüksek Lisans Tezi) Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, s: 7, Eskişehir.
- (12) Mutlu, S.,H. (1994). İç Mekan Duvar Yüzeyine Uygulanabilir Sanat Seramiği Düzenlemesi İçin Çömlekçi Tornasında Oluşturulan Özgün Ürünlerin Kullanımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s:5, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- (13) Mutlu, S., H. (2007). Zamanın Çarkında Anadolu'da Seramik. Anadolu Sanat, S:18, s:71-75, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Kültür Dergisi, Eskişehir.
- (14) Kundul, M. (2013). Endüstriyel seramikte alçı ve çamur şekillendirme yöntemleri. Biltur Yayınevi, s:40, İstanbul.
- (15) Interceram International Ceramic Review, (1969). s: 412, 413, Freiburg/Germany.

- (16) SACMI, IMOLA, (2010). Seramik Sağlık Gereçleri, Seramik Teknolojisi, s: 213, 218, İtalya.
- (17) Mutlu-Yılmaz, (2022). Seramik Türkiye, S.62, s:120-121, İstanbul.
- (18) Pakdemir, A.D.(2019). Teknik Seramikler, Türkiye MTA Genel Müdürlüğü, s, 8. Ankara.
- (19) Pireci K. D.(2006). Yaş Presle (Seramik) Şekillendirme Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik ve Cam Ana sanat dalı, İstanbul.
- (20) Yalman, A. Seramik Malzemelerinin Üretim Süreçleri, (<https://slideplayer.biz.tr/slide/13901796>)
- (21) Olca, Ö. (2020). Endüstriyel Seramik Kalıplama ve Üretim Yöntemleri ile Sanatsal Yorumlamalar Yüksek Lisans Tezi) Kütahya s. 30.
- (22) <https://docplayer.biz.tr/52530306-Teknolojik-seramikler-1-yrd-doc-dr-nuraycanikoglu.html04.01.2022>
- (23) <https://www.bodycote.com/tr/hizmetler/sicak-izostatik-presleme/izostatik-presleme-hizmetleri/> 04.01.2022.
- (24) Seramik malzemelerinin üretim süreçleri <https://slideplayer.biz.tr/slide/13901796>.

Görsel Kaynakça

- Çobanlı, Z. ve Canbolat, A.(2014). Seramikte kullanılan Tornalar, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, S:6, C.1, s:158, Eskişehir.
- Larsen, R. (1992). A Potter's Companion: Imagination, Originality, and Craft (Park Street Press S) Paperback – November 1, pp:57.
- Olca, Ö. (2020). Endüstriyel Seramik Kalıplama ve Üretim Yöntemleri ile Sanatsal Yorumlamalar Yüksek Lisans Tezi) Kütahya.
- Özkan Gizem. (2019). Yüksek Lisans Tezi. Porselen Sofra Eşyası Üretiminde Karşılaşılan Deformasyonlar ve Giderilme Önerileri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Seramik Türkiye İstanbul: Türk Seramik Federasyonu Dergisi, Sayı: 12, 2005.
- Sevim, S.,S. (2005).Seramik Dekorlar Ve Uygulama Teknikleri, Nobel Akademik Yayıncılık, s: 55, Ankara.

Şekil Kaynakça

- Şekil 1.** <https://guiys.gumushane.edu.tr/media/uploads/gida/files/puskurtmeli-kurutma.pdf>
- Şekil 2.** Kundul, M. (2013). Endüstriyel seramikte alçı ve çamur şekillendirme yöntemleri. Biltur Yayınevi, s:40, İstanbul.
- Şekil 3.** Kundul, M. (2013). Endüstriyel seramikte alçı ve çamur şekillendirme yöntemleri. Biltur Yayınevi, s:40, İstanbul.
- Şekil 4.** <https://slideplayer.biz.tr/slide/13901796>
- Şekil 5.** <https://slideplayer.biz.tr/slide/13901796>
- Şekil 6.** Kundul, M. (2013). Endüstriyel seramikte alçı ve çamur şekillendirme yöntemleri. Biltur Yayınevi, s:40, İstanbul.
- Şekil 7.** <https://docplayer.biz.tr/52530306-Teknolojik-seramikler-1-yrd-doc-dr-nuray-canikoglu.html> 04.01.2022 s.28
- Şekil 8.** <https://docplayer.biz.tr/52530306-Teknolojik-seramikler-1-yrd-doc-dr-nuray-canikoglu.html> 04.01.2022 s.28
- Şekil 9.** <https://docplayer.biz.tr/52530306-Teknolojik-seramikler-1-yrd-doc-dr-nuray-canikoglu.html> 04.01.2022 s.28

- Şekil 10.** <https://docplayer.biz.tr/52530306-Teknolojik-seramikler-1-yrd-doc-dr-nuray-canikoglu.html> 04.01.2022 s.33
- Şekil 11.** <https://www.kalemisidergisi.com/makale/pdf/1611482905.pdf>
- Şekil 12.** <https://docplayer.biz.tr/52530306-Teknolojik-seramikler-1-yrd-doc-dr-nuray-canikoglu.html> 04.01.2022 s. 38-39-40

Yararlanılan Diğer Kaynaklar

- Arcasoy, A.(1983). Seramik Teknolojisi, Marmara Üniversitesi Yayınları, No:457, GSF Yayın No:2, s:17, İstanbul.
- Cooper, E. (2000). Ten Thousand Years of Pottery, 4th Edition, The British Museum Press, pp: 28, London.
- Fortuna, D. (2000). Seramik Sağlık Gereçlerinde Döküm, SERSA, s:146, 147, 152, 162-167.
- Garo K. (2005).Toprak, Ateş, Sır, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayını, 1. Baskı, s. 41. İstanbul.
- Mark, Desti (2005). Anadolu Uygarlıkları, Çeviren: Muna Cedden, Dost Yayınevi, s. 33, Ankara.
- MEGEP (2008). Seramik Ve Cam Teknolojisi Dış Sıvama 1, Ankara. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/İç%20/Sıvama%20-1.pdf
- MEB, (2010). Seramik Ve Cam Teknolojisi İç Sıvama 1. TC. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- NETZSCH Keramische Verfahrenstechnik, Kataloğu.
- Mutlu, S., H. (2016). Seramik Sanat Eğitiminde Çömlekçi Çarkının Önemi. Cumhuriyetin Işığında Yükseköğretimde Sanat Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (23-25 Kasım 2016). Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Resim İş Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bildiri kitabı, s:389, Ankara.
- Özdoğan, M. (2002). Çanak Çömlek Teknolojisi, Arkeo Atlas, S.1, DBR, Dergi Yay. ve Paz.Aş. s.110.Troya, Yapı Kredi Yayınları, s.58, İstanbul.

- Peterson, S., Peterson J. (2009). Seramik yapıyoruz. (Çev: Sevim Çizer), Karakalem Kitabevi, s: 40, İzmir.
- Sacmi (2010). Seramik Sağlık Gereçleri, Seramik Teknolojisi, s: 199-200 IMOLA (BO) İtalya.
- Seramik Türkiye (2005). Türk Seramik Federasyonu Dergisi Sayı: 12. İstanbul.
- Sivas, T. (2008). Uygarlık Tarihi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, s:165.Eskişehir.
- The Joseon Royal Kiln Museum (2005). Hall of Ceramic Culture Katalogu World Ceramic Exposition Foundation, s. 26.Korea.
- Yılmaz, Y. (2008). Alçı Şekillendirme Model Kalıp ve Seramik Döküm Teknikleri, s,63 İstanbul.